SANSKRIT-WÖRTERBUCH

HERAUSGEGEBEN

VON DER

KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN,

BEARBEITET

VON

OTTO BÖHTLINGK UND **RUDOLPH ROTH.**

SIEBENTER THEIL.

(1872 — 1875)

श — ह् nebst den Verbesserungen und Nachträgen zum ganzen Werke.

ST. PETERSBURG.

BUCHDRUCKEREI DER KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN.

(Wass.-Ostr. 9. L. No. 12.)

1875.

Zu beziehen durch Eggers & Comp. in St. Petersburg und durch Leopold Voss in Leipzig.

Preis des siebenten Theils: 10 Rbl. 25 Cop. Silb. = 11 Thlr. 12 Ngr.

Gedruckt auf Verfügung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

Den 7. August 1875.

K. Wesselowski, beständiger Secretär.

VORWORT.

Nach einer durch beinahe fünfundzwanzig Jahre sich hinziehenden Arbeit haben wir das Wörterbuch zum Abschluss gebracht. Es ist auch unvollendet in allen Händen gewesen, und man hatte Zeit mit seinen Vorzügen oder Mängeln sich bekannt zu machen: wir sind also der Pflicht überhoben dasselbe mit Erläuterungen zu begleiten.

Nur das Eine glauben wir bei diesem Anlass in's Gedächtniss rufen zu sollen, wie ganz anders als heute der Stand und Umfang der Sanskritliteratur damals war, als wir begannen; wie Vieles uns fehlte, womit man heute vertraut ist; wie wenige Vorarbeiten uns zur Hand waren oder im Lauf der Arbeit zu Hilfe kamen.

Wir haben es gleichwohl gewagt unser Absehen auf die gesammte Literatur zu richten und dieselbe, so weit gerade unsere Hand reichte, uns dienstbar zu machen. Was für den Anfang nur in Bruchstücken zu haben war, ist allmählich, öfters wohl durch unsere Anregung, zugänglich geworden, und so konnte das Wörterbuch in seinem Fortgang immer mehr zu einem Thesaurus anwachsen. Hätten wir uns auf diejenige Literatur beschränkt, die in den Anfängen vorlag, und in dieser vollständig sein wollen, so wäre die Vollständigkeit bald zur kläglichsten Armuth geworden. Wir haben uns also nach allen Seiten ausgebreitet, überallher wenn auch in Fragmenten zusammengetragen was erreichbar war und wozu Zeit und Kraft vorhielt; wir haben uns nicht gescheut ungleichförmig zu sein, wenn dadurch der Sache gedient war. Was einmal von uns registrirt ist, das frommt jetzt dem Benützer, künftig dem Nachfolger, wie lückenhaft auch unsere Sammlung auf dem betreffenden Gebiete sein mag.*)

Für den Veda haben wir vergeben
Specialwörterbücher gerechnet, Alles k
Man hat uns die nicht gewünschte Ehre
zum Ende gelassen.

Dieselben treuen Mitarbeiter, welche
uns zur Seite standen, sind geblieben, na
Freund A. Weber, dessen mit dem uneig
Aufwande von kostbarer Zeit und Mühe erkau
lung aus der lexikalisch bedeutsamen und zum
nur ihm zugänglichen und vertrauten Schriftengattu
der Brâhmaṇa und Sûtra unserem Buche zur besondere
Zierde gereicht. Nächst ihm steuerten am meisten bei H. Kern, A. Fr. Stenzler und W. D. Whitney. Wenn wir A. Schiefner's zuletzt gedenken, so wollen wir damit nur gesagt haben, dass die buddhistische Literatur, in der er besonders zu Hause ist, schon ihrer Natur nach einen für ein Sanskrit-Wörterbuch nicht immer zu verwerthenden Stoff darbietet.

Wie wir diese thätige Hilfe mit Dank erwähnen, so müssen wir auch bezeugen, dass uns im Grossen und Ganzen die aufmunternde Theilnahme, eine schonende und anerkennende Beurtheilung aller Fachgenossen, auf deren Urtheil wir ein Gewicht legen, bis hierher begleitet hat.

Die Patronin unseres Werkes aber, die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, wird uns, so hoffen wir, für die Art der Ausführung ihres Auftrages, welchen vollständig zu erfüllen eine seltene Gunst des Geschickes uns gestattete, ihren Beifall nicht versagen.

Jena und Tübingen, den 4. August 1875.

O. Böhtlingk.
R. Roth.

---

*) M. Müller fragt in der Vorrede zum 6ten Bande seiner Ausgabe des Ṛgveda, S. X: „Why are not such technical terms (sic) as gîtin, çirahkampin, etc., given in the Petersburg Dictionary?“ In unserem Wörterbuch fehlt Vieles, aber gerade diese beiden Wörter fehlen nicht. Sie sind am richtigen Platz (nicht etwa in den Nachträgen), mit richtiger Bedeutung und jedes mit dem einzigen bis jetzt bekannten Belege zu finden. Wir könnten also vielmehr unsererseits fragen: wie mag man so leichtfertig tadeln?

श *)

1. श = शय in गिरिश, वारिश und वृत्तश.

2. श m. 1) = शस्त्र. — 2) = शिव Çabdar. im ÇKDr.

शंय (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31. धुरोः शम्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,220,b.

शंयु (wie oben) 1) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31. a) etwa *wohlwollend, wohlthätig:* तच्छंयोः सुम्नमीमहे ṚV. 1,43,4. श्रोमानं शंयोर्ममकाय सूनवे वह्नतम् 34,6. शंयू इव मंहिष्ठा 10,143,6. शंयोर्देवानां सख्यान्मा देवानामपसंछिद्रस्माहि TS. 1,2,10,2. Vishṇu 6,4,3. — b) *dem es wohlgeht, glücklich* Trik. 3,1,24. Bhaṭṭ. 4,18. Verz. d. Oxf. H. 44,a,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhaspati TS. 2,6,10,1. 5,2,6,4. TBr. 3,3,8,11. Çat. Br. 1,9,1,24. Taitt. Âr. 1,5,2. MBh. 3,14181. Verz. d. Oxf. H. 56,b,41.

शंयुवाक m. so v. a. das richtig gebildete शंयोर्वाक Âçv. Çr. 1,5,26. 10,1. 6,11,8.

शंयोर्वाक m. *die mit den Worten* तच्छं योरा वृणीमहे (z. B. TBr. 3,5,11,1) *beginnende heilige Formel* Çat. Br. 11,2,1,5. 6,9. 7,29. Çâṅkh. Çr. 1,14,23. 3,8,20. Kâtj. Çr. 9,12,1.

शंयोस् 1) = शं योस् VS. 3,43; vgl. u. योस्. — 2) *die mit den Worten* तच्छं योरा वृणीमहे *beginnende heilige Formel:* शंयोर्ब्रूहि TBr. 3,3,8,11. अथ शंयोराह Çat. Br. 1,9,1,24. 2,18. 6,2,47. Kâtj. Çr. 3,6,16.

शंय्वन्त adj. *mit dem* शंयोस्-*Spruch schliessend* Ait. Br. 3,45. Çat. Br. 3,2,2,28. 9,5,1,20. 11,2,3,25. Kâtj. Çr. 3,7,13. 5,9,32. Âçv. Çr. 4,3,2.

शंव (von 5. शम्) Vop. 7,31. m. = मुषलाग्रस्थलौहमण्डलक und वज्र Dhar. im ÇKDr. — Vgl. शम्ब.

शंवद (5. शम् + वद) m. (संज्ञायाम्) P. 3,2,14, Schol.

शंवत् (von 5. शम्) adj. P. 8,2,9, Schol. *das Wort* शम् *enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 296,b, No. 723.

शंवर s. शम्बर.

शंवूक m. = शम्बूक H. 1205, Schol.

शंस्, शंसति Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 17,19 (स्तुतौ; nach Andern auch दुर्गतौ und हिंसायाम्); शंसिषम्, शंसिषुस्, (समा शस्त 2. pl.; शशंस, (आशंसुस् MBh.) शंसिष्यति; im Epos auch med. शंसते, शशंसे (समाशंसिरे MBh.); absol. शस्त्वा, °शस्य; शंसितुम्; pass. शस्यते, शंसि; partic. शस्त und शंसित (selten) s. bes. 1) *laut und feierlich aufsagen, recitiren; insbes. das Aussprechen eines an Götter gerichteten Liedes oder Spruchs:* देवाय शस्तिं शंस ṚV. 4,3,3. महान् 1,67,4. वचः 8,8,11. निवचनानि 9,97,2. उक्था 6,23,5. 24,7. 29,4. 7,19,9. 56,23. स्तोमासः शस्यमाना उक्थैः 6,69,3. 4,4,15. न दुष्टुतिः शस्यते 1,53,1. धीतिः 110,1. मन्म 2,4,8. ब्रह्म 4,58,2. गिरः शस्यमानाः 6,69,2. 5,55,8. 10,66,12. 148,4. शंसिषं नु ते अपिकर्णे 6,48,16. Ait. Br. 2,38. Im Ritual von der *Recitation* des Hotar: शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहि ṚV. 3,53,3. 4,7. 2,43,2. निविदं शस्त्वा सूक्तं शंसति Ait. Br. 2,33. 38. तूष्णींशंसम् 39. 3,34. 5,14. 6,8. 30. शस्त्रम् 24. ऋग्भिः Nir. 13,7. अशंसिषुरृचः Çat. Br. 4,6,9,20. 3,2,1. 6. 10,5,2,3. उच्चैर्होता शंसति 11,5,5,10. स्तोत्रियम् Çâṅkh. Çr. 9,5,3. धाय्याम् 11,12,2. महाव्रतम् 16,20,10. बृहतीम् Kâtj. Çr. 7,25,6. पच्छो गायत्रीम् P. 6,3,55, Schol. शंसन्तमनुशंसन्ति बह्वृचाः शस्त्रकोविदाः Kûlikop. in Ind. St. 9,14. Aus शंसाव variirt ist in den Litaneien शोंसावो, शोशोंसावो, शोंसाव Çâṅkh. Br. 14,3. Kâtj. Çr. 9,13,29 und sonst. शोंसामो ähnlich Çâṅkh. Br. 14,3; vgl. ओं शोमिति शस्त्राणि शंसति Taitt. Up. 1,8,1. absol. शंसम् Çâṅkh. Çr. 18,16,2. गायत्री° 1. जगती° 11,15,11. पङ्क्ति° 10,6,5. निविच्छंसम् 20. — 2) *loben, preisen, rühmen:* शंसा महामिन्द्रम् ṚV. 3,49,1. 6,5,6. 7,61,4. शंसंते स्तुवते शंभविष्ठा 6,62,5. 4,51,7. 10,99,9. ṚV. Prât. 11,33. संन्यासं कर्मणाम् Bhag. 5,1. MBh. 2,1593. Kâm. Nîtis. 6,7. Spr. (II) 506. (I) 2046. Râǵa-Tar. 5,435. Bhâg. P. 1,9,45. 3,16,28. 4,5,25. 22,48. 8,4,1. 12,42. साधु साध्विति शंसताम् (partic.) R. Gorr. 1,3,55. साधु साध्विति भूतानि शशंसुर्महतात्मनाम् 5,6,29. शशंसुर्द्रौपदीं तत्र कुत्सन्तो धृतराष्ट्रजम् MBh. 2,2298. Bhâg. P. 4,7,12. 9,51. शशंसिरे 8,7,45. भवेदापत्सु यन्मित्रं तन्मित्रं शस्यते बुधैः Hariv. 10004. उद्यतस्य हि कामस्य प्रतिवादो न शस्यते Spr. (II) 1243. 1303. Bhâg. P. 4,17,23. *rühmen so v. a. für günstig —, für ein gutes Omen halten* Varâh. Bṛh. S. 24,12. 54,122. 56,9. — 3) *geloben, anwünschen:* सूर्यां यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ṚV. 10,85,9. शंसामि पित्रे असुराय शेवम् 124,3.

*) Was man unter श vermisst, suche man unter ष oder स.

— 4) *aussprechen, sagen, verkünden, mittheilen:* किमशस्तानि शंससि AV. 6,45,1. Çat. Br. 4,3,4,21. शंस मे कानि कस्य वा MBh. 3,2584. 13,1880. R. 1,9,26. 2,35,21. 57,10. 87,13. 90,18. 92,3. 8. R. Gorr. 2,37,12. 3,55,16. 4,25,26. Ragh. 11,84. नापेति शंसती 12,74. शोचैः शंस Spr. 2215. Râǵa-Tar. 3,245. 4,508. Bhâg. P. 3,19,27. 6,11,1. कुलगोत्रे शंसन् M. 3,109. ग्रामे दोषान्समुत्पन्नान् — शंसेद्ग्रामदशेशाय 7,116. fg. 8,233. कर्मणां फलनिर्वृत्तिं शंस मत्तत्त्वतः पराम् 12,1. वंशकरान्पृथक् MBh. 1,3184. 2,2622. 3,2905. 5,7515. 12,1061 (दृढकर्म mit der ed. Bomb. st. दृढदर्प zu lesen). R. 1,1,58. 2,35,20. R. Gorr. 1,9,28. 3,55,50. Ragh. 2,68. 3,5. 16. 4,72. 76. 9,77. Kumâras. 5,51. Vikr. 105. Kathâs. 12,122. 160. 15,110. 18,401. 22,54. 171. 23,77. 25,157. 27,149. 30,71. 32,130. 56,267. 61,6. 277. Brahma-P. in LA. (III) 53,19. Bhâg. P. 1,1,9. 18,11. 9,9,3. शशंसिरे MBh. 1,7684. 3,12345. शंसथम् R. 3,55,43. 45. शंसिता: 44. नलं यदि न शंससि so v. a. *wenn du mir nicht sagst, wo* Nala *ist,* MBh. 3,2433. 2525. तौ वाल्मीकिमशंसताम् *sagten, dass es* Vâlmîki *sei,* Ragh. 15,69. मा चास्मै प्रोषितं (so ed. Bomb.) रामं मा चास्मै पितरं मृतम् । भवतः शंसिषुः *sagt ihm nicht, dass* R. 2,68,8. तामश्रुगलसंपूर्णां रघुवंशविभूषिताम् । शशंस सेवौ रामाय 97,14. 3,53,47. 4,31,18. Ragh. 5,29. Kumâras. 3,60. शशंसुस्ते चात्र तां मिथ्यावादिनीं स्त्रियम् Kathâs. 23,24. कार्पटिकः सो ऽस्मै तद्दातारं शशंस 53,40. (ohne Worte) *anzeigen, verrathen, zu wissen thun:* उत्तरीयं वरारोहा शुभान्याभरणानि च । मुमोच यदि रामस्य शंसेयुरिति जानकी ॥ R. 3,60,7. दुष्प्रयुक्ता (गौः = वाक्) पुनर्गोत्वं प्रयोक्तुः सैव शंसति Spr. (II) 2210. (दृशो हृत्पद्म) शंसन्त्यो रागमुत्त्वणम् (I) 4963. Kir. 5,23. Kathâs. 21,103. दूरीभवन्तं तं शंसन्तीवास्तराय्नसा 38,73. शशंसुस्तत्पराभवम् । नगर्यां नरनाथेन्द्रस्य ब्रद्द्रालयेदिता: ॥ Râǵa-Tar. 1,301. मनो एव मनुष्यस्य पूर्वरूपाणि शंसति Bhâg. P. 4,29,66. शंसति (श्वा) बन्धकीं ताम् Varâh. Brh. S. 89,8. सैव (शिवा) शंसते सलिले मृतम् 90,7. *ankündigen, vorhersagen, verheissen:* इमानि हि निमित्तानि सद्यः शंसन्ति विग्रहम् R. 3,74,12. 78,11. Hariv. 4255. Kumâras. 2,22. Varâh. Brh. S. 86,62 (med.). 89,2. Kathâs. 18,49. 44,134. Mârk. P. 43,30. Bhâg. P. 1,14,10.

— caus. 1) *aufsagen —, recitiren lassen:* विहृतं षोडशिनम् Ait. Br. 4,4. सूक्तम् 32. 5,14. 6,30. Lâṭj. 3,6,18. तांस्तं शंसय सूक्ते द्वे वैश्वदेवे Bhâg. P. 9,4,4. — 2) *ankündigen, vorhersagen:* एष वञ्जुलको नाम पक्षी — अपसव्यं प्रयात्याशु शंसयन्नो महद्भयम् R. 3,74,13.

— अति 1) *darüber hinaus —, weiter aufsagen:* स्तोत्रम् Ait. Br. 4,6. एकां द्वे न स्तोत्रमतिशंसेत् (vgl. Çâṅkh. Çr. 12,2,10) 6,8. 23. Çâṅkh. Çr. 13,7,3. 8,3. — 2) *im Aufsagen übergehen:* सूर्यम् Ait. Br. 4,10.

— अधि, partic. °शस्त (= प्रवृत्त Nîlak.) vielleicht fehlerhaft für अभिशस्त *verrufen, gefürchtet:* कृत्यानामधिशस्तानामरिष्टशमनं महत् MBh. 13,3139.

— अनु 1) *nach Jmd aufsagen, — preisen:* ये षेषाँ अनुशंसे (infin.) RV. 5,50,2. TS. 5,6,8,6. होता TBr. 1,4,5,1. कथमस्य पावमान्यो ऽनुशस्ता भवन्ति Ait. Br. 2,37. 3,4. 17. परिमितं स्तुवन्त्यपरिमितमनुशंसति 4,6. 8,1. Çat. Br. 4,2,3,12. 8,1,3,4. 10,1,4,6. अग्निं संचितमनुगीतमनुशंसेत् Âçv. Çr. 4,8,24. शंसन्तमनुशंसन्ति बह्वृचाः शास्त्रकोविदाः Kûlikop. in Ind. St. 9,14. — 2) *vor Augen haben, in Betracht ziehen:* फलमेवानुशंसन् (= आलोचयन् Comm.) Bhâg. P. 10,16,33.

— अभि 1) *beschuldigen, Jmd etwas Uebles nachsagen;* pass. *üblen Leumund haben:* यानाग्निर्वांसमभिशंसेयुः TS. 2,1,10,2. 2,5,1. 3,3,4. 5,4,6. महापापोपपापाभ्यां यो ऽभिशंसेन्मृषा परम् Jâǵ. 3,286. अनृतम् *fälschlich* Pańkav. Br. 6,10,6. 7. Kâṭh. 12,5. यदभिशस्यमानमार्त्विज्यं कारयेत् Ait. Br. 3,46. 5,30. स्यालो ऽभिशस्तवान्गार्ग्यमपुमानिति Hariv. 6429. अभिशस्त *beschuldigt, eines Vergehens angeklagt, bescholten* AK. 3,1,43. H. 436. भ्राता यवीयसा M. 8,116. R. Gorr. 2,9,7. Mârk. P. 31,27. न कुध्यत्यभिशस्तो (अभिशप्तो Schol.) ऽपि R. ed. Bomb. 2,41,3. M. 8,373. 2,185. 3,159. 4,211. MBh. 7,1457. Spr. (II) 506. Verz. d. Oxf. H. 86,b,19. Jâǵ. 1,161. मिथ्याभिशस्त 3,285. अनृताभिशस्त Verz. d. Oxf. H. 282,b,29. Spr. 4875. Kâm. Nîtis. 47,31. *beschimpft* MBh. 5,1277 (= अभितः शस्त्रैर्विदीर्णः Nîlak.; also auf शस् zurückgeführt). Hariv. 913 (अभिशप्त die neuere Ausg.). 6430 (अभिशप्त die ältere Ausg.). *verflucht, verwünscht:* (यथा समुद्रः) ब्राह्मणैरभिशस्तः सन् (अभिशप्तश्च ed. Bomb.) बभूव लवणोदकः MBh. 13,7219. Hierher (und nicht zu शस्) wohl auch die Bed. *bedroht:* (ग्रामम्) आतुराभिशस्तं वा चौरव्याघ्रादिभिर्भयैः M. 11,142. — 2) *loben, preisen:* महेष्वासं परिगृह्याभिशस्य च R. 2,11,16. किं नाम कृपणां देवमशक्तमभिशंससि 23,8. — Vgl. अनभिशस्त fgg., अभिशंसन fg. und अभिशस् fgg.

— अव s. अवशस्.

— आ 1) *hoffen —, rechnen —, vertrauen auf; erstreben* (acc. loc. dat.); med.: य आशंसेत भूत्याम् AV. 12,4,44. Ait. Br. 2,16. 3,46. TS. 2,5,8,6. यदि शान्तः स्यान्नाशंसेत *dann gebe man die Hoffnung auf* Çat. Br. 1,5,4,1. आ ह वा अस्मिन्स्वाश्च निष्काश्च शंसन्ते 6,4,17. 9,2,35. अवलीयान्बलीयांसमाशंसते धर्मेण *sucht oder hofft zu bemeistern* 14,4,2,26. यो वै ब्राह्मणं वा शंसमानो (आशं° zu lesen) ऽनुचरति तत्रियं वायं मे दास्यतीति 2,3,4,6. Âçv. Grhj. 4,1,2. Kauç. 88. राष्ट्रे Pańkav. Br. 19,1,2. तं हन्तुं नाशंसत 13,6,9. — Mâlav. 10,9. दौहित्रांल्लोकान् MBh. 1,6137. पुत्रेषु यशः कीर्तिम् u. s. w. 3,13647. R. 2,30,43. 51,5 (48,5 Gorr.). 80,6 (94,7 Gorr.). वनवासकृतं सुखम् 52,47. Kumâras. 3,57. Çâk. 48. आशाम् R. 2,75,35. गुणम् (*voraussetzen bei,* mit loc.) 19,24. आशंसे त्वां छिन्नमित्रं सौहार्दादकुमेदशम् R. Gorr. 2,92,9. विजयाय MBh. 1,148. fgg. Çâk. 172. उपाध्यायश्चेदागच्छेदाशंसे ऽधीयीय P. 3,3,134, Schol. नाशंसे यदि ते सर्वे जीवेयुः शर्वरीमिमाम् *ich habe keine Hoffnung, dass* R. 2,86,15. नाशंसे यदि जीवन्ति सर्वे ते शर्वरीमिमाम् 51,14 (48,14 Gorr.). आशंसन्ते (so ed. Bomb.) हि पितरः सुवृष्टिमिव कर्षकाः । अस्माकमपि पुत्रो वा पौत्रो वान्नं प्रदास्यति ॥ MBh. 13,3219. आशंसे स्वाशिता (so ed. Bomb.) सेना वत्स्यतीमां (वसतिमां v. l.) विभावरीम् R. 2,84,18. — act.: गमन्नस्मे वसून्या हि शंसिषम् RV. 10,44,5. अरिसयम् MBh. 2,1904. 13,4734 (wohl यद्दान् zu lesen). R. Gorr. 2,17,7. 26,3. हन्तुं लवणमाशंसुः (ohne redupl.) शत्रुघ्नस्याभिषेचनात् 7,63,18. आशंसामि क्षिप्रमेष्यति राघवः 5,35,15. आशंसित *gehofft, erwartet* R. Gorr. 2,74,29. Kir. 5,52. Bhâg. P. 10,73,18. scheinbar auch Ragh. 1,86, wo aber mit der ed. Calc. याच्यमाशंसितावन्ध्यम् (आशंसिता nom. ag.) zu lesen ist. — 2) *befürchten;* med.: शमलम् Bhâg. P. 1,13,31. भयम् 5,8,9. — 3) *wünschen, ein Verlangen haben nach;* med. Dhâtup. 16,28 (इच्छायाम्, आशिषि). कुरुप्रवीरान् MBh. 1,7148. mit infin. MBh. 3,10640. fg. 17171. (न) चिरं जीवितुमाशंसे रुदतीं चापि मैथिलीम् R. 2,12,70. 6,2,32. संग्रामम् Bhaṭṭ. 14,70. आशिषः (so v. a.

Segenswünsche aussprechen) 90. राज्ञः श्रियं सागरस्य भूपादित्याशशंसे करपीरवाक्ते: Ragh. 14,50. act.: रिपून् Kathâs. 27,141. mit infin. MBh. 3,15643. आशंसते अन्दिनं जेतुकाम: (so v. a. जेतुम्) 10642. — 4) *bitten um* (acc.), act.: सौवीरराजस्य पुनःप्रसादम् MBh. 3,15650. शम् Bhâg. P. 4,10,29. — 5) *loben, preisen;* act. mit acc. der Sache Bhâg. P. 4,10, 9. — 6) *hersagen, recitiren;* med.: नान्दीम् Çâk. Ch. 1,2. *aussagen,* med. Daçak. 59,11. चित्तं पुष्करपत्त्रलोपतरलं विद्वद्भिराशंसितम् Spr. (II) 75. *ankündigen, vorhersagen;* act. Kumâras. 3,14. Bhâg. P. 5,22,13. — Vgl. अनाशस्त, आशंसन fgg., आशस्, 2. आशा. — caus. *Hoffnung, — Anrecht geben auf* (loc.): पर्दनाशस्ता इव स्मसि । आ तू न इन्द्र शंसय गोषु R̥V. 1, 29,1; vgl. die v. l. TBr. 2,4,4,5.

— उदा med. *sich getrauen,* mit acc.: यत्संवासा अरण्यं नोदाशंसते Çat. Br. 5,2,2,5. व्रतचर्याम् 11,1,4,2.

— उपा s. उपाशंसनीय.

— प्रत्या med. *erwarten, voraussetzen:* सर्वमेवात्र कल्याणं प्रत्याशंसे महात्मनि R. Gorr. 2,124,19.

— समा 1) act. *zusprechen, zuweisen:* समस्मै चर्षणिभ्य आ शंसत R̥V. 4,37,8. — 2) med. *hoffen —, rechnen —, vertrauen auf* (acc.): धृतराष्ट्रस्य वृद्धपुत्रस्य वृद्धिम् MBh. 5,809. ते समाशंसिरे (ohne redupl.) लब्धां श्रियं राज्यं च 1,6920.

— उद् *aufrufen:* शर्धो मारुतम् R̥V. 5,52,8.

— निस् s. निःशस् und अनिःशस्त.

— परा s. पराशस्.

— प्र 1) *laut verkünden; preisen, loben, rühmen* R̥V. 1,24,2. 138,1. 2,8,3. जातवेदसं प्र शंसन्ति नमसा 3,3,8. अग्निर्विदुः प्र शस्यते 5,17,4. 6, 48,1. 7,100,5. 8,27,15. यं मित्रं न प्रशंसिषं प्रशस्तिभिः 63,2. 10,146,6. अन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति *während der Eine schilt, lobt der Andere* TS. 7,5,9,3. Kâṭh. 34,5. Kâtj. Çr. 13,3,5. योषाम् Çat. Br. 3,5,2,11. विद्याम् 14,4,2,24. 6,8,9. प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियः R̥V. 8,19,8. त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् *aufmuntern* 1,84,19. Âçv. Gṛhj. 2,9,4. — त्रीणि यात्र प्रशंसन्ति शौचनक्रोधमत्वराम् M. 3,235. 7,109. 10,70. MBh. 1,7433. R. 1,13,20. Spr. (II) 2024. (I) 2937. Kathâs. 22,432. नृप्रशंसत्यज्ञस्य यः M. 10,33. प्र पूर्वगो (so ed. Bomb.) पूर्वजो चित्रभानू गिरा वां (wohl so zu lesen st. वा) शंसामि MBh. 1,722. 2,1536. 3,2220. 15223 (Gegens. निन्द्). 5,5424. R. 2,52,84. Spr. 4594. Râga-Tar. 4,320. Bhâg. P. 4,12,33. 15,7. प्रशंसीयात् Spr. (II) 2424. प्राशंसीत् Bhaṭṭ. 15,65. प्रशशंस R. 3,28,8. 52,22. 4,2,3. 8,4. Kathâs. 24,166. 45,439. सोऽभयो ऽस्मीत्यथात्मानं प्रशशंस पुनः पुनः Mârk. P. 129,6. LA. (III) 90,12. Bhâg. P. 9,5,13. प्रशशंसुः MBh. 3,2087. 2150. R. 1,4,15. 11,10. 32,3. Bhâg. P. 3,20,50. प्रशशंसिरे R. 2,112,2 (122,2 Gorr.). प्रशंस्य absol. MBh. 3, 16901. 14,119. R. 1,34,53. 65,36. R. Gorr. 2,4,3. 5,69,15. Bhâg. P. 1, 19,48. fg. 4,17,8. 22,41. 7,5,8. Pańkat. 98,4. प्रशंस्य (!) R. 5,59,18. यच्च वाचा प्रशस्यते M. 5,127. वाग्मी दूतो प्रशस्यते 7,64. 204. 209. 9,34. 10, 72. 112. भक्तानां हि परित्यागो न धर्मेषु प्रशस्यते MBh. 5,5987. Spr. (II) 4262. 4836. (I) 1996. 5004. Varâh. Bṛh. S. 48,85. 53,96. 56,10. 14. 79, 19. Kathâs. 18,60. Pańkat. 34,4. प्रशस्यमान R. 1,4,17. R. Gorr. 1,3, 61. Daçak. 66,5. Pańkat. 57,13. कृष्णेन युवतिः प्रशशंसे Gît. 1,43. प्रशस्त *gepriesen, gelobt, gerühmt, empfohlen, für geeignet —, gut —, vorzüglich gehalten, faustus* (von Gestirnen, Tagen u. s. w.) AK. 1,1, 4,5. 3,4,14,36. 34,162. Trik. 3,3,389. H. 86, Schol. Halâj. 4,96. कृपाणि ते मर्त्येषु प्रशस्तम् R̥V. 7,90,2. 2,27,12. देवा देवेषु प्रशस्ता 5,68,2. 1, 180,6. धी 7,1. कृतं ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता 84,3. 10,160,3. Âçv. Gṛhj. 2,8,3. 10,8. दिश् R̥V. Prât. 15,1. प्रवचन 16. स्वकर्मसु M. 2,183. 3,5. 12. 24. 47. 123. 276. मृगपक्षिणः 5,22. अश्व R. 2,3,14. नक्षत्र, मुहूर्त 80, 17. राष्ट्र R. Gorr. 1,7,16. देश Suçr. 1,123,21. 136,20. धर्मशाला MBh. 3,15610. आरम्भ Kumâras. 7,71. शीतक्रियास्य Mâlav. 48,17. Spr. (II) 1654. 3779. (I) 3019. 4649. 5398. Ragh. 5,25. 17,36. Varâh. Bṛh. S. 4, 6. 6,12. 35,3. 37,1. 43,15. 48,42. 50,2. AK. 2,1,4. Halâj. 2,4. Pańkat. 203,2. स्थातुं हि क्षणमपि न प्रशस्तमस्मिन् Mṛkkh. 140,23. Sarvadarçanas. 115,16. 19. सु° Pańkar. 1,2,2. अ° *nicht für gut u. s. w. geltend, verrufen:* धिगित्ययशाप्रशस्तः संवृत्तः कलिसंश्रयात् MBh. 3,2849. मृगद्विजाः *Unglück verheissend* R. 6,16,7 fgg. अप्रशस्ता योषाधम् *mangelhaft, schlecht* Kathâs. 49,19. अप्रशस्तं तु कृत्वाप्सु so v. a. *Unreines* M. 11, 255. प्रशंसित = प्रशस्त Pańkar. 2,1,6. सु° 1,4,8. 6,26. — 2) *vorhersagen* Spr. (II) 2898 (Conj.). — Vgl. प्रशंसक fgg., प्रशंस्तव्य fg., प्रशस्त, अप्रशस्त, पुरुप्रशस्त, प्रशस्तव्य, प्रशस्ति, प्रशस्य, कविप्रशस्त, बहु°. — caus. *rühmen, preisen:* उदतिष्ठन्महानादस्तदा कृष्णं प्रशंसयन् Hariv. 10346. प्र तु शंसयिष्ये (प्रशशंसयिष्ये [!] die neuere Ausg., welches Nilak. durch अतिशयेन कथयिष्ये erklärt; also hat er die andere Lesart vor Augen gehabt) 8809.

— अतिप्र *hoch preisen* Bhâg. P. 8,18,10.

— समतिप्र dass.: तं (संप्रहारं) समतिप्रशंसन् । योधास्त्वदीयाः MBh. 7,4690.

— अभिप्र *rühmen, preisen:* राजानमभिप्रशंसन् MBh. 3,11908. 12571. 6,2592. ये च साध्यभिप्रशंसेयुर्निन्देयुरथ वा पुनः 12,3352.

— प्रति *entgegenrufen u. s. w.:* अप्रतिशंसत् Çat. Br. 11,5,5,9. °शस्त 10.

— वि 1) *aufsagen, recitiren:* मा चिदन्यद्वि शंसत R̥V. 8,1,1. 3,39,2. अधा हि वां दिवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे *etwa ist nicht auszusagen d. h. durch Worte zu erschöpfen* 10,143,3. — 2) *recitirend theilen:* त्रिर्निविदा सूक्तं विशंसेत् Ait. Br. 3,19.

— अभिवि = वि 2): यत्काननैवर्षसा छन्दसा ऽयायच्छन्दो ऽभिविशंसति TS. 6,6,11,5.

— सम् *zusammen —, nebeneinander recitiren* Ait. Br. 6,26. 36. Çat. Br. 13,5,1,8. Çâńkh. Çr. 10,13,9. 11,2,13. 17,9,6.

— उपसम् *hinzufügend aufsagen, anhängen* Çat. Br. 13,5,1,8. Âçv. Çr. 8,8,1. तार्क्ष्यमेकपदा उपसंशस्य 12,20. 10,10,4. Çâńkh. Çr. 17,8,2.

शंस (von शंस्) 1) m. parox. *a) Spruch, Zuruf; Anruf, Aufforderung, Gebot; Lob* R̥V. 1,27,13. प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः 33,7. 141,6. 11. 182,4. यजमानस्य 178,4. 2,20,7. 31,6. 10,42,6. मरुताम् 1,173,9. 3,16,4. 10. 6, 24,2. शंसंगायिदं 10,113,3. उरुष्या ण उरुभिर्देव शंसैः 7,1. 4,6,11. 5,3, 4. 41,9. उभा शंसा सूदय 4,4,14. उभा शंसा नर्या मामविष्टाम् 1,185,9. सत्यं शंसं उत ये गविष्ठा Vâlakh. 9,3. प्रशा वै नरो यावकशंसः Ait. Br. 2, 2,4. Ueber R̥V. 2,26,1 s. ऋजुशंस. — *b) Anwünschung: α) Verwünschung, Fluch:* आरे तं शंसं कृणुहि निनित्सोः R̥V. 7,25,2. 34,12. वनुष्यतः 56, 19. अर्हणः 1,18,3. 3,18,2. अस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः 1,94,8. 166,8.

8,39,2. TBr. 3,7,12,2. — β) *Segen:* आ नो देवानामुप वेतु शंसः RV. 10,31,1. पितॄणां न शंसाः सुरातयः 78,3. 7,25,3. — c) *personificirt neben* Bhaga RV. 5,46,3. 7,35,2; vgl. 10,64,10. — d) नरां शंसः RV. 2,34,6 *wohl so v. a.* नराशंसः. — 2) f. आ a) *das Rühmen, Preisen* Çabdar. im ÇKDr. तदानस्य Spr. 3196. आत्म° *Selbstlob* 2636, v. l. — b) *Wunsch* H. an. 2,593 (lies वाञ्छायां). Med. s. 11. — c) *Ausspruch, Meldung* (वचन) gloss. प्रिय° *frohe Botschaft* R. 2,72,41. — Vgl. अघशंस (*Unheil verkündend* Bhâg. P. 5,22,14), उरु°, ऋजु°, गभीर°, ग्रामि°, ग्रीव°, तूष्णीं°, दुः°, नरा°, नृ°, पाक°.

शंसथ (wie oben) m. *Unterhaltung* (= संभाषण Comm.): सचेतनो भवतु शंसथे जनः Pâr. Gṛhj. 3,13.

शंसन (wie oben) n. 1) *Recitation* Ind. St. 2,288. विरूढ° *als Erkl. von* गालि *Verwünschung* H. 272. *neben* योग *als Beiw.* Çiva's (= वेदप्रशंसक Nilak.) Hariv. 7425. — 2) *das Aussagen, Melden, Mittheilen:* द्वितीयाप्रिय° *eine zweite schlimme Botschaft* R. 2,72,39. काप्यकारः स पश्चात्ते पापमाधाय शंसनम् *Bekenntniss* Thik. 4,1,132. — Statt आशाशंसनं प्रार्थनम् bei Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 123 ist आशाशंसनं प्रा° zu lesen. Vgl. मङ्गल°.

शंसनीय (wie oben) adj. *rühmenswerth, preiswürdig* Nir. 4,24. Râǵa-Tar. 4,133.

शंसित partic. 1) (von शंस्) *gepriesen, gerühmt:* तथा मया सभामध्ये सो ऽयं सदैव शंसितः Pañkat. 102,3. *des Preisens werth:* जन्मन् Spr. 2861. — 2) fehlerhaft für संशित (von शा mit सम्).

शंसितर् (von शंस्) nom. ag. = शंस्तर् P. 7,2,34. Schol. Lâṭy. 2,6,11. सामर्थं शंसितारः स्तुवन्ति MBh. 12,10299. 13,7369. Vâju-P. bei Muir, ST. 4,317, N. 284.

शंसिन् (wie oben) adj. am Ende eines comp. 1) *recitirend.* — 2) *aussagend, mittheilend, verrathend:* मुनयो ऽर्थशंसिनः Bhâg. P. 11,2,20. प्रज्ञावती दोहदशंसिनी ते Ragh. 14,45. मूर्धानः तत्तदोकारशंसिनः Kumâras. 2,26. वपुरादरातिशयशंसि Çiç. 9,77. Vikr. 60,14. Spr. (II) 3413. Kathâs. 10,90. 75,86. 101,249. Râǵa-Tar. 1,254. 6,198. *erwähnend, sprechend von:* मङ्गल्यशङ्खचन्द्राब्जकोककैरवशंसिनी (नान्दी) Sâh. D. 282. *ankündigend, vorhersagend, verheissend:* उत्पाता भयशंसिनः MBh. 1,1415.16,6. पार्थिवीलयशंसीनि निमित्तानि 6,5845. Hariv. 4256. आग° Râǵa-Tar. 3,220. 222. Ragh. 3,14. 1,42. 12,90. Vikr. 65,11. Varâh. Bṛh. S. 89,3. 90,7. Kathâs. 19,62. 107 (श्रेय fehlerhaft). 35,107. 124,108. Râǵa-Tar. 1,194. Spr. (II) 160. Trik. 3,3,264. — Vgl. अघ°, उक्थ°, ब्राह्मणाच्छंसिन्, सु°, होत्रा°.

शंस्तर् (wie oben) nom. ag. Uṇâdis. 2,94. Taitt. Prât. 16,5. P. 7,2,34. *der da recitirt* RV. 1,162,5. निविदाम् Ait. Br. 3,11. = स्तोतर् und im acc. शंस्तारम्, nom. acc. du. शंस्तारौ nach Uǵǵval. — Vgl. शंसितर्.

शंस्तव्य (wie oben) adj. *zu recitiren* Ait. Br. 2,32. 42. 3,24. 25. 4,2.

शंस्थ und शंस्था (5. शम् + स्थ, स्था) adj. P. 3,2,77, Schol.

शंस्य (von शंस्) partic. fut. pass. P. 6,1,214. = शस्य Kâç. zu P. 3,1,109. Vop. 26,19. 1) *zu recitiren* RV. 1,8,10. उक्थ 10,5. 5,39,5. — 2) *lobenswerth, preiswürdig* RV. 1,17,5. 116,11. 117,6. 2,34,11. अतिथित्वाय शंस्यं करिष्यम् 6,26,3. 8,18,21. रयि 49,11. 10,47,2. 48,9. Bein. des Agni, in einer Formel VS. 3,37. TBr. 1,1,10,2. Schol. zu Kâty. Çr. 385,3 v. u. 394,2.

1. शक्, शक्नोति Dhâtup. 27,15 (शक्तौ). अशकम्, शकेयम्, शकेम; शशाक, शेक, शेकुस्; शक्ष्यति Kâr. 2. 9 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10 (nach Siddh. K. ebend. auch शकिष्यति und शकिता neben शक्ता). partic. शक्त (s. bes.); *vermögen, im Stande sein, können:* यज्ञाम देवान्यदि शक्नवाम RV. 1,27,13. 5,40,9. कथं शेक कथा यय 5,61,2. Çat. Br. 3,5,4,13. स एते इपिनाशक्नोत् 10,2,4,1. यावच्छक्नुयात् Çâṅkh. Gṛhj. 4,8. स तद्बिलं दण्डकाष्ठेन खनन्न चाशकत् MBh. 1,794. अपूर्णा पूरयन्निच्छामायुषापि न शक्नुयात् Spr. (II) 3606. क्रियतां यदि शक्नोषि गङ्गाया अवतारणम् R. 1,42,21. Hariv. 9696. तेभिः शकेम वीर्यम् AV. 5,8,2. तच्छकेयम् VS. 1,5. 4,4. त्वदशकम् 2,28. इदं सर्वमशक्नोत्यदिदं किं च *zu Stande bringen* Ait. Br. 5,7. नाचिकेतं शकेमहि (Çaṅk. ergänzt ज्ञातुम्) Kaṭhop. 3,2. mit einem infin. auf अम् P. 3,4,12. शकेम वाजिनो यमम् RV. 2,5,4. 1,73,10. 3,27,3. आरभम् 9,73,3. आरुहम् 10,44,6. प्रतिष्ठापम् Pañkav. Br. 13,4,11. विभाजम्, अपलुपम् P. 3,4,12, Schol. mit einem infin. auf तुम् P. 3,4,65. RV. 10,2,3. AV. 4,18,6. VS. 11,10. Ait. Br. 1,7. Çat. Br. 1,1,4,17. 4,4,13. 2,4,2,6. 5,2,3,4. 14,9,2,8. शक्नोति, शक्नुमः u. s. w. M. 7,6.44. MBh. 1,6878. 3,2152. 11277. 5,7254. R. 1,20,4. Çâk. 18,23. Daçak. 80,15. Pañkat. 44,2. 69,3. अशक्नुवन्त् M. 9,229. 10,99. MBh. 3,2089. R. 1,64,14. अशक्नुवान Bhaṭṭ. 3,6 (mit Verweisung auf P. 3,2,129). शक्नुयात् M. 8,130. अशाक R. 2,39,8. 3,52,19. Ragh. 3,58. शेकुः MBh. 5,7287 (mit der ed. Bomb. zu lesen शेकुराकाशगास्तदा). अशकत् 1,2246. 7230. 3,2919. 11965. R. 2,14,11. 64,19. शक्ष्यामि u. s. w. MBh. 1,6132. 6135. fg. 6140. 5,7039. R. 2,21,27. 48,10. Megh. 20. Spr. 4715. Kathâs. 43,266. शक्ष्याम R. 2,36,7. mit einem nom. act. im acc.: दानेन वधनिर्णेकं सर्पाद्दीनामशेकुवन् M. 11,139. im dat.: कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयम् *verwenden können für* TS. 1,1,4,1. ग्रहणाय *greifen können* Çat. Br. 14,5,4,7. विशेषाय MBh. 14,103. तत्प्रबोधाय R. 6,37,38. तत्प्रतिकर्तवे Bhâg. P. 3,5,47. im loc.: ग्रहणे तस्य R. 1,66,19. अस्योद्यापने Bhâg. P. 3,26,62. In derselben Bed. auch शक्यति Dhâtup. 26,78 (मर्षणे). मर्तुं न शक्यामि MBh. 1,6754. न शक्यामः प्रवेष्टुं विवरं भुवः 3395. R. Gorr. 2,59,22. 4,5,28. 5,48,14. auch शक्यते med.: शक्यते ता गिरः सम्यक्कर्तुं मपि MBh. 3,2367. किं वा शक्यामहे वक्तुं गुणानां ते महोदयम् (so die neuere Ausg.) Hariv. 6325. शक्यसे (शक्यते impers. die neuere Ausg.) यदि रक्षितुम् 9697. शक्ये जीवितुम् R. 3,75,30. In der Regel hat शक्यते passive Bed. und zwar 1) *überwunden werden, unterliegen:* तरसा ये न शक्यन्ते शस्त्रैः सुनिशितैरपि Spr. (II) 2500. — 2) *einem Drängen nachgeben:* निवर्तयममापि च सा ज्ञातिभिर्निव शक्यते MBh. 5,7350. — 3) *impers. für Jmd möglich sein:* स्वीयतां यदि शक्यते *so v. a. wenn du vermagst* MBh. 1,6678. mit einem infin.: शक्यते यदि रक्षितुम् *so v. a. wenn du zu schützen vermagst* Hariv. 9697 nach der Lesart der neueren Ausg. — 4) mit einem infin. *durch Jmd oder Etwas* (instr.) *das Object einer Thätigkeit werden können,* was wir durch *können* und einen infinit. pass. auszudrücken pflegen: न तथैतानि (इन्द्रियाणि) शक्यन्ते संनियन्तुम् *können nicht gebändigt werden* M. 2,96. शुचिना u. s. w. प्रणेतुं शक्यते दण्डः 7,31. MBh. 1,1824. 5566. 5570. 3,2812. 5,7335. R. 2,25,2. नहि रक्षा नु शक्यन्ते गन्तुं बहुजनाकुलाः 33,4. Ṛt. 1,10. Spr. (II) 1510. 2801. Varâh. Bṛh. S. 11,2. Kathâs. 18,32. H. 793. Pañkat. 43,17. Hit. 7,22.

Comm. zu Taitt. Prât. 2,12. 23. Das entsprechende partic. lautet शकित (im Unterschied von शक्त) Kâç. zu P. 7,2,17. Vop. 26,110. तत्रापि जतुगृहे दग्धुं समारब्धा (so ed. Bomb.) न शकिता विदुरमन्त्रितेन *obgleich man es versuchte sie zu verbrennen, so konnten sie doch nicht verbrannt werden* MBh. 1,3823. 3824. अपनेतुं च पतितो न चैव शकितो मया 6015. यदि वै पितरो मम। शक्तैर्न शकितास्त्रातुम् 6853. 7418. 7,4814. दिलीपेन — पुनर्न शकिता नेतुं गङ्गा (शकितं तेन गङ्गा 45,18 Gorr.) प्रार्थयता R. 1,44,53. R. Gorr. 1,60,8. Kathâs. 39,154. 63,45. 65,35.

— desid. s. u. 1. शिक्ष्.

— अनु *nachthun können:* न सत्ते अन्यो अनु वीर्यं शकत् Ṛv. 10,43,5.

— परि *bewältigen:* न शुष्कः परिशक्तये Ṛv. 8,67,7.

— प्र *vermögen:* को नु स्तोतुं प्रशक्नुयात् Hariv. 14902. कर्णं प्रयोद्धुं न प्रशक्ये MBh. 8,3384. — प्रशक्त MBh. 7,1127 fehlerhaft für प्रसक्त, wie die ed. Bomb. liest.

— प्रति *gegen Jmd* (acc.) *Etwas vermögen:* प्रतिशेकुर्न सैन्धवम् MBh. 7,1780.

— सम् *vermögen* AV. 1,27,3. mit infin. Bhâg. P. 10,61,3. *mit Etwas zu Stande kommen:* तस्मिन्प्रातर्न समशक्नुवन् TS. 6,4,2,1. न पैशाचैः सं शक्नोमि नै स्तेनैः: *ich komme nicht zu Stande so v. a. ich will nichts zu schaffen haben mit* AV. 4,36,7.

2. शक्, शग्धि, शक्तम्, (आ)शकाम्, शकस्, शेकिम. 1) *Jmd* (dat.) *helfen:* ता नः शक्तं शर्वाभिः Ṛv. 7,67,5. वृकाय 68,8. 8,3,11. fg. शग्धि तव् तन्न ऊतिभिः 24,11. 50,5. 14. 60,3. 80,1. अर्वते 10,40,5. — 2) (*verhelfen zu*) *Jmd einer Sache* (gen.) *theilhaftig machen:* रायः Ṛv. 2,2,12. 4,21,10. 5,68,3. वाजस्य 3,16,6. TBr. 2,4,4,3. — 2. शक् liesse sich etwa als transit. zu 1. शक् *Jmd in Stand setzen* betrachten.

— desid. s. 2. शिक्ष्.

— आ 1) *helfen:* स नः शक्रश्चिदा शकद्दिन्द्रो विश्वाभिरूतिभिः Ṛv. 8,32,12. — 2) *theilhaft machen:* त्वमङ्ग शक्र वस्व आ शको नः Ṛv. 7,20,9. — 3) *einladen zu* (acc.): आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः Ṛv. 10,29,3. सधमादम् *zum Gelage* 88,17. Nir. 7,30 (zu 1. शक् gezogen).

— उप 1) *helfen;* s. उपशाक in den Nachträgen. — 2) *mittheilend hingeben:* यद्यां शिलंस्ती नाप शेकिम AV. 6,114,2. 3; vgl. die v. l. TBr. 2,4,4,9.

1. शक 1) n. a) *Mist:* इहेव गाव एतनेहो शकेव (शके oder शका इव) पुष्यत AV. 3,14,4. °बलि 20,131,16. Vgl. अश° und शकन्, शकृत्. — b) v. l. für कश = उदक Naigh. 1,12. — 2) f. आ P. 7,3,44, Schol. VS. 24,32. TS. 5,5,18,1. nach Mahîdh. = शकुन्ति *Vogel;* nach Andern = मक्षिका oder *ein langohriges Thier* (मृग).

2. शक m. pl. N. pr. eines Volkes, *die Indoscythen* H. an. 2,47. Med. k. 34. LIA. 2,302. fgg. gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. M. 10,44. (Vasishṭha's Kuh असृजत्) प्रस्रवाद्द्राविडाञ्छकान् MBh. 1,6683. 2,1088. 6,352. 359 (VP. 188. 190. 193). 13,2103. Hariv. 760. 767. 6441. Söhne Narishjant's 641. अर्धं शकानां शिरसो मुण्डयित्वा (मुण्डं कृत्वा die neuere Ausg.) 780. 782. R. 1,54,20 (55,20 Gorr.). शकदेशाच्छका: स्मृता: 55,3 (56,3 Gorr.). 4,40,21. 44,13. Varâh. Bṛh. S. 5,38. 75. 79. 9,21. 13,9. 14,21. 16,1. 17,26. 18,6. Râga-Tar. 3,128. Mârk. P. 58,6. VP. 374. 474. 475, N. 64. Bhâg. P. 9,8,5. शकादयश्च संभाव्या भद्रदत्तादिनामभि: Sâh. D. 172,16. शकाराणां शकादीनां शाकारीं (भाषां) संप्रयोजयेत् 173,6. °देश Verz. d. Oxf. H. 339,a,34. शकाधिपराजधानी डिल्ली 274,b, No. 651. fg. °नृपाल Weber, Ǵjot. 9, N. शकारिर्विक्रमादित्य: Râǵa-Tar. 2,6. Gaṭâdh. im ÇKDr. शकान्तक m. = विक्रमादित्य ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. °काल *die Çaka-Aera* (78 n. Chr.) Varâh. Bṛh. S. 13,3 (= Râǵa-Tar. 1,56). Utpala zu Bṛh. 7,8. Râǵa-Tar. 1,52. Verz. d. Oxf. H. 188,b,13. °नृपकाल dass. Varâh. Bṛh. S. 8,21. शकेन्द्रकाल dass. 20. °वर्षाणां सहस्रे गते सति Weber, Ǵjot. 98, N.; vgl. Kern in der Einl. zu seiner Ausg. von Varâh. Bṛh. S. 5. fgg. शक sg. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. *ein Fürst der* Çaka gaṇa कम्बोजादि zu P. 4,1,175, Vârtt. H. an. Med. — Vgl. शाक, शाक्य.

3. शक m. *ein best. vierfüssiges Thier* (v. l. शल) Pańkar. 1,7,28. — MBh. 13,2835 fehlerhaft für शुक, wie die ed. Bomb. liest.

शकच m. N. pr. Râǵa-Tar. 5,176.

शकट Uṇâdis. 4,81. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. (dieses selten) und n. *Karren, Wagen* Nir. 6,22. 11,47. AK. 2,8,2,20. H. 753. Halâj. 2,289. Çâṅkh. Çr. 4,14,23. Khând. Up. 4,1,8. शकटमिवाचेतनमिदं शरीरम् Maitrjup. 2,3. Bṛhadd. in Ind. St. 1,118. Weber, Ǵjot. 2,391, N. 1. P. 4,4,80. M. 5,117. Jâǵñ. 3,42. MBh. 2,1440. 2036. 3,10643. कनकमय 6,301. 12,12659. 13,3270. 3312. शकटोर्वी 1167. 14,1931. Hariv. 3410. R. 2,36,5. 113,20 (124,20 Gorr.). R. Gorr. 2,83,21. 6,96,13. Varâh. Bṛh. S. 8,3. 34,5. 43,21. 45,7. 46,9. 86,71. Spr. 2345. 5048. Kathâs. 61,326. 328. Mârk. P. 49,50. Pańkat. 8,15. ed. orn. 4,12. Hit. 46,13. °भङ्गकायचन्यास (Kṛshṇa hat als Kind einen Karren umgeworfen und zerbrochen) Verz. d. Oxf. H. 26,b,34. °व्रत 31,a,19. शकटापणा: *Karren und Waaren* (nach den Erklärern) R. Gorr. 2,97,20 (शकटायना: Schl., शकटापणा: ed. Bomb.). शकटापणावेशा: (so die ed. Bomb. überall) *Karren, Waaren und Zelte für Buhldirnen* MBh. 3,14846. 14922. 5,5155. 5647. 15,612. शकट als m. R. 7,93,3. Spr. 2345, v. l. Bhâg. P. 2,7,27. शकटी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. Ṛv. 10,146,3. °मुखी Shaḍv. Br. 4,7. R. 1,33,18. 50,4. Hariv. 3448. शकटीशकट als adj. (!) zu घोष 3526. Nach Çânt. 4,1 können शकटि (vgl. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45) und शकटी beliebig betont werden. — 2) प्राजापत्यम्, रोहिण्या: oder रोहिणीशकटम् *das als Karren gedachte* Nakshatra Rohiṇî Spr. 1886. 2367. Sûrjas. 8,13. Spr. 2648. fg. Varâh. Bṛh. S. 24,30. Pańkat. 50,20. Kuvalaj. 193,b (169,b). शकटभेद Colebr. Misc. Ess. II, 332. — 3) m. n. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* M. 7,187. MBh. 15,249. Kâm. Nîtis. 18,49. 19,40. 48. fg. °व्यूह MBh. 7,192. — 4) n. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten im 1ten und 7ten Hause stehen,* Varâh. Bṛh. 12,4. 5. 13. — 5) m. schlechte Lesart für शाकट *Wagenlast* H. 885. — 6) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. eines von Vishṇu oder Kṛshṇa erschlagenen Asura H. 220. शकटारि 221, Schol. °भिद् Pańkar. 4,3,132. शकटासुरभञ्जन 1,20. 8,76. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,29. — Vgl. अङ्गारशकटी, पुष्प°, शाकट und शाकटायन.

शकटविल s. शकटाविल.

शकटाय् (von शकट), °यति *einen Karren darstellen:* शकटायती Bhâg. P. 10,30,15.

शकटायन, °ना: R. 2,89,15 fehlerhaft für शकटापणा:; s. u. शकट 1).

शकटार् m. N. pr. eines klugen Affen Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 341. अन्तर्दुष्टः सदा पुरुषः सर्वानर्थकरः किलं । शकुनिः शकटारश्च दृष्टान्तावत्र भूपते ॥ Spr. (II) 341.

शकटाल m. N. pr. des Ministers von Nanda Kathâs. 4,104. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शकटाविल m. *ein best. Schwimmvogel*, = प्लव Mit. III,41,*b*,10. शकटविल m. *a gallinule* Wilson nach Çabdârthak.

शकटाह्वा f. *das* Nakshatra Rohiṇî ÇKDr. — Vgl. शकट 2).

शकटि und शकटी s. u. शकट 1).

शकटिक adj. (चतुरर्थेषु) von शकट gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80.

शकटिका (von शकटी) f. *Wägelchen* Mṛkkh. 150, s. पुष्पशकटिकानिमित्तज्ञान (die beiden letzten Worte haben sich in die 19te Zeile verirrt; vgl. Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,15. fg. — Vgl. गृहशकटिका.

शकटिन् (von शकट) adj. *einen Karren besitzend; m. der Inhaber eines Karrens* Kathâs. 61,327.

शकट्या f. = शकटानां समूहः gaṇa पाशादि zu P. 4,2,49.

शकधूम (1. शक + धूम) m. 1) *Rauch* oder *Dunst des Mistes*: सुहृदो ब्राह्मणास्य शकृत्पिण्डान्पर्वस्वाधाय शकधूमं किमद्याकरिति पृच्छति Kauç. 80. °ज adj. AV. 3,6,15. — 2) wohl N. eines Sternbildes AV. 6,128,1. 3. 4. Nakshatrakalpa bei Weber, Omina 363.

शकन् s. शकृत्.

शकनि s. u. शकारिलिपि.

शकंधि (शकम् + धि?) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1,123. — Vgl. शाकंधेय.

शकन्धु (nom. °न्धूः) P. 6,1,94, Vârtt. 2. Vop. 2,13. nach Carey (Gramm. S. 20) = शक + अन्धु *a king's well.*'

शकपिण्ड (1. शक + पि°) m. *Mistball* VS. 25,7.

शकपूणि m. N. pr. eines Mannes; s. शाकपूणि.

शकपूत m. N. pr. eines Mannes ṚV. 10,132,5. mit dem patron. Nârmedha, Liedverfasser von ṚV. 10,132 nach ṚV. Anukr.

शकम् (von 5. शम्) indecl. (= सुखरूप Comm.) TS. Anukr. in Ind. St. 3,397. Vgl. अवयच्छकम् indecl. (in den Nachträgen), wie wohl st. अवयच्छकं n. zu lesen ist.

शकमय (von 1. शक) adj. *aus Mist hervorgegangen* u. s. w.: धूम *der Rauch von brennendem Miste* ṚV. 1,164,43.

शकंभर (शकम्, acc. von 1. शक, + भर) adj. *Mist tragend* AV. 5,22,8.

शकर n. = शकल 1) Çat. Br. 14,6,9,32.

शकल Uṇâdis. 1,111. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. n. *Spahn, Splitter, Holzscheit; Schnitzel, Bröckchen, Stückchen*; = भित्त (खण्ड) P. 8,2,59. AK. 1,1,2,17. H. 1434. an. 3,684. fg. Med. l. 134. Halâj. 4,28. इध्मस्य Çat. Br. 1,5,4,8. 2,4,1. 2,5,2,5. 14,1,2,26. TS. 6,3,3,2. यूप° 4,2.3,5. Ait. Br. 2,3. शालवृक्षाणाम् Kauç. 13. 18. 29. Kâtj. Çr. 4,8,14. वाक्य° Çat. Br. 3,7,1,8. पुरोडाश° Kâtj. Çr. 9,12,9 (vgl. Âçv. Çr. 5,7,2 und Comm.). हिरण्य° Çat. Br. 3,8,2,26. 7,5,2,8. Kauç. 10. 13. 19. 79. 127. Âçv. Çr. 6,12,3. Lâṭj. 2,11,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,3,24. 10,8,6. पक्वशकलान्सक् गोमयैः पिबामः MBh. 13,3694. शिला° Mṛkkh. 145,4. Ragh. 5,73. Nâgân. 21,19. Sarvadarçanas. 10,6. 12,7.8. पाषाण° Spr. (II) 2041. काच° 2297. पद्मराग° 2710. शल्यस्य Uttarar. 35,6 (46,14). विस° Gît. 7,28. हिरण्य° Varâh. Bṛh. S. 60,17. अस्थि° 27,4. Spr. 1886. 3059. Kathâs. 60,88. 96,31. कलश° *Scherbe* Prab. 54,15. घटादि° Halâj. 5,18. शकल allein dass. M. 6,28. अण्डशकलानि Hariv. 12332. धनुषः Bhâg. P. 10,42,20. कृष्णसर्पशकलानि Pañkat. 262,24. धवलाम्भोद° Kathâs. 73,341. अन्धकारं शकलानि कुर्वन् *zertheilend* Ragh. 2,46. — 2) n. *Hälfte*: शरीरशकले MBh. 2,711. fg. प्राणिशकले 713. 716. fg. Hariv. 1810. Bhâg. P. 9,22,7. *die Hälfte einer Eierschale* M. 1,13. MBh. 12,11573. Hariv. 39. Varâh. Bṛh. S. 1,6. *Halbvers* Ind. St. 8,290. 305. 322. कलयति तिलकं तथा शकलम् *zur Hälfte* Sâh. D. 57,18. — 3) n. *Hirnschale* Halâj. 3,11. — 4) n. *Fischschuppe* (शल्क); *Haut* (त्वच्) AK. 3,4,4,18. H. an. Med. — 5) n. *Bast* AK. H. an. Med. — 6) n. *ein best. Farbestoff* H. an. Med. P. 4,2,2, Vârtt. 1. — 7) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. 3,9,1 (Sâj. zu Çat. Br. 14,6,9,1). — 8) fehlerhaft für सकल (so die neuere Ausg.) Hariv. 8429. 8439. — Vgl. त्रि°, वि°, शाकल, शाकलिक, शाकल्य, शलाका und शल्क.

शकलवत् (von शकल) adj. gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86.

शकला (wie oben) adv. in Verbindung mit कर् *zertheilen* gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. — Vgl. संशकला.

शकलाङ्गुष्ठक ved. adj. Schol. zu P. 3,1,59. 4,6.

शकलिन् (von शकल) m. *Fisch* (*mit Schuppen versehen*; vgl. शल्किन्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,111. AK. 1,2,3,17. H. 1344. Halâj. 3,35. — Vgl. पुष्प°.

शकलीकर् (शकल + 1. कर्) *zerstückeln, in Stücke brechen, zersprengen*: रथम् MBh. 7,3872. 6177. °कृतसर्वाङ्ग 6,3636. सप्तधा R. 1, 47,2. 2,69,13. लोकाः °कृताः 3,60,21. (शाखी) अन्तरा °कृतः Ragh. 15, 20. शिरोभिः °कृतैः Kathâs. 116,60. — Vgl. विशकलीकर् unter विशकल.

शकलीभू (शकल + 1. भू) *bersten, zerspringen, in Stücke gehen*: पृथिवी °भवेत् MBh. 3,591. 7,475. द्यौः 3,15100. गदा °भूता 14,2455. मूर्धा तु सप्तधा तस्य °भविता तदा R. 7,26,56.

शकलेन्दु (शकल + इ°) m. *Halbmond* Hariv. 6245. 8429 (hier besser सकलेन्दु die neuere Ausg.).

शकलोष्ट (1. शक + लोष्ट) m. *Mistball* Gobh. 2,4,8 in Ind. St. 5,371 (शकलोट und घकलोष्ट die Hdschr.).

शकल्येषिन् (शकल्यऽएषिन् Padap.) AV. Prât. 3,52. adj. *dem Span nachgehend* d. h. *glimmend* AV. 1,25,2.

शकवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,2.

शकवृद्धि m. desgl. ebend.

शकशकाय् (onomatop.), °यति *knacken*: द्रुमैः शकशकायद्भिर्माहतेन Bhaṭṭ. 8,65.

शकादित्य (2. शक + आ°) m. N. pr. = शालिवाहन ÇKDr. unter शक.

शकार m. 1) *der Laut* श ṚV. Prât. 1,9. 4,2 u. s. w. AV. Prât. 2,10. 13. 17. Çatr. 1,882. — 2) *der in schlechtem Rufe stehende Bruder der Concubine eines Fürsten* (so genannt, weil er im Drama stets श st. स und ष spricht) Bhar. Nâṭjaç. 34,11. 107. Daçar. 2,42. Sâh. D. 81. 85. शकाराणां शकादीनां शाकारीं (भाषां) संप्रयोजयेत् 173,6. Mṛkkh. 9,16. fgg.

शकारिलिपि f. Bez. einer best. *Schriftart* Lalit. ed. Calc. 143,13.

l'écriture de Çakani Fouc. 122.

शकुन (शकुन Uṇâdis. 3,49) 1) m. a) *Vogel*, meist von *grösseren Vögeln* und von *solchen, welche Vorzeichen geben*, gebraucht. AK. 2,5,32. Trik. 3,3,264. H. 1316. an. 3,423. Med. n. 138. Halâj. 2,88. Viçva bei Uģģval. zu Uṇâdis. 3,49. श्येन ṚV. 4,26,6. 9,86,13. 107,20. 112,2. हिरण्यय 9,85,11. हिरण्यवर्ण Maitrjup. 6,34. कृत ṚV. 10,16,6. AV. 12,3,43. TS. 3,2,6,2. ṚV. 10,68,7. 106,3. 123,6. 165,2. हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि *grosse und kleine Vögel* AV. 11,2,24. 12,1,51. 20,127,4. Çâṅkh. Br. 7,4. VS. 18,53. Jâģ. 1,168. MBh. 1,2917. 3,2308. शकुनानां फलं चाव विपरीतमिदं ध्रुवम् 2555. 2754. 5,2456. Hariv. 1217. R. 1,30,16. R. Gorr. 1,2,18. 3,7,4. 78,25 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 79,21. Suçr. 1,30,5. 104,14. 17. Spr. (II) 3077. (I) 2926. प्रदक्षिणाः H. 62. मङ्गलमङ्गल° Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 8. 30,2. 53,107. 109. 59,1. अन्यजन्मान्तरकृतं कर्म पुंसां शुभाशुभम् । यत्तस्य शकुनः (शुभाशुभफलसूचको यः कश्चित्प्राणिरूपः Comm.) पाकं निवेदयति गच्छताम् ॥ 86,5. 25. 35. 52. fgg. °रुतज्ञान 88,10. 95,62. Râģa-Tar. 3,230. Ind. St. 1,21. — b) *ein best. Vogel* Med. — c) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,802. Schiefner, Lebensb. 318 (88). — d) N. pr. eines Asura Bhâg. P. 7,2,5. — 2) n. a) *ein gutes Omen* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Spr. (II) 1498. पुनरेव प्रयात्यामः सिद्धये शकुनान्विताः Kathâs. 32,48. शकुनापेक्षिन् 53,50. किं शकुनकारणं किंचित्संजातम् (कुशलकारणं तिष्ठति ed. Bomb.) Pańkat. 52,11. सा च शुकवचनं शकुनमिव कृत्वा Çuk. in LA. (III) 36,9. शकुनाधिष्ठात्री देवता Kathâs. 124,112. शकुनदेवता 109.181. अ° *ein böses Omen* 34,8 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 54,149 (zu lesen पश्यन्नशकुनानि). Çiç. 9,88. — b) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,6. — Vgl. पुण्य°, मूल°, सु°, शाकुन, शकुनि, शकुन्त, शकुन्ति.

शकुनक m. = शकुन 1) a) *Vogel* MBh. 3,1296.

शकुनज्ञ 1) adj. (f. आ) *mit den Omina vertraut* Kathâs. 31,53. — 2) f. आ *eine kleine Hauseidechse* Trik. 2,5,23.

शकुनज्ञान n. *Vögelkunde, Kenntniss der Omina* Jâģ. 3,171. Verz. d. Oxf. H. 132,a,35.

शकुनदीपिका f. Titel einer Schrift über *Omina* Notices of Skt Mss. 186.

शकुनद्वार m. *ein best. terminus technicus im Augurium*, erklärt Varâh. Bṛh. S. 86,52. fg.

शकुनविद्या f. = शकुनशास्त्र Vjutp. 121.

शकुनशास्त्र n. *die Lehre von den Omina*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 120,a,20. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45 (°शास्त्र gedr.).

शकुनसूक्त n. *das Vogellied* (aus dem ṚV.) Varâh. Bṛh. S. 46,73, v. l. nach Kern.

शकुनार्णव (शकुन + अ°) m. Titel einer Schrift über *Omina* Verz. d. Oxf. H. 113,b,44.

शकुनाशा f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,14,17. vielleicht fehlerhaft für शकुलाशा; vgl. शकुलादनी.

शकुनाहृत (शकुन + आ°) 1) adj. *von Vögeln gebracht*. — 2) m. a) *eine best. Reisart* Bhâvapr. in Nigh. Pr. (fälschlich °हृत् geschrieben). Suçr. 1,73,5. 195,6. Vâgbh. 6,1. — b) *ein best. Fisch* Râģan. in Nigh. Pr. auch hier °हृत् geschr.

शकुनि Uṇâdis. 3,49. 1) m. a) = शकुन 1) a) Naigh. 5,3. Nir. 3,18. 4,16. 9,3. AK. 2,5,32. Trik. 3,3,266. H. 1316. an. 3,424. Med. n. 136. Halâj. 2,82. ṚV. 2,42,1. 43,3. AV. 2,25,2. कृष्ण 7,64,1. 10,3,6. 11,9,9. Ait. Br. 4,7. °वाद 2,15. Çat. Br. 14,1,4,31. Kâṭh. 25,7. हिरण्यवर्णानां शकुनीनाम् (मल्लाः) Ind. St. 3,459. Khând. Up. 6,8,2. M. 5,11. 12,63. Spr. (II) 968. 3288, (I) 2907. 4605. MBh. 1,723 (die Açvin als *Vögel*). 2,356. 3,10437. 5,2452. 12,1622. R. 1,2,19. 2,34,50. 96,12 (105,11 Gorr.). 3,17,18. Çânt. 2,21. Varâh. Bṛh. S. 53,106. 87,1. Mârk. P. 35,22. Sarvadarçanas. 69,6. °लुब्धक Pańkat. III, 140. — b) *ein best. Vogel* VS. 24,40. *Falco Cheela* (चिल्ल) H. 1334. Halâj. 2,95. = गृध्र H. ç. 194. — c) N. des 1ten festen Karaṇa (s. 2. करण 3) m) H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 99,5. 8. — d) N. pr. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,123. eines Schlangendämons MBh. 1,2157. eines Unholdes, Sohnes des Duḥsaha, Mârk. P. 51,3. 67. eines Asura, Sohnes des Hiraṇjâksha, Hariv. 194. VP. 147. Bhâg. P. 8,10,20. 10,88,14 (Vater des Vṛka). eines Fürsten der Gândhâra, Sohnes des Subala, Trik. H. an. Med. MBh. 1,2440. 2713. 5655. 3,1797. 12276. 14772. fgg. 6,2104. 7,516. 14,2485. Hariv. 8020. 8070. 8098. Spr. (II) 341. Verz. d. Oxf. H. 157,b, No. 341. eines Sohnes des Vikukshi und Grosssohnes des Ikshvâku Hariv. 682. eines Sohnes des Daçaratha 1903. Bhâg. P. 9,24,5. des Urgrossvaters Açoka's Râģa-Tar. 1,101. — 2) f. ई *Vogelweibchen* (*Sperlingsweibchen* Çabdârthak. bei Wilson, *Turdus macrourus* Râģan. im ÇKDr.) MBh. 12,5137. 5523. Hariv. 3382 (die neuere Ausg. besser शकुनिग्रहः). °वेषधारिणी 3423. 9088. शकुनी पूतना N. einer Unholdin MBh. 5,4409. Hariv. 3290. 3424. 4149. शकुनी allein = पूतना 5876 (die neuere Ausg. शकुनी, die ältere शकुनि). 8391. Später sind daraus zwei den Kindern gefährliche Unholdinnen gemacht worden Suçr. 2,382,8. 387,8. शकुनि Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,b,26. fg. VP. 147, N. 2. शकुनी mit Durgâ identificirt Hariv. 10241. — Vgl. कृष्ण°, मन्त्र°, शाकुनिक, शाकुनेय.

शकुनिका (von शकुनी) f. *Vogelweibchen* MBh. 12,5245. Bez. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (wohl = शकुनी पूतना) 9,2633.

शकुनिग्रह m. Bez. einer best. den Kindern gefährlichen Unholdin: विनता तु महारौद्रा कथ्यते शकुनिग्रहः MBh. 3,14480. — Vgl. unter शकुनि 2).

शकुनिप्रपा f. *eine Tränke für Vögel* Hâr. 132.

शकुनिसवन n. gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110.

शकुनिसादि m. VS. Prât. 3,52. TS. Prât. 6,7. *ein best. Theil des Opferrosses* VS. 25,3.

शकुनीश्वर (शकुनि + ई°) m. *der Fürst der Vögel* d. i. Garuḍa Dhanaṁģaja im ÇKDr.

शकुनोपदेश (शकुन + उ°) m. *die Lehre von den Omina* Varâh. Bṛh. 28,5.

शकुन्त Uṇâdis. 3,49. m. 1) = शकुन 1) a) AK. 2,5,32. 3,4,14,60. H. 1316. an. 3,306. Med. t. 162. Halâj. 2,82. AV. 11,6,8. MBh. 1,1851. 2918. 2951. 3,14990. 14,2233. Çik. 170. Spr. (II) 2309. Bhâg. P. 3,31,8. 5,17,23. 8,2,14. — 2) *ein best. Raubvogel* Bhâg. P. 5,14,5. = भास AK. 3,4,14,60. H. 1338. H. an. Med. Halâj. 2,92. *der blaue Holzheher* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) *ein best. Insect* (कीटभेद) Med. — 4) N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,2349. — Vgl. क्रीडा°.

शकुन्तक (von शकुन्त) m. *Vögelchen* Einschiebung nach ṚV. 2,43. VS. 23,23. MBh. 12,9308. शकुन्तिका f. *Vogelweibchen* ṚV. 1,191,11. VS. 23, 22. MBh. 1,2423. Hariv. 1417. 1421.

शकुन्तला f. N. pr. einer Apsaras Çat. Br. 13,5,4,13. eine Tochter Viçvâmitra's von der Apsaras Menakâ, Gattin Dushjanta's und Mutter Bharata's, MBh. 1,2814. fgg. निर्जने तु वने यस्माच्छकुन्तैः परिवारिता (परिरक्षिता ÇKDr.)। शकुन्तलेति नामास्याः कृतं चापि ततो मया ॥ 2951. Çâk. 9,5 u. s. w. Bhâg. P. 9,20,13. fgg. शकुन्तलोपाख्यान MBh. 1, 68 in den Unterschriften der Adhjj. Padma-P. in Verz. d. Oxf. H. 13,a, 16. शकुन्तलात्मज m. *der Sohn der* Çak. d. i. Bharata H. 702. — Vgl. अभिज्ञानशकुन्तल, शाकुन्तल und शाकुन्तलेय.

शकुन्ति Uṇâdis. 3,49. m. = शकुन 1) a) AK. 2,5,32. H. 1316. Halâj. 2,82. ṚV. 2,42,3. 43,1. Spr. (II) 2309, v. l. Uttarar. 53,14 (69, 6).

शकुल gaṇa गडुलादि zu Uṇâdis. 1,42. 1) m. a) *ein best. Fisch* AK. 1, 2,3,19. H. 1345. Hâr. 191. Halâj. 3,37. VS. 23,28. AV. 20,136,1. MBh. 12,4894. R. 3,76,9. Verz. d. Oxf. H. 129,a,9. 13. — b) वसिष्ठस्य शकुलः N. eines Sâman Ind. St. 3, 233, b. — 2) f. ई a) *ein best. Fisch mit giftiger Galle* (पित्त) Suçr. 2,258,3. शकुली (v. l. शकली) रोहिताकारा भृंगी प्रायशस्त्वसी (also *eine Art Aal*)। गुर्वी पाके च मधुरा भेदिका दोषकोपना ॥ Râǵavallabha im ÇKDr. — b) *Wrightia antidysenterica* Mad. in Nigh. Pr. — c) *eine Art Gebäck* H. ç. 95; vgl. शष्कुली. — d) N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,23. — Vgl. शाकुलिक.

शकुलगण्ड m. *ein best. Fisch,* = शाल Trik. 1,2,20.

शकुलाक्षक (शकुल + अक्ष *Auge*) m. *eine best. Pflanze:* = गण्डाली AK. 2,4,5,24.

शकुलाक्षी (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = गण्डदूर्वा Râǵan. im ÇKDr.

शकुलाद (शकुल + अद) adj. Çakula's *essend;* m. pl. Bez. einer Völkerschaft gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. शाकुलादिक.

शकुलादनी (शकुल + अदन) f. Bez. verschiedener Pflanzen: = कटु AK. 2,4,3,4. H. an. 5, 32. = कटुकशाक (कसटशाक ÇKDr. nach ders. Aut. = vulgo कासट Ratnam. 235) Med. n. 247. = कटुका und कसटक Hâr. 233. = तोयपिप्पली (जलपिप्पली) *Commelina salicifolia* AK. 2,4, 3,29. H. an. Viçva im ÇKDr. Râǵan. in Nigh. Pr. = मांसी und किंशुलिका H. an. und Viçva = गजपिप्पली *Scindapsus officinalis* Râǵan. = कटूल Viçva a. a. O. = शकुलादिनी Mad. in Nigh. Pr. *eine best. Gemüsepflanze* Vâgbh. 6,73.

शकुलार्भक (शकुल + अ°) m. *ein best. Fisch,* = गडक AK. 1,2,3,17.

शकृत् (Uṇâdis. 4,58) und शकन् n. Siddh. K. 251,a,8. Declination P. 6,1,63. Vop. 3,39. 165. *Mist, stercus* AK. 2,6,2,18. H. 634. Halâj. 3, 45. शक्नस् AV. 12,4,4. शक्ना VS. 37,9. °शकृता Kâtj. Çr. 26,1,23. MBh. 13,3440. Varâh. Bṛh. S. 50,26. शकभिस् TS. 5,7,23,1. शकृत् nom. acc. sg. und im comp. ṚV. 1,161,10. AV. 12, 4, 9. TS. 7,1,19,3. Kauç. 26. R. 6,11,31. गो° M. 2,182. 11,91. अजा° Suçr. 1,35,12. शकृद्रस 145,8. 2, 340,9. शकृत्पिण्ड Kauç. 7. 50. 54. 76. fg. Varâh. Bṛh. S. 48,11. 55, 17. Bhâg. P. 5,5,30. शकृन्मूत्रम् 3,17,2. 30,20. 9,3,5. Varâh. Bṛh. S. 90, 10. मूत्रशकृत् 93,14. gaṇa गवाश्वप्रभृति zu P. 2,4,11. Als masc. oder fem. erscheint das Wort in der Stelle: श्लेष्मसृक्शकृतस्त्यजत्रधः Varâh. Bṛh. S. 51,27. — Vgl. अश्व°, शाकृत्क und 1. शर्क.

शकृत्करि m. *Kalb* (*viel Unrath machend*) P. 3,2,24. Vop. 26,48. AK. 2,9,62. Trik. 2,9,20. H. 1260.

शकृत्कीट m. *Mistkäfer* Hâr. 163.

शकृत्पदी adj. *Mist an den Füssen habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शकृदिग्ध (von शकृत्) adj. *mit Mist beschmiert* Nir. 6,22.

शकृद्देश (शकृत् + देश) m. *After* R. 1,55,3 (56,3 Gorr.).

शकृद्वार (शकृत् + द्वार) n. dass. H. 612.

शकृद्भेद m. = विड्भेद *dünner Stuhlgang, Diarrhoe* Suçr. 2,498,16. 510,2.

शक्कर, शक्करि und शक्करी s. शर्कर u. s. w.

शक्कुलि f. Siddh. K. 248,a,2 wohl fehlerhaft für शष्कुलि.

1. शक्त (partic. von 1. शक्) 1) adj. a) *vermögend, im Stande seiend, Etwas könnend, fähig* AK. 3,4,12,47. 23,144. Trik. 3,1,14. H. 491. 1263. Halâj. 2,231. M. 2,109. 4,34. 10,129. 11,9. Jâǵñ. 1,28. 2,146. 209. 300. MBh. 1,6853. Kap. 1,118 (Sâṁkhjak. 9.). Spr. (II) 1775. (I) 2028. Râǵa-Tar. 5, 457. लोकान्निवारयन् शक्ता अपि Bhâg. P. 4,14,40. शक्ततर Pańkat. 57, 16. अति° R. 2,29,6. अशक्त (अशक्ति = अशक्ति P. 5,4,21, v. l.) M. 11, 224. Jâǵñ. 2,209. R. 1,76,3. 2,63,40. Spr. (II) 700. fgg. Mit einer Ergänzung: α) mit einem instr.: भ्रातॄणां यस्तु नेहेत धनं शक्तः स्वकर्मणा *wenn er solches durch seine Arbeit* (zu thun) *vermöchte* M. 9,207. कर्मणा R. 2,23,13. — β) mit einem gen. der Person: *gewachsen, Macht habend über:* शक्तो ऽहं राक्षसस्य MBh. 3,11504. R. 3,29,19. 4,16,45. Kathâs. 45,100. mit einem gen. der Sache: शक्तो ऽहं नास्य छेदस्य Varâh. Bṛh. S. 32,4. — γ) mit einem dat. der Person: शक्तो मल्लो मल्लाय P. 2,3,16, Vârtt. 2, Schol. mit einem nom. act. im dat.: शक्तश्चरस्तमुग्रं प्रतिधावनाय (प्रतिबाधनाय ed. Bomb.) MBh. 8,3398. अशक्ता त्राणाय 1, 8432. उपकाराय Mârk. P. 19,5. — δ) mit प्रति und acc. der Person: न च शक्तस्त्वमिमं प्रति Kathâs. 45,100. — ε) mit einem infin. M. 9,10. MBh. 1,5960. 6142. 6765. 6880. 2,736. 3,133. 1442. 2614. 12275. Spr. 5010. R. 1,33,9. 58,4. 2,27,14. 39,6. 74,28. 3,54,27. Çâk. 36. 74. Vikr. 72. Sarvadarçanas. 55,16. Pańkat. 69,17. अशक्त M. 8,154. MBh. 1,1115. R. 2,45,30. Hit. 30,3. mit einem aus dem Vorhergehenden zu ergänzenden infin.: नैतत्कर्तुं क्षमा वयम्। यो वा शक्तः स कुरुताम् Kathâs. 18, 142. Daçak. 80,15. — ζ) mit einem loc.: यत्र यच्छक्तम् Sarvadarçanas. 150,12. कर्मणि M. 8,388. Spr. (II) 2480. मन्त्रसंवरणे शक्ताः शक्ताः सूक्ष्मासु बुद्धिषु R. 1,7,9. रक्षणपोषणे MBh. 1,6150. 6234. 3,2263. 8773. R. 1,13, 50. 58,5. 3,4,35. Spr. 3214. 5076. Râǵa-Tar. 8,2281. तस्य साह्यके Kathâs. 73,270. अशक्ता यत्ने MBh. 1,5569. 8433. Spr. (II) 2702. — η) mit der Ergänzung componirt: यावद्विरोपार्जनशक्तः Spr. 4482. Kathâs. 91,9. — b) angeblich = शकित (s. u. 1. शक् am Ende) Kâç. zu P. 7,2,17. Vop. 26,110. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manasju MBh. 1,3697.

2. शक्त fehlerhaft für सक्त, z. B. Sâṁkhjak. 40 (असक्त bei Wilson). Daçak. 140,7.

शक्तरूप adj. *der so aussieht, als wenn er Etwas vermöchte:* न शक्तरूपश्चाकर्तुम् Spr. 4908.

1. शक्ति (von 1. शक्) f. *das Können, Vermögen; Kraft, Fähigkeit, Geschick; Wirksamkeit* Naigh. 2,1. Nir. 7,28. AK. 2,8,2,71. 3,4,14,69. H. 796. an. 2,199. Med. t. 61. शक्तिः पुनर्भवेत्। विरोधस्य प्रशमनम् Sâh.

D. 383. शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा RV. 1,31,18. 10,134,6. des Soma 25,5. अग्निर्गीत्रिनुञ्शक्तिभिः 88,10. AV. 2,27,7. 3,13,3. VS. 11,2. शक्त्या, धिया 57. 63. 18,15. Çat. Br. 6,3,1,14. Çâṅkh. Br. 23,2. Kauç. 73. °विषये Âpast. 1,30,13. 22,2,6,8. °विषयेण 12,1. अशक्तौ Kâtj. Çr. 8,5,12. 9,10,11. Âçv. Çr. 2,20,5. पराऽस्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च Çvetâçv. Up. 6,8. कार्यं सोऽवेक्ष्य शक्तिं च देशकालौ च तत्त्वतः M. 7,10. 16. 10,124. 11,209. स्व°, पर° 9,298. MBh. 3, 16674. तया शक्त्या Ragh. 1,22. Spr. (II) 543. 892. 3394. (I) 2927. रौद्र° Sâh. D. 76,2. Bhâg. P. 1,4,17. निजशक्तिहीन Hit. 30,2. अल्प° adj. 15,9. शक्तिमहापयित्वा *es an Kraft nicht fehlen lassend* so v. a. *Alles aufbietend* Spr. 4909. शक्त्या *nach Vermögen, — Kräften* M. 2,245. 9,202. 11,245. Jâgn. 1,45. MBh. 14,2786. Spr. 1891. 4749. 5049. Pańkat. 130,18. आत्मशक्त्या dass. Spr. (II) 1255. स्वशक्त्या dass. Varâh. Bṛh. S. 105,7. परं शक्त्या *mit ganzer Kraft* M. 7,89. 10,118. MBh. 5,5957. 7,7041. *Wirkung eines Heilmittels* Çârṅg. Saṁh. 1,2,4. अ° *Schwäche, Unfähigkeit* Spr. (II) 2375. Sâṁkhjak. 46. 47. 49. न स्वातुं (स्वातुं falsch Sâv. 5,4) शक्तिरस्ति मे MBh. 3,16751. Çâk. 153. गमने MBh. 5,5435. गोपन°, दान°, रति° Spr. 2077. रतेः, वीर्य° 4862. दर्शन° Jogas. 2,6. दहन° Suçr. 1,31,13. दाह° Ragh. 11,42. पादपोन्मूलन° adj. 2,34. उत्साह° Spr. (II) 1222. fg. मद° Kap. 3,22. Sarvadarçanas. 2,7. 3,21. सत्ता° 12,17. तिलेषु तैलवन्मनशक्तिः 150,13. 19,5. विधेः Râga-Tar. 2,92. भाग्य° 4,364. काल° Suçr. 1,160,10. तपः° MBh. 12,4297. मल्ल° Kâm. Nîtis. 1,5. अग्नि° *Verdauungskraft* Varâh. Bṛh. S. 76,6. सहस्र°, शत° adjj. *der tausend —, hundert* (zu geben) *vermag* MBh. 14,2736. ein Fürst hat *drei Kräfte:* शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः AK. 2,8,1,19. H. 735. H. an. Med. Ind. St. 10,194. fg. Kâm. Nîtis. 15,4. 32. शक्तिः त्रिसाधना Ragh. 3,13. समग्र° adj. 6,33. 17,63. Çiç. 2,26. *die wirkende Kraft* (auch pl.) *eines Gottes, als der weibliche Theil seiner Doppelnatur:* सती वासवदत्ता च सा च पद्मावती तथा। कर्येण मन्तुस्तिस्रो मिलिता इव शक्तयः ॥ Kathâs. 34,123. Indra's drei Çakti Ragh. 9,23. Çiva mit seinen Çakti Mâlatîm. 74,7. मूर्तां शक्तिं मनोभुवः Kathâs. 3,62. 45,340. वैष्णवी Râga-Tar. 3,471. सुप्तशक्तिषु Bhâg. P. 1,10,21. गृहीतशक्तित्रितय adj. 2,4,12. 3,5,16. neun Çakti Verz. d. Oxf. H. 25,b,N. 5. जिनशक्तयः Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. insbes. Çiva's *Kraft*, personif. als Durgâ, Trik. 1,1, 51. Med. Çâk. 194. Kathâs. 1,32. Râga-Tar. 3,444. Bhâg. P. 4,6,42. fg. Verz. d. Oxf. H. 92,a,1. °वादिन् 250,a,4. °मतनिवर्हण 249,b,32. °नैकदेशिनिराकरण 35. 39. 250,a,1. = कुण्डलिनी 235,a,37. *die wirkende Kraft eines Wortes* ist *seine Bedeutung* oder *Function* Bhâshâp. 79. Sâh. D. 11. 13. 256. fg. 10,10. Kull. zu M. 11,90. Verz. d. Oxf. H. 246,a, No. 619. Comm. zu Taitt. Prât. 2,33. समास° Verz. d. Oxf. H. 177,a,29. fg. so v. a. कारक *Casusbegriff* P. 2,3,7, Schol. Siddh. K. zu P. 4,1,32. die शक्ति eines Spruches ist *der wirksamste Theil desselben* (der Schluss) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,97. fg. Pańkar. S. 245. Weber, Râmat. Up. S. 292. Verz. d. B. H. No. 1289. 1350. Verz. d. Oxf. H. 4,a, No. 28. 106,b, No. 161. — 2) Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten im 7ten, 8ten, 9ten und 10ten Hause stehen,* Varâh. Bṛh. 12,7. 15. — Vgl. अनन्त°, अमर°, उग्र°, देव°, धी°, पर°, बल°, बुद्धि°, यथा°, वल्लभ°, वसु°, वस्तु°, विक्रम°, विरूप°, विष्णु°, शिव° und शाक्त.

2. शक्ति (von 2. शक्) f. *Hilfe; Mittheilung:* हस्तेव शक्तिमभि संददी नः RV. 2,39,7. भद्रा शक्तिर्यजमानाय 1,83,3. अपितृणाम् 109,3. यस्त्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्तिः 7,20,10. 68,8. 3,31,14. 57,3. 4,22,8. 43,3.

3. शक्ति f. *Speer* AK. 3,4,14,69. Trik. 3,3,136. H. 774. 787. an. 2, 199. Med. t. 61. Halâj. 2,321. P. 4,4,59. M. 8,315. MBh. 1,1170. 3, 1717. 12216. °पिनाकधृक् 5,5259. R. 1,29,12. 56,11. R. Gorr. 1,41,21. Suçr. 1,104,6. Ragh. 12,77. Mâlatîm. 82,16. Varâh. Bṛh. S. 68,47. 69, 29. Weber, Râmat. Up. 306. Kathâs. 26,179. Bhâg. P. 4,10,11. 8,10, 35. auch शक्ती gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. Vop. 4,27. रथशक्ति ist wohl *der Fahnenstock auf einem Kriegswagen* MBh. 9,837. Hariv. 9363. R. 6,49,49. शक्ती in dieser Bed. MBh. 13,2784. — Vgl. शाक्तीक.

4. शक्ति m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha und Vaters des Parâçara, Liedverfassers von RV. 7,32,26. 9,97,19-21. 108,3. 14-16. Ind. St. 1,119. 3,460. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,7 (wo शक्ति st. शक्ती zu lesen ist). MBh. 1,2209. 6701. 6737. 6792. 6867. 12,13642. Hariv. 9567. Mârk. P. 133,7. VP. 273. Wilson, Sel. Works 1,12. Bhâg. P. 4,1,41. Pańkar. 1,1,29. Verz. d. Oxf. H. 46,a,6. 53,b,12. 227,b,7. 233,a, No. 565. 276,b,16. जातुकर्ण 80,a,15. Häufig fehlerhaft शक्ति geschrieben. — Vgl. शक्तिन्, शाक्त, शाक्तेय, शाक्त्य.

शक्तिक 1) am Ende eines adj. comp. = 1. शक्ति 1): अचिन्त्य° Sarvadarçanas. 79,17. 92,16. आत्मादयः सशक्तिकाः Weber, Râmat. Up. 327. — 2) f. आ = 1. शक्ति 1): ज्ञेयो गणपतिर्देवः सिद्धिबुद्धी च शक्तिके Verz. d. Oxf. H. 149,b,28. fg.

शक्तिकर adj. *Kraft verleihend* Spr. 5144.

शक्तिकुमार m. N. pr. eines Mannes (श्रेष्ठिपुत्र) Daçak. 153,4. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,3. 4. eines Fürsten LIA. (II) 34.

शक्तिग्रह adj. *einen Speer haltend* P. 3,2,9, Vârtt. 1.

शक्तिनागर Titel einer Schrift Hall 17.

शक्तिज्ञ adj. *seine Kräfte kennend* Spr. (II) 490.

शक्तितन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b.

शक्तितस् (von 1. शक्ति) adv. 1) *in Folge des Vermögens, — der Kraft* Kap. 1,133. Sâṁkhjak. 15. — 2) *nach Vermögen, — Kräften* M. 2,167. 3,31. 71. 243. 4,29. 32. 227. 5,86. 6,7. 19. 36. 8,51. 9,274. 11,143. 125. Jâgn. 1,42. Spr. 3056, v. l. Mârk. P. 29,28. Sarvadarçanas. 39,17. Pańkat. 161,24. स्व° dass. Spr. 3056.

शक्तिता f. am Ende eines comp. nom. abstr. von einem auf 1. शक्ति auslautenden adj. comp.: बुद्धेर्विज्ञानशक्तिता Bhâg. P. 3,26,31. Spr. (II) 4640, v. l.

शक्तित्व n. desgl.: महाप्रसव° Suçr. 1,335,8. selbstständiges nom. abstr. von 1. शक्ति Çiçu. 42.

शक्तिदेव m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 24,57. fgg. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,42.

शक्तिधर 1) adj. *einen Speer tragend:* Skanda Varâh. Bṛh. S. 58,41. — 2) m. a) ein Name Skanda's AK. 1,1,1,36. Hariv. 3862. Kâm. Nîtis. 1,5. Bhâg. P. 8,16,32. — b) N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,19. — c) N. pr. eines Kriegers (v. l. शक्तिवर) Hit. 99,7. fgg., v. l.

शक्तिध्वज m. ein Name Skanda's Daçak. 130,17. — Vgl. शक्तिधर, 2. शक्तिभृत्.

शक्तिन् m. eine Nebenform von 4. शक्ति MBh. 1,6736 (wo mit der ed. Bomb. शक्तिनं तु zu lesen ist). 6792 (शक्तिन् ed. Calc.).

शक्तिनाथ m. der Gebieter über die Çakti (1. शक्ति), Bein. Çiva's Mâlatîm. 74,7.

शक्तिपर्णी m. = सप्तपर्णी Gaṭâdh. im ÇKDr.

शक्तिपाणि m. ein Name Skanda's (einen Speer in der Hand haltend) H. 209, Schol. Halâj. 1,19. Kâlakakra 1,157.

शक्तिपूजक m. ein Verehrer der Çakti (1. शक्ति) Çiva's Verz. d. Oxf. H. 16,a, N. 1.

शक्तिपूजा f. Verehrung der Çakti Çiva's ebend. 91,b,27. Wilson, Sel. Works I, 46.

शक्तिपूर्व m. ein Bein. Parâçara's, der sonst als Sohn Çakti's (4. शक्ति) शक्तिपुत्र heisst, Varâh. Bṛh. 7,1.

शक्तिबोध m. Titel einer Schrift Hall 17.

1. शक्तिभृत् (1. शक्ति + भृत्) adj. Macht habend, mächtig (= बलिन्): ein Planet Varâh. Bṛh. 6,7.

2. शक्तिभृत् (3. शक्ति + भृत्) m. ein Name Skanda's (einen Speer tragend) H. 209.

शक्तिभैरव n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b. °तन्त्र 109,a,22.

शक्तिमत्त्व (von 1. शक्तिमत्) n. Machtbesitz Ragh. 4,31.

1. शक्तिमत् (von 1. शक्ति) 1) adj. Kraft besitzend, vermögend, mächtig, im Stande seiend, Etwas könnend M. 10,98. MBh. 6,2913. Hariv. 5280. शक्तः शक्तिमतां वरः R. Gorr. 1,48,7. Suçr. 1,375,12. Ragh. 17, 56. Spr. 3173. यथा दुर्गा शक्तिमतीष्वपि Pańkar. 1,1,74. mit einem infin. R. 7,35,10. Spr. (II) 1384. mit einem nom. act. im loc.: रक्षणे R. 2,30, 28. 112,13 (122,13 Gorr.). mit einer best. Kraft ausgestattet: द्रव्य° Bhâg. P. 3,10,15. von einem Gotte: mit seiner oder seinen Çakti vereinigt, mit denselben versehen Kathâs. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 230,a,11. Wilson, Sel. Works I, 253. — 2) f. शक्तिमती N. pr. gaṇa गह्वादि zu P. 4, 2,86, vielleicht fehlerhaft für शुक्तिमती. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 6,89. 13,163. fgg.

2. शक्तिमत् (von 3. शक्ति) adj. mit einem Speer versehen Hariv. 12143. शतघ्नीपाश° (das suff. gehört zu allen drei Wörtern) MBh. 13,1247.

3. शक्तिमत् m. N. pr. eines Gebirges MBh. 6,348. fehlerhaft für शुक्तिमत्.

शक्तिमय (von 1. शक्ति) adj. aus einer Çakti hervorgegangen u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 104,b,9.

शक्तियशस् f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 59,11. fgg. nach ihr führt der 10te Lambaka denselben Namen 1,7.

शक्तियामल n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 88,a,5 (hier °श्री-मल). 102,a,1. 104,a,25.

शक्तिरक्षित m. N. pr. eines Fürsten der Kirâta Kathâs. 70,19. 102, 29. °क 70,48. 103,159.

शक्तिरत्नाकर m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,a, No. 157. Notices of Skt Mss. 127.

शक्तिवर m. N. pr. eines Kriegers Hit. 99,7. fgg. शक्तिधर v. l.

शक्तिवाद m. Titel einer Schrift Hall 56. °टीका, °विवरण, शक्तिवादार्थदीपिका ebend.

शक्तिविचार m. = शक्तिवाद ebend.

शक्तिवीर m. bei den Çâkta der Mann, der sich mit dem die Çakti vorstellenden Weibe vermischt, Wilson, Sel. Works I, 260.

शक्तिवेग m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 24,11. fgg.

शक्तिशोधन n. die Reinigung der Çakti, Bez. einer best. an dem die Çakti vorstellenden Weibe vorgenommenen Cerimonie bei den Çâkta, Verz. d. Oxf. H. 95,a,10. Wilson, Sel. Works I, 258. fg.

शक्तिष्ठ (1. शक्ति + स्थ) adj. mächtig, vermögend AK. 3,4,25,89.

शक्तिसंगमतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158. ein Citat daraus unter गौड 1) d).

शक्तिसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1222 (विरुदावली der Hdschr. ist richtig).

शक्तिसेन m. desgl. Râǵa-Tar. 6,216. fg.

शक्तिहर adj. (f. ई) Kraft raubend Spr. 5144.

शक्तिहस्त m. ein Name Skanda's (einen Speer in der Hand haltend) Verz. d. B. H. No. 1269. 1271. Kâlakakra 1,158. — Vgl. शक्तिपाणि.

शक्तिहेतिक (3. शक्ति + हेति) adj. mit einem Speer bewaffnet AK. 2,8,2,37.

शक्तीवत् (von 1. शक्ति) adj. VS. Prât. 3,96. kräftig, vermögend ṚV. 6,75,9. Indra 5,31,6. वीरैः शक्तीवान् TBr. 3,6,2,1.

शक्त्यर्ध m. halbe Kraft, Bez. eines best. Zustandes der Ermüdung: कुक्षौ ललाटे ग्रीवायां यदा घर्मः प्रवर्तते । शक्त्यर्धं तं विजानीयाद्यतोच्छ्वासमेव च ॥ Râǵavallabha im ÇKDr.

शक्त्रि und शक्त्रिन् s. u. 4. शक्ति und शक्तिन्.

शक्र adj. = शक्नु Bharata zu AK. 3,1,36 nach ÇKDr.

शक्नु adj. = प्रियंवद AK. 3,1,36. — Vgl. शक्ल.

शक्मन् (von 1. शक्) Uṇâdis. 4,146. n. 1) Vermögen, Geschick Naigh. 2,1. दुहन्ति शक्मना पयः ṚV. 9,34,3. धनूषु शक्मनासदम् 62,16. 110,3. instr. pl. 7,8. — 2) Unternehmen, Werk: मध्या कर्तोर्विततं संजभार ṚV. 2,38,4. — m. = इन्द्र Uǵǵval.

शक्य (von 1. शक्) adj. P. 3,1,99. Vop. 26,12. möglich, thunlich, ausführbar Kapila 118 (Sâṁkhjak. 9). शक्ये सति wenn es sich thun lässt MBh. 6,123. यच्छक्यं तत्करिष्ये 5,7082. उपायेन हि यच्छक्यं न तच्छक्यं पराक्रमैः Spr. (II) 1306. (I) 2345. Hit. 40,12. तपसा हि सुतप्तेन शक्यो मोक्तुः MBh. 13,2852. वस्तु Kâm. Nîtis. 15,25. ग्रनुनयो मद्विधैः Ragh. 2, 54. °शङ्क adj. Sarvadarçanas. 65,22. 120,15. bezwingbar, von Personen MBh. 3,8773. 12231. न वाक्यमात्रेण वयं हि शक्याः 15650. Spr. 2151. Ragh. 17,56. so v. a. ausdrücklich gemeint, im Worte selbst liegend: शक्यो ऽर्थो ऽभिधया ज्ञेयो लक्ष्यो लक्षणया मतः । व्यङ्ग्यो व्यञ्जनया ज्ञेयस्तिस्रः शब्दस्य वृत्तयः ॥ Alaṁkâraçâstra im ÇKDr. Bhâshâp. 81. 132. अ° unmöglich, unthunlich: अशक्ये Kâtj. Çr. 5,10,20. 7,5,4. MBh. 5, 7480. R. 1,57,12. अशक्ये ऽध्यवसायः Vop. 25,23. Comm. zu TS. Prât. 21,5. कार्याणि Spr. (II) 479. वस्तु Kâm. Nîtis. 15,25. °रत्न Ragh. 2,40. °प्रतिकार Kathâs. 18,231. Prab. 25,13. Râǵa-Tar. 8,1570. Sarvadarçanas. 116,22. Pańkat. 161,12. Hit. 18,15, v. l. वचस् so v. a. unausführbar Kathâs. 49,61. वेदशास्त्र so v. a. unverfassbar M. 12,94. unbe-

zwingbar: अन्योपायैः Spr. (II) 2698. प्राकाराग्रागि R. 6,17,8. Ueberaus häufig steht bei शक्य ein infin. (vgl. das pass. von शक्), wobei folgende Constructionen zu bemerken sind: 1) शक्यम् wird unpersönlich gebraucht: गन्तव्ये न चिरं स्थातुमिह शक्यम् MBh. 1,6027. न च शक्यं पुनर्गन्तुं मया वारणसाह्वयम् 5,6002. 6033. 13,1806. R. 2,26,25. 34,18. 3, 53,23. स्थातुं नियोक्तुर्यदशक्यमग्रे Ragh. 2,56. न शक्यं रक्षितुं प्राणान् R. 3,41,21. अन्वेष्टुं पदवीं चास्य न शक्यं गरुडादृते 4,10,7. — 2) शक्य richtet sich im Geschlecht und Zahl nach dem Subject und der infin. wird passivisch übersetzt: नैव वाचा न मनसा प्राप्तुं शक्यो न चक्षुषा Kathop. 6,12. Çâñkh. Çr. 4,17,8. (दण्डः) न शक्यो न्यायतो नेतुं सक्तेन विषयेषु च M. 7,30. 9,10. 263. Pat. zu P. 1,1,62. Bhag. 6,36. MBh. 1,5909. 5921. 3,1730. 1759. 2346. 2657. 3050. 8772. 5,7207. 7252. R. 1,8,17. 38,3. 67,8. 2,27,15. शक्या निद्रा मया लब्धुम् 51,9. 86,10. 3,53,37. Ragh. 2, 49. 12,17 (अशक्या). Çâk. 153. Spr. (II) 1870. 3413. (I) 2129. 2408. Kathâs. 18,75. 267. Râga-Tar. 1,141. 7,617. Daçak. 66,16. Sarvadarçanas. 28,10. 36,2 (अ°). 49,5. शक्यतम eben so construirt Spr. (II) 3485, v. l. — 3) nom. sg. neutr. शक्यम् ohne Rücksicht auf das Geschlecht und die Zahl des Subjects: स च दोषः प्रयत्नेन न शक्यमतिवर्तितुम् (so ed. Bomb.) MBh. 3,16679. शक्यमङ्गैरनिलाङ्गितुं पवनः Çâk. 55. नहि शक्यमुपेक्षितुं कुपिता Mâlav. 58. न साक्षीकारसंसानुवर्तिना विभूतयः शक्यमवाप्तुम् Spr. (II) 3485. शक्यं (v. l. शक्यो) वारयितुं जलेन हुतभुक् (I) 2929. fg. Die folgenden Beispiele gehören hierher oder zu 1), je nachdem man das subst. als nom. oder als acc. fasst: नहि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः Bhag. 18,11. तानि सर्वाणि संयन्तुं शक्यं राम जितेन्द्रियैः R. 3,13,5. — 4) in der Bed. *gezwungen werden könnend Etwas zu thun:* न संभ्रमं गन्तुमहं हि शक्या (शक्ये MBh. 3,15660 in beiden Ausgg.) त्वया Draup. 5,22. — Vgl. यावच्छक्यम्.

शक्यता f. nom. abstr. von शक्य. विरुद्धयोरविपर्ययोः स्वरूपैकस्य प्रतिपत्तुमशक्यतया Sarvadarçanas. 49,15.

शक्यत्व n. desgl.: निरूपयितुं शक्यत्वात् Sarvadarçanas. 119,15. अ° 81,7. Comm. zu TS. Prât. 21,7.

शक्यसामन्तता (von शक्य + सामन्त) f. *die Lage, da man die angrenzenden Fürsten zu bezwingen vermag,* Kâm. Nîtis. 4,7.

शक्र (von 1. शक्) Unâdis. 2,13. 1) adj. *vermögend,* stehendes Beiwort des Indra: विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वान् ṚV. 4,16,6. 5,34,3. 4. कृण्वे शक्रं पुरुहूतमिन्द्रम् 6,47,11. 7,20,9. 104,20. fg. 8,2,23. स नः शक्रश्चिदा शकत् 32,12. AV. 8,1,8. 12,1,37. Lâṭj. 1,4,5. Götter überh. AV. 3,21,4. 11,6,12. 18. TBr. 2,4,2,4. die Marut ṚV. 1,166,1. die Açvin 2, 39,3. 10,24,4. Pûshan 8,4,15. — AV. 5,1,7. 28,8. Auch die Anknüpfung an 2. शक् *mittheilsam, hilfreich* ist für die alte Sprache zulässig. — 2) m. *a)* ein Name Indra's AK. 1,1,1,37. Trik. 3,3,376. H. 172. an. 2,460. Med. r. 88. Halâj. 1,54. 5,40. Nârâjaṇop. in Ind. St. 1,381. MBh. 3,1724. 2123. 3043. 13,330. Hariv. 3780. fgg. R. 1,1,6. 6,3. 26. 2,91,13. 3,49, 41 (v. l. शुक्र und so auch ed. Bomb.). 54,8. Ragh. 1,75. 3,39. Varâh. Bṛh. S. 32,6. 33,20. 43,6. Râga-Tar. 4,224. VP. 78. Brahma-P. in LA. (III) 50,3. 53,20. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,17. 44,*b*,25. fg. 103,*a*,29. Herr des Nakshatra Ǵjoshṭhâ Weber, Nax. 2,374. 379. Varâh. Bṛh. S. 98,5. 12. der 7ten Tithi 99,1. ein Âditja MBh. 1,2523. Hariv. 175. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,37. — Lalit. ed. Calc. 8, 20. 9,43 u. s. w. Burnouf, Intr. 131. ein Ǵâtaka Buddha's Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. — *b) Wrightia antidysenterica R. Br.* AK. 2,4,2,47. Trik. H. an. Med. — *c) Terminalia Arguna W. und A.* H. an. Med. — Vgl. अति°, पृथिवी°, भू°.

शक्रकार्मुक n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 44,25.

शक्रकुमारिका f. = शक्रकुमारी Kâlikâ-P. im ÇKDr. unter शक्रमातृका.

शक्रकुमारी f. *ein kleiner Flaggenstock neben* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,39.

शक्रकेतु m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,14. 37. स तूर्णं पातितस्तेन रावणः शक्रकेतुवत् R. 7,23,2,39.

शक्रक्रीडाचल m. Indra's *Vergnügungsberg,* Bez. des Meru Halâj. 1,136.

शक्रगोप m. = इन्द्रगोप Gaṭâdh. im ÇKDr. *ein rother Käfer, Coccinelle* MBh. 8,2918. Hariv. 3552. 4352. Suçr. 1,22,18.

शक्रचाप n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* MBh. 6,5029. 7,5732. 8,960. Hariv. 3550. R. 4,2,7. Varâh. Bṛh. S. 28,16. 36,3. 80,14.

शक्रचापाय् (von शक्रचाप) °यते *einen Regenbogen darstellen, ihm gleichen* Hariv. 3528.

शक्रज m. *Krähe* Trik. 2,5,20. — Vgl. ऐन्द्र.

शक्रजनित्री f. Indra's *Mutter,* Bez. *des grössten Flaggenstocks neben* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,40. — Vgl. शक्रमातृका.

शक्रजात m. = शक्रज Çabdar. im ÇKDr.

शक्रजानु m. N. pr. eines Affen R. 6,75,61.

शक्रजाल n. = इन्द्रजाल Kâlakakra 4,47. 5,98.

शक्रजित् m. Indra's *Besieger,* Bez. Meghanâda's, eines Sohnes des Râvaṇa Trik. 2,8,6. H. 706. R. 6,81,18. Ragh. 14,83. — Vgl. इन्द्रजित्.

शक्रतरु m. *eine best. Pflanze,* = विजया Aush. 82.

शक्रत्व (von शक्र) n. Indra's *Würde* MBh. 13,1361. R. 2,98,7.

शक्रदिश् f. Indra's *Weltgegend* d. i. *Osten* Çiç. 9,26. Varâh. Bṛh. S. 21,14.

शक्रदेव m. N. pr. eines Fürsten der Kaliñga MBh. 6,2253. fgg. eines Sohnes des Çṛgâla Hariv. 5698.

शक्रदैवता f. Bez. *einer best. Neumondsnacht* MBh. 5,4830.

शक्रदैवत n. *das unter* Indra *stehende* Nakshatra Ǵjoshṭhâ Varâh. Bṛh. S. 7,12.

शक्रद्रुम m. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

शक्रधनुस् n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* AK. 1,1,2,12. MBh. 5,2224. R. 3,34,29. 5,39,16. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,37.

शक्रध्वज m. Indra's *Banner* MBh. 5,5420, v. l. (s. u. वेडाल). R. 4, 41,50. 5,5,25. Varâh. Bṛh. S. 46,74. 53,114. °तरु Hariv. 9881.

शक्रनन्दन m. Indra's *Sohn* d. i. Arǵuna Gaṭâdh. im ÇKDr.

शक्रपर्याय m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Ratnam. 30.

शक्रपादप m. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* AK. 2,4,2,33. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रपुर n. Indra's *Stadt* Kull. zu M. 8,386 als Erkl. von शक्रलोक. f. ई dass. Kathâs. 24,72.

शक्रपुष्पिका (von शक्र + पुष्प) f. *Menispermum cordifolium* Ratnam. im ÇKDr.

शक्रपुष्पी (wie oben) f. dass. AK. 2,4,5,2.

शक्रप्रस्थ n. N. pr. einer Stadt, = इन्द्रप्रस्थ MBh. 1, 8023. 2, 1057. 16, 186. Bhâg. P. 10,71,22.

शक्रबाणासन n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* R. 4,31,11.

शक्रबीज n. = इन्द्रयव *der haferähnliche Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रभवन n. Indra's *Himmel* Trik. 1,1,4.

शक्रभिद् m. = शक्रजित् Çabdar. im ÇKDr.

शक्रभुवा f. *die Koloquinthengurke* Çabdaḱ. im ÇKDr.

शक्रभूरुह् m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Mad. in Nigh. Pr.

शक्रमातर् f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रमातृका f. = शक्रजनित्री Kâlikâ-P. im ÇKDr.

शक्रमूर्धन् m. *Ameisenhaufen* Trik. 2,1,18. — Vgl. शक्रशिरस्.

शक्रयव n. = शक्रबीज Suçr. 2,437,12.

शक्रलोक m. Indra's *Welt* M. 8,386. R. 4,44,81.

शक्रवल्ली f. *die Koloquinthengurke* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रवापिन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 2, 806.

शक्रवाहन m. *Wolke* (Indra's *Vehikel*) Çabdaḱ. im ÇKDr.

शक्रवृक्ष m. *Wrigthia antidysenterica R. Br.* Nigh. Pr.

शक्रशरासन n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* Halâj. 1, 57.

शक्रशाखिन् m. = शक्रवृक्ष Bhâvapr. im ÇKDr.

शक्रशाला f. *Obdach, Wohnung* (प्रतिश्रय) Bhûripr. im ÇKDr. *a place prepared for sacrifices to be offered in* Wilson nach ders. Aut.

शक्रशिरस् n. *Ameisenhaufen* H. 971. — Vgl. शक्रमूर्धन्.

शक्रसदस् n. Indra's *Audienzsaal* MBh. 5,1800.

शक्रसारथि m. Indra's *Wagenlenker*, Mâtali Halâj. 1, 61.

शक्रसुत m. Indra's *Sohn*, Bez. des Affen Vâlin ÇKDr. nach Halâj.

शक्रसुधा f. *Weihrauch* Çabdaḱ. im ÇKDr.

शक्रसृष्टा f. *Terminalia Chebula Willd.* Trik. 2,4,15.

शक्राख्य (शक्र + आख्या) m. *Eule* Trik. 2,5,14.

शक्राग्नी m. du. Indra *und* Agni, die Herren des Nakshatra Viçâkhâ Varâh. Bṛh. S. 98,4 (°ग्नि im comp.).

शक्राणी (von शक्र) f. Indra's *Gattin* H. ç. 32. Çabdam. im ÇKDr. MBh. 5,364. 367. — Vgl. इन्द्राणी.

शक्रात्मज (शक्र + आ°) m. Indra's *Sohn* d. i. Arǵuna MBh. 3,1724.

शक्रादन (शक्र + अ°) n. = शक्रतरु, विजया Ausn. 58.

शक्रादित्य (शक्र + आ°) m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang II, 42. Vie de Hiouen-thsang 150.

शक्रानलाख्य adj. du. Indra *und* Agni *heissend* d. i. Indra *und* Agni, Herren des 10ten Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,23 (im comp. ohne Flexionszeichen).

शक्राभिलग्नरत्न n. *ein best. Edelstein* Vjutp. 138.

शक्रायुध (शक्र + आ°) n. Indra's *Waffe* d. i. *der Regenbogen* R. 2, 100,19 (108,18 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 46,88. Spr. 2543. Mârk. P. 43,24.

शक्रारि (शक्र + अरि) m. Indra's *Feind*, unter den Namen Kṛshṇa's Pańkar. 4,3,74.

शक्रावर्त (शक्र + आ°) N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBh. 3,8007.

शक्राशन (शक्र + 2. अशन) 1) m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Çabdaḱ. im ÇKDr. — 2) n. *a) der Same der Wrightia ant.* Nigh. Pr. — *b) Hanf* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रासन (शक्र + 1. आसन) n. Indra's *Thron* MBh. 3,1775. Spr. 2186.

शक्राह्व (शक्र + आह्वा) m. (!) *der Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रि m. = मेघ, वज्र, हस्तिन् und पर्वत Uṇâdivṛ. im Sańkshiptas. nach ÇKDr.

शक्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,25.*b*,29. fg. 39.

शक्रोत्थान (शक्र + उ°) n. Indra's *Aufstehen* d. i. *die Aufrichtung von* Indra's *Banner*, ein best. Festtag Verz. d. Cambr. H. 64, 8 v. u.

शक्रोत्सव (शक्र + उ°) m. *ein Fest zu Ehren* Indra's Trik. 1,1,107. MBh. 1,2360.

शक्ल Uṇâdis. 4,103. adj. = प्रियंवद H. 351. Uǵǵval. nach AK. (3,1,36); unsere Ausgg. lesen aber शक्ल und als Varianten werden शल्ल, शक्र und शक्त aufgeführt.

शक्वन् (von 1. शक्) Uṇâdis. 4, 112. 1) adj. (f. शक्वरी) *vermögend, wirksam; geschickt* VS. 5,5. पर्वेनु शक्वेव (lies शक्वेव) कृनूनि कल्पयन् *artifex* Çat. Br. 11,5,5,12. अङ्गुलयः शक्वरयः VS. 18,22. TBr. 1,2,1,14. AV. 11,2,23 (vgl. 5,28,11 und ṚV. 10,34,12). शक्वरी du. *die Arme* Naigh. 2,4. शक्वरी = अङ्गुलि Uṇ. 4,114, Schol. — 2) m. *Elephant* Uǵǵval. — 3) f. शक्वरी *a)* Bez. *gewisser Verse und Lieder*. In der Metrik *ein zu den* Atikkhandas *gerechnetes Mauss von 56* (7 × 8) *Silben*, später *jedes Metrum von 4 × 14 Silben*. Insbesondere *die dem* Çâkvara-Sâman *zu Grunde liegenden* Mahânâmnî-*Verse* (6. Daçati des SV. Naigeja). Trik. 3,3,376. H. an. 3,608. Med. r. 223. Ind. St. 8,66. 107. 132. 281. 386. fgg. 420. 467. Colebr. Misc. Ess. II, 161. ṚV. Prât. 16, 53. अतिपदा Pat. zu P. 6,2,191. शक्वर्य ऋचः शक्नोतिस्तत्पदाभिर्वृत्रमशकद्धन्तुं तच्छक्वरीणां शक्वरीत्वम् Nir. 1,8; यच्छक्वरीषु बृहता रवेणेन्द्रे शुष्ममदधात ṚV. 7,33,4. गायत्रं त्वो गायति शक्वरीषु 10,71,11. AV. 13,1, 5. VS. 21,27. Ait. Br. 5,7. TS. 2,2,8,5. 6,2,3. 3,4,4,1. 5,4,12,2. TBr. 2,1,5,11. Çat. Br. 3,3,1,1. 9,2,17. Kâṭh. 26,4. Pańkav. Br. 10,6,5. 12, 13,12. Khând. Up. 2,17,1. 2. °पृष्ठ Lâṭj. 10,13,11. — *b)* Bez. *des Wassers* AV. 3,13,7. 16,4,7. VS. 10,4. TS. 3,3,2,1. TBr. 3,7,6,4. Gobh. 3, 2,13. *Fluss* Med. N. pr. eines Flusses H. an. — *c)* Bez. der Iḍâ; = गो Naigh. 2,11. — AV. 7,27,1 (vgl. 16,4,7). पशवः शक्वर्यः Pańkav. Br. 13,1,2. 3. 4,12. — *d) Gürtel* Trik. H. an. Med. मत्स्यीमर्माणवशक्वरीम् Kâvjâd. 3,149 (der Gebrauch des Wortes wird getadelt). — Häufig fälschlich शक्करी geschrieben. Vgl. अतिशक्वरी und शाक्वर.

शक्वर m. *Bull* H. 1257. शक्करि Trik. 2,9,19. शक्वराः (vgl. शर्कराः) = प्रस्तरशकलानि Comm. zu Kâm. Nîtis. 4,53. — Vgl. शाक्वर und शांकर.

शक्वरी s. u. शक्वन्.

शग्म (von 2. शक्) adj. (f. आ) *hilfreich; mittheilsam; entgegenkommend, gütig;* = सुख Naigh. 3,6. पायु ṚV. 1,130,10. Soma 6,44,2. रथ 75,8. संसद् 7,54,3. धासि: 10,31,5. Rosse (so v. a. *fromm*) 7,97,6. 8,2, 27. शग्मो नो बाधमानाति शृणोतु 5,43,11. Âditja 7,60,6. शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनाः AV. 4,27,3. 14,2,17. 18,2,21. 4,8. 19,8,2. VS. 3,43. 4,2. TBr. 1,5,5,2.3,7,6,6. Çat. Br. 5,4,4,2. Kauç. 30.124. — Vgl. तुवि°.

शग्मन् n. v. l. zu शक्वन् Naigh. 2,1.

शग्मिय und शग्म्य adj. so v. a. शग्म Naigh. 3,6. Nir. 3,5. ṚV. 3,31,4. AV. 5,1,9. शिवा शग्म्या यशिवा तनूः Çâṅkh. Br. 1,1.

शङ्क्, शङ्कते Dhâtup. 4,12 (शङ्कायाम्, auch त्रासे). शशङ्के, अशङ्किष्ट, अशङ्किष्यथास्, शङ्कितुम्; im Epos hier und da, aber höchst selten, auch act.: आशङ्केत्, पर्यशङ्कतम्, °शङ्कीस्. 1) *in Sorge sein, Scheu empfinden, Misstrauen hegen* MBh. 2,1468. न चाहं त्वत्कृतामस्य किंचिल्लं भीरु शङ्कसे 3,2327. 4,447. शङ्किष्ठा मा च पार्थिव R. Gorr. 1,22,19. 3,49,16. 5,1,79. Kâm. Nîtis. 5,36. 11,59. 18,68. Spr. (II) 1894. Kathâs. 27,202. Daçak. 86,14. Râǵa-Tar. 8,586. Bhâg. P. 3,12,16. mit einem abl. *in Sorge sein vor:* विनाशात् Çat. Br. 3,8,2,36. देवात् 9,1,1,22. Kauç. 49. 75. अशङ्कितेभ्यः शङ्केत शङ्कितेभ्यश्च सर्वतः Spr. (II) 714. Bhaṭṭ. 15,39. सुरार्दनात् Bhâg. P. 3,15,4. 5,10,18. 49,44. mit einem acc. *befürchten, besorgen:* भयम् Çâṅkh. Gṛhj. 4,14. उपतारका: Kauç. 103. सा शङ्कमाना तत्पापम् MBh. 3,2274. रामनिश्चयम् R. Gorr. 2,16,20. आपदम् 3,30,11. 66,4. ad Çâk. 62. Kathâs. 61,143. Râǵa-Tar. 4,684. 5,147. *Jmd in Verdacht haben, mit Misstrauen ansehen, Misstrauen setzen in:* अशक्यमपि शङ्केत नित्यं शङ्केत शङ्कितान् Spr. (II) 715. MBh. 13,4555. R. 2,85,9. R. Gorr. 2,20,10. 92,18. 5,89,64. 6,102,8. वञ्चशः संपतन्तीं त्वां जनः शङ्केत दोषतः MBh. 3,2949. — 2) *Anstand nehmen, ein Bedenken haben, in Zweifel sein:* शङ्केरन्नापि पण्डिताः MBh. 13,3124. शङ्के जीवति वा न वा R. 5,22,26. Wilson, Sâṅkhjak. S. 10. mit acc. *Etwas beanstanden, bezweifeln:* धर्मम् MBh. 3,1165. धातारं धर्ममेव च 1174. तथ्यं वचः 16512. Kusum. 28,22. — 3) *vermuthen, annehmen;* शङ्के (ohne Einfluss auf die Construction) so v. a. *wie ich vermuthe, wie mir scheint, wahrscheinlich* (daher शङ्के als indecl. im gaṇa चादि zu P. 1,4,57): सानुक्रोशो भवान्सदा। संवृत्तो निरनुक्रोशः शङ्के मद्भाग्यसंक्षयात् MBh. 3,2736. 4,1644. R. 2,96,14. R. Gorr. 1,59,5. 3,65,13. Mṛcch. 93. Çâk. 131. 98,22, v. l. Vikr. 66,10. Mâlav. 50,18. Spr. (II) 4162. नैवं शङ्किष्ठाः Sarvadarçanas. 48,12. auf die Frage ता को एसो भविस्सदि wird geantwortet सखि पिशाच इति शङ्के Prab. 45,15. mit einem acc. *annehmen, voraussetzen, glauben an:* शङ्के न पापमेतस्याम् Kathâs. 39,48. न च ब्रह्मणः प्रमाणान्तरगम्यत्वं शङ्कितुं शक्यम् Sarvadarçanas. 60,16. यद्यपि स्वामिना चिरेणावधीरितस्य मे बुद्धिविनाशः शङ्क्यते Hit. 55,8. Sarvadarçanas. 121,13. नाहं पुनस्तथा त्वयि यथा त्वं मां शङ्कसे *wie du von mir glaubst* Vikr. 56. तां पुंस्कामां शङ्कमानः *voraussetzend, dass sie auf Männer versessen sei,* MBh. 1,5976. शङ्कमाना मतं तं वै 3,2921. 2940. पश्चैनमासीनं शङ्केरन्दुष्टचारिणः। न तत्रोपविशेद्यः 4,97. R. 4,1,25. 6,95,13. Megh. 86. Naish. 22,42. Râǵa-Tar. 3,117. Prab. 17,7. Bhaṭṭ. 3,26. स्थितः यत्र शङ्क्येत सः Kathâs. 56,340. — partic. शङ्कित 1) *in Sorge seiend, besorgt, Scheu empfindend, Misstrauen hegend* Trik. 3,1,11. Halâj. 2,260. Spr. (II) 714. fg. 1149. 3265. Hariv. 4858. R. Gorr. 2,67,9. 3,1,8. 35,69. 52,48. 54,11. fg. 72,9. 75,68. 4,9,98. अदृष्टेनैव तद्वाक्यं कर्मणा तेन शङ्किताः 57,1. 5,81,39. Mâlav. 16,14. Kathâs. 10,26. 45,262. 49,134. 56,215. 111,53. Râǵa-Tar. 6,123. 198. Vet. in LA. (III) 18,5. Bhâg. P. 7,9,2. चेतो मे शङ्कितम् Kathâs. 17,115. °मनस् MBh. 3,1834. Bhâg. P. 2,7,30. 5,10,3. °दृष्टि Spr. 2048. शङ्कितम् *schüchtern* Çikshâ 34 in Ind. St. 4,271. अशङ्कित *unbesorgt* Spr. (II) 714. MBh. 3,2432. Râǵa-Tar. 6,355. अशङ्कितम् *ohne Scheu, — Bedenken* Spr. (II) 2722. Kathâs. 44,418. Râǵa-Tar. 4,571. शङ्कित mit einem abl. *in Sorge seiend —, sich fürchtend vor, misstrauend* Spr. (II) 1247. परेभ्यः Bhâg. P. 1,10,32. 3,2,17. mit gen. dass.: प्रथमभयस्य R. 4,35,32. लक्ष्मणस्य Pańkat. 100,9. mit loc. *besorgt um:* राघवे R. Gorr. 1,1,65. राज्ञः प्राणेषु 2,67,10 (65,14 Schl.). mit प्रति dass.: गौतमं प्रति 1,49,23 (48,23 Schl.). वसन्तसेनां प्रति शङ्कितं मे मनः Mṛcch. 129,15. sehr häufig mit der Ergänzung componirt: आत्म° Spr. (II) 3469. वैरि° Râǵa-Tar. 6,201. Bhâg. P. 9,17,14. पुत्रकिल्बिष° Hariv. 4855. R. 4,1,18. प्रहेष्भय° 2,16,34 (Gorr.). 4,46,11. धर्मसंकर° (so ist zu lesen) 5,14,55. अपदेश° Mâlav. 16,11. Varâh. Bṛh. S. 104,20. पाप° Kathâs. 26,256. 30,115. 49,36. 146. Râǵa-Tar. 3,209. Bhâg. P. 4,10,22. 7,8,27. Pańkat. 187,4. — 2) *vermuthend, annehmend* Râǵa-Tar. 3,233. — 3) *befürchtet:* यत्तदा शङ्कितं (vielleicht besser mit Schlegel तदाशङ्कितं zu schreiben) पापं तस्य जज्ञे विनिश्चयः R. Gorr. 2,67,11. °तद्वियोग Spr. 1894. — 4) *beanstandet, in Zweifel gezogen, verdächtig:* निःश्वासो ऽस्य न शङ्कितः Mṛcch. 48,22. Kusum. 28,21. स धर्मः स्यादशङ्कितः M. 12,108. — 5) अशङ्कितम् *wider alles Vermuthen, unerwartet, plötzlich* Kathâs. 10,167. 20,29. 25,41. 148. 27,84. 30,125. 44,134. 46,84. 54,114. 179. 55,186. 104,39. — शङ्क्यते bei Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 315 fehlerhaft für शक्यते. Vgl. निःशङ्कित.

— caus. शङ्कयति *besorgt machen um Jmd* (loc.) Mâlav. 44,13.

— अति *Jmd* (acc.) *in ernstlichem Verdacht haben* Lâṭj. 2,1,10. *Jmd in falschem Verdacht haben:* राजानं नातिशङ्केत मिथ्यावादीति धार्मिकम् R. 2,52,57. न लक्ष्मणास्मिन्मम राज्यविघ्ने माता यवीयस्यतिशङ्कितव्या 22,30. अतिशङ्कित *in grosser Sorge seiend* v. l. in Hariv. 11373 und Bhaṭṭ. 6,2.

— व्यति *einen falschen Verdacht hegen:* मिथ्याव्यतिशङ्कितात्मा (so die neuere Ausg.) Hariv. 11266. nach der Lesart der älteren Ausg. würde das partic. pass. Bed. haben.

— अभि *Jmd* (acc.) *misstrauen* MBh. 5,2838. 12,313. राजानं नाभिशङ्केत मिथ्यावादीति धार्मिकम् R. Gorr. 2,51,25. Suçr. 1,95,19. *Misstrauen setzen in Etwas* (acc.), *bezweifeln, beanstanden:* मा धर्ममभिशङ्किथाः MBh. 3,1166. 1169. माभिशङ्कीर्वचो मम 5,5000. Mṛcch. 143,2. नाभिशङ्कनिदं चापि वचनं मे त्वया MBh. 3,12780. auch mit gen. (der Person oder der Sache): यस्य विद्वान्हि वदतः क्षेत्रज्ञो नाभिशङ्कते M. 8,96. अस्याश्चारित्रस्याभिशङ्कितः MBh. 5,6078. ohne Ergänzung *in Sorgen sein, eine Scheu empfinden* MBh. 12,1826 (अभिशङ्कसे ed. Bomb.). अभिशङ्कित *in Sorge seiend, ein Bedenken habend* Hariv. 11373 (अतिशङ्कित die neuere Ausg.). Bhaṭṭ. 6,2 (अति° der 2te Schol.). अनभिशङ्कितम् *ohne Scheu* Mârk. P. 133,16. — Vgl. अभिशङ्का.

— आ 1) *befürchten:* यतश्च भयमाशङ्केत् M. 7,188. fg. आशङ्कमाना तत्पापम् MBh. 3,2561. 10084. R. 1,1,39 (42 Gorr.). मत्तो न दोषमाशङ्क्यः (आशङ्के ed. Bomb.) 2,90,15. वधमाशङ्क्य Kathâs. 12,25. 18,94. 42,107. Râǵa-Tar. 1,298. Bhâg. P. 5,9,3. Hit. 16,14. यत्तदाशङ्कितं पापं तस्य जज्ञे विनिश्चयः R. 2,65,15. आशङ्क्य *zu befürchten* Kauç. 95. ohne acc. *bangen, in Sorge sein:* संदिग्धमेव सिद्धौ कातरमाशङ्कते चेतः Mâlav. 63. तत्किमाशङ्कसे Uttarar. 48,2 (62,4). नाशङ्कते प्रजल्पन्ती so v. a. *scheut sich nicht zu* Pańkat. I. 437. — 2) *erwarten, voraussetzen:* प्रणतिम् Spr. (II) 1043. भरतागमनं पुनः Ragh. 12,24. Kathâs. 22,73. 24,126.

Madhus. in Ind. St. 1,19,24. अवेद्माशङ्कते Çaṁk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 313. Schol. zu P. 8,3,2. उभयपदार्थप्रधानत्वं नाशङ्कितम् Sarvadarçanas. 166, 3. 4. आशङ्कनीयवर्गैर् हालाभिः Daçak. 81,12. mit vorangehendem इति ohne acc.: कुत्र वा स्वरभक्तिरित्याशङ्क्य शिलाधारि कृतम् so v. a. weil sie die Frage voraussetzten Schol. zu Taitt. Prât. 21,15. 22,14. 23,11. zu Bhâg. P. 10,33,31. — 3) vermuthen, annehmen, halten für; mit zwei acc.: आशङ्कसे यदग्निम् Çâk. 27. इमां प्रत्यात्मानं नेत्रिषमाशङ्कमानः 66,18. Çiç. 3,72. तां सोपपतिमाशङ्क्य भार्याम् Kathâs. 14,47. 15,28. 18,323. तच्छ्रुत्वा सत्यमाशङ्क्य 20,176. 46,4. Bhaṭṭ. 6,6. Pañkat. 173,16. mit इति ohne acc.: दत्तपूर्वेत्याशङ्कते Mâlatîm. 69,19. Çâk. 83,9. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 62. — 4) Jmd misstrauen: दयितां साध्वीं समशङ्किष्यवाः कथम् Bhaṭṭ. 21,1. — Vgl. आशङ्का fg.

— उपा s. u. उप 1).

— उप 1) Jmd in Verdacht haben: एनसा तेन नान्यं स उपशङ्कितुमर्हति MBh. 6,589. उपाशङ्कितुम् ed. Bomb. — 2) sich Vermuthungen hingeben: किं स्विदित्युपशङ्कितम् R. 2,65,41.

— परि 1) in Sorge sein, Misstrauen hegen MBh. 1,7121. 8,1356. R. 6,101,8. Râga-Tar. 8,2165. °शङ्कित in Sorge seiend, besorgt, Misstrauen hegend R. Gorr. 1,9,31. 2,109,16, v. l. 3,63,20. 64,3. 11. Bhâg. P. 4,4,1. 7,5,42. mit einem abl. Ragh. 8,78. सर्वतः MBh. 12,12003. चारित्रपरिशङ्कित wegen MBh. 5,7018. mit einem acc. Jmd misstrauen, in bösem Verdacht haben MBh. 1,8456. 3,16025. R. Gorr. 2,16,24. Suçr. 1,95,20. नैवं मां पर्यशङ्किथाः (पर्यशङ्कतम् ed. Bomb.) MBh. 3,10356. न मामर्हसि कल्याणि दोषेण परिशङ्कितुम् 3,2976. Misstrauen setzen in Etwas, an Etwas nicht recht glauben wollen: वितीर्णाङ्गस्कृतिम् Râga-Tar. 2,107. परिशङ्कितवृत्त MBh. 12,4779. — 2) erwarten, ahnen: भाव्यानपरिशङ्कितान् Spr. (II) 194. — 3) annehmen, glauben; mit zwei acc.: प्राप्तं त्वां परिशङ्कते Gît. 6,11. शिखण्डी पुत्रस्ते कन्येति परिशङ्कितः MBh. 5,7448. — Vgl. परिशङ्कनीय fg.

— प्रति Bedenken tragen, zögern: अप्रतिशङ्कमान MBh. 3,10628. 13,3531. in der Stelle नैवाच्युताश्रयजनं प्रतिशङ्कमाना (यमकिंकराः) द्रष्टुं च बिभ्यति ततः प्रभृति स्म Bhâg. P. 6,3,31 verbinden wir प्रति mit dem vorangehenden acc. und übersetzen: kümmerten sich nicht mehr um die Menschen, die bei Akjuta Schutz suchten, ja fürchteten sich sogar sie zu sehen. — Vgl. प्रतिशङ्का.

— वि 1) in Sorge sein, Misstrauen hegen: मा विशङ्किथाः MBh. 5,1578. mit einem abl. der Person oder Sache sich scheuen vor Kathâs. 13,60. Bhâg. P. 5,10,13. 12,15. विशङ्कित in Sorge seiend, besorgt, in banger Ungewissheit —, in Unruhe seiend R. Gorr. 2,91,6. Spr. (II) 2883. Bhâg. P. 12,8,12. धर्मं प्रति MBh. 12,9229. मातुः पापविशङ्कितः R. Gorr. 2,74,17. न्यास° 3,13,19. मुनेः शापविशङ्किता Bhâg. P. 9,10,4. भर्तृत्यागविशङ्किता 20,37. चौर्यविशङ्कितेक्षणा 10,9,8. अविशङ्कित keine Scheu empfindend, nicht ängstlich, kein Bedenken habend MBh. 5,490. Suçr. 1,23,5. Vikr. 81,11. यदि मद्वचनं तात श्रद्धास्यविशङ्कितः Mârk. P. 16,3. Râga-Tar. 6,330 (दत्तमस्त्राविं° zu lesen). Bhâg. P. 4,12,7. अविशङ्कितम् ohne Bedenken R. 5,90,13. mit einem acc. Etwas befürchten: विशङ्कते यतो ऽवधीरणाम् Çâk. 62. छिद्रैः पापं विशङ्कते Spr. 5334. पापं यदस्यां त्वयि वा विशङ्क्य Mâlatîm. 70,3. mit einem acc. der Person Jmd misstrauen R. 2,98,14. धन्यामेवं विशङ्कसे 3,51,35. सतीमपि ज्ञनो ऽन्यथा भर्तृमतीं विशङ्कते so v. a. nachtheilig beurtheilen Spr. 5121. mit einem acc. der Sache beanstanden, in Zweifel ziehen, mit Misstrauen betrachten: गान्धर्वराक्षसौ (विवाहौ) क्षत्रे धर्म्यौ तौ मा विशङ्किथाः MBh. 1,2966. मा विशङ्कीर्वचो मम 7,676. कर्मात्ता अविशङ्किताः R. Gorr. 2,109,31. — 2) Jmd in Verdacht haben, annehmen, glauben; mit zwei acc.: विशङ्कमाना रमितं कयापि जनार्दनम् Gît. 7,12. — Vgl. विशङ्कनीय fgg. und निर्विशङ्कित. — caus. Jmd Verdacht schöpfen lassen Spr. 4579.

— अभिवि s. अभिविशङ्किन् in den Nachträgen.

— सम् Jmd in Verdacht haben: समशङ्कत मां त्वयि so v. a. sie hatte mich im Verdacht, dass es dir gelte, MBh. 4,568.

शङ्क m. 1) Stier Hâr. 79. — 2) N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 140.

शङ्कट s. वि° und संकट.

शङ्कन scheinbar R. 6,91,22, wo aber निःशङ्केनान्तरात्मना zu lesen ist.

शङ्कनीय (von शङ्क्) adj. 1) Besorgniss —, Verdacht —, Argwohn erregend Hit. 97,20. fg. मक्षीलिताम् Hariv. 3105. Ragh. 4,45. दरिद्रता Spr. (II) 1595. (I) 2932. — 2) zu vermuthen, zu befürchten, vorauszusetzen, anzunehmen ad Çâk. 62 (अ°). अद्य वा तवायं न कामचारो मयि शङ्कनीयः Ragh. 14,62. Prab. 31,2. Sarvadarçanas. 26,17. 121,9. इति शङ्कनीयम् impers. 133,14. Verz. d. Oxf. H. 265,a,1. शब्दस्तु नेश्वरे बाधकत्वेन (so v. a. बाधकः) शङ्कनीयः Kusum. 32,22. Njâjamâlâv. 1,3,24.

1. शंकर (5. शम् + 1. कर) P. 3,2,14 (संज्ञायाम्). 1) adj. (f. ई) wohlthätig, Segen bringend Trik. 3,1,1. Nir. 9,3. देव (d. i. Çiva) MBh. 13,589. Kâtjâj. 2,322. नामानि लोकानां मातृणाम् Bhâg. P. 6,6,24. लोकानाम् MBh. 3,14407. 8,2525. लोक° (शंकर) Padma-P. 2,6. Verz. d. Oxf. H. 197,b, No. 462. Spr. 2487, v. l. — 2) m. a) Beiw. und Bein. Çiva's (Rudra's) AK. 1,1,2,26. 3,4,2,14. H. 195. Halâj. 1,11. VS. 16,41. Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4,8,19. Ind. St. 4,356. 5,194. 9,84. रुद्राणां शंकरश्चास्मि sagt Kṛshṇa Bhag. 10,23. MBh. 3,12007. 13,4216. 14,193. Hariv. 15406. fg. R. 1,1,32 (34 Gorr.). R. Gorr. 4,38,14. Varâh. Bṛh. S. 43,42. 54,3. 86,75. Kathâs. 4,27. 15,2. 18,337. 43,186. Weber, Râmat. Up. 344. VP. 7. Bhâg. P. 2,4;19. 4,1,33. 4,1. 9,1,37. Pañkar. 1,8,28. Verz. d. Oxf. H. 27,a,3. 6. 80,a,27. 103,a,36. Verz. d. B. H. No. 1242. Prab. 40,12. Kâtjâj. 2,322. Vedântas. (Allah.) No. 74. Burnouf, Intr. 131. °श्वशुर (हिमवत्) R. 1,40,4. 4,9,44. °कवच Verz. d. Oxf. H. 22,b,15. fg. — b) N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa von der Danu VP. 147 (शङ्कुर zwei Hdschrr. nach Hall). eines Schlangendämons Vjutp. 85. 87. eines Kakravartin 92. — c) N. verschiedener Männer (auch = शंकराचार्य und शंकरकवि) LA. (III) 87,19. Verz. d. Oxf. H. 135,a, No. 254. 146,a, No. 310. 150,b, No. 320. 280,a, No. 655. b, No. 657. fg. 281,a, No. 659. 320,a, No. 780. Verz. d. Cambr. H. 49. Hall 35. 50. 67. 180. 195. in der Einl. zu Vâsavad. S. 7. Wassiljew 49. 201. Târan. 4. 5. 303. °भट्ट Hall 176. fg. 183. fg. Verz. d. Oxf. H. 341,b, N. °दीक्षित 134,b, No. 250. 140,b, No. 285. °भारत्याचार्य Wilson, Sel. Works 1,201. — 3) f. आ ein Frauenname: शंकरा नाम परिव्राजिका । तच्छीला शांकरा P. 3,2,14, Vârtt., Schol. — 4) f. ई a) Çaṅkara's (Çiva's) Gattin Rudrajâmala im ÇKDr. — b) Bez. zweier Pflanzen: = मञ्जिष्ठा Çabdak. im ÇKDr. =

शमी Râǵan. ebend. — Vgl. अत्यन्तशंकरी, भीमशंकर und शांकर.

2. शंकर fehlerhaft für संकर, z. B. R. 5,14,55. Kâm. Nîtis. 2,33. Verz. d. Oxf. H. 22,a,25.

शंकरकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,197.

शंकरकवि m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,4; vgl. कवये शंकराय Habb. Anth. 483, Çl. 2.

शंकरकिंकर m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 120,8.

शंकरक्रोड Titel einer Schrift Hall 50.

शंकरगण m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6,520.

शंकरगीता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 283,b, No. 662. ein Abschnitt im Devîpurâṇa ÇKDr. unter शंकर.

शंकरगौरीश m. N. eines Heiligthums Râǵa-Tar. 5,157.

शंकरचरित्र n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,197.

शंकरचेतोविलास m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 121,b, No. 214.

शंकरजय m. Çaṁkarâkârja's Siegeszug Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. — Vgl. संक्षेप°, शंकरदिग्विजय, शंकरविजय.

शंकरजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

शंकरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,4. 5. Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

शंकरदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 21,107.

शंकरदिग्विजय m. Titel zweier Werke Verz. d. Kop. H. 10,a. Hall 167. fg. °डिण्डिम 168. — Vgl. शंकरजय und शंकराचार्यविजयडिण्डिम Verz. d. Oxf. H. 260,a, No. 627.

शंकरदेव m. eine Form Çiva's Verz. d. Oxf. H. 145,a, No. 305. = ब्रह्मकुण्डतीरवर्ती गोपेश्वरनामा Schol.

शंकरनारायणमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,88.

शंकरपति m. N. pr. eines Mannes Târan. 64. fg.

शंकरप्रिय 1) adj. Çaṁkara (Çiva) lieb. — 2) m. Rebhuhn Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. आ Çiva's Geliebte, — Gattin Kathâs. 95,88. Weber, Kṛshṇaǵ. 291.

शंकरबिन्दु m. N. pr. eines Autors Hall 193.

शंकरभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 163,a,9.

शंकरमिश्र m. N. pr. eines Gelehrten Colebr. Misc. Ess. 1,262. Hall 68. fg. 85. 206. °महामहोपाध्याय 81.

शंकरवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,300. 302.

शंकरवर्मन् m. desgl. ebend. 5,128. 134. 139. 212. 268. 302. 428.

शंकरविजय m. Çaṁkarâkârja's Siegeszug, Titel zweier Werke Mack. Coll. 1,98. fg. Verz. d. Oxf. H. 247,b, No. 624. 260,b, No. 628. Hall 167. fg. Verz. d. Kop. H. 10,a. — Vgl. शंकरदिग्विजय.

शंकरशुक्ल m. N. pr. eines Gelehrten Hall 189.

शंकरसंहिता f. Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,26.

शंकरसंभव m. Titel eines Abschnitts des Çivarahasja im Skandapurâṇa Mack. Coll. 1,52.

शंकरसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 122,74.

शंकरसेन m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 316,b,24. Verz. d. Kop. H. 105,a.

शंकरस्वामिन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 2,54. 24,86.

शंकराचार्य (शंकर + आ°) m. N. pr. eines berühmten Gelehrten, der im 7ten oder 8ten Jahrh. n. Chr. lebte, eine Menge von Schriften, namentlich Commentare zu philosophischen Werken, verfasste und als Reformator der Çaiva gilt, Wilson in VP. Einl. X. Windischmann, Sancara 42. Verz. d. Oxf. und B. H. (s. Ind.). Târan. 172. 180. fg. Sarvadarçanas. 157,3. 4. °विजयडिण्डिम Verz. d. Oxf. H. 260,a, No. 627.

शंकरानन्द (शंकर + आ°) m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 390,b, No. 35. Verz. d. Cambr. H. 20. fg. Târan. 188. 247. fg. 329. fg. Hall 98. 116. 123. 141. °गुरु 222,a, No. 540. Verz. d. B. H. No. 625.

शंकराभरण (शंकर + आ°) Verz. d. Oxf. H. 200,b, N.

शंकरालय (शंकर + आ°) m. Çiva's Behausung d. i. der Kailâsa Verz. d. Oxf. H. 82,a, N. 1.

शंकरावास (शंकर + आ°) m. eine Art Kampher Râǵan. im ÇKDr.

शंकरीय adj. (चतुर्ष्वर्थेषु) von शंकर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शङ्कव्य adj. von शङ्कु Schol. zu P. 5,1,2. 12. 6,1,80.

शङ्का (von शङ्क्) f. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) Besorgniss, Furcht AK. 3,4,1,10. H. 315. an. 2,17. Med. k. 35. परक्रोधात्मदोषाद्यैः शङ्कानर्थस्य तर्कणम् Sâh. D. 189. Çat. Br. 10,1,1,10. 12,8,2,11. शङ्कामुपागमत् R. Gorr. 1,66,18. शङ्कान्वित 2,3,5. शङ्का ब्रह्महत्याकृता त्वया 65,42. 4,8,23. Ragh. 13,42. Kathâs. 30,126. 32,49. 48,82. शङ्काभिः सर्वमाक्रान्तम् Spr. 2933. शङ्का कस्य न जायते 5322. Bhâg. P. 3,17,1. महती शङ्का मां बाधते Hit. 57,5. °स्पृष्ट Megh. 70. mit abl. der Person: शङ्कामत्यजद्वैनतेयात् Ragh. 16,88. Spr. (II) 2196. mit loc. der Person R. 3,47,12. mit प्रति und vorangehendem acc.: भवेद्द्रौर्या प्रति यस्य शङ्का Suçr. 1,246,10. mit der Ergänzung comp.: कैकेयीशङ्कया Ragh. 12,2. राज्यविभ्रम° R. 2,23,28. 72,43. घादिस्थोदय° R. Gorr. 2,67,8. पाप° 4,8,49. 5,7,42. MBh. 13,318. Spr. 2120. 2165. Mâlav. 12,14. नारिष्टशङ्का कर्तव्या Kathâs. 18,229. Prab. 112,7. विस्तरशङ्कया Sâh. D. 124. Pańkat. 238,24. Hit. 14,18. अशङ्कया ohne Scheu R. Gorr. 2,49,17. अशङ्कम् adv. dass. Kathâs. 25,98. सशङ्क besorgt MBh. 4,337. सशङ्क-भिभृता गतिः ängstlich Kathâs. 32,66. सशङ्कम् adv. Spr. 3316. — 2) Verdacht, Argwohn Jâǵń. 2,267. शङ्का समपतीव मे R. 2,85,7. शङ्कान्योऽन्यमजायत Kathâs. 6,14. अन्योऽन्यशङ्कया Râǵa-Tar. 8,588. °शङ्क 1684. पापयोरस्ते कथं नाम तयोः (loc.) शङ्का न विद्यते R. 2,23,8. MBh. 4,2341. 2339 (अति°). Bhâg. P. 10,26,14. fg. Hit. 129,18. शङ्कास्पद 17. तच्छङ्कावसतिं द्विषाम् Râǵa-Tar. 4,93. पापशङ्का (so zu lesen) न कर्तव्या du darfst nichts Böses argwöhnen Kathâs. 6,12. सशङ्क Verdacht hegend 38,143. 45,246. — 3) Zweifel, Bedenken H. an. Med. Halâj. 4,6. AK. 3,4,22(28),10. नात्र शङ्का त्वया कार्या MBh. 3,2994. Kusum. 28,10. fg. Sarvadarçanas. 131,16. am Ende eines comp. das Bezweifeln, Beanstanden: सवर्णसंज्ञा° Comm. zu Taitt. Prât. 1,3. 10,22. Vedântas. (Allah.) No. 126. शक्यशङ्क bezweifelbar Sarvadarçanas. 65,22. 120,15. — 4) Vermuthung, Annahme, das Halten für Sarvadarçanas. 7,16. 174,22. Comm. zu Taitt. Prât. 13,13. 14,15. अत्र मे महती शङ्का भवेदेष नलो नृपः so v. a. ich vermuthe stark MBh. 3,2892. in comp. mit dem, was erwartet —, vorausgesetzt —, angenommen, wofür Jmd oder Etwas gehalten wird: ब्रह्मशङ्कया R. 4,50,15. निधि° Spr. (II) 1470. आमिष° MBh. 1,2386. Kathâs. 12,113. 30,47. परीक्षितो मे बहुशो बाहुके

नलशङ्कया MBh. 3,2958. 16861. चौरशङ्कायाम् 13,1343. R. Gorr. 2,66, 13. Çâk. 183. Spr. (II) 1600. (I) 2213. कुर्वन् — शशाङ्कशङ्काम् Kir. 5,42. Kathâs. 27,204. Mârk. P. 16,57. Bhâg. P. 8,2,6. 9,2,6. (वाक्यमब्रवीत्) पुनर्घोरतरं दुष्टगप्रियं प्रियशङ्कया R. Gorr. 2,74,15. Spr. (II) 560. पुत्रिकाधर्मशङ्कया M. 3,11. अलनात्मापचारशङ्कया Çâk. 110,23. Kir. 5,38. Kathâs. 14,13. 28,105. Râǵa-Tar. 5,208. Sarvadarçanas. 7,13. fg. 8,1. 112,13. 120,1. 159,8. Comm. zu TS. Prât. 14,4. 21,10. — Vgl. अतिशङ्का, अशङ्क, निः°, वि°.

शङ्कामय (von शङ्का) adj. *aus Besorgniss hervorgegangen:* दुःख R. 2,22,6.

शाङ्कितवर्णक m. *Dieb (dessen Gesichtsfarbe verdächtig ist)* Trik. 2, 10,7. Hâr. 128.

शङ्कितव्य (von शङ्क्) adj. 1) *Misstrauen verdienend* MBh. 12,2988. n. impers. *zu misstrauen:* तस्माद्विश्वसितव्यं च शङ्कितव्यं च केषुचित् 2994. — 2) *in Zweifel zu ziehen, zu bezweifeln, — beanstanden:* न फलादर्शनाद्धर्मः शङ्कितव्यो न देवता: MBh. 3,1197.

शङ्किन् (von शङ्क् und शङ्का) adj. 1) *sich fürchtend vor, befürchtend;* am Ende eines comp.: तद्धङ्किन् Kumâras. 7,76. सर्व° MBh. 12,6269. Mârk. P. 34,89. पुनःसंधान° Ragh. 12,101. अघ° 19,52. कान्तिविसंवाद° Mâlav. 23. Kathâs. 11,62. 13,75. 15,61. 20,131. 25,178. 29,24. 107. 30,75. 32,97. 37,74. 63,186. 97,44. Mârk. P. 16,46. Râǵa-Tar. 3,21. 5,144. 6,205. 338. काक° *furchtsam* oder *misstrauisch wie eine Krähe* Spr. (II) 2184. Kathâs. 32,53. — 2) *voraussetzend, vermuthend, annehmend:* त्वदुपावर्तनशङ्कि मे मनः Ragh. 8,52. द्विरदबृंहित° 9,73. तारा° Spr. 3195. — 3) *von Furcht begleitet, Besorgniss erregend:* सेवा सदाशङ्किनी (oder सदाशङ्किनी d. i. सदा आ°) Spr. 2004.

शङ्कु Uṇâdis. 1,37. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. m. (n. Hariv. 749) 1) *spitzer Pflock, Holznagel;* = कील, कीलक AK. 3,4,26,199. Trik. 3,3,44. H. an. 2,17. Med. k. 34. Halâj. 2,296. Viçva bei Uǵǵval. — ṚV. 1,164,48. शङ्कुभिश्चर्म विहन्यात् Çat. Br. 2,1,4,10. 3,5,4,1. 2,2. 6,4,3. 13,8,4,1. षड्विंश° 14,9,2,13. Pańkav. Br. 11,10,12. Kâtj. Çr. 5, 3,14. 7,4,8. 16,8,7. Lâtj. 3,10,9. °धान Kauç. 26. fg. खादिर° Gobh. 4, 8,7. Kauç. 25. 39. 51. Suçr. 1,136,19. °स्फोटन 2,458,5. Varâh. Bṛh. S. 60,6. °सदृशौ कर्णौ Pańkat. 87,12. स शुक्रशेषं भित्वान्नं नक्तं स्वापयति स्म तत् । भित्वाभाण्डस्थनलश्चशङ्का Kathâs. 61,90. 104,140. दण्डं शङ्कुशताचितम् Mârk. P. 127,18. °पदाद्योगस्थापन Verz. d. Oxf. H. 322,b; 13. निक्षेप्यो ऽयोमयः शङ्कुर्ज्वलन्नास्ये दशाङ्गुलः M. 8,271. आयस R. 3,32, 12. अयःशङ्कुचिता शतघ्नी Ragh. 12,95. Râǵa-Tar. 3,22. 7,348 (नाराःशङ्कून् zu lesen). मणि° Pańkar. 3,12,7. 15. — 2) *Haken zur Extraction eines todten Fötus* Suçr. 1,92,21. गर्भ° Vâgbh. 25,32. — 3) *Stecken:* काष्ठशङ्कुभिः । अन्वैडकं स्थोरङ्गं च पालयिष्यसि Hariv. 11206. *Stakete, Pfahl, Balken;* = स्थाणु AK. 2,4,1,3. H. 1122. Viçva a. a. O. खादिरैः शङ्कुभिश्चिताः (परिखाः) MBh. 3,16325. शङ्कुभिः कीर्णो अश्वे AK. 3,4,26, 205. शिलाभिः शङ्कुभिर्वापि अथैर्वा — ये मार्गमनुरुन्धन्ति MBh. 13,1649. = आलान Trik. 2,8,39. — 4) *Blattrippe:* यथा शङ्कुना सर्वाणि पत्राणि संतृणानि Khând. Up. 2,23,4. = पत्रसिरानाल H. an. — 5) *eine best. Waffe,* = अस्त्रभेद H. an. = शस्त्रजाति Halâj. 2,321. = शस्त्र Viçva a. a. O. = शल्य AK. 2,8,2,61. Trik. 2,8,55. H. 787. = अस्त्र Trik. 3, 3,44. — 6) *Stachel* in übertr. Bed. von *Allem was das Herz aufregt und peinigt* Hariv. 747. 749 (neutr.). अक्षतामनताश्याभ्यां शङ्कुभ्याम् Râǵa-Tar. 4,68. शोक° Spr. 2480. Ragh. 8,92. Uttarar. 58,3 (75,12). Râǵa-Tar. 2,80. दुःखामर्षशोक° 8,1588. उत्खाय शङ्काशङ्कुं महीपतेः 1634. Hierher vielleicht शङ्कु = कलुष Med. = पाप Viçva a. a. O. — 7) *Zeiger an einer Sonnenuhr, Gnomon* Colebr. Alg. 106. °छाया Sûrjas. 3,13. Schol. zu 34. Golâdhj. Jantr. 9. °जीवा *der Sinus des Gnomons (der Höhe)* Sûrjas. 3,22. das einfache शङ्कु dass. Gaṇit. Tripraçn. 12. Golâdhj. Tripraçn. 36. fgg. सम°, कोण°, मध्य° Siddhântaçir. S. 171. °तल *die sogenannte Basis des Gnomons* Golâdhj. Tripraçn. 40. — 8) *ein best. Längenmaass, = 12 Fingerbreiten* (die gewöhnliche Höhe eines *Gnomons*) Vishṇudharmott. im Tithjâdit. nach ÇKDr. — 9) *penis* H. an. H. ç. 126. — 10) *Gift* Viçva. — 11) *ein best. Parfum,* = नखी Râǵan. im ÇKDr. — 12) *ein best. Baum* Viçva; vgl. °तरु. — 13) *ein best. Wasserthier* AK. 1,2,3,20. Trik. 3,3,44. H. an. Med. Viçva a. a. O. — 14) Bez. *der Zahl* 10,000,000,000,000 Trik. 3,3,44. H. 874. H. an. Med. Viçva a. a. O. Colebr. Alg. 4. MBh. 13,5267. R. 3,48,55. 6,16,55. — 15) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,239,a. — 16) = अंश Med. — 17) *ein* Rakshas Trik. 1,1,74. H. ç. 36. Çabdam. im ÇKDr. — 18) ein N. Çiva's H. ç. 46. H. an. Hâr. 8. — 19) N. pr. gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1,105. कुर्वादि zu 151. eines Dânava Hariv. 2284. 14282. eines Schlangendämons H. 1311, Schol. eines Vṛshṇi (eines Sohnes des Ugrasena) MBh. 1,6999. 7992. Hariv. 2028. 5091 (शंभु ed. Calc.). 8402. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,23. eines Sohnes des Kṛshṇa 10,61,13. Hariv. 9195 (nach der Lesart der neueren Ausg.). N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,4. am Hofe Vikramâditja's Haeb. Anth. 1. Z. d. d. m. G. 22,722. N. pr. eines Brahmanen (neben कीलक) Wassiljew 51. 205. Târan. S. 97. fgg. — Vgl. अयः° (auch Mârk. P. 125,56 als N. pr.), गर्भ°, त्रि°, दत्त°, देह°, नख°, लोह°, वज्र°, शङ्कव्य und शाङ्कव्य.

शङ्कुक (von शङ्कु) m. 1) *Pflöckchen* Schol. zu Kâtj. Çr. 209, 2. 217, 20. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,5. 212,a, No. 500. Râǵa-Tar. 4,704.

शङ्कुकर्ण 1) adj. (f. ई und आ) *spitzohrig* MBh. 1,5930. 6072. 6662. 3, 14776. 7,7894. 9,2608. 12,5027. 10350 (Çiva). R. 5,17,24. 20,24. Suçr. 2,388,6. Bhâg. P. 7,9,15 (Vishṇu). °मुखाः MBh. 2,414. — 2) m. a) *Esel* Trik. 2,9,26. H. 1256. — b) N. pr. α) eines Dânava Hariv. 197. 2284. 14286. — β) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2553. 2558. — γ) eines Schlangendämons MBh. 1,2156. — δ) eines Rākshasa R. 6,74,5. — ε) eines Sohnes des Ǵanameǵaja MBh. 1, 3838. — ζ) eines Kamels Pańkat. 87,12.

शङ्कुकर्णिन् adj. = शङ्कुकर्ण Hariv. 12219.

शङ्कुकर्णेश्वर m. *eine Form* Çiva's MBh. 3,5012. n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,b,40. fg.

शङ्कुचि m. *ein best. Wasserthier,* = शङ्कु Çabdar. im ÇKDr.

शङ्कुतरु m. *ein best. Baum,* = शाल Trik. 2,4,21. Hâr. 182. Çabdar. im ÇKDr.

शङ्कुपथ m. Vârtt. 2 zu P. 5,1,77. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. — Vgl. शाङ्कुपथिक.

शङ्कुपुच्छ n. *der am äussersten Ende des Leibes steckende Stachel*

einer Biene u. s. w. Rāǵa-Tar. 3, 395. fg.

शङ्कुफणिन् m. *ein best. Wasserthier* H. 1351, Schol.

शङ्कुमत् (von शङ्कु) 1) adj. *mit Stecken —, Pfählen versehen:* गर्त Halāj. 5, 44. — 2) f. शङ्कुमती *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 153. Ind. St. 8, 149. 254.

शङ्कुमुख 1) adj. (f. ई) *spitzmäulig:* Maus Suçr. 1, 40, 20. शङ्कुकर्णमुखाः MBh. 2, 414. — 2) m. *Krokodil* (vgl. शङ्कुमुख) H. 1340, Schol.

शङ्कुर (von शङ्कु) 1) adj. *Furcht erregend* H. 479. — 2) m. N. pr. eines Dânava VP. 147, v. l. für शंकर.

शङ्कुला f. *Scheere* oder *Dolch* (कर्तरी) Uǵǵval. zu Uṇādis. 1, 37. P. 6, 2, 2, Schol. °खण्ड ebend.

शङ्कुवृक्ष m. = शङ्कुतरु Çabdam. im ÇKDr.

शङ्कुशिरस् 1) adj. *spitzköpfig.* — 2) m. N. pr. eines Asura Hariv. 196. VP. 147. Bhâg. P. 6, 6, 30. 10, 19. 8, 10, 21.

शङ्कुश्रवण adj. = शङ्कुकर्ण Varâh. Bṛh. S. 68, 58.

शङ्कुष्ठ (शङ्कु + स्थ) P. 8, 3, 97.

शंकृत् (5. शम् + कृत्) adj. *wohlthätig* Taitt. Âr. 1, 11, 2.

शङ्क्य (von शङ्क्) adj. 1) *dem man misstrauen muss, Misstrauen —, Besorgniss erregend* MBh. 1, 3109. 12, 2988. R. Gorr. 2, 20, 10. Spr. (II) 3156. Rāǵa-Tar. 2, 67. 4, 88. °तम R. 2, 109, 33. अ° Spr. (II) 714. fg. — 2) *zu erwarten, zu vermuthen, anzunehmen* Daçak. 108, 9. अ° Rāǵa-Tar. 6, 147.

शङ्ख Uṇādis. 1, 104. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Trik. 3, 5, 10. 1) m. (nach den Lexicographen auch n.) *Muschel* (als Blasinstrument ein Attribut Vishṇu's; auch als Schmuck am Arm getragen) AK. 1, 1, 1, 23. 2, 2, 22. 3, 4, 2, 19. 24, 136. H. 48. 222. 1205. an. 2, 26. Med. kh. 5. Halāj. 3, 42. Viçva bei Uǵǵval. AV. 4, 10, 1. fgg. Çat. Br. 14, 5, 4, 9. 7, 2, 10. Kauç. 83. 85. M. 5, 121. शङ्खं दध्मौ Bhag. 1, 12. fg. MBh. 3, 12075. 5, 7109. Hariv. 12409. R. 2, 81, 2. 16. Suçr. 1, 205, 20. 206, 1. Ragh. 13, 13. Varâh. Bṛh. S. 12, 4. 15, 25. 16, 7. 24, 16. 33, 10. 43, 22. 44, 7. 16. 48, 49. 73. 58, 33. fgg. 60, 16. 69, 17. 80, 5 (zu den रत्न gerechnet). 81, 1. 28 Perlen darin; vgl. शङ्खमुक्ता). Weber, Râmat. Up. 288. 306. 327. fg. Kṛshṇaǵ. 266. 279. 289. 294. 297. fgg. 302. fg. Verz. d. Oxf. H. 14, b, 17. 34, a, 3. 123, a, 35. 190, b, 17. 268, a, 29. Pańkat. 20, 8. °मुद्राङ्कित Rāǵa-Tar. 3, 387. Megh. 78. °पाण्डुर R. 7, 34, 7. न स्रोतसापसुरुकोऽपि शङ्खः शिशिमुक्तोऽपि Spr. (II) 355. 398. °पूर्णाभ्यां बाहुभ्याम् MBh. 4, 373. Bhâg. P. 11, 9, 6. 7. स्थूलशङ्खाः स्त्रियः MBh. 8, 2041. एकशङ्खा नारी Hariv. 11164. — 2) m. *Schläfe, Schläfenbein* AK. 3, 4, 2, 19. H. 574. H. an. Med. Viçva a. a. O. Jâǵń. 3, 96. MBh. 6, 5397. Hariv. 11951. Suçr. 1, 15, 20. 36, 4. 66, 2. 357, 9. 2, 113, 3. 377, 9. 10. Varâh. Bṛh. S. 51, 8. 34. 52, 2. 58, 6. 66, 2 (beim Pferde). 68, 70. Var. in LA. (III) 13, 13 (शङ्कु Druckfehler). Trik. 2, 8, 38 (beim Elephanten). — 3) Bez. *der Zähne eines 25jährigen Pferdes* Varâh. Bṛh. S. 66, 5. — 4) m. *ein best. Parfum,* = नख, नखी, शुक्ति, खुर AK. 2, 4, 4, 13. H. an. Med. Viçva a. a. O. Suçr. 2, 325, 13. 342, 7. Varâh. Bṛh. S. 77, 10. Pańkar. 1, 11, 13. — 5) m. n. *eine best. hohe Zahl* MBh. 2, 2143. °शत R. 4, 39, 19. 6, 2, 20. शतं कोटिसहस्राणां शङ्खमित्यभिधीयते 4, 56. शतं शङ्खसहस्राणां वृन्दमाहुः 57. Brahmâṇḍa-P. im ÇKDr. — 6) *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 410. — 7) m. *einer der Schätze* Kubera's *und dessen Genius* AK. 1, 1, 1, 67. 3, 4, 2, 19. Trik. 1, 1, 79. H. 193. H. an. Med. Viçva a. a. O. Verz. d. Oxf. H. 184, a, 40. MBh. 2, 413. 13, 6261. Hariv. 2467. 6276. 6552. fgg. R. 7, 15, 16. Rāǵa-Tar. 1, 30. Mârk. P. 68, 5. 41. fgg. Spr. (II) 3050. — 8) N. pr. a) eines Schlangendämons Trik. 1, 2, 6. H. 1310. MBh. 1, 1552. 5, 3628. 16, 119. Hariv. 230. R. 5, 78, 9. Weber, Râmat. Up. 314. Rāǵa-Tar. 1, 30. VP. 149. Bhâg. P. 5, 24, 31. — b) eines mythischen Elephanten (दिग्गज) R. 3, 20, 27. — c) eines Asura Verz. d. Oxf. H. 16, a, 12. 25. — d) eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4, 1, 98. गर्गादि zu 105. यस्कादि zu 110. AV. 19, 22, 8. Âçv. Çr. 12, 12, 3. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 7. Verz. d. Oxf. H. 31, b, 19. 34, a, 10. 52, a, 39. Pańkar. 1, 10, 61. Jâmâjana, Liedverfasser von RV. 10, 15. Kaushja Ind. St. 3, 472. ein Sohn Virâṭa's MBh. 4, 6988. 4, 1015. Vaǵranâbha's Hariv. 827. VP. 386, N. 23 (vgl. शङ्खनाभि). Häufig in Verbindung mit seinem Bruder Likhita genannt; jeder von ihnen und auch beide zusammen gelten als Verfasser eines Gesetzbuchs. Jâǵń. 1, 5. MBh. 2, 292. 12, 668. fgg. 13, 2320. Ind. St. 1, 20. 232. 234. 467. 2, 23. Verz. d. B. H. No. 322. 1017. 1024. 1028. 1231. Verz. d. Oxf. H. 14, a, N. 1. 266, b, 1. 16. 267, b, 22. 270, b, 30. 271, b, 1. fgg. 279, b, 11. fg. 356, a, 30. fg.; vgl. auch unter लिखित 2). — e) einer Gegend gaṇa शण्डिकादि zu P. 4, 3, 92. im Süden Indiens, reich an *Muscheln,* Varâh. Bṛh. S. 14, 15. — f) eines Berges Hariv. 12410 (vgl. 12409). Mârk. P. 58, 24. Bhâg. P. 5, 16, 27. — Vgl. नख°, मङ्गल°, वृक्ष°, संध्या°, हेम°, शाङ्खायन, शाङ्खिक, शाङ्ख.

शङ्खक (von शङ्ख) 1) m. n. *Muschel* H. an. 3, 101. Med. k. 162. als Blasinstrument Trikâṇḍ. (s. u. कङ्कणक 1). als Schmuck am Arm getragen H. an. Med. MBh. 12, 6652. — 2) m. *Schläfenbein* Jâǵń. 3, 90. — 3) *stechender Schmerz in den Schläfen* H. an. Med. Suçr. 2, 376, 5. 377, 11. Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 85. — 4) m. *einer der 9 Schätze* bei den Ǵaina H. 193, Schol. — 5) शङ्खिका f. *Andropogon aciculatus Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

शङ्खकर्ण m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

शङ्खकार m. *Muschelarbeiter* Verz. d. Oxf. H. 21, b, N. 3. Colebr. Misc. Ess. 2, 180; vgl. u. कंसकार.

शङ्खकुम्भश्रवस् f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2644.

शङ्खकूट m. N. pr. 1) eines Schlangendämons H. 1311, Schol. (शंखकूट die Hdschr.). — 2) eines Berges VP. 169. Mârk. P. 55, 12. 56, 17.

शङ्खचरी f. *ein mit Sandel auf die Stirn aufgetragenes Mal* Trik. 2, 6, 40.

शङ्खचर्ची f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शङ्खचिल्ल *ein best. Vogel;* s. u. कम्ब्वातायिन्.

शङ्खचूड m. N. pr. 1) eines Asura Verz. d. Oxf. H. 25, a, 5. 6. Wilson, Sel. Works 1, 175. Pańkar. 2, 5, 62. — 2) eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 24, a, 17. fgg. — 3) eines Wesens im Gefolge Kubera's Bhâg. P. 10, 34, 25. — 4) eines Schlangendämons Kathâs. 22, 208. 90, 120. fgg. Nâgân. 58, 1. 59, 15. Bhâg. P. 5, 24, 31. Verz. d. Oxf. H. 71, b, 6.

शङ्खचूडक m. N. pr. eines Schlangendämons H. 1311, Schol.

शङ्खचूडेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, a, 36.

शङ्खचूर्ण n. *Muschelmehl, eine zerstossene Muschel* Rāǵan. im ÇKDr.

शङ्खज m. *eine Perle von der Grösse eines Taubeneies, die in Muscheln gefunden werden soll*, Wilson nach Çabdārthak.

शङ्खजाती (°ज्ञाति?) f. N. pr. einer Prinzessin Tāran. 170.

शङ्खण m. N. pr. eines Sohnes des Kalmāshapāda R. 1,70,39 (72, 28 Gorr.). 2,110,30. fg. des Vaǵranābha (vgl. शङ्खनाभ) Ragh. 18,21.

शङ्खतीर्थ n. N. pr. eines Tīrtha MBh. 9,2137.

शङ्खदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathās. 74,72. fgg. eines Dichters Rāǵa-Tar. 4,496.

शङ्खदारक m. = शङ्खकार Colebr. Misc. Ess. 2,180.

शङ्खद्राविन् m. *Rumex vesicarius* Rāǵan. im ÇKDr.

शङ्खद्वीप N. eines Dvīpa VP. 175, N. 3.

शङ्खधर 1) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279,b,12. eines Dichters 125,a,3. — 2) f. श्रा *Hingcha repens Roxb.* Ratnam. im ÇKDr.

शङ्खधवला f. *Jasminum auriculatum* Ausn. 94. Dhanv. in Nigh. Pr.

शङ्खध्मा m. *Muschelbläser* Ǵatādh. im ÇKDr. VS. 30,19. Çat. Br. 14, 5,4,9. शङ्खध्मा Vop. 3,43.

शङ्खनक m. = शङ्खनख 1) a) H. 1205.

शङ्खनख m. 1) *eine best. Muschelschnecke* AK. 1,2,3,23. MBh. 13,2660 (die ed. Bomb. गात्रैः; Nilak.: शङ्खानां सलसलुविशेषाणां नखानि तैः). Suçr. 1,205,20. — 2) *ein best. Parfum*, = नखी Çabdār. im ÇKDr. Ratnam. 131. = बकनखी ebend.

शङ्खनाभ 1) m. N. pr. eines Sohnes des Vaǵranābha VP. 386; vgl. शङ्खण. — 2) f. ई *eine best. Pflanze* oder *Stoff* Suçr. 1, 33, 2. 4. Çārṅg. Saṁh. 3,13,63.

शङ्खनाली f. = शङ्खपुष्पी Mad. in Nigh. Pr.

शङ्खनारी f. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ – – ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I, 9).

शङ्खनूपुरिणी adj. f. *mit Armbändern aus Muscheln und mit Fussringen geschmückt* P. 5,2,138, Schol.

शङ्खपद् (nom. °पाद्) m. N. pr. eines zu den Viçve Devāḥ gezählten Wesens Hariv. 11541. eines Sohnes des Kardama VP. (II) 2,261; शङ्खपाल die gedr. Ausg.

शङ्खपद m. N. pr. eines Sohnes des Manu Svārokisha MBh. 12, 13583. fg. des Kardama Hariv. 275. VP. 1,22,10.

शङ्खपाणि adj. *eine Muschel in der Hand haltend;* m. ein N. Vishṇu's H. 219, Schol.

शङ्खपात्र m. *ein muschelförmiges Gefäss* R. 1,73,21.

शङ्खपाद m. N. pr. eines Sohnes des Kardama VP. 83, N. 6 (vgl. शङ्खपद्, शङ्खपद und शङ्खपाल). N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 251,a,10.

शङ्खपाल m. 1) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,7. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84. Hariv. 230. Kathās. 90,141. 104,85. Bhāg. P. 12, 11,38. Kālakakra 4,63. 81. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kardama (vgl. शङ्खपद्, °पद, °पाद) VP. 2,8,83. — 3) *eine Art Confect* (aus dem pers. شکر پاره) Nigh. Pr.

शङ्खपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1558.

शङ्खपुर n. N. pr. einer Stadt Kathās. 104,34.

शङ्खपुष्पिका f. *Andropogon aciculatus Roxb.* Saṁsk. K. 4,a,11.

शङ्खपुष्पी f. P. 4,1,64, Schol. dass. M. 11,147. Suçr. 1,137,15. 172, 11. 378,13. 2,506,15.

शङ्खप्रस्थ m. *Flecken im Monde* Çabdam. im ÇKDr.

शङ्खभिन्न adj. (f. ई) P. 4,1,52, Schol. Vop. 4,20.

शङ्खभृत् adj. *eine Muschel tragend;* m. ein N. Vishṇu's H. 219. R. 6,102,13.

शङ्खमालिनी f. = शङ्खपुष्पिका Ausn. 59.

शङ्खमित्र m. N. pr. eines Mannes Pravarādhj. in Verz. d. B. H. 58,33. — Vgl. शाङ्खमित्र fg.

शङ्खमुक्ता f. *eine in einer Muschel vorkommende Perle* R. 3,49,36. 5, 32,41; vgl. Varāh. Bṛh. S. 81,1. 28.

शङ्खमुख 1) adj. *muschelmündig.* — 2) m. a) *Krokodil* H. 1349; vgl. शङ्कुमुख. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1556.

शङ्खमुद्रा f. Bez. *einer best. Stellung der Finger* Kālakakra 3,182.

शङ्खमूल n. *Rettig* Rāǵan. im ÇKDr.

शङ्खमेखल m. N. pr. eines alten Weisen MBh. 1,961.

शङ्खमौक्तिक m. *eine Körnerfrucht, deren Hülsen einer Muschel und deren Körner einer Perle gleichen*, Sidoh. in Nigh. Pr.

शङ्खयूथिका f. = शङ्खधवला Dhanv. in Nigh. Pr.

शङ्खराज m. N. pr. eines *Fürsten* Rāǵa-Tar. 8,376.

शङ्खरोमन् m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 230.

शङ्खलिखा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

शङ्खवत् (von शङ्ख) adj. *mit einer Muschel —, mit Muscheln versehen* Med. n. 140.

शङ्खशिरस् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

शङ्खशिला f. vielleicht = शङ्खमुक्ता Lot. de la b. l. 314. Burn. Intr. 91, N. 1.

शङ्खशीर्ष m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3631.

शङ्खह्रद m. N. pr. eines *Sees* Hariv. 8393 (शङ्खह्रदा° mit der neueren Ausg. zu lesen; = शङ्खादिनिधियुक्तो ह्रदः Nilak.). Kathās. 104,85. fg.

शङ्खान्तर (शङ्ख + अ°) n. *Stirn* (*der Raum zwischen den Schläfen*) Kumāras. 7,33.

शङ्खालु (शङ्ख + आलु) n. *eine best. essbare Wurzel* (शेत घकुं mahr.) Dravjaguṇa in Nigh. Pr. °क n. ebend. Suçr. 4,223,3.

शङ्खावती (von शङ्ख) f. N. pr. eines Flusses Mārk. P. 59,7.

शङ्खावर्त (शङ्ख + आ°) m. 1) *Muschelwindung* Suçr. 1,258,13. — 2) *eine Form von Mastdarmfistel* (vgl. शम्बूकावर्त) Çārṅg. Saṁh. 1,7,61.

शङ्खाह्न (शङ्ख + आ°) n. Bez. eines best. Ritus im Gavāmajana Lāṭj. 4,5,5.

शङ्खाह्वा (शङ्ख + आह्वा) f. = शतपुष्पी Rāǵan. im ÇKDr.

शङ्खिक (शाङ्खिक?) m. N. pr. eines Mannes Tāran. 26. — शङ्खिका s. u. शङ्खक.

शङ्खिन् (von शङ्ख) 1) adj. a) = शङ्खवत् Med. n. 139. fg. *mit einer Muschel versehen* MBh. 4,1639. Vishṇu Hariv. 14709. 15020. *Muscheln führend:* Wasser Āpast. beim Schol. zu Kātj. Çr. 7,2,15. — b) *den* Çaṅkha *genannten Schatz besitzend* Mārk. P. 68,15. — 2) m. a) *das Meer* Med. — b) ein N. Vishṇu's Med. — c) *Muschelarbeiter* Çabdar. im ÇKDr. — 3) शङ्खिनी f. a) *Andropogon aciculatus Roxb.* AK. 2,4,4,14.

Med. = श्वेतगुञ्जा Med. = श्वेतवृन्दा Çabdar. (Med. und Çabdar. im ÇKDr. verwechselt) = श्वेतपुंनाग Viçva; = पर्वतिका Râǵan. im ÇKDr. *Cissampelos hexandra* Wise 146. — Suçr. 1,132,12. 139,18. 145,3. 187,14. 2,42,5. 74,16. Çârṅg. Saṁh. 2,1,17. — *b*) Bez. *einer best. Ader* (नाडी) Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,1.9. — *c*) Bez. *einer Gattung von Frauen* (deren die Erotik vier unterscheidet: चित्रिणी, पद्मिनी, शङ्खिनी und हस्तिनी) Med. Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,14. fg. दीर्घा सुदीर्घनयना वरसुन्दरी या कामोपभोगरसिका गुणशीलयुक्ता रेखात्रयेण च विभूषितकण्ठदेशा संभोगकेलिरसिका किल शङ्खिनी सा। वृषभं शङ्खिनी तुष्टा (रमते) । शङ्खिनी क्षारगन्धा स्यात् Ratim. im ÇKDr. Smaradîpikâ (Tüb. Hdschr.). — *d*) N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,19. Kâlaḱakra 2,42.45.106. 3,141. — *e*) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6021. — Vgl. शाङ्खिन.

शङ्खिनीफल m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Hamilt.* Ausn. 94. Râǵan. im ÇKDr.

शङ्खिनीवास m. *Trophis aspera* (शाखोट) Çabdak. im ÇKDr.

शङ्खोद्धार (शङ्ख + उद्धार) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,29. 149,*a*,24. °तीर्थ 67,*a*,28; vgl. Hariv. 8393.

शंगय adj. = शंगु in der v. l. नमः शंगाय च पशुपतये च TS. 4,5,8,1.

शंगय (5. शम् + गय) adj. *dem Hausstand wohlthätig:* Pûshan RV. 2,1,6. शंगयी f.: वृष्टि 9,97,17. Âçv. Çr. 1,9,1.

शंगवी adj. f. *dem Viehstand wohlthätig* Çat. Br. 1,9,1,8. Die Stelle ist eine Abänderung der Worte RV. 9,97,17, wie aus der Vergleichung mit Âçv. Çr. 1,9,1 erhellt.

शंगु (5. शम् + 5. गु) 1) adj. dass.: नमः शंगवे च पशुपतये च VS. 16,40. — 2) *eine best. Pflanze* Paṅḱar. 1,7,23.

शच्, शचते (व्यक्तायां वाचि) Dhâtup. 6,4.

शचि f. = शची Indra's *Gattin* Bhar. zu AK. 1,1,1,40 nach ÇKDr.

शचिका f. desgl. Varâh. Bṛh. 2,3.

शचिष्ठ (von शच् = 2. शक्) adj. superl. *hilfreichst:* (इन्द्रः) कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठः RV. 4,20,9. 8,55,14. die Açvin 4,43,3. Ṛbhu Çâṅkh. Çr. 8,20,6.

शची (wie eben) f. 1) *Hilfeleistung, Unterstützung;* meist zur Bezeichnung *der helfenden Thaten* Indra's und der Açvin gebraucht. Naigh. 2,1. Nir. 12,27. ता नः शक्तं शचीपती शचीभिः RV. 7,67,5. 68,8. यद्देवयज्ञमवथः शचीभिः 69,8. कया शचीनां भवथः शचिष्ठा 4,43,3. 1,17,4. शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः 62,12. 103,2. 109,7. 112,8. 116,22. 117,13. 139,5. अशिक्षो यत्र शच्या शचीवो गृणते वसूनि 6,31,4. 8,2,15. 16,7. नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् 32,15. प्र सू तिरा शचीभिर्ये त उक्थिनः Vâlakh. 5,6. RV. 10,134,3. — 2) *freundliche Begegnung, Zuneigung, Gunst:* मत्स्वेह नो ऽस्मिन्सवने शच्या RV. 3,60,6. प्र यद्वां मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो देवयन्तः शचीभिः 7,92,2. इह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः 10,104,3. स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिः AV. 5,11,8. यदिन्द्र अपिबच्छचीभिः Ait. Br. 7,33. 8,20. शची मदंश उत दक्षिणाभिः Nir. 1,11. — 3) *Anstelligkeit, Geschicklichkeit;* = प्रज्ञा Naigh. 3,9. शचीभिः, धिया, मनसा RV. 3,60,2. इहासि अवंशे धीरः शच्या समैरत् 4,56,3. आमासु पक्वं शच्या नि दीधः 6,17,6. 26,6. 10,89,1. 137,5. AV. 11,4,20. VS. 19,81. 12,66. — 4) = वाच् Naigh. 1,11. Durga zu Nir. 1,11. — 5) Indra's *Gattin* (abgeleitet aus शचीपति) AK. 1,1,1,40. Trik. 1,1,59. H. 175. an. 2,60. Med. Ḱ. 10. Halâj. 1,55. mit dem patron. पौलोमी Liedverfasserin von RV. 10,159. — Çâṅkh. Gṛhj. 1,12 in Ind. St. 5,307. MBh. 3,2032. 2333. 12003. Hariv. 4601. 7652. 7733. R. 2,94,2. 3,53,60. 54,26. fg. 5,25,25. Ragh. 3,13. 23. Kathâs. 115,72. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,5. 66,*a*,18. 101,*b*,8. Schiefner, Lebensb. 258 (25). °नन्दन als Beiw. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,42. — 6) *Asparagus racemosus* H. an. Med. — 7) *quidam coeundi modus* (स्त्रीकरणभेद) Med. ÇKDr. und Wilson fassen धारणा in der astr. Bed.

शचीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Çiv. 85,1.

शचीनर m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 1,99.

शचीपति gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140. 1) *Herr der Hilfe:* Indra RV. 1,106,6. 4,30,17. 31,7. 6,45,9. 8,14,2. 15,13. 37,1. शग्ध्यूषु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः 50,5. 10,24,2. AV. 6,82,3. die Açvin RV. 7,67,5. — 2) nach einer späteren Deutung *der Gatte der* Çaḱî d. i. Indra AK. 1,1,1,38. H. 173. MBh. 3,2226. R. Gorr. 2,12,35. 76,32. Kathâs. 47,139. Mârk. P. 15,70. Brahma-P. in LA. (III) 51,2. Daçak. 64,12. Laur. ed. Calc. 271,8. 292,13. क्षिति° so v. a. *Fürst* Râǵa-Tar. 1,99.

शचीवत् (von शची) adj. *hilfreich:* Indra RV. 1,29,2. 53,3. 54,2. शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः 62,12. 6,31,1. शचीवतस्ते पुरुशाक शाकाः 24,4. 3,21,4. 4,22,2. 8,2,15. Statt शचीव इन्द्रमवसे कृणुध्वम् 10,74,5 wird शची व इन्द्रम् zu lesen sein.

शचीवसु adj. dass. nur im voc.: Indra RV. 8,49,12. die Açvin 1,139,5. 7,74,1.

शचीश (शची + ईश) m. *Gebieter über die* Çaḱî d. i. Indra H. 193, Schol.

शञ्ज्, शञ्जते (गत्याम्) Kavikalpadruma im ÇKDr.

शट्, शटति (रुजाविशरणगत्यवसादनेषु) Dhâtup. 9,12. शाटयते (श्लाघायाम्) 33,13, v. l. für शठ्.

शट 1) adj. *sauer* ÇKDr. nach Siddh. K.; vgl. दन्तशठ. — 2) m. N. pr. *a*) eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 14430 (शत die neuere Ausg.; die richtige Form ist wohl शठ). — *b*) einer Gegend gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. दन्त° und शाट्य.

शटि f. = शटी Çabdar. im ÇKDr.

शटी f. *Curcuma Zedoaria, Gelbwurz* AK. 2,4,5,19. Ratnam. 127. Suçr. 1,314,13. 2,80,14.15. 206,5. 207,2.17. 220,10. 416,6. 453,4. 500,17. Vṛnda. 6,73. Häufig शठी geschrieben. — Vgl. गन्ध°.

शट्टक n. *Reismehl mit* Ghṛta *und Wasser* Bhâvapr. 5.

शठ्, शठति (हिंसासंक्लेशनयोः und कैतवे) Dhâtup. 9,55. शठयति (सम्यगवभाषणे, सम्यगभाषणे, भाषणे, सम्यगावे, दुर्वाचि) 35,4. शाठयति (संस्कारगत्योः, असंस्कारगत्योः, गत्यसंस्कृतसंस्कृते) 32,28. शाठयते (श्लाघायाम्) 33,18.

शठ 1) adj. (f. आ) *a*) *falsch, hinterlistig, heimtückisch, boshaft* AK. 3,1,46. 4,26,198. Trik. 3,3,109. H. 376. an. 2,109. Med. ṭh. 8. प्रियं वक्ति पुरो ऽन्यत्र विप्रियं कुरुते भृशम् । व्यक्तापराधचेष्टश्च शठो ऽयं कथितो बुधैः ॥ VP. im ÇKDr. शठो ऽयमेकत्र बद्धभावो यः । दर्शितबहिरनुरागो विप्रियमन्यत्र गूढमाचरति ॥ Sâh. D. 74. 70. Pratâpar. 5,*a*,3. von Personen M. 4,30. Bhag. 18,28. Hariv. 11314. R. 1,6,10 (8 Gorr.). R. Gorr. 2,6,24. 4,16,16. 36. 34,34. 35,8. 55,10. Spr. (II) 230. 498. 616. मिश्र 691. 2891. 4118. 786. 1780. 2560. 3165. (I) 1990, v. l. 2053. 2934. 4943.

5003. Kâm. Nîtis. 17,29. fg. Mṛkkh. 64,15.137,25. राष्ट्रिय° 175,5. Ragh. 8,48. Mâlav. 55 (शय godr.). Varâh. Bṛh. S. 15,23. 16,15. 69,20. Kathâs. 4,65. 13,127. 141. 15,33. 18,134. 167. 20,66. 23,35. 29,197. 38,64. 39,71. 125. 40,59. 42,90. 46,8. 54,202. 61,156. 66,22. Râga-Tar. 4,643. Bhâg. P. 5,6,2. 8,13. 8,15,22. Çuk. in LA. (III) 38,2. विधि Spr. (II) 2406. °बुद्धि 2306. R. 5,90,11. °धी Mṛkkh. 84,3. मृदुपूर्वं शठोदर्कं कर्णामाभाष्य MBh. 5,2248. मति° von Personen 13,2093. Spr. (II) 4258. ग्र° desgl. M. 3,246. Suçr. 2,243,15. Spr. (II) 1485. °धी Bhâg. P. 8,22, 23. आत्माप्रतीविका M. 4,11. वृत्ति Jâgn. 1,123. वृत्त MBh. 14,1289. — b) unparteiisch, neutral; m. Vermittler Trik. H. an. Med. — 2) m. a) Stechapfel (vgl. धूर्त) H. an. Med. — b) N. pr. gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1, 98. eines Asura MBh. 1,2537. Hariv. 202. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 1951 (गद die neuere Ausg.). 8095 (सुतेन st. शठेन die neuere Ausg.). 14439 (शठ die ältere, शत्न die neuere Ausg.). — 3) f. ई s. शठी. — 4) n. a) Saffran. — b) Tabernaemontana coronaria R. Br. (s. तगर). — c) Eisen Râgan. im ÇKDr. — Vgl. दृत्त°, नि°, मत्ता°, शाठ्यन und शाठ्य.

शठता (von शठ) f. Falschheit, Hinterlist H. 377.

शठत्व (wie oben) n. dass. Sâh. D. 33,13.

शठाम्बा f. eine best. Pflanze, = अम्बष्ठा Râgan. im ÇKDr.

शठारि m. N. pr. eines Mannes Hall 96.

शण्, शणति (दाने, गतौ) Dhâtup. 19,35.

शण m. eine Hanfart, Cannabis sativa oder Crotolaria juncea Lin. H. 1179 (neutr.). AV. 2,4,5. Çat. Br. 3,2,1,11. °कुलाय 6,6,1,24. 2,15. Kâtj. Çr. 7,3,26. 16,4,31. °शकल Kauç. 79. °रज्जु 72. °शुल्व 25. MBh. 1,5723. 5725. °गौर (vgl. शरगौर R. 4,39,14) 3,16350. 12,3241. °शाक 13,5046. °पट R. 5,44,12. °वल्कैः 56,138. Suçr. 1,132,5. 219,20. 223,7. 2,87,2. 438,9. Varâh. Bṛh. S. 29,6. परवन्धनाय तु शणः Spr. 2063. — Vgl. शाण° und शाणा.

शणक 1) m. N. pr. eines Mannes °बाभ्रवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. — 2) f. शणिका = शणपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

शणकवास s. शाणकवास.

शणघण्टिका f. = शणपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

शणतान्तव (von शण + तन्तु) adj. (f. ई) aus hänfenen Fäden gemacht M. 2,42.

शणतूल Werg von Hanf Suçr. 1,87,15. सण° godr.

शणपर्णी f. = अश्मन्तपर्णी Çabdar. im ÇKDr.

शणपुष्पिका f. eine best. Pflanze, = घण्टारवा AK. 2,4,2,25. — Vgl. मत्ता°.

शणपुष्पी f. dass. Râgan. im ÇKDr.

शणफला f. P. 4,1,64, Vârtt. 2.

शणमय (von शण) adj. (f. ई) hänfen Schol. zu Kâtj. Çr. 7,3,26.

शणसूत्र n. ein hänfener Faden Kâtj. Çr. 16,5,1. Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. = पवित्रक AK. 1,2,2,16.

शणसूत्रमय (von शणसूत्र) adj. (f. ई) hänfen M. 2,44. Kull. zu M. 2,42.

शणालुक (शण + आलु) m. Cathartocarpus (Cassia) fistula Çabdar. im ÇKDr. शणालु Wilson nach ders. Aut.

शणीर n. 1) N. pr. einer Sandbank im Çoṇa. — 2) das Ufer der Dardart Med. r. 223. — Vgl. शाणीर.

शण्ठ Uṇâdis. 4,104. m. = अकृतदार Uǵǵval. adj. = शठ H. 376, Schol. — S. षण्ढ.

शण्ड्, शण्डते (रुजायां संघाते च) Dhâtup. 8,27.

शण्ड m. N. pr. des Purohita der Asura, Sohnes des Çukra, VS. 7,12. 13. शण्डामर्कौ Çaṇḍa und Marka gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2, 140. TS. 6,4,10,1. TBr. 1,1,1,5. Çat. Br. 4,2,1,4. Pâr. Gṛhj. 1,16. Bhâg. P. 7,5,1. 48. Çaṇḍa neben Marka als Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18,b,35. — Vgl. शाण्ड.

शण्डाकी f. = शिण्डाकी Nigh. Pr.

शण्डिक m. nach Sâj. Abkömmling des Çaṇḍa: इन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम् RV. 2,30,8. N. pr. einer Gegend P. 4,3,92. — शण्डिका = युद्ध in der Sprache der Draviḍa s. u. गण्डिका 2) in den Nachträgen. — Vgl. शाण्डिक्य.

शण्डिल Uṇâdis. 1,55. m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1, 105. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,37. Colebr. Misc. Ess. 2,188. plur. seine Nachkommen Âçv. Çr. 12,14,7. Taitt. Âr. 1,22,10. — Vgl. शाण्डिल, शाण्डिल्य.

शण्ढ Uṇâdis. 1,101. — S. षण्ढ.

शत्, शातयति und °ते 1) in Abschnitte zertrennen, ablösen, abfallen machen, abhauen: स्कन्धानमुष्य शातयन्वृत्रस्येव शचीपतिः AV. 6,135, 1. मांसान्यस्य शातय 12,5,69. Kâtj. Çr. 18,1,1. अस्थानि TS. 6,2,8,5. 6 (med.). शमितारस्तेस्तो भागा ये त्वष्टा दश पञ्च च Mârk. P. 78,17. तत्तेजः पञ्चदशधा शातितम् 20. 108, 2. 3. शिरांसि MBh. 5,4219. R. 1,66,10. 12 (68,10. 12 Gorr.). स्तनान् MBh. 8,1560 (med.). R. 2,43,16. भुजान् Hariv. 10795. अङ्गम् R. 2,96,52 (105,51 Gorr.). 5,36,45. अङ्गे चाशीशतद्वाणैः Bhatt. 15,68. विभीतकम् MBh. 3,2320. 2821 (med.). 2830. पुष्पाणि abbrechen, pflücken P. 7,3,42, Schol. aushauen, ausschiessen: नेत्रम् R. Gorr. 2,105,55. 5,68,16. niederhauen, zusammenhauen: अशीतिदिषाणि शरैः MBh. 7,6898. 3384. Hariv. 3015. niederwerfen, zu Boden schleudern R. 6,7,34. महाशिलाः 14,15. 5,60,5. Hariv. 9371. 9990. अशक्यं मे हरिश्रेष्ठ त्वया गन्तुं विहायसा । वायुवेगसवेगस्य वेगो मां शातयेत्तव R. 5, 35,41. — 2) zertheilen, zerstreuen, vertreiben: धूमम् Gobh. 3,9,4. अर्शः Suçr. 2,49,16. — Gilt als caus. von 2. शद् P. 7,3,42. Vop. 18,14.

— अप caus. wegschnellen: अपेतो वृक्षिङ्गामीतिमिषुमस्तेव शातय AV. 19,34,3.

— अव caus. s. अवशातन.

— नि caus. niederhauen, schlagen: अरिबलम् Mârk. P. 100,39.

— परा caus. s. पराशातयितर्.

— प्र caus. brechen, pflücken: आनाम्य फलितां शाखां पक्वं पक्वं प्रशातयेत् Spr. (II) 947.

— वि caus. zerhauen, zerschmettern: अस्त्रम् MBh. 3,11971. विशातितैः कुम्भकराग्रहस्तैः 8,3502. बन्धनानि R. 5,49,31. aushauen, ausschiessen: नयनम् 36,46. MBh. 13,7475. दशनान् 7476. auseinanderwerfen, auseinanderjagen: प्रकीर्णपर्णानि यथा वसन्ते विशातयित्वा पवनो ऽम्बुदांश्च MBh. 4,1676. verscheuchen: लोकस्य पापानि R. 5,11,4.

— सम् caus. zerschmettern: वज्रमुद्यम्य तान्सर्वान्पर्वतान्समशातयम् MBh. 3,865.

1. शत hundert (auch als Ausdruck einer unbestimmten grossen

Zahl) Naigh. 3, 1 (= बहु). P. 5, 1, 59. m. n. Siddh. K. 250, *b*, 10. 1) für sich stehend; *a*) n. AK. 3,6,2,24. H. 873. शतार्यं ṚV. 8,1,5. शतेन मा परि पाहि AV. 4,19,8. तं शतेनैव दत्तयति Çat. Br. 4,3,4,3. शतं ददाति 13,1,5,6. Ait. Br. 2,17. 6,2. ऊर्ध्वं शतात् Çâṅkh. Çr. 6,6,10. शतं शतम् *je hundert* Praçnop. 3,6. M. 8,294. 388. Varâh. Bṛh. S. 13,4. अशीतिभागः शते M. 8,140. पूर्णं शतम् 338. पूरितं तु शतं त्वया Kathâs. 64, 157. शतस्य दाता M. 3,177. der gezählte Gegenstand im gen. oder im selben Casus wie das Zahlwort H. 872, Schol. अर्चिनाम् ṚV. 1,30,2. पुराम् 4,30,20. 48,5. M. 9,50. 11,75. MBh. 3,15724. दासीनां समलंकृतम्। शतम् 2082. विश्वामित्रसुतानां तु शतं नानाविधायुधम् R. 1,55,5. शतं ते राजन्भिषजः ṚV. 1,24,9. पुरः 4,27,1. 31,9. fg. शतं मृत्यून् AV. 1,30, 3. 4,37,8. 5,30,16. 12,4,22. Taitt. Up. 2,8. शतं हिमाः ṚV. 1,64,14. Çat. Br. 1,9,3,19. शरदः शतं ṚV. 7,66,16. TBr. 3,1,2,1. MBh. 3,3054. Bhâg. P. 3,23,46. शतं वर्षाणि 3,15,1. M. 4,158. 165. शतं समाः 3,40. 5, 58. 11,25. शतमात्रासीः 8,82. शतं वर्षम् Bhâg. P. 4,29,24. अस्त्रशस्त्राणि शतं परमभास्वरम् R. 1,23,14. शतं परमभास्वरम्। वसिष्ठपुत्रान्ददर्श तप्यमानान् 57,14. शतं सहस्रा भेषजानि TBr. 3,1,2,7. शतं सहस्राण्यश्वानाम् R. 2,83,5. शतेनाभिष्टिभिः ṚV. 4,46,2. 2,18,6. AV. 4,16,7. Bhâg. P. 8,10,29. शते शरत्सु AV. 18,2,38. शते शते संवत्सरेषु Çat. Br. 10,1,5, 4. शतमूतिभिः (= शतेन) ṚV. 4,31,3. du.: द्वे शते गोः 7,18,22. Kâtj. Çr. 17,2,26. R. 4,59,6. M. 8,121. पणानां 138. Jâǵń. 3,100. भद्रकान् R. 2,33,20. pl.: शता पुरः ṚV. 1.53,8. शतैनवन्वैनानवुः 80,9. 4,32,18. दासस्य 30,15. गोनाम् 5,27,2. 6,63,10. 7,103,10. त्री शतानि 5,29,7. 8. युक्ता हरयः शता दश 6,47,18. शतानि षट् M. 8,223. 378. 385. 389. 412. 9,285. Spr. 2472. Mârk. P. 46,27. शतान्यनडुहां पञ्च MBh. 2,1928. 3, 1728. 4,1058. षष्ट्या शतैश्च नवभिः शराणाम् 5,7143. R. 2,89,11. 5,2,26. Spr. (II) 4229. शतैः — अल्पाल्पनिमेषवृत्तिभिः Ragh. 3,43. कैरेणवानां रथानां च श्वेताश्वानां चतुर्युजाम्। ददामि ते शतान्यष्टौ किङ्किणीविभूषितान्॥ R. 1,53,18. सिराः शतानि सप्तैव च Jâǵń. 3,100. Bhâg. P. 3,23,26. 8,11, 21. शतैर्धनुर्भिः Hariv. 12750. — अपूर्णमेकेन शतं क्रतूनामपविघ्नम् *99* Ragh. 3,38. शतमेकाधिकम् *101* Varâh. Bṛh. S. 11,5. शतमेकसमेतम् dass. 16. एकमधिकं शतम् dass. MBh. 3,2816. साष्टे शते *108* AK. 3,4,2,13. gewöhnlich wird die hinzu zu addirende kleinere Zahl in der Ordinal-Form beigefügt P. 5,2,45. fg. द्वे चत्वारिंशे शते *240* Çat. Br. 12,2,2,6. 7,3,2,13. 12,2,2,7. Ind. St. 9,467. fg., wo eine Menge von Beispielen aufgeführt werden. शतं in Verbindung mit einem Zahlwort auf क bedeutet *so und so viel vom Hundert:* पञ्चकं शतम् *fünf Procent* M. 8,139. द्विकम्, त्रिकम्, चतुष्कम् 141. fg. — *b*) m.: वेतनं ते शतं शताः (शता ed. Bomb. = शतानि Nilak.) MBh. 3,2639. पञ्च शतान्त्रयान् 4,1057. शतं शताश्च तुरगाः Hariv. 13606. — 2) am Ende eines comp. *a*) nach dem gezählten Gegenstande als n.: वासःशतम् Çat. Br. 13,4,1,15. धेनु° Kâtj. Çr. 22,10,1. M. 8,237. 9,157. 11,206. MBh. 3,2980. 15,511. R. 1,58,1. 18. Spr. 2534. 3294. AK. 2,9,87. Varâh. Bṛh. S. 53,4. 16. व्यापारशतेन Spr. (II) 3572. नीरसकाष्ठताडन° (I) 3053. ग्रामशतानाम् so v. a. ग्रामशतस्य M. 7,114. नानाधातुशतैः MBh. 3,2406. 2458. R. 1,1,91. 2,45. 64, 18. Megh. 49. Spr. 2743. 3022. Varâh. Bṛh. S. 30,15. 104,18. Kathâs. 18,269. Brahma-P. in LA. (III) 56,4. उपवासशतैः Spr. (II) 3285. fg. स्नानतीर्थशतैः 1640. नव स्नायुशतानि Jâǵń. 3,100. सप्त ज्ञातिशतानि R. 1,59, 18. 1,93. शतघ्नीशतसंकुला 5,17. Çâk. 198. Spr. 2087. 2071. तद्दिनं वर्षशताधिकमिव जगाम Vet. in LA. (III) 8,17. षोडशं वर्षशतम् *116 Jahre* Khând. Up. 3,16,7. Die multiplicirende kleinere Zahl stellt sich im comp. vor den gezählten Gegenstand: चतुर्वर्षशतायुस् *400 Jahre alt* M. 1,83. MBh. 3,16804. Auch m.: द्वियोजनशतास्तस्य दंष्ट्राः MBh. 13,7318. — *b*) als n. nach einer kleineren Zahl, die α) hinzu addirt wird: एकशतम् *101* Praçnop. 3,6. Khând. Up. 8,11,3. M. 11,129. Jâǵń. 3,267. अर्धशतम् *150* M. 8,267. द्वे अशीतिशते *280* Çâṅkh. Çr. 16,8,9. eine grosse Anzahl von Beispielen zusammengestellt Ind. St. 9,469. Gewöhnlich tritt अधिक oder उत्तर zwischen die beiden Zahlen. — β) multiplicirend: षट्शतम् M. 8,198. पञ्चशतम् 376. अष्टशतमष्टाविंशतिरेव च Jâǵń. 1,302. गवां दशशतम् MBh. 3,2568. पशूनां त्रिशतम् R. Gorr. 1,13,31. षट्शतैश्चापि पदातिभिः MBh. 3,8031. त्रिशताश्वान् 7,2384. किष्कुचतुःशतम् AK. 2,1, 18. Auch m.: चतुःशतान् MBh. 7,2384. निधयो मे चतुःशताः 2,2091. सप्तशता (oder सप्त शता) वीराः Mârk. P. 113,1. 124,9. Häufig als collect. f. in dieser Verbindung: दशशती *1000* Râǵa-Tar. 6,88. द्वादशशती षष्टिः *1260* 1,54. श्लोकसप्तशती MBh. 1,592. — γ) adj. (f. ई) am Ende eines adj. comp.: तावच्छती संध्या *eben so viele Hundert* (Jahre) *umfassend* M. 1, 69. MBh. 3,12828. Hariv. 511. 11304. 11309. द्विशती *zweihundert umfassend* MBh. 3,12829. Hariv. 512. fg. — δ) adj. ord.: द्विशत *der 200ste* MBh. 1 in der Unterschr. des 200sten Adhjj. eben so in एकाधिकशत, द्व्यधिकशत u. s. w. — 3) am Anfange eines comp. *a*) vor dem gezählten Gegenstande: °योजने ह वा एष इतस्तपति Çâṅkh. Br. 8,3. °योजनवत् Spr. 1899. °योजनयायिन् MBh. 3,2898. R. 1,1,70. Varâh. Bṛh. S. 74,3. °जन्मकृतं पापम् Weber, Kṛshṇaǵ. 223. Vgl. auch die mit शत beginnenden Composita weiter unten. — *b*) vor einem num. collect.: °द्वय n. *200* Varâh. Bṛh. S. 32,34. दिव्याब्दानां शतत्रयम् Mârk. P. 46,28. त्रिंशदधिकं च शतत्रयम् Râǵa-Tar. 1,53. — Vgl. अध्यर्ध°, अष्ट°, एक°, चतुः°, त्रि°, दश°, दशरश्मि°, द्वि°, नव°, पञ्च°, परः°, षट्शत, सप्त°, महाशता.

2. शत m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 14439 nach der Lesart der neueren Ausg. st. शठ der älteren.

शतक (von शत) 1) adj. (f. शतिका) *a*) *aus hundert bestehend, hundert umfassend:* संघ P. 5,1,21, Schol. निदान Vârtt., Schol. संध्या Hariv. 514. Mârk. P. 46,30. — *b*) *der hundertste:* काली R. 7,36,18. — 2) m. Bein. Vishṇu's H. ç. 65. — 3) f. शतिका nach einer kleineren Zahl *ein Betrag von — hundert* P. 5,4,1. 2. — 4) n. *ein Hundert:* पुंसाम् Pańkar. 1,1,25. fg. 2,25. शतकैः स्कन्धैः 7,13. पुष्पोद्यानैश्च शतकैः 17. रत्नकुम्भं (°कुम्भ?) शतकम् 2,4,30. अष्ट° *108:* नामाष्टशतकम् MBh. 3,158. — Vgl. अमरु°, द्वि°, नीति°, भाव°, मयूर°, वैराग्य°, व्यास°, शृङ्गार° u. s. w.

शतकपालेश m. *der Herr der hundert Schalen*, wohl Bez. einer Form Çiva's Râǵa-Tar. 1,337.

शतकर्मन् m. ein N. *Saturns* H. ç. 14.

शतकीर्ति m. N. pr. des 10ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54.

शतकुन्द m. *Nerium odorum Ait.* (करवीर) Râǵan. im ÇKDr.

शतकुम्भ 1) m. angeblich N. pr. eines Berges Bhar. zu AK. zur Erklärung von शातकुम्भ ÇKDr. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3, 7088. 14230. 6,326 (VP. 182).

शतकुलीरक m. *ein best. krebsähnliches Thier* Suçr. 2,287,12.

शतकृत्वस् adv. *hundertmal* R. 5,3,8. Spr. (II) 637. 868. Kathâs. 28,129. fg. 46,237. Bhâg. P. 5,4,16. शतकृत्वा R. 4,46,14 und 5,1,63 offenbar fehlerhaft für °कृत्वो; man streiche demnach शतकृत्वा fgg. unter 1. कर् 16) am Ende.

शतकृष्णल adj. *mit 100 Kṛshṇala zu belohnen* TS. 2,3,2,1. 2. Kâṭh. 11,4.

शतकेसर (so ed. Bomb.) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26.

शतकोटि m. Indra's *Donnerkeil (hundert Spitzen habend)* AK. 1,1,1,48. H. 180. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,b,1.

शतक्रतु 1) adj. *hundertfachen Rath, Einsicht, Kraft u. s. w. habend:* Indra ṚV. 1,30,1. 51,2. 2,22,4. 8,1,11. 66,1. शतमूतिं शतक्रतुम् 88,8. AV. 6,30,1. 82,1. VS. 3,49. die Gandharva Çâṅkh. Çr. 4,10,1. Heilkräuter: अधा शतक्रत्वो (vgl. P. 7,3,109, Vârtt., Schol.) यूयमिमं मे अगदं कृत ṚV. 10,97,2. *hundert Opferhandlungen enthaltend:* सत्त्र Çat. Br. 11,5,5,12. एकोन° *der 99 Opfer dargebracht hat* Bhâg. P. 4,19,32. — 2) m. ein N. Indra's H. 173. Ind. St. 3,372. MBh. 3,1725. 3062. R. 1,49,6. 2,81,15. Ragh. 3,38. 49. Çâk. 157. Spr. 3337. Mârk. P. 79,6 (pl.). Bhâg. P. 4,16,24. 19,2. 6,8,40. Vjâsa सप्तमे परिवर्ते Verz. d. Oxf. H. 52,a,41. क्षिति° so v. a. *Fürst, König* Râǵa-Tar. 3,329.

शतक्रतुप्रस्थ n. = इन्द्रप्रस्थ MBh. 3,913.

शतक्री adj. *hundert (Münzen, Rinder u. s. w.) werth:* अश्वाः Lâṭj. 9,4,15.

शतखण्ड n. *Gold* Çabdak. im ÇKDr.

शतखण्डमय (von शत + खण्ड) adj. (f. ई) *aus hundert Fetzen bestehend:* सुजीर्णशतखण्डमयी कन्था Spr. 2043.

शतगु adj. *hundert Kühe besitzend* M. 11,14.

शतगुण adj. *hundertfach, hundertmal mehr werth, — stärker u. s. w.:* उपांशु M. 2,85. आर्तनाद R. 2,52,40 (51,7 Gorr.). वैर R. Gorr. 3,67,19. so v. a. das einfache शत Pańkar. 1,7,55. शतगुणम् adv. *hundertmal* MBh. 1,6031 (शतगुणाधिकम् Hit. 4,49). R. 5,38,41. 50,19. पितुः शतगुणं (so ist zu lesen) माता वन्द्या *hundertmal mehr als der Vater* Pańkar. 2,6,7.

शतगुणीभाव (von शतगुणीभू) m. *Verhundertfältigung:* गेहे °भावं करुणाक्रन्दितध्वनिः Kathâs. 87,19.

शतगुणीभू (शतगुण + 1. भू) *sich verhundertfältigen:* °भवति नद्याः प्रवाहः, मनसिज Spr. (II) 3310. °भूतदुःख Kathâs. 101,295. 18,371.

शतगुप्ता f. *die stachlige Euphorbia antiquorum* ÇKDr. unter पेषणा.

शतग्रन्थि f. *Dûrvâ-Gras* Râǵan. im ÇKDr.

शतग्रीव m. N. pr. eines Kobolds (भूत) Hariv. 14850.

शतग्विन् adj. *hundertfach, nach Hunderten zählend:* रयि ṚV. 1,159,5. 4,49,4. 9,67,6. शनैश्चिद्यन्तो अद्रिवो ऽश्वावन्तः शतग्विनः 8,45,11. गवां पोषम् 9,65,17.

शतघण्टा f. N. pr. 1) eines Speeres (शक्ति) MBh. 3,16381. — 2) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2629.

शतघात Hariv. 16316 fehlerhaft für शरघातै, wie die neuere Ausg. liest.

शतघोर m. *eine Art Zuckerrohr* Vâćaspati beim Schol. zu H. 1194. wohl fehlerhaft für शतपोर.

शतघ्निन् adj. *mit dem* शतघ्नी *genannten Speere bewaffnet* MBh. 13,1187.

शतघ्नी s. u. शतघ्न.

शतचक्र adj. *hunderträderig* ṚV. 10,144,4.

शतचण्डी f. Bez. einer best. Begehung: *das hundertmalige Lesen der Thaten der* Kaṇḍî Verz. d. B. H. No. 1311. Mack. Coll. 1,138.

शतचन्द्र 1) adj. *mit hundert Monden verziert* (vgl. °पुरस्कृत MBh. 6,5394. °युक्त Bhâg. P. 8,20,31. शतचन्द्रकसंकुल 7,4586): चर्मन् MBh. 6,3610. 3876. 7,4521. 10,404. Bhâg. P. 6,8,24. असि 4,15,17. subst. mit Ergänzung von चर्मन् oder असि 7,8,28. — 2) m. N. pr. eines Kriegers MBh. 7,6943. fg.

शतचन्द्रित adj. = शतचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 120,a,10.

शतचर्मन् adj. *aus hundert Häuten gemacht:* वध्री MBh. 1,1406.

शतच्छद m. *eine Spechtart, Picus bengalensis* Trik. 2,5,16.

शतजित् m. *Sieger über Hundert,* Beiw. Vishṇu's R. 6,102,17. N. pr. eines Sohnes des Raǵa (Raǵas) VP. 165 (der gedr. Text शततिन्). des Viraǵa Bhâg. P. 5,15,13. des Sahasraǵit 9,23,20. VP. 4,11,3. des Bhaǵamâna Bhâg. P. 9,24,8 (die ed. Bomb. richtiger शताजित्). N. pr. eines Jaksha 12,11,43. — Vgl. शताजित्.

शतजिह्व adj. *hundertzüngig:* Çiva MBh. 12,10351.

शतजीविन् adj. *hundert Jahre lebend* Varâh. Bṛh. S. 68,75.

शतज्योति und °ज्योतिस् m. N. pr. eines Sohnes des Subhrâǵ MBh. 1,44. fg. nach Nilak. *der Mond.*

शतंजया MBh. 9,2624 fehlerhaft für शत्रुंजया, wie die ed. Bomb. liest.

शततक्षि, °तक्षु, °तक्षी s. u. तक्षि u. s. w.

शततम (von 1. शत) adj. (f. ई) *der hundertste* ṚV. 4,26,3. 7,19,5. Kathâs. 41,48. MBh. und R. an den Unterschriften der Adhjâja. कला Daçak. 64,19. एक°, द्वि° u. s. w. *der 101te* u. s. w. P. 5,2,57.

शततर्द्मन् s. u. तर्द्मन्.

शततर्ह m. *Durchbohrung u. s. w. von hundert* (nach Comm.) TS. 1,5,2,6. 5,4,2,4.

शततारा f. = शतभिषज् Çabdârthak. bei Wilson.

शततिन् m. N. pr. eines Sohnes des Raǵa (Raǵas) VP. 2,1,41. शतजित् Wilson.

शततेजस् 1) adj. s. u. तेजस्. — 2) m. N. pr. des Vjâsa द्वादशे परिवर्ते Verz. d. Oxf. H. 52,b,21.

शतद adj. *hundert schenkend* MBh. 13,4886.

शतदक्षिण und **शतदत्** s. unter दक्षिणा und दत्.

शतदत्तिका f. *Tiaridium indicum Lehm.* (नागदन्ती) Râǵan. im ÇKDr.

शतदल 1) n. *Lotusblüthe* (vgl. शतपत्त्र) Spr. 3248. — 2) f. आ *eine best. Blume,* = शतपत्त्री Râǵan. im ÇKDr.

शतदातु und **शतदाय** s. unter दातु und दाय.

शतदारुक m. *ein best. giftiges Insect* oder dgl. Suçr. 2,287,19.

शतदुर s. u. 1. दुर.

शतदूषणी f. Titel einer Schrift Hall 112. 203. °दूषिणी Wilson Sel. Works 1,43.

शतद्युम्न m. N. pr. eines Mannes TBr. 1,5,2,1. eines Fürsten MBh. 12,8606. 13,6265. Hariv. 5081. 6627. eines Sohnes des Manu Ćâkshusha 71. VP. 98. Mârk. P. 76,55. des Bhânumant VP. 390. Bhâg. P. 9,13,21.

शतद्रु Uṇâdis. 1,36. P. 3,2,180, Vârtt., Schol. f. N. pr. eines Flusses,

= ved. शुतुद्री *der Satledsch* AK. 1,2,3,32. H. 1084. शतधा विद्रुता यस्माच्छतद्रुरिति विश्रुता MBh. 1, 6753. 2, 371. 3, 12907. 8, 2055. Hariv. 9506. R. Gorr. 2, 73, 2. 85, 5. 4, 44, 65. VP. 2, 3, 11. Mârk. P. 57, 17. Bhâg. P. 5, 19, 18. Prâjaçkittend. 11, b, 4. Hiouen-thsang 1, 205. fg. शतद्रू R. 2, 71, 2. Varâh. Bṛh. S. 16, 24. Nach Uééval. ist शतद्रु auch = गङ्गा.

शतद्रुका f. = शतद्रु MBh. 8, 2040.

शतद्रुज m. pl. Bez. *der Anwohner der* Çatadru Mârk. P. 57, 37.

शतद्युति f. N. pr. einer Tochter des Meergottes und Gattin Barhishad's Bhâg. P. 4, 24, 11. 13.

शतदस्तु (शततुर्वसु Padap.) adj. nach Sâj. so v. a. शतवसु. Wagen der Açvin RV. 1, 119, 4. — Vgl. कृतद्वसु, प्रतद्वसु.

शतद्वार 1) adj. *hundert Ausgänge habend*: विवर Hit. 14, 18. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. — Vgl. शातद्वारेय.

शतधनुस् m. N. pr. eines Mannes, = शतधन्वन् P. 5, 4, 133, Schol. eines Fürsten VP. 3, 18, 52. fgg. eines Sohnes des Hṛdika (Hrdika) 4, 14, 7. Bhâg. P. 9, 24, 26. N. pr. eines Vorfahren des Çâkjamuni LIA. 2, Anh. II. Die Form शतधनु Bhâg. P. 2, 7, 44. 10, 57, 29.

शतधन्य s. unter धन्य. Wir möchten jetzt die von Sâj. angenommene Bed. *den Preis von hundert werth* vorziehen.

शतधन्वन् 1) adj. *hundert Bogen habend* VS. 16, 29. — 2) m. N. pr. eines Mannes (vgl. शतधनुस्) P. 5, 4, 133, Schol. verschiedener Fürsten Hariv. 2036. 2091. fgg. 5017. 5498. 9137. VP. 428. fgg. Bhâg. P. 12, 1, 14.

शतधर m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 470, N. 24.

1. शतधा (von 1. शत) adv. *hundertfach, in hundert Theile* (sich theilend u. s. w.) Çat. Br. 7, 2, 4, 27. वर्तमानः Maitrjup. 6, 8. कल्पितः Çvetâçv. Up. 5, 9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 160. भू MBh. 12, 115. भिद्यते 1, 2191. 6753. 3, 12123. 12131. Hariv. 5524. R. Gorr. 2, 17, 41. 3, 33, 9. 34, 18. गम् 4, 22, 15. Spr. (II) 2071. धौत (vgl. शतधौत) 2849. कृत (I) 2741. Kathâs. 61, 245. 106, 33. Râéa-Tar. 5, 330. Brahma-P. in LA. (III) 58, 6. Pańkat. 94, 6.

2. शतधा f. Dûrvâ-*Gras* Çabdak. im ÇKDr.

शतधामन् (1. शत + धा°) m. ein Name Vishṇu's Hâr. 9. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190, b, 10.

शतधाय adj. etwa so v. a. शतदाय (s. u. 1. दाय): वीर Kâth. 8, 5.

1. शतधार (1. शत + 1. धारा) adj. *hundertströmig*: उत्स RV. 3, 26, 9. VS. 13, 49. वसोः पवित्रमसि शतधारम् Paççpatipaddh. im ÇKDr.

2. शतधार (1. शत + 2. धारा) 1) adj. *hundertschneidig, hundertspitzig*: मणि RV. beim Schol. zu P. 6, 1, 116. — 2) *der Donnerkeil* (vgl. शतकोटि), n. Trik. 1, 1, 63. Halâj. 1, 56. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, b, 2. masc. H. 180, Schol.

शतधारवन n. wohl N. einer Hölle P. 8, 4, 4, Schol.

शतधृति m. 1) ein Name Brahman's Trik. 1, 1, 27. 3, 3, 188. H. 213. Med. t. 221. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190, b, 8. Bhâg. P. 7, 4, 1. 11, 4, 5. — 2) ein Name Indra's Trik. 3, 3, 188. Med. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, a, 30. Bhâg. P. 3, 24, 24. 9, 10, 34. — 3) = स्वर्ग Viçva im ÇKDr.

शतधौत adj. *hundertfach gereinigt, vollkommen rein*: °घृत Suçr. 2, 26, 20. 39, 10. 423, 20; vgl. शतधा धौतम् Spr. (II) 2849.

शतनिर्ह्राद adj. (f. आ) *vielfache Töne von sich gebend* MBh. 5, 2042.

शतनीथ s. u. नीथ 2).

शतपति m. gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4, 1, 84. *Herr über Hundert* TBr. 2, 8, 4, 2. — Vgl. शातपत.

शतपत्त्र (1. शत + पत्त्र *Feder* und *Blatt*) gaṇa शर्करादि zu P. 5, 3, 107. 1) adj. *hundert Federn habend* RV. 7, 97, 7. — 2) m. a) *Specht* H. 1328. an. 4, 281. Med. r. 209. Halâj. 5, 9. MBh. 3, 9927. 11575. 11609. 5, 2944. 6, 62. 8, 3603. 13, 2835. शतपत्त्रलपत्त्र Hariv. 3575. 12684. R. 3, 78, 23. Varâh. Bṛh. S. 48, 6. 86, 28. Brahma-P. in LA. (III) 51, 22. *Pfau* H. an. Med. Hâr. 90. Bhâg. P. 5, 2, 8. *der indische Kranich* (सारस) Med. = राजकीर *eine Papageienart* H. an. — b) *ein best. Baum* Varâh. Bṛh. S. 54, 101. — 3) f. ई *eine best. Blume* Râéan. im ÇKDr. — 4) n. *eine am Tage sich öffnende Lotusblüthe* (*hundert Blüthenblätter habend*) AK. 1, 2, 3, 39. H. 1161. H. an. Med. Halâj. 3, 57. Ratnam. 146. MBh. 1, 6068. 3, 11529. Hariv. 11790. 12669. R. 2, 60, 17 (15 Gorr.). °निभानना 5, 19, 27. Varâh. Bṛh. S. 68, 23. Khandom. 143. Kâvjâd. 2, 33. Bhâg. P. 4, 6, 16. 19. 8, 2, 14. 18. 10, 45, 3. शतपत्त्रायतेक्षणा MBh. 3, 2674. °निभेक्षणा R. 2, 26, 11. Bhâg. P. 2, 9, 11. 3, 1, 29. 5, 2, 8. — Vgl. चक्र°, लोहित°, शातपत्त्र und सहस्रपत्त्र.

शतपत्त्रक 1) m. a) *Specht* AK. 2, 5, 16. Suçr. 1, 201, 1. 19. — b) *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2, 258, 5. 290, 3. — c) N. pr. eines Berges Çatr. 1, 363. — 2) f. °पत्त्रिका *eine best. Blume*, = शतपत्त्री Râéan. im ÇKDr. — 3) n. *Lotusblüthe* Verz. d. Oxf. H. 17, b, No. 63, Çl. 7.

शतपत्त्रनिवास m. ein Name Brahman's Kavikalpalatâ im ÇKDr.

शतपत्त्रयोनि m. desgl. Kumâras. 7, 46. — Vgl. पद्मयोनि.

शतपथ gaṇa देवपथादि zu P. 5, 3, 100. Kâr. bei Pat. zu P. 4, 2, 60; vgl. Ind. St. 5, 64. 1) adj. *hundertpfadig*: ब्राह्मणमुख MBh. 12, 13198. °गमन Verz. d. Oxf. H. 224, b, No. 546. — 2) m. N. eines zur VS. gehörigen, in zwei Recensionen erhaltenen, von Albrecht Weber herausgegebenen Brâhmaṇa, MBh. 12, 11734. 11739. Karaṇavjûha in Ind. St. 3, 269. °शाखा Schol. zu VS. Prât. 1, 129 (wohl °ब्राह्मण zu lesen). — Vgl. शातपथ.

शतपथिक adj. (f. ई) von शतपथ Vârtt. 9 zu P. 4, 2, 60. — Vgl. शात°.

शतपथीय adj. *zum* Çatapathabrâhmaṇa *gehörig* Ind. St. 1, 470.

शतपद् (nom. °पाद्) 1) adj. *hundertfüssig* RV. 1, 116, 4. Shaḍv. Br. 1, 4. Lâṭj. 1, 8, 9. — 2) m. *Hundertfuss, Julus* Gaṭâdh. im ÇKDr. शतपद्विष Suçr. 2, 292, 5. — 3) f. °पदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5, 4, 139. a) *Hundertfuss* AK. 2, 5, 13. H. 1211. Suçr. 2, 258, 5. 290, 3. Kathâs. 29, 136. 147. 171. fg. — b) *eine best. Pflanze*, = शतावरी Râéan. im ÇKDr.

शतपद (*hundert Felder habend*) n. Bez. *eines zur Bestimmung der* Nakshatra *dienenden Kreises* (चक्र) Gjotistattva im ÇKDr.

शतपन्न n. *die Blüthe der weissen Wasserlilie* Ratnam. im ÇKDr. offenbar fehlerhaft für शतपत्त्र.

शतपयस् adj. *hundert Flüssigkeiten u. s. w. enthaltend* VS. 17, 56.

शतपर्ण m. N. pr. eines Mannes; s. शातपर्णेय.

शतपर्वक 1) = शतपर्वा *weissblühendes* Dûrvâ-*Gras*: °मूल Suçr. 2, 527, 8. — 2) f. °पर्विका Bez. verschiedener Pflanzen und Wurzeln: Dûrvâ-*Gras* AK. 2, 4, 5, 23. H. 1192. an. 5, 7. Med. k. 232. Viçva. 7, 25. = वचा AK. 2, 4, 3, 21. Trik. 3, 3, 15. H. an. Med. *Gerste* Çabdar.

im ÇKDr.

शतपर्वधृक् m. *der Träger des Donnerkeils* d. i. Indra Bhâg. P. 3,14,40.

शतैपर्वन् 1) adj. *hundert Knoten —, hundert Gelenke u. s. w. habend:* वज्र ṚV. 1,80,6. 8,6,6. 65,2. 78,3. AV. 8,5,15. 12,5,66. Hariv. 13997. R. 1,46,19. 3,75,27. Bhâg. P. 6,12,3. 8,11,6. पुरुष Çâṅkh. Br. 18,10. — 2) m. *Bambusrohr* AK. 2,4,5,26. H. 1153. *eine Art Zuckerrohr* Dhâvapr. im ÇKDr.

शतपर्वा f. 1) Dûrvâ-*Gras* Med. b. 16. = श्वेतदूर्वा Ratnam. 180. *eine best. Wurzel,* = वचा Med. = कटुका Râǵan. im ÇKDr. — 2) *die Vollmondsnacht im Monat* Âçvina Çabdar. im ÇKDr. — 3) N. pr. *der Gattin* Çukra's Med. MBh. 5,3972. शतपर्वेश m. Bez. Çukra's (*des Planeten Venus*) Trik. 1,1,92.

शतैपवित्र adj. (f. आ) *hundertfach seihend, — reinigend u. s. w.:* Gewässer ṚV. 7,47,3.

शतपाक adj. *hundertfach gekocht:* तैल (oder n. mit Ergänzung dieses Wortes) *eine best. Salbe* MBh. 13,2763. Suçr. 2,36,9. 38,13. 226,10.

शतपादक 1) m. *Hundertfuss, Julus* Suçr. 2,288,2. — 2) f. °पादिका a) dass. Çabdar. im ÇKDr. — b) = काकोली *eine best. Arzeneipflanze* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शतपादी f. *Hundertfuss, Julus* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. unter शतपदी.

शतपाल m. *ein Aufseher über hundert:* ग्रामाणाम् *Dörfer* MBh. 12,3265.

शतपुत्र adj. (f. आ) *hundert Söhne habend* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. MBh. 1,4524. Davon nom. abstr. °ता MBh. 3,16801. — Vgl. शातपुत्रक.

शतपुष्प 1) m. a) *Anethum Sowa Roxb.* Ratnam. 110. Suçr. 1,367,13. — b) Bein. Bhâravi's Trik. 2,7,27. — c) N. pr. eines Berges Târan. 141. — 2) f. आ P. 4,1,64, Vârtt. 1. Vop. 4,45. *Anethum Sowa Roxb.* AK. 2,4,3,17. Suçr. 1,146,3. 2,31,13. 95,2. 222,12. 227,12. 393,1. Varâh. Bṛh. S. 51,15. 77,8. 30. = शुक्लवचा, प्रियङ्गु, शङ्खपुष्पी, अधःपुष्पा H. an. 3,501. शतपुष्पादिवर्ग Verz. d. Oxf. H. 195,a,28. fg.

शतपुष्पिका f. *Anethum Sowa Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. वक्रा°.

शतपोनक m. *Fistel am After* Wise 388. Suçr. 1,92,4. 265,5. 17. 299, 9. 2,58,21. 124,14. Çârṅg. Saṁh. 1,7,61. 63.

शतपोर m. *eine Art Zuckerrohr* Suçr. 1,187,1. °क m. 186,14. — Vgl. शतपोर.

शतप्रद adj. *hundert gebend* Nir. 11,31.

शतप्रभेदन m. N. pr. *eines Mannes mit dem patron.* Vairûpa, *Liedverfassers von* ṚV. 10,113.

शतप्रसव m. N. pr. eines Sohnes des Kambalabarhis Hariv. 1977.

शतप्रसूति m. desgl. ebend.

शतप्रसूना f. = शतपुष्पा *Anethum Sowa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शतंप्रास m. *Nerium odorum Ait.* AK. 2,4,2,57.

शतबला f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,328 (VP. 182).

शतबलाक m. N. pr. eines Lehrers Viṣṇu-P. in Verz. d. Oxf. H. 54,b, 40. — Vgl. शतबलाल.

शतबलाक्ष m. N. pr. eines Grammatikers mit dem patron. Maudgalja Nir. 11,6.

शतबलि m. 1) *ein best. Fisch* Âpast. 2,17,2. — 2) N. pr. eines Affen R. 4,33,14. 39,15. 44,1. 6,3,46. 44,14. 22,8.

शतबाहु 1) adj. *hundertarmig:* Eber Taitt. Âr. 10,1,8. — 2) m. a) *ein best. schädliches Thierchen* Suçr. 1,287,16. — b) N. pr. eines Asura Bhâg. P. 7,2,4. eines bösen Dämons (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 389,1. — 3) f. (°बाहु) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,31.

शतबुद्धि adj. *hundertfachen Verstand habend;* m. N. pr. eines Fisches Pañkat. 246,12. Spr. 2936.

शतब्रध्न s. u. ब्रध्न.

शतभिष m. s. u. शतभिषा.

शतभिषक्सोम m. N. pr. eines Mannes P. 8,3,100, Schol.

शतैभिषज् 1) m. f. N. eines (des 22ten oder 24ten) Nakshatra H. 114. AV. 19,7,5. TS. 4,4,10,3. TBr. 1,5,2,9. 3,1,2,7. 8. P. 4,3,36. Varâh. Bṛh. S. 9,34. 10,17. 21,29. 23,6. 54,124. 102,5. 101,13 (pl.), Weber, Nax. 2,300. 303. 375. 381. 389. Journ. of the Am. Or. S. 6,341. — 2) N. pr. eines Mannes (*unter dem* Nakshatra Çat. *geboren*) P. 4,3,36. — Vgl. शातभिषज.

शतभिषा f. = शतभिषज् 1) Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,3281. 5394. Hariv. 7735. 7956. Bhâg. P. 5,23,6. Weber, Nax. 2,375. 381. Colebr. Misc. Ess. 2,342. 363. शतभिष masc. Weber, Nax. 2,375. — Vgl. शातभिष.

शतभीरु f. *Jasminum Sambac Ait.* Amar. 82. Çabdar. bei Wilson; शात° Ratnam. im ÇKDr. die richtige Form ist शीतभीरु.

शतंभुजि s. unter 1. भुजि.

शतैभृष्टि adj. *hundertzackig* TS. 2,6,4,1.

शतमख m. ein Name Indra's Halâj. 1,52. Ragh. 9,13. Kumâras. 2, 64. Kathâs. 20,68. 48,137. Râǵa-Tar. 6,176. Verz. d. Oxf. H. 224,b, No. 540. Kuvalaj. 103,b. — Vgl. शतक्रतु.

शतैमन्यु 1) adj. *hundertfachen Grimm habend* ṚV. 10,103,7. Vishṇu Varâh. Bṛh. S. 43,64. Indra Râǵa-Tar. 1,92. — 2) m. ein Name Indra's AK. 1,1,1,37. Râǵa-Tar. 1,159. Bhâg. P. 4,8,6. Bhaṭṭ. 1,5.

शतमन्युकपित्थ oder °कपित्थन् *eine best. Pflanze* Pañkar. 3,7,22.

शतमय (von 1. शत) adj. (f. ई) am Ende eines comp. *aus hundert — bestehend, — gemacht:* कपट° Spr. (II) 1038.

शतमयूख adj. *hunderstrahlig;* m. *der Mond* Varâh. Bṛh. 2,20.

शतमापिट v. l. für मापिट Verz. d. Oxf. H. 18,b, N. 1.

शतैमान (1. शत + 2. मान) 1) adj. a) *hundertfach:* इन्द्रस्य रूपं शतमानमायुः VS. 19,93. — b) *ein Gewicht von hundert* (Raktikâ nach Comm.) *habend:* हिरण्य Çat. Br. 5,5,5,16. 12,7,2,13. 13,2,3,2. 4,1,6. TS. 2, 3,11,5. Kâṭh. 14,8. Kâtj. Çr. 15,7,33. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,4,34. — a) m. *ein goldener Gegenstand im Gewicht von hundert* Mâna Çat. Br. 5,4,3,24. 26. Kâtj. Çr. 15,6,30. — b) m. n. *ein Gewicht von hundert* Mâna *in Gold oder Silber* P. 5,1,27. Kâtj. Çr. 20,5,6. 26,2,10. 20. 3,11. 4,5. धारणानि दश ज्ञेयः शतमानस्तु राजतः M. 8,137. 220. शतमानं (v. l. masc.) तु दशभिर्धारणैः पलमेव च Jâǵn. 1, 364. श्रेष्ठा शाणाः शतमानं वहन्ति MBh. 3,10665. Ableitungen von einem comp., das auf शतमान auslautet und mit einem Zahlwort beginnt, P. 5,1,29, Vârtt. — Vgl. unter 2. मान 2) c) und शातमान.

शतमाय (1. शत + माया) adj. *hunderterlei Listen anwendend* MBh. 7, 516. 12,3660.

शतमार्त m. *Messerschmied* Çabdârthak. bei Wilson wohl nur fehler-

haft für शस्त्रमार्ग.

शतमुख 1) adj. s. u. मुख 5). — 2) m. N. pr. eines Asura (*hundertmäulig*) MBh. 13, 674. fgg. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14850. — 3) f. ई ein Name der Durgâ H. ç. 57.

शतमूति (शतम्, nom. von 1. शत, + ऊति) adj. *hundert Hilfen —, hundert Erfreuungen u. s. w. habend:* Indra ṚV. 1, 102, 6. 7, 21, 8. 8, 2, 22. 26. 46, 3. 88, 8. — Vgl. शतोति.

शतमूल 1) adj. (f. आ) *hundertwurzelig:* दूर्वा Taitt. Âr. 10, 1, 8. — 2) f. आ Dûrva-*Gras* und = वचा Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Asparagus racemosus*. AK. 2, 4, 3, 19. Ratnam. 16.

शतमूलिका f. *Asparagus racemosus* Halâj. 2, 464. *Anthericum tuberosum Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शतयज्ञोपलक्षित adj. *durch hundert Opfer gekennzeichnet,* Bez. Indra's (vgl. शतक्रतु, शतमख) Mârk. P. 74, 58. °लक्षक 75, 72 wohl fehlerhaft.

शतयष्टिक m. *ein Perlenschmuck aus hundert Schnüren* AK. 2, 6, 3, 6.

शतयाजम् (1. शत + याजम् absol. von 1. यज्) adv. *unter hundert Opfern* AV. 9, 4, 18.

शतयातु m. N. pr. eines Mannes ṚV. 7, 18, 21.

शतयामन् adj. *hundertbahnig:* पथा ṚV. 9, 86, 16.

शतयूप m. N. pr. eines Râǵarshi MBh. 15, 528. fgg.

शतयोजनपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 22. fg.

शतयोनि adj. *hundert Nester —, hundert Wohnungen habend:* श्येन AV. 7, 41, 2. 19, 46, 6.

शतरथ m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 227. 2, 387. VP. 384, N. 15.

शतरा m. du. nach Naigh. 3, 6 so v. a. सुख ṚV. 10, 106, 5.

शतरात्र m. *eine Feier von hundert Tagen* Âçv. Çr. 11, 6, 15. Çâñkh. Çr. 13, 18, 4. Pañkav. Br. 24, 19, 2. Maçaka in Verz. d. B. H. 73. n. (nämlich सत्त्र) Kâtj. Çr. 24, 3, 29. 37. Lâtj. 10, 5, 9. — Vgl. शातरात्रिक.

शतरुद्र P. 4, 2, 28, Vârtt. 2. m. pl. *hundert* Rudra Verz. d. Oxf. H. 193, 3 v. u. Bez. *best. erlöster Seelen* (bei den Çaiva) Sarvadarçanas. 88, 6. sg. wohl = शतरुद्रिय n. MBh. 13, 7092.

शतरुद्रिय (von शतरुद्र) P. 4, 2, 28, Vârtt. 2. adj. *hundert* Rudra *gehörig, ihnen geweiht u. s. w.* VS. 21, 43. अध्याय oder n. mit Ergänzung dieses Wortes *ein zu den* Jaǵus *gehöriger Abschnitt* Ind. St. 2, 14. fgg. 54. 75. 3, 394. Çat. Br. 9, 1, 1, 1. 2, 1. 10, 1, 5, 3. 15. Kâṭh. 21, 6. MBh. 7, 2898. 9612. 9639. 12, 10413. 13, 876. 915. 7524. Verz. d. B. H. No. 143. 618. 1283. Verz. d. Oxf. H. 74, *b*, 32. Muir, ST. 4, 334.

शतरुद्रीय P. 4, 2, 28, Vârtt. 2. n. dass. TS. 5, 4, 3, 1. 5, 9, 4. 7, 3, 3. TBr. 3, 11, 9, 9. MBh. 7, 9642. 13, 7461. 7479. Verz. d. Oxf. H. 83, *b*, No. 141. Burnouf, Intr. 568.

शतरूप 1) adj. *hundert Gestalten habend.* — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, *a*, 24. — 3) f. आ Bez. einer kosmogonischen Potenz, einer Emanation Brahman's und Gattin des Manu Svâjambhuva, Hariv. 54. fgg. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 140. fg. VP. 1, 7, 14. fgg. Mârk. P. 50, 14. fg. Bhâg. P. 3, 12, 53. fg. 21, 26. 8, 1, 7. 11, 16, 25. Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, 26. 30, *a*, 4. 50, *a*, 40. VP. 53, N. 5.

शतर्चस् (शतऽअर्चस् Padap.) adj. nach Sâj. so v. a. शतऽर्चिस् oder (zu TBr.) शतविधगतियुक्त. Etwa *hundert Stützen* (wenn अर्चस् auf 3. अर्च् zurückgeführt wird) *habend:* die Erde ṚV. 7, 100, 3.

शतर्चिन् (von 1. शत + ऋच्) m. pl. Bez. der Ṛshi des 1ten Maṇḍala im ṚV. Âçv. Gṛhj. 3, 4, 2. Çâñkh. Gṛhj. 4, 10. दृदर्शादौ मधुच्छन्दा ह्यधिकं यदृचां शतम् । तस्मात्तु चर्यादन्ये ऽपि विज्ञेयास्तु शतर्चिनः ॥ Shaḍguruçishja zu ṚV. Anukr. Verz. d. B. H. 92, 2. Ind. St. 1, 115. 389.

शतल m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. — Vgl. शातलेय.

शतलक्ष n. *zehn Millionen:* °क्षप Pañkar. 2, 2, 20.

शतलुम्प und °क m. Bein. Bhâravi's Bhûripr. im ÇKDr. — Vgl. शतपुष्प.

शतलोचन adj. *hundertäugig;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2562. eines Asura Hariv. 12935.

शतवक्त्र adj. *hundertmäulig;* m. Bez. *eines über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1, 30, 5.

शतवनि m. N. pr. eines Mannes; vgl. शातवनेय.

शतवत् (von 1. शत) adj. *hundert enthaltend, — besitzend, von hundert begleitet:* रयि ṚV. 8, 5, 15. गिरि 53, 5. शतवत्सहस्रे गर्भाम् 10, 102, 5. 9. voc. शतावन् : Indra 6, 47, 9.

शतवपुस् m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 2te Aufl. 4, 63, N. 4.

शतवर्ष adj. f. (आ) *hundertjährig:* क्षत्रिय Âpast. 1, 14, 25. Spr. 4643. Pâr. Gṛhj. 3, 10 (अ°). *hundert Jahre anhaltend:* अनावृष्टि Bhâg. P. 11, 3, 9.

शतवल्श (1. शत + वल्श = वलि nach Comm.) m. Bez. eines best. Gegenstandes, der als Opferlohn geschenkt wird, Çâñkh. Çr. 14, 32, 10. 14; vgl. Weber, Ind. Str. 1, 101, N. 1.

शतवल्श s. u. वल्श.

शतवाज adj. *hundert Kräfte habend, — gebend:* इषा ṚV. 8, 81, 10. Soma 9, 96, 9. 110, 10.

शतवार adj. *aus hundert Haaren bestehend:* मणि *Amulet* AV. 19, 36, 1.

शतवार्षिक adj. (f. ई) *hundert Jahre während:* अनावृष्टि Mârk. P. 91, 41.

शतवाह्यी adj. f. *hundert als Mitgift bringend:* जाया AV. 5, 17, 12.

शतविचक्षण adj. *hunderterlei Aussehen habend* ṚV. 10, 97, 18.

शतवितृष्णा s. unter तर्द् mit वि.

शतवीर m. ein Name Vishṇu's H. ç. 72.

शतवीर्य 1) adj. *hundert Kräfte habend* AV. 3, 11, 3. 8, 8, 7. TS. 5, 7, 2, 3. Kâṭh. 34, 5 in Ind. St. 3, 477. Çat. Br. 4, 3, 4, 3. 5, 4, 1, 13. — 2) f. आ *weiss blühendes* Dûrvâ-*Gras* AK. 2, 4, 5, 24. Suçr. 1, 71, 17. Pañkar. 3, 14, 23. = शतावरी und कपिलद्राक्षा Râǵan. im ÇKDr.

शतवृषभ m. N. des 23ten Muhûrta Ind. St. 10, 296.

शतवेधिन् m. *Rumex vesicarius* AK. 2, 4, 5, 6.

शतशल s. u. शल.

शतशस् (von 1. शत) adv. *hundertweise, zu Hunderten:* auf einen nom. bezogen: विलयं समुपाजग्मुः शतशः MBh. 1, 1131. 3, 2686. 5, 7239. R. 1, 12, 10. 54, 18. 55, 22. 2, 57, 9. 94, 20 (103, 20 Gorr.). 4, 20, 11. Varâh. Bṛh. S. 54, 4. Bhâg. P. 1, 14, 20. चतुर्दश हि वर्षाणि सहितस्य मया वने । स्वप्नभूतानि यास्यन्ति शतशस्तु ततो ऽन्यथा ॥ so v. a. *wie hundert Jahre* R. 2, 52, 52. auf einen acc. bezogen: अयं पाशमिन्द्र वेदांसि शतशो वि भजामहे AV. 6, 66, 3. पश्य मे पार्थ रूपाणि श° Bhag. 11, 5. R. 1, 54, 6. 2,

77,2. 81,2. auf einen instr.: निशितैर्भल्लैः शतशो ऽथ सहस्रशः । अच्छिद्रन् MBh. 5,7170. *hundertmal* M. 12,58. विचितः शतशाखायां देशः R. 4, 52,4. धौत Spr. (II) 2285. शपे Prab. 57,10.

शतशाख (शत + शाखा) adj. (f. आ und ई) *hundertästig* AV. 4,19,5. Hariv. 9002. Spr. (II) 180. °शाखम् adv. *hundertfältig* Kathâs. 55,84.

शतशाखत्व (von शतशाख) n. *Hundertzweigigkeit, Hundertfältigkeit:* अभिलाषाङ्कुरः शतशाखत्वमाययौ Râġa-Tar. 5,376.

शतशारद 1) adj. *hundert Herbste zählend, — gebend* u. s. w. AV. 10,3,12. कृधिस् RV. 10,161,3 (शतवीर्य AV.). शतवं: TS. 5,7,2,4. — 2) n. *Zeit —, Alter von hundert Jahren* RV. 7,101,6. 10,161,2. AV. 1,35,1. 8,2,2. 5,21.

शतशास्त्र n. Titel einer Schrift Vie de Hiouen-thsang 99. 101. 164. 218. °वैपुल्य Hiouen-thsang 1,277.

शतशीर्ष 1) adj. *hundertköpfig:* Vishṇu R. 6,102,22. — 2) m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,6. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Vâsuki's MBh. 5,3976.

शतशीर्षन् s. unter शीर्षन्.

शतशृङ्ग 1) adj. *hundertgipfelig:* ein Berg R. 4,43,44. — 2) m. N. pr. eines Berges Siddh. K. 250,b,10. MBh. 1,4639. 4645. 2,2600. 7,2351. 12, 12035. Bhâg. P. 5,20,40. Pankar. 1,1,35. 2,5,17. Verz. d. Oxf. H. 24,b, 46. °माहात्म्य Mack. Coll. 1,85.

शतश्लोकी f. *hundert* Çloka, Titel eines medicinischen Werkes des Vopadeva Verz. d. B. H. No. 978. vollständiger °चन्द्रकला Verz. d. Oxf. H. 319,a, No. 756.

शतसंवत्सर adj. *hundertjährig:* अयन Maçaka in Verz. d. B. H. 74 (XI, 7).

शतसंख्य 1) adj. *hundert an Zahl:* शराः MBh. 5,7157. पापम् Spr. (II) 2282. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu VP. 3,2,24. Mârk. P. 94,12.

शतसंघशस् adv. *hundertweise;* auf einen nom. bezogen MBh. 3,1749. auf einen acc. 12220.

शतसनि adj. *hundert gewinnend, — verschaffend* Shaḍv. Br. 1,4. Pâr. Gṛh. 2,6. — Vgl. शतसा.

शतसहस्र n. *hunderttausend:* गवाम् R. 1,53,8. 11. 61,12. 2,32,32. °यान Spr. 5033. pl. Weber, Râmat. Up. 354. अष्टौ शतसहस्राणि दैत्यास्ते-शोत्तमा हताः Hariv. 6927.

शतसहस्रक n. N. pr. eines Tîrtha (vgl. शतसाहस्रक) MBh. 3,7028.

शतसहस्रिका s. u. शतसाहस्रक.

शतसहस्रधा (von शतसहस्र) adv. *in hunderttausend Stücke:* फलेन्मूर्धा ते श° R. 2,64,24.

शतसहस्रपत्त्र n. *eine best. Blume* Vyutp. 142.

शतसहस्रशस् (von शतसहस्र) adv. *hunderttausendweise;* auf einen nom. bezogen MBh. 4,5339. R. Gorr. 2,57,9. Bhâg. P. 5,19,36. auf einen acc. R. 4,4,3. 7,27,38. auf einen instr. R. Gorr. 1,3,70.

शतसहस्रांशु adj. *hunderttausend Strahlen habend:* der Mond MBh. 1,1145.

शतसहस्रान्त adj. *in hunderttausend Richtungen sich verbreitend:* der Mond MBh. 1,1145, v. l. bei Nîlak.

शतसा adj. = शतसनि RV. 4,38,10. 7,8,6. 9,82,5. 10,95,3.

शतसाहस्र adj. (f. ई) *auf hunderttausend sich belaufend, hunderttausend bildend, — enthaltend:* योगनासहस्र MBh. 1,1407. रणवती: 3,14361. Hariv. 13376. Mârk. P. 118,6. 15,73. संहिता MBh. in der Unterschrift des 1ten Parvan. °ताम *hunderttausendfach* M. 7,85. अष्टशतसाहस्रा गवां वर्गाः *aus achtmalhunderttausend bestehend* MBh. 4,288. शतसाहस्र n. (mit einem gen. pl.) = शतसहस्र R. 7,15,30 aus metrischen Rücksichten.

शतसाहस्रक 1) adj. (f. °साहस्रिका) dass.: प्रज्ञापारमिता Burnouf, Intr. 462 (°सहस्रिका). शतसाहस्रिकप्रज्ञा° Vyutp. 40. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha (vgl. शतसहस्रक) MBh. 3,8052.

शतसाहस्रिक adj. *der hunderttausendste:* भाग Hariv. 6305.

शतसु adj. f. *hundert gebährend* P. 3,2,61, Schol.

शतसेय n. *das Gewinnen von hundert* RV. 3,18,5.

शतस्विन् (von 1. शत) adj. *hundert besitzend* RV. 7,58,4.

शतहन् 1) adj. (f. शतघ्नी) *hundert tödtend* TS. 1,5,2,6. 5,4,2,4. — 2) f. शतघ्नी a) *ein best. Mordinstrument* H. 787, Schol. an. 3,424. शतघ्नी तु चतुस्ताला लोहकण्टकसंचिता H. ç. 148 (im folg. Çloka ist शतघ्नीव zu lesen). Med. n. 140. अयःकण्टकसंछन्ना शतघ्नी महती शिला Vîģajarakshita im ÇKDr. MBh. 1,7578. 3,12094. 14575. 5,1836. 2042. 12,2640. Hariv. 12537. R. 1,5,17. R. Gorr. 1,5,9. 3,28,23. 5,10,22. 72, 9. 73,9. 6,65,21. Suçr. 1,308,7. अयःशङ्कुचिता Ragh. 12,95. Bhâg. P. 6, 10,23. 10,59,15. °पाशपरिघायस् (das suff. gehört zu allen drei Wörtern) MBh. 13,1247. शतघ्नि aus metrischen Rücksichten Hariv. 13094. Bhâg. P. 9,15,30. सशतघ्नीकलाङ्गुला MBh. 3,642. — b) *eine mörderische Kehlkrankheit* Suçr. 1,306,13. 308,7. 2,132,15. Çârng. Saṁh. 1,7,79. — c) *Tragia involucrata* (s. वृश्चिकाली) und *Pongamia glabra Vent.* (s. करञ्ज) H. an. Med.

शतहस्त und शतहायन s. unter हस्त und हायन.

शतहिम adj. *hundert Winter —, hundert Jahre zählend* u. s. w. RV. 1,73,9. 2,1,11. मदेम शतहिमाः सुवीराः 6,4,8. 9,74,8. AV. 19,55,4.

शतहुत adj. *hundertfach geopfert:* होम Shaḍv. Br. 4,1.

शतह्रद 1) m. N. pr. eines Asura Hariv. 198. — 2) f. आ a) *Blitz* (vgl. ह्रादिनी) AK. 1,1,2,10. H. 1105. an. 4,145. Med. d. 55. Halâj. 1, 60. MBh. 4,1196. 1968. 6,3874. 4542. 5597. 9,1542. Hariv. 8430. R. 1, 34,12. 3,19,7. 34,7. 7,8,10. Megh. 91,21. Vikr. 60,1. Spr. 5054. Râġa-Tar. 2,13. Bhâg. P. 12,9,13. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kumâras. 7,39. — b) *der Donnerkeil* H. an. Med. — c) N. pr. (neben सुडित् *Blitz*) einer Tochter Daksha's, die Bâhuputra ehelichte, Vahni-P. im ÇKDr. — d) N. pr. der Mutter des Râkshasa Virâdha R. 3, 7,20. — Vgl. शातह्रद.

शताक्ष (1. शत + 3. अक्ष) 1) adj. *hundertäugig.* — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 13092. — 3) f. ई a) *Nacht* Trik. 1,1,104. H. ç. 18. Candra. im ÇKDr. — b) *Anethum Sowa Roxb.* Candra. im ÇKDr. — c) Bein. der Durgâ Mârk. P. 91,42.

शताग्रमहिषी (1. शत + अग्र - म°) f. *unter hundert Gattinnen die obenanstehende Gattin* Mârk. P. 74,21.

शताङ्ग (1. शत + 3. अङ्ग) 1) adj. *hunderterlei:* तूर्याणि MBh. 1,7056. — 2) m. a) *Kriegswagen* AK. 2,8,2,49. H. 751. Halâj. 2,259. — b) *Dalbergia oujeinensis Roxb.* Râġan. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Dâ-

nava Hariv. 12935.

शताजित् (1. शत + जित्; vgl. अयुताजित्, सहस्राजित्) m. N. pr. eines Sohnes des Bhağamâna Hariv. 2003. VP. 4,13,2. Bhâg. P. 9,24,8 (शतजित् Burn.) — Vgl. शतजित्.

शतातृर्ण (1. शत + आ°) adj. *hundertlöcherig* TBr. 1,8,6,4. Çat. Br. 12,7,2,13. 9,1,3. Kauç. 83.

शतात्मन् (1. शत + आ°) adj. *hundertfaches Leben habend* ṚV. 1,140,8.

शताधिक (1. शत + अ°) adj. (f. आ) *hundert übersteigend, hundertundeins bildend* MBh. 1,4522. fg.

शताधिपति (1. शत + अ°) m. *ein Befehlshaber über hundert, centurio* MBh. 12,3712.

शतानक (1. शत + आ°) n. *Leichenstätte* Trik. 2,8,61.

शतानन (1. शत + आ°) 1) m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Aksu. 58. — 2) f. आ N. pr. einer Göttin (*100 Gesichter habend*) Verz. d. Oxf. H. 19,a,31.

शतानन्द (1. शत + आ°) 1) m. a) ein Name Brahman's H. 211. Halâj. 1,6. — b) ein Name Vishṇu's oder Kṛshṇa's Trik. 1,1,32. H. ç. 73. Med. d. 54. — c) Vishṇu's *Wagen* Trik. 1,1,34. — d) N. pr. eines alten Ṛshi Med. MBh. 13,1765. eines Sohnes des Gautama (Gotama) von der Ahaljâ Hariv. 1785. VP. 454. Purohita des Königs Ǵanaka R. 1,50,6 (51,6 Gorr.). 51,1. 2 (52,1. 2 Gorr.). Bhâg. P. 9,21, 34. Verz. d. Cambr. H. 68. = गौतम Trik. 2,7,21. H. 850. ein späterer Çatânanda gleichfalls ein Sohn Gautama's Verz. d. Oxf. H. 122,a, 1. ein Sohn Çaṁkara's von der Sarasvatî Verz. d. B. H. No. 841. Verz. d. Cambr. H. 48. fg. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2629.

शतानीक (1. शत + अ°) 1) adj. *hundert Fronten —, hundert Spitzen darbietend* Vâlakh. 1,2. क्रतवे: 2,2. — 2) m. a) *ein alter Mann* Trik. 2,6, 9. H. an. 4,37. Med. k. 216 (वृन्दे fehlerhaft für वृद्धे). — b) N. pr. verschiedener Männer H. an. Med. (मणि fehlerhaft für मुनि). VS. 34,52 = AV. 1,35,1. Sâttrâǵita Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,19. ein Sohn Ǵanamoǵajas Verz. d. B. H. 13,11. MBh. 1,3838. Kathâs. 9,6. 18, 64. 30,42. VP. 461. Bhâg. P. 9,22,37. Verz. d. Oxf. H. 17,b, No. 63. Schiefner, Lebensb. 234 (4). Nakula's MBh. 1,2451. 2763. 3827. 8039. 8044. 7,625. 8,3313. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,28. Sudâsa's 41. 42. Vasudâna's VP. 462. Vasudâman's Verz. d. Oxf. H. 40,b,20. ein Bruder Virâṭa's MBh. 4,1011. ein Sohn des 10ten Manu Hariv. 475. Mârk. P. 94,15. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,23. 48,102.

शताब्ज (1. शत + अ°) n. *eine Lotusblüthe mit hundert Blüthenblättern* Dhjânabindup. in Ind. St. 2,3.

शतामघ (1. शत + मघ) adj. *hundert Spenden —, hundertfachen Lohn habend:* Indra ṚV. 8,1,5. 33,5. 34,7.

शतायु adj. = शतायुस्; davon nom. abstr. शतायुता *ein Alter von hundert Jahren* Çat. Br. 10,2,6,7. 12.

शतायुध (1. शत + आ°) adj. *hundert Waffen führend* TS. 5,7,2,3. Gobh. 3,8,10.

1. शतायुस् (1. शत + 2. आ°) n. *ein Alter von hundert Jahren* Bhâg. P. 10,45,5.

2. शतायुस् (wie oben) 1) adj. *ein Alter von hundert Jahren erreichend* Kâṭh. 34,5 in Ind. St. 3,477. Varâh. Bṛh. S. 68,50. Hit. ed. Johns. 2696. Vet. in LA. (III) 27,12. Andere Belege s. u. 2. आयुस् 1). — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Purûravas MBh. 1,3149. Hariv. 1373. VP. 398. des Kirâjus Kathâs. 41,58. des Uçanas VP. 2te Aufl. 4,63, N. 4.

शतार (1. शत + 1. अर) *der Donnerkeil*, n. Trik. 1,1,63. m. H. 180, Schol. दशशतार *tausend Speichen habend*, m. Bez. *des Diskus des* Vishṇu Bhâg. P. 3,28,27.

शतारित्र (1. शत + अ°) adj. *hundertruderig* ṚV. 1,116,5. VS. 21,7. AV. 17,1,25.

शतारुक (von 1. शत + अरुस् = अरुस्) m. *eine Art Aussatz* Çârṅg. Saṁh. 1,7,64.

शतारुषा m. N. pr. eines Ameisenfürsten (v. l. शतावरुषा) Kauç. 116.

शतारुस् n. = शतारुक Çabdar. im ÇKDr. Bhâvapr. 7. Karaka 8,5.

शतार्घ (1. शत + अर्घ) adj. *hundert* (Rinder u. s. w.) *werth* Çat. Br. 7,2,4,26.

शतार्पा f. *Anethum Sowa Roxb.* Çabdak. bei Wilson.

शतार्ध (1. शत + अर्ध) n. *ein halbes Hundert, fünfzig* Çvetâçv. Up. 1, 4. Varâh. Bṛh. S. 68,77. 81,15.

शतार्ह (1. शत + अर्ह) adj. = शतार्घ Kâtj. Çr. 22,10,33. Lâṭj. 9,4,15.

शतावधान (1. शत + अ°) m. Bein. Râghavendra's, = भट्टाचार्य° Verz. d. Oxf. H. 261,a,34. 33. Verz. d. B. H. 159.

शतावस् s. u. शतवस्.

शतावप s. u. अवप.

शतावरी f. 1) *Asparagus racemosus*, ein kletterndes Gewächs mit wohlriechender Blüthe AK. 2,4,2,19. Trik. 3,3,376. Med. r. 300. Ratnam. 16. Suçr. 1,137,4. 15. 143,14. 145,17. 21. 225,2. 9. °मूल 2,49,20. °चूर्ण 508,47. °तैल Çârṅg. Saṁh. 2,9,23 (vgl. Suçr. 4,58,2). Varâh. Bṛh. S. 44,10. 48,40. Vgl. महा°, वरी und इन्दीवरी. — 2) N. pr. Indra's Gattin Trik. 1,1,59. 3,3,376. H. ç. 32. Med. (शच्यां fehlerhaft für शच्याम्).

शतावरुषा s. u. शतारुषा.

शतावर्त (शत + आ°) adj. *hundert Wirbel* (auf dem Haupte) *habend:* Çiva MBh. 12,10351. m. ein Name Vishṇu's H. 216.

शतावर्तवन n. N. pr. eines *Waldes* Hariv. 8958.

शतावर्तिन् m. ein Name Vishṇu's Trik. 1,1,32. — Vgl. शतावर्त.

शताश्रि (1. शत + अ°) adj. *hundertkantig, -schneidig:* der Donnerkeil ṚV. 6,17,10.

शताश्व (1. शत + अ°) adj. *hundert Rosse zählend:* राधस् ṚV. 8,4,19. सहस्रं शताश्वम् *tausend Rinder mit hundert Rossen* 10,62,8. Çâṅkh. Çr. 14,28,15. 16,30,10. Lâṭj. 8,1,28. Kâtj. Çr. 22,1,8. °रथम् *hundert Rinder und ein Wagen mit Rossen* 22,2,1.

शताष्टक n. *hundertundacht* (müsste eigentlich *achthundert* bedeuten) Pańkar. 4,4,6; vgl. 8.

शताह्वा (1. शत + आह्वा) f. *Anethum Sowa Roxb.* Ratnam. 116. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Suçr. 2,62,4. 100,16. 410,5. 2,119,1 (masc.). Verz. d. Oxf. H. 323,b,1 v. u. *Asparagus racemosus* Râǵan. im ÇKDr.

शतिक adj. = शतेन क्रीतम् P. 5,1,21. = शतस्य विकारो ऽवयवो वा P. 4,3,156, Schol. = शतस्य निमित्तम् in Verbindung mit संयोग und उत्पात 5,1,38, Schol. = शतमस्मिन्वृद्धिरायो लाभः शुल्कमुपदा वा दीयते

47, Schol. = शतमंशो वस्त्रं भृतिर्वास्य 56, Schol. = शतं परिमाणमस्य 57, Schol. = शतमर्हति 63, Schol. *hundert betragend:* °वृद्धि *wer hundert im Spiel gewinnt* Jâǵñ. 2,199. *der hundertste:* भाग *Theil* Varâh. Bṛh. S. 80,13. Am Ende eines comp.: अनेकवर्ष° *mehrere hundert Jahre alt* R. Gorr. 2,1,25. 3,73,26. अवर्ष° *noch nicht hundert Jahre alt* Suçr. 1, 344,2. — Vgl. वार्ष° (auch Kauç. 10). शतिका s. u. शतक.

शतिन् (von 1. शत) adj. *hundert enthaltend, hundertfach vorhanden, centenus:* रायः ṚV. 1,31,10. 64,15. 2,2,9. वाज 1,124,13. 6,8,6. 8,64, 4. 10,47,5. नियुतः 1,135,1. 3. 7,92,5. die Marut 57,7. Rosse des Indra 8,1,9. शतिनीभिरग्निः पुरूणीथे शरते (in adv. Sinne) 1,59,7. *hundert besitzend* Spr. (II) 1090. 3791. (I) 5212. गवाम् *hundert Kühe besitzend* MBh. 13,4335. गो° dass. 3742. — Vgl. वर्ष°.

शतेध्म (1. शत + इ°) n. *hundert Scheite* Kâṭh. 36,6.

शतेन्द्रिय (1. शत + इ°) adj. *hundert Sinne habend* Ait. Br. 2,17. Çat. Br. 12,7,2,13. 13,1,4,4. 5,6.

शतेपञ्चाशन्न्याय m. *das Axiom, dass in hundert auch fünfzig enthalten sind,* Taitt. Prât. 2,25, Comm.

शतेर Uṇâdis. 1,61. m. = शत्रु *Feind* Uǵǵval. = हिंसा Uṇâdik. im ÇKDr.

शतेश (1. शत + ईश) m. *das Haupt von hundert* (Dörfern) M. 7,115. 117. ग्राम° 117.

शतैकशीर्षन् adj. *hundert einzige* (d. i. *vorzügliche*) *Köpfe besitzend* (nach dem Comm.) Bhâg. P. 10,16,28.

शतैकीय (1. शत + ए°) adj. *einer von hundert:* शतैकीयो यो ऽवशिष्टो विप्लवक्षयिते जने Râǵa-Tar. 8,1274.

शतोक्थ्य adj. *hundert* Ukthja-*Tage habend* Çat. Br. 11,5,5,2. 4. Kâtj. Çr. 24,3,9.

शतोति (1. शत + ऊति) adj. *hundert Hilfen u. s. w. bringend:* der Wagen der Açvin ṚV. 6,63,5. 7,68,3. Indra TS. 5,7,2,3. — Vgl. शतमूति.

शतोदर (1. शत + उ°) 1) adj. *hundert Bäuche habend:* Çiva MBh. 12,10351. — 2) m. *a)* Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,5 (31,6 Gorr.). — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 19850. = 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

शतोलूखलमेखला f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2628.

शतौदना (1. शत + ओदन) f. *eine best. Cerimonie* AV. 10,9,1. fgg. Kauç. 64. fgg. AV. Prât. 4,101, Schol.

शत्य adj. = शतिक P. 5,1,21. Schol. zu P. 4,3,156. 5,1,38. 47. 56. fg. 63. *aus hundert bestehend:* द्रम Jâǵñ. 2,208. am Ende eines comp. nach अध्यर्ध und eigentlichen Zahlwörtern P. 5,1,34. षट्त्रिंशदधिकशत्याः f. pl. *aus 156 bestehend* Kâtj. Çr. 17,7,25.

शत्यंजय m. Bez. des 13ten Tages im Karmamâsa Ind. St. 10,296. wohl fehlerhaft für शत्रुंजय, wie auch Weber vermuthet.

शत्रि Uṇâdis. 4,67. m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgniveçi ṚV. 5,34,9. *Elephant* nach Uǵǵval.

शत्रु (von 1. शद्, also eig. शत्तृ) Uṇâdis. 4,103. Vor. 26,149. m. 1) *siegreicher Gegner, Nebenbuhler:* अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे शत्रुरिन्द्र ṚV. 8,85,16. शत्रुं न किला विविित्से 1,32,4. नहि वः शत्रुर्विविदे 39,4. 176,1. नास्य शत्रुर्न प्रतिमानमस्ति 6,18,12. 10,54,2. अस्येन्द्रः शत्रुरभवत् TS. 2,5,5,2. — 2) *Gegner, Feind* überh. (in der Politik *der unmittelbar angrenzende Fürst als der natürliche Feind*) AK. 2,8,1,9. 11. H. 728. 732. Halâj. 2,301. 5,60. ṚV. 1,33,13. 61,13. 2,23,11. 30,3. fgg. 3,16,2. 4,28,4. स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रून् 41,2. शत्रोः शत्रोरुत्तर इत्स्याम 6,19,13. 7,18,18. 10,48,7. AV. 4,3,1. 6,4,2. 10,3,1. TBr. 3,1,1,12. Âçv. Gṛhj. 3,10,11. M. 7,32. 73. 155. 168. MBh. 3,2625. 12063. भार्या रूपवती शत्रुः Spr. (II) 1330. 3435. 4005. (I) 2988. fgg. 5058. fgg. मित्रोदासीनशत्रवः M. 7,177. 180. °सेविन् 186. °कुल 8,93. °पक्ष Spr. 2942. Varâh. Bṛh. S. 44,17. 52,4. °नाशन 69,38. °नाशकृत् 94,11. °ज्ञन 52,7. Spr. (II) 2738. °निबर्हणा R. 1,1,11. °सूदन 53,1. सु° MBh. 12,4267. क्रोध° Mârk. 173,15. विबुध° Vikr. 3. — 3) in der Astrol. Bez. *des 6ten Hauses* (wie alle Worte für *Feind*) Varâh. Bṛh. 9,7. 20,2. 11. 21,2. Verz. d. Oxf. H. 331,a,19. — 4) angeblich = शतावरी Amar. 72. — 5) N. pr. eines Asura MBh. 1,2543. richtiger क्रोधशत्रु als ein Wort ed. Bomb., da क्रोध allein schon vorhergeht. — Vgl. अ°, अरि°, इन्द्र°, देव°, प्रति°, शीघ्र°, वज्र° (als adj. auch Kathâs. 4,106), वृत्र° und शात्रव.

शत्रुंसह adj. *Feinde bewältigend* P. 3,2,46, Schol. (संज्ञायाम्).

शत्रुक m. *Feind* Spr. (II) यं दृष्ट्वा वर्धते क्रोधः.

शत्रुघ adj. *Feinde schlagend* P. 3,2,49, Schol.

शत्रुघात adj. = शत्रुं वध्यात् P. 3,2,49, Schol.

शत्रुघातिन् 1) adj. *Feinde schlagend.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çatrughna (Sohnes des Daçaratha) R. 7,108,10. fg. Ragh. 15,36.

शत्रुघ्न 1) adj. *Feinde schlagend:* Vishṇu Pańkar. 4,3,119. Çiva Çiv. नित्य° *seine eingeborenen Feinde schlagend* d. i. *seine Leidenschaften zügelnd* R. 2,1,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: eines Sohnes des Daçaratha von der Sumitrâ und Râma's jüngsten Bruders MBh. 3,15878. R. 1,19,7. 22,6. 2,1,1. Ragh. 13,79. 15,6. 36. Weber, Râmat. Up. 300. fg. 337. 342. 361. Uttarar. 23,10 (31,9). VP. 384. fg. Verz. d. B. H. 134 (45). 468 (9). 1205. Bhâg. P. 9,10,2. 43. 11,13. Verz. d. Oxf. H. 13, b,7. fgg. eines Sohnes des Çvaphalka Hariv. 1917. VP. 435. Bhâg. P. 9,24, 16. des Devaçravas Hariv. 1937. — Kathâs. 34,182. Râǵa-Tar. 3,483.

शत्रुघ्नजननी f. *die Mutter* Çatrughna's d. i. Sumitrâ Çabdar. im ÇKDr.

शत्रुजित् P. 3,2,61, Schol. 1) adj. *Besieger der Feinde:* Çiva Çiv. — 2) m. *a)* N. pr. eines Sohnes des Râǵâdhideva Hariv. 2034. = प्रतर्दन, कुवलयाश्व u. s. w. VP. 408. Bhâg. P. 1,14,29. 9,17,6. Vater des Kuvalajâçva Mârk. P. 20,1. 49. N. pr. eines neueren Fürsten Verz. d. Cambr. H. 48. — *b)* R. 5,58,6 fehlerhaft für शक्रजित्.

शत्रुंजय 1) adj. *Feinde besiegend* Kauç. 56. — 2) m. N. pr. *a)* eines Fürsten MBh. 3,15597. 7,1899. 6940. 12,5249. fgg. — *b)* eines Thürstehers Kathâs. 35,79. — *c)* eines Elephanten P. 3,2,46, Schol. R. 2, 32,10 (9 Gorr.). eines mythischen Hariv. 8925. R. 2,98,25 (107,14 Gorr.). 6,442,27. — *d)* eines bei den Ǵaina in hoher Verehrung stehenden Berges H. 1030. Çatr. 1,9 u. s. w. °माहात्म्य im Auszuge herausgegeben von Albrecht Weber. °स्तव Wilson, Sel. Works 1,283. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2624, nach der Lesart der ed. Bomb. (शतंजया ed. Calc.). — *b)* eines Flusses Çatr. 1,49. — Vgl. शत्यंजय.

शत्रुता (von शत्रु) f. *Gegnerschaft*, *Feindschaft*: °तामेति *wird zum Feinde* Spr. 4719. (II) 1667. Kathâs. 44,124. 74,39.

शत्रुतापन 1) adj. *Feinde peinigend*: Çiva Çiv. — 2) m. N. eines Krankheitsdämons Hariv. 9557.

शत्रुतूर्य n. *Ueberwindung des Gegners* R̥V. 6,22,10.

शत्रुत्व n. = शत्रुता R̥V. 8,45,5. Spr. 4722. पण्डित° 4970.

शत्रुदमन adj. *den Feind bändigend* gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134.

शत्रुंतप P. 3,2,46, Schol. (संज्ञायाम्). Vop. 26,60. adj. *den Feind peinigend* MBh. 4,1670. — Vgl. शात्रुंतपि.

शत्रुंदम adj. *den Feind bändigend* Mârk. P. S. 657, Z. 1. Çiva MBh. 12,10361.

शत्रुबाधन adj. *Feinde bekämpfend* TS. 1,8,12,3. TBr. 1,7,6,8.

शत्रुभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,20.

शत्रुमर्दन 1) adj. *Feinde vernichtend* Kathâs. 42,125. — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Daçaratha, = शत्रुघ्न Çabdar. im ÇKDr. — *b*) eines Sohnes des Kuvalajâçva Mârk. P. 20,6. — *c*) eines Fürsten von Vigaja Wilson, Sel. Works 1,291. — *d*) eines Elephanten Kathâs. 51,161.

शत्रुलोक m. Mârk. P. 120,19 fehlerhaft für शक्रलोक.

शत्रुवत् (von शत्रु) adj. *Feinde habend* Siddh. K. zu P. 5,2,112.

शत्रुसात् (von शत्रु) adv. mit dem caus. von गम् *dem Feinde überliefern* MBh. 2,2455.

शत्रुसाह् adj. *den Feind überwindend* MBh. 12,411.

शत्रुहन् adj. *Feinde niederschlagend* P. 3,2,49, Schol. (= शत्रुं वध्यात्). AV. 1,29,5. 6,98,3.

शत्रुहन् 1) adj. dass. R̥V. 10,159,3. Bhâg. P. 3,24,10. 4,4,24. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka (vgl. शत्रुघ्न) Hariv. 2084.

शत्रुहन्तर् m. N. pr. eines Ministers des Çambara Hariv. 9291. 9314. 9320. 9340. fgg.

शत्रूय् (von शत्रु) VS. Prât. 3,111. TS. Prât. 3,7. *feindlich auftreten*; nur partic. praes. शत्रूयन्त् R̥V. 1,33,15. 5,4,5. 28,3. विश्वं शत्रूयन्तं जघान 7,20,3. 10,89,15. अमित्रसेनाम् अस्मा केशत्रूयतीम् अभि AV. 3,1,3. 4,22,6. 6,88, 3. VS. 12,5.

शत्रूषह् adj. *Feinde bewältigend*; nom. sg. °षाट् AV. 5,20,11. nom. pl. °षाहः R̥V. 8,49,6.

शत्वरी f. *Nacht* Trik. 1,1,104. — Vgl. शर्वरी.

1. शद् *sich auszeichnen*, — *hervorthun*; *die Oberhand behalten*, *triumphiren*: यस्मिन्पुरा वावृधुः शाशदुश्च R̥V. 2,20,4. med.: त्वया वयं शाशद्महे रणेषु 10,120,5. शाशद्रे 1,141,9. partic. (vgl. κεκασμένος): प्र त्वा मतिभिरतिरच्छाशदानः 1,33,13. 116,2. कन्येव तन्वा शाशदाना 123,10. 124,6. सातौ अस्मिन् ताम्वाङ्गिभिः शाशदानान् 7,98,4. 104,24. प्रशाशदाना AV. 1, 10,1. Naigh. 4,3. Nir. 6,16 erklärt durch शाशाद्यमान (= भिद्यमानं Durga) von 2. शद्.

2. शद् (शातने) Dhâtup. 20,25. 28,134. शशाद, शेदुस्; अशदत् Vop. 8, 127. अशत्स्यत् (vgl. Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) P. 1,3,60, Schol. *abfallen*, *ausfallen*: दन्तास्ते शत्स्यन्ति AV. 11,3,37. partic. शन्न, शन्नमल zur Erklärung von शल्मलि Nir. 11,8. n. *Abfall*: हविष्य° Kâtj. Çr. 15, 1,10 (Mahîdh. zu VS. 9,35). 17,1,23. — Vgl. शद, शाद.

— caus. शादयति P. 7,3,42. *treiben*: गाः शादयति गोपालः Schol. Vop. 18,14.

— intens. s. u. 1. शद्.

— व्यव *wegfallen*, *zerfallen* Çat. Br. 2,1,2,6. — Vgl. व्यवशाद.

— आ (गतौ) Vop. zu Dhâtup. 20,25.

— परि, partic. °शन्न *ab* —, *daneben gefallen*: Körner Âçv. Çr. 2,6,6.

— प्र s. प्रशन्न.

शद (von 2. शद्) gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. m. 1) *Abfall*; s. पर्ण°. — 2) N. eines Ekâha Âçv. Çr. 9,8,21. उपशद desgl. 22; vgl. श्रैपशद. — 3) = फलमूलादि Siddh. K. im ÇKDr.

शद्रि Uṇâdis. 4,65. m. = शिशु und तडित् H. an. 2,461. = अम्भोधर und शिशु Med. r. 89. = शर्करा Uģģval. = हस्तिन् (vgl. शाद्रि) Uṇâdik. im ÇKDr.

शद्रु adj. von 2. शद् P. 3,2,159. m. unter den Namen Vishṇu's H. ç. 75.

शद्वला f. N. pr. eines Flusses Çatr. 1,55.

शनक m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253. सेनक die neuere Ausg.

शनकावलि *Scindapsis officinalis Schott.*, m. ÇKDr. nach Çabdak. °ली f. Wilson nach ders. Aut.

शनकैस् (demin. von शनैस्) adv. *sachte*, *sanft*, *leise*, *langsam*, *in aller Ruhe*, *in gemessener Weise*, *gemächlich*, *nach und nach*, *allmählich*: शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्दो परि स्रव R̥V. 8,80,3. शनकैः, उच्चैः Kâth. 27, 3. Maitrjup. 6,28. M. 3,92. 224. 228. 7,108. 146. 172. 10,43. MBh. 1, 6023. 6179. 3,1779. 2177. 2706. 11005. 5,7294. 7,669. 13,3501. R. Gorr. 2,66,9. Megh. 67. Çiç. 9,26. Ratnâv. 27,10. Spr. (II) 1378. 2065. Kathâs. 40,29. 62,237 (शकनैः gedr.). Râġa-Tar. 1,358. 6,15. 8,1682. Bhâg. P. 1,6,23.

शनपर्णी f. *eine best. Pflanze*, = कटुकी Çabdak. im ÇKDr.

शनि m. = शनैश्चर *der langsam Einherschreitende*, Bez. *des Planeten Saturn* (eines Sohnes des Sonnengottes) AK. 1,1,2,27. Trik. 1,1, 94. H. 120. Hâr. 12. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*,9. R. Gorr. 2,40,10. रवेर्व्यापारमादत्ते प्रदीपो न पुनः शनिः Spr. (II) 3341. (I) 2949. Varâh. Bṛh. S. 97,2. 103,5. 6. Gaṇit. Madhjam. 1. VP. 240. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,44. 339,*b*,14. 23. Verz. d. B. H. No. 878. °स्तोत्र 1274. °चक्र Ġjotistattva im ÇKDr. °प्रसू f. *die Mutter* Çaṇi's d. i. Khâjâ Bhûrip. im ÇKDr. Çaṇi als Sohn des Atri Vâju-P. in VP. 83, N. 4.

शनिप्रिय n. *Sapphir* (नीलमणि ÇKDr.) Çabdârthak. im ÇKDr.

शनिवार (शनि + 4. वार) m. *Saturns Tag*, *Sonnabend* Journ. of the Am. Or. S. 6,177. Tithjâdit. im ÇKDr.

शनैर्गङ्गम् (von शनैस् + गङ्गा) adv. *wo die* Gañgâ *langsam fliesst* P. 2,1,21, Schol.

शनैर्मेह (शनैस् + मेह) m. *langsames* —, *beschwerliches Harnen* Çârñg. Saṁh. 1,7,13. °मेहिन् adj. *daran leidend* Suçr. 1,272,14. 2,78,1.

शनैश्चर (शनैस् + 1. चर) 1) adj. *langsam einherschreitend* Med. avj. 82. पदैश् Spr. (II) 2109. — 2) m. = शनि *der Planet Saturn* (ein Sohn des Sonnengottes) AK. 1,1,2,27. Trik. 1,1,94. 3,3,209. H. 120. Halâj. 1, 48. MBh. 2,447. 3,188 (unter den Namen der Sonne wie auch andere Planeten). 16174. 5,3840. 12,13692. Hariv. 614. 12794. 14076. R. 3,52, 15. 5,5,23. 85,2. Spr. (II) 2109. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 10,13. 11,18. 46,11. 96,17. 103,2. Bṛh. 3,5. Laghuġ. 2,3. Kathâs. 48,71. Râġa-Tar. 4,583.

VP. 59. 266. Mârk. P. 52,11. 78,33. 106,15. Bhâg. P. 5,23,7. 6,6,39. 8,13,10. Verz. d. Oxf. H. 25,b,34. 26,a,4. 34,b,41. 69,b,5. 328,a, No. 777. fg. 330,a,25. °पूजा Verz. d. B. H. No. 1264. Verz. d. Cambr. H. 34. Pańkat. 50,19. °संवत्सर Ind. St. 10, 303. शनैश्चार so v. a. °वार (s. शनिवार) *Sonnabend* Spr. (II) 3419.

शनैस् und शनैस् (Çat. Br.) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = शनकैस् AK. 3,5,17. H. 1542. Med. avj. 82 (स्थैर्ये und शनैश्चरे). शनैश्चित्तः RV. 8,45,11. 80,3. उच्चैः, शनैः Çat. Br. 7,1,2,13. 11,4,2,6. 5,5,9. यातो ऽप्सु शनैर्वाति Pańkav. Br. 7,9,11. M. 1,15.2,164.3,217.fg. 4,242. 7,131. 135. 8,177. 396. Jâgń. 2,43. 231. MBh. 1,6008. 7720. 3,2937. 5, 7139. R. 2,34,13. 52,69. R. Gorr. 2,52,9. 3,1,3. Kumâras. 3, 39 (शपीः gedr.). Vikr. 56. Spr. (II) 3090. 3574. 3611. 3772. 4295. Varâh. Bṛh. S. 44,16. Kathâs. 4,12. 16,15. 18,191. 51,13. Râǵa-Tar. 5,170. Bhâg. P. 1,6,17. 4,28,36. Wiederholt M. 3,233. 6,81. 9,229. MBh. 1,5946. R. 2, 40,22. Spr. 2950. fg. Pańkat. 35,8. 98,24. 212,1. Hit. 42,4. Vet. in LA. (III) 20,7. compar. शनैस्तराम् Ait. Br. 3,7. 45. Âçv. Çr. 5,1,1. — शनैस् ist wie उच्चैस्, नीचैस् ein instr. pl.; der nicht erhaltene Stamm शन steht wohl mit 2. शम् in verwandtschaftlichem Verhältniss.

शन्त (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31. — Vgl. गिरि°.

शंतनु (5. शम् + तनु) 1) adj. *der Person heilsam*; s. शंतनुत्व. — 2) m. a) N. pr. α) eines Fürsten mit dem patron. Kauravja (im Epos und später ein Sohn Pratîpa's und Vater Bhîshma's) Nir. 2,10. Trik. 2,8, 10. RV. 10,98,1. 3. 7. Verz. d. B. H. No. 47. MBh. 1,372. 3750. 3797. fgg. 3882. 5,5055. 5945. 13,387. 3041. Hariv. 1787. 1819. 2986. 3007. VP. 4, 20,5. fgg. Bhâg. P. 9, 21, 36. 22,12. fgg. 12, 2, 37. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Verz. d. Oxf. H. 49,b,4. 80,b,26. 41. 83,a,16. Wird im MBh., in der älteren Ausg. des Hariv., im VP. und in Trik. in Folge einer falschen Etymologie (mit शान्त in Verbindung gebracht) शंतनु (शान्तनु) geschrieben. शान्तनूज (aus metrischen Rücksichten der Auslaut verlängert) Bez. Bhîshma's MBh. 5,1847. — β) zweier Männer aus späterer Zeit Verz. d. Oxf. H. 44,a,5. 148,a,8. — b) *eine best. geringere Körnerfrucht* (कुधान्य) Suçr. 1, 196, 21. 197, 6. शान्तनु an beiden Stellen. — Vgl. शांतनव.

शंतनुत्व (von शंतनु) n. 1) *das der Person Heilsamsein* TS. 3,2,8,1. — 2) nom. abstr. von शंतनु 2) a) MBh. 1,3799.

शंतम (superl. von 5. शम्) adj. *wohlthuendst, erfreulichst, heilsamst* RV. 1,16,7. वोचेम शंतमं हृदे 43,1. वरुणाय शंतमः सोमः 136,4. देवपानानि 10,53,9. भेषज 2,33,2. गिर् 5,43,8. ब्रह्माणि 73,10. 7,51,1. Indra Vilakh. 5,5. AV. 7,68,2. 3. तनू 18,4,10. VS. 16,2. छर्दिस् 13, 19. Bhâg. P. 10,29,2. 31,13. 33,21. 11,31,28.

शंताची s. u. शंताति 1).

शंताति (von 5. शम्) 1) adj. *wohlthuend* P. 4,4,143. याभिः शंताती भवथो ददाशुषे RV. 1,112,20. सा शंताति मयस्करत् 8,18,7. SV. v. l. TBr. 3,7,10,4 liest शंताची. — 2) f. *das Wohlthun* P. 4,4,144. या तोगमं शंतातिभिः RV. 10,137,4.

शंतातीय (von शंताति) adj. *der das Wort* शम् *enthaltende Vers* oder *Lied* RV. 7,35,1. fgg. Âçv. Gṛhj. 2,8,11. 9,7. 4,8,39. 43. Kauç. 9.

शन्ति (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शन्तिव (शन्तिऽव) adj. *wohlthuend, freundlich* AV. 12,1,59. statt °वान् 3,30,2 ist °वा oder °वाम् zu vermuthen. Zur Bildung des Wortes vgl. अज्ञिव, रात्नाव.

शन्तु (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शन्त्व (wie oben) n. *das Wohlthätigsein* TS. 5,1,6,2. TBr. 1,1,2,8. Kâṭh. 36,8.

शन्ध m. = षण्ड *Eunuch* H. 562, Schol.

शप्, शपति, °ते und शप्यति (nur in Bhaṭṭ.) Dhâtup. 23,31. 26,59 (आक्रोशे). शशाप, शेपे; शप्स्यति und °ते (Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2, 10). शपिष्ये MBh. 3,17086. R. 7,105,6. अशाप्सीत्, अशप्त; शप्तुम् (शपितुम् MBh. 3,2249. fg.), शप्त्वा (शपित्वा MBh. 7,8509). Die auffällige Form शाप्त in मा नः शाप्त जनुषां सुभागाः TS. 3,3,9,1 verstösst gegen das Metrum und ist eine Verderbniss; vgl. AV. 9, 4, 24. Pâr. Gṛhj. 3, 9 liest साप्त, Çâńkh. Gṛhj. 3,11 मा वशाप्त, beides fehlerhaft. 1) *verfluchen* (mit acc.), gewöhnlich act. RV. 1,41,8. 161,12. 10,87,13. यश्च द्विषन् शपाति नः AV. 1,19,4. यः शशाप शपनेन 28,3. 6,37,3. 16,6,3. TS. 2,6,6, 1. Kâṭh. 25,7 in Ind. St. 3,467. Çat. Br. 14,9,4,11. Pańkav. Br. 6,5, 11. ब्राह्मणो यानि गेहानि शपन्ति Spr. (II) 2407 (M.). नैनमन्त्याममिथ्यामि कदाचित्कुपितस् माम् MBh. 1,1917. 3951. 3,1864. 2249. fg. 2399. 2840. fg. 5,7139. 7532. शपेयं त्वां परमभाव 6,1551. 14,1557. R. 1,27,11 (शप्तवान्). 37,22. 58,8. 64,11. 2,63,42. R. Gorr. 1,49,29. 4,20,14. Ragh. 1, 77. 8,79. 9,78. Kathâs. 1,57 (विद्धलं तं zu schreiben). 6,99. 17,145. 21,24. Râǵa-Tar. 1,165. Bhâg. P. 1,18,44. 3,3,24. 4,2,17. 13,49. 7,15, 72. 9,20,36. असत्येनात्मनात्मानं शपामि Pańkat. ed. orn. 64,7. 17. med. AV. 7,89,3 (diese Stelle ist wie VS. 6,17 ungenaue Nachbildung von RV. 1,23,22). MBh. 1,4583. 3,351. 2845. 17086. 14,1556. R. 2,64,51. शपथैः कष्टैः शपमानः 75,40. fg. 7,105,6. Spr. (II) 3371. *Jmd* (acc.) *schmähen*, act. Jâǵń. 2,205. Bhâg. P. 4,5,20. 21 (शप्यमान pass.). 7,1,18. med. Spr. (II) 4231. *Jmd fluchen*, med. mit dat. AV. 5,30,3. *Jmd schmähen*, act. mit dat. Bhaṭṭ. 17,4. 48. — 2) med. (Vârtt. 8 zu P. 1,3,21. Vop. 23,7) *sich verfluchen* so v. a. *mit einem Schwur betheuern, geloben*; mit dat. der Person (P. 1,4,34. Vop. 5,15), der man Etwas versichert, und mit instr. der Person oder Sache, bei der man schwört: शेपामो ऽस्मि नमुचये न त्वा दिवा न नक्तं हनानि *ich habe mich gegen den* Nam. *verschworen: nicht will ich dich* u. s. w. Çat. Br. 12,7,3,1. यद्वरुणेति शपामहे *wenn wir bei* Varuṇa's *Namen schwören* VS. 6,22 (vgl. TS. 1,3,11,1). सत्येन ते शपे MBh. 1,5175. धर्मेण सुकृतेन च । इष्टेन च शपे — सूदयिष्यामि राक्षसम् 3,11505. 5,453. Hariv. 1282. R. 1,58,19. 2,21,16. 34, 36. 47. 48,24 (45,27 Gorr.). 51,4 (48,4 Gorr.). R. Gorr. 1,60,22. 2,9,23. 25. 18,54. 19,5. 27,5. 35,50. 4,5,6. 5,34,7. 6,101,7. 7,107,6. Bhaṭṭ. 8,33. 74. Auch act. R. Gorr. 2,121,9. 4,6,22. 7,97,17. Mârk. P. 23,90. Ghaṭ. 22. शपामि सौहृदैः शपथैः MBh. 13,4560. mit acc. st. dat.: पादौ सत्येन ते शपे R. Gorr. 2,16,10. mit यदि, welches im Deutschen durch *dass nicht* (*sich verfluchen, wenn*) zu übersetzen ist; med. Prab. 57,10. act. Spr. (II) 3080. — 3) med. in Verbindung mit शपथम् (शपथान्) *eine Verwünschung ausstossen* R. Gorr. 2,79,25. *einen Eid schwören*: शपेत् M. 8, 110. MBh. 7,8509. 13,4561. यदी शेप उतानृतम् *einen falschen Eid schwören* RV. 1,23,22. act.: शपथानशप्यत् Bhaṭṭ. 3,32. — 4) med. *Jmd be-*

schwören, obsecrare; mit acc.: सुकृतेन त्वं शपे Hariv. 10396. mit dat.: राघवेण महात्मना। शपे ते जीवनार्हेण ब्रूहि यन्मनसेच्छसि R. 2,11,7. — 5) med. mit acc. der Sache um Etwas flehen: तेन रामेण कैकेयि शपे ते वचनक्रियाम् so v. a. bei diesem Râma beschwöre ich dich, du mögest das Wort wahr machen, R. 2,11,8. — 6) partic. a) शप्त α) verflucht: eine Person MBh. 3,2612. 5,7542. 12,4302. 13,188. Bhâg. P. 1,18,41. 48. 6,17,16. विप्र° 7,8,56. ब्रह्मशप्त R. 1,48,13 (49,14 Gorr.). वश 4,48,13. — β) beschworen, obsecratus: मातरं रक्ष कैकेयीं मा रोषं कुरु तां प्रति। मया च सीतया चैव शप्तो ऽसि R. 2,112,27. fg. — γ) n. Fluch TBr. 3,12,5,1. Kâṭh. 25,9. Schwur, eidliche Versicherung R. Gorr. 2,123,12. — b) शपित α) verflucht: अन्योऽन्यं शपितौ R. 7,58,21. — β) Kathâs. 98,33 fehlerhaft für शापित (caus.).

— caus. शापयति 1) beschwören, adjurare, incantare: Dämonen AV. 4,18,4. Ait. Br. 8,19. — 2) durch einen Schwur betheuern heissen, schwören lassen: सत्येन शापयेद्विप्रं क्षत्रियं वाहनायुधैः। गोबीजकाञ्चनैर्वैश्यं शूद्रं सर्वैस्तु पातकैः॥ M. 8,113. सुकृतैः शापितः स्वैः स्वैः 256. — 3) Jmd beschwören (obsecrare); Jmd Etwas dringend an's Herz legen, Jmd für Etwas verantwortlich machen; mit acc. der Person und instr. der Sache, bei der man schwört, die man Einem an's Herz legt, für die man Einen verantworlich macht. In dieser Bed. nur das partic. pass. शापित zu belegen: कामया (so ed. Bomb.) शापितो राजन्नन्यथा यक्तुमर्हसि MBh. 13, 432. R. Gorr. 2,121,6. 123,10. 3,30,15. 7,45,9. शापितासि मम प्राणैः Hariv. 7102. R. 2,21,45. शापितासि मम प्राणैः पुनरागमनेन च R. Gorr. 2,18,53. 58,24. 4,15,13. 7,45,26. Mṛkkh. 55,21. Kathâs. 86,67. Mârk. P. 23,35. स शापितो ऽस्मद्देहेन यो लेखं वाचयेत्पथि Râga-Tar. 3,208. शापितासि मालति (wohl so zu lesen) लावङ्गिकावलोकितयोर्जीवितेन यदि वाचा न कथयसि Mâlatim. 129,10. Kathâs 98,33 (शापितो zu lesen). शापितो ऽसि न यासि चेत् 5,71. In comp. mit dem im instr. gedachten Begriffe: समागमनशापिताः MBh. 3,37. चित्रमादित्यदेवाङ्घ्रिस्पर्शशापिता। त्वं मया यच्चनाख्याय ममात्मानं गमिष्यसि॥ so v. a. dann mache ich dich dafür verantwortlich, dass ich mich an Vikr. wende Kathâs. 120,127.

— intens. शंशप्यते Vop. 20,8.

— अनु Jmd verfluchen: °शप्त MBh. 16,14.

— अभि dass.: स तानभ्यशपत् MBh. 8,2084. Kull. zu M. 3,58. °शप्त verflucht Spr. 5205. MBh. 13,7219 (nach der Lesart der ed. Bomb., °शस्त ed. Calc.). Hariv. 710. R. 4,40,44. Kumâras. 4,41. Kathâs. 70,36. देवाभिशप्त 57,24. geschmäht Hariv. 913 (die ältere Ausg. °शस्त). 6430 (die neuere Ausg. °शस्त). R. 2,41,3 (ed. Bomb. °शस्त). Kull. zu M. 8, 275. मिथ्याभिशप्ता fälschlich beschuldigt Prab. 23,15. — Vgl. अभिशाप, अभीशाप und मिथ्याभिशाप. — caus. Jmd beschwören, obsecrare: सत्येन माभिरक्ष त्वं वरुणेत्यभिशाप्य कम् Jâân. 2,108. मद्देवासं परिमृज्याभिशाप्य च R. Gorr. 2,9,29.

— अध Jmd verfluchen: °शप्त MBh. 13,7221.

— परि Jmd schmähen: पर्यशाप्सीत् Bhaṭṭ. 4,33. °शप्त n. Fluch Pañkav. Br. 14,6,8 in Ind. St. 10,32, N. 2.

— प्रति Jmd wieder verfluchen: mit acc. der Person R. 7,65,30. mit gen. Bhâg. P. 6,17,37. — Vgl. प्रतिशाप.

— सम् Jmd verfluchen, act. Kathâs. 36,121. °शप्तवान् MBh. 8,1969.

— Vgl. संशप्तक.

शप (von शप्) m. 1) = शपथ, शपन H. 262. Vgl. शाप. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शपण्ड v. l. für शण्डाण्ड gaṇa रेषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शपण्डभक्त ebend.

शपथ (von शप्) Uṇâdis. 3,113. Vop. 23,7. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. = शपन AK. 1,1,5,10. H. 262. = वार (?) H. an. 3,322. 1) Fluch Nir. 7,3. ṚV. 10,87,15. AV. 2,7,1. fgg. 3,9,5. 4,9,5. 18,7. 19,7. 5,14,5. 11,1,25. TBr. 3,10,8,1. शपथैः कष्टैः शप्यमानः R. 2,75,40. fg. शपथान्कृच्छ्रान् शपथीनः R. Gorr. 2,79,25. कुर्वन् 26. मम देवगुरुकृतः शपथः स्यात् Pañkat. 62,2. Schmähung H. an. — 2) Eid, Schwur AK. 3,4,24,149. H. an. Halâj. 5,62. सत्यं शपथेनापि लम्भयेत् M. 8,109. 112. 145. 190. MBh. 7,693. 13,2363. Spr. (II) 1780. (I) 2368. 2952. fgg. °यन्त्रित Kathâs. 32,51. Daçak. 83,13. Verz. d. Oxf. H. 86,a,4. शपथायोपचक्रमुः MBh. 13,4513. शपथं शप् 7,8509. 13,4564. शपाम तीक्ष्णैः शपथैः 4560. शपथं कर् M. 8,110. fg. Jâân. 2,235. MBh. 7, 690. R. 7,95,6. पुनरागमनाय Hit. 68,5. कृतान्योऽन्यापरित्यागशपथम् (so zu lesen) Kathâs. 32,46. (ताम्) शपथैर्निपोड्य Varâh. Bṛh. S. 88,44. सर्व °पूर्वकं वक्ति Verz. d. Oxf. H. 436,a,36. तमुवाच शपथोत्तरम् unter Schwüren Kathâs. 7,49. 10,52. 26,162. 37,20. दूत्याग्युक्ता सशपथम् 61, 76. Prab. 24,3. दत्तशपथा adj. Kathâs. 51,42.

शपथयावन adj. (f. ई) Fluch abwehrend AV. 4,17,2.

शपथयोपन adj. (f. ई) Fluch aus dem Wege räumend AV. 2,7,1.

शपथीय् (von शपथ), partic. °यन्त् Flüche sprechend AV. 5,14,5. 10,1,5.

शपथेय्य (wie oben) m. Flucher AV. 5,31,12.

शपथ्य (wie oben) adj. auf Fluch beruhend ṚV. 10,97,16.

शपन (von शप्) n. = शपथ AK. 1,1,5,10. H. 262. Fluch Taik. 3,2, 9. AV. 1,28,3.

शपनेसर (von शपन) adj. zum Fluchen geneigt Çat. Br. 9,3,1,24.

शप्त 1) adj. und n. s. u. शप्. — 2) m. Saccharum cylindricum Çabdak. im ÇKDr.

शप्तर् (von शप्) nom. ag. Flucher AV. 2,7,5. 6,37,1. 2.

शप्य partic. fut. pass. von शप् P. 3,1,98, Schol.

शफ m. (nur dieses zu belegen) und n. nach den Lexicogrr. = खुर AK. 2,8,2,17. H. 1244. Halâj. 2,286. am Ende eines adj. comp. f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,1,56. शफी f. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. 1) Huf: des Rosses ṚV. 1,116,7. 117,6. 163,5. शफाविव जर्भुराणा तरोभिः 2,39,3. 5,6,7. VS. 25,3. अश्व° Çat. Br. 1,2,2,10. 13,3,8,4. Kâtj. Çr. 20,8,1. 9. चतुः° TBr. 3,8,2,1. सु° Varâh. Bṛh. S. 66,1. — 2) Klaue: des Rindes H. an. 2,302. Med. ph. 3. AV. 9,4,16. 7,10. 10,9,23. 10,1. 12,5,19. Ait. Br. 2,11. Jâân. 1,204. des Schafs und Bocks TS. 2,1,4, 5. कृष्ण° Kâṭh. 24,1. अष्टा° Çat. Br. 6,2,2,15. TBr. 1,2,1,26. TS. 5,4, 11,4. धेनु° 6,1,6,7. Çat. Br. 3,3,1,16. अनेक° Vârtt. zu P. 1,2,73. °ग्रह als Gefäss gebrauchte Klaue Çat. Br. 12,8,2,13. — 3) (nach den 8 Klauen) so v. a. Achtel (vgl. पाद Viertel) ṚV. 8,57,17. TS. 6,1,10,1. Çat. Br. 3,3,3,3. — 4) Kralle VS. 12,4. — 5) ein hölzernes Geräthe um den Topf vom Feuer zu heben Ait. Br. 1,22. Çat. Br. 14,2,1,16. Lâṭj. 1,6,32. — 6) n. Wurzel H. an. Med. — 7) शफौ des Vasishṭha heissen zwei Sâman Kâtj. Çr. 26,5,18. Lâṭj. 1,6,32. — Vgl. एक°

(auch Bhâg. P. 3,10,23), गो°, द्वि°, मुख°, वसिष्ठ°, वि°.

शर्फक (von शफ) m. eine best. Pflanze AV. 4,34,5. — Vgl. गोखुर.

शर्फच्युत adj. von Hufen aufgeworfen: Staub ṚV. 1,33,14.

शफर 1) m. f. (ई) Trik. 3,5,19. eine Karpfenart, Cyprinus Sophore Ham. (ein kleiner und sehr beweglicher Fisch, der in seichtem Wasser lebt) AK. 1,2,3,18. masc. Trik. 1,2,18. H. 1346. Hâr. 187. Megh. 41. Spr. (II) 1918. Kathâs. 25,49. 27,125. fem. Halâj. 3,36. Vâgbh. 6, 34. Ṛt. 3,3. Kumâras. 4,39. Çiç. 8,24. Spr. (II) 59. 3160. (I) 1993. Varâh. Bṛh. S. 56,6. दधार °रूपं भगवान्हरिः Bhâg. P. 8,24,9. 12. 13. 15. Verz. d. Oxf. H. 16,a,20. Am Ende eines adj. comp. शफर Spr. 1970. Als ein grosser Raubfisch erscheint शफर Kathâs. 123,110. Hier und da mit स geschrieben. — 2) f. ई wohl eine best. Pflanze: पूति° Kauç. 27. — Vgl. मत्स्य°, राज° und शाफरिक.

शफराधिप (शफर + अ°) m. ein best. Fisch, Clupea Alosa (इल्लिश) Trik. 1,2,18.

शफरेय adj. (चतुर्थ्वर्थेषु) von शफर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शर्फवत् (von शफ) adj. mit Hufen —, mit Klauen versehen ṚV. 3,39, 6. 5,83,5.

शफशस् (wie oben) adv. klauenweise d. h. in Achteln Pañkav. Br. 15, 1,8. 19,5,4. 23,24,1. 24,8,2.

शफाक्ष (शफ + अक्ष Auge) m. N. pr. eines Mannes; vgl. शाफाक्षि.

शफारुज् (शफ + आ°) m. Hufzerbrecher, Bez. von Dämonen: अङ्कुशं येनारुजासि शफारुजः ṚV. 10,44,9. यातुधान 87,12.

शफारू (शफ + ऊरु) adj. (f. ऊ) P. 4,1,70. Vop. 5,30.

शबर Uģģval. zu Uṇâdis. 3,131. 1) adj. a) = शबल bunt, scheckig Ratnam. 132. — b) einem Çabara gehörig u. s. w.: करोति भगवान्रूपमाटव्यशबराण्यपि (so ed. Bomb.) MBh. 13,733. es ist vielleicht °शा° zu lesen. — 2) m. a) pl. N. pr. eines wilden Volksstammes im Dekkhan; sg. ein Mann dieses Volksstammes; später bezeichnet das Wort einen Wilden überhaupt und wechselt mit किरात, पुलिन्द, भिल्ल. AK. 2,10, 21. H. 934. an. 3,605. Med. r. 220. Halâj. 2,144. Ait. Br. 7,18. Çâñkh. Çr. 15,26,6. AV. Pariç. in Ind. St. 10,319. MBh. 1,6683. 6,2084 (nach der Lesart der ed. Bomb., शरव ed. Calc.). 9,2305. 12,2429. 5620. 13, 732. 2158. 14,832. Hariv. 3274. Varâh. Bṛh. S. 5,38. 9,15. 29. 10,15. 18. 14,10. 16,1. 33. 32,15. 87,10. Bṛh. 11,20. Mârk. P. 57,47. Çatr. 1, 22. P. 5,3,114, Schol. Spr. (II) 2643. Çañk. zu Khând. Up. S. 23. Kathâs. 9,74. fgg. 10,133. fgg. 22,65. fgg. 32,58. fgg. 70. 50,4. 55,219. fgg. 59, 44, fg. 71,4. 10. fgg. 98,15. 18. 101,289. 123,54. 67. 84. Râģa-Tar. 3,33. fgg. Bhâg. P. 2,7,46. Nalod. 3,37. Wilson, Sâñkhjak. S. 193. स्मर° Spr. (II) 1130. शबरालय AK. 2,2,20. Halâj. 2,106. शबरावास H. 1002. मध्यदेशबरिष्कृत MBh. 13,6218. शबरी R. 1,1,55. fgg. (59. fgg. Gorr.). 3,21. 3,76,20. 77,6. fgg. 6,108,30. Uttarar. 14,8 (19,14). Weber, Râmat. Up. 297. Spr. 2213. Kathâs. 123,49. Daçak. 116,17. Verz. d. Oxf. H. 29,b,5. 74,b,16. Hall 203. Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) ungenau शवर geschrieben. — b) N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. mit dem patron. Kâkshîvata, Liedverfassers von ṚV. 10, 169. = शबरस्वामिन् (s. °भाष्य). बौद्ध Verz. d. Oxf. H. 250,b,7 (vgl. शबल). — c) Bein. Çiva's H. ç. 43. H. an. Med. — d) Wasser H. an. Med. — e) = हस्त und शास्त्रविशेष Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. पञ्चशबर, पर्ण° und शाबर.

शबरक (von शबर) m. ein Wilder Spr. (II) 4149.

शबरजम्बु N. pr. einer Oertlichkeit; s. शाबरजम्बुक.

शबरभाष्य n. der von Çabarasvâmin verfasste Commentar Verz. d. Oxf. H. 113,b,45. — Vgl. शाबरभाष्य.

शबरलोध्र m. = श्वेतलोध्र Ratnam. im ÇKDr.

शबरसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 134,a,47.

शबरस्वामिन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 220,a, No. 526. Colebr. Misc. Ess. I, 297. fg. Hall 169. Uģģval. zu Uṇâdis. 4,117.

शबल Uṇâdis. 1,107. 1) adj. (f. ई) P. 4,1,40. आ MBh. und auch sonst. a) scheckig, bunt AK. 1,1,4,26. 3,4,2,24. H. 1398. Halâj. 4,51. 56. Jama's Hunde, Rinder u. s. w. ṚV. 10,14,10. AV. 8,1,9. VS. 24,10. TS. 2,1,8,5. 5,7,19,1. 7,3,18,1. TBr. 1,7,2,6. Pâr. Gṛhj. 1,16. Ind. St. 2,295. fgg. अग्ने सुपंके शबले विपंके यो मा पिशाचो अशने ददम्भ AV. 5,29,6. Khând. Up. 8, 13. Suçr. 1,274,17. अश्वाः MBh. 7,972. सारङ्गशबलाः 971. Varâh. Bṛh. S. 24,35. 30,12. 14. 34,2. 67,9. 82,2. °स्तन Bhâg. P. 3,23,25. मूषिक Verz. d. Oxf. H. 300,a,20. स चक्रे वसुधां कीर्णां शबलैः कुसुमैरिव (शबलां कुमुदैरिव ed. Calc.) MBh. 6,2295. पृथिवी ज्ञसे कुसुमैः शबला (so beide Ausgg.) इव 9,1511. अन्धकारं गिरिगह्वराणां दंष्ट्रामयूखैः शबलं प्रकुर्वन् Ragh. 2,46, v. l. (देशः) महापद्मसरोजलैः । कूलिनीभिश्च शबलः Râģa-Tar. 5,68. पुष्प° (किंशुक, रक्ताशोक, तरु, प्रस्तर) MBh. 6,1688. 2216. 4691. 9,1415. R. 5,83,9. 7,42,12. 15 यूथिकाशबलकेशी Vikr. 100. प्रवालपत्र° (पादप) Hariv. 4028. सतडित्पताकशबलैर्मेघैः Mṛkkh. 84,1. मलतैलपङ्कशबलैर्वेणीपदैः Spr. (II) 112. केशास्थिशकलशबला (वसुधा) 4300. छायामम्भोजिनीनामलिकुलशबलाम् (I) 2013. लूतापटाङ्क° Varâh. Bṛh. S. 46,79. — b) bunt durch Etwas so v. a. gemischt —, versehen mit Etwas (schon mehrere Stellen unter a) könnten hierher gezogen werden): कुसुमशबलैर्विधाग्वर्तिः Spr. 5391. नीलोर्ध्वरेखाशबलेन दत्तद्वयेन Ragh. 5,44. शकुनिशबलनीडानोकह Mâlatîm. 145,12. प्राणिनः सुखिन एव संसेदीश्वरः न दुःखशबलान् Sarvadarçanas. 120,22. 121,1. अविद्याशबलं ब्रह्म Weber, Râmat. Up. 335. Cowell, Kaush. Up. S. 149. न केवलं जडमुपादानकारणं किं तु स्वयंप्रकाशं ब्रह्म शबलम् 24. परमात्मनः पञ्च रूपाणि शुद्धशबलविराड्विदुदेवतासंज्ञानि Verz. d. Oxf. H. 300,a, No. 737. — c) entstellt, verändert: संशब्द Bhâg. P. 5,3,6. चित्तया मुखम् 6,14,21. वैकुण्ठचिन्ताशबलचेतन 7,4,39. °हृदय 10,90,20. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 1,1552. — b) eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 250,b, 19 (aber शबर 7). — 3) f. आ eine scheckige Kuh Bhar. zu AK. nach ÇKDr. als N. pr. einer Kuh R. 1,52,21 (53,23 Gorr.). 7,53,12. — 4) f. ई eine scheckige Kuh AK. 2,9,68. H. 1266, Schol. die Wunderkuh TS. 4,3,11,5. Pañkav. Br. 21,1,5. 3,1. °होम ein best. Opfer s. Lâtj. 9,8,1. Ind. St. 5,437. fgg. — Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शवल geschrieben. Vgl. भाव° (भावशबलता dass. Pratâpar. 59,a,6. 8), लोहित°, शाबलीय, शाबल्य.

शबलता (von शबल) f. Gemischtheit, Gemisch: भावस्य Sâh. D. 244. 249. भाव° Pratâpar. 160,a.

शबलत्व (wie oben) n. dass.: आनन्दशोकशबलत्वमुपैति चेतः Mâlatîm. 161,5.

शवलाक्ष (शवल + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,1764. — Vgl. शतवलाक्ष.

शवलाश्व (शवल + अश्व) m. N. pr. eines Mannes (*scheckige Rosse habend*) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,30. ein Sohn Avikshit's MBh. 1,3741. pl. Bez. der Kinder Daksha's von der Vairaṇî Hariv. 135. VP. 1,15,97. Bhâg. P. 6,5,24.

शवलिका (von शवल) f. *ein best. Vogel* Verz. d. B. H. No. 897. सव° die Hdschr.

शवलित (wie oben) adj. *scheckig* —, *bunt gemacht* Râǵa-Tar. 2,167.

शवलीकृत (von शवल + 1. कर्) adj. dass. Ragh. 13,56. Varâh. Bṛh. S. 48,12.

शब्द Uṇâdis. 4,97. m. Siddh. K. 250,*a*,3 (n. Dhâtupâṭh. in Ind. St. 2,1). am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,932. 9,3053. Kumâras. 1, 1,46. Çâk. 169. Kathâs. 25,125. 1) *Laut, Schall, Ton, Stimme, Geräusch* Naigh. 1,11. Nir. 1,2. 10,12. AK. 1,1,4,16. 6,1. Trik. 1,1,118. H. 1399. Halâj. 1,138. VS. 30,19. यः कश्च शब्दो वागेव सा Çat. Br. 14,4,3,10. 5,4,11. 6,2,6. दुन्दुभेः 5,4,7. काक° Çâṅkh. Gṛhj. 5,5. वीणा° 4,7. वादित्र° Pâr. Gṛhj. 2,11. Kâtj. Çr. 13,3,18. Lâṭj. 6,10,8. उपरतेषु शब्देषु Âçv. Gṛhj. 4,6,7. शब्दोत्पत्ति TS. Prât. 2,1. शब्दः प्रकृतिः सर्ववर्णानाम् 22,1. वर्णपृक्तः शब्दो वाच उत्पत्तिः 23,3. VS. Prât. 1,7. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,24. fg. M. 1,75. 12,98. Suçr. 1,35,20. 313,2. 2,176,18. Kaṇ. 2, 1,25. 2,1. Tattvas. 11. Bhâg. P. 2,5,25. वेदये न च संयुक्तान् शब्दस्पर्शरसान्रूपम् R. 2,64,67. Vet. in LA. (III) 17,19. °मात्रान्न भेतव्यम् Spr. 2955. शब्दं सहन्ते मृगाः Çâk. 14. मधुरान्निशम्य शब्दान् 99. त्रयः शब्दाः Mârk. P. 23,36. sieben MBh. 12,6858. fgg. zehn 14,1418. fgg. शब्दो जले कुम्भस्य पूर्यतः R. 2,64,14. मृदङ्गवेणुवीणानाम् 1,5,19. तुमुल Bhag. 1,13. बाण° M. 4,113. वाद्य° Pańkat. 129,15. पर्ण° MBh. 3,16822. Spr. (II) 3993. पक्ष° Râǵa-Tar. 3,400. ज्या° Çâk. 52. पद° Mṛkkh. 50,12. कोकिलस्य R. 1,64,10. कृकलास° u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,32. fgg. भगवच्छब्दं श्रुत्वा *Stimme* MBh. 1,693. शब्दमाज्ञाय R. 2,75,5. शब्दानुसारेणावलोक्य Çâk. 101,20. जनानाम् Kathâs. 32,67. Pańkat. 123,24. गुरुतरशब्देन रोदितव्यम् Vet. in LA. (III) 24,16. fgg. लब्ध° adj. R. 2,63,10. हरि° *Laut, Ausruf* Hari Weber, Kṛshṇaǵ. 267. धिक्° R. Gorr. 2,37, 15. गीयतां पीयतां चेति शब्दश्चासीद्गृहे गृहे *lautes Rufen* MBh. 1,7649. R. 1,13,13. हा हेति सहसा मुक्तः शब्दः MBh. 3,2219. 2609. मा शब्दः सुखसुप्तानां भ्रातॄणां मे भवेत् *Lärm* 1,6003. मा शब्द इति सर्वत्र प्रचक्रामाथ तां सभाम् Hariv. 2911. मा शब्द इत्येवं ब्रुवतः 5004. शब्दं कर् *einen Laut von sich geben, seine Stimme erheben, laut rufen* P. 4,4,34. Vop. 21,10. R. 5,29,18. fg. Suçr. 1,289,4. शब्दं चकार । भो भ्रातृणो पाञ्चाल्य क्वासि वत्सेकोति MBh. 1,691. Kathâs. 12,153. 32,79. Pańkar. 1,3,62. Hit. 23,8. शब्दं दा dass. Vet. in LA. (III) 24,8. — 2) *Wort* AK. 1,1,5, 2. Nir. 1,2. 16. एकार्थमनेकशब्दम् 4,1. Çat. Br. 14,7,2,23. देवता° Lâṭj. 8,9,3. सर्व° 10,9,2. केश° Âçv. Gṛhj. 1,18,3. Çr. 5,3,7. अकाल° Kâtj. Çr. 25,1,2. पितृशब्दं पुत्रे कृत्वा 15,6,11. शब्दे ऽविप्रतिपत्तिः 1,4, 9. 6,6. 4,3,1. Çâṅkh. Çr. 6,1,3. ṚV. Prât. 1,7. 15. fg. 20. fg. 37. AV. Prât. 4,107. Çâk. 14,19. P. 1,1,68. Maitrjup. 6,22. M. 2,123. Sâh. D. 55. Jogas. 1,9. Varâh. Bṛh. S. 28,2. Sarvadarçanas. 20,15. 30,11. Comm. zu TS. Prât. 1,1. 15. fgg. zu AV. Prât. 4,16. 27. येषां शब्द एव देवता *Verehrer des Buchstabens* Schol. zu Kâtj. Çr. 6,14. बहुशब्दानेकवत्कुर्वन्तः *Plurale* Lâṭj. 2,2,27. so v. a. *Rede:* सुधियो विरमन्ति शब्दात् Bhâg. P. 7,9,19. शब्दस्य विस्तरः Halâj. 4,81. *Ausspruch* Wilson, Sel. Works 1,76. 78. 180. 353. *das heilige Wort* ओम् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,30. Bisweilen werden auch *Wortendungen*, insbes. *Suffixe*, शब्द genannt, z. B. Schol. zu P. 1,1,64. 3,1,62. Vop. 1,13. AK. 3,4,24,150. Gold. Mân. 39. — 1) 2) in der Streitfrage ob शब्द नित्य oder अनित्य sei, ist das Wort bald als *Laut*, bald als *Wort* zu fassen. Ǵaim. 1,9. Sarvadarçanas. 128,17. 130,1. 131,3. fgg. जगन्निदानं स्फोटाख्यो निरवयवो नित्यः शब्दो (λόγος) ब्रह्मैव 140,1. Comm. zu Njâjas. 2,2,13. fgg. — 3) *Name, Benennung, Titel;* आढ्यशब्दं कर्म Âpast. 2,16,1. जातब्राह्मण° M. 10, 122. मान्धातृ° MBh. 3,10425. भीमेति शब्दो ऽस्य गतः पृथिव्याम् 15704. प्राप्ता: स्मो विधवाशब्दं (so die neuere Ausg.) तपि माघे निपातिते (vgl. वैधव्यशब्दं भोद्यामि R. 7,24,30) Hariv. 4812. महर्षिशब्दं लभताम् R. 1, 63,17. 21 (65,20. 25 Gorr.). Spr. (II) 30. Ragh. 2,53. 64. 3,35. 49. 5,22. 18,41. Çâk. 47. 64,21. Vikr. 1. Kathâs. 34,36. 58. Bhâg. P. 2,8,12. तच्छब्दात् *weil es so heisst* Kâtj. Çr. 14,1,24. राज° *Königsname* Çânt. 2,18. जनपद° *Volksname* 24. शब्द *terminus technicus* TS. Prât. 21, 3. — 4) *eine mündliche Mittheilung* (als Quelle unseres Wissens): आप्तोपदेशः शब्दः Kap. 1,102. Njâjas. 1,1,7. स द्विविधो दृष्टादृष्टार्थत्वात् 8. 2,1,47. Sâṅkhjak. 51. Tarkas. 20. Bhâshâp. 51. Colebr. Misc. Ess. 1,304. 403. Kusum. 32,22. Sarvadarçanas. 4,18. 22,22. 113,12. °प्रमाण Kuvalaj. 164,*b*. 162,*a*. — H. an. 2,135 giebt dem Worte शब्द folgende Bedeutungen: अक्षर, यशस्, गीति, वाक्य, ख, श्रवण und ध्वनि. Vgl. अप°, जय° (auch Vikr. 35. Weber, Kṛshṇaǵ. 267), ताल°, नि°, पाद°, प्रति°, वक्र°, मङ्गल°, महा° (आर्तिज lautes Wehklagen MBh. 1, 6111), मृत°, वि°, वेद°, स°, स्तुति°, शाब्द, शाब्दिक.

शब्दकर्मन् adj. *tönen* u. s. w. *bedeutend* Nir. 9,12. P. 1,4,52.

शब्दकल्पद्रु m. Titel des *Wörterbuchs* von Keçava Verz. d. B. H. No. 807. — Vgl. कल्पद्रु.

शब्दकल्पद्रुम m. Titel des bekannten, in diesem Jahrhundert verfassten und in Calcutta gedruckten encyclopädischen Wörterbuchs von Râdhâkântadeva, Gild. Bibl. 340. Wilson, Sel. Works 2,294.

शब्दकार adj. *Töne von sich gebend* P. 3,2,23. Bhaṭṭ. 5,100.

शब्दकारिन् adj. dass. Nir. 5,16. 6,16.

शब्दकोश m. *Wortschatz*, *Wörterbuch* Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,26. 188,*a*,4.

शब्दकौस्तुभ m. Titel eines unvollendet gebliebenen Auszugs aus dem Mahâbhâshja von Bhaṭṭoǵi Colebr. Misc. Ess. 2,43. 41. Verz. d. B. H. No. 729. 764. Verz. d. Oxf. H. 160,*a*, No. 352. 162,*b*,26. fg. 177,*a*,16.

शब्दक्रिय adj. = शब्दकर्मन् P. 1,4,52, Vârtt. 1.

शब्दग (शब्द + 1. ग) adj. 1) *Laute vernehmend:* श्रोत्र Bhâg. P. 3,26, 32. — 2) *Laute von sich gebend:* सर्व° *allerlei* MBh. 6,3159. 4705.

1. शब्दगति f. *Tonkunst, Gesang* Varâh. Bṛh. S. 68,111.

2. शब्दगति adj. = शब्दग *Laute von sich gebend* Hariv. 11430 nach der Lesart der neueren Ausg.

शब्दगोचर m. *Object der gesprochenen Worte, an den eine Rede gerichtet ist, von dem die Rede geht*, Bhâg. P. 3,15,11. = वेदान्तिकपेय

nach dem Comm.) 15.

शब्दग्रह m. *Ohr (Auffasser des Lauts)* AK. 2,6,2,45. H. 573, Schol.

शब्दग्राम m. *die Gesammtheit der Laute* H. 1414. Halâj. 5,25.

शब्दघोषा f. Titel eines *grammatischen* Commentars Colebr. Misc. Ess. 2, 46.

शब्दचन्द्रिका f. Titel eines medicinischen *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 195,*b*, No. 453.

शब्दचित्र m. *Lautspiel, wie Alliteration* u. s. w. Pratâpar. 12,*b*,17.

शब्दचिन्तामणि m. Titel eines Commentars zu Pâṇini Verz. d. B. H. No. 728.

शब्दतरंगिणी f. Titel eines *Wörterbuchs* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 123.

शब्दत्व (von शब्द) n. *das Laut-Sein:* शब्दो नित्यः शब्दत्वात् Tarkas. 4.

शब्दनं (von शब्दय्) 1) adj. *tönend, lautend, Töne von sich gebend* P. 3,2,148, Schol. AK. 3,1,38. H. 348. — 2) n. *das Reden* —, *Sprechen über* (geht im comp. voran) Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,39. 49,*a*,44.*b*,4. fg.

शब्दनिर्णय m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,*a*,1.2.

शब्दपति m. *nur dem Namen nach Herr,* — *Gebieter:* क्षितेः Ragh. 8,51.

शब्दपात entweder adj. *wohin der Schall noch reicht,* oder °पातम् adv. *so weit der Schall reicht* Bhaṭṭ. 5,100, v. l.

शब्दपातिन् adj. zur Erklärung von शङ्कुप Nir. 6,33. nach der Analogie von शब्दवेधिन् würde es *dem Schall nach fliegend* bedeuten.

शब्दप्रकाश m. Titel eines *Wörterbuchs* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

शब्दप्रकाशिकाद्विरूपकोश m. desgl. Verz. d. Kop. H. 103,*a*.

शब्दप्रभेद m. desgl. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46. °कार Randbemerkung beim Schol. zu H. 494.

शब्दप्राश् (nom. °प्राट्) adj. *nach einem Worte fragend* Schol. zu P. 6, 4,19. 8,2,36 und 3,2,178, Vârtt. 1.

शब्दप्रामाण्यवाद m. Titel eines Werkes Hall 77.

शब्दबोधप्रकार m. desgl. Hall 55.

शब्दबोधविचार m. desgl. ebend.

शब्दब्रह्मन् n. *das in Worte gefasste* Brahman d. i. *die heilige Schrift:* द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये शब्दब्रह्म परं च यत्। शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ Maitrjup. 6,22 (= MBh. 12,8540. fg. 9707. fg.). Bhag. 6,44. Bhâg. P. 3,11,34. 12,48. 4,29,45. 6,16,51. Uttarar. 27,19. fg. (36,11). 28,1.2 (37,3). Pańkar. 4,3,55. Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,17. 104,*a*, No. 160. *b*,15.17. 185,*a*, No. 421. शब्दात्मब्रह्मन् (?) Weber, Râmat. Up. 335. — Vgl. स्वरब्रह्मन्.

शब्दब्रह्ममय adj. von शब्दब्रह्मन् Pańkar. 3,15,56.

शब्दभिद् f. *Wortverdrehung* Bhâg. P. 7,15,13.

शब्दभृत् adj. *nur den Namen von Etwas führend, nur dem Namen nach Etwas seiend* Bhâg. P. 7,15,13, v. l.

शब्दभेद m. Titel eines *Wörterbuchs* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

शब्दभेदप्रकाश m. desgl. ebend. Notices of Skt Mss. 118. Verz. d. Oxf. H. 188,*b*,13 und No. 429.

शब्दभेदिन् 1) adj. = शब्दवेधिन्; ein Pfeil R. im ÇKDr. Bein. Arǵuna's Trik. 2,8,17. — 2) m. *After* Çabdârthak. bei Wilson.

शब्दमणिपरिच्छेदालोक m. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 670. fg.

शब्दमय (von शब्द) adj. 1) *aus Lauten bestehend,* — *gebildet* VS. Prât. 1,27. — 2) *tönend, Laute von sich gebend* Hariv. 11430 (v. l. शब्दगति). 15274. — 3) *aus einem Worte bestehend,* — *gebildet:* नगःशब्दमयेन नाम्ना Ragh. 18,5.

शब्दमाला f. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 192,*b*, No. 437.

कातन्त्र° s. u. कातन्त्र.

शब्दय् (von शब्द), °यति (भाषणे, शब्दक्रियायाम्, उपसर्गादाविष्कारे) Dhâtup. 33,40. 1) *Töne von sich geben:* कूजद्भिर्नूपुरैर्दिव्यैः शब्दयन्त्य इतस्ततः Bhâg. P. 7,4,11. *laut rufen, schreien* Çiç. 11,47. Pańkat. 224,9. शब्द्यते *es wird geplappert* Nir. 1,18. रासभशब्दित n. *Geschrei* Pańkat. 249,6. *Jmd rufen, anrufen:* एकैकं स ततस्तत्र नामग्राहमशब्दयत् *bei Namen* Kathâs. 100,24. आदित्यमुच्चैरूर्ध्वं सन्तं गायन्ति शब्दयन्ति स्तुवन्तीत्यभिप्रायः Çańk. zu Khând. Up. S. 89. — 2) *verkünden, mittheilen:* ज्ञानेन वैयासकिशब्दितेन Bhâg. P. 1,18,16. — 3) pass. *heissen, genannt werden:* यथा तु प्रवरं तस्य शीर्षाणामिह शब्द्यते MBh. 3,14400. भगवानिति शब्द्यते Bhâg. P. 1,2,11. 2,10,7. शब्दित *heissend, genannt* Trik. 3,3,155. तस्मिंस्तत्कलुषं सर्वं समाप्तमिति शब्दितम् MBh. 12,1195. पृथुरिति शब्दितः 1031. 14,623. Hariv. 7168. 14982. Nârada bei Kull. zu M. 8,148. Bhâg. P. 8,24,38. Verz. d. Oxf. H. 189,*a*, No. 431. एष ब्रह्ममयो (!) ज्योतिर्ब्रह्मशब्देन शब्दितः Hariv. 11588. भगवच्छब्द° Bhâg. P. 11, 15,16. दान° *mit dem Worte* दान *belegt* MBh. 13,7596. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 492. zu Khând. Up. S. 52. Bhâg. P. 4,3,23. Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,1. — Vgl. शब्दाय्.

— अनु 1) *Etwas erzählen, mittheilen, besprechen:* °शब्दित R. Gorr. 1,4,52. 107. *Etwas erwähnen, sprechen von:* °शब्दित Hariv. 7774. पराशरानुशब्दित MBh. 12,12976. — 2) *Jmd* (acc.) *Etwas sagen, mittheilen:* °शब्द्य Hariv. 7305. दुर्गमो ऽयं जनस्तत्र किमर्थमनुशब्दितः 7140.

— अभि 1) *besprechen, erwähnen, mittheilen:* °शब्दित M. 6,82. — 2) *benennen, bezeichnen:* एतस्यैतदक्षराभिशब्दयन्ति Âçv. Çr. 6,10,23. °शब्द्यते Mârk. P. 102,9. °शब्दित *genannt:* सुरभीत्यभिशब्दिता MBh. 1, 3927. 5,5270. Suçr. 1,249,9.

— परि *besprechen, erwähnen, mittheilen:* °शब्दित MBh. 12,2161.

— वि *benennen, bezeichnen:* °शब्दित R. Gorr. 1,27,23. — Vgl. विशब्दन.

— सम् 1) *ausrufen:* अयमेकोऽस्मीति संशब्द्य मतं संशोधयाम्यहम् MBh. 1, 3215. — 2) *besprechen, erwähnen, aufführen:* °शब्द्यमान (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 12,9893. °शब्दित 4775. 9896. — Vgl. संशब्दन.

शब्दयोनि m. 1) *Ursprung* —, *Quelle des Wortes* Bhâg. P. 3,1,34. 4, 32. 8,7,25. — 2) *Verbalwurzel* AV. 3,4,14,68.

शब्दरत्न n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,5. eines Commentars zu Bhaṭṭoǵi's Manoramâ Colebr. Misc. Ess. 2, 13. 41.

शब्दरत्नाकर m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 351,*b*, No. 832.

शब्दरत्नावली f. desgl. Colebr. Misc. Ess. 2,56. Verz. d. Oxf. H. 192, *b*, No. 439. *b*, No. 440. 196,*a*,22.

शब्दरहित adj. *geräuschlos:* यात Varâh. Bṛh. S. 68,115.

शब्दराशिमहेश्वर m. *der grosse Herr des Alphabets,* Beiw. Çiva's (vgl. शिवसूत्र) Verz. d. B. H. No. 911.

शब्दलिङ्गार्थचन्द्रिका f. Titel eines *Wörterbuchs,* in dem auf das Ge-

schlecht und die *Bedeutung* der Wörter Rücksicht genommen wird, Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,4.

शब्दयज्ञा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144. 4,77.

शब्दवत् (von शब्द) adj. gaṇa रसादि zu P. 5,2,95. 1) *tönend, Töne —, Laute von sich gebend* Nir. 2,24. भूतानि Hariv. 15119. दीप *knisternd* Varâh. Bṛh. S. 84,4. शब्दवत् adv. *laut, geräuschvoll:* तदाश्रु नेत्रैर्मुमुचुर्हि श° MBh. 7,60. 13,5051. Mârk. P. 34,60. — 2) *den Laut in sich bergend, mit der Eigenschaft des Lautes behaftet:* अनिल Bhâg. P. 2,5,26.

शब्दवारिधि m. *Wortmeer* so v. a. *Sprachschatz* Verz. d. Oxf. H. 171,*a*, No. 382. — Vgl. शब्दोदधि.

शब्दविद्या f. *Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 136,*a*, No. 259. Daçak. 60,13. Hiouen-thsang I,73.174. Vie de Hiouen-thsang 95.152. °शास्त्र 93.164.

शब्दवेध m. *das Schiessen —, Treffen nach dem blossen Schalle* (ohne dass man das Ziel sieht) MBh. 3,15064. R. Gorr. 2,65,18.

शब्दवेधित्व n. nom. abstr. von शब्दवेधिन् MBh. 1,5252. R. 4,28,22. R. Gorr. 2,65,9. 66,15.

शब्दवेधिन् adj. *schiessend —, treffend nach dem blossen Schalle* (ohne das Ziel zu sehen) Nir. 6,33. R. 2,62,4. 63,10. Vet. in LA. (III) 31,2. Bein. Arǵuna's Dhanaṅǵaja im ÇKDr. Vgl. शब्दश्रवणाद्वेधिन् R. Gorr. 2,102,3.

शब्दवेध्य 1) adj. *worauf man nach dem blossen Schall* (ohne das Ziel zu sehen) *schiessen muss* R. ed. Bomb. 1,5,20. — 2) n. = शब्दवेध R. 2,63,12. 64,56.

शब्दशक्ति f. *Wortbedeutung* Pratâpar. 17,*a*,9. *b*,1.5. Verz. d. Oxf. H. 211,*b*, No. 499. °प्रकाशिका f. Titel eines Werkes Hall 55. Verz. d. Kop. H. 102,*b*. Notices of Skt Mss. 104. °प्रबोधिनी f. Titel eines Commentars zu diesem Werke ebend.

शब्दशब्दार्थमञ्जूषा f. Titel eines *Wörterbuchs* (*eine Kiste —, ein Korb mit Wörtern und Wortbedeutungen*) Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,3. 4.

शब्दशास्त्र n. *Grammatik* MBh. 13,5463. Spr. (II) 243. 3575. Kathâs. 6,118. 7,14. Pańkat. 4,17 (ed. orn. 1,20). Pratâpar. 62,*b*,8.

शब्दशेष adj. *von dem nur der Name —, die Erinnerung übrig geblieben ist:* मान Spr. 4688. प्रभु° *nur noch den Titel «Gebieter» führend* (d. i. *nicht mehr Gebieter seiend*) Ragh. 5,22.

शब्दश्लेष m. *Calembourg* Mallin. zu Çiç. 9,31.

शब्दसंज्ञा f. *terminus technicus, ein grammatischer Kunstausdruck* P. 1,1,68. भगवच्छब्दसंज्ञा Bhâg. P. 5,12,41 ist zu zerlegen in भगवच्छब्दः संज्ञा यस्य.

शब्दसंदर्भसिन्धु Titel eines modernen *Wörterbuchs* Wilson, Dict. 1te Aufl. xxxviii.

शब्दसंभव m. *die Quelle des Schalles*, Bez. des Windes (der Luft) Hariv. 13940. सर्व st. शब्द die neuere Ausg.

शब्दसाधन adj. *mit dem blossen Schalle zum Ziele kommend*, von Pfeilen, die das Ziel treffen nach dem blossen Schalle, der daher kommt, MBh. 3,854.

शब्दसाह adj. dass.: यन्त्र MBh. 3,853.

शब्दसिद्धि f. *richtige Wortbildung* Verz. d. Oxf. H. 210,*b*, No. 497. °निबन्ध m. Titel eines neueren Schulbuches Z. d. d. m. G. 1,201.

शब्दस्फोट m. *das Knistern:* वह्नेः Kâm. Nîtis. 7,16.

शब्दस्मृति f. Bez. *einer best. Wissenschaft* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3.

शब्दहीन n. *der Gebrauch eines Wortes in einer Form oder in einer Bedeutung, die entweder gar nicht oder doch nicht von mustergültigen Autoren anerkannt werden*, Kâvjâd. 3,125.148. शब्दशास्त्रकृतं वाक्यं शब्दहीनं प्रकीर्त्यते Pratâpar. 62,*b*,8.

शब्दाकार (शब्द + आ°) m. *Grammatik:* °कार Verz. d. Oxf. H. 175,*b*,4.

शब्दाक्षर (शब्द + अ°) n. *ein lautes —, hörbar gesprochenes* ओम् Amṛtabindûp. in Ind. St. 2,62, N. 1.

शब्दाख्येय (शब्द + आ°) adj. *was sich laut sagen lässt* Mṛkkh. 101.

शब्दाधिष्ठान n. *Ohr* (*Standort des Lauts*) Trik. 2,6,31. H. 573.

शब्दानित्यतारहस्य n. Titel eines Werkes Hall 55.

शब्दानुकारिन् adj. *schallnachahmend* Nir. 9,12. 14. 12,13.

शब्दानुकृति f. *Schallnachahmung, Onomatopöie* Nir. 3,18. 5,22.

शब्दानुशासन n. *Wortlehre, Grammatik* Pat. in Mahâbh. 2. H. 4. Verz. d. B. H. No. 766. 769. Verz. d. Oxf. H. 171,*a*,13. 176,*a*,1. *b*, No. 401. Colebr. Misc. Ess. 2,44. Sarvadarçanas. 135,8.fgg. 136,21. 137,22.

शब्दानुशिष्टि f. *Wortkenntniss, grammatische Kenntniss* Sarvadarçanas. 137,21. fg.

शब्दापय् (von शब्द), °यति und °यते *Jmd herbeirufen, zu sich rufen* R. 2,59,7. 7,82,20. 88,16. 93,9. 96,1.

शब्दाब्धि m. *Wortmeer*, Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 374,*a*, No. 295.

शब्दाभिवह adj. *lautzuführend, schallleitend:* सिरा *Gehörgang* Suçr. 2,361,14. 14.

शब्दाय् (von शब्द), °यते *einen Ton von sich geben, ertönen, schreien* u. s. w. P. 3,1,17. Vop. 21,10. Nir. 2,9. 11,9. शब्दायमाने पटहे कर्णदारिणि MBh. 6,1887. Suçr. 1,277,2. शब्दायन्ते मधुरमनिलैः कीचकाः पूर्यमाणाः Megh. 57. Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, N. शब्दायमानस्य शृगालवृन्दस्य Pańkat. 64,3. गर्दभः शब्दायितुमारब्धः 249,5.6. 254,21. Bhaṭṭ. 5,52. 17,91. Vgl. शब्दय्. — caus. शब्दाययति *einen Laut ertönen —, schreien* u. s. w. *lassen durch* (instr.) P. 1,4,52, Vârtt. 1. देवदत्तेन Siddh. K. *Jmd* (acc.) *zum Schreien bringen durch* (instr.) Vop. 5,5.

शब्दार्णव (शब्द + अ°) m. *Wortmeer*, Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,3. 126,*a*,20. fg. 183,*a*,1. 192,*b*, No. 437. 195,*b*,7. Med. Anh. 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,2. 150. 2,7. 13. 99. 103. 119 u. s. w.

शब्दार्थ m. 1) du. = अर्थशब्दौ *Laut* (*Lautform*) *und Bedeutung* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. Sâh. D. 2,19. °गर्भवत् Weber, Râmat. Up. 335. — 2) *Bedeutung —, Wesen der Laute* VS. Prât. 8,43. Çikshâ 2 in Ind. St. 2,348. — 3) *Bedeutung eines Wortes;* s. शब्दशब्दार्थमञ्जूषा. — 4) *Bedeutung der mündlichen Mittheilung* (als Quelle des Wissens) Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582.

शब्दार्थकल्पतरु m. Titel eines werthlosen *Wörterbuchs* aus dem Anfange dieses Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 196,*a*, No. 455.

शब्दार्थतर्कामृत n. Titel eines Werkes Haug 79.

शब्दार्थरत्न n. Titel einer modernen *Grammatik* Z. d. d. m. G. 14,565. fgg.

शब्दार्थसारमञ्जरी f. Titel eines Werkes Hall 58.

शब्दालंकार m. *Schmuck des Lautes, — des Wortes, der Lautform*

(*Alliteration, Reim u. s. w.*) Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,1. 207,*a*,23. 208,*a*, No. 489. 209,*b*, No. 493. 210,*a*, N. 1. — Vgl. अर्थालंकार.

शब्दालोक (शब्द + आ°) m. Titel eines Werkes Hall 59. °रहस्य n. desgl. 39. fg. 59. °विवेक m. desgl. 39.

शब्दिन् (von शब्द) adj. *von Geräusch begleitet* AV. 19,36,3. रत्नमितो-त्कृष्ट° (°नादिन् die neuere Ausg.) Hariv. 8129.

शब्देन्दुशेखर Titel eines Commentars zur Siddhântakaumudî Colebr. Misc. Ess. 2,13. fg. 41. Hall 137. Verz. d. Oxf. H. 161,*a*, No. 354. Notices of Skt Mss. 202. °दोषोद्धार m. Titel *einer Nachweisung von Fehlern in diesem Werke* 85. — Vgl. बृहच्छब्देन्दुशेखर.

शब्देन्द्रिय (शब्द + इ°) n. *das Organ zur Wahrnehmung der Laute, Ohr* Suçr. 1,3:3,2.

शब्दोदधि m. *Meer der Worte, Wortschatz* Verz. d. Oxf. H. 171,*a*,9.

1. शम्, शमीष, शमीध्वम् P. 7,3,95 und die Erkll. शम्यतु (s. u. 2), श-शमे, शशमते 3. sg., अशशमिष्ट, अशशमिष्ठाः, partic. शमितं. 1) *sich mühen, eifrig sein, arbeiten;* insbes. von der Thätigkeit beim Cultus. RV. 6,1, 9. इमे यज्ञेभिः शशमे शमीभिः 3,2. अधयस्तैं सुदामेवे धिया मर्तः शशमते 2,4. अधंमित्वा स मर्त्यः शशमे देवतातये 8,90,1. ध्रुवमयो ध्रुवमुताशमिष्ठाः 3,29,16. 5,2,7. सुशमि शमीध्वम् TBr. 3,6,6,4. — 2) *zurichten, zubereiten:* स इद् देवेभ्यो कविः शमीष VS. 1,15. यीतं कविः शमितम्, शमिता यज्ञध्यै 17,57. सूचीभिः शम्यन्तु त्वा 23,33. 37. 40. कस्ते गात्राण्यि शम्यति 39.42. In den entsprechenden Stellen lesen TS. und Kâth. शिम्यन्तु, शिम्यति u. s. w. — 3) partic. शशमानं *eifrig bemüht, beschäftigt, fleissig;* namentlich in der Arbeit für die Götter Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). 4,3. Nir. 6, 8 (= शंसमान). RV. 1,85,12. शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य। विद्वा कामस्य वेनतः 86,8. 113,20. 142,2. 3,18,4. 4,2,9. 13. अवस्यवः शशमानास उ-क्थैः 16,15. 51,7. 4,22,8. वसु 23,2. 4. सुम्वन्त् 31,8. 1,141,10. 8,55,2. — 4,41,3. गव्यं चिद्रूर्वं नरः शशमाना अपं व्रन् 5,29,12. यो वः शर्मं श-शमानस्य निन्दात् 42,10. यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति 1,151,7. 2,12, 14. 20,3. 8,55,2. 10,11,5. शंसं: शशमानस्य 64,10. 92,7. उत्तं अग्ने शश-मानस्य वाजाः (निष्कृताम्) 142,6. AV. 12,2,40. ये अग्रवः शशमानाः परैयुः 18,2,47. VS. 20,65. — Vgl. κάμνω.

2. शम्, शाम्यति Dhâtup. 26,92 (उपशमे). P. 7,3,74. Vop. 11,3. 5. (प्र) शमेत् R. Gorr. 1,8,14. शशाम, अशमत्: im Epos aus metrischen Rücksichten auch med.; शमित्वा und शान्त्वा P. 7,2,56. Vop. 26,208. absol. शमम् und शामम् (angeblich vom caus.) P. 6,4,93, Schol. pass. impers. शम्यते, अशमि P. 7,3,34. Vop. 24,6. partic. शान्त s. bes. *ruhig —, still werden, befriedigt sein; aufhören, sich legen, erlöschen:* भूतान्यशाम्यम् VS. 14,31. इमो लोकावशाम्यताम् TS. 2,5,8,2. नो म्वेवाशाशमत् *es ist noch nicht zur Ruhe gekommen* Çat. Br. 1,7,4,7. शाम्य मा शुचः MBh. 2,1936. 5,7319. शाम्येत्प्रत्यपकारेण नोपकारेण दुर्जनः Kumâras. 2,40. समत्सरो ऽपि शशाम तेन क्षितिपाललोकः Ragh. 7,3. Spr. (II) 2026. (I) 2132. Kathâs. 14,51. Prab. 5,14. Bhâg. P. 1,6,36. Bhatt. 14,106. अस्ता-र्थौ शाम्यतो *beruhigt* MBh. 1,6362. 4,651. R. 4,44,45. शाम्यते MBh. 5,3864. नहि ते जातु शाम्येरन्नते राज्येन 4678. यदा शाम्यति विग्रुपः Çat. Br. 14,2,2,28. Shadv. Br. 5,10. Çâñkh. Grhj. 6,6. Kauç. 85. 116. शू-लम् Suçr. 2,347,1. आक्रन्दितध्वान Râga-Tar. 3,17. न जातु कामः कामा-नामुपभोगेन शाम्यति Spr. (II) 3241. (I) 4678. विग्रहः Kathâs. 56,96. वै-रम् MBh. 14,2509 (med.). पित्तं शर्करया Spr. 3243. वृद्धं रजः Bhatt. 17, 63. शाम्यन्निमेष 11,31. अस्त्रम् Mârk. P. 63,35. छिन्नेन छिन्नं शाम्येदुष्कृ-तेनेव दुष्कृतम् Râga-Tar. 5,400. शेमुश्च पापानि नरेन्द्रसूनोः Hariv. 8404. अशेषाणि घोराणि Mârk. P. 58,72. Pankat. 4,3,4 (साम्येत् gedr.). दिव्यम् (sc. वैकृतम्) Varâh. Brh. S. 46,5.48,84. व्राह्मणास्तनधीयानस्तृणाग्निरिव शाम्यति M. 3,168. तेजः 9,321. तेजांसि च तमांसि च MBh. 13,3038. अ-ग्निमाकृती Hariv. 95 (med.). 13954 (शाम्यमाने तु समरे पावके mit der neueren Ausg. zu lesen). दवाग्निः Ragh. 2,14. कोपाग्निः Spr. (II) 3422 (med.). शशाम दृष्ट्वा न पुनः क्रन्दितध्वनिः Kathâs. 16,15. देहदाहः Gît. 7,41. Bhâg. P. 9,3,12.

— caus. 1) शमयति (hier und da auch med. aus metrischen Rücksichten) Dhâtup. 19,70. P. 6,4,92. Vop. 18,24. अशीशमत्; Bildung des pass. P. 6,4,62. 93. Vop. 24,5. partic. शमित (nach P. 7,2,27. Vop. 26,114 und den Lexicographen angeblich auch शान्त). *a) beruhigen, stillen, beschwichtigen; zurechtbringen überh.; einen Fehler gut machen, placare:* रोगम् AV. 2,3,4. अग्निम् 3,21,8. मन्युम् 7,74,3. VS. S. ५८. शुचम् TS. 5, 1,5,1. Air. Br. 1,13. 3,36. 6,21. das Feuer शम्यशमयत् TBr. 1,1,3,11. 6,7. केलिम् 2,1,6. वरुणम् TS. 2,1,9,3. 3,4,4,3. लोकेभ्यः (abl.) 5,4,3, 4. प्राणेभ्यं एवास्य शुचं शमयति 6,3,9,1. — चित्तं विक्षिप्तम् Vedântas. (Allah.) No. 41. क्रुद्धं जनार्दनम् । अर्जुनः शमयामास MBh. 3,468. R. Gorr. 2,21,1. Kâm. Nitis. 12,40. Bhâg. P. 4,30,46. मृगास्त्र (boni ominis) शम-यन्तः पक्षिणः (mali ominis) R. Gorr. 1,76,11. अथर्वा सृजते घोरमद्भुतं श-मयेत्तथा AV. Pariç. in Ind. St. 1,296. पापकृत्याम् MBh. 1,672. ब्रह्मास्त्रे-णैव सर्वेनशीशमत् 7,8624. उपद्रवम् Kathâs. 115,112. दैवं प्रतिकूलम् Çâk. 7,16. शान्तिभिः Varâh. Brh. S. 43,61. दुरितानि 103,13. 104,45. तपः Kumâras. 2,56. तद्वचः MBh. 1,576. अस्त्रमस्त्रेण obend. und 4,398. Hariv. 14008. अश्मवर्षं वायुं च MBh. 5,2394. वज्रविद्रवम् Râga-Tar. 1,184. वि-कृतीः Pankat. 3,13;22. पापम् Mârk. P. 108,29 (med.). कृच्छ्रम् Bhâg. P. 4,30,4. कश्मलम् 3,9,28. भयम् MBh. 5,238 (med.). R. Gorr. 1,76,14. 3, 10,14. दर्पम् MBh. 14,2257. पराभवव्यलीकम् Ragh. 4,87. आधिम् 8,27. संरम्भम् 15,85. प्रकृतिविरागम् 17,55. तृषम् Spr. 2056. दोषान् Mârk. P. 100,17. दुःखम् MBh. 3,72. Kathâs. 118,176. शमितशेषतदाय 2,75. वि-षादम् Bhâg. P. 1,11,1. शोकम् 3,4,23. रोषं समुत्थम् 17,29. क्रोधम् R. 4, 6,1. प्रकोपम् Kâm. Nitis. 15,22. परिदेवितम् Bhâg. P. 4,17,25. वापुम् Suçr. 1,23,10. अवतापम् Gît. 1,10. परितापम् Çâk. 104. Bhâg. P. 6,9,40. क्षामम् Râga-Tar. 1,205. क्रन्दितध्वनिम् 4,296. दुर्वचः Kathâs. 32,90. आतपम् Khandom. 53. संसारम् Prab. 108,17. बुद्धिं मत्स्यो ऽग्निमिव R. 4, 61,22. बलमुद्दृत्तमग्निमिवाम्भसा 9,75. यथा वह्निं मन्युम् Bhâg. P. 10,89,4. अग्निम् MBh. 1,1136. दावम् 8297. 4,397 (med.). 5,1880. R. 5,87,10. Rt. 1,4. Ragh. 7,45. Megh. 54. ad 18. Spr. (II) 2723. (I) 2940. Râga-Tar. 4, 126. Bhâg. P. 7,9,25. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 3. अशमितनख so v. a. *nicht in Ordnung gehalten, vernachlässigt* Megh. 89, v. l. für अनियमितनख. — *b)* euphemistisch so v. a. *zum Tode bringen; Jmd aus dem Wege räumen, unschädlich machen, vernichten:* प्रज्ञो पशून् TS. 3,1,2,2. वैनतेयशमितस्य भोगिनः Ragh. 11,59. देवकण्टकम् MBh. 3, 14620. Hariv. 8178 (med.). राक्षसान् MBh. 9,2255. 4,1521. संहर्तं प्रजाः कालं कालः शमयते पुनः Spr. (II) 1696. *Jmd bezwingen, überwinden:* श-मयति गजानन्यान्गन्धद्विपः कलभो ऽपि सन् (I) 5063. पत्रबलम् Ragh. 9,

12. संग्रामे ललाटंतपं रविम् Bhaṭṭ. 6,99. प्राशमीत् *sich unterwerfen* Kathâs. 19,89. — c) *sich beruhigen* so v. a. *abstehen von Etwas* MBh. 1,7023. — 2) शामयति (Vop. 18,24) aus metrischen Rücksichten: द्रोणास्त्रम् — अशामयत् (am Ende eines Çloka) MBh. 7,6000. तस्मिंस्तमसि शामिते (नाशिते ed. Bomb.) 9,633. pass. शाम्यताम् R. 5,41,4. Mârk. P. 114, 33 in der Bed. *werde aus dem Wege geräumt*, — *unschädlich gemacht* vielleicht fehlerhaft für शम्यताम्.

— intens. शंशमि, शंशान्तम् P. 6,4,15, Schol. *vollständig erlöschen:* तेजांसि शंशमां चक्रुः Bhaṭṭ. 14,67.

— अनु *hinterher ruhig werden,* — *aufhören,* — *sich legen:* °शाम्यत med. Bhâg. P. 10,86,11. वादस्तमनु (so nach dem Comm.) शाम्यति 11,22,6.

— अभि *aufhören, sich legen:* कृत्स्ना संज्ञापले, अभिशाम्यति MBh. 12,6020.

— अव partic. °शान्त *erloschen* Ait. Br. 3,34.

— समव caus. *placare:* चितिं समवशमयति Çat. Br. 7,3,2,1. 2.

— उप *ruhig* —, *still werden; aufhören, sich legen, erlöschen:* खलैः केनोपशाम्यति Spr. 3197, v. l. MBh. 3,1405. Bhâg. P. 11,20,16. Kull. zu M. 8,429. नोपशाम्यति मे मनः MBh. 3,1008. उपशाम्यतु ते बुद्धिः Bhaṭṭ. 20,5. दुःखं शारीरम् MBh. 3,72. शब्दः 16,38. रजो भौमम् 4,1051 (उपा° ed. Bomb.). 1775. 6,78. अग्निः Âçv. Gṛhj. 1,9,3. Ait. Br. 7,5. Nir. 4,14. Kauç. 73. Khând. Up. 2,12,1. Spr. 2975. कोपाग्निः MBh. 13,7178. med.: त्यक्त्वा मन्युमुपशाम्यस्व (व्युप° ed. Bomb.) 6,5812. उपशाम्येरन् (अग्नयः) Ait. Br. 7,8. यथा निरिन्धनो वह्निः स्वयोना उपशाम्यते। तथा वृत्तिक्षयाच्चित्तं स्वयोना उपशाम्यते ॥ Maitrjup. 6,34. उपशान्त *beruhigt*, von Personen Kathâs. 72,100. Bhâg. P. 3,22,27. 5,4,13. 7,14,3. उपशान्तात्मन् adj. 1,13,50. 4,13,7. *aufgehört, sich gelegt habend:* °वैर adj. Varâh. Bṛh. S. 8,30. *erloschen* Praçnop. 3,9. R. 4,17,2. Vgl. उपशम fg. und उपशान्ति. — caus. *beruhigen, stillen, beschwichtigen, aufhören machen, placare* Varâh. Bṛh. S. 97,17. Daçak. 67,18. Verz. d. Oxf. H. 145, *b*, No. 306, Z. 13. mit verlängertem Wurzelvocal (aus metrischen Rücksichten): पुण्यायुधम् — उपशामय MBh. 1,6577. अगस्त्येनापि वातापिः किमर्थमुपशामितः so v. a. *zur ewigen Ruhe gebracht* 3,8541. 8645. मुखवातोपशामित *durch Blasen abgekühlt* (Speise) Mârk. P. 50, 45. — *Vgl.* उपशमन fg.

— अभ्युप, partic. °शान्त *gestillt, abgekühlt:* °मन्मथ Ṛt. 1,1.

— व्युप *sich beruhigen, aufhören, sich legen:* त्यक्त्वा मन्युं व्युपशाम्यस्व (so ed. Bomb.) MBh. 6,5812. इयं चिन्ता मे शश्वन्न व्युपशाम्यति 5,2363. ततो व्युपशशाम 7,9427. न चापि वैरं वैरेण व्युपशाम्यति Spr. (II) 3233. Vgl. व्युपशम.

— समुप dass.: शब्दः समुपशाम्यति MBh. 12,10583.

— नि caus. *zur Ruhe —, zurecht bringen* AV. 6,52,3. मन उद्युतम् 111,2.

— प्रणि P. 8,4,17. Vop. 8,22. 11,5. *sich beruhigen:* प्रणिशाम्य दशग्रीव Bhaṭṭ. 9,100.

— परि caus. *beschwichtigen, aufhören machen:* कलिकलुषं शमयतु परिशमितम् Gît. 7,20.

— प्र *sich beruhigen; zur Ruhe kommen, aufhören, sich legen, erlöschen:* प्रशाम्य *beruhige dich* MBh. 2,1944. 6,7068. Spr. 3730, v. l. यथा च प्रशमेद्दिष्टम् (अनावृष्टिः) R. Gorr. 1,8,14. प्रशशाम मन्दीरः R. Schl. 2,40,33. ईतयस्ते (so zu lesen) प्रशाम्यन्तु Suçr. 1,17,19. ज्वरः 34,8. गर्वः Spr. 5335. संभ्रमः Kathâs. 106,185. वह्निदावदोषः Pañkat. 253,23. विषम् Spr. 2706. वह्निः (II) 770. प्राज्ञं तेजः M. 4,186. Bhâg. P. 8,19,26. प्रशान्त *ruhig geworden, beruhigt, ruhig:* सत्त्वरोषात् R. 1,75,6. अन्धवत्पश्य रूपाणि शब्दं बधिरवच्छृणु। काष्ठवत्पश्य ते देहं प्रशान्तस्येति लक्षणम् ॥ Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,28. 2,11. M. 12,27. MBh. 14,196. R. Gorr. 1,77,8. 2,50,7. 3,70,12. Spr. (II) 1916. 4479. धीर° Sâh. D. 65. 69. Bhâg. P. 1,19,31. 2,7,47. 3,1,25. 15,32. 32,5. 5,5,2. 6,9,24. °चित्त Vedântas. (Allah.) No. 14. प्रशान्तात्मन् Bhag. 6,14. Bhâg. P. 6,14,5. °धी 3,24,14. Kathâs. 12,123. प्रशान्तात्मेन्द्रियाशय Bhâg. P. 2,6,40. 7,10. प्रशान्ताकृपालोचन 3,4,7. °मूर्ति Varâh. Bṛh. S. 58,45. स्वान्त Spr. (II) 4956. °वाक्शिला चेतसः Verz. d. Oxf. H. 220, *b*, 10. पुर MBh. 3,3063. राष्ट्र R. 1,7,15. *ruhig* so v. a. *gleichgiltig, fahrlässig* Spr. (II) 2831, v. l. 4507. *aufgehört, sich gelegt habend, verschwunden:* प्रशान्ताध्यायसत्कथा R. 2,48,27. °गीतोत्सवनृत्यवादना 29. रोष R. Gorr. 1,77,7. परुषो वायुः 6,70,51. भय 7,71,8. °स्वर Çâk. 27,10. चापल Spr. (II) 4279. वैर 3451. शोक Kathâs. 14,18. सा दशा मम 25,279. भृङ्गसंपात Râga-Tar. 3,409. शोकावेश Prab. 96,11. °काम Bhâg. P. 7,4,33. 9,8,24. रजनीचरः so v. a. *sich nicht mehr sehen lassend* R. 3,17,24. रात्रि *zu Ende gegangen* Lalit. ed. Calc. 4,14. प्रशान्तभूमिपालाभूत्कांश्चिद्दिवसानि भूः so v. a. *ohne Fürsten* Râga-Tar. 2,81. प्रशान्तोल्मुक *erloschen* Varâh. Bṛh. S. 89,4. अनल Mârk. P. 99,17. कोपज्वलन Prab. 5,13. प्रशान्तार्चिरिवानलः Bhâg. P. 4,13,10. °कालिकापलाशकुसुम *zu Schanden geworden* Bhaṭṭ. 8,131. अस्त्र so v. a. *beseitigt, entfernt* Uttarar. 110,1 (148,16). *zur ewigen Ruhe eingegangen, gestorben, todt* MBh. 7,56. Râga-Tar. 1,95. 5,427. प्रशान्तारति Prab. 117,11. in der Auguralkunde = शान्त *nichts Schlimmes bedeutend, boni ominis:* दिश् Jogajâtrâ 2,22 in Ind. St. 10,170. Varâh. Bṛh. S. 85,9. von Thieren 86,16. R. 2,34,50. 3,12,13. 17,18. 18,21. Brahma-P. in LA. (III) 52,17. °रुतचेष्टित Varâh. Bṛh. S. 86,52. Vgl. प्रशम fg. und प्रशान्ति fgg.; zu प्रशाम् hinzuzufügen die Stelle: अरुर्वै पुरुषस्याक्षि प्रशाम्ममेति *wund ist des Mannes Auge, heil (schmerzlos) das meinige* Çat. Br. 3,1,2,10. — caus. *beruhigen, beschwichtigen; stillen, aufhören machen, löschen:* साग्नेन M. 8,391. MBh. 2,2309. 3,12978. 8,3355 (wohl प्रशमय मार्ग zu lesen st. मे ऽग्ने der ed. Calc. und प्रशमयसेथ der ed. Bomb.). नियतनयं प्रशमय्य तं प्रकोपात् Kathâs. 109,150. ते तत्पापं प्रशमयन्त्युत MBh. 13,7592. उपस्थितं भयं घोरं मृगाः (boni ominis) प्रशमयन्त्येते R. 1,74,12. वनोपप्लवम् Megh. 17. अपचारम् Ragh. 15,47. विवादम् Çâk. 105. बाधाम् Khandom. 64. Suçr. 1,61,14. मन्युम् Bhâg. P. 6,4,6. शुचः 1,6,21. सप्तकृत्वः प्रशमितः खाण्डवे हव्यवाहनः MBh. 1,8156. Hariv. 11930. प्रशमित *zur Ruhe gebracht* so v. a. *unschädlich gemacht, vernichtet* MBh. 3,2031. प्रशमितरिपु Mṛkkh. 178,12. Ragh. 1,61. Mit Dehnung des Wurzelvocals: प्रशामित (रजः शोणितेन) MBh. 9,633. hier aus metrischer Rücksicht, ohne alle Veranlassung dagegen in den folgenden Stellen: प्रशाम्यमान *beschwichtigt werdend* MBh. 7,9185. प्रयातिव्यसनं यस्मात्तत्प्रशाम्य Kâm. Nîtis. 13,18. तेजः परं तेजसैव तपसा च तपस्तथा। प्रशाम्यते Mârk. P. 16,47. प्रशाम्य (= प्रकर्षेण आलोच्य Nîlak., also zu 4. शम् gezogen) नगरम् *sich unterwerfen, wiedererobern* MBh. 3,12196. प्रशामित Hariv. 11930. Vgl. प्रशमन.

— अनुप्र caus. s. अनुप्रशमन.

— संप्र, partic. °शान्त *aufgehört, gewichen, geschwunden:* °रुग्रस्तमस् MBh. 1,8249.

— प्रति, partic. °शान्त dass.: °शोक MBh. 12,891. absol. °शाम्य *erloschen seiend* 454. Vgl. प्रतिशम.

— सम् 1) *vollständig zur Ruhe gelangen:* संशाम्य मा शुचः R. Gorr. 2,23,6. 1,76,26. 2,18,47. संशाम्य तेन (auch सह तेन) so v. a. *schliesse Frieden mit* MBh. 5,3087. 6,5810. 7,2031. 4881. fgg. 8,275. 13,7747. *erlöschen* Khând. Up. 2,12,1. Çat. Br. 2,3,2,12. 4,1,2,4. सत्त्वं संशाम्यतीव मे Bhatt. 18,28. अस्त्रम् so v. a. *wirkungslos werden* Bhâg. P. 1,8,15. संशाम्यतां तावन्ममापि बलवान्क्रमः *aufhören, sich legen* MBh. 15,262. संशान्त *vollständig beruhigt* MBh. 1,3299. 3,17064. 5,2873. Bhâg. P. 4,6,34. *vollständig sich gelegt habend, — aufgehört:* जलसंशान्तरेणु R. Gorr. 1,5,4. 76,18. *vollkommen erloschen:* अग्नि 2,68,1 (66,1 Schl.). R. Schl. 2,69,13. so v. a. *todt* MBh. 9,1789. — 2) *beruhigen, stillen, beschwichtigen* Çat. Br. 1,7,2,11. 3,4,3,1. — Vgl. संशम. — caus. dass. Çânkh. Çr. 14,29,3. 5. MBh. 1,992. R. 2,98,1 (107,1 Gorr.). अस्त्रमस्त्रेण MBh. 10,706. रतिम् R. Gorr. 2,106,14. प्रकोपम् Kâm. Nîtis. 15,22. रेणुम् Hariv. 13757. कार्याणि *zu Ende bringen, vollbringen, beilegen* Spr. (II) 1082. अग्निम् *auslöschen* R. 2,97,15. तामपि कालः संशमयिष्यति so v. a. *zur ewigen Ruhe bringen* MBh. 12,8143. भारतयुद्धपृष्ठम् *den Garaus machen* 5,5780. Vgl. संशमन fg.

3. शम्, शम्नाति = वधकर्मन् Naigh. 2,19. Nir. 1,10 (= क्लिनस्ति D.). *Jmd ein Leid zufügen:* मा नः शमीवाः कथा नः शम्नीष इति Kâth. 10,7. — Vgl. 2. शम् caus. 1) *b*).

4. शम्, शमयति und शामयति (vgl. Dhâtup. 19, 70. 33, 22. das med. nicht zu belegen). Mit नि *inne —, gewahr werden, vernehmen, hören, erfahren, kennen lernen:* निशम्य absol. MBh. 1,1237. 4228. तं निशम्य वृतं पाण्डुम् *dass* 4419. 6181. 6199. fg. 2,1740. 3,2212. fg. 2280. 2927. 10671. 12254. 4,163. R. 1,2,17. 2,21,50. 40,49. 44,25. 52,4. 6. 40. 60,10. R. Gorr. 2,111,9. 4,9,13. 29,18 (mit gen., विशम्य fehlerhaft für निशम्य). Ragh. 2,41. 52. 61. 3,47. 4,2. 5,12. Spr. (II) 991. (I) 4930. Uttarar. 106,5 (144,3). Kathâs. 17,170. 22,171. 28,83. Râǵa-Tar. 5,81. Mârk. P. 105,21. Daçak. 65,12. LA. (III) 56,18. 89,21. Bhâg. P. 1,18,41. 2,3,18. 3,13,1. 25. 20,8. 33,1. 4,4,32. Bhatt. 2,9. निशम्यते R. ed. Bomb. 1,8,20. R. Gorr. 2,125,19. निशम्यमान Kathâs. 103,239. निशम्यताम् 27,10. 46,162. 52,55. 68. 54,97. 61,17. 188. 193. Ragh. 11,41. निशामयत् Hariv. 9877. R. 2,57,21. Bhâg. P. 5,3,19. 4,18. अस्यत्तं दिव्यमस्त्रं मे चित्रमद्य निशामय MBh. 4,1968. 5,5406. 6,41. 12,9055. 13,4038. तन्मे निशामय 14,2281. 18,145. Hariv. 1009. 3147. R. 1,2,6. 17,11. 7,35,18. 53,3. Mârk. P. 30,1. 51,52. 94,27. 29. 99,1. 119,21. 125,53. Bhâg. P. 4,29,52. Pańkar. 1,2,26. 30. 2,1,17. 4,13. निशामयत R. 6,21,20. न्यशामयन् Daçak. 59,6. निशाम्य absol. MBh. 3,1137. R. 1,69,18. 2,46,48. Bhâg. P. 3,9,26. 12,16. 19,7. 23,35. 8,23,5. 10,25,25. 1,13,56. 2,9,42. 3,6,1. 4,17,14 (an den 4 letzten Stellen निशम्य ed. Bomb.). निशाम्यते R. 2,114,9. निशामित MBh. 7,3073. 8,2075. Hariv. 1012. Mârk. P. 14,63. — निशम्यमान mit act. Bed. und gen. R. ed. Bomb. 2,66,10. Vgl. निशमन, निशम, निशामन.

— नि, partic. °शान्त (s. auch bes.) *erprobt, bewährt:* यद्देषन्तं निशान्तं स्यात्तन्निगदेत् Âçv. Çr. 10,7,3. 4. 6. यथानिशान्तम् so v. a. *nach der angenommenen üblichen Weise* 7,12,13. fg. 8,3,22.

— अनुनि = नि: हरितमनुनिशम्य Bhâg. P. 10,7,25. इममिदमिति तृष्णयाभिभूतं जनमनवाप्तधनं विषीदमानम्। निपुणमनुनिशम्य तत्त्वबुद्ध्या *dem Geiste vorführend* MBh. 12,6680.

— समनुनि dass.: स्वसुतवचनमादृतः प्रियं तत्समनुनिशम्य *erkennend* R. 7,29,37.

— अभिनि dass.: °शाम्य absol. Daçak. 94,16.

— उपनि dass.: तदुपनिशम्य वचः MBh. 8,1738.

— प्रणि dass. R. ed. Ser. 1,8,19 (nach Westergaard).

— विनि dass.: इदम् — घोरं शुचि चरितं विनिशम्य फाल्गुनस्य MBh. 3,1878.

— संनि dass.: भ्रातुर्ज्येष्ठस्य वचनं संनिशम्य MBh. 2,1658. Kathâs. 40,115. सर्वावासः कुलतः संनिशाम्य MBh. 5,7418. आयव्ययौ विपुलौ संनिशाम्य 12,4889.

5. शँम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. = सुख, आनन्द, कल्याण u. s. w. Naigh. 3,6. AK. 3,5,10. Trik. 1,1,113. H. 1535. an. 7,15. Med. avj. 54. Halâj. 1,123. *wohlthätig, zum Vortheil, — Heil; wohl, gut, bene:* क्रिन्वस्ति शं रुद्रं रोदस्योः ṚV. 7,6,2. शं नः शोच 3,13,6. शमु पत्यै तन्वं सं स्पृशस्व AV. 14,1,40. शं तप माति तपः 18,2,36. शं नो वातो वातु 7,69,1. Substantivisch (mit dat. oder gen. P. 2,3,73, Schol. Vop. 5,17) *Heil, Wohl, Glück, Segen; a*) als subj.: तदु खलेव शमिव यो मृत्योर्मुच्याते *das ist gut, wenn Einer* u. s. w. Çat. Br. 2,6,2,12. शं राये शं स्वस्तये ṚV. 5,50,5. कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय 6,21,4. 34,3. 1,165,4. VS. 6,15. शं नो मित्रः शं वरुणः Taitt. Up. 1,12. शं यदनपये भवाति ṚV. 7,8,6. 35,1. fgg. 38,7. 86,8. AV. 2,3,16. यथा शं सुहृदां भवेत् Bhâg. P. 10,48,35. यथा शमसद्द्विपदे ṚV. 1,114,1. 5,7,9. 11,5. VS. 4,1. Mârk. P. 106,54. Bhâg. P. 3,16,29. — *b*) als obj. (acc.): शं नः करत्यर्वते ṚV. 1,43,6. 4,1,3. AV. 1,3,1. Çat. Br. 2,5,2,12. शं नो द्यौरभयं कृणोतु Pâr. Gṛhj. 3,2. त्रिलोक्याः शं चिकीर्षुणा Bhâg. P. 5,24,28. 3,2,25. स्वपित्रोश्चिकीर्षया शम् 3,1. शं न आ वंसद्द्विपदे ṚV. 1,157,3. शं जन्मसु न विन्दति MBh. 3,1130. शं विधातुं मित्राणाम् 5,2593. Bhâg. P. 3,13,44. 15,9. 9,4,59. लभते शमनुत्तमः MBh. 12,7421. शं पुष्णाति Spr. 3346, v. l. भक्तानां शमभीप्सवः Bhâg. P. 1,6,10. यततां शं तनोति 17,34. 5,19,28. वितनोति 4,22,19. आशंसन् 10,29. अनुभावयन्तः 5,22,17. नाभ्यपद्यत शम् 10,76,12. उपैमि कदा नु शमनाशम् Nalod. 3,46. या Vop. 25,19. दा 3,143. 5,26. आदिश वर्त्मशं (d. i. वर्त्मनः शं, bei Burnouf getrennt) नः Bhâg. P. 3,5,4. शं योः s. u. योस्. Sammlung von Beispielen bei M. Müller, Transl. 1,180.

शँम (von 2. शम्) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Schol. zu 7,3,34. Vop. 26,170. = शान्ति, शमथ AK. 3,3,3. Trik. 3,2,9. H. 304. 1) *Gemüthsruhe, Seelenruhe:* शमो निरीहावस्थायामात्मविश्रामजं सुखम् Sâh. D. 76,6. शमः श्रवणादिव्यतिरिक्तविषयेभ्यो मनसो निग्रहः Vedântas. (Allah.) No. 12. Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544. Muṇḍ. Up. 1,2,13. Taitt. Up. 1,9. Ind. St. 1,20. 2,95. 214. शमे स्थाप्यलंधान् M. 12,92. Bhag. 6,3. 10,4. MBh. 3,2245. R. 2,21,39. 33,12. 95,13. Kir. 10,10. मुक्तिर्नापि शमं विना Spr. (II) 3520. धातुषु क्षीयमाणेषु शमः कस्य न जायते 4180. (I) 2197 (pl.). 3019. Râǵa-Tar. 4,381. 390. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,29. H. 76. Bhâg. P. 3,9,26. 31,33. 4,8,35. Sarvadarçanas. 156,6. fgg. 157,3. 160,11. °सु-

खमनसम् Spr. (II) 668. 855. Râǵa-Tar. 3, 297. °सौख्य Spr. (II) 2605. °सुधा (I) 2045. °प्रधानेषु तपोधनेषु 5062. शमपराश्च नराः Varâh. Bṛh. S. 15, 21. शमात्मक R. Gorr. 1, 77, 7. शमे निविष्टः MBh. 13, 2401. शममास्थितः R. Gorr. 1, 77, 26. त्वयमागाच्छमम् MBh. 1, 506. इन्द्रः शमं ययौ Kathâs. 49, 196. शमं कुरु beruhige dich 37, 236. शमं चक्रे R. 1, 56, 22. शम एवेह कार्यः Spr. (II) 3937. शमं न लेभे R. 2, 85, 19. शममाप R. Gorr. 1, 57, 21. शमं चात्मनि संधयेत् Kâm. Nîtis. 17, 28. क्रियतां पाण्डवैः सार्धं शमः so v. a. es werde Friede gemacht MBh. 6, 2933. als स्थायिभाव Sâh. D. 238. Halâj. 1, 94. °व्यसनिन् Apathie Râǵa-Tar. 2, 143. °नीचमेढ़ Pañkav. Br. in Ind. St. 1, 34, N. ewige Ruhe so v. a. Erlösung Trik. 1, 1, 133. — 2) Ruhe, Beruhigung überh. (z. B. des Meeres), Beschwichtigung, Besänftigung, das Aufhören, Nachlassen, Erlöschen: सुभृत्यप्रकोपावेशसागरः शममनीयत Râǵa-Tar. 3, 311. ग्रहाभं शममुपयाति Varâh. Bṛh. S. 5, 62. 46, 51. शममेति 5. 6. गता वैरस्य वै शमम् MBh. 4, 785. शममेष्यति मम शोकः कथं नु Çâk. 96. सार्क भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ Râǵa-Tar. 2, 54. प्रतिभय° Spr. 5152. मैथोन्मुख्य° 2691. श्रम° Çiç. 4, 62. घर्मोपसंक्लेश° Bhâg. P. 3, 7, 14. नीतः प्रदीपः शमम् Spr. (II) 990. यथाग्निर्न शमं व्रजेत् Mârk. P. 90, 14. शममुपयातु ममापि चित्तदाहः Uttarar. 106, 13 (144, 13). — 3) Hand (vgl. शय) H. 591. — 4) die personif. Gemüthsruhe ist ein Sohn des Tages MBh. 1, 2587. des Dharma und Gatte der Prâpti 2596. fg. — 5) N. pr. eines Sohnes des Andhaka Hariv. 2015 (शमि die neuere Ausg.). des Dharmasûtra Bhâg. P. 9, 22, 46. — Vgl. निः°.

शमक nom. ag. vom caus. von 2. शम् P. 7, 3, 34, Schol.

शमकृत् adj. sich der Seelenruhe befleissigend H. 76, Schol.

शमगिर् f. ein zur Seelenruhe mahnendes Wort Spr. 2828.

शमठ m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 102. N. pr. eines Brahmanen MBh. 3, 8527. fg.

शमथ (von 2. शम्) m. 1) Gemüthsruhe, Seelenruhe Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 114. AK. 3, 3, 3. H. 304. an. 3, 322. Med. th. 24. Wassiljew 441. 472. 254. 319. — 2) Minister H. an. Med.

शमन (vom caus. von 2. शम्) 1) adj. (f. ई) beruhigend, stillend, besänftigend, beschwichtigend, zu Nichte machend: Çiva MBh. 12, 10432. Hariv. 7429. गण्डूष Verz. d. Oxf. H. 304, b, 41. Suçr. 1, 34, 1. P. 5, 4, 38, Vârtt. 1. Kâm. Nîtis. 10, 14. सर्वपापानाम् Hariv. 13932. न जातु शमनं यस्य तेजस्तेजस्विनेजसाम् Spr. (II) 3243. क्षुद्व्याधेः (I) 3124. Pañkar. 4, 1, 42. mit dem obj. compon.: पृष्ठ° Kâtj. Çr. 24, 6, 14 (vgl. पृष्ठशमनीय unter शमनीय). कृच्छ्र° Muir, ST. 4, 334, N. 304. तम Vernichter, Garausmacher Khandom. 116. (कालचक्रम्) शमनं सर्वभूतानाम् MBh. 3, 12985. पाप° Shaḍv. Br. 5, 3. अरिष्ट° MBh. 13, 3139. निर्विघ्नशमन Kathâs. 39, 199. तृष्णासंताप° 120, 116. 36, 55. स्वतेजः° Mârk. P. 78, 14. दुर्वृत्तवृत्त° 84, 20. सर्वापराध° Pañkar. 4, 3, 174. दुःख° Bhâg. P. 12, 13, 23. युद्धे च सत्रशमनम् MBh. 2, 508. सपत्न° 3, 8243. युद्धे त्रैलोक्यशमने 12, 13277. विद्यां शमनीं सर्वकर्मणाम् zu Nichte machend Bhâg. P. 3, 24, 40. — 2) m. a) ein N. Jama's, der Alle zur Ruhe bringt, AK. 1, 1, 1, 54. Trik. 3, 3, 266. H. 185. an. 3, 422. Med. n. 137. Halâj. 1, 71. Verz. d. Oxf. H. 103, a, 36. Daçak. 19, 8. — b) eine Gazellenart Çabdak. im ÇKDr. — c) eine Erbsenart Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई Nacht ÇKDr. und Wilson; geschlossen aus शमनीषद्. — 4) n. a) das Stillen, Beruhigen, Besänftigen, Beschwichtigen, Auslöschen, zu-Nichte-Machen; = शम Trik. 3, 2, 9. = शान्ति H. an. (शांत Druckfehler) und Med. — Kauç. 43. 52. Suçr. 1, 8, 18. मृत्योः MBh. 6, 1943. क्रुधः Spr. (II) 2329. रोग° MBh. 12, 5988. पाप° Hariv. 1359. दर्प° 10794. दर्पज्वर° Spr. (II) 606. दुःख° 1450. पराति° 3898. विवाद° Liñga-P. bei Muir, ST. 4, 326, 7. 330, 7. ब्रह्महत्याशाप° Verz. d. Oxf. H. 29, b, 1. 2. वास्तु° Besänftigung so v. a. lustratio R. 2, 56, 18 (vgl. वास्तुपशमन Verz. d. Oxf. H. 43, a, 8. 9). — b) das Tödten, Schlachten AK. 2, 7, 25. Trik. 3, 3, 266. H. 830, Schol. H. an. Med. वशा° Kauç. 44. — c) das Kauen Dhar. im ÇKDr. — Vgl. पाप°, पित्त°, मन्यु°.

शमनस्वसर् f. Jama's Schwester d. i. die Jamunâ AK. 1, 2, 3, 31.

शमनीय (von शमन) adj. zur Beruhigung dienend; n. ein beruhigendes Mittel Suçr. 2, 409, 9. 419, 12; vgl. संशमनीय. पृष्ठ° Bez. eines best. Agnishṭoma Kâtj. Çr. 13, 4, 9. Schol. zu 24, 6, 14. Lâṭj. 10, 17, 19. Çâñkh. Çr. 13, 14, 7. 18, 24, 13.

शमनीषद् m. ein Râkshasa Trik. 1, 1, 74. wird in शमनी Nacht + सद् zerlegt. Vgl. शिमिषीषद् H. ç. 37.

शमयितर् (vom caus. von 2. शम्) nom. ag. Beruhiger Kauç. 94. भारस्य der Einem die Last erleichtert Sâh. D. 217, 7. so v. a. Tödter Nir. 2, 16. सुरद्विषाम् Ragh. 10, 15. angeblich = 1. शमितर् P. 6, 4, 54, Schol.

शमर्, ग्रसस्य सर्वेभ्यो रोमशमरेभ्यो ऽङ्कारन् ग्राशीर्यत Gop. Br. 2, 18.

शमल Uṇâdis. 1, 114. n. Befleckung, Mal; Fehler, Schaden (= विष्ठा stercus AK. 2, 6, 2, 18. H. 634. Halâj. 3, 15) AV. 4, 9, 6. 7, 65, 2. यद्द्रि शमलं चकृम यच्च दुष्कृतम् 12, 2, 40. 3, 5. 52. 13, 1, 58. 14, 2, 66. शमलमवगमयति TS. 6, 4, 2, 4. व्रत° 7, 3, 14, 1. यद्गर्भस्य शमलं तद्दुर्वर्षाम् Kâṭh. 8, 5. °गृहीत Ait. Br. 2, 17. 4, 4. ग्रन्नस्य शमलं सुरा Kâṭh. 14, 6. Kauç. 42. 97. Bhâg. P. 1, 13, 31. 2, 7, 3. 8, 5. 3, 9, 15. 23. 15, 17. 28, 22. 4, 21, 23. 5, 26, 32. 36. 10, 8, 47. 11, 5, 52. 6, 19. — Vgl. कश्मल und मल.

शमवत् (von शम) adj. Seelenruhe besitzend, friedlich gesinnt Vetâlap. 24.

शमशम (von 2. शम्) adj. beständige Seelenruhe zeigend: Çiva MBh. 12, 10377. — Vgl. पचपच.

शमागास N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8, 658. स्नाग्रहस्तार्योः कर्ता शमाङ्गासाशमार्योः 4, 109. शमाङ्गादिमुखोद्यायकारान् (शमाङ्गास-मु°?) 342.

शमाङ्गास s. u. शमागास.

शमान्तक (शम + ग्र°) m. ein N. des Liebesgottes (der der Gemüthsruhe ein Ende macht) Trik. 1, 1, 37.

शमाय्, °यते wohl ein denom. von einem auf 1. शम् zurückgehenden nom. act. शम; nach Padap. शम् ऽग्रायते; sich bemühen, thätig sein: शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व ich gebe mir Mühe, Agni: sei mit mir zufrieden RV. 3, 1, 1. अस्तेमं देवः सविता शमायते 8, 73, 5. Die Form शमायतु Taitt. Up. 1, 4, 2. 3 ist, da sie neben दमायतु steht, auf das belegte शम zurückzuführen und bedeutet mögen sich der Gemüthsruhe befleissigen.

शमाला f. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 7, 159. 8, 1005. 1266. 1519. 1587. 3214. 3231.

1. शमि (von 1. शम्) n. = 1. शमी, nur im nom. sg. und pl. und instr. sg. Bemühung, Werk, Fleiss: शम्यष्ठा देवा पूर्व्याणि RV. 3, 55, 3. 8, 45, 27. यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशत 1, 87, 5. (चमो दधे) धिया शमि Werk

und Andacht 2,31,6. रथं वस्तोर्वस्तोर्विरमानं धिया शमि 10,40,1; vgl. 9,74,7. — Vgl. सु°.

2. शमि m. N. pr. eines Sohnes des Andhaka Hariv. 2015 nach der Lesart der neueren Ausg. (शम die ältere), des Uçînara Bhâg. P. 9,23,2.

3. शमि f. = 2. शमी *Hülsenfrucht* H. 1130, schlechte v. l. für शिमि.

शमिक m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. — Vgl. शामिक.

1. शमितर् (von 1. शम्; nach den Erklärern vom caus. von 2. शम्) nom. ag. P. 6,4,54. TS. Prât. 8,8. *Zurichter, Zerleger des geschlachteten Thiers; Koch, Zubereiter* überh. ṚV. 1,162,9. fg. 2;3,10. अग्निर्हविः शमिता सूदयाति 3,4,10. सिमेस्य या शमितारा सुहस्ता 5,43,4. वि घे अ-घानं शमितेव चर्य 85,1. der Çatâudanâ AV. 10,9,7. Ait. Br. 2,6. 7. 7, 1. शमिता यज्ञध्वै VS. 17,57. 21,21. 23,39. Çat. Br. 3,8,2,4. fgg. Pañkav. Br. 25,18,4. विशस्ता (so ed. Bomb.) यथाश्वमेधे पशवः शमित्रा MBh. 8, 4287. — Vgl. शामित्र.

2. शमितर् (von 2. शम्) nom. ag. *der seine Gemüthsruhe bewahrt* Râǵa-Tar. 4,29.

शमिन् (wie oben) 1) adj. *stets ruhig, keiner Aufregung fähig* P. 3,2, 141. Mṛkkh. 9,5. Uttarar. 12,1 (16,6). Râǵa-Tar. 2,2.121. Çatr. 1,282. Bhaṭṭ. 7,5. Zugleich adj. und 2. शमी f. Spr. (II) 4599. Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108 (S. 25, 2 v. u.). compar. f. शमिनितरा und शमिनितरा zu P. 3,2,141. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Râǵâdhideva Hariv. 2034. fg. nach der Lesart der neueren Ausg. (समी nom. und समीपुत्र die ältere), des Çûra VP. 4,14,7.

शमिर m. = 2. शमी 1) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शमीर.

शमिरोह (3. शमि + रोह) m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,45.

शमिष्ठ (von 1. शम्) adj. *fleissigst, thätigst:* शम्या शमिष्ठाः शच्या शचिष्ठाः die Ṛbhu Çâṅkh. Çr. 8,20,8.

शमिष्ठल (शमि = शमी + स्थल) n. P. 8,3,96.

1. शमी (von 1. शम्) f. *Bemühung, Werk, Fleiss* Naigh. 2,1. Nir. 11, 16. इत्रे यज्ञेभिः शशमे शमीभिः ṚV. 6,3,2. 2,1,9. 6,52,1. शमीभिर्यज्ञमाशत 1,20,2. शम्या सुकृत्यया 83,4. 110,4. 3,60,3. 4,17,18. 22,8. 33,4. यत्यान्नियन्नमस्विनः शमीम् 8,64,14. शम्या अस्या अन्नस्य बोध्यतचित् 4,3, 1.5,42,10.77,4. 10,28,12. VS. 23,40 (शिमी TS.). — Vgl. 1. शमि und सु°.

2. शमी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. ved. acc. शमीम् und शम्यम् Pat. zu P. 6,1,107. 1) *Prosopis spicigera Lin.*, nach Andern auch *Mimosa Suma Roxb.*, beide Fabaceen. Von diesem Baume nimmt man die Araṇi. AK. 2,4,2,32. H. an. 2,338. Med. m. 31. शमीमश्वत्थ आरूढः AV. 6,11,1. 30,2. 3. TBr. 1,1,2,11. fg. °पर्णा 6,4,5. Çat. Br. 2,5,2,12. 9,2,2,37. 11,5,1,13. Kâṭh. 36,6. Kâty. Çr. 5,3,1. 25,8,2. Âçv. Gṛhy. 1, 17,3. 11. 2,8,11. 4,6,4. Kauç. 8. 31. 106. 137. Gṛhyas. 2,44. M. 8,247. Jâǵñ. 1,301. P. 4,3,142. MBh. 1,481. उष्ट्रवामीस्त्रिशतं च पुष्टाः पीलुशमीङ्गुदैः 2,1824. 3,10518. 16073. 4,154. 1235. 7,8098. R. 3,31,20. 4,43, 22. °फल Suçr. 1,214,8. 2,13,21. Ragh. 3,9. 7,23. अग्निगर्भा Çâk. 79. Varâh. Bṛh. S. 29,11. 53,87. 54,31. 83. 85. 59,5. 85,6. Kathâs. 23,61. Verz. d. Oxf. H. 78,b,20. 24. °लह und °लता Çâk. 17, v. l. °वृक्ष Pañkat. 94,1. महा° 97,15. शमीनियाते P. 6,2,8, Schol. °दृषदम् Vop. 6,7. gespielt mit शमी und शमिन् Spr. (II) 4599. Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 108 (S. 25, 2 v. u.). — 2) *Hülsenfrucht* überh. (vgl. °धान्य) AK. 2,9,23. H. 1130. H. an. Med. Halâj. 2,34. °शाति Varâh. Bṛh. S. 8,10. — 3) = वल्गुली H. an. = वागुजि Med. — Vgl. भू° und शामील.

3. शमी f. *ein best. Maass:* द्वि:°, चतुः° Kauç. 137. Vgl. शम्या.

शमीकुषा m. *die Zeit, wo die Früchte der Çamî reif werden*, gaṇa पील्वादि zu P. 5,2,24.

शमीगर्भ (2. शमी + गर्भ) 1) adj. *in einer Çamî gewachsen*, m. *der Açvattha (dessen Holz zu den Araṇi dient)* TBr. 1,1,9,1. 2,1,8,16. Çat. Br. 2,1,4,5. Kâty. Çr. 4,7,22. अश्वत्थाच्छमीगर्भादरणी आहरेत् Âçv. Çr. 2,1,16. MBh. 1,8023. 9,2741. 2745. 13,4051. Hariv. 8811. 11869. VP. 4,6,41. Bhâg. P. 9,14,44. — 2) adj. *in der Çamî ruhend*, als Beiw. und N. des Feuers Hariv. 13931. 13942. H. 1098. — 3) m. *ein Brahmane* H. 843.

शमीजात adj. = शमीगर्भ 1) Hariv. 1406.

शमीधान्य (2. शमी + धान्य) n. *Çamî-Körner*, meist *Hülsenfrucht* überh., *eine der fünf Arten von Körnerfrucht* AK. 2,9,24. H. 1181. Bhâvapr. 5. Çat. Br. 1,1,4,10. Karaka 1,27 u. s. w. v. l. शिम्बीधान्य.

शमीनक्षुषी du.: सृर्णी मासा विचरन्ता दिवित्तिता धिया शमीनक्षुषी असस्य बोधतम् ṚV. 10,92,12. Vermuthlich ist zu lesen: धिया शमी नक्षुषी असस्य बोधत; vgl. 2,31,6. 9,74,7. 10,40,1.

शमीपत्त्रा f. *Mimosa pudica* Gaṭâdh. im ÇKDr., °पत्त्री Wilson in der 2ten Aufl.

शमीप्रस्थ m. gaṇa कर्क्यादि zu P. 6,2,87.

शमीमय adj. (f. ई) *aus Çamî-Holz bestehend* TBr. 1,1,3,12. TS. 5,1, 9,6. 4,2,4. Çat. Br. 9,2,3,37. 11,5,1,15. 13,8,4,1. इध्म, अरणी Âçv. Gṛhy. 4,6,4. Çâṅkh. Çr. 4,16,4.

शमीर (von 2. शमी) m. *ein niedriger Çamî-Baum* P. 5,3,88. Vop. 7, 77. AK. 2,4,2,32.

शमीवत् (von 2. शमी) m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. gaṇa मधादि zu 4,2,86. Schol. zu 8,2,9. — Vgl. शामीवत.

शमोप्य (शम्ओप्य Padap.) n. vermuthlich verdorbene Lesart; in den Zusammenhang würde passen *das Grauwerden:* आ शीर्ष्णः शमोप्यात् AV. 1,14,3.

शम्पक m. N. pr. eines Çâkja Schiefner, Lebensb. 288 (58).

शम्पा f. *Blitz* AK. 1,1,2,10. H. 1104. Hâr. 58. Halâj. 1,60.

शम्पाक m. 1) *Cathartocarpus fistula Pers.* H. an. 3,102. Aniruddha bei Nîlak. zu MBh. 12,6563. Suçr. 1,59,8. 215,15. 2,222,2. संपाक AK. 2,4,2,4 (nach ÇKDr. शम्याक). Med. k. 165. richtig ist शम्याक (von शम्या, nach den 2 Fuss langen *stabförmigen* Schoten) Bhâvapr. 5. Çârṅg. Saṁh. 2,2,32. — 2) N. pr. eines Brahmanen Aniruddha a. a. O. MBh. 12,6563. 6585. — Nach H. an. auch = विपाक und पावक; nach Med. (संपाक) und Aniruddha a. a. O. als adj. = तर्कक und धृष्ट; nach Dhar. (संपाक) im ÇKDr. = अल्प und लम्पट.

शम्पाताल m. *ein best. Tact* (ताल) MBh. 2,131. 7,2488 (शम्या° beide Ausgg.). 13,1298. Davon °वत् (शम्या° gedr.) *in diesem Tacte sich bewegend* Kathâs. 111,10.

शम्ब्, शम्बति (गतौ) Vop. in Dhâtup. 11,25. शम्बयति (संबन्धने) 32, 21, v. l.

शम्ब Uṇâdis. 4,94 (शम्ब). P. 5,2,138 (oxyt.). 1) adj. = शंयु, शुभंयु

Trik. 3,1,24. = शुभान्वित Med. b. 8. = भाग्यवत् Râmâçrama, = दरिद्र Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 2) m. a) etwa *Stange, Stock, Keule* als Waffe Indra's: आराच्छत्रुमप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन RV. 10,42,7. = वज्र *der Donnerkeil* Naigh. 4,2. Nir. 5,24. AK. 1,1,1,43. H. 180. an. 2,306. Med. Halâj. 1,56. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,b,1. *metallener Knopf an der Mörserkeule,* = मुसलाग्रस्थलोहमण्डलक (so ÇKDr.) Med. = मुसललोहमुख Uǵǵval. = लोहकाञ्ची H. an. — b) *ein best. Längenmaass:* शम्बकगाधमुदकम् P. 6,2,4, Schol. — c) = अनुलोमकर्षण (vgl. शम्बाकृत) Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — d) N. pr. eines Asura (vgl. शम्बर) TBr. Comm. — Vgl. शम्बिन् und शाम्ब.

शम्बर (von शम्ब) 1) m. a) N. pr. eines Dämons, den Indra von der Höhe stürzt und seine 99 oder 100 Burgen bricht; im Epos auch ein Feind des Liebesgottes. H. 228. an. 3,606. Med. r. 221. RV. 1,51,6. 101,2. 103,8. शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तम् 2,12,11. 14,6. 19,6. 4,26,3. बृहतः पर्वतादधि। अवाहन्निन्द्र शम्बरम् 30,14. 6,26,5. अव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् 7,18,20. 1,54,4. 59,6. 6,18,8. 31,4. 43,1. 47,2. 21. 7,99,5. MBh. 1,2530. 5481. 3,10271. 12072. 12149. 6,4583. 7,4125. 12,3661. 6146. 8261. 13,616. 2163. fgg. Spr. 5064. (II) 4710. Hariv. 197. 2285. 9208. fgg. 12999. fgg. 13180. 13230. 13404. fgg. 13952. 14022. 14288. R. Gorr. 2,8,13. Kathâs. 45,376. VP. 575. fgg. Mârk. P. 24,31. Bhâg. P. 2,7,34. 3,3,11. 10,55,2. fgg. Beiwörter Indra's: °हन् MBh. 3,14773. °वृत्रहन् R. 5,78,21. des Liebesgottes: °घ्न Hariv. 9208. शम्बरासकर 9209. शम्बरारि AK. 1,1,1,21. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,28. °दारण Gît. 12,24. °सूदन Halâj. 1,32. — b) *Wolke* Naigh. 1,10. — c) *Waffe* Sâj. zu RV. 1,112,14. — d) *Kampf* Dhar. im ÇKDr. — e) *eine Hirschart* AK. 2,5,10. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. MBh. 3,15629. Karaka 1,5. Kâçikh. 3,46 (nach Aufrecht). — f) *Fisch* Trik. 1,2,15. H. 1344. H. an. *ein best. Fisch* Viçva im ÇKDr. — g) Bez. verschiedener Pflanzen: = चित्रक, लोध्र und अर्जुन Râǵan. im ÇKDr. — h) *der Beste* (श्रेष्ठ) Dhar. im ÇKDr. — i) N. pr. eines Ǵina Viçva im ÇKDr. N. pr. eines Fürsten (fehlerhaft für संवरण) Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. — k) N. pr. eines Berges H. an. und Viçva. — l) Kathâs. 68,37 (çaṁvara) wohl fehlerhaft für संवर. — 2) f. ई a) *Salvinia cucullata Roxb.* AK. 2,4,2,6. H. an. Med. — b) = माया Çabdar. im ÇKDr. *a female juggler* (!) Wilson nach ders. Aut. Es ist शाम्बरी Çambara's *Zauberkunst* gemeint. — 3) n. a) pl. *die Sachen (Stätten) des* Çambara: अर्दर्दन्न्युम्ना शम्बराणि वि RV. 2,24,2. — b) *Wasser* Naigh. 1,12. AK. 1,2,3,4. H. 1069. Med. Halâj. 3,36. Dvirûpak. in Verz. d. Oxf. H. 194,b, No. 449. Sâh. D. 243,15. fg. (der Gebrauch des Wortes in dieser Bed. getadelt). — c) *Macht, Kraft* (बल) Naigh. 2,9. — ÇKDr. führt nach H. an. noch die Bedd. चित्र und बौद्धव्रतभेद an, aber in der gedr. Ausg. hat शबर (शवर) diese Bedd. und das Metrum erlaubt nicht शम्बरम् zu lesen; andererseits spricht das vorangehende अव für einen neuen Artikel d. i. für शम्बर. Nach Nânârtharatnam. im ÇKDr. bedeutet das n. auch व्रत und वित्त. — Vgl. काल°, तन्त्र°, महामाया°, योगिनीजाल° und शाम्बर.

शम्बरकन्द m. = वाराहीकन्द Râǵan. im ÇKDr.

शम्बरचन्दन n. *eine Art Sandel* ebend.; vgl. कैरात.

शम्बरहत्य n. *das Erschlagen des* Çambara RV. 1,112,14. TBr. 2,8,3,8. Çâṅkh. Çr. 8,16,6.

शम्बल n. = सम्बल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108. m. n. AK. 3,6,4,34. 1) *Wegekost,* n. H. 493. an. 3,685. Halâj. 2,203. m. n. Med. l. 135. संबल n. Spr. 2797, v. l. (II) 1917. — 2) *Ufer,* m. H. an. (तट). m. n. Med. (कूल ÇKDr., कुल die gedr. Ausg.). — 3) *Neid, Missgunst* (मत्सर); n. H. an. m. n. Med. — 4) f. ई *Kupplerin* Çabdârthak. bei Wilson; vgl. शम्भली.

शम्बाकर्, °करोति *hin und zurück pflügen* P. 5,4,58. °कृत AK. 2,9,9. (सम्बा die Ausgg., शम्बा° ÇKDr.). H. 968. Halâj. 2,424. व्योमनि शम्बाकुरुते चित्रं निर्माति यत्नतः सलिले। स्नपयति पवनं सलिलैर्यस्तु खले चरति सत्कारम्॥ Bhâm. 1,93 (nach Aufrecht).

शम्बिन् (von शम्ब in der Bed. von κοντός) adj. *Ferge* AV. 9,2,6.

शम्बु m. 1) = शम्बुक, शम्बूक *Muschel* Haḍḍakandra bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. — 2) N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,12,5. — शम्बुपुत्र Nidâna 9,4. — Vgl. शाम्बव.

शम्बुक m. 1) = शम्बूक *Muschel* Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. — 2) *ein best. schädliches Insect* Suçr. 2,288,15. — 3) N. pr. eines Çûdra MBh. 12,5742 (शम्बुक ed. Bomb.). Ragh. 15,50 (कम्बुक v. l.); vgl. शम्बूक.

शम्बुका m. = शम्बूक *Muschel* Çabdar. im ÇKDr.

शम्बूक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. m. 1) *Muschel, Schnecke* AK. 1,2,3,23. H. 1205. an. 3,102. Med. k. 161. fg. Hâr. 142. Halâj. 3,42. Suçr. 1,205,20. Vâgbh. 6,54. Spr. (II) 1712. Kathâs. 20,78. Auch शम्बूका f. Med. — 2) *ein best. Thier,* = घोङ्ग Med. — 3) *der Rand an den beiden Erhöhungen auf der Stirn eines brünstigen Elephanten* H. an. Med. — 4) N. pr. eines frommen Çûdra, den Râma erschlug (vgl. शम्बुक 3). Med. R. 7,76,3. Uttarar. 30,10. fgg. (40,1. fgg.). — 5) N. pr. eines Daitja H. an.

शम्बूकावर्त m. *Windung einer Muschel* Suçr. 1,266,12. Bez. *einer Afterfistel* (भगंदर) *von dieser Form* Wise 389. Suçr. 1,265,6. 266,12. fg. 2,58,3; vgl. शङ्खावर्त.

शम्य adj. von 5. शम् P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शंभर m. N. pr. eines Mannes; vgl. शांभर.

शम्भल 1) m. N. pr. einer Oertlichkeit Schiefner, Lebensb. 332 (102). Kâlakakra 1,26. 150. Târan. 325. eines Dorfes, des Geburtsortes Kalkin's, Verz. d. Oxf. H. 73,a, No. 125. °ग्राम ebend. 84,b,24. MBh. 3,13402 (स° beide Ausgg.). VP. 4,24,26. Bhâg. P. 12,2,18. °ग्रामक (शम्भलग्रामके die neuere Ausg., संभलग्रामको die ältere) Hariv. 2367. शंभलेश्वर m. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 73,b,2. 3. — 2) f. ई *Kupplerin* AK. 2,6,1,19. H. 533. Halâj. 2,337.

शम्भलीय adj. von शम्भली *Kupplerin* Naish. 6,76 (mit स geschrieben und mit संभालयामास in Alliteration).

शंभव (5. शम् + भव) P. 3,2,14, Schol. 1) adj. = शंभु VS. 16,41. — 2) m. N. pr. des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26 (auch संभव geschr.).

शंभविष्ठ s. u. शंभु 1).

शंभु (5. शम् + भु) gaṇa मितद्र्वादि zu P. 3,2,180, Vârtt. 4. Vop. 26,168. 1) adj. (f. °भू), °भुवम्, °भुवस्, du. °भुवा und °भू, pl. °भुवस्; *heilbringend, wohlthätig, hilfreich:* मरुत् RV. 1,40,6. 46,13. 65,3. सोम्य 105,3.

106,2. यज्ञस्यं शंभुवा 2,41,19. 3,17,5. पितरा 4,41,7. 6,70,2.14. die Açvin 8,8,19. AV. 10,1,9. मयि 6,15. सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभूः 14,2,26. 19,46,6. VS. 15,4. Çat. Br. 2,9,4,7. Çâṅkh. Çr. 8,19,6. Çiva-Rudra Maitrjup. 6,8. Ind. St. 2,40. प्रयोक्तृ° Mahâpurusha Hariv. 14120. शंभुमयोभू Verse, welche die beiden Wörter enthalten, Kauç. 9. 18. fg. 43. superl. शंभविष्ठ ṚV. 1,171,3. 2,39,5. 4,43,2. स्तुवते 5,42,7. प्रत्यंयर्ति दाशुषे शंभविष्ठा 76,2. — 2) m. a) ein N. Çiva's AK. 1,1,1,25. 3,4,22,137. Trik. 1,1,44. H. 195. an. 2,312. Med. bh. 8. Halâj. 1,41. MBh. 13,588. Hariv. 7425. 14494. Mrcch. 51. 61. Spr. (II) 164. 1390. 2154. (I) 2957. 3074. Varâh. Bṛh. S. 48,55. 58,43. 60,19. Kathâs. 4,24. 21,35. Râga-Tar. 3,274. fg. 365. Mârk. P. 56,10. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,36. Bhâg. P. 4,7,60. 6,3,20. Colebr. Misc. Ess. 2,271. fg. Wilson, Sel. Works 1, 264. Verz. d. Oxf. H. 120,b, No. 234. — b) N. pr. einer der 11 Rudra MBh. 13,7091. Hariv. 166. Mit. 142,6. VP. 1,15,123. Weber, Râmat. Up. 304. 312. Verz. d. Oxf. H. 82,b,26. — c) ein N. Brahman's AK. 3,4,22,137. H. 213. H. an. Med. Halâj. 1,7. MBh. 1,2499. Hariv. 12441. R. 7,36,30. — d) ein N. Vishṇu's Halâj. 1,25. — e) N. eines Agni MBh. 3,14180. — f) ein Arhant H. 24. H. an. Med. — g) ein Siddha Çabdar. im ÇKDr. — h) N. pr. eines Sohnes des Vishṇu MBh. 13,621. N. pr. des Indra im 10ten Manvantara Bhâg. P. 8,13,22. eines Fürsten der Daitja R. 7,17,13. — i) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,34. eines Sohnes des Çuka Hariv. 981. eines Fürsten 5091 (शङ्कु die neuere Ausg.). MBh. 1,228. 13,5668. eines Sohnes des Ambarîsha Bhâg. P. 9,6,1. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 110,a, No. 173. eines Autors 270,b,51. 279,b,13. 286,a, No. 670. — k) eine Art Asclepias (श्वेतार्क) Çabdar. im ÇKDr. — l) ein best. Metrum: 4 Mal 25 Längen Colebr. Misc. Ess. 2,164 (XX, 2). — 3) f. शंभु N. pr. der Gattin Dhruva's Hariv. 67. VP. 1,13,1. — Vgl. महा°, विश्व° und शांभव.

शंभुगिरि m. N. pr. eines Berges: °माहात्म्य Mack. Coll. 1,86.

शंभुतनय m. Çiva's Sohn, patron. Kârttikeja's Çabdar. im ÇKDr.

शंभुनन्दन m. dass., patron. Gaṇeça's Çabdar. im ÇKDr.

शंभुनाथ m. 1) N. eines Tempels des Çiva in Nepâla Wilson, Sel. Works 1,213. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110,a, No. 173. 341,b, N. — Vgl. शंभूनाथ.

शंभुप्रिया f. Myrobalanenbaum (Çiva's Liebling) Çabdar. im ÇKDr.

शंभुभट्ट m. N. pr. eines oder verschiedener Gelehrten Hall 179. 207. Notices of Skt Mss. 80. Gild. Bibl. 374.

शंभुभैरव m. eine Form Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250,a,28.

शंभुरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 126,a,21.

शंभुवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 5,300. 302. 340.

शंभुवल्लभ n. = श्वेतकमल die weisse Lotosblüthe (Çiva's Liebling) Râgan. im ÇKDr.

शंभू (= शंभु) m. N. pr. eines Autors von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,b,17. — Vgl. विश्व°.

शंभूनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 317. — Vgl. शंभुनाथ.

शंमद (3. शम् + मद) m. N. pr. eines Âṅgirasa Pañkav. Br. 15,5,11. — Vgl. शांमद.

शम्यं s. शंय.

शम्या f. Stock; insbes. Zapfen, Holznagel, Keil, Stützholz ṚV. 10,31,10 (oxyt.). AV. 6,138,4. 20,136,9. am Mühlstein TBr. 1,6,4,1. Çat. Br. 1,1,1,22. 2,2,16. fg. 5,2,2,2. TS. 1,122,8. am Joch AK. 2,9,14. H. 757. Halâj. 2,420. ṚV. 3,33,13. Çat. Br. 3,3,4,25. Kâtj. Çr. 7,9,26. TS. 1,6,8,3. अन्तरा शम्ये अनड्वाह्युज्यते Pañkav. Br. 6,5,20. 11,1,6. 15,7,6. TS. 1,364,13. 20. °गर्त Çâṅkh. Çr. in Ind. St. 5,335. युगशम्यं n. Joch sammt Zapfen Çat. Br. 3,5,4,24. — TS. 6,2,9,1. Çat. Br. 12,5,2,7. Pañkav. Br. 25,10,4. Âçv. Gṛhj. 4,3,12. °मात्रं TBr. 3,2,6,2. Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 7,33,11. Kâtj. Çr. 5,3,20 (= 32 Aṅgula Comm.). die Wurfweite (पराम u. s. w.) einer Çamjâ als Bez. einer best. Entfernung: °पराम Âçv. Çr. 3,10,9. °प्राम 12,6,2. Kâtj. Çr. 13,9,12. 24,6,5. Shaḍv. Br. 2,10. Bhâg. P. 1,7,2 (als N. pr. einer Einsiedelei). °प्रासन Lâtj. 10,19,5. °परासिन् Pañkav. Br. 25,13,2. 4. °पराव्याध Çat. Br. 5,5,2,2. °क्षेप MBh. 3,8276. 13,4934. पद्भ्यं °निपातेषु 3,7087. °पात 12,988. M. 8,237. शम्या als Bez. eines Werkzeugs bei Behandlung der Hämorrhoiden Vâgbh. 25,19 (शमी nach dem Comm.).

शम्याक s. शम्पाक und शाम्याक.

शम्याताल m. Bez. eines best. Tactes (s. u. शम्याताल): शम्या दक्षिणहस्तगृहीततालविशेषः ÇKDr. nach dem Saṁgîtaçâstra.

शम्यु und शम्व schlechte Schreibarten für शंयु, शंव und शम्ब.

शय (von 2. शी) 1) adj. (f. आ) am Ende eines comp. nach einem im loc. gedachten oder stehenden Worte (auch nach einem adv.) liegend, schlafend, sich aufhaltend, steckend P. 3,2,15. 6,3,18. H. 10. वत्सचर्मक्षपा° in der Nacht auf einem Kalbsfelle schlafend MBh. 4,597. एकपुलिने° 13,6476. उदके° Hariv. 37. R. 7,104,5. Mârk. P. 45,63. Bhâg. P. 2,5,34. पूर्वाह्णे° P. 6,3,18, Schol. शिला° Kumâras. 5,25. सुवर्णतूणीर° (Pfeil) MBh. 8,4644. एकतूणी° 4821. तूणी° R. 6,34,23. Vgl. अधः°, अमृते°, अपः°, अवमूर्ध°, उत्तान°, उदर°, कुवले°, कुशे°, खे°, गिरि°, गुहा°, गोष्ठे°, जल°, जले°, तल्पे°, दिग्धसह°, दिवा°, देवे°, नलिने°, नित्य°, पङ्क°, पर्णे°, पार्श्व°, पुरि°, पृष्ठ°, प्रगे°, प्रोष्ठे°, बिल°, बिले°, ब्रह्मो°, भू°, भूमि°, मनसि°, रजः°, वक्षो°, वृत्ते°, शरकुण्डे°, सलिले°, स्थण्डिले°, हरि°. — 2) m. a) Schlaf Dhâtup. 24,66. Viçva im ÇKDr.; vgl. दिवा°. — b) Lager, Bettstatt Med. j. 56; vgl. वीर°. — c) Schlange Med. — d) Hand AK. 2,6,2,32. H. 591. Med. Halâj. 2,356. Naish. 1,20. — e) so v. a. हस्त als Maass Varâh. Bṛh. S. 56,23 (समा v. l.). द्वि° u. s. w. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,1,23. 5,3,9. 8,4,21. 6,13. — f) = पण Viçva im ÇKDr. wohl eine Handvoll; abuse, imprecation Wilson. — g) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,3619 (ed. Bomb. शाल्वाश्रयाः st. शाल्वाः शयाः). — h) शयस्य व्रतं सत्रस्यर्धिः (so ist zu lesen) N. eines Sâman Ind. St. 3,239,a. — 3) n. MBh. 7,2252 fehlerhaft für शतं, wie die ed. Bomb. liest.

शयण्ड Uģģval. zu Uṇâdis. 1,128. gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शयण्डभक्त = शयण्डानां विषयो देशः ebend. Nach Uṇâdik. im ÇKDr. ist शयण्ड adj. = निद्राशील. — Vgl. शयाण्ड, शायण्डायन.

शयण्डक s. u. शयाण्डक.

शयत m. = निद्रालु (vgl. शयण्ड) Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. der Mond (?) H. ç. 11.

शयथ (von 2. शी) Uṇâdis. 3,113. m. 1) Lager, Aufenthalt ṚV. 6,17,9. 18,5. विभिन्दा पुरं शयथेमपाचीन् 10,67,5. — 2) Vielschläfer (शयालो st. श-

पादै ÇKDr.) H. an. 3,323. — 3) *Boa* ebend. — 4) *Fisch.* — 5) *Eber* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 6) *Tod* H. an.

शयन (wie oben) 1) adj. *ruhend, dem Schlaf fröhnend:* Kṛshṇa Pañkar. 4,8,106; vgl. शयालु. — 2) n. Vop. 26,171. a) *Lager, Bettstatt* AK. 2,6,2,39. 3,4,25,187. H. 682. an. 3,422. Med. n. 137. Halâj. 1,121. 2,152. AV. 3,25,1. शयने शयानः 5,29,8. Çat. Br. 11,5,2,2. 2,4. Kauç. 17. 25. 36. 47. Kâtj. Çr. 22,2,27. Nir. 3,15. तल्पमायसम् M. 8,372. परार्ध्य MBh. 1, 5904. 13,351. R. 2,35,18. मुख्य 50,25. 58,5. 72,19. 87,13. R. Gorr. 2, 33,20. Megh. 110. मनोहर Spr. (II) 3994. Uttarar. 16,14 (23,1). 17,14 (24,4). Varâh. Bṛh. S. 74,1 (zu lesen nach Kern शय्या श°). 79,1. 18. Wassiljew 85. Vet. in LA. (III) 18,9. विस्तीर्णे शयनोत्तमे MBh. 3,1819. स्वास्तीर्ण Suçr. 1,69,7. Kathâs. 18,115. °रचन unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,3. °विधि 85,b,32. Verz. d. B. H. No. 1024. शयनं परिकल्पयेत् Verz. d. Oxf. H. 46,a,35. समानशयने चैव न शयीत M. 4,40. °स्थो न भुञ्जीत 74. शयने स्थिता Vet. in LA. (III) 20,4. शयनं गतः R. 5,81,52. Suçr. 1,68,14. °तलगत Spr. (II) 2094. महार्हशयनोपेत R. 6,93,11. शयनं समुपाविशत् 2,85,15. पपात शयने 59,33. शयने तथाश्रिते Kathâs. 18,278. शयनं श्रितः 28,121. शयनासनसेवन Varâh. Bṛh. S. 79,5. शयनं नैव भेजिरे R. 2,41,17. अधिरुह्य शयनं 42,29. संवेश्य शयने 76,5. शूद्रां शयनमारोप्य M. 3,17. उच्छ्रितशयनासनभोजन adj. Bhâg. P. 1,11,18. राजशयनं *ein fürstliches Lager* P. 6,2,151, Schol. कुश° Ragh. 1,95. कुसुम° Vikr. 51. Spr. (II) 844. धरणि° Gît. 5,5. अनन्त° *auf* Ananta Bhâg. P. 7,9,33. विरह° Madh. 87. अधः° adj. *auf dem Erdboden sein Lager habend* Bhâg. P. 3,1,19. अयनिशयना (nach der richtigen Lesart) Megh. 86. भोगिभोग° adj. LA. (III) 91,20. राजवंधूमयन्ध्यशयना व्यधुः Râga-Tar. 6,189. — b) *das Liegen, Ruhen, Schlafen* AK. 1,1,2,36. 3, 3,32. H. 313. H. an. Med. Vop. 9,40. VS. 18,6. Suçr. 1,70,14. 119,1. 255,16. युगादिकालशयनं विष्णोः MBh. 1,1218. दमा° 8,13456. महाक्षिशयनं कुरु: Spr. (II) 671. 1686 (pl.). महातलतले केवले 1687. सुतल्पे शयनं कुरु Pañkar. 1,6,39. 2,2,6. Pañkat. 34,11. — c) *Beischlaf* H. an. Med. — d) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b,5 v. u. — Vgl. अब्धि°, उत्पाद°, केलि°, महा°, विकार°, वीर° (auch R. 6,105,20), शव°, श्येनाश°, स°.

शयनगृह n. *Schlafgemach* Çâk. 72,12, v. l.

शयनभूमि f. dass. Çâk. 72,12.

शयनवासस् n. *Schlafgewand* Ṛt. 5,12.

शयनस्थान n. *Schlafgemach* Halâj. 2,140.

शयनावास (शयन + आ°) m. dass. Râga-Tar. 5,406.

शयनास्पद (शयन + आ°) n. dass. H. 905.

शयनीय (von शयन) 1) adj. *zum Liegen —, zum Ruhen —, zum Schlafen dienend:* पर्यङ्क R. 2,72,11. °शिलातल Uttarar. 51,17 (67,3). — 2) n. *Lagerstatt, Lager, Bettstatt* AK. 2,6,2,39. H. 682. Âçv. Gṛhj. 2,7,7. MBh. 13,5041. Hariv. 4785. R. 2,30,45. °तल R. Gorr. 2,66,67. शयनीयाश्रित 69. 74,15. Ragh. 8,65. Kathâs. 25,72. 28,142. उत्तस्थौ °तः 45,120.

शयनीयक n. = शयनीय 2) Çabdar. im ÇKDr. Kathâs. 33,177. 45,182. 262. 286. 64,154 fg. 95,25.

शयनीयगृह n. *Schlafgemach* Çâk. Ch. 100,4. Kathâs. 84,28.

शयनीयवास m. dass. Vet. in LA. (III) 19,22.

शयनैकादशी (शयन + ए°) f. *ein best. Festtag: der 11te Tag in der lichten Hälfte des* Âshâḍha, *an dem* Vishṇu *seinen Schlaf hält,* ÇKDr.

शर्या (von 2. शी) f. *Lagerstatt:* शये शयासु प्रयुतो वनानु ṚV. 3,55,4. — Vgl. शय्या.

शयाण्ड gaṇa रेष्वकार्यादि zu P. 4,2,54. शयाण्डी gaṇa वरणादि zu 82. शयाण्डभक्त = शयाण्डानां विषयो देशः gaṇa रेष्वकार्यादि. — Vgl. शयण्ड.

शयाण्डक m. *ein best. Vogel* VS. 24,33. शयण्डक (= कृकलास Comm.) TS. 5,5,14,1.

शयान partic. s. u. 2. शी und vgl. निः°. m. n. Siddh. K. 249,a,9.

शयानक (von शयान) 1) adj. = शयान in प्रतिसूर्य°. — 2) m. = प्रतिसूर्य° *eine Eidechsenart* H. 1299. *Schlange* Uṇâdik. im ÇKDr.

शयालु (von 2. शी oder शय) 1) adj. *schläfrig, schlafsüchtig, dem Schlafe fröhnend* P. 3,2,158, Vârtt. Vop. 26,148. AK. 3,1,33. Trik. 3,3,408. H. 442. an. 3,685. Med. l. 135. Kṛshṇa (Vishṇu) Pañkar. 4,8,44. — 2) m. a) *Hund* Trik. 2,10,6. 3,3,408. H. an. Med. — b) *Schakal* Hâr. 78. — c) *Boa* H. an. Med.

शयितर् (von 2. शी) nom. ag. *der da liegt, ruht, schläft* P. 4,2,15.

शयितव्य (wie oben) n. impers. *zu liegen, zu ruhen, zu schlafen:* अद्य तूष्णीं च युष्माभिः शयितव्यमिमां निशाम् Kathâs. 15,48. तृणकुटीरके Pañkat. 34,9 (30,12 od. orn.).

शयु (wie oben) 1) adj. *liegend, ruhend:* शयुं कस्त्वामजिघांसच्चरन्तम् ṚV. 4,18,12. द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे 1,31,2. 3,55,6. — 2) m. a) *Boa* AK. 1,2,1,5. H. 1305. Halâj. 3,20. — b) N. pr. eines Schützlings der Açvin, dessen unfruchtbare Kuh sie ergiebig machen, ṚV. 1,112,16. 116,22. 117,20. 118,8. 119,6. 6,62,7. 7,68,8. 10,39,13. 40, 8. — Vgl. अल्प°.

शयुत्रा (von शयु) adv. *auf dem —, zu dem Lager;* = शयने Nir. 3,15. — ṚV. 1,117,12. का वां शयुत्रा विधवेव देवरं कृणुते सधस्थ आ 10,40,2.

शयुन m. *Boa* (vgl. शयु) Uṇâdik. im ÇKDr.

शय्यंभद्र s. d. folg. Wort.

शय्यंभव m. N. pr. eines der 6 Çrutakevalin bei den Gaina H. 33. शय्यंभद्र Wilson, Sel. Works 1,336.

शय्या (von 2. शी) f. 1) *Lager, Ruhebett* P. 3,3,99. AK. 2,6,2,39. 3,4, 19,183. H. 682. an. 2,384. Med. j. 57. Hâr. 172. Halâj. 2,152. Çâñkh. Gṛhj. 2,14. 4,15. Kauç. 144. °प्रभञ्जन Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,30,2 v. u. M. 3,107. 4,29. 202. 232. 250. 9,17. 10,56. 11,165. मृद्वी Suçr. 2, 35,7. पुष्पमयी Çâk. 74. °प्रान्तविवर्तन 132. दान्ता रुक्मपरिष्कृता Bhâg. P. 3,33,16. तृणानि Spr. 2727. शाद्वलम् 2938. शैलशिला 2939. Varâh. Bṛh. S. 46,22. 60,14. 74,1. 78,4. 79,8. 88,12. °दान Verz. d. Oxf. H. 35,b, 15. 272,b, No. 644. 277,b,3. शय्यासमारम्भ 86,b,32. शय्यासनम् M. 2, 198. °भोग Verz. d. B. H. No. 590. मातुः शय्यान्तरे लीनः Kâm. Nîtis. 7, 51. शय्यासने ऽध्याचरिते श्रेयसा न समाविशेत् M. 2,119. शय्यां वृन्तदलैः कृतां संविवेश R. 2,46,14. शय्यामधिष्ठा VP. 3,11,108. शय्यागिनां बन्धून् आरोपय Kathâs. 17,87. मध्यशय्यायामासुरुः सुषाप Pañkat. 138,11. मृदु शय्याम् Ragh. 5,66. शय्योत्सङ्ग Megh. 91. सुखा शय्या सदर्भमुपकल्पिता R. 2,51,2. 86,3. रथं स्वास्तीर्ण सुखशय्यया 7,46,4. Kathâs. 22,6. Vet. in LA. (III) 9,1. पर्ण°, तृण° R. Gorr. 2,28,20. वेणु° 5,13,47.

पांसु° Suçr. 2,158,6. शेष° Râǵa-Tar. 5,353. श्रहीन्द्र° Bhâg. P. 3,32,4. तदङ्क° Ragh. 5,7. श्ररिष्ट° *das Lager einer Wöchnerin* 3,15. सिद्धास्तशय्यामधिशय्य Sâh. D. 31,10. am Ende eines adj. comp. (f. श्रा): श्रङ्क° Kumâras. 7,65. भूमि° R. 3,52,41. 5,37,11. मनःशिलागुह° (वानर) 4, 37,6. श्र° Kathâs. 17,87. — 2) *das Liegen, Ruhen, Schlafen* Vop. 26, 186. Kâtj. Çr. 4,15,31. M. 7,220. Bhag. 11,42. न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति MBh. 3,2107. Suçr. 1,69,21. 2,187,5. पृथक्शय्या नारीणाम् Spr. (II) 878. यां तां वने दुःखशय्यामवात्सीत् — श्रशेतु तं दुःखतरामनर्थामन्त्यां शय्यां धार्तराष्ट्रः परासुः MBh. 5,1819. — 3) = गुम्फन Med. j. 57. = शब्दगुम्फ H. an. = ग्रन्थस्य निर्मितिः Hâr. 146. Bez. eines Çabdâlamkâra (neben गुम्फना) Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 480. — Vgl. श्रधःशय्य, श्रधःशय्या, गर्भ° (auch Kathâs. 34,63), जल°, पर्ण°, पुष्प°, भू°, भूमि°, महा°, रात्र°, विलास°, वीर°, शर°, समानशय्य und शाय्यिक.

शय्यागृह n. *Schlafgemach* MBh. 13,2745. R. 1,12,11. Rt. 2,22. Ragh. 16,4. Kathâs. 110,134. — Vgl. व्रत°.

शय्यापालक m. *Hüter des* (fürstlichen) *Ruhebettes* Pańkat. 156,20. fg.

शय्यापालत्व n. *das Amt des Hüters des* (fürstlichen) *Ruhebettes* Pańkat. 63,22.

शय्यामूत्र n. *Bettpissen* Çârṅg. Saṁh. 1,7,108.

शय्यावासवेश्मन् n. *Schlafgemach* Kathâs. 45,180.

शय्यावेश्मन् n. dass. Kathâs. 20,146. Râǵa-Tar. 4,433. 5,409.

शय्योत्थायम् (शय्या + उ° absol. von स्था mit उद्) adv. *früh Morgens, sobald man sich vom Lager erhoben hat*, Kathâs. 113,30. Bhaṭṭ. 4,8.

1. शर्, शृणाति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 31,18 (हिंसायाम्). शृणानि; श्रशरीत्, श्रशारीत्; शशरिथ P. 6,4,126, Schol. शशरतुस् und शश्रुस् 7,4,12. Vop. 16,5. शश्रे, शरिष्यते, °शीर्य, शरीतोस् ṚV. 3,53,17. *zerbrechen:* रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत् AV. 6,32,2. पृष्टीः ṚV. 10,87,10. वीळु 89,5. शत्रून् 138,1. Çat. Br. 11,1,6,35. TBr. 1,5,4,4. med. *sich brechen* (z. B. den Arm): शश्रे पादमङ्गुरिम् AV. 4,18,6. स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः ṚV. 10,28,11. act. so v. a. *erlegen:* शृणाति यस्तान् (मृगान्) प्रसभेन तस्य ते Kir. 14,13. pass. शीर्यते (auch शीर्यति u. s. w. aus metrischen Rücksichten), शारि; *brechen, reissen, bersten, auseinandergehen; sich lostrennen:* श्रक्षो न शीर्यते ṚV. 1,164,13. मा मात्रा शार्यपसः पुर ऋतोः 2,28,5. TS. 5,2,6,2. 6,1,3,5. हिमवान् शीर्येत् MBh. 3,591. पृथिवी शीर्येत् R. Gorr. 2,15,29. श्रशीर्यन्त शिलाः 5,54,7. मानवः Kathâs. 107,90. यत्नाद्दग्धं न शीर्यते Suçr. 1,34,2. 99,1. धनुर्बाणोऽशीर्यदस्यतः MBh. 6,5058. नाशीर्यत धनुश्चास्य 5059. शीर्यन्ते रथचक्रवत् Kâm. Nîtis. 8,2. विव्याध पाण्डवं क्रुद्धो तस्य मुष्टिरशीर्यत MBh. 4,1943. शीर्यमाणः संलक्ष्यते न छिद्रो ऽपि हारः Ragh. 16,62. कार्मुके शीर्यमाणे निन्ने ऽस्मिंस्तस्मिंश्च देहे Mârk. P. 25,14. शीर्यत्तृणलघु Spr. (II) 3178. तद्रूपं पुष्पितायाणां सर्वपुष्पमशीर्यत *fiel ab* R. 5,5,16. श्वानः स्यात्पद्मसंकाशो न तु शीर्येत कर्हिचित् Spr. 5263. केशाः शीर्यन्त वेधसः *ausfallen* Mârk. P. 48, 21. *in sich zusammenfallen, verwelken* Spr. (II) 1845, v. l. श्रधिवासो न शीर्यते *sich abnutzen, vergehen* Râǵa-Tar. 3,426. धीः शीर्यते सदा *sich aufreiben* Hariv. 16121. Çat. Br. 14,6,9,28. शीर्ण P. 8,2,42. *zerbrochen, zersprungen* (= विशीर्ण und तनु Med. ṇ. 30): यथा शीर्णेन शीर्णं संदधत्सेत् Çat. Br. 11,5,8,6. (वज्रम्) दशधा शतधा चैव तच्छीर्णं वृत्रमूर्धनि MBh. 1,6485. 13,665. शीर्णायुध Kathâs. 47,72. रथ R. 3,45,42. °शीर्षन् Bhâg. P. 3,18,5. °दन्त (गज) MBh. 7,4564. Spr. (II) 480. (I) 2547. *zerrissen:* कन्था (II) 2426, v. l. (für जीर्णा). *abgesprungen, abgefallen:* नगाग्रादिव शीर्णानां शृङ्गाणां पततां क्षितौ MBh. 3,2540. कनकबिन्दवः R. Gorr. 2,96,16. 3,67,7. शिरःशीर्णोत्तलकचैः *ausgefallen* Râǵa-Tar. 2, 88. श्रापः *ausgebrochen* (aus dem Flussbett) Nir. 4,25. *zerfallen, verfault, verwest* R. Gorr. 2,33,21. तरु Spr. 3012. सद्मन् Kathâs. 3, 56. Mâlatîm. 79,18. Mârk. P. 34,25. शीर्णा गङ्गाजले ऽस्थयः Kathâs. 27,128. कुष्ठशीर्णकराङ्घ्रिका 64,131. in Verbindung mit Wörtern, die *Frucht, Blüthe, Blatt* u. s. w. bedeuten, sowohl *abgefallen*, als *verwelkt, verfault:* पुष्पमूलफलैः स्वयं शीर्णैः *von selbst abgefallen* M. 6, 21. °पर्णाशिन् MBh. 13,760. 15,974. R. 1,51,26 (52,25 Gorr.). R. Gorr. 1,44,11. कर्णिकारस्य शाखेव शीर्णपुष्पा R. 2,92,22 (101,24 Gorr. शीर्णपर्णा). शीर्णपर्णफलैर्द्रुमैः MBh. 1,5891. 3,7349. Rt. 1,23. Megh. 30. Varâh. Bṛh. S. 51,3. 89,1. Sâh. D. 42,11. शीर्णानि फलानि कोशे *verfault* Kathâs. 75,32. Râǵa-Tar. 3,326. Bhâg. P. 4,8,73.

— व्यति pass. *in viele Stücke zerbrechen*, — *zerspringen:* पुङ्खानां व्यतिशीर्यताम् MBh. 4,1517.

— श्रनु vgl. श्रनुशर (?).

— श्रपि *abbrechen*, act.: पृष्टीः AV. 2,7,5. 6,32,2. 19,45,1. med.: बाहून् Çat. Br. 1,7,3,19. pass.: यदि ग्रावापिशीर्यते *zerbricht* Pańkav. Br. 9,9,13. °शीर्ण AV. 4,3,6.

— श्रव *zerbrechen:* मन्यून् Pańkav. Br. 7,5,2. pass. *auseinanderstieben:* (पावकाः) समन्तादवशीर्यन्त R. ed. Bomb. 1,37,13. °शीर्ण Kauç. 88. *auseinanderfallend, wackelig:* न भग्ने नावशीर्णे च शयने प्रस्वपीत च MBh. 13,5003.

— श्रा vgl. श्राशरीक.

— नि *abbrechen:* निशीर्य शल्यानां मुखा VS. 16,13. — Vgl. निशरण, °शारण, °शारुक.

— निस् *zerbrechen:* ग्रीवाः Kâṭh. 24,10. शत्रून् AV. 3,6,2. 8,8,3.

— परा *zerbrechen, zermalmen;* act. ṚV. 7,104,1. 10,87,14. fg. °शरैत् AV. 6,66,2. °शरीत् 75,1. °शीर्ण Nir. 6,30. — Vgl. पराशर.

— परि pass. *zerspringen, bersten:* (महागिरिः) समन्तात्पर्यशीर्यत MBh. 3,11141. नभसः परिशीर्यतः 1,8283.

— प्र *zerbrechen, abbrechen:* पर्वाणि ṚV. 10,87,5. पूर्वार्धम् Çat. Br. 1,8,4,13. 39. Kâtj. Çr. 3,4,7. °शीर्ण partic.: श्रग्र° Çat. Br. 11,1,8,6. स्वयं° 5,3,2,5. श्र° Kâtj. Çr. 2,3,31. प्रशीर्णं धनुषि MBh. 7,4425. °मुष्टि 8,4697.

— प्रति *abbrechen*, (die Spitze) *abstossen:* प्रत्यग्रं शृणीहि ṚV. 3,30, 17. 10,87,10. TBr. 1,5,4,4. प्रस्तरम् TS. 2,6,5,3. — Vgl. प्रतिशर.

— वि pass. *zerbrechen, zerspringen, zerfallen:* मा युगं वि शारि ṚV. 3,53,17. Pańkav. Br. 14,9,27. रथाङ्गम् Çâṅkh. Gṛhj. 1,15. 2,13. भाण्डं पृथिव्यां तद्व्यशीर्यत R. 2,78,17. धनाः MBh. 2,2695. नेमिः Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,13 v. u. (व्यशीर्यत zu lesen). (शक्तिः) व्यशीर्यत मेदिनीम् *zersplitterte und drang in den Erdboden* MBh. 6,4763. उल्का 2,2648. गिरिः 1,8283. R. 1,65,12. शिखरः सहस्रधा 5,56,43. 5,13. 2,71,17. भवनानि 5,50,10. प्रासादः 38,35. फलानि Bhâg. P. 5,16,18. तिलशो विशीर्यमाणं शरीरम् 26,28. R. Gorr. 1,26,12. Spr. (II) 3172. विशीर्यन्तीं नावमिव MBh. 3,15713. गदा विशीर्यन्ती 6,5424. तस्यैव पाणिः सनखो

विशीर्येत् 5,1879. गिरिरिव विशीर्यतः R. Gorr. 1,69,19. संदेहस्ते व्यशीर्यत् Khând. Up. 5,13,2. व्यशीर्यद्धन्धनम् MBh. 14,1712. व्यशीर्यन्त शरीरात्स्वात्सर्वगात्राणि lösten sich ab R. 1,25,12. पुष्पमुञ्चावर्त्तं भूमौ व्यशीर्यत समन्ततः auseinanderfallen Hariv. 3933. सैन्यानि विशीर्यन्ते सैकताः सेतवो यथा Spr. (II) 2945. भिन्नं ऋक्षि तव (वक्तं) काष्ठमिव तृणाद्यं विशीर्यते Kâm. Nîtis. 17,40. मन्धादेव व्यशीर्यन्त (गता तथा व्यदीर्यन्त die neuere Ausg.) सिंहस्येवेतरे मृगाः auseinanderstieben Hariv. 13522. विशीर्यमाणा पृतना Bhâg. P. 6,11,2. 10,63,17. यत्रापि किंचिद्विशीर्येत verderben, zu Grunde gehen M. 8,408. (मनस्वी, कुसुमस्तवकः) विशीर्येत वने Spr. (II) 1845. देहे विशीर्यमाणे पुरुषो न विशीर्यते ऽजः Bhâg. P. 2,7,49. व्यशीर्यत ततो राष्ट्रं नवैर्नानाविधैस्तदा MBh. 1,2726. तस्य व्यशीर्यत्कोशवाहनम् MBh. 14,75. तमो विशीर्यते महान् Bhâg. P. 2,4,5. अवत्यनेनाकृतं पूर्वं परस्ताच्च विशीर्यते (ब्रह्म) M. 2,74. विशीर्यन्ते स्वयं चैव दैवोपहतकाः Spr. 3140. शास्तिवर्यां विशीर्यन्ते Hariv. 11316. अर्थाः Sarvadarçanas. 15,3. — partic. विशीर्ण zerbrochen, zerfallen, zerrissen Sund. 2,18 (विकीर्ण MBh. 1,7669). MBh. 3,14332. Hariv. 5596 (विकीर्ण die neuere Ausg.). 13512. fg. 13521. R. 3,32,20. 35,51.53.58.67, 14. 4,7,23. 21,37. 5,4,9. 87,4. 6,3,51. 81,26. Suçr. 1,38,3. 99,10. Mṛkkh. 98,17. Kâm. Nîtis. 13,65. Spr. (II) 4227. Ragh. 16,11. Varâh. Bṛh. S. 80,15. 104,63. Mârk. P. 47,12. Bhâg. P. 1,9,38. कुलि 3,13,29. 19,26. फल 5,16,20. 7,2,29. Pañkat. 80,9. °मूर्त्ति zerschmettert, zermalmt Kumâras. 5,54. वानराः R. 5,83,6. Ragh. 12,54, v. l. रेवाम् — विन्ध्यपादे विशीर्णाम् Megh. 19. वाष्पेण स्तनतटविशीर्णेन zerstoben Spr. (II) 3965. श्राश्लेषविशीर्णचन्दनरजःपुञ्जप्रकर्ष abgerieben 4014. पुरी zerstört Bhâg. P. 4,28,7. 24. क्षार zerrissen R. 3,58,36. वल्कलम् — विशीर्णसंहति Kumâras. 5,8. °पङ्क्ति (यूथ) Ragh. 9,56. °प्रतिसंधान Verz. d. Oxf. H. 216,a,6. °जीर्णवसन Spr. 2045. Kathâs. 2,54. 21,41. रत्नराशिर्विशीर्णो ऽयम् auseinandergeworfen MBh. 3,2548. कुम्भस्य च मार्गेषु विशीर्णास्ते महागजाः umherliegend Hariv. 13521. दन्तालि ausgefallen Spr. 4965. कोश verschleudert, zu Grunde gerichtet MBh. 14,56. 60. प्रारम्भ zu Nichte geworden Spr. 2847. — Vgl. उदकेविशीर्ण, विशर, विशरण, विशारण.

— अभिवि pass. auseinandergerissen werden: (वाहिनी) सात्वतेन शरधाभिव्यशीर्यत MBh. 7,4378.

— निर्वि pass. sich ablösen und auseinanderfallen: भूषणानि महीतले। सच: शान्निर्व्यशीर्यन्त नोणास्तारा इवाम्बरात् R. 3,58,35.

— प्रवि, partic. °शीर्ण zerfallen, abgefallen: °मांस Suçr. 1,67,13.

— सम् zusammenbrechen: सं वै गुरुर्भारः शृणाति Ait. Br. 4,13. Çat. Br. 1,1,4,18. 2,1,4,26. यदि कर्त्तं पतित्वा संशश्रे AV. 4,12,7. 12,4,3. 5. ṚV. 6,54,7. einen Bogen Âçv. Gṛhj. 4,2,22. Pañkav. Br. 11,5,8. 21,14,4. सुसंत्रस्तं बलं ते समशीर्यत auseinanderstieben MBh. 5,2495. — Vgl. संशर.

2. शर् = श्रा sieden, kochen; davon शरस्, शृत (partic.), श्राशिर्, श्राशिर, श्राशीर्त.

3. शर् = श्रि sich anlehnen u. s. w.; davon शरण, शरीर, शर्मन्, श्राशार, शाला.

1. शर॑ (von 1. शर्) m. P. 3,3,57, Schol. (parox.). 1) Rohr überh., insbes. Saccharum Sara Roxb. (zu Pfeilen verwandt) Nir. 5,4. AK. 2,4,5,27. H. 1192. an. 2,459. fg. Med. r. 87. Halâj. 2,36. ṚV. 1,191,3. AV. 1,2,1. 3,1. वि ते मदं शारिमिव पातयामसि 4,7,4. क्षिप्रं शर इव भज्यताम् 8,8,4. Çat. Br. 1,2,4,1. शरेषिका 3,1,2,13. °बर्हिस् 14,9,4,11. TS. 5,2,6,2. 6,1,2,3. Kauç. 47. fg. Kâtj. Çr. 25,7,17. Gṛhjas. 1,94. M. 8,247. R. 2,96,44. 52. R. Gorr. 2,30,43. Suçr. 1,27,20. 35,12. 96,13. °काण्ड 333,20. °पादितपाद Kathâs. 74,107. Varâh. Bṛh. S. 53,97. °तार 54,113. 95,5. दर्भशरम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. °पाण्डुर Ragh. 14,26. °काण्डपाण्डु Mâlav. 43. °काण्डापाण्डु Çiç. 11,30. °गौर R. 4,39,14 (vgl. शणगौर MBh. 3,16350). — 2) Pfeil AK. 2,8,2,55. 3,4,4,2. Trik. 2,8,52. H. 778. H. an. Med. Halâj. 2,308. 314. 5,5. Muṇḍ. Up. 2,2,3. M. 3,44. धनुःशराणां कर्ता 160. MBh. 3,12225. 15657. 15731. R. 1,1,64. शरमुद्धृत्य 2,63,22. Mṛcch. 49. Ragh. 1,61. शरं निषङ्गादुद्धर्तुम् 2,30. 3,56. Varâh. Bṛh. S. 26,9. 58,33. Dhûrtas. 66,11. Pañkat. 224,11. Hit. 34,20. स्मर° 39,22. Kathâs. 4,8. वाक्शराः R. 2,35,3. am Ende eines adj. comp. (f. श्रा) Kathâs. 39,170. करिष्यमाणः सशरं शरासनम् Ragh. 3,52. — 3) Bez. der Zahl fünf (wegen der fünf Pfeile des Liebesgottes) Weber, Nax. 2,382. Varâh. Bṛh. S. 8,20. Gaṇit. Madhjam. 5. Sâh. D. 264; vgl. शराग्नि 2). — 4) sinus versus Colebr. Alg. 89. Gaṇit. Tripraçn. 58 nebst Comm. Golâdh. Golab. 16. Grahaṇav. 29. Dṛkk. 10. Gaṇit. Grahaṇkh. 2. Bei Ârjabhaṭa 2,17 sowohl sinus versus, als auch der ganze Durchmesser nach Abzug des sinus versus. — 5) Bez. einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 4, 5, 6 und 7 stehen, Varâh. Bṛh. 12,15. — 6) N. pr. eines Mannes ṚV. 1,116,22. 8,59,13. fg. eines Asura Hariv. 217 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. शुक der älteren). 2288. — Vgl. कु°, कुसुम°, पत्र°, पर्ण°, पुष्प°, भीम°, महा°, राम°, स्थूल°, हरि°.

2. शर m. = शरस् Rahm H. an. 2,459. fg. Med. r. 87. सर Ratnam. im ÇKDr. — Vgl. क्षीर°.

3. शर n. Wasser H. an. 2,459. Med. r. 87.

शरक adj. von 1. शर gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

शरकार (1. शर + 1. कार) m. Verfertiger von Pfeilen Sâh. D. 104,17.

शरकुण्डेशय adj. in einer mit Rohr (शर) überdeckten Grube (कुण्ड) ruhend (शय): अग्नि R. 7,31,8.

शरकूप (1. शर + कूप) m. N. pr. eines Brunnens (entstanden durch einen in die Erde eingedrungenen Pfeil) Lalit. ed. Calc. 178,2. Hiouen-thsang 1,322.

शरगुल्म (1. शर + गु°) m. 1) Röhricht MBh. 13,4204. — 2) N. pr. eines Affen R. 4,41,3.

शरच्चन्द्र (शरद् + चन्द्र) m. Herbstmond Çâk. 145. Vet. in LA. (III) 1,16. परिणत° Vollmond im Herbst Spr. 2780. परिणतशरच्चन्द्रिकासु क्षपासु Megh. 109.

शरच्छशिन् (शरद् + श°) m. dass. Bhâg. P. 3,2,34.

शरच्छालि (शरद् + शालि) m. im Herbst reifender Reis Râga-Tar. 2,13. 5,269.

शरच्छिखिन् (शरद् + शि°) m. ein Pfau im Herbste: ist stumm MBh. 12,4357.

1. शरज (1. शर + 1. ज) adj. = शरेज in einem Röhricht geboren P. 6,3,16.

2. शरज (2. शर + 1. ज) n. Butter H. 407.

शरज्जन्मन् adj. = 1. शरज; m. ein N. Kârttikeja's AK. 1,1,1,35. H. 209, Schol. Halâj. 1,20. Ragh. 3,23. Kathâs. 30,186. 55,233. 101,43.

शरज्ज्योत्स्ना (शरद् + ज्यो°) f. herbstlicher Mondschein Spr. 2960.

1. शरण (von 1. शर्) 1) m. N. eines der 5 Pfeile des Liebesgottes Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419. — 2) n. = मारण, वध Mord, Todtschlag Trik. 3,3,139. H. an. 3,228. Med. ṇ. 79.

2. शरण (von 3. शर्) 1) adj. schirmend, schützend: स त्रिधातु शरणं शर्म यंसत् RV. 7,101,2. 8,47,10. गृहासः 10,18,12. उपं स्वेषाम शरणं न वृन्नम् 7,95,5. AV. 3,12,5. शरणान्यशरण्यानि ग्राश्रमाणि कृतानि R. 7,6,5. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2147. eines Dichters Gît. 1,4. eines Fürsten Schiefner, Lebensb. 272 (42). Târan. 168, N. — 3) n. a) Schirm, Schutzdach; leichter Schutzbau überh., Hülle; Verschlag, Kammer (vgl. καλιά, καλιά, κλίσιον); = गृह Naigh. 3,4. AK. 3,4,12,55. H. 991. an. 3,228. Med. ṇ. 79. Halâj. 2,137. उप वामवः शरणं गमेयम् RV. 1,158,3. 150,1. अच्छिद्र 2,3,8. 3,62,2. 6,46,9. सुधा ते बाहू उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता 47,8. 50,3. दिवः 8,25,19. AV. 6,53,2. Çâṅkh. Çr. 15,17,12. pl. RV. 8,79,6. यत्र वैद्युतः शरणमभिहन्ति wenn der Blitz eine Hütte trifft Nir. 7,23 (nach D. ग्राश्रयमात्मनो दारु उदकमन्यद्वा). ग्रादित्यं नान्तर्दधते ऽन्यत्र वृक्षशरणाभ्याम् Gobh. 3,1,16. कृतं गिरिगृहम् — निर्वातं (so die neuere Ausg.) शरणं गवाम् Hariv. 3947. शरणोद्यमनः Obdach M. 6,26. शरणं प्रविवेश ह MBh. 1,4277. 8430. 2,1241 (pl.). यथा च दीपः शरणे दीप्यमानः प्रकाशते 14,507. मन्मथ 12,7717. लतावितानबद्धे चक्रतुः शरणे पृथक् R. Gorr. 2,56,20. प्रदीप्त 5,88,21. ये रणं शरणं तदन्मन्यते Spr. 2564. Bhâg. P. 2,8,6. देवानाम् Wohnung MBh. 13,323. — b) Schutz, Obhut, Zuflucht; = रक्षितर् (रक्षक) und रक्षण AK. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 85,b,13. ये गतिः शरणं चासीत् R. 2,41,2. न खलु नरके घनस्तनमण्डलं शरणम् Spr. 2833. क्षेमस्य शरणस्य चास्पदम् Bhâg. P. 2,6,6. शरणं हरिम् Pañkar. 1,7,78. नान्यच्छरणमस्ति Vikr. 19,17. तदिन्ह मुखमुद्रैव शरणम् Spr. (II) 1129. सर्वस्य शरणं बृहत् Çvetâçv. Up. 3,17. इदं शरणमज्ञानाम् M. 6,84. शरणं भव मे MBh. 13,1501. R. 1,14,27. Megh. 7. Çâk. 154. Spr. (II) 3484, v. l. (I) 5171. Kathâs. 18,99. तव पादौ संप्रतं मे शरणम् (so ist zu lesen) Pañkat. 173,17. अयमम्भोद एव शरणाय हि निर्गुणस्य Spr. (II) 387. शरणं ते प्रदास्यामि R. 1,59,2. °प्रद 57,16. °द Bhâg. P. 10,16,32. मत्तः शरणमिच्छति R. 1,62,10. शरणं प्रति देवानां प्राप्तकालमनन्यत MBh. 3,2206. धनगर्वितबान्धव° Zuflucht bei Spr. 2739. अनाथ° Zuflucht für Kathâs. 21,116. Varâh. Bṛh. S. 43,1. Bhâg. P. 4,6,33. तमेव शरणं गच्छ suche bei ihm Schutz, Zuflucht Bhag. 18,62. तानेव शरणं देवान् जग्मुः MBh. 3,2224. 2518. 5,5430. 13,7483. R. 1,39,5. 60,2. 6,36,20. Bhâg. P. 3,25,11. °गमन, बुद्धं (धर्मं, संघं) शरणं गच्छामि Burn. Intr. 80, N. 2. 630. Hiouen-thsang 1,382. Wassiljew 98. 272. देवीं शरण्यां शरणमुपगतः Kathâs. 5,140. शरण्यमीयुः शरणम् MBh. 7,2306. 12,4274. ऋषिं शरणं ययौ 4281. तौ शरणं याम: R. 2,78,15. इन्द्रं शरणं प्रपन्नो ऽभूवम् Khând. Up. 2,22,3. MBh. 3,2283. 2826. 2843. 5,7007. R. 1,57,16. Spr. 2961. Bhâg. P. 10,16,32. ऋषिं शरणमापेदे MBh. 12,4236. रोदनं शरणं श्रितः Kathâs. 73,225. statt des acc. selten gen.: परेषां शरणं गतः Spr. 1022, v. l. Pañkat. 173,12. ग्रहं भवतां शरणमागतः Hit. 38,14. — उद्विग्नाः क्व शरणमुपयान्ति जनाः Varâh. Bṛh. S. 5,58. Am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा): ग्रधर्म° der nicht zur Tugend seine Zuflucht nimmt Spr. (II) 464. ह्रदित° 2233. गतिरपि तथा यष्टिशरणा des Stabes bedürfend (I) 4965. ग्रात्मैक° Bhâg. P. 3,24,42. ग्र° R. 3,42,52. Megh. 107. Çâk. 82,24. Spr. (II) 4420. Uttarar. 37,10 (74,10). Kathâs. 27,172. ग्रशरणीकृत Spr. 2648. ग्रनाथशरणा Kaurap. 21. — c) इन्द्रस्य शरणम् N. eines Sâman Ind. St. 3,208,b. — Vgl. ग्रग्नि° (auch Kauç. 120), त्रि°, निः°, भक्त° (auch Âçv. Gṛhj. 2,8,13), यज्ञ°, सु°.

शरणाकुरु adj. MBh. 13,1354 als Beiw. von कुश vermuthlich fehlerhaft; nach Nîlak. subst.: वाय्वाघातेन वा स्वयं वा पक्कतया फलानामधःपतनेन विशरणं शरणं तत्प्रधानाः कुरवो ऽन्नानि शरणाकुरवः । शृ विशरणे ऽस्माद्भावे ल्युः । कुरुर्नृपान्तरं भक्तं इति मेदिनी । भक्तं ग्रोदनः.

शरणागत (2. शरण + ग्रा°) adj. der sich in Jmdes Schutz begeben hat, bei Jmd Zuflucht sucht M. 11,198. MBh. 12,5518. R. 2,96,51. R. Gorr. 1,59,14. 2,1,11. Spr. (II) 662. परेषाम् 1022. 4607. (I) 2080. 2962. 3054. 3203. Pañkat. 90,5. 141,11. °हन्तर् M. 11,190. °घातक Spr. 2854. °घातिन् Pañkar. 1,6,51. Davon nom. abstr. शरणागतता f. Kathâs. 60,113.

शरणार्थिन् (2. शरण + ग्र°) adj. um Schutz bittend, Zuflucht suchend Trik. 3,1,2. H. 479. MBh. 3,2542. Spr. (II) 3147.

शरणार्पक (2. शरण + ग्र°) adj. dass. (?) Trik. 3,1,2.

शरणालय (2. शरण + ग्रा°) m. Obdach MBh. 13,6471.

शरणि f. etwa Widerspänstigkeit, Hartnäckigkeit: इमामग्ने शरणिं मीमृषो नः RV. 1,31,16. वि ते हन्व्यां शरणिं वि ते मुष्यां नयामसि AV. 6,43,3. — शरणि Pfad fehlerhafte Schreibart für सरणि.

शरणीकर् (2. शरण + 1. कर्) zur Zuflucht machen, Zuflucht suchen bei (acc.): चरणौ °चक्रे राज्ञः Râǵa-Tar. 8,518. ग्रशरणीकृत s. u. 2. शरण 3) b) am Ende.

शरणैषिन् (2. शरण + एष°) adj. = शरणार्थिन् R. 1,1,43. R. Gorr. 2,1,11.

शरण्ड m. = शरट (कृकलास; vgl. सरट), धूर्त und भूषणान्तर H. an. 3,187. Med. ḍ. 37. = पक्षिन् und कामुक Çabdar. im ÇKDr. = चतुष्पद् Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. शयाण्ड.

शरण्य (von 2. शरण) Uṇâdis. 3,101 (parox.; das Sûtra fehlt in einem Comm.). adj. (f. ग्रा) 1) Jmd (gen.) Schutz —, Zuflucht —, Hilfe gewährend; = शरणमिव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. von Göttern und Menschen 8,1,74, Schol. MBh. 3,192. 2442. 4,203. 5,7007. 7,2306. 13,5628. Sâv. 1,2 (°लोकात्मन् MBh. 3,16620). R. 1,1,43 (46 Gorr.). R. Gorr. 2,1,11. 5,91,23. 6,36,20. Ragh. 2,30. 6,21. 14,64. Uttarar. 32,1 (42,3). Kathâs. 5,140. 46,144. 52,13. 95,88. Râǵa-Tar. 4,606. Bhâg. P. 3,25,11. 4,16,16. गावः शरण्या भूतानाम् MBh. 13,3358. दिश् R. 3,16,12. 17,19. दण्डकाः 35,65. जल Spr. 3124. mit der Ergänzung compon.: जगच्छरण्य Kumâras. 5,76. ग्र° MBh. 12,361. 13,279. R. 7,6,5. — 2) Schutz —, Zuflucht —, Hilfe suchend, — bedürfend R. 1,57,16 (59,14 Gorr.). 3,14,4. Varâh. Bṛh. S. 43,1. Bhâg. P. 4,30,43. 7,8,43. ग्रात्म° bei LA. (III) 90,22. — 3) Schutz —, Zuflucht —, Hilfe habend: ग्र° deren bedürfend R. 3,35,65.

शरण्यता f. nom. abstr. zu शरण्य 1) R. 7,59,2,13.

शरतल्प m. ein aus Pfeilen gebildetes Lager; vgl. शारतल्पिक.

शरता (von 1. शर) f. das Pfeil-Sein: पन्नगैः शरतां गतैः R. 6,20,9.

शरत्कामिन् (शरद् + का°) m. Hund Çabdar. im ÇKDr.

शरत्काल (शरद् + काल) m. *Herbstzeit* Ragh. 12,79. Spr. 2964. Verz. d. Oxf. H. 288, *b*, No. 688. wohl auch Bhâg. P. 10, 33, 26 herzustellen für शरत्काव्य.

शरत्काव्य s. u. शरत्काल.

शरत्पद्म (शरद् + पद्म) n. *eine im Herbst erscheinende Lotusblüthe* Spr. 5066. = सिताम्भोज *eine weisse Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शरत्पर्वन् n. = शारदी *eine Vollmondsnacht im Herbst* Trik. 1,1,108. °पर्वशशिन् *Vollmond im Herbst* LA. (III) 88,18.

शरत्पुष्प (शरद् + पुष्प) n. *Tabernaemontana coronaria Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

शरत्समय (शरद् + स°) m. *Herbstzeit* Venis. ed. Grill 5,1. 2. 6. Verz. d. Oxf. H. 423,*a*,36.

शरत्सस्य (शरद् + स°) n. *Herbstkorn* Varâh. Bṛh. S. 10,13. 40,1; vgl. शरत्समुत्थानां सस्यानाम् 12.

शरद् Uṇâdis. 1,129. f. Trik. 3,5,1. 1) *Herbst* Nir. 4,25. AK. 1,1,2,19. 3,4,16,95. H. 158. an. 2,235. Med. d. 39. AV. 6,55,2. 8,2,22. 12,1,36. Çat. Br. 1,5,2,12. 2,1,3,1. 4,3,1,17. 11,2,7,32. TS. 2,6,1,1. 5,7,2,4. Âçv. Gṛhj. 4,8,2. Kauç. 74. Khând. Up. 2,5,1. Maitrjup. 6,33. MBh. 3,12132. R. 3,22,1. 4,26,25. 27,23. Ragh. 4,24. Spr. 3000. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 8. fg. (शरत् st. सरित् zu lesen). 15,15. 40,12. 43,6. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,29. 288, *b*, No. 688. Bhâg. P. 1,5,28. 2,8,5. 10,20,34. besteht aus den Monaten Kârttika und Mârgaçîrsha Suçr. 1,20,4. 9. — 2) pl. poetisch für *Jahr* AK. 1,1,2,20. 3,4,16,95. H. 139. H. an. Med. Hâr. 258. Halâj. 1,116. ṚV. 1,72,3. 89,6. 2,12,11. 24,5. 27,10. 3,32,9. न यं जरन्ति शरदो न मासा न द्यावः 6,24,7. 38,4. शतं जीवातु शरदः पुरूचीः 10,18,4. 95,16. TBr. 3,1,4,2. 2,1. Kathop. 1,23. MBh. 1,7357. 3,3054. 11934. R. 2,54,30 (32 Gorr.). 94,15. Ragh. 10,1. Uttarar. 7,13 (11,5). Varâh. Bṛh. S. 69,26. Râǵa-Tar. 1,53. Mârk. P. 16,82. Sâh. D. 12,14. — Vielleicht von 2. शर्, also *Zeit der Reife*; vgl. Nir. 4,25. — Vgl. शारत्क, शारद, शारदक, शारदिक.

शरद 1) am Ende eines adv. comp. (°शरदम्) = शरद् *Herbst* P. 5,4,107. Vop. 6,62. Vgl. उपशरदम्. — 2) f. आ *a*) शरद् *Herbst* Trik. 1,1,110. Halâj. 1,113. Çabdar. im ÇKDr. Hiouen-thsang 1,62 (es könnte auch शरद् gemeint sein). *Jahr* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 8,1825.

शरदत्त m. N. pr. eines Verfassers eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,34.

शरदण्ड (1. शर + दण्ड) m. *Rohrhalm:* शरदण्डानुदण्डयः (कृपाः) MBh. 7,1015. शरदण्डः शरप्रकाण्ड इव अनुदण्डः पृष्ठवंशो येषां सितगौरपृष्ठा इत्यर्थः Nîlak. — Vgl. शारदण्डायन.

शरदण्डा (wie eben) f. N. pr. eines Flusses R. 2,68,15.

शरदन्त (शरद् + अन्त) m. *Ende des Herbstes, Winter* Râǵan. im ÇKDr.

शरदासिंहदेव m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,6.

शरदिज (श°, loc. von शरद्, + 1. ज) adj. (f. आ) *im Herbst entstehend, — erscheinend, herbstlich* P. 6,3,15. इन्दु Kathâs. 45,409. शीतरश्मि Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. घर्म Uttarar. 39,21 (53,13). नद्यः Râǵan. im ÇKDr.

शरदुदाशय (शरद् + उ°) m. *ein im Herbst entstehender Teich* Bhâg. P. 10,31,2.

शरद्गत (शरद् + गत) adj. *im Herbst erscheinend, herbstlich:* मेघ R. 2,44,25.

शरद्धिमरुचि (शरद् + हि°) m. *Herbstmond* Spr. (II) 3123.

शरद्ध्रद (शरद् + ह्रद) adj. *ein Teich im Herbst* Bhâg. P. 4,7,10.

शरद्वत् (von शरद्) 1) adj. *bejahrt* ṚV. 1,181,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,102. eines Sohnes oder entfernteren Nachkommen des Gotama MBh. 1,2435. 5072. 7116. Hariv. 454. 1784 (शारद्वत die neuere Ausg.). VP. 454. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,40. Bhâg. P. 1,19,9. 9,21,35. — Vgl. शारद्वत.

शरद्वसु m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,11.

शरद्विहार (शरद् + वि°) m. *Herbstvergnügen, — Belustigung* Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,40.

शरद्वीप m. N. pr. einer *Insel* Hariv. 1215. nach Nîlak. = जलद्वीप.

शरधान m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,26. शवधान Mârk. P. 58,44.

शरधि (1. शर + धि) m. *Pfeilbehälter, Köcher* P. 3,3,93, Schol. H. 782. Vikr. 18. देवं जलधिशरधिम् Kuvalaj. 105,*b*.

शरनिवास m. und **शरनिवेश** m. gaṇa तुषादि zu P. 8,4,39.

शरन्मेघ (शरद् + मेघ) m. *eine herbstliche Wolke* Spr. (II) 3462.

शरपञ्जर (1. शर + प°) n. *das aus Pfeilen gebildete Ruhebett eines gefallenen oder schwer verwundeten Kriegers* Bhâg. P. 1,9,25. Vgl. वीरशय्य fgg.

शरपर्णी (1. शर + पर्ण) f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Schol.

शरपुङ्ख 1) m. = पुङ्ख 1) Suçr. 1,25,1. Vâgbh. 25,33. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, vulgo उन्हाली Nigh. Pr. ähnlich der Indigopflanze Bhâvapr. ebend. (m. ÇKDr. nach ders. Aut.). = सूर्यवंशी Râǵan. ebend.

शरपुच्छ (1. शर + पुच्छ) adj. f. ई P. 4,1,55, Vârtt. 2.

शरबन्ध m. s. u. बन्ध 1) am Ende, wo noch R. Gorr. 1,4,108. hinzuzufügen ist.

शरभ Uṇâdis. 3,122. m. 1) *ein best. Thier* (nach den Comm. und in späteren Büchern öfters ein *fabelhaftes achtbeiniges Wild*, ein gefährlicher Feind des Löwen und Elephanten) AK. 2,5,11. Trik. 2,5,2. H. 1286. Med. bh. 21. VS. 13,51. Ait. B. 2,8. शरभो न चेतो ऽर्ते दुर्गाण्येव: AV. 9,5,9. Çat. Br. 1,2,3,9. Çâñkh. Çr. 16,3,14. 12,13. Ind. St. 1,279. dem Hirschgeschlecht zugezählt Karaka 1,5.6. Suçr. 1,200,9. 2,412,3. MBh. 3,12244. 15629. Hariv. 4596. R. 2,29,3. 7,7,20. 23,5,3. Megh. 55. Varâh. Bṛh. 27 (25),6.10. Colebr. Misc. Ess. 2,365. fg. Kathâs. 42,5. Bhâg. P. 3,10,21 (एकशफा). 4,6,20. 8,2,20. 10,10. Pañkat. 1,6,24. 7,27. अष्टपादः शरभः (अष्टौ पादा विषयदेशं प्रति गतिसाधनानि इन्द्रियाणि यस्य स शरभः Nîlak.) सिंहघाती MBh. 3,10665. शरभाकृतिसंदेव महती गिरिकन्दरा 7,28. अष्टपादूर्ध्वनयनः शरभो वनगोचरः 12,4294. fgg. Hariv. 9383. Mârk. P. 8,150. Verz. d. B. H. No. 897. विपलीकृत्य शरभान्पातयन्पर्वतोपमान् Kathâs. 94,11. उत्पादको न वक्तव: कवयः शरभा इव Bâṇabhaṭṭa in Z. d. d. m. G. 25,435. शरभकुलमजिह्मं प्रोद्धरत्यम्बु कूपात् Ṛt. 1,23 (schwerlich = शलभ). बन्धकीवनशरभशूलिकागुर्विपाटितनात् । प्रजा नृपेण चाद्येषा Mârk. P. 27,20; vgl. मनस्विन् = शरभ. Çâkjamuni als शरभ Vjâḍ.

beim Schol. zu H. 233. शरभ = करभ Med. = उष्ट्र *Kameel* Gatâdh. im Çkdr. — 2) unter den Beinn. Vishnu's MBh. 13,6988. — 3) N. einer Upanishad Ind. St. 3,326, 1. — 4) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (X, 13). — 5) N. pr. a) eines Asura MBh. 1,2534.2663. Hariv. 205.13181.14287. — b) zweier Schlangendämonen MBh. 1,2150.2152. — c) verschiedener Männer ṚV. 8,89,6. MBh. 2,325. 5,2013 (चेदिपतेर्भ्राता). Sohn Çiçupâla's 14,2468. Bruder Çakuni's 7,6944. — d) pl. eines Volkes MBh. 1,6684, statt काशीञ्छरभान् liest aber die ed. Bomb. besser काशिराञ्छरभान्. — e) eines Affen Med. R. 1,16,16. 4,25,33. 33,12. 39,34. 4,41,4. 5,73,44. 90,14. 6,2,37. 38,46. 69,43.

शरभकेतु m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53,2.

शरभङ्ग (1. शर + भङ्ग) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,8184. 8380. R. 1,1,40 (43 Gorr.). 3,17. R. Gorr. 2,123,16. 3,8,18. 35,102. 6,108,37. Ragh. 13,45.

शरभता f. nom. abstr. zu शरभ 1) MBh. 12,4299.

शरभानना (शरभ + आनन) f. N. pr. einer Zauberin Kathâs. 48,122. fgg.

शरभू m. ein Name Kârttikeja's H. 209. Vgl. शरजन्मन्.

शरभृष्टि f. *Rohrspitze* Çat. Br. 14,9,4,11. Kauç. 47.

शरमय (von 1. शर) adj. (f. ई) *aus Rohr bestehend, — gemacht* P. 4,3,144. मेखला Kâth. 11,5. TS. 6,1,3,3. बर्हिस् 2,1,5,7. Kâth. 23,4. Âçv. Çr. 9,7,5. Kauç. 47.116. Nir. 5,4. 10,29.

शरमल्ल m. *ein best. Vogel*, vulgo गोसालिक Çabdak. im Çkdr.

शरमुख n. *Pfeilspitze* H. an. 4,89. Med. n. 109.

शरलक n. *Wasser* Çabdak. im Çkdr.

शरलोमन् m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 310,a,30. Verz. d. Cambr. H. 22.

शरव m. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2084. fehlerhaft für शबर, wie die ed. Bomb. liest.

शरवण (1. शर + वन) n. *Röhricht* (Geburtsstätte Kârttikeja's) P. 8,4,5. MBh. 7,328. 11,652. 13,4097. 4197. R. 1,37,20 (38,23 Gorr.). R. Gorr. 1,39,17. 4,44,71. fg. 7,16,1. 2. 35,22. Kathâs. 49,244. गुहस्य °स्थस्य Suçr. 2,394,2. °भवो देवः so v. a. Kârttikeja Mkch. 46. शरवणोद्भव desgl. MBh. 3,14635. शरवणालय desgl. 1,2587. Hier und da fälschlich शरवन geschrieben.

शरवत् (von 1. शर) adj. gaṇa मघ्वादि zu P. 4,2,86. zur Etymologie von शल्मलि Nir. 12,8 (कण्टकैरास्ते छिनत्ति D.). ~~mit Pfeilen gespickt~~ Hariv. 15204 (mit der neueren Ausg. शरघात् zu lesen).

शरवाणि m. 1) *Pfeilspitze.* — 2) *Verfertiger von Pfeilen* H. an. 4,89. Med. n. 109. — 3) *Fusssoldat* H. an. पाणिस्थ st. पदाति Med.

शरवारण (1. शर + वा°) n. *Schild* MBh. 6,2709. 3606. — Vgl. शरावर (wie die ed. Bomb. an beiden Stellen liest) und शरावरण.

शरवृष्टि m. N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. — f. *Pfeilregen.*

शरवेग m. N. pr. eines Rosses (*geschwind wie ein Pfeil*) Kathâs. 39,170. 121,277.

शरव्य (von शरु) P. 6,1,83, Vârtt. 2 (von 1. शर abgeleitet). 1) n. *Ziel* AK. 2,8,2,54. Halâj. 2,313. कृताः शरव्यं हरिणा तवासुराः Çik. 136. Ragh. 7,42. 11,27. °व्यध Çiç. 7,24. — 2) f. आ *Pfeilschuss* (später erklärt als *Pfeilhagel*) ṚV. 6,75,16. 10,87,13. AV. 1,19,1. 3 (parox.). 11,10,6. यामस्यन्ति शरव्यां न सा मृषा 5,18,9. 12,5,25.29. तिस्रो वै शरव्याः। प्रतीची तिरश्च्यनूची TBr. 1,7,6,8. TS. 4,5,1,1. 5,5,7,2. VS. 24,40. 30,7. अशरव्य adj. (f. आ) *Pfeilen nicht zugänglich* Çat. Br. 5,3,5,30. — शरव्या आपः। शरव्या वै सेनानम् P. 6,1,83, Vârtt. 2, Schol.

शरव्यक n. = शरव्य 1) H. 777.

शरव्याय् (von शरव्य), °यते *das Ziel bilden:* विषमशरस्य शरव्यायमानमानसो बभूव Daçak. 39,3. 4.

शरशय्या f. *ein aus Pfeilen gebildetes Lager* (für gefallene Krieger); darauf werden erlegte Löwen gelegt Kathâs. 94,10. — Vgl. वीरशय fgg.

शरशराय् (onomatop.) °यति *zischen* P. 8,1,12, Vârtt. 6, Schol. अग्निहोत्रं शरशरायत् Âçv. Çr. 3,11,19.

शरस् (von 2. शर) n. *Rahm, die Haut auf gekochter Milch* VS. 39,5. शरोगृहीत *mit einer Haut bezogen* Ait. Br. 5,26. Çat. Br. 3,3,3,2. 10,6,5,2. TBr. 2,1,3,1. शरो ऽङ्गाराः अध्यूहन्ते *die Gluth überzieht sich mit einer Haut* (von Asche) 10,3. TS. 5,4,4,3. Kâth. 21,7. — Vgl. 2. शर.

शरस्तम्ब m. 1) *Röhricht* MBh. 1,2435. 5070. fg. 5082. fg. 5433. 9,2460. Hariv. 1786. Bhâg. P. 1,6,13. 9,21,36. Pañkat. 140,25. — 2) N. pr. einer Gottlichkeit MBh. 13,1714. — 3) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,28.

शराक m. *eine best. Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 22,a,24.

शराग्नि (1. शर + अग्नि) gaṇa शुभ्रादि zu P. 8,4,39. in der Verbindung °परिमाण MBh. 13,5229 nach Nilak. *fünfunddreissig* (शर = *fünf*, अग्नि = *drei*).

शराघात (1. शर + आ°) m. *Pfeilschuss* H. an. 4,48. Med. k. 196.

शराटि und शराडि f. *ein best. Vogel*, = शरारि Çabdar. im Çkdr. — Vgl. आटि und आडि.

शराति f. desgl. Râjâçraja zu AK. nach Çkdr. — Vgl. आति.

शराभ्यास (1. शर + अ°) m. *Uebung im Bogenschiessen* AK. 2,8,2,54.

शराय् (von 1. शर), °यते *einen Pfeil darstellen:* कटाक्षाश्च शरायन्ते Spr. (II) 1124.

शरारि f. *ein best. Wasservogel*, = आटि, आति Trik. 2,5,25. H. 1338. Halâj. 2,94. R. 3,15,6. Ṛt. 4,9. Kull. zu M. 5,12.

शरारिमुख 1) m. dass. Suçr. 1,205,13. — 2) f. ई *ein best. chirurgisches Instrument, eine Art Scheere* Suçr. 1,26,12. 16. 27,12.

शरारु (von 1. शृ) adj. P. 3,2,173. Vop. 26,162. *Schaden zufügend, schädigend* AK. 3,1,28. H. 360. Halâj. 2,217.

शरारोप (1. शर + आ°) m. *Bogen* Gatâdh. im Çkdr.

शरार्चिस् (1. शर + अ°) m. N. pr. eines Affen R. 4,41,3.

शरार्यास्य (शरारि oder शरारी + आस्य) n. *ein best. chirurgisches Instrument* Vâgbh. 26,9.

शरालि, शरालिका und शराली f. = शरारि Çabdar. im Çkdr.

शराव Çânt. 3,18. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *eine flache, irdene Schüssel, Teller; schalenförmiger Deckel eines Gefässes* AK. 2,9,32. Trik. 2,9,8. H. 1024. Halâj. 2,160. Kâtj. Çr. 5,6,10. Âçv. Grhj. 1,17,3. Grhjas. 2,69. वृत्ते °संपाते M. 6,56. MBh. 14,1278. R. 1,73,20. R.

Gobr. 2,125,11. Suçr. 1,273,14. 280,4. 316,10. °निम्ननध्य 2,17,13. 234, 7. 8. °संपुट 389,20. Çârṅg. Saṁh. 2,1,34. Spr. 4967. Varâh. Bṛh. S. 48, 36. सक्तूनाम्, ग्रम्भस: Kathâs. 4,122.21,134.29,145. Mârk. P. 54,16. 60, 10. Taitt. Prât. 2,7, Comm. Pañkat. 174,14. सक्तुपूर्णा° Hit. 114,22, v. l. सक्तु° 115,2. मोदक° Vikr. 45,13. निष्ठीवन° Spr. (II) 1593. — 2) *als Maass für Korn* = 2 प्रस्थ nach TS. Comm. चतुः° (ग्रपूप) TS. 3, 3, 8, 4. 4,8,7. TBr. 1,3,4,5. 6,8. 3,8,2,2. Çat. Br. 5,1,4,12. Âçv. Çr. 3,10, 27. 14,1. Kâtj. Çr. 12,2,12. Kauç. 64. 67. पावच्छराव Âçv. Çr. 12,8,35. शरावार्ध = कुडव ÇKDr. nach dem Vaidjaka. Accent der adjj. auf शराव mit vorangehendem Zahlwort P. 6, 2, 29. fg. — Vielleicht von 3. शर्. Vgl. उद°.

शरावक 1) = शराव 1): भक्तस्यार्ध° Kathâs. 29, 88. am Ende eines adj. comp. (f. °शराविका): स्थाली छिद्रशराविका *einen mit Oeffnungen versehenen Deckel habend* Suçr. 2,61,16. — 2) f. शराविका Bez. *eines best. Abscesses* Suçr. 1,273,12. 14. पिडका शरावाकृतिसंस्थिता Karaka 1,17.

शरावकुर्द m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,287,15.

शरावती (von 1. शर) f. N. pr. P. 6,3,120. 4,219. 1) eines Flusses AK. 1,2,3,33. 2,1,6. H. 952 nebst Schol. MBh. 6,327 (VP. 182). Verz. d. Oxf. H. 24, *a*, N. 2. Prâjaçkittend. 11, *b*, 4. LIA. 1, 94. Anh. lii. — 2) einer Stadt Ragh. 15, 97. LIA. 1, Anh. xi, N. 21. — 3) eines buddhistischen Klosters Wassiljew 58. Târan. 51. 293.

शरावर (1. शर + ग्रा°) 1) m. *Köcher* R. ed. Bomb. 3, 64,49. — 2) n. *Schild* MBh. 1,5494 (*Köcher* Nilak.). 6,2667 (*Panzer* Nilak.). 4010. 2709. 3606 (an den beiden letzten Stellen nur in der ed. Bomb.). — Vgl. शरवारण und das folgende Wort.

शरावरण (1. शर + ग्रा°) n. *Schild* MBh. 6,2707.

शरावाप (1. शर + ग्रा°) m. *Bogen* Trik. 2,8,51.

शरावि (शराविन्) s. माष° (auch Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,22 herzustellen statt माषशराग्नि). — Vgl. शाराव und शारावि.

शराश्रय (1. शर + ग्रा°) m. *Köcher* H. 781.

शरास m. = शरासन *Bogen* Bhâg. P. 4,16,22.

शरासन (1. शर + ग्र°) *Pfeile schleudernd.* 1) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4543. 7,5594. — 2) n. *Bogen* AK. 2,8,2,51. H. 775, Schol. MBh. 3,12077. 17302. 6,2385. 7,522. 14,822. R. 1,1,41. 2,23,36 (20,40 Gorr.). 3,56,45. 4,33,42. 5,20,19. Ragh. 3,52. 9,10.50. Kumâras. 3,64. Çâk. 119. 156. 28,19, v. l. Vikr. 70. Varâh. Bṛh. S. 34, 5. Prab. 7,13. Bhâg. P. 1,17,36. 3,14,9. Vgl. पुष्प°, शक्र°, इषसन, बाणासन (st. 1. ग्रा° zu lesen 1. ग्र°).

शरासनिन् (von शरासन) adj. *mit einem Bogen bewaffnet* MBh. 5,5367. 7,4689. 13,1973. Hariv. 1863. Mârk. P. 21,5. 127,8.

शरास्य n. = शरासन *Bogen* Mârk. P. im ÇKDr.

शरि adj. = हिंस्र Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,127. — Vgl. शरारु.

शरिका f. N. eines Palastes Schiefner, Lebensb. 305 (75).

शरिन् (von 1. शर) adj. *mit Pfeilen versehen* MBh. 2,2664. 4,302. 1689. 14,2488. R. 3,56,30. 6,72,66.

शरिमन् Uṇâdis. 4,147. m. = प्रसव Uǵǵval. auch शरीमन् ders.

शरी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *ein best. Gras*, = एरका Bhâvapr. im ÇKDr.

शरीकर् (1. शर + 1. कर्) *zum Pfeil machen* Kuvalaj. 105, *b*, 1 (vgl. MBh. 13,7485).

शरीमन् s. शरिमन्.

शरीर Uṇâdis. 3,30. Çânt. 3,18. n. Siddh. K. 249, *b*, 1. m. (das m. nur durch R. 7,75,4 zu belegen) und n. gaṇa ग्रर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. ग्रा. 1) *a) fester Bestandtheil des Körpers: Knochengerüste, pl. Gebeine; b) Leib* überh., *Körper* AK. 2,6,2,21. 3,4,25,182. Trik. 2,6,19. H. 564. Halâj. 2,355. ṚV. 1,32,10. तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन् 163,11. मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् 10,16,1. 136,3. AV. 5,9,7. शरीरे मांसमसृमेदकमः 29,5. 7,53,2. 8,2,26. 28. बृहन्नाह्वरगवच्छरीरम् 9,4,5. मा ते गात्रा वि हायि मो शरीरम् 18,3,9. VS. 34,55. Ait. Br. 2,6. ग्रशरीरं वै रेतो ऽशरीरा वपा यद्वै लोहितं यन्मांसं तच्छरीरम् 14. 3, 8. TS. 1,7,2,1. ग्र°, रस 2,1,2,7. 3,11,1. 5,6,6,3. 4.7,3,11,1. TBr. 1, 2,2,8. प्राणा ग्रमृताः शरीरं मर्त्यम् Çat. Br. 10,1,4,1. 6,2,2. 5,6. 12,7, 2,16. neben ग्रात्मन् 3,3,4,16. 14,6,2,13. 2,7. 7,4,8. Kauç. 80. °क्षेम TBr. 3,8,18,4. ग्रूरो वा ग्रूरं वनते शरीरैः *durch seine Knochen* ṚV. 6, 25,4. शरीरैः श्येनो हंसि दस्यून् 10,99,8. ग्रोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः 16,3. AV. 2,34,5. 11,2,2. VS. 35,2. Ait. Br. 2,2. 7,2. Kâtj. Çr. 21,3, 7. 13. 4, 5. Çâñkh. Çr. 4,15,14. Çat. Br. 11,7,2,6. VS. Prât. 1,12. TS. Prât. 2,2. पृष्ठतः शरीरस्य M. 8,300. °संस्कार 2,26. संस्कारार्थं शरीरस्य 66. शरीर, वाच्, बुद्धीन्द्रियमनांसि 192. ग्रा समाप्तेः शरीरस्य 244. ग्रा निपाताच्छरीरस्य 6,31. प्राकशरीरस्य विमलः Kathop. 6,4. °विमोक्षण M. 2,243. ग्रक्लेशेन शरीरस्य 4,3. शरीरस्यात्यये 6,68. 8,69. शरीरस्य शुद्धिः 6,30. Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, No. 670. ग्रनङ्गेन शरीरान्तरचारिणा MBh. 1,5986. शरीरान्तकरो नृणां यमः 3,2138. शरीरान्निःसृतः कलिः 2837. 15670. Suçr. 1,273,11. 337,4. Varâh. Bṛh. S. 53,2. Gegens. चेतस् Çâk. 33. Ṛt. 1,16. ग्रनित्यानि शरीराणि Spr. (II) 292. शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यद्धि गच्छति 1345. मृत 4938. शरीरधर्मकोशेभ्यः क्षिप्रं स परिक्षीयते (I) 2902. त्तम 2965. शरीरमेवायतनं सुखस्य दुःखस्य चाप्यायतनम् 2966. (II) 3323. °कर्षण (I) 5067. शरीरमेतौ कुरुतः पिता माता च 5069. °योगजैः सुखैः Ragh. 3,26. रत्नाम्यदं शरीरं ते तत्सुखं स्वपिहि प्रभो Kathâs. 18,115. शिवं नासिकया विना शेषशरीरस्य Pañkat. 38,8. ग्रा शरीरात् *den Leib nicht ausgenommen* Kathâs. 59,138. मृदुनि मृगशरीरे Çâk. 10. ग्रङ्केः Halâj. 3,20. शरीराणि जरायुजाण्डजस्वेदजोद्भिज्जाख्यानि Vedântas. (Allah.) No. 71. °त्रय Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. त्रिविध Verz. d. Oxf. H. 89, *b*, 25. fg. पञ्चात्मक, षडाश्रित, सप्तधातु, चतुर्विधाहारमय Garbhop. in Ind. St. 2,66. कारण° Vedântas. (Allah.) No. 32. स्थूल° 65. 72. सूक्ष्म° 43. fg. 60. fg. 63. 65. क्षेत्रज्ञस्य शरीरम् M. 12,15. यशःशरीरार्थी शरीरं वीक्ष्य भङ्गुरम् Kathâs. 34,11. Ragh. 2,57; vgl. यशःकाय Spr. (II) 2343. धृत° adj. Sâñkhjak. 67. तन्त्रीभूत° adj. Vet. in LA. (III) 6,2. ग्रनत° adj. 28; 10. ग्रस्वस्थशरीरा Çâk. 33,11. ग्रलघुशरीरा Mâlav. 65,15. सशरीरा गता स्वर्गम् R. 1,35,8. ग्रशरीरा वाणी R. 4,63,6. Kathâs. 2,68.11, 14. 23,59. 30,52. 36,29. 109,19. — 2) pl. *Reliquien* (bei den Buddhisten) Burnouf, Intr. 348, N. 2. Hiouen-thsang 1,32. Vie de Hiouen-thsang 84. 216. — 3) *fester Körper* überh. (Gegens.: उदक): शरीरोपशमन, °दीप्ति Nir. 7,23. eines Berges: वार्योघास्तच्छरीरविनिःसृताः MBh. 3,1739. Pañkat. 190,19. ग्रमृतमय° der Mond Spr. (II) 851. 1168. von Sternen Varâh. Bṛh. S. 47,9. — 4) *Leib so v. a. Person:* ग्रात्मा-

धीन° adj. Spr. (II) 908. स्वशरीरोत्थं मौर्ख्यमेतन्नृणाम् 3457. (विद्या) न तृप्तिमुत्पादयति शरीरे 4297. (I) 4789. 5040. — Wir führen das Wort auf 3. शर् (vgl. M. 1,17. MBh. 12,8521) zurück: *der feste Bestandtheil des Körpers ist der Halt, die Stütze* der übrigen Theile. Die hergebrachte Ableitung ist von 1. शर्, indem man den *Körper* als *etwas Gebrechliches, Vergängliches* auffasst. Vgl. अ°, प्राण°, बृहच्छरीर, मध्य°, यथाशरीरम्, लिङ्ग°, शारीर und शारीरक.

शरीरक (von शरीर) n. *Leib, Körper* JÂÇÑ. 3,98. 117. *der elende, werthlose Körper* Spr. 3216. KATHÂS. 22,165. 28,15. 42. 56,71. 119,63. Am Ende eines adj. comp. = शरीर Verz. d. Oxf. H. 39,a, N. 2, wo °शरीरिका zu lesen ist.

शरीरकर्तर् m. *Erzeuger, Vater* MBh. 5,6080.

शरीरकृत् m. dass. Spr. 5068.

शरीरज (श° + 1. ज) 1) adj. *aus dem Körper hervorgegangen, mit demselben vollbracht:* कर्मदोष neben वाचिक und मानस M. 12,9. — 2) m. a) *Leibesfrucht:* सुव्यक्तशरीरजा R. 7,2,17. *Sohn* DHAR. im ÇKDR. पराशर° MBh. 13,1679. — b) *Geschlechtsliebe* (vgl. मनोज u. s. w.) DHAR. im ÇKDR. शरीरजेन तीव्रेण दह्यमानः MBh. 1,4022. 12,12491. — c) *Krankheit* DHAR. im ÇKDR.

शरीरता f. nom. abstr. von शरीर *Körper* SARVADARÇANAS. 50,19. 22. 52,17. सर्व° 21.

शरीरत्याग m. *Hingabe des Leibes, Aufopferung des Lebens* RAGH. 12,10.

शरीरत्व n. = शरीरता KATHOP. 6,4.

शरीरदण्ड m. *eine körperliche Strafe* BHÂG. P. 5,26,16.

शरीरधातु m. *ein Hauptbestandtheil des Körpers* (Blut, Fleisch u. s. w.; vgl. u. 1. धातु 3) TRIK. 3,3,448. अस्थिश्च (शुक्ले) शरीरधातून् Spr. (II) 383. MBh. 3,16530. विमुच्यारण्ये स्वशरीरधातून् 1,3633.

शरीरपात m. *das Zusammenstürzen des Leibes, Tod* VARÂH. BṚH. 25 (23),7.

शरीरप्रभव m. = शरीरकृत् *Erzeuger* Spr. (II) 4260.

शरीरबन्ध m. 1) *die Fesseln des Leibes, das Gefesseltsein an den Leib* BHÂG. P. 5,5,5. — 2) *ein angenommener Leib:* पूः शरीरबन्धेन तिरोबभूव so v. a. *die Stadt* (in Gestalt eines Weibes) *verschwand leibhaftig* RAGH. 16,23.

शरीरभाज् adj. *einen Körper habend,* m. *ein lebendes Wesen* BHÂG. P. 1,9,42.

शरीरभृत् adj. *den* (künftigen) *Leib in sich tragend* und *mit einem Körper behaftet,* vom Samen und von der Seele MBh. 14,634. fg.

शरीररक्षक m. *Leibwache* VYUTP. 97.

शरीरवत्त्व (von शरीरवत्) n. *das Versehensein mit einem Körper* SARVADARÇANAS. 83,3. 4.

शरीरवत् (von शरीर) adj. *mit einem Körper versehen* SARVADARÇANAS. 83,3. *körperlich, consistent* TBR. 3,8,18,2. m. *ein lebendes Wesen* MBh. 12,6846.

शरीरवृत्त adj. *der seinen Leib sich angelegen sein lässt, der sein Leben schonen muss:* नृप KATHÂS. 42,45 (44 ist अयतितीर्षुं zu lesen).

शरीरवृत्ति f. *Unterhalt des Leibes, Fristung des Lebens:* स त्वं मदीयेन शरीरवृत्तिं देहेन निर्वर्तयितुं प्रसीद RAGH. 2,45.

शरीरशुश्रूषा f. *Sorge um den Leib:* भर्तुः °शुश्रूषां कुर्यात् M. 9,86. PAÑKAT. ed. orn. 49,15. 52,21.

शरीरशोषण n. *Tödtung des Fleisches, Kasteiung des Körpers* SARVADARÇANAS. 160,15 (aus JÂÇÑ.). PAÑKAT. 27,1.

शरीरसंधि m. *Gelenk am Körper* BHÂG. P. 3,13,37.

शरीरस्थान n. Verz. d. Cambr. H. 24 = शारीर°.

शरीरावयव (शरीर + अ°) m. *Körpertheil* P. 5,1,6. RAGH. 3,22.

शरीरावरण (शरीर + आ°) n. *Schild* RÂǴAN. im ÇKDR. (= चर्मन्, womit auch die *Haut* gemeint sein kann). MBh. 7,3562. — Vgl. गात्रावरण.

शरीरास्थि (शरीर + अ°) n. *Gerippe* H. 628.

शरीरिन् (von शरीर) 1) adj. *mit einem Leibe versehen:* आत्मानः M. 1,53. SARVADARÇANAS. 120,11. KUSUM. 49,12. 14. साक्षाद्भावाविव शरीरिणौ *leibhaftig* MÂLAV. 10,19. विरूपया UTTARAR. 39,15 (53,12). सरस्वती KATHÂS. 4,137. 33,59. *mit Leibern bedeckt:* अपराह्णे सर्वपाञ्चालैः कृत्वा भूमिं शरीरिणीम् MBh. 10,136. अ° *körperlos* WEBER, RÂMAT. UP. 287. KUSUM. 49,14. वाच् R. 1,1,31. 3,4,15. UTTARAR. 30,9 (39,19). LA. 92,1. शरीरिन् am Ende eines comp. = *zum Körper habend:* स° M. 4,243. दम° so v. a. *der an seinem Leibe Selbstbeherrschung übt* BHÂG. P. 3,31,19. — 2) m. *ein mit einem Leibe begabtes Wesen, Geschöpf,* insbes. *der Mensch* AK. 1,1,4,8. H. 1366, Schol. M. 1,83. 6,64. 12,25. 119. JÂÇÑ. 3,102. MBh. 2,753. 5,5423. 7043. SUÇR. 1,125,8. 152,13. RAGH. 8,43. Spr. (II) 2067. 2093. 3268. 3314. (I) 2099. 2229. 4697. RÂǴA-TAR. 4,605. BHÂG. P. 4,24,17. 5,26,9. शरीरिणां स्थावरजङ्गमानाम् KUMÂRAS. 1,23. — b) *Seele* BHAG. 2,18. RAGH. 8,88. Spr. 4810. BHÂSHÂP. 20. स (क्षेत्रज्ञः) वै शरीरी प्रथमः स वै पुरुष उच्यते MÂRK. P. 45,64. — Vgl. योग°.

शरीरीभू (शरीर + 1. भू) *sich verkörpern, einen Körper annehmen:* °भूत KATHÂS. 1,32.

शरु UṆÂDIS. 1,11. 1) f. seltener m. *Geschoss,* sowohl *Speer* als *Pfeil* (= शर H. an. 2,461. = वज्र H. an. MED. r. 89); instr. शर्वा RV. 1,100,18. 186,9. 172,2. 2,12,10. वृक्ती 4,3,7. पुरू सहस्रा शर्वा नि बर्हीत् 28,3. 6,27,6. शरुमस्मद्युयोतम् 7,71,1. 85,2. 8,18,11. 56,15. 20. 10,27,6. तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः 87,6. 15. 99,7. धनुरा तनोमि शर्वे रुद्राय उ 10,125,6. 182,3. यं देवाः शरुमस्यथ AV. 6,65,2. 1,2,3. 19,2. 12,2,47. शरै (शरो) 5,25,1. — 2) m. *Zorn* H. an. MED. — 3) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 73. — 4) m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,4814. — Vgl. शरव्या.

शरुमन्त् (von शरु) adj. *mit Geschoss bewaffnet* RV. 10,89,5.

शरेज adj. = शरज P. 6,3,16.

शर्कर 1) m. a) *Kiesel* KAUÇ. 72. *Gries, Kies:* नीचैः °कर्षणः (वायुः) MBh. 3,11396. 6,23. °कर्षिन् HARIV. 11555. °वर्षिन् (वात) MBh. 4,1288. 16,2. शातशर्करवालुक (so die neuere Ausg.) HARIV. 9005. क्षेमशर्करवालुक 9006. im Epos die Kürze überall durch das Versmaass bedingt. — b) *Sandzucker:* खण्डशर्करवालुक (das Metrum erfordert eine Kürze) MBh. 12,10317. — c) N. pr. eines imaginären Wasserwesens PAÑKAT. Dr. 14,5,15. — d) pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58,35. — 2) f. शर्करा UṆÂDIS. 4,3. a) *Gries, Kies, Geröll;* = उपला AK. 3,4,26,201. H. an. 3,607. MED. r. 222. = शर्करावत्, शर्करापुरदेश, शर्करान्वितदेश P. 4,2,83. 5,2,105. AK. 2,1,11. H. an. MED. r. 222. = शकल H. an. MED. = कर्पराश AK. 3,4,25,177. H. an. MED. = मृद्विकार und चूर्णखण्ड

Uǵǵval. angeblich nach Hár. Meist im pl. und im comp. zu belegen. शर्कराः सिकता अश्मानः AV. 11,7,21. TS. 5,1,6,2. 2,6,2. 6,4,4. भूमिं शर्कराभिरदृंहत् TBr. 1,1,3,7. 2,4,4. 3,12,6,2. Çat. Br. 2,1,4,8. 6,1,1, 13. 3,5. 5,4,6. 8,7,4,1. Kâtj. Çr. 4,8,16. Lâṭj. 1,5,8. Kauç. 18. 36. fg. 47. 82. Çvetâçv. Up. 2,10. M. 8,250. MBh. 5,5176. ववर्ष रुधिरं देवः शर्कराङ्गारमिश्रितम् Hariv. 9299. °कर्षिन् (Wind) R. Gorr. 1,76,15. °वर्षिन् Çâṅkh. Gṛhj. 6,1. °विद्ध Varâh. Bṛh. S. 80,15. 45,9. Suçr. 1, 134,18. 305,6. Râǵa-Tar. 5,432. Verz. d. Oxf. H. 268,a,39. Bhâg. P. 5, 13,8. 14,15. 7,15,17. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 6,2637. मणि° 7,2344. 9,441. R. 2,81,16. 3,36,6. 4,41,37. Kâm. Nîtis. 4,53. Varâh. Bṛh. S. 3,9. 54,15. 103. 81,4. 82,4. आसारशर्कराः Hagel Bhâg. P. 10,76, 11; vgl. जल°. sg. und d u. Çat. Br. 8,7,2,20. Kâtj. Çr. 17,4,15. 12,26 (nach dem Schol. adj.). — b) Gries als Krankheit H. an. Med. वात्कार्याः शर्करास्तिस्रो दत्तकर्षमलाश्मरी Suçr. 1,92,18. 120,11. अश्मर्या शर्करा ज्ञेया तुल्यव्यञ्जनवेदना 263,43. 15. Verhärtung im Fleisch 294,15. des Ohrschmalzes 92,18. — c) Weinstein der Zähne Suçr. 1,304,17. 2,128,10; vgl. दन्त°. — d) Sandzucker AK. 2,9,43. H. 402. H. an. Med. Hariv. 8447. R. Gorr. 2,100,67. Suçr. 1,188,8. 229,1. 2,21,14. 421,4. Spr. (II) 2834. 3000. (I) 3243. Varâh. Bṛh. S. 77,9. Git. 12,29. Pańkar. 2,4,32. fg. Dhûrtas. 79,16. Pańkat. 185,21. शर्कराचलदान Verz. d. Oxf. H. 35, b,31. 44,a,24. °धेनु 35,b,39. 59,a,23. सित° Sâh. D. 2,8. 9. द्राक्षा° Suçr. 2,324,8. शर्कराम्बु 1,38,10. शर्करोदक Bhâvapr. im ÇKDr. शर्करासव R. 5,14,44. am Ende eines adj. comp. Varâh. Bṛh. S. 76,8. — 3) f. ई v. l. für शक्वरी ein best. Metrum; Fluss; Gürtel in Med. nach ÇKDr. und dem Comm. zu Kâtjâj. 3,149. = लेखनी Dhar. im ÇKDr. — शर्करा ist vielleicht als eine reduplicirte Form von 3. कर् oder 1. शर् (vgl. शर्कोट und कर्कोटक) zu erklären. — Vgl. क्षार° (st. Bed. 1 zu setzen Zucker aus Saccharum Sara), तुरु°, गुड°, जल°, तुहिन°, तूल°, दन्त°, निः° (auch MBh. 14,1540), पर्व°, पाण्डु°, भू°, मधु°, माक्षीक°, यवास°, वंश°, वर्त्म°, शार्कर, शार्करक, शार्करिक.

शर्करक adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शर्करा gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

शर्कराक्ष (शर्करा + अक्ष Auge) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Verz. d. Cambr. H. 22,13. शर्कराक्ष्य Çaṅk. zu Khând. Up. 5,11,1. — Vgl. शार्कराक्ष्य.

शर्कराप्रभा f. N. einer Hölle bei den Ǵaina H. 1360.

शर्करार्बुद (शर्करा + अ°) m. n. Bez. eines best. Geschwürs Wise 394. Suçr. 1,292,9. 294,17. 2,118,20.

शर्करावत् (von शर्करा) adj. mit Gries versehen, kiesig u. s. w. P. 5, 2,105. AK. 2,1,11.

शर्करावर्ता (शर्करा + आवर्त) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18.

शर्करासप्तमी f. Bez. des 7ten Tages in der lichten Hälfte des Vaiçâkha ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 34,a,46. 41,a,18.

शर्करिक adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शर्करा gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80. 83, Schol. — Vgl. शार्करिक.

शर्करिल (von शर्करा) adj. kiesig u. s. w. P. 5,2,105. AK. 2,1,11.

शर्करीकर् (शर्करा + 1. कर्) in Kiesel —, in Geröll verwandeln: मया च पतता तत्र स्वैर्गात्रैः °कृतम्। शिखरं च गिरेस्तस्य शिलाश्च समन्ततः शिलाः R. 5,3,52.

शर्करीय adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शर्करा P. 4,2,84.

शर्कार, f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

शर्कु m. N. pr. eines Unholdes AV. 8,6,2.

शर्कोट m. Bez. einer best. Schlange AV. 7,56,5. — Vgl. शर्कोट und कर्कोटक.

शर्णचापिलि m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1 wohl verdorben.

शार्द in der vielleicht verdorbenen Stelle: शार्दनो अत्रैरपगोन्नभिः AV. 18,3,16.

1. शर्ध्, शर्धति Dhâtup. 33,61 (auch शर्धयति, प्रहसने; v. l. प्रसहने). keck auftreten, trotzig sein gegen (gen.): स शर्धदर्यो विषुणस्य जन्तोः er schiert sich nicht um das Gesindel ṚV. 7,21,5. अग्ने शर्ध 5,28,3. partic. शर्धत् keck auftretend, trotzig, höhnisch: यः शर्धते नानुददाति शृध्याम् ṚV. 2,12,10. मन्यु शर्धतः 23,12. 30,8. die Marut 5,56,1. दस्यु 6,23,2. 24,8. 7,18,8. 16. 32,7. प्र राये यन्तु शर्धतो अर्यः 34,13. 8,2,15. 19,20. शर्धन्तमासि निघ्नसे 43,32. 9,100,8. 10,69,12. med. von Indra VS. 20,38. — Vgl. शृध्या.

— प्र s. प्रशर्ध, wo zu setzen ist: keck, trotzig.

— अतिप्र caus. etwa aufdrängen: स्तोता यत्ते अतिप्रशर्धयद्गिरः ṚV. 8,13,6.

2. शर्ध्, शर्धते Dhâtup. 18,21 (शब्दकुत्सायाम्). अशर्धिष्ट und अशृधत् P. 1,3,91. शर्धिष्यते und शर्त्स्यति, अशर्धिष्यत und अशर्त्स्यत् 92. 7,2,59. farzen.

— desid. शिशर्धिषते und शिशृत्सति P. 7,2,59.

— intens. शरीशृध्यते und शरीशर्धीति P. 7,4,90, Schol.

— अव caus. auf Jmd farzen M. 8,282.

— वि, °शर्धते farzen Suçr. 1,262,20. विशर्धित n. Furz 2,258,1.

3. शर्ध्, शर्धति und °ते Dhâtup. 21,9 (उन्दने).

1. शर्ध (von 1. शर्ध्) adj. frech, trotzig ṚV. 4,1,12. 5,87,1. Indra 9, 30,6. auch wohl 104,3. 105,3.

2. शर्ध (von 2. शर्ध्) m. Furz Vop. 26,61.

3. शर्ध m. Herde, Schaar, namentlich der Marut ṚV. 1,37,1. 64,1. 2,11,14. 30,11. 31,3. 4,3,8. 5,56,9. शर्ध, व्रात, गण 53,11. 54,1. 8,20, 9. नरः शर्धो अजामाः 5,33,5. रथानाम् 53,10. तम्मः शर्धाय धासया स्विन्द्रियम् 1,111,2. शर्धाय मघान उरु कृधि 10,147,5. 61,25. statt प्र शर्ध 8,82,16 dürfte प्रशर्ध zu setzen sein.

शर्धञ्जह (शर्धम्, acc. von 2. शर्ध, + जह von हा) adj. blähend: माषाः P. 3,2,28, Vârtt. Vop. 26,61. vielleicht auch subst. m. = माष.

शर्धन (von 2. शर्ध्) n. das Farzen Kull. zu M. 8,282.

शर्धनीति (3. शर्ध + नी°) adj. die Schaar (der Marut) führend oder keck verfahrend: Indra ṚV. 3,34,3.

1. शर्धस् adj. compar. शर्धस्तर kecker, trotziger ṚV. 1,122,10.

2. शर्धस् n. = 3. शर्ध Naigh. 2,9. शर्धांसि तुविष्मताम् ṚV. 8,63,13. मारुत AV. 15,14,1. ṚV. 1,37,1. 5. 106,1. 127,6. 2,1,6. 3,3. विश्वं शर्धो अभितो मा नि षेद 7,59,7. 8,15,9. 9,88,7. 10,103,9. दिव्य 1,139,1. 3, 19,4. 7,44,5. दुद्धयाम् 6,8,7. 68,8. यातुमतीनाम् 1,133,3. 10,91,7. TS. 2,4,2,1. Vgl. विश्व°.

शर्धिन् (von 1. शर्ध्) adj. trotzend; s. वाज°.

शर्ध्य m. oder n. nach Sâj. *Ziel;* könnte *einen Theil des Wagens* bezeichnen: वार्याणि येमतुरस्य शर्ध्यम् RV. 1,119,5.

शर्व्, शर्वति (गतौ) Dhâtup. 11,29.

शर्म n. = शर्मन् H. 1370, Schol.

शर्मक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1087.

शर्मकृत् (शर्मन् + कृत्) adj. *Behagen —, Wohlfahrt —, Glückseligkeit schaffend* Bhâg. P. 7,11,31.

शर्मण्य (von शर्मन्) adj. *schirmend* TS. 2,4,8,1. 10,1.

शर्मन् (von 3. शर्) Uģģval. zu Uṇâdis. 4,144. n. 1) *Schirm, Schutzdach, Decke; Hut, Obhut;* gewöhnlich in Verbindung mit यम्. RV. 1, 114,5. 3,13,4. 4,25,4. शर्म नो यंसन्त्रिवरूथम् 55,4. 7,82,10. 101,2. AV. 7,6,4. Ait. Br. 2,40. सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् RV. 1,174,2. बृहन्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् 5,4,10. 44,7. सप्रथस् 1,22,15. त्रिधातु 34,6. वरूथ 5, 55,9. अच्छिद्र 62,9. त्रिवरूथ 5,4,8. महि 83,5. दुराधर्ष 6,49,7. उत्तम 7,51,1. तस्यं ते शर्मन्नुपदद्यमाने राया मदेम 6,49,13. उपच्छायामिव घृणेरगन्म शर्म ते वयम् 16,38. 46,12. 7,6,6. VS. 1,14. 4,9. 11,30. 40. AV. 1, 20,3. 12,3,8. 14. Çat. Br. 3,2,2,8. 12,8,2,11. तेषां प्रतिष्ठा गङ्गेह शरणं शर्म वर्म च Spr. (II) 464. रामं शर्माभिगच्छेयम् *Zuflucht* R. 3,60,35. अलब्ध्वा शर्म लोकेषु त्वामेव शरणं गतः 5,36,44. सर्वलोक° Bhâg. P. 7,8,56. मन्त्रौषधाद्यैः कुहकप्रयोगैर्भवन्ति दोषा बलवेत्र न शर्म *Heil, Rettung* Varâh. Bṛh. S. 75,5. लप्स्यसे शर्म भर्तुर्मम R. 3,59,22. शर्मोपाय Kathâs. 78,49. आत्मने शर्म नह्यते *Schutzrüstung* TS. 7,4,2,4. 3,1,2,1. — 2) *Wohlbehagen, Freude, Glückseligkeit* AK. 1,1,4,3. H. 1370. Halâj. 1,122. कचस्य नाशे मम शर्म नास्ति MBh. 1,3240. नालभच्छर्म 3,1796.1799. 15738. R. Gorr. 2,68,55. Bhâg. P. 3,5,39. 6,7,17. 9,16,9. सर्वास्ववस्थासु न शर्मलाभः Suçr. 2,301,3. शर्म किं नाम विन्दते Bhâg. P. 3,31,9. 5,13,4. ददातु वो नावपि शर्म कृष्णः Vop. 3,143. लोकद्वयशर्मद Spr. (II) 333. निःसीमशर्मप्रद 3612. शर्मदातुर्हरेः Bhâg. P. 3,5,45. लवाः कलाश्च काष्ठाश्च तव शर्म दिशन्तु ते R. 2,25,12. इन्द्रति शर्ममर्माणि मे Spr. 2872, v. l. शर्मणो ऽत्र परत्र च (II) 1135. (I) 5221. Ragh. 1,69. Kathâs. 24,133. मिथ्या परोपकारो हि कृतः स्यात्कस्य शर्मणे 56,287. 65,212 (शर्मणे zu lesen). लोकानाधेहि शर्माणि Bhâg. P. 3,18,28. शर्मकाम adj. Jâģn. 3,328. Spr. 2466. जगतामशर्म Kir. 12,26. — 3) am Ende eines Brahmanen-Namen Pâr. Gṛhj. 1,17. Jama bei Kull. zu M. 2,32. VP. 297. Colebr. Misc. Ess. 2,189. अमुक° Schol. zu Kâtj. Çr. 473,17. 243,1. — 4) im Wortspiel mit शर्व personificirt Kauç. 128. — 5) fehlerhaft für चर्मन् (so die neuere Ausg.) Hariv. 13413; für धर्म Megh. 62. — Vgl. अग्नि°, इन्द्र°, उरु°, गिरि°, देव°, धर्म°, धृष्ट°, नन्द°, पशुपति°, पितृ°, पुरुषोत्तमदेव° (unter पुरुषोत्तम 5), प्रजापति°, बाल°, बृब° भट्ट°, भव°, भास्कर°, मकरन्द°, मनोहर°, मयूर°, मित्र°, यज्ञदत्त°, राम°, रुद्र°, वरुण°, विद्रुय°, विष्णु°, वीर°, वृद्ध°, शिव°, सु°, हरि°.

शर्मय् (denom. von शर्मन्), partic. शर्मयन्त् *schirmend* RV. 9,41,6.

शर्मर 1) m. *eine Art Zeug.* — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = दारुहरिद्रा Dhar. im ÇKDr.

शर्मवन्त् adj. *das Wort* शर्मन् *enthaltend:* ब्राह्मणस्य नामधेयम् M. 2,32.

शर्मसद् (शर्मन् + सद्) adj. *hinter einem Schirm oder Schilde sitzend* RV. 1,73,3. 3,55,21.

शर्मिन् (von शर्मन्) adj. *der Freude —, der Glückseligkeit theilhaftig:* अगस्त्यं गोत्रतश्चापि नामतश्चापि शर्मिणाम् MBh. 13,8400. 8419.

शर्मिला s. पाण्डु°.

शर्मिष्ठा (von शर्मन् mit dem suff. des superl.) f. N. pr. einer Tochter Vṛshaparvan's (vgl. वार्षपर्वणी), Gattin Jajâti's und Mutter Druhju's, Anu's und Pûru's MBh. 1,3159. fg. 3284. fgg. 5,5044. 7,2297. Hariv. 207. 212. 1604. R. 3,23,24. Çâk. 82. Kathâs. 27,67. VP. 147. 443. Bhâg. P. 6,6,31. 9,18,6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 144, *b*, No. 301. शर्मिष्ठायाः कृतिः Mâdav. 16,15. 19,41. °ययाति Titel eines Schauspiels Sâh. D. 195,5.

शर्य (von 4. शर्) 1) m. *Pfeil, Geschoss:* शर्यैरभिघ्नं पृतनासु दुष्टरम् RV. 1,119,10. nach Sâj. *Kämpfer;* die Bed. *Schütze* wäre passend. — 2) f. आ *a) Rohr* so v. a. *Pfeil* Nir. 5,4. 10,29. अस्तुर्न शर्याम् RV. 1,148,4. न स्मां वरन्ते युवतिं न शर्याम् 10,178,3 nach D. = अतिबलवतीं मुक्ताम्; vielleicht युवतीम् (von 2. यु) *packend* so v. a. *treffend.* — *b*) pl. *Rohrgeflecht* (an der Soma-Seihe): शर्याभिर्न भरमाणो गभस्त्योः RV. 9,110,5. आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ (?) 10,61,3. — Aus diesen Stellen ist *c*) die Bed. *Finger* geschlossen worden Naigh. 2,5. 4,2. Nir. 5, 4. — *d*) *Nacht* Vâkaspati bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 3) n. *Rohrgeflecht,* an der Soma-Seihe (vgl. 2. विप्): अक्रुच्छर्याणि ताम्वा RV. 9, 14,4. नि शर्याणि दधते देव आ वरम् 68,2. — Vgl. गो°.

शर्यण *Röhricht;* m. pl. nach Sâj. zu RV. 8,6,39 N. pr. eines Landstrichs in Kurukshetra. शर्याण fehlerhaft im gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86.

शर्यणावन्त् (von शर्यण) m. (*mit Röhricht bewachsen*) *stehendes Wasser, Teich:* सिन्धुम्पर्वतस्य हर्यणावतः RV. 10,35,2. अर्श्वस्य शिरश्च विदच्छर्यणावति 1,84,14. Uebertragen auf eine Soma-*Kufe;* nach dem Comm. N. pr. eines Landstrichs in Kurukshetra: मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति RV. 8,6,39. 7,29. 53,11. ये वाद: शर्यणावति (सोमासः सुन्विरे) 9,65,22. शर्यणावति सोममिन्द्रः पिबतु 113,1. Nach gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86 fehlerhaft शर्याणावन्त्.

शर्यहन् m. *Pfeilschütze:* उग्र RV. 6,46,39. 8,70,5.

शर्याण und शर्याणावन्त् s. u. शर्यण und शर्यणावन्त्.

शर्यात m. N. pr. eines Mannes RV. 1,112,17. Çat. Br. 4,1,5,2. — Vgl. शर्याति und शार्यात.

शर्याति m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Manu Vaivasvata, Maitrjup. 1,4 (स° gedr.). MBh. 1,224. 3441. 3,10341. 7,2351 (°वन). 13,1945. Hariv. 613. 642. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 30. VP. 348. Bhâg. P. 8,13,2. 9,1,12. 3,1. Mâtsja-P. 12 nach ÇKDr. ein Sohn Nahusha's VP. 413, N. 1. — Vgl. शर्यात und शार्यात.

शर्व्, शर्वति (हिंसायाम्) Dhâtup. 15,76.

शर्व (von शर्) 1) m. *a*) N. eines mit *Pfeilen tödtenden Gottes:* अस्तार् AV. 6,93,1. 2. 8,8,7. 12,5,36. mit Bhava und andern Namen Çiva-Rudra's zusammengenannt; später ein gangbarer Name des Çiva AK. 1,1,1,26. 3,4,12,51. H. 195. Halâj. 1,11. AV. 11,2,16. 15,5,1. VS. 16,28. 39,8. Taitt. Âr. 10,16. Çatar. in Ind. St. 2,37. Kûlikop. ebend. 9,15. Kauç. 51. 128. Çâṅkh. Çr. 4,19,1. 20,1. Âçv. Gṛhj. 4,8, 19. MBh. 3,12241. 13,1036 (ed. Bomb. शर्व, ed. Calc. सर्व). 14,191. Hariv. 7590. 13409. Ragh. 11,93. Kumâras. 6,14. Spr. (II) 2779. Kathâs.

15, 127. 18, 240. VP. 58. Mârk. P. 52, 7 (सर्व godr.). Weber, Krshnaǵ. 243. Bhâg. P. 4, 2, 6. 12, 10, 34. त्रिलिमूर्ति Verz. d. Oxf. H. 53, b, 15. plur. VS. 16, 57. Taitt. Âr. 10, 19. Çatar. in Ind. St. 2, 46. सर्व geschrieben wegen eines Wortspiels Çat. Br. 6, 1, 3, 11. पविमन्मह्यसाम शर्वस्य Ind. St. 3, 222, b. शर्व N. pr. eines der 11 Rudra VP. 121. — c) pl. N. pr. eines Volkes (सर्व gedr.) Mârk. P. 58, 22. — 2) f. श्रा ein N. der Umâ (vgl. शर्वाणी) Bhâg. P. 12, 10, 34.

शर्वक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, b, 19.

शर्वकोश m. Titel eines Wörterbuchs Müller, SL. 186.

शर्वट m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5, 413. 422.

शर्वदत्त m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Gârgja Ind. St. 4, 372.

शर्वपत्नी f. Çarva's Gattin d. i. Pârvatî Kathâs. 59, 45.

शर्वपर्वत m. Çiva's Berg d. i. der Kailâsa: °वासिनी unter den Beinn. der Durgâ Kathâs. 53, 172. — Vgl. शर्वाचल.

शर्वन् s. u. शर्वर 2).

शर्वर 1) adj. so v. a. कर्वर, शबर, शबल. — 2) f. शर्वरी (oxyt. Unâdis. 2, 123) nach dem Schol. zu P. 4, 1, 7 fem. zu शर्वन्. a) pl. die bunten Thiere der Marut: ते स्यन्द्रासो नोक्षणो ऽति ष्कन्दन्ति शर्वरीः RV. 5, 52, 3. — b) Nacht (durch die Gestirne bunt) Naigh. 1, 7. AK. 1, 1, 3, 3. H. 141. H. ç. 18. H. an. 3, 608. Med. r. 221. Halâj. 1, 107. श्रपि शर्वर्या श्रनु स्मसि wir überdauern auch die Nacht Ait. Br. 4, 5. M. 1, 66. MBh. 3, 47. 16844. 4, 695. Spr. (II) 818. (I) 2968. 5027. R. 1, 28, 1. 2, 34, 34. 47, 1. 50, 37. 51, 14. 86, 15. 89, 6. Ragh. 3, 2. 11, 93. Çiç. 11, 5. Varâh. Brh. S. 48, 22. 76, 8. 86, 24. 49. Mârk. P. 48, 13. 15. 78, 8. Râǵa-Tar. 5, 208. Dämmerung Unâdivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr. Hier und da fälschlich mit स geschrieben. — c) Weib (wohl ein best. Weib) H. an. Med. — d) Gelbwurz (हरिद्रा) Viçva im ÇKDr. Curcuma longa Roxb. Aush. 77. — e) N. pr. der Gattin Dosha's und Mutter Çiçumâra's Bhâg. P. 6, 6, 14. — 3) n. a) Finsterniss. — b) der Liebesgott (neutr.!) Unâdivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. श्रतिशर्वर, श्रपिशर्वर und शार्वर.

शर्वरिन् (von शर्वरी) m. N. des 34sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Brh. S. 8, 39. शा° Verz. d. Oxf. H. 332, a, 1.

शर्वरीक bei Wilson (2te Aufl.) Druckfehler für शर्शरीक.

शर्वरीपति m. der Herr der Nacht (d. i. der Mond), unter den Namen Çiva's Çiv.

शर्वरीश (शर्वरी + ईश) m. der Herr der Nacht d. i. der Mond Râǵa-Tar. 3, 387.

शर्ववर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 6, 67. 7, 22. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 125, a, 6. mit सर्ववर्मन् wechselnd 169, a, 39. fg. b, 2 und N. 1. 176, b, 5.

शर्वाचल (शर्व + श्र°) m. Çiva's Berg d. i. der Kailâsa Kathâs. 109, 151. — Vgl. शर्वपर्वत.

शर्वाणी f. Çarva's (Çiva's) Gattin P. 4, 1, 49. Vop. 4, 23. H. 204. Halâj. 1, 15. Çâṅkh. Çr. 4, 19, 5. Pâr. Grhj. 3, 7. MBh. 13, 1028. Kathâs. 1, 58. 26, 249. 80, 49. Daçak. 1, 4. Verz. d. Oxf. H. 25, a, 34 (स° geschrieben und auf सर्व all zurückgeführt). °रमण der Gatte der Çarv. d. i. Çiva 146, b, 3.

शर्विलक m. N. pr. eines Mannes Mrkkh. 35, 21. 46, 9. fgg.

शर्शरीक (vom intens. von 1. शर्) Unâdis. 4, 19. adj. = हिंस्र Uǵǵval.

शषीका f. ein best. Metrum Ind. St. 8, 407. 111. 113. — Vgl. मर्षीका, वर्षीका, सर्षीका, कृर्षीका.

1. शल्, शलति (गतौ) Dhâtup. 20, 13. v. l. für श्रल् (श्राशुगमने) 15, 42. Suçr. 1, 96, 2. शलते (चलनसंवरणयोः) Dhâtup. 14, 19. (चलने स्तुतौ च) Vop. 8, 118. श्रशलिषम् und श्रशालिषुन् ebend. शालयते (श्राघायाम्) Dhâtup. 33, 78.

— उद् nur im partic. उच्छलत् und उच्छलित aufschnellend, sich erhebend, aufsteigend und aufgeschnellt, sich erhoben habend, aufgestiegen: उच्छलन्तो वाताः Spr. (II) 3801. चलद्वारिधिवीचिविच्छोच्छलच्छङ्खकुल Çiç. 3, 37. स्वच्छन्दोच्छलदुच्छकच्छकुहरोच्छ्रीचिभिः Kathâs. 28, 9. हक्कान्वरोच्छलद्धातुर्निशायामिव पर्वतः 45, 1. उच्छलद्भिः पतद्भिश्च निर्लूनैः शूरमूर्धभिः 50, 7. 121, 259. उच्छलच्चश्वशरविद्ध (so ist zu lesen) 61, 104. कल्लोलजालमुच्छलदुत्थितम् 74, 77. Staub 101, 291. Prab. 85, 4. कण्ठनालोच्छलद्रक्तफेनिलबुद्बुदोर्मिः 55, 5. 85, 5. Verz. d. Oxf. H. 128, b, 34. 261, a, 27. धारोच्छलितशैलतटस्थलीपाषाण Vikr. 57, 19. चपाक Spr. 2576. °वीचिक (नकरालय) Kathâs. 43, 136. 104, 31. als Erklärung von उच्छूल Schol. zu Bhâg. P. 3, 13, 44.

— प्रोद्, partic. praes. dass.: शिरश्छेदप्रोच्छलच्छोणित Çiç. 2, 66. 18, 44. Dhûrtas. 69, 9.

— समुद्, partic. समुच्छलत् und समुच्छलित dass. Verz. d. Oxf. H. 129, a, 15. 128, b, 32.

2. शल् (onomatop.) interj.: शलित्यर्वक्रान्तः AV. 20, 135, 2.

शल P. 3, 1, 140. 1) m. Stab (nach Sâj.): im Adhrigu Praisha शलादोषणी (vgl. P. 6, 1, 63, Schol.) कृणुतात् TBr. 3, 6, 6, 3. Ait. Br. 2, 6. nach D. zu Nir. 5, 11 = द्रव्यप्रसमर्थ (also von शल् abgeleitet). — 2) m. (Med.) und n. Stachel eines Stachelschweins AK. 2, 5, 7. H. 1296. Med. l. 49. Halâj. 2, 78. als Längenmaass (nach dem Comm. zu Taitt. Br.): त्रिशलं TBr. 1, 5, 10, 1. उद्धांक्षार्षं परःशलाद्यो दशशलाडुत AV. 8, 7, 28. शत°, सकल° Kâth. 12, 10 in Ind. St. 3, 464. — 3) m. Lanze Trik. 2, 8, 55. — 4) m. ein best. Thier Pańkar. 1, 7, 28, v. l. Kamel H. 1253. — 5) m. = नेत्रभिद् Med. — 6) m. = विधि Med. — 7) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1, 1, 49. Med. eines Schlangendämons MBh. 1, 2146. eines Sohnes des Dhrtarâshtra 4543. des Somadatta 6995. 2, 1267. 3, 1419. 5, 694. 7, 6002. Hariv. 1821. VP. 459. Bhâg. P. 9, 22, 18. Parikshit's MBh. 3, 13178. Sunahotra's Hariv. 1519. = शल्य Bhâg. P. 1, 15, 16. — 10, 36, 21. 42, 37. — 8) f. ई ein kleines Stachelschwein Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. दुः°, त्रिशला.

शलक (von शल्) m. Spinne Trik. 2, 5, 28. — शलका Pańkat. III, 179 fehlerhaft für शलाका.

शलकर m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2150.

शलङ्कट m. N. pr. eines Mannes: उत्तरशलङ्कटाः die Nachkommen Uttara's und Çal. gaṇa तिककितवादि zu P. 2, 4, 68.

शलङ्कु m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4, 1, 99. — Vgl. शालङ्कायन und शालङ्कि.

शलङ्ग m. = लोकपाल und लवणविशेष Unâdik. im ÇKDr.

शलपुत्र N. pr. einer Gegend TÂRAN. 319. शालि° 323. die richtige Form ist vielleicht शालि°.

शलभ (von शल्) UṆÂDIS. 3,122. m. f. n. (?) TRIK. 3,5,24, 1) m. a) *Heuschrecke* (vielleicht auch *Lichtmotte*, *Nachtschmetterling*) AK. 2,5,28. H. 1213. HALÂJ. 2,102. AMÂ. 7,24. वह्निं स्पृष्ट्वाग्निसदृशं न दग्धः शलभो यथा MBH. 2,686. छादयन्तु शराः पार्थं शलभा इव पादपम् 4,1510. श्रेणयः शलभानाम् 5,7213. 13,6899. 14,2187. 2248. HARIV. 5659. 6442. 6473. R. 3,20,38. 4,45,1. 5,39,12. 95,17. 6,20,23. KÂM. NÎTIS. 13,63. °समूह ÇÂK. 31. Spr. (II) 100. 1167. 1907. 2303. (I) 4700. VARÂH. BṚH. S. 8,4. 84,1 (विशलभमकृत् eine Lampe). BHÂG. P. 5,14,5. शलभास्त्र MBH. 3, 11967. *Heuschrecken* von Gold als Verzierungen auf einem Bogen 4, 1329. die *Heuschrecken* sind Kinder Pulastja's MBH. 1,2572. Târkshja's von der Jâminî BHÂG. P. 6,6,21. — b) N. pr. eines Devagandharva MBH. 1,2534. eines Asura 2666. HARIV. 204. 12940. 13181. 14287. Verz. d. Oxf. H. 78,b,44. — 2) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2624. — Vgl. इन्द्र°.

शलभत्व n. nom. abstr. von शलभ 1) a) KUMÂRAS. 4,40.

शलभाय् (von शलभ), °यते *wie eine Heuschrecke verfahren* d. i. *unbesonnener Weise in's Feuer d. i. in den sichern Tod gehen*: कौरव्यवंशदावे ऽस्मिन्क एष शलभायते VEṆÎSAṂH. 12,8. तत्प्रतापाग्नौ शलभायितुमिच्छसि KATHÂS. 124,34. RÂGA-TAR. 7,376.

शलल (oxyt. oder proparox. ÇÂNT. 2,25, Schol.). 1) *Stachel eines Stachelschweins*, neutr. AK. 2,5,7. H. 1296. HALÂJ. 2,78. MBH. 7,7527. Spr. (II) 1126 (*Borste eines Ebers*, Conj.). शलली f. AK. 2,5,7. bei der Ceremonie des Haarscheitelns und zum Auftragen der Augensalbe gebraucht TBR. 1,5,6,6. ÇAT. BR. 2,6,4,5. KÂṬH. 23,1. KÂTJ. ÇR. 5,2,15. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,12. 22. 28. ÂÇV. GṚHJ. 1,14,4. PÂR. GṚHJ. 2,1. GṚHJAS. 1,94. KAUÇ. 8. — 2) m. *Stachelschwein* H. HALÂJ.

शललचञ्चु m. oder n. *Stachel eines Stachelschweins* (zum Schreiben dienend) GÑÂNAKÂṆḌAÇESHARAHASJA bei GOLD. MÂN. 61,b.

शललित (von शलल) adj. *mit Stacheln versehen*: शरविध् MBH. 7, 7418. 7944. 14,2207.

शललीपिशङ्ग adj. *bunt wie ein Stachel des Stachelschweins*; m. Bez. eines Navarâtra ÂÇV. ÇR. 10,4,27.

शलाक m. (nur KÂṬH. 26,1 und MBH. 5,1225) und शलाका f. (UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,14). 1) *Spahn, Splitter, spitzes Holz, Stäbchen; Halm, Reis* TS. 6,3,4,2. zum Rühren ÇAT. BR. 2,6,4,6; vgl. KAUÇ. 80. KÂTJ. ÇR. 5,8,18, Schol. Comm. zu TBR. 1,250,1. SUÇR. 1,33,18. 35,12. zum Auftragen der Augensalbe: स्नानाञ्जन° ÇIKSHÂ 59 in Ind. St. 4,369. MBH. 1,84. RAGH. 7,8. KUMÂRAS. 1,48. Schol. in der Einl. zu GAIM. कर्पूर° Spr. (II) 2746. पश्य शलाकावसरे (hierher oder zu 3) तृणो ऽपि भूपैः प्रार्प्यते स्वकरः 4011. शलाकालिप्रविष्टा तु संनिकर्षान्न दृश्यते (I) 2969. अतिलघुवेणुशलाकया ताड्या: *Ruthe, Gerte* KULL. zu M. 8,299. °काशपर्वताम् R. GORR. 2,87,9. वंश° AK. 3,4,44,45. H. 291. तन्तुवाय° P. 5,4, 160, Schol. यष्टिं शलाकां तारकं पञ्जरं तथा *Leimruthe* MBH. 12,5560 (= PAÑKAT. III, 179, wo fälschlich शलाकां gedr. ist; NÎLAK. erwähnt eine Lesart यष्टिशलाकं). *Rippe am Sonnenschirm* H. an. 3,103. MED. k. 160. दृढशलाकं छत्त्रम् MBH. 6,782. हेमा° R. 6,35,20. वज्र° 4,9,3. अष्ट° MBH. 12,8595. शत° 13,4646. 6251. R. 2,26,10 (12 GORR.). 3,67, 15. *Stäbchen am Käfig* H. an. पाणिपादशलाकाः *die Stäbchen an Händen und Füssen* so v. a. *Finger* JÂGÑ. 3,85. °न्यपातिः MBH. 4,353. HARIV. 4719. buddhistische Bettler tragen bei sich als Legitimation *einen mit ihrem Namen versehenen Bambusspahn*, der शलाका heisst, BURNOUF, Intr. 259. SCHIEFNER, Lebensb. 325 (95). VJUTP. 201. — 2) *Stachel des Stachelschweins* H. 1296. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 5,2,13. — 3) *Stäbchen beim Spiel* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 372,6. — 4) *ein spitzes Werkzeug zum Durchbohren, Spitze des Pfeils, Nadel* u. s. w. (= शल्य H. an. MED. HALÂJ. 5,48. = शर MED.) WEBER, GJOT. 78. अस्विभेदिन्या निरभिद्यच्छलाकया (= शङ्कु NÎLAK.) MBH. 7,4413. शलाकाशल्यकर्तारः R. GORR. 2,90,24. अयस्कान्तमणि° MÂLATÎM. 14,15. विदूरभूमिर्नवमेघशब्दादुद्भिन्नया रत्नशलाकयेव KUMÂRAS. 1,24. रुचिरल° RÂGA-TAR. 6,294. तृणारल° KATHÂS. 52,283. वाक्शलाका MBH. 5,5575. 6,4148. so v. a. शलाकायन्त्र SUÇR. 1,101,1. 2,30,9. 47,5. 216,1. 343,18. 346,4. ÇÂRÑG. SAṂH. 3,7,3. 13,60. fg. — 5) *Pinsel zum Malen* H. an. — 6) *Knochen* ÇABDAK. im ÇKDR. — 7) *Stachelschwein* H. an. MED. — 8) *eine Drosselart* (s. सारिका und vgl. मदनशलाका) oder *die Predigerkrähe* dies. शारिका (सा°) könnte aber auch *Plectron* sein. — 9) *Vanguiera spinosa Roxb.*, = मदन (es könnte übrigens मदनशारिका auch als eine Bed. gefasst werden) MED. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. कुर्वादि zu 151. — 11) N. pr. einer Stadt R. 4,43,23. — Vgl. निःशलाक, मदनशलाका, वंश°, शालाकिय, शष्पाका, शकल, शल्क.

शलाकाधूर्त m. darf nicht als Zeuge auftreten MBH. 5,4225. शलाकया पाशादिना वा शकुनादिकमुक्ता यो ऽन्यान्वञ्चयति NÎLAK. vielleicht *Vogelsteller*.

शलाकाली f. etwa *Spähnchen* AV. 20,130,20.

शलाकापरि adv. P. 2,1,10. = शलाकया (vgl. शलाका 3) इदं न तथा वृत्तं यथा पूर्वं अये Schol.

शलाकापुरुष m. pl. bei den Gaina ein Collectivname für die 24 Arhant, die 12 Kakravartin in Bhârata, die 9 Vâsudeva, die 9 Bala und 9 Vishṇudvish H. 700. — Vgl. त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित.

शलाकाभ्रू f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शलाकायन्त्र n. *stabförmiges spitzes chirurgisches Werkzeug: Senknadel, Nadel zu Augenoperationen, Sonde* u. s. w. SUÇR. 1,24,1. शलाकाख्यानि यन्त्राणि नानाकर्माकृतीनि च VÂGBH. 1,25,28.

शलाकावत् adj. (चतुर्थर्षेषु) von शलाका gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86.

शलाकिका (von शलाका) f. *Spähnchen, Stäbchen* u. s. w.: सुपूरकर्पूर° KÂVJÂDARÇ. 24,7.

शलाकिन् (wie eben) adj. *mit Grannen versehen*: यव SUÇR. 2,325, 19. छत्त्रेण श्वेतहंसशलाकिना *mit hundert Rippen versehen* MBH. 8,3017. — Vgl. शालाकिन्.

शलाकिर m. VÎRAMITROD. 137,a,4.

शलाट m. *ein best. Gewicht: eine Wagenlast*, = 20 Tulâ H. 885.

शलाटु m. n. *eine unreife Baumfrucht* AK. 2,4,4,15. H. 1130. HALÂJ. 2,34. °ग्लप्स ÂÇV. GṚHJ. 1,14,4. °ग्रन्थ GOBH. 2,7,4. SUÇR. 1,158,11. 2,102,24. उडुम्बर° 1,376,18. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,22. बिल्व° SUÇR. 1,377,3. 2,431,18. 440,4. जम्बू° 434,14. Nach Einigen auch adj.: शलाटुः कर्कटी,

शलाटवो माषाः, शलाटूनि फलानि Citat bei Aufrecht, Halâj. Ind. — m. = मूलविशेष Uṇâdir. im ÇKDr. = बिल्व Râǵan. ebend.

शलातुर N. pr. P. 4,3,94. Geburtsort Pâṇini's Hiouen-thsang 1,125. 127. 2,313. Vie de Hiouen-thsang 165. — Vgl. शालातुरीय.

शलाथल m. N. pr. eines Mannes (pl. seine Nachkommen) gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. शुभ्रादि zu 4,1,123. — Vgl. शालाथलेय.

शलाभोलि m. Kamel ÇKDr. und Wilson; beruht auf einer falschen Lesart H. 1253.

शलालु (शल + आलु) n. ein best. wohlriechender Stoff (Siddh. K.) P. 4,4,54.

शैलालुक adj. (f. ई) mit Çalâlu handelnd P. 4,4,54. — Vgl. शालालुक.

शलावत् m. N. pr. eines Mannes Çaṅk. zu Khând. Up. 1,8,1. — Vgl. शालावत्, शालावत्य.

शलिकालिन (?) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 67.

शलुन m. ein best. Insect AV. 2,31,3.

शल्क Uṇâdis. 3,43. P. 7,2,9, Schol. (masc.). 1) m. n. Spahn, Abschnitzel; = शकल AK. 3,4,4,13. H. 1434. an. 2,16. Med. k. 34. शल्कैरग्निमिन्धीत TBr. 1,4,9,9. 2,1,15. हिरण्य° Ait. Br. 2,14. TS. 5, 2,9,3. 4,2,3. Kâṭh. 20,8. 27,7. — 2) n. Fischschuppe Sâh. D. 7,9. अभक्ष्या आस्त्राणिर्मत्स्याः शल्कैर्ये वै विवर्जिताः MBh. 12,1314. सशल्का मत्स्याः Çaṅkha und Hârîta bei Kull. zu M. 5,16. M. 5,16. Jâǵ. 1,178. Sarvadarçanas. 2,16. शल्क = वल्क Fischschuppe oder Bast H. an. Med. = वल्कल Bast AK. — 3) m. Mehl (चूर्ण) Trik. 3,3,45. — Vgl. बृहच्छल्क, महा°, शकल, शलाक.

शल्कल n. = शल्क Fischschuppe ÇKDr. nach Siddh. K. निः° s. u. छागलक.

शल्कलिन् (von शल्कल) 1) adj. महा° grossschuppig: मत्स्याः Kull. zu M. 3,272. — 2) m. Fisch Çabdar. im ÇKDr.

शल्किन् (von शल्क) m. Fisch H. 1344. Halâj. 3,35.

शल्प und शल्पक fehlerhaft für शल्य und शल्यक.

शल्यपर्णिका und शल्यदा f. = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

शल्भ्, शल्भते (कत्थने) Dhâtup. 10,30.

शल्मलि m. = शाल्मलि Nir. 12,8. Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr. (auch °ली f.). यच्छल्मलौ भवति विषम् ṚV. 7,50,3. 10,85,20. VS. 23,13. der höchste Baum Çat. Br. 13,2,7,4. TS. 7,4,12,4. Pañkav. Br. 9,4, 11. Gobh. 1,5,17. शल्मली Varâh. Bṛh. S. 57,1, v. l.

शल्य (desselben Ursprungs wie शल, शलाका) Uṇâdis. 4,107. 1) m. n. Siddh. K. 251,a,16. a) Spitze des Pfeils und Speers; in übertragener Bedeutung so v. a. Dorn, Stachel, Alles was Einen peinigt und quält; = शङ्कु AK. 2,8,2,61. Trik. 2,8,55. H. 787. Med. j. 56. = शलाका H. an. 2,383. fg. Halâj. 5,48. = इषु, तोमर und क्ष्वेड Med. = शस्त्र H. an. = आयुध Halâj. = तूस्त, कल्क Trik. 1,1,113. = दुःसह und दुर्वाक्य Çabdar. im ÇKDr. शल्यैरशनिभिर्दिहानः ṚV. 10,87,4. निशीर्य शल्यानां मुखा VS. 16,13. AV. 2,30,3. 4,6,4. 5. 7,107,1. शत° (इषु) 6,57,1. — Ait. Br. 1,25. TS. 6,2,3,4. Çat. Br. 1,7,4,4. 10. 2,6,2,1. 16. 3,4,4,14. शल्यात्मन् Monatsberr. d. kön. pr. Ak. d. Wiss. 1868, S. 238,9. हृदि शल्यमिवार्पितम् MBh. 1,5695. 4,647. Hariv. 5814. Spr. (II) 655. शर, शल्य, पुङ्ख MBh. 13,7486. fg. °पीडित R. 2,63,34. सविष Çâk. 136. Ragh. 9,75. 16,37. Spr. (II) 2122. Bhâg. P. 11,1,23. शल्यस्य शकलः Uttarar. 35,6 (46,14). °कर्तर् R. Gorr. 2,90,24. हृदयमिषुभिः कामस्यान्तः सशल्यमिदं यतः Vikr. 29. Kathâs. 105,44. आत्मनस्तु ततो सूतो ह्यामांश्च — मन चापनयामास शल्यान् MBh. 5,7463. विक्रीत° adj. (तुरग) 7,1346. सुराणां शल्यमुद्धृतम् Hariv. 2763. °भूतस्तु शत्रूणाम् MBh. 8,1381. 9,659. उत्पाटितलोक° adj. Bhâg. P. 4,16,27. राजशल्यमुद्धरेत् Kâm. Nîtis. 6,13. हृद्गतं मे महच्छल्यम् R. 7,47,4. अस्यैतन्मानसं शल्यं समुद्धर्तुं त्वमर्हसि MBh. 1,1646. मनसि सप्त शल्यानि मे Spr. 2973. मनः° Kumâras. 2,22. Kathâs. 29,93. शोकशल्यविनिष्कर्षण Ragh. 12,97. विषाद° Çâk. 107,23. वाक्° Spr. (II) 236. 1549. MBh. 3,1356. 12,535 (so zu lesen mit der ed. Bomb. st. वाक्छल्य der ed. Calc.). R. Gorr. 2,9,36. 63,1. वाक्शल्यैस्तैः सशल्येव 6,101,3. Kathâs. 19,39. °भूता वाचः MBh. 15,69. अलीकानि शल्यभूतानि हृदये 83. अन्तःशल्य eine Pfeilspitze —, einen Stachel im Herzen habend Çat. Br. 2,5,2,20. Ragh. 9,75. = अन्तर्गतामित्रशल्य Kâm. Nîtis. 13,84. 69. — b) in der Heilkunde heisst so jeder in den Körper eingedrungene oder in demselben sich bildende fremdartige und Schmerz erregende Stoff, sogar der Fötus Wise 185. Suçr. 1,2,1.4. 23,15. 24,10. 92,19. 96,7. 99,15. 102,7. °ज्ञान 12,5. °तन्त्र 14,14. 339,2. °शास्त्र 96,9. प्रनष्ट° 14,2. 96,6. शल्यापनयनीय vom Ausziehen der Stacheln handelnd 99,14. अस्थि° 101,14 (auch Varâh. Bṛh. S. 53,108). मांस° 20. अन्त° 100,3. शल्योद्धृति 8,15. der Blasenstein 2,55,17. fgg. मूढगर्भशल्योद्धरण 91,12. न शल्यं वा घटयति न बाधा कुरुते व्रणम् MBh. 12,3812. Varâh. Bṛh. S. 53,58. 61. स° 59. अधर्म eine Ungerechtigkeit verwundet als शल्य den धर्म die Gerechtigkeit Spr. (II) 3136 (vgl. MBh. 2, 2326). Schaden, Fehler überh.: अशल्यविद्धं शयनमासनं च तथाविधम् so v. a. mit keinem Schaden behaftet Hariv. 7773. धर्मशल्यानि so v. a. Hindernisse Bhar. Nâṭjaç. 19,130. — 2) m. a) Stachelschwein AK. 2,5,7. H. 1296. H. an. Med. Bhâg. P. 8,2,21. — b) ein best. Fisch Râǵan. im ÇKDr. — c) Vanguiera spinosa Roxb. AK. 2,4,2,33. H. an. Med. Aegle Marmelos Corr. Râǵan. im ÇKDr. — d) Grenze H. an. — e) N. pr. α) eines Asura Hariv. 213. VP. 1,21,10. — β) eines Fürsten von Madra, mütterlichen Oheims und Gegners des Judhishṭhira, H. an. MBh. 1,498. 2642. 4437. fgg. 6993. 7037. 2,1197. 5,71. 9,659. Hariv. 5020. 5080. 8020. Kâm. Nîtis. 11,9. Bhâg. P. 1,15,15. °पर्वन् Titel des 9ten Buches im Mahâbhârata MBh. 1,346. — γ) eines späteren Fürsten Râǵa-Tar. 7,1443. — 3) f. आ Kâvjâd. 1,39 nach dem Schol. = भाले हस्तं समावेश्य नृत्यम्; als v. l. wird शाम्य angeführt. Wir vermuthen, dass शम्या oder शम्पा (vgl. शम्याताल) zu lesen sei. — शल्य n. Kâm. Nîtis. 7,17 fehlerhaft für शैल्य, wie der Comm. liest. Vgl. आत्मशल्या, उपशल्य, ग्रास°, चक्रशल्या, जिह्मा°, निः° (keinen fremdartigen Stoff enthaltend Suçr. 1,98,21), बद्ध°, ब्रह्म°, वज्रशल्या, यज्ञशल्य, वि°.

शैल्यक m. 1) Stachelschwein (unterschieden von श्वाविध्) H. 1296. VS. 24,35 (शल्यक gedr.). Ait. Br. 3,26. Ind. St. 1,118. 2,313. 4,4. 8. M. 5,18. 12,65. MBh. 3,1322. 9,2476. Hariv. 2295. 14300 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Suçr. 1,203,1. 9. 2,535,15. Varâh. Bṛh. S. 86,28. Spr. (II) 3207. Bhâg. P. 3,10,22. 4,6,20. 26,10. — 2) so v. a. सशल्क (sc. मत्स्य) ein Fisch mit Schuppen Vaǵrasûki 256; vgl. M. 5,16. Çaṅkha und Hârîta bei Kull. zu d. St. und Jâǵ. 1,178. vielleicht ist

शल्यकाश nur Fehler für सशल्यकाश. — 3) *Vanguiera spinosa Roxb.* Bhâvapr. 5. Çabdar. im ÇKDr. Ratnam. 29.

शल्यकण्ठ m. = शल्यक 1) Çabdac. im ÇKDr.

शल्यकर्तन (Schol. und Comm. in der ed. Bomb.), °कर्षण (ed. Bomb.) und °कीर्तन (Gorr.) N. pr. einer Oertlichkeit R. 2,71,3 (73,3 Gorr.).

शल्यकर्तर् (कर्तर् von 1. कर्त्) m. *Chirurg* MBh. 5,4401 (= काण्डकृत् *Pfeilmacher* Nilak.; diese Bed. hat das Wort °कर्तर् R. Gorr. 2,90,24). vielleicht fehlerhaft für शल्यहर्तर्; vgl. übrigens शल्यकृन्त.

शल्यकर्षण s. u. शल्यकर्तन.

शल्यकायत्त् (von शल्यक = शल्य) adj. *ein spitzes Maul habend* (Nilak.): आखु *Spitzmaus* MBh. 12,3207.

शल्यकि Hariv. 14300 fehlerhaft für शल्यक, wie die neuere Ausg. liest.

शल्यकीर्तन s. u. शल्यकर्तन.

शल्यकृन्त m. *Chirurg* Âpast. 1,19,15.

शल्यपर्णी f. *eine best. Heilpflanze* (मत्स्यमेदा) Bhâvapr. 5.

शल्यलोमन् n. *Stachel eines Stachelschweins* Râgan. im ÇKDr.

शल्यवत् (von शल्य) adj. 1) *in dem eine Pfeilspitze steckt:* मृग MBh. 12,4649. — 2) *dem eine Pfeilspitze gehört:* शल्यवतो मृगः so v. a. *das Wild gehört dem, der es erlegt,* M. 9,44.

शल्यस्रंसन n. *das Herausbringen eines Stachels, — Dorns* Kauç. 33.

शल्यहर्तर् m. *Chirurg* R. 5,28,4. Kathâs. 85,34.

शल्यहृत् m. dass. Varâh. Bṛh. S. 5,80.

शल्यारि m. *Çalja's Feind* (अरि), Bein. Judhishṭhira's H. 707.

शल्ल 1) m. *Frosch.* — 2) n. *Rinde* Çabdar. im ÇKDr.

शल्लक (aus शल्यक mit Assimil.) 1) m. Trik. 3,5,19. a) *Stachelschwein* Halâj. 2,78 (शल्यक v. l.). Jâgn. 1,177. MBh. 7,2107 (शल्यक ed. Bomb.). शल्लकाङ्ग Suçr. 2,500,2. — b) *Bignonia indica* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Trik. 3,5,19. a) *Stachelschwein* Trik. 3,3,46. H. an. 3,108. Med. k. 160. R. 4,16,32. Verz. d. Oxf. H. 103,a,20. Pańkar. 1,7,28. Vagrasûkî 256. — b) *Boswellia thurifera Roxb., Weihrauchbaum* AK. 2,4,4,12. Trik. 3,3,46. 448. H. 1152. 1200. H. an. Med. MBh. 12,4283. 13,4716. R. 2,55,8. 3,26,28. Karaka 1,5. Suçr. 2,23,6. 114, 19. 324,2. °त्वच् 436,17. 438,21. Vikr. 107. Varâh. Bṛh. S. 57,1. Çatr. 1, 40. *Weihrauch* Suçr. 2,501,13. Hier und da (auch in Bomb. Ausgg.) mit स geschrieben. — 3) n. *Rinde* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कुसल्लक.

शल्लकि oder °किन् entweder *ein best. Vogel* oder °कि = शल्लकी *Stachelschwein* (aus metrischen Rücksichten) Suçr. 2,447,17.

शल्लकीद्रव m. *Weihrauch* Gaṭâdh. im ÇKDr.

शल्लकीय (von शल्लकी) m. (sc. निर्यास) *Weihrauch* MBh. 13,4717 (स° beide Ausgg.).

शल्लिका f. *eine Art Fahrzeug* Hariv. 8364. किल्लिका die neuere Ausg.

शल्व m. 1) pl. N. pr. eines Volkes, = शाल्व Uṇâdik. im ÇKDr. — 2) *eine best. Pflanze;* vgl. शाल्व.

शव् s. 1. शु.

शव m. n. Siddh. K. 251,b,1. 1) m. n. *Leichnam* AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,60. H. 564. Med. v. 24. Halâj. 3,7. Çat. Br. 1,8,2,13. 13,8,2,1. Kâtj. 12,3. शवः° *eine Leiche enthaltend* Pâr. Gṛhj. 2,11. Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. °रूप 2,12. 6,1. °वह Çâṅkh. Çr. 14,22,19. °दह्या Çat. Br. 12,5,2,1. 2,2. °नभ्य n. *ein Stück von der Nabe des Leichenwagens* Kâtj. Çr. 22, 3,42. Lâṭj. 8,5,6. Shaḍv. Br. 3,8. अन्तर्गतशवे ग्रामे M. 4,108. °स्पृश् 5, 64. 85. 99, 178. शवं निर्हरेयुः 10,55. °शिरस् 11,72. MBh. 1,1683. 13, 2566. 14,1921. Hariv. 14703. 14768. 14772. 14854. fg. Suçr. 1,108,9. 170, 15. °विष 2,258,7. Spr. (II) 1190. 1444. Varâh. Bṛh. S. 46,74. 86,45. Bṛh. 25 (23),13. Kathâs. 4,107. 18,152. 154. 25,183. 34,186. 72,18. 73,236. Râga-Tar. 5,271. Weber, Kṛshṇag. 224. Mârk. P. 8,104. fgg. शीवत् Bhâg. P. 2,3,23. Vet. in LA. (III) 4,11. Verz. d. B. H. 144,3. °गन्धिन् Verz. d. Oxf. H. 51,b,3. °साधन 93,b,32. °हृदयनिर्गम 282,a,23. fg. °पद्मग MBh. 1,1706. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 53,158. Vielleicht von शू = श्वा (श्वि) *schwellen.* Vgl. 2. शाव. — 2) n. *Wasser* Med.; vgl. शवस्.

शवकाम्य adj. *nach Leichen begierig;* m. *Hund* Çabdar. im ÇKDr.

शवकृत् adj. *Leichen machend* unter den Beiww. Kṛshṇa's Pańkar. 4,8,106.

शवधान m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,44; vgl. शरधान.

शवमन्दिर n. *Leichenstätte* Mârk. P. 8,106.

शवयान n. *Todtenbahre* Hâr. 206.

शवर् s. शबर.

शवरथ m. *Todtenbahre* Çabdar. im ÇKDr.

शवर्त (an शव anklingend) m. *ein best. Wurm* AV. 9,4,16. TS. 5,7,22,1.

शवल s. शबल.

शवलोकधातु s. सकलोकधातु.

शववाह m. *Leichenträger* MBh. 4,1314.

शववाहक m. dass. Prâjaçkittend. 20,a,1.

शवशयन n. *Leichenstätte* Bhâg. P. 4,7,33. könnte nach dem Comm. auch *Lotusblüthe* (शव = जल) bedeuten.

शवस् (von 1. शू) Uṇâdis. 4,192. 1) n. a) *Ueberlegenheit, Uebermacht; (siegreiche) Stärke, Heldenkraft;* auch pl. Naigh. 2,9. Nir. 2,2. 10,29. 31. 11,21. महे त्राय शवसे हि जज्ञे ṚV. 7,28,3. इयं व ओजः स्थिरा शवांसि 56,7. 48,2. 1,39,8. नकिः शवांसि ते नशत् 8,57,8. शविष्ठ न आ भर शूर शवः 6,19,6. 2. स्वेन शवसा शूशुवुर्नरः 7,74,6. 1,167,9. द्रा नभ्यो नृणां शूर शवः 10,148,4. धिष्वा शवः शूर 2,11,18. 6,18,11. 25,3. रथो न महे शवसे युजानः 34,2. 8,24,17. 86,9. 10,48,11. वज्रं शवसे धृष्ण्वा ददे 49,2. 116,1. AV. 6,33,2; vgl. Çâṅkh. Çr. 18,3,2. अनवत् ṚV. 5,86,3. त्वेष 87,6. उग्र 3,36,4. वृत्रहन् 6,48,21. वृषिन् 8,3,10. शवसस्पतिः Indra 1,131,4. 145,1. 4,47,3. शवसः सूनुः Indra 4,24,1. 8,79,2 (vgl. 1,127,2). शवसो नपातः die Ṛbhu 1,161,14. 4,34,6. 35,1. du. die Açvin 8,25,5. द्विः° adj. *doppelt stark* ṚV. 9,104,2. शवसा instr. *kräftig, stark:* तां गिर आ पं-पात्ति शवसा वर्धयन्ति च ṚV. 5,11,5. यो अश्नाम शवसा बिभेदेति 4,22,1. 6,32,5. 10,31,5. 49,8. 73,8. AV. 13,2,34. In der Stelle इन्द्रेन मह्ना रो-दसी पप्रथच्छवः ṚV. 8,3,6 erklärt Sâj. शवस् als gen. st. शवसस्. — b) *Wasser* (vgl. शव) Naigh. 1,12; vgl. z. B. Sâj. zu ṚV. 5,58,2. — c) = शव *Leichnam* Uggval. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,373. — Vgl. अप्रतिधृष्ट°, अभिष्टि°, असामि°, मतत्र°, वृद्ध° und शावसायन.

शवसउशीनरेषु Gopatha-Br. 2,9 fehlerhaft für सवशोशीनरेषु; vgl. Ait. Br. 8,14.

शवसान (von 1. शू) Uṇâdis. 2,86. adj. *überlegen, übermächtig, Kraft-*

thaten vollbringend, gewaltthätig ṚV. 1,62,1. 2,13. 6,37,3. 7,93,2. 8, 2,22. 57,8. AV. 10,99,9. m. *Weg* Uǵǵval.

शवसावत् (zu शवस्) adj. *mächtig, kraftvoll:* Indra ṚV. 1,62,11.

शवसिन् (wie oben) adj. dass. ṚV. 7,28,2.

शवाग्नि (शव + अ°) m. *Leichenfeuer* Ait. Br. 7,7. °ग्नौ Çat. Br. 12,5,2,2.

शवान्न (शव + अन्न) n. *Todtenspeise* Pâr. Gṛhj. 2,3, als Etym. von श्मशान Çat. Br. 13,8,1,1.

शवाश (शव + आश) m. *Leichenfresser* Bhaṭṭ. 12,75.

शविष्ठ (von 1. शू; superl. zu शूर) adj. *übermächtigst, heldenhaftest:* शविष्ठं न आ भर शूर शवः ṚV. 6,19,6. शूराणां शविष्ठा 68,2. वाज 5,44,10. इन्द्रं शविष्ठं नृणां नरम् 8,40,2. 1,77,4. 165,7. 6,22,2.7. VS. 10,4.

शवीर (von 1. शू) adj. (f. आ) *mächtig:* शवीरया धिया वनतं गिरः ṚV. 1,3,2. इषा यातं शवीरया 30,17.

शवोद्वह (शव + उ°) m. *Einer, der Leichen wegschafft,* Çat. Br. 12,5,2,14.

शव्य (von शव) n. *Leichenbegängniss* Khând. Up. 4,15,5.

शश्, शशति (प्लुतगतौ) Dhâtup. 17, 77. (कान्तौ wegen शशिन्) Ind. St. 10,316. शशाश, शशशिथ, शशशतुस् Vop. 8,52. 80. *springen:* शशस् Kir. 15,5. शशति भेकः Durgâd. bei West. und im ÇKDr. Wohl nur eine aus शश *Hase* erschlossene Wurzel.

— उद् *aufspringen von so v. a. aufgeben, im Stich lassen:* प्रकृष्टवेगोच्छ्शितशयनासनभोजनाः Bhâg. P. 1,11,18. उच्छ्शित (= उज्झित Comm.) *ed. Bomb., aber nur fehlerhaft, da es im Comm. auf* शस् (d. i. शश्) प्लुतगतौ zurückgeführt wird.

शश m. 1) *Hase (in den Flecken des Mondes sieht der Inder einen Hasen oder eine Gazelle)* AK. 2,5,11. H. 1295. an. 2,554. Med. ç. 14. शशः क्षुरं प्रत्यञ्चं जगार ṚV. 10,28,2. शश आस्कन्दमर्षति VS. 23,56. 24,38. चान्द्रमस Çat. Br. 11,1,5,3. M. 3,270. 5,18. शशवच्च विनिष्पतेत् Spr. (II) 4378. °लोहितवर्णाभ MBh. 3,11618. 7,997. R. 5,14,18. Varâh. Bṛh. S. 3,30. 78,10. — 51,34. 86,22. (चन्द्रमण्डलस्य) द्विरंशे पिप्पलस्तत्र द्विरंशे च शशो महान् MBh. 6,192. 250. fgg. (vgl. VP. 166, N. 1). Hariv. 4596. R. 5,24,16. Suçr. 1,46,20. 108,2. 315,9. Mârk. P. 15,30. Bhâg. P. 3,10,22. °वागुरा Vyutp. 137. °राज् 188. Ind. St. 3,436. Buddha als *Hase* Vyâghrabhîm Schol. zu H. 233. Gâtakamâlâ 14. शशस्य कर्णः (wohl fehlerhaft für कर्णाः; vgl. शशकर्ण) N. eines Sâman Ind. St. 3,239, a. — 2) *ein best. Meteor:* यत्र प्रापादि शश उल्कुषीमान् AV. 5,17,4. — 3) *Bez. eines unter einer best. Constellation geborenen Wundermenschen* Varâh. Bṛh. S. 69, 2. 7. 20. fgg. in der Erotik (neben मृग, वृषन्, अश्व) *Bez. eines Mannes mit best. Eigenschaften* H. an. Med. मृदुवचनसुशीलः कोमलाङ्गः सुकेशः सकलगुणविधानः सत्यवादी शशो ऽयम् Ratim. im ÇKDr. Smaradîpikâ (Tüb. Hdschr.). — 4) *Symplocos racemosa Roxb.* H. an. Med. — 5) *Myrrhe* H. 1063. H. an. Med. — Vgl. शाश.

शशक (von शश) m. 1) *Häschen, Hase* Trik. 2,5,9. Hâr. 184. Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,2 v. u. MBh. 8,1800. 1814. R. 4,46,32. Varâh. Bṛh. S. 88, 2. 21. Spr. 2440. 2910. Mârk. P. 35,2. 48,26. Pañkar. 1,7,28. Pañkat. 160,1.2.28. 61,2. Hit. 83,6. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, b, 36. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15257.

शशकर्ण m. *Hasenohr:* 1) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâṇva, Liedverfassers von ṚV. 8,9. — 2) N. eines Sâman Lâṭy. 4,6,3. 6,3,21. Nid. 6,3; vgl. शशस्य कर्णः Ind. St. 3,239, a.

शशकविषाण n. *Hasenhorn so v. a. ein Unding* Spr. (II) 2702. Vgl. शशविषाण.

शशकेतु s. शशिकेतु.

शशघातिन् m. *Hasentödter, Bez. eines best. Raubvogels* Suçr. 1,24,7. 202,13.

शशघ्न m. dass. Varâh. Bṛh. S. 88,1. f. ई P. 3,2,53, Schol.

शशधर m. 1) *Hasenträger* d. i. *der Mond* AK. 1,1,2,16. H. 105, Schol. Spr. 3268. Git. 7,2. Weber, Nax. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 133, a, No. 244. — 2) N. pr. eines Gelehrten Verz. d. B. H. No. 531. Hall 41. 44.

शशधरीय adj. *von* Çaçadhara *verfasst,* n. *ein Werk* Çaçadhara's Hall 44. 25.

शशधर्मन् m. N. pr. eines Fürsten VP. 470.

शशप्लुतक n. *Hasensprung, Bez. einer durch Fingernägel hervorgebrachten Verwundung* Çabdar. im ÇKDr.

शशबिन्दु m. 1) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Kitraratha, Med. d. 54. Maitrjup. 1,4. MBh. 1,226. 2400. 7,2321. 12,995. 7577. 13,4255. 4269. Hariv. 1972. R. 7,89,17. VP. 420 (vgl. auch 2te Aufl. 2,63, N.). Bhâg. P. 9,6,35. 23,30. pl. *seine Nachkommenschaft* MBh. 2,338. 12,999. R. 1,70,23. 2,110,16 (119,16 Gorr. fälschlich शशि° Schl. an beiden Stellen). — 2) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. 217. Med. MBh. 13, 6980. — Vgl. शाशबिन्दव.

शशभृत् m. *Hasenträger* d. i. *der Mond* H. 105. Spr. 2636. Varâh. Bṛh. 1,1 (v. l. शशिभृत्). Çatr. 10,136. परिपात° Kâlakakra 2,80. राज° Kathâs. 73,259. Vgl. शशधर.

शशभृद्भृत् m. *Träger des Mondes* d. i. Çiva Kâlikâp. im ÇKDr. (hier wird fälschlich शशभृद्भृत als Thema angenommen).

शशमुण्डरस m. *Brühe von einem Hasenkopf (als Medicament gebraucht)* Çârṅg. Saṃh. 2,1,16.

शशय (desselben Ursprungs wie शश्वत्) adj. *unversieglich, unaufhörlich:* स्तन ṚV. 1,164,49. धेनु 3,55,16. राधस् Vâlakh. 5,16. शशयम् (adv.) ईडते ṚV. 3,57,2.

शशयान (शश + यान) n. *Hasengang,* N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5055.

शशयु (von शश) adj. *Hasen nachgehend:* नीचायच्छशयुर्मृगः AV. 4,3,6.

शशलक्षण adj. *das Zeichen eines Hasen habend,* m. *der Mond* MBh. 3, 16198 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 9,2043. Vgl. शशाङ्क.

शशलक्ष्मण MBh. 3,16198, fehlerhaft für °लक्षण.

1. शशलक्ष्मन् n. *das Zeichen eines Hasen* (im Monde) MBh. 12,13221.

2. शशलक्ष्मन् m. *der Mond* Sâh. D. 99,9. Kathâs. 27,57.

शशलाञ्छन m. dass. AK. 1,1,2,16. Kumâras. 7,6. Spr. 2372. (II) 1073. Mârk. P. 63,3.

1. शशलोमन् n. *Hasenhaar* AK. 2,9,107.

2. शशलोमन् m. N. pr. eines Fürsten MBh. 15,551.

शशविषाण n. = शशकविषाण Spr. 2661. (II) 2702, v. l. Kathâs. 40, 21. Verz. d. Oxf. H. 250, a, 7. 8. b, 20. fg. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 41. Sarvadarçanas. 101,6. 149,19. fg. Davon शशविषाणाय्, °यति *einem Hasenhorn* d. i. *einem Unding ähnlich sehen* ebend. 119,9.

शशशिम्बिका f. *eine best. Pflanze,* = जयन्ती Râgan. im ÇKDr.

शशशृङ्ग n. = शशकविषाण Kusum. 25,6. 12. 26,6. °कृतधनुर्दृयम् Kull. zu M. 8,53. fgg. °धनुर्धर Verz. d. Oxf. H. 250,b,16.

शशस्थली Trik. 2,1,7 Druckfehler für कुशस्थली, was ÇKDr. und Wilson nicht bemerkt haben.

शशाङ्क (शश + अङ्क) m. 1) *der Mond (mit einem Hasen gezeichnet, gestempelt)* AK. 3,4,1,11. Halâj. 1,12. Aç. 1,11. R. 4,26,8. Rt. 1,2. °लेखा Çâk. 35,21. Spr. (II) 1938. 3149. 3752. Varâh. Bṛh. S. 9,15. 18,1. fgg. 24,9. 99,1. Laghuj. 2,5 in Ind. St. 2,284. Kathâs. 18,395. Râga-Tar. 4,704. Weber, Kṛshṇaǵ. 224. 294. 296. Pańkat. 162,6. Hit. 83,7. °शृङ्कोन्नति Verz. d. Oxf. H. 327,a,1 v. u. — 2) N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang 1,248. 349. 422. Vie de Hiouen-thsang 112. 235.

शशाङ्ककुल n. *Mondgeschlecht:* °भूषण Kathâs. 26,285.

शशाङ्कज m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. S. 4,26.

शशाङ्कतनय m. dass. ebend. 103,1. 6.

शशाङ्कपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 101,96. umschrieben शशाङ्कपूर्वं पुरम् 382.

शशाङ्कमुकुट m. ein N. Çiva's *(den Mond zum Diadem habend)* Kathâs. 117,73.

शशाङ्कवती (f. von शशाङ्कवत् und dieses adj. von शशाङ्क) f. N. pr. einer Princessin Kathâs. 69,31. fgg. nach ihr der 12te Lambaka in diesem Werke benannt 1,8.

शशाङ्कशेखर m. = शशाङ्कमुकुट Bhâg. P. 4,6,41.

शशाङ्कसुत m. = शशाङ्कज Varâh. Bṛh. 5,2.

शशाङ्कार्ध (शशाङ्क + अर्ध) m. *Halbmond:* °मुख (पत्त्रिन्) Ragh. 3,59. °शेखर ein N. Çiva's (vgl. शशाङ्कशेखर) Râga-Tar. 1,175.

शशाङ्कोपल (शशाङ्क + उ°) m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Sâh. D. 340,18.

शशाण्डुलि und °ली f. *eine Gurkenart* Râǵan. im ÇKDr.

शशाद 1) adj. *Hasen essend.* — 2) m. a) *ein best. Raubvogel* (श्येन) Râǵan. im ÇKDr. — b) Bein. Vikukshi's MBh. 3,13515. fg. Hariv. 666. fgg. (die neuere Ausg. liest auch 664 शशाद st. वशाति). VP. 360. Bhâg. P. 9,6,11.

शशादन gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. m. *ein best. Raubvogel* (vgl. शशाद) AK. 2,5,14. H. 1334. — Vgl. शाशादनक.

शशिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354 nach der Lesart der Bomb. Ausg. und VP. 189. शाशिक ed. Calc.

शशिकला f. 1) *Mondsichel, Mond* überh. Khandom. 71. Vikr. 109. Kathâs. 18,169. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 162 (X,15). Ind. St. 8,300. fg. Khandom. 71. — 3) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 73,201. Verz. d. Oxf. H. 133,b, No. 245. 154,a,15. fg.

शशिकान्त 1) m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 80,4. — 2) n. *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शशिकेतु m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 91. Lalit. 163 (ed. Calc. 194,10 शशकेतु).

शशिखण्ड 1) m. n. *Mondsichel:* °शेखर *die Mondsichel (Halbmond) zum Diadem habend,* Bein. Çiva's Hariv. 14835. — 2) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 26,53.

शशिखण्डपद m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 26,231.

शशिगच्छ *das Mondgeschlecht* Çatr. 14,283.

शशिगुप्ता f. *Süssholzsaft* Ausu. 60.

शशिग्रह m. *Mondfinsterniss* Verz. d. Oxf. H. 327,a,5 v. u.

शशिज m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* MBh. 9,515. Varâh. Bṛh. S. 4,21. 17,13. 15. 41,9. 103,2. Bṛh. 2,16. Laghuǵ. 2,3. 10.

शशितनय m. dass. Varâh. Bṛh. S. 17,20. Bṛh. 7,6.

शशितेजस् m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 65,221. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

शशिदेव 1) m. N. pr. eines Fürsten, = रन्तिदेव Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. v. l. für शशिदैव Varâh. Bṛh. S. 7,9.

शशिदैव n. *das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mṛgaçiras Varâh. Bṛh. S. 7,9.

शशिधर m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 35 und S. 533.

शशिध्वज m. N. pr. eines Asura Hariv. 12944. eines Fürsten von Bhallâṭapura Kalki-P. 25 im ÇKDr.

शशिन् (von शश) 1) m. a) *der Mond (das Bild eines Hasen habend)* AK. 1,1,2,16. Çvetâçv. Up. 2,11. प्रभा शशिनः MBh. 3,2147. 2676. R. 1,1,27. 4,54,3. Rt. 1,12. Mṛkkh. 45. 102. Ragh. 4,83. Vikr. 8. Spr. (II) 347. 2060. 3149. (I) 2817. 2970. fgg. Varâh. Bṛh. S. 3,30. 4,2. fgg. 5, 32. 11,14. 18,8. 81,23. 98,1. Laghuǵ. 2,5. Kathâs. 62,39. Râǵa-Tar. 3, 281. H. 47. Halâj. 1,92. Bhâg. P. 3,15,38. 4,7,21. Hit. Pr. 1. — b) Bez. der *Zahl Eins* Varâh. Bṛh. S. 98,1. Gaṇit. Madhjam. 3. — c) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑–– Colebr. Misc. Ess. 2,158. — d) N. pr. eines Mannes Kathâs. 64,128. fgg. 89,23. 126,132. fgg. — 2) f. शशिनी N. der *8ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,b,25. — Vgl. प्रति°, शरच्छशिन् und शरत्पर्व° unter शरत्पर्वन्.

शशिपुत्र m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. S. 7,20. 40,6. 104,23. Bṛh. 6,14.

शशिप्रभ (शशिन् + प्रभा) n. 1) *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* Çabdam. im ÇKDr. — 2) *Perle* Râǵan. ebend.

शशिप्रभा (wie oben) 1) *Mondschein* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) ein Frauenname Kathâs. 26,55. 68,35. 89,5. 30. fgg. 101,15. 89. Verz. d. Oxf. H. 152,b,37.

शशिप्रिया f. *Geliebte des Mondes, ein personif.* Nakshatra H. 115.

शशिबिन्दु s. शशबिन्दु.

शशिभृत् m. *Mondträger,* Bez. Çiva's Varâh. Bṛh. 1,1, v. l. नव्य° Mṛkkh. 44.

शशिभूषण adj. *mit dem Monde geschmückt,* m. Bez. Çiva's H. 199, Schol.

शशिमणि m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Nâgân. 24.

शशिमत् (von शशिन्) adj. *mit dem Monde versehen:* करस्य शिरः Sâh. D. 264,17.

शशिमौलि adj. *den Mond zum Diadem habend,* m. Bez. Çiva's Kumâras. 5,60. Kathâs. 21,148. 24,7. Mârk. P. 84,10.

शशिरेखा f. *Mondsichel* als N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 26,55.

शशिलेखा f. 1) *Mondsichel* H. an. 4,45. Med. kh. 17. — 2) *Vernonia*

antheiminthica (वाकुची) H. an. Dhanv. in Nigh. Pr. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) Med. — 3) *ein best. Metrum* (vgl. चन्द्रलेखा) H. an. Med. — 4) N. pr. einer Apsaras Brahma-P. in LA. (III) 50, 19. einer Fürstin Kathâs. 58,3.

शशिवंश m. *das Mondgeschlecht:* °शो नृपः Spr. (II) 4840. °केतु Hariv. 8815.

शशिवदन 1) adj. (f. श्रा) *mondantlitzig* Ḱhandom. 10. — 2) f. श्रा N. zweier Metra: *a) 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–– Çrut. 8. Ḱhandom. 10. Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I,3). Ind. St. 8,366 (hier fälschlich ⏑⏑⏑⏑⏑–). — *b) 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2, 163 (XVI,2). Ind. St. 8,423.

शशिवर्धन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,6.

शशिवाटिका f. *Boerhavia procumbens Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शशिविमल adj. *rein wie der Mond:* गिरि R. 7,11,19. nach dem Comm. der Kailâsa.

शशिशिखामणि adj. *den Mond zum Diadem habend,* m. ein N. Çiva's Râǵa-Tar. 1,282.

शशिशेखर m. 1) dass. H. an. 3,720. 5,41. Halâj. 1,11. Kathâs. 1,22. 22,117. 44,9. 50,175. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 1. Verz. d. Oxf. H. 99,*b*,17. — 2) N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,23.

शशिसुत m. *Sohn des Mondes d. i. der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. S. 103,12. 104,19. fg.

शशिभपर्वन् Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,7 v. u. fehlerhaft für शशाङ्कपर्वन्; vgl. Verz. d. B. H. 237,4.

शशीभू (शश + 1. भू) *zum Hasen werden:* °भूत Hariv. 12094.

शशीयंस् (compar. zu शश्वत्) adj. *häufiger, zahlreicher:* दृभेभिश्चिच्छशीयांसं हंसि RV. 4,32,3. उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी। अदेवत्रादराधसः 5,61,6.

शशीश (शशिन् + ईश) m. *Herr des Mondes d. i. Çiva:* °शिशु Bez. Skanda's Kir. 15,5.

शशोर्ण (शश + ऊर्ण, ऊर्णा) n. *Hasenhaar* Siddh. K. 247,*b*,14. fg. AK. 2,9,107. Hiouen-thsang. 1,60.

शशोलूकमुखी (शश - उलूक + मुख) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2640.

शश्व्, शश्वति künstliches denom. von शश्वत् Vop. 24,8. — Vgl. शश्वाय्.

शश्वधा adv. *immer wieder* RV. 3,33,7.

शश्वत् (vgl. शशय, शशीयंस्) 1) adj. (f. शश्वती, superl. शश्वत्तम gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160). *a) immer wieder erscheinend, — thuend, sich wiederholend, frequens; zahlreich* Naigh. 3,1. RV. 1,26,6. 27,7. श्रापस्तीनां प्रथमा शश्वतीनाम् 113,8. 15. 171,5. वीरान् 3, 36, 10. 56, 3. 4, 32, 13. 6,1,8. 7,101,6. 8,17,14. शश्वतीषा (sc. पितु) होतारम् 49,17; vgl. 84,3. 87, 6. 9,1,6. तं हि शश्वन्त ईळते 5,14,3. 7,94,5. superl.: शश्वत्तमासस्तं हवामहे *frequentissime* 10, 39, 1. शश्वत्तमायां उषसो व्युष्टौ *letzterschienen* 1,118,11. 124,4. — *b) all, jeder:* जन RV. 1,30,19. 72,1. श्रातिं सस्तो पाहि शश्वतः 135,7. 2,12,10. 3,9,4. पिबा सोमं शश्वते वीर्याय 32,5. 5,52,2. 6,61,4. 7,1,3. श्रपः 32,27. 93,6. 8,1,34. 56,17. शश्वते मर्ताय दाशुषे 9,98,4. 10,48,1. 100,11. AV. 5,5,2. 8,8. 6,75,2. 19,32,4. 20,128,4. समाः TBr. 2,5,5,2. — 2) शश्वत् adv. (शश्वत् gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37). mit imperf. oder perf. P. 3,2,116; vgl. Vârtt. zu 122. = पुनर्, सदा, श्रभीक्ष्णम्, नित्यम् AK. 3,4,22 (28 Colebr.), 5. 5,1. 11. H. 1531. an. 7,25 (st. सह् vielleicht सदा zu lesen). Med. avj. 32. fg. (शश्वत्स्यादात्मप्रश्ने च गह्वले ॥ पुनःकल्पे सदार्थे च पुनर्थे च दृश्यते). Halâj. 4,13. *a) immer wieder, oftmals, allzeit, stets:* शश्वत्कृत्वः RV. 3,54,1. 4,30,16. 47,9. शश्वत्पुरोषा व्युवास *von jeher* 113,13. 8,69,2. 3,36,1. 6,20,5. 32,3. श्रा वाहि शश्वदुशता ययाथ 40,4. 44,2. 62,3. 8,5,23. 56,16. श्रग्निं शश्वदीमहे 60,13. 9,66,16. 10,69,11. AV. 4,24,1. Ait. Br. 7, 13. 8,26. TBr. 3,12,9,1. इति शश्वद् लिपाशाः क्षीतपतिमाचक्षते *pflegen zu nennen* Nir. 6,9. Çat. Br. 3,3,4,19. 4,2,1,28. Ḱhând. Up. 6,13,2. Nidânas. 3,10. 12,9,3. संग्रामेषु च राजेन्द्र शश्वत्क्षयमवाप्स्यसि MBh. 3, 2626. धर्मे स्थितः R. 2,44,4. 91,19. 4,54,3. Megh. 56. ad 113. Ragh. 1, 88. 2,18. Çâk. 107. Spr. 4721. Kathâs. 20,230. 27,18. Râǵa-Tar. 4,56. Prab. 112,10. Bhâg. P. 9,24,62. Dhûrtas. 74,17. पोषिताः सर्वाः शश्वत्कामा भवन्तु च Pańkar. 1,14,46. 97. superl. *zum vielsten Male d. h. nach zahllosen Malen wieder, noch einmal* RV. 2,38,1. 3,4,23. शश्वत्तमं सुमना श्रस्य पाहि 35,6. 62,2. 9,87,4. 10,70,3. — *b) alsbald, darauf, alsdann;* gewöhnlich mit ह verbunden: यद्ध शश्वदवदयत् — शश्वद्ध ह स एवेन्द्रमहनिष्यत् *sobald er gesagt hätte u. s. w., alsobald hätte er den Indra erschlagen* Çat. Br. 1,6,3,10. 8,4,4. 2,2,4,2. 5,4,3,2. 12, 8,3,6. क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति Bhag. 9,31. — *c) immerhin, allerdings, gewiss:* यत्सौम्यातिथिमती स्याच्छश्वत्सा स्यादेतत्त्वेव° *wenn der Soma-Vers den Gast erwähnen soll, dann träfe das bei diesem allerdings zu, aber in der Weise dass u. s. w.* Ait. Br. 1,17. शश्वत्तथा स्यात् *so ist es allerdings* 2,21. fg. 4,7. शश्वद्ध वा एष न संभवति Çat. Br. 2,2,4,8. 3,1,5. 4,1,4,9. श्रथ हैनं शश्वदप्यसुरा उपसेदुः *endlich auch* 2,4,2,5. चतुःषष्टिं कवचिनः शश्वद्धास्य ते पुत्रनप्तार श्रासुः Ait. Br. 3,48. — Vgl. शाश्वत, शाश्वतिक.

शश्वाय् (denom. von शश्वत्), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. Vop. 21, 8.

शष्, शेषति (हिंसायाम्) Dhâtup. 17,39.

शष्कण्डी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *eine best. Pflanze und deren Frucht* हरितक्यादि zu 3,167.

शष्कुल m. *Pongamia glabra Vent.* Çabdaḱ. im ÇKDr. — Am Ende eines adj. comp. = शष्कुली P. 1,2,49, Schol. (पत्र°).

शष्कुलिका f. = शष्कुली *ein best. Backwerk* Suçr. 2,73,1. Varâh. Bṛh. S. 76,9.

शष्कुली (auch शष्कुलि) f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. यवाग्वादि zu 5,3,108. 1) *Gehörgang* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,56,3 (°लि am Ende eines comp.). 2,150,6. Schol. zu Taitt. Âr. 5,2,9. शष्कुली du. Jâǵń. 3,96. कर्ण° H. 574. Schol. zu Ǵaim. 1,1,17. — 2) *eine best. Krankheit des Gehörs,* = कर्णस्राव Çârṅg. Saṁh. 1,7,81 (°लि). — 3) *ein best. Backwerk* (vulgo पुलिपिठा ÇKDr.) Çabdaḱ. im ÇKDr. Kauç. 23. 138. Çântikalpa 15. Jâǵń. 1,173. MBh. 7,2309. 12,8896. 13,4995. Suçr. 1, 114,6. 235,1. तिल° 74,12. 2,155,2. Bhâg. P. 10,24,26. 11,27,34. — 4) = शष्कुल Ratnâk. in Nigh. Pr. — 5) *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. शाष्कुलिक.

शष्प (शस्प Uṇâdis. 3,28) n. Siddh. K. 249,*a*,11. 1) n. *Graskeime, junger Trieb von Reis u. s. w.* AK. 2,4,5,33. 3,4,16,92. H. 1191. an. 2,

300. Med. p. 11. Halāj. 2,35. 5,14. Schol. zu Kātj. Çr. 19,1,18. Mahīdh. zu VS. 16,17. VS. 19,13. 81. 21,29. Ait. Br. 8,5. 3. Çat. Br. 12, 7,2,3. 9,1,2. Kātj. Çr. 19,1,23. Kauç. 20. 79. करिणीः सशष्पकवलैः MBh. 3,11342. विरूढशष्पा धरणी 12542. °वृसी R. 3,49,29. Suçr. 1,22,18. 206,10. Ragh. 2,26. Ṛt. 1,22. Çāk. 7, v. l. Vikr. 120. Spr. (II) 1683. (I) 2998. Varāh. Bṛh. S. 86,67. Bhāg. P. 5,8,14. कुशष्प 20,13. Pañkat. 9,6. ed. orn. 21,20. °तुल्य so v. a. तृण° Spr. (II) 4957, v. l. Oefters fälschlich शस्प und auch शष्य geschrieben. — 2) *Verlust des klaren Bewusstseins*, neutr. H. an. masc. Med. Hierher vielleicht शष्पाविद्यावलेनेभे (शष्पवि°?) सैन्ये निश्चेतने व्यधात् Kathās. 109,124.

शष्पभुज् m. *Grasfresser* Pañkat. 110,22.

शष्पभोजन m. dass. Pañkat. ed. orn. 21,22.

शष्पवत् (von शष्प) adj. *junge Gräser enthaltend.*

शष्पिञ्जर (सस्पि° TS.) adj. *gelbröthlich schimmernd wie junger Rasen* (Mahīdh.) VS. 16,17. 58.

शँष्प्य (von शष्प) adj. *grasig* VS. 16,42.

शष्य fehlerhafte Schreibung für शष्प und सस्य.

1. शस् (auch शास्, शँसति (हिंसायाम्) Dhātup. 17,78. शस्ति, शास्ति, शासति 3. pl.; शशासुस्, शशसिथ P. 6,4,126. शसिष्यति; partic. शस्त s. bes. *metzgen, niedermetzeln*: शशास च बहून्योधान् Bhaṭṭ. 14,103.

— अपि *abschneiden*: पुरा नाभ्या अपिशसो वपामुत्खिदतात् *ohne den Nabel wegzuschneiden* Ait. Br. 2,6.

— अभि, partic. °शस्त s. u. शंस्.

— आ s. आशसन.

— परि s. परिशास.

— प्र s. प्रशस्. partic. प्रशस्त MBh. 12,5067 in der Bed. *verschwunden* fehlerhaft für प्रघस्त, wie die ed. Bomb. liest.

— वि *zerschneiden, zerlegen, metzgen; niedermetzeln*: पर्रुष्परुरनुघुष्या वि शँस्त ṚV. 1,162,18. कस्त्वा वि शँसति VS. 23,39. शमितारो वि शँसतु 40. 42. वाचा व्यशात् Ait. Br. 2,7. 7,19. Çat. Br. 2,2,2,1. विशसति 3,8,2,14. 2,3. Kātj. Çr. 20,7,6. Gobh. 3,10,26. Kauç. 45. 64. Bhāg. P. 5,26,25. 10,36,26. (गोपैः) विशसद्भिः कुठारैश्च काष्ठान्यपि तद्वनपि Hariv. 3541. रावणं व्यशसत् (व्यनशत् die neuere Ausg.) 4167. विशशास R. 1,13,35. विशस्य MBh. 3,2390. 10495. 7,2164. R. Gorr. 1, 13,35. 2,83,36. विशस्यन्तो (विकन्यन्तो sic! die neuere Ausg.) च पशवः Hariv. 3868. विशस्यमान Mārk. P. 13,3. विशस्त P. 7,2,19 (वैयात्ये, sonst विशसित). Vop. 26,111. MBh. 8,3511. 4287 (विशस्ता st. विशस्त्रा mit der ed. Bomb. zu lesen). 9,480. fg. R. Gorr. 2,18,37. Vgl. अविशस्तृ, विशसन fgg. und विशास्तृ. — desid. विशिशासिषत् partic. Çāñkh. Çr. 15,21,1 (विशिशासिषुः v. l. Ait. Br.).

2. शस् adv. suff. = 1. शस् (*in Abschnitten*); wird im Padapāṭha vom Worte getrennt VS. Prāt. 5,9. AV. Prāt. 4,19.

3. शस् (= शंस्) adj. *recitirend* in उक्थ°.

शस adj. dass. in उक्थ°.

शँसन (von 1. शस्) n. *Schlachtung* Rāmāçrama zu AK. nach ÇKDr. H. 830. ṚV. 1,163,12. 10,89,14.

1. शस्तँ (partic. von शंस्) P. 7,2,15. 1) adj. *gepriesen, gelobt, gerühmt, empfohlen, für geeignet —, gut —, vorzüglich gehalten, faustus* (von Gestirnen, Tagen u. s. w.) AK. 1,1,4,4. 3,2,59. H. 86. an. 2,199. Med. t. 62. नराधिप MBh. 13,475. न मौनं वाग्मिनः शस्तम् Spr. (II) 3378. 3410. ममाज्ञापालनं शस्तं विदुर्न क्षितिपालनम् Mārk. P. 114,23. Bhāg. P. 3,29, 15. फलं शस्तमशोभनं च *die guten und die schlechten Folgen* Varāh. Bṛh. S. 47,1. शरदि कमलोदराभो हेमन्ते रुधिरसंनिभः (अर्कः) शस्तः 3,24. 8, 29.31. 37. 10,21. 11,53. 22,1. शस्ते ऽह्नि Mārk. P. 116,69. 123,3. Bhāg. P. 1,14,13. 4,8,55. 10,41,49. वाक्शस्त so v. a. *für rein erklärt* Jāgñ. 1,191. शस्तं वसनमुत्तमम् *prächtig, schön* R. 3,60,11. अङ्गयष्टि Kaurap. 25. Trik. 2,6,20. 3,3,397. °केशक Çabdar. im ÇKDr. राज्ञाप्युभयतः सिद्धिं मत्वा शस्तो बभूव सः so v. a. *guter Dinge, wohlgemuth* Kathās. 6, 150. अँशस्त *infaustus*: किमशस्तानि शंससि AV. 6,45,1. अशस्ता अपविश्राश्च ते क्रूराः Rāga-Tar. 5,13. Vet. in LA. (III) 13,10. — 2) n. *a*) *Preis, Lob* ṚV. 5,47,7. 8,45,2. — *b*) *Körper, Leib* ÇKDr. und Wilson nach Trik. 2,6,20, wo aber शस्तं वपुः einen *schönen Körper* bedeutet. — Vgl. कवि°, दुः°.

2. शस्त (partic. von 1. शस्) adj. *niedergemetzelt* MBh. 3,1638.

3. शस्त (partic. von 1. शास्) adj. *gestraft*: शाधि मामपराधिनम् ॥ त्वया शस्तस्य राजेन्द्र नास्ति मे नरकाद्भयम् । R. 7,59,2,30. fg.

शस्तक n. 1) = अङ्गुलित्राण Çabdar. im ÇKDr. — 2) = लोह Hār. 60 fehlerhaft für शस्त्रक.

शस्तता f. nom. abstr. von 1. शस्त 1) Mārk. P. 51,19.

शँस्तृ (von 1. शस्) nom. ag. *Schlächter, Metzger* ṚV. 1,162,5. AV. 9,3,3.

शस्तिँ (von शंस्) f. *Preis, Lob* ṚV. 1,186,3. 4,3,15. Vgl. सु°.

शस्तोक्थ (1. शस्त + उक्थ) adj. *derjenige, welchem die Recitation aufgesagt worden ist*, VS. 8,12.

1. शस्त्रँ (von शंस्) Uṇādis. 4,163. n. *Anruf, Lob*; so heisst im Ritual *der Satz* oder *die Strophenreihe, welche die Recitation des* Hotar *und seiner Gehilfen* (s. 1. शस्त्रिन्) *bilden, zur Begleitung der* Graha *bei der* Soma-*Libation*. Sie folgen auf das Stotra des Udgātar und heissen, für den Hotar, am Morgen आज्य und प्रउग, am Mittag मरुत्वतीय und निष्केवल्य, bei der dritten Spende वैश्वदेव und आग्निमारुत. Ind. St. 10, 353. VS. 19,25. 28. Ait. Br. 2,37. 3,4. 4,12. 6,30. 8,1. Çat. Br. 4,2,2, 20. 3,2,3. 5,1,2,4. एतत्त्रयं सकृ क्रियते यद्वः स्तोत्रं शस्त्रम् 8,1,3,4. 10, 3,5,2. 13,5,1,2. 3,10. तद्वै शस्त्रं समृद्धं यत्स्तोमेन संपद्यते Çāñkh. Br. 19, 8. TS. 3,2,7,2. Kāṭh. 29,2. Çāñkh. Çr. 9,1,8. 14,8,11. 13. 19,2. 22,24. Āçv. Çr. 1,2,23. 26. 5,9,2. 4. 10. 27. 10,1. 18,2. Kātj. Çr. 9,13,34. शस्त्राते यर्कं शुक्रेति 19,5,8. Nir. 7,23. Kaush. Up. 2,6 (nach Çañk. *Waffe*). अशस्त्रा देवता यत्र सशस्त्राश्चात्वं विना। कल्प्यन्ते मनुजैरर्च्याः Mārk. P. 50,93. *das Recitiren* Çāñkh. Br. 26,8. Çr. 8,7,19. 17,8,13. 18,23,10. नृशस्त्रँ Variation zu नराशंस Çat. Br. 3,6,2,1. — Vgl. अच्छावाक°.

2. शस्त्रँ (von 1. शस्) P. 3,2,182. Uggval. zu Uṇādis. 4,158. 1) m. *Schwert* Trik. 2,8,54. H. ç. 145. — 2) f. शस्त्रीँ P. 6,2,2, Schol. *Messer, Dolch* AK. 2,8,2,60. H. 784. an. 2,460. fg. Med. r. 88. Spr. (II) 2391. शस्त्रीँश्याम P. 6,2,2, Schol. Çiç. 4,44. — 3) n. *a*) *ein schneidendes Werkzeug: Messer, Schwert; Mordwaffe* überh. AK. 2,8,2,50. 3,4,25,181. Trik. 2,8,50. H. 773. H. an. Med. Halāj. 2,307. 321. तत्र मुक्तमस्त्रमुच्यते अमुक्तं शस्त्रमित्युच्यते Madhus. in Ind. St. 1,21,18. °विशेषाः 23. fg. Āçv. Gṛhj. 1,12,5. Kauç. 44. 92. ये शस्त्रमुपजीवन्ति Āpast. 1,18,19. तदपाः

Schnitzmesser Çat. Br. 3,6,4,4. क्षुपक्राहो ऽपि शस्त्रेण क्रीडयेद्योऽहिलेखिताम् Kathâs. 37,9. Suçr. 1,15,8. 26,11. °युक्ति 6. °निपात 18,15. 358, 9. 2,333,3. शस्त्रेण च परिक्षते M. 4,122. 7,222. 8,324. 9,293. 10,83. शस्त्रेण वैश्यान्रक्षित्वा 119. वाक्शस्त्रं वै ब्राह्मणस्य तेन हन्यादरीन्द्विजः 11,33. नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि Bhag. 2,23. MBh. 1,1169. शस्त्रेण निधनं काले ये गच्छन्त्यपराङ्मुखाः 3,2121. निशित 2369. °तेजस् 5,7045. शस्त्रशस्त्राणि R. 1,23,14. 54,19. 2,75,25. Spr. (II) 1368. 3441. 4367. (I) 2801. 2974. Ragh. 2,40. 5,28. Çâk. 11. 94,9. शस्त्रं (*Pfeil*) संधत्ते 13. वेणीविनिगूहित *Dolch, Messer* Varâh. Bṛh. S. 78,1. 55,15. — 42,6. 46,71. 50,25. 53,102. 69,30. 95,23. Râǵa-Tar. 3,406. Pańkar. 1,1,80. Pańkat. 34,15. 263,6. तैर्मुक्तानि च शस्त्राणि महास्त्राणि तथासुरैः Mârk. P. 87,12. शस्त्राण्ययुः परस्परम् *Pfeile* Bhaṭṭ. 14,77. उद्यतैराहवे शस्त्रैः *Schwerter, Waffen* M. 5,98. आकृष्ट° (मित्रे) Spr. (II) 4088. गृहाण शस्त्रम् Ragh. 3,51. शस्त्रं द्विजातिभिर्ग्राह्यं धर्मो यत्रोपरुध्यते M. 8,348. °ग्रह Mahâvîraḱ. 40,22. °ग्राहक Kâm. Nîtis. 6,12. न देवाः शस्त्रमादाय निघ्नन्ति रिपुवत्क्रुधा Spr. (II) 3304. कथमस्मद्विधे शस्त्रं निपतेत् R. 2,63,24. °निपात Varâh. Bṛh. S. 3,22. 7,3. 11,52. 58,51. °घात 87,39. 98,8. °निधन adj. *den Tod durch das Schwert findend* 68,29. °निर्याण adj. dass. 35. शस्त्रात्त adj. dass. 24. 31. यदस्यामाकृतौ शस्त्रं व्यापारयितुमिच्छसि Kathâs. 18,173. °व्यवहार Ragh. 3,62. शस्त्रोद्योग Varâh. Bṛh. S. 6,8. 46,40. शस्त्राभ्यास Trik. 2,8,52. प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते Bhag. 1,20. संन्यस्त° adj. Ragh. 2,59. °न्यास Vikr. 87,2. *Schwert so v. a. Krieg:* क्षुच्छस्त्रावृष्टिकर Varâh. Bṛh. S. 10,2. शस्त्रानलार्त्ति 8,42. प्रकोपमुपयाति शस्त्रम् *so v. a. Krieg fängt an zu wüthen* 38,3. क्षुदनलमृत्युनराधिपशस्त्रेभ्यो जायते भयम् 34,15. °भय *so v. a. Kriegsnoth* 4,21. 5,33. 88. 6,5. 7,16. 8,17. 9,20. 17,4. 30,17. 35,5. 46,63. 53,60. 79,36. अग्निशस्त्रभय 34,13. शस्त्राग्निसंभ्रम 30,14. — b) *Eisen* AK. 3,4,25,184. H. 1037. H. an. Med. Halâj. 2,16. — R. 1,5,20 fehlerhaft für शास्त्र. — Vgl. अति°, निः°, न्यस्त°, महा°, वि°.

1. शस्त्रक am Ende eines adj. comp. = 1. शस्त्र Schol. zu Kâtj. Çr. 9,14,8.

2. शस्त्रक (von 2. शस्त्र) 1) n. a) *Messer* Vjutp. 208. — b) *Eisen* AK. 2,9,98; vgl. शस्तक 2). — 2) f. शस्त्रिका *Dolch, Messer* H. 774. Halâj. 2,318. Daçak. 164,15. कण्ठन्यस्तशस्त्रिक adj. 78,17. अलब्धशस्त्रिक adj. 94,11.

शस्त्रकर्मन् n. *das Schneiden mit Messern u. s. w., chirurgische Operation* Suçr. 1,14,19. 2,235,1. शस्त्रकर्मविधि Verz. d. Oxf. H. 305,a,24. शस्त्रकर्मकृत् *chirurgische Operationen machend, Chirurg* R. Gorr. 2,90,22. 100,34. अष्टविधशस्त्रकर्मीय adj. *von den acht Arten der Anwendung des Messers u. s. w. handelnd* Suçr. 1,91,20.

शस्त्रकलि m. *Schwertkampf, Zweikampf mit dem Schwerte* Kathâs. 71,300.

शस्त्रकोप m. *das Wüthen des Schwertes, — des Krieges* Varâh. Bṛh. S. 5,24. 26 (अति°). 59. 8,3. 9,44. 30,21 (°कारिन्). 34,10. 37,2. 87,32. 35.

शस्त्रकोशतरु m. *ein best. Baum,* = महापिण्डीतरु Râǵan. im ÇKDr.

शस्त्रचूर्ण n. *Eisenfeil* oder *Eisenrost* Nigh. Pr.

शस्त्रजीविन् adj. *vom Schwerte lebend, Kriegsdienste thuend* H. 760. Varâh. Bṛh. S. 17,24. Mârk. P. 134,27.

शस्त्रदेवता f. *Göttin des Schwertes, Kriegsgottheit:* न ह्यकाविनयं जातु सहन्ते °देवताः Râǵa-Tar. 6,247. न रथिनः पादचारानायोधयन्तीति शस्त्रदेवताः (शास्त्रविदः ed. Cowell 130,5) परिभाषन्ते Uttarar. 98,10. fg.

शस्त्रधारण n. *das Tragen eines Schwertes* Kâm. Nîtis. 19,5. Mârk. P. 131,21.

शस्त्रपद n. *die Spur des Messers* d. i. *der gemachte Schnitt* Suçr. 1,15,20.

शस्त्रपाणि adj. *ein Schwert in der Hand haltend* R. 1,55,2. Spr. 3214, v. l. Weber, Kṛshṇaǵ. 282. fg. Vet. in LA. (III) 10,16. Vjavahârat. und Prâjaçkittaviv. im ÇKDr. °पाणिन् adj. dass. Spr. 3214.

शस्त्रपान n. *eine Mischung, mit der man schneidende Werkzeuge tränkt, um sie zu stählen,* Varâh. Bṛh. S. 50,23.

शस्त्रप्रकोप m. = शस्त्रकोप Varâh. Bṛh. S. 11,36. 31,2. 43,25. 87,30.

शस्त्रप्रहार m. *Schwerthieb* Spr. 5070.

शस्त्रबन्ध in der Verbindung आ° adj. zu पाणि Kâm. Nîtis. 7,57. der Comm. liest अशस्त्र°, was durch शस्त्रबन्धविरहित erklärt wird, was besagen soll, *dass das Schwert zur Hand sein müsse.* Diese Bed., die in den Zusammenhang passt, kann eher आ° haben.

शस्त्रभृत् adj. *mit einem Schwerte u. s. w. bewaffnet, bewaffnet* überh.; m. *Kriegsmann* M. 7,233. 11,73. Bhag. 10,31. MBh. 5,6057. R. 2,99,11. 5,43,2. 48,15. Ragh. 2,40. Varâh. Bṛh. S. 17,20. Bhâg. P. 3,3,4. शस्त्रास्त्रभृत् M. 10,79.

शस्त्रमय (von 2. शस्त्र) adj. *aus Schwertern u. s. w. bestehend:* वर्ष R. 3,32,3.

शस्त्रमार्ज m. *Schwertfeger* AK. 2,10,7. H. 916.

1. शस्त्रवत् (von 1. शस्त्र) adj. *von einem* Çastra *begleitet:* ब्राह्मणाच्छंसिकर्तृकशस्त्रवते याज्याभ्यासाय Schol. zu Kâtj. Çr. 9,14,15. 10,3,20.

2. शस्त्रवत् (von 2. शस्त्र) adj. *mit einem Schwerte u. s. w. bewaffnet* MBh. 6,613. 7,4768. 8,1034. Hariv. 13241. Mṛkkh. 19,4.

शस्त्रवार्त (2. शस्त्र + वार्ता) adj. = शस्त्रजीविन् Varâh. Bṛh. S. 5,35. 16,13. शस्त्रपुरस्सवार्ताः 87,37.

शस्त्रवृत्ति adj. dass. M. 12,45.

शस्त्रशिक्षा f. *die Kunst das Schwert zu führen* Kathâs. 27,145.

शस्त्रहत adj. *durch ein Schwert u. s. w. getödtet* Verz. d. Oxf. H. 87,a,17. Devî-P. im ÇKDr. °चतुर्दशी Bez. verschiedener *vierzehnter Tage, an denen der im Kampfe Gefallenen* gedacht wird, ÇKDr. Suppl.

शस्त्राख्य (2. शस्त्र + आख्या) adj. *Schwert genannt:* केतु Varâh. Bṛh. S. 11,20.

शस्त्राजीव (2. शस्त्र + आ°) adj. = शस्त्रजीविन् AK. 2,8,2,35. H. 858. Halâj. 2,250. f. ई Verz. d. Oxf. H. 91,b,36.

शस्त्रायस (2. शस्त्र + अ°) n. *Eisen* Râǵan. im ÇKDr.

शस्त्रायुध (2. शस्त्र + आ°) adj. *das Schwert* (und nicht das Wort) *als Waffe gebrauchend, vom Waffenhandwerk lebend:* आदद्याम् Spr. (II) 3092.

1. शस्त्रिन् (von 1. शस्त्र) adj. *der ein* Çastra *recitirt:* प्रशास्ता ब्राह्मणाच्छंस्यच्छावाक इति शस्त्रिणो होत्रकाः Âçv. Çr. 5,10,10.

2. शस्त्रिन् (von 2. शस्त्र) adj. *mit einem Schwerte u. s. w. bewaffnet* Hariv. 11204. 15095. Kâm. Nîtis. 7,27. 15,47. Râǵa-Tar. 1,39. 4,351. 5,58. रथिनां सर्वशस्त्रिणाम् (सर्वशः प्रभो ed. Bomb.) *mit allen möglichen Waffen versehen* MBh. 6,3349.

शस्त्रोपजीविन् (2. शस्त्र + उ°) m. *Schwertfeger* (nach dem Comm.) R. 2,83,12.

शस्प fehlerhafte Schreibung für शष्प.

शंस्मन् (von शंस्) n. *feierlicher Anruf, Lob* ṚV. 1,119,2.

1. शंस्य (wie oben) Pat. zu P. 3,1,97. Kâç. zu 109. Vop. 16,19. 1) adj. *a) zu recitiren, als* Çastra *zu behandeln* Ait. Br. 6,19. Çat. Br. 14,6, 1,9.12. — *b) zu rühmen, — loben, — preisen* Spr. (II) 2608. 4204. (I) 2881. Nalod. 4,5. — 2) n. so v. a. शंसन 1) Çâṅkh. Br. 26,8. शस्योपाय Âçv. Çr. 6,4,1. 9,10,17.

2. शस्य (von 1. शस्) adj. *zu schlachten* Vop. 26,12.

3. शस्य schlechte Schreibung für सस्य.

1. शा, शिशामि, शिशीहि, शिशास्, शाधि; partic. शितं; *mittheilen, gewähren; beschenken* Nir. 5,23 (ददातिकर्मन्). शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम् ṚV. 1,42,9. 81,7. स त्वं नो रायः शिशीहि 3,16,3. 4,122,3. 3,24,5. शिशीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि 10,42,3. mit instr. der Sache: अश्वैस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् 7,18,2. मह्यं नो अत्र पितरो शिशीताम् *bewirthen* 10,12,4. तं शिशीता सुवृक्तिभिः 8,40,10. fg. यद्वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि *bewirthet und wohlbefriedigt* 8, 23,13. Vgl. शिशय.

— अव *befreien von:* अवं नो वृजिना शिशीहि ṚV. 10,105,8.

— आ *Theil nehmen —, geniessen lassen;* mit loc. der Sache Nir. 5, 23. आ शिशीहि नो वाजे गोमति ṚV. 8,21,8. आ नं ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजम् 7,16,6. आ नो जीवान्वरुण तासु शाधि 2,28,9.

— नि 1) *vorsetzen, darbringen:* युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन् ṚV. 1, 171,4. यस्ते भरादन्नि निशिशीषन्मन्द्रमतिथिमुदीरत् *wer dir Speise bringt, vorsetzt, den lieben Gast einlädt* 4,2,6. *bewirthen:* निशिशाना अतिथिमस्य योनौ 7,3,5. द्रुणा आ निशितं सोमसुद्भिः 4,24,8. — 2) *hinlegen, hinwerfen, hinbreiten:* दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः ṚV. 7,18,11. पुरु सहस्रा नि शिशा अभि क्षाम् 6,18,13. 7,19,8. 104,1. 10,28,6. 48,1. — Vgl. निशिति, welches demnach bedeutet *das Vorsetzen von Speise* u. s. w., *Bewirthung.*

2. शा, शिशाति, शिशीते, शिशीमसि ved.; श्यति Dhâtup. 26,36 (तनूकरणे, निशाने). P. 7,3,71. Vop. 11,3. AV. Çat. Br. शिनोति und शिनुते (Wurzel शि) Dhâtup. 27,3 (निशाने). अशासीत् und अशात् P. 2,4,78. Vop. 8,87. 11,3. (सम्) अशीत ved.; partic. शात und शित P. 7,4,41. Vop. 26, 120. *wetzen, schärfen;* med. *sich (die Waffen, das Horn u. s. w.) wetzen* Nir. 4,18. वज्रं शिशाति धिषणा ṚV. 8,15,7. शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः 1,55,1. 8,65,9. वधम् 7,104,20. शृङ्गे 5,2,9. 8,49,13. 9,5,2. शिशानो वृषभः 69,3. Hariv. 7426 (शिक्षया die ältere Ausg.). शिशीते ध्मातरी यथा ṚV. 5,9,5. परशुम् 10,53,9. तमस्ता विध्या शर्मा शिशानः 87,6. तन्वं शिशानः AV. 13,2,33. — partic. 1) शात *a) gewetzt, geschärft, scharf* AK. 3, 2,40. Trik. 3,3,138. H. 1484. an. 2,200 (zu lesen शितशातौ). Med. t. 63. fg. शृङ्गयोः शूलशातयोः Kathâs. 60,136. शस्त्र Râǵa-Tar. 5,407. — *b) dünn, schmächtig* Trik. H. an. Med. Halâj. 4,32. उदर R. Gorr. 2,8,41. शातोदरी Ragh. 10,70. Varâh. Bṛh. S. 58,50. शातोदरत्व Hariv. 7890. an den beiden letzten Stellen hat die v. l. शात. — 2) शित *a) gewetzt, scharf* Trik. H. 1484. H. an. Med. यच्छिक्षा गभस्तिमशनिं पृतन्यसि ṚV. 1,54,4. शिला॰ MBh. 3,1919. 4,1331. 1334. 1358 (शिलाशिल ed. Calc.). 1814. 6,1987. R. 3,8,7. 68,44. खड्ग MBh. 3,1602. 13881. 4,1065. 5,7158. 7, 1078 (सित ed. Calc.). R. 2,35,3. R. Gorr. 2,18,12. 3,50,17. 60,17. Megh. 49. Ragh. 6,42. 9,12. 12,48. Varâh. Bṛh. S. 50,25. fg. Kathâs. 48,35. Bhâg. P. 1,9,38. 4,5,22. 5,13,20 (॰सेवया शितं zu lesen). 8,5,15. — *b) dünn, schmächtig* Trik. H. an. Med. शितोदरी Hariv. 1421 nach der Lesart der neueren Ausg., सितो॰ die ältere. — caus. शाययति P. 7,3,37. Vop. 18,6.

— अति etwa *die Waffe nach Jmd zucken:* यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिः ṚV. 1,36,16.

— नि *wetzen, schärfen:* निश्यति शृङ्गे Nir. 4,18. शस्त्राणि Bhatt. 17, 4. असिं निश्यानः Çâṅkh. Çr. 15,21,12, wofür oder für शिशानः unrichtig निःशानः Ait. Br. 7,16. partic. 1) ॰शात *gewetzt, geschärft* R. 6,11,6. Çiç. 1,45. Bhâg. P. 1,17,25. 3,19,14. 7,15,45. 10,36,19. 55,24. Pańkat. 3, 12,5. Bhatt. 5,46. — 2) ॰शित *a)* dass. AK. 3,2,40. H. 1484. Halâj. 2,319. Kathop. 3,14. MBh. 3,2389. 7150. 7155 (सु॰). 11958. 15081. 15742. 4,1063. R. 2,63,43. 97,29. R. Gorr. 2,20,41. Spr. 2929. (II) 3414. Bhâg. P. 5,9, 17. Pańkat. 120,10. ॰निपाताः शराः Çâk. 10. निशिताः शस्त्रपाणयः so v. a. निशितशस्त्र॰ (das nicht in's Versmaass passte) R. 5,83,12. ज्ञान so v. a. ज्ञानासि Bhâg. P. 4,23,11. 5,3,11. प्रकृन्तति निशितेन चेतसा Spr. 3281. — *b) scharf* d. h. *begierig auf:* राये ṚV. 7,18,6. — Vgl. निशान.

— सम् 1) *wetzen, schärfen;* act. ṚV. 7,104,19. 8,4,16. स्वधितिम् 2,39, 7. 10,53,10. TS. 7,4,2,1. Çat. Br. 1,2,4,5. 9,2,2,5. med.: आयुधा ṚV. 9,90,1. 10,84,1. यत्पर्वते न समशीत (nach Sâj. von शी) वज्रः *als der Donnerkeil gleichsam am Felsen gewetzt wurde* 1,57,2. — 2) übertr. *anfeuern, aufreizen; bereit machen zu:* विशं विशं युधये सं शिशाधि ṚV. 10,84,4. 8,4,16. अवसे 1,102,10. धियम् 8,42,3. 6,15,19. das Feuer 10,87,24. वयांसि 120,5. अर्भाय सं शिशातु सातिम् 1,111,5. AV. 3,19, 2. 5. 5,14,9. 7,16,1. TS. 2,1,11,2. अग्निम् 5,9,4. TBr. 3,3,1,1. Çat. Br. 6,6,2,14. इन्द्रमिन्द्रियाय 12,8,2,26. Kâtj. Çr. 22,6,12. — partic. संशित (häufig fälschlich शंसित, auch संसित geschrieben) 1) *gewetzt, geschärft* Çat. Br. 1,2,4,7. सु॰ MBh. 8,4246. *scharf, spitz von Reden:* ॰वाच् adj. 1,995. — 2) = सुनिश्चित H. 1491. Halâj. 2,247. *bereit, gerüstet, fest entschlossen;* von Personen P. 7,4,41, Vârtt., Schol. AV. 7,46,1. 12,1,24. MBh. 1,461. तपसि Hariv. 649 (संस्थित die neuere Ausg.). प्राणसंशितमसि Khând. Up. 3,17,6. संशितात्मन् adj. MBh. 1,2918. 3346. 13,1896. R. 3,77,11. पञ्चेन्द्रियाणि AV. 19,9,5. संशितो रश्मिना रथः संशितो रश्मिना हयः। संशितो अप्सु *bereit gemacht* VS. 23,14. अन्नम्, वीर्यं, बलं, क्षत्रं AV. 3,19,1. व्रत *mit allem Ernst unternommen, fest beschlossen* P. 7,4,41, Vârtt., Schol. Vop. 26,124. ॰व्रत adj. so v. a. *streng am Gelübde hängend* Çat. Br. 12,1,2,23. M. 1,104. Bhâg. 4, 28. MBh. 1,3. 997. 2895. 5102. 3,11934. 5,6013. 7343. 13,335. 7422. R. 1,20,9. 2,54,10. 95,7. R. Gorr. 1,33,7. 3,10,7. 77,9. 4,2,4. 51,1. Spr. (II) 3631. 4052. ॰तपस् MBh. 13,6446. — Vgl. अन्तरिक्षसंशित, अप्सु॰, अश्म॰, ओषधि॰, द्यो॰, पृथिवी॰, ब्रह्म॰ und संशिति.

— विसम् = सम् 2): राष्ट्रम् Kâth. 37,12.

3. शा, शायति (पाके) Dhâtup. 22,24, v. l. für श्रा (श्रै).

शांयत्य (von शंयत्) m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 4,8,26.

शांशपं und शैंशप (von शिंशपा, also ursprünglich शैंश॰) adj. *von der Dalbergia Sisoo (einem grossen und schönen Baume) stammend, daraus gemacht* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. 7,3,1, Schol. AV. 6,129,1 (in

der Ausg. so zu verbessern). Vgl. पर्व°.

शांशपक (wie oben) adj. (चतुर्थेर्षेषु) gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

शांशपायन (wie oben) m. metron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Lehrers VP. 283. Bhâg. P. I, xxxviii. fg. Verz. d. Oxf. H. 55,b,42. शांशपायनि 56,a,2.

शांशपायनक adj. (f. °निका) von Çâmçapâjana verfasst: संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,a,5. 6.

शांशपायनि s. u. शांशपायन.

शांशपास्थल adj. von शिंशपास्थल P. 7,3,1, Schol.

1. शाक (von 1. शक्) m. Macht, Vermögen H. an. 2,18. Med. k. 35.

2. शाक (von 2. शक्) m. Hilfe, Unterstützung: शर्धो यतस्ते पुरुशाक शाकाः RV. 6,24,4. auch scheint यज्ञस्य शाके (शाकैः?) 5,15,2 hierher zu gehören. — Vgl. पुरु° hilfreich.

3. शाक (wie oben) adj. hilfreich; m. Helfer, Gehilfe: सं ता इन्द्रो असृजदस्य शाकैः RV. 5,30,10. 6,19,4. 10,55,6.

4. शाक 1) m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. essbares Kraut, Gemüse; vegetabilische Kost überh. AK. 2,4,5,1. 23. 2,9,34. H. 965. an. 2,18. Med. k. 35. मूलपत्रकरीराग्रफलकाण्डाधिरूढकाः । त्वक्पुष्पं कवकं शाकं दशधा H. 1183. fg. Çâṅkh. Gṛhj. 1,11. 3, 12. Gobh. 3,5,4. 4,4,14. Kauç. 126. Ind. St. 3,399. M. 2,246. 3,226. 4,250. 5,119. 6,5. स्थलजौदकशाकानि 13. 15. 7,132. 8,331. Jâǵń. 1,182. 214. Çânt. 3,5. MBh. 3,203. 7092. fgg. 5,1402. 12,9814. °दीक्षा 13,360. 2938. 2771. शाक° 5046. 14,2840. Hariv. 7845. Suçr. 1,70,5. 6. 216,4. 219,6. 2,45,15. 342,20. Spr. (II) 2674. (I) 3323. Varâh. Bṛh. S. 76,12. Bṛh. 17,1. Kathâs. 5,133 (शाकाशनं zu lesen). Râǵa-Tar. 5,49. Mârk. P. 15,32. 29,32. 91,43. Bhâg. P. 1,15,11. Dhûrtas. 79,14. Verz. d. B. H. No. 953. 989. Verz. d. Oxf. H. 30,b,35. 86,a,49. शाकस्य लेत्रम् Halâj. 2,9. शाकाकार Spr. (II) 4987. Ind. St. 3,399 (fälschlich शाककार). Accent eines auf शाक auslautenden comp. (मिश्रे) P. 6,2,128. मुद्गशाकम् Schol. — 2) m. Tectona grandis H. an. Med. Ratnam. 194. Âçv. Gṛhj. 2,7,6. Kauç. 30. 116. MBh. 6,428. Colebr. Alg. 315. Journ. of the Am. Or. S. 6,558 (°शाकादिषु zu lesen). °फल Suçr. 1,141,3. °बीज 377,12. 138,4. 157,19. 305,16. °त्वच् 2,94,1. 284,3. Varâh. Bṛh. S. 54, 105. 79,2. 13. fgg. VP. 199. Bhâg. P. 5,20,24. Acacia Sirissa (शिरीष) Roxb. Çabdar. im ÇKDr. — 3) m. (vollständig °द्वीप) N. eines Dvîpa (nach einer darin stehenden Tectona grandis so genannt) Trik. 2,1,4. H. an. Med. MBh. 6,408. fgg. 12,406. fg. VP. 166. 199. Mârk. P. 53,18. 30. 54,6. 106,40. Bhâg. P. 5,1,32. 20,24. Pańkar. 2,2,80. fg. Colebr. Misc. Ess. 2,179. Verz. d. Oxf. H. 32,a,31. 33,a,13. 41,a,36. — 4) N. pr. einer Oertlichkeit Colebr. Misc. Ess. 2,179. — Vgl. आर्द्र°, उत्पल°, काल°, गर्दभ°, तिक्त°, दुः°, पत्र°, वालेय°, मद्°, महा°, राज°.

5. शाक (von 2. शक) 1) adj. zu den Indoscythen —, zu ihrem Fürsten in Beziehung stehend; m. n. (sc. संवत्सर, अब्द u. s. w.) Çaka-Jahr (beginnt 78 n. Chr.). °काल Weber, Ǵjot. 101,3. तस्मिञ्छाके तस्मिन्मासे तस्मिन्दिने Utpala zu Varâh. Bṛh. 8,10. Verz. d. Oxf. H. 194, No. 445. Aera überh. Z. d. d. m. G. 23,308. 24,398. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. eines Fürsten H. an. 2,18. शाकाम्बय Verz. d. Oxf. H. 274,b,N. 2. — 3) m. pl. N. pr. eines Volkes Târan. 82. 128 fehlerhaft für शक; eben so °मकासंमत 2.

शाकचुक्रिका (4. शाक + चु°) f. Tamarindenbaum Râǵan. im ÇKDr.

शाकटाक्ष (4. शाक + अक्ष) adj. (f. आ und ई) P. 4,1,58, Schol.

शाकजम्बु N. pr. einer Oertlichkeit; davon adj. शाकजम्बुक P. 4,2, 119, Schol.

1. शाकट (von शकट) 1) adj. an einen Karren gespannt, einen Karren ziehend P. 4,4,80. AK. 2,9,64. H. 1261. Med. t. 55. einen Karren füllend u. s. w. Med. भार Karrenlast AK. 2,9,88. m. dass. = 20 तुला H. 885. — 2) m. ein best. Baum, = श्लेष्मातक Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. वल्लिशाकटपोतिका.

2. शाकट (von 4. शाक) n. am Ende eines comp. = शाकिन ein mit — bestandenes Beet oder Feld P. 5,2,29, Vârtt. 9. इक्षु° Schol. Vop. 7,79. — Vgl. शाक°.

शाकटायन (von शकट) m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Grammatikers Bühler bei Benfey, Orient und Occident 2,691. RV. Prât. 1,3. 13,16. VS. Prât. 3,8. 86. 4,4.188. AV. Prât. 2,24. Comm. zu 6. 4,1.30. Nir. 1,3. 12. fg. P. 3,4,111. 8,3,18. 4,50. Ind. St. 1,403. 105. Mack. Coll. 1,160. Wilson, Sel. Works 1,280. Pratarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 11. Verz. d. Oxf. H. 23,b, N. 4. 34,a, 8. 113,b, 8. 160,a, 29. 162,b,27. 175,b,2. 183,a,1. 185,b,16. ein Gesetzgeber 279,b,13. Verz. d. B. H. 62,1. No. 1028. अभिनव° 176,b,1.

शाकटायनि m. wohl = शाकटायन Verz. d. Oxf. H. 34,a,10.

शाकटिक (von शकट) m. Kärrner Varâh. Bṛh. S. 10,4. 15,2. Pańkat. ed. orn. 4,14. °वृत्तान्त Sarvadarçanas. 71,8.

शाकटीकर्ण adj. von शकटी-कर्ण gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

शाकटीन (von शकट) m. Karrenlast, = 20 तुला H. 885.

शाकतरु m. = 4. शाक 2) Tectona grandis Çabdam. im ÇKDr.

शाकदास m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Bhâḍitâjana Ind. St. 4,373.

शाकद्वीप s. u. 4. शाक 3).

शाकनिका s. राज°.

शाकन्ध्वर्य m. patron. von शकन्धु gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शाकंधेय m. patron. von शकंधि gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शाकपत्र m. eine best. Pflanze, = शिग्रु Râǵan. im ÇKDr. n. ein Blatt der Tectona grandis Suçr. 1,28,12. wohl = पत्रशाक Blättergemüse Mârk. P. 15,29.

शाकपार्थिव m. = शाकप्रियः पार्थिवः Siddh. K. zu P. 2,1,69.

शाकपिण्डी f. Çâṅkh. in Ind. St. 5,294.

शाकपूणि (von शाकपूण) m. patron. N. pr. eines Grammatikers Nir. 3,11. 8,5. 6. 14. 12,19. 13,10. 11 (vgl. Erll. S. 222). Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Nid. 4,9. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,12. Ind. St. 1,105. VP. 3,3, 23. Verz. d. Oxf. H. 54,b,36.

शाकपूत (von शाकपूत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,a.

शाकपूर्णि fehlerhaft für शाकपूणि.

शाकफल m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59,44.

शाकवालेय m. eine best. Pflanze, = ब्रह्मयष्टि Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. वालेयशाक.

शाकवित्व m. die Eierpflanze Gatâdh. im ÇKDr. °क m. desgl. ÇKDr.

und Wilson nach Trik. 2,4,27; die gedr. Ausg. शाकविन्दुक.

शाकभव *n.* N. pr. eines Varsha im Plakshadvîpa Mârk. P. 53,29.

शाकंपूत m. N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,239,*a*. wohl nur fehlerhaft für शक्पूत.

शाकंभरी f. 1) *eine Form der* Durgâ Ind. St. 3,399. MBh. 3,7094. 6,801. Mârk. P. 91,42. Vâmana-P. 53 im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 19,*b*, 22. Wird an allen Stellen in शाकम् + भरी zerlegt; vgl. jedoch शकंभर. — 2) N. pr. *einer der* Durgâ *geheiligten* Localität MBh. 3,7094. fgg. — 3) N. pr. einer Stadt (des heutigen शांभरी) Colebr. Misc. Ess. 2,92. 232. 234. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,7. 125,*a*,33. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48.

शाकंभरीय adj. *aus der Stadt* Çâkambharî *kommend:* लवण Bhâvapr. im ÇKDr. Colebr. Misc. Ess. 2,92.

शाकयोग्य (4. शाक + यो°) *m. Koriander* Râǵan. im ÇKDr.

शाकरस (4. शाक + रस) m. *vegetabilischer geniessbarer Saft* MBh. 9, 2224. fg. °रसीकृत Kathâs. 5,134.

शाकराज् m. = शाकराज Bhâvapr. 5.

शाकराज (4. शाक + राज) m. *der Fürst unter den Gemüsen*, Bez. *der Melde (Chenopodium)* Râǵan. im ÇKDr.

शाकरी Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,29 fälschlich für शाकारी.

शाकल 1) adj. *a) mit dem* Çakala *genannten Stoffe gefärbt* Kâç. zu P. 4,2,2. — *b) zu den* Çâkala *(den Anhängern* Çâkalja's*) in Beziehung stehend, sie betreffend, von ihnen stammend* u. s. w.: संघ, अङ्क, घोष, लक्षण P. 4,3,128. ऋग्वेदे पारायणपाठे शाकले Verz. d. B. H. No. 49. 51 (hier fälschlich शाकल्ये). होमाः M. 11,200. °होम Verz. d. Oxf. H. 277,*a*, No. 654; vgl. शाकलहोमीय. — 2) m. *a)* = शकल *Spahn, Schnitzel* Çat. Br. 14,2,2,31. 43. 51. Çâṅkh. Br. 18,7. Kâtj. Çr. 10,8,6 (n. nach dem Comm.). हिरण्य° Kauç. 80. — *b)* pl. *die Nachkommen* Çâkalja's gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. *die Schüler* oder *Anhänger* Çâkalja's Ṛ.V. Prât. 1,16. 11,10. 31. Ind. St. 1,107. fgg. 115. Verz. d. B. H. No. 48. 1040. — *c) die Bewohner der Stadt* Çâkala MBh. 8,2052. — *d)* N. pr. eines Dvîpa MBh. 2,998. °द्वीप 999. — *e)* fehlerhaft für शाकल्य in der Verbindung शाकलस्य संहिता Verz. d. B. H. 13,19. — 3) n. *a) das Lehrbuch —, der Text —, das Ritual* u. s. w. *des* Çâkalja Ait. Br. 3,43 (Ind. St. 9,277; nach Sâj. Bez. einer Schlange). Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Ṛ.V. Prât. 1,19. 6,3. 6. fgg. 11,11. Ind. St. 3,253. Pat. zu P. 6,1,127. Schol. zu Çâṅkh. Çr. 12,13,6. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*b*. — *c)* N. pr. einer Stadt der Madra MBh. 2,1196. 8,2033. Kathâs. 44, 17. 92. 103. 184. 187. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,37. Burnouf, Intr. 431. 620. fgg. Hiouen-thsang 1,190. Vie de Hiouen-thsang 97. °वासिन: VP. 2,3,17.

शाकलक adj. = शाकल 1) *b*) P. 4,3,128. ऋग्वेदाम्नाय Verz. d. B. H. No. 49.

शाकलहोमीय (von शाकल + होम) adj. *zu den nach Art der* Çâkala *vollzogenen Opfern gehörig:* मन्त्राः M. 11,256; vgl. शाकला होमाः 200.

शाकलिक adj. (f. ई) *mit dem* Çâkala *genannten Stoffe gefärbt* P. 4, 2,2, Vârtt. 1.

शाकलिक adj. (f. आ und ई) *zur Stadt* Çâkala *in Beziehung stehend* u. s. w. P. 4,2,117, Schol.

शाकल्य (von शकल) m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. des Vidagdha Çat. Br. 11,6,3,3. 14,6,9,1. 10,7. N. eines berühmten Veda-Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. Ṛ.V. Prât. 2,44. 3, 7. 13. 4,5. 13,12. VS. Prât. 3,9. Nir. 6,28. P. 1,1,16. 6,1,127. 8,3,19. 4,51. Ind. St. 1,49. 391. Verz. d. B. H. No. 52. MBh. 13,689. fgg. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,28. fgg. 162,*b*,27. 181,*a*, No. 412. VP. 3,4,20. Bhâg. P. 12,6,57. Schol. zu AV. Prât. 4,49. शाकल्यस्य संहिता P. 2,3,8, Schol. °संहिता Colebr. Misc. Ess. 2,324 u. s. w. Verz. d. B. H. No. 835. d. Cambr. H. 43. Weber, Ǵjot. 24. Nax. 2,382. 391. Ind. St. 8,137. °संहितापरिशिष्ट Sarvadarçanas. 64,14. °पितृ Ṛ.V. Prât. 4,2. Çâkalja als neuerer Dichter Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320. — Vgl. वृद्ध°.

शाकल्यायनी f. zu शाकल्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

शाकवाट (4. शाक + 2. वाट) m. *Gemüsegarten* Kathâs. 20,143. °क m. dass. 142. 161. °वाटिका f. dass. 72,206.

शाकविन्दुक m. *die Eierpflanze* Trik. 2,4,27. शाकविल्वक ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

शाकवीर m. *Melde, Chenopodium (das Hauptgemüse;* vgl. शाकराज) Trik. 2,4,30. = जीवशाक Râǵan. im ÇKDr.

शाकवृक्ष m. = शाकतरु *Tectona grandis* Ratnam. im ÇKDr.

शाकशाकट n. *Gemüsebeet, Gemüsefeld* H. 965. Halâj. 2,9.

शाकशाकिन n. dass. ebend.

शाकश्रेष्ठ m. Bez. verschiedener *essbarer Pflanzen: 1) die Eierpflanze.* — 2) = जीवन्ती. — 3) = डोडी Râǵan. im ÇKDr.

शाका f. *Terminalia Chebula* (हरीतकी) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

शाकाख्य (4. शाक + आख्या) m. *Tectona grandis* Ratnam. im ÇKDr.

शाकाङ्ग (4. शाक = 3. अङ्ग) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

शाकाद (4. शाक + अद) m. N. pr. eines Mannes (*Gemüseesser*); pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,21.

शाकाम्ल (4. शाक + अम्ल) n. *die Frucht der Spondias mangifera* Râǵan. im ÇKDr. Kârakakra 5,224.

शाकाम्लभेदन n. = चुक्रम् Râǵan. im ÇKDr.

शाकायन pl. zum patron. शाकायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

शाकायनिन् m. pl. wohl *die Anhänger des* Çâkâjanja Çat. Br. 10,4,5,1.

शाकायन्य m. patron. von शाक gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. Kâṭh. 22,7 in Ind. St. 3,472. Maitrjup. 1,2. 6,29. der entsprechende pl. ist शाकायनाः.

शाकारिकी (so ist zu lesen) f. = शाकारी Lassen, Institt. linguae pracr. App. S. 1.

शाकारी (von शकार) f. (sc. भाषा oder विभाषा) *ein Dialect, in dem* श *st.* ष *und* स *gesprochen wird, die Sprache der* Çakâra, Çaka's u. s. w. Sâh. D. 173,6. Muir, ST. 2,57. Mṛkkh. Einl. S. v. Verz. d. Oxf. H. 181, *a*,29 (fälschlich शाकरी). — शाकारस्य Ind. St. 8,223 fehlerhaft für शाकारस्य; s. Bibl. Ind. new ser. No. 230.

शाकालाबु m. = राजालाबु Râǵan. im ÇKDr.

शाकाष्टका (4. शाक + अ°) f. Bez. *des achten Tages in der dunkeln Hälfte des* Phâlguna, *an dem den Manen Gemüse dargebracht wird*, ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 1071.

शाकाष्टमी f. dass. Wilson, Sel. Works 2,208. fg.

शाकिन् (von 2. शक् oder 2. शाक) 1) adj. *hilfreich, mittheilend:* अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते ṚV. 1,54,2. 3,51,2. सप्त मे सप्त शाकिन एकमेका शता ददुः 5,52,17. vielleicht *mächtig* (von 1. शक् oder 1. शाक): शं यद्गवे न शाकिने 6,45,2. क्रीडी च शाकी च VS. 17,85. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — शाकिनी s. bes.

1. शाकिन (von 1. शक् oder 1. शाक) adj. *gewaltig:* क्रत्वा गौरिव शाकिनः ṚV. 8,33,6. nach Pat. zu P. 5,2,100 von शाकी.

2. शाकिन (von 4. शाक) n. am Ende eines comp. = 2. शाकट P. 5,2,29, Vârtt. 10. इक्षु°, मूल°, क्षीर°, वास्तु° Schol. Vop. 7,79. — Vgl. शाक°.

शाकिनिका f. = 2. शाकिनी Verz. d. B. H. No. 1242.

1. शाकिनी (von 4. शाक; vgl. कुमुदिनी u. s. w.) f. *Gemüsepflanzung:* शकटः शाकिनी गावो जालमस्पन्दनं वनम्। अनूपं पर्वतो राजा दुर्भिक्षे नव वृत्तयः॥ Einschiebung nach Nir. 6,5 = Âhnikat. im ÇKDr. — Vgl. राज°.

2. शाकिनी f. *eine Art weiblicher Unholde bei den Verehrern der* Çakti Wilson, Sel. Works 1,255. Verz. d. Oxf. H. 104,b,21. Kathâs. 37,168. 170. 61,294. 68,37. 71,269. Çatr. 14,224. Pañkat. 241,1. 2. — Vgl. डाकिनी.

शाकिनीत्व n. nom. abstr. von 2. शाकिनी Daçak. 164,17.

शाकिनवर्द्दिप N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 241,b,17.

शाकी f. Pat. zu P. 5,2,100. = 2. शाक. शाकी (instr., oder ist etwa शाकी von शाकिन् zu vermuthen; vgl. Sâj. zu der St.) भव यजमानस्य चोदिता ṚV. 1,51,8.

शाकीय adj. (चतुर्ष्वर्थेषु) von शाक gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शाकुण adj. = परोत्तापिन् Çabdam. im ÇKDr.

शाकुन (von शकुन) 1) adj. (f. ई) *von Vögeln kommend, ihnen eigen, sie betreffend:* मांस *Vogelfleisch* M. 3,268. Jâǵñ. 1,257. MBh. 13,4245. Varâh. Bṛh. S. 51,33. Mârk. P. 32,4. वृत्ति MBh. 13,6489. कायलक्षण Suçr. 1,335,21. *die Natur eines Vogels habend* Karaka 4,4. — 2) m. *Vogelsteller* Varâh. Bṛh. S. 86,31, v. l. — 3) n. *Augurium, Auguralkunde* R. 3,58,5. Varâh. Bṛh. S. 86,4. 107,10. 86. fgg. in den Unterschrr. Verz. d. B. H. No. 896. fg. 983. Verz. d. Oxf. H. 86,b,35. 399,b, No. 168. °सारोद्धार ebend.

शाकुनसूक्त n. *das Vogellied* (aus dem ṚV.) Varâh. Bṛh. S. 46,73. शकुन° v. l.

शाकुनिक (von शकुन oder शकुनि) m. *Vogler, Vogelsteller* (auch *Fischer*) gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64 (शा°). 4,4,35, Schol. (oxyt.). AK. 2,10,14. H. 930. Maitrjup. 6,26 (*Fischer*). M. 8,260. MBh. 5,2455. fgg. 12,5516 (Pañkat. III,158). Suçr. 1,7,13. Varâh. Bṛh. S. 15,22. 16,33. 87,34. Kathâs. 71,278. 72,241. Prâjaçkittend. 23,a,4. Bhâg. P. 7,2,56.

शाकुनिन् m. 1) dass. Varâh. Bṛh. S. 86,31 (*Fischer* Comm.). शाकुन v. l. — 2) *ein best. Unhold* Vjutp. 116.

शाकुनेय (von शकुनि) 1) adj. *von* Çakuni *verfasst:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,21. — 2) m. a) *eine kleine Eulenart* (उपुडुल) Râǵan. im ÇKDr. — b) patron. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 310,a,27. Verz. d. Cambr. H. 22,14. patron. des Asura Vṛka Bhâg. P. 10,88,29.

शाकुन्तकि (von शकुन्त oder शकुन्तक) m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

शाकुन्तकीय m. *ein Fürst der* Çâkuntaki ebend.

शाकुन्तल (von शकुन्तला) 1) m. metron. Bharata's MBh. 1,3104. fg. 7,2387. 12,938. 14,50. — 2) n. *die Erzählung von der* Çakuntalâ MBh. 1,74 in der Unterschr. Mâlatim. 47,1.

शाकुन्तलेय (wie oben) m. metron. Bharata's Trik. 2,8,8. ad Çâk. 191.

शाकुलादिक adj. (f. आ und ई) von शकुलाद gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

शाकुलिक m. *ein Fänger von* Çakula-*Fischen* P. 4,4,35, Schol.

शाकेक्षु (4. शाक + इक्षु) m. *eine Art Zuckerrohr* Vâkaspati beim Schol. zu H. 1194.

शाकृत्क adj. von शकृत् P. 7,3,51, Schol.

शाकेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264.

शाकोट und शाकोटक s. u. शाखोट.

शाक्की f. (sc. विभाषा) N. eines best. Dialects Verz. d. Oxf. H. 181,a, No. 412.

1. शाक्त (von 1. शक्ति) 1) adj. *zu den* Çakti Çiva's *in Beziehung stehend, aus ihnen hervorgegangen, sie betreffend* u. s. w. Tróonindóp. in Ind. St. 2,63. Verz. d. Oxf. H. 7,b,1. परमेश्वरस्य हि मलकर्मादिपाशजालासंभवेन प्राकृतं शरीरं न भवति किं तु शाक्तं Sarvadarçanas. 83,7. 8. मलाद्यसंभवाच्छाक्तं (so ist zu lesen) वपुर्नैतादृशं प्रभोः 14. मल्ल Weber, Râmat. Up. 355. — 2) m. a) *Lehrer:* वाचं शाक्तस्येव वदति शिक्षमाणाः ṚV. 7,103,5. — b) *ein Verehrer der* Çakti Çiva's Wilson, Sel. Works 1,12 u. s. w. 2,26 u. s. w. Ind. St. 2,63, N. 1. Weber, Râmat. Up. 335. LA. (III) 87,6. Verz. d. B. H. 160,14. Verz. d. Oxf. H. 253,b,15. 255,b, N. 5. 258,a,18. b,11. °तन्त्रता 109,a,28. °भाष्यकार 258,b,22.

2. शाक्त (von 4. शक्ति) 1) m. patron. des Parâçara MBh. 1,6885 (शाक्त्र ed. Calc.). — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,b.

शाक्तानन्दतरंगिणी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 159. Verz. d. Kop. H. 101,b.

शाक्तिक adj. = शक्त्या जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

शाक्तीक (von 3. शक्ति) m. *Lanzenträger* P. 4,4,59. 8,2,103, Schol. Vop. 7,15. AK. 2,8,2,37. H. 771.

1. शाक्तेय (von 1. शक्ति) m. *ein Verehrer der* Çakti Çiva's Vop. 7,23.

2. शाक्तेय (von 4. शक्ति) m. patron. Parâçara's MBh. 1,6866 (शाक्त्रेय ed. Calc.).

शाक्त्य (wie eben) 1) m. patron. des Gaurivîti Ait. Br. 3,19. Çat. Br. 12,8,3,7. Pañkav. Br. 11,5,14. 12,13,10. 25,7,2. Âçv. Çr. 12,12,6. pl. 5,16. Pañkav. Br. 25,7,1. Kâtj. Çr. 24,5,20. Ǵaim. Njâjam. 182 (hier fehlerhaft शाक्य; vgl. Weber, Ind. Streifen 2,380). °सामन् Lâtj. 7,4,1. 2. Ind. St. 3,239,b. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,b.

शाक्त्यायन m. patron. von शाक्त्य; pl. Saṁsk. K. 185,b,9.

शाक्त्र und शाक्त्रेय s. u. 2. शाक्त 1) und 2. शाक्तेय.

शाक्मन् (von 2. शक्) n. *Hilfe:* शाक्मना शाकः ṚV. 10,55,6.

शाक्य m. patron. von शक gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. von शाक und शाकिन् gaṇa कुर्वादि zu 151. = शका अभिजनो ऽस्य gaṇa शण्डिकादि zu 3,92. H. 236, Schol. 1) N. eines Kriegergeschlechts in Kapilavastu, das auf den Sonnengott zurückgeführt wird und aus dem der Gründer des Buddhismus hervorging, Burnouf, Intr. 152. pl. Lalit. ed.

Calc. 82,10. 93,13. 114,16. 21. 125,1. 156,1. 245,2. °कुल 28,9. 141,3. °गण 115,9. 140,1. 142,1. 155,17. 244,16. °शालि 114,4. 156,17. °कुमार 245,5. 10. °कन्या 162,10. 163,3. 294,10. सर्वशाक्यविषये 28,14. °राज 139,13. शाक्याधिपति 28,20. दण्डपाणिः शाक्यः 160,6. 161,8. 162,9. — 2) *der* Çâkja κατ' ἐξοχήν, = Çâkjamuni oder Çâkjasiṁha H. 236, Schol. Halâj. 1,55. Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,30. fgg. ein Sohn Saṁǵaja's und Vater Çuddhona's (Çuddhoda's; nach den buddhistischen Quellen ist Çuddhodana sein Vater) VP. 4,22,3. Bhâg. P. 9,12,13. Wilson, Sel. Works 2,23. °धर्म Hiouen-thsang 1,34. — 3) = शाक्यभिक्षु *ein buddhistischer Bettelmönch* Varâh. Bṛh. S. 51,21. 60,19. Bṛh. 15,1. — 4) fehlerhaft für शाक्य; s. u. शाक्य 1). — Vgl. महा°.

शाक्यपाल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 8,1326.

शाक्यपुंगव m. = शाक्यसिंह Vjutp. 2.

शाक्यप्रभ m. N. pr. eines *buddhistischen* Gelehrten Burnouf, Intr. 230. Târan. 204.

शाक्यबुद्ध m. = शाक्यमुनि. शाक्यबुद्धोपजीविनः Hariv. 11142 (शाक्यमतं बुद्धमतं चोपजीवन्ति ते Nîlak.). Hiouen-thsang 1,37. Vie de Hiouen-thsang 208.

शाक्यबुद्धि m. N. pr. eines *buddhistischen* Gelehrten Vjutp. 90. Târan. 186. fg. शाक्यबोधि fälschlich Wassiljew 314.

शाक्यबोधिसत्त्व m. = शाक्यमुनि Hiouen-thsang 1,97. 310. Vie de Hiouen-thsang 76. 127.

शाक्यभिक्षु m. *ein buddhistischer Bettelmönch* Varâh. Bṛh. S. 16,15. 104,61. Kull. zu M. 4,30.

शाक्यभिक्षुकी f. *eine buddhistische Bettelnonne* Daçak. 79,11.

शाक्यमति m. N. pr. eines *buddhistischen* Gelehrten Târan. 205.

शाक्यमहाबल m. N. pr. eines *buddhistischen* Fürsten Wassiljew 53. Der Name ist aus dem Tibetischen erschlossen.

शाक्यमित्र m. N. pr. eines *buddhistischen* Gelehrten Vjutp. 90. Burnouf, Intr. 558. Schiefner, Lebensb. 310 (80). Wassiljew 290. 326. Târan. 211. 213. 303.

शाक्यमुनि m. *der* Muni *der* Çâkja, Bez. des Gründers der Buddha-Lehre AK. 1,1,1,9. Lalit. ed. Calc. 202,4. Burnouf, Intr. 43 u. s. w. Hiouen-thsang 1,358. °बुद्ध Vie de Hiouen-thsang 276.

शाक्यवर्ध m. N. der Schutzgottheit der Çâkja Burnouf, Intr. 384. wohl richtiger शाक्यवर्धन Schiefner, Lebensb. 236 (6).

शाक्यश्री m. N. pr. eines *buddhistischen* Gelehrten Wassiljew 267. Târan. 253. 255. 261. 331. auch °भद्र genannt 253.

शाक्यसिंह m. = शाक्यमुनि AK. 1,1,1,10. H. 236. Lalit. ed. Calc. 3,20. Lot. de la b. l. 18. Wilson, Sel. Works 2,6. 13. 32. 36. Râǵa-Tar. 1,172.

शाक्यायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274. vielleicht fehlerhaft für शाकायनीय (Weber's Vermuthung) oder शाक्त्यायनीय.

शाक्र (von शक्र) 1) adj. (f. ई) Indra *gehörig, ihn betreffend, an ihn gerichtet:* ध्वज MBh. 7,3358. दन्तिन् Kathâs. 115,148. स्त्री 110,82. माया Verz. d. Oxf. H. 59,*b*,26. युग Varâh. Bṛh. S. 8,33. मख 43,30. — 2) f. ई Indra's *Gattin;* übertragen auf die Durgâ (neben इन्द्राणी und इन्द्रजननी) Devî-P. im ÇKDr. — 3) n. *das unter* Indra *stehende* Nakshatra Ǵjeshṭhâ Varâh. Bṛh. S. 6,14. 7,10.

शाक्रीय adj. = शाक्र 1): °दिश् so v. a. *Osten* Çatr. 2,598.

शाक्वर (von शक्वर) 1) adj. *a) gewaltig, mächtig:* शाक्वराय शक्वने श्रोत्रिशाय (Wind) VS. 5,5. Çat. Br. 3,4,2,5. वृषभ AV. 9,1,9. TBr. 3,7,9,10. दिव्यस्य शाक्वरस्य गन्धर्वराजस्य (नखः) Kâṭh. Anukr. in Ind. St. 3,459. — *b) zu dem* Sâman Çâkvara (beziehungsweise den Çakvarî-*Versen) gehörig* u. s. w.; zugleich mit appellativem Nebenbegriff: Indra TS. 2,3,2,3. 7,5,14,1. VS. 20,60. वज्र TBr. 2,1,5,14. ऋषभः शाक्वरः (शाक्वरर्षभम् Ind. St. 3,239,*b*) N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,5,17. Lâṭj. 7,3,11. 6,6. 9,11. — *c)* Bez. *einer imaginären Art von* Soma Suçr. 2,164,17. 169,9. an beiden Stellen fälschlich शाङ्कर gedruckt. — 2) m. *Stier* H. 1257. Halâj. 2,108. fälschlich शाङ्कर Trik. 2,9,19. H. 1257. Med. r. 225. शार्क्कर H. an. 3,609. fg. — 3) n. N. eines Sâman, eine der sechs Hauptformen, *auf den Versen beruhend, welche* Çakvarî *heissen,* VS. 10,14. 13,55. 15,14. Ait. Br. 8,12. Lâṭj. 3,12,6. Kaush. Up. 1,5. Ind. St. 8,67. °पृष्ठ Çâńkh. Çr. 10,6,1. °गर्भ 15,7,3. शाङ्कर und शार्क्कर (lies शाक्वर) n. = छन्दोभेद Med. H. an.

शाक्वरवर्ण n. N. eines Sâman (die Verse ṚV. 9,61,10—12) Lâṭj. 7,2,1. 6. 10,5,4. Ind. St. 3,230,*b*.

शाक्वर्य n. nom. abstr. von शाक्वर gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

शाख्, शांखति (व्याप्तौ) Dhâtup. 5,12. — Vgl. श्लाख्.

शाख 1) m. *a) eine Manifestation* Skanda's, *die als sein Sohn gefasst wird,* MBh. 1,2588. 9,2487. Hariv. 157. VP. 120. Mâtsja-P. 5 im ÇKDr. Kathâs. 20,92. 50,184. — *b) Pongamia glabra Vent.* Çabdak. im ÇKDr. — *c)* N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,12. könnte auch n. sein. — 2) f. शाखा; am Ende eines adj. comp. f. शाखा AV. 4,19,5. Bhag. 2,41. MBh. 4,154. ई Spr. (II) 180: *a) Ast, Zweig* Nir. 1,4. AK. 2,4,1,5. 11. H. 1119. an. 2,26. Med. kh. 6. Halâj. 5,21. Im ṚV. ist dafür वया gewöhnlich. पक्वा ṚV. 1,8,8. वनिनः 7,43,1. 10,94,3. AV. 3,6,8. 10,7,21. मधुमती 1,34,4. दिव्या 11,2,19. Ait. Br. 4,21. Çat. Br. 2,5,2,4. 14,9,2,15. वेतस° TS. 5,4,4,3. अश्वत्थी Çat. Br. 5,3,2,5. पर्ण° 1,7,1,1. आर्द्र° Âçv. Gṛhj. 1,11,2. फलवती 2,6,9. पलाश° Çâńkh. Çr. 4,14,7. शमी° Lâṭj. 1,2,17. शाल° Kauç. 21. एक°, द्वि°, त्रि° 90. Khând. Up. 5,2,3. Maitrjup. 4,3. Jâǵń. 2,227. R. 2,28,22. 33,15. 55,15. 65,5. 92,22. 5,29,21. Ṛt. 1,26. Megh. 42. Kâm. Nîtis. 5,31. Varâh. Bṛh. S. 44,20. 46,25. 54,49. 55. 55,6. 88,46. Râǵa-Tar. 3,430. Bhâg. P. 3,8,29. 8,5,49. Pańkat. 148,5. Hit. 17,22. Vet. in LA. (III) 4,2. °पवित्र Schol. zu Kâtj. Çr. 4,2,21. 40. S. 210,3. 21. — *b) die Extremitäten, Arme und Beine* Suçr. 1,65,21. 387,4. 340,4. 2,20,13; vgl. चतुःशाख (so ist st. चनःशाख zu lesen) n. *Körper* H. ç. 116. = भुज, बाहु *Arm* H. an. Med. Mâlav. 29. *Finger* Naigh. 2,5 wegen ṚV. 10,137,6. बाहुः पञ्चशाखः R. 6,36,32. *Oberfläche des Körpers:* कोष्ठाच्छाखां मला यान्ति Karaka 1,28. शाखानुसारिणो रोगाः 11. — *c) Thürpfosten* (die Breite der 2 Çâkhâ beträgt gerade so viel in Ańgula, als die Höhe der Thür in Hasta) Varâh. Bṛh. S. 53,26. 56,13. fg. Vgl. द्वारशाखा, welches dieselbe Bed. hat. — *d) Ausläufer —, Flügel eines Gebäudes:* याः शालाः कल्पयन्तानां पूर्वमासन्द्विजोत्तम। ता एव शाखा गेहानां शालावं तेन तासु तत् ॥ Mârk. P. 49,54. — *e) Verzweigung* (eines Geschlechts): वंशो बहुशाखः Hariv. 1945. — *f) Abart, Species, Unterabtheilung:* बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयो ऽव्यवसायिनाम्

mannichfaltig Bhag. 2,41. पञ्चविधो धर्मो बहुशाखः MBh. 13,6416. अधर्मशाखाः पञ्च Bhâg. P. 7,15,12. तत्त्वं कृताकृतशतव्यापारशाखाकुलम् Varâh. Bṛh. S. 74,3. — g) *Zweig so v. a. Schule, Secte;* = वेदविभाग, वेदांश, वेदभाग Trik. 3,3,52. H. an. Med. = चरण P. 4,2,46, Schol. स्व°, पर° Gṛhjas. 2,102. Jâǵń. 1,144. MBh. 3,169. शाखान्तग M. 3,145. Ind. St. 1,16. 20. 3,259. 386. 388. 396. fg. चत्वारो वेदाः साङ्गाः सशाखाः 9,76. 120. Weber, Râmat. Up. 350. कतमां शाखामधीषे Kathâs. 49,156. पठामि द्वादश — शाखा हे सामवेदतः । ऋग्वेदाद्द्वे यजुर्वेदात्सप्त चैकामथर्वतः ॥ 157. Verz. d. Oxf. H. 54,b,22. नित्यप्रत्यूहमवर्धन्त श्रुतिशाखाः समन्ततः LA. (III) 92,18. *Schol.* zu AV. Prât. 1,2. zu TS. Prât. 15,8. 16,12. zu P. 4,4, 115. सकलशाखस्य चतुर्वेदस्य Kusum. 24,2. आश्वलायन° Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144. — h) Bez. *des 5ten Theils einer astrologischen* Saṁhitâ Varâh. Bṛh. 28 (26), 6. Verz. d. Cambr. H. 37; vgl. Kern in der Einl. zu Varâh. Bṛh. S. 23. — i) = पताशर H. an. Med. — k) = अन्तिक (vgl. शाखानगर u. s. w.) H. an. — Vgl. त्रि°, दार°, नैचा°, पाद°, प्र°, प्रति°, बहु° (auch Kâṭh. 26,3), भद्र°, मधु°, मैत्र°, वि°, वेद°.

शाखक am Ende eines adj. von शाखा; s. अन्य°.

शाखाकण्ट m. *Euphorbia neriifolia* oder *antiquorum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शाखाङ्ग (शाखा + 3. अङ्ग) n. *Glied des Körpers* Jâǵń. 2,225.

शाखाद (शाखा + अद्) adj. *Zweige abfressend;* m. Bez. *einer Klasse von Thieren* (z. B. Ziege, Elephant) Karaka 1,25.

शाखानगर n. *Vorstadt* AK. 2,2,1. Trik. 2,2,1. Hâr. 109. Halâj. 2, 131. MBh. 12,3268. Hariv. 8558. 8680. 8682. °क n. dass. MBh. 12,2630. Mârk. P. 49,42. 46.

शाखान्तर (शाखा + अ°) n. *eine andere Schule* R. 1,58,2. Comm. zu TS. Prât. 4,41 u. s. w. Ind. St. 1,30. Davon adj. शाखान्तरीय 17. 20.

शाखापशु m. *ein an einen Zweig* (statt an einen Jûpa) *gebundenes Thier* Çâṅkh. Gṛhj. 1,10.

शाखापित्त m. *Brennen in Händen, Füssen u. s. w.* (पाणिपादांसमूलदाह) Râǵan. im ÇKDr.

शाखापुर n. = शाखानगर H. 972.

शाखाप्रकृति f. pl. Bez. *der acht bei einem Kriege in zweiter Reihe* (nach den मूलप्रकृति) *in Betracht kommenden Fürsten* Kull. zu M. 7,157; vgl. 156.

शाखाभृत् m. *Baum* Kir. 5,37.

शाखामृग m. *Affe* AK. 2,5,3. H. 1292. Halâj. 2,76. MBh. 3,2464. 11559. R. Gorr. 2,103,7. 3,79,51. 4,16,23. 5,95,14. 6,71,27. Varâh. Bṛh. S. 12,6. 24,21. 27,3. Brahma-P. in LA. (III) 51,13. Bhâg. P. 4,8,20. 10,67, 11. Pańkat. 94,3. Davon °त्व n. *die Natur eines Affen* R. 4,1,21.

शाखारण्ड m. *ein Brahmane, der von seiner Schule abgefallen ist*, H. 857.

शाखारथ्या f. *Seiten —, Nebenstrasse* Devî-P. im ÇKDr.

शाखाल (von शाखा) m. *Calamus Rotang Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शाखावात m. *Gliederreissen* Suçr. 1,170,4.

शाखाशिफा f. *eine von einem Aste* (z. B. des indischen Feigenbaums) *sich herabsenkende Schnur, die Wurzel schlägt*, AK. 2,4,4,41.

शाखास्थि n. *ein Arm- oder Beinknochen, ein langer Knochen* H. 627. Halâj. 3,12.

शाखि m. pl. N. pr. eines Volkes, = तुरुष्क H. 959 (साखि Comm.); vgl. शाखिन् 2) c).

शाखिन् (von शाखा) 1) adj. *mit Aesten* (reichlich) *versehen* MBh. 1, 1775. 12,5805. am Ende eines comp.: प्ररोहि° Jâǵń. 2,227. बहु° MBh. 14,152. फलाग्र° Hariv. 3707. — b) *in Schulen —, in verschiedene Recensionen zerfallend:* वेदः Bhâg. P. 1,4,23. — c) *zu einer best. Schule des* Veda *sich haltend* Kull. zu M. 8,209. Comm. zu TS. Prât. 8,20 u. s. w. आश्वलायन° Verz. d. Oxf. H. 271,a,3. 4. — 2) m. a) *Baum* AK. 2,4, 1,5. 3,4,13,208. H. 1114. an. 2,287. Med. n. 141. Halâj. 2,22. MBh. 1,1378. 3,15662. 4,459. 14,1329. Hariv. 93. 3609. R. 5,29,21. Ragh. 11,12. ad Çâk. 14. Spr. (II) 493 (सुर°). 1076. 3620. Varâh. Bṛh. S. 15, 14. Kathâs. 26,20 (वट°). Râǵa-Tar. 1,371. 3,518. LA. (III) 90,1. — b) *der in verschiedenen Schulen* (*Recensionen*) *vorhandene* Veda H. an. Med. — c) N. pr. eines Fürsten H. an. Bez. *der* Turushka Med.; vgl. शाखि. — Vgl. कल्प°, मार्ग°, शक्र°.

शाखिल (wie oben) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 47,85.

शाखीय am Ende eines comp. adj. von शाखा. काण्व° *zur Schule des* Kaṇva *gehörig* Bṛh. Âr. Up. ed. Poley S. 99.

शाखोट m. *Trophis aspera* (ein kleiner, hässlicher, krummer Baum) Trik. 2,4,13 (शाक्रोट gedr.). Spr. (II) 1784. °क m. desgl. Suçr. 2,107,17. Çârṅg. Saṁh. 2,2,83. Spr. (II) 387. 1603. 2315, v. l. Pańkat. 1,6,16 (साकोटक gedr.). 7,23 (शाक्रोटक gedr.).

शाख्य adj. = शाखेय *zweigartig* P. 5,3,103.

शागलि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,4 v. u.

1. शांकर (von शङ्कर) 1) adj. (f. ई) a) *zu* Çiva *in Beziehung stehend, ihm gehörig u. s. w.:* गणाः Kathâs. 46,201. — b) *zu* Çaṁkarâkârja *in Beziehung stehend, von ihm herrührend, ihn betreffend u. s. w.:* वाक्यसार Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626, Z. 6. कथा 253,b,2. °दर्शन Sarvadarçanas. 180,18. — 2) f. ई a) Çiva's *Anordnung der Buchstaben, die* Çivasûtra Verz. d. B. H. No. 376. — b) *der von* Çaṁkaramiçra *verfasste Commentar* Hall 206. — 3) n. *das unter* Çiva *stehende* Nakshatra Ârdrâ Varâh. Bṛh. S. 71,7.

2. शाङ्कर Suçr. 2,164,17. 169,9. Trik. 2,9,19. H. 1257 und Med. r. 225 fehlerhaft für शाक्कर.

शांकरि (von शंकर Çiva) m. patron. Skanda's und Gaṇeça's Med. r. 227.

शाङ्कव्य m. patron. von शङ्कु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. शौङ्कव्य gaṇa कुर्वादि zu 151.

शाङ्कव्यायनी f. zu शाङ्कव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

शाङ्कुक (von शङ्कु) m. N. pr. eines Dichters Râǵa-Tar. 4,704.

शाङ्कुपथिक adj. = शङ्कुपथेनाहृतम् oder गच्छति P. 5,1,77, Vârtt. 2.

शाङ्कुर (von शङ्कु) adj. oder m. Bez. *des penis* AV. 7,90,3.

शाङ्ख adj. von शङ्ख ÇKDr. n. *der Laut einer Muschel* Çabdârthak. bei Wilson.

शाङ्खमित्र m. patron. von शङ्खमित्र Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 33. pl. 32.

शाङ्खमित्रि (patron. von शङ्खमित्र) m. N. pr. eines Grammatikers Comm. zu AV. Prât. 1,93. 2,6. 3,74.

शाङ्खलिखित adj. *von* Çañkha *und* Likhita *verfasst*: धर्म Parâçara bei Stenzler, Jâǵn. S. VII.

शाङ्खायन 1) m. शाँ° patron. von शङ्ख gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. N. pr. eines Lehrers und Autors, Verfassers eines Brâhmaṇa und zweier Sûtra, Weber, Lit. 43. TS. Prât. 15,7. Ind. St. 1,18. 60. Verz. d. B. H. No. 110. 140. °ब्राह्मण Ind. St. 2,288. fgg. pl. *die Nachkommen* oder *Anhänger des* Çâñkhâjana Verz. d. B. H. 57,4 v. u. Ind. St. 1, 393, N. 2. — 2) adj. (f. ई) *zu* Çâñkhâjana *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392. — 3) n. Çâñkhâjana's *Werk* Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. — Vgl. मह्रा°.

शाङ्खायन्य m. patron. von शाङ्खायन gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

शाङ्खिक (von शङ्ख) m. *Bearbeiter von Muscheln* AK. 2,10,8. H. 910. *Muschelbläser* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. शङ्खिक.

शाङ्खिन्य m. patron. von शङ्खिन् P. 6,4,166, Schol.

शाँङ्ख्य (von शङ्ख) 1) adj. *a*) *aus Muscheln bereitet* Suçr. 2,324,17. — *b*) *aus* Çañkha *gebürtig* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — 2) m. patron. von शङ्ख gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

शाचि m. *Graupe, Grütze* (Mahîdh.) VS. 23,8.

शाचिगु adj. Bez. Indra's ṚV. 8,17,12. die Erklärungen der Comm. sind nicht annehmbar.

शाचिपूजन adj. desgl. ebend.

शाट m. und शाटी f. AK. 3,6,2,38. *Tuch, Binde, Zeugstreifen*: लम्बशाटपटावृत Spr. (II) 2901. Häufiger शाटी H. 675. शाटीमाच्छाद्य दुष्कृदान् R. 2,32,31. शाटीं परितः कथां परिवेष्ट्य 36. Kuvalaj. 105, *b*. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,35 (wohl शाटीं zu lesen). शाटीव (st. dessen पट: 10,15,35) तन्तुषु Bhâg. P. 9, 9, 7. Saddh. P. 4, 20, *b*. 39, *a* (शाटि). स्नान° MBh. 13,1485. Mṛkkh. 49,11. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,40 (fälschlich °शाठी). शाटीपटीरम्, शाटीपट्टिकम् und शाटीप्रच्छदम् copulative Compp. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

शाटक m. n. AK. 3,6,4,33. dass. Trik. 2,6,33. H. 675, Schol. Kâç. zu P. 4, 1, 36. रक्तो हि जायते भोग्यो नारीणां शाटको यथा Spr. 2581. Kathâs. 53,38. 43. 54,105. 119. शिरस्त्वावद्ध° 13,187 (vgl. पट्टक 190). शिरः° Râǵa-Tar. 6,100. वल्कल° Suçr. 1,358,15. 17. 359,2. यज्ञ° 2,47,2. 55,12. पट्ट° Med. ṇ. 102. शाटिका f. dass. Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Nach Bhar. im ÇKDr. ist शाटक m. n. auch = नाटकभेद.

शाटीय s. ताम्र°.

शाँव 1) adj. *aus* Çaṭa *gebürtig* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4, 3, 92. — 2) m. patron. von शट gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. तिकादि zu 154.

शाट्यायन (patron. von शाट्य) 1) m. N. pr. eines Lehrers Çâñkh. Gṛhj. 6,1. Ind. St. 1,58. 233 fg. (Verfasser eines Gesetzbuchs). 5,66. Verz. d. B. H. No. 322. R. ed. Gorr. 2,32,42, v. l. (s. S. 471, wo शाट्यायनगोत्र zu lesen ist). °ब्राह्मण Ind. St. 4,4. °होम Tithjâdit. im ÇKDr. pl. *die Anhänger des* Çâṭjâjana Ind. St. 3,271. — 2) f. ई Titel einer Upanishad. Ind. St. 3,325.

शाट्यायनक n. *die Vorschrift des* Çâṭjâjana Âçv. Çr. 1,4,13. Lâṭj. 1,2,24. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,5,7.

शाँट्यायनि m. patron. von शाट्य gaṇa तिकादि zu P. 4, 1, 154. Çat. Br. 8, 1, 4, 9. 10, 4, 5,2. Verfasser eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,1 v. u. 279,*b*,14.

शाट्यायनिन् m. pl. *die Anhänger des* Çâṭjâjana Schol. zu P. 4,3, 105 und 2,104, Vârtt. 26. Lâṭj. 4,5,18. Anupadas. 1,8. 2,9. 3,2. 11. 4,8. Sâj. zu ṚV. 1,105.

शाठ s. कठ°.

शाठर m. patron. Saṁsk. K. 186,*a*,5.

शाठायन s. u. शाठायन्य.

शाठायन्य m. patron. von शठ gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. pl. शाठायनाः ebend.

शाठिन् s. u. कठशाठ.

शाठी Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,40 fehlerhaft für शाटी.

शाठ्य (von शठ) n. *Falschheit, Hinterlist, heimtückisches Wesen* AK. 1,1,7,30. H. 377. MBh. 5,4113. Hariv. 2103. R. 2,23,9. 3,30,25. Mṛkkh. 87,5. Kâm. Nîtis. 5,14. 13,43. Çâk. 121. Spr. (II) 367. 2738. 4580, v. l. 4813. (I) 5228. Varâh. Bṛh. S. 15, 4. 68,22. 98,8. Kathâs. 60,204. Râǵa-Tar. 6,29. Vet. in LA. (III) 30,4. वित्त° *eine Unredlichkeit in Betreff des Vermögens, das sich ärmer oder reicher Machen als man ist* Hariv. 16218. Weber, Kṛshṇaǵ. 233. 278. fg. Bhâg. P. 5, 13, 11. 14, 26. 8, 10, 51. Pañkar. 3,9,12. Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,8.

शाठ्यवत् (von शाठ्य) adj. *falsch, hinterlistig, heimtückisch* Varâh. Bṛh. S. 68,55.

शाड्, शाँडते (श्लाघायाम्) Dhâtup. 8,37. — Vgl. शाल्.

शाडव s. फल° und षाडव.

शाड्वल und शाड्वल s. शाद्वल.

1. शाण (von शण) 1) adj. (f. ई) *hänfen*: Schnur Çat. Br. 6,7,1,7. Gewand Gobh. 2,10,5. 10. Lâṭj. 2,6,1. Kauç. 57. M. 2,41. 10,87. MBh. 12,6675. 13,7175 (शान ed. Calc. सधा ed. Bomb.). — 2) f. शाणी AK. 3, 6,4,9. *ein hänfenes Gewand* Med. वल्कलाणां प्रवरा शाणी MBh. 3,12027. 12,11275. *ein durchlöchertes Kleid* H. 679.

2. शाण (von 2. शा) m. *Schleifstein* (*Probirstein*) AK. 2,10,32. Trik. 3,3,140. H. 909. an. 2,155. Med. ṇ. 20. Spr. (II) 1173. मणिः शाणोल्लीढः 4637. Vâsavad. 10,1. शाणा f. Spr. (II) 3398. शाणाश्मन् (I) 3331. शाणाश्मक (so zu lesen) Râǵa-Tar. 4,40. शाण = करपत्त्र *Säge* Viçva im ÇKDr. — Vgl. तर्कु°, दृष° und निशाणा unter निशान.

3. शाण m. *ein best. Gewicht*, = 4 Mâsha Trik. 3,3,140. H. an. 2, 155. Med. ṇ. 20. Bhâvapr. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. 3. Çârñg. Saṁh. 1,1,16. 30. 3,8,8. 11,29. अष्टौ शाणाः शतमानं वहन्ति MBh. 3,10665. °प्रमाण Hariv. 7575. द्वै°, त्रै° adj. P. 7,3,17. त्रि° 5,1,36, Schol. f. ई dass. Suçr. 1,168,18. fg.

शाणक (von 1. शाण) *ein hänfenes Tuch*, — *Gewand* Lalit. ed. Calc. 332,12. Hiouen-thsang 1,39 (शणक gedruckt).

शाणकवास = शाणवास Hiouen-thsang 1, 39. Vie de Hiouen-thsang 70. an beiden Orten शणक°.

शाणपाद m. 1) *ein Viertel* Çâṇa d. i. *ein* Mâsha Hariv. 7563. — 2) N. pr. eines Berges Hariv. 7576.

शाणवत्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1872.

शाणवास (1. शाण + 1. वास) m. N. pr. eines Arhant Wassiljew 225.

शाणवासिक m. dass. Wassiljew 38. fgg. Târan. 9. fgg. 15. fgg. Schief-

NER, Lebensb. 290 (60). 308 (78). LIA. 2, Anh. III.

शाणाजीव (2. शाणा + आ°) m. *Schwertfeger* H. 916.

शाणि m. *eine best. Pflanze*, = रक्तशणा ÇABDAM. im ÇKDR.

शाणिक in द्वि° adj. von 3. शाणा ÇÂÑKH. ÇR. 1, 11, 29.

शाणित (von 2. शाणा) adj. *gewetzt, geschärft* ÇKDR. शाणितशर Spr. (II) 1625.

शाणीर n. = शणीर VIÇVA im ÇKDR.

शाणोत्तरीय TAIR. 2, 7, 24 fehlerhaft für शालातुरीय; शालोत्तरीय ÇKDR. und WILSON nach ders. Aut.

शाण्डे (patron. von शण्ड) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 6, 63, 9. Vater eines Lakshmidhara Verz. d. Oxf. H. 110, *b*, N. 1.

शाण्डदूर्वा f. v. l. des AV. 18, 3, 6 für पाकदूर्वा des ṚV.

शाण्डिक m. *ein best. Thier* (in Erdlöchern wohnend) KARAKA 1, 27. सादुक v. l.

शाण्डिक्य adj. aus Çaṇḍika *gebürtig* P. 4, 3, 92.

शाण्डिल्य 1) adj. von Çâṇḍilja *stammend, von ihm vorgeschrieben* u. s. w.: अग्नि ÇAT. BR. 9, 1, 2, 43. 3, 2, 18. 9, 5, 1, 61. 68. LÂṬJ. 8, 2, 28. NID. 4, 9. — 2) m. pl. *die Nachkommen des* Çaṇḍila gaṇa कण्वादि zu P. 4, 2, 111. ÂÇV. ÇR. 12, 14, 7. TAITT. ÂR. 1, 22, 10. Verz. d. B. H. 60, 3 v. u. 62, 30. Verz. d. Oxf. H. 58, *b*, 38. sg. SCHMYNER, Lebensb. 256 (26) fehlerhaft für शाण्डिल्य oder शाण्डिल्य. — 3) f. ई (f. zu शाण्डिल्य) N. pr. einer göttlich verehrten Brahmanin, die als Mutter Agni's angesehen wird, MBH. 1, 2584. 5, 3876. 6, 295. 13, 5859. fgg. HARIV. 7921. 8650. 9532. 13928. शाण्डिलीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14, 9, 4, 32. göttlich verehrt (wohl Agni) Verz. d. Oxf. H. 31, *a*, 10. °मातर् Spr. (II) 3535. PAÑKAT. 122, 1.

शाण्डिलेय m. metron. von शाण्डिली, wohl Bez. des Agni Verz. d. Oxf. H. 31, *a*, 9.

शाण्डिल्य 1) m. *a*) patron. von शण्डिल gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1, 105. N. pr. verschiedener Lehrer TAIR. 3, 3, 321. H. an. 3, 508. fg. MED. j. 106. fg. ÇAT. BR. 9, 4, 4, 17. 5, 2, 15. 10, 1, 4, 10. 4, 1, 11. 6, 3, 2. 5, 9. 14, 5, 5, 20. 22. 7, 3, 26. 28. LÂṬJ. 1, 1, 26. 4, 19. 5, 20 u. s. w. KHÂND. UP. 3, 14, 4. Verz. d. B. H. 61, 35. 37. MBH. 2, 112. 12, 9114. 13, 3303. 6266. R. GORR. 2, 32, 16. KATHÂS. 9, 9 (सान्दिल्य gedr.). Verz. Oxf. d. H. 28, *a*, No. 71. 34, *a*, 8. 38, *b*, 23. 60, *b*, 6. 74, *a*, 37. 120, *a*, 4. 125, *a*, 7. 284, *a*, 24. 310, *a*, 27. 327, *b*, 7. 356, *a*, 31. Verz. d. Cambr. H. 22. 53. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 530, 10. NÂGÂN. 11, 24. HALL 28 (ein neuerer Autor). °स्मृति MACK. Coll. 1, 20. °विद्या COLEBR. Misc. Ess. 1, 326. Ind. St. 1, 259. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 7. °सूत्र (gedruckt in der Bibl. indica) Verz. d. Oxf. H. 228, *b*, No. 560. HALL 143. °सूत्रप्रवचन 144. °शतसूत्रव्याख्या Ind. St. 1, 470. °शतसूत्रीयं भाष्यम् ÇÂṆḌ. 1. fgg. °शतसूत्रीभाष्य HALL 144. — *b*) ein N. Agni's (vgl. शाण्डिली und शाण्डिलेय) H. an. MED. HARIV. 992. — *c*) *Aegle Marmelos* Corr. AK. 2, 4, 2, 12. TRIK. H. an. MED. — 2) adj. *von* Çâṇḍilja *stammend*, = *verfasst*: धर्माः Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, 23. — 3) wohl n. als N. einer Upanishad Ind. St. 3, 326. — Vgl. उद्धृ°.

शाण्डिल्यसत्तम m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. B. H. No. 394.

शाण्डिल्यायन m. patron. von शाण्डिल्य gaṇa हरितादि zu P. 4, 2, 80. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 9, 5, 2, 64. 10, 4, 5, 3. LÂṬJ. 2, 7, 1. 3, 4, 22. 7, 4. 4, 4, 6 u. s. w. NIDÂNAS. 2, 2. 3. 4, 1. 8. Ind. St. 4, 372.

शाण्डिल्यायनक adj. von शाण्डिल्यायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4, 2, 80.

शाण्य adj. von 3. शाणा am Ende eines comp. nach einem Zahlwort P. 5, 1, 35. fg.

1. शात adj. *gewetzt, geschärft; dünn, schmächtig* s. u. 2. शा.

2. शात (von शद्) m. *das Abfallen, Ausfallen* VOP. 8, 126. नख° SUÇR. 2, 246, 15. केश° 248, 11.

3. शात n. *Freude* AK. 1, 1, 4, 3. शतिं° *grosse Freude bereitend* GÎT. 10, 9. — Vgl. शप° und सात.

शातक m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58, 46.

शातकर्णि m. N. pr. oder patron. verschiedener Männer RAGH. 13, 38 (मन्दकर्णि und माण्डकर्णि R.). Verz. d. Oxf. H. 135, *a*, No. 254. 217, *b*, 34. VP. 4, 24, 12. सातकर्णि Z. f. d. K. d. M. 4, 171. 175. शातकर्णिन् VP. 4, 24, 12. fg.

शातकुम्भ 1) n. *Gold* (*aus dem Flusse* Çatakumbhâ *gewonnen*; vgl. जाम्बूनद) AK. 2, 9, 95. H. 1045. an. 4, 213. MED. bh. 25. HALÂJ. 2, 18. 5, 20. MBH. 1, 4428. 4, 1275. 13, 5232. HARIV. 6127. R. 6, 111, 10. ÇIÇ. 9, 9. Spr. (II) 1322. VARÂH. BṚH. S. 12, 20. BHÂG. P. 4, 9, 56. pl. PAÑKAR. 2, 1, 32. — 2) adj. *golden* MBH. 7, 739 (शातकुम्भमयानि: ed. Bomb.). R. GORR. 2, 12, 4. 82, 9. 5, 9, 16. SUÇR. 2, 324, 17. 355, 13. — 3) *Nerium odorum* Ait. H. an. MED. kann als ein N. für *Gold* auch den *Stechapfel* bezeichnen; vgl. AK. 2, 4, 2, 58.

शातकुम्भमय (von शातकुम्भ) adj. (f. ई) *golden* MBH. 1, 4950. 3, 12186. 6, 2262. 7, 739 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 14, 57. HARIV. 6197. 6918 (neben जाम्बूनदमय). 15345. R. 2, 81, 10. 4, 22, 32. 5, 7, 18. 10, 9.

शातकौम्भ (von शातकुम्भ) 1) adj. (f. ई) *golden* MBH. 11, 567. HARIV. 6546. 8947. 13028. R. GORR. 2, 100, 65. SUÇR. 2, 346, 4. BHÂG. P. 3, 23, 36. 5, 16, 29. 10, 5, 3. 46, 47. — 2) n. *Gold* BHAR. im DVIRÛPAK. nach ÇKDR. H. 1045, Schol.

शातकौम्भमय adj. = शातकुम्भमय *golden* BHÂG. P. 9, 7, 22.

शातद्वारेय m. patron. von शतद्वार gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

शातन (von शद्) 1) adj. (f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41) *abfallen machend*: कूल° NIR. 6, 17. *abhauend*: पर्वतपक्ष° RAGH. 3, 42. *ausschlagend*: एकाङ्कुशातनी R. 5, 37, 4. *zu Grunde richtend*: शोकः शातनमस्तनोः KATHÂS. 101, 200. अमित्र° BHÂG. P. 10, 51, 35. — 2) n. *a*) *das Abfallenmachen* DHÂTUP. 28, 134. *das Abschneiden, Abpflücken*: पत्र° SÂRAṄGADHARA im ÇKDR. *das Behobeln, Abdrechseln* MÂRK. P. 77, 41. fg. 106, 40. 64. *das Zugrunderichten*: अरि° MÂRK. P. 23, 43. वीर्य° 116, 29. — *b*) *Mittel zum Abfallen, Ausfallen*: गर्भ° *Abortivmittel* SUÇR. 1, 277, 12. लोमशातन ÇÂÑKH. ÇR. 3, 11, 29. — Vgl. पलाश° (auch P. 2, 2, 8, VÂRTT. 1, Schol.), लोम°.

शातपत्त adj. von शतपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4, 1, 84.

शातपत्त्र = शतपत्त्रमिव gaṇa शर्करादि zu P. 5, 3, 107.

शातपत्त्रक (von शतपत्त्र) m. *Mondschein* ÇABDAÇ. im ÇKDR. °पत्त्रकी f. WILSON nach ders. Aut.

शातपथ adj. (f. ई) *zum* Çatapathabrâhmaṇa *in Beziehung stehend, zu ihm gehörig, darauf beruhend* u. s. w. KÂÇ. zu P. 4, 2, 60. श्रुति WEBER, Gjot. 16. प्रसिद्धि ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 274.

शातपथिक m. *ein Anhänger —, Leser des* Çatapathabrâhmaṇa Weber, Lit. 82. — Vgl. शत°.

शातपर्णेय m. patron. von शतपर्ण Çat. Br. 10,3,3,1.

शातपुत्रक (von शतपुत्र) n. *der Besitz von hundert Söhnen* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

शातभिष adj. (f. ई) *unter dem* Nakshatra Çatabhishag *geboren* P. 4,2,5, Vârtt. 2, Schol.

शातभिषज adj. (f. ई) dass. P. 4,3,36. 2,8, Vârtt. 2, Schol.

शातभीरु s. शतभीरु und शीतभीरु.

शातमन्यव adj. (von शतमन्यु) adj *zu* Indra *in Beziehung stehend, ihm eigen:* आधिपत्य Kir. 13,38.

शातमान adj. (f. ई) *einen* Çatamâna *werth* u. s. w. P. 5,1,27. — Vgl. अध्यर्ध°.

शातय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 58,27.

शातयितर् nom. ag. von शातय् Nir. 2,16.

शातरात्रिक adj. von शतरात्र Schol. zu Kâty. Çr. 1036,2. 6. 14.

शातलेय m. patron. von शतल gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शातवनेय m. patron. von शतवनि RV. 1,59,7.

शातशूर्प (wohl patron. von शत + शूर्प) m. N. pr. eines Mannes Nir. 4,12.

शातशृङ्गिन् (von 1. शात + शृङ्ग) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55, 13. die Länge in der ersten Silbe durch das Metrum gesichert.

शातह्रद (von शतह्रदा) adj. *vom Blitz kommend:* ज्योतिस् Ragh. 15,82.

शातातप (wohl 1. शात + आतप) m. N. pr. eines Gesetzgebers Jâǵń. 1,5. Verz. d. B. H. 57,23. No. 1017. 1028. 1283. Verz. d. Oxf. H. 34, a,9. 266,a,12. 268,a,8. 271,a,1. 279,b,15. 290,a, No. 696. Ind. St. 1,20. 467. 2,23. 9,176. Kull. zu M. 3,94. — Vgl. वृद्धशातातप und वृद्ध°.

शाताहर m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शाताहरेय m. patron. von शाताहर ebend.

शातिन् (von शत्) nom. ag. *Abhauer:* पर्वतपक्ष° Ragh. ed. Calc. 3,42.

शात्रव (von शत्रु) 1) adj. *feindlich:* बल R. 6,6,33. यशस् Ragh. 4,42. — 2) m. *Feind* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 2,8,4,11. Trik. 3,3,387. H. 728. an. 3,713. fg. (शात्रवो zu lesen). Med. v. 52. Halâj. 2,301. MBh. 8,1323. Çiç. 9,44. Bhaṭṭ. 5,81. — 3) n. a) *Feindschaft.* — b) *Feindesschaar* H. an. Med.

शात्रुंतपि (von शत्रुंतप) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft oder Genossenschaft gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

शात्रुंतपीय m. ein *Fürst der* Çâtruṁtapi ebend.

शाद (von शद्) oxyt. Uṇâdis. 4,97. = शद् P. 3,1,140. 1) *das Abfallen;* s. पर्ण°. — 2) *Gras* AK. 3,4,16,92. H. an. 2,235. Med. d. 16. Halâj. 5,44. °हरित AK. 2,1,10. H. 955. अध शादेषु (= तृणेषु Comm.) गच्छति der Soma RV. 9,15,6. शादं दद्भिरवकां दन्तमूलैः (प्रीणामि) VS. 25,1. — 3) *Sumpf* AK. 1,2,3,9. 3,4,16,92. H. 1090. H. an. Med. Halâj. 3,56.

शादन (von शद्) n. *das Ausfallen* Vâgbh. 7,10. 11,19.

शाद्वल (von शाद) P. 4,2,88. adj. *mit Gras bewachsen* AK. 2,1,10. H. 955. Halâj. 2,4. n. sg. und pl. *Grasplatz, Rasen* Pâr. Gṛhj. 3,4. Jâǵń. 3,7. MBh. 3,11036. 11611. 5,3533. 13,2828. Hariv. 583. R. 2,30,14 (16 Gorr.). 91,29 (100,26 Gorr.). 3,50,14. 73,39. 78,29. 4,60,12. 5,4,4. 9,5. 55,1. 6,15,6. Kâm. Nîtis. 14,30. Ragh. 2,17. Vikr. 57,13. Spr. 2958. 5391. Kir. 5,37. Varâh. Bṛh. S. 45,7. 51,2. 88,20. 89,1. 95,34. Kathâs. 65,7. 111,4. Râǵa-Tar. 2,167. 3,225. 6,120. Bhâg. P. 10,20,30. शालि° 18,8. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,2015. Hariv. 8128. R. Gorr. 2,65,16. 4,44,86. Kir. 7,26. Für das adj. führt Aufrecht (Uṇâdis. Ind.) folgende Stellen auf: शाद्वले धरणीतले Bhavishjottarap. 122, 42. मह्यां कोटरसंस्थेऽग्नौ तरुः शुष्यति शाद्वलः so v. a. *belaubt* Kaṇikasv. शाद्वलैः कोमलतृणैः पूरयेच्च समन्ततः *grün, frisch* Kâçikh. 32,50. das Wort wird häufig fälschlich शाड्वल (auch wohl शाड्ड्वल) geschrieben.

शाद्वलवत् (von शाद्वल) adj. *mit Rasen bedeckt:* देश Pâr. Gṛhj. 3,10 (mit ड geschr.).

शाद्वलाभ (शाद्वल + आभा) m. *ein best. (grünes) Insect* Suçr. 2,293,4.

शाद्वलित (von शाद्वल) n. *das Bedecktsein mit Rasen:* न यत्र चण्डांशुकरा विषोल्बणा भुवो रसं शाद्वलितं च गृह्णते Bhâg. P. 10,18,6.

शाद्वलिन् (wie oben) adj. *mit Rasen bedeckt:* भूमि R. 4,5,19.

शाधि und शाधी f. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45.

शान्, शीशांसति und °ते = शा *wetzen, schärfen* Dhâtup. 23,26. P. 3,1,6. Vop. 8,103. 132. AV. Prât. 1,67, Comm.

शान 1) m. a) MBh. 13,7175 fehlerhaft für 1. शाप. — 2) = 2. शाण *Schleifstein* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 2) f. ई *Koloquinthe* Çabdar. im ÇKDr.

शान्ति f. Siddh. K. 247,b,15.

शानित s. शाणित.

शानिल m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 57,24.

शानैश्चर (von शनैश्चर) adj. *zu Saturn —, zu seinem Tage (Samstag) in Beziehung stehend, an einem solchen Tage erfolgend:* व्रत Vrt. in L.A. (III) 139.

1. शान्त (partic. von 2. शम्) 1) adj. = शमित P. 7,2,27. AK. 3,2,47. a) *beruhigt, zur inneren Ruhe gelangt, frei von aller Leidenschaft* H. 844. an. 2,199. Med. t. 63 (शमान्वित mit ÇKDr. zu lesen). Halâj. 2, 189. 244. Bṛh. Âr. Up. 4,4,23 (vgl. Vedântas. (Allah.) No. 14. Sarvadarçanas. 59,21. शान्त Çat. Br.). Maitrjup. 2,4. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,149. R. 2,103,22. Ragh. 12,20. Spr. (II) 1399. 4180. 4772. (I) 2226 (अ°). Kathâs. 24,105. Weber, Râmât. Up. 356. Bhâg. P. 1,2,26. 3,27,8. 31, 34 (अ°). 4,6,34. 9,19,29. °हृदय Khând. Up. 3,8,3. शान्तात्मन् Maitrjup. 5,4. M. 1,52. R. 5,81,27. Varâh. Bṛh. S. 101,5. °मनस् 60,19. MBh. 5, 7379. Çâk. 102. °चेतस् Spr. 3157. चित्त Verz. d. Oxf. H. 229,b,29. 31. 40. Kathâs. 29,82. Bhâg. P. 3,32,42. मति 4,15,28. *sanft* von einer Person Pańkat. 1,14,69. *ruhig, still:* मृग R. Gorr. 2,99,3. Ragh. 14,79. Nacht Âçv. Gṛhj. 4,6,6. Ort, Zustand u. s. w. Maitrjup. 6,36. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,122. 126. Spr. (II) 2065. R. 4,44,21. Çâk. 15. 95. Kathâs. 5,139. 21,26. शान्ते वर्त्मनि संस्थिताः Hariv. 1030. Bhâg. P. 3,26, 21. Sâṁkhjak. 38 (neben घोर und मूढ). VP. 1,2,44. 49. 7,13. आनन्द Bhâg. P. 2,2,31. 3,2,15. 25,38. तोय MBh. 3,2541. Spr. 2976. Hariv. 2981. fg. 2936. तेजस् Spr. (II) 2789. *mild:* Rede Çat. Br. 1,1,4,12 (superl.). 7,3,8. 4,5. Spr. 2519, v. l. Geruch Bhâg. P. 3,26,45. वायवो 5, 2,8. 8,22. Wind Çâk. 86. रस (in der Poesie) Trik. 1,1,126. H. 295. H. an. Med. Halâj. 1,32. Sâh. D. 238. न यत्र दुःखं न सुखं न चिन्ता न द्वेषरागौ न च काचिदिच्छा । रसः स शान्तः कथितो मुनीन्द्रैः सर्वेषु भावेषु शम-

प्रमाणाः ॥ 92,15. fg. R. 1,4,7 (3,46 Gorr.). Prab. 2,16. Râǵa-Tar. 1, 23. *weich, schmiegsam:* °शर्करवालुका: Hariv. 9005, v. l. Im Ritual und der Auguralkunde (Gegens. दीप्त) *zahm, mild, freundlich* (im Gegensatz *zu wild, der Ordnung widerstrebend); faustus* AV. 19,9,1.2. °वृत्त Kauç. 13. 53. fg. °शाखा 21. पृथिवी Âçv. Gṛhj. 2,4,14. आपो वै शान्ताः शान्ताभिः शुचं शमयति TS. 5,1,5,1. दिश् TBr. 2,1,3,5. Ait. Br. 3,8. 8,1. अशान्ततनु 24. शान्तयोनि TBr. 1,2,2,8. शान्तैः स्तुवन्ति Pañkav. Br. 21,2, 9. °रवाः पक्षिमृगसंघाः Varâh. Bṛh. S. 24,16. °पक्षिमृगरावित्ता दिशः 24, 12. 30,4. 7. 45,16. 47,27. °चेष्टाविरावित्ता 53,61. 87,1. आशा, दिश् 36,2. 53,109. 86,12 (vgl. Ind. St. 10,202). MBh. 3,16875. Verz. d. B. H. No. 897. — *b) erloschen:* अग्नि Çat. Br. 14,7,2,5.6. शान्तार्चिरिव पावकः MBh. 1,5923. 6817. R. 5,21,13. °रश्मिरिवादित्यः 6,70,50. °स्वरश्मालाः Spr. (II) 1130. 1816. Kir. 17,16. Râǵa-Tar. 3,181. Bhâg. P. 4,28,44. 9,6,55. — *c) nachgelassen, aufgehört, gewichen* Halâj. 4,82. वाच् so v. a. *verstummt* Çat. Br. 14,7,2,6. Kathâs. 22,69. Spr. 2691. 3317. Bhâg. P. 4,4,24. °ज्वर MBh. 3,3008. R. 5,28,18. °रथक्षोभपरिश्रम Ragh. 1, 58. 5,47. Kumâras. 3,42. Mrkh. 37. Suçr. 1,131,6. Çiç. 4,22. Kathâs. 26,32. 36,84. 47,54. 70,73. Râǵa-Tar. 1,45 (शान्तमशेष° zu lesen). 92. 102. 106. 3,192. 420. 6,310. Spr. (II) 1810. Daçak. 73,5. Verz. d. Oxf. H. 55,a,1 v. u. 379,a,14. Bhâg. P. 3,21,37. 4,2,2. 7,32. Hit. 80,21. — *d) von Geschossen so v. a. unwirksam —, unschädlich gemacht* MBh. 1,212. R. 1,56,5 (57,5 Gorr.). 11 (57,13 Gorr.). — *e)* शान्तं पापम् (auch wiederholt) *abgewehrt sei das Uebel,* ein Ausruf, mit dem man ein Unheil, das ein ausgesprochenes Wort bewirken könnte, abwehren will, R. 2,74,19. Mṛkkh. 13,1. 18,18. 162,2. Çâk. 67,23. Mâlav. 69,10. Daçak. 93,7. im Prâkrit Mṛkkh. 121,15. 173,1. Mudr. 24,5. 25,18. धिक् शान्तम् so v. a. *behüte Gott! bei Leibe nicht!* Mṛkkh. 109,21. शान्तम् allein Uttarar. 6,14 (10,1). 55,5 (72,2). 88,11 (114,1). शान्तमेतन्महासत्त्व मा स्मैवं भाषथाः पुनः Kathâs. 22,215. एकदा तत्र रात्रौ च स वृक्षस्यकोटरे यत् । कथयेत्रोधसः शान्तमवाच्यमपि कथ्यते ॥ 77,44. ईदृशः स विदेशस्थः शान्तं मा भूत्कदा च न 101,243. शान्तं हृतस्य विप्रस्य न वध्य इति सत्यता 46,166. स भेद्ये ऽहं नागमन् शान्तमतः परम् so v. a. *so wahr mir Gott helfen möge!* 90,195. dies ist das indecl. शान्तं वा रघो Med. — *f) zur Ruhe gekommen, — gebracht so v. a. zum Tode befördert:* सुप्रतीकेन नागेन स हि शान्तः MBh. 1,531. 7523. शान्तारि R. 4,27,5. *verstorben:* शान्ते पितरि *nach dem Tode des Vaters* Ragh. 18,7. Râǵa-Tar. 2,56. 4,332. 402. गोनन्दसंततिरजायत तत्र शान्ता *starb aus* 3,527. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Tagos MBh. 1,2587. — b) eines Sohnes des Manu Tâmasa Mârk. P. 74,60. vielleicht auch 75,45. — c) eines Devaputra Lalit. 401. — d) eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254. — 3) f. आ N. pr. a) einer Tochter Daçaratha's, Adoptivtochter Lomapâda's (Romapâda's) und Gattin Ṛshjaçṛṅga's, MBh. 12,8609. Hariv. 1697. 8673. fgg. R. 1,8,16. 25. 10,3. Uttarar. 4,16 (7,7). 80,3 (103, 3). 128,12 (173,9). Bhâg. P. 9,23,7. — b) einer Göttin, die die Befehle des 7ten Arhant's ausführt, H. 44. — 4) n. a) *ein ruhiges Wesen, eine ruhige Natur* Bhâg. P. 4,30,4. — b) N. pr. eines Varsha in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5,20,3. — c) N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg. — 5) indecl. s. u. 1) e).

2. शान्त adj. fehlerhaft für शात *dünn, schmächtig* (auch in der Bed. *gewetzt, geschärft*): उदर (= कृश Comm.) R. 2,9,33. Hariv. 7890 nach der Lesart der neueren Ausg. Varâh. Bṛh. S. 58,50, v. l. शितशाताौ कृशे तीक्ष्णे H. an. 2,200.

शान्तक (wohl von शान्तय्) adj. *zur Ruhe bringend, beschwichtigend* in रोग°.

शान्तकर्ण (श्री°) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,24.

शान्तगुण adj. *dessen Vorzüge dahin sind,* euphemistisch so v. a. *gestorben* R. 2,65,24.

शान्तता (von 1. शान्त) f. *Ruhe —, Leidenschaftlosigkeit des Gemüths:* सर्वथाप्यशान्तता Kathâs. 20,132.

शान्तत्व (wie oben) n. dass. Maitrjup. 6,29. Bhâg. P. 3,26,22. शान्तघोरविमूढत्व 26.

शांतनव (von शंतनु) 1) adj. (f. ई) *von* Çaṁtanu *verfasst:* टीका Verz. d. Oxf. H. 46,a,13. — 2) m. patron. Bhîshma's Trik. 2,8,12. MBh. 1,2261. 2420. 4068. 5,5956. Wilson, Sel. Works 2,202. — 3) m. N. pr. des Verfassers der Phiṭsûtra (s. d. Ausg. von Kielhorn).

शांतनु s. शंतनु.

शान्तपुर n. N. pr. einer *Stadt* Wilson, Sel. Works 2,23. °पुरी Târan.

शान्तमति m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 265,13. fg. — Vgl. शान्तसुमति.

शान्तय् (von 1. शान्त), °यति *Jmd beruhigen* Çâk. Ch. 94,10.

शान्तरय m. N. pr. eines Sohnes des Dharmasârathi Bhâg. P. 9,17,12.

शान्तरसनाटक n. Titel eines *Dramas* Verz. d. Oxf. H. 227, No. 557.

शान्तरूप adj. *Ruhe an den Tag legend* Spr. (II) 2720.

शान्तश्री m. Bein. Prakaṇḍadeva's Wilson, Sel. Works 2,23.

शान्तसुमति m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 248,14. — Vgl. शान्तमति.

शान्तसूरि m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 1,473. — Vgl. शान्तिसूरि.

शान्तसेन m. N. pr. eines Sohnes des Subâhu Bhâg. P. 10,90,38.

शान्तात्तकर m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254.

शांति (von 2. शम्) 1) f. *a) Ruhe des Gemüths, Seelenruhe, innerer Friede* AK. 3,3,3. Trik. 3,3,186. H. 304. an. 2,200. Med. t. 62. शान्तिमद्यन्तमेति Kathop. 1,7. Ind. St. 1,427. 2,98. Bhag. 2,66. दैवेनास्तु वै शान्तिस्तव वा मम वा MBh. 3,3037. शान्तिं न च गच्छति 15705. °गत 12, 6563. न लेभे शान्तिमात्मनः R. 1,64,16. न मे शान्तिर्भविष्यति 2,99,5. fgg. °परायण R. Gorr. 1,76,22. 4,23,7. Kumâras. 4,17. Ragh. 7,68. Çâk. 95, v. l. Vikr. 24. Mâlatim. 87,6. Spr. (II) 1287. 1705. 2753. 2977. °खड्गः करे यस्य (I) 2975. °तुल्यं तपो नास्ति 5071. Varâh. Bṛh. S. 104,26. Râǵa-Tar. 4,387. Wilson, Sel. Works 1,163. Prab. 5,5. Bhâg. P. 3,20,23. 4,7,54. 20,10. 9,22,13. Pañkat. 89,5. 90,4. शान्तिः करणीया Hit. 36,5. शान्तिमिच्छति साधवः Spr. (II) 4651. — *b) das Erlöschen, Nachlassen, Aufhören, Sichlegen; das Ausbleiben einer üblen Wirkung, eine darauf gerichtete Cerimonie:* शान्तिमुपागमत् (अग्निः) R. 3,9,34. ग्लात° Ind. St. 2,101. भय° MBh. 1,1640. नयनसलिलं पोषितां शान्तिं नेयम् Mrkh. 40. अधरविघात° Ragh. 11,1. निदाघताप° Mâlatim. 128,3. Spr. (II) 340. भवबीज° 816. मधुना च स शापो वः सर्वेषां शान्तिमागतः Kathâs. 25,260. Râǵa-Tar. 1,166. des Hungers Ait. Br. 5,27. Spr. 3335. Bhâg. P. 10,23,1.

हृताम् Spr. (II) 1992. व्याधेः (I) 3041. विस्फोट° 2276. तृष्णा° 2784. लोपविद्रव° Râǵa-Tar. 1,159. 375. 3,461. 4,715. शीत° 6,364. धनं नीयते शान्तिम् 4,651. ग्रापच्छान्ति 6,223. सर्वोपद्रव° Pańkar. 3,14,18. उन्मादादि° Verz. d. Oxf. H. 4, No. 30. मोह° 227, a, 16. शान्तिनुपैति पापम् Varâh. Bṛh. S. 46,46. 24. AV. 19,9,2. fgg. VS. 3,43. 36,17. TS. 1,5,4,1. 2,5,8,2. ग्रपो ऽवैशान्ति शान्त्यै TBr. 1,1,3,1. 2,1,3,5. Ait. Br. 1,13.16. वत्सस्य 3,8.34. शान्तिर्वा ग्रापः 7,5. ग्रपां शान्तिः ein Spruch 8,6.8. Çat. Br. 9,2,3,37. ग्रद्भुतानां कर्मणाम् Shaḍv. Br. 5,1. 2.10. शान्तिं कृत्वा गृहमभिवादयते Gobh. 3,2,29. शान्त्युदक Kauç. 9.17. 44. 80. Çâṅk. 31,11. Verz. d. Oxf. H. 94,b,15. °पात्र Çâṅkh. Gṛhj. 6,2.3.6. — R. 2,25,27. शान्तयश्च प्रवर्तन्तां समन्ततः 7,91,16. 1,11,14 (20 Gorr.). MBh. 14,2411. fg. °शतकैः Spr. (II) 3217, v. l. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 17. छत्रेऽप्युत्पाते° S. 7, Z. 4. ग्रशुभं शान्तिभिः शमयेत्पुरोधाः 43, 61. मीराजनसंज्ञिता 44, 2. कुर्याच्छान्तिं तुरंगाणाम् 6.21. नृपः शान्तिं प्रयुञ्जीत 46,3. 5. 17. 54. 80. 48,2. वैष्णवी 52. 97,17. 98,6. 104,8. Verz. d. Oxf. H. 42,b,10. 86,b,12. fgg. 97,b,34. *das Vermögen sich von allem Widerwärtigen zu befreien* 50,b,5. 100,a,40. 105,a,11 und N. 4 (vgl. Weber, Râmat. Up. 303). °व्रत 34,a,35. fg. 58,a, 43. — c) *Friede, Heil, Segen, Wohlergehen;* = मङ्गल, भद्र Trik. H. an. Med. MBh. 1,4515. fg. Kathâs. 25,92. ग्रयाणामपि लोकानां तदा शान्तिर्भविष्यति R. 3,18,46. 69,10. Varâh. Bṛh. S. 11,46. 30,15. दृष्ट्वा शान्तिं नक्षोपतेः 48,21. नृपदेशादिशान्तिस्तु प्रशस्तिरभिधीयते Sâh. D. 405. लोकानां शान्तिः N. eines Sâman Ind. St. 3,235,b. वादयन्ति तदा शान्तिम् *Heil —, Wohlergehen wünschen* R. 2,60,4. उवाच शान्तिं मम चापि 5,69,28. तेषु शान्तिमनुत्तमाम् Hariv. 13732. मधुरमुवाच शान्तियुक्तम् R. Gorr. 2,20, 47. — d) *Vernichtung, das zu Grunde Gehen:* eines Feindes Kumâras. 2,51. Kathâs. 20,69. Mârk. P. 108,5. तस्य शान्तिं करिष्यामि Bhâg. P. 7,4,26. *das Eingehen zur ewigen Ruhe, Sterben, Tod:* शान्तिं निःसंतसिर्ययौ Râǵa-Tar. 3,124. शान्तिं प्रपेदे 4,124. शान्तिमागतः 302. — e) = शान्तिकल्प Bhâg. P. 12,7,4. — f) *die Seelenruhe u. s. w. personif.* Hariv. 14036. eine Tochter der Çraddhâ Prab. 17,13. 43,3. fgg. Gattin Atharvan's Bhâg. P. 3,24,24. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's 4,1,49. Mârk. P. 50,21. VP. 54. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304. — b) Indra's im 10ten Manvantara VP. 3,2,25. Mârk. P. 94,13. — c) eines Tushita, Sohnes des Vishṇu von der Dakshiṇâ, Bhâg. P. 4,1,7. — d) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Kâlindî Bhâg. P. 10,61,14. — e) eines Ṛshi MBh. 12,12759. eines Sohnes des Aṅgiras 13,4147. eines Schülers des Bhûti Mârk. P. 99,41. — f) eines Sohnes des Nîla und Vaters des Suçânti VP. 453. Bhâg. P. 9,21,30. fg. — g) des 16ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî und 5ten Ćakravartin in Bhârata H. 28. 693. H. an. Çatr. 1,2. 382; vgl. °नाथ. — h) eines Lehrers (mit vollem Namen रत्नाकर°) Târan. 234. 239. 243. 325. 328. — Vgl. ग्रह°, महा° (Varâh. Bṛh. S. 46,81 °शान्ती), सु°.

शान्तिक (von शान्ति) 1) adj. *zur Abwehr übler Folgen dienend, n. eine darauf gerichtete Handlung* H. ç. 109. MBh. 13,7081. Kâm. Nîtis. 4,32. Spr. (II) 3217. Varâh. Bṛh. S. 44,20. Mârk. P. 50,57. 102,11. 17. 118, 45. Verz. d. Oxf. H. 86,b,29. fg. 92,a,26. 94,b,44. 97,b,8. 19. Çatr. 14, 245. 285. Z. d. d. m. G. 14,571,16. Kull. zu M. 9,322. als Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 43. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,20. Mârk. P. 58,34.

शान्तिकर 1) adj. *Frieden —, Heil —, Segen bringend* Varâh. Bṛh. S. 47,9. 58,35. ग्र° *Unheil bringend* Bhâg. P. 5,22,16. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 21,107. 23,91.

शान्तिकरण n. *das Abwenden übler Folgen* Kâty. Çr. 26,7,58.

शान्तिकर्मन् n. *eine Handlung zur Abwehr übler Folgen* Âçv. Gṛhj. 4, 6,1. Ind. St. 1,16,10. fg. Verz. d. Oxf. H. 97,b,19. Verz. d. B. H. No. 1245.

शान्तिकल्प m. N. des 5ten Kalpa des AV. Ind. St. 1,297. 3,279. Weber, Nax. 2,367. fgg. 390. fgg. Verz. d. B. H. No. 363. 366. Verz. d. Oxf. H. 55,b,38. fg. Schol. zu Bhâg. P. 12,7,4.

शान्तिकृत् adj. *durch Aufsagen von Sprüchen u. s. w. ein Uebel entfernend, — Jmd eine Erleichterung verschaffend* MBh. 14,2243.

शान्तिगुप्त m. N. pr. eines Mannes Târan. 58. 263. 265.

शान्तिगृह m. desgl. Hall 199.

शान्तिगृह n. *das Gemach, in welchem die Cerimonie zur Abwehr übler Folgen vollzogen wird*, H. 997. Varâh. Bṛh. S. 44,5.6. °क n. H. 997, Schol. — Vgl. शान्तिसदन.

शान्तिचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 211,b,1 v. u.

शान्तिचरित्रनाटक n. Titel eines Dramas Ind. St. 1,466.

शान्तिद adj. *Heil —, Segen bringend* Varâh. Bṛh. S. 58,32. fg.

शान्तिदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,20.

शान्तिदेव 1) m. N. pr. eines Mannes Târan. 5. 146. 162. fg. 327. Wassiljew 208. 290. 310. 314. 326. Schiefner, Lebensb. 310 (80). — 2) f. ग्रा N. pr. einer Tochter Devaka's und einer der Gemahlinnen Vasudeva's Hariv. 1948. 1956. 2026. VP. 4,14,5. Bhâg. P. 9,24,22. 49.

शान्तिनाथ m. = शान्ति 2) g) H. 693. Çatr. 1,300. °पुराण Mack. Coll. 1,162.

शान्तिपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1245.

शान्तिपर्वन् n. Titel des 12ten Parvan im MBh.

शान्तिपुर n. N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works 1,152. 156. Kshitîç. 31,5.

शान्तिपुराण n. Titel eines Purâṇa der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 372, b, No. 267. Vgl. लघु° 266.

शान्तिप्रभ m. N. pr. eines Mannes Târan. 198. 204. Wassiljew 79.

शान्तिमयूख m. Titel eines Abschnittes in einem grösseren, aus 12 Abschnitten (मयूख) bestehenden Werkes des Nîlakaṇṭha Verz. d. B. H. No. 1243. Mack. Coll. 1,33.

शान्तिरक्षित m. N. pr. eines Mannes Târan. 204. 212. fg. 219. Wassiljew 275. 319. 324.

शान्तिरत्न n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1244. Verz. d. Oxf. H. 279,b,16.

शान्तिवाचन n. und adj. (= शान्तिवाचनं प्रयोजनमस्य) gaṇa पुण्याहवाचनादि zu P. 5,1,111, Vârtt. 3.

शान्तिवाहन m. N. pr. eines Fürsten Târan. 75. 304. Wassiljew 49. 54.

शान्तिशतक n. *hundert über Seelenruhe handelnde Strophen*, Titel einer dem Çihlana oder Sihlana zugeschriebenen Sammlung von Sprüchen, die öfters herausgegeben ist; vgl. Haeb. Anth. 410, Çl. 3.

शान्तिशील m. N. pr. eines Mannes Vet. in LA. (III) 2,2.

शान्तिसद्मन् n. = शान्तिगृह Varâh. Bṛh. S. 44,4.

शान्तिसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,16.

शान्तिसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

शान्तिसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 377,b,1. — Vgl. शान्तसूरि.

शान्तिसोम m. ein Mannsname Kathâs. 21,121. 23,91. 34,116. 105,54. 110,75.

शान्तिस्तव s. वृद्धशान्तिस्तव.

शान्तिहोम m. *Sühnopfer* M. 4,150. MBh. 13,481. 5014.

शान्त्रति f. *Clerodendrum Siphonanthus Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. शा-भ्रति v. l. ebend.

1. शाप (von शप्) m. am Ende eines adj. comp. f. श्रा. 1) *Schwur* AK. 3,4,31,239. Trik. 3,3,280. H. an. 2,391. Med. p. 12. — 2) *Fluch* AK. 3,3,39. 3,4,2,25. H. 272. H. an. Med. Halâj. 4,149. MBh. 3,1869. (शप्ताः) आ-दहद् रक्षसो प्राणान् शापा इव तपस्विनाम् R. 3,31,47. Ragh. 1,78. 11,16. Megh. 1. शापस्यान्ते 80. शापान्ते 109. Çâk. 114,5. Kathâs. 55,226. एतयोः (obj.) Çuk. in LA. (III) 32,10. Brahma-P. ebend. 55,9. Bhâg. P. 1,19,15. 3,4,29. 4,2,20. वरशापौ 14,27. Gegens. अनुग्रह 6,17,20. 29. भयपाश-शापा Verz. d. Oxf. H. 72,a,29. शापा उक्ता महात्मभिः। नाकामस्त तयोः MBh. 1,7666. fg. दत्त्वा शापम् 3,1867. R. 1,60,6. Kathâs. 5,87. 17,146. 20,133. Mârk. P. 63,78. Brahma-P. in LA. (III) 50,16. Pańkat. 45,6. 186,14. ददौ शापं नेतारं प्रति R. 4,9,84. शापं दास्यन्ति ते (gen.) Kathâs. 41,19. Mârk. P. 63,20. 74,28. fg. 112,20. मयि विपुलमदाच्छापं सुदुः-सहम् Bhâg. P. 4,27,22. न प्रयच्छामि शापं ते Mârk. P. 74,30. एवं शापं मयि न्यस्य R. 2,64,55. तस्मै शापमादिशत् Kathâs. 47,23. गिरिशापं वि-सृज्य शापम् Bhâg. P. 4,2,19. यो वः शापो मयैव निर्मितः 3,16,26. एवं शा-पमर्कं लब्ध्वा Mârk. P. 74,42. गुरुशापपरिक्षत R. 1,60,24. कृत्वा ऽशनायु-क्तान्पुत्रान् 62,18. तीर्णः शापो मयैष सः Kathâs. 22,143. शापान्मोक्ष्यसि मत्कृतात् MBh. 3,2613. 2386. Ragh. 5,56. निगृहीत° 59. तीर्ण° Kathâs. 25,263. विनिवृत्त° 39,170. शापांस्य शान्तिः Râǵa-Tar. 1,166. °शुक in Folge eines Fluchs zum Papagei geworden Kathâs. 59,56. — Vgl. चि°.

2. शाप m. *was fliessendes Wasser mit sich führt: Trift, Geflösstes:* शापं (= अभिशापम् Sâj.) सिन्धूनामकृणोदशस्तीः RV. 7,18,5. प्रतीपं शापं नद्यो वहन्ति 10,28,4. वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् AV. 3,24,3. — Vgl. शापेट.

शापटिक m. *Pfau* Çabdârthak. bei Wilson; शापठिक in der 2ten Aufl.

शापनाशन m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,25.

शापायन m. patron. von शप (wenn ein Âtreja gemeint ist) gaṇa घखादि zu P. 4,1,110.

शापास्त्र m. ein Ṛshi (*dessen Wurfgeschoss der Fluch ist*) Trik. 2,7,15.

शापेट m. *angeschwemmtes Schilf* und dgl.: नाव्याया दलिपावर्ते शापेटं निलम्पेत् Kauç. 18. — Vgl. 2. शाप.

शापेय m. N. pr. eines Lehrers gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264.

शापेयिन् m. pl. *die Anhänger des* Çâpeja gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106. sg. N. pr. eines Schülers des Jâǵńavalkja Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55,a,33.

शाफरिक m. *ein Fänger von* Çaphara P. 4,4,35, Schol.

शाफालि m. patron. von शफाल Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,13.

शाफेय m. pl. N. pr. einer Schule Ind. St. 3,262. 264. — Vgl. शापेय und शाब्येय.

शाबर (von शबर) 1) adj. *boshaft* u. s. w. (= घातुक) H. an. 3,609. — 2) m. a) patron. von शबर gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. N. pr. eines Joga-Lehrers Hall 16. शारद nach andern Autorr. — b) *Symplocos racemosa Roxb.* AK. 2,4,2,13. H. 1159. H. an. Med. r. 226. fg. Ratnam. 152. — c) = पाप und अपराध H. an. Med. — d) Titel einer Schrift des Prâṇakṛshṇa Verz. d. Oxf. H. 374,a, No. 295. = शिवकृततन्त्रविशेष und शबरस्वामिकृतभाष्यविशेष (vgl. शाबरभाष्य) ÇKDr. — 3) f. ई a) *Carpopogon pruriens Roxb.* H. an. Med. — b) *die Sprache der* Çabara Sâh. D. 173,9. Mṛkkh. Einl. V. Muir, ST. 2,57. Verz. d. Oxf. H. 181,a,29. — 4) n. a) *Kupfer* H. 1040. — b) *Finsterniss* H. an. — 5) *eine Art Sandel* Râǵan. im ÇKDr. u. शैलगन्ध. — Häufig शाबर geschrieben.

शाबरजम्बुक adj. von शबरजम्बु P. 4,2,119, Schol.

शाबरभाष्य n. Titel eines *Commentars* des Çabarasvâmin Verz. d. Oxf. H. 163,a,9. Colebr. Misc. Ess. 1,297. Hall 169. °वार्त्तिक 170. — Vgl. शबरभाष्य.

शाबरभेदाख्य n. *Kupfer* ÇKDr. und Wilson nach H. 1040; vgl. jedoch die Scholien.

शाबरायण m. patron. von शाबर gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

शाबरि m. N. pr. eines Mannes Târan. 88. 405. शावरि gedr.

शाबरोत्सव m. Bez. *eines best. Festes bei den* Mlekkha Kâlikâ-P., Uttaratantra 60 im ÇKDr.

शाबलेय (von शबल) adj. (चतुरर्थेषु) gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

शाबल्य (wie oben) 1) n. *Gemisch, Durcheinander:* भूत° Bhâg. P. 10,20,34. — 2) f. श्रा scheint *eine Spassmacherin, Sängerin* oder dgl. zu bezeichnen VS. 30,20. शाबुल्या TS. 3,4,4,15.

शाबस्त m. N. pr. eines Sohnes des Juvanâçva, der die Stadt शा-वस्ती gründete, Bhâg. P. 9,6,21. शाव° Burnouf. — Vgl. श्रावस्त.

शाबस्ति m. patron. von शाबस्त Bhâg. P. 9,6,21. शाव° Burnouf.

शाबुल्या s. u. शाबल्य 2).

शाब्द (von शब्द) 1) adj. (f. ई) *auf Tönen —, auf Worten beruhend, in Worte gefasst, durch Worte vermittelt, auf mündliche Mittheilung sich stützend* Çat. Br. 14,3,5,10. Kap. 9,2,3. Z. d. d. m. G. 7,306. Sarvadarçanas. 114,2. Schol. zu Ǵaim. 1,1,4. Kusum. 21,14. शाब्दी ह्याकाङ्क्षा शब्देनैव प्रपूर्यते 35,11 (= Sâh. D. 15,3). °बोध Bhâshâp. 80. Schol. zu Kap. 1,102. Gegens. आर्थ Sâh. D. 280,6. 735. Verz. d. Oxf. H. 219,b, No. 524. H. 259, Schol. ब्रह्मन् *das in Worte gefasste* Brahman d. i. *der* Veda (vgl. शब्दब्रह्मन्) Bhâg. P. 2,2,2. 4,10. 3,21,8. 11,3,21. °ब्रह्मन् Verz. d. Oxf. H. 178,a, No. 404 wohl fehlerhaft für शब्द°. — 2) m. *Wortgelehrter, Grammatiker* RV. Prât. 12,5. pl. Bez. einer Secte Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शाब्दत्व n. nom. abstr. von शाब्द 1) Sâh. D. 673.

शाब्दिक (von शब्द) adj. 1) *einen Laut von sich gebend* P. 4,4,34. — 2) *mit den Wörtern vertraut, Grammatiker, Lexicograph* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,97. H. 111, Schol. Hâr. 94. 276. Verz. d. Oxf. H. 135,a, No. 254. 175,b,7. 182,b, No. 415. fg. 188,a,13. अ° b,28. No. 429. शाब्दिका-

भरणा n. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,49.

शामन (vom caus. von 2. शम्) 1) n. *killing, slaughter; tranquillity, peace* Wilson nach Çabdârthak. Vgl. शमन und Spr. (II) 3243. — 2) f. ई *der Osten* Râǵan. im ÇKDr.

शामम् = शमम् absol. von शम् P. 6,4,93.

शामा f. wohl N. einer Pflanze, die gegen Aussatz dient, AV. 1,24,4.

शामाक m. nachlässig für श्यामाक Kauç. 8. 14.

शामायन m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,12.

शामायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

शामिक m. patron. von शमिक gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

शामित्र (von 1. शमितर्) 1) adj. *zum Zerleger —, zum Zurichter des Opferthieres in Beziehung stehend:* °कर्मन् *das Amt des Zerlegers* Bhâg. P. 1,16,7. — 2) m. (sc. अग्नि) *das Feuer, auf welchem das Opferfleisch gekocht wird,* Âçv. Çr. 4,12,5. 5,3,16. Gṛhj. 1,11,2. 7. 10. Kâtj. Çr. 5, 2,3. 6,13. 7,14. 9,8. 6,4,14. 25,10,16. 13,28. Çâṅkh. Çr. 6,12,9. Lâṭj. 2,2,12. — 3) n. a) *der Ort* oder *die Einrichtung für dieses Feuer* Kâtj. Çr. 6,5,12. 13. Lâṭj. 10,15,9. — b) *das Amt des Zerlegers* MBh. 3,8303. शामित्रं कर् 1,7275. 5,4791. 4798. Hariv. 12215. 13230. — c) *Schlachtbank* Mṛkkh. 161,12.

शामील adj. (f. ई) *vom Holze der* Çamî *stammend, daraus gemacht* P. 4,3,142. भस्मन्, स्रुच् Schol. Davon ein neues adj. शामील in der Bed. *davon stammend, daraus gemacht* P. 4,3,155, Schol.

शामीवत (von शमीवत्) m. pl. N. pr. eines Clans; शामीवती (f. zu शामीवत्य) *eine Fürstin der* Çâmîvata P. 5,3,118.

शामीवत्य m. *ein Fürst der* Çâmîvata P. 5,3,118.

शामुपाल (?) m. N. pr. eines Fürsten Târan. 3. 229.

शामुल्य n. *ein wollenes Hemd* ṚV. 10,85,29.

शामूल n. dass. Lâṭj. 9,4,7. Kauç. 69.

शाम्य m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,36. 58,3.

शाम्बर 1) adj. (f. ई) *dem* Çambara *gehörig, ihm eigen:* वसु ṚV. 6, 47,22. माया Hariv. 8103. Ṛgvidh. 4,23. Kâçikh. 65,30 (nach Aufrecht). शाम्बरी f. so v. a. माया *Gaukelei* AK. 2,10,11. Trik. 3,3,348. H. 925. Halâj. 4,55. Verz. d. Oxf. H. 355,b,24. — 2) n. *der Kampf mit* Çambara ṚV. 3,47,4.

शाम्बरिक (von शाम्बरी) m. *Gaukler* Verz. d. Oxf. H. 354,a,24. 355, b,26. fgg.

शाम्बुक m. = शम्बूक Çabdar. im ÇKDr.

शाम्बुवि m. pl. N. einer Schule Anupada 2,10 in Ind. St. 1,44.

शाम्बूक m. = शम्बूक Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

शांभर m. patron. von शंभर Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,40.

शांभरायणी (patron. von शांभर) f. N. pr. einer Heiligen: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,33. fg. auch सां° geschrieben.

शांभव (von शंभु) 1) adj. (f. ई) *zu* Çiva *in Beziehung stehend, ihm gehörig, von ihm kommend, ihm geweiht* u. s. w. Ind. St. 2,63. Spr. (II) 164. 2018. Kathâs. 12,167. 20,85. 87. 30,126. 46,33. 66,5. 114,17. 115,159. Verz. d. Oxf. H. 7,b,1. 101,a,5. मुद्रा 92,a,20. 235,a,19. 6,16 und N. 4. — 2) m. a) *Sesbana grandiflora Poir.* — b) *Kampher.* — c) *Bdellion* Râǵan. im ÇKDr. — d) *ein best. Gift* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई a) ein N. der Durgâ Tantrasâra im ÇKDr. — b) *blau blühendes* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शांभवदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 108,a, No. 168.

शांभवदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 150,b, No. 320.

शांभव्याह m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,7.

शांमद (von शंमद) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 239, b. Pañkav. Br. 15,5,10.

शाम्य (von शम) adj. *auf Frieden gerichtet, Frieden bezweckend* MBh. 5,829. अशाम्यं वैरम् *unversöhnlich* Hariv. 4207. n. *Friede, Versöhnung:* नाशकंस्त यदा शाम्ये (साम्ये ed. Bomb.) ते स्थापयितुमञ्जसा MBh. 14,1550. शाम्यता f. dass.: भवेद्रोणमुखां सुहृदां शाम्यता तथा 5,1330.

शाम्याक adj. (f. ई) von शम्याक. समिध् Kauç. 82.

शाय (von शी) adj. *liegend, schlafend* in खट्वा°.

शायक (wie oben) 1) adj. (f. शायिका) *liegend, ruhend;* s. कोशशायिका, पुष्कर°, वृन्त°. — 2) f. शायिका *das Liegen, Ruhen* P. 3,3,108, Vârtt. 1, Schol. *die Reihe zu liegen, — zu ruhen:* भवतः Schol. zu P. 2,2,15. 3,3,111. — Vgl. मृग°.

शायण्डायन m. pl. Bez. einer best. Corporation gaṇa रैवतिकादि zu P. 4,2,54. शायण्डायनभक्त n. *der von ihnen bewohnte Ort* ebend. — Vgl. शयण्ड, शयाण्ड.

शायस्थि m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,372.

शायित्व n. nom. abstr. von शायिन् am Ende eines comp.: अभ्युदय° *das (noch) Schlafen bei Sonnenaufgang* MBh. 13,5093. शफरोदर° *das Stecken im Bauche eines* Çaphara Kathâs. 25,54.

शायिन् (von शी) adj. *liegend, ruhend, schlafend, zu liegen u. s. w. gewohnt* (die Ergänzung antwortet auf die Fragen *wo, worauf, wann* und *wie*): शायी नित्यमधः MBh. 12,11271. सलिले R. 1,63,25. तस्या भस्मनि Kathâs. 76,28. गुरु° Kâtj. Çr. 2,1,14. सेयं भूमौ परिश्रान्ता शेते प्रासादशायिनी MBh. 4,5908. गुहाकन्दर° 3,8705. महीविवर° R. Gorr. 2,28, 43. शिविकालय° 4,24,22. Spr. 2046. Pañkat. 2,3,62. सलिल° MBh. 9,1763. 13,648. R. 1,43,14 (44,13 Gorr.). Mârk. P. 74,7. Pañkat. 4,8, 120. मातुरुत्सङ्ग° R. 5,8,48. नदीपुलिन° Mârk. P. 119,52. Mṛkkh. 120, 46. काञ्चनपर्यङ्क° Râǵa-Tar. 4,484. कुशसंस्तर° MBh. 1,4708. R. Gorr. 2,3,23. Suçr. 1,316,10. Kathâs. 42,56. राङ्कवाजिन° MBh. 5,3141. 11, 578. भू° Kathâs. 49,228. 107,81. Spr. 2460. भस्म° R. Gorr. 1,49,30. पद्माग्र° auf Spr. (II) 920. Râǵa-Tar. 4,507. Pañkat. 4,3,28. पार्श्व° Varâh. Bṛh. S. 93,12. मार्गपार्श्व° Daçak. 74,17. भास्वरामलनपुल° Mârk. P. 107,3. उपरि° Gop. Br. 2,7. अभ्युदित° *bei Sonnenaufgang* MBh. 13, 4997. जघन्य° *sich zuletzt (später als alle Andern) schlafen legend* 12, 8840. मण्डूक° *wie ein Frosch* 11271. सुख° *behaglich* Verz. d. Oxf. H. 268,a,34. fgg. अप्रतिबोध° *ohne zu erwachen* Ragh. 8,57. — Vgl. अधः° (auch 22,19), अधःप्राङ्°, अन्वारोह°, ऊर्ध्व°, एक°, जल°, तरु°, पार्श्व°, बिल°, बिले°, मध्य° (auch Kathâs. 45,188), योग°, मित°, रत°, वीर°.

शाय्यिक adj. = शय्यया जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

शार P. 3,3,21, Vârtt. 2 (vgl. P. 6,1,159). m. f. (ई) Trik. 3,5,19. 1) adj. *bunt, scheckig* P. 3,3,21, Vârtt. 2. AK. 3,4,25,163. H. an. 2, 164. Med. r. 90. Halâj. 4,56. पलित° Daçak. 60,5. Vgl. कृश° und सार. — 2) m. a) *ein beim Würfelspiel gebrauchter Stein, — Figur* H. 487.

H. an. Med. कात्वः कात्या भुवनफलके क्रीडति प्राणिशारिः Spr. 2294. प्रमादहृत° Daçak. 70, 4. — b) *Wind* P. 3,3,21, Vârtt. 2. AK. H. an. Med. — c) nom. act. von शृ; = हिंसन Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. ई a) = 2) a) Çabdar. im ÇKDr. (सारी). — b) *Kuça-Gras* Çabdârthak. bei Wilson.

शारणिक (von शरण) adj. *schutzbedürftig, Schutz bei Jmd suchend* MBh. 13,5072.

शारतल्पिक (von शरतल्प) adj. *auf dem Todesbette eines Kriegers verkündet*: धर्माः MBh. 1,594.

शारत्क adj. = शरदमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu P. 4,2,63.

शारद (von शरद्) 1) adj. (f. ई; शारदी VS. 13,57). a) *herbstlich, im Herbst erscheinend, — reifend* u. s. w. P. 5,1,96 (= तत्र दीयते). 6, 2,9. H. an. 3,339. fg. Med. d. 40. AV. 5,22,13. 15,4,4. Çat. Br. 4,3, 4,17. 10,2,5,12. TS. 7,5,14,1. Ait. Br. 4,26. Suçr. 1,21,6. Mond MBh. 3,2575. R. 1,15,19. 5,67,13. Kathâs. 47,107. Dhûrtas. 91,15. मनत्रबोधी MBh. 13,521. Wolke 6,5507. 7,5895. R. 1,44,24. 4,49,22. 5,9,53. Regen 3,32,4. Tag Ragh. 10,9. Nacht MBh. 3,12554. R. 2,101, 12 (110,10 Gorr.). 6,19,28. Himmel MBh. 7,332. 6435. R. 2,78,13 (77,18 Gorr.). R. Gorr. 2,2,22. द्यौरिवाव्यक्तशारदी Hariv. 3723. 7079. Monat (मास ed. Calc. मास ed. Bomb.) MBh. 13,5670. रोग, आतप P. 4,3,12. शालयः 13, Schol. उत्पलं MBh. 2,2174. 4,256. इन्दीवर Bhâg. P. 3,26,28. सस्य, धान्य Varâh. Bṛh. S. 5,24. 27. 90. वासन्तशारदैर्मुख्यैः M. 6,11. — b) *alt*: पुरः ṚV. 1,131,4. 174,2. 6,20,10. — c) *frisch* AK. 3,4,16,97. H. an. Med. hierher vielleicht सलिल Spr. (II) 622; vgl. दषच्छारद, रज्जु°. — d) *schüchtern, bescheiden* AK. H. 433. H. an. Med. Halâj. 2,220. — 2) m. a) *Jahr* H. ç. 25. H. an. Med. — b) *Wolke* Trik. 3,3,211. — c) *gelb blühender Phaseolus Mungo* (मुद्ग) Lin. H. 1172. H. an. *Mimusops Elengi* Lin. (बकुल) und = काश Râǵan. im ÇKDr. *Alstonia scholaris*: Ratnam. 191. — d) N. pr. eines Joga-Lehrers Verz. d. B. H. 196, 5. Verz. d. Oxf. H. 233, b, No. 566. शावर Hâr. 16. — 3) f. आ a) *eine Art Laute* Çabdar. im ÇKDr. — b) Bez. zweier Pflanzen, = ब्राह्मी und सारिवा Râǵan. im ÇKDr. — c) ein N. der Sarasvatî, der Göttin der Rede, Trik. 1,1,27. Çuk. in LA. (III) 32, 5. Verz. d. Oxf. H. 210, b, No. 497. 219, b, 3. 249, b, 10. 259, a, 6. शरत्काले पुरा यस्मान्नवम्यां बोधिता सुरैः । शारदा सा समाख्याता पीठे लोके च नामतः ॥ Tithjâdit. im ÇKDr. सारदा (vielleicht richtiger, d. i. सार + दा; die Form auf आ von शारद ist überhaupt verdächtig) Râǵa-Tar. 1,37. 4,325. °स्तोत्र Verz. d. Pet. Hdschr. 66. — d) ein N. der Durgâ Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,2,12. — e) N. pr. einer Tochter des Priesters Devaratha Verz. d. Oxf. H. 74, b, 35. — f) = शारदातिलक Verz. d. Oxf. H. 95, b, 13. 104, a, 25. 292, b, 21. °टीका 104, a, 25, fg. — 4) f. ई a) *eine Vollmondsnacht im Herbst* Trik. 1,1,107. — b) *Alstonia scholaris* AK. 2,4,2,3. Trik. 3,3,112. H. an. Med. *Jussiaea repens* Lin. AK. 2,4,2, 29. Trik. H. an. Med. — 5) n. a) *Herbstkorn* Med. Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 9,42. 25,2. 40,14. 41,3. 95, 4. — b) *eine weisse Lotusblüthe* (श्वेतकमल) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. तत्र°, दषच्छारद, पूर्व°, रज्जु°, वि°, विश्व°, शत°.

शारदण्डायनी f. patron. MBh. 1,4677. °दण्डायिनी ed. Bomb. = शारदण्डायनेर्भार्या Nîlak.

शारदातिलक n. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 72, b, 9. 104, a, No. 160. 108, a, No. 168. 110, b, 10. 146, a, No. 310. 279, b, 17. 285, a, 34. 292, b, 21. 344, a, 41. Verz. d. Cambr. H. 68. Wilson, Sel. Works 1,250. 2,189. Sarvadarçanas. 170,7. Weber, Râmat. Up. 282. Wilson, Sel. spec. of the th. of the Hindus 2,384. fgg.

शारदक (von शरद्) m. *eine Art Herbstgras* (दूर्वाविशेष Schol.) P. 4,3,27.

शारदाम्बा (शारदा + अ°) f. ein N. der Sarasvatî Verz. d. Oxf. H. 257, a, 26.

शारदिक (von शरद्) adj. *herbstlich* (angeblich nur in best. Verbindungen): श्राद्ध P. 4,3,12. रोग, आतप 13. पुष्प Hariv. 3849.

शारदीय (wie oben) adj. *herbstlich, im Herbst stattfindend*: महापूजा Tithjâdit. im ÇKDr. — Vgl. पञ्च°.

शारद्य (wie oben) adj. dass.; n. *Herbstkorn* Varâh. Bṛh. S. 27, 4.

शारद्वत (von शरद्वत्) patron. gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. 1) m. Kṛpa MBh. 1,133. 1945. 5408. 4,947. 7,6107. Bhâg. P. 1,13,3. 16,3. Gautama Hariv. 1784 nach der Lesart der neueren Ausg. ein Schüler Kaṇva's Çâk. 63,2. pl. = गौतमाः Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60, 30. Hariv. 1788. — 2) f. ई patron. der Kṛpî MBh. 1,5114. °सुत 7, 6103. — °पुत्र = शारिपुत्र Burn. Intr. 312. 390. 466. शारद्वती als N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4820. Hariv. 12473. 14165.

शारद्वतायन m. patron. von शारद्वत als Bez. eines Bhârgava P. 4, 1,102. pl. Saṁsk. K. 184, a, 4.

शारभ adj. vom शरभ *genannten Thiere kommend* u. s. w.: Fleisch Karaka 1,6.

शारम्वर N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,1873.

शारावं (von शराव) adj. *aus einer Schüssel gekratzt* P. 4,2,44. Schol.

शारि = शार्ङ्गि gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. शारि 1) *ein best. Vogel* Uṇâdis. 4,127. Trik. 3,3,373. H. an. 2,462. f. Med. r. 89. Viçva bei Mallin. zu Çiç. 15,111. m. f. Vaiǵ. ebend. VS. 24,33. TS. 5,5,12,1. शारी Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. *Pfeil* (nach Sâj.): पाणिः शारीहार्सीत् स्यूमरश्मये ṚV. 1,142,16. — 3) *ein beim Würfelspiel gebrauchter Stein, — Figur* AK. 2,10,46. Trik. H. 487. H. an. m. Med. und Viçva a. a. O. — 4) *Elephantensattel* Trik. H. an. f. Med. Vaiǵ. und Viçva a. a. O. Çiç. 15,114. — 5) f. = व्यवहारान्तर Med. und Viçva a. a. O. = कपट Dharaṇi im ÇKDr. — 6) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,458. — 7) f. N. pr. einer Tochter Mâṭhara's, Gattin Tishja's und Mutter des ersten Schülers Çâkjamuni's, der oft schlechtweg शारिपुत्र oder शारिसुत genannt wird, Burnouf, Intr. 456. 48, N. 5. 473. 344. 390. 448. 564. Lot. de la b. l. 1. 19. fgg. 62. 715. Lalit. ed. Calc. 1,13. bei Foucaux 406. 415. Schiefner, Lebensb. 255 (25). 296 (66; hier ein zweiter). Hiouen-thsang 1,208. 296. 304. Vie de Hiouen-thsang 103. 126. 453. Wassiljew 21 u. s. w. Târan. 56 u. s. w. — Es ist nicht unmöglich, dass das Wort in einigen Budd. richtiger mit स geschrieben würde.

शारिका f. 1) (von शारि 3) *Würfelspiel mit Steinen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,127. — 2) *ein Werkzeug zum Schlagen der Laute oder eines andern musikalischen Instruments* H. 294. — 3) *eine Form der Durgâ* Kathâs.

73, 110. 116. Râǵa-Tar. 3,349. — 4) = शारि 7) Burnouf, Intr. 49, N. 5. 390. Schiefner, Lebensb. 255 (25). der Name wird mit der *Predigerkrähe* in Beziehung gebracht, die aber in den Bomb. Ausgg. constant सारिका geschrieben wird.

शारिकाकूट n. *die Kuppe der* Çârikâ (Durgâ), N. einer Oertlichkeit Kathâs. 73,111.

शारिकापीठ n. N. pr. einer Oertlichkeit Kathâs. 73,114. fg.

शारिकुक्षि adj. P. 5,4,120. = शारेरिव कुक्षिरस्य Schol.

शारिज्ञा s. पूति°.

शारिपुत्र s. u. शारि 7).

शारिप्रस्तर (शारि 3. + प्र°) m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,179.

शारिफल (शारि 3. + फल) m. n. = अष्टापद 7) *ein getäfeltes Brett zum Würfelspiel* AK. 2,10,46. Trik. 3,3,202. H. 487. °क AK. 3,4,29, 223. m. n. H. 487, Schol. Gaṭâdh. im ÇKDr.

शारिशाका wohl verdorben in der Stelle शारिशाकेव पुष्यत AV. 3,14, 5; vgl. शकेव पुष्यत 4.

शारिशृङ्खला f. = पञ्चाली, पाञ्चाली *Spielfigur* Trik. 2,10,13. Hâr. 171. = पाशकविशेष Çabdar. im ÇKDr. Nach ÇKDr. unter पञ्चाली = beng. छक् d. i. *ein Feld auf dem* शारिफल.

शारिसुत s. u. शारि 7).

शारीटक m. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 3,349.

शारीर (von शरीर) 1) adj. (f. ई Suçr. 2,353,11. आ MBh. 14,442). a) *beinern, knöchern:* शलाका Suçr. 2,353,11. — b) *körperlich, im Körper befindlich, aus dem Körper stammend* (Gegens. मानस) H. an. 3,608. Med. r. 224. पुरुष Çat. Br. 14,5,5,1. 6,9,11. 7,1,12. आत्मन् 11,4. 7, 1,21. 2,1. Taitt. Up. 2,3. fgg. Bhâg. P. 1,5,2. व्याधि Suçr. 1,1,9. 4,7. 5,7. शल्य 96,8. व्रण 2,1,4. Verz. d. Oxf. H. 314,a,5. 316,b,5. कर्मन् M. 8,273. 12,7. Bhag. 4,21. तपस् 17,14. शौच M. 5,110. 139. दण्ड 9, 236. दुःख Spr. (II) 4209. MBh. 3,65. आबाध 2,223. 14,442. R. Gorr. 2, 15,16. रोग Spr. 4945. Mârk. P. 37,32. 35. Bhâg. P. 3,22,37. °व्यवस्था Verz. d. Oxf. H. 65,b,39. 66,a,14. — 2) n. a) *Leibesbeschaffenheit* MBh. 15,938. Varâh. Bṛh. S. 69,3. — b) ein Hauptstück in der Medicin: *die Lehre vom Körper und seinen Theilen; ein Abschnitt dieser Disciplin* Suçr. 1,8,4. 11,10. 310,1. 313,16. bei Karaka das vierte Buch. — c) *faeces* M. 11,202. diese Bed. ist wohl auch H. an. und Med. gemeint, wo वृषे wohl nur Fehler für विषि ist.

शारीरक (von शारीर) 1) adj. *körperlich;* n. du. so v. a. *Freuden und Leiden des Körpers* Bhâg. P. 3,31,19. — 2) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325,2. — 3) n. so v. a. °सूत्र Vedântas. (Allah.) No. 3 (शारीरिक). Verz. d. Oxf. H. 257,b,3. 356,a,32. °टीका 292,b,10.

शारीरकन्यायरत्नमणि m. Titel eines Commentars zum शारीरकमीमांसभाष्य Hall 90.

शारीरकभाष्यन्यायनिर्णय m. desgl. Hall 89.

शारीरकभाष्यवार्त्तिक n. Titel eines Supplements zum शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 202.

शारीरकभाष्यविभाग m. Titel eines Commentar zum शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 87. Verz. d. B. H. No. 608. Colebr. Misc. Ess. 1,332.

शारीरकमीमांसा f. = उत्तरमीमांसा = ब्रह्ममीमांसा = शारीरकसूत्र = वेदान्तसूत्र Hall 86. Madhus. in Ind. St. 1, 19, 3. Colebr. Misc. Ess. 1, 327. fgg. °भाष्य n. Çaṁkarâkârja's und auch Râmânuǵa's *Commentar* zu diesen Sûtra Gild. Bibl. 419. Hall 86. 203. Colebr. Misc. Ess. 1,332. Verz. d. B. H. No. 605. fgg. Verz. d. Oxf. H. 221, a, No. 534. fg. 237,a,34. fg. Sarvadarçanas. 56, 11 (शारीरिक°). °व्याख्या Verz. d. B. H. No. 610.

शारीरकशास्त्रदर्पण m. Titel einer Abkürzung vom शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 91.

शारीरकसूत्र n. = ब्रह्मसूत्र Verz. d. Oxf. H. 220,b, N. Vedântas. (Ausg. von 1829) 1, 7. 8 (शारीरिक, Comm. शारीरक). Hall 86. °सारार्थचन्द्रिका 94. Colebr. Misc. Ess. 1, 334. °भाष्यसार Verz. d. Tüb. H. 19. an den beiden letzten Stellen fälschlich शारीर st. शारीरक.

शारीरविद्या f. *die Lehre vom Körper* (von Vâgbhaṭa) Ind. St. 1, 467.

शारीरिक fehlerhaft für शारीरक.

शारु (von 1. शर्) s. किंशारु.

शारुक (wie oben) adj. P. 3,2,154. Vop. 26,146. *zu Grunde richtend*, mit acc. 5,26.

शारुप्रचेतस n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 245, b unter सौपर्ण.

शार्क m. = शर्करा Çabdar. im ÇKDr.

शार्कक m. 1) *ein Stück Zucker.* — 2) *Rahm* H. an. 3,104. Med. k. 163.

1. शार्कर (von शर्करा) 1) adj. P. 4,2,83 (चातुरर्थिकेषु). 5,2,104 (मत्वर्थे). = शर्करेव 3,107. a) *kiesig* P. 5,2,105. AK. 2,1,11. Med. r. 224. — b) *aus Zucker gemacht* u. s. w.: गन्ध Suçr. 1,189,18. मधु P. 5,2,104, Schol. — 2) m. *Rahm* (vgl. शार्कक) Med. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 239,b. Pankav. Br. 14,5,14. Lâṭj. 7,33,9.

2. शार्कर H. an. 3,609 fehlerhaft für शाक्कर.

शार्करक adj. (चातुरर्थिकेषु) von शर्करा P. 4,2,83. gaṇa वराहादि zu 80.

शार्कराक्ष patron. pl. zum sg. शार्कराक्ष्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. Comm. zu Bhâg. P. 10,87,18. sg. Ind. St. 4,372 vielleicht fehlerhaft für शार्कराक्ष्य.

शार्करादास n. Bez. einer Abtheilung der Hâridravîja Ind. St. 3,259. wohl fehlerhaft.

शार्कराक्षि m. patron. von शर्कराक्ष Âçv. Çr. 12,10,10.

शार्कराक्ष्य m. desgl. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Ind. St. 1,388. Gana Çat. Br. 10,6,1,1. Khând. Up. 5,11,1. pl. Taitt. Âr. in Ind. St. 4,382 wohl fehlerhaft für शार्कराक्ष. f. शार्कराक्ष्यायणी P. 4,1,74, Vârtt., Schol.

शार्करिक adj. (चातुरर्थिकेषु) von शर्करा P. 4,2,84.

शार्करधान adj. P. 4,2,109, Schol.

शार्करीय adj. bei Wilson und im ÇKDr. fälschlich für शर्करीय.

शार्कोट adj. von शर्कोट. विष AV. 7,59,7.

शार्ङ्गलतोदि m. patron. von शृङ्गलतोदिन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शार्ग m. *ein best. Vogel* Uṇâdis. 1,126 (Uǵǵval. ergänzt ohne Noth मुट्; शार्ङ्ग hätte man auf शृङ्ग zurückgeführt, nicht auf शर्). VS. 24,38. — Vgl. auch शार्ङ्ग.

शार्ङ्ग 1) adj. a) *hörnen* (von शृङ्ग) Suçr. 2,49,3. 353,7. — b) *vom Baum* Çṛṅga *kommend:* विष Jâǵn. 2,111. — c) *mit einem Bogen* (शार्ङ्ग) *bewaffnet* Bhaṭṭ. 8,123. — 2) m. *ein best. Vogel* (vgl. शार्ग) MBh. 1,8375. 8402. °पक्षिन् 7,1036. शार्ङ्गी *das Weibchen* 1,404. 8401. — 3) n. a) Be-

gen Trik. 3,3,71. H. an. 2,49. Med. g. 24. Çik. 93,16. 94,2. insbes. Vishṇu's oder Kṛshṇa's *Bogen* Trik. II. 222. H. an. Med. (hier fälschlich m.). Halâj. 1,26. Verz. d. Oxf. H. 183,b,1 v. u. 190,b,17. MBh. 2,34. 3,843. 850. Hariv. 5035. 7329. R. 7,7,7. 13. Mârk. P. 88,17. Bhâg. P. 8,20,30. Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131. — b) *frischer Ingwer* Râǵan. im ÇKDr. — c) N. eines Sâman Lâṭj. 1,6,23. शार्ग Ind. St. 3,240,a. ऐन्द्रे शार्गम् 211,b. अग्ने व्यञ्जतः समञ्जत इति कालीयसि त्रीणि सामानि oder शार्गाणि 202,a.

शार्ङ्गक m. *ein best. Vogel* Ind. St. 3,458 (?). MBh. 1,8330. fgg. 8364. 8428. 13,5465. f. शार्ङ्गिका 1,8346. — Vgl. शार्ङ्ग 2) und शार्ङ्गिक.

शार्ङ्गदेव m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 72,b,10. 199,b. No. 471. 200,b,18. 201,a, No. 479. 211,b, No. 499.

शार्ङ्गधन्वन् adj. *das* Çârṅga *zum Bogen habend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBh. 3,178. 12,7523. 13,7056. R. 6,102,12. Bhâg. P. 1,6,39. 4,10,30. 8,12,45. 10,55,23. Pańkar. 3,1,14. 4,3,38.

शार्ङ्गधन्विन् dass. Mârk. P. 19,32.

शार्ङ्गधर 1) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen tragend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's; vgl. शार्ङ्गभृत् u. s. w. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer, unter denen der Verfasser einer medicinischen Saṁhitâ (herausgegeben in Bombai 1853) und einer Paddhati (poetischen Anthologie) am bekanntesten ist, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48. Verz. d. B. H. No. 935. fgg. 940. fg. Verz. d. Oxf. H. 122,b, No. 215. fg. 123,a,7. 153,b,6. 279,b,17. 314,b,39. fg. 315,a, No. 748. 317,a, No. 753. 318,b, No. 755. 404,b, No. 35. Verz. d. Pet. H. No. 78. fg. Notices of Skt Mss. 204. Hall 14. 75.

शार्ङ्गपाणि 1) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen in der Hand haltend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Megh. 109, Kathâs. 39,37. Pańkar. 3,1,12 (सार्ङ्ग° gedr.). — 2) m. N. pr. eines Vaishṇava Verz. d. Oxf. H. 248,a,20. Vater des Sarvaǵńavishṇu Sarvadarçanas. 1,5.

शार्ङ्गभृत् adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen tragend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's H. 219. Kathâs. 71,124.

शार्ङ्गरव m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,73. gaṇa शौनकादि zu 3,106. ein Schüler Kaṇva's Çâk. 48,21. 52,1. fgg. pl. Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 59,12 (शारगैरवाः die Hdschr.). Saṁsk. K. 184,a,3. f. शार्ङ्गरवी P. 4,1,73. 8,2,4, Schol.

शार्ङ्गरविन् m. pl. *die Schule des* Çârṅgarava gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

शार्ङ्गेष्टा f. 1) *ein der Pongamia glabra* (करञ्ज) *nahe verwandter Baum* (vulgo महाकरञ्ज) Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,142,4. 163,20. 2,64,15. 81,8. 208,19. 379,12. 432,10. Vâgbh. 6,76. शार्ङ्गेष्ट Nigh. Pr. शार्ङ्गेष्ठा ÇKDr. nach einer Hdschr. des Râǵan. — 2) *eine Art Koloquinthe* Nigh. Pr. — 3) *Leea hirta* nach Wise.

शार्ङ्गायुध (शार्ङ्ग + आ°) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen zur Waffe habend*, m. ein N. Kṛshṇa's Hariv. 7500.

शार्ङ्गिक m. = शार्ङ्गक MBh. 1,8346. auch wohl Mârk. P. 15,28, wenn शार्ङ्गिकः st. शार्ङ्गिके gelesen wird. शार्ङ्गिका s. u. शार्ङ्गक.

शार्ङ्गिन् adj. *mit dem* Çârṅga *genannten Bogen versehen*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. 1,1,14. H. 219, Schol. Halâj. 1,24. R. 1,45,26. Megh. 47. Ragh. 12,70. 13,1. 40. Spr. (II) 2643. Kathâs. 88,3. Bhâg. P. 4,12,24. 8,24,59. Verz. d. Oxf. H. 141,b, No. 289.

शार्दूल m. 1) *Tiger* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90. AK. 2,5,1. H. 1285. an. 3,686. Halâj. 2,71. VS. 24,30. Kâṭh. 12,10. Çat. Br. 5,3,5,3. 4,1,9. 11. 5,4,10. °लोमानि 18. 11,8,4,1. °चर्मन् TBr. 1,7,8,1. 8,5,2. Çikshâ 36 in Ind. St. 4,107. MBh. 3,2432. 2528. 4,54. 345. 12,5276. R. 3,75,17. Çâk. 154. Varâh. Bṛh. S. 12,6. 68,103. 104,4 (mit Anspielung auf das Metrum Çârdûlavikrîḍita). Vâgbh. 6,9. Bhâg. P. 9,2,4. f. ई *Tigerin* MBh. 3,16029. als Urmutter der Tiger und anderer Raubthiere 1,2625. 2629. R. 3,20,22. 26. Nach Râǵan. im ÇKDr. ist शार्दूल auch = चित्रक *Panther.* — 2) am Ende eines comp. *der erste unter* — (vgl. व्याघ्र) AK. 3,2,9. H. 1440. H. an. नर° MBh. 3,2086. 4,348. R. 1,61,1. 3,49,28. 4,33,31. राज° MBh. 3,2387. 2575. 5,6099. R. 2,103,27. 112,4. नृपति° 4,17,13. विबुध° MBh. 8,1470. यादव° 13,1024. यदु° Hariv. 10570. R. 2,25,3. 4,17,47. मुनि° 4,59,15. 63,22. Brahma-P. in LA. (III) 49,5. कपि° *unter den Affen* R. 4,6,21. 12,19. 18,12. — 3) *ein best. fabelhaftes Thier*, = अष्टापद Trik. 2,5,2. = पशुभेद H. an. — 4) *ein best. Vogel* Dhar. im ÇKDr. — 5) pl. N. einer Schule Ind. St. 1,61. 3,273. fg. — 6) N. pr. eines Râkshasa H. an. R. 6,6,1. 11. — 8) Bez. zweier Metra: a) *4 Mal* — — — ⏑⏑ — ⏑ — ⏑⏑⏑ —, — ⏑ — — — — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 9). — b) = शार्दूलविक्रीडित ebend. (XIV, 1).

शार्दूलकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Triçaṅku Burnouf, Intr. 122. 207. 541.

शार्दूललसित n. *das Treiben eines Tigers* und N. eines Metrums: *4 Mal* — — — ⏑⏑ — ⏑ — ⏑⏑⏑ —, — — ⏑⏑⏑ — (der Schluss hat das Maass des Wortes शार्दूललसित) Khandom. 102. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 8).

शार्दूलवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Z. f. d. K. d. M. 3,168,2.

शार्दूलवाहन m. ein N. Maṅguçrî's (*auf einem Tiger reitend*) Trik. 1,1,21.

शार्दूलविक्रीडित n. *das Spiel* —, *das Treiben eines Tigers* (auch adj. *das Treiben eines Tigers nachahmend*) und N. eines Metrums: *4 Mal* — — — ⏑⏑ — ⏑ — ⏑⏑⏑ —, — — ⏑ — — ⏑ — (der Schluss hat das Maass des Wortes शार्दूलविक्रीडित) Khandom. 105. Çaut. 43. Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV, 1). Ind. St. 8,398. Gît. 4,10.

शार्यात (von शर्याति) 1) m. patron. RV. 1,51,12. 3,51,7 (TS. Prât. 4,11. 11,16). Mânava Ait. Br. 4,32. 8,21. Liedverfasser von RV. 10,92. plur. Çat. Br. 4,1,5,3. Hariv. 656. VP. 358, N. 1. f. ई Çat. Br. 4,1,5,6. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,a.

शार्यातक m. = शार्यात 1) Ind. St. 3,460.

शार्व (von शर्व) adj. (f. ई) *zu* Çiva *in Beziehung stehend, ihm eigen, von ihm kommend, an ihn gerichtet:* शिरस् Spr. 2982. Kathâs. 35,1. उद्यान 52,13. वृषभ 115,148. शाप 22,162. अनुग्रह 34,136. 44,11. 114,121. Verz. d. Oxf. H. 49,b,31. स्तव a,40. 74,a,13. दिश् so v. a. *Nordosten* Varâh. Bṛh. S. 31,4.

शार्वर (von शर्वरी) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,123. 1) adj. *verderblich, mörderisch* (घातुक) AK. 3,4,25,190. H. an. 3,609. Med. r. 225. Vjâḍi bei Uǵǵval. — 2) f. ई = शर्वरी *Nacht* Vâkaspati bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Spr. (II) 3545. (I) 2968 (an beiden Stellen geändert und wohl mit

Recht). — 3) n. *Finsterniss* AK. H. an. Med. Viçva (hier m.). Bhâg. P. 10, 14, 40.

शार्वरिन् m. N. des 34ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Verz. d. Oxf. H. 332, a, 1. — Vgl. शर्वरिन्.

शार्ववर्मिक adj. von Çarvavarman *verfasst* Verz. d. Oxf. H. 169, a, 48. fgg. v. l. सार्व°.

शाल्, शालते Dhâtup. 8, 37 v. l. für शाड्.

1. शाल (von शाला) 1) adj. *in der Hütte u. s. w. befindlich* Çat. Br. 1, 1, 2, 5. ते देवायज्ञमयच्छालमसुरा ग्रासन् so v. a. *sassen zu Hause* 6, 8, 1, 1. — 2) m. a) *Vatica robusta*, ein hoher stattlicher Baum (*der zum Häuserbau gebraucht wird*) AK. 2, 4, 2, 25. Trik. 2, 4, 21. 3, 3, 407. 440. H. 1138. an. 2, 515. Med. l. 54. Hâr. 182. Halâj. 2, 40. 5, 26. Çâçvata bei Mallin. zu Kir. 10, 34. 14, 34. M. 8, 246. MBh. 1, 5927. 7716. 3, 1400. 2404. 15703. 15940. 4, 513. 5, 864. 8, 4345. 9, 3239. 13, 635. 14, 2521. Harîv. 9002. R. 2, 97, 12 (106, 8 Gorr.). 98, 28. 100, 18. 3, 17, 9. 35, 77. 4, 1, 12. 19, 22. 5, 39, 25. 6, 17, 7. 7, 23, 1, 58. Suçr. 1, 46, 18. 145, 8. 12. 2, 110, 13. 131, 12. 468, 18. Kir. 10, 34. 14, 34. Varâh. Bṛh. S. 29, 2. 53, 87. 59, 6. 79, 2. 13. 16. 85, 7. Journ. of the Am. Or. S. 6, 588. Çatr. 2, 6. Brahma-P. in LA. (III) 51, 19. Pańkar. 1, 2, 23. Vâsavad. 434, 3. Verz. d. Oxf. H. 17, a, No. 63, Çl. 4. 257, a, N. 3. °वन (vgl. भद्रसालवन) MBh. 1, 4476. 3, 945. 8, 2305. R. 2, 71, 16 (73, 14 Gorr.). °स्कन्ध MBh. 2, 326. R. 2, 96, 13 (105, 12 Gorr.). °स्तम्भ MBh. 1, 3066. 2, 825. 5, 5856. °निर्यास Ratnam. 274. Suçr. 2, 495, 18. 501, 16. Ragh. 1, 38. °पोत MBh. 1, 5942. 3, 11690. 7, 2504. °प्रांशु Ragh. 1, 13. °संकाशतनूरुह MBh. 1, 3867. °पुष्पनिभा (= रक्तपीता: Nilak.) कृपा: 7, 980. Wird häufig (in den Bomb. Ausgg. jedoch nur ausnahmsweise) साल geschrieben. — b) *Baum* überh. AK. 2, 4, 1, 5. H. 1114. H. an. Med. Halâj. 2, 22. Çâçvata bei Mallin. zu Kir. 14, 34. कल्प° = कल्पतरु Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 16. Auch साल geschrieben. — c) *Einfriedigung, Wall* (hierzu mag die *Vatica robusta* verwendet worden sein) AK. 2, 2, 3. Trik. 3, 3, 440. H. 980. H. an. Med. Halâj. 2, 133. Çâçvata a. a. O. सुमहाशालमेखला (पुरी) R. 1, 5, 12. महाशालावृता (पुरी) R. Gorr. 1, 5, 5. पर्यस्त° adj. Ragh. 16, 11. वृहन्मणिशिला° adj. Kumâras. 6, 38. Daçak. 94, 1. °शृङ्ग n. (= प्राचीराग्र ÇKDr.) *the upper part or coping of a wall* Wilson nach Çabdârthak. Auch साल geschrieben. — Vgl. पीत°, वृहच्छाल, शृङ्गा°.

2. शाल m. 1) *ein best. Fisch* AK. 1, 2, 3, 19. Trik. 1, 2, 20. 3, 3, 407. H. an. 2, 514. Med. l. 50. fg. Halâj. 3, 37. Vâsavad. 134, 3. — 2) N. pr. eines Sohnes des Vṛka Bhâg. P. 9, 24, 42. = शालिवाहन Trik. 3, 3, 406. H. an. Viçva im ÇKDr.

3. शाल m. = शल gaṇa ज्वलादि zu P. 3, 1, 140. m. n. (साल) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Siddh. K. 250, b, 8.

शालाक m. etwa *Spötter* oder *Spassmacher* P. 1, 4, 106, Schol. — Vgl. त्रि° (von शाला), पीत° (von 1. शाल), प्रिय°.

शालकटङ्कट m. N. pr. eines Râkshasa: घटोत्कचेन रक्षः शालकटङ्कटः MBh. 7, 4127. शालङ्कटङ्कट (Sohn der Çâlaṅkaṭaṅkaṭâ) Vâmana-P. im ÇKDr. adj. als Bez. seines Geschlechts: वंशे सालकटङ्कटे (सालकटङ्कटा मात्यवदादेः पितामही विद्युत्केशपत्नी तदीये वंशे वृद्धाद्धकाभाव आर्षः Comm.) R. 7, 8, 23. m. du. N. pr. zweier Genien Jâǵń. 1, 284.

शालग्राम 1) m. a) N. pr. eines bei den Vaishṇava für heilig gehaltenen, an der Gaṇḍakî gelegenen *Dorfes*, so genannt nach einem darin wachsenden Çâla-*Baume* (Comm. zu Bhâg. P. 5, 8, 29); von daher kommen die heilig verehrten *Ammoniten* (°शिला), die oft schlechtweg शालग्राम n. (s. u. गण्डकी 2) genannt werden. Colebr. Misc. Ess. 1, 156. यथा हि विष्णोः शालग्रामः Çaṅk. zu Khând. Up. S. 530. VP. 2, 1, 24. 13, 4. 7. Bhâg. P. 5, 8, 29. शालग्रामाभिधाने भगवतः क्षेत्रे (= चक्रतीर्थे Comm.) Prab. 83, 6. 7. Verz. d. Oxf. H. 21, a, 14. 22, b, 27. 29. fg. 39, b, 6. 60, b, 2. 3. 73, b, 35. 145, a, 35 (साल°). °तीर्थ 67, a, 25. °क्षेत्र (साल°) Ind. St. 1, 262. °गिरि Vâmana-P. im ÇKDr. u. d. W. °शिला Verz. d. B. H. 117 (LXXIII). Verz. d. Oxf. H. 20, b, 26. 28. °शिलाचक्र 22, b, 34. Pańkar. 1, 2, 24. शालग्रामश (*Ammonit*) पक्षागाम् 1, 76. 3, 13, 26. Verz. d. Oxf. H. 24, a, 23. 25. 85, b, 7. °स्तोत्र Gild. Bibl. 583. 599. — b) *der in* Çâlagrâma *verehrte* Vishṇu MBh. 3, 8102. — 2) f. ई ein N. der Gaṇḍakî LIA. 1, 57.

शालङ्कटङ्कट s. u. शालकटङ्कट.

शालङ्कायन m. patron. von शलङ्कु gaṇa नडादि zu P. 4, 1, 99. 1) N. pr. eines Ṛshi H. an. 3, 33. Med. n. 247. Âçv. Çr. 12, 10, 10. 14, 6. MBh. 13, 251 (शा° beide Ausgg. als Sohn Viçvâmitra's). Verz. d. B. H. No. 1151. Verz. d. Oxf. H. 60, b, N. 5. Pańkat. ed. Bomb. IV, S. 24, 8. fgg. plur. gaṇa राजन्यादि zu P. 4, 2, 53. 5, 3, 114, Schol. °वाष्कला: Harîv. 1464. °तीग्रवा: 1771. बाधवशालङ्कायना: gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6, 2, 37. शालङ्कायनीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9, 4, 31. — 2) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's, = नन्दिन् Trik. 1, 1, 50. H. an. Med. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, a, 13.

शालङ्कायनक 1) adj. *von den* Çâlaṅkâjana *bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4, 2, 53. — 2) m. = शालङ्कायन 1) Vârâha-P. im ÇKDr. unter शालग्राम.

शालङ्कायनजा f. *die Tochter* Çâlaṅkâjana's, metron. der Satjavatî, der Mutter Vjâsa's, H. 848. शालङ्कायनजीवसू falsche Lesart ebend.

शालङ्कायनि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 10 vielleicht nur fehlerhaft für शालङ्कायन.

शालङ्कायनिन् m. pl. *die Schule des* Çâlaṅkâjana Lâṭj. 4, 8, 20.

शालङ्कि m. patron. von शलङ्कु gaṇa पैलादि zu P. 2, 4, 59. Bez. Pâṇini's Trik. 2, 7, 24. Gaṭâdh. im ÇKDr.

शालदी m. *ein best. Fisch*, = 2. शाल Çabdar. im ÇKDr.

शालन m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) Ratnam. im ÇKDr. (unter शालनिर्यास mit श, in der alphabetischen Ordnung mit स). Pańkar. 3, 6, 20 (सालन).

शालपत्रा (1. शाल + पत्र) f. = शालपर्णी Ratnam. 9.

शालपर्णी (1. शाल + पर्ण) f. *Desmodium gangeticum* AK. 2, 4, 4, 3 (mit स). Trik. 3, 3, 371. Ratnam. 9. Suçr. 2, 418, 9. 438, 10. Çârṅg. Saṃh. 2, 2, 9.

शालपुष्प n. *die Blüthe der Vatica robusta* MBh. 7, 980. *Hibiscus mutabilis* Çabdar. im ÇKDr. (mit स). शालपुष्पभञ्जिका f. Bez. *eines best. Spiels* P. 6, 2, 74, Schol. °मय adj. (f. ई) *aus den Blüthen der Vatica robusta gemacht*: वसी MBh. 12, 6344.

शालभञ्जिका f. 1) *Statue* (*aus dem Holze der Vatica robusta*, शाल) Trik. 2, 6, 3. Gaṭâdh. im ÇKDr. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 32. Kathâs. 121,

145. 174. fg. 123, 140. Vâsavad. 110, 1. व्रजश्री° Râǵa-Tar. 2, 64. — 2) Bez. *eines best. Spiels* (vgl. शालपुष्पभञ्जिका) Uǵǵval. — 3) *Buhldirne* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. विद्ध°.

शालभञ्जी = शालभञ्जिका 1) H. 1014 (साल°). Hâr. 71. Prab. 41, 10.

शालमय (von 1. शाल) adj. (f. ई) *aus dem Holze der Vatica robusta gemacht* u. s. w. P. 4, 3, 144, Schol.

शालरस m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) Râǵan. im ÇKDr. (साल°).

शालव m. *Symplocos racemosa Roxb.* (लोध्र) Çabdar. im ÇKDr.

शालवदन m. N. pr. eines Asura Hariv. 2288. कालवदन die neuere Ausg. und die ältere 14291, wo aber die neuere Ausg. शृगालवदन liest.

शालवायक m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 19.

शालवेष्ट m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) Trik. 2, 6, 38. H. 647.

शालसार m. 1) *Baum* H. an. 4, 284. Viçva im ÇKDr. — 2) *Asa foetida* diess. Suçr. 1, 133, 9. 137, 12. 2, 72, 13. 73, 9. 78, 6. साल° und °शार geschrieben.

शाला (von 3. शर्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 117. 1) *Hütte, Haus, Gemach; Stall* AK. 2, 2, 5. 3, 6, 2, 27. Trik. 3, 3, 406. H. 990. an. 2, 511. Med. l. 50. Halâj. 2, 136. ग्राम = शालासमुदाय Pat. (s. u. ग्राम 1) in den Nachträgen). AV. 3, 12, 1. fgg. 5, 31, 5. 6, 106, 3. 8, 6, 10. 9, 3, 1. 13. 15. 14, 1, 63. TBr. 1, 2, 3, 1. Çat. Br. 3, 1, 2, 6. 11. 2, 4, 15. 6, 2, 20. 4, 5, 2, 4. Kauç. 93. °कर्मन् Pâr. Gṛhj. 3, 4. °स्तम्भ Kâtj. Çr. 7, 1, 36. °तृण Kauç. 18. 80. नव° 23. गो° 24. Kṛshis. 7, 14. मकृती शुभा *Haus* R. 5, 13, 10. 29. मातागृह° Kathâs. 74, 62 (st. dessen गृह 91). भार्गववेश्मनि *Gemach* MBh. 1, 391. 4, 510. fg. Varâh. Bṛh. S. 53, 11. 17. fgg. Bhâg. P. 8, 9, 16. = पर्ण° R. 2, 56, 18. 21. 31. 100, 5. 111, 14. *Stall* MBh. 3, 2857. 13, 4316. वाहनानाम् 14, 2530. गजवाजिनाम् R. 2, 91, 32 (100, 30 Gorr.). Ragh. 16, 41. Spr. 2730. Kathâs. 52, 118. 68, 55. शृङ्गार° *Gemach* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 506, Çl. 24. कर्मशालाङ्गार° Mârk. P. 35, 14. कुलाल° *Werkstatt* Gâbâlop. in Ind. St. 2, 77. अश्वपालन° (ed. Bomb. अश्वशाला *Pferdestall*) Pańkat. 252, 21. Am Ende eines comp. शाला f. und शाल n. P. 2, 4, 25. 6, 2, 123. AK. 3, 6, 6, 40. — 2) *Ast* AK. 2, 4, 1, 11. Trik. H. 1119. H. an. Med. Halâj. 2, 27; vgl. Mârk. P. 49, 54. — 3) *ein best. Metrum*: a. b. d. ⏑–⏑–––⏑⏑–⏑––, c. ––⏑–––⏑⏑–⏑–– Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — Vgl. अग्नि°, अश्व°, आरोग्य° (Râǵa-Tar. 3, 464), एक°, गन्धर्व°, गिरि°, गो°, गोष्ठि°, चतुः°, चन्द्र°, चित्र°, टङ्कक°, तन्तु°, तुरंगम°, त्रि°, दाक्षिण°, द्यूत°, द्वि°, धनुः°, धर्म°, नर्तन°, नापित°, निःसाल, नृत्यशाला, पक्षि°, पण्य°, पत्नी° (n. auch Kauç. 77 in Ind. St. 5, 391), पर्ण°, पाक°, पाठ°, पानीय°, पुण्य°, पूप°, पेलि°, प्राचीन°, वक्र°, ब्रह्म°, भक्त°, भाण्ड°, भाण्डि°, महाश्व°, यज्ञ°, यत्निय°, यान°, रङ्ग°, रथ°, वत्स°, वह्नि°, वाजि°, वारण°, शक्र°, शिल्प°, शुल्क°, संगीत°, सत्त्र°, सूद°, हस्ति°.

शालाक (von शलाका) m. *ein Büschel von Spähnen oder Reisig* Çat. Br. 3, 6, 3, 19. 4, 4, 2, 7. 14, 3, 1, 2. Kâtj. Çr. 10, 6, 14. 26, 7, 3. *Reisigfeuer* (nämlich अग्नि) Âçv. Çr. 5, 19, 7.

शालाकधिर्य m. metron. von शलाकाभ्रू gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

शालाकिन् m. *Chirurg; Barbier; Speerträger* Wilson und ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. fehlerhaft für शलाकिन्.

शालाकेय m. metron. von शलाका gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

शालाक्य (von शलाका) 1) m. a) oxyt. metron. gaṇa कुर्वादि zu P. 4, 1, 151. — b) *Augenarzt* Varâh. Bṛh. S. 15, 12. — 2) n. (nämlich तन्त्र) eine Abtheilung der chirurgischen Medicin: *Kur der Krankheiten des Auges, Ohrs, der Nase u. s. w., welche mit feinen Werkzeugen* (शलाका) *zu behandeln sind*, Suçr. 1, 2, 1. 7. 11, 5. 12, 2. °शास्त्र 2, 302, 8.

शालाक्ष m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12, 14, 6.

शालाग्नि (शाला + अग्नि) m. *Hausfeuer* Gobh. 3, 7, 2. Kâtj. 3, 3, 2. Âçv. Gṛhj. 2, 2, 5.

शालाङ्गी f. *Statue* (vgl. शालभञ्जिका) Çabdar. im ÇKDr.

शालाजिर m. *eine Art Schüssel* Trik. 2, 9, 8. H. 1024. Hâr. 167. Halâj. 2, 160.

शालाञ्जि f. = शालिञ्च Çabdar. im ÇKDr.

शालातुरीय adj. *aus* Çalâtura *gebürtig* P. 4, 3, 94. Bez. Pâṇini's H. 851.

शालात्व n. nom. abstr. von शाला 1) Mârk. P. 49, 54.

शालाथल m. patron. von शलाथल Pravarâdhj. in Vorz. d. B. H. 55, 29.

शालाथलेय m. desgl. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. hierher vielleicht das verdorbene शालालाथकेया: Pravarâdhj. in Vorz. d. B. H. 58, 18.

शालाद्वार n. *Hausthür*.

शालाद्वार्य (von शालाद्वार) adj. *an der Hausthür befindlich*: Feuer Kâtj. Çr. 8, 3, 29. 6, 23. 31. 9, 1, 2. 12, 2, 1.

शालानी f. *eine best. Pflanze*, = विदारी Çabdar. im ÇKDr.

शालापति m. *Hausherr* AV. 9, 3, 12.

शालामुख 1) n. *Vorderseite eines Hauses*. — 2) m. *eine Reisgattung* Suçr. 1, 196, 2.

शालामुखीय (von शालामुख) adj. *vorn am Hause —, am Eingang befindlich*: Feuer Çâṅkh. Çr. 5, 14, 6. 6, 12, 26. 10, 7, 10.

शालामृग m. *Hund* (*Schakal* ÇKDr. und Wilson fälschlich nach ders. Aut.) Hâr. 78. wohl *Schakal* R. 3, 52, 45.

शालार n. 1) *Käfig*. — 2) *Leiter, Treppe*. — 3) *Elephantenklaue* H. an. 3, 610. Med. r. 226. — 4) सालार *a pin, a bracket, or shelf projecting from a wall* Wilson nach Çabdârthak.

शालालुक adj. *mit* शलालु *handelnd* P. 4, 4, 54.

शालावत m. pl. *die Nachkommen* Çâlâvant's P. 5, 3, 118. f. ई *eine Princessin der* Çâlâvata ebend.

शालावत्य m. *ein Fürst der* Çâlâvata P. 5, 3, 118. patron. von शालावन्त् (nach Çaṅk.) Ḱhând. Up. 1, 8, 1.

शालावन्त् (von शाला) 1) m. N. pr. eines Mannes P. 5, 3, 118. — 2) °वती f. N. pr. einer Gattin Viçvâmitra's Hariv. 1461. 1769.

शालावृक s. सालावृक.

शालासद् adj. *im Hause —, im Stalle befindlich* Ait. Br. 1, 14.

शालास्थलि m. patron. gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4, 1, 80. f. °स्थल्या ebend.

शालि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 127. 129. m. (f. nach Vâkaspati) 1) sg. und pl. *Reis und verwandte Körnerfrucht* (der besten Art) AK. 2, 9, 6. 24. Trik. 3, 3, 408. H. 1169. 1201. an. 2, 511. Med. l. 50. Halâj. 2, 7. 425. M. 9, 39. MBh. 12, 6673. 14, 2580. R. Gorr. 2, 32, 23. शालय: कनकप्रभा: 3, 22, 17. Suçr. 1, 149, 12. 150, 20. 195, 14. 18. 196, 8. Ṛt. 3, 1.

फलिता: Ragh. 15,78. Spr. (II) 1405. 2596. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 8,30. 15,6. 19,6. 44,5. निबद्धवाट Kathâs. 34,203. Râǵa-Tar. 2,19. Pańkar. 3,7,13. Pańkat. 163,23. Vop. 23,49. °वन Spr. (II) 1161. Râǵa-Tar. 3, 22. गर्भ° Ragh. 17,53. °प्रसून MBh. 3,16350. °तण्डुल 2,2088. R. 1,5, 15 (17 Gorr.). Suçr. 2,166,13. °कण Kathâs. 61,77. °शाल Ṛt. 3,10. °कूट R. 6,3,2. °चूर्ण Râǵa-Tar. 4,102. °पिष्ट Suçr. 2,28,11. °भवन Reisfeld MBh. 3,16286. 5,3007. °भू f. dass. Râǵa-Tar. 4,295. शाल्योदन Suçr. 1,72,1. Spr. (II) 1987. शालिक्षोदन Varâh. Bṛh. S. 51,30. शाल्यन्न Spr. 2853. Pańkar. 2,4,32. Bhâg. P. 8,16,40. शरव्येव फलत्याशु शालिर्न सुरभी क्वचित् Spr. 3000. यथा: प्रकीर्णा न भवन्ति शालय: (II) 3248. 3335. 3406. नहि मृगा: सन्तीति शालयो नोप्यन्ते Sarvadarçanas. 2,19. fg. लोहित° Suçr. 1,195,21. Vgl. अरण्य°, कारङ्क°, महा°, रक्त°, शरत्कालि. — 2) = गन्धमृग, गन्धमार्जार Zibethkatze Trik. Med. = गन्धोलि Curcuma Zerumbet Roxb. H. an. st. dessen.

शालिक 1) adj. a) proparox. von शाला gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. — b) am Ende eines adj. comp. von शालि gaṇa उर:प्रभृति zu P. 5,4, 151. — 2) m. N. pr. eines Philosophen, eines Schülers des Prabhâkara Prab. 20,16. °नाथ Hall 195. Verz. d. Oxf. H. 553,b. fälschlich शालिकानाथ 244,a, No. 606. 245,b,13. शालिकाचार्य Hall 113. — 3) f. शालिका a) demin. von शाला in नापित°. — b) Hedysarum gangeticum Çabdar. im ÇKDr. — c) ein Werk des Philosophen Çâlika Hall 27. 195.

शालिगोत्र m. N. pr. eines Lehrers, v. l. für शालिहोत्र Verz. d. Oxf. H. 55,b,16. VP. 282, N. 3.

शालिगोप m. Hüter eines Reisfeldes, f. ई Ragh. 4,20.

शालिञ्ज m. Achyranthes triandra Roxb. Trik. 2,4,32. Ratnam. 233. Çabdârth. bei Wilson; auch शालिञ्जी f. Tithjâdit. im ÇKDr. Suppl. unter शील्फ. Vgl. शालञ्ज.

शालित adj. = शालिन् reichlich versehen mit: शालै: सर्वत्र शालित: (विन्ध्य:) Verz. d. Oxf. H. 72,a,21. विशालशाल° Çatr. 2,6.

शालिता f. nom. abstr. von शालिन् am Ende eines comp. das Verbundensein mit Etwas Sarvadarçanas. 27,6. Kusum. 11,14.

1. शालित्व n. dass.: रूप° Suçr. 2,167,8.

2. शालित्व n. nom. abstr. von शालि Reis Kusum. 16,18. fg.

शालिन् 1) adj. a) oxyt. (von शाला) ein Haus u. s. w. besitzend gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. am Ende eines comp. voll von, reichlich versehen mit, verbunden mit (= suff. मत् oder वत्) H. 7. शलभ° MBh. 2, 1813. तीर्थ° 3,8374. सस्य° 6,86. सुवर्णमुक्तामणिरत्न° 7,87. यवगोधूम° 13,3183. 16,90. Hariv. 2664. 5968. 6368. R. 2,55,29. R. Gorr. 2,104, 10. 3,22,5. 79,4. 4,41,23. 65. 5,16,19. 80,31. 7,26,43. Kâm. Nîtis. 7, 40. 17,58. स्तन° Ṛt. 4,2. Kathâs. 38,21. Pańkar. 3,11,15. Verz. d. Oxf. H. 130,b,31. प्राक्तनपुण्य° Sâh. D. 23,20. कलहंसकुलारव° Khandom. 136. समाजोत्सव° R. Gorr. 2,48,24. 94,21. Kathâs. 44,22. ज्ञाति° Verz. d. Oxf. H. 198,b, No. 468. रूपयौवन° MBh. 1,3940. R. 1,27,7. 34,12. 72,7. 6,95,18. Suçr. 2,153,15. Verz. d. Oxf. H. 33,a,3. बलवीर्य° MBh. 3,16793. Hariv. 15022. नयन° 2826. श्रुताध्ययन° Jâǵn. 1,199. R. 1,50, 3. स्वाध्यायतन्त्र° 75,7. 3,60,2. 5,26,14. Kâm. Nîtis. 15,59. Kir. 5,32. Spr. (II) 467. 2113. 2127. 2342. 3066. (I) 2799. 3353. Kathâs. 8,11. 13, 112. 16,26. 18,139. 19,99. 25,75. 28,4. 50,37. 52,135. 56,394. Gît. 1, 38. Râǵa-Tar. 2,53. 3,323. 6,69. 8,85. Mârk. P. 20,11. 125,14. 133,2. Khandom. 30. 96. Çuk. in LA. (III) 32,5. Sarvadarçanas. 4,7. 35,18. 90, 13. Sâńsk. K. 1,b,1. व्यय° so v. a. viel ausgebend Râǵa-Tar. 7,613. ज्ञान° sich verstehend auf Khandom. 40. रम्यनिर्माण° Spr. (II) 1933. समिति° (so ist zu verbinden) so v. a. tapfer (vgl. युद्ध°) Bhâg. P. 2,7, 35. — b) = श्रेयंस् Halâj. 2,220. = श्लाघ्य (Comm.) rühmenswerth, von einer Person Bhâg. P. 3,20,36. 24,1. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55,a,33. — 3) f. शालिनी a) (von शालि) Reisfeld Varâh. Bṛh. S. 104,30 (mit Anspielung auf das Metrum gleiches Namens). — b) ein best. Metrum: 4 Mal — — — —, — ◡ — — ◡ — — Çrut. 49. Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,5). Ind. St. 8,374. Khandom. 30. — c) N. pr. eines Frauenzimmers Çuk. in LA. (III) 33,4. — Vgl. गिरिशालिनी, दल°, दो:शालिन्, नय° (auch Hariv. 5964. Kir. 5,24), पाठशालिनी, फलशालिन्, बल° (MBh. 4,2239. Hariv. 5843. R. 3,40,3. Mârk. P. 116,43. 123,23. Bhâg. P. 9,3,36. ein grosses Heer habend Varâh. Bṛh. S. 18,2), बाहु° (adj. auch MBh. 3,15740. 5,2057. R. 5, 81,53), बुद्धि° (auch Hariv. 5942. Kathâs. 13,91), भुज°, मति°, युद्ध° (auch MBh. 2,826. R. 5,85,24. Bhâg. P. 6,6,34), रूप° (auch Mârk. P. 21,64. 61,35. 71,18. 127,44), वृत्त°, शील°, सत्त्व°.

शालिनाथ m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. Kop. H. 104,a.

शालिनीकरण n. Trik. 3,2,20 fehlerhaft für शालीनी°.

शालिपर्णी f. Glycine debilis Lin. Râǵan. im ÇKDr.

शालिपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1559.

शालिपिष्ट n. Krystall Trik. 2,9,29.

शालिमञ्जरि m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 55,b,25 (सालि° gedr.).

शालिवह् (°वाह्) adj. Reis führend, f. शाल्यूही Vop. 4,12.

शालिवाह m. ein zum Reisführen dienender Ochs (Comm. zu R.) MBh. 1,6210 (das वाह genannte Maass von Reis nach Nîlak.). R. 2,32,20.

शालिवाहन m. Kornführer, N. pr. eines Fürsten, Gegners von Vikramâditja, mit dessen Geburt (78 nach Chr.) die sogenannte Çaka-Aera beginnt, LIA. 2,880. fg. वर्षे °जन्मत: Verz. d. B. H. No. 879. Wassiljew 49. 54. Târan. 3. 174. 167. महागृहे Spr. (II) 1499. °चरित्र Mack. Coll. 99. °शतक (im Prâkrit) 107. — Vgl. सातवाहन.

शालिशिरस् m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2552. 4812. Hariv. 14158.

शालिशूक 1) m. n. Reisgranne R. 3,22,18. 7,35,24. — 2) m. N. pr. eines Maurja VP. 4,24,8. Bhâg. P. 12,1,13.

शालिसूर्य N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,6077.

शालिस्तम्बक Titel eines Werkes Vjutp. 41.

शालिहोत्र 1) m. a) poet. Bez. des Pferdes (Reis-, Fruchtopfer empfangend d. h. mit Körnern gefüttert) Trik. 2,8,41. H. ç. 178. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,13. — b) N. pr. eines angeblichen Ṛshi, der als erste Autorität in der Hippologie gilt, MBh. 3,2798. शालिहोत्रस्य तीर्थम् 6077. कपिल: °पिता 12,12759. Verz. d. B. H. No. 324. 944. Verz. d. Oxf. H. 7,b,15. 53,b,10. 55,b,16. 125,a,8. 183,a,1. Pańkat. 253,22. fg. 255,4. — 2) n. das von Çâlihotra verfasste Werk über Hippologie: °ज्ञ Pańkat. 255,1.

शालिहोत्रायण m. patron. von शालिहोत्र; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,21.

शाली f. *Nigella indica Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शालीक्षुमत् (von शालि + इक्षु) adj. *mit Reis und Zuckerrohr bestanden:* धरा Varâh. Bṛh. S. 19,16.

शालीन 1) adj. (f. आ) *bescheiden, verlegen, verschämt* P. 5,2,20 (= शालाप्रवेशनमर्हति Schol.; vgl. सन्य). AK. 3,1,26. H. 433. Halâj. 2,220. कुतूहलवानपि निसर्गशालीनः स्त्रीजनः Mâlav. 51,7. गृहस्थ Mârk. P. 41,9. Nalod. 2,3. °शालिता Uttarar. 128,7 (173,4). — 2) f. आ = शालेया *Anethum Panmorium Roxb. oder eine andere Anisart* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *ein bescheidenes, verschämtes Benehmen so v. a. Entgegennahme von Almosen ohne Bettelei* Bhâg. P. 3,12,42. 7,11,16. — Vgl. मकार°.

शालीनता (von शालीन) f. *Bescheidenheit, Verlegenheit, Verschämtheit* Ragh. 6,81. 18,16. Çâk. 26,16.

शालीनत्व (wie oben) n. dass. Bhaṭṭ. 4,23.

शालीनीकरण (von शालीन + 1. कर्) n. *das Demüthigen* P. 1,3,70. 6,1,48, Vârtt. fälschlich शालिनी° Trik. 3,2,20.

शालीन्य m. patron. von शालीन gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शालेय 1) adj. von शाल und शाला gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. Schol. zu 1,1,73. 4,2,114. Vop. 7,15. घट (शालायां भवः) P. 3,1,7, Kâr., Schol. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 3,4,22. Bhâg. P. 12,6,57.

शालु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,5. 1) m. a) *Frosch* (von शल् *springen*) H. 1354. — b) *ein zusammenziehender Stoff* (कषायद्रव्य). — c) *ein best. Parfum* (चोर) H. an. 2,512. Med. l. 49. — 2) n. = शालूक *eine essbare Lotuswurzel* Çabdar. im ÇKDr.

शालुक n. = शालूक 1) Çabdar. im ÇKDr.

शालुड m. N. eines Unholds AV. 8,6,17.

शालूक Uṇâdis. 4,42. m. Siddh. K. 248, b, 1 v. u. 1) n. *eine essbare Lotuswurzel* AK. 1,2,3,37. Trik. 1,2,34 (m.). H. 1167. AV. 4,34,5. Kauç. 83. 85. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Suçr. 1,241,13. 376,11. 2, 208,7. 509,7. Varâh. Bṛh. S. 41,3. am Ende eines adj. comp. f. आ R. 3,76, 6. — 2) n. *Anschwellung im Schlunde* Karaka 1,28. गल° Suçr. 1,93,4. auch wohl 293,11. — 3) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr. — 4) m. = शालूर *Frosch* Râǵan. ebend. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. काष्ठ°, विष° (wohl fehlerhaft für बिस°).

शालूकिनी (von शालूक) f. *eine an essbaren Lotuswurzeln reiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. N. pr. eines Dorfes 2,4,7, Schol. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,5083.

शालूकेय m. patron. von शालूक gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शालूर (von शल्) m. 1) *Frosch* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90. AK. 1,2,3, 24. H. 1354. Hâr. 153. Halâj. 3,40. Kâçikh. 03,28 (nach Aufrecht). — 2) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,164.

शालूरक m. *ein best. Eingeweidewurm* Karaka 3,7.

शालेन्द्रराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 274.

शालेय (von शालि) 1) adj. *mit Reis bestanden* P. 5,2,2. AK. 2,9,6. H. 966. an. 3,509. Med. j. 107. Halâj. 2,7. — 2) m. *Anethum Panmorium Roxb. oder eine andere Anisart* AK. 2,4,3,23. Med. f. आ dass. Râǵan. im ÇKDr. n. (*wohl das Korn*) dass. H. an.

शालोत्तरीय m. = पाणिनि ÇKDr. und Wilson nach Trik. 2,7,24, wo aber die gedr. Ausg. शापोत्तरीय liest; die richtige Form ist शालातुरीय.

शाल्न Mârk. P. 58,35 wohl fehlerhaft für शाल्व.

शाल्मल m. = शाल्मलि 1) *Wollbaum* Çabdar. im ÇKDr. am Ende eines adj. comp.: स° MBh. 3,2403. Varâh. Bṛh. 27(25),32. — 2) N. eines Dvîpa Çabdar. im ÇKDr. VP. 2,4,21. fgg. Mârk. P. 54,6. Bhâg. P. 5,20,7. Verz. d. Oxf. H. 338,b,6. °द्वीप 41,a,36. fg. — 3) *das Harz des Wollbaumes* Ratnam. im ÇKDr.

शाल्मलि 1) m. f. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251,a,12. und °ली f. *Salmalia malabarica Sch. und E., Wollbaum* (von hohem Wuchs mit Dornen und rother Blüthe; der Same liegt in Wolle) AK. 2,4,2,27. Trik. 2,4,13. H. an. 3,687. Med. l. 137. M. 8,246. °फलक 396. Suçr. 1,28,2. 29,7. °पुष्प 223,7. °वृन्त 2,436,21. 440,21. 1,110,16. 219,20. 2,286,3. 438,21. 473,12. यष्ठीला शाल्मलेः MBh. 3,10629. 5,2758. 3, 11375. 7,7565. 12,5804. fgg. Hariv. 12674. R. 3,79,36. 5,17,4. 52,14. 6,68,31. Ṛt. 1,26. Spr. (II) 2919. Habb. Anth. 528, Çl. 11. Varâh. Bṛh. S. 57,1. Bṛh. 27(25),13. Kathâs. 71,160. VP. 2,4,33. Mârk. P. 27,19. °तूल 38,7. Bhâg. P. 5,20,8. Pańkar. 1,7,23. Hit. 9,4. 80,14. Verz. d. Oxf. H. 324,a,2. 25. in der Hölle als *Marterbaum* Jâǵń. 3,222. R. 3, 59,21. 5,78,13. Mârk. P. 14,75. — 2) m. N. eines Dvîpa Trik. 2,1,1. H. an. Med. gaṇa वराहादि zu P. 4,2,82 (wohl hierher). MBh. 6,403. VP. 2,2,5. Mârk. P. 53,18. Bhâg. P. 5,1,32. Pańkar. 2,2,83. Verz. d. Oxf. H. 33,a,24. — 3) m. N. pr. eines Mannes (patron.) gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. eines Sohnes des Avikshit MBh. 1,3741. — 4) f. ई N. pr. eines Flusses R. 2,68,19 (70,18 Gorr.). LIA. 2,523, N. 1. in einer Hölle M. 4,90. — Vgl. का°, कु°, कूट° und शल्मलि.

शाल्मलिक 1) adj. (चतुरर्थेषु) von शाल्मलि gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. द्वीप MBh. 6,447. — 2) m. *Andersonia Rohitaka* (रोहितक) Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलिन् (von शाल्मलि) 1) m. ein N. Garuḍa's Trik. 1,1,43. H. 230. Hâr. 10. — 2) f. °लिनी = शाल्मलि 1) Çabdac. im ÇKDr.

शाल्मलिपत्रक m. *eine best. Pflanze*, = सप्तच्छद Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलिस्थ m. ein N. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. शाल्मलिन्.

शाल्मलीफल m. *eine best. Pflanze*, = तेजःफल Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलीवेष्ट m. *das Harz der Salmalia malabarica* AK. 2,4,2,27. °क m. dass. Ratnam. im ÇKDr. neutr. Suçr. 2,434,7.

शाल्मल्या f. zum patron. शाल्मलि gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

शाल्यपति m. N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 184,b,1.

शाल्यूषी s. u. शालिपर्णु.

शाल्व 1) m. pl. N. pr. eines Volkes H. 957. LIA. 1,613. fgg. Gop. Br. 2,9. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92 (50). Weber, Nax. 2,392. P. 4,1, 173. gaṇa भर्गादि zu 178. MBh. 2,590. 3,16664. 16904. 4,12. 6,346 (VP. 185). 8,2106. Hariv. 784. R. 4,43,23. Varâh. Bṛh. S. 5,76. 14,2. 16,21. 17,13. 18. VP. 2,3,17. °नीपाः Mârk. P. 58,6. शाल्वावेष्मकाः (wohl शाल्व°) 35. °राज (°राजन्) MBh. 1,4103. 3,667. fg. 5,5974. 6007. 6089. 6093. 7017. 12,8607. 13,6267. Hariv. 4969. °पति MBh. 5,7016. °नगर Hariv. 15759. — 2) adj. oxyt. *zu den Çâlva gehörig* u. s. w. P. 4,2,135. gaṇa कच्छादि zu 133. gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. m. *ein Fürst der Çâlva* MBh. 1,2653. 4413. 4714 (जयः). 3,491. 669. 5,6076. 6078. 6037. Hariv.

2360. 5080. 5501. 5927. 9138. 9795. Bhâg. P. 2,7,34. unter den Feinden Vishṇu's H. 220. शाल्वारि m. Çâlva's *Feind* als N. Vishṇu's 221, Schol. — 3) f. आ vielleicht N. pr. eines Flusses gaṇa नद्यादि zu P. 4, 2,97. — 4) n. *die Wurzel der* Çalva-*Pflanze* P. 4,3,166, Vârtt. 2, Schol. — Oefters साल्व geschrieben, aber nicht in den Bomb. Ausgg. Vgl. अनु°.

शौल्वक adj. (f. शाल्विका) von शाल्व 1) gaṇa कच्छादि zu P. 4,2, 134. मनुष्य, कृसित 135, Schol. गो, यवागू 136. राजन् MBh. 5,889. f. शाल्वकी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

शाल्वकिनी f. N. pr. eines Flusses R. 6,109,49.

शाल्वण m. *Breiumschlag, Kataplasma* Suçr. 2,34,7. 42,17. 61,21. 86,13. 121,4. 125,7. 182,13. 321,16. 456,1. hier und da साल्वण. Vgl. मल्ला°.

शाल्वसेनि m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,363 (VP. 193).

शाल्वागिरि (शाल्व + गिरि) m. N. pr. eines *Berges* gaṇa किंशुलुकादि zu P. 6,3,117.

शाल्वायन (von शाल्व) adj.: राजन् *ein Fürst der* Çâlva MBh. 2,591.

शाल्विक m. *ein best. Vogel*, = ऌदूचूड u. s. w. Çabdak. im ÇKDr. (सा°).

शाल्वेय gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97 (von शाल्वा). m. pl. N. pr. eines Volkes P. 4,1,169. MBh. 3,15576. 5,2135. Davon शौल्वेय *ein Angehöriger oder Fürst der* Çâlveja P. 4,1,169. Auch mit स geschrieben.

शाल्वेयक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 4,972. 5,5662.

1. शाव (vgl. शिशु) m. *das Junge eines Thieres* H. 338. Halâj. 2,347. मृगाः सार्धं शावैः Hariv. 15439. सिंह° 9105. Kâm. Nîtis. 7,4. Ragh. 6,3. 18,36. Çâk. 105,14. Spr. 3254. Varâh. Bṛh. S. 104,28. Uttarar. 94,6 (122,12). Mârk. P. 43,54. Râǵa-Tar. 3,112. Sarvadarçanas. 119,21. Vgl. मृग° (auch MBh. 3,16164. R. 3,24,18. Çâk. 51. Bhâg. P. 4,2,12).

2. शाव (von शव) adj. *einem Leichnam angehörig, von einer Leiche herrührend*: कौरी Bhâg. P. 2,3,21. कपाल Hariv. 384. कलेवर Sâv. 5, 61 (श्याव MBh. 3,16809. शाव ed. Bomb., welches Nîlak. ohne alle Noth durch श्याम erklärt). स्वतनूद्भव so v. a. *entseelt* Hariv. 1142 (शौच्य die neuere Ausg.). आशौच Pâr. Gṛhs. 3,10. M. 5,59. 61. fg. 74. Jâǵn. 3,18. n. so v. a. शावमाशौचम् Mârk. P. 32,23. शावशेषास्थिनिचय R. 2,77,22 fehlerhaft für सावशेष°, wie die ed. Bomb. liest.

3. शाव adj. fehlerhaft für श्याव H. 1396, v. l. und sonst.

शावक m. = 1. शाव AK. 2,5,38. कारि° 2,8,2,3. कुरङ्ग° Spr. (II) 1134. मृग° Varâh. Bṛh. S. 48,13. Kaurap. 26. मूषिक° Hit. 113,6. पक्षि° 18,10. 19,19. बक° 111,20. शुक° Spr. 2981. पिक° Râǵa-Tar. 3, 107. मुनि° (°शावक gedr.) *Brahmanenknabe* Verz. d. Oxf. H. 17,b, No. 63, Z. 4 v. u.

शावता f. fehlerhaft für श्यावता Çâṅkh. Sâṅh. 1,7,20.

शावत्व n. nom. abstr. von 1. शाव am Ende eines adj. comp.: द्विजचञ्चु:° der Krähen Varâh. Bṛh. S. 95,6.

शावर sowie die damit zusammengesetzten und davon abgeleiteten Wörter s. u. शाबर u. s. w.

शावसायन m. patron. von शवस् Ind. St. 4,373.

शावस्त, शावस्ति und शावस्ती s. शाबस्त u. s. w.

शाश (von शश) adj. *vom Hasen kommend*: मांस *Hasenfleisch* Jâǵn. 1,258.

शाशक adj. dass.: शाशकं (शशकं die neuere Ausg.) मृगमांसं च Hariv. 7843.

शाशबिन्दव adj. (f. ई) *von* Çaçabindu *stammend*: कुमाराः MBh. 7, 2324. प्रजा 12,7279.

शौशादनक adj. von शशादन gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

शाशिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354. शशिक ed. Bomb.

शाश्वत् m. N. pr. eines Lexicographen Med. Anh. 1 wohl nur fehlerhaft für शाश्वत, das gleichfalls in's Metrum passt.

शाश्वत (von शश्वत् adv.) 1) adj. (f. ई) *stetig, beständig, immerwährend, ununterbrochen, durchgängig, ewig* AK. 3,2,22. 3,4,22,213. Trik. 3,3, 271. H. 1453. Halâj. 1,125. शाश्वतीभ्यः समाभ्यः so v. a. *für immer* VS. 40,8. शाश्वतीः समाः dass. MBh. 1,5945. 3,15634. 12,9192. R. 1,2,18 (= Uttarar. 27,16. ed. Cow. 36,7). 64,20. Bhâg. P. 9,14,19. कृविम् TBr. 2,5,5,2. Seele Kathop. 2,18. सुख 5,12. Çvetâçv. Up. 6,12. M. 4, 232. 6,80. अपां स्थानम् 1,13. मूर्तिर्धर्मस्य 98. वर्णानामाचारः 107. 112. 118. 2,244. 3,146. 4,259. 5,36. 7,2. 43. 8,8. 9,1. 37. 12,123. Bhag. 14, 27. MBh. 1,1166. 4084. 2,2007. 3,16306 (शाश्वती: Sâv. 5,58 fehlerhaft). R. 1,53,12. 60,27. 2,60,21. 85,13. 97,23 (106,24 Gorr.). 100,26 (108, 25 Gorr.). 4,22,14. 36,5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,122. Suçr. 1,3,15. 312,13. Kâm. Nîtis. 4,77. Ragh. 14,14. Çâk. 14,12. Spr. (II) 292. 468, v. l. 1014. (I) 4820. Varâh. Bṛh. S. 43,54. °मन्दिर *einen beständigen Wohnsitz habend* 53,88. Mârk. P. 38,19. 39,8. Bhâg. P. 6,16,51. Prab. 18,6. Pañkat. 100,6. अ° Maitrjup. 1,2. Spr. 5193. Pañkat. 4,16. शाश्वतम् adv. *stets, auf immer* R. Gorr. 2,110,12. 6,101,12. Mâlatîm. 3,5. — 2) m. a) *die Sonne*. — b) Bein. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — c) Bein. Vjâsa's Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Çruta und Vaters des Sudhanvan VP. 4,5,12. — β) eines Lexicographen, Verfassers des Nânârthakoça, Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,114. Verz. d. Oxf. H. 113,b,8. 126,a,21. 162,b,28. 167,a,39. 182,a, No. 414. 183,a,2. 185,b,43. 195,b,7; vgl. शाश्वत्. — 3) f. ई *die Erde* Çabdârthak. bei Wilson. — 4) n. a) *Beständigkeit, Ewigkeit*: तवैतद्धर्मशाश्वतम् MBh. 3,1198. — b) *Himmelsraum* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. पारि°.

शाश्वतत्व (von शाश्वत) n. *Beständigkeit, Ewigkeit* MBh. 12,7565.

शाश्वतिक adj. = शाश्वत Vop. 7,16. fg. H. 1453, Schol. RV. Prât. 13, 4. Nir. 4,6. P. 2,4,9. 6,4,144, Vârtt. 6. Suçr. 1,91,16. Verz. d. Oxf. H. 178,a, No. 404.

शाषसान m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. B. H. No. 1006.

शाष्कुल adj. *Fleisch geniessend* H. 429. Vgl. शौष्कुल.

शाष्कुलिक 1) adj. = शष्कुलीय gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. = शष्कुली भक्तिरस्य 4,3,96, Schol. — 2) n. *eine Menge von* शष्कुली Schol. zu P. 4,2,47 und 39, Vârtt. 3. AK. 3,3,40.

शौष्पक adj. von शष्प gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

शाष्पेय m. N. pr. eines Lehrers gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

शाष्पेयिन् m. pl. *die Schule des* Çâshpeja ebend.

1. शास्, शास्ति (अनुशिष्टौ) Dhâtup. 24,67. du. शिष्टस् P. 6,4,34. Vop. 3,34. 9,36. 3. pl. शासति P. 6,1,6. imper. शाधि 4,35. Vop. 9,8. 36. potent. शिष्यात्, imperf. 3. अशात् P. 8,2,73. 2. अशास् und अशात् 74. vedisch und episch überaus häufig auch शंसति u. s. w.; vedisch शि-

शास 2. pl. (निस्) शशास्. (उद्) शशाधि; शशास, aor. अशिषत् P. 3,1,56. 6,4,34. 8,3,60. Vop. 8,38. 9,36. शासिष्यति; med. s. u. आ, episch auch sonst; शासितुम् (R. Râǵa-Tar. Bhâg. P.) und शास्तुम् (MBh. R.); शासित्वा und शिष्ट्वा, °शिष्य und °शास्य; pass. शिष्यते (शिष्ये häufig fehlerhaft für शिश्ये von शी) und शास्यते; partic. शिष्ट (s. bes.), शासित und शास्त (MBh.). 1) *zurechtweisen, strafen* (mit Worten): बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् ṚV. 1,51,8. शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युम् 131,4. यन्मा पितेवं कितवं शशास 2,29,5. SV. I,4,1,1,6. *züchtigen, strafen* überh. M. 4,175. 8,29. 314. 316 (अशासित्वा). तस्करान् 9,254. 272. 11,31. MBh. 3,14882. 14888. 5,3542. R. 3,55,39. Kâm. Nîtis. 6,6. Bhâg. P. 1,17,16. 18,35. pass. शास्यताम् Hariv. 4754. R. 6,16,85. शासित Hit. 65,18. — 2) *in Zucht —, im Zaum halten*: दण्डः शास्ति प्रजाः सर्वाः Spr. (II) 2688. दोषान्विनयति चान्येषां नात्मानं शास्तुमिच्छति MBh. 11,118. R. 5,76,17. 7,84,12. Bhâg. P. 4,13,42. धर्मं राज्ञा साधु यः शास्ति so v. a. *handhaben* Spr. (II) 3130. सत्यव्रतशासित *im Zaum gehalten* R. 4,6,24. सुशासिता स्त्री Spr. 3266. — 3) *herrschen über, beherrschen*: मनोः प्रजा धर्मेण शासतः MBh. 13,1945. Kathâs. 11,1. शूरसेनान् Hariv. 9110. शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राट् AK. 2,8,1,3. H. 690. भूमिम्, पृथिवीम् u. s. w. MBh. 12,513. Hariv. 14408. R. 2,35,10. 37,27. 29. 5,37,18. Mṛkkh. 178,1. Ragh. 1,30. 10,1. Çâk. 24. Varâh. Bṛh. S. 8,30. 13,3 (= Râǵa-Tar. 1,56). Bṛh. 11,8. Kathâs. 3,77. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 14. Râǵa-Tar. 3,242. 4,7. Bhâg. P. 1,10,3. 16,1. 3,1,20. 13,11. 21,25. 4,12,13. 21,7. 9,16,11. 12,1,9. Bhaṭṭ. 3,53. त्रिनाकम् Bhâg. P. 6,13,16. 8,1,18. अशासत्सकलं जगत् 23,4. पुरीमयोध्याम् R. 1,6,26. तौ पृथग्वसुदाकूले (acc.) शिष्टामुत्तरदक्षिणे Mâlav. 88. राष्ट्रम् Râǵa-Tar. 2,116. अगस्त्यशास्तां दिशम् MBh. 5,4876. राज्यं शास् *als Fürst regieren* MBh. 3,3066. R. 4,8,54. Ragh. 14,85. 19,57. Kathâs. 34,210. 51,65. 54,238. 58,110. 62,166. Râǵa-Tar. 1,353. 7,618. स शास्ति चिरमैश्वर्यम् R. 6,11,10. ohne obj. *regieren*: तस्मिन् शासति भूपतौ Mârk. P. 116,76. — 4) *Jmd einen Befehl ertheilen, Jmd anweisen, als Gebieter zu Jmd reden* MBh. 1,97. R. 2,23,41. 30,38. 32,40 (45 Gorr.). 82,30. 105,8 (wohl शाधि st. शास्ति zu lesen). R. Gorr. 1,30,24. 6,16,85. Ragh. 12,34. 15,79. Kumâras. 6,24. Kathâs. 20,94. Bhâg. P. 3,13,9. 23,27. आकृतुमन्यानशिषत् Bhaṭṭ. 9,68. एकः कर्मसु शिष्यते Prab. 110,13. *anbefehlen*: स्वयं शाधि यज्ञे विधानम् MBh. 14,280. शासित R. 7,108,27. Kathâs. 18,35. — 5) *unterweisen, belehren* Nir. 3,4. ṚV. 3,1,2. 31,1. 8,34,1. 9,102,4. कविं शशासुः कवयो ऽदब्धाः 10,42,12. 52,1. 95,11. नापितं शिष्यात् Âçv. Gṛhj. 1,17,17. Çat. Br. 13,1,6,1. Kâtj. Çr. 6,8,1. शिष्यस्ते ऽहं शाधि माम् Bhag. 2,7. Spr. (II) 720. शास्त्रं न शास्ति दुर्बुद्धिं श्रेयसे चेतराय च (I) 5072. mit doppeltem acc.: माणवकं धर्मं शास्ति Siddh. K. 35,b,2. Spr. 3085. Bhaṭṭ. 6,10. गुरुभिः शिक्षितो ऽपि न शिष्यसे त्वम् (शिक्षितस्त्वम् ed. Bomb.) *lässt dich nicht belehren* Pańkat. 94,20. सर्वशास्त्रेषु सूतस्तु व्यासशासितः Verz. d. Oxf. H. 9,b,15. fg. 15,a,10. Vgl. मातृशासित. — 6) etwa *tadeln, verwerfen*: गावो यच्छासन्वहतुं न धेनवः ṚV. 10,32,4. — 7) = शंस् *preisen*: यो ऽकार्यं कार्यवच्छास्ति Spr. (II) 5386. *verkünden, beichten*: स्वमेनः M. 11,82. *berichten, mittheilen*: तस्मिन्नायोधनं वृत्तं लक्ष्मणायाशिषत् Bhaṭṭ. 6,27. *verkündigen, vorhersagen*: विप्रव्ययं गोहरणं च शास्ति (श्वा) Varâh. Bṛh. S. 89,5. अग्निभयम् 90,5.

— caus. शासयति, अशशासत् P. 7,4,2. Vop. 8,111. 18,1.

— अनु 1) *anweisen, belehren, den Weg zeigen, eine Weisung ertheilen, Verhaltungsmaassregeln geben, instruiren*: यो अञ्जसानुशासति ṚV. 6,54,1. पथेव यन्तावनुशासता रजः 1,139,4. Çat. Br. 11,5,5,7. 14,6,11,1. Maitrjup. 4,1. आचार्यो ऽन्तेवासिनमनुशास्ति Taitt. Up. 1,11,1. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. MBh. 1,3384. 2,1446. 3,11424. अन्वशासत्स पुत्रवद्भरतर्षभान् 11550. 11911. न चानुशिष्याद्राजानमपृच्छन्तम् 4,98. 5,1562. 7,2319. 10,612. 13,7194. R. 2,103,12. 111,19. 25. R. Gorr. 2,23,25. 38,39. 3,71,14. Kumâras. 5,5. Çâk. 71,9. Vikr. 70,13. Bhâg. P. 5,5,15. अथान्वशासन्नकुलम् — आरुह्येमां शमीं वीर धनूंष्येतानि निक्षिप MBh. 4,169. 1318. Hariv. 11244. R. 2,36,24. 81,11. 96,35. R. Gorr. 2,12,23. 61,29. Râǵa-Tar. 4,310. LA. (III) 92,10. अनुशाधि किंकरान् Bhâg. P. 7,8,48. अनुशास्य absol. R. 3,76,37. 5,1,10. Bhâg. P. 4,11,35. 5,5,28. 9,6. *als höher Stehender zu Jmd reden* R. 2,90,15. Vikr. 86,19. fg. mit acc. der Sache *Etwas lehren* Khnop. 3. Verz. d. Oxf. H. 208,a, No. 489. Bhâg. P. 1,5,15. 2,7,21. *angeben*: अनु म एतां भगवो देवतां शाधि यां देवतामुपास्से Kâṭh. Up. 4,2,2. *anbefehlen*: अश्वानां प्रतिपानं च खादनं चैव R. 2,50,33 (47,24 Gorr.). mit doppeltem acc. *Jmd Etwas lehren*: माणवकं धर्ममनुशास्ति P. 1,4,51, Schol. गोपालानन्वशात्केलीन् Vop. 5,6. आरण्यमुपाख्यानं यत्र धर्मो ऽन्वशास्यत MBh. 1,477. Bhâg. P. 5,4,15. अनुजमनुशास्य दर्शनम् R. 2,21,63. *Jmd Etwas anweisen, anbefehlen*: करिष्ये सर्वमेवाहमार्या यदनुशास्ति माम् R. 2,39,27. pass. *gelehrt werden*: लौकिकाः शब्दा अनुशिष्यन्ते Sarvadarçanas. 135,16. 156,10. Sâh. D. 272,15. नानिष्टो ह्यनुशास्यते *wird belehrt* R. 3,14,23. partic. a) अनुशिष्ट α) *belehrt, unterwiesen, angewiesen, instruirt* ṚV. 5,2,8. क्षेत्रविदानुशिष्टः 10,32,7. AV. 19,56,4. Çat. Br. 14,4,2,26. 9,2,1.5. Spr. (II) 491. R. Gorr. 2,27,22. 30,32. 4,45,7. Ragh. 6,59. 13,75. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 304. Râǵa-Tar. 5,400. Mârk. P. 36,1. Daçak. 79,4. Bhâg. P. 3,22,7. अनुशिष्टेन हि भाव्यं पितुः (*vom Vater*) पुत्रेण 5,9,4. 10,12,14. *angeredet* (von einem Gebieter) 6,6,3. mit acc. der Sache: पाणिग्रहणकाले च यत्पुरा पावकान्तरे । अनुशिष्टा जनन्या हि तच्च मे हृदि वर्तते ॥ R. 3,3,8. R. Schl. 2,27,10. — β) *gelehrt, mitgetheilt*: एष धर्मो ऽनुशिष्टो वः M. 6,86. Kumârila bei Müller, SL. 80. Sarvadarçanas. 155,20. सो ऽयत्नेनानुशिष्टार्थः R. 4,31,9. — b) अनुशास्त *belehrt, unterwiesen* MBh. 12,11848. Verz. d. Oxf. H. 11,b,18 v. u. — c) अनुशासित *belehrt* Bhâg. P. 2,5,8. 4,20,17. — 2) *herrschen über, beherrschen*: कुन्तीसपत्नो (so ed. Bomb.) ऽनुशिष्याम् MBh. 5,914. प्रजाः Hariv. 11234. R. 2,106,26. Kathâs. 18,82. 27,55. पुरीजनम् Bhaṭṭ. 20,17. वसुंधराम्, मेदिनीम् u. s. w. MBh. 1,3978. 12,2594. 2828. 14,359. R. 2,110,37 (119,34 Gorr.). Râǵa-Tar. 1,191. 286. Bhâg. P. 5,1,23. राष्ट्रम् MBh. 2,179. अयोध्याम् R. Gorr. 1,80,25. त्रिदिवम् 7,30,50. त्रींल्लोकान् MBh. 13,3904. अगस्त्यगुप्तामाशाम् Hariv. 6391. स्वराज्यम्, राज्यम् MBh. 1,4124. 2,2434. 3,8832. R. 2,106,23. R. Gorr. 1,45,55. 58,6. Kathâs. 49,7. — 3) *bestrafen*: स्वकर्म ख्यापयन्ब्रूयान्मां भवाननुशास्त्विति M. 11,99. — 4) *vollziehen*: तीरितं चानुशिष्टं च यत्र क्वचन यद्भवेत् । कृतं तद्धर्मतो विद्यान्न तद्भूयो निवर्तयेत् ॥ M. 9,233. — 5) *preisen, loben*: ऋषिभिर्यमनुशासन्ति MBh. 13,1084. nach Nîlak. ist अनुशंसन्ति die richtige Lesart. — Vgl. अनुशासन fgg.

— अभ्यनु *angeben, bezeichnen, nennen*: अन्यमभ्यनुशासानि *ich will*

einen Andern bezeichnen (der die Frage zu lösen vermag) Khând. Up. 5,11,3.

— समनु 1) *belehren, Jmd Etwas beibringen;* mit doppeltem acc.: °कर्माणि समनुशिष्टेन भाव्यम् Bhâg. P. 5,9,6. — 2) राज्यम् *das Regiment führen, regieren* MBh. 3,2449.

— अभि 1) *anweisen:* यो गृहाँ अभिशासति ṚV. 6,54,2. — 2) *beherrschen:* उर्वीम् MBh. 13,4582.

— आ 1) med. (ausnahmsweise auch act., z. B. Çat. Br. 14,4,2,33. MBh. 3,12071) *erwünschen, erbitten, erhoffen, erwarten* Dhâtup. 24,12. तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ṚV. 1,24,11. तं त्वा वयमा शास्महे अरातृभ्यः 30,10. दाशुषे वार्याणि 163,13. 165,4. 9,99,5. VS. 21,61. AV. 14,1,42. स्वस्तिम् TBr. 1,4,10,2. TS. 3,5,5,3. Çat. Br. 1,1,2,12. 7,2,11. 8,3,21. दीर्घायुत्वम् 9,2,13. आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम् TBr. 3,6,6,1. Âçv. Çr. 1,9,5. अपयः पितरो देवाः u. s. w. आशासते कुटुम्बिभ्यः *erwünschen, erwarten von* M. 3,80. यो ऽस्माकं नित्यमाशास्ते महत्त्वम् *wünscht* MBh. 3,12430. 5,7137. 6,1555. देवानां कच्चिदाशास्ते प्रसादम् R. 5,33,32. Spr. (II) 190. अथकच्छन्दसाशास्ते Çâk. 51,19. सर्वमस्मिन्वयमाशास्महे 112,3. Uttarar. 5,6 (7,15). Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 124. Bhâg. P. 3,14,25. 21,13. 4,6,6. 20,31. 5,3,13. 18,19. 6,18,25. 7,13,42. 9,4,64. Bhaṭṭ. 5,16. 17,1. आशास्यात्मनः प्रियम् R. 2,6,3 (5,3 Gorr.). आशासित Bhâg. P. 10,78,23. Häufig mit आशिषम् (आशिषः) *einen Wunsch wünschen* Çat. Br. 1,8,1,3.10. 9,2,1.21. TS. 1,5,6,4. 2,6,9,6. Ait. Br. 1,13. 3,38. आत्मने च यजमानेभ्यश्च 4,20. Bhâg. P. 3,23,4. 5,3,8. 8,11. 14,15. 25,5. 26,5. 7,10,4. 11,8,16. Bhaṭṭ. 14,90, v. l. *bittend richten:* सखाय आ शिषामहि (SV. °महे) ब्रह्मेन्द्राय ṚV. 8,24,1. mit acc. der Person *Jmd alles Gute wünschen:* (नृपम्) स्वस्तिभिराशास्यमानं सुप्रीतं शक्रमाङ्गिरसैरिव R. Gorr. 1,70,4. — 2) act. *anweisen, Jmd einen Befehl ertheilen:* रक्षांसि रक्षितुं सीतामाशिषच्च Bhaṭṭ. 6,4. — आशासित Kathâs. 56,70 fehlerhaft für आश्वासित. Vgl. आशास्य (*zu wünschen* MBh. 6,1555 nach der Lesart der ed. Bomb. als n. auch Kumâras. 7,87, wo आशास्यचिन्ता° zu schreiben ist), आशिस्.

— संप्रा MBh. 5,4998 fehlerhaft für संप्र, wie die ed. Bomb. liest.

— उद् *hinaufweisen, — leiten* (zu den Göttern): नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि ṚV. 7,1,20. 25.

— नि *sondern von* (instr.): नि तं शास्मि गार्हपत्येन विद्वान् AV. 12,2,9. *Jmd* (abl.) *entziehen:* नि देवी देवेभ्यो यज्ञमशिषन् TS. 3,5,6,3.

— निस् *verscheuchen:* ओजसा पृथिव्या निःशशा अहिम् ṚV. 1,80,1.

— प्र 1) *unterweisen, belehren, anweisen:* प्र पाकं शास्सि ṚV. 1,31,14. ऋतून्प्रशासद्वि दधौ 95,3. प्र नः शाधि यथा प्रशास्याम: Çat. Br. 11,5,3,4. त्रितं नैशन्त प्र शिषन्त (शिषन्तः Padap. partic.) इष्टये ṚV. 10,115,4. (माम्) कः प्रशासिष्यति पुनस्ताते लोकान्तरं गते R. Gorr. 2,111,17. Bhâg. P. 6,17,13. Bhaṭṭ. 19,19. — 2) *Jmd anweisen* so v. a. *ihm eine Weisung geben, über ihn verfügen:* किं करवामस्ते प्रशाध्यस्मान् MBh. 2,2433. 5,974. 978. R. 1,20,18 (21,17 Gorr.). प्रशाधि यन्मया कार्यम् Mârk. P. 61,47. प्रशास्तु मां यच्च ममास्ति किंचन *verfüge über mich und über Alles was ich besitze* MBh. 4,381. — 3) *bestrafen* MBh. 5,6096. Kathâs. 46,19. प्रशास्य absol. 18,15. — 4) *verfügen über* so v. a. *herrschen über, beherrschen:* पार्थिवान्सर्वान् MBh. 1,6095. महस्यान् 4,225. 5,7261. प्रजाः R. Gorr. 1,70,3. Ragh. 9,1. अधि रिपून् Varâh. Bṛh. S. 104,41. वसुंधराम् u. s. w. MBh. 1,2468.3725.4993 (med.). 3,1368.2024.10283.11929.15102. 5,883 (प्रशास्ता वै पृथिवी येन सर्वा). 12,522. R. 2,18,33. Kathâs. 30,60. Spr. 2790. Râǵa-Tar. 1,332. 4,83. प्रशास्य absol. Spr. (II) 4769. Râǵa-Tar. 1,282. Mârk. P. 25,7. — नगरम् MBh. 3,2494. पितुः पदम् Ragh. 6,76. राज्यम् *regieren* M. 9,66. MBh. 5,5517 (med.). Hariv. 9826 (med.). R. 1,44,60. 2,50,24. 52,24. 90,10. R. Gorr. 2,34,3. 4,8,35. 17,54. 6,2,28. 7,35,19. 99,13. Mârk. P. 18,11. 130,22. प्रशास्य MBh. 3,9913. आत्मा सर्वमिदं प्रशास्ति *leitet, regiert* Çat. Br. 14,7,2,24. 8,8,1. येनेन्द्रत्वं प्रशासितम् *das Amt Indra's verwaltet* R. 7,56,28. सर्वकार्याणि पौरजानपदेषु च *über alle Angelegenheiten entscheiden* 38,1. यच्चदाने प्रशाध्यस्मि so v. a. *darüber bestimmen* MBh. 12,3920. — प्रशास्त Âpast. 1,31,14 fehlerhaft für प्रशस्त. Vgl. प्रशासन fgg., प्रशिष्टि, प्रशिस्, अधिप्रशिष्ट, वरुणप्रशिष्ट.

— संप्र *regieren:* राज्यं संप्रशासेत् (so ed. Bomb.) MBh. 5,4998.

— प्रति, partic. °शिष्ट 1) *abgeschickt, entsandt (mit einem Auftrage)* Trik. 3,3,99. H. 1492. — 3) *verweigert* Trik. — Vgl. 1. प्रतिशासन.

— सम् *anweisen, auffordern* Ait. Br. 2,6. Çat. Br. 3,8,2,4. Pâr. Gṛhj. 2,3. Âçv. Gṛhj. 1,14,6. ब्रूयात्संशिष्याद्वा *er spreche selbst oder heisse sprechen* 3,12,20. *zusammenweisen mit* (instr.): प्रियया वैनौ तन्वा संशास्ति TS. 5,2,4,1. partic. °शासित *belehrt, unterwiesen* Verz. d. Oxf. H. 9,b,16. — Vgl. संशिस्.

2. शास् (= 1. शास्) f. *Gebot:* ते चिद्धि पूर्वीरभि सन्ति शासा ṚV. 7,48,3. शासा मित्रं दुर्धरीतुम् *den kein Verbot* (Anderer) *abhält* 10,20,2. concret *Gebieter:* यः शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति *unter den Herrschern für gewaltig sich haltend* 2,23,12. oder zu 2. शास.

3. शास् s. 1. शस्.

4. शास् = 3. शस्; vgl. उक्थ°.

1. शास (von 1. शास्) m. *Anweisung, Gebot:* रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति ṚV. 1,54,7. अपान्धो अस्य शासं तुरासः 68,9. — Vgl. दुः°, सर्व°.

2. शास (wie oben) m. *Gebieter:* दिव्यं शासमिन्द्रम् ṚV. 3,47,5. शास इत्था महाँ असि 10,152,1. angeblicher Liedverfasser zu diesem Liede ṚV. Anukr.

3. शास (von 1. शस्) m. *Schlachtmesser:* °हस्त Ait. Br. 7,17. Çâṅkh. Çr. 15,25,1. असिं वै शास इत्याचक्षते Çat. Br. 3,8,2,4. 5. 13,2,2,16. Kâtj. Çr. 6,4,11. 16,1,13.

शासक (von 1. शास्) nom. ag. = शास्तर् H. an. 2,200. Med. t. 62. *Gebieter, Herrscher;* s. मही°.

शासन (von 1. शास्) 1) adj. nom. ag. (f. ई) a) *Züchtiger, Bestrafer* H. 10. अरि° R. 2,21,15. पाक° Pańkar. 4,3,137. Vgl. पुर°, स्मर°. — b) *Unterweiser:* शासनी *praeceptrix* ṚV. 1,31,11. शासनं वचः *Lehre* Bhâg. P. 1,8,50. — 2) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *Bestrafung, Züchtigung* H. an. 3,425. Med. n. 141 (शान्ति fehlerhaft für शास्ति; daher bei Wilson die Bed. *devotion, or devotional tranquillity, the government of the passions*). M. 8,316. कुर्वीत शासनम् 9,262. Spr. (II) 2180. शत्रूणाम् Hariv. 7590. कृतपापस्य राजशासनम् Kathâs. 49,59. चिह्निता राजशासनैः *mit den vom Fürsten verhängten Strafen* (u. d. W. nach Kull. anders aufgefasst) M. 10,55. तं विचक्ष्य खलं पुत्रं शासनैर्वि-

विधेर्नृप: Bhâg. P. 4,13,12. — b) *Herrschaft, Regiment* Kâm. Nîtis. 14,12. कुसुमशरासन° Gît. 11,4. शासनं प्रतिगृह्यताम् MBh. 14,2174. नरेश्वरा: शासनमुद्वहन्ति Spr. (II) 1840. स कृत्वा पृथिवीं कृत्स्नां शासने R. 7,67,6. विनम्रेष्वधिरोप्य शासनम् — अखिलदेशराजसु Kathâs. 20,225. सकलभूपालमस्तकन्यस्त° 84,3. अनन्यशासनामुर्वीम् Ragh. 1,30. महनीय° 3,69. व्याप्त° Mârk. P. 116,6. तीव्र° MBh. 12,5230. उग्र° 3,2455. अस्पृष्ट° Bhâg. P. 4,14,3. ऊर्जितचण्ड° 7,4,12. ऊर्जित° Kathâs. 59,59. 97,5. राज्यार्ध° *Herrschaft über* MBh. 1,394. ग्रामशत° Kathâs. 94,110. — c) *der schriftliche Befehl eines Fürsten, Edict, Schenkungsedict* Trik. 2,2,1. H. an. Med. Hâr. 175. शासनं लेखयित्वा Kathâs. 124,62. fgg. Râǵa-Tar. 3,189. fg. शासनं पट्टे सूत्रकारनिवेशितम् Mârk. P. 36,8. राज्ञ: शासनदूषक: Mṛkkh. 155,10. तुलाशासनमानानां कूटकृत् Jâǵn. 2,240. ऊनं वाभ्यधिकं वापि लिखेद्यो राजशासनम् 295. अहं त्वां शासनशतेन योजयिष्यामि Pańkat. 4,25. 5,2. अपहरतु दुराश: शासनं ब्राह्मणानाम् *ein auf den Namen von Brahmanen ausgestelltes Schenkungsedict* Journ. of the Am. Or. S. 7,44. शूद्र° *auf den Namen von* Çûdra Trik. 2,2,1. *Verleihung von Ländereien* H. an. Med. — d) *Anweisung, Geheiss, Gebot, Befehl* AK. 2,8,1,25. H. 277. H. an. Med. उत अग्रस्य शासने रणन्ति ṚV. 3,7,5. Çâṅkh. Br. 13,9. MBh. 3,2277. एतच्छासनमिच्छन् Hariv. 14518. शासनं भर्तुरीप्सव: R. 2,68,20. शासनमाज्ञाय भ्रातु: 32,4. 34,12. 52,70. 58,23. 89,9. 3,51,6. एवं मम शासनम् 7,19,8. न प्राप्तो नृपशासनम् 53,16. यथोक्तं शासनं (*Befehl —, Auftrag seines Fürsten*) वदेत् (दूत:) Kâm. Nîtis. 12,8. (तस्मिन्) मही शासति शासनाङ्कम् Ragh. 18,28. तरुभिरपि देवस्य शासनं प्रमाणीकृतम् Çâk. 78,19. त्वच्छासनं प्रत्यनुरक्ता वयम् Mâlav. 73,14. वाल्ये गुरुशासनवर्तितम् Kathâs. 27,166. Weber, Kṛshṇaǵ. 264. Bhâg. P. 2,9,18. धृतराष्ट्रस्य शासनात् *auf Geheiss, auf Befehl* MBh. 1,421.7165. 3,1727. 2113. 2276. 2281. 2739. 2973. 13,3177. R. 1,1,30 (32 Gorr.). 2,68,6. 82,21. 4,37,12. Ragh. 12,31. Spr. 3292. Râǵa-Tar. 2,116. मूर्ध्नि धृतशांभवशासन: Kathâs. 50,105. मच्छासनं तु पाल्यम् 26,201. कुर्वन्त: शासनं तस्य *dem Befehl gehorchen* MBh. 7,1408. R. 1,64,5. 67,27. 2,21,8. 45,9. 105,37. 7,16,48. Mârk. P. 50,97. तिष्ठेत्तेषां च शासने *gehorche* M. 7,37. MBh. 2,1970. R. 1,52,8. Kâm. Nîtis. 11,51. Çâk. 88,16. Vikr. 155. Mârk. P. 99,24. Bhâg. P. 4,14,19. °वर्तिन् *gehorchend* Kathâs. 148,135. मच्छासनपराङ्मुखो Bhâg. P. 4,17,22. न शासनम् । विकल्पयामानमिच्छामि R. 7,108,15. पित्रोरनुल्लङ्घितशासन: Kathâs. 56,162. Bhâg. P. 5,26,6. 12,1,9. अलङ्घ्य° 4,4,14. °लङ्घन Spr. (II) 1594. अलंत° Râǵa-Tar. 1,99. कुण्ठित° 5,138. — e) *Unterweisung, Belehrung:* कृष्णस्य विदुलापुत्रशासनम् MBh. 1,333. कड्लेतोरीत्वशासनात् *weil der Uebergang in* ई *gelehrt wird* Kâr. zu P. 3,2,139. *Vorschrift, Lehre:* वृद्धानाम् MBh. 3,3038. सताम् Kâm. Nîtis. 6,8. सुहृदामर्थकामानां यो न तिष्ठति शासने *wer nicht den Rath befolgt* Spr. 5280. अर्थ° = अर्थशास्त्र Mallin. zu Naish. 1,5. *Lehre so v. a. Glaube, Religion:* ग्राह्यं सुगतशासनम् Kathâs. 72,95. जिन° Râǵa-Tar. 1,102. शिव° Verz. d. Oxf. H. 238,b,3. — Vgl. कूट°, ताम्र°, दु:°, धर्म°, पाक°, 2. प्रति°, ब्रह्म°, भीम°, मत्स्य°, वस्तु°.

शासनदेवता f. *eine die Befehle eines* Arhant's *ausführende Göttin* H. 46.

शासनदेवी f. dass. Çatr. 1,7.

शासनधर adj. *einen Befehl —, einen Auftrag überbringend;* m. *Bote* Spr. 2297.

शासनवाहक dass. Kâm. Nîtis. 12,8.

शासनहर dass. ÇKDr. und Wilson.

शासनहारक dass. Kâm. Nîtis. 12,3, v. l.

शासनहारिन् dass. Ragh. 3,68.

शासनीय (von 1. शास्) adj. *zu unterweisen, zu belehren* Çâk. 55,18, v. l. गुरो: *von einem Lehrer* Verz. d. Oxf. H. 238,b, N.

शासितर् (wie oben) nom. ag. 1) *Züchtiger, Bestrafer* M. 7,17. पापानाम् MBh. 12,3552. Çâk. 24. Sâj. zu ṚV. 2,23,12. — 2) *Herrscher, Gebieter* Râǵa-Tar. 4,645. भूमितुण्डिक° Kathâs. 48,64. — 3) *Unterweiser, Lehrer* Trik. 3,1,11. M. 11,35. Ragh. 1,92. 5,11. स्वधर्मस्य M. 2,150. पतञ्जलि: कथं योगस्य शासिता Sarvadarçanas. 138,17. fg. — Vgl. शास्तर्.

शासिन् (wie oben) adj. 1) *züchtigend, strafend:* अरि° Hariv. 8846. — 2) *gebietend, herrschend; Herrscher über:* मगधकोसलकेकयशासिनां दुहितर: Ragh. 9,22. — Vgl. भुवन°.

शासुस् (wie oben) n. *Anweisung, Gebot:* अस्य शासुरुभयास: सचन्ते ṚV. 1,60,2. श्रुतं लच्छासुरिव वध्रिमत्या: *als wäre es ein Befehl* 116,13. 10,106,2. कर्णेव शासुरनु हि स्मराथ: 9. — Vgl. दु:शासुस्, wie statt दु:शासु zu lesen ist.

शास्तर् (wie oben) nom. ag. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,94 (शास्तर् und fälschlich शास्तरी). = शासक H. an. 2,200. Med. t. 62. 1) *Züchtiger, Bestrafer* MBh. 2,2128 (= 12,8495. 14,746). Hariv. 9159. 14622. Spr. (II) 2173. Râǵa-Tar. 6,27. Prab. 113,16. Mârk. P. 114,33. उत्पथगामिनाम् Bhâg. P. 1,12,26. 17,9. 18,35. 2,7,38. 4,16,4. — 2) *Gebieter* TS. 5,7,4,4. Maitrjup. 6,8. MBh. 3,14971. Hariv. 11297. R. 4,17,51. त्रैलोक्यस्य 7,59,2,36. दुर्गाणां लोकहर्तृणाम् Râǵa-Tar. 6,176. Prab. 110,15. Mârk. P. 134,27. Bhâg. P. 5,10,24. 6,2,3. 3,4. fgg. 17,11. — 3) *der einen Befehl zu Etwas ertheilt* Bhâg. P. 4,21,25. — 4) *Unterweiser, Lehrer* Trik. 3,1,11. H. 488. MBh. 13,1877. शास्तार: 2471. 14,394. 678. Hariv. 15486. धर्म° Pańkat. 1,10,14. Verz. d. Oxf. H. 187,a, No. 427. देवमनुष्याणाम् Buddha Hiouen-thsang 1,483. — 5) bildliche Bez. *der Strafe* MBh. 12,4428. fg. *des Schwertes* H. ç. 143. — 6) Bez. eines Buddha AK. 1,1,1,9. H. 232. H. an. Med. — Vgl. शासितर्.

शास्ति (wie oben) f. 1) *Bestrafung* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,179. H. an. 3,425. दुष्ट° Mârk. P. 132,20. — 2) *Geheiss, Befehl:* शास्तिं प्राप्यते als Erklärung von शिष्यते *wird angehalten zu* Schol. zu Prab. 110,15.

शास्तृक (von शास्तर्) adj. *vom Lehrer kommend* P. 4,2,104, Vârtt. 22, Schol.

शास्तृत्व n. nom. abstr. von शास्तर् 2) Bhâg. P. 6,3,6.

शास्त्र (von 1. शास्) n. Siddh. K. 249,b,3. 1) *Anweisung, Vorschrift* AK. 3,4,25,181. H. an. 2,462. Med. r. 91. नकि यस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य रण्यति ṚV. 8,33,16. °वर्जित so v. a. *für den es kein Gesetz giebt* Spr. (II) 642. यत्रच्छास्त्र adj. Brahma-P. in LA. (III) 52,13. — 2) *Unterweisung, Belehrung, ein guter Rath:* शास्त्रं न शास्ति दुर्बुद्धिं श्रेयसे चेतराय च Spr. 5072. श्रुत्वा य: सुहृदां शास्त्रं मर्त्यो न प्रतिपद्यते 5092. शास्त्रपथे युक्त: MBh. 13,2171. — 3) *Regel, Leitfaden, Theorie; Lehrbuch,*

Fachwerk, ein wissenschaftliches —, ein kanonisches Werk AK. Trik. 3,2,12. H. an. Med. Halâj. 5,58. °गर्हा Nir. 1,14. ṚV. Prât. 1,13. 16. प्रदेश° 11, 35. fg. 14,25. वर्णात्मगुण° *Lehre von* 13,6. 14, 30. आगम° Siddh. K. zu P. 7,2,15. समास° Schol. zu 1,2,43. इदं शास्त्रं कृत्वा M. 1, 58. fg. 102. 104. 118. fg. मानवं 12,126. गुह्यतम Bhag. 15,20. सर्वशास्त्रविशारद M. 7,63. MBh. 5,5970. R. 1,1,16. सुहृच्छास्त्र 2,75,26. Suçr. 1, 4,1. 13,9. 14,7. 89,3. 128,5. 147,11. आगमो हि शास्त्रमुच्यते 18. शास्त्रेष्वकुण्ठिता बुद्धिः Ragh. 1, 19. अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम्। सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः॥ Spr. (II) 332. उशना वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद बृहस्पतिः 1319. शास्त्रमार्गानुसारिन् 1828. यः शास्त्रमूचे (गौतमः) 4875. विद्या शास्त्रस्य (I) 2801. शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः 2980. ज्योतिषमागमशास्त्रम् Varâh. Bṛh. S. 9,7. 50,10. 79,1. बहुशास्त्रवेत्तर् 69,14. °वर्त्मभिः Bhâg. P. 3,32,33. °दान Verz. d. B. H. No. 1218. शास्त्राण्यधीत्य Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,24. Spr. 2979. शास्त्रं नाधिगतम् (II) 3836. Hit. 4,12. असच्छास्त्राधिगमन M. 11,65. शास्त्राभ्यास Verz. d. Oxf. H. 85,*a*, 19. शास्त्रानुष्ठान Hit. 4, 12. fg. तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः AK. 1,1,5,5. पाशुपत° Sarvadarçanas. 74,7. 80, 6. गान्धर्व° 78,2. नाट्य° 3. प्रत्यभिज्ञा° 90, 17. शास्त्रेषु लोकेषु च Verz. d. Oxf. H. 195,*a*, 6. Bhâg. P. 7,13,45. अनन्तशास्त्रं बहुलाश्च विद्याः Spr. (II) 245. काव्यशास्त्रविनोद 1744. शास्त्राणि निगमाश्च वैदिकाः M. 4,19. वेदे च शास्त्रे च Spr. 4918. पुराणेषु, स्मृतिषु, चतुर्वेदेषु, शास्त्रेषु, सर्वाध्यात्मविद्यासु Weber, Râmat. Up. 361. ऋग्यजुः सामाथर्वा च भारतं पाञ्चरात्रकम्। मूलरामायणं चैव शास्त्रमित्यभिधीयते॥ यच्चानुकूलमेतस्य तच्च शास्त्रं प्रकीर्तितम्। अतो ऽन्यो ग्रन्थविस्तारो नैव शास्त्रं कुवर्त्म तत्॥ Skanda-P. in Sarvadarçanas. 72,14. fgg. so v. a. *Gelehrsamkeit:* °शीलसमं मन्ये धन्यतरं तु तम् Mârk. P. 20, 24. Spr. (II) 5827. — Vgl. अर्थ° (auch Jâćñ. 2,21. सकलार्थशास्त्रसार Pańkat. Pr. 3), उच्छास्त्रवर्तिन्, कल्प°, ज्ञान°, ज्योतिः°, तर्क°, धर्म°, नय°, नीति°, प्रशस्ति°, मङ्गला°, मध्यान्तविभाग°, मद्य°, मन्त्र°, मोक्ष°, यज्ञ°, यथाशास्त्रम्, योगशास्त्र, रत्न°, राग°, लिङ्ग°, वेद°, शकुन°, शत°, शब्द°, शिल्प°, रूप°, हेतु°.

शास्त्रकार m. *Verfasser einer Lehre, eines Lehrbuchs* u. s. w. Varâh. Bṛh. S. 53,16.

शास्त्रकृत् m. dass. Siddh. K. zu P. 3,2,89. Bhâg. P. 1,10,22. Vedântas. (Allah.) No. 142. = ऋषि, आचार्य Trik. 3,2,12.

शास्त्रगञ्ज m. N. pr. eines Papageien Kathâs. 59,28.

शास्त्रगण्ड m. = प्रघटाविद् Trik. 3,1,7. — Vgl. क्षात्त्रगण्ड.

1. शास्त्रचक्षुस् n. *das Auge der Lehrbücher*, Bez. *der Grammatik* Çabdârthak. bei Wilson.

2. शास्त्रचक्षुस् adj. *der die Lehrbücher zu Augen hat:* नृप Kâm. Nîtis. 14,5.

शास्त्रचारण adj. = शास्त्रदर्शिन् Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रचिन्तक m. *ein Gelehrter* MBh. 3,17395.

शास्त्रचौर m. *der auf eine unrechtmässige Weise in den Besitz einer Lehre* u. s. w. *gelangt* Mârk. P. S. 659, Çl. 10.

शास्त्रज्ञ adj. *mit den Lehrbüchern vertraut, gelehrt, Fachmann:* अनियुक्तो नियुक्तो वा शास्त्रज्ञो वक्तुमर्हति Nârada im Vjavahârat. nach ÇKDr. Spr. 2556. 2978. 3353. Varâh. Bṛh. S. 43,51. 49,8. 53,21. Weber, Ǵjot. 94. केवल° *ein blosser Theoretiker* Suçr. 1, 12,10.

शास्त्रतत्त्वज्ञ adj. *ein Lehrbuch aus dem Grunde kennend;* m. *ein Astrolog* Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रतस् (von शास्त्र) adv. *nach Vorschrift, nach den vorgeschriebenen Regeln* M. 9,252. MBh. 3,2634. R. 1,13,7. Suçr. 1,236,15. AK. 2,7,30.

शास्त्रत्व n. nom. abstr. zu शास्त्र 3): पूर्वोत्तरमीमांसयोरेकशास्त्रत्वम् Sarvadarçanas. 56,20. fg.

शास्त्रदर्पण m. Titel eines Werkes, = शारीरक° Hall 91.

शास्त्रदर्शन n. *das Erwähntwerden in einem Fachwerke:* °दर्शनात् = शास्त्रतस् MBh. 14,2700.

शास्त्रदर्शिन् adj. = शास्त्रज्ञ Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रदीपिका f. Titel verschiedener Werke Colebr. Misc. Ess. 1, 298. fg. Verz. d. B. H. No. 601. Verz. d. Oxf. H. 220,*a*, No. 526. Hall 173. 181. 193. °क्रोड 178. °प्रकाश 177. fg. 183. °प्रभा 174. °प्रवेश 178. °लोक (d. i. आलोक) 177. °व्याख्या 178.

शास्त्रदृष्ट adj. *in den Lehrbüchern erwähnt, — vorgeschrieben, vorschriftmässig, regelrecht:* हेतु M. 8,3. कर्मन् R. 1,60,2. विधि 2,56,19. 4,25,32. Spr. 2912. Bhâg. P. 8,16,50. धर्म R. 2,61,23. वर्त्मन् Spr. (II) 1479. शास्त्रदृष्टमाह Mâlav. 9,13.

शास्त्रदृष्टि m. *Astrolog* Mârk. P. 109,39.

शास्त्रनेत्र adj. = शास्त्रचक्षुस्; von Çiva Çiv.

शास्त्रबुद्धि f. *Gelehrsamkeit* R. 5,48,8. 90,17.

शास्त्रमति adj. *geschult, gelehrt, Fachmann* Kâm. Nîtis. 4,59.

शास्त्रमाला f. Titel eines Werkes Hall 188. °वृत्ति ebend.

शास्त्रवत् (von शास्त्र) adv. = शास्त्रतस् MBh. 3,2053. Spr. 3041, v. l.

शास्त्रविद् adj. = शास्त्रज्ञ AK. 3,1,6. H. 345. Halâj. 2,244. M. 7,54. Varâh. Bṛh. 17,3.

शास्त्रशिल्पिन् (von शास्त्र + शिल्प) adj. *mit den Wissenschaften und Künsten vertraut;* m. pl. Bez. der Kaçmîra Trik. 2,1,8.

शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रह m. Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 1, 337. Hall 153. Notices of Skt Mss. 35.

शास्त्रावर्तलिपि f. Bez. *einer best. Schrift* Lalit. ed. Calc. 144,7.

शास्त्रित adj. von शास्त्र gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

शास्त्रिन् (von शास्त्र) 1) adj. *gelehrt, Gelehrter, Fachmann* Verz. d. Oxf. H. 215,*a*, No. 517. Journ. of the Am. Or. S. 6, 520, q. सतत° so v. a. *stets studirend* R. 4,23,6. — 2) *ein* Buddha (vgl. शास्तर्) Vaić. bei Mallin. zu Çiç. 15,92.

शास्त्रीय (wie eben) adj. *der Theorie —, den Lehrbüchern angehörig, darin gelehrt, theoretisch* (Gegens. लौकिक) Sâh. D. 310,13. fgg. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 26. fg. zu Bṛh. Âr. Up. S. 268 (das erste Mal fälschlich अशास्त्रीय). Windischmann, Sankara 98. Kull. zu M. 2,5. 9,305. Siddh. K. zu P. 4,2,112. Schol. zu 4,2,53. Davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu 2,37. 8,304.

शास्य (von 1. शास्) adj. 1) *zu züchtigen, zu bestrafen* M. 8,191. अ° MBh. 5,3542. — 2) *im Zaum zu halten, zu regieren:* सुशास्या ह्यभवन् जनाः MBh. 12,9577. — 3) *anzuweisen:* अग्निपित्रे मनवे शास्यो भूः ṚV. 1, 189,7. — MBh. 12,2691 fehlerhaft für शस्य, wie die ed. Bomb. liest.

शाह m. 1) = شاه in नेम°, फतिह°, भीम°. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: शाहदेश Râǵa-Tar. 6,230.

शाहि m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 4,143. 5,154. 231. fg. 6,

177. 7,47. fgg.

शाह्नेय wohl = صاحب Râǵa-Tar. 8,3331.

शाह्नाम = شاه نامه Verz. d. B. H. No. 306.

शि wetzen, schärfen s. 2. शा.

शिंश m. ein best. Baum: शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिंशवृत्तफलं यथा MBh. 1,2191. °फल Nigh. Pr.

शिंशपा f. *Dalbergia Sisu* (ein schöner und starker Baum) AK. 2,4, 2,43. Trik. 2,4,22. 3,3,338. Ratnam. 208. R̥V. 3,53,19. AV. 20,129,7. Kauç. 8. 34. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. न्यग्रोधादि zu 2,80. पलाशादि zu 3,141. MBh. 3,11575. 14,1172. R. 2,91,49 (100,43 Gorr.). 3,79,36. 5,16,46. 47. 49. Suçr. 1,183,15. 2,73,15. 74,16. 175,4. 432,10. °कषाय 78,13. °सार 2,416,14. Varâh. Bṛh. S. 54,105. 79,2. 12. 15. Kathâs. 70, 58. 75,47. Bhâg. P. 9, 10, 30. Sarvadarçanas. 8, 2. 5. Pańkat. 240, 24. Schiefner, Lebensb. 289 (59). Aus metrischen Rücksichten शिंशप m. MBh. 2,343. Pańkar. 1,6,17. शिशपा R. 5, 39, 23. fehlerhaft शिंशिपा Vet. in LA. (III) 4,1. 2. 5. 10. Çuk. ebend. 34,12. — Vgl. कपिल°, कु°, शांशप fgg.

शिंशपास्थल n. s. शांशपास्थल.

शिंशिपा s. u. शिंशपा.

शिंशुमार m. TS. Prât. 16, 26. von Sâj. durch ग्राह (vgl. शिशुमार) erklärt: रेवद्वाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता R̥V. 1,116,18. TS. 5,5,11,1. Nach Çânt. 3,15, v. l. auch शिंशुमार.

शिंह्न = शिङ्घ्; s. उच्छिंह्नन, उपशिंह्नन.

शिंहाण n. 1) *Rotz* H. 632. an. 3,230. Hâr. 194. — 2) *Eisenrost* AK. 2,9,99. H. 1038. H. an. — 3) *Glasgefäss* H. an. — Wird auch सिंहाण und सिंहान geschrieben; vgl. शिङ्घाण.

शिकम् indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

शिकु adj. *schlaff, energielos* Trik. 3,1,11.

शिक्यं Uṇâdis. 5,16 (parox.). Çânt. 4,8. n. *Schlinge, an welcher getragen wird, Tragband; an Schnüren hängendes Gefäss, — Wagschale* (geflochten oder von Zeug) AK. 2,10,30. 3,4,3,29. H. 364. Halâj. 4,73. मौञ्ज ved. P. 4,3,151, Schol. — AV. 9,3,6. TS. 5,2,4,2. 3. 6,9,1 (Comm. II,27). षडुद्याम 1,10,5. Çat. Br. 5,5,4,28. 6,7,1,16. °पाशं 2,4. 3,8. Kâtj. Çr. 16,5,2. स° 7. 17,1,21. Âçv. Gṛhj. 2,1,2. Hariv. 3479. 15522. 15533. R. Gorr. 2,37,5. Verz. d. Oxf. H. 269,a,33. 42. Bhâg. P. 10, 8,30. 12,5. 13,7. Varâh. Bṛh. S. 26,6. याम्ये शिक्ये काञ्चनं संनिवेश्यम् 7. Mit. 145, 20. fgg. (Z. d. d. m. G. 9,666). zur Aufbewahrung von Wasser Suçr. 1, 171,20. शिक्या f. Çabdar. im ÇKDr. शिक्य n. = वस्त्रविकार (!) Vop. 26, 20, v. l. — Vgl. शैक्य und शिच्.

शिक्यक n. dass.: °वस्त्र (worin das zu Tragende liegt) Varâh. Bṛh. S. 26,6.

शिक्यवत् (von शिक्य) adj. *mit einem Tragband versehen* Kâtj. Çr. 16,5,5.

शिक्याकृत adj. unverständlich in der Stelle तस्यैष मारुतो गणः स एति शिक्याकृतः AV. 13,4,8.

शिक्यित (von शिक्य) adj. *an einem Tragband hängend* u. s. w. AK. 3,2,39.

शिक्व (von 1. शक्) adj. *kunstfertig:* यद्वा शिक्वाः परावधीतद्दा कृस्तेन वास्या (वाश्या) AV. 10,6,3.

शिक्वन् (wie oben) adj. dass.: रथो न यातः शिक्वभिः (= रश्मिभिः Sâj.) कृतः R̥V. 1,141,8. स शुक्रेभिः शिक्वभी (= तेजोभिः Sâj.) रेवदस्मे दीदाय 2,35,4. TS. 2,5,12,2. — Vgl. शक्वन्.

शिक्वस् (wie oben) adj. *vermögend, wirksam, mächtig;* = शक्त Sâj. Bez. der Rudra R̥V. 5,32,16. 54,4. यन्ती वृष्णि शिक्वसः 6,2,9. 10,92,9.

1. शिक्ष् (desid. von 1. शक्) P. 7,4,54. 1) act. *versuchen, unternehmen:* शक्नोत्येव यच्छिक्षति TS. 2,6,2,6. AV. 6,114,2. 3. — 2) med. (act. nur aus metrischen Rücksichten) P. 1,3,21, Vârtt. 3. Vop. 19,9. 12. Dhâtup. 16,4 (विद्योपादाने). *lernen, einüben;* mit acc. der Sache und abl. der Person (st. dessen auch सकाशात् mit gen. der Person): यत्र नार्युपच्यवं शिक्षते R̥V. 1,28,3. शाक्त, शिक्षमाण *Lehrer, Schüler* 7,103,5. इमां धियं शिक्षमाणस्य सं शिंशाधि 8,42,3. सकाशादग्रजन्मनः। स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन् M. 2,20. कथं द्रोणात् — सर्वाण्यस्त्राण्यशिक्षत MBh. 1,6326. 2, 128. शिक्षस्व बुद्धिं स्थविराणां सकाशात् 2126. 4,1537. Ragh. 3,31. Çâk. 23. Spr. (II) 694. 2183. (I) 2494. 5006. Kathâs. 25,119. 113, 23. Mârk. P. 27,17. अशिशिक्ष Bhaṭṭ. 15,87. शिक्षमाण R. Gorr. 1,80,10. शिक्षाण MBh. 3,12048. शिक्षितुम् Çâṅkh. Br. 7,6 in Ind. St. 1,153, N. शिक्षित्वा Kathâs. 35,90. 38,60. 66. act.: शिक्षेत् Çat. Br. 14,8,2,4 (ohne Noth). MBh. 1,5520. 3,12020. Spr. (II) 4654. (I) 3252. Bhâg. P. 7,5,22. 11,3, 22. 33. mit einem loc. *sich üben in:* विद्यासु शिक्षते P. 1,3,21, Vârtt. 3, Schol. वीणासु शिक्षते Kathâs. 106,13. pass. *erlernt werden:* लोकयात्रा शिक्ष्यतामिति Kathâs. 6,52. शिक्षित *erlernt:* अशिक्षितनयः (so ist zu lesen) सिंहः Kâm. Nîtis. 11,30. मया सुतीर्थादभिनयविद्या सुशिक्षिता Mâlav. 14,16. Spr. (II) 3006. रोद्धुं शिक्षितमादरेण ललितम् 4649. (I) 2835. 5307. Kathâs. 7,27. 12,91. 16,31. 18,150. 20,158. fg. 37,73. सख्या (wohl सख्याः zu lesen) शिक्षिततन्मन्त्रा 120. Hit. II,154. Râǵa-Tar. 5,8. Bhâg. P. 1,7,44. 2,9,28. 8,6,30. शिक्षितायुध adj. Halâj. 2,218. गिर् *eine geübte Stimme* Spr. 3206, v. l. (vgl. Varâh. Bṛh. S. 74,7).

— caus. शिक्षयति (ganz ausnahmsweise med.) *lehren, belehren, unterrichten;* mit acc. der Person: स्मारये त्वां न शिक्षये R. 3,13,21. 6,90,8. को मां शिक्षयति Kathâs. 6,53. 11,18. 40, 6 (शिक्षयसि zu lesen). 57, 60. Râǵa-Tar. 3,121. Daçak. 75,11 (अशिक्षयं zu lesen). Bhâg. P. 8,1,16. मूढबुद्धिः प्रभुश्चाप्युत्थानेन शिक्ष्यते Kathâs. 60,74. mit acc. der Sache MBh. 1,5099. Spr. (II) 2801. (I) 2990. Daçak. 70, 5. Bhâg. P. 9,10,53. mit doppeltem acc. M. 2,69. Jâǵń. 1,15. MBh. 1, 5238. 4, 56. 309. Kathâs. 6, 145. fg. 12,28. 34,162. 37,113. 40,34. 61,168. Râǵa-Tar. 4,51. mit acc. der Person und loc. der Sache MBh. 1,5289. प्रजा धर्मेषु Bhâg. P. 4,21, 23. mit acc. der Person und infin.: यथा मां शिक्षयत्येष वीणां वादयितुम् Kathâs. 49,32. mit acc. der Sache und gen. der Person: कतमां लिपिं मे शिक्षयिष्यसि Lalit. ed. Calc. 143,16. partic. शिक्षित 1) adj. *gelehrt, unterrichtet* (von Personen): गुरुभिः Pańkat. 94,20. गुरु° Spr. (II) 4074. Kathâs. 33,5. mit acc. der Sache: शाठ्यमशिक्षितो यः Çâk. 121. सा यावन्ति पदान्यलीकवचनैरालीजनैः शिक्षिता Spr. 3244. लिपिं गणितमेव च Kathâs. 6,32. 29, 17. mit infin.: वक्तुं श्रोतुमशिक्षितः AK. 3,1,38. mit loc. der Sache: गजाश्वरथचर्यासु Kâm. Nîtis. 18,32. अस्त्रेषु Kathâs. 42,79. विद्यासु सर्वासु 56,9. 72,66. 124,104. क्वचित् Râǵa-Tar. 5,133. mit der Ergänzung comp.: अस्त्र° MBh. 1,5270. ohne alle nähere Bestimmung AK. 3,1,4. 4,26,206. H. 342. Halâj. 2,180. 316 (in Waffenübungen). VS. 28,15. Spr. (II) 2812. (I) 3069. Çâk. 2. अ° Kathâs. 32,87. Daçak. 70,6. Râǵa-Tar. 4,265 (ein

Pford), सु° MBh. 4,29. R. 1,22,25. Râǵa-Tar. 5,199. — 2) n. *das Unterrichten, Lehren:* ग्रर्थः क्रियाम्भवता (subj.) शिक्षितेन स्तब्धप्रमत्तस्य (obj.) Bhâg. P. 5,10,14.

— ग्रनु *lernen, erlernen,* mit acc. der Sache und gen. oder abl. der Person; med. Bhâg. P. 5,4,8. act. 4,14,12. 8,1,22. 11,7,35. fg. ग्रनुशिक्षित *gelernt, erlernt* Uttarar. 48,17 (63,2). Bhâg. P. 6,7,24. 8,3,1. गुर्वनुशिक्षित *vom Lehrer* 7,8,1. Vgl. ग्रनुशिक्षिन्. — caus. *belehren* MBh. 1,5761 (°शिक्षय). Bhâg. P. 10,64,31. *Jmd* (gen.) *Etwas* (acc.) *lehren* 5,6,6.

— ग्रभि caus. *Etwas* (acc.) *lehren* MBh. 1,8033. mit doppeltem acc. Hariv. 4910.

— ग्रा s. ग्राशिक्षा. ग्राशिक्षित Kâm. Nîtis. 11,30 fehlerhaft für ग्रशिक्षित.

— उप 1) *versuchen, unternehmen:* पुनः पुनः प्रतीसारमुपशिक्षेतैव Çâṅkh. Br. 23,5. — 2) *lernen, erlernen, erforschen:* शेषं कृत्स्नाड्डपशिक्षस्व MBh. 13, 7353. उपशिक्षस्व्कास्त्राणि 3,1790. उपशिक्षाम ते वृत्तं सदैव न च शक्नुमः 12,483. समाधिनोपशिक्षेशे ब्रह्मलोकं सनातनम् 13,4818. इतिकृत्यमुपशिक्ष *erforsche, erfahre* Bhâg. P. 3,23,11. उपशिक्ष्य 5,6,10. उपशिक्षितुम् MBh. 12,9706. एवं मयास्त्राण्युपशिक्षितानि शक्रात् *erlernt von* 3,11914. स्वात्मोपशिक्षित *durch sich selbst* Bhâg. P. 11,9,24. — 3) med. *lehren,* mit acc. der Sache und gen. der Person Bhâg. P. 5,5,28. — Vgl. उपशिक्षा. — caus. *belehren,* mit acc. der Person Bhâg. P. 5,4,18. *lehren,* mit acc. der Sache und gen. der Person 13. उपशिक्षित *belehrt:* पित्रा 9,16,1. *gelehrt, mitgetheilt* (eine Kenntniss): गुरुभिरात्मने 7,5,53. सद्रुपशिक्षित *gelehrt von* 5,3,5. वार्ष्णेयेन भवेन्नूनं विद्या नैवोपशिक्षिता MBh. 3,2887.

— सम् caus. *lehren,* mit doppeltem acc. Bhâg. P. 5,9,4. Verz. d. Oxf. H. 140,a, No. 280.

2. शिक्ष् (desid. von 2. शक्), शिक्षति (auch med.) 1) act. *helfen wollen, helfen:* शिक्षा शचीवस्तवं नः शचीभिः R̥V. 1,62,12. 8,2,15. यज्ञायं शिक्ष गृणते सखिभ्यः 3,30,15. 6,20,10. 27,5. 31,4. 7,32,26. 83,8. युगाय विप्र उपराय शिक्षन् 87,4. यस्तं ग्रादित्य शिक्षति व्रतेन *sich gefällig erweisen* 3,59,2. — 2) act. *mittheilen wollen, schenken:* वस्वः R̥V. 1,27,5. यस्तुभ्यं दाशाच्चो वा ते शिक्षात् 68,6. 81,2. ग्रा भरतं शिक्षतम् 109,7. ग्रकूपारः 112, 19. 7,27,2. 32,19. 8,14,2. यज्ञम् AV. 6,114,2. 3. 122,2. यस्मै त्वं दानाय शिक्षसि Vâlakh. 3,6. — 3) act. *Jmd* (acc.) *beschenken wollen mit* (instr.): स देवापिं शिक्षन् राष्ट्रेण Nir. 2,10. Çâṅkh. Br. 30,6. — 4) *Jmd* (acc.) *seine Dienste anbieten, in Jmdes Dienst treten:* शिक्षस्वैनं नमस्वैनम् MBh. 3,1200.

— ग्रा *Etwas* (gen.) *mittheilen:* रायः R̥V. 8,81,9. *beschenken wollen mit* (instr.): यज्ञैः TBr. 2,4,4,9.

— उप 1) *an sich ziehen, anlocken, einladen:* देवेंद्रे न (statt देवेंद्रेन) गामुप शिक्षा सखायम् R̥V. 10,42,2. 95,17. इन्द्रं धीतिभिः 3,52,6. 1,173, 10. देवान्नसा 5,40,8. उपं शिक्षापतस्थुषः 9,19,6. येना संगच्छा उप मा स शिक्षात् AV. 7,12,1. 11,8,17. TBr. 2,3,2,2 (= स्वीकरु Comm.). Pañćav. Br. 10,12,2. 14,2,3. 5. — 2) med. *Jmd* (acc.) *seine Dienste anbieten, in Jmdes Dienste treten, sich Jmd zur Verfügung stellen* MBh. 12,1355. 14,257. 15,369. °शिक्षितुम् 14,149. ग्रग्निं (so ed. Bomb.) दीप्तमिवासीदे द्राजानमुपशिक्षितः (mit act. Bed.) 12,3082.

— प्रति *anlocken, einladen:* नरः प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः R̥V. 10,29,5.

— वि *etwa vertheilen:* सखे वि शिक्ष R̥V. 4,35,3. — Vgl. विशिक्षु.

1. शिक्षक (von शिक्षा) adj. *ein Kenner der Çikshâ* gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61.

2. शिक्षक (vom caus. von 1. शिक्ष्) nom. ag. *Lehrer* Mâlav. 15. हस्ति° *Abrichter von Elephanten* MBh. 8,1768.

शिक्षण (wie oben) n. *das Belehren, Unterweisen:* युद्धमार्गे Kâm. Nîtis. 13,41. नर्तर्य° Bhâg. P. 5,19,5.

शिक्षणीय (wie oben) adj. *zu lehren, zu unterweisen;* mit dem acc. der Sache: पत्रावली चेतश्छिक्षणीया त्वया Kathâs. 34,92.

शिक्षा (von 1. शिक्ष्) f. gaṇa कृत्वादि zu P. 4,4,62. 1) *Kenntniss, Kunst, Fertigkeit, Geschicklichkeit* Bhâg. P. 2,7,46. न दर्शयेयुः स्वां शिक्षाम् MBh. 1,5314. ग्रसियुद्धे u. s. w. 5520. नानाशिक्षासु बोधिताः 4356. 3,12585. Hariv. 7507. 12154. शिक्षया *kunstgerecht* 5096. 5111. 5624. 6869. R. 6,76,40. instr. pl. dass. MBh. 6,1765. ग्रामशिक्षाश्च (so ed. Bomb.) R. 2,65,8. ग्रभूच्च वधः प्रणिपातशिक्षया Raghu. 3,25. 9,63. ग्रश्व° *die Kunst mit Pferden umzugehen* MBh. 4,63. गज° 1,4355. नाग° 5, 5209. रूप° 14,2319. हस्ति° Mṛkkh. 1,15. क्रम° MBh. 1,2885. न्याय° 67. Spr. (II) 5815. — 2) *Unterricht, Unterweisung, Vorschrift, Lehre;* = क्रिया AK. 3,4,24,158. = उपदेशन Sâh. D. 503. — Çâṅkh. Br. 12,6. Taitt. Up. §. 42. यस्य शिक्षामुपासते MBh. 8,327. शिक्षार्थम् MBh. 13,4991 (nach der Lesart der ed. Bomb., fehlerhaft शिष्टार्थम् ed. Calc.). R. 4,54,7. Râǵa-Tar. 2,118. Bhâg. P. 4,22,59. °दण्ड *eine als Lehre dienende Strafe* 26,21. 7,5,53. Sarvadarçanas. 35,8. ललिताभिनयस्य Mâlav. 67. वीणायां गणशर्माणं शिक्षारम्भमकारयत् Kathâs. 49,47. हृदये कुशलैर्विभिर्विशिक्षिता। शिक्षा Spr. (II.) 2802. यौगंधरायणप्राप्तशिक्षा adj. Kathâs. 33,12. दत्तशिक्षा (adj.) वासवदत्तया 19. दत्तकर्तव्यशिक्षा adj. 61,194. इत्यादिशिक्षां दद्यात् Z. d. d. m. G. 14,571,15. राज्यारम्भे ऽनुक्रमेण भीमादेवेन धीमता। उक्ते शुभावहे शिक्षे द्वे स मल्लवदस्मरत्॥ Râǵa-Tar. 8,45. यच्छिक्षया *durch deren Unterweisung* Spr. (II) 4676. Bhâg. P. 1,5,36. — 3) *die Lehre von den grammatischen Elementen,* eine Hilfswissenschaft zum Veda und Titel besonderer Schriften, Einleitung zu Nir. S. XVI. TS. Prât. S. 435. AK. 1,1,5,4. H. 250. VS. Prât. 1,29. Muṇḍ. Up. 1,1,5. gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. ऋगयनादि zu 3,73. Ind. St. 1,13. 16. 2,211. fg. 3,260. fg. 4,118. 125. 345. fgg. 8,192. 10,433. Hariv. 1049. 1304. VP. 284. Comm. zu TS. Prât. 1, 1 u. s. w. Lalit. ed. Calc. 179,4. Verz. d. B. H. 370. fgg. Verz. d. Oxf. H. 386,a, No. 502. fg. °सूत्र 169,a,14. — 4) *Bignonia indica* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. मनः°, रूप°, रत्न°, वर्ण°, शस्त्र°, शैक्ष.

शिक्षाकार m. *Verfasser einer Çikshâ* Comm. zu TS. Prât. 1,1. 21, 15. शिक्षाकार Bez. Vjâsa's Çabdam. im ÇKDr.

शिक्षाक्षर (शिक्षा + ग्र°) 1) n. *ein nach den Vorschriften der Çikshâ richtig ausgesprochener Laut:* मत्तैः °समन्वितैः R. 1,13,8 (18 Gorr.). °समायुक्त R. Gorr. 2,100,19. — 2) adj. *richtig ausgesprochen nach den Vorschriften der Çikshâ:* °मल्लविद्ध MBh. 3,904. — Vgl. शिक्षास्वर.

शिक्षाचार (शिक्षा + ग्रा°) adj. *kunstgerecht —, der Vorschrift gemäss sich betragend:* भित्तु Râǵa-Tar. 3,12.

शिक्षानर adj. wohl *Männern helfend* oder *mittheilend:* Indra R̥V. 1,53,2. 4,20,3.

शिक्षापत्त्र n. Titel einer Schrift Hall 151.

शिक्षापद n. *Vorschrift* Burnouf, Intr. 304. 630. Lot. de la b.l. 444. fgg. Vjutp. 162. °प्रज्ञप्ति (ein Theil des Vinaja) 213.

शिक्षावन्त् (von शिक्षा) adj. 1) *kenntnissreich:* द्विज Hariv. 14061. — 2) *belehrend:* कथा Kathâs. 63,195.

शिक्षावल्ली f. Titel des 1ten Theils der Taitt. Up. Ind. St. 2,207. 394.

शिक्षाविधि m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,10.

शिक्षासमुच्चय m. Titel einer Schrift Târan. 233. Wassiljew 208.

शिक्षास्वर m. = शिक्षाक्षर 1) R. 2,91,22.

शिक्षित 1) adj. s. u. 1. शिक्ष् simpl. u. caus. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers; vgl. शैक्षित.

शिक्षिताक्षर (शिक्षित + अ°) adj. *der das Lesen und Schreiben erlernt hat* Râga-Tar. 5,78. 469. m. *Schüler* Trik. 2,7,4.

शिक्षु (von 2. शिक्ष्) adj. *mittheilsam, hilfreich:* उत शिंक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः (gewiss शिक्षो) ṚV. 3,19,3. यस्मै त्वमिन्द्र शिक्षो शिक्षसि दाशुषे Vâlakh. 4,8.

शिख (von शिखा) m. N. pr. eines Schlangendämons: शिखानुशिखौ नेष्टापोतारौ Pańkav. Br. 25,15 in Ind. St. 1,35.

शिखक m. = लेखक Uṇâdivṛ. im Sańkshiptas. nach ÇKDr.

शिखण्ड m. Siddh. K. 249,b,1 v. u. 1) *Haarstrang, — büschel* Trik. 3,3,17. H. an. 3,187. Med. ḍ. 37. pl. TS. 7,3,16,2. चतुः° adj. TBr. 1,2,1,27. 3,7,6,4 (चतुःकपर्द ṚV. 10,114,3). अभितः पुच्छकाण्डं शिखण्डास्थे Çat. Br. 4,5,2,5. TS. 5,7,13,1. मनोज्ञशितिकण्ठशिखण्डचूड adj. Pańkar. 3,5,7. कीर्ण° Daçak. 59,14. 60,5. — 2) *Pfauenschwanz* AK. 2,5,31. Trik. H. an. Med. Halâj. 2,87. Vikr. 81. — 3) wohl *eine best. Pflanze:* वृत्रस्य रुधिराच्चैव शिखण्डाः पार्थ जज्ञिरे। द्विजातिभिरभक्ष्यास्ते MBh. 12,10202. — शिखण्डी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Vgl. नील°.

शिखण्डक 1) m. a) = शिखण्ड 1) AK. 2,6,2,47. H. 572. Ragh. 11,6 (am Ende eines adj. comp.). Uttarar. 82,4 (105,4). Çâk. 59,17 (im Prâkrit). — b) = शिखण्ड 2) H. 1320. Gît. 2,3. 12,23. — 2) f. शिखण्डिका = शिखण्ड 1) H. 571. Halâj. 2,377.

शिखण्डिक (von शिखण्ड) m. *Hahn* H. 1325.

शिखण्डित (wie oben) n. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑–⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8,377.

शिखण्डिन् (von शिखण्ड) 1) adj. *einen Haarbusch tragend, cirratus:* Gandharva AV. 4,37,7. Rudra-Çiva 11,2,12. Muir, ST. 4,305,6. 7. MBh. 13,1145. R. 7,23,4,36. Vishṇu-Kṛshṇa MBh. 12,1511. 13,6983. fem. MBh. 4,1195 (= मयूरपिच्छालंकारवती Nilak.). 12,8150. शिखण्डिन्यौ अप्सरसौ काश्यप्यौ Verfasserinnen von ṚV. 9,104. auch AV. 4,37,2 ist vielleicht शिखण्डिनीः voc. zu lesen. — 2) m. a) ein Name Çiva's und als solcher Bez. *best. erlöster Seelen* (bei den Çaiva) Sarvadarçanas. 86,2. — b) *Pfau* Trik. 3,3,265. H. an. 3,126 (wenn man चित्रमेखले st. चित्रामखले liest). Med. n. 213. Halâj. 2,86. Jâgń. 3,272. Mṛkkh. 84,21. Spr. (II) 4067. Ragh. 1,29. Kumâras. 1,15. Uttarar. 50,13 (65,9). Gît. 12,23. Kathâs. 114,132. Mârk. P. 27,17. 31,37. Bhâg. P. 4,11,3. 8,15,20. गृह° Mṛkkh. 76,3. Spr. (II) 2352. — c) *Pfauenschwanz* H. an. Med. — d) *Hahn* H. an. — e) *Pfeil* H. an. — f) *Abrus precatorius Lin.* und *gelber Jasmin* Râgan. im ÇKDr. — g) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Jâgńasena Kaush. Br. 7,4 in Ind. St. 2,308.

ein Ṛshi H. an. (wenn man ऋषि st. वर्षि liest; Wilson nach ders. Aut. = चित्रशिखण्डिन्). Verz. d. Oxf. H. 53,a,16. ein Sohn Drupada's, der den Bhîshma erschlug; wird als Mädchen (daher auch शिखण्डिनी genannt) geboren und von einem Jaksha in einen Knaben verwandelt; nach einer anderen Sage nur einfach für einen Knaben von der Mutter ausgegeben. Trik. H. an. Med. MBh. 1,525. 2453. 2761. 6323. 3,594. 4,2352. 5,5100. 5942. fgg. 13,7783. fgg. 14,1781. N. pr. eines Brahmanen Lalit. 301. — h) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 53,a,18. — 3) f. शिखण्डिनी a) *Pfauhenne* MBh. 3,11583. — b) *Abrus precatorius Lin.* Med. Ratnam. 33. *Jasminum auriculatum* Med. Ratnam. 174. — c) N. pr. einer Tochter Drupada's, die in einen Knaben verwandelt oder für einen Knaben ausgegeben wird, MBh. 5,7407. 7421. fgg. 7456. fgg. N. pr. der Gattin Antardhâna's Hariv. 82. VP. 106. Bhâg. P. 4,24,3. — Vgl. चित्रशिखण्डिन् und शैखण्ड fgg.

शिखण्डिमन्त् (von शिखण्डिन्) adj. *reich an Pfauen* Kumâras. 5,7.

शिखर (von शिखा) gaṇa अश्मादि zu P. 4,2,80. 1) adj. *spitzig, zackig:* केशैरालैर्दशनैः शिखरैः Kathâs. 45,235. °दशना Megh. 80 (nach einem Schol. *Zähne wie Jasminknospen habend*). शिखरमुत्पलम् = कर्कटशृङ्गी Ausu. 95. Vgl. शिखरिन्. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10. a) *Spitze eines Berges* AK. 2,3,4. Trik. 3,3,374. H. 1032. H. an. 3,610. fg. Med. r. 227. fg. Halâj. 2,11. गिरि° Çâńkh. Br. 26,1. उत्तम Ind. St. 2,194. MBh. 1,1185. 3,2441. Hariv. 6937. R. 2,33,26. 56,10. 69,3. 94,4. 3,61,3. 68,13. 4,1,9. 8,5. 5,87,8 (masc.). 6,83,42 (masc.). Kumâras. 5,7. Megh. 18. 75. Çâk. 167. Vikr. 10,6. Spr. (II) 1193. 4564. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 16,35. 24,2. Kathâs. 18,395. 22,224. 31,28. Râga-Tar. 4,166. Verz. d. Oxf. H. 52,b,11. fg. Bhâg. P. 5,16,17. Çuk. in LA. (III) 32,17. Pańkat. 120,9. वल्मीक° 9,7. eines Baumes AK. 2,4,2,12. Trik. 2,3,2. 3,3,374. H. 1121. H. an. Med. Halâj. 2,26. Hariv. 6956. R. 3,79,2. 22. Spr. (II) 1312. 4929. Varâh. Bṛh. S. 28,8. *Giebel, Zinne* oder *Thurm* (eines Palastes, eines Tempels u. s. w.) R. 2,33,3. R. Gorr. 1,5,13. 2,37,15. 6,104,10. Spr. (II) 2161. Varâh. Bṛh. S. 56,24. 27. Kathâs. 114,19. Prab. 79,12. Bhâg. P. 1,10,16. 3,23,13. 4,9,56. पृष्ठ° *ein berghoher Rücken* (eines Elephanten) Spr. (II) 1324. पुच्छ° *äusserste Spitze des Schwanzes* (beim Fisch) Verz. d. Oxf. H. 129,a, No. 232. दशन° *Zahnspitze* Gît. 1,7. धनस्य Râga-Tar. 3,77. अंश° MBh. 1,1412. 13,836. वीचि° Varâh. Bṛh. S. 27,1. ज्वलन° 2. *ein spitzer Gegenstand* z. B. ein Nagel Çâńkh. Çr. 14,22,9. — b) *das Sträuben der Härchen am Körper* (s. पुलक) Trik. 3,3,374. H. an. Med. — c) *ein Rubinstückchen von der Farbe eines reifen Granatkerns* (पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यशकल) diess. — d) *Achselgrube* Trik. Med. wohl eher *Achsel;* vgl. बाहु°, भुज°. — 3) m. *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. 202,a,6. — 4) n. *Gewürznelke* Ausu. 77. — 5) n. Bez. *eines best. mythischen Geschosses* (अस्त्र) R. 1,29,11. — 6) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,48. — 7) f. आ a) *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Çabdak. im ÇKDr. — b) N. *einer best. mythischen Keule* (गदा) R. 1,29,8. — Vgl. त्रि°, बाहु° (Hariv. 4205), भुज°, वज्र°, वैडूर्य°, शेखर.

शिखरवासिनी f. Bez. der Durgâ (*auf Berggipfeln wohnend*) Trik. 1,

1,51. H. ç. 60 (सिखर° die Hdschr.).

शिखराद्रि m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,6, wenn त्रिकूटः शि° gelesen wird.

शिखरिन् (von शिखर) 1) adj. *mit Spitzen* —, *mit Zacken versehen, spitzig:* गिरि R. 3,55,44. Zähne MBh. 1,2991. R. 3,52,27. Suçr. 2, 166,11. प्रसूतिशूतानां शिखरिणी (zugleich Bez. *des Metrums*) Git. 2,20. — 2) m. *a*) *Berg* AK. 2,3,1. 3,4,18,109. H. 1027. an. 3,425. Med. n. 212. Halâj. 2,10. Maitrjup. 1,4. Bhag. 10,23. MBh. 5,2486. Megh. 13. Ragh. 9,12. 22. Spr. (II) 1095. (I) 2519. 2731. Varâh. Bṛh. S. 24,2. 104, 8 (mit Anspielung auf das Metrum शिखरिणी). Râǵa-Tar. 2,164. Khandom. 89 (als fem. N. *des Metrums*). Çuk. in LA. (III) 32,15. Vgl. कनक°, तुषार°. — *b*) N. pr. eines Berges (वर्षधर) H. 947, Schol. Çatr. 1,294. — *c*) *Festung* H. an. — *d*) *Baum* AK. 3,4,18,109. H. 1114. H. an. Med. Halâj. 2,22. — *e*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Achyranthes aspera* H. an. Med. Ratnam. 40. *Andropogon bicolor Roxb., Schmarotzerpflanze,* und = कर्कटशृङ्गी Râǵan. im ÇKDr. — *f*) *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *g*) *ein best. Stelzvogel* (कोयष्टि) H. 1338. H. an. Halâj. 2,94. — 3) f. शिखरिणी *a*) *Härchenreihe* (रोमाली, रोमावली [so in Med. zu lesen]) H. an. 4,89. Med. n. 109. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Jasminum Zambac* Med. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Çabdač. im ÇKDr. *eine Art Weinstock* oder *Weintraube* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *eine Perle von Weib* Med. — *d*) *gekäste Milch mit Zucker und Gewürz* H. 404. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 145,*a*, No. 305, Çl. 1 (zugleich Bez. *des Metrums*). im Prâkrit Vikr. 42,7. — *e*) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ – – – – –, ⏑⏑⏑⏑⏑ – – ⏑⏑⏑ – H. an. Med. Çrut. 40. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XII,1). Ind. St. 8,393. Khandom. 89 (zugleich m. *Berg*). Git. 2,20 (zugleich adj.). Verz. d. Oxf. H. 145,*a*, No. 305, Çl. 1 (zugleich in der Bed. *d*).

शिखरेशलिङ्ग n. N. eines Liñga auf dem Kailâsa Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,26.

शिखा Uṇâdis. 5,24 (oxyt.). f. am Ende eines adj. comp. als स्वाङ्ग f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,1,56. f. शिखी (!) gaṇa बह्वादि zu 45. 1) *Strähne* —, *Strang von Haaren, Haarbusch* AK. 2,6,2,48. 3,37. fg. Trik. 3,3,52. H. 571. an. 2,27. Med. kh. 6. 7. Halâj. 2,377. 398. Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 6,2. Çâçvata in Verz. d. Oxf. H. 182,*a*, 33. Çat. Br. 1,3,3,5. Gobh. 3,4,19. प्रचलशिखाः (so zu lesen) *mit aufgelösten Haaren* Âçv. Gṛhj. 4,2,9. शिखां विमुञ्चति 1,7,16. Kauç. 29. Ind. St. 2,174. 178. R. 1, 31,16. Vikr. 127. Çiç. 4,50. Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,13. 269,*a*, 34. Kathâs. 27,19. Bhâg. P. 2,7,13 (die ed. Bomb. liest शिखां, was durch शिखायां = मूर्ध्नि erklärt wird). 3,22,25. 5,2,9. 6,8,7. 9,13. Pañkat. 121,3. क्षुरमात्रं कृत्वा शिखाम् MBh. 5,5445. अर्धकामः शिखां राजा कुर्याद्गर्दभरोमभिः 12, 4359. °वितत Hariv. 4811. शिखाभिर्मुक्ताभिः 3598. निर्मुक्ता शिखाम् Kathâs. 5,118. बन्धनीया 119. °बन्धन Verz. d. B. H. No. 1022. स्रग्दामपूरितशिख MBh. 1,5974. °पाश Bhar. Nâṭjaç. 20,13. सुशिखासमुन्नयं Bhâg. P. 3,20,36. लम्बशिख Hariv. 2298. 14305. पञ्चशिख MBh. 10,275. यो शिखां मुञ्चते शवस्य त्रिशिताशना: Hariv. 15266. — 2) *Pfauenkamm* AK. 2,5,31. H. an. Med. Halâj. 2,87. Vaiǵ. und Çâçvata a. a. O. शिखोद्भेदो बर्हिणाम् MBh. 12,10262. Hariv. 10558. — 3) *Flamme* AK. 1,1,1,52. 3,4,2,20. H. 1102. H. an. Med. Halâj. 1,65. Vaiǵ. und Çâçvata a. a. O. अग्नेः MBh. 3,11904. अग्निशिखः शिखी 4,1710. Hariv. 12293. R. 2,94,21. 3,49,34. शिखापि दीप्तशिखरस्य वह्नेः 53,60. Ṛt. 2,28. Ragh. 17, 34. Spr. (II) 1519. 2447 (सुशिख). Çiç. 13,7. Bhâg. P. 4,28,44. 8,7,15. 32. शतह्रदा° R. 3,34,7. प्रदलितशिखो दुतभुक् Varâh. Bṛh. S. 43,32. दीप° 82,5. Mṛkkh. 48,11. Kumâras. 1,28. Spr. (II) 2121. 4945. Bhâg. P. 5,14,3. — 4) *Strahl* AK. 3,4,2,20. H. an. स्फुरदलशिखाजाल Kathâs. 21,85. मणि° Kumâras. 2,38. — 5) *Zweig* (शाखा) H. 1119. H. an. Med. Vaiǵ. und Çâçvata a. a. O. — 6) *eine faserige Wurzel* (शिफा; शिखा in Med. Druckfehler) H. an. Med. Çâçvata a. a. O. — 7) *Jussiaea repens Lin.* H. an. Med. — 8) *Spitze* überh. Trik. H. an. Med. Vaiǵ. und Çâçvata a. a. O. eines Pfeiles Maitrjup. 6,24. eines Baumes Kir. 6,2. eines Sternes, Kometen Varâh. Bṛh. S. 6,10. 11,10. 12. 15. 18. 33, 43. 50. eines Diadems 49,5. शिरीषपुष्पस्य (= केसर Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 16, 48. चामर° Çâk. 8. सटा° Bhâg. P. 3,13,45. जिह्वा द्विशिखा 10,16, 25. वल्कल° *Saum* Çâk. 14. — 9) *Kopf* Halâj. 5,43. — 10) *Brustwarze* (vgl. स्तन°) Halâj. 2,371. — 11) *Fussspitze* Med. — 12) Bez. *eines best. Theiles eines Spruches* (*der Haarbusch des als Fürsten gedachten Spruches*) Ind. St. 9,91. fg. Weber, Râmat. Up. 303. Verz. d. B. H. 91 (36). — 13) *der beste in seiner Art* H. an. — 14) N. *verschiedener Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,155 (IV,1). 156 (24). 165 (VI,12). Ind. St. 8,319. fgg. 362. fg. 419. — 15) *Liebesfieber* (स्मरज्वर) Çabdar. im ÇKDr. — 16) in मन्त्र° R. 5,12,22 fehlerhaft für शाला. — Vgl. अग्निशिख, अग्निशिखा (*Flamme* auch MBh. 3,2398, 15683. Spr. (II) 2310. Sarvadarçanas. 40, 16. 19), अवर्च°, उच्छिख (*hellstrahlend* Uttarar. 50,12 = ed. Cowell 65,8), क्रमशिखा, त्रिशिख (adj. भ्रुकुटी MBh. 3,1354. 13,862 [mit der ed. Bomb. त्रिशिखां zu lesen]. Hariv. 10215. *dreiflammig* 12292), दीपशिखा (in der ersten Bed. auch Ragh. 6,67. दीपशिखोद्भव *von einer Lampenflamme herrührend:* अञ्जन Suçr. 2,333,20), धूमशिख, पञ्च°, बहु°, वज्र°, भर्मशिखा, मयूर°, यमशिख, योगशिखा, रूप°, वरशिख, वह्नि°, चित्र-चिकुला, विशिख, शैलशिखा, श्वेतशिख, स्तनशिखा, शैव und शिखापश्चि.

शिखाकन्द n. = गृञ्जन n. Râǵan. im ÇKDr.

शिखाघटत् und °ट्त (शिखा-घट-+ ट्°) adj. P. 5,4,145, Schol.

शिखाचल Trik. 2,5,26 fehlerhaft für शिखावल.

शिखाजट adj. *einen Haarbusch tragend:* मुण्ड, जटिल, शिखाजट M. 2,219.

शिखाण्डक m. = शिखण्ड 1) H. 572.

शिखातरु m. *Lampengestell* Trik. 2,6,43. H. an. 4,64. Med. t. 61. Hâr. 65.

शिखादामन् n. Megh. 89 wird von den Comm. durch चूडामणि, शिखामाल्य, शिरोमाल्य und माला erklärt.

शिखाधर m. 1) *Pfau* Çabdam. im ÇKDr. — 2) N. pr. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,22.

शिखाधार m. *Pfau* Çabdar. im ÇKDr.

शिखापति m. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184,*a*,11.

शिखाबन्ध m. *Haarschopf* Viutp. 120.

शिखाभरण n. *Kopfschmuck, Diadem* Vikr. 124.

शिखामणि m. *ein auf dem Scheitel getragenes Juwel* Ragh. 6,33. Vikr.

129. KATHÂS. 22,224. Am Ende eines comp. in übertr. Bed. so v. a. *eine Perle von —, die Krone von —, der* oder *das Beste in seiner Art:* लोकनाथ° BHÂG. P. 3,15,4. 10,83,5. 11,26,9. RÂGA-TAR. 1,154. वेदान्त° HALL 100. — Vgl. शशि°.

शिखामूल n. = शिखाकन्द RÂGAN. in ÇKDR.

शिखावत् (von शिखा) 1) adj. gaṇa बलादि zu P. 5,2,136. *flammend, brennend:* दीप P. 5,2,96, Schol. *mit einer Spitze versehen:* केतवः शिखावन्ति ज्योतींषि KULL. zu M. 1,38. — 2) m. *a) Feuer* AK. 1,1,1,50. — *b) ein Komet* oder *der niedersteigende Knoten* ÇABDAR. im ÇKDR. — c) N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. eines Muni MBH. 2,109. — 3) f. शिखावती *Sanseviera Roxburghiana Schult.* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. शैखावत.

शिखावर m. *Brodfruchtbaum* (पनस) ÇABDAM. im ÇKDR.

शिखावर्त m. N. pr. eines Jaksha MBH. 2,398.

शिखावल (von शिखा) P. 4,2,89. 5,2,113. m. *Pfau* AK. 2,5,30. TRIK. 2,5,26 (शिखाचल gedr.). H. 1319, Schol. HALÂJ. 2,86. LA. (III) 91,2. KÂVJÂD. 3,24.

शिखावली in वह्नि° Spr. (II) 340. 2497 zu zerlegen in वह्निशिखा + आवली.

शिखावृक्ष m. = शिखातरु *Lampengestell* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

शिखावृद्धि f. = कायिका वृद्धिः ÇKDR. nach der SMṚTI.

शिखि m. 1) aus metrischen Rücksichten st. शिखिन् *Pfau* HARIV. 8787. — 2) N. pr. des Indra unter Manu Tâmasa MÂRK. P. 74,58. शिखिन् VP. 3,1,17. — 3) ein N. des Liebesgottes H. ç. 77.

शिखिकण्ठ (शिखिन् + कण्ठ) n. *blauer Vitriol* RATNAM. im ÇKDR.

शिखिग्रीव n. dass. AK. 2,9,101. H. 1052.

शिखिता (von शिखिन्) f. *der Zustand eines Pfauen* KATHÂS. 71,303.

शिखितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,39.

शिखिदिश् (शिखिन् + दिश्) f. Agni's *Weltgegend* d. i. *Südost* VARÂH. BṚH. S. 95,4.

शिखिध्वज (शिखिन् + ध्वज) 1) m. *a) Rauch (das Erkennungszeichen des Feuers)* TRIK. 1,1,70. HÂR. 109. — *b)* ein N. Kârttikeja's ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,32. — शिखिध्वजोपाख्यान 354,a,38.

शिखिन् (von शिखा) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. बलादि zu 136. VOP. 7,30. *a) einen Haarbusch tragend* TRIK. 3,3,264. H. an. 2, 287. fg. MED. n. 142. GṚHJAS. 2,52. जटी शिखी मुण्डी TATTVAS. 19. AV. 19,22,15. MBH. 4,1639. 7,9504. 13,1171. 2277. 3694. HARIV. 10594. 11866. R. 3,52,9. Verz. d. Oxf. H. 148,a, No. 318. 268,b,20. GAUḌAP. zu SÂṂKHJAK. 22. — *b) auf der Höhe der Wissenschaft stehend:* अग्नेरिव शिखा चान्या यस्य ज्ञानमयी शिखा। स शिखीत्युच्यते विद्वान् BRAHMOPANISHAD in Ind. St. 1,383, N. 1. m. *ein Brahman* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) m. *a) Pfau* AK. 2,5,30. 3,4,28,109. H. 14. 1319. H. an. MED. HALÂJ. 2,86. ṚV. PRÂT. 13,20. JÂǴN. 3,324. MBH. 3,2858. 4,191. 6,71. R. 2,56,9. SUÇR. 1,107,8. VIKR. 41. ÇIÇ. 4,50. Spr. (II) 164. 2575. 5051. (I) 2832. VARÂH. BṚH. S. 3,28. 24,19. 34,4. 48,6. 68,115. KATHÂS. 14,18. RÂGA-TAR. 3,335. शिखिपुच्छ ÇABDAR. im ÇKDR. — *b) Hahn* TRIK. H. an. MED. — *c) Ardea nivea* TRIK. 2,5,24. — *d) Stier* H. an. MED. — *e) Pferd* H. an. — *f) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 3,4,28,109. H. 1099. H. an. MED. HÂR. 162. HALÂJ. 1,62. GṚHJAS. 1,6. JÂǴN. 3,127. MBH. 1,932. 2,434. 1147. 3,547. 4,1710. 5,1308. 12,8536. R. 2,98,8. 3,55,11. 6,86,84. MṚKKH. 85,8. RAGH. 19,54. ÇIÇ. 15,7. VARÂH. BṚH. S. 5,60. 9,44. 11,11. 43,65. 53,43. 51. 119. BṚH. 2,6. तेजस्य शान्त्रशिखिनः शमनाय यातु UTTARAR. 110,19 (149,14). Spr. (II) 355. 2488. 4812. (I) 2486. Gît. 7,40. त्रैवर्ग° Verz. d. Oxf. H. 129,a,14. PAÑKAR. 3,7,19. — *g)* Bez. *der Zahl drei* (wegen der *drei heiligen Feuer*) VARÂH. BṚH. S. 77,33. 98,1. BṚH. 1,18. LAGHUǴ. 1,21 in Ind. St. 2,282. — *h) Lampe* ÇKDR. und WILSON. — *i)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Carpopogon pruriens* RATNAM. im ÇKDR. *Trigonella foenum graecum* und = सितावर RÂGAN. im ÇKDR. — *k) Komet* H. 122. H. an. MED. HALÂJ. 1,49. VARÂH. BṚH. S. 3,11. 11,4. 14,27. 12,5. 21. 47,12. 14 (Spr. 2649). fg. vielleicht *der niedersteigende Knoten* 20,6. BṚH. 2,3. JOGAJÂTRÂ 1,12. 3,20; vgl. Ind. St. 10,199. 210. fg. शिखिचार *Kometenlauf* als Titel eines Buches oder Abschnittes VARÂH. BṚH. 11,1. — *l) Berg* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *m) Pfeil* H. an. MED. — *n) Baum* dies. — *o)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBH. 5,3628. — β) des Indra unter Manu Tâmasa VP. 3,1,17. शिखि MÂRK. P. शिबि WILSON, VP. — γ) des 2ten Buddha H. 236. LALIT. ed. Calc. 5,22. WILSON, Sel. Works 1,290. 2,5. 8. 13. BURNOUF, Intr. 222. 317 (शिकिन् gedr.). 533. Lot. de la b. l. 503. — δ) eines Brahman (der Gott) Lot. de la b. l. 3. 106. — 3) f. शिखिनी *a) Pfauhenne* R. 3,79,14. — *b) eine best. Staude,* = मयूरशिखा RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. रत्न°, शरच्छिखिन्, शैखिन.

शिखिन्धन (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,b, N. 1.

शिखिप्रिय m. *eine Art Judendorn* (*Pfauen lieb*), = लघुबदर RÂGAN. im ÇKDR.

शिखिमण्डल m. *Crataeva Roxburghii R. Br.* ÇABDAR. im ÇKDR.

शिखिमोदा f. *eine best. Pflanze,* = अजमोदा RÂGAN. im ÇKDR.

शिखियूप m. *eine Antilopenart* (शीकारिन्) RÂGAN. im ÇKDR.

शिखिवर्धक m. *Benincasa cerifera Sav.* ÇABDAR. im ÇKDR.

शिखिवासस् m. N. pr. eines Berges VP. 2,2,27.

शिखिवाहन m. ein N. Kârttikeja's (*auf einem Pfaue reitend*) AK. 1,1,1,35. H. 208.

शिखिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* GÂRUḌA-P. 129 im ÇKDR.

शिग्रु UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,102 (oxyt.). m. 1) pl. N. pr. eines Volkes ṚV. 7,18,19. sg. N. pr. eines Mannes gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. गोपवनादि zu 2,4,67. — 2) *Moringa pterygosperma Gaertn., horse radish tree* AINSL. 1,175. Blätter und Blüthen dienen als Gemüse. AK. 2,4,2,11. H. 1134. an. 2,463. MED. r. 91. gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,3,164. JÂǴN. 1,171. SUÇR. 1,59,8. 132,5. 145,5. 157,10. 182,16. 217,5. 2,66,2. 286,21. VÂGBH. 6,107. etwa *der Same dieser Pflanze:* शिग्रुभिर्नवनीतमिश्रैः प्रदेग्धि KAUÇ. 29. अङ्गारकपाले शिग्रुशर्करा जुहोति 38. — 3) *Gemüse* überh. AK. 2,9,34. H. an. MED. — Vgl. कृष्ण°, गुड°, नील°, मधु°, रक्त° und शैग्रव.

शिग्रुक 1) m. = शिग्रु 2) M. 6,14. — 2) n. *Gemüse* überh. H. 1184.

शिग्रुज n. *der Same von Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,9,110.

शिग्रुबीज n. dass. ÇABDAK. im ÇKDR.

शिङ्ख्, शिङ्खति (गत्यर्थ) DHÂTUP. 5,31.

शिङ्घ m. N. pr. eines Mannes Târan. 87. fg.

शिङ्घाम्बिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall 158.

शिङ्गि, वलिशिङ्गन: शिङ्गीनि कोश्याभ्याम् VS. 39, 8. Die Stelle ist schon in der Construction fehlerhaft. Dafür steht ग्रैविष्टनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम् TS. 1,4,36,4. die Comm. wissen nichts zu erklären.

शिङ्घ्, शिङ्घति beriechen (घ्राणो) Dhâtup. 5, 57. शिङ्घित = घ्रात Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिंघ्.

— उद् s. उच्छिङ्घन.

— उप küssen (die Nase nähern; vgl. घ्रा): (तम्) शिरस्युपशिशिङ्घ Bhatt. 14, 52. उपशिङ्घित 17, 95.

शिङ्घाण n. = शिङ्घाण Rotz Çabdar. im ÇKDr. (सि° geschr.).

शिङ्घाण Uggval. zu Uṇâdis. 3, 83. 1) Rotz, m. H. 632. n. Med. n. 81. Viçva bei Uggval. — 2) n. Eisenrost Med. Viçva. — 3) n. Glasgefäss Trik. 2,9,9. Med. Hâr. 127. Viçva. — शिङ्घाण: फेनपिण्डोऽरो नक्रोतय पिच्छिल: Vikramâditjakoça bei Uggval. कुरण्डवृद्धौ सिङ्घाणशोटौ (lies °क्षेटौ) Trik. 2,6,16. — Vgl. शिंघाण.

शिङ्घाणक Rotz, m. H. 632, Schol. n. Çabdar. im ÇKDr. Schleim Trik. 3,3,95. m. Uggval. zu Uṇâdis. 3, 83. = पात्रटीर H. an. 4, 270. शिङ्घाणिका f. Rotz oder Speichel Âpast. 1,16,14, v. l. (सि°, शृ°, शृङ्घाणिका). Wird auch सि° geschrieben.

शिङ्घिनी (von शिङ्घ्) f. Nase H. 581. Halâj. 2, 366. Auch सि° geschr.

शिच् (nom. शिक्) f. = शिक्य Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10, 9, 8. 12, 2. 13, 9. Netz 7, 2, 52. 11, 7, 66. 71.

शिञ्ज्, शिङ्क्ते Dhâtup. 24, 17 (अव्यक्ते शब्दे). einen schrillen Laut von sich geben, klingen, schwirren Nir. 2, 9. 9, 18. अयं स शिङ्क्ते येन गौरभीवृता ṚV. 1, 164, 29. वेवेव शिङ्क्ते विततादि धन्वं ज्या 6, 75, 3. घण्टा: शिशिञ्जिरे दीर्घम् Bhatt. 14, 4. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा Râga-Tar. 1, 247. Gît. 11, 23 (wo mit der v. l. शिञ्जानमञ्जु° zu lesen ist). शिञ्जानभ्रमर Bhatt. 22, 27. partic. act.: मञ्जुशिञ्जत्पदाङ्ग Bhâg. P. 3, 23, 15. °कलानूपुर 10, 53, 52. शिञ्जद्वलय Megh. 77. शिञ्जित 1) adj. einen schrillen Laut von sich gebend u. s. w.: मनोज्ञ मदशिञ्जितै: Hariv. 4994. शिञ्जिताङ्गदभूषणा 2631. वर्मन् Ragh. 4, 56 (nach der Lesart der ed. Calc. neutr.). मधशिञ्जितमेखला: 9, 36 (45). — 2) n. nom. act. AK. 1, 1, 6, 2. H. 1405. कृपशिञ्जितनिर्घोष R. 2, 40, 19. बंहितै: शिञ्जितैर्भूमि: खुरनेमिस्वनैरपि MBh. 7, 1557. नूपुराणां शिञ्जितै: 13, 3782. Hariv. 4649. R. 1, 9, 17 (15 Gorr.; das Versmaass verlangt घाशिञ्जित, welches Gildemeister am Rande einer Hdschr. gefunden hat). Vikr. 93. Bhâg. P. 8, 8, 18. 9, 47. Pańkar. 3, 12, 9. — शिञ्जायते (अस्फुटध्वनी) Vop. in Dhâtup. 34, 44. Die Bomb. Ausgg. haben stets सि.

— आ, partic. आशिञ्जित klingend: °नूपुर Kumâras. 3, 26. n. Geklingel R. 1, 9, 17 (15 Gorr.) nach der richtigen Lesart; s. d. simpl.

— परि umschwirren: (पत्रिभ्य:) भ्रमरै: परिशिञ्जिता: R. 4, 48, 10.

— वि zwitschern: विशिञ्जानपतत्रिसंघ Bhatt. 3, 36.

— सम् = simpl.: वडवा: Çat. Br. 13, 2, 2, 2. — caus. klingend zusammenstossen Çat. Br. 11, 4, 2, 2.

शिञ्जा (von शिञ्ज्) f. 1) Geklingel Çabdar. im ÇKDr. — 2) Bogensehne H. 776.

शिञ्जार m. N. pr. eines Mannes ṚV. 8, 5, 25. 10, 40, 7.

शिञ्जाश्वत्थ n. sg. copulative Zusammensetzung mit Vorstellung der Glieder gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31. शिञ्जास्थ v. l.

शिञ्जिन् (von शिञ्ज्) 1) adj. klingend u. s. w. — 2) f. शिञ्जिनी a) Bogensehne AK. 2, 8, 2, 53. Halâj. 2, 309. 5, 79. Spr. (II) 1087. — b) Sinus eines Bogens Gaṇit. Tripraçn. 58. Golâdhj. Tripraçn. 36. — c) ein klingender Fussring H. 666. Halâj. 2, 406. — Vgl. शिति°, सर°.

शिट्, शेटति = सिट् Dhâtup. 9, 12 (अनादरे).

शिण्डाकी f. eine scharfe Sauce aus Senf, Rettig, Reismehl u. s. w. Bhâvapr. 5.

1. शित partic. s. u. 1. शा.

2. शित partic. s. u. 2. शा und vgl. सोमशित.

3. शित m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13. 253.

4. शित adj. weiss, subst. f. Zucker u. s. w. fehlerhaft für सित. Die Aehnlichkeit von शिति kann zu dieser Schreibung Veranlassung gegeben haben; सित ist durch falsche Etymologie aus असित gebildet worden, wie सुर aus असुर.

शितता (von 2. शित) f. Schärfe Çiç. 9, 66.

शितद्रु f. = शतद्रु AK. 1, 2, 3, 32. — Vgl. सितद्रु.

शितामन् n. der untere Vorderfuss (des Opferthieres) Naigh. 4, 1. Nir. 4, 3. शितामतस् VS. 21, 43. TBr. 3, 6, 11, 4. Nach Andern Leber, Fett oder Wurf (योनि) der Kuh. — Vgl. शितीमन्.

शिति Uṇâdis. 4, 121. 1) adj. (f. eben so) P. 4, 1, 39, Schol. Nir. 4, 3. ein mit शिति anlautendes adj. comp. behält den Ton des letzteren Gliedes P. 6, 2, 138. a) weiss AK. 3, 4, 14, 85. Trik. 3, 3, 487. H. an. 2, 200. Med. t. 64. — b) schwarz AK. 3, 4, 14, 85. 26, 201. Trik. H. 1397. H. an. Med. Halâj. 4, 49. सेनौ शिती लोहितौ Verz. d. Oxf. H. 129, b, No. 234. Ind. St. 2, 258. — 2) m. a) eine Art Birke (भूर्ज) Trik. H. an. Med.; vgl. शितिवि. शिलि. — b) = सार Çabdar. im ÇKDr. — c) als Gâtaka Çâkjamuni's Vjâpi beim Schol. zu H. 233; fehlerhaft für शिवि; vgl. शिविक.

शितिककुद् adj. weisshöckerig TS. 5, 6, 14, 1. 12, 1. 7, 3, 17, 1. Kâṭh. 13, 7. शितिककुद् und शितिककुद P. 6, 2, 138, Schol.

शितिकक्ष adj. weissschulterig AV. 5, 23, 5. VS. 24, 4. TS. 5, 5, 20, 1. — Vgl. शितिकक्ष.

शितिकण्ठ P. 6, 2, 114, Schol. 1) adj. weisshalsig: ein Thier Kâṭh. 13, 6. Rudra-Çiva (nach der späteren Auffassung schwarz —, blauhalsig; vgl. नीलकण्ठ) VS. 16, 18. Çatar. in Ind. St. 2, 38. MBh. 7, 9520. 12, 6164. 14, 192. Mârk. P. 23, 63. m. ein N. Çiva's AK. 1, 1, 1, 27. Hâr. 8. Hariv. 9843. R. 1, 37, 5. 6. 9 (38, 6. 7. 10 Gorr.). 75, 14. Kumâras. 2, 61. 6, 81. Bhâg. P. 4, 3, 12. 4, 13. 24, 25. Pańkar. 3, 5, 7. — 2) m. a) ein best. Raubvogel MBh. 1, 3605 (hier wohl als adj. mit पतंगा: zu verbinden). 5, 1911. Pfau Çiç. 4, 56. = दात्यूह Trik. 2, 5, 21. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 16, 120. — c) N. pr. eines Mannes (als N. Çiva's) Hall 201. in der Einl. zu Vâsavad. 16. °दीक्षित Verz. d. B. H. No. 664. fgg. Hall 24. fgg. (mit der v. l. श्री st. शिति).

शितिकण्ठक adj. blauhalsig: Pfau Vikr. 151.

शितिकेश adj. weisshaarig; m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2563.

शितिङ्ग adj. vielleicht weisslich (von शिति) AV. 11, 5, 12.

शितिचार m. ein best. Gemüse Gaṭâdh. im ÇKDr.

शितिकक्ष् adj. *weisse Flügel habend;* m. *Gans* Çabdar. im ÇKDr.

शितिनस् adj. *weissnasig* Vârtt. 2 zu P. 5,4,118.

शितिपक्ष 1) adj. (f. आ) *weissflügelig* Hariv. 1121. — 2) m. *Gans* Çabdar. im ÇKDr.

शितिपद् adj. (nom. °पाद्, f. °पदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139) *weissfüssig* RV. 1,35,5. AV. 3,29,1. fgg. 11,10,6.20. TS. 7,3,17,1. Kauç. 14. 16. — Vgl. एक°.

शितिपाद adj. dass. P. 6,2,138, Schol. रूप MBh. 7,986.

शितिपृष्ठ adj. (f. आ) *weissrückig* (nach Andern *schwarzrückig*) RV. 3,7,1. Indra's Rosse 8,1,25. VS. 24,7. 28,19. TS. 1,8,19,1. 2,1,2,2. 7,3,17,1. TBr. 1,7,3,2. Çat. Br. 5,3,1,2. 5,1,12. Kâty. Çr. 15,3,18. 9,9. eine Schlange Pañkav. Br. 25,15,3. Strahlen Çâñkh. Br. 14,1. ein Vogel Hariv. 1121.

शितिप्रभ adj. *weisslich:* Vishṇu MBh. 1,2506.

शितिबाहु adj. *dessen Vorderfüsse weiss sind* AV. 5,23,5. oxyt. P. 6,2,138. TS. 5,6,12,1. VS. 24,2. 7. अन्यतः°, समन्त° 2. — Vgl. शैतिबाह्य.

शितिभसद् adj. P. 6,2,138. *dessen Hintertheil weiss ist* Kâṭh. 13,7. TS. 5,6,14,1. 17,1. 7,3,17,1.

शितिभ्रु adj. *dessen Brauen weiss sind* VS. 24,6. TS. 5,6,14,1. 7,3,17,1.

शितिमांस n. = मेदस् Gâlava in Nir. 4,3.

शितिरन्ध्र adj. *dessen Ohrhöhle weiss ist* TS. 7,3,17,1. VS. 24,6. अन्यतः°, समन्त° oben.

शितिललाट adj. *eine weisse Stirn habend* P. 6,2,138, Schol.

शितिवर m. *Marsilea quadrifolia* Bhâvapr. 3.

शितिवार 1) adj. *weissschweifig* TS. 2,1,2,2. — 2) m. = शितिवर Bhâvapr. 5; vgl. सितावर.

शितिवाल adj. dass. Çat. Br. 5,3,1,10.

शितिवासस् adj. *dunkel gekleidet* (= नीलाम्बर Comm.) Bhâg. P. 6,16,30.

शितिसारक m. *Diospyros embryopteris Pers.* (*eine Art Ebenholz*) AK. 2,4,2,19.

शितीनु m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 420, N. 10.

शितीमन् = शितामन् TS. 5,7,19,1. Kâṭh. 13,9.

शितेयु m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 420 (2te Aufl. 4,63). der gedr. Text शिनेयु.

शितेषु (शित *scharf* + इषु *Pfeil*) m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas (vgl. शितेयु, शिनेयु, शितीनु) VP. 2te Aufl. 4,63, N. 4. — Fehlerhaft für शीतेषु R. 1,32,13. fg.

शितोद्रा s. शीतोद्रा.

शित्पुट m. *ein best. Thier* (*eine Katzenart* nach Comm.) TS. 5,5,17,1. v. l. शित्पुट.

शित्यंस (शिति + अंस) adj. P. 6,2,138, Schol. *weissschulterig* TS. 7,3,17,1.

शित्युट s. शित्पुट.

शित्योष्ठ (शिति + ओष्ठ) adj. P. 6,2,138, Schol. *weisslippig* TS. 5,6,14, 1. 7,3,17,1.

शिथिर adj. (f. आ) *locker, lose, schlaff; zart, weich* (Gegens. दृढ): सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव RV. 5,85,8. Arme des Savitar 7,45,2. नि शीकुर्प शिथिरे धातमन्तः *in's Weiche niedersetzen* 71,5. AV. 10,2,3. अष्टा *schwank* RV. 6,58,2. पर्वाणि शिथिराणि सन्ति दृळ्हानि *locker* (d. h. *beweglich*) und *doch fest* Ait. Br. 3,31. 6,16. TS. 3,2,4,3. Pañkav. Br. 1,1,7. — Vgl. शिथिल, श्लथ und श्रथ्.

शिथिल Uṇâdis. 1,54 (vielleicht ist hier शिथिर zu schreiben). adj. (f. आ) dass. Trik. 3,1,8. H. 491. Halâj. 4,92. तन्तु Kâty. Çr. 4,1,6. TS. 7,1,5,4. निर्वर्ये: शिथिलो यातयामा *schlaff* 8,1. Kâṭh. 11,1. 36,5.7. राष्ट्र *aus den Fugen gehend* 37,12. छन्दस् Pañkav. Br. 17,1,12. TS. 6,5,10,3. इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत् 7,3,2,1. मे° Weber, Nax. 2,303. Çat. Br. 1,7,4,11. 2,1,4,9. — नवसंरोपणशिथिलस्तरुः Spr. (II) 90. नवमल्लिकाकुसुम Çâk. 41. वासस् Megh. 69. Vikr. 115. Râǵa-Tar. 4,434. Verz. d. Oxf. H. 139,*a*, No. 276. बन्ध Suçr. 1,66,13. Çâk. 39. अशिथिलपरिरम्भ Uttarar. 11,12 (15,16). स्नुतपर्णायशिथिलैः — मयूराङ्गरुहैः (*Pfauenfedern*) Hariv. 3832. मल Suçr. 1,26,1. Golâdhj. Golâb. 2. °चन्द्रनतिलक Daçak. 91,7. °भुज Spr. (II) 622. Kuvalaj. 125,*a*. Sâh. D. 67, 13. वृषणौ Pañkat. II,143. शिथिलावयव Bhâg. P. 4,28,15. कुक्षि Suçr. 1,368,3. गात्र Mṛkkh. 48,21. देश: कौ नु जलावसेकशिथिल: *locker* 47,1. *schlaff, schlotternd, welk* von lebenden Wesen R. 3,2,17. °प्राय (सिंह) Spr. (II) 2027. सैन्य Kathâs. 51,170. गोकर्णशिथिलश्चरन् *unstät wie ein Kuhohr* MBh. 2,2324. *geschmeidig:* पौरुषेयोषित: Spr. 3276. शार्दूलशिथिलश्चरन् *wie ein Tiger* MBh. 4,345. °समाधि *schlaff, schwach* Mâlav. 23. °बन्धुभयत्रपा Kathâs. 30,143. कुर्वन्बालप्रियत्वं शिथिलम् Spr. 2656. वाष्पं कुरु स्थिरतया शिथिलानुबन्धम् Çâk. 90, v. l. सर्वा न: शिथिला: क्रिया: Bhâg. P. 10,46,21. प्राणा: R. 4,58,18. जीवित ad Megh. 112. वाच् *schwach, zitternd* MBh. 13,270. R. 6,85,7. मनस् *unstät* MBh. 3, 1320. mit einem loc. *lässig in:* क्रियासु R. Gorr. 2,76,32. शिथिलम् adv. *nicht fest:* तस्थौ भुवि Ragh. 15,96. — Vgl. प्र°, शैथिल्य.

शिथिलता (von शिथिल) f. *Schlaffheit:* एवं मयि निरालम्बे शापाच्छिथिलतां गते Hariv. 2994. 4394. कन्याश्लेषपरिग्रहे Pañkat. IV,7. राजकृत्यानि पौरकृत्यानि च सर्वाणि शिथिलतां व्रजन्ति so v. a. *werden vernachlässigt* 30,11. धर्मे शिथिलतां गते Hariv. 2306.

शिथिलभाव m. *das Lockerwerden:* मे° neben धृति TBr. 3,3,2,5. TS. 7,2,4,2.

शिथिलय् (von शिथिल), °यति *locker machen, lösen:* ein Kleid Çâk. 9,21. med. so v. a. *unbenutzt vorübergehen lassen:* मात्रमेवं रमणीयमात्मन: सेवावकाशं शिथिलयिष्ये Çâk. Ch. 62,16. fg. शिथिलित *locker —, schlaff gemacht, gelöst:* °प्रेम चापेन Kathâs. 27,157. दोर्यष्टि Gît. 12, 12. °मृणाल Çâk. 57. °मलनिचय Daçak. 67,9. °मृज्यामात्यवैमत्यविग्रह (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 3,528.

शिथिलाय् (wie oben), °यते *schlaff werden:* गात्राणि Spr. 1948.

शिथिलीकर् (शिथिल + 1. कर्), °करोति *lockern, lösen, vermindern, lindern:* आत्मसंभवशां °चकार Ragh. 2,41. तद्वियोगव्यथां किंचिच्छिथिलीचक्रतु: सुतौ 15,34. °कृत *gelöst, schlaff gemacht:* °जघनदुकूल Gît. 2,12. °गात्रयष्टि Ṛt. 6,21. अस्त्रा (so ist zu lesen) *erschlafft* MBh. 1,3471. के दोषा मनसा त्यक्ता: के वृथा °कृता: *geschwächt, vermindert* 12,7732. °कैलासनियासव्यसन Kathâs. 11,32. °दुर्मताभिमान Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,45. fg.

शिथिलीकरण (von शिथिलीकर्) n. *das Lockern, Schwächen* Sarvadarçanas. 165, 20.

शिथिलीभू (शिथिल + 1. भू), °भवति *schlaff werden, erschlaffen:* वर्षा-

म्युत्सिक्ता इव चर्मबन्धाः सर्वे प्रयत्नाः °भवन्ति Spr. 3114. प्रारब्धे व्यसनाते कार्ये °भवन्ति किं सुधियः Kathâs. 81,115. यत्नौक्त्यादपि जनाः °भवन्ति so v. a. *ablassen von* Spr. 3129. °भूत *schlaff geworden* Suçr. 1,97,21. रज्जु Kathâs. 43,36.

शिन m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,42. — Vgl. शिनि.

शिनि m. N. pr. eines Mannes (in den Purâṇa verschiedener Männer) aus Vṛshṇi's Geschlecht Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,51. Trik. 1,1,35. सत्यकश्च शिनेः सुतः MBh. 2,125. 3,12330. 7,6032. 16,89. Hariv. 1934. 5078. 9205. fg. VP. 424. 451. Bhâg. P. 9,21,19. 24,12. fg. 25. in °प्रवीर *das Geschlecht des* Çini MBh. 5,4. शिनिवासुदेवाः P. 6,2,34, Schol. — Vgl. शैनेय, शैन्य.

शिनिबाहु N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80.

शिनिवास m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,16,27. शिनी° ed. Bomb.

शिनीवास s. शिनिवास.

शिनेयु m. N. pr. eines Sohnes des Ushant (Uçant) Hariv. 1975. des Uçanas VP. 4,12,2 (शितेयु Wilson).

शिपद् s. अ°.

शिपविलुर्क m. *ein best. Wurm* oder dgl. AV. 5,20,7.

शिपविष्ट m. = शिपिविष्ट Ramân. zu AK. 2,4,37 nach ÇKDr.

शिपाटक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,350.

शिपि m. in der Erklärung von शिपिविष्ट mit पशु gleichgesetzt. यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिः TS. 2,5,5,2. = रश्मि Nir. 5,8. शैत्याद्धृ्यनयोगाच्च (°योगाद्वा Ind. St.) शिपि वारि प्रचक्षते। तत्पानाद्रक्षणाच्चैव शिपयो रश्मयो मताः। तेषु प्रवेशाद्विश्वेशः (प्रविष्टः सविता Ind. St.) शिपिविष्ट इहोच्यते॥ इति व्यासवचनम् ÇKDr.; vgl. Ind. St. 2,37. = प्राणिन् Mahîdh. zu VS. 8,55. Die Comm. verstehen das Wort nicht.

शिपित partic.; तच्छिपितमिव (*kahl?*) यज्ञस्य भवति Çat. Br. 11,1,4,4.

शिपिविष्ट adj. 1) *kahl* AK. 3,4,9,37. H. 453. an. 4,65. Med. ṭ. 65. Halâj. 2,453. अतिरिक्तं शिपिविष्टम् Kâṭh. 13,10. — 2) *hautkrank* (दुश्चर्मन्) AK. H. 455. H. an. Med. Halâj. 5,31. श्वित्रः शिपिविष्टः u. s. w. sollen am Çrâddha nicht theilnehmen Âpast. 2,17,21. — 3) Bez. Vishṇu's Naigh. 4,2. Nir. 5,7. 8. RV. 7,99,7. 100,5. 6. VS. 8,55. 22,20. Çat. Br. 11,1,4,3. 12,6,1,12. TS. 2,5,5,2. 7,5,5,2. TBr. 1,3,8,5. 4,5,4. Âçv. Çr. 2,12,5. Gop. Utt. 1,9. MBh. 12,1506. शिपिविष्टेति चाख्यायां हीनरोमा च यो भवेत्। तेनाविष्टं तु यत्किंचिच्छिपिविष्टेति च स्मृतः॥ 13229. fgg. 13,6978. Hariv. 14114. Bhâg. P. 4,13,35. 8,16,51. 17,26. Pańkar. 4,3,34 (S. 249). — 4) Bez. Rudra — Çiva's AK. Trik. 1,1,47. H. 198. H. an. Med. Halâj. 1,13. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 7. VS. 16,29.

शिपिविष्टक adj.: (सिकताः) तुच्छकाः शिपिविष्टकाः etwa *glatt* TBr. 3,10,1,4.

शिपिविष्टवत् adj. *das Wort* शिपिविष्ट *enthaltend* TS. 7,5,5,2. TBr. 1,3,8,5. 4,5,4. Kâṭh. 14,10. Pańkav. Br. 18,6,25.

शिप्रक m. N. pr. des Mörders von Suçarman VP. 4,24,12.

शिप्रवत् (von शिप्रा) adj. *backig:* Indra RV. 6,17,2.

शिप्रा f. 1) *Backe*, du. Naigh. 4,3. Nir. 6,17. TS. Prât. 4,11. पीत्वी शिप्रे अवेपयः RV. 8,65,10. 3,32,1. 5,36,2. 10,96,9. 105,6. — 2) *Backenstück am Helm:* हिरण्यशिप्राः RV. 5,54,11. 8,7,25. am Zügel der Rosse: वि ष्यस्व शिप्रे 1,101,10. — 3) *Nase* Nir. a. a. O. — Vgl. अयः°, दश°, विशिप्रिय, वृषशिप्र, सु°, हिरण्य°, हिरि°.

शिप्रिणीवत् (von शिप्रिन्) adj. so v. a. शिप्रवत्. Indra RV. 10,105,5.

शिप्रिन् (von शिप्रा) adj. dass.: Indra RV. 1,29,2. 81,4. 6,44,14. 8,1,27. 2,28. 17,4. आ सिञ्च सोमं वीराय शिप्रिणे 32,24. 33,7. — अस्माकं शिप्रिणीनां (vermuthlich fehlerhaft; etwa: शिप्रिणीवन् voc.) सोमपाः सोमपाव्नाम्। सखे वज्रिन्सखीनाम् 1,30,11.

शिफ 1) m. = शिफा Vidjâvinoda zu AK. nach ÇKDr. — 2) शिफा f. *a*) *eine faserige* oder *schwache Wurzel* (von Gräsern und Sträuchen) AK. 2,4,1,11. 3,4,26,202. H. 1120. an. 2,303. Med. ph. 3. Halâj. 2,28. क्षुपो ह्रस्वशिफाशाखो 23. AK. 2,4,1,8. H. 1117. als *Zuchtruthe* angewandt: °विदलरज्ज्वाद्यैर्विदध्यान्नृपतिर्दमम् M. 9,230. शिफाश्चैवाष्टपादश *zehn Ruthenstreiche* 8,369. *Lotuswurzel* H. 1166. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) *Dec.* H. an. Med. *Anethum Sowa Roxb.* und *Gelbwurz* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *Mutter* H. an. Med. — *d*) = सरित् H. an. Med. N. pr. eines Flusses (nach Sâj.): क्षुते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः RV. 1,104,3. — Vgl. प्रतिपर्ण° und शाखा°.

शिफाक m. *Lotuswurzel* Çabdar. im ÇKDr.

शिफाकन्द n. dass. AK. 1,2,3,42.

शिफाधर m. *Zweig, Ast* Çabdak. im ÇKDr.

शिफारुह m. *der indische Feigenbaum* Râǵan. im ÇKDr.

शिबि m. 1) N. pr. *a*) eines Mannes mit dem patron. Auçînara, Liedverfassers von RV. 10,179. ein wegen seiner Freigebigkeit und Uneigennützigkeit hochgerühmter Fürst, der seinen Leib hingab um eine Taube zu retten (dasselbe wird übrigens auch von seinem Sohne Vṛshadarbha erzählt). H. an. 2,539. Med. v. 25. 27 (hier शिव). MBh. 1,3539. 3669. fgg. 6996. 3,10674. 4,1768. 5,4000. 7,2209. fgg. 12,932. fgg. 1794. 6199. 8593. 13,3093. 14,2790. Hariv. 1677. fgg. R. Gorr. 2,116, 30. Kathâs. 7,88. fgg. 62,110. VP. 4,18,2. Bhâg. P. 1,12,20. 2,7,45. 4,13,16. 8,20,7. 9,23,2. 3. 10,72,21. Verz. d. Oxf. H. 5, *b*, 12. 13, *a*, 21. 106, *b*, No. 370. Çâkjamuni als Çibi Vjâḍi beim Schol. zu H. 233 (शिति die Hdschr.); vgl. शिबिक 1). — *b*) eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304. — *c*) des Indra im 4ten Manvantara VP. 262. शिखिन् der gedr. Text. — *d*) eines Daitja MBh. 1,2526. 2644. Hariv. 189. 2281. 12938. 13092. 14282. VP. 1,21,1. — *e*) pl. eines Volkes, das auf Çibi Auçînara zurückgeführt wird, Schol. zu P. 4,2,52. 5,3,112. LIA. 1,644. 2,168. MBh. 2,1189. 3,15626. 15718. 8,2106. Hariv. 1678. Varâh. Bṛh. S. 4,24. 5,67. 16,26. 17,19. Kathâs. 113,17. Daçak. 153,13. शिबेस्तु शिबयः (patron.) पुत्रास्चत्वारः Hariv. 1679. sg. *ein Fürst der* Çibi Varâh. Bṛh. S. 11,59. — 2) *Raubthier* Trik. 2,5,3. — 3) *eine Art Birke* (भूर्ज; vgl. शिति, शिलि) H. an. Med. 25. 27 (hier शिव). — Wird häufig शिवि (aber nie in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. Vgl. शैब्य.

शिबिक (Chi-pi-kia im Chinesischen) m. N. pr. 1) eines Königs, eines Ǵâtaka des Çâkjamuni, Hiouen-thsang 1,137; vgl. शिबि 1) *a*) am Ende. — 2) pl. eines Volkes im Süden Varâh. Bṛh. S. 14,12.

शिबिका f. *Sänfte, Palankin* AK. 2,8,2,21. H. 758. fg. Halâj. 2,295. वहन्ति शिबिकामन्ये यान्त्यन्ये शिबिकागताः Spr. (II) 4735. MBh. 1,3352. 2486. 4938. 5323. 3,12463. 13155. 5,458. Hariv. 3385. 4898. 6953. R.

2,76,14. 19. 92,35. R. Gorr. 2,34,13. 83,7. 4,24,17. 38,27. fg. 6,99,13. Varâh. Bṛh. S. 68,43. 86,73. Kathâs. 58,30. 88,41. 104,160. Bhâg. P. 4,9,41. 5,10,1. 12,6. 10,71,45. Mârk. P. 18,44.46. धनदत्त 78,18. 108,3. Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शिविका geschrieben.

शिविकाल m. N. pr. eines Daitja Hariv. 189 nach der Lesart der neueren Ausg.

शिविर् n. 1) *ein fürstliches Lager, Feldlager, Heerlager; ein Zelt in einem solchen Lager* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,54. AK. 2,8,2,1. Trik. 2,8,2. H. 747. Halâj. 2, 297. MBh. 1, 568. 7155. 3, 662. 5, 5175. 5178. 5180. 7614. fg. 6, 2645. 2649. 7, 673. 2485. 2494. विद्रुतानि च सर्वाणि शिविराणि समन्ततः 9, 1647. 14, 1803. 2528. Hariv. 5000. 5479. 5826. 6758 (शिरिवं od. Calc.). R. 5, 83, 13. Kâm. Nîtis. 19, 6. Çiç. 5, 63. Venis. 4, 15. Bhâg. P. 1,7,34. 41. 4,18,21. 5,5,30. 7,7,6. 9,10,36. 15,21. Pańkat. 1, 7,54. 56. 2, 2, 39. masc. etwa so v. a. *Bureau, Verwaltungslocal* Râǵa-Tar. 5, 176. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शिविर् geschrieben. — 2) *eine Kornart* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. शैल°.

शिविरगिरि m. N. pr. eines *Berges* Varâh. Bṛh. S. 14, 6.

शिवीरथ m. = शिविका Hâr. 138 (शिवीरव gedr.).

शिशृ adj. etwa *geil*: अन्नः AV. 7, 90, 2.

शिम्, शिम्पति Nebenform zu 1. शम्; s. daselbst unter 2) am Ende. Vgl. शिक् in शिक्का u. s. w. neben शक्, शिष् neben शास्.

शिमि m. vermuthlich so v. a. 1. शमितर्. मात्रीणि पर्वशस्ते शिमीः कृण्वन्तु शिम्यन्तः TS. 5,2,12,1. सिमाः v. l. in VS.

शिमि f. Nebenform von 2. शमी *Hülsenfrucht* H. 1130.

शिमिका f. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 6,183. 7,370.

शिमिदा f. N. pr. einer Unholdin: अप रक्षांसि शिमिदां (°दाम् Padap.) च सेधतम् AV. 4,25,4. Çat. Br. 7,4,1,27. — Vgl. अशिमिद्.

शिमिद्वत् adj. Bez. eines Windes Taitt. Âr. 4,9,1.

शिमिविद्विष्, अ° was bedeuten könnte *Werke nicht anfeindend* Taitt. Âr. 1,9,3.

शिमिषीपद् s. शमनीषद्.

शिमी f. Nebenform von 1. शमी TS. 5,2,12,1. Kâṭh. 10,6.

शिमीवत् (von शिमी) adj. *wirksam, durchdringend, gewaltig* Nir. 5, 12. 14,25. गाः ṚV. 1,84,16. (वज्रः) दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान् 100, 13. 10,8,2. क्रन्दत् 38,1. अर्क 1,141,13. सिन्धुर्न क्षोदः शिमीवाँ ऋघायतः 2,25,2. रुद्र 5,86,3. die Marut 8,20,3. Krieger 10,78,3. त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोः 1,155,2.

शिमुडी f. *ein best. Strauch* Râǵan. im ÇKDr.

शिम्ब 1) m. a) *Hülsenfrucht, Schote* Suçr. 1,199,6. fgg. वैदलिक 12. — b) *Cassia Tora Lin.* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. आ *Hülsenfrucht, Schote* AK. 2,9,23 (mit स). H. 1130. Halâj. 2,34. — Vgl. तुवरी°, पृथु°.

शिम्बल m. *Schötchen* (nach Sâj. *Blüthe der Çâlmali*) ṚV. 3,53,22. *eine best. Pflanze* Kauç. 8.

शिम्बात adj. nach Naigh. 3,6 so v. a. सुख. वंसग ṚV. 10,106,5.

शिम्बि f. 1) = शिम्बा *Hülsenfrucht, Schote* H. 1131. Mâlatim. 145, 20. शिम्बी f. dass. Çabdar. im ÇKDr. °यूष Suçr. 2,251,4. 340,16. 390, 17. °धान्य Karaka 1,25 (शमीधान्य v. l.). Vâgbh. 6,17. Râǵa-Tar. 1,211. — 2) शिम्बि *ein best. Gras*, = एरका Bhâvapr. im ÇKDr. शिम्बी *Phaseolus trilobus* und *Mucuna pruritus Hook.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. काक°, कु°, कोल°.

शिम्बिक 1) m. *eine schwarze Varietät von Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* H. 1173. — 2) f. आ *Hülsenfrucht, Schote* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कृष्ण°, दीर्घ°.

शिम्बिपर्णिका f. *Phaseolus trilobus* Ratnam. im ÇKDr.

शिम्बिपर्णी f. dass. Çabdak. im ÇKDr.

शिम्यु m. N. pr. eines (feindlichen) Volkes ṚV. 7,18,5. शिम्यु Bez. von *Feinden* 1,100,18.

शिम्बोडी f. wohl nur fehlerhaft für शिमुडी; s. u. वल्य 3).

शिर् (von 1. शर्) nom. sg. am Ende eines comp. *zerbrechend, hart mitnehmend* Kir. 15,5.

शिर m. 1. = शिरस् *Kopf* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,193. कुण्डलोद्घृष्टगण्डानां कुमाराणां तरस्विनाम् । निष्कर्त्त शिरांस्त्रीणि नालेभ्य इव पङ्कजम् ॥ MBh. ebend. Pańkat. 3,2,18. 4,3. Verz. d. Oxf. H. 103,b,7 (Conj.). Hariv. 2683 ist °शिरःप्रख्यात् zu lesen; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart. Vgl. इन्द्र°, त्रि°, नग°, वेद°. — 2) *die Wurzel von Piper longum* H. an. 2, 468 (mit स). Med. r. 92. Vgl. चविकाशिर, °शिरस्. — 3) *eine Art Birke* (भूर्जपत्र) Ratnam. 256. — 4) = शय्या. — 5) = अजगर Uṇâdiv. im Sańkshiptas. nach ÇKDr.

शिरःकपाल n. *Schädel* MBh. 14,2370. Hariv. 14839. Suçr. 1,87,20. Verz. d. Oxf. H. 256,b,10. fg.

शिरःकपालिन् (von शिरःकपाल) adj. *einen Schädel tragend* Jâǵń. 3,243.

शिरःकम्प m. *Kopfschütteln* MBh. 3,16067 (pl.). Râǵa-Tar. 5,363. सशिरःकम्पम् adv. Mṛkkh. 65,12. Verz. d. Oxf. H. 142,a,6 v. u.

शिरःकम्पिन् adj. *mit dem Kopfe zitternd* Spr. (II) 2110.

शिरःकर्ण n. sg. *Kopf und Ohr* Kauç. in Ind. St. 5,264.

शिरःकर्तन n. *das Kopfabschlagen* Spr. (II) 2643.

शिरःक्रिया f. *das Darstellen —, Vorführen eines Kopfes*: मायाराम° R. Gorr. 1,4,104.

शिरःपट m. *Kopfbinde* Pańkat. 4,3,68 (°पट्टो zu lesen).

शिरःपाक m. *eine best. Kopfkrankheit* Çârńg. Sańh. 1,7,85.

शिरःपीठ n. *Nacken* H. ç. 122. — Vgl. शिरोधरा, शिरोधि.

शिरःप्रदान n. *das Hingeben des Kopfes, — des Lebens* Verz. d. Oxf. H. 256,b,12.

शिरःफल m. *Kokusnussbaum* Trik. 2,4,40.

शिरज (शिर = शिरस् + ज) m. *Kopfhaar* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिरोरुह्.

शिरश्छेद (शिरस् + छेद) m. *das Kopfabschlagen, Kopfabreissen* Çiç. 2,66. Kathâs. 51,77. Pańkat. ed. orn. 42,25 (शिरश्छेदम् zu lesen). राम° Ragh. 12,74.

शिरश्छेद्य n. dass. विबुधारिपु° Verz. d. Oxf. H. 64,b,40; vgl. शिरश्छेदनम् Spr. (II) 3312.

शिरःशिल (शिरस् + शिला) n. N. pr. einer Festung Râǵa-Tar. 8,2493.

शिरःशूल n. *heftiger Kopfschmerz* Suçr. 1,117,5. 156,14. Kathâs. 13, 155. Dhûrtas. 78,6. °विनाशन Garuḍa-P. 188 im ÇKDr.

शिरःशेष adj. *von dem nur der Kopf übrig blieb*, m. Bez. Râhu's Spr. (II) 1126.

शिरस् Uṇâdis. 4,193. n. 1) *Kopf, Haupt* (AK. 2,6,2,46. H. 566. an. 2,593. Med. s. 40. Halâj. 2,363. 5,13); *das Oberste, Erste* (प्रधान Trik. 3,3,452. H. an. Med.); *oberes Ende, Spitze* (Trik.). ṚV. 2,20,6. 3,51,12. 4,18,9. 8,80,5. 10,27,13. AV. 6,40,2. अथर्वणः 10,2,27. VS. 11,57. यज्ञस्य Ait. Br. 1,25. 2,21. TS. 2,5,11,7. 6,2,5. राज्ञाम् Çat. Br. 13,3,2, 10. 14,1,1,23. शिरसा यूपमुच्छ्रयति Kâtj. Çr. 14,5,10. Âçv. Gṛhj. 1, 17,7. प्रेत° Âçv. Çr. 5,12,3. कुशलीकृत° Gṛhj. 1,19,10. अर्धशिरसि *in der Mitte des Kopfes* 4,8,15. सीता° Kauç. 20. वल्मीक° 21. मुञ्ज° 25. शिरसि (der Vedi) गायत्रं गायेत् Lâṭj. 1,5,11. 20. आहवनीयाभि° *dessen Kopf dem Âhavanîja zugekehrt ist* Âçv. Gṛhj. 4,2,15. अभिशिरोऽग्र Gobh. 2,9,12. — M. 2,60. शव° 11,72. कीटोऽपि सुमनःसङ्गादारोहति सतां शिरः Spr. (II) 1782. पलित 3275. fg. Megh. 7. Çâk. 183. Çiç. 9,3. Varâh. Bṛh. S. 5,4. 50,11. Vet. in LA. (III) 13,14. Bhâg. P. 4,7,3. शिरसोऽस्थि Halâj. 3,11. शिरोदेश 2,112. unter den स्थानानि वर्णानाम् (प्रातिश्रुत्कानि) Çikshâ 13 in Ind. St. 4,107. TS. Prât. 2,3. 23,10. प्रणिपतित° Varâh. Bṛh. S. 43,60. °संधि 52,4. वेष्टित° adj. M. 3,238. सु° adj. R. 1,1,12. सप्त° adj. 4,33,44. द्वि° adj. Pańkat. 251,24. सहस्र° adj. Bhâg. P. 3,26,25. उत्सङ्गेऽस्याः शिरः कृत्वा MBh. 1,1883. आकृष्य केशेषु शिरः Kathâs. 18,174. न संहताभ्यां पाणिभ्यां कण्डूयेदात्मनः शिरः M. 4,82. पुत्रदारस्य बाष्पेन शिरांसि स्पर्शयेत् 8,114. शिरो भित्त्वा Ind. St. 1,383. भिन्नशिरोदेहाः (so ed. Bomb.) MBh. 4,8319. शिरश्छेत्तुं खड्गेन 3,3046. शिरश्छेदनम् Spr. (II) 3312. Varâh. Bṛh. S. 5,4. येन वृत्रशिरो हृतम् Bhâg. P. 6,9,53. अहमपि शिरो ददामि (vgl. शिरःप्रदान) Vet. in LA. 33,4. न धारयति यः शिरः *wer den Kopf nicht halten kann* Suçr. 1,115,11. शिरो वहामि चेष्टसाततवाहं देव गर्विता *ich trage den Kopf hoch, bin stolz* Hariv. 7105. शिरांसि गर्वितान्युच्चैः 8321. इतरो वर्तयेच्छिरः *halte den Kopf hin so v. a. erkläre sich zur Strafe bereit* Jâǵń. 2,96; vgl. unter वर्त् caus. 8) und शिरोवर्तिन्. सिद्धार्थाश्च शिरसा धारयेत् Suçr. 1,71,17. शिरसा विधृताः (केशाः, सेवकाः) Spr. 2983. शिरसा शिलाम्। बिभ्रत् Mârk. P. 14,77. fg. भार्यां शिरसावहत् (अकरोत् v. l.) Spr. (II) 4239. तामाज्ञां शिरसा कृत्वा (als Zeichen von Ehrerbietung) MBh. 4,1147. शिरोभिस्ते गृह्णीयुर्वेश्मि M. 8,256. याचन्न चरणौ धातुः — शिरसा प्रग्रहीष्यामि R. 2,99,7. 101,15. शिरसा च महीं ययौ 1,9,67. शिरसा प्रणतः 57,18. प्रणम्य शिरसा भूमौ 4,43,51. Vet. in LA. (III) 1,2. निपत्य शिरसा R. 2,96,57. प्रणिपत्य Vikr. 3,12. अभिवादये (so ed. Bomb.) त्वां शिरसा MBh. 3,1826. शिरसाभ्यगमत् (अभ्यनमत् Ind. 2,19) 1774. शिरसा याचितो मया R. 2,101,13. 4,9,6. पादयोः शिरसा गतः 2,96,49. प्रहारान् — शिरसि विवर्जयेत् M. 4,83. शिरसि oder शिरस्सु कर् Kâtj. Çr. 13,3,19. R. 5,32,46. शिरसि स्थितः (चूडामणिः) Halâj. 2,409. दास्यं च शिरसि स्थितम् *über Jmdes Kopfe hängend so v. a. nahe bevorstehend* Spr. (II) 2598. यातनाः शिरसि स्थिताः Pańkar. 4,3,204. धन्यानां शिरसि स्थिताः *so v. a. hoch über allen Glücklichen stehend* Spr. (II) 5569. शिरोगत, शिरःस्थित Çikshâ 37 in Ind. St. 4,108. शिरोधरणीय Dhûrtas. 67,14. — पर्वतस्य महच्छिरः *Gipfel* MBh. 4,830. 8,4803. ad Megh. 18. Çiç. 4,54. Kir. 5,17. Varâh. Bṛh. S. 9,39. LA. (III) 90,16. Bhâg. P. 5,17,8. *eines Baumes* AK. 2,4,2,12. H. 1121. Med. Halâj. 2,26. R. 3, 22,17. Bhâg. P. 5,16,17. — नलश्रीशिरसि Hariv. 12239. AK. 1,1,2,25. उल्का शिरसि विशाला प्रतनुपुच्छा Varâh. Bṛh. S. 33,8. *das obere Ende einer Bettstelle* Varâh. Bṛh. S. 79,10. *eines Balkons* Pańkat. ed. orn. 6,3. अङ्गुष्ठ° Bhâg. P. 3,13,22. मञ्जरी° H. 878. सैन्यशिरसि *an der Spitze* Prab. 85,19. रणशिरसि Çâk. 157. 185. Spr. (II) 3093. समरशिरसि Kathâs. 48,138. संग्रामशिरसो मध्ये MBh. 4,1131. 6,4041. = सेनाग्र Med. = सेनाग्रभाग (so ist zu lesen) H. an. सरःशिरसि Pańkar. 1,3,56. मन्त्रो- वेदशिरांसि *Anfang* (eines Liedes, Spruches) Varâh. Bṛh. S. 46,73. Bhâg. P. 5,9,5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. Weber, Râmat. Up. 303. — सांख्य° *Haupt* in übertr. Bed. (= प्रधान Comm.) Bhâg. P. 5,14,44. — 2) N. eines Sâman Pańkat. Br. 5,1,2. Lâṭj. 6,2,5. 10,9,3. — 3) N. pr. eines Berges Târan. 3. — Vgl. अ°, अथर्व°, अव°, अवाक्° (auch M. 3, 249. 8,94. 11,73. R. 1,60,17), अश्व°, उच्चैः°, कपाल°, कूर्च°, जानु°, त्रि°, दश°, पुरुष°, पृथु°, प्रत्यक्°, बृहस्पति°, ब्रह्म°, भुज°, महा°, मृग°, रथ°, वाजि°, वि°, वेद°, शक्र°, शङ्ख°, शालि°, श्रुति°, स्कन्ध°, शैरसि, शीर्ष, शीर्षन् und मूर्धन्.

शिरस = शिरस् *Kopf* in सहस्रशिरसोदर MBh. 13,853.

शिरसिज (शि°, loc. von शिरस्, + ज) m. *Kopfhaar* Halâj. 2,375. Çiç. 7,62. am Ende eines adj. comp. f. आ Pańkat. ed. orn. 49,23.

शिरसिरुह् m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शिरस्क (von शिरस्) 1) am Ende eines adj. comp. (f. आ): अ° MBh. 3, 15745. अवाक्° Suçr. 1,359,7. उन्नमित° 8. 9. पूर्व° (प्रतिमा) Varâh. Bṛh. S. 60,10. उभय° (उल्का) 33,9. द्वि° (सर्पी) 54,58. विभूषित° (छत्र) 73,5. सप्रणवसव्याहृतिसशिरस्कगायत्रीभिः Kull. zu M. 2,83. कोमलशिरस्कत्व n. nom. abstr. TS. Prât. 20,12, Comm. Vgl. वि°. — 2) n. *Helm* H. 768.

शिरस्तस् (von शिरस्) adv. *aus dem Kopfe:* उदित Kumâras. 3,49. *vom Kopfe her:* पशुपति° Spr. 2982. *vom Kopfe an* Âçv. Gṛhj. 4,8,3. Kauç. 7. *zu Häupten:* निधा Pâr. Gṛhj. 1,16.

शिरस्त्र (शिरस् + त्र) n. *Helm* AK. 2,8,2,32. Hâr. 73. Ragh. 7,46. 59. Râǵa-Tar. 5,342.

शिरस्त्राण n. dass. H. 768. MBh. 4,1755. 6,2523. 2843. 7,74. 14,2345. Hariv. 13739. R. 3,35,36. 6,70,40. Ragh. 4,64. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,33.

शिरस्पद im Gegens. zu अधस्पद P. 8,3,47.

शिरस्य्, °स्यति = शिर इच्छति P. 6,1,61, Schol.

शिरस्य adj. = शिर इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. शिरस्याः केशाः P. 6,1,61, Vârtt. 1. शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे AK. 2,6,2,49. H. 570.

शिरःस्थान n. *Hauptort:* मरुभूमेः MBh. 3,15365.

शिरःस्नात adj. *der sich den Kopf gereinigt hat* M. 4,83 (= MBh. 13, 5024, wo die ed. Bomb. शिरस्नातस्तु st. शिरःस्नातश्च der ed. Calc. liest). MBh. 13,5081.

शिरःस्नान n. *eine Tinctur zur Reinigung des Kopfes* Varâh. Bṛh. S. 77,4. 5.

शिरि Uṇâdis. 4,142. m. = हन्तर् Uǵǵval. = शलभ Schol. zu Uṇ. 4, 144. = खड्ग, शर, हिंस्र Uṇâdik. im ÇKDr.

शिरिणा f. *Nacht* nach Naigh. 1,7. शिरिणायां चिद्क्तुना महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः ṚV. 2,10,3. wohl *Verschlag, Kammer, cella;* vgl. शरण und शर्वरी.

शिरिम्बिठ m. nach Jâska so v. a. *Wolke* Naigh. 4,3. Nir. 6,30. ṚV. 10,155,1. Nach ṚV. Anukr. N. pr. des Verfassers des angegebenen

Liedes mit dem patron. Bhâradvâǵa.

शिरीष Uṇâdis. 4,27. *Acacia Sirissa Buch.*, m. *der Baum*, n. (stets n. nach Siddh. K. 249,*b*,5) *die Blüthe*. AK. 2,4,2,43. Hâr. 94. Ratnam. 159. Shaḍv. Br. 5,2. Gobh. 3,9,5. Çâñkh. Gṛhj. 4,17. Kauç. 8. R. 3,17, 11. 79,36. Suçr. 1,138,6. 145,5. 237,21. °फल 2,49,13. °वीज 329,5. 338,17. °रस 511,5. 246,13. Spr. 2920. Megh. 66. Kumâras. 1,41. Ragh. 16,48. Çâk. 29. 145. Varâh. Bṛh. S. 3,25. 29,4. 54,50. 55,3. 60,8. 80, 6. 83,1. 85,4. Kathâs. 71,118. शिरीष इव संसारे सुखोच्छेदे मनीषिणाम् Râǵa-Tar. 2,83. 6,291. Bhâg. P. 8,2,17. Wilson, Sel. Works 2,6. Burnouf, Intr. 388, N. 1. °वण und °वन P. 8,4,6, Schol. शिरीषाणामदूरभवो ग्रामः शिरीषास्तस्य वनं °वनम् 1,2,51, Schol. — Vgl. शैरीष fgg.

शिरीषक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3630. — Vgl. अम्बुशिरीषिका.

शिरीषपत्त्रिका f. *eine weiss blühende Achyranthes aspera* Râǵan. im ÇKDr.

शिरीषिक adj. (चतुर्थर्थेषु) von शिरीष gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. — Vgl. शैरीषिक.

शिरीषिन् 1) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,258. — 2) f. शिरीषिणी *eine an Çirîsha reiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135.

शिरोगद m. *Kopfkrankheit* Suçr. 1,14,4.

शिरोगृह n. *Zimmer auf dem Dache eines Hauses* H. 995. Halâj. 2,139.

शिरोगौरव n. *ein schwerer Kopf* Suçr. 1,259,14.

शिरोग्रह m. *schmerzhafte Eingenommenheit des Kopfes* Suçr. 1,55,4. Çârñg. Saṁh. 1,7,70.

शिरोग्रीव n. sg. *Kopf und Nacken* Ait. Br. 1,25.

शिरोघात m. *ein Schlag auf den Kopf* Mṛkkh. 144,13. Varâh. Bṛh. S. 51,14.

शिरोज (शिरस् + ज) n. pl. *Kopfhaar* Hariv. 5694. — Vgl. शिरोरुह्.

शिरोज्ञानु n. ein Comp. mit Umstellung der Glieder gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

शिरोज्वर m. *Fieber mit Kopfschmerz* MBh. 3,17324.

शिरोदामन् n. *Kopfbinde* Pañkar. 4,3,69.

शिरोदुःख n. *Kopfschmerz* Suçr. 1,260,16.

शिरोधर m. *Nacken, Hals* (*Kopfträger*): प्रसार्य च °धरम् (wohl °धराम् zu lesen) R. 3,73,23. Bhâg. P. 3,13,36. 8,11,32. 9,5,8. gewöhnlich °धरा f. H. 586. MBh. 1,6292. 3,11517. 16190. Hariv. 3091. 4787. R. 2,23,4. Karaka 3,3. Çiç. 4,52. Kathâs. 41,44. Mârk. P. 84,1 (fälschlich शिरोऽधरा° gedruckt). S. 657, Çl. 31. Bhâg. P. 3,17,10. 4,11,5. 5,12, 5. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 7,731. Hariv. 13995. R. 3,31, 48. 55,2. 5,17,25. 42,20. Varâh. Bṛh. 17,9. Mârk. P. 29,7. 89,35. Bhâg. P. 3,31,8. 5,1,20.

शिरोधि m. dass. AK. 2,6,2,39. H. 586.

शिरोधूनन n. *das Schütteln des Kopfes* Kâvjâdh. 105,2 v. u.

शिरोध्र = शिरोधि Bhâg. P. 10,59,16.

शिरोभाग m. *Gipfel* (eines Baumes) Kathâs. 38,109.

शिरोऽभिताप m. *Kopfschmerz* Suçr. 2,312,13. 376,8.

शिरोभूषण n. *Kopfschmuck*; davon °भूषणाय्, °भूषणायते *einen Kopfschmuck bilden* Comm. zu Kâvjâd. 1,56.

शिरोमणि m. *ein auf dem Kopfe getragenes Juwel, Diadem* H. 650. Ṛt. 1,19. Varâh. Bṛh. S. 43,36. 44,23. Nâgân. 57,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 18. In übertr. Bed. so v. a. *die Krone von, der Erste unter*: तार्किकाणाम् Verz. d. Oxf. H. 243,*b*,3. सर्वदेव° Pañkar. 4,3,23. मूर्ख° Kathâs. 61,202. जड° 250. धूर्त° 124,217. नास्तिक° Schol. zu Kap. 1,43. Sarvadarçanas. 1,14. 121,6. पृथ्वी° Kathâs. 65,214. Ohne nähere Bezeichnung als Titel von aussergewöhnlichen Werken und Personen Colebr. Misc. Ess. 2,323. fgg. Hall 31. 75. 206. Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480. 398,*b*, N. 2. 404,*a*, No. 196. Verz. d. B. H. No. 650. fgg. Verz. d. Cambr. H. 43. Târan. 240. Notices of Skt Mss. 156. — Vgl. पण्डित°, मीमांसा°, सिद्धान्त°.

शिरोमर्मन् m. *Wildschwein* H. 1288.

शिरोमात्रावशेष adj. *von dem nur der Kopf übriggeblieben ist*: राहु Spr. (II) 1389.

शिरोमालि m. *Diadem* als Bez. einer bekannten bedeutenden Persönlichkeit Verz. d. Tüb. H. 13.

* शिरोरत्न n. = शिरोमणि AK. 2,6,2,4. H. 650, Schol. शिरोरत्नाय धूर्जटेः (चन्द्राय) Weber, Kṛshṇaǵ. 298.

शिरोरुज् f. *Kopfschmerz* Suçr. 1,21,16. 2,354,3. Varâh. Bṛh. S. 53, 114. Kathâs. 37,213.

शिरोरुजा f. 1) dass. MBh. 3,16829; vgl. शिरसो रुजा 16816. — 2) *Alstonia scholaris R. Br.* Trik. 2,4,7.

शिरोरुह् m. *Kopfhaar* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिरोरुह.

शिरोरुह m. 1) dass. AK. 2,6,2,46. Halâj. 2,373. MBh. 1,5932. 6468. Hariv. 13587. Ṛt. 1,4. प्रतिष्ठित° Kumâras. 5,9. Spr. (II) 1687. 2104. (I) 3030. Varâh. Bṛh. S. 69,16. 95,40. Râǵa-Tar. 3,365. शिरोरुहान्त Ṛt. 4,15. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 1,5929. 3,401. 2514. 15, 671. R. 2,45, 27. Ragh. 15,16. Varâh. Bṛh. S. 77,1. Kathâs. 84,47. Bhâg. P. 3,19,26. 4,28,44. 8,12,29. = 2) *Horn* (?): ऋश्यशिरोरुहपाद (ग्रह) Varâh. Bṛh. S. 65,8.

शिरोरोग m. *Kopfkrankheit* Suçr. 1,172,3. 182,15. 381,8. 2,376,2. Verz. d. B. H. No. 958. 963. 972. 975. Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,12. 16. 314,*b*,8. 9. 316,*b*,13. 357,*b*,1.

शिरोऽर्ति (शिरस् + अर्ति = घार्ति) f. *Kopfschmerz* P. 3,3,108, Schol. Kathâs. 13,152. 33,143.

शिरोवर्तिन् adj. *seinen Kopf hinhaltend* so v. a. *zur Strafe sich bereit erklärend* Nârada in Z. d. d. m. G. 9,679; vgl. unter वर्त् caus. 8).

शिरोवल्ली f. *der Kamm eines Pfauen* Çabdar. im ÇKDr.

शिरोविदु n. sg. ein Comp. mit umgestellten Gliedern v. l. im gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

शिरोविरेक m. = शिरोविरेचन n. Çârñg. Saṁh. 3,8,19.

शिरोविरेचन 1) adj. *den Kopf ausputzend* Suçr. 1,160,7. — 2) n. *ein Mittel zum Ausputzen des Kopfes* Suçr. 1,102,3. 145,9. 2,45,16. शिरोविरेचनं नस्यविकल्पः प्रतिमर्शः शिरोविरेचनविकल्पः 236,2.

शिरोवृत्त n. *Pfeffer* (*rund wie ein Kopf*) Râǵan. im ÇKDr.

शिरोवृत्तफल m. *eine roth blühende Achyranthes aspera* Bhâvapr. im ÇKDr.

शिरोवेष्ट m. *Turban* AK. 3,4,29,222. Trik. 2,6,35.

शिरोवेष्टन n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शिरोव्रत n. Bez. einer *best. Begehung* Muṇḍ. Up. 3,2,10.

शिरोऽस्थि n. *Schädel* AK. 2,6,2,20; vgl. शिरसो ऽस्थि Halâj. 3,11.

शिल्, शिलति (उञ्छे) Dhâtup. 28,76. — Vgl. सिल्.

शिल 1) m. n. (nach den Lexicographen n., die Texte bieten m.) *eine auf dem Felde zurückgebliebene Aehre und das Auflesen derselben* H. 865. an. 2,512. Med. l. 51. शिलानप्युञ्छतः (gen. partic.) M. 3,100. प्रतिग्रहाच्छिलः श्रेयांस्ततो ऽप्युञ्छः प्रशस्यते 10,112. संचिन्वन्धीरं धान्यं शिलाहारी शिलं यथा Spr. 3270. शिलैः Bhâg. P. 11,17,40. परिगणितोञ्छशिलाशन MBh. 12,13943; vgl. unter उञ्छ und शिलोञ्छ fg. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pârijâtra Ragh. 18,16; vgl. LIA. 1, Anh. XII, N. 24.

शिलक m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. शालावत्य Khând. Up. 1,8,1.

शिलगर्भज m. *eine best. Pflanze,* = पाषाणभेदन Râǵan. im ÇKDr. man hätte शिला° erwartet.

शिलतरि MBh. 13,1860 fehlerhaft für शिलरति, wie die ed. Bomb. liest.

शिलंधिर (im Index शिलंधर) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1. wohl fehlerhaft.

शिलमानखान m. = سليمان خان Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,2.

शिलरति adj. *der sich mit Aehrenlesen begnügt* MBh. 13,1860 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb.

शिलवाहा (शिला + वा°) f. wohl N. pr. eines Flusses P. 6,3,63, Schol. Vgl. शिलावहा.

शिलवृत्ति adj. *von Aehrenlesen lebend* MBh. 13,1799. fgg. — Vgl. शिलोञ्छवृत्ति unter शिलोञ्छ.

1. शिला f. 1) *Stein, Fels* AK. 2,3,4. H. 1036. an. 2,512. Med. l. 51. Halâj. 2,13. AV. 12,1,26. Âçv. Gṛhj. 2,9,3. Gobh. 4,2,20. M. 2,204. Jâǵn. 2,278. MBh. 3,12155. °जाल 6,219. R. 1,45,20. 2,94,20. शिलाप्रतिमा 96,6. °शिलोच्चयौ: 3,68,44. 4,9,44. Suçr. 1,28,1. 2,83,2. 182,6. Megh. 103. °वर्षेषि पर्वतः Ragh. 4,40. 12,73. Çâk. 74. Spr. 2959. 3188. (II) 3310. Varâh. Bṛh. S. 50,25. 53,112. 54,107. fgg. Râǵa-Tar. 2,129. 4,423. Prab. 21,4. 67,10. Bhâg. P. 2,6,5. Pańkat. 100,15. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,3. सैन्धवशिलाशकल Ragh. 5,73. स्फटिकमणिशिलावेदिका: (*in denen* स्फ° *und* म° *die Steine sind*) Prab. 26,5. Megh. 74. तुषारसंघातशिला: so v. a. *Eisstücke* Kumâras. 1,57. am Ende eines adj. comp. (f. आ): त्रि°, चतुः° Kâtj. 36. एक° R. 2,94,22. 5,74,15. पञ्च° Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,37. Megh. 53. श्लथशिलः कूपः Spr. (II) 3809. — 2) = मनःशिला *rother Arsenik, Realgar* H. an. Med. Ratnam. 202. Suçr. 2,23,14. 329,7. Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761. — 3) *Kampfer* Râǵan. im ÇKDr. — 4) = अधस्तादारु AK. 2,2,13. = स्तम्भादेरधोदारु H. 1008. = दारुधोदारु H. an. = द्वाराधःस्थितदारु und स्तम्भशीर्ष Med.; vgl. शिली. — 5) N. pr. eines Flusses (?) R. 2,71,4; vgl. 73,4 Gorr. — 6) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. B. H. 113 (XXIV). शिलाख्यायिका Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 25. fg. — Vgl. अन्तः°, अश्म°, किंशिल, गण्डशिला, तीर्थ°, प्रेत°, मनः°, मङ्गा°, रोग°, वध्य°, विष्णु°, शङ्ख° (könnte vielleicht *Muscheln und Realgar* bedeuten), शिरःशिल, शैल, शैलेय.

2. शिला = शिरा (सिरा) *Ader* Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,93.

शिलाकर्णी f. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

शिलाकुट्ट m. *ein zum Ausbrechen oder Behauen von Steinen dienendes Instrument* H. an. 2,84. °क m. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

शिलाकुसुम n. *Storax* Wilson.

शिलाक्षर (1. शिला + अ°) n. *Lithographie* Verz. lith. Ausg. am Ende.

शिलागृह n. *ein Gemach in einem Felsen, ein aus Steinen aufgeführtes Häuschen* R. 5,16,30. 37,42. Râǵa-Tar. 4,275.

शिलाचक्र n. *ein Diagramm auf einem Steine* Pańkar. 1,10,82. शालग्राम° 2,24.

शिलाचय m. *Steinmasse, Berg:* कनक° Varâh. Bṛh. S. 24,1. — Vgl. शिलानिचय, शिलोच्चय, शैल.

शिलाज adj. *aus Steinen —, aus Felsen gewonnen:* 1) n. *a*) *Erdharz* Suçr. 2,53,12. — *b*) *Eisen* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte (शिलज gedr.).

शिलाजतु n. *Erdharz* AK. 2,9,104. Trik. 2,9,37. H. 1062. Ratnam. 290. MBh. 12,10260. Suçr. 1,52,21. 2,45,8. 64,12. शैलाः सूर्यांशुसंतप्ता: । जतुप्रकाशं स्वरसं शिलाभ्यः प्रस्रवन्ति हि । शिलाजतुरिति विख्यातं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ 83,3. 327,16. Varâh. Bṛh. S. 76,3.

शिलाजित् (!) f. dass. Râǵan. bei Wilson.

शिलाजनी f. *ein best. Strauch,* = कालाञ्जनी Râǵan. im ÇKDr.

शिलाटक m. = अट्ट Trik. 3,3,46. H. an. 4,37. Med. k. 217. = विलेप Trik. Med. *Höhle* ÇKDr. und Wilson nach Med., indem sie hier wahrscheinlich विले ऽपि st. विलेपे gelesen haben. Der gedruckte Text in Trik. hat विले वेष्टे (daher *a fence, an enclosure* bei Wilson), was aber nach den Corrigg. in विलेपेऽट्टे, d. i. विलेपे ऽट्टे zu verbessern ist.

शिलातल n. *ein Stein oder Fels mit horizontaler Fläche:* प्रस्थे समशिलातले MBh. 1,7716. 3,2412. R. 4,41,64. Sûrjas. 3,1. Kumâras. 1, 56. Spr. (II) 2053. Kathâs. 22,179. ध्यानं रत्नशिलातलेषु Çâk. 171.

शिलात्मज n. *Eisen (ein Kind der Steine)* Râǵan. im ÇKDr.

शिलात्मिका (1. शिला + आत्मन्) f. *Schmelztiegel* Çabdak. im ÇKDr.

शिलात्व (von 1. शिला) n. *das Steinsein, die Natur des Steins* Spr. (II) 4875.

शिलात्वच् f. = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

शिलाद (शिल + अद) m. N. pr. eines Mannes: शक्रशिलादसंवाद Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,26. Vater Udaṅka's 255,*a*, fo. fg. — Vgl. शैलादि.

शिलादद्रु m. = शिलाजतु Râǵan. im ÇKDr. Ausw. 82.

शिलादान (1. शिला + दान) n. *das Schenken eines Steines* (sc. *aus Çâlagrâma*) Pańkar. 2,7,20. Könnte auch (aber nicht hier) das *Auflesen von Körnern* (शिल + आ°) bedeuten; vgl. शिलोञ्छमप्याददीत M. 10,112.

शिलादित्य m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 1,14. 44, 284. fg. — Vgl. शीलादित्य.

शिलाधातु m. *weisse Kreide* Trik. 2,3,6. *eine best. gelbe mineralische Substanz* Râǵan. im ÇKDr. — R. 2,96,2 (105,2 Gorr.). 5,32,37.

शिलानिचय m. *Steinhaufe, Felsenmasse* Varâh. Bṛh. S. 24,16.

शिलानिर्यास m. *Erdharz* Ausw. 106.

शिलानीड m. ein N. Garuḍa's H. ç. 79. °नीक्ष् die Hdschr.; vgl. शिलौकस्.

शिलान्धस् (शिल + 2. अ°) n. *auf dem Felde zurückgelassene Aehren als Nahrung* Bhâg. P. 11,18,25.

शिलापट्ट s. u. पट्ट 1).

शिलापुत्र m. *Reibstein* Trik. 2,3,5.

शिलापुत्रक m. *eine Figur —, eine Statue von Stein* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40.

शिलापुष्प n. *Erdharz* Ratnam. 125. Râǵan. im ÇKDr.

शिलावेध s. u. वेध.

शिलाप्रासाद m. *ein Tempel aus Stein* Râǵa-Tar. 4,190.

शिलाबन्ध m. *Mauerwerk* Râǵa-Tar. 5,92.

शिलाभव n. *Erdharz* Ǵatâdh. im ÇKDr.

शिलाभाव m. *das Steinsein, die Natur eines Steins:* °भावमवाप्नुहि *werde zu Stein* Kathâs. 17,142.

शिलाभेद m. = पाषाणभेद Ratnam. im ÇKDr. Ausn. 48.

शिलामय (von 1. शिला) adj. (f. ई) *steinern* R. Gorr. 1,66,15. Ragh. 11,34. वर्ष *Steinregen* Bhâg. P. 10,25,15. fälschlich (da ohne Noth) f. ई Çatr. 14,296.

शिलामल (1. शिला + मल) n. *Erdharz* Ausn. 92.

शिलामाहात्म्य n. *die Majestät der Steine* (aus Çâlagrâma), Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 195.

शिलायूप m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,253.

शिलारम्भा f. *wilder Pisang* Râǵan. im ÇKDr.

शिलालिन् m. N. pr. eines Verfassors von नटसूत्र P. 4,3,110. Vârtt. 1 zu 6,4,144. — Vgl. शैलाल fgg.

शिलावल्का f. *ein best. Heilstoff* Râǵan. im ÇKDr.

शिलावह 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft R. Gorr. 2,73,4. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses R. 2,71,4; vgl. शिलावाहा.

शिलावेश्मन् n. *Felsengrotte* Megh. 26.

शिलाव्याधि m. *Erdharz* Trik. 2,9,37.

शिलाशस्त्र n. *Steinwaffe* Kathâs. 116,74.

शिलासन (1. शिला + आ°) 1) adj. *auf einem Steine sitzend* R. 3,15,12. — 2) n. *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr.

शिलासार (1. शिला + सार) n. *Eisen* H. 1038.

शिलास्तम्भ m. *eine Säule von Stein* Kathâs. 12,174. 34,68. 37,7. 11.

शिलास्वेद m. *Erdharz* Ausn. 48.

शिलाहारिन् (शिल + आ°) adj. *Aehrenleser* Spr. 5270.

शिलाह्व (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,11.

शिलाह्व (1. शिला + आह्वा) n. *Erdharz* Bhâvapr. im ÇKDr.

शिलि m. *eine Art Birke* (भूर्जपत्त्र) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिलि, शिवि.

शिलिक m. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. Vgl. शैलिक्य.

शिलिकाकोट N. pr. eines Gebirgsdorfes (गिरिग्राम) Râǵa-Tar. 8, 1590. °कोट्ट gedr.

शिलिन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2150.

शिलिन m. N. pr. eines Mannes Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 4,1,2 und Sâj. zu Çat. Br. 14,6,10,5. — Vgl. शैलिन fg.

शिलिन्द m. *ein best. Fisch* Râǵav. im ÇKDr.

शिली f. 1) *eine Art Wurm* AK. 1,2,3,24. H. 1203. an. 2,513 (fälschlich शीली). Med. l. 51. — 2) = स्तम्भशीर्ष Med. = द्वाराधःस्थितकाष्ठ Çabdar. im ÇKDr.; vgl. 1. शिला 4).

शिलीन्ध्र 1) m. a) *ein best. Baum* H. an. 3,612. Med. r. 229. *Musa sapientum* Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 6,32. °पुष्प = कन्दल Trik. 2,4,25. — b) *ein best. Fisch* H. an. Med. = चित्रफलक Ǵatâdh. im ÇKDr. — 2) f. ई a) *ein best. Vogel.* — b) *eine Art Wurm* (गण्डूपदी). — c) *Lehm* H. an. Med. — 3) n. a) *die Blüthe von Musa sapientum* H. an. Med. Çiç. 6,32. 72. *ein best. Baum* Halâj. 5,43. — b) *Pilz* (कवक) H. an. Halâj. Hariv. 3358. 3606 (शिलिंध्र fehlerhaft die ältere Ausg.). statt कवक hat Med. कारक (daher die Bed. *hail* bei Wilson), wofür nach den Corrigg. कवर zu lesen ist. — c) = त्रिपुटा H. an. und Viçva im ÇKDr. — Vgl. उच्छिलींध्र.

शिलीन्ध्रक n. *Pilz* Hâr. 25.

शिलीपद m. = श्लीपद *Anschwellung der Füsse* Çabdar. im ÇKDr. °व्यापतद्विपाङ्घ्रि Duûrtas. 94,10.

शिलीपृष्ठ adj. neben शिलीमुख als Beiw. eines Schwertes MBh. 4, 1335. nach Nilak. soll शिली = भेकी sein.

शिलीभूत (von 1. शिला + 1. भू) adj. *zu Stein —, hart wie Stein geworden:* क्लिन्न Kumâras. 1,11.

शिलीमुख 1) adj. a) neben शिलीपृष्ठ als Beiw. eines Schwertes MBh. 4,1335. शिली = भेकी Nilak. — b) = जडीभूत Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) *Pfeil* AK. 3,4,2,19. H. 778. an. 4,46. Med. kh. 17. Halâj. 2,311. MBh. 6,3910. Hariv. 6646. R. 3,26,19. 31,20. 34,23. Ragh. 7,46. 18, 16. Kumâras. 4,34. Spr. (II) 2559. 4686. Kathâs. 42,6 (am Ende eines adj. comp. f. आ). Bhâg. P. 4,3,19. 11,4. 26,9. 10,50,23. 59,16. — b) *Biene* AK. 2, 1212. H. an. Med. Halâj. 2,100. Ragh. 4,57. Git. 1,30. — a) b) *Pfeil* und *Biene* zugleich Çiç. 9,41. Spr. 2579. — c) *Schlacht* Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. eines Hasen Kathâs. 62,29. fgg. Hit. 82,16.

शिलूष m. 1) *Aegle Marmelos* Corr. Ausn. 101. — 2) N. pr. eines Ṛshi H. 328, Schol. — Vgl. शैलूष.

शिलेय (von 1. शिला) 1) adj. *steinhart* P. 5,3,102. दधि Schol. — 2) n. *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr.

शिलोच्चय (1. शिला + उ°) m. *Berg* AK. 2,3,1. H. 1027. Halâj. 2,10. MBh. 3,2437. 11960. 12168. R. 1,33,16. Einschiebung nach 2,56,13. 4,43,19. 44,21. 23. 6,108,11. Ragh. 2,34. 51. Vikr. 66,1. Varâh. Bṛh. S. 15,2. Kir. 5,10. Kathâs. 8,13. — Vgl. शिलाचय, शिलानिचय, शैल.

शिलोञ्छ (शिल + उञ्छ) m. *das Achrenlesen* oder n. *das Aehrenlesen und das Aufsammeln von Körnern:* शिलोञ्छेन प्रजीवन् M. 7,33. Jâǵn. 1,128. शिलोञ्छमप्याददीत M. 10,112. Bhâg. P. 3,12,42. °वृत्ति f. a) *ein Lebensunterhalt durch Aehrenlesen* MBh. 1,3457. Bhâg. P. 11,17, 42. — b) adj. *vom Aehrenlesen lebend* MBh. 3,15407. 13,1777. Hariv. 11858. Suçr. 2,79,16. — शिलोञ्छ m. du. M. 4,10. — Vgl. शिल, उञ्छ, शिलवृत्ति.

शिलोञ्छन (शिल + उ°) n. *das Aehrenlesen, das Auflesen von Körnern* Bhâg. P. 6,7,36. 7,11,16.

शिलोत्थ (1. शिला + उत्थ) n. *Erdharz* Râǵan. im ÇKDr.

शिलोद्भव n. 1) *Erdharz* Râǵan. im ÇKDr. Ausn. 98. — 2) *Gold* H. ç. 162 (शिलो° die Hdschr.). — 3) *eine Art Sandel* Çabdar. im ÇKDr.

शिलौकस् (1. शिला + ओ°) m. ein N. Garuḍa's Trik. 1,1,12. — Vgl. शिलामीड.

शिल्गु m. so v. a. मुल NAIGH. 3,7.

1. शिल्पै UṆÂDIS. 3,28. adj. (f. श्रा) bunt VS. 24,5. 29,58. TS. 5,5,22, 1. 6,13,1. 20,1.

2. शिल्प (शिल्पै TBR. 3,3,2,1) 1) n. SIDDH. K. 249,a,11. a) Buntheit Zierat, Schmuck; Kunstwerk (श्राश्चर्यकारं कर्म); Bild; = रूप NAIGH. 3,7. = कर्मन् 2,1. येभिः शिल्पैः पप्रथानामदृंहन् । येभिर्द्यामभ्यपिंशत् TBR. 2, 7,13,2.3. दिवः शिल्पमवततं पृथिव्याः ककुभिः श्रितम् 3,3,2,1. VS. 4, 9. यद्वै प्रतिरूपं तच्छिल्पम् ÇAT. BR. 3,2,1,5. 1,1,4,3. तच्छिल्पं पश्यन्त्यो यत्पितर्यपश्यन् PAÑKAV. BR. 16,4,3.5. 15,2. देव°, इन्द्र° AIT. BR. 6,27. निवेशितानि शिल्पानि तादृशानि सर्वथा Kunstwerke HARIV. 8367. एतद्धि दिव्यं शिल्पं न मानुषम् KATHÂS. 25,175. BHÂG. P. 1,15,8. 3,23,17. अग्नेः शिल्पम् N. eines Sâman Ind. St. 2,217,a. — b) Kunstfertigkeit, Kunst, Handwerk AK. 1,1,4,15. 2,10,35. H. 900, an. 2,301. MED. p. 12. त्रिवृद्वै शिल्पं नृत्यं गीतं वादितम् ÇÂÑKH. BR. 29,5. M. 3,64. ग्रोवेद्धि-ल्पैर्गर्हितैः 9,75. शिल्पेनोपचारयुक्ताः 259. 10,100. 116. MBH. 1,2594. 3,2637. 5,7409. KÂM. NÎTIS. 4,34. 19,7. Spr. (II) 1009. 3482, v. l. 4029. (I) 2794. VARÂH. BṚH. S. 16,18. 98,9. नीच° BṚH. 10,3. °विद् 17,9. तस्याः शिल्पमिदं महत् KATHÂS. 16,102. मायावस्त्रादिशिल्पानि 29,42. सर्गवार्तल° PAÑKAR. 1,1,51. 11,31. DAÇAK. 68,4. Verz. d. Oxf. H. 86,b,24. विरम शिल्पादस्मात् DHÛRTAS. 95,14. नाभूतिकालेषु फलं ददन्ति शिल्पानि Spr. (II) 3602. कालिन्द्देशे दर्शयाम्यात्मशिल्पम् MṚKKH. 47,13. एतानि शिल्पानि मयि स्थितानि MBH. 4,292. शिल्पं यज्ञोपजीवति 13,4277. विविधानि च शिल्पानि तमादेयानि सर्वतः Spr. 3302. गृह्णाति शिल्पम् MÂRK. P. 14,77. स्वशिल्पं प्रदद्धुः PAÑKAR. 1,11,39. सर्वशिल्पप्रवर्तक MBH. 12, 10422. किं वापि शिल्पं तव विद्यते कृतम् welche Kunst hast du erlernt 4,223. कृत° adj. JÂGÑ. 2,184. KÂM. NÎTIS. 4,15.30. कर्ता शिल्पसहस्राणाम् Beiw. Viçvakarman's MBH. 1,2592. HARIV. 162. Hantirung so v. a. Thätigkeit überh. BHÂG. P. 5,11,10 (masc.). 7,12,26. — c) N. gewisser Çastra (Vâlakhilja, Sukîrti u. s. w.), welche zum sechsten Tage des Pṛshṭhja Shaḍaha, am Viçvagit u. s. w. recitirt werden; AIT. BR. 6,27. ÇÂÑKH. BR. 25,12.13. 29,5. 30,3. ÇR. 12,3,14. 7,4. 9,4. ÂÇV. ÇR. 8,2,2.4,5. 9,10,11. 11,2. — d) Opferlöffel H. an. MED. — 2) m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,9,4,33. — 3) f. श्रा Barbierstube H. 1000. — 4) f. ई Künstlerin Verz. d. Oxf. H. 91,b,36. — Vgl. विश्वशिल्पिच्छिल्प (auch KÂTJ. ÇR. 22,2,21) und धीषा°.

शिल्पक 1) (wohl n.) eine Art Schauspiel SÂH. D. 545. 551. — 2) f. शिल्पिका ein best. Gras (लड्डामसिपी im Hindi) RÂGAN. im ÇKDR.

शिल्पकार m. der sich auf eine Kunst versteht, Künstler, Handwerker; f. ई RAGH. 19,35.

शिल्पकारक m. dass.; f. °कारिका AK. 2,6,1,18. MÂLAV. 65,15.

शिल्पकारिन् m. dass. BRAHMAVAIV. P. im ÇKDR. f. °कारिणी BHARATA beim Schol. zu ÇÂK. 9,6.

शिल्पगृह n. die Werkstätte eines Künstlers oder Handwerkers KULL. M. 9,266.

शिल्पगेह n. dass. TRIK. 3,3,230.

शिल्पजीविका f. eine Kunst oder ein Handwerk als Lebensunterhalt: °जीविकां जीवेत् MBH. 14,1295.

शिल्पजीविन् m. Künstler, Handwerker; f. °जीविनी H. 521. — Vgl. शिल्पोपजीविन्.

शिल्पता (von 1. शिल्प) n. das Bunt—, Geschmücktsein: उष्णीषं बिभर्ति शिल्पताय PAÑKAV. BR. 16,6,13.

शिल्पप्रजापति m. der Urvater der Künste, Bein. Viçvakarman's MBH. 1,2592.

शिल्पवत् (von 2. शिल्प) adj. sich auf eine Kunst verstehend, m. Künstler HARIV. 11135. शिल्पवतां वर 162. 8938. MBH. 1,2593. 2,10.

शिल्पविद्या f. die Kenntniss der Künste oder Handwerke PAÑKAR. 1,10,4.

शिल्पशाला f. = शिल्पगृह AK. 2,2,7. nach dem Comm. auch °शाल n. ÇKDR.

शिल्पशास्त्र n. die Lehre von den Künsten oder Handwerken Ind. St. 1,22. 3,280. VARÂH. BṚH. 21,9. Titel bestimmter Werke MACK. Coll. 131. fg. — Vgl. शिल्पिशास्त्र.

शिल्पालय (2. शिल्प + श्रा°) m. Werkstätte eines Künstlers oder Handwerkers VARÂH. BṚH. 5,12.

शिल्पिक (von 2. शिल्प) adj. sich auf die Künste verstehend: ÇIVA MBH. 12,10422. nach NÎLAK. = सत्यशिल्पिन्.

शिल्पिन् (wie oben) 1) adj. sich auf eine Kunst verstehend; m. Künstler, Handwerker AK. 2,10,5. 3,4,9,37. H. 809. MED. n. 143. HALÂJ. 2, 438. P. 3,1,145. M. 7,75. 138. 10,120. JÂGÑ. 2,249. MBH. 1,4340. 5822. 5,5181. 12,10422. 13,612. HARIV. 9114. R. 1,5,17. 12,7. 2,79,13 (86, 14 GORR.). 80,21. 7,5,18. MṚKKH. 153,7. RAGH. 16,38. Spr. (II) 2962. VARÂH. BṚH. S. 15,9. 11. 31,3. 86,20. BṚH. 23 (21),6. RÂGA-TAR. 3,449. PAÑKAR. 1,1,80. PAÑKAT. 10,6. शिल्पिजन VARÂH. BṚH. S. 15,5. 32,11. चर्म° Schuhmacher 87,5. सुर° Werkmeister der Götter AK. 3,4,26,111. शिल्पिनी DAÇ. 2,28. SÂH. D. 137. PRATÂPAR. 6,a,3. VARÂH. BṚH. 24(22), 5. — 2) f. शिल्पिनी ein best. Parfum (कोलाहल) MED. — Vgl. रोग°, शास्त्र°.

शिल्पिशाला f. die Werkstätte eines Künstlers oder Handwerkers H. 1000. HALÂJ. 2,141.

शिल्पिशास्त्र n. = शिल्पशास्त्र Verz. d. Oxf. H. 279,b,18.

शिल्पोपजीविन् = शिल्पजीविन् R. GORR. 2,90,16.

शिल्हन N. pr. eines Dichters ÇÂNTIÇ. 1, 2. 3. Verz. d. Oxf. H. 124, b,5. wird auch शिह्लन und सिल्हण geschrieben.

शिवै UṆÂDIS. 1,153 (शिवै). 1) adj. (f. श्रा) gütig, freundlich, günstig; angenehm, zuträglich, wohlthuend, heilsam, segensreich, lieb (Gegens. घोर) NAIGH. 3,6. सख्य ṚV. 4,10,8. सखायस्ते विषुणा ग्रग्न एते शिवासः सन्तो ग्रशिवा ग्रभूवन् 12,5. 10,124,2. ग्रतिथि 7,9,3. 18,7. दूत 8,39,3. त्रातृ 4,24,1. पायु 4,143,8. ऊति 187,3. धासि 4,41,17. मनस् VS. 2,24. AIT. BR. 7,83. R. GORR. 1,38,17. मति ṚV. 10,67,9. MÂRK. P. 118,15. मन्यु AV. 6,116,3. नियुत् ṚV. 10,8,6. तनू VS. 4,2. 16,2. ṚV. 10,16,4. TS. 5,7,2,3. PRAÇNOP. 2,12. रस ṚV. 10,9,2. वाश्रा 53,8. चक्षुस् AV. 1, 33,4. Wasser 2,29,6. R. 2,49,9. 56,4. 83,22. R. GORR. 2,124,21. RAGH. 5,3. Spr. 5027. VARÂH. BṚH. S. 42,12. BHÂG. P. 1,6,12. Speise AV. 6, 71,3. तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः ṚV. 7,19,10. शिवा सखिभ्य उत मह्यमासीत् 10,34,2. AV. 7,43,1. ग्रङ्किरसः शिवो ऽतीहि VS. 3,61. 12, 17. ÇAT. BR. 9,1,2,30. मित्रो वै शिवो देवानाम् TS. 5,1,6,1. यद्वै शिवं तन्मयः TBR. 2,2,5,5. वर्षाः ÂÇV. GṚHJ. 2,4,14. PÂR. GṚHJ. 3,15. पुरुष ÇVETÂÇV. UP. 3,14. देव 5,14. HARIV. 14407. R. 1,44,7. WEBER, RÂMAT.

Up. 338. शिखिन् Varâh. Bṛh. S. 11, 61. 16, 40. 18, 1. 20, 4. Spr. 5007. आशिषः R. 2,32,11. काल 43,9. संध्या 46,13. 49,2. ग्रहैः शिवमुपस्थितम् R. Gorr. 2,12,20. दृष्ट याति शिवः पन्थाः MBh. 3,2824. Çâk. 86. महामार्ग R. 2,46,29. शिवेन नय मां पथा Kathâs. 18,99. शिवास्ते पन्थानः सन्तु Çâk. 87,19. Çol. in LA. (III) 36,8. Hit. 68,17. Bhâg. P. 2,2,33. ग्रामास्ते शिवाः सन्तु R. 2,25,19. पवन MBh. 3,2995. R. 2,44,9. 91,24. 5,95,39. Bhâg. P. 3,15,38. ब्रह्मसरस् MBh. 3,8304. देवनदी 9948. कोसलाः R. 2,50,8. पुरी 1,6,26. वनभूमयः Spr. 5391. आश्रमतरु Ragh. 11, 33. द्वार् Suçr. 1,33,13. उपाय Mâlatîm. 6,13. शिवाकारा (zugleich der Gott Çiva) Râǵa-Tar. 3,416. स्यन Bhâg. P. 3,23,39. glücklich, froh 28, 22. compar.: शिवतरेण चतुषा पश्यतमनुम् Uttarar. 107,5. 6 (145,2. 3). superl. शिवतम RV. 1,143,8. 8,85,10. Maitrjup. 6,31. Bhâg. P. 5,1,5. 3,5. अ° (s. auch bes.) Unheil bringend u. s. w. MBh. 1,5778. Spr. 5007. Kir. 1,38. Bhâg. P. 3,17,9. 4,2,15. शिवम् adv. freundlich, zärtlich: उपस्पृशति Çat. Br. 12,5,2,8. — 2) m. a) Heil, Wohlfahrt: शिवो ऽस्तु विजयो ऽस्तु ते R. 5,56,36. = मोक्ष Erlösung Med. v. 25; vgl. neutr. — b) ein N. des Rudra: der Gütige, Freundliche (euphemistisch gesagt). Von ihm, mit andern Namen und Attributen auf den in die Dreiheit aufgenommenen Gott (Paçupati, Çaṁkara, Çarva, Hara u. s. w.) übergegangen, dessen Hauptbezeichnung dieses Wort wird. AK. 1,1, 1,25. Trik. 1,1,48. 3,3,422. H. 197. an. 2,537. fg. Med. Halâj. 1,11. LIA. 1,780. fgg. शिवो नामासि VS. 3,63; vgl. 16,41. Paçupati Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4,8,19. तद्विषम् । प्रायत्त्रैलोकत्राणार्थं ब्रह्मणो वचनाद्धरः MBh. 1,1153. 3,11914. शिवमिच्छन्मनुष्याणां तस्माद्देव शिवः स्मृतः 7, 9622. पञ्चनामेश्वरः शिवः 14,1178. °स्मरण Spr. 2984. VP. 62. 596. Bhâg. P. 1,9,19. 3,12,12. 4,2,15. 4,14. 8,7,29. Sarvadarçanas. 81,12. 84,9. 86,9. 88,20. 103,19. शिव शिव शिवेति प्रलपतः Spr. (II) 844. 5046. Dhûrtas. 80,16. 95,15. शिवस्य धारणफलम् Verz. d. Oxf. H. 96,b,8. °पूजा 45,a,23. 85,a,42. 273,b,24. °कवच 26,a,37. 74,b,9. 94,a,39. °मन्त्र Spr. 3009. Verz. d. Oxf. H. 93,b,11. 106,a,22. fg. °मल 94,b,13. fg. °स्तोत्र a,39. °यज्ञ 88,a,33. °अस्ममहिम्नोत्पत्ति 44,b,23. bei den Buddhisten Burn. Intr. 131. °वैश्रवणौ gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. °अग्न्योः समायोगः Verz. d. Oxf. H. 92,a,2. शिवशक्तिभेदविनिर्णय 45,a,1. 2. im Monat Vaiçâkha unter diesem Namen verehrt Weber, Kṛshṇaǵ. 243. Çiva als Autor Hall 13. fg. 124. शिवौ du. Çiva und seine Gattin Kir. 5,40. Râǵa-Tar. 5,37. Verz. d. Oxf. H. 64,a,19. fg. 24. — c) ein secundärer Çiva bei den Çaiva so v. a. ein Erlöster mit übernatürlicher Macht: मुक्तात्मानो ऽपि शिवाः Sarvadarçanas. 85,10. 84,10. °पद 88,22; vgl. अत्र सिद्धाः शिवा नाम ब्राह्मणा वेदपारगाः । अधीत्य सकलान्वेदाँल्लेभिरे मोक्षमव्ययम् ॥ MBh. 5,3796. fg. nach der Lesart der ed. Bomb. — d) = शिवलिङ्ग Uṇâdik. im ÇKDr., hierher wohl °प्रदामकौ Verz. d. Oxf. H. 85,b,1. — e) Gott überh. Çabdar. im ÇKDr. — f) die heilige Schrift H. an. Med. — g) Bez. des 6ten Monats Ind. St. 10,298. — h) ein Pfosten, an den die Kühe gebunden werden oder an dem sie sich kratzen, = कील, कीलक Trik. 3,3,422. H. 1274. H. an. Med. (कीलकग्रन्थ्योगयोः: trennt ÇKDr. in कीलकग्रन्थ + योग). — i) Bdellion H. an. Med. Ausu. 96. — k) die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum (वालुक) Med. वालक st. dessen H. an. — l) = पुण्डरीक (द्रुम) H. an. Med. — m) = कृष्णधुत्तूर Râǵan. im ÇKDr. — n) Quecksilber (vgl. शिववीर्य) Râǵan. im ÇKDr. — o) Bez. einer best. Glück verheissenden Constellation Trik. 3,3,422. H. an. Med. Koshṭhîpr. im ÇKDr. — p) Bez. eines best. Krankheitsdämons, neben अशिव Hariv. 9560. — q) pl. N. pr. einer Klasse von Göttern im 3ten Manvantara VP. 261. Mârk. P. 73,3. — r) N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi Mârk. P. 53,29. fg. des Idhmaǵihva Bhâg. P. 5,20,2. 3. N. pr. eines Fürsten Hall 181. eines Gauners Kathâs. 24,82. fgg. eines Autors Verz. d. B. H. No. 878. Notices of Skt Mss. 118. — s) = शुक्र m., कालः und वसु m. Nânârthadhvanim. in Verz. d. Oxf. H. 194,a, No. 445. — 3) f. शिवा a) Çiva's Energie, personif. als seine Gattin AK. 1,1,1,32. 3,4,22,214. H. 204. H. an. Med. Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 1,38 (उमेति st. उभेति nach Stenzler zu lesen). Spr. (II) 5033, v. l. Kathâs. 78,92. Verz. d. Oxf. H. 19,a,5. 25,a,33. 81,a,44. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 23. Gattin Çiva's in seiner Form als Îçâna VP. 59. bei den Buddhisten Trik. 1,1,18. Wilson, Sel. Works 2,38. — b) Schakal (ein Unglück verheissendes Thier, also euphemistisch so genannt) AK. 2,5,5. 3,4,22,214. H. 1289. H. an. Med. Hâr. 172. Halâj. 2,74. Vaiǵ. Pâr. Gṛhj. 3,15. MBh. 1, 4512. 3,16523. Hariv. 4260. R. 3,29,6. 6,75,35. Ragh. 7,47. 11,61. 12, 39. Kir. 1,38. Varâh. Bṛh. S. 30,30. 86,27. 90,3. fgg. Kathâs. 25,135. 121,160. 124,108. Mârk. P. 43,21. Bhâg. P. 1,6,14. 14,12. 3,17,9. 5, 2,16. 8,10,11. Verz. d. Oxf. H. 51,b,16. 86,b,40. — c) Bez. verschiedener Pflanzen: = शमी AK. 2,4,2,32. H. an. Med. (सकृत्फला fehlerhaft für सक्तुफला). Terminalia Chebula oder citrina AK. 2,4,2,40. Trik. 3,3,423. H. an. Med. Ratnam. 89. Emblica officinalis Gaertn. AK. 2,4,4,15. Trik. H. 1145. H. an. Med. Hâr. 92. Halâj. 2,463. Ratnam. 90. Jasminum auriculatum Vahl. H. an. Med. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153. = श्यामा Trik., = हरिद्रा und दूर्वा Râǵan. im ÇKDr. — Varâh. Bṛh. S. 48,40. — d) die Wurzel von Piper longum Lin. Ratnam. 99. — e) ein best. gelbes Pigment Râǵan. im ÇKDr. — f) ein best. Metrum: 2 Mal ⏑—⏑——⏑⏑—⏑——, ——⏑——⏑⏑—⏑—— Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — g) N. pr. der Gattin des Anila MBh. 1,2589. Hariv. 156. des Aṅgiras MBh. 3,14209. fgg. einer Brahmanin 5,3796 (die Lesart der ed. Bomb. s. u. 2) c). der Mutter Nemi's, des 22ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40. der Mutter Rudrabhaṭṭa's Verz. d. Oxf. H. 318,a, N. 4 (vgl. u. चित्र in den Nachträgen). — h) N. pr. eines Flusses Vaiǵ. a. a. O. MBh. 6,332 (VP. 183). Hariv. 9506. — 4) f. शिवी = शिवा Çiva's Gattin H. 204, Schol. — 5) n. a) Heil, Wohlfahrt, Wohlergehen; = सुख, क्षेम u. s. w. AK. 1,1,4,8. Trik. 1,1,113. 3,3,423. H. 86. H. an. Med. Halâj. 1,122. शिवं प्रजाभ्यः शिवमस्तु मह्यम् TBr. 3,1,2,3. उपपन्नं ननु शिवं सप्तस्वङ्गेषु यस्य मे Ragh. 1, 60. राज्ञः शिवं भूयात् 14,50. ज्ञानं यत्र शिवं तत्र Spr. (II) 2449. 4479. Varâh. Bṛh. S. 4,8. 5,31. 23,10. 24,21. 32,29. कुतप्राणानां शिवं कुतः Kathâs. 3,44. 41,57. 50,116. Mârk. P. 118,14. 19. Bhâg. P. 5,13,23. 6, 18,58. शर्कराकण्टकादिभ्यो यथोपानत्पदः शिवम् 7,15,17. अपि शिवं भवतः Pañkat. 16,5. 38,6. fgg. शिवमाशंस मे पथि MBh. 1,3270. शिवं चाशास्त मे 3,12071. शिवमिच्छन्मनुष्याणाम् 7,9622. Bhâg. P. 5,18,9. °वृत्तधर्मम् R. Gorr. 2,17,13. °द Varâh. Bṛh. S. 11,38. °सुभिक्षकर 34,4. शि-

याय गावः पूयन्ताम् Hariv. 3850. Mâlatîm. 160,14. Kathâs. 28,47. भवतां न शिवाय तत् 45,19. Bhâg. P. 1,4,11. fg. Varâh. Bṛh. S. 4,30. 22, 3. 30,10. 29. सत्त्वानां नाशाय शिवाय वा 40,12. 46,85. शिवाय गम्यताम् so v. a. reise glücklich R. 3,12,16. आ गंतं शिवेन glücklich ṚV. 7,73,4. MBh. 3,16901. R. 2,52,81. R. Gorr. 1,79,14. 3,5,22. 70,21. 5,92,7. ह्रपो ऽस्य वनवासस्य भविष्यति शिवेन मे zu meinem Glück 2,38,12 (Gorr.). शिवेनेतस्य मान् so v. a. mit Glück bringendem Auge 6,104,35. शिवेभिस् als adv. VS. 27,7. अ° (s. auch bes.) n. Unheil, Unglück MBh. 1,4512. Kathâs. 116,3. शिव = मोक्ष Erlösung H. 74. H. an. — b) Wasser H. an. Med. — c) Bez. verschiedener Glück bringender Dinge: = सैन्धव, समुद्रलवण und श्वेतटङ्कण Râgan. im ÇKDr. = ग्रामलक, तार n., चन्दन, लोह und तगर Açsh. 96. — d) N. pr. des Hauses, in dem die Pâṇḍava verbrannt werden sollten, MBh. 1,5778. — e) N. pr. eines Varsha in Plakshadvîpa Mârk. P. 53,30. in Gambudvîpa Bhâg. P. 5,20,3. — f) N. eines Purâṇa, = शिवपुराण, शैव Verz. d. Oxf. H. 80,a,4. — Vgl. अ°, भद्र°, मल्ला°, याम°, शीत°, सदा° und शैव.

शिवक m. 1) ein Idol Çiva's P. 5,3,99, Schol. — 2) ein Pfahl, an den eine Kuh gebunden wird oder an dem sie sich kratzt, AK. 2,9,73. Halâj. 2,296.

शिवकर m. N. pr. des 22ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53.

शिवकर्णी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

शिवकाशी f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 251,b,27. °माहात्म्य Mack. Coll. 86.

शिवकान्ता f. Çiva's Geliebte d. i. Durgâ H. 8.

शिवकान्ती f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,3.

शिवकामदुघा f. N. pr. eines Flusses ebend. 19,b,18.

शिवकारिणी f. eine Form der Durgâ ebend. 39,b,30.

शिवकिंकर m. Çiva's Diener, N. pr. eines Autors ebend. 201,a, No. 479.

शिवकीर्तन m. ein Lobpreiser Çiva's: 1) ein Verehrer Çiva's Çabdar. im ÇKDr. — 2) Bein. Vishṇu's Trik. 1,1,31. H. ç. 74. Med. n. 248. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,12. — 3) Bein. Bhṛṅgariṭa's Med. n. 248.

शिवकुण्ड N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,13.

शिवकेसर m. Mimusops Elengi Lin. Açsh. 84.

शिवकोपमुनि m. N. pr. eines Autors Hall 96.

शिवकोश m. Titel eines von Çivadatta verfassten Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 195,a, No. 452.

शिवक्षेत्र n. ein Çiva geheiligtes Gebiet Bhâg. P. 10,79,19. N. pr. eines best. Gebietes Kathâs. 108,19.

शिवगङ्गा f. N. pr. eines Flusses: °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 257,b,29. fg. °माहात्म्य 30,a,14. Mack. Coll. 87.

शिवगण m. N. pr. eines Fürsten, n. N. pr. der von ihm gegründeten Stadt Verz. d. Oxf. H. 280,b,8. 9.

शिवगति m. N. pr. des 14ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 52.

शिवगीता f. Titel eines Abschnittes im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 17,a, No. 61. 75,a, No. 127. 252,a,12. Verz. d. B. H. No. 648. Verz. d. Pet. H. No. 16. fg. Hall 123. Wilson, Sel. Works 1,18. 249.

शिवगुरु m. N. pr. des Vaters von Çaṃkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 255,a,5. 6.

शिवघर्मज m. der Planet Mars Çabdârthak. bei Wilson.

शिवंकर (शिवम्, acc. von शिव, + 1. कर) 1) adj. Heil bringend, wohlthätig H. 480. Halâj. 2,185. Buddha Vjutp. 2. — 2) m. a) bildliche Bez. der Strafe (दण्ड) MBh. 12,4430. des Schwertes H. ç. 144. — b) N. eines Krankheitsdämons (ग्रह) Hariv. 9559. — c) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

शिवचतुर्दशी f. ein dem Çiva geweihter 14ter Tag Verz. d. Oxf. H. 34, b,38. 41,a,23. fg. 85,b,2. Pañkar. 2,7,17.

शिवचम्पूप्रबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

शिवज्ञ adj. das Heil u. s. w. kennend; f. आ eine Verehrerin Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

शिवज्ञान n. die Kenntniss dessen, was Heil bringt, Kenntniss der Omina ÇKDr.

शिवज्योतिर्विद् m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 68.

शिवतत्त्वबोध m. Titel einer Schrift Hall 105.

शिवतत्त्वरत्नाकर m. desgl. Mack. Coll. 1,105.

शिवतत्त्वविवेक m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 38,a, No. 94. Burnouf, Bhâg. P. I, lxiv.

शिवतत्त्वसुधानिधि m. desgl. Mack. Coll. 1,53.

शिवतत्परसूत्र n. desgl.: °भाष्यकर्तृ Verz. d. Oxf. H. 258,b,3.

शिवतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 151. Wilson, Sel. Works 1,248.

शिवता (von शिव) f. der Rang eines Çiva genannten Erlösten Sarvadarçanas. 85,6. — Vgl. शिवत्व.

शिवताति (von शिव) ved. 1) adj. wohlthuend, Heil bringend P. 4,4, 143. H. 480. Halâj. 2,185. — 2) f. Wohlfahrt P. 4,4,144. Mâlatîm. 160,4.

शिवतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,44. 70,a,5.

शिवत्व (von शिव) n. 1) Çiva's Wesen Sarvadarçanas. 91,15. — 2) der Rang eines Çiva genannten Erlösten Sarvadarçanas. 81,13. 84,10. fg. 85,4. — Vgl. शिवता.

शिवदत्त 1) m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 74,154. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. Verfasser des Çivakoça Verz. d. Oxf. H. 195,a, No. 452. °मिश्र Hall 100. — 2) n. Vishṇu's Discus Çabdârthak. bei Wilson.

शिवदत्तपुर n. N. pr. einer Stadt der Prâkjas P. 6,2,99, Schol.

शिवदारु n. = देवदारु Râgan. im ÇKDr.

शिवदास m. N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 4,621. Verz. d. B. H. No. 133. Verz. d. Oxf. H. 153,a, No. 328. 337,b,24. 338,a,5. 341, b, N. 358,a, No. 853. Hall 173. Ind. St. 1,470. Notices of Skt Mss. 68. Colebr. Misc. Ess. 2,45. 87. °देव Verz. d. Oxf. H. 125,a,8. °दास Verz. d. B. H. No. 594.

शिवदिश् f. Çiva's Weltgegend so v. a. der Nordosten Varâh. Bṛh. S. 21,14. 89,5.

शिवदीक्षा f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 98,a, N. 3. °टीका 104,a,26.

शिवदूतिका f. N. einer göttlichen Mutter (मातृका) Çabdar. im ÇKDr.

शिवदूती f. *eine Form der* Durgâ Trik. 1,1,52. H. ç. 56. Mârk. P. 94,3. °तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 108,*b*, No. 160. 109,*a*,26. fg.

शिवदृष्टि f. Titel eines Werkes (*System der* Çaiva) Sarvadarçanas. 91,15.

शिवदेव 1) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2,49. — 2) n. v. l. für शिवदैव Varâh. Bṛh. S. 7,9.

शिवदैव n. *das unter* Çiva *stehende* Nakshatra Ârdrâ Varâh. Bṛh. S. 7,9.

शिवद्युमणिदीपिका f. Titel einer Schrift Hall 181.

शिवद्रुम m. *Aegle Marmelos Corr.* Râǵan. im ÇKDr.

शिवद्विष्टा f. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. im ÇKDr.

शिवधनुर्वेद m. Titel einer dem Vjâsa zugeschriebenen Schrift Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,2.

शिवधर्म m. Titel eines Purâṇa oder Upapurâṇa Ind. St. 1,18. Verz. d. B. H. 127, N. Verz. d. Cambr. H. 68. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,7. 30,*b*,16. fg. (pl.). 65,*b*,10. 104,*a*,26. 271,*a*,2. 279,*b*,18. शिवधर्मोत्तर 271,*a*,2. शिवधर्मोत्तरशास्त्र 230,*a*,14.

शिवधातु m. *Opal oder Chalcedon* Wilson nach Çabdârthak.

शिवधारिणी f. v. l. für शिवकारिणी Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,30.

शिवनक्षत्रपुरुषव्रत *n. eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,34. fg.

शिवनाथ *m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B.* H. No. 540.

शिवनाभि *m. eine Art* Liṅga Vîramitrodaja im ÇKDr.

शिवनारायण m. Çiva *und* Nârâjaṇa *als eine Gottheit* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,46. °दास *N. pr.* eines Autors Verz. d. B. H. No. 535. 819.

शिवपञ्चाक्षरस्तोत्र n. Titel eines Stotra Verz. d. B. H. No. 1132.

शिवपत्त्र n. *eine rothe Lotusblüthe* Aesu. 82.

शिवपुर 1) n. N. pr. verschiedener *Städte* oder Dörfer P. 4,2,109, Schol. MBh. 3,8334. Kathâs. 89,8 (in Nepâla). Çatr. 1,382. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,17. fg. Verz. d. Cambr. H. 40. Wilson, Sel. Works 1,62. 130. 2,22. — 2) f. ई N. pr. einer *Stadt* Çatr. 14,31. = वाराणसी H. 974. — *Vgl.* शैवपुर.

शिवपुराण n. Titel eines Purâṇa Notices of Skt Mss. 66. Verz. d. B. H. No. 1207. fg. Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 113. 75,*a*, No. 127. 131,*b*,7. 252,*a*, N. 3. 279,*b*,19. Verz. d. Kop. H. 99,*a*. Verz. d. Tüb. H. 15. Wilson, Sel. Works 2,218. 222. — Vgl. शैव.

शिवप्रिय 1) m. *a) Agati grandiflorum* Ratnam. 76. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — *b) Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr. — *c) Krystall* ebend. — 2) f. आ Çiva's *Gattin* Çabdam. im ÇKDr. Muir, ST. 4,301, N. 269. — 3) n. = रुद्राक्ष *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शिववीज n. Çiva's *Same, Bez. des Quecksilbers* Râǵan. im ÇKDr.

शिवभक्त adj. *ein Verehrer* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 69,*a*, N. 1; vgl. शिवैकभक्त Kathâs. 114,20.

शिवभक्ति f. *die Verehrung* Çiva's: °सिद्धि oder शिवभक्तिसिद्धि Titel einer Schrift Hall 161. in der Einl. zu Vâsavad. 18. Verz. d. Oxf. H. 119,*a*,5.

शिवभट्ट m. N. pr. des Vaters von Nâgeçabhaṭṭa Hall 2. Colebr. Misc. Ess. 2,13. Verz. d. Oxf. H. 161,*a*, No. 354. 164,*b*, No. 364. 213,*b*, No. 508.

शिवभद्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 241.

शिवभागवत m. vielleicht = माहेश्वर *ein Verehrer* Maheçvara's Colebr. Misc. Ess. 1,406.

शिवभास्कर m. Çiva *als Sonne* Verz. d. Cambr. H. 69,2.

शिवभूति m. N. pr. eines Ministers Kathâs. 114,23. fgg. °क 137.

शिवमय (von शिव) adj. (f. ई, aus metrischen Rücksichten auch आ). 1) *voller Heil:* सदा संतुष्टमनसः सर्वाः शिवमया दिशः Bhâg. P. 7,15,17. — 2) *ganz* Çiva *ergeben* Kathâs. 115,140.

शिवमल्लक 1) m. *Terminalia Arguna W. u. A.* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. °मल्लिका *Agati grandiflorum* Râǵan. im ÇKDr.

शिवमल्ली f. *Agati grandiflorum* AK. 2,4,2,62. Trik. 3,3,35 (lies °मल्ल्यां). Ausu. 92.

शिवमात्र *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

शिवयोगिन् m. N. pr. eines der sechs Lehrer des Shaḍguruçishja Verz. d. B. H. No. 53.

शिवयोषित् f. Çiva's *Weib* Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,35.

शिवरथ *m. N. pr.* eines Mannes Râǵa-Tar. 8,111. 2354.

शिवरस *m. drei Tage altes Reiswasser* Râǵan. im ÇKDr.

शिवरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,27 (aus dem Skanda-P.). 102,*a*,12. 279,*b*,19. 292,*b*,22. Notices of Skt Mss. 118. 123. Wilson, Sel. Works 1,18. 249. 2,219. Hall 167. Weber, Kṛshṇaǵ. 294. °पुराण Ind. St. 1,469. शिवरहस्यीय *zum* Çivarahasja *gehörig* (Spruch) Weber, Kṛshṇaǵ. 298.

शिवराजधानी f. Çiva's *Residenz*, Bez. der Stadt Kâçî Verz. d. Oxf. H. 172,*b*,20. fg. 261,*b*,6.

शिवराजभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsav. 45.

शिवरात्रि f. Bez. *des dem* Çiva *geweihten 14ten Tages in der dunklen Hälfte des* Phâlguna Wilson, Sel. Works 2,210. fgg. 395. Weber, Kṛshṇaǵ. 225. 227. fg. 231. Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,11. 74,*a*,27. 75,*b*,32. 302,*b*,12. Râǵa-Tar. 8,111.

शिवराम m. N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1,60. Verz. d. Oxf. H. 221,*a*, N. 1. 293,*a*, No. 710. 365,*a*, No. 73. 395,*a*, No. 113. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 9. 10. 20. 44. °चक्रवर्तिन् 7. Colebr. Misc. Ess. 2,45. °तीर्थ Hall 188. °सरस्वती 89. °वाचस्पतिभट्टाचार्य 49. °भाग्यवत् Kshitîç. 24,11.

शिवलिङ्ग *n. Phallus* Varâh. Bṛh. S. 50,2. Kathâs. 43,156. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6. Wilson, Sel. Works 2,217. Kshitîç. 24,20. 26,11. fg. Târan. 267. — शिवलिङ्गपरीक्षा (!) Verz. d. B. H. No. 911.

शिवलोक m. Çiva's *Welt* (auf dem Kailâsa) Pańćar. 1,3,31. Bhavishja-P. im Tithjâdit. nach ÇKDr.

शिववर्मन् m. N. pr. eines Ministers Kathâs. 5,59. fgg.

शिववल्लभ 1) m. *der Mangobaum* und *Calotropis gigantea* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. आ *eine best. Blume*, = शतपत्त्री Râǵan. im ÇKDr.

शिववल्लिका f. *eine best. Pflanze*, = लिङ्गिनी Râǵan. im ÇKDr.

शिववल्ली f. dass. und = श्रीवल्ली Râǵan. im ÇKDr.

शिववाहन m. Çiva's *Reitthier d. i. der Stier* Râǵan. im ÇKDr.

1. शिवशक्ति f. du. Çiva *und seine Energie* Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,2. 45,*a*,2.

2. शिवशक्ति m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,131.

शिवशक्तिमय adj. *aus* Çiva *und seiner Energie hervorgegangen* u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 104,b,38. 105,a,1.

शिवशक्तिसिद्धि f. Titel einer Schrift, = शिवभक्तिसिद्धि Hall 161. in der Einl. zu Vâsavad. 18. Verz. d. Oxf. H. 149,a,5.

शिवशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 69,a,25.40. fg. b,16.

शिवशेखर m. *Agati grandiflorum* Ġaṭâdh. im ÇKDr. Ausn. 84. *Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr.

शिवश्री m. N. pr. eines Fürsten VP. 4,24,13.

शिवसंहिता f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 648. Wilson, Sel. Works 1,18. 249. Hall 14. 47.

शिवसंकल्प 1) adj. *freundlichen Willen hegend* VS. 34,1. fgg. — 2) m. Bez. *der Sprüche* VS. 34,1. fgg. M. 11,250. als Upanishad Ind. St. 2,51. fgg.

शिवसमुद्र m. Çiva's *Meer*, N. pr. eines Wasserfalles LIA. 1,160.

शिवसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,19. fg.

शिवसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 12.

शिवसिद्धान्त m. Titel einer astr. Schrift Verz. d. B. H. 288,1.

शिवसुन्दरी f. Çiva's *Gattin*, Durgâ ÇKDr. nach dem Tantraçâstra.

शिवसूत्र n. pl. 1) Bez. der 14 am Eingange von Pâṇini's Grammatik stehenden, dem Gott Çiva zugeschriebenen Sûtra, die das Alphabet enthalten. — 2) Titel von philosophischen, dem Gott Çiva zugeschriebenen Sûtra Sarvadarçanas. 94,8. Verz. d. Oxf. H. 239,a,12. Hall 196. fg. °विवृति 196. °विमर्शिनी (zwei verschiedene Werke) 137. 196. fg.

शिवस्कन्द m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25. शिवस्कन्ध VP. 4,24,13.

शिवस्कन्ध s. शिवस्कन्द.

शिवस्तुति f. *ein Lobgesang auf* Çiva Verz. d. Oxf. H. 358; a, No. 853. — Vgl. प्राचीन°.

शिवस्वाति m. N. pr. eines Fürsten VP. 4,24,13. Bhâg. P. 12,1,24.

शिवस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 5,34. Verz. d. Oxf. H. 125,a,9. 271,a,3. Colebr. Misc. Ess. 2,49.

शिवाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. शैवाकवि.

शिवाक्ष n. = रुद्राक्ष *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शिवागम (शिव + आ°) m. Çiva's *Lehre*, auch als Bez. einer best. Schrift Kathâs. 124,16. Colebr. Misc. Ess. 1,406. Verz. d. B. H. No. 911. Verz. d. Oxf. H. 95,b,19.

शिवाटिका f. *eine best. Pflanze*, = वंशपत्री Bhâvapr. im ÇKDr.

शिवाटी f. wohl dass. Suçr. 2,371,2.

शिवाश्मक (von शिव + अश्मन्) n. *Steinsalz* Râǵan. im ÇKDr.

शिवादित्यमिश्र m. N. pr. eines Autors Hall 74.

शिवादेशक (शिव + आ°) m. *Schicksalsdeuter, Astrolog* Mâlav. 69,14.

शिवाद्वैतप्रकाशिका f. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,139.

शिवानन्दसरस्वती m. N. pr. eines Autors Hall 12.

शिवानी (von शिव) f. 1) Çiva's *Gattin* ÇKDr. und Wilson. — 2) *Sesbania aegyptiaca Pers.* (जयन्ती) Çabdać. im ÇKDr.

शिवापरं adj. etwa *der das Gegentheil* (अपर) *von gültig ist:* व्याघ्रो कृत्वा नीनाशं तं दुहामि शिवापरम् AV. 12,2,43.

शिवापीड (शिव + आ°) m. *Agati grandiflorum* Râǵan. im ÇKDr.

शिवाप्रिय (शिवा *Schakal* + प्रिय) m. *Ziege* Trik. 2,9,24.

शिवाफला f. *ein best. Baum*, = शमी Râǵan. im ÇKDr.

शिवाबलि m. *eine den Schakalen hingeworfene Spende* Verz. d. Oxf. H. 95,a,5.

शिवाभिमर्शन (शिव + अ°) adj. *linde — oder heilsam berührend* RV. 10,60,12.

शिवायतन (शिव + आ°) n. *ein dem* Çiva *geweihter Tempel* Verz. d. Oxf. H. 85,b,3. 151,a,6. 7. Vet. in LA. (III) 5,9. 10.

शिवाराति (शिवा *Schakal* + अ°) m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

शिवारि (शिवा *Schakal* + अरि) m. dass. H. ç. 180.

शिवारुद्र m. *eine Form* Çiva's (als *Hermaphrodit*) Pańkar. 4,3,76.

शिवार्चनचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,20.

शिवालय (शिव + आ°) m. Çiva's *Behausung:* 1) Bez. des Kailâsa Râǵa-Tar. 3,373. — 2) *ein dem* Çiva *geweihter Tempel* Kathâs. 3,33. 37,57. 51,51. Verz. d. Oxf. H. 44,b,34. — 3) *Leichenstätte* Hâr. 131. — 4) N. pr. einer dem Çiva geweihten Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64,a, 9. — 5) *roth blühendes Basilienkraut* Çabdać. im ÇKDr.

शिवालिखित n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 912. fg.

शिवालु m. = शिवा *Schakal* Râǵan. im ÇKDr.

शिवाह्लृति f. *Sesbania aegyptiaca Pers.* (जयन्ती) Çabdać. im ÇKDr.

शिवाह्लाद m. *Agati grandiflorum* Râǵan. im ÇKDr.

शिवाह्वा f. *eine best. Schlingpflanze*, = रुद्रजटा Râǵan. im ÇKDr.

शिवि, शिविक, शिविका und शिविकास s. u. शिबि u. s. w.

शिविपिष्ट m. ein N. Çiva's Çabdać. im ÇKDr. = शिपिविष्ट mit Versetzung der mittleren Silben.

शिविर und शिविरगिरि s. u. शिबिर und °गिरि.

शिवीय्, °यति *Jmd wie* Çiva *behandeln:* विष्णुम् Vop. 21,6.

शिवीरथ s. शिबीरथ.

शिवेतर (शिव + इ°) adj. *missgünstig, unfreundlich* Bhâg. P. 4,4,14.

शिवेष्ट (शिव + इष्ट) 1) m. *Agati grandiflorum.* — 2) f. आ Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

शिवोद्भेद (शिव + उ°) m. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3, 5053. fg. LIA. 1,546.

शिवोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 239,a,15. Hall 197. Notices of Skt Mss. 29.

शिश्न् Nebenform von शिश्न *penis:* शिश्ना Pańkar. 3,9,7.

शिशपा f. Nebenform (aus metrischen Rücksichten) von शिंशपा R. 5,39,23.

शिशयं (von 1. शा) adj. *mittheilend, freigebig* RV. 10,42,3.

शिशयिषा (vom desid. von 2. शी) f. *das Schlafenwollen, Schläfrigkeit* Wilson.

शिशयिषु (wie oben) adj. *schlafen wollend, schläfrig* Bhâg. P. 1,6,30. 8,24,8. Haribhaktivilâsa 15 nach ÇKDr. Suppl. unter तप्तमुद्रा.

शिशय m. Nebenform von शिशु *Kind:* शिशयस्य Weber, Kṛshṇaǵ. 290.

शिंशिर (von श्या wie शीत) Uṇâdis. 1,54 (oxyt.). n. Siddh. K. 249,b,2. m. n. 4. 1) m. n. *eine der sechs Jahreszeiten: der erste Frühling, die*

kühle Zeit, die Monate Mâgha und Phâlguna, von Mitte Januar bis Mitte März umfassend (welche nach anderer Theilung, der eine dem Hemanta, der andere dem Vasanta, zugerechnet werden) Nir. 1,10. AK. 1,1,2,18. H. 156. 158. an. 3,611. fg. Med. r. 228. Halâj. 1,113. Viçva bei Uģģval. zu Uṇâdis. 1,54. AV. 6,55,2. 12,1,36. यस्तर्वो हेमन्तः शिशिरयोः सनासेन Ait. Br. 1,1. Çat. Br. 2,1,2,1. 2,2,7. 5,3,2,3. 13,6,1,10. Kâṭh. 8,1. 34,9. Âçv. Gṛhj. 2,4,1. Suçr. 1,19,8. 14. शिशिरे शीतमधिकं वातवृष्ट्याकुला दिशः 22,6. MBh. 7,6645. 14,1213. R. Gorr. 2,28,26. 7,42,26. Çâk. 131. °श्री Spr. (II) 4228. Varâh. Bṛh. S. 3,23. 30,22. 38,8. 46,95. 55,6. 86,26. 90,1. Râǵa-Tar. 4,237. 401. Bhâg. P. 4,23,6. Verz. d. Oxf. H. 97,b,30. °समय 123,a,37. शिशिरर्तु Verz. d. B. H. 41, N. Schol. zu Naish. 22,57. — 2) m. n. *Kühle, Kälte, Frost* H. an. Med. Halâj. 3,28. Viçva a. a. O. सिसृक्षुः शिशिरापहेव (सूर्यः) दक्षिणां भजते दिशम् MBh. 3,14875. नोष्णं न शिशिरं तत्र 14,188. °नवितास पद्मिनी Mṛkkh. 81. R. 5,52,10. पद्मानां शिशिरं दिवम् Spr. (II) 4037. °घ्न MBh. 4,5756. 5847. विविक्तशिशिरोपचार *Kühle* Vikr. 10,17. शिशिरस्येव संघातः *heftiger Frost* R. 5,49,26. — 3) adj. (f. श्रा) *kühl, kalt* AK. 1,1,2,20. H. 1385. H. an. Med. Viçva a. a. O. काल R. 1,11,1. Varâh. Bṛh. S. 19,2. मास R. 7,39,29. सलिल 1,63,25 (Schl.). Wind 3,78,8. Râǵa-Tar. 5,356. Wasser 65. R. 5,55,3. Spr. (II) 4368. Suçr. 2,480,10. 1,151,14. शिशिराश्रुता 2,312,19. 313,1. Ragh. 9,59. 14,3. 16,29. Vikr. 41. Spr. (II) 1482. Kathâs. 66,8. 98,22. 124,141. Bhâg. P. 4,21,13. 5,5,61. 8,22. 6,9,40. °तर Git. 12,18. Pańkat. 9,4. अति° R. Gorr. 2,115,13. Spr. (II) 543. अ° Çâk. 61. — 4) m. ein N. des 7ten Monats Ind. St. 10,298. — 5) m. N. pr. eines Berges Hariv. 12386. fg. (die neuere Ausg. hat auch 12386 शिशिर). R. 4,40,34. VP. 169. Bhâg. P. 5,16,27. — 6) m. N. pr. eines Sohnes der Manoharâ MBh. 1,2586. Hariv. 155. des Medhâtithi Mârk. P. 53,28. fg. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 11, N. VP. 3,4,22. Bhâg. P. 12,6,57. — 7) n. N. eines mythischen Geschosses R. 1,29,13 (30,19 Gorr.); vgl. शिशिरास्त्र (शैशिरास्त्र die neuere Ausg.) Hariv. 13181. — 8) n. N. pr. eines Varsha in Plakshadvîpa. Mârk. P. 53,29. — Vgl. शैशिर fgg.

शिशिरकर (शि° + कर *Strahl*) m. *der Mond* Varâh. Bṛh. 18,20.

शिशिरकिरण m. dass. Çiç. 11,21. Varâh. Bṛh. S. 42,14. °वासर *Montag* 104,61.

शिशिरगभस्ति m. dass. Varâh. Bṛh. S. 60,20.

शिशिरगु m. dass. ebend. 19,6.

शिशिरता (von शिशिर) f. *Kühle, Kälte*: अ° *Hitze*: निःश्वासानाम् Mṛkkh. 82.

शिशिरदीधिति m. *der Mond* Kir. 3,2 (°दीधितिना zu lesen).

शिशिरमयूख m. dass. Varâh. Bṛh. S. 42,13.

शिशिरय् (von शिशिर), °यति *kühl machen, abkühlen* Daçak. 42,12. Nâgân. 38. शिशिरित *abgekühlt* Pańkar. 3,3,1.

शिशिरांशु (शिशिर + अंशु) 1) adj. *kaltstrahlig* Hariv. 2476. Davon nom. abstr. °त्व n. R. 3,54,12. — 2) m. *der Mond* Vikr. 159. तनुभवः शिशिरांशोः *der Sohn des Mondes* d. i. *Mercur* Varâh. Bṛh. S. 7,18.

शिशिराद्रि m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,9.

शिशिरात्यय (शिशिर + अ°) m. *Frühling* (*die abgelaufene kühle Jahreszeit*) R. 2,56,6. 3,79,13. Kumâras. 3,61.

शिशिरायण Hariv. 1957 fehlerhaft für शैशिरायण, wie die neuere Ausg. hat.

शिशिरीकर् (शिशिर + 1. कर्) *kühl machen*: °कृत *kühl gemacht* Hariv. 6544. Ṛt. 5,4. Spr. (II) 1272.

शिशु Uṇâdis. 1,21 (oxyt.). m. 1) *Kind, Junges* AK. 2,5,38. 9,75. H. 338. Halâj. 2,347. शिशवा, शिशवे und शिशवे ved. ṚV. 1,65,10. 96,5. 186,5. धेनुर्न शिशवे स्वसरेषु पिन्वते 2,34,8. शिशुर्धयति 35,13. 4,18,8. 6,16,40. 7,56,16. वयो शिशुः 95,3. दिवः 4,15,6. 6,49,2. यं शिशुं (अग्निं) यत्रा नवं जनिष्टारणी 5,9,3. 9,85,11. नदीनाम् 102,4. 10,115,1. AV. 10,3,10. अपाम् VS. 10,7. नदीनाम् 13,42. Pańkav. Br. 14,8,8. Çat. Br. 14,5,2,1. चतुर्थे मासे कर्तव्यं शिशोर्निष्क्रमणं गृहात् M. 2,34. शिशुराङ्गिरसः कविः (vgl. u. 3) 151. fg. 8,66. धाता च मे शिशुः MBh. 1,6190. 7218. 3,1740. Spr. (II) 1267. 1601. (I) 2648. 2892. Çâk. 104,22. Varâh. Bṛh. S. 16,19. 28,5. Bṛh. 6,8. अशिश्वी शिशुना विना AK. 2,6,2,11. Pańkar. 1,3,50 (lies शिशुः). 4,3,45. Bhâg. P. 3,33,4. शिशु, युवन्, वृद्ध 5,13,23. 9,23,42. Pańkat. 182,12. °क्रीडा Schol. zu Naish. 22,57. अत्यक्त° Spr. (II) 3813. °भूपति Râǵa-Tar. 5,454. सिंहः शिशुरपि Spr. 3251. मृगाः Vikr. 121. Pańkat. 160,4. von Vögeln Hariv. 1136. Spr. 2858. Varâh. Bṛh. S. 95,7. कुल° 66,5. हस्ति° MBh. 13,4846. करेणु° R. Gorr. 2,13,23. सिंह° Çâk. 173. हरिण° ad 14. कृष्णसर्प° 177. Spr. 5063. चातक° 5337. °हरिण (II) 3801. von jungen Pflanzen 1171, v. l. दिवसकृत् *die jugendliche Sonne* MBh. 7,2985. — 2) ein N. Skanda's (vgl. कुमार) MBh. 3,14396. fg. 14631. R. 1,35,22. — 3) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âṅgirasa (vgl. M. 2,151 oben u. 1), angeblicher Verfasser von ṚV. 9,112. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 4,15,14. N. pr. eines Fürsten Târan. 3.267. — Vgl. अ°, अनु°, भुजगशिशुसृत, शैशव und शाव.

शिशुक (von शिशु) m. 1) *ein kleines Kind* Trik. 2,6,7. H. an. 3,404. Med. k. 163. AV. 6,14,3 (*jung*). MBh. 1,3667. 7,1959. R. 7,36,1. Spr. (II) 2813. Kathâs. 21,30. Pańkat. II,200. — 2) *ein best. Wasserthier*, = उलुपिन् (उलूपिन्) AK. 1,2,2,15. H. 1346. Med. = अम्बुकीश, वसाढ्य Trik. 1,2,24. = शिशुमार 3,3,44. H. an. Med. — MBh. 12,919. — 3) *ein best. Baum* H. an.

शिशुकृच्छ्र n. Bez. *einer best. Kasteiung* (neben वृद्धकृच्छ्र) Verz. d. Oxf. H. 283,a,12. — Vgl. शिशुचान्द्रायण.

शिशुक्रन्द m. *Kindergeschrei* P. 4,3,88. Davon adj. °क्रन्दीय *darüber handelnd* ebend.

शिशुगन्धा f. *eine Jasminart* Çabdam. im ÇKDr.

शिशुचान्द्रायण n. *eine Art Kasteiung* M. 11,219. — Vgl. शिशुकृच्छ्र.

शिशुता (von शिशु) f. *Kindheit, Kindesalter* Gaṭâdh. im ÇKDr. Uttarar. 83,5 (107,6).

शिशुत्व (wie oben) n. dass. AK. 2,6,2,40. H. 339. Spr. (II) 2774. Varâh. Bṛh. 20,9. Sâṁsk. K. 59,b,3. Pańkat. 220,10.

शिशुदेश्य adj. *beinahe noch Kind seiend* Râǵa-Tar. 4,675. 5,220.

शिशुनन्दि m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,31.

शिशुनाक m. v. l. für शिशुनाग 2) VP. 466, N. 8.

शिशुनाग m. 1) *eine junge Schlange* R. ed. Bomb. 3,73,32 (76,28 Gorr.). — 2) N. pr. eines Fürsten LIA. 1, Anh. XXXIII. 2,83. VP. 4,24,3. Bhâg. P. 12,1,4. pl. *seine Nachkommen, — Dynastie* 6. — Vgl. शैशुनाग.

शिशुनामन् m. *Kamel* H. 1253.

शिशुपाल m. N. pr. eines Fürsten der Kedi, Sohnes des Damaghosha, der von Krshna erschlagen wird, H. 221. MBh. 1,2641. 7003. 7029. 2,124. 574. 1069. fgg. 3,616. 12,12962. 14,2468. Hariv. 1930. 6579. fgg. 8018. 8101. fgg. 9136. 9792. VP. 437. fgg. Bhâg. P. 7, 10,37. 9,24,39. °वधपर्वन् MBh. 2,39. fgg. °वध ein episches Gedicht von Mâgha Gild. Bibl. 234. fgg. Verz. d. B. H. No. 515. fgg. Verz. d. Oxf. H. 117. fg. No. 193. fgg. °शिरश्छेत्तर् Beiw. Krshna's Pańkar. 4,1.30. °निसूदन desgl. H. 221, Schol. — Vgl. शिशुपालि.

शिशुपालक m. = शिशुपाल Trik. 2,8,22.

शिशुभाव m. *Kindheit, kindisches Wesen* ÇKDr. nach einem Tantra.

शिशुमत् (von शिशु) adj. *von Kindern —, von Jungen begleitet* RV. 1,140,10. 2,43,3. 8,89,5. धेनु VS. 21,33. अया Pańkav. Br. 12,4,5. 15. Lâtj. 7,5,16.

शिशुमार (nach Çânt. 3,15 auch शिशू°) 1) m. a) *Delphinus gangeticus* AK. 1,2,3,20. Trik. 3,3,44. H. 1350. Med. r. 300. Hâr. 77. VS. 24,30. शिशुमारर्षि Pańkav. Br. 14,5,14. R. 1,44,18 (45,17 Gorr.). R. Gorr. 2, 47,3. 5,27,13. Karaka 1,27. Suçr. 1,205,20. °वसा 2,42,9. 121,14. 135,2. Varâh. 6,54. Kathâs. 63,98. fgg. Pańkat. 51,9. — b) *ein in der Gestalt dieses Thieres gedachtes Gestirn am Himmel, das für eine Erscheinung Vishnu's gilt:* = तारात्मकाच्युत (woraus Wilson zwei Bedeutungen gemacht hat: *the heavenly porpoise, or collection of the stars and planets* und *a name or form of* Vishnu) Med. Taitt. Âr. 2,19. तारमयं भगवतः शिशुमाराकृति दिवि रूपं हरेः VP. 2,9,1. शिशुमारस्तु यः प्रोक्तः स ध्रुवो यत्र तिष्ठति 12,29. केचनैतज्ज्योतिरनीकं °संस्थानेन भगवतो वासुदेवस्य योगधारणायामनुवर्णयन्ति Bhâg. P. 5,23,4. 5. Verz. d. Oxf. H. 41, d, 41. 48,b,17. °शिरस् MBh. 1,6960. Personif. als ein Sohn Dosha's von der Çarvarî und als eine कला हरेः Bhâg. P. 6,6,15. Vater der Bhrami, der Gattin Dhruva's, 4,10,1. — 2) f. ई a) *das Weibchen vom Delphinus gangeticus* Pańkav. Br. 8,6,8. 9. — b) *eine best. Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 54,87. — Vgl. शैशुमार und शिंशुमार.

शिशुमारमुखी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2640.

शिशुरोमन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2151.

शिशुवाहक m. *eine wilde Ziege* H. 1277.

शिशुवाह्यक m. dass. Trik. 2,5,9.

शिशूल (von शिशु) m. *Kindchen:* शिशूला न क्रीळयः सुमातरः RV. 10,78,6.

शिश्न m. (nach AK. Halâj. im VP. und Bhâg. P.) und n. *Schwanz; gewöhnlich das männliche Glied* (AK. 2,6,2,27. H. 610. Halâj. 2,359): मुष्को न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः RV. 1,105,8. सद्यः शिश्ना प्रमिनानो नवीयान् 10,27,19. नैषां शिश्नं प्र दहति AV. 4,34,2. TBr. 2,3,7,3. शिश्नेपर्दनं चकृमा वयम् 3,7,12,3. Ait. Br. 1,22. 3,37. Ait. Up. 1,4. Çat. Br. 1,4,3,9. 7,5,1,38. 12,7,1,7. 9,1,16. Kâtj. Çr. 1,1,17. Kauç. 35. °प्रतोदिनी Lâtj. 4,3,11. उत्तानां चलच्छिश्नम् MBh. 14,285. °वृषणौ M. 11,104. गृहीत° adj. Jâǵn. 1,17. शिश्नोदरकृते (आत्मोदरकृते 12,516) MBh. 3, 111. धृत्या शिश्नोदरं रक्षेत् 5,1556. Varâh. Bṛh. S. 68,8. Bṛh. 5,24. VP. 2,12,33. Bhâg. P. 2,6,7. 10,26. 3,26,56. 7,9,40. अग्रस्याग्रे हि शिश्नं पत्नीयाल्वं प्रकीर्तितम् Bṛhaspati in Sarvadarçanas. 6,22. Falsch शिश्न्या st. शिश्ना Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,3 und शिश्न्ये Ait. Br. 3,37, v. l. Die Ableitung von श्नथ्, welche schon Nir. 4,19 gegeben wird (vgl. RV. 10, 95,5), ist deshalb nicht zulässig, weil alsdann *männliches Glied* als Grundbedeutung angesehen werden müsste, was dem Hergang bei den übrigen Synonymen widerspricht. — Vgl. शैश्न्य und विशिश्न.

शिश्नथ (von श्नथ्) m. *das Durchbohren* RV. 3,31,13.

शिश्नदेव adj. nach Nir. 4,19 *unkeusch, buhlerisch* RV. 7,21,5. 10, 99,3. Eher von *Dämonen* oder *falschen Göttern* zu verstehen.

शिश्वि s. सु°.

शिश्विदान Uṇâdis. 2,93. adj. = कृष्णकर्मन् oder अ° AK. 3,1,46. = कृष्णकर्मन् H. 855. = दुराचार Halâj. 2,249.

1. शिष् (शिस्) Nebenform zu 1. शास्; s. das.

2. शिष्, शेषति (हिंसार्थ) Dhâtup. 17,36.

3. शिष्, शिनष्टि (विशेषणे) Dhâtup. 29,14. शिंषति, शिंषन्ति; शिशिष्ठ Kâç. zu P. 8,4,65. Schol. zu 1,1,58. शेक्ष्यते (vgl. Kâr. 6 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10); शिष्ट; partic. शिष्ट s. bes. *übrig lassen:* यन्नमानमिव तल्लोके शिंषति TBr. 3,3,8,2. भूयिष्ठं स्रुचि शिष्ट्वा Kâty. Çr. 2,3,20. 16,2. Kâth. Çr. 5,8,30. 19,7,4. pass. *übrig bleiben* AV. 15,12,11. Âçv. Çr. 6, 8,6. श्रद्धा शिष्यते कियान् Râǵa-Tar. 4,291. mit न *mangeln, fehlen:* न तस्य दारा न रथो न भ्राता न च बान्धवाः । वने निवसतः — शिष्यन्ते स्म कदा च न MBh. 3,2669. fg. — शिष्ये MBh. 2,1964 in beiden Ausgg. offenbar fehlerhaft für शैष्ये (von 2. शी); vgl. 5,68. न शिष्यति Mârk. P. 51, 113 fehlerhaft für नशिष्यति.

— caus. शेषयति (असर्वोपयोगे) Dhâtup. 34,11: *übrig lassen, verschonen:* स्वल्पशेषं न शेषयेत् MBh. 13,400. न शेषयेता युधि शत्रुसेनाम् 3,14760. 5,2098. 2480. 7,449. 13,3996. Spr. 2945. (II) 472. Bhâg. P. 11,9,7. अशेषयित्वा s. u. अशेषय् (denom. von अशेष adj.). शेषित *übrig gelassen; verschont* Vikr. 23,8. Bhâg. P. 10,57,37. MBh. 2,1411. कृत° *unter dem Geraubten übriggeblieben so v. a. vom Raube verschont, nicht mit Anderem geraubt* 16,244.

— अति *übrig lassen:* समिध्रम् TBr. 3,3,7,2. Shaḍv. Br. 2,10. pass. *übrig bleiben* TS. 2,4,12,1. Khând. Up. 2,10,3. 8,1,4. — अतिशिष्ये Hariv. 7498 in beiden Ausgg. fehlerhaft für अतिशिश्ये (von 2. शी). — partic. अतिशिष्ट *übrig geblieben* TS. 7,3,10,1. Çat. Br. 4,1,2,4. Khând. Up. 6,7,3. Çaṅk. zu 1,10,5. — Vgl. अतिशेष.

— अप *weglassen* Çat. Br. 7,4,2,18.

— अव pass. *übrig bleiben* TBr. 3,7,6,20. Çat. Br. 14,8,1,1. किं कार्यमवशिष्यते MBh. 3,15222. 5,2635. नेह भूयो ऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते Bhag. 7,2. R. Gorr. 2,116,23. Râǵa-Tar. 2,83. 3,178 (zu lesen यामिन्या यामः सार्धो ऽव°). Bhâg. P. 2,9,32. 9,5,16. Sarvadarçanas. 118,2. partic. °शिष्ट *übrig geblieben, übrig; verschont* Kauç. 44. 59. Kâtj. Çr. 6,7,12. Maitrjup. 6,9. M. 3,116. MBh. 3,2276. R. 1,46,13. R. Gorr. 2,5,5. 3,31,31. Suçr. 1,180,7. कियदवशिष्टं रजन्याः Çâk. 46,7. Varâh. Bṛh. 26(24),3. Râǵa-Tar. 4,415. Bhâg. P. 3,4,28. 4,30,47. 8,11,46. Pańkar. 2,7,53. Vop. 8,37. Pańkat. 168,4. 200,12. Hit. 103,14. Bhâshâp. 125. Sarvadarçanas. 23,3. 81,4. 105,7. 8. P. 1,2,32, Schol. स्तम्बेन नीवार इवावशिष्टः (so ist zu lesen) *wie Reis, von dem nur der Stengel übrig blieb,* Ragh. 5,15. अ-

त्पावशिष्टं कालस्य गतभूयिष्ठमन्तत: *wenig Zeit übriggeblieben* MBh. 4, 885. कुलान्यल्पावशिष्टानि 3,15358. द्वौ चापि मासौ समयावशिष्टौ *von der vertragsmässigen Zeit übrig geblieben* R. 5,28,7. भोजनावशिष्टमिष्टान्न *von der Mahlzeit übrig geblieben* Hit. 27,12. शौचावशिष्टया मृदा *vom Putzen der Geschirre übrig geblieben* Spr. 3029 (Conj., bestätigt durch d. Bomb.). कृतशौचावशिष्टा मृद्: dass. Mârk. P. 34,66. मुहूर्तार्धावशिष्टायां द्वादश्याम् *von der nur ein halber Muhûrta übrig ist* Bhâg. P. 9, 4,33. स्वत्वावशिष्ट *von dem nur das Eigenthumsrecht übrig geblieben ist* 4,28,16. कृतान्तावशिष्टा: so v. a. *dem Tode entronnen* 10,20. Vgl. अवशिष्टक und अवशेष. — caus. *übrig lassen* MBh. 5,2638. R. 5,26,38. अवशेषित *übrig gelassen, — geblieben* MBh. 1,5129. R. 7,19,15. Râǵa-Tar. 1,335. Bhâg. P. 1,15,23. 9,6,23. 17,16. 10,37,30. 69,24. इत्ययं तदलंकारवासोभ्यामवशेषित: *dem nur der Schmuck und die Kleider übrig geblieben waren* 9,11,4. स्वर्गसुखावशेषित *übrig geblieben von* 5,19,28. कथामात्रावशेषिता: *von denen nur die Erzählung übrig geblieben ist, nur in der Erzählung lebend* MBh. 15,988. नाममात्रावशेषिता: R. 4,28, 40. देहमात्रावशेषित Bhâg. P. 7,13,1. 5,24,23. 9,11,4. आत्मानं चिन्मात्रमवशेषितम् so v. a. चिन्मात्रावशेषितम् 7,12,31. जलद्रोणे पक्वा पादावशेषितम् *einkochend bis auf ein Viertel* Suçr. 2,454,21.

— पर्यव caus. *übrig lassen*: °शेषित Bhâg. P. 6,9,37.

— समव caus. dass.: °शेषित MBh. 1,6387.

— उद् dass.: मा गिरिं नोच्छिषः RV. 6,56,16. AV. 6,127,1. 10, 1,17. Kâth. 23,5. न पशुभ्यो जीवनमुच्छिंषेत् 31,1. TBr. 1,2,6,4. pass.: मैषामुच्छेषि किं चन AV. 11,9,13. Çat. Br. 13,1,2,1. Pañkav. Br. 8,1, 4. Ait. Br. 5,3. TBr. 1,1,6,8. 9,3. med. in ders. Bed.: कृमेत्रेणो नोच्छिषाते AV. 2,31,3. partic. उच्छिष्ट *übrig gelassen, als unbrauchbar liegen gelassen, übrig geblieben* TS. 7,3,20,1. Khând. Up. 1,10,3. 4. M. 4,151. 10,125. शूद्रोच्छिष्टा माषा: 11,146. 152. R. Gorr. 2,33,22. अर्धोच्छिष्ट (आमलक) Kathâs. 61,296. Spr. (II) 382. 1615. Râǵa-Tar. 5,392. Prab. 59,10. 60,6. Bhâg. P. 4,6,53. Vgl. उच्छिष्ट (als adj. in der Bed. *unrein* auch Jâǵn. 1,156. MBh. 13,2298. 6145. R. 3,5,20. 42,8. Varâh. Brh. S. 46,79. Mârk. P. 18,28. Bhâg. P. 3,20,41. 8,18,29. als n. in der Bed. *Ueberbleibsel* auch Çat. Br. 12,4,2,8. Jâǵn. 1,33. MBh. 4,275. 278. Varâh. Brh. S. 53,66. Spr. (II) 1193. Râǵa-Tar. 5,387. Daçak. 88, 8. Bhâg. P. 1,5,25. 4,21,10. 6,14,28. 9,4,8. Pañkar. 1,2,75), उच्छिष्य, उच्छेष fg., मधूच्छिष्ट, रसोच्छिष्ट. — caus. *abküssen* (!): वक्त्रमुच्छेषितं (= चुम्बितम् Comm.) भगवता Bhâg. P. 3,15,22.

— निस् caus. s. निःशेषय्.

— परि *übrig lassen* Ait. Br. 1,23. 3,21. यद्दिवा वाचं विसृजेद्भ्रातृव्याय परिशिंष्युः 5,24. 7,32. Çat. Br. 2,1,4,11. उभौ समिधौ परिशिंष्ट: 5,2,19. 3,8,2,29. pass. *übrig bleiben* Ait. Br. 7,18. Çat. Br. 1,3,2,4. 3,8,2,25. Kathop. 4,3. Spr. (II) 4479. Bhâg. P. 10,68,46. मनुरेक: परिशिशिषे Çat. Br. 1,8,1,6. °शिशिषिरे 2,2,2,9. °शिष्यते 12,4,3,9. partic. °शिष्ट *übrig geblieben, übrig* Ait. Br. 5,27. TS. 7,3,20,4. Çat. Br. 13, 5,2,1. Âçv. Çr. 10,9,30. Khând. Up. 6,7,3. Spr. (II) 4842. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 109. Verz. d. Oxf. H. 174,b,6.12. P. 1,2,32, Schol. Vgl. परिशिष्ट, °शेष fg. — caus. 1) *übrig lassen, verschonen*: न किंचित्पर्यशेषयत् Ragh. 12,79. Râǵa-Tar. 7,343. धनं सत्त्रपरिशेषितम् *vom Opfer übrig geblieben* Bhâg. P. 9,4,4. 11. — 2) *verlassen, aufgeben*: रणाङ्गं पर्यशेषयत् Bhatt. 17,93. — 3) *ergänzen* Kusum. 54,1.

— वि 1) *unterscheiden, durch besondere Attribute näher bezeichnen, als etwas Besonderes hinstellen, näher characterisiren*: विशिनष्टि प्रधानपुरुषान्तरम् Sâṅkhjak. 37. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 251. zu Khând. Up. S. 45. 61. Dâjabh. 270,16. Wilson, Sâṅkhjak. S. 26. Comm. zu TS. Prât. 4,7. Sarvadarçanas. 59,1. °शिंष्य 62,18. pass. *sich unterscheiden, als etwas Anderes erscheinen*; mit abl. Ragh. 17,62. mit instr. RV. Prât. 14,30. *durch Etwas* (instr.) *näher bezeichnet werden* Comm. zu TS. Prât. 1,30. zu P. 8,2,37. zu Kâtj. Çr. 25,3,25. — 2) *vor Andern* (instr.) *auszeichnen, höher stellen als*: भानुप्रभृतिभिः शेषान्विशिनष्टि MBh. 3, 14735. pass. *hoch über Allen stehen, mehr gelten, höher stehen, vorzüglicher sein*: अद्भिरेव द्विजाग्र्याणां कर्म विशिष्यते M. 3,35. स्त्रीणां पवित्रं परमं पतिरेको विशिष्यते R. 2,30,24. 4,20,2. 23,9. Spr. (II) 1377, v. l. 1570. 3203. (I) 4963. Kathâs. 78,134. mit einem abl.: कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते Bhag. 5,2. 12,12. M. 2,83. 3,203. 278. 8,104. Spr. (II) 5003. MBh. 7,682. R. 3,3,9. mit einem instr. MBh. 1,6166. 7764. 3, 4059. Hariv. 7314. R. 2,27,9. 35,4. Spr. (II) 1116. 4319. mit einem gen. pl. (du.) *am Höchsten stehen unter*: सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते M. 4,233. 7,71. तेषां ज्ञानी विशिष्यते Bhag. 7,17. गुणैरप्सरसां दिव्यैर्मेनके त्वं विशिष्यसे MBh. 1,2916. eben so mit einem loc.: नृत्तसक्तेषु प्राशे एको विशिष्यते *unter ihnen ragt er hoch empor* Spr. (II) 3876. — 3) *steigern, vermehren*: विशिनष्टि (प्रवि° Uttar.) मनोरुजम् Mâlatîm. 74,8. — 4) विशेषस् = विशेषयत् *übertreffend* Hariv. 5378. — 5) partic. विशिष्ट mit कृत u. s. w. compon. gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. a) *verschieden, ein besonderer*: °कविप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,a,34.fg. Râǵa-Tar. 3,147. °लिङ्ग adj. *verschiedenen Geschlechts seiend* P. 2,4,7. Sarvadarçanas. 87,19. अविशिष्टा देवानाम् so v. a. *nicht niedriger stehend als die Götter* MBh. 1,6482. कर्म° *verschieden von* Sarvadarçanas. 87,3. साध्याविशिष्टत्व und साध्याविशिष्टता *das Nichtverschiedensein von* 30,7. 11. *durch besondere Attribute unterschieden, näher bezeichnet, als etwas Besonderes erscheinend, characterisirt durch* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): (पर्वतैः) तैर्विशिष्टा जनपदाः Mârk. P. 59, 6. क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् so v. a. *ein Partic. auf* क्त *mit einem Partic. auf* त, *das sich von jenem durch das alpha privativum unterscheidet*, P. 2,1,60. Nîlak. 34. 46. Tarkas. 29. Bhâshâp. 132. Comm. zu TS. Prât. 2,44. 4,34. 5,13. 19. 23. 6,5. 10,10. 14,49. 24,1. zu P. 1,3,56. Kusum. 31,7. 14. 45,15. fg. Sarvadarçanas. 2,10. 5,12. 14,4. 5. 43,2. 49,22. 75,7. 109,20. 165,12. अस्येदमिति षष्ठीविशिष्टस्य वाक्यस्य Comm. zu Njâjas. 2,1,50. संनिवेशविशिष्टत्व Sarvadarçanas. 84,22. 50,15. — b) *hervorragend, ausgezeichnet, über Alles hochstehend, viel geltend, vorzüglich; der vorzüglichste, beste; mehr geltend, vorzüglicher, besser*: विशिष्टायां विशिष्टेन संगमो गुणवान्भवेत् MBh. 3,2401. 16009. 4,45. 5, 7138. विशिष्टं कुत्रचिद्बीजं स्त्रीयोनिस्त्वेव कुत्रचित् M. 9,34. 297. 10,30. 123. गुरोर्वाक्यम् MBh. 7,1297. 13,7442. Hariv. 8379. विशिष्ट, सम, हीन Kan. 6,1,10. fgg. 16. R. 1,7,17. R. Gorr. 2,27,23. 5,38,47. Spr. 2384. 3358. °कुल (II) 2241. Daçak. 65,10. Mârk. P. 100,7. Pañkar. 1,7,94. 8,33. Vet. in LA. (III) 16,8. बुद्ध्या च प्रज्ञया तपसा तथा *hervorragend*

durch MBH. 13,1866. गुणतः R. 5,13,71. देशकालाभ्याम् *in Ort und Zeit einen Vorsprung habend* KĀM. NĪTIS. 18,54. प्रीति° *mehr Liebe an den Tag legend als* (abl.) R. 2,53,22. mit einem loc. *hervorragend in, sich gut verstehend auf:* न पापे ऽस्य मनो विशिष्टम् MBH. 4,2125. mit einem gen. pl. *der beste* u. s. w. *unter* M. 7,58. BHAG. 1,7. MBH. 2,2406. HARIV. 7317. R. 5,2,12. mit einem abl. *vorzüglicher, besser als* M. 2,85. MBH. 3,12187. 13,340. R. 5,11,22. Spr. 4023. (II) 48. 3560. भवद्विशिष्ट *besser als du* R. 3,40,33. 5,53,22. 69,20. पापं भ्रूणहत्याविशिष्टम् *schlimmer als* MBH. 12,4011. विशिष्टतर 7,4297. ÇAṄK. zu KHĀND. UP. S. 79. MĀRK. P. 111,6. विशिष्टतम mit abl. MBH. 13,851. MṚKKH. 67,5. — Vgl. विशेष, महाविशिष्ट. — caus. 1) *näher bestimmen, characterisiren:* धातुना संयोगं विशेषयिष्यामि: PAT. zu P. 6,4,82. KĀÇ. zu 4,1,163. Schol. zu 7,3,77. pass. ÇAṄK. zu BṚH. ĀR. UP. S. 84. Schol. zu KĀTJ. ÇR. 25,4,16. 11,5. विशेषित H. 506. ÇAṄK. zu BṚH. ĀR. UP. S. 61 (यथाvi° zu lesen). 252. Comm. zu TS. PRĀT. 14,5. भिन्नं तु व्यवच्छिन्नं विशेषितम् so v. a. भिन्न *wird durch* व्य° *definirt* TRIK. 3,1,18. — 2) *Jmd bevorzugen:* जीवद्विभागे तु पिता नैकं पुत्रं विशेषयेत् KĀTJ. in DĀJABH. 95,11. fg. कारणाच्च विशेषितः KĀM. NĪTIS. 17,33. *als besser erscheinen lassen:* समागमो ऽपि विरहं विशेषयति Spr. 5019. विद्यया ज्ञानया राजन्स्वयं नृभ्यो विशेषिताः so v. a. *stehen wir über den Menschen* MBH. 1,6482. विशेष्यते *hat eine hohe Bedeutung, gilt viel* Spr. 1377, v. l. — 3) *es Jmd zuvorthun, übertreffen;* mit acc. der Person MBH. 3,14107 (विशेषयन् mit der ed. Bomb. zu lesen). 16449. 4,125. 5,7329. 7335. 7,3231. 3242. 7923 (med.). 8603 (विशेषितुम् = विशेषयितुम्; statt पाण्डवस्य ist mit der ed. Bomb. पाण्डवं रणे zu lesen). 14,107. 1329. मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती MṚKKH. 59,14. mit acc. der Sache: लघुत्वं कुधानस्य लाघवेन विशेषयन् MBH. 7,4655. 12,11869. पदैर्नम पदानि विशेषयन्ती MṚKKH. 10,22. विशेषित *übertroffen:* विशेषितस्त्वया दैत्येन्द्रः HARIV. 14032. सुरेश्वरस्य u. s. w. विशेषितास्त्वया यज्ञाः 14223. रक्ताशोकलताविशेषितगुणो बिम्बाधरालक्तकः MĀLAV. 40. — Vgl. विशेषक, विशेषण, विशेष्य.

— प्रवि *steigern, vermehren:* प्रविशिनष्टि विधिर्मनसो रुजम् UTTARAR. 79,7 (102,4. 5); vgl. MĀLATĪM. 71,8, wo st. dessen विशिनष्टि steht.

— प्रतिवि, partic. °विशिष्ट *vorzüglicher, besser:* स्वर्गः MBH. 1,4684. R. GORR. 2,53,24. *schlimmer:* अतः प्रतिविशिष्टानि दुःखान्यन्यानि MBH. 4,602. — Vgl. प्रतिविशेष.

— सम्, partic. संशिष्ट *übrig geblieben* TS. 7,3,20,1.

शिषाण HARIV. 7426 fehlerhaft für शिशान; s. u. 2. शा.

1. शिष्ट (partic. von 1. शास्) P. 6,4,34. 8,3,60. 1) adj. a) *angewiesen, befohlen, gefordert* AV. 2,29,4. 5,26,4. उत्पत्ति° und उत्पन्न° *von vorn herein gefordert* Schol. zu KĀTJ. ÇR. 1,4,16. 3,3,8. 5,16. 5,2,7. 9,10. — b) *gelehrt, traditus:* शिष्टं माधीयीत KAUÇ. 141. आचार्यशिष्टा या ज्ञातिः MBH. 12,1008 (आचार्यशास्ता 5,1694). AK. 3,6,2,25. — c) *angewiesen:* अपि चापि त्वया शिष्टैः (= मत्तो ऽधिकैः Comm.) कार्यं वो भर्तृशासनम् R. 2,45,9. — d) *unterrichtet, gebildet, wohlgesittet;* m. *ein gebildeter Mann, ein geistig und sittlich hoch stehender Mann* ÇAT. BR. 13,1,6,4. °संमत M. 3,39. ब्राह्मण 12,108. fg. JĀGN. 1,113. 150. MBH. 1,35. अशिष्टानां नियन्ता हि शिष्टानां परिरक्षिता 6485. 3,13763. fg. 5,7103. शिष्टाकृति adj. 12,1262. 13,2408. 6299. शिष्टाचीर्ण (धर्म) 6454. R. 2,31,37. 44,4. Spr. (II) 1160. 3034 (= RAGH. 1,28). 3040. (I) 2985. VARĀH. BṚH. S. 49,17. KATHĀS. 61,188. शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगात् AK. 3,6,8,46. मित्राणि तुल्यशिष्टानि *von gleicher Bildung* MĀRK. P. 24,8. 37,2 (Gegens. पाप). PAÑKAT. 92,19. HIT. 93,21, v. l. °सभा कृता 100,15. Comm. zu TS. PRĀT. 1,1. शिष्टाचार m. und adj. MBH. 3,13759. fgg. 13,2028. Ind. St. 5,307, N. 3. 10,98, N. Verz. d. Oxf. H. 208, a, 1. 265, b, 34. MÜLLER, SL. 108. SARVADARÇANAS. 157,14. fg. अशिष्टव्यवहार SIDDH. K. zu P. 2,3,27. — 2) n. *Vorschrift über:* ध्रुवशिष्टे ऽपरेषाम् ṚV. PRĀT. 6,12. *Belehrung:* शिष्टार्थम् (besser शिक्षार्थम् ed. Bomb.; शिष्ट्यर्थम् M. 4,164) MBH. 13,4991. — Vgl. देव°.

2. शिष्ट (von 3. शिष्) 1) adj. *übrig geblieben, übrig* AV. 2,21,3. ÇĀÑKH. ÇR. 9,5,14. M. 3,41. MBH. 3,2299. HARIV. 12536. शिष्टान्नभोजन R. 7,59,2,43. पितृदेवातिथिप्रेष्यशिष्टान्न MĀRK. P. 15,52. SARVADARÇANAS. 106,20. fg. BENF. Chr. 296,2. नालशिष्टाः कमलाकराः *von denen nur die Stengel übrig geblieben sind* R. 3,22,25. हतशिष्टाः so v. a. *dem Gemetzel entronnen* MBH. 3,2566. 14753. 15357. R. 5,56,119. हृतशिष्टानां गन्धधनानाम् so v. a. *vom Raube verschont geblieben* DAÇAK. 62,1. — 2) n. *das Uebrige, Rest, Ueberbleibsel* ÇAT. BR. 14,5,2,5. SARVADARÇANAS. 73,8. 78,8. °भुज् m. *das Essen von Ueberbleibseln* KĀTJ. ÇR. 25,3,11. शिष्टाशन Verz. d. Oxf. H. 30, b, 36. यज्ञशिष्टाशन Spr. (II) 78. 5025. BHAG. 4,31. हुतशिष्टाशिन् MBH. 7,2334. — Vgl. मधु°.

शिष्टत्व (von 1. शिष्ट) n. *Gelehrsamkeit* H. 66.

शिष्टि (von 1. शास्) f. 1) *Züchtigung, Bestrafung:* शिष्ट्यर्थम् M. 4,164. MBH. 14,888. — 2) *Geheiss, Befehl* AK. 2,8,1,26. H. 277.

शिष्य (wie oben) partic. fut. pass. P. 3,1,109. VOP. 26,47. fg. 1) adj. *zu lehren, tradendus:* तदशिष्यम् P. 1,2,53. — 2) adj. *zu belehren, zu unterweisen:* अ° *der nicht verdient unterwiesen zu werden* Spr. (II) 720. 3578. — 3) m. *Schüler* AK. 2,7,10. H. 79. HALĀJ. 2,245. शिष्यो वेदविद्यार्थी । अन्तेवासी शिल्पशिक्षार्थी MED. 267,15. ṚV. PRĀT. 13,19. 15,1. fgg. SHADV. BR. 4,1. KAUÇ. 139. 141. GOBH. 3,3,2. M. 1,103. 2,69. 140. 208. 242. शूद्र° 3,156. 4,101. 114. 164. 173. 5,81. 8,70. 299. 317. 9,187. MBH. 12,4269. R. 1,2,5. 32,5. 2,54,10. KĀM. NĪTIS. 2,4. SUÇR. 1,6,11. 7,5. 13,2. 28,20. RAGH. 1,92. 2,40. ÇĀK. 31,1. 46,5. VIKR. 35,1. °परंपरा SĀÑKHJAK. 71. Spr. (II) 4074. LA. (III) 87,18. °हत्या PAÑKAR. 2,8,27. 3,9,11. 17. Verz. d. Oxf. H. 45, a, 21. fg. 85, a, 20. 93, a, No. 149. गुरुशिष्य n. *Lehrer und Schüler* Spr. (II) 4638. am Ende eines adj. comp. f. आ KATHĀS. 20,145. शिष्या f. *Schülerin* MBH. 1,3286. KATHĀS. 13,91. 20,168. गान्धर्व° *in der Tonkunst* 11,18. — Vgl. उप°, प्र°, गुरु°.

शिष्यक (von शिष्य) m. 1) *Schüler* JĀGN. 2,237. — 2) N. pr. eines Mannes SCHIEFNER, Lebensb. 319 (89).

शिष्यता (wie oben) f. *der Stand eines Schülers:* यथास्ति वाञ्छा मच्छिष्यतां प्रति । सत्पुत्र्याः KATHĀS. 11,27. शिष्ये गुरुतामेकः शेषास्तच्छिष्यतां व्यधुः 19,75. एष मे शिष्यतां प्राप्तः BHĀG. P. 4,2,11. तम् — शिष्यतामनयत् PAÑKAT. 34,11.

शिष्यत्व (wie oben) n. 1) dass.: पौत्रानादाय कौरवान् । शिष्यत्वेन MBH. 1,5212. मम शिष्यत्वमापन्नाः R. GORR. 2,51,10. तदङ्गवृत्तमुपपन्नाः स्मः शिष्यत्वेन SUÇR. 1,1,13. fg. — 2) *das Nichtgelehrtwerden:* अशिष्यत्वाच्छिन्दस्य KĀT. 2 zu P. 7,1,1.

शिष्यधीवृद्धितन्त्र n. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 53.

शिष्याय् (von शिष्य) *Jmdes* (gen.) *Schüler werden:* शिष्यायितं (impers.) गुरुरूपोतशतैर्यथास्याः Spr. (II) 1632.

शिष्यीकर् (शिष्य + 1. कर्) *Jmd zum Schüler machen, in Jmdes* (gen.) *Schule geben:* गान्धर्वज्ञस्य तस्यैतां सुतां °करोमि च Kathâs. 11,11.

शिस् (शिष्) Nebenform von 1. शास् P. 6,4,34, Vârtt. 2. Vop. 9,36. Vgl. आ°, प्र°.

शिह्लन s. शिल्हन.

1. शी, शीयते (Nebenform von 2. शद् nach den Grammatikern) P. 7,3,78. 1,3,60. Vop. 8,70. *ausfallen:* यदस्यास्य लोमानि शीयेरन् TBr. 3,9,4,4. Çat. Br. 7,4,2,11. *weichen, schwinden, zu Grunde gehen* Spr. (II) 3032. अशीयत नृणांसादं बलम् Bhatt. 17,77. शीयमानान्धकारेषु 8,36.

— अति *hinausfallen über:* शम्याम् Kâth. 15,1. *herauskommen aus* so v. a. *verlassen;* mit acc. Khând. Up. 3,12,2. fgg.

— अभि *herabfallen auf:* पर्णं वनस्पतेरिव। अभि नः शीयतां रयिः TBr. 3,7,11,5.

— अव *niederfallen, abfallen:* शं ते प्रुष्वावे शीयताम् AV. 18,3,60. ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते TS. 1,8,4,1. Çat. Br. 5,2,2,2. Kâth. 15,1. पुष्पाणि Pañkav. Br. 8,4,1.

— निस् *zerfallen, abfallen* Kauç. 83. निःशीयतामयमिति निःशीयमानमास्तृणाति 85. fg.

2. शी, शेते (स्वप्ने) Dhâtup. 24,22. in der älteren Sprache folgende Formen: शेते, शये 3. sg. (P. 7,1,41, Schol.), शेषे, शयते (P. 2,4,73, Schol.), शयाते, शयै 1. impér. (P. 3,4,96, Schol.), शयाम् AV. 6,134,1. 11,9,19. शेताम् 10,25. Çat. Br. 11,8,3,5. शेरे 3. pl. AV. 10,3,15. शेरते VS. 13,7. शयीय AV. 18,1,14. शयीत, शयीयाताम् Gobh. 1,6,6. शयीरन् Çat. Br. 12,5,1,2. अशेत 5,5,5,6. 14,1,2,12. अशायत; शिश्ये, शिश्यिरे, शशयानः; (आ)शयिष्यताम्; शयितासे Çat. Br. 11,5,1,11. शयान; शयित्वा. Vom act. nur अशयत् RV. 1,32,7. 3,1,11. 7,18,8. AV. 11,8,16. Çat. Br. 9,1,1,8. Kâth. 11,6. (परि) अशायतम् RV. 1,34,7. शेषन्. Als klassisch gelten शेते, शयाते, शेरते, अशेरत P. 7,4,21. 1,6. Vop. 9,41. fg. शयिष्यते Kâr. 1 zu P. 7,2,10. Vop. 8,60. शयित्वा 26,204. pass. impers. शय्यते P. 7,4,22, Schol. अशायि 3,1,66, Schol. शयित 1,2,19. Vop. 26,104. 129. 1) *stille liegen, daliegen:* अहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः RV. 1,32,5. 9. संवत्सरं शशयानाः 7,103,1. 2. यो अन्तरा रोदसी शये 10,162,4. 1,174,8. शेषे वनेषु मात्रोः 8,49,15. 5,32,1. 6. 8. Vâlakh. 3,2. पृथिव्या आपर्मुया शयन्ते 10, 89,14. 92,1. अधा शयन्त निर्ऋतेरुपस्थे 95,14. हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे 108,4. AV. 5,30,4. 10,8,26. 12,1,34. यस्तं सर्पो गुहा शये 46. VS. 13,7. यदेवास्य शयानस्योपगृह्यति *ungebraucht dastehend* (Soma) TS. 3,1,10, 3. Ait. Br. 2,13. 5,28. 7,15. Çat. Br. 1,5,2,12. 2,3,2,8. 3,1,1,7. 7,1, 2,9. दारु भूतो ऽनर्घ्यः शेते 3,8,4,5. 4,5,9,11. 13,6,2,1. — शये R. Gorr. 2,120,14. शेषे R. Schl. 2,64,29. 72,24. शेते Varâh. Brh. S. 79,39. तस्याः पुरीषे तन्मासं पितरस्तस्य शेरते M. 3,250. Mârk. P. 31,32. निहताश्च — अद्रीणामिव कूटानि धातुरक्तानि शेरते MBh. 1,1172. 4,816. Spr. (II) 69. 1095. मदने न शेरते so v. a. *sich impotent erweisen* Varâh. Brh. S. 76,8. शेष MBh. 5,4501. R. 2,9,18 (8,19 Gorr.). शयीत M. 11,224. शयेयम् und शयेय (ed. Calc.) Daçak. 72,16 falsch für शयीय. शयीमहि MBh. 5,4248. शयीरन् Bhâg. P. 5,14,39. अशेत MBh. 13,686. अशयिष्ट Bhâg. P. 3,20,15. शिश्ये (häufig fehlerhaft शिष्ये) Kaush. Up. 2,14. MBh. 4, 826. Hariv. 4771. अशयिषि Daçak. 73,2. शयिष्येते हतौ युधि R. Gorr. 1,22,13. Bhâg. P. 3,17,31. अवाप्स्ये वा श्रियं तां हि शेष्ये (so zu lesen st. शिष्ये) वा निहतो युधि MBh. 2,1964. शेष्यसि 5,63. शयिष्यसि R. 3, 57,12 (51,30 ed. Bomb.). शयान Ait. Br. 4,5. M. 2,195. 197. 4,112. MBh. 1,2947. 3,2427. 2610. R. 2,51,9. 50,35. 63,34. 86,10. Bhâg. P. 3,3,13. शयित *liegend* MBh. 1,2949. Spr. (II) 3269. *gelegen habend* R. 5,32,34. समानोदरे P. 4,4,108. — 2) *schlafen* (auch *sich schlafen legen*): न दिवा शयीत Çâñkh. Grhj. 4,11. Âçv. Grhj. 3,9,6. Kâtj. Çr. 4,15,15. सुखं स्वापमतः शेते Spr. 5188. MBh. 1,5908. 5910. fg. 3,2107. 2340. 2353. 2643. Hariv. 11281. R. 2,88,4. शेषे R. Gorr. 2,6,11. स्थण्डिले AK. 2, 7,43. Vet. in LA. (III) 20,6. Bhâg. P. 3,20,17. शये Kathâs. 56,188. Bhâg. 6,18,23. 7,13,40. शेरते MBh. 1,5936. Spr. 3359. (II) 3083. 3085. 3623. Dhûrtas. 74,3. एकः शयीत सर्वत्र M. 2,180. 4,40. 75. Kâm. Nîtis. 12,15. शयीमहि Spr. (II) 726. शयीरन् M. 5,73. शयेत् Spr. 4946. शेष R. 2,86,3. प्रबुध्यस्व च शेष च 6,112,13. शेधम् Bhatt. 3,44. अशेत MBh. 1,5033. R. 2,88,6 (96,13 Gorr.). शिश्ये (auch fehlerhaft शिष्ये) Kaush. Up. 4,19. MBh. 6,3055. Hariv. 9119. R. 1,45,30. R. Gorr. 2,5,4. Ragh. 12,21. शनैश्च शिश्ये *schlief ein* Kathâs. 49,254. Bhâg. P. 10,51,13. शयिष्यते R. 2,42,16. 88,21. 3,53,7. शयिष्यमाणा Bhâg. P. 7,1,10. शयिता fut. Kâtnop. 1,11. शयितुम् P. 4,2,15, Schol. शयित्वा R. 2,88,4 (96,5 Gorr.). चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धा: Sâh. D. 67,11. शयान M. 2,220. fg. 4,57. Jâǵn. 1,138. MBh. 1,5371. 5907. 5927. 13,351. 1274. R. 2,44,10. 51,6. 75,31. 86,7. Bhâg. P. 1,6,30. 2,2,2. 7,31. 9,2,4. शयित *schlafend* AK. 3,1,33. H. 443. Hariv. 11281. R. Gorr. 2,67,18. प्रवृद्धनिद्रा° 3, 35,64. Kathâs. 56,188. *geschlafen habend* R. 2,87,22 (95,26 Gorr.). R. Gorr. 2,93,13. fg. 96,15. 5,30,16. *eingeschlafen* Çiç. 9,39. impers.: इह तेन महात्मना। शर्वरीं शयितं भूमौ R. 2,88,2. इदमेषां शयितम् *dies ist der Platz, wo sie geschlafen haben*, P. 2,3,68, Schol. — शयति Pañkat. 174, 1 fehlerhaft für शयीत, wie schon Benfey bemerkt hat.

— caus. शाययति, अशीशयत्; mit acc. Schol. zu P. 1,3,88. 4,52. Vop. 22,2. 1) *hinlegen, legen —, setzen —, stecken auf, — in:* तमग्रेव बाणेन हतं पांसुषु शाययेत् R. 4,13,35. शाययन् शरशय्यासु Kathâs. 94,10. Daçak. 78,10. Bhatt. 17,111. Pañkar. 1,6,52 (besser पातयामास v. l.). उत्तानशायित Hariv. 9233. महीतले R. 7,.., 22. Râǵa-Tar. 2,102. तैलद्रोण्याम् R. 2,66,16 (68,50 Gorr.). R. Gorr. 2,80,20. पर्यङ्के Bhâg. P. 3, 31,26. कुम्भशायितपद् Spr. 2511. चन्दनचूर्ण° (so ed. Bomb.) Pfeil MBh. 8,4614. — 2) *schlafen legen, — lassen, — gehen heissen* Bhâg. P. 10, 7,5. Bhatt. 8,83. शायित Spr. (II) 1634. Râǵa-Tar. 5,334. Bhâg. P. 10,3,49.

— desid. शिशयिषते P. 1,3,62, Schol. 2,9, Schol. *schlafen wollen:* शिशयिषमाणा Daçak. 129,15. — Vgl. शिशयिषा fg.

— intens. शाशय्यते P. 7,4,22. Vop. 20,16. शेश्यते P. 1,2,19, Schol.

— अति 1) *früher als ein Anderer* (acc.) *schlafen, — sich zur Ruhe begeben:* अर्कं पतीन्नातिशये MBh. 3,14686. 14689. नैतानतिशयेत् 12,3998. — 2) *übertreffen*, mit acc.: अतिशेते हि ते वाक्यं (subj.) कर्मैतत्प्रथितं भुवि MBh. 4,1931. कालो ऽतिशेते कालीम् Pat. zu P. 5,3,55. Çañk. zu Brh. Âr. Up. 6,4,28. पूर्वान् — तया (भक्त्या) अतिशेषे Ragh. 5,14. अपीनप्यतिशेरते यस्या गुणाः Bhatt. 7,46. °शयेत (!) Râǵa-Tar. 3,223. अत्यशेत 4. Bhâg. P. 3,23,11. अत्यशेरत तद्देहं सुपर्णार्कमारुताः Bhatt. 8,1.

नातिशिश्ये (beide Ausgg. °शिश्ये), रणे कार्ष्णिरिन्द्रिम् Hariv. 7498. तं ब्रुवत्तम् — नैवातिशयितुं शक्तो बृहस्पतिरपि ब्रुवन् R. 5,90,23. °शयान Sâh. D. 133,10. गत्या चातिशयन्याति मनोवायुखगाधिपान् R. 6,82,92. °शय्यमान pass. P. 5,3,55, Vârtt. 6. °शयित in act. Bed. mit acc. P. 3,4,72, Schol. Bhâg. P. 5,24,10. ohne acc. ungewöhnlich, bedeutend, ausserordentlich: वर्णानां संनिधिः P. 1,4,109, Schol. °त्व n. Comm. zu Spr. (II) 1685. mit pass. Bed.: °शयितो गुरुर्भवता P. 3,4,72, Schol. पुत्रेण नातिशयितो यः प्रज्ञादानविक्रमैः Mârk. P. 21,99. 113,28. 116,7. impers.: अतिशयितं भवता P. 3,4,72, Schol. अनतिशयनीय unübertrefflich Kir. 5,52. — Vgl. अतिशय fgg. — caus. übertreffen: °शायित mit pass. Bed. Mârk. P. 130,10. Vgl. अतिशायन.

— व्यति hinausreichen über, überbieten: सर्वतो भ्रातृव्यं व्यतिशये Kâth. 34,7.

— अधि ruhen in, auf, liegen —, sich legen auf (loc.; gewöhnlich aber acc. P. 1,4,46. Vop. 5,2): दश मासाँ छशयानः कुमारो अधि मातरि RV. 5,78,9. स्तम्बे Âçv. Çr. 3,14,20. अहीन्द्रतल्पे Bhâg. P. 3,8,10. यच्चतुरध्यशेत auf welchem Auge er lag Çat. Br. 7,1,2,1. 7. या ऊता अधिशेरते 14,6,4,10. — पृथिवीमधिशिश्यिरे MBh. 6,3961. 7,6509. R. Gorr. 2,8,59. अध्यशयिष्ट गाम् Bhatt. 15,114. रत्नाकरम् Vishnu Ragh. 13,6. शय्याम् R. 2,88,12. Bhatt. 18,79. आस्माकीं सिद्धासशय्यामधिशय्य Sâh. D. 31,10. शिलाविशेषान् Ragh. 16,49. Çâk. 33,2. 3. चिताम् Spr. 4865. अहिम् (अधिशः) Vop. 5,2. भुजगाह्वरम् Ragh. 19,32. रथम् 5,28. शेषमधिशयितो विष्णुः Vop. 26,129. वाहनानि so v. a. besteigen Bhatt. 14,74. पावकेनाधिशयता MBh. 13,4061. bewohnen, beziehen (eine Wohnung): लङ्कावनम् Bhatt. 10,35. सिंहस्य पर्वतकुहरमधिशयानस्य Hit. 58,2. ग्रामम् P. 1,4,46, Schol. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 19. — Statt न रात्रावप्यधिशेते Pańkat. 26,24. fg. liest die ed. Bomb. richtiger न रात्रिमपि शेते. — caus. legen auf, mit zwei acc.: अधिशाय्य Daçak. 122,6. einlegen an Stelle eines Andern (instr.): अथाध्यकृतेन विश्वजिता मानसमध्यशाययिष्यत् Nid. 9,6. 7. 5,10. 10,7.

— समधि caus. einlegen an Stelle eines Andern Nid. 5,10.

— अनु 1) herumliegen an, in Etwas: ये सूतिका अनुशेरते AV. 8,6,19. शये शयासु प्रयुतो वनानु RV. 3,55,4. liegen auf Çvetâçv. Up. 4,5. शयनानि MBh. 7,1391. महीम् 1995. ruhen in: मयि Bhâg. P. 3,9,43. — 2) sich nach Jmd (acc.) hinlegen: शयानं चानुशेते हि तिष्ठन्तं चानुतिष्ठति। अनुधावति धावन्तं कर्म पूर्वकृतं नरम्॥ Spr. 5065. Daçak. 67,3. Bhâg. P. 3,7,37. 4,25,59. — Vgl. अनुशय fgg. und °शायिन्.

— अभि liegen auf (acc.) Çat. Br. 1,2,5,4. 3,4,2,7.

— आ 1) liegen in, auf (acc. oder loc.): तमः RV. 1,32,10. 10,124,1. रजसो बुध्नम् 1,52,6. अपः 5,30,6. 8,6,16. येऽश्निम् 10,162,1. 2,11,9. AV. 5,25,9. तल्पम् 17,12. कुसुमान्याशेरते षट्पदाः Vikr. 41. सिरासु RV. 1,121,11. 4,30,11. 8,41,7. दुरद्भ्नैना शये so v. a. fällt zur Last AV. 12,4,19. — 2) wünschen act.: सुद्युम्नस्याशयन्पुंस्त्वम् Bhâg. P. 9,1,37. — Vgl. आशय. — caus. legen auf (loc.): तस्यां चितायां नृपतेः शरीरम् — आशीशयत् (अ°?) R. Gorr. 2,83,31.

— अन्वा sich erstrecken über: कियद्दविष्यद्न्वा शये ऽस्य AV. 10,7,9.

— प्रत्या vor Etwas liegen: ससं प्रति प्रवतं आशयानम् RV. 4,19,3. 17,7.

— उद् hervorstehen über: ये एते अभितः पुच्छकाण्डे शिखण्डास्ये उच्छयाते Çat. Br. 4,5,7,5.

— उप 1) liegen bei (acc.), daneben liegen: गतासुमेतमुप शेषे RV. 10,18,8. Çat. Br. 4,1,5,9. स्त्री पुमांसम् 1,1,4,20. 2,5,2,17. 6,3,1,30. TS. 5,3,3,2. Kâth. 21,2. Kauç. 46. ऋतुकाले — पत्नीमुपशयेत्सदा MBh. 13,6603. R. 6,8,17. अग्नीन् MBh. 13,353. Kauç. 73. वासः 68. येयं वयसः पततो निर्णामादिका नाड्युपशेते Çat. Br. 10,2,4,6. liegen auf: धरण्याम् R. 6,19,70. — 2) wohl bekommen: इदं ममोपशेत इदं च नोपशेत इति das ist mir zuträglich, — gesund Karaka 3,1. सात्म्यं नाम तद्यत्सातत्येनोपसेव्यमानमुपशेरते (°शेते) 8. — Vgl. उपशय, उपशाय fg.

— नि vgl. निशायिन्, निशिता, निशीथ, निशीथ्या.

— निस् s. निःशयान.

— परि herumliegen um, umgeben, umfassen: वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन् RV. 1,133,1. अहिं परिशयानमर्णः 3,32,11. अश्वाभिधानी मुखं परिशेते Çat. Br. 6,3,1,27. TS. 6,2,8,6. sich befinden an oder in: त्रिर्नो अश्विना परि त्रिधातु पृथिवीमशायतम् RV. 1,34,7. 6,62,3. विशंविशं मघवा पर्यशायत 10,43,6. (आपः) याः पूताः परिशेरते TS. 3,7,4,17. वपामेकः परिशय आत्मैवात्मानं परि शये 6,3,7,5. सोमपीथम् 5,8,5. आ तृतीयसवनात्परि शेरते bleiben liegen 4,2,6.

— प्र sich legen auf: प्र सस्रवधिराशसा धारामग्नेरशायत RV. 8,62,9.

— प्रति gegen Jmd (acc.) liegen (vgl. Jmd anliegen) so v. a. nicht von seiner Seite weichen um ihn zur Nachgiebigkeit zu zwingen (vgl. 1. विश् mit प्रत्युप): अहं त्विमं जलनिधिं समारप्स्याम्युपायतः। प्रतिशेष्याम्युपवसन् (प्रतिशेष्याम्युप° ed. Bomb.) दर्शयिष्यति मां ततः॥ MBh. 3,16298. प्रतिशिश्ये जलनिधिं विधिवत्कुशसंस्तरे 16300. — Vgl. प्रतिशीवन्.

— वि ausgestreckt liegen: पथि व्यशेत Bhâg. P. 10,12,16. sitzen bleiben auf: (पक्षिणः) अशक्नुवन्तः पतितुं शिखरेषु व्यशेरत R. 5,95,28. — Vgl. विशय, °शाय, °शायिन्.

— सम् unschlüssig sein, Anstand nehmen, im Zweifel sein: संशयानस्ते MBh. 12,3713. मा संशयिष्ठाः Bhâg. P. 6,11,19. संशयिरे 10,66,25. संशय्य Spr. (II) 1750. संशयानः स्वजीविते verzweifelnd an Kathâs. 26,143. act. mit acc. sich über Etwas nicht einigen können, verschiedener Meinung über Etwas sein: संशयन्ति साक्षिणः श्रेष्ठाः शुद्धाशुद्धौ नृपे तदा Mit. 145,9. 10. संशयित mit act. Bed. unschlüssig, im Zweifel über Etwas seiend R. 2,88,16 (96,19 Gorr.). 5,44,14. Ragh. 14,55. mit pass. Bed. dem Zweifel unterworfen, zweifelhaft, ungewiss, in Frage stehend, gefährdet MBh. 1,1779. 6174. 3,248. 4,831. 5,7081. 7,411. 14,1319. R. 3,41,31. 5,1,81. 6,31,12. Kâm. Nîtis. 8,80. Spr. 3166. n. Ungewissheit, Zweifel: केचित्संशयिते (संशयिताः?) स्थिताः MBh. 14,1358. — Vgl. संशय.

3. शी (= 2. शी) adj. am Ende eines comp.; s. त्रिह्वा°, पत्सुतः° (unter पत्सुतस्), मध्यम°, स्योन°. f. = शयन und शान्ति Çabdar. im ÇKDr.

4. शी s. 1. und 2. शा.

5. शी s. श्या.

शीक्, शीकते Dhâtup. 4,1 (सेचने). 11, v. l. (गत्यर्थ). tröpfeln, stieben: शिशीके शोणितं व्योम Bhatt. 14,76. घोरं शीकिष्ट शोणितम् 15,26. शीकयति Dhâtup. 33,116 (भाषार्थ oder भासार्थ). 34,20 (आमर्षणे, मर्षणे, आमर्शे). betröpfeln: (वायवः) चन्द्रावतीतरंगार्द्राः शीकयन्ति च यद्वपुः Halâj. im ÇKDr. शीकाय् mit Dehnung TS. Prât. 3,2. tröpfeln, stieben (vom feinen, seltenen Regen): शीकायैत्तु VS. 22,26. शीकायिष्यैत्तु und शी-

किर्ते TS. 7,5,11,2. शीकायते P. 3,1,17, Vârtt. 1.

शीकयत m. N. pr. eines Mannes gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154. — Vgl. शैकयतायनि.

शीकर (von शीक्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. (gewöhnlich pl.) *feiner Regen, herabfallende Tropfen* AK. 1,1,2,13. H. 165. an. 3,613. Med. r. 230. Halâj. 1,59. °वर्षिन् (मेघ) Hariv. 3802. fg. 3915. Spr. (II) 666. Çâk. 166. Mâlav. 44. Kir. 5,15. शीकराम्भस् Varâh. Bṛh. S. 21,37. शीकरार्द्रैर्नलिङ्गैः Ragh. 5,42. Spr. (II) 1067. भागीरथीनिर्झरशीकराणाम् Kumâras. 1,15. Mâlatîm. 147,14. Râǵa-Tar. 3,226. Ragh. 16,62. पतैः सशलशीकरैः R. 4,51,38. शीकराम्बु Bhâg. P. 3,13,38. अमृतस्य (sg.) Khandom. 47. सतुषार° (वनानिल) Ragh. 9,68. अवश्याय° Kathâs. 98,11. प्रालेय° Spr. 3349. हिम° (II) 2053, v. l. अग्र-हस्तसमुक्तेन शीकरेण स नागराट्। सनीलत (so ed. Bomb.) गुडाकेशं शैलं नीलमिवाम्बुदः (नील इवा°?) MBh. 14, 2201. 6, 4389 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Kâm. Nîtis. 15,10. Ṛt. 4,15. 2,1 (सशीकराम्भोधर° zu lesen). Ragh. 7,45. Kir. 16,9. Varâh. Bṛh. S. 94,13. Kathâs. 1,2. 109,1. 124,221. Mârk. P. 66,27. Nâgân. 19. Bhâg. P. 8,2,25. करिणां मदशीकरैः 9,11,26. Kâm. Nîtis. 16,28. हर्षबाष्पाम्बुशीकराः Kathâs. 18, 17. 369. बाष्पशीकरवर्षिन् Kumâras. 2,42. स्वेदाम्भसः शीकरैः Spr. (II) 1035. अन° Git. 12,22. Wird bisweilen (auch in den Bomb. Ausgg.) सीकर geschrieben. — 2) n. = शरल (सरल) Med. — Vgl. कर° (auch Ragh. 7,45).

शीकरिन् (von शीकर) adj. *von einem feinen Regen begleitet, mit feinen Tropfen geschwängert, einen feinen Regen bewirkend:* वाताः Sâh. D. 16,6. गङ्गाशीकरिणो मरुतः Ragh. 4,73. कर *ein Wasser ausspritzender Rüssel* Uttarar. 49,3 (63,5) = Mâlatîm. 153,18.

शीकाय् s. u. शीक्.

शीघ्र 1) adj. (f. आ) *rasch, schnell* AK. 1,1,1,60. H. 1470. an. 2,463. Med. r. 92. Halâj. 5,96. Ross Kâtj. Çr. 20,1,30. MBh. 3,2639. हयाः R. 5,41,11. मारुत Kauç. 141. Spr. (II) 1701. 4762 (शीघ्रतम). °पाणि heisst Vâju Shaḍv. Br. 5,8. यह Ind. St. 2,268. fg. MBh. 1,5268. 14, 1714. गति 1,6053. Sûrjas. 2,12 (auch शीघ्रतरा). क्रम Varâh. Bṛh. S. 75,3. Kâm. Nîtis. 19,4. °वेग R. 2,93,11. °स्रोतस् 55,13. 103,25. 5,22, 12. °चार Vikr. 140. °पाठ H. 255. °विक्रम R. 2,39,12. Bhâg. P. 8,10, 41. °पराक्रम R. Gorr. 2,46,19. शीघ्रमध्यचिरकालसंभव (फल) Varâh. Bṛh. S. 94,8. सार *rasch wirkend* Suçr. 1,33,13. रामदर्शनशीघ्रेण प्रहर्षेण so v. a. *alsbald hervortretend* R. 5,54,6. शीघ्रम् adv. *rasch, schnell, unverzüglich* AK. Halâj. 4,12. शीघ्रं वर्षते VS. 22,26. अद्भ्यः शीघ्रं वर्त्तीभ्यः TS. 7,4,13,1. आज्ञिं शीघ्रं पत्ति Kâtj. Çr. 14,3,21. RV. Prât. 13,6. शीघ्रमेव निपात्यताम् MBh. 1,6034. गच्छाम 6040. 3,1724. 4728. 2520. 2645. 2714. 2763. 2768. R. 1,2,9. 8,4. 9,40. 45. 61,8. 62,22. 2,36,24. 63,41. 70,21. R. Gorr. 2,46,19. 3,68,29. Suçr. 1,18,14. P. 3,3,133, Schol. Mṛkkh. 176,17. Varâh. Bṛh. S. 89,13. Kathâs. 15,117. Hit. 43, 17. Vet. in LA. (III) 4,3. 25,2.3. Çuk. ebend. 37,17. Pañkat. 128,4. शीघ्रतरम् 88,6. शीघ्रेण = शीघ्रम् MBh. 4,1398. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Agnivarṇa Hariv. 829. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,5; vgl. शीघ्रग. — 3) f. आ a) *Croton polyandrum Roxb.* oder *Croton Tiglium Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183). — 4) n. a) *der Punkt der grössten Schnelligkeit eines Planeten, Conjunction* Gaṇit. Spashṭâdh. 18. Golâdhj. Khedjak. 30. °कर्मन् Sûrjas. 2,37. °फल 44. °केन्द्र n. *Excentricität, Abstand eines Planeten vom Punkte seiner grössten Schnelligkeit* Comm. zu 55. Gaṇit. Spashṭâdh. 18. °परिधि Sûrjas. 2,55. शीघ्रोच्च n. *Apex der grössten Schnelligkeit eines Planeten, Conjunction* Comm. zu 30. zu Gaṇit. Grahâṇaj. 14. — b) *die Wurzel von Andropogon muricatus* H. an. Med. — c) = चक्राङ्ग dies. — Vgl. मनः°, शैघ्र und शैघ्र्य.

शीघ्रकारिन् adj. *rasch zu Werke gehend* Hariv. 8145. *rasch zum Ziele führend:* उपाय Kathâs. 113,95. — Vgl. आशुकारिन्.

शीघ्रकृत् adj. *rasch zu Werke gehend* MBh. 8,2930.

शीघ्रकृत्य adj. *rasch zu vollbringen:* कार्य Spr. 2986.

शीघ्रग 1) adj. (f. आ) *sich rasch bewegend, einen schnellen Lauf habend* MBh. 1,1235. Hariv. 10843. R. 5,2,5. हय 2,49,11. 97,20. 3,31,3. 4, 28,31. रथ MBh. 2,553. नदी R. 2,46,28. 52,3. 68. R. Gorr. 2,55,14. Suçr. 1,45,2. °तर Varâh. Bṛh. S. 5,54. 69,20. सु° R. 1,67,26. — 2) m. a) ein N. *der Sonne* MBh. 3,155. — b) N. pr. α) eines Sohnes des Agnivarṇa R. 1,70,40 (72,29 Gorr.). 2,110,34. fg. (119,28. fg. Gorr.). — β) eines Hasen Pañkat. 164,3.

1. शीघ्रगति f. *die grösste Schnelligkeit eines Planeten in seiner Bewegung* (welche stattfindet, wenn er bei der niederen Apsis, d. i. Conjunction, angelangt ist) Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 11. fg.

2. शीघ्रगति adj. = शीघ्रग Ind. St. 10,277. शीघ्रतरगति ebend.

शीघ्रगत्व n. nom. abstr. von शीघ्रग 1) Kâm. Nîtis. 19,7.

शीघ्रगामिन् adj. = शीघ्रग R. 4,52,6. Spr. (II) 3634, v. l. Pañkar. 1, 1,64. 7,67.

शीघ्रचेतन 1) adj. *rasch zur Besinnung kommend:* श्वन् Spr. (II) 4427. — 2) m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

शीघ्रजन्मन् m. *Guilandina Bonducella* Çabdak. im ÇKDr.

शीघ्रजव adj. *sich rasch bewegend, schnell laufend:* हयाः R. 2,68,6.

शीघ्रता (von शीघ्र) f. *Raschheit, schnelle Bewegung, schnelles Verfahren* MBh. 14,2157.

शीघ्रत्व (wie oben) n. dass. MBh. 4,1655. R. 7,59,2,10. Mârk. P. 40,31.

शीघ्रपातिन् adj. *schnell fliegend, sich rasch bewegend, rasch zu Werke gehend* Kâm. Nîtis. 16,12.

शीघ्रपुष्प m. = अगस्त्यद्रुम Râǵan. im ÇKDr.

शीघ्रबाहुकायन m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,19.

शीघ्रबोध adj. *schnell zu verstehen;* m. als Titel eines grammatischen und eines astronomischen Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,48. Verz. d. B. H. No. 884. fgg.

1. शीघ्रयान n. *rascher Gang, rasches Fahren* MBh. 3,2638. 2749 (pl.).

2. शीघ्रयान adj. = शीघ्रग Kâm. Nîtis. 19,16.

शीघ्रयायिन् adj. dass. R. 2,37,8.

शीघ्रवह adj. (f. आ) *schnell fliessend:* नदी Suçr. 1,172,11.

शीघ्रवाहिन् adj. *schnell fahrend:* वाहन Spr. (II) 3634.

शीघ्रवेधिन् adj. *rasch schiessend* H. 772. Halâj. 2,316.

शीघ्रसंचारिन् adj. = शीघ्रग R. 5,15,11.

शीघ्राय् (von शीघ्र), °यते *sich in rasche Bewegung setzen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. शीघ्रायमाणा Bhaṭṭ. 3,37.

*शीघ्रास्त्र (शीघ्र + ग्रस्त्र) adj. *dessen Geschosse rasch fliegen;* davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 7,6229.

शीघ्रिन् (von शीघ्र) adj. *hastig zu Werke gehend, — lesend* Spr.(II)2110.

शीघ्रिय (wie oben) 1) adj. = शीघ्र. — 2) m. *a)* ein N. Vishṇu's und Çiva's. — *b) Katzenbalgerei* Wilson nach Çabdârthak.

शैघ्य (wie oben) adj. *hastig* VS. 16,31.

शीतं (partic. von श्यै; vgl. शीन) P. 6,1,24. Vop. 26,90. fg. 1) adj. (f. ग्रा) *a) kalt, kühl* (Gegens. उष्ण, ह्रर) AK. 1,1,2,24. H. 1385. an. 2, 201. Med. t. 64. (ग्रङ्गाराः) शीताः सन्तो हृदयं निर्दहन्ति ṚV. 10,34,9. तक्मन् AV. 1,25,4. 5,22,10. Monate 8,9,17. 18,2,22. Wind VS. 23,26. Çat. Br. 1,4,1,16. 5,4,1. 8,6,1,19. भस्मन् Kauç. 83. MBh. 3,12041. 6, 5786. R. 2,41,15. 44,10. 50,11. 91,15. R. Gorr. 2,115,18. 3,22,11. 27. 78,28. 5,73,19. शीतरश्मि 7,23,4,18. 60,1. Suçr. 1,37,16. fgg. 115,17. Megh. 43. Spr.(II) 2850. 5243. Çâk. 102. Varâh. Bṛh. S. 54,94. Kathâs. 18,101. 62,38. Dhûrtas. 92,7. °गात्रप्रतीकार Verz. d. Oxf. H. 319,a,6. सुख° R. 3,78,13. शृत° *nach dem Kochen wieder kalt geworden* Suçr. 1,133,14. सु° 2,101,1.3. Kathâs. 45,189. ग्र° Bhâshâp. 35. शीतंकृत्य und शीतं कृत्वा gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74. — *b) träge, lässig* (ग्रलस, जिह्म) Med. H. an. — c) = कथित Çabdak. im ÇKDr. fehlerhaft für शृत. — 2) m. *a)* N. verschiedener Pflanzen: *Calamus Rotang Willd.* AK. 2, 4,2,10. Trik. 3,3,187. H. 1137 (शीत mit dem Schol. zu lesen). H. an. Med. Halâj. 2,46. *Cordia Myxa Lin.* AK. 2,4,2,15. H. an. Med. = ग्रशनपर्णी Çabdar. im ÇKDr. = श्लेष्मातक Ratnam. 161. = पर्पट und निम्ब Râǵan. im ÇKDr. — *b) Kampfer* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ग्रा N. pr. eines Flusses MBh. 3,14063. R. 4,44,80. Mârk. P. 59,7. VP. 170 (2, 2,32). die Bomb. Ausg. des MBh. und VP. wohl richtiger सीता. — 4) n. AK. 3,6,2,22. *a) Kälte, Frost* (Gegens. उष्ण und घर्म) AK. 1,1,2,20. Trik. 1,1,88. H. an. Med. उष्णे वर्षति शीते वा मारुते वाति वा भृशम् M. 11,113. 12,77. R. 2,61,4. 100,7. 4,44,83. Suçr. 1,22,6. 112,20. Spr. (II) 1067. 2614. 4344. (I) 2730. 2987. fgg. 4854. 5073. Varâh. Bṛh. S. 21, 19. 55,14. °घ्न Kathâs. 25,92. 60,206. Râǵa-Tar. 3,163. तीव्र° 169. fg. 177. 5,195. 6,364. Bhâg. P. 11,29,37. Pańkat. I,436. Vop. 26,91. ग्रतीतानि शीतानि P. 2,1,6, Schol. ग्रति° Spr. (II) 2504. Mârk. P. 99,4.9. — *b) kaltes Wasser:* निर्ग्राभ्यः शीतेन वार्पयति TS. 6,2,2,7. *Wasser* Çabdam. im ÇKDr. — c) = त्वच (wohl *Cassia-Rinde*) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. ग्रतिशीतम्, पानीयशीत, वह्निशीत, नक्ताशीता, शैत्य.

शैतिक (von शीत) 1) adj. (f. शीतिका) *a) kühl* AV. 18,3,60. — *b) kalt —, ohne Feuer zu Werke gehend, träge, lässig* P. 5,2,72. AK. 2, 10,19. H. 383. an. 3,104. fg. Med. k. 164. Halâj. 2,232. — c) = ग्रस्वस्थ H. an. = सुस्थित Med. — 2) m. *a) die kalte Jahreszeit* gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. H. an. Med. — *b) Scorpion* Çabdam. im ÇKDr. — c) *eine best. Pflanze,* = ग्रशनपर्णी Çabdar. im ÇKDr. — *d)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,27.

शीतकर 1) adj. *kühlend* Suçr. 1,176,3. — 2) m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 4,29. 5,36. 19,2. 28,19. Bṛh. 2,19. Kathâs. 108,98. ग्रम्भः° *der Mond im Wasser, der sich im Wasser abspiegelnde Mond* Prab. 112,3.

शीतकाल m. *die kalte Jahreszeit* Suçr. 1,179,9. Ṛt. 4,7. Spr. (II) 1850. Varâh. Bṛh. S. 55,9.

शीतकिरण m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 4,3. Bṛh. 25 (23),8. Verz. d. Oxf. H. 253,a,12. शीतोष्णकिरणौ *Mond und Sonne* Mâlav. 88.

शीतकुम्भ 1) m. *wohlriechender Oleander* Ratnam. 78. — 2) f. ई *Pistia Stratiotes Lin.* Ratnam. 82.

शीतकृच्छ्र m. *eine Kasteiung, bei der man nur Kaltes geniesst,* Mit. im ÇKDr.

शीतक्रिया f. *Abkühlung* Mâlav. 48,17.

शीतक्षार n. *gereinigter Borax* Râǵan. im ÇKDr.

शीतगन्ध 1) n. *weisser Sandel* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ग्रा *Mimusops Elengi Lin.* Ausn. 31; vgl. साधुगन्ध.

शीतगु m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. 2,1. 16. 9,1. 20, 5. Laghuǵ. 2,10 in Ind. St. 2,285. Kathâs. 55,158.

शीतचम्पक m. = तर्पण und दिन H. an. 5,7. = ग्रातर्पण und दीप Med. k. 232. *Spiegel* (दर्पण) Çabdârthak. bei Wilson.

शीतज्वर m. *kaltes Fieber* Verz. d. B. H. No. 965. Kathâs. 25,89.91. 66,96.

शीतता (von शीत) f. *Kälte:* ग्रप्सु Kan. 2,2,5. यथा शीतोष्णयोर्मध्ये भवेन्नोष्णं न शीतता MBh. 3,12478. हिमवान् शीततां त्यजेत् R. 2,112,18. सुतप्तमपि पानीयं पुनर्गच्छति शीतताम् Spr. 3333. (II) 4696. Vet. in LA. (III) 19,16. Bhâg. P. 2,10,23.

शीतत्व (wie oben) n. dass. R. 5,36,21. Sâh. D. 11,8.

शीतदीधिति m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 24,31.

शीतदूर्वा f. = श्वेतदूर्वा Ratnam. 180. fehlerhaft für सित°.

शीतद्युति m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Verz. d. Oxf. H. 193,a,9.

शीतपर्णी f. *Gynandropsis pentaphylla Dec.* Ratnam. 239. °पर्णि des Metrums wegen Suçr. 2,367,19.

शीतपाकिनी f. = काकोली Çabdam. im ÇKDr. = मह्लसमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

शीतपाकी f. Vop. 4,15. *eine best. Gemüsepflanze* MBh. 13,4365. *Sida cordifolia* Çabdar. im ÇKDr. Mad. in Nigh. Pr. = काकोली Ratnam. 308. = गुञ्जा *Abrus precatorius* Râǵan. im ÇKDr.

शीतपाक्य n. wohl *eine best. Pflanze* oder *Frucht* Suçr. 1,214,2.

शीतपाणि adj. *kaltstrahlig:* der Mond Shaḍv. Br. 5,9.

शीतपित्त n. *eine durch Erkältung entstandene Geschwulst wie von einem Wespenstich, von Fieber und Erbrechen begleitet,* Bhâvapr. 7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,67. Verz. d. B. H. No. 967. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,a,22. 316,b,9. 357,a,5 v. u. Wise 269.

शीतपुष्प 1) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) Buch. — 2) f. ग्रा *Sida cordifolia.* — 3) n. *Cyperus rotundus* Râǵan. im ÇKDr.

शीतपुष्पक 1) m. *Calotropis gigantea* Râǵan. im ÇKDr. — 2) n. *Erdharz* Çabdak. im ÇKDr.

शीतपूतना f. N. einer die Kinder quälenden Unholdin MBh. 3,14481. Suçr. 2,384,6. 391,4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,b,27.

शीतप्रभ m. *Kampfer* Râǵan. im ÇKDr.

शीतप्रिय m. = पर्पट Râǵan. im ÇKDr.

शीतफल m. *Ficus glomerata* und *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतफला f. = महासमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

शीतभानु m. *der Mond (die kalte Sonne)* Çabdar. im ÇKDr.

शीतभीरु 1) adj. *gegen Frost empfindlich.* — 2) m. *Jasminum Zambac* AK. 2,4,2,50; vgl. शतभीरु.

शीतभीरुक 1) adj. *gegen Frost empfindlich.* — 2) m. *eine Reisart* Suçr. 1,195,7. Vâgbh. 1,6,2.

शीतभोजिन् adj. *Kaltes zu geniessen pflegend* P. 3,2,78, Schol.

शीतमञ्जरी f. *Nyctanthes arbor tristis Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतमय (von शीत) adj. *kalt, kühl:* रस Hariv. 2478.

शीतमयूख m. 1) *der Mond (der Kaltstrahlige).* — 2) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) H. an. 5,9. Med. kh. 19.

शीतमयूखमालिन् m. = शीतमयूख 1) Varâh. Bṛh. S. 8,24.

शीतमरीचि m. 1) *der Mond (der Kaltstrahlige).* — 2) *Kampfer* Çabdârth. im ÇKDr.

शीतमूलक n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Râǵan. im ÇKDr.

शीतमेह m. *kalte Harnruhr* Çârṅg. Saṁh. 1,7,43. Bhâvapr. 7. heisst auch शीतमेह.

शीतमेहिन् adj. *an der kalten Harnruhr leidend* Karaka 2,4.

शीतय् (von शीत), °यति *abkühlen:* यः शीतयति शीतांशुर्लोकान्सर्वा-न्निमान् Hariv. 14995.

शीतरम्य m. *Lampe* Gaṭâdh. im ÇKDr.

शीतरश्मि 1) adj. *kaltstrahlig;* davon nom. abstr. °ता n. Çâk. 54. — 2) m. *der Mond* MBh. 6,452. 13,2645. Hariv. 8721. 14995. R. Gorr. 2,16,44. Spr. (II) 2468. Varâh. Bṛh. S. 4,23. 31. 96,15. Bṛh. 2, 2. °ज m. *der Sohn des Mondes d. i. Mercur* Bṛh. S. 104,21.

शीतरसिक (von शीत + रस) adj. *den Geschmack von Kälte bewirkend* Suçr. 1,190,1.

शीतरुच् m. *der Mond (der Kaltstrahlige)* Çiç. 9,25.

शीतरूर m. du. *kaltes und hitziges Fieber* TS. 2,5,2,3. 4.

शीतल (von शीत) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. (f. आ) a) *kühl, kalt, kühlend* AK. 1,1,2,21. Trik. 1,1,88. 3,3,405. H. 1385. an. 3,657. Med. l. 139. न्यग्रोध R. 2,55,22. वायु 3,22,15. Suçr. 1,45,4. जल 100, 18. 131,16. 164,6. 214,3. 2,45,2. क्रिया 1,38,2. मेह Çârṅg. Saṁh. 1,7, 43. Mârk. P. 49,25. Ṛt. 1,6. Megh. 96. Ragh. 1,43. Çâk. 69. Spr. (II) 138. 748. 1067. 1403. 1742. 1850. 2053. 3078. 3260. 5241. fg. (I) 2749. 3185. Varâh. Bṛh. S. 27,3. 28,12. Kathâs. 53,160. Râǵa-Tar. 1,213. गिरीन्द्र-घस्य हि तस्यास्तन्सर्वतः शीतला दिशः 4,86. Prab. 21,4. Verz. d. Oxf. H. 46,a,10. चन्दन° *wie* R. 3,79,6. Kathâs. 31,23. हिमोत्तर्गादि° Mârk. P. 104,23. शीतलतर Çiç. 9,4. अ° 86. अति° Spr. (II) 4245. Râǵa-Tar. 6,19. अत्यन्त° Cit. beim Schol. zu Çâk. 86. सु° MBh. 3,2536. Kaurap. 2. Spr. (II) 451. 2215. — b) *leicht frierend, zum Frost geneigt* Verz. d. Oxf. H. 306,b,11. — c) *im Herzen abgekühlt, frei von Leidenschaft:* धीरस्य शीतलं चित्तम् Ashṭâv. 18,31. 1,46. 18,22. 23 (शीतलाच्छात्तरात्मन: zu lesen). सा शोकपिच्छिलकार्या तस्थौ प्रशमशीतला Râǵa-Tar. 6,291. — d) *Jmd kalt lassend, nicht näher berührend:* महदपि परदुःखं शीतलम् Vikr. 90. — 2) m. a) *Wind* Trik. 3,3,405. H. ç. 174. — b) *der Mond* Çabdar. im ÇKDr. — c) *Bez. verschiedener kühlender Pflanzen und Stoffe:* = अ-

शनपर्णी AK. 2,4,5,15. Med. = तालपर्णी H. an. *Cordia Myxa Lin.* Çabdar. im ÇKDr. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr. *eine Art Kampfer* und *das Harz der Shorea robusta* ebend. — d) *eine best. Begehung beim Eintritt der Sonne in den Widder* Çabdar. im ÇKDr. — e) N. pr. *des 10ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî* H. 27. H. an. — 3) f. आ a) *Bez. verschiedener Pflanzen: Pistia Stratiotes Lin.* Çabdar. im ÇKDr. = कुम्भिका und आरामशीतला Râǵan. im ÇKDr. — b) *Sand* Râǵan. im ÇKDr. — c) *die Göttin der Blattern* Wilson, Sel. Works 2,21. °पूजा 194. °षष्ठी 192. fgg. °व्रत Verz. d. B. H. No. 1209. Verz. d. Oxf. H. 284,b,16. °स्तोत्र Verz. d. Kop. H. 3,b. — 4) f. ई *Pistia Stratiotes Lin.* Ratnam. 82. — 5) n. a) *Kälte* Çabdar. im ÇKDr. तुषारशीतले Spr. (II) 1366. — b) (nach H. an. masc.) *Bez. verschiedener kühlender Stoffe: Sandel; grüner (schwarzer) Eisenvitriol; Erdharz* H. an. Med. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Çabdar. im ÇKDr. *Perle* und = पद्मक Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. आरामशीतला und हिम°.

शीतलक (von शीतल) 1) m. *eine best. Pflanze,* = मरुवक. — 2) n. *eine weisse Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलच्छद m. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलजल n. *Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलता (von शीतल) f. *Kälte:* वह्निः शीतलतामायाति यस्येच्छया Spr. (II) 545.

शीतलत्व (wie oben) n. = जडता Râǵan. im ÇKDr.

शीतलप्रद m. *Sandel* Çabdârthak. bei Wilson.

शीतलवातक m. *eine best. Pflanze,* = प्रश्नपर्णी Çabdar. im ÇKDr. Vgl. शीतल und वातक.

शीतलस्वामिन् m. = शीतल 2) e) Çatr. 10,312.

शीतलीकर् (शीतल + 1. कर्) *abkühlen* Daçak. 156,9. Lalit. ed. Calc. 336,7.

शीतलीयष्टा f. *eine best. Pflanze;* s. कालानुसारिवा 2).

शीतलीभू (शीतल + 1. भू) *sich abkühlen, kalt werden* Kathâs. 124,139.

शीतवल्ली s. महा°.

शीतवल्क m. *Ficus glomerata* Râǵan. im ÇKDr.

शीतवह् adj. (f. आ) *kaltes Wasser führend:* नदी R. 2,49,10.

शीतवातोद्भवेताली f. N. *einer die Kinder quälenden Unholdin* Hariv. 9542. Vgl. शीतपूतना.

शीतवीर्य adj. *eine kühlende Wirkung äussernd, kühlend:* चन्द्रमा स्तस्य: Hariv. 8724.

शीतवीर्यक m. *Ficus infectoria Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतशिव 1) m. *Anethum Sowa oder eine andere Anisart* AK. 2,4, 3,23. Med. v. 64. Suçr. 1,46,9. 146,3. 157,10. fg. 2,79,7. 101,15. 285, 18. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* Med. — 2) f. आ *eine Anisart* (मिश्रेया) Râǵan. im ÇKDr. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* Ratnam. im ÇKDr. — 3) n. a) *Erdharz* AK. 2,4,4,10. Med. — b) *Steinsalz* AK. 2,9,42 (सि-तशिव). H. 942. Med.

शीतशूक m. *Gerste* Çabdârthak. bei Wilson. Vgl. सितशूक.

शीतशैल m. = शीताद्रि Kâlakâkra 4,53.

शीतसंस्पर्श adj. *kühl anzufühlen:* वायु R. 3,22,15.

शीतसह 1) adj. *Kälte vertragend.* — 2) m. *ein best. Baum,* = पीलु

Rāǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *Vitex Negundo Lin.* und = वासन्ती Rāǵan. im ÇKDr.

शीतंह्रद adj. *kühl wie ein Teich* AV. 6,106,3.

शीतांशु (शीत + अंशु) 1) adj. *kaltstrahlig:* der Mond MBh. 1,1145. R. 1,35,17 (36,17 Gorr.). Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 1,4162. 3,15100. °त्व n. 9,2052. — 2) m. *a) der Mond* H. 105, Schol. Halāj. 5,70. MBh. 3,3005. R. 5,11,4. 7,23,4,20. Varāh. Bṛh. S. 4,25. 27. 17,6. Bṛh. 6,9. Vorz. d. B. H. No. 835. Spr. (II) 2322 (doppelsinnig). 5242. Kathās. 59,3. 62,39. Git. 9,10. Mārk. P. 99,4. Rāǵa-Tar. 2,10. Dhūrtas. 67,13. — *b) Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) Rāǵan. im ÇKDr. °तैल *Kampferoel* ebend.

शीतांशुमन्त् (von शीत + अंशु) m. *der Mond* R. Gorr. 2,88,5.

शीताङ्ग (शीत + 3. अङ्ग) 1) adj. (f. ई) *kaltgliederig so v. a. gefühllos* Suçr. 1,279,2. — 2) m. *eine Art Fieber* Vorz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = हंसपदी Rāǵan. im ÇKDr.

शीतातपत्र (शीत - आ° + त्र) n. *ein Schirm gegen Kälte (Regen) und Hitze (Sonnenschein)* Varāh. Bṛh. S. 73,6.

शीताद (wohl शीत + अद) m. *eine best. Krankheit des Zahnfleisches, Scorbut* Wise 305. Bhāvapr. 7. Suçr. 1,303,9. 15. 2,126,1.

शीताद्रि (शीत + अद्रि) m. *das Schneegebirge, der* Himālaja Çabdārthak. bei Wilson. Kālaćakra 1,53.

शीतान्त m. N. pr. eines Berges VP. 2,2,25. Mārk. P. 55,17. 56,6. fälschlich शीतार्त 55,4.

शीतावल्ला f. *eine best. Pflanze,* = महासमङ्गा Rāǵan. im ÇKDr.

शीतार्त 1) adj. *von Kälte gequält* Ǵaṭādh. im ÇKDr. Kathās. 25,91. — 2) m. Mārk. P. 55,4 fehlerhaft für शीतान्त.

शीतालु (von शीत) adj. *gegen Kälte empfindlich, frostig; frierend* P. 5,2,122, Vārtt. 7. Ǵaṭādh. im ÇKDr. Varāh. Bṛh. 17,10. किं शशाङ्क इव शीतालोः Spr. (II) 882.

शीताश्मन् m. *der Mondstein* (चन्द्रकान्त) Rāǵan. im ÇKDr.

शीतिकावन्त् adj. f. °वती *kühl* AV. 18,3,60. Vgl. शीतिका unter शीतक.

शीतिमन् (von शीत) m. *Kälte* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शीतीकर् (शीत + 1. कर्) *abkühlen:* °कृत्य R. ed. Bomb. und Schl. 2,71,7. °कृत्य Gorr. 73,6.

शीतीकरण (von शीतीकर्) n. *Abkühlungsmittel* Suçr. 1,171,20.

शीतीभाव (von शीतीभू) m. 1) *das Kühlwerden, Abkühlung* Nir. 1,9. — 2) *das Erkalten im Herzen, vollständige Beruhigung des Gemüths, die Erlösung auf Erden* Trik. 1,1,133. शितीभाव Lalit. 290: die gedr. Ausg. liest नशीति भावम्, was durch नष्टुप्रति भावम् (!) erklärt wird.

शीतीभू (शीत + 1. भू) *kalt werden:* °भूता मोदकाः Suçr. 1,161,18.

शीतेतर (शीत + इतर) adj. *heiss:* °रश्मि m. *die Sonne* H. 95, Schol. शीतेतरार्चिस् m. dass. Rāǵa-Tar. 2,10.

शीतेषु (शीत + इषु) m. *der kalte Pfeil,* Bez. eines mythischen Geschosses R. 1,29,19. fälschlich शितेषु 32,18. 19 (die ed. Bomb. 30,19. fg. auch hier शीतेषु).

शीतोत्तम n. *Wasser (der beste kalte Stoff)* Çabdak. im ÇKDr.

शीतोद (शीत + उद) 1) n. N. pr. eines Sees VP. 469 (der Text 2,2,24 असितोद). Mārk. P. 55,3. 56,14. — 2) f. आ N. pr. eines mythischen Flusses Kathās. 18,234. 350 (hier शितोदा gedr.).

शीतोपचार (शीत + उ°) m. *eine Kur mit kalten Mitteln* Pańćat. 43,9.

शीतोष्ण (शीत + उष्ण) 1) adj. (f. आ) *kalt und warm:* शीतोष्णा आपः समानीय Āçv. Ça. 6,9,1. Gṛhy. 1,17,6. 17. 3,8,9. Suçr. 1,15,4. °वर्ष 19,10. °वायवः R. Gorr. 2,33,10. Ind. St. 2,258. °किरणौ so v. a. *Mond und Sonne* Mālav. 88. भाति° Ragh. 4,8. — 2) f. आ N. pr. einer Unholdin; so ist wohl Wilson, Sel. Works 2,232 st. शीलोष्णा zu lesen. — 3) n. sg. oder du. *Kälte und Hitze* P. 2,4,13, Schol. sg. Spr. (II) 4974. du. 1687. MBh. 3,12037. 12478. im comp. Bhag. 2,14. R. 2,44,9. Varāh. Bṛh. S. 46,39. Ind. St. 1,401,3. Bhāg. P. 3,9,8.

शीतोष्म oder शीतोष्मन् (शीत + ऊ°) n. N. eines Sāman Ind. St. 3, 240,a. शै° v. l.

शीत्कर् und सीत्कर् *den Laut* çit oder sit *hervorbringen;* insbes. *vom geräuschvollen Beben der Lippen geschlechtlich aufgeregter Weiber:* स्रस्तता वपुषि मीलनं दृशोर्मूर्छना च स्खलितभाषणम् । प्रेषयेत्स्वयमघनं मुहुर्मुहुः सीत्करोति गलगद्गदाकुला ॥ Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. Git. 4,19. °कृत n. *der Laut* çit oder sit Spr. (II) 1915. 2302. Kir. 9,50. Vorz. d. Oxf. H. 215,b,29. पुरकेशादुसीत्कृतैः Rāǵa-Tar. 1, 213, als *Beifallsbezeigung* H. 1403.

शीत्कार und सीत्कार m. = शीत्कृत, सीत्कृत (s. u. शीत्कर्) Trik. 3,3,78. Spr. 2090. 3160. Git. 12,16. °शीत्काराः aus Gaṇeça's Rüssel Kathās. 1,2. 109,1. सुशीत्कारमानिनम् Vikr. 108. — MBh. 6,4389 fehlerhaft für शीकर, wie die ed. Bomb. liest.

शीत्कारिन् und सीत्कारिन् adj. *den Laut* çit oder sît *hervorbringend:* वक्त्र Spr. (II) 3801.

शीत्कृतिन् und सीत्कृतिन् (von °कृत) adj. dass. Naiśh. 2,62.

शीनं (partic. von श्या; vgl. शीत) 1) adj. *geronnen, dick geworden, gefroren* P. 6,1,24. Vop. 26,96. fg. H. 1494. Halāj. 2,121. = मूर्ख (wohl fehlerhaft für मूर्त) H. an. 2,285. Med. n. 24. घृत, पयस् P., Schol. Vop. n. *Gefrorenes, Eis* VS. 25,9. — 2) m. = अजगर *Boa* H. an. Med.; vgl. शीर.

शीपल्य adj. *mit* Çîpâla *genannten Pflanzen besetzt:* स्थावरा याः शीपल्यास्तास्वभ्यवेयुः Shaḍv. Br. 3,1. शैवल्याः v. l.

शीपाल 1) m. oder n. *Blyxa octandra Rich.* (eine gewöhnliche Wasserpflanze): उद्नः शीपालमिव वात आजत् ṚV. 10,68,5. Āçv. Gṛhy. 2, 8,14. 4,4,8. — 2) f. आ *ein mit diesen Pflanzen besetztes Wasser:* मधु परिस्रुत् शीपाला शमास्ने अस्तु AV. 6,12,3. — Vgl. शैवल, शैवाल.

शीपुद्रु m. *von unbekannter Bed.* AV. 6,127,2.

शीफर adj. = स्फीत und रम्य Aǵajapāla bei Wilson, Daçak. 50. अतिमात्रशिथिलोपचारशीफरो रतिप्रबन्धः *reizend* Daçak. 50,3.

शीफालिका f. = शेफालिका Bhar. zu AK. 2,4,2,51 nach ÇKDr.

शीभ्, शीभते Dhātup. 10,20 (कत्थने).

शीभम् adv. *rasch, schnell:* प्र यात शीभमाशुभिः ṚV. 1,37,14. 3,33, 12. 10,44,2. AV. 3,43,2. 5,20,7. 13,2,3. TS. 7,4,18,1. Kauç. 29.

शीभर m. = शीकर Çabdar. im ÇKDr.

शीभ्य (vgl. शीभम्) 1) adj. *rasch fahrend* VS. 16,31. — 2) m. *Stier* und ein N. Çiva's Çabdārthak. bei Wilson.

शीभ s. दुः° und सु°.

शीरं Uṇādis. 2,13. 1) adj. etwa *scharf, spitz* (von 2. शी) Naigh. 4,1.

Nir. 4,14. (अग्निम्) शीरं पावकशोचिषम् ṚV. 3,9,8. 8,43,31. 91,14. 10,21,1. — 2) m. *Boa* (अजगर) Çabdar. im ÇKDr. Pańkat. 203,6.

शीरशोचिस् adj. = तिग्मशोचिस्. Agni ṚV. 8,60,10. 14.

शीरि m. *eine best. Pflanze*, = हरिद्रा Râǵan. im ÇKDr.

शीर्ण 1) adj. s. u. 1. शर्. — 2) n. *ein best. Parfum*, = स्थौणेयक Bhâvapr. im ÇKDr.

शीर्णता (von शीर्ण) n. *das Morschsein*: चितामस्य Mṛkkh. 92,3.

शीर्णनाला f. *Hemionitis cordifolia Roxb.* Çabdak. bei Wilson. fehlerhaft शीर्णमाला ÇKDr. nach ders. Aut.

शीर्णपत्र m. N. verschiedener Pflanzen: *Pterospermum acerifolium Willd.* Çabdak. im ÇKDr. *eine Art* Lodhra (पट्टिकालोध्र) und *Azadirachta indica Juss.* Râǵan. im ÇKDr.

शीर्णपर्ण 1) m. *Azadirachta indica Juss.* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई *eine best. Pflanze* Kauç. 31 (शीर्षपर्णी die Hdschrr.).

शीर्णपाद् m. ein N. Jama's (*wunde Füsse habend*) Trik. 1,1,71. Vgl. शीर्णाङ्घ्रि.

शीर्णपुष्पिका f. *Anethum Sowa Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

शीर्णवृन्त m. (*die Pflanze*) und n. (*die Frucht*) *Wassermelone* Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 1,216,14. 217,4. Vâgbh. 1,6,91.

शीर्णाङ्घ्रि und शीर्णाङ्घ्रि m. = शीर्णपाद् H. 184.

शीर्ति (von 1. शर्) f. *das Brechen* Kâṭh. 44,5. Shaḍv. Br. 3,8.

शीर्य (wie oben) adj. *zerbrechlich, leicht reissend*: °वल्वज Gobh. 1,5,20. अ° *unzerstörbar* Çat. Br. 14,6,9,28. 11,6. 7,2,24.

शीर्वि (wie oben) Uṇâdis. 4,54. adj. = हिंस्र Uǵǵval.

शीर्ष 1) n. = शिरस्, शीर्षन् *Haupt, Kopf* Vop. 3,38. 89. AK. 2,6,2,46. H. 567. Halâj. 2,363. शीर्षम् AV. 4,34,1. उच्छिष्टो न स्पृशेच्छीर्षम् MBh. 13,5022. चालयते R. 1,41,15. 4,20,20. 5,25,16. 7,7,43. Varâh. Bṛh. S. 53,100. 77,3. Muir, ST. 4,298,1 v. u. Bhâg. P. 10,63,35. Lalit. ed. Calc. 377,15. अभियोक्ता वर्तयेच्छीर्षम् so v. a. *erkläre sich zur Strafe bereit* (wenn der Angeklagte durch ein Gottesurtheil gereinigt wird) Vishṇu in Z. d. d. m. G. 9,679. शीर्षे loc. AV. 7,56,6. सूर्पाश्च शीर्षे केशाश्च संकल्पयत् 14,1,55. Râǵa-Tar. 7,1722. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,5. हे शीर्षे ṚV. 4,58,3. शीर्षयोः MBh. 3,432. शीर्षाणाम् Hariv. 10440. शीर्षाणि und शीर्षा haben wir unter शीर्षन् gestellt. वस्तिशीर्षम् *Blase und Kopf* Jâǵñ. 3,98. °हीन Bhâg. P. 4,7,36. यस्यो पादस्य शीर्षयोः *am Oberende* (der Bettstelle) *befindlich* Varâh. Bṛh. S. 79,29. शीर्षायित *mit Köpfchen versehen* (Buchstaben) Spr. 2991. अग्रशीर्ष *oberste Spitze* Hariv. 9296. रण° *Vordertreffen* R. 6,33,4. Häufig am Ende eines adj. comp. (f. आ und ई): अधः° MBh. 13,2478. ताम्र° R. 1,2,15. नत° 3,32,10. वक्र° (so ed. Bomb.) MBh. 1,8154. मनुष्य° (धन) R. 6,80,15. मुण्ड° 5,27,19. दश° AV. 4,6,1. MBh. 1,2162. प्रत्यक्शीर्षी Kauç. 44. Auch in Ableitungen von Zusammensetzungen auf शिरस् P. 6,1,62 (z. B. स्थौलशीर्ष von स्थूलशिरस्). — 2) m. N. pr. eines Berges Wilson, Sel. Works 2,24. 27. — 3) f. आ *ein best. Metrum*: 4 Mal — — — — — — — — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (II,8). — Vgl. अमल°, अप°, अवाक्°, कपि°, क्षीर°, गया°, गो°, चारु°, त्रि°, दश°, द्रुम°, द्वि°, पञ्च° (उरग MBh. 3,1005. 4,758. R. 6,79,67. Bhâg. P. 4,25,21. पर्वा: MBh. 6,87), पशु°, पुरुष°, पूर्व°, मर्कट°, मल्ल°, मृग°, रव° (auch R. 6,27,34), यम°, वात°, वेद°, शङ्कु°, शत° (शालयः MBh. 6,37), सप्त°, शैर्षायण, शैर्ष्य.

शीर्षक (von शीर्ष) 1) m. *der Dämon* Râhu Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. a) *Kopf* Bhâg. P. 3,13,36. Pańkar. 3,4,16. *Spitze*: सस्य° H. 1181. — b) *Helm* AK. 2,8,2,31. H. 768. Hâr. 73. — c) *Schädel* Râǵan. im ÇKDr. — d) *Agallochum* H. ç. 120. — e) *die Strafe, zu der sich Jmd bereit erklärt, wenn ein Gottesurtheil den Gegner reinigt*, Jâǵñ. 2,96. °स्थ *sich zu einer solchen Strafe bereit erklärend* 95; vgl. वर्त् caus. 8). — Vgl. अ°, अव°, उच्छीर्षक, चित्र°, त्रि°, धान्य°, पुरुष°, रक्त°, लवणशीर्षिका, सम°, स्थूल°.

शीर्षकपाल n. *Schädel* AV. 15,18,4. Çat. Br. 3,5,2,23. 7,5,2,25. TS. 6,5,9,1. Taitt. Up. 1,6,1. Kauç. 82.

शीर्षक्ति f. *Kopfleiden, Kopfschmerz* AV. 1,12,3. 9,8,1. 12,2,19. fg. 5,23.

शीर्षक्तिमन्त् (von शीर्षक्ति) adj. *an Kopfweh leidend* TS. 2,6,9,2.

शीर्षघातिन् nom. ag. *Kopfabschläger, Scharfrichter* P. 3,2,51. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. — Vgl. शैर्षघात्य.

शीर्षच्छेद m. *das Abschlagen des Kopfes, Köpfen* P. 5,1,65. राज्ञः शीर्षच्छेदो ऽभवन्न किम् Spr. (II) 3002. — Vgl. शैर्षच्छेदिक.

शीर्षच्छेदिक adj. falsche v. l. H. 373 für शैर्ष°.

शीर्षच्छेद्य (von शीर्षच्छेद) adj. *der geköpft zu werden verdient* P. 5,1,65. AK. 3,1,45. H. 373. Ragh. 15,51. शीर्षच्छेद्यः स ते राम *du musst ihm den Kopf abschlagen* Uttarar. 30,11 (40,2). शीर्षच्छेद्यं त्वां करोमि so v. a. *ich werde dir den Kopf abschlagen* Bhaṭṭ. 5,45.

शीर्षणी f. = शीर्षण्य *Kopfstück eines Ruhebettes* Varâh. Bṛh. S. 79,31.

शीर्षण्य (von शीर्षन्) 1) adj. P. 6,1,61. a) *am Kopf befindlich*: रशना ṚV. 1,162,8. यक्ष्म 10,163,1. कृमि AV. 2,31,4. 9,8,1. 14,2,68. प्राणाः TS. 5,1,3,1. 7,2,10,4. मारुत Çiksh. 10 in Ind. St. 4,107. स्तुकाः Kâtj. Çr. 5,4,17. खानि Gotama bei Kull. zu M. 2,53. 60. केशाः P. 6,1,61, Vârtt. m. nach AK. 2,6,2,29. H. 570. an. 3,509. fg. und Med. j. 107. fg. *sauberes —, schönes Haar*. — b) *an der Spitze stehend, der erste* Kâṭh. 8,1 bei Weber, Nax. 2,396. यद्यच्छीर्षण्याचरितं तत्तदनुवर्तते लोकः Bhâg. P. 5,4,15. 1,14,32 (am Ende eines adj. comp.). — 2) n. a) *Kopfstück eines Ruhebettes* Ait. Br. 8,5. 12. 17. Çâṅkh. Çr. 17,2,8. Kaush. Up. 1,5. — b) *Helm* AK. 2,8,2,32. H. 768. H. an. Med. Hâr. 73.

शीर्षण्वन्त् (wie oben) adj. *ein Haupt habend* (Gegens. अशीर्षक) AV. 10,1,2. TS. 5,4,11,1. 7,5,12,1. 25,1. Çat. Br. 14,2,2,43.

शीर्षतस् (von शीर्षन्) adv. *vom Haupt an, mit dem Kopf beginnend, häuptlings; zu Häupten, auf dem Kopf, vorn* AV. 6,131,1. °तो जातः ṚV. 10,88,16. Çat. Br. 3,4,4,19. TS. 2,1,4,5. शीर्षत आर्षेयस्य फलं गृह्णाति 6,3,4,3. शीर्षतो यन्ति । शीर्षतो ऽन्नमत्ति TBr. 1,3,3,7. Çat. Br. 3,1,2,9. 8,2,11. 9,4,4,14. पदे कबन्ध शीर्षतः *auf die Stelle, wo der Kopf liegen müsste*, R. 1,46,16.

शीर्षन् n. ved. = शिरस्, शीर्ष *Haupt, Kopf* P. 6,1,60. यत्ते शीर्ष्णो दौर्भाग्यम् Schol. ṚV. 1,116,12. 164,7. भरन्ति शीर्षणि क्रतुम् 2,16,2. शिप्राः शीर्षसु वितताः 5,54,11. 57,6. अपि शीर्षा ववृत्तन 6,62,10. 7,18,19. 8,63,13. 10,27,13. AV. 1,14,3. 6,49,2. 10,2,6. Çat. Br. 1,6,2,2. 6,2,1,7. 11. शीर्षण्यवे पलितो भवति 11,4,1,6. पञ्चनाम् TS. 5,2,8,5. Ait. Br. 1,17. शीर्ष्णेशीर्ष्णे विश्वासो विभाक्षा ṚV. 7,18,24. 1,132,2. Âçv. Gṛhj. 1,6,5. Kâtj. Çr. 7,2,33. शीर्षि कार 9,4. शीर्ष्णा वीवधं हरन्ति *auf dem*

Kopfe trägt man den Samen (auf's Feld) Çat. Br. 3,3,2,17. TS. 6,1,9,4. Kâth. 24,6. — शीर्षणि Bhâg. P. 5,25,2. रूढ्रः कण्ठशीर्षणि 4,23,14. शीर्ष्णि 5,18,23. 10,88,35. शीर्षाणि MBh. 13,2414. Bhâg. P. 6,9,4. शीर्षभिः 9,16,17. Am Ende eines adj. comp.: सं° TS. 5,5,4,3. सर्व° (f. °शीर्ष्णी) RV. 3,5,5. धी 10,67,1. अर्क Vâlakh. 3,4. शत° Çat. Br. 9,1,1,6. 7. 2,2,32. सहस्र° RV. 10,90,1. Shadv. Br. (nom. °शीर्षा: falsch). MBh. 3,15815. Bhâg. P. 2,1,28. शीर्ण° 3,18,5. दग्ध° 4,7,3. अवनत° 5,3,4. विवृक्ण° 9,19. — Vgl. अ°, अप°, त्रि°, पञ्च°, ब्रह्म°, मृग°, रुरु°, वि°, शतैक°, कपिशीर्ष्णि.

शीर्षपट्टक m. *Kopfbinde* Kathâs. 13,190.

शीर्षपर्णी s. शीर्णपर्णी.

शीर्षबन्धना f. *Kopfbinde* MBh. 8,1489.

शीर्षभार m. *Kopflast* gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16. — Vgl. शीर्षेभार.

शीर्षभारिक adj. (f. ई) *eine Kopflast tragend* ebend. — Vgl. शीर्षेभारिक.

शीर्षभिद्य n. *das Kopfspalten* AV. 10,5,50.

शीर्षमाय m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

शीर्षरक्ष n. *Helm* Hâr. 73.

शीर्षरक्षण n. dass. H. an. 3,509.

शीर्षरोगिन् adj. *Kopfweh bewirkend* MBh. 5,789 = 1327 (vgl. 2,2138).

शीर्षवत् (von शीर्ष oder शीर्षन्) adj. *ein Haupt habend*: सहस्रानन° so v. a. सहस्राननवत् und सहस्रशीर्षवत् Bhâg. P. 2,5,35.

शीर्षविरेचन n. = शिरोविरेचन Karaka 1,2.

शीर्षव्यथा f. *Kopfweh* Râga-Tar. 4,14.

शीर्षशोक m. *Kopfleiden* AV. 19,39,10.

शीर्षहार्य adj. *was sich auf dem Kopfe tragen lässt* (Gegens. अनोवाह्य) TS. 6,1,9,4. Kâth. 24,6.

शीर्षान्त (शीर्ष + अन्त) *Nähe des Kopfes*: शीर्षान्ते so v. a. *unter dem Kopfkissen* Kathâs. 3,22. शीर्षान्तात् 42,65.

शीर्षामय (शीर्ष oder शीर्षन् + आ°) m. *Kopfleiden* AV. 5,4,10. 9,8,1.

शीर्षायण m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,12. wohl fehlerhaft für शैर्षायण.

शीर्षावशेषीकर् (शीर्ष - अवशेष + 1. कर्) *von Jmd nur den Kopf übrig lassen*: दानवपतिः °कृतः so v. a. राहुः Spr. 3189.

शीर्षि in Ableitungen von Zusammensetzungen auf शिरस्; z. B. in हास्तिशीर्षि von हस्तिशिरस् P. 6,1,62, Schol.

शीर्षिक s. अ°.

शीर्षेभार (शीर्षे loc. von शीर्ष + भार) m. = शीर्षभार gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

शीर्षेभारिक adj. (f. ई) = शीर्षभारिक ebend.

शीर्षोदय (शीर्ष + उ°) adj. *mit dem Kopfe aufgehend*; so heissen in der Horoskopie *die Zwillinge, der Löwe, die Jungfrau, die Wage, der Scorpion und der Wassermann* Varâh. Bṛh. 1,10.

1. शील्, शीलति Dhâtup. 15,16 (समाधौ). शीलय् s. bes.

2. शील् m. N. pr. eines Mannes Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6,544,6.

1. शील Uṇâdis. 4,38 (oxyt.) m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,b,1. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Gewohnheit, angeborene oder anerzogene Art und Weise zu sein, Charakter* AK. 3,4,2,13. 26,203. H. 844. 1377. an. 2,513. Med. l. 32. Halâj. 2,241. 5,43. VS. 30,14. तत्परुच्छेपस्य शीलम् Nir. 10,42. पित्र्यं वा भजते शीलं मातुर्वोभयमेव वा M. 10,59. संश्रयत्येव तच्छीलं नरोऽल्पमपि वा बहु 60. स्मृतिशीले 2,6. श्रुतशीले 11,22. Jâgn. 3,14. कैमारिकाणां शीलेन वक्ष्याम्यहम् MBh. 1,4054. तुल्यशीलवयोयुक्ता 3,2677. 13,6626. शरीरशीलयोर्यस्य प्रकृतेर्विकृतिर्भवेत् Suçr. 1,112,12. मनुजाकृतिशीलयुक्त Varâh. Bṛh. 24,2. अज्ञातकुल° adj. Spr. (II) 106. fg. 3532. एकोदरसमुद्भूताः — न भवन्ति समाः शीले 1423. मम शीलं जिज्ञासुः Kathâs. 21,98. Bhâg. P. 3,7,29. यास्ते शीलमनुव्रताः 14,13. यच्छीलमनुवर्तितुम् 45. सहस्तः कर्षतः शीलतः Daçak. 70,13. Mârk. P. 69,31. सम° adj. MBh. 13,6734. Bhâg. P. 4,2,27. तुल्य° adj. 9,4,29. समान° adj. 3,24,15. Râga-Tar. 1,307. सच्छील Varâh. Bṛh. 24,2. कल्याण° adj. MBh. 13,518. मृदु° adj. R. 2,38,9. अलुब्ध° adj. 14. शुद्ध° adj. Çik. 180. अनर्घ्य° adj. Ragh. 5,2. सत्य° adj. R. 2,54,36. असत्य° adj. Spr. (II) 751. रघुकृपाय° adj. Bhâg. P. 3,15,25. भगवत्प्रतिकूल° adj. 30. Ueberaus häufig in comp. mit dem, was Einem zur *Gewohnheit* geworden ist, wozu man eine besondere Neigung oder Fähigkeit besitzt P. 3,2,1, Vârtt. 6 (mit dem ursprünglichen Tone des ersten Wortes). स्नानशीलादिगुणभूषित Râga-Tar. 5,469. meistens am Ende eines adj. comp.: अतसत्य° Âçv. Çr. 2,1,5. अक्ष°, द्यूत° *Läufer, Spieler* Âpast. 2,16,13. क्रोध° Spr. (II) 3315. Varâh. Bṛh. S. 46,76. क्षमा° MBh. 11,374. Pańkar. 2,3,29. Sarvadarçanas. 44,4. विप्रसारण° Suçr. 1,115,16. निर्दुग्ध° MBh. 4,240. गायनाख्यान° 2364. स्तुति° R. 2,65,2. क्रतुमेषण° Kâm. Nîtis. 8,6. नियमव्रत° R. Gorr. 2,28,28. परिहास° Varâh. Bṛh. S. 69,34. हास° Kathâs. 114,65. fg. माया° Spr. (II) 4835. विहार° R. 7,11,12. स्वप्न° Varâh. Bṛh. S. 78,17. 94,12. अतिस्वप्न° Bhag. 6,16. अभिवादन° Spr. (II) 594. अतिसंधय° 1551. 3639. (I) 5035. R. 5,19,22. 6,8,4. Git. 6,5. Jogas. 2,18. Bhâg. P. 3,5,3. 4,13,4. 30,16. 5,20,34. Hit. 10,21. अगुण° *der keine Vorzüge besitzt oder der kein Verständniss für dieselben hat* Spr. (II) 2139. — 2) *Natur, Wesen* überh.: स्थिरशीलस् R. 2,65,13. — 3) *gute Gewohnheiten, — Sitten, Ehrenhaftigkeit, ein edler Charakter* AK. 1,1,2,26. 3,4,26,203. H. an. Med. ब्रह्मण्यता देवपितृभक्तता सौम्यता अपरोपतापिता अनसूयता मृदुता अपारुष्यं मैत्रता प्रियवादित्वं कृतज्ञता शरण्यता कारुण्यं प्रशान्तिश्चेति त्रयोदशविधं शीलम् Hârîta bei Kull. zu M. 2,6. fünf bei den Buddhisten Köppen 1,444. 436. °पारमिता Lot. de la b. l. 547. श्रिया शीलेन रूपेण व्रतेन च दमेन च MBh. 3,1806. R. 1,6,13. 2,33,12. 5,57,2. Spr. 2525. 2992. 4611. fgg. 5309. (II) 1006. 1735. 2351, v. l. 2780. 3221, v. l. 3389. 3825. 5247. Kathâs. 16,113. 20,117. °श्री 58,65. Mârk. P. 20,24. Râga-Tar. 1,245. 6,12. कुलशीलादिकम् Prab. 22,10. fg. Bhâg. P. 2,7,46. 9,10. 4,12,46. अखिललोकवल्लभतमं शीलम् Spr. 2765. शीलं प्रधानं पुरुषे 2993. °तुल्यं न मण्डनम् (II) 292. शीलं हि विदुषां धनम् Kathâs. 5,98. °निधि MBh. 3,2992. Bhâg. P. 4,13,21. °ज्ञाननिधि MBh. 1,5358. °वृद्ध 3,16677. संपन्ना चैव शीलतः M. 9,82. °संपन्न MBh. 1,6135. Spr. (II) 2284. 4116. Tattvas. 40. Bhâg. P. 4,12,12. Gobh. 2,4,6. Kauç. 67. Âçv. Gṛhj. 1,5,3. 4,7,2. शीलोपसंपन्न Spr. 3145. MBh. 3,2426. कुलशीलसमन्वित 2733. 2790. प्रतिलब्ध° adj. Bhâg. P. 3,16,7. साधूनां तु स्थितानां तु शीले सत्ये श्रुते

स्थिते R. 2,39,24. शीलं संरक्ष्यम् Spr. (II) 301. शीलं रक्ष् Kathâs. 18,135. °वर्जिता R. 2,37,22. शीलेन विस्रोत: Spr. (II) 2464. Râǵa-Tar. 6,328. हृदयं शीलं च पततीव मे R. 2,74,32. शीलं (विनश्यति) खलोपासनात् Spr. (II) 2901. °विप्रकृत् Râǵa-Tar. 3,496. न रक्षणा: °गुणाय वर्तते R. 5,37,30. गुणाशीलत: Bhâg. P. 4,1,64. vom guten Charakter einer Kuh 9,4,28. अ° n. Unsittlichkeit: अशीलं कस्य भूतये Kathâs. 4,84. 17,147. adj. *schlechten Gewohnheiten fröhnend, unsittlich* MBh. 12,4619. R. 3,40,16. Kir. 11,25. Mârk. P. 20,24. — 4) pl. Spr. (II) 4116 wohl fehlerhaft für शिल्प. — Vgl. अकर्म°, आर्य°, किं° (auch Mârk. P. 69,29), तच्छील, तथा°, दान° (adj. auch Jâǵn. 1,213. R. 2,50,8. 4,44,83), दुः°, दुःख° (auch Kumâras. 3,7), धर्म° (adj. auch MBh. 4,16. R. 2,72,34. 98,19), पाप° (auch R. Gorr. 2,11,13. Kathâs. 17,143), पुण्य° (MBh. 13,328. R. Gorr. 2,21,3), प्रताप°, भद्र°, महा°, मांस°, यज्ञ°, यथा°, लज्जा°, वि°, विक्रम°, विलास°, वृष°, व्यय°, शान्ति°, सु° und शैली.

2. शील 1) m. a) *Boa* (अजगर) Ćabdar. im ĆKDr.; vgl. शीरि und शीवन्. — b) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2472. eines Fürsten Târan. 2. 145. fg. 158. 279. Wassiljew 52. fg. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Kauṇḍinja's Tithjâdit. im ĆKDr. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. °भट्टारिका ebend. शीलभट्टारिका Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,9.

शीलक n. *Ohrwurzel* H. ç. 149.

शीलकीर्ति m. N. pr. eines Mannes Târan. 235.

शीलखण्डन n. *das Verletzen —, Aufgeben des sittlichen Wandels, — der Ehrenhaftigkeit* Pańkat. 46,8 (ed. orn. 54,13. fg.).

शीलता f. 1) = 1. शील 3): कुरूपता शीलतया विराजते Spr. (II) 2713. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 16. — 2) nom. abstr. von einem auf 1. शील 1) ausgehenden adj. comp.: तुल्य° Mṛkkh. 101,19. सत्य° R. 1,3,9. शालीन° Uttarar. 128,2 (173,4). त्याग° Spr. (II) 3862. दारुदुःख° Ragh. 3,6. अटन° Suçr. 1,312,20.

शीलत्याग m. *das Aufgeben des sittlichen Wandels, — der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 13,80.

शीलत्व n. = शीलता 2): नित्यस्वाध्याय° R. 2,32,18. धनुर्व्यापाव° R. Gorr. 2,65,18. दुःख° Suçr. 1,192,6.

शीलधर 1) adj. *ehrenhaft* Bhâg. P. 3,44,45. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,25. fgg.

शीलन (von शीलय्) n. *das Ueben, Pflegen*: पुण्य° MBh. 12,12036. *das Obliegen, Studiren*: वेत्रज्ञ° 9860. = गुणानां *Bestimmung des Werthes einer Lesart* Trik. 2,7,4.

शीलपालित m. N. pr. eines Lehrers Târan. 198.

शीलभङ्ग m. *ein Bruch im sittlichen Wandel, — in der Ehrenhaftigkeit* Spr. (II) 321.

शीलभट्टारिका s. u. 2. शील 2).

शीलभद्र m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,454. 2,47. 78. 373. Vie de Hiouen-thsang 144. 146. 152. 163. 215. Târan. 205.

शीलभाज् adj. *ehrenhaft* Spr. (II) 3019.

शीलभ्रंश m. *Verlust der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 21,114. 34,19.

शीलय् (von 1. शील), °यति Dhâtup. 35,26 (उपधारणे, nach Vop. अभ्यासे und अतिशयने). *zu thun pflegen, üben, fleissig anwenden, häufig geniessen, colere* Karaka 1,5. पूर्वेण ग्रामनिष्क्रमणप्रवेशनानि शीलयेदुत्तरेण वा Âpast. 1,30,7. अध्ययनमेवस्वप्राप्तं शीलयेत् Suçr. 1,239,12. शीलनम् Çânkh. Sańh. 3,4,8. Vikr. 1,7,15.65. फाणितम् 8,11. द्यूतम् Mṛkkh. 34,19. नीलनिचोलम् so v. a. *tragen, anlegen* Gît. 5,11. विषयम् so v. a. *beherzigen* Çank. zu Kâthop. S. 73. *sich angelegen sein lassen, seine ganze Aufmerksamkeit auf Jmd richten*: देवयानीं कन्याम् MBh. 1,3207. सौधमौलिम् Bhâminiv. in Verz. d. Oxf. H. 130,*b*. *bewohnen* (vgl. सेव् und colere): गह्वरमपि शीलितम् Gît. 7,4. सजलजलिनिदलशीलितशयन so v. a. *bereitet, zurechtgemacht* 9,6. शीलित mit Präsensbedeutung Kâr. zu P. 3,2,188. Vop. 26,134 (शिव so v. a. *cultus*). = चीर्ण Trik. 3,2,45. — Vgl. शीलन.

— अति *im Uebermaass anwenden u. s. w.*: स्नेहवर्तिं निरूहं वा नैकनेवातिशीलयेत् Suçr. 2,212,17.

— अनु *es Jmd* (acc.) *nachthun, verfahren wie*: एवं लीलानरवपुर्नृलोकमनुशीलयन् (कृष्ण:) Bhâg. P. 10,23,36. अन्नम् 11,3,32. — Vgl. अनुशीलन.

— परि *häufig geniessen, — anwenden, — gebrauchen*: तामुञ्ज्वलां गुणवतीं जगदीशभक्तिरत्नावलिं सुकृतिन: परिशीलयन्तु Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 90, Çl. 9. सदालिपरिशीलिता । कविकल्पलताख्येयमलता परिशील्यताम् ॥ 211,*a*, No. 498, Çl. 6. केषां नो परिशीलितौ (so ist zu lesen) गणपतिभट्ट: so v. a. *studirt* 283,*a*, No. 661. विषय: परिशीलित उच्यते so v. a. *bewohnt* P. 4,2,52, Schol. अल्पेन्दुरेखपरिशीलितभालरेखा so v. a. *aufgetragen, angebracht* Kaurap. 5 bei Harb. 228. — Vgl. परिशीलन.

— सम् s. संशीलन.

शीलवन्त् (von 1. शील) 1) adj. *wohlgesittet, gutgeartet, ehrenhaft, einen edlen Charakter habend* MBh. 1,1238. 3,2446. 5,696. R. Gorr. 1,79,16. 2,1,15. 74,34. 3,74,10. Spr. (II) 1834. 2445. Ragh. 10,71. Varâh. Bṛh. 13,5. Mârk. P. 72,1. Bhâg. P. 4,2,1. 22,5. सु° dass. Mṛkkh. 174,7. श्रुत° (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) so v. a. श्रुतवन्त् und शीलवन्त् M. 3,27. तेजोविद्याद्य° (das suff. gehört zu jedem einzelnen Worte) Sâh. D. 64. संविभाग° so v. a. संविभागशील adj. *der mit Andern zu theilen pflegt* Varâh. Bṛh. S. 68,112. — 2) f. °वती N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 36,38. fgg.

शीलविप्लव m. *das zu Schanden Werden der Sittlichkeit, — der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 13,87. 29,143. Râǵa-Tar. 3,500.

शीलविलय m. dass. Spr. 2731.

शीलविशुद्धनेत्र m. N. pr. eines Devaputra (बोधिमण्डपरिपालक) Lalit. ed. Calc. 346,12.

शीलवृत्त n. *Ehrenhaftigkeit und gutes Benehmen*; du. MBh. 13,2339. sg. Spr. (II) 71. R. 1,58,20 (60,23 Gorr.). 77,24. °विद् 2,113,16.

शीलशालिन् adj. *sittlich, ehrenhaft* (von Personen) Bhâg. P. 6,5,23.

शीलहर m. N. pr. eines Mannes (*gute Sitten —, Ehrenhaftigkeit zu Schanden machend*) Kathâs. 58,58.

शीलाढ्य (1. शील + आ°) adj. *ehrenhaft* (Person) Spr. (II) 4028.

शीलादित्य (1. शील + आ°) m. N. pr. verschiedener Fürsten Râǵa-Tar. 3,330. Hiouen-thsang 1,251. 2,156. 163. Vie de Hiouen-thsang 161. 206. 215. Reinaud, Mém. sur l'Inde 142. fg. LIA. 2,410. 749. 963. 3,513. fgg. Ind. St. 3,191. fg. — Vgl. शिलादित्य.

शीलाभट्टारिका s. u. 2. शील 2).

शीलिक (von 1. शील) adj. am Ende eines comp.: अतो ऽन्यथाशीलिक:

der andere Bräuche hat Gov. Br. 3,18.

शीलिन् (von 1. शील) adj. gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131. *sittlich, ehrenhaft* (von Personen) MBh. 13,3682. अ° *unsittlich* Spr. (II) 1330, v. l. am Ende eines comp. (von °शील) P. 5,2,132. सम° *gleiche Gewohnheiten —, einen gleichen Charakter habend* MBh. 1,876. मृदुसौम्य° R. 5,89,33. सत्य° *wahrhaftig, wahrheitsliebend* MBh. 4,923. ब्राह्मण° *wie ein Brahmane sich benehmend* P. 5,2,132, Schol. चौर° Hariv. 11136. दान° *freigebig* MBh. 13,6691. तपःस्वाध्याय° so v. a. *obliegend* 12,7293. नवोढासुलभप्रेमलज्जासाध्वसशीलिनी so v. a. *verliebt, verschämt und schüchtern* Kathās. 101,169. अमुक्रोशसुसत्त्व° (nach dem Comm. gehört das suff. zu jedem einzelnen Worte) Bhāg. P. 4,24,58.

शीली s. पाद°.

शीलेन्द्रबोधि m. N. pr. eines Mannes Tāran. 320.

शीलोपदेशमाला f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

शीलोषा f. als N. einer Unholdin Wilson, Sel. Works 2,232 wohl fehlerhaft für शीतोषा.

शीवन् (von 2. शी) Uṇādis. 4,113. 1) adj. am Ende eines comp. *liegend, ruhend;* s. उत्तान°, तल्प°, वल्मी°. — 2) m. *Boa* (अजगर) Uǵǵval. — 3) f. शीवरी *eine grosse Eidechsenart* (गोधा) Uǵǵval.

शीवल n. = शैवाल und शैलेय Med. l. 138.

1. शु, शवति (गतिकर्मन्) Naigh. 2,14. Dhātup. 17,76 (शव् गतौ; विकारे च्वे Vop. 22,12, v. l. bei den Kamboǵa gebraucht Nir. 2,2. 3, 18. 4,13. Hierher (oder zu श्वा = श्वि; vgl. TBr. 1,1,5,4. oder zu शस्) die Form अशात् zur Erklärung von अश्व *Pferd:* ततो ऽश्वः समभवद्यदशत्तन्मेध्यमभूत् Çat. Br. 10,6,5,7.

2. शु adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. so v. a. क्षिप्रम् Naigh. 2,15. Zu Etymologien gebraucht.

शुक्, शोकति (गतौ) Dhātup. 5,5.

शुक Uṇādis. 3,42 (oxyt.). 1) m. a) *Papagei* AK. 2,5,21. 3,4,25,177. H. 1335. an. 2,18. Med. k. 36. Halāj. 2,93. 4,53. तुण्डैराताम्रकुटिलैः पक्षैर्हरितकोमलैः। त्रिवर्णराजिभिः कण्ठैरेते मञ्जुगिरः शुकाः॥ Kāvjād. 2,9. शुकेषु (सुकेषु AV.) मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ṚV. 1,50,12. VS. 24,33. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. Kauç. 10. M. 5,12. 11,134. MBh. 1,2623. 12,5807. 13,264. fgg. 2838 (शक ed. Calc.). R. 2,53,22 (24 Gorr.). 3,20,21. Suçr. 1,201,19. Kām. Nītis. 7,11. 13,68. Çāk. 14. Vikr. 41. Varāh. Bṛh. S. 7,20. 11,17. 28,11. 48,6. 93,4 (Pferd von der Farbe eines P.; vgl. Mārk. P. 107,10). आत्मनो मुखदोषेण बध्यन्ते °सारिकाः Spr. (II) 899. 1161. 1420. 3572. 4879. (I) 2504. 2081. Kathās. 20, 75. fg. 59,38. 40. 46. 72,237. fgg. Bhāg. P. 1,1,3 (zugleich Vjāsa's Sohn). 3,15,13. LA. (III) 15,13. 32,16. Hall in der Einl. zu Vāsavad. 35. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,b,37. 92,b,42. 123,a,38. °सारिकाप्रलापन unter den 64 Künsten 217,a,13. fg. °सारिकम् Uǵǵval. zu Uṇādis. 4,127. — b) *Acacia Sirissa* (शिरीष) Buch. Med. *Zizyphus scandens Roxb.* Ratnam. im ÇKDr. — c) N. pr. α) eines Sohnes des Vjāsa H. an. Med. MBh. 1,81. 130. 106. 2418. 2,106. 3,1171. 12,8455. 8804. fgg. 13,12158. fgg. Hariv. 978. fgg. 1242. Bhāg. P. 1,1,3 (zugleich *Papagei*). 3,11. 4,2. 9,21,25. Pańkar. 1,1,24. Verz. d. Oxf. H. 30,b,42. fg. 80,a, 35. 41. fgg. b,13. 150,b, No. 320. 227,b,8. 228,a, No. 559. Hall 127. Monatsber. d. k. pr. Ak. d. Ww. in Berlin 1868, S. 106. 111. vielleicht *Dichter* überh. Rāǵa-Tar. 5,31. — β) eines Kriegers MBh. 6,3997. — γ) eines Asura Hariv. 217. शर die neuere Ausg. — δ) eines Ministers des Rāvaṇa Trik. 3,3,44. fg. H. an. Med. R. 5,12,10. 6,1,1. 18,20. — ε) eines brahmanischen Asketen Tāran. 85. — 2) f. ई a) *Papageienweibchen* Kathās. 59,88. fg. 72,239. *die Urmutter der Papageien* MBh. 1,2620. 2623. 2633. R. 3,20,18. 21. VP. 148. — b) N. pr. der Gattin der Saptarshi (nach dem Comm.), die Agni liebte, Bhāg. P. 4,24,11. — 3) n. a) *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण AK. 2,4,4,20. Med. = ग्रन्थि und शिरीष Trik. *Bignonia indica* Viçva im ÇKDr. — b) *Gewand, Zeug; Saum eines Gewandes; Helm* H. an. — c) N. eines mythischen Geschosses MBh. 5,3490. — Vgl. गृह°, राम°, व्यासशुकसंवाद, श्रीशुकतीर्थ, शौक, शौकेय.

शुककर्णी P. 4,1,64, Schol.

शुकच्छद n. *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Gaṭādh. im ÇKDr. *eine verwandte Species* (भटौरा, चुमरि) Rāǵan. in Nigh. Pr. *Xanthochymus pictorius Roxb.* Drav. ebend.

शुकजिह्वा f. 1) *Papageienzunge* Suçr. 1,250,7. — 2) *Bignonia chelonoides Lin.* Ratnam. 248.

शुकतरु m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Hār. 94 (शूक° gedr.). Ratnam. im ÇKDr. Ausn. 82.

शुकता f. nom. abstr. von शुक *Papagei* Kathās. 59,157.

शुकतुण्ड m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 80, a,28 (vgl. Corrigg.). 202,a,8. 9. b,31.

शुकत्व m. = शुकता Kathās. 59,35.

शुकदेव m. = शुक N. pr. eines Sohnes des Vjāsa Pańkar. 1,1,15. unter den Namen Kṛshṇa's 4,8,67. when did Çukadeva collect an armed host? Wilson, Sel. Works 1,240. N. pr. eines Sohnes des Harihara Verz. d. Oxf. H. 378,a, No. 376. 380,a, No. 398.

शुकद्रुम m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

शुकनलिकान्याय m. *die Art und Weise von Papagei und Nalikā (eine best. Pflanze):* °न्यायेन so v. a. *ganz so, wie ein Papagei ohne eigentliche Veranlassung vor einer Nalikā erschrickt,* Nīlak. zu MBh. 5,3490.

शुकनशा fehlerhaft für शुकनसा.

शुकनसा f. = शुकनासा Suçr. 2,103,21. °नशा 116,19.

शुकनामा fehlerhaft für शुकनासा Ratnam. im ÇKDr.

शुकनाश m. fehlerhaft für शुकनास.

शुकनाशन m. *eine best. Pflanze,* = दद्रुघ्न Rāǵan. im ÇKDr.

शुकनास 1) m. a) *Calosanthes indica Bl.* und *Bignonia chelonoides Lin.* (die Schoten gleichen einem *Papageienschnabel*) AK. 2,4,2,27. Ausn. 100 (°नाश). 106. *Agati grandiflora* Trik. 2,4,29. — b) N. pr. α) eines Rākshasa R. 5,12,13. — β) eines Ministers des Tārāpīḍa Kād. in Z. d. d. m. G. 7,583. — 2) f. आ = शुकनास 1) Ratnam. 248. Suçr. 1,157,11. fg. (°नाशा fälschlich). = काश्मीरी Dhanv. in Nigh. Pr. = नलिका Har. ebend.

शुकपिण्डि f. fehlerhaft für शूक° Çabdar. im ÇKDr.

शुकपुच्छ m. *Schwefel* H. 1058.

शुकपुच्छक n. *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Rāǵan. im ÇKDr.

शुकपुष्प 1) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Rāǵan. im ÇKDr. —

2) n. = ग्रन्थिपर्ण (स्थौणेय) Bhâvapr. im ÇKDr.

शुकप्रिय 1) m. *Acacia Sirissa Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr. Aush. 69. *Azadirachta indica Juss.* ebend. — 2) f. श्रा *Eugenia Jambolana Lam.* Râǵan. im ÇKDr.

शुकफल m. *Calotropis gigantea* Râǵan. im ÇKDr.

शुकबभ्रु adj. *röthlich wie ein Papagei* VS. 24, 2.

शुकबर्ह n. = ग्रन्थिपर्ण oder *ein anderer wohlriechender Stoff* Ratnam. 124. Çabdar. im ÇKDr. Karaka 1,5.

शुकम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. = क्षिप्रम् Wilkins, Gramm. 583. — Vgl. 2. शु.

शुकरहस्य n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

शुकरूप adj. *die Farbe eines Papageien habend* VS. 24,7.

शुकलाङ्गुल wohl fehlerhaft für °लाङ्गुल und so v. a. शुकबर्ह Suçr. 2,109, 1.

शुकवल्लभ m. *Granatbaum* Trik. 2,4,19.

शुकवाच् adj. *die Stimme eines Papageien habend*: Kṛshṇa Pańkar. 4,1,22.

शुकवाह m. *der Liebesgott (auf einem Papageien reitend)* Çabdârthak. bei Wilson.

शुकशिम्बा f. und °शिम्बि f. fehlerhaft für शूक° Çabdar. im ÇKDr.

शुकसंहिता f. Titel einer Saṁhitâ Verz. d. Oxf. H. 109,b,7.

शुकसप्तति f. *die siebenzig (Erzählungen) eines Papageien*, Titel einer Schrift Gild. Bibl. 367. Verz. d. Oxf. H. 157, No. 330. fg.

शुकाख्या (शुक + आख्या) f. *Bignonia chelonoides* Ratnam. 248. Suçr. 2,25,15. 280,16.

शुकादन (शुक + अ°) m. *Granatbaum* Çabdak. im ÇKDr.

शुकानन (शुक + आ°) 1) adj. *ein Papageiengesicht habend*: तुरग R. 5,12,36. — 2) f. श्रा *Bignonia chelonoides* Ratnam. im ÇKDr.

शुकायन m. N. pr. eines Arhant Târan. 45.

शुकाष्टक (शुक + अ°) n. *die acht Strophen* Çuka's, Titel einer Vedânta-Schrift Hall 127. °व्याख्यान n. ebend.

शुकीभू (शुक + 1. भू) *zu einem Papageien werden*: °भूत Kathâs. 59,32.

शुकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,9.

शुकोदर (शुक + उ°) n. = तालीशपत्त्र Râǵan. im ÇKDr.

शुक्त 1) adj. a) *sauer geworden*; n. *jedes durch Fermentation mit Pflanzenstoffen gewonnene saure Getränk, saurer Reisschleim* u. s. w. AK. 3,4,44,85. Trik. 3,3,186. H. an. 2,202. Med. t. 65. Hâr. 115. Halâj. 2,163. स एनां कुक्तः पूतिरभिवतौ der Soma Çat. Br. 4,1,3,6. Kâth. 27,3. M. 2,177. 4,211. 5,9. 10. 11,153. Jâǵn. 1,33 (*harte Worte* Stenzler). 167. Verz. d. Oxf. H. 281,b,43. कन्दमूलफलादीनि सस्नेहलवणानि च । यत्र द्रव्ये ऽभिषूयन्ते तच्छुक्तमभिधीयते ॥ Bhâvapr. 5. Suçr. 1, 157,6. 192,10. रस°, मधु° 14. 2,5,8. 39,18. 360,7. 366,9. 422,18. fälschlich शुक्त geschrieben H. 415. Varâh. Bṛh. S. 77,2. Bhagavadbhaktivilâsa im ÇKDr. Suppl. — b) = परुष, कर्कश, निष्ठुर AK. Trik. H. an. Med. — c) = पूत Trik. H. an. Med. — d) = भूत H. an. — e) = श्लिष्ट Çabdar. im ÇKDr. — f) = निर्जन ebend. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha (vgl. शुक्र) Mârk. P. 52,26. — 3) f. श्रा *Rumex vesicarius Lin.* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. a) *saurer Reisschleim* u. s. w.; s. u. 1) a). — b) *Fleisch* Çabdak. im ÇKDr. — c) *a hymn of the Vedas* Wilson; fehlerhaft für सूक्त. — Vgl. शौक्तिक.

शुक्तक (von शुक्त) n. *saures Aufstossen* M. 4,124.

शुक्तस्वर m. Maitrjup. 3,5 nach dem Comm. = अव्यक्तस्वर; scheint fehlerhaft zu sein.

शुक्ति 1) f. a) *Muschel*, namentlich *Perlenmuschel, Perlmutter* AK. 1, 2,3,23. Trik. 3,3,186. H. 1204. an. 2,202. fg. Med. t. 66. Halâj. 3,42. Kauç. 22. 71. Suçr. 1,46,13. 84,11. 139,9. 205,20. 2,117,16. 236,21. Vâgbh. 6,54. Ragh. 13,17. Çiç. 5,4 (zugleich *Haarwirbel*). 8, 9. Varâh. Bṛh. S. 68,71. 81,1. शुक्तौ रूप्यमिव प्रभवत्यवास्तवमपसे Prab. 112, 5. Tarkas. 20. Nîl. 160. सागर° Spr. 3152. समुद्र° (II) 4029. — b) *eine gehöhlte Scherbe (aus der man trinken kann)* H. an. Med. Râǵa-Tar. 1, 21. — c) *Knochen* Bhâg. P. 6,10,13. — d) *ein best. Parfum* (शङ्ख, नखी, शङ्खनख) AK. 2,4,4,18. H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 77,6. 30. *Parfum überh.*: घमुलिप्तं विचित्राभिर्विविधाभिश्च शुक्तिभिः R. 4,45,4. — e) *Haarwirbel beim Pferde* Trik. H. an. Med. Çiç. 5,4 (zugleich *Muschel*). वक्षःस्थाः शुक्तयस्तिस्र ऊर्ध्वरोमा शुभावहाः: Cit. bei Mallin. zu Çiç. 5,4. — f) *ein best. Gewicht*, = ½ Pala = 2 Karsha (etwa *ein Loth*) Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307, b, 6. Suçr. 1,33,9. 2,51,11. 18. 75,1. — g) = शुक्तिका *eine best. Krankheit des Auges im Weissen* H. an. Suçr. 2,310,20. 324,14. Vâgbh. 6,10,13. 11,7. — h) *Hämorrhoiden* H. an. Med. — 2) m. N. pr. a) eines Âṅgirasa Pańkav. Br. 12,5,16. — b) pl. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 4,24. — c) eines Berges (शुक्ति gedr.) Mârk. P. 58,24. — Vgl. कृमि°, तुद्र°, जल°, पङ्क°, मुक्ता°, मुक्ता°, मौक्तिका°, शौक्त.

शुक्तिका 1) m. *eine Krankheit des Weissen im Auge* Çârṅg. Saṁh. 1, 7,89. f. श्रा dass. Suçr. 2,305,8. — 2) f. श्रा *Perlmutter* Gaṭâdh. im ÇKDr. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 191. Comm. zu Gaim. 1,1,4. Sarvadarçanas. 48,11. — 3) f. श्रा *Rumex vesicarius Lin.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. इर्वारुशुक्तिका, तोय°.

शुक्तिकर्ण 1) adj. *muschelohrig*: राक्षसा: MBh. 2,37. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9501; vgl. Comm. zu H. 1311.

शुक्तिज (शुक्ति + 1. ज) n. *Perle* H. 1068. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 81,1.

शुक्तिबीज n. dass. Trik. 2,9,33.

शुक्तिमत् (von शुक्ति) 1) m. N. pr. eines Gebirges Trik. 2,3,4. MBh. 2,1079. 6,318 (शक्ति° ed. Calc.). VP. 174. 176. 421, N. 13. Mârk. P. 75, 10. 30. Bhâg. P. 5,19,16. — 2) f. °मती gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86 (wo wohl शुक्ति st. शक्ति zu lesen ist). N. pr. a) eines Flusses MBh. 1,2367. Hariv. 1983. 9510. VP. 184, N. 73. Mârk. P. 57,23. — b) der Hauptstadt der Ḱedi MBh. 3,898. VP. 421, N. 13.

शुक्तिवधू f. *Perlenmuschel* Wilson.

शुक्तिसाह्वया f. = शुक्तिमती N. pr. der Hauptstadt der Ḱedi MBh. 14,2467.

शुक्तिस्पर्श m. *dunkle Flecken auf einer Perle* Çabdârthak. bei Wilson.

शुक्र (von 1. शुच्) Uṇâdis. 2,28 (parox.). 1) adj. (f. श्रा) = शुक्ल Kâç. zu P. 8,2,18. a) *klar, licht, hell*; von Sonne, Feuer u. s. w. RV. 3,1,5. 8. विद्युतः 11. 6,16,34. शोचिस् 1,45,4. अर्चिस् 3,6,3. भानु 7,4,1. 66,16. केतवः AV. 13,2,1. अत्क RV. 1,95,7. वर्ण 3,34,5. वासस् 7,77,2. शुक्रा

कृशार्द्रतनिष्ट (उषाः) 1,123,9. स्वर् 2,2,7. 4,51,9. Çat. Br. 4,3,1,26. Pañkav. Br. 15,5,9. Gold ṚV. 2,33,9. 8,54,11. अर्णास् 5,45,10. 6,6,4. 58,1. VS. 19,89. TBr. 1,1,7,2. MBh. 1,8419. fg. — b) *klar, lauter; m. der lautere* Soma ṚV. 1,84,4. सोमाः शुक्राः गवाशिरः 137,1. अयं शुक्रो अयामि ते 2,41,2. 3. 7,64,5. शुक्रमन्धः 4,27,5. शुक्रा आशिरं याचन्ते 8,2, 10. Vâlakh. 4,10. AV. 6,53,1. VS. 8,57. सोमपीथ Çat. Br. 12,8,1,1. Çâñkh. Çr. 15,15,13. Çat. Br. 1,6,3,7. 4,2,1,29. Kâtj. Çr. 9,5,19. 11, 3. 14,2. — c) *hellfarbig, weisslich, weiss:* पृश्नयः शुक्र ऊधनि ṚV. 2,34, 2. धूम 6,2,6. पयस् 1,160,3. 9,19,5. उपस्तिर् 62,28. अनड्वाहौ 10,85,10. AV. 8,7,1. स्वर्व: 12,1,13. शुक्रः पिङ्गलो होता स्यात् Çâñkh. Br. 25,10. — d) übertr. *hell, rein, fleckenlos:* वचस् ṚV. 2,9,4. देवी मनीषा 7,34,1. Pañkav. Br. 1,2,9. आकृति Çat. Br. 11,6,2,6. — 2) m. a) *Feuer* AK. 1,1,1,54. Trik. 3,3,375. H. 1098. an. 2,463. Med. r. 93. — b) N. *eines Sommermonats* P. 4,4,128, Vârtt. 2, Schol. AK. 1,1,2,16. Trik. H. 154. H. an. Med. Halâj. 1,114. VS. 7,30. शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू 14,6. 22,31. Çat. Br. 4,3,1,15. MBh. 1,5883. R. 7,15,16 (personif. als Schatzhüter Kubera's). Suçr. 1,19,9. VP. 225. — c) *der Planet Venus* (personif. als Sohn Bhṛgu's und Lehrer der Asura) AK. 1,1,2,26. Trik. 1,1,92. 3,3, 375. H. 119. H. an. Med. Halâj. 1,48. Hariv. 4258. 12794. 14076. R. 2,100, 38. Kumâras. 3,43. Varâh. Bṛh. S. 4,21. 5,61. 9,18. 14. 23. 28. Bṛh. 2,4. Laghuǵ. 1,8. 2,11. VP. 239. Mârk. P. 52,11. Verz. d. B. H. 146, a(16). Verz. d. Oxf. H. 41, a, 16. 69, b, 1. 2. 86, b, 43. 330, a, 5. 23. 339, b, 7. Verz. d. Cambr. H. 34. fg. Pañkat. 50,20. Schol. zu Kâtj. Çr. 345,2. 348,4 v. u. असुराणामुपाध्यायः MBh. 1,2544. 2606. 12,2231. 13,4146. 4687. Hariv. 12200. 12808. fgg. 14234. fgg. Kâm. Nîtis. 14,63. Bhâg. P. 9,14,6. Pañkar. 1, 1,66. Pañkat. Pr. 2. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 25, a, 38. 83, a, 29. Daçak. 186,11. Hall 18. — d) *der* Çukragraha (auch mit Beisatz von ग्रह) VS. 7,13. 13,56. Çat. Br. 4,2,1,1. 5,4,4,20. 3,3,2,7. °पात्र 4,3,4,26. 3,17. शुक्राय 5,9,4,6. 13. Kâtj. Çr. 9,2,9. 6,11. Vgl. 1) b). — e) N. eines Joga (विष्कम्भादि) Kosmyulr. im ÇKDr. — f) N. pr. ein Sohn Bhava's VP. 1,8,11. ein Marutvant Hariv. 11546. ein Sohn Vasishṭha's (vgl. शुक्ल) 492. VP. 83. der 3te Manu Hariv. 424. einer der 7 Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100,31. ein Sohn Havirdhâna's (vgl. शुक्ल) VP. 1,14,2. — 3) n. a) *Helle, Klarheit, Licht;* auch pl. ṚV. 1,135,2. 140,11. 3,8,9. वर्षे शुक्रैरभिवृतम् 44,5. VS. 40,8. TBr. 1,5,1,1. Kathop. 5,8. Maitrjup. 6,24. Çvetâçv. Up. 4,2. धातेव खलु भूतानां सुखदुःखे प्रियाप्रिये । दधाति सर्वमीशानः पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरन् ॥ MBh. 3,1138. fg. 5,917. 2751. 4737. fgg. R. ed. Bomb. 3,43,33. — b) *Klares* so v. a. *klare Flüssigkeit, Wasser,* Soma Naigh. 1,12. VS. 19,5. शुक्रं ते शुक्र था धुनोमि 8,43. प्र वायवे भरत चारु शुक्रम् ṚV. 5,43,3. 4. — c) *Saft, Seim:* अद्ये ईवचाये Ait. Br. 5,32. Çat. Br. 11,5,8,4. 12,4,2,10. 7,1,6. Çâñkh. Çr. 4,8,2. — d) *Same* AK. 2,6, 2,43. 3,4,21,236. Trik. 3,3,375. H. 619. 629. H. an. Med. Halâj. 3,16. 5, 67. Siddh. K. 249, b, 3. 4. ṚV. 4,3,10. 6,66,1. Muṇḍ. Up. 3,2,1. शुक्रातिरेके पुमान्भवति Nir. 14,6. M. 3,49. स्वप्ने सिक्त्वा शुक्रम् 2,181. निरस्य शुक्रम् 5,63. 135. Jâǵñ. 3,93. MBh. 1,2383. स्कन्न 2434. 8410. 3,14306. 14311. R. 2,108,41 (116,20 Gorr.). Suçr. 1,44,2. 12. 48,11. 126,20. °स्थान 270,19. Varâh. Bṛh. S. 68,14. fgg. 96. 69,14. 76,1. Bṛh. 2,11. Laghuǵ. 2,18 (°सार). Vedântas. (Allah.) No. 54. einer der sieben Elementarstoffe Wise 54. — e) *eine best. Augenkrankheit: ein weisser Fleck im dunkeln Theile des Auges* Trik. H. an. Med. Suçr. 2,311,13. fgg. 329, 3. fgg. Çârñg. Saṁh. 1,7,90. — f) N. eines Sâman Ind. St. 3,240, a. Kâtj. Çr. 26,3,1. Lâṭj. 1,6,24. — g) allegorischer N. eines Metrums ṚV. Prât. 17,4. — Vgl. अति°, गौर°, त्रि°, निः°, प्रति°, मूत्र°, रक्त°, शुद्ध°, वातशुक्ल, शीघ्र fgg.

शुक्रकर m. *Mark (Samen bereitend)* H. 628.

शुक्रकृच्छ्र n. *eine best. Harnbeschwerde* Çârñg. Saṁh. 1,7,41.

शुक्रज 1) adj. *aus (dem eigenen) Samen erzeugt, leiblich:* सुत MBh. 13,2624 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb., शुक्लजाः od. Calc. — 2) m. pl. Bez. *einer best. Götterordnung* bei den Ǵaina, einer Abtheilung der Kalpabhava, H. 93. fälschlich शुक्र Wilson, Sel. Works 1,320.

शुक्रज्योतिस् adj. *hell glänzend* VS. 12,15. 17,80.

शुक्रतीर्थ n. = शुक्लतीर्थ N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 42, a, 28.

शुक्रदन्त m. N. pr. eines Mannes (*weisszähnig*) Râǵa-Tar. 4,493.

शुक्रदुघ adj. *klare Flüssigkeit von sich gebend* ṚV. 6,35,5.

शुक्रप adj. *lauteren Soma trinkend* VS. 6,27. 7,12. TBr. 1,1,1,1.

शुक्रपिश् adj. *hell geschmückt:* अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ṚV. 10,110,6.

शुक्रपूतप adj. *hellen geläuterten (Soma) trinkend* ṚV. 8,46,26.

शुक्रभुज् m. *Pfau* Çabdak. im ÇKDr.

शुक्रल m. *Mark* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. शुक्रकर.

शुक्रमूत्रल adj. so v. a. शुक्रल + मूत्रल Suçr. 1,195,11.

शुक्रमेह m. *Samenharnruhr* Wise 360. Bhâvapr. 7. Karaka 2,4.

शुक्रमेहिन् adj. *mit der Samenharnruhr behaftet* Suçr. 1,272,15. 2, 78,3. शुक्राभं शुक्रमिश्रं वा मुहुर्मेहति यो नरः । शुक्रमेहिनमाहुस्तम् Karaka 2,4.

शुक्रवतम् n. pl. Bez. *gewisser zum* Pravargja *gehöriger Sprüche* Taitt. Âr. 5,10,1.

शुक्ररूप adj. *lichtfarbig:* Agni Mârk. P. 99,28.

शुक्रर्षभ (शुक्र + ऋषभ) adj. *hellfarbige Stiere habend:* die Ushas TS. 4,3,11,5.

शुक्रल (von शुक्र) 1) adj. a) *Samen erzeugend* Suçr. 1,195,18. Çârñg. Saṁh. 1,4,15. अति° Suçr. 1,202,8. — b) *samenreich, geil* AK. 3,4,3,222. — 2) f. आ = उच्चटा *eine Art Cyperus* Ratnam. 255. Bhar. zu AK. nach ÇKDr. वचासेला AK.

शुक्रवत् (wie oben) adj. 1) *lauteren Saft —, den Vorlass des* Soma *enthaltend:* इदं सर्वम् शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च (während das dritte aus einem Aufguss auf den Trester bereitet wird) TS. 6,1,6,4. 3,2,2,1. Çat. Br. 4,2,1,23. 3,2,2. 19. Kâtj. Çr. 9,10,14. — 2) *das Wort* शुक्र *enthaltend* Ait. Br. 5,4.

शुक्रवर्चस् adj. *hell leuchtend:* Agni ṚV. 10,140,2.

शुक्रवर्ण adj. *lichtfarbig:* Agni ṚV. 1,140,1. *licht:* धी 143,7.

शुक्रवह adj. *Samen führend* Suçr. 2,57,10.

शुक्रवार m. *dies Veneris, Freitag* Journ. of the Am. Or. S. 6,177. 7,13. Ganit. Grahânajan. 18, Comm.

शुक्रवासस् adj. *licht gekleidet:* die Ushas ṚV. 1,113,7.

शुक्रशिष्य m. *ein Schüler* Çukra's, *ein* Asura AK. 1,1,1,7. H. 238.

Halâj. 1,5.

शुक्रशोचिस् adj. *hell strahlend:* Agni ṚV. 2,2,3. 8,23,20. 23. 92,8. TBr. 1,1,4,2. VS. 7,13. voc. °शोचे ṚV. 8,44,9.

शुक्रसद्मन् adj. *im Licht wohnend:* die Ushas ṚV. 6,47,5.

शुक्रसुत m. *ein Sohn des Planeten Venus:* केतव: Varâh. Bṛh. S. 11,17.

शुक्रस्तोम m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Ça. 14,20,1.

शुक्रहरण adj. (f. ई) *Samen führend* Suçr. 2,57,17.

शुक्राङ्ग m. *Pfau* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. शुक्लापाङ्ग.

शुक्रामन्थिनौ m. du. P. 6,2,142, Schol. (शुक्र° fehlerhaft). *lauterer und mehliger* Soma TS. 6,4,10,1. 3. TBr. 1,1,4,4. Ait. Br. 3,1. Çat. Br. 4,2,1,1. 3,2,2.

शुक्रिमन् m. nom. abstr. von शुक्र gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शुक्रिय (von शुक्र) 1) adj. शुक्रो देवतास्य (!) P. 4,2,26. क्वचित् Schol. = शुक्रवत् 1) Ait. Br. 6,12. Kâṭh. 24,5. Pañkav. Br. 18,4,4. 11,10. — 2) n. a) Bez. *gewisser zum* Pravargja *gehöriger* Sâman (Comm.) Taitt. Âr. 5,10,1. Lâṭj. 7,6,10. *des* Pravargja-*Abschnitts* VS. 36—40. Ind. St. 3,207. fg. VS. Ausg. S. LV. शुक्रियपारण्यकभाष्य Jâgñ. 3,309. भा° Verz. d. Oxf. H. 56,a,17. — b) Bez. *eines gewissen* Vrata Çâṅkh. Gṛhj. 2,11. — Vgl. त्रि°.

शुक्रीभू (शुक्र + 1. भू) *zu Samen werden:* मासेन रस: °भवति Suçr. 1,44,8.

शुक्रेश्वर (शुक्र + ई°) N. pr. eines Tempels Verz. d. Oxf. H. 44,a,4 v. u. Hall 154.

शुक्ल (aus शुक्र) Kâç. zu P. 8,2,18. parox. Uṇâdis. 2,28. Çânt. 1,13. 1) adj. (f. आ) a) *licht, hell:* पक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes:* पक्षो द्विविध: शुक्ल: कृष्णश्च तौ मास: Suçr. 1,19,6. Kâtj. Ça. 15,1,18. M. 1,66. 4,95. शुक्ले दशोत्तरे पक्षे MBh. 3,15126. Spr. 5074. Varâh. Bṛh. S. 4,32. Bhâg. P. 3,11,10. — b) *weiss, weisslich* AK. 1,1,4,22. H. 1392. an. 2,513. Med. l. 52. Halâj. 5,22. 64. Ait. Br. 1,29. शुक्लं वै रेत: शुक्ला वपा 2,14. Çat. Br. 2,2,4,15. लोमन् 1,1,4,1. 6,3,41. अश्व 6,2,2,6. अश्वा 7,3,2,14. 16 (auch शु°). सिकता: 4,36. °रूप 6,2,2,13. 14,7,4,20. Khând. Up. 1,6,5. 6,4,1. °वत्सा Çat. Br. 9,2,3,30. Kâtj. Ça. 15,3,36. Reis TS. 2,3,4,3. Kâṭh. 14,3. Kleid, Zeug Lâṭj. 8,6,13. M. 4,35. 9,70. MBh. 1,723. 5330. R. Gorr. 2,100,61. Spr. 2702. Suçr. 1,106,17. Kathâs. 4,9. Verz. d. Oxf. H. 223, No. 543. Bhâg. P. 6,19,3. °ध्वजपताकिन् Çiva MBh. 12,10364. ब्रास्तिक R. 2,77,2. प्रासादपङ्क्तय: 4,33,9. °माल्य 2,91,33. AK. 2,4,2,61. शिला: Weber, Kṛshṇag. 270. 278. मज्जिय Suçr. 2,326,2. Wunde 12,7.44. भूमि 1,135,7. शिरोरुहा: R. 2,45,27. Varâh. Bṛh. S. 77,1. Râga-Tar. 3,365. शिरस् Spr. 4965. Çiva MBh. 12,10359. पन्थाः Çat. Br. 14,9,4,33. यशु-घासाय Ind. St. 10,436. neun *weisse* Bala bei den Gaina H. 697. — R. 2,91,63. Varâh. Bṛh. S. 3,23. 14,3. 20. 28. 30,11. 33,14. H. 49. — c) *rein, lauter:* °देह MBh. 3,13449. तनु Bhâg. P. 5,3,20. शुक्लाभिजातीय MBh. 12,1196. °वृत्त 14,2513. कर्मन् Spr. (II) 4905. Bhâg. P. 4,29,27. fg. °लोहितकृष्णवर्णेन कर्मणा 5,19,19. धन 11,17,50. von Personen MBh. 5,3417. Spr. (II) 1836. प्रज्ञालप्ति Bhâg. P. 1,12,16. कर्म° 5,18,35. — 2) m. a) (sc. पक्ष) *die lichte Hälfte eines Monats* AK. 1,1,3,12. अष्टम्यां नवम्यां वा फाल्गुनीशुक्लस्य Kâtj. Ça. 20,1,2. 23,4,4. 24,7,1. Çâṅkh. Gṛhj. 4,6. Weber, Gjot. 26. 54. M. 4,96. 6,20. 11,216. Jâgñ. 3,198. 324. Bhag. 8,24. MBh. 1,1292. 3244. 3,5068. 14491. 16638. Hariv. 7882. Sûrjas. 10,4. 9. Varâh. Bṛh. S. 21,5. 9. 25,1. Kathâs. 26,4. Râga-Tar. 5,412. 6,292. Bhâg. P. 5,20,12. 7,14,21. 15,54. 8,16,48. — b) *der Monat* Vaiçâkha (Comm.) Bhâg. P. 7,14,21. — c) *die weisse Farbe, Weisse:* पटस्य शुक्ल: P. 2,2,11, Sch. °कृता gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. — d) *Auswurf, Schleim, Rotz:* ये ब्राह्मणं प्रत्यष्ठीवन्ये वास्मिं छुक्लमीषिरे AV. 5,19,3. यत्र शुक्ला न क्रियते अबलेन बलीयसे *wo man sich nicht vom Schwächeren muss anspeien lassen* 3,29,3. — e) *Ricinus* Ausu. 86. *weisser Ricinus* Râgan. im ÇKDr. — f) N. *des 5ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,29. Verz. d. Oxf. H. 331,b, No. 782. — g) N. eines Joga H. an. Med. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28. — h) ein N. Vishṇu's (*der Lautere*) Bhâg. P. 3,21,16. 35. 51. 22,19. 23,23. 24,1. 5,10,17. — i) N. pr. eines Sohnes des Havirdhâna (vgl. शुक्र) Hariv. 83. Bhâg. P. 4,24,8. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 78,b,13. eines Fürsten Târan. 3. 265. — k) N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,21. — l) fehlerhaft für शुक्र *Venus* Verz. d. B. H. 136, a (115). — 3) f. आ a) *Sandzucker* Çabdac. im ÇKDr. — b) N. verschiedener Pflanzen: = काकोली, विदारी, स्नुही Râgan. im ÇKDr. — c) ein N. der Sarasvatî Trik. 1,1,27. — d) N. pr. einer Tochter Siṃhahanu's LIA. 2, Anh. II. — e) N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,22. — 4) n. a) *Helle, Licht* Maitrjup. 6,35. — b) *weisse Farbe, weisser Fleck* u. s. w.: परं शुक्लानि पातय AV. 1,23,2. त्रि:° *drei weisse Streifen habend* Kauç. 29. — c) *das Weisse im Auge* Çat. Br. 10,5,2,7. 12,2,4,15. 14,5,2,3. कृष्णविशालशुक्लं नयनम् R. 5,28,13. Suçr. 2,303,15. 310,8. 17. = शुक्लभाग z. B. 2,310,13. — d) *eine best. Krankheit des Weissen im Auge* (vgl. शुक्र) Gaṭâdh. im ÇKDr. — e) *Silber* H. an. Med. Viçva a. a. O. — f) *frische Butter* Çabdac. im ÇKDr. — g) fehlerhaft für शुक्त *saurer Reisschleim* u. s. w. H. 415. Varâh. Bṛh. S. 77,2. Bhagavadbhaktivilâsa im ÇKDr. Suppl. — Vgl. क्षीर°, क्षौम°, पक्ष°, पाक°, भीम°, म-हा°, शंकर°, शौक्ल, शौक्ल्य.

शुक्लक m. = शुक्ल *die lichte Hälfte eines Monats* Tithjâdit. im ÇKDr.

शुक्लकण्ठक adj. *weisshalsig;* m. *ein best. Vogel,* = दात्यूह Çabdar. im ÇKDr.

शुक्लकन्द 1) m. *ein best. Knollengewächs,* = महिषकन्द Râgan. im ÇKDr. — 2) f. आ = अतिविषा ebend.

शुक्लकर्मन् adj. *reinen Wandels* Gaṭâdh. im ÇKDr.

शुक्लकुष्ठ n. *weisser Aussatz* Gâruḍa-P. 195 im ÇKDr.

शुक्लक्षीरा f. *eine best. Pflanze,* = काकोली Râgan. im ÇKDr.

शुक्लक्षेत्र n. N. pr. eines heiligen *Gebiets* Verz. d. Oxf. H. 149,a,37.

शुक्लगमार्दन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 586.

शुक्लता f. nom. abstr. von शुक्ल P. 5,1,123, Schol.

शुक्लतीर्थ n. N. pr. eines heiligen *Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 8,a,44. 42,a,28. 66,a,8. 67,a,8. 9. Pâiçâḱiṭṭhad. 11,b,9; vgl. शुक्लकृतं (शुक्ल = विष्णु) तीर्थम् Bhâg. P. 3,23,23 und शुक्रतीर्थ.

शुक्लत्व n. = शुक्लता P. 5,1,123, Schol.

शुक्लदत् adj. (f. °दती) *weisszahnig:* मृगा: Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 5,20,26. 6,19,3.

शुक्लदुग्ध m. *Trapa bispinosa Roxb.* Çabdac. im ÇKDr.

शुक्लधातु m. *weisse Kreide* H. 1037.

शुक्लधान्य n. *weisses Korn* Pañkar. 1,11,33.

शुक्लपक्ष m. 1) *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes* Kâtj. Çr. 7,1,26. 14,1,2. 24,5,30. Kauç. 140. M. 11,217. R. 4,54,3. 5,18,3. Spr. 3257. Varâh. Brh. S. 21,6. Mârk. P. 31,35. Weber, Krshnag. 223. Bhâg. P. 6,14,31. — 2) *der günstige Fall* Burnouf, Intr. 252, N. 1.

शुक्लपुष्प 1) adj. *weiss blühend* Kauç. 10. — 2) m. N. verschiedener Pflanzen: = कोकिलाक्ष Ratnam. 78. = छत्रक, कुन्दपुष्प und मरुवक ÇKDr. nach ders. Aut. — Pañkar. 1,11,33. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: = नागदन्ती Ratnam. 35. = शीतकुम्भी 82. — 4) f. ई N. einer Pflanze, = नागदन्ती Râgan. im ÇKDr.

शुक्लपृष्ठक m. *Vitex paniculata Lam.* Çabdak. im ÇKDr.

शुक्लभूदेव m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 37.

शुक्लमण्डल n. *das Weisse im Auge* ÇKDr. und Wilson.

शुक्लमधुरानाथ m. N. pr. eines neueren Astronomen Verz. d. Cambr. H. 60.

शुक्लमेह m. *weissliche Harnruhr* Karaka 2,4.

शुक्लमेहिन् adj. *an der weisslichen Harnruhr leidend*: शुक्लं पिष्टनिभं मूत्रमभीक्ष्णं यः प्रमेहति। पुरुषं कफकोपेन तमाहुः शुक्लमेहिनम्॥ Karaka 2,4.

शुक्लरोहित m. *eine best. Pflanze*, = श्वेतरोहित Râgan. im ÇKDr.

शुक्ला f. = उच्चटा Ratnam. im ÇKDr. unsere Hdschr. शुक्राला.

शुक्लवचा f. *Terminalia Chebula* Trik. 3,3,193.

शुक्लवत् adj. *das Wort* शुक्ल *enthaltend* Çat. Br. 6,2,2,13. fg. Kâtj. Çr. 16,1,41.

शुक्लवायस m. *eine Reiherart, Ardea nivea* Trik. 2,5,23.

शुक्लविश्राम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 293, *a*, No. 710.

शुक्लशाल m. *eine best. Pflanze*, = गिरिनिम्ब Râgan. im ÇKDr.

शुक्लागुरु (शुक्ल + अ°) n. *weisses Agallochum* Kumâras. 7,15.

शुक्लाङ्ग (शुक्ल + 3. अङ्ग) 1) m. = शुक्लापाङ्ग *Pfau* Gatâdh. bei Wilson. — 2) f. ई *Nyctanthes arbor tristis* Râgan. im ÇKDr.

शुक्लादिश्रावणकृष्णसप्तमी f. Bez. eines best. Feiertages Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 15. fg.

शुक्लादिश्रावणकृष्णाष्टमी f. desgl. ebend. 285, *a*, 2. 3.

शुक्लापाङ्ग (शुक्ल + अ°) m. *Pfau (weisse Augenwinkel habend)* H. 1320. Megh. 23.

शुक्लायन m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 39.

शुक्लार्मन् n. *eine best. Krankheit des Weissen im Auge* (s. अर्मन्) Suçr. 2,305,13; vgl. 310,9. 13. सुश्वेतं मृदु शुक्लार्म शुक्ले तद्वर्धते चिरात् Bhâvapr. 7.

शुक्लिमन् m. nom. abstr. von शुक्ल P. 5,1,123, Schol.

शुक्लीकर् (शुक्ल + 1. कर्) *weiss machen*: °कृतान्युपवनानि च मालतीभिः Rt. 3,2. येन °कृता हंसाः Spr. 2504.

शुक्लीभू (शुक्ल + 1. भू) *weiss werden*: शिरः °भूतम् Spr. (II) 2349.

शुक्लेतर (शुक्ल + इ°) adj. *schwarz, schmutzig*: वासस् R. 5,75,16.

शुक्लोदन (शुक्ल + ओ°) m. N. pr. eines Bruders des Çuddhodana Vjutp. 92. Lalit. 193, N. 1. Hiouen-thsang 1,400. LIA. 2, Anh. II.

शुक्लोपला (शुक्ल + उपल) f. *Sandzucker* Ratnam. im ÇKDr.

शुक्लिं Unâdis. 3,155. m. *Wind* Uggval. = तेजस् und चित्र Unâdivr. im Sañkshiptas. nach ÇKDr.

शुङ्ग 1) m. *a) Ficus indica* und *Spondias mangifera* Med. g. 23. — *b)* N. pr. eines Mannes P. 4,1,117. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,15. pl. *seine Nachkommen* ebend. 62,17. Lâtj. 4,6,20. Âçv. Çr. 12,13 Pariç. Nidâna 5,8. N. einer auf die Maurja folgenden Dynastie VP. 4,24,8. 11. Bhâg. P. 12,1,17. sg. *ein Fürst aus dieser Dynastie* 18. statt dessen °राजन् VP. 4,24,12. — 2) f. आ *Knospendecke*, namentlich der Feigenarten, H. 1124. Suçr. 1,347,11. 2,193,1. क्षीरि° 377,16. अश्वत्थ° 2,155,19. न्यग्रोध° Gobh. 2,6,6. 7,18. Çâñkh. Grhj. 1,20. Pâr. Grhj. 1,14. = शूक *Granne* Trik. 3,3,45. — 3) f. ई *Ficus infectoria Willd.* und *Spondias mangifera* H. an. 2,50. — 4) m. n. *Ficus infectoria* Med. f. ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. (sie werden demnach च स्त्रियाम् st. चास्त्रि° gelesen haben). — 5) n. *Knospendecke* (insbes. des Feigenbaums); übertr. so v. a. *Wirkung* (Gegens. मूल *Wurzel, Ursache*) Khând. Up. 6,8,3. 4. — Vgl. एक°, शैङ्ग, शौङ्गि.

शुङ्गाकर्मन् n. N. einer mit dem Puṃsavana zusammenhängenden *Cerimonie, wobei die Knospendecke einer Ficus indica* (वट) gebraucht wird. Eine Beschreibung derselben im ÇKDr. u. d. W. Grhjas. 1,3.

शुङ्गिन् (von शुङ्गा) m. *Ficus indica* Ratnam. 189. Gatâdh. im ÇKDr. *Ficus infectoria Willd.* Gatâdh. ebend.

1. शुच्, शोचति Naigh. 1,16 (ज्वलतिकर्मन्). Dhâtup. 7,1 (शोके). शुच्यति (s. u. सम्) 26,56 (पूतीभावे; शौचे विशरणे क्लेदे Vop.). शुशोच, शुशुक्वांस्; अशोचिषत् (angeblich VS.; vgl. 6,20) P. 6,1,119, Schol. अशोचीत्, अशुचत्, शोचिष्यति; शोचिता und शोक्ता Vop. 8,79. fg. शुशुग्धि RV. 4,2,1. शोचितुम्, शोचित्वा (auch शुचित्वा nach P. 1,2,26); med. शोचस्व u. s. w., शुशुचीत, शुशुचान; im Veda auch शुचन्त्, शुचमान und शुचयस्. 1) *flammen; leuchten, strahlen; glühen, brennen*: शोचा वि भाहि (अग्ने) RV. 6,16,45. 1,36,9. अभि रक्षांसि शुशुचानो अस्थात् 149,4. 2,34,1. यं त्वा देवापिः शुशुचानो (ob etwa °चानम्) अग्ने समीधे 10,98,8. दूरेदृग्गिरिजन्मा शुशोच 7,4,3. 9,73,5. 83,2. शुशोच सूर्यः 10,138,2. 1,133,6. अर्चयः 5,17, 3 79,8. द्युम्नं स्वर्णरं शुशुचीत 2,2,10. 10,48,9. Çat. Br. 1,4,1,38. 9,2, 1,19. Ait. Br. 3,36. घर्मः Âçv. Çr. 4,6,3. शुशुक्वांस् RV. 1,69,1. 5,87,6. ज्योतिषा शुचता 2,34,12. 4,2,15. 17. धन 23,1. 6,3,3. 10,67,7. 79,3. शुचमान 4,23,8. Nir. 10,41. अग्निं शुचव्रतं पावकम् RV. 10,46,8. अङ्क्तः 4,6. अर्कैः 4,56,1. 2. 1,147,1. — 2) *Gluth —, heftigen Schmerz leiden, trauern* TS. 5,4,2,3. Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 14,4,2,28. fg. तावुभौ शोचतः प्रज्ञामिच्छमानौ TBr. 1,6,2,1. Çvetâçv. Up. 4,7. शोचन्ति जामयो यत्र M. 3,57. MBh. 1,1750. 5576. 2,1735. 3,2381. 2568. 4,488. R. 2,53,24. 63,9. 64, 72. 73,2. 74,24. Spr. 2767. 3026. 5082. (II) 679. 1391. Kathâs. 29,93. Râga-Tar. 5,466. Bhâg. P. 6,10,9 (Gegens. हृष्यति). शोचती 4,25,61. शुशोच R. Gorr. 2,38,1. 4,20,7. अशोचीत् Bhatt. 15,71. मा शोचिष्ट 15, 101. नैवं शुचः MBh. 1,3229. 3,590 (शुच fälschlich ed. Calc.). 2472. 5, 7027. Bhag. 16,5. R. 1,42,17. 70,34. 2,21,47. R. Gorr. 2,114,24. 3,63, 16. Mârk. P. 64,13. अशोचिष्यः Bhatt. 21,6. शोचते Spr. (II) 268. 3884, v. l. शोचधम् MBh. 16,228. शोचेत Spr. (II) 4292. शोचमान (I) 5082, v. l. अशोचत R. 5,56,95. शोचिष्ये 6,95,29. die Ergänzung im loc.: न स शोचत्यसंपत्तौ M. 12,36. अपरिहार्येऽर्थे शोचितुम् Spr. (II) 2383. शोचन्ते व्य-

सने तस्य (I) 5119. im instr.: न स शोचेत्कृताकृतैः (कृताकृतम् die neuere Ausg.) HARIV. 291. im acc. mit प्रति: मा त्वं शुचस्तां प्रति MBH. 3,15681. gew. im blossen acc. trauern über, beklagen, bedauern: अपेः पुत्रं तनयो वापि पौत्रं कथं न शोचेयमहं न हन्याम् MBH. 1,3231. 3,334. 2295. न शोचाम्यहमात्मानं न चान्यदपि किं च न 2372. अशोचन् (शोचसे od. Bomb.) वैशसं कृतम्। भ्रातरं पितरं पुत्रं सखायं च 2567. R. 1,2,34. 2,52,21. 64,17. 74,19. R. GORR. 1,2,18. Spr. (II) 723. स्वं वपुः KATHÂS. 4,42. 22,180. MÂRK. P. 22,29. शोचिमि aus metrischen Rücksichten MBH. 3,2372. शुशोच RAGH. 2,37. मा शुचस्त्वमनागतान् (अर्थान्) Spr. (II) 676. BHÂG. P. 1,13,39. 4,8,68. गतानस्मान् शोचिष्यति R. 2,46,4. त्वं मिथ्यावचयाँल्लूनानथ शोचिष्यसि ध्रुवम् RÂGA-TAR. 4,299. नैनं शोचितुमर्हसि BHAG. 2,26. R. 2,72,25. Spr. (II) 3590. शोचित्वा R. GORR. 2,57,1. शोचसे MBH. 3,2644. शोचे BHÂG. P. 7,9,43. शोचमान MBH. 3,2016. 12260. PAÑKAT. 35,7 (hier befremdet med.).

— caus. 1) *in Flammen setzen, brennen* (trans.): ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपस्त्वं ṚV. 6,22,8. TBR. 1,1,8,2. — 2) *in Schmerz versetzen*: कामदिम् AV. 6,89,1. 2. ÇAT. BR. 1,4,3,9. MBH. 4,581. 7,2695. — 3) *Schmerz empfinden, trauern* MBH. 1,5649. Spr. (II) 4293. trans: *bedauern, beklagen Jmd* oder *Etwas*; pass. शोच्यते Spr. (II) 263, v. l. 3884. RAGH. 8,62. RÂGA-TAR. 3,186. — 4) *reinigen* (vgl. शुचि): दूषितं तृणतोयादि प्रतियोगैरशोचयत् KATHÂS. 19,84.

— desid. शुशुचिषति und शुशोचिषति P. 1,2,26.

— intens. 1) *hell leuchten, — strahlen, — flammen*: ये अग्नयो न शोशुचन्निधानाः ṚV. 6,66,2. partic. शोशुचत् 48,3. 10,82,20. 89,12. शोशुचान 4,1,4. 7,10,1. — 2) *heftigen Schmerz empfinden*: शोशुच्यमान BHAṬṬ. 3,12.

— अनु 1) *schmerzliche Sehnsucht empfinden nach* (acc.), *trauern um* AV. 6,130,1. MBH. 1,1040. 1845. 4967. 3,2645. 2725. 15764. 16839. R. 2,34,4. 46,6. 8. 63,29. Spr. (II) 722. 913. 1998. नष्टं मृतमतिक्रान्तं नानुशोचन्ति पण्डिताः 3473. (I) 5108. RÂGA-TAR. 3,292. °शोचती HARIV. 9235. R. 3,52,14. °शोचितुम् BHAG. 2,25. R. 5,71,7. Spr. (II) 4561. °शोचे BHÂG. P. 3,1,11. °शोचस्व Spr. (II) 913, v. l. अन्वशोचत MBH. 1,1634. mit loc. Spr. (II) 3566. mit gen. BHÂG. P. 9,19,2. mit इति R. 2,52,27. ohne Ergänzung Spr. 3026. MBH. 1,5647 (med.). — 2) *in Jmdes* (acc.) *Schmerz einstimmen, mit Jmd zugleich Schmerz empfinden, — trauern*: शोचतीं ज्ञायामनुशोचति BHÂG. P. 4,28,61. — Vgl. अनुशोचन. — caus. *betrauern, bedauern*: पितरावनुशोच्य KATHÂS. 10,67. 21,129. सुहृद्भिरनुशोचिता: MBH. 2,2594.

— समनु *Schmerz empfinden um* (acc.), *betrauern, bedauern* MBH. 4,565.

— अप intens. *durch Flammen vertreiben*; partic. अप नः शोशुचदघम् ṚV. 1,97,1; vgl. VS. 35,6. JÂGÑ. 3,3.

— अभि 1) *in Gluth setzen, verbrennen*: ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः ṚV. 6,52,2. 10,16,1. मैनां तपसा मार्चिषाभि शोचीः VS. 12,15. KÂTJ. ÇR. 6,10,3. — 2) *brennen* so v. a. *quälen* AV. 4,26,7. VS. 11,45. KÂTJ. ÇR. 6,10,3. — 3) *Schmerz empfinden, trauern* MBH. 12,11242. — Vgl. अभिशोक fgg. — caus. *in Gluth versetzen, verbrennen, quälen*: (अग्नयः) मा त्वाग्निरभिशुचन् VS. 35,8. TS. 5,1,5,6. Vgl. अभिशोचयिष्णु. — intens. dass.: अभि शोशुचानः ṚV. 10,87,9. 14.

— आ *herstrahlen*: अग्ने शुशुग्ध्या रयिम् ṚV. 1,97,1. — Vgl. आशुशुक्षणि.

— उद् caus. *in Flammen setzen* AV. 5,22,2. — Vgl. उच्छोचन.

— नि *brennend heiss sein*: निशोचति नितपति वर्षिष्यति impers. KHÂND. UP. 7,11,1.

— निस् intens. med. *hervorstrahlen* ṚV. 7,1,4.

— परि *Schmerz empfinden, trauern* MBH. 1,4025. BHÂG. P. 3,30,18. *betrauern, beklagen*; med. MBH. 3,13657. 5,5063. — caus. 1) *quälen, peinigen* MBH. 6,1902 nach der Lesart der ed. Bomb. — 2) *bedauern, beklagen*: भवन्तौ °शोच्य R. GORR. 2,66,16.

— प्र *strahlen*: प्र यच्छोचन्त धीतयः ṚV. 8,6,8. — Vgl. प्रशोचन.

— अनुप्र *betrauern, beklagen*: न त्वादृशी मर्त्यमनुप्रशोचते MBH. 1,3229.

— सम् 1) *zusammenflammen*: नेदिमावग्नी संशोचातः ÇAT. BR. 8,6,4,22. — 2) *betrauern, beklagen* MBH. 9,1500. — 3) °शुच्यति *schmerzen*: यद्युपनद्धस्य संशुच्यति ÇAT. BR. 6,4,4,20. — caus. *betrauern, beklagen*: °शोच्य MBH. 7,10.

2. शुच् (= 1. शुच्) 1) adj. *flammend, leuchtend, strahlend*; s. त्रि°, विश्व°. — 2) f. a) *Flamme, Gluth*: शुचा शुचा सुमतिं रासि वस्वः ṚV. 3,4,1. शुचा विद्धा व्योषया AV. 3,25,4 (vgl. AIT. BR. 6,35). VS. 13,47. 17,1. या ते घर्म दिव्या शुक् 38,18. स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः TS. 5,1,5,6. 2,9,5. TBR. 1,6,2,1. *innere Wärme* ÇAT. BR. 14,1,2,13. 3,1,2. — b) *Brand des Innern: Qual, Schmerz, Sorge, Trauer, Kummer* (diese Bed. fliesst in der älteren Sprache häufig mit der ersten zusammen) AK. 1,1,7,25. 3,4,32 (28 COLEBR.),18. H. 299. AV. 4,38,4. 5,20,3. 7,100,1. 12,5,34. TS. 1,3,9,1. पशुं शुचार्पयेत् 5,1,4,2. पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति 6,3,9,1. ÇAT. BR. 3,8,5,8. 9,1,2,9. PAÑKAV. BR. 5,10,3. 8,1,9. शुचा वा एष विद्धो यस्य श्लोणामयति 12. शुचो गृहम् Spr. 5198. हृदि शुचं धत्ते 2887. शुचं विदधाति VARÂH. BṚH. S. 52,4. 6. शुचं जनयति 104,9. प्राप शुचम् KATHÂS. 16,67. शुचमगात् 20,96. शुचमेति Spr. (II) 2781. धिनद्वो शुचम् RAGH. 12,75. विसृज्ताश्च शुचम् ÇÂK. 94. शुचात्यजम् DAÇAK. 73,6. शुचा *aus Trauer, vor Kummer* RAGH. 8,57. Spr. 2736. अन्योन्यमन्योन्यात्ततः स्फुटितं हृदयं शुचा KATHÂS. 2,43. 41,54. कान्याविन्यशुचा 28,46. pl.: राज्ञां संज्ञिरे शुचः MBH. 2,2181. किमधिकरणाः सन्तु च शुचः Spr. (II) 5193. तन्नपकृताः शुचः VARÂH. BṚH. S. 104,14. उत्सारिता इवाभ्यवन्मर्गाग्रास्तस्यणां शुचः KATHÂS. 18,121. शुचां पात्रम् Spr. 2094. गुरुशुचां रागस्य विश्रामभूः (II) 2641. अडक्ताच्छुचः BHÂG. P. 1,13,57. am Ende eines adj. comp.: गुरुतर° MEGH. 86. व्यपगत° 74. विगलित° 80. ad 113. त्यक्त° RÂGA-TAR. 3,105. स° Spr. (II) 937. — c) pl. *Thränen als Ausdruck des Schmerzes, — der Trauer*: शुचस्ते प्रमृजामि BHÂG. P. 1,7,16. 3,18,4. कृच्छ्रेण संस्तभ्य शुचः पाणिनामृज्य नेत्रयोः 1,15,3. 17,8. मुखोन्मीलदृशा शुचः 3,2,5. — Vgl. मानस°.

शुचँ 1) adj. (f. आ) = शुचि ṚV. 10,26,6. — 2) f. आ = शुच् *Trauer, Kummer*: शुचापह BHÂG. P. 1,6,19. कोपामर्षशुचार्पित 4,10,4. मद्वियोगशुचास्पद PAÑKAR. 1,6,2. शुचाकुल 7,79.

शुचद्रथ (शुचत्, partic. von 1. शुच्, + रथ) adj. *einen strahlenden Wagen habend* ṚV. 4,37,4. — Vgl. शोचद्रथ.

शुचन्ति (von 1. शुच्) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,112,7.

शुचि (wie oben) UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,119. 1) adj. (f. शुचि; शुची M. 8,77) = श्वेत, धवल, सित u. s. w. AK. 1,1,4,22. 3,4,5,29. H. 1392. an. 2,60. MED. K. 14. HALÂJ. 5,22, = मेध्य, शुद्ध AK. 3,4,5,29. H. 1436. H. an.

Med. Halâj. 1,132. = अनुपहृत H. an. Med. अंशुचि und अशुचिं P. 6, 2,161. a) *strahlend, glühend; blank* (häufig neben पावक): भामास: RV. 6,6,3. 4. हिरण्य 4,10,6. Agni 1,140,1. 141,4. 3,2,15. 7,3,9. bes. Bez. desselben im Ritus (vgl. u. 2) b) TBr. 1,1,5,10. असौ वा आदित्यो ऽग्निः शुचिः 6,2. Ait. Br. 7,7. Âçv. Çr. 2,1,25. 3,13,1. Çat. Br. 12,4,4,5. Kâtj. Çr. 4,10,9. 25,4,34. Maitrjup. 6,34. Ushas RV. 1,134,4. Sonne 1, 160,1. Bhâg. P. 9,24,31. Götter überh. RV. 2,1,13. 27,9. 3,62,5. 7,2,2. 56, 12. 57,5. 8,29,5. Rosse u. s. w. derselben 1,181,2. 10,85,12. *glänzend weiss:* सौधोत्सङ्ग Spr. 3322. कूर्मपृष्ठ (II) 93. — b) *lauter, klar* (vom Soma so v. a. शुक्र); *rein* RV. 1,30,2. 7,90,1. 2. Vâlakh. 4,10. भेषजा RV. 2, 33,13. Wasser 35,3. 7,49,2. 3. 95,2. घृत 9,67,12. पद 7,41,6. उद्रिद्रो-भ्यः शुचिरा पूत एमि 10,17,10. शुचयः शुचिमुपं यन्ति लोकम् AV. 4,34,2. Kulikov. in Ind. St. 9,10. मणि Uttarar. 27,8 (35,18). सलिल R. 2,48, 8. वसन Gobh. 2,8,2. 10. मृदम्बि° Spr. 5206. — c) übertr. *klar, lauter, rein; tadellos, unschuldig, ehrlich, redlich:* मति RV. 6,8,1. 8,3,3. शु-चिरपः सूयवसा उप देवि 2,27,13. स्तोम 7,93,1. 10,29,1. यो वां रक्षाः शु-चिरस्मीत्याह 7,104,16. 8,13,19. चरित MBh. 3,1878. AK. 1,1,3,26. कर्मन् Kâm. Nîtis. 11,43. उपचार MBh. 3,2923. R. 3,1,22 (अ°). व्रत Çâk. 123. पथः शुचेः Ragh. 3,46. °वंश Râǵa-Tar. 8,2338. Personen Kaṭhop. 3,8. M. 7,31. 38. 60. 62. fgg. 8,77. स ज्ञेयः शपथे शुचिः 115. 9,188. 335. MBh. 3,2446. R. 1,1,14. 7,2. 2,36,13. 39,14. 3,53,12. 74,10. हृत Suçr. 1,106,17. यो ऽर्थे शुचिर्हि स शुचिर्न मृदारिशुचिः शुचिः Spr. 5206. fg. ज्ञानीयात् — श्रयो शुचिम् (II) 954. 1828. 2013. 4280. 4921. Brahma-P. in LA. (III) 48,15. Bhâg. P. 3,30,35. Pańkat. 191,13. उपधा° Spr. 5338. अ° Kaṭhop. 3,7. M. 4,71. R. 1,7,14. शुचि m. = अमात्यो ऽत्युपधः, उपधाशुद्धमन्त्रिन्, शुद्धमन्त्रिन् AK. 3,4,5,29. H. an. Med. — d) *rein in rituellem Sinne:* वायु M. 1,76. देश Khând. Up. 8,15. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. 3,2,2. M. 2,222. 3,206. Bhag. 6,11. आयतन Kâtj. Çr. 25,4,34. भूमि M. 5,68. प्रदेश Varâh. Bṛh. S. 85,3. शाद्वलानि 88,20. VS. Prât. 1,21. नेत्रागार Varâh. Bṛh. S. 48,7. मांस M. 5,131. घृत Spr. 2797, v. l. नित्यमास्यं शुचि स्त्रीणां शकुनिः फलपातने। प्रस्रवे च शुचिर्वत्सः श्वा मृगग्रहणे शुचिः ॥ (II) 968. (I) 2906. fgg. Prab. 59,14. श्रुत Spr. 5075. Bhâg. P. 2,10,10. Personen VS. Prât. 8,32. M. 2,51. 107. 109. 145. 176. 3, 258. 4,35. 5,62. 8,37. Hariv. 8439. R. 1,46,5. 2,56,26. 4,10,24. Ragh. 1,31. Varâh. Bṛh. S. 46,15. 55,8. Bhâg. P. 8,4,15. अ° M. 4,71. 127. 142. fg. 5,75. fg. 79. 81. 84. 86. ध्वनि M. 4,124. गन्ध Ragh. 12,30. — e) am Ende eines comp. *rein von* so v. a. *der sich einer Sache entledigt hat:* रुक्:° Kathâs. 101,358. — 2) m. a) = शुद्धि Uǵǵval. *Lauterkeit, Reinheit, Ehrlichkeit:* द्विजः शुचिविना Spr. 2614. — b) *Feuer* AK. 1,1, 1,52. 3,4,5,29. Trik. 1,1,67. 3,3,79. H. 1099. H. an. Med. Halâj. 1,62. Bez. *eines best. Feuers* (vgl. u. 1) a), eines Sohnes des Agni Abhimânin und der Svâhâ, VP. 84. Mârk. P. 52,28. 99,69. Bhâg. P. 4,1, 59. 24,4 (ein Sohn Antardhâna's von der Çikhaṇḍinî). — c) *ein best. Sommermonat* P. 4,4,128, Vârtt. 2, Schol. (oxyt.). AK. 3,4,5,29. = आषाढ 1,1,3,16. H. 154. H. an. Med. Halâj. 1,114. = ज्येष्ठ Med. शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू VS. 14,6. 7,30. Weber, Nax. 2,351. 353. MBh. 1,5883. VP. 225. Ṛt. 1,2. 3. Ragh. 3,8. Kumâras. 5,20. Spr. 3186. Râǵa-Tar. 5,447. Bhâg. P. 4,25,44. *Sommer* (diese Bed. kann an den meisten der oben angegebenen Stellen angenommen werden) Trik. 3,3,79. H. an. Med. — d) *die Sonne* H. 97. Maitrjup. 6,36 (nach dem Comm.). Çâmba-P. im ÇKDr. — e) *der Mond* Çabdârth. bei Wilson. — f) *der Planet Venus* ebend. — g) *Lichtstrahl* H. 99. — h) *Wind* H. ç. 170. — i) *Geschlechtsliebe* AK. 1,1,3,17. H. an. Med. — k) *ein Brahmane* Çabdârthak. bei Wilson. — l) *the condition of the religious student* ebend. — m) ein N. Çiva's ebend. — n) N. pr. α) eines Sohnes des Bhṛgu MBh. 13,4145. — β) eines Sohnes des Gada Hariv. 9193. — γ) eines Sohnes des 3ten Manu Hariv. 424. — δ) des Indra im 14ten Manvantara VP. 269. Mârk. P. 100,30. Bhâg. P. 8,13,35. — ε) eines der sieben Weisen im 14ten Manvantara Hariv. 491. VP. 269. Mârk. P. 100,31. Bhâg. P. 8,13,35. — ζ) eines Sârthavâha MBh. 3,2526. — η) eines Sohnes des Çatadjumna VP. 390. Bhâg. P. 9,13,22. — ϑ) eines Sohnes des Çuddha, Sohnes des Anenas, Bhâg. P. 9,17,11. — ι) eines Sohnes des Andhaka VP. 435. Bhâg. P. 9,24,18. — κ) eines Sohnes des Vipra VP. 465. Bhâg. P. 9,22,46. — λ) eines Sohnes des Arthapati Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — 3) f. N. pr. einer Tochter Kaçjapa's von der Tâmrâ und Urmutter der Wasservögel Hariv. 222. fg. VP. 148. fg. — Vgl. शौच.

शुचिकर्ण adj. gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. शौचिकर्णिक.

शुचिका (von शुचि) f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,4818. Hariv. 14162.

शुचिकाम adj. *Reinheit liebend:* Götter Kauç. 73.

शुँचिक्रन्द adj. *hell schallend* RV. 7,97,5.

शुँचिजन्मन् adj. *lichtgeboren* RV. 1,141,7. die Morgenröthe 6,39,3. die Marut 7,56,12.

शुँचिजिह्व adj. *flammenzüngig:* Agni RV. 2,9,1.

शुचिता (von शुचि) f. *Klarheit, Reinheit:* des Wassers Spr. 3020. des Geschlechts Râǵa-Tar. 6,167. *Lauterkeit, Ehrlichkeit* Kâm. Nîtis. 1,22. 4,8. Spr. 2995. (II) 3129. *Reinheit* in rituellem Sinne: आचारः शुचितानियात् M. 5,143. Râǵa-Tar. 1,244.

शुचित्व (wie oben) n. *Klarheit, Reinheit* AV. 12,3,28. *Lauterkeit, Ehrlichkeit* Spr. 2995, v. l. *Reinheit* in rituellem Sinne Sarvadarçanas. 146,18.

शुँचिदत् adj. *hellzahnig* RV. 5,7,7. 7,4,2.

शुचिद्रथ, शुचिद्रव, शुचिद्रव्य m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 40,b,11. VP. (II) 4,164. wohl fehlerhaft für शुचद्रथ. — Vgl. शुचिरथ.

शुचिद्रुम m. *Ficus religiosa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शुचिन् adj. = शुचि *rein* Mârk. P. 35,15. 55. 105,12.

शुचिनेत्ररतिसंभव m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Vjutp. 88.

शुचिपदी adj. f. *reinfüssig* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शुचिपा adj. *den klaren Soma trinkend:* Vâju RV. 7,90,2. 91,4. 92, 1. 10,100,2.

शुँचिपेशस् adj. *hell geschmückt:* धी RV. 1,144,1.

शुचिप्रणी f. = आचमन Çabdar. im ÇKDr.

शुँचिप्रतीक adj. *von strahlendem Ansehen* RV. 1,143,6.

शुँचिबन्धु adj. *strahlende Genossenschaft habend* RV. 9,97,7.

शुँचिभ्राजस् adj. *hell funkelnd* RV. 1,79,1.

शुचिमल्लिका f. *arabischer Jasmin* Râǵan. im ÇKDr.

शुचिमुखी Hariv. 8615 fehlerhaft für सूचि°.

शुचिरथ m. N. pr. eines Fürsten VP. 4,21,4. — Vgl. शुचिद्रथ u. s. w.

शुचिरोचिस् m. der Mond Çabdârthak. bei Wilson.

शुचिवन n. Bhâg. P. 2,7,29 nach dem Comm. so v. a. शुष्कवन (शुचि = ग्रीष्म).

शुचिवर्चस् adj. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. davon denom. °वर्चाय्, °वर्चायते ebend.

शुचिवर्ण adj. hellfarbig RV. 5,2,3. अ° von unreiner Farbe; davon nom. abstr. °ता f. Kâm. Nîtis. 7,22.

शुचिवाच् m. N. pr. eines Vogels (eine reine Stimme habend) Hariv. 1216.

शुचिवासस् adj. ein reines Gewand tragend Shaḍv. Br. 5,2. Âçv. Gṛhj. 2,2,2.

शुचिवृक्ष m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 3,48. pl. seine Nachkommen Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,37. — Vgl. शौचिवृक्षि.

शुचिव्रत adj. (f. आ) 1) dessen Gebiet (Herrschaft) licht oder rein ist: Götter RV. 1,15,11. 182,1. 3,62,17. 6,16,24. Agni 8,43,16. 44,21. 10,118,1. Himmel und Erde 6,70,2. TBr. 2,6,13,1. — 2) dessen Wandel rein ist M. 9,30. R. 2,77,10. R. Gorr. 1,13,33.

शुचिश्रवस् 1) adj. dessen Ruf rein ist: शुचीनि श्रवणीयानि शृणोमीह — न च पापानि गृह्णामि ततो ऽहं वै शुचिश्रवाः (Vishṇu spricht) MBh. 12, 13250. Bhâg. P. 1,5,13. 8,21,3. Pañkar. 4,3,34 (S. 249). — 2) m. N. pr. eines Pragâpati VP. 50, N. 2.

शुचिषद् (शु° + सद्) adj. P. 3,2,61, Schol. im Reinen —, im Klaren wohnend RV. 4,40,5. VS. 10,24. Bhâg. P. 4,24,37. so v. a. auf dem Pfade der Tugend weilend 11,16,9.

शुचिषह् (शु° + सह्) adj. (nom. °षाट्) als Beiw. Agni's MBh. 12, 5872 nach Nîlak. = शुचि मेध्यमेव सहते नामेध्यम्. Eher Flammen ertragend oder Fehler für शुचिषद्.

शुचिष्मत् (von शुचिस् = शोचिस्) 1) adj. strahlend: Agni RV. 6,6,4. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kardama Verz. d. Oxf. H. 69,a,42. — 3) f. °ष्मती N. pr. der Mutter Agni's Verz. d. Oxf. H. 69,a,37.

शुचिसंक्षय m. das Ende der heissen Jahreszeit, der Beginn der Regenzeit MBh. 7,499.

1. शुचिस्मित n. ein strahlendes —, heiteres Lächeln R. 4,19,12.

2. शुचिस्मित adj. (f. आ) ein strahlendes Lächeln zeigend, heiter lächelnd MBh. 3,1817. 2177. 2183. 2222. 2499. 2527. 4,244. 5,6012. 6086. 7452. R. 1,64,8. R. Gorr. 2,9,14. 3,49,22. 52,42. Ragh. 8,48. Kumâras. 5,20. Râgа-Tar. 4,444. Bhâg. P. 8,16,54. überall fem. °स्मिता (lies °स्मिते) unter den Beinn. Çiva's Çiv.

शुचीभू (शुचि + 1. भू) rein werden (in rituellem Sinne): °भूय Pañkat. 221,7.

शुचीय् (denom. von शुचिस्; eher doch von शुचि), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

शुचीवती (von शुचि) f. gaṇa शरादि zu P. 6,3,120.

शुच्य्, शुच्यति (अभिषवे) Dhâtup. 15,6. चुच्य् v. l.

शुञ्, davon ein redupl. partic. etwa in der Bed. sich spreizend: अद्रेयवृत्तान्वाडूं शूशुजानान् RV. 10,27,2. 34,6. — Vgl. शञ्.

शुटीरता f. Heldenmuth Trik. 1,1,129. — Vgl. शौटीर, शौटीर्य.

शुटीर्य n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शुठ्, शोठति Dhâtup. 9,56 (गतिप्रतिघाते; प्रतिघाते; स्खोटने). शोठयति 32,102 (आलस्ये).

शुण्ठ्, शुण्ठति Dhâtup. 9,56, v. l. (गतिप्रतिघाते). 60 (शोषणे). शुण्ठयति 32,103 (शोषणे).

शुण्ठ adj. nach Comm. weissfarbig TS. 1,8,13,1. 5,6,16,1. Kâṭh. 13, 5. 15,9. Kâtj. Çr. 22,11,29.

शुण्ठकर्ण adj. VS. Prât. 3,128. nach Comm. kurzohrig VS. 24,4.

शुण्ठाचार्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 130,a,21. fg.

शुण्ठि f. trockener Ingwer Comm. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 51,15. शुण्ठी f. AK. 2,9,38. Trik. 2,9,10. 3,3,221. 358. H. 420. Halâj. 2,460. Ratnam. 92. Suçr. 1,162,8. 231,11. 246,11. 378,3. 2,80,17. 99,11. 134,18. Çârṅg. Saṃh. 2,1,31. Spr. 2999. Pañkat. 262,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,13,20.

शुण्ठ्य n. dass. Çabdak. im ÇKDr.

शुण्ड्, शुण्डति Dhâtup. 9,40, v. l. (खण्डनप्रमर्दनयोः).

शुण्ड 1) m. der aus den Schläfen fliessende Brunstsaft eines Elephanten H. an. 2,127. fg. — 2) f. आ P. 5,3,88. a) Elephantenrüssel Trik. 3,3,147. H. 1224. H. an. Med. d. 25. Halâj. 5,20. MBh. 7,1573 (शुण्डा वि° mit der ed. Bomb. zu lesen). Suçr. 2,181,16. Kathâs. 109,1. Verz. d. Oxf. H. 121,b, No. 214. 138,a,19 (am Ende eines adj. comp.). °दण्ड Pañkat. 163,4. — b) Branntwein Trik. H. 903. H. an. Med. Halâj. 2, 174. — c) Schenke Med. — d) das Weibchen eines Wasserelephanten (जलेभी, अम्बुहस्तिनी). — e) Hure H. an. Med. — f) Kupplerin Çabdam. im ÇKDr. — g) Nelumbium speciosum H. an. Viçva im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa वराणादि zu P. 4,2,82. eine best. Pflanze, = हस्तिशुण्डी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. कण्ठशुण्डी, नाग°, नाग°, विशुण्ड, हस्तिशुण्डा, °शुण्डी, शौण्ड, शौण्डिक.

शुण्डक 1) m. a) Schlachtpfeife (युद्धवेणु) Çabdam. im ÇKDr. — b) Branntweinbrenner, Schenkwirth Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. शुण्डिका a) Zäpfchen im Halse (अलिजिह्वा) Çabdârthak. bei Wilson. — b) Anschwellung der Mandeln, = गल° Vâgbh. 1,26,5. 16.

शुण्डरोह m. = भूतृण Râgan. im ÇKDr. शुङ्गरोह v. l.

शुण्डापान n. Schenke AK. 2,10,41. Trik. 2,10,17. H. 906.

शुण्डार m. 1) = ह्रस्वा शुण्डा P. 5,3,88. = अपकृष्टा शुण्डा Vop. 7, 77. ein kleiner Rüssel Daçak. 72,11. — 2) Branntweinbrenner, Schenkwirth Çabdar. im ÇKDr.

शुण्डारोचनिका f. eine best. Pflanze, = रक्तिनी Med. n. 113.

शुण्डाल (von शुण्डा) m. Elephant H. ç. 175. Dhanaṃgaja im ÇKDr.

शुण्डिक m. 1) vielleicht Schenkwirth P. 4,3,76. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15243 nach der Lesart der ed. Bomb., मण्डिक ed. Calc. — शुण्डिका s. unter शुण्डक.

शुण्डिन् (von शुण्डा) m. Branntweinbrenner, Schenkwirth (als Mischlingskaste) Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 22,a,7. 8. 15. — Vgl. गन्धशुण्डिनी.

शुण्डिमूषिका f. Moschusratte Râgan. im ÇKDr.

शुण्डीरोचनिका f. eine best. Pflanze, = रोचनी Ratnam. 163. °रोचनी f. dass. ebend.

शुतुद्रि f. = शुतुद्री H. 1084.

शुतुद्री f. die älteste Namensform (vgl. शतद्रु) des bekannten Flusses im Pandshab, heut zu Tage Satledsch, LIA. 1,45. Nir. 9,26. R̥V. 3,33,1. 10,75,5.

शुतुद्रु f. = शुतुद्री Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr.

शुदि (gewöhnlicher, aber nicht so richtig, सुदि) indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. in comp. mit einem Monatsnamen so v. a. *in der lichten Hälfte des Monats* —: मार्ग° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, 1 v. u. श्रावण° 512, 2. v. u. भाद्रपद° 7,29,1. पौष° Weber, Kr̥shṇaǵ. 350. Nach Weber a. a. O. ist शु Siglum für शुक्ल oder शुद्ध und दि für दिन. — Vgl. वदि.

शुद्ध (partic. von शुध्) 1) adj. = अवदात AK. 3,4,14,83. = पूत Trik. 3,3,223. H. an. 2,252. = पवित्र und निर्दोष Med. dh. 20. = केवल Trik. H. an. Med. = शुक्ल Dhar. im ÇKDr. अशुद्ध = संकीर्ण AK. 3,4,12,59. a) *rein, hell, fleckenlos, lauter* VS. 6,13. उदक R̥V. 1,164, 40. 6,28,7. 9,78,1. आस्य Kauç. 53. TS. 1,3,9,1. AV. 4,34,2. 6,122,5. इन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना R̥V. 8,84,7. fgg. शुद्धाः पूता भवत यज्ञियासः 10,18,2. Ait. Br. 1,3. 4,24. Çat. Br. 4,1,3,12 (अ°). 7,3,2,3. 14,8,6, 3. °वेष Ragh. 1,46. शुद्धोदकैः Weber, Kr̥shṇaǵ. 275. 280. दर्पणतल Çák. 191. स्फटिक Pańkar. 1,7,2.83. हेमन् Verz. d. Oxf. H. 31,b, No. 3. Varâh. Br̥h. S. 49,4. 73,2. वर्ण 68,102. जाम्बूनदशुद्धगौर MBh. 3,15701. 4,2302. अन्त्रात्मन् Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. fg. Sarvadarçanas. 46,6. 94,10. वाक्मनसी M. 2,160. °स्वभावा R. 2,74,9. शुक्लाभिजनकर्मन् adj. 106,9. °कर्मन् adj. Kumâras. 6,52. °शीला Çák. 180. °संतानज्ञ Trik. 2,7,3. यः कुलाभिजनाचारैरतिशुद्धः Spr. (II) 5005. *rein, lauter* von Personen Kap. 3,29. Ragh. 1, 5. अन्तः° Megh. 50. अशुद्धप्रकृतौ राज्ञि Pańkat. I, 385. शुद्धसत्त्वा R. 2,39, 32. अन्तरात्मन् 5,35,15. अत्यन्तशुद्धहृदय Spr. 2655. हृदयनशुद्धम् (II) 5231. *rein in rituellem Sinne* Weber, Ǵjot. 104. ब्राह्मणातीर्थिका M. 4,11. 5,77. Spr. (II) 966. fg. 3285. Ragh. 14,14. °संगमा Çaut. (Br.) 33. कर्मन् H. 814. अ° M. 4,127. 5,58. — b) *fehlerfrei, normal, richtig beschaffen, woran Nichts auszusetzen ist:* असृज् Varâh. Br̥h. S. 78,19. सर्वाङ्ग° (ein Pferd) 66,1. अवेदनो निराबाधो व्रणः शुद्ध इहोच्यते Suçr. 1,88,12. Çârṅg. Saṁh. 1,7,55. °कोष्ठ 3,1,30. नेत्र Spr. (II) 2035. Varâh. Br̥h. S. 8,19. 69,35. 98,18. उपदेश Mâlav. 30. अ° *fehlerhaft:* मरिचपर्याये मृषं यल्लिखितं तदशुद्धम् ÇKDr. unter शुद्ध. In den Druckfehlerverzeichnissen indischer Ausgaben wird die *fehlerhafte* (*zu corrigirende*) Form अशुद्ध, die *richtige* (*corrigirte*) शुद्ध genannt. — c) *rein* so v. a. *ohne allen Zusatz, ungemischt; nicht mit Anderem zusammenfliessend* (Gegens. मिश्र, शबल) Çâṅkh. Çr. 7,15,20. Gr̥hy. 1,9. तिलाः M. 10,90. °मास Weber, Ǵjot. 102. Wilson, Sel. Works 2,212. °स्वरूपमात्मनः Weber, Râmat. Up. 343. Verz. d. Oxf. H. 300,a, No. 734. Weber, Kr̥shṇaǵ. 227. 237. °मिश्रत्व 223. शुद्ध = रागान्तरामिश्रितराग Saṁgîtad. im ÇKDr. mit einem instr. *frei von:* (अशान्) शुद्धान्दशभिरावर्तैः MBh. 3,2784. — d) grammatisch *rein* heisst ein Vocal, *der nicht nasal ist*, Çâṅkh. Br. 11,5. 14,2. Çr. 1,1,19. Nir. 1,13. R̥V. Prât. 18,17. AV. Prât. 4,121. Comm. zu 112. Ind. St. 2,310. Siddh. K. zu P. 7,1,35. — e) *einfach, bloss:* °स्नान *einfaches Waschen* (ohne Salbung u. s. w.) Megh. 88. °वध *einfache* (*nicht qualificirte*) *Todesstrafe* M. 9,279. लक्षणा *eine einfache Ellipse* Sarvadarçanas. 173, 10. fgg. कृति im Gegens. zu वि°, सं° u. s. w. Ind. St. 8,467. Hierher vielleicht Kathâs. 17,122, wenn हे शुद्धे st. अशुद्धो gelesen wird. — f) *ganz, vollständig, abgeschlossen:* °श्लोक Râǵa-Tar. 4,46. श्री 49. स्वभावशुद्धाः सर्वधर्माः स्वभावशुद्धो ऽहम् Burnouf, Intr. 633. — g) *geprüft, untersucht:* तदात्वायतिशुद्धानि सर्वकर्माणि चिन्तयेत् Kâm. Nîtis. 10,23. — 2) m. a) = शुद्धपक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes:* ज्येष्ठशुद्ध Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13,7. — b) pl. Bez. einer Klasse von Göttern MBh. 13,1372. — c) N. pr. eines der sieben Weisen unter dem 14ten Manu Bhâg. P. 8,13,35. — d) N. pr. eines Sohnes des Anenas Bhâg. P. 9,17,11. — e) N. pr. eines Vogels Hariv. 1216. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Siṁhahanu's LIA. 2, Anh. II. — 4) n. a) *Steinsalz.* — b) *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. सुद्ध°.

शुद्धकर्ण adj. *reinohrig;* vgl. शौद्धकर्णि.

शुद्धकीर्ति m. N. pr. eines Mannes (*reines Ruhmes*) Kathâs. 70,55.

शुद्धकोटि f. *one of the sides of a right-angled triangle* Wilson.

शुद्धगणपति m. *der mit reinem Munde verehrte* Gaṇeça (Gegens. उच्छिष्टगणपति) Colebr. Misc. Ess. 1,199.

शुद्धजङ्घ m. *Esel* (*reine Beine habend*) Trik. 2,9,27.

शुद्धता (von शुद्ध) f. *Reinheit, Lauterkeit* Spr. (II) 355.

शुद्धदत् und °दत्त adj. *reine Zähne habend* P. 5,4,145. °दन् Bhaṭṭ. 5,61.

शुद्धधी adj. *von reiner Gesinnung* Vop. 3,59. Râǵa-Tar. 4,202.

शुद्धपक्ष m. = शुक्लपक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes* Çâṅkh. Çr. 2,1,8. 4,17. 4,17,8. 5,2,4. 10,1,1. Kaush. Up. 2,3.

शुद्धपट m. N. pr. eines Mannes (*reine Gewänder habend*) Kathâs. 80,8. fgg. Pańkat. 224,1.

शुद्धपाद m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. B. H. 190, 8. सिद्धपाद nach andern Autt.

शुद्धपार्ष्णि adj. *dessen Rücken gedeckt ist* Ragh. 4,26. Varâh. Jogaj. 1,10 in Ind. St. 10,165; vgl. विशुद्धपार्ष्णि Kâm. Nîtis. 11,74.

शुद्धपुरी f. N. pr. einer *Stadt:* °माहात्म्य Mack. Coll. 1,87.

शुद्धबुद्धि 1) adj. *reines Geistes* Ashṭâv. 18,48. — 2) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Hall 46. °बुद्ध Verz. d. B. H. 196,7. सिद्धबुद्ध nach anderen Autt.

शुद्धबोध adj. *dessen Erkenntniss rein ist* Ashṭâv. 18,69.

1. शुद्धभाव m. *eine reine —, lautere Gesinnung* Bhâg. P. 6,18,76. Pańkar. 1,4,21.

2. शुद्धभाव adj. (f. आ) *von reiner —, lauterer Gesinnung* Spr. (II) 5427. R. Gorr. 2,6,24. 16,24. चेतस् Bhâg. P. 3,28,19. आत्मन् 8,16,59.

शुद्धभिक्षु m. N. pr. eines Autors Hall 97.

शुद्धमति 1) adj. *von reiner Gesinnung* Spr. (II) 1280. Ragh. ed. Calc. 1,12. — 2) m. N. pr. des 24ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53.

शुद्धमांस n. Bez. *einer best. stark gewürzten Fleischspeise* Bhâvapr. im ÇKDr.

शुद्धरूपिन् adj. *die reine —, wahre Gestalt habend* Ashṭâv. 18,25.

शुद्धवंश्य (von शुद्ध + वंश) adj. (f. आ) *reines Geschlechts:* संतति Ragh. 1,69.

शुद्धवत् adj. *das Wort* शुद्ध *enthaltend*; f. pl. (sc. ऋचः) Bez. *der Verse* ṚV. 8,84,7—9 M. 11,249.

शुद्धवल्लिका f. *Cocculus cordifolius* DC. Çabdač. im ÇKDr.

शुद्धवाल adj. *hellschwänzig* VS. 24,3. सर्व° ebend.

शुद्धविराज् f. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — ◡◡ — ◡ — ◡ — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V, 1). Ind. St. 8,360.

शुद्धविराडृषभ n. *ein best. Metrum mit ungleichen* Pâda Colebr. Misc. Ess. 2,165 (VII, 2). Ind. St. 8,356. fg.

शुद्धशुक्र n. *eine best. Krankheit des Schwarzen im Auge* Çârṅg. Saṁh. 1,7,90.

शुद्धसाध्यवसाना f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer Art von Ellipse* Sarvadarçanas. 173,6.

शुद्धसारोपलक्षणा f. desgl. ebend. 172,6. शुद्धसारोपा f. dass. 173,5. 6.

शुद्धहस्त adj. *reinhändig* AV. 12,3,44.

शुद्धाक्ष (शुद्ध + अक्ष *Auge*) N. eines Thores Hariv. 6510.

शुद्धात्मन् (शुद्ध + आ°) adj. *reines Wesens, von reiner Gesinnung* R. 2,29,16. Çiva Çat.

शुद्धानन्द (शुद्ध + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 373, *a*, No. 279. 390, *b*, No. 37. fgg. Hall 89. 102. 117. 129. °यति 139.

शुद्धानुमान n. *eine best. rhetorische Figur* Çabdârthak. bei Wilson.

शुद्धान्त (शुद्ध + अन्त) m. sg. (*das reine Innere*) *die für die Frauen bestimmten inneren Gemächer eines fürstlichen Palastes, Gynaeceum* AK. 2,2,11. 3,4,14,68. H. 727. an. 3,306. Med. t. 163. Halâj. 2,325. MBh. 5,2325. Kumâras. 6,52. Çâk. 16.71,13. Kathâs. 106,172. Râǵa-Tar. 3,436. 450. 5,379. 6,138. Pańkar. 1,12,47. °पालक Çabdam. im ÇKDr. °रक्षिन् Ragh. 6,45. जनः °चरः 3,16. °चारित्र Uttarar. 18,11 (25,1). °वृद्धो जनः Vikram. 43. °कान्तानां मूर्धानमधिरोपिता Râǵa-Tar. 6,74. pl. *die Frauen eines Fürsten*: शुद्धान्ता (nach ÇKDr. fälschlich fem.) राज्ञयोषितः Dhar. im ÇKDr. शुद्धान्तैः सह रमते (नृपः) Halâj. 2,38. °संभोग Naish. 3,93.

शुद्धान्तरयुज् f. *change of mode or key in music* Çabdârthak. bei Wilson. fälschlich शुद्धान्तयुत्र in der 2ten Aufl.

शुद्धापह्नुति f. eine best. rhetorische Figur: *eine (scheinbare) Läugnung des Richtigen* Çabdârthak. bei Wilson. शुद्धापह्नुतिरन्यस्यारोपार्थो धर्मनिह्नवः । नायं सुधांशुः किं तर्हि व्योमगङ्गासरोरुहम् ॥ Kandrâloka im ÇKDr.

शुद्धाभ (शुद्ध + आभा) adj. *klar, hell, licht* M. 12,27.

शुद्धायु (शुद्धऽयु Padap.) adj. TS. Prât. 3,2. nach Comm. *Reinheit erstrebend* TS. 1,3,8,2. 6,3,8,4.

शुद्धावर्त adj. nach dem Comm. so v. a. प्रदक्षिणावर्त. Bâuma Shadv. Br. 4,4.

शुद्धावास (शुद्ध + आ°) m. *die reine Behausung* (der Götter): शुद्धावासान्देवभवनान्यवभास्य Lalit. ed. Calc. 3,16. °देव 94,16. °कायिको देवः oder देवपुत्रः 64,3. 4,8. 20. 6,19. 21. 15,4. 226,6.

शुद्धाशय (शुद्ध + आ°) adj. *reines Herzens, von reiner Gesinnung, der ein reines Gewissen hat* Kathâs. 49,222. Pańkar. 2,3,41.

शुद्धाशुद्धीय (von शुद्ध + अशुद्ध) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 14, 11,27. 19,4,6. Lâṭj. 3,4,13. Ind. St. 3,240,*a*. शुद्धाशुद्धीयाद्य n. ebend. पञ्चाक्ष° (auch पञ्चाक्षः°) ebend. und 222,*b*. ऐड° 211,*a*.

शुद्धाशुबोध m. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,47 (शुधा° gedr.).

शुद्धि (von शुध्) f. 1) *das Reinwerden, Reinigung, Läuterung, Reinheit* (eig. und übertr., insbes. in rituellem Sinne) TBr. 2,1,4,8. °काम Âçv. Ça. 2,12,6. द्रव्याणाम् M. 1,113. 5,110. fg. 115. fgg. पात्राणां वारिणा शुद्धिरिष्यते Jâǵń. 1,183. 3,60. Ind. St. 2,95. M. 5,64. 67. 71. 105. शरीरस्य 6,30. आत्मनः 11,160. Ragh. 1,89. 12,10. Spr. (II) 2558. वह्निभुवः शुद्धिमिवाकरोत् Râǵa-Tar. 6,192. मातुः पापस्य शुद्ध्यर्थम् Ragh. 12, 19. द्रव्य° M. 5,126. 146. आहारशुद्धौ सत्त्वशुद्धिः Khând. Up. 7,26,2. Sarvadarçanas. 59,13. Jogas. 2,41. आत्म° M. 11,164. Bhag. 5,11. मनः° MBh. 5,5423. स्वयंश° R. Gorr. 2,74,48. Bhâg. P. 2,7,28. अज्ञातभुक्त° *das Reinwerden von so v. a. das Befreitwerden von* (einer Verunreinigung) M. 5,21. विण्मूत्रोत्सर्ग° 134. उपपातक° Jâǵń. 3,265. वीरसंसर्ग° Bhâg. P. 4,7,17. अ° Jogas. 2,28. bei den Pâçupata ist शुद्धि so v. a. विशुद्धि Sarvadarçanas. 74,17. 75,12. *Reinheit* einer Perle AK. 3, 4,25,168. Ragh. 16,18. शुद्धि = शोधन Dhâtup. 3,37. 24,58. — 2) *das Reinwerden so v. a. das Befreitwerden von allem Schädlichen, Sicherstellung*: मण्डलशुद्धिमाचरन् Kâm. Nîtis. 8,87. अक्षाणाम् heisst ein Abschnitt der Jâtrâ Varâh. Bṛh. 28(26),4. — 3) *das Reinwerden so v. a. Rechtfertigung, das für unschuldig Erklärtwerden*: शुद्धिं तस्य विनिर्दिशेत् Jâǵń. 2,111. शुद्धिमाप्नुयात् 107. अचिराच्च भवेच्छुद्धिः (so zu lesen) Kathâs. 5,55. शुद्धिश्चास्यान्यतो जाता 76. fg. अग्नि° *durch die Feuerprobe* Uttarar. 3,3 (5,1). — 4) *das sich als ächt Erweisen*: संदिग्धलेख्यशुद्धिः स्यात्स्वहस्तलिखितादिभिः Jâǵń. 2,92. *Aechtheit* Spr. (II) 6438. *Richtigkeit*: उपन्यास° Mahâvîraḱ. 50,14. शब्द° Verz. d. Oxf. H. 207,*b*,5. — 5) *Bereinigung so v. a. das Bestrittenwerden*: सर्वव्यय° Pańkat. 251,16. — 6) *Klarheit in einer Sache, genaue Kenntniss*: धर्म° M. 12,105. तत्त्व° Kathâs. 75,194. भर्तुः शुद्धिं न जानामि so v. a. *ich weiss nichts Genaueres über meinen Gatten* Vet. in LA. (III) 18,1. अहं गत्वा शुद्धिं करोमि *in's Klare bringen* Hoefer, Sanskrit-Lesebuch 71,9. — 7) eine Form der Dâkshâjaṇî (Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,28. स्मरणाच्चिन्तनाद्वापि शोध्यते स हि पातकात् । तेन शुद्धिः समाख्याता देवी रुद्रतनौ स्थिता ॥ Devî-P. im ÇKDr. — Vgl. तुल्य°, प्रेत°, भूत°, मुख°, रजः°, वैर°.

शुद्धिकृत् adj. *Wäscher* Comm. zu Uṇ. 1,82.

शुद्धिकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 644.

शुद्धिचन्द्रिका f. Titel zweier Schriften Notices of Skt. Mss. 14. Verz. d. B. H. No. 1092.

शुद्धिचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,21.

शुद्धितत्त्व n. Titel eines Abschnitts im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,21. 290,*b*, No. 701.

शुद्धितम (von शुद्धि) adj. superl. = शुद्धतम *der reinste*: धी Maitrjup. 6,25.

शुद्धिदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 336,*b*, No. 792.

शुद्धिप्रदीप m. desgl. ebend. 274,*a*, No. 649.

शुद्धिभूमि f. N. pr. eines *Landes* Wilson, Sel. Works 1,205.

शुद्धिमत् (von शुद्धि) adj. *rein, fleckenlos*: शशिन् Spr. (II) 703. अन्वय Ragh. 1,12. *unschuldig* Kathâs. 16,118.

शुद्धिमयूख m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1091. Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 649.

शुद्धिरत्नाकर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,22. 292,*b*,22.

शुद्धिविवेक m. desgl. ebend. 279,*b*,22. fg.

शुद्धोद (शुद्ध + उद) 1) adj. *reines Wasser habend:* जलधि Bhâg. P. 5,1,34. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çâkja Bhâg. P. 9,12,13; vgl. शुद्धोदन.

शुद्धोदन (शुद्ध + श्रो°) m. N. pr. eines Fürsten aus dem Geschlecht der Çâkja, Vaters des Siddhârtha oder Çâkjamuni, Lalit. ed. Calc. 28,10. fgg. 30,10. 44,14. fgg. 63,17. fgg. 82,14. fgg. 109,11. fgg. 134, 15. fgg. 138,12. fgg. u. s. w. Hiouen-thsang 1,310. 364. Vie de Hiouen-thsang 127. 282. Wilson, Sel. Works 2,9. 10. 338. 346. LIA. 2, Anh. II. ein Sohn Çâkja's (vgl. शुद्धोद) VP. 4,22,3. °सुत patron. Çâkjamuni's H. 237. — Vgl. शौद्धोदनि.

शुद्धोदनि m. unter den 1000 Namen Vishṇu's Pańkar. 4,3,157 fehlerhaft für शौद्धोदनि.

शुध्, शुन्ध् 1) शुन्धति, °ते Dhâtup. 3,37 (शुद्धौ). *a)* act. *reinigen:* पर्यंसा मा सद्म शुन्धत ṚV. 10,17,14. सूर्यायाः ब्रूपाणि ब्रह्मा शुन्धति 85,35. VS. 1,13. 6,14. श्रापः शुन्धन्तु मैनसः 20,20. TBr. 3,7,12,6. Kâtj. Çr. 25,11, 32. Auffallend ist शुन्धि imperat. *reinige* Âçv. Gṛhj. 1,17,16. 18,5. entstellt aus AV. 8,2,17. — *b)* med. *sich reinigen, rein werden:* श्रात्मानम् TS. 7,2,10,4. मुखम् Kauç. 44. दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वम् VS. 1,13. 5, 10. शुन्धन्तां लोकाः पितृषदनाः 5,26. 19,36. — 2) शुध्यति Dhâtup. 26, 82 (शौचे). *rein werden* (insbes. in rituellem Sinne) VS. 16,15. Pańkav. Br. 14,11,28. 19,4,7. निरस्य तु पुमान् शुक्रमुपस्पृश्यैव शुध्यति M. 5,63. 65. 72. 83. 85. 88. 99. 102. 107. fgg. 122. 124. fg. 11,16. 83. 100. 141. 146. 193. 199. 201. 257. Spr. (II) 420. 914, v. l. 1640. 4567. Mârk. P. 35,29. Schol. zu P. 2,4,10. Bhâg. P. 1,19,33. 2,4,18. येन सत्त्वं शुध्येत् 5,5,1. यस्य चित्तं न शुध्यति Spr. (II) 2735. धीः Bhâg. P. 2,2,13. नाद्य शुध्यति मे मनः *klärt sich* R. Gorr. 2,99,13. ग्रत्याकुलं कथयसि न शुध्यति मे ऽन्तरात्मा so v. a. *ich vermag nicht in's Klare zu kommen* Mṛkkh. 130, 3. श्रालेख्यं न शुध्यति so v. a. *hat keine Entschuldigung* Kathâs. 45, 106. शुध्यते u. s. w. aus metrischen Rücksichten M. 5,108. 123. Spr. (II) 3285. fg. 4567. Suçr. 2,9,7. नाद्य मे शुध्यते भावस्त्वं वीरं प्रति *sich klären, klar werden* MBh. 1,5042. 3,2289. R. 2,90,10. 5,41,7. unmotivirt Shaḍv. Br. 5,10. शुध्येरन् Jâǵń. 1,21. चतुर्थे ऽहनि शुध्यते (wohl fehlerhaft) am Ende eines Çloka Vet. in LA. (III) 8,11. ग्रशुध्यमान Suçr. 1,15,16. — Nur die Präsens-Formen zu belegen; fut. u. s. w. ohne Bindevocal Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10.

— caus. I) शुन्धयति *reinigen* VS. 4,2. — II) शोधयति 1) *reinigen* (auch in rituellem Sinne): den Soma TS. 6,1,9,1. Maitrjup. 6,34. M. 11,226. 258. MBh. 1,5863. 7583. 9,2427. Hariv. 4341. R. 1,66,14. R. Gorr. 1,45,21. 2, 56,21. 87,7. 5,73,39. Suçr. 2,9,1. 6. Kathâs. 63,15. Saddh. P. 4,19,*a* (शोधयेयुः zu lesen). *b* (शोध्यमानं zu lesen). Bhâg. P. 3,28,9. शोधित = मृष्ट H. 1437. AK. 3,2,5. = संमृष्ट 2,9,46. H. 414. = समूढ Trik. 3,1,20. — 2) *etwas Unreines —, Schädliches entfernen:* ग्रमेध्यम् M. 9, 282. मलान् MBh. 3,2703. कण्टकान् Sâh. D. 14,12. शोधितनक्रमीनजाल (जल) Kâm. Nîtis. 7,34. 14,33. — 3) *bereinigen, bezahlen, abtragen:* ऋणान् Râǵa-Tar. 6,17. Kull. zu M. 9,107. — 4) *Jmd als rein hinstellen, — befinden, rechtfertigen:* प्रकाशक्रयशोधित M. 8,202. उपधाशोधित (so zu lesen) Kâm. Nîtis. 4,26. — 5) *Jmd auf die Probe stellen, prüfen* Kathâs. 51,76. *untersuchen:* ग्ररण्यं शोधय यदि कुत्रचित्तं सीयन्तं पश्यसि Pańkat. 142,11. — 6) *in's Reine bringen, klar machen, erklären, erläutern* Vedântas. (Allah.) No. 108. Madhus. in Ind. St. 1,20,6. — 7) *subtrahiren* Weber, Ǵjot. 76. Gaṇit. Grahâṇajan. 14, Comm.

— desid. in der Stelle शुशुत्सघस उत्तरः Nir. 7,7.

— परि, °शुध्यति 1) *rein —, abgewaschen werden:* जलेन जायते पङ्कं जलेन परिशुध्यति Spr. (II) 2366. °शुध्यस्व *reinige dich* so v. a. *beweise deine Unschuld* Râǵa-Tar. 4,93. °शुद्ध *rein, lauter* Kûlikop. in Ind. St. 9,19. चेतस् Bhâg. P. 3,32,6. 4,6,5. ग्र° 7,26. — 2) *vermindert werden um:* षड्भागपरिशुद्ध *von dem das Sechstel* (für den Fürsten) *abgezogen ist* MBh. 13,5550. — Vgl. परिशुद्धि. — caus. 1) *reinigen:* पन्थानम् R. 2,31,25 (19 Gorr.). — 2) *bereinigen, bezahlen, abtragen:* उभयव्ययम् Jâǵń. 2,146. राज्ञे देयं भागम् P. 1,3,26, Schol. — 3) *Jmd auf die Probe stellen, prüfen* MBh. 12,3304. *Etwas prüfen, untersuchen:* मन्त्रं स्वबुद्ध्या Kathâs. 34,199. — 4) *erklären, erläutern* Gît. 12,28. Verz. d. Oxf. H. 173,*b*, No. 388. fg. Muir, ST. 2,176. — Vgl. परिशोधन.

— प्र s. प्रशुद्धि.

— ग्रभिप्र caus. *reinigen* Suçr. 2,407,10.

— वि, °शुध्यति *vollständig rein werden* (insbes. in rituellem Sinne) Nir. 14,3. M. 5,64. 66. 76. 78. 87. 101. 103. 112. 11,103. 123. 149. 162. 202. 249. 257. Jâǵń. 1,194. 3,20. Varâh. Bṛh. S. 74,13. Bhâg. P. 6,2,11. विशुध्यन्तीन्द्रियाणि *klären sich* R. 3,78,9. °शुध्यते aus metrischen Rücksichten Mârk. 35,15. — partic. विशुद्ध 1) *vollkommen gereinigt, — geläutert, — rein, — klar, — lauter* (eig. und übertr.) H. 1436. Nir. 14,3. काञ्चन Kathâs. 44,76. निकषसंतापाभिनिवेशैर्विशुद्धस्य कनकस्य Varâh. Bṛh. S. 4, Z. 3 v. u. °मण्डलः शशी R. 4,42,16. विशुद्धेन्दुनक्षत्र Varâh. Bṛh. S. 21,15. ग्रम्बु विशुद्धम् 24,22. °गेहावसथ Mârk. P. 51,23. विशुद्धाश्च प्रतिग्रहः M. 10,76. 11,190. 242. MBh. 4,188. R. Gorr. 1,50,21. Kâm. Nîtis. 2,19. ग्रातपे रोविशुद्धा श्रिया Ragh. 12,104. Spr. 2620. Bhâg. P. 3,31,43. ज्ञानप्रसादेन विशुद्धसत्त्वः Muṇḍ. Up. 3,1,8. Vedântas. (Allah.) No. 25. Bhâg. P. 1,2,25. °सत्त्वविज्ञान R. 4,22,12. Sâmkhjak. 64. Sarvadarçanas. 17,11. Bhâg. P. 2,6,39. प्रतिग्रह MBh. 1, 5185. धर्म Spr. (II) 4370. Bhâg. P. 6,16,41 (ग्र°). °धीरैश्चरितैः Kathâs. 13,195. तपस् Kumâras. 6,10. धारणा Bhâg. P. 1,9,31. °करणा 4,12,17. कीर्ति 7,10,12. °प्रकृति Râǵa-Tar. 6,291. °भाव R. Gorr. 2,10,28. बुद्धि Bhag. 18,51. °मनस् Spr. (II) 1047. 4033 (सु°). चेतस् Bhâg. P. 3, 24,11. °धी Râǵa-Tar. 6,133. ग्रन्तरात्मन् MBh. 14,588. R. 5,14,63. Kâm. Nîtis. 16,35. विशुद्धात्मन् MBh. 1,7732. 5,6071. 7073. 12,4257. R. 2,45,16. Spr. 5005. Ragh. 1,68. °वंश्य Râǵa-Tar. 5,335. ग्रादिवंशविशुद्धानां राज्ञाम् R. 1,70,43. वंश° (वंश *Stamm und Rohr*) Spr. (II) 5369. कुलद्वय° Kathâs. 34,55. ज्ञाति° Spr. (II) 1413. चक्र s. u. चक्र 4) und vgl. विशुद्धिचक्र. *rein* so v. a. *glänzend weiss:* कुन्दापीडविशुद्धदन्तनिकर Ṛt. 6,34. — 2) *in's Reine —, ganz zu Ende gebracht, abgeschlossen:* °कर्मन् MBh. 3,14915. विशुद्धार्था मन्त्राः R. 5,82,10. कृपणः स विशुद्धं हि न्यायतो लभते धनम् M. 8,201. *zu Ende gekommen:* उपदेश°

so v. a. *der die Lehre absolvirt hat, vollkommen ausgelernt* MÂLAV. 21, 8. — 3) *genau bestimmt:* भूमिरियं चतुःकङ्कटविशुद्धा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,19. COLEBR. Misc. Ess. 2,301,14. — 4) *gereinigt* so v. a. *genau untersucht und als sicher befunden:* उद्यानवन KÂM. NÎTIS. 7,25. °द्वारिकगृहा 45. °मण्डल 8,37. °पार्ष्णि (vgl. शुद्धपार्ष्णि) 11,74. °पृष्ठ 15,5. ग्रविशुद्धपृष्ठ 16. — 5) *subtrahirt* GOLÂDHJ. TRIPRAÇN. 44. — 6) *dividirt* VARÂH. BṚH. 7,10. — 7) *geleert, erschöpft:* कोश RÂGA-TAR. 8,567. — Vgl. रत्नविशुद्ध und विशुद्धि. — caus. 1) *reinigen* (auch in rituellem Sinne): कृच्छ्रमसौ MBH. 12,10035. SUÇR. 2,107,3. PAÑKAR. 3,1, 18. 9,13. एवं गुरुधनं विद्वन्दानेनैव विशोधय (= परिकुरु NÎLAK.) MBH. 5, 3904. — 2) *Jmd reinigen* so v. a. *Jmdes Unschuld beweisen, Jmd von allem Verdacht befreien:* नात्मानं चेद्विशोधयेत् JÂGÑ. 2,269. MBH. 1,3110. R. 5,90,37. 6,103,14. *Etwas rechtfertigen:* चरित्रम् MBH. 3, 15979. — 3) *in's Klare bringen, genau bestimmen, — fixiren:* ग्रापद्यपविशोधित JÂGÑ. 2,122. ग्रनुकूलदिवसे दैवज्ञविशोधिते शुभनिमित्ते VARÂH. BṚH. S. 59,1. — 4) *subtrahiren:* विशोध्य नवास्मात् VARÂH. BṚH. 26(24), 10. GAṆIT. SPASHṬÂDH. 17. — Vgl. विशोधन fgg.

— प्रवि, °शुद्ध *vollkommen rein, — lauter* R. 7,75,12. — caus. *vollkommen reinigen, — läutern:* मार्गम् SUÇR. 2,102,19. गृहस्थवृत्तिम् MBH. 12,2339.

— सम्, partic. संशुद्ध 1) *rein geworden, rein, lauter* JÂGÑ. 3,159. BHÂG. P. 5,15,4. 25,10. — 2) *entfernt* (als Unreinigkeit): °किल्बिष BHAG. 6, 45. — 3) *bereinigt* so v. a. *bezahlt, abgetragen:* शुल्कात्रपिण्डः संशुद्धः प्रभोः KATHÂS. 53,463. ग्र° 81,106. — 4) *geprüft, untersucht und als unschädlich u. s. w. befunden:* वेषाभरणसंशुद्धाः स्त्रियः M. 7,219. तदात्वायतिसंशुद्धमारभेत KÂM. NÎTIS. 10,22. fg. 11,43. — Vgl. संशुद्धि. — caus. 1) *reinigen:* कूपान् MBH. 12,2641. चितस्ताम् RÂGA-TAR. 5,89. 92. — 2) *bereinigen, bestreiten, bezahlen:* कच्चिदायस्य चार्धेन u. s. w. व्ययः संशोध्यते तव MBH. 2,204. शुल्कयोरामलकयोस्तयोरेकं मया तव । संशोधितम् KATHÂS. 81,106. — 3) *untersuchen und gegen Gefahren sicher stellen:* संशोध्य त्रिविधं मार्गं षड्विधं च बलं स्वकम् M. 7,185. — 4) *subtrahiren* UTPALA zu VARÂH. BṚH. 7,7. — 5) *dividiren* VARÂH. BṚH. S. 8, 21. — Vgl. संशोधन.

— परिसम्, partic. परिसंशुद्ध *durchaus rein, — lauter:* ग्राशय BHÂG. P. 3,20,19.

शुन्, शुनति DHÂTUP. 28,46 (गतौ).

1. शुन 1) शुनम् adv. *glücklich, mit Erfolg, zum Gedeihen* NAIGH. 3,6. ṚV. 1,117,18. शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम् 3,30,22. 10,160,5. शुनं नरः परि षदन्नुषासम् 4,3,13. शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् 57,4. 8. 6,16,4. 10,102,8. 126,7. शुनं नो ग्रस्तु प्रपथः AV. 3,15,4. — 2) m. angeblich Vâju NIR. 9,40 und Indra ÂÇV. ÇR. 2,20,3. — 3) n. *Erfolg, Gedeihen* ÇAT. BR. 2,6,3,2. ग्रपाम् ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,10. — Vgl. ग्रभि°, दुच्छुना (vgl. AV. PRÂT. 2,61). ग्रशुन AV. 14,2,16 ist sinnlose Variante zu ṚV. 3,33,13.

2. शुन m. = श्वन् *Hund* H. 1279.

शुनंहुवीय adj. gebildet aus den Worten शुनं हुवेम (ṚV. 3,30,22) AIT. BR. 6,22.

शुनःपुच्छ (शुनस्, gen. von श्वन् + पुच्छ) m. N. pr. eines Mannes P. 6,3,21, Vârtt. 5. AIT. BR. 7,15. ÇÂÑKH. ÇR. 15,20,1. HARIV. 1457. 9574. Verz. d. B. H. No. 1403. Verz. d. Oxf. H. 271,a,4. 356,a,32. — Vgl. शुनःशेप und शुनोलाङ्गूल.

शुनक (von श्वन्) 1) m. a) *Hund* UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,32. AK. 2,10, 22. HALÂJ. 2,126. MBH. 13,6070 (die ed. Bomb. liest auch im folgenden Çl. शुनके st. शुनि वा). — b) N. pr. verschiedener Männer P. 4,1,102. gaṇa बिदादि zu 104. Verz. d. B. H. 13,1. ein Ṛshi MBH. 2,105. 112. ein Âñgirasa und Schüler Pathja's BHÂG. P. 12,7,2. ein Fürst MBH. 1,2678. 3,10414. 12,6193. Sohn Ruru's 1,872. 13,2005. Ṛkîka's R. 1,61,17. Ṛta's BHÂG. P. 9,13,26. Gṛtsamada's 17,3. HARIV. 1519. Mörder Puramgaja's und Vater Pradjota's BHÂG. P. 12,1,2. °सुत = शौनक Verz. d. Oxf. H. 59,a,36. pl. Çunaka's *Geschlecht* ÂÇV. ÇR. 3,2,6. 12,10,13. KÂTJ. ÇR. 19,6,8. ÇÂÑKH. ÇR. 1,7,2. LÂṬJ. 6,4,13. Verz. d. B. H. 55,13. 60,27. Vgl. शौनक. — 2) f. ई *Hündin* HALÂJ. 2,127.

शुनकचञ्चुका f. *ein best. Strauch,* = तुद्रचञ्चु RÂGAN. im ÇKDR.

शुनकचिल्ली f. *eine best. Gemüsepflanze,* = श्वचिल्ली RÂGAN. im ÇKDR.

शुनंपृष्ठ adj. *einen (zum Reiten) tauglichen Rücken habend:* Ross ṚV. 7,70,1.

शुनवत् und शुनावत् adj. wohl *mit einer Schar versehen:* सीर TBR. 2,5,8,12.

शुनःशेप (शुनस्, gen. von श्वन्, + शेप) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgîgarti (im Epos ein Sohn Viçvâmitra's und Ṛkîka's) P. 6,3,21, Vârtt. 5. gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140. ṚV. 1,24, 12. fg. 5,2,7. TS. 5,2,1,3. AIT. BR. 7,15. ÇÂÑKH. ÇR. 15,20,1. 16,11,2. Ind. St. 1,457. fgg. 2,112. 3,478. MBH. 13,186. HARIV. 1457. 1469. 1774. 9574. R. 1,61,19. 21. fg. (63,22. fgg. GORR.). VARÂH. BṚH. S. 48, 64. VP. 4,7,16. BHÂG. P. 7,5,46. 9,7,19. 16,30. In späteren Schriften häufig शुनःशेफ geschrieben, aber nur ausnahmsweise (z. B. BHÂG. P. 9, 7,19) in den Bomb. Ausgg. — Vgl. शुनःपुच्छ, शुनोलाङ्गूल und शौनःशेप.

शुनःशेफ s. शुनःशेप.

शुनस्कर्ण (शु°, gen. von श्वन्, + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. PAÑKAV. BR. 17,12,6.

शुनःसख (शुनस्, gen. von श्वन्, + सख) m. N. pr. eines Mannes MBH. 13,4503. 4505. 4533. 4535. 4586. nom. °सखा 4507. शुनःसखसखि 4503.

शुनहोत्र (4. शुन + होत्र) m. N. pr. eines Sohnes des Bharadvâga Verz. d. B. H. 12. Liedverfasser von ṚV. 6,33. fg. ein Sohn Kshatravṛddha's HARIV. 1518 (सुन°). pl. ṚV. 2,18,6. 41,14. 17. — Vgl. शौनहोत्र.

शुनावत् s. शुनवत्.

शुनासीर m. 1) du. Bez. zweier den Getraidewuchs segnender Genien, vermuthlich *Schar und Pflug.* Von den Comm. gewöhnlich erklärt als Vâju und Âditja NAIGH. 5,3. NIR. 9,40. PARÂÇARA in BṚHADD. bei MÜLLER, SL. 153. शुनासीराविमां वाचं जुषेथाम् ṚV. 4,57,5. 8. AV. 3,17,5. TBR. 2,4,5,7. — 2) शुनासीर Bein. Indra's im Ritual AK. 1, 1,1,37. H. 172. HALÂJ. 1,53. ÇÂÑKH. ÇR. 3,18,16. ÂÇV. ÇR. 2,20,3. TS. 1,8,7,1. TBR. 1,7,1,1. 2,5,8,2. KÂṬH. 15,2. KUMÂRAS. in Verz. d. Oxf. H. 116,b,11. die Comm. zu den Lexicographen erwähnen auch die Schreibungen: शुनाशीर und सुनासीर. शुना liesse sich mit ὕνη, ὕνις vergleichen. — Vgl. शौनासीर्य.

शुनासीरिन् adj. Bein. Indra's Çâñkh. Çr. 3,18,17.

शुनासीरीय und शुनासीर्य 1) adj. *dem* oder *den* Çunâsîra *gehörig* u. s. w. P. 4,2,32. VS. 24,19. Çat. Br. 2,6,3,5. — 2) f. sc. इष्टि Âçv. Çr. 2,20,1. 9,2,22. — 3) n. sc. पर्वन् oder ग्रहन् TBr. 1,4,10,2. Çat. Br. 2,6,3,2. 5,2,4,4. 11,5,2,6. Kâtj. Çr. 5,11,1. 5. 17. 15,1,18. Âçv. Çr. 12,4,9. — Pañkav. Br. 25,4,1. Çâñkh. Br. 5,5. Lâṭj. 8,8,45. Maç. in Verz. d. B. H. 72 (IV, 3—5).

शुनि m. = श्वन्, शुन, शुनक *Hund* H. 1279.

शुनिंधम (शुनीम् + धम) Vop. 26,54.

शुनिंधय (शुनीम् + धय) P. 3,2,28, Vârtt. Vop. 26,54.

शुनी s. u. श्वन्.

शुनीर (von श्वन्) m. *eine Menge von Hunden* Trik. 2,10,7.

शुनेषित (शुनाऽइषित Padap.) adj. von Sâj. nicht erklärt. ग्रश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं प्राज्म तदिदं नु तत् RV. 8,46,28.

शुनोलाङ्गूल (शुनस्, gen. von श्वन्, + ला°) m. N. pr. eines Mannes P. 6,3,21, Vârtt. 5. Ait. Br. 7,15. Hariv. 9574.

शुन्ध् s. शुध्.

शुन्धन (von शुन्ध्) adj. (f. ई) *reinigend:* ग्रापः TBr. 3,7,12,6.

शुन्ध्यु (wie oben) Uṇâdis. 3,20. 1) adj. (f. शुन्ध्यू) *schmuck:* मर्य RV. 10,43,1. योषणा 39,7. उषा ग्रदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षः 1,124,4. 138,3. Bṛhaspati 7,97,7. die Marut 5,52,9. Indra 8,24,24. die Sonnenrosse 1,50,9. शुन्ध्यूरसि (nom. m.) मार्जालीयः VS. 5,32. शुन्ध्युवः voc. pl. fem.: Wasser TS. 2,4,7,2. m. = ग्रग्नि Uǵǵval. — 2) n. भरद्वाजस्य शुन्ध्यु N. eines Sâman Ind. St. 3,227,*b*.

1. शुन्य adj. von श्वन् gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. n. und f. ग्रा *eine Menge von Hunden* Trik. 2,10,7.

2. शुन्य adj. = शून्य *leer* H. 1446. Gaṭâdh. im ÇKDr.

शुप्ति f. nach Sâj. so v. a. मुख, vielleicht *Schulter* (wie im Zend): स्वधाभिर्ये ग्रधि शुप्तावजुष्टत RV. 1,51,5.

शुफालिल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,2.

1. शुभ्, शुम्भ् *leicht hingleiten, dahinfahren:* ग्रापं इव प्रवता शुम्भमानाः RV. 3,5,8. सं वृच्तसे समराणाः शुभानैः 1,165,2. महद्भिः शुभयद्भिः सोमं पिब 5,60,8.

— प्र dass.: प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन् *wie Stuten* RV. 1,85,1.

2. शुभ् (= 1. शुभ्) f. *das Dahinfahren, rasche Fahrt, fliegender Lauf;* insbes. von den Marut gebraucht. शुभं गमिष्ठा सुयमेभिरश्वैः TS. 4,7,15,3. जयतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णुया यच्छुभं याथना नरः RV. 1,23,11. 5,55,1. 87,2. 7,82,5. शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति (oder zu 4. शुभ्) 4,51,6. कया शुभा मरुतः सं मिमिनुः 1,165,1. शुभा शोभिष्ठाः 7,56,6. शुभा यासि (RV. v. l.) AV. 13,1,21. शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः RV. 1,88,2. 119,3. यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे 87,3. 127,6. 167,6. 3,26,4. 5,52,8. 57,3. रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखम् 63,5. 8,26,13. वयःपाशस्य एतं दिवि प्रेङ्खं हिरण्ययं शुभे कम् *um dahin zu schweben* (oder zu 4. शुभ्) 7,87,5. 88,3. Hiernach erklären wir रथेशुभ् *im Wagen dahinfliegend* (die Marut) RV. 1,37,1. 56,9. und so ist wohl auch 5,54,1 zu lesen. Diese Wurzel scheint in κοῦφος enthalten zu sein. Vgl. शुभंया, शुम्भन्.

3. शुभ्, शुम्भ्, शोभते Dhâtup. 18,11 (दीप्तौ). शोभति, शुम्भति 11,42 (भासने, शोभार्थे हिंसायां च, युतौ हिंसने, भाषणे). शुभति, शुम्भति 28,32 (शोभार्थे हिंसायां च); vgl. P. 7,1,59, Vârtt. Vop. 13,4. In der älteren Sprache die Formen: शुम्भति, शुम्भसे 2. sg. शुम्भस् AV. शुम्भमान und शुम्भमान, शोभते, शोभमान, शुभान; in der nachvedischen Zeit mit intrans. Bed. शोभते und शोभति (aus metrischen Rücksichten), ganz vereinzelt auch शुम्भति (transit. und intransit.); शुशुभे (शुशोभ aus metrischen Rücksichten), शोभिष्यते (°ति aus metrischen Rücksichten); शोभसे infin. RV. 1,84,10. 10,77,1. partic. शुभित (= शुधित P. 3,1,85, Kâr., Schol.) TS. 4,4,12,2. 1) *schmücken, herausputzen, verschönern; zurüsten, bereit machen:* med. *sich schmücken, schmuck —, stattlich sein, einen guten Eindruck machen, sich gut machen, sich schön ausnehmen, wohl anstehen:* हिरण्ययेन मणिना RV. 1,33,8. स्पार्हया श्रिया तन्वा शुभाना 7,72,1. 2,38,2. ता ग्रातयो न तन्वः शुम्भत स्वाः 10,95,9. 1,165,5. 8,44,12. कन्याइ शुम्भमाना 10,107,10. 110,5. AV. 11,1,14. शुम्भन्मुखम् 8,2,17. 14,1,28. शोभते ऽस्य मुखम् Pañkav. Br. 20,16,6. वधू यामेषु शोभते RV. 4,32,23. 5,2,4. — गिरः 10,4. 8,6,11. इन्दुम् 9,43,2. वह्निम् 96,7. राधांसि 1,22,8. शुम्भमाना ऋतायुभिः (सोमाः) 36,4. VS. 5,10. 29,8. Ait. Br. 5,10. AV. 12,3,26. Çat. Br. 3,3,2,3. Kâtj. 34,9. Âçv. Çr. 2,5,9. पौर्णमास्यर्दयाच्छोभमाना TBr. 3,1,1,12. — शुम्भति *schmücken* Bhâg. P. 10,38,12. — शोभते पत्नी MBh. 3,1528. शिलाः शैलस्य शोभन्ते विशालाः शतशो ऽभितः R. 2,94,20. ह्लादितस्तेन वाक्येन शुशुभे शुभदर्शनः 112,8. 3,49,23. 79,34. ग्रनागतं यः कुरुते स शोभते (Gegens. शोचते) Spr. (II) 263. मूर्खो ऽपि शोभते तावत् 4920. Râǵa-Tar. 3,74. ग्रल्पसत्त्वेषु धीराणामवतीर्व हि शोभते Kathâs. 18,134. त्रिशीषा तेषु शोभते Spr. (II) 475. (I) 5172. शोभमान R. 2,89,12. Mârk. P. 24,43 (सु°). Bhâg. P. 3,28,24 (von ग्रधि zu trennen). शुशोभ MBh. 4,802 (863). निवेश्य वदनं कस्ते शोभसि Hariv. 7066. शुम्भत् (intransit.) Verz. d. Oxf. H. 130,*a*,14. ग्रशोभितराम् pass. impers. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. — हिकबः सूर्यसंकाशश्चिकतः शशिसंनिभम् । स विबच्छुशुभे ऽतीव द्वौ वर्णो पर्वतेत्तमः Hariv. 12391. R. 2,33,2. ग्रवसरपठिता वाणी Spr. (II) 673. 2001. 4157. कुरूसी शोभते काचित् Kathâs. 47,111. ललितेन R. 1,9,16. दमेन शोभते विप्रः Spr. (II) 2709. 4657. वनेव शोभिष्यति राजपुत्री MBh. 1,7437. Mit न *kein Ansehen haben, einen schlechten Eindruck machen, sich schlecht machen, sich übel ausnehmen:* न चाशोभत पद्यानि R. 2,48,3. Spr. 3028. 3309. 5033. (II) 1821. 3542. 4624. 4800. Varâh. Bṛh. S. 77,4. Bhâg. P. 1,8,39. 5,12,7. न चैवासौ याशयित्वा महेन्द्रं मर्त्यं सत्तं यावयन्नत्र शोभेत् MBh. 14,234. Mit इव *schmuck sein —, prangen wie,* aber auch abgeblasst so v. a. *erscheinen wie:* ग्रतीव रामः शुशुभे कान्तया युतः श्रिया विष्णुरिवापराजितः R. Gorr. 1,78,16. Spr. (II) 3123. विभ्राजमाना शुशुभे प्रतिमेव हिरण्मयी MBh. 1,6342. 4,498. 5,4927. स तेनाभिहतो वीरो ललाटे हिजसत्तमः । ग्रशोभत — सशृङ्ग इव पर्वतः 7275. 8,433 (ग्रशोभत्). R. 2,80,4. 5,13,29. 6,9,38 (शोभिष्यसि). Ragh. 9,36. Kathâs. 25,229. Râǵa-Tar. 4,197. 5,372. Bhâg. P. 8,7,17. eben so mit यथा MBh. 3,2497. hierher gehören auch: किरीटं सूर्यसंकाशं यस्य मूर्धन्यशोभत *wie eine Sonne* 4,575. चीरवसनौ जटामण्डलधारिणौ । ग्रशोभेतामृषिसमौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥ *wie zwei* Ṛshi R. 2,52,64. — 2) *zurichten* so v. a. *geschickt —, geneigt machen für Etwas;* med. *sich anschicken zu:* इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्नवसे RV. 8,59,2. (गिरः) याभिर्मदाय शुम्भसे 9,2,7. 38,3. नृम्णा शिशानो महिषो न शोभते 69,3. इन्द्राणी 1,21,2. 5,22,

4. गन्मभिः 8,44,26. AV. 6,54,1. — 3) act. missbräuchlich st. शुन्ध् *reinigen:* विश्वे शुम्भन्तु मैनसः AV. 6,115,3. 12,2,40. 3,13. 21; vgl. die entsprechenden Stellen VS. 20,20. RV. 10,85,35. 17,14. — शुम्भमान s. auch bes. und vgl. noch ब्रह्मशुम्भित.

— caus. शुभयति, °ते, शोभयति (nur dieses in der klass. Sprache) *schmücken, zieren, Glanz verleihen* (eig. u. übertr.); med. *sich schmücken:* अञ्जिभिः RV. 1,85,3. ये पृषद्श्वा न शुभयन्त मर्याः 7,56,16. 9,28,3. वाजयन्तस्तनुवं शुभयति TBr. 3,3,2,5. (अग्निम्) अश्वं न होतारो ऽशुभयन्नृताय RV. 9,62,6. मणिकाञ्चनचित्राणि (शृङ्गाणि) शोभयन्ति महागिरिम् MBh. 1,6440. पुरुषकारेण पुरुषः कर्म शोभयन् 2,686. 3,1782. 3014. 4,382. 6,647. 7,2532. 3933. 3950. 8,265. 13,4110. Hariv. 3261. 5219. 9002. R. 2,33,12. 30,3. 48,9. 80,16. 96,34. R. Gorr. 2,4,26. 3,42,34. 76,19. 4,2,6. 5,73,9. 7,70,12. Ragh. 9,40. LA. (III) 89,16. शोभित *geschmückt* MBh. 5,7161. 7524. Spr. (II) 2412. 4542, v. l. Weber, Kṛshṇaǵ. 279 (सु°). पद्मावुरसि शोभितया श्रिया *prangend* Bhâg. P. 3,15,39. mit einem instr. *geschmückt mit, schmuck u. s. w. erscheinend durch:* अस्त्रैः सैन्यम् MBh. 5,574. मेघः शक्रचापेन 8,960. रात्रमार्गेण पुरी R. 1,5,8. 13. 2,52,98. 100, 20. fg. 4,44,85. 90. Varâh. Bṛh. S. 12,6. Kathâs. 23,4. Weber, Kṛshṇaǵ. 270,3. Das im instr. gedachte Wort im comp. vorangehend R. 1,5,7. 2,80,18. fg. 81,16. 4,16,10. Spr. 5287. Kathâs. 47,114. Râǵa-Tar. 5,363. Mârk. P. 54,20. Bhâg. P. 1,11,16. 3,22,21. Pańkar. 1,4,57. 6,16 (सु°). Vet. in LA. (III) 5,8.

— desid. शुशोभिषमाणो Nir. 8,10.

— intens. शोशुभ्यते *überaus schmuck sein, sich sehr stattlich machen u. s. w.* MBh. 14,277. शोशुभ्यमान 3,12296. Nach Vop. 20,1 soll ein intens. gar nicht vorkommen.

— अति *sich sehr wohl ausnehmen u. s. w.* MBh. 13,7183 nach der Lesart der ed. Bomb. Mit न *kein rechtes Ansehen haben u. s. w.:* सैव रामेण नगरी रहिता नातिशोभते R. 2,47,17. उर्वशीरहितं मह्यमास्थानं नातिशोभते *will mir nicht recht gefallen* Bhâg. P. 9,14,26. — caus. *in hohem Grade schmücken, — zieren* MBh. 7,4765. नातिशोभित *kein rechtes Ansehen habend* Hariv. 9078.

— अनु s. अनुशोभिन्.

— अभि med. 1) *schmückend umlegen:* समानं वर्णमभि शुम्भमाना RV. 1,92,10. — 2) *schmuck sein, sich schön ausnehmen u. s. w.:* गिरिप्रस्थाभिशोभन्ते धातुभिः समरञ्जिताः Hariv. 11907. — caus. partic. °शोभित *geschmückt —, geziert —, ein schönes Ansehen habend —, stattlich erscheinend durch:* (गोपी) क्रीडाभिरभिशोभिताः Hariv. 3441. अनाहारकृशेनापि शरीरेणाभिशोभिता Kathâs. 38,115.

— समभि med. *schmuck sein, sich schön ausnehmen u. s. w.:* उत्पलैः u. s. w. वाप्यः समभिशोभन्ते श्रीमत्यः प्रमदा इव R. 4,29,13 fg.

— उप med. dass.: उपशोभते Spr. (II) 1526, v. l. उपशुम्भमान mit einem instr. Bhâg. P. 5,17,13. — caus. *schmücken, zieren* MBh. 7,3942. Hariv. 3632. 10899. Varâh. Bṛh. S. 56,15. पुरीमत्यर्थमुपशोभिताम् MBh. 3,3060. चारुचित्रोपशोभित (चाप) Mârk. P. 21,6. प्रासादैरुपशोभिता (सभा) MBh. 2,385. 3,1756. 2440. 2462. 10214. 7,3950. 14,2639. Hariv. 4177. R. 1,5,16. 6,26. 51,24. 27. R. Gorr. 1,40,15. 71,7. 6,73,3. Suçr. 1,22,8. Kâm. Nîtis. 14,31. Mârk. P. 55,15. Bhâg. P. 4,24,47. Pańkat. 159,20. बहुसस्योपशोभिता (भू) Suçr. 1,23,1. लताकल्पोपशोभित Kathâs. 69,62. Mârk. P. 133,18. Bhâg. P. 3,23,17. 4,6,19. 5,20,40. Vet. in LA. (III) 5,3. Vgl. उपशोभन.

— नि vgl. निशुम्भ fgg.

— परि 1) act. *zubereiten:* यं व्रातः परिशुम्भन्ति (अग्निम्) AV. 13,1,51. — 2) med. *sich schön ausnehmen u. s. w.:* °शोभमान MBh. 7,7297. — caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert:* शिरःकपालैः Hariv. 14839. R. 4,41,47. 68. Verz. d. Oxf. H. 9,b,23. fg. Pańkar. 1,7,14. यन्त्रेन्द्रकीलपरिखाप्रतोली° R. Gorr. 2,87,22.

— प्र in der Stelle: प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे (= शोभते nach Sâj.) RV. 1,120,5.

— प्रति caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert:* द्रुमैः सर्वरसानां च सर्वतः प्रतिशोभितम् (परिशोभितम् die neuere Ausg.) Hariv. 5368.

— वि med. *recht schmuck sein, sich sehr schön ausnehmen u. s. w.:* उरश्छदैर्विचित्रैश्च व्यशोभन्त तुरंगमाः MBh. 7,4390. 13,7183 (एवातिशोभते st. एव वि° ed. Bomb.). Spr. (II) 1526, v. l. — caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert;* mit einem instr. R. 3,39,15. am Ende eines comp. MBh. 8,984.

— सम् med. 1) *schmuck sein, sich schön ausnehmen u. s. w.:* संशोभमाना कन्या TBr. 2,5,6,4. MBh. 9,3206. — 2) *gleich schmuck sein,* mit instr.: सं देवैः शोभते वृषा RV. 9,25,3. — caus. *herausputzen, schmücken* AV. 14,1,55. कुन्दैः संशोभितान्युपवनानि Ṛt. 6,33.

4. शुभ् (= 3. शुभ्) f. *Schönheit, Schmuck; Bereitschaft:* विश्वे देवा यत्रं प्रावन्तु नः शुभे VS. 18,76. शुभो वा एता यज्ञस्य यद्दक्षिणाः Pańkav. Br. 16,1,14. शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः AV. 7,106,1. त्वष्टा वासो व्यदधाच्छुभे कम् 14,1,53. 32. शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुः RV. 1,117,5. 64,5. auch wohl 6,62,4. 63,6. 7,57,3. 9,94,1.

शुभ (von 3. शुभ्) 1) adj. (f. आ) a) *schmuck, hübsch, prächtig, den Augen angenehm* Halâj. 4,4. Personen Jâǵń. 1,277 (*vorzüglich* Stenzler). MBh. 1,298. 3,2356. 2675. 2589. R. 3,52,26. Bhâg. P. 9,24,36. शुभाः R. 1,15,25. (23 Gorr.). शुभे voc. f. MBh. 1,6014. 3,1855. 2159. 2491. 2985. Pańkat. III,185. Bhâg. P. 4,26,21. Brahma-P. in LA. (III) 50,9. रूप R. 5,91,19. शरीरावयवानि Ragh. 3,22. मुख MBh. 3,1778. शुभानना 2198. 3000. R. 2,30,28. 36,30. Brahma-P. in LA. (III) 55,1. °लोचन R. 1,9,46. शुभेक्षणा 2,56,19. 3,42,83. शुभापाङ्गा 2,30,34 (Schl.). °दश् Varâh. Bṛh. 2,8. बाहू MBh. 3,1779. चरणौ R. 2,72,3. Thiere und Vögel 55,28. 5,16,34. Verz. d. Oxf. H. 51,b,27. गति *Gang* MBh. 3,2226. शृङ्गं पर्वतस्य 1,1107. वनराजी लोध्राणाम् 2,805. नदी 3,2511. पद्मिन्यः R. 3,15,42. शुक्लतिलैः शुभैः Weber, Kṛshṇaǵ. 278. रजनी R. 2,54,1. संध्या Varâh. Bṛh. S. 21,16. Weber, Nax. 2,385. वसन *Kleid* R. 2,37,8. स्वास्तर 87,20. सभा M. 7,145. शाला R. 2,56,31. नगर (शुभतर) Pańkat. 226,5. गृह Weber, Kṛshṇaǵ. 269. कुम्भ 279. कुण्डले M. 4,36. MBh. 4,296. R. 2,32,5. 64,66. आभरणानि R. ed. Bomb. 4,8,7. गौ 1,26,2 (Schl.). 2,52,5. — b) *angenehm, zusagend* (andern Sinnen als den Augen): गन्धाः *Wohlgerüche* M. 12,65. Jâǵń. 3,213. शुभाश H. an. 3,728. गिर् Jâǵń. 1,71. मृदुशुभपवनाः Varâh. Bṛh. S. 22,1. — c) *angenehm überh., erfreulich, den Wünschen und Anforderungen entsprechend:* शुभफलकृत् Varâh. Bṛh. S. 7,17. 8,19. 50,20. Kathâs. 34,247. वृत्ति Suçr. 2,

395, 6. अनिष्टादिष्टलाभे ऽपि न गतिर्जायते शुभा Spr. (II) 308. Mârk. P. 100, 44. गिरः Jâǵñ. 3, 156. वांका MBh. 3, 4271. R. 4, 1, 23. 24 (°तर). कथा: 2, 53, 5. 83, 10. वाच् (auch अ°) H. 273. दैवम् 1379. अशुभं दैवम् 1380. AK. 3,4,24,151. नृणपालिका: den Menschen Nutzen oder Vergnügen verschaffend (Gegens. क्षुद्रक) M. 8,297. भूलाम (Gegens. क्लिसकामि) Spr. 3352. शुभ = क्षेमशालिन् Med. bh. 8. — d) von guter Beschaffenheit, seiner Bestimmung entsprechend: बीज M. 2, 142. पुष्पमूलफलानि 5,10. 157. वसा Suçr. 2,378,21. अम्बु Varâh. Bṛh. S. 54,30. भूमि gutes Land Kathâs. 20,24. H. 940. शिल्पिन् ein tüchtiger Künstler R. 2,80,21. कल्प recht, wahr M. 4, 259. कर्मविधि 9, 336. प्रायश्चित्तविधि 10, 131. विद्या Spr. 3030. शुभार्चितं auf gebührende Weise Weber, Kṛshṇaǵ. 222. — e) Glück bringend, — verheissend, faustus: मास् M. 7, 182. काल MBh. 3, 2191. वर्ष Varâh. Bṛh. S. 8, 34. 19, 15. अहन् Kathâs. 20, 23. 49,35 (सु°). तिथि Pañkat. 8, 14. लग्न Hit. 94,9. Vet. in LA. (III) 16,11. Varâh. Bṛh. S. 9, 20. 22, 5. 43,12. 48, 15. ग्रह 16,40. 41,13. Spr. (II) 4562. Verz. d. Oxf. H. 97,b,26. खग Suçr. 1,107,21. °लक्षण R. 1,1,13. 2,21, 39. 24, 36. 52,1. 56, 31. 5, 12, 36. Kathâs. 23, 54. 45, 348. Tattvas. 6. अशुभ Vet. in LA. (III) 13,12. — f) gut in ethischem Sinne: बुद्धि Çvetâçv. Up. 3,4. 4,1. मति Mârk. P. 100,43 fg. कर्मन् M. 11,231. 12,34. Jâǵñ. 1,40 (heilig Stenzler). MBh. 13,344. Hariv. 8931 (शुभैः zu lesen). R. 1,63,2. 2, 64,21 (अ°). 105,31 (सु°). Spr. 3000 (zugleich अ°). 3003. 5077. Mârk. P. 100,44. वृत्तानि Spr. (II) 3112. भर्तृगुणाः M. 9,24. लोकपाश्चा 25. °निश्चय (wohl वश्येन्द्रियता zu lesen). उपाय (zugleich अ°) Spr. 2501. शुभार्थं Bhâg. P. 2, 1, 18. अशुभं वाक्यम् Spr. (II) 4922. — g) rein: कर्मापि द्विविधं ज्ञेयमशुभं शुभमेव च। अशुभं दासकर्मोक्तं शुभं कर्मकृतां स्मृतम् Mit. 267, 10. fgg. — 2) m. a) angeblich Wasser Naigh. 1, 12; vgl. z. B. Sâj. zu ṚV. 7,82,5. — b) ein best. Joga (der 23te im विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. 2,313 (शुग fehlerhaft). Med. Koshṭhipr. im ÇKDr. °योग Verz. d. Oxf. H. 86,a,41. — c) Ziegenbock Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,76. schlechte v. l. für स्तुभ. — d) N. pr. eines Mannes gaṇa तिककादि zu P. 4,1,154. Kathâs. 123, 92. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — 3) f. आ a) light, lustre Wilson nach Çabdar. = शोभा, कान्ति und इच्छा ÇKDr. angeblich nach Med.; hier beginnt aber mit शोभा ein neuer Artikel. — b) in der Astrol. Bez. des 9ten Hauses Varâh. Bṛh. 1, 15. — c) Bez. verschiedener Pflanzen und Stoffe: = शमी, प्रियङ्गु, श्वेतदूर्वा; वंशरोचना, गोरोचना Râǵan. im ÇKDr. — d) Götterhalle (देवसभा) Çabdar. im ÇKDr. — e) = खसंचारिपुर Med.; vgl. सैभ. — f) ein best. Metrum: ⏑ — ⏑ — — ⏑⏑ — ⏑ — — + 3 Mal — — ⏑ — — — ⏑⏑ — ⏑ — — Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — g) N. pr. einer Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. AK. 3,6,2,23. अशुभ n. ebend. Trik. 3,5,7. a) Anmuth, Lieblichkeit: गीतवादित्रनिर्घोषं श्रुत्वा शुभसमन्वितम् (so ist wohl zu lesen st. °समन्वितां) । कथं क्रव्यादसंक्रान्ता शब्दं श्रोष्यत्यशोभनम् ॥ R. 2,61,6. — b) Wohl, Wohlfahrt, Heil, Glück AK. 1,1, 4,3. Trik. 1,1,113. 3,4,1 (als indecl.). H. 86. H. an. Med. Halâj. 1,122. °काम Kauç. 72. °काम्या Trik. 2, 7, 27. Suçr. 1,104,19. Spr. (II) 301. 1138. 2551. 3466. 3776. 3913. Varâh. Bṛh. S. 23,1. 71,7. 9. Kathâs. 124, 113. शुभं भूयात् Çâk. 113,14. शुभमस्तु Hit. 54,17. सर्वजगताम् 78,1. शुभेषु im Glück Çâk. 183. प्रिये शुभानि कार्याणि द्वेष्ये पापानि चैव ह Angenehmes, Erfreuliches Spr. (II) 3033. अ° Weh, Unheil, Unglück AK. 3,4,9, 38. Halâj. 5, 18. Suçr. 1,104,19. Varâh. Bṛh. S. 23,1. 48, 1. Kathâs. 124,113. — c) Gutes, ein gutes Werk (in ethischem Sinne) Spr. 3001. fg. (II) 5189. पाकः शुभस्य 4017. °फल Varâh. Bṛh. S. 33, 1. Kathâs. 28, 114. शुभानि (so zu lesen st. शुभान्) Tattvas. 19. अ° Böses, ein böses Werk, Sünde H. 1380. Halâj. 3, 5. Çat. Br. 2,4,2,6. Bhag. 4,16. 9,1. Spr. (II) 5189. Kathâs. 28, 114. अशुभानि Vop. 3,143. — d) eine best. Heilpflanze, = पद्मकाष्ठ Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अप्रमाणशुभ (so zu lesen st. °शुभ्र), परीत्त° (unter परीत्त) und शोभायनि.

शुभंया (शुभम् von 2. शुभ् + 2. या) adj. flüchtig hinfahrend: वात ṚV. 4,3,6. अज्ञाता शुभंयाः = शुभंयिका P. 7,3,46, Schol.

शुभंयावन् adj. dass.: die Marut ṚV. 1,89,1. 5,61,13.

शुभंयिका f. = अज्ञाता शुभंयाः P. 7,3,46, Schol.

शुभंयु (von 4. शुभ्) adj. P. 5,2,140. = शुभान्वित Schol. AK. 3,1,50. = शुभसंयुक्त H. 433. = शुभसंयुत Halâj. 2, 224. = शंयु Trik. 3, 1, 24. 1) Putz liebend: (मरुतः) उषसां न केतवो ऽध्वरश्रियः शुभंयवो नाञ्जिभिर्व्यश्वितन् ṚV. 10,78,7. — 2) schmuck, prächtig, schön Ragh. 8,6. Verz. d. Oxf. H. 44,a,5. Bhaṭṭ. 4,20. सह देवकुमारैस्तैरसौ चक्रे शुभंयुभिः Pârçvanâthak. 4,41 (nach Aufrecht).

शुभकर adj. Wohlfahrt —, Glück bringend, faustus Varâh. Bṛh. S. 3, 25. 11, 9. 58, 48. Weber, Râmat. Up. 362 (Conj.; statt कृ würden wir ऽर्थं lesen).

1. शुभकर्मन् n. ein gutes Werk Râǵa-Tar. 6,85.

2. शुभकर्मन् 1) adj. edel handelnd MBh. 3,2903 (सुभ° ed. Calc.). Kathâs. 47, 132. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2544.

शुभकूट m. ein N. des Adams-Piks LIA. 1,195, N. 1.

शुभकृत् 1) adj. = शुभकर Varâh. Bṛh. S. 1, 4. 6,13. 7, 20. 8, 5. 18, 1. 43, 31. Bhâg. P. 5, 22, 13. — 2) m. N. des 37ten (36ten) Jahres im 60-jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8, 41. Verz. d. Oxf. H. 332,a,1.

शुभकृत्स्न m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Burnouf, Intr. 202. 612. fg. Lalit. 369. ed. Calc. 171, 4.

शुभगन्धक n. Myrrhe Râǵan. im ÇKDr.

शुभंकर 1) adj. = शुभकर Bhûriprajoga im ÇKDr. सर्व° Çiva MBh. 13,1159. — 2) m. N. pr. a) eines Asura Kathâs. 44,144. 45,208. 47, 24. — b) eines Autors; s. u. गुह्य 2) c) und u. पूरण 4) b). — 3) f. ई ein N. der Pârvatî Çabdar. im ÇKDr.

शुभताति (von शुभ) f. Wohlfahrt, Glück: °कृत् Çatr. 1,2.

शुभद 1) adj. = शुभकर Varâh. Bṛh. S. 9,22. 10,21. 33,13. 41,10. 46, 9. — 2) m. Ficus religiosa Lin. Râǵan. im ÇKDr.

शुभदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 57,26. fgg. Hit. 49,10.

शुभदन्त 1) adj. (f. ई) schöne Zähne habend Med. t. 221. — 2) f. ई N. pr. des Weibchens des Elephanten Pushpadanta Med.; vgl. शुभ्रदन्ती.

शुभदर्शन adj. (f. आ) schmuck, hübsch, schön R. 1,9,29. 2,54,27. 112, 8. अ° hässlich 3,1,21.

शुभदायिन् adj. = शुभद, शुभकर Varâh. Bṛh. S. 3,24.

शुभधर m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,240. 253.

शुभानय m. N. pr. eines Muni Kathâs. 72,260.

शुभनामा f. N. *der 5ten, 10ten und 15ten lunaren Nacht* Ind. St. 10,297.

शुभपत्त्रिका (von शुभ + पत्त्र) f. *Desmodium gangeticum* Rāgan. im ÇKDr.

शुभपुष्पितशुद्धि m. Bez. eines Samādhi Vyutp. 19.

शुभप्रद adj. = शुभद = शुभकर Varāh. Brh. S. 8,43. 46,96. 68,73. Kathās. 49,209.

शुभभावना f. *eine gute Meinung von den Menschen* Spr. (II) 2751.

शुभमङ्गल n. *Wohlfahrt, Glück* R. 2,25,34 nach der Lesart der ed. Bomb. (°मङ्गलं) oder adj. *dem das Glück hold ist* nach der Lesart bei Schlegel.

शुभमय (von शुभ) adj. (f. ई) *prächtig, schön:* मूर्तिः Spr. (II) 5554.

शुभमित्र m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 70. Tāran. 198.

शुभंभावुक (vgl. P. 3,2,57) adj. *schön erscheinend, prangend* Dhūrtas. 67,7.

शुभवक्त्रा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (*die ein schönes Gesicht hat*) MBh. 9,2625.

शुभवस् (von शुभ) adj. *im Besitz guter Werke seiend* Verz. d. Oxf. H. 250,a,13.

शुभवस्तु (oder °वास्तु) N. pr. eines Flusses, = सुवास्तु Burnouf, Intr. 377, N. 2. Hiouen-thsang 1,132. fg. 2,313. fg. Vie de Hiouen-thsang 86. Reinaud, Mém. sur l'Inde 277. LIA. 1, Anh. XXXVIII.

शुभवासन m. v. l. für मुखवासन Çabdar. im ÇKDr.

शुभवास्तु s. शुभवस्तु.

शुभविमलगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Vyutp. 21.

शुभव्यूह m. N. pr. eines Fürsten Lot. de la b. l. 268. fgg.

1. शुभव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* am 5ten Tage in der lichten Hälfte des Kārttika Verz. d. Oxf. H. 58,a,28.

2. शुभव्रत adj. (f. आ) *dessen Wandel gut ist, des Guten sich befleissigend* R. 1,9,9. R. Gorr. 1,36,7. Mārk. P. 123,1. शुभदृढव्रत R. 2,45,16.

शुभशंसिन् adj. *Gutes —, Glück verheissend* Ragh. 3,14. Rāga-Tar. 3,220. 222.

शुभसंयुत (Halāj. 2,224) und शुभसंयुक्त (H. 433) adj. zur Erkl. von शुभंयु.

शुभसप्तमीव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 41,a,19. fg.

शुभसमन्वित s. u. शुभ 4) a).

शुभसार m. N. pr. eines Fürsten Tāran. 141.

शुभसूचनी f. N. pr. einer von Frauen verehrten Göttin (*Heil verkündend*) Ākāramārtaṇḍa im ÇKDr. Suppl.

शुभस्थली f. *Opferstätte* Çabdārthak. bei Wilson.

शुभस्पति (शुभस्, gen. von 4. शुभ्, + पति) m. du. *die beiden Herren des Schmucks: die* Açvin ṚV. 1,3,1. 8,5,5. 22,14. 26,6. 10,40,14. 85,15. AV. 6,3,3. 9,1,19.

शुभाकरगुप्त (शुभ - आकर + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes (*gehütet durch eine grosse Menge guter Werke*) Tāran. 252. 261.

शुभागम (शुभ + आ°) m. Bez. einer Sammlung von Mysterien Verz. d. Oxf. H. 109,b,5.

शुभाङ्क (शुभ + अङ्क) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. eines Lexicographen Med. Anh. 2. — Vgl. शुभाङ्ग.

शुभाङ्ग (शुभ + अङ्ग) 1) adj. (f. ई) *einen schönen Körper habend:* Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. a) eines Tushitakājika Devaputra Lalit. ed. Calc. 142,6. — b) eines Lexicographen (vgl. शुभाङ्क) Verz. d. B. H. No. 802. Verz. d. Oxf. H. 183,a,2. 189,a,29. Colebr. Misc. Ess. 2,20 (nach Med.). — 3) f. ई N. pr. einer Dāçārhī und Gattin Kuru's MBh. 1,3792. einer Vaidarbhī, Tochter Rukmin's und Gattin Pradjumna's Harıv. 6740. fgg. der Gattin Kubera's Çabdārthak. bei Wilson.

शुभाङ्गद (शुभ + अ°) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,7002.

शुभाङ्गिन् adj. = शुभाङ्ग Weber, Rāmat. Up. 296.

शुभाचार (शुभ + आ°) 1) adj. *einen guten Wandel führend* Ragh. 12,16. Mārk. P. 99,12. — 2) f. आ N. pr. einer Freundin der Umā Çabdam. im ÇKDr.

शुभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Çabdar. im ÇKDr.

शुभात्मक (von शुभ + आत्मन्) adj. (f. शुभात्मिका) 1) *angenehm, erfreulich* AK. 1,1,5,3. — 2) *gutgesinnt:* अ° *bösgesinnt* Spr. (II) 414.

शुभानन्दा (शुभ + आनन्द) f. *eine Form der* Dākshājaṇī Verz. d. Oxf. H. 39,b,13.

शुभान्वित (शुभ + अ°) adj. zur Erklärung von शुभंयु AK. 3,1,50. P. 5,2,140, Schol.

शुभाय् (von शुभ), °यते *zu einem Glück werden* Çat. 14,113, wo aber बहुशुभायते zu verbinden ist d. i. *zu einem grossen Glück werden*.

शुभार्थिन् (शुभ + अ°) adj. *Wohlfahrt wünschend, dem es um sein Heil zu thun ist* R. 1,62,9. Rāga-Tar. 3,258. 4,74.

शुभावह (शुभ + आ°) adj. *Wohlfahrt —, Heil —, Glück bringend* Varāh. Brh. S. 30,29. 54,98. 68,73. 79,26. Rāga-Tar. 3,222.

शुभाशय (शुभ + आ°) adj. *von guter Gesinnungsweise* Kām. Nītis. 12,36. Rāga-Tar. 6,296.

1. शुभाशिस् (शुभ + आ°) f. *Glückwunsch, Segenswunsch:* शुभाशिषं कर्, दा, प्रदा Pańkar. 1,4,6. 11,34. 39. 14,106. 2,5,59. शुभाशीर्वचन 1,11,9.

2. शुभाशिस् (wie oben) adj. *über den ein Glückwunsch —, über den ein Segenswunsch gesprochen wird:* पुत्रं शुभाशिषं कृत्वा so v. a. *seinen Sohn gesegnet habend* Pańkar. 1,1,23. 9,39. 13,21 (शुभाशिषा zu lesen).

शुभाशुभ (शुभ + अशुभ) 1) adj. (f. आ) *angenehm und (oder) unangenehm, erfreulich und (oder) unerfreulich:* °फलं कर्म M. 12,3. Varāh. Brh. S. 51,1. — b) *Glück und (oder) Unglück bringend, — verheissend;* निमित्तानि Varāh. Brh. S. S. 7, Z. 8. Verz. d. Oxf. H. 334,a,31. fg. °लक्षणानि 324,b,5 v. u. °योग 336,b,14. — c) *gut und (oder) schlecht* in ethischem Sinne: कर्मन् Nir. 14,6. M. 12,8. Spr. (II) 5343. Verz. d. B. H. 288,3 v. u. Verz. d. Oxf. H. 34,a,18. वाचः Spr. (II) 4922. fg. — 2) n. a) *Wohl und (oder) Weh, Glück und (oder) Unglück* AK. 3,4,9,28. 24,137. Maitrjup. 6,16. Bhag. 2,57. Varāh. Brh. S. 47,22. 51,4. 58,52. Kathās. 25,32. Verz. d. B. H. No. 873. 896. 901. Verz. d. Oxf. H. 334,a,9. 335,b,14. P. 1,4,39, Schol. Vop. 5,15. — b) *Gutes und (oder) Schlechtes, ein gutes und (oder) ein böses Werk* Spr. 5284. (II) 5405. Ashṭāv. 13,7. Hit. I,201.

शुभासन (शुभ + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Tāntrika Verz. d. Oxf. H. 101,a,35.

शुभैकदृश् (शुभ + एक - दृश्) adj. *nur für das Gute ein Auge habend* Pańkar. 4,3,95.

शुभोदय (शुभ + उदय) m. 1) *der Aufgang eines günstigen (Planeten),* अ° *der Aufgang eines ungünstigen Planeten* Verz. d. Oxf. H. 97,b,26.

— 2) N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Tântrika ebend. 101,b,16.

शुभ्र॑ (von 3. शुभ्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. (f. आ) a) *schmuck, schön; klar;* = उद्दीप्त, दीप्त AK. 3,4,25,194. H. an. 2,464. Med. r. 93 स्तरी॑ ṚV. 1,35,3. 2,11,3. 8,15,5. ग्रावन् 3,33,1. पृथम् 9,14,5. मर्य 96,20. शिशंवः 7,56,16. die Açvin 68,1. die Marut 1,19,5. 167,4. 2,36,2. Ushas 1,57,3. 7,75,6. Agni 3,26,2. — 7,39,2. 95,6. शुष्म 2,11,4. 7,56,3. अपः 5,41,12. Kauç. 103. अन्धस् ṚV. 9,62,5. 107,24. AV. 11,1,17. पुरुष Muṇḍ. Up. 2,1,2. रुद्र MBh. 3,3031. आसन R. Gorr. 1,3,63. प्राकार R. Schl. 2,78,5. Mârk. P. 82,25. गुणाः *glänzende Vorzüge* Spr. (II) 3809. — b) *weiss, hellfarbig* AK. 1,1,4,22. 3,4,25,194. H. 1393. H. an. Med. Halâj. 4,47. Kâm. Nîtis. 14,72. Spr. 4925. कुथाः R. Gorr. 2,72,20. अस्थि Vet. in LA. (III) 4,7. त्रिपायनयूप Megh. 53. गिरि Kathâs. 50,169. चन्दन Weber, Kṛshṇaǵ. 291. आतपत्र Râǵa-Tar. 5,482. Bhâg. P. 3,15,38. गृह M. 7,76. R. 4,40,40. सदान् Spr. 3003. चतुःशालानि R. 2,91,32. गुणाः *Fäden* Spr. (II) 3809. Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,5. अस्रराणि, °धातु Schol. zu Naish. 22,54. मृद् (मृदा st. सदा zu lesen) Padma-P. 3,4. सुधाशुभ्रं सद्म Spr. 3268. भूति° *wie Asche* Kathâs. 25,231. हिम° 30,31. कर्पूर° 75,104. शरशुभ्र (so ist wohl zu lesen st. शरच्छुभ्र) R. Gorr. 1,48,19. यशस् *weiss, rein* Ragh. 2,69. Kathâs. 25,225. — 2) m. a) *Sandel* Çabdak. im ÇKDr. — b) N. pr. α) eines Mannes P. 4,1,123. gaṇa कुर्वादि zu 151. Gatte der Vikuṇṭhâ und Vater Vaikuṇṭha's Bhâg. P. 8,5,4. — β) pl. eines Volkes Mârk. P. 58,12. — 3) f. आ *crystal; Bambu manna; the Ganges* Wilson nach Râǵan. — 4) n. a) *Talk* H. an. Med. — b) *Silber* H. ç. 161. Râǵan. im ÇKDr. — c) *Eisenvitriol* Râǵan. a. a. O. — Vgl. चन्द्र°, तनू°, महा°, शौभ्रायण, शौभ्रेय, शौभ्र्य.

शुभ्रकृत् m. fehlerhaft für शुभ्रकृत् 2) Çabdârthak. bei Wilson.

शुभ्रखादि adj. *mit schmucken Spangen versehen:* die Marut ṚV. 8,20,4.

शुभ्रता (von शुभ्र) f. *die weisse Farbe, das Weiss:* राजहंसस्य Spr. (II) 2101. कुवलयता शुभ्रतया विराजते 2713. Verz. d. Oxf. H. 117,b,7.

शुभ्रत्व (wie oben) n. dass.: शरदभ्रस्य Spr. (II) 4345.

शुभ्रदत् adj. (f. °दती) *weisse Zähne habend* P. 5,4,145.

शुभ्रदन्त 1) adj. (f. ई) dass. ebend. शशिविमलमयूखशुभ्रदन्ति Mṛkkh. 139,7. — 2) f. ई N. pr. des Weibchens des Elephanten Pushpadanta AK. 1,1,2,6. Sârvabhauma Hâr. 448; vgl. शुभ्रदन्ती.

शुभ्रभानु m. = शुभ्ररश्मि, शुभ्रांशु *der Mond* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 22.

शुभ्रमती (von शुभ्र) f. N. pr. eines Flusses LIA. 2,802. शुभ्रवती wäre die richtige Form.

शुभ्र॑याम adj. *einen schmucken Wagen habend:* Ushas ṚV. 3,58,1.

शुभ्रयावन् adj. *mit schmuckem* (Gespann) *fahrend:* die Açvin ṚV. 8,26,19.

शुभ्ररश्मि m. *der Mond* Çabdârthak. bei Wilson.

शुभ्रवती (von शुभ्र) f. N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I, 508. शुभ्रवती od. Calc. — Vgl. शुभ्रमती.

शुभ्र॑शस्तम adj. superl. nach Sâj. *sehr glänzend:* (सोमः) पवमानो रथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः ṚV. 9,66,26.

शुभ्रांशु (शुभ्र + अंशु) m. *der Mond* AK. 1,1,2,15. H. ç. 10 (शुभ्रांशु die Hdschr.).

शुभ्रालु (शुभ्र + आलु) m. *ein best. Knollengewächs* (महिषकन्द) Râǵan. im ÇKDr.

शुभ्रा॑वत् (von शुभ्र) adj. *schmuck, klar:* एष हितो वि नीयते ऽन्तः शुभ्रावता पथा ṚV. 9,15,2.

शुभ्रि॑ (von 3. शुभ्) Uṇâdis. 4,66 (parox.) oder शुभ्रिन् (von शुभ्र) adj. *schmuck:* Rinder, Rosse ṚV. 1,29,1. 5,34,8. शुभ्रि m. = ब्रह्मन् Uǵǵval.

शुभ्रिका f. Vop. 4,8.

शुभ्रीभू (शुभ्र + 1. भू) *weiss werden:* °भूत Râǵa-Tar. 1,270.

शु॑म्ब्यन् (von 1. शुभ्) adj. *flüchtig:* Ross ṚV. 4,38,6. सुम्बयन् Sâj.

शुम्ब n. = शुल्ब H. 928.

शु॑म्बल n. *ein leicht Feuer fangender Stoff: Strohhalme oder Werg* nach Comm. Kâtj. Çr. 25,7,12. गोमयानि च शुम्बलानि चावधाय Çat. Br. 12,5,2,3.

शुम्भ् s. 1. und 3. शुभ्.

शुम्भ m. N. pr. eines Asura Hariv. 3262. 9398. 10247. R. 7,6,35. Mârk. P. 21,35. 90,1. fgg. Bhâg. P. 8,10,21. 30. Verz. d. B. H. No. 540. Verz. d. Oxf. H. 23,b,2. 46,b,27. 340,a,30. Mṛkkh. 105,22 im Prâkrit. Beinn. der Durgâ: °हननी Hariv. 9424. °मथनी (°मर्दिनी v. l.) H. 205. °घातिनी Çabdar. im ÇKDr. Vgl. नि°.

शुम्भदेश m. N. pr. eines *Landes* Colebr. Misc. Ess. 2,179; vgl. सुम्भ m. pl. als N. pr. eines Volkes R. 4,40,25.

शुं॑भन adj. (f. ई) vermuthlich für शुन्धन (vgl. 3. शुभ् 3) *reinigend:* Himmel und Erde AV. 7,112,1.

शुम्भपुर n. Çumbha's *Stadt* Bhûripraj̇oga im ÇKDr. अधुना शम्भलपुर इति ख्यातम् ÇKDr. शुम्भपुरी f. dass. Trik. 2,1,12.

शुं॑भमान (von 3. शुभ्) m. angeblich N. eines Muhûrta in einer dunklen Monatshälfte TBr. 3,10,1,2.

शु॑म्भु m. dass. ebend.

शुर m. N. pr. MBh. 1,3708 fehlerhaft für शूर, wie die ed. Bomb. liest. *Löwe* Dhan. bei Wilson.

शु॑रुध् f. pl. *stärkende Tränke, Heiltränke* Naigh. 4,3. Nir. 6,16. ब्यानुषक्शुरुधो जीवसे धाः ṚV. 4,72,7. गोअर्णसः 169,8. चन्द्राग्राः 6,[illegible]. 3,38,5. 4,23,8. 7,23,2. विश्वचर्षसः 10,122,1. शूरुधः zu sprechen 9,70,5.

शुल्क॑ m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Preis einer Waare, Werth:* महे चन त्वां परा शुल्काय देयाम् ṚV. 8,1,5. 7,82,6. — 2) *Kampfpreis:* धनुः शुल्कावाप्तम् MBh. 1,7088. — 3) *Zoll, Abgabe auf eine Waare, Steuer* AK. 2,8,1,27. Trik. 3,3,46. H. 724. an. 2,19. Med. k. 37. Halâj. 5,42. P. 5,1,47. Dâjabh. 146,6. 150,5. fgg. धर्म्यं शुल्कमवहारयेत् Âpast. 2,26,9. M. 8,159. 307. 10,120. Jâǵn. 2,47. 261. 263. कच्चिदभ्यागता दूराद्वणिजो लाभकारणात् । यथोक्तमवहार्यन्ते शुल्कं शुल्कोपजीविभिः ॥ MBh. 2,249. 12,2724. Spr. (II) 4845. 4914. Kathâs. 29,105. 135. 150. Mârk. P. 18,3. Bhâg. P. 4,24,6. Pañkat. 222,3. Javaneçvara 7 in Z. f. d. K. d. M. 4,345. शुल्काध्यक्ष H. 724. — 4) *Kaufpreis eines Mädchens; Morgengabe* Trik. H. an. Med. Halâj. Hâr. 286. Kauç. 79. न कन्यायाः पिता विद्वान्गृह्णीयाच्छुल्कमण्वपि M. 3,51. 53. fg. 8,204. 366. 369. 9,98. 98. 100. दत्तशुल्का 97. °द ebend. Jâǵn. 2,144. MBh. 4,4159.

7196. 7836. 3, 11048 (S. 571). 13, 144. 209. fg. 2422. 2431. 4530. R. 2, 107, 3 (115, 3 Gorr.). Ragh. 11, 38. Kathâs. 112, 194. fg. Bhâg. P. 9, 15, 6. 10, 58, 40. Bhatt. 5, 36. Râǵa-Tar. 6, 254. Daçak. 61, 12. गुणशुल्का, धनशुल्का 78, 13. *Hurenlohn* Kathâs. 43, 92. Mârk. P. 16, 25. — 5) fehlerhaft für शुक्र MBh. 13, 2624. für शुक्ला 4935. — Vgl. वीर्य° (als n. auch Bhâg. P. 1, 10, 29. als adj. f. auch Bhâg. P. 10, 52, 41), शौल्क und शौल्किक.

शुल्कत्व n. nom. abstr. zu शुल्क 4) Dâjabh. 132, 2.

शुल्कय् (von शुल्क), °यति Dhâtup. 32, 53 (अतिस्पर्शने; सर्जने वर्जने Vop.). v. l. für शल्कय् (परिभाषणे, भाषणे) 24.

शुल्कशाला f. *Zollhaus, Accise* Schol. zu P. 4, 3, 75. 4, 50. — Vgl. शौल्कशालिक.

शुल्कस्थान n. *Zollstätte, Steuerplatz* M. 8, 398. 400. Jâǵñ. 2, 262.

शुल्किका f. N. pr. einer Gegend Bhar. zu AK. 1, 2, 1, 11 nach ÇKDr. vgl. शौल्किकेय.

शुल्ब Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 95. 1) n. AK. 3, 6, 2, 23. *a) Schnur, Strang* AK. 2, 10, 27. H. 928. Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 1, 3, 14. 20. Z. d. d. m. G. 9, LVI. Sûrjas. 13, 22. Bhâg. P. 2, 7, 30. शण° Kauç. 25. शुल्बा f. Halâj. 2, 442. शुल्वा und शुल्वी Comm. zu AK. 2, 10, 27. — *b)* Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Ind. St. 3, 269. Verz. d. Oxf. H. 341, *a*, 41. °परिशिष्ट Verz. d. B. H. No. 252. Verz. d. Oxf. H. 341, *b*, N. °सूत्र 163, *a*, 9. °वार्त्तिक 341, *b*, N. मानवशुल्बभाष्य Ind. St. 1, 470. — *c)* = यज्ञकर्मन् und आचार H. an. 2, 539. Med. v. 28. — *d)* = जलसंनिधि diess. — *e) Kupfer* (aus शुल्बारि geschlossen) AK. 2, 9, 98. H. 1039. H. an. Med. Hâr. 111. Halâj. 2, 15; vgl. शौल्बिक. — 2) m. N. pr. eines Mannes Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 4, 1, 8; vgl. शौल्बायन. — Meist शुल्व geschrieben.

शुल्बज (शुल्ब *Kupfer* + ज) n. *Messing* H. 1049.

शुल्बय् (von शुल्ब), °यति Dhâtup. 32, 71 (माने, सर्जने; vgl. शुल्कय्).

शुल्बारि m. *sulphur, Schwefel* H. 1057. Wird in शुल्ब *Kupfer* + अरि *Feind* zerlegt.

शुल्बिक n. v. l. für शुल्ब 1) *b)* Ind. St. 2, 269.

शुल्म n. = शुल्ब *Schnur* und *Kupfer* Comm. zu AK. nach ÇKDr.

शुल्व s. शुल्ब.

शुशुक्वन (von 1. शुच्) adj. *leuchtend, strahlend* ṚV. 1, 132, 3.

शुशुक्वनि adj. dass. ṚV. 8, 23, 5.

शुशुना (!) f. N. pr. der Gattin Çukra's Çabdârthak. bei Wilson.

शुशुलूकयातु (शुशुलूक *ein best. unheimlicher Vogel*, nach Sâj. *eine kleine Eule*; vgl. उलूक) m. N. eines Unholds ṚV. 7, 104, 22.

शुश्रुवंस् (partic. perf. von 1. श्रु) TS. Prât. 16, 13. P. 3, 2, 108. *gehört habend* (auch st. des verbi finiti): मुनिवचनम् R. Gorr. 1, 22, 20. 4, 31, 32. Ragh. 11, 51. Bhatt. 4, 20. अहं तु शुश्रुवान्भ्रात्रा स्त्रियं भुक्तां कनीयसा 6, 136. *der gehört d. h. gelernt hat, ein Studirter*: ब्राह्मणाः शुश्रुवांसो ऽनूचानाः Çat. Br. 1, 3, 2, 3. 8, 2, 28. शुश्रुवुषाम् 2, 2, 2, 6. TS. 2, 5, 4, 4. विप्रा स्तोते पच्छुश्रुवांसः 9, 2. 5, 3, 4, 1. 6, 6, 1, 4.

शुश्रू f. *Mutter*: शिशोः शुश्रूषणाच्छुश्रूर्माता (so ed. Bomb. und ÇKDr.) MBh. 12, 9543 (°णाच्छुश्रू° ed. Calc.).

शुश्रूषक (vom desid. von 1. श्रु) adj. *gehorchend, Jmd dienend, gehorsam*: शुश्रूषकश्च पञ्चप्रकारः। शिष्यो ऽन्तेवासी भृतको ऽधिकर्मकृद्दास इति Mit. 267, 1. स्वस्य कुलस्य MBh. 13, 2566. पित्रोः Spr. (II) 1828. मम Verz. d. Oxf. H. 33, *a*, 20. गुरु° MBh. 13, 3865. पितृ° Vet. in LA. (III) 35, 2.

शुश्रूषण (wie oben) n. 1) *das Verlangen zu hören* Bhâg. P. 10, 78, 38. — 2) *Gehorsam, das zu Diensten Sein, der Jmd geweihte Dienst* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 12, 9518. 13, 525. R. 1, 34, 40. Bhâg. P. 5, 5, 20. 6, 18, 55. योगिनाम् (obj.) 1, 5, 23. परं शुश्रूषणं मह्यं स्यात् 3, 13, 12. शूद्रः शुश्रूषणं कुर्यात्त्रिषु वर्णेषु नित्यशः MBh. 4, 1559. तव शुश्रूषणं मूर्ध्ना करिष्यामि R. 2, 52, 49 (54, 15 Gorr.). गुरु° MBh. 1, 741. Pańkar. 4, 2, 19 (pl.). पति° R. 1, 1, 88. Mârk. P. 16, 62. अस्मद्गुरु° MBh. 1, 1074. पाद° 6365. अग्नि° *treue Pflege des Feuers* 3, 13155. R. 1, 17, 26 (15 Gorr.).

शुश्रूषा f. 1) = शुश्रूषण 1) H. an. 3, 743. Med. sh. 45. Kâm. Nîtis. 4, 22 = H. 310. — 2) = शुश्रूषण 2) AK. 2, 7, 34. Trik. 3, 3, 449. H. 497. H. an. Med. Halâj. 1, 129. M. 2, 112. 10, 23. MBh. 13, 310. एतेषामेव वर्णानाम् (obj.) M. 1, 91. 2, 229. 241. 7, 38. 9, 334. MBh. 1, 1069. 13, 1423. शुश्रूषां कर्तुं द्विजानाम् M. 10, 99. Spr. 3004. शु° पित्रोर्न संपादिता 2790. तव °परः *ganz zu deinen Diensten* Kathâs. 1, 34. 27, 104. Bhâg. P. 3, 13, 7. Pańkat. 214, 19. द्विजातिषु MBh. 13, 6446. तेष्वेव नित्यं शुश्रूषां कुर्यात् M. 2, 235. गुरु° Çâṅkh. Gṛhj. 2, 6. 12. Pâr. Gṛhj. 2, 4. M. 2, 233. MBh. 3, 1808. द्विज° Jâǵñ. 1, 120. स्वभर्तृ° Çuk. in LA. (III) 34, 13. अग्नि° M. 2, 248. Kâm. Nîtis. 2, 22. Mârk. P. 28, 12. स्व° Spr. (II) 787. — 3) = कथन Med. — Vgl. चरण°, पाद°, शरीर°.

शुश्रूषितर् (wie oben) nom. ag. = शुश्रूषक. ब्राह्मणानाम् MBh. 13, 3964. गुरु° 3580.

शुश्रूषितव्य (wie oben) adj. *dem man gehorchen muss, zu dessen Diensten man sein muss* R. Gorr. 2, 21, 9.

शुश्रूषिन् (wie oben) adj. = शुश्रूषक. गुरु° MBh. 7, 2752. 2759.

शुश्रूषु (wie oben) adj. 1) *zu hören verlangend, lernbegierig* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 161. Hariv. 885. Spr. (II) 4467. Bhâg. P. 1, 1, 2. 2, 16. 3, 21, 4. 10, 24, 4. अ° Bhag. 18, 67. Hariv. 14403. — 2) *gehorsam, folgsam, zu Jmdes Diensten bereit* TBr. 2, 3, 11, 4. M. 2, 109. Spr. (II) 5095. MBh. 1, 740. 2306. 8, 1590. 13, 2022. 6447. R. Gorr. 2, 34, 19. Mârk. P. 28, 17. भ्रातॄणाम् MBh. 5, 3164. 3166. गुर्वप्रत्यतिथिवृद्धानाम् Bhâg. P. 6, 1, 57. जननीम् R. 2, 21, 24. उत्कृष्ट° M. 9, 335. त्रिवर्ण° MBh. 1, 3839. Mârk. P. 22, 30.

शुश्रूषेण्य (wie oben) adj. *was man gern hören —, worauf man hören soll* TS. 3, 3, 2, 2. Çâṅkh. Çr. 1, 4, 5.

शुश्रूष्य (wie oben) adj. = शुश्रूषितव्य R. Gorr. 1, 79, 15. 2, 21, 7. 10. 25, 12. Kathâs. 72, 95. Kull. zu M. 2, 241.

1. शुष्, शुष्यति Dhâtup. 26, 74 (शोषणे). अशुषत् P. 3, 1, 55. शुशोष; शोक्ष्यति Kâr. 6 aus Siddh. K. zu P. 7, 2, 10. aus metrischen Rücksichten auch med. *trocknen, eintrocknen, ausdorren, hinwelken* AV. 6, 139, 2. 9, 4. Çat. Br. 2, 6, 2, 14. 3, 7, 1, 8. 8, 1, 4, 3. 7, 2, 14. 14, 4, 2, 21. शुष्यति प्राण ऋते ऽन्नात् 8, 12, 1. Kâṭh. 30, 1. Gewächse 36, 6. तोयनिधिः MBh. 3, 591. 12139. R. 3, 72, 26. Spr. (II) 2214. 2301. वल्कलानि R. 3, 77, 26. कुसुमानि 24. MBh. 4, 1705. Spr. 3190. 3936. Varâh. Bṛh. S. 54, 95. Kathâs. 117, 55. Râǵa-Tar. 3, 163. 326. Bhâg. P. 1, 15, 2. 7, 2, 9. वृत्तः, आत्मा 8, 19, 40. कण्ठः R. 2, 69, 49. मुखम् vor Durst Hariv. 5412. Spr. (II) 2596.

किं ते मुखं शुष्यति दीनवर्णम् MBh. 3,15677. R. Gorr. 2,36,10. 5,33,40. तीयन्ते धातवः सर्वे ततः शुष्यति मानवः Suçr. 2,445,13. MBh. 2,1685. पुत्रशोकेन शुष्यती Hariv. 4396. सुधा Spr. (II) 437. 4460. Mârk. P. 61, 73. Râgâ-Tar. 2,84. इन्दुमिन्दुमणिः किं च शुष्यन्तमनुशुष्यति Spr. (II) 1276. सह वृत्तेण — सो ऽप्यशुष्यत MBh. 13,270. कृष्णमृगान् — शुष्यमाणान् R. 2,96,34 (105,33 Gorr.). 3,61,18. — Vgl. ऊर्ध्वशोषम्.

— caus. शोषयति 1) austrocknen (trans.), ausdörren: अग्निरान्नम् AV. 3,25,3. हृदयम् 6,139,1. गोमयम् Kauç. 19. समुद्रान् Çat. Br. 9,5,2,12 (med.). MBh. 3,189. Hariv. 9731. R. Gorr. 2,121,7. 3,62,12. 5,26,37. Râgâ-Tar. 4,599. Pańkat. 78,19. Vop. 23,23. शोषितसरसि निदाघे Spr. (II) 2721. MBh. 3,12140. उर्वीं विवस्वान् Suçr. 1,19,17. Spr. (II) 4337. व्रीहीनातपः P. 1,3,88, Schol. Vop. 22,2 (med.). Varâh. Bṛh. S. 55,23. 76,7 (सुशोषित). आर्द्रालक्तकं चरणम् Mâlav. 48. देहम्, शरीरम्, कलेवरम्, गात्राणि, आत्मानम् M. 6,24. MBh. 1,603. 13,7176. 14,2376 (med.). Spr. (II) 3699. Bhag. 2,23. R. 1,64,19. मुनयः — नानाधर्मेण शोषिताः Hariv. 12198. Râgâ-Tar. 6,145. — 2) so v. a. hart zusetzen, zu Grunde richten, vernichten: पाण्डवान्बहु शोषयत् (परिशोषयन् ed. Bomb.) MBh. 6,1902. 7,2000. गृहे यत्नाच्च शोषय Mârk. P. 50,85. मनःसिन्नतापम् Gît. 12,5.

— अनु 1) allmählich eintrocknen, — verdorren, — versiegen, — hinschwinden: अनुशुष्यन्तो म्रियते Çat. Br. 14,4,2,32. अरण्ये द्वादशरात्रमनुशुष्येत् sich eintrocknen lassen so v. a. sich kasteien Kauç. 126. 41. इन्द्रियाणि Bhâg. P. 10,10,16. नद्यः, देहद्रविणसंपदः 20,10. — 2) nach einem Andern (acc.) hinschwinden: इन्दुमिन्दुमणिः किं च शुष्यन्तमनुशुष्यति Spr. (II) 1276.

— अव trocken werden: यस्य वै स्नातमात्रस्य हृदयं चावशुष्यति (st. dessen हृत्पादमवशुष्यते Mârk. P. 43,13) Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,b,5. — caus. v. l. zu उप Âpast. 2,10,16.

— उद् eintrocknen: आपः Khând. Up. 4,3,2. — caus. austrocknen (trans.), ausdörren: समुद्रम् MBh. 7,1417. तडागतलम् Spr. (II) 2009. (शोकः) उच्छोषयति वै प्राणान्वारिस्तोकमिवातपः R. 2,64,65. शरीरम् MBh. 5,7473. — Vgl. उच्छोषण fg.

— समुद् eintrocknen: समुच्छोष्यति सागरः Bhatt. 16,17.

— उप dass. TS. 3,1,10,3. Suçr. 1,97,19. Karaka 2,6. — caus. eintrocknen (trans.), ausdörren Suçr. 1,263,8. उपशोषितो रसधातुः 53,4.5. सूर्यप्रतापोपशोषितदेहः 20,17. लोकमादित्येनोपशोषितम् MBh. 3,12874. तपसा शरीरम् 1,4624. 12,248. Hariv. 1238. Kathâs. 40,102. निम्नैः Âpast. 2,10,16. — Vgl. उपशोषण.

— परि eintrocknen, verdorren, zusammenschrumpfen: महाह्रदः Bhatt. 10,41. समूलो वा एष परिशुष्यति यो ऽनृतमभिवदति Praçnop. 6,1. यदेवं परिशुष्यसि MBh. 5,6046. (मुखम्) पर्यशुष्यत बाष्पेण जलोद्धृतमिवाम्बुजम् R. 2,30,25. Bhag. 1,29. मुखेन परिशुष्यता R. 2,18,1. 36,44. 58,32. 104, 3. 3,7,25. 64,17. 67,2. 70,3. 4,29,7. 7,46,1. Bhâg. P. 4,8,64. परिशुष्यत्स्वलहाक Jâćń. 2,14. परिशुष्यमाणहृदयवदन Bhâg. P. 5,26,36. ऊर्ध्वशोषं परिशुष्यमाणाः (v. l. परिशोष्यमाणाः) Bhatt. 11,40. Vgl. परिशोष. — caus. trocken machen, auftrocknen, ausdörren: वारि परिशोष्यते Kâm. Nîtis. 11,49. श्लेष्माणम् Karaka 3,1. 2,6. वक्त्रम् Suçr. 1,155,7. स्वदेहम् Spr. (II) 4320. Pańkat. 182,11. Pańkar. 3,8,13. परिशोषितङ्कुष्पूतनाप्राण Verz. d. Oxf. H. 68,b,32. Vgl. परिशोषण fg.

— प्र versiegen: मत्तमातङ्गप्रशुष्यद्दानशीकर Kâm. Nîtis. 16,28. — Vgl. प्रशोष fg.

— प्रति vertrocknen: प्रति शुष्यतु यशो अस्य RV. 7,104,11.

— वि eintrocknen, vertrocknen, hinschwinden: अर्णवाः, मांसशोणित: MBh. 5,2134. विशुष्यत्तालु Bhâg. P. 1,18,27. हृदयेन विशुष्यता R. 7, 46,19. विशुष्यतो भूपतेः Râgâ-Tar. 2,74. मुखं चैव व्यशुष्यत R. 3,29,15. विशुष्यमाणशरीर Suçr. 1,124,13. °हृदय 14. Vgl. विशोष. — caus. trocken machen, ausdörren: पयः MBh. 1,1336. 3,10767. महार्णवम् 8, 656. Hariv. 3839. विशोषितां भानुमता पतङ्गैर्मन्दाकिनीपुष्करबीजमालाम् Kumâras. 3,65. Suçr. 2,356,2. Vgl. विशोषण fg.

— सम् trocken werden, eintrocknen: धारास्तेजसा जातवेदसः। स एव समशुष्यन्त MBh. 1,8230. Vgl. संशोष. — caus. trocken machen, ausdörren MBh. 12,10057. Hariv. 11330. 11347 (संशोषयिता). R. Gorr. 2,68,1. Ragh. 6,36. Kathâs. 60,195. Vgl. संशोषण.

2. शुष् (= 1. शुष्) adj. eintrocknend, verdorrend: फलपाक° P. 4,3, 166, Vârtt. 1. mit caus. Bed. in पर्ण°.

3. शुष् (Nebenform von श्वस्), शुषति zischen, pfeifen (von der Schlange): शुषन्तं वि वृश्चदहिमा वृत्रम् RV. 1,61,10.

— आ 1) partic. praes. med. pfeifend, gellend: योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज्या इयं समने पारयन्ती, वाचं वदद्दाशुषाणा: RV. 5,36,4. — 2) adspirare, sich zu nähern suchen, erstreben, zu vollbringen suchen: (इन्द्रम्) आ शुषे (= अश्नवे Sâj.) राधसे महे RV. 8,82,16. partic. praes. med.: अश्याम तत्साप्तमाशुषाणाः 2,19, 7. एता अग्न आशुषाणास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् 7,93,8. 1,147,1. हस्तम् 4,1,13. 2,14.16. आशुषाणासो मिथो अर्णसाता 24,4. Die Comm. leiten die Form von अश् ab, auch Padap. schreibt ohne Trennung. Dass jenes unmöglich ist, zeigen Stellen wie 2,19,7. 7,93,8.

शुष m. कविः शुषस्य मातरा रिहाणे AV. 5,1,4. vermuthlich verdorbener Text. Nach Aǵajapâla im ÇKDr. = शोषण und गर्त; vgl. शुषि.

शुषि f. 1) = शोष H. an. 2,573. Med. sh. 28. — 2) Höhle, Grube AK. 1,2,1,2. H. 1363. H. an. Med.; vgl. सुषिर. — Vgl. केलि°.

शुषिल (von 1. शुष्) m. Wind Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,57. Was bedeutet aber शुषिलयुगलवर्णा (मनु) Pańkar. 3,10,11?

शुष्क (von 1. शुष्) und in der klass. Sprache शुष्कं Uṇâdis. 3,41. 1) adj. (als partic. angesehen; f. आ) P. 8,2,51. Vop. 26,99. a) ausgetrocknet, trocken, dürr RV. 1,68,3. आर्द्रा शुष्कं मधुमद्दुदोहिथ 2,13,6. असन 4,4,4. वन 6,18,10. दृति 7,103,2. 10,92,1. AV. 19,49,10. Çat. Br. 1,3,2,4. 6,2,23. 41. सिकताः 7,3,1,27. स्थाणु 9,5,2,13. Khând. Up. 5,2,3. Âçv. Gṛhy. 2,8,5. — नदी MBh. 1,2839. Spr. (II) 5085. Pańkat. 51,5. °तोयेव निम्नगा MBh. 7,27. 3,2668. R. 5,21,15. Baum, Stamm, Holz, Pflanze, Frucht, Blatt Kaush. Up. 2,14. R. 2,47,8. 55,14. 69,12. Ṛt. 1,25. Spr. 3006. fgg. (II) 3849. 4374. Suçr. 1,29,6. 248,5. 6. 219, 5. 6. 2,325,19. Varâh. Bṛh. S. 46,28. 51,3. 59,3. 79,3. °विरोहण 46, 88. लिङ्गः संसारवातेन चेष्टते शुष्कपर्णवत् Ashtâv. 18,21. Bhâg. P. 3, 17,7. 4,23,5. 5,8,30. AK. 2,4,1,15. Halâj. 1,151. 2,34. ऊर्ध्व° Baum MBh. 4,813. Varâh. Bṛh. S. 43,13. 85,2. गोमय AK. 2,9, 51. Trik. 2,9,24. Hâr. 170. अन्न MBh. 11,166. Varâh. Bṛh. S. 89,1. मांस AK. 2,6,2,14. M. 11,155. R. 2,84,17. Suçr. 1,207,10. 13. Spr.

3005. Kathâs. 8,23. अशनि MBh. 7,2709. Hariv. 4263. R. 1,56,9 (57, 10 Gorr.). eine trockene Waffe Hariv. 5865. Bhâg. P. 8,11,37. fg. 40. नासिका Suçr. 1,115,5. योनि Çâṅkh. Saṁh. 1,7,102. °कण्ठोष्ठताल्वक Pańkat. 1,4,28. असुरस्य तनुः R. 4,9,92. ग्रीवा Varâh. Bṛh. S. 68,31. 60. अङ्गे 70,17 (vgl. °अङ्गा Kâç. zu P. 8,2,1). हस्त 22. °नितम्बस्थली Dhûrtas. 80,15. °मुख so v. a. mit einem eingefallenen Gesicht R. 3, 65,18. Spr. (II) 3054. दीर्घशुष्कनखौ बाहू so v. a. spröde R. 3,74,22. अस्थि an dem kein Fleisch mehr hängt Varâh. Bṛh. S. 89,1. °रुदित n. ein Weinen ohne Thränen Sâh. D. 140. Çiç. 10,69. °संभ्रम Varâh. Bṛh. S. 89,1. — आतप° = आतपे शुष्कः P. 2,1,41. अ° Çâṅkh. Çr. 1, 6,9. Gobh. 4,7,5. M. 11,64. — b) trocken so v. a. ohne die gewöhnliche Begleitung: गान einfacher Gesang (ohne Tanz) Sâh. D. 505. — c) trocken so v. a. leer, eitel, unbegründet; zwecklos, unnütz: °वैर M. 4, 139. MBh. 12,5302. Spr. (II) 4236. °वैरिन् Bhâg. P. 12,3,25. °विग्रह 11,17,19. °वादविवाद 18,30. °कलह Pańkat. 171,25. °तर्क Ind. St. 5,159. न शुष्कां गिरमीरयेत् M. 11,35. MBh. 12,6058. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 4,713. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,a,1. wohl getrocknete Frucht. — Vgl. उच्छुष्क, परि°, वि° (auch Bhaṭṭ. 3,14), सं°.

शुष्कक (von शुष्क) adj. (f. शुष्किका Kâr. in Kâç. zu P. 8,2,1) ausgedörrt: लघुः संप्रति निर्मांसस्तृणभूतश्च शुष्ककः R. 4,9,95.

शुष्ककण्ठ n. (nach dem Comm.) ein best. Halsstück des Opferthiers VS. 25,2.

शुष्कक्षेत्र s. शुष्कलेत्र.

शुष्कता (von शुष्क) f. das Trockensein, Verdorrtsein: शुष्कतां याति (अङ्कुरः) vertrocknet, verdorrt Pańkar. 2,2,5.

शुष्कत्व (wie oben) n. dass.: व्यञ्जनस्याशुशुष्कत्वं schnelles Eintrocknen Kâm. Nîtis. 7,18.

शुष्कदृति m. ein trockener (leerer) Schlauch TS. 4,8,19,1. TBr. 1,8,2,4.

शुष्कपाक m. trockene Augenentzündung Suçr. 2,323,2. 9. vollständig शुष्काक्षिपाक 305,5. 314,18. Vâgbh. 6,15,17. Wise 293.

शुष्कपेषम् in Verbindung mit पिष् trocken d. i. ohne Zusatz von Flüssigkeit zermalmen P. 3,4,35. Bhaṭṭ. 6,37.

शुष्कभृङ्गार m. N. pr. eines Mannes Kaush. Up. 2,6.

शुष्कभृङ्गारीय n. die Lehre des Çushkabhṛṅgâra Çâṅkh. Çr. 17,7,13.

शुष्करेवती f. N. pr. einer den Kindern gefährlichen Unholdin Verz. d. Oxf. H. 307,b,25. Matsja-P. 154 im ÇKDr.

शुष्कल nach Mahîdh. zu VS. 30,16 m. ein best. Fisch, nach Comm. zu TBr. 3,4,1,12 n. so v. a. Angelhaken, nach Ugâdik. im ÇKDr. m. f. n. = आमिष, nach Bhar. zu AK. 3,1,19 adj. = शौष्कल d. i. आमिषाशिन् und f. ई = gedörrtes Fleisch und Fleisch überh. ÇKDr. — Vgl. शौष्कल und शुष्कलेत्र.

शुष्कलेत्र m. N. pr. eines Berges an der Vitastâ: शुष्कलेत्रे (so lesen wir st. शुष्काले ऽत्र) वितस्ताद्रौ Râga-Tar. 1,102. शुष्कलेत्रादिदेशेषु (so ed. Calc., शुष्कक्षेत्रादि° Tr.) 170.

शुष्कवत् adj. = शुष्क P. 8,2,51. ausgetrocknet, dürr: ह्रद Mârk. P. 19,16. काष्ठानि Verz. d. Oxf. H. 260,a, N. 3.

शुष्कवृक्ष m. Grislea tomentosa Roxb. Râgan. im ÇKDr.

शुष्कव्रण m. Narbe Trik. 2,6,14.

शुष्कसंभव n. Costus speciosus oder arabicus Ausn. 99.

शुष्काग्र (शुष्क + अग्र) adj. (f. आ) eine trockene Spitze habend TS. 6, 3,3,4. TBr. 3,2,1,2. Kâth. 26,3. अ° Kâtj. Çr. 4,2,4. 6,1,8.

शुष्काङ्ग (शुष्क + अङ्ग) 1) m. Grislea tomentosa Roxb. ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — 2) f. ई Lacerta Godica (गोधिका) Çabdar. im ÇKDr.

शुष्काप (शुष्क + अप्) 1) dessen Wasser eingetrocknet ist: सागर R. 2,72,26. — 2) m. oder n. ein eingetrockneter Teich, Schlamm oder dgl. Çat. Br. 6,1,1,13.

शुष्कार्द्र (शुष्क + आर्द्र) 1) adj. (f. आ) trocken und feucht: अशनी R. 1,56,9. — 2) n. trockener Ingwer Çabdar. im ÇKDr.

शुष्कार्शस् (शुष्क + अ°) n. ein best. Tumor des Augenliedes Wise 207. Suçr. 2,308,16.

शुष्कास्य (शुष्क + आ°) adj. dessen Mund trocken ist AV. 6,139,2. — Vgl. शौष्कास्य.

शुष्टि s. श्रुष्टि.

शुष्ण (von 3. शुष्) Uṇâdis. 3,12 (oxyt.). 1) m. a) (Zischer, Pfeifer) N. pr. eines von Indra erschlagenen Dämons Nir. 3,11. ṚV. 1,11,7. त्वि शुष्णियमिनिन्द्रकुष्णमिन्द्रः 33,12. 51,11. 63,3. 101,2. 103,8. 121,9. 10. वह शुष्णाय वधं कुत्स वातस्याश्वैः 175,4. कुत्साय शुष्णमशुषं नि बर्हीः 4, 16,12. 30,13. 2,14,5. 19,6. 3,31,8. 5,29,9. 31,7. 32,4. 6,20,4. 26,3. 31,3. 7,19,2. त्वं पुरं चरिष्ण्वं वधैः शुष्णस्य सं पिणक् 8,1,28. 6,14. शुष्णस्याण्डानि भेदति 40,10. 10,22,7. 11. 14. 49,3. 61,13. 99,9. 111,5. Vâlakh. 3,8. AV. 20,34,17. वृत्रस्य गात्रादन्यो यः प्रादुर्भूतो महासुरः। वृत्रं पूर्वं निहत्येन्द्रो द्वितीयं शुष्णसंज्ञकम्। पुनर्जघानेन्द्रः Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 5,32,3. Çat. Br. 3,1,3,11. Kâth. 37,14. — b) = सूर्य und वह्नि Uǵǵval. — 2) n. angeblich so v. a. बल Naigh. 2,9. — Vgl. शुष°.

शुष्णहत्य n. siegreicher Kampf gegen Çushṇa ṚV. 1,51,6.

शुष्म (von 3. शुष्, श्वस्) Uṇâdis. 1,143. 1) adj. (f. आ) a) zischend, sprühend: ऊर्मि ṚV. 6,61,2; vgl. Nir. 2,24. — b) duftig: मद ṚV. 9,79,5. Pflanze AV. 5,5,7. — c) muthig ṚV. 1,52,4. — Verdorben ist die Stelle AV. 5,1,9. — 2) m. a) das Zischen, Pfeifen, Sprühen u. s. w. (von Feuer, Wasser, Wind u. s. w.): आ सानु शुष्मैर्नदयन्पृथिव्याः Agni ṚV. 7,7,2. 3,6. 2,17,1. 10,142,6. उदस्य शुष्माद्भानुर्नार्त 7,34,7. प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः 4,10,4. 6,3,8. der Marut 7,56,8. अर्चन्ति शुष्मम् 1,165,1. 8,7,5. अनसं शुष्मनुदीयर्ति die Sindhu 10,75,3. वातस्य 6,27,4. AV. 1,12,3. der Hauch des Mitra-Varuṇa ṚV. 7,61,4. des Indra 1,63,1. यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेताम् 2,12,1. 13. 4,17,12. 21,7. 22,2. AV. 6,38,3. — b) Hauch, Duft (einer Pflanze, eines gährenden Trankes): उच्छुष्मा ओषधीनामीरते ṚV. 10,97,8. AV. 4,4,4. des Soma ṚV. 1,165,4. 9,53,1. उत्ते शुष्मास ईरते सिन्धोरूर्मेरिव स्वनः Gischt 50, 1. VS. 19,33. — c) Muth, Trieb, Ungestüm: यस्य भरे भरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ṚV. 1,100,2. 6,60,3. ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन् 3,32,3. 37,10. 8,6,41. 7,27,2. 33,4. तमिन्द्रं धृष्णुया शुष्ममिन्द्रः 4,24,7. 50,7. 5,32,9. 6,19,3. 9. 7,24,4. TBr. 1,2,1,21. TS. 3,2,5,2. ṚV. 8,15,7. 85,6. नि शत्रोः वृष्ण्यं नि शुष्मं नि वयेस्तिर 9,19,7. 30,3. 52,4. 76,2. येषां शुष्मः पृतनासु साह्वान् 6,68,3. 72,5. वृषा शुष्मेण वाजिनी geschlechtlicher Trieb

AV. 4,4,2. — 3,9,3. 6,68,1. यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तः 73,2. 18,2,36. 5, 20,2. VS. 20,44. *Geist, lebendige Kraft:* रस, शुष्म, जीव TBr. 1,3,10, 8. 6,2,4. *Manneskraft* so v. a. *Samen* kann verstanden werden AV. 9, 1,10. 20; vielleicht ist वृषाशुष्मं zu lesen. — n. = बल Naigh. 2,9. Nir. 2,24. AK. 2,8,2,70. H. 796. = श्रोजस् H. an. = तेजस् Med. m. 34. = सूर्य H. an Med. (hier masc.). = अग्नि und समीर (als n.!) Ujjval. m. *Feuer* Trik. 1,1,66. *Wind; Vogel* Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. = अर्चिस् Çubhâṅka bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. शुष्मस्य fehlerhaft für शुष्कस्य P. 3,1,85, Schol. — Vgl. अनन्त°, अहि°, उक्थ°, तुवि°, नि°, वीर°, वृष°.

शुष्मदा adj. *Muth u. s. w. gebend* AV. 19,40,2.

शुष्मन् (von 3. शुष्, श्वस्) m. 1) *Feuer* AK. 1,1,1,49. H. 1099. Hâr. 162. धूमस्तोमं तमः शङ्के कोकीविरहशुष्मणाम् Kuvalaj. 39,b. — 2) n. *Kraft, Muth, Energie* H. 796. Halâj. 4,38. जन्तूनां क्रूरदृष्यातशुष्मणाम् Kâçikh. 81,12 (nach Aufrecht). — Vgl. बर्हिः°.

शुष्मय. सबाधस्ते मदं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन् TS. 2,2, 12,4. so die Ausg. und unsere Hdschr., offenbar Fehler für शुष्म्यं adj. = बलप्रापक Comm.

शुष्मवत् (von शुष्म) adj. *feurig (in geschlechtlicher Beziehung)* AV. 4,4,8.

शुष्मिण m. N. pr. eines Fürsten der Çibi Ait. Br. 8,23.

शुष्मिन् (von शुष्म) 1) adj. *a) brausend, sprühend:* die Marut ṚV. 1, 37,4. Agni AV. 6,20,1. — *b) duftig, geistig, stark:* Soma ṚV. 1,30, 3. 175,5. 3,37,8. 9,3,3. 18,7. 30,1. 41,3. सुरा VS. 19,7. अन्न 11,83.— *c) muthig, feurig, kräftig:* Agni ṚV. 1,127,9. शवस् 145,1. 7,40,3. रयि 2,11,13. 3,16,3. वीर 7,56,24. वृषभ 10,43,3. वध 1,133,6. राजन् TS. 1,7,13,8. Indra ṚV. 1,173,12. 4,32,1. 47,3. 7,23,5. TBr. 2,7,13,2. Krieger MBh. 3,1494. 5,4702. 7,286. 5044. 5248. 5898. 6353. 8,3213. Mârk. P. 49,5. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,28. Bhâg. P. 1,10,29. Affen R. 5,15,2. brünstige Elephanten und Stiere MBh. 1,5885. 8,693. Bhâg. P. 3,18,19. 8,12,32. 10,46,9. भृङ्ग (= मत्त Comm.) 21,2. — 2) m. pl. Bez. der Kshatrija in Kuçadvîpa Muir, ST. 1,192.

1. शू, शूशुवत्, शूशुवुस्, शूशवाम, शूशुवाम, शूशुवांस्, शूशुवे, शूशुवान: *überlegen —, siegreich sein:* स्वेन शवसा शूशुवन्नरः ṚV. 7,74,6. 2,25, 1. स शूशुवद्विश्वा वन्वन्नमित्रियो 8,31,3. धृष्णुना शवसा शूशुवांसः 1,167, 9. 7,93,2. 4,46,13. 6,19,2. मद 7. शुष्म 8. 10,47,4. रयि 1,64,15. स वीरो अप्रतिष्कुत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः 7,32,6. नृभिर्वृत्रं हन्याम शूशुयाम च 8,21,12. येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा 1,166,14. स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनः *der Fürst ist siegreich als Heerführer, er und sein Volk* 1,54,7. partic.: हत्वी वृत्रमिन्द्रः शूशुवानः 7,20,2. उत वातो अतरच्छूशुवानः 4,27,2. वर्षहत्सो वृषभं शूशुवानः 10,28,9. 114,6. infin.: तेभिर्नः पातं सह्यस एभिर्नः पातं शूषणि 93,1. — Vgl. शवस्, शवसान, शविष्ठ, शवीर, शूर.

2. शू *schwellen,* = श्वा, श्वि.

शूक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. n. *Granne des Getraides* AK. 2,9,23. = शुङ्ग Trik. 3,3,45. Med. k. 37. = किंशारु H. an. 2,20. Sarvadarçanas. 21,21 (n.). दीर्घ° Schol. zu Kâtj. Çr. 68,10. 76,6. शालि° R. 3,22,18. निः° *grannenlos* Bhâvapr. 5. — 2) *eine best. Getraideart* Suçr. 1,195,7. Bhâvapr. 5. Mad. 10,4; vgl. दीर्घशूकक. — 3) *Stachel eines Insects* Suçr. 2,258,6. 290,18 (n.). शूकोपहत Karaka 2,5. Saṁskṛtapâṭhop. 38,1 v. u. = शृङ्ग (wohl kein Fehler für शुङ्ग, da diese Bed. schon durch किंशारु gegeben ist) H. an. — 4) n. *ein best. im Wasser lebendes giftiges Insect* Bhâvapr. 7. auch जलशूक genannt, das dem penis als Stimulans applicirt wird; auch wohl *andere ähnliche Aphrodisiaca* Suçr. 1,298,14. fg. 299,5. 17. 2,258,5. व्याधयः शूकजाः Verz. d. Oxf. H. 314, a,20. — 5) *Mitleid,* m. Trik. H. 369. H. an. m. n. Med. n. Halâj. 4, 39. — 6) m. = शोक und अभिषव H. an. — 7) f. आ *a) Sonnenstrahl* H. an. (शुका gedr.). — *b) Mucuna pruritus Hook.* Çabdaċ. im ÇKDr. — Vgl. आनु°, कर°, जल°, तीक्ष्ण°, तोय°, धान्य°, धूम°, यव°, राज°, विष°, शालि°, शीत°, सित°.

शूकक m. 1) = प्रवट H. an. 3,105. = प्रावट Med. k. 164. — 2) = रस (d. i. रसभेद, दया) H. an. Med.

शूककीट m. = वृश्चिक AK. 2,5,14. 3,4,2,7. °क m. dass. H. an. 3, 100. Çabdar. im ÇKDr.

शूकजरु m. Hâr. 94 fehlerhaft für शुकतरु.

शूकतृण n. *ein best. stacheliges Gras* Râǵan. im ÇKDr. Gobh. 1,5,20.

शूकदोष m. *schädliche Einwirkung des* Çûka (s. शूक 4), Bez. *verschiedener Krankheiten des penis* Wise 380. Suçr. 1,298,4. Bhâvapr. 7. Verz. d. B. H. No. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,a,18. fg. 316,b,7.

शूकधान्य n. *Grannenfrucht* (eine der fünf Arten von Getraide; die vier andern sind शालिधान्य, व्रीहि°, शमी°, क्षुद्र°), *Gerste u. s. w.* AK. 2,9,24. H. 1187. Bhâvapr. 5. Mad. 10,3. Karaka 1,25.

शूकपत्त्र m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,19.

शूकपिण्ड und °पिण्डी f. = शूकशिम्बि Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr.

शूकरोग m. = शूकदोष Suçr. 2,113,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

शूकल m. *ein hartnäckiges Pferd* H. 1235. — Vgl. शूलक.

शूकवत् (von शूक) 1) adj. *mit Grannen u. s. w. versehen.* — 2) f. °वती *Mucuna pruritus Hook.* Çabdaċ. im ÇKDr.

शूकवृन्त m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,290,12.

शूकशिम्बा = शूकशिम्बि Çabdaċ. im ÇKDr.

शूकशिम्बि und °शिम्बी f. *Mucuna pruritus Hook.* AK. 2,4,2,5. Trik. 3,3,101. H. an. 3,152. Med. bh. 12. °शिम्बिका H. an. 2,119.

शूकाख्य (शूक + आ°) m. = शूकतृण Râǵan. im ÇKDr. unter शूकतृण.

शूकापूर् m. *eine Art Edelstein* Hâr. 216. शूकापुट Wilson nach ders. Aut.

शूकामय (शूक + आ°) m. = शूकदोष, शूकरोग Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

शूकार m. *das Scheuchen (durch den Ruf* शू) VS. Prât. 5,37. VS. 22,8.

शूकुल m. 1) *Fisch.* — 2) *ein best. Fisch.* — 3) *ein best. wohlriechendes Gras (Cyperus)* Wilson nach Çabdârthak.

शूकृत 1) adj. *gescheucht (durch den Ruf* शू) VS. Prât. 5,37. VS. 22, 8. — 2) n. *das Scheuchen, Hetzen* ṚV. 1,162,17.

शूघन VP. Prât. 5,37. adj. = क्षिप्र Naigh. 2,15. सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः ṚV. 4,58,7. etwa Bez. einer *Wasserschnelle.*

शूतिपर्णा m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* Çabdar. im ÇKDr.

शूत्कार m. (der Laut शूत्) das Pfeifen, Zischen u. s. w.: शरशूत्कारैः Râǵâ-Tar. 8,407. शैलानां शोकनिश्वासशूत्कार इव शूयते 7,352. ससूत्कारमहत् Kathâs. 101,140.

शूद्र Uṇâdis. 2,19. 1) m. a) ein Mann der vierten, dienenden Kaste AK. 2,10,1. Trik. 2,10,1. H. 894. Halâj. 2,237. fg. 434. Ind. St. 10,4. fgg. Muir, ST. पद्भ्यां शूद्रो अजायत RV. 10,90,12. M. 1,31. R. 3,20,31. VP. 44. यश्च शूद्र उतार्यः AV. 4,20,4. 19,32,8. 62,1. शूद्रार्यौ VS. 14,30. शूद्रार्यम् gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. ब्राह्मण, राजन्, वैश्य, शूद्र VS. 18,48. 26,2. 20,17. 30,5. Ait. Br. 7,19. शूद्रकल्पः । अन्यस्य प्रेष्यः कामोत्थाप्यो यथाकामवध्यः 29. TS. 2,5,10,1. 3,2,6,2. 5,7,6,4. 7,1,1,6. अनुष्टुभः (वर्णाः) शूद्रः TBr. 1,2,6,7. 3,2,3,9. 3,11,2. Çat. Br. 1,1,4,12. 3,1,1,10. 5,5,4,9. Kâṭh. 34,5. Kâty. Çr. 1,1,5. 6,7,4. 22,1,10. Lâṭy. 3,3,16. der Esel wird angeredet शूद्रो ऽसि शूद्रजन्मा Pâr. Gṛhj. 3,15. — (कारयेत्) दास्यं शूद्रं द्विजन्मनाम् M. 8,410. 413. fg. (विप्राणाम्) शुश्रूषैव तु शूद्रस्य धर्मो नैःश्रेयसः परः 9,334. 1,91. MBh. 13,310. Spr. (II) 2457. तपः शूद्रस्य सेवनम् 4500. शूद्राणामेव सम्मतः (स्त्रीस्त्रीणाम्) (I) 5014. (II) 2456. 4388. 4390. स शूद्रवद्बहिष्कार्यः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः M. 2,103. शूद्रमारोग्यमेव (पृच्छेत्) 127. (नामधेयं स्यात्) शूद्रस्य तु जुगुप्सितम् 31. प्रेष्यसंयुतम् 32. नहि तस्यास्ति किंचित्स्वं भर्तृहार्यधनो हि सः (शूद्रः) 8,417. शक्तेनापि हि शूद्रेण न कार्यो धनसंचयः । शूद्रो हि धनमासाद्य ब्राह्मणानेव बाधते ॥ 10,129. शूद्राणां तु (पितरः) सुकालिनः 3,197. शूद्राणां गणानायकः (दैवतम्) Wilson, Sel. Works 1,2. शूद्रमपि कुलगुणसंपन्नं मन्त्रवर्जमनुपनीतमध्यापयेदित्येके Suçr. 1,7,4. Bhag. 9,32. MBh. 1,6158. R. 1,1,96. 6,16. Varâh. Bṛh. S. 5,29. 32. 56. 9,13. 12,18. °अन्न M. 4,99. राष्ट्र °भूयिष्ठम् 8,22. °योनि MBh. 1,4215. °कन्या M. 10,8.9. Wilson, Sel. Works 1,258. °शिष्य M. 3,156. °राज्य 4,61. °वृत्ति 10,98. शूद्रान्न 4,218. Weber, Kṛshṇaǵ. 224. Verz. d. Oxf. H. 281,b,27. °शासन Trik. 2,2,4. Hâr. 175. °संस्पर्श M. 5,104. °सेवन 11,69. °याजक 3,178. Verz. d. Oxf. H. 282,b,7. °घ्न Pańkar. 1,10,77. °हत्या M. 11,130. °हत्या 131. 140. विट्शूद्रौ 3,23. वैश्यशूद्रौ 24. 110. 112. क्षत्रशूद्रवपुस् 10,9. क्षत्रविट्शूद्रयोनयः 8,62. 9,229. स्त्रीशूद्रदस्युम 4,198. 11,152. Weber, Kṛshṇaǵ. 288. स्त्रीशूद्रविट्क्षत्रवध M. 11,66. °विट्क्षत्रविप्राणाम् 8,404. — b) pl. N. pr. eines Volkes: शूद्राभीरगणाः MBh. 2,1192. 1869. 6,375 (VP. 195). 9,2119. Varâh. Bṛh. S. 14,18. 16,31. VP. 481. Mârk. P. 57,36. LIA. 1,799. 2,548. — c) N. pr. eines Brahmanen Târan. 5. 59. — 2) f. शूद्रा a) ein Weib der vierten Kaste P. 4,1,4, Vârtt. 1. AK. 2,6,1,13. 3,4,23,242. H. 524. AV. 5,22,7. VS. 23,30. न शूद्रामुपेयात् Gobh. 3,2,42. Pâr. Gṛhj. 1,4. M. 3,13. fg. 17. 44. 8,383. 385. 9,178. 10,18. 64. MBh. 1,4216. 2,1329. 12,6372. R. 2,63,48. °पुत्र Pańkav. Br. 14,6,6. M. 9,154. fg. °सुत 151. 153. °वेदिन् 3,16. °विशोः AK. 2,10,2. — b) N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. — 3) f. ई ein Weib der vierten Kaste Jâǵń. 1,91. वैश्यशूद्र्यौ: ebend. Schol. zu Kâty. Çr. 18,6,27. die Frau eines Çûdra P. 4,1,4, Vârtt. 2. AK. 2,6,1,13. H. 523. — Vgl. महा°, विट्शूद्र, शौद्र, शौद्रायण.

शूद्रक (von शूद्र) m. N. pr. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. 5,3,75, Schol. (संज्ञायां कुत्सिते) eines Fürsten, angeblichen Verfassers der Mṛkkhakaṭikâ, LIA. 2,759. fg. 943. Mṛkkh. 1,13. fgg. Kathâs. 78,5. Râǵa-Tar. 3,343. Hit. III, 99. 98,5. fgg. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,583. Daçak. 118,2. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Vet. in LA. (III) 23,10. 25,8. VP. 472, N. 29. Verz. d. Oxf. H. 132,b,16. 207,b,34. N. pr. eines Soldaten Râǵa-Tar. 8,509. — Vgl. शौद्रकायण.

शूद्रकृत adj. von einem Çûdra gemacht AV. 10,1,3.

शूद्रकृत्य n. die Obliegenheit eines Çûdra: °विचारण, °विचारणतत्त्व, °विचारतत्त्व Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693. 291,a, No. 702. Gild. Bibl. 465. 486.

शूद्रजन्मन् adj. von einem Çûdra stammend Pâr. Gṛhj. 3,15. m. = शूद्र ein Çûdra Jâǵń. 1,57.

शूद्रता f. nom. abstr. von शूद्र 1) a) M. 3,15. 4,245. 10,65. MBh. 13,1903. Mârk. P. 112,25. Bhâg. P. 7,15,72.

शूद्रत्व n. dass. M. 2,168. 11,97. Mârk. P. 15,36. Bhâg. P. 1,13,14.

शूद्रधर्म m. die Obliegenheit eines Çûdra Verz. d. Oxf. H. 268,b,18. 276,b,31. °तत्त्व n. Titel eines Werkes des Kamalâkara 277,a, No. 654. Verz. d. B. H. No. 1019. Mack. Coll. 1,35.

शूद्रप्रिय 1) adj. einem Çûdra lieb. — 2) m. Zwiebel Râǵan. im ÇKDr.

शूद्राता (शूद्र + आ°) f. Fennich, Panicum italicum Çabdak. im ÇKDr.

शूद्राह्निक (शूद्र + आ°) n. die täglich zu einer bestimmten Zeit zu vollbringende Handlung eines Çûdra Verz. d. Oxf. H. 277,a, No. 654.

शूद्राह्निकाचारतत्त्व n. = शूद्रकृत्यविचारणतत्त्व Gild. Bibl. 486.

शूद्रीभू (शूद्र + 1. भू), °भवति zu einem Çûdra werden M. 10,92. Kathâs. 4,114.

शूद्रोद्योत (शूद्र + उ°) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,35 (शूद्रोद्योत gedr.).

1. शून (von 2. शू = श्वा, श्वि) partic. geschwollen, aufgedunsen P. 6,1,15. 7,2,14. Vop. 26,107. सर्वाङ्ग° Suçr. 1,34,19. जिह्वा 115,3. लोचन 2,255,7. °गात्र 1,35,3. °कर 148,14. 149,19. 155,19. 302,18. शूनाक्ष 2,372,16. 382,20. शूनाण्डनिष्ठता 1,116,8. 2,134,3. अ° (अण्ड) 1,88,15. Bez. eines best. Fehlers der Aussprache RV. Prât. 14,2.

2. शून n. Leere; Abwesenheit, Mangel: मा शूनमार्तताम् RV. 3,33,13. मा शूने नि यंदाम नृणाम् 7,1,11. सोम्यस्य 1,105,3. आपेः 2,27,17. सख्युः 8,45,36. मा शूने भूम सूर्यस्य संदृशि (Attraction st. संदृशः) 10,37,6.

3. शून m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,2231. पूरु ed. Bomb.

शूनत्व (von 1. शून) n. Aufgedunsenheit Suçr. 1,118,7.

शून्य (von 2. शून) 1) adj. (f. आ) gaṇa गवादि zu P. 5,1,2 (von श्वन्!). a) leer, öde, unbewohnt, nicht besetzt AK. 3,2,6. Trik. 3,3,324. H. 1446. an. 2,384. Med. j. 57. Halâj. 5,62. अग्न्यगार TBr. 2,1,2,12. Çat. Br. 2,3,2,9. सदस् Lâṭy. 2,4,13. °शाला Kauç. 27. शून्यागार Maitrjup. 6,10. M. 4,57. 9,265. Suçr. 1,366,20. 374,18. 2,389,20. नगर् MBh. 1,7669. वन 3,2361. 2401. 13,2298. Hariv. 3489. R. 1,9,58. 55,24. 2,36,12. 37,27. 42,23. 88,17. R. Gorr. 1,49,14. Spr. 2730. 3011. fg. (II) 444. 685. 1079. 1435. 1631. Çâk. 74. 94,5. Varâh. Bṛh. S. 51,4. 95,8. 58. Bṛh. 24,8. Kathâs. 3,33. 18,158. 27,117. 37,57. 86,108. Râǵa-Tar. 4,171. Verz. d. Oxf. H. 268,a,37. Bhâg. P. 3,24,28. 5,14,20. रथ R. 2,52,38. पर्यङ्क 72,11. वाजिन् so v. a. ohne Reiter Kathâs. 26,86. leer so v. a. ausgeleert, seines Inhalts beraubt 33,138. शिर° 124,71. Spr. 3011. वक्त्र° MBh. 3,12842. दूरशून्यो ऽध्वा AK. 2,1,18. H. 985. अ° Pâr. Gṛhj. 1,5. Kâty. Çr. 2,4,3. 30. 8,12. द्वारं शून्यमशून्यं वा Vet. in

LA. (III) 23,11. fg. अशून्यां कुर्वते नित्यं गुहाम् so v. a. verlassen nicht R. 4,44,113. R. Schl. 2,32,24. अशून्योपस्था so v. a. fruchtbar Ind. St. 5,315. — b) leer von einem Blick so v. a. auf kein festes Ziel —, in's Blaue gerichtet Mâlatim. 11,8. Ashṭâv. 17,9. मनस्, हृदय, आशय, चित्त so v. a. an Nichts denkend, nicht bei der Sache seiend, abwesend, zerstreut: पुरं शून्येन मनसा प्रययौ MBh. 2,608. 13,2758. R. 3,50,24. Spr. (II) 2047. °मनस् adj. 2473. मूर्खस्य हृदयं शून्यम् 444. °हृदय adj. R. 4,29,6. Çâk. 47,7 (im Prâkrit). Kathâs. 95,54. शून्याशय adj. (f. आ) 25,165. 95,53. Spr. (II) 5612. °चित्त Ashṭâv. 17, 18. 18,24. Von Personen Nichts im Sinne habend, an Nichts denkend, mit seinen Gedanken abwesend Maitrjup. 2,4. 6,23 (°भूत). 28. शून्येन खलु मयेदं समुदाहृतम् R. 2,13,16 (10,27 Gorr.). Kumâras. 3,75. Kathâs. 123,137. °वत् Daçak. 66,14. °भूत Mârk. P. 78,6. — c) leer so v. a. besitzlos, von Allem beraubt Spr. (II) 720. शोचितं मे सखा — अपहृतस्त्वया । तच्छून्यं देहमप्येतं त्वं गृहाणाधुना मम ॥ Kathâs. 74,130. allein, ohne Gefährten, — Begleitung, alleinstehend R. 3,20,35. 65,1. Bhâg. P. 1,14,44. — d) mit einem instr. einer Person oder Sache beraubt, einer Sache baar, ohne Jmd oder Etwas seiend, frei von Vikr. 130. Çiç. 8,70. Kathâs. 78,41. Bhâg. P. 1,15,20. Bhâshâp. 69. Gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: वृक्षशून्या पृथ्वी Hariv. 95. शोकशून्येन मनसा R. Gorr. 2,97,5. Jogas. 1,9. 43. Megh. 93. Ragh. 4,85. 5,49. 74. Vikr. 66, 1. सर्वशून्या दरिद्रता Spr. (II) 444. 685. अकिंतव्हिलविचारशून्यबुद्धि 826. 1158. 1771. 2919. 3984. 4837. 5372, v. l. 5437. AK. 3,3,2. H. 1497. Trik. 3,3,217. Kathâs. 31,17. 111,63. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 140. Mârk. P. 51,105. Bhâg. P. 5,1,16. Bhâshâp. 15. Sarvadarçanas. 47,17. 61,18. Schol. zu Çâk. 86. — e) unausgeführt, unausgerichtet: समपि नियोगमशून्यं कुरु so v. a. richte aus Çâk. 24,16. 81,4. — f) mangelnd, fehlend, nicht da seiend: °संचरपारली (राजधानी) R. 2,88,19. °व्यापार (= व्यापार°) Prab. 100,15. °हृदय Pañkat. 208,22. — g) leer so v. a. eitel, nichtig; in Wirklichkeit nicht seiend: वाच: R. 3,61,48. प्रतिवचन Pañkat. 117,14. फल Çrut. (Br.) 5. अशून्यशन्मन् adj. Râǵa-Tar. 3,430. 444. यत्तद्ब्रह्म परं सूक्ष्ममशून्यं शून्यकल्पितम् Bhâg. P. 9,9,49. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,149. Burnouf, Intr. 462. Hiouen-thsang 1,443. Sarvadarçanas. 9,8. 14,3. 15. 15,9. 22,9. — 2) f. आ = नली (?) Trik. (so nach den Corigg. zu lesen) und Med. = तूलिका H. an. = नली (so Trik. im Text) ÇKDr. nach Viçva und Med. = मल्लकापटकिनी Çabdak. im ÇKDr. = वन्ध्या Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. a) Leere, Einöde, ein von Menschen nicht bewohnter oder im Augenblick nicht besetzter Ort AK. 3,4, 13,59. MBh. 1,2846. 4,1178. 7,302. 679. R. 2,28,8. 77,6. 96,15. 3,40,28. 51,17. 4,29,6. Kâm. Nîtis. 5,78. Bhâg. P. 1,14,14. Pañkat. 231,18. न सत्यहं शून्ये रोमि किं न शृणोषि मे MBh. 1,3022. Bhaṭṭ. 18,29. अपूर्णामेति Spr. 5078. रङ्गस्याशून्यदेशोऽर्हं तिष्ठन्निह च पार्थिवाः Hariv. 6030. — b) Nichts, Abwesenheit von Allem Kap. 1,43. fg. Colebr. Misc. Ess. 1, 347. Ashṭâv. 20,1. भित्तिबुद्धिकरं शून्ये भित्तौ शून्यप्रतीतिदम् (पुरोगमम्) Kathâs. 29,59. नीतस्तेनैव शून्याय नीकार इव भानुना Bhâg. P. 6,13,20. Verz. d. Oxf. H. 229,a, No. 561. °मत der Buddhisten 250,b, 43. शून्यमात्मेतिवदति (अपरो बौद्धः) Vedântas. (Allah.) No. 89. = शून्यता das Nichtdasein von: स्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 229,a, No. 561. — c) Null und das Zeichen dafür (= विन्दु H. an.) Colebr. Alg. 19. Ind. St. 8,444. fgg. Verz. d. Oxf. H. 250,b,4. Varâh. Bṛh. S. 8,20. Ganit. Madhjam. 4. Z. f. d. K. d. M. 2,425. Vgl. Diez, Etym. Wört. d. romanischen Sprachen unter cifra. — d) der Luftraum Çabdak. im ÇKDr. — e) Bez. einer best. Himmelserscheinung (उपग्रह) Ǵjotistattva im ÇKDr. unter वेग्रक. — f) Ohrring Spr. (II) 2489. — Vgl. तृणा°, परि°, पुण्य°, मल्ला°, मुष्क°, वस्तु°, वि°.

शून्यक adj. = शून्य leer gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. n. das Nichtdasein, Fehlen, Mangeln: मनुष्यदेहशून्यकं भयस्यमत्र गच्छत: MBh. 12, 12097.

शून्यता (von शून्य) f. 1) Leerheit, Oede, Verödung: आश्रमस्य R. 3,1, 35. Varâh. Bṛh. S. 46,47. 89,16. अङ्कम् — तस्य शिन्यतुरशून्यतागुणे füllten Ragh. 19,13. ऋतूनामशून्यता das Vollwerden der Jahreszeiten Çat. Br. 10,4,3,19. न परं हृदि संक्रान्ता चित्रं दिक्ष्वपि शून्यता Kathâs. 33,138. दृष्टिपाते so v. a. ein stierer Blick Dhûrtas. 72,10. — 2) Leere im Herzen, das Denken an Nichts, Gedankenlosigkeit, Zerstreutheit Sarvadarçanas. 176,16. Suçr. 1,48,20. 49,1. Sâh. D. 205. — 3) am Ende eines comp. das Ermangeln, das ohne Etwas Sein: कर्णोत्पल° Kumâras. 5,47. मातृ° Spr. (II) 2774. स्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 229,a, No. 561. सर्व° Schol. zu Kap. 1,159. Eigentlich nom. abstr. von °शून्य. — 4) Nichtigkeit Burnouf, Intr. 442. Saddh. P. 4,5,a. Sarvadarçanas. 23, 10. — Vgl. महा°.

शून्यतासप्तति f. Titel einer Schrift Târan. 302. 322.

शून्यत्व (von शून्य) n. 1) Leerheit: अल्पत्वं हृदि शून्यत्वात्र वंशश्चन्द्रनापते Spr. (II) 5441. — 2) Leere im Herzen, Gedankenlosigkeit, Zerstreutheit Pratâpar. 52,a,7. — 3) am Ende eines comp. das Ermangeln, das ohne Etwas Sein: विचार° Râǵa-Tar. 4,236. परिच्छेदत्रय° Weber, Râmat. Up. 287. Sarvadarçanas. 61,4. 66,21. Eigentlich nom. abstr. von °शून्य. — 4) Nichtigkeit: बाह्यार्थस्य Sarvadarçanas. 15,14.

शून्यपदवी f. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,a,15. fgg.

शून्यपाल m. Stellvertreter MBh. 4,1159. 13,4854.

शून्यपुष्प (?) Vie de Hiouen-thsang 220.

शून्यबन्धु m. N. pr. eines Sohnes des Tṛṇabindu Bhâg. P. 9,2,33.

शून्यभाव m. Leerheit Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,27.

शून्यमध्य m. Rohrschilf (नल) Râǵan. im ÇKDr.

शून्यमूल adj. Bez. eines Heeres in einer best. schlimmen Lage Kâm. Nîtis. 13,71. 88.

शून्यवाद m. die Theorie von der Nichtigkeit der Dinge, die Lehre der Buddhisten Madhus. in Ind. St. 1,13,18. Verz. d. Oxf. H. 259,b,5.

शून्यवादिन् adj. der die Nichtigkeit der Dinge behauptet, m. Buddhist (oder Atheist überh.) H. 861. Wilson, Sel. Works 1,22. 33. 359. fgg.

शून्यहर n. Gold (die Leere entfernend) Ausn. 109.

शून्याशून्य (शून्य + अ°) n. = जीवन्मुक्ति Verz. d. Oxf. H. 236,a,2. Verz. d. B. H. No. 640 (?).

शून्यीकर् (शून्य + 1. कर्) veröden, in eine Oede verwandeln: राष्ट्राणि °कुरुते विरोधिः Varâh. Bṛh. S. 8,54. einen Ort leer machen so v. a. verlassen: गृहं °कृत्य Pañkat. 238,18.

शून्यैष (शून्य + एष) adj. (f. ई) eine Oede wünschend: शून्यैषी निर्ऋते याजगन्थ AV. 14,2,19.

शूर्, शूर्यते Dhâtup. 26,43 (हिंसास्तम्भयोः). शूरयते (denom. von शूर) 35,48 (विक्रान्तौ).

1. शूर *) (von 1. शू) Nir. 4,13. Uṇâdis. 2,25. 1) adj. *kriegerisch, tapfer, muthig*: m. *Held* AK. 2,8,2,43. 3,4,18,130. H. 365. an. 2,464. Med. r. 94. Halâj. 2,199. शविष्ठं न आ भर शूर शवः ṚV. 6,19,6. शूराणां शविष्ठा 68,2 (vgl. auch Jaisr 1,15). इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा अभि सन्तु मायाः 7,1,10. 34,3. 56,22. अस्तर् 1,70,11. यः शूरेभिर्हव्यो यश्च भीरुभिः 101,6. 141,8. 158,3. 2,17,2. 30,10. 4,38,2. 3. प्रयुध् 5,30,5. 6,25,5. यत्र शूरासस्तन्वो वितन्वते 46,12. 8,2,9. 45,3. शूरो न युध्यमर्थ मो निदृ स्पः 9,70,10. 76,2. सत्वन् 87,7. रथ 9,94,3. सेनानी 96,1. 10,114,9. 154, 3. Indra 7,84.1. यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः 1,173,5. 4,21,1. 7,18,11. AV. 3,8,1. Agni 4,3,15. 6,15,14. VS. 16,34. 20,37. — M. 7,54. 62. 210. MBh. 3,2074. शूरा वीराश्च शतशः सन्ति लोके 13,384. R. 2,29,13. Suçr. 1,323,12. Spr. 3014. fgg. 5059. स्वभावशूरं बलम् 5352. शूराणां चैव भीरवः (अन्नम्) (II) 2258. न शूरस्य सखा क्लीवः 3281. शूरजालिकर्मणा (भेद्येत्) 4536. (I) 3013. याशूरं भस्त्र्यर्था: (II) 3569. Varâh. Bṛh. S. 15,8. 68,29. शूरा हि प्रपातिप्रियाः Kathâs. 19,88. Râǵa-Tar. 3,335. Mârk. P. 113,1. शूरैर्हतस्वः Bhâg. P. 5,13,7. Elephant R. 1,6,22. Hund R. Gorr. 2,72,24. Spr. (II) 4427. Löwe (अति°) 1435. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): कृतशूरा चमूः R. 5,21,12. Mit einem loc. *ein Held gegenüber Jmd.*: ब्राह्मणेषु स्त्रीषु ज्ञातिषु गोषु च Spr. (II) 4511. *ein Held —, ein Meister in Bezug auf*: मत्तेभकुम्भदलने 4662. अरण्ये, गृहवासे, त्यागे MBh. 13,3646. आर्जवे 3647. अध्ययने 3648. अतिथिपूजने 3642. statt des loc. auch instr.: तेस्तैर्नियमैः 3647. गुरुशुश्रूषया 3645. fg. häufig in comp. mit der Ergänzung: वाक्य° 2,2542. विद्या°, तपः°, दान° 5,1644. यज्ञ°, सत्य° 13,3644. युद्ध°, दम°, सांख्य°, योग° 3645. 3648. fg. Hariv. 12592. खड्ग°, धर्म° Kathâs. 52,115. शृङ्गार° Pańkar. 1,10,26. compar. शूरतर ṚV. 9,66,17. सर्वमनुष्येभ्यः MBh. 7,1010. Hariv. 7599. superl. शूरतम (शविष्ठ s. bes.): क्रतूनाम् MBh. 5,884. 7,1097. P. 2,3,41, Schol. शूराणामन्नशूरतमो हि को वा Praçnottarar. 12 in Monatsber. d. K. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 109. शूर als abstr. in der Bed. *Heldenmuth* Spr. 2614 vielleicht fehlerhaft für शौर्य. — 2) m. a) *Löwe; Eber; Tiger oder Panther* (चित्रक); *Artocarpus Lacucha* (लकुच) *Roxb.*; *Vatica robusta* (auch Gaṭâdh. nach Wilson); *Linsen* Râǵan. im ÇKDr. — b) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1869. Hariv. lith. Ausg. 33,56. शूराभीराः (शूद्रा° ?) Hariv. 12837 nach der Lesart der neueren Ausg. R. 4,43,19. VP. 2, 3,16. — c) N. pr. verschiedener Männer, eines Jâdava Med. Vater Vasudeva's und Grossvater Kṛshṇa's MBh. 1,2764. 4382. 7,6031. 13,6835. fgg. 14,391. Hariv. 8694. Bhâg. P. 9,24,26. fgg. 10,45,26. ein Sauvîraka MBh. 3,15598. ein Sohn Ilina's 1,3708. Kârtavîrja's Hariv. 1892. VP. 416. Vidûratha's 436. Hariv. 2032. Bhâg. P. 9,24, 25. Devamîḍhusha's Hariv. 1922. fgg. VP. 436. Bhaǵamâna's Hariv. 2002. Vasudeva's Bhâg. P. 9,24,47. 10,61,17. Vatsapri's Mârk. P. 118,1. — Râǵa-Tar. 4,714. 5,26 (= शूरवर्मन्). 47. fgg. 7,303. 808. 8, 1547. 1940. 2483. Schiefner, Lebensb. 310(80). Târan. 5. 90. 130. 140. 161. 204. — Vgl. चन्द्र°, दाम°, पिण्डी°, पितरि°, प्रदान°, रति°, शौरि, शौर्य.

2. शूर m. fehlerhafte Schreibart für सूर *Sonne* Trik. 1,1,99. H. 96, Schol. an. 2, 464. Viçva in Verz. d. Oxf. H. 188,b,22.

शूरक m. N. pr. v. l. für शूद्रक VP. 472, N. 39. LIA. 2,759.

शूरग्राम adj. *Kriegerschaaren habend* ṚV. 9,90,3.

शूरघ्न m. 1) *ein Sohn Çûra's* Râǵa-Tar. 5,40. — 2) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,335.

शूरण 1) adj. = विक्रमशील nach Sâj. himmlische Rosse ṚV. 1,163, 10. — 2) m. *Amorphophallus campanulatus*, nach Bhâvapr. 5 das beste Knollengewächs, *the Telinga Potatoe Roxb.* AK. 2,4,5,22. Trik. 3,3, 204. 382. H. 1189. Suçr. 1,225,19. 226,1. Vâgbh. 1,6,114. Çârṅg. Saṃh. 1,7,113. 2,7,11. fg. Mad. 7,66. *Bignonia indica* Çabdar. im ÇKDr. Die Schreibung schwankt zwischen शू° und सू°. — Vgl. अरण्य°, कन्द°, पङ्क°, पत्र°, वन°, वल्लि°, श्वेत°.

शूरणोद्भव m. *ein best. Vogel* (कलिङ्कारू) Çabdar. im ÇKDr.

शूरता (von 1. शूर) f. *Heldenmuth, Beherztheit* Spr. (II) 4748. Sâh. D. 90.

शूरत्व (wie oben) n. dass. R. 3,10,24. 7,15,24.

शूरदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 68,89.

शूरदेव m. N. pr. 1) eines Sohnes des Fürsten Vîradeva Kathâs. 83, 12. — 2) des 2ten Arhant's in der zukünftigen Utsarpiṇî H. 53. — Vgl. शौरदेव्य.

शूरपत्नी adj. f. *einen kriegerischen Herrn oder Gatten habend* ṚV. 1, 174,3. 10,86,8.

शूरपुत्रा f. *Heldenmutter*: Aditi AV. 3,8,2. 11,1,11.

शूरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 52,92. 56,81. Râǵa-Tar. 3,227. 5,39. 7,1361. 1365. 1368. 1523. 8,1268. 1406.

शूरबल m. N. pr. eines Devaputra (बोधिमण्डपरिपालक) Lalit. ed. Calc. 346,9.

शूरभू f. N. pr. einer Tochter Ugrasena's Bhâg. P. 9,24,24.

शूरभूमि f. dass. Bhâg. P. 9,24,41.

शूरमठ m. *das von Çûra angelegte Collegium* Râǵa-Tar. 5,38. 40. 6, 223. 243.

शूरमानिन् adj. *sich für einen Helden haltend* MBh. 4,899. 17,67. R. 3,27,19. Spr. (II) 402, v. l.

शूरमूर्धमय (von शूर + मूर्धन्) adj. (f. ई) *aus Köpfen von Helden gebildet*: मही Kathâs. 109,110.

शूरयश m. N. pr. eines Fürsten Târan. 277.

शूरवर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 60,3. Râǵa-Tar. 5,22. 250. 291. 445. — Vgl. सूर°.

शूरवाक्य n. *Worte eines Helden, die Rede eines Grosssprechers*: किं त्वं स्त्रीसंनिधौ वीर शूरवाक्यानि गर्जसि R. 4,9,68.

शूरविद्या Kathâs. 25,127 wohl fehlerhaft für विद्याशूर.

शूरवीर 1) adj. *kriegerische Männer habend* AV. 3,5,1. — 2) m. N. pr. a) eines Lehrers mit dem patron. Mâṇḍûkeja Ind. St. 1,391. — b) pl. eines Volkes Hariv. lith. Ausg. 33,56.

शूरश्लोक m. Bez. *best. künstlicher Strophen* Verz. d. Oxf. H. 133,a, No. 244.

शूरसाति f. Bez. *des Kampfes, Schlachtgewühles* Nigh. 2,17. nur im

*) Zum Accent vgl. गृध्र, धीर, विप्र.

loc.: सं यद्विशो ऽवर्धन्त शूरसाता RV. 6,26,1. 19,12. 23,2. 33,2. नरो शिष्टा समिधे शूरसातौ ववन्दिरे 3,54,6. 1,31,6. 100,7. 157,2. 7,93,5. 8,16,4. 10,63,14. 67,9.

शूरसिंह m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Cambr. H. 18.

शूरसेन (शूर + सेना) 1) m. a) pl. N. pr. eines Volkes, das um Mathurâ wohnte, MBh. 2,590. 1106 (शूरसेनान् mit der ed. Bomb. zu lesen). 4,11. 144. 5,2128. 6,347 (VP. 185). 8,2098. 13,6841. Hariv. 4973. lith. Ausg. 33,56. R. 4,44,12. 7,70,9. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 69. 9,17. 14,3. 17,13. 22. 69,26. Mârk. P. 58,7. Bhâg. P. 1,10,34. 6,14, 10. 9,24,62. Daçak. 161,14. Verz. d. Oxf. H. 258,b,18. शूरसेनेश्वर Hariv. 4958. शूरसेनाधिपति Ragh. 6,45. °पति Varâh. Bṛh. S. 11,54. Bhâg. P. 1,15,39. — b) sg. α) N. pr. des von den Çûrasena bewohnten Gebietes Pańkar. 1,10,44. — β) ein Fürst der Çûrasena: Vishṇu MBh. 13,7024. Ugrasena Hariv. 3102. als N. pr. ein Sohn Kârtavîrja's 1892. VP. 417. Bhâg. P. 9,23,26. Çatrughna's VP. 385. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 10,163. 183. 34,206. 56,81. 66,173. 111,25. Verz. d. Oxf. H. 153,q, No. 328 (सूर°). — 2) f. आ ein N. der Stadt Mathurâ R. 7,70,6. — 3) f. ई eine Fürstin der Çûrasena P. 4,1,177, Schol. MBh. 1,3696. — Vgl. शौरसेन, शौरसेन्य.

शूरसेनक m. pl. = शूरसेन 1) a) M. 2,19. Varâh. Bṛh. S. 9,11.

शूरसेनज (शू° + 1. ज) m. pl. desgl. M. 7,193.

शूरीकर् (1. शूर + 1. कर्) Jmd zu einem Helden machen: °कृत Kathâs. 43,100.

शूरेश्वर (1. शूर + ई°) m. Bez. einer von Çûra errichteten Statue Râǵa-Tar. 5,38.

शूर्त partic. nach Nigh. 2,15 so v. a. क्षिप्र. त्वया शूर्ता वर्हमाना अपत्यम् RV. 1,174,6.

शूर्प Uṇâdis. 3,26. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,a,11. a) ein geflochtener Korb zum Schwingen des Getraides, Wanne Nir. 6,9. AK. 2,9,26. H. 1018. Mahîdh. zu VS. 1,6. AV. 9,6,16. 10,9, 26. 11,3,4. 12,3,19. fg. 20,136,8. TS. 1,6,8,3. TBr. 1,6,5,4. 3,2,5,11. Çat. Br. 1,1,4,22. 4,19. 2,5,2,23. Kâtj. Çr. 3,7,19. 5,5,11. Gobh. 2, 2,10. Âçv. Gṛhj. 4,3,15. °पुट 1,7,14. Kauç. 87. M. 5,117. Jâǵń. 1,184. 285. Hariv. 2204. 7698 (कृष्णाजिनं तिलैः पूर्णं प्रयच्छ च सकाञ्चनम् die neuere Ausg.). विसृज्य शूर्पवद्दोषान्गुणान्गृह्णन्ति साधवः Spr. 2876. Varâh. Bṛh. S. 46,63. शूर्पाकार adj. 68,3. Mârk. P. 35,7. 51,91. Pańkat. 121,19. °वात Trik. 2,9,5. Mârk. P. 50,95. सशूर्पपिटकाः (शूर्पाणि तण्डुलादिप्रक्षेपार्थानि पिटकास्तदाश्रया मञ्जूषाः Nîlak.) MBh. 5,5249. Nirgends masc.; öfters unrichtig सूर्प geschrieben. — b) als Maass = 2 Droṇa Çabdam. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. a) eine kleine Wanne Uṇâdik. im ÇKDr. — b) = शूर्पणखा Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. शौर्प, शौर्पिक.

शूर्पक (von शूर्प) m. N. pr. eines Feindes des Liebesgottes H. 228. शूर्पकाराति m. der Feind Çûrpaka's, ein N. des Liebesgottes Halâj. 1,33. शूर्पकारि m. ÇKDr. nach ders. Aut.

शूर्पकर्ण 1) adj. wannenähnliche Ohren habend: Gaṇeça Kathâs. 55, 165 (शूर्प° gedr.). °पुट dass. 123,164. — 2) m. a) Elephant Trik. 2,8, 34. H. ç. 175. — b) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,5. — c) N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,11 (सूर्प°).

शूर्पग्राह adj. f. ई eine Schwinge haltend AV. 11,3,4.

शूर्पणखा (शूर्प + नख) f. N. pr. Schol. zu P. 4,1,58. 8,4,3. einer Râkshasî, einer Schwester Râvaṇa's, Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,15896. 15900. R. 1,1,44. fg. (48 Gorr.). 3,23,12. 6,108,35. 7, 9,35. Ragh. 12,38. Verz. d. B. H. No. 536. °णखी (gegen P. 4,1,58) Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. R. 6,82,103. fg. Bhâg. P. 9,10,4. Hier und da fälschlich शूर्पनखा geschrieben.

शूर्पणाय (शूर्प + नाय) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4, 1,151. सूर्पणाय्य Verz. d. Oxf. H. 18,b,4. 19,a,10 (pl.) fehlerhaft für शूर्पणाय oder शौर्पणाय्य.

शूर्पणायेय adj. von शूर्पणाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शूर्पपर्णी f. eine Art Hülsenfrucht (शिम्बीविशेष) Çabdar. im ÇKDr.

शूर्पय् (von शूर्प), °यति (माने) Dhâtup. 32,71, v. l.

शूर्पश्रुति m. Elephant Hâr. 14 (सूर्प°). — Vgl. शूर्पकर्ण.

शूर्पाद्रि (शूर्प + अद्रि) m. N. pr. eines Berges im Süden Varâh. Bṛh. S. 14,14; vgl. सूर्याद्रि Mârk. P. 58,26.

शूर्पारक m. pl. N. pr. eines Volkes R. Gorr. IV, S. 526. Mârk. P. 57, 49. sg. (n. als N. der Stadt) N. pr. einer Gegend MBh. 2,1169. 3,8185. 8337. 10221. 10227. 12,1781. शूर्पारकोदक 13,1736. Bhâg. P. 10,79,20. नगर Hariv. 5300. 5387. Burnouf, Intr. 235. Schiefner, Lebensb. 332 (102). Lassen (IA. 1,537. 565. fg.) nimmt zwei Çûrpâraka an. Oefters सू° geschrieben. — Vgl. शौर्पारक.

शूर्यकर्ण Kathâs. 55,165 fehlerhaft für शूर्पकर्ण.

शूल्, शूलति (रुजायाम्, संघाते च, संघोषे च) Dhâtup. 15,19. शूलति लोकं रोगः Durgâd. im ÇKDr.

शूल m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,b,9. 1) m. n. Bratspiess; Spiess, Wurfspiess (insbes. Çiva's) AK. 3,4,2,14. 26,199. Trik. 2,8,56. H. 787. an. 2,513. Med. l. 53. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. S. 21. RV. 1,162,11. Çat. Br. 11,4,2,4. 7,3,2. 4,3. हृदयं शूले परितप्य Âçv. Gṛhj. 1,11,12. Kâtj. Çr. 6,7,14. 8,8,33. 20,7,27. Schol. zu 6,7,14. Khând. Up. 7,15,3. ग्रसते शूलान् Vjâsa bei Kull. zu M. 3,133. ग्रसते प्रेत्य दीप्तशूलर्ष्ट्ययोगुडान् M. 3,133. °मुद्गरहस्ता MBh. 1,7654. 3,819. त्रिशिखर 14551. त्रिशिख Bhâg. P. 3,19,13. 5,25,3. 6, 9,14. शितधार MBh. 7,8141. 8151 (mit der ed. Bomb. zu lesen शूला भुशुण्ड्यो ऽश्मगुडाः). 12,10671. 13,858. 862. Hariv. 3090. शैवं शूलवरम् R. 1,29,6. R. Gorr. 1,41,21. 3,8,5. 6. 26,11. 28,36. शित 31,38. अयोमुख 53,53. 6,87,16. fg. 19. Suçr. 2,456,19. Varâh. Bṛh. S. 44,21. 58, 43. 69,22. 29. शृङ्गयोः शूलशातयोः Kathâs. 60,136. Râǵa-Tar. 3,365. 4, 301. शर्वस्य Mârk. P. 78,17. 108,3. Bhâg. P. 3,19,15. 4,5,6. 6,1. 10, 11. शूले मत्स्यानिवापक्ष्यन् Spr. (II) 5213. Halâj. 2,168. एक°, द्वि° Schol. zu Kâtj. Çr. 6,5,7. — 2) m. oder n. ein spitzer Pfahl, auf den Verbrecher (insbes. Diebe) gespiesst werden: तीक्ष्णे शूले निवेशयेत् M. 9,276. शूलानारोपयेन्नरान् Jâǵń. 2,273. MBh. 1,4317. स शूलमारोहेत् 16,31. शूले समारोप्य Râǵa-Tar. 2,79. शूलस्य पृष्ठे मरणम् 90. शूले भिन्नः MBh. 13,1343. मोक्षं प्राप्स्यसि शूलात्, रुजा °कृता 1844. °स्थ 1,4318. °भङ्ग Vâsavad. 20. श्मशान° Kumâras. 5,73. शूले प्रोतः MBh. 1,4316. Mârk. P. 16,27. Bhâg. B. 5,26,32. शूलप्रोत m. als N. einer Hölle 7. प्रोत°

Râǵa-Tar. 2,30. Auch शूला f. H. an. Kathâs. 10,62. 18,139. 20,13. 25, 130. Pańkat. 41,14. 238,1. — शूलारोपण Kathâs. 20,17. 88,32. शूलाधिरोपित 18,148. — 3) m. n. *stechender Schmerz*, namentlich *Cholik* Wise 341. AK. 3,4,26,199. H. an. Med. Viçva a. a. O. Karaka 8,3. acht Arten derselben Çârṅg. Saṁh. 1,7,33. Suçr. 1,32,2. 50,7. 85,9. 118,7. 120,6. 2,187,13. 445,21. 456,18. 458,6. 11. 19. Verz. d. B. H. No. 949. 963. 965. fgg. 975. 993. Verz. d. Oxf. H. 313,a, 1 v. u. 316,a, 2 v. u. 357,a, No. 849. fg. Varâh. Bṛh. S. 68,22. 69,23. तस्यापर्ये शूलम् Kathâs. 54,183. शाल° adj. 185. Râǵa-Tar. 5,53. fg. शूलाङ्कभञ्जन. Vet. in LA. (III) 13,19. °भङ्ग Vâsavad. 20. शिरस: Prab. 74,9. कोष्ठ° Suçr. 1,117,5. गुद° 2,38,19. त्रिक° *Kreuzweh* Bhâvapr. 7. *Schmerz, Weh* in übertragener Bed.: अट्टशूला जनपदा: शिवशूलाश्चतुष्पथा: । केशशूला: स्त्रियो राजन्भविष्यन्ति युगक्षये ॥ MBh. 3,12846. fg. 13060. fg. Hariv. 11139. Matsja-P. 47,255 (nach J. Muir). — 4) m. n. *Feldzeichen, Banner* Med. Viçva a. a. O. Vâsavad. 20. — 5) m. n. *Tod* Med. Viçva a. a. O. — 6) m. n. Bez. *eines best.* Joga (des 9ten im विष्कम्भादि nach ÇKDr.) H. an. Med. Viçva a. a. O. *eine Constellation, bei der alle Planeten in drei beliebigen Häusern stehen*, Varâh. Bṛh. 12,10. 18. — 7) f. आ a) *ein spitzer Pfahl;* s. u. 2) am Ende. — b) *Hure* Trik. 2,6,5. H. an. Med. — 8) f. ई *eine best. Grasart* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अप°, कर्ण° (auch Bhâg. P. 5,13,5), कुक्षि°, त्रि°, दन्त°, दिक्°, परिणाम°, पार्श्व°, मस्तक°, मूत्र°, वात°, वि°, विट्°, शिर:°, हृच्छूल, हृदय°, तृणशूली, गोकृशूलोत्तर und शैल.

शूलक m. *ein hartnäckiges Pferd* Halâj. 2,285. — Vgl. शूकल.

शूलकार m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,46.

शूलगव m. *Spiessrind*, Bez. *eines best. dem* Rudra *gebrachten Rindopfers* Âçv. Gṛhj. 1,3,6. 4,8,1. 25. Pâr. Gṛhj. 3,8. 9. Lâṭj. 4,9,4.

शूलग्रन्थि f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* (मालादूर्वा) Râǵan. im ÇKDr.

शूलधृक् m. ein N. Çiva's (*einen Spiess tragend*) Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 40.

शूलधारिन् m. desgl. Çiv.

शूलघातन adj. *stechenden Schmerz —, Cholik vertreibend;* n. *Eisenrost* Çabdak. im ÇKDr.

शूलघ्न 1) adj. (f. ई) dass.: योनिश्रोत्रशूलनिशिरसाम् Suçr. 1,181, no. 226, 8. — 2) m. = तुम्बुरुफल Ratnam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Calmus* Aush. 56; vgl. Bhâvapr. 3.

शूलदोषहरा f. = शूलपर्णी Aush. 84.

शूलद्विष् m. *Asa foetida* (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Ratnam. im ÇKDr.

शूलधन्वन् m. ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

शूलधर adj. *einen Spiess tragend:* Rudra-Çiva R. 1,45,23. Çiv. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,22. प्रतिभय° R. 3,7,36. शूलधरा f. ein N. der Durgâ Çabdar. im ÇKDr. H. ç. 48 (fälschlich शूरवरा).

शूलधारिन् adj. dass.: Durgâ Tantras. im ÇKDr.

शूलधृक् adj. dass.: Çiva R. 5,89,8. Durgâ Trik. 1,1,54.

शूलनाशन adj. *Cholik* u. s. w. *vertreibend;* n. *Sochalsalz* H. 943.

शूलनाशिन् adj. dass.; f. *Asa foetida* Aush. 59.

शूलपत्त्री f. *eine best. Grasart* (*spitze Blätter habend*), = शूली Râǵan. im ÇKDr.

शूलपदी adj. f. *spiessähnliche Füsse habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शूलपर्णी f. wohl = शूलपत्त्री Aush. 84.

शूलपाणि 1) adj. *einen Spiess* (Çiva's *Spiess*) *in der Hand haltend* Bhâg. P. 5,10,26. 7,5,39. Bein. Rudra-Çiva's Shaḍv. Br. 5,11. Ind. St. 2,6. MBh. 1,1932. 3,15999. 12,4502. 13,859. 6378. Hariv. 8102. Çiç. 4,65. Wilson, Sel. Works 2,217. VP. 153, N. 1. Bhâg. P. 1,15,12. 8,12,44. Verz. d. Oxf. H. 24,a, N. 3. °पाणिन् 48,b,22. — 2) m. N. pr. eines (oder verschiedener) Gelehrten Prâjaçkittend. 7,a,5. 8,a,8. 30,a,4. Verz. d. B. H. No. 53. 1148. 1403. Verz. d. Oxf. H. 279,b,23. 281,a, No. 660. 283,a, No. 661. b, No. 662. 292,b,22. fg. Ind. St. 1,467.

शूलभृत् adj. *einen Spiess tragend;* m. ein N. Çiva's H. 199. MBh. 6,2779. Ragh. 2,38. Kumâras. 7,40.

शूलभेद m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 66,a,17. 19. fg. 24.

शूलवत् (von शूल) adj. *stechenden Schmerz habend* Suçr. 1,120,18.

शूलशत्रु m. *Ricinus communis* (*Cholik vertreibend*) Çabdak. im ÇKDr.

शूलहन्त्री f. *Ptychotis Ajowan* (यवानी) Dec. (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Râǵan. im ÇKDr.

शूलहस्त m. *einen Spiess in der Hand haltend:* रक्षस् MBh. 1,7632. m. ein N. Çiva's Pańkar. 1,7,66. 73. 76.

शूलहृत् m. *Asa foetida* (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Trik. 2,9,11.

शूलाकर् (शूल + कर्), °करोति *am Spiess braten* P. 5,4,65. Vop. 7,90. °कुर्यात् Çat. Br. 3,8,5,8. °कृत AK. 2,9,45. H. 413.

1. शूलाग्र (शूल + अग्र) n. *die Spitze eines Spiesses:* अष्टौ सिंहानुपादाय शूलाग्रे R. 3,7,7. *die Spitze eines Pfahles, auf den Verbrecher gespiesst werden*, MBh. 1,4319.

2. शूलाग्र (wie oben) adj. *spitz wie ein Spiess:* ein Komet Varâh. Bṛh. S. 11,22. 51. ein Schwert 50,7.

शूलाङ्क (शूल + अङ्क) adj. *mit* (Çiva's) *Spiesse gezeichnet* MBh. 12, 13294.

शूलि adj. = शूलिन् (aus metrischen Rücksichten) *mit einem Spiesse versehen:* Çiva MBh. 2,1642. — Vgl. पिनाकि.

शूलिक 1) adj. (von शूल) *am Spiess gebraten* Çabdak. im ÇKDr. — 2) m. a) *Hase* H. 1296. — b) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 9,15. 21. 10,7. 14,8, v. l. 23. 16,35. Mârk. P. 57,41. Die v. l. in Varâh. Bṛh. S. hat fast überall मूलिक, was auf शूलिक führen würde.

शूलिका (von शूल) f. *Bratspiess* Suçr. 1,230,15. von einer शूलिका (?) kann ein Fürst Weisheit lernen Mârk. P. 27,20.

शूलिन् (wie oben) 1) adj. a) *mit einem Spiesse versehen* Ragh. 15,5. Spr. 2896. Râǵa-Tar. 8,1507. Bhâg. P. 3,19,20. Beiw. und Bein. Rudra-Çiva's AK. 1,1,1,25. H. 199, Schol. Hâr. 8. Halâj. 1,11. Kauç. 31. MBh. 7,2858. 13,32. 745. 858. 14,182. Hariv. 14502. R. 1,43,25. Megh. 35. Kumâras. 3,57. Spr. 2773. (II) 4279. Kathâs. 20,74. 23,21. Sarvadarçanas. 93,19. Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,61. — b) *die Cholik habend* Spr. 2896. वर्जयेद्विदलं शूली ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — 2) m. a) ein N. Çiva's; s. u. 1) a). — b) *Hase* Bhâvapr. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 53,b,9. — Vgl. त्रि°.

शूलिन m. = भाण्डीरवृक्ष Çabdam. im ÇKDr.

शूलेश्वरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,34.

शूलोत्था f. *Serratula anthelminthica* Çabdak. im ÇKDr.

शूल्य (von शूल) adj. *zum Bratspiess gehörig, daran gebraten* u. s. w. P. 4,2,17. AK. 2,9,45. H. 413. Halâj. 2,168. Kâtj. Çr. 20,8,4. Hariv. 8439. fg. (°शूल die neuere Ausg.). Suçr. 1,75,1. 230,18. 2,340,14. Vikram. 4,7,37. Bhaṭṭ. 4,9.

शूल्वाण m. N. pr. eines dämonischen Wesens Kauç. 56.

शूष्, शूषति (प्रसवे) Dhâtup. 17,28. सूष् v. l.

शूष (von श्वस्) 1) adj. a) (*pfeifend*) *gellend, klingend*: प्र विश्वते शूषमेतु मन्म ṚV. 1,154,3. 10,54,6. घर्म 6,4. घोष 3,7,6. 6,10,2. — b) *schnaubend, muthig*: सत्वन् ṚV. 3,49,2. प्र क्रीळन्नेव शूष एति रोरुवत् 9,71,2. — 2) m. a) (*heller Ton*) *Klang, klingendes Lied* u. s. w., *Jubel*: इन्द्राय शूषमर्चति ṚV. 1,9,10. 10,96,2. 120,8. 133,1. प्र मन्महे शूषम् 1,62,1. — 131,2. 3,54,1. 5,41,7. 10. 6,12,4. 68,3. 7,23,5. शूषस्य मन्मभिः 8,63,1. 10,6,3. सुवितस्य 31,3. — VS. 22,30. Kâṭh. 35,10 bei Weber, Nax. 2,350. — b) *Hauch, Lebenskraft*: नाभ्या एवास्य शूषो ऽस्रवत् (vgl. VS. 21,54) Çat. Br. 12,7,1,7. शूषो नामास्यमृतो मर्त्येषु TBr. 3,10,8,4. parox. VS. 21,36. 54. इन्द्रियं शूषमिन्द्रे वयो दधत् 28,41. — c) N. pr. eines Mannes TBr. 3,10,9,15. Ind. St. 4,373. — 4) n. = बल Nigh. 2,9. = सुख 3,6. शूषे du. ṚV. 9,97,54 dunkel.

शूषन्, loc. शूषणि s. u. 1. शू.

शूष्य (von शूष) adj. *klingend, jauchzend*: वचस् ṚV. 1,54,3. स्तोम 7,66,1. 5,86,6.

शृङ्खल 1) m. f. (श्रा) und n. Trik. 3,5,22. a) *Kette, Fessel* AK. 2,8,2,9. Trik. 2,8,40. 3,3,407. H. 1229. an. 3,688. Med. l. 140. Halâj. 2,63. मुखरशृङ्खलकर्षिणः (स्तम्बेरमाः) Ragh. 5,72. लोकशृङ्खलबद्ध Mârk. P. 125,13. Bhâg. P. 10,3,49. Gewöhnlich शृङ्खला f. Varâh. Bṛh. S. 80,1. 95,42. संसारवासनाबन्ध° Git. 3,1. बद्धाविव मारशृङ्खलया Kathâs. 7,62. शुनी °बद्धा 13,118. खलसंवाद° 24,210. °पाश 25,204. 65,194. 71,52. 80,31. धर्ममर्यादा° 91,54. 101,179. Weber, Kṛshṇaǵ. 268. Spr. (II) 2680. Pratâpar. 103, a, 4. °बन्धन Daçak. 25, 21. 77,14. Bhâg. P. 6,16,12. Unbestimmt welches Geschlechts Bhaṭṭ. 9,90. am Ende eines adj. comp. Kathâs. 27,169. — b) *Mannsgürtel* AK. 2,6,3,10. Trik. H. 665. H. an. Med. — 2) f. ई *Asteracantha longifolia Nees.* (कोकिलाक्ष) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. उच्छृङ्खल, करि°, कन्दर्प°, दीप°, वज्र°, वाट°, श्व°, विशु°.

शृङ्खलक (von शृङ्खल) m. *ein an den Füssen gefesseltes junges Kamel* P. 5,2,79. AK. 2,9,76. H. 1255. Hâr. 81. Halâj. 2,125. Çiç. 12,7. — Vgl. वज्रशृङ्खलिका und भाषाशृङ्खलक unter रास 4).

शृङ्खलतोदिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. शार्ङ्खलतोदि.

शृङ्खलय् (von शृङ्खल), °यति *fesseln* Daçak. 25,17. शृङ्खलित Dhanaṅǵaja im ÇKDr.

शृङ्गशिफिका f. Bots Âpast. 1,16,14. शृङ्गशिफिका, शिङ्गशिफिका und सि° v. l.

शृङ्ग Uṇâdis. 1,125. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,12. Siddh. K. 251,a,1 v. u. 1) n. a) *Horn* AK. 2,9,100. 3,4,13,58. H. 1264. an. 2,50. Med. g. 25. fg. Halâj. 2,112. 123. 4,79. 5,69. am Ende eines adj. comp. f. श्रा (MBh. 1,6662. 9,2003. 13,3813) und ई (Jâǵn. 1,204. MBh. 3,12723. 7,2204. 13,3795. Kathâs. 37,74. Mârk. P. 110,13) P. 4,1,55. Accent eines adj. comp. auf शृङ्ग 6,2,115. — ṚV. 1,140,6. 163,11. 2,39,3. 3,8,10. 4,58,3. शिशानो वृषभो यथाग्निः शृङ्गे दविध्वत् 8,49,13. अतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे 8,75,5. 5,59,3. AV. 2,32,6. 8,6,14. शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते 9,4,17. Ait. Br. 4,17. Çat. Br. 1,8,4,5. पेत्वस्य TS. 6,2,8,4. 7,5,2,1. गो° Kauç. 31. ऐण° AV. 3,7,4. द्वि° Kauç. 45. सहस्र° ṚV. 5,1,8. 7,55,7. — Shaḍv. Br. 6,9 in Ind. St. 1,41. M. 4,67. 5,121. °च्छेद R. 2,61,1x. 77,20. 3,49,21. 5,11,7. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,144. 149. 156. Ragh. 16,13. Çâk. 39. 144. Varâh. Bṛh. S. 61,7. अशृङ्गा नमिता विप्राः Râǵa-Tar. 5,460. ऋक्साम° adj. als Beiw. Vishṇu's R. 6,102,17. *Horn zum Blasen* AV. 20,129,10. Bhâg. P. 10,11,31. °रव 12,1. ध्माताः शृङ्गाणि 7. °वाद्य H. ç. 83. °वेत्रकर und °वाद्यप्रिय als Beiww. Kṛshṇa's Pańćar. 4,8,113. *zum Trinken* Kâṭh. 27,2. *zum Schröpfen* Suçr. 1,39,17. 19. 363,4. 2,33,20. शृङ्गेण रक्तं हरेत् 108,12. — b) = शशशृङ्ग Kusum. 25,8. — c) *Hauzahn des Elephanten* R. 5,11,7. Kâm. Nîtis. 14,34. — d) *Spritze*, = क्रीडाम्बुयन्त्र (°क) H. an. Med. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. = जलयन्त्रक Utpalinî ebend. Ragh. 16,70. — e) *Berggipfel* AK. 2,3,4. 3,4,3,27. 9,39. Trik. 2,3,2. H. 1032. H. an. Med. Halâj. 2,11. 5,35. Utpalinî a. a. O. शैल° MBh. 1,1164. 3,2437. 2540. 12129. सशृङ्ग इव पर्वतः 5,7275. R. 2,54,29. 5,11,7. Megh. 14. 53. 59. Ragh. 13,26. Spr. 2731. (II) 2094. 3466. Varâh. Bṛh. S. 12,6. Kathâs. 25,207. Daçak. 75,5. वल्मीक° Kâçikh. 35,35 (nach Aufrecht). Pańkat. 9,7. — f) *Thürmchen eines Tempels, Palastes* u. s. w.: प्रासादवरशृङ्गस्य MBh. 1,2821. वेश्म° R. Gorr. 2,33,4. विमान° Kumâras. 7,40. 63. Çâk. Ch. 141,11. Varâh. Bṛh. S. 56,23. 26. Pańkat. 10,8. Bhâg. P. 10,71,33. — g) *Horn des Mondes*: (सोमस्य) यक्षास्तिष्ठन्ति शृङ्गाः Hariv. 12793. R. 5,11,7. Varâh. Bṛh. S. 4,8. 14. 17. 21. 47,16. fg. शृङ्गोन्नति Ganit. Çṛṅgonnatjadh. 5. Verz. d. Cambr. H. 34. 39. 42. 57. Comm. in der Einl. zu Sûrjas. 10. शृङ्गोन्नमन ebend. *Horn eines in der Form eines Halbmondes aufgestellten Heeres* MBh. 6,2443. — h) *die weibliche Brust* Bhâg. P. 5,2,14. — i) *Lotusblüthe* Çabdar. im ÇKDr. — k) *Agallochum* (अगुरु) H. ç. 129; vgl. शृङ्गज. — l) *Spitze, das äusserste Ende* überh.: eines Pfeils AV. 4,6,5. eines Bogens Kumâras. 2,64. मखस्य Git. 1,8. einer Flamme; daher unter den ज्वलतो नामधेयानि Nigh. 1,17. — m) *Gipfel* so v. a. *der Hervorragendste —, Beste in seiner Art*: (मथुरा) शृङ्गं पृथिव्याः so v. a. *der schönste Punkt auf Erden* Hariv. 6424. Hierher und zu n) die Bedeutungen उत्कर्ष Trik. 3,3,70. H. an. Med. Viçva a. a. O. प्राधान्य AK. 3,4,3,25. प्रभुत्व H. an. Med. — n) *das Horn als Bild des erwachten Selbstgefühls*: अवाप्य पृथिवीं कृत्स्नां न ते शृङ्गमवर्धत MBh. 3,1126. शृङ्गं परेषामुद्धृतम् Ragh. 9,62. — o) *das erste Erwachen des Gefühls der Liebe*: शृङ्गं हि मन्मथोद्भेदः (zur Erklärung von शृङ्गार) Sâh. D. 240. — p) *Zeichen* (चिह्न) Trik. 3,3,70. H. an. Med. — q) = तीक्ष्ण (very sharp Wilson) und ऊर्ध्व (minutely fine Wilson; dieses wäre सूक्ष्म) Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) *eine best. Pflanze*, = कूर्चशीर्ष (°क) AK. 2,4,5,8. H. an. Med. Viçva a. a. O. *eine best. giftige Pflanze* Z. d. d. m. G. 9,674; vgl. शार्ङ्ग 1) b). — b) N. pr. eines Muni Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. बर्हणादि zu 2,82. a) *ein best. Fisch* H. an. Med. Halâj. 3,37. Viçva und Utpalinî a. a. O. = मद्गुरस्य प्रिया AK. 1,2,3,25. H. 1347. = ग्राम्यमद्गुरिका Hâr. 186. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = विषा AK. 2,4,3,18. H. an. Med. *Trapa bispinosa* Viçva a. a. O. = वृषभ, ऋषभ AK. 2,4,4,4. H. an.

Med. Viçva a. a. O. = कर्कटशृङ्गी Ratnam. 45. Its fruit is compared to the claw or feelers of a crab or to the horn of a goat Molesw. = प्रान्त, वर्ति und विष (*Gift*) Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,207,17. 252,6. — *c*) *zu Schmucksachen dienendes Gold* (vgl. शृङ्गीकनक) H. an. Med. Viçva und Utpalinî a. a. O. Hierher vielleicht °द्मन Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,35. — Vgl. अग्र°, अग्रा°, ऋष्य°, एक°, कर्कट°, कुलीर°, चतुः°, तिग्म°, त्रिधातु°, तीक्ष्ण°, नृ°, पुत्र°, पृश्नि°, पृष्ठ°, प्रा°, वत्स°, बहु°, बाल°, भूरि°, मणि°, मेष°, रुक्म°, वक्र°, वि°, वैडूर्य°, शत°, शश°, हिरण्य°, शार्ङ्ग.

शृङ्गक 1) am Ende eines adj. comp. = शृङ्ग *Horn*: स° MBh. 5,5469. Kathâs. 37,70. — 2) n. *Horn des Mondes*: शशाङ्कशृङ्गकोन्नति Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,1 v. u. — 3) m. *eine best. Pflanze*, = जीवक (d. i. कूर्चशीर्ष) Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. द्विशृङ्गिका.

शृङ्गकन्द m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गकूट m. N. pr. eines Berges Pańkar. 1,7,2.

शृङ्गगिरि m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,25. 274,*b*, No. 624. Wilson, Sel. Works 1,199. 201. 203.

शृङ्गग्राहिका f. *das Packen bei den Hörnern*; instr. so v. a. *direct, unmittelbar* Schol. zu Çâńkh. Br. 7,1. 47,6. zu Pańćav. Br. 14,2,6. zu Kâtj. Çr. 25,14,6 (nicht gedruckt).

शृङ्गज n. *Agallochum* Ratnam. 133.

शृङ्गजाह n. = शृङ्गस्य मूलम् gaṇa कर्णादि zu P. 5,2,24.

शृङ्गधर m. N. pr. eines Mannes Târan. 279.

शृङ्गपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,21. — Vgl. शृङ्गेरिपुर.

शृङ्गभुज m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,20. fgg.

शृङ्गमय (von शृङ्ग) adj. in कनक° *mit vergoldeten Hörnern versehen*: गोशत MBh. 1,658.

शृङ्गमूल m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गमोहिन् m. *Michelia Champaka* (चम्पक) Lin. Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गरुह m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr. unter शृङ्गाटक.

शृङ्गरोह m. v. l. für शुण्डरोह ÇKDr.

शृङ्गला (von शृङ्ग) f. *eine best. Pflanze*, = मेषशृङ्गी Çabdak. im ÇKDr.

शृङ्गवत् (wie eben) 1) adj. *a*) *gehörnt* MBh. 13,3817. — *b*) *mit* (vielen) *Gipfeln versehen*: Berg, Gebirge R. 4,49,22. — 2) m. N. pr. eines Berges (Gebirges) MBh. 6,199. 288. 13,7658. Golâdhj. Bhuvanak. 26. Mârk. P. 55,10. Bhâg. P. 5,16,8. 17,8. — Vgl. शृङ्गिन्.

शृङ्गवृष् m. N. pr. eines Mannes R̥V. 8,17,13.

शृङ्गवेर 1) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2154. — 2) n. *frischer Ingwer* (zingiberi Plin. H. N. 12,7) AK. 2,9,37. Halâj. 2,161. Suçr. 1,74,20. 142,11. 145, 7. 160,16. 217,3. °चूर्ण 369,14. °कल्क 2, 87,13. Varâh. Bṛh. S. 76,41.

शृङ्गवेरक n. = शृङ्गवेर 2) H. 1189.

शृङ्गवेरपुर n. N. pr. einer *Stadt* an der Gaṅgâ MBh. 3,8207. R. 1, 1,28 (31 Gorr.). 2,83,19. 89,3. R. Gorr. 2,46,49. 124,22. fg. 6,108,41. Uttarar. 10,12 (14,10). Mahâvirak. 72,16. Verz. d. Oxf. H. 165,*a*, 2. 178,*a*,16. Nâgeça in Mahâbh. S. 1.

शृङ्गवेराभमूलक (शृ° - आभा + मूल) m. *eine Art Gras* (एरका) Bhâvapr. im ÇKDr.

शृङ्गसुख n. *Hornmusik* H. ç. 83 (शृङ्गः सुखं die Hdschr.).

शृङ्गाट (von शृङ्ग) n. Trik. 3,5,7. Siddh. K. 249,*a*,3. 1) m. *Trapa bispinosa*; die Frucht (n.) hat zwei *hörnerförmige* Stacheln. Trik. 1,2, 37. Hâr. 179. the triangular nut of the Çṛṅgâṭa Journ. of the Am. Or. S. 6,339,2 v. u. Auch शृङ्गाटी f. *die Pflanze* Suçr. 2,457,5. शृङ्गाट m. = स्वादुकण्टक Çabdar. im ÇKDr. — 2) *Dreieck, ein dreieckiger Platz* Kâm. Nîtis. 16,3. — 3) n. *ein Platz, in den drei Wege münden*, H. 988. — 4) Bez. *einer best. Configuration der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 107,3. — 5) m. N. pr. eines Berges in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr. — Vgl. वन°.

शृङ्गाटक (von शृङ्गाट) 1) m. *Trapa bispinosa* (n. *die Nuss*) H. an. 4,38. Med. k. 218. Suçr. 1,80,14. 156,24. 225,2. 15. 238,8. 375,18. 2,32,3. Çârṅg. Saṁh. 3,8,30. MBh. 13,4366. °निभोऽभिशिरस् Weber, Nax. 2,391, N. *Asteracantha longifolia Nees.* Ratnam. 8. — 2) *Dreieck* Varâh. Bṛh. S. 34, 5. 80,9. 17. MBh. 6,3363. — 3) m. n. *ein Platz, in den mehrere* (nach Einigen *vier*) *Wege münden, Kreuzweg* AK. 2,1,17. H. an. Med. Halâj. 2,134. Vjutp. 132. शृङ्गाटकेषु सर्वेषु समाख्यातु प्रियं मम MBh. 4,2186. R. Gorr. 2,73, 34. Nîtiratna 1 bei Habb. Anth. S. 512. Bhâg. P. 8,15,16. 9,10,17 (am Ende eines adj. comp. f. °शृङ्गाटका!). 10,41,21. Pańćat. ed. orn. 3,8 (neben चतुष्पथ). Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,26. fg. शृङ्गाटिका f. dass. Daçak. 108,13. — 4) n. in der Anatomie *Verbindungen von Gefässen in Nase, Ohr, Auge, Zunge*; = सिरामुखानां शिरसो मध्ये संयोगस्थानम् Bhâvapr. 2. Suçr. 1,340,21. 345,13. 346,6. 2,352,13. — 5) n. Bez. *einer best. Configuration der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,2. Verz. d. Cambr. H. 36. in der Horoskopie Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 1, 5 und 9 stehen*, Varâh. Bṛh. 12,7. 13. — 6) n. *ein best. Gericht* Bhâvapr. im ÇKDr. — 7) m. N. pr. eines Berges in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr. unter शृङ्गाट. — 8) n. *a door and a collection or mountain of three peaks* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. यक्ष°, वन°.

शृङ्गान्तर (शृङ्ग + अ°) n. *der Raum zwischen den Hörnern, Stirn eines gehörnten Thiers* Ragh. 2,21.

शृङ्गाय् (von शृङ्ग), °यते *mit den Hörnern stossen* TBr. 2,3,9,9.

शृङ्गार (von शृङ्ग wie वृन्दार von वृन्द) Uṇâdis. 3,136. m. n. Siddh. K. 249, *b*,4. 1) adj. *schmuck*: वक्त्र R. 6,98,24. शृङ्गारैः सुप्रकारैश्च कैलासो मदनायते Harv. 12007. °वेषाभरण adj. MBh. 4,2295. °वेष adj. 5,237. — 2) m. *a*) *Putz, Staat, schmucke Kleider* Spr. (II) 1649. वसन्तः संततोज्जृम्भितानङ्गशृङ्गार एव Dhûrtas. 69,5. शृङ्गारं विधाय Pańćat. ed. orn. 32,20. Vet. in LA. (III) 8,18. Çuk. ebend. 36,4. कृत° adj. (f. आ) Pańćat. ed. orn. 32, 24. 51,15. मुक्त° 32,23. स° *geputzt* 49,24. Kathâs. 64,131. Med. n. 214. *Schmucksachen eines Elephanten* Trik. 3,3,375. H. an. 3,611 (गजमण्डन st. रागमण्डन zu lesen). Med. 3,231. Hâr. 204. Çâçvata bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,136. °धारिन् R. 7,35,37. — *b*) *Geschlechtsliebe; der erotische Grundton* (रस) *in einem Kunstwerke* AK. 1,1,2,17. Trik. 1,1,126. H. 229. 294. H. an. Med. Halâj. 1,92. 5,75. पुंसः स्त्रियां स्त्रियाः पुंसि संभोगं प्रति या स्पृहा । स शृङ्गार इति ख्यातः क्रीडारत्यादिकारकः ॥ Suvarṇarekha bei Uǵǵval. a. a. O. शृङ्गं हि मन्मथोद्भेदस्तदागमनहेतुकः । उत्तमप्रकृतिप्रायो रसः शृङ्गार इष्यते ॥ Sâh. D. 210. Daçar. 2,13. 45. R. 1,4,

7 (3,46 Gorr.). शृङ्गारिकरसो मदनः Vikr. 9. °लज्जा Çâk. 14,3. Spr. 3018. (II) 1911. Râǵa-Tar. 2,121. 3,484. 5,230. 233. °शूर Pańkar. 1,10,26. 11,30. 14,69. Verz. d. Oxf. H. 130,a, No. 236. 208,b,27. 213,b,1. धर्मार्थकामैस्त्रिविधः शृङ्गारः Sâh. D. 516. धर्म°, अर्थ°, काम° 193,8. fgg. Bhar. Nâṭjaç. 18,67. fgg. संभोग° Sâh. D. 226. 7,7. °चेष्टित 95. °चेष्टा Ragh. 6,12. Halâj. 1,89. — c) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495. Râǵa-Tar. 8,329. 509. 2121. 2351. 2370. 2383. 2471. °भट्ट 2427. — 3) n. a) *Mennig* H. 1061, Schol. H. an. Med. — b) *Gewürznelke*. — c) *Mehl, Pulver* H. an. Med. — d) *frischer Ingwer* (vgl. शृङ्गवेर) Çabdak. im ÇKDr. — e) *schwarzes Agallochum* (कालागुरु) Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गारक (von शृङ्ग oder शृङ्गार) P. 5,2,122, Vârtt. 4. Vop. 7,32. fg. 1) adj. *gehörnt* Med. r. 165. — 2) n. *Mennig* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गारचन्द्रोदय m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 826.

शृङ्गारजन्मन् m. ein N. *des Liebesgottes* H. 229, Schol.

शृङ्गारण (von शृङ्गारय्) n. bei den ekstatischen Pâçupata *das Verliebtthun, das Benehmen eines Verliebten* Sarvadarçanas. 78,9. रूपयौवनसंपन्नां कामिनीमवलोक्यात्मानं कामुकमिव चेष्टिविलासैः प्रदर्शयति स्म शृङ्गारणम् 11. fgg.

शृङ्गारतिलक n. Titel verschiedener Werke Gild. Bibl. 247. Verz. d. Oxf. H. 209,b, No. 491. Sâh. D. 202,13. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,47. — Vgl. वृन्दशृङ्गार°.

शृङ्गारपिण्डक m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9503. H. 1311, Schol.

शृङ्गारभूषण n. *Mennig* H. 1061.

शृङ्गारमञ्जरी f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

शृङ्गारमण्डप *Tempel der Liebe*, N. eines Tempels Skanda-P. in Verz. d. Oxf. H. 71,b,27.

शृङ्गारय् (von शृङ्गार) *verliebt thun, — sein*: शृङ्गारितं *verliebt* (vielleicht auch *geputzt*) gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. — Vgl. शृङ्गारण.

शृङ्गारयोनि m. ein N. *des Liebesgottes* H. 229, Schol. Halâj. 1,32.

शृङ्गाररसाष्टक (शृ° + रस + अष्टक) n. *acht Strophen erotischen Inhalts*, Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Gedichts; herausgegeben in Habb. Anth. 510. fg. Kâvjakalâpa 94. fg. Kâvjasaṁgraha 29. fg.

शृङ्गारवत् (von शृङ्गार) 1) adj. *verliebt; erotisch* Comm. zu Daçar. 3,46. — 2) f. °वती a) ein Frauenname Kathâs. 123,316. 336. Verz. d. Oxf. H. 152,b,32. — b) N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 152,b,26.

शृङ्गारशत und °क n. *hundert über Liebe handelnde Sprüche*, Titel der 1ten Centurie des Bhartṛhari, Verz. d. Oxf. H. 133,b, No. 246. 134,a, No. 247. Bhartṛ. ed. Bohl.

शृङ्गारशेखर m. N. pr. eines Fürsten Hall in der Einl. zu Vâsavad. 36. 39.

शृङ्गारसिंह m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,530.

शृङ्गारित s. शृङ्गारय्.

शृङ्गारिन् (von शृङ्गार) 1) adj. a) *geputzt, schön gekleidet* Trik. 3,3,261. fg. H. an. 3,126. Med. n. 214. — b) *verliebt* Med. Verz. d. Oxf. H. 209,b, No. 491. Schol. zu Kâvjâd. 3,121. *erotisch* Daçar. 3,46. — 2) m. a) *Elephant* Trik. H. an. Med. — b) *der Betelnussbaum* dies. — c) *Rubin* (माणिक्य) Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. °णी *Geliebte, Gattin* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21.

शृङ्गारीय् (von शृङ्गार), °यति *der Liebe begehren* Spr. 2641.

शृङ्गाल s. कट°.

शृङ्गि = शृङ्गी (s. u. शृङ्ग). 1) f. *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. n. = शृङ्गीकनक Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,96.

शृङ्गिक 1) m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. Halâj. 3,25. — 2) m. oder f. (am Ende eines adj. comp. f. आ) nach Nîlak. *eine Schleudermaschine*: लगुडशृङ्गिका MBh. 3,643. — 3) f. आ *Birke* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. रक्त°.

शृङ्गिण (von शृङ्ग) P. 5,2,114. m. *Widder* H. 1277.

शृङ्गिन् (wie eben) 1) adj. a) *gehörnt* Med. n. 143. ṚV. 1,32,15. 33,12. 3,8,13. Ait. Br. 4,17. Kâṭh. 33,1. MBh. 2,1850. 3,12775. R. 2,28,17. Mârk. P. 79,6. प्रयालनाभि° *Hörner von — habend* R. 3,40,4. m. *ein gehörntes Thier* Jâǵń. 2,300. MBh. 1,6450. Spr. 3348. (II) 3214. Varâh. Bṛh. S. 16,9. Bṛh. 5,25. *Stier* Hâr. 79. — b) *mit Hauzähnen versehen*: हेम° MBh. 1,7344. m. *Elephant* Med. — c) *mit einem Stachel versehen*; s. विष°. — d) *mit Gipfeln versehen*; m. *Berg* Med. MBh. 3,1753. 9,1927. Ragh. 12,80. — e) *mit Wipfeln versehen*; m. *Baum* Med. — f) *mit einer Brust versehen* (nach Burnouf): चारु° Bhâg. P. 5,2,16. — 2) m. a) *ein gehörntes Thier; Stier; Elephant; Berg; Baum* s. u. dem adj. — b) *ein best. giftiges Thierchen* Suçr. 2,287,12. — c) *eine best. Pflanze*, = ऋषभ Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,4,5. — d) N. pr. eines Gebirges Hâr. 26. VP. 167. Mârk. P. 54,9. Verz. d. Oxf. H. 48,a,40. — e) N. pr. eines Ṛshi MBh. 1,1679. fgg. 1968. fgg. Hariv. 9575. Verz. d. Oxf. H. 122,a,3. — 3) f. शृङ्गिणी a) *Kuh* AK. 2,9,66. H. 1265. — b) Bez. verschiedener Pflanzen; = मेषशृङ्गी, मल्लिका und ज्योतिष्मती Med. — Vgl. हि°, विष°.

शृङ्गिपुत्र m. patron. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,10. 12.

शृङ्गिवर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280,a, No. 656.

शृङ्गीकनक n. *zu Schmucksachen dienendes Gold* AK. 2,9,96. H. 1046. Hâr. 50.

शृङ्गीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,11.

शृङ्गेरिपुर n. eine Corruption von शृङ्गगिरिपुर Verz. d. Oxf. H. 257,a,27; vgl. Wilson, Sel. Works 1,199. 201.

शृङ्गेरीमठ m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,a,10.

शृङ्गेश्वर Verz. d. B. H. 144,27 vielleicht fehlerhaft für शृङ्गीश्वर.

शृङ्गोत्पादन (शृङ्ग + उ°) adj. *Hörner erzeugend*, in Verbindung oder mit Ergänzung von मन्त्र *Zauberspruch* Kathâs. 37,68. 58.

शृङ्गोत्पादिन् adj. dass.; f. N. pr. einer Jakshiṇî, die *Hörner erzeugt und Menschen in Vieh verwandelt*, Kathâs. 37,58. fgg.

शृङ्गोन्नाघ (शृङ्ग + उ°) m. *Löwe* H. ç. 183.

शृङ्ग्य (von शृङ्ग) adj. *hornartig* gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103.

शृङ्ग्याणिका s. शृङ्गाणिका.

शृतं (partic. von श्रा = श्री) 1) adj. *gekocht* P. 6,1,27. Vop. 26,111. AK. 3,2,45. H. 1485. Halâj. 2,121. 261. Çat. Br. 1,2,2,14. 16. 5,26. 3,8,2,6. स्वयं° 7,3,1,26. मांस MBh. 3,2911. क्रोधेन तप्तलं तस्य सर्वं शृतमिवाभवत् Hariv. 3650. पयस् 8447 (सृत die ältere Ausg.). R. 2,56,24

(श्रित Schol. und ed. Bomb.; शृत ed. Gorr. 26). 3,1,24. Suçr. 1,161,16. Varâh. Bṛh. S. 54,113. 55,23. 76,4. fgg. (überall v. l. श्रित). Bhâg. P. 8,16,52. पयसि in Milch 40. पयःशृतेन चाकृपा 6,19,24. शङ्कुप्योशृतं पयः M. 11,127. घृ° Ratnam. im ÇKDr. Çat. Br. 1,7,2,27. 3,8,4,7. 2,6. 4,5,2,16. 11,4,4,5. सु° R. Gorr. 2,56,25. Bhâg. P. 10,9,7. Pañkat. 3,8,12. सुशृतं पायसे ब्रंधाग्धयांवां कृसरं तथा MBh. 12,7054. — 2) n. Gekochtes, speciell gekochte Milch: शृतेनं प्रातःसवमे श्रीणीयात् दध्ना माध्यंदिनं TBr. 1,4,8,6. Çat. Br. 1,6,4,7. 3,3,2,2. Kâty. Çr. 4,4,8. Âçv. Çr. 6,8,10. Pañkav. Br. 9,5,5.

शृतकाम adj. Gekochtes (Milch) liebend TBr. 3,2,8,12. Kâṭh. 31,2.7.

शृतंकृ gar kochen: °कृत्य TS. 3,3,8,1.

शृतंकर्तृ nom. ag. der da gar kocht TS. 3,1,4,4.

शृतंकृत्य adj. gar zu kochen TS. 2,6,2,4.

शृतत्व (von शृत) n. das Gekochtsein u. s. w. TS. 2,5,2,2. TBr. 3,2,8,12. Kâṭh. 31,2.

शृतपा adj. gekochte Milch trinkend RV. 10,27,6.

शृतपाक adj. gar gekocht RV. 1,162,10.

शृतशीत adj. gekocht und wieder abgekühlt Suçr. 1,133,14. 2,414,4. Varâh. Bṛh. S. 55,16.

शृतातञ्च्य (शृत + आ°) adj. in gekochter Molke zum Gerinnen zu bringen TS. 5,2,9,3. 6,5,6,5.

शृतावदान n. ein Holz zum Zertheilen des Puroḍâça Kâty. Çr. 2,6,19. Schol. 215,8. 254,13. 516,3.

शृतोष्ण (शृत + उष्ण) adj. kochend heiss AK. 2,7,22. H. 831.

शृधु m. 1) (von 2. शर्ध्) After. — 2) = बुद्धि Vjutp. im ÇKDr.

शृधू (von 2. शर्ध्) Uṇâdis. 1,92. f. After Uǵǵval.

शृध्या (von 1. शर्ध्) f. Frechheit, Trotz RV. 2,12,10.

शेकु und शेकृाष्ट P. 8,3,97. Oder ist etwa im Sûtra कुशे - कु zu trennen?

शेखर (vgl. शिखर) 1) m. a) Scheitel: मौलवसनसमलंकृत° (so ist zu lesen) Kathâs. 75,41. निशाकाराकलाकलित° 420,36. — b) Gipfel eines Berges: अस्तगिरि° Kathâs. 28,189. Râǵa-Tar. 3,72. — c) ein auf dem Scheitel getragener Kranz, — Schmuck, Diadem AK. 2,6,2,38. 3,4,20,229. H. 654. 7 (am Ende eines adj. comp.). Halâj. 2,399. शशिखण्ड° Hariv. 14835. Kumâras. 7,32. Çiç. 4,50. 11,46. Mâlatim. 148,8. Kathâs. 50,192. पुष्प° 75,73. Râǵa-Tar. 3,269. Vet. in LA. (III) 10,8. Pañkat. 1,8,8 (शेखर godr.). Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 18. शेखरापीडयोजन (so Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,5. — d) am Ende eines comp. der Beste, Schönste: नृपति° Haravr. 45 (शेषर godr.). क्षत्रिय° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 11. कवि° Dhûrtas. 67,4. 11. परमशाक्तिक° Verz. d. Oxf. H. 188,a,43. कृमार° Kr. 1,6. कम्मकनृपुर° 3,20. — e) Bez. eines best. Eingangsverses in einem Gesange Saṁgîtadâm. im ÇKDr. लघु° ebend. — f) abgekürzter Titel eines best. Werkes Burnouf in Bhâg. P. I,lxxviii. — 2) f. ई Schmarotzerpflanze Çabdar. im ÇKDr. — 3) n. a) Gewürznelke Râǵan. im ÇKDr. — b) die Wurzel der Moringa pterygosperma Gaertn. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अलंकार°, इन्दु°, उग्र° (f. आ), गन्ध°, चन्द्र°, तुङ्ग°, धातु°, पृथु°, रत्न°, वतंस°, शशाङ्क°, शशाङ्कार्ध° (unter शशाङ्कार्ध), शशि°, शिव°, शृङ्गार°, शैवसिद्धान्त°, श्मश्रु°, शैखरिक fg.

शेखरज्योतिस् m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,268.

शेखराचार्यज्योतिरीश्वर m. nach Lassen, Institutiones linguae pr. App. 28. N. pr. des Verfassers des Dhûrtasamâgama. Nach unserer Meinung ist Dhûrtas. 67,11. fg. कविशेखर ein ehrendes Epitheton des Verfassers, der demnach आचार्यज्योतिरीश्वर heissen würde.

शेखरित (von शेखर) adj. zum Diadem gemacht, als Diadem dienend Bhâg. P. 10,83,8.

शेखरीभू (शेखर + 1. भू) zum Diadem werden: स (शेषः) बिभ्रच्छेखरीभूतमशेषं क्षितिमण्डलम् VP. 2,5,21.

शेट Trik. 2,6,16 fehlerhaft für खेट; vgl. 3,3,95.

शेड (?) Râǵa-Tar. 4,690. शेडु 8,573.

शेणावी und शेणा f. understanding, mind, intellect Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. शेमुषी.

शेत्य adj. vermuthlich Fehler für श्येत Pañkav. Br. 7,10,13. = श्वैत्य Comm.

शेप m. 1) das männliche Glied Nigh. 3,29. Nir. 3,21. H. 610. Çabdar. im ÇKDr. RV. 9,112,4. 10,85,37. AV. 5,25,1. 6,72,1. VS. 19,88. 25,7. TS. 5,7,15,1. 7,3,16,2 (v. l. शेफ). — 2) Schweif, Schwanz RV. 10,105,2. — Vgl. पत्रूच्छेप, शुनः°, शेफ.

शेपस् n. = शेप Uṇâdis. 4,200. 1) das männliche Glied H. 610. AV. 6,138,5. 11,5,12. Çâṅkh. Br. 23,4. Karaka 3,4. — 2) Hodensack oder Testikel Suhbhûtikandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,200. — Vgl. शेफस्.

शेपहर्षणी adj. (f. ई) die Ruthe steif machend AV. 4,4,1. Padap. (vgl. AV. Prât. 2,56) nimmt ohne Grund शेपस् als erstes Glied.

शेपाल m. n. = शेवाल, शैवाल, शैवाल H. 1167. Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,38. Çabdar. im ÇKDr.

शेप्य (von शेप) s. मयूर°.

शेप्यावत् (von शेप्य) adj. penitus AV. 7,113,1.

शेफ m. = शेप 1) das männliche Glied H. ç. 126. Halâj. 2,359. TS. 7,3,16,2, v. l. MBh. 10,289. 13,752. unbestimmt ob शेफ oder शेफस् 12,7951. Trik. 2,6,23. — 2) Hodensack, du. die Hoden Ait. Br. 1,22. उदरशेफवर्धन Verz. der Oxf. H. No. 975. — Vgl. शुनः°.

शेफस् n. = शेपस् das männliche Glied AK. 2,6,2,27. 3,4,2,26. H. ç. 126. Halâj. 2,359. Karaka 7,1.2. Suçr. 1,260,10. 261,19. 318,11. 2,470,4. Varâh. Bṛh. S. 68,6. °स्तम्भ Karaka 1,20.

शेफालि f. = शेफालिका Çabdar. im ÇKDr. शेफाली dass. ebend. Trik. 2,4,21. Çârṅg. Saṁh. 2,2,55. 3,2,17. Pañkat. 1,7,19. = नीलसिन्धुवार Bhâvapr. im ÇKDr. Vgl. unter निर्गुण्डी.

शेफालिका f. AK. 2,4,2,7. Vitex Negundo (निर्गुण्डी) Lin. (die Pflanze und die Frucht) gaṇa हरीतक्यादि zu P. 4,3,167. AK. 2,4,2,51. Suçr. 1,28,6.12. Kr. 3,14. Spr. (I) 79,8.

शेफण्ड und °क s. u. सन्धि 3).

शेमुषी (partic. perf. act. von 4. शम्) f. 1) Verstand, Einsicht AK. 1,1,4,10. H. 309. Halâj. 2,179. खिन्नस्य क्वि विपर्येति तन्नस्यापि शे° Râǵa-Tar. 3,202. वाचस्पतिमतिस्पर्धि° Verz. d. Oxf. H. 187,b, No. 428. — 2) Vorsatz, Entschluss, Beschluss: वाचमाधाय सदृशीं गिरा च सदृशीं मम: शेमुषीं मम्सा तुल्याम् Brahma-P., Uttar. 22. न वै कार्यं भवता शेमुषीदृशी Kiçlah. 95.51. Alle drei Stellen nach Aufrecht.

शेय partic. fut. pass. von 2. शी P. 7,4,22, Schol.

शेरभ und शेरभक m. Namen von *Schlangen* AV. 2,24,1.

शेल्, शेलति (गतौ) Dhâtup. 15,36. v. l. सेल्.

शेलग (?) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,21.

शेलाय्, °यति gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

शेलु m. *Cordia Myxa Lin.* AK. 2,4,2,15. H. 1144. Halâj. 2,42. M. 5,6 (*die Frucht*). Suçr. 1,219,10. 2,226,2. 256,4. 286,3. 297,18. 438,9. 471,17. — Vgl. भू°.

शेव Uṇâdis. 1,152. adj. *lieb*, *werth* Nigh. 3,6. Nir. 10,18. मित्र RV. 1,58,6. 69,4. 73,2. 3,7,5. 5,64,2. 10,20,7. 113,5. अतिथि 122,1. शंसामि पित्रे असुराय शेवम् 124,3. जायेव पत्यावधि शेव (für शेवं oder शेवा n. pl.) मंहसे 9,82,4. AV. 8,9,22. — शेवा f. Uṇâdis. 1,154. Nach Uǵǵval. शेव n. = मेढ्र (vgl. शेप, शेफ) *penis*, शेवा = लिङ्गाकृति. Nach Uṇâdik. im ÇKDr. शेव m. = मेढ्र, उन्नत, अहि; nach H. ç. 195 *Fisch*. Vgl. अ°, दुः°, सु°.

शेवधि (शेव + धि) m. *Schatz*, *Kostbarkeit* Nir. 2,4. AK. 1,1,1,67. H. 192. Halâj. 1,82. यमावल्यक्षेवधिं जातवेदाः VS. 18,59. स शेवधिं नि दधिषे विवस्वति RV. 2,13,6. AV. 5,22,14. अयं शेवधिररिष्ट इन्द्र वर्धताम् *ein für das Alter aufgespartes Kleinod* 7,53,5. 9,3,15. अमुष्मिं लोके शेवधिं धयन्ति TBr. 3,10,11,2. 3. Kaṭhop. 2,10. विद्या ब्राह्मणमेत्याह शेवधिस्ते ऽस्मि रक्ष माम् M. 2,114. Mâlatim. 103,10. Kathâs. 25,127. Râǵa-Tar. 3,158. Çatr. 2,657. Bhâg. P. 3,24,16. 11,2, 30. निरपत्या च दुःशीला सा भवेद्दुःखशेवधिः Kaçikh. 37,49 (nach Aufrecht).

शेवधिपा adj. *Kostbarkeiten bewahrend* Vâlakh. 4,9.

शेवरक m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,17.

शेवल 1) adj. nach Comm. zu Pâr. Gṛhj. 1,16 *schleimig*, *wässerig*: अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जराय्वत्तवे AV. 1,11,4. Die Bedeutung ist vielleicht aus शेवल, शैवाल vermuthet. — 2) n. = शैवाल H. 1167. Çabdar. im ÇKDr. — 3) am Anfange von Personennamen P. 5,3,84.

शेवलदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Schol.

शेवलिक m. Hypokoristikon von शेवलदत्त u. s. w. P. 5,3,84.

शेवलिनी f. = नदी *Fluss* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. शैवलिनी.

शेवलिय m. = शेवलिक P. 5,3,84.

शेवलिल m. desgl. ebend.

शेवलेन्द्रदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 1, Schol.

शेवार (von शेव) m. etwa *Schatzkammer*: शेवारे वार्या पुरु देवो मर्ताय दाशुषे रासते RV. 8,1,22. Nach Sâj. adj. *zum Glück führend* (nämlich Opfer).

शेवाल Uṇâdis. 4,38. 1) n. = शैवाल H. 1167. Halâj. 3,61. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = आकाशमांसी Râǵan. im ÇKDr. — 3) ई adv. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

शेवृध 1) adj. *werth*, *lieb* (vgl. शेव); = सुख Nigh. 3, 6. स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे RV. 1,54,11. रायः 3,16,2. त्रिणाति शेवृधो नृभिः 5,87,4. स शेवृधो जात आ हर्म्येषु 10,46,3. oxyt.: मनूं स्थिरं शेवृधं (vielleicht subst.) सूत माता 61,20. — 2) m. N. einer *Schlange*, eben so शेवृधक AV. 2,24,2.

शेव्य adj. so v. a. शेव. मित्र RV. 1,156,1.

शेष (von 3. शिष्) 1) m. n. AK. 3,6,4,32. a) *Rest*, *das Uebrige* Trik. 3,3, 441. H. an. 2,573. Med. sh. 28. fg. Ait. Br. 7,2. RV. Prât. 1,2. 10,3,3. Kauç. 21. 26. 42,31. TS. Prât. 1,6. 42. 46. 2,28. Çânt. 4,19. P. 1,4,7. 3,4,114. R. 3, 18,30. न शेषं भवता चिन्त्यम् 4,17,56. Suçr. 1,135,17. 136,16. Ragh. 2, 66. Spr. (II) 1823. 3166. 5263. Bhâg. P. 7,6,8. पलाशे शेषानासिच्य Kâtj. Çr. 15,6,10. शेषे रात्रौ यथा दिवा so v. a. *während des übrigen Theiles der Nacht oder des Tages* M. 4,106. शेषे *im Uebrigen*, *in allen andern Fällen* 8,290. 320. 322. शेषे प्रमाणं तु भवत्तः MBh. 3,2190. षष्ठी शेषे P. 2,3,50. 4,2,92. mit einem abl.: रूपात् Jâǵn. 2,117. Spr. 2945. gen.: सूक्तस्य RV. Prât. 15,15. 18,31. यच्छेषं दशरात्रस्य M. 5,75. किं शेषं हि बलस्य मे MBh. 4,1095. Suçr. 1,11,16. आयुषः सति शेषे Ragh. 8,40. Spr. 2945. (II) 1630. Râǵa-Tar. 1,50. 264. 4,292. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: आज्य° Kâtj. Çr. 6,1,5. हविः° 8,7,24. वसा° 6,8,21. यज्ञ° 9,14,14. अनुवाक° 18,3,12. सुराशेषाः Lâṭj. 5,4,14. Çâṅkh. Çr. 4,5,8. व्यञ्जनशेषः TS. Prât. 1,14. बलि° M. 3,91. 245. 253. 285. 5,24. 11,158. प्राणशेषो ऽस्ति चैतव MBh. 5,4563. R. 2,87,19. R. Gorr. 2,32,33. fg. 5, 49,22. Spr. 2945. (II) 1331. fgg. Mṛcch. 39. AK. 2,7,28. Râǵa-Tar. 5,61. Bhâg. P. 5,26,37. Pañkat. 51,11. व्यतीते तदहःशेषम् MBh. 13,3494. 1482. Jâǵn. 1,113. M. 11,204. दिन° Varâh. Bṛh. S. 45,16. Pañkat. 55, 6. रात्रि° R. 2,49,1. Sûrjas. 3,50. Râǵa-Tar. 3,190. कार्य° M. 7,153. R. 2,68,11. 5,50,1. Spr. (II) 982. 4644. Kathâs. 32,25. 34,139. Râǵa-Tar. 3,121. देवतातिथिशेषेण कुरुते देहयापनम् *mit dem*, *was Götter und Gäste übrig lassen*, MBh. 3,15410. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *wovon nur* (selten मात्र hinzugefügt) — *übrig ist*: त्रिभागमात्रशेषायां रात्र्याम् MBh. 7,8457. Mṛcch. 87. स्त्रीशेषं जगत् MBh. 9,35. जीवित° R. 3,62,10. Ragh. 6,76. 7,10. 40. 8,72. Kumâras. 5,57. Spr. (II) 4657. Varâh. Bṛh. S. 11,39. Kathâs. 22,245. 60,238. Râǵa-Tar. 2,24. 3,408. 4,295. 5,18. 183. Daçak. 68,8. Pañkat. 47,6. 160,2. एकशेषः कृतो वंशः MBh. 13,1966. रजन्यामर्धशेषायाम् R. 5,15,20. अल्पशेषमिदं कार्यम् 37, 29. अल्पशेषैर्नृपैः Spr. (II) 4036. किंचिच्छेष MBh. 9,31. 1442. Kathâs. 20,30 (zusammen zu schreiben und सत्त्व zu ergänzen). 39,189. 54,101. कथा° *von dem nur die Erzählung übrig geblieben ist*, *nur noch in der Erinnerung lebend* (vgl. कथावशेष) Râǵa-Tar. 4,579. स्मृति° dass. Spr. (II) 4224. कृत्य° so v. a. *der seine Arbeit noch nicht vollbracht hat* Bhâg. P. 3,2,14. Beachtung verdienen noch folgende Redensarten: मित्राणां संग्रहः शेषः (oder adj.) so v. a. *jetzt gilt's noch Freunde zu gewinnen* R. 4,28,10. शेषं (oder adj.) दुर्गविनाशनम् 5,30,3. अपि शेषं भवेदद्य पुत्राणां मम so v. a. *ach wenn doch heute nicht alle meine Söhne zu Grunde gingen* MBh. 2,2689. यदि प्रकृतिनापन्ने शेषः स्यात् so v. a. *könnten noch Einige gerettet werden* 5,3416. न वः शेषः कश्चिदिहास्ति युद्धे so v. a. *keiner von Euch kommt mit dem Leben davon* 3,15698. नूनं विदानीं मम शेषमस्ति so v. a. *mir steht jetzt noch sicher Etwas bevor*, *ich habe noch nicht Alles erduldet* R. 5,28,5. कुर्युरेते क्व चिच्छेषं न तु क्रुद्धो धनंजयः so v. a. *die könnten noch Etwas* (*Jmd*) *verschonen* MBh. 4,1580. 3,10251. fg. सिंहः पाशविनिर्मुक्तः न नः शेषं करिष्यति 4,1548. नास्यापराद्धाः शेषमवाप्नुवन्ति so v. a. *bleiben verschont* 3,15705. so v. a. *Ende*, *Ausgang*, *Schluss*: न चैकमत्यं शेषो ऽस्ति Spr. (II) 1481. so v. a. *Ergänzung*, *Nachtrag*: तस्माच्छन्दस्सु शेषा उपेक्षितव्याः Nir. 13,13. Weber, Nax. 2,302. 304. प्रेषित इति शेषः Comm. zu R. 7,104,13. Kull. zu M. 9,107. इति ते वाक्यशेषः Vikr. 35,8. Nach H. an. und Med. ist शेष m. angeblich auch = वध (oder अवध). — b) *Ne-*

bensache, Accidenz: धर्मः शेषोऽङ्गं गुणा इत्येकार्थाः Schol. zu Kâtj. Çr. 22,2. 8. 9. 24,18. 23. Madhus. in Ind. St. 1,19,6. Vgl. शेषिन्. — 2) adj. (f. आ) *übrig, reliquus;* sg.: उदक M. 3,248. देवेभ्यश्च हुतादग्नाच्छेषात् Jâǵn. 1,103. सेना Hariv. 8054. सैन्य R. 3,32,27. जन 2,44,22. Spr. (II) 1436. अमुपर्यावर्ग Ragh. 2,4. भस्मन् Hariv. 10518. भू Bhâg. P. 9,11,2. काल MBh. 1,7976. दिवस Mârk. P. 22,5. आयुस् Bhâg. P. 6,16,3. कर्मन् R. 4,24,3. कर्तव्य Kathâs. 24,111. Vikr. 52. 87,15. pl. (auch subst. *die Uebrigen*): इतरः M. 3,47. 1,102. 5,20. 9,105. 124. 163. 11,239. TS. Prât. 22,14. शेषान्ये (d. i. शेषा अन्ये) ग्रन्थविस्तराः Mathurup. 6,34. Jâǵn. 2,145. शेषास्त्वप इवाश्रमाः MBh. 1,73. 14,1256. Hariv. 4559. 11027. R. 2,1,33. 25,23. 3,20,14. Kâm. Nîtis. 2,9. 16. Megh. 31. 85. Ragh. 4,64. 10,80. Spr. (II) 812. 1721. 2205. Sâṅkhjak. 34. fg. Varâh. Bṛh. S. 8,21. 37. 9,22. 21,13. 38,5. 41,10. 48,33. Kathâs. 17,134. 19,75. 48,60. 68. 104. 72,407. 75,2. H. 940. Sâh. D. 38,2. Pańkar. 1,12,53. Pańkat. 123,13. 198,10. prädicativ: याः शेषा मम मातरः R. 2,26,34. MBh. 13,1454. उत्तरं कर्म यच्छेषम् R. 5,47,22. त्रयः शेषाः MBh. 5,479. सप्त पाण्डवतः शेषा धार्तराष्ट्रास्तथा त्रयः so v. a. *sind noch am Leben* 9,35. तस्य सर्वस्य सैन्यस्य खरः शेषो महाबलः R. 3,32,36. 33,23. am Anfange eines comp.: °व्रतानि Jâǵn. 3,282. शेषाहोभिः 20. शेषान्न MBh. 1,3547. Megh. 18. Ragh. 7,12. Varâh. Bṛh. S. 26,7. Kathâs. 8,28. 60,90. 118,100. AK. 2,9,8. Pańkar. 1,2,37. Pańkat. 38,8 (ed. orn. 34,17). am Ende eines comp.: विचिकित्सितशेषैर्वर्षैः *übrig geblieben von* Çâk. 164. Besondere Erwähnung verdient noch die Verbindung mit einem partic. praet.: देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते so v. a. *die Wenigen, die nicht in ein anderes Land gegangen waren,* Râǵa-Tar. 4,631. gewöhnlich in comp.: हतशेषाः *die Wenigen, die dem Tode —, dem Untergange entronnen waren,* MBh. 3,8816. 15356. 9,5. सैन्य R. 3,33,8. °शेषो निशाचरो 32,35. 33,21. 42,52. 5,49,33. 76,9. Kathâs. 40,125. 51,170. 54,230. 115,153. 118,91. Pańkat. 122,24. 162,18. Bhaṭṭ. 15,100. द्योत्स्नाकृतशेषवर्त्मा: Ragh. 16,14. पीतशेषमिवोदकम् *beim Trinken zurückgeblieben* R. 2,27,8 (9 Gorr.). भुक्तशेषमिवोदकम् R. ed. Bomb. 2,27,8. सकृभिः भुक्तशेषैः Pańkat. 252,10 (vgl. भुक्तशेष). भक्षितशेषाणि जम्बूफलानि 206,2. निर्यातशेषा चरणाद्गङ्गा *nicht ganz herausgetreten* Ragh. 10,38. Der substantivischen Bed. *Ende, Schluss* entspricht hier die adjectivische *der letzte:* विपन्नतनये ऽभिज्ञनस्ये शेषे Râǵa-Tar. 3,527. पूर्व, शेष Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,44. शेषस्य पर्यायः *Synonyme des letzten (zuletztgenannten Wortes)* im ÇKDr. häufig, z. B. unter लघु, वल्गुला, वाशिनी, वाटी; शेषस्य विधिः ebend. unter रास; शेषस्योत्पत्तिः ebend. unter वायस. — 3) m. N. pr. eines Schlangendämons, der die Erde trägt und auf dem Vishṇu während seines Schlafes ruht. In den Purâṇa wird Baladeva (oder Saṁkarshaṇa, Halâjudha u. s. w.), Kṛshṇa's älterer Bruder, mit ihm identificirt. AK. 1,2,1,5. Trik. H. 1307. H. an. Med. Kâṭh. Anukr. in Ind. St. 3,458. MBh. 1,1550. 1566. fgg. 2549. 5,3618. 6,3023. Hariv. 227. 267. 6766. fgg. 9506. 12076. 12466. 12496. 12822. 14172. Kumâras. 3,13. Ragh. 12,70. Spr. 2763. 3137. 5251. (II) 4560. 5818. Kathâs. 19,73. Tattvas. 45. Râǵa-Tar. 1,58. 3,58. 4,507. 5,355. VP. 149. 153. 205. fg. 503. 546, N. 4. Mârk. P. 116,61. fg. Bhâg. P. 2,7,41. 5,25,11. 6,16,29 (देवदेव). 8,4,20. Vop. S. 176. Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,4 v. u. 46,*a*,25. 74,*a*,2 v. u. 81,*a*,14. 251,*a*,39. fg. Weber, Râmat. Up. 277. 323. Kṛshṇag. 280. 282. 342. LA. (III) 88,12. Pańkar. 1,9,18. 12,29. 63. 72. 2,2,98. 4,1,7. fgg. 3,28. 126. (°देव). Wilson, Sel. Works 1,25. 35. fg. 175. 360. als Praǵâpati R. 3,20,7. VP. 50, N. 2. als Weltelephant Hâr. 148. शेष und शेषनाग (der Schlangendämon selbst oder nach ihm benannte Personen) als Autoren Colebr. Misc. Ess. 1,106. 2,63, N. Weber, Ǵjot. 8. Târan. 75. 152. 157. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N. 353,*a*, No. 838. Hall 105. — 4) m. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — — — — Colebr. Misc. Ess. 2,239 (I, 2). — 5) f. आ pl. *von einer heiligen Handlung übrig gebliebene, Segen bringende Blumen;* sg. *ein solcher Kranz* H. an. Med. ततः सुमनसः शेषाः प्रतिगृह्य MBh. 3,16644. शेषाः पूर्वं निवेद्य च 16645. इति पुत्रस्य शेषाश्च कृत्वा शिरसि R. 2,25,35. शेषामिव भर्तुराज्ञामादाय मूर्ध्ना Kumâras. 3,22. Bhâg. P. 8,16,53. 11,3,54. 27,47. auch m. oder n.: तस्याशां शिरसि निधाय शेषभूताम् Mṛkkh. 173,21. — 6) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Hall 20. — Vgl. अ°, आश्लेष्य°, एक°, कीर्ति°, देव°, नाम° (adj. f. आ Uttarar. 28,16 = Cowell 37,19), निः°, पाद°, भुक्त°, मधु°, यशः°, वाक्य°, शब्द°, शिरः°, यावच्छेषम्, शेष und शेषिक.

शेषक m. = शेष 3) Pańkar. 4,1,2.

शेषकरण n. *das Uebriglassen, Stehenlassen eines Restes:* केश° Pâr. Gṛhj. 2,1.

शेषकारित adj. *unvollendet, unbeendigt* MBh. 4,1598.

शेषकृष्ण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 271.

शेषजाति f. *assimilation of residue; reduction of fractions of residues or successive fractional remainders* Colebr. Alg. 24.

शेषण (von 3. शिष्) n. ein Spielausdruck: अदायां ग्लहृनं शेषणं च AV. 7,109,5.

शेषता (von शेष) f. nom. abstr.: आयुःशेषतया so v. a. *weil seine Lebenszeit noch nicht ganz abgelaufen war* Pańkat. 9,4. 127,3. अस्थि° nom. abstr. von अस्थिशेष adj. *von dem nur noch die Knochen übrig sind* Kathâs. 72,136. लावण्य° 31,94. शेषता = पारार्थ्य Ǵaimini im ÇKDr. unter शेषत्व.

शेषत्व (wie oben) n. *das Restsein, Uebrigsein* Schol. zu Kâtj. Çr. 1,6,5. = उपकारित्व Bâdari im ÇKDr.

शेषनाग s. u. शेष 3).

शेषनारायणपण्डित (श्री°) m. N. pr. eines Commentators des Mahâbhâshja Verz. d. B. H. No. 721. fgg.

शेषपति m. *Verwalter, Besorger* Vjutp. 96.

शेषभाव m. *das Restsein, Uebrigsein* Kâtj. Çr. 1,6,5. 5,6,33.

शेषभुज् adj. *die Ueberbleibsel geniessend* M. 3,117. Bhâg. P. 3,30,11.

शेषभूत adj. *übrig geblieben, reliquus* Çâṅkh. Çr. 6,1,24. Comm. zu TS. Prât. 2,47. 4,3. 11,3.

शेषभूषण m. ein N. Vishṇu's (*den Schlangendämon* Çesha *zum Schmuck habend*) Verz. d. Oxf. H. 177,*a*,10.

शेषरामचन्द्र m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 119,*b*, No. 204. fgg.

शेषद्वूपिन् adj. *als Nebensache —, als Accidenz erscheinend* Sarvadarçanas. 57,22. Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,4.

शेषवत् (von शेष) adj. *übrig —, am Leben geblieben* MBh. 5,609.

शेषस् (von 3. शिष्) n. *Nachkommenschaft* Nigh. 2,2. Nir. 3,2. ṚV. 1,93,4. 5,12,6. मा तनूभिः । मा शेषसा मा तनसा 70,4. 6,27,4. 5. स्वजेन्मना शेषसा वावृधानम् 7,1,12. 4,7. 10,16,5. — Vgl. अ°, अरुणा°.

शेषाधिकारीय (von शेष + अधिकार) adj. *zum Abschnitt* शेष (vgl. P. 2,2,23. 5,4,154) *gehörig* Schol. zu P. 7,3,18.

शेषानन्त (शेष + अ°) m. N. pr. eines Scholiasten Hall 44.

शेषार्या (शेष + आ°) f. Titel einer Schrift (= परमार्थसार) von Çeshanâga Hall 105.

शेषिन् (von शेष) adj. *einen* (unwesentlichen) *Rest* (neben sich) *habend, die Hauptsache bildend*; subst. *Hauptsache*: ब्रह्मन् Sarvadarçanas. 87, 22. शेषशेषिभावः Madhus. in Ind. St. 1,19,6. Schol. zu Kâtj. Çr. 22,8. 24,18. 23. शेषशेषित्व 22,9.

शेष्य (von 3. शिष्) adj. *bei Seite zu lassen, fernerer Beachtung nicht werth* Kathâs. 74,213.

शैकयतायनि m. patron. von शीकयत gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

शैक्यि m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,19.

शैक्य (von शिक्य) 1) adj. etwa *damascirt*: शैक्यायसी गदा MBh. 6, 2346. शैक्यायसानि वर्माणि 7,4744. शैक्यायसमय 12,3631. सर्वशैक्यायस 3,15719. 6,2258. शैक्या सर्वायसी गदा 3,11732. शस्त्राणि शुद्धशैक्यायसानि Suçr. 1,28,14. शैक्या गदा MBh. 3,1978. 5,2045. 7,7300. 9,579. von Nîlak. gewöhnlich durch शिक्यस्थ erklärt; = शिक्या आसक्तम् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,16. — 2) m. etwa *eine Art Schleuder*: कनकभूषणा MBh. 2,1916 (= शिक्याधृतं पात्रम् Nîlak.). शैक्येन (= शिक्यसदृशेन यन्त्रेण Nîlak.) नागांस्तरसा विगृह्णन् 5,1829. — शैक्य MBh. 12,13202 wohl fehlerhaft für शैक्ष.

शैक्ष 1) adj. (f. ई) von शिक्षा gaṇa ऋगयनादि zu P. 4,3,73. कुत्र्यादि zu 4,62. *kunstgerecht, regelrecht, correct* MBh. 1,7023 (beide Ausgg. शैक्ष्य). स्वर 12,13504 (शैक्ष्य ed. Calc.). 13,161 (शैक्ष्य beide Ausgg.). st. शैक्यो वागमृतम् 12,13202 lesen wir शैक्षं वा°. — 2) m. *ein beginnender Schüler, Anfänger* AK. 2,7,10. H. 79. Halâj. 2,245. Vjutp. 55. Burnouf, Intr. 322, N. 1.

शैक्षिक adj. *mit der* Çikshâ *vertraut* ÇKDr.

शैक्षित m. metron. von शिक्षिता P. 4,1,113, Schol.

शैक्ष्य s. u. शैक्ष 1).

शैख (von शिखा) m. *ein Abkömmling eines ausgestossenen Brahmanen* M. 10,21.

शैखण्ड adj. von शिखण्डिन् P. 6,4,144, Vârtt. 1. — Vgl. शैखण्डिन.

शैखण्डि m. patron. von शिखण्डिन् MBh. 7,955.

शैखण्डिन (von शिखण्डिन्) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77. n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

शैखरिक (von शेखर) m. *Achyranthes aspera* AK. 2,4,2,7. Ḱaraka 3,7.

शैखरेय m. dass. Ratnakosha bei Bhar. zu AK. 2,4,2,7 nach ÇKDr.

शैखायनि m. metron. von शिखा gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

शैखावत m. patron. von शिखावत् P. 5,3,118. f. (°ई) und pl. ebend.

शैखावत्य m. *ein Fürst der* Çaikhâvata ebend. N. pr. eines Brahmanen MBh. 5,6014.

शैखिन (von शिखिन्) adj. *vom Pfau kommend* u. s. w.: पित्त Suçr. 2,67,15.

शैग्रव m. patron. von शिग्रु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

शैग्रव (von शिग्रु) n. *die Frucht der Moringa pterygosperma Gaertn.* gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,3,164.

शैघ्र (von शीघ्र) 1) adj. in Verbindung oder mit Ergänzung von फल *Aequation des 2ten Epicyclus* Sûrjas. 2,42 (hier शैघ्र्य). 43. Golâdhj. Khedjak. 26. 35 (शैघ्र्य). — 2) n. = शैघ्र्य *Geschwindigkeit, Behendigkeit* R. 6,69,33. Kâm. Nîtis. 4,23 (nach der Lesart des Comm.).

शैघ्र्य (wie oben) 1) adj. (wohl fehlerhaft) = शैघ्र; s. d. — 2) n. *Geschwindigkeit, Behendigkeit* MBh. 3,15101. 12,9136. Hariv. 7516. 10515. Spr. 5054. Kâm. Nîtis. 4,23. 15,33. Bhâg. P. 5,21,3. 22,7.

शैतिकक्ष m. patron. von शितिकक्ष. °पाञ्चालेयाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37 (fälschlich शैतिकाक्ष°).

शैतिबाहेय m. patron. von शितिबाहु Schol. zu P. 4,1,135. 6,4,147.

शैतोष्म (von शीत + ऊष्मन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

शैत्य (von शीत) n. *Kühle, Kälte* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. Jâǵn. 3, 77. MBh. 2,2548. 16,267. R. 3,22,24. Suçr. 1,20,13. 117,10. 148,19. 154,9. 10. 313,6. Ragh. 5,54. Kumâras. 1,36. Kâm. Nîtis. 7,17 (nach der richtigen Lesart des Comm.). Spr. 3020. (II) 1763. 3059. 3062. 4049. Bâlar. 44. Bhâg. P. 3,26,36. Pańkar. 1,7,4. Verz. d. Oxf. H. 213, *a*, No. 506. Sarvadarçanas. 176,14.

शैत्यमय (von शैत्य) adj. *in Kälte bestehend, als Kälte sich äussernd* (z. B. eine Krankheit); davon nom. abstr. °त्व n. Sâh. D. 71,21.

शैत्यायन m. N. pr. eines Grammatikers TS. Prât. 5,40. 17,1. 7. 18,2.

शैथिल्य (von शिथिल) n. 1) *Losheit, Lockerheit, Schlaffheit*: शरीरस्य Ḱaraka 3,1. लिङ्ग° 7,1. Suçr. 1,135,18. fg. 273,3. शैथिल्यमेतु मे कायः Mârk. P. 109,22. वयसा जरया जीर्णाः शैथिल्यमुपयास्यसि R. 7,58,23. यस्य वर्णस्योच्चारणे जिह्वाग्रोपाग्रमध्यमूलानां शैथिल्यं भवति Schol. zu P. 8,3,18. त्वक्° Kull. zu M. 6,2. संधि° Suçr. 1,48,20. सिरा° 49,2. Çârṅg. Saṁh. 3,5,26. 12,7. निबद्धबन्ध° Râǵa-Tar. 8,1508. शिलाः शैथिल्यमेष्यन्ति so v. a. *wird aus ihren Fugen gehen* (= निर्वलत Nîlak.) Hariv. 3015. — 2) *Lassheit, Erschlaffung* in übertr. Bed., *Abnahme, Verringerung*: दृष्टेः *Unsicherheit des Blicks* Spr. (II) 4876. हृदय° so v. a. *Niedergeschlagenheit, Kleinmuth* Bhâg. P. 5,7,11. पूर्वमित्रेषु so v. a. *Erkaltung* Mârk. P. 68,36. आहारदाने Hit. ed. Johns. 1320. प्रज्ञासत्त्वयोः *Abnahme* Daçak. 74,12. दुःख° MBh. 12,11900. भार° Hariv. 2958. स्मृति° Çâk. 110,15. प्रयत्न° Jogas. 2,47. उत्साह° Râǵa-Tar. 3,157. सौहृद° Bhâg. P. 10,84,65. गोष्ठी° Pańkat. 118,8. आहारदान° Hit. 62,22. प्राप्ति° so v. a. *geringe Wahrscheinlichkeit* MBh. 13,5906.

शैनेय (von शिनि) m. patron. Satjaka's und Sâtjaki's (des Wagenlenkers von Kṛshṇa) Trik. 1,1,35. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*, 16. MBh. 5,804. 1817. 2109. 6,2486. 7,4743. 7242. 16,86. fgg. Hariv. 1935. Râǵa-Tar. 8,471. Bhâg. P. 1,8,7. Pańkar. 3,11,23 (सै° gedr.). pl. VP. 435 (der Text 4,14,1 fälschlich शैनेयाः).

शैन्य (wie oben) m. patron. Âçv. Çr. 12,12,2. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,41. 43. pl. VP. 4,19,9.

शैपथ m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,34.

शैब्य adj. *von den* Çibi *bewohnt* Schol. zu P. 4,2,52. 69. an beiden

Stellen शैव्य.

शैवल und शैवाल s. शैवल und शैवाल.

शैवी f. zu शैव्य 1) gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73 (mit व geschr.)

शैव्य 1) adj. *zu den* Çibi *in Beziehung stehend:* राजन् *König der* Çibi Ait. Br. 8,23. m. *ein Nachkomme* Çibi's *oder ein Fürst der* Çibi P. 5,3,112, Schol. Praçnop. 1,1. 5,1. Bhâg. 1,5. MBh. 1,3828. 3,15605. 7,2138. 12,937. 13,1120. Hariv. 6703. R. 2,64,41. Verz. d. Oxf. H. 264,a,5. f. आ (vgl. शैवी) MBh. 1,3797. 3,8833. 16859. Hariv. 1988. 9179. 9187. VP. 342. 421. Bhâg. P. 9,23,34. fgg. 10,71,43. — 2) m. N. pr. eines der vier Rosse Vishṇu's Trik. 1,1,34. MBh. 2,35. 7,2812. Hariv. 7667. 9720. Bhâg. P. 10,53,5. 98,49. — 3) f. आ a) patron. s. u. 1). — b) N. pr. eines Flusses MBh. 6,331 (VP. 183). — Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शैब्य geschrieben.

शैम्ब्य s. u. शैव्य 1).

शैरसि m. patron. von शिरस् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शैरिन् (?) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 58,27.

शैरीष und शैरीषं (von शिरीष) 1) adj. gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. *vom* Çirîsha *kommend:* फल Suçr. 1,134,12. *die Farbe einer* Çirîsha-*Blüthe habend* Varâh. Bṛh. S. 80,11. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,a. महा° ebend.

शैरीषक und शैरीषकं (wie oben) gaṇa अरीहणादि und वराहादि zu P. 4,2,80. als subst. (wohl n.) N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 2,1133. Burnouf, Intr. 396 (शै°). — Vgl. पश°.

शैरीषिकं (wie oben) adj. gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

शैर्षघात्य n. nom. abstr. von शीर्षघातिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

शैर्षच्छेदिक (von शीर्षच्छेद) adj. *der da verdient, dass ihm der Kopf abgeschlagen wird,* P. 5,1,65. H. 373.

शैर्षायणं adj. von शीर्ष gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. — Vgl. शीर्षायण.

शैर्षिक f. चरम°.

शैर्ष्य adj. von शीर्ष gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

शैल (von शिला) 1) adj. (f. ई; im Bhâg. P. आ wohl fehlerhaft) *steinern:* महास्त्र MBh. 3,12141. भूधर Hariv. 4407. पात्र Suçr. 1,240,13. दश वर्षसहस्राणि शैली स्थास्यसि R. 1,64,12. 4,44,77. प्रतिमा Varâh. Bṛh. S. 60,5. Bhâg. P. 11,27,12. आसन *steinähnlich,* Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. — 2) m. a) *Fels, Felsgebirge, Berg, Gebirge* AK. 2,3,1. 3,4,2,20. Trik. 2,3,1. H. 1027. an. 2,514, Med. l. 54. Halâj. 2,10. 5,20. M. 1,24. 10,50. MBh. 1,1123. 6022. 3,15250. R. 1,1,39. 34,8. 2,25,7. 48,10. 54,38. 4,36,8. 44,115. 6,108, 19. Megh. 12. ad 112. Ragh. 4,51. 71. 12,73. Çâk. 50. 167. Spr. 3021. 5080. (II) 541, v. l. Varâh. Bṛh. S. 4,23. 11,42. 12,1. 70,10. °पक्षभङ्ग 32,6. सपक्षाः Kathâs. 25,43. Naish. 22,44. Râǵa-Tar. 4,381. Prab. 43,5. Bhâg. P. 3,28,22. °वर्ग Verz. d. Oxf. H. 183,a,13. 191,b,24. 192,b, No. 437. 193,a,25. शैलानां शिखराणि R. 4,8,5. °शिखर Vikr. 10,6. °शृङ्ग MBh. 1,1164. Spr. (II) 2094. 3466. °कूट Varâh. Bṛh. S. 12,6. शैलाग्र Trik. 2,3,2. °मूल Suçr. 1,227,8. Varâh. Bṛh. S. 24,16. °शिला Prab. 67,10. महाशैलशिला Spr. 3188. महा° MBh. 3,2348. R. 2,71,5. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,10258. 9,442. R. Gorr. 2,45, 16. 4,36,9. 6,3,51. Kâm. Nîtis. 10,14. प्रयिरलास्य° Suçr. 1,130,14. — b) aus metrischen Rücksichten für शिला *Stein:* शैलोद्भव *steinern* Suçr. 2,356,5. — c) Bez. *der Zahl sieben* (wegen der *sieben Hauptgebirge*) Gaṇit. Madhjam. 4. — 3) f. ई *hardness, stoniness* Wilson nach Çabdârthak. (unter शैल्य). — 4) n. Bez. *verschiedener Erdharze,* = शैलेय und तार्क्ष्यशैलक H. an. Med. = शिलाजतु Ratnam. 290. — Varâh. Bṛh. S. 77,11. Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. — Vgl. क्रीडा°, चैत्य°, तार्क्ष्य°, तुहिन°, पक्ष°, पाद°, पूर्व°, बदरी°, मणि°, मन्थ°, महा°, राज°, श्री°. Ein etymologisch verschiedenes शैली s. bes.

शैलक n. = *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 77,10.

शैलकन्या f. *Gebirgstochter,* ein N. der Pârvatî (*Tochter des* Himâlaja) Hariv. 7196.

शैलकम्पिन् adj. *Berge erschütternd;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2565. eines Dânava Hariv. 12936.

शैलगन्ध n. *eine Art Sandel* (शाबरचन्दन) Râǵan. im ÇKDr.

शैलगर्भाह्वा f. = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr.

शैलगुरु 1) adj. *schwer wie ein Berg* Ragh. 11,28. — 2) m. *der Vater der Berge,* Bez. *des* Himâlaja Kumâras. 7,76. *Montis sacerdos* Stenzler.

शैलज 1) adj. *im Gebirge geboren, montanus:* Affen R. 4,39,12. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = गजपिप्पली und सैंहली Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *Erdharz* Med. j. 408. Ratnam. 125.

शैलतनया f. = शैलकन्या Kathâs. 1,62. 90,41.

शैलता f. nom. abstr. von शैल *Berg* Spr. (II) 545.

शैलत्व n. desgl. MBh. 13,191.

शैलदुहितर् f. = शैलकन्या Kathâs. 7,113.

शैलधन्वन् m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,45. H. ç. 43.

शैलधर adj. *Träger eines Berges;* m. ein N. Kṛshṇa's Dhanaṁǵaja im ÇKDr.

शैलधातु m. *Mineral* Hariv. 5407. — Vgl. गिरिधातु.

शैलनिर्यास n. *Erdharz* Çabdârthak. bei Wilson.

शैलपति m. *der Fürst der Berge, der* Himâlaja Wilson.

शैलपत्त्र m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Râǵan. im ÇKDr.

शैलपथ m. 1) *Gebirgsweg* Râǵa-Tar. 1,374. — 2) N. pr. eines Mannes Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 59,12 (शैलयथ die Hdschr.).

शैलपुत्री f. *Gebirgstochter:* 1) ein N. der Pârvatî (vgl. शैलकन्या) MBh. 9,2472. Hariv. 8652. R. 3,22,39. Verz. d. Oxf. H. 76,b,6. 110,b, No. 174. — 2) Bein. der Gaṅgâ R. 1,38,11.

शैलपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 42,126. fgg.

शैलपुष्प n. *Erdharz* Suçr. 2,285,17.

शैलपूर्णार्य m. N. pr. eines Mannes Hâla 203.

शैलप्रस्थ m. n. *Bergebene, Plateau* R. 2,94,11.

शैलबाहु m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 86.

शैलबीज m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (भल्लातक) Râǵan. im ÇKDr.

शैलभित्ति f. *Brecheisen* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शैलभेद m. *eine best. Pflanze,* = अश्मभेद Suçr. 2,323,16.

शैलमय (von शैल) adj. (f. ई) *steinern, von Stein* Hariv. 4718. R. Gorr. 1,66,17. fg. Spr. (II) 5892. Kathâs. 18,41. Râǵa-Tar. 5,108. Verz. d. Oxf. H. 32,a,5.

शैलमृग m. *Steinbock* Spr. (II) 3541.

शैलयत्र s. शैलपत्र 2).

शैलराज् m. *der Fürst der Berge, der* Himâlaja R. 5,40,8.

शैलराज m. dass. R. Gorr. 1,37,22. 3,79,31. 4,9,41. 22,34. Megh. 51. Kumâras. 7,68. °सुता patron. der Gaṅgâ R. 1,44,5. der Pârvatî 7,87,11. Devî-P. 45 im ÇKDr. °दुहितर् patron. der Pârvatî Verz. d. Oxf. H. 116,b,3.

शैलवर् m. *der beste der Berge, der* Himâlaja R. Gorr. 1,37,21.

शैलवल्कला f. = शिलावल्कला Râǵan. im ÇKDr.

शैलवालुका: Hariv. 12678 fehlerhaft für सैल° (d. i. सा + इ°), wie die neuere Ausg. liest.

शैलशिखा f. *Bergspitze* und N. *eines Metrums*: 4 Mal –⏑⏑–⏑– ⏑⏑⏑–⏑⏑+⏑⏑– Ind. St. 8,421. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XI, 11).

शैलशिबिर n. *das Meer* Trik. 1,2,8.

शैलसंधि m. *Thal* Trik. 3,3,430.

शैलसंभव n. *Erdharz* H. an. 3,510.

शैलसंभूत n. *Röthel, rubrica* Ausu. 44.

शैलसार adj. *steinhart* Ragh. 11,45. Kusum. 64,17.

शैलसुता f. *Gebirgstochter*, patron. der Pârvatî Kumâras. 3,68. Kathâs. 110,56. °कान्त *der Gemahl der* Pârvatî d. i. Çiva 122,109. °पति dass. Varâh. Bṛh. S. 8,24.

शैलसेतु m. *ein Damm von Stein* Spr. (II) 1832.

शैलाख्य (शैल + आख्या) n. *Erdharz* Ratnam. 125.

शैलाज n. dass. Râǵan. im ÇKDr. wohl nur fehlerhaft für शैलज.

शैलाट (शैल + अट) m. 1) *Löwe* Trik. 2,5,1. H. ç. 183. H. an. 3,172. Med. ṭ. 56. — 2) *ein* Kirâta. — 3) = देवलक. — 4) *Krystall* (शुक्लकाच) H. an. Med.

शैलाद (von शिलाद) m. patron. Verz. d. Oxf. H. 44,b,25.

शैलादि (wie eben) m. patron. des Nandin (im Gefolge Çiva's) Vâmana-P. 65 im ÇKDr.

शैलाधिराज (शैल + अ°) m. *der Fürst der Berge, der* Himâlaja: °तनया patron. der Pârvatî Spr. (II) 2470.

शैलाभ (शैल + आभा) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4357.

शैलालि n. *ein von* Çilâlin *verfasstes Werk* P. 4,3,110, Schol.; vgl. Vârtt. 1 zu 6,4,144.

शैलालय (शैल + आ°) m. N. pr. eines Fürsten, Grossvaters des Bhagadatta, MBh. 15,547.

शैलालि (von शिलालिन्) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 13,5,3,3. pl. Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 57,42.

शैलालिन् m. pl. *die Schule des* Çilâlin P. 4,3,110. 2,66, Schol. (नटाः). Anupadas. 4,5. 5,5. 7,5. 7. शैलालिब्राह्मण Verz. d. Oxf. H. 271, a,5. = शैलूष *Schauspieler, Mime* AK. 2,10,12. H. 329. Halâj. 2,437.

शैलासा (शैल + 3. आस) f. ein N. der Pârvatî H. ç. 55.

शैलाह्व (शैल + आह्वा) n. *Erdharz* Ausu. 97.

शैलिक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,20.

शैलिक्य 1) m. = सर्वलिङ्गिन् Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) n. oxyt. nom. abstr. von शिलिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

शैलिनं (von शिलिन) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,6,10,5. VS. S. LVI, 16.

शैलिनि m. = शैलिन Bṛh. Âr. Up. 4,1,2.

शैली (von शील) f. *Sitte, Gewohnheit, Art und Weise zu verfahren*: स्थिरा शैली गुणवताम् Spr. 5320. इति कृते शैलीयम् Kathâs. 121,90. प्रायेणाचार्याणामियं शैली यत्स्वाभिप्रायमपि परोपदेशमिव वर्णयन्ति Kull. zu M. 1,4. आचार्याणामियं शैली यत्सामान्येनाभिधाय विशेषेण विवृणोति (sg.!) Durgâd. zu Vop. nach ÇKDr. = प्रशस्ति u. s. w. Trik. 3,2,25. — Ein etymologisch verschiedenes शैली s. u. शैल.

शैलूत N. pr. einer Oertlichkeit v. l. für कोलूक R. 4,43,8.

शैलूषं m. 1) *Schauspieler, Tänzer, Mime* (ihre Weiber sind übel berüchtigt) AK. 2,10,12. Trik. 3,3,431. H. 328. an. 3,743. Med. sh. 45. Halâj. 2,437. VS. 30,6. M. 4,214. Jâǵn. 2,48. शैलूष इव मां (Sîtâ spricht) परेभ्यो दातुमिच्छसि R. 2,30,8. 83,15 (90,28 Gorr.). Çiç. 1,69. Veṇîs. 4,12. 5,16. 7,2. Râǵa-Tar. 2,156. Prab. 5,46. Prâjaçkittend. 23,a,4. शैलूषी f. MBh. 4,494. (माम्) शैलूषीमिव परेभ्यो दातुमिच्छसि R. 6,101,5. शैलूष = धूर्त und तालधारक Çabdar. im ÇKDr. *a rogue, a cheat* und *the master of the band, or one who beats time* Wilson nach ders. Aut. Nach dem Comm. zu H. 328 patron. von शिलूष. — 2) N. pr. eines Fürsten der Gandharva MBh. 2,406. R. 4,41,61. 7,12,24. 100,12. — 3) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,46. — 4) *Aegle Marmelos* Corr. (बिल्व) AK. 2,4,2,12. Trik. H. an. Med.

शैलूषक (von शैलूष) adj. *von Schauspielern u. s. w. bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

शैलूषिक m. = शैलूष 1) Brahma-P. in Prâjaçkittaviveka nach ÇKDr. f. °की Prâjaçkittatattva im ÇKDr.

शैलेन्द्र m. *Fürst der Berge, ein grosses Gebirge*: विचालयेयुः शैलेन्द्रान् R. 1,16,23. ऋष्यमूक 4,9,28. insbes. Beiwort oder N. des Himâlaja 1, 36,13 (37,14 Gorr.). R. Gorr. 2,120,25. 3,31,9. Mârk. P. 87,2. °दुहितर् *eine Tochter des* Himâlaja, Bez. der Gaṅgâ und der Pârvatî R. Gorr. 1,37,20.

शैलेन्द्रस्थ adj. *auf dem* Himâlaja *stehend (wachsend)*; m. Bez. der *Birke* Râǵan. im ÇKDr.

शैलेय (von शिला oder शैल) 1) adj. *steinähnlich, steinhart* P. 5,3,102, Schol. Med. j. 108. — 2) n. *Erdharz* (*Benzoin* u. s. w.) AK. 2,4,4,11. H. an. 3,510. Med. Ratnam. 125. Karaka 1,3. Suçr. 2,131,14. 275,18. 285,17. 356,18. Ṛt. 6,25. Kumâras. 1,56. Ragh. 6,61. masc. Varâh. Bṛh. S. 77,23. n. = तालपर्णी (steht im AK. neben शैलेय, aber als neuer Artikel) und सिन्धूत्थ (सैन्धव) H. an. Med. — 3) m. *Biene* H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. — 4) m. *Löwe* Çabdar. — 5) f. ई ein N. der Pârvatî Trik. 1,1,52.

शैलेयक n. = शैलेय 2) Suçr. 2,95,1. Varâh. Bṛh. S. 16,25. 77,13.

शैलेश (शैल + ईश) m. *der Fürst der Berge, der* Himâlaja: °लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 74,b,3.

शैलेशय m. N. pr. eines Mannes; pl. Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 58,48. vielleicht fehlerhaft für शैले-शय.

शैलोदा (शैल + उद *Wasser*) f. N. pr. eines Flusses MBh. 2,1858. R. 4,44,76. यस्याः स्पृष्ट्वैव सलिलं नरः शैलो ऽभिजायते 77. LIA. 1,847. 2,653.

शैल्य adj. von शिला ÇKDr. n. *hardness, stoniness* Wilson nach Çabdârthak.

1. शैव 1) adj. *zu* Çiva *in Beziehung stehend, von ihm kommend, ihm geweiht* u. s. w.: शूल R. 1,29,6. धनुस् 66,19. देवकुल Kathâs. 10,30. आयतन 40,89. मन्त्राः Weber, Râmat. Up. 355. Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,28. पुराण VP. 3,6,19. Mârk. P. S. 659, Z. 3. Weber, Kṛshṇaǵ. 234. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1. 30,*a*, No. 75. 59,*a*,37. 65,*a*,34. *b*,22. 271,*a*,5. Ind. St. 1,18,8. Wilson, Sel. Works 1,210. पञ्चरात्र Pańkar. 1,1,57. शास्त्र oder n. mit Ergänzung dieses Wortes Verz. d. B. H. No. 810. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,4. 91,*a*,17. 247,*a*,N. 3. 276,*b*,15. °तन्त्र 108,*b*, No. 169, dass. ohne तन्त्र 104,*a*,26. — 2) m. *a*) patron. von Çiva P. 4,1,112. Vop. 7,1. 10. — *b*) *ein Verehrer* Çiva's (auch Bez. *einer best.* Çivaitischen Secte) Trik. 3,1,23. Wilson, Sel. Works passim; Colebr. Misc. Ess. 1,196. fgg. Prab. 86,6. Weber, Râmat. Up. 335. Verz. d. B. H. No. 543. 616. Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,N. 4. 74,*b*,19. 92,*a*,18. 242,*b*,No. 599. 247,*b*,2 v. u. 248,*a*,7. 258,*b*,3. Vop. 3,132. 7,23. °दर्शन Sarvadarçanas. 80. fgg. der Çivait als ein Sohn Vasishṭha's angesehen Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,6. 276,*b*,16. — *c*) N. pr. des 8ten schwarzen Vâsudeva H. 696. — *d*) Bez. zweier Pflanzen: *Stechapfel* und = वसुक Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई N. der Göttin Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,38. — 4) n. *Glück, Wohlfahrt:* त्यक्ताशशैवम् Bhâg. P. 3,1,13. — Vgl. वीर°.

2. शैव n. = शैवाल Çabdak. im ÇKDr.

3. शैव fehlerhafte Schreibart für शैब.

शैवगव m. patron. von शिवगु Âçv. Çr. 12,12,5.

शैवता f. nom. abstr. zu 1. शैव 2) *b*) Râǵa-Tar. 1,43.

शैवनगर n. N. pr. einer *Stadt* Ind. St. 8,206.

शैवपाशुपत adj. *zu* Çiva-Paçupati *in Beziehung stehend* u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1. m. *ein Anhänger von* Çiva-Paçupati Prab. 21,1.

शैवपुर adj. von शिवपुर P. 4,2,109, Schol.

शैवक्रूप्य adj. von शिव-क्रूप्य P. 4,2,106, Schol.

शैवल Uṇâdis. 4,38. m. Trik. 3,5,5. 1) *Blyxa octandra, eine Wasserpflanze,* m. AK. 1,2,3,37. Trik. 1,2,35. Med. l. 141. n. H. 1167. Halâj. 3,61. unbestimmt ob m. oder n. Hâr. 106. MBh. 1,8016. 3,17315. 4, 2015. 6,4165. 13,3790. 6502. 18,43. Hariv. 9626. R. 5,55,1. 78,19. Suçr. 2,323,16. °मञ्जरीणां जालानि Ragh. 5,46. Kumâras. 5,9. Spr. 3190. 5190. (II) 2001. Pańkat. 188,12. am Ende eines adj. comp. f. आ R. 2,50,11. R. Gorr. 2,47,1. 3,76,6. 6,18,24. neutr. = पद्मकाष्ठ Med. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,361 nach der Lesart der ed. Bomb., शैवाल ed. Calc.; vgl. VP. 191. — 3) m. N. pr. eines Berges R. 7,75,13. 77,3. 79,16. — Vgl. शैवाल.

शैवलवन्त् (von शैवल) adj. *mit Blyxa octandra besetzt* Ragh. 16,46.

शैवलित (wie oben) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

शैवलिनी (wie oben) f. *Fluss* AK. 1,2,3,29. H. 1080. Hâr. 53. Halâj. 3,43.

शैवल्य (wie oben) adj. *die Blyxa octandra enthaltend:* स्थावराः Shaḍv. Br. 3,1. — Vgl. शीपल्य.

शैववायवीय adj. *zu* Çiva *und* Vâju (*dem Gotte des Windes*) *in Beziehung stehend* u. s. w.: पुराण Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,19. fg.

शैवसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

शैवसिद्धान्तशेखर m. desgl. ebend. 279,*b*,42.

शैवाकवि m. patron. von शिवाकु gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शैवागम (शैव + आ°) m. *eine heilige Schrift der* Çaiva Verz. d. B. H. No. 941. 1025. Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,2. 249,*a*, N. 4. 271,*a*,6. Sarvadarçanas. 80,18. 88,19.

शैवायन m. patron. von शिव gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शैवाल Çânt. 3,18. 4) = शैवल 1) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,38. AK. 1, 2,3,37. H. 1167. MBh. 4,2015. 12,11281. 13,2660. Hariv. 3646. R. 2, 50,30. Karaka 1,8. Suçr. 1,41,10. 145,22. 170,19. 171,18. 206,10. Vishṇu. 1,5,6. Ragh. 16,61. Spr. (II) 5561. — 2) m. pl. = शैवल 2) MBh. 6,361 (VP. 191). — 3) m. = शैवल 3) Mârk. P. 59,4. — Vgl. शीपाल.

शैवालक am Ende eines adj. comp. = शैवाल 1) Spr. (II) 4458.

शैवालवज्र n. *eine Art Stahl* ÇKDr. unter वज्र.

शैवालप्रिय् (von शैवाल), °यति *einer Blyxa octandra gleichen* Gauri bei Hall, Vâsavad. Einl. S. 56.

शैवि m. patron. von शिव Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,23.

शैव्य 1) schlechte Schreibart für शैब्य. — 2) in Verbindung mit सत्य beim Schol. zu Kâtj. Çr. 176,4 fehlerhaft für शैन्व्य und demnach = शिन्वीधान्य.

शैशव (von शिशु) 1) adj. *kindlich:* वपुस् Verz. d. Oxf. H. 242,*a*, No. 593. fgg. — 2) m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,14. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1874. — 3) n. *a*) *Kindheit, das kindliche Alter* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,21. AK. 2,6,1,40. H. 339. M. 8,27. Ragh. 1,8. 3, 32. 11,8. 15,32. Spr. 2878. Varâh. Bṛh. 17,8. Kathâs. 4,2. 26,194. 27, 167. 28,99. 34,173. 40,13. 96,6. Nâgân. 53,7. Râǵa-Tar. 1,82 (सं शै° zu lesen). 4,681. Bhâg. P. 3,31,28. — *b*) N. eines Sâman Ind. St. 3, 240,*a*. Pańkav. Br. 13,3,23. fg.

शैशव्य n. = शैशव 3) *a*) Sarvadarçanas. 145,14 wohl fehlerhaft.

शैशिर (von शिशिर) 1) adj. (f. ई) *a*) *zur kühlen Jahreszeit in Beziehung stehend, zu ihr gehörig* u. s. w. P. 4,3,16, Schol. मास, ऋतु, काल AV. 15,4,6. VS. 15,57. 21,28. TS. 7,5,14,1. Ait. Br. 4,26. Çat. Br. 13,2, 8,14. Âçv. Çr. 4,12,1. MBh. 3,11875. 6,5522. R. 7,42,26. घन MBh. 12,8662. त्रियामा Hariv. 5768. मरुत्, वात Spr. (II) 1915. 2302. अस्त्र Hariv. 12732. 13181 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kathâs. 116,71. — *b*) *von* Çiçira *stammend, von ihm verfasst:* संहिता Müller, SL. 135. 369. — 2) m. *a*) *eine Sperlingsart* (श्यामचटक) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Lehrers (neben शिशिर) Müller, SL. 135. 369. — *c*) N. pr. eines Berges MBh. 3,11949. 7,9242. 12,12313. Hariv. 12386 (शिशिर die neuere Ausg.). — Vgl. फल°.

शैशिरायण m. patron. von शिशिर Hariv. 1957 nach der Lesart der neueren Ausg., शिशि° die ältere.

शैशिरि m. desgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,15. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,34. fg. (शैशिरि). pl. Âçv. Çr. 12,13,2. Pariç. 42.

शैशिरीक adj. = शिशिरमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu P. 4,2,63.

शैशिरेय adj. von शैशिरि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Müller, SL. 135. fg. 369. Ind. St. 3,253. Verz. d. B. H. No. 48 (nach Shaḍguruçishja

= शिशिरमासमधिकृत्य प्रोक्त oder शिशिरर्तुसमाप्य).

शैशिरीयक adj. dass. Verz. d. B. H. No. 49. fgg. Müller, SL. 135. 369.

शैशिरेय (von शैशिरि) m. patron. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,b,35.

शैशुनाग m. patron. von शिशुनाग; pl. Çiçunâga mit seinen Nachkommen VP. 4,24,3.

शैशुनालि bei Hall, Vâsavad. Einl. 53 vielleicht fehlerhaft für शैशुपालि.

शैशुपाल MBh. 3,15252 fehlerhaft für शैशुपालि, wie die ed. Bomb. liest.

शैशुपालि m. patron. von शिशुपाल MBh. 3,15252 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 5,2011. 4221. 7,4511. — Vgl. शैशुनालि.

शैशुमार adj. von शिशुमार. चक्र Bhâg. P. 2,2,24.

शैश्न्य (von शिश्न) m. (sc. भोग) Geschlechtslust Bhâg. P. 11,4,11.

शैष (von शेष) m. die kühle Jahreszeit H. 156.

शैषिक (vom Worte शेषे P. 4,2,92) adj. in den übrigen, nicht in den bis dahin angegebenen, sondern erst P. 4,3,25. fgg. aufgeführten Fällen oder Bedeutungen geltend, — angewandt: ein Suffix Kâr. zu P. 3,1,17. Schol. zu 2,4,58 und 4,1,19, Vârtt. Mallin. zu Çiç. 18,27. Verz. d. Oxf. H. 162,a,19. 164,a, No. 360. fg. 166,a,2.

शैष्योपाध्यायिका (von शिष्य + उपाध्याय) f. das Verhältniss vom Schüler zum Lehrer P. 5,1,133, Schol.

1. शोकं (von 1. शुच्) adj. glühend AV. 1,25,3.

2. शोकं (wie oben) m. 1) Gluth, Flamme: अग्नेः RV. 2,38,5. 4,6,5. 10,31,9. अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैः 103,12. AV. 4,14,5. VS. 13,45. Çat. Br. 6,5,2,16. — 2) Qual, Schmerz, Kummer, Gram, Trauer AK. 1,1,5,13. 3,23. Trik. 1,1,129. H. 72. 299. Halâj. 1,91. अपृणन्तमभि सं यन्तु शोकाः RV. 1,125,7. हृदय्य AV. 6,18,1. VS. 30,14. Çat. Br. 14,6,4,1. अज्ञात° 12,3,4,9. हर्षशोकौ Kathop. 2,12. Colebr. Misc. Ess. I, 397. वीतशोकभय M. 6,32. °जं वारि MBh. 3,2172. 12038. तस्यार्द्रशोकस्य R. 2,64,65. Suçr. 1,253,1. Spr. 2644. °स्थानसहस्राणि 3022. नास्ति °समो रिपुः 3025. नास्ति °समं तमः 3024. शोकेन रोगो वर्धते 5081. Spr. (II) 1205. शोकस्य मूलोद्धरणानि पञ्च 4119. Sarvadarçanas. 43,11 (unter den 18 दोषा मयस्य bei den Gaina). Varâh. Bṛh. S. 3,14. 9,37. 52,2. 53,77. 81,30. द्वाभ्यां शोकाभ्यामभितप्यते R. 2,62,5. शोकैर्बहुभिरावृतः 72,26. 75,18. 81,3. 105,35. शोकाभ्युदृति Varâh. Bṛh. S. 104,6. °द 47, 12. आगतः °कर्ता Bhâg. P. 3,14,48. शोकापनुद P. 3,2,5. शोकापनोद adj. Vârtt. शोकापह Vop. 26,33. °शल्य Suçr. 1,100,10. °पङ्कार्णव MBh. 5,7009. °सागर R. 2,38,15. Weber, Kṛshṇaǵ. 265. 295. दुःखशोकार्णव ebend. शोकं धारयस्व R. 2,34,48. आविष्टः शोकदुःखाभ्याम् MBh. 3,2957. तीव्रशोकसमाविष्टा 2958. 2273. M. 6,77. °परीतात्मन् MBh. 1,5902. °संतप्त R. 1,1,52. °वेगसमाकृत 2,44,16. शोकोपहतचेतना MBh. 3,2267. °विह्वल Spr. (II) 2781. °संविग्नमानस Bhag. 1,47. °पुष्पा Çuk. in LA. (III) 35,17. शोकं कृत्वा Vet. ebend. 18,3. शोकं मे वर्धयसि MBh. 3,2330. द्वयोर्हि कुलयोः शोकमावहेयुः Spr. 5285. मम शोकविवर्धन MBh. 3,2428. राज्ञः (subj.) R. 1,3,12. मम (obj.) शोकेन संविग्ना MBh. 3,2777. R. 1,2,19. Varâh. Bṛh. S. 51,11. सुहृच्छोकविवर्धन der Freunde Kummer MBh. 3,2302. भर्तृशोकाभिपीडिता Trauer um 2490. 2499. 2668. R. 1,1,33. 2,24,29. 38,16. 62,5. 63,4. 6,94,6. Ragh. 12,97. Kathâs. 2,43. 22,156. Pańkat. 103,2. am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 1156. R. 5,28,15. उग्रशोका ad Mṛcch. 112. आर्द्रशोका Kathâs. 21,118. Râǵa-Tar. 6,240. स° bekümmert, traurig, betrübt R. 2,34,53. 62,1. Ṛt. 6,16. Spr. (II) 614. Hit. 77,1. सशोकम् adv. Vikr. 52,18. Kathâs. 5,107. der personificirte Çoka ist ein Sohn des Todes VP. 56. Mârk. P. 50,31. des Droṇa von der Abhimati Bhâg. P. 6,6,11. — °चिकित्सा Verz. d. B. H. 949 wohl fehlerhaft für शोथ°. — Vgl. अ°, अर्क°, त्रि°, निः°, वि°, वीत°, शीर्ष°, सहस्र°.

शोककर m. Semecarpus Anacardium Lin. Ausu. 82. fehlerhaft für शोफकर; vgl. शोथकृत् u. s. w.

शोकतरं adj. Schmerz überwindend Çat. Br. 11,5,2,12.

शोकनाश adj. Schmerz u. s. w. verscheuchend; m. Jonesia Asoka (अशोक) Roxb. Râǵan. im ÇKDr. Ausu. 100.

शोकमय (von शोक) adj. voller Schmerz u. s. w.: अयलोक Kathâs. 17,54.

शोकवस् (wie oben) adj. bekümmert, traurig, betrübt MBh. 5,7007. दुःख° (von दुःख + शोक) R. 4,19,11.

शोकहारी f. = वनबर्बरिका Râǵan. im ÇKDr. fehlerhaft für शोफहारिन्, wie u. d. l. W. geschrieben wird.

शोकारि (2. शोक + अरि) m. Nauclea Cadamba (कदम्ब) Roxb. (ein Feind des Kummers u. s. w.) Çabdak. im ÇKDr.

शौकी f. = रात्रि Naigh. 1,7. Vgl. मोकी.

शोच in अशोच (ohne Zweifel eine falsche Form).

शोचनं 1) nom. ag. von 1. शुच् P. 3,2,150. — 2) n. Kummer, Gram, Trauer H. 299. Halâj. 5,89. — शोचन H. an. 3,427 fehlerhaft für शोभन.

शोचनीय (von 1. शुच्) 1) n. impers. zu trauern, zu klagen: किं कर्म कृत्वा नहि शोचनीयम् Praçnottaramâlâ 20. — 2) adj. zu beklagen, beklagenswerth Ragh. 14,1. 15,43. Çâk. 83,23. Schol. zu 22. Râǵa-Tar. 4,357. davon nom. abstr. °ता f. Kumâras. 5,71. Râǵa-Tar. 1,283.

शोचयन्ती (partic. vom caus. von 1. शुच्) f. pl. die Brennenden, Quälenden, Bez. der Apsaras des Gandharva Kâma TBr. 3,4,7,3.

शोचिं (von 1. शुच्) f. = शोचिस् AV. 18,2,9. — Vgl. भद्र° und unter शुक्रशोचिस्.

शोचितव्य (wie oben) 1) n. = शोचनीय 1): न शोचितव्यं मनीषिणा Karaka 1,28. MBh. 15,1048. शोचितव्ये न शोचसि wenn zum Klagen Veranlassung da ist 12,5034. — 2) adj. = शोचनीय 2): नैवाहं शोचितव्यस्ते R. Gorr. 2,49,28. 68,29. 6,95,32. Pańkat. 118,6.

शोचिष्केश (शोचिस् + केश) adj. gluthhaarig: Agni RV. 1,45,6. 127,2. 3,14,1. die Sonne 1,50,8. शिप्र Çat. Br. 1,4,3,9. m. Feuer AK. 1,1,1,49. H. 1099.

शोचिष्ठ adj. superl. zu शुक्र RV. 5,24,4. 8,49,6.

शोचिष्मत् (von शोचिस्) adj. glühend, flammend: Agni RV. 2,4,7.

शोचिस् (von 1. शुच्) Uṇâdis. 2,109. n. Gluth, Flamme, Feuerschein Naigh. 1,17. AK. 1,1,2,36. H. 99. Halâj. 1,38. शुक्रस्य शोचिषस्पते RV. 5,6,5. 1,12,12. 45,4. 127,1. प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् 143,2. धायः पात्रं न शोचिषा 175,3. ऊर्ध्वा शोचींषि प्रस्थिता रजांसि 3,4,4. 7,43,2. दूरात्सूर्यो न शोचिषा ततान 6,12,1. 4,7,10. 10,16,4. AV. 5,27,1. 17,1,16. VS. 17,11. der Ushas RV. 4,52,7. अग्ने अङ्गे शोचिषा शिश्रि-

याणाम् AV. 1,12,2. 25,4. Çiva Hariv. 14879. so v. a. *Farbe:* शोणित-शोभा° Kâvjapr. (1866) 70,13 (vgl. शोणितशोणशोभा Spr. (II) 1073). *Glanz, Pracht, Schönheit:* ईषत्स्मितशोचिषा (°रोचिषा Burnouf) गिरा Bhâg. P. 2,9,18 (ed. Bomb.). 3,15,26. 5,2,13. adj. *glänzend, leuchtend:* अल्पार्थेन शोचिषा 2,2,24. — Vgl. अगृभीत°, अग्नि°, ऊर्ध्व°, चित्र°, तिग्म°, दीर्घायु°, पावक°, मन्थि°, वृद्ध°, शुक्र°, श्रेष्ठ°, स्व°.

शोच्य (wie eben) 1) n. impers. *zu trauern, zu klagen:* तस्माद्शोच्यं भवता (subj.) मृतानां (obj.) वै (मृतार्थेन die neuere Ausg.) Hariv. 6062. — 2) adj. *zu beklagen, beklagenswerth* (bisweilen auch in verächtlicher Bedeutung) MBh. 9,2765. 14,1866. 15,846. R. 2,44,4. 60,21. 105,32. R. Gorr. 2,58,17. 3,79,20. Çâk. 58. Mâlav. 68,17. Spr. 5108. (II) 233. 1397. 1722. Kathâs. 30,31. 52,166. 62,192. Râga-Tar. 8,1468. Sâh. D. 230. Mârk. P. 22,30. Bhâg. P. 1,13,41. 17,6. 3,31,34. साधु° 8,11,9. शोच्यशोच्य 3,5,14. अ° 1,17,6. Kumâras. 6,79. Spr. (II) 722. fgg. Kathâs. 41,24. शोच्यता f. nom. abstr. 22,209. अशोच्यता Ragh. 8,27. अशोच्यत्व n. MBh. 4,523.

शोच्यक (von शोच्य) adj. *beklagenswerth, erbärmlich, elend* Çabdam. im ÇKDr.

शोटीर्य n. = शौटीर्य Çabdar. im ÇKDr.

शोठ adj. = अलस und मूर्ख Trik. 3,3,109. Med. ṭh. 9. = धूर्त, नीच und पापरत Çabdar. im ÇKDr.

शोढ (?), शोढाद्विदंश neben विशोढवक्ति Kathâs. 46,121.

शोण्, शोणति (वर्णगत्योः) Dhâtup. 13,13.

शोण 1) adj. (f. आ und ई P. 4,1,43. Vop. 4,17) *roth, hochroth* AK. 1,1,4,24. Trik. 3,3,140. H. 1395. an. 2,156. Med. ṇ. 31. fg. Halâj. 4, 48. Ross H. 1242. H. an. Med. Halâj. 2,282. RV. 1,6,2. 126,4. 3,35, 3. 5,33,9. 10,20,9. MBh. 3,15597. 4,1677. 1826. 6,751. R. 5,12,35. Kathâs. 37,162. 167. शोणो धावति Vedântas. (Allah.) No. 105. वृषन् RV. 9,97,13. यदिदं घृते हुते शोणमिवार्चिरुज्ज्वलति Kâth. 8,9. TS. 7, 3,10,1. Kumâras. 1,7. Varâh. Brh. S. 30,22. °राग Kathâs. 23,78. 109, 120. °शिरस् adj. (Vogel) Hariv. 1121. तालु 1145. मुख Sâh. D. 34,4. ओष्ठ Kathâs. 35,11. कर 105,2. रोषसुशोणदृष्टि Bhâg. P. 2,7,24. मणिमाला Khandom. 53. शोणित° Spr. (II) 1073. Kâvjapr. (1866) 70,13. Sâh. D. 146,5. सिन्दूर° Kathâs. 19,68. कुङ्कुम° Bhâg. P. 10,60,8. अश्मन् AK. 2,4,2,54. °पद्म Gît. 3,5. °पद्मक Râgan. *im* ÇKDr. °सरोज Verz. d. Oxf. H. 141,*b*, No. 289, Z. 5. अशोणा AV. 19,60,1 wohl fehlerhaft für अशीर्णा. — 2) m. *a) Röthe* AK. 1,1,4,24. H. 1395. Bhâg. P. 1,11,2. — *b) Feuer* H. an. Med. — *c)* Bez. verschiedener Pflanzen: = श्योनाक diess. = श्योनाकप्रभेद und रक्तेक्षु Râgan. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines in Amarakaṇṭaka entspringenden und bei Pâṭaliputra in die Gaṅgâ sich ergiessenden Flusses AK. 1,2,3,33. Trik. H. 1090. H. an. Med. Halâj. 3,52. LIA. 1,82. MBh. 2,373. 796. 3,8150. 12910. 14233. Hariv. 9512. 12827. R. 1,33,20 (34,18 Gorr.). R. Gorr. 1,37,4. 4,40,20. Ragh. 7,33. Varâh. Brh. S. 5,65. 16,1.9. Prâjaçkittend. 11,*b*,8. Mârk. P. 57, 21. Bhâg. P. 5,19,18. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,15. 339,*a*,30. fg. 40. °संगम 39,*b*,25. गङ्गाशोणम् P. 2,4,7, Schol. शोणा f. MBh. 6,337 (शोण VP. 183). — *e)* N. pr. eines Meeres Dhar. im ÇKDr. — *f)* N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Çat. Br. 13,5,4,16. — 3) f. आ s. u. 2) *d)* am Ende. — 4) n. *a) Blut.* — *b) Mennig* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. रुधि° und शैणायन.

शोणक m. = श्योनाक AK. 2,4,2,38. Trik. 2,4,16.

शोणकिङ्किणिका f. = रक्तसैरेय Râgan. im ÇKDr.

शोणकिङ्किटी f. N. zweier Pflanzen, = कण्टकिनी und कुरुबक Râgan. im ÇKDr.

शोणता (von शोण) f. *Röthe:* यैरा व्योमापि शोणताम् Kathâs. 47,91.

शोणपत्र m. = रक्तपुनर्नवा Râgan. im ÇKDr.

शोणपुष्पक m. *Bauhinia variegata Lin.* Râgan. im ÇKDr.

शोणपुष्पी f. = सिन्दूरपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

शोणप्रस्थ m. v. l. für शोणाप्रस्थ gaṇa मालादि zu P. 6,2,88.

शोणभद्र m. N. pr. eines Flusses LIA. 1,56, N. 4.

शोणमणि f. *Rubin* Sâh. D. 116,14.

शोणरत्न n. dass. AK. 2,9,93. H. 1064, Schol.

शोणवज्र n. *eine Art Stahl* ÇKDr. unter वज्र.

शोणाश्व adj. *rothe Rosse habend*, Beiw. Droṇa's MBh. 7,637. — Vgl. शोणाश्व.

शोणाक m. = श्योनाक Ratnam. 4. Varâh. Brh. S. 54,23.

शोणाप्रस्थ m. gaṇa मालादि zu P. 6,2,88. शोणप्रस्थ v. l.

शोणाम्बु (शोण + अ°) adj. *rothes Wasser habend;* m. Bez. einer der sieben Wolken am Ende der Welt Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,33.

शोणाय् (von शोण), °यते *sich röthen:* शोणायमान Bhâg. P. 10,53,52. शोणायित *geröthet* 3,8,27 (शोणायित fehlerhaft Burnouf). 12,9,23.

शोणाश्मन् (शोण + अ°) m. *Rubin* Halâj. 2,20.

शोणाश्व (शोण + अश्व) 1) adj. *rothe Rosse habend*, Beiw. Droṇa's MBh. 4,1823; vgl. °वाह् 1677 und शोणाश्व. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Râgâdhidheva Hariv. 2033.

शोणित (von शोण) n. 1) *Blut* AK. 2,6,2,15. 3,4,26,202. Trik. 2,6, 17. H. 621. Halâj. 2,10. Nir. 14,5. 6. Âçv. Çr. 3,11,5. Gṛhj. 4,8,27. Kâtj. Çr. 25,14,25. Gobh. 3,10,26. शोणितं यावतः पांसून्संगृह्णाति मक्षीतले M. 11,207. 4,168. मांसशोणितलेपन 6,76. 8,237. Jâgn. 3,93. Suçr. 1,43,2. आर्तव 17. 45,1. °धारणा Ragh. 2,39. 3,54. Çâk. 154. Spr. (II) 5469. Varâh. Brh. S. 46,27. 69,28. Bhâg. P. 3,28,28 (शोनित fehlerhaft Burnouf). °शोण Spr. (II) 1073. Kâvjapr. (1866) 70,13. Sâh. D. 146,5. शोणितोक्षित MBh. 3,16862. R. 2,97,29. पांसुशोणितदिग्धाङ्ग 63,34. °परीताङ्ग 1,2,14. °वर्षिन् *von Blut triefend* Râga-Tar. 4,278. गात्राणि विसृजन्ति स्म शोणितम् MBh. 3,12129. विप्रस्योत्पाद्य शोणितम् M. 11, 208. शोणितोत्पादक 4,168. °ज्ञ Suçr. 1,46,7. °वर्धन 47,3. शोणितास्थापन *blutstillend* 2,8,8. °स्राव Verz. d. B. H. No. 958. Verz. d. Oxf. H. 315,*a*,4 v. u. रेतःशोणितयोरेवं परिणतियदृश्यं Spr. (II) 5800. R. 2,108, 11. Varâh. Brh. S. 76,1. श्वेत Hariv. 8445. plur. 9349. R. 3,1,24. पूयशोणितैः M. 5,123. पूयशोणितम् 3,180. मांसशोणितम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. Kathâs. 22,232 (°शोनित gedr.). am Ende eines adj. comp. (f. आ): उपरतशोणिता (ein menstruirendes Weib) Gobh. 2,5,6. MBh. 4, 2019. 7,3368. छिन्न° (कृष्णमृगः पक्षः) R. 2,56,23. संपृष्क° 3,26,8. पीतशोणिताः खड्गलताः Kathâs. 50,5. स° (कलत्र) Varâh. Brh. S. 89,3. — 2) *Baumsaft, Harz* Suçr. 2,324,2. — Vgl. जीव°, वात°.

शोणितचन्दन n. *rother Sandel* Râgan. im ÇKDr.

शोणितत्व n. nom. abstr. zu शोणित 1) MBh. 14,571.

शोणितपित्त n. = रक्तपित्त Suçr. 2,238,19. davon °वत् adj. *mit dieser Krankheit behaftet* 472,3.

शोणितपुर n. N. pr. der *Stadt* des Asura Bâṇa Trik. 2,1,17. H. 977. Hariv. 3135. 9793. 9824. VP. 593. Bhâg. P. 10,62,23. umschrieben शोणिताख्यं पुरम् 4. पुरं °साह्वयम् Hariv. 9825; vgl. रुधिरे पुरे 9823.

शोणितमेहिन् adj. *Blut harnend* Suçr. 1,272,20. 2,78,9.

शोणितशर्करा f. = मधुशर्करा Ausn. 84.

शोणिताक्ष (शोणित + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,15.

शोणितार्बुद (शोणित + अ°) n. *Blutbeule* (ein शूकदोष) Suçr. 1,298, 9. 299,12; vgl. 2,124,17.

शोणितार्शस् (शोणित + अ°) n. *Blutknoten*, eine Krankheit des Augenliedes, Wise 298. Suçr. 2,308,2; vgl. 309,19.

शोणितार्शिन् adj. *an Blutknoten leidend* Vidyâdhipa bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,195.

शोणिताह्वय (शोणित + आह्°) n. *Saffran* Ratnam. 134.

शोणितिन् s. वात°.

शोणितोत्पल n. (!) fehlerhaft für शोणितोपल ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

शोणितोद (शोणित + उद) m. N. pr. eines Jaksha MBh. 2,399.

शोणितोपल (शोणित + उ°) n. (!) *Rubin* Râǵan. bei Wilson; शोणोपल ÇKDr. nach ders. Aut.

शोणिमन् (von शोण) m. *Röthe:* अधर° Git. 12,13. Naish. 22,53. Bhâg. P. 1,11,2.

शोणोपल (शोण + उ°) m. *Rubin* Râǵan. im ÇKDr.

शोण्ड und शोण्डी s. u. शौण्ड.

शोथ (von श्रु = श्वा) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,4. *Anschwellung, Aufgedunsenheit;* eine Klasse von Krankheiten Wise 241, wo die Arten nach Karaka aufgezählt werden. AK. 2,6,2,3. H. 468. Suçr. 1,50,10. 102,11. 304,4. 2,4,10. Verz. d. Oxf. H. 313,b,30. fgg. 314,a,2. fgg. 316, b,4. 357,a,No. 849. fg. °रोग Çârṅg. Saṁh. 1,7,47. am Gaumen 28. am Ende eines adj. comp. f. आ Vop. 4,17. — Vgl. शोफ (im Karaka oft v. l. für शोथ) und श्वयथु.

शोथक m. = शोथ Çabdar. im ÇKDr.

शोथकृत् adj. *Anschwellungen verursachend;* m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (s. भल्लातक) Ratnam. 68. — Vgl. शोथहृत्.

शोथघ्नी f. *Boerhavia procumbens Roxb.* (*Anschwellungen vertreibend*) AK. 2,4,5,14. Ratnam. 25. *Desmodium gangeticum* Râǵan. im ÇKDr.

शोथजित् m. *Boerhavia procumbens Roxb.* (*Anschwellungen vertreibend*) Trik. 2,4,31.

शोथहृत् m. = शोथकृत् Ratnam. im ÇKDr.

शोध (von शुध्) m. *Reinigung* Vop. in Dhâtup. 22,70. — Vgl. दुः°.

शोधक nom. ag. 1) *reinigend, Reiniger* R. Gorr. 2,90,27. यशो हृदयशोधकम् Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. — 2) m. *Subtrahend* Colebr. Alg. 363. — 3) f. शोधिका *eine rothe Varietät von Panicum italicum* H. 1177. — 4) n. *eine best. Erdart* (कङ्कुष्ठ) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मार्ग°.

शोधन 1) adj. *reinigend* (eig. und übertr.) Suçr. 1,31,14. 132,13. कल्क 19. 133,5. द्रव्य 6. 8. 10. गण्डूष Verz. d. Oxf. H. 304,b,41. इन्दुव्रतसहस्रं तु कायशोधनम् Spr. (II) 1109. ऐन्दव M. 11,125. — 2) m. *Citronenbaum* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई a) *Besen* AK. 2,2,18. H. 1015. — b) Bez. zweier Pflanzen: = ताम्रवल्ली und नीली Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. a) *Mittel der Reinigung* Suçr. 2,8,19. अज्ञानभुक्तं तूत्तार्यं शोध्यं वाप्याशु शोधनैः M. 11,160. कर्ण° *Werkzeug zum Reinigen des Ohrs* Vyutp. 1,25, 35. शोधनादिगणीय (अध्याय) Verz. d. Oxf. H. 304,b,15. — b) *das Reinigen, Reinigung, das Bereinigen* (eig. und übertr.) Dhâtup. 22,26. Nir. 4,16. Kâtj. Çr. 6,1,18. Suçr. 1,63,19. 2,5,2. 8,19. कर्तव्यमर्थं बाधश्च शोधनम् 25,7. 231,6. अधः° 345,4. कूपवापीवरां मार्गाणां शिबिरस्य च Kâm. Nîtis. 19,6. अयन° 7,37. der Metalle u. s. w. Verz. d. B. H. No. 965. 969. 993. 1374. मांसादि° Verz. d. Oxf. H. 95,a,9. काय° Spr. (II) 2277. भुवः MBh. 1,2508. R. 2,77,5. आत्मनः Mârk. P. 35,35. चेतः° Spr. (II) 2329. *das Reinigen von einer Anklage* R. 7,95,6. *das Corrigiren, Verbessern* ÇKDr. — c) *das Reinigen so v. a. Entfernen:* कण्टकानाम् M. 1,115. 9,253. कण्टक° MBh. 12,2174. Kâm. Nîtis. 6 in der Unterschr. 13,47. 18,22. Spr. (II) 3712. विषाणाम् Verz. d. B. H. No. 969. — d) *das Subtrahiren* ÇKDr. — e) *das in's-Reine-Bringen, Untersuchung, Prüfung:* मित्रोदासीनरिपूणाम्, मण्डल° Kâm. Nîtis. 8,86. दुर्ग° Hit. 97,15. 112,9. न मासतिथिवारादिशोधनं सूर्यपर्वणि Mâlamâsat. im ÇKDr. लेख्य° ÇKDr. तत्त्वंपदार्थ° Vedântas. (Allah.) No. 94. — f) *faeces* Çabdak. im ÇKDr. — g) *Eisenvitriol* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. ऊर्ध्व°, धातु°, पाप°, मुख°, वक्त्र°, शल्य°.

शोधनक (von शोधन) m. *ein Diener, der ein Haus rein und in Ordnung zu halten hat,* Mṛkkh. 130,1. fgg.

शोधनीबीज n. *der Same einer Croton-Art* (जयपाल) Râǵan. im ÇKDr.

शोधनीय (vom caus. von शुध् und von शोधन) 1) adj. a) *zu reinigen* Kull. zu M. 5,108. — b) *abzutragen, zu bezahlen* Kathâs. 53,141. — c) *zur Reinigung dienend:* रसक्रिया Suçr. 2,9,7. वस्ति 33,8. — 2) n. *Mittel zur Reinigung* Suçr. 2,241,15. 300,15.

शोधयितर् nom. ag. *Reiniger* H. an. 3,64.

शोधयितव्य adj. *zu reinigen* Sadbh. P. 4,13,b (सो° gedr.).

शोधिका s. u. शोधक.

शोधिन् adj. *reinigend* Suçr. 2,240,17. — °शोधिनी Daçak. 77,16 fehlerhaft für °शोभिनी, wie die ed. Calc. liest. Vgl. मुख°, वक्त्र°.

शोध्य 1) adj. a) *zu reinigen* (eig. und im rituellen Sinne): मृत्तोयैः शुध्यते शोध्यम् M. 5,108. 9,253. 11,160. 226. Jâǵn. 3,32. *zu verbessern, zu corrigiren* Verz. d. Oxf. H. 171,a,31. — b) *wovon Etwas abzuziehen —, zu subtrahiren ist* Utpala zu Varâh. Bṛh. 7,8. — 2) n. *Blut* H. ç. 127 (साध्य die Hdschr.). — Vgl. निः°.

शोनाय् und शोन्नित fehlerhaft für शोणाय् und शोणित.

शोपारीपाक m. *ein best. Decoct* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. Vgl. beng. सुपारी *Areca Catechu* und शोफारि.

शोफ m. = शोथ, श्वयथु AK. 2,6,2,3. H. 468. Halâj. 2,447. *Geschwulst, Geschwür, Beule* Suçr. 1,45,17. 47,18. 51,7. त्वङ्मांसस्थायी दोषसंघातः शरीरैकदेशोत्थितः शोफ इत्युच्यते 61,5. 2,4,9. fgg. 132,19. fgg. शोफान्वित, अशोफयुत 312,13. 326,12. 345,4. Verz. d. B. H. No. 975. Verz. d. Oxf. H. 306,a,37. Kathâs. 63,186. am Ende eines adj. comp. f. आ Siddh. K. zu P. 4,1,54. स्थूलशोफता Suçr. 1,366,4. — Vgl. दन्त°.

शोफघ्नी f. Bez. zweier Pflanzen: = शालपर्णी und रक्तपुनर्नवा Râǵan. im ÇKDr.

शोफनाशन m. eine best. Pflanze, = नील ebend.

शोफकारिन् m. desgl., = वनवर्वरिका Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

शोफहृत् m. = भल्लातक Bhâvapr. im ÇKDr.

शोफारि (शोफ + अरि) m. eine best. Pflanze, = कृत्तिकन्द Drâvj. in Nigh. Pr.

शोफिन् (von शोफ) adj. mit einem Geschwür behaftet Suçr. 2,134,5.

शोभ (von 3. शुभ्) 1) m. a) Bez. einer Klasse von Göttern H. ç. 2. — b) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,266. — 2) f. आ a) schmuckes Aussehen, Pracht, Schönheit, Anmuth AK. 1,1,2,19. 3,4,24,153. 29,227. H. 1512. Med. bh. 9. Halâj. 2,410. 5,27. 74. TS. 3,3,2,2. शोभार्थम् MBh. 2,70. न शोभार्थाविमौ बाहू R. 2,23,31. चक्रे शोभां परामृषः Gorr. 2,5,10. Megh. 58. 60. Ragh. 2,27. 16,59. Çâk. 18. Spr. (II) 1592. 3790. Kathâs. 25,171. 34,15. 43,215. 46,175. Râǵa-Tar. 5,346. Pańkat. 1,1, 78 (शोभा vom Folgenden zu trennen). 2,6,29. Bhatt. 2,14. शोभां न बिभर्ति von einem Argument so v. a. sich übel ausnehmen Sarvadarçanas. 130,10. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) R. 2,71,39. Ragh. 9,30. Spr. (II) 347. 4896. Varâh. Brh. S. 24,17. Kathâs. 24,72. Râǵa-Tar. 4,111. Daçak. 65,15. Bhâg. P. 3,15,49. शोभा unter den अयत्नजा अलंकाराः der Weiber H. 509. Daçar. 2,32. Sâh. D. 129. unter den सत्त्वजाः पौरुषा गुणाः Daçar. 2,9. 10. Sâh. D. 89. fg. elegante Redeweise Sâh. D. 434. 437. शौर्य° so v. a. glänzender —, ungewöhnlicher Heldenmuth Comm. zu Daçar. 2, 10. दन्तता° (so ist zu lesen) ebend. सौभाग्य° Spr. (II) 5817. मुख° Hit. 115,17. प्रीति° Çuk. in LA. (III) 35,10. — b) Schein, Farbe Spr. (II) 1073. Varâh. Brh. S. 52,2. — c) Wunsch (इच्छा) Med. — d) ein best. Metrum: 4 Mal ◡ — — — — —, ◡◡◡◡◡◡ —, — ◡ — ◡ ◡ — ◡ — Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XV, 3). Khandom. 114. — e) Gelbwurz und = गोरोचना (ein gelbes Pigment) Râǵan. im ÇKDr. — f) N. pr. einer Hirtin Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

शोभकृत् (शोभ = शोभा + कृत्) 1) m. n. N. des 36ten (37ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Brh. S. 8,45. Verz. d. Oxf. H. 332, a, 2. — 2) marking-nut plant Çabdârthak. bei Wilson fehlerhaft für शोथकृत्.

शोभावति m. N. pr. eines Fürsten Târan. 262.

शोभन (von 3. शुभ्) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134 (parox. संज्ञायाम्). 1) adj. (f. आ) a) schmuck, schön, prächtig AK. 3,2,1. H. 1444. an. 3,427. Med. n. 145. Halâj. 5,16. वासस् Çat. Br. 3,3,2,3. Kâtj. Çr. 7,7,3. Jüngling, Jungfrau Çat. Br. 13,4,2,7. 8. Âçv. Çr. 10,7,3. 4. Spr. (II) 4542. शोभने voc. f. MBh. 1,5971. 3,2157. R. 2,52,81. 95,12. 3,51,16. Kumâras. 4, 44. Bhâg. P. 4,3,16. Kühe Âçv. Gṛhj. 2,10,8. Nir. 9,29. सौधानि MBh. 1,7839. गृहा R. 3,76,24. 4,44,38. Kathâs. 15,124. Weber, Kṛshṇaǵ. 270. 277. Bhâg. P. 9,2,27. Pańkat. 246,3. परम° MBh. 3,2218. 2798. 4,262. R. 1,34,24. 3,79,36. सु° Kathâs. 24,31. Weber, Kṛshṇaǵ. 269. Pańkat. 1,6,17. सर्वाङ्ग° an allen Gliedern Kauç. 106 (f. ई nur hier). R. 1, 9,7. 5,38,8. श्वेतचामर° prächtig —, schön durch Pańkat. 1,11,14. राकाशशिशोभना यामिनी Spr. (II) 5468. सत्रीडस्मितशोभना Bhâg. P. 4,25,25. 4,

15,18. — b) überh. vorzüglich, ausgezeichnet, vortrefflich, den Erwartungen und Wünschen entsprechend: स्तुति Nir. 2,24. संपादितं शोभनमेव Bhâg. P. 4,3,16. मुवाणी वस्तुशोभनम् 6,17,10. अन्नपानं सुशोभनम् MBh. 4,428. अश्नाति शोभनम् Spr. (II) 3693. कुम्भकाराः R. 2,83,12 (90,12 Gorr.). R. Gorr. 2,90,13. 20. भिषज् AV. Prât. 4,46, Comm. शान्ति MBh. 13,429 भूति Spr. (II) 3279. तत्र मौनं हि शोभनम् 4531. कल्पना Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 250. प्रज्ञा Bhâg. P. 4,30,10. तस्मादखिलजन्मशोभनम् vorzüglicher als 5,13,21. तेन सार्धमविच्छेदस्थानं परमशोभनम् Pańkat. 1,1,21. शोभनम् als Ausruf neben साधु Mârk. P. 116,67. अन्यार्घ Varâh. Brh. S. 5,30. वृष्टि 9,30. 24,23. 29,11. फल 47,1 (अ°). Jahr 8,36. 40. गुणप्रभावशीलेन चारित्रेण च ausgezeichnet durch MBh. 13,1392. स्वर्गे दिव्यस्पर्शनशोभने Spr. (II) 3255. समिति° (so ist zu schreiben) ausgezeichnet im Kampfe R. 4,48,12. आहव° (°शोभिन् MBh. 3,15758) Draup. 9,12. तदपि न शोभनं विभाति schlecht, unrichtig, falsch Sarvadarçanas. 166, 8. (यदि) संतापयसि मां भूयः संततं तन्न शोभनम् nicht edel R. 5,31,34. — c) Gutes versprechend, faustus, boni ominis Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 94. fg. Râǵa-Tar. 3,427 (Gegens. भीम). Varâh. Brh. S. 46,93. 51,4. लग्न Kathâs. 36,53. 51,180. ग्रह Mârk. P. 123,4. स्वप्न (अ°) Suçr. 1,114,14. — 2) m. a) Bez. Agni's beim Çuṅgâkarman Gṛhjas. 1,2. — b) N. eines Joga (विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. Med. Koshthîpradîpa im ÇKDr. — c) ein Planet Dhar. im ÇKDr. — 3) f. आ a) Gelbwurz und = गोरोचना (ein gelbes Pigment) Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2624. — 5) n. a) Heilbringendes, Heil, Wohlfahrt, Glück: अत्र किं शोभनं यत्त्वं सकृत्स्नेन्यो विनङ्क्षसि R. 3,45,17. Mârk. P. 58,57 (Gegens. भय). आप्नोति शोभनम् Bhâg. P. 4,20,11. 33. Pańkat. 126,21. न शोभनमापतितम् 143,23. 155,21. दुःखितानां सपत्नीनां न करिष्यति शोभनम् wird ihnen nichts Gutes thun R. 2,31,13. न शोभनं कृतं मया। यत्तस्य विश्वासं गताभिप्रायो निवेदितः nichts Erspriessliches Pańkat. 22,9. कुर्वतामपि पापानि नैव कार्यमशोभनम् man soll kein Leid anthun Spr. (II) 3869. अशोभनं यो ऽहम् u. s. w. es ist ein Unglück, dass ich u. s. w. R. 2,59,33. — b) moralisch Gutes: शोभनान्याचरन् Spr. (II) 261. त्यक्ता भवता पत्नी न शोभनमनुष्ठितम् Mârk. P. 74, 11. अमीषां किमकारि शोभनम् Bhâg. P. 5,19,21. अ° etwas Böses R. 2,38,8. — c) काश्यपस्य शोभनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213, a. — d) Lotusblüthe Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. कर्ण°, वन°, शोभनेय.

शोभनक (von शोभन) m. = शोभाञ्जन Çabdak. im ÇKDr.

शोभनवती (wie oben) f. N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works 2, 6.

शोभयितर् (vom caus. von 3. शुभ्) nom. ag. Ausschmücker: तनू° Nir. 6,19.

शोभव्यूह (?) m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 219.

शोभाकर 1) adj. Schmuck verleihend: श्रोंकारश्च मुखे ऽस्मि शोभाकरो ऽभवत् MBh. 8,1560. — 2) m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 7.

शोभाकारि (°कोटि?) Verz. d. Oxf. H. 90, a, 10.

शोभाञ्जन (Schönheitssalbe) m. Moringa pterygosperma Gaertn. (das Oel aus dem Samen der Behennuss wird zu Salben benutzt, weil es nicht ranzig wird) Ainslie 1,175. AK. 2,4,2,41. Trik. 2,4,30. H. 1134. Ratnam. 275. MBh. 13,4364. °काषाय Suçr. 2,89,12. 325,14. 472,1. °क 54,17.

शोभावती (von शोभा) f. 1) *ein best. Metrum, 4 Mal:* ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – – COLEBR. Misc. Ess. 2, 161 (IX, 4). — 2) N. pr. einer Stadt KATHÂS. 78,5. 80,4. 97,4. 104,17. Verz. d. Oxf. H. 152,b,25.

शोभासिंह m. N. pr. eines Fürsten KSHITÎÇ. 45,5.

शोभिन् (von 3. शुभ् und शोभा) adj. 1) *schmuck, schön, prächtig:* मध्येनातीव शोभिना MBH. 3,1525. केशबन्ध 4,190. am Ende eines comp. a) *prangend —, sich schön ausnehmend —, sich auszeichnend in, an:* गल° (कौस्तुभ) WEBER, KRSHNAǴ. 303. श्रावण° MBH. 3,15788. 4,1123. समर° (इषु) 7,5401. पादपा वनशोभिनः HARIV. 3842. — b) *prangend —, geschmückt mit:* चपाद्रालक° MBH. 3,11699. वनशोभिनः (°शोभिताः die neuere Ausg.) पर्वताः HARIV. 9650. विमानशिविरः° MBH. 1,2743. R. 2,73,19. 83,26. 5,10,7. 42,13. MEGH. 58. RAGH. 3,52. 6,10. 8,42. 9,16. 11,12. 15,26. VIKR. 137. Spr. 2921. KATHÂS. 4,7. 34,254. 43,13. 116,82. RÂǴA-TAR. 1,258. 2,27. 117. 4,69. 5,358. 384. DAÇAK. 77,16 (mit der ed. Calc. शोभिनी st. °शोधिनी zu lesen). WEBER, KRSHNAǴ. 283. BRAHMA-P. in LA. (III) 55,2. BHÂG. P. 3,15,20. Verz. d. Oxf. H. 57,b,8. 121,a, No. 212. — 2) am Ende eines adj. comp. statt des einfachen शोभा *Pracht, Schönheit:* चतुरस्र° = °शोभ KUMÂRAS. 1,32. 37. 2,29.

शोभिष्ठ adj. superl. zu शुभ्र RV. 7,56,6. 8,3,21.

शोम् s. u. शंस् 1).

शोली f. = वनहरिद्रा RÂǴAN. im ÇKDR.

1. शोष (von 1. शुष्) 1) m. a) *das Austrocknen, Eintrocknen, Verdorren, Trockenheit* H. an. 2,574. MED. sh. 29. SUÇR. 1,118,3. 159,16. 165,21. 192,21. जलधाराश्च ताः शोषं जग्मुः MBH. 1,8249. HARIV. 9732. R. GORR. 2,15,29. Spr. (II) 914. हृद° KUMÂRAS. 4,39. VARÂH. BRH. S. 46,47. 97,5. PAÑKAT. 51,5. 70,17. 159,15. पादपः शोषमागतः MBH. 13,268. VARÂH. BRH. S. 19,8. 55,14. मुखं चास्यागमच्छोषम् R. 2,36,10. (यस्य) पिबतश्च जलं शोषः (so v. a. मुखशोषः) MÂRK. P. 43,13. RÂǴA-TAR. 5,110. शोषाधायी शिरिषस्य 6,291. भुवः शोषे VARÂH. BRH. S. 55,9. *das Vertrocknen* (eines Leichnams) BRH. 25 (23), 12. तेन रागेण शास्त्रासौ स्नायुशोषो ऽत्र वर्तते KATHÂS. 29,137. — b) *Schwindsucht* AK. 2,6,2,2. H. 463. H. an. MED. HALÂJ. 2,447. KARAKA in Verz. d. Oxf. H. 24. संशोषणाद्रसादीनां शोष इत्यभिधीयते SUÇR. 2,445,8. 446,7. 9. 447,2. VARÂH. BRH. 25 (23), 3. personificirt als böser Dämon VARÂH. BRH. S. 53,45. 68. — 2) adj. *trocken machend, ausdörrend:* कर्णकषाय° (so v. a. *entfernend*) BHÂG. P. 2,6,45. ग्राहग° 10,54,49. — Vgl. तालु°, दुः°, मुख°.

2. शोष m. VS. 2,32 nach MAHÎDH. so v. a. ग्रीष्म; vielmehr so v. a. शूष 2) b), wie GOBH. 4,3,18 statt dessen steht, und शुष्म TS. 3,2,8,5.

3. शोष Verz. d. Oxf. H. 234,b,30 wohl fehlerhaft für दोष; vgl. 27c.

शोषक adj. *versiegen machend,* so v. a. *vernichtend:* मृद° BHÂG. P. 6,18,25. — Vgl. तृण°.

शोषण 1) adj. (f. ई) *trocknend, ausdörrend* NIR. 2,24. SUÇR. 1,31,15. 156,13. 2,421,2. अस्त्र R. GORR. 1,30,14 (29,16 SCHL.). 57,7 (56,8 SCHL.). पत्राणां शोषणेन मरुता ÇÂK. 58. लोक° RAGH. 12,29. समुद्रजल° MBH. 1,1396. गात्र° (दुःख) 12,900. हृदय° (आधि) 1,4704. R. GORR. 2,77,28. *versiegen machend* so v. a. *entfernend, verscheuchend:* अखिलसताप° BHÂG. P. 1,11,10. अशेषदोषामय° Verz. d. Oxf. H. 234,b,27. — 2) m. a) N. eines Agni HARIV. 10465. — b) N. eines der 5 Pfeile des Liebesgottes TRIK. 1,1,40. Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419. 190,b,39. Ver. in LA. (III) 5,19. Schol. zu Gît. 8,1. — c) = श्योनाक BHÂVAPR. im ÇKDR. — 3) n. a) intrans. *das Eintrocknen, Verdorren* H. an. 2,574. MED. sh. 29. DHÂTUP. 23,10. 26,74. महार्णवानाम् MAITRJUP. 1,4. कासार° LA. (III) 91,22. von Bäumen VARÂH. BRH. S. 46,28. — b) trans. *das Trocknen, Trockenmachen, Dörren, Ausdörren* H. 394. TATTVAS. 15. SUÇR. 1,152,8. अगस्त्येन विना को हि शक्तो ऽन्यो ऽर्णवशोषणे MBH. 3,8772. PAÑKAT. 82,8. 9. Verz. d. Oxf. H. 78,a, No. 133. BHÂG. P. 3,26,40. मांसस्य R. 2,96,38 (105,37 GORR.). शरीरस्य Spr. (II) 5545. *das Abtrocknen* PAÑKAR. 3,9,13. — c) *trockener Ingwer* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. शरीर°.

शोषणीय adj. *was trocken gemacht werden muss:* यवचूर्णितानि भानोर्मरीचिभिः शोषणीयानि VARÂH. BRH. S. 77,33.

शोषयितर् nom. ag. vom caus. von 1. शुष् NIR. 5,16.

शोषसंभव n. *die Wurzel des langen Pfeffers* RÂǴAN. im ÇKDR.

शोषापहा (शोष + अप°) f. *eine best. Pflanze,* = स्नातनक RÂǴAN. im ÇKDR.

शोषिन् 1) adj. a) *eintrocknend* d. i. *hinsiechend, schwindsüchtig:* शोक° SUÇR. 2,446,12. जरा° 14. 1,45,10. कफ° 76,9. 86,19. 141,2. 175,15. 202,16. 2,404,1. VARÂH. BRH. 23 (21), 8. — b) *austrocknend, ausdörrend:* किं नो मांसेन शुष्केण परिक्लिष्टेन शोषिणा MBH. 9,1707. अति° (मैथुन) SUÇR. 2,551,20. हृच्छरीरमनः° (दुःख) R. GORR. 2,70,28. हृदयकुसुम° UTTARAR. ed. COWELL 53,16 (fälschlich °शोथिन् die ältere Ausg.). — 2) f. शोषिणी Bez. einer der 5 Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3) c), *die austrocknende, die des Aethers* Verz. d. Oxf. H. 237,a,7.

शोष्य adj. अ° *nicht trocknend, unversieglich* BHAG. 2,24. VARÂH. BRH. S. 46,47. 54,43. 75. 97,5. — R. 2,91,20 fehlerhaft für चोष्य, wie die ed. Bomb. hat.

शौस् a particle of reproach or contempt WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

शौक (von शुक) n. 1) *Papageienschwarm* gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45. AK. 2,5,42. H. 1415. an. 2,21. MED. k. 38. — 2) *quidam coeundi modus* H. an. MED. — *sorrowfulness* (dies ist शौक) WILSON ohne Angabe einer Aut.

शौकि m. patron.; pl. PRAVARÂDHY. in Verz. d. B. H. 58,19.

शौकेय m. patron. von शुक gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शौक्त (von शुक्ति) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b. PAÑKAV. BR. 12,5,15. LÂṬY. 6,12,6.

शौक्तिक adj. von शुक्ति 1) a) KARAKA 2,2.

शौक्तिकेय (von शुक्ति) n. *Perle* HALÂJ. 3,42. RÂǴAN. im ÇKDR.

शौक्तेय (wie eben) n. dass. RÂǴAN. im ÇKDR.

शौक्र (von शुक्र) adj. (f. ई) *zum Planeten Venus in Beziehung stehend* VARÂH. BRH. 8,17. 18,8. 12. 24,7.

शौक्रायण m. patron. von शुक्र; pl. SAṄSK. K. 184,b,3.

शौङ्गि adj. (यत्सुखर्चयु) von शुङ्ग gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

शौङ्गेय m. patron. von शुङ्ग gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. pl. N. eines kriegerischen Stammes P. 5,3,117. Davon शौङ्गेय m. *ein Fürst der* Çauṅgeja *ebend.* शौङ्गेयी *eine Fürstin der* Ç. 4,1,178, Schol.

शौच्य n. nom. abstr. von शुच्य gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शौक्ल (von शुक्ल) 1) adj. *zu Reinen in Beziehung stehend:* सम्यम्

eine Geburt von reinen Eltern Bhâg. P. 4,31,10. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b. fehlerhaft für शौक्ल.

शौक्लिकेय m. *ein best. Gift* AK. 1,2,4,11. wohl nur fehlerhaft für शौल्किकेय.

शौक्ल्य (von शुक्ल) n. *Weisse* P. 5,1,123. Varâh. Bṛh S. 72,2. अरसा शौक्ल्यं केशादौ AK. 2,6,1,41. शुक्लपटस्य Nilak. 66. *heller Schein:* des Mondes Varâh. Bṛh. S. 4,3. 4. Golâdhj. Çṛṅgonnativ. 4 fgg. अ° P. 5,1,119, Vârtt. 9, Schol.

शौङ्ग m. patron. von शुङ्ग (भरद्वाज) P. 4,1,117. Âçv. Çr. 12,13,2. Devabhûti Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शौङ्गायनि m. patron. von शौङ्ग Ind. St. 4,372.

शौङ्गि m. patron. von शुङ्ग P. 4,1,117, Schol. gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138.

शौङ्गीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,31.

शौङ्गीय adj. von शौङ्गि gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138.

शौङ्गेय m. ein N. Garuḍa's Daçak. 93,6.

शौण्ठ्य m. patron. von शुण्ठ Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,29. 56,26 (शौङ्ग्य die Hdschr.). 59,27.

शौच (von शुचि) 1) m. patron.: Âhneja Taitt. Âr. 2,12. — 2) n. nom. abstr. P. 5,1,131, Schol. *Reinheit, Reinigung* (Trik. 3,3,244), *Lauterkeit* (eig. und uneig.) H. 82. शौचं द्विविधं बाह्यमाभ्यन्तरं च Comm. zu Jogas. 2,32. तासामयःकांस्यरैत्यानाम् M. 5,114. 118. 6,53. Spr. 3029. शरीर M. 5,110. 139. यकृत्वा पादयोः शौचम् MBh. 3,2256. शौचं प्रचक्रतुः (जलेन) R. 3,12,2. Jâǵñ. 1,17. काके शौचं केन दृष्टं श्रुतं वा Spr. (II) 1618. अपार्थं कुञ्जरशौचवत् *unnütz wie das Baden eines Elephanten* Bhâg. P. 6,1,10. 7,15,26. हुताश° *Reinigung durch Feuer* Spr. (II) 5491. *Reinheit* in rituellem Sinne Âçv. Çr. 1,1,10. 12,2. M. 1,113. 2,61. 69. 3,126. 192. 235. 4,148. 175. 5,94. 97 u. s. w. सोमः शौचं ददौ स्त्रीणाम् Jâǵñ. 1,71. Varâh. Bṛh. S. 74,7. अमीमांस्यानि शौचानि स्त्रीषु बालातुरेषु च Tithjâdit. bei Weber, Kṛshṇaǵ. 268. शौचाचाराः Jâǵñ. 1,15. Spr. (II) 382. °शालिन् Râǵa-Tar. 6,69. वाक्शौचं कर्मशौचं च यच्च शौचं जलात्मकम्। त्रिभिः शौचैरुपेतो यः स स्वर्गी नात्र संशयः॥ MBh. 3,13431. सर्वेषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतम् Spr. 5206. वाचा°, मनसः शौचम् 4980. आत्म° Bhâg. P. 3,23,2. *Lauterkeit der Gesinnung, Reinheit im Handel und Wandel*, insbes. *Ehrlichkeit in Geldsachen* Bhag. 13,7. MBh. 3,2118. 2462. 13,310. R. 2,44,8. Verz. d. Oxf. H. 30,b,12. Spr. 2992. 3302. (II) 3167. Suçr. 1,6,9. 126,18. 192,4. Varâh. Bṛh. S. 15,5. 40. 18. 16,23. 26. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): कृत° eig. und in rituellem Sinne M. 4,93. 7,145. MBh. 3,3003. R. 2,77,1. अपरिज्ञातशौचायां भूमौ MBh. 1,6270. — Vgl. अ° (*Unehrlichkeit* Spr. (II) 328), अर्थ° (auch Kâm. Nîtis. 5,16), पद्मौच, पाद° (Jâǵñ. 1,209), प्रेत°.

शौचक n. = शौच 2): अ° *Verunreinigung* MBh. 12,3656.

शौचल (!) n. = शौच Hit. ed. Müller 1,194 (nach Benfey).

शौचद्रथ (von शुचद्रथ) m. patron. des Sunîtha ṚV. 5,79,2.

शौचवत् (von शौच) adj. *rein* (eig. und übertr.) Jâǵñ. 3,137. MBh. 13,5247.

शौचादित्य m. patron. Nidânas. 3,1.

शौचिकर्णिक adj. (चातुर्थिक) von शुचिकर्ण gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

शौचिन् (von शौच) adj.: अ° *unrein* Kull. zu M. 5,84.

शौचिवृक्ष m. pl. pl. zum sg. शौचिवृक्षि Nidânas. 3,2. 4.

शौचिवृक्षि m. patron. von शुचिवृक्ष P. 4,1,81. Nidânas. 2,12. 3,6. 7. 8,4. 6. 6,8. °वृक्ष्य f. P. 4,1,81.

शौचिवृक्ष्या f. zu शौचिवृक्षि P. 4,1,81.

शौचेय (von शुचि oder शौच) m. 1) *Wäscher* Çabdar. im ÇKDr. — 2) patron. TS. 7,1,10,2. Çat. Br. 11,5,3,1,3.

शौचोदक (शौच + उ°) n. *Reinigungswasser* Jâǵñ. 3,6 (wohl स शौ° zu lesen).

शौट्, शौटति (गर्वे) Dhâtup. 9,4. — Vgl. शौड्.

शौटीर Uṇâdis. 4,30. 1) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. a) *männlich, stolz, Selbstgefühl besitzend* MBh. (nach der Lesart der ed. Bomb.) 5,5609. 12,3168. 3605. R. Gorr. 2,20,7. युद्ध° *der stolz sein kann auf* 93,3. विक्रम° MBh. 3,15175 (nach der Lesart der ed. Bomb.). अ° *unmännlich:* वाक्य R. Gorr. 2,20,7. शौटीर = वीर Uǵǵval. — b) *freigebig* Uǵǵval. — 2) n. wohl nur fehlerhaft für शौटीर्य *Männlichkeit, Stolz, Selbstgefühl* R. 3,48,4. 4,41,8. — Vgl. शौण्डीर.

शौटीरता f. in युद्ध° (nom. abstr. von युद्धशौटीर) so v. a. *Kampfwuth* R. 3,33,39.

शौटीर्य (von शौटीर) n. nom. abstr. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *Männlichkeit, Stolz, Selbstgefühl;* = शौर्य H. 739, v. l. = वीर्य Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,541. 9,3124. °मानिन् 3582. R. 3,59,8. Hariv. 10211. 11246 (an beiden Stellen शौण्डीर्य die neuere Ausg.). R. 5,71,6. वृत्त° *Stolz auf, ein Selbstgefühl in Bezug auf* 24,12. अ° MBh. 12,3605 nach der Lesart der ed. Bomb.

शौड्, शौडति = शौट् Vop. in Dhâtup. 9,1.

शौड N. pr. eines Landes Râǵa-Tar. 6,300 (zu lesen °शौडिड्संश्रयः).

शौणायन m. patron. von शोण gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

शौणेय m. patron. Râǵa-Tar. 8,2890.

शौण्ड (von शुण्डा) 1) adj. a) *dem Branntwein ergeben, Trunkenbold;* = मत्त, क्षीव AK. 3,1,23. H. 436. an. 2,128. Med. ḍ. 26. MBh. 3,11720 (= पराभिभवसमर्थ Nilak.). शौण्डैर्यथा पीतरसश्च कुम्भः 15674 (= शुण्डया विदितैर्गजैः Nilak.). Mârk. P. 32,25. Hierher wohl शौण्डभक्त = शौण्डानां विषयो देशः gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. — b) *mit Leidenschaft an Etwas hängend;* mit dem im loc. gedachten Begriffe componirt P. 2,1,40. अक्ष° Schol. 6,2,2, Schol. *auf Etwas versessen:* युद्ध° MBh. 2,2675 (= दक्ष Nilak.). 3,10256. Hariv. 7535. 13164. R. Gorr. 2,125,14. रण° 5,82,19. MBh. 3,15899. वाक्य° 7,65. — c) *geschickt —, erfahren in Etwas:* कृतक्रियाकाण्ड° Verz. d. Oxf. H. 120,a,39. Bhâg. P. 10,61,4. 11,6,18. = विख्यात H. an. Med. (hier विख्याते zu lesen). — 2) m. *Hahn* H. ç. 190 (शोण्ड die Hdschr.). — 3) f. आ fehlerhaft für शुण्डा *Branntwein;* am Ende eines adj. comp.: मत्तशौण्डा पानभूमिः R. Gorr. 2,125,11. — 4) f. ई *langer Pfeffer* AK. 2,4,3,15. H. an. (शौण्डी st. शौ° zu lesen). Med. *Piper Chaba* (चवि) W. Hunt. H. an. Viçva im ÇKDr. — Vgl. टोन° (Râǵa-Tar. 6,87), पान° (Kathâs. 105,53. Bhaṭṭ. 8,31), मत्तशौण्डी.

शौण्डक s. मद्° und सुपाशौण्डिका.

शौण्डता f. nom. abstr. zu शौण्ड 1) b): प्रजापीडन° Râǵa-Tar. 4,624.

शौण्डर्य n. = शौटीर्य Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. शौण्डीर्य.

शौण्डायन (von शुण्डा) m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa कु-

शुभ्रादि zu P. 4,1,98.

शौण्डायन्यै m. ein Fürst der Çauṇḍâjana ebend.; vgl. 5,3,113.

शौणिड adj. = शौण्ड 2) b): संयुग° Bhâg. P. 1,16,11 nach der Lesart der ed. Bomb.

शौण्डिकै adj. = शुण्डिकादागत: P. 4,3,76. m. 1) *ein Brenner oder Verkäufer von berauschenden Getränken, Schenkwirth* AK. 2,10,10. Trik. 3,3,331. H. 901. Halâj. 2,438. M. 4,216. 9,225. Jâǵń. 2,48. R. 2,83, 13 (90,14 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 9,34. 10,17. 15,22. 51,22. 86,31. Bṛh. 18,3. Spr. (II) 1683. Prâjaçkittend. 20,b,5. 38,b,8. Schol. zu Kâty. Çr. 940,8. Kull. zu M. 4,84. शौण्डिकागार Verz. d. Oxf. H. 93,b, N. 1. f. ई 91,b,36. Spr. 3355. Als *eine Mischlingskaste* betrachtet: तैलो गान्धिककन्यायां कैवर्तादेव शौण्डिकः। कैवर्तस्य च कन्यायां शौण्डिकादेव शौचिकः॥ Parâçarapaddh. im ÇKDr. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 13,2158 nach der Lesart der ed. Bomb., शौण्डीक ed. Calc.

शौण्डिकेय (von शुण्डिका) m. Bez. eines den Kindern schädlichen Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

शौण्डिन् m. = शौण्डिक 1) Çabdar. im ÇKDr. शौण्डिनी f. Spr. 3355, v. l. (II) 3498.

शौण्डीक s. u. शौण्डिक 2).

शौण्डीर 1) adj. = शौटीर 1) a) Dhanańǵaja im ÇKDr. MBh. 3,15175 (विक्रम°). 5,5609. 12,3468. 3605 (die ed. Bomb. überall शौटीर). R. 2, 23,7. अ° *unmännlich, kein Selbstgefühl verrathend:* eine Rede R. 2,23,7. — 2) n. = शौटीर 2) Bhâg. P. 3,18,21.

शौण्डीर्य n. = शौटीर्य H. 739. Hariv. 10214. 11246 (an beiden Stellen nur in der neueren Ausg.). R. 7,16,36. Mârk. P. 55,24. 126,13. अ° 120, 24 (v. l. अशौटीर्य). MBh. 12,2605 (अशौटीर्य ed. Bomb.). चारित्र° R. 2,73,19.

शौण्डेय m. patron. oder metron.; pl. Sańsk. K. 185,b,3.

शौण्डिन् (?) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,27.

शौद्धकर्णि m. patron. von शुद्धकर्ण Sańsk. K. 184,b,5.

शौद्धाक्षर (von शुद्ध + अक्षर) adj. *einen reinen Vocal* (ohne Anusvâra oder Consonanten) *betreffend* ṚV. Prât. 4,38. 11,20.

शौद्धोदनि (von शुद्धोदन) m. patron. Çâkjamuni's AK. 1,1,1,10. H. 237, Schol. Halâj. 1,85. Vidagdhamukham. 4 in Haeb. Anth. 269 (fälschlich सौ°) = Verz. d. Oxf. H. 215,a, No. 514 (fälschlich सौद्धोदनैः st. शौद्धोदनेः). Pańkar. 4,3,457 (fälschlich शुद्धो°).

शौद्रै (von शूद्र) adj. *einem* Çûdra *eigen, ihm gehörig* u. s. w. Ait. Br. 7,17. वर्ण 8,4. Çat. Br. 6,4,4,9. 14,4,2,25. कर्मन् MBh. 12,2348. 13, 2148. अन्न 6213. *von einer* Çûdrâ *geboren* M. 9,160.

शौद्रकायण m. patron. von शूद्रक gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शौद्रायण m. patron. von शूद्र gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शौद्रायणभक्त = शौद्रायणानां विषयो देशः ebend.

शौधिका f. schlechte v. l. für शोधिका H. 1177.

शौन (von श्वन्) adj. (f. ई) *einem Hunde gehörig* u. s. w.: जाघनी MBh. 12,5402.

शौनकै (von शुनक) 1) m. patron. gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. Bez. verschiedener Personen, besonders eines berühmten Grammatikers und Rituallehrers, angeblichen Verfassers des ṚV. Prât., AV. Prât., der Bṛhaddevatâ u. s. w. Çat. Br. 11,4,1,2. 13,5,3,5. 4,1. 14,5,5,20. 7,3,26. Khând. Up. 1,9,3. 4,3,5. Muṇḍ. Up. 1,1,3. Âçv. Çr. 12,8,35. 10,2. Gṛhj. 3,4,4. 4,7,16. Einl. zu ṚV. Prât. AV. Prât. 1,8. Schol. zu Çâńkh. Çr. 12,13,5. Gṛhj. 1,5. M. 3,16. MBh. 1,2. 3,61. 12,5595. fgg. 13,2005. Hariv. 11. fg. 1612. 11062. Suçr. 1,324,3. Verz. d. Oxf. H. 17, b, No. 63. 20,a, No. 65. fg. 34,a,10. 55,b,35. fg. 64,b, No. 114. fgg. 72, b, No. 124. 83,b, No. 140. 113,b,15. 148,a,1.3. 271,a,6. 279,b,25. 356, a,32. fg. Daçak. 118,2. VP. 283. 406. Bhâg. P. 1,1,4. 9,17,3. 22,37. plur. Hariv. 1510. N. einer Schule Ind. St. 3,277. — 2) f. ई *ein Werk des* Çaunaka; s. लघु°, वृद्ध°. — Vgl. भद्र°.

शौनकायनै m. patron. von शौनक (वात्स्ये) P. 4,1,102. pl. Sańsk. K. 183,b,9.

शौनकि m. desgl. Verz. d. B. H. No. 127 (शौनक 136). 306.

शौनकिन् m. pl. *die Schule des* Çaunaka P. 4,3,106. sg. Ind. St. 3,277. fg.

शौनकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

शौनकीय adj. *von* Çaunaka *herrührend:* दृश पन्थाः Ind. St. 1,102. °स्वराष्टक Verz. d. Oxf. H. 164,a,5. °शिवाक्षपटल 338,a,19. चतुराध्यायिका Titel des AV. Prât., herausgegeben von Whitney, New Haven 1862.

शौनःशेपै (von शुनःशेप) 1) m. patron. des Nikumpuṇa Ind. St. 3,459. — 2) n. a) (sc. आख्यान) *die Geschichte von* Çunaḥçepa TBr. 1,7,10,6. (शौनःशेप gedr.). Ait. Br. 7,18. Nir. 3,4. Kâty. Çr. 15,6,5. Çâńkh. Çr. 15,27,6. 16,11,1. — b) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b.

शौनहोत्र m. patron. von शुनहोत्र ṚV. Anukr. Âçv. Çr. 12,10,13. Verz. d. B. H. 12. 55 (शौन° die Hdschr.). Sâj. in der Einl. zu ṚV. 2,1,1.

शौनायन m. patron.; pl. Sańsk. K. 184,b,3.

शौनासीर्य adj. von शुनासीर Lâṭj. 10,14,1.

शौभ (von शुभ?) m. 1) *ein Gott* Trik. 1,1,5. — 2) *Betelnussbaum* Çabdam. im ÇKDr.

शौभनेयै (von शोभना) m. *der Sohn einer schönen Frau* P. 4,1,112, Schol.

शौभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr.

शौभायनै (von शुभ) m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

शौभायनि m. patron. von शुभ gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

शौभायन्य m. *ein Fürst der* Çaubhâjana gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1, 98; vgl. 5,3,113.

शौभ्रायण (von शुभ्र) m. pl. Bez. einer best. Genossenschaft oder dgl. gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शौभ्रायणभक्त = शौभ्रायणानां विषयो देशः ebend.

शौभ्रेयै m. 1) patron. von शुभ्र (oder metron. von शुभ्रा) P. 4,1,123. Vop. 7,15. Kâty. Çr. 10,2,24. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,6. — 2) pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa यौधेयादि zu P. 4,1,178. शौभ्रेय m. sg. *ein Fürst der* Çaubhreja gaṇa यौधेयादि zu P. 5,3,117. शौभ्रेयी f. *eine Princessin dieses Stammes* gaṇa यौधेयादि P. 4,1,178.

शौभ्र्यै m. patron. von शुभ्र gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शौरदेव्यै m. patron. von शूरदेव ṚV. 8,59,15.

शौरसेनै adj. (f. ई) *zu den* Çûrasena *in Beziehung stehend* u. s. w. gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110. Verz. d. Oxf. H. 181,a, No. 412. f. ई (sc. भाषा) *die Sprache der* Ç. ebend. und 180,a,7. Sâh. D. 432. 262,12. Muir, ST. 2,53. fgg. Bhar. zu Çâk. 9,6.

शौरसेनिका f. (sc. भाषा) = शौरसेनी Sâh. D. 173,11.

शौरसेन्य adj. (चतुर्थर्वेषु) von शूरसेन gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

शौरि (von शूर) m. patron. 1) Vasudeva's MBh. 7,6031. Bhâg. P. 3, 1,27. — 2) Kṛshṇa's (Vishṇu's) AK. 1,1,1,16. H. 216. Halâj. 1,21. MBh. 1,7939. 3,143 (unter den Namen der Sonne). 12559. 7,3813. 13, 6986. 14,380. Kathâs. 10,40. 29,12. 39,197. 50,61. 71,188. 201. 74,213. Khandom. 122. Weber, Kṛshṇaǵ. 225. 294. Bhâg. P. 1,10,33. 14,32. 16, 11. Pańkar. 3,2,8. 11,2. 4,3,130. — 3) eines Sohnes des Pragâti Mârk. P. 118,22. 24.

शौर्प adj. von शूर्प P. 5,1,26.

शौर्पणाय्य m. patron. von शूर्पणाय gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151 (oxyt.). N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,20. 7,3,26.

शौर्पारक adj. aus Çûrpâraka stammend Varâh. Bṛh. S. 80,6.

शौर्पिक adj. von शूर्प P. 5,1,26.

शौर्य (von शूर) n. *Heldenmuth, kriegerische Tüchtigkeit; Muth überh.* AK. 2,8,2,70. Trik. 3,3,321. H. 730. 796. an. 2,385. Med. j. 58. Halâj. 5,79. Çat. Br. 13,1,9,2. M. 7,211. Bhag. 18,43. MBh. 14,1025. R. 2,44,14. 4,36,17. 6,16,72. 88,13. Suçr. 1,6,9. 15,14. 126,13. 313,5. 335,3. Kâm. Nîtis. 4,23. शौर्ये श्वापदचेष्टितम् Ragh. 17,47. Spr. 2995. 3125. 3174 (neben वीर्य). (II) 2632. 2760. 3502. 4763, v. l. 5023, v. l. Varâh. Bṛh. S. 15,15. 69,19. Kathâs. 18,344. Râǵa-Tar. 5,233. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. °धन Bhâg. P. 3,19,38. 7,11, 22 (neben वीर्य). Sâh. D. 176. Pańkat. 201,8. 238,22. °कर्मन् M. 9,265. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,17.

शौर्यवत् (von शौर्य) adj. *heldenmüthig, muthig* Ragh. 17,4. Kathâs. 58, 122. उत्साहशौर्यधनसाहसवत् Varâh. Bṛh. 13,7.

शौर्यादिमत् (von शौर्य + आदि) adj. *mit Heldenmuth und andern Vorzügen versehen* Sâh. D. 4,9.

शौर्यौदार्यशृङ्गारमय adj. *aus Heldenmuth, edlem Wesen (Freigebigkeit) und Frauenliebe zusammengesetzt* Kathâs. 91,7.

शौल (von शूल) m. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshis. 9,6.9.

शौलायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 186,*a*,10. — Vgl. शौल्वायन.

शौलिक m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,8. v. l. शूलिक, सूलिक, मौलिक.

शौल्क (von शुल्क) 1) m. *Zollaufseher, Steuereinnehmer* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

शौल्कशालिक adj. = शुल्कशालाया आगतः P. 4,3,75, Schol. = शुल्कशालाया अवक्रयः 4,50, Schol.

शौल्कायनि m. N. pr. eines Lehrers VP. 283. Bhâg. P. 12,7,2. Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,32.

शौल्किक (von शुल्क) m. *Zollaufseher, Steuereinnehmer* H. 724. Jâǵń. 2,173.

शौल्किकेय m. *ein best. vegetabilisches Gift* AK. 1,2,2,11 (Colebr. und Lois. fälschlich शौक्लिकेय). H. 1196. Halâj. 3,24. Nach Bharata zu AK. von शुल्किका N. pr. einer Gegend.

शौल्फ n. *Anethum Sowa Roxb.* Tattvâbhi. im ÇKDr.

शौल्वायन m. patron. von शुल्व TS. 7,4,5,4. 5,4,2. Çat. Br. 11,4, 2,17. 14,6,10,2.

शौल्विक (von शुल्व) m. *Kupferschmied* AK. 2,10,8. H. 910.

1. शौव (von श्वन्) 1) adj. Vop. 7,4. 13. *zum Hunde in Beziehung stehend, einem Hunde eigen, hündisch:* उद्गीथ Khând. Up. 1,12,1. संकोच P. 6,4,144, Vârtt. 4. — 2) n. *Hundeschaar* Saṁkshiptas. im ÇKDr.

2. शौव (von 2. श्वस्) adj. *morgen —, am folgenden Tage erfolgend* u. s. w. Saṁkshiptas. im ÇKDr.

शौवदंष्ट्र (von श्वदंष्ट्रा) adj.: मणि P. 7,3,8, Vârtt. 1, Schol.

शौवन (von श्वन्) 1) adj. *zum Hunde in Beziehung stehend, vom Hunde kommend* u. s. w. Vop. 7,4. 13. fg. मांस P. 6,4,133, Schol. — 2) n. *Hundeschaar* gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45.

शौवनि adj. (चतुर्थर्वेषु) von श्वन् gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

शौवनेय m. patron. von श्वन् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शौवस्तिक (von 2. श्वस्) adj. *morgen —, am folgenden Tage erfolgend, bis dahin reichend* u. s. w. P. 4,3,15. Davon °त्व n. nom. abstr.: शौवस्तिकत्वं विभवा न येषां व्रजन्ति *dessen Reichthümer nicht bis zum folgenden Tage reichen* Bhatt. 2,33.

शौवस्तान (von श्वस्तान) n. N. pr. einer Stadt P. 7,3,8, Vârtt. 1.

शौवापद adj. von श्वापद P. 7,3,9. Vop. 7,4. 13.

शौवावतान (शौव + अव°?) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. Davon adj. शौवावतानिक (f. आ und ई) ebend.

शौष्कल (von शुष्कल) adj. *von gedörrtem Fleisch* oder — *Fischen lebend* (nach den Lexicographen auch *gedörrtes Fleisch verkaufend;* nach Comm. zu TBr. *Angelfischer*) AK. 3,1,19. H. an. 3,689. Med. l. 141. Halâj. 2,196. VS. 30,16. शौष्कुल Bhânuǵi beim Schol. zu H. 429. — Vgl. शाष्कुल.

शौष्कास्य (von शुष्कास्य) n. *Trockenheit des Mundes* AV. 11,9,21.

शौष्कुल s. शौष्कल.

श्चन्द् und श्चन्द्र s. चन्द् und चन्द्र.

श्चम्, श्चम्नाति etwa *dämpfen:* देवानां मन्युं दासस्य श्चम्नन् RV. 1,104,2. Eher mit शम् als mit चम् verwandt.

1. श्चुत्, श्चोतति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 3,4 (क्षरणे). 1) intrans. *triefen, träufeln* RV. 1,87,2. श्चोतन्ति धारा मधुनो घृतस्य 3,1,8. 21,2.5. 50,3. 7,101,1. 8,2,8. Ait. Br. 2,12. Çat. Br. 4,5,2,6. Kâtj. 5,29. Bhâg. P. 3,16,8. Bhatt. 14,10. 17,77. — 2) trans. *träufeln, triefen lassen* Mâlatîm. 81,13. Kathâs. 22,199. Bhatt. 15,51. 17,62. — In den späteren Schriften fast immer श्च्युत् geschrieben, welche Form aus der Vermengung von च्युत् und श्चुत् entstanden ist.

— caus. *träufeln lassen:* मेधम् Çat. Br. 4,5,2,6.

— desid. चुश्चोतिषति P. 7,4,61, Schol.

— अभि caus. *träufeln lassen, beträufeln:* चमसं पयसाभ्यश्चोतयेत् Kâtj. Çr. 25,11,32. बिन्दुना Kauç. 13. med. *sich beträufeln, — bestreuen:* ओषध्या 30.

— अव *abträufeln, herabfallen* TBr. 3,7,2,6. 7.

— व्यव dass. Çat. Br. 4,1,1,17. 2,17. 3,5,9.

— आ *hinträufeln* (intrans.), partic. आश्चुतित Çat. Br. 1,6,2,5. 5,5,4, 6. — caus. *hinträufeln* (trans.): आश्चोतयितवै Çat. Br. 2,3,2,16. — Vgl. आश्चोतन, आश्च्योतन.

— नि *herabtriefen, herabträufeln:* निश्चोतसे कबरीबिन्द्वो यावदेते

Mâlatîm. 128,5. भल्लातकनिश्च्युतितः स्नेहः Suçr. 2,51,17. — caus. mit trans. Bed.: निश्चोत्य निश्चोत्य (निर्गालामापाद्य Comm.) Kâçikh. 31,7 in Gött. gel. Anzz. 1860, S. 742.

— प्र 1) intrans. hervortriefen, — träufeln Mâlatîm. 24,3. — 2) trans. träufeln, fliessen lassen: रक्तम् Bhaṭṭ. 14,79. — Vgl. प्रश्चोतन.

2. श्चुत् (= 1. श्चुत्) adj. am Ende eines comp. träufelnd (trans.): तुषारजलश्च्युत् Kir. 5,9. लोचनेनामृतश्च्युता Kathâs. 101,304. गिरा प्रेममधुश्च्युता 103,64. Ueber die Schreibung श्च्युत् s. u. 1. श्चुत्. — Vgl. घृत°, मधु°.

श्चोत m. nom. act. von 1. श्चुत् AK. 3,3,10 (श्च्योत geschr.).

श्च्युत् s. u. 1. und 2. श्चुत्; श्च्योत s. u. श्चोत.

श्नथ्, श्नथति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 19,37 (हिंसार्थ). श्नथिहि, श्नथत्, श्नथिष्टम्, श्नथिष्टन: durchstossen, durchbohren: अमित्रान् RV. 1,63,5. वृत्रम् 6,60,1. पुरः 7,99,5.

— caus. श्नथयति, शिश्नथत्, अशिश्नथत् RV. 7,28,3. partic. श्नथित; dass.: अनाभुवः RV. 1,51,9. 7,82,6. त्रिः स्म माह्नः श्नथयो वैतसेन 10,95, 5. अमर्त्य चिकित्सथत्पूर्व्याणि 2,20,5. 6,4,3. अकृणत्कं कयमे शिश्नथं करोदे: 10,49,3. अर्वनई श्नथितमप्स्वन्तः: hineingestossen 1,116,24. In RV. 8,24,25 ist ein acc. शुष्णम् oder वृत्रम् zu ergänzen. Statt श्नथयस् 88,6 ist, wie der Sinn zeigt und Sây. erklärt, श्नथयस् zu lesen.

— अप zurückstossen: अप श्वानं श्नथिष्टन RV. 9,101,1.

— अभि durchbohren: अभिश्नथः (infin.) RV. 10,138,5.

— नि niederstossen: अमित्रान् RV. 7,25,2. — caus. dass.: पर्यासु RV. 8,6,16. 59,10. 4,30,10.

— परिनि dass.: शुष्णं परि प्रदक्षिणिद्विश्वायवे नि शिश्नथः RV. 10,22, 14. Vgl. शिश्नथ.

श्नथन (von श्नथ्) adj. durchbohrend RV. 2,21,4.

श्नथितर् (wie eben) nom. ag. Durchbohrer: वज्रं RV. 1,57,2. अहं शुष्णस्य श्नथिता वधर्यमम् 10,49,3.

श्नप्त्र n. nach Mahidh. Mundwinkel VS. 5,21. श्नप्त्र TS. 1,2,12,2.

श्नाभ, °श्नौष्टीये n. du. N. zweier Sâman Ind. St. 3,240,b. — Vgl. श्नौष्ट.

श्नुष्टि 1) f. etwa Häufchen oder sonst ein Maass (für Reis u. s. w.) Kâṭh. 12,7. 31,4. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa Pańkav. Br. 13,11,22.

श्नौष्ट (von श्नुष्टि) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,11,21. श्नौष्ट Ind. St. 3,241,b.

श्न्यप्त्र s. श्नप्त्र.

श्मन् n. angeblich = शरीर Nir. 3,5. श्मश्रु लोम श्मनि श्रितम् ebend. und 5,12. = मुख (gleichfalls wegen श्मश्रु) Bhar. zu AK. 2,6,2,50 nach ÇKDr.

श्मशा f. etwa Graben (mit Aufwurf), Wasserrinne; Deich Naigh. 4,2. Nir. 5,12. अर्व श्मशा रुधद्वाः RV. 10,105,1. Zur Ableitung von श्मशान wird Çat. Br. 13,8,1,1 gesagt, dass श्मशाः die Esser unter den Vätern (Manen) bezeichne.

श्मशान Nir. 3,5 (= श्मशयन). gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. n. Siddh. K. 249,a,8. 9. 1) (aufgedämmter Raum) Leichenstätte (sowohl für das Verbrennen der Leiche als zum Begräbniss der Gebeine; auch als Richtstätte benutzt) AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,64. H. 989. Halâj. 3,16. कूप, श्म° AV. 5,31,8. 10,1,18. TS. 5,2,8,5. Çat. Br. 4,5,2,15. 13,8, 1,1. 5. 7. 17. Kâtj. Çr. 21,4,25. 25,8,2. Âçv. Gṛhj. 1,5,5. 4,4,12. 15. Gobhila 2,4,2. Kauç. 37. 46. 77. 84. 86. 141. निषेकादिश्मशानान्त M. 2, 16. 4,116. 9,318. 10,39. 50. MBh. 3,15686. 5,5174. Suçr. 1,134,18. 367,1. Spr. (II) 1221. 2052. Varâh. Bṛh. S. 45,9. 51,4. 53,120. 79,3. 86, 18. Kathâs. 18,104. 139. 38,63. Bhâg. P. 3,14,24. 32,20. 8,7,33. Vet. in LA. (III) 13,17. पारेश्मशानम् Mâlatîm. 79,19. °करण n. Shaḍv. Br. 2, 10. Çat. Br. 13,8,1. 7. 9. °चित् ein श्म° schichtend TS. 5,2,8,5. wie ein श्म° geschichtet 4,11,2. Kâṭh. 21,4. — 2) = पितृमेध Schol. zu Kâtj. Çr. 25,8,7. विवाहश्मशानयोः Pâr. Gṛhj. 1,8 (9). — 3) = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,a,19. — Vgl. महा° (eine grosse Leichenstätte Vet. in LA. (III) 3,10), श्माशानिक.

श्मशानकालिका f. eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 98,a,14.

श्मशानकाली f. desgl. ebend. 94,a,1. 96,a,11. fg.

श्मशाननिलय adj. auf Leichenstätten hausend: Çiva Çiv.

श्मशानपति m. wohl N. pr. eines Zauberers Târan. 319.

श्मशानपाल m. Hüter einer Leichenstätte Kathâs. 18,107.

श्मशानभैरवी f. eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 94,a,10.

श्मशानवासिन् adj. auf Leichenstätten wohnend: चाण्डाल Çuddhit. im ÇKDr. Böhtl. Çiva's Baṭukabhairavastotra ebend. °वासिनी ein N. der Kâlî Kâlikâçatanâmastotra im ÇKDr.

श्मशानवेताल m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,179.

श्मशानवेश्मन् adj. auf Leichenstätten hausend; m. ein N. Çiva's H. 196.

श्मशानालयवासिन् adj. dass.: Çiva Çiv. °वासिनी ein N. der Kâlî Tantrasâra im ÇKDr.

श्मश्रु Uṇâdis. 5,28. n. Siddh. K. 248,b,11. sg. und pl. Bart, bes. Schnurrbart AK. 2,6,2,50. 3,4,16,115. H. 583. Halâj. 2,369. Indra ist bärtig RV. 2,11,17. 8,33,6. 10,23,1. इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि प्रुष्णुते 4. 26,7. वसेव श्मश्रु वपसि प्र भूमं 142,4. AV. 5,19,14. 6,68,2. VS. 19, 92. 20,5. an Thieren 25,1. Çat. Br. 11,4,1,6. 12,9,1,6. केशश्मश्रु 2,5, 2,48. 3,1,2,1. Kâtj. Çr. 2,1,9. Ait. Br. 7,13. Âçv. Gṛhj. 1,18,3. 4. M. 5,144. 6,6. Suçr. 1,324,21. Ragh. 15,52. श्मश्रूणि रोहन्तु Bhâg. P. 4,6, 51. प्रहृष्ट Pańkat. 182,10. श्मश्रूद्बोध Spr. 5449. कचश्मश्रुनखाप्रवृद्धि H. 63. अस्फुटिताग्रं स्निग्धं श्मश्रु शुभं मृदु च संनतं चैव। रक्तैः परुषैश्चौराः श्मश्रुभिरल्पैश्च विज्ञेयाः॥ Varâh. Bṛh. S. 68,57. वधूणि MBh. 1,4278. रक्त° 5929. हिरण्य° Khând. Up. 1,6,6. तप्तताम्र Bhâg. P. 6,9,13. (लुप्य) श्मश्रूणि लुलुचे 4,5,19. अस्त° 7,5. कृत्तकेशनख° adj. M. 4,35. 6,52. स° adj. f. H. 531. — Vgl. दीर्घ°, निः°, हिरि°.

श्मश्रुकर m. Bartscheerer Varâh. Bṛh. 14,4.

श्मश्रुकर्मन् n. das Scheeren des Bartes Mârk. P. 34,75.

श्मश्रुजात adj. = जातश्मश्रु dem der Bart gewachsen ist gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2,2,37.

श्मश्रुण (von श्मश्रु) adj. bärtig: ein Bock TS. 2,1,2,5. 5,5,2,2. Kâṭh. 24,7. — Vgl. श्मश्रुल.

श्मश्रुधर 1) adj. einen Bart tragend, bärtig Bhâg. P. 9,8,6. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Varâh. Bṛh. S. 14,9. — Vgl. श्मश्रुधारिन्.

श्मश्रुधारिन् 1) adj. einen Bart tragend, bärtig MBh. 4,145. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58,17. — Vgl. श्मश्रुधर.

श्मश्रुमुखी f. ein bärtiges Weib Çabdar. im ÇKDr.

श्मश्रुल (von श्मश्रु) adj. = श्मश्रुण bärtig Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,28.

M. 11,105. MBh. 12,6226. Ragh. 4,62. Mârk. P. 8,81 (श्मश्रल gedr.). 48,19. Kâçikh. 33,37. Matsja-P. 128,73 (die beiden letzten Stollen nach Aufrecht). ein Bock Bhâg. P. 9,19,5.

श्मश्रुवर्धक m. *Bartscheerer* R. Gorr. 2,32,21. 6,112,16.

श्मश्रुशेखर m. *Kokusnussbaum* Dhanv. im Nigh. Pr.

श्मश्रूप् (von श्मश्रु), °यते *einem Barte gleichen* Wilson.

श्मसि nach Sâj. = उश्मसि (von वश्) ṚV. 2,31,6.

श्माशानिक adj. = श्मशाने ऽधीते P. 4,4,71, Schol. *Leichenstätten besuchend* Burnouf, Intr. 309.

श्मील्, श्मीलति = स्मील्, मील्, क्ष्मील् Dhâtup. 15,14 (निमेषणे).

श्या, श्यायति Nir. 4,3. med. Dhâtup. 22,67 (गतौ). *gefrieren —, gerinnen machen:* स यदेतयोर्बलिष्ठं श्यायति तेना हैतौ (शैशिरौ) तपश्च तपस्यश्च Çat. Br. 4,3,1,19. pass.: हिमा यद्वा शीयते TBr. 3,12,2,2.3. यदश्रु-शीयत तद्धनं हिरण्यमभवत् TS. 1,5,1,1. partic. शीन *geronnen* P. 6,1,24. 8,2,47. यवागू, घृत, मेदस्, वसा Schol. Vop. 26,90. fg. श्यान *trocken geworden:* सरित: °पुलिना: Spr. (II) 4657. — Vgl. शीत und शीन.

— अभि, partic. °श्यान und °शीन *geronnen* P. 6,1,26. Vop. 26,93. °श्यात und °शीत *abgekühlt, kühl:* वायु, जल Kâç. zu P. 6,1,26.

— समभि, partic. °श्यान Kâç. zu P. 6,1,26.

— अव, partic. °श्यान und °शीन *geronnen* P. 6,1,26. Vop. 26,93. °श्यात und °शीत *abgekühlt, kühl:* वायु, जल Kâç. zu P. 6,1,26. — Vgl. अवश्याय.

— समव, partic. °श्यान Kâç. zu P. 6,1,26.

— आ med. *trocken werden:* यावन्नाश्यायते वेदिरभिषेकजलाप्लुता Ragh. 17,37. partic. आश्यान *ausgetrocknet, eingetrocknet:* पथश्चाश्यानकर्दमान् 4,24. °कालेय Kumâras. 7,9.

— प्र, partic. °शीत *fest gefroren:* यद्वै शीतस्य प्रशीतं तद्धिमस्य अरापु Çat. Br. 9,1,2,26.

— प्रति, partic. mit Contraction P. 6,1,25. °शीत Schol. °शीन Kâç. zu 8,2,47. Vop. 26,92. — Vgl. प्रतिश्याय, welches auch vom *Gerinnen des Schleimes* erklärt werden könnte.

— सम्, partic. °श्यान *zusammengeschrumpft* (= संकुचित): वृश्चिक: शीतात् Vop. 26,91. P. 6,1,24, Schol.

— अभिसम्, partic. °श्यान und °शीन Kâç. zu P. 6,1,26.

— अवसम्, partic. °श्यान und °शीन Kâç. zu P. 6,1,26.

श्यापर्ण m. (nach gaṇa विदादि zu P. 4,1,104 patron. eines anders betonten श्यापर्ण) N. pr. eines Mannes Çat. Br. 6,2,1,39. 9,5,2,1. 10, 4,1,10. Kâṭh. in Ind. St. 3,471. plur. श्यापर्णा: gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. Ait. Br. 7,27. त्रि° und स° *mit —, ohne* Çj. ebend. und 34.

श्यापर्णीय adj. *zu den* Çj. *gehörig* Ait. Br. 7,27.

श्यापर्णेय (von श्यापर्ण) m. patron.: कपिश्यापर्णेया:, पैलश्यापर्णेया: gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37.

श्यापेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264 (viele Varianten des Namens).

श्याम Uṇâdis. 1,144. 1) adj. (f. आ) *schwarz, schwarzgrau, schwarzblau, schwarzgrün;* = कृष्ण, नील u. s. w. AK. 1,1,4,23. 3,4,22,145. H. 1397. an. 2,338. Med. m. 31. fg. Halâj. 4,49. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. = हरित् AK. 3,4,22,145. H. an. Med. Viçva a. a. O. Jama's Hund AV. 8,1,9. TS. 5,7,19,1. Çâṅkh. Br. 2,9. Pâr. Gṛhj. 1,16. — TS. 7,3,18,1. TBr. 1,3,2,4. Nir. 4,3. ṚV. Prât. 17,9. Çat. Br. 5,1,3,9. 2,5,8. पुत्र 14,9,4,15. श्याम इव पाप्मा Kâṭh. 13,6. अयस् *Eisen* AV. 11, 3,7. अनु त्वा श्यामेन त्वचम् 9,5,4. श्यामाच्छबलं (als nom. abstr.) प्रपद्ये Khând. Up. 8,13. — Ind. St. 8,277. 10,318. Megh. 58. Varâh. Bṛh. S. 3,29. 8,17. 33,16. 34,23. 47,23. 80,7. Laghuǵ. 2,13. Kathâs. 22,182. Râǵa-Tar. 4,1. Erde Suçr. 1,135,5. Kuh 374,17. Pferd Bhâg. P. 4,16, 12. श्यामो लोहिताक्षो दण्ड: M. 7,25. अभिनवमदलेखाश्यामगण्डस्थलानां वारणानाम् Spr. (II) 227. स्तन Megh. 18. विलीनपल्लवश्याममुखौ स्तनौ Kathâs. 22,5. स्तनावाश्यामचूचुकौ 34,32. श्यामया चूचुकत्विषा 120,45. उरस् Bhâg. P. 3,15,39. °कण्ठ (कृष्ण) 9,15,6. °श्रोणि 4,24,51. अञ्जनभृङ्ग° Varâh. Bṛh. S. 64,2. वपुस् einer Wolke Megh. 15. नीलाम्बुद° MBh. 1,5911. प्रावृड्जलधर° 5928. मेघ° R. 2,83,8. Pańkar. 1,5,3. दिवसश्चार्धश्याम: (श्चाश्रश्याम: v. l.) Çâk. 60. उदधिश्यामसीमा धरित्री 48. स्निग्धश्यामा दण्डकारण्यभागा: Uttarar. 32,6 (42,8). वनभूमय: श्यामास्तमालद्रुमै: Gît. 1,1. फलपरिणतिश्यामजम्बूवनान्ता: Megh. 24. कुरवकं श्यामं हर्येर्भागयो: Vikr. 26. अतसीकुसुम° Varâh. Bṛh. S. 58,32. दूर्वाकाण्ड° 5,58. Bhaṭṭ. 5,18. दूर्वा° Varâh. Bṛh. 2,8. इन्दीवर° MBh. 3, 1724. Hariv. 7081. R. 2,88,14. R. Gorr. 2,1,41. Varâh. Bṛh. S. 24,48. Bhâg. P. 3,26,28. नीलोत्पलदल° R. 4,29,9. पलाश° Kathâs. 21,11. शस्त्री° P. 6,2,2, Schol. Çiç. 4,44. कोमलश्यामशष्प Suçr. 1,22,16. मरकत° Bhâg. P. 8,6,3. 16,35. Für schön gilt bei Männern und Frauen die durch श्याम bezeichnete Hautfarbe: रूपमतुलं °सुन्दरम् Pańkar. 1, 1,3. 5,3. अयं श्यामो महाबाहु: सिंहस्कन्धो महाद्युति: MBh. 1,5948. 3,2450. 7,2243. 5039. R. 2,34,1. 3,42,23. Weber, Râmat. Up. 294. Bhâg. P. 1,12,8. 19,28. 4,7,20. दासीसहस्रं श्यामानाम् MBh. 3,12711. 1,5949. 3,2664. 2754. R. 2,61,4. 3,70,20. 42. Megh. 80. Çiç. 8,36. Spr. (II) 6542. fg. Kathâs. 45,334. Râǵa-Tar. 3,413. Kaurap. 40. Mârk. P. 21, 18. Pańkar. 1,4,16. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Einschiebung nach Çl. 48. श्यामा = यौवनमध्यस्था Utpala bei Mallin. zu Çiç. 8,36. = अप्रसूतस्त्री H. an. Med. Viçva a. a. O. शीते सुखोष्णसर्वाङ्गी ग्रीष्मे या सुखशीतला । तप्तकाञ्चनवर्णाभा सा स्त्री श्यामेति कथ्यते ॥ Citat beim Schol. 2. zu Bhaṭṭ. 5,18. 8,100; vgl. Spr. (II) 1850. घनश्याम Bhâg. P. 6,4,37. श्यामावदात 2,9,11. 3,4,7. 8,18,2. R. 5,14,23. श्यामारूपा Varâh. Bṛh. S. 14,24. In Varâh. Bṛh. S. häufig श्याव als v. l. — 2) m. a) *ein schwarzer Stier* TS. 1,8,9,1. 2,1,4,3. Âçv. Çr. 9,4,6. — b) *der indische Kuckuck* H. an. Med. — c) Bez. verschiedener Pflanzen: = वृद्धदारक H. an. Med. Viçva a. a. O. = दमनक und गन्धतृण ÇKDr. angeblich nach Viçva; = धुस्तूर, पीलु, श्यामाक Râǵan. im ÇKDr. — d) *Wolke* H. an. Med. Viçva bei Uǵǵval. — e) N. pr. α) eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. gaṇa शुभ्रादि zu 123. eines Sohnes des Çûra und Bruders des Vasudeva Hariv. 1927. 1943. 5085. VP. 437. eines neueren Fürsten Verz. d. Cambr. H. 8,1 v. u. — β) pl. einer Schule Ind. St. 3,258. — γ) eines Berges MBh. 6,419. — δ) einer für heilig erachteten Ficus indica H. an. Med. Viçva a. a. O. R. 2,55,7. 22. Ragh. 13,53. Uttarar. 41,5 (15,14). — 3) f. आ a) *ein best. Vogel* Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 86,37. 88,1. 5. 14. °रुत Verz. d. B. H. No. 896. Pańkat. 157,4. = कोकिला Trik. 3,3,303. = पिक (vgl. 2) b)

Viçva a. a. O. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = गुन्द्रा, प्रियङ्गु (die in H. an. und bei Viçva unterschieden werden) AK. 2,4,2,35. Trik. H. 1149. H. an. Med. Halâj. 2,38. Viçva; = सारिवा AK. 2,4,3,30. 3,4,23,145. H. an. Med. = पालिन्धी AK. 2,4,3,27. = त्रिवृत्, वागुजी (वागुजि) und नीली H. an. Med. (कृष्णत्रिवृतिका) und Viçva; = कृष्णा H. an. Viçva; = सोमलता H. an. = श्यामलता Viçva; = गुडूची, कस्तूरी, वटपत्त्री, वन्दा, नीलपुनर्नवा, पिप्पली, हरिद्रा, नीलदूर्वा, तुलसी, कृष्णसारिवा, शिंशपा und पद्मबीज Râǵan. im ÇKDr. — R. 4,29,12. Suçr. 1,59,11. 139,18. 144,16. 162,8. 2,102,11. 110,12. 374,15. °मूल 122,5. 135,1. Mrkh. 102. Spr. (II) 6044. Varâh. Brh. S. 54,87. 55,22. 85,6. — c) Nacht AK. 3,4,23,145. Trik. 1,1,104. H. 142. H. an. Med. Halâj. 1,108. Viçva. Kâvjapr. (II) 180,1. — d) N. pr. einer Frau: श्यामाया ह्यात्मनः MBh. 13,1746. einer Tochter Meru's Bhâg. P. 5,2,22. eine Form der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,78. 184. Verz. d. Oxf. H. 93,b,29. fg. 94,a,44. fg. b,26. 96,a,8. 101,a,12. °रहस्य 104,a,27. 108,b, No. 169. Wilson, Sel. Works 1,250. 254. fgg. 262. °कल्पलता Notices of Skt Mss. 144. °कवच 217. °नित्यपूजापद्धति 179. °प्रदीप 175. °रत्न 213. °स्तोत्र 237. 269. श्यामार्चनचन्द्रिका 116. — N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 6ten Arhant's ausführt, H. 44. N. pr. der Mutter des 13ten Arhant's 40. einer Fürstin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — e) N. pr. eines Flusses Mârk. P. 59,15. ein N. der Jamunâ Med. — 4) n. a) Pfeffer. — b) Seesalz H. an. Med. Viçva. — Vgl. प्रियङ्गु°, मणि°, महा°, रक्त° (auch Varâh. Brh. S. 69,27), श्यामायन, श्यामेय.

श्यामक 1) adj. dunkelfarbig Varâh. Brh. S. 64,5. — 2) m. a) Panicum frumentaceum (eine cultivirte Hirse) H. 1176. Halâj. 2,429. Vgl. श्यामाक. — b) N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines Sohnes des Çûra und Bruders von Vasudeva Bhâg. P. 9,24,28. 44. Davon patron. श्यामक gaṇa विदादि zu P. 4,1,104; pl. श्यामकाः gaṇa गोपवनादि zu 2,4,67. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58,47. — 2) f. श्यामिका Schwärze Kumâras. 5,21. so v. a. Unreinheit: हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा Ragh. 1,10. Vgl. वदन°. — 3) n. = रोहिषतृण Râǵan. im ÇKDr.

श्यामकण्ठ adj. schwarzhälsig; m. Pfau Halâj. 2,86. Nach ÇKDr. und Wilson auch = नीलकण्ठ.

श्यामकन्दा f. eine best. Pflanze, = अतिविषा Râǵan. im ÇKDr. Ausn. 48.

श्यामकाण्डा f. eine Art Dûrvâ-Gras (गण्डदूर्वा) Râǵan. im ÇKDr.

श्यामग्रन्थि f. dass. ebend.

श्यामचटक m. eine Art Sperling, = शैशिर Râǵan. im ÇKDr. unter d. letzten W.

श्यामजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

श्यामता (von श्याम) f. das Schwarzsein, Schwärze, dunkle Farbe: मुखं श्यामतां समुपागतम् MBh. 3,10996. जिह्वा श्यामतां यदा (एति) Mârk. P. 43,26. Kâd. (ed. Calc. 1862) 11,1.

श्यामत्व (wie eben) n. dass. MBh. 6,120. R. 6,82,34.

श्यामपत्त्र m. Xanthochymus pictorius Roxb. (तमाल) Çabdaḱ. im ÇKDr.

श्यामफेन adj. schwarzen Schaum habend; davon nom. abstr. °ता f. Kâm. Nîtis. 7,18.

श्यामल (von श्याम) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. (f. आ) dunkelfarbig AK. 1,1,4,23. H. 1397. an. 3,686. Med. l. 136. Halâj. 4,49. Sâh. D. 16,5. अम्बर Kathâs. 94,9. निस्त्रिंश (व्योम von श्या° zu trennen) 26,232. 86,123. श्यामलाग्रपयोधरा 124,197. भूमि Bhâg. P. 8,2,4. °मृदुलकलेवर Gît. 11,26. Hariv. 14708. 15838. Kathâs. 48,82. Râǵa-Tar. 4,329 (श्यामला von रक्त° zu trennen oder श्यामलैरक्त° zu lesen). Bhâg. P. 8,8,32. Pańkar. 1,3,29. अभिनवमेघ° Mâlatîm. 145,10. वनराजि° Râǵa-Tar. 4,150. कृष्णभाग° Daçak. 190,2 v. u. इन्दीवरश्रेणी° Gît. 1,46. नीलोत्पलपलाश° Daçak. 77,15. दूर्वालता° Kathâs. 45,333. प्रियङ्गु° 47,109. असितकुवलय° Kâd. (ed. Calc. 1862) 32,6 v. u. कलाय° Pańkar. 3,7,36. अगुरु° 35. — 2) m. a) eine Bienenart Çabdârthak. bei Wilson. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = पिप्पल H. an. Med. = अर्जुन (eine Grasart) Schol. zu Pańkav. Br. 9,5,7. = पूतीक Schol. zu Kâtj. Çr. 25,12,19. — c) N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. 51. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = अश्वगन्धा, कटभी, जम्बू, कस्तूरी Râǵan. im ÇKDr. — b) eine Form der Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — c) N. pr. eines Frauenzimmers (aus dem Tibetischen zurückübersetzt) Schiefner, Lebensb. 275 (45). — Vgl. राजश्यामलोपासक.

श्यामलक (von श्यामल) 1) m. N. pr. eines Mannes Pańkat. ed. Bomb. Buch IV, S. 20,12. 15. — 2) श्यामलिका f. die Indigopflanze Râǵan. im ÇKDr.

1. श्यामलता f. nom. abstr. von श्यामल.

2. श्यामलता (श्याम + ल°) f. eine best. Pflanze, = सारिवा Çabdar. im ÇKDr. Çâk. Ch. 62,5. — Vgl. श्यामालता.

श्यामलत्व (von श्यामल) n. Schwärze, eine dunkle Farbe: तमाल° Sarvadarçanas. 110,16. fg.

श्यामलदेवी f. N. pr. einer Fürstin Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21.

श्यामलित (von श्यामल) adj. dunkel gefärbt, verdunkelt: खड्गप्रभाश्यामलितांसपीठाः Hariv. 13165. धूमान्धकारश्यामलितदृश् Prab. 108,10. Kâd. (ed. Calc. 1862) 11,9.

श्यामलिमन् (wie oben) m. Schwärze Kâvjapr. (II) 180,1.

श्यामलीकर् (श्यामल + 1. कर्) dunkel färben: धूमेन °कृता Kathâs. 73,196. Prab. 21,12.

श्यामलेक्षु (श्यामल + इक्षु) m. eine Art Zuckerrohr (कृष्णेक्षु) Râǵan. im ÇKDr.

श्यामवर्ण adj. dunkelfarbig; davon nom. abstr. °त्व n.: मुखस्य Kâm. Nîtis. 7,25.

श्यामशबलव्रत n. Bez. einer best. Begehung Schol. zu Hâla 188.

श्यामसार m. = कृष्णखदिर Ausn. 82.

श्यामाक 1) m. a) Panicum frumentaceum (eine cultivirte Hirse) AK. 2,4,5,31. H. 1176. Halâj. 2,429. parox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15 und die Texte, proparox. Çânt. 2,23. 3,18. — VS. 18,12. TS. 2,3,2,6. Çat. Br. 10,6,3,2. 12,7,1,9. Kâtj. Çr. 19,1,20. Schol. zu 15,4,8. 172,19. 349,10. Çâṅkh. Çr. 12,16,5. Âçv. Çr. 2,9,1. श्यामाक und °तण्डुल Khând. Up. 3,14,3. MBh. 14,1269. R. Gorr. 2,28,21. Suçr. 1,53,1. 73,6. 79,20. 197,6. 2,45,13. Grhjas. 1,88. Çâk. 80. एका भूरुभयोरिक्षुमुभयोर्दलकाण्डयोः। शालिश्यामाकयोर्भेदः फलेन परिचीयते ॥ Spr. (II) 1405. Mârk. P. 32,9. 40,71. श्यामाकेष्टि Çâṅkh. Çr. 3,12,1. — b) N. pr. eines

Mannes gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. Davon patron. श्यैमाक ebend. pl. श्यैमाकाः gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,28. — 2) oxyt. adj. (f. ई) von श्यामाक 1) a) gaṇa तालादि zu P. 4,3,152. चरु TS. 1,8,4,2. 2,3,2,6. Kâtj. Çr. 4,6,16. 15,4,8. Lâṭj. 8,2,9. ओदन MBh. 3,6028. अन्न 12,9814. 13,4335. — Vgl. राज°.

श्यामाङ्ग (श्याम + अङ्ग) m. der Planet Mercur Trik. 1,1,93. H. 117.

श्यामाक्षी f. = नीलाक्षी Râǵan. im ÇKDr.

श्यामाय् (von श्याम), °यते eine dunkle Farbe annehmen: वनानि Ragh. 2,17. Prab. 79,16. श्यामायते न युष्मासु यः (उपदेशः) काञ्चनमिवाग्निषु Mâlav. 30. Kâd. (ed. Calc. 1862) 9,7. 10, 2 v. u. 17,4. श्यामायित (दिवस) Sâh. D. 346,10.

श्यैमायन (von श्याम) m. patron. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,254.

श्यामायनि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,a,11.

श्यामायनिन् m. pl. N. einer nach einem Schüler Vaiçampâjana's benannten Schule P. 4,3,104, Schol. Anupada 2,12. 3,5.

श्यामायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

श्यामालता f. wohl = श्यामलता Varâh. Bṛh. S. 29,13.

श्यामित (von श्याम) adj. dunkel gefärbt: मदस्रुतिश्यामितगण्डलेखाः Kir. 16,2.

श्यामीकृ (श्याम + 1. कर्), °करोति dunkel färben R. 4,29,9. Ragh. 9,56.

श्यामीभू (श्याम + 1. भू), °भवति dunkelfarbig werden Kir. 5,37.

श्यामेय m. patron. von श्याम gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

श्याव 1) adj. oxyt. schwarzbraun, braun AK. 1,1,4,25. H. 1396. Halâj. 4,50. Ross des Jama AV. 5,5,8. श्यावाः सवितुः Naigh. 1,15. श्यावाः शितिपादः RV. 1,35,5. 100,16. श्यावा रथं वहतो रोहिता वा Braune oder Füchse 2,10,2. 8,46,23. गध AV. 7,95,1. श्याव इव क्लोष वर्षिष्यन्भवति Kâṭh. 11,10. 22,8. Kâtj. Çr. 22,5,10. कृष्णग्रीवे श्यावः Lâṭj. 3,1,6. घास्य Shaḍv. Br. 1,7. हरितः श्यावः, कृष्णः श्यावः gelbbraun, dunkelbraun TBr. 2,3,8,1. RV. Prât. 17,10. MBh. 3,16809. Suçr. 1,45,3. 96,20. 114,14. 116,12. Varâh. Bṛh. S. 4,29. 5,56. 11,32. 39. 61,4. 67,9. 79,25. 94,6. श्यावदन्त 68,67. श्यावलोललेखा 70,13. Daçak. 73,3. — 2) m. a) eine Krankheit des äusseren Ohrs Suçr. 1,59,3. 12. — b) parox. N. pr. eines Schützlings der Açvin RV. 1,117,24. 10,65,2. — Nach Sâj. stünde RV. 5,61,9 श्यावे für श्यावाश्व N. pr. Zweifelhaft ist 8,19,37. — 3) f. ई parox. a) eine schwarze Stute RV. 8,46,22. — b) die Dunkle so v. a. Nacht Naigh. 1,7. RV. 1,71,1. 3,55,11. Vâlakh. 7,5.

श्यावक (von श्याव) m. N. pr. eines Mannes RV. 8,3,12. 4,2.

श्यावता (wie oben) f. das Braunsein Suçr. 1,305,11. Çârṅg. Saṁh. 1,7,70 (शावता gedr.).

श्यावतैल m. der Mangobaum Çabdârthak. bei Wilson.

श्यावद् s. u. श्यावदत्.

श्यावदत् adj. braunzähnig P. 5,4,144. AV. 7,65,3. 11,9,17. TS. 2,5,1,7. TBr. 3,2,8,12. Kâṭh. 31,7 (dazu vgl. Âpast. 2,12,22, wo übrigens die Form श्यावद् in den Text aufgenommen ist). MBh. 12,1210 (°दन्नपि mit der ed. Bomb. zu lesen).

श्यावदन्त adj. dass. P. 5,4,144. Mârk. P. 31,27. Ind. St. 3,476.

श्यावदन्तक adj. dass. M. 3,153. Jâǵñ. 1,222. 3,209. Suçr. 1,305,11. 304,18. Çârṅg. Saṁh. 1,7,75.

श्यावदन्तता f. nom. abstr. von श्यावदन्त M. 11,49. Suçr. 2,402,9.

श्यावनाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu 4,1,151.

श्यावनायीय adj. (चतुर्थ्वर्थेषु) von श्यावनाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

श्यावनाय्य m. patron. von श्यावनाय gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

श्यावपुत्र m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्यावपुत्र्य m. patron. von श्यावपुत्र ebend.

श्यावरथ m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्यावरथ्य m. patron. von श्यावरथ ebend.

श्यावल m. patron. von श्यावलि gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

श्यावलि m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्याववर्त्मन् n. eine best. Krankheit des Augenlides Suçr. 2,309,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,87.

श्यावाश्व (श्याव + अश्व) 1) adj. parox. braune Rosse habend: रथ Çâṅkh. Çr. 14,33,16. Taitt. Âr. 1,11,2. AV. 11,2,18. — 2) m. parox. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von RV. 5,52—61. Âtreja RV. 5,52,1. 81,5. 8,35,19. AV. 4,29,4. 18,3,15. Âçv. Çr. 12,14,1. Pañkav. Br. 8,5,11. Çâṅkh. Çr. 16,11,8. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,2 v. u. Verz. d. Oxf. H. 53,a,19. fg. °स्तुत RV. 5,61,5. श्यावाश्वस्य प्रश्नितः N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b. — 2) n. a) die Geschichte von Çj. Çâṅkh. Çr. 16,11,7. — b) N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 8,5,10. Ind. St. 3,240,b.

श्यावाश्वि (von श्यावाश्व) m. patron. des Andhigu RV. Anukr.

श्यावास्य (श्याव + आस्य) adj. ein braunes Gesicht habend Pâr. Gṛhj. 1,3. Davon nom. abstr. °ता Suçr. 2,406,2.

श्याव्या f. etwa Dunkelheit (von श्याव) RV. 6,15,17.

श्येत Uṇâdis. 3,93 (parox.). adj. (f. श्येनी Çânt. 2,20. P. 4,1,39; nach dem Schol. auch श्येता) röthlich weiss (weiss AK. 1,1,4,22. H. 1392. nach den Comm. = श्वेत, शुभ्र, रक्त, आरक्तः श्वेतः, आलोहितः श्वेतः): Agni RV. 1,71,4. 7,4,3. Rosse 5,33,8. एनी, श्येनी, कृष्णा, रोहिणी AV. 5,83,1. 18,4,32. VS. 24,3. die Farbe der auf- oder untergehenden Sonne Çat. Br. 5,3,1,7. Kâṭh. 15,2. der Açvin Çat. Br. 5,5,4,1. 2,8. Çâṅkh. Çr. 15,14,23. Kâṭh. 13,4. Kâtj. Çr. 15,3,23. हंसश्येनी Kir. 5,31. कुमुदश्येनी P. 6,2,2, Schol. श्येनी = कुमुदपत्त्राभा Halâj. 4,53. — श्येनी s. auch unter श्येन.

श्येतकोलक m. ein best. Fisch ÇKDr. angeblich nach Hâr. — Vgl. श्वेतकोल.

श्येताक्ष (श्येत + अक्ष) adj. (f. ई) röthlich weisse Augen habend VS. 24,2. Çat. Br. 3,3,1,14. fg. Kâṭh. 24,1. Kâtj. Çr. 7,6,14.

श्येती in Verbindung mit कर् TS. Prât. 10,18. nach dem Comm. so v. a. bemeistern TBr. 1,1,8,2. TS. 5,5,8,1. 2.

श्येन Uṇâdis. 2,46. 1) m. a) der grösste und stärkste Raubvogel: Adler; auch Falke oder Habicht Naigh. 5,5. Nir. 4,24. 11,1. AK. 2,5,15. Trik. 3,3,266. H. 1334. an. 2,285. Med. n. 24. Halâj. 2,98. श्येनो न भीतो अतरो रजांसि RV. 1,32,14. 33,2. 118,11. 163,1. श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे 163,2. 2,42,2. 4,6,10. 5,44,11. 45,9. 7,56,3. 63,5. 8,20,10. श्येनो गृध्राणाम् 9,96,6. 10,90,8. 127,5. TS. 2,4,2,1. श्येनो वयसां पतिष्ठः

5,4,11,1. VS. 9,9. 19,10. AV. 3,3,4. यथा श्येनात्पतत्रिणः संविजन्ते 5,21,6. 7,41,2. 11,9,9. holt den Soma ṚV. 1,93,6. 3,43,7. 4,18,13. 26,5. 27,3. 6,20,6. 46,13. 8,71,9. 9,68,6. 77,2. 10,11,4. VS. 6,32. Çat. Br. 12,7,1,6. Gespann der Açvin ṚV. 1,118,4 (daher = अश्व Naigh. 1,14). Agni heisst दिवः श्येनः ṚV. 7,15,4. — Çat. Br. 14,7,1,19. Pañkav. Br. 1,5,3. 19. 13,10,13. वयसां वीर्यतमः Kâṭh. 37,14. जेपिष्ठः Shaḍv. Br. 3,8. M. 11,135. MBh. 1,2621. 2383. fgg. 5991. 3,15692. 12,9943 (श्येनाश्रा° mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 223. R. Gorr. 2,46,5. 3,20,19. Suçr. 1,24,8. 202,13. Kap. 4,5. Spr. 3326. (II) 2852. 4965. Varâh. Bṛh. S. 43,62. 46,69. 79,24. 86,38. 88,1. 44. 94,5. Râǵa-Tar. 3,81. Mârk. P. 104,8. Bhâg. P. 3,10,23. 5,23,3. 6,6,27. 7,8,28. 8,10,10. Verz. d. B. H. No. 897. H. 48. Pañkat. 188,15. — b) N. eines Ekâha Shaḍv. Br. 3,8. Kâtj. Çr. 22,3,1. 5,30. Maç. 3,7 in Verz. d. B. H. 72. श्येनाग्निरे Âçv. Gṛhj. 9,7,1. Çâñkh. Çr. 14,22,4. — c) Bez. einer best. Schlachtordnung MBh. 6,2062. Kâm. Nîtis. 18,13. 19,44. — d) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgneja, Liedverfassers von ṚV. 10,188. — MBh. 2,298. — 2) f. ई die Urmutter der Adler, Falken u. s. w. MBh. 1,2620. fg. 2633. Hariv. 222. fg. R. 3,20,18. fg. 33. fg. VP. 148. Mârk. P. 104,8. — 3) n. a) Brust Kauç. 45; vgl. 4) a). — b) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b. Pañkav. Br. 13,10,12. Lâṭj. 6,2,8. — 4) adj. a) etwa adlergestaltig: श्येनमंस्य वक्षः कृणुतात् TBr. 3,6,6,2. श्येनं वक्ष उद्धरतु: Ait. Br. 7,1. Âçv. Çr. 12,9,3; vgl. AV. 9,7,5. vom Adler oder Falken kommend: मांस Weber, Kṛshṇaǵ. 221; vielleicht fehlerhaft für श्यैन. — b) = श्येत Trik. H. an. Med. — Vgl. जिघ्र°, दिवःश्येनी und श्येनी unter श्येत.

श्येनकपोतीय (von श्येन + कपोत) adj. den Adler (Falken, Habicht) und die Taube betreffend, von ihnen handelnd: आख्यान u. s. w. MBh. 1,448 (vgl. 3, Adhj. 130. fg.). Verz. d. Oxf. H. 86,a,8.

श्येनकरण n. acting rashly or desperately; burning on a separate funeral pile Wilson. — Vgl. श्येनोपदेश.

श्येनगामिन् adj. wie ein Adler u. s. w. dahinfliegend; m. N. pr. eines Râkshasa R. 3,29,30.

श्येनघण्टा f. eine best. Pflanze, = दन्ती Râǵan. im ÇKDr.

श्येनचित् adj. in Gestalt eines Adlers geschichtet P. 3,2,92, Schol. TS. 5,4,11,1. Kâṭh. 21,4. m. a hawk feeder or keeper Wilson nach Çabdârthak.

श्येनचित्र m. N. pr. eines Mannes MBh. 13,5665.

श्येनजित् m. desgl. MBh. 3,13202. fgg. 5,1781. Verz. d. Oxf. H. 5,b,12.

श्येनजीविन् m. Falkener M. 3,164.

श्येनजूत adj. adlerschnell ṚV. 9,89,2.

श्येनपत्त्र n. Adlerfeder Çat. Br. 12,7,2,22. 9,1,3. Kâtj. Çr. 19,2,27.

श्येनपत्वन् adj. mit Adlern (als Gespann) fliegend ṚV. 1,118,1.

1. श्येनपात m. Adler —, Falkenflug P. 6,3,71. Schol. zu 4,2,58. — Vgl. श्यैनंपात.

2. श्येनपात adj. (f. आ) wie ein Adler oder Falke dahinfliegend MBh. 3,10646.

श्येनबृहत् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b.

श्येनयाग m. ein best. Opfer Colebr. Misc. Ess. 1,319.

श्येनहृत adj. vom Adler gebracht: Soma Çat. Br. 4,5,10,3. 4. Kâtj. Çr. 25,12,9. nach dem Comm. eine Schmarotzerpflanze; vgl. श्येनाहृत als eine Soma-Art Nigh. Pr.

श्येनाख्य (श्येन + आख्या) m. Ardea sibirica H. ç. 198.

श्येनाभृत adj. = श्येनहृत ṚV. 1,80,2. 8,84,3. 9,87,6.

श्येनाय् (von श्येन), °यते einen Adler oder Falken spielen P. 3,1,11, Sch.

श्येनावपात (श्येन + अ°) m. das Herabschiessen eines Adlers oder Falken: °पातमभिपत्य Prab. 66,14, v. l. °पातमवपत्य (adv.) wie ein A. oder F. herabschiessend im Texte.

श्येनाश्व, श्येनाश्वस्यैनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b.

श्येनाहृत s. u. श्येनहृत.

श्येनिका (von श्येन) f. 1) das Weibchen eines Adlers oder Falken Ind. St. 8,376. — 2) N. zweier Metra: a) 4 Mal —◡—◡—◡—◡—◡— Ind. St. 8,376. — b) 4 Mal ◡◡◡◡◡◡—◡—◡— ebend. 377.

श्येनोपदेश (श्येन + उप°) m. recommendation or injunction to women, to burn on a separate funeral pile Wilson. — Vgl. श्येनकरण.

श्यैत (von श्येत) 1) m. patron. Âçv. Çr. 12,10,11. Âñgirasa Ind. St. 3,240,b. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,240,b. 241,a. AV. 15,4,1. Ait. Br. 4,27. TS. 5,5,8,1. TBr. 1,1,2,3. Âçv. Çr. 8,4,27. 6,16. Pañkav. Br. 7,10,2. Lâṭj. 1,5,23. °नौधसे Kaush. Up. 1,5. °नौधसम् Ind. St. 3,241,a.

श्यैनंपाता (von श्येनपात) adj. (f. आ) wobei Falken fliegen: मृगया eine Jagd mit Falken P. 4,2,58. 6,3,71. AK. 3,6,1,6.

श्यैनिक adj. zum Ekâha Çjena gehörig Schol. zu Pañkav. Br. 23,13,5.

श्यैनेय (von श्येनी) m. metron. des Ǵaṭâju Mahâvîrak. 73,7.

श्योनाक m. Bignonia indica AK. 2,4,2,37. Karaka 4,2. Suçr. 2,106,2. 536,6. Çârñg. Saṁh. 2,1,10. 2,66. श्योणाक Varâh. Bṛh. S. 54,28, v. l.

श्रङ्क्, श्रङ्कते (गत्यर्थ) Dhâtup. 4,40. — Vgl. स्रङ्क्, स्लङ्क्.

श्रङ्ग्, श्रङ्गति (गत्यर्थ) Dhâtup. 5,44. — Vgl. स्रङ्ग्, स्लङ्ग्.

श्रण्, श्रणति (दाने) Dhâtup. 19,36. श्राणयति (दाने) 32,12. अशिश्रणत् und अशश्राणत् Siddh. K. zu P. 7,4,3. Vop. 18,3.

— वि caus. verschenken, schenken: तं (विभवं) विश्राणय सर्वशः R. Gorr. 2,32,29. वसु (so ed. Bomb.) विश्राणयामास यथा वैश्रवणस्तथा MBh. 13,2803. वसु विश्राणय तत्सर्वम् 15,729. वेश्मानि सुहृद्भ्यः Ragh. 14,15. Râǵa-Tar. 8,2395. विश्राणय दक्षिणां तस्मै Pañkar. 3,10,14. विश्राणित Gobh. 1,4,13. R. 2,32,35 (अ°). Ragh. 5,1. Daçak. 83,6. — Vgl. विश्रणन, विश्राणन.

श्रत् oder श्रद् indecl. P. ed. Calc. 1,4,57, Vârtt. 2. = सत्य Naigh. 3,10. nur in den beiden Verbindungen: 1) mit कर् zusichern, verbürgen: अहिंसा वार्या कृधि ṚV. 8,64,2. श्रत्करोति (अव्यक्तानुकरणे) P. 5,4,57, Schol. — 2) mit धा a) vertrauen, Jmd (dat.) glauben; für wahr halten, Etwas glauben; Construction P. 3,3,115. fgg. nebst Vârtt. Vop. 25,11—14. 18. श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ṚV. 2,12,5. 1,55,5. 103,5. 104,7. श्रदस्मै दधत् 10,39,5. 147,1. वर्चसे VS. 8,5. यः श्रद्दधाति सन्ति देवा इति AV. 11,2,28. Çat. Br. 1,3,1,28. Taitt. Âr. 1,11,14. श्रद्धे infin. ṚV. 1,102,2. श्रद्धित (श्रद्धितं = श्रद्धास्य संजाता gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36) 104,6. med. sich Jmd anvertrauen: अग्नौ देवा दधेरन्नगच्छेयं पुरोधाम् TS. 7,4,1,1. TBr. 3,11,9,8. Çat. Br. 14,6,9,22. बृहस्पतये वै देवा न

अश्रद्दधत *misstrauen* Kâṭh. 37,7. उभयं ऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्दधते *Etwas halten auf* TS. 1,6,8,1. श्रद्दधान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरत् *bauend auf* (acc.) ṚV. 1,103,3. इदं कविः श्रद्दधानो जुहोमि *vertrauensvoll, gläubig* 5,44,16. शृण्वन्तु मे श्रद्दधानस्य देवाः AV. 4,35,7. 6,122,3. 12,3,7. 9,5,7. Shaḍv. Br. 2,10. अ° Çat. Br. 12,4,1,10. — Âçv. Gṛhj. 1,1,3. Kauç. 73. Belege aus der klassischen Literatur: mit acc. der Sache; act.: न सूनृतां श्रद्दधामि ते MBh. 4,238. श्रद्दध्यां सर्वमेव ते 1878. R. 4,8,11. श्रद्दधुर्नैव तद्वाक्यम् 57,1. 6,95,8. Spr. (II) 1595. Mârk. P. 16,3. mod.: कस्ते श्रद्धास्यते वचः MBh. 1,8060. 5,7406. 8,1790. Prab. 52,4. Bhâg. P. 3,33,11. Pańkat. 48,6. 91,4. श्रद्धाय Bhâg. P. 3,24,5. pass.: श्रद्दधीयत प्रियतमेन वचः Çiç. 9,69. Bhâg. P. 10,65,12. mit gen. der Sache Bhâg. P. 2,1,10 (act.). अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य Bhag. 9,3. Spr. (II) 3347. mit loc. der Sache: ये वैरिणः श्रद्दधते सत्ये सत्येतरे (sc. वचसि) ऽपि वा 5564. mit gen. der Person; act.: कच्चिन्न श्रद्दधास्यासाम् MBh. 2,217. 4,946. 5,5995. R. Gorr. 2,109,26. mod. 5,3,7. mit acc. der Person: न श्रद्दधत तां दासीमन्नहेतोरुपस्थिताम् *er glaubte nicht, dass* MBh. 4,249. भूयांसं श्रद्दधतुर्विष्णुम् Bhâg. P. 10,89,15. mit acc. der Sache und abl. der Person *Etwas von Jmd erwarten*: न श्रद्दधाति कल्याणं परेभ्यो ऽप्यात्मशङ्कितः Spr. (II) 3469. Ohne Ergänzung; act.: श्रद्दधासि न चेत्त्वयम् MBh. 1,8059. 5,7499. R. 2,24,4. Spr. 3077. mod.: श्रद्दधान M. 4,158. 11,39. Spr. 3030. 3032. Bhag. 4,40 (अ°). 12,20. MBh. 3,6050. Mṛcch. 56. Varâh. Bṛh. S. 12,17. Bhâg. P. 1,12,3. 10,1,12. Sarvadarçanas. 32,18. श्रद्धित *Vertrauen habend* Bhâg. P. 10,69,43. अ° 8,20,14. — b) *sich einverstanden erklären, gutheissen*; mit acc. der Sache, act. Kathâs. 31,89. 44,125. 45,406. 103,98. mod. 16,89. 44,102. 118,12. श्रद्धाय 46,136. 68,68. 103,112. mit acc. der Person *sich mit Jmd einverstanden erklären so v. a. Jmd willkommen heissen*; act.: ईदृशौ यद्यपि नौ को ऽत्र श्रद्दध्यात्स्वयमागतौ 114,88. mod. 5,114. 21,47. 24,140. श्रद्धाय 48,126. ohne Ergänzung *seine Einwilligung geben, einstimmen*: तथेति श्रद्दधेतराम् 102,35. श्रद्दधान 46,198. श्रद्धित *gut geheissen*: वचस् 74,123. 52,212. तथेति श्रद्धिते राज्ञा 90,88. *willkommen geheissen*: तच्छ्रद्धितः 26,184. 119,41. — c) *ein Verlangen haben nach Etwas*: नाहारं श्रद्दधे Kathâs. 73,359. देहे त्वद्यनिराहारः स्थितस्तत्र विलोकयन् सः । दाशान्भक्षयतो मत्स्यान्मनसा श्रद्दधे क्षुधा ॥ 112,139. mit infin. Bhâg. P. 3,6,35 (act.).

1. श्रथ्, श्रश्नाति (विमोचनप्रतिहर्षयोः) Dhâtup. 31,39. (अनु) श्रन्थति TS. श्रथति (मोक्षणे) Dhâtup. 34,17. श्रन्थते (शैथिल्ये) 2,34. शश्रथे; श्रेथतुस्, श्रेथिथ P. 6,4,122, Vârtt. auch श्रन्थतुस् शश्रन्थिथ Siddh. K. zu P. 1,2,6. Vop. 8,52. 12,6. 16,5. शश्राथ, 1. शश्रथ und शश्राथ Siddh. K. zu P. 1,2,6. श्रथित्वा und श्रन्थित्वा Vop. 26,206. 1) *locker —, los werden, nachgeben*: अश्रथ्नन्दृळ्हाव्रदन्त वीळिता ṚV. 2,24,3. श्रथ्नीते नारीरदितेर्ऋतं यते *sich nachgiebig zeigen* 9,69,3. श्रन्थते, अश्रन्थिष्ट मेखला zu P. 3,1,89. Vop. 24,12. — 2) *schlaff —, wehrlos machen* ṚV. 10,171,3. श्रन्थति मेखलाम् zu P. 3,1,89. mod. *sich* (dat.) *ablösen*: पाशान् AV. 14,1,57. — Vgl. शिथिर, श्रथ्.

— caus. श्रथयति (in der Saṃh. auch श्रथा° AV. Prât. 4,93) Dhâtup. 34,17 (श्राथयति मोक्षणे). 35,18 (दौर्बल्ये). शिश्रथत्, शिश्रथस्. 1) *locker machen*: अद्रिम् ṚV. 10,112,8. 9,68,2. वलम् Ait. Br. 6,24. *los lassen, Raum geben*: श्रथया सूषणे त्वम् AV. 1,11,3. mod. *schlaff werden, nachgeben*: न वो ऽश्वाः श्रथयन्ताह सिस्रतः ṚV. 5,54,10. वीराः 85,4. 8,88,6 (wo श्रथयन्त st. श्रथयन्त zu lesen ist). — 2) *lösen, ablösen; erlassen*: एनांसि ṚV. 1,24,14. आगः 7,93,7. 5,85,7.

— अनु 1) *auflösen*: सोममुपनह्यति, अनुश्रन्थति TS. 6,1,9,7. — 2) mod.: अनु स्वं भानुं श्रथते अर्णवैः *von sich ablösen so v. a. ausbreiten, umherstreuen* ṚV. 5,59,1. — caus. etwa *erschrecken* (trans.): मा वधूयां गा अनु शिश्रथः ṚV. 4,32,22.

— अव caus. *ablösen* ṚV. 1,24,15.

— उद् caus. *auflösen* ebend.

— नि, °श्रथ्य Nir. 6,4 zu einer Worterklärung, nach D. und Sâj. so v. a. निबध्य.

— प्र vgl. प्रश्रथ fg.

— वि mod. *für sich öffnen*: उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे ṚV. 9,70,2. — caus. 1) *lösen*: वि मच्छ्रथाय रशनाम् ṚV. 2,28,5. 1,24,15. पर्वाणि AV. 12,5,71. — 2) *ablösen*: एनांसि ṚV. 4,12,4. — 3) *auflösen, zu Nichte machen*: वि षू मृधः शिश्रथः 2,28,7.

2. श्रथ्, श्रथति fehlerhaft für श्नथति v. l. in Naigh. 2,19 und Dhâtup. 19,37. श्रथति und श्राथयति v. l. für श्लथ् 34,19. श्रश्नाति v. l. für ग्रन्थ् 31,41. श्राथयति 32,13 (प्रयत्ने, प्रतिहर्षे). श्रन्थयति = ग्रन्थ् 34,31 (संदर्भे, वधे).

श्रथ m. nom. act. von 1. श्रथ्; s. हिम°.

श्रथर्य्, °र्यति *los —, schlaff werden* ṚV. 10,77,4.

श्रद्दधान s. u. श्रत् 2); davon °ता f. *Glaube* Spr. (II) 4030. MBh. 5,2444. 14,1042.

श्रद्दयन्त् partic. (?) = श्रद्दधान *gläubig* Muṇḍ. Up. 3,2,10.

श्रद्धा (श्रत् + धा) 1) adj. *vertrauend, treu*: आपः श्रद्धाः श्रद्धा या अस्मै देवाः Kâṭh. 31,3. TS. 1,6,8,1; vgl. Âçv. Çr. 2,3,23. — 2) f. gaṇa भिदादि zu P. 3,3,104. Vop. 26,193. indecl. (!) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. a) *Vertrauen, Zuversicht, Glaube; Treue, Aufrichtigkeit* Naigh. 3,3. Nir. 9,30. AK. 3,4,22,105. H. an. 2,252. Halâj. 4,93. निगमाचार्यवाक्येषु भक्तिः श्रद्धेति विश्रुता Çaṃkarâkârja in Vorz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544. im Joga definirt als योगविषये चेतसः प्रसादः Comm. zu Jogas. 1,20. तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातम् ṚV. 1,108,6. त्वं श्रद्धाभिर्मन्दसानः सोमैर्दभीतये चुमुरिमिन्द्र सिषप् 6,26,6. 7,32,14. 8,1,31. ऋत, सत्य, श्रद्धा 9,113,2. 4. 10,151,1. VS. 19,30. 77. 20,24. 18,5. AV. 5,7,5. 9,5,21. 10,2,19. 6,4. 11,7,9. 19,64,1. आ त्वेव श्रद्धायै होतव्यम् Ait. Br. 5,27. 7,10. स न चिकित्सेत्स ब्रूयात्सह श्रद्धया 8,15. श्रद्धामनारभ्य TS. 1,6,8,1. TBr. 3,7,4,4. कायं न्वेषामत्रैव श्रद्धा भवति Çat. Br. 1,3,1,26. 11,2,3,20. 3,1,1. श्रद्धायै वै देवा दीक्षां निरमिमीत 12,1,3,1. 3,23. दीक्षायै रूपं यच्छ्रद्धा 8,3,4. fgg. 14,6,9,22. श्रद्धावित्त 7,2,28. 9,1,12. Taitt. Up. 1,11,3. दानं प्रतिग्रहो होमः श्रद्धाया लक्षणं स्मृतम् Tattvas. 31. M. 3,202. 259. 275. 4,225. fg. Bhag. 6,37. 17,3. श्रद्धया वर्धते धर्मः R. 3,43,38. श्रद्धामिव विमानिताम् 5,21,10. श्रद्धया प्राज्ञो वाक्यमेतद्ब्रवीष्व ह 7,50,9. Kâm. Nîtis. 11,62. Ragh. 2,16. Çâk. 188. Spr. 3033. fg. (II) 3069. धर्मकरणेषु (oder *Lust an*) 4818. 5816. Râǵa-Tar. 6,111. श्रद्धया युक्तः AK. 3,1,27. °समेत Spr. 2770. °रहित Weber, Râmat. Up. 349. °परितचेतस् Pańkat. 265,15. कृत्रिम° LA. (III) 89,7. श्रद्धा श्रुतिषु संदधे 91,3.

स्वनत्त्विषो। दत्ता निधुवनश्रद्धा धनदर्मैः सदक्षिणा Rága-Tar. 5,285. Sarvadarçanas. 65,11. °तपसी gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. °मेधे ebend. Çāṅkh. Gṛhj. in Ind. St. 10,132. Weber, Nax. 2,338. अ° M. 4,225. Vop. 25,11. यच्छ्रद्ध adj. welchen Glauben habend Bhag. 17,3. — b) personificirt als Tochter des Pragâpati (vgl. प्रजापतेः श्रद्धा als N. eines Sâman Ind. St. 3,224,b) TBr. 2,3,10,1. der Sonne Çat. Br. 12,7,3,11. Tochter Daksha's und Gattin Dharma's MBh. 1,2578. VP. 54. Mârk. P. 50,20. Mutter Kâma's 25. Tochter Kardama's und Gattin des Aṅgiras Bhâg. P. 3,24,22. 4,1,34. Gattin Manu's 9,1,11, 14. — b) Bewillkommnung: सश्रद्धा adj. Jmd willkommen heissend, freundlich entgegen kommend Kathâs. 75,93. श्रद्धा = आदर Med. dh. 19. — c) Lust, Verlangen AK. H. an. Med. न मे श्रद्धा स्वर्गं गन्तुं विनात्मजा MBh. 12,7223. 7554. Hariv. 10880. छिन्नेऽद्य जीविते श्रद्धा धर्मे यशसि चात्मनः R. 2,38,2. का नाम जीविते श्रद्धा सुखे वा तं प्रियं विना 5,26,25. श्रवणे 7,50,17. जातश्रद्धोऽभवद् तस्मिन् Kathâs. 72,39. जीर्णां प्रति जाता मे श्रद्धा Kathâs. 65,142. युद्ध° MBh. 7,9137. 9,1940. R. 7,8,5. 23,3,16. छिन्नेऽद्य जीवितश्रद्धा सुखश्रद्धा च दुःखितः 2,37,15. प्रदान° Kathâs. 67, 39. लक्ष्मीलवश्रद्धया Spr. (II) 2391. श्रद्धाच्छेद Çâkat. in Orient und Occident 2,608. °प्रतीघात P. 1,4,66. यदहरेवैनं श्रद्धोपनमेत् Schol. zu Kâtj. Çr. 7,1,3. 354,23. श्रद्धया so v. a. gern Bhâg. P. 10,38,39. 86,5. die Gelüste bei Schwangeren H. 541. Halâj. 2,343. °प्रणयनमुत्पाद्यपेषु भावेषु Karaka 4,4. Appetit Suçr. 1,155,3. 2,556,1. so v. a. Neugier TBr. 3,11,8,1. श्रद्धामाख्याहि नस्तावत् so v. a. stille unsere Neugier und sage uns Kathâs. 65,196. — d) = शुद्धि Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. पैयाश्रद्धम् und श्राद्ध.

श्रद्धातर् nom. ag. glaubend an: अमुं लोकम् Ind. St. 2,203. fg.

श्रद्धातव्य partic. fut. pass.; n. impers. zu glauben MBh. 12,11892. Spr. (II) 3298.

श्रद्धादेय adj. Khând. Up. 4,1,1 wohl fehlerhaft für श्रद्धादेव.

श्रद्धादेव (श्रद्धा adj.; ein comp. nach Art von भरद्वाज u. s. w.) adj. Gott vertrauend, gläubig (Comm. श्रद्धावत्, श्रद्धालु) TS. 2,5,1,3. 7,1,8,2. TBr. 3,2,8,9. Kâṭh. 30,1 in Ind. St. 3,462. Çat. Br. 1,1,4,15. Çâṅkh. Br. 2,8. — Vgl. श्रद्धादेय.

श्रद्धान n. Glaube H. 77. Sarvadarçanas. 31,17. रुचिर्जिनोक्ततत्त्वेषु सम्यक्श्रद्धानमुच्यते 19. 33,17.

श्रद्धाप्रकरण n. Titel einer Schrift Hall 144.

श्रद्धामनस् (श्रद्धा adj.) adj. vertrauend oder treu RV. 2,26,3.

श्रद्धामनस्या f. instr. treu RV. 10,113,9.

श्रद्धामय (von श्रद्धा) adj. aus Glauben zusammengesetzt: पुरुष Bhag. 17,3.

श्रद्धालु (von श्रत् mit धा) adj. P. 3,2,158. 1) gläubig AK. 3,1,27. H. 490. Med. l. 136. Bhâg. P. 3,8,9. 11,11,23. — 2) Gelüste habend (von einer Schwangeren) AK. 2,6,1,21. H. 539. Med.

श्रद्धावत् (von श्रद्धा) 1) adj. a) gläubig Bhag. 3,31. 4,39. Spr. (II) 4475. Mârk. P. 32,28. — b) einstimmend, beipflichtend Kathâs. 101,108. — 2) f. °वती N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Comm. zu Bhâg. P. 5,16,30.

श्रद्धिन् (wie oben) adj. gläubig MBh. 12,11812. 13,3532 (श्रा° fälschlich ed. Calc.). Kull. zu M. 2,238.

श्रद्धिव adj. glaubwürdig, Vertrauen verdienend RV. 10,125,4.

श्रद्धेय (von श्रत् mit धा) adj. zu glauben, glaubwürdig (von Sachen) AV. 4,30,4. MBh. 5,7513. 6,250. 14,2705. Spr. (II) 4632. Çâk. 70,2. Râga-Tar. 4,77. Pańkat. 161,1. 217,11. अ° R. 2,88,5 (96,12 Gorr.). 5,36,22. 6,1,4. Kâm. Nîtis. 5,29. Prab. 56,8. Bhâg. P. 7,1,33. Pańkat. 79,16. Als subst. am Ende eines adj. comp.: तदात्वमात्र° dem nur die Gegenwart etwas Glaubwürdiges ist Hariv. 11180. die neuere Ausg. liest °मात्रे und Nîlak. erklärt श्रद्धेय durch श्रद्धावत् (!).

श्रद्धेयत्व (von श्रद्धेय) n. Glaubwürdigkeit: वचनस्य Pańkat. 162,2. अ° Weber, Gjot. 111.

श्रन्थ् s. श्रथ्.

श्रन्थ (von 1. श्रथ्) m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28.

1. श्रन्थन n. nom. act. von 1. श्रथ् (s. क्लिम°). f. आ P. 3,3,107. Vop. 26,194.

2. श्रन्थन (von 2. श्रथ्) n. = ग्रन्थन das Winden eines Kranzes H. 653. Halâj. 4,45.

श्रप s. सुश्रप.

श्रपण (vom caus. von श्रा) 1) adj. kochend; m. Kochfeuer (der Âhavanîja oder gârhapatja) Kâtj. Çr. 2,3,9. 16,4,10. 12. — 2) f. ई Kochgeschirr; s. u. 1. वपा. — 3) n. das Kochen TS. 3,6,6,4. Çat. Br. 6,5,4,21. Kâtj. Çr. 1,4,15. 8,35. 2,5,23. 20,7,9. 27. MBh. 12,9134. — Vgl. पशु°, व्रत°.

श्रपयितर् (wie oben) nom. ag. Koch Çat. Br. 1,2,2,14.

श्रपित 1) adj. s. u. श्रा caus. — 2) f. आ Reisbrei ÇKDr. und Wilson; vgl. श्राणा.

1. श्रम्, श्राम्यति (तपसि खेदे च) Dhâtup. 26,96. P. 7,3,74. अश्रमत्, श्रमिष्म, शश्रमुस्, श्रेमुस्, शश्रमाणः; श्रमति u. s. w. s. unter वि. müde —, überdrüssig werden; sich abmühen, sich vergebens bemühen; im Bes. sich kasteien: सिन्धवो न श्राम्यन्ति RV. 2,28,4. 9,22,4. अश्रमेदियमर्यमा समनं यती AV. 6,60,2. श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः 11,1,30. मा कुम्भार्ये त्वापिषुं श्रमिष्म RV. 2,29,4. सख्ये तव 8,4,7. न मा श्रमत् impers. 2,30,7. पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत् TS. 1,7,1,3. श्राम्यन् TBr. 3,12,2, 2. 3. Ait. Br. 3,25. इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणः sich mühend RV. 4,12,2. 1,179,1. 10,105,3. Çat. Br. 1,8,1,7. 10,6,5,2. वृथा श्राम्यति Spr. (II) 46. R. Gorr. 2,62,13. पथि श्राम्यतां प्रोषितानाम् Mṛkkh. 97. Râga-Tar. 6,46. वीरैः शश्रमतुर्न च Bhaṭṭ. 14,110. माश्रमन्द्रुमप्लवंगमान् 15,48. 91. श्रममाण Pańkar. 3,12,9. — partic. श्रान्त 1) adj. a) ermüdet, abgearbeitet RV. 8,56,6. वधूः AV. 4,20,3. 6,74,2. Çat. Br. 4,6,9,1. 3. 14,7,1, 19. 2,28. यथा श्रान्तं वेश्म प्रपादयेयुः Çâṅkh. Br. 27,6. Ait. Br. 3,47. 7,15. M. 9,300. MBh. 4,1140. 5877. 3,554. 2324. 2388. 2380. 2643. 13397. R. 2,77,20. R. Gorr. 2,74,10. Vikr. 67,2. Spr. 2976. (II) 5593. 5640. Varâh. Bṛh. S. 68,116. Kathâs. 18,115. 25,88. 47,72. Râga-Tar. 5,451. °वाहन R. 1,62,4. 2,45,33. 68,21. 71,30. Ragh. 1,48. Kathâs. 18,106. व्यायामजागर° 191. अध्व° Spr. (II) 235. °हृदय R. 2,71,29. °मनस् Çâk. 102, v. l. संसारश्रान्तचित्त Spr. 5107. श्रान्तेव दृष्टिः Bhâg. P. 3,20,36. श्रान्ता मूर्ता शक्तिर्मनोभुवः Kathâs. 3,62. अति° Pańkat. 52,4. नातिश्रान्ततनु Mârk. P. 61,18. सु° Pańkat. 134,13. अश्रान्तः किमिदं करोषि Kathâs. 40,47. अश्रान्तम् adv. unermüdlich, unverdrossen Spr. (II) 2068. 3274. — b) = शान्त zur Ruhe gelangt H. 811. Halâj. 2,244. — 2) n. Ermü-

dung, Mühe; Kasteiung, Frucht der religiösen Bemühung: न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवाः ṚV. 1,179,3. न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः 4,33,11. TS. 6,5,6,2. Kâty. Çr. 4,7,18. Ait. Br. 7,24. — Vgl. अश्रान्त.

— caus. श्रामयति und श्रमयति *müde machen, ermüden:* श्रामयामि (श्रावयामि die neuere Ausg.) किमात्मानमाहवे शक्रसूनुना Hariv. 8137. श्रमनयन्बलानि Kâm. Nîtis. 15,13. श्रमयति शरीरम् Spr. (II) 6550. so v. a. शम् caus. *bezwingen, besiegen:* तपश्चरणयुक्तस्य श्राम्यमाणेन्द्रियस्य ते R. 7,2,26. — श्रामयति v. l. für ग्रामयति (ग्रामसणे) Dhâtup. 35,40.

— आ s. आश्रम.

— उप *sich ausruhen* Kauç. 41. 48. 139.

— नि s. निश्रम.

— परि *sich sehr abmühen:* °श्रम्य absol. R. 7,23,51. partic. °श्रान्त *sehr ermüdet, erschöpft* M. 4,99. MBh. 1,5908. 6035. 3,2537. 10002. R. 1,9,58 (57 Gorr.). 2,54,34. 72,9. 4,9,94. 35,9. Kâm. Nîtis. 13,76. Mâlatîm. 154,10. Kathâs. 12,109. 123,151. Pańkat. 137,24. Hit. 85,4. परिश्रान्तेन्द्रियात्मन् Bhâg. P. 1,6,15. परिश्रान्तो ऽस्मि लोकस्य गुर्वीं धर्मधुरं वहन् R. 2,2,7. जलसेचनात् Çâk. 16,20. श्रमेण कर्मणा 13,4. तपसा MBh. 5,5434. दीर्घवर्त्म° Spr. (II) 2820. रास° Pańkar. 3,12,2. कूलपातपरिश्रान्तं प्रसुप्तमिव कुञ्जरम् R. 2,103,4 (111,11 Gorr.). रणसंरम्भ° Râǵa-Tar. 5,334. क्षुत्पिपासा° MBh. 1,7626. 3,2336. 4,2189. R. 3,71,3. Bhâg. P. 4,26,11. शोक° R. Gorr. 2,84,15. भिक्षावलि° *überdrüssig geworden* M. 6,34. सु° MBh. 3,2535. अ° R. Gorr. 2,73,14. यो यशोदपरिश्रान्तः Spr. (II) 5634. — Vgl. परिश्रम, परिश्राम.

— संपरि, partic. °श्रान्त *überaus ermüdet, erschöpft* R. 2,93,5.

— वि 1) *sich ausruhen:* व्यश्राम्यत् u. s. w. R. 1,62,1. 2. Spr. 5022. Çâk. 72,10. Vikr. 40,2. Kathâs. 11,56. 18,192. 43,60. 55,101. 63,12. 64,119. 123,210. Pańkat. 134,18. विश्राम्यतीव मे हृदयम् 202,18. विशश्राम u. s. w. MBh. 1,5211. Ragh. 4,74. Kathâs. 12,135. 13,43. 18,378. 49,235. 65,22. 110,134. विश्रमेयत्र वै श्रान्तः MBh. 3,13397. विश्रमाय: 9,3457. व्यश्रमत् R. Gorr. 1,64,1. विश्रमतः (partic.) 2. विश्रम 7,26,26. अविश्रमद्भिः Mârk. P. 133,17. विश्रमध्वम् MBh. 1,5897. absol. विश्रम्य Çat. Br. 12,2,1,2. 4. 5. Spr. 2852. (II) 4325. 5150. Kathâs. 19,103. 26,131. विश्राम्य (in beiden Ausgg.) MBh. 15,771. impers. विश्रम्यताम् Spr. (II) 3963 (v. l. विश्रा°). Kathâs. 10,164. 33,123. Bhâg. P. 10,88,29. विश्राम्यताम् MBh. 3,2881. R. Gorr. 1,65,9. Spr. (II) 379. Kathâs. 52,192. व्यश्रमि und व्यश्रामि Vop. 11,7. 24,6. विश्रान्त *ausgeruht* M. 7,151. MBh. 1,6. 2,2028. 3,2724. 2764. 16814. 5,6039. Hariv. 9700. R. 2,83,23 (90,36 Gorr.). Megh. 27. Çâk. 22,17. Vikr. 18,118. Daçak. 59,6. Bhâg. P. 1,13,6. Hit. 77,1. 99,5. नभोऽध्वखेद° *erholt von* Kathâs. 25,207. st. des verbum finitum Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. Kumâras. 6,8. *sich ausruhend* Pańkat. 222,1. तालीघनच्छायासुख° Râǵa-Tar. 3,30. Varâh. Bṛh. S. 56,5. — 2) *eine Thätigkeit einstellen, aufhören, nachlassen:* सापि प्रतिदिनं कुटुम्बेन सह कलहं कुर्वाणा न विशश्राम Pańkat. 220,24. fg. विश्राम्यतु वचनम् Kumâras. 3,9. विश्रान्तचारणानि (°वारणानि die ältere Ausg. 1,17) Uttarar. 3,1. दिगन्तविश्रान्तरथ Ragh. 3,4. विश्रान्तेषु पथिषु Spr. (II) 937, v. l. °कथ (मुख) Ragh. 8,54. अविश्रान्तदुःख Çâk. 89,10. °पुष्पोद्गम Vikr. 130. °विलास Kathâs. 46,175. °वैर 220. कर्णान्तविश्रान्ते विशाले तस्य लोचने *bei den Ohren aufhörend* so v. a. *sich bis dahin erstreckend* Ragh. 4,13. Râǵa-Tar. 4,20. अश्रु विश्रान्तकर्णयुगलम् so v. a. *bis zu den Ohren reichend* Kaurap. 40. (बलम्) परिश्रान्तं हि युध्येत विश्रान्तं सुविधानतः so v. a. *aus der guten Ordnung gekommen* Kâm. Nîtis. 13,56. विवेकविश्रान्तम् (v. l. °शून्यम्) अभिहितम् so v. a. *des Urtheils baar* Mâlav. 4,1. — 3) *beruhen auf* (loc.): प्रत्याशा पुनरस्य चातकशिशोस्त्वय्येव विश्राम्यति (v. l. °ते) Spr. 5337. *Ruhe finden* so v. a. *Jmd sein ganzes Vertrauen schenken, sich ganz verlassen auf* (loc.): तथा मया विधातव्यं विश्राम्यति यथा कपिः R. 5,7,4. वरमेकः (पुत्रः) कुलालम्बी यत्र विश्राम्यते (विश्रम्यते v. l.) कुलम् Spr. (II) 1746. विश्राम्यन्ति महात्मानो यत्र कल्पतराविव so v. a. *sich behaglich fühlen* 6200. विश्रम R. 4,62,23. 5,7,48. मयि विश्रम्य Bhaṭṭ. 8,9. मयि विश्रान्तः R. 5,7,4. 13. — Vgl. विश्रम fg. und विश्रान्ति fg. — caus. 1) *ruhen lassen;* mit kurzem Wurzelvocal Çâṅkh. Gṛhj. 4,6. Ragh. 1,54. Kathâs. 118,117. 120,94. 133. Daçak. 137,19. Bhâg. P. 3,4,10. 10,15,14, mit langem MBh. 3,11004. 5,177. Ragh. ed. Calc. 1,55. Kathâs. 52,107. 123,151. — 2) *Etwas zur Ruhe bringen, einem Dinge ein Ende machen:* रथोद्धतम् । रजो विश्रामयन्राज्ञां छत्रशून्येषु मौलिषु Ragh. 4,85. विश्रमितश्रमशीकर Gît. 12,22. — desid. s. विशिश्रमिषु.

— परिवि, partic. °श्रान्त *vollkommen ausgeruht* Hariv. 8685.

— सम्, partic. संश्रान्त *ermüdet, erschöpft* MBh. 1,1017. 6,3274. Bhâg. P. 10,52,10. अ° *unermüdlich* Suçr. 2,244,3.

2. श्रम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

श्रम (von 1. श्रम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Ermüdung, Müdigkeit, Erschöpfung* H. 319. खेदो रत्यध्वगत्यादेः श्वासनिद्रादिकृच्छ्रमः Sâh. D. 173. श्रमस्य दायं वि भजन्त्येभ्यः ṚV. 10,114,10. AV. 4,11,10. 8,8,9. Çat. Br. 6,3,2,7. 14,4,2,31. MBh. 1,5892. R. 1,62,3. 2,51,13. R. Gorr. 1,25,12. Çâk. 7. Varâh. Bṛh. S. 104,10. Râǵa-Tar. 1,371. 2,154. Bhâg. P. 1,2,8. 4,20,4. तस्य यत्नः श्रम एव केवलम् 5,19,14. 9,21,18. श्रमार्त M. 8,67. °कर्षित MBh. 1,6024. 3,2373. °संतापकर्षित 1,1128. °मोहित 3,2961. °पीडित 16749. °खिन्न R. 2,28,11. °क्लान्त Çâk. 32,11. श्रमायुक्त = श्रमयुक्त R. Gorr. 2,11,11. न ते श्रमो भवेत् MBh. 3,16775. श्रमं नावाप्नुयात् R. 2,24,21. श्रममध्यगात् Bhâg. P. 4,26,10. शान्तो मे भवत्या दर्शने (so ist wohl zu lesen) श्रमः Râǵa-Tar. 3,420. (तम्) चकार विगतश्रमम् Kathâs. 18,114. वाचं विपुलश्रमाम् Bhâg. P. 9,21,11. मत्कृतश्रमा R. 5,13,48. प्रजागरकृत° Spr. (II) 675. सुरतव्यापारजात° 1992. अध्व° R. 2,72,5. अध्वश्रमपरिगत Mṛkkh. 17. अध्वश्रमविनयन 53. विनीताध्व° Ragh. 4,67. अविज्ञातपथ° Kathâs. 42,103. मृगयाश्रमसुप्त 29,136. रतिश्रमनुद् Kir. 5,28. गतायुध° Bhâg. P. 1,9,31. व्यर्थस्तस्य तपःश्रमः Pańkar. 1,2,58. fg. विनयन्ते स्म तद्योधा मधुभिर्विजयश्रमम् Ragh. 4,65. अश्रमेण 2,67. अतिश्रमापनयन Spr. (II) 1493. Bhâg. P. 3,31,15. — 2) *körperliche oder geistige Anstrengung, — Arbeit, Mühe, Bemühung mit heiligem Werke oder Studium* H. 788 (*Waffenübung*). AV. 4,35,2. 6,133,3. 10,7,36. ब्रह्मचारी श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति 11,5,4. 7,17. 12,5,1. Çat. Br. 1,6,2,3. 6,1,1,1. 3,9. 11,5,2,2. TBr. 2,4,1,11. Ait. Br. 2,13. 7,15. श्रमेण यदुपार्जितम् M. 9,208. हलः कथंचिन्महता श्रमेण R. 3,64,21. जानाति हि पुनः सम्यक्कविरेव कवेः श्रमम् Spr. (II) 1219. शक्तिः श्रमेण समं समेत्य 5816. Verz. d. Oxf. H. 182,a,20. सुचिर Bhâg. P. 3,13,4. 13. अलं महीपाल तव श्रमेण Ragh. 2,34. किं श्रमेण ते MBh.

5,7069. R. 4,45,11. तत्किं वृथा श्रमेण Pańkat. 93,6. 116,25. श्रमं तेषां सर्वेषामप्यपाकरत् Kathâs. 40,148. मा वृथा ते ऽस्त्वयं श्रमः MBh. 13,1916. वृथा जातो मम श्रमः R. 5,15,1. सफलं कुरु मे श्रमम् 2,74,62 (Gorr.). 6,100,4. विफल° adj. Râǵa-Tar. 4,304. 717 (विफलश्रमता). वन्ध्य° adj. Ragh. 16,75. मोघ° Spr. (II) 5045. Kathâs. 35,86. व्यर्थ Pańkat. 136,14. 226,25. पित्राहं लालितः स्नेहान्न श्रमं ग्राहितः पुरा R. 5,1,64. लगयसूपुटद्रोणीपूरणे तव कः श्रमः Spr. 5324. व्यातव्याकरण° adj. Râǵa-Tar. 5,29. धूमपथ° Bhâg. P 4,4,10. मा कृथाः श्रमम् R. 3,57,16. यो ऽनधीत्य द्विजो वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम् M. 2,168. कृत° (s. auch bes.) adj. R. 1,21,6 (fälschlich °श्राम Schl.). Kâm. Nîtis. 8,6. Kathâs. 27,146 (अकृत°). धनुर्वेदे च वेदे च सर्वत्रैव MBh. 13,1948. प्रवासायासदुःखेषु युद्धेषु च Kâm. Nîtis. 4,67. Kathâs. 19,2. धनुर्वेदकृत° MBh. 1,5255. मत्तेभकुम्भविदलनकृत° Spr. (II) 4664. कृतविद्या° (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 6,180. जित° adj. Hariv. 4544. R. 4,40,4. Spr. 3174 (zu lesen वाहनेषु जितश्रमः). 5352. मृधे Bhâg. P. 7,8,27. जितश्रमता Kâm. Nîtis. 14,25. सुजित° 18,32. ग्रन्थेषु च तथा घोरैः शस्त्रेषु विजितश्रमः Mârk. P. 129,13. घृति° Bhâg. P. 2,7,31. — 3) N. pr. eines Sohnes des Âpa Hariv. 153. — Vgl. कृत°, निः°.

श्रमकर adj. *Müdigkeit erzeugend, Mühen verursachend* Spr. (II) 4644.

श्रमघ्न 1) adj. *Müdigkeit verscheuchend* Suçr. 1,169,10. — 2) f. ई *die Frucht von Cucurbita lagenaria* Râǵan. in Nigh. Pr.

श्रमच्छिद् adj. dass. Ragh. 5,6.

श्रमजल n. *Schweiss* Wilson.

श्रमण (von 1. श्रम्) mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. 1) adj. *der sich abmüht, — kasteit;* m. *Bettelmönch*, insbes. *ein buddhistischer, Buddhist* überh. (Gautama selbst erhält dieses Beiwort) Trik. 1,1,24. H. 75. an. 3,227. Med. ṇ. 80 (nach H. an. und Med. auch = निर्ग्रन्थजीविन्). Halâj. 2,190. Colebr. Misc. Ess. 2,196.203. Wilson, Sel. Works 1,295. 303. 2,312.fgg. Burnouf, Intr. 78. 275.fg. 297. LIA. 2,238. 263. 449. Çat. Br. 14,7,1,22. Taitt. Âr. in Ind. St. 1,78. श्रमणाश्च वनौकसः MBh. 1,7778. R. 1,13,13 (11 Gorr.). gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. Bhâg. P. 5,3,20. 11,2,20. 12,3,19. Kathâs. 27,18. 38,56. 51,118.fgg. 53,39. 65,132. 75,37. 39. Varâh. Bṛh. S. 87,9 (v. l. für श्रवण). Râǵa-Tar. 1,199. 5,427. Sâh. D. 103,12. Lalit. ed. Calc. 2,20. 308,6. 14. 309,20. 318,18. 320,6. 7. 20. Wassiljew 63. 83. 212. 248. Vie de Hiouen-thsang 62. श्रमणा f. Trik. 3,3,141. H. 532, Schol. Halâj. 2,332. R. 1,1,55 (59 Gorr.). Mahâvîrak. 80,12. fgg. कुमारी° P. 2,1,70. 6,2,26. श्रमणी R. 2,38,5. ed. Bomb. 1,1,57. — 2) f. णी *eine Bettelnonne;* s. u. 1); = शबरीभिद् (vgl. R. 1,1,55), सुदर्शना und मांसी Med. = मुण्डीरी Trik. 3,3,141. Med. — Vgl. अ°, पश्चाच्छ्रमण, प्रमत्त°, महा°, श्रामणेर und 4. श्रवण.

श्रमणक m. = श्रमण 1) Mṛkkh. 111,5. f. श्रमणिका Daçak. 162,14.

श्रमणाय् (von श्रमण), °यते *zu einem Bettelmönch (Bettler) werden* Spr. (II) 2020.

श्रमनुद् adj. *Müdigkeit verscheuchend* Ragh. 9,3. रति° Kir. 5,28.

श्रमयु (von 1. श्रम् oder श्रम) *sich ermüdend, — abmühend* ṚV. 1,72,2.

श्रमवत् (wie oben) adj. *der sich abgemüht —, fleissig gearbeitet hat:* शास्त्रेषु Verz. d. Oxf. H. 321,a,9.

श्रमवारि n. *Schweiss:* ललाटबद्धश्रमवारिबिन्दु Ragh. 7,63. Kumâras. 3,38. Bhâg. P. 1,9,24.

श्रमविनयन adj. *Müdigkeit verscheuchend:* अध्व° Megh. 53.

श्रमविनोद m. *Verscheuchung der Müdigkeit* Varâh. Bṛh. S. 53,88.

श्रमशीकर m. *Schweiss* Gît. 12,22.

श्रमस्थान n. *ein zu Waffenübungen bestimmter Platz* Halâj. 2,315.

श्रमाधायिन् (श्रम + आ°) adj. *Mühe verursachend, mühevoll* Spr. 5251 (Conj.)

श्रमाम्बु (श्रम + अ°) n. *Schweiss* Uttarar. 137,4 (158,10).

श्रमिन् (von 1. श्रम्) adj. *der sich abmüht* u. s. w. P. 3,2,141. जितश्रमित्व n. nom. abstr. von जितश्रमिन् (= जितश्रम) und = जितश्रमता; s. u. 1. श्रम 2).

श्रम्भ् (neben स्रम्भ् in den Bomb. Ausgg.; der Comm. zu P. 8,3,110 विस्रब्ध), श्रम्भते Dhâtup. 10,33 (प्रमादे). 18,18 (विश्वासे).

— नि s. निश्रम्भ.

— प्र s. प्रश्रब्धि.

— वि *vertrauen —, sich verlassen auf* (loc.): दैवाधीनेषु कामेषु को विश्रम्भेत Bhâg. P. 3,3,23. विश्रम्भ्य — इतिकृत्यताम् 1,19,24. विश्रम्भ्य ohne Ergänzung s. v. a. *getrost, ohne Bedenken* 6,11,15. partic. विश्रब्ध = विश्वस्त und अनुद्धत Trik. 3,3,223. H. an. 3,349. Med. dh. 36. = गाढ Med. = शान्त und अत्यर्थ H. an. = स्थिर Halâj. 2,215. 1) *vertrauend, kein Arg habend, sich sicher fühlend:* कथमिव (so ed. Bomb.) सखे विश्रब्धं स्यादिमां प्रति मे मनः Mâlat. 69. यैः सह क्रीडते सीता विश्रब्धैर्मृगपोतकैः R. 3,67,6. Çâk. 39, v. l. Spr. (II) 1280. °घातिन् Trik. 3,3,66. विश्रब्धा भव Pańkat. 74,4. तावन्नामिह — विश्रब्धशरं वै सुखम् so v. a. *getrost, ohne Bedenken, ruhig, ohne Weiteres* MBh. 3,12996. 5,7192. R. 2,19,5. 27,8. 28,8. 3,51,10. Mârk. P. 22,14. Bhâg. P. 11,5,14. Pańkat. 75,9. statt dieses nom. häufig auch विश्रब्धम् adv. (गाढार्थ Trik. 3,3,223): विश्रब्धं ब्राह्मणः शूद्राद्द्रव्योपादानमाचरेत् M. 8,417. MBh. 1,7665. 3,2161. R. 2,57,29. R. Gorr. 2,11,26. 16,3. 27,9. 3,40,32. 49,33. 4,8,16. Spr. 5302. (II) 5821. Çâk. 30. 9,18. Kathâs. 13,31. 18,316. Pańkat. 49,5. सुविश्रब्धम् R. 6,86,16. विश्रब्धप्रसुप्ता Daçak. 91,8. ब्रूहि विश्रब्धमाचिरम् (aus metrischen Rücksichten st. विश्रब्धं मा°) R. 7,59,2,14. — 2) *von Vertrauen zeugend oder Vertrauen erweckend:* °चारुकामतानि Spr. (II) 3080. अ° *kein Vertrauen erweckend:* विदुषामप्यविश्रब्धः षड्गर्भः किमु मादृशाम् Bhâg. P. 11,26,24. — caus. 1) *auflösen, aufknüpfen:* Soma-Büschel Lâṭj. 5,6,7. die Rüstung u. s. w. 3,10,16. — 2) *Jmd Vertrauen einflössen, ermuthigen;* mit acc.: शनैर्विश्रम्भयन्नश्वान् MBh. 7,4744. विश्रम्भित partic. 13,3622. Hariv. 8616. Mârk. P. 21,67. Bhâg. P. 10,89,35. 12,3,2. — Vgl. विश्रम्भ fgg.

— अतिवि, partic. °श्रब्ध *voller Vertrauen zu:* मयि Bhâg. P. 5,8,6. °श्रब्धम् adv. *ganz getrost, ohne alle Bedenken* Verz. d. Oxf. H. 43,b,4. — caus. *zu vertraut machen:* स्त्रियम् Karaka 1,8.

— उपवि caus. *Jmdes (acc.) Vertrauen gewinnen* Bhâg. P. 5,26,32.

— प्रतिवि, partic. °श्रब्ध *voller Vertrauen, kein Arg habend:* °घातिन् MBh. 1,5601.

श्रय s. भद्र°.

1. श्रयण (von 1. श्रि) n. = आश्रय AK. 3,3,12. 1) *das Sichlehnen, Sich-*

heften an, Zufluchtsuchen bei: पादपङ्कजाश्रयः° Bhâg. P. 8,9,23. — 2) *das woran sich Etwas lehnt, sich heftet, einen Halt findet:* अङ्घ्रिद्वंद्वं नद्याह्रणामपिश्रयणम् Bhâg. P. 3,15,44.

2. श्रयण (von 1. श्री) n. *das Mengen* Kâtj. Çr. 9,6,10. 22,9,9. चरु° Gṛhjâs. 1,87. 4,2.

श्रव (von 1. श्रु) 1) adj. *tönend* VS. 16,34. — 2) m. a) *Ohr:* स्थूलरद्श्रवाधरनसः adj. Varâh. Bṛh. 17,9. Kathâs. 103,158. hierher oder zu 1. श्रवस् AK. 2,6,2,45. H. 573. Halâj. 2,361. — b) hierher oder zu 1. श्रवस् *Hypotenuse* Sûrjas. 3,26. 4,20. — c) *das Hören:* ततः प्रहसिताः सर्वे नारदस्य वचःश्रवात् Hariv. 10880. 10914. Ragh. 11,72. अप्यदृष्टं श्रवादेव पुरुषं धर्मचारिणाम् — जनाः कुर्वते प्रियम् *nach dem blossen Hörensagen* MBh. 13,4963. चकमे वासुदेवस्तां श्रवादेव Hariv. 6594. fg. विदुरस्य श्रवे राजा तं च प्रत्यभिपूजयत् *so dass es* Vidura *hörte* MBh. 15,699. सुदुः° *überaus unangenehm zu hören* Uttarar. 123,3 (166,2). — Vgl. कर्ण°, पृथु°, सुख°, श्रुतश्रवा.

श्रवएष (1. श्रवस् + एष) m. *Preislust:* श्रवएषाणाम् R̥V. 5,66,5.

श्रवक nom. ag. v. l. für स्रवक Vop. 26,41.

1. श्रवण (von 1. श्रु) 1) m. (seltener n.) *Ohr* AK. 2,6,2,45. Trik. 3,3, 139. H. 574. an. 3,227 (श्रवणं st. श्रावणं zu lesen). Med. ṇ. 79. Halâj. 2,361. Maitrjup. 6,22. Spr. (II) 4092. MBh. 12,7397. R. 2,91,27 (n.). R. Gorr. 2,100,24. 3,50,17. 52,30. 5,74,19. Suçr. 1,125,6. 126,4. 2, 363,3. Gṛhjâs. 2,98. ad Çâk. 54. Schol. zu 8. Varâh. Bṛh. S. 28,9. 51, 8. Kathâs. 13,160. 48,38. Kaurap. 6. Mârk. P. 34,71. 82,17. Bhâg. P. 2,2,37. 7,9,40 (n.). 9,2,7. 11,23. — 2) m. (wie alle Wörter für *Ohr*) *Hypotenuse, Diagonale eines Tetragons* u. s. w. Colebr. Alg. 59. Golâdhj. Triprâçn. 48. — 3) n. *das Hören* Trik. H. an. Med. Çat. Br. 14,5,4,5. 7,2,6. Pâr. Gṛhj. 3,10. Khând. Up. 8,12,4. M. 8,74. MBh. 1,865. 2, 277. 7,2428. Hariv. 12243. R. 2,102 in der Unterschr. R. Gorr. 1,3, 38. 4,140. 71,19. 4,17,20. 58,3. 7,20,6. दूराद्कुश्रवणानि दर्शनानि चास्य भवन्ति Suçr. 1,158,13. Çâk. 15,15. fg. 59. Varâh. Bṛh. S. 90,3. Spr. 2871. Bhâg. P. 1,2,17. 8,35. 2,4,3. 7,15. 3,7,44. 16,6. 9,3,34. 10,6,3. 41,16. Verz. d. Oxf. H. 85,b,13. 225,a,20. Pañkat. 188,10. Sarvadarçanas. 4,6. 76,6. 8. 157,9. 22. °सुभग *angenehm zu hören* Megh. 11. °परुष 62. उग्रश्रवणदर्शन adj. MBh. 3,15656. दूर° *weithörig* Pañkar. 1,1,50. णिचो ऽश्रवणं छान्दसम् so v. a. *das Fehlen des Causalsuffixes* Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 102. *das Hören* so v. a. *das Lernen, Lesen:* शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा। ऊहो ऽपोहो ऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः॥ Kâm. Nîtis. 4,22 = H. 310. fg. °मननिदिध्यासनसमाध्यनुष्ठान Vedântas. (Allah.) No. 113. fg. Nîlak. 26. Schol. zu Kap. 1,60. Sarvadarçanas. 46,13. 58,12. fgg. 85,4. 103,20. 124,22. 139,10. 159, 5. अश्रवणात् *weil man es nicht lernt, weil es nicht gelehrt wird* Lâṭj. 10,11,5. — 4) n. *Leumund, guter Ruf* Âçv. Çr. 1,10,8. Nir. 11,32. — Vgl. कुरु°, पितृ°, वि°.

2. श्रवण (von 2. श्रु) 1) adj. a) *lahm* Kâtj. Çr. 23,4,16. — b) *leck* Gobh. 3,2,43. — 2) m. a) N. *des 20ten (21ten, 22ten)* Nakshatra, das unter der Figur von drei Fussstapfen gedacht wird, H. 113. an. 3,227. Med. ṇ. 79. AV. 19,7,4. Schol. zu Kâtj. Çr. 355,1. Âçv. Gṛhj. 3,5,2. Çâñkh. Gṛhj. 1,26. Pâr. Gṛhj. 2,10.14. Weber, Gjot. 95. Jâǵñ. 1,142. MBh. 6,81. 85. 13,3279. 4265. 14,1213. R. 5,55,1. Varâh. Bṛh. S. 6,7.11. 7,2.11 (v. l. n.). 9,3. 33. 10,4. 15. 11,60. 15,20. 30. 23,6. 32,16. 43,38. 47,6. 55,34. 81, 20. 97,16. 98,11. Mârk. P. 33,14. Bhâg. P. 4,12,48. 7,14,20 (pl.). 23. Weber, Kṛshṇaǵ. 230. fg. fem. °णा Med. Varâh. Bṛh. S. 98,15 (v. l. masc.). Bhâg. P. 5,23,6 (ed. Bomb. masc.). Mârk. P. 58,31. — b) N. pr. eines Sohnes des Naraka Bhâg. P. 10,59,12. — 3) f. °णा a) N. eines Nakshatra, s. u. 2) a). — b) *die Vollmondsnacht im Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,5. 23. Gobh. 3,3,11. Çâñkh. Çr. 3,14,2. °चित्रा Verz. d. Cambr. K. 64. °कर्मन् *die an diesem Tage übliche Ceremonie* Âçv. Gṛhj. 2,1,1. Gobh. 3,7,6. 4,8,1. Pâr. Gṛhj. 2,14. Verz. d. B. H. No. 206. — c) (neben Çravishṭhâ) N. pr. einer Tochter Kitraka's Hariv. 1921. 2089. Râǵâdhideva's 2084. — 4) n. = श्रवणाकर्मन् (s. u. 3) b) Çâñkh. Gṛhj. 4,15. — Vgl. श्रोणा, स्रवण, 2. श्रावण, श्रावणिक.

3. श्रवण m. *eine best. zum Weissfärben dienende Pflanze* Suçr. 2,175, 4. f. °णी = मुण्डीरिकाचूल (vgl. श्रावणी unter 4. श्रावण) Ratnam. im ÇKDr. श्रवणाह्वया f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,134,2.

4. श्रवण m. fehlerhaft für श्रमण *Buddhist* Varâh. Bṛh. S. 87,9 (v. l. श्रमण). 36. Verz. d. Oxf. H. 51,b,14. f. °णा *eine Betteinonne* H. 532. R. 3,76,20. Hierher vielleicht श्रवण m. als N. Vishṇu's H. ç. 63.

5. श्रवण n. s. स्रवण.

6. श्रवण n. = श्रपण Randglosse im Comm. zu H. 75.

7. श्रवण fehlerhaft für 2. श्रायण.

श्रवणक m. = 4. श्रवण Varâh. Jogajâtrâ 4,24.

श्रवणगोचर m. *Bereich des Gehörs:* अगाद्रासवदत्तायाः शनैः श्रवणगोचरम् Kathâs. 12,55.

श्रवणदत्त m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kauhala Ind. St. 4,372. 380.

श्रवणद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages* (= भाद्रपदशुक्लद्वादशी Comm. zu Bhâg. P. = श्रवणनक्षत्रयुक्तभाद्रशुक्लद्वादशी ÇKDr.) Verz. d. Oxf. H. 134,a,4. Verz. d. B. H. 135,b. Verz. d. Cambr. H. 64. Bhâg. P. 8,18,5.

श्रवणपथ m. *Bereich der Ohren:* °गता दृष्टिर्वायाः *bis zu den Ohren reichend* Spr. 3168. °पर्यन्तगमनप्रयास Gît. 11,32.

श्रवणपालि f. *Ohrläppchen* Gît. 3,13.

श्रवणभृत adj. *in den Ohren getragen* so v. a. *von dem man reden hört* Bhâg. P. 10,87,40.

श्रवणमूल n. *Ohrwurzel* Kathâs. 103,223.

श्रवणरुज् f. *Ohrenschmerzen, Ohrenkrankheit* Varâh. Bṛh. 8,16.

श्रवणविधिविचार m. Titel einer Schrift Hall 140.

श्रवणविषय m. *Bereich des Gehörs, Hörweite* Megh. 101.

श्रवणव्याधि m. *Ohrenkrankheit, Ohrenschmerzen* Varâh. Bṛh. S. 9,33.

श्रवणशीर्षिका f. *eine best. Pflanze,* = श्रावणी Râǵan. im ÇKDr.

श्रवणहारिन् adj. *das Ohr entzückend* Varâh. Bṛh. S. 19,18.

श्रवणिका f. wohl = श्रवणा (s. u. 2. श्रवण 3) b): °व्रत Verz. d. B. H. 135,b (90). Verz. d. Oxf. H. 34,b,25.

श्रवणी f. fehlerhaft (wie auch Weber annimmt) für श्रावणी Verz. d. B. H. No. 1122.

श्रवणीय (von 1. श्रु) adj. *zu hören, hörenswerth* Shaḍv. Br. 2,3. Nir.

5,25. 11,9. 50. Khând. Up. 1,2,5 (auch श्र°). MBh. 3,12308. 7,2028. Bhâg. P. 1,15,36. 11,23,1. °पार m. Bez. eines der 8 Sthâna des Ṛgveda Ind. St. 3,251.

1. श्रवस् (von 1. श्रु) 1) n. κλέος. a) Getöne, Ruf; lautes Lob: देवेषकृत श्रवः ṚV. 10,155,5. 4,31,15. 8,54,12. श्रवस्, स्तोम 5,35,8. 18,4. बृहत् 8,9,17. 31,7. 63,9. कारामहे सु पुरुध श्रवांसि 10,39,2. 1,11,7. दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः 73,7. 5,52,1. 8,88,2. 9,32,1. VS. 18,1. = शब्द Laut, Schall: गन्धाकृतिस्पर्शरसश्रवांसि Bhâg. P. 5,11,10. — b) Lob, Ruhm, Ansehen Nir. 4,24. 9,10. 11,9. राया द्युम्नेन श्रवसा वि भाति ṚV. 6,5,5. 10,3.5. राज्ञा श्रव इच्छमानः 1,126,1. ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवः 10,92,10. पृथु 7,5,8. 16,10. 1,9,7. बृहत् 8. 3,37,10. अचिति 1,40,4. महि 160,5. अमृत 3,53,15. 7,81,6. वीरवत् 4,36,9. श्रवोभिर्युम्नं चिदभ्यसत् 1,156,2. 8,5,32. मर्तं दधासि श्रवसे दिवे दिवे 1,31,7. 73,5. श्रवसे वाससोपसः 134,3. 7,18,23. AV. 6,33,2. 13,2,8. Bhâg. P. 4,17, 6. 19,28. उदार° adj. 16,3. 5,24,18. परिश्रुतोरु° adj. 4,9,5. तीर्थ° adj. 2,7,15. सुभद्र° adj. 4,15. fg. — c) Ohr AK. 3,4,14,76. hierher oder zu श्रव 2,6,2,45. H. 573. Halâj. 2,361. — d) hierher oder zu श्रव Hypotenuse (wie alle Wörter für Ohr) Sûrjas. 3,26. 4,20. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Santa MBh. 13,2002. — Vgl. उग्र° (auch Bhâg. P. 3,20,7), उच्चैः°, उपम°, कर्ण°, गूर्त°, चत्तुः°, चित्र°, तुवि°, तोर°, दीर्घ°, दूरे°, द्युम्न°, पृथु° (adj. auch Bhâg. P. 4,24,1. N. pr. eines Sohnes des Manu Hariv. 470 nach der Lesart der neueren Ausg.), प्र°, प्रति°, प्रथम°, प्रिय°, बृहच्छ्रवस्, भङ्ग°, भङ्गुर°, भद्र°, भूरि°, वसु°, वि°, विष्ट°, शङ्कुम्भ°, शुचि°, श्रुत°, सत्य°, सु°, सोम°.

2. श्रवस् (von 2. श्रु = स्रु) n. ῥέος. 1) Strom, Guss: सुरेतसा श्रवसा तुञ्जमानाः ṚV. 3,1,16. 9,87,5. 110,5. आ पूर्यमाणमयक्नभि श्रवः zum Strom des Soma 1,51,10. अवनीरमुस्रदभि श्रवो दावने 61,10. आप्यायमानः सोम दिवि श्रवांसि धिष्व 91,18. — 2) Lauf, Fahrt, rasche Bewegung: अर्वन्तो न श्रवसो भित्नमाणाः ṚV. 7,90,7. 4,41,9. अर्वा इव श्रवसे सातिमच्छ 9,97,25. श्रवो विविदे श्येनो अत्र 4,26,5. 1,92,8. 163,12. 3,37,7. 10,102,4. 131,3. वाजयु 8,69,5. अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि etwa zu uns richte deine Fahrten (wonach unter 3. मा mit सम् 4) zu ändern wäre) 3,54,22. अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुः 6,37,3. अधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु 3,19,5. अभि श्रवोभिः पृथिवीं जभूव im Fluge 59,7. 6,1,11. — 3) Bahn, Bett: अर्तोजनत्सुवितायाय श्रवांसि ṚV. 7,79,3. अव इन्द्रेना परो अन्यदस्ति तदव्यथी जरिमाणस्तरन्ति 10,27,21. Auch einige der Stellen unter 1) lassen sich hierher ziehen. — 4) nach den Comm. so v. a. अन्न Naigh. 2,7. Nir. 10,3. bei Sâj. namentlich an den Stellen, wo der Soma gemeint ist. — 5) so v. a. धन Nigh. 2,10. Nir. 4,24. — Vgl. गाथ° (nachzutragen adj. dem Gesang zueilend, nach Sâj. dessen Ruhm zu besingen ist ṚV. 8,2,38), वसु°, यात°, वृद्ध°.

श्रवस्काम adj. nach Zuruf u. s. w. begierig ṚV. 8,2,38.

श्रवस्य् (von 2. श्रवस्), °स्यति auf der Fahrt sein, reisen; eilig —, schnell sein ṚV. 4,40,2. mit acc. etwa erhaschen: वसव्यम् । इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून् 2,13,13. partic. praes.: स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिक् 1,177,1. अश्व 6,46,13. वीर 8,47,12. 1,131,5. 138,4. मनस् 10,74,2. 147,2. — VS. S. 59,2.

— आ rasch herbeikommen: आस्य श्रवस्यादृथः ṚV. 5,37,3.

1. श्रवस्य (von 1. श्रवस्) n. Lobruf, Ruhm; rühmliche That Nir. 5,25. अकृणवत श्रवस्यानि दुष्टरा ṚV. 10,44,6. उक्थानि विश्वानि च श्रवस्या 8,16,2. 15,3. 1,100,5. 117,10. अनु यद्वां श्रवस्या सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति 184,4.

2. श्रवस्य (von 2. श्रवस्) adj. eilig, behend: Ross ṚV. 1,117,9. 2,10, 1. 6,1,11.

श्रवस्या instr. adv. flugs, eilig: श्रवस्या ज्ञनाव्राज्ञा न्यस्त: ṚV. 7,18,11. 23,1. 6,27,6. अभि वाजं सप्तिरिव श्र° 9,96,16. सप्तिमिव श्रवस्येन्द्राणार्क सर्गत्ने 1,61,5. विश्वा दधे वार्याणि श्र° 149,4. 2,19,7.

1. श्रवस्यु adj. preislustig, lobend: श्रवस्यवः शशमानास उक्थैः ṚV. 4, 6,15. (इन्द्रम्) अह्नमहि श्रवस्यवः 45,10. 8,24,18. Vâlakh. 4,4.

2. श्रवस्यु adj. 1) fliessend, strömend ṚV. 1,125,4. Kuh 8,83,1. — 2) rasch sich bewegend, behend; rüstig, rührig: Rosse, Wagen u. s. w. ṚV. 1,132,5. 5,56,8. 9,10,1. 66,10. 87,5. शूराः 1,85,8. 53,6. वयः 2, 31,1. 7. 6,1,4. AV. 3,9,3. 4.

श्रवाय्य m. = बालिकोशपशु, यज्ञियपशु ÇKDr. nach Siddh. K. (vgl. Uṇ. 3,95) fehlerhaft für श्रवाय्य.

श्रवाय्य (von 1. श्रु) Uṇâdis. 3,96. Vop. 26,164. VS. Prât. 4,150. adj. löblich, rühmlich: वाज ṚV. 1,27,8. 6,45,2. रयि 9,63,23. 101,9. 10,38, 2. आशि 102,1. 1,31,5. 5,20,1. 6,16,12. 8,46,9. 9,57,58. श्रवाय्यामिषम् acc. f. 5,38,2. m. = यज्ञपशु Uǵǵval.; vgl. श्रवाय्य.

श्रविष्ठ 1) adj. unter dem Nakshatra Çravishṭhâ geboren P. 4,3, 34. m. N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 2) f. श्रा a) (oxyt. Çânt. 1,20. proparox. in den accentuirten Texten) pl. (später auch sg. und du.) N. des 21ten (22ten, 23ten) Nakshatra (= धनिष्ठा), vorgestellt unter dem Bilde einer Trommel, Whitney, Sûrjas. S. 196. AK. 1,1,2,23. H. 114. Halâj. 1,51. AV. 19,7,4. TS. 4,4,10,2. TBr. 1, 5,1,5. 9. 3,1,2,7. Weber, Ǵjot. 27. fg. 34. 112. fg. Nax. 1,312. 2,300. 313. 325. 354. fg. 375. 389. Maitrjup. 6,14. P. 4,3,34. — b) N. pr. einer Tochter Kitraka's Hariv. 1921. 2089. Râǵâdhideva's 2034. der Mutter von Paippalâdi (Pippalâdi die neuere Ausg.) und Kauçika 11074 nach der Lesart der neueren Ausg. (प्रविष्टा die ältere). — Vgl. श्राविष्ठायन und श्राविष्ठीय.

श्रविष्ठक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 52,b,35 fg. (Conj.).

श्रविष्ठाज m. Sohn der Çravishṭhâ d. i. der Planet Mercur Trik. 1,1,93. Hâr. 35.

श्रविष्ठाभू m. desgl. H. 117.

श्रविष्ठारमण m. Gatte der Çravishṭhâ d. i. der Mond H. ç. 11.

श्रविष्ठीय adj. zum Nakshatra Çravishṭhâ in Beziehung stehend: पौर्णमासी Çâṅkh. Gṛhj. bei Weber, Nax. 2,331. — Vgl. श्राविष्ठीय.

श्रवोजित् adj. Ruhm gewinnend ṚV. 8,32,14.

श्रव्य (von 1. श्रु) adj. hörbar, was mit dem Ohr vernommen wird, hörenswerth: श्रुत्वा विदुपाख्यानं श्रव्यमन्यन्न (श्रा° ed. Bomb.) रोचते MBh. 1,647. श्रव्याणामुत्तमं (श्रा° ed. Bomb.) चेदम् 2298. वचनं श्रव्यान्तरसमीरितम् 3,10912. 12,1372. 14,618. R. Gorr. 1,3,60. Spr. (II) 2999 (श्रा° v. l.). 5714 (v. l. श्रा°). Kathâs. 74,77. Kâvjâd. 1,39. Verz. d. Oxf. H. 208,a, No. 489. Sâh. D. 537. दृश्यश्रव्यत्व 272. — Vgl. सुख°, श्राव्य.

श्रा, श्राति (पाके) Dhâtup. 19,49. 22,21. श्रायति (पाके, nach Vop. auch

स्वेदे) 24,15. partic. *gekocht, gebraten:* 1) श्रातं P. 6,1,36. यदि श्रातो जुहोतन ṚV. 10,179,1. fgg. भोगाय म इदं श्रातमस्तु TS. 6,5,6,2. हविस् Âçv. Ça. 5,13,5. 6. श्रातास्त इन्द्र सोमाः ved. P. 6,1,36, Schol. (von श्री abgeleitet). Vgl. अ°, सु°. — 2) श्राण P. 6,1,27, Vârtt. 2. Vop. 26,88. fg. Trik. 3,3,140. Med. ṇ. 30. f. श्रा = यवागू *Reisbrei* P. 4,4,67. AK. 2,9,50. Trik. H. 397. Med. Halâj. 2,165. — 3) शृतं, Gegens. श्राम ṚV. 9,83,1. हविस् 114,4. यदा शृतं कृणवो जातवेदः 10,16,1. Çat. Br. 3,2,2,10. अस्य TBr. 1,6,6,4. स्वयं° Kâṭh. 15,5. स्तोकाः Çat. Br. 3,8,2,21. 3,4. पयसि 5,3,2,1. वपा 13,5,2,14. रात्रि° Kâtj. Ça. 4,11,15. कुशल° Gobh. 1,7,7. Kauç. 12. 16. 22. उदक° 46. शृतं क्षीरं देवदत्तेन P. 6,1,27, Schol. दुः° *schlecht, unvollständig gekocht* Âçv. Ça. 3,14,1. अ° Çat. Br. 3,2,2,10. 3,2,20. 2,6. Vgl. शृत und 1. श्री.

— caus. श्रपयति, अशिश्रपत्; *kochen, braten, rösten, überh. gar machen;* (Töpfe u. s. w.) *brennen* VS. 1,22. उखाम् 11,59. 61. TS. 4,1,5,4 (TS. Prât. 9,23). 5,1,2,2. पशुम् Ait. Br. 2,13. TBr. 3,6,6,4. MBh. 14,2644. R. 2,56,21 (med.). R. Gorr. 2,56,24. चरुम् Çat. Br. 2,5,2,4. MBh. 3,5038. 5,3723. 12,1722. 5433 (med.). R. Gorr. 2,56,23. Bhâg. P. 6,14,27. 9,15,6. हवींषि Çat. Br. 1,7,2,26. अतम् 3,2,2,10. वपाम् 8,2,1,25 26. 5,5,4,6. MBh. 14,2647. R. 1,13,39. पुरोडाशम् Çat. Br. 11,1,2,2. क्षीरम् Âçv. Ça. 2,6,8. Gṛhj. 1,10,8. 11,10. fgg. ब्रह्मौदनम् 22,12. Kâtj. Ça. 4,1,7. 2,36. पायसम् Çâṅkh. Gṛhj. 3,11. pass. श्रप्यते Çat. Br. 2,2,4,2. 3,8,2,29. 4,2,5,18. Âçv. Ça. 3,4,1. श्रप्यमाणपयस् Bhâg. P. 10,16,4. श्रपित P. 6,1,27, Vârtt. MBh. 1,6392. Vgl. श्रपण fg. und श्रापिन्.

— अधि, partic. °शृत fehlerhaft für °श्रित; s. u. 1. श्रि.

— आ, partic. °शृत *angekocht* (= ईषत्कृत Comm.) Çâṅkh. Ça. 4,3,7. — Vgl. आश्रपण.

— नि, partic. °श्राण s. u. निस्वान in den Nachträgen.

श्राण und श्राणा s. u. श्रा.

श्राणिक adj. (f. ई) = श्राणा नियुक्तं दीयतेऽस्मै P. 4,4,67.

श्राद्ध (von श्रद्धा) 1) n. *Bez. einer Todtenspende und eines damit verbundenen Todtenmahls, wobei Brahmanen beschenkt werden.* Es werden vier Hauptarten unterschieden: पार्वण, काम्य, आभ्युदयिक und एकोद्दिष्ट Âçv. Gṛhj. 4,7,1. fgg. nach Nâr. zu d. Stelle daher benannt, weil die Gabe für die Väter den Brahmanen anvertraut wird. = श्रद्धा प्रयोजनमस्य Kâç. zu P. 5,1,110. AK. 2,7,30. Trik. 3,3,224. H. 822. an. 2,252. Med. dh. 19. fg. Colebr. Misc. Ess. 1,164. fgg. 180. fgg. Âçv. Gṛhj. 4,5,10. Gobh. 4,4,2. Kauç. 61. 89. 141. Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. 6,1. Pâr. Gṛhj. 2,11. Âpast. 2,17,16. 21. पार्वण° Schol. zu Kâtj. Ça. 34,8,12. दर्श° 297,2. वृद्धि° 627,6. नित्य° Âpast. 2,18,5. मासि° (wohl मासिक° zu lesen) 20,1. अष्टका° Prajogar. 94,a,1. 95,a,1. अष्टमी° ebend. Von zahlreichen besonderen Formen wird ausführlich gehandelt im Çrâddhaprakaraṇa des Nirṇajasindhu. प्रेतं पितृंश्च निर्दिश्य भोज्यं यत्प्रियमात्मनः। श्रद्धया दीयते यत्र तच्छ्राद्धं परिकीर्तितम् Marîki ebend. 1. पञ्चधा पिण्डदानं तु बह्वृचानां द्विजार्चनम्। श्राद्धशब्दाभिधेयं स्यादुभयं सामवेदिनाम् Dharmapradîpa ebend. °कल्प M. 1,112. पितॄन् श्राद्धैः (अर्चयेत्) 3,81. 133. fgg. 144. fg. 151. 183. 191. 204. 220. 234. fg. 276. 278. 282. Hariv. 835. fgg. R. 2,61,12. Ragh. 1,66. मृतानामपि जन्तूनां श्राद्धं चेत्तृप्तिकारणम् Spr. (II) 4944. fg. मृतमश्रोत्रियं श्राद्धम् 4950. Râga-Tar. 6,254. VP. 297. 314. fgg. 325. 328. 330. 333. Duûrtas. 89,2. Verz. d. B. H. No. 324. 1120. fgg. Verz. d. Oxf. H. 10,b,23. 42,b,17. 87,a,16. 28. 265,b,39. 269,b,45. 271,a,8. °शरीरनिर्णय 273,b,34. fg. 275,b,1. 277,a, No. 654. 282,b,38. 286,a, No. 670. 294,b, No. 711. 295,a, No. 712. श्राद्धेतरकर्मन् 87,a,28. °पात्रनिर्णय 13,a,29. श्राद्धोपयोगिनो मन्त्राः 398,a, No. 144. अष्टकापूर्वक 384,b, No. 478. श्राद्धं कर् M. 3,82. 122. fg. 280. निर्वप् 281. भुज् 146. 222. 247. 249. fg. 4,109. 131. दा MBh. 1,4964. 14,1850. °मित्र M. 3,140. श्राद्धस्थ Kathâs. 5,114. Verz. d. Oxf. H. 291,a, No. 702. °वासर 24,b,22. °दिन 282,a,43. fg. Titel von Schriften, die über das श्राद्ध handeln: °कल्प Verz. d. B. H. No. 1116. Verz. d. Oxf. H. 273,b,45. Ind. St. 1,470. 3,269. °कल्पभाष्य 1,58. °कल्पसूत्र Verz. d. B. H. No. 252. 257. fg. °कल्पलता Verz. d. Oxf. H. 295,b, No. 717. °कारिका Verz. d. B. H. No. 134. °चन्द्रिका Hall 176. Verz. d. Oxf. H. 292,b,23. °चिन्तामणि 24. 298,a, No. 710. °तत्त्व Gild. Bibl. 468. °दीपकालिका Verz. d. Oxf. H. 279,b,25. fg. °दीपिका 87,b,36. 292,b,24. fg. Verz. d. B. H. No. 258. °निर्णय Mack. Coll. 1,31. °पङ्क्ति Verz. d. Oxf. H. 273,b,45. fg. °पद्धति 280,b, No. 657. 383,a, No. 460. °प्रदीप 273,b,46. °मयूख 38,b,10. 280,b, No. 657. Verz. d. B. H. No. 1115. Hall 192. °विधि Notices of Skt Mss. 245. °विवेक Verz. d. Oxf. H. 273,b,47. 279,b,26. 283,b, No. 662. 292,b,25. °संग्रह 279,b,27. °सूत्र (= °कल्पसूत्र) 380,a,8. — 2) adj. a) *gläubig* P. 5,2,104 (vielleicht ist das n. gemeint). Vop. 7,32. fg. 23,22. Trik. H. 490. H. an. Med. — b) *zu einem* Çrâddha *in Beziehung stehend:* श्राद्धी काला Notices of Skt Mss. 299.

श्राद्धकर्मन् n. *Veranstaltung eines Todtenmahls, Todtenmahl* M. 3,157. 253. Hariv. 665. R. 1,72,19. 2,77,1.

श्राद्धकाल m. *die Zeit, da man das* Çrâddha *darbringt,* Katnop. 3,17. Hariv. 854. Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670. °कालाः, अनित्यश्राद्धकालाः Notices of Skt Mss. 299. Bez. *der 8ten Stunde des 30theiligen Tages* H. 147.

श्राद्धत्व n. nom. abstr. von श्राद्ध 2) a) Verz. d. Oxf. H. 397,a,11.

श्राद्धदेव m. *der Gott des Todtenmahls,* Beiw. des Manu Vaivasvata MBh. 12,4507. Mârk. P. 106,4. Bhâg. P. 3,1,22. 6,6,38. 8,13,1. 9. 24,11. 9,1,11. des Jama Vaivasvata AK. 1,1,1,54. H. 185. Halâj. 1,72. Mârk. P. 8,157. das Vivasvant selbst Hariv. 833. *frommer Brahmanen* M. 3,213. — Vgl. श्रद्धादेव.

श्राद्धदेवता f. = श्राद्धदेव; pl. Bhâg. P. 4,18,18.

श्राद्धदेवत्व n. nom. abstr. von श्राद्धदेव Hariv. 835.

श्राद्धशाक m. = कालशाक Bhâvapr. im ÇKDr. = नाडीशाक Bhâvapr. in Nigh. Pr.

श्राद्धसूतक adj. *zu einem Todtenmahl oder einer Geburt in Beziehung stehend:* अन्न MBh. 13,6581.

श्राद्धाह्निक adj. *täglich Todtenmahle veranstaltend* Hariv. 1194.

श्राद्धिक (von श्राद्ध) adj. *zu einem Todtenmahle in Beziehung stehend* Kauç. 141. Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. श्राद्धिकं प्रतिगृह्य M. 4,116. प्राणि वा यदि वाप्राणि यत्किंचिच्छ्राद्धिकं भवेत् 117. भुक्त्वा वा श्राद्धिकं प्रतिगृह्य च Jâgñ. 1,146. *der an einem Todtenmahl Theil genommen hat* P. 5,2,85.

श्राद्धिन् adj. 1) (wie oben) *Todtenmahle veranstaltend* Hariv. 843. श्र° M. 4,223. *der an einem Todtenmahl Theil genommen hat* P. 5,2,85. — 2) fehlerhaft für श्रद्धिन् MBh. 13,3532 (ed. Bomb. श्रद्धिन्).

श्राद्धीय (von श्राद्ध) adj. *zu einem Todtenmahl in Beziehung stehend* Kull. zu M. 3,178. 4,116.

श्राद्धेय (wie eben) adj. *zu einem Todtenmahl sich eignend:* अश्राद्धेयानि धान्यानि MBh. 13,4363. अश्राद्धेयेन falsche v. l. für अश्रद्धे° Weber, Gjot. 111.

श्रान्त s. unter श्रम् und श्र°.

श्रान्तसद् adj. *müde sich lagernd* AV. 1,32,2. गावौ 7,95,2.

श्रान्ति (von श्रम्) f. *Ermüdung:* °घ्न Suçr. 1,176,13.

श्रापय्, °यति 1) caus. von श्रा; s. das. — 2) künstliches denom. von श्र (wovon श्रेयंस्, श्रेष्ठ abgeleitet werden) = प्रशस्य Vop. 21,16; vgl. 7,53.

श्रापिन् (vom caus. von श्रा) adj. *kochend* Kâtj. Çr. 2,5,18. 7,6. 28.

श्राम्, श्रामयति v. l. für श्राम् (श्रामन्त्रणे) Dhâtup. 35,40. (गत्वे) Kavikalpadruma im ÇKDr. मन्त्रो ऽभिमुखीकरणम् गुप्तोक्तिरित्येके Durgâd. ebend.

श्राम m. 1) *Monat* Trik. 1,1,100. H. an. 2,340. Med. m. 34. Hâr. 28. — 2) *Zeit* (काल). — 3) *eine offene Halle* u. s. w. (मण्डप) Trik. 3,3, 203. H. an. Med. — 4) fehlerhaft für श्रम R. 1,21,6.

श्रामण्य n. nom. abstr. von श्रमण v. l. (aber richtig) im gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

श्रामणेर (von श्रमण) m. *ein buddhistischer Noviz* Trik. 1,1,25. Burnouf, Intr. 276. Hiouen-thsang 1,48. 183. Vie de Hiouen-thsang 280.

1. श्राय (von 1. श्रि) P. 3,3,24. 1) adj. *Etwas an sich habend, mit Etwas* (loc.) *versehen:* श्राया रथेषु धन्वसु ṚV. 5,53,4. — 2) m. = आश्रय AK. 3,3,12. *Behausung:* पात यूयं यमश्रायम् (= यमस्थानम् Comm.) Bhaṭṭ. 7,36.

2. श्राय adj. *zur* Çrî *in Beziehung stehend:* श्रायिवस् Siddh. K. im ÇKDr.

श्रायन्तीय (aus dem Anfangsworte von ṚV. 8,88,3 gebildet) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,a. TBr. 1,5,12,1. 8,2,5. Pańkav. Br. 8,2, 9. 9,5,8. Âçv. Çr. 6,8,12. fg.

श्रायस (von श्रेयंस्) P. 7,3,1. adj. = श्रेयसि भवम् Schol. m. patron.: Kaṇva Kâṭh. 21,8. TS. 5,4,7,5. Vîtahavja 6,5,3. Pańkav. Br. 9,1,9. 25,16,3.

श्राव m. N. pr. eines Sohnes des Juvanâçva und Vaters des Çrâvastaka MBh. 3,13517. Hariv. 670 (nach der Lesart der neueren Ausg.).

श्रावक (von 1. श्रु) m. 1) nom. ag. *Zuhörer, Schüler* Mâlatim. 174,4. (व्यासः) ऋग्वेदश्रावकं पैलं जग्राह विधिवद्द्विजम्। यजुर्वेदप्रवक्तारं वैशंपायनमेव च ॥ जैमिनिं सामवेदार्थश्रावकं सो ऽन्वपद्यत। Verz. d. Oxf. H. 54,b,4. 5. unter den acht स्थानानि ऋग्वेदस्य Ind. St. 3,251. — 2) *ein Zuhörer* oder *Schüler* Buddha's oder Ǵina's, *ein buddhistischer* oder Ǵaina-*Laie* Trik. 1,1,12. H. 244, Schol. Burnouf, Intr. 79. 296. fgg. 438. Lot. de la b. l. 52. 292. Wassiljew 8 u. s. w. Lalit. ed. Calc. 6, 17. 295,9. Vie de Hiouen-thsang 65. Pańkat. 236,19. fgg. — Colebr. Misc. Ess. 2,195. Wilson, Sel. Works 1,278. 284. 303. fg. 317. 324. 342. fg. Çatr. 14,347. °पति Verz. d. B. H. No. 1364. °व्रत Titel einer Ǵaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390. श्रावकाराधन desgl. Wilson, Sel. Works 1,282. f. श्राविका Çatr. 14,317. Wilson, Sel. Works 1,304. — 3) *Krähe* Trik. 2,5,19. — 4) *ein weit hörbarer Ton* Çiç. 11,1. — Vgl. महा°, वृद्ध°.

1. श्रावण (von 1. श्रवण) 1) adj. *durch das Gehör vermittelt, durch's Ohr wahrgenommen* u. s. w.: शब्द (= श्रवणेन गृह्यते) P. 4,2,92, Schol. उपसर्ग Mârk. P. 40,7. 10. sc. ज्ञान Verz. d. Oxf. H. 231,a,22. fg. यदा पुनः काश्यपो वै जगाम फलान्याहर्तुं विधिना श्रावणेन so v. a. *in der heiligen Schrift vorgeschrieben* (vgl. श्रौत) MBh. 3,10075. Nîlak. verbindet विधिनाश्रावणेन und sucht darin अश्रावण (= अपाखण्ड, वैदिक) oder श्राश्रवण = इष्ट्यार्थं तत्राश्रावयेत्यादिशब्दप्रयोगात्). — 2) m. *Ketzer* (vgl. श्रावक 2) Med. ṇ. 81. — 3) f. श्रा *eine best. Pflanze*, = दुग्धाली (vgl. दुग्धानी) Med. = श्रावणी Ratnam. 39. — 4) f. ई *Sphaeranthus mollis*, gewöhnlich मुण्डी (nach der Blüthe, die einem *mit kurzen Haaren besetzten Kopfe* verglichen wird) und भिन्नु genannt, Ratnam. 39. Mad. 1,104. Suçr. 2,170,15. 173,8. = महाश्रावणिका ÇKDr. Suppl. unter dem letzten W.; vgl. महा°.

2. श्रावण (von 2. श्रवण) 1) adj. (f. ई) *zum* Nakshatra Çravaṇa *in Beziehung stehend:* in Verbindung mit मास्, मास oder m. mit Ergänzung dieser Wörter Bez. *eines Monats der Regenzeit* P. 4,2,23. AK. 1,1,3,16. 3,4,20,234. H. 154. Med. ṇ. 81. प्रथमो वार्षिको मासः श्रावणः R. 4,25,12. 7,70,8. आषाढश्रावणौ प्रावृट् Suçr. 1,20,5. Âçv. Gṛhj. 3, 5,2. Weber, Ǵjot. 28. 30. fg. 35. 98. Paddh. zu Kâtj. Çr. 355,4. Ind. St. 9,51. 10,286. 294. Jńân. 1,142. Weber, Kṛshṇaǵ. 221. fgg. 309. Varâh. Bṛh. S. 5,78. 7,17. 21,9. 10. 22,2. 24,26. 86,27. Verz. d. Oxf. H. 34,b,13 (श्रवण gedr.). 35,a,13. 46,b,36 (श्रवण gedr.). 218,a,2. 284, a,40. b,7. 8. 16. 18. 20. fg. 32. Hiouen-thsang 1,63. 492. रात्रि, पौर्णमासी oder f. mit Ergänzung dieser Worte *der Vollmondstag im Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,5, Schol. Âçv. Gṛhj. 2,1,1. Pâr. Gṛhj. 2,10. 14. Kauç. 141. M. 4,95. Jńân. 1,142. व्यतीता वार्षिकी रात्रिः श्रावणी लघुविक्रमा R. 7,66,13. Ind. St. 3,391. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,9,25. °कर्मन् (daneben श्रवणाकर्मन्) Verz. d. B. H. No. 206. °पूजन (श्रवणी° die Hdschr.) 4122. मधुपर्क Kauç. 92. f. sc. पाकसंस्था oder पाकयज्ञसंस्था Schol. zu Kâtj. Çr. 34,9. Verz. d. Oxf. H. 30,b,5 (in 6 wohl °यज्ञसंस्थाः सप्त zu lesen). 266,b,37. neutr. mit Ergänzung von कर्मन् so v. a. श्रवणाकर्मन् Gobh. und Çâńkh. Gṛhj. (श्रवण Hdschr.) bei Weber, Nax. 2,330. 332. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,b,34.

3. श्रावण (vom caus. von 1. श्रु) n. *das Hörenlassen, Verkünden:* अस्येतिहासस्य सदा श्रवणं श्रावणं तथा MBh. 7,2128. सत्य° Pańkat. 97, 17. असद्दोष° ed. orn. 38,22.

4. श्रावण n. H. an. 3,227 fehlerhaft für श्रवण.

श्रावणत्व (von 1. श्रावण) n. *Hörbarkeit:* शब्दस्य Tarkas. 42. 44.

श्रावणवर्ष (2. श्रावण + वर्ष) Bez. *eines der 12 Jahre im Umlaufe des Planeten Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 8,12.

श्रावणविधि (2. श्रावण + विधि) m. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378,a,7. 8.

श्रावणिक m. *der Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,23. AK. 1,1,3,16. H. 154.

1. श्रावणिका f. dem. von श्रावणी f. zu 1. श्रावण; s. महा°.

2. श्रावणिका f. dem. von श्रावणी f. zu 2. श्रावण. °व्रत (श्रव° gedr.) Verz. d. B. H. 135, *b* (91).

श्रावणीय adj. 1) (vom caus. von 1. श्रु) *zu verkünden, zu verlesen* Mârk. P. 97,36. — 2) = श्रवणीय *zu hören, hörbar* MBh. 12,13758.

श्रावन्ती f. N. pr. einer Stadt, = धर्मपत्तन Trik. 2,1,13. wohl fehlerhaft für श्रावस्ती.

श्रावयत्पति (श्रावयत्, partic. vom caus. von 1. श्रु, + प°) adj. *den Herrn berühmt machend* ṚV. 5,25,5.

श्रावयत्सखि adj. *den Freund berühmt machend;* nom. °सखा ṚV. 8,46,12.

श्रावयितव्य (vom caus. von 1. श्रु) adj. *was zu Jmdes Ohren gebracht werden muss* Spr. (II) 2858. *den man Etwas* (acc.) *hören lassen muss* Çâk. Ch. 165,5.

श्रावष्ठीय bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für श्राविष्ठीय.

श्रावस्त 1) m. N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Çrâva und Grosssohns des Juvanâçva (auch Sohnes des Juvanâçva), Gründers der Stadt Çrâvasti, Hariv. 671. VP. 4,2,12. श्रावस्तक MBh. 3,13518. Hariv. 670. — 2) f. ई N. pr. einer Stadt der Kosala gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97. MBh. 3,13518. Hariv. 670. R. 7,108,5 (Residenz Lava's). Ind. St. 2,416. Kathâs. 15,63. 30,23. 26. 33,183. 106,43. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. VP. 4,2,12. Daçak. 134,6. 135,9. Lalit. ed. Calc. 1,5. 2,16. Burnouf, Intr. 22. fg. 90. 169. 235. 313. Wassiljew 38. 75. 188. 218. Târan. 10. *fg.* Wilson, Sel. Works 1,295. Schiefner, Lebensb. 234(4). Hiouen-thsang 1,115. 293. *fgg.* 2,355. *fg.* Vie de Hiouen-thsang 310. Lia. 3,200. *fgg.* — Vgl. शावस्त, शावस्ती.

श्रावस्तक s. u. श्रावस्त 1).

श्रावस्तेय adj. von श्रावस्ती gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

श्रावितर् (von 1. श्रु) nom. ag. = श्रोतर् *Hörer* MBh. 12,13758.

श्राविन् (wie eben) dass.: पदसंदर्भ° Sarvadarçanas. 58,6. 7.

श्राविष्ठ adj. (f. ई) zum Nakshatra Çravishṭhâ *in Beziehung stehend:* मास Ind. St. 9,455. 10,289. पौर्णमासी, अमावास्या 289. fgg.

श्राविष्ठायन m. patron. von श्रविष्ठ gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,3.

श्राविष्ठीय adj. *unter dem Sternbilde* Çravishṭhâ *geboren* P. 4,3,34, Vârtt. 3. — Vgl. श्रविष्ठीय.

श्राव्य (von 1. श्रु simpl. und caus.) adj. 1) *was gehört werden darf:* यदि चेतन्मया श्राव्यम् R. 4,51,27. यत्तु श्राव्यं न सर्वस्य Bhar. beim Schol. zu Çâk. 13,8. सर्व° und अ° Sâh. D. 425. *was gehört zu werden verdient, hörenswerth* Hariv. 7096. °गायिन् Kathâs. 36,116. — 2) *zu verkünden* MBh. 1,2563. *bekannt zu machen, certior faciendus* 12,6732. fg. — Vgl. श्रव्य.

1. श्रि, श्रयति, °ते (सेवायाम्) Dhâtup. 21,31. ved. Formen: अश्रेत्, अश्रियन्, अशिश्रेत्, अशिश्रयुस्, शिश्रीत (med.), शिश्रय, शिश्राय, शिश्रिये, शिश्रियाणा, श्रयिष्यति, अधिश्रयितवै Çat. Br. 2,3,2,8 klassische: अशिश्रियत् P. 3,1,48. Vop. 8,86. 132. शिश्रियुस्, शिश्रिये, शिश्रिवंस् (P. 7,2,67, Schol.), श्रयिष्यति, °ते (Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), श्रयिता P. 7,2,11. Schol. Vop. 8,60. 132. श्रित्वा P. 7,2,11, Schol. °श्रित्य, °श्रयित्वा (episch): reflex. श्रयते, अशिश्रियत, अश्रायिष्ट und अश्रयिष्ट Vop. 24,12. 1) act. (κλίνω, hlinên) *lehnen; legen an* oder *auf* (loc.), *anbringen an, hinbringen zu, ruhen lassen auf* u. s. w.: यः शिश्राय मघवा काममस्मे *richten auf, — an* ṚV. 10,42,6. 43,2. 8,2,39. देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेः 3,54,11. दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् 5,1,12. हरीणां योक्त्रम् 33,2. त्रिवृत्ता स्तोमः पृथिव्यां श्रयतु VS. 15,10. इन्द्रियमस्मिन्नश्रयन् TS. 2,5,2,4. छन्दस्सु *stützen auf* TBr. 1,5,12,1. स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेत् (nämlich अस्मे) *übertrage auf uns* TS. 1,8,10,1. तं प्रत्नेनाश्रयन् (Vermengung von श्रा und श्रि wie auch sonst) Çat. Br. 1,6,4,7. 8,4,17. Pañkav. Br. 18,11,4. Namentlich vom *Verbreiten* des Lichts *über —, an Etwas* (loc.): समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत् *bringt Glanz an den Himmel* ṚV. 5,28,1. ऊर्ध्वं भानुं सवितेवाश्रेत् *leuchtet nach oben* 4,6,2. 7,72,4. उद्यन्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् 1,124,1. 92,2. 5. 7,79,1. केतुम् 4,14,2. पृथिव्यां पाजः 3,14,1. 61,5. 7,10,1. अमतिम् 3,38,8. 7,38,1 (vgl. 39,1). Hierher liesse sich ziehen: श्रीणानुपं स्थाद्दिवं भुरण्युः (शोचिः zum partic. zu ergänzen) *Licht verbreitend hebt er sich zum Himmel* 1,168,1. Zur Form vgl. unter अभि und सम्. — 2) med. *sich lehnen an:* शिश्रिये स ध्वजम् Hariv. 6674. *Halt finden, haften, sich befinden in* oder *an Etwas* (loc. und acc.): प्र यः सस्राणः शिश्रीत योनौ ṚV. 1,149,2. अद्रिं पर्वते शिश्रियाणाम् (vgl. νήσων αἵ 𝔗' ἁλὶ κεκλίαται Od. 4,607) 32,2. वनेवने 5,11,6. 10,91,2. भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहे ... श्रिये पयः 5,44,13. 10,106,2. समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्तात् *stehend vor* 3,8,2. मा नि पप्तं भुवने शिश्रियाणः AV. 12,1,31. TBr. 1,4,6,5. प्रथमा द्वितीयेषु श्रयध्वम् *sich anreihen* 3,11,2,1. TS. 2,5,3,4. 2,1. वाक्पतंगाय शिश्रिये (धीयते VS.) 1,5,3,1. दिवम् VS. 9,24. 39,4. ऋतून् Ait. Br. 1,23. अहः 4,5. Çat. Br. 6,1,2,4. Pañkav. Br. 9,1,12. Âçv. Gṛhj. 1,24,29. उभौ देवौ शिश्रियाते ऽन्तरिक्षे MBh. 5,1741. in ders. Bed. pass.: (अग्नौ) अश्रायि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः *haftet* ṚV. 6,11,5. इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके *bleibt* 1,51,14. ausnahmsweise auch act.: तद्यान्तरात्तदादित्यमभितो ऽश्रयत् Khând. Up. 3,1,4. hierher ziehen die Erklärer श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ṚV. 8,88,3, eine schon in alter Zeit zweifelhafte Stelle, Naigh. 4,3. Nir. 6,8 (श्रायन्तस् = समाश्रितास्). Mahîdh. zu VS. 33,41. — 3) med. act. *sich irgendwohin* oder *zu Jmd begeben* (insbes. um Hilfe oder Schutz zu finden; vgl. शरण), mit acc.; med.: गिरिं श्रयावहे R. 2,97,21. यं देशम् Spr. (II) 1947. Kathâs. 25,79. 61,303. Bhâg. P. 5,13,5. 7,12,20. 10,60,42. 11,29,3. विदग्धगोष्ठीपाथोधिपोतं सुधियः श्रयन्ताम् Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,4. तरुच्छायां शिश्रिये Ragh. 3,70. 19,1. Kathâs. 7,103 (शिश्रिये st. अ° zu lesen). प्रव्राजिका शरणं शिश्रिये नृपः 14,71. 18,64. 20,89. 185. 30,94. तस्योत्सङ्गम् 33,124. 51,42. 56,249. छायां श्रयिष्ये R. 2,107,18. act.: गङ्गां श्रयेत् MBh. 13,1853. भयोद्विग्ना रामं श्रयति मैथिली R. Gorr. 2,68,22. श्रयन्ति नीडानि खगाः 96,28. वनान्तरम् Vikr. 112. Kathâs. 33,120. Bhâg. P. 7,5,26. स्वैरिणी या पतिं हित्वा सवर्णं कामतः श्रयेत् Jâgñ. 1,67. भवनं यज्ञदत्तस्य शिश्रियुः Kathâs. 3,13. (दिशम्) यां यदृच्छयाशिश्रियत् (यदृच्छयामश्रियत् blosser Druckfehler) Çiç. 1,46. Kathâs. 7,90. 104. 24,132 (fälschlich अशिश्रयत्, Brockhaus nimmt आ° an). 41,54. Râga-Tar. 3,216. 4,148 (अशिश्रियंस्ते zu lesen). Bhaṭṭ. 6,17. नराः श्रयिष्यन्ति वनम् Hariv. 1194. तत्र (आश्रमे) श्रयिष्यामः R. 3,1,29. सेयमिक्ष्वाकुराजर्षेः श्रीस्त्वामद्य श्रयिष्यति 2,3,41. यं शुद्धा श्रीरशिश्रियत् — सिन्धुरिवार्णवम् Râga-Tar. 4,49. *hinstreben zu:* तस्मात्प्रशस्तं श्रयते मतिर्मे MBh. 3,13330. वृत्तीर्मनः श्रयते ऽन्यत्र तत्त्वम् Bhâg. P.

5,11,3. *Eingang finden, sich bemeistern* (von Gemüthszuständen): (शमः) न भिन्ने श्रयते हृदि 4,8,36. कामः कथं नु पुनरस्य मनः श्रयेत 2,7,7. तं मोहाच्छ्रयते मदः Spr. (II) 1373. नूनं त्वां शिश्रिये रूपं सर्वान्यवरयोषिताम् *ihr ward zu Theil* Kathâs. 34,96. — 4) med. act. *in einen Zustand —, in eine Lage —, in ein Verhältniss sich begeben, antreten, greifen zu;* med.: रूपमन्यत्स शिश्रिये so v. a. *er nahm eine andere Gestalt an* Kathâs. 18,243. कर्मकरीभावम् 13,94. गुरुताम् so v. a. *wurde Lehrer* 19,75. मूढत्वम् 56,354. प्रव्रज्याम् 60,97. act.: पौरुषं श्रय so v. a. *lege Männlichkeit an den Tag* R. 4,6,13. द्विपेन्द्रभावं कलभः श्रयन् Ragh. 3,32. अपत्यकरुणाम् Spr. (II) 4816. सश्रीकताम् 2792. परिव्रज्यामशिश्रियत् Kathâs. 28,18. कृपणां परसेवाम् 36,74. मान्द्यव्याजम् so v. a. *stellte sich krank* 63,102. आनुकूल्यमशिश्रियन् (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 5,132. — partic. श्रित P. 7,2,11, Schol. Vop. 26,89. 1) in act. Bed. *a) haftend an, stehend auf, — in, befindlich —, angebracht an, enthalten in* (gewöhnlich loc., aber auch acc.): नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठसि श्रितः R̥V. 1,125,5. 75,3. दिवि वातां इव श्रिताः 187,4. 2,3,11. पर्वते 28,8. 5,11,3. 63,4. सिन्धुषु 9,86,8. 8,39,8. अप्सु 3,9,4. चक्रे नाभिरिव श्रिता 8,41,6. त्वे श्रितायूंषि 2,41,17. सख्ये 3,9,3. श्रितः कामो युवद्रिक् 4,43,7. श्मश्रुषु *barba indutus* 8,33,6. दिक्षु VS. 16,6. 18,55. TS. 2,6,9,1. TBr. 1,5,5,1. Ait. Br. 3,49. यत्समुद्रमनु श्रितम् AV. 13,2,4. Taitt. Âr. 8,2. Pâr. Gr̥hy. 1,11. 16. स एषो ऽग्निर्दिवि श्रितः Maitrjup. 6,2. Kaush. Up. 2,3. 10. Kathop. 5,8. यद्यन्तरीक्षे यदि वा दिवि श्रिताः (लोकाः) MBh. 1,3655. 14,554. तां दिशं श्रिताः शिवाः Ragh. 11,61. Râǵa-Tar. 4,239. सर्वे कामा ये ऽस्य हृदि श्रिताः (स्थिताः Çat. Br. 14,7,2,9) Br̥h. Âr. Up. 4,4,7 = Kathop. 6,14. आत्मन् श्रितं तत्त्वम् Bhâg. P. 4,7,30. याः काश्च (प्रजाः) पृथिवीं श्रिताः (पृथिवीश्रिताः Maitrjup. 6,11) Taitt. Up. 2,2. एकं फलद्रुकं श्रितः *stehend auf* Kathâs. 26,122. शयनं श्रितः *liegend auf* 28,121. 65,143. Bhâg. P. 3,23,45. रेवतीम् *im Sternbild* R. *sich befindend* so v. a. *unter diesem Sternbild es thuend* MBh. 13,4268. अङ्घ्रिश्रितकृतक्षयणा *steckend in* Bhâg. P. 2,1,37. सभासमीपविटपिश्रितकोकिल *sitzend auf* LA. (III) 89,17. — *b) sich irgendwohin* oder *zu Jmd* (acc.) *begeben habend* (auch das verbum finitum vertretend): अमवशाच्छ्राया श्रितः शाखिनाम् Râǵa-Tar. 1,371. अस्मि सबान्धवः — त्वां शरणं श्रितः 4,592. आसुरं भावमुत्सृज्य शौरिं स शरणं श्रितः Kathâs. 29,12. रोदनं शरणं श्रितः 73,225. भुजदण्डयुगमम् — देवाः । सेन्द्राः श्रिताः Bhâg. P. 1,15,13. तव चरणातपत्रम् 3,21,17. — *c) sich begeben habend in einen Zustand, — eine Lage, — ein Verhältniss, gerathen in:* स्वतनुम् so v. a. *seine* (ursprüngliche) *Gestalt angenommen habend* Kathâs. 52,164. राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः Bhag. 9,12. मूढमिषम् Kathâs. 56,364. पतनम् Râǵa-Tar. 3,530. कष्टश्रित P. 2,1,24, Schol. Bhatt. 5,53. — *d) der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat:* कच्चिज्ज्ञातीन्गुरून्वृद्धान्वणिजः शिल्पिनः श्रितान् । अभीक्ष्णमनुगृह्णासि MBh. 2,205. — 2) mit pass. Bed. *a) wohin* oder *zu wem man sich begeben hat, aditus:* °गोकर्णनिकेतमीश्वरम् Ragh. 8,33. श्रितो ऽस्माभिर्जलनिधिः Spr. (II) 546. नतश्रनाथः 3567 (Conj.). Kathâs. 52,39. — *b)* pass. zu श्रित 1) *c)*: °क्षम so v. a. *sich in Geduld fassend* Çatr. 10,182. °सत्त्व Bhâg. P. 4,7,40. यैरभिधाः श्रिताः so v. a. *gegeben, erwählt* Râǵa-Tar. 4,443. — मन्दबुद्धिजनाः श्रिताः Verz. d. Oxf. H. 155,b,34 fehlerhaft für °जनाश्रिताः. — partic. श्रितवत् *der sich in Jmdes Schutz begeben hat:* दिवि श्रितवतश्चन्द्रं शशस्य Spr. (II) 2807.

— caus. श्रापयति s. u. उद्.

— desid. शिश्रयिषति und शिश्रीषति P. 7,2,49. Vop. 19,8.

— अधि 1) *verbreiten über:* मह्लीमधि शिश्राय वाचम् AV. 10,2,7. समानं को देवो ऽधि शिश्राय पूरुषे 13. — 2) *setzen auf:* वाम ऊरावधिश्रित्य दक्षिणाङ्घ्रिसरोरुहम् Bhâg. P. 3,4,8. insbes. *auf's Feuer* (mit und ohne अग्नि u. s. w.): पुरोडाशम् TS. 1,6,9,4. आज्यम् TBr. 1,1,10,5. गार्हपत्ये 2,1,3,7. 8,5. Çat. Br. 1,2,2,4. 5,3,2,8. अङ्गारेषु 12,5,2,7. Kauç. 2. 64. Âçv. Çr. 2,3,16. अधिश्रित्य समिद्धे ऽग्नौ बदराणि MBh. 9,2802. Suçr. 1,163,6. पयो ऽधिश्रित्य Bhâg. P. 10,29,5. नहि भिक्षुकाः सन्तीति स्थाल्यो नाधिश्रीयन्ते (so mit Sarvadarçanas. 2,21 zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 216,b,18. fg. — 3) *sich setzen —, sich legen auf:* शयनमध्यशिश्रियाव Daçak. 75,4. 5. — partic. °श्रित 1) *haftend an, ruhend in —, auf Etwas:* धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितम् R̥V. 4,58,11. 1,164,29. सोमो गौरी अधि श्रितः (nach P. 6,1,36 von श्री; vgl. 1,1,19) 9,12,3. 14,1. दिवि सोमो अधि श्रितः *hängt am Himmel* 10,85,1. AV. 1,32,4. 18,4,4. यो देवानामधिपो यस्मिँल्लोका अधिश्रिताः Çvetâçv. Up. 4,13. — 2) *gesetzt auf:* वक्षस्यधिश्रितवधूः Bhâg. P. 4,7,21. insbes. *auf's Feuer* AV. 15,12,1. Çat. Br. 2,4,2,10. 11,5,2,2. 12,4,2,4. 14,3,2,26. fgg. Ait. Br. 5,26. 7,2. Kâtj. Çr. 25,2,3. Hariv. 3872 (°सृत in beiden Ausgg.). Bhâg. P. 10,9,5. — 3) *besetzt mit:* शिखरेषु हेमकुम्भैरधिश्रितम् Bhâg. P. 3,23,18. — 4) *der sich wohin begeben hat:* दुर्गम् Pańkat. 191,11. — Vgl. अधिश्रयण.

— प्रत्यधि *daneben übersetzen:* उखाः Kâtj. Çr. 25,7,12.

— समधि *auf's Feuer setzen:* पावके समधिश्रयत् । अपचद्राजशार्दूल (so ed. Bomb.) बदराणि MBh. 9,2781. °श्रित्य 3,2933.

— अनु, partic. °श्रित *gefolgt von:* अर्कं पतत्रैरनुश्रितः (अनुसृतः verstiesse gegen das Metrum) Çatr. 14,210.

— अप med. *sich entfernen* Lâtj. 2,6,3. partic. °श्रित *der sich entzogen hat, verborgen:* पर्वतेषु R̥V. 1,84,14. 5,61,19. 8,24,30. AV. 6,127,2. Çat. Br. 10,5,2,18. अनप° Lâtj. 2,6,2. — Vgl. अपश्रय.

— अभ्यप med. *sich wegbegeben zu:* उत्तरं चक्रम् Shadv. Br. 1,4.

— अभि 1) *herbeiführen, vereinigen mit:* अपावृक्तमो ऽभि ज्योतिरश्रैत् AV. 13,2,9. Hierher stellt sich, obgleich der Form nach zu श्री gehörig: (सुकृतं राद्धिं च) अन्यतरो ऽभिश्रीणाति (Gegens. अपक्रान्ति) TBr. 1,1,2,6,7; vgl. u. simpl. 1) am Ende und unter सम्. — 2) *sich flüchten zu:* भयाद्यां परित्यज्य शक्रमेवाभिशिश्रियुः MBh. 1,8274. st. °श्रित्य Sâv. 6,6 liest MBh. 3,16863 besser °सृत्य. — Vgl. अभिश्री 2) 3).

— अव *vom Feuer nehmen*, s. अवश्रयण.

— उपाव med. *sich hingeben an* (acc.) Çat. Br. 4,6,9,6.

— आ 1) act. *heften an, anbringen:* त्रिषंधिं दिव्याश्रयन् AV. 11,10,16. — 2) *sich lehnen an:* घटं चाप्याश्रयत् Hariv. 13478 nach der Lesart der neueren Ausg. *sich lehnen —, sich schliessen an Jmd, Halt und Schutz bei Jmd suchen, sich Jmd hingeben;* med.: का च सर्वगुणोपेतं नाश्रयेत नलं नृपम् MBh. 3,2246. आर्यमाश्रयेत बलोत्कटम् Kâm. Nîtis. 11,28. शरण्यमेनमाश्रयन्ते Ragh. 13,7. अर्थवन्तम् Spr. (II) 2622. 5078. अन्यं शरणं यमाश्रये Bhâg. P. 4,17,30. 7,5,5. Vedântas. (Allah.) No. 2. नीचमाश्रयते लक्ष्मीः Spr. (II) 3793. act.: तद्दिद्वानाश्रयेदशुभात्मकम् 414. 587.

आश्रयेत्पार्थिवं विद्वान् 4356. Pańkat. I,52. Mârk. P. 19,35. Bhâg. P. 5,25,11. राजलक्ष्मीश्च तत्पुत्रमाश्रयत् Kathâs. 9,17. स लक्ष्म्याश्रीयते Spr. (II) 5356. v. l. अन्योऽन्यमाश्रित्य 5571. तथा गृहस्थमाश्रित्य वर्तन्ते सर्व आश्रमाः M. 3,77. देवम् Kathâs. 12,179. Bhâg. P. 3,14,19. रेवतिमाश्रयिता so v. a. an der Seite von Revatî, in ihrer Gesellschaft Hariv. 8383. — 3) haften an, beruhen auf: सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति Spr. (II) 5414. M. 1,17. अनाश्रित्येदमाख्यानं कथा भुवि न विद्यते MBh. 1,307. 651. — 4) sich an einen Ort begeben, med.: आ यज्ञियं सुवितायं श्रयेताम् ṚV. 7,2,6. निम्नगाम् Ṛt. 1,27. वनानि Vikr. 155. Spr. (II) 5078. पुनस्त्यजन्ते पुनराश्रयन्ते 5085. act.: यथा पर्वतमादीप्तं नाश्रयन्ति मृगद्विजाः Maitrjup. 6,18. प्रथममत्रार्थमाश्रयेत् M. 6,43. MBh. 3,13069. श्रेयोमार्गम् Spr. (II) 1450. 2418. Çâk. 54,23. 81,21, v. l. Bhâg. P. 3,5,39. Pańkat. 188,18. आशिश्राय च भूतलम् so v. a. fiel zur Erde Bhaṭṭ. 14,111. 17,92. वनमाश्रयितुम् R. Gorr. 2,7,27. समुद्रकुक्षिमाश्रित्य दुर्गे प्रतिवसन्त्युत MBh. 3,12063. Çâk. 9,4. Varâh. Bṛh. S. 28,1. Pańkat. 56,9. स गङ्गाद्वारमाश्रित्य निवेशमकरोत् angelangt bei MBh. 1,7781. 5,7346. R. 1,73,9. 2,46,1. 3,11,2. Weber, Râmat. Up. 337. महतां स्थानम् Spr. (II) 4738. आश्रयति (loc. partic.) रश्मिजालकम् so v. a. wenn er steht bei Varâh. Bṛh. S. 51,14. यस्मिन् (वैरे) क्षणे क्षणे राज्यमासो दोलामिवाश्रयत् auf einer Schaukel liegend Râga-Tar. 5,130. — 5) sich begeben in so v. a. sich überlassen, sich hingeben, zu Etwas greifen, Etwas erwählen; med.: नियमं घोरम् R. 7,17,18. वैतसीं वृत्तिम् Kathâs. 5,6. न चैतद्वाक्यमाश्रये so v. a. gutheissen, billigen R. Gorr. 2,99,21. act.: मा शोकं मा च संतापं धैर्यमाश्रय R. Schl. 2,72,52. वैतसीं वृत्तिम् Spr. 3175. संतोषम् (II) 1148. कृत्याकृत्याविवेकम् 5826. दासीत्वम् Kathâs. 52,43. धर्ममाश्रय मा तैक्ष्ण्यम् R. 2,21,43. अधर्मम् Prab. 9,4. pass.: संग्रामे (so zu lesen mit der v. l.) मृत्युरेवाश्रीयताम् Hit. 75,17. मया च शोणशुण्डवाद्यमत्राश्रयिष्यते ich werde die Gestalt — annehmen Kathâs. 37,162. हिंसामाश्रित्य Nir. 14,8. विद्याम् 9. धर्मम् M. 8,8, R. 2,21,41. पुत्रिकाधर्मम् Bhâg. P. 4,1,2. सत्त्वमाश्रित्य केवलम् R. 3,40,18. दम्भम् Spr. 3034. कैकेय्या लघु शासनम् (आश्रुत्य ed. Bomb.) R. 2,58,23. बलम्, हेतुम् 21,14. R. Gorr. 1,70,10. त्वद्बाहुबलम् 3,35,113. स्वबाहुबलम् MBh. 1,5579. 5588. Spr. 5346. वृत्तिं वैतसीम् Ragh. 4,35. Bhâg. P. 4,26,5. व्यर्थपाण्डित्यम् Pańkat. 94,24. मित्रभावम् 141,19. मनुष्यकन्यकाभावम् Kathâs. 28,106. कतमत्प्रकरणमाश्रित्यैनमाराधयामः Çâk. 4,12. संस्कृतम् zum Sanskrit greifend, — übergehend Mṛkkh. 102,11. Çâk. 48,7. Prab. 68,9. Dhûrtas. 76,20. 80,13. 85,7. erfahren (einen Wandel u. s. w.) von Unbelebtem: एको रसः करुण एव निमित्तभेदाद्भिन्नः पृथक्पृथगिवाश्रयते विवर्तान्। आवर्तबुद्बुदतरंगमयान्विकारानम्भो यथा Uttarar. 68,10. fgg. (88,2. fgg.). — 6) treffen, zu Theil werden: ब्रह्मविदो दोषा नाश्रयन्ति कदा च न Maitrjup. 6,18. पापमेवाश्रयेदस्मान् Bhag. 1,36. यदि तावदप्राणी विधिनाश्रीयते। अथ प्राणी प्रतिषेधेनाश्रीयते Pat. zu P. 8,3,72. इहाप्याश्रीयते so v. a. findet auch hier Anwendung, gilt auch hier Siddh. K. zu P. 1,2,6. — 7) berücksichtigen: न चेमं देहमाश्रित्य वैरं कुर्वीत केनचित् so v. a. um dieses Leibes Willen Spr. (II) 153. — partic. आश्रित 1) mit act. Bed. a) sich an Jmd lehnend, — schliessend, Halt und Schutz bei Jmd suchend, Jmd ergeben, — untergeben; mit acc.: यानिमानाश्रितास्कार्षीर्विप्रियं सुमहन्मम MBh. 1,5989. कृष्णम् Vop. 6,50. रामं सर्वात्मना R. 5,57,8. Bhâg. P. 3,20,8. 7,8,51. मामनाश्रिताः 1,13,42. mit gen.: आश्रिताश्चैव लोकस्य विद्विषः (nom. pl.) Spr. (II) 1056. am Ende eines comp.: कृष्णाश्रित Vop. 6,50. पराश्रित Spr. 2987. Kathâs. 18,128. Verz. d. Oxf. H. 155, b, 34 (°जनाश्रिताः zu lesen). Râga-Tar. 4,691. Bhâg. P. 5,13,25. m. Untergebener Kumâras. 3,1. Spr. (II) 1035. 2495. 3024. 4849. Hit. 13,8. 19. 16,4. चिराश्रित ein alter Diener 61,6. अनाश्रित Jâǵń. 3,6 nach Stenzler so v. a. keinem bestimmten Stande angehörend. — b) haftend an, eigen. (गुणानाम्) तेषामेव समावायः संप्रतं राममाश्रितः R. Gorr. 1,1,103. सर्वभूताश्रितं वपुः M. 12,26. दैवं रत्नाश्रितम् Varâh. Bṛh. S. 80,1. द्रव्याश्रित (गुण) AK. 3,4,43,49. Bhâshâp. 85. 88. Sarvadarçanas. 107,21. fg. 132,5. 15. तत्रधर्माश्रितां मतिम् R. 2,21,43. abhängig Kap. 1,125. Sâṁkhjak. 10. वेदे beruhend auf Bhâg. P. 4,4,20. सत्येऽमृतम् Spr. (II) 3377. राष्ट्रं बाहुबलाश्रितम् M. 9,255. Spr. (II) 616. षडाश्रितं शरीरम् Ind. St. 2,66; vgl. M. 1,17. — c) bezüglich auf, betreffend; mit acc.: मामाश्रितानि काव्यानि: R. 7,43,5. am Ende eines comp.: भीष्माश्रिताः कथाः MBh. 13,1768. Hariv. 9638. R. 4,20,17. 7,71,6. Kathâs. 49,2. 123,298. Verz. d. Oxf. H. 82, a, No. 138, Çl. 11. Mârk. P. 109,29. Bhâg. P. 4,16,26. Schol. zu P. 1,1,56. 62. — d) an einen Ort sich begeben habend, weilend —, sitzend —, liegend —, stehend —, befindlich —, gelegen in, an, auf (vgl. गत); mit acc.: के क्षेत्रे शेरते वनमाश्रिताः MBh. 1,5937. Jâǵń. 3,192. R. 1,61,3. 2,24,11. 53,12. 58,6. 60,20. 67,5. 74,6. R. Gorr. 2,110,22. दुर्गाणि M. 7,72. वनस्पतिम् Ragh. 12,21. तरुच्छायाम् 1,75. Spr. (II) 5553. Kathâs. 20,144. Weber, Râmat. Up. 333. शिलातलम् MBh. 3,2412. भूतलम् 5,7187. रथश्रेष्ठम् 1,8187. गजपृष्ठम् Varâh. Bṛh. S. 44,27. आसनम् Bhâg. P. 2,2,15. आदित्यपथम् MBh. 1,1148. दक्षिणां ककुभम् Varâh. Bṛh. S. 47,3. 88,43. Bṛh. 23,17. मित्रे परमलोककोटिमाश्रिते gelangt zu Pańkat. 76,8. आश्रममन्त्यम् Ragh. 8,14. stehend bei so v. a. verbunden mit R. 3,58,26. mit loc.: कण्टकेषु (पक्षाः) Varâh. Bṛh. 22,1. हृत्पुण्डरीके Maitrjup. 6,1. Spr. (II) 1754. Bhâg. P. 1,6,16. काये रोमराजयः R. 3,49,33. am Ende eines comp.: दुर्गाश्रित M. 7,73. Bhâg. P. 5,1,18. fg. तीर्थाश्रित Spr. 2808. Varâh. Bṛh. S. 5,68. 10,18. 32,22. द्वाराश्रित Spr. (II) 5509. शयनीयाश्रित Kathâs. 28,142. सरोवरं तुङ्गाद्रिकटकाश्रितम् 25,247. याम्याश्रित ein Komet Varâh. Bṛh. S. 11,19. 103,6. Bṛh. 6,9. 10,4. Râga-Tar. 4,269. 5,123. Çuk. in LA. (III) 32,17. Pańkat. 81,22. कालिन्दीं पश्चान्मुखाश्रिताम् so v. a. den Lauf nach Westen genommen habend R. 2,55,4. अनन्याश्रितद्रव्य so v. a. dessen Vermögen nicht auf einen Andern übergegangen ist Jâǵń. 2,51. येषां धनानि सकलार्थिजनाश्रितानि so v. a. dessen Vermögen allen Armen gehört Spr. (II) 5576. — e) sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen —, Etwas erwählt habend; mit acc.: पाषण्डम् M. 5,90. Bhâg. P. 4,2,30. अबुद्धिम् Spr. (II) 481. शत्रुषड्वर्गम् 2740. धर्मम् 5870. ब्राह्मणीं वृत्तिम् MBh. 1,6954. Râga-Tar. 6,22. माध्यस्थ्यम् M. 4,257. प्रव्रज्याम् Kumâras. 6,6. व्यावक्रोशीम् Bhaṭṭ. 7,42. प्रीतिम् Râga-Tar. 3,150. अहंकारम् Pańkat. 76,2. अन्यद्मत् Bhâg. P. 3,2,10. यत्नमनाश्रितः Spr. (II) 1261. स्वबाहुबलम् R. 2,44,12. मानुषीं तनुम् Bhag. 9,11. 15,14. MBh. 3,15833. Ragh. 1,13. LA. (III) 87,20. am Ende eines comp.: धर्माश्रित Varâh. Bṛh. S. 101,8. — f) Rücksicht nehmend auf: अनाश्रितः कर्मफलम् Bhag. 6,1. R. 3,10,

6. — 2) mit pass. Bed. a) *zu dem man seine Zuflucht genommen hat:* तेन त्वमाश्रितो ऽस्माभिः Kathâs. 24,125. °पद् Bhâg. P. 2,7,42. 3,23,42. — b) *unterstützt:* तत्त्रिभिः Râéa-Tar. 5,286. — c) *wohin man sich begeben hat, bewohnt, besetzt, eingenommen:* नास्त्येव तच्चन्दनपादपस्य यन्नाश्रितं सत्त्वभरैः समन्ततः Spr. (II) 4929. दक्षिणा (दिक्) अलकाश्रिता Kathâs. 18,59. (यमदंष्ट्रम्) आश्रितेतरपार्श्वं च कुमार्या 42,129. शयने तथाश्रिते 18,278. शाखा चाटकाश्रिता Pańkat. 80,8. पादाङ्गुष्ठाश्रितावनि so v. a. *nur mit der grossen Zehe den Fussboden berührend* Bhâg. P. 7, 3,2. सुरेन्द्रमात्राश्रितगर्भ Ragh. 3,11. — d) *dem man sich überlassen —, hingegeben hat, wozu man gegriffen hat, angenommen, erwählt:* कोपस्तयाप्याश्रितः Spr. (II) 4012. °दैन्या Kathâs. 23,17. भवतेदमतिकष्टं व्रतमाश्रितम् Prab. 52,9. °कलभोपम्यम् Râéa-Tar. 4,701. योगतरि Prab. 102,4. — e) *berücksichtigt:* इति स्मार्तो विशेषो नाश्रितः H. 510, Schol. — Vgl. आश्रय fgg., आश्रयिन्, अनेकाश्रित.

— अन्वा, partic. °श्रित *entlang* (acc.) *gegangen:* अर्कं तस्य क्लितार्थाय गङ्गामन्वाश्रितो नदीम् R. Gorr. 2,91,7. *entlang stehend, — hingestellt:* तिष्ठन्तु गङ्गामन्वाश्रिता नदीम् R. Schl. 2,84,7. निविष्टा ध्वजिनी गङ्गामन्वाश्रिता नदीम् 1. अनु könnte auch als selbständige Präposition gefasst werden.

— अपा 1) act. *lehnen, hängen an* (loc.): स्थूणायाम् Çâñkh. Çr. 17,10, 19. — 2) med. act. *sich lehnen an:* परस्परं केचिदपाश्रयन्ते R. 5,60,16. धनुं चापाश्रयत् (चाप्याश्रयत् die neuere Ausg.) Hariv. 13478. in übertr. Bed. so v. a. *Halt und Schutz suchen bei Jmd, seine Zuflucht zu Jmd nehmen:* नाप्यपाश्रित्य कं च न Spr. (II) 580. 1739. MBh. 7,6549. अन्योऽन्यमपाश्रित्य so v. a. *von einander abhängend* 12,7936. — 3) *sich überlassen, — hingeben, greifen zu Etwas:* आकारमनपाश्रित्य शरीरस्येव धारणम् (न विद्यते) MBh. 1,307 = 651. योगपदमपाश्रित्य (उपाश्रित्य die neuere Ausg.) Hariv. 10743. — partic. अपाश्रित 1) in act. Bed. a) *gelehnt an, angelehnt:* मुसलापाश्रितोदर Hariv. 4438. लतास्तरुमपाश्रिताः 12012. नापाश्रितो भुञ्जीत Suçr. 2,145,13. in übertr. Bed. so v. a. *der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat:* कृष्णं माधवम् Hariv. 4288. — b) *geflüchtet in:* केचिद्वनमपाश्रिताः R. 6,93,2. *ruhend in:* कंसम् Bhâg. P. 3,8,17. — c) *der sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* चिन्ताम् Bhâg. 16,11, v. l. बाहुवीर्यम् MBh. 1,7102. तदन्तरं विविधमपाश्रितो (अथाश्रितो die neuere Ausg.) वपुः *angenommen habend* Hariv. 11425. — 2) mit pass. Bed. a) *woran man sich lehnt:* अपाश्रितार्भकाश्रय Bhâg. P. 3,4,8. — b) *umgelegt, angelegt:* °वेष Bhâg. P. 3,8,25. — c) *besetzt, bewohnt:* अपाश्रय R. 5,11,19. — Vgl. अपाश्रय.

— व्यपा *zu Jmd seine Zuflucht nehmen:* मां व्यपाश्रित्य Bhag. 9,32. MBh. 3,595. 13,3019. 15,123. Hariv. 4959. — partic. °श्रित 1) *seine Zuflucht genommen habend, geflüchtet zu:* धर्मराजम् MBh. 15,767. am Ende eines comp. Kathâs. 109,39. — 2) *sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* संविभागं दमं शौचं सौहृदं च MBh. 12,2898. पौरुषं स्वम् 7,6085 (nach der Lesart der ed. Bomb.). योगकलाम् Bhâg. P. 4,6,33. अचो यजूंषि सामानि शरीराणि *angenommen habend* MBh. 12,7501.

— संव्यपा *sich überlassen, — hingeben, greifen zu:* पौरुषं °श्रितः (besser स्वं व्यपा° ed. Bomb.) MBh. 7,6085.

— उपा 1) *sich lehnen an so v. a. beruhen auf:* यानुपाश्रित्य तिष्ठन्ति लोका देवाश्च सर्वदा M. 9,316. — 2) *sich irgend wohin begeben:* शैलमुपाश्रय R. Gorr. 2,106,19. गुरुं दुर्गामुपाश्रयत् R. 3,30,16. — 3) *sich überlassen, — hingeben, zu Etwas greifen:* तामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्धचूडामणी Spr. (II) 4982. इदं ज्ञानमुपाश्रित्य Bhag. 14,2. विद्याम् Spr. (II) 5234. धर्मम् 5663, v. l. लग्नधर्मम् R. Gorr. 1,77,31. उग्रं व्रतम् 37,20. धैर्यम् 2, 80,17. बलम् 6,1,33. शक्तिम् Bhâg. P. 2,4,7. दैवीं मायाम् 4,9,33. योगपदम् Hariv. 10743 (nach der Lesart der neueren Ausg.). उपाश्रयिता तव वीर्यममानुषम् R. 7,17,36. Der absol. lässt sich häufig durch *mit Hilfe von* übersetzen. — partic. °श्रित 1) mit act. Bed. a) *sich anlehnend, anliegend, sich stützend auf:* °शरीर Çâñkh. Gṛhj. 4,8. चूतं लता R. 2,96,15. पाणी स्तनान्तरमुपाश्रितौ 5,13,52. मेरुमेरुवनम् R. Schl. 2, 73,13. यस्मिन्नेतावुपाश्रितौ *beruhend auf* Kathop. 5,5. *der sich an Jmd geschlossen —, zu Jmd seine Zuflucht genommen hat, geflüchtet zu* MBh. 12,8234. माम् Bhag. 4,10. Rv. 2,73,13. 96,15. Kathâs. 52,282. देवम् Varâh. Bṛh. S. 60,19. Bhâg. P. 3,9,3. 7,10,2. — b) *der sich irgend wohin begeben hat, angelangt bei, weilend in, bei:* गङ्गाम् Spr. 5007. शोणातीरम् R. Gorr. 1,34,13. हिमवत्तम् 36,9 (35,9 Schl.). 2,119,19. 4,37,25. वृक्षम् MBh. 1,5918. 3,16694. R. 2,50,35. वृक्षमूलम् 42,16. 58, 4. R. Gorr. 1,58,4. 3,44,27 (उपाश्रितः zu lesen). मृगच्छायाम् Kathâs. 34,39. रौद्रादीनि मघान्तान्युपाश्रिते चन्द्रे Varâh. Bṛh. S. 7,3. 13,6. आत्मनि मुक्तविषये Bhâg. P. 4,11,29 (= स्थित Comm.). — c) *der sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* चिन्ताम् Bhag. 16,11. विद्याबलम् MBh. 3,12218. मायायोगम् R. 1,31,8. मैत्रीं वृत्तिम् Spr. (II) 5998. तं तं विधिम् Mârk. P. 109,51. मर्त्यधर्माम् Kathâs. 56, 51. — 2) mit pass. Bed. *worauf man sich gelehnt —, gestützt hat:* स्वापत्येतुरनुपाश्रितो ऽन्यथा रामवाहुः Uttarar. 17,17 (24,7). — Vgl. उपाश्रय.

— समुपा, partic. °श्रित 1) in act. Bed. a) *sich lehnend an, gestützt auf* (acc.) R. 5,13,57. *beruhend auf:* नेत्रं हि दैवतमिदं ब्राह्मणान्समुपाश्रितम् MBh. 13,4430. त्रिवर्गो ऽयं दंपत्यं °श्रितः Spr. (II) 1518. — b) *sich irgendwohin oder zu Jmd begeben habend:* ग्रामम् MBh. 2,613. समुद्रम् 3,6752. अश्रूं च श्वशुरं चैव वस सं °श्रिता R. Gorr. 2,26,26. — c) *sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* वैराग्यम् Bhâg. 18,52. निकृतिम् MBh. 2,2074. मायाम् 1,1156. Mârk. P. 19,7. — 2) mit pass. Bed. a) *besetzt, eingenommen:* दार्वाभिसारं राजिन — अद्रिद्रोण्यः Râéa-Tar. 5,141. — b) *heimgesucht:* शूलेन स्नानर्थेन मक्ता MBh. 4,540.

— प्रत्या s. प्रत्याश्रय.

— व्या s. व्याश्रय.

— समा 1) *sich stützen auf, sich halten an* in übertr. Bed.: यस्य बाहू समाश्रित्य सुखं सर्वे शयामहे MBh. 1,6247. यथा वायुं समाश्रित्य वर्तन्ते सर्वजन्तवः M. 3,77. *Zuflucht suchen bei, sich in Jmdes Schutz begeben:* °श्रित्य जरासंधम् Hariv. 9084. Râéa-Tar. 1,283. — 2) *sich irgendwohin begeben:* छायां °श्रयिष्ये R. Gorr. 2,115,13. अरण्यं °श्रयेत् M. 6,2. गिरिदुर्गम् 7,71. Pańkat. 192,25. गिरिदुर्गं °श्रित्य M. 7,70. छायाम् Bhatt. 3,38. तमः M. 1,55. *sich herbeimachen:* समाश्रयन्ति प्लवंगाः Rt. 2,19. — 3) *in Besitz nehmen, einnehmen:* तदागत्यान्यः कश्चिद्देतत्स्थानं समाश्र-

पयिष्यति Pańkat. 136, 8. 9. समाश्रयासनमिदम् Spr. (II) 1478. — 4) *sich überlassen, — hingeben, greifen zu:* धर्ममेव °श्रयेत् MBh. 3,13345. संधिम् M. 7,169. एतत्त्रयं °श्रित्य 245. एतां बुद्धिम् R. 3, 48, 16. धर्मम् 2, 18,16. Spr. (II) 5663. रौद्रं वपुः Mârk. P. 17,14. — partic. °श्रित 1) in act. Bed. *a) an einander gereiht* Nir. 4,13. 6,8. — *b) gelehnt an:* भीमस्योरः MBh. 4,690. शाखां पलाशस्य Varâh. Bṛh. 27(25),11. *der sich in Jmdes Schutz begeben hat:* जरासंधम् MBh. 2,576. पादसरोजयुग्मम् Kathâs. 48,135. पादौ 53,81. ohne Ergänzung Kâm. Nîtis. 15,28. Spr. (II) 3752. Varâh. Jogaj. 2,17 in Ind. St. 10,169. — *c) beruhend auf:* शेषं द्वैधं °श्रितम् Spr. (II) 1878. शेषं दैवसमाश्रितम् Kâm. Nîtis. 11,40. Maitrjup. 6,9 (wo vielleicht यज्ञवायुसमा° zu lesen ist). — *d) bezüglich auf, betreffend:* मन्युस्त्यागसमाश्रितः R. 6, 104, 12. प्रबोधचन्द्रिका नाम रामचन्द्रसमाश्रिता Verz. d. Oxf. H. 166, *b*, No. 370, Z. 25. — *e) der sich irgendwohin begeben hat, weilend in, stehend an, auf:* देवलोकम् Jâǵń. 3,187. शालवृक्षम् MBh. 1,5927. Pańkat. 80,7. पर्वतेन्द्रम् R. 4,1,17. पूर्वोत्तरं कूर्मस्य पादम् Mârk. P. 58,53. तरुमूले Kathâs. 72,31. भागीरथी प्राच्यां दिशि so v. a. *fliessend* Hariv. 9518. mit der Ergänzung comp.: दुर्ग° (नृप) M. 7,73. शालस्कन्ध° (विहग) R. Gorr. 2,105,12. गृहपृष्ठ° (वायस) Varâh. Bṛh. S. 95,24. देशे सुरसिन्धुसमाश्रिते *gelegen an* Kathâs. 18,62. — *f) gelangt zu* so v. a. *theilhaftig:* पितुस्तेजो मातुश्चैव °श्रिताः Hariv. 5198. eben so समाश्रितवत् Spr. (II) 5875. — *g) sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* तन्त्रधर्मम् MBh. 5,7148. श्रुतविनयविधिम् Spr. (II) 689. अतिशुद्धां वृत्तिम् 155. दैन्यम् Râǵa-Tar. 6,250. आश्रयसमाश्रितत्वात् Pańkat. 87,23. *annehmend, statuirend:* प्रमाणत्वाप्रमाणत्वे स्वतः सांख्याः समाश्रिताः Sarvadarçanas. 131, 19. — 2) mit pass. Bed. *a) auf den man sich stützt, den man zu Hilfe nimmt* Râǵa-Tar. 5,248. — *b) ausgestattet mit* (instr.): सौन्दर्येण Kathâs. 50, 138. *heimgesucht von:* तृट्° MBh. 14,1605. — *c) wozu man gegriffen —, was man erwählt hat:* अशिष्यत्वाद्धि लिङ्गस्य पुंस्त्वं चेद् °श्रितम् Kâr. 2 zu P. 7,1,1. — Vgl. समाश्रय u. s. w.

— प्रतिसमा, partic. °श्रित *beruhend auf, abhängig von* (acc.) MBh. 14,1159.

— उद् 1) act. *in die Höhe richten, aufrichten:* उत्सूर्यो बृहदर्चींष्यश्रेत् ṚV. 7,62,1. 76,1. यूपम् Ait. Br. 2,3. VS. 23,27. Çat. Br. 3,7,2,1. 3,2. 13,8,3,12. Kauç. 61. Lâṭj. 1,7,1. छत्रम् MBh. 4,1165. उच्छ्रित्य 1221. उच्छ्रयन्प्रथमं पादम् so v. a. *den ersten Schritt thuend* Hariv. 2642. उच्छ्रित्य बाहू *die Arme empor hebend* MBh. 3, 16842. 9, 15. 14, 1962. R. 2,66,17. R. Gorr. 2, 39, 45. 57,25. 68,51. pass. उच्छ्रीयते Ait. Br. 2,2. Çat. Br. 3,7,1,13. 2,8. ध्वज उच्छिश्रिये MBh. 4,1018. उच्छ्रीयतां समन्तात्स्फुरदुरुमणयः श्रेणयस्तोरणानाम् Prab. 26,7. — 2) med. *sich aufrichten, aufrecht stehen* Vârtt. zu P. 3,1,89. उच्छ्रयते (उदशिश्रियत) दण्डः स्वयमेव Schol. उच्छ्रयस्व वनस्पते ṚV. 3,8,3. अग्निर्दिविस्पृगुदश्रयत Ait. Br. 3,42. VS. 29,5. — partic. उच्छ्रित 1) *in die Höhe gerichtet, aufgerichtet, empor gehalten* Çat. Br. 1,4,4,8. Kâtj. Çr. 13,3,13. Çâńkh. Çr. 15,19,11. ध्वज R. 2,43,10. 99,44. R. Gorr. 1,5,9. छत्त्र Ragh. 17,33. Kathâs. 25,12. 53,193. °भुज Varâh. Bṛh. 27(25),7. °पाणि Spr. (II) 2914. नेत्रे °पक्ष्मणी MBh. 4,466. *aufsteigend, sich erhebend, in die Höhe gehend:* शिलोच्चयं शृङ्गैर्बहुभिरुच्छ्रितम् MBh. 3,2437. धूम R. 2,54,5. तेजसो राशिः Mârk. P. 97,1. Kir. 1,15. Varâh. Bṛh. S. 28,18. फणा *erhoben, angeschwollen* Spr. (II) 3966. द्वाभ्यां धर्मः स्थितः पद्भ्यामधर्मस्त्रिभिरुच्छ्रितः *auf drei Füssen stehend* Hariv. 11315. — 2) *hoch* AK. 3,2,19. 3,4,14,87. H. an. 3,253. Med. t. 100. शृङ्ग R. 3,53,36. Gorr 4,40,59. Kir. 5,1. Bhâg. P. 8,2,1. Baum 30,44. Pańkar. 1,7,13 (zu lesen योजनायुतम्). एकाङ्गुलोच्छ्रित Suçr. 1,258,12. Varâh. Bṛh. S. 11,33. 24,9. 53,16 (*höher als* mit abl.). 56,12. 58,49. 88,18. वृत्र R. 7,84,5. मस्तकोच्छ्रितनासिकाः 5,17,29. नात्युच्छ्रितं नातिनीचमासनम् Bhag. 6,11. — 3) *emporgestiegen, zu Macht gelangt, mächtig* (von Personen) Spr. (II) 3829. 5336. अत्युच्छ्रित M. 7,170. Spr. (II) 178. 615. — 4) *üppig, übermüthig:* उच्छ्रितानां निकृन्ता Hariv. 14367. शत्रु R. 6,95,54 (Gegens. दीन). बाहुवीर्योच्छ्रित *pochend auf* Spr. (II) 3968. — 5) *aufgeregt:* दोषाः Suçr. 2,451,5. — 6) *gesteigert, vermehrt:* = प्रवृद्ध AK. 3,4,14,87. H. an. Med. °शास्त्रेतिहासादिभिरुच्छ्रितश्री (सरस्वती) Prab. 80,2. *gross, ingens:* स्वभुजवीर्य Ragh. 9,20. — 7) *hervorgegangen, entstanden;* = जात, संजात AK. H. an. Med. — 8) Pańkat. V,11 fehlerhaft für उत्सिक्त; s. Spr. 2918. — Vgl. उच्छ्रय fgg. — caus. उच्छ्रापयति *aufrichten* VS. 23,26.

— अभ्युद्, partic. अभ्युच्छ्रित 1) *aufgerichtet* Çat. Br. 10,2,2,6. *emporgehoben:* °कर MBh. 3,15735. — 2) *aufsteigend, sich erhebend:* ऊर्मिशतानि Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,11. — 3) *hervorragend:* वल्मीकानां पङ्क्तौ पद्मेको ऽभ्युच्छ्रितः Varâh. Bṛh. S. 54,95. शृङ्ग Ragh. 9,62. — 4) *hervorragend durch, sich auszeichnend in* (instr.) Ragh. 16,2. — Vgl. अभ्युच्छ्रय.

— प्रोद्, partic. प्रोच्छ्रित 1) *emporgehalten:* छत्त्र Hariv. 4977. *emporgehoben:* बाहवः 10528. — 2) *hervorragend, hoch:* हर्म्य Mṛkkh. 76,19.

— प्रत्युद् 1) act. *aufrichten gegen* Çat. Br. 1,4,4,8. — 2) med. *sich auflehnen gegen:* स भ्रातृव्यं प्रत्युच्छ्रयते Çat. Br. 11,1,2,6. — 3) प्रत्युच्छ्रित *ansteigend* Çat. Br. 3,1,1,2. 13,8,1,8.

— समुद् act. *aufrichten:* ध्वजान्समुच्छिश्रियुः Bhaṭṭ. 14,11. — partic. समुच्छ्रित 1) *aufgerichtet, emporgehoben:* यूप MBh. 3, 8064. 7, 2389. °ध्वजवती (पुरी) R. 1,77,6 (78,6 Gorr.). 3,29,3. Varâh. Bṛh. S. 43,7. रथे केतुः MBh. 3,14434. °पताक R. Gorr. 2,87,24. °छत्त्र Kathâs. 18, 403. °भुजद्वया R. 1,28,25. — 2) *in die Höhe gegangen:* शोफ Suçr. 1, 63,11. — 3) *hoch* MBh. 1,1114. 3,11269. R. 2,80,20. 4,41,40. 6,96,8. Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,22. Spr. (II) 2588. Mârk. P. 54,18. Pańkar. 1, 12,16. — 4) *hoch stehend* in übertr. Bed.: धनवयशःख्यातिसमुच्छ्रितः (वैद्यः) Suçr. 1,123,3. — Vgl. समुच्छ्रय, समुच्छ्राय.

— उप 1) act. *anlehnen:* असुरा द्यावापृथिवी उपाश्रयन् *lehnten an einander* TBr. 1,6,6,2. परिधौ Çat. Br. 14,2,2,32. Kâtj. Çr. 26,6, 13. — 2) med. *sich lehnen, — stemmen:* सुक्मे मित उप हि श्रयन्ताम् ṚV. 10,18,12. वंशेषु रुक्मा उपशिश्रियाणाः *angebracht an* 7,56,13. — 3) *sich stellen zu, an:* उपश्रयमाणस्य विभावसुम् Bhâg. P. 11,26,31. *sich bei Jmd* (acc.) *einstellen, einfinden:* उपशिश्रियुः MBh. 3,10456. उपश्रित्य Dhûrtas. 85,16 *hinzutretend* fehlerhaft für उपसृत्य. — 4) med. *sich gewöhnen an* (acc.): स यथा शकुनिः सूत्रेण प्रबद्धो दिशं दिशं पतित्वान्यत्रायतनमलब्ध्वा बन्धनमेवोपश्रयत एवमेव खलु तन्मनः — प्राणमेवोपश्रयते Khând. Up. 6,8,2. — partic. उपश्रित *gelegt an:* अयं स हृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु ṚV. 7,86,8. पुष्करपर्णे *gelehnt an, liegend auf* TS. 5, 1,4,1. 2,6,5,9. दिवं रुद्रा उपश्रिताः VS. 16,56. Kâtj. Çr. 26,6,19.21. —

Vgl. उपश्री.

— नि act. 1) *anlehnen:* eine Leiter Çat. Br. 5, 2, 1, 9. — 2) *etwa niederlegen:* नि दुर्येणे कुयवाचं मृधि श्रेत् Ṛv. 1,174,7. — Vgl. निश्रयणी, निश्रेणी.

— अभिनि act. *übergehen zu* (acc.) Âpast. 2,22,4.

— उपनि 1) act. *in die Nähe ziehen, an die Seite setzen:* अश्लैवास्तत उपनिश्रयति स्वां योनिम् Çat. Br. 14,4,2,23. — 2) med. *sich anlehnen:* हविर्धानस्य वर्त्म Çâñkh. Br. 9,4. Çr. 15,3,5. *sich anschmiegen:* गावः सुवाससम् Çat. Br. 3,1,2,17.

— उपनिस् *sich hinausbegeben in, nach:* श्रावस्तीमुपनिःश्रित्य Lalit. ed. Calc. 2,16. fg.

— विनिस्, विनिःश्रित Sâv. 6,14 fehlerhaft für °सृत, wie MBh. 3, 16871 gelesen wird.

— परा, partic. °श्रित *sich anschliessend* Çiksh. 5.

— परि act. *umlegen, umstellen, umhängen, einfassen; einen Verschlag u. s. w. machen* Çat. Br. 2,2,4,11. 12,4,2,1. पुरम् 6,3,2,24. सदः 4,6,2,9. 10. शालाम् 3,1,2,2. दक्षिणाग्निम् Kâtj. Çr. 25,2,2. शकलैः Çat. Br. 14,1,2,26. शकलैः Kâtj. Çr. 26,3,9. TS. 6,1,2,1. 5,6,4. TBr. 1,6,6,6. परिश्रिद्भिः Çat. Br. 7,1,1,12. 3,5,2,9. छादेन 9,4,2,9. Ait. Br. 1,29. Çâñkh. Çr. 18,24,18. pass.: मरुद्भिः परि श्रीयस्व *umgieb dich* VS. 37,13. Çâñkh. Çr. 5,13,7. — partic. °श्रित 1) *umherstehend:* ये चान्नमिच्छन्ति ददस्व तेभ्यः परिश्रिता (= अन्ये ऽन्नोपजीविनः Nîlak.) ये परितो मनुष्याः MBh. 1,7160. — 2) *umgeben von* (instr. oder im comp. vorangehend) Kathâs. 43,14. Bhâg. P. 3,21,33. 24,9. 8,4,9. 10,25,33. 36,24. — 3) n. s. bes. — 4) MBh. 12,1799 fehlerhaft für परिस्रुत, wie die ed. Bomb. liest; Âçv. Gṛhj. 2,8,16 wohl für परिस्रुतः. — Vgl. परिश्रय fg., °श्रित्, °श्रित (n. auch TS. 2,2,2,3. Çat. Br. 6,4,4,19).

— संपरि act. *überdecken:* हविर्धाने (du.) Ait. Br. 2,9. °श्रियेते pass. ebend. für °श्रीयेते.

— प्र act. *anlehnen, aufstellen:* यूपम् Kâṭh. 26,3. *anfügen, anreihen:* प्रेमधुरोऽधुरो अशिश्रयुः Ṛv. 10,76,3. — partic. °श्रित 1) (*vorgeneigt*) *der eine rücksichtsvolle Stellung eingenommen hat; anspruchlos, bescheiden* AK. 3,1,25. H. 431. an. 3,276. Med. t. 123. तेमहं कीर्तयिष्यामि तथैव प्रश्रिता भव MBh. 13,6779. संनतः प्रश्रितो (प्रस्थितो ed. Bomb.) भूत्वा वाक्यमर्जुनमब्रवीत् 3,1723. त्यागिनः प्रसृतस्येह (so beide Ausgg., = निष्ठावत् Nîlak.) शोभिक्रातिर्विद्यते क्वचित् 12,351. 8858. 10898 (= श्रद्धावत् Nîlak.). 13,3540 (प्रसृत beide Ausgg.). 6706. R. Gorr. 2,1,36 (°तर). Bhâg. P. 1,5,29. 7,5,52. वाक्य MBh. 3,16002 (beide Ausgg. प्रसृत, = पुष्कलार्थवत् Nîlak.). R. 1,12,2 (प्रसृत Schl.). 18,5. 67,25 (प्रसृत Schl.). 68,3 (°सृत Schl.). R. Gorr. 2,23,1. 3,52,21 (°सृत gedr.). प्रश्रितम् adv.: प्रोवाच प्रश्रितं विनयान्वितः MBh. 1,7532. 13, 6340 (प्रसृतम् ed. Calc.). Bhâg. P. 10,41,9. — 2) *verborgen, geheim, dunkel:* अर्थ *Sinn* MBh. 1,82. — Vgl. प्रश्रय fgg. und प्रश्रित.

— उपप्र act. *hinstellen an* (acc.) Kâṭh. 26,3.

— संप्र, partic. °श्रित = प्रश्रित 1): स्थितं संप्रश्रितं दृष्ट्वा रामम् R. Gorr. 2,15,4. वाक्य R. Schl. 2,70,11.

— प्रति, partic. °श्रित n. so v. a. प्रतिश्रय (wie die ed. Bomb. liest) *Obdach* MBh. 13,355.

— वि act. *von einander thun, öffnen* (z. B. Thürflügel): स्वाध्यो३ वि दुरो ऽशिश्रयुः Ṛv. 7,2,5. im Sinne des med.: वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अश्रेत् 3,4. med. *sich auseinander bewegen, — öffnen, — entfalten:* द्वारः Ṛv. 1,13,6. 7,17,2. 10,70,5. VS. 29,5. ऊर्ध्वा अस्या अञ्जयो वि श्रयन्ते Ṛv. 7,78,1. विश्रयमाणो अमतिमुरूचीम् *von sich ausgehen lassend* 45,3. या न ऊरू उशती विश्रयाति *öffnet* 10,85,17; vgl. 110,5. — partic. विश्रिता गौः 1,117,1.

— सम् 1) act. *zusammenfügen:* सं शालिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् *ausstatten* Ṛv. 3,19,2. तेनात्मानं समश्रीणात्प्रजया पशुभिरिन्द्रियेण Pañkav. Br. 9,6,7. (स व्यध्वंसत। स तैरात्मानं समश्रीणात् 14,3,22. 16,12,4. 18,11,1. med. *sich zusammenfügen, zusammentreten, sich verbinden:* दंपती AV. 6,122,3. 12,3,7. पुत्रैः 6. — 2) *sich abgeben mit:* वीरपत्न्यस्तथा तथा नार्यः संश्रयन्ति नरान् MBh. 3,12868. — 3) *sich an Jmd* (acc.) *schliessen, — unter Jmdes Schutz stellen, sich zu Jmd flüchten;* med. MBh. 13, 340. Kâm. Nîtis. 11,26. 19,26. Kathâs. 33,113. act. M. 7,174. MBh. 7,8215. R. 2,66,10: °श्रित्य Spr. (II) 5757. MBh. 2,128. — 4) *beruhen auf:* न खलु वह्निरूपाधीन्प्रीतयः संश्रयन्ते Mâlatim. 15,2. — 5) *sich an einen Ort* (acc.) *begeben;* med. M. 2,24. Spr. (II) 2308. act. MBh. 3, 13053. 6,705. 13,2998. 15,96. 1030. Hit. III, 147. Mârk. P. 49,85. — 6) *sich hingeben, greifen zu:* बलं च दाढ्यं संश्रयस्व MBh. 3,10841. वाधिर्यं संश्रयेत् Spr. (II) 1841. पलं कं च न संश्रयेत् Bhâg. P. 7,13,7. संश्रित्य निकृतिमिमाम् R. 2,39,7. — 7) *gelangen zu so v. a. theilhaftig werden:* संश्रयत्येव तत्कालम् M. 10,60. — 8) *Jmd mit Etwas heimsuchen:* ताश्चतुर्थभागेन संश्रयिष्ये R. 7,86,16. — partic. °श्रित 1) *vereinigt* AV. 11,7,21. Ait. Br. 3,11. पत्न्या लक्ष्म्या च *verbunden mit* Râǵa-Tar. 2,154. राक्षसं सैन्यं खरदूषणसंश्रितम् R. 3,31,32. 32,3. धर्मसंश्रितं वचनम् R. Schl. 2,21,40. संश्रितवत् *der sich vereinigt hat mit* (instr.) Çâk. 88. — 2) *gelehnt —, geklammert an:* बाहू रामस्य R. 2, 60,20. अनीश्वरा बलं धर्मो द्रुमं वल्लीव संश्रिता Spr. (II) 3164. mit pass. Bed. *woran man sich gelehnt —, geklammert hat:* अनपायिनि संश्रितद्रुमे गजभग्ने पतनाय वल्लरी Kumâras. 4,31. — 3) *der sich in Jmdes Schutz oder Dienst begeben hat, Untergebener, Diener:* समग्रा रूपिणी लक्ष्मीः कमेकं संश्रिता नरम् R. 1,1,6. ohne Ergänzung M. 4,179. Jâǵn. 1,157. MBh. 12,3284. 13,4410. R. Gorr. 2,30,37. 5,86,21. Spr. (II) 1230. 1893. Râǵa-Tar. 5,333. राज्ञः Spr. (II) 634. राज° (I) 3183, v. l. mit pass. Bed. *unter dessen Schutz man sich gestellt hat* MBh. 13,6853. — 4) *haftend an, eigen:* वेगसहस्राणि संश्रितानि तम् R. 7,23,5,17. जृम्भिका प्राणसंश्रिता MBh. 5,283. — 5) *bezüglich auf, betreffend:* क्रोधमात्मनि संश्रितम् R. 2,10,27. कैकेयी° (शल्य) 60,14. धर्मार्थ° (कथा) MBh. 1,10. अध्यात्म° (संवाद) Bhâg. P. 2,10,49. — 6) *der sich an einen Ort begeben hat; weilend —, wohnend —, befindlich in, an, auf:* ग्रामं भैक्षाय संश्रितः (st. des verbi finiti) MBh. 3,13658. दुर्गम् Spr. 2885. 5369. (II) 4198. प्रधानम् R. Gorr. 1,51,9. स्वकमाश्रमम् 3,74,2. पर्वतान् 4,37,4. उदग्दिशम् Varâh. Bṛh. S. 5,66. विक्रारम् R. 2,60,13. वृक्षमूलेषु 46,22. यथा समुद्रमभितः संश्रिताः सरितो ऽपराः *sich ergiessend in* MBh. 12,10976. प्रासादवातायन° Ragh. 6,24. मण्डल° *der sich geflüchtet hat in* Varâh. Jogaj. 2,17 in Ind. St. 10,169. देह° *im Körper seinen Sitz habend* MBh. 13,157. धरणी° *liegend auf* R. 6,18,61. रेवासंश्रितानि तीर्थानि

gelegen an Verz. d. Oxf. H. 65, *a*, 4. देशो दक्षिणसंश्रितः *im Süden gelegen* R. 4,52,4. कथा महाभारतसंश्रिताः *enthalten in* MBh. 1,11. पुराण° 16. — 7) *der sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च Bhag. 16,18. द्वैधीभावम् Pańkat. 155,21. in der entsprechenden pass. Bed. MBh. 12,7159. — 8) *etwa bescheiden* (vgl. प्रश्रित) oder *passend:* वाक्य MBh. 12,4102. — 9) fehlerhaft für संशित MBh. 12,10898 (सुसंशित ed. Bomb.). Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,26. für संभृत Rága-Tar. 6,70. — Vgl. संश्रय fgg. und धर्मसंश्रित.

— अभिसम् 1) act. *sich irgendwohin flüchten, Zuflucht suchen in, auf:* उत्सेधम् Çat. Br. 13,2,2,9. दुर्गम् MBh. 12,2628. — 2) act. *sich überlassen, — hingeben:* त्यागम् MBh. 12,518. — 3) *gelangen zu, theilhaftig werden;* pass.: तथाप्या प्रकृतिर्योगादभिसंश्रीयते (°श्रियते fälschlich ed. Bomb.) MBh. 12,10977. — partic. °श्रित *der sich zu Jmd* (acc.) *begeben hat* MBh. 1,1156. 13,3717. *der sich in Jmdes* (acc.) *Schutz begeben hat* 12,2766. — Vgl. अभिसंश्रय.

— उपसम् *sich anschliessen an, sich einfinden bei* (acc.); med. TBr. 1,5,12,8. Çat. Br. 2,4,2,14. act. *sich in Jmdes Dienst begeben:* न विद्वान्विद्यया हीनं वृत्त्यर्थमुपसंश्रयेत् MBh. 13,7600. Spr. (II) 5234.

— प्रतिसम् act. *sich wieder (als Erwiederung) in Jmdes Schutz begeben* MBh. 13,6853.

2. श्रि (= 1. श्रि) adj. s. अस्तः°, बर्हिः°.

3. श्रि am Ende eines adj. comp. = 5. श्री: s. वेष°.

श्रित् (von 1. श्रि) adj. s. कृच्छ्रे°, दिवि°, नभः°.

श्रित partic. s. u. श्रा und 1. श्रि.

श्रित्रि f. अति श्रिती तिरश्चता गव्या जिगात्यण्व्या RV. 9,14,6. vielleicht für श्रुती oder सृती *auf schmalem Wege.*

श्रिमन्य adj. n. zum f. श्रियंमन्या P. 6,3,68, Schol.

श्रियध्यै infin. zu 1. श्रि oder श्री P. 3,4,9, Schol.

श्रियंमन्या (श्रियम्, acc. von 5. श्री, + म°) adj. f. *sich für die* Çrî *haltend* Vop. 26,52. Bhaṭṭ. 5,71.

श्रियसे (dat. infin. zu einer sonst nicht erhaltenen Wurzel श्री = 5. श्री) P. 3,4,9, Schol. (*so dass es sich schmuck ausnimmt*) *schön, hübsch* (vgl. श्रिये, श्रियै unter 5. श्री): श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे RV. 1,87,6. गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमम् 5,59,3. मर्या इव श्रियसे चेतथा नरः ebend.

श्रिया (Nebenform von 5. श्री) f. Ind. St. 5,195. 1) *Wohlfahrt, Glück* Spr. (II) 5446 (wo drei Mal श्रिया wieder herzustellen ist). श्रियैश्वर्यप्रजेप्सवः Bhâg. P. 1,2,27 (der Comm. fasst das Wort als instr., indem er सह ergänzt). — 2) personif. als Gattin Çrîdhara's oder Vishṇu's Ind. St. 5,194. — Vgl. भद्रश्रिय.

श्रियादित्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 349, *b*, 1 (Verz. d. B. H. No. 873).

श्रियानकुल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 19.

श्रियावास (श्रि° + वास) m. *eine Wohnstätte der Wohlfahrt, — des Glücks:* वेदव्यास MBh. 13,1337.

श्रियावासिन् (श्रि° + वा°) adj. *bei der* Çrî *lebend:* Çiva MBh. 13,1182.

1. श्रिष्, श्रेषति (दाहे) Dhâtup. 17,51. = श्लिष् *verbinden, zusammenfügen:* कस्येमां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिम् RV. 4,43,1. — Vgl. श्रेष्मन् in अ°.

— अभि *verbinden:* अते चिदभिश्रिषः (infin.) RV. 8,1,12.

— आ s. आश्रेष.

— सम् s. संश्रेषिण.

2. श्रिष् (= 1. श्रिष्) adj. s. दोषणि°, हृदय°.

1. श्री (= श्रा), श्रीणाति, श्रीणीते (पाके) Dhâtup. 33,1. तं धानाभिरश्रीणात्तं शृतं भूतमनुहोत् TS. 6,5,9,1. 2. VS. 6,18. Pańkav. Br. 8,2,10. 11 (= अपचत् Comm.). घर्मम् AV. 4,1,2.

2. श्री, श्रीणाति, अशिश्रयुस् *mengen, mischen,* κεράννυμι: सोमम् RV. 1,84,11. 8,2,11. गोभिः 9,46,4. 71,5. 107,2. 8,2,3. पयसेव मे सोमं श्रीणान् TS. 6,4,8,1. Pańkav. Br. 18,4,2. 4. Çat. Br. 4,1,4,6. 4,2,13. 12,7,2,19. med. RV. 8,90,9. गोभिः श्रीणानः 9,109,17. 24,1. उभे सर्पिषा दर्वी श्रीणीष आसनि 5,6,9. partic. श्रीर्त 8,2,28. गोभिः श्रीतो मदाय कम् 71, 5. 9. 109,15. Vgl. गोश्रीत. — श्रीर्णन् RV. 1,68,1 s. unter 1. श्रि.

— अभि dass. RV. 9,1,9. मधुना पयः 11,2. 6. 65,26. 84,5. 86,17. 93, 3. अभिश्रीणान्पयः पयसाभि गोनाम् 97,43. Vgl. auch unter 1. श्रि mit अभि und अभिश्री.

— आ med.: आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ RV. 10,61,3.

— सम् s. unter 1. श्रि mit सम्.

3. श्री (= 2. oder auch 1. श्री) adj. s. क्षीर°, घृत°, सक्तु°.

4. श्री (= 1. श्रि) adj. *sich verbindend, vereinigt mit, sich nahend zu* in अग्नि°, क्षत्र°, गण°, ग्रन°, देव°, auch wohl in अधर°, यज्ञ°.

5. श्री (nom. श्रीस्*) Uṇâdis. 2,57. Vârtt. 4 zu P. 3,2,178. Vop. 26. 71. Declination 3,80. 82. श्रीणाम् ved., klass. auch श्रियाम् P. 7,1,56. behält am Ende eines adj. comp. die Länge 1,2,48, Schol. neutr. °श्रि H. 59. °श्री Bhâg. P. 3,18,2. 1) f. *a*) *schönes Ansehen, Schönheit, Pracht; Putz, Zierde; Prunk;* = शोभा Trik. 3,3,373. H. 1512. an. 1,12. fg. Med. r. 1. Halâj. 5,27. Viçva bei Uǵǵval. = प्रभा Dhar. im ÇKDr. = वेषोपकरण H. an. st. dessen विधोपकरण (zwei Bedd.) Med. und रेखोपकरण Viçva a. a. O. = वेषरचना Med. Viçva; st. dessen वेष (auch Trik.) und रचना H. an. मिनाति श्रियं जरिमा तनूनाम् RV. 1,179,1. समु श्रिया नासत्या सचेथे 116,17. 117,18. विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे 5. 57,6. 7,69,4. समो देवैरुत श्रिया 6,48,19. अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने 10, 110,6. सूर्यस्य 1,122,2. समिद्धस्याग्ने वन्दे तव श्रियम् 5,28,4. 2,10,1. श्रिये चिदा वावृधुः 5,55,3. 7,72,1. श्रियं वयो जरितृभ्यो दधाति 9,94,4. श्रिये मर्यासो अञ्जीँरकृण्वत 10,77,2. VS. 9,8. श्रिये 19,92. 20,3. कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणाम् ist Kṛshṇa Bhag. 10,34. MBh. 3,1806. 2081. 2146. R. 5,14,32. Spr. (II) 2131. 2617. Rága-Tar. 1,245. Bhâg. P. 1,11,26. वैष्णवी 3,16,28. रूप° Kathâs. 10,32. आनन° Megh. 66. अमलशेखर° Kumâras. 7,32. Verz. d. Oxf. H. 188,*a*,13. श्रियं पुष्यत्ययं गिरिः R. 2, 94,10 (103,10 Gorr.). भानु° Rága-Tar. 3,387. सरसः Kathâs. 46,89. वन° R. Gorr. 2,99,4. Ragh. 3,8. 36. पुष्प° Spr. (II) 1753. 5777, v. l. Megh. 93. Bhâg. P. 3,21,40. 8,2,14. LA. (III) 91,22. Dhûrtas. 92,6. पल्लव° Kathâs. 18,368. Rága-Tar. 1,239. मधुकर° Megh. 48. मधु° Vikr. 26. शिशिर° Spr. (II) 4228. यौवन° 993. 5827. °विलोमानि कुटुम्बभवनानि R. 2,71,34. अलंकार° Çâk. 10,6. Bhâg. P. 4,25,22. पिहितेव श्रियं धत्ते

*) Nach Einigen auch श्री; vgl. Rakshita bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 57 und Randglosse zu H. 226.

पद्धतिः पुण्यकर्मणाम् Spr. (II) 4085. कुश्रीश्रियौ Suçr. 1,114,16. श्रियौ *Schönheit und Wohlfahrt* Naish. 3,36. pl.: पृथोर्विश्वा अधि श्रियः ṚV. 1, 139,3. 8,91,9. अमीके अधि श्रियः 20,12. 28,5. 81,20. 1,85,2. 166,10. 2, 1,12. 3,38,4. 44,2. सत्रः°Spr. (II) 3818. सर्वर्तु° Bhâg. P. 3,15,16. 5,24,10. यौवन° Spr. (II) 6419. am Ende eines adj. comp. Kumâras. 2,2. Naish. 22,45. Kathâs. 18,353. Dhûrtas. 69,9. H. 59. Bhâg. P. 4,11,12. 20. 3,18,2. 23,50. 4, 6,21. — dat. श्रियै und श्रियै (vgl. श्रियसे) in adv. Weise *schön, hübsch; lieblich, gefällig:* श्रिये कृण्वे न स्मयन्ते विभाती ṚV. 1,92,6. अधि श्रिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ *prangend* 6,63,5. इदं श्रियं उषसो रोचमाना अस्थुः *schön leuchtend* 64,1. 7,67,2. श्रिये कृणुत्यावन्दये द्युस्तयोर्यमिम् *wohlgefällig* 1,81,4. श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीः *hübsch zu schauen sind an euch die Schwerter* 88,3. 4,5,15. 10,5. श्रिये न गाव उप सोमनस्थुः 41,3. शुभा व्यञ्जत श्रिये *putzen sich hübsch heraus* 8,7,25. सम्यञ्चो ऽस्या इमे लोकाः श्रिये दीप्यन्ति Ait. Br. 4,8. — b) *Wohlgefallen, Befriedigung:* श्रिये मनांसि देवासो अक्रन् ṚV. 6,44,8. उप स्तोमांस्तुरस्य दर्शथः श्रिये 8,26,4. तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतः *dir zu Gefallen* 2,23,18. वशीनां भयथा सह श्रिया 3,60,4. मारुतं गणं सदत श्रिये 1,64,12. 9,104, 1. स्मसि वां संदृशि श्रिये *euch zu Gefallen stehen wir vor euch* 5,74,6. श्रिये ते पृश्निरुपसेचनी भूच्छ्रिये दर्विः 10,105,10. VS. 19,46. TBr. 1,2, 1,26. देवं त्वा देवेभ्यः श्रिया उद्धरामि Âçv. Çr. 2,2,2. — c) *Wohlfahrt, Glück, Reichthum; ausgezeichnete Lage und Stellung, Herrlichkeit;* = संपद्, संपत्ति, विभूति AK. 2,8,2,50. Trik. H. 357. Med. = त्रिवर्गसंपत्ति (nach ÇKDr. zwei Bedd.) H. an. Med. Viçva a. a. O. = वृद्धि und सिद्धि Çabdar. im ÇKDr. = अधिकार und कीर्ति Dhar. ebend. = ऐश्वर्य ved. Comm. श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च VS. 31,22. 32,16. श्रियां मा धेहि भूत्याम् AV. 12, 1,63. क्षत्र, श्री 6,54,1. 73,1. 9,5,31. द्रविण, श्री 10,6,26. 11,1,12. 21. श्री, धर्म 12,5,7. सत्य, श्री, यशस् 2. प्रतीच्येषां श्रीरगात् भद्रा भूत्वा पर्रा भविष्यति *ihr Glück ging rückwärts* TBr. 1,1,4,4. Ait. Br. 1,30. 3,8. 5,22. 7,15.17. आदित्य इव श्रियां प्रतिष्ठितस्तपति 31. 8,5,6. 9. 12. TBr. 3,10,9,6. अथ वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रं क्रामति 9,14,1. यो ऽलं श्रिये सन्सदृङ्मानैः स्यात् TS. 2,2,9,6. 5,1,8,6. 6,1,10,2. 7,2,2,3. अर्वर्तिमिव पाप्मानमपहत्य श्रियं गच्छति 4,2,1. 4,4. यशस्, अन्नाद्य, श्री Çat. Br. 1, 6,2,8. 2,1,2,7. 2,3,6. 8,6,2,1. 13,1,5,1. 4. 2,6,3. 9,3. श्रीवज्ञसानि 12,8,2,1. पुष्टि, राद्धि, श्री Lâṭy. 3,11,3. Âçv. Çr. 11,4,5. Gṛhy. 1,24, 29. 4,9,4. Kauç. 3. 9. 101. 106. Kaush. Up. 1,5. श्रिया देयम् so v. a. *nach den Vermögensverhältnissen* Taitt. Up. 1,11,3. श्रियं प्रत्यग्रमुखो भुङ्क्ते M. 2,52. कर्मणायामाणं हि पुरुषं श्रीर्निषेवते M. 9,300. MBh. 1,7761. 13,309. fgg. स्वगृहे °श्रियविवर्तितम् R. 2,72,3. लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं श्रिया दुरापः कथमीप्सितो भवेत् Çâk. 62. 94,14. श्रीर्मङ्गलात्प्रभवति Spr. 5087. न दातुं नोपभोक्तुं वा शक्नोति कृपणः श्रियम् (II) 3282. यदृच्छेच्छिद्धमात्मनः 3387. 3562. पञ्च °मत्स्यधारिणा: 3758. °भ्रंश 3842. 4978. Varâh. Bṛh. S. 45,6. 53,88. 124. Kathâs. 18,134. कोशे बद्धा कृता येन चलापि श्रीर्भुसार्पिता 43,21. पुष्टा M. 4,231. Varâh. Bṛh. S. 62,1. सुविपुला MBh. 3,2302. = कोश *Schatz* Bhâg. P. 9,10,17. अर्थ°, भोग° Kathâs. 54,162. एतत्पार्णिपुत्रं वेद्मि नाहं भेदं श्रियोः 164. शक्रस्य *Herrlichkeit, Majestät* Spr. (II) 3589. लोकपालाः °ललनौत्सर्गविस्मितवेशाः Kumâras. 7,45. अमर° Varâh. Bṛh. S. 12,3. *die glänzende Stellung und Macht eines Fürsten:* श्री, विजय Bhag. 18,78. °प्रताप MBh. 4,2285. श्रीश्च राज्ये प्रतिष्ठिता 12,2254. R. 2,21,15. 36,20. 55,16. श्रीश्च त्वां वृणुते पद्मा (personif.) 70,12. 79,15. 84,5. Ragh. 3,36. 8,13. fg. 12,2. 6. 13. 104. 17,46. 18,52 (°भुवौ). विद्युल्लेखा कनकरुचिरं श्रीवितानं ममाभ्रम् so v. a. *königliche Insignien* Vikr. 76. पर° Spr. (II) 688. 2638. 3399. 3548. 5894. प्रदीप्ता Varâh. Bṛh. S. 50,23. श्रियो भाजः *hochangesehene, vornehme Leute* 68,64. मोहान्धमविवेकं हि श्रीश्चिराय न सेवते Kathâs. 49,223. Râǵa-Tar. 3,126. 4,49. 640. °मद 1,354. Bhâg. P. 10,73,20. कुभुवे च श्रियं स्वहाम् 8,15,36. गोवराज्य° Vikr. 161. °युत (मुनीश) *alinus* R. Einl. — plur.: श्रियो वै पर्जन्यो वर्षति Çat. Br. 12,4,2,11. श्रीश्च प्रज्ञा च विधेहि मः Praçnop. 2,13. श्रियो दोलालोलाः Spr. 3035. 5022. (II) 3140. 3698. श्रीणां दानं रसः परः 4049. प्राप्ताः श्रियः 4327. Kathâs. 56, 365. इन्द्ररूप° 23,74. Am Ende eines adj. comp.: पृथु° MBh. 3,2446. Ragh. 1,95. 2,74. पूर्ण° Spr. (II) 2156. श्री sg. und pl. im Wortspiel mit स्त्री Spr. (II) 313. 4628. 5996. pl. 395. 4200. (I) 5126. — d) *personif. als Göttin der Schönheit, insbes. aber der Wohlfahrt,* = लक्ष्मी AK. 1, 1,1,22. Trik. 1,1,41. 3,3,376. H. 226. H. an. Med. Hâr. 224. Halâj. 1,31. Viçva a. a. O. प्रजापतिर्वै प्रजाः सृजमानो ऽतप्यत। तस्माच्छ्रान्तात्तेपानाच्छ्रीरुदक्रामत्सा दीप्यमाना भ्राजमाना लेलायन्त्यतिष्ठत् u. s. w. Çat. Br. 11,4,3,1. fgg. उच्छीर्षके श्रियै कुर्यात् (बलिम्) M. 3,89. आयतलोचना MBh. 3,2054. लोककान्ता 2664. °परिग्रह Spr. 2664. श्रिया सहाभीष्टया संवासः 5085. देवी (II) 3768. विष्णोर्वक्षःस्थलात्कमलं लोवर्णाभवत्तदा। श्रीः संभूता यतो देवी पत्नी धर्मस्य धीमतः॥ MBh. 12,2252. fg. Hariv. 5419. 6092. fgg. 6615. 7740. 9498. साक्षात्त परिचरिष्यन्ति श्रियमप्सरसो यथा R. 5,22,32. पद्मानीकामिव श्रियम् 3,52,22. Ragh. 10,8. परस्परविरोधिन्योः श्रीसरस्वत्योः Spr. (II) 3941. Kathâs. 18,204. Râǵa-Tar. 5,425. wohnt auf dem Meru R. 4,1,32 (34 Gorr.). रामलक्ष्मणयोर्मध्ये सीता राजति ते स्नुषा। विज्ञुवासवयोर्मध्ये पद्मा श्रीरिव रूपिणी॥ R. Gorr. 2,60, 13. Kathâs. 7,60. °कवच Verz. d. Oxf. H. 94,a,42. °मन्त्र 93,b,19. 105, b,16. fg. entsteht bei der Quirlung des Oceans MBh. 1,1146. 1145. Hariv. 4603. fgg. 12187. R. 1,45,43. VP. 76. fgg. Spr. (II) 5897. जलधिसुता Dhûrtas. 77,4. देवी श्रीर्जगन्कामन्त्रा Sitâ als Çrî Spr. (II) 2955. Tochter Bhṛgu's von der Khjâti und Gattin Nârâjaṇa's VP. 59. fg. Mârk. P. 52,15. Bhâg. P. 4,1,48. कामभवनमिवास्मिनीं च श्रियं हृदसीमपश्यत् Lalit. ed. Calc. 378,12. als Mutter des Darpa Mârk. P. 50, 25. Çrî ist Herrin des Karaṇa Vaṇiǵa Varâh. Bṛh. S. 99,4. श्रियः पुत्राः heissen Ziegen mit best. guten Merkmalen 65,9. Bed. c) und d) lassen sich häufig nicht scheiden. — e) am Anfange von Personennamen (von Göttern und Menschen), Büchertiteln, Orten u. s. w. als Ausdruck *der hohen Stellung,* welche die Personen u. s. w. einnehmen. देवं गुरुं गुरुस्थानं तेत्रं तेत्राधिदेवताम्। सिद्धं सिद्धाधिकारांश्च श्रीपूर्वं समुदीरयेत्॥ Prajogasâra im ÇKDr. °राम Weber, Râmat. Up. 344. fg. 350. 359. °रामचन्द्र 345. 350. 354. °मल्लि H. 49. °हर्षवर्धनः (अवन्तिको नृपः) Varâh. Bṛh. S. 86,2. °प्रभाकरवर्मन् Râǵa-Tar. 5,30. °कीर्तिवर्मदेव Prab. 2,9. Dhûrtas. 66,16. zwischen dem Personennamen und चरण, पाद Fass: भगवद्दिनीलिकण्ठभारतीश्रीचरणैः Sarvadarçanas. 172, 2. — °पञ्चरात्र 55,18. पुरे °विशाला Megh. 31. °काशी Verz. d. Oxf. H. 221,a, No. 534. — f) am Ende von Personennamen: देव्याः श्रीशब्दलाञ्छिताः (z. B. सद्भाव°) Râǵa-Tar. 3,353. Wassiljew 267. — g) =

मति H. an. Med. = भारती Trik. Med. und Viçva a. a. O. = गिर् H. an. — h) Gewürznelke AK. 2,6,3,27. H. 646. Pinus longifolia H. an. Med. das Harz der Pinus longifolia Viçva a. a. O. Varâh. Bṛh. S. 77, 11. 16. 28. Aegle Marmelos (aus श्रीफल geschlossen), = वृद्धिनीगोषध und Lotusblüthe (कमल) Râǵan. im ÇKDr. — i) N. verschiedener Metra: α) 4 Mal ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V, 1, 1). — β) 4 Mal – ⏑ ⏑ – – , ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI, 14). Ind. St. 8,337. — γ) 3 Mal – – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – – + ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – – Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — k) N. pr. α) einer buddhistischen Göttin Trik. 1, 1,17. — β) der Mutter des 17ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî (Kunthu's) H. 40. — γ) einer Tochter des Fürsten Suçarman Kathâs. 7,60. — 2) m. N. eines musikalischen Râga ÇKDr. — Vgl. अप°, गत°, जय° (Siegesglück, Siegesgöttin auch Ragh. 4,11. 12, 93. Râǵa-Tar. 1,63), जिन°, दर्शित°, धृत°, निः°, ब्रह्म°, भद्र°, भूपाल°, मञ्जु°, मधु°, मर्त्य°, महा°, मुख°, राज°, राज्य° (fürstliche Würde, — Stellung R. 2,21,2. Ragh. 17,25), विजय°, वेद°, वेष°, शास्त्र°, शिव°, श्रुत°, संभृत°, सु°, श्रेयस्, श्रेयंस्, श्रेष्ठ und κρείων.

श्रीक 1) am Ende eines adj. comp. (f. श्रा). a) von 3. श्री 1) a) Schönheit: गत° Hariv. 3722. विगत° MBh. 1,957. हृत° R. 4,9,26. नष्ट° 6,11,34. पुण्य° Uttarar. 82,2 (105,6). सु° Hariv. 10082. — b) von 3. श्री 1) c) hohe —, fürstliche Stellung: विगत° Ǵâtakam. 1,339. त्रिधा पुत्रं धनं सर्वं सश्रीकं वशमापये । प्रत्यपद्यत् Bhâg. P. 9,6,19. — Vgl. निः°. — 2) m. ein best. Vogel (= श्रीकर्णा Schol.) Varâh. Bṛh. S. 48,6. — 3) m. (nach dem Comm.) eine Art Harz oder Gummi (= श्रीवासक Comm.) Varâh. Bṛh. S. 77,24.

श्रीकण्ठ adj. eine Prachtkehle —, einen Prachthals habend: 1) m. a) ein best. Vogel Varâh. Bṛh. S. 86,38. — b) ein N. Çiva's (vgl. नीलकण्ठ) AK. 1,1,1,27. H. 195. an. 3,176. Med. th. 47. Halâj. 1, 11. MBh. 12,13294. Hariv. 9820. Spr. (II) 4738. 6143. Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 181. Vop. 3,143. श्रीकण्ठादिन्यास Weber, Râmat. Up. 315. 319. Râǵa-Tar. 2,171 (°कोण्ट bei Tr. gedr.). °मठ 6,186. Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 13,6397. — c) Bez. best. erlöster Seelen bei den Çaiva Sarvadarçanas. 86,2. 88,6; vgl. शिव 2) c). — d) N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 74,116. Verz. d. B. H. No. 166. 243. 664. fgg. 746. 1046. 1203. Verz. d. Oxf. H. 316,b,25. Hall, 24. fgg. Bein. Bhavabhûti's: भट्टश्रीकण्ठपदलाञ्छनो भवभूतिनामा Mâlatîm. 3,8,9. °पदलाञ्छन als N. Bhavabhûti's Çabdak. im ÇKDr. — e) N. pr. einer Gegend Med. = कुरुजाङ्गल H. an. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 43. 47. 51. °रत्न Verz. d. Oxf. H. 240,a, No. 495. °देश Kathâs. 20,33. °विषय 39. 44,47. 108. 113. कुरु = °जाङ्गल H. an. 2,405. N. pr. eines Berggipfels im Himâlaja LIA. 1,49. — 2) f. ई Titel einer Abhandlung (श्रीकण्ठीयसंहिता) Hall 197.

श्रीकण्ठकण्ठ m. Çiva's Hals Spr. (II) 4738. Davon denom. °कण्ठीयति dem dunkelblauen Halse Çiva's gleichen Gaurî bei Hall in der Einl. zu Vâsavad. 36.

श्रीकण्ठनिलय m. wohl = श्रीकण्ठ 1) e) Kathâs. 40,42.

श्रीकण्ठशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 700. fgg.

श्रीकण्ठशिव m. ein Bein. Çambhunâtha's Verz. d. Oxf. H. 317,a,N.

श्रीकण्ठसख m. Çiva's Freund, ein N. Kubera's Halâj. 1,78.

श्रीकण्ठीय adj. zu Çrîkaṇṭha in Beziehung stehend: °संहिता = श्रीकण्ठी Hall 197.

श्रीकन्दा f. eine best. Arzeneipflanze, = वन्ध्याकर्कोटकी Râǵan. im ÇKDr.

श्रीकर 1) adj. a) Wohlfahrt —, Glück bewirkend Verz. d. Oxf. H. 267, b,13. — 2) m. a) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. ç. 68. — b) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 74,a,31. 283,a,32. b, No. 662. 356,a,33. Verz. d. B. H. No. 1403. Daçakum. 2,17. u. — 3) n. die Blüthe der Nymphaea rubra Trik. 1,2,33.

श्रीकरण n. Schreibrohr, Schreibpinsel Çabdar. im ÇKDr.

श्रीकर्णा m. ein best. Vogel Varâh. Bṛh. S. 86,38. 88,1. 27. Utpala zu 48,6 (als Erklärung von श्रीक). Verz. d. B. H. No. 897.

श्रीकर्णदेव m. N. pr. eines Fürsten LIA. 2,759. Journ. of the Am. Or. S. 6,517. fg.

श्रीकल्लट m. N. pr. eines Siddha Râǵa-Tar. 5,66. श्री ist hier vielleicht nur Ehrentitel.

श्रीकान्त m. 1) der Geliebte der Çrî d. i. Vishṇu Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 132,b,6. 8.

श्रीकाम adj. 1) Auszeichnung —, Herrlichkeit begehrend Kâty. Br. 1, 3. Ind. St. 2,213,1. Kâty. Çr. 4,7,6. 15,15. श्रीयशस्काम 18. 5,12,1. — 2) f. श्रा ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,59.

श्रीकारिन् m. eine Hirschart Râǵan. im ÇKDr.

श्रीकुञ्ज n. N. pr. eines Tîrtha an der Sarasvatî MBh. 3,6073.

श्रीकुण्ड n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5026.

श्रीकुल Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,a,1.

श्रीकृच्छ्र n. Bez. einer best. Busse, je drei Tage lang Kuhharn, Mist und Gerstentrank (यावक) zu geniessen, Prâjaçkittend. 9,a,5.

श्रीकृष्ण m. N. pr. verschiedener Männer: °विप्र Daçakum. 1,5. 365,7. °तर्कालंकारभट्टाचार्य 9. 10. °तीर्थ Hall 139. °सरस्वती 134. °न्यायवागीशभट्टाचार्य 25. °विद्यावागीश Notices of Skt Mss. 120. महामहोपाध्याय-°सार्वभौम Harb. Anth. 409. °राय Kshitîç. 18,17. 21,20. 22,19. श्रीकृष्णालंकार m. Titel eines Commentars Hall 153.

श्रीकेशव m. N. pr. eines Mannes (°केशवाचार्य) Hall 92. Wilson, Sel. Works 1,36.

श्रीक्रम m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 93,b,19. 104,a,27. — Vgl. वृहच्छ्रीक्रम.

श्रीक्रियारूपिणी f. ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,60.

श्रीक्षेत्र oder °क्षेत्र N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2,82. 391. Vie de Hiouen-thsang 182.

श्रीखण्ड (Prachtstück) m. n. Sandel, Sandelbaum Trik. 2,6,39. H. 644. Halâj. 2,389. Hâr. 103. Ratnam. 137. Spr. (II) 5258. °शीतल Kathâs. 31,23. 82,33. श्रीखण्डाङ्गराग 33,166. श्रीखण्डार्द्रविलेपन 85,21. °विलेपन Spr. (II) 2215. °चर्चा Gît. 9,10. °द्रुम Râǵa-Tar. 4,156. श्रीखण्डखण्डैर्मलयाचलः किम् Spr. (II) 5705. °शैल das Gebirge Malaja 4050. Gît. 1,17.

श्रीगणेशा f. ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,60.

श्रीगदित n. Bez. einer Art von Schauspielen Sâh. D. 550.

श्रीगर्भ 1) adj. *die Wohlfahrt —, das Glück im Schoosse bergend.* — 1) m. *a)* Bez. *des Schwertes* H. ç. 143. MBh. 12,6204. *der Strafe* 4428. — *b)* ein N. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Trik. 1,1,28. H. ç. 66. Hariv. 2143. — *c)* N. pr. eines Bodhisattva Vyutp. 21. Lot. de la b. l. 14. Daçakh. 2. — *d)* N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 37,92. — 3) f. श्री ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,58.

श्रीगर्भरत्न n. *ein best. Edelstein* Vyutp. 138.

श्रीगिरि m. N. pr. eines *Berges* (= चारुगिरि Comm.) Wilson, Sel. Works 2,17. Verz. d. Oxf. H. 20,a, No. 65. fg. — Vgl. श्रीपर्वत, श्रीशैल.

श्रीगुणलेखा f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 8,1609.

श्रीगुप्त m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 2,18. Vie de Hiouen-thsang 154. Schiefner, Lebensb. 204 (64). Târan. 172. 193. 198. fg.

श्रीगुरुसहस्रनामस्तोत्र n. *Preis der tausend Namen des in hohem Ansehen stehenden Lehrers,* Titel eines Auszuges aus dem Sammohanatantra Notices of Skt Mss. 233.

श्रीगोष्ठीमाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30,a, 15.

श्रीघट m. *eine Tränke für Vögel* Hâr. 132.

श्रीग्राम m. N. pr. eines Grâma Verz. d. Oxf. H. 333,a,2.

श्रीग्रामर (von श्रीग्राम) m. Bein. des Astronomen Nârâjaṇa ebend. 42.

श्रीघन 1) m. *ein* Buddha AK. 1,1,1,9. H. 234. Pañkar. 4,3,156. N. pr. eines Buddha Açokâv. 219. — 2) n. *saure Milch* H. ç. 99. Gaṭâdh. im ÇKDr.

श्रीचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 86,a, 32. 93,b, 20. 251,b, 31. Wilson, Sel. Works 1,258. fgg. *a magical diagram; an astrological division of the body, the uterine or pubic region; a wheel of* Indra's *car; the circle of the globe or earth* Wilson nach Çabdârthak.

श्रीचङ्कुणविहार m. N. pr. *eines buddhistischen Klosters* Râǵa-Tar. 8,2016.

श्रीचण्ड m. N. pr. eines (*leidenschaftlichen*) Mannes Kathâs. 10,149.

श्रीचन्द्र m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 8,2854. Wassiljew 51. 75. Târan. 2. 89. 93. °देव Colebr. Misc. Ess. 2,286.

श्रीज m. *der Sohn der* Çrî, *der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson. = शाम्ब (साम्ब) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

श्रीज्ञानदान m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 45,12 (°ज्ञानदान gedr.).

श्रीछत्त्र N. pr. einer Gegend Râǵa-Tar. 5,305. — Vgl. छत्त्र 1) *b*).

श्रीणा f. v. l. für शिरिणा *Nacht* Naigh. 1,7.

श्रीतत्त्वबोधिनी f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 153.

श्रीतल n. N. einer Hölle VP. 204, N. 1.

श्रीताल m. *ein der Weinpalme ähnlicher Baum* Râǵan. im ÇKDr.

श्रीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6016.

श्रीतेजस् m. N. pr. 1) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,11. — 2) eines Schlangendämons Vyutp. 87.

श्रीत्रिकटुकविहार m. N. pr. *eines buddhistischen Klosters* Târan. 210.

श्रीद 1) adj. *Wohlfahrt u. s. w. verleihend* Pañkar. 1,1,3. 3,38. 7,37. — 2) m. ein N. Kubera's AK. 1,1,1,65. Trik. 1,1,73. 3,3,316. H. 189. Halâj. 1,76. Kuvalaj. 45,b. — 3) f. श्रा ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,60.

श्रीदत्त m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 10,14. Vet. in LA. (III) 18,18. Verz. d. B. H. No. 1023. fg. Verz. d. Cambr. H. 15. Verz. d. Oxf. H. 273,b,17. 279,b,27. 292,b,26. मैथिल° 279,a,20.

श्रीदयित m. *der Geliebte der* Çrî d. i. Vishṇu Vop. 3,143.

श्रीदर्शन m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,67.

श्रीदशाक्षर m. (sc. मन्त्र) Bez. *eines best. zehnsilbigen Gebetes* Pañkar. 4,1,2.

श्रीदालिनगर n. N. pr. einer *Stadt* Târan. 166.

श्रीदामन् m. N. pr. eines Gespielen Kṛshṇa's Hariv. 3746. Pañkar. 4,3,147. श्रीदामानन्ददात्री und श्रीदामेश्वरवल्लभा unter den Namen der Râdhâ 5,5,59.

श्रीदुर्गायन्त्र Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96,a,14.

श्रीदेव 1) m. N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1,469. Râǵa-Tar. 4,474. Verz. d. B. H. No. 1100. — 2) f. वी N. pr. einer Gattin Vasudeva's Hariv. 1948 (सन्देवा ed. Calc.; eben so 2026, wo die neuere Ausg. सुदेवा hat). VP.² 4,14,3. Bhâg. P. 9,24,22. 50.

श्रीधन N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 324.

श्रीधन्यकटक N. eines Kaitja Târan. 142, N.

श्रीधर 1) m. *a) Träger der Wohlfahrt,* — Çrî, ein N. und eine Form Vishṇu's (Kṛshṇa's) H. 215. Halâj. 1,23. Einschiebung nach ṚV. 10,85. Ind. St. 5,194. MBh. 13,5830. Hariv. 2754. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. Bhâg. P. 12,12,53. Verz. d. Oxf. H. 57, b, 11. Weber, Krshṇaǵ. 295. Pañkar. 1,7,37. 3,2,3. 4,3,29. 7,7. Wilson, Sel. Works 2,163. — *b)* als N. Vishṇu's Bez. *des Monats* Çrâvaṇa Varâh. Bṛh. S. 105,15. — *c)* N. pr. verschiedener Männer H. 51 (des 7ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî). Kathâs. 58,46. 63,6. 120,33. Colebr. Misc. Ess. 2,422. 469. 500. Golâdhj. Bhûtanak. 52, Comm. Verz. d. B. H. No. 830. 1052. Verz. d. Oxf. H. 1,b,13. 120, a,1. b,7. 125,a,11. 162,b,28. 185,b,43. 338,a,19. Târan. 5. 258. = °स्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 68,a,13. श्रीधराचार्य 341,b, N. Verz. d. B. H. No. 1045. Sarvadarçanas. 110,10. °भट्ट Hall 176. °पति 118. °सरस्वती 108. श्रीधरानन्दयति 9. °चक्रवर्तिन् Colebr. Misc. Ess. 2,47. — 2) n. *ein Ammonit von best. Form:* प्रसितुदं द्विचक्रं तुं वनमालाविभूषितम् । श्रीधरं देवि विज्ञेयं श्रीप्रदं गृहिणां सदा ॥ Brahmavaiv. P. in Prakṛtikh. 19 im ÇKDr.

श्रीधरमालव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 133. Verz. d. Oxf. H. 341,b, N. 358,a, No. 853.

श्रीधरसेन m. N. pr. eines Fürsten Bhaṭṭ. 22,35. Journ. of the As. S. of Beng. 4,488. fg.

श्रीधरस्वामिन् m. N. pr. eines bekannten Gelehrten, der abgekürzt auch श्रीधर genannt wird, Colebr. Misc. Ess. 2,357. Verz. d. B. H. No. 487. Verz. d. Oxf. H. 2,a,4 v. u. 36,a, No. 79. fgg. 38,b,12. 63,a, No. 111. 72,b,12. fg. 279,b,29. 286,a, No. 670. 292,b,26. Haeb. Anth. 522. श्रीधरस्वामियति Hall 118.

श्रीधरोत्सव्यगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 131,b, No. 238.

श्रीधामन् n. *die Wohnstätte der* Çrî: पङ्कज Bhâg. P. 10,79,3.

श्रीनगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 43,b,1. Hit. 36,3, v. l. Kshitîç. 44,2. LIA. 1,40. 51. Hiouen-thsang 2,322. श्रीनगरी f. desgl. Râǵa-Tar. 1,104. 124. 129. 306. 4,6.

श्रीनन्दन m. der Sohn der Çrî, metron. des Liebesgottes H. 228. Halâj. 1,32.

श्रीनरेन्द्रप्रभा f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 4,17.

श्रीनरेन्द्रेश्वर m. Bez. einer von Çrînarendraprabhâ errichteten Statue des Çiva Râǵa-Tar. 4,38.

श्रीनाथ m. 1) der Gemahl der Çrî d. i. Vishṇu Notices of Skt Mss. 153, No. 281. — 2) N. pr. verschiedener Männer ebend. Verz. d. B. H. No. 971. Verz. d. Oxf. H. 129,b, No. 234. °भट्ट Notices of Skt Mss. 183.

श्रीनाथाचार्य Ind. St. 1,470.

श्रीनाथशर्मन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 283,b, No. 662.

श्रीनिकेत 1) m. die Wohnstätte der Schönheit so v. a. ein Muster von Schönheit Bhâg. P. 3,3,20. 4,6. अरविन्द 4,1,56. so v. a. Lotusblüthe 3,28,30. — 2) n. = 2. श्रीवास Suçr. 2,66,7.

श्रीनिकेतन 1) m. die Wohnstätte der Schönheit, Bez. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Kuandom. 112. Bhâg. P. 3,18,13. 16;39,2. Pañkar. 1,3,83. 4,3,29. — 2) n. = 2. श्रीवास Çabdastomamahânidhi.

श्रीनितम्बा f. unter dem Namen der Râdhâ (schöne Hüften habend) Pañkar. 5,5,60.

श्रीनिधि m. Behälter der Schönheit, Bez. Vishṇu's Pañkar. 1,3,83. 4,3,29.

श्रीनिवास 1) m. a) die Wohnstätte der Çrî: गेहमयं श्रीनिवासः Spr. (II) 2871. — b) die Wohnstätte der Schönheit, Bez. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Trik. 1,1,29. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,14. Kuandom. 122. Bhâg. P. 1,16,31. 3,7,28. 4,7,36. 6,18,64. 10,14. 9,4,60. 10,80,26. Pañkar. 1,1,3. 3,33. — c) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 941. Verz. d. Oxf. H. 336,b, No. 792. Wilson, Sel. Works 1,159. Weber, Pratiǵñâs. 73. Hall 112. 114. 118. 204. °भट्ट 202. — d) = 2. श्रीवास Ausn. 106. — 2) f. आ ein N. der Râdhâ Pañkar. 5,5,58.

श्रीपञ्चमी f. Bez. des 5ten Tages in der lichten Hälfte des Mâgha Wilson, Sel. Works 1,321 fgg. 2,187 fgg. Verz. d. Oxf. H. 34,a,38. fg. Verz. d. Cambr. H. 64,3 v. u.

श्रीपति m. 1) Herr der hohen Stellung, ein Fürst H. an. 3,306. Med. t. 163. — 2) Gatte der Çrî, Bez. Vishṇu's (Kṛshṇa's) AK. 1,1,1,16. H. 214. H. an. Med. Halâj. 1,21. Çiç. 13,69. Varâh. Bṛh. S. 43,4. Kuandom. 122. Bhâg. P. 10,47,47. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. Verz. d. Oxf. H. 122,a,25 fg. 148,b,19. Sarvadarçanas. 68,1. Vop. 25,24. — 3) N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 2,323. 363. Ind. St. 2, 245. 250. fgg. Verz. d. B. H. No. 129. 230. 740. 881. 1006 (श्रीमति die Hdschr.). Verz. d. Oxf. H. 110,b,10. 162,b,28 (= °दत्त). 279,b,30. 292, b,28. 331,b, No. 782 (°भट्ट). 336,a, No. 790. 338,a,20. 341,a,34. Hall 171. Verz. d. Cambr. H. 15. 43. 68. °भट्ट 54. 65. °संहिता, °समुच्चय (auch Verz. d. Oxf. H. 292,b,28) 68. °भाष्य Verz. d. B. H. No. 865. — Vgl. मूल°.

श्रीपतिदत्त m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2,45. Verz. d. Oxf. H. 169,a,22. 175,a,33. Notices of Skt Mss. 297.

श्रीपत्तन n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 333,b,27.

श्रीपथ m. = राजपथ Hauptstrasse H. 987.

श्रीपद्म m. ein N. Kṛshṇa's MBh. 12,1512.

श्रीपर्णी 1) n. a) Premna spinosa oder longifolia (अग्निमन्थ) AK. 2,4, 2,46. Trik. 3,3,140. H. an. 3,228. Med. ṇ. 82. — b) Lotusblüthe AK. 3,4,12,55. Trik. H. an. Med. — 2) f. ई Gmelina arborea (ein starker Baum) AK. 2,4,2,46. H. 1143. Med. Ratnam. 1. Colebr. Alg. 315 (Journ. of the Am. Or. S. 6,558). Suçr. 2,374,16. 413,21. 465,13. 482,14. Varâh. Bṛh. S. 54,105. 79,11. 15. Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Comm. zu Kâtj. Çr. 5,5,7. 8,1,42. = शाल्मलि und कट्फल H. an. = कुम्भी Med. eine Art Solanum Ratnam. 11. = अग्निमन्थ Râǵan. im ÇKDr.

श्रीपर्णिका f. ein best. Baum, = कट्फल AK. 2,4,2,24.

श्रीपर्वत m. N. pr. verschiedener Berge MBh. 3,8460. Suçr. 2,169,2. Varâh. Bṛh. S. 16,3. Kathâs. 68,66. 73,105. VP. 180, N. 3. Mârk. P. 57,15. Râǵa-Tar. 3,267. 4,390. Wilson, Sel. Works 2,224. Hall in Vâsavad. 11. Verz. d. Oxf. H. 42,a,12. वाराणसीश्रीपर्वतयोर्माहात्म्यम् (so wohl nach dem Ind. zu lesen) 45,a,3. 338,b,34. 339,a,32. b,2 v. u. Hit. 39,13. Wassiljew 201. Târan. 73. 81 fg. 84. 87. 243. 303 fg. 307. LIA. 2, Anh. LV. — Vgl. श्रीगिरि und श्रीशैल.

श्रीपा adj. (n. श्रीप) Schönheit —, Wohlfahrt u. s. w. schützend Siddh. K. zu P. 1,2,47. Vop. 3,90.

श्रीपाद m. N. pr. verschiedener Männer Hall 16 (oder सिद्धिपाद). 108. 188.

श्रीपाल m. N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. 2,286. Çatr. 2, 656. °चरित Verz. d. Oxf. H. 372,b, No. 268; vgl. Mack. Coll. 1,152. 2,113. Verz. d. B. H. No. 1362. Wilson, Sel. Works 1,283.

श्रीपालकविराज m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,27.

श्रीपिष्ट m. v. l. für श्रीवेष्ट Râmâçr. zu AK. 2,6,2,13 nach ÇKDr. Ratnam. 41.

श्रीपुट m. ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — —, — ⏑ — — Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII,6). Ind. St. 8,379. अविलास्यं श्रीपुटोष्ठम् schön geschlossene Lippen habend (mit Anspielung auf das Metrum) Varâh. Bṛh. S. 104,13.

श्रीपुत्र m. = लक्ष्मीपुत्र Pferd Trik. 2,8,44. Nach ÇKDr. und Wilson auch ein N. des Liebesgottes.

श्रीपुरनगर n. N. pr. einer Stadt Vet. in LA. (III) 18,13.

श्रीपुरुषोत्तमतत्त्व n. Titel eines Abschnitts im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. 483.

श्रीपुष्प n. 1) Gewürznelke Râǵan. im ÇKDr. — 2) eine best. Heilpflanze, = पद्मकाष्ठ Ratnam. im ÇKDr. Ausn. 64.

श्रीप्रद adj. Wohlfahrt u. s. w. verleihend: Râdhâ Pañkar. 5,5,58.

श्रीप्रभाव m. ein Bein. Kambala's Târan. 324.

श्रीप्रिय n. Auripigment Ausn. 68.

श्रीफल 1) m. Aegle Marmelos Corr. (बिल्व) AK. 2,4,2,12. H. 1135. Med. l. 138. Halâj. 2,39. Ratnam. 6. Varâh. Bṛh. S. 85,3. Verz. d. Oxf. H. 72,a,22. Pañkar. 1,6,19. 10,52. der Name des Baumes ist aus dem der Frucht (n.) gebildet worden. — 2) f. आ die Indigopflanze und = क्षुद्रकारवेल्ली Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई die Indigopflanze AK. 2,4, 2,13. Med. Myrobalane Med. — 4) n. a) die Prachtfrucht d. i. die Frucht von Aegle Marmelos Corr. M. 5,120. Jâǵñ. 1,186. Hariv. 7863. 9583. स्तनयुगलं °श्रीविडम्बि Vikramaḱ. 31. Mârk. P. 70,2. Pañkar. 1, 3,53. Ind. St. 5,338. — b) die Frucht —, der Lohn der Pracht u. s. w.

Verz. d. Oxf. H. 72,a,22.

श्रीफलिका f. = तुरुष्कारवेल्ली und महानीली Râǵan. im ÇKDr.

श्रीबक (°वक gedr.) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1011. 1048. 1133. 1137. 1416. 1422.

श्रीबलि N. pr. eines Dorfes Verz. d. Oxf. H. 257,a,24.

श्रीभक्त m. heisst der मधुपर्क Gobh. 4,10,13.

श्रीभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,a,25. b,18.

श्रीभद्र 1) eine Cyperus-Art (भद्रमुस्तक), m. Wilson nach Çabdar. f. श्री ÇKDr. nach derselben Aut. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons Vjutp. 87. — b) eines Autors Colebr. Misc. Ess. 2,49. — 3) f. श्री N. pr. a) einer Göttin Kâlakakra 3,140. — b) der zweiten Gemahlin Bimbisâra's Burnouf in Lot. de la b. l. 304. Schiefner, Lebensb. 253 (23).

श्रीभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,11.

श्रीभाष्य n. Titel zweier Werke Wilson, Sel. Works 1,43. Hall 92.

श्रीभुज् nach Wilson the enjoyer or possessor of Çrî in der Stelle देव स एष मे जामाता त्वार्हति श्रीभुजाराधनम् Daçak. 140,2, die durch he is worthy of your veneration, such as paid to Vishṇu wiedergegeben wird. Das Comp. ist aber in श्रीभुज + आ° zu zerlegen und der ganze Satz zu übersetzen: dieser mein Schwiegersohn verdient es Eurer Hoheit Armen zu dienen.

श्रीभ्रातर् m. der Bruder der Çrî, Bez. des Rosses (das mit der Çrî zugleich bei der Quirlung des Oceans erschien) Râǵan. im ÇKDr.

श्रीमङ्गल 1) m. N. pr. eines Mannes Hall 118. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Hall 203. n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,19.

श्रीमञ्जु m. N. pr. eines Berges Wilson, Sel. Works 2,23. Burnouf in Lot. de la b. l. 506.

श्रीमणस् s. श्रीमनस्.

श्रीमण्डप m. N. pr. eines Berges Hall 13.

श्रीमतोत्तर n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 110,b,11.

श्रीमत्कुम्भ n. Gold H. ç. 162.

श्रीमत्ता (von श्रीमत्) f. Pracht, Schönheit: श्रीमत्तां प्राप स द्रुमः MBh. 13,292.

श्रीमद्दत्तोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,249. 252. 2,110.

श्रीमनस् und °मणस् adj. VS. Prât. 3,90. TS. Prât. 7,9. etwa gut gestimmt VS. 17,56.

श्रीमत् (von 5. श्री) 1) adj. Vop. 7,27. a) schön, prächtig H. an. 2,201. Med. t. 162. Personen MBh. 4,2264. R. 1,1,11. 32. Kathâs. 22,89. वदन R. 2,72,22. नितम्ब Spr. (II) 2102. शार्दूल MBh. 3,2431. Kühe 4,996. गज R. Gorr. 2,12,11. हंस Spr. (II) 2502. Bäume MBh. 3,2502. R. 2,55,6. Mâlatim. 148,8. सरोरुह Varâh. Bṛh. S. 19,16. Garten Bhâg. P. 8,15,12. गङ्गाविषय R. 1,25,14. Râǵa-Tar. 8,3402. आश्रम, °पद R. 1,48,11. 51,25. Berge MBh. 3,16426. Kathâs. 18,351. Bhâg. P. 8,2,1. चन्द्र Spr. (II) 2126. नदी R. Gorr. 2,46,3. Stadt, Gebäude, Gemach R. 1,5,7. 13. Bhâg. P. 4,9,56. R. 2,78,13. श्रीमति मृगेशयाशिर्गृहे Varâh. Bṛh. S. 48,14. Râǵa-Tar. 4,210. Sitz R. Gorr. 2,2,20. Wagen MBh. 5,7129. धनुस् 3,1563. विभूषा Kâm. Nîtis. 15,46. MBh. 1,1147. फल Frucht, Lohn Kâm. Nîtis. 13,2. वाक्य R. 2,79,14. — b) eine hohe Stellung einnehmend, vornehm, in hohem Ansehen stehend, reich, ein grosser —, vornehmer Herr AK. 3,1,14. Trik. 3,3,187 (ईश्वर geben Wilson und ÇKDr. fälschlich durch Çiva wieder). H. 357, Schol. H. an. Med. Khând. Up. 3,13,2. MBh. 3,1724 (voc.). 2629. 2716. R. 2,33,3. 35,29. 40,30. fg. 46,29. 49,13. 70,26. 5,79,10. Spr. 2901, v. l. 3256. 5022. 5086. (II) 2881. 3079. 4340. 5549. Kathâs. 18,219. 26,194. Râǵa-Tar. 3,123. 7,149. Prab. 2,8. श्रीमद्भिः किं शास्त्रम् Vet. in LA. (III) 6,7. Z. d. d. m. G. 14, 574,23. श्रीमद्देवपादस्मात् Hit. 54,20. Spr. (II) 5507. श्रीमत्पदैर्भवतः Bhâg. P. 1,16,34. श्रीमत्सायण (= श्रीसायण) Sarvadarçanas. 1,7. 10. 82,21. श्रीमत्पौष्करे (ein Werk) 83,21. 87,12. 89,13. 22. मेरु wohl so v. a. goldreich Spr. (II) 5197. श्रीमान्वैयाघ्रे चर्मणि स्थितो राजा so v. a. in seinem vollen Ornat, mit seinen Insignien Varâh. Bṛh. S. 44,13. श्रीमत्तम von einer Person und Waffe Kaush. Up. 2,6. — c) Glück bringend R. 2,26,9. नातः श्रीमत्तरं किंचिदन्यत्पथ्यतमं तथा । प्रभविष्णोर्यथा तात नमा Spr. (II) 3583. — 2) m. a) ein best. Baum, = तिलक AK. 2,4,2,20. Trik. H. an. Med. Ficus religiosa Lin. Râǵan. im ÇKDr. — b) Papagei H. ç. 194. — c) ein N. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. — d) ein N. Kubera's Çabdam. im ÇKDr. — e) N. pr. eines Sohnes des Nimi MBh. 13,4330. ein anderer Name des Çâkjamitra Târan. 303. — 3) f. श्रीमती N. pr. a) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2621. — b) verschiedener Frauen Verz. d. B. H. 124,3 v. u. Verz. d. Oxf. H. 264,a,13. Schiefner, Lebensb. 281 (51). Çatakâvad. 126.

श्रीमन्मन्य (श्रीमत् + मन्य) adj. glaubend, dass man im Besitz der Çrî sei, Bhaṭṭ. 5,71.

श्रीमय (von 5. श्री) adj. in der Çrî aufgehend: Vishṇu Pańkar. 4,3,78.

श्रीमल्लपत्रा f. eine best. Staude, = धूम्रपत्रा Râǵan. im ÇKDr.

श्रीमस्तक m. eine Art Knoblauch (स्वस्तिक) Trik. 2,4,35.

श्रीमहादेवी f. N. pr. der Mutter Çaṁkara's Wilson, Sel. Works 1,198. श्री ist hier vielleicht nur Ehrentitel.

श्रीमहिम्न् m. °महिम्नः स्तवः ein Lob auf Çiva's (!) Grösse Verz. d. Kop. H. 100,a.

श्रीमाल N. pr. eines Gebietes und der darin gelegenen Stadt: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 76,a, No. 130. °खण्ड 84,b,29. 338,b,27.

श्रीमालादेवीसिंहनादसूत्र n. N. eines buddhistischen Sûtra Vie de Hiouen-thsang 81.

श्रीमुख m. N. des 7ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,31. Verz. d. Oxf. H. 331, b, No. 782.

श्रीयशस् m. N. pr. eines Fürsten Kâlakakra 5,257.

श्रीयामल n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,a,5.

श्रीर (von 5. श्री) adj. s. अ° und vgl. श्लील.

श्रीरङ्ग n. N. pr. einer Stadt (vulgo सारंपटन् ÇKDr.), in der Vishṇu verehrt wird, LIA. 1,159. Wilson, Sel. Works 1,36. fg. Bhâg. P. 10,79,14. Verz. d. Oxf. H. 130,a,13. °माहात्म्य 30,a,15. Mack. Coll. 1,87. fg. °राज Verz. d. Oxf. H. 130,a,13. 213,a, No. 505. श्रीरङ्गेश der Fürst von Çrîrañga (man streiche hiernach den Artikel रङ्गेश) 130,a,7. °नाथ eine Form Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1,36. N. pr. eines Mannes Mack. Coll. 1,31. Hall 112.

श्रीरत्नगिरि m. N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 265.

श्रीरस m. das Harz der Pinus longifolia Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,

131,14. 374,12 (श्री gehört auch zu रस).

श्रीराग m. N. des 5ten musikalischen Râga Halâj. im ÇKDr.

श्रीराधावल्लभ m. eine Form Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1, 177.

श्रीराम = राम. °पद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 300, a, No. 733.

श्रीरूपा adj. f. die Gestalt der Çrî habend: Râdhâ Pañkar. 5,5,59.

श्रीलं (von 5. श्री) adj. (f. श्री) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) schön: Possonom Pañkar. 4,8,49. राधा 5,5,60. — 2) eine hohe Stellung einnehmend, hochberühmt AK. 3,1,14. H. 357, v. l. °रूमुमम् Verz. d. Oxf. H. 143, b, No. 295. °श्रीविष्णुदेव Vop. S. 175. — Vgl. अ°, श्रीर, श्लील.

श्रीलक्ष्मण m. N. pr. = लक्ष्मीधर Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50.

श्रीलता f. eine best. Pflanze, = महाज्योतिष्मती Râǵan. im ÇKDr.

श्रीलाभ s. भद्र°. आर्य° Burnouf, Intr. 567.

श्रीलेखा f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 7,123. 134. 141.

श्रीवत्स m. 1) Bez. einer best. Figur (abgebildet in Z. d. d. m. G. 6,94. Colebr. Misc. Ess. 2,210. Lot. de la b. l. 625), insbes. ein Haarwirbel von dieser Form auf Vishṇu's (Kṛshṇa's) Brust H. 222. Halâj. 1,27. Verz. d. Oxf. H. 183, b, 1 v. u. MBh. 1, 2507. 3, 10960 (hier neutr.). 12900. fg. 15840. 15851. 5, 2955. 3590 (bei andern göttlichen Wesen). 12, 12294. 13, 6808. Hariv. 4446. R. 6, 102, 26 (°लक्षणः als comp. zu lesen). 7, 37, 2, 12. Ragh. 10, 10. 17, 29 (zugleich Form eines Gemachs). Kumâras. 7,43. Varâh. Bṛh. S. 33,10 (श्रीवृक्ष v. l.). 43,3. 58,31. श्रीवत्साङ्क 45 (जिन). 94, 2 (in der gleichlautenden Stelle 79, 21 श्रीवृक्ष). Weber, Râmat. Up. 306. Kṛshṇaǵ. 274. 289. 295. 303. Bhâg. P. 3,8,28. 16,21. 19,34. 5,3,8. 6,8,20 (°धामन्). 8,4,19. Pañkar. 3,11,19. °स्वस्तिकनन्द्यावर्तवर्धमानसंस्थानकेश Lalit. ed. Calc. 122, 20. fg. 334, 17. Wilson, Sel. Works 2,15. fg. das Zeichen des 10ten Arhant's H. 47. °भृत् m. ein N. Vishṇu's H. 219. — 2) ein N. Vishṇu's H. 218. Halâj. 1,24. — 3) ein Gang in einer Mauer von einer best. Form Trik. 2, 10,9. — 4) the name of one of the lunar asterisms As. Res. 9,366 nach Haughton. — Vgl. श्रीवृक्ष.

श्रीवत्सकिन् adj. auf der Brust und der Stirn einen Haarwirbel in der Gestalt des Çrîvatsa habend: Pferd H. 1236. — Vgl. श्रीवृक्षकिन्.

श्रीवत्सलाञ्छन 1) adj. den Çrîvatsa als Zeichen habend, m. ein N. Vishṇu's AK. 1,1,1,17. — 2) ein Bein. des Maheçvara Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54.

श्रीवत्साङ्क 1) adj. den Çrîvatsa zum Zeichen habend: Vishṇu Varâh. Bṛh. S. 43, 3. Ǵina 58, 45. m. ein N. Vishṇu's H. 219, Schol. Halâj. 1, 21. — 2) m. N. pr. eines Mannes (hiernach der Artikel वत्साङ्क zu streichen) Verz. d. Oxf. H. 130, a, 7.

श्रीवद् adj. Glück verkündend: °पालिन् H. an. 3,80.

श्रीवस् adj. das Wort श्री enthaltend Kâtj. 10,11.

श्रीवभास (!) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1484.

श्रीवर m. N. pr. eines Autors Gild. Bibl. 243. Verz. d. Oxf. H. 147, a, No. 314.

श्रीवरबोधिभगवत् m. N. pr. eines Mannes Târan. 215.

श्रीवराह m. Vishṇu als Eber Trik. 1,1,25. H. ç. 75.

श्रीवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,58.

श्रीवल्ली f. eine best. Pflanze, = कारवल्ली, शिववल्ली u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

श्रीवह adj. Glück u. s. w. bringend; m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1558.

श्रीवाटी f. eine best. Pflanze, = नागवल्लीभेद Râǵan. im ÇKDr.

श्रीवारक m. Marsilea quadrifolia, = सितावर Râǵan. im ÇKDr. Bhâvapr. 5.

1. श्रीवास (5. श्री + 2. वास) m. die Wohnstätte der Schönheit u. s. w. 1) ein N. Vishṇu's Trik. 3,3,452. H. an. 3,757. Med. s. 41. — 2) Lotusblüthe H. an. Med.

2. श्रीवास (5. श्री + 3. वास) m. Prachtgeruch, Bez. des Harzes der Pinus longifolia AK. 2,6,3,30. Trik. 3,3,452. H. 648. an. 3,757. Med. s. 41. Ratnam. 41. Âçv. Gṛhj. Pariç. 2,3. श्रीनिकेत u. s. w. als Synonyme beruhen vielleicht auf einer falschen Etymologie.

श्रीवासक m. dass. Varâh. Bṛh. S. 57,3. 77,28.

श्रीवासस् m. dass. Schol. zu AK. 2,6,3,30.

श्रीविद्या f. eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93, b, 22. 94, a, 41. 96, a, 8. 99, b, 34. 36.

श्रीवृक्ष m. 1) Ficus religiosa H. 1131. Halâj. 2,41. Verz. d. Oxf. H. 349, a, 7 v. u. °नवमीव्रत 34, b, 4. इषे मास्यसिते पक्षे नवम्यामार्द्रयोगतः। श्रीवृक्षे (Aegle Marmelos Corr. nach ÇKDr.) बोधयामि त्वां यावत्पूजां करोम्यहम्॥ इति सिद्ध्यादितन्त्रधृतश्रीदुर्गाबोधमन्त्रः ÇKDr. — 2) Bez. einer best. Figur (mit श्रीवत्स wechselnd) Varâh. Bṛh. S. 33, 10, v. l. 50,3 (= बिल्व Comm.). 56, 15. 70,10 (= बिल्व Comm.). 71, 5. 79, 21 (alle Hdschr., = बिल्व Comm.). ein Haarwirbel von best. Form auf der Brust eines Pferdes Halâj. 2,283. °स adj. Katnâs. 18,83. — Vgl. श्रीवत्स.

श्रीवृक्षक m. ein Haarwirbel von best. Form auf der Brust (und Stirn) eines Pferdes Trik. 2,8,44. Hâr. 128. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 5,56.

श्रीवृक्षकिन् adj. mit einem solchen Haarwirbel versehen: Pferd Halâj. 2,283. Çiç. 5,56. — Vgl. श्रीवत्सकिन्.

श्रीवृद्धि f. N. pr. einer बोधिवृक्षदेवता Lalit. ed. Calc. 421, 16.

श्रीवेष्ट m. AK. 3,6,2,13. das Harz der Pinus longifolia 2,6,3,30. H. ç. 132 (श्रीवेष्टः die Hdschr.). °क Suçr. 1,133,11. 139,9. 2,78,12. 125,9.

श्रीवैष्णव m. Bez. einer Vishṇu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,37. 38. 46. 68. 96. 131. 139. 143. 184. 346.

श्रीश (5. श्री + ईश) 1) m. Besitzer der Schönheit u. s. w., Bein. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Çabdar. im ÇKDr. Spr. 5094. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. Pañkar. 1,1,8. 3,83. 4,1,19. Vop. 5,2. 25,19. Bein. Râma's Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. श्रीशा Bein. der Râdhâ Pañkar. 5,5,58.

श्रीशल्यमलीभाण्ड n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, b, 19.

श्रीशान्त m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 2, 23.

श्रीशुक्लतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, b, 25.

श्रीशैल m. N. pr. verschiedener Berge Bhâg. P. 5,19,16. 10,79,13. Verz. d. Oxf. H. 24, a, N. 2. 39, b, 3. 64, a, 6. 82, a, No. 138, Çl. 6. 256, a, 25. VP. 180, N. 3. Wilson, Sel. Works 1, 223. 225. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11. Muir, ST. 2,446. — Vgl. श्रीगिरि und श्रीपर्वत.

श्रीषवायण Titel eines Abschnittes des Romakasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 338, b, 2. 339, a, 27.

श्रीषेण und °सेन (5. श्री + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 73, 188. 254. 273. eines Astronomen Colebr. Misc. Ess. 2, 386. 388. 407. 476. 480. Verz. d. Cambr. H. 54.

श्रीसंहिता f. Bez. einer best. Samhitâ Ind. St. 1,471,2.

श्रीसंयाम m. N. eines Maṭha Râǵa-Tar. 8,611.

श्रीसंज्ञ n. Gewürznelke AK. 2,6,3,27. H. 640. — Vgl. श्रीपुष्प.

श्रीसंभूता f. N. der 6ten Nacht im Karmamâsa Ind. St. 10,296.

श्रीसहोदर m. der leibliche Bruder der Çrî so v. a. der Mond (beide brachte das gequirlte Meer hervor) Çabdârthak. bei Wilson.

श्रीसुन्दरपुर s. सुन्दरपुर.

श्रीसूक्त n. angeblich das Lied ṚV. 1,165 Çâñkh. Br. 26, 9. Verz. d. Oxf. H. 7,b,12. 398,b,2.

श्रीसेन s. श्रीषेण.

श्रीस्थल n. N. eines Tempels des Çiva: °माहात्म्य Mack. Coll. 1,88.

श्रीस्मरणदर्पण m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,168.

श्रीस्रज n. copul. comp. von 5. श्री + स्रज् P. 5,4,106, Schol. Vop. 6,7.

श्रीस्वरूप m. N. pr. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1,159.

श्रीस्वरूपिणी adj. f. das Wesen der Çrî besitzend: राधा Pañkar. 5,5,59.

श्रीस्वामिन् m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 5,156. des Vaters von Bhaṭṭi Schol. zu Bhaṭṭ. 22,35.

श्रीहट्ट N. pr. einer Stadt (Silhet) Wilson, Sel. Works 1,153.

श्रीहर adj. (f. °री) Schönheit u. s. w. raubend, — zu Nichte machend so v. a. Alle an Schönheit übertreffend: Râdhâ Pañkar. 5,5,59.

श्रीहरि m. der hehre Hari (Vishṇu): श्रीहरेरुत्थानम् wird am 14ten des Kârttika gefeiert As. Res. 3,265 nach Haughton. °स्तोत्र n. Titel einer Hymne Notices of Skt Mss. 171.

श्रीहर्ष s. हर्ष.

श्रीहस्तिनी f. Heliotropium indicum AK. 2,4,2,50.

1. श्रु (श्रवणे Dhâtup. 22,44.), शृणोति P. 3,1,74. Vop. 8,94. शृणुमस् und शृण्मस्, शृणुवस् und शृण्वस् 95. शुश्राव, शुश्रुव, शुश्रुम (शुश्रुवंस् s. bes.) P. 7,2,13. Vop. 8,57. 95. श्रोष्यति; अश्रौषीत्; श्रोतुम्, श्रुत्वा (Vop. 26,204). Der älteren Sprache gehören folgende Formen an: शृणुधि P. 6,4,102. शृणोत Schol. zu P. 6,3,133. 7,1,45. 3,1.78, Vârtt. अश्रवम्, अश्रोत्, श्रवत्, श्रोतु, श्रोत, श्रुधि P. 6,4,102. श्रुतम्, श्रूयास् (श्रुयास् Padap.) ṚV. 2,10,2. श्रोषम्; श्रोषन्तु, श्रोषि (vgl. श्रुष्) 6,4,7. अश्रोषम् Çat. Br. शुश्रवत्, शुश्रूयास् (शुश्रु° Padap.) ṚV. 8,43,15. शुश्रूयातम् 5,74,10. श्रूयासम्; शुश्रोथ, शुश्रथ; श्रोष्यामि. 1) act. hören, erfahren; hören auf, aufmerken; beim Lehrer hören, lernen, studiren: भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम ṚV. 1,89,8. 30,8. अस्माकं शृणुधी हवम् 4,9,7. येदद्य विद्वाञ्छृणवच्च विद्वान् 5,30,3. 32,12. रेवन्तं हि त्वा शृणोमि ich höre du seist reich 8,2,11. 1,109,5. श्रोषन्त्ये वस्य शासम् 68,9. Ait. Br. 7,15. VS. 6,26. AV. 5,4,2. 8,9,18. पापं श्लोकम् TS. 3,5,3,2. 5,6,10,2. Çat. Br. 2,4,3,3. 14,5,2,8,30. 7,2,27. नाकेव तन्नु शुश्रुव Pañkav. Br. 13,6,9. शृण्वन्ति (achten hoch Comm.) तुष्टुवानम् 11,13. त्वं तत्त्ववित् शुश्रुमो वयम् Maitrjup. 1,2. श्रोष्यन् so v. a. der in die Lehre zu treten in Begriff ist Âçv. Çr. 8,14, 3. — पठन्, शृण्वन् R. 1,1,96. इति शुश्राव MBh. 1,4372. नाश्रौषमिति राजानं सूत वक्ष्यसि संगमे R. Gorr. 2,39,47. अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि Bhag. 18,58. श्रोष्यत्यवहिता Mṛkh. 98. कामिनां शोचसे नित्यं श्रोतुमिच्छामि MBh. 3,2644. आ मूलाच्छ्रोतुमिच्छामि Çâk. 14,19. यश्च श्रोतुमशिक्षितः als Erklärung von एडमूक taubstumm AK. 3,1,38. श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च भुक्त्वा घ्रात्वा च यो नरः। न हृष्यति ग्लायति वा M. 2,98. श्रुत्वा धर्मं विजानाति श्रुत्वा त्यजति दुर्मतिम्। श्रुत्वा ज्ञानमवाप्नोति श्रुत्वा मोक्षमवाप्नुयात्॥ Spr. 5091. — सुहृदस्त्वयमन्यवाक्यानि यथावच्च शृणोति च MBh. 3,2287. Spr. 5278. (II) 2815. 4907. शृण्वन्ति तवेहितम् Bhâg. P. 1,8,36. सुहृद्वाक्यमिदं शृणु MBh. 3,2171. 2526. कुलस्त्रीणां महाभाग्यम् 16619. कथाम् 5,5944. वचो मम R. 1,52,21. 2,63,4. Kathâs. 18,177. गोदोहकम् vom, die Geschichte des 61,44. रहस्यम् Hit. 37,3. शुद्धेः शृणुत निर्णयम् M. 5,110. 9,19. 11,145. 12,2. शृणवाम Bhâg. P. 5,2,10. शृणुयात् — प्राणिघातिनां च चेष्टितम् M. 7,223. 8,76. शृण्वतो: सततं गुणान् MBh. 3,2088. अश्रुण्वं कथाः Bhâg. P. 1,5,26. प्रविशेत्यशृणोद्वचः Kathâs. 18,214. Pañkat. 21,2. श्रूयात् Bhâg. P. 10,90,49. शुश्राव शब्दम् MBh. 1,6111. 3,2609. Ragh. 2,12. Kathâs. 11,11. शुश्रुवतुः स्वनम् MBh. 1,6119. शुश्रुवुः 3,2128. 2854. अश्रौषम् Bhag. 18,74. R. 2,63,21 (65,21 Gorr.). अश्रौषीस्त्वं राजधर्मान् MBh. 3,1396. श्रोष्यामि मधुरां गिरम् 2431. R. 5,36,6. Mṛkh. 13. Çâk. 33,3. चित्राः कथाः श्रोतुम् MBh. 1,3. 7618. 3,2691. Ragh. 1,10. R. 1,1,7. श्रोतुमिच्छामि गङ्गां त्रिपथगां नदीम् erfahren über 36,11. वचनम् achten auf R. Gorr. 2,120,23. श्रुतवानधर्मान् M. 5,1. 77. 6,94. MBh. 3,1875. 2104. 2413. 2436. 2756. 2796. Hariv. 9119. R. 1,1,47. 2,87,1. 5,66,16. Ragh. 12,13. Spr. 3042. fg. 5092. Varâh. Bṛh. S. 47,28. Hit. 19,21. Vet. in LA. (III) 2,15. 7,6. — केनापि पठ्यमानं श्लोकद्वयं शुश्राव hörte recitiren Hit. 4,7. विगतं तु विदेशस्थं शृणुयाद्यो ह्यनिर्दशम् erfahren, dass M. 5,75. शुश्राव धृतराष्ट्रमचक्षुषम्॥ आत्मानं दित्सितं चास्मै पित्रा MBh. 1,4375. 3,3016. Hariv. 3371. Râǵa-Tar. 1,66. यदाश्रौषम् — चित्रं विद्धं लक्ष्यं पातितं वै पृथिव्याम् MBh. 1,148. fgg. श्रुत्वा तु रावणं प्राप्तम् R. 7,27,23. Spr. 3044. fg. Ragh. 12,39. Kathâs. 7,28. — mit gen. der Person: अस्माकमित्सु शृणुहि ṚV. 4,22,10. 6,21,8. 7,28,1. 33,5. हूतस्य 39,3. स्तुवतः 8,24,14. 1,37,13. आचार्यस्य Çâñkh. Gṛhj. 2,12. Kâtj. 9,0,11. इति शुश्रुम पूर्वेषाम् Kenop. 3. Îçop. 10. नटस्य P. 1,4,29, Schol. किं न शृणोषि मे MBh. 1,3022. शृणु मे त्वम् — यद्वाक्यं मूषिको ऽब्रवीत् 5577. 3,2123. 2475. स चास्य न शृणोति वै 10327. क्रोशतो न शृणोति मे R. 3,68,31. 6,2,41. Spr. (II) 1325. mit acc. der Sache und gen. der Person: सर्वं शृणुत तं (गुणं) सर्वं कीर्तयतो मम M. 3,36. MBh. 3,2832. हेतुं मे वदतः शृणु 15786. R. 2,64,31. Mṛkh. 13. तदपत्यानि मे शृणु Bhâg. P. 8,13,1. dat. st. gen.: शृणु यथैव मह्यम् MBh. 6,2932. mit abl. der Person: इति श्रुत्वैव मार्जारस्तु Kathâs. 33,124. 96,47. mit acc. und abl.: शुश्राव विप्रेभ्यो गान्धारीम् erfuhr von — über MBh. 1,4371. तच्छ्रुत्वा दमयन्तीसखीगणात् 3,2409. Ragh. 1,39. 3,66. Kathâs. 2,25. 45,54. Bhâg. P. 3,22,10. Hit. 40,3. पार्थमश्रौषीत् — वर्तमानं तपस्युग्रे ब्राह्मणेभ्यः MBh. 3,3084. fg. Kathâs. 29,179. st. des einfachen abl. auch °मुखात् (Kathâs. 18,196) und सकाशात् (MBh. 3,1262). mit acc. und instr.: तद्दृत्तं नृपतिः श्रुत्वा दूतश्रेष्ठैः R. 1,70,8. In der Bed. bitten (nach den Scholl.) Bhaṭṭ. 8,77. — 2) med. = act. (im Epos stets nur aus metrischen Rücksichten): शृणुष्व सुश्रवस्तमः ṚV. 1,131,7. कर्णाभ्यां भूरि शुश्रुवे Pâr. Gṛhj. 3,15. शृणुष्वैकमना भव MBh. 1,6520. 13,484. Hariv. 288. Pañkat. 186,15 (शृणुध्वं कामगमनाः besser ed.

Bomb.). शुश्रुवम् MBh. 3,8768. Hariv. 10308. इत्यशुश्रुमहि Bhâg. P. 10, 23,48. तत्पुत्रपौत्रनप्तृणां गोत्राणि च न शुश्रुमहे 9,3,32. तच्छुश्राव MBh. 12,4266. 13,246. 14,422. R. 7,23,4,70. Mârk. P. 90,13. शुश्राव च वचो मम MBh. 1,1625. 2,1557. R. 6,81,14. शुश्रुवांस् Bhâg. P. 3,13,47. पूर्वेषां शुश्रुवानस्मि चरितं महत् MBh. 1,2285. 2,994. 13,3697. Bhâg. P. 1,11,11. तं शब्दं शुश्रुवे R. 3,56,2. 5,25,14. Bhâg. P. 7,5,3. श्रोष्ये MBh. 9,105. 107. R. Gorr. 2,120,22. 5,23,13. 69,26. fut. श्रोष्यसि (so ed. Bomb. st. °ते) शिरस्तस्य सैन्धवस्य रणे हृतम् MBh. 7,2725. शुश्रूषायहिता मम 13, 7119. 14,424. शुश्रुवे mit acc. der Sache und abl. der Person 1,386. — 3) med. (im Veda) in pass. Bed. und pass. श्रूयते u. s. w. (nach-vedisch): स घोषः शृण्वे ऽवनैरमित्रैः *wird vernommen* RV. 3,30,16. 5,73,7. 10, 94,6. केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे वृत्रहा 1,55,9. 2,34. कथा तदुच्छृण्वे शच्या शचिष्ठः *heisst* 4,20,9. क उग्राः के ह शृण्विरे 8,45,4. वृषा सुपं शृण्विषे 6,14. 67,2. 7,26,4. श्रूयते Çâṅkh. Çr. 1,16,7. 7,8,6. 9,1,3. हिंसातिमुख्यवृत्तीनां विधानं श्रूयताम् M. 3,286. 11,164. R. 1,8,5. 53,8. आलाप इव श्रूयते Çâk. 8,21. Spr. (II) 2928. वार्तापि न श्रूयते 6033. श्रूयतां धर्मसर्वस्वम् 6578. fg. Varâh. Bṛh. S. 12,6. कुसुमं कुसुमोत्पत्तिः श्रूयते न च दृश्यते Spr. (II) 1846. स्थानप्राप्तिविक्रोशां हि गीतवत्कुलकन्यका। उद्वेजिनी परस्यापि श्रूयमाणेव कर्णयोः॥ Kathâs. 24,25. द्वादशभिर्वर्षैस्तावद्व्याकरणं श्रूयते *wird beim Lehrer gehört, — studirt* Pañkat. 4,44 (ed. orn. 1,17). आगमेषु परमेश्वरस्य शरीरेन्द्रियादियोगः श्रूयते so v. a. *man erfährt aus, man liest in* Sarvadarçanas. 83,19. इति तर्हि श्रूयमाणस्य विधेः 123,15. यत्र तुशब्दः श्रूयते *gehört* — so v. a. *angewandt wird* Schol. zu TS. Prât. 22,6. — शब्दाः श्रूयन्ते सर्वशः MBh. 6,2515. शब्दः शुश्रुवे 4,4788. Hariv. 5003. R. 1,24,5. 2,40,29. 56,21. 94,25. 6,19,4. Ragh. 19,15. Kathâs. 11,66. 19,112. शुश्रुविरे गिरः Ragh. 9,18. इत्यश्रावि च वाग्दिव्या Kathâs. 46,96. Prab. 20,9. Pañkat. 64,3. हतानि चाश्रोषत षट्सुरानाम् Bhaṭṭ. 2,10. परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते *man hört, — erfährt, es heisst, dass* Çvetâçv. Up. 6,8. Maitrjup. 2,3. श्रूयते भवतः माधवी स्वसा माद्री यशस्विनी MBh. 1,4430. अयं श्रूयते गीतः श्लोको महात्मना 5,7073. R. 2,107,11. तैर्युक्तः श्रूयतां नरः 1,1,9. 22,17. 6,95,57. Çâk. 71. Spr. (II) 2431. 2933. Kathâs. 24,85. वक्तव्यः — जीवन्मुक्तिमाश्रिताः श्रूयन्ते रसेश्वरसिद्धान्ते Sarvadarçanas. 98,20. fg. शुश्रुवे। राजपुत्रो विजिगीषुः श्रीमान्वैश्यधिपश्रिरे कुले *man hörte von* Râga-Tar. 2,144. तेनाभार्येण सदृशी भार्याश्रावि विचिन्वता Kathâs. 56,240. mit gen. der Person: तच्छ्रूयतां मम MBh. 3,12772. R. 1,4,28. mit मुखात् st. des einf. abl. Hit. 39,7. pass. impers.: श्रोदकात्तात्तिरायो जनो ऽनुगन्तव्य इति श्रूयते *man hört, — liest, dass* Çâk. 54,22. श्रूयते so v. a. *ich höre* 14,16. श्रूयताम् *man höre, du höre* M. 1,4. 60. 5,2. R. 1,4,8. Çâk. 50,7. 57,5. 84,11. Kathâs. 18,258. Pañkat. 33,21. Hit. 27,10. Vet. in LA. (III) 4,20. श्रूयतां तु गुणैरेभिर्यो युक्तः R. Gorr. 1,1,13. यदस्मि u. s. w. Çâk. 95,8. तथा च श्वेताश्वतरोपनिषदि श्रूयते *und so liest man in* Sarvadarçanas. 132,2. mit abl. der Person: वृद्धेभ्यः श्रूयते यथा Kathâs. 6,74. mit gen. der Sache: श्रूयतामस्य धनुषो यदर्थमिह तिष्ठति R. 1,66,7. — शुश्रुवंस् und श्रुत s. bes.

— caus. श्रवयति (nur im Veda) und श्रा° (श्र° RV. Padap.); des Metrums wegen auch med. *hören lassen, verkünden, hersagen*: श्रोणीत्यं यदच्छ्रवयत ऐतन RV. 1,110,3. श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्यै 4,29,3. वाचम् 8,85,12. Çat. Br. 1,8,2,20. 9,2,18. लोके 7,3,1,29. 12,8,2,26. रहस्यम् Çâṅkh. Gṛhy. 2,11. Âçv. Gṛhy. 4,7,26. य एवं श्रावयेच्छ्राद्धे Kullûka in Ind. St. 9,20. ब्रह्म संसदि Kâtyop. 3,17. स्वाध्यायम्, धर्मशास्त्राणि u. s. w. M. 3,232. श्लोकत्रयम् Jâgñ. 3,332. तच्च वाक्यं श्रावयां चक्रिरे MBh. 3, 2743. 8,2516. R. 7,13,35. — Verz. d. Oxf. H. 47,a,2 v. u. नाम स्वं श्रावयन् R. 2,3,31. 5,56,19. Kathâs. 6,4. मैङ्गल्यशब्दम् Lalit. ed. Calc. 378,16. fg. mit acc. der Person *Jmd hören lassen, zu Jmd sprechen, anreden, Jmd Etwas mittheilen* P. 1,4,52, Vârtt. 2. सान्त्विताः Jâgñ. 2, 73. Hariv. 5197. Kathâs. 3,66. 8,19. 12,153. 182. 32,79. 69,33. Bhâg. P. 1,3,44. mit doppeltem acc.: वेशुमश्रावयच्च गाः Vop. 5,5. एतद्धि यं भूमाः शास्त्रं श्रावयिष्यति M. 1,59. Jâgñ. 3,334. MBh. 1,2300. 2217. fg. 6518. 3403. भीष्मं इत्रालापं वाचः 2,1432. 3,993. 1837. 5,909 (med.). 13, 4303. Hariv. 9711. R. 2,77,24. R. Gorr. 1,4,3. 5,76,16. 6,101,6 (med.). Bhâg. P. 4,31,23. Pañkat. 1,12,1. अशिश्रवत्तं च जीवन्तं पञ्चात्मजम् *er theilte ihm mit, dass* Bhaṭṭ. 15,103. mit gen. der Person: तेन ते श्रावयिष्यामि यत्तद्ब्रह्म सनातनम् MBh. 13,1120. Bhâg. P. 4,12,49. mit dat. der Person: महां श्रावयामास किल्विषम् Hariv. 1087. इमां कथां श्रावयितास्तु विप्रेभ्यः 12276. pass. *zu hören bekommen*: श्राव्यन्तां पृथिवीक्षितः। यच्च याभिहितं वाक्यं मया च प्रतिभाषितम् Hariv. 9620. mit acc. der Sache: इति वचनं पौलस्त्यः श्राव्यताम् R. 5,76,18. partic. श्रावित 1) *der Etwas (acc.) zu hören bekommen hat, — vernommen hat*: इत्यस्य दूतैः स श्रावितो ऽभवत् Râga-Tar. 4,552. Kathâs. 81,85. 124,119. वस्याभिवासनम् Hariv. 6026. सर्वमर्थम् R. 5,66,16. मया वाक्यं त्वदीयम् MBh. 3,2736. तेन वङ्कशो हतम् 6,5820. 3,2. 5,7508. 14[illegible]5. Hariv. 1097. R. 1,17,18 (7 Gorr.). 2,62,1. 4,32,8. 7,50,18 (श्रावित: zu lesen). mit gen. der Person MBh. 7,6408. mit abl. der Person: सौदामन्येभ्यः Jâgñ. 2,32. — 2) *verkündet, gesprochen, mitgetheilt* R. Gorr. 1,1,105. Bhâg. P. 3,22, 8. 4,28,2. — 3) *angemeldet*: सचिवैः श्राविताः पूर्वं प्रविष्टास्ते नराधिपाः Hariv. 6055. — 4) *genannt*: श्रावस्तीति पुरी रम्या श्राविता च लवस्य ह R. 7,108,5. — 5) so v. a. आश्रावित *der rituelle Zuruf* Çat. Br. 14, 9,2,9. — Vgl. 3. श्रावण, श्रावणीय, श्राव्य.

— desid. शुश्रूषते P. 1,3,57. Vop. 23,37. im Epos des Metrums wegen auch med. 1) *hören wollen, gern hören*: तं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये RV. 7,19,2. 4,38,7. VS. 22,8. MBh. 3,275. 1263. 13243. 13,7629. R. 2,56,17. Bhâg. P. 2,9,40. यदि शुश्रूषसे MBh. 3,2064. 14,63. Hariv. 281. शुश्रूषस्व MBh. 7,3064. शुश्रूषध्वम् 12,1296. 13,644. तस्मै एवोत शुश्रूषन्ते Khând. Up. 7,3,2. शुश्रूषस्व गिरं मम MBh. 3,16922. 5, 2323. 4462. 13,5323. 14,64. R. 3,51,41. नाशुश्रूषत गायमान् Bhaṭṭ. 8, 34. act.: तेभ्यो शुश्रूषतो ब्रूहि MBh. 5,1565. Bhâg. P. 1,18,15. 2,3,14. 10,51,32. शुश्रूषितां वाचं भाषिता Çat. Br. 14,9,4,17. — 2) *gehorchen, Jmd seine Aufmerksamkeit erzeigen, zu Jmdes Dienst sein* Kumâras. 1, 60. भार्या न शुश्रूषते Spr. (II) 2103. गुरुम् M. 2,244. पतिम् Spr. (II) 3686. 5359. राजानम् MBh. 3,13175. 13722. 13,3662. 15,115. अग्निम्, पितरम् R. 1,8,40. 77,15. Çâk. 93. शुश्रूषमाणा ते (= त्वाम्) R. 2,27,13. R. ed. Bomb. 2,8,13. शुश्रूषितुम् MBh. 3,1850. 5,865. गाः शुश्रूषित्वा M. 11, 110. act.: मातरं पितरं च शुश्रूषन्ति MBh. 13,1665. R. Gorr. 2,32,25. 7,79,14. शुश्रूष माम् 2,18,24 (21,23 Schl.). 38,12. 39,5. 6,104,37. शुश्रूषेयम् 3,15,36. शुश्रूषेत् 2,16,32. शुश्रूषन्ती MBh. 4,374. 15,456. R. Gorr.

2,18,25. तव पादयोः Bhâg. P. 7,2,34. शुश्रूषिष्यन्ति Hariv. 7614. pass.: यैः कर्मभिः प्रचरितैः शुश्रूष्यन्ते द्विजातयः M. 10,100. R. Gorr. 2,58,23. शुश्रूषितस्तेन MBh. 12,4588. 15,117. Bhâg. P. 6,18,30. Pańkat. 118, 24. — Vgl. शुश्रूषक fgg.

— desid. vom. caus. शिश्रावयिषति und शुश्रावयिषति P. 7,4,81. Vop. 19,15.

— caus. vom desid. = desid. *zu Jmdes Dienst sein:* गुरुं शुश्रूषयेत् Kull. zu M. 2,243. vielleicht nur fehlerhaft für शुश्रूषेत.

— अनु 1) *hören* ṚV. 2,24,13. नानु शुश्राव कश्चन *das hat Niemand gehört* so v. a. *das ist unerhört* AV. 11,4,25. Çat. Br. 1,6,2,3. इत्यनुशुश्रुम Bhag. 1,44. MBh. 1,7460 (°शुश्रुमः falschlich ed. Calc.). 13,3815. 3702. 14,2760. Hariv. 47. Verz. d. Oxf. H. 63,b,10 (°शुश्रुमः). Bhâg. P. 3,14,2. ऋषीणामनुशृण्वताम् 1,9,25. 10,84,8. नानुशुश्रुम ज्ञातितत् M. 9, 100. MBh. 1,2166. Bhâg. P. 3,33,37. 5,6,17. 8,12,46. 10,33,40. 85,59. पुत्रोऽश्वास्यानुशुश्रुम (so ed. Bomb. st. °शुश्रुमः der ed. Calc.) MBh. 1, 3740. तृतीयमन्यं लोकेषु वृषं नैवानुशुश्रुम 8,241. नैतत्समस्तमुभयं कस्मिंश्चिदनुशुश्रुम (so ed. Bomb.) 4,1591. तमः सत्त्वं रजश्चैव पृथक्त्वे नानुशुश्रुम 14,1069. pass.: तथ्यथानुश्रूयते Pańkat. 3,9. 6,3. 234,5. तद्धा ऋषीणामनुश्रुतमास Çat. Br. 1,6,2,1. 9,1,25. 3,1,4,4. Bhâg. P. 5,25,8. — 2) *von Neuem —, wieder hören:* श्रुतं श्रुतमेवार्थमनुशृणोति Praçnop. 4,5. श्रोत्रं शृण्वत्सर्वे प्राणा अनुशृण्वन्ति Kaush. Up. 3,2. — Vorgl. अनुश्रव und °श्राव, — desid. *gehorchen:* कौसल्यातो ऽतिरिक्तं च सा ऽनुशुश्रूषते हि माम् (मम शुश्रूषते बहु ed. Bomb.) R. 2,8,18. Vgl. अनुशुश्रूषा.

— अभि 1) *hören, vernehm*[illegible] खगानां च विकूजितम् । अभीक्ष्णमभिशृण्वती Hariv. 4583. ज्ञातो ऽभिशृण्वतः Bhâg. P. 4,4,10. तमागतमभिश्रुत्य MBh. 1,4427. — 2) partic. °श्रुत *bekannt* AV. 6,138,1. — Vgl. अभिश्राव.

— आ 1) *hinhören, horchen, lauschen auf* (acc., bei Personen gen. oder dat.) ṚV. 1,139,7. नवमानस्य 190,1. 4,3,3. 5,45,10. 46,8. हवम् 7,67,10. कारवे 3,33,9. 10. 10,95,11. AV. 5,13,5. 20,5. 6,142,2. Çat. Br. 1,5,2,6. घोषम् 9,5,1,2. 8. Pańkav. Br. 21,3,5. Bhâg. P. 3,4,10. — 2) *hören, vernehmen:* आश्रुत्य वचः Bhâg. P. 1,19,22. 3,19,33. 5,10,16. 7,2,36. 8,24,16. 10,21,8. 60,22. आश्रुत *hörbar:* आश्रुततरं वदति TS. 2,5,11,1. — 3) *zusagen, versprechen;* mit acc. der Sache und dat. der Person P. 1,4,40. Vop. 5,18. R. ed. Bomb. 2,58,27. आश्रुत *zugesagt, versprochen* AK. 3,2,58. H. 1489. कुर्याद्यथाश्रुतम् Jâgń. 2,196. — 4) आश्रुत = आश्रावित *der rituelle Zuruf* Kâtj. Çr. 3,2,6. 5,4,33. 9,11. TS. 7,3,11,2. — Vgl. 1. आश्रव, आश्रुत्, आश्रुति. — caus. 1) *verkünden, bekannt machen:* आ नो जने श्रवयतम् ṚV. 7,62,5. आश्रावयन्त इव श्लोकमायवः 1,139,3. यज्ञं देवेष्वाश्रावय Âçv. Çr. 1,3,23. आश्रावयच्च तत्कर्म MBh. 3,15260. Bhâg. P. 5,6,17. 10,70,40 (med.). 73,34. — 2) *anreden, anrufen:* यो ज्ञातान्याश्रावयति श्लोकेन ṚV. 5,82,9. आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रवुः 10,94,12. mit dopp. acc. *Jmd Etwas sagen:* आश्राव्य रामं दुर्वाच्यम् Bhâg. P. 10,68,29. — 3) speciell vom rituellen *Zurufen*, namentlich *des* Adhvarju *an den* Agnîdh *zum Aussprechen der* श्रौषट्-*Formel* AV. 9,6,49. VS. 19,24. आ स्वधेत्याश्रावयति TBr. 1,6,9,5. आश्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति TS. 2,5,11,8. 3,1,2,3. Çat. Br. 1,5,1,1. fgg. 2,7. 2,7. 2,5,2,34. Âçv. Çr. 1,3,23. 4,12. 4,15,11. 9,7,9. ओमित्याश्रावयति Khând. Up. 1,1,9. ओश्रावयेत्याश्रावयन्ति Taitt. Up. 1,1,8; vgl. P. 8,2,92, Vârtt. आश्रावित n. *der rituelle Zuruf:* अग्निहोत्रस्याश्रावितम् TBr. 2,1,5,9. Çat. Br. 11,4,2,5. Kâtj. Çr. 3,3,14. — 4) *herbeirufen, zu sich heranlocken:* परस्य जनम् Bhatt. 12,30. — 5) *besprechen:* आश्रावित (मन्त्र) R. 5,82,10. — Vgl. आश्रावण. — desid. आशुश्रूषति (nicht °ते) P. 1,3,59. Vop. 23,57.

— प्रत्या, partic. °श्रुत n. = प्रत्याश्रावित TS. 7,3,11,2. Kâtj. Çr. 3, 2,6. 5,4,33. Z. d. d. m. G. 9,LXII. Vgl. प्रत्याश्राव. — caus. *den rituellen Zuruf beantworten* (mit Worten wie अस्तु स्वधा, अस्तु श्रौषट् u. s. w.) TBr. 1,6,9,5. Çat. Br. 1,5,2,7. 2,6,1,25. Âçv. Çr. 9,7,10. 1,4,13. partic. प्रत्याश्रावित n. *die Erwiederung auf den rituellen Zuruf* TBr. 2,1,5,9. Çat. Br. 14,9,2,9. Vgl. प्रत्याश्रावण.

— समा caus. mit dopp. acc. *Jmd Etwas mittheilen:* कृष्णरामौ (acc.) समाश्राव्य पुत्रान्कंसविहिंसितान् Bhâg. P. 10,85,28.

— उप 1) *anhören, hören, vernehmen:* गिरः ṚV. 1,82,1. ब्रह्माणि 6, 40,4. 45,23. 52,9. 7,32,1. 4,41,2. याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः 10,97,21. Çat. Br. 4,6,9,17. 8,1,4,9. 11,8,2,8. आषिति ब्रुवत उपाशृणोत् Pańkav. Br. 8,2,2. 12,5,11. AV. 12,4,27. 20,127,1. TBr. 3,1,2, 5. Khând. Up. 3,13,8. 4,1,5. उपशृण्वन्तु मे सर्वे साक्षीभूता वनेचराः R. 3, 51,34. तस्योद्भविष्टस्य सतो विश्रान्तस्योपशृण्वतः । पुनरेव कथां चक्रुः MBh. 5,6039. 12,2043. R. 2,3,3 (2,3 Gorr.). 20,33. 3,75,36. 5,70,15. 6,107,2. तावुपश्रुत्य गायनौ R. 1,3,65 (4,25 Schl.). उपाशृणोद्धिर्गदितं वचः Bhâg. P. 2,9,6. 4,20,26. Verz. d. Oxf. H. 255,a,19. उपश्रुत्य वचः MBh. 2,1244. 13,282. 4033. 14,2063. Hariv. 91. R. 3,26,5. 6,98,14. 7, 81,1. Çâk. 15,11, v. l. Uttarar. 30,12 (40,3). Bhâg. P. 1,11,8. 15,33. 2, 9,21. 3,19,34. 4,3,5. 9,16,14. 10,28,3. Pańkat. ed. orn. 59,15. यमुपश्रुत्य सेनाग्रे जनः सर्वो विदीर्यते MBh. 7,329. Bhâg. P. 1,12,27. तमुपश्रुत्य संरुद्धम् Hariv. 6774. Bhâg. P. 6,5,34. तव प्रज्ञामुपश्रुत्य नारदात् MBh. 15,462. Verz. d. Oxf. H. 47,b,27. शिष्याडुपश्रुत्य प्राप्तं रामम् R. 3,18, 12. Vikr. 11,15. भवानीपतेर्मुखकमलात् Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24. उपशृण्वान MBh. 4,1494. Bhâg. P. 1,16,14. partic. उपश्रुत *gehört, vernommen* Hariv. 5305. Bhâg. P. 4,15,23. पुलस्त्यस्य सकाशात् MBh. 3,4032. — 2) उपश्रुत *zugesagt, versprochen* AK. 3,2,58. — Vgl. उपश्रुति fg. — desid. med. *zuhören, aufmerken* Ait. Br. 3,2.

— समुप *anhören, hören, vernehmen:* भर्तृभगवत्कथां समुपशृणोति Bhâg. P. 5,19,2. तेषां तु समुपश्रुत्य सूतमागधबन्दिनाम् । सर्वा बुबुधिरे R. Gorr. 2,67,4. ब्राह्मणात्समुपश्रुत्य MBh. 1,384.

— परि *hören, vernehmen:* पतिं हि परिशृण्वन्ती रामम् *hörend von, Etwas erfahrend über* R. 5,29,35. तामागतां परिश्रुत्य 6,99,19. — partic. °श्रुत 1) *gehört, vernommen:* कथा MBh. 1,4685. न च नस्तादृशं दृष्टं नैव चापि परिश्रुतम् 9,1194. 10,200. 13,5804. सर्वलोक° 14,834. यत्र घोरतमं वृत्तमृषीणां मे परिश्रुतम् 12,6156. R. Gorr. 2,18,34. उदाराश्चापि वंशे ऽस्मिन्ब्राह्मणो मे परिश्रुताः MBh. 1,3754. परिश्रुतो मया पूर्वं रामेणैष सहायवान् R. 4,14,15. इति परिश्रुतम् impers. Hariv. 2010. — 2) *bekannt als, geltend für, gekannt als, genannt:* अश्वमेधः क्रतुश्रेष्ठः क्षत्रियाणां परिश्रुतः Hariv. 11110. महावृन्दसहस्राणां शतं पद्मं परिश्रुतम् R. 6,4, 58. श्रीर्नामाहं परिश्रुता MBh. 13,3856. पूतनेति परिश्रुता Hariv. 3423. R. 7,35,20. *bekannt* so v. a. *berühmt* MBh. 12,1799 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 3127. Bhâg. P. 4,9,5. — 3) fehlerhaft für प्रतिश्रुत

(so ed. Bomb.) MBh. 4,1610. — Vgl. परिश्रुत.

— प्र med. 1) *gehört werden, sich hören lassen:* प्र ये दिवो बृहतः शृण्विरे RV. 5,87,3. — 2) *bekannt werden:* अवोभिः स प्र शृण्वे RV. 4,41,2. प्राक्ते महे वृत्रहत्ये अशुश्रवि 10,48,8. 7,8,4. — Vgl. प्रश्रवस् (hierher oder प्र + श्र°).

— अतिप्र med. *vor Andern bekannt werden* RV. 10,11,7.

— प्रति 1) *antworten; bejahen, zusagen, versprechen* (mit acc. der Sache und dat. (auch gen.) der Person P. 1,4,40. Vop. 5,15) AV. 9,6,50. स यामनि प्रति श्रुधि RV. 1,15,20. Çat. Br. 1,4,1,10. 12. 18. 11,4,1,3. 14,9,1,1. अथ हैनमृषभो ऽभ्युवाद सत्यकामइ इति भगव इति ह प्रतिशुश्राव Khând. Up. 4,5,1. इति पृष्टा प्रतिशृणोति प्रत्याचष्टे वा Çâñkh. Çr. 5,1,10. 10,13,17. MBh. 1,714. 3,2175. यो न दद्यात्प्रतिश्रुत्य 13,405. 415. 2763. 3177. Hariv. 15843. R. 1,16,8. 2,98,5. R. Gorr. 2,23,21. 89,1. Ragh. 2,65. 3,67 (°शुश्रुवान्). 12,69. 14,29. 15,4. Kathâs. 24,126. Saddh. P. 4,17,a. Bhâg. P. 6,7,38. 8,19,2. सत्यम् MBh. 3,2964. R. 2,98,3. 6,81,10. कन्यकाम् Kathâs. 14,79. प्रतिश्रुत *zugesagt, versprochen* H. 1489. प्रतिश्रुते जुहोति *nachdem die Zusage erfolgt ist* Çâñkh. Gṛhj. 1,7. 9. 5,10. यच्चान्यस्मै प्रतिश्रुतम् Jâǵń. 2,175. राजपुत्र्याः प्रतिश्रुतम् MBh. 4,456. 1610 (nach der Lesart der ed. Bomb.). वाचा 3,211. R. 2,88,22. R. Gorr. 2,17,19. 3,14,18. 5,47,9. Kumâras. 2,56. Ragh. 15,74. Mâlav. 8,17. Kathâs. 26,187. 149,4. Râǵa-Tar. 1,242. 4,56. Bhâg. P. 1,7,38. 14,40. 2,7,18. 3,23,51. 6,18,42. कुरु प्रतिश्रुतं सत्यम् 1,7,54. MBh. 5,7032. ब्राह्मस्य सुता नगरवासिनः । त्वत्कृते याचितास्माभिः सा च पित्रा प्रतिश्रुता ॥ Kathâs. 61,19. सा च पित्रा दातुं प्रतिश्रुता 123,166. यथेष्टमशनं दातुं ततो ऽनेन प्रतिश्रुते Râǵa-Tar. 1,132. n. *Zusage, Versprechen:* सत्य° adj. R. 3,41,18. अनिस्तीर्ण° adj. Bhâg. P. 10,89,43. — 2) प्रतिश्रुत *wiederhallend:* तथा तयोर्गदाघोषैर्दिशः सर्वाः प्रतिश्रुताः R. 7,32,55. — 3) *hören, vernehmen:* तद्वीह मया सर्वं प्रतिश्रुतम् (परिश्रुतम्?) R. 6,9,6. — 4) प्रतिश्रुत *genannt* Hariv. 1937 fehlerhaft für परिश्रुत, wie die neuere Ausgabe liest. — Vgl. प्रतिश्रव fgg. — desid. °शुश्रूषति (nicht med.) P. 1,3,59. Vop. 23,57.

— संप्रति *zusagen, versprechen:* यो ऽस्मभ्यं संप्रतिश्रुत्य कन्यारत्नं विगर्ह्य नः । कृष्णायादात् Bhâg. P. 10,57,4. — caus. *Jmd veranlassen eine Zusage zu machen, Jmd ein Versprechen abnehmen* R. 2,107,5.

— वि 1) *vernehmen, hören:* कर्णाभ्यां भूरि विश्रुवम् Taitt. Up. 1,4,1. शङ्खशब्दं विशुश्रुवुः Hariv. 13577. Bhâg. P. 1,5,26. 28. °श्रुत्य 4,8,70. pass.: इति च । व्यश्रूयन्त महाघोराः शब्दास्तत्र समन्ततः MBh. 1,1478. 4,805. Hariv. 13212. R. 1,13,13. Vet. in LA. 21,1. स्वनो विशुश्रुवे R. 2,103,48. — 2) med. (ved.) und pass. *bekannt —, berühmt werden* RV. 4,8,6. Vâlakh. 6,6. वि शृण्विषा जनेषु TBr. 2,4,2,4. विश्रावि RV. 10,93,14. विश्रूयस्व स्वकर्मणा MBh. 5,4506. व्यश्रूयत नाम त्रिदिवे ऽपि यस्य Ragh. 18,9. Spr. (II) 1928. — partic. विश्रुत mit श्रेणि u. s. w. componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. 1) *vernommen, gehört* AV. 15,2,4. Spr. (II) 1363. — 2) *bekannt,* = ज्ञात H. an. 3,296. fg. Viçva im ÇKDr. स्त्रियो हि चपला नित्यं देवानामपि विश्रुतम् Spr. 3303. इत्येव नाम तस्याथ विश्रुतम् MBh. 4,2367. Verz. d. Oxf. H. 235,a,4. विश्रुतस्त्रिषु लोकेषु क्रोधात्मा ब्रह्म एकपात् *bekannt als* Hariv. 13634. Prab. 5,9. °गोवर्धनस्पर्धी को ऽपि न विश्रुतः Git. 1,4. महत्नामेति (°न्नामेति?) विश्रुतो ऽसि Maitrjup. 2,1. शतद्रुरिति विश्रुता *bekannt als so v. a. genannt* MBh. 1,6758. 3,1767. 2124. 2443. 2694. 2900. 13,2583. R. 1,51,19. 2,50,18. 110,8. Kathâs. 7,40. 13,54. Prab. 9,10. Bhâg. P. 3,21,3. 4,1,1. 9,6,11. ततो यमत्वं तव देव विश्रुतम् so v. a. *daher wirst du* Jama *genannt* MBh. 3,16781. *weithin bekannt, berühmt* AK. 3,1,9. H. 1493. H. an. RV. 1,52,11. 62,1. MBh. 3,2442. R. 2,54,38. 71,9. 3,53,32. 5,1,31. Ragh. 8,76. Spr. (II) 756. Varâh. Bṛh. S. 26,5. Bṛh. 20 (18), 6. विश्वत्र Kathâs. 20,187. Daçak. 59,10. Bhâg. P. 4,15,25. त्रैलोक्य° 3,33,31. R. 1,1,47. n. *Berühmtheit* Bhâg. P. 1,5,40. — 3) *froh* (हृष्ट, संहृष्ट) H. an. und Viçva a. a. O. — Vgl. विश्राव, विश्रुत, 1. विश्रुति, लोकविश्रुत (auch MBh. 4,362. 5,5945), विश्र°. — caus. 1) *hören lassen, verkünden, mittheilen:* इत्येवं वाचो व्यश्रावयन् R. 6,70,58. मया विश्राविते वाक्ये MBh. 3,4971. गुह्यं मिथो विश्रावयन्ति 12,3819. नामानि Verz. d. Oxf. H. 195,a,19. नाम विश्राव्य चात्मनः *seinen Namen nennend* MBh. 4,1653. 1785. 1,6287. Hariv. 9242. R. 3,59,5. 5,38,41. 53,1. 6,76,15. 7,22,49. 23,59. mit acc. der Person: अब्रवीच्च सर्वं विश्रावयञ्जगत् so v. a. *so dass es alle Welt hörte* MBh. 14,2025. Bhâg. P. 10,64,44. mit doppeltem acc. *Jmd Etwas mittheilen:* मम कर्म च देवेन्द्रं (देवेन्द्रे Ang. 10,69) मातलिर्विस्तरेण तत् । सर्वं विश्रावयामास यथाभूतम् ॥ MBh. 3,12265. fg. — 2) *berühmt machen:* नाम विश्रावितं भुवि Hariv. 4857. R. 7,33,16. — 3) *erschallen machen:* दुन्दुभिम् MBh. 6,1628. ततो ऽन्तरीक्षे वागासीत्सर्वा विश्रावयन् (statt °श्रावयन्ती) दिशः 3,16556.

— अभिवि, partic. °श्रुत *bekannt als, genannt:* महर्षेरप्यभिविश्रुतः (nicht voc., wie man wohl anzunehmen pflegt, sondern nom. mit auch sonst im Epos vorkommender Contraction) MBh. 1,1275. 2718, 3219. 3,8760. Hariv. 812. 8982. 14917. R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). 2,55,7 (5 Gorr.). 110,35 (119,32 Gorr.). R. Gorr. 1,26,10. Mârk. P. 46,43. Bhâg. P. 8,1,21. 9,15,13.

— सम् 1) *vernehmen, hören:* संशृणुत Prab. 105,19. गदतो निगमं मम Bhâg. P. 6,5,30. समश्रौषं वचः MBh. 1,1626. संशृणोति न चोक्तानि Bhatt. 5,19. क्रोष्टून्समाशृणोत्क्रूरान्वसतो ऽशुभशंसिनः 6,5. पुनः संश्रुत्य संश्रुताम् (वाचम्) Jâǵń. 3,130. 12. आक्रन्दमानां संश्रुत्य MBh. 3,2358. रथघोषम् 13,1978. R. 5,55,8. मन्मुखात् Pańkar. 4,2,15. यदि वास्ति त्वभिप्रायः संश्रोतुं तव R. 7,35,18. med.: संशृणुष्व Bhatt. 8,16 (falschlich auf P. 1,3,29, Vârtt. 2 und Vop. 23,14 verwiesen). द्विषन्न यः संशृणुते Spr. 3085. *sich vernehmen* P. 1,3,29, Vârtt. 2. Vop. 23,14. यथैव मिथः संशृण्वीरन् Çâñkh. Br. 9,1. pass.: यथा संश्रूयते *wie man hört, liest* MBh. 12,7139. त्वं हि संश्रूयसे ऽत्यर्थमसह्यबलविक्रमः so v. a. *du bist, wie man hört,* 6,4794. यस्मिन्संश्रूयते सत्यं ज्योतिर्ब्रह्म सनातनम् *worin, wie man hört, enthalten sein soll* 1,30. संश्रुत *vernommen, gehört* Jâǵń. 3,130. MBh. 5,1268. न दृष्टं न च संश्रुतम् Spr. (II) 5018. Mârk. P. 100,17. fg. सनत्कुमाराद्वचनमिति वै संश्रुतं मया R. Gorr. 1,8,29. पुराणे संश्रुतो मया so v. a. *gelesen* MBh. 1,2546. — 2) *zusagen, versprechen:* मातामहे समश्रौषीद्राज्यशुल्कम् R. 2,107,3. करिष्य इति संश्रुत्य पूर्वमस्मासु MBh. 3,2143. तथेति संश्रुत्य गमनं तस्य R. 1,10,22 (23 Gorr.). 23,8. 2,21,41. तपस्विभ्यः सत्त्रे यज्ञदक्षिणाम् 75,24. R. Gorr. 2,18,48. 3,14,18. fg. 67,21. Spr. (II) 612. LA. (III) 91,11. संश्रुत *zugesagt, versprochen* AK. 3,2,58. H. 1489. MBh. 14,1667. R. 3,14,17. 6,8,23. 7,76,12 (mit gen.

der Person). Ragh. 12, 5. Râǵa-Tar. 3, 19. — Vgl. संश्रव u. s. w. — caus. 1) *hören lassen, verkünden* Ǵâǵñ. 2, 112. संश्रावयन्नघानि देशिकेन्द्रः Verz. d. Oxf. H. 259, a, 19. हृदितघनिम् Kathâs. 72, 50. वार्त्ताम् R. 3,63,26. नाम संश्राव्य चात्मनः *seinen Namen nennend* MBh. 15,732. R. Gorr. 2,2,13. 6,79,10. Kathâs. 20,40. संश्राव्यमाणेषु राज्ञां नामसु MBh. 12,113. वाचो व्रताः संश्रावयन् 8,309. परुषाणि R. 4,8,21. भगवते परुषाणि Bhâg. P. 10,74,30. mit acc. der Person (auch neben acc. der Sache) *Etwas zu Jmdes Ohren bringen* MBh. 5,560. Bhâg. P. 1,3,42. एतान् शब्दं संश्राव्य Pañkat. 172,25. संश्रावितलेखो so v. a. *vorgelesen* Kathâs. 43,271. — 2) *erschallen machen:* जीमूत इव घर्मान्ते सर्वं संश्रावयन्सभाम् MBh. 5,3385.

— अभिसम् *vernehmen, hören:* एतदभिसंश्रुत्य R. 2,66,13.

— प्रतिसम् *zusagen, versprechen:* अश्विनोः प्रतिसंश्रुत्य MBh.13,7306.

2. श्रु = स्रु. श्रुवत्, श्रुवन्तु *sich in Bewegung* (namentlich *der Theile*) *setzen; auseinandergehen, zerfliessen:* त आ गमन्तु त इह श्रुवन्तु RV. 6, 49,1. 10,15,5 (nach dem Comm. zu 1. श्रु). वीळु चिदस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् 1,127,3. Auch in späteren Schriften wird diese Wurzel und ihre Ableitungen öfters mit dem palatalen Zischlaut geschrieben. Wir verweisen jedoch diese Stellen unter स्रु.

— आ dass.: आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोत् *die Erde selbst wich eurem Lauf* RV. 1,39,6.

— प्र caus. *vorwärts bringen:* प्राश्रावयं तुर्वशं यदुम् RV. 10,49,8. प्रान्धं श्रोणं श्रवयन् 2,13,12.

— वि s. 2. विश्रुति.

— सम् *zusammenfliessen:* यद्हस्तावधि संश्रुतम् AV. 1,3,6.

श्रुकन्दलि scheinbar Verz. d. B. H. 196,7, wo aber शुद्धबुद्धेश्च क° zu lesen ist; vgl. Verz. d. Oxf. H. 233,b,2 v. u. u. Hall 16.

श्रुत् (von 1. श्रु) adj. am Anfange eines comp. in श्रुत्कर्ण; am Ende eines comp. in कर्ण°, दीर्घ°, देव°, भद्र°, वन्दन°, सत्य°, सु°, कृषन°. त्रि° Âçv. Çr. 5,13,6 (auch in den von uns verglichenen Hdschrr.) fehlerhaft für त्रिष्टुभ्; s. VS. 38,27.

श्रुत (partic. von 1. श्रु) 1) adj. am Ende eines N. pr. P. 6,2,148. a) *gehört, vernommen, worüber oder über wen man durch's Ohr eine Kunde hat* AK. 3,4,14,79. H. an. 2,203. Med. t. 67. Çat. Br. 14,9,2,4. Pâr. Gṛhy. 3,15. Ḱhând. Up. 3,13,8. Praçnop. 4,5. ये च दिवि श्रुतासः *die, wie man hört, im Himmel sind* Kauç. 135. साक्षी दृष्टश्रुताद्न्यद्विब्रुवन् M. 8,75. न मया मानुषः क्वचित् । दृष्टपूर्वः श्रुतो वापि तथाविधः ॥ MBh. 3,2929. 2085. स्थविरेभ्यः 2204. 13,2570. R. 1,2,35. 2,29,8. R. Gorr. 1,46,6. 3,55,3. 4,8,53. Spr. 5080. Ragh. 1,78. 3,40. तैलमुग्धो श्रुतस्तावदस्थिमुग्धो निशम्यताम् Kathâs. 61,193. Mârk. P. 24,55. Râǵa-Tar. 6,45. Pañkat. 36,19. श्रुतः स्वयंवरो राज्ञा — द्वितीयो दमयन्त्या वै भविता श्व इति द्विजात् MBh. 3,2897. कुतो ऽयमायाति पुरा न मे श्रुतः 4,300. श्रुतस्त्वं किं वदसो नारदान्मया 6,5826. R. 1,1,10. चित्रकूटमनुप्राप्तो राज्यभ्रष्टो ऽसि मे श्रुतः 3,11, 8. तेनास्या राज्ञा नृपसमः श्रुतः । विमलाख्यस्य तनयो राज्ञः Kathâs. 56,32. fg. इति श्रुतम् impers. Kathâs. 24,38. इति नः श्रुतम् MBh. 5,5975. R. 1,22,22. 47,10. 2,109,18. 110,30. Bhâg. P. 3,12,23. यथा भर्तुर्मर्तितव्यं श्रुतं च मे R. 2,39,27. यथा चैव श्रुतं मया 93, 6. श्रुतपूर्वं (श्रुतं v. l.) नारदमुखात् Çâk. 95,5. पुराणे यन्मया श्रुतम् so v. a. *gelesen* R. 1,8,5. एष धर्मः स्त्रिया नित्यो वेदे लोके श्रुतः स्मृतः (d. i. वेदे श्रुतो लोके स्मृतः) Spr. 3004. यद्यपि कायमङ्गुलिमूले तयोरध (M. 2,58) इत्यत्र चाङ्गुलिमात्रं श्रुतं तथापि u. s. w. so v. a. *erwähnt, genannt* Kull. zu M. 2,59. *in der heiligen Lehre enthalten* RV. Prât. 11,34. — b) *bekannt als* so v. a. *genannt:* पुण्यश्लोक इति श्रुतः MBh. 3,2450. R. 1,5, 3. 8,7. 9,28. R. Gorr. 1,9,61. 2,83,15. Kathâs. 13,165. 42,17. Bhâg. P. 8,13,1. Spr. (II) 5089. *bekannt* so v. a. *berühmt* RV. 1,53,9. 7,18, 12. त्वं धनदा असि श्रुतः 32,17. गीर्भिः *in Liedern gefeiert* 8,2,27. 33,10. 4,32,21. राधम् 5,52,17. पर्षतीषु 60,2. 62,5. Varuṇa 5,85,1. 5. Indra 2,14,8. Wagen der Açvin 8,26,4. AV. 6,52,3. Ait. Br. 7,17. Ḱhând. Up. 3,13,8. कर्मन् MBh. 1,8043. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhagîratha Hariv. 812. fg. VP. 379. des Kṛshṇa 591. Bhâg. P. 10, 61,14. des Subhâshaṇa 9,13,25. des Upagu VP. 390. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter des Dîrghadaṁshṭra Kathâs. 110,34. — 4) n. a) *das Gehörte, Gelernte, Ueberlieferte; Gelehrsamkeit, Wissen;* = शास्त्र AK. H. an. Med. AV. 6,4,1. प्रिया श्रुतस्य भूयास्म 7,61,1. 2. 15,2,4. Âçv. Gṛhy. 3,9,1. 4,7,2. Çâṅkh. Gṛhy. 1,2. Taitt. Up. 1,4,1. M. 2,149. 4,18. 8,273. Ǵâǵñ. 1,123. 3,44. MBh. 2,245. fg. प्रज्ञाश्रुताभ्याम् 13,1865. 1868. R. 2,39,12. 63,39. 106,22. 4,26,23. श्रुतस्य यायादयमन्तम् Ragh. 3,21. 5,22. Spr. 3024. 3037. fg. 3046. 3052. 5075. श्रुतं प्रज्ञानुगं यस्य प्रज्ञा चैव श्रुतानुगा 5088. 5090. शीलवृत्तफलं श्रुतम् (II) 71. 1528. 1543. 2944. 3067. नाभ्यासेन विना श्रुतम् 3570. 5318. 5816. Varâh. Bṛh. S. 79,18. Bhâg. P. 1,16,27. 3,7,32. °शीले M. 11,22. °वृत्ते 7,185. neben विद्या so v. a. *heiliges Wissen* Spr. 5127. (II) 1819 (besser विद्यौ श्रुतं). विद्याश्रुतसंपन्न Bhâg. P. 11,19,1. श्रुताध्ययनसंपन्न Ǵâǵñ. 2,2. °पारग R. Gorr. 1,35,8. °प्रकाश Ragh. 5,2. °वृत्तोपपन्न M. 9,244. °वृत्ताढ्य R. Gorr. 1, 79,16. तपःश्रुतवयोवृद्ध 3,40,23. °वृद्ध Ragh. 18,45. °महत् Çâk. 194, v. 1. °युक्त Varâh. Bṛh. S. 15,11. श्रुतान्वित Bhaṭṭ. 1,1. अदृष्ट° adj. Bhâg. P. 1,5,40. संभृत° adj. Râǵa-Tar. 3,132. Bei den Ǵaina folgendermaassen definirt: ज्ञानावरणक्षयोपशमे सति मतिजनितं स्पष्टं ज्ञानं श्रुतम् Sarvadarçanas. 32,8. 9. ज्ञानं पञ्चविधं मतिश्रुतावधिमनःपर्यायकेवलभेदेन 5. Personificirt als Kind Dharma's und der Medhâ VP. 55. Mârk. P. 50,26. — b) *das Hören:* छन्दसां लक्षणं श्रुतमात्रेण बुध्यते Çrut. 1. श्रुतेन मन्त्रसिद्धिश्च भवेन्न पृथिवीपतेः Spr. 3041. so v. a. *der Unterricht, den man empfängt:* नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन Muṇḍ. Up. 3,2,3. अनात्मनि श्रुतं नष्टम् Spr. (II) 3471. साधूनां तु स्थितानां तु शीले सत्ये श्रुते स्थिते R. 2,39,24. pl. Spr. (II) 3422. neben पाठ Kathâs. 40,20. — c) *Erinnerung* AV. 1,1,2. — Vgl. अ°, कु°, अन°, दुः°, बहु°, यथा°, वसु°, वाज°, विष्णु°, वेद°, सु°.

श्रुतऋषि adj. *berühmte Ṛshi habend:* Indra RV. 10,47,3. श्रुतर्षि TBr. 2,5,6,1. — Vgl. श्रुतर्षि und श्रोतऋषि.

श्रुतकक्ष m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Âñgirasa RV. 8,81,25. — Vgl. श्रोतकक्ष.

श्रुतकर्मन् 1) adj. *dessen Thaten berühmt sind.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sahadeva MBh. 1,3827. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,29. Arǵuna's MBh. 1,3039. 8043. Somâpi's VP. 456, N. 62.

श्रुतकीर्ति 1) adj. *dessen Ruf weit bekannt ist.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Arǵuna MBh. 1,2451. 2763. 3827. VP. 459. Bhâg. P. 9,

22,28. — 3) f. N. pr. einer Tochter Kuçadhvaǵa's und Gattin Çatrughna's R. 1,73,20. einer Tochter Çûra's, Schwester Vasudeva's und Gattin Dhṛshṭaketu's, VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 37. 10,58,56.

श्रुतकेवलिन् m. pl. Bez. bestimmter Heiliger (sechs an der Zahl) bei den Ǵaina H. 34.

श्रुतंजय m. N. pr. eines Sohnes des Senaǵit VP. 463. des Satjâju Bhâg. P. 9,15,12.

श्रुततस् (von श्रुत) adv. 1) *nach Hörensagen:* नादृष्टं दृष्टतो ब्रुवीत नाश्रुतं श्रुततः *als hätte er es gehört* Gobh. 3,5,16. — 2) *in Bezug auf Gelehrsamkeit:* ब्रह्मा परिवृढः श्रुततः Nir. 1,8.

श्रुतत्व (wie oben) n. *das Ueberliefertsein, — Gelehrtwerden* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 63.

श्रुतदेव 1) m. a) *ein Gott in Bezug auf Gelehrsamkeit* Bhâg. P. 3,25, 2. — b) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,90,34. eines Dieners des Kṛshṇa 1,14,32. 2,7,45. 6,15,15. 8,21,17. 10,86,13. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Çûra's und Schwester Vasudeva's Hariv. 1927. 1930 (1936 liest die neuere Ausg. देवश्रवाः st. श्रुतदेवा). VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 36. — 4) f. ई *die Göttin der Gelehrsamkeit,* Sarasvatî H. 241.

श्रुतधर 1) adj. *das Gehörte behaltend, ein gutes Gedächtniss habend* Kathâs. 2,63. Gît. 1,4, v. l. Daçak. 140,8. Bhâg. P. 10,87,45. Beiw. und Bez. *des Ohrs* 4,29,13. 25, 50. fg. Vgl. एक° unter एकश्रुत. — 2) m. a) Bez. *der Brahmanen im* Dvîpa Çâlmali Bhâg. P. 5,20,11. — b) N. pr. eines Fürsten Kathâs. 74,24. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,11. — Vgl. श्रुतिधर.

श्रुतधर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Udâpi Hariv. 1813 nach der Lesart der neueren Ausg. श्रुतश्रवस् die ältere.

श्रुतधारण adj. = श्रुतधर Bhâg. P. 2,7,46. श्रुणधारणा ed. Bomb. und der Comm. gegen das Metrum. Burnouf's Auffassung s. u. धारणा 1).

श्रुतधि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 70,31. fgg.

श्रुतध्वज m. N. pr. eines Kriegers MBh. 7,7011.

श्रुतप्रकाशिका f. Titel eines Commentars Hall 92.

श्रुतबन्धु m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana, Liedverfassers von ṚV. 5,24,3. 10,57. fgg.

श्रुतबोध m. Titel einer dem Kâlidâsa zugeschriebenen Metrik Gild. Bibl. 401. fg. छन्दसां लक्षणं येन श्रुतमात्रेण बुध्यते । तदहं संप्रवक्ष्यामि श्रुतबोधमविस्तरम् ॥ Çrut. 1.

श्रुतंर in einer Formel TS. 2,4,2,2 vor आधृत् nom. st. श्रुता.

श्रुतंरथ m. wohl N. pr. ṚV. 1,122,7. 5,36,6.

श्रुतंर्य m. nach Sâj. N. pr. ṚV. 1,112,9. könnte auch श्रुतरि sein.

श्रुतर्वन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Arksha ṚV. 8, 63,4. 13. 10,49,5. MBh. 3,8595. fgg. 9,1413. Hariv. 4966. 6584. 6664. 6671. fgg. 6725. — Vgl. श्रौतर्वण.

श्रुतर्षि (श्रुत + ऋषि) m. *ein durch Gelehrsamkeit ausgezeichneter* Ṛshi, *wie* Suçruta u. s. w. Trik. 2,7,16. Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. 2,175. — Vgl. श्रुतऋषि und श्रौतर्ष.

श्रुतवन्त् (von श्रुत) 1) adj. a) partic. *gehört habend:* इति श्रुतवानस्मि Çâk. 83,8. सर्वे श्रुतवन्तः सुखिनो वयम् Hit. 44,7. — b) *gelehrt, kenntnissreich* MBh. 4,2268. 13,2159. Hariv. 4875. R. 1,8,14. R. Gorr. 2,21,6. 4,16,24. 5,90,35. Kâm. Nîtis. 15,30. Ragh. 19,1. Spr. (II) 1840. 5002. 5414. Varâh. Bṛh. S. 101,12. श्रुतशीलवन्त् (so die v. l.) d. i. श्रुतवन्त् und शीलवन्त् M. 3,27. — c) *mit Wissen verbunden, auf Wissen beruhend:* भक्ति Bhâg. P. 3,5,41. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Somâpi VP. 4,23,3.

श्रुतवर्धन m. N. pr. eines Arztes Kathâs. 39,6.

श्रुतवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Açokâvad. 295.

श्रुतविद् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âtreja (Liedverfassers von ṚV. 5,62) ṚV. 5,44,12.

श्रुतविन्दा f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,16.

श्रुतविस्मृत adj. *gehört und wieder vergessen:* मन्त्र Kathâs. 20,159.

श्रुतशर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Udâpu Hariv. 1813 (श्रुतधर्मन् und उदापि die ältere Ausg.). des Udâjus VP. 456, N. 62. N. pr. eines Vidjâdhara-Fürsten Kathâs. 44,12. 31. 45,8. fgg.

श्रुतशील m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,b,15.

श्रुतश्रवस् 1) m. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,674. 2049 (श्रुतश्रवा यद्दा mit der ed. Bomb. zu lesen). 2,319. Hariv. 9568. VP. 456. Bhâg. P. 9,22,9. 44. — 2) f. N. pr. einer Tochter Çûra's und Schwester Vasudeva's Hariv. 6000. VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 38.

श्रुतश्रवा f. = श्रुतश्रवस् 2) Hariv. 1927. 7709. = Vgl. श्रौतश्रव.

श्रुतश्रवोऽनुज m. *der Planet Saturn* H. ç. 14 (°नुज die Hdschr.). Hâr. 12.

श्रुतश्री m. N. pr. eines Daitja MBh. 5,3685.

श्रुतश्रुवस् MBh. 1,2049 fehlerhaft für श्रुतश्रवस्.

श्रुतश्रेणी f. *Anthericum tuberosum Roxb.* (द्रवन्ती) Bhâvapr. im ÇKDr. Vgl. सुतश्रेणी.

श्रुतसद् adj. *in dem Gehörten (der Lehre) wohnend* TS. 3,2,10,1.

श्रुतसेन 1) adj. oxyt. nach Mahîdh. *dessen Heer berühmt ist* VS. 16, 35. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,804. eines Daitja 5,3685. eines Bruders des Ǵanamеǵaja Çat. Br. 13,5,4,3 (proparox.). MBh. 1,662. VP. 457. 461. Bhâg. P. 9,22,34. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Hariv. 1813. des Sahadeva MBh. 1,2452. 2763. 8040. 8045. des Vṛkodara (Bhîmasena) VP. 2te Aufl. 4,159. Bhâg. P. 9,22, 28. des Çatrughna 11,13. des Çambara Hariv. 9252. N. pr. eines Fürsten von Gokarṇa Kathâs. 33,25. — 3) f. आ N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9191.

श्रुतसोम m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena VP. 459. श्रुतसेन und सुतसोम v. l.

श्रुतादान (श्रुत + आ°) n. = ब्रह्मवाद Hâr. 221.

श्रुतानीक (श्रुत + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,7011.

श्रुतान्त (श्रुत + अन्त) m. desgl. MBh. 9,1404.

श्रुतामघ (श्रुत + मघ) adj. *bekannte, — berühmte Schätze habend* ṚV. 8,82,1.

श्रुतायु oder श्रुतायुस् (श्रुत + आ°) m. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,535. 2700. 7001. 2,123. 5,86. 8,107. Hariv. 1373. 1414. VP. 386, N. 19. 390. 398. Bhâg. P. 9,13,23. 15,1. 2.

श्रुतायुध (श्रुत + आ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,121.

श्रुतार्थ (श्रुत + अर्थ) 1) adj. *der Etwas gehört hat*, mit gen.: श्रुतार्थो देव गुह्यस्य भवान् so v. a. *du hast das Geheimniss vernommen* Hariv. 6520. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 6,9.

श्रुतावती (von श्रुत) f. N. pr. einer Tochter Bharadvâǵa's MBh. 9, 2762. 2829.

1. श्रुति (von 1. श्रु) f. P. 3,3,96, Vârtt. 1 (करणे). Vop. 26, 183. 1) *das Hören, Vernehmen, Zuhören* H. an. 2,203. Med. t. 65. Çat. Br. 14, 6,5,1. 7,4,27. 2,20. वेदस्य VS. Prât. 8,44. fg. समये Spr. (II) 5046. धर्म° 5569. इष्टानिष्टदर्शनश्रुतिभिः Sâh. D. 175. Bhâg. P. 5, 18,11 (pl.). यन्नामश्रुतिमात्रेण 9, 5, 16. श्रुतिमभिनीय *thuend, als wenn er etwas hörte*, Çâk. 31,8. अश्रुतिमभिनीय Uttarar. 34,4 (69,11). ब्रूहि यद्यस्ति ते श्रुतिः *sprich, wenn du es gehört hast*, MBh. 13,823. श्रुतिं वचोऽनुगां (so zu lesen) कृत्वा so v. a. *auf die Rede hinhorchend* Weber, Pratiǵñâs. 111. — 2) *Ohr (Gehör)* AK. 2,6,2,45. 3,4,14,76. Trik. 3,3,188. H. 573. H. an. Med. Halâj. 2,361. Vikr. 56. Varâh. Bṛh. S. 51,39. Kathâs. 18,82. du. Sarvadarçanas. 176,17. °विषयगुणा Çâk. 1. °गोचरा Weber, Râmat. Up. 336. तेन शब्देन महता पूर्णश्रुतिः MBh. 1,5360. यदि ते श्रुतिमागतः *zu Ohren gekommen* R. 3,18,6. श्रुतिं गतम् 66,8. श्रुतिं चकाराच्युतसत्कथोदये Bhâg. P. 9,4, 18. पतशब्दैः श्रुतिं ग्रस्तः Râǵa-Tar. 3,400. श्रुतिं छिन्दन् 5,346. सर्वश्रुतिमनोहर R. 1,3,7. श्रोतृश्रुतिसुखावह 4,5. °हारिन् Ṛt. 2,14. Mârk. P. 61, 24. °सुखद Varâh. Bṛh. S. 104, 64. °सुख adj. Bhâg. P. 7,9,25. °दूषक LA. (III) 89,20. °कटु Kâvjâd. im ÇKDr. — 3) *Hypotenuse, Diagonale* (wie alle Wörter für *Ohr*) Colebr. Alg. 59. Golâdhj. Tripraçn. 42. fgg. — 4) *Laut, Klang, Geräusch* ṚV. 8,85,3. AV. 11,7,20. Khând. Up. 3,13,8. ṚV. Prât. 3,3. 6,5. 9. 13,4. 46. AV. Prât. 3,71. TS. Prât. 21,10. 15, Comm. प्रोच्यमानश्रुतिभिः Bhâg. P. 5,2,4. गीत° Kathâs. 12, 32. समान° adj. *gleichlautend* P. 4,3,100, Schol. — 5) in der Musik *ein Viertelton* oder *Intervall* (deren 22 angenommen werden) H. an. As. Res. 3,69. 9,461 (nach Haughton). Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,5. 6. 10. °जातिविशारद Jâǵñ. 3,115. Çiç. 1, 10. 11, 1. Pańkar. 3,12,9. Pańkat. ed. Bomb. IV. V. Notes, S. 14. — 6) *Lautcomplex* (ohne Rücksicht darauf, ob es ein Wort für sich oder nur einen Bestandtheil desselben bildet) TS. Prât. 4,35 (wir lesen पत्निश्रुतिः). 12,7. 13,12. — 7) *Kunde, Nachricht, Gerücht, Sage;* = वार्ता Trik. H. an. Med. आगता R. 3,63,25. श्रुतौ तस्करता स्थिता so v. a. *kennt man nur von Hörensagen* Ragh. 1,27. इक्ष्वाकुवंशसंबद्धां व्याहृतं भरत त्वया। अनुरूपं गुणानां च श्रुतेश्च यशसश्च ते R. Gorr. 2,93,2. सीता° *Nachrichten von* 4,61,31. रामस्याभ्युदयश्रुतिः Ragh. 12,3. अभीष्टवर° Kathâs. 16,67. इति श्रुतिः *so lautet die Sage* MBh. 1,3552. द्वे चास्य भार्ये गर्भिण्यौ बभूवतुरिति श्रुतिः R. 2,110,18. Râǵa-Tar. 6,112. 306. pl.: इतिहासाः सवैयाख्या विविधाः श्रुतयो ऽपि च MBh. 1,50. एष मे कृष्ण संदेशः श्रुतिभिः (= वेदैः Nilak.) ख्यातिमेष्यति। देवतानां दिविष्ठानां जगतश्च so v. a. *durch Weitererzählen* Hariv. 4345. — 8) *Ausspruch:* इतीयं प्रथिता श्रुतिः MBh. 1,7067. 8344 (इति zu ergänzen). पौर्विकी 14,524. श्रुतिर्हि श्रूयते पुण्या ब्राह्मणानां यशस्विनाम् R. 2,29,17. अन्तकाले हि भूतानि मुह्यन्तीति पुरा श्रुतिः। राज्ञैवं कुर्वता लोके प्रत्यक्षा सा श्रुतिः कृता 106,12 (113,7 Gorr.). 107,11. लौकिकी Spr. 3039. लोके हि प्रथिता ननु श्रुतिरियं नार्यो ऽपि गायसि याम् (II) 4161. इति सत्यव्रती श्रुतिः Bhâg. P. 4,21,45. 10,74,31. Insbes. *ein überlieferter Ausspruch in heiligen Dingen, eine religiöse Vorschrift, ein heiliger Text;* = वेद, आम्नाय AK. 1,1,5,3. 2,7,40. 3,4,14,76. H. 249. H. an. Med. Halâj. 1,9. 5,10. श्रुतिस्तु वेदो विज्ञेयो धर्मशास्त्रं तु स्मृतिः M. 2,10. 9. श्रुतिः संहितारूपा ब्राह्मणरूपा च स्मृतिर्धर्मस्मारका मन्वादिः Comm. zu Çâṅkh. Gṛhj. 2,7. श्रुतिश्च द्विविधा वैदिकी तान्त्रिकी च Kull. zu M. 2,1. Ait. Br. 7,9. Nir. 13,13. Anupada 2,10 in Ind. St. 1,44. Weber, Ǵjot. 111. श्रुत्युक्त im Gegens. zu स्मार्त M. 1,108. धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परमं श्रुतिः 2,13. °स्मृत्युदित 4,155. 9,96. 12,109. Bhag. 2,53. इमां श्रुतिमुदाहरेत् MBh. 13,3670. Sâṅkhjak. 5 (nach dem Comm. wohl आप्तश्रुति zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 65,*a*,9. 10. 278,*b*,4. Ragh. 2,2. °मुखरमुखानां पण्डितानाम् Spr. (II) 5904. व्यसनं श्रुतौ 6147. Varâh. Bṛh. S. 43,59. Bṛh. 1,1. निर्दोष° Sarvadarçanas. 45,20. 48,20. 49,4. 103,6. LA. (III) 90,22. अखिलश्रुतिसार Bhâg. P. 1,2,3. 3,9,5. परमार्थं च श्रुतेर्न जानाति Pańkat. 167,1. °गणा: Bhâg. P. 8,24,61. °गणाः 14,4. °रूपमन्त्राः Mahîdh. zu VS. 24,1. °सामर्थ्यात् Kâtj. Çr. 1,6,26. श्रुत्यानर्थक्यम् 8,5. श्रुत्यर्थाभावात् 10,1. °प्रामाण्यतस् M. 2,8. °चोदनात् 35. 169. °निदर्शनात् 11,45. °द्वैध 2,14. 9,32. वैदिकी 2,15. 7,97. सनातनी 3,284. साध्वी LA. (III) 87,6. सात्वती Bhâg. P. 1,4,7. °विक्रायक MBh. 3,1401. इति श्रुतेः *weil es so in der Schrift heisst* Lâṭj. 4,10,7. Kâtj. Çr. 1,3,10 (उपांशुप्रयोगः श्रुतेः). 3,8,31. Vedântas. (Allah.) No. 8. Sarvadarçanas. 35,1. 3. दीक्षितस्याग्निहोमप्रतिषेधश्रुतेः *weil vorgeschrieben ist, — gelehrt wird* Kâtj. Çr. 7,1,34. तूष्णीं° 4,10,4. बह्व° Lâṭj. 4,10, 18. सर्वकर्मफलोपसंहार° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 15. तत्र प्राप्तविवेकस्यानावृत्तिश्रुतिः Kap. 1,84. pl.: तथा च श्रुतयो बह्व्यो निगीता निगमेष्वपि M. 9,19. श्रद्धां श्रुतिषु संदधे LA. (III) 91,3. विविधास्त्वं श्रुतीर्वेत्थ वेदाङ्गानि च सर्वशः MBh. 1,4150. विविधाश्चौपनिषदीः श्रुतीः M. 6,29. अथर्वाङ्गिरसीः 11,33. श्रुतयो विभिन्नाः Spr. (II) 2505. इत्येवमादिश्रुतिभ्यः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 147. Sarvadarçanas. 57,2. 58,9. 65,18. 72,6. श्रुतयः so v. a. वेदोक्तानि कर्माणि (nach dem Comm.) Bhâg. P. 5,2,21. *der heilige Text* personificirt Hariv. 14036. — 9) *Benennung, Titel:* बिभ्रत्यनन्यविषयां लोकपाल इति श्रुतिम् Kâvjâd. 2,331. — 10) *Gelehrsamkeit* (wohl nur fehlerhaft für श्रुत): °महत् (v. l. श्रुत°) Çâk. 194. °कुलजातिख्याताः (v. l. श्रुत°) Varâh. Bṛh. S. 32,18. — 11) angeblich Synonym von बुद्धि Tattvas. 8. — 12) *das* Nakshatra Çravaṇâ Çabdar. im ÇKDr. — 13) N. pr. einer Tochter Atri's und Gattin Kardama's VP. 83, N. 4. — Vgl. अ° (अश्रुतिपथं या *in Vergessenheit gerathen* MBh. 12,321), चतुः°, ज्ञान°, बहु°, मन्त्र°, महा°, यथा°, लोक°, वेद° (in der 2ten Bed. auch MBh. 1,6158. 3,1760. 12,12969. °श्रुति 2, 1574), सूर्य°, श्रौत.

2. श्रुति (wie oben) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,232. könnte auch श्रु° oder श्रुत° heissen.

3. श्रुति (von 2. श्रु) f. *Lauf, Bahn:* दूरे न वाजं श्रुत्या अपा वृधि ṚV. 2,2,7. इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य (सूर्यस्य) वेद 10,111,3. als v. l. neben स्रुति z. B. Ait. Br. 1,2.

4. श्रुति Hiouen-thsang 1,60 fehlerhaft für त्रुटि.

श्रुतिकट m. 1) = प्रायश्चित्त, पापशोधन *Sühne.* — 2) *Schlange* Trik. 3, 3,104. Med. t. 66. Hâr. 227. — 3) = प्राक्सलोह (?) Med. — Vgl. श्रुतिकण्ठ.

श्रुतिकट m. 1) *Sühne.* — 2) *Schlange.* — 3) = प्रायश्चित्त (!) H. an. 4,66. — Vgl. श्रुतिकट.

श्रुतिकीर्ति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 329, a, No. 780. °कार ebend.

श्रुतिधर्मविवेकिका f. = धर्मसंहिता Çabdar. im ÇKDr.

श्रुतितत्पर adj. = सकर्ण Ġaṭâdh. im ÇKDr.

श्रुतितस् (von 1. श्रुति) adv. *auf dem Wege der geoffenbarten Lehre* (Gegens. तर्कतस्) Nir. 13, 12.

श्रुतिता nom. abstr. zu 1. श्रुति 4) Verz. d. Oxf. H. 200, b, 3. उदात्त° RV. Prât. 3,11 nom. abstr. von उदात्तश्रुति adj. (zu 1. श्रुति 4).

श्रुतिधर adj. vom (blossen) *Hören behaltend, ein gutes Gedächtniss habend* Hariv. 4909. 12326. Suçr. 2,85,15. Git. 1,4 (v. l. श्रुतधर). Pańkar. 3,14,7. Gâruḍa-P. 191 im ÇKDr. — Vgl. श्र° und श्रुतधर.

श्रुतिन् adj. = श्रुतमनेन gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

श्रुतिपथ m. 1) *Bereich des Gehörs:* वेदो मे कृत्स्नः श्रुतिपथं गतः *zu Ohren gekommen* MBh. 1,3372. R. 3,4,3. Râga-Tar. 1,109. °गत Mâlav. 59. °प्राप्त Râga-Tar. 1,372. °पथापात Kathâs. 121,159. — 2) *Ueberlieferung:* पौराणिकैः °पथैरनुमानपैतम् Suçr. 2,523,6.

श्रुतिमत् (von 1. श्रुति) adj. 1) *Ohren habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1014 = Tattvas. 23. — 2) (wohl nur fehlerhaft) = श्रुतवत् *kenntnissreich, gelehrt* R. 4,1,10 (धृतिमत् od. Bomb.). 2,105,24 (श्रुतवत् od. Bomb.). Spr. (II) 5414, v. l. (für श्रुतवत्). Varâh. Bṛh. S. 101,12, v. l. (für श्रुतवत्). Kathâs. 6,137. Haeb. Anth. 485, Çl. 3.

श्रुतिमय (wie oben) adj. *der heiligen Ueberlieferung entsprechend:* गुणाः MBh. 12,4473.

श्रुतिमार्ग m. *der Weg der Ohren, eine Vermittelung durch die Ohren:* °मार्गं गतः *zu Ohren gekommen* Spr. (II) 1060. इति श्रमणवाक्येन सर्वं मदनसायकाः। प्रविश्य श्रुतिमार्गेण तस्यास्तस्याविशन्हृदि so v. a. *mittels des Gehörs, in Folge von Erzählungen* Kathâs. 51,122. °प्रविष्ट 31,3. 33,215.

श्रुतिमुख adj. *die heilige Ueberlieferung zum Munde habend* Pańkar. 4,8,108.

श्रुतिमूल n. *Ohrwurzel* Weber, Pratiģñâs. 75. Git. 1,41.

श्रुतिवर्जित adj. *taub* Ġaṭâdh. im ÇKDr.

श्रुतिविवर n. = कर्णविवर *Gehörgang* Varâh. Bṛh. S. 69,10.

श्रुतिवेध m. *Durchbohrung des Ohrläppchens* Ģjotistattva im ÇKDr. — Vgl. कर्णवेध.

श्रुतिशिरस् n. *eine Hauptstelle aus der heiligen Ueberlieferung* Sarvadarçanas. 46,11. Spr. (II) 6673. Haeb. Anth. 485, Çl. 3.

श्रुतिशीलवत् M. 3,27 schlechte Lesart für श्रुत°; s. u. शीलवत् und श्रुतवत्.

श्रुतिसागर m. *ein Meer der heiligen Ueberlieferung* so v. a. *der Inbegriff alles heiligen Wissens:* Vishṇu Pańkar. 4,3,56.

श्रुतिस्फोटा f. *eine best. Pflanze,* = कर्णस्फोटा Râgan. im ÇKDr.

श्रुतीक am Ende eines adj. comp. von 1. श्रुति in der Bed. 8): सवेदाः सश्रुतीकाश्च कृताः MBh. 12,12969.

श्रुत्कर्ण adj. *lauschende Ohren habend* RV. 1,44,13. 45,7. 7,32,5. 8,45,17. 10,140,6. AV. 19,3,4.

श्रुत्य (von 1. श्रु) 1) adj. *hörenswerth, rühmlich:* रयि RV. 7,5,9. 2,30,11. 1,36,12. 117,23. 6,72,5. वीर 10,80,1. Indra 8,46,14. पराक्ति श्रुत्यं नाम बिभ्रत् 5,30,5. ब्रह्मान् 1,165,11. 6,36,5. — 2) n. *eine merkwürdige —, rühmliche That:* प्रत्ना ते इन्द्र श्रुत्यानु येनुः RV. 6,21,6. एता त्या ते श्रुत्यानि केवला 10,138,6. — Vgl. मत्र°.

श्रुत्यनुप्रास m. Bez. *einer best. Alliteration: das Aufeinanderfolgen von consonantischen Lauten, die an derselben Stelle des Mundes hervorgebracht werden* (z. B. ज und य; त, थ, द, ध und न) Sâh. D. 636. Comm. zu Kâvjâd. 1,56.

श्रुधीयत् adj. etwa *gehorsam, willig* RV. 6,67,3.

श्रुध्या n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241 (श्रुध्य). Pańkav. Br. 9,1,32. 15,5,33. Lâṭj. 7,3,3. 5.

श्रुमत् m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. — Vgl. श्रौमत, श्रौमत, श्रौमत्य.

श्रुष् Nebenform von 1. श्रु. श्रोषमाणा *willfährig, vertrauend* RV. 3,8,10. 7,7,6. 51,1. Die Formen श्रोषन्, श्रोषन्तु (s. u. 1. श्रु) könnten auch hierher gezogen werden. Vgl. açrushṭi, çraosha im Zend, ϹΑΟΥΞΟ, ϹΑΟΥΞΕ, ϹΑΤΜΙΑΤΗ, ahd. hlosên u. s. w.

श्रुष्टि (von श्रुष्) 1) f. *Willfährigkeit, Bereitwilligkeit; Vertrauen:* वृणीते श्रुष्टिं सखेव RV. 1,67,1. श्रुष्टिं कर् *willfahren, folgen* 60,4. 2,14,9. 7,18,6. 20. विश्वस्य श्रुष्ट्यै 2,38,2. 1,166,13. 2,13,9. 3,50,2. 10,101,2. यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती 1,178,1. श्रुष्टीव नवेदसे स्तोमस्य नि रक्षसो दक् *willfährig gegen* 8,23,14. आ ऽरभस्वेमाममृतस्य श्रुष्टिम् (parox. wie auch einige Mss. in 3,17,2 = RV. 10,101,3 betonen) *fasse Vertrauen zum Nichtsterben* AV. 8,2,1. instr. *willfährig, gern; ohne Zögern, rasch;* = क्षिप्रम् Naigh. 4,3. Nir. 6,13. श्रुष्टी देवं सपर्यत RV. 3,9,8. 2,9,4. 14,8. श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः 6,68,1. 7,30,4. श्रुष्टी वीरेभ्यः संपते देवकामः 2,3,9. 4,36,4. 6,13,1. 8,23,18. अग्निना श्रुष्ट्या मंसन् 76,6. 9,106,1. 10,20,6. — 2) adj. *willig, gehorsam:* श्रुष्टिमा वक्तु उक्तानां धेनुम् RV. 2,32,3. मा श्रुष्टिर्विदथ्याइ समेतु 7,40,1. — 3) m. N. pr. eines Aṅgirasa Ind. St. 3,201, b, 2. fehlerhaft für श्रुष्टि. — Vgl. एक°, श्रोष्ट fg., श्रौष्टीय.

श्रुष्टिगु m. N. pr. eines Mannes (*der willige Stiere hat*) Vâlakh. 3,1. mit dem patron. Kâṇva Ind. St. 3,241, b. — Vgl. श्रौष्टीगव.

श्रुष्टिमत् (von श्रुष्टि) adj. *willfährig, dienstfertig:* अश्वा RV. 1,93,12. रोहन् 5,54,14.

श्रुष्टीवन् (wie oben) adj. (f. °वरी) *willfährig, bereitwillig, gehorsam* Nir. 6,22. श्रुष्टीवानो दाशुषे देवाः RV. 1,45,2. 119,3. 127,9. Agni 3,27,2. ein Bote 7,73,7. 10,30,14. 106,4.

श्रू adj. von 1. श्रु in देव° (auch TS. 1,2,2,1).

श्रूयमाण partic. s. u. 1. श्रु; davon °त्व n. *das Gehörtwerden* Vedântas. (Allah.) No. 104.

श्रेढी und श्रेणी f. in der Arithm. *series, Kette* Colebr. Alg. 51. fg. Paramâdiçvara zu Ârjabh. 1,4. 2,19.

श्रेणि (von 1. श्रि) Uṇâdis. 4,51. Nir. 4,13. m. (dieses nicht zu belegen) und f. (Trik. 3,5,16) und श्रेणी f. 1) *eine geschlossene Reihe; Gruppe, Schaar* AK. 2,4,1,4. Trik. 3,3,139. H. 1423. an. 2,155. Med. ṇ. 31. Halâj. 4,36. Vjâsa beim Schol. zu Vâsavad. 10. सहस्रस्याधि श्रेणिं पुर्यन्ति RV. 1,126,4. रथानाम् 4,38,6. वयो न ये श्रेणीः पप्तुः 5,59,7. 10,61,20.

93,6. 142,5. Ait. Br. 3,39. त्रि° obend. सर्वैरपि श्रेणिः कार्या Verz. d. Oxf. H. 156,a,5. समश्रेणिगताः (घलराः) *in einer Linie stehend* Spr. (II) 6473. शिखानाम्, शलभानाम् MBh. 5,7213. सारसानाम् 7,5450. तोरणानाम् Prab. 26,7. रथश्रेणयः Khând. Up. 5,14,1. शरश्रेणी MBh. 7,3667. जलधर° Spr. (II) 2617. दृशा मणिश्रेणयः 5897. भुवन° 6012. Git. 3,11. fg. 12,27. मार्जारपद° Kathâs. 33,113. रत्नदीपशिखा° 34,48. Râga-Tar. 2,171. 3,529. 4,162. 166. 5,321. Prab. 81,3. Vâsavad. 10. Bhâg. P. 3,16,34. 4,8,50. Dhûrtas. 69,8. 83,8. हंस° Ragh. 4,19. विविधविहग° Spr. 5391. Megh. 29. षट्पद° Kumâras. 5,9. Megh. 36. प्रचितताभिकवराश्च° Kathâs. 38,23. श्मशान° Râga-Tar. 2,165. उपकारश्रेणिभिः Spr. (II) 4691. फल° Pańkar. 3,13,1. — 2) *eine zur Verfolgung eines bestimmten Zweckes zusammengetretene Gesellschaft, — Genossenschaft*: ग्रायुधीयश्रेणयः Uttarar. 91,3 (117,6). पौरश्रेणाम् AK. 2,8,1,18. H. 714. Gewöhnlich ohne alle nähere Angabe so v. a. *Zunft, Innung, Gilde* AK. 2,10,5. Trik. H. 899. H. an. Med. M. 8,41. Jâgñ. 1,360. 2,30. 192. Hariv. 4528. श्रेणिपूर्वास्तु श्रेणयः 10985. R. 2,79,4. 105,9 (117,16 Gorr.). 111,3 (120,5 Gorr.). 24. सश्रेणीनैगमं सर्वं नगरम् R. Gorr. 2,90,29. सयोधश्रेणिनिगम 123,5. Kâm. Nîtis. 16,6. 18,4. Varâh. Bṛh. S. 8,10. 10,13. 34,19. Bṛh. 8,18. Bhâg. P. 2,8,18. 4,17,2. 6,14,19. 9,10,38. 10,41,21. °मुख्याः *Vorsteher einer Zunft* u. s. w. MBh. 3,15085. R. 2,26,14. Bhâg. P. 10,71,37. °महत्तराः R. Gorr. 2,90,28. °बल MBh. 15,241. fg. Kâm. Nîtis. 18,5. 6. — 3) = सेकपात्र Trik. — 4) = अग्रभाग Viçva a. a. O. — 5) = मधुश्रेणी Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,3,2. — Vgl. कण्टक°, देव°, धनुः°, पुत्र°, प्रत्यक्°, मधु°, रथ°, वर°, सुत°.

श्रेणिक (von श्रेणि) 1) m. N. pr. eines Fürsten der Magadha, = भम्भासार (बिम्बिसार) H. 712. Burnouf, Intr. 165. Çatr. 14,100. Wilson, Sel. Works 1,303. Mack. Coll. 1,144. 148. 153. 157. 2,97. 99. fg. Vgl. श्रेण्य. — 2) f. = श्येनिका *ein best. Metrum: 4 Mal* – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,11). — Vgl. उपरि°.

श्रेणिकृत adj. pl. *zu einer Reihe gebildet, eine geschlossene Reihe bildend* P. 2,1,59. 6,2,46, Schol. श्रेणीकृत dass.: (वाणाः) व्यराजन्त हंसाः °कृता इव MBh. 7,5621. Hariv. 13351. क्रौञ्चाः 13386. MBh. 7,5724.

श्रेणिदत् adj. *dessen Zähne eine Reihe bilden* ṚV. 10,20,3.

श्रेणिबद्ध adj. pl. *zu einer Schaar verbunden, eine grosse Schaar bildend*: राजानः °बद्धाश्च तथान्ये क्षत्रिया भुवि MBh. 2,568. = तस्या दाम्ना बलीवर्दा इव प्राञ्चया बद्धाः Nîlak.

श्रेणिमत् (von श्रेणि) 1) adj. *von einer Schaar begleitet, ein grosses Gefolge habend*: नैत्रियाः MBh. 2,1873. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2687. 6991. 2,1075. 1109. 5,84. 5164.

श्रेणिशस् (wie oben) adv. *reihenweise* ṚV. 1,163,10. हंसा इव श्रेणिशो यतन्ताः 3,8,9.

श्रेणिस्थान n. Bez. *der drei ersten Lebensstadien eines Brahmanen* (ग्राश्रम), *weil er in diesen im Verein mit Andern lebt*: कषायं पाचयित्वाशु श्रेणिस्थानेषु च त्रिषु। प्रव्रजेच्च परं स्थानं पारिव्राज्यमनुत्तमम्॥ MBh. 12,8917.

श्रेणीकृत s. श्रेणिकृत.

श्रेणीबन्ध m. *das Bilden einer geschlossenen Reihe* Ragh. 1,41.

श्रेणीभूत adj. pl. *eine geschlossene Reihe bildend*: बलाकाः Megh. 22.

श्रेण्य m. = श्रेणिक 1) Vjutp. 94. Burnouf, Intr. 165. — Vgl. भद्र°.

श्रेतर् (von 1. श्रि) nom. ag. *der sich an Jmd* (gen.) *lehnt, auf Jmd stützt, sich in Jmdes Schutz begiebt*: अयमाश्रयणीयाः स्म न श्रेतारः (श्रोतारः die Ausgg.) परस्य च MBh. 5,1558. v. l. bei Nîlak.

श्रेमन् m. *Auszeichnung, Vorrang* Çat. Br. 12,4,4,11. Ait. Br. 7,15. — Vgl. 5. श्री, श्रेयंस्, श्रेष्ठ.

श्रेय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,244,b.

श्रेयंस् compar. (zu श्रीमन्त्; vgl. श्रेष्ठ) P. 5,3,60. Vop. 7,57. 1) adj. a) *schöner* ṚV. 1,8,4. 5,60,1. — b) *besser, vorzüglicher; angesehener, vornehmer* (Gegens. पापीयंस्): ग्राप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम AV. 2,11,1. श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत् 15,10,1. VS. 3,58. TS. 1,5,9,5. 2,4,2,3. TBr. 1,4,6,4. 2,2,10,4. ग्राचार्यात् 3,10,9,5. दुरश्वदं हि श्रेयसः Ait. Br. 5,22. Çat. Br. 1,3,5,12. 2,4,4,10. 3,3,4,9. लोक 4,4,27. ब्राह्मणाः तान्त्रियात् Çâṅkh. Çr. 15,20,12. Shaḍv. Br. 2,10. यथापूर्वं श्रेयान्पापीयान्प्रतिप्रस्याताः Kâṭh. 27,5. — श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके Bhag. 2,5. सर्वैः सह मृतं श्रेयो न च मे जीवितं क्षमम् MBh. 1,6142. किं नु मे मरणं श्रेयः परित्यागो जनस्य वा 3,2342. R. 2,21,26 (18,29 Gorr.). 4,19,23. Sâṅkhjak. 2. Spr. (II) 3045. 6580. Prab. 6,7. Bhâg. P. 1,7,54. Hit. 32,22. उत्सर्गं मन्यते श्रेयो दमयन्त्याः MBh. 3,2345. mit abl.: श्रेयो मुहूर्तं तव संनिधानं ममैव कृत्स्नादपि जीवलोकात् R. 2,21,52. तस्मान्न देवाः श्रेयांसं लोके ऽन्यं पुरुषं विदुः M. 8,96. प्रतिपक्षाधिकृतः श्रेयान् 10,142. Spr. (II) 4201. 6581. fgg. Bhâg. P. 3,29,32. श्रेयान् (gew. neutr. श्रेयः) — न (auch mit Wiederholung von श्रे°) *besser — als* (vgl. वरम् — न): मृत्युः श्रेयानिहैव नः। न चाहं यौवराज्ये वै सुग्रीवेणाभिषेचितः॥ R. 4,53,12. fg. विपत्तिरपि वा तत्र श्रेयो मे नेह जीवितम् 2,20,5. मम मृतं श्रेयो न जीवितम् 68,29. 3,46,16. Spr. (II) 580. fg. 4094. 5876. — im comp. nach einem nom. act. (welches seinen Ton behält) P. 6,2,25. गमन° *besser zum Gehen* Schol. — श्रेयस्सु गुरुवद्वृत्तिं नित्यमेव समाचरेत् *gegen Angesehenere, — Höhere* M. 2,207. 119. सम, अपकृष्टजाति, श्रेयंस् 8,177. 10,64. Gegens. पापीयंस् 9,134. जाति 10,64. कालः श्रेयसाम् so v. a. वृद्धत Bhâg. P. 4,8,32. — c) *vorzüglich, ausgezeichnet* AK. 3,2,8. H. 1439. an. 2,593. Med. s. 41. Halâj. 2,220. Spr. (II) 5061 (könnte auch in compar. Bed. aufgefasst werden). — d) *hold, gewogen*: न तस्य देवाः श्रेयांसः Spr. (II) 5651. — e) *Heil —, Glück bringend* Spr. 3084. 3097. Mârk. P. 30,70. वचस् LA. (III) 88,7. — 2) m. a) Bez. *des 2ten* Muhûrta Ind. St. 10,296. — b) Bez. *des 5ten Monats* Ind. St. 10,298. — c) N. pr. des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 29; vgl. Verz. d. Oxf. H. 186,b,15 und श्रेयांस. — 3) f. श्रेयसी a) Bez. verschiedener Pflanzen: *Terminalia Chebula* oder *citrina* AK. 2,4,2,40. H. an. Med. Açvn. 104. *Clypea hernandifolia* W. et A. AK. 2,4,3,3. Med. *Scindapsus officinalis* Schott. AK. 2,4,3,16. H. an. Med. Ratnam. 47. = रास्ना 49. H. an. Viçva im ÇKDr. — Karaka 1,27. — b) N. pr. einer Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,16. — 4) n. a) *das Bessere; eine bessere Lage, ein grösseres Glück, — Ansehen* AV. 5,20,9. भद्रादधि श्रेयः प्रेहि 7,8,1. 8,9,22. TS. 5,7,2,4. TBr. 1,4,10,5. Kauç. 74. Çat. Br. 2,2,4,9. Hierher könnten auch einige unter 1) b) aufgeführte Stellen gezogen werden. — b) *das Gute, bonum; Glück, Wohlfahrt, Heil*: ग्रन्यच्छ्रेयो ऽन्यदुतैव प्रेयस्ते उभे नानार्थे पुरुषं सिनीतः Kathop. 2,1. श्रेयो-

ऽनुशासन M. 2, 159. 223. धर्मार्थावुच्यते श्रेयः कामार्थौ धर्म एव च। अर्थ एवेह वा श्रेयस्त्रिवर्ग इति तु स्थितिः॥ 224. प्रेत्य श्रेयोऽभिकाङ्क्षिणः 4, 91. परं श्रेयो ऽधिगच्छति 258. श्रेयो वै ते भविष्यति MBh. 3, 1794. 2520. R. 4, 18, 14. 5, 4, 41. Mārk. P. 426, 5. व्याख्यानं श्रेयसा योक्ष्ये MBh. 3, 2189. 2629. R. 3, 17, 26. MBh. 3, 2614. तत्र ते ऽहं श्रेयो धास्यामि यत्परम् 2618. स ते श्रेयो विधास्यति R. 3, 8, 18. Kathās. 32, 57. R. 2, 34, 31. श्रेयो नः क्रियतामिदम् 4, 53, 23. Ragh. 1, 79. Çāk. 172 (Gegens. दुःख). 91, 16. यथाशक्ति श्रेयसे यतिष्ये 113, 3. Spr. 3254. (II) 1450. 2839. न श्रेयो विन्दते महत् 4134. 4753. य इच्छेच्छ्रेय आत्मनः 4904. Bhāg. P. 4, 8, 41. मृतैः संप्राप्यते श्रेयः (v. l. für स्वर्गः) Spr. (II) 4949. श्रेयसी वृद्धी Varāh. Bṛh. S. 49, 4. श्रेयोलवावह Rāǵa-Tar. 3, 35. Bhāg. P. 1, 1, 9. 4, 25. 2, 1, 12. Pañkat. 182, 1. plur. Suçr. 1, 122, 21. Çāk. 99, 21. Vikr. 68, 6. 7. Spr. (II) 3470. 4252. 4310. Kir. 5, 49. Varāh. Bṛh. S. 68, 93. Bhāg. P. 1, 2, 23. 4, 24, 75. 31, 12. fg. 7, 14, 29. Die Lexicographen geben dem Neutrum folgende Bedeutungen: मङ्गल u. s. w. H. 86. H. an. Halāj. 1, 132. धर्म AK. 1, 1, 4, 2. H. 1379. H. an. Med. Halāj. 1, 125. शुभ Med. मोक्ष, मुक्ति AK. 1, 1, 4, 15. H. 74. Med.; vgl. Colebr. Misc. Ess. 1, 401. — c) N. eines Sāman Lāṭj. 7, 7, 17. Ind. St. 3, 226, b. — Vgl. अ°, अर्ह°, बहुश्रेयसी.

श्रेयःकेत AV. Prāt. 2, 62. adj. *dessen Absehen auf Vorrang gerichtet ist* AV. 5, 20, 10.

श्रेयस n. Nebenform von श्रेयंस् (श्रेयस्): यथा वदसि देवेश तथा नः श्रेयसं (श्रेयसे die neuere Ausg.) परम् *das grösste Heil* Hariv. 14990. Am Ende eines comp. in अर्ह°, निः°, श्वः°.

श्रेयस्क (von श्रेयंस्) in अ° (s. Nachträge).

श्रेयस्कर adj. (f. ई) 1) *besser —, ansehnlicher machend* VS. 10, 28. — 2) *Glück —, Heil bringend, heilsam* M. 7, 88. MBh. 7, 4207. 13, 6480. R. 2, 3, 7. Spr. (II) 4108. गुण Karaka 3, 8. Pañkat. 73, 19. Sarvadarçanas. 23, 11. compar. °तर M. 12, 84. 86.

श्रेयस्करभाष्य n. Titel eines *Commentars* Hall 207.

श्रेयस्काम adj. (f. आ) *nach Glück verlangend, dem es um seine Wohlfahrt zu thun ist* Spr. (II) 1308. Bhāg. P. 3, 14, 18. 6, 18, 34. 7, 9, 54. 14, 33. 8, 4, 15. 12, 6. davon nom. abstr. °ता f. *das Verlangen Jmdes Glück zu schaffen, Jmd glücklich zu machen* MBh. 5, 4755.

श्रेयस्कृत् adj. = श्रेयस्कर 2) Bhāg. P. 1, 13, 13.

श्रेयस्त्व (von श्रेयंस्) n. *eine höhere Stellung* M. 10, 66.

श्रेयांस (Nebenform von श्रेयंस्) m. N. pr. des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇī H. 29 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 186, b, 15). श्रेयांश fehlerhafte Lesart.

श्रेयोमय (von श्रेयंस्) adj. *vorzüglich* Çārṅg. Saṁh. 1, 1, 5.

श्रेष्ठ (superl. zu श्रीमन्त्; vgl. श्रेयंस्) P. 5, 3, 60. Vop. 7, 57. 1) adj. a) *der schönste:* ज्योतिषाम् ṚV. 1, 113, 1. संदृश् 4, 1, 6. पेशस् 36, 7. भानवः 7, 77, 5. रूप 10, 112, 3. AV. 5, 25, 10. पुरी R. 1, 6, 5. 2, 50, 2. — b) *der vorzüglichste, beste, höchste, erste* AK. 3, 2, 8. H. 1439. an. 2, 109. Med. th. 9. Halāj. 2, 116. 4, 4. 5, 8. 14. 50. 67. mit gen. oder loc. Vop. 5, 34. देवानाम् ṚV. 1, 43, 5. श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि 2, 33, 3. रयि 7, 1. द्रविणा 21, 6. 3, 21, 2. 3. सख 1, 164, 26. सुमति 5, 25, 2. 82, 1. 6, 20, 8. भाग 10, 35, 7. VS. 2, 26. °यज्ञ Ait. Br. 4, 26. °सामन् Pañkav. Br. 21, 2, 3. AV. 4, 25, 7. 18, 4, 86. भेषजानाम् 6, 21, 2. 44, 2. TS. 1, 5, 10, 2. 3, 1, 4, 2. इन्द्रः श्रेष्ठो देवतानाम् TBr. 2, 3, 4, 3. अर्धस्य Çat. Br. 4, 2, 4, 20. 8, 3, 4, 3. 9, 2, 3, 3. लोकानाम् 14, 4, 3, 24. स्थानाम् Ait. Br. 1, 5. पूर्वस्य Āçv. Gṛhy. 4, 8, 3. 1, 15, 3. Kauç. 90. भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः, बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठाः M. 1, 96. 106. 6, 89. 9, 297. MBh. 3, 2075. 2498. R. 1, 51, 28. 65, 22. 2, 53, 1. R. Gorr. 2, 69, 3. 90, 23. 109, 32. Spr. (II) 1828. 2653. Varāh. Bṛh. S. 4, 21. 35. 17, 21. 24, 24. मन्द, मध्यम, श्रेष्ठ 26, 13. 53, 86. °गुणैर्युक्तः R. 1, 1, 20. द्रव्यं श्रेष्ठं स्मृतम् *gilt für die Hauptsache* Suçr. 1, 150, 8. श्रेष्ठ, मध्यम, अधम Schol. zu Çāk. 9, 6. in comp. mit dem im gen. gedachten plur.: पाण्डव° MBh. 1, 5921. नर° 3, 1833. 2479. 2415. 2428. 2435. 2480. 2716. 5, 7014. 7123. 7295. R. 4, 17, 2. Brahma-P. in LA. (III) 48, 12. 50, 11. नरवर° R. 2, 61, 3. धनुः° MBh. 3, 774. रथ° 13, 2805. *obenan stehend in Bezug auf* (loc.): धनुषि MBh. 3, 535. in comp. mit einer im gen. und loc. gedachten Ergänzung: ज्ञातिकुलधनश्रेणीश्रेष्ठाः Varāh. Bṛh. S. 8, 10. in comp. nach einem nom. act. (das seinen Ton behält) P. 6, 2, 26. गमन° *zum Gehen am besten* Schol. am Ende eines adj. comp.: गन्धर्वास्तुम्बुरुश्रेष्ठाः MBh. 3, 1783. — c) = श्रेयंस् *besser, vorzüglicher, angesehener:* येन केनचिदङ्गेन हिंस्याच्चेच्छ्रेष्ठमन्त्यजः M. 8, 279. श्रेष्ठेभ्यः, सदृशेभ्यः, जघन्येभ्यः Spr. (II) 6584. mit einem abl.: अज्ञेभ्यो ग्रन्थिनः श्रेष्ठाः 113. Jāǵn. 1, 199. Bhāg. P. 3, 29, 29. इष्टस्ते च पितुः श्रेष्ठो बभूव भरताग्रजः R. 2, 1, 14. mit einem gen.: दैवमानुषयोः किं स्वित्कर्मणोः श्रेष्ठमित्युत (so ed. Bomb.) MBh. 13, 297. जीवाः श्रेष्ठा ह्यजीवानाम् Bhāg. P. 3, 19, 28. 30. — d) *am meisten Glück —, — Heil bringend* Varāh. Bṛh. S. 86, 17. 45. श्रेष्ठं स्वरं स्यात्तु मुशन्ति 88, 32. — 2) m. a) *ein Fürst.* — b) *ein Brahmane* Çabdar. im ÇKDr. — c) ein N. Kubera's (*der reichste*) H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. eines Fürsten Wassiljew 58. Tāran. 3. 267. — 3) f. आ *Hibiscus mutabilis* und = मेदा *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* Rāǵan. im ÇKDr. — 4) n. *Kuhmilch* Trik. 2, 9, 6. — Vgl. ज्ञाति°, फल°, मनु°, मन्त्रि°, मृग°, यथा° (adv.), यम°, राग°, वर्ण° (auch Spr. (II) 2457, v. l.), वसु°, व्रीहि°, श्रेष्ठ.

श्रेष्ठकाष्ठ m. *Tectona grandis* (शाकवृक्ष) Rāǵan. im ÇKDr.

श्रेष्ठतम (superl. von श्रेष्ठ) 1) adj. P. 5, 3, 55, Vārtt. 8, Schol. *der allerschönste, allerbeste u. s. w.* ṚV. 1, 113, 12. नरः 5, 61, 1. VS. 1, 1. AV. 6, 138, 1. सर्वेषां भूतानाम् Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9, 94. भार्या श्रेष्ठतमः सखा Spr. (II) 623. धनुर्धराः श्रेष्ठतमाः पृथिव्याम् MBh. 3, 15667. Suçr. 1, 3, 11. 158, 8. वस्त्र Spr. 5352. श्रेष्ठतमो गुणैः Hariv. 8823. noch durch सर्व verstärkt: सभेयं मानुषे लोके सर्वश्रेष्ठतमा तव MBh. 2, 473. Vgl. श्रेष्ठतर. — 2) f. आ *Basilienkraut* (तुलसी) Ausn. 67.

श्रेष्ठतर (compar. von श्रेष्ठ) adj. *besser, vorzüglicher* MBh. 1, 686. mit abl. 71. 8, 1516.

श्रेष्ठतस् (von श्रेष्ठ) adv. *in der Weise, dass der (die, das) Beste vorangeht,* Lāṭj. 8, 11, 20.

श्रेष्ठता (wie oben) f. *Vorrang, erste Stelle, Vortrefflichkeit* Ait. Br. 2, 15. 3, 13. 21. 4, 22. 25. उत्तमाङ्गोद्भवाज्ज्यैष्ठ्याद्ब्रह्मणश्चैव धारणात्। ब्राह्मणः श्रेष्ठतामेति प्रत्ययेनैव शूद्रताम्॥ M. 4, 245. Kām. Nītis. 14, 67. सर्वभूतेषु MBh. 13, 1894. बुद्धिर्दीयते, मध्यतो याति, श्रेष्ठतो याति Spr. (II) 4473.

श्रेष्ठत्व (wie oben) n. *Vortrefflichkeit* Suçr. 1, 14, 21.

श्रेष्ठपाल m. N. pr. eines Fürsten Tāran. 2. 234.

श्रेष्ठभाज् adj. *der den besten Theil davongetragen hat* so v. a. das einfache श्रेष्ठ *der beste, vorzüglichste:* जिज्ञासुः क एषां श्रेष्ठभागिति MBh. 8,1890.

श्रेष्ठवर्चस् adj. *der machtvollste, herrlichste:* Könige RV. 5,65,2. 6,51,10.

श्रेष्ठवाच् adj. *überaus beredt* R. 2,76,1.

श्रेष्ठशाक n. *ein best. vortreffliches Gemüse;* s. वरपोत.

श्रेष्ठशोचिस् adj. *am schönsten, — vorzüglich glänzend* RV. 8,19,4.

श्रेष्ठसेन m. N. pr. eines Fürsten Rāǵa-Tar. 3,97.

श्रेष्ठाम्ल n. = वृक्षाम्ल n. *die Frucht der Spondias mangifera* Rāǵan. im ÇKDr.

श्रेष्ठाश्रम m. *das beste Lebensstadium* (आश्रम) d. i. *das des Haushalters* ÇKDr. und Wilson (*the householder*).

श्रेष्ठिक (von श्रेष्ठिन्) s. भूरि°.

श्रेष्ठिन् (von श्रेष्ठ) m. 1) *ein Mann von Ansehen* Ait. Br. 3,30. Çāñkh. Br. 28,6. Kaush. Up. 4,20. — 2) *das Haupt einer Innung, — Zunft, Gildemeister* Ǵaṭādh. im ÇKDr. श्रेष्ठिपूर्वास्तु श्रेणयः Hariv. 10985. श्रेष्ठिचत्वर Mṛkkh. 61,17. Varāh. Bṛh. S. 29,10. 33,25. 86,34. Sāh. D. 173,3. Spr. (II) 2206. 3700. Pańkat. 8,20. 100,1 (श्रेष्ठि° zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 155,a,17. Vet. in LA. (III) 17,10. 18,18. Çuk. ebend. 32,11. 37,2. Hiouen-thsang 1,474. Z. d. d. m. G. 14,569,5. केशव° als N. pr. 573,3. श्रेष्ठिम् (श्रेष्ठी die Hdschr.) als Ǵātaka Çākjamuni's Vjāḍi beim Schol. zu H. 233. Vjutp. 8 (श्रेष्ठिजातक). 101. — Vgl. कुल°.

श्रेष्मन् (von 1. श्रिष्) s. स्र°.

श्रैष्ठ्य (von श्रेष्ठ) n. *Vorrang, die erste Stelle:* सजातानाम् AV. 1,9,3. 10,6,31. Ait. Br. 4,25. 7,18. TS. 2,4,5,2. 5,6,3,3. TBr. 3,8,9,4. भूतानां श्रैष्ठ्यं पर्येत् Çat. Br. 13,7,1,1. 14,8,14,2. Kauç. 89. °काम Âçv. Çr. 10,3,22. Khând. Up. 5,2,6. Kaush. Up. 2,6. 4,15. 20. M. 1,100. 12,38. Jāǵn. 1,264. MBh. 2,596. 5,821. Spr. (II) 1201. Bhāg. P. 10,74,19. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 10. प्रकृति° M. 10,3. वर्ण° MBh. 7,156. कारण° (so ed. Bomb.) 12,11089. ज्ञाति° *unter den Blutsverwandten* Jāǵn. 1,262. MBh. 13,5057. स्वजन° Mârk. P. 33,10.

श्रेष्ठतम (!) adj. = श्रेष्ठतम. स्वामाम् Çāñkh. Gṛhj. 1,19.

श्रोण्, श्रोणति Dhâtup. 13,14 (संघाते). Nir. 4,3 (गतिचलाकर्मन्). Comm. zu TBr. 1,215 (संघवाचिन्). Aus श्रोण und श्रोणि geschlossen. Vgl. श्लोण्.

1. **श्रोण** Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,6. 1) adj. = श्रवण *lahm, claudus* AK. 2,6,1,48. H. 452. Halâj. 2,455. RV. 1,112,8. गा 161,10. 2,13,12. प्रति श्रोणः स्थात् 15,7. 4,30,19. निः श्रोणो भूत् 8,68,2. 10,25,11. — 2) f. श्रा N. eines Nakshatra, = श्रवणा TS. 4,4,10,2. Kâth. 39,13. पद्श्रोणाच्छ्रोणा TBr. 1,5,2,9. 3,1,2,5.6 Bhâg. P. 8,18,5. श्रोण des Metrums wegen 7,14,23. — Vgl. श्लोण.

2. **श्रोण** 1) adj. *dressed, cooked, matured.* — 2) f. श्रा *rice-gruel* Wilson nach Çabdârthak. — Fehlerhaft für श्राण, श्राणा.

श्रोणकोटिकर्ण m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 299 (69). Burnouf im Lot. de la b. l. 354 (श्रोणः कोटिकर्णः).

श्रोणकोटिविंश m. desgl. Schiefner, Lebensb. 283 (53).

श्रोणापरान्त N. pr. einer Stadt Burnouf, Intr. 253. fg. °क m. pl. *die Bewohner dieser Stadt* 252. fgg.

श्रोणि Uṇâdis. 4,51. m. (nicht zu belegen) und f. Siddh. K. 247,b,1. und श्रोणी (später) f. 1) *Hinterbacke, Keule, Hüfte* Nir. 4,3. AK. 2,6,2,25. 3,4,24,240. H. 607. Halâj. 2,357. gew. du. RV. 10,163,4. AV. 9,4,13. 7,9. 8,21. 10,2,3. 9,21. VS. 20,8. TS. 5,7,15,1. 7,3,16,2. Çat. Br. 3,8,2,18. 4,5,2,3. Ait. Br. 2,6. 7,1. Kâtj. Çr. 6,4,2. 7,6. Suçr. 1,77,12. पुरुषोरःप्रमाणाविस्तीर्णा स्त्रीश्रोणिः 126,10. 321,6. चारुकेशी मम श्रोणिम् MBh. 1,5966. Spr. (II) 4458. Varâh. Bṛh. S. 56,7. 70,8. 80,17. °युगं च सुन्दरम् Pańkar. 1,14,57. Dhûrtas. 66,9. Bhâg. P. 3,23,22. 5,23,6. °देश 2,1,35. त्रिशाला Hariv. 7894. °भारादलसगमना Megh. 80. Prab. 40,3. °तटालसगति Bhâg. P. 8,9,17. °बिम्ब (angeblich = कटिसूत्र Dharaṇî̂ǵaja im ÇKDr.) Vikr. 100. Mâlav. 56. Spr. (II) 6173. पीनश्रोणिपयोधरा MBh. 3,2393. Brahma-P. in LA. (III) 50,5. विपुलश्रोणिभरा Spr. (II) 1633. श्याम° Bhâg. P. 4,24,51. am Ende eines adj. comp. (f. ई): काञ्चीगुणोल्लसच्छ्रोणि 3,28,16. वृहच्छ्रोणि 4,21,16. गुरुश्रोणी R. 2,30,42. चारु° Varâh. Bṛh. 24,10. सु° MBh. 1,2792. 3301. 3,1805. 2893. R. 1,48,22. 2,30,32. 3,52,31. 5,13,53. Varâh. Bṛh. S. 105,42. Brahma-P. in LA. (III) 53,9. Bhâg. P. 4,25,23. 6,17,27. 9,19,4. Pańkar. 2,5,28. पृथुसु° MBh. 4,5963. गण्डकाटितटश्रोण्यः 3,1787. *Schenkel der Vedi* TS. 5,3,4,5. Çat. Br. 1,3,3,6. 3,5,1,2. 4,2,4,15. वेदि° Âçv. Çr. 1,1,23. 5,1,11. — 6,10,21. Kâtj. Çr. 9,10,7. 17,2,11. 17. Kauç. 137. — 2) *Weg, Pfad* Çabdar. und Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr. — 3) श्रोणी N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — Vgl. पिप्पलि°, पृथु° (f. °श्रोणी auch MBh. 1,4745. R. Gorr. 1,49,13. Bhâg. P. 8,12,30), मृत°, सु°.

श्रोणिकपाल n. *Schenkelknochen* Ait. Br. 1,22.

श्रोणिका f. = श्रोणि 1): °युग Pańkar. 2,5,28. — Vgl. श्रोणीका.

श्रोणितस् (von श्रोणि) adv. *aus dem Schinken* VS. 21,43. Nir. 4,3.

श्रोणिप्रतोदिन् adj. *in den Hintern stossend* AV. 8,6,13.

श्रोणिफल n. = श्रोणिफलक Râǵan. im ÇKDr. श्रोणीफल Colebr. und Lois. zu AK. 2,6,2,25.

श्रोणिफलक n. = कटि *Hüfte* AK. 2,6,2,25. — Vgl. ऊरुफलक.

श्रोणिवेध m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 186,a,7.

श्रोणिसूत्र n. *Gürtel* MBh. 4,1906. श्रोणी° dass. R. 5,24,6 (neben मेखला). *Degengurt* 7,6,65.

श्रोणीका f. = श्रोणिका Pańkar. 1,10,99.

श्रोणीफल und **श्रोणीसूत्र** s. u. श्रोणि°.

श्रोण्य m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 185,b,9.

श्रोतर् (von 1. श्रु) 1) nom. ag. und fut. *hörend, Hörer, Zuhörer;* mit acc. und gen. (der Sache oder der Person): श्रोता हवम् RV. 1,178,3. 3,26,2. 5,61,15. 6,23,4. 24,2. oxyt. Çat. Br. 14,6,3,1. 7,31. 8,11. — RV. Prât. 15,2. Kaush. Up. 3,8. MBh. 3,13055 (Gegens. गुरु). 13,381. 14,619. Hariv. 7384. R. 1,4,5. Spr. 3283. (II) 471. 1727. 4258. 5655. Kumâras. 1,46. Weber, Râmat. Up. 300. Verz. d. Oxf. H. 47,a, No. 103, Z. 21. fg. 153,a, No. 328, Cl. 6. Râǵa-Tar. 3,96. Sâh. D. 8,20. Bhâg. P. 4,12,46. 7,2,18. fg. 8,23,26. Sarvadarçanas. 156,16. — 2) m. N. pr. eines Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,37.

श्रोतव्य (wie oben) adj. *zu hören, was gehört werden kann oder muss,*

hörbar, hörenswerth Çat. Br. 14,5,4,5. Praçnop. 4,8. MBh. 1,2302. R. 1, 5,4. 45,6 (46,6 Gorr.). 2,27,3. R. Gorr. 2,18,1. 3,77,29. 4,43,64. 7,18,15. Çâk. 35,8. Mâlav. 68,10. Spr. (II) 2181, v. l. 6583 (mit abl. der Person). Râga-Tar. 1,136. Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,21. Sâh. D. 557. Bhâg. P. 1,1, 10. 19,38. 2,1,1. 2. श्रोतव्यस्त्वं मया *ich muss dir zuhören* Hariv. 10402. तस्मादेकेन मनसा भगवान् — श्रोतव्यः कीर्तितव्यश्च ध्येयः पूज्यश्च नित्यदा *über den man hören muss* Bhâg. P. 1,2,14. 2,1,5. 2,36. impers.: श्रोतव्यं चेन्मया *wenn ich es hören darf* MBh. 14,132. श्रोतव्यमिदानीं संवृत्तम् *jetzt ist der Augenblick zum Hören gekommen* Çâk. 68,3. श्रोतव्यं कस्य वा (वै die neuere Ausg.) मया *auf wen soll ich hören?* Hariv. 303. R. Gorr. 2,18,15. Mârk. P. 34,85.

श्रोतस् (wie oben) n. *Ohr* Trik. 2,6,34. — S. auch स्रोतस्.

श्रोतु (von 1. श्रु) s. सु°.

श्रोतुंराति adj. etwa *dem Gehorsamen günstig:* श्रोतु नः श्रोतुंरातिः सुश्रोतुः सिन्धुः ṚV. 1,122,6.

श्रोत्र (von 1. श्रु) Uṇâdis. 4,167: n. 1) *Ohr* AK. 2,6,2,25. H. 574. Halâj. 2,364. ṚV. 10,85,11 (vgl. AV. 14,1,11). AV. 11,3,2. Çat. Br. 4,1, 5,1. 13,4,4,3. 14,4,1,6. Khând. Up. 8,12,4. Kâtj. Çr. 17,5,11. 25,6, 11. Âçv. Gṛhj. 3,8,10. M. 2,90. fg. 8,272. Suçr. 1,17,7. 86,14. 181,10. Spr. (II) 2428. 3816. 6586. Sâṅkhjak. 26. Varâh. Bṛh. S. 52,3. Bṛh. 5,24. Râga-Tar. 4,20. 451. 719. LA. (III) 80,1. Bhâg. P. 3,26,13. घ्राणैर्मे श्रोत्रमागतः R. 4,8,50. °सुख Varâh. Bṛh. S. 77,34. R. Schl. 2,91,28. श्रोत्राशयसुख 1,4,30. श्रोत्रानुकूल 5,31,15. श्रोत्राभिराम Ragh. 2,72. °पेय Mṛkkh. 13. °हारिन् Mârk. P. 64,31. °रम्य Brahma-P. in LA. (III) 52,3. — 2) *Gehör* AV. 2,17,5. 35,5. 5,10,8. वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा 10,7,39. 11,5,25. 18,2,59. 19,60,1. VS. 4,15. 6,14. 20,5. TBr. 1,2,1,3. 3,6,6, 2. Ait. Br. 3,2. °चित् Çat. Br. 10,5,3,7. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 132. M. 12,121. Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,11. fg. Bhâg. P. 2,2,29. 10,22. — Vgl. श्रौत्र.

श्रोत्रज्ञता f. *die Wahrnehmung durch's Ohr, Gehör* Jâgñ. 3,202.

श्रोत्रतस् (von श्रोत्र) adv. *am Ohre* Çat. Br. 13,1,4,3.

श्रोत्रता f. nom. abstr. von श्रोत्र 1): न ज्ञाने — सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति श्रोत्रतां किमु नेत्रताम् Spr. (II) 3246, v. l.

श्रोत्रनेत्रमय (von श्रोत्र + नेत्र) adj. *aus Ohren und Augen bestehend:* श्रोत्रनेत्रमयं कृत्स्नमकरोत्किं न माम् (विधाता) Kathâs. 35,139.

श्रोत्रपति m. *Herr des Gehörs* Taitt. Up. 1,6,2.

श्रोत्रपदवी f. *der Bereich des Gehörs:* शूद्रादीनां न तच्छ्रोत्रपदवीमुपयास्यति *zu Ohren kommen* Verz. d. Oxf. H. 58,*b*,4.

श्रोत्रपा adj. *das Gehör schützend* VS. 20,34. Ait. Br. 2,27. TS. 3,2,10,1.

श्रोत्रपालि f. *Ohrlappen* Râga-Tar. 6,157.

श्रोत्रपुट m. dass.: लोल° adj. (द्विप) Spr. (II) 5888; vgl. श्रोत्रशुक्तिपुट Râga-Tar. 1,24.

श्रोत्रभृत् f. Bez. gewisser Ishṭakâ Çat. Br. 8,1,3,6. 2.

श्रोत्रमय (von श्रोत्र) adj. *im Gehör bestehend, dessen Wesen das Gehör ist* Çat. Br. 10,5,2,7. 14,7,2,6.

श्रोत्रमार्ग m. *der Bereich des Gehörs:* तादृशैवास्माकं नयनपदवीं श्रोत्रमार्गं गतो वा Spr. (II) 1069.

श्रोत्रमूल n. *Ohrwurzel:* श्रोत्रमूले येपत्नेपुर्वदने: R. 1,9,38.

श्रोत्रवत् (von श्रोत्र) adj. *mit Gehör begabt* Çat. Br. 10,3,3,4.

श्रोत्रवादिन् adj. *zu hören geneigt, willig:* मनांसि Hariv. 11888.

श्रोत्रस्विन् (von श्रोत्र; vgl. शतस्विन्) adj. *ein gutes Gehör habend* TBr. 3,1,5,13.

श्रोत्रहीन adj. *taub* Varâh. Bṛh. S. 96,12.

श्रोत्रिय (von श्रोत्र) adj. *studirt, gelehrt (in der heiligen Ueberlieferung);* m. *ein mit der heiligen Lehre vertrauter Brahmane* P. 5,2,84. Schol. zu Çâk. 128. AK. 2,7,6. H. 847. Halâj. 2,240. AV. 9,6,37. 10,2,20. fg. Ait. Br. 1,25. Çat. Br. 5,4,4,5. 13,4,3,14. 14,9,3,15. Kâṭh. 23,4. 28, 4. Taitt. Up. 2,8. Âçv. Çr. 10,7,9. Gṛhj. 4,4,27. M. 2,134. 3,120. 128. 137. 134. 4,31. 224. 5,81. 7,133. fg. 8,65. 149. 393. fgg. MBh. 3,17332. fg. 13,1908. Suçr. 1,31,3. Spr. (II) 3666. 3861. 3968. Varâh. Bṛh. S. 48, 80. 68,5. Weber, Râmat. Up. 356. Kathâs. 20,134. Râga-Tar. 6,69. Prab. 22,6. Sâh. D. 26,3. Dhûrtas. 88,13. fg. Notices of Skt Mss. 227. Pańkat. 110,24. महा° Khând. Up. 5,11,1. Bhâg. P. 5,4,12. अ° *ungelehrt* Çat. Br. 13,4,3,3. Kâṭh. 28,4. Kâtj. Çr. 1,1,5. 10,2,36. नाश्रोत्रियो जुहुयात् Kauç. 73. M. 3,136. 4,205. 5,82. Spr. (II) 3666. adj. comp. *woran kein gelehrter Brahmane theilnimmt:* श्राद्ध Spr. 3343. (II) 4950. मन्त्रि° *ein schriftgelehrter Minister* Pańkat. 25,12. कठ° P. 2,1,65, Schol. शुद्ध°, काष्ठ° Colebr. Misc. Ess. 2,188, N. — Vgl. श्रोत्रियक.

श्रोत्रियता f. nom. abstr. von श्रोत्रिय Trik. 2,7,3.

श्रोत्रियत्व n. desgl. MBh. 13,1909.

श्रोत्रियसात् (von श्रोत्रिय) adv. in Verbindung mit कर् *schriftgelehrten Brahmanen schenken* Ragh. 16,25.

श्रोत्रेन्द्रिय (श्रोत्र + इ°) n. *Gehörorgan* Suçr. 1,30,9.

श्रोथ (!) m. N. pr. eines Dieners der Sonne Vjâḍi beim Schol. zu H. 103.

श्रोमत n. *guter Ruf, Berühmtheit* ṚV. 1,182,7. 7,24,5. केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे 8,55,9. वंसीमहि वामं श्रोमतेभिः *rühmlich* 6,19,10. — Vgl. श्रुमत्, श्रोमत, श्रोमत्य, सोश्रोमतेय.

श्रौत (von 1. श्रुति) 1) adj. (f. ई) *a) zur heiligen Ueberlieferung* — *zum* Veda *in Beziehung stehend, daselbst vorgeschrieben, damit übereinstimmend, darauf beruhend* (Gegens. स्मार्त u. s. w.): कर्मन्, क्रिया, विधि u. s. w. Jâgñ. 1,97. 313. Weber, Gjot. 111. Çâk. 61,12. Kathâs. 13,56. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 250. LA. (III) 87,12. 92,26. Bhâg. P. 5,14,30. Madhus. in Ind. St. 1,14,22. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,13. fgg. zu Âçv. Çr. 1,1,2. zu Kap. 1,7. Nîlak. 34. Sarvadarçanas. 55,16. 59, 16. 104,15. श्रौतानुमानप्रज्ञाभ्याम् Jogas. 1,49. अग्नय: Schol. zu Kâtj. Çr. 365,6. जन्मन् *die durch das* Veda-*Studium erfolgte zweite Geburt eines Brahmanen* Bhâg. P. 11,3,5. Befremdend ist das fem. श्रौता Mârk. P. 75,15. — *b) durch die heilige Lehre geistig verwandt;* n. *eine auf gemeinschaftlichem* Veda-*Studium beruhende Verwandtschaft* MBh. 12. 3144. Hariv. 6997. — *c) in Worten vernommen:* उपमा *ein ausdrückliches Gleichniss* (durch इव u. s. w.; Gegens. आर्थी) Sâh. D. 649. Pratâpar. 65,*a*,1. — 2) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,241,*b*.

श्रौतऋषि (von श्रुतऋषि) m. patron. des Devabhâga Ait. Br. 7,1. — Vgl. श्रौतर्ष.

श्रौतकक्ष (von श्रुतकक्ष) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241,*b*. Pańkav. Br. 9,2,7.

श्रौतनृसिंहकारिका f. Titel einer Schrift Ind. St. 1,470. fg.

श्रौतपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 383,*a*, No. 460.

श्रौतप्रायश्चित्त n. Titel eines Pariçishṭa zum SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466. °चन्द्रिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 88.

श्रौतर्वण (von श्रुतर्वन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*.

श्रौतर्ष (von श्रुतर्षि) 1) m. patron. des Devabhâga TBr. 3,10,9,11. Çat. Br. 2,4,4,5. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*. — Vgl. श्रौतऋषि.

श्रौतश्रव (von श्रुतश्रवा) m. metron. des Çiçupâla MBh. 3,637.

श्रौतसूत्र n. *ein auf der* Çruti *beruhendes* Sûtra (Gegens. गृह्यसूत्र oder स्मार्तसूत्र) Wilson, Sel. Works 2,280. fgg. Verz. d. Oxf. H. 384,*a*, No. 471. fg. 386,*b*, No. 508. 398,*b*, No. 94. 405,*a*, No. 3. Ind. St. 1,175. Notices of Skt Mss. 100.

श्रौतस्मार्तकर्मपद्धति (so ist wohl zu lesen st. °स्मारणकर्म°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 246.

श्रौतहोम Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

श्रौति m. patron. (wohl von श्रुत) gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138. davon adj. श्रौतीय ebend.

श्रौत्र (von श्रोत्र) 1) adj. (f. ई) *zum Ohr in Beziehung stehend* VS. 13, 57. Çat. Br. 14,5,2,8. Bṛh. Âr. Up. 3,9,13. — 2) n. *a*) = श्रोत्र *Ohr* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *eine Menge von Ohren* gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38. — *c*) nom. abstr. zu श्रोत्रिय P. 5,1, 130, Vârtt. (vgl. gaṇa युवादि ebend.). Trik. 2,7,3. Çabdar. im ÇKDr.

श्रौत्रियक n. nom. abstr. von श्रोत्रिय gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

श्रौमत्त im pl. als pl. zum sg. श्रौमत्य P. 5,3,118. Âçv. Çr. 12,14,3.

श्रौमत्य m. patron. von श्रुमत् P. 5,3,118. Çat. Br. 10,4,5,1.

श्रौषट् indecl. in dem Opferausruf अस्तु श्रौषट् (= प्रवणं भवतु Sâj.) gaṇa चादि zu P. 1,4,57. ऊर्यादि zu 61. AK. 3,5,8. H. 1538. अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दधे ṚV. 1,139,1. TS. 1,6,11,1. 3,3,2,2. Çat. Br. 1,5, 2,16. 18. 8,2,20. 2,5,2,44. 12,3,2,3. अस्तु श्रौ३षट् P. 8,2,91. — Vgl. वषट्, वौषट्.

श्रौष्ट (von श्रुष्टि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*. श्रौष्टानि त्रीणि 201,*a*. Vgl. श्रौष्ठ (die richtige Form).

श्रौष्टि (wie eben) adj. *folgsam:* श्रौष्टीव धुरमनु राय ऋध्याः ṚV. 8,48, 2. — Vgl. युधा°.

श्रौष्टीगव (von श्रुष्टिगु) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,241,*b*.

श्रौष्टीय (von श्रुष्टि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

श्र्याह्व (5. श्री + आह्वा) n. *Lotusblüthe* Çabdârthak. bei Wilson.

श्लक्ष hier und da fälschlich für श्लक्ष्ण.

श्लक्ष्ण Uṇâdis. 3,19. adj. (f. आ) *schlüpfrig, glatt, weich, zart* (Gegens. खर, कर्कश) AK. 3,2,11. H. 1427. Halâj. 4,3. MBh. 12,6854. 14,1416. AV. 20,133,5. 6. Çat. Br. 4,4,5,19. 9,1,2,40. Kâtj. Çr. 16,3,38. श्लक्ष्ण° (Gegens. घनिलोमश) TBr. 3,4,1,19. — Suçr. 1,24,4. 30,11. °शिला 28,1. R. 2,96,6. Kathâs. 72,184 (सु°). स्तम्भ 37,8. 9 (सु°). तार Suçr. 1, 33,12. शरो द्विविधः कर्णो श्लक्ष्णश्च 96,15. मांस 2,350,14. व्रण 3,12. °पिष्ट 73,21. शाल्मलीफलक M. 8,396. धनुस् MBh. 1,8181. °रूपसमन्विताः (यूपाः) R. 1,13,28. °तीक्ष्णाग्र (सूक) AK. 2,9,23. Golâdhj. Golab. 1. स्निग्धश्लक्ष्णतनुत्वग्रोमाणः Varâh. Bṛh. S. 61,11. स्निग्धा रक्ता दीर्घा श्लक्ष्णा सुसमा च भोगिनां ज्ञेया 68,53. वक्त्र 54. °स्निग्धापाङ्गेन चक्षुषा Bhâg. P. 3,23,33. मेखला M. 2,42. वासस् R. Gorr. 1,9,16. Trik. 3,3, 396. पताका Varâh. Bṛh. S. 24,9. °चन्दनकल्क R. Gorr. 2,100,69. वाच्, वचन, वाक्य, गिर्, वाणी, शब्द u. s. w. Khând. Up. 2,22,1. M. 2, 159. MBh. 3,2283. 2295. 2771. 4,958. 13,6644. R. 1,30,14. 2,31,18. 85,8. 94,27. 96,7 (°तर). R. Gorr. 1,11,10. 71,17. 2,21,1. 3,20,2. 5, 64,13. Bhâg. P. 1,6,21. 3,21,49. Pańkat. 1,13,7. सामन् R. 2,24,34. °वादिन् R. Gorr. 2,6,24. अनिष्ठुरश्लक्ष्णपद Bhar. Nâṭjaç. 18,125. Kathâs. 72,79. विकार Daçak. 2,41. von Personen (= मधुरवाच् Halâj. 2, 210) MBh. 12,3479. Spr. (II) 309. 791. R. 2,23,9. in comp. mit einem im instr. gedachten Worte P. 2,1,31. आचार° Schol. आकारवर्णसुश्लक्ष्णाः (बाल्हवः) MBh. 3,2196. श्लक्ष्णम् adv.: अपविक्लवया वाचा मन्दया श्लक्ष्णमब्रवीत् (श्लक्ष्णयाब्रवीत् ed. Bomb.) R. 2,34,5. 4,7,15. सु° MBh. 7,1363.

श्लक्ष्णक (von श्लक्ष्ण) 1) adj. (f. श्लक्ष्णिका) dass. AV. 20,133,5. — 2) n. *Betelnuss* Râgan. im ÇKDr.

श्लक्ष्णता (wie eben) f. *Glätte:* घन° (Gegens. पारुष्य) Karaka 2,5.

श्लक्ष्णत्वच् m. *eine best. Pflanze,* = अश्मन्तक Râgan. im ÇKDr.

श्लक्ष्णन (von श्लक्ष्णय्) n. *das Schlüpfrigmachen, Glätten* Kâtj. Çr. 26,1,27.

श्लक्ष्णय् (von श्लक्ष्ण), °यति *schlüpfrig machen, einschmieren* P. 3,1,21. Kâtj. Çr. 26,1,22.

— सम् dass. Çat. Br. 6,5,2,4.

श्लक्ष्णीकर् (श्लक्ष्ण + 1. कर्) dass.: अद्भिः TS. Comm. 1,139,7.

श्लक्ष्ण s. उत्क्रुश.

श्लङ्क्, श्लङ्कते Dhâtup. 4,10 (गत्यर्थ). — Vgl. श्लङ्क्.

श्लङ्ग्, श्लङ्गति Dhâtup. 5,13. (गत्यर्थ). — Vgl. श्लङ्क्, श्लङ्ग्.

श्लथ् = श्रथ् *locker —, los werden, nachgeben:* श्लथद्दुकूलं संनह्यती Bhâg. P. 8,12,21. श्लथद्वसनभूषणकेशबन्धाः 10,16,31. 33,11. 60,24.

— caus. श्लथयति Dhâtup. 35,18, v. l. (दौर्बल्ये), *locker machen, lösen:* बन्धनानि Nîlak. 19. शरीरे श्लथ्यते (Conj.) नाशो *erschlafft* Spr. (II) 6420.

— आ *locker —, los werden:* यदा मनोहृदयग्रन्थिरस्य कर्मानुबद्धो दृढ आश्लथेत Bhâg. P. 5,5,9.

— वि dass.: °श्लथत् Bhâg. P. 6,1,60. °श्लथमान Pańkat. 3,5,28. °श्लथित Bhâg. P. 10,71,34.

श्लथ adj. = शिथिर, शिथिल *locker, lose, schlaff, nicht fest sitzend* Trik. 3,1,7. H. 491. Halâj. 4,92. °हस्तगाण्डिव MBh. 8,4778. °बन्धन Ṛt. 6,8. वृत्ताच्कुथं हरति पुष्पमनोकहानाम् (वायुः) Ragh. 5,69. °शिञ्जितमेखला 9,36. 19,26. Çâk. 133, v. l. Vikr. 146. Çiç. 7,62. श्लथाङ्ग Spr. (II) 622. श्लथाङ्गता Vikr. 4,11,8. °संधिता 16. Varâh. Bṛh. S. 67,2. 68,38. Kathâs. 19,99. 45,158. 104,88. Gît. 2,15. 12,13. °शिलः कूपः Spr. (II) 3899. Golâdhj. Jantr. 10. °लम्बिनीर्जटाः (adv.) Kumâras. 5,47. *schlaff, schwach:* श्लथोद्यम Spr. (II) 4299. श्लथादर Prab. 109,7. अपरि° *recht fest,* — *stark:* अनेकधारमपरिश्लथं (adv.) परिष्वजस्व Uttarar. 108,18 (147,8). — Vgl. प्र°, वि°.

श्लथत्व (von श्लथ) n. *Schlaffheit* बन्धस्य Sâh. D. 221,3.

श्लथाय् (wie eben), °यते *locker —, lose werden:* सुबद्धस्यापि भारस्य पूर्वबन्धः श्लथायते MBh. 1,7959.

श्लथीकर् (श्लथ + 1. कर्) *schlaff machen, erschlaffen* (trans.): चिरविरहिणोत्कण्ठार्तिश्लथीकृतगात्रयोः Spr. (II) 2298. so v. a. *vermindern:* °कृतात्मीयदेशवासरस Kathâs. 22,151.

श्लनवास m. N. pr. eines Arhant Târan. 4. 51; vgl. die Anm. auf S. 4.

श्लवण adj. = श्रवण, श्रोण *lahm* Pañkav. Br. 21,14,16. Anupad. 1,8. Kâtj. Çr. 23,4,16, v. l. (nach dem Schol. = रक्तवर्णो बिन्द्वाकारस्त्वग्दोषः).

श्लक्ष्णभारिक adj. = श्लक्ष्णभारं हरति, वहति oder आवहति gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

श्लक्ष्णिक adj. 1) = श्लक्ष्णमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60. — 2) = श्लक्ष्णं (als Last) हरति, वहति oder आवहति gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

श्लाख्, श्लाखति Dhâtup. 5,18 (व्याप्तौ). — Vgl. शाख्.

श्लाघ्, श्लाघते (im Epos hier und da act.) Dhâtup. 4,41 (कत्थने). mit dat. P. 1,4,34. Vop. 5,15. 1) *sich zu Jmd* (dat.) *versehen, Zuversicht zu Jmd haben:* यस्या एव भूयिष्ठं श्लाघेत तां भिक्षेत Çat. Br. 11,3,3,7. — 2) *mit Zuversicht reden, grosssprechen, prahlen mit, stolz sein auf* (instr.): परेषामेव यशसा श्लाघसे त्वम् MBh. 2,2121. त्वया परिषदो मध्ये श्लाघते स नराधिपः 4,1160. श्लाघते ज्ञातिमध्ये स्म त्वयि प्रव्रजिते वनम् 5,2695. यत्कर्म कलुषं कृत्वा श्लाघसे जनसंसदि 7,9138. Daçak. 66,11. गर्गिकया P. 5,1,134, Schol. श्लाघमान MBh. 3,15170. R. 5,78,5. शश्लाघिरे Hariv. 8316. श्लाघिष्ये केन Bhaṭṭ. 16,4. act.: मया निसृष्टास्तेनैव (so ed. Bomb.) स्वयं श्लाघति कथितेन MBh. 3,13306. श्लाघन्निव ममाग्रतः 14,1820. *stolz sein auf* mit loc.: श्लाघते श्लाघनीयेषु Kâm. Nîtis. 5,37. — 3) *Jmd* (dat.) *etwas Angenehmes sagen, schmeicheln:* अश्लाघिष्ट यस्मै Vop. 5,15. परस्त्रीभ्यः Bhaṭṭ. 8,73. — 4) *rühmen, preisen;* mit acc.: श्लाघस्व (so ed. Bomb.) मां कुशलिनम् MBh. 5,877. अशक्ताः शक्तिमात्मीयां श्लाघन्ते ये च दुर्जनाः Spr. (II) 710. शिरसा श्लाघते इन्दुं शिवः 2117. P. 1,4,34, Schol. भरतं श्लाघमानेव स्वकर्म (so ist zu trennen) व्यापपत्स्युत R. Gorr. 2,74,51. act.: यस्य श्लाघन्ति विबुधाः कर्माणि MBh. 7,1997. pass.: श्लाघ्यते Spr. (II) 1670, v. l. R. Gorr. 1,3,61. Kâm. Nîtis. 5,37. कथमयं श्लाघ्यतां महासत्त्वः Hit. 100,12. ad Megh. 18. यथैव श्लाघ्यते गङ्गा पादेन परमेष्ठिनः *wegen* Kumâras. 6,70. कर्माणि श्लाघितानि Bhâg. P. 3,4,33.

— caus. श्लाघयति 1) *Jmd zureden, zu beruhigen —, zu trösten suchen:* को माम् — श्लाघयिष्यत्युपासीनः पुत्रशोकभयार्दितम् R. 2,64,32. — 2) *rühmen, preisen:* तद्वाक्यम् Hit. 61,6. Bhâg. P. 7,15,37.

— सम् *grosssprechen, prahlen mit* (instr.): इति संश्लाघते नित्यं तेन पापेन कर्मणा MBh. 12,4214.

श्लाघन (von श्लाघ्) 1) adj. *grosssprechend, prahlend* MBh. 5,967. 2405. — 2) n. *das Rühmen, Preisen:* मुक्तात्मश्लाघना (adj. comp.) धैर्यं मनोवृत्तिरचञ्चला *frei von Selbstlob* Sâh. D. 135.

श्लाघनीय (wie oben) adj. *zu rühmen, zu preisen, rühmlich, rühmenswerth, ehrenwerth;* von Personen und Sachen MBh. 12,8968. 13,969. Hariv. 11137. Spr. (II) 3828. R. 2,115,5 (126,5 Gorr.). R. Gorr. 1,18,8. 71,23. 3,19,19. 7,23,5,61. Kâm. Nîtis. 5,37. Megh. 35. Çâk. 193. Kathâs. 73,371. LA. (III) 89,20. Bhâg. P. 9,24,62. compar. °तर R. 4,20,6.

श्लाघनीयता f. nom. abstr. von श्लाघनीय Spr. (II) 457.

श्लाघा (von श्लाघ्) f. 1) *Grosssprecherei, Prahlerei* P. 5,1,134. Spr. (II) 787. R. 3,33,57. त्यागे °विपर्ययः Ragh. 1,22. सश्लाघम् adv. s. v. a. *mit Selbstbewusstsein, mit wichtiger Miene* Vikram. 52,7. Prab. 27,18. 48,14. — 2) *das Rühmen, Preisen; Ruhm, Preis* H. 270. an. 2,55. Med. gh. 6. Halâj. 1,145. योग्यस्य वस्तुनः Sâh. D. 720. अशोकदत्तश्लाघैकतत्परः Kathâs. 25,160. गुण° Spr. (II) 2912. परिच्छद° Vikr. 56,15. अस्वश्लाघा H. 68. अविकत्थनो ऽनात्मश्लाघाकरः Sâh. D. 32,21. श्लाघां (Conj.) नीचो ऽपि गच्छति Spr. (II) 4749. का श्लाघा तस्य जीविते 5788. भर्तृश्लाघावहा 2795. am Ende eines adj. comp.: उल्लसत्पृथुश्लाघ Râga-Tar. 3,2. — 3) *das zu Diensten Sein, Huldigung.* — 4) *Verlangen, Wunsch* H. an. Med.

श्लाघिन् (von श्लाघ् oder श्लाघा) adj. 1) *prahlend mit, eingebildet auf;* am Ende eines comp.: बल° Hariv. 3066. R. 4,13,41. *hochmüthig, stolz:* Löwe Bhâg. P. 8,2,6. — 2) *in gutem Rufe stehend, berühmt* MBh. 12,8968. Hariv. 9578. गुण° *wegen seiner guten Eigenschaften* MBh. 13,225. R. Gorr. 1,14,29. 5,36,1. सर्वराज्ञां बलश्लाघी MBh. 2,1352. R. 6,80,29. वीर्य° 77,28. समर° MBh. 3,369. 5,5914. 14,1786. Hariv. 13706. R. Gorr. 1,22,10. 6,30,5. रण° 87,18. 7,23,1. MBh. 5,7044. शब्दवेधित्व° R. Gorr. 2,65,9. श्लाघिष्ठ *im höchsten Ansehen stehend, überaus ehrwürdig:* महाभिषेकश्लाघिष्ठचारुकन्धर Bhâg. P. 1,15,10. — 3) *rühmend, preisend:* तद्वचः° R. 5,31,31. — Vgl. आत्म° (auch Hariv. 3083), वृत्त°.

श्लाघ्य (von श्लाघ्) adj. = श्लाघनीय Trik. 3,1,24. MBh. 5,3919. 9,3326. R. 1,78,4. 3,55,16. Kâm. Nîtis. 5,49. Ragh. 11,86. Çâk. 94. Mâlav. 91. Spr. 3053.fg. 5094. (II) 503. 1543. 1737. 2249. 2309. 2377. 2952. 2997. 3794. 4746. 5071. 5691. 5719. Gît. 1,4. Kathâs. 21,59. 49,59. 53,186. Râga-Tar. 1,7. 43. 3,236. 259. 6,181. Mârk. P. 21,98. Bhâg. P. 4,16,3. 6,11,4. 9,14,21. Prab. 57,12. 74,12. 102,1. Daçak. 72,5. Sâh. D. 53,16. Hit. 17,5. 90,13. Çuk. in LA. (III) 33,15. तपः° *wegen* R. 1,4,17. गुण° 3,3,4. Kathâs. 27,57. Râga-Tar. 3,28. रण° 5,56,83. जगच्छ्लाघ्य *von der Welt zu preisen* Kathâs. 30,43. श्लाघ्यम् adv.: जीवति Spr. (II) 6200. compar. °तर Ragh. 6,16. superl. °तम Bhâg. P. 1,10,26. 8,22,4.

श्लाघ्यता f. nom. abstr. von श्लाघ्य Spr. (II) 1978.

श्लि = 1. श्रि in प्रश्लित.

श्लिकु Uṇâdis. 1,33. श्लिकुस् nom. = परवश und ज्योतिष Uggval. m. = षिड्ग, n. = ज्योतिःशास्त्र Uṇâdik. im ÇKDr.

1. श्लिष्, श्लेषति = 1. श्रिष् Dhâtup. 17,52 (दाहे). erhält keinen Bindevocal इ Siddh. K. zu P. 7,2,10.

2. श्लिष्, श्लिष्यति (auch °ते; श्लिषति s. u. आ) = 1. श्रिष् Dhâtup. 26,77 und Suçr. 1,77,9 (आलिङ्गने, nach Vop. श्लेषे). शिश्लेष, श्लेक्ष्यति (Kâr. 6,8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10); aor. अश्लिषत् und अश्लिक्षत् (nur in der Bed. आलिङ्गने) P. 3,1,46. Vop. 8,78. 11,3. श्लिष्ट्वा, °श्लिष्य, श्लेष्टुम्. 1) *sich anhängen, sich halten —, sich klammern an;* mit loc.: दोषाः श्लिष्यन्ति वर्त्मसु Suçr. 2,189,9. यथा पुष्करपलाश आपो न श्लिष्यन्त एवमेवंविदि पापं कर्म न श्लिष्यते Khând. Up. 4,14,3. impers.: नाप्युत्तरे (कर्मणि) श्लिष्यताम् Spr. (II) 1402. mit acc.: नाधर्मः श्लिष्यते प्राज्ञं पयः पुष्करपर्णवत्। अप्राज्ञमधिकं पापं श्लिष्यते जतु काष्ठवत् MBh. 12,10948. — 2) *umfangen, umarmen:* श्लिष्यति कामपि चुम्बति कामपि Gît. 1,44. 6,7. बाहुभिः Bhâg. P. 10,43,24. — 3) *sich zusammenfügen:* दुःखेन श्लिष्यते भिन्नम् Spr. (II) 2832. श्लिष्यत्यजाङ्गुलिं हस्तम् Kathâs. 5,8. *verschmelzen, zusammenfliessen:* श्लिष्यन्ति शब्दाः Kâvjapr. (II) 236,1. — 4) *zusammen-*

fügen: तानिव पाशान् श्लिष्ट्वा Kathâs. 70,93. — partic. श्लिष्ट 1) *hängend, haftend, klebend an* (loc.) Kâṭh. 25,6. Kâtj. Çr. 9,4,39. मनसि श्लिष्टेव बद्धेव Dhûrtas. 73,14. भुजाग्रश्लिष्टेन मुसलेन Hariv. 5767. तस्य कार्ष्णायसं वर्म — विबभौ सर्वतः श्लिष्टम् *überall anliegend* MBh. 7,5161. अतिश्लिष्टचीनांशुकान्तरीय Daçak. 90,14. अनिष्टं चैव मे श्लिष्टं हृदयान्नापसर्पति MBh. 7,2481. चतुश्चरणसुश्लिष्टः कूर्मः so v. a. *mit ganz eingezogenen Füssen* Hariv. 9626. विषयाश्लिष्ट *nicht an der Sinnenwelt hängend* MBh. 12,9085. श्लिष्टा (शिष्टा ed. Bomb.) क्रिया कस्यचिदात्मसंस्था *an der Person haftend, nicht auf Andere übergehend* Mâlav. 15. — 2) *zusammengefügt, an einander geschlossen, verbunden:* श्लिष्टं अथास्या वपुः Spr. (II) 2823. श्लिष्टं दुःखेन भिद्यते। भिन्नश्लिष्टा तु या प्रीतिः न सा (स Druckfehler) स्नेहेन वर्तते ॥ 2832. मण्डलं सर्वतः श्लिष्टं रथिनाम् MBh. 7,1168. श्लिष्टं च सर्वतश्चक्रू रथमण्डलमाशु ते 6110. सुश्लिष्टपक्षार्गल Varâh. Bṛh. S. 43,58. श्लिष्टाङ्गुली चरणौ 68,2. 70,1. सुश्लिष्टाङ्गुलिपादा प्रमदा 105,12. सुश्लिष्टांसौ 68,34. सुश्लिष्टसंधि 38. संघात इति सुश्लिष्टसंधिता 100. श्लिष्टसंधिक MBh. 9,302. श्लिष्टाञ्जलिपुटा R. 3,4,1. परस्परश्लिष्टजङ्घा Daçak. 90,11. सुश्लिष्टगुणतया रमणीय एष वः सुमनसां संनिवेशः Mâlatîm. 18,4. सुश्लिष्टमपि लोकेषु भेदयन् Hariv. 3209. जन्मवृत्तसमं लोके सुश्लिष्टं न विरज्यते MBh. 13,2608. नातिश्लिष्टः संधिरस्य मृणालवलयस्य Çâk. Ch. 62,4. शत्रुणा नहि संदध्यात्सुश्लिष्टेनापि संधिना Spr. (II) 6371. द्राघा वचनविन्यासः सुश्लिष्टः Sâh. D. 303. किं स्विद्वयमपेतार्थमश्लिष्टमसमञ्जसम् (अक्लिष्टम् die neuere Ausg.) तावुभौ प्रतिवदथामः *Unzusammenhängendes* MBh. 7,1990. सुश्लिष्टधातुसौहृद *sehr fest* R. Gorr. 2,91,6. सुश्लिष्टं कुरुते कार्यम् so v. a. *fest abschliessen* Sâh. D. 87. तं तस्य स्वरसंक्रमं मृदुगिरः श्लिष्टं च तन्त्रीस्वनम् so v. a. *der begleitende Saitenton* Mṛkkh. 44,13. — 3) *umfasst —, umfangen haltend*, mit acc. P. 3,4,72. अस्या वामं भुजं श्लिष्टा (श्लिष्ट्वा?) येषा तिष्ठति R. 2,92,22 (101,24 Gorr.). श्लिष्टो गुरुं भवान् P. 3,4,72, Schol. — 4) *umfasst, umfangen* P. 3,4,72. श्लिष्टो गुरुर्भवता Schol. श्लिष्टः कण्ठे किमिति न मया मूढया प्राणनाथः Spr. (II) 6591. मरुता (so ist zu lesen oder मरुताश्लिष्टा) श्लिष्टा (v. l. für स्पृष्टा) लतामाधवी Çâk. 58, v. l. श्लिष्टस्तत्कान्तितेजसा (आश्लिष्ट° Brockhaus) Kathâs. 48,78. — 5) (*in der Bedeutung zusammenfliessend*) *doppelsinnig* Sâh. D. 301. 437. 548. 643. — 6) दुःश्लिष्ट Bez. *des in* उ *übergehenden* ऌ oder *des aus* ऌ *entstandenen* उ Comm. zu TS. Prât. 13,16; vgl. दुःस्पृष्ट Ind. St. 4,349.

— caus. श्लेषयति Dhâtup. 32,38 (श्लेषणे, आलिङ्गने). *zusammenfügen, schliessen:* श्लेषयेत्स्वजघनम् Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. श्लेषित *verbunden mit:* बिभेद संधिं देहस्य जरया श्लेषितस्य हि (mit Anspielung auf den Namen जरासंध) MBh. 12,132.

— आ 1) *hängen bleiben, kleben;* mit loc.: यज्ञ शूर्पे। आशिश्लेष दृषदि TS. 3,7,6,21. *sich klammern an* (acc.): द्रोणस्याश्लिष्य तं रथम् MBh. 7,8844. — 2) *umfangen, in seine Arme schliessen:* सूर्मी ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् M. 11,103. Spr. 2934. (II) 1980. 2596. 3366 (पन्नगः). Kathâs. 25,267. 58,96. 62,85. 92,16. भुजैरिवाश्लिषन् Bhâg. P. 4,9,3. 12,8,27. आशिश्लेष Pańkar. 1,4,44. 2,3,30. राममाश्लिषत् R. 2,96,22 (105,21 Gorr.). Bhâg. P. 10,60,27. पितुराश्लिष्यते ऽङ्गानि Spr. (II) 4230. पुत्रमाश्लिष्य MBh. 1,4468. 3,14997. 12177. R. Gorr. 2,123,7. Çâk. 48,10. 56,11. Kathâs. 37,155. 39,218. 41,50. 45,139. Sâh. D. 59,20. Bhâg. P. 9,10,40. बाहूपपीडम् Bhaṭṭ. 5,94. आश्लेष्टुम् Kathâs. 119,110. pass.: आश्लिष्यमाणः प्रियया 15,2. — partic. आश्लिष्ट 1) *hängen geblieben, klebend an* (loc.) Çat. Br. 4,4,1,26. *geklammert an:* पादयोः Kathâs. 34,15. — 2) *umfangen haltend*, mit acc.: लक्ष्मीम् Vop. 26,129. Hariv. 15121. R. 7,16,26 (statt des verbi finiti). आश्लिष्टवत् dass. Çiç. 9,85. — 3) *umfangen, umschlungen:* परस्पराश्लिष्टशाखैः (hierher oder zu 2) पादपैः MBh. 1,2857. दंपती Kathâs. 116,140. Bhâg. P. 10,81,15. °भूमिं पतिमापगानाम् Çiç. 3,72. नवीनशाद्वलाश्लिष्टा सस्वेदाभूद्वसुंधरा Kathâs. 111,4. अङ्गदाश्लिष्टभुज Ragh. 6,53. मेघमाश्लिष्टसानुम् Megh. 2. — Statt पुरमासुरमाश्लिष्य Arģ. 6,12 lesen die beiden Ausgg. des MBh. 3,12090 besser: परमां मुदमाश्रित्य. Vgl. आश्लेष. — caus. 1) *befestigen, aufkleben:* हिरण्यमौदुम्बर्याम् Lâṭj. 2,8,25. Kâtj. Çr. 5,3,7. — 2) *umfangen, umschliessen:* परस्पराश्लेषिताङ्गाः R. 5,13,58.

— उपा *umfangen:* पतिदेहमुपाश्लिष्य Mârk. P. 135,40 — partic. °श्लिष्ट *angepackt habend:* एकमत्तं नागराजः MBh. 1,1125.

— समा 1) *sich klammern an* (acc.): रथं समाश्लिष्य MBh. 3,12086. — 2) *umfangen, umarmen:* समाश्लिष्यत्सूतपुत्रम् MBh. 7,5392. Spr. 3179. °श्लिषत् MBh. 3,10023. °श्लिक्षत् Bhaṭṭ. 15,62. °श्लिष्य MBh. 1,5418. 6021. अङ्गमङ्गैः 2,901. 4,755. Hariv. 14838. Verz. d. Oxf. H. 9,b,22. Râģa-Tar. 4,485. partic. °श्लिष्ट *umfangen* Spr. 5175. °श्लिष्टावन्योऽन्यम् MBh. 4,1838. — Vgl. समाश्लेष. — caus. *verbinden, vereinigen* TS. 2,3,2,2.

— उप *sich anschmiegen, dicht herantreten:* भीमसेनमुपाश्लिष्यत् MBh. 4,515. °श्लिष्य Mâlav. 45,9. एनमुरसोपश्लिष्य Daçak. 74,5. 86,5. 6. गङ्गा यमुनामुपश्लिष्यति *nähert sich* P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. — partic. °श्लिष्ट 1) *befestigt an:* अङ्गे अङ्गे वै पुरुषस्य पाप्मोपश्लिष्टः TBr. 3,8,17,4. — 2) *dicht herangetreten:* समीपम् Pańkat. ed. orn. 18,12. impers.: उपश्लिष्टं भवता P. 3,4,72, Schol. — Vgl. उपश्लेष, उपश्लेषण. — caus. *näher bringen:* शरम् Vikram. 78,11. रथम् *dicht heranfahren* 10,16. 13,16.

— नि caus. *befestigen an, aufkleben* Çat. Br. 2,5,2,15.

— प्र partic. °श्लिष्ट *zusammengeballt:* प्रश्लिष्टं च न जानासि यथाप इव पांसवः MBh. 12,11931. — Vgl. प्रश्लिष्ट fg.

— वि 1) *auseinander gehen, sich trennen, sich lösen:* शरबन्धा विशिश्लिषुः Bhaṭṭ. 14,67. जरसा विश्लिष्यत्संधिविग्रहः Kathâs. 72,89. ततो ऽस्य राज्ञो राज्यश्च चिराद्विश्लिष्यतोर्मिथः 55,229. — 2) *trennen, entfernen von* (abl.): विश्लिष्येतां तु नृपतेः Kathâs. 32,140. 188. pass.: एषा राज्ञो विश्लिष्यते 145. Vielleicht ist überall विश्ले° zu lesen. — partic. °श्लिष्ट *getrennt* Ait. Br. 5,32. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 22. तौ चिरविश्लिष्टसंश्लिष्टौ Kathâs. 74,320. विश्लिष्टमेघनादात्तबन्धन *gelöst* Ragh. 12,76. करयोरुभयोरेव विश्लिष्टतरशाखयोः *weit auseinanderstehend* Verz. d. Oxf. H. 202,b,17. *der sich von seiner Partei getrennt hat* Kâm. Nîtis. 15,56. *dislocirt, verrenkt* (von Gliedern) Suçr. 1,182,7. 300,9. 13. 2,28,4. — Vgl. विश्लेष fgg. — caus. *trennen:* संहतान् Spr. (II) 1171. संजीवकं प्रभोः Pańkat. 42,7 (ed. orn. 38,3). बुद्ध्या विश्लेषयन्ति तम् so v. a. *bringen ihn um seinen Verstand* Spr. (II) 3304. partic. °श्लेषित *getrennt* Megh. 7. Kathâs. 73,141. गगणं वायुना *auseinandergerissen* Mṛkkh. 76,21. *auseinandergeflossen* Mallin. zu Kumâras. 3,38. नासिका *abgetrennt* Suçr. 1,60,10. °वक्षस् *dessen Brust zerrissen ist* 2,503,5.

— प्रवि s. प्रविश्लेष.

— सम् 1) *sich anschmiegen, Jmd nahe rücken:* तावन्योऽन्याञ्जलिं कृत्वा स्नेहात्संश्लिष्य चोरसा R. 1,10,28. Kâm. Nitis. 12,12. समश्लिषज्जतु काष्ठम् *hat sich geklebt an* P. 3,1,46, Schol. — 2) *umfangen, umarmen:* समुपाघ्राय मूर्धानं संश्लिष्य च पुनः पुनः। युधिष्ठिरं च भीमं च MBh. 4,2319. R. 5,91,17. Spr. (II) 2915. — 3) *in unmittelbare Berührung bringen:* युगैर्युगानि संश्लिष्य युयुधुः MBh. 6,3879. — partic. 1) *angeschmiegt, fest anliegend, sich unmittelbar berührend, verbunden, vereinigt, zusammenhängend* Çat. Br. 3,3,2,14. संश्लिष्टा अङ्गुल्यो आयेरन् TS. 6,1, 9,5. Kâth. 34,9 (अ°). संश्लिष्टाङ्गौ स्थितौ MBh. 7,1312. पद्मकोशाकारौ कृत्वा संश्लिष्टौ Kathâs. 65,197. उरसा °सर्पतचा Çâk. 170, v. l. Bhâg. P. 5,2,4. यथा अतु च काष्ठं च पांसवश्चेद्बिन्दवः। संश्लिष्टानि MBh. 12, 11947. fg. तथा कर्म च कर्ता च संश्लिष्टावितरेतरम् Spr. (II) 5106, v. l. परस्पर° Suçr. 1,338,11. तौ चिरविश्लिष्टसंश्लिष्टौ *lange getrennt und nun vereinigt* Kathâs. 74,320. रजतं च सुवर्णं च संश्लिष्टे H. 1047. पृथिव्यग्निहयं नित्यसंश्लिष्टमृक्सामन्नी इव Çaṅk. zu Khând. Up. S. 59. Kull. zu M. 2,125. Comm. zu TS. Prât. 2,12 (प्रति°). 17,1. वनौकसां °शरीरकारिणाम् wohl so v. a. *sich zusammenthuend, zusammen wohnend* (संश्लिष्टमस्थिचर्ममात्रसंश्लेषवत् तच्च तच्छरीरं च तस्य कारिणां शरीरशोषकाणामित्यर्थः Nîlak.) MBh. 12, 8883. mit सह verbunden: (अस्तित्सह:) पाणिना सह संश्लिष्ट एकीभूत इव 40,462. mit einem blossen instr.: पात्रं संश्लिष्टं वेदतृषैः Âçv. Çr. 1,11,5. मल्लव्यामिव संश्लिष्टौ वक्षाभ्यां चन्द्रभास्करौ R. 5,73,48. किंचित्संजोविताशया so v. a. *ein wenig Hoffnung schöpfend* Pañkat. 143,8. mit acc.: पद्यगात्मान आत्मानं संश्लिष्टा अत्र काष्ठवत् MBh. 12,11949. häufig in comp. mit der Ergänzung: नदी चाश्रमसंश्लिष्टाम् 1,2867. 4,2071. R. 5,5,12. Hariv. 2501. 6551 (संसृष्ट die neuere Ausg.). Kathâs. 38,44. Vet. in LA. (III) 22,13, v. l. सर्व° (स द्वि st. सर्व ed. Calc.) so v. a. *in Allem enthalten* MBh. 13,6812. Pañkar. 4, 3,23. सु° von einer Rede so v. a. *wohl gefügt* R. 3,48,3. संश्लिष्ट n. *Anhäufung:* इदं फलानां संश्लिष्टम् *hier sind Früchte aufgehäuft* 2,108,7. — 2) *verschwommen, in einander fliessend, so dass die einzelnen Theile nicht gesondert hervortreten* VS. Prât. 4,145. इषुरासीत्र संश्लिष्टः MBh. 7,8639. नत्वस्य नृपते किंचित्संश्लिष्टमुपलक्षये। सतं पुरुषसिंहस्य पिण्डिके ऽस्याधिके यतः 14,2581. fg. von einer Handlung, *bei der man nicht zwischen gut und schlecht unterscheidet:* अभिप्रेतामसंश्लिष्टां कृत्वा चात्मक्रियां क्रियाम् 12,12875. °कर्मन् adj. *für den es gleichviel gilt, ob eine That gut oder böse ist:* आत्मा: 7,5965. Spr. (II) 5412 (die Uebersetzung hiernach zu verbessern); vgl. 6664. — Vgl. संश्लिष् u. s. w. — caus. 1) *zusammenhängen (trans.)* Ait. Br. 5,32. *vereinigen, zusammenbringen, in Berührung bringen mit* Kathâs. 32,141. परपुरुषानानीय तैः स्वभार्याः संश्लेषयन्ते Kull. zu M. 8,362. करतालायलीठं तु पङ्कजं मुखपङ्कजे। संश्लेषयिता Hariv. 7050. संश्लेषय शिरः स्वं स्वं भर्तृभ्रातृकबन्धयोः Kathâs. 80,45. संश्लेषित *vereinigt, verbunden* MBh. 2,735. मया संश्लेषिता भूमिरद्भिर्व्योम च वायुना। वायुश्च तेजसा सार्धम् 12,13238. fg. — 2) *übertragen auf:* भर्तरि पापं संश्लेषयति Kull. zu M. 8,317. — 3) *an sich heranziehen:* आरविकासपालान्संश्लेषयेदान्वता च सामा Kâm. Nitis. 15,55.

— अभिसम् *sich anschmiegen:* अन्योऽन्यमभिसंश्लिष्य MBh. 6,3127.

— उपसम्, partic. उपसंश्लिष्ट *verbunden, zusammenhängend;* davon °त्व n. nom. abstr. Mayrasûp. 3,3.

श्लिषा (von 2. श्लिष्) f. *Umarmung* Trik. 3,2,4.

श्लिष्टरूपक n. *Doppelsinnigkeit als rhetorische Figur* Mallin. zu Çiç. 9,36. Schol. zu Kâvjâd. 1,34.

श्लिष्टवर्त्मन् m. *das Zusammenkleben der Augenlieder* Çârṅg. Saṁh. 1, 7,87. sonst अक्लिन्नवर्त्मन् z. B. Suçr. 2,309,11.

श्लिष्टाक्षेप (श्लिष्ट + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch doppelsinnige Worte an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,160. Beispiel Spr. (II) 537.

श्लिष्टि (von 2. श्लिष्) m. N. pr. eines Sohnes des Dhruva von der Çambhu Hariv. 67. fg. VP. 98.

श्लिष्टोक्ति (श्लिष्ट + उक्ति) f. *ein doppelsinniger Ausdruck* Kathâs. 73,130.

श्लीपद n. *Elephantiasis* Trik. 2,6,13. H. 465. Halâj. 2,449. Wise 391. Suçr. 1,93,1. 291,13. fgg. 326,9. Bhâvapr. 7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,53. Verz. d. B. H. No. 966. fgg. 975. Verz. d. Oxf. H. 308, *b*, 36. 313, *b*, 40. 316, *b*, 4.

श्लीपदप्रभव m. *der Mangobaum* Çabdam. im ÇKDr.

श्लीपदापह (श्लीपद + अ°) 1) adj. *die Elephantiasis vertreibend.* — 2) m. *Putranjiva* (पुत्रंजीव) *Roxburghii Wall.* Trik. 2,4,29.

श्लीपदिन् (von श्लीपद) m. *mit der Elephantiasis behaftet* Vjutp. 204. M. 3,166.

श्लील adj. = श्रील Svâmin zu AK. 3,1,14 nach ÇKDr. H. 357. nur in der Verbindung अ° *unschön, hässlich, unanständig* (insbes. von Reden): तस्माद्धर्मश्लीलमप्रियं द्रौणिमब्रवीत् MBh. 7,9403. 12,13233. Râga-Tar. 3,140. 6,158. Schol. zu Kâvjâd. 1,95. अश्लीलत्व zu 66. fg. Vgl. अ° (auch in den Nachträgen).

श्लेष (von 2. श्लिष्) 1) m. nom. act. P. 3,1,141. Vop. 11,3. a) *das Haften, Kleben an* (loc.) Trik. 3,3,319. यथा पुष्करपत्रेषु पतितास्तोयबिन्दवः। न श्लेषमभिगच्छन्ति Spr. (II) 5119. उत्तरपूर्वार्धयोः श्लेषविनाशी Bidar. 4,1,13. — b) *Vereinigung, Verbindung;* = संधि AK. 3,3,11. त्रिमार्ग्याः H. 988. पक्षाम् Halâj. 2,134. *geschlechtliche Vereinigung:* ततो गर्भः संभवति श्लेषात्स्त्रीपुंसयोः MBh. 13,5427. — c) *Umarmung* Uttarar. 113,9 (153,4). Spr. (II) 4281 (zugleich *Zweideutigkeit*). Sâh. D. 67,13. — d) *das Zusammenkleben der Wörter* (als rhetorische Figur) Kâvjapr. (II) 236,4. Pratâpar. 67, *b*, 7. Sâh. D. 614. बहूनामपि पदानामेकपदवद्भासनात्मा Comm. Gogoms. भङ्ग Vâsavad. Comm. S. 5. Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 35. — e) in der Rhetorik *eine durch Verbindung von Gegensätzen pikante paradoxe Situation* Sâh. D. 621. Beispiel Spr. (II) 2937. — f) *Doppelsinnigkeit, Zweideutigkeit* Sâh. D. 641. 643. 705. 18,11. fg. 130,8. रागपदे श्लेषः 305,15. Pratâpar. 94, *b*, 7. Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 5 v. u. *b*, 24. 211, *b*, 3. Kuvalaj. 74, *b*. Spr. (II) 4281 (zugleich *Umarmung*). प्रत्यक्षश्लेषमय (प्रबन्ध) Vâsavad. Comm. S. 9. — g) *Augment* (in grammat. Bed.) Njâjas. 2,2,59. — 2) f. आ *Umarmung:* अन्योऽन्यश्लेषया (अन्योऽन्याश्लेषया ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,20,30. — Vgl अन्तः°. अस्तद्° (auch Verz. d. Oxf. H. 211, *a*, 11 v. u.).

श्लेषक (vom caus. von 2. श्लिष्) adj. *ankleben machend, Zusammenhang herstellend* Vâgbh. 12,13.

श्लेषण nom. sg. und act. (Dhâtup. 17,64) von 2. श्लिष्; s. अन्तः°, लोह°.

श्लेष्मक m. = श्लेष्मन् Çabdak. im ÇKDr.

श्लेष्मकटाहक *Spucknapf* Vjutp. 209.

श्लेष्मघना f. *Pandanus odoratissimus* und *arabischer Jasmin* H. an. 4,196. Med. n. 214. ÇKDr. und Wilson fälschlich श्लेष्मघ्ना nach Med.

श्लेष्मघ्न 1) adj. *Schleim vertreibend:* मधु P. 3,2,53, Schol. — 2) f. घ्ना *eine Art Jasmin,* = त्रिपुरमल्लिका Trik. 2,4,25. — 3) f. ई *arabischer Jasmin* und *Cardiospermum Halicacabum* (auch nach Gatâdh. im ÇKDr.) Med. n. 144. *Ingwer, schwarzer und langer Pfeffer* (त्रिकटु) Çabdar. im ÇKDr.

श्लेष्मण (von श्लेष्मन्) 1) adj. (f. ष्णा) gaṇa पामादि zu P. 5,2,100. *klebrig, schleimig* AK. 2,6,2,11. H. 460. Mund Çat. Br. 10,5,2,12. — 2) f. ष्णा *eine best. Pflanze,* = सर्पणी, गुरुस्कन्ध Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. श्लेष्मल.

श्लेष्मन् (von 2. श्लिष्) Uggval. zu Uṇâdis. 4,144 (parox.). 1) m. Trik. 3,5,4. *klebriger Stoff, Schleim* Çat. Br. 13,4,4,6. 7,2,2,5. 6. 12,7,1,3. Kauç. 19. M. 4,132. 5,135. श्लेष्मपुरीषम् MBh. 7,2597. श्लेष्माश्रु Spr. 3056. MBh. 14,150. Suçr. 1,20,14. 2,136,8. 246,19. मुखं श्लेष्मागारम् Spr. 3297. गुडेन वर्धितः श्लेष्मा यतो निःशेषतां व्रजेत् (II) 1164. 4909. Varâh. Brh. S. 51,27. श्लेष्मत्यागे 33. Mârk. P. 14,79. Bhâg. P. 5,26, 23. श्लेष्मादिग्धतलोचन MBh. 12,5360. In der Medicin Bez. einer der *Grundstoffe des menschlichen Leibes* (auch कफ genannt), *Phlegma* AK. 2,6,2,13. 3,4,14,67. Trik. 2,6,17. H. 462. Halâj. 2,450. fg. 5,6. Wise 46. Vâgbh. 12,15. fgg. न समवातपित्तश्लेष्माणो ज्वरवो भवन्ति Karaka 3,6. Suçr. 1,23,9. संधिसंश्लेषणात्स्नेहनरोपणपूरणबलस्थैर्यकृत् 48,7. 77,3. 80, 14. 2,186,4. 318,1. श्लेष्मसंघातकठिनौ स्तनौ Jâgn. 3,97. षट् (अञ्जलयः) श्लेष्मा im Körper 106. श्लेष्माणं निहन्ति Spr. (II) 1992. श्लेष्मज्वर Verz. d. Oxf. H. 318,b,4 v. u. °पित्तज्वर 3 v. u. °कृता रोगाः Varâh. Brh. S. 8, 28. °दुष्ट Suçr. 1,45,5. °लय 48,19. °वृद्धि 50,1. °घ्न 2,305,14. °हर 338,12. °भव 360,12. श्लेष्मास्राव 307,4. 397,11. °शोफ 1,61,10. 131,20. °विदग्ध 2,305,12. श्लेष्माश्मरी 1,262,7. श्लेष्मोपनाह 2,305,14 und in zahlreichen andern Krankheitsnamen. — 2) f. ष्मा *Schleim* Pańkar. 1, 3,33. — 3) n. *Band, Nestel:* यथा श्लेष्मणा चर्मण्यं वान्यद्वा विश्लिष्टं संश्लेषयेत् Ait. Br. 5,32. Pańkav. Br. 16,1,13. यथा वै रथस्य श्लेष्मैवं यज्ञस्य तपः Kâth. 34,9. यथा ह वै दारुणः श्लेष्म (hier vielleicht *Leim*) संश्लेषणं स्यात् Çâṅkh. Br. 6,12.

श्लेष्मल (von श्लेष्मन्) 1) adj. (f. ला) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. *schleimig, phlegmatisch* AK. 2,6,2,11. H. 460. Halâj. 2,451. आहार Suçr. 1,52,11. 186,13. 206,12. Karaka 3,6. Çârṅg. Saṁh. 3,3,5. Vâgbh. 1,6,113. योनि eine Krankheit der weiblichen Genitalien: *Schleimfluss* Suçr. 2, 397,10. — 2) m. *eine best. Pflanze,* vulgo वक्कुयार Çabdaк. im ÇKDr. — Vgl. श्लेष्मणा.

श्लेष्मवत् (wie eben) adj. *mit Bändern versehen:* ein Wagen Pańkav. Br. 16,1,13.

श्लेष्महन् 1) adj. *den Schleim vertreibend.* — 2) m. = श्लेष्मातक Çabdaк. im ÇKDr.

श्लेष्मात m. = श्लेष्मातक Çabdar. im ÇKDr.

श्लेष्मातक (von श्लेष्मन्) 1) m. *Cordia latifolia Roxb.* (die Frucht enthält *klebrigen Schleim*) AK. 2,4,2,15. H. 1144. Halâj. 2,42. Gobh. 1,5, 17. °फल M. 6,14. Suçr. 1,214,9. 2,39,20. 175,2. 284,1. °त्वच् 298,20. Varâh. Brh. S. 48,1. 55,27. 29. °वन R. 7,10,18. Vorz. d. Oxf. H. 61, a,22. masc. als Bez. der *Frucht* MBh. 12,1318. — 2) f. ई dass. MBh. 3, 10678. Suçr. 2,276,15.

श्लेष्मातकमय (von श्लेष्मातक) adj. *aus dem Holze der Cordia latifolia Roxb. gemacht:* यूप MBh. 14,2631. R. 1,13,25 (23 Gorr.).

श्लेष्माढ्या in den Bedd. मल्लिकायां und काम्पिल्लकपाणिलयोः (?) H. an. 3,127 wohl fehlerhaft für श्लेष्मघ्ना.

श्लेष्मान्तक m. = श्लेष्मातक ÇKDr. — Vgl. लुद्र°.

श्लैष्मिक (von श्लेष्मन्) adj. (f. ई) *zum Schleim (Phlegma) in Beziehung stehend, ihn (es) erregend* oder *besänftigend* Vârtt. 1 zu P. 5,1,38. *schleimig, phlegmatisch* Suçr. 1,10,21. व्याधि 20,15. 21,3. पुमंस् 192,2. अश्मरी 1,262,11. 2,130,20. 343,9. °द्रव्य Varâh. Brh. S. 104,61. यकृत् Mer. 224,8 (श्लेष्मिक gedruckt). श्लैष्मिका (!) योनिः so v. a. श्लेष्मला योनिः Suçr. 2,396,14.

श्लोक्, श्लोकते Dhâtup. 4,3 (संघाते: सर्जने, वर्जने Vop.). — Vgl. श्लोकय्.

श्लोक (von 1. श्रु) m. 1) *Ruf, Schall, Geräusch* (z. B. des Wagens, klappernder Steine u. s. w.) Naigh. 1,11. Nir. 9,9. अद्रेः RV. 1,118,2. 139, 10. हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्रिभिः 3,53,10. 10,76,4. 94,1. यातास् 12,5. अतस्य 4,23,8. घोषद्श्लोकमिन्द्रियं पूयमानः 9,92,1. मिमीहि श्लोकमास्ये 1, 38,14. 51,12. 10,13,1. यदश्लोकमाघोषति दिवि 1,83,6. 6,24,1. 7,36, 9. 97,3. VS. 10,5. 18,1. Kâth. 8,9. Çâṅkh. Br. 17,3. *Ruf* oder *Stimme der Götter:* des Bṛhaspati RV. 1,190,3. अस्य श्लोको दिवीयते पृथिव्याम् 1. des Savitar 4,53,3. देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेः 3,54,11. प्र उग्रा विश्वा जातान्यभ्यायंति श्लोकेन 5,82,9. 7,82,10. der Açvin 1,92,17. — 2) *Ruf, Nachrede;* = यशस् AK. 3,4,2. H. 273. an. 2,20. Med. k. 37. Halâj. 4,173. पत्यौ मे श्लोक उत्तमः RV. 10,159,3. समानानामुत्तमश्लोको ऽस्तु TS. 5,7,4,3. न पापं श्लोकं शृणोति *non male audit* 3,5,2,2. भद्र (oder zu 1) AV. 16,2,4. कीर्तिं श्लोकं विन्दते Çat. Br. 14,4,2,18. Çâṅkh. Çr. 7,9,6. पुण्य TBr. 3,1,2,6. उत्तम° adj. Bhâg. P. 1,3,40. 18, 4. 2,1,9. 4,8,57. 15,28. 19,33. 20,25. 5,1,3. सु° adj. 3,5,7. 6,37. — 3) *Strophe,* später insbes. *die* Anushṭubh-*Strophe, der epische* Çloka AK. H. an. Med. उपनिषदः श्लोकाः सूत्राणि Çat. Br. 14,5,4,10. 7,2, 11. भूमिः श्लोकं जगौ 13,7,1,15. 10,5,2,4. 13. 11,3,1,5. 5,4,12. Kauç. 6. 68. 74. तदप्येते श्लोका अभिगीताः Ait. Br. 8,22. Pańkav. Br. 24,18,4. Taitt. Âr. 8,1. Nir. 3,4. RV. Prât. 16,5. Kaush. Up. 1,6. Maitrjup. 6, 32. MBh. 3,2612. R. 1,2,31. 33. पादबद्धोऽक्षरसमस्तन्त्रीलयसमन्वितः । शोकार्तस्य प्रवृत्तो मे श्लोको भवतु नान्यथा ॥ R. Gorr. 1,2,20. Weber, Râmat. Up. 337. 362. Varâh. Brh. S. 22,3. 46,57. 83. 48,23. 65,8. 86,7. 104, 57. 107,13. Spr. (II) 6593. fg. Râga-Tar. 4,46. Bhâg. P. 4,12,39. Sarvadarçanas. 103,9. 108,5. Pańkat. 106,8. 127,14. Hit. 8,20. Comm. zu TS. Prât. 22,14. 23,20. °शती Verz. d. B. H. 159, Çl. 14. — 4) N. eines Sâman TS. 7,5,8,1. 2. प्रजापतेः desgl. Ind. St. 3,224,b. — Vgl. अनु°, पुण्य°, प्रतिश्लोकम्, बृहच्छ्लोक, वि°, शूर°, सच्छ्लोक, शतश्लोकी (वेदान्त° Hall 140).

श्लोककार adj. P. 3,2,23.

श्लोककृत् adj. *Geräusch machend* AV. 5,20,7. *laut rufend* Taitt. Up. 3,10,6.

श्लोकगौतम m. *der in* Çloka *sprechende* Gautama Verz. d. Oxf. H. 270,a,34. fg. 278,a,26.

श्लोकत्व n. *nom. abstr.* zu श्लोक 3) R. 1,2,43. Ragh. 14,70.

श्लोकय् (von श्लोक), °यति P. 3,1,25. schallen machen: श्लोकयम् VS. 14,8.

— उप besingen in Strophen P. 3,1,25, Schol.

— सम् dass. Bhâg. P. 5,25,8.

श्लोकयन्त्र adj. etwa den Schall (in Maasse) spannend RV. 9,73,6.

श्लोकवार्त्तिक n. ein metrisches Vârttika Colebr. Misc. Ess. 1,300. °कार Goldstücker, Mân. 95. fg. 102.

श्लोकिन् (von श्लोक) adj. geräuschvoll RV. 8,82,8.

श्लोक्य (wie oben) adj. 1) dass. VS. 16,33. — 2) ruhmwürdig Bhâg. P. 1,17,30. 8,6,28. 10,41,14. सु° 3,12,31. 6,18,46. 10,89,21.

श्लोण्, श्लोणति = श्रोण् (संघाते) Dhâtup. 13,15. यद्श्लोणात् ॥ तच्छ्लोणा TBr. 1,5,2,5.9. Aus श्लोणा gefolgert.

श्लोणा adj. (f. आ) = श्रोणा lahm AV. 12,4,3. TBr. 3,9,12,2 (= दुष्टत्वच् Comm.). — Vgl. श्र° (auch TS. 6,1,6,7).

श्लोण्य (von श्लोणा) n. Lahmheit TBr. 3,9,12,2. = खगदोष Comm.

1. श्व am Ende einiger comp. = श्वन् Hund P. 5,4,96. fg. Vop. 6,12. — Vgl. अति°, गोष्ठ°, यम°.

2. श्व von 2. श्वस् in श्वश्व° und श्वःश्व.

श्वःकाल (2. श्वस् + काल) m. der morgende Tag: °काले so v. a. morgen MBh. 1,7249.

श्वकिष्किन् (श्वन् + कि°) adj. Bez. von Unholden AV. 8,6,6.

श्वक्रीडिन् (श्वन् + क्री°) adj. Hunde zum Vergnügen haltend M. 3,164.

श्वगण (श्वन् + गण) m. ein Rudel Hunde P. 4,4,12. Hariv. 14620. 14632. 14664.

श्वगणिक (von श्वगण) adj. (f. ई) mit einem Rudel Hunden umherziehend P. 4,4,11. Prâjaçkittend. 50,a,3. 5. — Vgl. श्वागणिक.

श्वगणिन् (wie oben) adj. dass.: वागुरिक Ragh. 9,53.

श्वग्रह m. Bez. eines best. Dämons, durch den Kinder besessen werden, Verz. d. Oxf. H. 307,b,24 (स्वग्रह die Hdschr.).

श्वघ्निन् m. Bez. eines gewerbsmässigen Spielers Naigh. 4,2. Nir. 5,22. श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना RV. 1,92,10. श्वघ्नीव यो जिगीवाँ लक्षमादत् 2,12,4. 4,20,3. 8,45,38. कृतं यच्छ्वघ्नी विचिनोति काले 10,42,9. अक्षानिव श्वघ्नी नि मिनोति (वि चिनोति) तानि AV. 4,16,5.

श्वङ्क्, श्वङ्कते Dhâtup. 4,22 (गत्यर्थ; सर्पे Vop.). स्वङ्क् v. l.

श्वङ्ग्, श्वङ्गति Dhâtup. 5,44 (गत्यर्थ; Vop. गतौ, सर्पणे, अन्ते, नपि). स्वङ्ग् v. l.

श्वच्, श्वचते Dhâtup. 6,8 (गतौ). — Vgl. श्वञ्च्.

श्वचक्र (श्वन् + चक्र) n. das Kapitel über Hunde, Titel des 89ten Adhj. in Varâh. Brh. S.

श्वञ्च्, श्वञ्चते Kâç. in Dhâtup. 6,7. — Vgl. श्वच्, श्वञ्च्, श्वञ्ज्.

श्वशाघनी (श्वन् + शा°) f. Kâtj. Çr. Comm. 599,1. — Vgl. unter शाघनी.

श्वजीविन् adj. der aus Hunden ein Gewerbe macht Durga zu Nir. 2,3.

श्वजीविका f. Hundeleben, Bez. des Dienstes H. 866. — Vgl. 1. श्ववृत्ति.

श्वञ्च्, श्वञ्चते Dhâtup. 6,6 (गतौ). sich aufthun, in die offenen Arme aufnehmen: मर्यायेव कन्या शश्वचै ते RV. 3,33,10. — caus. sich aufthun machen, öffnen: अश्वचयो गिरीन् RV. 10,138,2. — Vgl. श्वत्र्.

— उद् sich aufthun: उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि RV. 10,18,11. fg. 142,6. — Vgl. उच्छ्वङ्क.

श्वञ्ज्, श्वञ्जते = श्वञ्च् Kâç. in Dhâtup. 6,7.

श्वठ्, श्वाठयति Dhâtup. 32,29 (संस्कारगत्योः, असंस्कारगत्योः, गत्यसंस्कृतसंस्कृतौ). — Vgl. श्वण्ठ्.

श्वठ und श्वठे P. 6,1,216.

श्वण्ठ्, श्वण्ठयति = श्वठ् Dhâtup. 32,29, v. l.

श्वदंष्ट्रक m. = श्वदंष्ट्रा Râgan. im ÇKDr.

श्वदंष्ट्रा f. (Hundszahn nach den starken Dornen des Stammes) Asteracantha longifolia Nees. AK. 2,4,2,17. H. 1156. Halâj. 2,46. Ratnam. 8. Suçr. 1,137,4. 20. 238,13. 367,11. 2,21,14. 52,20. 54,4. — Vgl. शौवदंष्ट्र.

श्वदयित 1) adj. Hunden lieb. — 2) n. Knochen H. 626.

श्वदृति m. Hundebalg Spr. (II) 6596. — Vgl. unter दृति 1).

श्वधूर्त m. Schakal Çabdar. im ÇKDr.

1. श्वन् 1) m. Nir. 3,18. Uṇâdis. 1,158. Declination P. 6,4,133. Vop. 3,117. in Ableitungen zu शौव° gesteigert gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. a) Hund AK. 2,10,22. H. 1280. Med. n. 21. Halâj. 2,126. fg. श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत् RV. 1,161,13. अर्यतः शुनः 182,4. 2,39,4. 7,55,5. 9,101,13. 10,86,4. Vâlakh. 7,3. AV. 6,37,3. 11,2,2. अवर्त्या शुन आन्त्राणि पेचे RV. 4,18,13. VS. 16,28. Çat. Br. 11,5,1,8. 12,9,2,14. Pañkav. Br. 8,8,22. Âçv. Gṛhj. 4,9,8. Kauç. 13. 48. शुनः पदम् Âçv. Çr. 3,10,14. Kâtj. Çr. 25,4,18. दिव्य AV. 6,80,1. Çat. Br. 11,1,5,1. der Mond 2. 10. du. TBr. 1,1,2,6. Jama's Hunde RV. 10,14,10. AV. 8,1,9. 11,2,11. चतुरक्ष nach dem Comm. ein solcher, der über den Augen zwei augenähnliche Flecke hat, TBr. 3,8,4,1. Çat. Br. 13,1,2,9. Kâtj. Çr. 20,1,38. — श्वा M. 2,208. 3,239. 244. 12,62. श्वा मृगग्रहणे शुचिः Spr. 2997. (II) 908. शुनीमन्वेति श्वा 4895. अस्थि निर्दशनः सैव जिह्वया लेढि केवलम् 3833. श्वावलिह्याद्धविः 5214. (I) 3058. Varâh. Brh. S. 46,56. Bhâg. P. 3,10,22. श्वानम् Spr. 3058. शुना M. 4,208. R. 5,23,32. स्वरितानां शुना सख्यम् Suçr. 1,114,2. शुनः पुच्छम् Spr. 5076. Vet. in LA. (III) 9,13. शुनि Bhag. 5,18. श्वानः प्रहृष्टा इव Varâh. Brh. S. 46,68. शुनस् acc. pl. M. 3,230. 8,90. R. 2,70,23 (72,24 Gorr.). श्वभिस् M. 5,131. 6,51. 8,371. Bhâg. P. 3,17,34. श्वभ्यस् MBh. 3,105. Bhâg. P. 9,21,9. शुनाम् M. 3,92. Varâh. Brh. S. 51,18. श्वगर्दभम् M. 10,51. श्वनकुलम् 11,139. श्वचण्डालम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. श्वक्रोष्ट्रे रुवति M. 4,115. श्वगृध्रैः 3,115. श्वसूकरमुखानुग 8,239. 298. 11,131. 199. 12,55. Suçr. 1,108,1. Varâh. Brh. S. 53,108. Bhâg. P. 2,7,42. श्वहत M. 8,232. श्वशत्रु MBh. 12,4266. श्वचेष्टित Verz. d. B. H. 268,1. Verz. d. Oxf. H. 331,a,33. श्वशब्दज्ञान 92,b, No. 148. श्वादिदंशनप्रायश्चित्त 282,b,32. Fasste man दीर्घजिह्वम् RV. 9,101,1 als acc. von °जिह्वी (was aber nicht nothwendig ist), so würde श्वन् auch Hündin sein. — b) ein zum Aufbau eines Hauses besonders zugerichteter Platz Med.; vgl. u. गृह 4). — 2) f. शुनी a) Hündin P. 4,1,41. Vop. 4,12. AK. 2,10,23. H. 1281. Hâr. 172. चतुरक्षी AV. 4,20,7. Çat. Br. 6,5,2,19. Jâǵn. 3,256. MBh. 16,41. Spr. (II) 1895. यस्य भार्या गृहे नित्यं शुनीव परिगर्जति 5388. Kathâs. 13,115. Bhâg. P. 9,18,14. गृष्टिणी Citat bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,158. — b) Benincasa cerifera Sav. Râgan. im ÇKDr. — Vgl. देवशुनी, वनश्वन्, 1. शौव, शौवन fgg. und श्वान.

2. श्वन् in ऋजि°, दुर्गृभि°, मातरि°.

श्वनिन् (von 1. श्वन्) adj. Hunde haltend, — führend VS. 16,27. 30,7.

श्वनिश n. und °निशा f. P. 2,4,25, Schol. AK. 3,6,6,40. eine Nacht,

in der die Hunde heulen u. s. w., Trik. 1,1,105.

श्वन्वत् (von 1. श्वन्, gesprochen श्वन्वत्) adj. Bein. einer Klasse von Apsaras AV. 11,9,15. 19,36,6.

श्वप adj. *Hunde beschützend, — beaufsichtigend; Besitzer von Hunden* Hariv. 14665.

श्वपच् m. (nom. °पक्) = श्वपच Yogâlsta bei Bhar. zu AK. 2,10,20 nach ÇKDr. °पचाम् M. 3,92.

श्वपच gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. m. Bez. einer best. verachteten Menschenklasse (*Hunde kochend*), oft dem Kaṇḍâla gleichgesetzt, AK. 2,10,20. Trik. 3,3,207. H. 933. Halâj. 2,443. Çâñkh. Gṛhj. 2,14. चाण्डालश्वपचानां तु बहिर्ग्रामात्प्रतिश्रयः। अपपात्राश्च कर्तव्या धनमेषां श्वगर्दभम् ॥ M. 10,51. MBh. 3,105 (= Mârk. P. 29,23). 7,8254. 12,5003. 5386. fgg. Suçr. 1,63,4. अन्योऽन्यस्य च विश्वासः श्वपचेन शुनो यथा Spr. 5105. Varâh. Bṛh. S. 51,5. 53,84. Râǵa-Tar. 5,390. 392 (fälschlich °पक od. Tr.). Bhâg. P. 3,16,6. 33,7. 7,9,10. Pañkat. 1,2,40. Verz. d. Oxf. H. 91,a,25. fg. f. ई b,34. आ Râǵa-Tar. 5,404. — Vgl. श्वपाक, श्वाद.

श्वपचता f. nom. abstr. von श्वपच MBh. 13,188.

श्वपति m. *Herr der Hunde* VS. 16,28. *Besitzer von Hunden* Bhâg. P. 9,21,9. श्वगर्दभपतयः *Besitzer von Hunden und Eseln* 5,26,24.

श्वपद् (श्वन् + पद् *Fuss*) m. AV. Prât. 3,10. *ein reissendes Thier:* व्याघ्रः श्वपदामिव AV. 8,5,11. 19,39,4. — Vgl. श्वापद.

श्वपद n. *Hundepfote*, als Brandmahl M. 9,237. Vivâdak. 44,2. — Vgl. श्वापद.

श्वपाक m. = श्वपच gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. तत्तुल्येतस्ववोपायां श्वपाक इति कीर्त्यते M. 10,19. Bhag. 5,18. MBh. 7,9435. 12,5387. 13,772. 2583 (Abkunft). 5762. 6705. Spr. (II) 3650. Bhâg. P. 1,11,23. Râǵa-Tar. 5,217. 382. 389. f. ई 390. fg. 393. 406. — Vgl. श्वापाकक.

श्वपाद m. = श्वपद Râǵa-Tar. 6,109.

श्वपुच्छ m. n. *Hunderuthe* Spr. 3342. (II) 570. 2851. Kâtj. Çr. Comm. 399,1. — Vgl. श्वापुच्छ.

श्वफल m. *Citronenbaum* Ratnam. im ÇKDr.

श्वफल्क m. N. pr. eines Sohnes des Vṛshṇi Hariv. 1908. fgg. 2081. 5085. 6628. 6649. VP. 431. fg. 435. Bhâg. P. 3,1,32. 9,24,14. — Vgl. श्वाफल्क fg.

श्वभक्ष adj. *Hundefleisch geniessend* MBh. 12,5398. °भक्ष्य ed. Bomb.

श्वभीरु m. *Schakal (den Hund fürchtend)* Çabdam. im ÇKDr.

श्वभोजन 1) n. *eine Speise der Hunde*, Bez. des *Körpers* Bhâg. P. 3,14,27. — 2) m. N. einer Hölle VP. 2,6,5. 27.

श्वभ्र 1) n. AK. 3,6,1,22. Siddh. K. 249,b,1. m. n. *Erdspalte, Loch; Grube* AK. 1,2,1,2. 3,4,25,186. Trik. 1,2,1. 3,2,15. H. 1364. Halâj. 3,2. परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम् RV. 2,27,5. Çat. Br. 11,2,2,8. °प्रदर 5,2,2,2. 3. 7,2,1,8. Kâtj. Çr. 6,7,13. 13,3,16. 16,2,2. 19,2,7. Lâtj. 1,7,3. 5. 16. 3,11,1. उपरवा नाम श्वभ्राः 10,15,17. स्वर्गद्वार Gobh. 4,7,8. Gop. 2,13. Khând. Up. 2,9,8. मण्डूकं °मुखे दृष्ट्वा MBh. 3,13164. 13,1649. श्वभ्राणि पूरयामासुः R. Gorr. 2,87,11. Suçr. 1,23,1. 110,10. 134,18. 2,144,8. Kâm. Nîtis. 18,67. Vikr. 18. Varâh. Bṛh. S. 48,16. 53,90. 58,52. 60,6. Bṛh. 27 (25),36. Spr. (II) 3517 (Gegens. तुङ्ग). Kathâs. 21,16. 34,202. 64,150. 65,17. दुःखान्धा हि पतन्त्येव विपद्श्वभ्रेषु कातराः 101, 21. Mârk. P. 43,29. Râǵa-Tar. 1,202. 331. 372. Bhâg. P. 4,7,28. Verz. d. Oxf. H. 51,b,20. °तिर्यञ्च् *ein Gruben bewohnendes Thier* Spr. (II) 2190 (vielleicht ist aber श्वभ्रे *in der Hölle* zu lesen). — 2) *Hölle* Spr. (II) 6278. Subhâsh. 141,13. गच्छेत्स्वर्गं वा श्वभ्रमेव वा Sarvadarçanas. 82,5. m. *eine best. Hölle* Mârk. P. 10,81. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 1951. eines Fürsten von Kampana Râǵa-Tar. 8,695.

श्वभ्रपति m. wohl *Höllenfürst* Çatr. 14,13.

श्वभ्रय् (von श्वभ्र), °यति Dhâtup. 32,79, v. l. (गत्याम्, कृच्छ्रजीवने, विलै, तङ्के). श्वभ्रित adj. *löcherig* (ein Boden) gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

श्वभ्रवन्त् (wie oben) 1) adj. *löcherig* (ein Boden) Suçr. 1,135,10. मुक्तास्त्र इव धावन्ति गच्छन्तः श्वभ्रवत्सुखम् MBh. 5,1589. — 2) f. °वती N. pr. eines Flusses Hariv. 9509. शुभवती Langlois.

श्वभ्रित s. u. श्वभ्रय्.

श्वभ्रीय् (von श्वभ्र), °यति *für eine Grube halten:* श्वभ्रीयन्त्यपि मन्दिरम् Spr. (II) 3899.

श्वमांस n. *Hundefleisch* M. 10,106. R. 1,59,19.

श्वमुख adj. *ein Hundsgesicht habend;* m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,25, v. l. Verz. d. Oxf. H. 340,a,16.

श्वयथ (von श्वा, श्वि) m. *das Schwellen* Çat. Br. 4,2,1,11.

श्वयथु (wie oben) m. P. 3,3,89. *Anschwellung, Aufgedunsenheit* AK. 2,6,2,3. H. 468. Halâj. 2,447. Suçr. 1,40,16. 45,10. 101,1. 118,8. 308,16. श्लेष्मोत्थ 258,18. 2,18,4. वात° 133,7. 9. 14. °कर 1,148,6. Varâh. Bṛh. S. 32,10. Verz. d. Oxf. H. 307,a,8. 4.

श्वयन (wie oben) n. *das Schwellen* AV. Prât. 3,40, Comm.

श्वयातु (1. श्वन् + यातु) m. *eine Art von* Jâtu RV. 7,104,20. 22.

श्वयीचि Unâdis. 4,71. *eine best. Krankheit* Uǵǵval.

श्वयूथ (1. श्वन् + यूथ) n. *Hundeschaar;* s. श्वायूथिक.

श्वर्त्, श्वर्तयति Dhâtup. 32,79 (गत्याम्, कृच्छ्रजीवने).

श्वल्, श्वलति Dhâtup. 15,42 (आशुगमने, वेगे). Suçr. 1,96,7.

श्वलिह् (nom. °लिट्) adj. wohl *wie ein Hund leckend* P. 8,4,42, Schol.

श्वलेह्य adj. *was ein Hund auszulecken vermag*, von einem Brunnen mit wenig Wasser P. 2,1,33, Schol.

श्वल्क्, श्वल्कयति Dhâtup. 32,34 (परिभाषणे, भाषणे).

श्वल्ल्, श्वल्लति = श्वल् Dhâtup. 15,43. अश्वल्लीत् P. 7,2,2, Schol.

श्ववन्त् (von 1. श्वन्) adj. *Hunde besitzend, — haltend* M. 4,216. MBh. 17,82.

श्वविष्ठा f. *Hundekoth* M. 10,91.

1. श्ववृत्ति f. *Hundeleben*, Bez. des *Dienstes* AK. 2,9,2. M. 4,4. 6. Spr. 3292. (II) 4348. 4626. Râǵa-Tar. 5,133. Bhâg. P. 7,11,18. 20. 11,17, 16. fg. Hier und da fälschlich स्ववृत्ति geschrieben.

2. श्ववृत्ति adj. = श्ववृत्तिन् Prâjaçkittend. 50,a,3.

श्ववृत्तिन् adj. *von Hunden lebend* Jâǵń. 1,168.

श्वव्याघ्र (1. श्वन् + व्या°) m. *Jagdleopard* Gâdâdh. im ÇKDr.

श्वशीर्ष adj. *einen Hundskopf habend* Vjutp. 205.

श्वशुर Unâdis. 1,45. 1) m. *Schwäher* AK. 2,6,1,31. H. 559. Med. r. 224. Hâr. 204. RV. 10,28,1. 85,46. 95,4. AV. 8,6,24. 14,1,39. 2,26. TBr. 2,4,6,12. Ait. Br. 3,22. Âçv. Çr. 2,11,8. Gṛhj. 1,24,4. M. 3,119. 148. MBh. 3,2010. 2446. R. 2,40,15. R. Gorr. 2,20,26. 3,53,5. 4,9,41.

43,63. 6,8,20. Spr. (II) 1178. 1182. Varâh. Bṛh. S. 70,20. Kathâs. 18,396. Râǵa-Tar. 3,494. Bhâg. P. 4,3,1. Vet. in LA. (III) 17,12. fg. Daçak. 120,5 (*mütterlicher Oheim*). du. श्वशुरौ *die Schwiegereltern* P. 1,2,71. AK. 2,6,1,37. H. 560. Jâǵń. 1,83. Kathâs. 46,37. 58,89. 77,44. plur. dass.: अध यद्रां श्वशुरेषु दीदयत् ṚV. 10,95,12. AV. 14,2,27. Kâṭh. 12,12. statt des sg. M. 2,130. Varâh. Bṛh. S. 103,6. Vgl. भ्रातृ° und श्वाशुर. — 2) f. = श्वश्रू Med. — Vgl. श्वाशुर.

श्वशुरक (von श्वशुर) m. *ein lieber* oder *armer Schwäher* Pańkat. 130,1. Vet. in LA. (III) 18,2.

श्वशुरीय (wie oben) adj. *zum Schwäher in Beziehung stehend*: इष्टिः स्नुषाश्वशुरीया Âçv. Çr. 2,11,7.

श्वशुर्य (wie oben) m. patron. P. 4,1,137. *ein Bruder des Mannes oder der Frau, Schwager* AK. 3,4,24,148. H. an. 3,508. Med. j. 106. Halâj. 5,54. Kathâs. 19,57. 22,177. 33,46. 46,37. 103,247. 109,138. fehlerhaft श्वा° 80,22. 24.

श्वश्रू (von श्वशुर) f. *Schwieger* P. 4,1,68, Vârtt. AK. 2,6,1,31. Trik. 2,6,9. H. 559. ṚV. 10,34,3. 85,46. AV. 14,2,26. M. 2,131. P. 1,2,71. MBh. 1,4276. 3,16710. 13,4258. R. 2,39,19. 26. R. Gorr. 2,26,26. 6,8,12. Ragh. 14,13. Spr. (II) 6243. Kathâs. 13,161. 25,209. अद्यैवकीव स्नुषायाः श्वश्रूर्मासानि खादति 29,68. Râǵa-Tar. 5,245. °श्वशुरौ AK. 2,6,1,37. H. 560. °श्वशुराणाम् st. des du. Kathâs. 107,54. °स्नुषे 39,245. pl. *die Schwieger und die übrigen Frauen des Schwähers* R. 2,104,20 (112,24 Gorr.). 7,42,28. 46,17. — Vgl. ज्येष्ठ°.

श्वःश्रेयस (2. श्वस् + श्रेयस्) n. P. 5,4,80. Vop. 6,80. = कल्याण, मुख AK. 1,1,4,3. H. 86. H. an. 4,383. Med. s. 63. Halâj. 1,122. = भद्र und परामन्द H. an. = शर्मन् und परमात्मन् Med. *fortschreitende Verbesserung der Lage* u. s. w. Çat. Br. 2,1,4,13. 2,11; vgl. 2,2,2,19. 4,3,4,33. — Bhaṭṭ. 4,38.

श्वःसुत्या (2. श्वस् + 2. श्वस्) n. *das Verschieben auf morgen* Çat. Br. 2,1,2,9.

1. श्वस्, श्वसिति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 24,61 (प्राणने). P. 7,2,76. Vop. 9,27. श्वसिहि (op. auch °श्वस), श्वसन्ति und श्वसन्ति P. 6,1,188. °श्वसते und श्वसमान op., श्वस्यात् (op. auch °श्वसेत् und °श्वसीत); imperf. अश्वसीत् und अश्वसत् P. 7,3,98. fg. Vop. 9,27. aor. अश्वसीत् P. 7,2,5. Vop. 8,19. 9,27. शश्वास, श्वसिष्यति, श्वसितुम्. 1) *blasen, zischen, sausen, schnaufen*: (अग्निः) श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् ṚV. 1,65,9. Kauç. 93. 131. प्रति श्वसन्तं ब्रवीमहि ṚV. 8,21,11. श्वसन्तु गर्गरा अपाम् AV. 4,15,12. 6,101,1. धीरमधीरा धयति श्वसन्तम् ṚV. 1,179,4. पच्छसेना अपसाना अरीविषुः 10,94,6. सर्पाः श्वसन्तः MBh. 1,2036. शरो व्याल इव श्वसन् 5,7277. Hariv. 15244. R. 2,22,1. 92,27. R. Gorr. 2,9,6. 3,7,32. 4,15,16. 6,67,18. Ṛt. 1,13. Mârk. P. 23,69. Bhâg. P. 3,1,11. 19,7. 4,8,14. 7,8,5. 9,18,15. मृगराज इव श्वसन् MBh. 4,510. श्वसद्भिर्द्विपैः 6,3964. 5,7231. Suçr. 1,38,13. श्वसिति मृदु (ein Elephant) Varâh. Bṛh. S. 94,12. श्वसिति विहगवर्गः Ṛt. 1,23. med.: श्वसमाना इवाशुगाः MBh. 3,12544. 4,2040. — 2) *athmen* Bhag. 5,8. स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति Spr. (II) 2767. 5372. Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,23 (lies श्वसिति). श्वसन् शवः Bhâg. P. 2,3,23. 7,41. 3,29,43. 4,29,61. 6,12,8. यं वै श्वसन्तमनु विश्वसृजः श्वसन्ति 16,48. श्वसन्मृतः 8,19,43. 10,4,16. दृतय इव श्वसन्ति 87,17. श्वसान *athmend* so v. a. *nur eben lebend* 3,1,15. — 3) *seufzen, aufseufzen* MBh. 3,1367. श्वसतो दीर्घमुष्णं च दुःखार्तस्य मुहुर्मुहुः R. Gorr. 2,79,38. Kathâs. 39,188. Bhaṭṭ. 3,18. Bhâg. P. 3,30,13. — partic. 1) श्वसित *a*) adj. so v. a. *aufgelebt*: अमृतेनेव वचसा तव सिक्तमिदं मम। चेतन्यग्रभृच्छ्वसितम् Kathâs. 117,111. — *b*) n. *das Athmen, Athem* H. 1368. R. 2,39,29. Çiç. 9,65 (pl.). अधिक Mâlatim. 11,9. Bhâg. P. 2,1,33. — 3) श्वस्त, अ° P. 7,2,16, Schol. — Vgl. 3. शुष्.

— caus. श्वासयति *schweren Athem machen* Suçr. 2,497,6. — श्वासिता R. 2,84,18 fehlerhaft für स्वाशिता, wie die ed. Bomb. liest.

— intens. शाश्वसत् *schnaubend*: Rosse ṚV. 1,30,16. 10,48,6.

— अनु *fortwährend athmen*: जीवस्त्वक्षोऽरन्त्रमनुश्वसन्वे श्वासान्करोतीह कालप्रमाणान् Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,26. fg.

— अप, अपश्वसिति zur Erklärung von अपानिति (das *einathmen* bedeuten soll) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 42.

— अभि *herblasen*, — *sausen*: अभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानदत् ṚV. 1,140,5. भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो (infin. mit Attraction) भयते 10,92,8 (hiernach der Artikel अभिश्वस zu streichen). *zischen, pfeifen*: रन्ध्रैरभिश्वसद्भिः R. 5,11,13. *stöhnen*: शराभिघातार्तमभिश्वसन्तम् 2,65,44. — Vgl. अभिश्वास.

— अव s. अवश्वसम्.

— आ 1) *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen, gutes Muths werden, — sein*: कस्याश्वसिति चेतो हि विकृतस्वैरसाहसम् Kathâs. 27,202. Megh. 8. आश्वसिहि MBh. 13,2048. Bhaṭṭ. 4,38. 5,23. आश्वस पुत्रं दुर्योधनं प्रति MBh. 6,490. Hariv. 8899. माश्वसत् Kathâs. 33,129. आश्वसीदिव वनम् Bhaṭṭ. 9,56. कलापाग्रं नष्टः सन्दूरस्थोऽस्मीति नाश्वसेत् Spr. (II) 1885. 4737. 4747. आश्वसधम् MBh. 3,690. तत्राश्वसीत सत्कृता असत्कृता न विश्वसेत् MBh. 13,7612. कालं कंचिदाश्वस्य 2,67. R. 6,36,40. Mâlatim. 64,1. *Vertrauen haben zu* (loc.): अप्यस्मिन्नाश्वसन्ते MBh. 5,4620. यस्मिन्मित्रे पितरीवाश्वसीत Spr. (II) 3265. partic. विश्वसित und विश्वस्त (nur dieses zu belegen) Vop. 26,103. fg. *erholt, zu sich gekommen, gutes Muths geworden* MBh. 1,217. 3,13149. 16865. 5,3278. Kathâs. 42,103. Bhâg. P. 5,6,12. °मनस् 8,9,11. — Vgl. आश्वास. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen, trösten*: शीताभिरद्भिरातुरमाश्वास्य Suçr. 1,16,6. 369,3. — 69,13. 100,19. Bhag. 11,50. MBh. 1,5406. 3,2224. 2374. 2434. 2679. 2764. 4,691. 5,6020. 7189. 7280. R. 2,44,24. 46,7. 53,29. 60,4. 71,6. 7. 75,39. 89,23. 103,17. R. Gorr. 2,98,24. 3,51,43. 5,61,7. 6,104,5. Kâm. Nîtis. 12,19. ad Megh. 112. Ragh. 12,5. 14,58. 15,45. Kumâras. 4,45. Vikr. 50. 154. Spr. (II) 3611. Kathâs. 8,27 (कथा personificirt). 18,95. 175. 290. 20,30. 30,45. 32,132. 56,70 (आश्वासित zu lesen). Daçak. 59,46. 69,9. Râǵa-Tar. 2,410. Bhâg. P. 1,14,23. 3,24,20. Pańkat. 104,7 (°क्रयाश्वासित zu lesen). ed. orn. 4,25. Hit. 57,7. 90,9, v. l. Vet. in LA. (III) 18,3. आशिश्वसत् Bhaṭṭ. 15,95. आश्वास्य adj. Megh. 99. Vgl. आश्वासन.

— पर्या *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen*: °श्वसिहि R. Gorr. 2,94,4. °श्वस MBh. 8,4832. °श्वस्त partic. 14,2396. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen* MBh. 3,11006. 5,6042 (med.). 7,6846. 8,5037. 9,1348.

— प्रा caus. *beruhigen, trösten* R. 3,35,115.

— प्रत्या *wieder zu Athem kommen, sich wieder erholen*: °श्वसन्ते रिपुमाधकाङ्क्ष Ragh. 7,44. °श्वसिहि R. 2,51,2 (48,2 Gorr.). 86,3. °श्वस्य

MBh. 5,1980. R. Gorr. 2,66,13. °श्वस्त partic. MBh. 7,3356. 4919. 9,48. Hariv. 8904. R. 1,67,20 (69,21 Gorr.). 2,58,1, R. Gorr. 2,61,1. Megh. 96. Vgl. प्रत्याश्वास. — caus. *beruhigen*, *trösten* R. Gorr. 2,117, 26. Vgl. प्रत्याश्वासन.

— समा *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen, gutes Muths werden:* हृदयं °श्वसिति Kathâs. 43,264. °श्वसिहि MBh. 3,2472. R. 3,53,23. Mṛkkh. 61,19. Vikr. 7,7. Mâlatim. 20,10. Hit. 103,18. °श्वसम् R. 3,43,26. °श्वसत् MBh. 3,2465. °श्वसीत् R. Gorr. 2,51,4. °श्वस्य 2,17,25. Râǵa-Tar. 3,419. Prab. 48,3. 67,5. 90,8. मयि शिष्ये च भृत्ये च सखाये च समाश्वस *verlass dich ruhig auf* MBh. 3,16098. partic. °श्वस्त *erholt, beruhigt* 5, 7281. R. Gorr. 2,95,14. 4,38,49. 5,9,5. 7,7,46. Kathâs. 13,61. 18,185. 21,52. 29,173. 60,15. *voller Vertrauen* M. 7,59. Vgl. समाश्वास. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen, trösten* MBh. 2,958. 3,896. 2391. 2679. 2884 (Rosse). 3011 (med.). 12268. 4,1459. R. 1,9,51 (49 Gorr.). 17,29 (18 Gorr.). 2,78,26. 105,12. 3,1,34. Çâk. Ch. 60,9. Kathâs. 20,148. 25,168. Mârk. P. 21,24. Prab. 22,8. 90,8. 9. Daçak. 93,10. fg. Hit. 90,9. 21. Vgl. समाश्वासन.

— उद् 1) *aufzischen, aufschnaufen:* व्यालवदुच्छ्वसन्: MBh. 3,15690. आशीविषवदुच्छ्वस्य 7,47. Bhâg. P. 10,78,11. उच्छ्वसमान MBh. 13,34. — 2) *aufathmen, ausschnaufen von so v. a. inne halten* Gobh. 4,5,5. Suçr. 1,255,9. 120,19. सोमपरिग्रहात् 2,166,2. अनुच्छ्वस्य *in einem Athem* Âçv. Çr. 2,17,4. Kâtj. Çr. 12,5,8. कुतो वायं प्रश्वसिति उच्छ्वसित्यपि वा पुनः *ausathmen* MBh. 14,573. निःश्वस्योच्छ्वस्य चातुरः Mârk. P. 23, 11. *athmen* überh.: नासिकयोच्छ्वसीत (so zu lesen) Çvetâçv. Up. 2,9. नोच्छ्वसेत् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,27. उच्छ्वसन्न स जीवति M. 3,72 = MBh. 3,13343. Spr. (II) 2812. अथ वा नोच्छ्वसिष्यामि संवत्सरशतान्यपि R. 1,64,18. अनुच्छ्वसन् 20. मन्दम् 4,21,1. भृशमुच्छ्वस्य दारुणम् MBh. 14, 182. अनुच्छ्वसमान R. 1,65,8. उच्छ्वसत् n. *ein athmendes Wesen* 7,100, 22. — 3) *aufseufzen:* कोष्णम् Bhaṭṭ. 6,120. 14,55. — 4) *sich heben:* मन्दारकुसुमदाम्ना गुरुरस्याः सूच्यते हृदयकम्पः । मुक्तरुच्छ्वसता Vikr. 6. — 5) *sich lösen von* (abl.) Bhâg. P. 10,38,20. उच्छ्वसन्नीवी Pańkar. 3,5, 28. — 6) *sich öffnen, aufblühen:* कुमुदम् Vikr. 57. Mâlav. 31. — partic. 1) उच्छ्वस्त *beruhigt* Kathâs. 71,194. — 2) उच्छ्वसित *a*) adj. *α*) *beruhigt* Kumâras. 6,14. Mâlav. 41 (st. जीवितुम् liest die ed. Bomb. besser विश्वावम्). Kathâs. 49,67. *erfrischt, erquickt:* त्वन्निष्यन्दोच्छ्वसितवसुधा Megh. 43. विरक्तैर्नभस्वद्भिर्दिश उच्छ्वसिता इव Ragh. 10,74. — *β*) *gehoben, emporgerichtet, geschwollen:* उच्छ्वसितालकं मुखम् Ragh. 8,54. हृतागताः कस्याश्चिन्मुक्तरुच्छ्वसितैः स्तनैः Kathâs. 18,16. Kaurap. 14. उत्कण्ठोच्छ्वसितहृदया Megh. 98. — *γ*) *weit geöffnet:* उच्छ्वसितेक्षलोचन Bhâg. P. 10,17,6. *aufgeblüht* Mâlatim. 12,15. — *b*) n. *α*) *das Ausstossen des Athems* Sâh. D. 170. *von feuchten Dünsten* Ragh. 8,3. *Athem, Lebenshauch:* पित्रात्मा विशेषोच्छ्वसितं बभूव Kumâras. 7,4. Çâk. 31,10. — *β*) *das Aufgehen, Sichlösen:* नीवीबन्धोच्छ्वसित Megh. 69. केयूरबन्धोच्छ्वसितैः Ragh. 6,68. — Vgl. उच्छ्वास fg. — caus. 1) *aufathmen lassen* Kâth. 33, 7. *beleben, erfrischen* Bhâg. P. 3,11,15 (उच्छ्वसयन्). श्रथबन्धनानि गात्राणि Ṛt. 6,8, v. l. उच्छ्वासितहृदम्बुजा Kathâs. 33,215. — 2) *in die Höhe heben* R. 7,15,34. Megh. 71 (mit den Scholiasten zu lesen: °भुजोच्छ्वासितालिङ्गितानाम्). — 3) *lösen:* दशमुखभुजोच्छ्वासितप्रस्थसंधि Megh. 59.

— प्रोद् *schnaufen, heftig athmen:* प्रायः प्रोच्छ्वसिषि द्रुतं कृतवहज्वालासमं रात्रिषु Spr. (II) 7036.

— समुद् 1) *Athem holen* Suçr. 2,370,12. *aufathmen, sich erholen:* ब्राह्मणी साम्बुसिक्तेव तप्ता भूः समुदश्वसत् Kathâs. 21,51. — 2) *tief aufseufzen* (oder auch in Bed. 1): मया समुच्छ्वसितम् (impers.) Spr. (II) 1512. — caus. *in die Höhe heben:* अमवारिलेशैः किंचित्समुच्छ्वासितपत्त्रलेखम् (प्रियामुखम्) Kumâras. 3,38. = विश्लेषित Mallin.

— उप s. °श्वस. caus. *anbrausen, mit Brausen füllen:* उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम् (दुन्दुभे) Ṛv. 6,47,29.

— नि 1) *zischen, schnaufen:* निश्वसन्तं (निः° ed. Bomb.) यथा नागम् MBh. 1,219. R. 3,53,55. 5,11,13. Mârk. P. 23,73. 69,17. निशश्वासोरगो यथा MBh. 1,5901. वनगजो यथा R. Gorr. 2,101,30. न्यश्वसीत्कल्पवायुवत् Bhaṭṭ. 15,24. — 2) *aufseufzen:* निश्वसन्ती Mârk. P. 62,8. निशश्वास MBh. 2,514. 3,460. 8000. 9,1712. R. 3,68,21. Mârk. P. 122,16. °श्वस्य (निः° ed. Bomb.) MBh. 3,2376. Çâk. Ch. 26,3. Mârk. P. 21,23. Daçak. 89,11. न्यश्वसत् MBh. 8,4833. न्यश्वसीत् Bhaṭṭ. 6,34. 3,17. — partic. निश्वसित n. *Aushauch* Çat. Br. 14,5,4,10 = Maitrjup. 6,32. — Vgl. निश्वास und श्वस् mit निस्.

— विनि 1) *zischen, schnaufen:* °श्वसन्क्रुद्ध इवोरगाधिपः R. 4,5,31. Bhaṭṭ. 8,94. — 2) *aufseufzen:* °श्वसत्पुनम् (so!, विनिः° ed. Bomb.) MBh. 3,14759. °श्वसन् R. Gorr. 2,62,43. 3,47,18. Ragh. 6,40. Spr. (II) 445. °श्वस्य MBh. 3,2750 (विनिः° ed. Bomb.). 15663 (विनिः° ed. Bomb.). 4,459. R. Gorr. 1,57,22. 58,1. 3,68,22. — Vgl. श्वस् mit विनिस्.

— निस् 1) *zischen, schnaufen:* निःशश्वास महासर्पो बिलस्थ इव रोषितः R. 2,23,2 (20,2 Gorr.). 92,27. R. Gorr. 2,19,1. शरं दीप्तं निःश्वसन्तमिवोरगम् 6,92,42. निःश्वसन्निव कुञ्जरः R. Schl. 2,20,8. 101,16 (40,14 Gorr.). — 2) *aushauchen* Suçr. 1,38,15. *einathmen:* निःश्वस्योच्छ्वस्य चातुरः Mârk. P. 23,11. — 3) *aufseufzen:* °श्वसन्ति R. 2,59,13. °श्वसत् MBh. 1,5922. 2,1647. R. 1,63,13. 2,34,2. Mârk. P. 22,42. Râǵa-Tar. 3,286. Bhâg. P. 4,8,15. °श्वस्य R. 1,54,5. 2,38,1. 57,11. 3,48,1. Çâk. 20,2 (v. l. नि°). Vikr. 21,14. Kathâs. 26,52. Hit. 22,14. — partic. °श्वसित n. *der ausgestossene Athem* Ragh. 8,63. Sâj. zu Çat. Br. 14,5, 4,10. *das Seufzen, Seufzer* Kumâras. 5,46. Vikr. 37 (pl.). — Vgl. निःश्वास und श्वस् mit नि.

— अतिनिस् *heftig aufseufzen:* °श्वसन् R. Gorr. 2,84,5. सुदीर्घमतिनिःश्वस्य MBh. 13,282. R. 2,36,1.

— विनिस् 1) *zischen, schnaufen:* °श्वसन्भुजङ्ग इव रोषितः R. 4,5,16. करेणूनामिवर्षभः R. Schl. 2,42,17. MBh. 7,8089. — 2) *aufseufzen:* °श्वसन् R. 2,85,19. Kathâs. 10,154. °श्वस्य MBh. 5,7332. R. 4,56,22. Bhâg. P. 4,4,3. — Vgl. श्वस् mit विनि.

— परा *vertrauen auf* (loc.): त्वयि पराश्वस्य MBh. 3,17011.

— प्र *einathmen:* कुतो वायं प्रश्वसिति उच्छ्वसित्यपि वा पुनः MBh. 14, 573. Vgl. प्रश्वसितव्य fg. — caus. 1) *athmen machen* Çat. Br. 13,2,8, 12. — 2) *beruhigen, trösten* Hariv. 6343. R. 5,63,4.

— अभिप्र *anblasen*, mit acc. Ait. Br. 3,20.

— प्रति *gegen Jmd schnaufen:* प्रति श्वसन्तमव दानवं हन् Ṛv. 5,29,4. Die Accentuirung zieht die Präp. zu हन्.

— वि *Zuversicht —, Vertrauen —, kein Arges haben, unbesorgt sein:*

°श्वसिषि Kathâs. 60,45. °श्वसत्ति Spr. (II) 1458. °श्वसन् 5646, v. l. Kathâs. 36,65 (श्र°). Râǵa-Tar. 6,201 (श्र°). °श्वसेत् MBh. 4,95. Spr. (II) 1677. 6755. °श्वस्य R. 4,27,15. Kathâs. 33,173. °श्वसितुम् R. 4,44,69. °श्वस्यते (impers.) पत्निगयोः Bhatt. 2,25. mit loc. der Person: °श्वसिति Spr. (II) 287. 4219. 4741. Sâh. D. 59,13. °सत्ति Spr. (II) 6064. °श्वसन् (श्र°) Kathâs. 43,70. °श्वसिहि R. 5,22,7. °श्वसेत् 4,55,7. Spr. (II) 3430. fgg. Kathâs. 5,91. °श्वसेः MBh. 5,453. °श्वश्वास Kathâs. 40,75. °श्वश्वसुः Kumâras. 5,15. °श्वसे Hariv. 1479. °श्वसीत Mârk. P. 27,3. mit loc. der Sache: धाचारे चलचित्तस्य स्त्रीचरित्रे च Spr. (II) 6202. mit gen. der Person: °श्वसिमि u. s. w. Pańkat. 109,12. 32,25. 238,9 (विश्वसिति zu lesen). Spr. (II) 1694. Mârk. P. 68,22. °श्वसेत् MBh. 3,17310. Spr. (II) 3387. 3428. fg. 3848. 5184. 6208. °श्वसेयुः 1268. मा विश्वसीः Râǵa-Tar. 7,461. °श्वसिष्यति R. 2,12,67. mit acc. der Person: न विश्वसेयुस्तां दुष्टाम् Spr. (II) 3434. partic. °श्वस्त und विश्वसित Vop. 26,103. fg. विश्वस्त voller Vertrauen, kein Arges habend, unbesorgt H. an. 3,201. Med. t. 155. MBh. 1,5924. 5949. 4,2327. सेन R. 4,1,65. 3,1,25. 78,3 (°मृगशार्दूल). 4,6,20. 5,79,3. R. Gorr. 1,47,14. Çâk. 9,18, v. l. Spr. 3306. (II) 2197. 2575. 3412. 3434. fgg. 3637. 5923. 6209. Kathâs. 24,135. Râǵa-Tar. 5, 404. fg. Pańkat. 33,3. °वञ्चक Kathâs. 26,240. °घातिन् 57,23. °घातक (विश्वस्तो घा° gedr.) Pańkat. ed. orn. 43,5. mit gen. der Person Pańkat. 63,6. तु° 34,25. अ° R. 3,1,25. Spr. (II) 287. 3412. 3431. fgg. 5923. 6209. विश्वस्तम् adv. 3622. 5644 (vielleicht so zu lesen st. विश्वस्तो). Suçr. 2,343,18. विश्वसित aus Bhâg. P. 10,87,20. Vgl. विश्वसनीय, विश्वसितव्य, विश्वस्त, विश्वास, विश्वासिन्, विश्वास्य (°तर mehr Vertrauen verdienend Daçak. 70,11). — caus. Jmdes Vertrauen gewinnen, Jmd Vertrauen einflössen; mit acc. der Person R. 5,33,45. Kâm. Nîtis. 5,16. Spr. (II) 659. 1458. 2398. 3431. 4659. 6207. fgg. Kathâs. 13,95. 46,232. 124,183. Pańkat. 33,7. 68,20. Hit. 20,14. III, 1. Bhatt. 8,105. Vgl. विश्वासन. — desid. vom caus. Jmd (acc.) Vertrauen einzuflössen beabsichtigen: विशिश्वासयिषो चकुर्योषितः Bhatt. 14,12.

— अतिवि grosses (zu grosses) Vertrauen haben u. s. w.: मनो नातिविशश्वास Ragh. 12,101. विश्वस्ते नातिविश्वसेत् Spr. (II) 3431. fgg. विश्वस्तान्नातिविश्वसेत् 6209. °श्वस्त MBh. 3,12274.

— अभिवि caus. Jmdes Vertrauen gewinnen, Jmd Vertrauen einflössen; mit acc. der Person MBh. 3,10021. Suçr. 1,316,19.

— परिवि, partic. °श्वस्त voller Vertrauen, kein Arges habend, unbesorgt MBh. 1,5613. 3,11452. 15,1012. — caus. beruhigen, trösten R. 2, 30,26.

2. श्वस् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Ableitungen davon (शौव°) gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. morgen, folgenden Tags Nir. 1,6. AK. 3,5,22. H. 1541. सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वः RV. 1,123,8. 167,10. 170,1. 6,56,6. 71,6. अद्य श्वोभूते मा श्वः AV. 5,18,2. 11,4,21. पदरूपस्य श्वो ऽद्यायिवं स्यात् Çat. Br. 2,1,4,1. 14,4,3,34. को हि मनुष्यस्य श्वो वेद 2,1,3,9. 3,4,28. TS. 2,6,2,3. अद्य श्वो वा विनाशिने (शरीराय) Spr. (II) 944. श्वः कार्यमद्य कुर्वीत 6595. वरमद्य कपोतो न श्वो मयूरः Verz. d. Oxf. H. 216,a,41. विश्वस्तो शस्तव तथा: Râǵa-Tar. 6,43. mit fut. II (auf ता) P. 3,3,15 (aber अद्य श्वो वा गमिष्यति Schol.). 8,1,29, Schol. MBh. 3,2897. R. 2,64,35 (66,36 Gorr.). 90,23. R. Gorr. 2,99,39. Râǵa-Tar. 3,92. mit fut. I MBh. 4,2254. R. 1,25,16. 28,35. 2,34,34. 40 (35,41 Gorr.). 83,23. 84,18. R. Gorr. 1,48,21. 5,1,11. 53,4. Mârk. 24,10. Varâh. Brh. S. 48,21. Kathâs. 29,166. Mârk. P. 61,26. LA. (III) 91,13. mit praes. Kathâs. 23,6. श्वः श्वः von Tag zu Tag, immer weiter RV. 8,50,17. AV. 10,3,2. 6,5. श्वः श्वो भूतेभ्यश्रिति TS. 1,5,9,2. 2,5,4,1. TBr. 1,5,9,5. Çat. Br. 2,2,3,19. 11,1,3,4. Kauç. 140. Kâty. Çr. 15,3,2. श्वो भूते am morgenden Tage, am folgenden Tage TS. 1,6,7,1. 2,4,10,1. Çat. Br. 5, 2,3,2. Âçv. Grhj. 2,4,7. Kauç. 67. 126. Khând. Up. 4,6,1. MBh. 2,2008. 3,2768. 16,25. 191. R. 6,1,34. 7,98,26. Kathâs. 123,191. Bhâg. P. 6, 9,21. 8,16,44. 9,20,17. श्वःप्रभृति Kâty. Çr. 15,1,5. श्वःक्रय Lâty. 8,4,6. Vgl. पर°, परः°, 2. शौव, शौवस्तिक und zur Form des Wortes ह्यस् gestern.

श्वसथ (von 1. श्वस्) m. das Blasen, Zischen, Schnaufen: वृत्रस्य RV. 8,85,7. eines Stiers Çat. Br. 1,1,4,14.

श्वसन (wie oben) 1) adj. blasend, zischend, schnaufend RV. 1,54,5. Çânkh. Çr. 4,19,10. ein Stier Varâh. Brh. S. 61,6. समीरण Pańkar. 3, 5,30. — b) schwer athmend Suçr. 2,446,15. — 2) m. a) Wind (auch in medic. Bed.) AK. 1,1,1,57. H. 1106. an. 3,423. Med. n. 138. Halâj. 1,75. MBh. 3, 10053. 7,1765. 12,12401. R. 5,50,8. 6,16,35. 79,60. 108,1. Suçr. 2,258,10. 314,18. 319,1. Kâm. Nîtis. 4,30. Kir. 10,34. Çiç. 11,21. Bhâg. P. 1,11,35. 3, 8,47.32. 17,26. 8,10,49. 20,26. 10,20,6. der Gott des Windes MBh. 1,1489. 3,770. 8,1511. Varâh. Brh. S. 34,2. unter den Vasu als Sohn der Çvâsâ MBh. 1,2582. — b) Vanguiera spinosa Roxb. AK. 2,4,2,33. H. an. Med. — 3) n. a) = श्वास H. an. Med. heftiges, hörbares Athmen Suçr. 1,285, 1. 308,15. das Athmen überh., Athem: ग्रास्यकमलश्वसनैः Çiç. 9,52. 11,21. Kir. 10,34. Bhâg. P. 4,8,20 (nach dem Comm. m. = प्राण). 8, 7,27. 11,4,4. — b) das sich Räuspern Suçr. 1,100,5. — c) = स्पर्श (Comm.) Gefühl d. i. was da gefühlt wird Bhâg. P. 2,2,29. — MBh. 8, 1205 ist statt समाततेन श्वसनेन mit der ed. Bomb. zu lesen समाततेनेश्वसनेन.

श्वसनरन्ध्र n. Nasenloch Bhâg. P. 10,16,24.

श्वसनाशन (श्वसन Wind + 2. अशन) m. Schlange (von Wind lebend) Hâr. 15. Râǵa-Tar. 1,225.

श्वसनेश्वर (श्वसन + ई°) m. Terminalia Arǵuna W. et A. Çabdak. im ÇKDr.

श्वसनोत्सुक (श्वसन Wind + उ°) m. Schlange Çabdar. im ÇKDr.

श्वसीवत् adj. nach Sâj. so v. a. श्वसनवत् schnaubend, zischend RV. 1,140,10.

श्वसुत m. eine best. Pflanze, = ततस्र Çabdak. bei Wilson; श्वसुत ÇKDr. nach ders. Aut.

श्वस्तन (von 2. श्वस्) adj. P. 4,2,105. zum andern Morgen in Beziehung stehend, morgend: सायन्तनं श्वस्तनं वा न संगृह्णीत भिक्षितम् Bhâg. P. 11,8,11. fg. अश्वस्तनविद् der das „morgen“ nicht kennt 4,25,38. अश्वस्तनविधातर् der sich um das „morgen“ nicht kümmert MBh. 12, 8920. अश्वस्तनविधान 6050 = M. 11,16. n. das Morgen, Zukunft Nir. 1,6. Pańkat. Bd. 5,7,5. 15,9,17. अ° adj. ohne Zukunft ebend. nicht für den folgenden Tag Etwas habend Jâǵn. 1,128. श्वस्तनी f. das Futurum und der Charakter (स्य) desselben Vârtt. zu P. 3,3,15.

श्वस्तनवत् (von श्वस्तन) adj. *eine Zukunft habend* Pañkav. Br. 11,5, 15. 12,13, 10.

श्वस्तनिक in अ° adj. = अश्वस्तन *nicht für den folgenden Tag Etwas habend* M. 4,7.

श्वस्त्य adj. = श्वस्तन P. 4,2,105.

श्वःसुत्या f. *Vortag der Sutjâ-Feier* Ait. Br. 2,3. स्वर्गस्य लोकस्य *Vorfest der Soma-Feier, die zum Himmel hilft*, 6,24. 7,1. Çat. Br. 3,5,2,13. 7,2,7. 5,1,2,16. Lâṭj. 1,4,13. 25.

श्वःस्तोत्रिय m. *der Stotrija des folgenden Tages* Ait. Br. 6,17. Çâñkh. Br. 28,17. Çr. 12,2,1. 6. 9,3.

श्वक्रान zu schliessen aus शौवक्रान.

श्वा (श्वि), श्वयति Dhâtup. 23,41 (गतिवृद्ध्योः). शिश्वाय und शुशाव P. 6, 1,30. शिश्वियतुस् und शुशुवतुस् Schol. Vop. 8,142. aor. अश्वत् (अश्वताम्, अश्वन्), अश्वयीत् und अशिश्वियत् P. 3,1,49. 58. 7,2,5. 4,18. Vop. 8,38. 47. 86. 125. 141. श्वयिता (vgl. Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) 60. शूयात् 142. श्वयितुम्; partic. शून s. bes. *anschwellen*: प्रजापतिरुच्छ्वयत् TS. 5,3,12,1 und öfters. infin. von Todten (vgl. शव) Çat. Br. 10,6,5, 6. 11,8,3,5. 13,4,2,6. हृदतो अशिश्वियच्चतुरास्यं दैत्योरस्तवाश्वयीत् Bhaṭṭ. 6,19. गर्धस्येकासतां पतीः कति 31. शिश्वियुः, शुशुवुः 14,70. अश्वतां कुली अठरं चाप्यशिश्वियत् 15,30.

— caus. aor. अशूशवत् und अशिश्वयत् P. 6,1,31. Vop. 8,142. 18,1.

— desid. vom caus. शुशावयिषति und शिश्वायपिषति P. 6,1,31. Vop. 8,142. 19,1.

— intens. शोशूयते und शेश्वीयते P. 6,1,30. Vop. 8,142. 20,1. 4. *heftig anschwellen*: शेश्वीयमानाक्षपरीद्धनेत्र Bhaṭṭ. 3,30.

— उद्, partic. उच्छून *aufgeschwollen*: प्रबलरुदितोच्छूननेत्रं Megh. 82. Spr. (II) 5852. °गल Kathâs. 63,185. शवैरिदःप्रविष्टाम्बुसंसेकोच्छूनविग्रहैः Râǵa-Tar. 5,271. स्वर्गग्रामटिकाविलुण्ठनवृथोच्छूनैः किमेभिर्भुजैः Sâh. D. 3,2 = 214,3. उच्छूनभावं गन्तुम् als Umschreibung von श्वयितुम् Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 56. *angeschwollen so v. a. an Umfang gewonnen habend, verstärkt* Sarvadarçanas. 95,4.

— प्र, partic. °प्रशून *aufgeschwollen* Suçr. 1,120,10.

— वि *anschwellen*: विश्वयत् partic. RV. 7,50,1.

— सम्, partic. संशून *aufgeschwollen, aufgedunsen*: मांसोपभोग° Bhaṭṭ. 9,16. — Vgl. संश्वायिन्.

श्वाकर्ण (1. श्वन् + कर्ण) m. *Hundeohr* Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वाकुन्द (1. श्वन् + कुन्द) ebend.

श्वागणिक adj. (f. ई) = श्वगणिक P. 4,4,11. 8,3,8, Vârtt. 2. Vop. 7, 5. 18.

श्वाग्र (1. श्वन् + अग्र) n. *Hunderuthe* Kathâs. 114,116; vgl. 123.

श्वात्र, श्वात्रति = गतिकर्मन् Naigh. 2,14.

श्वात्र (von श्वद् = स्वद्) 1) adj. *schmackhaft, angenehm zu geniessen*: der Soma RV. 10,46,7. श्वात्राः पीता भवत यूयमापः VS. 4,12. 6,34. 5, 34. Nach den Comm. = क्षिप्र oder मित्र. — 2) n. *eine schmackhafte Speise (Trank), ein guter Bissen*: श्वात्रमर्का अनूषत RV. 8,52,5. स्वा अग्न्यवृक्तानैमिरं कृणोत् *machte zu einem Bissen, liess sich schmecken* 10,88,4. श्वात्रेण यत्पितृमतेर्मुखाने पर्या वा पूर्वमनप्रनावपेदं पुनः; so v. a. *das mit einer Lockspeise (z. B. mit einem Spahn) von den Reibhölzern abgenommene Feuer kann man hin und her tragen* 1,31,4. Nach Naigh. 2,10 so v. a. धन; adv. so v. a. क्षिप्रम् 4,2. Nir. 5,3. Vgl. im Zend qâçtra d. i. hvâçtra.

श्वात्रभाज् adj. *schmackhaft, zuträglich zu essen*: वयस् RV. 8,4,9.

श्वात्र्य (von श्वात्र) adj. *schmackhaft*: मधोर्मधु श्वात्र्यं सोममाशिरम् RV. 10,49,10. त्वां गिरः श्वात्र्या आ हुवन्ति *dich rufen die Lieder, die schmackhaften (Tränke) herbei* 160,1.

श्वाद (1. श्वन् + अद) m. = श्वपाक Bhâg. P. 3,33,6. 6,13,8.

श्वादंष्ट्रा (1. श्वन् + दं°) f. Kâç. zu P. 6,3,137. — Vgl. श्वदंष्ट्रा.

श्वादंष्ट्रि m. patron. P. 7,3,8, Schol.

श्वादन्त (1. श्वन् + दन्त) m. *Hundezahn* Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वान 1) m. = 1. श्वन् *Hund* H. 1279. Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 226. 1400. 1613. 3381, v. l. 4427, v. l. 6501. 6597. Vṛddha-Kâṇ. 17,11. Vaǵrasûćî 5. 19. Verz. d. Oxf. H. 60,a,42. N. 1. 170,b,32. — 2) f. ई = शुनी *Hündin* Çabdar. im ÇKDr.

श्वानचिल्लिका f. = शुनकचिल्ली Râǵan. im ÇKDr.

श्वान्त partic. zu einer nicht mehr vorhandenen Wurzel (etwa श्वम्) nach Sâj. so v. a. श्वात्त oder शान्त, womit der Sinn wirklich getroffen zu sein scheint; etwa *ruhig, friedlich*: अभि श्वान्तं मृशते नान्द्यै मुदे RV. 1,145,4. अधा माता उपमाति कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्परेयुः 10,61,21.

श्वापद (1. श्वन् + पद) Kâç. zu P. 6,3,137. 1) m. n. (dieses den Lexicographen unbekannt) *ein reissendes Thier* AK. 3,4,26,198. Trik. 2,5,3. 4 (= व्याघ्र *Tiger*, auch nach Çabdar. im ÇKDr.). H. 1216. Halâj. 2,78. (श्वा° zu sprechen) RV. 10,16,6. AV. 11,10,8 (vielleicht श्वापदा oder श्वापदो zu lesen). शार्दूलश्रेष्ठाः Çat. Br. 5,5,4,10. 14,2,4,16. 4,2,29. Kauç. 95. MBh. 3,2651. Hariv. 9632. R. 2,42,20. 97,30. 5,15,56. Suçr. 1,110,5. Ragh. 17,47. Çâk. 23,11. Spr. (II) 5160. सरभसुताः Bhâg. P. 6,6,26. Brahma-P. in LA. (III) 52,17. Pañkat. 54,24. 63,14. 16. 20. श्वापदानि Khând. Up. 3,2,4. MBh. 12,159. 14,2542. Spr. (II) 1914. R. 2,63,20. 64,13. 97,10. u. sg. collect. AV. 11,9,10. Mârk. P. 48,30. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,50 (स्वापद gedr.). — 3) adj. = शौवापद P. 7,3,9. Vop. 7,4. 18. — Vgl. श्वपद.

श्वापाकक adj. von श्वपाक gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

श्वापुच्छ n. = श्वपुच्छ Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वाफल्कि m. patron. von श्वफल्क Schol. zu P. 4,1,114. 2,4,58. श्वाफल्कचैत्रकाः zu 6,2,34.

श्वाफल्कि m. desgl. = अक्रूर Bhâg. P. 11,12,10.

श्वाभस्त्र adj. von श्वाभस्त्रि P. 7,3,8, Vârtt. 3, Schol.

श्वाभस्त्रि m. patron. P. 7,3,8, Schol.

श्वायूथिक adj. von श्वयूथ P. 7,3,8, Vârtt. 2, Schol.

श्वावराह (1. श्वन् + व°) m. Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वावराहिका f. *die Feindschaft zwischen Hund (श्वन्) und Eber (वराह)* P. 4,2,104, Vârtt. 28, Schol.; vgl. P. 4,3,125.

श्वाविध् (1. श्वन् + 4. विध्) VS. Prât. 3,96. P. 6,3,116. m. *Stachelschwein* (nom. °विट्) AK. 2,5,7. H. 1296. Halâj. 2,78. VS. 23,56. 24, 33. AV. 5,13,40. Kauç. 29. Âpast. 1,17,37 (vgl. Note). M. 5,18. 12,65. MBh. 1,5753. 7,1932. 5403. 7235. 8,3266. 13,5761. Suçr. 1,74,13. 203, 1. 2,495,21. Viçnu. 6,48. Varâh. Bṛh. S. 48,16. 88,3. Mârk. P. 8,146.

35, 2. Bhâg. P. 3,21,44. श्वाविच्छललित MBh. 7,7418. 7944. 14,2207. श्वाविद्रोमम् Schol. zu Kâtj. Çr. 5,2,15. Karaka 8,15.

श्वाविल्लोमापह n. N. eines Tîrtha MBh. 3,6031. = श्वाविल्लोमापनयन n. 6032.

श्वाशुर (von श्वशुर) adj. (f. ई) dem Schwäher gehörig Kathâs. 14,40. 19,103. 21,69. 35,152. 55,234. 56,86. 417. 63,182. 64,74. 77,41. 43. 80,22.

श्वाशुरि m. patron. von श्वशुर Uģģval. zu Uṇâdis. 1,45.

श्वाशुर्य m. Kathâs. 80,22. 24 fehlerhaft für श्वशुर्य.

श्वाश्व (1. श्वन् + अश्व) m. ein N. Bhairava's (den Hund als Pferd gebrauchend, auf einem Hunde reitend) Çabdârthak. bei Wilson.

श्वास (von 1. श्वस्) 1) m. P. 3,1,141. Vop. 26,37. a) Gezisch (einer Schlange), Geschnauf: दृष्टिश्वासमकाविषाः (नागाः) R. Gorr. 2,28,14. Kathâs. 46,68. fg. 71. fg. Bhâg. P. 8,7,15. मुहुस्तमर्षिताः श्वासान् 3,18,14. 7,8,32. Râga-Tar. 1,467. — b) das Athmen, Athemzug, Athem H. 1368. कामक्रोधौ भयं निद्रा पञ्चमः श्वास उच्यते। एते दोषाः शरीरेषु दृश्यन्ते सर्वदेहिनाम् ॥ MBh. 12,11152. छिन्दन्ति पञ्चमं श्वासमल्पाहारतया 11154. निविष्टं गोकुलं यत्र श्वासं मुञ्चति निर्भयम् 13,2699. Kumâras. 2,42. निगमं °नूपेषा दृष्टो तस्मै Verz. d. Oxf. H. 63,b,24. श्वासान्करोति 149,b,21. भयत्रस्तो नरः श्वासं प्रभूतं कुरुते मुहुः Spr. (II) 4562. कृपानां श्वासाः 4935. प्रमाणाधिक Çik. 29. धम्लनग्रध H. 57. श्वासं मनुष्येषा (Gatte) समं त्यजन्ती Varâh. Brh. S. 78,45. श्वासैर्गलितविवेकैः Râga-Tar. 3,508. °शेषा प्राणवृत्तिः 5,183. श्वासानिल Bhâg. P. 8,19,10. °धारणं कृत्वा Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,13. गत° adj. MBh. 3,16764. जित° 7,278 (कृपाः). Bhâg. P. 1,13, 54. 2,1,17. 3,8,24. 15,7. 28,10. 4,8,75. fg. सश्वासं मरणम् Spr. (II) 4718. अधिकश्वासम् adv. 6332. der Hauch bei der Aussprache der dumpfen Consonanten u. s. w. RV. Einl. 6. 13,2. 14,6. AV. Prât. 1,12. 13. TS. Prât. 2,5. 10. 24,5. Schol. zu P. 1,1,9. ईषच्छ्वास bei der Aussprache der Tonues und Zischlaute Çikshâ in Ind. St. 4,356. im Gegens. zu प्रश्वास das Einathmen H. 83. Sarvadarçanas. 174,13. Kusum. 14,5. — c) das Seufzen, Seufzer Spr. (II) 5894. Çik. 133. श्वासान्मुञ्चति Sâh. D. 57,4. 173. — d) schwerer Athem, Asthma Suçr. 1,116,10. 118,16. zerfällt in die Arten क्षुद्र, तमक, छिन्न, महत्, ऊर्ध्व 2,497. fgg. Wise 317. Karaka 8,15. Çârñg. Saṁh. 1,7,17. Verz. d. Oxf. H. 305,b,28. 306,b,22. 312,b,34. 316,a,6 v. u. Verz. d. B. H. No. 955. 965. fgg. 972. 975. 993. 996. हिक्काश्वास° R. Gorr. 2,65,16. Varâh. Brh. S. 8,48. 9,44. 32,10. Brh. 23 (21), 8. Bhâg. P. 3,30,17. — 2) f. श्वा N. pr. der Mutter des Windgottes (श्वसन) MBh. 1,2583. — Vgl. श्व°, छिन्न°, नभः°, मधु°, मन्द°.

श्वासकुठार m. ein best. sicher wirkendes Mittel gegen Asthma Bhâvapr. im ÇKDr.

श्वासता f. nom. abstr. zu श्वास Hauch RV. Prât. 13,1.

श्वासहेति m. Schlaf, Schläfrigkeit H. 313.

श्वासारि (श्वास Asthma + अरि Feind) m. Costus speciosus oder arabicus Râģan. im ÇKDr.

श्वासिन् (von 1. श्वस् und श्वास) 1) adj. a) zischend Âçv. Gṛhj. 4,8,28. — b) keuchend Suçr. 1,105,18. asthmatisch 116,9. 301,14. 2,498,7. — c) mit einem Hauch gesprochen, adspirirt Çikshâ 31 in Ind. St. 4,356. — 2) m. Wind Çabdar. im ÇKDr.

श्वाह्रि m. N. pr. eines Sohnes des Vṛģinavant Bhâg. P. 9,23,30.

श्वि s. श्वा.

श्विक्न m. pl. N. pr. eines Volkes Çat. Br. 12,8,3,7. 13,5,4,15. — Vgl. श्वैक्न.

1. श्वित्, श्वेतते Dhâtup. 18,2 (वर्णे; शौक्ल्ये Vop.), zu belegen nur श्वितानं, अश्वैत्, अश्वितन् (vgl. P. 3,1,55) und अशिश्वितत्. Bildung des partic. praet. pass. P. 7,2,16. fg. weiss —, licht —, hell sein: स (अग्निः) श्वितानस्तन्यतू रोचनस्थाः RV. 6,6,2. (उषाः) कृष्णद्वासो विर्धसो शुक्रानश्वैत् 7,77,2. (उषाः) अकृपाप्र्वनृशिश्वितत् 8,5,1.

— अव herleuchten: अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्तात् RV. 1,124,11.

— वि hell sein, strahlen: die Ushas RV. 1,92,12. 113,15. (मरुतः) शुभंयवो नाञ्जिभिर्व्यश्वितन् 10,78,3.

2. श्वित् = 1. श्वित् in उद्° (nicht von श्वि), सूर्य°.

श्वितीचि (von श्वित्यञ्च्) adj. weisslich RV. 10,46,8.

श्वितीच (von 1. श्वित्) adj. weisslich (nach Comm. Rinder) RV. 8,46,31.

श्वित्न्य adj. dass.: समत्सेत्र सखिभिः श्वित्न्येभिः RV. 1,100,18. nach Sâj. die Marut.

श्वित्य (?) m. N. pr. eines Mannes Nîlak. zu MBh. 7,2182. — Vgl. श्वैत्य.

श्वित्यञ्च् adj. weisslich: वृषभ RV. 2,33,8. (उषाः) शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची 1,123,9. die Vasishṭha 7,33,1. 83,8.

श्वित्र (von 1. श्वित्) Uṇâdis. 2,13. VS. Prât. 6,27. 1) adj. (f. ई) a) weisslich, weiss: Schlange AV. 3,27,6. 10,4,5. 13. TS. 5,5,10,2. In श्वित्र्यं गाम् RV. 1,33,15 vermuthen wir einen acc. von श्वित्री; nach Sâj. ein Sohn der Çvitrâ wegen श्वैत्रेय 14. — b) mit dem weissen Aussatz behaftet Pañkav. Br. 12,11,11. Âpast. 2,17,21. — 2) m. ein best. Hausthier oder überh. ein weisses Thier VS. 24,39. — 3) weisser Aussatz, m. Vâgbhaṭa in Verz. d. Oxf. H. 167,a,25. Bhâg. P. 7,1,18. 11,23, 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,3,39. neutr. AK. 2,6,2,5. H. 466. Halâj. 2, 449. Verz. d. Oxf. H. 307,a,9. Suçr. 2,66,18. unbestimmbaren Geschlechts: °हर 1,185,10. MBh. 12,11268. Kâvjâd. 1,7. Verz. d. Oxf. H. 306,a,2 v. u. Verz. d. B. H. No. 996. — 4) f. श्वा N. pr. eines Frauenzimmers Sâj. zu RV. 1,33,14. fg. — Vgl. श्वैत्र्य.

श्वित्रक (von श्वित्र) adj. (f. °त्रिका) mit dem weissen Aussatz behaftet MBh. 13,6067.

श्वित्रघ्नी f. Tragia involucrata Lin. (weissen Aussatz vertreibend) Çabdak. im ÇKDr.

श्वित्रिन् (von श्वित्र) adj. mit dem weissen Aussatz behaftet M. 3,7. 161. 177. Jâģn. 3,215. MBh. 3,14664. 13,4584. 4987. 5059. Suçr. 2,68,18. Varâh. Brh. 23 (21),7.

श्विन्द्, श्विन्दते Dhâtup. 2,9 (श्वैत्ये, शौक्ल्ये, शैत्ये). Vgl. 1. श्वित्.

श्वेत (von 1. श्वित्) 1) adj. f. श्वा P. 4,1,39; nach Vop. 4,27 fälschlich auch श्वेनी, eine Verwechselung mit श्येनी). weiss, licht AK. 1,1,3,22. H. 1392. an. 2,201. Med. t. 67. fg. Halâj. 4,47. Ross RV. 1,116,6. 119, 10. 7,77,3. 8,41,9. 10. Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 2,6,3,9. Bhâg. 1,74. R. Gorr. 2,12,11. Halâj. 2,282. उत्तरणः Vâlakh. 7,2. AV. 5,17,15. 20,128, 6. Kuh TS. 2,1,8,1. 4. श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे TBr. 1,7,3,7. Kauç. 120. गोवृष R. Gorr. 2,12,11. वृषभ MBh. 2,115. अश्वतरी (vgl. श्वेताश्वतराः Ind. St. 3,258) 1,5008. R. 4,16,11. °दशन 3,36,7. द्रप्स RV. 7,87,6.

(अग्निः) चित्रो यद्भ्राट् छ्वेतो न विक्षु 1,66,6. 3,1,4. 5,1,4. 8,40,8. कलश des Soma 4,27,5. 9,74,7. 7,90,3. 91,3. 8,26,19. 10,20,9. लक्ष्मन् AV. 1,23,1. पर्वताः Schneeberge Çat. Br. 14,6,8,9. चर्मन् Kâṭh. 34,5. °पिपीलिका Kauç. 116. — RV. Prât. 17,8. माल्यानि R. 2,25,26. शिलाः 4,9,44. श्वेतं पदं शिरीरुत्थायाम् Spr. (II) 6590. 2104. Ragh. 1,83. Suçr. 1,23,3. सुरा 189,6. 2,440,5. शतपदी 290,3. 297,7. सर्षप Ratnam. 143. श्वेतोत्पल Bhâg. P. 3,21,10. यूका Pañkat. 60,24. °तण्डुलपिष्ट Weber, Kṛshṇag. 272. शोणित Hariv. 8445. कमण्डलु MBh. 1,1149. कुण्डलभूषण Hariv. 2437. 13065. fg. 13070. श्वेतातपत्र Spr. (II) 6495. Bhâg. P. 4, 4,5. Varâh. Bṛh. S. 3,21. 25. 5,52. 34,23. 38,3. ग्रमतिश्वेत, ग्रमतिकृष्ण Lâṭj. 1,1,7. Ind. St. 1,51. त्रिःश्वेता शलली Gobh. 2,7,8. — 2) m. a) Schimmel (Ross) Çat. Br. 13,5,4,22. — b) Otterköpfchen H. ç. 172. H. an. Muschel überh. Râǵan. im ÇKDr. — c) = जीवक Gaṭâdh. im ÇKDr. Kümmel (dies wäre जीरक) Wilson nach derselben Aut. — d) eine weisse Wolke Çabdar. im ÇKDr. — e) der Planet Venus ebend. — f) ein best. Komet (vgl. °केतु) Varâh. Bṛh. S. 11,39. fg. 97,3. — g) N. pr. α) eines Schlangendämons Pâr. Gṛhj. 2,14. Çâñkh. Gṛhj. 4,18. Âçv. Gṛhj. 2,3,3. VP. 149. Bhâg. P. 5,24,31. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2566. eines Daitja, eines Sohnes des Viprakitti, Hariv. 2437. 2651. eines Muni MBh. 1,962. Kathâs. 72,384. fgg. einer Incarnation Çiva's Verz. d. Oxf. H. 52,a,14. 53,b,4. eines Schülers dieses Çveta 52,a,15. eines Râǵarshi MBh. 1,226 (eig. 231). 12,5743. 13,5668. 7130. 7681. Verz. d. Oxf. H. 59,a,20. eines Sohnes des Fürsten Sudeva R. 7,78,4. eines Heerführers MBh. 6,1868. 1870. श्वेतोपाख्यान MBh. 1,333 (विश्वोपाख्यान ed. Bomb.). R. Gorr. 1,4,140. eines Sohnes des Vapushmant Mârk. P. 53,27. eines Lehrers Ind. St. 8, 222. fg. 364. — β) pl. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 16,38. — γ) eines Weltelephanten MBh. 1,2630. — δ) eines Berges (vgl. °पर्वत, °शैल, श्वेताद्रि) H. an. Med. MBh. 3,10820. 11527. 14429. 6,198. 9,3349. 13, 7657. 14,1174. R. 5,11,7. Mârk. P. 54,9. VP. 167. Bhâg. P. 5,16,8. Verz. d. Oxf. H. 48,a,40. — ε) eines Dvîpa (vgl. °द्वीप) H. an. Med. MBh. 12,12703. R. 7,37,5,22. = श्वेतद्वीप bei Kâçî Verz. d. Oxf. H. 57,a, N. 4. — 3) f. श्वेता a) Otterköpfchen Med. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = काष्ठपाटली (°पाटला) und शङ्खिनी H. an. Med. Boerhavia procumbens Roxb. Ratnam. 25. Birke 94. Achyranthes atropurpurea Lam. 160. = ग्रपराजिता, श्वेतवल्ली, श्वेतकण्टकारी, पाषाणभेदन, शिलावल्कला, श्वेतदूर्वा, कुरिकापत्नी Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,144,13. 2,114,8. 130,21. 285,7. Varâh. Bṛh. S. 44,10 (= गिरिकर्णिका Comm.). — c) Bez. verschiedener weisser Stoffe: Zucker, = वंशरोचना und स्फटी (von Wilson hier durch Krystall wiedergegeben) Râǵan. im ÇKDr. — d) mystische Bez. des Buchstabens म Weber, Râmat. Up. 317. 319. — e) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,6240. der Mutter des Weltelephanten Çveta (Çañkha R.) MBh. 1,2625. 2630. R. 3,20,22. einer Fürstin Râǵa-Tar. 8,375. — 4) n. a) das Weisse im Auge Suçr. 2,303,13. — b) das Weisswerden der Haare Khând. Up. 8, 14. — c) Silber AK. 2,9,97. 3,4,14,32. Trik. 2,9,32. H. 1043. H. an. Med. Halâj. 5,5. — d) Buttermilch und Wasser zu gleichen Theilen gemischt H. 409. — Vgl. महा°, श्वैत्य.

श्वेतक (von श्वेत) 1) adj. weisslich, weiss Varâh. Bṛh. S. 81,19. — 2) m. a) Otterköpfchen Bhâvapr. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87. — 3) n. Silber Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतकन्दा f. eine best. Pflanze, = ग्रतिविषा Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतकपोत m. 1) eine Mausart Verz. d. Oxf. H. 309,a,20; vgl. Suçr. 2,278,5. 6. — 2) eine Schlangenart Suçr. 2,265,6.

श्वेतकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Satjakarṇa Hariv. 11068.

श्वेतकाकीय (von श्वेत + काक) adj. einer weissen Krähe entsprechend so v. a. ganz ungewöhnlich, unerhört: भर्तारं दुःखशीलमुपाचरत् । उपायैः श्वेतकाकीयैः MBh. 1,1879. ईदृशैः श्वेतकाकीयै राज्ञः शासनदूषकैः Mṛkkh. 155,10. श्वा च एतश्च (= मृग) काकश्च तेषामिमे श्वेतकाकीयास्तैः नित्यजागरूकत्वगमयचकितत्वेङ्गितज्ञत्वैः — ग्रन्ये तु श्वेतकाको बकस्तदीयैः तं किं वर्षासु नीडस्थं बकीव पुष्णाति Nîlak.

श्वेतकापोती f. eine best. Pflanze, welche an Kraft dem Soma gleichen soll, Suçr. 2,170,1. 8. 171,5. 173,12.

श्वेतकाम्बोजी f. = श्वेतगुञ्जा Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

श्वेतकि m. N. pr. eines alten Fürsten MBh. 1,8098. fgg.

श्वेतकिणिही f. eine Achyranthes Râǵan. im ÇKDr.

1. श्वेतकुष्ठ weisser Aussatz Verz. d. Oxf. H. 281,a, No. 659.

2. श्वेतकुष्ठ adj. mit dem weissen Aussatz behaftet; davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu M. 11,51.

श्वेतकुञ्जर m. ein weisser Elephant, Bez. Airâvata's, des Elephanten Indra's, Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतकुश m. weisses Kuça-Gras Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतकृष्णा f. ein best. giftiges Insect Suçr. 2,289,21.

श्वेतकेतु m. N. pr. verschiedener Männer: Auddâlaki Çat. Br. 3, 4,3,13. 4,2,5,14. MBh. 1,4724. 3,10597. Verz. d. Oxf. H. 215,b,11. Âruṇeja Çat. Br. 10,3,4,1. 11,2,7,12. 5,4,18. 6,2,1. 12,2,1,9. Khând. Up. 5,1,1. Çâñkh. Çr. 16,29,7. Âpast. 1,13,18. Kaush. Up. 1,1. ein Sohn des Sonaǵit Hariv. 1058. — MBh. 1,2047. Hariv. 9574. Verz. d. Oxf. H. 53,a,12. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. Çâkjamuni als Bodhisattva Lalit. 12. Schiefner, Lebensb. 232 (2). Trik. 1,1,9. N. eines Kometen Varâh. Bṛh. S. 11,37. derselbe heisst bei Parâçara: Uddâlaka-Çvetaketu; vgl. Kern in der Uebers. zu 37 und 46.

श्वेतकेश m. = रक्तशिग्रु Gaṭâdh. im ÇKDr.

श्वेतकोल m. ein best. Fisch, = शफर Trik. 1,2,18. °क m. dass. H. 1346. Hâr. 187.

श्वेतखदिर m. weiss blühender Khadira Râǵan. im ÇKDr. Çabdar. bei Wilson.

श्वेतगङ्गा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 77,b,16. fg. LIA. 1,56.

श्वेतगज m. ein weisser Elephant, Bez. des Elephanten Indra's H. 177.

श्वेतगरुत् m. Gans AK. 2,5,23.

श्वेतगिरि m. N. pr. eines Berges: °माहात्म्य Mack. Coll. 1,88.

श्वेतगुञ्जा f. eine best. Pflanze, = श्वेतकाम्बोजी, काकादनी, चूडाला u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतगुणवत् (von श्वेत + गुण) adj. mit der Eigenschaft der weissen Farbe versehen: यश Sâh. D. 13,4.

श्वेतगोकर्णी f. Clitoria ternatea Dhanv. in Nigh. Pr. unter श्वेतनामन्.

श्वेतघण्टी f. *eine best. Pflanze;* s. महा°, welches übrigens auch in महाश्वेत + घ° zerlegt werden könnte.

श्वेतचन्दन n. *weisser Sandel* RATNAM. 140. RÂǴAN. im ÇKDR. PAŃḰAR. 2,4,3,v.1.

श्वेतचम्पक m. *eine Art* Kampaka PAŃḰAR. 2,4,3.

श्वेतचरण adj. *weisse Füsse habend;* m. *ein best. Vogel* SUÇR. 1,205,14.

श्वेतचिल्लिका und श्वेतचिल्ली f. *eine best. Gemüsepflanze,* = वास्तुकी (so ist st. वास्तकी zu lesen) RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतच्छत्त्र n. *ein weisser Sonnenschirm* P. 5,1,63, Schol. BHÂG. P. 9, 10,42. — Vgl. श्वेतच्छत्त्रिक.

श्वेतच्छद 1) adj. *weisse Flügel* oder *Blätter habend.* — 2) m. *a) Gans* AK. 3,4,20,228. HALÂJ. 2,96. — *b) eine Art Basilienkraut* (गन्धपत्त्र) ÇABDAḰ. im ÇKDR.

श्वेतजीरक m. *weisser Kümmel* RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतटङ्कक n. = श्वेतटङ्कण RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतटङ्कण n. *eine Art Borax* RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेततपस् m. N. pr. eines Mannes, = श्वेत Verz. d. B. H. No. 485.

श्वेततर (von श्वेत) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

श्वेतता (wie oben) f. *Weisse, Helle* Ind. St. 10,279.

श्वेतदूर्वा f. *weisses* Dûrvâ-Gras RÂǴAN. im ÇKDR.; vgl. श्वेता दूर्वा SUÇR. 1,378,15.

श्वेतद्युति m. *der Mond* H. 105.

श्वेतद्रुम m. *Crataeva Roxburghii* (mit grossen *weissen* Blüthen) RÂǴAN. in NIGH. PR.

श्वेतद्विप m. *ein weisser Elephant,* Bez. des Elephanten Indra's TRIK. 1,1,62.

श्वेतद्वीप m. n. *die weisse Insel,* Bez. eines mythischen Landes Seliger MBH. 12,12773. HARIV. 14384. R. 7,37,5,9. KATHÂS. 54,19.21.22.115;101. RÂǴA-TAR. 3,471. WEBER, KṚSHṆAǴ. 253. 318, fgg. RÂMAT. UP. 277. fg. 283. 324. BHÂG. P. 8,4,18. PAŃḰAR. 1,12,56. 2,2,34. 4,3,124. Verz. d. B. H. No. 448. Verz. d. Oxf. H. 60,a, N. 4. N. einer heiligen Localität bei Kâçî 71,a,12. 73,b,13. — Vgl. श्वेत 2) g) ε).

श्वेतधातु m. *Kreide* RÂǴAN. im ÇKDR. *Opal* oder *Chalcedon* WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

श्वेतधामन् m. 1) *der Mond.* — 2) *Kampfer.* — 3) *os Sepiae* (अब्धिफेन) H. an. 4,195. MED. n. 249. — 4) *Achyranthes atropurpurea* RATNÂK. in NIGH. PR. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* AUSH. 67.

श्वेत्या (von 1. श्वित्) f. *das Hellwerden, Morgenroth* (nach SÂJ. und DURGA) ṚV. 1,122,4.

श्वेतनामन् m. *Clitoria ternatea* DHANV. in NIGH. PR. ḰARAKA 1,4 (S. 348 der Ausg.).

श्वेतनील m. *Wolke* ÇABDAR. im ÇKDR.

श्वेतपक्ष adj. *weissgeflügelt* PÂR. GṚHJ. 3,6.

श्वेतपट m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 8,222. 331.

श्वेतपत्त्र 1) m. *Gans* (*Flamingo*); s. das folgende Wort. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = श्वेतशिंशपा RÂǴAN. im ÇKDR. unter dem letzten Worte.

श्वेतपत्त्ररथ m. ein Bein. Brahman's H. 212, Schol. ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतपद्म n. *eine weisse Lotusblüthe* RÂǴAN. im ÇKDR. PAŃḰAR. 1,3,55. KÂLAḰAKRA 3,44. 46.

श्वेतपर्ण 1) m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 59,4. — 2) f. आ *Pistia Stratiotes Lin.* RATNAM. im ÇKDR.

श्वेतपर्णास m. *weisses Basilicum* RATNAM. 107.

श्वेतपर्वत m. N. pr. eines *Berges* MBH. 2,1037. fg. 5,353. 6,247. HARIV. 9499. R. 1,37,19 (38,22 GORR.). 5,27,12. 23. Verz. d. Oxf. H. 149, a,17. Vgl. श्वेत 2) g) δ).

श्वेतपाकी f. *eine best. Pflanze* und *ihre Frucht* gaṇa हरीतक्यादि zu P. 4,3,167.

श्वेतपाटला f. *eine weiss blühende Bignonia* ǴAṬÂDH. im ÇKDR.

श्वेतपाद m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's VJÂḌI beim Schol. zu H. 210.

श्वेतपिङ्ग m. *Löwe* H. 1285.

श्वेतपिङ्गल 1) adj. *rothfalb* H. 1237. — 2) m. *Löwe* TRIK. 2,5,1.

श्वेतपिङ्गलक m. *Löwe* ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतपिण्डीतक m. *ein best. Baum,* = महापिण्डीतरु RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतपुङ्खा f. = श्वेतशरपुङ्खा RÂǴAN. im ÇKDR. unter dem letzten Worte.

1. श्वेतपुष्प n. *eine weisse Blume* SUÇR. 1,32,12.

2. श्वेतपुष्प 1) adj. (f. ई) *weiss blühend* ÇÂṄKH. ÇR. 13,6,3. PÂR. GṚHJ. 1,13. — 2) m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* ǴAṬÂDH. und RÂǴAN. im ÇKDR. — 3) f. आ *Crataeva Roxburghii* DHANV. in NIGH. PR. = घोषातकी RATNAM. 65. = श्वेतनिर्गुण्डी DRAVJAR. in NIGH. PR. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* MADANAV. ebend. = नागदन्ती und भूमिर्याह RÂǴAN. im ÇKDR. — 4) f. ई *eine weiss blühende Clitoria ternatea* DHANV. in NIGH. PR.

श्वेतपुष्पिका f. Bez. zweier Pflanzen: = पुत्रदात्री und महाशणपुष्पिका RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतप्रसूनक m. *eine best. Pflanze,* = तिलक, शाकतरु, सेतुवृक्ष ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतफला f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Vârtt. 3. = श्वेतबृहती RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतबुक्का f. *eine best. Pflanze,* = घनतिक्ता u. s. w. RATNAM. 51.

श्वेतबृहती f. *eine best. Pflanze* (शुक्लक्षुद्रवार्ताकी) RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतभण्डा f. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* RATNAM. 19.

श्वेतभद्र m. N. pr. eines Guhjaka MBH. 2,397.

श्वेतभानु adj. *weissstrahlig:* der Mond HARIV. 2580.

श्वेतभिक्षु m. *ein weiss gekleideter Bettler* (Bez. einer best. Secte): इत्‌ तपस्विनां धूर्तः Spr. (II) 3400. — Vgl. पाण्डरभिक्षु.

श्वेतमण्डल m. *eine Schlangenart* SUÇR. 2,265,11.

श्वेतमन्दार m. *ein best. Baum* Verz. d. B. H. 135,b (85). °क m. desgl., = पृथ्वीकुरवक, दीर्घपुष्प u. s. w. RÂǴAN. im ÇKDR.

श्वेतमरिच 1) m. *eine Art Moringa pterygosperma Gaertn.* H. 1134. — 2) n. *der Same von Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,9,110.

श्वेतमहोटिका f. = श्वेतबृहती RÂǴAN. im ÇKDR. unter dem letzten W.

श्वेतमाधव n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,16.

श्वेतमाल m. 1) *Wolke.* — 2) *Rauch* VIÇVA im ÇKDR. — Fehlerhaft für खतमाल.

श्वेतमूत्रता (von श्वेत + मूत्र) f. *das Leiden am Abgang weisslichen*

Harns (कफरोग); Çārṅg. in Nigh. Pr.

श्वेतमूल n. und °मूला f. *Boerhavia procumbens* Mad. in Nigh. Pr. neutr. Suçr. 2,374,21.

श्वेतमेह bei Wise 361 irrthümlich für शीतमेह, wie aus der Vergleichung von Bhāvapr. 7 hervorgeht.

श्वेतमोद m. N. eines Krankheitsdämons Hariv. 9557.

श्वेतय् (von श्वेत), °यति = श्वेतमाचष्टे und श्वेताश्वेनातिक्रामति Dhātup. 35,86. Vop. 21,15.

श्वेतयावन् adj. (f. °यावरी) *weiss fliessend* oder N. pr. eines Flusses ṚV. 8,26,18.

श्वेतरक्त adj. *hellroth* AK. 1,1,4,25. H. 1395.

श्वेतरञ्जन n. *Blei* Çabdārthak. bei Wilson.

श्वेतरथ m. *der Planet Venus* Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतरश्मि m. N. pr. eines in einen weissen Elephanten verwandelten Gandharva Kathās. 36,13. fgg.

श्वेतरस n. *Buttermilch und Wasser zu gleichen Theilen gemischt* H. 409, Schol.; vgl. श्वेत 4) *d*).

श्वेतराजी f. *eine best. Pflanze*, = चचेण्डा Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतरावक m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* Ratnam. 110.

श्वेतरूप्य n. *Zinn* H. ç. 139.

श्वेतरोचिस् m. *der Mond* Halāj. 1,42.

श्वेतरोहित m. 1) *eine best. Pflanze*, = शुक्लरोहित Rāǵan. im ÇKDr. — 2) ein N. Garuḍa's Çabdārthak. bei Wilson.

श्वेतलोध्र m. = पट्टिकालोध्र Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतलोहित m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,16.

श्वेतवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575.

श्वेतवचा f. N. zweier Pflanzen: = अतिविषा und शुक्लवचा Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतवत्सा adj. f. *ein weisses Kalb habend*: eine Kuh Kāṭh. 11,5 in Ind. St. 3,465,1. TS. 1,7,2,7. Çat. Br. 5,3,2,1.

श्वेतवल्कल m. *Ficus glomerata* Ǵaṭādh. im ÇKDr.

श्वेतवस्त्रिन् (von श्वेत + वस्त्र) adj. *weiss gekleidet* Kālaćakra 1,153.

श्वेतवाजिन् m. 1) *der Mond* H. 104. — 2) Bein. Arǵuna's Ǵaṭādh. im ÇKDr.

श्वेतवाराह oder °कल्प m. N. des 1ten Kalpa oder 1ten Tages im Monat Brahman's Verz. d. B. H. No. 1175. 1245. Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,19. 300,*a*,6. Titel eines Abschnitts im Vāju-Purāṇa 67,*b*,No. 117. 84,*b*,6. 7. Verz. d. Pet. H. 40. श्वेतवाराहतीर्थ n. Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,6. 7.

श्वेतवार्त्ताकिनी f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतबृहती Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतवासस् m. *ein weiss gekleideter Mönch* Halāj. 2,189.

श्वेतवाह् adj. *mit Schimmeln fahrend*; nom. voc. °वास्, acc. °वाहस्, instr. °वाहा (?) und श्वेतौहा; du. °वोभ्याम् P. 3,2,71 nebst Vārtt. 8, 2,67. Vop. 26,65. 3,102. 107. fgg. fem. °वाही (?) und श्वेतौही 4,12.

श्वेतवाह adj. *mit Schimmeln fahrend*; m. ein Bein. Arǵuna's MBh. 3,10847. nach ÇKDr. auch ein Bein. Indra's.

श्वेतवाहन 1) adj. *mit Schimmeln fahrend*. — 2) m. *a*) *der Mond* Trik. 3,3,265. H. ç. 10. H. an. 5,33. Med. n. 248. — *b*) eine Form Çiva's Hariv. 7987. 7990. — *c*) ein Bein. Arǵuna's Trik. H. an. Med. MBh. 1,7374. 3,10532. 4,1349. 1375. 1382. Verz. d. B. H. 114. — *d*) ein Bein. Bhadrāçva's Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,35. — *e*) N. pr. eines Sohnes des Rāǵādhideva Hariv. 2033.

श्वेतवाहिन् m. ein Bein. Arǵuna's Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतवृक्ष m. *Crataeva Roxburghii* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतव्रत m. pl. Bez. einer Secte Hall in der Einl. zu Vāsavad. 53.

श्वेतशरपुङ्खा f. *ein best. Strauch* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतशिंशपा f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतधिल्लिका Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतशिख m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,15.

श्वेतशिग्रु m. *eine weiss blühende Moringa* Bhāvapr. im ÇKDr.

श्वेतशीर्ष m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12930.

श्वेतशुङ्ग m. *Gerste* Ǵaṭādh. im ÇKDr.

श्वेतशूरण m. *ein best. Knollengewächs*, = वन्यशूरण Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतशैल m. N. pr. eines best. *Berges* Hariv. 2437 (hier vielleicht *Schneeberg*). Kathās. 118,93. 96.

श्वेतशैलमय (von श्वेतशैल) adj. *aus weissem Stein —, aus weissem Marmor gemacht* Rāǵa-Tar. 6,302.

श्वेतसर्प m. *Crataeva Roxburghii* Ǵaṭādh. im ÇKDr.

श्वेतसर्षप m. *weisser Senf, ein weisses Senfkorn* H. 1180. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,25.

श्वेतसार m. 1) *Acacia Catechu Willd.* Ǵaṭādh. im ÇKDr. *eine weiss blühende Ac. Cat.* Rāǵan. in Nigh. Pr. — 2) *Sandel* Ausw. 82.

श्वेतसिंही f. = श्वेतबृहती Rāǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

श्वेतसिंह m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2570.

श्वेतसुरसा f. *eine weiss blühende Vitex Negundo* AK. 2,4,2,51.

श्वेतस्पन्दा f. *Clitoria ternatea* Rāǵan. im ÇKDr. *eine weiss blühende* Mad. in Nigh. Pr.

श्वेतहिन् m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,17.

1. श्वेतहय m. *ein Schimmel*, Bez. des Rosses von Indra Trik. 1,1,60.

2. श्वेतहय adj. *weisse Rosse habend*; m. ein Bein. Arǵuna's H. 709.

श्वेतहस्तिन् m. *ein weisser Elephant*, Bez. des Elephanten Indra's Ǵaṭādh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,10. Bhūripr. im ÇKDr.

श्वेताक्ष (श्वेत + अक्ष) m. (sc. सोम) *eine best.* Soma-*Pflanze* Suçr. 2, 164,14. 168,17.

श्वेताण्ड (श्वेत + अ°) adj. *einen weissen Hodensack habend*: Hengste MBh. 7,1015.

श्वेतात्रेय (श्वेत + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18, *b*,4. 19,*a*,9.

श्वेताद्रि (श्वेत + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Hariv. 13070. Bhāg. P. 5,8,4 (= कैलास Comm.). Vgl. श्वेतपर्वत.

श्वेतानुलेपन (श्वेत + अ°) adj. *weiss gesalbt*, Beiw. und Bein. Balarāma's MBh. 9,2156. 2760 (°लेपन: mit der ed. Bomb. zu lesen).

श्वेतानूकाश (श्वेत + अ°) adj. *weiss scheinend* TS. 7,3,12,1. Çāṅkh. Br. 14,1 (श्वेताः प्रान्ता येषाम् Comm.).

श्वेताम्बर (श्वेत + अ°) adj. *weiss gekleidet*; m. 1) Bez. gewisser Gaina-

Mönche Sarvadarçanas. 44, 1. Colebr. Misc. Ess. 1,380. fg. Wilson, Sel. Works 1,24. 33. 281. 284. 294. 339. fg. 344. °चन्द्र Verz. d. Oxf. H. 123, b,41. — 2) eine Form Çiva's Verz. d. Oxf. H. 148, b, 37.

श्वेताम्लि (श्वेताम्ली?) f. = अम्लिका *Tamarindus indica* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतायिन् adj. *zum Geschlecht des* Çveta *gehörig* Weber, Nax. 2,391.

श्वेतारण्य (श्वेत + अ°) n. N. pr. eines *Waldes*: रुद्रेणैवं विनिर्दग्धः श्वेतारण्ये पुरान्धकः R. 3,35,93. ein Tîrtha am nördlichen Ufer der Kâverî Verz. d. Oxf. H. 83, b, No. 141.

श्वेतार्क (श्वेत + अर्क) m. *Calotropis gigantea alba* Ratnam. 152.

श्वेतार्चिस् (श्वेत + अ°) m. *der Mond* Spr. 5074.

श्वेतावर (श्वेत + अ°) m. *eine best. Gemüsepflanze*, = सितावर Rāǵan. im ÇKDr.

1. श्वेताश्व (श्वेत + अश्व) m. *Schimmel* (Ross) Çāñkh. Çr. 14,20,2. R. 5,32,15.

2. श्वेताश्व (wie eben) 1) adj. *mit Schimmeln bespannt*: रथ Çāñkh. Çr. 14,34,2. R. 1,53,48. — 2) m. a) ein Bein. Arǵuna's (*mit Schimmeln fahrend*) MBh. 3,10881. — b) v. l. für श्वेताश्य Wilson, Sel. Works 1, 211. — 3) f. आ N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19, a, 9.

श्वेताश्वतर (श्वेत + अ°) adj. *weisse Maulthiere habend*; m. N. pr. eines Lehrers Çvetâçv. Up. 6,21. °शाखा Verz. d. Oxf. H. 274, a, 6. °शाखिनः 222, a, 7. v. u. श्वेताश्वतरोपनिषद् (herausgegeben in der Bibl. ind.) 274, a, 6. Sarvadarçanas. 152, 2. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257. fg. Bez. der Upanishad Mahîdh. zu VS. 5,14.

श्वेताश्य (श्वेत + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52, a, 16. श्वेताश्व v. l.

श्वेताह्वा (श्वेत + आ°) f. *eine weiss blühende Bignonia* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतिक m. N. pr. eines Mannes Rāǵa-Tar. 8,2135.

श्वेतेक्षु (श्वेत + इक्षु) m. *eine Art Zuckerrohr* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतोत्पल (श्वेत + उ°) m. N. pr. eines Astronomen Colebr. Misc. Ess. 2,461.

श्वेतोदर (श्वेत + उ°) 1) adj. *einen weissen Bauch habend*. — 2) m. a) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,10. — b) ein Bein. Kubera's Trik. 1,1,73.

श्वेतोखी s. u. श्वेतवालू.

श्वेत्यै (von श्वेत) adj. *weiss, licht*: die Ushas RV. 1,113,2. Naigh. 1, 8. Nir. 2,20. ein Fluss RV. 10,75,6.

श्वेत्र n. = श्वित्र *weisser Aussatz* Comm. zu AK. 2,6,2,5.

श्वैक्न m. *ein Fürst der* Çvikna Çat. Br. 2,4,4,3.

श्वैतच्छत्त्रिक (von श्वेतच्छत्त्र) adj. *der einen weissen Sonnenschirm verdient* P. 5,1,63, Schol.

श्वैतरी: उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे RV. 4,33,1. nach Sâj. *milchreich*; vielleicht nur eine dem Metrum folgende Schreibung für श्वैत्रीम् so v. a. श्वित्रीम् (1. श्वित्र).

श्वैति von श्वेत gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

श्वैत्यै (von श्वेत) 1) m. patron. Sṛñǵaja's (nach Nîlak. von श्वित्य?) MBh. 7,2183. 2195. 2208. 12,1052. — 2) n. *Weisse* Bhâshâp. 2,9. Vâgbh. 14,8. Sâh. D. 337,18.

श्वैत्रेयै m. wohl N. pr. eines Mannes (nach Sâj. metron. von श्वित्रा): श्वैत्रेयो नृषाह्याय तस्थौ RV. 1,33,14. आ श्वैत्रेयस्य जन्तवो द्युमद्वर्धन्त कृष्टयः 5,19,3. hier nach Sâj. *das Blitzfeuer*, weil es aus der *hellen Luft* geboren ist.

श्वैत्र्य (von श्वित्रिन्) n. *das Behaftetsein mit dem weissen Aussatz* M. 11,51.

श्वोभाव (2. श्वस् + भाव) m. *das Bevorstehen am folgenden Tage* Kâtj. Çr. 12,6,28. pl. so v. a. *Sorgen für den folgenden Morgen* Kathop. 1,26.

श्वोभाविन् (2. श्वस् + भा°) adj. *am folgenden Tage bevorstehend*: युद्ध MBh. 1,5415. अभिषेचन R. Gorr. 2,3,28. 39.

श्वोमरण (2. श्वस् + म°) n. *der morgen bevorstehende Tod, der Gedanke an den bevorstehenden Tod*: यत्राद्यगाप्त्वा पीत्वा च नैनं श्वोमरणं तपेत् MBh. 12,5646.

श्वोवसीय n. = श्वोवसीयस Halâj. 4,122. Daçak. 60,3.

श्वोवसीयस (von 2. श्वस् + वसीयस्) n. P. 5,4,80. Vop. 6,80. *künftige Wohlfahrt* H. 86. — Verz. d. Oxf. H. 162, b, N. 2 ist श्वो वसीयः (diese beiden sind मङ्गलार्थकौ nach der Vorstellung des Autors) zu lesen.

श्वोवस्यस (2. श्वस् + वस्यस् = वसीयस्) adj. *künftige Wohlfahrt verleihend*: ब्रह्मन् TBr. 2,2,9,10.

ष

1. ष adj. = षष् am Ende des comp. पक्षष.

2. ष adj. = विज्ञ und श्रेष्ठ; m. = कच Med. sh. 1. = मानव und गर्भविमोचन (m.) ÇKDr. nach einem Ekâksharak. *loss, destruction; rest, remainder; loss of knowledge previously acquired* Wilson nach einem Ekâksharak. *eternal happiness, final emancipation; heaven, paradise; sleep; end, term;* n. *the embryo; patience, endurance* Çabdârthak. bei Wilson.

षट्क (von षष्) 1) adj. *aus sechs bestehend:* पर्याय Lâṭj. 6,8,9. RV. Prât. 16,10. Suçr. 1,158,2. 2,547,19. fg. Kâm. Nîtis. 8,24. 31. Ind. St. 3,255. 8,239. 249. 254. Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,16. *für sechs gekauft u. s. w.* P. 5,1,22. *zum sechsten Mal erfolgend* (षट्कृत्वा) 2,77. *zum sechsten Mal Etwas thuend* Vârtt. °मासिक adj. *auf sechs Monate gemiethet* 4,116, Vârtt. 4, Schol. — 2) n. *ein aus sechs Theilen bestehendes Ganzes, Hektade:* अथ निरुक्ते पूर्वषट्कप्रारम्भः Nir. S. 31. उत्तरषट्कप्रारम्भः 115. Âçv. Çr. S. 532. fg. Çaut. 38. Kull. zu M. 5,134. पशूनाम् Halâj. 2,128. कृत्ति° (कृत्तिषट्कच ed. Bomb.) MBh. 8,3328. गात्र° Varâh. Bṛh. S. 5, 63. 79,9. Kathâs. 6,145. 32,17. Brahma-P. in LA. (III) 57,1. Pañkar. 2,8,11. Bhâshâp. 31. Pañkat. 5,2. Vop. 6,35. 7,76. Kull. zu M. 7,58. Sarvadarçanas. 16,5. Am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlwort: रश्मिकलापश्च नवषट्कः *aus neun Hektaden bestehend* Varâh. Bṛh. S. 81, 32. द्विषट्कपदचारिन् *auf zwölf Füssen gehend* MBh. 14,138.

षट्कपाल (षष् + क°) adj. *in sechs Schalen bestehend* Çat. Br. 2,6,1,4. 5.

षट्कर्ण adj. *wobei sechs Ohren* (d. i. *zwei Ohren zu viel*) *betheiligt sind:* मन्त्र Spr. (II) 6601. fgg.

1. षट्कर्मन् n. *die sechs* (erlaubten) *Beschäftigungen eines Brahmanen* (अध्ययन, अध्यापन, यजन, याजन, दान, प्रतिग्रह): षट्कर्मनिरता Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. Verz. d. Oxf. H. 85,a,38. *die sechs Zauberkünste* (शान्ति, वश्य, स्तम्भन, द्वेष oder विद्वेष, उच्चाटन oder उच्चाट, मारण) ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 100,a,37. fgg. 94,a,26. *die sechs Selbstpeinigungen im Joga:* धौती, वस्ती, नेती, त्राटक, नौलिक, कपालभाती; s. ebend. 234,a,27. fgg.

2. षट्कर्मन् adj. *sechs* (erlaubten) *Beschäftigungen nachgehend:* ein Brahman M. 4,9 (vgl. 1,88; von Kull. auf sechs andere Beschäftigungen bezogen). MBh. 13,6437. m. so v. a. *ein Brahman* AK. 2,7,2. H. 812. Halâj. 2,236. षट्कर्मलितिरत्नाख्या वर्णाः Verz. d. Oxf. H. 265,b,35.

षट्कल (षष् + कला) adj. *sechs* Kalâ *dauernd* Schol. zu Kâtj. Çr. 170,1.

षट्कार m. *die Silbe* षट् (von वौषट्) Ait. Br. 3,7. Çâṅkh. Çr. 1,2,14.

षट्कारकप्रतिच्छन्दक s. u. प्रतिच्छन्दक.

षट्कुक्षि adj. *sechsbäuchig* Ind. St. 9,28.

षट्कौलेय (von षष् + कुल) adj. *zu sechs Geschlechtern gehörig* Verz. d. Oxf. H. 11,b,19 v. u. 49,b,32.

षट्कूटा f. *eine Form der* Bhairavî (Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 93,b, 15. 96,a,6.

षट्कृत्वस् adv. *sechsmal* Kauç. 140. Lâṭj. 1,2,21.

षट्कोण 1) adj. *sechseckig;* n. *Sechseck* Weber, Râmat. Up. 300. 316. Pañkar. 3,15,26. — 2) n. Indra's *Donnerkeil* Râgan. im ÇKDr. — 3) n. in der Astrol. Bez. des *sechsten Hauses* Gjotistattva im ÇKDr.

षट्टक n. N. pr. einer Stadt (षट्टकेपुरमिदं कि) an der Godâ Verz. d. Oxf. H. 318,a,22. fg.

षट्चक्र n. sg. *die sechs mystischen Kreise am Körper* (मूलाधार, स्वाधिष्ठान, मणिपूर, अनाहत, विशुद्ध und आज्ञाख्य) Verz. d. Oxf. H. 88, b,36. 89,a,12. fgg. 149,b,18. fg. 236,a,7 v. u. Pañkar. 1,3,70. 2,8,6. °प्रभेद m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 120. °भेद m. 243. °भेदटिप्पनी und °भेदविवृतिटीका ebend.

षट्चत्वारिंश (von षट्चत्वारिंशत्) adj. (f. ई) *der sechsundvierzigste* MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

षट्चत्वारिंशक adj. dass. Jâgñ. 2,76.

षट्चत्वारिंशत् f. *sechsundvierzig* Nir. 3,9. Çâṅkh. Çr. 12,2,22.

षट्चरण adj. *sechsfüssig;* m. *Biene* (*Laus* Râgan. im ÇKDr.) H. 1212, Schol. Halâj. 2,100. Çâk. 23. Varâh. Bṛh. S. 104,17. Davon nom. abstr. °ता 32.

षट्चरणाय (von षट्चरण), °यते *eine Biene darstellen* Kathâs. 54,32.

षट्चितिक adj. *aus sechs* चिति *bestehend* Çat. Br. 10,4,1,3.

षट्, षट्यति (so Durgâd., सट्यति West.) Kavikalpadruma im ÇKDr. (निकेतने छिद्रे दाने बले). — Vgl. सट्.

षट्तन्त्री f. *die sechs* Tantra (*philosophischen Systeme*): °सार n. Titel einer Schrift Hall 165.

षट्तय (von षष्) adj. *sechserlei:* Speise Çâṅkh. Br. 20,1.

षट्तिलदान n. Bez. *eines best. Festes* Wilson, Sel. Works 2,206. 210. — Vgl. das folgende Wort.

षट्तिलिन् (von षष् + तिल) adj. *sechs Handlungen mit Sesam-Körnern vollführend:* तिलोद्वर्ती तिलस्नायी तिलहोमी तिलप्रदः। तिलभुक्तिलवापी च षट्तिली नावसीदति ॥ Tithjâdit. im ÇKDr.

षट्त्रिंश (von षट्त्रिंशत्) 1) adj. (f. ई) a) *aus sechsunddreissig bestehend:* Metrum u. s. w. ṚV. 10,114,6. स्तोम Pañkav. Br. 22,18,1. Çâṅkh. Çr. 14,15,2. — b) *mit dem* Shaṭtriṃça-Stoma *verbunden* Çat. Br. 13,5,4,20. Pañkav. Br. 19,13,10. 25,1,1. Lâṭj. 4,5,11. fg. — c) *der sechsunddreissigste* Râǵa-Tar. 4,702. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel. शिर एव षाट्त्रिंश्यौ *die fünf- und sechsunddreissigsten* Çat. Br. 10,5,4,5. 7. — 2) = षट्त्रिंशत् in षट्त्रिंशेन Weber, Nax. 2,284.

षट्त्रिंशत् f. *sechsunddreissig* TS. 2,5,10,3. TBr. 3,9,12,2. Çat. Br. 3,5,1,4. 6,2,2,31. 7,1,2,22. सहस्राणि 10,5,2,3. 7. 9. 41. R. 4,35,23. मात्रा(:) °शत Verz. d. Oxf. H. 50,b, N. 2. 85,b,43. Râǵa-Tar. 3,357. 6,175. °शतं समाः 4,366. वर्षैः °शता 2,56. 5,117. °शता वर्षाणाम् 4,6. °शदहन Weber, Nax. 2,283. °शदृक् Ait. Br. 4,24. °शदक्षर TBr. 3,9,12,2. Çat. Br. 3,5,1,9. °शदिष्टक 10,4,2,16. °शत्संवत्सर Maç. 11,7 in Verz. d. B. H. 74. Kâtj. Çr. 24,5,20. °शद्रात्र 2,33. °शच्छत्य *aus sechsunddreissig Hunderten bestehend* 17,7,25. °शत्सकृत् Çâṅkh. Çr. 14,15,6. °शदाब्दिक M. 3,1. °शन्मत n. *die Ansicht der sechsunddreissig* (*Gesetzgeber*; nach Çaṅkha und Likhita im ÇKDr.: Manu, Vishṇu, Jama, Daksha, Aṅgiras, Atri, Bṛhaspati, Âpastamba, Uçanas, Kâtjâjana, Parâçara, Vasishṭha, Vjâsa, Saṃvarta, Hârîta, Gotama, Praketas, Çaṅkha, Likhita, Jâǵñavalkja, Kâçjapa, Çâtâtapa, Lomaça, Ǵamadagni, Praǵâpati, Viçvâmitra, Paiṭhînasi, Baudhâjana, Pitâmaha, Khâgaleja, Ǵâbâla, Marîki, Kjavana, Bhṛgu, Ṛshjaçṛṅga und Nârada) Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 271,a,18. 279,b,30. fg. 356,a,33. Saṅsk. K. 39,a,3. 10. °शद्दीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 84,b,10.

षट्त्रिंशत्क adj. *aus sechsunddreissig bestehend* Kâm. Nîtis. 8,32.

षट्त्रिंशदहशस् adj. *in je sechsunddreissig Tagen* Kâtj. Çr. 17,7,12.*

षट्त्व (von षष्) n. *Sechszahl* P. 5,2,29, Vârtt. 7.

षट्पल s. u. पल.

षट्पञ्चवर्ष adj. *sechs oder fünf Jahre alt* Bhâg. P. 4,12,42. — Vgl. पञ्चष.

षट्पञ्चाश (von षट्पञ्चाशत्) adj. *der sechsundfünfzigste* Râǵa-Tar. 6,332. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

षट्पञ्चाशत् f. *sechsundfünfzig* Çat. Br. 12,3,2,13. °शद्विनायकवर्णन Verz. d. Oxf. H. 79,a,23. °शद्यापतिक्रम Verz. d. B. H. No. 1236.

षट्पञ्चाशिका f. Titel eines astr. Werkes in *sechsundfünfzig* Strophen Verz. d. B. H. No. 861. 883. Verz. d. Oxf. H. 338,a,22.

षट्पत्त्र adj. *achtblätterig* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,160.

षट्पद् oder षट्पाद् adj. *sechsfüssig* AV. 13,2,27. f. षट्पदी (vgl. auch unter षट्पद) gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139. *Laus* H. 1208.

षट्पद 1) adj. a) *sechsschrittig* (f. ई) TS. 3,3,10,2. Âçv. Gṛhj. 1,7,19. Çâṅkh. Çr. 9,1,14. — b) *mit sechs Plätzen versehen:* पुर MBh. 15,185. — c) *sechsfüssig* MBh. 1,3619. m. *ein sechsfüssiges Thier* (*Insect*) AK. 3,6,2,37. Verz. d. B. H. 268,1. insbes. *Biene* (*Laus* Râǵan. im ÇKDr.). AK. 2,5,29. Çâṅkh. Çr. 9,1,14. MBh. 3,8702. Hariv. 8730. R. 5,13,27. Suçr. 1,22,10. 155,11. °त्व Mṛkkh. 72. °श्रेणि Kumâras. 3,9. षट्पदस्त्रि Ragh. 6,69. 12,27. Çâk. 72. Vikr. 41. Spr. (II) 1780. 4652. 5139. 6605. Varâh. Bṛh. S. 12,9. Râǵa-Tar. 3,402. Vet. in LA. (III) 5,7. मत्त° Bhâg. P. 8,2,14. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 66,193. Bhâg. P. 4,6,29. R. 5,13,60. Kathâs. 35,31. Bhâg. P. 8,8,45. — d) *aus sechs Verstheilen bestehend* (f. आ) VS. 23,34. तृषाशंस Ait. Br. 2,39. 5. 10. पङ्क्ति Çat. Br. 13,5,1,9. Çâṅkh. Çr. 7,26,9. Ind. St. 8,119. f. आ Bez. *einer Klasse von* Prâkrit-*Metra* Colebr. Misc. Ess. 1,156. — 2) m. *Biene* s. u. 1) c). — 3) f. आ s. u. 1) d). — 4) f. ई *die sechs Worte:* दिष्ट्या ते षट्पदी जिता। द्वे पूर्वे (d. i. *Hunger und Durst*) मध्यमे द्वे च (d. i. *Kummer und Geistesverwirrung*) द्वे चान्त्ये सांपरायिके (d. i. *Alter und Tod*) MBh. 3,17427. nach Nîlak. zu dieser Stelle und zu 5,1058 auch कामक्रोधौ शोकमोहौ und मदमानौ. Als Titel zweier Schriften Hall 135. 153. °विवृति ebend. — 5) m. *die sechs Schritte*, Bez. einer best. vortheilhaften Stellung im Vierschach Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1872, S. 69. 75. — Vgl. तृषा°.

षट्पदप्रिय adj. *Bienen lieb;* m. Bez. *der Mesua Roxburghii Wight.* Çabdak. im ÇKDr.

षट्पदातिथि adj. *Bienen zu Gästen habend;* m. Bez. *des Mangobaums* Trik. 2,4,9. *der Michelia Champaka* (चम्पक) Çabdârthak. bei Wilson.

षट्पदानन्दवर्धन adj. *die Wonne der Bienen vermehrend;* m. Bez. *des Baumes* Kiṃkirâta Râǵan. im ÇKDr. *eine Art Acacie* Ratnâk. in Nigh. Pr. *Jonesia Asoka* Târan. im Çabdastomamahânidhi.

षट्पदाभिधर्म m. Titel einer Schrift Vie de Hiouen-thsang 67. 164.

षट्पदिका f. = षट्पदा Bez. *einer Klasse von* Prâkrit-*Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,90. fg. 156.

षट्पदेष्ट (षट्पद + इष्ट) adj. *den Bienen lieb;* m. Bez. *der Nauclea Cadamba* (कदम्ब) Ratnam. 204.

षट्पलिक adj. *aus sechs* Pala (*verschiedener Species*) *bestehend:* सर्पिस् Bez. *einer best. Salbe* Suçr. 2,89,16.

षट्पाद् m. = षट्पद *Biene* Hariv. 8418. 8730.

षट्पितापुत्रक m. Bez. *eines best. Tactes* Cit. beim Schol. zu H. 292.

षट्पुर n. N. pr. *einer aus sechs Burgen bestehenden Stadt der* Asura Hariv. 7604. 7973. fg. 8159. fg. 8187. 8497. fgg. °मुख्य 8163. गुहा °संज्ञा 8462.

षट्प्रगाथ n. *ein aus sechs* Pragâtha *bestehendes Stück* Lâṭj. 10,8,3. Çâṅkh. Çr. 12,9,9.

षट्प्रज्ञ adj. *mit sechs Dingen vertraut:* धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वार्थयोरपि ॥ षट्सु प्रज्ञास्ति यस्योच्चैः स षट्प्रज्ञ इति स्मृतः। Trik. 3,1,15. fg. m. *Wüstling, ein liederlicher Geselle* 6.

षट्प्रश्नोपनिषद् f. = प्रश्नोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 392,b, No. 74.

षट्शत 1) n. a) *hundertundsechs* Çat. Br. 12,2,1,6. — b) *sechshundert* Ind. St. 9,35. pl. dass.: °शतैश्च पदातिभिः MBh. 3,3031. — 2) f. ई *sechshundert* Weber, Ǵjot. 104. Varâh. Bṛh. 12,1. — 3) adj. *in sechshun-*

dert bestehend, so viel betragend: दम, दण्ड M. 8,198. 367.

षट्शम adj. (f. ई) *die Weite von sechs* Çamjâ *habend* Kauç. 137.

षट्शस् (von षष्) adv. *sechsfach, — mal:* षट्शः कृत्वा मया प्रोक्तं पुराणम् Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,39. संलिख्य Pańkar. 3,15,29.

षट्शास्त्रिन् adj. *mit den sechs* Çâstra *(philosophischen Systemen) vertraut* Monier Williams.

षट्षष्ट (von षट्षष्टि) adj. 1) *der sechsundsechzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja. — 2) *um sechsundsechzig vermehrt:* शत *hundertundsechsundsechzig* Lâtj. 8,5,26. fg.

षट्षष्टि f. *sechsundsechzig*, pl. Çatr. 14,102. °षष्ट्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 234.

षट्षष्टितम adj. *der sechsundsechzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Sarga.

षट्षोडशिन् adj. *sechs* Shodaça-Stoma *habend* Pańkav. Br. 17,2,1.

षट्सप्त (षष् + सप्तन्) adj. pl. *sechs oder sieben:* °सप्तान्वासरान् Râǵa-Tar. 8,2815.

षट्सप्तत (von षट्सप्तति) adj. *der sechsundsiebenzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षट्सप्तति f. *sechsundsiebenzig:* °सप्तत्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 245.

षट्सप्ततितम adj. *der sechsundsiebenzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Sarga.

षट्सहस्र adj. *sechstausend zählend* AV. 11,5,2.

षट्सहस्रशत *sechshunderttausend:* वहमास्य पुरे °स्रदम् (so ed. Bomb.) MBh. 13,7245. 7257.

षड (?) m. = पेपासरे भेदे H. an. 2,120.

1. षडंश m. *ein Sechstel:* °भाज् Ragh. 17,65. — Vgl. षष्ठांश, षड्भाग.

2. षडंश adj. *aus sechs Theilen bestehend;* davon °ता f. nom. abstr. Sarvadarçanas. 16,5.

षडंघ्रि m. = षडङ्घ्रि *Biene* H. 1212, Schol. Spr. (II) 5857, v. l.

षडक्ष adj. *sechsäugig* ṚV. 10,99,16. Çat. Br. 1,6,3,1. 5,5,4,2.

षडक्षर adj. (f. ई) *sechs-silbig* VS. 9,32. Çâṅkh. Gṛhj. 1,2,4. Spr. (II) 6606. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,17. 74,*a*,13. 83,*b*, No. 141. 99,*a*, No. 153. Weber, Râmat. Up. 289. 292. 336. 354. fg. 362. Schol. zu Lâtj. 7,1,11. 2,1. महाविद्या Pańkar. 2,3,72. 75. fg. विद्या Burnouf, Intr. 225. — Trik. 3,3,344 (?).

षडक्षीण m. *Fisch* Çabdârthak. bei Wilson.

षडग (षडङ्ग?) m. *eine best. Schlange* Suçr. 2,265,14.

1. षडङ्ग 1) n. *a) die sechs Haupttheile des Körpers:* जङ्घे बाहू शिरो मध्यं षडङ्गमिदमुच्यते Çabdak. im ÇKDr. — *b) die sechs* Vedâṅga: प्रधानं च षडङ्गेषु व्याकरणम् Pat. in Mahâbh. ed. Ball. 15. °विद् Ind. St. 3,259. M. 3,185. — 2) f. ई *die sechs* Vedâṅga H. 253.

2. षडङ्ग 1) adj. *sechsgliederig:* शरीर (vgl. u. 1. षडङ्ग 1) Suçr. 1,337, 4. आत्मन् Ait. Br. 2,39. Çâṅkh. Br. 13,3. वेद Pâr. Gṛhj. 2,6. Mahâbh. ed. Ball. 15. °वेदविदंस् R. 5,16,41. °निगमाध्येतर् Verz. d. B. H. No. 877. योग (nämlich प्रत्याहार, ध्यान, प्राणायाम, धारणा, तर्क und समाधि) Amṛtanâdop. in Ind. St. 9,25. केश Varâh. Bṛh. S. 46,31. — 2) m. = तुरङ्गगोलुरक Râǵan. im ÇKDr.

षडङ्गक n. *der aus sechs Theilen bestehende Körper* H. ç. 116 (षडङ्गक die Hdschr.).

षडङ्गजित् m. ein N. Vishṇu's H. ç. 64. Çabdam. im ÇKDr.

षडङ्गिन् adj. *sechsgliederig;* f. Bez. *eines vollständigen Heeres* (vgl. षड्विधं बलम् M. 7,185. Kâm. Nîtis. 18,2. Ragh. 4,26) R. Gorr. 1,52,21. वरूथिनी die beiden andern Ausgg.

षडङ्गुलिदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 4, Schol.

षडङ्घ्रि adj. *sechsfüssig;* m. *Biene* Spr. (II) 4382. 5857. Bhâg. P. 3,23, 15. 4,29,53. 10,47,14.

षडण्ड (wohl षष् + अण्ड) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. षाडण्डक.

षडभिज्ञ adj. *die sechs* Abhiǵńâ *besitzend;* m. *ein* Buddha AK. 1, 1,1,9. H. 233. *ein Buddhist* LA. (III) 89,24.

षडर adj. *sechs Speichen habend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,100. Vgl. auch unter 1. अर 1).

षडरत्नि adj. *sechsellig:* यूप Çat. Br. 3,6,4,16.

षडर्च n. = षडृच Çâṅkh. Çr. 18,23,9.

षडवत्त n. 1) *eine aus sechs Abschnitten, für den* Agnidh *bestimmte Portion* Kâtj. Çr. 3,4,19. Schol. 216,21. 255,4 v. u. 256,11. — 2) *das dazu gehörige Doppelgefäss* Z. d. d. m. G. 9,LXXIX.

षडशीत (von षडशीति) adj. *der sechsundachtzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षडशीति f. *sechsundachtzig:* षडशीत्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 254. षडशीतिर्भिदाः Weber, Pratiǵńâs. 103. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,6. 8. तुलादिषडशीत्यङ्क्राम् Sûrjas. 14,4. °मुख ebend. und 3 (vgl. das Citat aus Tithjâdit. im ÇKDr.: मृगकर्कटसंक्रान्ती द्वे तूदग्दक्षिणायने । विषुवती तुलामेषे गोलमध्ये तथापराः ॥ धनुर्मिथुनकन्यासु मीने च षडशीतयः । वृषवृश्चिककुम्भेषु सिंहे विष्णुपदी स्मृता ॥). °चक्र (= मिथुनकन्याधनुर्मीनराशिस्थरवेः शुभाशुभफलज्ञानार्थं नक्षत्राङ्गनराकारचक्रम्) ÇKDr. षडशीति als Titel *einer aus sechsundachtzig Strophen bestehenden Schrift* Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,34. Verz. d. B. H. No. 1092. °व्याख्या 1403.

षडशीतितम adj. *der sechsundachtzigste* R. in den Unterschrr. der Sarga.

षडश्व (षळश्व) adj. *mit sechs Rossen versehen, — bespannt* ṚV. 1,116, 4. गृह Mârk. P. 50,35.

षडष्टक n. *eine best. Constellation* Ǵjotistattva und Gâruḍa-P. 61 im ÇKDr.

षडस्त्र adj. *sechseckig* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,12. fg. 97,*b*,9.

षडस्रि adj. dass.: वज्र MBh. 3,8699. Varâh. Bṛh. S. 43,44. 56,20. 80,7.

षडह (षळह) m. *eine Zeit von sechs Tagen*, insbes. *eine sechstägige* Soma-*Feier* (deren zwei Arten पृष्ठ und अभिप्लव heissen): षडहेन Weber, Nax. 2,284. TS. 5,5,2,6. AV. 8,9,16. TS. 6,1,8,1. 7,2,6,2. 5,7,2. Ait. Br. 4,15. 5,22. Çat. Br. 4,5,4,13. 12,1,2,2. 3,10. Kâtj. Çr. 12,3, 1. 23,5,1. 10. Pańkav. Br. 24,15,1. Lâtj. 10,8,5. अभिप्लवः षडहः पृष्ठ्यविकारः Çâṅkh. Çr. 11,4,1. °स्तोत्रिय Âçv. Çr. 7,2,13.

षडहोरात्र m. *sechs Tage und Nächte:* अनिद्रो षडहोरात्रं तपोवनमरन्ताम् R. 1,32,4.

षडात्मन् adj. *sechs Naturen habend:* der Gott des Feuers Mârk. P. 99,27.

1. षडानन n. *sechs Münder* (des Skanda), am Anf. eines Comp. Ragh. 14,22.

2. षडानन adj. *sechs Münder habend*, Beiw. und Bein. Skanda's AK. 1,1,1,34. MBh. 3,14637. R. 1,38,28 (39,23 Gorr.). Kathâs. 20,87. Mârk. P. 94,7. — Vgl. षड्वक्त्र.

षडाम्नाय m. *die aus den sechs Mündern Çiva's hervorgegangenen heiligen Texte* (पूर्वाम्नाय, दक्षिणा°, पश्चिमा°, उत्तरा°, ऊर्ध्वा° und अधः° Samajâkâratantra im ÇKDr. Vgl. unter आम्नाय in den Nachträgen.

षडायतन s. u. आयतन d).

1. षडाहुति f. *eine Sechszahl von Opferungen*, am Anf. eines Comp. Schol. zu Kâtj. Çr. 264,3. 486,1 v. u. 487,6.

2. षडाहुति adj. *zu sechs Opferungen dienend*: चरु Âçv. Gṛhj. 3,6,3.

षडाहुतिक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 10,8,30.

षडिक m. *Hypokoristikon von* षडङ्गुलिदत्त P. 5,3,84, Vârtt. 4, Schol.

षडिडः पदस्तोभम् N. eines Sâman Ind. St. 3,241,a. — Vgl. unter इडा in den Nachträgen am Ende des Artikels.

षडुत्तर adj. *um sechs grösser* Pañkav. Br. 10,2,4.

षडुद्याम s. unter उद्याम.

षडून adj. *um sechs weniger* Weber, Nax. 2,283. 285.

षडूर्मि f. *die sechs Wogen* (vgl. unter ऊर्मि), am Anf. eines comp. Paramahaṁsop. in Tüb. Hdschr. 7,17. Spr. (II) 6470.

षडूषण n. *die sechs brennenden Species*, nämlich पिप्पली, मरिच, शुण्ठी, ग्रन्थिक, अनल und चव्य (Çabdak. im ÇKDr.) oder पञ्चकोल und मरिच (Bhâvapr. im ÇKDr.).

षडृच m. n. *die Zahl von sechs Versen* AV. 19,23,3. Ait. Br. 3,50. Çat. Br. 2,3,4,16. 7,3,1,35. 9,5,2,7. Pañkav. Br. 15,1,9. — Vgl. षडर्च.

षड्ग m. = षड्ज Weber, Prâtiçâkhja. 107. 109 fg. Ind. St. 4,139.

षड्गण Hariv. 7225 (°गणान्) und 7432 (°गणास्य) wohl fehlerhaft für षड्गुण, wie die neuere Ausg. liesst.

षड्गया f. *die sechs mit* गया *oder mit* ग *anlautenden, Erlösung bringenden Dinge*: गया-गङ्गा (wohl गयागङ्गा zu lesen) गयादित्यो गायत्री च गदाधरः । गया गयासुरश्चैव षड्गया मुक्तिदायिका ॥ Vâju-P., Gajâpaddh. im ÇKDr.

षड्गर्भ m. pl. Bez. einer Gruppe von Dânava Hariv. 3223. 3226. nach Nilak.: Haṁsa, Suvikrama, Krâtha, Damana, Ripumardana und Krodhahantar mit Namen.

षड्गव m. n. *ein Sechsgespann von Stieren* TS. 5,2,5,2. Çat. Br. 7,2,2,6. 13,8,2,6. Kâth. 20,3. Kâtj. Çr. 21,3,34. 22,11,2. Lâtj. 9,4,19. Âhnikâkâra im ÇKDr. *sechs Kühe*: °दोह Schol. zu Kâtj. Çr. 546,16. am Ende eines comp. *Sechszahl irgend einer Thierart* P. 5,2,29, Vârtt. 7. Vop. 7,76. H. 1424. Halâj. 2,123. गो° Vop. अश्व° P. Schol. हस्ति° MBh. 8,1759. 1781. 3388 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

षड्गवीय (von षड्गव) adj. *mit sechs Stieren bespannt*: शकट MBh. 8,3887.

1. षड्गुण gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *die von den fünf Sinnen und dem* Manas *wahrgenommenen Eigenschaften*: षड्गुणेश Bhâg. P. 1,3,36. °योगयुक्त Ind. St. 2,66. *die sechs Vorzüge* (ऐश्वर्य, ज्ञान, यशस्, श्री, वैराग्य und धर्म nach Nilak.; oder die Sarvadarçanas. 54,22. fg. aufgezählten): षड्गुणास्य Hariv. 7432 (die ältere Ausg. षड्गणास्य). प्रथमः षड्गुणानाम् 7448. *das sechsfache Verfahren eines Fürsten in der auswärtigen Politik* (संधि, विग्रह, यान, आसन, द्वैधीभाव und संश्रय): °किसलय Daçak. 201,2. अगुरन्ये-षड्गुणान् (= वक्रियसिद्धयमधुलास्यविभक्तावयदरयान् Nilak.) Hariv. 7225 (षड्गणान् die ältere Ausg.); hier könnte man auch षड् गुणान् trennen. — Vgl. षाड्गुण्य.

2. षड्गुण adj. 1) *sechsfältig, sechsfach*: रथाः *Helden* Kathâs. 47,21. — 2) *sechs Vorzüge habend* Sarvadarçanas. 54,21. fgg. 55,10.

षड्गुणीकृ *versechsfachen, mit sechs multipliciren*: °कृत Weber, Jjot. 77.

षड्गुरुभाष्य n. Titel eines *Commentars* (*der sechs Lehrer*) Verz. d. Oxf. H. 279,b,32.

षड्गुरुशिष्य m. *der Schüler von sechs Lehrern*, N. pr. eines Commentators Verz. d. B. H. No. 33. Ind. St. 8,159. Verz. d. Oxf. H. 279,b,32. 379,b, No. 379.

षड्ग्रन्थ 1) m. *eine* Karañga-*Art* AK. 2,4,2,29. Trik. 3,3,200. H. an. 3,323. Med. th. 24. — 2) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = वचा AK. 2,4,3,21. Trik. H. an. Med. Ratnam. 24. = शटी H. an. = श्वेतवचा und महाकरञ्ज Râǵan. im ÇKDr. = कर्चूर (= शटी) und करञ्ज Ausn. 44. — Suçr. 2,65,3. 207,7. 224,11. — 3) f. ई = वचा Çabdar. im ÇKDr.

षड्ग्रन्थि n. *die Wurzel vom langen Pfeffer* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

षड्ग्रन्थिका f. *eine best. Pflanze*, = शटी AK. 2,4,3,19.

षड्ज m. 1) *die 1te Note der Tonleiter* (*aus den sechs übrigen Tönen geboren, auf ihnen beruhend*) AK. 1,1,2,1. H. 1401 (vgl. Comm.). Halâj. 5,77. MBh. 12,6859. 14,1419. Ind. St. 2,67. 4,351. 8,259. 266. fg. 10,421. fg. °संवादिनीः केका द्विधा भिन्नाः Ragh. 1,39. Varâh. Brh. S. 86,40. Verz. d. B. H. No. 383. Verz. d. Oxf. H. 200,b,7. Mârk. P. 106,58. Tattvas. 11; vgl. die Anm. des Uebersetzers. — 2) N. des 16ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,1.

षड्ढा (von षष्) adv. *sechsfach* Çat. Br. 13,5,4,17. — Vgl. षड्डा, षोढा.

षड्ढोतृ (षष् + होतृ) m. N. gewisser Sprüche beim Thieropfer TBr. 3,12,5,2. 5. Çat. Br. 11,7,2,6. Kâtj. Çr. 6,1,26. Çâñkh. Çr. 10,17,1. 3. fehlerhafte Bildung षड्होतारा्हुति Schol. zu Kâtj. Çr. 549,19. 558,22.

1. षड्दर्शन n. sg. *die sechs philosophischen Systeme* Sarvadarçanas. 98,3. Verz. d. B. H. No. 633. °वृत्ति Hall 64. 166. °समुच्चय 64. 165.

2. षड्दर्शन adj. *mit den sechs philosophischen Systemen vertraut* Vet. in LA. (III) 24,5.

षड्दशन adj. *sechszähnig* Halâj. 2,112.

षड्डा adv. = षड्ढा, षोढा P. 6,3,109, Vârtt. 4. 5. Vop. 7,45. Pañkav. Br. 7,2,4.

षड्बिन्दु 1) adj. *mit sechs Tropfen (Punkten) versehen* u. s. w.: तैल *eine ölige Mixtur gegen Kopfschmerz, von welcher sechs Tropfen geschnupft werden*, Bhâvapr. 7. — 2) m. a) *ein best. Insect* Med. d. 41. — b) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. 215. Med.

षड्भाग m. *ein Sechstel* (insbes. *das vom Fürsten als Abgabe erhobene*), mit gen. und abl. M. 7,131. 8,33. 35. Jâǵn. 2,258. Hariv. 2872. R. 3,10,16. Spr. (II) 6915. Varâh. Brh. S. 53,13. Mârk. P. 18,4. 69,39. °भाज् M. 8,305. बलि° R. 2,75,28. Spr. (II) 218. 568. 4099. 4409. धर्म° M. 11,23. Spr. (II) 6915. Mârk. P. 130,38. तपः° Çâk. 46. °दल *ein Zwölf-*

tel Varâh. Brh. S. 81,19.

षड्भाववादिन् adj. *ein Anhänger der Theorie von den sechs* Bhâva (द्रव्य, गुण, कर्मन्, सामान्य, विशेष und समवाय) Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,24.

षड्भुज 1) adj. (f. आ) *a*) *sechsarmig* Pańkar. 1,14,29. Durgâ Brhannandikeçvara-P. im ÇKDr. — *b*) *sechs Seiten habend*, subst. *Sechseck* Colebr. Alg. 96. — 2) f. आ *Wassermelone* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. षड्रेखा, षण्मुखा.

1. षड्योग m. *die sechs Weisen im* Joga Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,11.

2. षड्योगं adj. *mit Sechsen bespannt:* षड्योगेभिर्चर्कृषुः AV. 6,91,1. सीर 8,9,16. Kâtj. Çr. 5,11,2. — Vgl. षड्गव.

षड्रद adj. *sechszähnig* H. 1263.

1. षड्रस m. *die sechs Geschmäcke:* °गुणाः Verz. d. B. H. No. 988. °निघण्ट Mack. Coll. 1,134.

2. षड्रस 1) adj. *die sechs Geschmäcke habend:* अन्न Kathâs. 45,230. — 2) n. *Wasser* H. ç. 164.

षड्रसासव m. *Lymphe* H. 620.

षड्रात्रं m. *ein Zeitraum —, eine Feier von sechs Tagen* AV. 11,7,11. TS. 7,1,10,3. 2,1,1. Çâṅkh. Çr. 16,25,1. 7. Lâtj. 9,12,15. Kâtj. Çr. 4,10,16. Pâr. Grhj. 2,1. R. 1,32,4 (33,4. 6 Gorr.). Hariv. 1284. R. 4,59,5.

षड्रेखा f. *Wassermelone* Râǵan. im ÇKDr. Vgl. षड्भुजा, षण्मुखा.

षड्लवण n. *die sechs Salze* (मुक्तोपेतं पञ्चलवणम्) Râǵan. im ÇKDr.

षड्लोह *die sechs Metalle:* °मारण Verz. d. B. H. 300,1.

षड्वक्त्र adj. *sechs Münder habend* MBh. 11,138. Pańkar. 1,12,37. m. Bein. Skanda's MBh. 3,14352. Varâh. Brh. S. 99,1. Matsja-P. 135 nach ÇKDr. — Vgl. षडानन.

षड्वर्ग m. *eine Gruppe —, ein Verein von Sechsen* Verz. d. B. H. No. 873. Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,9. *sechs Kühe mit Kälbern* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,4,21. 14,5,20. 23. 18,5,4. *die fünf Sinne und das* Manas: असंयत° adj. Bhâg. P. 11,18,40. *die sechs innern Feinde des Menschen:* कामः क्रोधस्तथा लोभो हर्षो मानो मदस्तथा । षड्वर्गमुत्सृजेदेतम् Spr. (II) 1638. Bhaṭṭ. 1,2. °जित् MBh. 1,1948. कामकोपादिरिपु° Kathâs. 20,134. अरि° Mârk. P. 132,44. Daçak. 186,7. शत्रु° Spr. (II) 2740. Kâm. Nîtis. 1,58. — Vgl. षाड्वर्गिक.

षड्विंशं (von षड्विंशति) adj. (f. ई) 1) *der sechsundzwanzigste* Çat. Br. 12,3,2,2 (du. so v. a. *der 25ste und 26ste*). Weber, Ǵjot. 37. Sûrjas. 14,5. Râǵa-Tar. 6,148. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,16. °ब्राह्मण n. und षड्विंश n. Titel eines Brâhmaṇa, das als Ergänzung zum Pańkaviṃçabrâhmaṇa gleichsam als *26ter Abschnitt* dieses Brâhmaṇa betrachtet wird, Ind. St. 1,31. 36. fgg. 78. 4,375. fg. — 2) *aus sechsundzwanzig bestehend* Çat. Br. 12,3,2,2. Ind. St. 9,17. Varâh. Brh. S. 56,27. — 3) *um sechsundzwanzig vermehrt:* शत *hundertundsechsundzwanzig* Weber, Ǵjot. 41. — 4) षड्विंशम् Ind. St. 5,370 fehlerhaft für षड्विधं.

षड्विंशक adj. *aus sechsundzwanzig bestehend* Pańkar. 4,3,17. Kullûk. in Ind. St. 9,16.

षड्विंशति f. *sechsundzwanzig:* Rippen TBr. 3,6,6,3. Halbmonate Çat. Br. 12,3,2,2. Varâh. Brh. S. 82,7. Bhâg. P. 11,22,2. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,15. fg. °लक्षाणि (षड्विंशतिः ?) 9,*b*,3. °रात्र Kâtj. Çr. 24,2,22. Âçv. Çr. 11,3,11.

षड्विंशतिक s. षड्विंशतिम.

षड्विंशतितम adv. *der sechsundzwanzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षड्विंशतिम adj. dass. Varâh. Brh. S. 50,15, v. l. (im Text षड्विंशतिक).

षड्विंशत्क adj. *aus sechsundzwanzig bestehend* Kâm. Nîtis. 8,23.

षड्विध adj. (f. आ) *sechsfach, sechserlei:* Speise (vgl. षड्रस) Çat. Br. 10,4,1,14. 20. Ind. St. 5,370 (षड्विधं st. षड्विंशम् zu lesen). आत्मन् (vgl. षडङ्ग) Ait. Br. 2,39. Çâṅkh. Br. 14,1. Çr. 16,25,7. स्त्रीधन M. 9,194. बल 7,185. Kâm. Nîtis. 18,2. Ragh. 4,26. प्रीतिलक्षण Spr. (II) 2703. Sâh. D. 402. Bhâg. P. 3,10,18. राजनीति 10,45,34. Sarvadarçanas. 173,4. रस Bhâshâp. 34. — Vgl. षाड्विध्य.

षड्विधान s. u. विधान 3) *a*).

षड्विन्ध्या f. *ein best. Insect*, = तैलिनी Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte. Vielleicht fehlerhaft für षड्विन्दु.

1. षण्डं 1) m. (Siddh. K. 249,*b*,1 v. u.) und n. *Baumgruppe, Pflanzengruppe* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. AK. 1,2,3,41. H. 1110. an. 2,129. Med. d. 26. Halâj. 5,25. वन° R. 3,15,43. 5,15,51. कोकिलाकुलषण्डानि (वनानि) 6,15,11. कानन° 4,44,24. उपवन° 5,68,33. द्रुम° MBh. 3,11527. R. 4,13,12. वेत° Hariv. 8945. कदम्बतरु° MBh. 3,14537. कमल° 12,4283. कदली° 13,637. 9,2481. Hariv. 1875. 6407. 8251. 8946 (die neuere Ausg. des Hariv. überall खण्ड). R. 3,12,14. 76,15. 4,41,27. 43,6. 44,16. Mrkkh. 20. Râǵa-Tar. 2,139. श्रीखण्डदुमदेश:° 4,156. Verz. d. Oxf. H. 187,*b*,3 v. u. Mârk. P. 60,2 (अलषण्डः zu lesen). Bhâg. P. 1,7,3. अब्ज° 11,2 (°खण्ड ed. Bomb.). कदली° 4,6,21 (°खण्ड ed. B.). *Menge, Haufen* überh. Uǵǵval. दोर्दण्डषण्डविवरे (°खण्ड ed. B.) Bhâg. P. 3,15,41. नखमणि° (°खण्ड ed. B.) 5,25,4. Daraus, dass षण्ड durch die Mâgadhî-Form सण्ड (Ind. St. 10,283) bezeugt wird, darf man noch nicht schliessen, dass nur jenes richtig, खण्ड aber falsch sei. Dieses etymologisch ganz verschiedene Wort findet sich in der angegebenen Bed. in den sonst so zuverlässigen Bomb. Ausgg. (z. B. वन° MBh. 3,18147. fg. पलाश° 16855; vgl. auch das Wortspiel श्रीखण्डखण्डैः Spr. (II) 5705) und diese Bed. des Wortes schliesst sich ungezwungen an die von *Stück, Theil* an. Nach Uǵǵval. auch शण्ड. Vgl. तरु°, द्रुम°, वालिके°. — 2) m. *ein in Freiheit gesetzter Stier* AK. 2,9,62. Trik. 3,3,155. H. 1259. an. 2,129. Med. d. 26. dh. 4. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,101. 113. hier und da षण्ढ und शण्ढ geschrieben. Vgl. ग्रामषण्ड, नील° (auch ed. Bomb. °षण्ड), वृष°. — 3) m. N. pr. eines Schlangendämons Pańkav. Br. 25,15,3. Lâtj. 10,20,1. Nid. 10,12; vgl. कु°. — 4) n. = लिङ्ग Bhâg. P. 4,19,23 zur Erklärung von पाषण्ड (पाखण्ड); ed. Bomb. खण्ड.

2. षण्ड् fehlerhafte Schreibart für शण्ड (Kâm. Nîtis. 17,39 शण्डामर्कौ zu lesen), षण्ढ und सण्ड.

षण्डक s. षण्ढक.

षण्डकापालिक m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 196,12. चण्ड° Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,5. खण्ड und कापालिक Hall 17.

1. षण्डता f. nom. abstr. zu 1. षण्ड 2) AK. 2,9,62. H. 1259.

2. षण्डता und षण्डतिल s. षण्ढता und षण्ढतिल.

1. षण्डत्व n. nom. abstr. zu 1. षण्ड 2) Halâj. 2,109 (षण्ढत्व gedr.).

2. षण्डत्व s. षण्ढत्व.

षण्डाली f. = तैलमान, सारसी und स्त्री कामुकी Trik. 3,3,409. H. an. 3,689. Med. l. 142.

षण्डीय् (von षण्ड), °यति denomin. P. 6,1,64, Vârtt., Schol.

षण्ढ Uṇâdis. 1, 101. 1) adj. zeugungsunfähig, m. Eunuch; Zwitter AK. 2,6,1,39. 8,1,9. 3,4,22,215. Trik. 3,3,114. 118. H. 562. 728. an. 2,131. Med. ḍh. 4. 5. Halâj. 2, 275. Pâr. Gṛhj. 2, 7. Kâtj. Çr. 1, 1, 5. M. 3, 239. 4, 211. 11, 133. Jâǵn. 1, 245. MBh. 3,1566. 4,2474. °वेष 5, 5523. 8,2095. 13,4287. Spr. (II) 4285. 5145. 6618. 6711. Suçr. 1,318, 17. Çârṅg. Saṁh. 1,7,98. Varâh. Bṛh. S. 86,46. Kathâs. 56,88. 103. 91, 7. Mârk. P. 15,31. 35,34. Bhâg. P. 8,3,24. Verz. d. Oxf. H. 92,a, N. 1. 277,b,6. Sâh. D. 81. षण्ढाः सभृङ्गकाः MBh. 5,5469. Elephanten Varâh. Bṛh. S. 67,10. षण्ढी (vgl. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) योनिः eines Weibes, das weder Regeln noch Brüste hat, beim Beischlaf trocken Suçr. 2,396,14. 397,12. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शण्ढ, षण्ड und शण्ड geschrieben. — 2) das sächliche Geschlecht: शिविरं षण्ढे AK. 2,8,2,1. — 3) ein Bein. Çiva's H. 196. — 4) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 8,2463. — Vgl. षाण्ढ्य.

षण्ढक = षण्ढ 1) MBh. 4, 52. Sâh. D. 173,12. यो भार्यायामृतौ मोहाद्क्रमेव प्रवर्तते Suçr. 1,318,15. fg.

षण्ढता f. nom. abstr. von षण्ढ 1) Kathâs. 33,90. Mârk. P. 15,35.

षण्ढतिल m. unfruchtbarer Sesam H. 1180. Halâj. 2,428. °तिला इवाफलाः MBh. 2,2521. 2526. एते सर्वे °तिलाः (so v. a. unnützes Gesindel) विनष्टाः तथं गता नरकं दीर्घकालम् 5,853. यथोक्तं यत्षण्ढतिलानन्द्वस्तद्व्यमेव तत् 5521. 7,4868. 5427. 5659. 8,308. 3774.

षण्ढत्व n. = षण्ढता Kathâs. 56,403. — Vgl. षण्डत्व.

षाण्ढता (von षण्ढ) adj. f. (sc. योनि) so v. a. षण्ढी योनिः (s. u. षण्ढ 1) am Ende) Çârṅg. Saṁh. 1,7,102.

षाण्णागरिक (von षण्णगरी) m. pl. N. einer Schule Wassiljew 231. Târan. 271. 273.

षण्णगरी (षष् + नगर) f. ein Verein von sechs Städten P. 8,4,42, Vârtt. Vop. 2,27.

षण्णवत (von षण्णवति) adj. der sechsundneunzigste MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षण्णवति (षष् + नवति) f. sechsundneunzig TS. Prât. 7,2: P. 8,4,42, Vârtt. Vop. 2,27. Schol. zu AV. Prât. 2,16. TS. 7,2,15. M. 8,224. Jâǵn. 2,172. Varâh. Bṛh. S. 11,27. 98. 105. Râǵa-Tar. 1,404. Bhâg. P. 5,24,16.

षण्णवतितम adj. der sechsundneunzigste R. in den Unterschrr. der Sarga.

षण्णाडीचक्र (षष् - नाडी + चक्र) n. Bez. eines best. Diagramms ÇKDr. Suppl.

षण्णाभि (षष् + नाभि) adj. sechsnabig MBh. 1,727. 3,10645.

षण्मयूख s. u. मयूख.

षण्मात्र adj. Ind. St. 8,216. fg.

षण्मास n. Semester P. 5,1,84. Caur. 433. °मासात् nach einem halben Jahre Varâh. Bṛh. S. 46,20. 39. 48. 68,13. °निचय adj. M. 6,18. षण्मासाभ्यन्तरे Hit. 8,5. सषण्मासैः षड्भिर्वर्षैः Râǵa-Tar. 1,192.

षैण्मासिक adj. (aber nicht षयसि) von षण्मास P. 5,1,84. — Vgl. षाण्मासिक.

षैण्मास्य (von षण्मास) 1) adj. P. 5,1,83. sechsmonatlich Çat. Br. 9, 5,2,63. Ait. Br. 4,22. Kâṭh. 33,8. Âçv. Çr. 3,8,5 (षा° die Ausg.). Çâṅkh. Çr. 15,12,16. — 2) n. Semester Kâtj. Çr. 4,10,7. 20,3,6. Pâr. Gṛhj. 2,3.

षण्मुख 1) adj. sechsmündig oder sechsantlitzig: Çiva MBh. 13,739. m. Bein. Skanda's Trik. 3,3,272. H. 209. Halâj. 1,19. Taitt. Âr. 10,1, 6. MBh. 3,14643. 7,7412 (tödtet Mahisha). Mṛkkh. 173,15. Ragh. 17, 67. Kathâs. 6,167. 20,90. 49,245. Verz. d. Oxf. H. 248,b,1. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 8, Çl. 29. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,319. des Dieners des 13ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. eines Fürsten Târan. 3. 207. eines Bodhisattva Hiouen-thsang 1,121 (Chang-mou-kia). °कुमार Târan. 75. — 3) N. eines Sûtra Wassiljew 274. षण्मुखी धारणी desgl. Vie de Hiouen-thsang 304. — 4) f. स्रा Wassermelone Râǵan. im ÇKDr.; vgl. षडुत्रा, षड्खा. — 5) f. ई = कुमारी Kâlakakra 3,131. 4,26. 60. — Vgl. षडानन und षड्वक्त्र.

षण्मुहूर्ती f. sechs Muhûrta Weber, Ǵjot. 29.

षत्व n. das ष-Sein, der Uebergang von स in ष AV. Prât. 4,74. Schol. zu VS. Prât. 4,22. Weber, Pratiǵñâs. 108. Verz. d. Oxf. H. 169, a,26. — Vgl. षात्वणात्विक.

षराङिन N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,15. fg.

षराङ्गिन desgl. ebend. 340,a,2.

षारिल desgl. ebend. 340,a,15.

षरालिका ebend. 354,b,14 vielleicht fehlerhaft für मरालिका Stute; vgl. मराल.

षर्जूर (vielleicht खर्जूर) N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,a,15.

षलाघु desgl. ebend. 339,b,6.

षष् 1) sechs Nir. 4,27. nom. acc. षट्, instr. षड्भिस्, dat. abl. षड्भ्यस्, gen. षण्णाम्, loc. षट्सु Vop. 2,27. 3,149. P. 7,1,55. 8,4,42. — ṚV. 1,23,15. 164,15. 3,56,2. AV. 8,9,16. 17. 23. 10,8,5. Çat. Br. 11,3,2,1. 5,4,7. 12,2,2,3. रजांसि ṚV. 1,164,6. उर्वीः 6,47,3. सर्षपः AV. 8,9,7. षडशीतयः 11,3,24. षट्कृत्वः ṚV. 7,18,14. स्तवाः VS. 9,32. Çat. Br. 2,1,2,13. षड्युता Nir. 4,27. सलिलः Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,28. रसाः Suçr. 2, 548,1. Vâgbh. 1,10,42. Kâtj. Çr. 5,3,13. 9,25. Kauç. 51. 53. Âçv. Gṛhj. 2,5,6. 4,8,20. TS. Prât. 1,9. M. 1,17. 64. 3,247. 269. गुणाः Spr. (II) 6614. दोषाः 6615. ऋतूनां षट्सु मत्स्यषु R. 1,19,1. षड्भिस् Kathâs. 20,88. Râǵa-Tar. 1,54. Trik. 2,2,2. षट्सु षट्सु च मासेषु M. 8,403. षण्णाम् 1,16. 10,36. 12,86. Spr. (II) 6616. fg. षण्मिनूनाम् Verz. d. B. H. No. 834. षडाश्रित Ind. St. 2,66. लिप्याषड्भिः (= लिप्याषट्केन) सर्षपः Çabdak. (s. u. लिप्या). Am Ende eines adj. comp. angeblich wie andere Wörter auf ष declinirt: प्रियषषस् nom. pl. P. 7,1,22, Schol. प्रियषषाम् gen. pl. 55, Schol. — 2) Bez. einer Klasse von Zahlwörtern (षष् selbst und die auf न् und अति ausgehenden) P. 1,1,24. fg. 4,1,10. 6,1,179. 7,1, 22. 55. AK. 3,6,8,46. — 3) षट् adv. sechsmal: प्रचरतः Çat. Br. 4,3,1, 10. 13. Kâtj. Çr. 9,13,13.

षष्क्, षष्कति Naigh. 2,14 (गतौ). — Vgl. षष्क्.

षष्ट (von षष्टि) adj. *der sechzigste* MBh. 1, S. 384. II, S. 179. nach P. 5,2,58 und Vop. 7,38 in dieser Form (vgl. षष्टितम) nur in comp. mit Einern. चतुः° Lāṭj. 10, 14, 3. एक° Çat. Br. 10,4,2,13. द्वाषष्टानि त्रीणि शतानि d. i. *dreihundertundzweiundsechzig* 11,5,2,10.

षष्टि॑ (von षष्) f. *sechzig* P. 5,1,59. षष्टिः सहस्रम् ṚV. 1,126,3. सहस्रा 53,9. 8,46,22. 29. शता 7,18,14. 1,164,48. षष्ट्या 2,18,5. त्रिः षष्टिर्मरुतः 8,85,8. स्वाहैकान्न षष्ट्यै TS. 7,2,11,2. AV. 12,3,34. 19,47,4. Ait. Br. 2,17. 4,12. 7,2. Çat. Br. 6,2,2,35. 8,3,2,11. M. 3,177. Jāgñ. 3,84. MBh. 5,7143. षष्टिं पुत्रसहस्राणि R. 1,39,8 (40,8 Gorr.). 2,83, 4 (90,4 Gorr.). 3,20,10. Kām. Nītis. 8,36. Spr. (II) 6618. fg. Varāh. Bṛh. S. 8,21. 11,18. 21. 54,83. योजनानां सहस्रेषु षष्टौ वसति स स्थितः Kathās. 31,22. Rāga-Tar. 1,54. 282. 3,364. Mārk. P. 52,25. Bhāg. P. 6, 6,1. 9,17,7. mit gen.: योजनानाम् R. 5,1,46. Weber, Gjot. 93. °शतम् Kātj. Çr. 22,3,25. त्रीणि षष्टिशतानि संवत्सरस्याहाम् Çāṅkh. Br. 3,2. 16,9. Âçv. Çr. 8,13,31. 6,6,10. Kām. Nītis. 15,11. °सहस्राणि Bhāg. P. 4,1,39. 5,21,17. °पुत्रसहस्राणि R. 1,5,2. °त्रिशत adj. Weber, Nax. 2, 286. °योजनी *eine Strecke von sechzig* Jogana Kathās. 18,349. षष्टीष्टक Çat. Br. 10,4,2,14. °दिन adj. Weber, Gjot. 100. द्विषष्टिरात्र Âçv. Çr. 11,4,8. वर्ष° Rāga-Tar. 1,192. 6,257. षष्टी Jāgñ. 3,86. der nom. षष्टिस् als adv. *sechzigmal:* महस्रांति Sūrjas. 13,23.

षा॑ष्टिक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. *in sechzig Tagen reifender Reis* (vulgo साठी) P. 5,1,90. AK. 2,9,24. H. 1168. MBh. 13, 5971. Suçr. 1,73,4. 156,20. 195,15. 19. 2,41,1. षष्टिका व्रीहिषु श्रेष्ठः Vāgbh. 1,6,7. Colebr. Alg. 316. Varāh. Bṛh. S. 29,3. °पिष्टयोग 76,9. षष्टिकान्न 51,30. षष्टिकौदन 76,8. MBh. 13,3265. Suçr. 1,357,8. गौर und कृष्णगौर Karaka 1,27. Vgl. क्षीर°. — 2) f. श्रा dass. Trikāṇḍ. und Vākaspatimiçra im ÇKDr. Suçr. 1,228,10. — 3) n. *Sechzigzahl*, *sechzig* Varāh. Bṛh. S. 32,34.

षष्टिक्य adj. *mit* Shashṭika *genanntem Reise bestanden* P. 5,2,3. AK. 2,9,7. H. 966. Halāj. 2,8.

षष्टिज m. = षष्टिक 1) Rāgan. im ÇKDr. unter षष्टिक.

षष्टितन्त्र n. *das System der sechzig Begriffe im* Sāṁkhja Sāṁkhjak. 72. Gauḍap. zu 17. Tattvas. 45.

षष्टि॑तम adj. *der sechzigste* P. 5,2,58. Vop. 7,38. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

षष्टिधा (von षष्टि) adv. *sechzigfach*, *in sechzig Theile* (*Theilen*) Karaka 1,4. — Vgl. त्रि°.

षष्टिपथ m. Bez. *der sechzig ersten* Adhjāja *im* Çatapathabrāhmaṇa Ind. St. 1,185. P. 4,2,60, Vārtt. 9. Weber, Pratiǵñās. 404.

षा॑ष्टिपथिक adj. (f. ई) *den* Shashṭipatha *studirend* P. 4,2,60, Vārtt. 9. — Vgl. षाष्टिपथ.

षष्टिमत्त m. Bez. *des Elephanten, der bis zum sechzigsten Jahre brünstig ist*, Çabdam. und Sārasvatābhidhāna im ÇKDr. षष्टिमत्त fehlerhaft Wilson.

षष्टिरात्र m. *ein Zeitraum von sechzig Tagen* P. 5,1,90.

षष्टिलता f. *eine best. Pflanze*, = भ्रमरमारी Rāgan. im ÇKDr.

षष्टिवर्षिन् adj. *sechzigjährig:* Elephant MBh. 1,5885.

षष्टिवासरज m. = षष्टिक 1) Rāgan. im ÇKDr. unter षष्टिक.

षष्टिविद्या f. etwa = षष्टितन्त्र Ind. St. 3,399.

षष्टिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 41,a,28. 87,b,6.

षष्टिशालि m. = षष्टिक 1) Rāgan. im ÇKDr. unter षष्टिक (°शालि gedr.).

षष्टिसहस्रिन् adj. pl. *sechzigtausend an Zahl seiend* Bhāg. P. 9,8,10.

षष्टिहायन 1) adj. *sechzigjährig:* Elephant MBh. 1,6006. 4,348. Spr. (II) 3627. — 2) m. a) *Elephant* Trik. 3,3,267. H. ç. 175. Med. n. 249. — b) *eine Kornart* Trik. Med.

षष्टिह्रद N. pr. eines Tīrtha MBh. 13,1722.

षष्ट्यब्द n. *der sechzigjährige Jupitercyclus* Sūrjas. 14,2. Varāh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 6. °पूर्वः प्रभवः स नाम्ना 8,27. Titel eines darüber handelnden Werkes 32.

षष्ठ॑ (von षष्) 1) adj. (f. ई) *der sechste* (n. *ein Sechstel*) P. 5,2,51. 3, 51 (nach dem Schol. parox. भागे). Vop. 7,41. H. an. 2,109. Med. th. 9. AV. 8,9,4. 6. 15,15,8. 19,22,2. VS. 25,4. ऋतु TBr. 1,3,10,4. TS. 5,4, 2,2. Ait. Br. 5,10. Çat. Br. 8,5,4,8. Kātj. Çr. 9,7,11. 12,3,12. 6,20. Âçv. Gṛhj. 3,12,8. Kauç. 49. 80. 91. TS. Prāt. 4,52. मास M. 2,34. अब्द 87. Ragh. 17,78. Varāh. Bṛh. S. 9,20. 40,11. 43,44. रजनी R. 2,63,3. निशा Weber, Kṛshṇaǵ. 268. 300. °दिन Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2. 85, a,17. 294,a,43. काल *die sechste Stunde des Tages* Vikr. 20. *die sechste Esszeit* (am Abend des dritten Tages) MBh. 13,5475. 14,1663. 1665. भाग M. 7,130. अंश 9,164. Spr. (II) 6580. Bhāg. P. 5,15,9. यज्ञमानषष्ठाः *sechs mit dem* Jaǵ. Kātj. Çr. 8,2,6. MBh. 1,5874. षष्ठनिहवद्वासिष्ठम् N. eines Sāman Ind. St. 3,236,a. — 2) m. N. pr. eines Mannes, = °चन्द्र Rāga-Tar. 8,2763. 2774. fg. 2834. 2889. 3059. — 3) f. ई a) (sc. तिथि) *der 6te Tag in einer Monatshälfte* Weber, Gjot. 112. MBh. 3,14451. 14453. Hariv. 10241. Vet. in LA. (III) 13,7. Verz. d. Oxf. H. 87,a,17. 97,b,19. °कल्प 31,b,5. °व्रतानि 284,b,38. °जागरक H. an. 4,332. Med. s. 61. षष्ठ्यादिकल्पबोधन As. Res. 3,261 (nach Haughton). — b) (sc. विभक्ति) *der sechste Casus, Genetiv* Nir. 1,17. Âçv. Çr. 1,6,3. Kātj. Çr. 1,9,16. VS. Prāt. 1,136. 2,18. AV. Prāt. 2,74. P. 1,1,49. 2,1,18. 2,8. 3,26. 30. 34. 38. 50. 5,4,148. 6,2,60. 134. 3,21. 8,1,20. AK. 3,6,3,26. Weber, Rāmat. Up. 307. Verz. d. Oxf. H. 162,a,13. 178,a,6. Sarvadarçanas. 135,18. °समास 92,10. P. 7,4,60, Vārtt. 1. °तत्पुरुष Schol. zu P. 6,2,25. zu 5,1,9, Vārtt. 6. 8. — c) *eine Personification einer Partikel der* Prakṛti Verz. d. Oxf. H. 23,a,34. 24,b,28. Wilson, Sel. Works 1,246. 2,193. *eine Personification des sechsten Tages* nach der Geburt eines Kindes (wo die Hauptgefahren für dasselbe vorüber sind) Saṁsk. K. 107,b. Weber, Kṛshṇaǵ. 250. 260. fg. Verz. d. Oxf. H. 85,a,17. Verz. d. B. H. No. 1034. 1037. Vgl. unter 1. बाधक 2) b). = Durgā Trik. 1,1,54. H. ç. 49. H. an. Med. Verz. d. B. H. No. 542. = इन्द्रसेना Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,98. — Vgl. अशोकषष्ठी, भद्र°, मन्दार°, महा°.

षा॑ष्ठक adj. *der sechste* P. 5,3,51. Çaun. 44. 40 (Br.).

षष्ठकाल m. *die sechste Esszeit* (am Abend des dritten Tages): °कालोपवास *ein Fasten, wobei man immer nur am Abend des dritten Tages isst* (d. i. *fünf Mahlzeiten vorübergehen lässt*) MBh. 3,8032; vgl. unter षष्ठ 1).

षष्ठचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2506. 2672. 3046. 3084. — Vgl. षष्ठ 2).

1. षष्ठभक्त n. die sechste Mahlzeit: °भक्तेन वर्तयामास lebte von der sechsten M. d. i. ass immer nur am Abend des dritten Tages MBh. 15,1024.

2. षष्ठभक्त adj. nur die sechste Mahlzeit geniessend d. i. stets nur am Abend des dritten Tages speisend MBh. 12,8889.

षष्ठम adj. = षष्ठ. f. ई der sechste Tag in einem Halbmonat Verz. d. Oxf. H. 172,b, No. 383.

षष्ठवती (von षष्ठ) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18 (fehlt in der ed. Bomb.). — Vgl. सप्तवती.

षष्ठांश (षष्ठ + अंश) m. ein Sechstel, insbes. das vom Fürsten erhobene Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2. Jâǵń. 2,35. Ragh. 2,66. Mârk. P. 120, 6. °वृत्ति so v. a. Fürst Spr. (II) 4569.

षष्ठान्नकाल (षष्ठ + अ°) adj. nur die sechste Mahlzeit zu sich nehmend, stets nur am Abend des dritten Tages speisend; davon °ता f. nom. abstr. M. 11,200.

षष्ठान्नकालक n. = षष्ठान्नकालता Trik. 2,7,11 (षष्ठालुकालक gedr. und so auch ÇKDr. und Wilson in der 1ten Aufl.).

षष्ठान्नकालिक adj. = षष्ठान्नकाल Pańkat. 182,22.

षष्ठाह्निक adj. dem sechsten Tage (des Shaḍaha) entsprechend Çâńkh. Çr. 12,7,3. 15,8,4.

षष्ठिका f. = षष्ठी eine Personification des sechsten Tages nach der Geburt eines Kindes Saḿsk. K. 39,b,3. Tithjâdit. im ÇKDr.

षष्ठीजाय adj. die sechste Frau habend Vop. 6,14.

षष्ठीदास m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13. Kshitîç. 7,18. fg.

षष्ठीप्रिय m. ein Freund des sechsten Tages; Bein. Skanda's MBh. 3,14633; vgl. 14453.

षस wohl = सस्सस Verz. d. B. H. No. 958.

षाट् interj. Çabdârthak. bei Wilson.

षाट्कौशिक (von षष् + कोश) adj. aus sechs Hüllen bestehend: शरीर Sarvadarçanas. 98,10. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 39. Comm. zu Kap. 3,11. Nîlak. zu MBh. 14,632.

षाट्पौरुषिक (von षष् + पुरुष) adj. durch sechs Generationen gehend u. s. w. Monier Williams.

षाडण्डक adj. von षडण्ड gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

षाडव m. 1) Zuckerwerk mit Früchten u. s. w. (die richtige Form ist खाण्डव) Suçr. 1,232,13. 2,480,1. 522,9. = रस Trik. 3,3,428. Med. v. 23. — 2) = राग Trik. = गान Med. औडवः पञ्चभिः प्रोक्तः स्वरैः षड्भिस्तु षाडवः । संपूर्णः सप्तभिर्ज्ञेय एवं रागस्त्रिधा मतः ॥ Saṁgîtadarpaṇa im ÇKDr. — Vgl. राग° und फलषाडव.

षाडविक m. Zuckerbäcker R. Gorr. 2,90,26.

षाड्गुण्य (von षड्गुण) n. gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. die sechs Vorzüge (vgl. u. 1. षड्गुण): संपूर्णषाड्गुण्यमूर्ति (Vishṇu) Kathâs. 54, 31. das sechsfache Verfahren eines Fürsten in der auswärtigen Politik M. 7,58. 167. MBh. 2,112. 5,1421. fg. 12,1476. 2664. fg. 13,218. fg. Hariv. 5273. 5278. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 6. 7. Jogajâtrâ 1,13 in Ind. St. 10,166. Spr. (II) 6620. Mârk. P. 27,9. Pańkat. 154,9. 168,24. Hit. 119,17.

षाड्वर्गिक (von षड्वर्ग) adj. zu den fünf Sinnen und dem Manas in Beziehung stehend Bhâg. P. 1,3,36.

षाड्विध्य (von षड्विध) n. Sechserleiheit Kull. zu M. 8,76.

षाण्डश und f. षाण्डशी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

षाण्ढ्य n. nom. abstr. von षण्ढ Eunuch, Zwitter Suçr. 1,348,21. 2,48,21.

षाण्मातुर (von षष् + मातृ) P. 4,1,115, Schol. m. = द्वैमातुर Trik. 2,6,6. ein N. Skanda's (sechs Mütter habend) AK. 1,1,1,36. H. 208. Colebr. Misc. Ess. 2,331.

षाण्मासिक 1) adj. sechsmonatlich P. 5,1,83. गर्भ MBh. 1,3835. विषय Bṛhaspati bei Cowell, Kusum. S. 65 (der Uebersetzung). अवधि Kathâs. 122,97. °प्रच्छाद alle sechs Monate erneuert werdend M. 7,126. Vgl. षण्मासिक. — 2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Tüb. Hdschr. 13.

षाण्मास्य adj. sechsmonatlich P. 5,1,83. fg. Âçv. Çr. 3,8,5. — Vgl. षण्मास्य.

षात्वणत्विक (von षत्व + णत्व) adj. über den Uebergang von स in ष und von न in ण handelnd P. 4,3,67, Schol.

षामिल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,9.

षाष्टिक adj. von षष्टि gaṇa निष्कादि zu P. 5,1,20. sechzigjährig 58, Vârtt. 3, Schol. — Vgl. द्वि°.

षाष्टिपथ adj. = षष्टिपथिक Kâç. zu P. 4,2,60.

षाष्ठ (von षष्ठ) adj. der sechste (Theil) P. 5,3,50. im sechsten (Adhjâja) gelehrt 8,1,19, Schol.

षिड्ग m. Wüstling, ein liederlicher Geselle, Galan Trik. 3,1,6. H. 331. Med. g. 13. Kandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,123. Çiç. 5,34. षिङ्ग H. an. 2,40. षिङ्ग Comm. zu Hâla 277. छिङ्ग = जार Hem. Deçîn.

षु m. = सू Bhâshâpar. im ÇKDr.

षुक्क s. षष्क्.

षुराजिम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,9.

षुरासाण desgl. ebend. 338,b,39. — Vgl. खुरासान.

षू f. Geburt, Niederkunft Bhâshâpar.koça im ÇKDr. und bei Wilson; fehlerhaft für सू.

षोड vielleicht = षोडन्त् Schol. zu VS. Prât. 3,57. — Vgl. षोडीय.

षोडन्त् (षष् + दन्त्) adj. sechszähnig (als Bez. des Lebensalters) P. 6, 3,109, Vârtt. 3. gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. H. 1263. Halâj. 2,112. — Vgl. षोडत.

षोडत adj. dass. VS. Prât. 3,46.

षोडश 1) adj. (f. ई) a) der sechzehnte: Tag Çâńkh. Çr. 15,12,20. Çat. Br. 6,2,2,9. कला Çat. Br. 14,4,3,22. Shaḍv. Br. 4,6. वर्ष Âçv. Gṛhj. 1,18; 2. 19,5. M. 2,38. 65. 86. Kâm. Nîtis. 9,4. Varâh. Bṛh. S. 6,4. Verz. d. Oxf. H. 43,a,12. Bhâg. P. 2,9,6. कलां नार्हन्ति षोडशीम् MBh. 3,12276. 7,1544. Spr. (II) 1742. Mârk. P. 109,33. Pańkat. 4,3,214. अंश M. 11, 126. H. 106. भाग AK. 1,1,2,17. Mârk. P. 78,20. 108,1. n. ein Sechzehntel AV. 3,29,1 (AV. Prât. 1,63). Varâh. Bṛh. S. 53,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृषभषोडशाः (so ist mit der v. l. zu lesen) so v. a. fünfzehn Kühe und ein Stier M. 9,124. — b) mit sechzehn verbunden: वर्षशतम् hundertundsechzehn Jahre Khând. Up. 3,16,7. — c) aus sech-

zehn bestehend: स्तोम VS. 9,34. स्तोत्र TS. 6,6,11,1. Pańkav. Br. 17,1,1. 2,2. Lāṭj. 6,8,8. Bhāg. P. 6,1,50. — *d)* fehlerhaft für षोडशन् *sechzehn:* षोडशैर्वर्णैः Weber, Rāmat. Up. 327. — 2) f. ई N. einer der zehn Mahāvidjā Notices of Skt Mss. 213. 259. Verz. d. Oxf. H. 93,b,13. 28. 101,b,10 (pl.). Pańkar. 2,5,43. fg. 51. — Vgl. परि°.

षोडशक 1) adj. *aus sechzehn bestehend* MBh. 12,11557. Kām. Nītis. 9,4. Sāṁkhjak. 3. 22. Varāh. Bṛh. S. 56,25. 77,20. 25. n. *Sechzehnzahl, ein Aggregat von sechzehn* 81,14. Pańkar. 3,12,16. 13,12. Sarvadarçanas. 114,19. — 2) f. षोडशिका *ein best. Gewicht,* = 16 Māsha = कर्ष Çārṅg. Saṁh. 1,1,17.

षोडशकल (षोडशन् + कला) adj. *sechzehntheilig:* अग्निहोत्र Ait. Br. 5,10. Çat. Br. 7,2,2,17. 11,1,6,36. 12,8,2,13. 13,2,2,13. चन्द्रमस् Shaḍv. Br. 4,6. पुरुष Praçnop. 6,1. Ind. St. 9,110. fgg. Bhāg. P. 1,3,1. 6,1,51. °विद्या Colebr. Misc. Ess. 1,326.

षोडशकृत्व adj. *sechzehnmal geschöpft:* आज्य Çat. Br. 9,2,3,2. 6. Kātj. Çr. 18,3,12.

षोडशधा (von षोडशन्) adv. *sechzehnfach* TS. 2,1,4,6. 5,4,3,4. 6,6,11,1. Verz. d. Oxf. H. 43,a,13.

षोडशन् (षष् + दशन्) adj. *sechzehn* VS. Prāt. 3,46. 5,37. P. 6,3,109, Vārtt. 3. nom. acc. °डश, °डशभिस्, °डशभ्यस्, °डशानाम्, °डशसु. VS. 18,25. Windungen der Schlange TS. 5,4,3,4. 7,2,11,2. Çat. Br. 7,2,2,17. कलाः 10,4,1,17. 11,1,6,36. ऋत्विजः 10,4,1,19. Kātj. Çr. 14,3,11. TS. Prāt. 1,5. M. 3,46. 8,134. 136. fg. 11,248. Hariv. 8351. R. 2,70,20. 4,25,26. Varāh. Bṛh. S. 21,30. 23,6. Kathās. 46,36. Rāǵa-Tar. 1,86. 6,256. Daçak. 70,8. Bhāg. P. 1,11,31. 2,4,23. दानानि Verz. d. Oxf. H. 87,a,37. °डशमहादानम् 45,a,27. श्राद्धानि 87,a,26. fg. 294,a,18. °डशश्राद्धक्रम Verz. d. B. H. No. 1121. नित्या न्यासाः Verz. d. Oxf. H. 93,b,26. fg. (vgl. Verz. d. B. H. No. 1336). उपचाराः Verz. d. B. H. No. 1104. 1150. Verz. d. Oxf. H. 249,a,3. 284,a,34. Weber, Kṛshṇaǵ. 258. 268. 277. 279. 280. योगाः Verz. d. B. H. No. 876. 881. ओंकाराः P. 1,2,34, Schol. °डशमातृकाः Çabdarthak. im ÇKDr. °डशध्रुवाणां नामानि Verz. d. Oxf. H. 87,a,7. 8. °डशाधार 236,a, No. 367. Verz. d. B. H. No. 649. °डशलिङ्गाढ्यं मण्डलम् 920. fg. °डशकरणपूजा Wilson, Sel. Works 1,322. °डशस्त्रीसहस्रेश Pańkar. 4,1,21. °डशविस्तृत Bhāg. P. 4,29,74. °डशपद Ait. Br. 4,1. °डशवर्ष Pār. Gṛhj. 2,1. ऊनषोडशवर्ष R. Gorr. 1,23,2. °डशार Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,110. Weber, Kṛshṇaǵ. 272. Kālakakra 4,101. °डशाल R. 5,32,13. °डशदल Weber, Rāmat. Up. 306. 319. fg. Ind. St. 9,143.

षोडशभाग m. *ein Sechzehntel* Varāh. Bṛh. S. 43,40. 52,23.

षोडशभुज adj. *sechzehnarmig;* f. आ *eine Form der* Durgā Kālikā-P. 59 im ÇKDr.

षोडशम adj. *der sechzehnte:* भाग Gṛhjas. 1,74. परिवर्त Verz. d. Oxf. H. 52,b,43. Bhāg. P. 1,3,20.

षोडशरात्र m. n. *eine sechzehntägige Feier* Lāṭj. 10,1,10. Maç. 9,1 in Verz. d. B. H. 73.

षोडशर्च (षोडशन् + ऋच्) m. *ein Stück aus sechzehn Versen* AV. 19,23,13. Çat. Br. 13,6,2,12.

षोडशलक्षण n. *das aus sechzehn* Adhjāja *bestehende* Sūtra *des* Gaimini Sarvadarçanas. 56,22.

षोडशविध adj. *von sechzehnerlei Art* Kām. Nītis. 10,22. Verz. d. Oxf. H. 25,a, N. 2. Pańkar. 1,1,51.

षोडशसहस्र n. sg. *sechzehntausend* Bhāg. P. 5,16,7. wohl richtiger °साहस्र Burnouf.

षोडशांश m. *ein Sechzehntel* Varāh. Bṛh. S. 53,22. Pańkar. 2,2,100.

षोडशांशु adj. *sechzehnstrahlig;* m. *der Planet Venus* Çabdam. im ÇKDr.

षोडशांघ्रि adj. *sechzehnfüssig;* m. *Krebs* H. 1352.

1. षोडशाक्षर n. *die sechzehnte Silbe* Ind. St. 10,416.

2. षोडशाक्षर adj. *sechzehnsilbig* VS. 9,34. Çāńkh. Çr. 10,8,18. 13,3. Pańkav. Br. 12,11,20. Lāṭj. 6,10,10.

षोडशाङ्ग adj. *sechzehntheilig;* m. (sc. धूप) Bez. *eines best. Räucherwerks* Tantras. im ÇKDr.

षोडशाङ्घ्रि m. = षोडशांघ्रि H. 1352, v. l.

षोडशात्मक m. *die Seele von sechzehn* (गुण) Bhāg. P. 2,4,23.

षोडशात्मन् m. dass. Bhāg. P. 5,14,5.

षोडशार्चिस् adj. *sechzehnstrahlig;* m. *der Planet Venus* Trik. 1,1,92. H. 120. Hār. 36.

षोडशावर्त adj. *sechzehn Windungen habend;* m. *Muschel* H. 1205.

षोडशिक in स° adj. *mit dem* Shodaçistotra *verbunden* Pańkav. Br. 20,2,1. 14,1. Âçv. Çr. 5,10,24. अ° Lāṭj. 8,12,9. 10,10,14. Kātj. Çr. 23,1,13. — षोडशिका f. s. unter षोडशक.

षोडशिकाम्र (षोडशिका + आम्र) n. *ein best. Gewicht,* = पल ÇKDr. (इति वैद्यकपरिभाषा); vgl. षोडशीबिल्व und षोडशिका unter षोडशक.

षोडशिन् (von षोडशन्) adj. AV. Prāt. 4,51. 1) *aus sechzehn bestehend, sechzehntheilig:* Praǵāpati VS. 8,36. 32,5. TS. 6,6,11,1. Mahānār. Up. in Ind. St. 2,83. — 2) insbes. *der sechzehntheilige* Stoma, Stotra u. s. w. (auch ohne स्तोम u. s. w.) VS. 15,3. Ait. Br. 4,1. 4. Pańkav. Br. 12,13,2. 18,6,19. 19,6,2. Çāńkh. Çr. 8,7,4. 15,3,5. Âçv. Çr. 5,10,23. 11,1. 6,2,1. P. 8,3,105, Schol. — 3) *mit einem sechzehntheiligem Spruche u. s. w. verbunden:* Indra VS. 8,33. 26,10. Âçv. Çr. 6,3,22. ग्रह Pańkav. Br. 12,11,6. Çat. Br. 4,5,3,1. 5,1,3,3. TS. 6,6,11,1. — 4) m. *ein* Sutjā-*Tag mit sechzehntheiligem Spruche (oder Spende), eine der* Saṁsthā *des* Soma-*Opfers* Ind. S. 9,120. AV. 11,7,11. Ait. Br. 6,15. Çat. Br. 3,9,3,33. 4,5,10,3. 5,5,3,3. 12,2,1,6. TS. 7,4,7,3. 8,5. 10,1. Âçv. Çr. 6,11,1. 9,9,9. Maitrjup. 6,36. Z. d. d. m. G. 7,527, N. Verz. d. Oxf. H. 30,b,10. 266,b,39. Bhāg. P. 3,12,40.

षोडशिमत् (von षोडशिन्) adj. = सषोडशिक (s. unter षोडशिक) Çat. Br. 12,2,3,7. TS. 7,4,7,2. Lāṭj. 4,5,7. 9,5,23. 10,13,3. Âçv. Çr. 10,2,19.

षोडशिसामन् n. *das im* Shodaçistotra *befindliche* Sāman Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 18,6,13. Shaḍv. Br. 3,11. Lāṭj. 3,1,1. 10,2,2. 5.

षोडशीबिल्व n. *ein best. Gewicht,* = पल Çārṅg. Saṁh. 1,1,18. — Vgl. षोडशिकाम्र.

षोडेय (wohl von षोड), °पति P. 6,1,64, Vārtt., Schol.

षोढा (von षष्) adv. *sechsfach* P. 6,3,109, Vārtt. 4. 5. Vop. 7,45. षोळ्हा युक्ताः पञ्च पञ्चा वहन्ति RV. 3,55,18. °विहितो वै पुरुषः *sechstheilig* TS. 5,6,9,1. तस्य षोढा शरीराणि षड्धातो धारयन्ति च Jāǵń. 3,34. Verz. d. Oxf. H. 7,b,1. 208,a, No. 480. 207,b,25. °न्यास 7,b,1. 93,b,

23 (vgl. 26). °गुह्य 94,b,1. — Vgl. महाषोढान्यास.

षोडत adj. = षोडस् gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38.

ष्ट्या s. स्त्या.

ष्ठिव् oder ष्ठीव्, ष्ठीवति und ष्ठीव्यति (nicht zu belegen) DHĀTUP. 15,52. 26,4 (निरसने). 7,3,75. 6,1,64, VĀRTT. VOP. 8,42. 66. 71. टिष्ठेव und तिष्ठेव 72. *spucken, ausspeien* VARĀH. BṚH. S. 51,32. BHAṬṬ. 12,13. शोणितम् SUÇR. 2,192,18. 1,304,4. 2,446,16. तेन यत्राक्रमष्ठीवनमभूत्तत्र काञ्चनम् KATHĀS. 108,78. ष्ठीवत्यस्य च मूर्धनि BHĀG. P. 11,23,35.

— अभि *bespeien:* °तिष्ठेव ÇAT. BR. 1,2,3,1. °ष्ठ्यूत 2,1,4,2.

— अव dass.: °ष्ठ्यूत ÇAT. BR. 1,2,3,1.

— नि *ausspucken* ÇAT. BR. 4,1,3,9. 14,4,4,33. KĀTJ. ÇR. 25,11,26. ÇĀÑKH. GṚHJ. 4,12. KHĀND. UP. 2,12,2. KAUÇ. 58. MBH. 6,2767. SUÇR. 1,317,13. 2,237,10. BHAṬṬ. 18,14. न्यष्ठीवत् — तस्य मूर्धनि MBH. 3,14797. BHAṬṬ. 17,10. °तिष्ठिवुः 14,100. °ष्ठीव्य M. 5,145. MBH. 13,5067. MĀRK. P. 34,69. निष्ठ्यूत (öfters fälschlich निष्ठूत geschr.) *ausgespuckt* KĀTJ. ÇR. 25,11,31. KĀVJĀD. 1,95. RĀGA-TAR. 5,462. *entlassen, von sich gegeben* AK. 3,2,27. H. 1482. तेजो वह्निनिष्ठ्यूतम् RAGH. 2,75. (चन्द्रेण) °मरीचिभासा KUMĀRAS. 7,35. निष्ठ्यूतः — लालारसः केनचित् (तरुणा) ÇĀK. 80. Spr. (II) 3012. RĀGA-TAR. 5,96. n. *ausgeworfener Speichel* M. 4,132. JĀGÑ. 2,213. BHĀG. P. 5,24,17. — Vgl. निष्ठीव fgg. und निष्ठेव fgg.

— अभिनि *ausspucken auf* ÇAT. BR. 14,1,4,33. KAUÇ. 31. 36.

— अवनि dass. M. 8,282.

— विनि *ausspeien* SUÇR. 2,503,13.

— निस् dass.: निरष्ठीवत् ÇAT. BR. 5,5,4,10. P. 1,4,62, Schol. *hinwerfen so v. a. hinzeichnen:* तद्रसेन सुधाभित्तौ चक्रवाकमिथुनं निरष्ठीवम् DAÇAK. 92,6. 7.

— प्र *ausspeien* ÂÇV. ÇR. 6,13,10.

— प्रति *bespucken:* प्रत्यष्ठीवन् AV. 5,19,3.

ष्ठीव (von ष्ठीव्) nom. ag. s. हिरण्य°.

ष्ठीवन (wie oben) n. 1) *das Spucken* VOP. 26,172. H. 1521. PĀR. GṚHJ. 2,8. SUÇR. 1,98,11. 331,21. 2,344,12. 465,1. शोणित° 493,16. उच्चैः KĀM. NĪTIS. 5,23. VARĀH. BṚH. S. 78,4. ष्ठीवनं चाचरेच्छनैः MBH. 4,617. श्मश्रुमालासु RĀGA-TAR. 6,157. — 2) *ausgeworfener Speichel:* नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् M. 4,56. 5,123 (pl.). JĀGÑ. 1,137. 152. MBH. 14,150 (pl.). RĀGA-TAR. 5,462. MĀRK. P. 35,30. BHĀG. P. 5,5,30 (oder *das Bespucken*). — Vgl. रक्त°.

ष्ठीवि (wie oben) adj. *spuckend:* सुवर्ण° MBH. 7,2157.

ष्ठीविन् (wie oben) adj. dass.: हिरण्य° MBH. 2,2106. सुवर्ण° 7,2163. 12,1043. स्वर्ण° 1042. काञ्चन° 1042.

ष्ठीवी (wie oben) f. *das Spucken,* s. रक्त°.

ष्ठेवन (wie oben) n. dass. VOP. 26,172. H. 1521.

ष्ठ्यूत (wie oben) n. dass. H. 1521.

ष्वक्क्, ष्वक्कते (गत्याम्) VOP. 8,42. 106; Anf. — Vgl. ष्वष्क्.

ष्वष्क्, ष्वष्कति (ष्वःकति) NAIGH. 2,14 (गतिकर्मन्). ष्वष्कते DHĀTUP. 4,26 (गत्यर्थः). P. 6,1,64, Vārtt. Varianten im DHĀTUP.: ष्वस्क्, ष्वक्क्, स्वस्क्; vgl. auch ष्वक्क्.

— परि *umhergehen* HĀLA Anh. 51. 59 (im Prâkrit). — Vgl. परिष्वष्कित.

स [*]

1. स pron. der dritten Person, nur im nom. sg. masc. und fem. erhalten; im Veda noch der loc. सँस्मिन् in Verbindung mit ऊधन् ṚV. 1,152,6. 186,4. 4,7,7. 10,8. 7,36,3. पोनौ 1,174,4. म्रद्भन् 10,95,11. म्राशो 1,52,15. Vor Consonanten fehlt das Casuszeichen im nom. sg. masc. VS. Prât. 3,15. AV. Prât. 2,57. P. 6,1,32. Vop. 2,55. Ausnahme: ततः सुष्वाप सस्तदा (am Ende eines Çloka) Hariv. 11357 (die neuere Ausg. सो ऽव्ययः). Das म्र des nom. स verschmilzt bisweilen mit einem folgenden Vocale ṚV. Prât. 2,33. fg. VS. Prât. 3,14 (vgl. सौषधीः VS. 12,36. सेमाम् 29,54 und सैष: weiter unten). Wenn स mit dem म्र priv. verbunden ist, fällt das Casuszeichen nicht ab nach P. 6,1,32. Vop. 2,55. प्रतीपते संप्रति सो ऽव्यसः परैः Çiç. 1,69. Voc. स, सा P. 7,2,106. nach Siddh. K. zu P. 7,2,102 ist kein Vocativ vorhanden. *Dieser, der* (auch zum Artikel abgeschwächt); *er, sie:* मृगः स मृगयुस्त्वम् AV. 10,1,26. यः सूर्यं ज्ञान स जनास इन्द्रः ṚV. 2,12,7. तस्मिन्देशे य म्राचारः पारंपर्यक्रमागतः। वर्णानां सान्तरालानां स सदाचार उच्यते M. 2,18. 168. येन येन — स सः Çâk. 150. यः — स एव Varâh. Bṛh. S. 53,11. — स नास्ति कश्चित् — यः Spr. (II) 2202. नास्ति लोके स उत्पातो यो ह्यानेन न शाम्यति Varâh. Bṛh. S. 48,84. स एव — यः 78,22. — तथैवासीद्विदर्भेषु भीमः — प्रजाकामः स चाप्रजः MBh. 3,2076. यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् 2092. — उत्कर्षः स च धन्विनां यदिषवः सिध्यन्ति लक्ष्ये चले Çâk. 38. स्वरितयोर्मध्ये यत्र नीचं स्यादुदात्तयोर्वान्यतरतो वोदात्तस्वरितयोः स विक्रमः TS. Prât. 19,1. म्रपि चेन्नानापदस्थमुदात्तमथ चेत्संहितेन स्वर्यते स प्रातिहतः 20,3. जिह्वेव लेढि तिमिरनुदो मण्डलं यदि स लेढः Varâh. Bṛh. S. 5,45. 20,8. 86,54. — सो ऽब्रवीदिन्द्रः Ait. Br. 6,15. सा ह सुपर्ण्युवाच Çat. Br. 3,6,2,4. तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास MBh. 3,2078. यत्र राजा स नैषधः 2254. चित्रकूटो रराज सः R. 1,1,32. मिथिलाधिपः स त्वां द्रष्टुमागतः 70,13. सखी सा खलु कुलपतेरुच्छ्वसितम् Çâk. 31,10. स विदूषकः Kathâs. 18,145. 174. स हि भर्ता समागतः 366. स च मृगः Hit. 17,15. स मद्गुरुः Ragh. 3,65. स पतिर्मे गतः क्वापि Kathâs. 18,224. स हि से वर्तते पतिः। युक्तो दिव्येन भोगेन 229. Beliebt ist die Verbindung mit einem Rel. am Anfange eines Satzes: स य एनं शस्ते Ait. Br. 2,31. स यो ऽनुदिते जुहोति 5,30. स यदग्निर्घोरस्पर्शः 3,4. Çat. Br. 3,5,1,23. स यदग्नौ जुहोति तद्देवेषु जुहोति 6,2,25. स यदि स्रुचा जुहोति 4,3. Aus diesem Gebrauch, indem der Satzanfang wie zur festen Formel wurde, entspringt der andere, dass स auch in Fällen bleibt, wo die Construction ein anderes Genus und einen anderen Numerus verlangt, oder wo es vollkommen pleonastisch ist, z. B.: स यदि स्थावरा म्रापो भवन्ति — ताः Çat. Br. 13,8,4,6. स यस्य कस्य च नामास्ति — तत् 11,2,2,3. स यदि विष्णुक्रमीयमहः स्यात् 6,7,4,15. स यथा हेवेम म्राविर्लोकाः 11,2,2,2. स यद्येनमासिसङ्क्षन्ति 1,6,1,15. 4,5,2,1. 10,7. 11,1,2,12. 12,6,1,2. 13,3,8,6. 14,4,2,29. 5,1,23. 4,10. — Verstärkt durch andere Pronomina der 3ten Person: स एषः Ait. Br. 2,25. Çat. Br. 14,6,11,6. Çâk. 5,11. सैषा AV. 12,5,12. सैषः contrahirt Kathâs. 36,129. 40,69. 65,168. 101,307. 104,142. 118,57. स वा एषः Ait. Br. 5,30. एष ह वै सः ebend. सा तं एषा AV. 2,29,7. इयमेव सा 3,10,4. म्रयं स तिष्ठति यतः Çâk. 62. सेयमासादिता बाला MBh. 3,2697. सो ऽयं विदूषकः प्राप्त इति कोलाहलं व्यधुः Kathâs. 18,245. सेयम् Mârk. P. 62,20. Çâk. 67,6. स (शापः) चायमङ्गुलीयकदर्शनावसानः 111,6 (v. l. ohne म्रयम्). याम् — सेयम् MBh. 3,2353. Çâk. 84. 89. Spr. (II) 4036. म्रये सेयमत्रभवती शकुन्तला येषा Çâk. 106,15. Kathâs. 18,331. स भवान् Çâk. 82,8. 95,11. Hinweisend in Verbindung mit der 1ten und 2ten Person sg. (mit und ohne म्रहम् oder त्वम्): सा वै वो वरं वृणे *ich will mir Etwas von euch ausbitten* Ait. Br. 1,7. स त्वा (तत्वा Çat. Br. 14,6,2,1) पृच्छामि Bṛh. Âr. Up. 3,3,1. MBh. 1,6115. 3,2484. fgg. सो ऽहमाश्रयां छित्त्वा पलाशांश्च न्यषेचयम् R. 2,63,9. MBh. 1,5952. 5965. 6142. 6155. 3,15606. Çâk. 13,23. Ragh. 1,5. 68. साहं कृता Mârk. P. 70,5. स एव तस्य धाताहम् Kathâs. 43,231. — स वै नो ब्रूहि Çat. Br. 14,6,10,6. 9. 12. 15. 18. 1,1,4,10. स किं शोचसि Spr. (II) 6647. स कर्म कुरु 6646. MBh. 1,5971. 6172. 3,15650. 15697. स मे नाथो ह्यनाथस्य भव R. 1,62,7. स नास्ति परमित्येव कुरु बुद्धिम् 2,108,17. स त्वमातिष्ठ योगम् MBh. 3,2639. Ragh. 2,40. 45. 3,45. Çâk. 55,21. Mârk. P. 61,52. 55. तन्मात्रं चेन्मह्यं न ददाति पुरा भवान्। स (*du eben derselbe*) कथं पृथिवी-

[*]) Was man hier vermisst, suche man unter श oder ष.

मेतां प्रददासि विशांपते ॥ MBh. 9,1806. सूच्यग्रं नात्यजः पूर्वं स कथं त्यजसि वसुंधराम् 1807. Schliesslich ist noch zu erwähnen, dass स wie एष, य und क zur Bez. des पुरुष verwandt wird, Tattvas. 19. — Vgl. 1. त.

2. स untrennbare (mit instr. statt सह Bhâg. P. 7,12,27: विनिर्दिशेत् । दिक्षु श्रोत्रं स नादेन) Partikel am Anfange eines comp., *Verbindung, Gemeinsamkeit* oder *Gleichheit* bezeichnend (Gegensatz अ priv.): = सह P. 2,2,28. 6,3,78. fgg. Vop. 6,17. = सम् 72. = समान 7,97. fg. P. 6,3,84. fgg. = अधिक und ग्रन्थान्त 79. Am Anfange 1) eines subst. Karmadhâraja (selten), z. B. in सकाश, सगोष्ठी, सगन्ध, सपीति. — 2) eines adj. comp.; ein Wort für einen Theil des Körpers hat im f. eines solchen comp. nie ein betontes ई P. 4,1,57. Das comp. erhält zum Ueberfluss hier und da noch die adjectivische Endung इन्, z. B. सपुत्रिन् = सपुत्र Hariv. 11842. सशरिन् = सशर MBh. 7,4289. Der zweite Theil bezeichnet Etwas *a*) was an einem Andern haftet, in ihm enthalten ist, an ihm wahrgenommen wird: सवासाः स्नानमाचरेत् *bekleidet, in Kleidern* M. 11,174. 223. सचैल 202. स्तनैः सहारभरणैः सचन्दनैः Ṛt. 1,4. सजल (पात्र) Ragh. 2,21. सतमस्क (अर्कमण्डल) Varâh. Bṛh. S. 3,6. सोपद्रवाः (कलिङ्गाः) 5,75. सशिख (ein Komet) 11,10. सपक्ष *geflügelt* 32,3. सघन (भानु) 21,20. सफेनं तोयम् 54,36. अतृणे सतृणा यस्मिन्सतृणे तृणवर्जिता मही यत्र 54,52. सहास *lächelnd* 12,3. — *b*) was mit einem Andern sich in demselben Falle befindet, dasselbe thut oder erfährt, in derselben Weise zur Erscheinung kommt: (आचारः) वर्णानां सान्तरालानाम् *der Kasten und Zwischenkasten* M. 2,18. स जीवन्नेव शूद्रत्वमाशु गच्छति सान्वयः *er und sein Geschlecht* 168. कुलानि ससंतानानि 3,15. तेन यद्यत्सभृत्येन कर्तव्यम् *er und sein (seine) Minister* 7,36. नले सभार्ये प्रव्रज्यां गते MBh. 3,2654. R. 1,1,31. Ragh. 1,55. 2,23. 4,8. Çâk. 7,19. 32,14. 61,7. Varâh. Bṛh. S. 5,29. 67. प्रजाः सनृपाः 8,9. 10. (दृष्टः) सेन्दुः शशाङ्कः 9,23. 13,4. नादो मृगाणां सपतत्रिणाम् 24,25. सार्के शतभिषजि 10,17. Hit. 9,15. पुराणि सराष्ट्राणि MBh. 3,2742. यावन्नगरलोकोऽभूत्सार्कः सिन्दूरपिङ्गलः *die Städter und die Sonne* Kathâs. 18,122. क्रोडं सनादेयम् Jâǵn. 3,77. वेदं सकल्पं सरहस्यम् (अध्यापयेत्) M. 2,140. 165. सव्याहृतिप्रणवकाः प्राणायामाः 11,248. हरित्सापरा याम्याम् *den Westen und den Süden* Varâh. Bṛh. S. 3,4. 4,25. सस्नेहबहुमानेन स्वागतेन Kathâs. 18,214. — *c*) was zu einem Andern hinzuzuzählen ist: सद्रोणा खारी *eine* Khârî *und ein* Droṇa P. 6,3,79, Schol. सपादं पणान् *einen und* 1/4 Paṇa M. 8,241. सैके (sc. एकादशे) so v. a. द्वादशे Jâǵn. 1,14. — *d*) was diesem und einem Andern gemeinschaftlich ist, z. B. सवर्ण *zu derselben Kaste gehörig*, सगोत्र *zum selben Geschlecht gehörig*, सरूप *eine gleiche Gestalt* u. s. w. *habend*. वायुवेगसवेग R. 5,35,41. सधर्मिन् = सधर्म, सनाभ्य = सनाभि, सोदर्य = सोदर. — *e*) was aus einem Andern gefolgert werden kann (mit diesem auf's Engste verbunden ist) P. 6,3,80. साग्निः कपोतः so v. a. *die Taube deutet auf ein Feuer*, सपिशाचा वात्या Schol. — 3) am Anfange eines adv. comp., das als acc. des adj. aufzufassen ist, z. B. सभयम् *erschrocken* Hit. 18,12. सादरम् *rücksichtsvoll* 16,13. संगीयते सवेणुघोषाम् *in Begleitung von Pfeifen und Lauten* Varâh. Bṛh. S. 49,18. सस्वनम् 32,2. Die indischen Grammatiker verzeichnen folgende Bedeutungen: यथा (सहरि = हरेः सादृश्यम्), यौगपद्य (सचक्रेण = चक्रेण युगपत्), सादृश्य (ससखि = सदृशः सख्या), संपत्ति (सक्षत्रम् = क्षत्राणां संपत्तिः, क्षत्रियाणां योग्यं क्षत्रत्वम्), साकल्य (सतृणमत्ति = तृणमप्यपरित्यज्य), अन्त (साग्नि = अग्निग्रन्थपर्यन्तम् sc. अधीते) P. 2,1,6. 6,3,81. Vop. 6,61.

3. स (von सन्) adj. *verschaffend* in पशुष, प्रियस.

4. स 1) m. = ईश्वर und सर्प Çabdar. im ÇKDr. = पक्षिन् Ekâksharak. ebend. = विष्णु Bharata im Ekârthasaṃgraha nach ÇKDr. Abkürzung von षड्ज (warum nicht ष?) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8. — 2) f. सा = गौरी und लक्ष्मी (vgl. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,22) Çabdar. im ÇKDr.

सऋक्ष (2. स + ऋक्ष) adj. (f. आ) *mit einem* Nakshatra *in Verbindung stehend* Weber, Kṛshṇaǵ. 237.

संय m. *Gerippe* Çabdaǵ. im ÇKDr.

संयत् (यत् mit सम्) P. 6,4,40, Vârtt. 1. Vop. 26,73 (an beiden Orten auf यम् zurückgeführt). 1) adj. *an einander sich schliessend, zusammenhängend, ununterbrochen*: क्षपो भासि संयतः Ṛv. 2,2,2. द्युम्न 6,16,21. इळां नः संयतं करत् 7,102,3. 9,62,3. इषम् 86,18. धाराः 47. वृष्टि 65,3. स्वस्ति 6,22,10. अच्छा नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः 8,23,10. 89,9. 9,72,6. गिरः Çâṅkh. Çr. 9,6,6. best. Ishṭakâ: संयद्भिः संयच्छति तत्संयतां संयत्त्वम् TS. 5,2,10,6. personif. 4,4,11,2. — 2) f. *a*) *Verbindlichkeit, Vertrag*: यथा लोके न संयतमाद्रियते Çat. Br. 2,3,2,8. — *b*) *etwa verabredeter Ort, Stelldichein*: अतो विश्वा अभि सं यान्ति संयतः Ṛv. 9,86,15. — *c*) *Kampf, Schlacht* Naigh. 2,17. AK. 2,8,2,74. H. 796. Halâj. 2,298. nur loc. संयति MBh. 1,1175. 5,5891. 7233. 6,640. 8,706. R. 3,13,9. 5,37,39. 42,8. 11. 80,26. 6,79,23. Ragh. 6,72. 7,36. 18,20.

संयत s. u. यम् mit सम्.

संयतक m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 116,95.

संयतिन् adj. *sich zügelnd, seine Sinne im Zaum haltend*: तैश्च संयतिभिर्भाव्यम् Mârk. P. 31,31. vielleicht fehlerhaft für संयमिन्.

संयती du. des partic. von 3. इ mit सम् Ṛv. 2,12,8. 5,37,5. 9,68,3.

संयतेन्द्रिय adj. *der seine Sinne in der Gewalt hat*; s. u. यम् mit सम् 1). Davon nom. abstr. °ता f. Jâǵn. 3,66.

संयसर m. = वाग्यत und जन्तुसमूह Uṇâdivṛ. im Saṃkshiptas. nach ÇKDr.

संयद्वर Uṇâdis. 3,1. m. = नृप Uǵǵval. — Vgl. संयद्वर.

संयद्वसु adj. *ununterbrochenen Güterbesitz habend* VS. 15,18. Ait. Br. 2,27. TS. 3,2,10,2. Âçv. Çr. 5,5,12.

संयद्वाम adj. *ununterbrochen Liebes gewährend*: एतं (अक्षिणि पुरुषं) संयद्वाम इत्याचक्षत एतं हि सर्वाणि वामान्यभिसंयन्ति Khând. Up. 4,15,2.

संयद्वीर adj. *wo Männer nicht ausgehen (fehlen)*: रयि Ṛv. 2,4,8.

संयन्तर् (von यम् mit सम्) nom. ag. *Zügler, Lenker, im Zaum haltend*: रथवाजिनाम् MBh. 4,2085. 5,5328. 5734. 8,1671. अरीणाम् 2,2570. संयन्तारः स्थावराणां जङ्गमानां च सर्वशः *zusammenhaltend* 12,8545. mit अस्मि als fut.: अयुध्यमानस्तुरगान्संयन्तास्मि तव *ich werde lenken* 7,4275.

संयन्तव्य (wie oben) adj. *zu zügeln, im Zaum zu halten*: इन्द्रियाणि मनसा MBh. 12,12299.

संयम (wie oben) m. = संयाम P. 3,3,63. 6,2,144. AK. 3,3,38. 1) *das*

Zusammenbinden, Aufbinden: कुशलसंख्यानसंयमव्यपदेशतः Sâh. D. 59, 10. कवरीमोक्षसंयमौ 19. — 2) *Fesselung* Varâh. Bṛh. S. 52,5. — 3) *das Schliessen:* नेत्र° *der Augen* Mârk. P. 77,4. — 4) *das in-Zucht-Halten, Bändigung, Zügelung:* विसर्गे कोपेरे वाक्यो चैव संयमे MBh. 2, 2578. इन्द्रियाणाम् Spr. (II) 1113. M. 12,83. Spr. (II) 960 (अ°). इन्द्रिय° Çat. Br. 11,5,7,1. R. 3,77,10. Halâj. 2,242. षड्वर्ग° Bhâg. P. 7,15,28. आत्म° Bhag. 4,27. मनः° Spr. (II) 3169. वाक्° 1485. 6017. Kathâs. 1,53. निर्विघाः शोकसंयमे Bhâg. P. 11,26,4. संयमात् so v. a. *mit genauer Noth* Spr. (II) 3715; vgl. jedoch 6559. — 5) *Bändigung der Sinne, Selbstbeherrschung* Bhag. 4,26. Jâǵń. 3,14 (*Anhalten des Athems* Stenzler). MBh. 11,185. 12,9602. 13,4369 (pl.). R. 2,1,17. उग्र° 5,42,17. Kumâras. 2,59. Spr. (II) 1060. 1195. 2043. परधनहरणे 4310. 6359. Çâk. 92. 171. 177. निसर्गचपलानां हि मादृशां संयमः (hier so v. a. वाक्संयमः) कुतः Kathâs. 121,154. Râǵa-Tar. 4,83. Mârk. P. 51,54. Bhâg. P. 4, 21,41. 22,6. — 6) im Joga *Concentration des Geistes:* धारणाध्यानसमाधित्रयमन्तरङ्गं संयमपदवाच्यम् Sarvadarçanas. 154,9. 10. 177,3. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*, No. 561, Z. 20. — 7) *Unterdrückung* so v. a. *Vernichtung* (der Welt) neben उत्पत्ति (जन्मन्, उदय, सर्ग) und स्थिति Mârk. P. 45,28. 46,7. Bhâg. P. 3,5,16. 42, 4,11,16. 5,17,21. 18,38. 7,8,40. 8, 5,22. 6,8. 10,16,49. 11,6,15. संयमाम्भस् *das Wasser am Ende der Welt* 6,9,23. सर्गस्थित्यन्तनियमाः (*quiescence*) Nîlak. 41. — 8) N. pr. eines Sohnes des Dhûmrâksha und Vaters des Kṛçâçva Bhâg. P. 9,2,34. — Vgl. प्राण° (Jâǵń. 1,22).

संयमक (wie oben) nom. ag. *im Zaum haltend, bändigend* Vahni-P. im ÇKDr.

संयमन (wie oben) 1) nom. ag. (f. ई) *a) Lenker:* बुद्धिसंयमनं रथम् MBh. 14,1427. — *b) im Zaum —, in Zucht haltend, bändigend:* दण्ड Bhâg. P. 4,15,15. प्रजा° (यम) MBh. 3,16843, Mârk. P. 77,4. Bhâg. P. 3,5, 20. 6,3,41. 10,45,43. बलि° Pańkar. 4,3,123. क्रोध° (तपस्) Mârk. P. 63,20. — *c) zur Ruhe bringend:* die Nacht Einschiebung Vers 4 nach ṚV. 10,127. — 2) f. ई N. pr. der Stadt Jama's (auf dem Meru nach dem Comm. zu Bhâg. P. 5,16,30) H. 186. an. 4,198. Med. n. 221. MBh. 7,2520. 4725. 5858. 13,4858. Bhâg. P. 5,21,7. 6,3,3. 10,45,42. 80,43. fälschlich संयमिनी Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 524. — 3) n. *a) das Zusammenbinden, Aufbinden;* = बन्ध, बन्धन H. an. Med. अलक° Vikr. 47. केश° Sâh. D. 140,8. 162,1. *das Anziehen* (der Zügel): रश्मि° Çâk. 5,12. als Bed. von रम् *fest machen* Nir. 10,9. — *b) Fessel* Mṛkkh. 110,2. — *c) das im Zaum Halten, Bändigen:* खल° Bhâg. P. 10,16,6. आत्म° 7,15,9. MBh. 12,4369. मनः° Hariv. 14983. वाचः° MBh. 3,16710. — *d) Selbstbeherrschung,* = व्रत H. an. Med. Kaush. Up. 2,5. — *e)* = संयमनी MBh. 3,11849. — *f)* v. l. für संशयम Bhar. zu AK. 2,2,5 nach ÇKDr.

संयमवन्त् adj. vielleicht fehlerhaft für संचयवन्त् *eine Menge von — (instr.) besitzend:* अर्थैः संयमवानर्थान्प्राप्नोति किमद्भुतम् Kathâs. 6,28.

संयमिन् (von संयम oder von यम् mit सम्) 1) adj. *aufgebunden:* केशाः Spr. (II) 1916 (zugleich in der Bed. *b*). — *b) seine Sinne bändigend, Selbstbeherrschung übend* Bhag. 2,69. Suçr. 2,244,14. Ragh. 1,48. 4, 60. 8,11. Kumâras. 3,24. 44. Spr. (II) 1916 (zugleich in der Bed. *a*). 5681 (Conj.). Çâk. 177, v. l. Mârk. P. 2,42. 31,34. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,13. 258,*a*,7. m. = मुनि Dhar. im ÇKDr. — 2) f. संयमिनी Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 524 fehlerhaft für संयमनी. — Vgl. राम°.

संयवन (von 2. यु mit सम्) n. *das Mischen* Mahîdh. zu VS. 1,22.

संयाज m. und संयाजन n. (von 1. यज् mit सम्) s. पत्नी°.

संयाज्य (wie oben) 1) adj. *mit dem man an einem Opfer Theil nehmen kann:* अ° M. 9,248. — 2) f. du. Bez. zweier Verse: Jâǵjâ und Puronuvâkjâ des Svishṭakṛt (z. B. ṚV. 3,11,2. 1) Ait. Br. 1,5. 10. 17. Çat. Br. 1,6,2,12. 2,2,1,20. Âçv. Çr. 2,1,21. 5,14,6. — 3) n. *Betheiligung an einem Opfer:* अयाज्य° M. 11,59.

संयाति m. N. pr. eines Sohnes des Nahusha MBh. 1,3155. Hariv. 1600. Bhâg. P. 9,18,1. eines Sohnes des Prâkinvant (Bahugava) und Vaters des Ahamjâti MBh. 1,3766. fg. VP. 447. Bhâg. P. 9,20,3. संपाति Hariv. 1657. fg.

संयात्रा (सम् + या°) f. *eine Reise in Gesellschaft,* insb. *eine Seereise* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. सांयात्रिक.

संयात्रिक Kathâs. 80,30 fehlerhaft für सांयात्रिक.

संयान (von 1. या mit सम्) 1) m. *a mould* Wilson nach Çabdârthak. — 2) f. ई N. gewisser Ishṭakâ Çat. Br. 8,7,2,13. fg. Kâtj. 22,6. TS. 5,3,10,1. 2. — 3) n. *a) das Zusammengehen, — fahren:* एतत्संयानात् *mit diesem* Kathâs. 70,74. — *b) das Fahren, Reisen, Reise:* नौभिः °गामिनः Hariv. 5237. °गतैर्द्रव्यैः 5238. यथा हि सुखसंयाने नौर्नि मित्तमम्भसि । लोकानां सुखसंयाने तथा धर्मः स्वनुष्ठितः ॥ R. 5,86,9. 10. लोकपालेषु सर्वेषु दिक्षु °वर्तिषु Hariv. 2625. रूप° MBh. 3,754. प्राप्तकालं नरपतेः कुरु संयानमुत्तमम् *die letzte Reise* (auf die Leichenstätte) R. 2,76,2. — *c) Aufbruch:* अनीकान्यथ संयाने व्यादिदेश MBh. 6,2402. — *d) Fahrzeug, Fuhrwerk* R. 7,41,8. वधू° Mṛkkh. 98,23. — *e)* Bez. gewisser Sûkta TS. 7,1,5,4.

संयाम m. = संयम P. 3,3,63. 6,2,144. AK. 3,3,18.

संयाव (von 2. यु mit सम्) m. P. 3,3,23. 6,2,144. *ein best. Gebäck aus Weizenmehl* Çabdâr. im ÇKDr. M. 5,7. Jâǵń. 1,173. MBh. 7,2594. 13, 4995. Mârk. P. 34,48. Bhâg. P. 9,21,4. 10,24,26. 29,5. 11,27,34.

संयास (von यस् mit सम्) m. *Erhitzung, Anstrengung* VS. 39,11; vgl. TS. 1,4,35,1 (nach dem Comm. यमलोके बाधका देवाः).

संयुक्त 1) adj. s. u. 1. युज् mit सम्. Nachgetragen könnte noch zu 1) werden: *verbunden mit* (instr.) *einem andern Laute,* insbes. *einem Consonanten* ṚV. Prât. 6,2. 3. AV. Prât. 1,49. Comm. zu 50. TS. Prât. 22,15. Comm. zu 21,5. Çiksh. 2,25. Ind. St. 8,224. Weber, Pratiǵńâs. 78. 81. fg. 84. 91. Comm. zu VS. Prât. 1,90. 4,101. — 2) f. आ *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V,8). संयुक्त im Text, संयुक्ता im Index, संजुत्ता (!) im Prâkrit.

संयुक्तक (von संयुक्त) adj.: आगम = संयुक्तागम Burnouf, Intr. 49.

संयुक्तसंयोग m. *eine Verbindung mit dem Verbundenen,* z. B. die eines Stranges mit einem Pferde, wodurch die Bewegung eines Wagens vermittelt wird, Kan. 5,2,1.

संयुक्तसंचयपिटक m. *der Korb der Sammlung gemischten Inhalts,* Titel einer Schrift Hiouen-thsang 2,36. fg. Vie de Hiouen-thsang 159.

संयुक्तसमवाय m. *Inhärenz in dem Verbundenen* (eine der sechs Ar-

ten unmittelbarer Wahrnehmung im Njâja), z. B. die Wahrnehmung der Farbe eines zu Gesicht gekommenen Gefässes, Tarkas. 26. Kan. 10, 2, 7.

संयुक्तसमवेतसमवाय m. *Inhärenz in demjenigen, was dem Verbundenen inhärirt*, z. B. die Wahrnehmung des Gefärbtseins überhaupt an einem zu Gesicht gekommenen Gefässe von bestimmter Farbe, Tarkas. 26.

संयुक्तागम m. Titel eines Âgama bei den Buddhisten Wassiljew 115. Târan. 267.

संयुक्ताभिधर्मशास्त्र n. Titel einer Schrift Hiouen-thsang 1, 119.

संयुग (सम् + युग) n. (im Bhâg. P. auch m.) 1) *Verbindung, Vereinigung*: घनपस्यानुपापस्य संयुगे (= संयोगे 629) MBh. 2, 630. Verz. d. Oxf. H. 54, b, 19 (wohl संयुगं zu lesen). — 2) *Kampf, Schlacht* Naigh. 2, 17. AK. 2, 8, 2, 73. H. 799. Halâj. 2, 298. MBh. 2, 914. 1471. 3, 12070. 12257. 5, 761. 1896. 2411. 7204. 7, 8816 (entweder संयुगे oder mit der ed. Bomb. संचये: zu lesen). 9, 1034. R. 1, 1, 4. 6, 20. R. Gorr. 1, 23, 26. 3, 25, 17. 5, 85, 23. 6, 16, 16. 36, 54. 80, 12. Kâm. Nîtis. 15, 11. Kumâras. 2, 57. °मूर्ध्नि Ragh. 9, 20. Râǵa-Tar. 5, 424. Mârk. P. 43, 73. Bhâg. P. 1, 16, 11. 3, 2, 24. मम देहि संयुगम् 17, 27. 30. 8, 10, 3. 10, 54, 13. 57, 13. 63, 8. °गोष्पद MBh. 7, 4724. — 3) संयुगस्थानकाले Atharvaç. bei Muir, ST. 4, 299, 21. fg. fehlerhaft. — Vgl. सांयुगीन.

संयुज् (1. युज् mit सम्) adj. *durch freundschaftliche oder verwandtschaftliche Bande verknüpft, angehörig, verwandt* Taik. 3, 1, 15. MBh. 2, 1328. निरवद्य° Bhâg. P. 10, 32, 22 (nach dem Comm. als adj. comp. zu fassen, संयुज् f. = संयोग).

संयुति (von 2. यु mit सम्) f. *Conjunction von Planeten* Ganit. Grahajutj. 3.

संयुयुत्सु (vom desid. von 1. युध् mit सम्) adj. *kampfbegierig* Râǵa-Tar. 8, 2810.

संयुयूषु (vom desid. von 2. यु mit सम्) adj. *in Verbindung zu bringen wünschend*: दिशो वायौ: Bhatt. 9, 35.

संयोग (von 1. युज् mit सम्) m. 1) *Verbindung, Zusammenhang, Vereinigung, Zusammentreffen* (Gegens. विभाग, पृथक्त्व, वियोग, विप्रयोग, विरह, अपाय); in der Philosophie *die Kategorie der unmittelbaren Berührung, Contact* (anschaulich gemacht durch das Beispiel der Vermengung von Sesamkörnern und Reis, während für समवाय die Mischung von Wasser und Milch angeführt wird, Pratâpar. 103, b, 7). Jogas. 2, 23. 25. Kan. 1, 1, 6. अन्यतरकर्मज उभयकर्मजः संयोगजश्च संयोगः 7, 2, 9. Colebr. Misc. Ess. 1, 266. Nilak. 93. Bhâshâp. 3. Wilson, Sâñkhjak. S. 6. ऐक्य, संयोग, नानात्व, समवाय MBh. 2, 137. — Âpast. im Comm. zu TS. 2, 109, 5. MBh. 15, 934. Hariv. 10076. P. 5, 4, 38. Mrkh. 85. Sâh. D. 17, 10. Bhâg. P. 5, 14, 1. 7, 10, 53. स्याल आसन्नः संयोगेन so v. a. *Verschwägerung* Nir. 6, 9. MBh. 13, 1626. संयोगा विप्रयोगान्ताः Spr. (II) 6624. 6948. संयोगो हि वियोगस्य संसूचयति संभवम् 6625. अभङ्गुर 1857. अत्यन्त° P. 2, 1, 29. 3, 5. Vop. 5, 4. Construction des Wortes: a) mit einem gen. α) *Zusammenhang innerhalb eines Ganzen*: पटस्य *eines Gewebes* Kan. 10, 2, 3. — β) *Verbindung einzelner Theile, Zusammenhang zwischen*: ऋषाम् Çvetâçv. Up. 4, 2. 5, 12. Kan. 4, 1, 30. 4, 2, 2. Sâñkhjak. 21. 66. एतेनापमावयोर्यातः संयोगो ऽन्योऽन्यसंमतः Kathâs. 121, 123. Bhâg. P. 4, 13, 40. अपामग्नेश्च M. 5, 113. पुरुषस्य स्त्रियाश्चैव (Gegens. विप्रयोग) 9, 1. हैमकस्य मृगस्य च । कुतो लोके संयोगः R. 3, 49, 20. — γ) *Verbindung* —, *Vereinigung* —, *Contact mit*: आदिपुरुषस्य संयोगमात्रेण प्रकृतेर्महदहंयेषा परिणाममम् Nilak. 215. यस्य संयोगमेत्य Mrkh. 12. अकार्याणां क्रियाणां च संयोगं यः करोति वै । कार्याणामक्रियाणां च so v. a. *unternehmen, sich machen an* MBh. 8, 3424. — δ) mit सह und instr. dass.: तैया सह R. Gorr. 2, 29, 15. आयातरमणीयानां संयोगानां प्रियैः सह Spr. (II) 970. पाण्डवैः सह संयोगं गतस्य द्रुपदस्य ह *in ein freundschaftliches Verhältniss getreten mit* MBh. 1, 7347. — ε) mit blossem instr. dass.: प्रोषितैर्न प्रियेण Varâh. Bṛh. S. 90, 16. शशाङ्केन ग्रहाणाम् Sûrjas. 7, 23. अप्रियैः M. 6, 62. आशौचेनैव संबन्धैः संयोगं पतितैर्गतः 3, 157. 12, 60. कथं नौ द्विजपार्थिवौ । पुनर्देहेन संयोगं जग्मतुः R. 7, 56, 2. एनसा न तु संयोगं प्राप्स्यसे तात MBh. 5, 7262. — ζ) mit loc. *Vereinigung in* so v. a. *das Aufgehen in*: तस्याः (मनोगतेः) ब्रह्मणि संयोगो योग इत्यभिधीयते VP. 6, 7, 31. — e) am Ende eines comp. α) *Zusammenhang innerhalb eines Ganzen*: वाक्य° Nir. 6, 1. — β) *Verbindung einzelner Theile, Vereinigung* —, *das Zusammenkommen von*: शुक्रशोणित° Nir. 14, 6. नानापद° संधान° = पदसंहिता TS. Prât. 24, 3. Kan. 1, 1, 29. भूतसंयोगपीडित R. 5, 13, 51. कर्मफल° Bhag. 5, 14. 13, 26. पद्यग्रह° Varâh. Bṛh. S. 5, 17. वाक्यार्क° Bhâg. P. 5, 16, 21. प्रकृतिपुरुष° 23, 3. प्रधानपुरुष° Sarvadarçanas. 152, 22. मद्यान्यासवसंयोगाः Suçr. 1, 145, 13. द्रव्य° 190, 20. आहार° 2, 438, 12. गन्धसंयोगाः R. 4, 44, 99. संपत्तौ ऽर्थसंयोगैः 24, 9. मतविक्रम° Spr. (II) 5084. 5597. संयोग d. i. मंत्र° (im Gegens. zu मन्त्रभेद) so v. a. *Uebereinstimmung der Meinungen im Rathe* R. 5, 82, 8. — γ) *Verbindung* —, *Zusammenhang* —, *Contact mit*: द्रव्य° (so v. a. *Attribut*) Nir. 7, 6. यज्ञसंयोगाद्राजा स्तुतिं लभते राजसंयोगाद्युद्धोपकरणानि 9, 11. 10, 21. Kâts. Çr. 1, 3, 27. 4, 2, 13. 15, 27. 23, 4, 25. Çâñkh. Çr. 1, 1, 24. Gobh. 3, 9, 19. सर्पिर्दधिमधूच्छिष्टानामग्निसंयोगाद्व्रतम् Kan. 2, 1, 6. 5, 1, 6. 15. 2, 17. P. 4, 4, 33. स भवान्स्त्रीसंयोगेनानेन कृतकिल्बिषः R. 4, 17, 58. वधसंयोगयुक्तैः — आभरणैः 5, 45, 3. अप्यसंयोगसंस्कृते वरासने 8. 50, 8. शालगम गुरुसंयोगः Kâm. Nîtis. 1, 59. Mrkh. 88. मित्र° Spr. (II) 1166. Varâh. Bṛh. S. 87, 19. fgg. Kathâs. 28, 15. 35, 38. Verz. d. Oxf. H. 80, b, 8. Halâj. 2, 451. Bhâg. P. 4, 1, 23. 6, 17, 29. Nilak. 25. सुख° M. 6, 64. दुःख° Bhag. 6, 23. Mârk. P. 46, 6. 7. (अस्त्रम्) गाण्डीवसंयोगमानीय MBh. 3, 12241. प्राणितशाग्निसंयोगं स वने मूढतापसैः so v. a. *wurde verbrannt* Mârk. P. 22, 19. दाराग्निहोत्रसंयोगं कुरुते यः so v. a. *wer ein Weib nimmt und das heilige Feuer pflegt* M. 3, 171. यदा हि प्रीतिसंयोगं त्वया समागतः so v. a. *in ein Freundschaftsverhältniss getreten* R. 7, 84, 16. — 2) *eheliche Verbindung, fleischliche Vermischung, Beischlaf*: इच्छयान्योऽन्यसंयोगः कन्यायाश्च वरस्य च । गान्धर्वः स तु विज्ञेयो मैथुन्यः कामसंभवः ॥ M. 3, 32. स्त्रिया: पुरुषसंयोगे MBh. 13, 579. स्त्रीपुंसयोः Suçr. 1, 320, 13. Mârk. P. 64, 7. नरेण संयोगमुपैति कामिनी Varâh. Bṛh. 4, 1; vgl. गत्वा मैथुनं संयोगम् Verz. d. Oxf. H. 59, b, 13. — 3) *Summe*: नाम° Varâh. Bṛh. S. 53, 15. — 4) *Consonantenverbindung, eine Gruppe von zwei oder mehr Consonanten* RV. Prât. 1, 4. 5. 7. 5. 11. 6, 1. 14, 10. 25. 17, 14. 18, 18. fg. VS. Prât. 1, 45. 102. 4, 97. 105. AV. Prât. 1, 51. 56. 98. 104. 3, 28. 57. TS. Prât. 21, 4. 15 (रेफाद्यम्°). 22, 14. fg. Çiksh. 2, 25. P. 1, 1, 7. 4, 11. 8, 2, 23. Ind. St. 8, 211. 225. fg. Weber, Pratiǵñâs. 108. — 5) Bez.

eines best. Bündnisses Kâm. Nîtis. 9,2. एकार्थं सम्यगुद्दिश्य क्रियां यत्राभिगच्छतः । स संहितप्रयाणस्तु संधिः संयोग उच्यते ॥ Spr. (II) 1407. — Vgl. वर्ण°, वाक्य°, विष°, संयुक्त°, स्वर°, सांयोगिक.

संयोगित adj. = संयोजित Bhar. zu AK. 3,2,44 nach ÇKDr. संयोगिते Hariv. 14649 fehlerhaft für संयोगिनौ, wie die neuere Ausg. liest.

संयोगिन् (von संयोग) adj. 1) *in Contact stehend, unmittelbar verbunden* Kap. 3,1,9. 7,2,13. 9,2,1. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 165. यावच्च संयोगि जगद्देतच्चरंशुभिः Mârk. P. 78,14. यद्वै यतः कपिसंयोगी न गूले Siddhântalakshaṇagâgadîçî im ÇKDr. *mit dem geliebten Gegenstande verbunden* (Gegens. वियोगिन्) Schol. zu Kâvjâd. 2, 305. — 2) Bez. der *verheiratheten* Mitglieder unter den Atîta Wilson, Sel. Works 1,204. die Bed. *verheirathet* hat das Wort vielleicht auch Verz. d. Oxf. H. 21, *a*,12. — 3) *mit einem andern Consonanten verbunden, einer der Consonanten in einer Consonantengruppe* P. 1,2,27, Schol.

संयोजन (von युज् mit सम्) n. 1) *das Vereinigen* Çat. Br. 14,5,3,2.5. तेषां चतुर्णां भागानाम् Vedântas. (Allah.) No. 68. *das Zusammenbringen mit* (instr.) Daçak. 62, 6. संयोजनमसिनोः, प्रह्वितोः und मित्रायुक्तायोः Namen von Sâman Ind. St. 3,204,*a*. 225,*b*. 229,*b*. — 2) *fleischliche Vermischung, Beischlaf* Hâr. 50.

संयोज्य (wie oben) adj. *in Verbindung zu bringen mit, zu richten auf:* धर्मे त्वयात्मा संयोज्यः MBh. 3,13125.

संयोद्धृ (von 1. युध् mit सम्) nom. ag. *Kämpfer*; s. प्रति°.

संयोद्धव्य (wie oben) n. impers. *zu kämpfen* MBh. 5,5295.

संयोधकण्टक m. N. pr. eines Jaksha R. 7,14,21.

संरक्ष (von 1. रक्ष् mit सम्) 1) adj. *hütend, Hüter* gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. Vgl. सांरक्ष्य. — 2) f. आ *Hut, Schutz, Bewachung:* परस्परं हि संरक्षा राज्ञा राष्ट्रेण चापदि MBh. 12,4757. am Ende eines adj. comp. सर्वतः कृतसंरक्षा दिवानिशमतन्द्रिताः Kathâs. 107,82.

संरक्षण (wie oben) n. *das Hüten, Schützen, Bewahren* R. 2,52,88. Kathâs. 106,134. संरक्षणं कार्यं यत्नतः सूतिकागृहे Mârk. P. 51,107. das obj. im gen.: जन्तूनाम् M. 6,68. राज्ञः MBh. 8,2402. Hariv. 1780. 14941. सताम् (Gegens. वध) Bhâg. P. 3,21,50. 10,50,9. im comp. vorangehend: भार्या° MBh. 13,2267. लोक° 3538. मित्र° Spr. (II) 876. स्वामि° Kathâs. 78,126. 91,53. कोश° R. Gorr. 1,7,10. सर्व° Bhâg. P. 5,26,36. शेष° MBh. 1,5049. मल्ल° Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,1. वेद° Prab. 86,19. गुप्त° Hariv. 8751. रहस्य° Pańkat. 429,2. धर्म° Jâǵń. 1,198. MBh. 3,15848. Kâm. Nîtis. 6,8. Ragh. 15,4. स्वशील° R. 5,14,67. *das Bewahren vor* (geht im comp. voran): वृद्धा कार्यं मितं रक्ते देवीसंरक्षणात् Kathâs. 33, 131. अनिलकोप° *das Verhüten* Suçr. 2,48,13. Comm. zu TS. Prât. 6, 5.

संरक्षणीय (wie oben) adj. *zu bewachen* so v. a. *vor dem man sich zu hüten hat:* यस्मिन्काले निशाचरौ । संरक्षणीयौ तौ R. 1,32,2.

संरक्षित s. u. 1. रक्ष् mit सम्. Davon संरक्षितिन् adj. *der gehütet u. s. w. hat* (mit loc.) gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

संरक्षिन् (von 1. रक्ष्) nom. ag. *Hüter, Bewacher:* संरक्षिणस्ततो दद्याः स्वामिकृत्यस्य Hariv. 10221. सत्य° *der sein Wort hält* MBh. 8,3544.

संरक्ष्य (wie oben) adj. 1) *zu hüten, zu schützen, zu bewachen:* शासयः MBh. 5,1465. पाण्डवास्त्वं च राष्ट्रं च 10,714. संरक्ष्याः पालयेद्राज्ञा 12, 3344. Spr. (II) 327. Hariv. 3216. 8922. संरक्ष्याश्च वयं दैवैरस्माभिरपि देवताः 10340. Pańkat. III, 157. Kathâs. 62,149. Râǵa-Tar. 5,324. आत्मा रिपुभ्यः Mârk. P. 27,5. दुर्गाणि Râǵa-Tar. 4,350. कोश Kâm. Nîtis. 4, 64. रुधिर *in Acht zu nehmen* Suçr. 1,47,16. धर्म Jâǵń. 2,186. शील Spr. (II) 324. वृत्त 6254. — 2) *wovor man sich zu hüten hat* Karaka 8,6. संघर्ष Kathâs. 15,142.

संरञ्जनीय (von रञ्ज् mit सम्) adj. *woran man seine Freude hat:* धर्म Burnouf, Intr. 402, N. 2.

संरम्भ (von रभ्, रम्भ् mit सम्) m. 1) *das Anpacken:* आजु° MBh. 4, 1056 (°रब्धौ besser ed. Bomb.). — 2) *Beissen und Jucken* (einer Wunde u. s. w.) Suçr. 1,55,6. 57,14. 97,6. 304,10. 2,383,6. 354,5. — 3) = आवेश, आटोप Trik. 3,2,19. H. 1499. Halâj. 4,37. *innere Aufregung und ein daraus hervorgehendes ungestümes Gebaren, ein leidenschaftliches Auftreten, an den Tag gelegter grosser Eifer:* स संरम्भेणारभते त्रिवर्गम् MBh. 5,1079. °समुपागत R. 4,9,1. पति° Kathâs. 12,115. सत्त्व° (im Meere) 18,389. 103,6. Bhâg. P. 8,6,24 (Gegens. सान्त्व). अति° Kathâs. 123,6. स° adj. 72,2. समाश्रितं शैलम् — संरम्भं अधाद् so v. a. *setzte Alles daran* MBh. 2,924. चन्द्रान्वयपार्थिवानां पृथिव्यामाधिपत्यं स्थिरीकर्तुमयमस्य संरम्भः Prab. 4,13. fg. कार्यारम्भेषु संरम्भः स्थेयानुत्साह उच्यते Sâh. D. 76,4. कियन्मात्रे कृतो ऽनेन संरम्भो ऽयं कियान् Kathâs. 65, 139. अभूच्च यात्रासंरम्भो राष्ट्रे तस्य महाप्रभोः so v. a. *man rüstete sich ernsthaft zu* 19,60. अन्योऽन्यजय° Ragh. 12,92. तदाकर्णन° *ein ungestümes Verlangen zu* Râǵa-Tar. 1,303. ससंरम्भकथाणि *in grosser Hast* so v. a. *in aller Kürze* Sarvadarçanas. 37,6. — 4) *Aufwallung, Zorn:* ताडयित्वा तृणेनापि संरम्भात् M. 4,166. MBh. 1,986. 4,497. R. 2,23 in der Unterschr. R. Gorr. 1,4,102. 142. 2,6,13. 4,8,40. 17,38. 35,15. 5, 34,14. प्रणिपातप्रतीकारः संरम्भो हि महात्मनाम् Ragh. 4,64. Kumâras. 3,76. विरम संरम्भात् Vikr. 30. 115. Râǵa-Tar. 1,297. 2,50. Ghat. 3. Bhâg. P. 3,2,24. 16,26. 30. 18,16. 4,26,25. 7,1,27. 8,30. °दृश् adj. 8, 10,38. धरापाम् Ragh. 15,85. Nâgân. 39,22. अहो मनोपरि विधेः संरम्भो दारुणो महान् MBh. 3,2562. संरम्भं निनाय ताम् Ragh. 12,36. अति° Râǵa-Tar. 1,67. Bhâg. P. 5,9,19. जातसंरम्भा R. 1,27,10. स° adj. Prab. 112,16. Die Bedeutungen 3) und 4) sind bisweilen schwer auseinanderzuhalten. — 5) *das Toben* (des Wassers, der Schlacht, der Leidenschaften); *Heftigkeit, Intensität, hoher Grad:* शुश्रुवतुः शब्दं तोयसंरम्भवर्धितम् R. 1,26,5. रणसंरम्भपरिश्रान्त Râǵa-Tar. 5,334. शोक° R. 2,75,44. R. Gorr. 2,44,12. सत्कोप° Râǵa-Tar. 3,22. चिन्ता° 6,145. मन्यु° Bhâg. P. 8,11,45. 7,9,4 (adj. nach dem Comm. = मन्युना आवेशो यस्य). स्नेह° 4,26,19. प्रेम° 5,8,13. 10,60,30. Spr. (II) 1266. चिरोत्सुकसंरम्भा Kathâs. 37,184. सत्त्व° *ausserordentlicher Muth* (zugleich *ungestümes Gebaren der Thiere*) 18,389. अवष्टि° (मन्युवाह) Kumâras. 3, 18. द्यूतादनर्थसंरम्भः Kâm. Nîtis. 14,53. — 6) Hariv. 11109 fehlerhaft für संभार, wie die neuere Ausg. liest; Vikr. 61 vielleicht für आरम्भ *Anfang.*

संरम्भण (wie oben) adj. *aufreizend*, Bez. der Lieder AV. 4,31. fg. Kauç. 14.

संरम्भिन् (von संरम्भ) adj. 1) *juckend* Suçr. 1,266,6. 2,314,11. — 2) *mit grossem Eifer obliegend:* धर्म° MBh. 12,3476. — 3) *zornig* (sowohl *zum Zorn geneigt* als auch *im Zorn seiend*) R. 1,6,10 (5 Gorr.). MBh.

3,1923. 14760. 5,751. 3279. 5872. 7,5551. 5747. 8,3654. Bhâg. P. 3,29,8.

संराग (von रज्, रञ्ज् mit सम्) m. 1) *Leidenschaft, Heftigkeit*: क्रोधसंरागात् R. 5,87,2. उच्च° adj. *stark geröthet* und zugleich *heftig aufgeregt* 9. — 2) *das Hängen an Etwas*: विषयेष्वसिसंरागः (Gegens. विराग) Prâjaçkittat. (s. u. नैर्मल्य).

संराजितर् nom. ag. von 1. राज् mit सम् P. 8,3,25, Schol.

संराद्धि (von राध् mit सम्) f. *das Gelingen* Dhâtup. 26,33. fg.

संराधन (vom caus. von राध् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *zufrieden stellend, Eintracht bewirkend* Çat. Br. 14,9,2,3. Âçv. Çr. 8,14,4. — 2) n. *vollständige Concentration des Geistes* Bâdar. 3,2,24. = भक्तिध्यानप्रणिधानाद्यनुष्ठान Çaṅk.

संराध्य (wie oben) adj. *den man für sich gewinnen muss* Bhâg. P. 3, 4,26. *was man sich zu eigen machen kann* 26,28.

संराव (von 1. रु mit सम्) m. *lautes Geschrei* Schol. zu P. 3,3,22 (vgl. 6,2,144). AK. 1,1,6,2. H. 1400. घोष° AK. 2,8,2,76. मुक्तसंरावं मल्हूतम् Râǵa-Tar. 3,340.

संरुग्णता (von 1. रुज् mit सम्) n. *Schmerzhaftigkeit*: पार्श्व° Karaka 2,6.

संरुध् (2. रुध् mit सम्) f. ein Spielausdruck, etwa *eine Art des Einsatzes* bezeichnend AV. 7,50,5.

संरोदन (von 1. रुद् mit सम्) n. *das Heulen, Jammern* Suçr. 2,304,16.

संरोध (von 2. रुध् mit सम्) m. = रोध (रोधन) und क्षेप H. an. 3,350. Med. dh. 38 (mit ÇKDr. संरोधो रोधने zu lesen st. संबोधो बोधने). 1) *das Zurückhalten, Aufhalten, Hemmung, Unterdrückung*: श्रोत्र° Kumâras. 2,25. पयः° Mâlatîm. 79,18. शकृच्छुक्रवात° Suçr. 1,165,4. प्राण° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 194. विषयेन्द्रिय° Jâǵñ. 3,158. रश्मि° Pañkat. 162,14. आहार° R. 4,61,38. प्रवृत्ति° Kâm. Nîtis. 1,35. गति° Çâk. Ch. 25,5. आयुषः MBh. 12,8546. *Einschränkung* Lâṭj. 10,7,11. — 2) *Einsperrung, Einschliessung* R. 6,99,50. Kull. zu M. 9,10. दावाग्निधूम° *durch* Kâm. Nîtis. 14,24. R. 7,35,57. Mṛkkh. 74. *Belagerung* Bhâg. P. 10,73,2. पुर° Sâh. D. 549. — 3) *Beschränkung, Beeinträchtigung*: असंरोधेन भूतानां वृत्तिं लिप्सेत MBh. 14,4232. तस्यां तस्यां (वृत्तौ) न संरोधं कुर्यात्पथ्यशीविनाम् Kâm. Nîtis. 5,80. — 4) *Unterdrückung* so v. a. *Vernichtung*: विश्वोत्पत्तिसंरोधहेतु Bhâg. P. 10,63,25. — Vgl. काल°.

संरोधन (wie oben) n. 1) *das Zurückhalten, Hemmen, Unterdrücken*: मूत्रपुरीषयोः Spr. (II) 1/70. भृत्यानां वृत्तिसंरोधनम् MBh. 5,1356. उपचार° so v. a. *Verbot* Karaka 4,4. — 2) *Einsperrung* Bhâg. P. 10,73,7.

संरोध्य (wie oben) adj. *einzusperren*: गृहे Karaka 8,7.

संरोपण (vom caus. von 1. रुह् mit सम्) 1) adj. *zusammenwachsen —, vernarben machend, zuheilend* (trans.) Suçr. 2,10,6. — 2) n. *das Pflanzen*: नवसंरोपणशिथिलस्तरुः Spr. (II) 90. पादप° Varâh. Bṛh. S. 55,31.

संरोह (von 1. रुह् mit सम्) m. 1) *das Zuwachsen, Ueberwachsen* TS. 3,5,2,5. 4,1,1,3. 5,3,6,3. अ° 2,5,11,2. *das Verwachsen, Verheilen*: व्रण° Suçr. 1,3,9. 16,3. — 2) *das Aufkeimen, Hervorbrechen, zum-Vorschein-Kommen*: विकल्प° Verz. d. Oxf. H. 80,b,18. कामानां कृष्णसंरोहः Bhâg. P. 7,10,6.

संरोहण (von 1. रुह् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. = संरोपण Suçr. 2,9,24. — 2) n. a) *das Verheilen, Vernarben*: व्रणसंरोहणं चास्य तत्र देवि त्वया कृतम् R. Gorr. 2,8,15. — b) *das Pflanzen* Spr. (II) 90, v. l.

संरोहिन् (von 1. रुह् mit सम्) adj. *wachsend*: कमलं जलसंरोहि Spr. (II) 2659.

संलक्ष्य (von लक्ष् mit सम्) adj. *wahrnembar, sichtbar* Râǵa-Tar. 3, 361. 6,163 (mit dem Folgenden zu einem comp. zu vereinigen). अल्प° Sâh. D. 127. अ° 338,13. °क्रम und असंलक्ष्यक्रम *ein wahrnembarer und ein nicht wahrnehmbarer Vorgang* 234. 101,18. fg. Pratâpar. 13,a,7. In der folgenden Stelle ist wohl संरक्ष्य zu lesen: चित्रैकाक्ष्यं तु संलक्ष्ये समाधानम् Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544, Z. 18. — Vgl. दुः°.

संलपन (von 1. लप् mit सम्) n. *das Schwatzen*: संलपनेच्छता so v. a. *ein Verlangen viel zu sprechen* Suçr. 1,94,20.

संलय (von 1. ली mit सम्) m. 1) *das Niederhocken*: eines Vogels Çat. Br. 14,7,1,19. — 2) *Schlaf* H. 313.

संलयन (wie oben) n. wohl *das Niederhocken* Verz. d. Oxf. H. 277,b,1 v. u.

संलाप (von 1. लप् mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *Unterhaltung, Gespräch* AK. 1,1,5,17. H. 275. Halâj. 1,150. वितण्डालापसंलापैः MBh. 7,3022. 12,12248. 13,1457. R. 4,19,12. Spr. (II) 806. Kathâs. 18,10. 26,28. अन्योऽन्यसंलापो जायापत्योः 72,123. Râǵa-Tar. 4,67. 5, 366. Mârk. P. 20,4. Bhâg. P. 5,24,16. 10,60,58. संलापं कर् Bhar. Nâṭjaç. 20,28 (संल्लाप gedr.). Sâh. D. 287. मिथ्रेण Spr. (II) 5390. अनेन सह संजातः संलापः Râǵa-Tar. 3,442. नृपतेः mit 191. Mârk. P. 8,26. करि° über Spr. (II) 5284. इत्यन्योऽन्यनवप्रेमकृतसंलापयोस्तयोः Kathâs. 35,144. Bez. *eines best. Dialogs im Drama*: संलापः स्याद्गभीरोक्तिर्नानाभावसमाश्रयः Sâh. D. 418. 416.

संलापक 1) m. Bez. *eines best. Dialogs im Drama* (vgl. संलाप am Ende) Bhar. Nâṭjaç. 20,40. 43 (hier सल्लापक gedr.). Daçar. 2,50. — 2) n. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 203,17. fgg.

संलिप्सु (vom desid. von लभ् mit सम्) adj. *habhaft zu werden wünschend*: मृग° MBh. 16,126 (मृगलिप्सु ed. Bomb.).

संलोकिन् (von लोक् mit सम्) adj. *gleichzeitig anblickend* Gobh. 4,7,12.

संलोडन (vom caus. von लुड् mit सम्) adj. *in Verwirrung —, in Unordnung bringend*: लोक° MBh. 1,1391.

1. संवत् (von सम्; vgl. निवत्, प्रवत्) f. 1) *Seite; Strecke, Strich*: प्र पत पृथिव्या अनु संवतम् AV. 6,105,3. परा यद् पराचीमनु संवतम् 29,3. ṚV. 1,191,15. 8,64,15. ते संवतो नवैजासस्तुतुर्यात् 5,15,3. आ देव यरिष्टामनु संवतम् VS. 14,12. — 2) angeblich = संग्राम Naigh. 2,17.

2. संवत् Abkürzung für संवत्सरे *im Jahr, anno* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,16. H. 1535. H. ç. 26. Hâr. 28. विक्रम°, सिद्धहेमकुमार° H. 1535, Schol. = विक्रम° Weber, Kṛshṇaǵ. 350. *im Regierungsjahre* Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,244,7; vgl. 281.

संवत्सम् (von सम् + वत्स) adv. etwa *ein Jahr lang* ṚV. 4,33,4.

संवत्सर (सम् + व°) Uṇâdis. 3,72. Çânt. 1,7. VS. Prât. 5,32 (ohne Avagraha). m. 1) *Jahr* AK. 1,1,3,20. H. 159. Halâj. 1,116. 5,22. संवत्सर एव स्त्री गौर्वा वडवा वा विजायते Çat. Br. 11,1,6,2. 5,4,6. गर्भिणी संवत्सरे पर्यावृत्य प्रजायते Pañkav. Br. 10,12,5. ṚV. 1,110,4. 140,2. 161, 13. संवत्सरं शशयानाः 7,103,1. 7. °र प्रावृष्यागतायाम् 9. समुद्रादर्णवादधि संवत्सरो अजायत 10,190,2. AV. 1,35,4. 2,6,1. 3,10,2. द्वादशार 4,35,4. 6,55,3. hat zwölf Monate TS. 5,2,8,5. Ait. Br. 1,13. 16. Çat. Br. 1,2,5,13. dreizehn VS. 18,29. dreihundertundsechszig Tage Çat.

Br. 1,3,5,9. 9,1,4,43. Ait. Br. 2,17. Suçr. 1,19,19. अनन्तः परिप्लवते Çat. Br. 4,3,4,7. पुरा °रात् Kâtj. Çr. 10,2,37. Ait. Br. 4,22.30. °रे ऽस्थीनि याजयेषुः *binnen eines Jahres* Kâtj. Çr. 25,13,36. TS. 1,6,5,2. संवत्सरे संवत्सरे gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110. die Augen des Jahres sind Voll- und Neumonde TS. 2,5,7,1. द्विः संवत्सरस्य सस्यं पच्यते 5,1,7,3. संवत्सरे कृत्स्नमन्नाद्यम् Ait. Br. 8,4. एषा वै जघन्या रात्रिः संवत्सरस्य यत्पूर्वे फल्गुनी TBr. 1,1,2,8. Maitrjup. 6,14. M. 5,76. R. 1,63,12. पूर्णः संवत्सरो ऽभवत् R. Gorr. 1,12,1. साग्रः संवत्सरो गतः 4,8,47. Varâh. Bṛh. S. 8,28.37.41. 19,3.6. Mârk. P. 16,35. 30,12. Bhâg. P. 3,11, 12.14. 5,18,15. °रम् *ein Jahr lang* M. 3,271. 9,77. 11,196. MBh. 3, 11934. R. 3,55,19. संवत्सरमिमम् MBh. 4,8. °रेण *nach einem Jahre* M. 11,180. अद्य प्रभृति °रेण MBh. 3,16680. °रेण एकवारम् *einmal im Jahre* Spr. (II) 7044. °रस्यैकमपि चरेत्कृच्छ्रम् *im Laufe eines Jahres* M. 5,21. गणितस्याथ योगस्य चक्रे संवत्सरं प्रभुम् Hariv. 272. 12506. VP. 153, N. 1. संवत्सरस्य पत्नी, प्रतिमा Weber, Nax. 2,233. पुच्छम्, मुखम् 329. °प्रभृति Kâtj. Çr. 24,4,2. °दीक्ष 22,1,44. °दीक्षित Çâṅkh. Çr. 16, 20,11. °प्रयोग 3,11,16. °ब्राह्मण Pañkav. Br. 24,20,2. °रूप Çat. Br. 8,4,4,6.12. °वासिन् *beim Lehrer* 14,1,4,27. °वेला *Zeit eines Jahres* 7,4,2,38. °काम so v. a. गवामयनकाम Âçv. Çr. 11,6,10. संवत्सरोषित *ein Jahr alt* Suçr. 1,190,19. °निरोध M. 8,375. संवत्सराभिशस्त 373. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,39. संवत्सरारम्भविधि 284,*a*,35. °फलदर्शिन् Subandhu bei Uģģval. zu Uṇâdis. 3,72. Als neutr. Muṇḍ. Up. 2,1, 6 (m. od. Pol.). MBh. 7,9596 (संवत्सराश्च st. संवत्सराणि ed. Bomb.). Hariv. 11774. — 2) *das 1te Jahr im fünf- oder sechsjährigen Cyclus* VS. 27,45. TS. 5,5,7,3. TBr. 3,10,4,1. Kâṭh. 13,15. 39,6. 40,6. Pâr. Gṛhj. 3,2. Weber, Ģjot. 34. Varâh. Bṛh. S. 8,24. VP. 224. Bhâg. P. 5,22,7. — Vgl. त्रिसंवत्सर, परि°, प्रतिसंवत्सरम्, शत°, सांवत्सर fgg.

संवत्सरकर adj. als Beiw. Çiva's Çiv.

संवत्सरकौमुदी f. Titel einer Schrift: s. u. तालनवमी und मित्रसप्तमी.

संवत्सरतम (von संवत्सर) adj. (f. ई) P. 5,2,57. Vop. 7,39. °तमीं रात्रिम् so v. a. *heute über's Jahr* Çat. Br. 11,5,1,11.

संवत्सरदीपव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. B. H. No. 1203. fg.

संवत्सरपर्वन् n. *Jahresabschnitt* P. 4,2,21, Vârtt. 3.

संवत्सरप्रदीप m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1170. Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,6.7. 279,*b*,33. 283,*b*, No. 662. 292,*b*,28. Verz. d. Cambr. H. 68. Wilson, Sel. Works 2,187.

संवत्सरप्रवर्ह m. *eine Nebenart des* Gavâmajana Lâṭj. 4,5,4.

संवत्सरप्रवल्ह m. dass.; s. प्रवल्ह.

संवत्सरभृत adj. *ein Jahr lang getragen* oder *gepflegt* (das Feuer wird, ehe es auf den Altar kommt, täglich einmal in der Ukhâ getragen) Çat. Br. 6,7,4,19. 7,5,4,34. 9,5,4,63. 10,2,6,9. अ° Kâtj. Çr. 16,6,9. °भृतिन् *der dieses gethan hat* 17,5,6.

संवत्सरमय (von संवत्सर) adj. पञ्च° *aus den fünf Jahren* (eines Cyclus) *bestehend* Weber, Ģjot. 20.

संवत्सरसत्त्र n. *ein* Soma-*Opfer, dessen* Sutjâ-*Tage ein Jahr über dauern*, Çâṅkh. Çr. 13,19,20.

संवत्सरसद् adj. *der eine solche Feier hält* TS. 3,4,2,8. 7,5,1,2. Çat. Br. 12,3,5,8.

संवत्सरसंमित adj. *dem Jahr gleichmässig* Çat. Br. 3,1,2,17. 4,3. 5, 5,2,2. 11,5,4,6. *dem Jahres-*Sattra *gleichartig* Çâṅkh. Çr. 13,17,9. रात्रीः Bez. gewisser Opfertage, weil der Vishuvant-Tag in ihrer Mitte liegt, Âçv. Çr. 11,3,3. 6,12. Lâṭj. 10,5,1. Kâtj. Çr. 24,3,44.

संवत्सरसहस्र n. *Jahrtausend* Çat. Br. 10,4,4,4.

संवत्सरावर (संवत्सर + अ°) adj. *mindestens ein Jahr dauernd* Kâtj. Çr. 13,4,5.

संवत्सरिक s. सांवत्सरिक.

संवत्सरीण (von संवत्सर) adj. *jährig, jährlich* P. 5,1,92. पयं उस्रियायाः *alle Jahre* (nach der Geburt eines Kalbes) *vorhanden* ṚV. 10, 87,17. मरुतः AV. 7,77,3. भाग VS. 17,13. स्वस्ति Ait. Br. 1,28. TS. 3,1,9,4. TBr. 1,4,10,1. 3,1,2,6. im comp. nach Zahlwörtern P. 5,1, 87. द्वि° Schol.

संवत्सरीय adj. dass. P. 5,1,92.

संवत्सरोपासित (संवत्सर + उ°) adj. *ein Jahr lang bedient* (s. संवत्सरभृत) Çat. Br. 6,7,4,19.

संवदन n. 1) (von वद् mit सम्) = संवाद und समालोच H. an. 4, 209. = आलोच Med. n. 216. — 2) = वशक्रिया, वशीकृति, वशीकार AK. 3,3,4. H. an. Med. Spr. (II) 3527, v. l. auch f. आ Bhar. zu AK. nach ÇKDr. fehlerhaft für संवनन.

संवदितव्य (von वद् mit सम्) adj. *zu bereden, worüber ein Uebereinkommen zu treffen ist* Çat. Br. 9,5,2,16.

संवनन (vom caus. von 1. वन् mit सम्) 1) adj. *geneigt machend, für sich gewinnend, versöhnend, vereinigend* ṚV. 8,1,2 (संवननम् aufzulösen). AV. 6,139,3. जन° (°संवलन gedr.) Pañkar. 3,13,15. दानसंवनना कोते धन्याः *zum Spenden geneigt machend, — auffordernd* Spr. (II) 2758. — 2) m. N. pr. des Liedverfassers von ṚV. 10,191 mit dem patron. Âṅgirasa ṚV. Anukr. — 3) n. *ein Mittel der Vereinigung, — Eintracht, — für sich zu gewinnen, — zu bezaubern; zähmender Bann* AK. 3,3,4 (nach der Lesart bei Mallin. zu Çiç. 10,37). H. 1498. Halâj. 4,34. विद्विषाणां संवननं विषघ्नम् Rovidhâna 1,2 (nach Aufrecht). एकंशुष्टीम्संवननेमेन सर्वान्कृणोमि AV. 3,30,7. 6,9,3. अस्यै ṚV. 10,93,12. Pâr. Gṛhj. 1,6. अन्नं संवननं स्मृतम् Maitrjup. 6,13. एतत्संवननं मम MBh. 3,14706. मल्लीदृशं संवननं त्रिषु लोकेषु विद्यते Spr. (II) 3527. जनप्रियः (obj.) Ragh. 16,74. हृदयानुप्रवेशो हि प्रभोः संवननं महत् Kathâs. 34, 169. स्त्रियं चेदभिमन्येत तस्याः संवननं महत् Rovidhâna 3,19 (nach Aufrecht). एतज्ज्ञामाम्यहं कर्तुं भर्तृसंवननं महत् MBh. 3,14707. स्वामि° Kathâs. 40,81. मन्त्रः° (das vorangehende तद् davon zu trennen) 95,21. कोश° *das Gewinnen —, Erwerben eines Schatzes* MBh. 5,5010 nach der Lesart der ed. Bomb. °सम्बलन ed. Calc. — Vgl. विश्व°.

संवत् 1) adj. *mit* सम् *verbunden* Çâṅkh. Br. 17,9. — 2) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 15,3,36.

संवन्दन (von वन्द् mit सम्) n. *ehrfurchtsvolle Begrüssung:* कृत° adj. Bhâg. P. 10,44,51.

1. संवर (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. *abwehrend, zurückhaltend:* काल° als Beiw. Vishṇu's Pañkar. 4,3,70. — 2) m. *a*) *Damm* H. 965. — *b*) *Abwehr der Aussenwelt, das Sichhüten vor derselben*, Bez. eines der sieben oder neun Tattva bei den Ģaina: जीवाजीवास्रवबन्धसंवरनि-

र्मोत्तास्तत्त्वानि Sarvadarçanas. 36,14. fg. आस्रवनिरोधः संवरः । येनात्मनि प्रविशत्कर्म प्रतिषिध्यते स गुप्तिसमित्यादिः संवरः 38,20. fgg. आस्रवो भवहेतुः स्यात्संवरो मोक्षकारणम् (so ist zu lesen) 39,16. 41,5. 43, 16. स्रोतसो द्वारं संवृणोतीति संवर इति निराहुः 39,14. — c) N. pr. des Vaters des 4ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. N. pr. des 18ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî 55. — Med. r. 232. — d) N. pr. einer Gegend, = गड; s. u. गडलवण. — 3) n. ein best. Gelübde bei den Buddhisten Med. त्रिसंवरनिर्देश Wassiljew 155. = संयम Trik. 3,3,377. — Vgl. चक्र°.

2. संवर (scheinbar von 2. वर् mit सम्) m. Wahl (eines Gatten), = स्वयंवर (wie die ed. Bomb. liest) MBh. 7,6033.

3. संवर (auch सम्वर und सम्बर) ungenaue Schreibart für शम्बर. 1) m. a) = शम्बर 1) a) Trik. 3,3,377. Med. r. 232. MBh. 8,4397. R. 4, 12,8. 5,18,29. VP. 137. 147. Bhâg. P. 6,6,29. 10,19. 7,2,4. 8,6,31. 10, 19. Die Bomb. Ausgg. haben überall die richtige Schreibart. Auch die buddhistische Tantra-Gottheit (Wilson, Sel. Works 2,24. 32. Burnouf, Intr. 538) wird wohl शम्बर zu schreiben sein. — b) = शम्बर 1) e) Trik. Med. — c) = शम्बर 1) f) und k) Med. — 2) n. a) = शम्बर 3) b) Trik. Med. Verz. d. Oxf. H. 104,b, No. 449. — b) Zauberei: शाकिनीसंवरादर einer der drei Fehler der Weiber Kathâs. 37,120. शाकिनीसिद्धिसंवरा (Brockhaus trennt शाकिनी) 68,37.

1. संवरण (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. (f. ई) verschliessend: eine der Falten (वलि) des Afters Suçr. 1,258,11. — 2) m. N. pr. eines Mannes RV. 5, 33,10. Verfasser dieses Liedes mit dem patron. Prâgâpatja RV. Anukr. N. pr. eines Sohnes des Ṛksha, Gatten der Tapatî und Vaters des Kuru, MBh. 1,3724. fgg. 3791. 6527. 15,325. Hariv. 1799. VP. 455. Mârk. P. 78,34. 106,16. Bhâg. P. 5,6,39. 8,13,10. 9,22,3. Verz. d. Oxf. H. 46,b,13. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. — 3) n. a) Umhegung, ein umschlossener Raum (wie der Opferplatz): यो सो मुहान्संवरणेषु वह्निः RV. 4,21,6. 7,3,2. समुद्रं न संवरणान्यग्मन् 9,107,9. 10,77,6. AV. 2,6,3. Wall R. 2,88,19 (96,22 Gorr.). — b) Hülle, Decke Bhâg. P. 10,87,20. — c) das Verbergen, Verstecken, Geheimhalten: पुत्र° Vikr. 79,5. मन्त्र° MBh. 1,5616. 5,4812. 12,13. R. 1,7,9. R. Gorr. 2,72, 11. अर्थ° MBh. 12,2006. धृतेच्छाविकार° Mṛkkh. 30,19. स्वाकार° Pañkat. ed. orn. 20,7. 50,3. अप्रसिद्धार्थस्य Schol. zu Kâvjâd. 3,109. °कार्यतरं प्रहेलिका Sâh. D. 198,6. so v. a. Geheimnisskrämerei Mâlatîm. 7,1. 174,7. — d) das Schliessen: योनेः Suçr. 1,278,13. श्रुतेः der Stimme RV. Prât. 6,5. — Vgl. अनु°.

2. संवरण (von 2. वर् mit सम्) n. das Erwählen (eines Gatten): °स्रज् = वरणस्रज् Ragh. 6,30.

संवरणीय (von 1. वर् mit सम्) adj. zu verbergen, — verstecken, geheim zu halten Schol. zu Kâvjâd. 3,109. Kull. zu M. 7,102.

संवरविंशक n. Titel einer Schrift Târan. 156 (सम्वर° gedr.). wohl शम्बर° zu lesen.

संवरव्याख्या f. desgl. ebend. 214 (सम्बर° gedr.). wohl शम्बर° zu lesen.

संवरोदयतन्त्र n. desgl. Burnouf, Intr. 537. fg. wohl शम्बरो° zu lesen.

संवर्ग (von वर्ज् mit सम्) 1) adj. zusammen —, an sich raffend: Agni (der über seine Grenze hinausgreift) Çat. Br. 12,4,4,3. TS. 2,4,2,3. Ait. Br. 7,7. Kâtj. Çr. 25,4,32. Çâñkh. Çr. 3,4,5. Âçv. Çr. 3,13,7. Çat. Br. 14,9,2,9. die Mittagssonne Kaush. Up. 2,7. der Wind Khând. Up. 4,3,1. इन्द्रस्य संवर्गं वार्त्रघ्नम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a. — 2) m. das Zusammenraffen: संवर्गं इतो छिन्नाङ्गः TS. 2,4,2,3. Kâṭh. 10,7. अग्नेः N. eines Sâman Ind. St. 3,200,b. अमद्ग्नेः desgl. 217,a. das Zusammenbringen: राष्ट्र° Verz. d. B. H. 89, No. 365.

संवर्गजित् m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Lâmakâjana Ind. St. 4,373. — Vgl. सांवर्गजित.

संवर्गम् (von वर्ज् mit सम्) absol. zusammenraffend: संवर्गं सं रयिं जय RV. 8,64,12. संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् 10,43,5.

संवर्गविद्या f. Bez. einer best. Lehre Colebr. Misc. Ess. 1,326. fehlerhaft für संसर्ग° (wie die ed. Bomb. liest) MBh. 12,8472.

संवर्ग्य 1) adj. (von वर्ज् mit सम्) zu multipliciren Varâh. Bṛh. 26(24), 9. — 2) (wohl von संवर्ग) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 873. Verz. d. Oxf. H. 336,b,1.

संवर्जन (von वर्ज् mit सम्) n. das Packen Karaka 8,7. संवर्जनात्संग्रहणात्संग्रसनाद्वा संवर्गः Çaṁk. zu Khând. Up. S. 244.

संवर्णन (von वर्णय् mit सम्) n. das Schildern, Erzählen: °चरित्र° Verz. d. Oxf. H. 129,b,6.

संवर्त (von वर्त् mit सम्) m. 1) etwa das auf-den-Leib-Rücken MBh. 9,3493. = शत्रुप्रसरणस्यावरोधनम् Nîlak. — 2) etwas Gerolltes oder rund Geknetetes, Ballen: पुरोडाश° Kauç. 30. — 3) ein geballter —, dichter Haufe: घन° Mâlatîm. 166,12. — 4) eine geballte, regenschwangere Wolke; = मेघ Çabdar. im ÇKDr. एकदेशेन चावर्तः संवर्तः सर्वतो जलम् Kṛshis. 7. 2. आवर्तो निर्जलो मेघः संवर्तो बहूदकः Gjotistattva im ÇKDr. °निनद Hariv. 6878. R. 4,18,22. — 5) N. einer der sieben Wolken beim Weltuntergange Verz. d. Oxf. H. 347,b,33. — 6) Weltende, Untergang der Welt AK. 1,1,2,22. H. 161. an. 3,307. Med. t. 164. Halâj. 1,117. लोकानाम् R. 7,22,18. संवर्त इव मारुतः 6,37,65. संवर्ताग्नि MBh. 3,15812. 8,2347. Bhâg. P. 8,15,26. संवर्तार्क 7,3,3. संवर्ताम्भस् 8,24,33. — 7) N. eines Kalpa (einer Weltperiode) Verz. d. Oxf. H. 21,b, N. 2. Vie de Hiouen-thsang 76. — 8) Jahr Halâj. 5,15. — 9) Bez. einer best. mythischen Waffe Hariv. 12736 (संवर्तन die neuere Ausg.). R. Gorr. 1,30,18. 7,101,7. — 10) Terminalia Bellerica Roxb. H. an. Med. Ratnam. 91. — 11) Bez. eines best. Kometen Varâh. Bṛh. S. 11,51. — 12) Bez. einer best. Conjunction der Planeten Varâh. Bṛh. S. 20,5. एकर्क्षे चत्वारः सह पौरैर्यायिनो ऽथ वा पञ्च । संवर्तो नाम भवेत् 6. 9. — 13) N. pr. eines Mannes Med. Vâlakh. 6,2. eines Sohnes des Aṅgiras (und Verfassers von RV. 10,172) RV. Anukr. Ait. Br. 8,21. MBh. 1,2569. 2,300. 3,8174. 13,4148. 7322. 14,95. 137. Hariv. 1833. 9571. 14076. R. 7,18,3. 90,4. Mârk. P. 130,11. Bhâg. P. 9,2,26. Pañkar. 1,10,63. Verz. d. Oxf. H. 18,b,13. 19,a,37. Verfasser eines Gesetzbuchs Jâǵn. 1,4. Ind. St. 1,20. 232. fg. 467. Verz. d. B. H. No. 1017. Verz. d. Oxf. H. 266,a,42. 271,a,9. 292,a,2 v. u. 279,b,33. 356,a,33. fg. Gild. Bibl. 457. Wilson, Sel. Works 1,13. Kull. zu M. 5,62. °स्मृति Ind. St. 2,76. 100. — Vgl. बृहत्°.

संवर्तक (vom caus. von वर्त् mit सम् und von संवर्त) 1) adj. zusammenrollend, Alles umstürzend beim Untergang der Welt: Feuer Nṛs. Tâp.

Up. in Ind. St. 9,90. 138. MBh. 3,153. 187. 12873. 12877. 12966. fg. 13607. 6,281. 4290. 13,838. 942. 6974. Hariv. 2149 (neben घोर). 11340. 11415. 13432. R. 3,70,1 (सांवर्तक ed. Bomb. 65,1). 6,83,16. Mârk. P. 47,11. Bhâg. P. 12,4,9. Verz. d. Oxf. H. 49,b,9. Sonne MBh. 3,12967. Wolken Hariv. 2823. 13431. संवर्तकं नाम गणं तोयदानाम् 3893. Wind Bhâg. P. 12,4,11. subst. m. (sc. अग्नि) H. 1100 (*das höllische Feuer*). Bhâg. P. 4,30,45. Guhjas 1,11. n. (sc. हल) Baladeva's *Pflugschar* H. 225. Hariv. 5035. 5562. pl. so v. a. *die höllischen Mächte:* इतो ऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैः Spr. (II) 1095. — 2) m. a) *Weltende, Untergang der Welt:* संवर्तकं कर्तुम् Hariv. 4329. युद्धं लोकसंवर्तकोपमम् R. 6,87,6. — b) N. pr. α) eines alten Weisen = संवर्त Gâbâlop. in Ind. St. 2,76 Varâh. Bṛh. S. 48,64. — β) eines Schlangendämons MBh. 1,1555 nach der Lesart der ed. Bomb. (वृत्तसंवर्तकौ). — γ) angeblich = संवर्तकिन् Çabdar. im ÇKDr. — δ) eines Berges LIA. 1,555, N. — 3) f. संवर्तिका *ein junges* (noch *zusammengerolltes*) *Blüthenblatt einer Nymphaea* AK. 1,2,3,42. H. 1166. — Vgl. सांवर्तक.

संवर्तकिन् m. ein N. Baladeva's (nach seiner Pflugschar संवर्तक so genannt) Trik. 1,1,36.

संवर्तग m. N. pr. eines Sohnes des 3ten Manu Sâvarṇa Hariv. 479. सर्वत्रग die neuere Ausg. und Langlois.

संवर्तन (vom caus. von वर्त् mit सम्) n. *Bez. einer best. mythischen Waffe* (*zusammenrollend, Alles vernichtend*) Hariv. 12736 nach der Lesart der neueren Ausg. संवर्त die ältere.

संवर्तम् (von वर्त् mit सम्) absol. *aufrollend, umstürzend* Pañkav. Br. 14,12,7. Çâñkh. Çr. 17,5,6.

संवर्तमरुत्तीय adj. *die Weisen* Saṁvarta *und* Marutta *betreffend:* आख्यान MBh. 1,606; vgl. 14, Adhj. 3. fgg. in den Unterschriften.

संवर्ति f. = संवर्तिका (s. unter संवर्तक) Bhar. zu AK. 1,2,3,42 nach ÇKDr.

संवर्धक scheinbar in einer Inschrift in Journ. of the Am. Or. S. 6; 504, Çl. 13, wo aber ohne Zweifel संवर्धयां चक्रिरे (संवर्धयाश॰) zu lesen ist.

संवर्धन (von 1. वर्ध् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. *vermehrend, fördernd:* तेजस: Spr. (II) 7239. दानसंवर्धना ह्येते पन्था: 2758, v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1967. — 3) n. a) *das Heranwachsen* (eines Kindes) Kathâs. 93,99. — b) *das Grossziehen* (eines Kindes) R. 2,111,10 (= क्रीडन Comm. in der ed. Bomb.) = 120,10 Gorr. — c) *Mittel zum Wachsenmachen:* केश॰ Çârṅg. Saṁh. 3,11,19. — d) *das Gedeihen, Erfolghaben:* धर्म॰ MBh. 1,2432. व्यवसितस्य Vikr. 87,2. अविरूढसंवर्धनमीप्सितलम्भानाम् 49,11. — e) *das Gedeihenmachen, Fördern* Kâm. Nîtis. 13,55. तेजोबलवर्णमेधा॰ Daçak. 60,8.

संवर्धनीय (vom caus. von वर्ध् mit सम्) adj. 1) *aufzuziehen, gross zu ziehen:* दुहिता Pañkat. 188,19. *zu ernähren:* भृत्या: Kull. zu M. 3,72. — 2) *zu mehren, zu fördern:* गुणा Spr. (II) 1581.

संवर्मय् (von वर्मन् mit सम्), ॰यति *Jmd eine Rüstung, einen Panzer anlegen* P. 3,1,25. Vop. 21,17.

संवर्य् (सम्वर्य् geschr.), ॰र्यति (संग्रणे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

संवर्षणा LA. 27,2 falsche Conjectur; vgl. Spr. (II) 729.

संवल s. शम्बल. In der Bed. *Wegekost* auch Spr. (II) 2490: असम्बल Çatr. 10,182.

1. संवलन (von वल् mit सम्) n. *das Zusammentreffen, Vereinigung, Verbindung* Mâlatîm. 167,5. Verz. d. Oxf. H. 245,a, No. 613. f. आ dass. Git. 12,27.

2. संवलन (सम्वलन) fehlerhaft für संयमन.

संववृत्वंस् = संवव्रिवंस् partic. perf. act. *verhüllend:* Finsterniss RV. 5,34,2.

संवसथ (von 5. वस् mit सम्) m. *Niederlassung, Dorf* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,114. AK. 2,2,19. Trik. 3,3,295. H. 961. Halâj. 2,103.

संवसन (wie oben) n. *Wohnort, Behausung* RV. 9,86,17.

संवसु (wie oben) adj. *Wohnungsgenosse:* देवेषु RV. 8,39,7. संवसव इति वो नामधेयम् AV. 7,109,6.

संवस्त्रय् (von वस्त्र mit सम्), ॰यति *bekleiden* Vop. 21,17.

संवह (von 1. वह् mit सम्) m. N. *eines der sieben Winde* MBh. 12, 12407. Hariv. 12787. Golâdhj. Bhuvanak. 1. Brahmâṇḍa-P. beim Schol. zu Çâk. 165. N. *einer der sieben Zungen des Feuers* (als masc.!) Colebr. Misc. Ess. 1,190.

संवहन (wie oben) n. 1) *das Führen, Leiten:* रस॰ Suçr. 1,250,18. — 2) *das an-den-Tag-Legen, Aeussern:* गर्वं संवहनायोग्यम् Kuvalaj. 16,a.

संवहितर् (wie oben) nom. ag. s. संवहित्र und vgl. संवोढर्.

संवाच् (सम् + वाच्) f. *gemeinsame Rede, colloquium* VS. 9,2 (TS. v. l.). So ist wohl auch RV. 1,167,3 zu lesen.

संवाच्य (von वच् mit सम्) n. unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,16. Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36. wohl *die Kunst sich zu unterhalten.*

संवाटिका f. = शृङ्गाटक Râgan. im ÇKDr.

संवाद (von वद् mit सम्) m. 1) *Unterredung* RV. 8,90,4. Çat. Br. 3,1,4,16. 9,5,2,16. Kâtj. Çr. 8,8,30. 12,2,10. Ind. St. 1,116. Spr. (II) 6628. R. 2,31,1. Verz. d. Kopenh. H. 16,b, No. 35. आवयो: Bhag. 18,70. MBh. 1,324. वृत्तेषु द्विजानामनुकृत्ताम् R. 3,79,24. आपस्ते वत मूढानां संवादा अपि तादृशा: Kathâs. 5,37. Bhâg. P. 2,10,49. 3,33, 36. 7,2,27. 8,24,59. Kull. zu M. 3,26. सह सीतया R. Gorr. 1,4,47. Suçr. 1,31,6. Bhâg. P. 1,4,7. राघवेण R. Gorr. 1,4,55. Bhâg. P. 9,6, 40. सीताराघव॰ R. 3,52 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 44,b,19. 24. fgg. Bhâg. P. 1,5 und 16 in den Unterschrr. Pañkat. 118,25 (॰संवादे zu lesen). वध्रास्यार्यपरीवादं खलसंवादशृङ्खला Kathâs. 24,210. निषादाधिप॰ mit R. 1,3,13 (8 Gorr.). Spr. (II) 290, v. l. Kathâs. 14,86. 61, 320. संवादं कर् Verz. d. Oxf. H. 61,b,7 v. u. त्वया R. 5,34,7. त्वयि 6. सीतया कृतसंवाद: (adj.) 13. 49,17. MBh. 6,2909. पञ्चरात्रं पञ्चसंवादम् Pañkar. 1,1,34. 2,1,12. — 2) *Verabredung:* यथासंवादम् Kâtj. Çr. 20,8,24. — 3) *Uebereinstimmung, Einklang:* शशिन: श्रुत्वा भसंवादम् Varâh. Bṛh. S. 2,23. नाद: श्रोत्रसंवादमेति Mâlatîm. 80,5. Kathâs. 21,127. 23,11. 14. 35,107. 43,206. 119,164. 123,322. Mârk. P. 45,42. Bhâg. P. 6,4,31 (Gegens. विवाद). Kull. zu M. 3,87. 8,38. Z. d. d. m. G. 7,299, N. 4. Sarvadarçanas. 23,1. स॰ adj. (f. आ) *übereinstimmend* Kathâs. 34,152. ससंवादम् adv. 122,91. — Vgl. प्राण॰, व्यासशुक॰, सह॰.

संवादक (vom caus. von वद् mit सम्) adj. *übereinstimmend:* गुरुशिष्यसब्रह्मचारिणाम् Wilson, Sâṅkhjak. S. 158.

संवादन (wie oben) n. *Einigung, Einstimmung* Kathâs. 50,169.

संवादिन् (von वद् mit सम् oder von संवाद) adj. gaṇa ग्राह्यादि zu P. 3, 1,134. 1) *sich unterhaltend:* हंससंवादिना Ragh. 15,92. — 2) *übereinstimmend, im Einklang stehend* Kathâs. 92,94. 119,117. 122. Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,29(?). स्वचित्तसंवादि वचः Spr. (II) 7270. षड्जसंवादिनीः केकाः Ragh. 1,39. Uttarar. 114, 4 (154, 10). हंतं नूपुरसंवादि Kirâtâ. 2,163. Kathâs. 35,119. Râǵa-Tar. 1,21 (mit dem Folgenden zu verbinden). H. 59. Pańkat. ed. orn. 49,24. — Vgl. संवाद्य.

संवार (von 1. वर् mit सम्) m. *der Verschluss der Stimmritze* (bei der Aussprache eines Lautes) P. 1,1,9, Schol. Gegens. विवार.

संवारण (vom caus. von 1. वर् mit सम्) adj. *zurückhaltend, abwehrend:* शत्रु° (कार्मुक) MBh. 6,3233. 8,537.

संवारयिषु (wie oben) adj. *zurückzuhalten —, abzuwehren beabsichtigend* MBh. 6,3762 nach der Lesart der ed. Bomb.

संवार्य (von वर् mit सम्) adj. 1) *zu verhüllen, zu verbergen:* संवृत° Spr. (II) 3713. — 2) *zurückzuhalten, abzuwehren:* नैतद्बलमसंवार्यम् MBh. 7,4209. 9,1166 (nach der Lesart der ed. Bomb. st. असंहार्य der ed. Calc.).

संवास (von 5. वस् mit सम्) m. 1) *das Zusammenwohnen, Zusammenleben* MBh. 4,564. 5,650. 8,2032. 12,8275. 13,2440. 2666. R. 2,39,36 (38,17 Gorr.). Spr. (II) 384. 6781, v. l. तेषाम् MBh. 15,924. Spr. (II) 4605. दुर्जनैः M. 12,79. MBh. 1,4589. 13,2426. 14,512. R. 6,104,14. Spr. (II) 3613 (ग्रत्यन्त°). 6533. ग्रत्यया सह M. 8,258. MBh. 1,4543. 14,141. Spr. (II) 476. 3819 (ग्रत्यन्त°). 5256. Pańkat. 196,15. प्रिय° mit MBh. 4,566. Spr. (II) 290. 293. 2826. 4377. Git. 7,40. — 2) *Niederlassung, Wohnstätte, Wohnplatz* Hariv. 3488. ग्रामसंवासवासिनाम् R. 2, 49,4. 5. घोष° Hariv. 4287. ऐकलव्य° 6413. जनसंवासमध्ये भाण्डाम्यन्तरेकाकः Varâh. Bṛh. S. 95,13. श्रीः सुखस्येह संवासः MBh. 5,1619. असंवासाः प्रजायन्ते श्रौद्धाः MBh. 13,3525. स्तृत्यगाकृत° Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,26. उद्देशकृतसंवासिशेरे: *gemeinschaftlicher Wohnplatz* Kâm. Nitis. 9,72. — 3) *Spazierplatz* Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. संवाह. — Vgl. सह°, सौवासिक.

1. संवासिन् (von 3. वस् mit सम्) adj. *gekleidet in:* चर्मवल्कल° MBh. 14,1268.

2. संवासिन् (von 5. वस् mit सम्) adj. *zusammen wohnend, Wohnungsgenosse* Kâm. Nitis. 4,38. Râǵa-Tar. 2,145. चिर° MBh. 12,3156. *wohnend in, bewohnend:* मनुष्याणां ग्रामसंवासिनाम् R. Gorr. 2,46,6.

संवास्य adj. MBh. 12,12068 nach Nilak. = हेतुं योग्यः, eine andere Lesart संधास्य wird durch उद्धेतुं योग्यः erklärt; allein richtig ist aber die zuletzt erwähnte Lesart संध्यांस *zu Schultern die Morgen- und Abendröthe habend.*

संवाह (von 1. वह् mit सम्) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. गुडादि zu 4,103. 1) adj. = संवाहक Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) m. *a*) etwa *ein Park zum Spazierenfahren* (= सप्राकारमुद्यानम् Nilak. zu Hariv.) MBh. 3, 11700. Hariv. 8558. 8560. — *b*) = संवाहन *das Entlangfahren mit der Hand, Streichen:* ग्रङ्ग° Mârk. P. 16,15. — *c*) als Bez. *einer der sieben Winde* wohl nur fehlerhaft für संवह Brahmâṇḍa-P. beim Schol. zu Çâk. 165. — *d*) etwa *aufgebürdete Last, Auflage* Râǵa-Tar. 5,175. राज° *eine vom Fürsten eingeführte Auflage* 191. — Vgl. सांवाहिक.

संवाहक (vom caus. von 1. वह् mit सम्) nom. ag. *mit der Hand entlang fahrend, die Glieder streichend, der dieses als Gewerbe betreibt* Trik. 2,8,31. H. 492. Halâj. 2,135. R. Gorr. 2,32,22. Mṛkkh. 29,18 u. s. w. गात्र° Kâm. Nitis. 12,15. पादसंवाहिका Kathâs. 63,26.

संवाहन (wie oben) n. 1) *das Fahren, Ausfahren:* = वाहन H. an. 4, 200. fg. राज्ञः °क्रियाः । अवेक्षेत MBh. 5,5011. = संप्रापणं द्वानोपदानादिकम् Nilak. — 2) *das Ziehen:* der Wolken Mâlatîm. 150,19 (pl.). — 3) *das Ziehen —, Tragen einer Last* u. s. w. Med. n. 217. — 4) *das Entlangfahren mit der Hand, Streichen —, Reiben der Glieder* AK. 3,3,22. H. an. Med. häufig pl. Karaka 1,7. Suçr. 1,331,2. 2,35,3. 41,10. 143,9. 273, 4. Mârk. P. 20,11. हस्तसंवाहनानि (ग्रङ्गकानि) Uttarar. 11,13 (15,16). हस्त° *mit der Hand* Megh. 94. Kathâs. 112,128. गात्र° *das Streichen der Glieder* MBh. 3,13373. R. 1,46,11 (47,10 Gorr.). ग्रङ्ग° Mârk. P. 10,73. पाद° MBh. 1,3865. Kathâs. 63,24. Mârk. P. 19,2. Bhâg. P. 9, 18,35. 10,15,14. 17. 46,15. चरण° Weber, Kṛshṇaǵ. 284. भ्रान्त° Jâǵ. 1,209.

संवाहितव्य (wie oben) adj. *zu reiben:* पादौ MBh. 13,2746.

संवाहिन् (von 1. वह् mit सम्) adj. *führend* Karaka 4,4.

संवाह्य (wie oben) adj. 1) *zu tragen* u. s. w. P. 3,1,131, Schol. ग्रग्नि Vop. 26,11. सुख° Spr. (II) 88. — 2) *an den Tag zu legen, zu äussern:* गर्वमसंवाह्यं किं वहसि Spr. (II) 2096.

संविकाश MBh. 9,396 fehlerhaft für संनिकाश, wie die ed. Bomb. liest.

संविचेतव्य s. unter 1. चि mit संवि.

संविज्ञान (von ज्ञा mit संवि) n. 1) *das Mitverstehen —, Mitbegreifen —, Subsumiren aller übrigen Theile:* जन्मादीति सृष्टिस्थितिप्रलयं तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः *ein* Bahuvrîhi, *in dem durch einen Theil des Ganzen* (hier जन्मन्) *alle übrigen Theile* (hier स्थिति und प्रलय) *subsumirt werden,* Sarvadarçanas. 60, 6. 7. Çaṅk. zu Bâdar. 1, 1, 2. — 2) *das Kennen:* तयोर्नामसंविज्ञानमस्ति Uttarar. 26,13 (35,1). *Verständigung* Suçr. 1,10,19. °भूत *allgemein bekannt, — gebräuchlich* Nir. 7,13.

संवित्ति (von 1. विद् mit सम्) f. 1) *Erkenntniss* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. fg. Gauḍap. zu Sâṅkhjak. 69. संवित्त्यात्म Weber, Râmat. Up. 324. तत्त्वस्य Kir. 16,32. — 2) *Empfindung:* गन्ध° Verz. d. Oxf. H. 231,*a*, 26. सुख° Kir. 11,34. ग्राह्यग्राहकसंवित्तीनां पृथगवभासः *Empfindung, Wahrnehmung* Sarvadarçanas. 10,14. fg. 21. — 1) 2) = वेदना Halâj. 5,33. = प्रतिपद्, प्रतिपत्ति Trik. 3,3,208. H. an. 3,312. Med. t. 167. = बुद्धि, उपलब्धि u. s. w. H. 309. Halâj. 2,179. — 3) *Einverständniss*, = ग्रविवादो जनस्य Med. st. dessen bloss ग्रवबाद (d. i. ग्रविवाद) H. an.

संवित्प्रकाश (संविद् + प्र°) m. Titel einer Schrift Ind. St. 2,252.

1. संविद् (1. विद् mit सम्) f. Siddh. K. 248,*a*,3. 1) *Bewusstsein, Erkenntniss* VS. 18,7. MBh. 13,1011. Spr. (II) 3612, v. l. यस्यास्ति हृदये संवित् Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 113. 238,*b*,13. 250,*a*,5. 256,*b*,37. VP. 14,N. 22. Kir. 18,42 (pl.). Mârk. P. 101,15. Bhâg. P. 3,24,46. 10,47,19. Pańkar. 3,13,24. 15,27. Sarvadarçanas. 93,21 (pl.). हृदये चित्त° Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,7. स्व° Bhâg. P. 1,13,33. 10,46,46 (adj.). ग्रात्म° 11,28,9. वीर्य° adj. 3,25,25. तत्क्षेत्र° *Bewusstsein von* Mâlatîm. 100,10. Bez.

einer durch Anhalten des Athems erreichten Stufe im Joga Mârk. P. 39,21. 24. fg. प्रज्ञातसंविद्दश das klare Bewusstsein Râǵa-Tar. 6,105. चित्तालुप्त° 124. — 2) Empfindung: केवलां संविदं स्वस्थां मन्यन्ते मध्यमाः (d. i. माध्यमिकाः) Sarvadarçanas. 24,12. सुखदुःख° Verz. d. Oxf. H. 231,a,14. निर्वाणसुख° Bhâg. P. 8,3,14. 9,7,25. नाशमगात्प्यस्य प्रीतिसंविज्ञ (so ist zu lesen) सा पयो das Gefühl der Liebe Râǵa-Tar. 6,271. — 1) 2) = प्रतिपद्, चित्, उपलब्धि, ज्ञान AK. 1,1,4,10. 3,4,16,95. H. an. 2,236. Med. d. 42. — 3) Einverständniss: अधा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् RV. 10,10,14. Vertrag, Verabredung, Uebereinkunft; = प्रतिज्ञा, संगर, समय, क्रियाकार, संकेत, समाधि AK. 1,1,4,14. 3,4,16,95. 24, 151. 25,168. H. 278. H. an. Med. Vaić. bei Mallin. zu Çiç. 12,35. संविदा देयम् Taitt. Up. 1,11,3. MBh. 5,3288. Kathâs. 30,85. Râǵa-Tar. 3,208. मन्त्रि° mit Kathâs. 32,16. कर्तव्य° in Betreff 4,40. दूरागमन° 402,31. कोश° Râǵa-Tar. 6,238. संविदं कर् sich verabreden, übereinkommen, ein Uebereinkommen treffen mit (gen., instr., instr. mit सह) M. 8,219. MBh. 1,1223. अवर्ततुं मर्दितुम् 2509. 5,5806. 14,241. R. 1,17,9 (16,9 Gorr.). R. Gorr. 2,111,52. Ragh. 7,28. Spr. (II) 5375, v. l. Kathâs. 27,195. 29,85. 39,24. 40,60. 57,101. 71,55. कार्याय 73,2. 102,32. 123,193. अपकाराय 256. Bhâg. P. 8,6,32. अकृत्वा कालसंविदम् in Betreff des Zeitpunktes MBh. 3,299. कर्तव्यसंविदं कृत्वा Kathâs. 16,6. 24,89. 71,155. 73,216. 124,175. कार्य° 27,197. कृतागमन° 44,188. यात्रा° 39,71. स्थित° adj. so v. a. der Verabredung treu 16,96. 20,207. 32,10. 63,159. संविदं स्थापय् eine Verabredung treffen, ein Uebereinkommen schliessen 10, 106. 32,6. 49,102. विधा dass. 31,79. 46,127 (wohl verdorben, es wäre denn, dass man संविद् als adj. mit einer Sache vertraut auffasste). 60, 135. संविदं लङ्घय् einen Vertrag u. s. w. brechen Jâǵn. 2,187. संविदश्च व्यतिक्रमः Bruch eines Vertrags M. 8,5. संविद्व्यतिक्रम Verz. d. Oxf. H. 263,a,23. स° adj. mit dem man sich verabredet hat Kathâs. 37,109. — 4) ein Stelldichein: रहसि Bhâg. P. 10,31,10 (pl.). 17. — 5) Plan, Anschlag: घातय संविदम् Râǵa-Tar. 4,353. निश्चिकाय युक्त्या काचित्तु संविदम् 412. कृत्वा संक्रान्तसंविदम्। सखीम् 428. पूर्णायां संविदि 553. 576. 615. — 6) Unterredung, Gespräch AK. 3,4,16,95. H. an. Med. MBh. 5, 1639 = 1719. ततस्ते पुरुषव्याघ्रा गत्वा स्त्रीभिस्तु संविदम् 2,2025. कुर्वाणा तेन संविदम् 4,698. 7,5143. 12,5037. Mârk. P. 81,28. अप्राप्नुवन्कांचित्कोचित्संविदं ज्ञातु केनचित् MBh. 10,732. मालभर्त्संविदं द्वाचित् Hariv. 1611. चक्रतुः कुशलप्रश्नसंविदम् MBh. 1,7527. 12,7235. समेत्य तान् — तव दास्यामि संविदम् so v. a. Nachricht geben 7,5145. — 7) Herkommen, Sitte; = आचार H. an. Med. Vaić. गोत्र° Çiç. 12,35. — 8) Name AK. 3,4,16,95. H. an. Med. Vaić. गोत्र° Çiç. 12,35. — 9) Kampf AK. Vaić. — 10) = तोषण H. an. Med. — 11) Hanf Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. स°.

2. संविद् (3. विद् + सम्) f. Erwerb, Besitz: यथाक्रमुत्तरो ऽसान्यर्वणा उत संविदः AV. 3,5,5. 9,6,36. देवताभ्य एव यज्ञे संविदं दधाति TS. 7,2,8,7. का स्विदस्य यज्ञमानस्य संवित् Vâlakh. 10,1.

संविद 1) in असंविद adj. (3. अ + 1. संविद्) bewusstlos Çat. Br. 10, 5,2,14. — 2) = संविद् Verabredung, Uebereinkunft: त्वया तु पार्थिव कृते च संविदे प्रज्ञाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छया तव MBh. 8,4512. — ज्ञात° (?) Kâm. Nîtis. 14,26.

संविद्य n. = 2. संविद् Besitz: यशार्था: AV. 12,4,4.

संविध् = संविधा. वाल्मीकिर्भगवान्कर्ता प्राप्ते यज्ञसंविधम् wird Vorkehrungen treffen R. 7,94,24 (der Comm. lässt °संविधम् fälschlich von प्राप्ते abhängen und erklärt es durch संविधम्; auch erwähnt er eine Lesart °संविदम्). संविधं (सम्यग्विधयत्यनया तां यात्रादिसंपत्तिम् Nîlak.) चक्रे लङ्कायां शास्त्रनिर्मिताम् MBh. 3,16324 nach der Lesart der ed. Bomb. (संविधिं ed. Calc.). An beiden Stellen könnte man संविधाम् vermuthen.

संविधा (1. धा mit संवि) f. 1) Anordnung, Vorkehrung, Veranstaltung, Einrichtung: दृष्ट्वा वेश्मसु (so zu trennen) संविधाम् R. Gorr. 2,100,35. (तम्) उपाचरत्कृत्रिमसंविधाभिः Ragh. 14,17. मङ्गलसंविधाभिः 7,16. — 2) Lebensweise: वन्या Ragh. 1,94.

संविधातर् (wie oben) nom. ag. Anordner, Bestimmer d. i. Schöpfer, Gott MBh. 2,2212.

संविधातव्य (wie oben) adj. zu veranstalten, zu bewerkstelligen, zu thun MBh. 1,1619. 4,2126. Hariv. 10350. n. impers. zu verfahren Spr. (II) 4803.

संविधान n. = संविधा 1) Hariv. 10430. कर्मणाम् R. 5,95,40. 6,43, 11. आश्चोतन° Suçr. 2,325,5. वैवाहिकैः कौतुकसंविधानैः Kumâras. 7,2. Mâlatîm. 34,11. Daçak. 1,14. 3,27. पार्श्विकाक° Kull. zu M. 7,184. संविधानंकर् MBh. 11,328. Hariv. 8741. fg. Suçr. 2,371,5. Kull. zu M. 7,180. Kathâs. 103,246. रचितमङ्गल° 38,160. संविधानं च विहितम् MBh. 7,2072. — Hariv. 8440 liest die neuere Ausg. संनिधान.

संविधानक (von संविधान) n. eine absonderliche Art des Verfahrens Uttarar. 68,9 (87,11).

संविधानवत् (wie oben) adj. richtig verfahrend Suçr. 2,64,11.

संविधि m. = संविधा. अभोरेषैव (st. एष एव nach Nîlak.) संविधिः (wohl संविधी zu lesen) MBh. 6,244. यज्ञ° 12,9827. Hariv. 3872. पुरस्तपा° Kathâs. 115,8. वेश्म° (d. i. वेश्मनि) R. 2,91,36. संविधिं कर् MBh. 3,16324 (entweder शास्त्रनिर्मिताम् oder संविधां zu lesen; vgl. unter संविध्). ततो ऽतिमानुषं सर्वं चक्रे यज्ञस्य संविधिम् 14,214. कृत° adj. Kathâs. 109,81. विहिताल्व° adj. 115,58. इतिहासोत्तमादस्मान्जायन्ते कविबुद्धयः। पञ्चभ्य इव भूतेभ्यो लोकसंविधयस्त्रयः MBh. 1,648. आध्यात्माधिभूताधिदैवानां सम्यग्विधयो रचनाः Nîlak. — संविधि MBh. 5,1220 fehlerhaft für संनिधि, wie die ed. Bomb. liest.

संविधेय adj. = संविधातव्य. संविधेयं हितं मम Hariv. 8595. न खलु योषित्संगमः संविधेयः Spr. (II) 6519.

संविन्मय (von 1. संविद्) adj. aus Erkenntniss bestehend: सत्संविन्मय so v. a. सच्चिन्मय Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,164.

संविभक्तर् (von भज् mit संवि) nom. ag. mit Andern theilend, Andere bedenkend MBh. 3,13388. 15393. 12,2868. सर्वेषाम् 2900.

संविभजनीय (wie oben) adj. zu vertheilen unter (dat.) Kull. zu M. 7,97.

संविभज्य (wie oben) adj. mit dem man Etwas theilen muss, zu bedenken MBh. 12,2915. auch 2879 hat die ed. Bomb. Ausg. so st. संविभाज्य.

संविभाग (wie oben) m. 1) das Theilen mit Andern, das Zukommenlassen eines Antheils Âpast. 2,9,10. MBh. 3,15386. 4,546. 12,625. Spr. (II) 5921. संविभागेन कृत्वा dadurch, dass man eine Vertheilung ver-

anstaltet, MBH. 4,982. °मनस् 547. °रुचिता SUÇR. 1,312,18. °रत MÂRK. P. 47,30. °शील DAÇAK. 140,7. 8. कृत° adj. KATHÂS. 56,417. विद्विलोदात्त° RÂǴA-TAR. 3,67. संविभागो हि भूतानां (subj.) सर्वेषामेव दृश्यते MBH. 3,99. संविभागश्च भूतेभ्यः कर्तव्यः M. 4,32. प्राणिभ्यो अन्नादिनापि KULL. zu d. St. सर्वभूतेभ्यो भागशः MBH. 13,3061. भृत्येषु Spr. (II) 1669. 5510, v. l. रत्नानाम् *Vertheilen der* R. GORR. 1,4,132. अन्नाद्यैर्भूतेभ्यः BHÂG. P. 7,11,10. द्रव्य° DAÇAK. 70,2. यैः प्रियायाः कृत इव लोचनकान्तिसंविभागः ÇÂK. 36,10. आलाप° *das Theilnehmenlassen an* MÂLATIM. 128, 12. अपत्य° *das Beschenken mit* MBH. 1,4849. — 2) *Antheil:* संविभागं प्रयच्छ मे MBH. 3,8598. तपसः संविभागेन भवन्तमपि योदयते 5,3914. KATHÂS. 29,140. 114,115.

संविभागिता (von संविभागिन्) f. *die Tugend mit Andern zu theilen* MBH. 12,10883.

संविभागित्व (wie oben) n. dass.: लुब्धस्यासंविभागित्वात् Spr. (II) 5861.

संविभागिन् (wie eben und von संविभाग) adj. 1) *mit Andern zu theilen pflegend* MBH. 7,2758. 12,2534. HARIV. 7430. R. 7,23,4,22. 59,2, 44. Spr. (II) 309. 4863. बालानाम् MBH. 13,7337. अ° 12,6030. Spr. (II) 744. — 2) *einen Antheil erhaltend:* अस्मदुपार्जितस्य वित्तस्य PAÑKAT. 243,24.

संविभाज्य MBH. 12,2879 fehlerhaft für संविभज्य.

संविभाव्य (vom caus. von 1. भू mit संवि) adj. *wahrzunehmen, zu erkennen* BHÂG. P. 3,33,8.

संविमर्द (von मर्द् mit संवि) m. *ein Kampf auf Leben und Tod* MBH. 6,3787. मम शक्ररिपोश्चैव R. 6,36,22.

संविवर्धयिषु (vom desid. des caus. von 1. वर्ध् mit सम्) adj. *gedeihen zu machen —, zu vermehren begehrend:* प्रजाः HARIV. 122.

संविवादिन्, असंविवादिता KÂM. NÎTIS. 4,6 fehlerhaft für अविसंवादिता, wie der Comm. liest.

संविषा f. *eine best. Pflanze,* = अतिविषा ÇABDAK. im ÇKDR.

संविहार HARIV. 8721. die neuere Ausgabe und NÎLAK. lesen सख्य हरति च प्रियः st. संविहारो ह्यतिप्रियः.

संवीक्षण (von ईक्ष् mit संवि) n. *das Suchen, Nachforschen* AK. 3,3,30.

संवीत s. u. 1. व्या mit सम्.

संवुवूर्षु (vom desid. von 1. वर् mit सम्) adj. *zu verbergen beabsichtigend:* स्वमाकूतम् BHATT. 9,26.

संवृक्तधृष्णु adj. *der den Starken an sich reisst, — bemeistert* ṚV. 9,48,2.

संवृज् (von वर्ज् mit सम्) adj. *an sich reissend* ṚV. 2,12,3. द्विषः VS. 38,28.

1. संवृत् (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. *bedeckend* TS. 4,4,1,3. — 2) f. etwa *das Zudecken:* पुरा संवृतः AV. 18,3,30.

2. संवृत् (von वर्त् mit सम्) f. *das Beschreiten, Herankommen* AV. 8,6,4.

संवृत 1) adj. s. u. 1. वर् mit सम्. In der Bed. *geschlossen:* कण्ठ TS. PRÂT. 2,4. करण 27. WEBER, PRATIǴNÂS. 107. स्वरभक्ति Comm. zu TS. PRÂT. 21,15. Davon °ता f. *das Geschlossensein:* गलविवरस्य zu 22,9. — 2) m. ein N. Varuṇa's H. ç. 38; vgl. संवृत्त.

संवृतमन्त्र adj. *der seine Berathungen —, seine Pläne geheim hält;* davon nom. abstr. °ता f. KÂM. NÎTIS. 8,9.

संवृति (von 1. वर् mit सम्) f. 1) *Verschluss:* योनि° (vgl. das fehlerhafte योनिसंवृत्ति oben nach WILSON) SUÇR. 1,120,12. कोशसंवृतिं कर् *den Kelch (die Schatzkammer) schliessen* Spr. (II) 4286. — 2) *Verhüllung, Verbergung, Geheimhaltung* VOP. 8,128. SARVADARÇANAS. 146, 17. KIR. 10,44. Spr. (II) 4472. — 3) *Verstellung, Heuchelei* Spr. (II) 1876. — 4) über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. WASSILJEW 293. fgg. 323. 325. fg.

संवृत्त 1) adj. s. u. वर्त् mit सम्. — 2) m. *a)* N. pr. eines Schlangendämons MBH. 5,3630. — *b)* ein N. Varuṇa's (vgl. संवृत) ÇABDAM. im ÇKDR.

संवृत्ति (von वर्त् mit सम्) f. 1) etwa *Erfüllung*, personif. MBH. 2,459. — 2) wohl fehlerhaft für सद्वृत्ति R. GORR. 2,109,31. KATHÂS. 56,415. — 3) fehlerhaft für संवृति in योनि°.

संवृद्धि (von 1. वर्ध् mit सम्) f. *Wachsthum:* शरीरमिदं मैथुनादेवोद्भूतं संवृद्ध्युपेतं (so zu lesen) निरये MAITRJUP. 3,4.

संवेग (von 1. विज् mit सम्) m. 1) *eine heftige Gemüthsaufregung* AK. 1,1,7,34. H. 322. HALÂJ. 4,37. MBH. 2,2505. तीव्र° KATHÂS. 74,182. JOGAS. 1,21 (adj.). कालडागिर्यां° adj. (mit भर्ता zu verbinden) KATHÂS. 84, 66. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,15. मनोभिः सकृसंवेगैः (so zu schreiben) MBH. 5,5878. — 2) *Heftigkeit, Gewalt, hoher Grad:* अतिदुःख° UTTARAR. 38, 6 (51,14). 74,4 (95,5). तीव्रसंवेगो वाग्वज्रः 26,12 (ed. COWELL). शम° RÂǴA-TAR. 4,390.

संवेजन (wie eben) n. *das Erschrecken* (intrans. und trans.) रोम° *das Sträuben der Haare* SUÇR. 1,155,18. नेत्र° (an einer Klystirspritze) so v. a. *Anstoss* (das Klystir *erschreckt* gleichsam den वायु) 2,203,3.

संवेद (von 1. विद् mit सम्) m. *Empfindung* AK. 3,3,6. HARIV. 11830.

संवेदन (von 1. विद् simpl. und caus. mit सम्) n. 1) *das Erkennen* MBH. 5,1675. Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,32. 36. स्व° WASSILJEW 295. 310. fg. 323. 332. — 2) *das Bewusstwerden, Empfinden* SÂH. D. 53. दुःख° UTTARAR. 22,9 (30,1). SARVADARÇANAS. 22,14. 103,16. — 3) *das Melden, Verkünden, Zuwissenthun:* उत्सवाधिगमे राज्ञां संवेदनमिव व्यधुः KATHÂS. 103,168. ÇÂÑKH. SAṀH. 1,2,8. — Vgl. नासा°.

संवेद्य (wie eben) 1) adj. *a) kennen zu lernen, zu erkennen:* अशेषशास्त्र° aus Verz. d. Oxf. H. 163,*b*, No. 359. सर्व° *zu erkennen —, zu empfinden von, verständlich für* RÂǴA-TAR. 1,5. सर्वजन° SÂH. D. 15,17. सहृदय° 106,15. 112,10. स्व° RÂǴA-TAR. 5,366. DAÇAK. 65,9. 10. PAÑKAR. 4,4,5. — *b) mitzutheilen:* अपमर्षो न संवेद्यो भीमे MBH. 3,2758. — 2) m. *Zusammenfluss zweier Flüsse* HALÂJ. 3,47. — 3) n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,8443; vgl. कन्या°.

संवेद्यता (von संवेद्य) f. *Verständlichkeit für* (instr.) SÂH. D. 119,8.

संवेद्यत्व n. dass. SÂH. D. 54.

संवेश (von 1. विश् mit सम्) m. 1) *Eintritt, Anschluss* TS. 3,1,7,1. 7,5,5,1. TBR. 1,4,6,4. — 2) *das Niederliegen, Schlafen* AK. 1,1,7,36. H. 313. an. 3,728. MED. ç. 29. संवेशाय विशां पतिम् — विससर्ज RAGH. 1,93. सुख° adj. *süss schlafend* MBH. 12,8463. — 3) *quidam coeundi modus* MED. — 4) *Schlafgemach* (= उपभोगस्थान Comm.) BHÂG. P. 3, 23,21. — 5) *Sitz, Bank* H. an.

संवेशक (vom caus. von 1. विश् mit सम्) nom. ag. s. गृह°.

संवेशन (von 1. विश् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) *zum Lie*

gen veranlassend TBr. 3,10,1,7. die Nacht, Einschiebung nach RV. 10, 127. — 2) n. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. gaṇa अनुप्रवचनादि zu 111. *a) das Niederliegen, Schlafen:* संवेशने तन्व१ंश्चारुरेधि RV. 10,56,1. Lâṭj. 3,3,11. Gobh. 4,9,11. Kâç. zu P. 1,2,57 (Gegens. उत्थान). स्थण्डिल° Bhâg. P. 5,9,11. — *b) geschlechtliches Beiwohnen, das Beschlafen* Trik. 3,2,19. H. 537. °प्रकाराः Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,28. वावाता° Kâtj. Çr. 20,3,5. — *c) Sitz, Bank* Med. kh. 3. — Vgl. सांवेशनिक.

संवेशनीय adj. = संवेशनं प्रयोजनमस्य gaṇa अनुप्रवचनादि zu P. 5,1,111.

संवेशपति m. *Herr des Niederliegens, — Schlafs, — Beischlafs:* Agni Âçv. Çr. 2,4,10. VS. 2,20.

संवेशिन् (von 1. विश् mit सम्) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *zum Schlafe liegend:* अधः° Lâṭj. 10,18,11. — Vgl. सांवेश्य.

संवेश्य (wie eben) adj. *zu betreten, zu besitzen:* राष्ट्र AV. 8,1,1.

संवेष (von 1. विष् mit सम्) m. nom. act. gaṇa संतापादि zu P. 5,1, 101. — Vgl. सांवेषिक.

संवेष्ट (von वेष्ट् mit सम्) n. 1) *das Gehülltsein in:* वल्कलाजिन° MBh. 3,13445. — 2) *Hülle:* शार्दूलचर्म° adj. *gehüllt in* Hariv. 9286.

संवेष्टन (wie eben) n. nom. act. Dhâtup. 28,53 (als Bed. von मुर्).

संवोढर् nom. ag. von 1. वह् mit सम् P. 4,3,120, Vârtt. 4.

संव्यवस्य (von सा mit संव्यव) adj. *zu entscheiden:* तादृशो ऽयमनुप्रश्नः संव्यवस्यः स्वया धिया MBh. 12,4734.

संव्यवहरण (von हर् mit संव्यव) n. *das Zurechtkommen —, Sichverständigen im gewöhnlichen Leben* Kull. zu M. 10,4.

संव्यवहार (wie eben) m. 1) *Verkehr:* पतितैः Âpast. 1,21,5. Spr. (II) 4517. Kull. zu M. 11,196. — 2) *Beschäftigung, das Sichabgeben mit Etwas, Betreiben:* धूत° adj. MBh. 13,1641 (द्रुत° ed Bomb. würde zu 1) gehören). Mârk. P. 57,9. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 82. — 3) *das Zurechtkommen —, Sichverständigen im gewöhnlichen Leben* Gaṇit. Spashṭâdh. 71. Mârk. P. 26,23. Kull. zu M. 2,58. 3,21. Schol. zu Âçv. Çr. 2,6,4. 16,13. 3,2,11. zu TS. Prât. 1,14. 22,3. लोक° M. 8,131. Mârk. P. 44,26. Sâh. D. 252,12. — 4) *ein allgemein verständlicher Ausdruck aus dem gewöhnlichen Leben:* मानुषमिति लौकिकः संव्यवहारः Çaṁk. zu Taitt. Up. S. 32. Schol. zu Lâṭj. 1,5,4. — Vgl. व्यवहार und सांव्यवहारिक.

संव्यवहारवत् (von संव्यवहार) adj. *der mit der Welt verkehrt,* m. *Geschäftsmann* Spr. (II) 4487.

संव्यवहारिक s. सां°.

संव्यवहार्य (von हर् mit संव्यव) adj. अ° *mit dem man nicht verkehren darf;* davon °त्व n. nom. abstr. Kâm. Nîtis. 14,64.

संव्याथ (von व्यथ् mit सम्) m. nom. act. अ° *das nicht-aus-der-Lage-Kommen* Paṅkav. Br. 10,5,6. 14,8,4. 15,2,6. 25,11,4.

संव्याध (von व्यध् mit सम्) m. *Kampf* Çat. Br. 1,2,4,2.

संव्यान (von 1. व्या mit सम्) n. *Tuch, Mantel;* = उत्तरीय AK. 2,6, 3,19. H. 671. Halâj. 2,391. = छादन H. an. 3,430. Med. n. 151. = वस्त्र H. an. = अंशुक Med. कुन्तलसंव्यानसंयमव्यपदेशतः Sâh. 59,10 (*covering or fastening her hair* Ball.). Kir. 4,28.

संव्याय (wie eben) m. *Decke, Tuch* Çâṅkh. Br. 1,5. Çr. 2,5,28.

संव्याम Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,2 wohl fehlerhaft.

संव्यूह (von 1. ऊह् mit संवि) m. *Vertheilung, Anordnung* Bhâg. P. 3,7,27.

संव्यूहन (wie eben) n. *das Zusammenschieben, Beiseiteräumen* Vâgbh. 1,25,41.

संव्यूहिम (von संव्यूह) adj. etwa *zertheilend* Suçr. 1,33,7.

संव्रश्चम् s. u. व्रश्च् mit सम्.

संव्रात vielleicht = व्रात *Menge* Paṅkar. 3,10,16.

संव्लय (von व्ली mit सम्) m. nom. act. अ° *das Nichtzusammensinken* TBr. 1,5,4,2.

संशकला indecl. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. — Vgl. शकला.

संशप्तक (von संशप्त und dieses partic. von शप् mit सम्) m. pl. *Eidgenossen,* im MBh. Bez. von Kriegern (Trigarta mit seinen Brüdern), *die feierlich geschworen hatten* Arǵuna *zu tödten, aber selbst um's Leben gebracht wurden,* AK. 2,8,2,66. H. 795. MBh. 1,187. 338. 530. 535. 3,15178. 15187. 5,2201. 2249. 7,711. 722. 14,1827. 2172. °वधपर्वन् MBh. 7, Adhjâja 17. fgg. in der ed. Calc. häufig fälschlich संसप्तक gedr.

संशब्द (सम् + शब्द) m. 1) *Anruf, ein herausfordernder Ruf:* अन्योऽन्यं वीरसंशब्दो (so ed. Bomb. st. बाण° der ed. Calc.) नाश्रूयत भटैः कृतः MBh. 6,1886. कुरु संशब्दम् R. 4,13,40. 15,2. अति° 4. — 2) *Rede* Bhâg. P. 5,3,6. — 3) = संशब्दन *das Erwähnen* Vop. 17,1. — Vgl. शब्दय् mit सम्.

संशब्दन (von शब्दय् mit सम्) n. *das Erwähnen* Dhâtup. 32,110. प्रागव्ययीभावसंशब्दनाद्वङ्कणीद्याधिकारः Schol. zu P. 6,2,106.

संशब्द्य (wie eben) adj. अ° *nicht verdienend erwähnt, — besprochen zu werden* MBh. 3,10695.

संशम (von 1. शम् mit सम्) m. *Beruhigung, Befriedigung* Çat. Br. 3, 4,3,12. आत्मनः MBh. 5,2845.

संशमन (vom caus. von 1. शम् mit सम्) 1) adj. (*f.* ई) *beruhigend, niederschlagend* (die aufgeregten humores) Suçr. 1,135,20. वात° 145,19. क्रिया Karaka 8,6. Vgl. पाप°. — 2) n. *a) Mittel zur Beruhigung* u. s. w. Suçr. 1,145,15. 146,11. 2,51,6. Wise 137. — *b) das zur Ruhe-Bringen:* रिपोः Spr. (II) 5895.

संशमनीय (von संशमन) adj. *von den Mitteln zur Beruhigung* u. s. w. *handelnd, sie betreffend:* संशोधन° (das suff. gehört zu beiden Wörtern) Suçr. 1,144,11. वास्तुसंशमनीयानि (von वास्तुसंशमन) मङ्गलानि R. 2,56,27.

संशय (von 2. शी mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Zweifel, Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* (Gegens. निर्णय) AK. 1,1,4,12. 3,4,9,40. 25,164. H. 1375. Halâj. 4,6. definirt Suçr. 2,559,18. Sâh. D. 440. Tarkas. 52. Bhâshâp. 129. Sarvadarçanas. 113,14. 163,19. fg. — Âçv. Çr. 1,3,5. 8,12,11. अङ्गानाम् 10,6,18. M. 8,253. इति चेत्संशयो भवेत् 9,122. MBh. 3,2344. Kaṇ. 2,2,17. 10,1,2. इति संशये Çâk. 125. Comm. zu AV. Prât. 4,12. unter den 16 पदार्थ (bei Gotama) Madhus. in Ind. St. 1,18,5 v. u. Colebr. Misc. Ess. 1,291. in der Pûrvamîmâṁsâ

das 2te Glied in einem Adhikaraṇa SARVADARÇANAS. 122,21. — रूपे मे संशयस्त्वेकः in Bezug auf MBH. 3,2953. सीतायाः प्राणधारणे R. 3,63,6. मम पृष्ठाधिरोहणे Bedenken 5,35,29. तत्सत्कार्येषु कार्येषु 69,6. मनसो ऽस्तित्वं स्वरूपं च प्रति ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 285. BHÂG. P. 7,1,3. in comp. mit dem Begriffe, in Bezug auf welchen ein Zweifel obwaltet: आदिसंशयात् VS. PRÂT. 5,38. धर्म° RÂǴA-TAR. 1,81. 4,33. 52. सीता° R. 5,51 in der Unterschr. लोक° die Zweifel der Welt (subj.) BHÂG. P. 6, 3,2. — भूयः परिपप्रच्छ संशयम् (so v. a. zweifelhafte Sache) R. 1,27,1 (28,1 GORR.). तांश्च पृच्छसि संशयान् 2,106,3. संशयापन्नमानस AK. 3,1,5. अर्थसंशयमापन्नः MBH. 5,7080. अनर्थसंशयान्विचार्य DAÇAK. 62,6. धर्मसंशयनिर्णय M. 12,112. संशयं छिन्दु R. 2,67,28. R. GORR. 2,23,24. 4,16,21. Spr. 3280. संशयोच्छेद Comm. zu AV. PRÂT. 4,106. संछिन्नः संशयो महान् BHÂG. P. 3,7,15. संशयं अश्च 6,3,2. नुद् LA. (III) 92,2. मुक्त° adj. subj. von allen Zweifeln befreit MBH. 3,1244. obj. keinem Zweifel unterliegend PAT. zu P. 1,1,29. अस्त° adj. subj. KATHÂS. 95,58. निरस्त° desgl. 34, 152. शान्तो ऽद्य संशयः RÂǴA-TAR. 3,192. — नास्ति मे संशयः am Anfange eines Verses ohne Einfluss auf die Construction R. 3,64,19. न संशयो मे ऽस्ति mitten in den Satz eingeschoben 4,9,107. नास्त्यत्र संशयः am Ende eines Verses BHAG. 8,5. नास्ति संशयः desgl. Spr. 5249 (v. l. मात्र). नात्र संशयः desgl. M. 2,87. BHAG. 10,7. MBH. 3,2788. VET. in LA. (III) 26,19. überaus häufig bloss न संशयः (= असंशयम् ohne Zweifel) BHAG. 12,8. MBH. 1,6161. 6187. 3,2333. 2712. 3053. 15665. R. 1,21,14. 53,14. 2,27,15. 61,9. 5,29,20. 7,40,17. Spr. (II) 5872. 6296. VARÂH. BṚH. 5,9. KATHÂS. 33,76. WEBER, RÂMAT. UP. 291. 338. LA. (III) 87,22. ebenso नहि संशयः Spr. (II) 2930. in derselben Bed. असंशयः (könnte auch fehlerhaft für असंशयम् sein) BHAG. 8,7. 18,68. R. 5,23,25. असंशयेन ohne Zweifel, ohne Bedenken VARÂH. BṚH. S. 26,12. असंशय adj. keine Zweifel habend: बुद्धि R. 4,54,2. स° adj. subj. im Zweifel seiend: तथ्यं नेति ससंशया MBH. 12,11860. 11867. KATHÂS. 20,105. obj. dem Zweifel unterliegend, zweifelhaft: धर्म R. 2,106,19. 5,1,81. KATHÂS. 29, 140. Verz. d. Oxf. H. 204,a,32. — 2) Gefahr MBH. 1,608 (दर्शितः mit der ed. Bomb. zu lesen). Spr. (II) 3997. तिष्ठन्तं संशये R. 3,41,3. न संशयमभ्यापद्येत ÂÇV. GṚHJ. 3,9,6. प्रपद्येत JÂǴÑ. 1,132. परमं गतः R. 3, 48,1. 4,56,15. आगताः 53,26. आपन्नः 3,51,13. आरुह्य Spr. (II) 3475. ÇÂK. 92,6. प्राप्ता MBH. 3,16837. मया प्राप्तः संशयः R. 4,9,29. जीविते 6, 101,15. जीवितस्य 3,30,6. BRAHMA-P. in LA. (III) 50,12. दाराणां जीवितस्य च R. 4,41,78. नान्यत्प्रपश्यामि किंचिद्वीर्यस्य (doch wohl अन्यं und कंचिद् zu lesen) संशयम्। अन्ते रामनिपातात्तु 3,43,39. प्राणानां संशयावहः MBH. 2,1126. जीवित° R. 3,44,31. Spr. (II) 5080. अर्थप्राणविनाशसंशयकरी 585. — Vgl. अ° (असंशयम् auch BHAG. 6,35. 7,1. R. 3,63,6. Spr. (II) 692. 1223. NAISH. 22,44), निः°, प्राण° (auch KATHÂS. 21,30. PAÑKAT. 192,9), वि°, सांशयिक.

संशयच्छेद m. Lösung eines Zweifels, — einer zweifelhaften Sache; davon संशयच्छेद्य adj. solches betreffend: व्यवहाराः RAGH. 17,39.

संशयपक्षतारहस्य n. Titel einer Schrift HALL 53.

संशयवादार्थ m. desgl. ebend. 47.

संशयसम m. (sc. प्रतिषेध) Bez. eines der unrichtigen Gegenargumente (der 24 Ǵâti; s. u. जाति 8) in den Nachträgen) NJÂJAS. 5,1,1. 14. SARVADARÇANAS. 114,11.

संशयाक्षेप (संशय + आ°) m. eine best. Redefigur: Entfernung eines ausgesprochenen Zweifels KÂVJÂD. 2,164. Beispiel 163.

संशयात्मक adj. dem Zweifel unterworfen, zweifelhaft: उपाय Spr. (II) 1303.

संशयात्मन् adj. dem Zweifel sich hingebend, unschlüssig SARVADARÇANAS. 130,7.

संशयानुमितिरहस्य n. Titel einer Schrift HALL 51.

संशयालु (von संशय) adj. skeptisch, Zweifler H. 445.

संशयित s. u. 2. शी mit सम्. Mit passiver Bed. auch KÂTJ. ÇR. 24,1,23.

संशयितर् (von 2. शी mit सम्) nom. ag. Zweifler H. 445.

संशयोपमा (संशय + उ°) f. eine in der Form eines Zweifels ausgesprochene Vergleichung: किं पद्ममन्तर्भ्रान्तालि किं ते लोलेक्षणं मुखम्। मम दोलायते चित्तमितीयं संशयोपमा॥ KÂVJÂD. 2,26.

संशर (von 1. शर् mit सम्) m. das Zusammenbrechen VS. 30,17. das Zerreissen: स्तोमानाम् TBR. 1,8,3,1.

संशरण n. 1) etwa das Zufluchtsuchen bei Jmd (von 2. शर् mit सम्): राज्ञः संशरणं धाम (रा° संरक्षणं धर्मः der Comm.) KÂM. NÎTIS. 6,4. — 2) Beginn eines Kampfes, Angriff ÇABDAM. im ÇKDR. fehlerhaft für संसरण.

संशान (von 2. शा mit सम्) n. N. best. Sâman ÇAT. BR. 12,8,3,26. LÂṬJ. 5,4,16. इन्द्रस्य Ind. St. 3,241,a.

संशान्ति (von 2. शम् mit सम्) f. das Erlöschen: मदनविषानलं संशान्तिं नयति VARÂH. BṚH. 24 (22),7.

संशासन (von 1. शास् mit सम्) n. Anweisung ÇÂÑKH. BR. 10,4.

संशित 1) adj. s. u. 2. शा mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. सांशित्य.

संशिति (von 2. शा mit सम्) f. Schärfung: इषोः (gen.) AIT. BR. 1,26.

संशिशरिषु (vom desid. von 1. शर् mit सम्) adj. zerreissen wollend NIR. 6,31.

संशिश्वन् (सम् + शिशु) adj. (f. संशिश्वरी) ein gemeinsames Kalb habend (= एकशिशुक SÂJ.) ṚV. 8,58,11. 9,61,14.

संशिश्रीषु (vom desid. von 1. श्रि mit सम्) adj. sich anzulehnen beabsichtigend: घटम् BHAṬṬ. 9,33.

संशिस् (शिस् = 1. शास् + सम्) f. Aufforderung AV. 11,8,27.

संशीत adj. so v. a. शीत kalt ÇÂRṄG. SAṂH. 3,1,31.

संशीलन (von शीलय् mit सम्) n. das Ueben, fleissiges Anwenden: पुनः पुनः संशीलनमभ्यासः SARVADARÇANAS. 59,15. häufiger Verkehr mit (gen.): गुणदोषाववाप्येते पुंसां संशीलनाद्बुधैः Spr. (II) 2116.

संशुद्धि (von शुध् mit सम्) f. Reinheit RATNAM. im ÇKDR. आचार° MBH. 12,8778. सत्त्व° BHAG. 16,1. भाव° 17,16. KÂM. NÎTIS. 2,31. in rituellem Sinne als Erklärung von निष्कृति KULL. zu M. 11,179 (pl.).

संशुष्क adj. = शुष्क ausgetrocknet, trocken, dürr: सागर MBH. 7,1944. R. GORR. 2,71,9. शोणित 3,26,28. MBH. 3,15990. °सान्द्रमदलेख MṚKKH. 7,25. Bäume VARÂH. BṚH. S. 53,120. Blätter ṚT. 1,22. मत्स्य MÂRK. P. 8,206. मांस TRIK. 3,3,370. abgemagert MBH. 13,4046. चरणौ VARÂH. BṚH. S. 61,3. °मांसत्वक्स्नायु adj. (मुनि) MBH. 1,1569. संशुष्कास्य eingefallen 7,1582.

संशोधन (vom caus. von शुध् mit सम् 1) adj. (f. ई) reinigend, schlechte

Säfte ableitend Suçr. 1,4,12. 132,18. 144,11. 2,10,5. वस्ति 202,9. — 2) n. a) ein reinigendes Mittel Suçr. 1,146,12. 2,161,19. — b) das Reinigen Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 2,196,5. गोमयादिना भ्राद्धदेश° Kull. zu M. 3,255.

संशोष (von 1. शुष् mit सम्) m. das Trockenwerden, Eintrocknen: सरितां चाम्बुसंशोषं दृष्ट्वा ग्रीष्मे Varāh. Bṛh. S. 46,87.

संशोषण (wie oben) n. dass.: समुद्रस्य MBh. 8,222. रसादीनाम् Suçr. 2,445,5. als eine Bed. von आस्कन्दन H. an. 4,161. Med. n. 168.

संश्चत् Uṇādis. 2,85. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. = कुहक Uǵǵval. — Vgl. संश्चत्.

संश्चाय् (von संश्चत्), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

संश्रद्धा (सम् + श्रत् - धा) = श्रद्धा Glauben haben: संश्रद्धाय absol. Bhāg. P. 7,14,40.

संश्रय (von 1. श्रि mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) Verbindung, Anschluss an: यस्य न ज्ञायते शीलं न कुलं न च संश्रयः Spr. (II) 5375. Ragh. 6,41. द्विषतां याति संश्रयम् Spr. (II) 1263. pl. MBh. 13,2229. in comp. mit der Ergänzung: रक्षःसंश्रयवश्यानाम् R. 6,98,28. Spr. 3286. स्थान° Suçr. 1,82,3. तयमेति विना भार्यां कुभार्यासंश्रये ऽपि वा Mārk. P. 21,73. 77,10. एक° Spr. (II) 3941. बिभीतकाक्षप्रशस्तः संवृत्तः कलिसंश्रयात् MBh. 3,2849. Spr. (II) 32. अन्योऽन्यसंश्रयात् 2975. 4762. 3657. Bhāg. P. 1,15,7. Sāh. D. 37. गर्वितो बलवांश्चापि नहुषो वरसंश्रयात् so v. a. in Folge von MBh. 5,393. देवसंश्रयात् 1,5917. am Ende eines adj. comp. (= संश्रित): राक्षसं सैन्यं खरदूषणसंश्रयम् so v. a. verbunden mit R. 3,31,43. 32,1. राक्षसंश्रयाः Spr. (II) 6869. तत्संश्रया ये निधयः Mārk. P. 68,2. वनं वेणुनवक्त्रिसंश्रयम् Bhāg. P. 3,1,21. अर्थाः कष्टसंश्रयाः Spr. (II) 605, v. l. Daçak. 2,19. 3,26. द्विसंश्रयां प्रीतिमवाप लक्ष्मीः Kumāras. 1,44. एकसंश्रयाः zusammenhaltend Spr. (II) 4404. — 2) Anschluss an einen benachbarten Fürsten, ein Schutz- und Trutzbündniss (eines der sechs politischen Mittel eines kriegführenden Fürsten) M. 7,160. fgg. 168. 176. Jāǵñ. 1,346. Spr. (II) 6382. Pańkat. 12,21. 149,2. 154,10. कथं बलवता शक्यः कर्तुं दुर्बलसंश्रयः R. 5,81,41. 85,14. — 3) Zuflucht, Schutz, Zufluchtsstätte: संश्रयाय प्राप्ते मित्रे Mṛkkh. 17. संश्रयार्थेऽह दुर्गिणाम् Kām. Nītis. 13,28. वार्त्ता वै लोकसंश्रयः 3,27. Mārk. P. 85,35. त्वं सदा संश्रयः शैल स्वर्गमार्गाभिकाङ्क्षिणाम् MBh. 3,1735. सर्वलोकस्य R. 2,41,6. 5,90,33. भीतस्य प्राद्रात्स संश्रयम् Rāǵa-Tar. 6,217. बन्धु° für R. 2,74,10. 5,86,22. Ragh. 10,22. Çāk. 177. Bhāg. P. 3,33,26. am Ende eines adj. comp.: लब्ध° Rāǵa-Tar. 6,218. विमुक्तसुत° des vom Sohne kommenden Schutzes beraubt R. 4,19,27. त्वत्पादसंश्रया मुनयः unter dem Schutze deiner Füsse stehend Bhāg. P. 1,1,15. 3,21,37. — 4) Wohnstätte, Aufenthaltsort: शक्यं चिरमपि स्थातुं पुण्ये ऽस्मिन्मुनिसंश्रये R. 3,78,15. Rāǵa-Tar. 6,200 (zu lesen °शोडिड्डसंश्रयः). नया सो ऽविदितसंश्रयः Pańkat. 155,23. am Ende eines adj. comp. seinen Wohnort irgendwo habend, sich aufhaltend —, sich befindend in, an: शालिकुलीक° Spr. (II) 6704. पातालान्तर° Mārk. P. 21,29. पाताल° 132,37. भार्गाश्रम° 129,35. दुर्ग° Rāǵa-Tar. 4,326. केनत्ते मलसंश्रयः MBh. 12,9231. उदक° wachsend am (Baum) 3,17219. गुरु° beim Lehrer weilend Kām. Nītis. 2,24. गो° stehend in Ragh. 16,57. यद्देहस्थसंश्रये: 3,13. वेदिकाचैत्यसंश्रयाः befindlich an R. 5,15,13. — 5) das Sichbeziehen auf, das Betreffen; am Ende eines adj. comp.: मनोरथः शशिमौलिसंश्रयः so v. a. sich beziehend auf, betreffend Kumāras. 5,66. (विपुलां गिरम्) हितसंश्रयाम् MBh. 6,1959. रामसंश्रया (प्रवृत्ति) R. 3,60,36. स्वेदो ऽग्निगुणसंश्रयः Karaka 1,14. एकार्थसंश्रयमुभयोः प्रयोगं पश्यामः Mālav. 16,19. पृच्छासु मेषाद्यधामनल्पगोकुलसंश्रयासु Varāh. Bṛh. S. 86,80. Bhar. Nāṭjaç. 34,76. Daçak. 3,25. — 6) das Sichbegeben an einen Ort: अत्र संश्रयार्थाय MBh. 3,8370. वनसंश्रयात् Mārk. P. 109,23.24 (wohl °संश्रयः zu lesen). स्वनीडसंश्रयं चक्रतुः Pańkat. 76,9. — 7) das Sichhingeben, Gehen an Etwas, Greifen zu: तस्य (अर्थस्य) संश्रयः साधुयुक्तः Spr. (II) 2572. न दैवाद्गुरुसंश्रयात् so v. a. mit Hilfe von, mittels MBh. 13,334. दानसंश्रयात् Spr. (II) 2845. am Ende eines adj. comp.: सत्य° so v. a. der Wahrheit ergeben R. 3,56,9. धर्म° Bhāg. P. 4,9,22. — 8) ein zu Etwas gehöriges Stück: नाराचैः — विषाणालयसंश्रयैः (so ed. Bomb.) so v. a. Splitter davon (= एकदेश Nīlak.) MBh. 7,1388. — 9) N. pr. eines Praǵāpati R. ed. Bomb. 3,14,7. सुव्रत Gorr. 3,20,7.

संश्रयण (wie oben) n. Verbindung, Anschluss an: देह° MBh. 3,12506.

संश्रयणीय (wie oben) adj. an den man sich schliessen kann, in dessen Dienst man sich begeben darf; davon nom. abstr. °ता f. Kām. Nītis. 5,70.

संश्रयितव्य (wie oben) adj. wohin man sich des Schutzes wegen begeben muss: दुर्ग Spr. (II) 711 (Conj.).

संश्रयिन् (wie oben) adj. 1) der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat, in Jmdes Dienst getreten ist, Diener, Untergebener Kām. Nītis. 11,29. — 2) am Ende eines comp. wohnend —, stehend —, befindlich in, an: नागार्जुनः षड्र्हद्वनसंश्रयी Rāǵa-Tar. 1,173. मन्दुरासंश्रयिभिस्तुरंगैः Ragh. 16,41. अलनालया । ज्ञराधवसाकर्णाग्रसंश्रयिण्या Kathās. 25,45.

संश्रव 1) (von 1. श्रु mit सम्) a) das Hören, Vernehmen: प्रथमप्रियावचन° Mālatīm. 48,17. संश्रवे धृतराष्ट्रस्य so dass es Dhṛt. hören konnte MBh. 15,65. विदूर° adj. weit hörbar R. 3,66,26. Vgl. अ°. — b) Versprechen, Zusage AK. 1,1,4,14. H. 278. Halāj. 4,30. सत्य° eine feierliche Zusage R. 3,14,21. — 2) für संस्रव.

संश्रवण (wie oben) n. 1) das Hören, Vernehmen MBh. 8,5041. शब्द° Suçr. 1,285,20. कर° das Redenhören von einer Abgabe Harīv. 15780. नायकगुणगण° Sarvadarçanas. 96,15. वृत्तिभेदसंश्रवणात् Kull. zu M. 10,37. — 2) Bereich des Gehörs: तेषां संश्रवणे चाशु निपेतुर्विदुरादयः MBh. 15,515. संश्रवणे so v. a. so dass man es hörte, laut R. 2,79,16 (86,20 Gorr.). 5,30,4. R. 6,23,7. असंश्रवणे so dass man es nicht hört Âçv. Çr. 8,14,12.

1. संश्रवस् (wie oben) 1) n. संश्रवसे dat. als inf. zum Hören, aus einem Sâman Çat. Br. 12,8,2,26. Kâtj. Çr. 19,5,3; vgl. Lâṭj. 5,4,19.

2. संश्रवस् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Sauvarkanasa TS. 1,7,2,1. संश्रवसः साम Ind. St. 3,241,a.

संश्राव (von 1. श्रु mit सम्) m. das Zuhören: शूद्र° Kauç. 141.

संश्रावम् absol. s. अ°.

संश्रावयितर् (vom. caus. von 1. श्रु mit सम्) nom. ag. Verkünder, Ausrufer (der Namen der Ankommenden) so v. a. Einführer, Thürsteher (Comm.) Kaush. Up. 2,1. Davon °मत् adj. einen Thürsteher habend ebend.

संश्राव्य (von 1. श्रु simpl. und caus. mit सम्) adj. 1) hörbar: शूद्रपतितयोर्संश्राव्य (adv. असंश्रावम् v. l.) स्वाध्यायो ऽध्येतव्यः so dass es ein

Çûdra oder ein *Gefallener nicht hört* VS. Prât. 8,34. — 2) *zu dessen Ohren man Etwas* (acc.) *gelangen lassen darf:* परुषं तन्न संश्राव्यो भवता वसुधाधिप: R. Gorr. 2,50,15.

संश्थितव्य fehlerhaft für संश्रयितव्य Pańkat. 1,362; s. Spr. (II) 711.

संश्रुत 1) adj. s. u. 1. श्रु mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Mannes P. 6,2,148, Schol.

संश्रुत्य m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,254.

संश्रेषिणी (von 1. श्रिष् mit सम्) m. etwa N. pr. oder Bez. *eines best. Ringkampfes des* Indra: विश्रेत्संश्रेषिणी ऽशयत् AV. 8,5,14.

संश्लिष् (2. श्लिष् mit सम्) adj. *zusammenhängend, verschlungen* Kâth. 39,6.

संश्लेष (von 2. श्लिष् mit सम्) m. 1) *Verbindung, Vereinigung, unmittelbare Berührung* Med. j. 51. Halâj. 5,49. यदा द्वावपि नेच्छेतां संश्लेषम् Kâm. Nitis. 11,26. यदि वायुमयो जीवः संश्लेषो यदि वा पुनः MBh. 12,6886. Spr. (II) 2217, v. l. अघटितसंश्लेषा Pańkat. 203,4. तव तस्य च। संश्लेषं वा करिष्यामि MBh. 12,3933. पार्श्वयो: Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,20. अपरिपण्डादीनाम्, व्यञ्जनानाम् Ind. St. 4,267,4. Comm. zu TS. Prât. 2,33. स्वराणाम् ebend. परस्त्रीभि: MBh. 12,4831. वातेन 6887. रत्नसा Wilson, Sâṅkhjak. S. 55. अनन्तरैश्च संश्लेषमभ्येत्य Mârk. P. 37,15. इतरेतर° Wind. Sancara 152. तिलतण्डुल° Prajâpar. 104,*a*,1. मूत्रविष° Vâgbh. 1,5,8. दंपत्यो: प्राण° MBh. 12,9514. हस्त° Hariv. 5833. श्रीभुजावल्लि° Prab. 81,15. यदङ्गसंश्लेषमितस्तव (इत partic.) देवस्य मानुष: Mârk. P. 24,17. चम्पक° Spr. (II) 2562. न लभेद्धर्मसंश्लेषम् so v. a. *theilhaftig werden* MBh. 12,2561. अ° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 93. Wind. Sancara 122. — 2) *Umarmung* AK. 3,3,30. H. 1507. Mâlav. 54,10. परपरिचय° Spr. (II) 1806. Khandom. 97. — 3) *Riemen, Band* MBh. 14,1236 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb. st. संक्लेश der ed. Calc.

संश्लेषण (wie oben) n. 1) nom. act. vom simpl. als Bed. von लुट् Dhâtup. 28,87. = लय H. an. 2,381. — 2) nom. act. vom caus. *das Verbinden, Vereinigen:* संधि° Suçr. 1,48,6. — 3) *Band* Çâṅkh. Br. 6,12. एतदन्योऽन्यसंश्लेषणं मित्रो: Uttarar. 50,6 (65,6).

संश्लेषिन् adj. *verbindend* Çâṅkh. Br. 6,12.

संश्वत् = संशत् Subhûtikandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,85.

संश्वायिन् (von श्वा mit सम्) adj. TS. Prât. 16,26. *schwellend:* उभयत:° TS. 2,6,9,4.

संष्ठुल s. वि°.

संसक्ति (von सञ्ज् mit सम्) f. *Berührung, Contact:* उत्तमाधम° mit Spr. (II) 1180.

संसङ्ग (wie oben) m. *Zusammenhang, Verknüpfung:* भासो: Nir. 7,23. अक्षर° Lâṭj. 7,9,2.

संसङ्गिन् adj. *in Berührung kommend,* am Ende eines comp. Spr. (II) 6642, v. l.

संसद् (सद् mit सम्) P. 3,2,61. f. *consessus, Versammlung, Gemeine; ein versammelter Gerichtshof, der Hof eines Fürsten; Gesellschaft, Anwesenheit vieler Personen* AK. 2,7,14. 3,4,22,140. H. 481. पितुमती *Mahl* RV. 4,1,8. असुन्वाम् 8,14,15. 45,26. सत्र 81,20. VS. 26,1. अस्या: सर्वस्या: संसदो मां भगिनं कृणु AV. 7,12,3. TS. 4,7,15,4. देवी 7,4,2,1. 2. Çâṅkh. Çr. 17,13,10. Âçv. Gṛhj. 2,6,11. भद्रा हि न: प्रमतिरस्य संसदि RV. 1,94,1. 7,4,1. शग्मयो संसदो ते सखोमहि 7,54,3. विवेश नन्दगोपस्य संसदम् Hariv. 4387. Ragh. 11,45. 15,66. संसदि M. 8,52. R. 2,100,19. 106,10. Kâm. Nitis. 12,6. Ragh. 16,24. Spr. (II) 6048. 6117. Kathâs. 49,11. Dhûrtas. 66,3. Pańkat. 19,14. दासो ऽस्मीति मया वाच्यं संसत्सु च सभासु च MBh. 4,1125. दस्यूनाम् 482. देव° TBr. 3,7,8,4. Bhâg. P. 8,9,24. शक्र° MBh. 1,2946. आचार्य° TS. Prât. 24,6. आर्य° M. 8,75. मुनि° Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,4. ऋषि° R. 1,4,10. राज° 2,35,33. Kathâs. 13,168. 21,104. 28,91. नृप° Spr. (II) 3319, v. l. प्रकृति° R. 2,106,1. जन° MBh. 3,2729 (pl.). R. 1,1,80. 4,30. 68,8. 2,22,32. R. Gorr. 1,79,10. वानर° 5,1,42. ययौ राज्ञो निजामास्थानसंसदम् Kathâs. 49,127. *Menge* überh.: अश्रूणि चास्य मुमुचुर्वाजिनो रथसंसदि R. 6,75,39. संसदामयनम् heisst *eine best. Feier von 24 Tagen* Âçv. Çr. 11,3,11. Çâṅkh. Çr. 13,16,17. 20,14; vgl. Kâtj. Çr. 24,2,14, wo der sg. संसद: steht. — Vgl. ब्रह्म° (*eine Versammlung von Brahmanen* Kathop. 3,17), सुषंसद्, स्वादुषंसद्.

संसनन (von सन् mit सम्) n. अन्न° als Erklärung von वाजसाति Nir. 12,45.

संसप्तक s. संशप्तक.

संसमक (सम्ऽसमक Padap.; etwa aus सम् + सम्) adj. *aneinander gefügt:* एव ते शेप: सहसायमर्को ऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु AV. 6,72,1.

संसरण (von सर् mit सम्) n. 1) *das Umhergehen, Wandeln* Çabdar. im ÇKDr. परिमित° adj. MBh. 12,6678. — 2) *das Wandern aus einem Leben in ein anderes, das durch Wiedergeburten nicht endende weltliche Dasein;* = संसार H. an. 4,90. fg. Med. ṇ. 110. fg. = प्राण्युत्पाद AK. 3,4,13,57. — Bhâg. P. 10,40,28. Gauḍap. zu Sâṅkhjak. 40. Sarvadarçanas. 32,17. दीर्घ° Ashṭâv. 14,1, v. l. — 3) *der ungehinderte Marsch eines Heeres* AK. H. an. Med. — 4) *Beginn eines Kampfes* (vgl. संशरण) Med. st. समारम्भे नगरस्य in H. an. ist vielleicht सं° संगरस्य zu lesen: oder नगरस्य ist mit उपनिर्गमे (vgl. उपनिष्क्रमण) zu verbinden und st. समारम्भे zu lesen रणारम्भे. — 5) *Hauptstrasse* AK. 2,1,19. 3,4,13,57. H. 987. H. an. Med. — 6) *a resting place for passengers near the gates of a city* Wilson nach Svâmin zu AK.

संसर्ग (von सर्ज् mit सम्) 1) adj. *sich vermengend, zusammenlaufend:* अग्नि Kâtj. Çr. 25,4,30. — 2) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a*) *das Zusammentreffen, Verbundensein, Verbindung, Vereinigung, Zusammenhang, Berührung, Contact* Halâj. 5,59. Bed. der Präposition अपि Nir. 1,3. द्यावापृथिव्यो: *das Verschwimmen* Hariv. 3579. छायानाम् Çâṅkh. Çr. 2,6,2. zweier Feuer Kâtj. Çr. 25,4,29. Kauç. 93. मणिभुजंगयो: Spr. (II) 773. मात्रा° RV. Prât. 13,16. परस्पर° Suçr. 1,153,14. इतरेतर° (beim coitus) Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 204. दोषधातुमल° Suçr. 1,90,8. 2,302,12. विरुद्धधर्म° Sarvadarçanas. 131,11. Vedântas. (Allah.) No. 100. °ज दोषगुणा: *durch Berührung entstanden* Spr. (II) 6634. 6781. TS. Prât. 23,2 (vgl. Uvaṭa zu RV. Prât. 13,4). अनिष्टानाम् *Berührung mit* (Gegens. विसर्जन) MBh. 11,85. Spr. (II) 3885. तस्य शस्त्रस्य R. 3,13,21. 5,36,4. शुभाशुभाधिवासेन MBh. 3,23. fg. तत: संसर्गमागम्य (आक्रम्य die neuere Ausg.) बलेनास्त्रबलेन च Hariv. 1109. Suçr. 1,83,4. 5. पाप्मभि: Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 87. मात्रा° Çat. Br. 14,7,3,15. दुर° Hariv. 10580. Ragh. 16,24. Çâk. 3. विषय° Spr. 3268. विष° (II) 308. 1619. 5441. Kathâs. 18,58. Mârk. P. 51,30. 115,18. Bhâg. P. 5,1,37. Prab. 59,12. Râǵa-Tar. 4,110. अपयोधरसंसर्गा प्रियालिङ्गननि-

वृत्तिम् Ragh. 12,45. नास्ति घटो गेहे इति सतो घटस्य गेहसंसर्गप्रतिषेधः Kaṇ. 9,1,10. °प्रतियोगिकः प्रतिषेधोऽत्यन्ताभावः Sarvadarśanas. 112, 1. संसर्गाभाव 116,16. fgg. Sāh. D. 54. 117,20. Verz. d. Oxf. H. 245,b, No. 616. fg. Schol. zu Çāk. 81. *Berührung mit* so v. a. *das Zuthunhaben —, Sichabgeben mit, Sichbetheiligen an* (insbes. an etwas Schlechtem), *das Sichbeflecken mit:* वेश्या° Daçak. 86,8. रतिसंसर्गलालसा Hariv. 4785. गात्रसंसर्गकर्कश R. 5,4,11. गीतवाद्यादिवनिताभोगसंसर्गदूषित Mārk. P. 17,23. कामोपभोग° 36,5. परदारादि° 51,28. महत्संग्राम° adj. *der Theil genommen hat an* 133,16. pl. *Berührung mit der Aussenwelt, Sinnengenuss* M. 6,72. sg. Bez. *einer best. Berührung von Himmelskörpern* (beim Planetenkampfe) AV. Pariç. in Ind. St. 10,320; vgl. संसर्जन 1). — *b) das Zusammentreffen mit Menschen, Berührung mit Andern, Umgang, Verkehr* MBh. 3,14054. 13,1600. R. 6,101,12. Spr. (II) 258. 1726. 4520. 4795. °प्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,a,38. °प्रायश्चित्त (*Verkehr mit Unreinen*) 87,b,25. 102,a,8 v. u. Prāyaçkittend. 72,a,7. धीमताम् *Verkehr mit* Spr. (II) 248. पतितानाम् 3885. असताम् 4338. विपश्चितः 4714. त्यागिनि शूरे विदुषि च 2633. न संसर्गं व्रजेत्सद्भिः M. 11,47. यो येन पतितेनैषां संसर्गं याति मानवः 181. R. 1,3,33 (29 Gorr.). क्व ते रामेण संसर्गः *wo bist du mit* Rāma *zusammengetroffen?* 5,32,2. Kām. Nītis. 5,32. 7,46. सद्भिः सह MBh. 3,26. वैरिभिः सह 12,3810. Spr. 5373. (II) 4492. तपस्वि° Ragh. 14,75. Spr. (II) 1850. 2120. 4044. 5965. 5075, v. l. Kathās. 18,232. Bhāg. P. 4,7,47. Pañkat. 197,11. Z.A. (III) 19,20. 91,4. Tattvas. 41. *geschlechtlicher Verkehr* Suçr. 1,70,4. प्रभावत्या: *mit* Hariv. 8662. दास्या: Bhāg. P. 6,1,21. निमीलिताद्याः संसर्गस्तव मुधु मया सह Mārk. P. 62,30. पुरुष° MBh. 13,1467. Verz. d. Oxf. H. 22,a, 11. 15. 18. — *c) die Verbindung zweier humores, welche Krankheiten erzeugt* (*der Zusammentritt aller drei* heisst संनिपात), Suçr. 1,261,6. 2,40,5. 196,14. °ज 404,15. °पाचन 462,12. Çārṅg. Saṁh. 1,7,91. fg. — *d) das Zusammenbleiben von Verwandten nach erfolgter Erbtheilung* (*Gütergemeinschaft*): विभागानन्तरं मैत्र्यात्पितृभ्रातृपितृव्यभ्रातृपुत्राणां यथावचनेनैकत्रावस्थानं संसर्गः तद्युक्तः संसर्गी Dājabh. im ÇKDr. — *e) Dauer:* न तस्मिन्युगसंसर्गे व्याधयो नेन्द्रियक्षयः MBh. 3,11238. — Vgl. प्रति°, वर्ण°, सह°, सांसर्गिक.

संसर्गक am Ende eines adj. comp. = संसर्ग 2) *a*) Kusum. 33,10.

संसर्गवत्त्व n. nom. abstr. von संसर्गवन्त् Kusum. 33,9.

संसर्गवन्त् (von संसर्ग) adj. *in Verbindung stehend:* एते पदार्थाः परस्परं संसर्गवन्तः Kusum. 33,1. 2. am Ende eines comp. *verbunden mit:* श्यामानां प्रियमानसानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः Ragh. 13,55.

संसर्गविद्या f. Kāç. zu P. 4,2,60, Vārtt. 4. *die Kunst mit Menschen umzugehen* MBh. 12,8472 nach der Lesart der ed. Bomb. संवर्ग° ed. Calc. — Vgl. सांसर्गविद्य.

संसर्गिक s. u. संसर्गिन् 1).

संसर्गिता (von संसर्गिन्) f. *das in Berührung Kommen mit Andern:* संसर्गितया न परिवसेत् als Erklärung von संवसेत् Kull. zu M. 11,190.

संसर्गिन् (von सर्ज् mit सम् oder von संसर्ग) adj. P. 3,2,142. 1) *zusammenhängend, in Berührung stehend:* सांसर्गिको दोष एव नूनमेकस्यापि सर्वेषां संसर्गिणां (संसर्गिकाणां ed. Bomb.) भवितुमर्हति Bhāg. P. 5,10, 5. in comp. mit der Ergänzung: ग्रामफल° (कषाय) Spr. (II) 1720. स्वर्गाग्र° (पवन) Mārk. P. 15,53. Pañkar. 4,6,3. 9. पाप्म° so v. a. *theilhaftig* Çaṁk. zu Khānd. Up. S. 30. दोषा° *frei von* zu Bṛh. Ār. Up. S. 88. स्वस्वग्रधनधनभोग° so v. a. *im Besitz seiend* Spr. (II) 6642, v. l. — 2) = संसृष्टिन् *der nach erfolgter Erbtheilung fortfährt mit den Verwandten zusammen zu leben* Dājabh. 321, 6 v. u.; vgl. संसर्ग 2) *d*).

संसर्जन (von सर्ज् simpl. und caus. mit सम्) 1) *das Zusammenkommen, Vereinigung:* संसर्जने ऽग्निनान्येन Āçv. Çr. 3,13,4. आरोहणं च भेदश्च लेखनं सव्यदक्षिणम्। रश्मिसंसर्जनं चैव यद्युद्धं चतुर्विधम्॥ AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. — 2) *das Heranziehen an sich, das Gewinnen für sich:* प्राधान्येन हि सर्वत्र सर्वाः संसर्जयेत्प्रजाः। तासां संसर्जनाद्राजा सर्वाङ्गीणमवाप्नुते॥ Kām. Nītis. 8,53.

संसर्प (von सर्प् mit सम्) 1) adj. *schleichend, gleitend* u. s. w. (in einer Formel und nicht genau zu bestimmen) VS. 15,7. 22,30. parox. TS. 4, 4,1,3. 5,3,6,2. — 2) m. *a*) N. eines Katuraha Kātj. Çr. 23,2,14. Lāṭj. 9,12,8. — *b) N. des 13ten Monats* TS. 1,4,14,1. 6,5,3,3. Weber, Ġjot. 101. fg. 104. Nax. 2,336. 350. fg. — 3) n. N. eines Sāman Ind. St. 3,241,a. 242,b. — Vgl. वसिष्ठ°.

संसर्पण (wie oben) n. 1) *das Besteigen:* मेरोः MBh. 8,220. — 2) *das Beschleichen, Ueberrumpeln* (eines Feindes) Varāh. Jogajātrā 1,14 in Ind. St. 10,165.

संसर्पमाणक (von संसर्पमाण, partic. von सर्प् mit सम्) adj. *kriechend:* धन्या द्रक्ष्यन्ति पुत्र त्वां भूमौ संसर्पमाणकम् MBh. 3,17145.

संसर्पिन् (wie oben) adj. am Ende eines comp. *sich erstreckend —, reichend bis:* कपोल° Ragh. 7,23 (= Kumāras. 7,81). कपोलसंसर्पिता 13,11.

संसर्या indecl. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa लाक्षादि zu P. 1,4,74.

संसव (von सु mit सम्) m. *ein gleichzeitiges* Soma-*Opfer zweier benachbarter Gegner:* विमतानां प्रसवसंनिपाते संसवो ऽनन्तर्हितेषु नद्या वा पर्वतेन वा Āçv. Çr. 6,6,11. Ait. Br. 1,3. Kātj. Çr. 24,14,23. 25,14, 8. Lāṭj. 1,11,12. Çāṅkh. Çr. 13,5,1.

संसाद् m. = संसद् *Gesellschaft:* स्त्रीसंसादं TS. 2,5,1,5.

संसादन (vom caus. von सद् mit सम्) n. *das Zusammenstellen:* पात्र° Kātj. Çr. 6,2,5. 8,2,21. 6,25. 9,1,2.

संसाधक (vom caus. von साध् mit सम्) adj. *in seine Gewalt zu bringen —, für sich zu gewinnen beabsichtigend:* दिशाम् Bhāg. P. 2,3,4.

संसाधन (wie oben) n. *das Bereiten, Verfertigen:* कृत° adj. Kull. zu M. 11,95. *das Zustandebringen, Vollbringen:* धर्मस्य MBh. 14,1384. कार्य° 5,6364. das einfache संसाधन so v. a. कार्य° 2951.

संसाध्य (wie oben) adj. 1) *zu bewerkstelligen, zu vollbringen* Bhar. Nāṭjaç. 19,6. Mārk. P. 43,81. — 2) *zu gewinnen, zu erlangen* R. 4,44, 100. — 3) *mit dem man fertig werden kann, besiegbar, bezwingbar:* रणे MBh. 3,1683. शल्यप्रयत्न° Hariv. 15615.

संसार (von सर् mit सम्) 1) adj. *wandernd, Wiedergeburten erfahrend:* चित्त Maitrjup. 6,34. man könnte aber auch संसारे st. संसारं vermuthen. — 2) m. *a) das Hindurchgehen:* असूर्यीसंसारे तमसि Spr. (II) 785, v. l. (für °संचारे). — *b) die Wanderung aus einem Leben in ein anderes, das sich stets wiederholende Dasein, Kreislauf des Lebens, das (sich immer wieder erneuernde) Leben mit allen seinen Leiden* Tark. 1,

1,133. H. an. 4,91. Med. n. 111. Halâj. 5,20. त इमे मिथ्याज्ञानादयो दुःखान्ता अविच्छेदेन प्रवर्तमानाः °शब्दार्थो घटीचक्रवन्निरवधिरनुवर्तते Sarvadarçanas. 115,20. fg. वैराग्यात्प्रकृतिलयः संसारो भवति राजसाद्रागात् Sâṁkhjak. 45. यत्र यत्र भवेत्तृष्णा संसारं विद्धि तत्र वै Ashṭâv. 10,3. °मोक्षस्थितिबन्धहेतु Çvetâçv. Up. 6,16. संसारेषु विचित्रेषु पच्यमानाः MBh. 3,12627. Spr. (II) 4793. संसारमधिगच्छति Kaṭhop. 3,7. प्रतिपद्यते M. 6,74. Jâǵṅ. 3,140. संसारान्प्रतिपद्यते M. 12,39. 54. पापान्संयान्ति संसारान् 52. तत्रैव इह संसारांस्त्रीनाप्नोति MBh. 13,5450. स उग्रान्प्रैति संसारान् 5452. पापान्संसृत्य संसारान् M. 12,70. °गमन 1,117. संसारान्मुच्यते Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,83. संसाराद्विभ्युः 88. संसारं हातुम् Ashṭâv. 16,9. तीर्णाः Ragh. 12,60. भ्रमति संसारे Spr. 5357. न संसारात्परो रिपुः (II) 3452. सर्वस्य संसारस्य दुःखात्मकत्वम् Sarvadarçanas. 13,20. Wassiljew 12 u. s. w. अस्मिन्संसारे Maitrjup. 1,4. एवं पतति संसारे तासु तास्विह योनिषु MBh. 3,417. Varâh. Bṛh. S. 105,13. Spr. 3265. (II) 4559. 5961. 6459. संसारे किं सारम् 6639. fg. Kathâs. 30,63. 40,30. Râǵa-Tar. 4,68. Vet. in LA. (III) 16,15. चक्राकार Kathâs. 70,118. चक्रवद्गति Spr. (II) 293. परिवर्तिन् 6681. मृगतृष्णासम 2318, v. l. कदलीस्तम्भनिःसार 4823, v. l. असार 4464 (und विरस). 6641. fg. Râǵa-Tar. 2,143. Pańkat. 33,12. 165,17. गतसार Spr. (II) 2067. °परिवर्तन MBh. 12,7755. °बन्धनानि Mârk. P. 16,8. °बीज Sarvadarçanas. 40,3. Bhâg. P. 7,10,3. °क्लेशपरम 2,2,6. °दुःख 3,5,38. °परिताप 5,6,18. °परिश्रम 8,24,46. °आसक्तचित्त Spr. (II) 6637. संसारार्तिभयापह Weber, Kṛshṇaǵ. 291. °सुख Kaurap. Comm. Einl. °सार Dhûrtas. 88,1. °सारचक्र Verz. d. Oxf. H. 120,a,39. त्यक्तसंसारसङ्ग Spr. (II) 3085. संसारासि 2004. आ संसारात् so v. a. vom Anfang der Welt (vgl. आसंसारम्) Kathâs. 32,167. जन्मसंसारबन्धन die Fessel der Geburt und des weltlichen Daseins MBh. 13,6938. mit मृत्यु verbunden Bhag. 9,3. 12,7. °कारिन् Verz. d. Oxf. H. 150,a,6. °पोषक Ashṭâv. 18,38. °हेतु Spr. (II) 6638. °वैरि (वैरिन्?) Pańkar. 4,1,29. °वर्जित Sarvadarçanas. 69,20. °वासना (vgl. Ashṭâv. 9,8) Pańkar. 1,9,10. 15,19. Gît. 3,1. °वर्त्मन् Spr. (II) 2847. Kathâs. 28,182. Bhâg. P. 4,25,6. °पदवी 3,27,3. °सरणि Spr. (II) 127. °चक्र Maitrjup. 6,28 (संसार° der Text, vgl. aber Comm.). MBh. 13,5434. Ind. St. 2,49. Kathâs. 70,107. Verz. d. Oxf. H. 60,b,40. Prab. 69,15. Bhâg. P. 6,11,27. 17,18. 7,9,16. 21. °मण्डल Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 26. °कारागृह Spr. (II) 2578. °सागर Weber, Kṛshṇaǵ. 295. Pańkar. 2,4,16. Pańkat. 33,21. °समुद्र 15. संसारोदधि Spr. (II) 6643. संसाराब्धि Pańkar. 3,12,20. संसारार्णव 1,5. Spr. (II) 1269. °कूप Bhâg. P. 7,15,46. Verz. d. Oxf. H. 5,b,35. °वन Spr. (II) 6643, v. l. °कानन 6895. °कान्तार Ashṭâv. 10,7. °वृक्ष Ind. St. 2,214. Verz. d. Oxf. H. 83,a,2. °विषवृक्ष Spr. (II) 6636. °तरु Bhâg. P. 3,25,11. °विटपाङ्कुर Ashṭâv. 16,7. °वात्तोक 4,1. संसाराङ्गार Sarvadarçanas. 154,15. संसारानल Vedântas. (Allah.) No. 19. पुत्रदारादि°, शास्त्र° so v. a. Erbärmlichkeit, Armseligkeit Spr. (II) 4107. — Vgl. आसंसारम्, भूतसंसार, संसरण und संसृति.

संसारगुरु m. der Lehrer für das weltliche Dasein, ein N. des Liebesgottes Trik. 1,1939.

संसारण (vom caus. von सर् mit सम्) n. das Fortbewegen: रथ° Kâtj. Çr. 12,3,7. — Ashṭâv. 14,1 fehlerhaft für संसरण, wie die v. l. hat.

संसारतरणि und °णी f. das Schiff (für den Ocean) des weltlichen Daseins, Titel eines Commentars zum Jogavâsishṭhasâra Verz. d. B. H. 192,27. Hall 122.

संसारमार्ग m. der Weg in's weltliche Dasein, Bez. der vulva Trik. 2,6,22.

संसारवन्त् (von संसार) adj. den Armseligkeiten des weltlichen Daseins unterworfen Ashṭâv. 1,11.

संसारसारथि m. der Wagenlenker im weltlichen Dasein, Bein. Çiva's Çiv.

संसारावर्त (संसार + आ°) m. Titel eines Wörterbuchs Med. Anh. 1. Verz. d. Oxf. H. 183,a,2. Colebr. Misc. Ess. 2,20.

संसारित्व n. nom. abstr. von संसारिन् 1) b) Sarvadarçanas. 101,5.

संसारिन् (von सर् mit सम्) 1) adj. a) weithin sich bewegend, umfassend: प्रज्ञा Spr. (II) 5399. — b) im weltlichen Dasein steckend, daran gebunden Ashṭâv. 15,16. Weber, Râmat. Up. 338. Bhâg. P. 1,2,3. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 61 (Gegens. मुक्त). Windischmann, Sancara 94. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 82. 146. Vedântas. (Allah.) No. 36. Sarvadarçanas. 35,6. 95,22. — 2) m. ein lebendes Wesen, Mensch Halâj. 1,134. Spr. (II) 1074. Mâlatîm. 140,9.

संसिच् (सिच् mit सम्) adj. giessend, zusammenschüttend AV. 11,8,13.

संसिद्धि (von सिध् mit सम्) f. 1) das Fertigwerden, Gelingen, Zustandekommen, ein glücklicher Erfolg H. an. 3,351. Med. dh. 38. Halâj. 5,80. Dhâtup. 27,16. मन्त्र° Gorr. 1,4,2. गम्यतां संसिद्ध्यै (so ist zu lesen) so v. a. gehe und möge dir die Sache gelingen Mârk. P. 16,43. कार्यं संसिद्धिमभ्येति Spr. (II) 3249. कार्य° R. Gorr. 2,20,22. Kumâras. 2,63. इष्टस्य Varâh. Bṛh. S. 95,61. वाञ्छित° Kathâs. 13,166. 16,2. 30,56. यज्ञ° Gorr. 1,6,16. MBh. 13,1884. योग° Bhag. 6,37. अर्थ° Kathâs. 61,55. Spr. (II) 4566. धर्मार्थकाम° 4539. Mârk. P. 34,10. दैव° das Sicherfüllen Kathâs. 20,130. — 2) ein vollkommener Zustand, Vollkommenheit (eines Menschen) M. 6,29. संसिद्धिमास्थिता जनकादयः Bhag. 3,20. संसिद्धिं परमां गताः 8,15. MBh. 12,659. 667. R. Gorr. 1,67,2. Kâm. Nîtis. 18,42. Kathâs. 28,43. Mârk. P. 28,9. Bhâg. P. 1,19,37. 3,33,31. 11,16,3. Verz. d. Oxf. H. 109,a,39. अनेकशास्त्रसंसिद्धिलब्धकीर्ति Vollkommenheit in Pańkat. 4,21 (ed. orn. 2,1). — 3) das letzte Ergebniss, — Resultat: स्वनुष्ठितस्य धर्मस्य संसिद्धिर्हरितोषणम् Bhâg. P. 1,2,13. — 4) eine feststehende Meinung, das letzte Wort R. 2,40,8 (die ed. Bomb. st. dessen संसिद्धम् adj.). — 5) = प्रकृति, स्वरूप, स्वभाव AK. 1,1,7,37. H. 1377. H. an. Med. — 6) = मदोत्था Med.

संसुतसोम m. = संसव Lâṭj. 1,11,10.

संसुद् (von स्वद् mit सम्) f. das Kosten, Geniessen: स्वादुष्टे अस्तु संसुदे ṚV. 8,17,6.

संसूचक (von सूच् mit सम्) adj. anzeigend, an den Tag legend, verrathend: मुक्ति° Mârk. P. 40,34.

संसूचन (wie oben) n. das Verrathen, an-den-Tag-Legen: भाव° Daçak. 4,3. वक्रोक्ति° so v. a. das Aeussern, Hervorbringen Spr. 3235.

संसूच्य (wie oben) adj. zu verrathen, an den Tag zu legen Daçak. 1,51.

संसूद m. ein best. Organ im Maul des Thieres, etwa Gaumen (von स्वद्); nach dem Comm. Nase und Anderes (von सूद्) TS. 5,7,11,1.

संसृज् (von सर्ज् mit सम्) f. das Zusammentreffen: मह्लाधनस्य ṚV. 10,84,6.

संसृति (von सर् mit सम्) f. = संसार 2) b) Ashṭâv. 9,6. 18,36. Bhâg. P. 4,

1,11. 5,19.34. 7,22. 15,33. 2,2,33. 3,9,9. 23,55. 26,7. 27,4. 31,31. 32,35. 4,21,31. 29,35. 5,10,23. 6,1,1. 17,23. 7,2,25. 13,27. 8,19,25. 22,9. 9,19,20. 10,31,5. 73,8. 88,40. Pañkar. 3,3,1. 4,3,195. °चक्र Bhâg. P. 3,31,20. 5,11,6. 7,7,37. °चक्रवाल 5,18,11. = प्रवाह Trik. 3,3,189. — Vgl. लोक°.

संसृप् (von सृप् mit सम्) f. Bez. von zehn Gottheiten (Agni, Sarasvatî, Savitar, Pûshan, Bṛhaspati, Indra, Varuṇa, Soma, Tvashṭar, Vishṇu) *und den ihnen geweihten Opfergaben im Daçapeja des Râgasûja*: तत्संसृदिर्नुसमर्सर्पत् । तत्संसृपां संसृप्त्वम् TBr. 1,8,2,1. Çat. Br. 5,4,5,3. संसृपामिष्टिः Çâñkh. Çr. 15,14,1.

संसृपाहविस् n. s. unter dem folg. Worte.

संसृपेष्टि f. nach dem Comm. *ein Opfer an Agni und sechs andere Gottheiten im Daçapeja* (also wesentlich so v. a. संसृप्) Âçv. Çr. 9,3, 17.4,6; vgl. संसृपाहवींषि Kâty. Çr. 15,8,1 (wenn nicht संसृपां zu lesen ist).

संसृष्ट s. u. सर्ज् mit सम्.

संसृष्टजित् adj. *im Handgemenge siegreich* ṚV. 10,103,3.

संसृष्टत्व (von संसृष्ट) n. 1) *das Verbundensein* Çañk. zu Khând. Up. S. 18. — 2) *das Zusammenleben von Verwandten nach erfolgter Erbtheilung* Dâjabh. im ÇKDr.

संसृष्टधर्य adj. *mit der Kuh zusammengelassen und saugend*: Kalb TBr. 2,1,1,2.

संसृष्टहोम m. *eine gemeinschaftliche Oblation* (an Agni und Sûrja) TBr. Comm. 2,371,10. 403,18.

संसृष्टि (von सर्ज् mit सम्) f. in der Rhetorik *die Verbindung zweier neben einander bestehender Redefiguren* (*einer lautlichen und einer sachlichen* Sâh. D.) Sâh. D. 755. fg. 264. Verz. d. Oxf. H. 208,b,25. Pratâpar. 103,b,5. 104,a,1.

संसृष्टिन् (von संसृष्ट) adj. *der nach erfolgter Erbtheilung mit den Verwandten wieder auf gemeinsame Kosten lebt* Jâgñ. 2,138. fg. Mitâksh. 221. fgg. Dâjabh. 313. fgg.

संसेक (von सिच् mit सम्) m. *Durchnetzung, das Nasssein*: अम्बु° *durch Wasser* Râga-Tar. 5,271. तैल° R. ed. Bomb. 2,76,4 (°संक्लेद Schl.).

संसेवन (von सेव् mit सम्) n. 1) *das Anwenden, Gebrauchmachen von etwas*: सत्त्र° MBh. 12,8773 (= 9869). तीव्रार्कताप° *das Sichaussetzen* Kathâs. 103,66. — 2) *das Dienen, zu-Diensten-Sein, Verehren*: साधु° Mârk. P. 68,7.

संसेवा (wie oben) f. 1) *Besuch*: तीर्थ° Bhâg. P. 9,15,41. — 2) *Anwendung, Gebrauch*: सत्त्र° Bhâg. P. 11,25,34. — 3) *Verehrung* Bhâg. P. 7,9,27. 50. — 4) *Hinneigung zu, Vorliebe für*: वारिराशिसलिलान्तःसंनिधान° Spr. (II) 5497.

संसेवितर् (wie oben) nom. ag. *Anwender, Gebraucher, der sich einer Sache bedient* Varâh. Bṛh. S. 77,34.

संसेविन् (wie oben) adj. *verehrend*: श्रीकृष्ण° Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228.

संसेव्य (wie oben) adj. 1) *zu besuchen, besucht werdend*: तत्कालसंसेव्यं हंसानां मानसं सरः Kathâs. 69,131. सुख° *leicht zu erreichen*: °लतया (ungenau st. लतासुखसंसेव्यया) वनराज्या Kâm. Nîtis. 14,35. — 2) *zu verehren*: गोपालबाल° Pañkar. 4,8,120. — 3) *wovon man Gebrauch machen soll oder darf, zu betreiben, dem man sich hingeben soll oder darf*: काम MBh. 13,6531. कथाः Bhâg. P. 1,18,10.

संस्कन्ध m. N. *eines Unholds oder einer Krankheit* (Gegens. विस्कन्ध) AV. 19,34,5.

संस्करण (von 1. कर् mit सम्) n. 1) *das Zurechtmachen, Zubereiten*: ग्राम्यस्य Gobh. 1,7,29. हविषः 4,4,4. — 2) *das Verbrennen eines Verstorbenen* Verz. d. Oxf. H. 156,a,26 (fälschlich संस्कारण). भीष्म° MBh. 13,7713.

संस्कर्तर् (wie eben) nom. ag. 1) *Zurechtmacher, Zubereiter* (von Speisen) M. 5,51 = MBh. 13,5642. — 2) *Einweiher, Vollbringer einer religiösen Cerimonie*: गुरवो: Uttarar. 126,4 (170,8). — 3) *Hervorbringer eines Eindrucks* Comm. zu Gaim. 1,2,13.

संस्कर्तव्य (wie eben) adj. *herzurichten, zuzurüsten, zurechtzumachen*: (पुरी) संस्कर्तव्यायुधागारा Hariv. 5263. मल्लसभा 15827 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. संस्कर्तव्या der älteren). ग्राह्यत्या यूपः Schol. zu Kâty. Çr. 6,1,21. कर्माङ्गस्य पशोः संस्कर्तव्यत्वात्कालादिद्रष्टव्यः शिरआदिषु लिप्यते Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18.

संस्कार (wie eben) m. 1) *Zubereitung, Zurüstung, Bearbeitung, Zurichtung, ein kunstgerechtes, einem best. Zwecke entsprechendes Verfahren mit Etwas; Reinigung, Schmückung, Verzierung*; = गुणान्तराधान Karaka 3,4. = प्रतियत्न H. an. 3,616. Med. r. 234. Halâj. 5,57. आकृति° Çâñkh. Gṛhy. 1,1. ग्राम्य° s. Kauç. 7. Âçv. Çr. 4,1,20. 5,6,25 (°त्व). Kâty. Çr. 1,7,21. द्रव्य° 8,21. गार्हपत्ये 34. 6,1,21. 12,1,11. दुर्ग° MBh. 2,615. Kâm. Nîtis. 13,31. मार्ग° R. 2,80 (87 Gorr.) in der Unterschr. रथ्या° Ragh. 15,38. अन्न° MBh. 3,2636. सूदान्संस्कारकुशलान् R. 7,65,22. द्रव्याणाम् Madhus. in Ind. St. 1,14,26. द्रव्यसंयोग° Suçr. 1,190,20. 236,13. पण्यं मल्लसंस्कारसंस्कृतम् R. Gorr. 2,83,36. स्वर्णादि° Verz. d. Oxf. H. 321,b, No. 762. कुण्डानाम् 105,a,32. fgg. मल्लानाम् 98,b,13. fgg. Sarvadarçanas. 170,7. fgg. रस° (*Quecksilber*) 99,21. fgg. Verz. d. Oxf. H. 320,b,3. fgg. मणिः प्रयुक्तसंस्कारः so v. a. *Schliff* Ragh. 3,18. Çâk. 133. येर्भुक्तं पात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति ते निरवसिताः *Reinigung* Schol. zu P. 2,4,10. कलशे कृतसंस्कारे Suçr. 1,163,8. 2,75,6. अयस्कारस्य Spr. (II) 3832. गन्धमाल्याग्निः AK. 2,6,2,36. H. 637. शरीर° Jâgñ. 1,84. स्नानादिमात्र° Kâm. Nîtis. 14,47. नाल्पादतगात्रसंस्कारा Daçak. 63,12. fg. अङ्गसंस्कारकर्म (°संस्कारं ed. Bomb.) कुर्वाणा Pañkat. 185,25. चरण° Mâlav. 33,12. घनसंस्कारपाटलोष्ठपुटं मुखम् Çâk. 182. केश° Megh. 33. स्वभावसुन्दरं वस्तु न संस्कारमपेक्षते Spr. 3331. नवे भाजने लग्नः संस्कारः (II) 5301. कूप° *Pflege* u. s. w. MBh. 7,2399. तरोः (Gegens. उपघात) Varâh. Bṛh. S. 48,1. संस्काराभिनिर्वृत्ता so v. a. *Anzug* Hariv. 8676. *Herstellung, richtige Bildung eines Wortes, eine mit diesem vorgenommene richtige Operation* Nir. 1,12. 13. 4,1. 5,2. Ind. St. 4,98. 177. 10,405 fg. Sarvadarçanas. 137,15. *eine astronomisch-mathematische Correction* Golâdhj. Dekk. 10. Journ. of the Am. Or. S. 6,454. — 2) *Bildung, gute Erziehung*: सूताः परमसंस्काराः R. 2,65,12. °संपन्न R. 5,90,22. निसर्गसंस्कारविनीत Ragh. 3,35. आत्मसंस्कारसंपन्नो राजा Kâm. Nîtis. 4,4. — 3) *Fehlerfreiheit, Richtigkeit, Correctheit*: परेषां गुणसंस्कारं मम वाग्यंबुद्धिताम् R. 5,85,5. insbes. der Aussprache und Ausdrucksweise: संस्कारेण यथा क्षेमां वाचमर्थान्तरं गताम् R. 5,18,19.

शब्दसंस्कारसंयुक्त (द्विज) MBh. 1,2884. स्वरव्यञ्जनसंस्कारा भारती 14,1192. वाणी °भूषणा 13,2321. संस्कारोपगता संहिता 1,19. वच: संस्कारालंकृतम् R. 7,4,8. वाणी परमसंस्कारा Hariv. 14098. कृतसंस्कारा भारती Ragh. 10,37. °पूतेन सुव्यक्तानिबन्धनेन Kumāras. 7,90. वदत्स्वभिलिप्रसन्नार्थया संस्कारिया Uttarar. 101,10. fg. (135,6). — 4) *eine Begehung häuslicher und religiöser Art, die an jedem Mitgliede der drei oberen Kasten zu vollziehen ist oder die es selbst zu beobachten hat, wodurch es gleichsam zugerichtet und rein wird; Weihe, Vollziehung eines Sacraments, Sacrament* AK. 2,7,40. H. 842. Prajogaratna in der Einleitung zählt vierzig auf vom Garbhâdhâna und Pumsavana an, darunter die Hauptopfer, dazu acht innere Eigenschaften wie दया, क्षान्ति u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 30,b,4. fgg. Verz. d. B. H. No. 1031. sechzehn des Gṛhastha Z. d. d. m. G. 2,344,8. — Pār. Gṛhj. 2,5. Gṛhjas. 1,36. M. 1,144. वैदिकैः कर्मभिर्निषेकादिर्द्विजन्मनाम्। कार्यः शरीरसंस्कारः पावनः प्रेत्य चेह च॥ 2,26. 66. वैवाहिको विधिः स्त्रीणां संस्कारो वैदिकः स्मृतः 67. पाणिग्रहणा° 3,43. मन्त्रसंस्कारकृत्पतिः 5,153. ब्राह्मं प्राप्तेन संस्कारं क्षत्रियेण 7,2. कृत° adj. 9,326. Ragh. 10,79. — M. 10,3. 69. 126. 11,146. जातकर्मादि° MBh. 1,2990. (शूद्राः) नार्हन्ति संस्कारम् (so die neuere Ausg., सत्कारम् ed. Calc.) Hariv. 11822. Pat. in Mahābh. bei Ballant. 36. Çik. 112,3. Varāh. Bṛh. S. 98,16. Verz. d. Oxf. H. 85,a,15. 276,b,7. fgg. 277,a, No. 654. 291,b, No. 707. 302,b,10. 336, No. 787. fg. संस्कारं पुत्रपत्नीनिलम्भयत् Mārk. P. 22,46. Bhāg. P. 5,9,4. 7,11,13. 14,26. 15,52. °हीन = व्रात्य AK. 2,7,53. Halāj. 2,239. °वर्जित H. 854. bei den Gaina Colebr. Misc. Ess. 2,192. so v. a. मृत° (AK. 3,4,28,121) *das an einem Todten vollzogene Sacrament* d. i. *Verbrennung der Leiche* R. Gorr. 2,84,2. अटायु° 3,73 in der Unterschr. 6,8,26. 96 in der Unterschr. Pańkat. ed. orn. 4,22. Vet. in LA. (III) 13,22. — 5) *Eindruck, eine durch Vorangegangenes (auch durch Werke in einer früheren Geburt), aber im Augenblick nicht mehr Wirkendes bedingte Stimmung —, Anlage des Geistes; Nachwirkung* (im Geiste oder in einem Körper); = अनुभव (ऽनुभवे st. तु भवे in H. an. zu lesen) und मानसकर्मन् H. an. Med. = वासना H. 1373. Halāj. 4,96. = गुणभेद H. an. Kan. 4,1,7. 5,1,17. fg. 9,2,6. Nilak. 16. शास्त्रकृत 17. 31. Jogas. 1,18. 50. 2,15. Sāṁkhjak. 67. Kap. 2,42. 3,43. 5,120. Tarkas. 3. 40. Verz. d. Oxf. H. 229,a,7 v. u. 230,a,26. fgg. Sarvadarçanas. 40,44. 107,13. 108,4. fgg. 164,6. 168,16. 179,18. Vedāntas. (Allah.) No. 149. Kusum. 11,4. zerfällt in drei Formen: वेग *Impuls*, स्थितिस्थापक *Elasticität* und भावना *reproductive Einbildungskraft* Tarkas. 54. Bhāshāp. 29. 156. ist nicht beim परमात्मन् Ātmop. in Ind. St. 2,57. (रामस्य, विष्णोः) संस्कारात्सगवन्येदाः R. ed. Bomb. 6,119,25. प्रयत्नज्ञानसंस्कारा आत्मलिङ्गमुदाहृतम् Kām. Nītis. 1,29. Ragh. 1,20. Mālatīm. 126,9. Kathās. 7,19. 23,54. Mārk. P. 24,19. Rāga-Tar. 1,328. जन्मान्तरकृत° Çaṅk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 133. Hit. 112,5. घटो स्थिरसंस्कारता व्यवहारार्थिनः Mṛkkh. 139,14. — 6) bei den Buddhisten *Stimmung des Innern, ein momentaner Affect des Geistes*, einer der fünf स्कन्ध H. 233, Schol. Burnouf, Intr. 84. 488. 503. fgg. 511. Sarvadarçanas. 20,11. 23,22. वेदनास्कन्धनिबन्धना रागद्वेषादयः क्लेशा उपक्लेशाश्च मदमानादयो धर्माधर्मौ च संस्कारस्कन्धः 20,16. fg. Wassiljew 224 u. s. w. Hiouen-thsang 1,385. संस्कियत्ते ताणिकाः सर्वसंस्काराः Prab. 49,10. Spr. (II) 2005. 6727. Saddh. P. 4,26,6. — Vgl. अग्नि°, अङ्ग°, दुः°, पात्र°, पुनः° (auch M. 9,176. Jāgń. 3,255), भू°, मन्त्र°, वह्नि°.

संस्कारक (wie oben) adj. 1) *zubereitend, zurüstend, zurichtend, in einen zweckentsprechenden Zustand versetzend* Schol. zu P. 2,1,34. fg. zu Kātj. Çr. 5,9,10. 12,4,14. आत्म° 4,12,16. — 2) *weihend, ein Sacrament ertheilend*: शूद्र° MBh. 8,1846. — 3) *einen Eindruck bewirkend, — hinterlassend* Sarvadarçanas. 131,15.

संस्कारकौस्तुभ m. Titel eines *über die Weihen (Sacramente)* handelnden (in Bombay 1783 (1861) lithographirten) Werkes Verz. d. B. H. No. 1033. Weber, Kṛshṇag. 239.

संस्कारगणपति m. Titel eines Commentars zu Pâraskara's Gṛhjasûtra Verz. d. B. H. No. 267.

संस्कारतत्त्व n. Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. 473. Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693. 291,b, No. 707.

संस्कारदीधिति f. wohl = संस्कारकौस्तुभ Verz. d. B. H. No. 1033.

संस्कारनामन् n. *der beim* नामकर्मन् *dem Kinde gegebene Name* (entspricht unserem *Taufnamen*) Varāh. Bṛh. 26 (24),15.

संस्कारपद्धति f. Titel eines über *die Weihen (Sacramente)* handelnden Werkes Notices of Skt Mss. 11.

संस्कारप्रकाश m. desgl. ebend. 26.

संस्कारप्रयोग m. desgl. ebend. 85.

संस्कारभास्कर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 280,b, No. 658.

संस्कारमय (von संस्कार) adj. in अपत्य° *in der Weihe des Kindes bestehend*: विधि Ragh. 14,75.

संस्कारमयूख m. Titel eines über *die Weihen (Sacramente)* handelnden Werkes Verz. d. B. H. No. 1032.

संस्काररत्न m. desgl. ebend. No. 1031.

संस्कारवन्त् (von संस्कार) adj. *grammatisch richtig*: गिर् Kumāras. 1,28. स्वरसंस्कारवती (ऋच्) Ragh. 15,76 nach Stenzler und dem Comm. in der ed. Calc. *den Accenten nach richtig (accentibus adornata)*; es muss aber dieses comp. in स्वरवती संस्कारवती च aufgelöst werden, da स्वर auch sonst mit संस्कार (*die richtige Bildung eines Wortes*) in einer copul. Zusammensetzung erscheint, z. B. Nir. 2,1. Davon nom. abstr. संस्कारवत्त्व n. H. 65.

संस्कारवारिधि m. Titel eines über *die Weihen (Sacramente)* handelnden Werkes Notices of Skt Mss. 150.

संस्कारसिद्धिदीपिका f. Titel eines philosophischen, über *die Eindrücke* handelnden Werkes Hall 48.

संस्कारादिमन्त् (von संस्कार + आदि) adj. *geweiht* (von Personen) *u. s. w.* Bhāg. P. 10,23,42.

संस्कार्य (von 1. कर् mit सम्) adj. 1) *herzurichten* u. s. w.: in der Astron. *durch eine entsprechende Operation zu corrigiren* Golādhj. Dṛkk. 10, Comm. — 2) *zu weihen* (von einer Person) M. 10,68. Jāgń. 2,124. MBh. 13,2633. Schol. zu Kātj. Çr. 21,4,11. 16. Prajogar. 2,b,2. असंस्कार्याः शरीरैश्च प्रशस्ताः स्थिरयौवनाः Mārk. P. 49,2 = Vāju-P. bei Muir, ST. 1,29. — 3) *einen Eindruck empfangend* Sarvadarçanas. 131,15.

संस्कर्त und संस्कृत (s. auch unter 1. कर् mit सम्) VS. Prât. 4, 7. 5, 13. adj. 1) *zugerüstet, zugerichtet, bereit; n. Zurüstung, Vorbereitung, zum Empfang bereiter Ort:* न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठा ṚV. 5,76,2. राणाय 8,33,9. तत्रं नो संस्कृतम् *dort ist Alles für uns bereit* VS. 4, 34. TS. 1,4,43,2. स्त्री पुमांसं संस्कृते सिष्ठन्तमभ्येति Çat. Br. 3,2,1,22. गो TBr. 3,3,3,5. पुनः° (इव) Lâṭj. 9,4,7. Çâṅkh. Br. 1, 5. साधु° Çat. Br. 1, 1, 4, 10. Çâṅkh. Gṛhj. 1, 8 (अ°). दाधिकं संस्कृतं दध्ना Halâj. 2, 167. अग्नि 260. भूमि 4,77. = प्रशस्त 96. = व्युत्पन्न u. s. w. 2,197. — 2) *geweiht* (eine Person): ब्राह्मणाः (neben प्राकृताः) MBh. 3, 13437. स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,10. — 3) *richtig gebildet* (von der Sprache): अविलम्बसंस्कृतप्रभाषिन् Suçr. 2,532,1. असंस्कृतवाक्य Spr. (II) 4434. die heute so genannte Sprache (adj. und subst. n.) ist gemeint Çikshâ 3 in Ind. St. 4,348. Bhar. Nâṭjaç. 18,51. Daçar. 2,59. Kâtjâd. 1,33. 37. fg. Pratâpar. 19,*b*,3. Tarkas. 19. TBr. Comm. 1,84; 5. Weber, Râmat. Up. 362. Verz. d. B. H. No. 881. 946. Verz. d. Oxf. H. 179,*a*, No. 410. 214, *a*,12. Prab. 68,9. Ind. St. 8,295. 396. — Vgl. सु°.

संस्कृतत्रं (von 1. कर्त् mit सम्) n. *Schlachtbank* ṚV. 6,28,4.

संस्कृतमाला f. Titel eines Buches zur Erlernung *des Sanskrit* Gild. Bibl. 374.

संस्कृतवाक्यरत्नावली f. desgl. ebend. 595.

संस्कृति (von 1. कर् mit सम्) f. VS. Prât. 4,7. 5,43. = संस्कार. 1) *Zurüstung, Zubereitung, Zurichtung* VS. 7, 14. Ind. St. 4, 14. neben विकृति unter den Beinn. Kṛshṇa's MBh. 12,1507 (संस्कृत ed. Bomb.). — 2) *Bildung:* आत्म° *Selbstbildung* Ait. Br. 2,39. 6,27. — 3) *Weihe, Vollziehung eines Sacraments* Ind. St. 9,227. Verz. d. B. H. No. 1032. Bhâg. P. 10,45,26.

संस्क्रिया (wie eben) f. 1) *Zubereitung, Zurüstung, Zurichtung:* मन्त्र° *von Sprüchen* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,16. Sarvadarçanas. 170, 12. — 2) *Weihe,* insbes. *die letzte, die Verbrennung des Leichnams* Trik. 2,8,64. — Vgl. अङ्ग°.

संस्तम्भ (von स्तम्भ् mit सम्) m. *Hartnäckigkeit, Widerstreben* TBr. 2,7,18,1. Nir. 3,16 (als Bed. von ओड् caus.). MBh. 3,787.

संस्तम्भन (vom caus. von स्तम्भ् mit सम्) 1) adj. *stopfend:* ग्राम° Vagbh. 1,10,20. — 2) n. *a) Stopfmittel* Suçr. 2,434,5. — *b) das zum-Stillstehen-Bringen, Aufhalten:* सेना° Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,39. — Vgl. स्तम्भन.

संस्तम्भनीय (wie eben) adj. *aufzurichten, zu ermuthigen:* बाष्पकलो जनः R. 2,34,53.

संस्तम्भयितर् (wie eben) nom. ag. *der zum Stillstehen bringt (gebracht hat), der da bannt:* विन्ध्यस्य Ragh. 6,61.

संस्तम्भयिषु (vom desid. des caus. von स्तम्भ् mit सम् ohne Reduplication) adj. *zum Stehen zu bringen beabsichtigend:* ein fliehendes Heer MBh. 7,1746 nach der Lesart der ed. Bomb., विष्टम्भयिषु ed. Calc.

संस्तम्भिन् (von स्तम्भ् mit सम्) adj. *zum Stillstehen bringend, bannend* (eine Gefahr): विपदां MBh. 14,267.

संस्तर (von स्तर् mit सम्) m. 1) *Streu, Lager* AK. 3,4,25,163. H. 682. an. 3,615. Med. r. 235. Halâj. 5,32. R. Gorr. 2,95,24. fg. 103,24. 120,13. Pañkat. 117,12. कुश° MBh. 1,1541. 4708. R. Gorr. 2,96,24. Kathâs. 22,198. 56,316. दर्भ° R. 2,103,29 (111,35 Gorr.). R. Gorr. 2, 3,23. 5,68,11. Kathâs. 22,195. 54,162. पर्ण° R. 1,25,1 (26,1 Gorr.). नवपल्लव° Kumâras. 4,34. Ragh. 8,56. अम्भोरुहदल° Spr. (II) 557. शर° MBh. 12,1811. अजिन° 3,14004. चर्म° Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,41. — 2) *eine (ausgestreute) Menge:* पुष्पसंस्तरसंस्तृत (आश्रम) MBh. 1,2863. पुष्पसंस्तरसंकट (वनोद्देश) R. 2,56,9. — 3) *Hülle, Decke:* धर्माणुसंस्तरा adj. Spr. (II) 792. — 4) *das Bestreuen:* वेदिसंस्तरार्थम् Çâk. 31,6, v. l. für °संस्तारणार्थम्. — 5) *Ausbreitung:* प्रवृत्ते धर्मसंस्तरे Hariv. 2622. — 6) *Opferhandlung, Opfer* AK. H. 820. H. an. Med. Halâj. 2,259. R. 1, 13,22 (20 Gorr.). gewöhnlich in dieser Bed. यज्ञ° MBh. 1,2216. 2885. 3,3754. 9,2353. 14,2641. 13,930.

संस्तरण (wie eben) n. 1) *Streu:* अस्तर्यता संस्तरणेन नेदिष्ठेमयाधिशिश्ये R. Gorr. 2,8,59. — 2) *das Bestreuen:* वेदिसंस्तरणार्थम् Çâk. 31,6.

संस्तव (von स्तु mit सम्) m. 1) *gemeinschaftlicher —, gleichzeitiger Preis* Nir. 4,15. चमसस्य 11,16. Çâṅkh. Çr. 14,11,8. अ° Nir. 12,2. — 2) *Preis, Belobung;* sg. und pl. Hariv. 8637. Spr. (II) 2530. Bhâg. P. 11,13,41. प्रियाणां Hariv. 7109. स्ववल° MBh. 1,1521. अमित्र° 2,2125. सूतमागधाः । तुष्टुवुः — स्तवैर्मङ्गलसंस्तवैः (= मङ्गलप्रतिपादकैः Comm.) R. ed. Bomb. 2,81,1. — 3) *Erwähnung:* दीर्घसत्र° Comm. zu Kâtj. Çr. 32, 13. — 4) *Bekanntschaft* AK. 3,3,23. H. 1513. Halâj. 4,88. Kir. 4,22. 25. Râga-Tar. 4,498. क्षात्रयोः P. 3,3,31, Schol. °प्रीति Kathâs. 121, 62. प्राग्जन्मान्तर° 28,147. वास्तवभिः संस्तवो मम 45,306. प्रियाभिः सह 54,241. 104,77. संस्तवं कर् 60,66. तैन्न 65. वणिजा सह 29,101. संजात° adj. 20,179. मित्रभिः सह 63,57. तत्कथासंस्तवा adj. 108,72. अ° adj. *mit Jmd unbekannt, fremd* Çâk. 83, v. l.

संस्तवन (wie oben) n. 1) *gemeinschaftliches —, gleichzeitiges Preisen* Âçv. Çr. 1,2,23. 6,10,12. Comm. zu 1,5,36. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 74. — 2) *das Preisen, Loben* Bhâg. P. 8,7,34. देव° Hariv. 2628.

संस्तवान (wie eben) Uṇâdis. 2,89. adj. = वाग्मिन् *beredt* Ugǵval.

संस्तार (von स्तर् mit सम्) m. = संस्तर *Streu, Lager:* शरविकार° Mârk. P. 60,10. die Länge durch's Metrum bedingt.

संस्तारपङ्क्ति f. ein best. *Metrum* (12 + 8 + 8 + 12 *Silben*) ṚV. Prât. 16,39. Colebr. Misc. Ess. 2,153. Ind. St. 8,249.

संस्ताव (von स्तु mit सम्) m. 1) *Ort des gemeinsamen Lobgesangs* P. 3,3,31. AK. 3,3,34. Çat. Br. 14,6,11,3. — 2) = संस्तव *gemeinschaftlicher —, gleichzeitiger Preis;* am Ende eines adj. comp.: स्वर्गसंस्तावं हि साम Khând. Up. 1,8,5. प्रतिष्ठासंस्तावं (so ist zu verbinden) हि साम 7.

संस्तिर् (von स्तर् mit सम्) f. *was nahe zusammenliegt: das Dichte oder das Nahe:* स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति ṚV. 1,140,7.

संस्तुत s. u. स्तु mit सम्. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Zusammengepriesenwerden* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 46.

संस्तुति (von स्तु mit सम्) f. *Preis, Lob* MBh. 6,782 (pl.). °निन्दाख्याम् 5,1735. गीतसंस्तुतिवादित्रैः Bhâg. P. 3,22,28. स्त्रीविषमशील° (obj.) Kathâs. 123,344. तुल्यनिन्दात्मसंस्तुति adj. *dem es gleich ist, ob man ihn tadelt oder lobt,* Bhag. 14,24. MBh. 1,4600. 9,2856.

संस्तुभ् (स्तुभ् mit सम्) s. स्तुभ् mit सम्.

संस्तोभ (von स्तुभ् mit सम्) m. महतो संस्तोभः (oder अर्कः) N. eines Sâman Ind. St. 3,228,*b*. संस्तोभ n. desgl. 241,*b*.

संस्त्याय (von स्त्या mit सम्) m. 1) *Anhäufung, Ansammlung* AK. 3, 4, 24, 153. H. an. 3, 512. Med. j. 100. Nir. 10, 9. 12, 9. — 2) *Haus, Wohnung* H. 991. H. an. Halâj. 2, 136. संस्त्यायमेव गच्छाव: Mâlatim. 23, 11. = संनिवेश AK. H. an. Med. = संस्थान Med.

संस्थ (von स्था mit सम्) 1) adj. (f. आ) = अवस्थित Med. th. 13. *a) stehend —, weilend —, sich befindend in, auf, enthalten in:* सीतया पार्श्वे संस्थया R. Gorr. 2, 13, 8. यत्रे ऽत्र Spr. (II) 263. दिने दिने तयां चित्तं त्वयि संस्थं भवतु Hariv. 14673. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: तक्षशिला° MBh. 1, 834. काञ्चनयष्टि° 3, 698. पातालतल° 15757. 7, 3800 (कर्णो हस्तसंस्थया mit der ed. Bomb. zu lesen). द्रौपदीतल्प° 8, 3505. R. 4, 45, 9. अरि° 5, 33, 37. 54, 14. 6, 14, 22. स्वोच्चसंस्थेषु पञ्चसु R. ed. Bomb. 1, 18, 9. Ragh. 6, 29. Kumâras. 6, 60. Mâlav. 15. Varâh. Brh. S. 5, 35. 11, 40. 17, 2. 28, 3. 40, 3. 45, 10. 50, 12. 52, 10. 54, 1. Spr. (II) 1307. 2094. 2249. 2953. 3138. 4529. 6185. 6398. Kathâs. 14, 19. 25, 113. 80, 53. Mârk. P. 18, 50. 51, 16. 75, 8. Bhâg. P. 11, 12, 21. Verz. d. Oxf. H. 16, a, 6. 156, a, 2. Vet. in LA. (III) 4, 14. अक्संस्थं साम Çaṅk. zu Khând. Up. S. 44. अन्तर्यामी जीवसंस्थ: Sarvadarçanas. 55, 12. तस्याग्रहमथाज्ञानादात्मसंस्थं चकार ह so v. a. *nahm zu sich, verzehrte* Hariv. 1439. — *b) befindlich in, bei* so v. a. *eigen, gehörig:* अथैनात्मनि संस्थेन R. 7, 36, 27. गोषु ब्राह्मणसंस्थासु M. 8, 325. चतुर्थं तस्य धर्मस्य तत्संस्थं वै भविष्यति MBh. 12, 2522. कामान्सर्वान्पार्थिवानेकसंस्थान् 13, 3685. विद्यया चात्मसंस्थया (*par sa science fixée sur l'Esprit* Burnouf) Bhâg. P. 3, 10, 6. — *c) beruhend auf, abhängig von;* am Ende eines comp.: अर्थवर्ग: सहामात्यो मत्संस्थो ऽस्य MBh. 1, 5684. अमात्यसंस्थ: सर्वेषु कार्येष्वभवत्सदा 7477. (ताम्) आत्मसंस्थां चकार 3, 17125. अस्मत्संस्था च पृथिवी वर्तते 5, 2167. देव° 13, 1005. पुत्रसंस्थं विपुलं राज्यं विप्रोषिते त्वयि 15, 162. शान्तिं मत्संस्थाम् Bhag. 6, 15. आत्मसंस्थं मन: कृत्वा 25. — *d) sich befindend in* so v. a. *theilhaftig, im Besitz von — seiend:* सख्य° MBh. 5, 1690. फलसंस्था भविष्यामि कृत्वा कर्म सुदुष्करम् 1, 6190. सुख° *glücklich lebend* Pańkat. 94, 2. — *e) bestehend, dauernd:* कतिपयदिनसंस्थं (was Gildemeister aus metrischen Rücksichten in दिनै: कतिपयै: संस्थं verändert hat) यौवनम् Vet. in LA. (III) 35, 22. — *f) todt* (vgl. संस्थित) Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *Späher, Kundschafter* Med.; vgl. 4) *h*). — 3) loc. etwa *in loco; inmitten, in Gegenwart* RV. 1, 5, 4. संस्थे यदंग्न ईयसे रयीणाम् 5, 3, 8. संस्थे जनस्य गोमत: 8, 21, 11. उपस्तुतीनाम् 27, 15. *auf der Stelle* 32, 11. — 4) f. संस्था *a) das Bleiben, Verbleiben bei Jmd.:* (अभ्यागतस्य) सुखं पृष्ट्वा प्रतिवेद्यात्मसंस्थां (so v. a. *auffordernd bei ihm zu bleiben*) ततो दद्यादन्नमवेक्ष्य धीर: MBh. 5, 1399. आत्मसंस्थाकर 13, 1272. — *b) Gestalt, Form, Aussehen* Sâh. D. 624. am Ende eines adj. comp. *in der Form von — auftretend, erscheinend als:* एतज्ज्ञेयं नित्यमेवात्मसंस्थम् Çvetâçv. Up. 1, 12. ईश° 6, 17. इमाश्चतस्रो दिशश्चतस्र उपदिशो दलसंस्था: Maitrjup. 6, 2. महत्संस्थमयस्पिण्डम् 27. धनु:संस्थे द्वे वर्षे दक्षिणोत्तरे MBh. 6, 233. अभाव° (निरय) 5, 729. Kir. 15, 12. वक्र° = वक्र Halâj. 2, 148 (vgl. AK. 2, 2, 14. H. 1009). संस्था = सादृश्य H. an. 2, 221. Med. = साकार Vaiç. bei Mallin. zu Kir. 15, 12. — *c) eine festgesetzte Ordnung, Norm:* लोकस्य संस्था न भवेत्सर्वं च व्याकुलीभवेत् MBh. 12, 1992. याचते ऽहर्निशासंस्थां यथावदविखण्डिताम् Mârk. P. 16, 70. सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक्पृथक् । वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे ॥ M. 1, 21. उपयोग° (= °नियम) Karaka 3, 1. संस्थां कर् oder स्थापय् *eine Verhaltungsregel* (für sich) *aufstellen, eine Verpflichtung eingehen:* संस्थां व्यतिक्रम् oder परिभिद् (v. l. प्रतिभिद्) *einer aufgestellten Verhaltungsregel —, seiner Verpflichtung untreu werden* MBh. 13, 7513. R. Gorr. 1, 62, 26. 4, 35, 20. 57, 28. 5, 32, 23. °कृत *festgesetzt, bestimmt* Hariv. 11113. संस्था = मर्यादा, स्थिति AK. 2, 8, 1, 26. Trik. 3, 3, 200. fg. H. 744. H. an. Med. Vaiç. a. a. O. = व्यवस्था H. an. Halâj. 5, 33. Vaiç. a. a. O. — *d) Beschaffenheit, Natur, Wesen:* दुष्किलुगुल्फ° Ragh. 11, 38. Bhâg. P. 2, 1 und 2 in der Unterschr. 3, 7, 26. 10, 9. 20, 17. 23, 43. 4, 7, 39. 5, 10, 14. 20, 38. 26, 40. 6, 4, 26. 10, 37, 23. 70, 5. 11, 10, 15. 12, 11, 9. संस्था = व्यक्ति H. an. — *e) Abschluss, Vollendung* Trik. H. an. VS. 19, 29. नेत्पुरा यज्ञस्य संस्थाया अस्तं गच्छानि Çat. Br. 3, 1, 2, 6. 2, 2, 7. 4, 1, 4, 3. 9, 4, 4. 7, 2, 2, 7. 8, 1, 2, 3. 9, 4, 4, 15. 13, 4, 4, 3. Nidânas. bei Weber, Nax. 2, 284. Ait. Br. 2, 28. 6, 3. अह्न: 7, 17. TS. 1, 6, 11, 2. Kâtj. Çr. 1, 7, 17. पर्व° 5, 2, 13. 25, 5, 16. 7, 1. अह्न:° TBr. 3, 12, 9, 6. Lâtj. 10, 5, 13. इष्टि° 15, 8. °जप *Schlussgebet* Âçv. Çr. 1, 12, 14. fg. 13, 10. प्राक्संस्थ *in der Richtung nach Osten endigend* Kâtj. Çr. 2, 1, 16. उदक्संस्थ Âçv. Grhj. 1, 3, 1. 10, 17. — *f) Ende* so v. a. *Untergang, Tod* Trik. H. 323. H. an. Med. Halâj. 3, 6. Vaiç. a. a. O. तेनैकं प्राप्य राजानं स (वंश:) संस्थां प्राप्स्यते कलौ VP. 4, 21, 4. Bhâg. P. 1, 12, 16. 15, 32. 9, 12, 15. 22, 43. पाण्डुपुत्राणाम् 1, 7, 12. 2, 4, 4. 6, 10, 8. 7, 7, 10. *Untergang der Welt* 12, 7, 9. 17. यत्संस्थमिदम् 2, 5, 2. — *g) ein abgeschlossener liturgischer Satz* oder *Gang im Soma-Cult.* In mehreren solcher Sätze bewegen sich die Hauptbegehungen; der Ǵjotishṭoma z. B. kann bestehen in den sieben Sätzen: Agnishṭoma, Atjagnishṭoma, Ukthja, Shoḍaçin, Vâǵapeja, Atirâtra und Aptorjâma. Sâj. in der Einl. zu Ait. Br. und zu 3, 49. 4, 12. Ueber die Differenzen vgl. Ind. St. 9, 120. 229. 10, 325. 332. तृतीयसवन उत्तरोत्तरा संस्थामुपेयुरातिरात्रात् Âçv. Çr. 6, 7, 7. 11, 1 (सर्वे सोमयागा: संस्थया सप्तविधा: Comm.). स्तोमपृष्ठ° 9, 1, 12. इमामेवैकाह्ने पृथक्संस्थाभिरुपेयु: 10, 5, 9. Kâtj. Çr. 25, 14, 10. Çâṅkh. Çr. 7, 21, 4. 15, 5, 17. °विकृत 26, 9, 4. Bei Lâtj. 5, 5, 22. fgg. werden neben den sieben *Formen* des Soma-Opfers (s. oben) noch die sieben *Formen* des Havirjaǵńa aufgezählt: Agnjâdheja, Agnihotra, Darçapûrṇamâsau, die Kâturmâsja, Paçubandha, Sautrâmaṇî und Pâkajaǵńa; Gautama hat Agrâjaṇeshṭi (an 5ter Stelle) st. Pâkajaǵńa, die bei ihm gleichfalls in sieben *Formen* zerfallen: Ashṭakâ, Pârvaṇa, Çrâddha, Çrâvaṇî, Âgrahâjaṇî, Kaitrî und Âçvajuǵî. — Lâtj. 10, 20, 10. Çâṅkh. Grhj. 1, 1. Kauç. 138. °विभेदा: Bhâg. P. 3, 13, 37. सुषाव च बहून्सोमान्सोमसंस्थास्ततान च MBh. 1, 4695. सोमसंस्थासु सप्तसु 12, 930. सोमसंस्था हवि:संस्था: पाकसंस्थाश्च सप्त या: Mârk. P. 23, 38. Verz. d. Oxf. H. 266, b, 36. fgg. पशु° so v. a. *das Schlachten des Opferthiers* Bhâg. P. 10, 23, 8. प्रेत° so v. a. *die Cerimonie der Verbrennung des Leichnams* 7, 14, 26. ohne प्रेत dass.: कृत्वा संस्थाविधिं पितु: 10, 66, 27. यमाह लौकिकीं संस्थां हतानां समकारयत् 44, 49. ये (पितर:) भुञ्जते विप्रशरीरसंस्था: wohl so v. a. श्राद्ध Mârk. P. 96, 32. संस्था = क्रतु Trik. = क्रतुभेद H. an. — *h) ein Späher —, Kundschafter im eigenen Lande* (vgl. 2) H. an. (Wilson und ÇKDr. fassen चरे च नितराष्ट्रके als

zwei Bedd. und machen das Wort zum masc.). Vaig. a. a. O. (= प्रणिधि). Kâm. Nîtis. 12,35. fg. — Vgl. चित्र°, दूर°, पाक° (in den Nachträgen), पार्श्व°, बहिः°, ब्रह्म°, यज्ञ°, यथासंस्थम्.

संस्थात्व (von संस्था) n. das Formsein, das Gestaltetsein: व्यक्ति° Bhâg. P. 3,26,39.

संस्थान (von स्था mit सम्) 1) adj. als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,6691. als v. l. für संस्थाम Siddh. K. zu P. 5,4,10. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2097. — 3) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) das Sichbefinden an einem Orte: दूर° (कोशस्य) Spr. (II) 134. भूमिसंस्थानसंफलम् Verz. d. Oxf. H. 15,b, No. 59. — b) das Bestehen, Dasein, Vorhandensein: अहोरात्र° Mârk. P. 16,52. प्रस्यन्दे ऽभिव्यक्तेर्मृदाद्यवयवानां पिण्डादिकार्यान्तरद्रूपेण संस्थानम् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 34. Existenz, Leben: यत्किंचित्कर्म मानुष्यं संस्थानाय प्रदृश्यते MBh. 13,2424. — c) das Verharren in so v. a. treues Befolgen: श्रुतिस्मृत्यर्थ° Kâm. Nîtis. 2,26. — d) Aufenthaltsort, Wohnort Nir. 7,5. ब्रह्मणः Kaush. Up. 1,3. 5. वद्ध्यघातिनाम् MBh. 1,6727. गतदैवतसंस्थाना (वसुधा) 12,5340. पुरंदरस्य 15,545. रुद्रस्य R. 4,44,52. VP. 1,2,53 (= आकृति Comm.). — e) ein öffentlicher Platz in einer Stadt M. 8,371. MBh. 12,2602. 6105 (vgl. M. 8,371). 14,1905 (eine von Nîlak. erwähnte richtige Lesart für संध्यान). R. 1,5,7 (3 Gorr.). R. Gorr. 2,48,19. 94,19. = चतुष्पथ AK. 3,4,18,126. fg. H. 986. an. 3,431. Med. n. 147. Halâj. 2,134. — f) Gestalt, Form, Aussehen (häufig in Verbindung mit रूप) MBh. 1,5078. 2,431. 1816. 3,10826. 11017 (S. 570; zu schreiben वेदीसं°). 5,4079. 6,480. 12,2112 (मायासंस्थानम् st. भार्यासंस्थानम् ed. Bomb.). 6901. 13,3245. 3506. 14,137. Hariv. 3920. 7633. 10072. गते स्वभावसंस्थाने लोके 12304. R. 1,16,32. 5,21 in der Unterschr. 31,29. 32,3. 5. Spr. (II) 1834. Karaka 2,1. 3,7. 8,5. Suçr. 1,259,7. 290,1. Çâk. 126. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 16. S. 6, Z. 16. 3,17. 4,8. 18. 11,26. fg. 26,2. 33,4. 35,1. 50,7. 66,1. 82,3 (सु° adj.). Mârk. P. 23,34. 54,8. 58,2. 61,1. 91,12. 119,9. Bhâg. P. 2,8,8. 3,9,28. 5,1,41. 5,30. 10,6. 20,1. 23,1. 6,1,5. 12,12,46. Verz. d. Oxf. H. 202,a,13. Lalit. ed. Calc. 122,21. Weber, Vaǵrasûkî 224,4 v. u. Sâh. D. 4,15. 8,5. Sarvadarçanas. 54,14. 130,12. Vedântas. (Allah.) No. 130. Kusum. 16,21. Ind. St. 10,280. चारेणानेकसंस्थानैः M. 9,261 (vgl. Kâm. Nîtis. 12,35). भारतं वर्षं चतुःसंस्थानसंस्थितम् in vierfacher Form Mârk. P. 57,58. संस्थान = रूप Trik. 3,3,268. = आकृति H. an. Med. = संनिवेश AK. H. 1516. H. an. Med. Halâj. 4,93. — g) eine schöne Gestalt, — Form: गन्धसंस्थानसंपन्न (पुष्प) MBh. 3,11073. 5,727. अ° adj. des schönen Aussehens beraubt R. 3,73,18. — h) Symptom einer Krankheit Verz. d. Oxf. H. 342, a, No. 745. Suçr. 1,36,13. = चिह्न Aǵajapâla im ÇKDr. — i) Beschaffenheit, Natur, Wesen Verz. d. Oxf. H. 12,b,8. Bhâg. P. 3,7,38. 27,28. — k) Gesammtheit, das Ganze: आकृतिरवयवसंस्थानविशेषः, सास्नादिसंस्थानविशेषो लिङ्गम् Gold. Mân. 154,a. Bhâg. P. 1,3,3. 3,11,3. — l) Abschluss Çâṅkh. Çr. 5,14,2. 8,12,9. Lâṭj. 10,16,1. Drâhj. 9,13,23. — m) Ende, Tod Trik. H. an. Med. — Vgl. अन्तर° und सांस्थानिक.

संस्थानचारिन् adj. MBh. 1,7044 (hier ausserdem मृषु fehlerhaft für त्रिषु) und 3,14113 fehlerhaft für स्थास्नुचारिन् mit dem Unbeweglichen und Beweglichen. Vgl. संस्थास्नुचारिन्.

संस्थानवन्त् (von संस्थान) adj. 1) da seiend, vorhanden: यानि (भूषणानि) चैव विमुक्तानि तथा संस्थानवन्ति च R. 5,19,13. — 2) verschiedene Gestalten habend: संस्थानवत्यः संस्थाश्च (Späher) कार्याः कार्यप्रसिद्धये Kâm. Nîtis. 12,35; vgl. M. 9,261.

संस्थापक (vom caus. von स्था mit सम्) nom. ag. 1) der da festsetzt, in Kraft setzt: धर्म° Pankar. 3,8,8. — 2) etwa der einem Dinge eine best. Gestalt giebt: खण्ड° etwa der Figuren aus Zucker bildet R. Gorr. 2,90,27.

संस्थापद्धति f. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 342.

संस्थापन (vom caus. von स्था mit सम्) 1) n. das Befestigen: धारा° Suçr. 1,28,1. das Aufstellen, Aufrichten: यन्त्र° MBh. 4,5 in der Unterschr. eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,15. — 2) n. das Festsetzen, in Kraft Setzen, Bestimmen: धर्मस्य Bhâg. P. 10,33,27. धर्म° Bhag. 4,8. MBh. 7,8241. 14,1576. Hariv. 2245. Verz. d. Oxf. H. 253,b,21. I.A. (III) 87,15. Z. d. d. m. G. 6,97,15. अर्घ° des Preises M. 8,402. — 3) f. आ das Aufrichten, Ermuntern, Muthmachen: प्रियतमा विरहातुराणाम् Mṛkkh. 43,18.

संस्थाप्य (wie oben) adj. 1) zu stellen: वशे unter Jmdes (gen.) Botmässigkeit Spr. (II) 808. dem Platz geschafft werden kann: स्नेहव्यवस्था यावच्च पितामह्याश्च वृत्तयः । दुःस्थिताः प्रत्यभासन्त (so ist zu lesen) संस्थाप्यास्तस्य चेतसि ॥ so v. a. so lange es den Anschein hatte, als wenn sie in seinem Herzen noch einen Platz finden würden, Râǵa-Tar. 6,327. — 2) abzuschliessen: यज्ञ TS. 2,6,4,6. — 3) mit einem beruhigenden Klystier (vgl. आस्थापन) zu versehen Karaka 8,5.

संस्थावन् (von स्था mit सम्) adj. was sich zusammenbefindet: संस्थावाना यवयसि RV. 8,37,4. nach Sâj. die beiden Welten.

संस्थावयववन्त् (von संस्था + अवयव) adj. eine Gestalt und Glieder habend Bhâg. P. 2,8,3.

संस्थास्नुचारिन् MBh. 7,372 (Nîlak. verbindet सम् mit dem vorangehenden पश्यामस्), fehlerhaft für स्थास्नुचारिन् mit dem Unbeweglichen und Beweglichen; vgl. संस्थानचारिन्.

संस्थित s. u. स्था mit सम्.

संस्थितयजुस् n. Schlussspruch nebst zugehöriger Spende (sonst समिष्टयजुस्) Çat. Br. 9,5,4,29. Ait. Br. 1,11. Kâṭh. 29,3.

संस्थितहोम m. Schlussopfer Kauç. 3. 6. 47. 80. 140.

संस्थिति (von स्था mit सम्) f. 1) das Zusammensein mit, Vereinigung: मित्रेण Spr. (II) 5390. यथा नदीनदाः सर्वे सागरे यान्ति संस्थितिम् । एवमाश्रमिणः सर्वे गृहस्थे यान्ति संस्थितिम् ॥ M. 6,90 = MBh. 12,10860. तयि Maitrjup. 5,1. das Stehen auf: केशभस्मतुषाङ्गारकपालेषु Jâǵn. 1,139. das Verweilen bei, in: भविन्नो नाहं ते सुर जनमध्येषु संस्थितिः MBh. 10,733. गच्छन्तीह गतिं मर्त्या देवलोके च संस्थितिम् 14,486. न कुर्यात्तत्र संस्थितिम् Spr. (II) 3862. एकआसनसंस्थितिः das Zusammensitzen 1363. अहनक्षत्राणां कालावयवसंस्थितिः Bhâg. P. 3,7,33. — 2) das Bestehen so v. a. Dauern, Verharren im selben Zustande: दीपस्य Spr. (II) 3989. नास्ति कालस्य संस्थितिः Hariv. 3359. so v. a. Möglichsein: धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः Spr. (II) 3124. चारसंस्थित्यै Kâm. Nîtis. 12,36. so v. a. Dasein, Vorhandensein: येनैषां व्युष्टिसंस्थितिम् Mârk. P. 16,45. नवमः (पुत्रः) केतुमालश्च तन्नाम्ना वर्षसंस्थितिः

53,35. — 3) *das Bestehen —, Halten auf Etwas*: नासां (स्त्रीणां) वयसि संस्थितिः Spr. 3822. ohne Ergänzung *Ausdauer*, *Beharrlichkeit* (in gutem Sinne) Hariv. 2785. Bhâg. P. 4,22,49. — 4) *Gestalt*, *Form* MBh. 5,5894. R. 4,41,58. Ind. St. 10,280. Mârk. P. 54,31. 61,2. तदा संविदिसि व्यासां प्राणायामस्य संस्थितिः *Form*, *Stufe* 39,25. — 5) *eine festgesetzte Ordnung*: संस्थितौ प्रकृतायां तु चातुर्वर्ण्यस्य सर्वशः Vishn-P. bei Muir. ST. 1,31. न लोकः संस्थितेर्भिद्यते Kâm. Nîtis. 3,29. — 6) *Beschaffenheit*, *Natur*, *Wesen* Jâgñ. 3,104. Mârk. P. 68,3. Bhâg. P. 4,18,3. दृष्टसंस्थितिका सिद्धिरियं लोकस्य MBh. 3,1260. — 7) *Abschluss*, *Feststellung*: यज्ञस्य TS. 6,4,5,2. 7,3,1,4. TBr. 3,8,6,5. — 8) *Ende*: स्वाद्वदकस्य पुरतो दृश्यते लोकसंस्थितिः VP. 2,4,94. महापुरुष° Bhâg. P. 12,12,8. इमां को नु लभेत संस्थितिम् so v. a. *Tod* (diese Bed. kennt Çabdârthak. bei Wilson) 3,19,27. — 9) *constipatio*, *Stockung*, *Verstopfung*: अपत्यपथः *des Uterus* Suçr. 2,217,6.

संस्पर्धा (von स्पर्ध् mit सम्) f. *Wettstreit*, *Wetteifer*, *Eifersucht*, *Neid* Bhâg. P. 3,1,21. 11,23,18. नन्दीश° Râga-Tar. 1,124.

संस्पर्धिन् (wie eben) adj. *eifersüchtig*, *neidisch* Bhâg. P. 11,6,12.

संस्पर्श (von स्पर्श् mit सम्) 1) m. *Berührung* AV. 8,2,16. Khând. Up. 3,13,8. संस्पर्शं त्रिगमिषेत् Kaush. Up. 2,8. Jâgñ. 2,218. °जा भोगाः Bhag. 5,22. येन P. 3,3,116. R. 3,49,44. Kumâras. 2,36. Çâk. 32,15. Bhâg. P. 7,4,41. संस्पर्शं येनासौ प्रतिपद्यते *das durch Berührung erzeugte Gefühl* 3,6,16. in comp. mit dem *Berührten* oder *Berührenden*: क्षुर° Kauç. 141. प्राण° Maitrjup. 6,26. शूद्र° M. 5,104. R. 3,43,31. 5,13,59. 35,44. fg. 6,101,9. Spr. 3295. अनिष्ट° (II) 6328. Varâh. Brh. S. 48,83. 50,11. 51,44. Kathâs. 104,156. Râga-Tar. 3,437. 6,81. Nîlak. 126. Mârk. P. 43,14. 116,25. Bhâg. P. 4,9,43. 7,13,26 (मनः°). Pañkat. 93,1. 198,13. 250,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): लब्ध° Kathâs. 37,17. परिवर्जितसंस्पर्शा निक्षार्या: 36,45. घोर° (अग्नि) Air. Br. 3,4. Çâñkh. Br. 1,4 (°तम superl.). सुख° *angenehm bei der Berührung* MBh. 2,352. 4,933. 13,3822. वज्र° *bei der Berührung einem Donnerkeil ähnlich* 3,12175. शङ्खवालिन° R. Gorr. 2, 30, 14. वज्राग्नि° 65,41. 3,57,4. अग्न्यर्क° Bhâg. P. 10,76,24. — 2) f. आ *eine best. wohlriechende Pflanze* (= जनी u. s. w.) AK. 2,4,5, 19. — Vgl. कील°, दुःख°, राज°, शीत°.

संस्पर्शन (wie eben) 1) adj. *berührend*: गात्रसंस्पर्शनानि (nach der Lesart der ed. Bomb.) nach Nîlak. so v. a. *Gewänder* MBh. 2,200. — 2) n. *das Berühren*, *Berührung* Çâñkh. Çr. 7,5,11. Mârk. P. 24,33. Bhâg. P. 10,32,15. स्त्रीणाम् Suçr. 1,70,2. अद्भिः Comm. zu Âçv. Çr. 5,6,26. उष्णा° MBh. 12,11669. स्थल° 13,2662. शीतोदक° Suçr. 1,258,9.

संस्पर्शिन् (wie eben) adj. *berührend*: प्रेत° Jâgñ. 3,14. कस्तूरीमृग° (अनिल) Râga-Tar. 4,170.

संस्पृश् (wie eben) adj. dass.: तद्धोटिका° (प्रियतम) Spr. (II) 2665.

संस्प्रष्टर् (wie eben) nom. ag. zur Erklärung von पृश्नि Nir. 2,14.

संस्फाल (von स्फल् mit सम्) m. *Widder*, *Schaf* Trik. 2,9,24.

संस्फीय gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. सांस्फीयक.

संस्फुट (von स्फुट् mit सम्) adj. *aufgeblüht* Çabdar. im ÇKDr.

संस्फेट m. = संस्फोट Bhar. zu AK. 2,8,2,73 nach ÇKDr. H. 796, Schol. — Vgl. संफेट.

संस्फोट (von स्फुट् mit सम्) m. *Kampf*, *Schlacht* AK. 2,8,2,73. H. 796.

Halâj. 2,293.

संस्मरण (von स्मर् mit सम्) n. *das Gedenken*, *Sicherinnern* (das obj. im gen.) Kumâras. 3,3. Verz. d. Oxf. H. 62,a,12. 106,a,20. 30. Bhâg. P. 1,19,33. Pañkar. 3,9,22. Halâj. 5,97.

संस्मरणीय (wie eben) adj. *dessen man sich erinnern muss*, *nur noch in der Erinnerung lebend* Spr. (II) 347.

संस्मारक (vom caus. von स्मर् mit सम्) adj. *erinnernd an* (geht im comp. voran) Khandom. 99.

संस्मारण (wie eben) n. = स्मारण (die ed. Bomb. सं स्मारणं st. संस्मारणं) *das Ueberzählen* (des Viehes) MBh. 3,14854.

संस्मृति (von स्मर् mit सम्) f. *das Gedenken*, *Erinnerung an* (gen. oder im comp. vorangehend) Kir. 18,27. Khandom. 157. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 7. तत्संस्मृतिं प्रति *so weit die Erinnerung daran reicht*, *so viel davon im Gedächtniss geblieben ist* Varâh. Brh. S. 56,31. संस्मृतिं लभ् *sich Jmdes oder einer Sache wieder erinnern* Kathâs. 55,206.

संस्यन्दिन् (von स्यन्द् mit सम्) adj. *zusammenfliessend*: ह्रदौ Çâñkh. Çr. 16,18,10.

संस्रव (von स्रु mit सम्) m. = संस्राव Vop. 26,36. 1) *Zusammenfluss*: कफसंस्रव (so) Suçr. 2,521,1. — 2) *zusammenlaufender Rest von Flüssigem*, *Neige* ṚV. 9,113,5. Çat. Br. 3,5,2,13. 9,2,32. 4,2,1,29. 5,5,4,3. 14,9,2,4. Ait. Br. 2,30. Pâr. Gṛhj. 1,11,2. Âçv. Gṛhj. 4,7, 15. Jâgñ. 1,284. 249. शुक्रामन्थि° Kâtj. Çr. 22,5,25. *Rest überh.*: नाराचैः — विषाणालग्नसंस्रवैः (°संश्रयैः ed. Bomb. und dieses = एकदेश nach Nîlak.) so v. a. *Theilchen davon*, *Splitter* MBh. 7,1388. — 3) *fliessendes Wasser*: नद्यः शोणितसंस्रवाः R. 7,101,6.

संस्रवण (wie oben) n. in गर्भ° = गर्भस्राव *Fehlgeburt* Sumantu bei Kull. zu M. 5,66.

संस्रवभाग adj. = संस्रावभाग *dem die Neige gehört* VS. 2,18.

संस्रष्टर् (von सर्ज् mit सम्) nom. ag. *in Berührung stehend*, *Etwas zu thun habend mit*: परिद्रष्टा गुणानां तु संस्रष्टा मन्यते यथा MBh. 12,10520; vgl. 7107. 9019.

संस्राव (von स्रु mit सम्) m. P. 3,1,141. = संस्रव Vop. 26,36. 1) *Zusammenfluss* AV. 1,15,3. 4. *Ansammlung von Eiter u. s. w.* Suçr. 2, 269,13. 302,16. — 2) *Neige*, *Rest* TS. 3,1,9,6. Kâth. 28,7. Çâñkh. Gṛhj. 1,16,7 in Ind. St. 5,337. — Vgl. कर्ण°.

संस्रावभाग adj. = संस्रवभाग TS. 1,1,13,1. TBr. 3,3,9,7.

संस्राव्य (von संस्राव) adj. *zusammengeflossen*, *gemischt*: हविस् AV. 1,15,1. 2,26,3. 19,1,1.

संस्वेद (von स्विद् mit सम्) m. *Schweiss* MBh. 3,15454. °जाः *aus Schweiss (erwärmter Feuchtigkeit) entstanden* (Würmer, Insecten u. s. w.) 1,3537. 14,1134. Burnouf, Intr. 593. Vjutp. 65. — Vgl. स्वेद.

संस्वेदयु ved. adj. Schol. zu P. 3,2,170. 7,4,35, Vârtt. 2.

संस्वेदिन् (von स्विद् mit सम्) adj. *schwitzend* Suçr. 2,532,7.

संहत् (von हन् mit सम्) f. etwa *Schichte*: स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपाः ṚV. 3,1,7. = पुञ्जीभूत Sâj.

संहत s. u. हन् mit सम्.

संहतजानु adj. *dessen Kniee* (beim Gehen) *sich berühren* Śâhasâñka

bei Bhar. zu AK. 2,6,2,47 nach ÇKDr. °क dass. AK. 2,6,2,47.

संहतता (von संहत) f. *enger Anschluss* (eig. und übertragen) Çiç. 9,44.

संहतत्व (wie oben) n. 1) *Zusammengesetztheit* Nilak. 85. — 2) *enger Anschluss* Spr. (II) 6678, v. l.

संहतपुच्छि (von संहत + पुच्छ) adv. *so dass die Schwänze zusammenstossen* gaṇa द्विदण्ड्यादि zu P. 5,4,128.

संहततल m. *die mit den Handflächen aneinandergelegten Hände* AK. 2,6,2,36. संहततल Wilson in der 2ten Auflage. — Vgl. संघतल.

संहताङ्ग (संहत + 3. अङ्ग) adj. *gedrungene Glieder habend* Suçr. 1,124,16.

संहतापन m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2152.

संहताश्व (संहत + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Nikumbha, Hariv. 780. VP. 362.

संहति (von हन् mit सम्) f. 1) *das Zusammenschlagen:* स्तब्धहलय° Spr. (II) 1456. der Kinnbacken Çârṅg. Saṁh. 3,3,16. *das Sichschliessen* (eines Blumenkelches, einer Schatzkammer) Spr. (II) 4286, v. l. — 2) *Gedrungenheit, fester Bau* (des Körpers): वज्रवत्कठिना संहतिरस्य शरीरे भवति Verz. d. Oxf. H. 231,b,20. Varâh. Bṛh. S. 68,1. 100 (in der Unterschr.). दीर्घाङ्ग° MBh. 3,1618. — 3) *Verdickung, Anschwellung:* तालु° Çârṅg. Saṁh. 1,7,78. — 4) *Verbindung, Vereinigung, das Verbundensein:* संहतेः पश्य माहात्म्यं तृणैर्वारि निवार्यते Spr. (II) 2106. VP. 1,2,50. Mârk. P. 45,59. भेदः संहतिभेदनम् Sâh. D. 350. कृत्य° adj. Râga-Tar. 5,247. भिन्न° adj. 260. संहतिः श्रेयसी पुंसां स्वकुलैरल्पकैरपि Spr. (II) 6645. अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका 648. पदानाम् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 73. प्राणादि° 192. त्वङ्मांसरुधिरस्नायुमेदोमज्जास्थि° als Umschreibung des *Körpers* Bhâg. P. 11,26,21. अ° Kâm. Nîtis. 19,51. Mârk. P. 102,3. — 5) *Naht:* वल्कलं पयोधरोत्सेधविशीर्णसंहति Kumâras. 5,8. — 6) *eine geballte Masse, Haufen, Menge* AK. 2,5,40. 3,6,2,26. H. 1411. Halâj. 2,9. 4,1. Kir. 12,40. तृणानाम् AK. 2,4,5,33. नड° ebend. नाराचशर° R. 6,19,60. शरदम्बुद° Kir. 5,4. शीर्णपलाश° Spr. (II) 1637. कुमुद° 2669. तरंगिणी° Kathâs. 53,32. खगलोमसंहतीः 96,28. नक्षत्र° Mârk. P. 88,19. अस्थि° Bhâg. P. 2,6,9. कलिमल° 12,12,65. हिम° AK. 1,1,2,20. उडूनाम् 2,9,60. सर्वार्थिजन° Kathâs. 22,30. 50,6. Spr. (II) 1610. Nalod. 4,46. काष्ठ° Trik. 3,3,139. गुण° Spr. (II) 7518, v. l. — Vgl. धूम°, नड°, पत्त्रि°.

संहत्यकारिन् (सं°, absol. von हन् mit सम्, + का°) adj. *zusammen wirkend* Bhâg. P. 11,24,9. davon nom. abstr. °कारिता f. Schol. zu Kâtj. Çr. 243,15. °कारित्व n. 16. 117,4. 5.

संहनन (von हन् mit सम्) 1) adj. a) *gedrungen, fest:* ऊर्ध्व° von Çiva MBh. 13,1243. संहननाङ्ग adj. = संहताङ्ग Bhâg. P. 5,9,11. 10,1. — b) *gedrungen machend* Suçr. 1,231,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manasju MBh. 1,3697. — 3) n. a) *das Zusammenschlagen:* हनु° Suçr. 2,192,19. — b) *Verhärtung* Suçr. 1,287,8. — c) *Gedrungenheit, ein fester, — kräftiger Körperbau* Karaka 3,8. 4,2. सर्वसंहननोपेत MBh. 1,8035. °बलोपेत Bhâg. P. 5,2,20. प्राप्स्यसि नृप वृषसंहननम् (so ed. Bomb.) MBh. 3,13300. वज्र° n. und adj. 1,2809. R. 1,16,17. 5,8,10. Verz. d. Oxf. H. 231,b,20. Bhâg. P. 5,17,12. 7,3,23. सिंह° adj. MBh. 4,2250. R. 6,6,28. सिंहसंहननोपेत adj. 1,20,10. 4,37,23. *Festigkeit* überh.: कार्मुकं संहननोपेतम् MBh. 1,7022. — d) *Körper, Leib* AK. 2,6,2,31. H. 563. Halâj. 2,355. दिव्य MBh. 14,2099. R. 1,16,4 (20,4 Gorr.). Uttarar. 113,3 (152,12). — e) *Verbindung:* अ° *das Unverbundensein mit, Freisein von* (instr.) Nilak. 43. — f) etwa *Harmonie, Uebereinstimmung* MBh. 12,2420 (wo vielleicht परस्परं zu lesen ist). — 9) *Harnisch* (दंश) Trik. 3,3,427. MBh. 7,79. fehlerhaft für संनहन, wie die ed. Bomb. des MBh. liest.

संहनु adj. *die Kinnladen zusammenklappend* AV. 8,1,16. संहनु (adv. कर् *zwischen die Kinnladen fassen* 5,28,13.

संहन्तर् nom. ag. *Vernichter:* संहन्त्री सर्वदैत्यानाम् Pańkar. 2,3,57. ohne Zweifel fehlerhaft für संहर्त्री.

संहर (von हर् mit सम्) m. 1) N. pr. eines Asura Hariv. 2283 (सदर die neuere Ausg.). 14284 (सहर die neuere Ausg.); vgl. संहार. — 2) संहराक्ष nach ÇKDr. ein N. des Agni Pavamâna im Matsja-P.

संहरण (wie oben) n. 1) *das Anpacken:* केशानाम्: (obj.) MBh. 3,15867. — 2) *das Einsammeln, Ernten:* सस्यसंहरणानि MBh. 12,8694. — 3) *das Zurückholen von abgeschossenen Pfeilen u. s. w. durch magische Mittel* Uttarar. 110,2 (148,17). — 4) *Vernichtung* (urspr. *Einziehung der Welt* im Gegens. zu *Entlassung, Schöpfung derselben*): प्रजानाम् MBh. 8,3807. प्रजा° 6,3347. 7,2088. 12,9204. जगत्सं° Hariv. 11328. Kathâs. 109,126. विष° Mârk. P. 132,39. विश्वौघसंतमस° Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5.

संहर्तर् (wie oben) nom. ag. *Vernichter* (urspr. *Einzieher der Welt* im Gegens. zum *Entlasser, Schöpfer derselben*): लोकानाम् MBh. 1,1289. सर्वभूतानाम् 3,12953. 12,1675. 13,918. 6811. विश्वस्य जगतः Hariv. 7969. 11051. 12312. 12886. Ragh. 10,16. Kumâras. 6,23. Pańkar. 1,14,9. 12. 4,5,5. वृष्णिचक्रस्य MBh. 11,758. यज्ञस्य R. Gorr. 1,11,22. द्विषद्गणानाम् Vikram. 145. दैत्यदानव° Verz. d. Oxf. H. 39,a, N. 3.

संहर्तव्य (wie oben) adj. 1) *zusammenzubringen:* महासेना Hariv. 15827 (संस्कर्तव्या die neuere Ausg.). *zu ordnen, wiederherzustellen:* वेणी Sâh. D. 162,4. — 2) *zu vernichten* (*wieder einzuziehen* im Gegensatz zu *zu entlassen, zu schöpfen*) Nilak. 224.

संहर्ष (von हर्ष् mit सम्) 1) m. a) *Schauder, das Rieseln durch die Glieder* u. dgl. Suçr. 1,97,10. 2,314,9. *wollüstige Erregung* 1,285,20. MBh. 15,840 (संघर्ष ed. Bomb.). — b) *freudige Erregung, Freude* H. an. 3,743. Med. sh. 46 (wo wohl हृष्टि st. घृष्टि zu lesen ist; प्रमोद ÇKDr. nach derselben Aut.). Viçva im ÇKDr. — c) *Wettstreit, Wetteifer, Eifersucht* (vgl. संघर्ष) H. 1515. H. an. Med. Hâr. 208. Halâj. 4,101. देवासुराणां सततमासीत् ऐश्वर्यं प्रति संहर्षः Matsja-P. 25,10 (nach Aufrecht). MBh. 3,14153. 6,3360 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 15,855. R. 5,37,34. 40,6 (परस्पर° adj.). 90,22. Kâm. Nîtis. 17,8. Bhar. Nâṭjaç. 20,41. — d) *Wind* H. an. Med. — 2) f. आ = पर्पटी Dhanv. in Nigh. Pr.

संहर्षण (von हर्ष् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. a) *sträuben machend;* s. लोम°. — b) *erfreuend:* वानराणाम् (obj.) MBh. 3,16556. — 2) n. *Wetteifer, Eifersucht* Kâm. Nîtis. 18,5.

संहर्षिन् adj. *erfreuend:* मनः° R. Gorr. 2,65,12.

संहवन n. *Häuserviereck* Çabdârthak. bei Wilson.

संहात (aus संघात) m. 1) *Gedrängtheit:* अलर्° (°संघात Ballant.) in der Dramatik *eine Schilderung in kurzen treffenden Worten* Sâh. D. 434. 436. — 2) *eine best. Hölle* M. 4, 59 (संघात v. l.); vgl. संहार 9). — 3) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210 (संह्रात die Hdschr.).

संहात्य (von संहात) m. *Sprengung eines Bündnisses mittels Ueberredung, Bestechung oder in Folge des Schicksals* Sâh. D. 446 fg. संघात्य v. l.

संह्राय्यम् (von ह्रा, जिह्रीते mit सम्) absol. अ° *in der Lage sich nicht aufraffen zu können* Pańkat. Bh. 9,1,21. fg.

संहार (von हर् mit सम्) m. P. 3,3,122 (vgl. 6,2,144). 1) *das Zusammenscharren, Sammeln:* द्रव्य° MBh. 12,608. — 2) *das Zusammenziehen:* der Sprachorgane RV. Prât. 14,2. *das Einziehen:* des Rüssels Ragh. 5,45. — 3) *das Zusammenbinden, Ordnen* (der Haare): मृदु° adj. (केशपक्ष) MBh. 5,2903. — 4) *Zurückholung eines abgeschossenen Pfeiles u. s. w. durch magische Mittel; ein solches magisches Mittel* MBh. 1,5131. 3,1660. 4,1830. 6,3209. 10,698. R. 1,30,2. 3 (31,2. 4 Gorr.). R. Gorr. 1,24,18. 6,4,24. Ragh. 5,57. Mârk. P. 74,52. Bhâg. P. 1,7,20 (उपसंहार ed. Bomb.). 27. personificirt als Söhne der Viǵajâ R. 1,23,16. — 5) *Zusammenfassung, Zusammenziehung, Compendium:* der Parjâja Lâṭj. 6,2,5. 6,14. 7,3. 10,17. *Sammlung* Kilakakra 1,99. 2,49. 82. 89. = संक्षेप Gaṭâdh. im ÇKDr. — 6) *Vernichtung (Einziehung* im Gegens. zu *Entlassung, Schöpfung) der Welt* (H. 161. Halâj. 1,147); *Vernichtung* überh. M. 1,80. MBh. 6,1462. 7,2042. 12,9167. fgg. 13,818. Hariv. 525. fg. (pl.). 14985. R. 7,62,5. Kathâs. 35,99. 36,41. 52,323. Mârk. P. 81,58. 103,2. Weber, Râmat. Up. 387. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,325. Pańkar. 1, 14,13. 3,15,19. Verz. d. Oxf. H. 12,a,39. fg. 23,b, N. 3. 48,b,39. 49,b, 6. 80,a,23. Verz. d. B. H. No. 1365. Sarvadarçanas. 77,9. 84,5. सर्व° Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,137. Hariv. 13906. भूत° MBh. 4,40. प्रजा° R. Gorr. 1,30,4. विश्व° Kathâs. 50,57. भूतानां तत्त्रियाधमैः MBh. 1,6847. पुरत्रयस्य Hariv. 16355. नरनागाश्व° Râǵa-Tar. 4,445. डामरग्राम° 6, 354 (°संहार Tr.). वह्निशक्रे संहारमात्मनः MBh. 1,922. क्रिया° 926. concret so v. a. संहर्तर् (vgl. प्रभव) *Vernichter:* भूतग्रामस्य 14,1577. — 7) *Ende, Schluss* (eines Dramas, Actes u. s. w.); = वाक्यार्थोपसंहृति: Pratâpar. 22,b,8. Bhar. Nâṭjaç. 19,68. 92. 95. Sâh. D. 388. 556. Mṛkkh. 178,13. चैत्रस्य Bhar. Nâṭjaç. 18,15. काव्य° 19,67. 102. Daçar. 1,48. Sâh. D. 391. 404. — 8) N. pr. eines Asura Hariv. 2289 (संह्राद die neuere Ausg.); vgl. संहर. — 9) *eine best. Hölle* (vgl. संहात) AK. 1,2, 2,2. — Vgl. अस्थि°, ऋतु°, वर्ण°, वेणी°.

संहारक (wie oben) adj. *vernichtend, wegschaffend;* s. अस्थि°.

संहारकाल m. *Zeit des Weltunterganges* MBh. 3,187.

संहारकालाय् (von संहारकाल), °यते *wie die Zeit des Weltunterganges erscheinen* Spr. (II) 1081. 2246.

संहारबुद्धिमन्त् (von संहार + बुद्धि) adj. *die Welt zu vernichten im Sinne habend* Hariv. 11324.

संहारभैरव m. Bhairava *als Weltvernichter* Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5. 250,a,20.

संहारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Daçak. 96,6.

संहारवेगवन्त् (von संहार + वेग) adj. *brennend vor Ungeduld die Welt zu zerstören* MBh. 13,4088.

संहारिन् (von हर् mit सम्) adj. *vernichtend* (urspr. *Entlassenes —, Geschaffenes wieder einziehend*): सर्व° Kathâs. 12,128. 50,56. संसारताप° Verz. d. Oxf. H. 69,a,6.

संहार्य (wie oben) adj. 1) *zusammenzulesen, — stoppeln* (von verschiedenen Orten her): प्रउग Çâñkh. Br. 21,3. 4. Çr. 11,9,3. मासाः 13,27,6. — 2) *transportabel* Âçv. Çr. 12,6,4. st. dessen प्रकृष्य Pańkav. Br. 25,10,5. Lâṭj. 10,15,15. Kâtj. Çr. 24,5,27. — 3) *zu vermeiden* Taitt. Âr. 1,11,13. — 4) *zu beseitigen, dem Einhalt gethan werden kann oder muss;* mit अ priv.: चक्र Hariv. 10837. शास्त्र 11103. वेग 13355. युद्ध MBh. 9,1166 (असंवार्य ed. Bomb.). गुण 12,9079. विधिः प्राणिनाम् R. 5,35,4. नह्नि धर्मो ऽप्यसंहार्यो विधर्मफलसंहितः 47,30. तम: Spr. (II) 574. — 5) *abzubringen, zu verleiten, bestechlich* (nur mit अ priv.): अनुरक्ता ह्यसंहार्याः पार्थान्प्रति जनार्दन: MBh. 5,3073. असंहार्यः स्थितो धर्मे 5238. असंहार्याः, मन्त्रिणः 12,2069. 4245. R. 1,16,1 (20,4 Gorr.). R. Gorr. 2,109, 28. 5,42,21. — 6) *dem man Etwas zukommen lassen muss, Ansprüche habend auf:* भूयो भूयो ऽपि संहार्यः पितृवित्तात् MBh. 13,2535.

संहित 1) adj. (s. auch unter 1. धा mit सम्) = संहित Vop. 6,72. Accent eines auf संहित ausgehenden comp. gaṇa आचितादि zu P. 6,2,146. a) *zusammengefügt, verbunden, angeschlossen, eingefügt:* पश्यावर्पथ विथुरेव संहितम् RV. 1,168,6. वि संहितं विश्वगिव वृक्तता रूपैः 8,56, 21. 85,2. विदलसंहित इव पुरुषः *aus zwei gleichen Stücken zusammengefügt* Ait. Br. 4,22. AV. 11,8,16. 3,31,5. वातः प्राणेन संहितः 19,27, 7. पर्वाणि (Gegens. विस्रस्त) Çat. Br. 1,6,3,37. 4,2,2,19. पुरीष° 6,7, 1,10. मांसेन 8,6,2,14. 7,2,6. मूर्ध° 13,8,3,9. पार्श्व° *neben einander gelegt* Lâṭj. 8,6,15. यकारस्पर्श° RV. Prât. 5,22. 16. 21,6. — b) *ununterbrochen* (in der Wortfolge) RV. Prât. 10,9. Kauç. 56. — c) oxyt. *gemischtfarbig* VS. 3,22. 29,58. vielleicht auch 18,39. TS. 2,1,2,4. 5. — d) *festgesetzt, durch Vertrag bestimmt:* अनृत° Ait. Br. 1,6. Vgl. सत्य°. — 2) f. आ a) *Verbindung:* संहिताया उपनिषत् Taitt. Up. 1,3,1 महासंहिताः ebend. und 4. — b) so v. a. संधि *unmittelbare Verbindung von Lauten, Wörtern nach den grammatischen Regeln* H. an. 3,300. RV. Prât. 11,9. 25. 28. वर्णानामेकप्राणयोगः संहिता VS. Prât. 1,158. पाद°, प्राण° Schol. ebend. — c) *ein nach diesen Regeln behandelter Text* (im Gegens. zum *Worttext*), zugleich *ein zusammengestellter Text.* So heissen die vedischen Textbücher, z. B. ऋग्वेद°, तैत्तिरीय°. H. an. परः संनिकर्षः संहिता (P. 1,4,109) पदप्रकृतिः संहिता Nir. 1,17. RV. Prât. 2,1. 44. 53. 6,5 (कृतसंहित adj.). °विधि Comm. zu 11,34. °काल 8,21. VS. Prât. 1,148. 3,1. 4,18. 175. AV. Prât. 2,1. 4,108. fg. 124. TS. Prât. 5,1. 21,10. 24,1 (vier angebliche Texte). P. 1,2,39. 6,1,72. 3,114. 8,2,108. संहिताध्ययन MBh. 1,6363. संहिताध्यायिन् 13,6620. °जप M. 11,200. वेदस्य 77. Jâǵn. 3,249. ऋक्संहिता, यजुषाम्, साम्नाम् M. 11,262. VP. 3,4,19. fgg. Verz. d. Oxf. H. 55,b,20. fgg. Bhâg. P. 9,24,29. im Gegensatz zu ब्राह्मण Siddh. K. zu P. 1,2,36. °पाठ Kâç. zu P. 8,4,28. कपिष्ठल° Ind. St. 1, 469. — d) überh. *ein grösseres Sammelwerk* (wie das Râmâjaṇa, die verschiedenen Gesetzbücher, die medicinischen Werke von Karaka und

Çârṅgadhara, die Purâṇa): = शास्त्र H. an. चतुर्विंशतिसाहस्री R. S. 14. आङ्गिरस° u. s. w. Gild. Bibl. 443. fgg. मानवीय° Kull. zu M. 1, 1. Suçr. 2,381,18. व्यासस्य MBh. 1,21. Bhâg. P. 1,4,3. Verz. d. Oxf. H. 8,a,11. fg. वाराहाख्या 82,a, No. 138. पुराण° 54,b,14. VP. 3,6,15. Mârk. P. 45,21. Bhâg. P. 8,21,2. सात्वत° 1,7,6. तन्त्र° 3,21,32. Insbes. *ein vollständiges System der natürlichen Astrologie* (im Gegensatz zur wissenschaftlichen Astronomie und Nativitätslehre): ग्रहगणितसंहिताहोराद्यन्यार्थवेत्तृ Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 1 v. u. S. 6, Z. 14. होरागणितसंहिताः 2,21. Verz. d. Cambr. H. 37. Gaṇit. Kâlamân. 7. Golâdhy. Grahaṇav. 9. नारदी Verz. d. B. H. No. 862. auch *die ganze astronomisch-astrologische Lehre* Varâh. Bṛh. S. 1,9 (vgl. Kern in der Vorrede 21. fg.). °काराः Râǵa-Tar. 1,55. — 3) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241,b. — Vgl. धर्मसंहिता, पाद°, प्राण°, बृहत्°, ब्रह्म°, मनु°, मन्त्र°, यवा°, वसिष्ठ°, वायु°, वेद° (auch Jâǵñ. 3,260), शंकर°, शिव°, शुक°, श्री°, सांहित und सांहितिक.

संहितपुष्पिका (von संहित + पुष्प) f. *eine Anisart* (मिश्रेया) Râǵan. im ÇKDr.

संहिताकल्प m. Titel eines zum AV. gehörigen Pariçishṭa Ind. St. 3,279.

संहितान्त (संहित + अन्त) adj. *an den Enden verbunden* AV. 10,2,3.

संहिताप्रदीप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,34.

संहिताभाष्य n. Titel eines *Commentars* Ind. St. 1,469.

संहितावृत्ति f. Titel einer *astrologisch-astronomischen* Abhandlung Notices of Skt Mss. 2,42.

संहितासूत्र n. Titel eines über die Betonung handelnden Pariçishṭa zum ṚV. Ind. St. 1,82.

संहितिक adj. im Comm. zu AV. Prât. 4,107. 114 fehlerhaft für सांहितिक.

संहितीभाव (von संहित + 1. भू) m. *das Sichverbinden:* द्वयोर्बहूनां च द्रव्याणाम् Karaka 3,1.

संहितोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,391. eines Brâhmaṇa 4,376. संहितोपनिषदं ब्राह्मणम् 375. Verz. d. Oxf. H. 377, b, No. 375. 382,a, No. 451. Vgl. संहित 2) a).

संहितोरु (संहित + ऊरु) adj. (f. ऊ) *anschliessende Schenkel habend* P. 4,1,70. Vop. 4,30.

संहूति (von हू mit सम्) f. *gemeinschaftlicher Anruf* AK. 1,1,5,9. H. 261.

संहृत s. u. हर् mit सम्.

संहृतबुसम् und संहृतयवम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. संह्रियमाण°.

संहृति (von हर् mit सम्) f. 1) *Vernichtung der Welt* Mârk. P. 84, 57. Pańkar. 3,15,22. — 2) *Abschluss, Ende:* उद्दिष्टार्थस्य Sâh. D. 544. मन्त्रपाठादि° Kathâs. 37,77.

संहृतिमत् (von संहृति) adj. am Ende eines comp. *den Schluss von — enthaltend:* बीज° Sâh. D. 278. nach Ballantyne = बीजवत् und सं°.

संहृष्ट s. u. हर्ष् mit सम्. Davon संहृष्टिन् adj. *der steif zu sein pflegt* (penis) Lâṭj. 9,10,6 (v. l. zu VS. 23,29).

संहोत्र (सम् + होत्र) n. *Opfergemeinschaft* ṚV. 10,86,10.

संह्राद (von ह्राद् mit सम्) m. 1) *ein lauter Schall, — Ton:* शरजालानाम् MBh. 6,3446. गदाभिघात° 7,605. मुखाडम्बरसंह्रादैः 14,2202 (nach der Lesart der ed. Bomb.). दिक्षु सर्वासु संह्रादं जनयामास पत्रिराट् Hariv. 6960. निनादस्य R. 4,14,11. भीम° adj. (वानर) 39,13. ज्याविद्युच्चाप° adj. MBh. 7,3502 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 2) *der Schreier*, N. pr. eines Asura, eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu, MBh. 1,2642. 2526 (an beiden Stellen ed. Calc. संह्लाद). 2,365. 367. Hariv. 187. 219. 2283. 2289 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 12459. 12698. 12914. 14284. VP. 1,15,41. Bhâg. P. 6,18,12. fg. — Vgl. संह्लाद.

संह्रादन (wie oben) adj. *laute Töne von sich gebend:* रथ MBh. 2,2064.

संह्रादि (wie oben) m. N. pr. eines Râkshasa R. 7,5,40. — Vgl. संह्रादिन्.

संह्रादिन् (wie oben) 1) adj. dass.: ज्याविद्युच्चाप° MBh. 7,3502. हंसाः संह्रादिकण्ठाभरणाः Kir. 18,19. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 69,12. 74,4.

संह्रादीय adj. zu Saṁhrâda *gehörig:* गण Hariv. 12868.

संह्रियमाण partic. praes. pass. von हर् mit सम् (s. das.). °बुसम् und °यवम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. संहृतबुसम् und °यवम्.

संह्लाद m. 1) fehlerhaft für संह्राद 1) MBh. 14,2202. — 2) fehlerhaft für संह्राद 2) MBh. 1,2526. 2642. — Die ed. Bomb. hat überall die richtige Lesart.

संह्लादिन् (von ह्लाद् mit सम्) adj. *erfrischend, erquickend* Spr. (II) 3006. हृदय° MBh. 2,390.

सकं (demin. von 1. स) pron. im nom. masc. bleibt das Casuszeichen nach P. 6,1,132. सको देवः Schol. f. सका P. 7,3,45. Vop. 4,6. सका जघास ते विषम् ṚV. 1,191,11. AV. 10,4,11. — Vgl. एषक, यक.

सकङ्कट (2. स + क°) adj. *mit Schienen versehen:* बाहु Hariv. 4717 (कङ्कटः = आलिङ्गनेनावरोधः Nîlak.). सुसंकट MBh. 4,351 (सकण्टक v. l.).

सकञ्चुक (2. स + क°) adj. *gepanzert* H. 767.

सकट m. = शाखोट *Trophis aspera* Bhûriprajoga im ÇKDr.

सकटाक्षम् (von 2. स + कटाक्ष) adv. *mit einem Seitenblick* MBh. 8,3018 nach der Lesart der ed. Bomb. (सङ्कटाख्यम् ed. Calc.). — Vgl. संकटाक्ष.

सकटान्न n. *die Speise Verunreinigter* Jâǵñ. 3,15. कटशब्देनाशौचं लक्ष्यते। तत्सहचरितमन्नं सकटान्नम् Mit. III,6,a,5.

सकण्टक (2. स + क°) 1) adj. (f. आ) a) *mit Dornen versehen, dornig:* दल Tithjâdit. im ÇKDr. केतकी Spr. (II) 6331. — b) *mit emporgerichteten Härchen versehen:* अङ्गानि Kathâs. 25,220. — c) *mit stacheligen Schienen versehen:* बाहु MBh. 4,351, v. l. für सुसंकट (सकङ्कट Hariv. 4717). — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = शैवाल Çabdak. im ÇKDr. = पूतिकरञ्ज Ratnam. 156.

सकमल (2. स + क°) adj. (f. आ) *mit einer Lotusblüthe versehen* Ragh. 9,19.

सकम्प (2. स + कम्प) adj. (f. आ) *zitternd* Kumâras. 6,45. Kathâs. 4, 46. 25,95. 31,20.

सकरुण (2. स + करुणा) adj. (f. आ) *mitleidig:* eine Person Bhâg. P. 1,13,12. वचस् 7,49. गिरिलिंग 8,8,25. दृष्टि Ânandal. 22 in Haeb. Anth. 250. °म् adv. Çâk. Ch. 89,16. Bhâg. P. 5,13,24.

सकर्ण (2. स + 1. कर्ण) adj. *Ohren habend, hörend* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सकर्णक (2. स + क°) gaṇa पक्षादि und संकाशादि zu P. 4,2,80. adj. (f. आ) *mit einem Zapfen oder dergl. versehen* Kâtj. Çr. 18,4,6. Comm. zu 6,5,7. — Vgl. साकर्णकायन und साकर्णका.

सकर्तृक (von 2. स + कर्तृ) adj. *einen Thäter —, einen Urheber habend* Kusum. 48, 7. Sarvadarçanas. 60, 17. 82, 1. 119, 11. Davon nom. abstr. °ता f. 128, 17. °त्व n. Kusum. 48, 7.

सकर्मक (von 2. स + कर्मन्) adj. 1) *wirksam, Folgen habend:* कर्मन् Bhâg. P. 5,20,32. — 2) *mit einem Object versehen, transitiv:* ein Zeitwort P. 1,3,53. 3,1,87, Vârtt. 3. Comm. zu 3,2,4.

सकल (2. स + कला) adj. (f. आ) 1) *aus Theilen bestehend, theilbar, materiell* (Gegens. अकल und निष्कल): ब्रह्मन् Maitrjup. 6, 15. MBh. 13,1044; vgl. 4). — 2) *alle Theile in sich schliessend, ganz, vollständig, gesammt, sämmtlich, all;* = सर्व u. s. w. AK. 3,2,15. H. 1433. Halâj. 4,28. Kâtj. Çr. 16, 1, 31. पृथिवी MBh. 12,167. महापुरी R. 6, 10, 37. Mârk. P. 75,67. 121,8. Bhâg. P. 4,28,4. LA. (III) 88,9. Varâh. Bṛh. S. 34,5. 69,18. सकलं कुलक्षयम् 94,10. Pańkat. ed. orn. 55,2. °देह Dhûrtas. 93,13. °पृथ्वपरिवृत Pańkat. 117,1. पशवः so v. a. *ganz, ungetheilt* Hariv. 8430 nach der Lesart der neueren Ausg. सकले ऽह्नि Spr. (II) 4291, v. l. रात्रि Pańkat. 117,8. स्थान Ṛv. Prât. 14,7. सकलं ज्योतिषमधीते P. 6,3,79, Schol. धर्म M. 1,81. भद्र Nir. 1,18. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. अकीर्ति MBh. 1,7449. अपचिति R. 2,74,26. प्रसाद 3,3, 17. गत Vikr. 95. विद्या Spr. (II) 1360. 1431. 2839. 4807. Vet. in LA. (III) 5,1. Schol. zu TS. Prât. 4,52. 16,29. Comm. zu Kâtj. Çr. 25,7,38. प्रतिज्ञां सकलां कर्तुम् so v. a. *erfüllen* R. 2,21,59. भृत्यान्सकलान् *alle* R. Gorr. 2,113,11. 3,69,26. Varâh. Bṛh. S. 64,1. सकलाः सहिताः Bṛh. 7,6. Kathâs. 12,25. Mârk. P. 78,11. Bhâg. P. 2,7,9. 3,13,48. 5,26,40. Pańkat. 53,21. 55,12. Hit. 7,20. 60,3. Dhûrtas. 67,5. 75,19. जन *Jedermann* Kathâs. 15,53. सकल m. sg. dass. Spr. (II) 4853. n. sg. *Alles* Mṛkkh. 105,13. Bhâg. P. 8,2,29. Vop. 5,21. 30. अ° *nicht ganz, — vollständig* Kauç. 80. Megh. 82. Varâh. Bṛh. S. 21,21. 34,5. — 3) *ganz* so v. a. *heil, gesund* (Gegens. विकल) Nîlak. 13. Spr. (II) 2533, v. l. — 4) *mit den Elementen der materiellen Welt behaftet;* m. Bez. *der auf der niedrigsten Stufe stehenden Seele* (पशु) bei den Çaiva: पशुस्त्रिविधः । विज्ञानाकलप्रलयाकलसकलभेदात् Sarvadarçanas. 85,12. मलमायाकर्मात्मकबन्धत्रयसहितः सकल इति संलप्यते 17. 86, 5. मलमायाकर्मयुतः सकलः 7. 13. 15. 87,22. 88,3. — Vgl. साकलायन, साकल्य.

सकलकल Bein. eines best. Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475, Z. 8.

सकलजननी f. *die Mutter von Allem:* °स्तव Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, No. 168.

सकलभुवनमय (von सकल + भुवन) adj. (f. ई) *die ganze Welt enthaltend* Pańkar. 3,2,1.

सकलयज्ञमय (von सकल + यज्ञ) adj. (f. ई) *das ganze Opfer enthaltend* Bhâg. P. 2,7,1.

सकलवर्ण n. (sc. पद oder वाक्य) *die Laute* क *und* ल *enthaltend*, in Verbindung mit सह्कार (*vom Laute* ह *begleitet*) eine Umschreibung von कलह *Streit, Hader* Nalod. 2,14.

सकलवेदोपनिषत्सार n. *die Quintessenz aus allen* Veda *und* Upanishad Verz. d. B. H. No. 614. Verz. d. Oxf. H. 38,*a*, N. 4.

1. सकलसिद्धि f. *das Gelingen von Allem:* °दा भैरवी Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,13. fg.

2. सकलसिद्धि adj. *der alle Vollkommenheiten* (*Wunderkräfte*) *besitzt* Bhâg. P. 6,19,4.

सकलागमाचार्य (सकल - आगम + आ°) m. N. pr. oder Bein. eines *Lehrers* Verz. d. Cambr. H. 43,10.

सकलाधार (सकल + आ°) m. *der Behälter von Allem:* Çiva Çiv.

सकलार्णमय (von सकल + अर्ण) adj. (f. ई) *alle Laute enthaltend* Pańkar. 3,1,21.

सकलिक (2. स + कलिका) adj. (f. आ) *mit Knospen versehen* Ragh. 9,29.

सकलीकृ (सकल + 1. कृ) *vervollständigen* Pańkar. 3,6,6. 45,36.

सकलीविधा (सकल + धा mit वि) dass. ebend. 3,7,21.

सकलेन्दु (सकल + इन्दु) m. *Vollmond* Hariv. 8429 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Vikr. 28.

सकलेश्वर (सकल + ई°) m. *Herr des Alls* Bhâg. P. 2,5,8.

सकाकोल N. einer Hölle M. 4,89.

सकाम (2. स + काम) adj. (f. आ) P. 6,1,144, Vârtt. 2. Vop. 6,72. 1) *zur Wunscherfüllung führend, die Wünsche befriedigend:* अहन् VS. 26, 1. सकामो ऽयं वने वासो भविष्यति R. 3,10,25. — 2) *dessen Wunsch erfüllt ist, zufriedengestellt:* सकाममात्मानमसावमन्यत R. 3,52,52. सकामा भगिनी मे ऽस्तु 29,21. 58,41. सकामो भव MBh. 1,5919. R. 2,42,21. 66,3. R. Gorr. 2,10,5. 34,2. 6,8,4. Spr. (II) 1170, v. l. स त्वमात्मप्रदानेन (नां) सकामां कर्तुमर्हसि *zufriedenstellen* MBh. 1,7807. R. 2,73,15. 79,12. 101,11. R. Gorr. 2,6,28. 22,4. Kathâs. 42,100. — 3) *einwilligend* (von Mädchen, die sich einem Manne willig ergeben) Vishṇu in Dâjabh. 272,2 v. u. M. 8,364. 368. Jâǵn. 2,288. 3,233. — 4) *mit Absicht, — freiwillig verfahrend:* अकामो वा सकामो वा यत्र क्वापि बहिःस्थले । इह चामुत्र दुःखानि माघस्नायी न पश्यति ॥ *ohne oder mit Absicht* Tithjâdit. im ÇKDr. — 5) *von Liebe erfüllt, verliebt:* सा त्वं मम सकामस्य सकामा — गान्धर्वेण विवाहेन भार्या भवितुमर्हसि MBh. 1,2967. R. 5,22,1. 37,3. Mṛkkh. 18,16. Ṛt. 6,2. Spr. (II) 5815. Kathâs. 33,40. Mârk. P. 128,1. Bhâg. P. 3,12,28. Çuk. in LA. (III) 37,17. *Verliebtheit verrathend:* वचन Pańkat. 44,9. — सकामं Daçak. 85,2 fehlerhaft für स कामं, wie die ed. Calc. liest.

सकार 1) m. *a*) *der Laut* स Ṛv. Prât. 6,1. TS. Prât. 5,6. 10. 14. 6,1. 14. 16,1. Verz. d. B. H. No. 380. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,2. Râǵa-Tar. 6, 39. — *b*) *Anapaest;* s. °विपुला. — 2) adj. Kathâs. 103,47 fehlerhaft für साकार.

सकारणक (von 2. स + 1. कारण) adj. (f. °णिका) *begründet, in Folge einer ganz bestimmten Veranlassung erfolgend* Kull. zu M. 6,73.

सकारभेद m. Titel einer die *Sibilanten* behandelnden Schrift Notices of Skt Mss. 197.

सकारविपुला f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,344.

सकाली f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3. °समुद्र (an der ersten Stelle getrennt) 35.

सकाश (2. स + 1. काश) m. (*Sichtbarkeit*) *Anwesenheit, Gegenwart bei* (gen.): एष मे तत्र वैदेह्याः सकाशं कथयिष्यति R. 3,79,23. आ सकाशात्

bis an (das Feuer) ÇÂṄKH. ÇR. 2,14,6. Der acc., loc. und abl. in der Bedeutung von praepp. (mit gen. der Person oder in comp. mit der Ergänzung; nur ganz ausnahmsweise ist diese nicht eine Person). 1) acc. *zu — hin:* kommen, gehen, führen, senden KHÂND. UP. 8,7,2. MBH. 3,2952. 5,5931. R. 2,34,13. 70,13. 101,10 (110,8 GORR.). 3,40,23. 67,21. 5,6,12. 35,31. MṚKKH. 77,5. RAGH. 5,35. KUMÂRAS. 7,73 (बेला°). ÇÂK. 62,16. 95,2. MÂLAV. 47,15. KATHÂS. 6,61. BHÂG. P. 3,16,26. 6,1, 65. PAÑKAT. 23,1. 160,24. HIT. 40,20. 22. — 2) loc. *in Gegenwart, — in Anwesenheit von, bei* ÂÇV. GṚHJ. 1,18,7. MBH. 1,6503. 3,2092. वास R. 2,56,13, f. KATHÂS. 38,110. PAÑKAT. 66,10. fg. *zu — hin:* sich begeben u. s. w. MBH. 3,16352 (सकाशम् SÂV. 5,104). R. 2,52,42. PAÑKAT. 55,19. — 3) abl. *von — her, von Seiten:* मत्तो: JÂǴÑ. 1,313. kommen, gehen, sich entfernen MBH. 1,1160. 5,941. R. GORR. 1,80,30. 5,90,10. KÂM. NÎTIS. 12,27. RAGH. 5,24. KATHÂS. 5,108. 44,52. PAÑKAR. 1,15,4. PAÑKAT. 36,22. न परित्यागमर्हेयं मत्सकाशात् R. 1,53,12 (54,14 GORR.). geboren werden, hervorgehen, entstehen SÂJ. zu ṚV. 1,52,5. JÂǴÑ. 3,67. rauben, wegnehmen DAÇAK. 76,9. befreit werden KATHÂS. 23,9. fordern, bitten 52,299. erlangen R. 1,49,25. R. GORR. 1,79,20. 4,38,36. MÂRK. P. 63,53. 120,12. 134,5. fgg. DAÇAK. 87,5. PAÑKAT. 220,14. SÂJ. zu ṚV. 1,114,6. erfahren, lernen, hören M. 1,119. 2,20. MBH. 1,1072. 1589. R. 3,77,18. Spr. (II) 5188. Verz. d. Oxf. H. 141,*b*,14 v. u. kaufen KATHÂS. 19,37. 42. gesondert, verschieden SARVADARÇANAS. 9,17. fg. 54,1. भय MBH. 1,7279. R. 4,58,10. मान 2,14,4. विप्रकारा: 22,5. पुरुष 4,35, 2. 12. पराजय PRAB. 5,19. statt des gen. auch der abl. नैताभ्यां भविता दोष: सकाशात्ते MBH. 1,1466. VARÂH. BṚH. S. 104,12. सकाशतस् dass.: wegführen R. 1,54,8 (55,8 GORR.). — सकाशाय RÂǴA-TAR. 4,262 ist kein dat. von सकाश, sondern fehlerhafte Schreibart für स-काषाय.

सकुक्षि (2. स + कु°) adj. *aus demselben Leibe geboren* VOP. 6,97.

सकुतूहल (2. स + कु°) adj. *von Neugier getrieben, neugierig* KATHÂS. 25,51. °म् adv. 26,50.

सकुरुण्ड m. = साकुरुण्ड RÂǴAN. im ÇKDR.

सकुल 1) adj. *a)* (2. स + कुल) *mitsammt seinem Geschlecht* (im Wortspiel mit नकुल) Spr. (II) 6214. — *b)* wohl fehlerhaft für सकल KATHÂS. 44,147. WEBER, KṚSHṆAǴ. 237. — 2) m. in einem Wortspiel st. नकुल PÂR. GṚHJ. 2,7.

सकुलज adj. (f. आ) *im gleichen Geschlecht geboren, gleichen Geschlechts mit* (gen.) MBH. 13,5086. स्व° ed. Bomb.

सकुल्य (von 2. स + कुल) adj. *gleichen Geschlechts*, m. *ein Verwandter* GAṬÂDH. im ÇKDR. M. 9,187. JÂǴÑ. 1,63. Ind. St. 5,310.

सँकूति (2. स + कू°) adj. *begierig, verliebt* TBR. 2,4,6,4.

सकृत् (2. स + कृत्) adv. P. 5,4,19. 1) *auf ein Mal, mit einem Male;* = सह AK. 3,4,22 (28),4. MED. avj. 33. सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो ... ṚV. 8,1,14. 2,16,8. सकृत्सु नो गव्यव 10,33,3. सकृद्यो मा सकृद्वा ददर्श 1,105,18. 6,66,1. न वै सकृद्व्याये सर्वः संभवति AIT. BR. 6,21. TS. 3,4, 8,2. सकृदाच्छिन्नं *mit einem Ruck abgetrennt* ÂÇV. ÇR. 2,6,5. ÇAT. BR. 2,4,2,17. सकृल्लून ÇÂÑKH. ÇR. 4,4,6. सकृल्लू P. 8,2,4, Schol. सकृदादीपन KAUÇ. 80. M. 8,151. so v. a. *plötzlich* MBH. 1,4418. — 2) *einmal, semel* AK. MED. ṚV. 6,48,22. सकृद्ध: 10,95,16. TBR. 2,1,9,1. AIT. BR. 1, 26. 2,34. 7,17. ÇAT. BR. 1,2,2,11: 2,4,2,9. सकृदिन्द्रं भूतान्यत्यरिच्यत 4,5,2,1. ÂÇV. GṚHJ. 1,3,3. सकृन्मन्त्रवचनम् KÂTJ. ÇR. 1,7,9. सकृद्गृहीत 8, 46. सकृदुपमथितं ÇAT. BR. 2,6,2,6. KÂTJ. ÇR. 24,3,34. M. 6,20. 11,92. 97. 100. 214. 230. Spr. (II) 5253. 6650. fgg. 6656. ÇÂK. 27,2. VIKR. 10. VARÂH. BṚH. S. 11,44. सकृदुक्तं न गृह्णाति Spr. (II) 6655. सकृदुक्तगृहीतार्थ 6654. सकृच्छ्रुतधर KATHÂS. 2,61. सकृत्सकृत् ÇAT. BR. 1,8,2,5. ÂÇV. GṚHJ. 4,7,16. M. 5,139. 9,70. JÂǴÑ. 1,240. *einmal* so v. a. *irgend ein Mal* Spr. (II) 1707. सकृत्कृतप्रणयो ऽयं जनः so v. a. *einst, ehemals* ÇÂK. 59,13. मा — सकृत् *nie* Spr. (II) 2304. — 3) *ein für allemal, für immer:* सकृद्दिवा हैवास्मै भवति KHÂND. UP. 3,11,3. सकृद्विभात 8,4,2. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,165. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 124. प्राज्ञः सकृद्युक्ततुरंग एव Spr. (II) 4560. MÂRK. P. 109,67. — Vgl. अ° (auch MBH. 5,7160. VARÂH. BṚH. S. 28,4. 30,3. 68,71. BHÂG. P. 1,5,36 nach der Lesart der ed. Bomb.).

सकृत n. = शूद्रशासन HÂR. 175. सकुत्ति st. dessen TRIK.

सकृत्प्रज (सकृत् + प्रजा) 1) adj. *nur einmal* (im Jahre) *Nachkommenschaft (Junge) habend.* — 2) m. *a) Krähe* AK. 2,5,20. H. 1321. an. 4, 57. HALÂJ. 2,90. — *b) Löwe* H. an.; vgl. Spr. (II) 7044.

सकृत्फला 1) adj. *nur einmal Früchte tragend.* — 2) f. आ *Musa sapientum* (s. कदली) RÂǴAN. im ÇKDR.

सकृत्सू adj. f. *mit einem Mal gebärend:* सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीं सहस्रधारां ... दुदुह्रन् ṚV. 10,74,4.

सकृदागामिन् adj. *der nur noch einmal wiederkehrt*, Bez. der zweiten Stufe der Ârja bei den Buddhisten BURNOUF, Intr. 292. fg. WASSILJEW 264. 248. VJUTP. 32. 123.

सकृदावृत्ति f. *eine einmalige Begebenheit:* °प्रकारेण so v. a. सकृत् *einmal, ein für allemal* KULL. zu M. 11,221.

सकृद्गति f. *nur eine Möglichkeit* zu P. 7,1,50.

सकृद्गर्भ 1) adj. *nur einmal eine Leibesfrucht empfangend.* — 2) m. *Maulthier* RÂǴAN. im ÇKDR.

सकृद्ग्रह m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,373 (nach der Lesart der ed. Bomb., सकृद्ग्राह ed. Calc.).

सकृद्वीर m. *eine best. Pflanze*, = एकवीर RÂǴAN. im ÇKDR.

सकृन्नन्दा f. N. pr. eines Flusses MBH. 3,8137. प्राङ्नदी च st. सकृन्नन्दा ed. Calc.

सँकेत (2. स + केत) 1) adj. *von einer Absicht durchdrungen* ṚV. 6,9, 5. — 2) m. angeblich N. pr. eines Âditja TS. 1,5,3,3.

सकोप adj. (f. आ) *erzürnt* RÂǴA-TAR. 6,255. H. 579; vgl. auch unter कोप 2) am Ende.

सकोश adj. *Stellen aus Wörterbüchern enthaltend* (Gegens. विकोश) Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,2.

सकौतुक (2. स + कौ°) adj. (f. आ) *neugierig* KATHÂS. 24,10. 29,8. 40, 17. तद्दर्शन° 46,124. साश्चर्य° *erstaunt und neugierig* 25,271. सकौतुकम् adv. 23,16.

सक्त s. u. सञ्ज्. Davon सक्तता f. *das Hängen an der Sinnenwelt* (Gegens. मुक्तता) MBH. 12,12638. सक्तत्व n. *das Hängen an:* रति° 1,3906.

सक्तमूत्र adj. *beschwerlich —, langsam harnend* KARAKA 1,27.

सक्तव्य (von सक्तु) adj. *zu Grütze bestimmt, — dienend:* धानाः P. 5,

1,2, Vârtt. 4, Schol.

1. सक्ति (von सञ्ज्) f. *das Zusammenhängen*: लतानाम् Kir. 5,16. *das Hängen* (in übertr. Bed.) *an*: विद्विताल॰ adj. so v. a. *die Sinne darauf heftend* Râǵa-Tar. 6,151. व्यापारासक्त॰ Sâh. D. 186. *das Hängen an den Dingen der Welt* Sarvadarçanas. 74,20. अ॰ Bhag. 13,9. — Vgl. अति॰.

2. सक्ति MBh. 13,874 fehlerhaft für 3. शक्ति.

सक्तिमन्त् s. अति॰ (auch Spr. (II) 6802).

सक्तु (wohl von सञ्ज्) Nir. 4,10. Uṇâdis. 1,70. P. 7,2,9. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 248,b,14. m. pl. Trik. 3,5,6. *gröblich gemahlene geröstete Körner: Grütze*, namentlich von *Gerste* Trik. 2,9,15. H. 401. Ind. St. 9,218. सक्तुमिव तितउना पुनन्तः RV. 10,71,2. सोमं सक्तुभिः श्रीणाति TS. 6,4,10,6. VS. 19,21. fg. गवेधुका॰ Çat. Br. 9,1,1,8. 12,9,1,5. निर्धूत॰ 1,6,2,16. 13,2,1,2. अपामार्गान्सक्तून्कुर्वन्ति Kâṭh. 15,2. अक्षत॰ Âçv. Gṛhj. 2,1,2. 19. Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. 15. Gobh. 3,7,6. fgg. ॰धानी *Gefäss für* Mahâbh. lith. Ausg. 3,93,b. Kauç. 93. 136. ॰होम Lâṭj. 5,4,10. कुवल॰, कर्कन्धु॰, बदर॰ Çat. Br. 5,5,4,22. wird mit Flüssigkeit und Butter angesetzt zum मन्थ Kauç. 47. Suçr. 1,233,11. 2,49,21. Madanavin. 11,89. — Jâǵñ. 3, 322. Pat. in Ind. St. 5,158. MBh. 8,1842. 2044 (॰पिण्डाः). 2059 (॰मन्थावलिप्त). 13,4529. 14,2695. यवप्रस्थं तं सक्तूनकुर्वत 2721. Suçr. 1, 72,7. 236,1. 4. यवानाम् 2,72,15. ॰मिश्र 122,5. Viçhn. 1,6,39. Spr. (II) 5439. 7337. Varâh. Bṛh. S. 46,64. 55,17. 21. Kathâs. 4,122. fgg. (यवैः) लूनैर्भृष्टैश्च पिष्टैश्च सक्तवो विहितास्तथा 71,267. fgg. Mârk. P. 41, 11. Râǵa-Tar. 1,205. Pańkat. 252,20. Hit. 114,22 (सक्तुपूर्णः zu lesen). 115,2. ॰काल Verz. d. Oxf. H. 87,a,18. यव॰, यवाकयव॰, शालिसक्तवः Bhâvapr. 5. Oefters (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शक्तु geschrieben. — Vgl. दधि॰, साक्तुक.

सक्तुक m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. शक्तुक Bhâvapr. im ÇKDr.

सक्तुकार m. *der sich mit dem Mahlen von Grütze abgiebt* R. Gorr. 2,90,26. ॰क dass., f. ॰कारिका Nir. 6,6.

सक्तुघटाख्यायिका f. *die Erzählung von einem Topfe mit Grütze* Verz. d. Oxf. H. 154,a,35; vgl. Pańkat. 252,8. fgg.

सक्तुप्रस्थीय (von सक्तु + प्रस्थ) adj. *über einen* Prastha *Grütze handelnd* Verz. d. Oxf. H. 5,b,15; vgl. MBh. 14,2711. fgg.

सक्तुफला f. *Prosopis spicigera Lin.* oder *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* AK. 2,4,2,32. ॰फली f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

सक्तुल adj. von सक्तु (मत्वर्थे) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

सक्तुश्री adj. *mit Grütze gemischt* VS. 8,57.

सक्तुसिन्धु P. 7,3,19, Schol. — Vgl. साक्तुसैन्धव.

सक्थ am Ende eines comp. = सक्थन्, सक्थि P. 5,4,98. 113. 6,2, 198. fg. Vop. 6,18. 25. 43. अश्व॰ adj. MBh. 6,1793. 9,30. व्यस्तसक्थी adj. f. Hariv. 3916. आगूढसक्थी adj. f. Suçr. 2,92,8. — Vgl. अक्षि॰, अपर॰, उत्तर॰, उत्॰, वक्र॰, पूर्व॰, पृश्नि॰, फलक॰, नग्न॰, लोमश॰.

सक्थन् n. सक्थि (Uṇâdis. 3,154) n. und सक्थी f. (im du.). Declination in der klassischen Sprache P. 7,1,75. Vop. 3,95. ältere Formen: सक्थ्नौ, सक्थ्नस्, सक्थ्ना, सक्थ्नोस्, सक्थानि, सक्थि, सक्थ्यौ, सक्थ्यां, सक्थ्योस्, सक्थिभ्याम्. *Schenkel* Nir. 9,20. AK. 2,6,2,24. H. 613. Halâj. 2,360. वि सक्थानि नरो यमुः RV. 5,61,3. न सक्थ्युद्यंयमती 10,86,6. 7. अन्तरा सक्थ्यौ 16. सक्थ्ना देदिश्यते नारी euphemistisch für *cunnus* VS. 23,29. — AV. 6,9,1. अश्वस्य सक्थ्यावृहत् TS. 5,3,12, 2. 7,4,19,1. Kâṭh. 33,8. Çat. Br. 3,8,2,27. 7,1,1,29. 39. 8,6,2,9. 10, 6,5,3. 13,2,2,8. 3,1,4. Ait. Br. 7,1. 2. Lâṭj. 8,8,29. Gobh. 4,1,2. 3. Kâtj. Çr. 6,7,6. Pańkav. Br. 16,2,6. सक्थिनी MBh. 3,17292. 5,5676. 13,5390. R. 3,75,27. Pańkar. 4,5,17. सक्थिभ्याम् R. Gorr. 2,8,43. सक्थ्नोस् Mârk. P. 18,19. Suçr. 1,256,7. सक्थि im comp. 125,12. 208, 2. ॰सदन 263,16. Spr. (II) 157. Varâh. Bṛh. S. 66,3. am Ende eines adj. comp.: भग्नसक्थि R. 5,10,19. in übertr. Bed. P. 5,4,113. दीर्घसक्थि शकटम् *mit langen Gabeldeichseln* Schol. Vop. 6,18. — Vgl. दुः॰, लोमश॰.

सक्थ्य s. u. पृश्निसक्थ.

सक्मन् (von सच्) n. *Umgang, Verkehr*: वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे RV. 1,31,6. Vgl. im Zend hakhman.

सक्म्य n. etwa *Verbindung, Gemeinschaft* RV. 3,38,7.

सक्रतु (2. स + क्रतु) adj. *einmüthig, einträchtig* RV. 1,93,5. इमं स्तोमं सक्रतवो जुषन्त 2,27,2.

सक्रिय (2. स + क्रिया) adj. *handelnd, thätig* Sâṁkhjak. 10. Çuk. in LA. (III) 35,9.

सक्रुध् (2. स + 2. क्रुध्) adj. *erzürnt* Râǵa-Tar. 3,17.

सक्रोध adj. dass. MBh. 3,11381. 5,7183. R. 1,60,12.

सक्ष्, सक्षति = गतिकर्मन् Naigh. 2,14. etwa so v. a. सच्. अप्रस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः RV. 1,131,3. = संभजमानाः Sâj.

सक्ष (von सह् nach Comm.) adj. *überwältigend*: सक्ष शूष सचितः TS. 3,5,8,1. सक्षेदं पश्य TBr. 3,7,8,1.

1. सक्षणि (wie oben) adj. *überwältigend* RV. 5,41,4.

2. सक्षणि (2. स + क्षण) adj. *Musse zu Etwas* (loc.) *habend*: आसीना दीर्घसत्रेण कथायां सक्षणा वयम् Bhâg. P. 1,1,21.

1. सक्षणि (von सच्) adj. *zusammengehörig mit* (gen.), *Gefährte, Besitzer*: भुवनस्य Tvashṭar RV. 2,31,4. कृण्वत्स्य Soma 9,71,4. 78,3. श्येनासिनो सक्षणी कृवे 8,22,15. 59,8. सक्षणि infin. s. u. सच्.

2. सक्षणि (von सह्) adj. *überwältigend*, mit acc.: शाम्यन्नास्मिं पृतनासु सक्षणिम् RV. 1,111,3. अभिमातीः 8,24,26. वृत्राणि 9,110,1.

सक्षम m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234, a,4. v. l. अक्षम und सुक्षम.

सक्षार (2. स + क्षार) adj. *ätzend, beissend* Suçr. 1,173,12. fg. 177,13. 186,20. 218,16.

सक्षित् (2. स + क्षित्) adj. *neben einander wohnend, — liegend* u. s. w. RV. 1,140,3. 6,44,6.

सक्षीर (2. स + क्षीर) adj. *mit Milch versehen, milchig* (z. B. Pflanzen) R. 4,25,23. Suçr. 1,136,1. 2,172,1. उदक Çâṅkh. Çr. 4,15,13. यूप *aus einem Gewächs gemacht, das Milchsaft hat*, Shaḍv. Br. 4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13.

सख्, सख्यति eine zur Erklärung von सखि gebildete Wurzel Nir. 14,10.

सख am Ende eines comp. = सखि P. 5,4,91. Vop. 6,37. 56 (त्रिसखम्). 1) *Freund, Gefährte*; in comp. mit einem adj.: प्रिय॰ (s. auch bes.) *ein lieber Freund* R. 2,31,6. 69,6. 86,7. Spr. (II) 4288. बलोत्कट॰ Kir. Ni-

तिs. 10,20. mit einem im gen. gedachten subst.: वलभित्सख Çâk. 27,23. Vikram. 3. विबुध° Bhatt. 1,1. Bhâg. P. 1,8,43. 9,33. 15,1. 3,25,4. 8,1,26. in Verbindung mit सुहृद् Freund: बलिसखः सुहृत् 11,13. द्वैपायनसुहृत्सखः 3,4,9. 5,10,26. am Ende eines adj. comp. 4,28,53. — 2) in Gesellschaft von —, vereint mit — seiend: प्रापदाश्रमम् — तस्य महर्षेर्महिषीसखः so v. a. er und seine fürstliche Gemahlin Ragh. 1,48. सचिव° 4,87. 12,9. Kumâras. 1,10. Kathâs. 14,16. 18. 18,382. 405. 23,50. 28,141. 144. 29,41. 30,58. 60. 141. 34,174. 35,160. 40,83. 43,12. 274. 44,81. 45,252. 52,18. 56,416. Râǵa-Tar. 4,310. 668. Bhâg. P. 4,25,47. fg. कान्तसखा f. 3,12. खड्गैक° nur von seinem Schwerte begleitet Kathâs. 68,40. — Vgl. कवा°, काम°, द्रावयत्°, धी°, पशु°, पुत्र°, प्रिय°, मदिरा°, मधु°, मन्दयत्°, मरुत्°, मेघ°, यावयत्°, राम°, लक्ष्मी°, वसन्त° (der vom Malaja blasende Wind Vikram. 31,18), वात°, वायु°, विश्व°, शुनः°.

सखि (von सच्) Uṇâdis. 4,136. m. nom. सखा, acc. सखायम्, instr. सख्या, dat. सख्ये, abl. gen. सख्युस्, loc. सख्यौ, du. सखाया, सखायौ, pl. सखायस्, सखीन्, सखिभिस्, सखीनाम् P. 6,1,112. 7,1,92. fg. 3,118. Vop. 3,50. fgg. Gefährte, Begleiter; Genosse, Freund AK. 2,8,1,12. Trik. 3,3,52. H. 730. an. 2,28. Med. kh. 7. Halâj. 2,273 द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया ṚV. 1,164,20. हरी सखाया 3,43,4. हंसैः 10,67,3. तव प्रत्नेन युज्येन सख्या वज्रेण 6,21,7. रायः 55,2. विश्वे त्वा देवा अवर्धन्सखायः die dich begleiteten 8,85,7. सपूष्य VS. 6,9. इन्द्र इच्चरतः सखा Ait. Br. 7,15. सुशेव ṚV. 2,1,9. शिव 5,12,5. प्रिय 6,75,3. सखायस्ते वामभाजः स्याम 3,35,22. 4,17,17. सखे विश्वा 18,11. 35,3. सखायौ देवौ 6,60,14. 7,27,2. न ते सखा सख्यं वष्टि 10,10,2. AV. 5,4,7. सप्तपद 11,9. 13,5. युज्य 6,51,1. ज्ञाति, सखि Çat. Br. 1,6,4,3. 2,2,2,16. हरिवान्सुतानां सखा Çâṅkh. Çr. 7,10,13. M. 3,110. MBh. 3,2684. Spr. (II) 5927. 6658. Pañkat. 265,3. सखे Vikram. 12,1. Bhâg. P. 4,28,53. Hit. 14,20. सखायम् MBh. 3,1795. 2567. सख्या 1,5135. सख्ये Kathâs. 22,163. सख्युस् M. 11,58. 170. H. 9. सखिभिस् MBh. 1,5568. सख्यादीन् M. 3,113. H. 9. रामसखा R. 2,83,20. Auch in Verbindung mit einem fem. (vgl. सखी) P. 4,1,62, Schol. सखायावुदश्विना रूपाः ṚV. 4,52,2. 3. Âçv. Gṛhj. 1,7,19. Çâṅkh. Gṛhj. 2,2. सखायं विह्वितां देवैः MBh. 1,6133. Spr. (II) 6659. सखिगणावृता MBh. 3,2095. सखितुल्या Kathâs. 18,20. — Vgl. अस्मत्° (unter 1. अस्म), इन्द्र°, गोषखि, गोसखि, बाल°, मत्°, मरुत्°, वायु°, शुनः°, श्रावयत्°, साखेय.

सखिता (von सखि) f. Genossenschaft, Freundschaft MBh. 3,870. उपायाः सखितां गताः Hariv. 9921. मया सखितां गतः R. 5,94,22.

सखित्व n. dass. ṚV. 1,10,6. 3,1,15. 4,25,2. 8,21,8. 10,133,6. R. 7,108,27. सखित्वमनुपालयन् 6,26,34. सखित्वं शास्यते मम 35. सखित्वात्तस्य aus Freundschaft zu ihm R. Schl. 1,10,19. Pañkat. 60,4. पितुर्हि शुश्राव सखित्वमात्मनः R. 3,20,36. सखित्वं चाभ्युपैतु नः 5,90,41. यातः सखित्वं बलघातिना Hariv. 7487. तया सखित्वादहमाह्वन् R. 4,51,18. मया सह 4,12. बाल° Freundschaft mit Spr. (II) 4434.

सखित्वन n. dass. ṚV. 6,51,14. 8,12,6.

सखिदत्त gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. साखिदत्तेय.

सखिपूर्व n. Freundschaft Spr. (II) 3281. 3665. MBh. 1,5194 (unter पूर्व anders aufgefasst).

सखिभाव m. dass. Kathâs. 74,325.

सखिल (2. स + खिल) adj. sammt den Supplementen Ind. St. 3,269. Hariv. 9491.

सखिवत् (von सखि) adj. mit Begleitern versehen ṚV. 1,156,4.

सखिविद् adj. Freunde gewinnend VS. 11,8.

सखी (von सखि) f. Gesellschafterin —, Freundin eines Frauenzimmers P. 4,1,62. Vop. 4,26. AK. 2,6,1,12. H. 529. 334. Halâj. 2,332. MBh. 3,2082. 2108. fg. 2605. Hariv. 9919. 9923. 9927. Megh. 76. 86. 92. 101. Çâk. 9,5. Varâh. Bṛh. S. 78,4. 9. Kathâs. 18,231. 364. LA. (III) 5,16. 19,7. 35,18. Pañkat. 258,9. Uttarar. 47,9 (64,13). °जन Spr. (II) 3337. R. 2,78,13. fg. Ragh. 3,1. ससखीजना adj. f. Çâk. 32,14. प्रिय° Ragh. 3,5. Spr. (II) 1634. Vikram. 8,2. 3. श्री° Bhâg. P. 8,9,18. शयन° Bettgenossin (der Freundinnen) Kumâras. 7,95. वनान्तसंगीत° Theilnehmerin an 5,56. Freundin so v. a. Geliebte Varâh. Bṛh. S. 104,28.

सखीक am Ende eines adj. comp. (f. आ) von सखी. उत्पतिता ससखीकाहमम्बरम् Kathâs. 20,412. 66,178. 119,125.

सखीय् (von सखि) sich als Begleiter anschliessen, Freundschaft suchen; nur partic. °यत् ṚV. 3,31,7. सखीयतामविता बोधि 4,17,18. 5,49,1. सखिभिः सखीयन् 6,32,3. 8,40,3. मुषस्वो सखीयते 10,91,1.

सखीहृदयाभरण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 574.

सखेद (2. स + खेद) adj. betrübt; °म् adv. Çâk. 32,11.

सखोल N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 1,342.

सख्य (von सखि) n. VS. Prât. 4,164. Gemeinschaft; Freundschaft P. 5,1,126. AK. 2,8,1,12. H. 730. Halâj. 4,21. दूतैरिव ते ऽवृकमस्तु सख्यम् ṚV. 6,48,18. अग्निरिषां सख्ये ददातु नः 8,60,13. 10,124,9. प्राणाः सख्ये नो अस्तु AV. 13,1,17. देवानाम् ṚV. 7,7,2. गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च 1,178,2. 2,18,8. शिव 7,22,9. प्रत्न 6,18,5. पित्र्य 7,72,2. स्त्रैण 10,95,15. सख्य, आप्य 7,82,8. सख्य, वेश्य 6,61,14. 19,13. 8,85,7. 10,10,1. 2. 71,2. 132,2. स्वात्सख्यादरणीं नाभिनेमि Freundschaft so v. a. Verwandtschaft 10,123,2. AV. 7,104,1. 8,9,22. — R. 1,3,23. Ragh. 5,60. Spr. (II) 6230. 6660. Bhâg. P. 6,4,24. 7,5,26. 8,9,10. तयोः सख्यमभवत् Hit. 25,15. समानशीलव्यसनेषु Spr. (II) 4934. मुमूर्छ सख्यं रामस्य हरौ Ragh. 12,57. Bhâg. P. 6,11,27. अङ्गराजेन R. 1,10,3. Kathâs. 22,68. 28,103. स्वरितानां शुना सख्यं कपिसख्यं तु शाखिणाम् Suçr. 1,111,2. उष्ट्रेण साकम् Kathâs. 60,152. सख्यनेति मधुपैः Râǵa-Tar. 6,154. सख्यं कर् R. 1,65,23. शंभोः Bhâg. P. 8,13,24. रामेण R. 1,1,59. 3,75,47. Spr. (II) 7242. दुर्जनेन समम् 2869. तैः सह Kathâs. 44,100. त्वं सख्यं तैः सह साधय ebend. सख्यं विधा 64. बककङ्कगृध्रैः Bhâg. P. 5,13,16. बबन्ध सुखिना सख्यं येन Râǵa-Tar. 1,153. सार्धम् 5,265. पौर° unter M. 2,134. महेश्वर° mit, zu R. 5,78,5. Râǵa-Tar. 4,148. Hit. 18,2. — Vgl. परि°, यथासख्यम्.

सख्यविसर्जन n. Auflösung der Gemeinschaft (ein Vorgang im Ritual) Âçv. Çr. 7,1,6. Comm. zu 6,12,12; vgl. Pâr. Gṛhj. 2,14.

सग्, सगति Dhâtup. 19,27 (संवरणे). — Vgl. स्थग्.

सगण (2. स + गण) adj. von einer Schaar begleitet, in Schaaren: सगणो मरुद्भिः ṚV. 1,101,9. 3,32,3. 47,2. 4. VS. 25,46. TBr. 2,8,3,8. AV. 7,77,3; vgl. TS. 4,3,13,4. mit seinem Gefolge MBh. 3,2129. R. 2,81,10. Kir. 5,13. als Bein. Çiva's Çiv.

सगद्गद s. u. गद्गद.

सगन्ध (2. स + गन्ध) adj. 1) riechend Suçr. 2,429,2. — 2) gleichen

Geruchs mit (instr. oder im comp. vorangehend) Vop. 6,97. घृतमधुना Varâh. Brh. S. 43,36. मत्स्य° 68,15. 50,24. — 3) *verwandt* Trik. 2,6, 9. Çâk. 88,14 (im Prâkrit).

सगन्धिन् adj. *gleichen Geruchs mit:* मत्स्य° MBh. 1,2396.

1. सँगर m. 1) *Luftmeer* Naigh. 1,3. अपः प्रेरयं सगरस्य बुध्नात् RV. 10, 89,4. मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष TS. 4,4,12,2. 5,5,10,1. Kâth. 8,14. 9,3. u. s. w. l. Naigh. 1,3. — 2) N. pr. eines mythischen Fürsten, der durch seine 60000 Söhne die Erde aufwühlen liess, um ein zum Opfer bestimmtes Ross wieder aufzufinden. Kapila verbrannte dieselben und Bhagîratha, ein Nachkomme Sagara's, führte die Gangâ vom Himmel auf die Erde um sie zu entsündigen. Das Meer, wohin die Gangâ mit der Asche der Verbrannten geleitet wurde, erhielt ihnen zu Ehren den Namen Sâgara. H. 692. MBh. 1,228. 3,8831. fgg. 12,1023. fg. 10613. fgg. Hariv. 762. fgg. R. 1,5,2. 39,2. fgg. (40,2. fgg. Gorr.). 70, 36. fg. (72,25. fg. Gorr.). 2,36,16. 64,41. 110,24. fgg. VP. 374. fgg. Bhâg. P. 2,7,44. 9,8,4. Wilson, Sel. Works 2,167. fg. Megh. 51. Ragh. 3,50. Spr. (II) 4995. 6201. 7089. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 13, a,19. Daçak. 89,4. pl. *die Söhne* Sagara's R. 2,61,24. Verz. d. Oxf. H. 23,a,29. fg. der Name wird auf गर *Gift* zurückgeführt, weil die Mutter *vergiftete* Speise genossen haben soll.

2. सँगर adj. 1) nach Comm. (2. स + गर von 1. गर्) so v. a. *von Lob begleitet:* अग्रर्यः VS. 5,31. könnte auch *gefrässig, im Frass begriffen* (2. स + गर von 2. गर्) bedeuten. — 2) *vergiftet, giftig* Bhâg. P. 5,26, 34. *vergiftete Speise* R. ed. Bomb. 1,70,34.

3. सँगर nicht zu bestimmen in der Formel सब्दमकः सगरा रात्रिः Çat. Br. 1,7,2,26. सब्दः सँगरः सुमेकः TS. 4,4,3,2.

सगरस् = 2. सगर 1) als Bez. des Agni Lâty. 2,2,24. Pañkav. Br. 1,4,13.

सगरी f. N. pr. einer Stadt Târan. 112. 251.

सगर्भ (2. स + गर्भ) adj. (f. आ) 1) *mit einer Leibesfrucht versehen, schwanger* Hariv. 770. 8832. Padma-P. im ÇKDr. Kathâs. 3,13. 10,147. 17,65. 21,112. 27,214. 35,116. 39,18. 42,70. 46,26. तस्मात् 93,47. त्वया Hariv. 1399. सगर्भप्रमदा Rt. 2,2. अनलो ऽपि सगर्भो ऽभूत्तेन वीर्येण धूर्जटेः Kathâs. 20,84. von Pflanzen *mit einem unentwickelten Blatte:* दर्भाः Kâçikh. 35 im ÇKDr. — 2) *aus demselben Leibe geboren* H. 551. Halâj. 2,353. Çabdar. im ÇKDr.

सँगर्भ्य adj. = सगर्भ 2) P. 4,4,114. 6,3,84, Schol. AK. 2,6,2,34. *Bruder* VS. 4,20. 6,9. Kâth. 3,5.

सगर्व (2. स + गर्व) adj. *hochmüthig* Râǵa-Tar. 4,183. °म् adv. R. 3, 32,2. Çâk. Ch. 41,9.

सगु (2. स + 3. गु = गो) adj. *sammt Rindern* Pañkav. Br. 25,8,2.

सगुण (2. स + गुण) adj. (f. आ) 1) *mit einem Stricke versehen:* पूर्णकुम्भ Spr. (II) 2151. *mit einer Sehne versehen, sammt der Sehne:* छित्त्वा सगुणं चापम् MBh. 8,1081. Kâlakakra 1,139. — 2) *mit seinen besondern Beigaben —, mit dem was dazu gehört versehen* Âçv. Çr. 12,4,18. Kâty. Çr. 6,7,23. Comm. 543,2. — 3) *mit Qualitäten versehen* Ind. St. 2,20. 9,48. Weber, Râmat. Up. 287. 329. Bhâg. P. 3,32,43. 36. 6,9,33. 7,9,48. Verz. d. Oxf. H. 104,b,7. Vedântas. (Allah.) No. 7. Kaush. Up. Einl. S. 2. — 4) *mit Vorzügen versehen:* Personen R. 4,55,3. Spr. (II) 4414. 6661. Râǵa-Tar. 4,714. सर्व° *in Allem* Kathâs. 34,162. कुम्भ Spr. (II) 2151. शब्दार्थौ Sâh. D. 2,19. 4,10. Davon °त्व n. nom. abstr. 1.

सगुणवती f. Titel einer Schrift des Çamkarâkârja Verz. d. B. H. No. 916.

सगुणिन् adj. = सगुण 4) Spr. (II) 2375, v. l.

सँगृह (2. स + गृह) adj. *sammt seinem Hause* TS. 3,5,4,3.

सगोत्र (2. स + गोत्र) adj. (f. आ) *gesippt* P. 6,3,85. Vop. 6,98. AK. 2, 6,1,34. H. 561. Halâj. 2,354. सपिण्डास्तु पुरुषे (fehlt eine Silbe) सप्तमे विनिवर्तते । सतमाद्रूर्ध्वं सगोत्राः Citat aus der Smrti Schol. zu H. 562. Pañkav. Br. 18,2,12. Shadv. Br. 4,7. Lâty. 8,2,12. Kauç. 46. M. 9,190. Jâǵñ. 1,68. 2,128. 3,231. Suçr. 2,148,7. MBh. 12,11942. अ° ebend. पितुः 13,2423. M. 3,5. पराशरसगोत्र MBh. 12,11875. R. Gorr. 2,98,23. Ind. St. 3,281. 485. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,9. पुष्करसगोत्रस्य कण्वस्य Çâk. 110,16. सगोत्रविद्य = सगोत्र und सविद्य Vop. 6,5.

सगोष्ठी (2. स + गो°) f. *Kameradschaft mit*, am Ende eines comp. Bhâg. P. 4,22,23.

सगौरव (2. स + गौ°) adj. *würdevoll;* °म् adv. Kathâs. 24,128. Dhûrtas. 95,8.

सँग्धि (2. स + ग्धि = घ्सि) VS. Prât. 5,45. f. *ein gemeinschaftliches Mahl* Nir. 9,43. P. 6,4,100. AK. 2,9,58. Trik. 3,2,2. H. 425. VS. 18,9. 28,16. TS. 4,7,4,1.

सग्मँ angeblich so v. a. यजमान. सग्मे ते गोः VS. 4,26, wofür संपत्ते (संपत्ते die Ausg. von Weber) गोः TS. 1,2,7,1. also vielleicht *Zusage, Einswerden im Handel: wenn du auf eine Kuh eingehst* (vgl. गम् mit सम्).

सग्मन् so v. a. संग्राम Naigh. 2,17; vgl. गम् mit सम्.

सघ्, सघ्नोति Dhâtup. 27,20 (हिंसायाम्). सघत्; wohl verwandt mit सह् *auf sich nehmen, zu tragen vermögen:* असंघ्नोभारम् RV. 1,31,3. नकि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् (= प्राप्नोति Sâj.) 57,4. अश्विनोस्त्वा बाहुभ्यां सघ्यासम् den Soma TS. 3,2,5,1.

सघ m. N. pr. eines Mannes Târan. 324.

सँघन् (von सघ्) m. nach dem Comm. *Geier* TS. 3,2,2,4.

सघन (2. स + घन) adj. *dicht:* केशाः स्युः सघना दृढाः Çârng. Samh. 3,11,24.

सघृण (2. स + घृणा) adj. *mitleidig:* eine Person Bhâg. P. 5,5,17. 8, 9,5. अघलोक 4,30,7.

संकल s. निः°.

संकलिका (von सम् + कल) f. Bez. *eines best. Gewandes* Hiouen-Thsang 1,33. 69.

संकट (vgl. अवकट, उत्कट, प्रकट, विकट) P. 5,2,29. 1) adj. (f. आ) a) *eng, schmal, wenig freien Raum bietend* AK. 3,2,34. H. 1504. Halâj. 5,44. गात्रविस्तार° Kâm. Nîtis. 16,2. मार्ग 7,30. Spr. (II) 6119. 6662. Kull. zu M. 7,70. वन° (अघन) Kâm. Nîtis. 18,50. *Thür, Thor* MBh. 12, 2639. Varâh. Brh. S. 53,30. छिद्र 79,33. ललाट 68,72. °मुख adj. (सिंह) Kathâs. 96,40. दृष्टिं धूसंकटां कृत्वा MBh. 9,3412. बाहुभिः सुसंकटैः (v. l. सकङ्कट und सकण्टक) so v. a. *dicht geschlossen* 4,354. भूमि Kathâs. 47,36. देशान्विषमसंकटान् MBh. 3,10967. वल्लीलतासंकटेषु कुटजेषु 11536. 7,6838 = 7962. 1977. नर्मदातीरे दारुपाषाणसंकटे Hariv. 5218. शिलासंकटपादप 5361. लताविटप° (वन) R. 2,52,95. पद्मिनीं पद्मसंकटाम् 97. 56,9. 4,12,12. 5,54,5. नगरे विषमोच्चयसंकटे Hariv. 5025. दु-

छ्वकोटसंकटतट Spr. (II) 3311. भूतसंकटः श्मशानवाटः Mâlatîm. 77, 20. वनानि *dicht* R. 4,47,3. Kâm. Nîtis. 7,37. — b) *schwierig, worüber man nicht leicht hinüberkommt* (in übertr. Bed.): प्रश्नः सुसंकटः MBh. 12,11181. धर्मशास्त्राश्रम्यसंकटः 12284. संसारचक्र Mârk. P. 10, 26. 45, 5 (अति°). युद्धं परमसंकटम् so v. a. *überaus gefährlich* MBh. 7,3086. — 2) m. N. pr. a) *eine Personification der schwierigen Durchgänge* als Sohn Kakubh's Bhâg. P. 6,6,6. — b) eines Mannes Râga-Tar. 5,241. — c) eines Flamingo Kathâs. 60,169. Pañkat. 76,7. Hit. 110,2, v. l. — 3) f. आ N. pr. einer der acht Jogini Gjotisha im ÇKDr. einer in Benares verehrten Göttin ÇKDr. °स्तोत्र Verz. d. Pet. H. No. 51. — 4) n. a) *Enge, ein beengter Raum, ein schmaler Pfad, ein schwieriger Durchgang* MBh. 3, 2930. 11,143. Spr. (II) 3372. Mṛkkh. 50,18. Râga-Tar. 4,368. Kull. zu M. 8,295. गिरि° R. 4,49,29. पर्वत° Spr. (II) 5933, v. l. रथ° Kull. zu M. 8,296. वनसंघ° R. 3,20,38. वृत्तसंकटजा दोषाः Kâm. Nîtis. 14, 21. द्रुम° 15,12. विषमशिला° Spr. (II) 3310. मुच्येत योनिसंकटात् so v. a. *Wiedergeburt* MBh. 3,8078. मार्गाः ससंकटाः I.A. (III) 87,9. कङ्कटस्यातिसंकटे *ausserordentliche Dichtigkeit* Râga-Tar. 6,249. — b) *Schwierigkeit; eine schwierige Lage, Verlegenheit, Noth, Gefahr:* यथा यथेदं निपुणं विचार्यते तथा तथा संकटमेव दृश्यते Mṛkkh. 149,2. °नाशन Kâm. Nîtis. 18,3. संकटे ऽस्मिन् Kathâs. 6,152. 18,341 (pl.). 27,179. संकटे हि परीक्ष्यन्ते प्राज्ञाः शूराश्च संगरे 31,93. 35,52. 49,72. 50,27. Sâh. D. 492. यत्कृत्र संकटं जातु युवयोः स्यात् Kathâs. 42,82. 36,28. द्रौपद्याः MBh. 3, 15537. स्वानाम् Bhâg. P. 9,18,29. प्राणस्य 8,2,30. नाधिगच्छामि संकटम् MBh. 2,2376. संकटं महदागतम् Mârk. P. 61,29. 75,53. 76,26. 31. °स्थ Kathâs. 119,69. संकटं प्राप्तः Mârk. P. 62,28. 126,30. संकटं महदास्थितः 70,26. संकटे पतिताः स्मः Nâgân. 24,4. निपत्य संकटे Râga-Tar. 6,349. तस्मान्मुच्यस्व संकटात् MBh. 3,15965. 7,8920. Mâlav. 58,9. Kathâs. 104,157. Mârk. P. 92,28. Râga-Tar. 6,352. Verz. d. Oxf. H. 88,b,12. 34. संकटादुद्धर्तुम् MBh. 3,15536. येनास्मान्निस्तरिष्यामः संकटात् Kathâs. 49,73. संकटोत्तीर्णा 86,128. स वै मः संकटाद्विता Bhâg. P. 8,24,13. in comp. α) mit dem, was in *Gefahr* steht: पर° 6,40,6. 12,5. प्राण° 8,19,43. स्वस्वामिगृह° Kathâs. 119,67. धर्म° MBh. 11,150. R. Gorr. 2,18,43. Bhâg. P. 9,4,38. शब्दार्थन्यायसंकटेषु Durga bei Muir, ST. 2, 184. — β) mit dem, was *Gefahr* bringt: शस्त्र° MBh. 7,7370. शत्रु° 4, 209. Spr. (II) 1221. 5727. Kathâs. 33,119. 106,145. भव° Verz. d. Oxf. H. 80,b,37. अज्ञान° (so zu fassen) Bhâg. P. 3,7,7. — महा° Spr. (II) 4497. अति° 3170. Mâlatîm. 103,19. Mallin. zu Kumâras. 3,23. सु° Bhâg. P. 10,88,16. — सङ्कटाह्वयम् MBh. 8,3018 fehlerhaft für सकटाह्वम्, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. प्राण°, वन°, वृत्त°.

संकटचतुर्थी f. Bez. *eines best. Festtages am 4ten Tage in der dunklen Hälfte des* Çrâvaṇa Verz. d. Oxf. H. 284,b,17.

संकटाक्ष 1) adj. *Seitenblicke* (कटाक्ष) *werfend.* — 2) m. *Grislea tomentosa Roxb.* H. an. 4,323. Viçva im ÇKDr. — सकटाक्ष Med. sh. 37. adj. = कटाक्षसहित; m. = वराक्ष (?).

संकटिक adj. von संकट gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

संकटिन् desgl. gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. *in einer schwierigen Lage sich befindend, in Verlegenheit seiend:* वयं संकटिनो विप्र येषां पत्नी न वेश्मनि Mârk. P. 72,3.

संकथन (von कथय् mit सम्) n. *das Sichunterhalten:* बहूनां कलहो नित्यं द्वयोः संकथनं ध्रुवम् MBh. 12,6652. ताभिः Ekâdaçîtattva im ÇKDr. ज्ञातिभिः सह Spr. (II) 6888.

संकथा (सम् + क° oder von कथय् mit सम्) f. gaṇa कथादि zu P. 4,4, 102. 1) *Unterredung, Gespräch* H. 275. Halâj. 4,94. Bhâg. P. 10,82,17. पण्डितैः सह Spr. (II) 1183. तत्कृतामुशेराकर्णयति संकथाम् Kâm. Nîtis. 5, 36. विस्रम्भसंकथाः। कुर्वती मदिरावत्या सह *vertrauliche* Kathâs. 104, 174. धनार्थ° *mit* Hariv. 1020. अर्जुन° *über* MBh. 14,2587. कथयन् — प्रियस्य पुत्रस्य विवाससंकथाम् R. Gorr. 2,66,69. Kâm. Nîtis. 15,29. Bhatt. 8,103. सचिवैः सह संग्रामसंकथाः। तास्ताः कुर्वन् Kathâs. 47,95. 93,5. सखीभिर्बद्धसंकथा adj. f. Râga-Tar. 3,503. — 2) *ein übereinstimmender Ausspruch:* इत्याद्यकवि° Verz. d. Oxf. H. 214,a,6. — Vgl. सांकथिक.

संकर (von 3. कर् mit सम्) m. (im Epos hier und da auch n.). 1) *Vermengung, Mischung, Vermischung* VS. Prât. 1,8. संकरेण च पुष्ट्येरन्संकरः संकुलावहः Kâm. Nîtis. 19,26. Suçr. 1,109,6. Verz. d. Oxf. H. 230,a,9. Sâh. D. 264. Kusum. 16,18. 54,3. Sarvadarçanas. 53,1. fg. 78,20. सर्ववस्तु° 13,4. क्रिया° Suçr. 1,131,6. Vâgbh. 1,12,67. रोषाश्रुदर्षभीत्यादेः Pratâpar. 56,a,2. 59,a,9. सर्ववर्णानाम् Suçr. 1,122,15. M. 9,67. वर्णानां संकरः = वर्णसंकरः Varâh. Bṛh. S. 89,1. जाति° Kathâs. 40,10. गोत्र° MBh. 12,11912. आश्रम° 11914. धर्म° 11913. 13,2371. 4341. R. 5,14,55 (शंकर gedr.). आचार° R. Schl. 1,6,17. am Ende eines adj. comp.: असंकरेण धर्मेण MBh. 14,2777. रक्षित° Kathâs. 71,270. जात° 80,51. — 2) so v. a. वर्णसंकर *Vermischung der Kasten durch unebenbürtige Ehen* Bhag. 1,42. Varâh. Bṛh. S. 9,14. Tattvas. 21. संकरे जातयः M. 10,40. °जात 5,89. °ज Verz. d. Oxf. H. 277,b,7. Varâh. Bṛh. S. 16,11. °जाति adj. Bhâg. P. 7,11,30. °भक्ष adj. Varâh. Laghuǵ. 2,3. concret so v. a. *Mischlingskaste:* संकरा वै सुराष्ट्राः MBh. 8,2098. वर्णानां संकराः dass. Hariv. 11321. — 3) *eine der Vermischung der Kasten gleichkommende Handlung:* कथमेका बहूनां स्याद्धर्मपत्नी न संकरः MBh. 1,7256. पापकर्मतया चैव संकरं तेन पुष्यति। संकरेण नरकायैव 5,2613. विमुच्यते चापि स सर्वसंकरैर्न चास्य दोषैरभिभूयते मनः॥ 13,5204. तिर्यग्योनिं न गच्छेच्च नरकं संकराणि च 7633. तस्याभावे (sc. धर्मस्य) तु लोको ऽयं संकरान्नाशमाप्नुयात् (Text und Comm. शङ्करात्, welches durch संकीर्णतया erklärt wird) Kâm. Nîtis. 2,33. — 4) *Vermischung von Redefiguren, wobei die einzelnen Elemente in einander fliessen* (im Gegens. von संसृष्टि): क्षीरनीरन्यायाद्यत्र संबन्धः स्यात्परस्परम्। अलंकृतीनामेतासां संकरः स उदाहृतः॥ Pratâpar. 104, a,8. Sâh. D. 755. 757. 5,4.5. — 5) *was durch Berührung mit Unreinem unrein sein kann:* विमर्शं संकरादाने नायं कुर्यात्कदा च न MBh. 1, 6371. — 6) *Kehricht* AK. 2,2,18. H. 1016. Halâj. 2,147. Hâr. 235. — 7) *das Knistern des Feuers* Hâr. — 8) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gautama Ind. St. 4,374. eines Bhikshu Târan. 72. — Vgl. योनि° (°ज MBh. 3,8172), लोक°, लोह°, वर्ण° und सांकर.

संकरक (wie oben) adj. *vermengend, vermischend:* धर्म° MBh. 6,3338 (°संकरकारिते ed. Bomb.).

संकरकृत्या f. = संकर 3) M. 11,125. = संकरीकरणा Kull.

संकरता in वर्ण° nom. abstr. von वर्णसंकर. °तां गतः *in eine Mischlingskaste gerathen* MBh. 13,6573.

संकराश्व (संकर + अश्व) m. *Mischlingspferd* so v. a. वेसर *Maulthier* Mallin. zu Çiç. 12,19.

संकरिन् in गर्भ° (von गर्भसंकर) adj. *zu einer Mischlingskaste gehörig* Spr. (II) 5749.

संकरिन् adj. in ब्राह्मणद्वेष° d. i. ब्राह्मणद्वेषिन् und संकरिन् *der zur Vermischung der Kasten beiträgt oder eines eben so schlimmen Vergehens schuldig* MBh. 12,6031. — Vgl. पुत्र°.

संकरीकरण (von संकर + 1. कर्) adj. *was eben so schlimme Folgen hat wie die Vermischung der Kasten* Vishnu im ÇKDr. M. 11,68. Prâjaçkittend. 3,a,6. Verz. d. Oxf. H. 282,b,43. fg.

संकर्ष (von 1. कर्ष् mit सम्) m. *Zusammenrückung, Nähe* Gobh. 1,5,8. — Vgl. संनिकर्ष und कालसंकर्षा.

संकर्षण (von 1. 2. कर्ष् mit सम्) 1) m. nom. ag. gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. a) *der Pflüger*, ein Bein. Halâjudha's, des älteren Bruders von Krshṇa, der aus dem Mutterleibe der Devakî in den der Rohiṇî versetzt ward. Bei den Verehrern Vishṇu's wird er als zweite Person in der Viereinigkeit Purushottama's (die mit der Seele identificirt wird) angesehen. AK. 1,1,1,19. H. 224. Halâj. 1,29. MBh. 1, 5520. 6997. 7080. 2,598. 3,10890. °समागमनं 4,137. 6,3012. 3023. °समो बले 7,4227. 10,498. 12,7527. 13,7008. Hariv. 3244. 3309. P. 6,2,34, Schol. VP. 440. 498. Weber, Râmat. Up. 303. 327. Verz. d. Oxf. H. 259, a,34. LA. (II) 88,14. Bhâg. P. 1,5,37. 3,8,3. 11,29. 26,25. 4,24,35. 5, 17,16 (die vierte Form des Mahâpurusha). 25,1. 3. 6,11,21. 15,27. 9,24,52. 10,1,8. 2,13. Pañkar. 3,2,4. 4,1,7. 44. 3,23. 65. Sarvadarçanas. 54,20. 55,9. Râga-Tar. 5,243. Ind. St. 1,23. °काण्ड 19. Verz. d. B. H. No. 1166. °विद्या Prab. 115,12. — b) N. pr. des Vaters des Nilâsura Verz. d. Oxf. H. 380,a,9. — 2) n. a) *das Herausziehen*: संकर्षणात्तु गर्भस्य स तु संकर्षणो युवा । भविष्यत्यग्रजो मम Hariv. 3244. Bhâg. P. 10, 2,13. — b) *ein Mittel zum Zusammenführen, — Vereinigen*: दृष्टदृश्ययोः Bhâg. P. 5,25,1 (zur Erklärung von संकर्षण 1) a).

संकर्षणेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,11.

संकर्षिन् (von 1. कर्ष् mit सम्) adj. s. काल°.

संकल P. 4,2,75. — Vgl. सांकल.

1. संकलन (von 2. कल् mit सम्) n. *das Zusammenzählen, Addiren* Colebr. Alg. 5. f. आ dass. Weber, Jyot. 86. Kull. zu M. 4,86. Schol. zu P. 8,3,5. — Vgl. मौलि°.

2. संकलन R. 2,66,15 und Verz. d. Oxf. H. 283,a,7 fehlerhaft für संकालन.

संकलिका f. Burnouf, Intr. 258, N. 3.

संकलित (von 2. कल् mit सम्) adj. *zusammengezählt, addirt* gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88. Weber, Jyot. 47. n. *Addition* Colebr. Alg. 5. f. आ *the first sum, or addition of arithmeticals* 51. संकलितैक्य n. *aggregate of additions, summed sums or second sum* ebend.

संकलितिन् (von संकलित) adj. *der eine Zusammenzählung gemacht —, addirt hat*; mit loc. gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

संकलुष (सम् + क°) *Verunreinigung*: योनिसंकलुषे जातः MBh. 13, 2602; vgl. कलुषयोनिज 2603.

संकल्प (von कल्प् mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *die vom Herzen* (मनस्) *getroffene Entscheidung, der daraus hervorgegangene Wille, — Wunsch, Verlangen, Vorsatz, eine best. Absicht, kurz diejenige Willensbestimmtheit, die den Gedanken des Menschen für den Augenblick eine feste Richtung giebt*; = मानसं oder मनसः कर्म AK. 1, 1,4,14. H. 1370. Halâj. 4,88. सनातनो हि संकल्पः काम इत्यभिधीयते MBh. 13,4025. Kâm. Nîtis. 1,33. fg. मनो नाम संकल्पविकल्पात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. Sarvadarçanas. 148,17. 162,17. Wilson, Sel. Works 1,266. 2,163. 213. die dritte Stufe in der Geschlechtsliebe Sâh. D. 79,20. die Geburtsstätte derselben (vgl. संकल्पज u. s. w. und Spr. (II) 1650) H. 229. — AV. 11,8,1. 27. 15,3,10. 16,6,10. °कुल्मल 3,25,1. °श्रूति TS. 3,12,2,4. Çat. Br. 14,4,2,9. सर्वेषां संकल्पानां मन एकायनम् 5,4,11. 7,2,12. °विकृत Çâñkh. Çr. 14,41,2. संकल्पो वाव मनसो भूयान् Khând. Up. 7,4,1. 8,2,1. fgg. Ait. Up. 5,2. Maitrjup. 2,5. °मूलः कामो वै यज्ञाः संकल्पसंभवाः । व्रता नियमधर्माश्च (oder व्रतानि यम° zu schreiben) सर्वे °जाः स्मृताः ॥ M. 2,3. यस्य सर्वे समारम्भाः कामसंकल्पवर्जिताः Bhag. 4,19. °प्रभवान् कामान् 6,24. MBh. 3,2322. एष मे हृदये संकल्पः 16730. 5,7374. 3,16893. 5,1042. विदित° adj. Hariv. 4274. °कृपणं गुरुकैर्वासीमिव मनोरथैः R. 5,21,6. यथा: °कल्पाः Spr. (II) 993. 2237. 3975. Megh. 100. वृथैव °शतैरव्रजनञ्ज नीतो ऽसि मयातिवृद्धिम् ad Çâk. 54. Kathâs. 27,121. Git. 6,11. Râga-Tar. 5,35. Bhâg. P. 2,6,25. 10,30. सर्वसंकल्पविद् 3,23,47. 26,27. 5,14,2. 7,3,8. 7,42. 9,1,18. 20. ममैतावान्संकल्पो यद्भवता सह सौहृद्यमवश्यं करणीयम् Hit. 24,11. fg. सत्य Kaush. Up. 3,2. सत्य° adj. 2,6. Çat. Br. 10,6,3,2. Bhâg. P. 3,16,22. 11,1,5. सत्यसंकल्पत्व Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 139. सत्संकल्प adj. Bhâg. P. 4, 4,30. 9,18. दुष्ट° Kathâs. 27,122. दैव° adj. Mârk. P. 34,39. क्रूर° adj. Râga-Tar. 3,429. °प्रभव Bhâg. P. 8,12,16. ज्ञात° adj. MBh. 3,2142. अतिप्रणीत° *dessen Verlangen zu weit geht* Kâraka 2,6. संकल्पादिरमेत् Bhâg. P. 6,16,59. °नियम MBh. 13,454. तत्संकल्पपरिभ्रष्ट Kathâs. 18,377. °विप्लव Râga-Tar. 3,89. सर्वसंकल्पसंन्यासिन् Bhag. 6,4. असंन्यस्त° adj. 2. शान्त° adj. Kathop. 1,10. विगत° MBh. 3,2132. गत° 2137. संकल्पास्तस्य सिध्यन्ति Bhâg. P. 8,24,60. नानासंकल्पसिद्धि 6,17, 3. सिद्ध° adj. Daçak. 83,4. Verz. d. Oxf. H. 75,b,5 (सिद्ध st. सिद्धि zu lesen). संसिद्ध° adj. MBh. 13,4033. °संपत्ति Kathâs. 41,43. असंकल्पज° adj. MBh. 1,8274. 3,16394. Bhâg. P. 7,10,60. विकृत° adj. 4,27,23. फलित° adj. Kathâs. 23,68. मोघ° R. 5,15,21. अमोघ° adj. Bhâg. P. 2, 9,27. 3,10,28. सर्वासामेव संकल्पः पतिमेनमभवत्तदा so v. a. *sie wollten ihn alle zum Manne haben* Hariv. 6946. नानाविध Kâm. Nîtis. 1,30. तीपस्ये धृतसंकल्पा *fest entschlossen zu* MBh. 5,7337. mit der Ergänzung comp.: अभिषेक° R. Gorr. 1,4,31. 2,8,32. अस्त्र° 5,34,13. Spr. (II) 5042. प्रनष्टदुःखसंकल्पा so v. a. *traurige Gedanken* R. 2,25,40. तत्संगमाप्ति° MBh. 4,396. संकल्पं कर् R. 2,72,27. Bhâg. P. 4,1,30. Kathâs. 43,134. शीघ्राशास्त्रे 46,234. सार्वभौमवरप्राप्ती 61,204. अभोग Râga-Tar. 4,438. संकल्पस्त्वयि भूतानां कृतः किल न रिष्यति Bhâg. P. 4,27,21. अनशनसंकल्पं कृत्वा MBh. 3,16242. कृतानशनसंकल्पा 1,573. ध्यायामकृत° R. 2,63,19. इत्याशाकृत° so v. a. *diesen Hoffnungen sich hingebend* R. Gorr. 2,74,28. °कल्पना Verz. d. Oxf. H. 91,a,8. 9. भक्षित° adj. Prab. 89,6. संकल्पमात्रोदितसिद्धि *durch den blossen Willen* Ragh. 14,17. °सिद्ध MBh. 5,7490. °आसद्वप्रयोग *in einer best. Absicht* Verz. d.

Oxf. H. 294,*b*,25. °सिद्धि so v. a. *nach Herzenswunsch* MÂLATIM. 125, 1. अ° n. (!) R. GORR. 1,67,15. असंकल्पाद्यपेत्कामम् BHÂG. P. 7,15,22. यथासंकल्पम् MBH. 1,3864. so v. a. मनस् *Herz* in हृष्ट° adj. 3,3305. Bisweilen wird das Wort ungenau durch *richtige Unterscheidung* erklärt, z. B. NÎLAK. 46 und ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 286. zu KHÂND. UP. S. 484. In der Definition संकल्पः समीचीनत्वेन भावनम् NÎLAK. 18 bedeutet das Wort *Voraussetzung*. सर्व° R. 5,81,16 bedeutet wohl *Jedermanns Ueberzeugung*. — *b*) *der Wille* u. s. w. personificirt HARIV. 12476. 14074. VP. 49, N. 2. PRAB. 89,12. als Sohn der Saṁkalpâ HARIV. 149. 12841. Brahman's MÂRK. P. 50,7. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's und Mutter des Saṁkalpa, HARIV. 146. 149. 12841. VP. 119. BHÂG. P. 6,6,4. Gattin Manu's HARIV. 12450. — Vgl. पाप° (auch R. GORR. 2,9,3. 68,21. Spr. (II) 751), मनः° (*Entscheidung* —, *Wunsch des Herzens* auch R. 4,44,98. 5,53,20. 69,17. 6,86, 1. SUÇR. 1,312,17), शिव°.

संकल्पक (vom caus. von कल्प् mit सम्) adj. *entscheidend, wollend*: मनस् AMṚTAN. UP. in Ind. St. 9,29. SAṄKHJAK. 27. *richtig unterscheidend* NÎLAK. 46.

संकल्पचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 166.

संकल्पज 1) adj. *aus dem Willen hervorgegangen*: सम्यक्संकल्पजः कामः JÂGÑ. 1,7. *aus einer best. Absicht hervorgegangen* M. 2,3. *durch den blossen Willen entstanden* MALLIN. zu KUMÂRAS. 1,48. — 2) m. *a*) *Wunsch, Verlangen* BHÂG. P. 4,9,27. — *b*) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* MBH. 1,7007.

संकल्पजन्मन् adj. *aus dem Verlangen hervorgegangen*: काम KATHÂS. 49,240. m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* HALÂJ. 1,32.

संकल्पदुर्गभञ्जन n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 192.

संकल्पन (von कल्प् mit सम्) n. *das Wünschen, Verlangen; Wunsch* ÇVETÂÇV. UP. 5,11. संकल्पनं (°नां BURNOUF) विश्वसृजां पिपीपृहि BHÂG. P. 4,19,33.

संकल्पनामय (von संकल्पना) adj. (f. ई) *im Willen bestehend, darauf beruhend*: सिद्धि BHÂG. P. 4,18,19.

संकल्पनीय (von कल्प् mit सम्) adj. *was man wollen darf* KHÂND. UP. 1,2,6. अ° ebend.

संकल्पभव adj. *aus dem Verlangen hervorgegangen*: अनङ्गेन त्वत्संकल्पभवेन MBH. 13,2314. m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* TRIK. 1,1,38.

संकल्पयोनि 1) adj. *dem blossen Willen seinen Ursprung verdankend*: देवताः PRAB. 115,9. — 2) m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* (*aus dem Verlangen hervorgegangen*) H. 229, Schol. GAṆÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,32. KUMÂRAS. 3,24. MÂLAV. 28,7.

संकल्पराम m. N. pr. eines Lehrers HALL 129.

संकल्पवत् (von संकल्प) adj. *einen Willen habend, das Subject des Wollens seiend* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 85.

संकल्पसूर्योदय m. *der Sonnenaufgang des Willens*, Titel eines philosophischen Dramas MACK. Coll. 1,110.

संकल्पयितव्य (von कल्प् mit सम्) adj. *was gewollt wird, wozu man sich entscheidet* TATTVAS. 27. fg.

संकष्टहरव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*, N. 1.

संकसुक (von 1. कस् mit सम्) 1) adj. UṆÂDIS. 2,29. v. l. im gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74 (vgl. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,29). *a*) *zerspaltend, zerbröckelnd*, Bein. des den Leichnam *zerstörenden* Agni AV. 5,31,9. 8, 1,12. 12,2,11. 14. 19. 40. KAUÇ. 86. — *b*) (proparox.) *abbröckelnd* ÇAT. BR. 11,4,4,8. 11. — *c*) = अस्थिर AK. 3,1,43. H. 473. = संशयमापन्नः und दुर्जन UGGVAL. = दुर्बल, मन्द, संकीर्ण und अपवादशील ÇKDR. nach dem UṆÂDIK. u. s. w. = संशोधक NÎLAK. etwa *unschlüssig* MBH. 12,7044. 13,4968. वङ्कु° 12,3882. अ° M. 6,43. wird häufig संकुसुक (auf कुस् von NÎLAK. zurückgeführt) und शंकुसुक geschrieben. — 2) m. angeblich N. pr. des Verfassers vom Leichenliede ṚV. 10,18 mit dem patron. Jâmâjana ṚV. ANUKR.

संका f. *Treffen* NAIGH. 2,17. NIR. 9,14. ṚV. 6,75,5. स नः सङ्कासु पारय TBR. 2,4,2,5.

संकार (von 3. कर् mit सम्) 1) m. *a*) *Kehricht* H. an. 3,617. MED. r. 233. °धान SADDH. P. 4,18,*b*. 19,*a*. — *b*) *Geknister des Feuers* H. an. MED. — 2) f. ई *ein vor Kurzem entjungfertes Weib* H. an. MED. — Vgl. संकर.

संकालन (von 3. कल् mit सम्) n. 1) *das Zusammentreiben* oder *Hinaustreiben* (*des Viehes*): धेन्वादि° Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,7 (संकलन gedr.). — 2) *das Hinaustragen eines Leichnams auf die Leichenstätte und das Verbrennen desselben* R. 2,66,15 (संकलन SCHL. संकालन ed. Bomb.). 77 (84 GORR.) in der Unterschr. R. GORR. 2,85,1.

संकाश (von काश् mit सम्) m. 1) *Schein*: मुखस्य AV. 7,114,1. नक्षत्राणां मा संकाशः प्रतीकाशश्चावताम् KAUÇ. 82. *das Erscheinen*: गृह° 24. 77. Am Ende eines adj. comp: (f. आ) — *erscheinend*, — *aussehend*, *erscheinend wie* —, — *gleichend* AK. 2,10,28. H. 1462. an. 3,727. पाण्डु° *bleich aussehend* MBH. 1,4289. दिव्य° R. 1,48,14 (आश्रम). 7,57,1 (कथा). अद्भुत° MBH. 1,6930. भीम° 4,1112. R. 1,28,27. 32,13. 74,16. पुण्य° 70,3. घोर° 26,12. 42,25 (वाक्य). 7,105,8 (वाक्य). प्रशस्त° (भूमि) MBH. 5,338. पक्ष° Spr. (II) 7108. कार्य° R. 2,109,2 (118,2 GORR.). häufiger in comp. mit einem subst.: अग्नि° ÇAT. BR. 2,2,4,15. हिरण्य° 6,1,2,5. MBH. 1,2917. 5970. 3,2699. 11920. 12224. 4,346. 5,5959. 7274. HARIV. 12843. R. 1,12,24. 16,19. 28,25. 45,42. 48,11. 2,30,24. 39,6. 40,13. 56,24. 61,7. 72,23. 94,2. 5. R. GORR. 2,87,8. 3,18,1. 35,87. 89. 4,9,32. 40,40. 50,15. 5,6,2. SUÇR. 1,280,2. 303,6. Spr. (II) 489. अनयो मयसंकाशः 4477. VARÂH. BṚH. S. 43,45. 47. 78,19. 80,7. 81,7. MÂRK. P. 59,6. 60,4. Verz. d. Oxf. H. 32,*a*,23. PRAB. 86,4. अनर्थैरर्थसंकाशैः BHÂG. P. 7,7,45. PAÑKAR. 1,4,54. 7,39. VET. in LA. (III) 4,12. HALÂJ. 4,53. — 2) = अन्तिक H. an. und VIÇVA im ÇKDR. fehlerhaft für सकाश. — Vgl. अग्नि°, मधु°, सांकाश्य.

संकाश्य fehlerhaft für सांकाश्य.

संकिल m. *Feuerbrand* TRIK. 1,1,70.

संकीर्ण partic. s. u. 3. कर् mit सम्. Nachzutragen wäre: 1) adj. *gemischt, nicht von einerlei Art* BHAR. NÂṬJAÇ. 18,35. 93. DAÇAR. 3,38. fg. 50. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,38. 181,*a*,5 v. u. *b*,4 v. u. 183,*a*,21. 192,*a*, 37. *b*, No. 437. 193,*a*,29. PRATÂPAR. 22,*b*,6. °नाग *ein Elephant mit bestimmten und zwar gemischten Eigenschaften* VARÂH. BṚH. S. 67,3. fgg. °युद्ध *ein Kampf, bei dem verschiedene Waffen in Anwendung kommen*,

MBh. 1,3239. *durch Mischung verschiedener Kasten entstanden, Mischling* Bhar. Nâtjaç. 34,10. fgg. °शालि Verz. d. Oxf. H. 276,a,3 v. u. °पाप 266,a,2. °करण 5. 269,b,29. संकीर्णा (sc. प्रहेलिका) *eine Art von Räthseln* Kâvjâd. 3,105. वाक्यसंकीर्ण n. *Verwirrung der Sätze* Pratâpar. 63,b,2. — 2) m. N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 41,b,42. संकील v. l.

संकीर्णता (von संकीर्ण) f. *Verwirrung —, Verstellung der Worte in einem Satze* Sâh. D. 575. 225,21. Beispiel: मुख चन्द्रं कुरङ्गाक्षि पश्य मानं नभोऽङ्गणे, wo मुख mit मानम्, पश्य mit चन्द्रं नभोऽङ्गणे zu verbinden ist.

संकीर्णीकरण (von संकीर्ण + 2. कर्) adj. *zu einem Mischling machend, dieselben Folgen habend wie die Vermischung der Kasten* ÇKDr. unter संकरीकरण.

संकीर्तन (von कीर्तय् mit सम्) n. *das Erwähnen, Hersagen, Preisen:* °ध्वनि Pańkar. 1,10,72. प्रवसनालापस्य Spr. (II) 5780. रामस्य R. 7,66, 11. नाम° MBh. 3,8222. Verz. d. Oxf. H. 76,a,4. Bhâg. P. 3,29,18. Sarvadarçanas. 55,21. fg. गुण° MBh. 1,1521. R. Gorr. 2,84,11. अनेकाचार्य° P. 8,4,67, Schol. वंश° Mârk. P. 52,20. अगस्त्य° R. 3,15 und 4, 59 in den Unterschr. Bhâg. P. 5,8,28, Pańkar. 1,10,68. Vop. S. 176. Comm. zu Kâty. Çr. 561,5. am Ende eines adj. comp.: पुण्य° Varâh. Brh. S. 48,69.

संकील m. N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 41,b,42. संकीर्ण v. l.

संकुचन (von कुच् mit सम्) nom. ag. *Zusammenschrumpfer*, Bez. eines Krankheitsdämons Hariv. 9559. संकुटन die neuere Ausg.

संकुचित 1) adj. s. u. कुच् mit सम्. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93; vgl. सांकुचित.

संकुटन (von 1. कुट् mit सम्) nom. ag. *der sich zusammenkrümmt*, Bez. eines Krankheitsdämons Hariv. 9559 nach der Lesart der neueren Ausg., संकुचन die ältere.

संकुल (von 3. कर् mit सम्) 1) adj. (f. आ) = संकीर्ण, आकीर्ण AK. 3,2, 35. H. 1472. = व्याप्त an. 3,690. Med. l. 143. Halâj. 4,17. a) *erfüllt —, voll von, besetzt —, reichlich versehen mit* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): पद्मिनीभिः MBh. 3,9928. R. 1,51,25 (52,24 Gorr.). 5,1,6. 53,14. Suçr. 1,113,20. Bhâg. P. 3,15,20. 4,25,14. 7,8, 36. Pańkar. 1,6,15. तरलतरोर्मि° MBh. 1,1234. महासार्थो हस्त्यश्वरथसंकुलः 3,2540. 12425. 4,1035. कुशिकवंशः ब्रह्मर्षिशतसंकुलः 13,185. 14,1405. 15,442. Hariv. 3062. 8264. R. 1,5,9. 17. 6,26. 50,4. 2,70,26. 77,13. 115,11. R. Gorr. 1,79,43. 2,4,15. 26. 52,32. 109,47. 3,34,8. 78, 25. 4,44,65. 5,11,10. 83,16. 6,4,52. 28,24. fg. Kâm. Nîtis. 14,38. Ragh. 6,22. Spr. (II) 1070. 2928. Varâh. Brh. S. 53,90. 68,33. Gît. 1,28. Kathâs. 22,249. नटचारण° (महोत्सव) Râǵa-Tar. 1,222. 4,11. VP. im Comm. zu Prab. 96, Çl. 30. Mârk. P. 21,12. 64,8. Bhâg. P. 1,9,41. 4, 6,27. 10,5. 7,8,33. 8,2,7. 9,18,7. 10,15,21. Pańkar. 1,7,14. Verz. d. Oxf. H. 17,a, No. 63, Çl. 4. Pańkat. 43,4. LA. 4,15. 74,3. यज्ञो ऽयं सर्वगोपसुसंकुलः Hariv. 3869. खड्गपट्टिश° *versehen mit* (बल) R. 5,78,3. विमानशतसंकुलाः । देवर्षिपितृसंदेशाः Bhâg. P. 7,10,67. हस्तितोत्कृष्ट° (सद्मन्) R. Gorr. 2,67,21. निक्लोष्टाश्च वकुलाः पदातिजनसंकुलाः *untermischt mit* MBh. 3,2544. मायां वात्सुदर्दिनसंकुलाम् *begleitet von* R. 3, 73,13. बलव्यसन° (= °युक्त 2872) *behaftet mit* Spr. (II) 4451. धनलोभसंकुलधियः 5579. — b) *dicht:* धूम R. 2,100,11 (108,11 Gorr.). नद्यः संकुलकलुषाः so v. a. *überaus trübe* Varâh. Brh. S. 46,48. वायु so v. a. *ein überaus heftiger Wind* R. 1,65,13. — c) *verworren, in Verwirrung gekommen:* पदातीनां च समरे तव तेषां च संकुले MBh. 6,1750. सैन्य 3, 15743. लोक 12790. भूमि 5,106. von einer Rede AK. 1,1,5,20. H. 265. H. an. Med. (अविस्पष्ट zu lesen). — d) *auf Hindernisse stossend, mit Hindernissen zu kämpfen habend, behindert:* नयद्विषन°(सैन्य) Spr. (II) 2820. अतिसंकुला सिद्धिः Varâh. Brh. S. 38,3. — 2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,13. — 3) n. a) *Gedränge:* महत्सु पौरजनस्य Mâlatîm. 19,5. *Schlachtgetümmel* (= युद्ध Aǵajapâla im ÇKDr.; vgl. रण°): भयंकर MBh. 3,10937. परम 6,4782. राजधानीं यमस्याद्य कृतः प्राप्स्यति संकुले 7,2972. घोररूप 9,1169. Hariv. 5071. संकरेण च युध्येरन्संकराः संकुलावहः Kâm. Nîtis. 19,26. रौद्ररणसंकुलं वदेत् Varâh. Brh. S. 46,23. *Noth, Bedrängniss:* संकुलं प्रतिभाति मे Mârk. P. 16,23. ससंकुलैर्भूतगणैः Bhâg. P. 1,14,17 (व्यामिश्रैः प्राणिभिः सहितैः Comm.). — Vgl. नीलालिकुल°, रण°, आकुल, पर्याकुल, व्याकुल, समाकुल.

संकुलित (von संकुल) adj. 1) *reichlich besetzt mit:* द्विजसंकुलिताङ्घ्रिप Bhâg. P. 3,2,27. — 2) *in Verwirrung gekommen:* इन्द्रिय R. ed. Ser. 3,49,2 (nach Bopp).

संकुलीकर् (संकुल + 1. कर्) 1) *zusammendrängen, versammeln:* सश्रेणीनैगमं सर्वं नगरं संकुलीकृतम्। आतुरं वृद्धबालं च वर्जयित्वा पुरे जनम्॥ so v. a. *hatte sich versammelt, war auf dem Platze erschienen* R. Gorr. 2,90,29. — 2) *in Unordnung —, in Verwirrung bringen* Kâm. Nîtis. 18,58.

संकुसुक s. संकसुक.

संकुसुमित (सम् + कु°) adj. *aufgeblüht, entfaltet, zur Erscheinung gekommen:* °नक्षत्रराजसंकुसुमिताभिज्ञ am Ende eines Buddha-Namens Lot. de la b. l. 242. 253. 268.

संकूटन n. nom. act. von कूट् mit सम् Mahâbh. ed. Bomb. 3,91,a (vgl. die Corrigg.).

संकृति (von 1. कर् mit सम्) P. 6,3,5, Schol. 1) adj. *zurecht machend, herstellend:* यूयं स्थ संकृतीः (für निष्कृतीः des Ṛv.) TS. 4,2,6,2. स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मा TBr. 1,1,1,5. TS. 6,4,10,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes (pl. *sein Geschlecht*) gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Âçv. Çr. 12,12,5. Çâṅkh. Çr. 1,7,3. Lâṭj. 6,4,13. Ind. St. 10,89. fgg. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,3. 5. 60,37. fg. MBh. 1,227. ein Sohn Ǵajatsena's (Ǵajasena's) Hariv. 1516. fg. VP. 412. Bhâg. P. 9,17,18. Nara's 21,1. VP. 450. Vgl. सांकृत्य. — 3) f. *ein best. Metrum:* द्वादशाक्षरा Ind. St. 8, 107. 285. *ein Metrum von 4 X 24 Silben* 132. 137. 281. 403. Ṛv. Prât. 16,55. 59. Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIX). Vgl. कृति, अभि°, आ°, उत्°, प्र°, वि°. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,b. TS. 5,4,12,3. Pańkav. Br. 14,9,27. 15,3,28. fg. — Vgl. संस्कृति.

संकॢप्ति (von कल्प् mit सम्) f. *das Wollen* Khând. Up. 7,4,2.

संकेत (सम् + केत) m. Trik. 3,5,3. 1) *Uebereinkommen, Verabredung; insbes. eine verabredete Zusammenkunft mit der geliebten Person, ein Stelldichein* Trik. 3,2,25. Tarkas. 49. Sâh. D. 10,6. तव संकेतेन *nach einer Verabredung mit dir* Pańkat. 26,3 (22,20 ed. orn.). संकेतमिति ब्रवीति Spr. (II) 1542. °नियमित *verabredeter Weise* Kathâs. 12,

22. °पूर्वकम् Pańkar. 2,1,47. संकेतं ग्रह् *ein Uebereinkommen treffen, verabreden* Sâh. D. 12. अगृहीत° 14,17. °ग्रह् Kusum. 22,13. °ग्रहणा Sarvadarçanas. 142,2. — °केतव: *zu einem Stelldichein* Varâh. Bṛh. S. 78,11. MBh. 4,736. संकेते पिङ्गला वेश्या कान्तेनासीद्विनाकृता 12,6514. कान्तं संकेत उपमेष्यती Bhâg. P. 11,8,23. संकेतोपजीविनी 25. सखी यत्र पुंसः संकेतमादिशत् Kathâs. 30,81. या याति संकेतम् AK. 2,6,1,10. °काल Spr. (II) 6663. संकेतं कर् *Jmd* (gen. oder instr. mit सह) *ein Rendez-vous geben* Kathâs. 4,46. Sâh. D. 118. कान्तेव कृतसंकेता R. 4,41,24. तस्यास्मि कृतसंकेता 7,26,32. सखीमुखेन कृत्वा च संकेतं सह तेन सा Kathâs. 13,72. स्वश्रारकृतसंकेता 77,59. कृतसंकेत उद्याने *zu einem Rendez-vous verabredet* 8,12. चौरसंकेतकृत *mit Dieben verabredet* (धूर्तज्ञाविका) 30,129. कल्पित° adj. *verabredet* Comm. zu Gaim. 1,1,5. संकेतं दा *eine Verabredung treffen:* प्राग्दत्त° *mit dem man Etwas vorher verabredet hat* Z. d. d. m. G. 14,572,9. प्रियतमदत्तसंकेता *die dem Geliebten ein Rendez-vous gegeben hat* Daçak. 72,8. स° adj. *mit dem man Etwas verabredet hat* Kathâs. 77,62. स्थित° adj. *der Verabredung getreu* 46, 37. — 2) *ein verabredetes Zeichen, Signal* Halâj. 5,36. प्राग्मूर्धन्यस्तसंकेतज्ञारयष्टि adj. Kathâs. 39,113. कृतभेरीपटहशङ्खादि° adj. Kull. zu M. 7,190. यज्ञमानं संकेतादिना पृष्ट्वा Comm. zu Kâtj. Çr. 379,18. कृतसंकेतम् adv. Gît. 5,9. — 3) *Uebereinstimmung:* शिलादिशास्त्रप्रसिद्ध° Comm. zu TS. Prât. 1,21. *Einwilligung:* वृत्त° adj. Râga-Tar. 3,374. — 4) pl. N. pr. eines Volkes (vgl. सकेत) Mârk. P. 58,8. — Vgl. उत्सव°.

संकेतक n. = संकेत 1) Halâj. 5,83. संकेतके चिरयति (loc. des partic.) Mṛkkh. 43,17. संकेतकागत Kathâs. 77,64. तस्यापि तत्रैव दिने तद्वदेव तया निशि। संकेतकं द्वितीयस्मिन्प्रहरे पर्यकल्प्यत 4,37. 46. तस्य संकेतकं व्यधात् 30,175. 65,235. तस्य संकेतकं दत्त्वा Pańkat. 129,6. कयाचित्स्वैरिण्या दत्तसंकेतकः 4.

संकेतकेतन n. *der Ort, an dem eine verabredete Zusammenkunft mit der geliebten Person stattfindet:* °केतनं संपदामिव Kathâs. 26,44; vgl. unter संकेतोद्यान.

संकेतकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 68.

संकेतन LA. (III) 20,14 wohl fehlerhaft für संकेतक.

संकेतनिकेत m. = संकेतकेतन Naish. 22,42.

संकेतनिकेतन n. dass. Kathâs. 96,30. Rasamańgarî im ÇKDr.

संकेतपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,a,28. 108,a, No. 168. 110,b,11.

संकेतभूमि f. = संकेतकेतन Bharata beim Schol. zu Gît. 7,2.

संकेतमञ्जरी f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 934.

संकेतय् (von संकेत), °यति Dhâtup. 35,39 (आमन्त्रणे). *eine Verabredung treffen mit* (gen.): शिष्यायाः संकेतयति Z. d. d. m. G. 14,572,12. संकेतित *durch Uebereinkunft festgesetzt:* अशीतिरक्तिकापरिमितताम्रे पणशब्दः संकेतितः Prâjaçkittat. 22,b,8. अर्थ Sâh. D. 10,4. 10. 117,14. असंकेतितपरामृष्टा *mit der man keine Verabredung getroffen hat* Daçak. 91,14. असंकेतितत्व n. *das nicht-Festgesetztsein durch Uebereinkunft* Sâh. D. 13,2.

संकेतकृतप्रवेश m. Bez. eines Samâdhi bei den Buddhisten Vjutp. 19.

संकेतवाक्य n. *Losung* Spr. (II) 1617.

संकेतशिला f. Titel einer Schrift Hall 17. — Vgl. हठसंकेतचन्द्रिका.

संकेतस्तव m. Bez. eines best. *Lobgesanges* bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 103,b,23.

संकेतस्थान n. 1) = संकेतकेतन Kathâs. 96,29. Vet. in LA. (III) 20, 8. Sâh. D. 20,44. Verz. d. Oxf. H. 123,a,39. — 2) *ein Gegenstand, in Betreff dessen man sich durch Zeichen verständigt*, Vet. in LA. (III) 5,20. fg.

संकेतीकर् (संकेत + 1. कर्) *zu einem Stelldichein verabreden* (einen Ort): °कृत Gît. 7,11.

संकेतोद्यान (संकेत + उ°) n. *ein Lustgarten, in dem man sich ein Rendez-vous gegeben hat:* संकेतोद्यानमिव यत्सर्वासां भोगसंपदाम् Kathâs. 81,52; vgl. unter संकेतकेतन.

संकोच (von कुच् mit सम्) 1) m. a) *Zusammenschrumpfung, das Sich-zusammenziehen, Contraction* (auch in Folge einer Krankheit) Mârk. P. 46,12. अक्ष° Suçr. 1,36,1. 269,20. पार्श्व° 281,8. 2,445,21. Çârṅg. Saṁh. 1,7,70. कौर्मं संकोचमास्थाय Spr. (II) 1957. प्राप संकोचं हस्तिचर्म तत् Kathâs. 12,141. सीमा संकोचमायाति वह्नौ चर्म यथाहितम् Spr. (II) 7054. पद्माः संकोचं यान्ति 2322. Kathâs. 90,65. 103,213. Comm. zu Naish. 22,43. अक्षि° *das Sichschliessen der Augen* Sâh. D. 228. अक्षिपक्ष्मणोः Kull. zu M. 1,64. वस्त्रसंकोचरेखा so v. a. *Kleiderfalte* Trik. 3, 3,293. H. an. 2,317. Med. m. 3. जले घृतबिन्दुरिव कीर्तिर्लोके संकोचमेति Kull. zu M. 7,34. घटप्रासादादिप्रदीपवत्संकोचविकासित्वा Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. Sarvadarçanas. 45,16. तया पृथिवी लब्धा न संकोचेन याच्यता *die Contraction des Körpers beim Betteln* MBh. 12, 401. न संकोचं क आप्नुयात् *beim Schauder* Spr. (II) 6810. *vor Scham* Mallin. zu Kumâras. 7,54. करिष्यन्ति च संकोचम् *werden sich ducken* so v. a. *werden bescheiden werden* Hariv. 11214. °कारिन् so v. a. *bescheiden, schüchtern* Râga-Tar. 4,667. — b) *Schmälerung, Abnahme, Verminderung, Einbusse, Beschränkung:* आयुष: Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. 2,175. ज्ञानसंकोचविकासौ Sarvadarçanas. 53,4. देशकालाकार° 94,7. कालसंकोचं करोति *er beschränkt die Zeit* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 120. आचार° Verz. d. Oxf. H. 266,a,26. 28. वृत्ति° Kull. zu M. 3,100. 4,8. पूजा° zu 3,120. 5,84. — c) = बन्ध Med. k. 19. — d) *ein best. Fisch* ebend. — e) N. pr. eines Asura MBh. 12,8264. — 2) n. *Safran* (vgl. °पिशुन und रक्त°) AK. 2,6,3,26. H. 645, Schol. Med.

संकोचक (vom caus. von कुच् mit सम्) adj. *zusammenschrumpfen lassend* Comm. zu Kâvjâd. 2,159. — Vgl. रक्त°.

संकोचन (von कुच् mit सम्) 1) m. N. pr. eines Berges R. 6,2,27. — 2) f. ई *Mimosa pudica* Ratnam. im ÇKDr. — 3) n. = संकोच 1) a) Suçr. 2,38,2. संकोचने यत्नमकरोत् (उष्ट्रः) MBh. 12,4186. नेत्र° *das Sichschliessen der Augen* Sâh. D. 236.

संकोचपत्त्रक adj. *im Zusammenschrumpfen der Blätter sich äussernd:* वृक्षेषु ज्वर: Hariv. 10557. warum nicht संकोचि°?

संकोचपिशुन n. = संकोच *Safran* H. 645.

संकोचित (vom caus. von कुच् mit सम्) n. *das Zusammenschrumpfenlassen* (der Glieder), Bez. einer Art zu kämpfen Hariv. 15078.

संकोचिन् adj. 1) *zusammenschrumpfend, sich schliessend* (von einer Blüthe) Râga-Tar. 7,1452. — 2) *zusammenziehend, einziehend;* s. गात्र°.

संक्रन्द (von क्रन्द् mit सम्) m. 1) *das Rauschen:* सोम° *des gährenden*

Soma MBh. 7,979. — 2) *Gejammer, Geklage:* नृपतियोषितां क्रोशीनामिव R. Gorr. 2,38,49. — 3) *Kampf* (eig. *Kampfgeschrei;* vgl. संक्रन्दन 3) MBh. 6,4232. कौरव° 7,7747.

संक्रन्दन (wie oben) 1) adj. *schreiend, brüllend* gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. ṚV. 10,103,1. 2. AV. 5,20,9. युधि MBh. 4,166. 5,2253. 7,281 (शूर: wie an den beiden vorangehenden Stellen zu lesen). — 2) m. *a)* ein N. Indra's AK. 1,1,1,39. H. 171. Halâj. 1,52. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja Hariv. 495. Mârk. P. 100,32. eines Fürsten, Vaters von Vapushmant, 134,11. 135,9. — 3) n. *Kampf* (eig. *Kampfgeschrei;* vgl. संक्रन्द 3): कुरु° MBh. 14,680.

संक्रम (von क्रम् mit सम्) m. n. Trik. 3,5,13. 1) m. = क्रमण Med. m. 35. *Gang, Lauf:* शुभ° adj. (चक्र) Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,17 v. u. (statt dessen शुभविक्रम 49,35). — 2) m. *Zusammentritt* VS. 15,9. — 3) m. *das Uebergehen auf* (loc.) Kusum. 15,14. 16. — 4) m. *der Eintritt der Sonne in ein neues Sternbild* Jâgń. 1,217 (सूर्य°). Varâh. Bṛh. S. 28,20. Gaṇit. Spashṭâdh. 46. Golâdhj. Madhjag. 16. Bhâg. P. 4,12,48. — 5) m. *das Zusammentreten zweier Wörter im* Krama *durch Ausfall dazwischenliegender* VS. Prât. 3,145. 4,77. 165. 194. Ind. St. 1,56,14. — 6) m. *Brücke, Steg über ein Wasser:* °सत्रयष्टीनां भेदक: M. 9,285. MBh. 3,650. 13,1635. R. Gorr. 2,87,12. 4,47,13. 5,72,13. fgg. 6,38,37. तपो वै संक्रमो मत: MBh. 3,13987. असाधुभ्यो ऽर्थमादाय साधुभ्यो य: प्रयच्छति । आत्मानं संक्रमं (so v. a. *Mittelsperson*) कृत्वा 12,1884. सो ऽतिथि: स्वर्गसंक्रम: *Brücke zum Himmel* Spr. (II) 4362 = Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,17. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,3386. 12,3644. *Steg —, Treppe zu einem Wasser:* नदीमार्गेषु च तथा संक्रमानवसादयेत् 2624. Prâjaçkittend. 46,*a*,2. m. n. = संक्राम = दुर्गसंचर H. 1517 (masc.). Med. — 7) n. इन्द्रस्य oder वासिष्ठस्य संक्रमम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*. — 8) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638. — 9) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2539. eines Fürsten der Vidjâdhara und Sohnes des Vasu Kathâs. 48,78. — Vgl. स्वर्°.

संक्रमण (wie oben) n. 1) *das Eintreten, Eintritt:* जरासंक्रमणे Hariv. 11080. — 2) *das Uebergehen in:* स्थान° Âçv. Çr. 2,17,4. भर्तारि *das Hinübergehen zu* Bh. *so v. a. das Uebergeführtwerden in sein Geschlecht* Hariv. 1729. दारुमये गरुडे संक्रमणं कुरु *fahre hinein in* Pańkat. 48,16. तच्छरीरे संक्रमणमकरोत् 19. Vet. in LA. (III) 21,12. मुख्यार्थस्यार्थान्तरे Sâh. D. 401,13. — 3) *das Eintreten der Sonne in ein neues Sternbild* Journ. of the Am. Or. S. 6,411. सूर्य° Weber, Ǵjot. 36. रवि° Gâbâli in der Kâlakaumudî und Devî-P. im Tithjâdit. nach ÇKDr. °काल Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,2. — 4) *das Hinübergehen in eine andere Welt, Heimgang* MBh. 16,124. 130. R. 2,66 (68 Gorr.) in der Unterschr. — 5) über die Bed. des Wortes bei den Mathematikern s. Colebr. Alg. 26. 324. — 6) *Mittel zum Hinüberkommen:* सेतुमेव तं संक्रमणं कुरुते Çat. Br. 13,2,10,1. — Vgl. गर्भ°, दर्वि°.

संक्रमद्वादशाह m. *eine best. Form des* Dvâdaçâha Kâtj. Çr. 24,7,13.

संक्रमीकर् (संक्रम + 1. कर्) *zur Brücke —, zum Vermittler machen:* °कृत्य mit acc. so v. a. *vermittelst* Daçak. 87,7.

संक्रान्ति (von क्रम् mit सम्) f. 1) *das Hinübergehen —, Fahren in* (loc. oder im comp. vorangehend): नवनारीषु संक्रान्तिस्तासाम् Mârk. P. 51, 39. पयसो गण्डूषसंक्रान्तय: so v. a. *das Verschlucktwerden* Uttarar. 49, 2 (63,4) = Mâlatîm. 153,17. *das Uebergehen* (einer Kunst) *auf einen Andern, Uebertragenwerden* Mâlav. 15. क्रिया° 18. — 2) *der Eintritt der Sonne in ein neues Sternbild* (geht im comp. voran) Weber, Ǵjot. 98. fgg. Sûrjas. 14,3. 11. Gaṇit. Adhimâs. 6, Comm. Spashṭâdh. 76. Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,13. 34,*b*,39. 41,*a*,27. 87,*a*,42. 92,*a*,14. 285,*a*,29. 294,*b*, 30. 332,*a*,33. 335,*a*, No. 787. *b*, No. 788. Verz. d. B. H. No. 1168. 1257. Wilson, Sel. Works 1,266. 2,159. fg. 164. 170. 395. Pańkat. 119,1. 2. Hit. ed. Johns. 2434. Vgl. रवि°. — 3) defectiv für °वादिन् Bez. einer buddhistischen Schule Wassiljew 113. 232. fg. 257. 268. Târan. 271. fgg.

संक्राम (wie oben) gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. m. n. = संक्रम = दुर्गसंचर AK. 3,3,25. H. 1517. — Vgl. सांक्रामिक.

संक्रामण (vom caus. von क्रम् mit सम्) n. *das Hinüberbringen, Versetzen* Varâh. Bṛh. S. 55,7.

संक्रामयितव्य (wie oben) adj. *hinüberzubringen, zu versetzen in* (acc.): स (गर्भ:) संक्रामयितव्यस्ते सप्तमे मासि रोहिणीम् Hariv. 3243.

संक्रामिन् (von क्रम् mit सम्) adj. *auf Andere übergehend:* सर्वे संक्रामिणो रोगा वर्जयित्वा प्रवाल्हिकाम् Kull. zu M. 3,7. भूत° TS. 7,1,1, 6 etwa *zu* (andern) *Wesen hinübergelangend, dieselben durchschreitend.*

संक्रीड (von क्रीड् mit सम्) m. *Spiel, Scherz:* मरुताम् N. eines Sâman Ind. St. 3,228,*b*.

संक्रीडन (wie oben) n. *das Spielen, Scherzen:* गोपी° Hariv. 16337.

संक्रोश (von क्रुश् mit सम्) 1) m. *Geschrei:* अङ्गिरसाम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*b*. *Geschrei des Unwillens:* जनयिष्यति संक्रोशं राघवस्य विवासनम् R. 2,58,26. = इह परत्र च दु:खम् Comm. in der ed. Bomb. — 2) n. *a)* pl. (n. nach Mahîdh., sc. अङ्गानि) *diejenigen Körpertheile* (des Rosses) *welche bei seiner Bewegung einen Ton von sich geben,* VS. 25,2. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*.

संक्लेद (von क्लिद् mit सम्) m. *Durchnetzung, das Nasswerden, das Nasssein, Nässe* Varâh. Bṛh. 25 (23),13. अम्बु° *durch Wasser* Spr. (II) 5141. सलिल° Hariv. 3001. तैल° R. 2,76,4 (°संसेक ed. Bomb.). °भूत *eine feuchte Masse bildend* (der Fötus im ersten Monate) Jâgń. 3,75.

संक्लेश (von क्लिश् mit सम्) m. *Schmerz, Leiden* MBh. 1,2287. 3,11789. 15348. 5,613. नरकादींश्च संक्लेशान्प्राप्नोति 13,3272. R. 7,20,25. Kâm. Nîtis. 14,46. Bhâg. P. 1,5,40. 2,9,9. 3,7,14. Dhûrtas. 9,54. Vop. 8,40. असंक्लेशेन लोकस्य वृत्तिं लिप्सेत MBh. 3,13885. — 14,1236 fehlerhaft für संश्लेष, wie die ed. Bomb. liest.

संक्षय (von 3. क्षि mit सम्) m. 1) *das zu Ende Gehen, Vergehen, völliges Verschwinden, Versiegen, Vernichtung, Untergang:* प्रजानाम् MBh. 1,3725. 6,4948. Spr. (II) 5872. Pańkat. 404,18. भूतानां मरुताम् Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,17. तपस: MBh. 1,3237. Nir. 14,7. 8. अपश्यंस्तस्य दु:खस्य सागरस्येव संक्षयम् R. Gorr. 2,80,3. लोक° Suçr. 2,82,7. ग्रीष्मे सलिलसंक्षय: R. 2,33,12. Varâh. Bṛh. S. 32,14. रसस्य° 9,26. वीर्यान्न° 46,28. Pańkat. 47,10. वर्ण° Jâgń. 3,55. शरीर° 161. प्राणि° Râǵa-Tar. 4,382. जन° Varâh. Bṛh. S. 46,20. देशकुल° 52. R. Gorr. 2,68,55. 6, 33,51. Kathâs. 22,42. Hariv. 5600. द्रव्य° Bhâg. P. 8,14,43. तेजस्° MBh. 14,931. प्राण° Spr. (II) 5989. 7411. जीवित° Mârk. P. 110,26. सत्त्व° Sâh. D. 197. मासर्तु° Mârk. P. 16,34. सर्ग° Verz. d. Oxf. H. 81,

a,31. शक्ति° 269,a,30. धर्म° Spr. (II) 53. अधर्म° MBh. 13,5432. महाराज्य° 3,2735. R. 5,26,31. 36,16. भाग्योच्छ° Rāǵa-Tar. 5,385. पुण्य° R. 5,50, 11. दुष्कृत° Mārk. P. 12,15. अघ° Verz. d. Oxf. H. 172,b,19. क्लेश° Bhāg. P. 4,42,45. 30,27. विधु° *Abnahme* —, *Hinschwinden des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 30,b,7. 40,a, N. 1. दिवस° *Ende des Tages* MBh. 5, 7162. संक्षयं गम् Mārk. P. 16,33. Rāǵa-Tar. 4,398. या Spr. (II) 1882. VP. 1,13,25. 3,31,33. आ-या Varāh. Bṛh. S. 5,26. Rāǵa-Tar. 3,403. 5,540. उप-या Varāh. Bṛh. S. 17,20. Spr. (II) 5808. प्र-या Bhāg. P. 6,8,26. नी Rāǵa-Tar. 5,277. कर् Spr. (II) 759. Varāh. Bṛh. S. 5,23. 92. धातुसंक्षयकृत् 7,5. लोकसंक्षयावहा 33,26. — 2) *Untergang der Welt*: कालाग्निरिव संक्षये MBh. 13,7271. Verz. d. Oxf. H. 49,b,14. — 3) N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. — Vgl. मूत्र°, लोक° (auch Spr. (II) 5873), शुचि°.

संक्षर (von क्षर् mit सम्) m. *Zusammenfluss* Çat. Br. 10,5,2,18. इडानाम् (auch संक्षार) N. eines Sâman Ind. St. 3,207,a. Pańḱav. Br. 15,3, 14. 16,1,7. Lāṭj. 3,6,24. 6,11,3.

संक्षार s. संक्षर.

संक्षिप्त s. u. क्षिप् mit सम्. °भाष्य *ein gedrängter* —, *kurzer Commentar* Verz. d. B. H. No. 227. °होमप्रकार 1066. °वेदान्तशास्त्रप्रक्रिया Titel eines Commentars zum Âtmabodha Hall 105. °सार Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,45. fg. Verz. d. Oxf. H. 173,b, No. 388. fgg. Gild. Bibl. 385. °गति f. oder संक्षिप्ता f. Bez. eines der sieben Theile im Kreise der Nakshatra nach Parâçara's System Varāh. Bṛh. S. 7,8. संक्षिप्तायां पुष्यः पुनर्वसुः फल्गुनीद्वयं च 10. 14.

संक्षिप्तक (von संक्षिप्त) m. = संक्षिप्ति Bhar. Nāṭjaç. 20,35. धन्वर्थशिल्पयुक्तो बहुपुंस्तोस्थापनचित्रनेपथ्यः । संक्षिप्तवस्तुविषयो ज्ञेयः संक्षिप्तको नाम ॥ 56.

संक्षिप्तत्व (von संक्षिप्त) n. *das Schmalsein*, — *werden*: पृथुत्वम् Suçr. 1,117,18.

संक्षिप्ति (von क्षिप् mit सम्) f. in der Dramatik *eine einfache Art sich zu helfen, eine Sache zu Stande zu bringen* Daçar. 2,53. Sâh. D. 420. 422.

संक्षिप्तिका f. dass. Comm. zu Daçar. 2,53.

संक्षेप (von क्षिप् mit सम्) m. 1) *das Zusammenwerfen, Vernichtung*: प्रजासंक्षेपसमये MBh. 3,11424. — 2) *Abkürzung, kurze* —, *gedrängte Darstellung* (Gegens. विस्तर) AK. 3,4,2,5. H. 1432. Halâj. 4,81. MBh. 6, 11. 102. शाकद्वीपस्य संक्षेपो यथावत् — उक्त एषः 6,411. 413. काव्य° R. 1,1 in der Unterschr. Ind. St. 5,159. Suçr. 1,237,3. नीतिशास्त्राणाम् (so v. a. *Quintessenz*) Spr. (II) 6666. Varāh. Bṛh. S. 46,2. 49,1. 79,32. Kathās. 1,10 (nach Hall in der Einl. zu Vâsavad. 23 °मात्रं zu lesen). 21,32. 22,121. Verz. d. Oxf. H. 50,a,12. 200,b, No. 476. Pańḱat. 4,17. Pratâpar. 22,b,6. Comm. zu TS. Prât. 12,6. Sarvadarçanas. 108,17. 124,6. सत्यस्य संक्षेपः (= घनादरः Comm.) so v. a. *kurze Darlegung der Wahrheit* R. 6,93,15. तस्यैष करसंक्षेपो जिह्वाच्छेदः so v. a. *um die Sache mit der Abgabe kurz abzumachen, so wird ihm dafür die Zunge abgeschnitten* Hariv. 15802. संक्षेपात् *mit kurzen Worten, in aller Kürze* Mṛkkh. 137,16. Spr. (II) 6665. Kathās. 27,53. 35,31. Dhûrtas. 79,17. Sâh. D. 465. Sarvadarçanas. 32,3. Hit. 93,19. संक्षेपतस् dass. MBh. 3, 11915. 16677. Suçr. 2,304,13. Spr. (II) 3253, v. l. Pratâpar. 69,b,2. Sarvadarçanas. 33,19. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 1. Bhâg. P. 8,13,7. संक्षेपेण dass. R. 5,55,24. Madhus. in Ind. St. 1,14,3. 23,12. संक्षेपम् (absol.) dass. Pańḱar. 2,8,28. am Anfange eines comp. in adv. Bed.: °दीक्षा Verz. d. Oxf. H. 93,a,7. °होमप्रयोग 94,a,27. °तिथिनिर्णयसार Verz. d. B. H. No. 1174. °पुरश्चरणविधि Notices of Skt Mss. 218. °शंकरजय Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. 260, No. 627. fg. °शारीरक 72,b,12. 226,b, No. 555. Colebr. Misc. Ess. 1,335. Hall 90. 203. Verz. d. B. H. No. 609 (°व्याख्यान). संक्षेपानुक्रमणिका Verz. d. Oxf. H. 44,b,10. — 3) *Zusammenfassung* so v. a. *Summe*: संक्षेपेण द्विसप्ततिः M. 7,157. संक्षेपतस् Kull. zu M. 1,68. 7,157. चतुर्लक्षसंक्षेपेण Verz. d. Oxf. H. 65,a,27. — 4) in der Dramatik *eine Erklärung in kurzen Worten, dass man sich einem Andern zur Verfügung stelle*, Sâh. D. 434. 465. — 5) *ein Mittel des Zusammendrängens* Suçr. 2,28,1. — Vgl. न्याय°.

संक्षेपक (wie oben) nom. ag. *Zusammenwerfer, Vernichter* MBh. 3, 13105.

संक्षेपण (wie oben) n. *das Zusammendrängen, Verkürzen, Darlegen in kurzen Worten* AK. 3,3,21.

संक्षेप्तर् (wie oben) nom. ag. = संक्षेपक MBh. 13,7013.

संक्षोभ (von 1. क्षुभ् mit सम्) m. *Stoss, Ruck, eine plötzliche heftige Bewegung, Erschütterung* Suçr. 1,277,15. 301,21. 319,21. स्तनोद्वहनसंक्षोभान्नम्यमाना पदे पदे MBh. 3,1825. समुद्राणाम् 10981. 7,8487. मीन° R. 2,40,34. रथ° Vikr. 12. Prab. 5,1. Pańḱar. 4,6,4. सैन्यानां संक्षोभः सागरोपमः MBh. 7,5673. R. 7,14,7. चित्ततन्वोः *eine Erschütterung des Herzens und des Leibes* Bhâg. P. 3,15,43. auch ohne nähere Angabe *Gemüthsbewegung, Aufregung* MBh. 3,10946. 10951. संक्षोभश्चापि सत्त्वानामनावृष्टिकृतो ऽभवत् 5,339. मण्डल° Kâm. Nîtis. 8,69. पुष्पकालोक° Ragh. 10,47. तेजस्वी संक्षोभात्प्रायः प्रतिपद्यते तेजः Çâk. 158, v. l. Kathâs. 17,130. 20,66. 104,188. 106,177. संक्षोभेषप्यनुद्वेगः Sâh. D. 92.

संक्षोभण (wie oben) n. अति° *allzu heftige Erschütterung* Suçr. 2,133,5.

संक्षोभिन् (wie oben) adj. *stossend*: ein Wagen Karaka 2,3.

संख्य (von ख्या mit सम्) 1) adj. am Ende eines comp. *zählend, überzählend* P. 3,2,7. गो°, पशु° Schol. zu d. St. und zu 6,2,66. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 2,292. — 3) f. आ a) *Zählung*: हतानां युधि वीराणाम् — संख्या न शक्यते कर्तुम् R. 6,73,11. संख्यामिवैषां भ्रमरश्चकार Ragh. 16,47. Rāǵa-Tar. 4,699. केचिदेतां मृषा तेषां कालसंख्यां प्रचक्रिरे 1,49. मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंख्या विधीयते Spr. (II) 4186. तथा तथापि पुण्यस्य संख्या नैवोपपद्यते Mârk. P. 15,72. लेख्यसंख्याविद् so v. a. *Arithmetik* R. Gorr. 1,80,2. Vjutp. 119. fg. am Ende eines adj. comp.: लब्धाधिपत्यसंख्यानां भूभुजाम् *die zu denen gezählt werden (gehören), die regiert haben*, Rāǵa-Tar. 1,50. — b) *Zahl, Anzahl* Trik. 3,3,323. H. 872. an. 2,236. fg. Med. j. 59. Halâj. 5,50. Nir. 3,10. 4,26. अङ्का संख्याः संख्याताः Âçv. Çr. 10,1,16. °पूरण 47. Gṛhj. 3,4,1. Çat. Br. 7,3,2,13. Kâtj. Çr. 1,8,20. 15,8,21. 20,7,1. एतेन न्यायेन तां तां संख्यां पूरयति Çâṅkh. Çr. 13,15,11. Lâṭj. 6,10,24. 8,1,2. ṚV. Prât. 11,11. 12,9. न दोषाणाम् — यस्तो गम्यः संख्यया 14,28. VS. Prât. 1,49. M. 8,31. 97. Kaṇ. 1,1,6. 2,2,37. Jogas. 2,50. Tarkas. 15. Bhâshâp. 110. Suçr. 1,336, 19. Varâh. Bṛh. S. 53,26. 65. 68,105. 77,21. Rāǵa-Tar. 5,172. नाकारपरूपाणां संख्या so v. a. *sind unzählig* Spr. (II) 3537. तेषां संख्या न वि-

ख्यते R. 4,37,28. Spr. (II) 6619. न कश्चिद्वनताराणां संख्यां जानाति ते भुवि Weber, Kṛshṇaǵ. 291. संख्यया परिवर्जिताः unzählig Pańkat. II,62. °परित्यक्ताः dass. ebend. (eig. 63). तं पुत्रिणाम् — समारोपयदग्रसंख्याम् so v. a. ganz vornan stellen Ragh. 18,29. संवत्सरसंख्य n. cop. comp. P. 7,3,15. ग्राम° Anzahl Halâj. 2,129. षट्° 128. सहस्र° Kir. 5,34. षष्टि° Comm. zu TS. Prât. 1,1. चतुः° zu 23,16. am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlworte: सहस्र° MBh. 1,3132. शत° Mârk. P. 101,4. Bhâg. P. 3,11,20. शतार्ध° Varâh. Bṛh. S. 54,31. दशार्ध° MBh. 1,7052. अनेक° Kir. 5,34. कतिपय° Pańkat. 156,6. — c) so v. a. °नामन्, °शब्द Zahlwort TS. Prât. 16,25. VS. Prât. 5,15. Çânt. 2,5. P. 1,1,23. 2,1,10. 19. 50. 52. 2,2,25. 5,1,22. 2,47. 4,17. 43. 6,2,35. 163. 3,47. 7,3,15. AK. 2,9,83. 3,6,2,24. 8,43. Comm. zu AV. Prât. 4,27. — d) der grammatische Numerus Schol. zu P. 1,2,52, Vârtt. 2. — e) Berechnung d. h. genaue Erwägung des pro und contra: दोषाणां च गुणानां च प्रमाणं प्रविभागतः । कंचिदर्थमभिप्रेत्य सा संख्येत्युपधार्यताम् ॥ MBh. 12, 11934. 2,2086. = विचारणा, विचार AK. 1,1,4,11. Trik. H. 1373. H. an. Med. = मेधा u. s. w. Halâj. 2,179. Vgl. noch Hall in der Einl. zu Sâṃkhjapr. S. 2. fgg. — e) = आख्या Benennung, Name: द्वापर° R. 7,74,22. 25. am Ende eines adj. comp. 24. — f) eine best. hohe Zahl bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,641. — 4) n. Schlacht, Kampf AK. 2,8,2,72. Trik. H. 796. H. an. Med. Halâj. 2,298. nur im loc. संख्ये Naigh. 2,17. Bhag. 1,47. MBh. 3,12125. 15710. 4,1401. 13,6814. 14,385. R. 3,54,28. 6,72,2. Râǵa-Tar. 5,149. — Vgl. असंख्य, गो°, निः°, शत°, कुलसंख्या, यथासंख्यम्, यथासंख्येन (auch Comm. zu TS. Prât. 2,19. 10,105), सांख्य, सांख्यायन.

संख्यक am Ende eines adj. comp. von संख्या Zahl, Anzahl; Zahlwort: लक्ष° Hit. ed. Johns. 2438. अष्टाविंशति° Sâh. D. 50,11. साशीतिशत° Vop. 8,1. रस° (रस = sechs) Çrut. 29. रात्राताः प्रागसंख्यकाः AK. 3,6,2,12. Vgl. संख्याक (लक्षसंख्यक ist लक्षसंख्य adj. + क, लक्षसंख्याक ist unmittelbar aus लक्ष + संख्या entstanden).

संख्याक dass. am Ende eines adj. comp.: सप्तति° Hariv. 15203. Kâlikop. in Ind. St. 9,16. Kathâs. 18,130. 50,185. 82,38.

संख्याङ्कबिन्दु m. das Zeichen der Null Spr. (II) 1371.

संख्यात 1) adj. s. u. ख्या mit सम्. Das Wort ist auch Bhâg. P. 6,14, 3 und bei Pat. zu P. 8,4,41 (vgl. संख्यातानामनुदेशः VS. Prât. 1,143) als adj. aufzufassen. समसंख्याताः an der ersten Stelle bedeutet dieselbe Anzahl bildend; dieselbe Bed. hat das einfache संख्यात an der zweiten Stelle. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,2. — 3) f. आ (sc. प्रहेलिका) eine Art von Räthseln, wobei gezählt wird, Kâvjâd. 3,101.

संख्यातर् (von ख्या mit सम्) nom. ag. Ueberzähler; s. गो°. Aufzähler: कपिलस्तत्त्वसंख्याता Bhâg. P. 3,25,1. तत्त्वानां संख्याता गणकः सांख्यप्रवर्तक इत्यर्थः Comm.

संख्यातिग (संख्या + अतिग) adj. unzählbar, unzählig: संपदः Spr. (II) 2578. Kathâs. 44,186.

संख्यान (von ख्या mit सम्) n. 1) das Erscheinen, zum Vorschein Kommen: सर्वगुण° adj. Bhâg. P. 5,17,17. — 2) das Zählen, Zählung, Aufzählung Âçv. Çr. 4,2,13. 8,13. Kâṭh. 36,2. Lâṭj. 6,1,5. TS. Prât. 1,48. Comm. zu 59. Dhâtup. 35,3. M. 8,400. MBh. 1,514. 516. 3,2814. 2833. 4,67. Suçr. 1,337,10. गुण° Bhag. 18,19. Bhâg. P. 3,24,10. 8,16,30. 10,90, 42. 11,16,39. 22,23. Ind. St. 8,426. Verz. d. Oxf. H. 8,a,30. Kâç. zu P. 5,4, 17. — 3) das Ausmessen, Berechnung: जम्बुद्वीपस्य Hariv. 11450. Mârk. P. 49,10. काल° MBh. 12,10012. — 4) MBh. 14,1905 schlechte Lesart für संस्थान, welches Nîlak. erwähnt.

संख्यानामन् n. Zahlwort Nir. 4,6.

संख्यापद n. dass. VS. Prât. 5,27, v. 1.

संख्यामङ्गलग्रन्थि m. die Glück verheissende Cerimonie der Knüpfung eines der Zahl der abgelaufenen Lebensjahre entsprechenden Knotens in einer Schnur Uttarar. 39,3 (52,17).

संख्यायोग m. eine Constellation, bei der es darauf ankommt, in wie vielen Häusern ein Planet steht: संख्यायोगाः स्युः सप्त सप्तर्क्षसंस्थैरेकापायात् Varâh. Bṛh. 12,10.

संख्यालिपि f. eine best. Schriftart (etwa mit Zahlzeichen) Lalit. ed. Calc. 143,20.

संख्यावन्त् (von संख्या) adj. 1) gezählt, ein bestimmtes Maass habend; = संख्यायुक्त Med. t. 226. fg. = मित H. an. 3,307. — 2) klug AK. 2, 7,5. H. 342. H. an. Med. Halâj. 2,178. रूपाङ्गणो कृतास्ताभः संख्यावांश्च सदोऽभिरे Kâçikh. 82,8 (nach Aufrecht). Verz. d. Oxf. H. 200,a, No. 478, Z. 9. Vop. S. 176.

संख्याविधान n. das Anstellen einer Berechnung Varâh. Bṛh. S. 12,14.

संख्यावृत्तिकर (संख्या-आवृत्ति + 1. कर) adj. die Wiederholung des Zählens bewirkend so v. a. schwer zu zählen, überaus zahlreich: कबन्धानि समुत्तस्थुः सुबहूनि समन्ततः । तस्मिन्विमर्दे योधानां °कराणि च ॥ Hariv. 5097. fg. लक्षस्य वधे एककबन्धसमुत्थानम् अत्र तु संख्याया आवृत्तिः (so, im Text der lith. Ausg. aber °वृत्ति) कबन्धसंख्यैव कर्तुं न शक्या इत्यर्थः Nîlak.

संख्याशब्द m. Zahlwort Schol. zu H. 872.

संख्याशस् (von संख्या) adv. अ° in unzählbarer Menge Bhâg. P. 3,12,16.

संख्येय (von ख्या mit सम्) adj. was gezählt wird, was der Zahl nach bestimmt wird oder bestimmt werden kann, zählbar P. 2,2,25. 5,4,73. AK. 2,9,83. H. 872. Kusum. 57,10. Sâh. D. 255. — Vgl. अ° (adj. auch MBh. 3,2861. 4,916. 12,6938. Bhâg. P. 7,4,36).

1. सङ्ग (von सञ्ज्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) das Hängenbleiben, Stockung; das Haften an; das Anstreifen, Berührung, Contact: परस्परप्राप्तिमात्रं सङ्गः Sarvadarçanas. 40,17. अग्नि° Suçr. 1,250,17. गर्भ° 368,19. 2,91,18. मूत्र° 1,370,21. यावत्यनक्षसङ्गः स्यात् so dass die Achse nicht daran hängen bleibt Kâṭh. 26,3. TS. 6,3,2,3. 4 (vgl. Çat. Br. 3, 6,4,11). संपर्यासनसादनसङ्गाः (eines Wagens) Varâh. Bṛh. S. 46,9. गोलाङ्गलयोः 63. eines Pfeils Ragh. 2,42. नो रत्नानि (चेतो हरन्ति) विनाङ्गनाङ्गसङ्गात् Spr. (II) 5706. विहङ्गसङ्गहीनाः (Bäume) R. 5,16,19. चूते द्विरेफमाला सविशेषसङ्गा Kumâras. 1,27. कीटोऽपि सुमनःसङ्गादारोहति सतां शिरः Spr. (II) 1782. अङ्ग° Berührung Dhûrtas. 87,16. Bhâg. P. 3,23,10. 4,9,48. कृततुहिनकणासार° Spr. (II) 3801. रथ्याम्बु जाह्नवीसङ्गात्त्रिदशैरपि वन्द्यते 4764. Mâlatîm. 170,3. तत्याज तोयसङ्गम् so v. a. er verliess das Wasser Hariv. 8436. गुणासङ्गाः so v. a. die an Einem haftenden Vorzüge R. 5,27,32. असङ्गेन ohne anzustreifen, ohne zu be-

rühren 3,37.7,21. Hariv. 11087 (S. 792). असङ्गचारिन् R. 5,42,4. अ° (s. auch bes.) adj. *nicht hängen bleibend, — anstreifend, ungehindert —, frei sich bewegend:* रथ Hariv. 1605. नौ Mârk. P. 84,10. गति 19,16. Hariv. 4989. रंहस् Bhâg. P. 4,5,5. 1,5,6. — 2) *Berührung mit Jmd, das Zusammentreffen mit Jmd, Anschluss an Jmd, ein näheres Verhältniss zu Jmd* (auch in geschlechtlicher Beziehung), *Umgang, Verkehr* AK. 3,3,29. 3,4,14,73. H. 1508. Vop. 23,14. जने दहति संसर्गो वने सङ्गविवर्जनम् Spr. (II) 258. 773. विनश्यति यतिः सङ्गात् 2091. जनमध्यसङ्गरहित 4585. 6671 (Gegens. विरह *Trennung*). 6675. Daçak. 62,7. मिथः° Bhâg. P. 3,30,29. स्त्रीषु *Verkehr mit* MBh. 3,1802. सङ्गः सत्सु विधीयताम् Spr. (II) 6673. सत्सु सङ्गं समाचरेत् 7461. Bhâg. P. 3,23,55. 31,34. यद्यद्य स न मे सङ्गमुपैष्यति so v. a. *zusammenkommen mit* Mârk. P. 62,12. मृतस्यापि च मे भर्तुः सङ्ग एव विशिष्यते R. 4,20,3. कथमासां नराः सङ्गं कुर्वते *umgehen —, verkehren mit* MBh. 13,2234. असताम् *Verkehr mit Schlechten* Spr. (II) 747. 1944. 2623. 6561. 6668. 7461. Bhâg. P. 8,22,36. संभूतः प्रथममिक्ष्वाकुस्य सङ्गान्मायायां मन इति विश्रुतस्तनूजः Prab. 9,9. fg. सद्भिः Jâǵń. 3,156. Kâm. Nîtis. 14,60. Spr. (II) 3778. मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति गावश्च गोभिस्तुरगास्तुरंगैः। मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः 4934. 5716. मार्जारनकुलयोर्मूषकेण Varâh. Bṛh. S. 97,12. Uttarar. 25,7 (33,8). Kathâs. 32,30 (सङ्गं गम्). LA. (II) 89,19. सह कैः Spr. (II) 6051. 6674. 7462. 7479. in comp. mit der Ergänzung: परकान्त° 3269. 3413. 4601. 4772. 5827. 6173. 7218. Çâk. 71,3. Kathâs. 13,75. 17,22. 30,5. स्वप्ने प्राप्स्यसि तत्सङ्गम् (mit dem Geliebten) 34,12. fg. (मत्सङ्गमर्थिनी 37,101 fehlerhaft für °संगमार्थिनी). सत्सङ्ग Spr. (II) 5201. 6747. 4786. 7401. Uttarar. 31,15 (41,12). Varâh. Bṛh. S. 87,6. 10. 88,19. Kathâs. 60,135. Râǵa-Tar. 5,203. Mârk. P. 74,20. Bhâg. P. 1,10,11. 18,13. 3,30,6. 31,35. 4,26,18. 7,9,18. Pańkat. 187,6. — 3) *Hang des Herzens, Gelüste* Trik. 1,1,131. सङ्गाद्गता धेनुः *aus Anhänglichkeit* R. 7,53,9. विषयेषु Bhag. 2,62. अकर्मणि 47. गुणेषसङ्गः Bhâg. P. 2,3,12. मात्रा° M. 6,57. विषय° 12,18. सुख°, ज्ञान° Bhag. 14,6. R. 2,23,14. Spr. (II) 1539. 3085. Bhâg. P. 2,7,3. 5,1,15. ohne Ergänzung: अन्यत्र प्रस्थितः सङ्गादन्यत्रैव च गच्छति so v. a. *wenn ihm eine Lust ankommt* Kâm. Nîtis. 11,9. सङ्ग dass. M. 5,37. इति सङ्गः सताम् Spr. (II) 6049. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,37. 46. LA. (III) 57,4. °कर Sarvadarçanas. 75,11. सङ्गेभ्यो विनिर्गतः M. 8,65. सर्वसङ्गनिवृत्ति Spr. (II) 4093. त्यक्त्वा सङ्गान् M. 6,33. 81. Bhag. 2,48 (sg.). °त्याग Spr. (II) 5004. त्यक्त° adj. R. 2,37,2. उत्सृज्य सर्वतः सङ्गम् Bhâg. P. 1,18,3. मुक्त° adj. 2,20. 12,27. 4,16,15. मुक्तसमस्त° 1,19,7. मुक्तान्य° 4,23,37. विमुक्त° 1,9,30. 4,23,39. त्रित° 2,4,23. अ° m. 2,1,15, adj. 1,11,28. Davon असङ्गता R. Gorr. 1,67,15. st. असङ्गत्व MBh. 14,1001 hat die ed. Bomb. besser असंज्ञत्व. सु° adj. *woran das Herz stark hängt* MBh. 8,4802. — 4) अत्रेः सङ्गः N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. — Vgl. अ°, दुः°, निः°, मनः°, मूत्र°, रथ°, वाक्°, वासर°, विट्°, स°, पद्मासङ्गम्.

2. संगं (संऽगम Padap.) m. *feindliches Zusammentreffen* Naigh. 2,17. ṚV. 4,20,1. संगे समत्सु वृत्रहा 10,133,1.

सङ्गट m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2179.

संगणना (von गणय् mit सम्) f. *das Zusammenzählen:* तत्र सं° नास्ति राज्ञामयुतशस्तदा MBh. 14,2135.

संगणिका f. *eine unvergleichliche Erzählung* (अप्रतिरूपकथा) Trik. 3,2,26.

संगत् (von गम् mit सम्) Vop. 26,78.

संगत adj. und n. s. u. 1. गम् mit सम् (auch in den Nachträgen). Hier nachzutragen wäre noch 1) adj. *a*) *verbunden, verbündet, befreundet:* विपक्षैः सह Râǵa-Tar. 5,257. — *b*) *entsprechend, passend, angemessen* Bala bei Mallin. zu Naish. 9,68. — 2) m. *a*) (sc. संधि) Bez. *eines best. auf gegenseitiger Freundschaft beruhenden Bündnisses* Kâm. Nîtis. 9,2. Spr. (II) 4481. 6784. — *b*) N. pr. eines Fürsten aus der Dynastie der Maurja VP. 4,24,8. Bhâg. P. 12,1,13. — 3) n. *das Zusammenkommen:* अस्याः प्रदोषे शर्वर्याः कृष्णानेन संगतम् (so ed. Bomb.) MBh. 4,695. सतां सकृत्संगतमीप्सितं परम् Spr. (II) 6694. सकृत्सज्जनसंगतम् 5253. *häufiges Zusammenkommen, ein freundschaftliches Verhältniss, Verkehr* Halâj. 4,21. Bala a. a. O. Kathop. 1,8. Naish. 9,68. Vop. 26,16. सताम् Spr. (II) 5680. Kumâras. 5,39. मृगाक्षीणाम् Kâvjâd. 2,232. सुजनैः संगतं कुर्यात् Spr. (II) 2318. पुष्पस्य लिलेः कृतसंगतस्य 7242. दुर्जन° 2242. — Vgl. भुजंगसंगता.

संगतक (von संगत) m. N. pr. eines Märchenerzählers Kathâs. 10,2. 4. 201.

सङ्गतल m. N. pr. eines Mannes Târan. 63.

संगतार्थ (संगत + अर्थ) adj. *einen passenden, zutreffenden Sinn habend:* शास्त्र Karaka 3,8. संगदत्थ im Prâkrit Çâk. 37,12.

संगति (von 1. गम् mit सम्) f. 1) *das Zusammentreffen, Eintreffen* ṚV. 4,44,1. 10,141,4. स्वर्गस्य लोकस्य Ait. Br. 2,17. 4,20. *das Sichbegeben an einen Ort:* यत्र यत्र न विघ्नस्ते न कुर्यात्तत्र संगतिम् (v. l. für संस्थितिम्) Spr. 3862, v. l. यात्रोत्सवे 7336. *das Zusammentreffen* zweier Töne Comm. zu ṚV. Prât. 3,4. — 2) *das Zusammentreffen von Personen, Verkehr, Umgang* (auch geschlechtlicher); = योग AK. 3,4,2,23. = मैथुन 18,124. = सङ्ग H. an. 3,311. = संगम Med. t. 168. = समिति Halâj. 5,35. यत्र नः संगतिर्भवेत् Hariv. 15748. युद्धे 15755. एवं भक्तस्यचिरत्या विरहाश्च संगतश्च सतूनाम् Kathâs. 124,243. Prab. 86,15. तस्य संगतिमुत्पाद्य *eine Zusammenkunft mit* Kathâs. 65,99. तेन 30,74. 52,292. केनापि वणिजा सह 18,292. संगतेः संचरते पापम् *durch Verkehr* Spr. (II) 1061. कुमित्रे *Verkehr mit* 1804. 6667. सताम् *mit Guten* 529. Pańkat. 60,9. प्राज्ञैतरैः 1943, v. l. 2441. 5375. 6769. Kathâs. 25,153. 28,191. योषिद्भिः सह Spr. (II) 3202. सद्भिः समम् 5046. सत्संगति 2376. 2716. 2882. 3060. 6051. 6106. 6607. 6637. Kathâs. 17,113. स्नुषा° Râǵa-Tar. 1,308. भ्रातृदार° Daçak. 67,45. fg. अ° *keinen Umgang habend* MBh. 12,13921. so v. a. *Bündniss:* व्यसने सति कुर्वीत येन केनचित्संगतिम् Spr. (II) 6319. — 3) *das Zutreffen, Sichereignen:* संगत्या so v. a. *wenn es sich so trifft, da es sich so traf, zufälliger Weise* R. 2,79,3. MBh. 1,6110. 6943. 3,2429 (= N. 12,20). 13,156 (संगत्ता ed. Calc.; man streiche demnach die beiden letzten Stellen unter 1. गम् mit सम् Z. 19. fg.). Weber, Râmat. Up. 356,5 (wo so mit der Hdschr. und des Metrums wegen zu lesen ist). — 4) *das Zutreffen, Stimmen, Passen:* अर्थ° Verz. d. Oxf. H. 151,*a*,14. Kathâs. 34,120. Muir, ST. 4,221. Schol. zu Pańkav. Br. 9,1,1. Sarvadarçanas. 12,19. = सिद्धान्त Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10. — 5) *Zusammenhang, Beziehung:* सलसंगतिहीना (भू) Kathâs. 25,10. मनो हि स-

न्मात्तरसंगतिसम् Ragh. 7,15. Spr. (II) 2447. इदानीमुच्चारितस्य देवदत्तशब्दस्य दिनान्तरोच्चारितेन गच्छतीति पदेन संगतिः स्यात् Sâh. D. 9,1. 2. 719 (अ°). Kusum. 32,4. Madhus. in Ind. St. 1,20,2.v. u. इति °लब्धः पाठः Spr. (II) 4598, N. in der Pûrvamîmâṁsâ eines der fünf Glieder (अवयव) eines अधिकरण Sarvadarçanas. 122,21. Njâjamâlâv. 4,5.fgg. 10, 3. fgg. Verz. d. B. H. No. 667. am Ende eines adj. comp. °क Sarvadarçanas. 127,2. — 6) = ज्ञान H. an. Med. — 7) Dhûrtas. 83,3 wohl fehlerhaft für संगता. — Vgl. प्रीति° und संगतिक.

संगतिन् (von संगत) adj. zusammengekommen: श्राद्धसंगतिनो विप्राः Mârk. P. 14,90.

संगथ (von 1. गम् mit सम्) m. 1) Vereinigung, Mittelpunkt: अग्ने वामस्य संगथे रयीणाम् ṚV. 2,38,10. वामस्य TBr. 3,6,2,1. वाजस्य ṚV. 1, 91,16. — 2) = संग्राम Kampf Naigh. 2,17.

संगम (wie oben) m. und n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,4,34. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) das Zusammentreffen (freundliches und feindliches), Zusammenkunft, Vereinigung (auch geschlechtliche), Verkehr Naigh. 2,17. AK. 3,3,29. Trik. 3,3,29. 306. H. 1508. ṚV. 10,38,3. रथं यं ते ग्रग्मन्दाम संगमे 1,102,3. ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति संगमे 10,107,4. 131,3. सिन्धौ AV. 6,24,1. MBh. 15,934. नव° R. 3,79,17. 7,56,18. Megh. 98. Ragh. 19,33. Spr. (II) 2904. 6073. 6669. 6672. Çrut. (Br.) 33. Râga-Tar. 3,422. 6,79. LA. (III) ad 20,21. अस्तु नो संगमः (fleischlich) MBh. 4,704. Megh. 103. Spr. (II) 1444. 3716. 6271. Kathâs. 26,226. त्वया mit dir MBh. 1,2970. 3,2101. R. 1,3,32. 2,112,1. Vikram. 128. Spr. (II) 2952. 6695. त्वया नः संगमं कुरु Kathâs. 13,115. 137. 17,36. 22,157. Prab. 17,13. Bhâg. P. 3,1,3. 4,24,16. fg. त्वया सह R. 1,48,18 (49,18 Gorr.). 2,29,17. Spr. (II) 6636, v. l. Kathâs. 37,151. Pañkat. 221,16. Vet. in LA. (III) 9,15. संगमं मम कुरुष्व mit mir MBh. 1,2401. 4393. 4,719. R. 4,45,16. Suçr. 1,108,9. Çâk. 62. Spr. (II) 637. 3181. 6671. 7115, v. l. Prab. 69,2. Z. d. d. m. G. 14,572,11. Bhâg. P. 4,22,19. 24,58. 30,38. प्रिय° mit Lieben Varâh. Bṛh. S. 45,8. 87,7. Ragh. 12,66. 90. Vikram. 61. Spr. (II) 1634. 1943. 2712. 4309. 6108. 6173. Kathâs. 13,133. 52,262. Mârk. P. 74,18. Râga-Tar. 3,196. Prab. 33,8. Sâh. D. 120. सु° ein schöner Vereinigungsort Bhâg. P. 10,60,53. — 2) Zusammenfluss zweier Flüsse, Mündung eines Flusses AK. 1,2,3,34. Halâj. 3,47. Jâgñ. 1,298. Varâh. Bṛh. S. 56,7. नदीनाम् MBh. 14,784. Hariv. 3284. गङ्गायमुनयोः R. Gorr. 2,12,5. सरस्वत्यारुणायाश्च (d. i. सरस्वत्या अरुणायाश्च; demnach ist रुणा als Flussname zu streichen) MBh. 3,7022. सरस्वत्याः 5067. सरस्वत्यब्धि° 9, 2050. सिन्धुसमुद्रयोः Bhâg. P. 6,5,3. — R. 1,25,5. R. Gorr. 2,54,6. 22. Megh. 52. Vikram. 33. Varâh. Bṛh. S. 59,2. 79,4. Uttarar. 36,19 (49, 5). Kathâs. 46,2. Mârk. P. 51,43. Râga-Tar. 1,296. 3,327. 4,248. 5, 98. 6,305. Verz. d. Oxf. H. 39,b,25. 65,b,31. fgg. 67,a,9. 10. 76,a,26. 149,b,3. 4. नदीनां संगमोदकम् Hariv. 9584. — 3) Conjunction von Planeten: यमक्षीव° Varâh. Bṛh. S. 20,7. 28,21. — 4) Durchschnittspunct: पूर्वापरदिशिसंगमयोः Golâdhj. Golab. 4. — 5) eine zusammenstehende Anzahl: अनुदात्त° ṚV. Prât. 11,27. व्यञ्जन° 18,19. — 6) Verbindung, Berührung, Contact: ते ऽपि तीरगतास्तस्या नद्याः कीचकवेणवः । समागच्छन्त्ययत्नेन संगमं च परस्परम् ॥ R. 4,44,78. अङ्ग° Bhâg. P. 3,4,19. सुखं विषयसंगमजन्म Spr. (II) 2635. क्रूर° (कालकूटस्य) 4284. अनर्थेन so v. a. das Schadennehmen Kâm. Nîtis. 14,60. भविष्यलाभस्य so v. a. das Gelangen zu Spr. (II) 158. — 7) = सङ्ग Hang des Herzens, Gelüste: कर्मस्वसंगमः Bhâg. P. 11,19,38. अ° ohne Ergänzung = वैराग्य (Comm.) 3,29,16. — 8) N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. 2,255. fgg. Westergaard, Dhâtup. Einl. II. — Vgl. पुनः°, प्रथम°, शक्तिसंगमतन्त्र.

संगमक (vom caus. von गम् mit सम्) adj. hinführend an einen Ort so v. a. den Weg angebend: द्वाःस्थः Nilak. zu Hariv. 8902.

संगमज्ञान m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 253. संगमश्रीज्ञान 255.

संगमदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,205.

संगमन (von 1. गम् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) versammelnd, Versammler: जनानाम् ṚV. 10,14,1. वसूनाम् 1,96,6. 10,125,3. 139,3. AV. 7,79,3. TS. 3,5,1,1. — 2) n. a) das Zusammentreffen, Vereinigung: पथीनाम् AV. 3,5,19. TBr. 3,7,12,3. Nir. 3,9. सुत° mit Uttarar. 106,8 (144,6). — b) das in-Berührung-Kommen mit (instr.) so v. a. Theilhaftwerden: श्रिया MBh. 17,81. — Vgl. प्रिय°, संगमन.

संगमनीय (von संगमन) adj. zur Vereinigung führend, Vereinigung bewirkend Vikram. 128. 143.

सङ्गमनेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 341,b,2.

सङ्गमय (von सङ्ग) adj. aus dem Hange des Herzens, — aus den Gelüsten hervorgegangen, dadurch bewirkt: पाशाः MBh. 14,1331.

संगमश्रीज्ञान s. संगमज्ञान.

संगमस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,87. fgg.

संगमिन्, दिव्य° etwa mit Himmlischen verkehrend Mârk. P. 59,9.

संगमेश्वर (संगम + ई°) 1) m. ein Bein. Viçvanâtha's Verz. d. Oxf. H. 284,a,25. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 44,a,6 v. u. Wilson, Sel. Works 2,226. 228. fg. °स्वामिन् m. N. pr. eines Mannes 226.

1. संगर 1) m. a) (von 1. गर् mit सम्) Zusage, Versprechen, Vertrag: = प्रतिज्ञा, संविद्, अङ्गीकार, क्रियाकार AK. 3,4,25,168. H. 278. an. 3, 615. Med. r. 235. Halâj. 4,30. — AV. 6,119,2. Ait. Br. 8,21. तथेति तस्यावितथं प्रतीतः प्रत्यग्रहीत्संगरम् Ragh. 5,26. स्मारयिता प्रतिमां पूर्वसंगरम् Kathâs. 26,219. सत्य° adj. Nir. 3,5. MBh. 1,2393. 2,134. 4,20. 13,100. 18,23. R. 2,104,16. 106,5. R. Gorr. 2,1,12. 109,4. 114,30. 5, 47,11. 6,111,4. Ragh. 14,28. Kathâs. 3,45. 75,49. स्थिर° adj. MBh. 3,1611. पालित° adj. Ragh. 13,65. — b) Kampf, Gefecht AK. 3,4,24, 72. 25,168. H. 798. H. an. Med. Halâj. 2,298. M. 4,121. संगरं त्यज् MBh. 3,729. 4,1601. 5,4086 (pl.). 7,4801. प्रविश्य Hariv. 1101. 13755. R. Gorr. 2,51,5. 4,55,9. °स्थ 5,11,6. °तम Kâm. Nîtis. 13,30. Varâh. Bṛh. S. 9,38. Spr. (II) 2671. 3815. शूराश्च संगरे (परीक्ष्यन्ते) Kathâs. 31, 93. 46,182. Râga-Tar. 1,61. तेन MBh. 4,2236. Mârk. P. 21,89. 125, 21. द्रोणपार्थसंगरे MBh. 14,1789. स्मर° Git. 8,4. Verz. d. Oxf. H. 141, b,1 v. u. Râga-Tar. 1,69. दितिपानाम् um M. 8,349. उद्धित° adj. Kathâs. 20,89. प्रिय° adj. R. 4,13,41. अ° nicht kämpfend Spr. (II) 615. — c) Ungemach AK. 3,4,25,168. H. an. Med. — d) = गर Gift H. an. Med. — 2) n. die Frucht der Çamî genannten Fabacee H. an. (lies शम्याः) und Med.

संगरण (von 1. गर् mit सम्) n. das Verhandeln, Sichverständigen Nir. 3,9.

संगवं (von सम् + गो) m. *die Zeit, wo die weidenden Kühe zum Melken zusammengetrieben werden* (nach dem Comm. zu Âçv. *wo sie mit den Kälbern beisammen sind*); bei Theilung des Tages in fünf Abschnitte *der zweite: Morgen, Vormittag:* उता यातं संगवे प्रातरह्नो मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य RV. 5,76,3. AV. 9,6,46. त्रिरह्नः पशवः प्रेरते प्रातः संगवे सायम् TBr. 1,4,9,2. 5,3,1, ग्रासंगवं मात्रा सह चराणि 2,1,4,3. Çat. Br. 2,2,3,9. Âçv. Çr. 3,12,2. Saṁsk. K. 3,b,3. °वेला Khând. Up. 2,9,5. = *zehn* Nâḍikâ (*4 Stunden*) nach dem Comm. zu Âçv. Çr. 3,12,2. = *drei* Muhûrta (*2 Stunden und 24 Minuten*) Tithjâdit. im ÇKDr. und Comm. zu TBr.

सङ्गवत् (von सङ्ग) adj. *hängend an:* विषयेष्वसङ्गवान् R. 3,37,23.

संगविनी (von संगव) f. nach Sâj. *der Ort, wo die Kühe zum Melken zusammenkommen:* भरतानां पशवः सायंगोष्ठाः सन्तो मध्यंदिने संगविनीमायन्ति Ait. Br. 3,18.

संगाद m. *conversation* bei Benfey und nach ihm bei Monier Williams beruht auf einer falschen Auffassung der Worte दुष्टसङ्गाददोषिणः: *durch die Berührung mit Unreinen nicht unrein werdend* Mârk. P. 35,21.

संगायन (von 2. गा mit सम्) n. *gemeinsames Besingen* Kâtj. Çr. 20,3,8.

सङ्गिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2152.

सङ्गिन् (von सञ्ज् oder सङ्ग) adj. 1) *hängend an, steckend an, in auf:* प्रबुद्धचूत° (परभृता, भ्रमरी) Mâlav. 60. शरदम्भोधरोत्सङ्गसङ्गिनीवेन्दवी कला Kathâs. 22,107. शरावच्छिद्र° 29,145. वृक्षाग्र° (पाश) 96,16. भुञ्जतां पिबतां वापि सङ्गिभिर्जलविप्रुषैः Mârk. P. 51,88. अस्त्राणि करपल्लवसङ्गीनि 84,26. — 2) *in Berührung, — in Contact kommend:* अंशुमाला सूर्यस्य हिमचण्डालसङ्गिनी Mârk. P. 18,32. त्वदङ्गसङ्गी पवनः 15,48. — 3) *mit dem Herzen hängend an, einer Person oder einer Sache ergeben, obliegend:* योषिताम् Bhâg. P. 5,5,2. स्त्री° 9,10,11. 11,14,29. fg. 3,31,35. भगवत्सङ्गिन् 1,18,13. 4,24,57. 30,34. Kathâs. 38,60. काम्यवस्तुषु नवेषु Ragh. 19,16. असु° Hariv. 11902. आत्म° MBh. 14,1304. सत्य° 5,4911. कर्म° Bhag. 3,26. 14,15. Spr. (II) 1868. 4735, v. l. सुख° Çâk. 108. ohne Ergänzung *an der Sinnenwelt hängend:* तारुण्य Kathâs. 27,183. अ° *nicht a. d. S. h.* Bhâg. P. 1,11,38. 4,14,15. 7,7,19. 11,25,26. *frei von allen Gelüsten:* योग Mârk. P. 16,6. — Vgl. पत्सङ्गिन्.

सङ्गिय m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,3449.

संगिर् (von 1. गर् mit सम्) f. *Zusage, Versprechen* RV. 9,86,16. 10,89,9.

संगिर् (von 2. गर् mit सम्) adj. *verschlingend* AV. 6,135,3.

संगीत (s. auch u. 2. गा mit सम्) n. *vielstimmiger Gesang, Concert, Gesang* überh. Halâj. 1,95. गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते Verz. d. Oxf. H. 200,b, No. 476. °लास्याभिनयादिमेषु ललितेषु तासाम् 256,a,16. °प्रकरण 87,a,5. °निर्णय 201,a, No. 480. चिरसंगीतोपासन Mṛkkh. 2,11. °रचना Mâlav. 19,1. जगुः सुकण्ठ्यो गन्धर्व्यः संगीतं सहभर्तृकाः Bhâg. P. 10,84,46. Pańkar. 1,12,5. गन्धर्वराजः संगीतं (also auch *ein einstimmiger Gesang*) जगौ 11,1. °संनादाः Bhâg. P. 8,2,6. °गीतिन् (wohl so, nicht °गीति) adj. Ind. St. 8,303. वनान्तसंगीतसखः Kumâras. 5,56. किंनरीगीतैः कोकिलानां कूजितैः। वृतैरलीनां संगीतमृतुराजस्य तन्यते Kathâs. 54,56. भृङ्गी° 22,102. सरसारब्धसंगीता विद्याधरवराङ्गनाः 10. °वत् adv. Bhâg. P. 3,17,10. संगीत so v. a. संगीतशास्त्र Verz. d. Cambr. H. 54.

संगीतक n. dass. Kathâs. 50,151. °ध्वनि 17,107. °रस 44,135. प्रवृत्त Mâlav. 17,18. °कं ग्रा-रभ् 3,11. कार् Mṛkkh. 2,11. सेव् Kathâs. 21,4. अनु-स्था Prab. 3,2. Dhûrtas. 77,9. वि-धा Çatr. 14,33. सूत्रय् 55. अव तर् Dhûrtas. 68,4.

संगीतकगृह n. *Concertsaal* Kathâs. 52,284.

संगीतकौमुदी f. Titel eines über *Gesang* u. s. w. handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

संगीतदर्पण m. desgl. ebend. 200,b, No. 476. fgg. Verz. d. B. H. No. 1384.

संगीतदामोदर m. desgl. Notices of Skt Mss. 219.

संगीतनारायण n. desgl. ebend. 180. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480 (masc.).

संगीतरत्नमाला f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

संगीतरत्नाकर m. desgl. ebend. 72,b,10. 126,a,22. 199,b, No. 471. fgg. 201,a. No. 479. °कलानिधि 72,b,11.

संगीतविद्या f. *die Lehre vom Gesange* Pańkar. 1,11,25.

संगीतवेश्मन् n. *Concertsaal* Kathâs. 34,170.

संगीतशाला f. dass. Mṛkkh. 2,7. Çâk. 59,2 (im Prâkrit).

संगीतशास्त्र n. *ein über Gesang u. s. w. handelndes Werk* und Titel eines best. solchen Werkes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. Verz. d. Oxf. H. 108,a, No. 168. °संक्षेप 200,b, No. 476; vgl. u. शम्याताल.

संगीतसार n. Titel eines über *Gesang* u. s. w. handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480. Verz. d. B. H. No. 1384.

संगीतार्णव m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 479.

संगीति (von 2. गा mit सम्) f. P. 3,3,95, Schol.; vgl. 6,2,139. 1) *Unterhaltung:* संकथा = अन्योऽन्यसंगीतिः Halâj. 4,94. — 2) *ein best.* Arjâ-*Metrum: 32 + 29 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,154. — Vgl. धर्म°.

संगीतिपर्याय m. Titel eines buddhistischen Werkes Burnouf, Intr. 448. Wassiljew 107. Târan. 296.

संगीतिप्रासाद m. *Berathungssaal* und *Concertsaal* Vjutp. 131.

संगुण (सम् + गुण) adj. *multiplicirt:* त्रि° Varâh. Bṛh. 7,11. Ganit. Bhagaṇâdh. 8. 14. Pratjabdaç. 19. संगुणीकृत adj. dass. Golâdhj. Jantrâdh. 12.

संगुप्त 1) adj. s. unter 1. गुप् mit सम्. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. H. 234.

संगुप्ति (von 1. गुप् mit सम्) f. 1) *das Hüten, Bewahren:* शरीर° MBh. 12,4530. — 2) *das Verbergen* Pratâpar. 54,a,2.

संगृहीत s. u. ग्रभ् mit सम्. In der Bed. *zusammengezogen, verkürzt* Verz. d. B. H. No. 620. fg.

संगृहीतर् (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) nom. ag. *Rossebändiger, Wagenlenker* P. 3,2,135, Vârtt. 6, Schol. (VS. 16,26 richtiger संग्र°). Mâlav. 89 (die Bomb. Ausg. संग्र°). *Lenker, Regierer* überh., *der Alles im Zaume hält:* गोप्तारः संगृहीतारो दातारः क्षत्रियाः स्मृताः MBh. 8,1369. 12,3366. R. 6,107,6. Die falsche Form ist nicht einmal metrisch verschieden von संग्रहीतर्.

संगृहीति (wie eben) f. *das im Zaume Halten, Bändigung:* द्विशिद्ध°

(= सर्प und हस्त) Vâsavad. 19,1.

संगोपन (von 1. गुप् mit सम्) 1) adj. *verbergend:* आत्म° (गाम्भीर्य) Pańkar. 1,14,108. — 2) n. *das Verbergen:* रहस्य° Sâh. D. 108,22.

संगोपनीय (wie eben) adj. *zu verbergen, geheim zu halten:* असि° Pańkar. 1,15,23.

संग्रथन (von 1. ग्रथ्, ग्रन्थ् mit सम्) n. *das Zusammenknüpfen* u. s. w.: कलहस्य so v. a. *das Anstiften, Beginnen* MBh. 2,1976.

संग्रसन (von 1. ग्रस् mit सम्) n. *das Verschlingen, Fressen:* अस्मत्सं-ग्रसनव्यात्तव्यास्ततुण्ड Bhâg. P. 10,12,19.

संग्रह (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) m. 1) *das Ergreifen:* कर्कट° (besser कर्कटकग्रह) Spr. (II) 4523, v. l. आयुध° 7218. कृतकाषाय° adj. so v. a. *das Anlegen* Râǵa-Tar. 3,320. *das für sich Nehmen, Behalten:* प्रदानं च प्रदेयानामदेयानां च संग्रहः Kâm. Nîtis. 13,52. Râǵa-Tar. 5,174. fg. *das Bekommen, Erhalten:* गृहसंग्रहतत्पराः Hariv. 6503. *das zu sich Nehmen, Geniessen:* स्वधा° Ragh. 1,66. भेषज° Spr. (II) 6348 (pl., v. l. sg.). — 2) *das* (auf übernatürliche Weise geschehende) *Zurückholen eines abgeschossenen Pfeiles u. s. w.* MBh. 10,692. R. 6,60,32. *die darüber handelnde Lehre* (in ähnlicher Verbindung aber in anderer Bed. Ind. St. 1,21,13) MBh. 9,2471. Hariv. 4910; vgl. संहार. — 3) *das Beisammenlassen:* उभयहेतु° ṚV. Prât. 11,2. 23. — 4) *das Zusammenbringen, Sammeln, Aufspeichern, Anhäufen; Vorrath:* अर्थस्य M. 9,11. सत्पात्रे: Kâm. Nîtis. 12,18. Ragh. 17,60. Spr. (II) 1303, v. l. 2183. 2209. 2505. 2742, v. l. 3144. 5087. 6676. Varâh. Bṛh. S. 40,14. 42,3. 4. Râǵa-Tar. 6,70. Hit. 91,2. Vet. in LA. (III) 15,8. Schol. zu P. 3,3,36. सुभाषित-मयैर्द्रव्यैः संग्रहं न करोति यः Spr. (II) 7114. रसधान्येध्म° *Vorrath von* 6239. धर्म° MBh. 5,7146. Spr. (II) 292. 3675. 4250. धर्मार्थ° R. 4,28,1. 5,51,14. चारित्र° 7,13,18. गुण° Bhâg. P. 4,20,26. *das Versammeln, Zusammenbringen* (von Menschen): दिक्षु सर्वासु सैन्यानां सर्वेषां कुरु संग्रहम् R. 4,28,30. बलानाम् 5,72,20. कृतप्रकृतिमुख्य° adj. Ragh. 19,55. — 5) *Zusammenstellung, vollständige Aufzählung:* अस्थि° Jâǵń. 3,90. पर्व° MBh. 1,311. नाम° 13,1144. Suçr. 1,150,3. Daçak. 1,39. Sâh. D. 389. Spr. (II) 2913, v. l. °पाद im धनुर्वेद Ind. St. 1,21,13. Siddh. K. zu P. 7,2,63. उक्तानामप्यनुक्तानां शब्दानामिह संग्रहः Halâj. 5,61. नानार्थसंग्रहं कुर्वे Trik. 3,3,1. 5,1. *Sammlung:* कथा° LA. (III) 32,4. Hit. in den Unterschrr. der Bücher. *Gesammtheit, Inbegriff, das Ganze* Buddhap. 155. करणं कर्म कर्तेति त्रिविधः कर्मसंग्रहः Bhag. 18,18. इन्द्रिय° Kâm. Nîtis. 4,34. Bhâg. P. 4,28,57. R. 5,42,3. 4. Varâh. Bṛh. 12,9. 28(26),6. सुतोत्सव° Mṛkkh. 87,6. अर्थ° = कोश Halâj. 5,54. लोक° VP. 1,2,56. काल° (ed. Bomb. °पर्यये) *die ganze Zeit* so v. a. *Termin* R. 4,31,8. संग्रहेण *vollständig* R. Schl. 2,56,25. *ein vollständiges Compendium* und Titel von solchen Compendien (insbes. eines grossen grammatischen Werkes des Vjâḍi) Trik. 3,2,24. gaṇa कण्वादि zu P. 4,4,102. सर्वे वेदाः — सोपवेदोपनिषदः सरहस्याः ससंग्रहाः MBh. 8,4414. Verz. d. Oxf. H. 12,a,28. (ग्रन्थम्) ससूत्रवृत्त्यर्थपदं महार्थं ससंग्रहम् (Vjâḍi's Work nach dem Comm.) R. 7,36,45. क्रतुसंग्रहपरिशिष्ट Ind. St. 1,59. 5,42. 127. 159. fgg. सर्वशाकुन° Varâh. Bṛh. S. 86,4. वृत्त° 104,64. ससंग्रहं व्याकरणमधीते P. 6,3,79, Schol. Verz. d. Oxf. H. 279,b,34. 292,a,12 (गृह्य°). °कार 271,a,9. 10. 274,a, No. 649. Notices of Skt Mss. 2,57. Colebr. Misc. Ess. 1,234. 300. Vgl. 11). — 6) *das Umfassen, Einschliessen, Mitbegreifen:* उत्तमग्रहणमुपान्त्यस्यापि संग्रहार्थम् Schol. zu P. 5,4,90. Kusum. 24,3. 53,4. Kull. zu M. 3,117. — 7) *was Etwas umfasst, einschliesst; Behälter* Bhâg. P. 3,8,25. 4,17,30. 21,31. 24,45. — 8) *das im Zaum Halten:* मनसः Bhâg. P. 11,20,21. दुष्टानाम् (Gegens. पालन) Vet. in LA. (III) 1,19. — 9) *das in Ordnung Halten, Bewahren, Hüten:* राष्ट्रस्य M. 7,113. fg. MBh. 12,3261. der Welt im Gegens. zu निग्रह Bhâg. P. 7,2,39. — 10) *Lenker, Regierer, Behüter:* सर्वलोकाग-रपाल° Bhâg. P. 4,14,21. सर्व° R. 1,6,1. ततो निक्षिप्य काकुत्स्थो लक्ष्मणं द्वारि संग्रहम् etwa *Verfüger, Anordner* 7,103,15. = सम्यगुक्तार्थ-ग्रहणायत्तम् Comm.; oder संग्रहे in der Bed. 14) zu lesen. — 11) *Zusammendrängung, kurze Darlegung* Mârk. P. 53,9 (wohl उत्पत्तिसंग्रहं zu lesen). संग्रहेण *in Kürze, mit kurzen Worten* Kathop. 2,15. Bhag. 8,11. Spr. (II) 3253. Bhâg. P. 4,8,5. संग्रहात् dass. MBh. 6,178. 13,2630. fg. Sarvadarçanas. 53,21. अर्हत्प्रवचनसंग्रहपर 31,14. संग्रहे प्रवृत्ता वयम् 41,5. 97,8. °श्लोकाः 108,5 (संग्रह als Titel eines Werkes gefasst von Hall 464). राद्धान्त° 127,13. fg. Bhâg. P. 2,7,51. 11,23,60. नद्दीपे लघुसंग्रहे Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. भूतार्थ° Spr. (II) 3593. शिरस्त्रहेतस्यामि वै कारणस्य संग्रहम् (vgl. कारसंक्षेप 15802) so v. a. *kurze Antwort auf* Hariv. 15800. इति मद्वचनाद्रामो वक्तव्यो मम संग्रहम् (so lesen wir st. संग्रहः) R. 7,48,18. Vgl. 5). — 12) *Verengerung, Schmälerung; schmale Stelle:* वारङ्गस्य Vâgbh. 1,25,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 688,17. मध्य° 217,23. — 13) *Verstopfung;* s. °ग्रहणी. — 14) *das Heranziehen, für sich Gewinnen; freundliche —, liebevolle Behandlung:* सामदानार्थसंयुक्तः संग्रहः परिकीर्तितः Bhar. Nâṭjaç. 19,84. 63. 34,85. Daçar. 1,37. Sâh. D. 370. Pratâpar. 37,a,4. धनैः कार्यो ऽस्य (मित्रस्य) संग्रहः M. 3,138. साधूनाम् 8,311 (Gegens. निग्रह). मित्र° Spr. (II) 1959. 2261. 2916. MBh. 1,5620 (Gegens. विग्रह). 5,968 (Gegens. निग्रह). 13,4313. R. 2,98,6. R. Gorr. 1,4,69. 4,28,10. 5,90,12. fg. Kâm. Nîtis. 3,39. 13,71. 19,2. Spr. (II) 1447. 3204. Râǵa-Tar. 5,295. Hit. 92,17, v. l. Bhâg. P. 10,84,15. — 15) *das zur Ehe Nehmen, Heirathen:* चित्राङ्गदा° MBh. 1,125 in der Unterschr. des Adhjâja. — 16) *Auffassung, Wahrnehmung:* स्पर्शस्य Bhâg. P. 3,26,35. *das Verstehen:* अपौरुषिकस्य Kap. 1,26. सत्संग्रह adj. *der von Guten verstanden wird* Bhâg. P. 6,9,44. सु° etwa *leicht zu fassen* Hariv. 11573. — Die indischen Lexicographen kennen folgende Bedd.: ग्रह Med. h. 25. ग्राह (st. विग्रहो ist संग्रहो zu lesen) H. an. 3,770. समाहृति AK. 1,1,5,7. H. 257. संक्षेप Trik. 3,3,461. H. 1432. H. an. Med. Halâj. 4,81. बृहद्गुदार H. an. बृहद्गुरु (statt dessen बृहत् und उत्तुङ्ग ÇKDr. nach ders. Aut.; vgl. unter संग्राह) Med. मुष्टि Viçva im ÇKDr. स्वीकार, महोद्योग Nânârtharatnam. ebend. — Vgl. अनेकार्थ°, तर्क°, दार° (auch MBh. 1,1045. 13,6037. R. 2,37,23. Kathâs. 24,152), द्रव्यसार°, धर्मसंग्रह° (unter धर्मसंग्रह 2) b) in den Nachträgen), धर्म° (s. auch oben u. 4), नानार्थ° (unter नानार्थ 3), नाम°, न्याय°, पाणि° (auch R. Gorr. 1,75,23 und zwar bei der Verlobung), पुत्र°, बिन्दु°, भगवन्नाममाहात्म्यग्रन्थ°, भारतसंग्रहदीपिका, भावनासार°, योग°, योगवृत्ति°, रत्न°, लोक° (in der 2ten Bed. auch Bhag. 3,20. Spr. (II) 3735, v. l. *Gesammtheit der Welten* VP. 1,2,56), वास्तु°, वृत्ति°, वैद्य°, वैद्यकसार°, व्रत°, शास्त्रसिद्धान्तलेश°, सार°, स्मृ-

ति°, स्मृतिसागर° und सांग्रहिक.

संग्रहग्रहणी f. eine besondere Form von Diarrhoe abwechselnd mit Verstopfung (संग्रह) Bhâvapr. 7. Wise 337.

संग्रहण (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) 1) adj. ergreifend AV. 19,58,3. Gobh. 3,6,4. — 2) f. ई = संग्रहग्रहणी Bhâvapr. 7. — 3) n. a) das Ergreifen; s. पाणि°. das Bekommen, Erhalten, in den Besitz Gelangen von: सर्वसंग्रहणं येषां (मन्त्राणां) दैवतैरपि दुर्लभम् R. 1,29,22. — b) das Sammeln, Anhäufen: सस्य° Kathâs. 55,27. कोश° R. Gorr. 1,7,7. विद्या° Spr. (II) 3042, v. l. — c) das Zusammenbringen mit, Einfügen: कनकभूषणसंग्रहणोचितो मणिः Spr. (II) 1526. — d) das Zusammenstellen, ein vollständiges Aufzählen Ind. St. 1,21,24. — e) das Lenken: हय° MBh. 3,2796. — f) das Verdichten, Verdicken: अपाम् Kull. zu M. 1,13; vgl. संघात Kan. 5,2,8. — g) das Einhaltthun, Hemmen Suçr. 2,430,10. स्नेह° 15,1. दोषाणाम् 196,5. des Durchfalls Çârṅg. Saṁh. 3,4,29. Vâgbh. 1,6,56. — h) das Heranziehen, für sich Gewinnen, Geneigtmachen: मनोग्रहणं वै संग्रहणम् TS. 2,3,9,2. MBh. 1,7512. सत्व° 12,4311. 15,230 (Gegens. निग्रहण). 15,230. सहायानाम् Spr. (II) 5413. Verz. d. Oxf. H. 256,b,7. — i) das Unzucht Treiben: स्त्री° M. 8,6. ohne स्त्री 72. 356. fgg. Jâǵn. 2,72. 283. Mit. 338. fgg. Varâh. Bṛh. S. 86,70. 96,3. 5. नराणाम् 9. — Vgl. सांग्रहण.

संग्रहवत् (von संग्रह) adj. mit einer gedrängten Wiederholung des Gegenstandes versehen Verz. d. Oxf. H. 63,a, No. 111.

संग्रहसूत्र n. wohl ein einen best. Gegenstand kurz zusammenfassendes Sûtra; vgl. सांग्रहसूत्रिक.

संग्रहिन् (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) nom. ag. Sammler, Zusammenbringer, Herbeischaffer: रत्नानाम् Spr. (II) 3135, v. l. सर्व° MBh. 2,2569. — Vgl. संग्राहिन्.

संग्रहीतर् (wie oben) nom. ag. Rossebändiger, Wagenlenker VS. 16,26. Ait. Br. 2,25. TS. 1,8,9,2. TBr. 1,7,3,5. 9,6. 3,8,5,3. Çat. Br. 5,3,1,8. 4,3,23. Kâtj. Çr. 20,1,16. Mâlav. 89 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. संगृहीतर्.

संग्राम (सम् + ग्राम) m. (nach Siddh. K. 249,a,14 auch n.) 1) Volksversammlung: ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते AV. 12,1,56. Schaar, Heerhaufen: यः संग्रामान्नयति सं युधे (TS. v. l.) 4,24,7. — 2) das feindliche Zusammentreffen zweier Haufen, Kampf Naigh. 2,17. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,142. AK. 2,8,2,74. H. 796. Halâj. 2,298. AV. 5,21,7. 11,9,26. °मे संयत्तः, °मं संयति TS. 2,1,2,1. 8,4. Çat. Br. 1,2,5,18. 5,3,6. 2,6,4,1. Âçv. Gṛhj. 3,12,1. M. 7,94. Jâǵn. 3,27. MBh. 3,2626. 15761. R. 2,75,29. R. Gorr. 2,8,14. Spr. (II) 294. 6677. Varâh. Bṛh. S. 3,30. 30,4. 43,28. 63,2 (unter Hähnen). Prab. 75,1. Mârk. P. 19,28. fg. Bhâg. P. 8,11,7. उल्वण 6,14,6. देवासुर R. 2,107,4. वक्राङ्क° Râǵa-Tar. 6,128. न निवर्तेत संग्रामात् M. 7,87. संग्रामेष्वनिवर्तित्वम् 88. R. 2,64,10. नेत्सृष्टश्चैव संग्रामः Mârk. P. 13,12. सुराणामसुराणां च सर्वघोरतरः MBh. 1,1163. 3,12148. दानवैः Hariv. 5388. Râǵa-Tar. 4,164. तेन सार्धं सुराहणः 4,172. समं श्रुतशर्मणा Kathâs. 46,177. महामोहेन सहास्माकं संप्रवृत्तः संग्रामः Prab. 72,6. नहि शक्तो ऽस्मि संग्रामे स्थातुं तस्य दुरात्मनः R. 1,22,19 (23,19 Gorr.). संग्रामान्सुबहून्कृत्वा क्षत्रियैः MBh. 2,1064. एते मया महाघोराः संग्रामाः पर्युपासिताः 3,12151. दश चाष्टौ च संग्रामान् जरासंधस्य यादवाः। ददुः Hariv. 5126. 5133. R. Gorr. 2,8,13. व्यथुः। एकाङ्गैः सह संग्रामम् Râǵa-Tar. 5,283. Pańkat. 238,21. fg. °मूर्धनि MBh. 4,1215. Bhâg. P. 1,15,30. संग्रामाग्रे Râǵa-Tar. 4,705. °कर्मसु 6,181. °मृत्युः (v. l. संग्रामे मृ°) Hit. 75,17. नरेन्द्र° Varâh. Bṛh. S. 17,23. योमित्कराल° Spr. (II) 4428. द्वंद्व° Kathâs. 48,106. विजित° adj. (शूर) Spr. (II) 2423. — 3) N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 5,305. 423. 6,171. 230. Verz. d. Oxf. H. 148,a,9. — Vgl. स्त्री°, सांग्राम, सांग्रामिक.

संग्रामगुप्त m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,130.

संग्रामजित् 1) adj. siegreich im Kampf AV. 5,20,10. Çat. Br. 13,5,4,9. MBh. 3,2477. Mârk. P. 101,4. °जित्तम superl. 118,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,116. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 9187. VP. 591. Bhâg. P. 10,61,17. — Vgl. सांग्रामजित्य.

संग्रामतूर्य n. Schlachttrommel: °तूर्यघाहतेषु Pańkat. ed. orn. 57,14.

संग्रामदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 38,101.

संग्रामदेव m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 6,90. 95. 99.

संग्रामनगर m. N. pr. einer Stadt Râǵa-Tar. 8,2446.

संग्रामपटह m. Schlachttrommel Trik. 1,1,122.

संग्रामपाल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,534. 590. 968. 1157. 8,291.

संग्रामभूमि f. Kampfplatz, Schlachtfeld MBh. 8,737. 2866. Pańkat. ed. orn. 57,14.

संग्रामय् (von संग्राम), °यते (nach Vop. auch °यति) kämpfen Dhâtup. 35,68. Siddh. K. 160,b,1. — desid. s. सिसंग्रामयिषु.

संग्रामराज m. N. pr. zweier Fürsten Râǵa-Tar. 6,365. 358. 7,8. 91.

संग्रामवर्धन m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 75,85. 93.

संग्रामवर्ष m. desgl. ebend. 54,138.

संग्रामसाहि m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 14.

संग्रामसिंह m. N. pr. eines Beamten in der Unterwelt Kathâs. 128,157.

संग्रामसिद्धि m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,276.

संग्रामापीड (संग्राम + आ°) m. N. pr. zweier Fürsten Râǵa-Tar. 4,400. 402. 673. 706.

संग्रामाशिस् (संग्राम + आ°) f. Schlachtgebet, personif. Ind. St. 3,242,a.

संग्रामिक fehlerhaft für सांग्रामिक.

संग्राम्य (von संग्राम) 1) adj. zum Kampf geeignet Nir. 6,33. — 2) n. = संग्राम Kampf: संग्राम्ये (संग्रामे?) संयत्ते Kâṭh. 9,14.

संग्राह (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) m. = मुष्टि (nach dem Schol. zu P. Faust, nicht Griff: अहो मल्लस्य संग्राहः) P. 3,3,36 (vgl. 6,2,144). Faust AK. 3,3,14 (= मुष्टिबन्ध das Ballen der Faust). H. 597. Halâj. 2,368. Griff eines Schildes AK. 2,8,2,58. H. 784. Zu belegen ist nur असंग्राह adj. als Beiwort gut gearteter Pferde MBh. 5,5262. nach Nîlak. sich nicht bäumend: संग्राहः बृहद्गुरंगः (vgl. unter संग्रह am Ende) हेषणापूर्वकमग्रपादाभ्यामुत्प्लवनमिति यावत् तद्रहिताः असंग्राहाः संग्राहो बृहद्गुरंग इति विश्वः.

संग्राहक (wie oben) adj. (f. ई) 1) zusammenfassend, in kurzen Worten darlegend: सूत्र Sarvadarçanas. 20,22. अवशिष्टानामवयवानां °काः कश्चिद्ध्यः श्लोकाः Nîlamâlâv. 4,7. रत्नवकार्थसंग्राहकश्लोक Kusum. 19,17. 24,16. 42,5. — 2) zusammenziehend, hemmend, stopfend (z. B. den Durch-

fall) Suçr. 1,148,5. 152,7. कषायो रसः 156,15. 190,3. 198,12. 211,15. 2,440,13. Káraka 1,2.

संग्राहिन् (wie oben) 1) adj. a) sammelnd: रत्नानाम् Spr. (II) 3135. — b) = संग्राहक 2) Suçr. 1,175,16. 179,20. 200,13. 2,444,14. Çárṅg. Saṅh. 3,4,29. — c) an sich heranziehend, für sich gewinnend: लोक° Kám. Nítis. 4,10. — 2) m. Wrightia antidysenterica R. Br. Rágan. im ÇKDr. — Vgl. संग्रहिन्.

संग्राह्य (wie oben) adj. 1) zu umfassen, zu umfangen: मध्ये योषा Çat. Br. 1,2,5,16. — 2) zu hemmen, zu stillen: असृज् Suçr. 2,471,6. — 3) an sich heranzuziehen, für sich zu gewinnen Hit. 91,10. नाविद्यो नानुः पार्श्वे नाप्रज्ञो नामकाधनः । संग्राह्यो वसुधापालैर्भृत्यः so v. a. anzustellen MBh. 12,4344. 13,4387. — 4) anzunehmen, zu beherzigen: वचनं Pańkat. 158,13. besser ग्राह्य ed. Bomb.

संघ (von हन् mit सम्) m. P. 3,3,86 (vgl. 6,2,144). Schaar, Haufe, Menge AK. 2,5,41. H. 1412. Halâj. 4,1. P. 3,3,42. 4,3,127. महर्षीणाम् MBh. 3,1341. मेघलिनाम् R. 2,32,21 (मल्ला°). रिपूणाम् Rága-Tar. 6,224. देव° Bhág. P. 1,19,18. असुर° MBh. 1,1150. 3,12182. पिशाच° Varâh. Bṛh. S. 39,4. मर्त्य° 19,7. शिष्य° 24,2. महर्षि° 43,52. ऋषि° Çvetâçv. Up. 6,21. R. 1,60,23. H. 31 (so v. a. Versammlung). नर° R. 2,90,2. जीव° Bhág. P. 4,25,7. भूत° 11,20. भूतविशेष° Bhág. 11,15. वधूनाटक° R. 1,5,13. शत्रु° MBh. 1,5905. शिल्पि° Ragh. 16,38. निषाद° Varâh. Bṛh. S. 5,76. पक्षिमृग° 21,16. गोमायुगृध्र° 97,9. अश्वाश्वतर° MBh. 4,535. ग्रामपशु° P. 1,2,73. पृषत° R. 2,93,2. पक्षि° 56,10. Varâh. Bṛh. S. 46,70. नानापतग° MBh. 1,1106. मयूर° Hariv. 8788. पतंग° MBh. 3,15656. मांसास्थिकेश° Kathâs. 41,43. अस्थि° Bhág. P. 2,1,32. काष्ठ° Suçr. 2,502,4. धूम°, मेघ° MBh. 1,1128. रत्न° 3,12083. हर्म्यप्रासाद° R. Gorr. 2,100,30. शस्त्र° Márk. P. 83,60. दोष° Tattvas. 29. Ohne nähere Angabe so v. a. मुनि° Bhág. P. 1,15,11. so v. a. शत्रु° Rága-Tar. 6,226. eine zu einem best. Zweck vereinigte grössere Anzahl von Menschen M. 8,219. Sáh. D. 417. bei den Buddhisten so v. a. die Gemeinde Wassiljew 68 u. s. w. Sarvadarçanas. 24,16. °भेद Vjutp. 192. °भेदक 203. संघाधीन 215. — Vgl. आर्य°, प्र° (ed. Bomb. प्रवर्ष), भिक्षु°, भूत°, मूल°, वृद्ध°, व्याधि°.

संघक m. dass.: दैत्य° Pańkar. 2,6,17.

संघगुप्त m. N. pr. des Vaters von Vâgbhaṭa Verz. d. Oxf. H. 303, a, No. 741. fg. 387, a, No. 848. Târan. 312. Vgl. संघपति und सिंहगुप्त.

संघगुह्य m. N. pr. eines Mannes Târan. 90. 312.

संघचारिन् 1) adj. in Schaaren gehend MBh. 9,547 (सहचारिन् ed. Bomb.). सलिलचरागोपुच्छाः R. Gorr. 1,20,11. — 2) m. Fisch H. 1344.

संघजीविन् adj. in Gesellschaft lebend, einer schweifenden Bande angehörig H. 480.

संघट (von घट् mit सम्) v. l. für संघट् im gaṇa उत्कादि zu P. 4,2,60. — Vgl. 2. संघट् und सांघटिक.

संघटक (wie oben) als Erklärung von संधि TBr. Comm. 3,349,6.

संघटन (wie oben) n. und °ना f. Verbindung, Vereinigung (Gegens. विघटन) Sáh. D. 122,5. 22. विद्रूपयोः 720. पद° 624. वर्णा° 119,19. Laut—, Wortgefüge; = बन्ध Comm. zu Kávjád. 1,47.

संघटिन् s. संघट्टिन्.

1. संघट्ट (von घट्ट mit सम्) gaṇa उत्कादि zu P. 4,2,60. 1) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) Zusammenstoss MBh. 7,506. 898. 12,11164. R. Gorr. 2,54,6. Megh. 54. Málatím. 74,15. 154,11. Kathâs. 38,24. 60, 31. Prab. 81,6. Spr. (II) 3759. 5693. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,2. Pańkat. 35,5 (ed. orn. 31,8). 165,8. असंघट्टसुखम् wobei kein Zusammenstoss —, keine Collision stattfindet Ragh. 14,86. — 2) f. आ Schlingpflanze Çabdar. im ÇKDr. richtiger wäre संघटा. — Vgl. सांघटिक.

2. संघट्ट m. fehlerhaft (aber durch das Metrum geschützt) für संघट Verbindung, Vereinigung Tithjâdit. im ÇKDr.

संघट्टचक्र n. ein best. astrologisches Diagramm Verz. d. Oxf. H. 334, a, 28. fgg.

1. संघट्टन (von घट्ट mit सम्) 1) m. ein best. gespenstisches Wesen Hariv. 9559. — 2) n. das Zusammenstossen: करि° Rága-Tar. 6,158.

2. संघट्टन n. und °ना f. fehlerhafte Schreibart für संघटन, °ना. n. = संधि Trik. 3,3,226. = उत्किरण Schol. zu Naish. 22,47. वीरसंघट्टनं पावटकारोत् Rága-Tar. 6,340. मालाकारगृहे द्वाभ्यां संघट्टनं कृतम् Vet. in LA. (III) 19,14. बीजानुकूलसंघट्टनप्रयोजनविचारो युक्तिः Pratâpar. 21,a,4. रीतिर्नाम गुणाश्लिष्टपदसंघट्टना मता 11,a,9. 92,a,9. Sáh. D. 6,14.

संघट्टिन् m. Gefährte, Anhänger Bhág. P. 5,10,6. कृष्ण° 10,18,20. 23. Ungenaue Schreibart für संघटिन्.

संघतल m. = संहतल ÇKDr. angeblich nach AK.

संघतिथ (von संघ) adj. in Schaaren —, in Menge vorhanden P. 5,2, 52. Vop. 7,32. — Vgl. गणतिथ, पूगतिथ, बहुतिथ.

संघदास m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 207. Târan. 104. 127. 135. 146. fg.

संघपति m. 1) Vorstand der buddhistischen Gemeinde; davon nom. abstr. °त्व n. Çatr. 14,84. Vgl. संघाधिप. — 2) m. N. pr. des Vaters von Vâgbhaṭa Verz. d. B. H. No. 929; vgl. संघगुप्त.

संघपुष्पी f. Grislea tomentosa Roxb. Rágan. im ÇKDr.

संघभद्र m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 567. Hiouen-thsang 1,183. 222. fg. Vie de Hiouen-thsang 93. 102. Târan. 119. 125. 318. fgg. Vjutp. 90.

संघमण्डल n. Wilson, Sel. Works 2,37.

संघरक्षित m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 39. 313. fgg. Wassiljew 279. Târan. 104. 135. fg. 138.

संघर्ष (von घर्ष् mit सम्) m. 1) Reibung Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1, 1124. 3,4640. 7,3913. 2008. Hariv. 14339. 13894. R. 1,26,10 (27,9 Gorr.). Suçr. 2,19,5. 312,18. Kathâs. 47,51. Spr. (II) 2682. Bhág. P. 11,13,7. — 2) wollüstige Erregung MBh. 15,840 nach der Lesart der ed. Bomb. st. संहर्ष der ed. Calc. — 3) Wettstreit, Wetteifer, Eifersucht H. 1515, Schol. Çabdar. im ÇKDr. सुराणामसुराणां च समेतानां वै मिथः । ऐश्वर्यं प्रति संघर्षः (Nilak. scheint ऐश्वर्यं प्रतिसं° gelesen zu haben) MBh. 1,3187. 6,3360 (संहर्ष ed. Bomb.). 9,1251 (संघर्षणा° zu lesen; संघातेना° ed. Bomb.). 12,49. R. 7,42,14. 101,12. Kathâs. 13,142. 18,430. 74,50 (तत् von सं° zu trennen). Spr. (II) 5829. Daçak. 66,11. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 315. VP. bei Muir, ST. 1,193, N. 15. Bhág. P. 11,30,13. अत्रभवतोः परस्परेण ज्ञानसंघर्षो जातः Málav. ed. Bomb. 14,9. 10. °शालिन् eifersüchtig Kathâs. 18,139. — 4) = संसर्प Çabdar. a. a. O. —

Vgl. दृत°.

संघर्षण (wie oben) n. 1) *das Reiben, Reibung:* घाटण: Mârk. P. 35,6. वेणु° Bhâg. P. 5,6,9. beim coitus Durga zu Nir. 5,14. — 2) *ein zum Einreiben dienender Stoff, Einreibung:* गात्र° (pl.) MBh. 2,200. °संस्पर्शन ed. Bomb. und Nîlak., der aber auch unsere Lesart kennt. — MBh. 9,1251 ist statt संघर्षण° zu lesen संघर्षेण°.

संघर्षिन् (wie oben) adj. *wettstreitend, wetteifernd:* अन्यभवतोः परस्परं विज्ञानसंघर्षिणोः Mâlav. 13,13. fg.

संघवर्धन m. N. pr. eines Mannes Târan. 4. 78.

संघशस् (von संघ) adv. *in Schaaren, in Haufen, in einer grossen Anzahl* MBh. 4,816. Hariv. 10281. R. Gorr. 1,3,55. 2,5,20. 67,16. 3,79, 21. 6,111,44. Spr. (II) 4762. — Vgl. शत°.

संघाट (von घट् mit सम्) m. 1) *Zimmerwerk:* काष्ठसंघाटम् (so ed. Bomb. st. °संघातम्; nach dem Comm. = संघात) चक्रतुः महाप्लवम् R. 2,55,14. st. dessen einfach संघाट (= प्लव Comm.) 18. — 2) = संघात am Ende eines comp. P. 3,2,49, Vârtt. 3; vgl. पद°, वर्ण°.

संघाटिका (wie oben) f. 1) *Paar.* — 2) *Kupplerin* Trik. 3,3,45. H. an. 4,38. Med. k. 220. — 3) *Trapa bispinosa Roxb.* H. an. Med. — 4) *Nase* (घ्राण) H. an. Viçva im ÇKDr. — Vgl. संघारिका.

संघाटी (wie oben) f. *ein bes. Gewand* (bei den Buddhisten) Vyutp. 207. Hiouen-thsang 1,33.343. Vie de Hiouen-thsang 70.78. Wassiljew 267. fg. °सूत्र Index des Kandshur No. 102. Vyutp. 42. hier und da संघाटि geschrieben. — Vgl. भिनु°.

सङ्घाणक m. = शिङ्घाणक Comm. zu Kâty. Çr. 20,3,13, v. l.

संघात (von हन् mit सम्) m. Schol. zu P. 3,3,86. im Epos hier und da auch neutr.; am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Schlag, Verletzung* H. an. 3,308. Med. t. 167. MBh. 9,1251 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Suçr. 1,89,8. 15. — 2) *Verschluss* (der Thore) VS. 28,13. TBr. 3,6,12, 1. — 3) *Zusammenstoss, Kampf* (nach Mahîdh.). संघातं (v. l. संघाते) सं-दन्य VS. 1,16 (Çat. Br. 1,1,4,18). Kâth. 29,1. द्यूत° MBh. 14,13. — 4) *Verdichtung, Verhärtung:* श्लेष्मसंघातजौ स्तनौ Jâgn. 3,97. संघातं ब्रह्म-वेगेन धातवो गमिताः Hariv. 11700. Suçr. 1,322,7. दोष° 61,5. मांस° 90,16. संघातमुपगम्य 262,12. 2,130,9. Kan. 5,2,8 (Gegens. विलयन). Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 45. °कठिन Kumâras. 2,11. संघात इति सुश्लिष्टसंधिता *Compactheit* Varâh. Bṛh. S. 68,100. hierher etwa auch VS. Prât. 1,9. — 5) *eine feste Verbindung, Aggregat, Complex, Collection, Klumpen, Menge* Nir. 10,33. AK. 2,5,39. 3,4,22,45. 24,153. Trik. 3, 3,193. H. 1411. H. an. Med. Halâj. 4,1. 5,25, 81. एक° VP. bei Muir, TS. 4,34. MBh. 12,6891. पाषाण° 2,916. महाशैलशिला° Spr. (II) 6876. अस्थिचर्मस्नायुमज्जमांसशुक्रशोणितश्लेष्माश्रुदूषिकाविण्मूत्रपित्तकफ° Maitrjup. 1,3. त्वक् मांसं तथास्थीनि मज्जा स्नायुश्च पञ्चमम्। इत्येतदिह संघातं शरीरे पृथिवीमयम्॥ MBh. 12,6840. वज्र° so v. a. *aus Donnerkeilen zusammengesetzt* 1,4775. अमेध्य° adj. (काय) 14,527. देहस्तु सर्वसंघातः Bhâg. P. 7,7,23. अण्वादि° Sarvadarçanas. 36,3. 4. प्रोक्तास्ते दितु संघाताश्चत्वारो जलसागराः Hariv. 11456. 11701. जल° Kumâras. 4,6. मेघ° MBh. 1,5963. 1296. तुषार° Ṛt. 5,4. Kumâras. 1,57. 5,55. हिम° Halâj. 3,23. Râga-Tar. 2,38 (°संह्लात fälschlich Tr.). तेजसाम् Mârk. P. 104,35. रविकिरणानलदमरुतां संघाताे दण्डवत्स्थितः Varâh. Bṛh. S. 30, 16. शैवल° MBh. 16,141. द्रुम° Hariv. 3608. R. 3,39,12. वृन्दोपल° 35, 75. Mâlatîm. 153,8. Pañkat. 157,24. चतुर्दशास्थ्नां संघाताः Suçr. 1,338,19. fgg. 337,12. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,2 v. u. अस्थि° MBh. 3, 10926 (n.). Kathâs. 90,95. मर्मास्थि° R. 3,35,91. शरीर° *Menge* 6,18,24. प्रासतोमर° MBh. 12,3628. इषु° 7,263. R. Gorr. 2,91,14. हर्म्यप्रासाद° R. Schl. 2,91,32. कौशेयाभरण° Varâh. Bṛh. S. 51,19. उरग° MBh. 1, 8254. मृग° Kâm. Nîtis. 14,34. तुरंगसैन्य° Kathâs. 14,12. 18,7. 103, 457. हयानां च गजानां च वाजिनां च ससादिनाम्। सहस्रशतसंघाताः शूराणाम् MBh. 4,1093. आर्य° R. 2,83,7 (90,7 Gorr.). ऋषि° 7,93,2. सर्वराक्षस° 5,58,10. बहुभिर्मूर्खसंघातैः Spr. (II) 4423. सेवक° Kathâs. 38, 25. Râga-Tar. 5,260. 6,121. सम° von Lauten R. Gorr. 2,100,24. अक्षराणाम् Âçv. Çr. 10,5,16. 7,1,20. वर्णानाम् Comm. zu TS. Prât. 22,3. पवमानपावकशुचि° *ein Aggregat von* Maitrjup. 6,34. उपाय° Ragh. 14, 11. कार्यकारण° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 257. अविद्या कर्मसंघातरूपा Sarvadarçanas. 57,17. अवस्था °विशेषरूपता Comm. zu Kap. 1,14. In der Grammatik *a*) im Gegens. zu विगृहीत (*die einzelnen Theile des Compositum*) *das ganze ungetrennte Compositum* P. 4,3,71, Vârtt. Kâç. zu 4,67. Schol. zu 6,2,91. — *b*) im Gegens. zu वर्ण (*Buchstab*) *ein Vocal mit seinem Consonanten* Kâty. bei Gold. Mân. 40. — 6) *Intensität:* शिशिरस्य R. 5,49,26. वात° 55,3. स्थैर्यबलसंघातोपचयकर Suçr. 1,151,6. 7. रोगराड् रोगसंघातो ज्वर इत्युपदिश्यते 2,427,15. — 7) *ein materielles Aggregat, Körper* Bhag. 13,6 (*multiplex conditio* Schl.). Sâṅkhjak. 17 (Tattvas. 43. = महदादिसंघात Gaudap.). Mârk. P. 38,15. Bhâg. P. 7,1,9. 12,24. 15,59. 12,4,6. पाण्डुसंघातदर्शिन् so v. a. *der die Gegenstände weiss sieht* Suçr. 1,121,12. — 8) *ein in einem und demselben Metrum abgefasstes Gedicht* Kâvjâd. 1,13. — 9) *eine best. Hölle* AK. 1,2,2,2. Trik. Med. M. 4,39, v. l. (für संहात). Jâgn. 3,223. Burnouf, Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230. — 10) = कफ Râgan. im ÇKDr. — 11) *a particular mode of walking in dramatic representation* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. मत्स्य°, मांस°, रक्त°, वज्र°, वर्ण°, सांघातक und सांघातिक.

संघातक (von संघात) m. *Entzweiung Zusammenhaltender:* संघातभेदजननं तज्ज्ञैः संघातको ज्ञेयः Bhar. Nâṭjaç. 20,44. — Vgl. संघात्य und संहात्य.

संघातचारिन् adj. *in Heerden lebend* Suçr. 1,205,15.

संघातपत्त्रिका f. *Anethum Sowa Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

संघातवत् (von संघात) adj. *dicht zusammenstehend:* वेणु Spr. (II) 6678. भ्रातृ° *der mit seinen Brüdern zusammenhält* 6740.

संघातशूलवत् adj. *einen beklemmenden Schmerz empfindend:* हृदि Suçr. 1,120,18.

संघात्य m. = संघातक, संहात्य Bhar. Nâṭjaç. 20,40.

संघाधिप (संघ + अ°) m. *Vorstand der buddhistischen Gemeinde* Çatr. 10,318. — Vgl. संघपति.

संघानन्द oder संघानन्दिन् m. N. pr. des 17ten Patriarchen der Buddhisten LIA. 2, Anh. VI (संघानन्दि gedr.).

संघाराम (संघ + आ°) m. *ein buddhistisches Kloster* Hiouen-thsang 1,66. LIA. 2,829. Burnouf in Lot. de la b. l. 436 (*un jardin enclos pour l'Assemblée*). Vgl. बोधि°.

संघावशेष m. bei den Buddhisten-Bez. *derjenigen Sünden, welche die Gemeinde erlassen kann*, Wassiljew 82. संघादिशेष Burnouf, Intr. 301.

संघीभू (संघ + 1. भू) *sich zu einer Schaar vereinigen:* अज्ञाविकानां °भूय वने चरन्तीनाम् Kull. zu M. 8,236.

संघोष m. = घोष *Hirtenstation* Mârk. P. 49,43.

संघोषिन् (von 1. घुष् mit सम्) adj. *zusammen tönend, lärmend* Çâṅkh. Çr. 4,19,10.

1. सच् I) सचते Nir. 3,21. Dhâtup. 6,2 (सेचने fehlerhaft für सेवने, wie schon Westergaard erkannt hat; Siddh. K. giebt beide Bedd.). सचानं, सचमान, सचध्यै RV. 1,167,5. सचत 2. pl. act. 10,75,5. असचत 8,53,9. सचत 3. pl. 13,28. सचीमहि; सश्चे, सश्चिरे, सश्चुस्, सश्चिम; aor. सश्चत् RV. 2,22,1. सश्चति 3. pl. 1,101,3. सश्चत 2. pl. mod. सश्चत 3. sg. u. pl. 7,26,4. 90,3. सश्चते 3. pl.; vgl. auch सश्. 1) mit instr. *a) vereint —, beisammen —, vertraut sein mit, sich zu thun machen mit:* सख्यो सचेय RV. 8,48,10. 10,117,4. स्योगित्वाभिः सचते गोपतिः सह 6,28,3. सचीमहि युज्येभिर्देवैः 7,39,6. विश्नुना सचानः 6,20,2. 1,183,2. 2,18,2. नासुन्वता सचते *hat keine Gemeinschaft mit* 5,34,5. 9,93,3. 10,7,1. AV. 3,14,6. 4,15,2. त्रिभिः शतैः सचमानो *nebst dreihundert* RV. 5,36,6. 10,3,3. — *b) im Besitz —, im Genuss einer Sache sein:* शर्मणा RV. 7,51,1. प्रजया, सोमस्योतो 1,136,6. रायस्पोषेण 125,1. क्रत्वा 145,2. 5,33,8. रत्नेन 1,152,1. 2,1,3. ऊतिभिः 8,6. 7,54,3. तरणिना 1,110,6. वयसा 8,4,9. 9,74,1. AV. 5,1,7. *anheimfallen* (einem Uebel): असता RV. 4,5,14. तमसा 10,89,15. 103,12. — 2) mit acc. *a) Jmd nahe sein, um Jmd sein; gehören zu:* सचस्व नायमवसे RV. 6,24,10. 5,28,2. अस्माश्चाय मघवानः सचन्ताम् 1,98,3 (vgl. 4,41,10). भानवो अग्निं सचन्त 3,1,14. 7,91,6. 8,53,9. पौंस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् 6,36,3. AV. 2,34,1. — *b) anhängen, ergeben sein:* ये पूर्वीर्वृत्रहणं सचन्ते RV. 1,59,6. 100,13. अग्निम् 53,4. उभे मातृती अवसा सचेताम् 185,9. तेन सश्चद्देवो देवम् 2,22,1. 9,86,8. मारुतं गणं सश्चत श्रिये 1,64,12. VS. 8,36. 13. — *c) befolgen:* शासुः RV. 1,60,2. क्रतुम् 156,4. 4,42,1. व्रतम् 7,5,4. व्रता पदेव सश्चिरे 5,67,3. 1,84,12. 101,3. — *d) nachfolgen, verfolgen; aufsuchen, besuchen:* वरुणस्य धाम RV. 1,123,8. 7,33,7. उपसम् 8,5,2. 13,28. 3,16,2. शीवं व्रातं सचेमहि *sich befinden unter* 10,57,5. द्रुहः सचन्ते अनृता जनानाम् 7,61,5. AV. 1,12,3. स्वप्रया सचसे जनम् 5,7,8. 4,34,8. गन्धर्वः सचते स्त्रियः 37,11. 6,116,3. 12,3,50. — *e) im Gefolge —, im Besitz —, im Genuss haben; bekommen:* पुत्यंत्रयिं सचते RV. 4,12,2. वृहद्वयः 5,43,15. 7,74,5. सचावहे यदवृकं पुरा चित् 88,5. 8,58,17. मनसा धियं सचेत 91,22. क्रतुम् 10,64,7. etwas Uebles: निर्ऋथम् 7,104,14. — *f) treffen, zu Theil werden:* इतो वै नः पापीयः सचते Çat. Br. 1,1,4,14. 16. — 3) *zusammen sein:* मधः पीक्ष संचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे RV. 8,58,7. 5,64,3. 10,57,6. सखायाविव सचावहै AV. 6,42,1. 2. 12,3,9. — II) सिषक्ति, सिषक्ति, सिषक्तु Nir. 3,21. *Jmd* (acc.) *nachfolgen, nachgehen, sich hängen an:* क्षापयं विश्वं भुवनं सिषक्ति RV. 1,73,8. 18,1. 56,4. वत्सं न माता 38,8. वना 66,2. 5,41,13. 20. 6,50,5. 7,91,3. अन्यमस्मद्भिये सिषक्तु दुच्छुना 8,64,13. 10,19,1. mit loc. *sich aufhalten, — befinden:* सिषक्त्यन्यो वृजनेषु विप्रः 6,68,3. 10,5,1. Hierher als infin. सचध्ये RV. 10,32,1, wo übrigens सचध्यै auch als du. zu 1. सचध्ये möglich wäre.

— अनु *nachgehen, aufsuchen, sich halten zu* (acc.): वर्त्मनि RV. 1,140,9. 7,18,25. पूर्वापरोवाणो 8,25,17. तवं व्रतमन्वापः सचन्ते 9,82,5. अनु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् VS. 13,30. 29,2. AV. 8,9,23. Pañkav. Br. 8,9,5. *verfolgen:* योषितम् Çat. Br. 3,2,1,40.

— अप *sich entziehen, entgehen einer Sache* (acc.): अप द्वेषो अप ह्वरो ऽन्यव्रतस्य सश्चिरे RV. 5,20,2. VS. 38,20.

— अभि *aufsuchen, sich Jmd* (acc.) *zuwenden:* अभि नो देवीः संचसाम् RV. 1,22,11. अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते 71,7. 4,44,2. 7,90,5. अभि मैत्रैरसचन्त स्पृधानम् 3,31,4. 40,7. 53,17. 5,31,2. 7,67,8. 72,1. अमैत्यो मर्त्याम् AV. 6,41,3. 9,4,22. 24. — Vgl. अभिषाच्.

— आ *aufsuchen* RV. 1,136,3. 2,39,2. 4,11,6.

— उप dass. RV. 1,190,2. AV. 18,4,40. *verfolgen:* असुरान् Ait. Br. 6,36.

— नि *eng verbunden sein mit:* आरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि RV. 8,25,11.

— प्र *verfolgen:* सिषक्त्यर्यः प्र युगा जनानाम् RV. 10,27,19.

— प्रति *rächend verfolgen* Çat. Br. 11,6,1,3.

— वि für die Etymologie von विष vorausgesetzt Nir. 12,26.

— सम् *verbunden sein mit* (instr.) RV. 6,55,1. श्रिया 1,116,17.

2. सच् adj. = 1. सच् in आयुषच्. — Vgl. साच्.

सच (von 1. सच्) adj. s. असचद्विष्.

सचक्र (2. स + चक्र) 1) adj. (f. आ) *a) mit Rädern versehen* MBh. 7,846. — *b) mit Truppenabtheilungen versehen* MBh. 3,640. — 2) °म् adv. P. 6,3,81, Schol. = चक्रेण युगपत् Schol. zu P. 2,1,6. Vop. 6,61.

सचक्रिन् adj. *Wagenfahrer* (nach Comm.) TBr. 2,7,18,4.

सचक्षुस् (2. स + च°) adj. *mit Augen versehen, sehend* Çat. Br. 1,6,3,41. MBh. 7,582. Spr. (II) 6832.

सचथ (von 1. सच्) m. *das Zusammensein, Nachfolge* RV. 1,156,5.

सचथ्य (von सचथ) n. *Beistand:* सचेमहि सचथ्यैः RV. 5,50,2.

सचन (von 1. सच्) adj. *zu Gebot stehend, dienstbereit:* रेवद्वाह सचनो रथो वाम् RV. 1,116,18. अधा नस्तस्य सचनस्य देव 6,39,1.

सचनस् (2. स + च°) adj. *einträchtig:* देवेभिः RV. 1,127,11. trotz der Verschiedenheit des Tons dürfte hierher gehören der superl.: (आ गतम्) देवा देवेभिरद्य सचनस्तमा (könnte auch auf 1. सच् zurückgeführt werden) 8,26,8.

सचनस्य् (von सचनस्), °स्यते *Pflege —, Zärtlichkeit erweisen:* शिशुं न त्वा माता बिभर्ति सचनस्यमाना RV. 10,4,3.

सचनावन्त् adj. so v. a. सचन. Wagen der Açvin RV. 8,22,2.

सचर्म (2. स + चर्मन्) adj. *sammt dem Fell:* बाहु *Vorderfuss* Kauç. 138.

सचस्य् (von सचस् und dieses von 1. सच्), °स्यते *Pflege empfangen:* सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे RV. 10,8,7.

सचा (von 1. सच्) adv. *dabei, zur Hand; zugleich, zusammen* Naigh. 4,2. Nir. 5,5. kommt im AV. nicht mehr vor. इन्द्रं प्राशूर्भवा सचा RV. 1,40,1. 71,4. अर्कश्च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय 10,4. आ घा त्वमुद्य नः सचा 93,11. 83,5. 122,8. 4,3,9. 5,44,12. 48,4. तत्र पूषाभवत्सचा 6,57,4. कृषा दुवांस्यन्तमा सचेमा 7,22,4. 81,2. 8,46,7. 67,2. 10,23,4. 93,5. 134,4. त्वं तुग्रं वेतसवे सचाहन् 6,26,4. षष्टिं सहस्रा शच्या सचाहन् 6. mit loc. vor- oder nachstehend: *bei, in, Angesichts von, zusammen mit* RV. 1,9,3. नि षेदान् सचा सुते 8,21,15. 86,8. सचायोः (du.) 1,174,6. 3,54,2. 10,105,4. 9. यत्सु 5,16,5. सोमेषु 8,55,6. 57,17. 10,62,6. अमाजूरिव पित्रोः सचा

नतो 2,17,7. 1,51,11. मादयस्व सुते सचा 81,8. 3,60,4. 8,45,29. इन्द्र इद्गर्यः सचा 1,7,2. 3,12,2. सखिभिर्नि ते सचा 32,3. 7,93,3. सरश्मिः सूर्ये सचा 1,135,3. 140,7. VÂLAKH. 3,1. VS. 20,63. TBR. 1,2,1,8.

सचाभू adj. *Geselle, Begleiter* ṚV. 1,34,11. तर्तन्युत्सार्धं मातरं सचाभुवम् 111,1. 131,3. वसुभिः सचाभुवा *begleitet von* 2,31,1. 8,31,10. 35,2. यदङ्गिरसामभवः सचाभूः 10,70,9. 76,1. *Freund* 117,4.

सचि adv. so v. 2. सचा *zugleich*: यूयं तु मे सच्युपधाता ÇAT. BR. 4,1,3,7. — Vgl. सचिविद्.

सचित् (2. स + 5. चित्) adj. *denkend* oder *gleich denkend* ṚV. 10,64,7.

सचित्क (von सचित्) adj. *denkend* BHÂG. P. 12,11,5.

सचित्त (2. स + चित्त) adj. *einmüthig* AV. 6,100,1.

सचिन्त (2. स + चिन्ता) adj. (f. आ) *in Gedanken vertieft* MṚKKH. 7,7. KATHÂS. 25,166. सचिन्तम् adv. *gedankenvoll* ÇÂK. CH. 43,15. सचिन्ताकुलम् dass. ÇÂK. BÖHTL. 32,2.

सचिल्लक (von 2. स + चिल्ल) adj. *triefende Augen habend* ÇABDAR. im ÇKDR.

सचिव (von सचि) m. 1) *Begleiter, Beistand*; insbes. *der Beistand eines Fürsten* oder *Prinzen, Minister, ein hoher Beamter* AK. 3,4,22,203. H. 719. an. 3,715. MED. v. 53. HALÂJ. 2,271. AIT. BR. 3,20. LA. (III) 88, 3. मौलान् शास्त्रविदः शूरान्लब्धलक्षान्कुलोद्गतान् । सचिवान्सप्त चाष्टौ वा प्रकुर्वीत परीक्षितान् ॥ M. 7,54. 120. MBH. 3,16654. R. 1,3,26. 67,2. 2,32,17. 52,4. 66,16. 83,22. 91,38. 101,13 (110,11 GORR.). R. GORR. 1, 60,13. 2,88,22. 3,53,4. 76,36. 5,7,3. KÂM. NÎTIS. 4,12 (auch सु° adj.). 30. 13,62. RAGH. 1,34. 4,87. 7,33. MÂLAV. 7 (मौर्यसचिव ed. Bomb.). VARÂH. BṚH. S. 3,32. 4,25. 5,67. 35,5. 43,23. 48,48. Spr. (II) 1373. 1840. 3093. 3813. 5116. 7187. KATHÂS. 4,30. 18,120. 28,148. 30,59. 63,195. RÂGA-TAR. 1,71. 3,2. 356. 380. 5,341. 413. BHÂG. P. 5,24,24. 8,21,22. PAÑKAT. 155,4. कार्यान्तर° MÂLAV. 9,23. निः° adj.: राज्य Spr. (II) 5773. भावगृहकरण° adj. so v. a. *unterstützt von* KUSUM. 39,10. fem. सचिवी BHÂG. P. 5,2, 16. सचिवा gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. VOP. 6,13. ein fem. behält in einem adj. comp. vor सचिवा seinen fem. Charakter ebend. Vgl. कु°, धी°, नर्म° (auch MÂLATIM. 37,4), साचिव्य. — 2) *eine Art Stechapfel* (कृष्णधत्तूरक) RÂGAN. im ÇKDR.

सचिवता (von सचिव) f. *das Amt eines Ministers* RÂGA-TAR. 5,389.

सचिवत्व (wie eben) n. dass. KATHÂS. 34,113. दोषवद्वाक्या° nom. abstr. von दोषवद्वाक्यसचिव adj. ÇAṄK. zu KHÂND. UP. S. 34.

सचिवामय (सचिव + आ°) m. *Rothlauf* RÂGAN. im ÇKDR.

सचिविद् (सचि + 4. विद्) adj. *zusammengehörig* d. h. *vertraut, anhänglich* ṚV. 10,71,6.

सचिह्न (2. स + चि°) adj. *gebrandmarkt* JÂÑ. 2,270. सचिह्नम् adv. 202.

सचीनक (2. स + चीन) adj. *nebst Panicum miliaceum* MÂRK. P. 49,68.

सचेतन (2. स + चेतना) adj. *verständig, bei vollem Verstande, — Bewusstsein* PÂR. GṚHJ. 3,13. R. GORR. 2,33,13. KATHÂS. 109,125. 110, 140. PRAB. 34,17. PAÑKAT. 43,10.

सचेतस् (2. स + चेतस्) adj. 1) *einmüthig, einverstanden* ṚV. 10,1,3. 4,5. 64,7. 113,1. VÂLAKH. 10,1. AV. 1,30,2. 5,21,12. 6,68,1. — 2) *eine richtige Einsicht —, ein richtiges Verständniss habend, verständig* ṚV. 1,61,10. 10,44,4. ट्टत AV. 2,29,3. 4,26,1. 29,1. PÂR. GṚHJ. 3,13. BHÂG. P. 11,54. KUMÂRAS. 5,48. RÂGA-TAR. 4,498. SÂH. D. 33. 35. 24,21. BHÂSHÂP. 144.

सचेष्ट m. *der Mangobaum* ÇABDAM. im ÇKDR.

1. सच्चरित (सत् + च°) n. *ein guter —, tugendhafter Wandel* ÇÂK. 15, 15. Spr. (II) 6783. KATHÂS. 24,227. °व्रत adj. BHÂG. P. 9,6,50. उत्सृष्टधर्म° adj. VARÂH. BṚH. S. 3,13. °मीमांसा Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38,b,12. fg.

2. सच्चरित (wie eben) adj. *einen guten —, tugendhaften Wandel führend* Spr. (II) 2542. 7160.

सच्चरित्र n. = 1. सच्चरित RÂGA-TAR. 1,155.

सच्चर्या f. desgl. KATHÂS. 78,20. Spr. (II) 7542.

सच्चार (सत् + चार) m. *ein guter Späher* KÂM. NÎTIS. 12,34 (सञ्चार gedr.).

सच्चारा f. *Gelbwurz* ÇABDAR. im ÇKDR.

सच्चिदानन्द (सत् + 5. चित् + आनन्द) m. pl. *Sein, Denken und Wonne*; adj. *aus diesen dreien bestehend* (als Bez. des höchsten unkörperlich gedachten Wesens) NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,143. 147. fg. 154. WEBER, RÂMAT. UP. 287. 327. 333. 336. 352. 363. PAÑKAR. 4,1,20. VOP. vor 6,34. Verz. d. Oxf. H. 37,a, No. 92. 72,a,17 (संचि° gedr.). 90,b, No. 147. 104, b,4. 160,b,4. 290,b,10. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 2. RÂGAN. 14. 24 (pl.). 26. 29 (neutr.). सच्चिदानन्दानुभवप्रदीपिका Titel einer Schrift HALL 102. °सरस्वती oder °तीर्थ N. pr. eines Lehrers 104. 135. °भारती und अभिनवसच्चिदानन्दभारती desgl. WILSON, Sel. Works 1,201.

सच्चिदानन्दमय adj. *in Sein, Denken und Wonne bestehend* NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,84.

सच्चिन्मय (von सत् und 5. चित्) adj. *in Sein und Denken bestehend* Spr. (II) 4083. Vgl. सत्त्वचिन्मय.

सच्छन्दस् (2. स + छ°) adj. *ein gleiches Metrum habend* VS. 23,34. ÇAT. BR. 1,7,2,19. AIT. BR. 1,25.

सच्छन्दस्य adj. dass. LÂṬJ. 10,2,13.

सच्छाय (2. स + छाया) adj. (f. आ) 1) *Schatten gewährend* KATHÂS. 17, 106. 37,21. 62,5. 63,10. RÂGA-TAR. 1,205. — 2) *farbig*: मणि KATHÂS. 22,6. — 3) *gleichfarbig mit* (geht im comp. voran) KATHÂS. 45,336.

सच्छास्त्र (सत् + शास्त्र) n. *eine gute —, ächte Lehre* Verz. d. B. H. 188,27. MÂRK. P. 35,33. 51,10. PAÑKAT. 183,21. BHÂG. P. 4,2,28. श्रे° 7, 13,7. M. 11,65. JÂÑ. 3,242.

सच्छास्त्रवत् (von सच्छास्त्र) adj. *eine gute —, ächte Lehre besitzend* Spr. (II) 4829.

सच्छील (सत् + शील) n. *ein guter Charakter* VARÂH. BṚH. 24,2.

सच्छेद (2. स + छेद) adj. *unterbrochen*: भाषित VET. in LA. 21,1.

सच्छ्लोक (सत् + श्लोक) adj. *in gutem Rufe stehend* Spr. (II) 6907, v. l.

सच्युति (2. स + च्युति) adj. nach den Comm. *von Samenergiessung begleitet* TBR. 2,4,6,1. ÂÇV. ÇR. 2,10,14.

सज् s. सञ्ज्.

सजन (2. स + 1. जन) adj. 1) *nebst Leuten*: राजपुरुषैः सजने राजनिन्दकैः RÂGA-TAR. 3,156. — 2) *von Menschen besucht —, bewohnt*: वन R. 2,52,61. सजने *an einem Orte, wo Leute sind*; *unter Menschen* ÇAT. BR. 14,6,2,14. MBH. 2,2301. 2512. 5,3421.

सजनपद (2. स + ज°) adj. *aus demselben Lande seiend, Landsmann*

P. 6,3,85. Vop. 6,97.

सजनीय n. (sc. सूक्त) *das Lied mit dem Refrain* स जनास इन्द्रः (RV. 2,12) TS. 7,5,5,2. Ait. Br. 5,2. Kâty. Çr. 25,14,18.

सजनु (2. स + जनु) adj. *zugleich entstanden:* सजन्वा तन्वा Çat. Br. 5, 3,5,25.

1. सजन्य (2. स + 2. जन्य) adj. *Verwandten gehörig:* धन RV. 4,50,9.

2. सजन्य n. = सजनीय Kâth. 34,4.

सजम्बाल (2. स + ज°) adj. *sumpfig, kothig* AK. 2,1,10.

सजल (2. स + जल) adj. *mit Wasser versehen, feucht* R. 5,75,11. Verz. d. Oxf. H. 74,b,21. नयन Megh. 23.

सजागर (2. स + 1. जागर) adj. *wachend, nicht schlafend* Kathâs. 30,207.

सजात (2. स + जात) adj. *verwandt;* m. *ein Angehöriger, Stammgenosse, Landsmann:* जास उत वा सजातान् RV. 1,100,1. AV. 1,9,3. 19, 3. 2,6,4. 3,3,6. 6,5,2. 73,1. 11,1,6,7. VS. 5,23. 10,29. 27,5. TBr. 2,1, 5,6. 7,10,5. स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति TS. 2,1,3,2. 2, 4,2. 3,9,2. Çat. Br. 1,9,1,5. 5,4,4,19. Pańkav. Br. 8,9,7. Kâty. Çr. 15, 7,12. Lâty. 1,7,12. °काम Kâth. 10,11. 11,1. 12,1.

सजातवनस्या f. *der Wunsch nach Herrschaft über Angehörige,* Bez. eines Spruchs dieses Inhalts TS. 2,6,9,7. Âçv. Çr. 1,9,5.

सजातवनि adj. *Angehörige u. s. w. gewinnend* VS. 1,17.

सजातवस् (von सजात) adj. *von Verwandten umgeben* TBr. 2,4,6,12.

सजाति (2. स + जाति) adj. *zur gleichen Kaste u. s. w. gehörig, gleichartig* (Gegens. विजाति) M. 9,87. 10,41. Jâǵń. 1,90. Kull. zu M. 9,198. AK. 2,10,5. H. 1413.

सजातीय (wie oben) adj. dass. (Gegens. विजातीय) Kâç. in der Siddh. K. zu P. 6,3,84. Vop. 6,93. Jâǵń. 2,133. Hariv. 4074 (स्वजातीय die neuere Ausg.). Kaṇ. 1,1,9. AK. 2,5,41. Ind. St. 8,443. Sâh. D. 10,14. 209,9. Vedântas. (Allah.) No. 123. Schol. zu Kap. 1,22. zu TS. Prât. 10,1. Kusum. 8,4. Sarvadarçanas. 26,7. 61,18.

सजात्य (wie oben) 1) adj. *stammverwandt* RV. 8,72,7. M. 8,387. — 2) n. *gleiche Abkunft, Verwandtschaft, Stammgenossenschaft* RV. 2,1, 5. 3,54,16. 8,18,19. सजात्येन सबन्धवः 20,21. 27,10. 10,64,13.

सजाय (2. स + जाया) adj. *beweibt, verheirathet* Kathârṇava in Z. d. d. m. G. 14,570,6.

सजित्वन् (2. स + जि°) adj. (f. °त्वरी) *siegreich, überlegen* RV. 3,12, 4. Rosse 10,97,3. Besitz 1,8,1.

सजीव (2. स + जीव) adj. (f. आ) *beseelt, lebend, lebendig* MBh. 2,712. 7,6425. Kathâs. 43,10 (°वत्). 122,32. 123,138. 340. Bhâg. P. 3,22,33. Pańkat. 244,7. 10.

सजुष् (2. स + जुष्), ष् geht in स् und र् über und der Vocal wird verlängert P. 8,2,66. = सह Trik. 3,4,5 (सजः: gedr.). Çabdar. und Bhar. zu AK. nach ÇKDr. 1) adv. *zugleich, überdiess:* सजूस्त्वंतनुरिन्द्रं जजनुर्वी राजसे RV. 8,86,10. 10,105,9. आगमद्दिमं यज्ञं सजूरूपं AV. 6,35,2. 8,2, 13. सजूरूपसृष्टा Çat. Br. 11,5,3,5. mit कर् u. s. w. verbunden gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. सजूःकृत्य so v. a. *in Gemeinschaft mit* (acc.) Bhaṭṭ. 5,72. — 2) praep. *mit, sammt;* mit instr.: सजूर्गणेन RV. 1,23,7. 44,2. 14. 6,47,21. 10,75,6. VS. 3,10. 6,11. 12,74. 14,7. Çâńkh. Çr. 10,18,10. 11,2,25. Bhâg. P. 6,18,66. — 3) als adj. declinirt Vop. 3,150. 164.

सजोष adj. = सजोषस्. nom. pl. °षास् RV. 1,153,1. 186,2. 6,67,5. AV. 3,22,1. du. °षौ RV. 3,62,2. VS. 12,74.

सजोषण (2. स + जो°) n. *eine gemeinsame Vergnügung* Çâńkh. Çr. 12,19,1.

सजोषस् (2. स + जो°) adj. *einmüthig, vereint;* überh. *zusammen befindlich* oder — *handelnd mit* (instr.) RV. 3,8,8. 20,1. सो विश्वे सजोषसो देवासो हूतनंकत 5,21,3. सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं पाहि 4,34,7. 5,4,4. 43,6. 8,48,15. त्वमिन्द्र सजोषसमर्कं बिभर्षि बाह्वोः *trägst mit dir* 10,153,4. AV. 5,28,5. 6,115,1. TBr. 3,1,1,12. voc. RV. 2,31,2. du. 3,58,7. 8,9,12. VS. 7,8. °षास् neben du. RV. 4,56,4. im Sinn des acc. sg. von Sâj. gefasst 7,3,1. adv. °षस् *vereint:* सजोषस्त्वा दिवो नरो इन्धते 6,2,3.

सज्ज् s. सञ्ज् und सज्जय्.

सज्ज (aus सज्य durch Assimilation wie सज्जते aus सज्यते) 1) adj. (f. आ) *a) mit der Sehne versehen:* ein Bogen (der erst dann, wenn er gebraucht werden soll, mit der Sehne versehen wird; sonst ist die Sehne um ihn gewickelt): इषेध कर्तुं सज्जं धनुस्तत्सशरम् MBh. 1,7033. 4,1305. R. 2,87, 23. 97,15. 7,23,11. ein Pfeil so v. a. *auf die Sehne gefügt* MBh. 1,6955. R. 1,76,5. धनुषः सज्जकर्म MBh. 1,7034. Die ed. Bomb. des MBh. überall (mit Ausnahme von 1,6955 an der zweiten Stelle) सज्य, die des R. nur 1,76,5 सज्य (शरं सज्यं (!) ध्यायुक्तं चकार Comm.). — *b) zu einem best. Zweck gehörig vorbereitet, fertig, bereit* (von Personen und Sachen), = संनद्ध AK. 2,8,2,33. Trik. 3,3,39. H. 766. an. 2,77. Med. ǵ. 18 (hier fälschlich सज्ञ). = संभृत Trik. H. an. Med. (hier fälschlich संगत; ÇKDr. aber संभृत). = कल्य AK. 3,4,24,161. = निभृत Çabdar. im ÇKDr. सांग्रामिकं ततः सर्वं सज्जं चक्रुः MBh. 1,513. नित्यसज्जानिमान्वाम् 3,14948. 5,7165. 7180. 7,2936. धाचख्युःसज्जमित्येव पार्थाय 14,1484. 16,189. Hariv. 4416. R. 2,26,18. 22. 82,25. fg. (89,7. 8 Gorr.). 104,6. R. Gorr. 1,75,16. 2,101,39. 106,17. 5,9,51. 7,6,63. 46,32. Suçr. 1,123,16. Kâm. Nîtis. 16,15. Kathâs. 12,46. 13,14. 50,168. 110,124. Râǵa-Tar. 1,66. 3,173. 440. 452. 4,438. die Ergänzung ein infin.: अपि सज्जो गन्तास्ति भीष्मं द्रष्टुं युधिष्ठिरः MBh. 12,9005. ein loc.: तत्रापि सज्जा वयम् Spr. (II) 4643. Pańkat. ed. Bomb. II,181. ein loc. eines nom. act. Râǵa-Tar. 3, 432. ein dat. eines nom. act. Hariv. 4416. Râǵa-Tar. 2,93. im comp. vorangehend: युद्ध° R. 6,86,15. संग्राम° Mârk. P. 124,1. Râǵa-Tar. 4, 471. उत्पित्तोत्पादना° 3,422. In dieser übertragenen Bed. niemals सज्य geschrieben. Vgl. वासकसज्जा. — 2) सज्जा f. = वेष und संनाह ÇKDr. und Wilson (zur Erklärung von सज्जित gebildet).

सज्जक 1) adj. (f. सज्जिका) = सज्ज in वासकसज्जिका. — 2) m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 7,1493. 8,1491.

सज्जटा (सत् + जटा) f. *ein best. wohlriechender Stoff* Pańkar. 3,7,18.

सज्जता (von सज्ज) f. *Bereitheit:* गणिकायाश्च गम्यं प्रति Daçak. 62,7.

सज्जलस् Schol. zu Kâty. Çr. 19,1,20 fehlerhaft für सर्जलच्.

1. सज्जन (von सञ्ज्) 1) adj. *hängend an:* कण्ठ° M. 2,63. — 2) n. *eine Treppe, die zu einem Wasser hinunterführt, Landungsplatz* H. an. 3,431. Med. n. 148.

2. सज्जन (von सज्जय्) 1) n. *Ausrüstung —, Ausschmückung eines Elephanten* Trik. 3,3,267 (सज्ञन gedr.). f. आ dass. AK. 2,8,2,10. H. an. 3,431. fg. Med. n. 148. fg. Govardh. Âryâs. 370, d (nach Benfey). — 2)

n. *Piquet, Soldatenposten* AK. 2,8,2,1. H. 749. H. an. Med.

3. सज्जन (सत् + जन) m. 1) *ein guter, edler, wohlwollender Mensch* (Gegens. खल, पामर) AK. 2,7,2. Trik. 3,3,267 (सज्जन gedr.). H. an. 3, 432. Med. n. 148. fg. Halâj. 2,217. M. 10,38. MBh. 1,591. 6155. R. 1, 2,6. 2,47,15. 64,12. 4,50,18. 5,81,14 (अ°). 88,4. Suçr. 1,271,3. Mâlav. 69,1. Çiç. 16,22. Spr. (II) 1004. 2215. 2318, v. l. 2928. 3138. 3644. 3986. 4434 (अ°). 4652. 4839. 5103 (so v. a. *ein kluger Mensch;* vgl. सत्). 5253. 6434. 6444. 6636. 6684. 7012. Varâh. Bṛh. 28 (26), 7. Kathâs. 13,194. Bhâg. P. 4,9,45. Vop. 25,28. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,40. Sarvadarçanas. 1,11. °लोक zu Spr. (II) 2089. wie ein adj. mit पति verbunden Hariv. 10000. nach Med. stets adj. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,9. Râga-Tar. 8,1418. Târan. 241. 329.

सज्जनवल्लभ (3. सज्जन + व°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790. f. आ Titel eines Commentars zu Pâraskara's Gṛhjasûtra Verz. d. B. H. No. 264.

सज्जपुर m. pl. N. pr. eines Volkes Verz. d. B. H. 93,27.

1. सज्जय् s. u. dem caus. von सज्.

2. सज्जय् (von सज्ज), °यति 1) *mit der Sehne versehen, — beziehen:* चापम् R. 3,31,2. सज्जित (जापवष्टि) Kathâs. 85,7. — 2) *in Bereitschaft setzen, bereit machen* MBh. 3,10756 (सज्जयामास eine von Nilak. erwähnte Lesart). Hariv. 4418. आयुधम् R. 7,68,18 (med.). नागान् MBh. 5,5209. सैन्यानि Kathâs. 88,25. सज्जयमाना करिणी 13,17. Prab. 78,13 (सज्जयन्ती zu lesen). med. *sich bereit machen:* सज्जयध्वम् MBh. 14,1479. सज्जित *in Bereitschaft gesetzt, bereit gemacht, bereit;* = कल्पित H. 1221. Halâj. 2,66. रथाश्वाः MBh. 7,2672. कुम्भाः R. Gorr. 2,83,6. शिविका 7. सामग्र्यैः सज्जितैः पाशैः Spr. (II) 2063. सज्जितोदग्रसंभार Kathâs. 55,100. 92,71. 123,177. वासवेश्मन् Sâh. D. 120. तदर्थं च यथाक्रमः सज्जितः Pańkat. 197,25. 246,5. 247,3. प्रेष्ठसंगम° *bereit zu* (= प्रेष्ठसंगमेन वशीकृतः Comm.) Bhâg. P. 10,22,23.

सज्जल m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,2185.

सज्जीकर् (सज्ज + 1. कर्), °करोति 1) *mit der Sehne versehen, — beziehen:* einen Bogen Kathâs. 55,108. Bhâg. P. 1,15,7. 9,10,6 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hit. 81,16. — 2) *in Bereitschaft setzen, bereit machen:* रथम् MBh. 13,2783. 16,187. करेणुम् Kathâs. 13,16. तुरगम् 18,117 (med.). राजमार्गम् 103,234. नागाश्वम् Mârk. P. 425,17. Prab. 78,18. 79,2. Pańkat. 62,5. 216,1.3. Hit. 90,9. संदर्भसज्जीकृत Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. सुसज्जीकृत Hit. 84,9. 130,1 (an beiden Stellen auch ohne सु v. l.).

सज्जीभू (सज्ज + 1. भू), °भवति *sich bereit machen* MBh. 2,891. 3,1708. 5,7083. 14,1480. 16,188. R. 4,24,18. 6,75,21. 7,25,31. Hit. 59,9. 76, 20. तपोवनरक्षायै Çâk. 17,20, v. l. शत्रुविनाशाय Prab. 73,16.

सज्जीय् (von सज्ज), °यते dass.: सज्जीयमानेषु (संनह्यमानेषु ed. Bomb.) सैन्येषु MBh. 6,734.

सज्जुष्ट (सत् + जुष्ट) adj. *woran Gute Gefallen finden:* कर्मन् R. 2,75,34.

सज्य (2. स + ज्या) adj. *mit der Sehne bezogen:* ein Bogen Kauç. 30. MBh. 1,6955. 3,421. 4,1812. 16,231. R. Gorr. 1,69,15. 17. fg. 3,26,6. 6,31,28. Kir. 13,71. — Vgl. सज्ज und विज्य.

सज्यीकर् = सज्जीकर् 1) Bhâg. P. 9,10,6. सज्जी° ed. Bomb.

सज्योतिस् (2. स + ज्यो°) adj. = समानज्योतिस् P. 6,3,85. Vop. 6,97. *von gleicher Dauer wie das Licht* (der Sonne am Tage oder der Sterne in der Nacht) d. i. *am Tage bis zum Untergang der Sonne, in der Nacht bis zum Verschwinden der Sterne während* M. 4,106. 5,82.

सज्वर (2. स + ज्वर) adj. *fieberkrank* Spr. (II) 565 (Conj.).

सञ्, सञ्चति v. l. für सज्ज्, सज्जति (गतौ) Dhâtup. 7,22.

सञ्च m. *Heft* (पुस्तकलेखनार्थपत्रचय ÇKDr.) Devî-P. im ÇKDr.

सञ्चक *Stempel* oder *Giessform* Naish. 22,47. fg.

सञ्चत् m. = प्रतारक ÇKDr. nach Siddh. K. (vgl. Uṇ. 2,82). fehlerhaft für संश्चत्.

संचय (von 1. चि mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) sg. und pl. *Anhäufung, Ansammlung, Vorrath, Reichthum, Menge* überh. AK. 2,5,39. H. 1412. Halâj. 4,1. Nir. 5,26. Suçr. 2,199,10. कर्तव्यः संचयो नित्यं कर्तव्यो नातिसंचयः Spr. (II) 1521. 2742. त्यजेत संचयान् 2625. 6688. धनैश्च संचयैश्चैव शक्रवैश्रवणोपमः MBh. 4,2274. धनैश्च संचयैश्चान्यैः शक्रवैश्रवणोपमः R. 1,6,3. Râga-Tar. 2,28. Bhâg. P. 3,12,42. संचित° adj. R. 4,27,11. संचयाय so v. a. *um mehr zu haben* Kathâs. 1,42. 61, 103. ऊर्ध्वप्रस्थितसंचया (नदी) Hariv. 5773. अर्थस्य संचयं कुर्यात् Jâgń. 3, 47. राज्ञानं प्रथमं विन्देत्ततो भार्यां ततो धनम्। अप्यस्य संचयेनास्य ज्ञातीन्पुत्रांश्च तारयेत्॥ MBh. 1,6216. वाससाम् R. 2,91,69. 100,7. R. Gorr. 2, 100,67. 3,39,21. 4,50,33. fgg. शुभानामशुभानां च कुरुते संचयं महत् MBh. 3,12633. धर्मस्य R. 2,100,32. श्मशान° Nir. 3,5. वित्त° R. 2,39,14. R. Gorr. 2,31,30. 35,42. Spr. (II) 290. 1370. 1893. Kathâs. 12,194. 34, 38. 44,115. 64,65. काष्ठ° Pańkat. 175,1. अविरलपत्र° MBh. 1,1383. 3,15160 (वज्रसंचयैः mit der ed. Bomb. zu lesen). ओषधि° 12,5341. कृमि° Hariv. 8267. प्राकार° 15141. शोणित° 15904. पित्त° Suçr. 1,20,8. — R. 2,88,4. 95,10. R. Gorr. 2,96,6. अभ्र° 125,17. पावक° 3,36,13. 4,44, 62. Ṛt. 1,1. कच° Spr. (II) 1670. अस्थि° 4900. Mâdhavîn. 14,5. पलालधूम° Varâh. Bṛh. S. 30,28. घनतिमिर°, 38,1. इष्टका° 89,1. ग्राम° Kathâs. 18,128. 53,78. ग्राव° Râga-Tar. 6,172. Pańkat. 33,6. तपः° R. 5,42,3. वर° 89,62. पुण्य° Mârk. P. 61,40. पाप° Varâh. Bṛh. S. 46, 2. दुष्कर्म° Spr. (II) 5275. बल° R. 6,14,4. सुरवधू° (pl.) Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,6 v. u. उत्सन्नसंचयतृणा so v. a. उत्सन्नतृणसंचय Hariv. 3490. अति° Kathâs. 61,105. अ° adj. *keinen Vorrath habend* MBh. 13,2018. संचय nom. act. in der Bed. *Zusammenlesung* Pańkat. 244,2. 4. ग्रस्त° Vet. in LA. (III) 13,9 wohl fehlerhaft für °संचर. — Vgl. अर्थ° (auch Bhag. 16,12. Spr. (II) 2120. Kathâs. 29,87. 34,211), धन°, संयुक्तसंचयपिटक.

संचयन (wie oben) n. *das Sammeln:* der Todtengebeine Âçv. Gṛhj. 4,5,1. Çâńkh. Çr. 4,15,10. Kâtj. Çr. 25,8,1. 7. 13,46. M. 5,59. 68. Mârk. P. 35,43. fg. धन°, यशः° Spr. (II) 7555.

संचयवत् (von संचय) adj. *mit Reichthum versehen, reich* Spr. (II) 2625.

संचयिक (wie oben) in षण्मास° *der Vorräthe für ein halbes Jahr hat* M. 6,18. अ° *gar keine Vorräthe habend* 43, v. l.

संचयित्व (von संचयिन्) n. *das Angehäuftsein:* मलस्य Suçr. 2,87,11.

संचयिन् (von संचय) adj. 1) *Reichthümer besitzend:* संचयी नावसीदति MBh. im ÇKDr.; vgl. धन° unter धनसंचय. — 2) *angehäuft, in Fülle vorhanden;* vgl. संचयित्व.

संचर॑ (von चर् mit सम्) 1) adj. *a) wandelnd, einhergehend:* मूर्ति° so v. a. *verkörpert* UTTARAR. 107,15 (145,12). Vgl. दिवा°. — *b) was zusammengeht, zusammengehörig, gleichzeitig* VS. 24,19. छवींषि ÇÂNKH. BR. 5,3. 5. 8. — 2) m. am Ende eines adj. comp. f. आ *a) der Platz, auf dem man sich bewegt, Weg, Durchgang, Passage* (im Ritus namentlich *der jedem Theilnehmer angewiesene Raum*) P. 3,3,119. पशूनाम् TS. 5,4,2,5. ÇAT. BR. 1,9,2,4. 3,1,2,28. यजमान° LÂṬJ. 3,7,11. KÂTJ. ÇR. 1,3,42. 2,3,40 (अ°). प्रतिप्रस्थातुः 5,3,18. अध्वर्यु° 3,4,6. दीक्षित° 7,9, 32. ÂÇV. ÇR. 4,2,12. विसंस्थित° *der, so lange das* Savana *noch dauert, einzunehmende Platz* 5,3,28. 19,8. 6,5,2. KÂTJ. ÇR. 11,1,27. LÂṬJ. 2, 2,14. यः (राजपथः) संचरो ऽभूदभिसारिकाणाम् RAGH. 16,12. KUMÂRAS. 6, 13. KATHÂS. 38,24. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,3. = सेतु TRIK. 2,1,16. Vgl. दुर्ग°. — *b)* im Sâṁkhja *Evolution, Entwickelung* (Gegens. प्रतिसंचर, संप्रतिसंचर) TATTVAS. 26. — *c) Körper* H. 563. — Vgl. संचार.

संचर॑ण (wie oben) 1) adj. (f. ई) *worauf man geht, gangbar:* गवामिव स्रुत्यः संचरणीः RV. 6,24,4. एषा सृतिः सती संचरणी ÇAT. BR. 14,6,11, 3. — 2) n. *das Sichbewegen* SARVADARÇANAS. 174,15. 175,10. स्थानात् SUÇR. 1,109,6. वायोः कुतो 49,9. चरण° MÂLATIM. 15,12. पिपीलिकाण्डसंचरणाद्यविच्छित्ति वृष्टिः WILSON, SÂṀKHJAK. S. 113. कील° *mittels* PAÑKAT. 44,17. *das Befahren:* समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः RV. 1,56,2. 4,55,6. — Vgl. अनु°.

संचरिष्णु (wie oben) adj. *sich bewegend, umherschweifend:* भुवनान्तरेषु ÇIÇ. 1,46.

संचरेण्य (wie oben) adj. *wandelbar* NIR. 1,6. RV. 1,170,1.

संचल (von 1. चल् mit सम्) adj. *zuckend, bebend;* s. संचलनाडि.

संचलन (wie oben) n. *das Zucken, Beben* DHÂTUP. 19,2. मही° MÂRK. P. 9,15. अचल° KIR. 18,8. MÂLATIM. 147,17. — संचलनादि R. 2,65,18 fehlerhaft für संचलनाडि.

संचलनाडि f. *Pulsader* R. ed. Bomb. 2,65,14. संचलनादि fälschlich SCHL.

संचस्कारयिषु s. संचिस्कारयिषु.

सञ्जान m. *ein best. Vogel,* = महावीर MED. r. 291. st. dessen कोकिल H. an.

संचाय्य (von 1. चि mit सम्) adj. (क्रतौ) P. 3,1,130. VOP. 26,11.

संचार (von चर् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Sichergehen, Umherstreichen u. s. w.* (von Menschen und Thieren aller Art) R. 2,45,34. 3,52,34. प्रियकाननसंचारा *sich gern in Wäldern ergehend* 68,6. MṚKKH. 110,4. संचारं कर् Spr. (II) 1661. तिमिर° *in der Finsterniss* 5202. UTTARAR. 32,14 (42,16). KATHÂS. 72,123. 104,69. RÂGA-TAR. 3,302 (zu schreiben न सातु d. i. वेशिषु). Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,14. SÂH. D. 116. क्रूर° (क्रूर = व्याघ्रादि) PRAB. 92,16. कस्तूरीमृग° MALLIN. zu KUMÂRAS. 1,55. सिंह° KATHÂS. 18,96. मत्संचारवित्त (eine Maus spricht) 61,110. अहि° 101,290. मत्स्यकच्छप° BHÂG. P. 8,2,16. कुतो ऽत्र वृषभयाने राजसंचारः *das Fahren* MṚKKH. 119,18. *Bewegung* überh.: पाद° HARIV. 11466. तारानक्षत्र° JÂGÑ. 3,172. der Sonne (und einer Kuh) RAGH. 2,15. der Wolken (und Menschen) Spr. (II) 7188. पद° SUÇR. 1,67,3. सूत्रसंचाराधिष्ठितदारुपुत्रक KUSUM. 23,7. नेत्र° Spr. (II) 3807. प्राण° BHÂSHÂP. 151. WILSON, SÂṀKHJAK. S. 104. नाडी° Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,14. रश्मि° *Bewegung der Zügel so v. a. das Lenken* MBH. 8,4014. R. 6,90,7. असंचारं ग्राव्णाम् *das nicht von der Stelle Geschobenwerden* LÂṬJ. 10,2,15. वाक्य° *Gang einer Rede so v. a. Art und Weise zu reden* MBH. 12,4232. विचित्रपदसंचाराः कथाः *Fluss der Worte* 13,716. — 2) *Hindurchgang, Passage:* अभवद्वारसंचारा पृथिवी पर्वतैरिव HARIV. 2609. der Zunge zwischen den Zähnen Spr. (II) 3006. असूची° adj. *wo keine Nadel hindurchgeht* 785. RÂGA-TAR. 8,980. concret *Durchgang:* पर्याप्तसंचारा वृताः MBH. 13,280. ग्रामस्य KÂM. NÎTIS. 16,16. ह्रस्वगात्रस्य संचारं नासौ विनगते क्वचित् MBH. 3,2929. — 3) *Uebergang in:* इन्द्रियान्तर° (*das Uebertragen von einem Sinne auf den anderen* STENZLER) JÂGÑ. 3,174. स्वपरशरीरयोर्यदा शरीरसंचारं जानाति Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,38. fg. — 4) *Weg, Pfad* HARIV. 12240. देव° 11571. *Fährte des Wildes* Schol. zu ÇÂK. 23,11. — 5) *Lebensgang:* महापुरुष° SÂH. D. 189,6 (v. l. सत्कार, das = गुणवर्णन sein soll). संचारे (संचरे ed. Bomb., welches NÎLAK. durch योनिसंचरे उत्क्रान्त्यादिषु च erklärt) पच्यमानश्च देवैरात्मकृतैर्नरः MBH. 3,13874. man könnte संसारे vermuthen. — 6) Bez. des हुंकार (ÇAṀK. liest संचर, welches durch विकल्प्यमानस्वरूप erklärt wird) KHÂND. UP. 1,13,3. — 7) fehlerhaft für संचर *Evolution, Entwickelung* in त्रैगुण्य° Verz. d. B. H. No. 636. für संसार (vgl. u. 5) MAITRJUP. 6,28. für सञ्चार KÂM. NÎTIS. 12,34. — Vgl. दुः°, दुःख°, दुर्ग°, निः° (*das Nichtlustwandeln:* निशीथनिःसंचाररमणीयता मार्गस्य MÂLATIM. 126,6), पात्र° (अतीतपात्रसंचारे auch MBH. 12,264. 13,6503. es entspricht dem वृत्ते शरावसंपाते M. 6,56. MBH. 14,1278), भूत°, सुख° und संचर.

संचारक (wie oben) 1) m. *a)* = चारक *Führer* H. an. 3,40. Spr. (II) 5004. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2576. — 2) f. संचारिका *a) Liebesbotin* AK. 2,6,1,17. H. 521. HALÂJ. 2,336. *Kupplerin* MED. k. 210. — *b) Paar.* — *c) Nase* (घ्राण) MED. — Vgl. पर° und संचारिका.

संचारजीविन् adj. = शरणार्थक (st. dessen शरणापन्न ÇKDR.) TRIK. 3, 1,2. wohl so v. *Landstreicher.*

संचारण (vom caus. von चर् mit सम्) n. 1) *beiläufiges Hinzutreten* SÂH. D. 27,7. 9. — 2) *das Beisichführen* Comm. zu KÂM. NÎTIS. 7,47.

संचारणीय (wie oben) adj. *zu übertragen auf* (loc.) SÂH. D. 310,3.

संचारपथ m. *Spazierweg* HARIV. 4531.

संचारयितर् (vom caus. von चर् mit सम्) nom. ag. *Führer:* प्राणस्य ब्रह्मलोकपर्यन्तं सूर्यरश्मिद्वारा संचारयित्री Comm. zu MAITRJUP. 6,21.

संचारिन् (von चर् mit सम् und von संचार) 1) adj. *a) sich ergehend, wandelnd, in Bewegung seiend, hinundhergehend, beweglich* RAGH. 6, 67. KUMÂRAS. 3,54. अगाधजल° (रोहित) Spr. (II) 59. यथेष्टसंचारिणः काकाः 2123. MÂLATIM. 13,19. KATHÂS. 17,143. 28,121. स लोष्ट इव संचारी प्रतस्थे RÂGA-TAR. 3,398. 4,449. PAÑKAR. 4,1,27. PAÑKAT. 44,14. HÂR. 122. शिवशिरःसंचारिनाकापगा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. पत्त्र *Blatt* GIT. 6,11. ग्रन्थि (Gegens. अचल) SUÇR. 2, 450,13. — *b) übergehend* (von Krankheiten) so v. a. *erblich* oder *ansteckend* JÂGÑ. 1,54. KULL. zu M. 3,7. स्पर्श° RÂGA-TAR. 4,524. — *c) sich bei Jmd befindend:* आतपत्र so v. a. *den man mit sich führt* RÂGA-TAR. 3,32. am Ende eines comp. *sich befindend in:* पञ्जरान्तरसंचारी शकुन्तः MBH. 14,2233. वक्त्र° (वायु) SUÇR. 1,250,9. MṚKKH. 84,10. *sich befin-*

dend bei so v. a. *beschäftigt mit:* वत्सपालन° Pañkar. 4, 1, 22. — *d) beiläufig hinzutretend, accessorisch:* भाव, रस H. 295. Sâh. D. 33. 45. 208. 234. 245. 600. 28, 9. 81, 5. 245, 10. Davon nom. abstr. संचारित्व n. 73, 5. — *e) fortbewegend:* नाडी प्राणसंचारिणी Maitrjup. 6, 21. — *f) bei sich führend:* विज्ञातद्रव्य° Kâm. Nîtis. 7, 47. — *g)* st. सुख° Hariv. 3499 liest die neuere Ausg. सुखसंचार *wo man sich angenehm ergeht.* — 2) m. *a) Räucherwerk, der vom Verbrennen von Räucherwerk aufsteigende Rauch* Trik. 2, 6, 38. — *b) Wind* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. संचारिणी *eine best. Pflanze,* = हंसपदी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. तनु°, देह°, शीघ्र°.

संचार्य (von चर् mit सम्) adj. 1) *zugänglich:* अ° *unzugänglich für* (instr.) Hariv. 3637. — 2) *zu Wege gebracht werdend, vermittelt:* प्राणो मुखनासिकासंचार्यो हृदयवृत्तिः Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 288.

संचालक Med. k. 86 fehlerhaft für संचारक (wie H. an. 3, 40 liest) *Führer.*

सञ्चाली f. *der Same von Abrus precatorius Lin.* (गुञ्जा) Juktikalpataru im ÇKDr.

संचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit सम्) adj. *zu veranstalten beabsichtigend:* श्राद्धदेवपूजादि° Kull. zu M. 5, 86.

संचिक्षिप्सु (vom desid. von 1. क्षिप् mit सम्) adj. *eine kurze Darstellung zu geben beabsichtigend* Varâh. Bṛh. S. 86, 10.

संचिति (von 1. चि mit सम्) f. 1) *Schichtung* Âçv. Gṛhj. 4, 2, 22. Titel des 9ten Buchs im Çatapathabrâhmaṇa. — 2) *das Sammeln, Sparen:* स्वल्पधनस्य संचितिर्बलम् Spr. (II) 7200.

संचित्रा (सम् + चित्र) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

संचिन्त्य (von चिन्त् mit सम्) adj. 1) *woran man denken muss, zu erwägen, in Betracht zu ziehen* Jâñ. 2, 275. MBh. 13, 4464. — 2) *zu betrachten, anzusehen als* (°वत्): पुत्रवत्ते ऽपि संचिन्त्याः Spr. (II) 5320. — Vgl. दुः°.

संचिन्वानक (von संचिन्वान, partic. von 1. चि mit सम्) adj. *mit Sammeln* (von Reichthümern) *beschäftigt* Spr. (II) 6692.

संचिस्कारयिषु (vom desid. des caus. von 1. कर् mit सम्) adj. *Jmd* (acc.) *die* (letzte) *Weihe ertheilen zu lassen beabsichtigend* MBh. 15, 706. संचस्कारयिषु ed. Bomb. und Nîlak.

संचीवरय्, °यते = चीवराण्यर्जयति und परिधत्ते P. 3, 1, 20 nebst Vârtt. 2. = चीवराणि संमार्जयति und परिदधाति Vop. 21, 17.

संचृत् (von चर्त् mit सम्) f. *das Zusammenheften, Schliessen* ṚV. 9, 84, 2.

संचेय (von 1. चि mit सम्) adj. P. 3, 1, 130, Schol. *zu sammeln, anzusammeln* Spr. (II) 743, v. l.

संचोदक (vom caus. von चुद् mit सम्) nom. ag. *Antreiber* als N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 249, 11.

संचोदन (wie oben) 1) n. *das Antreiben, Anfeuern:* तव संचोदनार्थम् Hariv. 3059. — 2) f. °ना *Reizmittel* MBh. 12, 11378.

संचोदयितव्य (wie oben) adj. *anzutreiben, anzufeuern* Hariv. 4554. संनोदयितव्य die neuere Ausg.

संछर्दन (von छर्द् mit सम्) n. *das Speien,* Bez. einer der zehn angeblichen Arten, auf welche eine Eklipse endet, Varâh. Bṛh. S. 5, 81. 87.

संछेत्तर् (von 1. छिद् + सम्) nom. ag. *Zerhauer, Löser:* सर्वसंशय° MBh. 14, 945.

संछेत्तव्य (wie oben) adj. *zu zerhauen, zu lösen:* संशय MBh. 12, 4781.

सञ्ज्, सजति Dhâtup. 23, 18 (सङ्गे, परिष्वङ्गे). P. 6, 4, 25. Vop. 8, 102. असाङ्क्षीत् (s. u. प्र), ससञ्ज, ससञ्जतुस् und ससजतुस् Vop. असक्त; सङ्क्ष्यामि (vgl. unter धा und Kâr. 2 aus Siddh. zu P. 7, 2, 10); partic. सक्त. 1) *anhängen, zusammenhängen* Çâñkh. Br. 24, 1. यद्न्यो दुग्धं पृथिवीमसक्त *sich hängen an* TBr. 1, 4, 3, 3. — 2) act. *hängen bleiben, sich anheften:* ससञ्जुः (ससञ्जुः ed. Calc.) — मत्तेभकटेषु फलरेणवः Ragh. 4, 47. — 3) pass. सज्यते *hängen* (intrans.) *an* Çat. Br. 10, 2, 6, 8. 14, 6, 9, 28. 11, 6. gewöhnlich mit Assimilation सज्जते (episch auch सज्जति, welches Dhâtup. 7, 22 als bes. Wurzel in der Bed. गतौ angeführt wird; vgl. संससज्जतुस् unter सम्) *an Etwas* (loc.) *gehängt* —, *geheftet werden; hängen* —, *stecken bleiben:* गुणेन सज्जते (in dieser rein passiven Bed. wäre wohl richtiger सज्यते) देहः Pañkar. 2, 8, 31. मासज्जत शिवस्तस्मान् Bhâg. P. 7, 2, 52. यथा नभः सर्वगतं न सज्जते 43. MBh. 3, 2223. येषां नोपरि नाधश्च न तिर्यक्सज्जते गतिः R. 5, 53, 20. 69, 18. 4, 28, 27. सज्जमानः पदे पदे Hariv. 9457. वाचा सज्जमानया 4856. MBh. 1, 7769. R. 2, 58, 11 (13 Gorr.). 60, 4. 64, 10. *stecken bleiben* so v. a. *anstehen, zögern* MBh. 1, 7176. R. 4, 28, 23. Spr. (II) 5625. act.: पादपाग्रेषु सज्जती R. 3, 58, 18. सज्जत्सु चक्रेषु MBh. 7, 8538. Hariv. 4750. नहि बाणा न्यषज्जन्त तस्याः सज्जन्तीह शरीरिणाम्। कायेषु *bleiben nicht stecken* so v. a. *durchbohren, fliegen hindurch* MBh. 5, 7045. *geheftet sein auf, hängen an* so v. a. *sich hingeben, sich beschäftigen mit, mit den Gedanken, mit dem Herzen bei Jmd* oder *Etwas* (loc.) *sein;* med.: कस्यास्त्वपि न सज्जेत मनो दृष्टिश्च Bhâg. P. 9, 14, 20. कर्मसु सज्जते MBh. 3, 63. 15157. R. 4, 61, 57. 5, 47, 17. Bhâg. P. 6, 2, 46. तस्मिन्कर्मणि Spr. (II) 7395. गुणकर्मसु Bhag. 3, 29. गुणेषु Bhâg. P. 8, 5, 44. कामभोगेषु R. 4, 34, 23. अकार्येषु Spr. (II) 6685. fgg. Kâm. Nîtis. 17, 56. विवर्त्मसु 5, 52. व्यसने 7, 8. न ते लोकेष्वसज्जस्व (so ist zu lesen; vgl. Muir, ST. 4, 331) निरपेक्षाः प्रजासु ते VP. 1, 7, 7. गृहे Bhâg. P. 5, 18, 13. उपधर्मेषु 4, 19, 25. इन्द्रियार्थेषु 22, 52. असच्छास्त्रेषु 7, 13, 9. अत्र Spr. (II) 5103. Bhâg. P. 1, 3, 36. 10, 24. 11, 3, 5. माता पिता चेति राम सज्जेत यो नरः Spr. (II) 1501. Bhag. 3, 28. Bhâg. P. 3, 15, 27. act.: यत्र या दृष्टिर्न सज्जति MBh. 1, 7694. कस्या मनस्ते — त्रिया न सज्जेदुत्रयोः Bhâg. P. 4, 25, 42. सज्जसि पुरुषे नार्यः MBh. 13, 2391. विषयेषु M. 6, 55 (v. l. med.). Spr. (II) 808. Bhâg. P. 3, 23, 54. 2, 1, 39. — 4) partic. सक्त *anhängend, anhaftend* AV. 5, 13, 1. तत्र तत्र हि दृश्यन्ते सक्ताः कनकबिन्दवः R. 2, 88, 9. कौशेयतन्तवः 10. कण्डूयन्त । सक्ताङ्गुलिः करः Ragh. 2, 31. विमोचयन्ती शाखासु वल्कलमसक्तमपि Çâk. 43. अन्योऽन्यसक्ताः (तिस्रो मात्राः) Praçnop. 5, 6. असक्तो बाहुः *an Nichts geklammert, frei* R. 3, 73, 6. मालया कण्ठसक्तया 4, 12, 47. कस्माद्द्वारि तिष्ठेच्च सक्तः so v. a. *wie angenagelt* MBh. 5, 944. किं भित्तिसक्तस्त्वं तिष्ठस्यालिखितो यथा Kathâs. 72, 290. इषूनसक्तांस्त्वरितः प्राक्षिपेत् *nicht hängen bleibend, durchfliegend* MBh. 14, 2189. असक्तं (अशक्तं die ältere Ausg.) च रथो याति Hariv. 9741. तव भर्तृसक्तो (so ed. Bomb.) ऽप्यमृत्युः Pañkat. 186, 24. मत्सक्ता स्त्रीहत्या 221, 14. सुनिपुणपरमाप्तसक्ततन्त्र adj. (नृप) so v. a. *übertragen, anvertraut* Kâm. Nîtis. 5, 92. सुराः सक्तवैरा (v. l. बद्ध°) दैत्यैः so v. a. *im Streit befindlich* Çâk. 48, v. l. बलव्यसन° (v. l. °युक्त) *steckend in, behaftet mit* Spr. (II) 2872, v. l. मम सक्तम् so v. a. *mir gehörig* Pañkat. 222, 13. 15. असक्तम् adv. *ununterbrochen* H. 1471. Halâj. 4, 13. स्वप् Kâm. Nîtis. 7, 57. *geheftet* —,

gerichtet auf, hingegeben, obliegend, beschäftigt mit, mit den Gedanken oder dem Herzen an Jmd oder Etwas (loc.) *hängend:* पार्थस्य धनुरुर्वश्याम् MBh. 3, 1800. तत्र तत्रैव सक्तामूद्दृष्टिः 2199. वसुधासक्तनयना R. 3,60,7. Ragh. 2,28. Kathâs. 18,81. त्वय्येव सक्तां बुद्धिम् R. 2,102,9 (110, 3 Gorr.). प्रियस्य भावेषु च सक्तभावाः 5,11,46. रत्यर्थं सक्तमनसो रावणो रावणात्मिनः 5,14,26. सक्तमनसां कान्तामुखावलोकने Spr. (II) 3008. Râǵa-Tar. 6,177 (सक्त bei Tr. Druckfehler). गिरीशं प्रति सक्तमानसा Kumâras. 5, 3. चित्तं सक्तं कास्वपि दृष्टिषु Verz. d. Oxf. H. 228, a, N. परत्रनस्त्रीसक्तचित्त Varâh. Bṛh. S. 69, 20. सम्यगभिपालनसक्तचित्त (भूप) 19,9. अप्सरसि सक्तः (दानवपुंगवः) R. 4,51,15. पुत्रदारकुटुम्बेषु Maitrjup. 6, 28. सुहृत्सु (beide Ausgg. शक्त, was = प्रियंवद sein soll) Daçak. 140,7. स्त्रीष्वगम्यासु Varâh. Bṛh. S. 68, 69. अर्थकामेषु M. 2,13 (अ°). विषयेषु 7,30. कर्मणि Bhag. 3,25. यज्ञे MBh. 14,2810. ग्राम्येषु भोगेषु Spr. (II) 6657. R. 4,31,3. स्वकुल्याशने Spr. (II) 2575. गृहेषु Bhâg. P. 1,13,16. क्रीडनादिषु 4,8,27. 5,19,6. häufig in comp. mit der Ergänzung: द्यूतस्त्रीपान° Jâǵn. 2,267. तपः° MBh. 14,2810. Spr. (II) 4432. 5438. Varâh. Bṛh. S. 5,33. 39. 74. 12,6. 15,6. Kathâs. 19,46. Mârk. P. 24,22. Râǵa-Tar. 1,308. Pańkat. 89,18. ohne Ergänzung Bṛh. Âr. Up. 4,4,6. Maitrjup. 4, 2. Spr. (II) 4515 (Conj. für शक्त). अ° Sâṅkhjak. 40 (अशक्त Lassen). Ragh. 1,21 (अर्थे zu ergänzen). Bhâg. P. 1,6,26. 3,3,19. fehlerhaft für अशक्त Kâm. Nîtis. 13,25. — 5) partic. सक्तवन्त् so v. a. ससञ्ज *heftete an:* गन्धपुष्पीं तां तस्य कण्ठे स सक्तवान् R. 4,12,46. — Vgl. उदकसक्त.

— caus. 1) सञ्जयति *anheften:* सञ्जितवान् als Erkl. von असक्त Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 1,3,8 (und Sâj. zu Çat. Br. 14,4,1,9). *in Verbindung bringen mit* (loc.): सत्त्वं (subj.) सुखे सञ्जयति रजः कर्मणि, तमः प्रमादे सञ्जयत्युत Bhag. 14,9. — 2) सञ्जयति (vgl. pass.) dass.: वृते पाशमसञ्जयत् Kathâs. 13,99. सञ्जित = काचित Halâj. 4,83. सञ्जयति किं ते नारीः so v. a. *verkuppeln* M. 8,362. *hängen an, heften auf:* काले देशे च मनो न सञ्जयेत् Bhâg. P. 2,2,15. असञ्जितात्मन् 5,13,20. — सञ्जय् *bereit machen* s. bes.

— desid. सिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— अति, partic. °षक्त *zusammenhängend mit* (instr.) AV. 12,3,23. °सक्त *heftig hängend an:* विषयातिसक्तचेतस् Daçak. 65,6.

— व्यति *an entgegengesetzten Orten verbinden, verschränken, verschlingen, mit einander in Verbindung setzen:* सोमग्रहांश्च सुराग्रहांश्च व्यतिषजति । अन्नाद्येनैवैनं व्यतिषजति TBr. 1,3,3,5. व्यतिषजति पदार्थानान्तरः कोऽपि हेतुः Uttarar. 108,4 (146,8). *Jmd in Etwas hineinziehen, verwickeln* (z. B. in ein Spiel): मां व्यत्यषजत् (so ed. Calc. st. व्यत्यसजत्) Daçak. 70,7. व्यतिषक्त *verschränkt, verschlungen, verflochten, untereinandergemischt:* व्यतिषक्तं वै तत्रं विशा TBr. 2,7,18,5. यथान्या अन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युः TS. 6,2,6,3. 6,4,2. 5,4. 7,4, 3, 5. Ait. Br. 1,11. छन्दांसि Çat. Br. 3,4,4,2. 5,4,2,9. 7,3,1,4. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. 94. केशबन्धव्यतिषक्तगल्लिका Bhâg. P. 10, 6,5. (युद्धम्) तावकानां परेषां च व्यतिषक्तरथद्विपम् MBh. 6,1865. 2125. 2421 (an den beiden letzten Stellen ed. Calc. fehlerhaft व्यतिषिक्त). 3506. 9,531. Hariv. 5028. युद्धं तव तेषां च — नराश्वरथनागानां व्यतिषक्तं परस्परम् MBh. 6,3886. अन्योऽन्य° 14,991. M. 10,25. Hariv. 3441. नर्वरश्मिभिः 12097 (die neuere Ausg. fehlerhaft व्यतिषिक्त, welches Nîlak. durch मिश्रित erklärt). सर्वैरपि गुणैः MBh. 14,1378. व्यतिषिक्त fehlerhaft in beiden Ausgg. 4,1043. 10,7329. व्यतिषङ्गम् absol. Çat. Br. 2,6,1,32. °षज्य *sich gegenseitig bei der Hand fassend* Pańkav. Br. 14,8,4. 15,2,9. Vgl. व्यतिषङ्ग.

— अनु 1) act. a) *behängen:* आत्मानं रसेन Çat. Br. 7,3,1,3. — b) *hinzufügen* Pâr. Gṛhj. 1,5,8. — 2) pass. a) °सज्यते α) *hängen bleiben —, haften an* (loc.): धर्मपूते च मनसि नभसीव न जातु रजोऽनुषज्यते Daçak. 64,18. *sich anschliessen* Comm. zu VS. Prât. 4,173. — β) *sich wieder anschliessen so v. a. aus dem Vorangehenden nachgelten, — zu ergänzen sein:* संनिधानादेवेत्यनुषज्यते Comm. zu Kap. 1,98. Sâh. D. 238,4. — b) °षज्जते α) *sich Jmd* (acc.) *anschliessen so v. a. auf dem Fusse folgen:* गोपास्तमन्वसज्जन्त शकटैः Bhâg. P. 10,39,33. 83,34. — β) *hängen an so v. a. sich hingeben, sich beschäftigen mit, mit den Gedanken, mit dem Herzen bei Etwas* (loc.) *sein:* इन्द्रियार्थेषु, कर्मसु Bhag. 6,4. कुशले कर्मणि 18,10. काये Bhâg. P. 4,20,5. द्रविणे 11,23,23. — 3) partic. अनुषक्त a) mit act. Bed. *haftend an:* मृत्युर्जरा च व्याधिश्च दुःखं चानेककारणम् । अनुषक्तं यदा देहे MBh. 12,6545. *hängend an so v. a. auf dem Fusse folgend:* रथाङ्ग Bhâg. P. 9,4,50. परानुषक्त (पराक् पृष्ठतो लग्नः Comm.) 3,18,9. *gekettet an, in naher Verbindung stehend mit* (gen.) Maitrjup. 4,6. — b) mit pass. Bed. *behaftet mit* (instr.): रसेन Çat. Br. 7,3,1,3. पाप्मना 2,2,3,10. मृत्युना (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 12,6670. Spr. (II) 2381. नकारानुषक्त Siddh. K. zu P. 7,1,59. दुःखानु° Sarvadarçanas. 116,2. विषानु° 118,5. — Vgl. अनुषङ्ग fgg. und आनुषक्.

— अभि, °षजति P. 8,3,65, Schol. 1) *Jmd* (acc.) *Etwas anhängen* so v. a. *über Jmd einen Fluch aussprechen:* अभिषक्तो ऽभिषजेत् Spr. (II) 5217. — 2) *Ansprüche machen* oder *haben auf* (loc.): तदेवासनमन्विच्छेद्यत्र नाभिषजेत् (नाभिपतेत् ed. Bomb.) परः MBh. 4,95. — Vgl. अभिषङ्ग. — desid. अभिषिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— अव 1) *hängen —, befestigen an:* अनागसि गुरौ यो मे मृतसर्पमवासृजत् (wohl अवासजत् zu lesen; vgl. 1,1692. 1743) MBh. 1,4973. स्कन्धदेशे ऽवसज्य पाणिम् 15,136. पुष्पदाम कण्ठे Hariv. 7690. 13135. शिलां कण्ठे R. 3,53,52. अवसज्यन्तां शरीरे भूषणानि 5,22,21. स्वामिवचनं हृदयेष्ववसज्य so v. a. *einprägen* 61,12. अवसक्त a) *angehängt; anhangend, hängend an:* (राज्ञा) अवसक्तः पितुस्ते ऽद्य मृतः स्कन्धे भुजंगमः MBh. 1,1692. 1743. मुद्गर Hariv. 2430. वासस् (so v. a. *hängen geblieben, angestreift*) Mṛkkh. 23,9. खुराहृतावसक्तेन (°सिक्तेन die neuere Ausg., was Nîlak. durch व्याप्त erklärt) Hariv. 4301. पादपशाखाग्रेषु मार्याः R. 4, 44,103. शालेषु 7,28,38. शाखावसक्त 2,103,12 (94,42 Schl.). भोगिभोगावसक्तेन मणिहारेण Hariv. 2490. अंसावसक्तपरशु 3292. R. 5,47,36. Varâh. Bṛh. S. 12,6. Kumâras. 7,23. Çiç. 9,7. Kaurap. 4. मन्कीतलावसक्तजानु adj. so v. a. *auf den Knieen liegend* Pańkat. ed. orn. 44,13. तदाश्रयावसक्तसुतदुहितृकलत्र *hängend an so v. a. gehörig zu, bewohnend* Bhâg. P. 5,14,28. — b) *behängt:* माल्यदामावसक्त Hariv. 10040. — 2) *aufbürden, übertragen:* तं कार्यसमासङ्गमवसज्य हनूमति R. 4,42,7. कार्यसमाधानमवसक्तं हनूमति 8. — 3) °सज्जते *sich anhängen, auf den Leib rücken:* यथा श्वा भषितुं चैव हन्तुं चैवावसज्जते MBh. 13,2193. — Vgl. अवसञ्जन in den Nachträgen. — caus. partic. अवसञ्जित *behaftet —, ver-*

sehen mit: शीर्षाब° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 17.

— आ 1) *anhängen, aufhängen an* (loc.): सूर्ये विषम् RV. 1,191,10. दिवि रूपम् 10,124,7. पत्सङ्गिनीः AV. 5,21,10. शाखायाम् Kauç. 75. fg. 79. Çat. Br. 2,6,2,17. Kâtj. Çr. 7,9,9. 8,3,26. 19,3,20. मालां कण्ठ आसजत् MBh. 3,16125. स्कन्धे चासज्य परशुम् R. 1,74,18. आयुधानि वृक्षेषु 5,91,18. चापं कण्ठे Kumâras. 2,64. अनुबन्धानासञ्जामि Pat. zu P. 3,1,11 in der ed. Calc. अनुबन्ध आसज्यते Siddh. K. 160,b,2. med. *sich anhängen, anlegen* Kâtj. Çr. 24,7,3. *Jmd* (dat.) *Etwas anhängen:* अपस्मर्येनाङ्क्त्वे द्विषते त्वा (पापीं लक्ष्मीं) सजामसि AV. 7,115,1. pass. *hängen bleiben an* (loc.): आसज्यत दन्तस्तम्भे Kathâs. 81,37. *sich heften auf:* आसज्यमानेक्षणा Çâk. 74. — in übertr. Bed. act. *aufladen, aufbürden, übertragen:* भुजे (sc. स्वस्मिन्) भूयः स भूमेर्धुरमाससञ्ज Ragh. 2,74. अस्मास्वासज्य सर्वाणि राज्यकार्याणि MBh. 1,1955. स्वपुत्रे राज्यम् 15,544. तस्मात्स्येष्ठेषु पुत्रेषु राज्यसक्त्वाणि पार्थिवाः। आसजन्ति R. Gorr. 2,7,19. fg. 31, 11 (आसज्य zu lesen). न तु दुर्योधने दोषमिममासक्तुमर्हसि *schieben auf, zuschreiben* MBh. 6,585. तेन वैरमासज्य so v. a. *Feindschaft beginnen* Spr. (II) 4747. आससञ्ज भयं तेषाम् so v. a. *er versetzte sie in Angst* Bhatt. 14,104. — 2) *sich lehnen an* (acc.): मा सारमज्ञात्वा कदलीस्कन्धमासजः (आसज ed. Bomb., कदलीस्कन्धतुल्ये निःसारे ऽस्मिन्धर्मे मा सक्तो भवेत्यर्थः Nilak.) MBh. 3,10581. *sich klammern an:* तमासज्य (आसाद्य ed. Bomb.) R. 2,64,28. *sich hängen an so v. a. auf der Ferse folgen:* अमित्रान्वचेण AV. 11,10,3. यदि वो ऽसुररक्षसान्यासजेयुः Çat. Br. 1,5,2,24. 3,6,1,27. in derselben Bed. आसज्जत Bhâg. P. 7,8,27. st. आसिज्य MBh. 7,79 liest die ed. Bomb. आसाद्य. — 3) partic. आसक्त *a) angehängt, aufgehängt, hängend —, geheftet an, gelegt an, auf* Çat. Br. 4,1,2,9. 6,7,1,17. 19. 21. Nir. 9,20. उत्तरीयमिवासक्तं सीतया R. 2,88,10. चक्रे प्रधिः MBh. 5,2081. नियोगपाशाः स्कन्धाभ्याम् Hariv. 3731. गोधाङ्गुलित्रैरासक्तैः R. 2,100,22 (108,21). 5,13,49. Kumâras. 6,8. आसक्तौ so v. a. परस्परसक्तौ MBh. 1,6020. स्कन्धासक्तं कृत्तम् 15,436. वृक्षाग्रासक्तपाद R. 3,10,6. वृक्षासक्तानि वल्कलानि 77,26. सव्यांसासक्तभार 52,9. Ragh. ed. Calc. 1,50. शिखरासक्तमेघाः Kumâras. 6,40. Râga-Tar. 2,167. धात्र्या मुखासक्ता Kathâs. 34,95. गृहासक्त *am Hause hängend,* von Hausthieren AK. 2,5,13. Trik. 3,3,22. (गात्रैः) अन्यवादपदासक्तम् wohl so v. a. *sich an sie schmiegend* R. 2,104,18. पादासक्त so v. a. *Jmd auf Schritt und Tritt folgend* oder *zu Füssen liegend* Spr. (II) 4039. *enthalten in:* अदृत्तौ क्षीरम् 6596. यवाष्टकमुदरासक्तम् Varâh. Brh. S. 79,8. *geheftet —, gerichtet auf:* गगणासक्तलोचन R. Gorr. 2,10,48. 26,5. Pańkat. 40,14. चित्त, चेतस्, मति, मनस्, मानस, हृदय Spr. (II) 993. 1948. R. Gorr. 1, 7,12 (vgl. 9 Schl.). Varâh. Brh. S. 46,76. Kathâs. 36,105. Bhâg. P. 4, 27,12. Mârk. P. 50,74. Bhag. 7,1. Kathâs. 45,276. Bhâg. P. 3,32,16. Çok. in LA. (III) 32,11. R. 2,21,19. Kathâs. 15,3. Brahma-P. in LA. (III) 54,12. 19. Bhâg. P. 3,30,6. 4,25,3. 9,22,23. von Personen *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, obliegend, sich beschäftigend mit;* = तत्पर AK. 3,1,9. परासक्त (= परलोकप्रिय Nilak.) MBh. 6,562. दैत्रापणगृहासक्त Spr. (II) 1868. 2193. 2324. 4432. 6276. Varâh. Brh. S. 15,27. 16,23. Kathâs. 18,132. 42,116. 50,34. Verz. d. Oxf. H. 128,b,5. Prab. 101,1. Bhâg. P. 6,4,29. 7,10,2. Sâh. D. 34,9. Pańkat. 27,9. Hit. 27,16. 60,2. — *b) umwunden:* आयुधे मालादामभिरासक्ते R. 2,33,2. *behängt —, versehen mit:* मधुकरासक्तपद्म Pańkar. 1,7,16. कस्तूरीकुङ्कुमासक्त 38. — *c) entsponnen* (von einem Kampfe): प्रभिन्नयोर्यथासक्तं (sc. युद्धं) मत्तयोर्वनहस्तिनोः MBh. 9,1164. — Vgl. आसक्ति fgg. und मनासक्त. — caus. 1) *aufhängen* Çâṅkh. Çr. 17, 4,2. 3. — 2) *anhängen —, aufsetzen lassen:* धात्रीकराभ्याम् — आसञ्जयामास यथाप्रदेशं कण्ठे गुणम् Ragh. 6,83. — 3) *anstellen an* (ein Geschäft): आसञ्जयित्वा त्वां कृत्ये (so ed. Bomb.) कस्मिंश्चित् MBh. 13,5904. — आसाद्य R. Gorr. 2,31,11 fehlerhaft für आसज्य. — desid. आसिसङ्क्षति *sich an Jmd machen wollen* Çat. Br. 1,6,1,12. 15.

— अध्या *aufhängen an:* स्थाणौ AV. 14,2,48.

— अभ्या, partic. °सक्त *zusammengehängt,* im Ritual der Fall, wo ein folgender Tag mit derselben Form anhebt, die den vorangehenden Tag schloss, Âçv. Çr. 10,3,4. Comm. zu Pańkav. Br. 22,3,7 (अभ्यासङ्ग्यः पञ्चाहः im Text).

— उपा s. उपासङ्ग.

— निरा, partic. °सक्त *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Etwas hängend:* एकत्र MBh. 13,6476. wohl fehlerhaft für समासक्त, wie die ed. Bomb. liest.

— प्रत्या s. प्रत्यासङ्ग.

— व्या, partic. °सक्त 1) *angeheftet, hängen geblieben, hängend an* (loc.) Hariv. 13005. Kathâs. 18,294. 74,192. वेत्रव्यासक्तहस्त MBh. 9,1638. Ragh. 7,43. Khandom. 112. *hängend an so v. a. im Gefolge seiend* Hariv. 13823. *abhängig von, in Verbindung stehend mit* Müller, SL. 170. *geheftet, gerichtet auf:* चित्तं गृहेषु Bhâg. P. 1,19,14. मनस् Spr. (II) 2499. हृदय R. 3,42,8. *mit den Gedanken, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, beschäftigt mit* AK. 3,4,25,192. गन्धाभरणमाल्येषु MBh. 4, 713. स्वकार्ये Vikr. 60,6. लीलाशत° Git. 6,11. Spr. (II) 1436. — 2) *umschlungen* Spr. (II) 1378. — Vgl. व्यासङ्ग.

— समा 1) *anhängen, umschlingen:* तस्य स्कन्धे मृतं सर्पम् — समासजत् MBh. 1,1675. 1699 (nach der Lesart der ed. Bomb. st. समासृजत् der ed. Calc.). बद्धं राज्ञः स्कन्धे 4418. तस्य स्कन्धे बाहुम् 5,3695. आयुधानि समासज्य 4,150. 174. Hariv. 8242 (कण्ठे zu lesen). — 2) *aufbürden, übertragen, übergeben:* पुत्रे सर्वं समासज्य M. 4,257. पुत्रे राज्यम् 9,323, v. l. मयि सर्वं कुटुम्बम् MBh. 3,14702. रामे भारम् Hariv. 6625. — 3) partic. समासक्त *angehängt:* ग्रीवायां कालपाशः R. 3,56,26. *bespannt:* सिंहैस्तुरगै रथः 5,43,15. *gebunden an so v. a. abhängig von:* त्वयि प्राणाः R. Schl. 2,64,9. *in Beziehung stehend zu:* युधिष्ठिरे भारती MBh. 4,914. *geheftet —, gerichtet auf:* चित्तं शब्दोविषयगोचरे Maitrjup. 6,34. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen hängend an, beschäftigt mit:* एकत्र MBh. 13,6476 nach der Lesart der ed. Bomb. जलक्रीडा° Pańkar. 4,1,35. *zurückgehalten:* दीर्घकालसमासक्तं विषम् MBh. 5,2058. *übertragen, anvertraut:* अर्था अनार्ये Spr. (II) 5559. वानरेषु कार्यम् R. 5,71,10. *behaftet mit:* संताप° Kathâs. 117,55. — Vgl. समासक्ति fgg.

— उद् s. उत्सङ्ग, उत्सञ्जन. उत्सज्यते (°ताम्) Mâlatim. 172,13 und Spr. (II) 2033 fehlerhaft für उत्सृज्यते (°ताम्).

— उप, °सजति *hängen an* in übertr. Bed.: स्त्रीषु स्त्रैणेषु च Bhâg. P. 11,26,22. partic. उपसक्त so v. a. *an der Sinnenwelt hängend* R. 7,23,1,48.

— नि, °षजति Vop. 8,102. med. *sich Etwas umhängen:* इषुधीन्

ṚV. 1,33,3. तस्य वालो न्यषज्जि *an ihm hängt ein Schweif* Çat. Br. 3,6,2,4. 5. — partic. निषक्त *angehängt, geheftet —, hängend an* Mārk. P. 47,13. विटपनिषक्तजलार्द्रवल्कलेषु द्रुमेषु Çāk. 31, v. l. कण्ठे स्वयंग्राहनिषक्तबाहुम् Kumāras. 3,7. कण्ठनिषक्तशरासन Ragh. 9,50. कार्मुकनिषक्तमुष्टि 11,70. पयोधरनिषक्तचन्दन 19,45. Daçak. 91,5. आत्मानं खड्गे निषक्तप्रतिमं ददर्श Kumāras. 7,36. दरीगृहोत्सङ्गनिषक्तभासः (ओषधयः) 1,10. *geheftet —, gerichtet auf:* मनो यत्र निषक्तमस्य Çat. Br. 14,7,2,8. *fest sitzend in:* निषक्तमिव (so zu lesen) हृदये शास्त्रम् Varāh. Bṛh. S. 2,5. — Vgl. निषङ्ग fgg.

— परि, °षजति, पर्यषजत् P. 8,3,63, Schol. °सज्जते *hängen an (mit den Gedanken, mit dem Herzen)*: विहरन्सर्वतो मुक्तो न क्वचित्परिसज्जसे MBh. 12,8320. — desid. परिषिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— प्र 1) *anhängen an* (loc.) Lāṭy. 10,4,3. — 2) *behängen, behaften, versehen mit* (instr.): हरिद्रेणा पशून् Çat. Br. 1,7,2,21. 4,12. अयज्ञियान्यज्ञेन 5,3,2,2. 3,8,2,20. — 3) *sich hängen an* (loc.): तस्यामसौ प्रासजत् Daçak. 65,13. fg. med. mit acc.: कामा मनुष्यं प्रसजन्त एते MBh. 5,770. तन्मा प्रसाङ्क्षीः *so v. a. mit Jmd anbinden, sich an Jmd reiben* Khānd. Up. 4,1,2. प्रसज्य *an der Welt hängend* Bhāg. P. 3,25,31. — 4) *eintreten, stattfinden, die Folge von Etwas sein:* तथा नाप्रसाङ्क्षीत् Sarvadarçanas. 135,12. 137,13. Sāh. D. 103,6. प्रसजेत् (wenn nicht प्रसज्येत zu lesen ist) Sarvadarçanas. 117,16. 137,5. — 5) pass. °सज्यते, °ति, °सज्जते und °ति *a) sich heften, sich klammern an; mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd oder Etwas hängen, sich beschäftigen mit:* आसनं तु पदाकृष्य न प्रसज्येत् (प्रसज्जेत् ed. Bomb.) तथा नरः MBh. 13,5005. कर्णान्तिके प्रसज्जन्तः खलाश्च गणिकाकटाक्षाश्च Spr. (II) 5900. न प्रसज्जेत (प्रसज्येत v. l.) विस्तरे M. 3,125. 6,55. इन्द्रियार्थेषु सर्वेषु न प्रसज्येत (v. l. प्रसज्जेत) Spr. (II) 1121. एतेषु सर्वेषु (Personen) न प्रसज्जेत 2725. 7288. रूपरसादिविषयेषु प्रसज्जन्त्यः Kull. zu M. 9,2. प्रसज्जति *so v. a. hängt an der Welt* Bhāg. P. 5,13,16. प्रसज्जन्ती *eine Neigung empfindend, verliebt* Hariv. 4621. 9225. — *b)* = 4): वैयर्थ्यनैरर्थक्ये मेधारत्व प्रसज्येते Nirukta. 38. इतीतरेतराश्रयः प्रसज्येत 44. Muir, ST. 4,219,1. Pat. zu P. 6,2,191. Schol. zu P. 5,3,84, Vārtt. 3. Comm. zu TS. Prāt. 2,9. 20. 3,1. 49,3. Bhāshāp. 61. Kusum. 30,16. Sarvadarçanas. 11,6. 15,17. 45,12. 70,12. 162,12. एकपिण्डशब्दो वृथा प्रसज्येयाताम् *so v. a. angewandt werden, stehen* 70,7. — 6) partic. प्रसक्त *a) anhaftend, anhängend:* प्रसक्ताश्रुमुखी R. 2,29,1. 5,26,19. फुल्लाभ्यामिव पद्माभ्यां प्रसक्तास्तोयबिन्दवः 33,13. *geheftet, gerichtet auf:* चित्तमसतां पथि Bhāg. P. 3,27,5. द्विजदेवयज्ञयोगप्रसक्तधी Varāh. Bṛh. S. 69,38. पानप्रसक्तहृदया 103,12. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd oder Etwas hängend, obliegend, beschäftigt mit* Halāj. 2,209. व्यसनेषु M. 7,46. इन्द्रियार्थेषु 11,44. MBh. 7,1427 nach der Lesart der ed. Bomb. 8,1144. R. 4,37,12. Spr. (II) 4105. Kathās. 36,92. Rāǵa-Tar. 6,317. Bhāg. P. 4,31,6. राघवस्य R. 5,26,21. द्यूतपान° M. 12,45. भोगैश्वर्य° Bhag. 2,44. जिह्वालौल्य° Spr. (II) 2421. Uttarar. 91,13 (118,5). Kathās. 46,217. 52,79. कुहरप्रसक्तपारावत Daçak. 87,14. Pańkat. 197,25. Dhūrtas. 76,6. ohne Ergänzung *an der Welt hängend* Bhāg. P. 1,19,4. 44. *verliebt* MBh. 4,266. Spr. (II) 1815. 3556 (अति°). — *b) behaftet —, versehen mit:* वाचा स्वरसंपत्प्रसक्तया (st. dessen °प्रयुक्तया 13) R. 4,63,7. — *c) als Folge sich herausstellend, aus etwas Vorangehendem folgend, zur Geltung gelangt* P. 1,1,60, Vārtt. इति द्वितीयः प्रसक्तः Kāç. zu P. 1,1,50. Kathās. 19,53. Sarvadarçanas. 61,1. Comm. zu TS. Prāt. 1,4. 2,29. 5,3. 37. 9,18. 14,5. 21,1. — *d) anhaltend, fortwährend, dauernd* (adj. und adv.); = नित्य Gaṭādh. im ÇKDr. युद्ध MBh. 5,230. परिश्रम R. 2,56,2. प्रयाण Mṛkkh. 145,7. घोष Ragh. 13,40. निर्वाण Spr. (II) 6423. पल Mālatīm. 70,20. Suçr. 1,256,4. 308,14. 2,304,16. 302,19. Varāh. Bṛh. S. 86,9. — Vgl. प्रसक्ति, प्रसङ्ग, प्रसङ्गिन्, प्रसज्य. — caus. 1) *eintreten lassen:* वर्षासु शनौ प्रसञ्जिते Naish. 9,96. — 2) *stecken bleiben:* न शरोत्तमा नगेषु u. s. w. प्रसज्जयेरन् *so v. a. würden hindurchfliegen* R. 5,80,32.

— अनुप्र *anhängen, anfügen an* (instr.) Çat. Br. 9,3,4,12. partic. °सक्त *geheftet —, gerichtet auf:* तदनुप्रसक्तहृदया Çiç. 9,63. — Vgl. अनुप्रसक्ति.

— संप्र pass. *geheftet sein auf, hängen an:* न परदारेषु मनो मे संप्रसज्जति MBh. 13,1596. प्रसज्जसे कुब्जान्धजडवामनैः Spr. (II) 5498. — °सक्त 1) *an Etwas hängend, beschäftigt mit:* °मनस् MBh. 12,840. 6579. अत्र Spr. (II) 4933. MBh. 6,3775. — 2) *anhaltend, fortwährend, dauernd:* संप्रसक्तस्य वैरस्य कृतोऽन्तः R. 4,22,26.

— प्रति *Jmd* (loc.) *Etwas anhängen:* अवर्तिमन्यस्मिन् TS. 7,2,1,4. med. *sich Etwas umhängen:* कृष्णाजिनम् Lāṭy. 10,20,2. — Vgl. प्रतिसङ्गिन्.

— वि 1) *aufhängen:* प्रवाते TS. 6,4,2,2. Kāṭh. 27,3. आतपे Āpast. im Comm. zu TS. 2,109,6. — 2) pass. *a) geheftet —, gerichtet sein auf, mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Etwas hängen:* यदा न चेतो मायासु सिद्धस्य विषज्जते Bhāg. P. 3,27,30. नेह विषज्जते 2,2,31. विषयेषु 4,23,28. 29,26. 8,1,15. 11,7,40. विषज्जन् *an der Welt hängend* 10,81,36. विषज्जन्ती *an einem Manne hängend* 8,12,24. — *b) auf dem Fusse verfolgt werden:* दितिजाधमेन विषज्जमानः Bhāg. P. 3,19,6. — 3) partic. विषक्त *aufgehängt, angehängt* AV. 12,3,13. विटपविषक्तजलार्द्रवल्कलेषु द्रुमेषु Çāk. 31. °तूणा R. 3,19,27. *stecken geblieben:* काये शराः (mit der ed. Bomb. विषक्त st. विविक्त zu lesen) MBh. 3,7152. 7,739. पथिषु च तत्र तत्र विषक्ताः *hängen —, stehen geblieben* Bhāg. P. 5,8,10. *hängend an, in:* सभा खे विषक्तेव MBh. 2,385. R. 6,14,19. तस्मिन्ननीकप्रमुखे विषक्ता दोधूयमाना महापताकाः MBh. 6,2654. सरस्तु नलिनीजालं विषक्तम् 3160. in übertr. Bed.: अविषक्तचेतस् Spr. (II) 5108. कृष्णविषक्तमानस Bhāg. P. 10,39,31. यस्यां विषक्तहृदयः 10,75,32. *an der Welt hängend* 3,12,39. *hängend an so v. a. abhängig von:* स्वशक्तिविषक्तं राज्यम् Daçak. 66,15. *so v. a. eingepflanzt, eingeprägt* (= ग्रथित Comm.): (मन्युः) विषक्तस्तीव्रेण व्यथितहृदयेन Uttarar. 73,12 (94,12). — *b) suspensus so v. a. unterbrochen:* von einer Kuh, welche aufhört Milch zu geben, ṚV. 1,117,20. — Vgl. विषङ्ग fg. — caus. partic. विषञ्जित *hängend —, haftend an* Bhāg. P. 10,90,11.

— अधिवि *stehen auf* (loc.): यस्मिन्देवा अधि विश्वे विषक्ताः MBh. 1,727.

— अभिवि pass. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen hängen an:* गुणेष्वभिविषज्जते Bhāg. P. 3,27,2.

— सम् pass. 1) *hängen bleiben:* न संसज्जत्यसौ (so ed. Bomb.) MBh.

5,2223. विषादो समसज्जत 3,17228. *sich anhängen, zusammengerathen im Kampfe, handgemein werden mit:* बाहुभिः (बाहुभ्यां) समसज्जेताम् 2,917. 3,11506. 4,358. भीष्मः समसज्जत्किरीटिना 6,3137. med. 3139. 3141. Bhâg. P. 8,10,8. राजानः समसज्जन्त समासाद्येतरेतरम् *wurden handgemein* MBh. 12,7563. auch mit acc. so v. a. *angreifen:* (कुलिङ्गोऽस्मि) संससज्जतुराहवे (nach der Lesart der ed. Bomb. st. समसज्जतुस् der ed. Calc.; also संसज् als selbständige Wurzel behandelt) MBh. 6,1741. *stocken* von einer Rede: वचो हि परुषान्तरं न च पदेषु संसज्जते ad Çâk. 69,2. वाचा संसज्जमानया MBh. 1,4225. R. 2,25,37. 90,14. 112,9 (122,9 Gorr.). — 2) *zusammenfliessen, sich vereinigen:* नरस्याश्वस्य नागस्य समसज्जत (= चनतामगमत् Nîlak.) शोणितम् MBh. 7,1397. — 3) *sich entspinnen, sich bilden:* समसज्जन्त युद्धानि MBh. 6,3142. — 4) partic. संसक्त a) *hängen geblieben* so v. a. *stockend:* असंसक्ताक्षरपद Hariv. 16160. *feindlich zusammengerathen —, handgemein geworden mit* (instr.) MBh. 3,668. 680. 6,2363. 7,1257. 14,2416. Hariv. 2737. 4110. 4303. 5060. 5069. 10464. R. 6,18,17. दिवाकरो धूमकेतुना 86,12. *in unmittelbarer Berührung stehend, verbunden, vereinigt:* परस्परम् Pańkat. 4,6,7. सूत्माणि परस्परम् Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,a,7 = Mârk. P. 40,24. अन्योऽन्य° Ragh. 7,21. कालसंसक्तकल्लाः Ṛt. 3,23. कलिन्दकन्या गङ्गोर्मिसंसक्तजला Ragh. 6,48. चक्रवाकमिथुनानि Mṛkkh. 76,18. °चित्तयोरितरेतरम् (so mit Benfey zu lesen) Râǵa-Tar. 5,366. दीपस्य संसक्ता रश्मयः so v. a. *abhängig, bedingt* R. 2,64,68. *verbunden mit* so v. a. *versehen mit:* महेन्द्रायुधसंसक्तौ (so ist zu lesen, v. l. °संयुक्तौ) — अम्बुदौ Hariv. 3732. मूत्रश्लेष्मादि° Spr. (II) 4909 (Conj.). Pańkat. 1,7,52 (wohl संसक्तं zu lesen). सकलचक्र° 11,17. 2,2,90. *dicht anliegend, anstossend, sich berührend* AK. 3,2,17. H. 1451. पश्येमान्पार्थनिर्मुक्तान्संसक्तानिव गच्छतः (शरान्) MBh. 4,2074. दीर्घासंसक्ताभिर्भुजैः Varâh. Bṛh. S. 68,69. वामाङ्गसंसक्तसुराङ्गन Ragh. 7,48. *dicht:* °विटपस्कन्धैः R. 3,79,7. 5,13,61. Kumâras. 3,43. °धारासदे मेघे Kâm. Nîtis. 7,38. *ununterbrochen, beständig sich wiederholend* H. 1471. °वदनाश्वासा MBh. 3,2552. केका Mâlatîm. 145,11. पान Kathâs. 17,1. कलह 18,108. — b) *geheftet, gerichtet auf:* तस्यां °मनसः MBh. 1,6331. °चेतस् Verz. d. Oxf. H. 256, a,16. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, ergeben, obliegend, beschäftigt mit:* फलाध्याम् R. 4,35,7. परपुरुषसंसक्ता Spr. (II) 1827, v. l. सर्वभोगेषसंसक्तः R. 7,3,2. Verz. d. Oxf. H. 51,a,9. कर्मसु Bhâg. P. 4,25,56. 56,b,18 (wohl शक्तौ zu lesen). ब्रह्म° MBh. 13,210. युद्ध° R. 4,15,31. गृहव्यापार° Spr. (II) 2190. स्वाध्याय° Râǵa-Tar. 6,9. ohne Ergänzung *ergeben, treu anhängend* Hariv. 7591 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. संभक्त der älteren). *verliebt* Mârk. P. 18,42. *an der Welt hängend* Bhâg. P. 4,20,6. — Vgl. संसक्ति fgg.

सञ्ज 1) m. ein N. Brahman's und Çiva's H. an. 2,78. Med. g. 17 (स्वञ्ज gedr., सञ्ज im ÇKDr.). — 2) f. आ *Geiss* Trik. 2,9,26.

सञ्जक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2364.

सञ्जतर (?) n. N. pr. einer Stadt Pańkat. 118,22.

1. संजनन (von जन् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *erzeugend, bewirkend, verursachend:* दोष° Suçr. 1,171,12. कीर्ति° MBh. 13,2974. प्रीति° R. 2,1,22. 5,36,73. मनःप्रह्लाद° 5,13,17. शोक° 6,82,30. भयरोग° Varâh. Bṛh. S. 7,16. ईति° 46,42. अट्टहास्य° Kathâs. 12,51. त्रिलोकसुख° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 8. — 2) n. a) *das Entstehen, Wachsen:* केशानाम् Çâńkh. Çr. 18,24,22. — b) *das Erzeugen, Bewirken, Verursachen, Schaffen:* रोम° Suçr. 2,3,20. जगत्संजनन Verz. d. Oxf. H. 80,a,24. कोश° (vgl. कोशसंवलन unter संवलन) MBh. 7,100. कथा° 3,12610. तेजः° 4,1587. काम° R. 1,9,19 (18 Gorr.). — Vgl. मित्रा°.

2. संजनन n. Ragh. ed. Calc. 16,74 und संजननी adj. Mârk. P. 72,9 fehlerhaft für संवनन, °नी.

सञ्जनी (von सञ्ज्) f. ein künstliches zur Umschreibung von स्थूणा gebildetes Wort: *woran man Etwas hängt* Nir. 1,12.

सञ्जपाल m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,211. 403. 410. 452. u. s. w.

संजय (von 1. जि mit सम्) 1) adj. *siegreich* ṚV. 10,159,3. AV. 8,5,16. Ait. Br. 3,19. — 2) m. a) *Sieg:* विश्वामित्रस्य Bez. eines Katuraha Pańkav. Br. 21,12,1. — b) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,44. — c) N. pr. verschiedener Männer: ein Sûta und Sohn Gavalgaṇa's im Dienste Dhṛtarâshṭra's Bhag. 1,1. MBh. 1,61. 2426. 5,943. fgg. 6,43. fgg. Bhâg. P. 1,13,30. ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 7,6851. ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 52,b,43. ein Sohn Supârçva's VP. 390. Pratikshatra's (Prati's) 442. Bhâg. P. 9,17,16. Bharmjâçva's 21,32. Raṇaṃǵaja's 12,13. VP. 463. ein Lehrer Hiouen-thsang 2,52. ein Heerführer der Jaksha Burnouf, Intr. 532. — Hall in der Einl. zu Vâsavad. 2. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,a. Pańkav. Br. 13, 6,6. 7. Lâṭj. 6,10,11. 7,2,1. इन्द्र° Ind. St. 3,207,a.

संजयकविशेखर m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Tüb. H. 13.

संजयन्त् (von 1. जि mit सम्) 1) adj. *gewinnend:* अप्सरा AV. 4,38,1. — 2) f. °न्ती N. pr. einer Stadt MBh. 2,1173. Suçr. 2,173,10.

संजयिन् (wie oben) m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 162. Schiefner, Lebensb. 256 (26). 293 (63). Târan. 59.

संजल्प (von जल्प् mit सम्) m. *Gerede, Gespräch, Unterhaltung* MBh. 2,1256. 3,29. 45. 564. 4,862. 12,12648. 13,1460. Hariv. 6324. Bhâg. P. 1,10,20.

संजवन n. 1) *ein Häuserviereck* (चतुःशाल) AK. 2,2,5. H. 992. Halâj. 2,137. — 2) *etwa Wegweiser:* व्यक्तसंजवनोद्देशो (व्यक्तं स्पष्टं संजवनं प्रतिलक्षणमभिनवदृष्टपत्त्वं यस्य स तथाविधः Nîlak.) पश्चात्तु दिव्यवाधनः Hariv. 8979. मार्गसंजवनध्वजाः (संगमका ध्वजाः येर्धजोऽपिक्लृप्तैर्भगवद्दूरमार्गोऽवगम्यते Nîlak.) 8992.

संजात 1) adj. s. u. जन् mit सम्. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft VP. 418, N. 20.

सञ्जि gaṇa यवादि zu P. 8,2,9.

संजिघृक्षु (vom desid. von ग्रह् mit सम्) adj. 1) *zusammenzubringen —, zu sammeln beabsichtigend:* स्वादुपानीयमेधांसि कन्दमूलफलानि Daçak. 149,13. fg. — 2) *zusammenzufassen —, in Kürze darzulegen beabsichtigend:* सारम् Sarvadarçanas. 158,20.

संजिजीवयिषु (vom desid. des caus. von जीव् mit सम्) adj. *zu beleben beabsichtigend:* राजानम् MBh. 1,2012.

संजिजीविषु (vom desid. von जीव् mit सम्) adj. *zu leben wünschend* MBh. 13,5914.

संजित् (von 1. जि mit सम्) adj. *gewinnend, erstreitend:* धनानाम् ṚV. 3,30,22. 5,42,5.

संजिति (wie oben) f. *das Gewinnen, vollständiger Sieg* Ait. Br. 8,9. Kâtj. Çr. 19,5,4. Lâtj. 5,4,19.

सञ्जिमत् adj. von सञ्जि gaṇa यवादि zu P. 8,2,9.

सञ्जिनी MBh. 6,1886 fehlerhaft für सिञ्जिनी (शि°) *Bogensehne*, wie die ed. Bomb. liest.

संजिहीर्षु (vom desid. von हर् mit सम्) adj. *zu vernichten beabsichtigend*, mit acc. R. 6,70,35. Bhâg. P. 3,4,4.

संजीव (von जीव् mit सम्) P. 6,2,94. 1) adj. *belebend* Âçv. Çr. 6,9,1. — 2) m. *das Aufleben:* °करणी (ओषधि) R. 6,26,5. — 3) *eine best. Hölle* Vjutp. 118. Burnouf, Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230; vgl. संजीवन.

संजीवक (wie oben) 1) adj. (f. °विका) *belebend* Âçv. Çr. 6,9,1. मृत° Bhâg. P. 10,90,21. — 2) m. N. pr. eines Stiers Kathâs. 60,13. fgg. Pañkat. 8,16. fgg. Hit. 46,13. fgg. — 3) f. °विका ein Frauenname Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

संजीवन (wie oben) 1) adj. (f. ई) *belebend, lebendig machend* Suçr. 2,228,12. मणि MBh. 14,2382. विद्या 1,3215. Bhâg. P. 8,11,47 (die Bomb. Ausgg. an beiden Stellen संजीविनी). ओषधि Mâlatim. 167,4. Kathâs. 18,213. स्मर° 59,6. — 2) m. Bez. *eines best. Antidoton* Suçr. 2,276,14. — 3) f. ई Titel verschiedener Commentare des Mallinâtha: रघुवंश° Verz. d. Oxf. H. 126,a,5. 113,a,26; vgl. संजीविनी. — 4) n. a) *das Aufleben, Leben:* कृशात् MBh. 1,606. 4,480. 12,1041. 6895. Uttarar. 38,4 (51,9). Verz. d. Oxf. H. 78,b,19. °प्रमयोः Kathâs. 101,188. संजीवनं कर् Pañkat. 244,4. — b) *eine best. Hölle* (vgl. संजीव) M. 4,89. Jâgñ. 3,223. — c) = संजवन *ein Häuserviereck* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मृत° (adj. auch Kathâs. 50,120. Vet. in LA. (III) 14,21), मृत्यु° und संजीविन्.

संजीवार्म (संजीव + अर्म) n. P. 6,2,91.

संजीविन् 1) adj. = संजीवन. विद्या MBh. 1,3192. 3215 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 3253. Bhâg. P. 8,11,47 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 2) m. N. pr. eines Ministers des Krähenkönigs Meghavarṇa Pañkat. 149,11. संडीविन् (!) Kathâs. 62,8. — 3) f. °नी = संजीवनी Z. d. d. m. G. 2,341. Verz. d. B. H. No. 514. — Vgl. मृत°.

1. संज्ञ 1) am Ende eines adj. comp. von संज्ञा; s. das. — 2) n. *gelber Sandel* Râgan. im ÇKDr.

2. संज्ञ adj. = संज्ञु H. 456. Sâhasâñka bei Bharata zu AK. 2,6,2,47 nach ÇKDr.

संज्ञक am Ende eines adj. comp. (f. संज्ञिका) von संज्ञा *Benennung, Name:* प्राणसंज्ञको जीवः Maitrjup. 6,19. Bhag. 8,18. MBh. 3,13897. ब्रह्मभूत° (so ed. Bomb.) 12,13191. मन्त्र° R. 5,86,17. Kan. 4,2,1. द्वीन° Vishṇu. 1,12,40. 25,5. Varâh. Bṛh. S. 28,2. Kathâs. 9,11. 25,293. 30,6. 48,96. 51,45. 52,102. 273. Verz. d. Oxf. H. 82,a,11 v. u. Râga-Tar. 4,48. Bhâg. P. 5,26,14. Pañkar. 1,12,72. Pañkat. II,57. 154,8. Trik. 2,8,20. Sarvadarçanas. 20,11. 54,21. Comm. zu TS. Prât. 9,16. अन्वर्थ° Kathâs. 44,5. अन्यर्थादि° Weber, Râmat. Up. 288. — Vgl. नट°, रवि°.

संज्ञपन (vom caus. von 1. ज्ञा mit सम्) n. 1) *das Einmüthigmachen* AV. 6,74,2. — 2) *das Tödten des Opferthiers* (durch Ersticken) AK. 2,8,2,82. Halâj. 2,323. Çat. Br. 3,8,1,16. Kâtj. Çr. 16,1,14. 20,6,10. Bhâg. P. 4,5,24. अश्व° MBh. 15,929.

संज्ञप्ति f. = संज्ञपन 2) H. 371.

संज्ञा (1. ज्ञा mit सम्) f. Vop. 26,193. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Einverständniss* TBr. 3,2,5,4. Çat. Br. 1,1,4,5. 6,4,1,10. 7,1,1. अ° 4,1,5,3. देशान्तरं प्रतस्थाते सहितौ पितृसंज्ञया Kathâs. 63,8. — 2) *Bewusstsein, eine klare Vorstellung* AK. 3,4,8,35. H. an. 2,79. Med. ṇ. 3. Halâj. 5,36. न प्रेत्य संज्ञास्ति Çat. Br. 14,5,4,12. 7,3,13. Sarvadarçanas. 35,9. संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते Bhag. 1,7. MBh. 1,5846. 5848. संज्ञैषा लौकिकी राजन्न हिंसास्ति न कल्प्यते 12,746. लोकतन्त्रं हि संज्ञाश्च सर्वमन्ने प्रतिष्ठितम् 13,3204. °समीहित Hariv. 3683. भविष्यामीति संज्ञा 9745. Kumâras. 6,44. Daçak. 87,17. वशीकार° Jogas. 1,15. Nîlak. 18,27. संज्ञां कृ Spr. (II) 159. स्वसंज्ञया विमूढाः R. 4,50,23. विमूढ° adj. 2,77,32. प्रमूढ° adj. R. Schl. 2,85,19. नष्ट° adj. MBh. 3,2867. R. 4,50,24. Prab. 150,16. °नाश Suçr. 2,474,19. Kâm. Nîtis. 14,59. गत° adj. MBh. 3,1837. °प्रबोधन Çârṅg. Saṁh. 3,8,15. संज्ञां लब्ध्वा Vikr. 71,20. Dhûrtas. 96,3. लब्ध° adj. MBh. 5,7180. R. 1,14,1. 2,34,21. विदूषकं संज्ञां लम्भयति so v. a. *macht ihm die Sache klar* Vikr. 47,12. संज्ञां प्रतिलभ्य R. 2,21,50. 39,9. R. Gorr. 2,9,37. 35,2. उपलभ्य R. Schl. 2,62,3. आप 2. संप्राप्य MBh. 5,7278. उपागम्य R. 4,29,2. ईषत्संज्ञ (so zu schreiben) R. Gorr. 2,16,33. अ° R. Schl. 2,39,3. असंज्ञत्व MBh. 14,1001 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 3) *ein Zeichen mit der Hand* u. s. w. AK. H. an. Med. Halâj. 3,36. MBh. 4,843. 9,4182. Hariv. 7056. R. 6,8,37. Kâm. Nîtis. 12,47. संज्ञया शकारं निर्दिशति Mṛkkh. 151,10. Kathâs. 39,74. 64,53. संज्ञया सूचितम् 75,80. स्वसंज्ञया 22,125. 64,52. संज्ञाः प्रकुर्वन्त्यः R. 1,9,18 (15 Gorr.). संज्ञां कर् Kumâras. 7,45. Kathâs. 7,63. 68. 11,69. 12,58. 42,132. 56,23. 75,72. कृतसंज्ञो युवा प्रगे Râga-Tar. 4,221. संज्ञां दा Mṛkkh. 35,4. 104,4. 14. संज्ञामेलामन्त्रानानः Kathâs. 7,65. 75,73. मुखार्पितैकाङ्गुलि° Kumâras. 3,41. भ्रू° Râga-Tar. 4,430. शिरोञ्जलि° 5,345. हस्त° Prab. 22,8. so v. a. *Spur:* गुरोर्नाधिगतः संज्ञां परीक्षन् Bhâg. P. 6,7,17. — 4) *Benennung, Name, terminus technicus* AK. Trik. 1,1,117. H. 200. H. an. Med. Halâj. 1,132. 5,33. °करण Nir. 1,2. M. 8,134. °कर्मन् Kan. 2,1,18. fg. 4,2,9. 6,1,2. Kap. 1,69. Tarkas. 48. Sarvadarçanas. 5,2. सवर्णो हि सवर्णानां पशुसंज्ञां करिष्यति MBh. 2,865. 12,2349. मुख्यसंज्ञा विधीयते Spr. (II) 3847. 4320. पितृसंज्ञामुत्पादयेत् Saddh. P. 4,22,a. दध्रे संज्ञां क्रियोचिताम् Bhâg. P. 4,7,51. Varâh. Bṛh. S. 88,8. 99,2. VS. Prât. 4,96. AV. Prât. 1,67. P. 1,1,34. 2,53. 4,1. 2,1,21 u. s. w. AK. 3,6,8,15. Verz. d. Oxf. H. 171,a,2 v. u. 162,a,1. 164,a, No. 360. fg. Am Ende eines adj. comp.: पुरुष° Maitrjup. 2,5. M. 9,100. 12,13. Bhag. 13,5. Varâh. Bṛh. S. 3,7. 7,9. 8,1. 35. 11,18. Bhâg. P. 5,17,16. Çuk. in LA. (III) 36,3. स्त्री° *einen Namen mit weiblicher Endung führend* Varâh. Bṛh. S. 86,38. Hariv. 7350. — 5) *Erkenntniss der Dinge nach ihren Namen* (*idée* Burnouf), einer der fünf Skandha bei den Buddhisten, Sarvadarçanas. 20,11. गौरित्यादिशब्दोल्लेखिसविज्ञानप्रवाहः संज्ञास्कन्धः 15. 23,22. Burnouf, Intr. 511. fg. H. 233, Schol. — 6) Bez. *der* Gâjatrî H. an. Med. — 7) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 184. Mél. asiat. 4,632 (hier संज्ञा). — 8) N. pr. einer Tochter Tvashṭar's (Viçvakarman's), Gattin des Sonnengottes und Mutter Manu's, Jama's und der Jamî, Trik. 1,1,103. 3,3,90. H. an. Med. Hariv. 545. fgg. VP. 266. fg. Mârk. P. 77,1. fgg. 106,1. fgg.

Bhâg. P. 6,6,38. 8,13,8. 9.9,1,11. Vorz. d. Oxf. H. 39,a,22.74,a,23. Pańkar. 1, 4, 55. — Vgl. ग्रस्तसंज्ञ, कृत°, निः°, नैवसंज्ञा°, स्याङ्ग°, वि°, शब्द°, श्रो°, सूर्य°, सोम° und सांज्ञायनि.

संज्ञातत्त्व n. Titel eines Abschnitts in Nîlakaṇṭha's Tâǵika Vorz. d. B. H. No. 876. Ind. St. 2,246. 253. 267.

संज्ञातरूप adj. *dessen Aussehen bekannt ist* RV. 1,69,9.

संज्ञाति (von 1. ज्ञा mit सम्) f. *Einverständniss* Ait. Br. 8,16.

संज्ञात्व n. nom. abstr. zu संज्ञा *terminus technicus* Vorz. d. B. H. 212,3.

संज्ञान (von 1. ज्ञा mit सम्) 1) adj. *Einigkeit wirkend* Ait. Br. 8,16. — 2) f. ई (sc. इष्टि) *eine Ceremonie zur Herstellung der Einigkeit:* विनतानां संमत्यर्थे संज्ञानी Âçv. Ça. 2,11,10. TS. 2,2,11,6. — 3) n. a) *Einigkeit, Einverständniss, Anlass zur Eintracht* RV. 10,19,6. AV. 3,30,4. 7,52,1. 11,1,26. मयि संज्ञानमस्तु यः 3,14,4. संज्ञानमस्तु मे ऽमुना VS. 26,1. 30, 9. TS. 5,2,3,2. पशुभिः 3,2,14. Nir. 4,21. — b) *Bewusstsein* Çat. Br. 14,7,2,3. Ait. Up. 5,2. Bhâg. P. 6,4,47. 9,16,21. als Bed. der Wurzel चित् Vop. 8,33. — c) *richtiges Verständniss* Weber, Pratiǵńâs. 109. — d) = संज्ञा 5) Hiouen-thsang 1,385. — Vgl. नैवसंज्ञानासंज्ञायतन.

संज्ञावत् (von संज्ञा) adj. *Bewusstsein habend* R. 1,22,1.

संज्ञाविवेक m. Titel eines Abschnitts in Nîlakaṇṭha's Tâǵika Vorz. d. B. H. No. 876.

संज्ञासुत m. *der Sohn der* Saṁǵńâ, Bez. *des Planeten Saturn* (!) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Autorität.

संज्ञासूत्र n. pl. die Sûtra *der termini technici*, Bez. der Çivasûtra, Schol. am Ende der Çivasûtra.

संज्ञास्त्र (संज्ञा + ग्रस्त्र) n. Bez. eines mysthischen *Geschosses* des Pradjumna Hariv. 9384.

संज्ञिका (von संज्ञा) f. *Benennung, Name:* श्रोत्रं घ्राणं रसः स्पर्शो दृष्टिश्चेन्द्रियसंज्ञिकाः (°संज्ञिताः ed. Bomb.) MBh. 12,6825. — Vgl. संज्ञक. (°संज्ञिक MBh. 12, 13382 und beim Schol. zu TS. Prât. 1,13, v. l. und 13,16 fehlerhaft für °संज्ञित (so ed. Bomb. des MBh.) oder °संज्ञक).

संज्ञित (wie oben) adj. 1) *zur Kenntniss gebracht, vorgeführt:* दृष्टोपमा त्वदर्थे संज्ञिता मया R. 6,112,11. — 2) *der ein Zeichen bekommen hat:* भ्रू° *mit den Brauen* Râǵa-Tar. 3,206. — 3) *genannt, heissend:* इति संज्ञिताः Bhâg. P. 9,23,29. Shaḍguruçishja bei Roth, Z. L. u. G. d. V. 26. ते दोषास्तेषु संज्ञिताः Vorz. d. Oxf. H. 51,a,9. meist am Ende eines comp. *die Benennung —, den Namen — führend, so und so heissend* Maitrjup. 6,23. M. 7,137. Jâǵń. 3,101. Bhag. 6,23. 8,3. 14,1. MBh. 3, 13398. 14,802. R. 1,39,4. R. Gorr. 2,118,2. 19. 3,35,76. 5,49,3. 87, 13. Ragh. 10,55. Spr. (II) 2134. 6237. Varâh. Brh. S. 5,82. 8,45. 44,2. 51,2. 60,8. Kathâs. 46,51. Râǵa-Tar. 1,106. Mârk. P. 42,14. 51,55. 116,61. Bhâg. P. 3,28,41. 4,21,50. 24,3. 26. 7,7,49. 9,9,29. 21,33. 23,33. 10,10,10. 51,52. 11,9,18. कर्म° *benannt nach* Spr. (II) 1868, v. l. लोके गन्धर्वसंज्ञिते *so v. a.* गन्धर्वाणाम् Mârk. P. 63,51. ग्रास्पदं युग्राख्यसंज्ञितम् Ragh. 3,36. — 4) schlechte Lesart für संज्वित (so ed. Bomb.) MBh. 12,12467.

— ग्रभिसंज्ञित *genannt, heissend* MBh. 12,3118. 6821 (°ज्ञिताः mit der ed. Bomb. zu lesen). 14,66. Vgl. auch in den Nachträgen u. d. W.

— ग्रासंज्ञित *mit dem man vorher eine Verabredung getroffen hat* Kâm. Nîtis. 6,11. ग्रासंज्ञताः (sic) प्रागेव राज्ञा ते संकेतिं नीताः प्रतीपत्तेन स्थापिताः Comm.

संज्ञिन् (von संज्ञा) adj. gaṇa श्रीह्यादि zu P. 5,2,116. 1) *mit Bewusstsein versehen* Sarvadarçanas. 35,8. निर्वाण° *glaubend, dass man das* Nirvâṇa *erlangt habe,* Saddh. P. 4,6,a. — 2) *einen betreffenden Namen führend* Tarkas. 48. Sarvadarçanas. 5,2. Kull. zu M. 1,47. Kusum. 31,4. P. 8,3,32, Schol.

संज्ञु (सम् + ज्ञु = जानु) adj. *dessen Knie beim Gehen aneinanderschlagen* P. 5,4,129. AK. 2,6,2,47. H. 456.

संज्वर (von ज्वर् mit सम्) m. *Gluth, Hitze* AK. 1,1,2,53. H. 1102. देवज्ञ° Khaṇḍom. 118. कन्दर्पज्वर° Git. 4,21. स्मर° Kathâs. 55,63. ग्रासवासवेनोत्सिक्तचित्तसंज्वर° adj. Râǵa-Tar. 6,150. संज्वरं कर् *innerlich aufgeregt werden* MBh. 12,10564. ग्र° adj. *keine Hitze empfindend* und zugleich *innerlich nicht aufgeregt* M. 4,185.

संज्वरवत् (von संज्वर) adj. *von Gluth erfüllt:* स्नेह° (हृदय) Mâlatim. 154,15.

संज्वारिन् (von ज्वर् mit सम्) adj. P. 3,2,142.

सट्, सटति Dhâtup. 9,26 (ग्रवयवे).

सट m. und सटा f. Trik. 3,5,18. n. Çabdar. im ÇKDr. सटा (nur dieses zu belegen) 1) = जटा AK. 2,6,2,48. Trik. 2,6,32. H. 816. an. 2,100. Med. t. 29. Halâj. 2,277. *Flechte:* सटास्तस्य पञ्च चक्रे als Zeichen der Trauer MBh. 3,15735. — 2) *Mähne* (des Pferdes, Löwen), *die Borsten eines Ebers* H. an. Med. MBh. 7,7904. 12,1661. Hariv. 3716. 4283. 4298. 4306. 12708. Ragh. 9,60. Çiç. 1,47. Kathâs. 96,40. Râǵa-Tar. 5, 332. Mârk. P. 88,12. Padmap. 16,97. Bhâg. P. 3,13,27. 43. 7,8,20. 32. fg. 10,37,1. Sâh. D. 221,9. सिंह° Trik. 3,3,332. — 3) = शिखा Çabdar. im ÇKDr. — 4) = छटा 1) *Menge:* चन्द्रांकांशु° Varâh. Brh. S. 27,1. प्रविकटसटाक्षेपचपल 5. लाङ्गूलं (eines Hundes) ससटम् *so v. a. recht haarig, struppig* 62,1. — 5) = छटा 2) *Licht, Glanz:* तडिद्दंष्ट्रि° Bhâg. P. 4,5,2.

सटाङ्क (सटा + ग्रङ्क) m. *Löwe* Çabdar. im ÇKDr.

सटाल (von सटा) adj. 1) *mit einer Mähne versehen:* सिंह Kathâs. 22, 107. 55,208. — 2) am Ende eines comp. *reichlich versehen mit:* कोमलकान्ति° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33. *adorned with seemly radiance as his frontlet* Hall.

सट्ट्, सट्टयति Dhâtup. 32,31, v. l. (हिंसाबलादाननिकेतनेषु, दान st. ग्रादाने v. l.). 89 (हिंसायाम्). — Vgl. षट्.

सट्टक n. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 429. 542. Vorz. d. Oxf. H. 146,b, No. 313.

सट्टा f. = पक्षिभेद und वाद्य Uṇâdivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr.

1. सठ्, साठयति = शठ् Vop. in Dhâtup. 32,23.

2. सठ् m. N. pr. eines Mannes Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6,544,3.

सड = सद् डेन वर्तते P. 8,3,56, Schol. — Vgl. साडि.

सड्ड m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 8,33. 184. 262. 279. 301 u. s. w.

सणाकाय N. pr. einer Oertlichkeit Vorz. d. Oxf. H. 339,a,13.

सण्ड m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,351 (VP. 187) nach der Lesart der ed. Bomb. षण्ड ed. Calc.

सपिउश m. = संदंश *Zange* ÇKDr. mit einem Citat aus Mârk. P. 14, 62, wo aber die gedr. Ausg. संदंश liest.

संडीविन् Kathâs. 62,8 ohne Zweifel fehlerhaft für संडीविन्.

सत m. n. *ein best. Gefäss, Schale, Schüssel* VS. 19,27. 88. Çat. Br. 12,7,2,13. 8,2,14. वैतस 15. Kâty. Çr. 19,2,8. 4,13 (aus Palâça nach dem Comm.).

सतःपङ्क्ति (सतस् + प°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,249. Colebr. Misc. Ess. 2,153. — Vgl. सतोबृहत् fgg.

सतत = संतत P. 6,1,144, Vârtt. 1. Vop. 6,72. सततम् adv. *fortwährend, ununterbrochen, stets, immer* (mit einer Negation *niemals*) AK. 1,1,1,61. H. 1471. Halâj. 4,13. M. 3,192. 4,22. 148. 157. 204. 6,83. 8,35 u. s. w. Bhag. 6,10. MBh. 3,1034. 2088. 2280. 2732 (शततं ed. Calc.). 2838. 13,4152. Hariv. 3579. R. 1,51,25. 2,24,22. 38,4. 74, 23. 77,14. Spr. (II) 344. 958. 1271. 1910. 4526. 5438. 6752. 7250. Varâh. Bṛh. S. 47,15. 55,21. Brahma-P. in LA. (III) 50,11. 57,20. Pañkat. 182,9. am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen: सततोत्थित Spr. (II) 4604. Kâm. Nîtis. 1,17. Varâh. Bṛh. S. 36,3. °परिवृत Weber, Kṛshṇaǵ. 287. सततोद्धाङ्कमान Kathâs. 25,10. °यायिन् M. 1, 50. °दुर्गत Spr. (II) 6434. सततामियोग Varâh. Bṛh. S. 75,4. °धृति adj. *stets festen Willen zeigend* Prab. 14,13. °शास्त्रिन् *stets studirend* R. 6,23,6. °मानस *stets seinen Geist auf Etwas richtend* Hariv. 14973. — Vgl. सातत्य.

सततग adj. *in beständiger Bewegung seiend*; m. *Wind* MBh. 1,5880.

सततगति dass. Megh. 70.

सततसमिताभियुक्त m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 215. fg.

सतंति (2. स + तंति) adj. *zusammenhängend, ununterbrochen* TS. 3,2,2,2.

सतत्त्व (2. स + त°) n. *Natur, Wesen* H. 1377. आत्म° Bhâg. P. 5,13, 24. Vedântas. (Allah.) No. 147.

सतनु (2. स + तनु) adj. *bekörpert, sammt dem Leibe* (Gogens. वितनु): सर्दत: सतनुर्हि भूत्वा TS. 3,1,4,4. 5,4,1,1. TBr. 3,2,8,4. 8,10,5. Davon nom. abstr. °त्व n. TS. 6,6,8,2.

सतन्त्र (2. स + तन्त्र) *mit dem* Tantra (Bed. 1) *d) übereinstimmend* Âçv. Çr. 2,15,9. 11,2,17. 3,7.

सतमसा f. N. pr. eines Flusses oder adj. f. *nebst dem Fluss* Tamasâ Mârk. P. 57,22.

सतंस् (von 2. स) adv. am Anfange einiger compp. *ebenmässig, gleich* Naigh. 3,29. तिरः सत इति प्राप्तस्य (v. l. अ°) Nir. 3,20.

सतानूनप्त्रिन् s. u. तानूनप्त्र 1).

सतार (2. स + तारा) adj. *mit den Sternen*: स कदाचिन्नृपश्रेष्ठो जलक्रीडां महोदधौ। हरिः सह गुणोदारैः सतार (= तारैः सह) इव चन्द्रमाः॥ Hariv. 5181.

सतारा f. N. pr. eines Staates Hall 181.

सतासर्ती du. = सदसती, dem सुतासुती nachgebildet TBr. 2,6,2,3. VS. v. l.

सताल्ह N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,4.

सति 1) f. oxyt. = साति, सत्ति P. 6,4,45. Vop. 26,44. = दान und अवसान (d. i. साति) Bhar. zu AK. 3,4,22,70. — 2) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,283. सती Colebr. — 3) fehlerhaft für मति Kathâs. 18,47.

सतितरा adj. f. = सतीतरा = सत्तरा Vop. 7,49; s. u. सत्.

सतिमिर (2. स + ति°) adj. (f. आ) *in Finsterniss gehüllt*: नभस् R. 1, 9,65. दिशः R. Gorr. 1,76,16.

सतिल (2. स + तिल) adj. *nebst Sesamkörnern*: सलिलाञ्जलि Verz. d. Oxf. H. 207,b,28.

1. सती s. u. सत्. Davon °त्व n. *Weibertreue* Hariv. 7753. Spr. (II) 3403. 5241. 5243. 5928. 6702. 7222. 7609. Kathâs. 63,41. Mârk. P. 22,39. Pañkat. 38,16. 19.

2. सती = साति Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Vgl. सति 1).

सतीक n. angeblich *Wasser* Naigh. 1,12, v. l. TS. 4,4,6,2 (सऽतीक Padap.). Nir. 14,11.

सतील s. u. 1. सती.

1. सतीन 1) (von सत्) adj. *wirklich*; vgl. सतीनकङ्कत fgg. — 2) n. angeblich *Wasser* Naigh. 1,12.

2. सतीन m. 1) *eine angebaute Erbsenart mit rundem Korn* (daher auch वर्तुल genannt), vulgo केराउ (کراو *Pisum arvense* nach Shakesp.) Bhâvapr. 5. Bharata zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr. H. an. 3,162. Kâtu. 15,5. Suçr. 1,73,9. 197,13. 198,3. 221,4. 13. 228,16. °यूष 2,471,16 476,1. Madanav. 10,35. Vâgbh. 1,6,53. — 2) *Bambusrohr* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. सतील, सतीलक.

सतीनक m. = 2. सतीन 1) Comm. zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr. H. 1170.

सतीनकङ्कत m. nach Sâj. *Wasserschlange* ṚV. 1,191,1. etwa *einen eigentlichen Kamm habend*.

सतीनमन्यु adj. *wirklich eifernd* ṚV. 10,112,8.

सतीनसत्वन् adj. *wirkliche Krieger führend* ṚV. 1,100,1.

सतीय 1) Khând. Up. 8,3,5 eine Auseinanderreckung von सत्य zum Behuf einer mystischen Erklärung des Wortes. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes (v. l. für सनीय) VP. 193, N. 135.

सतीर्थ (2. स + तीर्थ) 1) adj. *einen gemeinschaftlichen Lehrer habend*. m. *Mitschüler* Vop. 6,97. Çabdar. im ÇKDr. als Bein. Çiva's MBh. 14, 198 schlechte Lesart für सुतीर्थ, wie die ed. Bomb. liest. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes (v. l. für सनीय) VP. 193, N. 135.

सतीर्थ्य = सतीर्थ 1) P. 4,4,107. 6,3,87. AK. 2,7,11. H. 79.

सतील 1) m. a) = 2. सतीन 1) Vâpi bei Bharata zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr. — b) = 2. सतीन 2) Hâr. 108. — c) *Wind* Râjam. zu AK. nach ÇKDr. — 2) f. आ = 2. सतीन 1) Çabdaḱ. im ÇKDr.

सतीलक m. = 2. सतीन 1) AK. 2,9,16. Med. t. 44.

सतीवृत्ति f. Titel eines *Commentars* zu den Uṇâdisûtra Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,25. सूतिवृत्ति zu 140.

सतीव्रता f. ein Frauenname Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

सतीश्वर (1. सती + ई°) und °लिङ्ग n. N. eines Liṅga Verz. d. B. H. 147,b,3. Verz. d. Oxf. H. 71,b,50.

सतीसरस् n. *der Teich der* Satî Râǵa-Tar. 1,25.

सतुष (2. स + तुष) adj. *mit Spelzen versehen* Schol. zu Kâty. Çr. 76, 6. सत्यं त्रेत्रगतं प्राज्ञैः सतुषं धान्यमुच्यते। आमं वितुषमित्युक्तं स्विन्नमन्नमुदाहृतम्॥ Çrâddhatattva im ÇKDr.

संतूल (2. स + तूल) adj. *mit dem Wedel versehen* Çat. Br. 3,1,2,15. TS. 6,1,1,6.

सतृणम् (von 2. स + तृण) adv. *sammt dem Grase, bis auf's Gras:* अत्ति so v. a. तृणमप्यपरित्यज्य Schol. zu P. 2,1,6. Vop. 6,61.

सतृष् (2. स + तृष्) adj. *durstig; lüstern* Trik. 3,1,3.

सतृष्ण (2. स + तृष्णा) adj. dass. AK. 3,4,26,207. °म् adv. *mit Verlangen, sehnsüchtig:* दृष्ट Çák. 59.

सतेजस् (2. स + ते°) adj. *sammt dem Feuer, Glanz, der Kraft* u. s. w.: Auge Ait. Br. 1,3. अग्नि TS. 5,3,5,3. 6,1,2,1. 3,2,2. Davon nom. abstr. °स्त्व n. 5,5,4,2. Káth. 29,7.

सतेर m. = तुष Uṇádivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

सतोक (2. स + तोक) adj. *sammt Nachkommen* AV. 6,56,1.

सतोबृहत् (सतस् + बृ°) 1) adj. *gleich hoch, — gross:* सतोबृहत्प्रजया पशुभिरसानि TBr. 2,7,18,5. सर्वानेवैनान्सतोबृहतः करोति Pañkav. Br. 17,1,11. Ind. St. 8,45. — 2) f. °बृहती *ein best. Metrum* (12 + 8 + 12 + 8) Ṛv. Prát. 16,38(39). 18,1. VS. 14,9. Ait. Br. 6,28. TS. 3,4,6,3. TBr. 2,7,18,5. Pañkav. Br. 12,4,3. Çáṅkh. Çr. 7,25,2. 23. Ind. St. 8, 17 u. s. w. Colebr. Misc. Ess. 2,152. Vgl. महा°.

सतोमहत् (सतस् + म°) adj. *gleich gross* Ṛv. 8,30,1.

सतोमुख (सतस् + मुख) s. महासतोमुखा.

सतोवीर (सतस् + वीर) adj. *gleich männlich* Ṛv. 6,75,9.

सत्कथा (सत् + कथा) f. *eine schöne Unterredung, — Erzählung* Bhág. P. 4,14,36. 31,28. 10,80,2. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 1,10,24. 15,36. R. 2,48,27.

सत्कदम्ब (सत् + क°) m. *eine* Kadamba-*Art* (केलिकदम्ब) Çabdač. im ÇKDr.

सत्कर् s. u. सत्.

सत्कर (von सत्कर्) adj. s. अ° in den Nachträgen.

सत्करण (wie oben) n. *das Erweisen der letzten Ehre, das Verbrennen eines Leichnams* R. Gorr. 2,68,49.

सत्कर्तृ (wie oben) nom. ag. *Wohlthäter* Spr. (II) 2812. unter den 1000 Namen Vishṇu's ÇKDr. ब्राह्मण° *der den Brahmanen Wohlthaten erweist* oder *sie ehrt* MBh. 13,6460.

सत्कर्तव्य (wie oben) adj. *dem man Gutes erweisen muss* MBh. 3,15130.

1. सत्कर्मन् (सत् + क°) n. *ein gutes Werk* Márk. P. 16,69. Rága-Tar. 5,115 (von ह्यन्यासु zu trennen). Spr. (II) 2875. अ° 3174.

2. सत्कर्मन् (wie oben) 1) adj. *gute Werke vollbringend* Rága-Tar. 4, 696. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtavrata Bhág. P. 9,23,12.

सत्कला (सत् + कला) f. *eine schöne Kunst* Spr. (II) 813.

सत्कवि (सत् + कवि) m. *ein guter Dichter* Spr. (II) 680. 5547. °मिश्र m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 13. सत्कवित्व n. *eine wahre Dichtergabe* Spr. (II) 6130.

सत्काञ्चनार m. *Bauhinia variegata* Çabdač. in Verz. d. Oxf. H. 196, *a*, 2. — Vgl. रक्तकाञ्चन.

सत्काण्ड (सत् + का°) m. *eine Falkenart* (चिल्ल) Çabdač. im ÇKDr.

सत्कार (von सत्कर्) m. sg. und pl. *gute —, freundliche Behandlung, Ehrenerweisung*, insbes. *die freundliche Aufnahme eines Gastes, Bewirthung:* सत्कारेषूत्सवेषु च M. 3,59. सत्कारमर्हति 137. Jágń. 1,338. MBh. 1,2073. पौरा न तस्य सत्कारं कृतवन्तः 3,2305. fg. न सत्कारमकुर्वन्नपि 2315. अग्र्य 11910. R. 1,52,22. R. Gorr. 1,4,56. 3,15,22. 32,24. 4,4,12. Suçr. 1,71,3. 5. Kám. Nitis. 18,3. ad Megh. 18. विधिप्रयुक्त° Kumáras. 6,52. आतिथेय Çák. 7,11. विसर्जनावसर° 97,10. ad 160. Mitav. 83. Spr. (II) 762. 4994. 6335. Kathás. 19,57. Rága-Tar. 5,33. Bhág. P. 7,1,22 (Gegens. न्यक्कार). °भाज् Sarvadarçanas. 64,1. आतिथ्य° R. 3,2,6. Kathás. 15,129. विद्याह्वाचारसत्कारसह्य 44,64. in comp. mit der Person, *die geehrt wird:* गुरुसत्कारकारिन् R. 2,100,42. 111,30. राज° MBh. 12,2541 (so v. a. *Lob eines Fürsten*). Spr. (II) 3221. देव°, शरीर° (*Person*) MBh. 3,16710. अ° *schlechte Behandlung* 1,6355. R. 2,97,28. *Rücksicht für eine Sache* Jogas. 1,14. Statt सत्कार Hariv. 11822 ist mit der neueren Ausg. संस्कार zu lesen; in der Verbindung पश्चिमं कंससत्कारं (*die letzte Ehrenerweisung* d. i. *die Verbrennung des Leichnams*) चक्रुस्ते 4898 kann aber eben so gut सत्कार wie संस्कार (so die neuere Ausg.) stehen. — Vgl. अतिथि° (auch R. 3,52,50. Kathás. 25,16).

1. सत्कार्य (wie oben) adj. 1) *was bewirkt wird; n. Wirkung* (vgl. असत्कार in den Nachträgen) Sáṁkhjak. 9. Tattvas. 31. Schol. zu Kap. 1, 119. — 2) *der da verdient geehrt —, — gut aufgenommen zu werden* R. 1,25,20. 3,9,26. *dem die letzte Ehre (die Verbrennung des Leichnams) erwiesen werden muss* 4,24,9.

2. सत्कार्य (सत् + कार्य) n. *eine gute, erlaubte Beschäftigung:* असत्कार्यपरिग्रह M. 12,32.

सत्काव्य (सत् + काव्य) n. *ein gutes Gedicht* Spr. (II) 6705. Verz. d. Oxf. H. 193, *a*, 13.

1. सत्कीर्ति (सत् + की°) f. *ein guter Ruf* Bhág. P. 3,22,33.

2. सत्कीर्ति (wie oben) adj. *eines guten Rufes sich erfreuend* Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 5.

1. सत्कुल (सत् + कुल) n. *ein gutes, edles Geschlecht* Márk. P. 16,24. सत्कुलोत्पन्ना Kathás. 4,33.

2. सत्कुल (wie oben) adj. *einem guten, edlen Geschlecht angehörend* Kám. Nitis. 4,68. Davon nom. abstr. °ता f. Sáh. D. 181.

सत्कुलीन adj. dass. Viçvasáratantra im ÇKDr.

सत्कृति (von सत्कर्) f. = सत्कार. सत्कृतिं गम् MBh. 2,828. तत्सत्कृतिं समधिगम्य Bhág. P. 10,15,43. प्र-यम् Spr. (II) 5549, v. l. कृत° adj. Kathás. 110,114. Rága-Tar. 3,262 (vom Vorangehenden zu trennen).

सत्कृत्यमुक्तावली f. Titel einer Schrift; s. u. लिखिता und vgl. Troyer in Rága-Tar. I,429.

सत्क्रिय (2. सत् + क्रिया) adj. *Gutes thuend* MBh. 6,2950.

सत्क्रिया (von सत्कर्) f. 1) *Herstellung, das in Ordnung Bringen:* स्वदुर्ग° Kám. Nitis. 12,15. पुरमार्ग° Ragh. 14,3. यूप° Kumáras. 5,73. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,6. 9. भेदधिक्कार° so v. a. *Erklärung* Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, No. 556. — 2) sg. und pl. = सत्कार M. 3,126. Jágń. 1,109. 3,300. Çák. 112. 160. 97,2. Spr. (II) 180. 5409. 6117. Kir. 1,12. Rága-Tar. 2,174. 3,143. 167. 185. 224. Bhág. P. 3,9,13. 7,5,41. Márk. P. 16, 63. सत्क्रियाभ्यसन 15,44. सत्क्रियां कर् Spr. (II) 5622. Rága-Tar. 2,89. प्र-यम् Spr. (II) 5549. प्रति-यज् R. Gorr. 1,53,14. Kumáras. 5,32. प्रति-ग्रह् R. 1,52,14. आतिथ्य° R. Gorr. 1,53,23. Kathás. 2,50. विवाह° so v. a. *Feier* Ragh. 8,60. लाभ° *bei Gelegenheit von* Rága-Tar. 3,149. पाद्यार्घ्यासन° R. 1,31,26 (32,20 Gorr.). अतिथि° Jágń. 1,102. देव° R. 3,77,23. राज° Spr. (II) 3221, v. l. निवर्तितसाधु° adj. Bhág. P. 6,7,36.

परलोक° *in Bezug auf die andere Welt* so v. a. *Todtenfeier, Verbrennung des Leichnams* u. s. w. MBH. 1,1306 (°क्रिया: प्र-युज्). ohne nähere Angabe dass. TRIK. 2,8,61. — Vgl. असत्° (auch RÂGA-TAR. 2,84).

सत्क्षेत्र (सत् + क्षेत्र) n. *ein guter Acker* Spr. (II) 2300. 6710.

सत्त partic. von 1. सद्; s. das. und vgl. प्रसत्त.

सत्तत्त्व (सत् + तत्त्व) n. Titel einer Schrift MACK. Coll. 1,13.

सत्तम s. u. सत्. Davon °ता f. *der Vorrang unter Allen:* शूद्रः सत्तमतामियात् BHÂG. P. 4,23,32.

सत्तृ (von 1. सद्) nom. ag. *der Sitzende*, namentlich *beim Opfer* ṚV. 3,17,5. सत्ता नि योनौ कलशेषु सीदति 9,86,6. 96,23.

सत्तर् s. u. सत्.

सत्तर्क (सत् + तर्क) m. *ein orthodoxes System der Philosophie* Verz. d. Oxf. H. 128,*a*,9. अ° BHÂG. P. 2,6,40 erklärt der Comm. durch असतां तर्कः, man könnte aber darunter auch *ein heterodoxes System d. Ph.* verstehen.

सत्ता (von सत्) f. *das Sein, Dasein* HALÂJ. 5,64. 82. DHÂTUP. 1,1. KAṆ. 1,2,7. 8. TARKAS. 56. NÎLAK. 47. 170. 225. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9, 163. WEBER, RÂMAT. UP. 287. BHÂSHÂP. 7. Spr. (II) 2756. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 41. 308. BHÂG. P. 10,3,24. 85,7. 86,44. SÂH. D. 51. KULL. zu M. 2,124. Comm. zu KAP. 1,97. 121. KUSUM. 33,8. SARVADARÇANAS. 4,9. 12,17. 20. 143,15. गोसत्तैव गोत्वम् 144,12. भावः सत्तेवेति धात्वर्थः सत्ता 16. जन्मसत्तावृक्षय: MALLIN. zu ÇIÇ. 1,46. Am Ende eines adj. comp.: उपादानसमसत्ताक NÎLAK. 180. प्रमातृसत्तातिरिक्तसत्ताकत्व 225. — Vgl. महा°.

सत्तावत् (von सत्ता) adj. *dem das Prädicat «Sein» zukommt* BHÂSHÂP. 13.

सत्ति (von 1. सद्) f. *Eintritt, Anfang:* योग° Ind. St. 10,280.

सत्त्र (von 1. सद्) UṆÂDIS. 4,166. VS. PRÂT. 6,27 (सत्र zu schreiben). n. 1) *eine grosse* Soma-*Feier von mehr als zwölf Tagen mit vielen Officianten* AK. 3,4,25,183. H. 820. an. 2,465. MED. r. 95. HALÂJ. 2, 259. KÂTJ. ÇR. 12,1,4. 13,1,1. ÇÂṄKH. ÇR. 11,1,4. ÂÇV. ÇR. 11,1,7. MAÇAKA in Verz. d. B. H. 73. Z. d. d. m. G. 9,LXXI. Gewöhnlich mit आस्, सद्, auch उप-इ *eine Feier begehen*, उद्-स्था *beenden*. ṚV. 7,33,13. AV. 11,7,8. 12,1,39. सत्त्रं नि षेदुर्ऋषयो नाधमानाः 17,1,14. येन ऋषयस्तपसा सत्त्रमायन् VS. 15,49. 8,52. AIT. BR. 2,19. 4,17. स्वर्गाय लोकाय सत्त्रमासते 5,14. 8,21. TBR. 1,4,3,7. TS. 2,3,3,1. 7,2,9,3. 3,6,2. ÇAT. BR. 4,6,1,15. 8,1. 9,1. 11,5,5,1. PAṄKAV. BR. 15,12,3. अहीनानां द्वादश चतुर्विंशतिः संवत्सर इति सत्त्राणाम् ÂÇV. ÇR. 4,8,15. KÂTJ. ÇR. 1,6,12. 12,1,6. 7. LÂṬJ. 2,2,2. 4. 11. 10,1,1. °त्व KÂṬH. 34,8. °काम KÂTJ. ÇR. 12,4,26. द्वादशवार्षिक MBH. 1,1. UTTARAR. 2,12 (4,2). यजन्ति सत्त्रैस्त्वामेव यज्ञैश्च परमाध्वरे MBH. 5,486. सत्त्रादिभिर्मखैः Spr. (II) 2053. शंभोः 4586. महान्सत्त्रावसानिकान् R. 2,56,25. 75,24. °फलद HARIV. 2813. BHÂG. P. 3,13,37. तेषु तत्सत्त्रमुपासीनेषु MBH. 1,662. सत्त्राण्यन्वासते (v. l. उपासते) Spr. (II) 3631. सत्त्रं स्वर्गाय लोकाय सहस्रसममासत BHÂG. P. 1, 1,4. °वर्धन 7,2. गो° TS. 7,5,1,1. पुरोडाश° AIT. BR. 2,9. Bildlich *ein einem* Sattra *gleichkommendes verdienstliches Werk:* अभयस्य हि यो दाता स पूज्यः सततं नृपः। सत्त्रं हि वर्धते तस्य सदैवाभयदक्षिणम् ॥ M. 8, 303. आपन्नाभयसत्त्रेषु दीक्षिताः खलु पौरवाः ÇÂK. 49. सत्त्रस्यर्द्धि f. *Vollendung —, Gelingen des* Sattra heisst ein Sâman Ind. St. 3,242,*a* (fehlerhaft सत्रस्यर्द्धि). TS. 7,5,8,1. ÇAT. BR. 4,6,9,11. ÇÂṄKH. BR. 29,6. neutr. KÂTJ. ÇR. 12,4,11. — 2) = सत्त्रगृह, °वसति, °शाला, °सद्मन्, *ein Haus, in dem Speisen u. s. w. unentgeldlich verabreicht werden, Verpflegungshaus, Hospiz:* तत्र तया सत्त्रे ऽवतारिते। नानापथागतानामावासार्थं यथापि भुज्यते ॥ RÂGA-TAR. 2,58. सत्त्रे सुन्दरकस्याशु चारयामास भोजनम् KATHÂS. 20,157. अन्नादिदानसत्त्राण्यकारयत् 113,29. = सदादान AK. H. an. MED. st. सत्त्र MÂRK. P. 35,33 wird nach ÇKDR. सत्र gelesen, welches der Comm. durch सदक्षिणं सततान्नदानम् erklärt. — 3) *eine angenommene Gestalt:* तथा च सत्त्रेण वसन् MBH. 4,311. छन्नः सत्त्रेण 1194. 1267. 1271. *ein trügerischer Schein:* उत्पत्तवन° DAÇAK. 77,12. = आच्छादन AK. H. an. MED. = कैतव TRIK. 3,3,377. MED. = दम्भ H. an. = वस्त्र H. ç. 135. — 4) *Wald* AK. TRIK. (वस्त fehlerhaft für वन). H. 1110. H. an. MED. HALÂJ. 2,55. मृगव्य° KIR. 13,9. — ÇKDR. führt nach dem ANEKÂRTHAKOÇA noch folgende Bedd. an: धन, गृह, दान, सरोवर. Vgl. दीर्घ° (in der 1ten Bed. auch MBH. 1,661), देव°, पशु°, ब्रह्म°, भूमि°, महा°, मृग°, रथ°, राज°, रात्रि° (ÂÇV. ÇR. 11,6,16), संवत्सर°, सर्प°.

सत्त्रगृह n. = सत्त्र 2) KATHÂS. 21,92.

सत्त्रय् (von सत्त्र), °यते DHÂTUP. 35,52 (संतानक्रियायाम्, संबन्धे und संततौ, निर्वाहक्रियायाम्, विस्तारे).

सत्त्रयाग m. = सत्त्र 1) KATHÂS. 118,56. BHÂG. P. 8,8,39. 9,13,7.

सत्त्रराज् m. *König des Festes* VS. 5,24.

सत्त्रवसति f. = सत्त्र 2) KATHÂS. 72,99.

सत्त्रशाला f. dass. H. 1000. HALÂJ. 2,142. KATHÂS. 21,74.

सत्त्रसद् adj. *Festgenosse* AV. 1,30,4. VS. 34,55. ÇAT. BR. 12,1,3,22.

सत्त्रसद्मन् n. = सत्त्र 2) KATHÂS. 20,149.

सत्त्रसद्य n. *Festfeier* AV. 9,6,42.

सत्त्रस्यर्द्धि Ind. St. 3,242,*a* fehlerhaft für सत्त्रस्यर्द्धि; s. u. सत्त्र 1) am Ende.

सत्त्रापय्, °यते = सत्त्रय् VOP. nach WESTERGAARD.

सत्त्राय् (von सत्त्र), °यते = कण्वचिकीर्षायाम् oder सत्त्राय क्रमणे ऽनार्जवे P. 3,1,14, Vârtt.

1. सत्त्रायण (सत्त्र + अयन) n. *eine Feier von besonders langer Dauer* ÇAT. BR. 4,6,8,2. AIT. BR. 6,22. PAṄKAV. BR. 25,3,4. 7,3. 8,2. 16,3. Ind. St. 3,382. 300. 303. अथ यत्सत्त्रायणमित्याचक्षते ब्रह्मचर्यमेव तद्ब्रह्मचर्येण ह्येव सत आत्मनस्त्राणं विन्दते KHÂND. UP. 8,5,2.

2. सत्त्रायण (wie oben) 1) adj. *sich im* Sattra *bewegend*, Beiw. Çaunaka's BHÂG. P. 6,18,21. — 2) m. N. pr. eines Mannes, Vaters des Bṛhadbhânu, BHÂG. P. 8,13,36.

सत्त्रि m. = यज्ञशील, हस्तिन्, मेघ UṆÂDIK. im ÇKDR.

सत्त्रिन् (von सत्त्र) adj. 1) *Vollbringer eines* Sattra, *Theilnehmer an einem* Sattra, *ein Feiernder, ein Festgenosse;* = गृहपति AK. 2,8,2, 15. TRIK. 3,3,155. H. 734. — TS. 1,7,2,1. 7,4,11,1. TBR. 1,2,2,1. 2, 3,5,1. AIT. BR. 4,13. ÇAT. BR. 11,8,2,1. °धर्माः ÂÇV. ÇR. 12,8,1. LÂṬJ. 6,4,15. ANUPADAS. 4,6. M. 5,93. JÂǴN. 3,28 (*Hausherr* STENZLER). MBH. 12,3625. HARIV. 2813. KATHÂS. 87,34 fgg. ÇAṄK. zu KHÂND. UP. S. 39. कृशाय म्रियमाणाय वृत्तिग्लानाय सीदते। भूमिं वृत्तिकरीं दत्त्वा सत्त्री भवति मानवः ॥ *hat dasselbe Verdienst, als wenn er ein* Sattra *vollzogen hätte*, MBH. 13,3131. — 2) *durch eine Verkleidung unkenntlich gemacht*

MBh. 14,156. Kâm. Nîtis. 12,34. — Vgl. दीर्घ°.

सत्त्रिय adj. zum Sattra gehörig u. s. w.: दीक्षा Ait. Br. 4,26. Feuer TBr. 3,11,9,2. Pañkav. Br. 11,1,1. Kâṭh. 34,11. — Vgl. सत्त्र्य.

सत्त्रीभूत (सत्त्र + भूत) adj. Andere speisend MBh. 13,4873. भूतानामा-च्छादनवहनकः Nîlak.

सत्त्रोत्थान (सत्त्र + उ°) n. das Aufstehen (Auseinandergehen) vom Sattra Çat. Br. 4,6,9,6. 10. 15. Kâtj. Çr. 12,4,30.

सत्त्र्य adj. = सत्त्रिय Çat. Br. 11,3,2,2.

सत्त्व (von सत्), am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) n. das Sein, Existenz, Realität Halâj. 5,82. Vaiç. bei Mallin. zu Kir. 12,40. एमो व्यय-मित्यांकृत्मानमेव सत्त्वं गमयति TS. 2,5,9,3. 5,2,2,6. 4,6,3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 162. सर्वत्र Weber, Râmat. Up. 287. Z. d. d. m. G. 7, 294. Nîlak. 12. 21. 62. 121. Comm. zu Gaim. 1,31. zu Kap. 1,4. अस्ति सत्त्वे AK. 3,5,18. H. 1541. Sarvadarçanas. 9,9. fgg. 12,21. 14,7. 141,15. अ° 12,21. 14,11. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. Nîlak. 164. Sâh. D. 269. Z. d. d. m. G. 7,294. — 2) n. Wesen, Charakter: पुत्रस्य पुत्रः स-त्त्वमश्नुते Pañkav. Br. 15,12,2. सत्त्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति Bhag. 17,3. Spr. (II) 4733. क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे 5712 = 6145. सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सत्त्वानुरूपं फलम् 7322. 7420. Kir. 12, 40. Varâh. Bṛh. S. 68,114. नाभिः स्वरः सत्त्वमिति प्रदिष्टं गम्भीरमेतत्त्रितयं नराणाम् 83. Suçr. 1,124,12. अदीन° adj. MBh. 3,11909. 15599. R. 2, 72,53. 4,29,25. अभिनन्द्य° adj. Ragh. 5,31. आर्य°, उदार° adjj. MBh. 2,2366. उच्छृङ्खल, शास्त्रनियमित Spr. (II) 369. उन्नत 6560. ऊर्जित° adj. 6511. ऋजुबुद्धि° adj. MBh. 15,672. कल्याणसत्त्वता R. 2,44,14. क्रूर° adj. Prab. 113,14. तीव्र°, मन्द° adjj. Kathâs. 35,75. fg. दृढ° adj. 67. 88,49. घोर° 35,63. लघु° adj. Varâh. Bṛh. 15,13. °लाघव R. 4,6,6. विशुद्ध-सत्त्वविज्ञान adj. R. 4,22,12. शुद्ध° adj. 2,38,29. स्थिर° adj. R. Schl. 2, 83,8. सिंह°, व्याघ्र°, वराहमृग°, जल° adjj. MBh. 13,2155. Varâh. Bṛh. S. 68,108. 111. fgg. Prab. 113,16. अन्तःसत्त्व eines Rubins Spr. (II) 867. सत्त्व = स्वभाव H. an. 2,540. Med. v. 28. Vaiç. a. a. O. = आत्मभाव H. an. = आत्मत्व Med. — 3) n. ein fester Charakter, Festigkeit, Entschlossenheit, Energie, Muth Bhag. 10,36. R. 2,21,38. Kâm. Nîtis. 1,16. fg. 4,6. 29.43.68. 5,13. 13,2. 19,62. Suçr. 1,130,2. तुल्यसत्त्वानां सिंहानाम् Ragh. 4,72. Spr. (II) 646. 2781, v. l. 3161. 3502. 4387. 4465. 7504. Kathâs. 18,196. 283. 389 (doppelsinnig). सत्त्वमनुधावन्ति संपदः 27,134. 208. 35, 43. 53,143. 66,109. Râga-Tar. 3,58, 4,65. 5,131. Sâh. D. 197. सततं स-त्त्वमास्थितः MBh. 12,4257. धारयन्सत्त्वम् R. 2,22,2. सत्त्वमाश्रित्य केवलम् 3,40,18. अबालसत्त्वो बालः Çâk. 101,21. आपद्यपि त्याज्यं न सत्त्वम् Kathâs. 21,100. सत्त्वावसाद 18,309. सत्त्वोत्कर्ष Hit. 100,6. संपन्नः सत्त्वसंपदा AK. 3,1,13. °संपन्न Jâgn. 1,368. R. 2,78,2. 101,17. °युक्त Varâh. Bṛh. S. 5,39. सत्त्वान्वित Dhûrtas. 77,2. सत्त्वोद्रिक्त Râga-Tar. 3,343. सत्त्वाधिक Spr. (II) 1431. Kathâs. 27,134 (कर्मन्). Vet. in LA. (II) 29,1. 2. सत्त्वाढ्य Kathâs. 12,44 (doppelsinnig). 38,2. रूपसत्त्वगुणोपेत M. 3,40. °वीर्यगुणो-पेत R. 1,6,22. °बुद्ध्युपपन्न Spr. (II) 6711. सत्त्वाभिजनसंपन्न 6712. सत्त्वो-त्साहरहित Hit. 30,2. विहीनाः सत्त्वेन Varâh. Bṛh. S. 27,8. हीन° adj. R. 5,13,69. Suçr. 2,474,16. Kathâs. 27,69. 43,88. विहीन° adj. Varâh. Bṛh. S. 16,32. उत्तम°, मध्यम° adjj. Suçr. 2,226,12. fg. Kathâs. 15,117. अल्प° adj. 25,98. सत्त्व = व्यवसाय AK. 3,4,22,215. H. an. Med. Vaiç. = स्था-मन् Halâj. = बल H. an. Med. Vaiç. = पराक्रम Vaiç. — 4) n. das absolut gute Wesen, die erste der drei Qualitäten (गुण) der Prakṛti AK. 1,1,4,7. H. an. Med. Halâj. Nir. 14,3. Maitrjup. 4,3. 5,2. M. 12, 24. सत्त्वं ज्ञानम् 26. तत्र यत्प्रीतिसंयुक्तं किंचिदात्मनि लक्षयेत् । प्रशान्त-मिव शुद्धाभं सत्त्वं तदुपधारयेत् ॥ 27. 37. सत्त्वस्य लक्षणं धर्मः 38. °युक्त Jâgn. 3,159. Sâṁkhjak. 13. 54. Weber, Râmat. Up. 324. Tattvas. 25. Vedântas. (Allah.) No. 25. Madhus. in Ind. St. 1,23,17. Sarvadarçanas. 147,17. 151,13. Varâh. Bṛh. S. 69,9. 14. Bṛh. 2,7. सत्त्वोद्रिक्त Sâh. D. 34. Bhâg. P. 1,2,19. 23. 25. 3,3. 4,30,42. Muir, ST. 1,19. fg. 23. 28. fg. 33. — 5) n. geistiges Wesen, Geist; = चित्त H. an. Med. = अन्तःकरण Vaiç. शुद्ध° Muṇḍ. Up. 3,2,6. °शुद्धि Jâgn. 3,159. Nîlak. 22. °पुरुषान्यता 25. fg. Çiç. 4,55 (= प्रकृति Mallin.). Verz. d. Oxf. H. 231,a,8. b,27. 232,a,17. fg. Sarvadarçanas. 167,11. Bhâg. P. 1,10,23. 7,15,41. निर्वृत्ते लङ्गस-त्त्वाभ्यां द्वे त्रिधाङ्गिकसात्त्विके AK. 1,1,7,16. H. 283. Sâh. D. 164. fg. मूढ° adj. MBh. 3,15710. — 6) n. Lebensathem; = असु, प्राण AK. 3, 4, 27, 215. H. an. Med. Vaiç. तेन शब्देन महता समुद्रे पर्वतोपमाः । आप्लवन्त गतैः सत्त्वैर्मत्स्याः शतसहस्रशः ॥ MBh. 3,12098 (= बुद्धिभिः Nîlak.). उद्ग-तानीव सत्त्वानि R. 2,48,1 (45,1 Gorr.). परिकल्पितसत्त्वयोग adj. Çâk. 42. गत° adj. MBh. 3,2683. 15798. R. 2,60,1. 4,9,84. — 7) n. ein reales Wesen, Gegenstand, Ding; = द्रव्य, वस्तु AK. Trik. 3,2,8. 21. H. an. Med. Vaiç. सत्त्वप्रधानानि नामानि Nir. 1,1. 12. 20. 2,7. 15. 7,4. 9,1. RV. Prât. 12,5. 8. AV. Prât. S. 261. P. 1,4,57. 2,3,33. II, S. 451 unter गुण. °गामिन् AK. 1,1,4,63. — 8) m. n. ein lebendes Wesen, insbes. ein unvernünftiges AK. 3,4,27,215. H. 1366. H. an. Med. Halâj. 5,82. 3,34. Vaiç. अस्थिमत् M. 11,140. अन्नाद्यज, रसज 143. हिंस्र 12,56. Jâgn. 3,275. MBh. 1,1135. रात्रिचारिन्, दिवाचारिन् 10,26. fg. सत्त्वैः सत्त्वा हि जीवन्ति दुर्बलैर्बलवत्तराः 12,443. 4258. स्त्री वा पुमान्वा यच्चान्यत्सत्त्वं न-गरराष्ट्रजम् R. 1,9,21. 40,20. 2,25,13. औदकानि 33,13 (15 Gorr.). 55,7. R. Gorr. 1,43,2. 3,55,48. 64,21. 4,1,15. 5,14,62. 7,4,9.10. Gaim. 1,9. Suçr. 1,114,7. 2,399,18. 538,12. 15. 18. 495,20. Kâm. Nîtis. 15,9. Kumâras. 5,17. Ragh. 2,8. 14. 38. 6,46. 14,75. 15,15. Çâk. 38. 192. 17,20. 93,5. Spr. (II) 3755. 4424. 4326. 4929. 5609. 6263. Varâh. Bṛh. S. 5,54. 21,23. 32,1. 25. 33,5. 91,2. °युद्ध 43,28. Kathâs. 12,44. 18,389 (an beiden Stellen doppelsinnig). 60,22. 92. Râga-Tar. 1,183 (°हिंसा mit der ed. Calc. zu lesen). 3, 4. Sâh. D. 38,10. Brahma-P. in LA. (III) 48, 12. Bhâg. P. 1,15,14. 3,13,21. 26,18. 5,9,21. Pañkat. 69,5. 165,9. Hit. 56, 20. Burnouf, Intr. 593. — 9) m. n. ein gespenstisches Wesen, ein böser Geist, Kobold; = पिशाचादि H. an. Med. Vaiç. = गन्धर्व AK. 3,4,24, 135. सत्त्वास्तु नारकाः 1,2,2,2. रक्षोयक्षादिसत्त्वानां दर्शनम् Varâh. Bṛh. S. 46,92. सत्त्वमाविश्य R. 2,33,10. सत्त्वेनाविष्टचेतनः R. Gorr. 2,33,11. fg. Kathâs. 44,159. — 10) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4543. — ÇKDr. führt noch folgende Bedd. an: रस, आयुस् nach Dhar. कुबेर angeblich nach H. धन nach Çabdar. — Vgl. अ°, अन्तः°, आपन्न° (auch Suçr. 2, 491, 6), दुः°, देव°, निः°, बोधि°, भीरु°, महा°, यावत्°, वज्र°, स°, सु°, सात्त्विक.

सत्त्वक (von सत्त्व) m. N. pr. eines Mannes; s. सात्त्वकि.

सत्त्वकर्तर् m. Schöpfer der lebenden Wesen so v. a. प्रजापति R. 7,4,10.

सत्त्वधामन् n. die Heimath der Qualität Sattva, Bein. Vishṇu's Bhâg.

P. 7,8,25. 9,13. 9,8,12. धामन् = प्रकाश und मूर्ति nach dem Comm.

सत्त्वपति m. *Fürst der Geschöpfe* Bhâg. P. 7,4,7.

सत्त्वप्रकाश m. *die Offenbarung der Qualität* Sattva, personif. als Fürst Verz. d. B. H. No. 541.

सत्त्वमय (von सत्त्व) adj. *aus der Qualität* Sattva *gebildet* MBh. 6,2007.

सत्त्वमूर्ति adj. dass. Bhâg. P. 7,8,49.

सत्त्वलक्षणा adj. f. *schwanger* Çâk. 66,18.

सत्त्ववत् (von सत्त्व) adj. 1) *einen festen Charakter habend, Entschlossenheit —, Energie —, Muth besitzend;* m. *ein charaktervoller Mann* Bhag. 10,36. MBh. 1,2536. R. 1,41,8. 2,106,31. 5,29,6. 48,7. Suçr. 1,123,19. 130,3 (zugleich *mit der Qualität* Sattva *reichlich versehen*). Spr. (II) 1277. 1628. 4170. 7040. Kathâs. 17,40. 18,67. 109. 201. 20,30. 35,30. 55. Bhâg. P. 7,13,36. वीर्य° (das suff. gehört hier und im folgenden comp. zu beiden Wörtern) MBh. 3,2678. सत्त्वोत्साहवत् Spr. (II) 7049. सत्यवत् fehlerhaft für सत्त्ववत् Ragh. 5,56 (ed. Calc. richtig) und Pańkat. 1,8,35. — 2) f. °वती N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

सत्त्ववर m. N. pr. zweier Männer Kathâs. 53,20. 78,9 (सत्य° gedr.). 51 fgg.

सत्त्वशालिन् adj. *festen Charakters, energisch, muthig* Kathâs. 18,311. 46,107.

सत्त्वशील m. ein Mannsname Kathâs. 35,38. 81,5. Verz. d. Oxf. H. 152,b,24.

सत्त्वसर्ग m. *eine Schöpfung* (concret) *der Qualität* Sattva Bhâg. P. 3,12,10.

सत्त्वस्थ adj. (f. आ) 1) *beim festen Charakter bleibend, Festigkeit u. s. w. zeigend* Maitrjup. 6,30. Kûlikop. in Ind. St. 9,10. Bhag. 2,45. MBh. 12, 5909. Mâlav. 20,9. — 2) *an der Qualität* Sattva *festhaltend, sich in derselben bewegend* Bhag. 14,18. Bhâg. P. 8,5,50. धी Spr. (II) 3463.

सत्त्वस्थान n. *das Verbleiben in der Qualität* Sattva Verz. d. Oxf. H. 58,b,9.

सत्त्वहर adj. *die Qualität* Sattva *entziehend:* कलिं °हरं पुंसाम् Bhâg. P. 1,1,22.

सत्त्वात्मन् (सत्त्व + आ°) adj. *dessen Wesen die Qualität* Sattva *ist* Bhâg. P. 6,12,21.

सत्पक्षिन् (सत् + प°) m. *ein guter, nützlicher, unschädlicher Vogel* Çuk. in LA. (III) 34,14.

सत्पति (सत् + प°) m. 1) *Heerführer, Anführer überh.; Vorkämpfer, Held* RV. 1,54,7. त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा 91,5. namentlich Indra 11,1. 53,6. 165,3. त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रः 174,1. 6,26,2. आजितुर् Vâlakh. 5,6. RV. 2,1,4. 33,12. अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः 5,25,6. 32,11. 44,13. 65,2. 82,7. स सत्पतिः शवसा हन्ति वृत्रम् 6,13,3. 14,4. 16,19. 46,1. 8,2,28. 19,36. 21,10. Âditja 6,51,4. 10,8,9. 60,2. इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्पती 65,2. AV. 7,62,1. विद्वस्य 73,4. — 2) *ein guter Herr, — Gebieter:* विश्वस्य Praçnop. 2,11. Verz. d. Oxf. H. 47,a,13. Bhâg. P. 2,8,27. 8,22,15. 10,34,16. — 3) *ein guter Gatte* Ragh. 3,33. प्राप्त° adj. f. Kathâs. 15,53.

सत्पत्त्र (सत् + प°) n. *ein junges Blatt der Wasserrose* Çabdak. im ÇKDr.

सत्पथ् = सत्पथ. instr. °पथा R. 7,80,10.

सत्पथ (सत् + पथ) m. *ein guter —, der richtige Weg* AK. 2,1,16. H. 984. °वर्तिन् ein Planet Varâh. 8,53. gewöhnlich in übertr. Bed.: सताम् MBh. 13,6177. R. 2,23,12. Bhâg. P. 4,12,50. °पथं या 3,28,1. MBh. 2,267. गम् R. 7,107,13. वर्तय् 5,89,35. त्यज् Kathâs. 91,12. °पथे संनिविष्टः MBh. 1,3627. वर्त् Hariv. 4023. स्थितः R. 2,31,10. 5,90,39. °स्थान MBh. 13,6443. °पथाद्पेतः R. 4,34,25. am Ende eines adj. comp. आलिसत्त° Spr. (II) 719. मुक्त° Kathâs. 56,13. उत्क्रान्त° 294. उल्लङ्घित° Bhâg. P. 6,7,2. अ° *nicht auf dem richtigen Wege seiend* (मनस्) 3,28,7.

सत्पद्धति (सत् + प°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 874. fg.

सत्पथरत्नाकर m. desgl.; s. u. नीरेशुक.

सत्पशु (सत् + पशु) m. *ein zum Opfer geeignetes Thier* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सत्पात्र (सत् + पात्र) n. *eine würdige Person* Spr. (II) 3845. fg. 4256. 5434. 6714. Râga-Tar. 3,181. Mârk. P. 21,91. Bhâg. P. 7,14,27.

1. सत्पुत्र (सत् + पुत्र) m. *ein guter Sohn* Spr. 6428, v. l.

2. सत्पुत्र (wie oben) adj. *einen Sohn habend* M. 9,154. अ° ebend.

सत्पुरुष (सत् + पु°) m. *ein guter —, vorzüglicher Mensch* P. 2,1,61, Schol. R. 2,48,7. 109,19. Spr. (II) 1460. 4613. 3277. 4157. 4556. 5784 (so v. a. *ein kluger Mann*). 6019. 6106. 6589. 7224. Lalit. ed. Calc. 43,4. 9.

सत्पुष्प (सत् + पु°) adj. (f. आ) *in Blüthe stehend* P. 4,1,64, Vârtt. 1. Vop. 4,15.

सत्प्रक्रिया (सत् + प्र°) f. *der Abschnitt über die Participia praesentis:* °व्याकृति Verz. d. B. H. No. 739.

सत्प्रतिग्रह (सत् + प्र°) m. *die Entgegennahme einer Gabe von guten, ehrenwerthen Menschen* M. 10,115. अ° 11,194. Jâgń. 3,290.

सत्प्रतिज्ञ (सत् + प्रतिज्ञा) adj. *der Etwas versprochen hat* Taik. 3,3,192.

सत्प्रतिपक्ष (सत् + प्र°) adj. *wogegen ein triftiger Einwand erhoben werden kann:* हेतु *ein solches Argument* (auch subst. mit Ergänzung von हेतु) Tarkas. 40. 42. Sarvadarçanas. 119,19. Kusum. 30,11. Verz. d. Oxf. H. 241,b,14. 242,a, No. 593. fgg. Davon nom. abstr. °ता f. Kusum. 49,12.

सत्प्रतिपक्षित (von सत्प्रतिपक्ष) adj. *wogegen ein triftiger Einwand erhoben worden ist* Comm. zu Kap. 1,71.

सत्प्रतिपक्षिन् adj. = सत्प्रतिपक्ष. Davon nom. abstr. °पक्षिता Bhâshâp. 76. °पक्षित्व n. ebend. Comm. असत्प्रतिपक्षित्व n. Z. d. d. m. G. 7,294, N.

सत्प्रमुदिता s. u. सदाप्रमुदित.

सत्फल (सत् + फल) m. *Granatbaum* Çabdak. im ÇKDr. n. *die Frucht* Verz. d. Oxf. H. 103,b,2. — सत्फलानाम् Spr. (II) 813 schlechte v. l. für सत्कलानाम्.

सत्य (von सत्) 1) adj. *wirklich, wahr, ächt; wahrhaft, ernstlich; zuverlässig, treu* (Gegens. मोघ, अनृत u. s. w.) AK. 1,1,5,22. 3,4,10,86. H. 264. an. 2,386. Med. j. 68. Halâj. 1,141. 144. अग्निर्विद्वां ऋतचिद्धि सत्यः RV. 1,145,5. मन्त्र 152,2. 174,1. आशिषः 179,6. 7,17,5. VS. 35, 20. उक्था RV. 6,67,10. वचस् 7,104,12. आशा TBr. 3,12,2,2. अरिताई: RV. 1,180,7. सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् 2,15,1. 22,1. 23,11. मन्यु 24,14. 4,17,10. रयि 3,14,6. मनसा 7,90,5. 10,67,3. राजन् 9,92,6. सखिभिः 6,67,7. सत्या नृणामभवद्देवहूतिः *wahr* so v. a. *von Erfolg begleitet* 6,65,3. 7,83,4. 7. 10,146,3. याभिः सत्यं भवति यद्वृणीषे AV. 9,

2,25. स ह्वि सत्यो यं पूर्वं चिद्देवासश्चिद्यमीधिरे das ist der rechte, derselbe, welchen ṚV. 5,25,2. सत्यमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् 8,51,12. यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म 10,139,5. विश्वं सत्यं कृणुहि 3,30,6. 4,17,20. AV. 1,10,1. VS. 9,12. Çat. Br. 13,4,2,12. मित्रः सत्यः (vgl. die v. l. TS. 3,4,5,1. TBr. 1,7,4,1) VS. 9,39. Çat. Br. 5,3,3,8. संधा TS. 1,7,9,4. तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्नापः सचत्ताम् mach das wahr: uns sollen u. s. w. ṚV. 1,98,3. विश्वं सत्यं युवोरित् bei euch ist alles zuverlässig 2,24,12. 4,1,18. 22,6. 28,5. यत्सुवति सत्यमस्य तत् dabei bleibt es 54,4. 8,82,5. 9,92,5. ग्रस्मे ता तं इन्द्र सत्या संतु 10,22,13. सत्यमात्मानं कुरुते Khând. Up. 6,16,2. — महाभूतानि सत्यानि यथात्मापि तथैव हि wirklich, in Wirklichkeit vorhanden Jâǵń. 3,149. यथा स (भीष्मपराजयः) सत्यो भवति तथा कुरु MBh. 5,7380. मर्यादा R. Gorr. 2,11,5. प्राश्चत्वा सत्यमस्यास्तम् Ragh. 12,75. सत्यं संपद्यते हि तत् Kathâs. 3,50. 18,200. यदि सत्येव यात्रा so v. a. wenn du wirklich reisen willst Spr. (II) 5235. गिर्, वचस् u. s. w. 6211. 6567. 6736. fg. R. 2,52,42. Kathâs. 52,279. Vet. in LA. (III) 11,8. प्रतिज्ञा R. 1,67,23. 3,35,112. संकल्प Kaush. Up. 3,2. ग्राशिषः wahr so v. a. eintreffend, in Erfüllung gehend Bhâg. P. 1,10,19. 4,9,24. 15,19. 19,41. ज्ञाति ächt M. 2,148. °सुहृद् Pańkat. 80,21. नन्द (Gegens. योग°) Kathâs. 4,104. °गन्न 12,16. 42,14. 56,277. ग्रसत्यकण्ठार्पितबाहुबन्धना ein Hals, der in Wirklichkeit nicht da war, Kumâras. 5,57. भाषा so v. a. giltig M. 8,164. सत्यं कर् Etwas wahr machen, erfüllen: प्रतिश्रुतम् Bhâg. P. 1,7,54. मनोरथम् R. 2,88,24. 3,33,8. वचः 5,80,28. wahrhaft, aufrichtig, zuverlässig, auf dessen Wort man sich verlassen kann: देवी सरस्वती Varâh. Bṛh. S. 26,2. fgg. 46,98. R. 2,22,9. सत्यस्त्वं भव 34,42. त्वामहं सत्यमिच्छामि नानृतम् 47. ग्रहं हि पितरं सत्यं चिकीर्षुः R. Gorr. 2,26,29. 29,11. Spr. (II) 1694. 6739 (नृपनीति und वेश्याङ्गना). 6740. 6746. 6897. वेदशास्त्रपुराणानि 6271. — 2) m. a) Ficus religiosa Lin. Râǵan. im ÇKDr. — b) N. der höchstgelegenen unter den sieben Welten H. an. Viçva im ÇKDr.; vgl. 4) f). — c) N. des 9ten Kalpa; s. u. कल्प 2) d). — d) ein N. Kṛshṇa's: सत्यात्सत्यं च गोविन्दस्तस्मात्सत्यो ऽपि नामतः MBh. 5,2571. Râma's Çabdar. im ÇKDr. — e) N. pr. eines best. göttlichen Wesens Varâh. Bṛh. S. 53,43. 52. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,a,32. = नान्दीमुखश्राद्धदेव Çrâddhat. im ÇKDr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 56,b,25. MBh. 2,105. eines Sohnes des Vitatja 13,2001. N. pr. eines der sieben Ṛshi in verschiedenen Manvantara Hariv. 468. Mârk. P. 94,8. 14. Bhâg. P. 8,13,22. = तुषित VP. 3,1,38. ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 52,a,19. eines Sohnes des Havirdhâna Bhâg. P. 4,24,8. in धर्मसत्यव्रतेयवः so v. a. सत्येषु (indem das am Ende stehende suff. auch zu धर्म und सत्य gehört) 9,20,4. pl. Bez. einer Gruppe von Göttern in verschiedenen Manvantara Hariv. 427. VP. 3,1,14. 16. 38. Mârk. P. 73,2 (सत्याख्यो गणः). 74,57. Bhâg. P. 8,1,24. Verz. d. Oxf. H. 56,b,33 (= ज्ञयाः in einer früheren Geburt). — f) N. pr. eines Astronomen, des Verfassers des Horâçâstra, Varâh. Bṛh. 2,17. 7,3. 9. 13. 20,10. 21,3. Ind. St. 2,251. — 3) f. ग्रा a) Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. Pańkar. 3,2,30. — b) Bein. der Sîtâ Çabdar. im ÇKDr. = सत्यवती ebend. = सत्यभामा MBh. 3,14723. Hariv. 7138. Bhâg. P. 1,14,37. Verz. d. Oxf. H. 15,b, No. 59. Pańkar. 3,7,30. Tochter Dharma's und Gattin Çamju's MBh. 3,14138. Mutter des Satja (= तुषित) VP. 3,1,38. Gattin Manthu's und Mutter Bhauvana's Bhâg. P. 5,15,13. eine Tochter Nagnaǵit's und Gattin Kṛshṇa's 10,58,32. Familiengottheit der Kutsa und Atharvan Verz. d. Oxf. H. 19,a,28. ein N. der Durgâ 25,a,33. v. l. für सती Hariv. 1706. — 4) n. a) das Wirkliche; Wirklichkeit, Wahrheit AK. 1,1,5,22. 3,4,24,156. H. 264. H. an. Med. Halâj. 5,96. शंसः सत्यस्य ṚV. 7,35,2. 12. 56,12. सूनुः सत्यस्य Indra 8,58,4 (AV. 6,1,2). 9,73,1. 113,2. 4. ऋत, सत्य 10,190,1. Ait. Br. 1,6. 7,10. TBr. 1,1,5,1. वाचः 8,3,3. Ait. Br. 5,14. AV. 2,15,5. 3,11,8. 4,18,1. 12,1,1. VS. 1,5. 11,47. सत्यं वदति Çat. Br. 2,2,2,19. सत्यं वै चतुः 1,3,1,27. Âçv. Gṛhj. 2,6,4. पुरा सत्यादाकूतिं कृत्वस्य damit es nicht wirklich werde d. h. keinen Erfolg habe AV. 7,70,1. कस्मात्सत्याद्य ग्रोषधयः संभवन्ति in Folge welches Sachverhaltes u. s. w. d. h. wie kommt es, dass TS. 3,3,6,2. 2,6,2,1. 6,1,6,4. 7,1. 4,5,7. TBr. 3,9,2,2. तेनं सत्येनं जागृतम् auf Grund hiervon ṚV. 1,21,6. — सत्यं ब्रुवन् M. 8,74. 81. 83. ग्रविन्दंस्तस्मात्तः सत्यम् 109. शृणु सत्यम् MBh. 3,1861. 2325. 2473. R. 2,38,4. 3,53,20. सत्यपूतां वदेद्वाचम् Spr. (II) 2934. 5060. 6717. 6720. Ragh. 1,7. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Bhâg. P. 9,20,22. जिज्ञासार्थं तवानघ। प्राप्तः सत्यं च ते ज्ञात्वा (dass du wirklich so bist) MBh. 13,162. fg. सत्येन der Wahrheit gemäss, in Wirklichkeit M. 8,35. 80. R. 1,53,15. 2,21,61. 3,75,69. Spr. (II) 3838. तेन सत्येन so wahr dieses ist Khând. Up. 3,11,2. यथा — तेन सत्येन so wahr — eben so gewiss MBh. 3,2207. fgg. 13,158. fg. 14,2029. 2031. R. 2,64,39. Mârk. P. 16,82. तेन सत्येन — यथा MBh. 3,2981. यथा — एवं सत्येन Hariv. 4890. — ऋतसत्ये Çâńkh. Çr. 2,7,13. fg. देवसत्यानि ब्रूयुः göttliche Wahrheiten Lâṭj. 8,9,12. Çat. Br. 2,4,2,6. vier Wahrheiten bei den Buddhisten Burnouf, Intr. 629. fg. Wassiljew 296. fgg. — b) Wahrhaftigkeit, das Reden der Wahrheit Kenop. 33. मौनात्सत्यं विशिष्यते M. 2,83. Jogas. 2,30. R. 1,1,19. 5,21. 2,25,6. R. Gorr. 2,33,14. Spr. (II) 1091. 3682. fg. 3689. 6715. fg. 6718. fg. 6722. 6724. fgg. 7575. Kathâs. 27,120. Sâh. D. 90. सत्यं पुष्पफलं विद्यादात्मवृत्तस्य जीवतः Bhâg. P. 8,19,39. — c) Gelöbniss, Versprechen, Eid, Schwur AK. 3,4,25,156. H. an. Med. धातुर्देवस्य सत्येनं AV. 2,36,2. सत्यं ब्रू M. 8,88. MBh. 3,2173. 2223. 2722. Spr. (II) 6730. वच् MBh. 3,2365. वद् 5,7489. प्रति-ज्ञा Nala ed. Bruck 19,6. प्रति-श्रु MBh. 3,2964. R. 2,98,3. °संश्रव 3,14,21. °श्रावणं कर् Pańkat. 97,17. वचनं पितुः सत्योपबृंहितम् R. 2,30,31. वाचा सत्ये कृते M. 9,69. Pańkar. 1,4,25. सत्यं दा (v. l. प्र-दा) 26. सत्यं चिकीर्षमाणः das gegebene Wort zu halten Willens MBh. 3,2148. कृत्वा सत्येन संविदम् M. 8,219. सत्येनायुधमालभे R. 2,98,6. R. Gorr. 2,29,24. 33,3. 3,33,26. सत्येन शप् R. Schl. 2,21,16. 34,36. 47. 51,4. R. Gorr. 2,16,10. 121,9. 4,5,6. 6,22. त्रिसत्येनाहमात्मानं शपामि Pańkat. ed. orn. 64,7. 16. fg. सत्येन शापयेद्विप्रम् M. 8,113. सत्येन बद्धः Kathâs. 84,39. °पाशेन संयुतः R. 2,34,30. Mârk. P. 126,32. 127,28. Bhâg. P. 9,10,8. सत्ये स्था R. Gorr. 2,11,2. सत्यमनुपालये R. Schl. 2,34,19. Spr. (II) 6746. Kathâs. 17,157. सत्यानुपालन 84,50. स्वसत्यं रक्षणं कुरु Pańkar. 1,4,28. निजसत्यमिवात्याज्यं मदीयं जीवितं यदि Kathâs. 17,60. सत्यं परि-त्यज् Spr. (II) 6729. ग्रति-वर्त् Kathâs. 98,53. हन् 84,40. सत्याद्गुरुमलोपयन्

Ragh. 12,9. — d) *das erste* Juga (gew. कृत genannt) H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 21,b, N. 2. — e) (sc. ग्रस्त्र) *eine best. mythische Waffe* (neben ग्रनृत) R. 1,29,18 (30,12 Gorr.). — f) N. *der höchst gelegenen unter den sieben Welten* Vedântas. (Allah.) No. 70. VP. 2,7,19. ज्ञनस्तपःसत्यनिवासिन: Bhâg. P. 3,13,25. 43. Mârk. P. 101,25. unter den sieben Vjâhrti Ind. St. 9,108; vgl. 2) b) und सत्यलोक. — g) Bez. *des achten astrologischen Hauses* Verz. d. B. H. No. 878. — h) *eine* Satja-*Formel:* सत्येन चमसान्भक्षयति Âçv. Çr. 9,7,36. — i) N. eines Sâman Çat. Br. 7,3,2,17. Kâtj. Çr. 17,3,28. Lâtj. 1,5,8. प्रजापते: सत्यम् desgl. Ind. St. 3,224,b. — 5) सत्यम् adv. *in Wirklichkeit, in Wahrheit, fürwahr, wahrlich; gewiss, recht* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. Med. adj. 61 (प्रश्ने ऽभ्युपगमे). in der Frage behält das verbum finitum seinen Ton P. 8,1,32. — ṚV. 1,38,2. सत्यमद्धा नकिर्न्यस्त्वावान् 52,13. 3,39,5. 8,33,10. 44,9. यदि सत्यमस्ति *in der That, wirklich* 89,2. सत्यं ब्रवीमि वध इत्स तस्य 10,117,6. *gut* (in zustimmender Antwort) 4,33,6. *mit Recht* 5,73,9. — AV. 5,11,3. VS. 5,5. Kâtj. Çr. 25,1,11. Kauç. 5. Âçv. Çr. 9,7,37. सत्यं वस्तव्यं किल मे वने R. 2,20,8. Mṛkkh. 130,12. Çâk. 6,5. 29,23. 30,14. 36,5. 79,15. Vikr. 71,18. Mâlav. 15,8. Spr. (II) 586. 2508. 5083. 5304. 5913. 6220. 6723. सत्यमेवाह सुगतः संस्कारानविनश्वरान् *mit Recht* 6727. 6733. 7134 (wiederholt). 7209. Veṇîsaṁh. 9, 8. Kathâs. 12,131. 22,115. 27,78. 108. 32,160. 39,2. 40,25. 46,11. Mârk. P. 21,37. Râga-Tar. 5,86. 6,285. Sâh. D. 56. सत्यमुक्त्वा so v. a. *es bejahend* M. 11,196. सत्यम् allein einräumend *so ist es, recht* Comm. zu TS. Prât. 1,21. 8,16. 13,15. सत्यम् — तु Kumâras. 6,19. सत्यम् — किं तु Kathâs. 49,216. Mârk. P. 134,31. Comm. zu TS. Prât. 1,53. 2,18. सत्यम् — तथापि Sarvadarçanas. 81,19. 114,20. — Vgl. ग्र°, ग्रनुसत्य, ग्रप्राप्तिसत्य, ऋतजात°, त्रिसत्य, निःसत्य, प्रिय°, मन°, यथासत्यम्, सात्य.

सत्यक (von सत्य) 1) m. N. pr. a) eines Sohnes des Çini MBh. 1,2434. 7916. 2,125. 14,1355. Hariv. 1935. 6628. 6649. 9206. VP. 435. Bhâg. P. 9,24,13. — b) eines Sohnes des Manu Raivata Mârk. P. 75,75. — c) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Bhadrâ Bhâg. P. 10,61,17. — d) pl. einer Gruppe von Göttern unter Manu Tâmasa Bhâg. P. 8,1,28. — 2) n. *Abschluss eines Handels* Çabdârthak. bei Wilson.

सत्यकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Kandrâpîḍa Hariv. 11067.

सत्यकर्मन् 1) adj. *dessen Thun wahr ist* ṚV. 9,113,4. — 2) m. a) *Aegle Marmelos Corr.* Nigh. Pr. — b) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtavrata Hariv. 1708. fg. VP. 446.

सत्यकाम 1) adj. *die Wahrheit liebend, ein Freund der Wahrheit* Khând. Up. 8,7,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Ait. Br. 8,7. Çat. Br. 13,5,2,1. 14,6,10,14. 9,2,19. Khând. Up. 5,2,3. Ind. St. 1,262. fg. Praçnop. 1,1. Maitrjup. 6,5. — Vgl. सात्यकामि.

सत्यकाय m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 186,a,7. vielleicht fehlerhaft für सत्यकाम.

सत्यकीर्ति 1) adj. *dessen Ruhm wahr ist.* — 2) m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Spruches* R. 1,30,4 (31,5 Gorr.).

सत्यकृत् adj. *Wirkliches vollbringend, der Nichts vergebens thut* Bhâg. P. 7,1,11.

सत्यकेतु m. N. pr. eines Sohnes des Dharmaketu Hariv. 1594. VP. 409. Bhâg. P. 9,17,8. des Sukumâra Hariv. 1752. des Akrûra 1954. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,11.

सत्यक्रिया f. *die mystische Kraft der Wahrheit* (bei den Buddhisten Ind. St. 3,119.

सत्यखान oder °ग्रानिदत्त m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. B. H. No. 398.

सत्यग adj. als Beiw. eines Rades Verz. d. Oxf. H. 11,b,17 v. u. wohl fehlerhaft für सत्याङ्ग, wie 49,b,34 gelesen wird.

सत्यगिर् adj. *dessen Wort wahr ist, der sein Wort hält* Râga-Tar. 1,113.

सत्यगिर्वाहस् adj. *ächtes Lob empfangend* ṚV. 1,127,8.

सत्यघ्न adj. *der sein Wort bricht* Pańkar. 1,6,46.

सत्यंकार (von सत्य-म् + 1. कर्) m. P. 6,3,70. 1) *Versprechen, Zusage* Râga-Tar. 6,71. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 872. °कृतं द्रव्यम् wohl so v. a. *als Handgeld verabfolgt* Jâgn. 2,61. = बन्धक H. an. 3,74. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — Vgl. सात्यंकार्य.

सत्यजा adj. = ऋतजा Ait. Br. 4,20.

सत्यजित् 1) adj. *wahrhaft siegreich* oder *durch Wahrheit siegend* VS. 17,83. AV. 4,17,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,5450. 5453. 7,716. fg. 9228. Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131. ein Sohn Bṛhaddharman's Hariv. 1056. Kṛshṇa's 9188. Sunîta's VP. 4,23,3. Sunîtha's Bhâg. P. 9,22,47. Ânaka's 24,40. Amitragit's Weber, Kṛshṇag. 254. ein Dânava Hariv. 190. ein Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,44. Indra im 3ten Manvantara 8,1,24.

सत्यजिति f. *ein wahrer Sieg* Lâtj. 5,4,19. Kâtj. Çr. 19,5,4.

सत्यज्ञ adj. *des Wahren kundig* Nir. 11,18.

सत्यज्ञानानन्दतीर्थ und °यति m. N. pr. eines Gelehrten Hall 132. 136. 141. Habb. Anth. 470. — Vgl. सत्यानन्दतीर्थ.

सत्यज्योतिस् adj. *wirklichen Glanz habend* VS. 17,80.

सत्यतपस् m. N. pr. eines durch Durvâsas aus einem Jäger zu einem Muni gemachten Mannes Verz. d. Oxf. H. 59,a,16.

सत्यतस् (von सत्य) adv. *in Wahrheit, wirklich* Kathâs. 57,39.

सत्यता (wie oben) f. 1) *Wirklichkeit, das Wahrsein, Wahrheit* Çat. Br. 14,6,10,9. मक्षाप्रभावे च सत्यतां प्राप्ते Kathâs. 3,77. इत्यसत्यमपि ध्यानबलिनाप्नोति सत्यताम् 72,318. ग्रलीकमेतन्नास्त्यत्र सत्यता कापि 124,229. गतौ सविग्रहावेव कृतावासे ऽग्र्यसत्यताम् (so lesen wir) so v. a. *da wurden sie in ihrem wahren Wesen vollkommen erkannt* Râga-Tar. 5,27. — 2) *Wahrhaftigkeit, Wahrheitsliebe, Zuverlässigkeit:* पाण्डवानाम् MBh. 1,100. 7493. मूलं धर्मस्य सत्यता R. Gorr. 2,118,12. Spr. (II) 6480.

सत्यतितिक्षावत् (von सत्य + तितिक्षा) adj. *wahrhaft und geduldig* Spr. (II) 1503.

सत्यत्व n. 1) = सत्यता 1) Kathâs. 23,15. 44,66. Sarvadarçanas. 70,14. Comm. zu Gaim. 1,4. — 2) = सत्यता 2) MBh. 15,952.

सत्यदर्शिन् 1) adj. *das Richtige —, die Wahrheit schauend* MBh. 3,2491. — 2) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 201,13. eines der 7 Ṛshi im 13ten Manvantara Hariv. Langl. 1,42. सत्त्वदर्शिन् die gedr. Ausgg.

सत्यदृश् adj. = सत्यदर्शिन् 1) Bhâg. P. 3,27,13. 7,13,44.

सत्यधर 1) adj. *sein Wort haltend.* — 2) m. N. pr. eines Prinzen Kathâs. 74,25. fgg.

1. सत्यधर्म m. *das Gesetz der Wahrheit, die ewige Wahrheit:* सत्यधर्म इवाकम्प्यः R. 5,33,8. सत्यधर्मे (सत्ये धर्मे ed. Bomb.) प्रतिष्ठिता R. Schl. 1,35,11. °पथे स्थिताः 2,30,38.

2. सत्यधर्म 1) adj. *wahre —, feste Satzungen habend* Bṛh. Âr. Up. 5,15 = Îçop. 15 = Maitrjup. 6,35. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des 13ten Manu Bhâg. P. 8,13,25. eines Brahmanen Çuk. in LA. (III) 34,9.

सत्यधर्मन् adj. = 2. सत्यधर्म 1): Agni ṚV. 1,12,7. Varuṇa 5,63,1. AV. 1,10,3. TBr. 1,5,10,3. Savitar ṚV. 10,34,8. 139,3. AV. 7,24,1. — ṚV. 5,51,2. 10,121,9. Wagen des Mitra-Varuṇa TS. 4,7,15,2; vgl. jedoch AV. 4,29,7.

सत्यधर्मविपुलकीर्ति m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,16.

सत्यधामन् adj. zur Erklärung von ऋतधामन् Çat. Br. 9,4,2,7.

सत्यधृत m. N. pr. eines Sohnes des Pushpavant VP. 4,9,19.

सत्यधृति 1) adj. *wahren —, redlichen Willen habend* Çat. Br. 10,6,3,2. Kaṭhop. 2,9. R. 2,82,5 (°वृत्ति ed. Bomb.). 104,30. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,6990. mit dem patron. Vâruṇi, Liedverfassers von ṚV. 10,185, ṚV. Anukr. ein Sohn Dhṛtimant's Hariv. 1075. fg. VP. 453. Kṛtimant's Bhâg. P. 9,21,27. Çatânanda's Hariv. 1785. fg. VP. 454. Bhâg. P. 9,21,35. Mahâvîrja's VP. 390. Sâraṇa's 439.

सत्यध्वज m. N. pr. eines Sohnes des Ûrgavaha VP. 4,5,12.

सत्यध्वजावतार m. Titel einer Schrift Wassiljew 209.

सत्यध्रुत् (ध्रुत् von ध्रुर्) adj. *die Wahrheit beugend* ṚV. 10,27,1.

सत्यनाथ m. N. pr. eines Mannes Notices of Skt Mss. 7. °माहात्म्यरत्नाकर ebend.

सत्यनाम adj. (f. आ) = सत्यनामन् R. Gorr. 2,109,47.

सत्यनामता f. nom. abstr. von सत्यनामन् Kathâs. 94,4.

सत्यनामन् 1) adj. *einen richtigen Namen —, seinen Namen mit Recht führend* MBh. 3,2506. Kathâs. 40,48. 81,24. nom. f. °नामा MBh. 12,918. R. 1,6,25. Mârk. P. 118,4. °नाम्नी R. Gorr. 1,6,29. — 2) wohl f. = ब्राह्मी Nigh. Pr.

सत्यनारायण m. N. pr. eines mohammedanischen Heiligen in indischem Gewande Notices of Skt Mss. 211. °व्रतकथा ebend.

सत्यनेत्र m. N. pr. eines Ṛshi Hariv. 431. 14153. VP. 83, N. 4.

सत्यपराक्रम adj. *von wahrem Heldenmuth, von wahrer Macht:* Personen MBh. 3,2875. R. 2,22,9. 45,1. 64,64. — Vgl. सत्यविक्रम.

सत्यपाल m. N. pr. eines Muni MBh. 2,109.

सत्यपुर n. Satjanârâjaṇa's *Stadt* Skanda-P. im ÇKDr.

सत्यपुष्टि f. *wahres —, bleibendes Gedeihen* Lâṭj. 5,4,19. Kâtj. Çr. 19,5,4.

सत्यप्रतिज्ञ adj. *der sein Versprechen hält* R. 2,26,24. 51,19.

सत्यप्रवाद n. Titel des 6ten der 14 Pûrva oder ältesten Schriften der Gaina H. 247.

सत्यप्रसव adj. *dessen Antrieb* (*Geheiss*) *wahr —, recht ist, — sich gleich bleibt:* Savitar TS. 1,8,10,1. Çat. Br. 5,3,3,2. 13,4,2,12. VS. 10,28. °प्रसवस् dass. 9,10.

सत्यप्राश् adj. nach dem Comm. so v. a. सत्यपराक्रम TBr. 1,1,5,1.

सत्यफल m. *Aegle Marmelos Corr.* Râgan. im ÇKDr. Dhanv. in Nigh. Pr.

सत्यभामा f. N. pr. einer Tochter Satrâgit's und einer der Gattinnen Kṛshṇa's MBh. 1,324. 3,12563. 12567. 14649. fgg. 4,262. Hariv. 2078. 6702. 6826. 6973. 6977. 7032. fgg. 7679. 8977. 9037. 9179. 9183. VP. 428. 578. 586. fgg. Bhâg. P. 10,61,11. Pañkar. 3,15,9. 4,1,31. Verz. d. Oxf. H. 15,b, No. 59. Notices of Skt Mss. 45. = भामा Comm. zu TS. Prât. 18,3 und zu Pañkav. Br. 18,3,2; vgl. auch सत्या.

सत्यभारत m. Bein. Vjâsa's Trik. 2,7,19.

सत्यभाषण n. *das Reden der Wahrheit* Spr. (II) 2283.

सत्यभूयम् (von सत्य + 1. भू) absol. *zur Wahrheit* (*werden*): अनृतं सत्येन परिगृह्णीतं सत्यभूयमेव भवति Çat. Br. 14,8,6,2.

सत्यमद्वन् adj. *richtig begeistert, — berauscht* ṚV. 8,2,37.

सत्यमन्त्र adj. *dessen Reden wahr sind* ṚV. 1,20,4. 7,76,4.

सत्यमन्मन् adj. *dessen Gedanken —, dessen Wille wahr, recht ist:* Savitar ṚV. 1,73,2. 9,97,48. Agni Çâñkh. Çr. 1,13,3. TBr. 3,5,9,1.

सत्यमय (von सत्य) adj. (f. ई) *aus Wahrheit bestehend, wahrhaft* Çâñkh. Br. 2,8. 9,1. वाक्य Hariv. 2896. नदी MBh. 12,12460.

सत्यमान n. *ein richtiger Maassstab* Bhâg. P. 6,8,31. = सत्यभूतं प्रमाणं Comm.

सत्यमुग्र adj. *wahrhaft gewaltig* ṚV. 9,113,5. — Vgl. सात्यमुग्र fg.

सत्यमेधस् adj. *eine richtige Einsicht habend:* Vishṇu MBh. 13,7029.

सत्यमौद्गल m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

सत्यंभरा f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,4.

सत्ययज् adj. *wahrhaft oder erfolgreich anbetend, — opfernd:* Agni als Hotar ṚV. 4,3,1. 6,16,46.

सत्ययज्ञ m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 10,6,1,1. Khând. Up. 5,11,1.

सत्ययुग n. N. *des ersten oder* Kṛta-Juga Trik. 1,1,112.

सत्ययोनि adj. *der einen bleibenden Sitz hat:* भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः ṚV. 4,19,2.

सत्ययौवन m. *ein* Vidjâdhara (*wirkliche Jugend besitzend*) Gaṭâdh. im ÇKDr.

सत्यरत 1) adj. *an der Wahrheit sich erfreuend.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Satjavrata Matsja-P. 12 im ÇKDr. = व्यास Çabdar. nach Wilson.

सत्यरथ 1) m. N. pr. eines Fürsten von Vidarbha Verz. d. Oxf. H. 74,a,34. 37. eines Sohnes des Mînaratha VP. 390. des Samaratha Bhâg. P. 9,13,24. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Triçañku's Hariv. 754. — Vgl. सात्यरथि.

सत्यराजन् m. *ein wahrer —, ewiger König* VS. 20,4.

सत्यराधस् adj. *wahre —, bleibende Wohlthaten erweisend:* Indra ṚV. 1,101,8. 4,24,2. 29,1. 7,31,2. 10,29,7. Mitra 5,40,7.

सत्यरूप adj. 1) *dessen äussere Erscheinung wahr ist:* श्रोतमेऽप्यन्तरे विष्णुः सत्यैः सह स्वधोत्तमैः । सत्यायामभवत्सत्यः सत्यरूपो जनार्दनः ॥ Kaurma-P. 48 im ÇKDr. — 2) *wahrscheinlich, glaubwürdig:* वाक्य R. 2,57,24.

सत्यलोक m. *die Welt der Wahrheit,* Bez. der höchstgelegenen unter den 7 Welten Ind. St. 2,178. 9,119. Verz. d. B. H. 146,a,3. Verz. d.

Oxf. H. 28,*b*,16. 69,*b*,13. Bhâg. P. 2,3,39. Pańkar. 2,2,59. Nilak. 24. — *Vgl.* सत्य 4) *f*).

सत्यलौकिक n. *das Wahre und das Weltliche* so v. a. *die heiligen und die weltlichen Angelegenheiten* Bhâg. P. 3,24,35.

1. सत्यवचन n. 1) *das Sprechen der Wahrheit* Khând. Up. 3,17,4. — 2) *das Geben eines Versprechens, Versprechen, Gelöbniss* R. 1,1,23 (26 Gorr.). 2,110,12. स्वसत्यवचनं रक्षन् Kathâs. 50,53.

2. सत्यवचन adj. *die Wahrheit redend* Varâh. Bṛh. S. 15,20.

सत्यवचस् 1) adj. *dessen Rede wahr ist;* m. Bez. *eines* Ṛshi AK. 2, 7,42. Trik. 2,7,15. — 2) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Râthîtara Taitt. Up. 1,9.

सत्यवदन n. *das Reden der Wahrheit*, als religiöse Observanz (vgl. Ait. Br. 6,1) Kâtj. Çr. 2,1,12. Çâṅkh. Çr. 2,3,24. 3,13,47. Pâr. Gṛhj. 2,8.

सत्यवन् s. सत्यावन्.

सत्यवत् (von सत्य) 1) adj. *a*) *wahr:* श्रुति MBh. 12,6699 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 4,21,45. 10,74,31. *wahrhaft, die Wahrheit redend* 6,1,56. Sâv. 1,4 (सत्यवाच् MBh. 3,16622). MBh. 13,3655. R. 1,39,6 (40,6 Gorr.). 5,90,39. fehlerhaft für सह्यवत् Ragh. 5,56 (सह्यवत् ed. Calc., *validus* Stenzler). Pańkar. 1,8,35 (im Gegens. zu कृपण). — *b*) *das Wort* सत्य *enthaltend* Ait. Br. 6,18. — 2) m. *a*) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,5; vgl. सत्यवाच्. — *b*) N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Hariv. 434. des Manu Kâkshusha von der Naḍvalâ Bhâg. P. 4,13,16. eines Fürsten Med. t. 224. eines Sohnes des Djumatsena und Gatten der Sâvitrî MBh. 3,16667. fgg. 4,655. 12,9560. fgg. R. 2,30,6. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,17. fg. — 3) f. °वती N. pr. *a*) der Gattin Parâçara's (Çaṁtanu's) und Mutter Vjâsa's Trik. 2,8,11. H. 847. Med. MBh. 1, 54. 2398. fgg. 3801. fgg. 5,5947. 16,254. 256. Hariv. 1. 973. Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,26. 38. 255,*b*,N. 4. VP. 459. Bhâg. P. 1,3,21. 6,4. 2,7,36. Pańkar. 2,1,17. — *b*) einer Tochter Gâdhi's und Gattin Ṛkîka's, die in den Fluss Kauçikî verwandelt wird, Med. MBh. 3,11053 (S. 571). 5,3973. 12,1724. fgg. 13,206. fgg. Hariv. 1430. fgg. 1766. fg. R. 1,35,7. fgg. (36,7. fgg. Gorr.). VP. 399. fg. Bhâg. P. 9,15,5. — *c*) der Gattin Nârada's Med. MBh. 5,3974. — *d*) der Gattin Çivarâgabhaṭṭa's und Mutter Vasantarâgabhaṭṭa's, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. — *e*) = मत्स्योदरी Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,40. — Vgl. सात्यवत.

सत्यवर् Kathâs. 78,9 fehlerhaft für सत्त्ववर्.

सत्यवर्त्मन् adj. *in dem richtigen, bleibenden Geleise laufend:* Wagen des Mitra-Varuṇa AV. 4,29,7.

सत्यवाक m. = सत्यवदन Kauç. 99.

सत्यवाक्य adj. *dessen Rede wahr ist* R. 1,1,2. Mârk. P. 116,70. Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 2,709. R. Gorr. 1,3,4.

1. सत्यवाच् f. *eine wahre Rede* Spr. (II) 1816.

2. सत्यवाच् 1) adj. *dessen Rede wahr ist, wahrhaft* ṚV. 3,26,9. 54,4. दूत 7,2,3. रोदसी 10,12,1. AV. 5,1,9. सरस्वत् TBr. 1,8,2,4. TS. 1, 8,20,1. MBh. 3,1811. 2365. 2446. 16622. R. 2,29,11. 3,53,42. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 10 v. u. Râga-Tar. 6,59. Mârk. P. 23,115. Bhâg. P. 8,22,30. Pańkar. 4,1,31. Hit. 120,15. m. = ऋषि Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *a*) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,5; vgl. सत्यवत्. — *b*) *Krähe* Trik. 2,5,20. — *c*) N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2551. eines Ṛshi 2,297. eines Sohnes des Manu Kâkshusha von der Naḍvalâ Hariv. 74. VP. 98. des Manu Sâvarṇa Mârk. P. 80,11.

सत्यवाचक adj. *Wahres redend, wahrhaft* Spr. (II) 4111, N.

सत्यवाद m. *das Geben eines Versprechens, Gelöbniss* R. 2,107,8.

सत्यवादिता f. (Kâm. Nîtis. 4,36. 8,7) und °वादित्व n. (Spr. (II) 3870) nom. abstr. von °वादिन् 1).

सत्यवादिन् 1) adj. *Wahres redend, wahrhaft* AV. 4,16,6. 11,4,11. Çat. Br. 12,1,3,23. Çâṅkh. Br. 2,8. M. 7,26. 8,179. MBh. 3,2074. R. 1,4,22. 6,6. 57,10. 2,34,9. 44,3. 62,14. 107,9. Spr. (II) 1336. fg. 1745. 4578. 4977, N. 6712. 7068. 7520. Çik. 69,22. Râga-Tar. 4,464. Brahma-P. in LA. (III) 48,15. Pańkat. 100,23. als Observanz Kâtj. Çr. 2,1,11. 19,1,12. — 2) m. Bein. Kauçika's, der in seiner vorangehenden Geburt ein Jäger Namens Bâlaka gewesen war: सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्व्रतम् । सत्यवादीति विख्यातः स तदासीत् MBh. 8,3449. — 3) f. °नी *eine Form der* Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,33. eine Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,16. fg.

सत्यवाह m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhâradvâga Muṇḍ. Up. 1,1,2.

सत्यवाहन adj. *Wahrheit bringend:* स्वप्नोत्तम Râga-Tar. 4,100.

सत्यविक्रम adj. *von wahrer Kraft, von wahrem Muth* MBh. 3,2852. 3055. 13,3654. R. 2,72,34. R. Gorr. 1,1,4. — Vgl. सत्यपराक्रम.

सत्यविद्या f. *die Lehre von der Wahrheit*, Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,326, N.

सत्यवृत्त n. *ein wahrer Lebenswandel* MBh. 13,3565.

सत्यवृत्ति adj. *der Wahrheit lebend, — sich befleissigend* R. ed. Bomb. 2,82,6.

सत्यवृध् adj. als Umschreibung von ऋतावृध् Çat. Br. 9,2,2,42.

1. सत्यव्रत n. *das Gelübde der Wahrhaftigkeit* Hariv. 7103. R. 2,26, 37. 4,6,24. Spr. (II) 5824.

2. सत्यव्रत 1) adj. (f. आ) *das Gelübde der Wahrhaftigkeit befolgend, stets die Wahrheit redend* Çâṅkh. Çr. 3,8,11. MBh. 3,2134. Hariv. 1711. R. 3,35,38. Varâh. Bṛh. S. 26,2. Spr. (II) 1594. 6745. 7420. Bhâg. P. 8,21,12. धर्म° R. 2,41,6. — 2) m. N. pr. eines alten Fürsten Spr. (II) 4829. eines Râgarshi Bhâg. P. 8,24,10. 58. fgg. 9,1,2. 3. ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 1,2448. Devadatta's Verz. d. Oxf. H. 81,*b*,2. ein Gesetzgeber 266,*b*,4. 267,*b*,19. 274,*a*,11. 279,*b*,35. ein Sohn Trajjâruṇa's und = Triçaṅku Hariv. 717. fgg. VP. 371. Bhâg. P. 9,7,4. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,257. eines Fischers 25,49. 26,1. pl. Bez. einer Gruppe höherer Wesen im Gefolge Satjasena's, eine Manifestation Vishṇu's, Bhâg. P. 8,1,25. Bez. der Kshatrija im Çâkadvîpa 5,20,28.

सत्यशपथ adj. *dessen Schwüre wahr sind, dessen Flüche in Erfüllung gehen* MBh. 13,3655.

सत्यशवस् adj. *wirklich —, nachhaltig ungestüm:* die Marut ṚV. 1, 86,8. 9. 5,52,8.

सत्यशील adj. *der Wahrhaftigkeit sich befleissigend* R. 2,54,36.

सत्यशीलिन् adj. dass. MBh. 4,923. R. 7,82,14.

सत्यशुष्म adj. *wahrhaft muthig* ṚV. 1,51,15. 57,1. 59,4. 103,6. 3,30, 21. 4,11,4. 10,44,3. 112,10. TS. 1,6,1,2.

सत्यश्रवस् 1) n. *das Hören der Wahrheit* (in einer Formel) Çat. Br. 12,8,2,26. Kâtj. Çr. 19,5,3. — 2) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Vâjja ṚV. 5,79,1. Ind. St. 3,242,a. Âtreja ebend. ein Sohn Mârkaṇḍeja's Verz. d. Oxf. H. 54,b,24. Vîtihotra's Bhâg. P. 9,2,20.

सत्यश्री 1) m. N. pr. eines Sohnes des Satjahita Verz. d. Oxf. H. 54,b,26. — 2) f. N. pr. einer Çrâvikâ Çatr. 14,317.

सत्यश्रुत् adj. *auf die Wahrheit hörend:* die Marut ṚV. 5,57,8. 6,49,6.

सत्यसंहित adj. = सत्यसंध. Götter Ait. Br. 1,6.

सत्यसंकल्प adj. *dessen Wille, Vorsatz, Absicht wahr ist* d. i. *in Erfüllung geht* Çat. Br. 10,6,3,2. Khând. Up. 3,14,2. 8,7,1 (Sarvadarçanas. 55,1. falsch aufgefasst bei Wilson, Sel. Works 1,45). Maitrjup. 2, 6. Bhâg. P. 8,16,22. 11,1,5. Pañkar. 4,1,31. Davon nom. abstr. °त्व n. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 139.

सत्यसंगर 1) adj. *dessen Zusage wahr ist, der sein Versprechen hält;* Belege s. u. 1) संगर 1) a). — 2) m. a) ein Bein. Kubera's Trik. 1,1, 75. H. ç. 30. — b) N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,297.

सत्यसती f. *eine wahrhaft treue Frau* Verz. d. B. H. No. 897.

सत्यसत्वन् m. *ein ächter Streiter* oder adj. *ächte Streiter habend* ṚV. 6,31,5.

सत्यसद् adj. als Umschreibung von ऋतसद् Ait. Br. 4,20.

सत्यसंध 1) adj. (f. आ) *Verträge —, Zusagen haltend, auf dessen Wort man sich verlassen kann* AV. 11,6,19. M. 7,31. Jâǵñ. 1,354. MBh. 1, 2714. 5,6053. R. 1,1,14. 3,5. 16,2. 2,66,18. 73,6. 111,30. 4,3,9. Ragh. 14,52. Kathâs. 37,83. 44,124. 84,51. Râǵa-Tar. 1,101. 5,182. Mârk. P. 72,15. Bhâg. P. 1,12,19. 4,16,16. 8,20,14. 10,62,3. अ° Spr. (II) 54. 1280. सत्यसंध m. angeblich (in Wirklichkeit blosses Epitheton wie auch Mahân. 5, welche Stelle ÇKDr. als Beleg für den Namen Râma's anführt) = Bharata und Ǵanameǵaja und f. आ = Draupadî Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2543. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra 1,2735. 4548.

सत्यसंधता f. nom. abstr. von सत्यसंध 1) MBh. 3,1339. 13,3126. 15, 1069. Râǵa-Tar. 3,318.

सत्यसव adj. *dessen Befehle wahr, recht, giltig sind:* Savitar ṚV. 5, 82,7. 10,36,13. VS. 4,25. AV. 7,15,1; vgl. VS. 17,74.

सत्यसवन adj. dass.: Savitar Çâñkh. Çr. 8,18,4.

सत्यसवस् adj. dass.: Savitar Lâṭj. 5,12,13. — Vgl. सत्यप्रसवस्.

सत्यसत्कृ adj. = ऋताषह् Çat. Br. 9,4,1,7.

सत्यसहस् m. N. pr. des Vaters von Svadhâman Bhâg. P. 8,13,30. Burnouf fasst das Wort als adj. und verbindet es mit मनोः.

सत्यसाक्षिन् m. *ein die Wahrheit aussagender Zeuge* M. 8,257.

सत्यसार adj. (f. आ) *durchaus aufrichtig:* धृति Bhâg. P. 9,7,23.

सत्यसेन m. N. pr. eines Mannes MBh. 8,4078. ein Sohn Dharma's von der Sûnṛtâ Bhâg. P. 8,1,25.

सत्यस्थ adj. *bei der Wahrheit bleibend, dem gegebenen Worte getreu* R. 2,107,19 (115,19 Gorr.).

सत्यहविस् adj. *dessen Opfer richtig* oder *erfolgreich ist* Çâñkh. Çr. 10,18,5. Taitt. Âr. 3,5,1.

सत्यहव्य m. N. pr. eines Mannes; s. सात्यहव्य.

सत्यहित 1) adj. *in Wirklichkeit wohlwollend* R. Gorr. 2,107,9. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pushpavant Hariv. 1808. des Vaters von Pushpavant Bhâg. P. 9,22,7. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54, b,25; vgl. VP. 277, N. 7.

सत्याकर् (सत्य + 1. कर्), °करोति (*wahr machen*) *fest kaufen, einen Handel abschliessen* P. 5,4,66. Vop. 7,90. mit acc. der Sache P., Schol.

सत्याकृति (von सत्याकर्) f. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 872.

सत्याग्नि (सत्य + अग्नि) m. ein N. Agastja's Trik. 1,1,89. H. ç. 16. Çabdar. im ÇKDr.

सत्याङ्ग (सत्य + 3. अङ्ग) 1) adj. *dessen Theile aus Wahrheit gebildet sind:* चक्र Verz. d. Oxf. H. 49,b,34. st. dessen सत्याग 11,b,17 v. u. — 2) m. pl. Bez. der Çûdra in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5,20,4.

सत्यात्मक (von सत्य + आत्मन्) adj. *dessen Wesen Wahrheit ist:* राज्य R. 2,109,10.

सत्यात्मज (सत्या + आ°) m. *ein Sohn der* Satjâ (Satjabhâmâ) Bhâg. P. 3,1,35.

सत्यात्मन् (सत्य + आ°) adj. *dessen Wesen Wahrheit* (*Wahrhaftigkeit*) *ist* Taitt. Up. 1,6,2. R. 2,34,32. 109,1.

सत्यानन्द m. 1) *wahre Wonne:* सत्यानन्दे चिदात्मनि Weber, Râmat. Up. 286. °चिदात्मन् 345. — 2) N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,142. °तीर्थ = सत्यज्ञानानन्दतीर्थ Hall 189.

सत्यानृत (सत्य + अ°) n. du. *Wahrheit und Lüge* ṚV. 7,49,3. VS. 19, 77. Çat. Br. 9,5,1,12. Ait. Br. 4,1. du. und sg. bildliche Bez. *des Handels* AK. 2,9,3. H. 867. M. 4,4. 6. Bhâg. P. 7,11,18. 20.

सत्यापन (von सत्यापय्) n. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 871. fälschlich सत्यापन्न Vîramitrodaja 136,a,13 (nach Stenzler). Auch सत्यापना f. Vopâlita bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

सत्यापय् (von सत्य), °यति P. 3,1,25. Vop. 21,16. = सत्यमाचष्टे P., Schol.

सत्याभियाचन, सत्याभिसंध (auch R. 2,22,9), सत्याभिसंधान und सत्याभिसंधिन् s. u. अभियाचन u. s. w.

सत्यायु (सत्य + आयु) m. N. pr. eines Sohnes des Purûravas von der Urvaçî Bhâg. P. 9,15,1. 2.

सत्यावन् 1) adj. Umschreibung von ऋतावन् Çat. Br. 7,3,1,34. — 2) m. (सत्यवन् Padap.) N. pr. eines Mannes AV. 4,29,1.

1. सत्याशिस् (सत्य + आ°) f. *eine wahr werdende Bitte* Pañkav. Br. 11,10,11. 13,12,7.

2. सत्याशिस् (wie oben) adj. *dessen Bitte wahr wird:* यजमानाः Pañkav. Br. 14,3,20. Bhâg. P. 4,9,7 (nach dem Comm. kein comp.).

सत्याश्रय (सत्य + आ°) m. Journ. of the As. Soc. of Bombay 1851, S. 205. 207. 211. 1854, S. 5. Journ. of the R. As. Soc. 3, 260 (nach Hall).

सत्याषाढ (सत्य + आ°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,80. 83. Verz. d. B. H. No. 141. Hall 192.

सत्येतर (सत्य + इ°) adj. *unwahr;* n. *Unwahrheit* H. 205, Schol.

सत्येप्सु (सत्य + ईप्सु) m. N. pr. eines Asura MBh. 12,8263.

सत्येयु (von सत्य) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1, 3741. Bhâg. P. 9,20,4.

सत्योक्ति (सत्य + उ°) f. eine wahre Rede RV. 10,37,2. Râgâ-Tar. 4,100.

सत्योत्तर (सत्य + उ°) adj. überwiegend —, wesentlich wahr: वाच् Ait. Br. 1,6.

सत्योद्य (सत्य + 1. उ°) adj. dessen Rede wahr ist, wahr redend Çabdam. im ÇKDr.

सत्योपयाचन s. u. उपयाचन, wo noch R. Gorr. 2,55,18 hinzugefügt werden kann.

सत्योपाख्यान n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,129.

सत्यौजस् (सत्य + ओ°) adj. wahrhaft mächtig: Agni AV. 4,36,1. Varuṇa VS. 10,28. TS. 1,8,1,1.

सत्रप (2. स + त्रपा) adj. (f. आ) Schamgefühl besitzend, verlegen MBh. 12,3167. Kathâs. 45,215. Râgâ-Tar. 4,435. सत्रपम् adv. verlegen 3,106.

सत्रम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सत्रा Halâj. 5,91.

सत्रा (von 2. स) adv. zusammt, zumal (daher häufig mit विश्व verbunden); ganz und gar, ausschliesslich; überhaupt, immerhin; = सह u. s. w. AK. 3, 5,4. H. 1527. सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः RV. 1,57,6. 72,1. सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे 4,17,6. 30,2. सत्रा कृधि सुहना शूर वृत्रा 7,25,5. सत्रा त्वमेको वृत्राणि तोशसे 8,15,11. 1,71,9. सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु 5, 60,4. सत्रा वृषं जठर आ वृषस्व 10,96,13. 2,20,7. 8. 3,51,6. 5,65,5. 6, 36,1. 10,113,5. Pankav. Br. 12,9,21. नकिष्टे राधसो अन्तं विन्दामि सत्रा ich finde gar kein Ende RV. 8,46,11. सत्रा दैव महाँ असि 90,12. daher unter den Bozz. für सत्य Naigh. 3,10. अहर्मात्यपीपरो रात्रिं सत्राति पारय immerhin AV. 7,25,4. तं न सत्रा पृथुं कुर्यात् nicht gar zu breit Çat. Br. 1,2,2,9. 6,3,31. सत्रात्यन्तिके gar zu nahe 3,5,3,19. Mit instr. zusammen mit: सत्रा वावृधुर्वृषभाणि यज्ञैः RV. 6,34,1. अद्वेषयं विद्वेष देवयुभिः सत्रा कृतम् 7,93,5. सत्रा कालत्रैगार्कस्थ्यम् H. 1327, Schol.

सत्राकर adj. vollständig oder ausschliesslich wirksam: यज्ञमानस्य शंसः RV. 1,178,4.

सत्राजि (सत्रा + 1. अज़ि) m. voller Sieg: °जं शिगीषम् Çânkh. Çr. 14,45,1.

सत्राजित् 1) adj. ganz siegreich, ausschliesslich gewinnend RV. 2,21, 1. 8,3,15. 87,4. 9,27,4. SV. I, 3, 1, 4, 9. VS. 11,8. TS. 4, 1, 2, 3 (nach TS. Prât. 3,5 im Padap. सत्राजित्). — 2) m. a) N. eines Ekâha Çânkh. Çr. 14,45,1. — b) N. pr. eines Fürsten, Vaters der Satjabhâmâ, Hariv. 2042. fgg. 5086. VP. 425. fgg. Bhâg. P. 10,56,2. fgg. — Vgl. सात्राजित.

सत्राजित m. = सत्राजित् 2) b) Bhâg. P. 9,24,12. 10,56,1.

सत्राञ्च् (सत्रा + अ°) adj. vereint, vollzählig, gemeinsam: प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत RV. 10,77,4. सत्राचीं रातिं गृणाना: 7,56,18. gesammelt, ganz: प्र यः सत्राचा मनसा यजाते (vgl. hathrâmanâo Jaçna 30, 9) RV. 7,100,1. 8,2,37. 9,77,4. सत्राच्या धिया 8,50,1.

सत्रादावन् adj. mit einem Male gebend RV. 1,7,6.

सत्रासम् (von 2. स + त्रास) adv. erschrocken, furchtsam, ängstlich Hit. 30,3. रक्षोदर्शन° Kathâs. 18,383.

सत्रासह् adj. Alles überwältigend, unwiderstehlich: रयि RV. 1,79,8. Indra 2,21,2 (°साहे, Padap. °सहे). 3,51,3. 34,8. 7,20,2. 8,81,7.

सत्रासाह (°सह Padap.) adj. dass.: Indra RV. 2,21,2. — Vgl. सात्रासाह.

सत्रासाहीय n. N. verschiedener Sâman Pankav. Br. 12,9,20. 20,3, 2. Lâṭj. 6,12,14. Ind. St. 3,242,a. इन्द्रस्य 209,a.

सत्रार्क adj. = सत्राकृत्. पौंस्य RV. 5,35,5.

सत्राहन् adj. völlig niederschlagend: Indra RV. 4,17,8. 6,46,3.

सत्रिशालक (2. स + त्रि-शा°) n. ein best. Fleischgericht: मांसं बहुघृते भृष्टं सिक्तं योऽम्लम्बुना मुहुः। जीरकाद्यैः समायुक्तं परिशुष्कं तदुच्यते॥ तदेव घृततक्राद्यं प्रदिग्धं सत्रिशालकम्। Çabdar. im ÇKDr.

सत्वच् (2. स + त्वच्) adj. mit der Rinde versehen: दण्ड M. 2,47.

सत्वचस् (2. स + त्व°) adj. sammt der Haut Çat. Br. 3,3,3,18.

सत्वत m. N. pr. eines Sohnes des Mâdhava (Mâgadha die neuere Ausg.; vgl. सत्वत्) Hariv. 5241. fgg. des Amça VP. 4,12,16. 13,1. Eine aus सात्वत fälschlich erschlossene Wortform.

सत्वन् (von सन्) m. 1) (Einer der auf Beute ausgeht) Krieger, pl. die Mannen, Heerschaar: यो कृ सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः RV. 1,173, 5. शूरो यमिव सत्वभिः 9,3,4. 87,7. 1,133,6. 2,25,4. 30,10. 3,49,2. युध्म 6,18,2. सत्य 22,4. इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा 37,5. उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनांसि 10,103,10. AV. 5,20,8. उर्वस्तु सत्वानो मम 6,65,2. हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिः RV. 9,76,1. सत्वानो न द्रप्सिनः wie Krieger mit Bannern 1,64,2. द्रप्सं दविध्वद्विषो न सत्वा wie ein das Banner schwingender Krieger 4,13,2 (wonach unter द्रप्स und द्रप्सिन् zu ändern und drafsha im Zend zu vergleichen ist). Indra 6,29,6. 45,22. 8,45,21. इनः सत्वा गवेषणः 7,20,5. er ist सत्वनां केतुः 8,85,4. सत्वनां नेता Çânkh. Çr. 8,17,10. VS. 16,8. सत्वनां पतिः 20. Ait. Br. 2,25. etwa Dienstmann überh. AV. 11,5,14. Nach Nir. 6,30 so v. a. उदक oder कर्मन्. — 2) N. pr. eines Ṛshi MBh. 1,4183. सत्वन् ed. Bomb. — Vgl. अभि°, अहिशुष्म°, सत्य°.

सत्वन m. = सत्वन् 1): आ सत्वनैरजति हन्ति वृत्रम् RV. 5,37,4. 10,115,4.

सत्वनायन्त् partic. als Krieger sich gebärdend AV. 5,20,1.

सत्वन्त् m. pl. N. pr. eines Volkes des Südens gaṇa उत्सादि zu P. 4, 1,86. विमुक्तादि zu 5,2,61. पर्श्वादि zu 3,117. Ait. Br. 8,14. Çat. Br. 13,5,4,21. Kaush. Up. 4,1 (wo vielleicht सत्वन्म° st. सवसन्म° zu lesen ist). MBh. 12,13287. Hariv. 1997. sg. (vgl. सत्वत) N. pr. eines Sohnes des Madhu ebend. und 1996. — Vgl. सात्वत.

सत्वर (2. स + त्वरा) adj. (f. आ) schnell zu Werke gehend, eilend AK. 1,1,1,60. H. 1470. M. 9,94. MBh. 5,7141. 14,829. Hariv. 7068. Ragh. ed. Calc. 1,77. Kathâs. 13,49. 18,236. 289. 21,83. 26,254. 52,208. Râgâ-Tar. 3,448. das Schicksal, die Erfüllung des Schicksals Pankar. 1,5,29. सत्वरम् adv. eiligst, rasch, alsbald AK. 1,1,1,60. H. 1530. Halâj. 4,12. R. 2,39,14. 55,33. 72,30. 4,24,17. Spr. (II) 4528. 6093. 6982. Megh. 110. Çak. 12,14. 78,1, v. l. Kathâs. 22,173. Prab. 33,18. 37,9. Pankar. 1,5,30. Dhûrtas. 77,12. 90,18. Pankat. 46,1. Hit. 15,7. 21,15. 23,8.9. 41,13. 43,13. 20. सत्वरतरम् Spr. (II) 990. Prab. 112,18. — Vgl. रंति°.

सत्वी f. N. pr. einer Tochter Vainatêja's und Gattin des Bṛhanmanas Hariv. 1706 (nach der Lesart der neueren Ausg., सत्या die ältere). 1707 lesen beide Ausgg. fälschlich सत्यां st. सत्व्यां.

सत्संविन्मय (von सत् + संविद्) adj. so v. a. सच्चिन्मय Ind. St. 9,164. davon nom. abstr. °त्व n. ebend.

सत्सङ्ग (सत् + सङ्ग) m. *der Verkehr mit Guten* (s. u. 1. सङ्ग 2): °विजय Titel eines Schauspiels Notices of Skt Mss. 38.

सत्सार m. *Maler; Dichter* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON; *eine best. Pflanze* ÇKDR. ohne Angabe einer best. Art.

सत्सुखानुभव m. Titel einer Schrift HALL 129.

सद्, सीदति DHÂTUP. 20, 24 (विशरणगत्यवसादनेषु). सीदति 28, 183 (mit denselben Bedd.). P. 7, 3, 78. VOP. 8, 70. vedische Formen: सदथ, सदत, सदतन, सदेम, सदतु, असदत्, सदन्तम्; सत्सि AV. 6, 110, 1. — ससाद (VOP. 8, 126), ससत्थ, सेद, सेदुस्; (आ) ससद्यात् AV. 6, 29, 3. सेदिवंस् P. 3, 2, 108. सेदुषस् ṚV. 5, 15, 2. असदत् VOP. 8, 126. सत्स्यति (vgl. KÂR. 3 aus SIDDH. K. zu P. 7, 2, 10). (आ) सत्स्यन्त् partic. °सीदिष्यति MÂRK. P. und ÇATR. med. hier und da aus metrischen Rücksichten. pass. असादि ṚV. 7, 7, 5. °सीदितुम् MBH. R. 1) *sitzen, sich niederlassen* (namentlich beim Opfer) *auf, bei, in* (acc. oder loc.): उत नं ईं मरुतः स्मद्रोदसी सदतु ṚV. 1, 186, 8. यज्ञेषु 14, 11. वयो न सीदन्नधि बर्हिषि 85, 7. 63, 9. बर्हिः 13, 8. योनिम् 6, 15, 16. यो मानुषा युगा सीदद्धोता 16, 23. मधौ 8, 21, 5. वेद्यामधरे AV. 19, 33, 3. 11, 1, 25. बुध्ने 12, 3, 30. गोष्ठे ṚV. 6, 28, 1. सदने 7, 96, 1. TS. 3, 2, 4, 4. VS. 2, 6. 12, 54. ÇAT. BR. 3, 5, 2, 5. सेदुरेकस्मिन्नितम्बे गिरेः BHAṬṬ. 7, 58. — 2) *belagern, Jmd* (acc.) *belauern*: सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे ṚV. 4, 21, 6. तं मृत्युरसीदत् AIT. BR. 3, 14. — 3) *unter einer Last niedersinken, zusammenbrechen, in Verfall gerathen; unterliegen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen, an sich selbst verzweifeln, vergehen* (vor Schmerz u. s. w.), *nicht zu bleiben —, sich nicht zu fassen, zu halten wissen*: भुवो नाव इवोदधौ। सीदन्त्या भूरिभारेण BHÂG. P. 1, 8, 34. वृषं पदैकेन सीदन्तम् 1, 17, 2. सीदन्ति मम गात्राणि BHAG. 1, 29. तस्य सीदन्ति गात्राणि पद्मानीव (so ist mit KLATT zu lesen) हिमागमे Spr. (II) 3388. अङ्गानि MBH. 3, 2322. PRAB. 89, 15. कालाग्निपन्नाः सीदन्ति यथा वालुकसेतवः Spr. (II) 6515. यन्नग्नं सरलं चापि यच्चापत्सु न सीदति। धनुर्मित्रं कलत्रं च 5300. स्वल्पकेनाप्यविद्वान्हि पङ्के गौरिव सीदति M. 4, 191. 8, 21. MṚKKH. 149, 3. Spr. (II) 7389. R. 7, 23, 45. राष्ट्रम् MBH. 2, 237. von Personen: क्षुधा M. 4, 34. 7, 134. 11, 21. JÂGN. 1, 130. M. 10, 101. 113. संमोहात् MBH. 1, 2061. 2, 2591. R. 2, 40, 36. 42, 12. R. GORR. 2, 9, 35. 11, 24. 32, 28. 35, 15. 53, 38. स कर्मसु न सीदति 5, 8, 19. 53, 21. 18, 3. Spr. (II) 658. 1183. 1331. 2131. 2164. 2691. 2829. 3092 (Gegens. प्र-भू). 3486. 5004. 5866. 6695. 6751. 7052 (Gegens. वि-लस्). VARÂH. BṚH. S. 17, 14. 19, 2. KATHÂS. 11, 25. 66, 100. BHÂG. P. 5, 14, 18. 8, 16, 23. 22, 28. 9, 21, 3. 10, 64, 14. 80, 10. PAÑKAT. 96, 16. HIT. III, 6. BHAṬṬ. 17, 84. सेदुः MBH. 4, 1727. ससाद R. 2, 41, 8 (40, 8 GORR.). सीदिष्यति MÂRK. P. 109, 43. न सीदेयदि जीर्यते so v. a. *sich schlecht fühlen* VARÂH. BṚH. S. 76, 10. पशवः सीदन्ति *herunterkommen, abnehmen* ÇAT. BR. 11, 2, 7, 32. सीदता चातकेन Spr. (II) 3360. तेन सीदति मे मनः *weiss sich nicht zu fassen* R. 2, 71, 27. R. GORR. 2, 123, 9. हृदयम् 17, 33. R. SCHL. 2, 64, 67. धर्मे सीदति *in Verfall gerathend* M. 9, 94. वर्णधर्मा न सीदन्ति यस्य राष्ट्रे तथाश्रमाः MÂRK. P. 27, 29. सीदन्त् im Gegens. zu उद्यन्त् so v. a. *verschwindend* BHÂG. P. 11, 22, 37. med.: सीदते HARIV. 14784. MÂRK. P. 109, 44. मनः BHÂG. P. 3, 9, 8. हृदयं सीदतेतराम् R. ed. Bomb. 2, 64, 72. सीदमान 7, 23, 46. R. GORR. 2, 85, 9. BHÂG. P. 10, 80, 8. — partic. 1) सत्त *sitzend*: der Hotar ṚV. 2, 36, 6. 3, 41, 2. ध्रुवे देवानां जनिमानि सत्तः 7, 42, 2. 56, 18. — 2) सन्न *a) niedergesetzt* VS. 8, 58. ÂÇV. ÇR. 11, 6, 3. LÂṬJ. 2, 2, 9. योनौ ÇAT. BR. 4, 2, 2, 18. ÇÂÑKH. ÇR. 5, 14, 19. *sitzend bei* so v. a. *beschäftigt mit*: क्रयविक्रय° (°सक्त die neuere Ausg.) HARIV. 14331. — *b) versunken*: अपां मध्ये तथा (so ist zu trennen) सन्नामवेद्य गाम् BHÂG. P. 3, 13, 16. *niedergesunken, erschlafft*: साधससन्नहस्त KUMÂRAS. 3, 51. *mitgenommen, erschöpft*: °शरीर adj. VARÂH. BṚH. S. 3, 14. °वाह adj. BHÂG. P. 6, 11, 12. *ermüdet* so v. a. *todt* (vgl. καμόντες): न सन्नाँ अवं गच्छति AV. 6, 76, 4. TBR. 2, 4, 2, 11. *in einer schlimmen Lage sich befindend, sich nicht zu fassen wissend* MBH. 7, 6317. R. 2, 40, 30. 43, 1 (42, 1 GORR.). 65, 17. R. GORR. 2, 11, 2. अतिदुःखशोक° 59, 32. *zu Grunde gegangen, zu Schanden geworden*: °नौक adj. MBH. 8, 44. शत्रु RAGH. 7, 61. अङ्गुलीनरपसन्नवर्तिक 19, 19. वातायन (= भग्न Comm.) MEGH. 86 (vgl. SCHÜTZ). अग्नि so v. a. *matt, erloschen* SUÇR. 2, 75, 4. 81, 16. बाष्पसन्नकण्ठी ÇÂK. 107, 8, v. l. KUMÂRAS. 7, 85. KIR. 3, 38. °जिह्व BHÂG. P. 4, 7, 23. °वाच् 8, 14. °धियः 3, 17, 25. °मुसले so v. a. *ruhend* M. 6, 56. सन्नतर von der Aussprache eines Lautes *schwächer, niedriger* AV. PRÂT. 1, 43. P. 1, 2, 40. सन्न = पतित, पन्न, शान्त HALÂJ. 4, 82. — *c) geneigt zu* (infin.): मम सन्ना मतिः सीते नेतुं त्वां दण्डकावनम् R. 2, 30, 39. या अमतिस्तद्विरुद्धा या मतिरासीत्सा इदानीं सन्ना विशीर्णा Comm. in der ed. Bomb. — *d) klar, deutlich*: अहो सुसन्ना व्यवहारनीतयो मतिस्तु गौः पङ्कगतेव सीदति MṚKKH. 149, 3. — Vgl. असन्न.

— caus. सादयति 1) *setzen, sich setzen lassen; hinbringen in, an, ablegen auf* (loc.): इळां बर्हिषि ṚV. 7, 44, 2. देवान् 1, 13, 4. 10, 30, 14. हस्तेषु *in die Hand geben* AV. 6, 122, 5. इन्द्रस्य जठरे KÂTJ. ÇR. 2, 2, 20. 14, 2, 9. सीसे मलं सादयित्वा AV. 12, 2, 20. 3, 52. स्योनावधि 14, 2, 49. 67. VS. 1, 11. 6, 24. चमसान् AIT. BR. 7, 34. इष्टकाः TS. 5, 3, 10, 1. ÇAT. BR. 1, 1, 1, 18. fg. 2, 23. 4, 2, 2, 18. 7, 1, 1, 26. असीषदन् VS. 12, 54. pass.: साद्यमान ÇÂÑKH. ÇR. 3, 14, 11. 5, 9, 4. सादित BHÂG. P. 4, 13, 27. — 2) *in Noth —, in eine schlimme Lage versetzen, in's Verderben bringen*: ब्राह्मणानां परिक्लेशो दैवतान्यपि सादयेत् MBH. 3, 50. 54. 1950. 7, 6320. 12, 3817. 13, 7163. Spr. (II) 1116. R. GORR. 1, 38, 15. BHÂG. P. 3, 19, 31. साद्यते GHAṬ. 11. साद्यमान Spr. (II) 5534. सादित MBH. 1, 183. 3, 15744. 7, 434 (सूदित ed. Bomb.). 585. RAGH. 6, 53. 7, 41. KIR. 14, 57. überh. *zu Grunde richten, zu Nichte machen*: मुष्टिभिश्चोत्तमाङ्गानि तलैर्गात्राणि चासकृत्। सादितानि (*zerschlagen*) HARIV. 13791. शरौघम्, उत्साहम् KIR. 14, 57. प्रतिष्ठाम् VIKR. 42. सादिता गौरवाः पाशाः HARIV. 9132. — BHÂG. P. 5, 5, 14 ist nicht सादित, sondern आसादित anzunehmen.

— intens. सासद्यते (भावगर्हायाम्) P. 3, 1, 24. VOP. 20, 2. 5. *sich auf eine unanständige Weise hinsetzen* BHAṬṬ. 4, 31.

— अनु *sich nach Jmd setzen*: ततः सेनापती पश्चात्प्रशस्तावन्वसीदताम् R. GORR. 2, 100, 38.

— अभि, अभ्यसीदत् und अभ्यषीदत् u. s. w. im Veda P. 8, 4, 119. sonst अभ्यषीदत् 3, 63. अभिषसाद 4, 118. *drohend gegenüberstehen, im Zaume halten*: पर्वानो अभि स्पृधो विशो राजेव सीदति ṚV. 9, 7, 5. मृधा वा एषो ऽभिषेणा यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयान् TS. 2, 4, 2, 3. KÂṬH. 10, 10.

— अव *niedersinken, zusammenbrechen; herunterkommen; unterliegen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen, vergehen* (vor Schmerz u.

s. w.), *an sich selbst verzweifeln, nicht zu bleiben —, sich nicht zu fassen, zu halten wissen:* अप्सु Suçr. 2,429,6. Bhâg. P. 8,2,29. शीर्णागारमिवाभिवृष्टमवसीदत्तं वक्ष्माचतते Suçr. 1,129,9. Spr. (II) 5098. नदीकूलमिव क्लिन्नमवसीदति R. 4,27,14. वर्षासु क्लिन्नकटवत्तिष्ठन्नेवावसीदति Spr. (II) 4534. अवसीदेत्सुदुर्बुद्धिरामो घट इवोदके 5661. अवासीदद्रथोपस्थे MBh. 7,6305. 6315. लुधा M. 4,187. न कृच्छ्रेष्ववसीदति MBh. 1,255. शोकेन 3,2674. शत्रुदमने नावसीदितुमर्हसि (so ed. Bomb.) 4,1964. Hariv. 1293. R. Gorr. 2,84,4. 4,6,11. 5,19,27. Kâm. Nîtis. 1,59. Spr. (II) 1030. 1859. 2692. 2843. 2872. 3135. 4419 (राष्ट्रम्). 4595. 4865. 4911. 6556. 6801. 6951. 7298. Kir. 2,7. Kathâs. 18,301. 27,95 (शनैर्भाव° wohl so v. a. *allmählich*). 62,169. 171. Râga-Tar. 4,108. Prab. 37,7. Daçak. 82,2. Mârk. P. 137,5. Bhâg. P. 6,15,19. 8,1,15. 10,49,11. 11,7,73. 9,26. क्षेमेऽस्य पशवो ऽवं सीदन्ति *herunterkommen, abmagern* TS. 6,1,4,1. Pańkav. Br. 21,14,15. सद्भतमसी स्वयमक्रियतया स्वकार्यप्रवृत्तिं प्रत्यवसीदतः *schlaff —, lass sein in Bezug auf* Wilson, Sâṁkhjak. S. 55. अवसीदन्ति मे प्राणाः *erschlaffen, vergehen* MBh. 4,1962. हृदयं मे ऽवसीदति *weiss sich nicht zu fassen* R. 2,71,28. नात्मावसीदति Bhâg. P. 3,9,34. नावसीदेत्कुलं च नः *zu Ende gehen, erlöschen* R. 1,43,24. तस्यार्थो क्वावसीदति *Schaden nehmen, zu Nichte werden* MBh. 7,6524. न तस्य कश्चिदारम्भः कदाचिदवसीदति 12,10985. स्वधर्मो मे ऽवसीदति Kathâs. 5,8. मक्तां हि क्रिया नित्या छिद्रे नैवावसीदति Bhaṭṭ. 6,24. — med.: न स्नातको ऽवसीदेत वर्तमानः स्वकर्मसु MBh. 1,5184. जटायुः सो ऽवसीदत *ermattete, wurde erschöpft* R. 4,58,6. — partic. अवसन्न 1) *niedergesunken, niedergedrückt:* मदावसन्नकस्त Daçak. 83,18. अतिभरावसन्न (अहि) Bhâg. P. 10,16,31. कामभारावसन्न R. 2,52,22. *eingesenkt* (Gegens. उत्तिस): नेत्र Suçr. 2,201,2. *eingedrückt, tief* (Gegens. उत्सन्न): eine Wunde 1,83,17. 87,15. 2,291,9. अवसन्नतर von der Aussprache eines Lautes als Umschreibung von सन्नतर *niedriger, schwächer* Comm. zu AV. Prât. 1,43. — 2) *heruntergekommen, mitgenommen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen* Kâtj. Çr. 23,4,17. MBh. 4,198. Spr. (II) 2234. Hariv. 13649 (च भग्नेषु st. अवसन्नेषु die neuere Ausg.). Kathâs. 18,82. 62,158. अवसन्नवस् dass. von einem an's Ufer geworfenen Fische 123,111. bei den Juristen bedeutet अवसन्न nach Stenzler *im Process unterliegen;* vgl. क्रियावसन्न. — 3) *zu Nichte geworden, zu Ende gegangen:* °दृश् adj. so v. a. *blind* Ragh. 9,77. रजनी Hit. 9,8. वशता Spr. (II) 6443, v. l. — Vgl. अवसाद. — caus. *versenken:* अप्सु Suçr. 2,165,8. *niederdrücken:* स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत् Spr. (II) 6837. *herunterbringen, hart mitnehmen, stark zusetzen:* ब्रह्मचारी — अत्यन्तमात्मानमाचार्यकुले ऽवसादयन् (so ist zu lesen) Khând. Up. 2,23,2. उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् Bhag. 6,5. Daçak. 76,3. उपांशुदण्डेन हि मां बन्धनेनावसादयेत् R. 4,55,10. Kathâs. 123,153. Bhâg. P. 7,8,55. *zu Nichte machen:* संक्रमान् MBh. 12,2684. औत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा Spr. (II) 1493. तत्कार्यमवसादितम् R. 5,51,2. Vgl. अवसादक fg.

— प्रत्यव *zu Schanden —, zu Nichte werden:* अर्थाः प्रत्यवसीदन्ति तथानर्था भवन्ति च MBh. 12,3982.

— व्यव *niedersinken, zusammenbrechen:* व्यवासीद्रथे MBh. 3,713. अवस्थातुं न शक्नोमि अङ्गं मे व्यवसीदति 823. व्यवसीदामि दुःखेन so v. a. *ich vergehe vor Schmerz* 8,3570.

— समव, partic. °सन्न *in Noth —, in einer verzweifelten Lage seiend* MBh. 2,956.

— आ 1) *sitzen, sich setzen auf, an* (acc. oder loc.): सादनम् Ṛv. 2,23,1. बर्हिः 7,2,8. बर्हिषि 2,6,8. योनिम् 5,21,4. उपस्थम् 7,6,6. सधस्थम् 3,62,15. सानो बर्हिषः 7,43,3. सुवीरताया इदमा ससद्यात् AV. 6,29,3. infin. आसदम् Ṛv. 4,9,1. आसदे 5,26,8. AV. 12,3,13. VS. 2,5. Çat. Br. 4,4,2,17. अङ्कम् Ait. Br. 7,17. 1,30. med. AV. 5,12,8 (act. Ṛv.). 27,9 (act. VS.). Çâṅkh. Çr. 1,17,8. pass. आ — असादि Ṛv. 5,43,7. — 2) *den Vorsitz führen über* (acc.): आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राट् Ṛv. 8,42,1. — 3) *belauern:* परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती Ṛv. 10,85,32. — 4) *gelangen zu, erreichen* (einen Ort) Dhâtup. 34,26 (पद्यर्थे). यः प्रवतमाससाद AV. 6,28,2. VS. 11,40. कक्षीवतो ऽन्तिकम् Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. Bhaṭṭ. 7,31. पथि प्रच्छन्नम् MBh. 1,5887. शैलम् R. 2,56,12. 68,21. R. Gorr. 1,79,35. 3,4,22. 65,18. Kumâras. 6,36. आसेदिवात्र लवदासनम् Ragh. 6,4. 11,23. स्वं ग्राममासदत् Kathâs. 64,11. अनर्घाल्लोकान् Râga-Tar. 1,351. 3,408. Bhâg. P. 3,17,26. Pańkat. 35,14. *hintreten zu Jmd* (acc.), *sich nähern* R. 2,34,4. 6,9,1. Ragh. 6,53. Râga-Tar. 3,129. 232. अग्निं (so ed. Bomb.) दीप्तमिवासीदेद्राजानमुपशिक्षितः MBh. 12,3082. मा स्म दुर्बलमासदः *in feindlicher Absicht* Spr. (II) 2865. तस्मिन् Bhâg. P. 3,4,9. ohne Ergänzung 4,10,27. कालेः 27,12. *Jmd oder auf Etwas treffen, stossen auf, finden:* न चाससाद तं बालम् Hariv. 4919. R. 3,20,1. 48,18. 68,1. नाससाद मृगं कंचित् Mârk. P. 112,2. विकोशं खड्गम् MBh. 3,2850. फलवन्तं बिभीतकम् 2818. *treffen* von Geschossen: न ते शस्त्रास्त्रवर्षौघा ह्यासेदुः सुरसैनिकान् Bhâg. P. 6,10,25. *gelangen zu* so v. a. *theilhaftig werden, finden:* रतिम् R. Gorr. 2,40,17. सख्यम् Ragh. 5,60. इन्द्रियार्थान् 14,25. पर्याप्तिम् Râga-Tar. 1,127. वधम् 5,213. सुखम् Pańkat. 80,11. अपायम् Bhaṭṭ. 3,26. वेपथुम् u. s. w. 4,43. — 5) partic. आसन्न a) *hingesetzt:* हविस् AV. 9,6,21. Çâṅkh. Çr. 3,13,15. 4,8,2. पात्र Kâtj. Çr. 25,10,17. Ait. Br. 7,2. ऊरौ VS. 8,55. fg. — b) *nahe* α) im Raume: *nahe stehend, in der Nähe befindlich, benachbart* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,16. H. 1541. Halâj. 4,8. Nir. 3,20. Lâṭj. 5,8,6. 10,20 (अनासन्न). TS. Prât. 1,25. P. 5,2,34. R. 2,54,23 (इतः). Megh. 24. 93. Ragh. 10,20. 12,24. Spr. (II) 1066. 2390. 3234. Varâh. Bṛh. S. 12,9. 13,5. 17,3. 25,4. 53,86. 54,24. Kathâs. 4,12. Râga-Tar. 1,282. 2,169. 3,281. 369. 407. 4,534 (आशन्न Tr.). 5,59. Bhâg. P. 4,16,11. Hit. 38,22. 43,20. आसन्नम् *in die Nähe* MBh. 7,4921. यथासन्नं प्रधाविताः R. Gorr. 2,111,42. आसन्ने *in der Nähe* 3,50,10. Spr. (II) 4748. राजगृहासन्ने Kathâs. 56,390. im comp. ohne Flexionszeichen MBh. 7,4921. Suçr. 2,345,1. 3. Kâm. Nîtis. 7,31. बिम्बाधरासन्नचर Kumâras. 3,56. आसन्नतरता Spr. (II) 1065. — β) in der Zeit: *nahe bevorstehend:* °काल P. 3,2,117. °कालिक 5,4,20, Schol. निर्वाण Ragh. 12,1. मरण Spr. (II) 1253. 5939. Jogas. 1,21. Varâh. Bṛh. S. 28,13. Kathâs. 10,4. 14,79. 31,78. 46,190. Mârk. P. 66,32. Râga-Tar. 3,106. Trik. 1,1,96. Pańkat. 120,13. अत्यासन्न Prab. 61,15. — γ) der Zahl nach P. 2,2,25. °विंशाः = विंशतेरासन्नाः Schol. in der Reihenfolge *der nächste* Varâh. Bṛh. S. 87,38. fg. Bhâshâp. 17. *am nächsten verwandt:* ein Laut VS. Prât. 1,142. Çakaṭ. in Orient und Occident 2,694. नृपासन्न *einem Fürsten nahe stehend* Spr. (II) 5605. — c) *wohin man sich begeben hat:*

तेषामनासन्नपदां सव Bhâg. P. 3,20,27. *was man erlangt hat, in dessen Besitz man ist:* °शौण्डीर adj. 18,21. — Megh. 86 und Bhâg. P. 3,13, 16 ist सन्न, nicht आसन्न gemeint. Vgl. आसत्ति fgg., आसाद. — caus. 1) *hinsetzen, sich setzen heissen:* दैव्यं जनं बर्हिषि RV. 1,31,17. बर्हिः सूप होतॄन् 10,35,10. 8,44,3. TS. 2,2,5,7. Çat. Br. 1,2,5,21. 2,5,2,6. Kâtj. Çr. 5,1,27. कुर्वीषि Âçv. Grhj. 2,5,2. Çr. 2,3,10. med.: आ बृहस्पतिं सदने सादयध्वम् RV. 5,43,12. — आसादित TS. 4,4,9,1. °कविषि बर्हिषि Bhâg. P. 5,8,19. कण्ठसम् versetzt in 26,5. पापमासरताम् — अकृतासादितो राज्ञा प्राणान्कृतुम् *eingesetzt* so v. a. *bestimmt, berufen* R. 3,35,11. मृत्युमयमासादितः स्वयम् *hat sich selbst zum Tode befördert* Bhâg. P. 3,18,28. — 2) *bewirken:* आसादित *bewirkt* Bhâg. P. 3,8,12. 30,33. 5,5,14 (अविघ्नयासादितं zu schreiben). 6,18. — 3) *gelangen zu, auf, erreichen* Dhâtup. 34,25 (पद्यर्थे). पुण्यं सुरेन्द्रलोकम् Bhag. 9,20. गुहाम् MBh. 2,1122. वेलां पश्चिमाम् 3,2536. पुरम् 2576. आकाशदेशम् 2617. ह्रस्वं संचारम् 2929. अंसं तस्य 12929. वैष्णवं यूपम् R. 1,62,19. कौशिकीतीरम् 63,15. 2,32,96. 56,33. 71,15. 3,76,5. Megh. 35. Spr. (II) 1658. 2130. दुष्टं पन्थानम् 2889. 5309. पारम् Varâh. Brh. S. 2,4. Kathâs. 18, 73. 25,26. Mârk. P. 21,51. Râǵa-Tar. 4,108. 5,142. Daçak. 69,6. Pańkat. 37,10. 76,8. 127,17. घटास्त्वनासादितकर्णरन्ध्र Kâm. Nîtis. 15,45. अमरगणानासेव्यम् Ragh. 8,94. *herantreten, sich nähern:* पादावासाद्य राघवः R. 2,104,23. 4,18,25. mit acc. der Person Kaush. Up. 1,3. R. 2, 22,2. Daçak. 84,13. fg. Pańkat. 69,14. *Jmd treffen, mit Jmd zusammentreffen, auf Jmd stossen, Jmd finden* M. 4,227. MBh. 3,2260. 2697. 3007. 3033. 15665. 5,5978. fg. 7429. 7504. Hariv. 4919. Spr. (II) 6356. R. 1, 1,29. 41,11 (42,10 Gorr.). 2,32,33. 3,68,2 (med.). *gerathen in:* दंदम् 3,34,1. अनासादितविग्रह Spr. (II) 6908. तदिदं काकतालीयं वैरमासादितं त्वया R. 3,45,17. Kusum. 28,5. अनेन रथवेगेन पूर्वप्रस्थितं वैनतेयमप्यासादयेयम् so v. a. *einholen* Vikr. 6,7. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen* MBh. 1,5984. 4,1663. 7,9186. R. 1,21,12. 3,44,5. Bhâg. P. 1, 7,33. Bhatt. 6,95. 8,37. वायुरिवाश्ममासाद्य Spr. (II) 4072. *gelangen zu* so v. a. *finden, erlangen, gewinnen, bekommen, theilhaftig werden:* धनम् M. 10,129. दुःखम् MBh. 3,2339. क्वाचित्किं च न 2648. पुत्रं कंचिन्नासादयामास कालेन महता क्वपि 10472. 13,1511. सहस्र 14,579. राज्यम् R. 2,31,14. Râǵa-Tar. 3,264. वीरम् R. 2,38,5. उत्तमायुः 105,32. मृत्युम् 3,40,53. शुष्कमिन्धनमासाद्य वनेष्विव हुताशनः 5,49,6. अन्तरम् *Gelegenheit* 2,50,1. 3,52,4. Vikr. 73,4. Spr. (II) 2671. 3341. 5558. 5837. Kathâs. 6,28. 29,131. 45,374. रतिम् 50,159. 106,161. Gît. 5,7. Râǵa-Tar. 4,349. Mârk. P. 121,3. Bhâg. P. 3,4,12. Sarvadarçanas. 59, 22. Daçak. 86,11. Pańkat. 95,24. Kusum. 42,7. AK. 3,2,54. सूकराकृतिम् *die Gestalt eines Ebers annehmen* Bhâg. P. 3,18,3. पुंस्त्वम् MBh. 5,7496. दिव्यत्वम् Kathâs. 28,93. आराधनीयताम् Kusum. 12,7. Mârk. P. 114,13. संयोगम् Megh. 85, v. l. भङ्गम् Prab. 73,6. गर्वम् so v. a. *hochmüthig werden* Pańkat. 26,2. 3. व्रीडाम् *sich schämen* Râǵa-Tar. 2,155. अतिथिम् *einen Gast bekommen* Spr. (II) 4028. भर्तारं रामम् *als Gatten* R. 1,67,22 (69,23 Gorr.). तं नृपम् *zum Fürsten* R. Gorr. 1,45,55. अयसं मित्रम् Hit. 17,19. so v. a. *kaufen* Jâǵń. 2,169. *zu Theil werden, Jmd treffen* (Schmerz u. s. w.): सो ऽयमासादितः पुण्यैः Râǵa-Tar. 3,131. न त्वां दुःखमासादयितुमर्हति R. 2,106,6. आसाद्य हि निवर्तेत संतापस्त्वाम् R. Gorr. 2,114,32. आसादयते ऽनुमार्दवम् *es kommt* (mich) *Mitleid an* 5,37,31. आसादित mit trans. Bed. *bekommen habend* mit acc. Dhûrtas. 72,12. — 4) im absol. आसाद्य ist die ursprüngliche Bed. 3) oft so erblasst, dass wir denselben durch eine Präposition wiedergeben können: न सत्त्वेषु गर्तेषु न गच्छन्नापि च स्थितः । न नदीतीरमासाद्य न च पर्वतमस्तके ॥ so v. a. *an einem Flussufer* M. 4,47. नक्रः स्वस्थानमासाद्य गजेन्द्रमपि कर्षति so v. a. *in seinem Gebiete, in seinem Element* Spr. (II) 3211. यादृशं वपते बीजं क्षेत्रमासाद्य कर्षकः *auf sein Feld* 5454. भूता स्वर्वा विनश्यन्ति — विल्वावं हूलमासाद्य so v. a. विल्वावे हूले 4698. तूर्णाश्च पूर्णात्मकृतः शराणामासाद्य (so ed. Bomb.) so v. a. *sammt, zugleich mit* MBh. 7,79. तोयमासाद्य गर्जन्ति न रिक्ताः स्तनयित्नवः so v. a. *mit Wasser* Spr. (II) 4331. यथा काष्ठं च काष्ठं च समेयातां महार्णवे । समेत्य च व्यपेयातां कालमासाद्य कंचन ॥ so v. a. *nach einiger Zeit* 5093, v. l. *gemäss, mit Rücksicht auf* R. 4,15,6. मातुरभिप्रायम् Prab. 16,6. तदाज्ञाम् Râǵa-Tar. 5,430. कालम् (v. l. कार्यम्) Spr. (II) 7482. शीलं कार्यं च M. 8,324. 9,293. शीलमासाद्य सीताया मम च प्रवनं महत् R. 5, 37,2. नेदं जीवितमासाद्य वैरं कुर्वीत केनचित् so v. a. *wegen* Spr. (II) 3510. निमित्तं किंचित् so v. a. *in Folge, durch* 2358. त्वाम् *durch dich* so v. a. *durch dein Erscheinen* Megh. 22. — Vgl. आसादन fgg. — desid. vom caus. s. आसिसादयिषु.

— अत्या caus. *durchschreiten:* अत्यासाद्य तद्देशम् R. 2,15,20.

— अध्या *sitzen auf* (acc.) Kauç. 3. 137. — caus. *setzen auf* (loc.) TBr. 3,7,6,8.

— अभ्या 1) *sich setzen in* (acc.): द्रोणानि RV. 9,3,1. 30,4. — 2) *gelangen zu, erreichen:* शैलम्, स्वपोक्षयम् Kir. 5,52. — caus. Vgl. अभ्यासादन, अभ्यासादयितव्य (in den Nachträgen).

— उपा *sich setzen auf* (acc.): बर्हिः RV. 8,1,8. — caus. *herantreten zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 7,10,56. *empfangen:* योगादेशम् 4,24,71.

— न्या *sich niedersetzen an, in, auf* RV. 1,22,8. पस्त्यासु 25,10. स्वे योनौ 6,16,41. 40,1. बर्हिः 52,7. 9,99,8. 104,1. ये पार्थिवे रजस्या निषत्ताः 10,15,2. 73,9. 2,21,13. 6,9,4. गव्यूतिर्घृत आ निषत्ता *getaucht in* 80,6.

— प्रत्या *in der Nähe sein* Comm. zu Njâjas. 1,1,3. *Jmd* (acc.) *nahe bevorstehen* Kir. 11,36. — partic. प्रत्यासन्न 1) *nahe a) im Raume: in unmittelbarer Nähe befindlich, benachbart;* die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend MBh. 5,4747. 8,4760. R. Gorr. 2,28,12. 3,32, 9. Megh. 76. Çâk. 17,21. Prab. 26,9. Bhâg. P. 4,5,16. Pańkat. 62,24. दत्तमूल° TS. Prât. 2,42, Comm. प्रत्यासन्नम् *in die Nähe* MBh. 12,7426. °गत 13769. — *b) in der Zeit: nahe bevorstehend* Megh. 4. Spr. (II) 585. 4493. Kathâs. 26,5. 50,195. Prab. 78,8. Pańkat. 10,9. Hit. 115,15. — *c) in naher Beziehung zu Jmd oder Etwas stehend* Spr. (II) 6083. Kusum. 18,19. अत्यन्तप्रत्यासन्नता Prab. 16,6. — 2) *Reue empfindend* (nach Nîlak.) MBh. 12,4536. — Vgl. प्रत्यासत्ति.

— समा *gelangen zu, erreichen:* गङ्गाकुञ्जम् MBh. 1,2846. महोदधिम् 3,8804. R. 2,83,19. लङ्का Ragh. 7,16. Kumâras. 3,58. परं पारम् Râǵa-Tar. 4,250. 577. राज्ञः संनिधौ *sich begeben in die Nähe von* Daçak. 65, 20. *zu Jmd* (acc.) *herantreten, mit Jmd zusammentreffen* MBh. 2,553. 3,10037. 5,7296. R. 4,47,7. अप्सरोभिः Hariv. 15902. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen* MBh. 5,7134. *gelangen zu* so v. a. *erlangen, be-*

kommen: पृथिवीपतित्वम् Kathâs. 49,251. सिद्धिम् Râǵa-Tar. 4,392. समाप्तिं साम्राज्यस्य 674. — partic. °सन्न *in der Nähe befindlich, benachbart* Kathâs. 22,221. वेलासमासन्नशैल Ragh. 10,36. मृत्युदेश° (सन्न) Jâǵn. 2,281. Vgl. समासत्ति. — caus. *gelangen zu, erreichen:* नरनारायणाश्रमम् MBh. 12,4664. 13,3922. R. 1,1,74 (76 Gorr.). 2,5. तं वृत्तम् 2,53,1. R. Gorr. 2,12,35. 55,3. *gerathen in:* पतंगाः पावकम् 6,19,25. कक्षं वह्निः Suçr. 1,63,15. *herantreten zu Jmd, sich Jmd* (acc.) *nähern* MBh. 3,16752. R. 1,18,19. 69,8. Pańkat. 81,7. *zusammentreffen mit, stossen auf* MBh. 3,2946. Râǵa-Tar. 3,143. Pańkat. 69,16. 87,7. 120,9. रौद्रीं ताराम् der Mond R. 3,35,52. *treffen* von Geschossen MBh. 5,7156. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen, angreifen* 1,5453. 6004. 7,4286. 9396. Bhâg. P. 6,12,29. 8,10,6. *gelangen zu* so v. a. *erlangen, bekommen, theilhaftig werden* Varâh. Bṛh. S. 43,6. Kathâs. 43,253. Vâsavad. 12. Mârk. P. 21,86. त्वत्तोऽनुज्ञाम् 43,68. साचिव्यपदवीम् Pańkat. 13,4. चेतनाम् 58,19. दार्ढ्यम् Râǵa-Tar. 6,341. *mit den Sinnen empfangen:* गन्धम् so v. a. *riechen* Hariv. 12164. *gelangen zu* so v. a. *zu Theil werden:* भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत Râǵa-Tar. 4,401. — समासाद्य (vgl. आसाद्य) mit erblasster Bed.: देशकालौ समासाद्य विक्रमेत विचक्षणः so v. a. *zu rechter Zeit und am rechten Orte* Spr. (II) 1812. अपां फेनं समासाद्य विष्णुतेजोऽतिबृंहितम् । यथा वृत्रो हतः पूर्वम् so v. a. *vermittelst* MBh. 5,499. स्वभावं च समासाद्य न किंचिदतिवर्तते so v. a. *vermöge seiner Natur* Spr. (II) 3193. नेदं जन्म समासाद्य वैरं कुर्वीत केनचित् *wegen* 3510, v. l. — Vgl. समासाद्य.

— उद् *sich bei Seite machen, sich entziehen, zu Ende gehen, ausgehen, verschwinden:* दिवो मानं नोत्सदन्नद्रयः RV. 8,52,2. Çat. Br. 6,5,4,3. 11,8,4,6. प्राजापत्यमालभ्योत्सीदन्तीष्टयः 13,4,4,1. उदस्याग्निः सीदेत् *entwischt ihm* TS. 3,4,10,5. — उत्सीदेयुरिमे लोकाः *zu Grunde gehen, zu Nichte werden* Bhag. 3,24. यस्मिन्न कर्माण्युत्सीदन्ति Bhâg. P. 5,14,4. med.: उत्सीदेरन्प्रजाः सर्वा न कुर्युः कर्म चेद्भुवि Spr. (II) 4225. उत्सीदन्ते सयज्ञाः (वेदाः) MBh. 12,3547. — partic. उत्सन्न 1) *erhaben* (Gegens. अवसन्न *vertieft*) Suçr. 1,83,17. अपोषूत्सन्नमांसेषु प्रशस्तान्यवसादने 134,13. 2,9,5. 11,15. मण्डलान्युत्सन्नान्यवलिखेत् 65,16. कोठ इव 291,9. — 2) *verschwunden, verloren, abhanden gekommen, nicht mehr bestehend:* अग्निमन्वविन्दन्नृतुषूत्सन्नम् TBr. 1,3,4,1. यज्ञः Çat. Br. 6,2,1,39. वीर्यमुत्सन्नं स्त्रीषु 12,7,2,11. 14,3,4,1. 7,3,1,42. Çâńkh. Çr. 17,6,2. पाठाः Schol. zu Pâr. Gṛhj. 1,1. Müller, SL. 105. अध्ययन Ind. St. 3,370. °यज्ञ TS. 5,3,2,1. 7,8,1. Çat. Br. 2,5,2,48. 6,2,13. 13,3,2,6. Kâṭh. 14,6. = भ्रेष्ठयज्ञ Schol. zu Çâńkh. Çr. 14,47,2. °संचयनृप (उच्छिन्न° die neuere Ausg.) Hariv. 3490. अग्नि Verz. d. Oxf. H. 294,b,18. °जनवासगेह als Erkl. von शून्यगेह Kull. zu M. 4,57. मण्डलस्य दूरोत्सन्नस्य योजनम् Râǵa-Tar. 1,187. उत्सन्नार्थ adj. Weber, Ǵjot. 3. °कुलधर्म adj. Bhag. 1,44. उत्सन्नोत्सवपक्ष adj. MBh. 1,7673. °पिण्ड adj. 9,3328. °सत्यसंयम Hariv. 3020. °भय adj. Bhâg. P. 4,9,1. उच्छन्न Suçr. 2,395,10 fehlerhaft für उत्सन्न (vgl. उच्छादन) oder उच्छिन्न (vgl. Spr. (II) 4600, v. l.) — Vgl. उत्साद. — caus. 1) *aussetzen, bei Seite schaffen, wegräumen:* प्रवर्ग्यम् Çat. Br. 14,3,1,1. 9,2,1,19. 5,1,22. Kâtj. Çr. 8,3,19. Ait. Br. 1,22. पात्राणि Âçv. Çr. 12,4,5. Kauç. 38. Pâr. Gṛhj. 2,6. — 2) *beseitigen* so v. a. *vernichten, vertilgen, zu Nichte machen:* तस्करान् M. 9,267. सर्वं क्षत्रम् MBh. 1,273. 3,5097. 7,3344. 5310. 12,1711. R. 1,74,20 (76,23. fg. Gorr.). 75,24. 3,1,16. 23,27. 5,56,105. Spr. (II) 6816. Kathâs. 46,8 (उत्सादनीय). 120,23. 121,261. LA. (III) 87,11. लोकानिमान् MBh. 5,1376. R. 3,70,12. कुलम् 6,8,4. उत्सादितश्च विषयः काशीनाम् MBh. 13,1990. उत्सादितद्रुम adj. Hariv. 3488. देश, वन R. 1,26,30. fg. (27,29. fg. Gorr.). पुण्यानि तीर्थान्यायतनानि च 3,23,37. 5,3,24. उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः Bhag. 1,43. सत्त्व R. Gorr. 2,61,18. — 3) *einreiben, salben:* गौरसर्षपकल्केन साज्येनोत्सादितः Jâǵn. 1,276. MBh. 7,2920. 13,1487. — Vgl. उत्सादक fgg.

— अभ्युद् caus. अभ्युत्सादयामकः ved. P. 3,1,42. = अभ्युदसीषदत् Schol.

— उपोद् *wegziehen zu* (acc.) Çat. Br. 10,3,2,1.

— प्रोद् caus. *forttreiben, auseinandertreiben:* काञ्चनोष्णीषिणस्तत्र वेत्रझर्झरपाणयः । प्रोत्सादयन्तः (प्रोत्सार्यन्तः ed. Bomb., उत्सारयन्तः in ähnlicher Verbindung R. 6,99,23) MBh. 6,4436. fg. *beseitigen, zu Nichte machen:* Diebe M. 9,261. कच्चिच्छोको नु (न ed. Bomb.) मन्युर्वा त्वया प्रोत्साद्यते (प्रोत्पाद्यते ed. Bomb.) MBh. 2,235.

— प्रत्युद् = उपोद् Çat. Br. 11,4,3,20.

— व्युद् *ausgehen, sich entfernen* Ait. Br. 1,12.

— समुद् caus. *vernichten, zu Grunde richten:* दैत्यान् MBh. 3,8832. असुरान् Hariv. 3147. लोकान् R. 3,70,21. जनपदम् 1,27,26.

— उप 1) *sitzen auf:* रथम् RV. 6,75,8. — 2) *sich zu Jmd setzen; nahen, herantreten* namentlich mit Verehrung: तं त्वा वयमुप सुबाधो नमसा सदेम RV. 6,1,6. 1,72,5. 3,14,5. Vâlakh. 4,6. अग्निं न नग्नाः RV. 10,61,9. 73,11. 99,8. सोमम् 6,57,2. 1,65,2. AV. 11,1,25. 14,2,24. 7,74,4. TBr. 1,5,9,7. 3,1,2,1. होतारम् Kâtj. Çr. 9,11,10. zu der Kuh um zu melken Çat. Br. 1,5,2,20. 9,1,2,15. अथ हैनं प्रस्तोतोपससाद Khând. Up. 1,11,4. 7,1,1 (उपाससाद im Text, उपससाद im Comm.). मां प्रातरुपसीदथाः 6,13,1. धनंजयमुपासदत् MBh. 7,5852. (तम्) शाकल्यसाधनैस्तैस्तैरुपसेदुः प्रसाधकाः Ragh. 17,22. Bhâg. P. 10,16,27. 4,7,34. 6,14,15. 11,2,54. Bhaṭṭ. 3,12. 6,135. 9,92. उपाध्यायं विद्याहेतोरुपासदम् *sich in die Lehre begeben* Kathâs. 108,21. *Jmd feindlich nahen* Bhâg. P. 6,3,27. — 3) *werben um, bittend angehen:* देवानां सख्यम् RV. 1,89,2. 7,33,9. स पृथिवीमुपासीदत्तत्तेयं प्रतिगृह्णामीति TS. 2,5,1,2. Çat. Br. 2,4,2,1. — 4) *besitzen:* भागम् RV. 8,47,16. AV. 3,14,6. — 5) उपसद् उपसद्यन्ते d. h. *die Upasad-Feier wird gefeiert* TS. 6,2,2,4. — 6) *einstürzen:* यथागारं दृढस्थूणं जीर्णं भूत्वोपसीदति Spr. (II) 5098, v. l. — 7) partic. उपसन्न a) *auf die Vedi —, an das Feuer gesetzt* TBr. 2,1,2,1. Ait. Br. 5,26. Kâtj. Çr. 25,2,3. — b) *herangetreten, genaht* (um Belehrung, Schutz zu suchen, um seine Verehrung zu bezeigen) H. 1494. Halâj. 4,65. Pâr. Gṛhj. 2,3. Kauç. 141. Muṇḍ. Up. 1,1,3. Bhâg. P. 3,31,12. Spr. (II) 2301. — c) *verliehen, geschenkt:* उपसन्नार्थ MBh. 12,3806. — Vgl. उपसत्तर् fgg. — caus. 1) *hinsetzen, daneben setzen,* z. B. das Havis auf die Vedi neben den Âhavanîja: अग्निहोत्रम् TS. 1,6,10,2. आहवनीये 6,4,2,5. TBr. 1,4,4,2. 2,1,2,6. 4,3. इध्मं बर्हिः Çat. Br. 1,2,5,21. 14,1,2,1. कुशेषु Âçv. Çr. 2,3,15. स्रुचम् Çâńkh. Çr. 2,8,22. Kauç. 1. — 2) *bewirken, dass Jmd oder Etwas naht, hinführen zu, herbeiführen, zuführen;* nur partic. °सादित Bhâg. P. 3,31,21. 42.

4, 8, 29. 9, 27. 21, 50. 5, 8, 6. 9, 9. 10, 1. 6, 9, 42. 10, 59, 31. 34. 12, 4, 6. Spr. (II) 5254 (Bhâg. P.). — 3) *finden*, *bekommen*, *erlangen*: उपसाद्य गुरौ वृत्तिम् Bhâg. P. 10,45,32.

— अभ्युप caus. *gelangen zu*, *erreichen*: आशापुरीमभ्युपसाद्य Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,26.

— समुप *sich hinbegeben zu*: स तं यज्ञं समुपासदत् MBh. 14,2898.

— नि, निषीदति, निषसाद, vedisch न्यषीदत् (nur dieses in der klass. Sprache) und न्यसीदत् u. s. w. VS. Prât. 3,58. P. 8,3,63. fg. 66. 118. fg. Vop. 8,45. 107. 126. 1) *niedersitzen auf* (loc.), namentlich vom Sitzen des Hotar, *sich setzen* (von Menschen, Vögeln, Fröschen), *sich legen* (von vierfüssigen Thieren, Schlangen); *sich setzen* so v. a. *einsinken*: बर्हिषि Ṛv. 2,36,3. 4. दुरोणे 3,1,18. होतृषदने 2,9,1. 1,177,4. नि गावो गोष्ठे असदन् 191,4. सीदन्ति होता यज्ञथाय 5,11,2. पर्वताः 6,30,3. 7,70,3. 10,52,1. तपसे 109,4. धरुणे 9,89,5. दिवो नाभा न्यसादि होता 3,4,4. 4,6,2. नि पर्वतः सादि 2,11,8. 18. 7,73,2. VS. 11,47. AV. 8,9,17. सत्रम् *ein* Sattra *absitzen* d. h. *feiern* 17,1,14. यस्माद्दोषा निषीदसि Ait. Br. 5,27. TBr. 2,2,4,4. Çat. Br. 2,5,2,2. 3,2,4,6. dat. inf. निषदे Ṛv. 1,104,1. — निषीदति M. 8,11. Spr. (II) 6979. Ṛt. 1,13 (फणी). 18 (भेकः). Vikr. 41 (तरोर्मूलालवाले शिखी). निषीदेत् Ṛv. Prât. 15,2. निषीदेयम् R. 5,68,37. निषीद Ragh. 1,89. Daçak. 65,21. निषीदस् Spr. (II) 4021. न्यषीदत् R. 2,91,38. Kathâs. 18,353. 45,182. Bhâg. P. 3,8, 21. न्यसीदत् (!) R. Gorr. 2,100,37. न्यसीदताम् (!) 3,9,21. निषसाद MBh. 1,60. 7253. 3,2337. 16752. R. 2,97,1. R. Gorr. 1,34,20. 4,7,13. 18,25. Bhâg. P. 4,2,7. 4,24. 8,24,40. Pańkat. 8,18 (ed. orn. 4,14. 16). निषेदतुः MBh. 1,7717. R. 2,91,39. निषीदतुः (!) MBh. 3,14650 (beide Ausgg.). निषेदुः 5,6060. R. 1,20,14. R. Gorr. 1,34,19. 2,100,38. Spr. (II) 869. निषेदुषी, निषेदुषः Ragh. 2,6. Kumâras. 5,12. Kathâs. 25,72. निषीदिष्यति Çatr. 14,212. निषीदमान MBh. 3,333. नौर्यथा पुरुषाक्रान्ता निषीदति महाजले *versinken*, *untergehen* Hariv. 11936. — 2) *sich auf das Weib niederlassen*: यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते Ṛv. 10,86,16. — 3) *setzen*, act. med.: नि पृथिवीं सदने ससत्थ Ṛv. 3,30,9. होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः 4,6,11. 7,5. 5,3,4. त्वामग्ने गृहपतिं नि षेदिरे 5,8,2. 6, 15,8. 8,91,18. 10,21,7. — 4) partic. *a*) निषत्त und निषत्त P. 8,2,61. *sitzend* Ṛv. 1,58,3. 68,7. 70,8. 146,1. 3,3,2. — *b*) निषण्ण α) *sitzend*, *liegend* (von vierfüssigen Thieren) Hariv. 4815. R. 2,96,14. Megh. 53. 79. Ragh. 1,89. 2,23. 4,74. अङ्क° 8,42. Çâk. 144. कुसुम° (मधुकरी) 146. Spr. (II) 5560. Mârk. P. 21,16. Bhâg. P. 4,2,8. Daçak. 67,17. *liegend von leblosen Dingen*: उत्सङ्गनिषण्णधन्वन् Kumâras. 4,23. *gelehnt an*: तुरंगमस्कन्धनिषण्णदेह Ragh. 7,44. 59. 9,76. Vikr. 64,12. — β) *abgesessen*: ein Sattra TS. 7,5,4,1. *worauf man gesessen hat*: निषण्णे चासने दिव्ये R. 4,34,8. — Vgl. निषण्णक fgg. und निषाद fgg. — caus. act. med. *niedersetzen*, *einsetzen* Ṛv. 3,19,5. ज्ञायां गृहेषु TS. 5,3,2,2. होतारम् Ṛv. 3,6,3. 9,9. 10,7,5. 52,6. *niedersitzen* —, *knien lassen*: निषादिता गजवधूः Mâlatim. 91,9. Vgl. निषादित.

— अधिनि *sich niederlassen in* (loc.): व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः Ṛv. 1,164,39.

— अभिनि *sich niederlassen um* (acc.): यः पञ्च चर्षणीरभि निषसाद दमे दमे Ṛv. 7,15,2. घृतं त्वाभि नि षीदेम (sonst im Ṛv. nur सदेम) भूमे *um das* Ghṛta *mögen wir auf dir umher uns sammeln* AV. 12,1,29.

— उपनि *sich nahen*, *sich machen an* (acc.): तपो दीक्षामुपनिषेदुः AV. 19,41,1. अग्निम् Kauç. 72. घृतं तन्वानानृषीन्गन्धर्वा उपनिषेदुः Çat. Br. 11,2,3,7. — Vgl. उपनिषद् fg.

— परिनि *ringsum sitzen*, — *sich aufhalten*: परि स्पशो नि षेदिरे Ṛv. 1,25,13. 4,56,7. 7,1,11. हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्य 2,35,10. परि कोशम् 9,87,1.

— विनि *sich getrennt setzen*: पृथक् TS. 7,5,8,4.

— संनि *sich zusammensetzen* AV. 4,16,2. *niedersitzen*: °षीदतुः (so beide Ausgg.) MBh. 1,8077. संन्यषीदम् (so ed. Bomb. st. संन्यसीदम् der ed. Calc.) 5,7177. °षीदताम् 13,4682. °षीदत med. 7,4671. संनिषण्ण *niedersitzend* 8,2999 (संनिषेव्य ed. Bomb. संनिषण्ण = अवसन्न Nilak.). R. Gorr. 1,52,3.

— परि, °षसाद P. 8,3,118, Schol. 1) *umsitzen*, *umlagern*: ऊर्वं गव्यम् Ṛv. 4,2,17. उषासम् 3,11. 7,4,6. 10,99,3. AV. 6,76,1. Kauç. 50. — 2) *Schaden nehmen*: सो ऽनर्थः (wohl न सो ऽर्थः zu lesen) परिषीदति, मनस्तत्परिषीदति MBh. 12,9128. न सो ऽर्थः परिषीदति 10987. °सीदति ed. Calc. überall. — partic. परिषन्न (!) etwa *verloren gegangen* oder *übergangen* AV. Prât. 4,126, Schol. — Vgl. परिषद् fgg.

— प्र 1) *klar* —, *hell* —, *heiter* (auch in übertr. Bed.) *werden*: वारि प्रसीदति Spr. (II) 4369. Ragh. 4,21. दिशः प्रसेदुः 3,14. R. 6,92,81. आशाः सर्वाः प्रसेदिरे Hariv. 8298. प्रसेदुश्च दिशः सर्वा अम्भांसि च मनांसि च Bhâg. P. 3,24,8. चेतः प्रसीद *klar werden*, *sich von aller Aufregung frei machen*, *heiter und ruhig werden* Spr. (II) 1450. Bhâg. P. 1,2,19. मनः प्रसीदति 2,1,19. येनात्मा सुप्रसीदति 1,1,11. 2,5. 6. सबाह्यान्तःकरणो ममान्तरात्मा Çâk. 98,21. fg. अन्तरात्मा लोकस्य Jâǵn. 3,220. प्रसीदन्ति नराणां च स्वरवर्णमनांसि MBh. 12,2678. सत्त्वभावः प्रसीदति *klar* —, *deutlich werden* Kathop. 6,13. तन्निष्ठस्य हि शास्त्रार्थाः प्रसीदन्ति Kâm. Nitis. 1,20. *heiter* —, *guter Laune werden*, *seine gute Stimmung gegen Jmd* (gen.) *äussern*, *Jmd seine Gewogenheit an den Tag legen* (von Menschen und Göttern und vom Schicksal), *Gnade ergehen lassen*, *gnädig sein*: (अशनम्) दृष्ट्वा हृष्येत्प्रसीदेच्च M. 2,54. Spr. (II) 3730 (Gegens. प्रकुप्). 4088. Mâlatim. 46,12. प्रसीद देवेश Bhag. 11,25. 31. MBh. 1,1259. 3,1860 (तत्प्रसीद mit der ed. Bomb. zu lesen). 2529. 12015. 12768. 5, 7072 (मा mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,64,18. Kumâras. 3,9. Çâk. 110,13. Vikr. 39. Weber, Râmat. Up. 288. 357. Kṛshṇaǵ. 290. fg. Spr. (II) 2036. Daçak. 85,9. Sarvadarçanas. 57,15. Bhâg. P. 3,13,47. 8,21, 24. प्रसीदस्व MBh. 1,4700. 5,370. mit infin. *geruhen* Ragh. 2,45. 6,64. — 2) *gut von Statten gehen*, *gelingen*: क्रिया हि वस्तूपहिता प्रसीदति Ragh. 3,29. — 3) *beruhigen*: अग्नीनशान्तान् Ait. Br. 3,35. — 4) partic. *a*) प्रसत्त *befriedigt* Ṛv. 5,60,1. — *b*) प्रसन्न *klar* AK. 1,2,3,14. 3,4,6, 31. Med. n. 86. Wasser MBh. 3,2511. R. 2,68,15. 4,13,5. 5,31,2 (सु°). 6,112,74. Suçr. 1,20,11. Megh. 41. Kumâras. 7,74. Çâk. 117. Brahma-P. in LA. (III) 52,4. रस *Saft* Spr. (II) 532. तीर्थ R. 1,2,6. शशिमण्डल Spr. (II) 4900. प्रसन्नात्मा सोमः MBh. 1,1145. नभस् 6174. Varâh. Bṛh. S. 31,5. Sonnenstrahlen 30,10. ein Komet 11,8. दृष्टि *Auge* MBh. 3, 16558. °भाः पावकः 6,133. तेजस् Suçr. 1,43,15. मणि Spr. (II) 5427. °वर्ण (मणि) R. 5,56,4. °मुखवर्ण 4,3,26. प्रसन्नाग्र *mit blanker Spitze*:

Pfeile MBh. 4,1166. 7,5399. Hariv. 13387. 13390. *heiter* von einem Gesicht MBh. 3,15688. Ragh. 2,68. Spr. (II) 2544 (सु°). 2999. 4280. 4883. 6577. Varâh. Bṛh. S. 58,32. 48. Weber, Râmat. Up. 294. 356 (wo nach Weber वदन st. वरद zu lesen ist). Bhâg. P. 2,2,9. मूर्ति Varâh. Bṛh. S. 58,44. *klar* vom Verstande Spr. (II) 6351. तर्क so v. a. *richtig* Mâlav. 31,23. °प्रायस्ते वितर्कः Mâlatim. 20,3. *klar, deutlich* von Sinneseindrücken: रसाः स्पर्शाश्च गन्धाश्च शब्दाश्चापि — दृश्यानि च प्रसन्नानि यत्र राजा युधिष्ठिरः MBh. 4,936. *frei von aller Aufregung, ruhig:* इन्द्रियाणि R. 1,56,24. R. Gorr. 2,15,7 (अ°). Varâh. Bṛh. S. 69,24. *heiter, gut —, gnädig gestimmt;* = संतुष्ट Med. प्रसन्नात्मन् Maitrjup. 6,20. Bhag. 18,54. Sarvadarçanas. 57,16. सवान्ह्यान्तरात्मन् Vikr. 72,5. मनस् R. 1,2,6. 2,35,24. Suçr. 1,328,6. Spr. (II) 6174. Kumâras. 5,35 (mit loc. der Person). Bhâg. P. 3,28,1. चेतस् Megh. 41. Kumâras. 7,74. von Menschen und höheren Wesen Ind. St. 2,48, N. 3. MBh. 3,2079. 5,7252. Ragh. 2,63. Çâk. 1. Spr. (II) 3898. 4281. Weber, Râmat. Up. 321. 344. Daçak. 92,19 (°कल्प). Pańkat. 223,9. LA. (III) 28,12. 37,6. देवाः प्रसन्नास्ते MBh. 1,5919. R. 1,18,17. Vikr. 53. पत्नीं प्रति Kathâs. 14,56. औषधानि, मन्त्राणि, नक्षत्रम्, शकुनम्, ग्रहाः *geneigt, gewogen* Spr. (II) 1498. *gnädig* so v. a. *Gewogenheit verrathend:* वाचः R. 5,37,28. Spr. (II) 4281. हास Bhâg. P. 2,9,15. — Vgl. प्रसभम्, प्रसन्न, प्रसाद, प्रासाद, घृतप्रसत्त. — caus. *klar machen, klären:* अप्रसादितशुद्धाम्बु Spr. (II) 442. प्रसादयन्त्यः ककुभः सेनास्तस्य महीतले । विचेरुर्विक्रमादित्यस्य आदित्यस्येव रश्मयः ॥ Kathâs. 120,64. *erheitern:* चेतः Spr. (II) 2376. act. und med. (wegen des Metrums) mit acc. der Person *Jmd heiter stimmen, in gute Laune versetzen, besänftigen, zu besänftigen —, geneigt zu machen suchen* (insbes. zur Erfüllung einer Bitte), *um Etwas angehen* M. 11,204. fg. Jâǵń. 3,283. MBh. 1,3313. सा त्वां याचे प्रसाद्याहमृतुं देहि 3409. 4325. 6714. 3,12190. 5,7070. 8,1584 (प्रसादयितवान्). 13,243. 1336. Hariv. 6007 (अतः प्रसादयिष्ये त्वां die neuere Ausg. st. अतस्त्वाहं प्रसादिष्ये der älteren). R. 1,9,68 (67 Gorr.). 18,8. 39,9. 68, 23. 66,24. 2,29,14. क्रुद्धान् 41,2. 62,7. 63,42 (प्रसादयम्). 82,28. 6,108, 41. Ragh. 1,88. Vikr. 54. Mâlav. 42,19. Spr. (II) 2222. Kathâs. 14,52. 45,411. Mârk. P. 16,49. fg. 34,38. 75,54. LA. (III) 91,14. Bhâg. P. 3, 16,4. 4,6,5. Pańkat. 71,17. प्रसाद्यमानापि न तुष्यति 223,9. शिरसा R. 1,11,2. 2,88,25. R. Gorr. 2,18,33. प्रणम्य 4,6,12. पादेषु R. Schl. 2, 100,16. पादयोः पतित्वा Pańkat. 223,11. आहारपानवस्त्रैः Kathâs. 23,37. प्रसादये त्वां शिरसा गन्तुमिच्छामि वनम् R. 2,21,30. प्रसादये त्वामहम् — अर्हसि देव सोढुम् Bhag. 11,44. MBh. 3,1629. प्रसादयामास पुनः क्षिप्रमेतद्भविष्यति (भवत्विति Sâv. 1,16) 16635. निवर्तस्व रणादस्मादिति चैव प्रसादितः 5,7304. 7535. 13,2704. R. 1,57,18. तां वै धारयितुम् 43,24. अस्या धरणे R. Gorr. 1,44,22. शापमोक्षाय Bhâg. P. 6,17,24. गङ्गायाः परिमोक्षार्थम् R. Gorr. 1,45,9. तयोरर्थे Suçr. 1,3,12. Pańkat. 25,25. प्रसादित n. pl. *gute Worte* Hariv. 8348. — Vgl. प्रसादक fgg. (प्रसादनीय auch Vikr. 72,5), प्रसादयितव्य, प्रसाद्य (auch Sâh. D. 33,19).

— अतिप्र *recht heiter* u. s. w. *werden:* नातिप्रसीदद्धृदय Bhâg. P. 1, 4,27. 3,9,12.

— अनुप्र *mit Jmd* (acc.) *zufrieden werden, seine Freude an Jmd haben* Spr. (II) 2222.

— अभिप्र *sich niederlassen:* अत्रे मनुष्या अभि प्र सेदुरृतमाशुषाणाः RV. 4,1,13. वरेभिर्वरां अभि षु प्रसीदत: 10,32,1. — caus. *Jmd in gute Laune versetzen, besänftigen, geneigt zu machen suchen, um Etwas angehen* R. 1,61,12. 2,5,8. 77,24. R. Gorr. 2,20,46. 5,69,28. अभिप्रसादयमृषिं गिरा त्राहीति मां तदा MBh. 3,14063.

— उपप्र *beziehen:* गृहान् AV. 3,12,9.

— संप्र *heiter —, guter Laune werden, sich freundlich —, sich gnädig erweisen* (mit gen. der Person) MBh. 7,1630. अमित्राः संप्रसीदन्ति तथा मित्रीभवन्त्यपि 12,3442. आराधिता हि शीलेन प्रयत्नैश्चोपसेविताः । राजानः संप्रसीदन्ति प्रकुप्यन्ति विपर्यये ॥ Spr. (II) 1006. Bhâg. P. 3,7,35. 9,40. 4,11,13. partic. °सन्न *beruhigt, ruhig* Khând. Up. 8,11,1. *gnädig gestimmt, gewogen* Bhâg. P. 4,11,14. Vgl. संप्रसाद. — caus. *Jmd besänftigen, gewogen machen* MBh. 3,14039. 15,313. R. Gorr. 2,108,15. 4, 9,1. Spr. (II) 3828. तां वाचं मयि संप्रसादय Verz. d. Oxf. H. 110,*a*, No. 173, Çl. 2.

— प्रति, °सीदति P. 8,3,66. Vop. 8,45. 126. *sich dagegen setzen, sich entsetzen:* उद्वेपते ते हृदयं मनस्ते प्रतिसीदति MBh. 5,2757.

— वि, °षीदति, °षसाद, व्यषीदत् (nur dieses in der klassischen Sprache) und व्यसीदत् im Veda P. 8,3,64. 66. 118. fg. 1) *in Bestürzung gerathen, verzagen:* कस्माद्रामाद्विषीदसि R. 3,44,28. 51,7. Spr. (II) 3952. Kathâs. 26,112. Bhâg. P. 3,20,36. विषीदन् Bhag. 1,28. MBh. 3,448. 4,775. Kathâs. 53,37. Bhâg. P. 8,11,37. Bhaṭṭ. 7,89. व्यषीदन् Kathâs. 47,82. मा विषीद R. 2,107,19. Hit. 82,18. विषसाद R. 2,72, 39 (74,42 Gorr.). 77,8. 5,15,17. विषेदुः Bhâg. P. 8,10,51. विषीदिष्यन्ति Çatr. 14,226. 230. 276. विषीदितुम् MBh. 3,8075. R. 2,106,4 (114, 30 Gorr.). मनो मम विषीदति R. 1,74,10. विषीदन्ति मम प्राणाः MBh. 4,1958. — 2) *niedersinken, untergehen:* तानि पर्वतशृङ्गाणि तृणकाष्ठानि चैव हि । समुद्रे क्षिप्यमाणानि न विषेदुः (नि°?) कथं च न ॥ R. 5,95, 15. — 3) partic. विषण्ण *bestürzt, verzagt, kleinmüthig* R. 1,63,20. 2, 30,5. 36,11. 40,38. 42,3. 71,29. 77,20. 3,64,17. Ragh. 9,75. Çâk. 20, 1. Vikr. 43,2. Kathâs. 13,34. 21,24. 27,102. 31,94. Bhâg. P. 5,14,25. 34. 6,9,19. 11,26. Pańkat. 8,19. Hit. 86,9. °रूपा R. 3,36,26. °चेतस् adj. 50,28 (सु°). Bhâg. P. 3,9,27. 6,11,12. °मनस् adj. 8,8,36. विषण्णात्मन् adj. 9,7,7. °वदन adj. R. 1,40,24. 48,25. 62,3. 2,72,39 (74,42 Gorr.). °मुख adj. 4,50,9. — Vgl. विषाद und 1. विषादिन्. — caus. *Jmd in Bestürzung versetzen, bewirken, dass Jmd verzagt, kleinmüthig wird* MBh. 6,5696. R. 2,7,18 (6,16 Gorr.). 53,34 (37 Gorr.). 7,46,26. Spr. (II) 6893. मनो मम विषादयन् MBh. 5,7219. विषादयन्ति नात्मानम् *verzagen nicht* 3,3076. Vgl. विषादन.

— अनुवि, partic. °षण्ण *gerichtet auf:* अथ यत्रैतदाकाशमनुविषण्णं चक्षुः Khând. Up. 8,12,4.

— प्रवि, partic. °षण्ण *bestürzt, verzagt:* °रूप adj. R. 2,40,49.

— सम् 1) *zusammen sitzen mit:* प्रजया RV. 10,169,4. *auf:* पृथिवीम् VS. 38,17. med. *sich niederlassen* RV. 1,36,9. संसन्नं *niedergesetzt* VS. 39,5. — 2) *zusammensinken:* संसीदमानो निपपात MBh. 4,2095. übertr. so v. a. *verzagen, den Muth sinken lassen:* (पण्डितः) न चापि संसीदति न प्रहृष्यति Spr. (II) 3330. Jâǵń. 1,273. *sich in Noth befinden* Spr. (II) 6751. क्षुधा *vor Hunger vergehen* M. 4,33. 7,133. —

Vgl. संसद्, संसाद. — caus. 1) (*zusammen*) *hinsetzen:* प्रस्कण्वं समसादयच्छयानं जिव्रिमुद्धितम् Vâlakh. 3, 2. TS. 5, 1, 4, 5. Ait. Br. 1, 19. 22. Çat. Br. 1,1,2,23. Âçv. Çr. 4,6,3. पात्राणि Kâtj. Çr. 2,3,6. 26,6, 21. Çâñkh. Çr. 4, 3, 2. 5, 10,32. — 2) *zusammenkommen, sich vereinigen mit* (acc.) Bhâg. P. 2,2,30. — 3) *verzagt machen:* (न त्वाम्) अविषण्णतमः शोकः संसादयितुमर्हति R. Gorr. 2,114,31. — Vgl. संसादन.

2. सद् (= 1. सद्) 1) adj. am Ende eines comp. (°सद् und °षद्) *sitzend, seinen Sitz habend, Bewohner* P. 3, 2, 61. H. 10. 87. किष्किन्धाद्रि° Bhatt. 6, 120. Vgl. अद्म°, अन्तरिक्ष°, अप्सु°, आत्म°, आश्रम°, उत्तर°, उपरि°, उपस्थ°, ऋत°, गगण°, गर्त°, गिरि°, गृध्र°, गो°, घर्म°, घृत°, चमू°, तुरण्य°, त्रिविष्टप°, दक्षिणा°, दिवि°, दुरोण°, दुवन्य°, देव°, द्यु°, द्रु°, धूर्षद्, ध्रुव°, नभः°, नाक°, नृ°, पथि°, पश्चात्सद्, पस्त्य°, पितृ°, पुरः°, पुष्कर°, पूर्व°, पृथिवि°, बर्हि°, बर्हिः°, बहिः°, भुवन°, मनः°, वन°, वनर्षद्, वर°, वेदि°, व्योम°, शर्म°, शाला°, शुचि°, श्वात्र°, श्रुत°, संवत्सर°, सत्र°, सत्य°, सदना°, सभा°, सोम°, स्वर्ग°. — 2) m. *das Besteigen* (des Weibchens) AV. 4,4,7.

सद 1) oxyt. = साद P. 3,1,140. = सद् in बर्हि°, अनमी°, सभा°. सदम् am Ende eines adv. comp. gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. — 2) m. *a*) *Frucht* M. 8,151. 241; vgl. शद 3). — *b*) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 4548. es könnte übrigens सदःसुवाच् auch als ein Name gefasst werden. — 3) n. *ein best. Theil des Rückens am Opferthier* Ait. Br. 7,1.

सदंशक (2. स + दं° = दंश) m. *Krebs, Krabbe* Râǵan. im ÇKDr.

सदंशवदन (सदंश [2. स + दंश] + व°) m. *Reiher* Râǵan. im ÇKDr.

सदक्ष (2. स + दक्ष) adj. *mit Verstand begabt:* अग्ने सदक्षः सतनुर्हि भूत्वा TS. 3,1,4,4.

सदक्षिण (2. स + दक्षिणा) adj. (f. आ) *nebst Geschenken* M. 11,3. Râǵa-Tar. 5,285.

सदञ्जन (सत् + अ°) n. *als Collyrium gebrauchte Messingasche* Çabdar. im ÇKDr.

सदण्ड (2. स + द°) adj. *mit Strafe belegt, bestraft* Vjutp. 125.

सदन (von 1. सद्) 1) n. *a*) *Sitz, Ort; Standort, Heimath; Behausung, Haus* AK. 2,2,4. H. 990. an. 3,428. Med. n. 151. Halâj. 2,136. कृत्रिम RV. 1,55,6. 104,5. नित्य 148,3. पार्थिव 169,6. दिव्यान्यः सदनं चक्रे 2, 40,4. पृथिवी सदने ससत्थ 3,30,9. 31,12. 54,6. योनिष्ट इन्द्र सदने अकारि 7,24,1. सीदन्होतेव सदने चमूषु 9,92,2. सुगा वो देवाः सदना अकर्म VS. 8,18. 12,39. विवस्वतः RV. 1,53,1. ऋतस्य 84,4. 164,47. पृथिव्याः 6,11,5. पार्थिव 8,86,5. रायः 3,54,21. 6,7,2. देवानाम् 8,13,2. 10,38,2. उखायाः VS. 12,16. पत्नीनाम् AV. 9,3,7. TS. 3,2,4,4. = पत्नीशाला (nach Nîlak.) Hariv. 2204. — वैवस्वतस्य MBh. 1,1740. यमस्य R. 2,64,35. 7,21,1. धातुर्विधातुः सवितुर्विभोर्वा शक्रस्य वा त्वं सदनात्प्रपन्ना MBh. 3,15591. अम्भोजयोनेः Prab. 24,1. मूकाम्बिकायाः Verz. d. Oxf. H. 257, *a*,23. सिद्धचारणविद्याधराणाम् Bhâg. P. 5,24,4. गृहिणः Spr. (II) 2195. 6998. कुट्टिन्याः Kathâs. 57,59. स्वयंभू° MBh. 13,4377. महेन्द्र° Kathâs. 6,65. धर्म° Bhâg. P. 4,1,55. यदु° MBh. 8,1740. पर° Spr. (II) 551 = 1168. Kathâs. 33,97. प्रेयसी° 37,199. लक्ष्मी° *Sitz* 13,196. त्रिसाम्य° Bhâg. P. 2,7,40. am Ende eines adj. comp. *seinen Sitz habend in:* पाताल° MBh. 13,329. शशाङ्क° Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,4 v. u. Im Veda häufig mit metrischer Dehnung सादन (सदन Padap.) RV. Prât. 9,19. RV. 1,84,4. 2,23,1. 8,9,10. यमस्य 10,135,7. Citat in Çat. Br. 11,5,5, 13. — *b*) *das Sichniederlassen, Zurruhekommen* RV. 5,47,7. 10,93,5. — *c*) *Erschlaffung* Hâr. 268. Suçr. 1,39,4. गात्र° 128,11. 252,11. अङ्ग° 2,213,21. — *d*) angeblich *Wasser* Naigh. 1,12. H. an. (जन fehlerhaft für जल). Med. — 2) adj. (f. ई) *Niederlassung —, Bleiben bewirkend:* दीधिति RV. 1, 186, 11. — Vgl. ऋत°, केलि°, देव°, घृत°, नृ°, पितृ°, ब्रह्म° (in der 2ten Bed. auch Bhâg. P. 5,17,4), यज्ञ°, यम°, राज°, वाः°, होतृ°.

सदनासद् adj. *im Sitz sitzend* RV. 9,98,10.

सदंदि (सदम् + दि etwa 4. दा) adj. *für immer fesselnd, — bleibend:* तक्मान् AV. 5,22,13. 19,39,10.

सदन्य s. सादन्य.

सदपदेश (सत् + अप°) adj. *nur scheinbar eine Realität besitzend* Bhâg. P. 5,5,30.

सदम् (von 2. स) adv. 1) *allezeit, stets* RV. 1,106,5. 116,6. हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे 114,8. 122,10. कामी हि वीरः सदमस्य पीतिम् 2,14, 1. 34,4. 3,2,15. 4,1,1. 7,2,3. उषासः सदमुच्छन्तु 41,7. 10,4,7. 93,1. AV. 1,15,3. 3,15,3. 7,18,2. Çat. Br. 11,5,5,13. — 2) *je, irgend; immerhin* RV. 1,185,8. 4,3,13. मा ते सख्यः सदमिद्रिषाम 12,5. 5,85,7. 6,67,8. 10,7,3. ऋतस्विनः सदमिद्योनिमावतो दक्ष 1,36,20. — Vgl. सदा.

सदम *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

सदंपुष्प adj. *immer blühend;* f. आ *eine best. Pflanze* Kauç. 28.39. — Vgl. सदापुष्प.

सदम्भ (2. स + द°) adj. *heuchelnd* P. 5,2,76, Schol. *erheuchelt:* धर्म Spr. (II) 6749.

सदय (2. स + दया) adj. (f. आ) *Mitleid empfindend* (mit loc. der Person) Kathâs. 1, 63. 9, 75. 17, 59. 21, 45. 26, 147. सहृदय Spr. (II) 6893 (könnte hier auch als adv. gefasst werden). ad Megh. 113. सदयम् adv. *mitleidsvoll* Bhâg. P. 5,3,16. *auf eine sanfte Weise, nach und nach, ganz allmählich* Ragh. 8,7. 16,19. Çâk. 72. 147. Spr. (II) 6893 (oder adj.). am Anfange eines comp.: अमरवधूहस्तसदयालूनपल्लव Kumâras. 2,41.

सदर m. N. pr. eines Asura Hariv. 2283 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. संदर und सन्दर.

1. सदर्थ (सत् + अर्थ) m. *eine Angelegenheit, die Einem vorliegt, um die es im Augenblick sich handelt* Spr. (II) 1036.

2. सदर्थ (wie oben) adj. *wohlhabend* Mârk. P. 137,5. als Umschreibung von भवत् *seiend* Trik. 3,3,175.

सदर्प (2. स + दर्प) adj. *übermüthig, trotzig* Spr. (II) 1364 (eine Schlange). 6908. सदर्पम् adv. Hit. 12,20.

सदलंकृति (सत् + अ°) f. *ein ächter Schmuck;* davon nom. abstr. °ता f. Kathâs. 43,20.

1. सदश (2. स + दशन्) adj. *mit Dekaden* (Stoma) *versehen* Çâñkh. Çr. 14,27,9. 28,6.

2. सदश (2. स + दशा) adj. *mit Fransen versehen:* वस्त्र MBh. 12,6297.

सदशनज्योत्स्न (2. स + द°-ज्योत्स्ना) adj. (f. आ) *mit glänzenden Zähnen versehen, gl. Z. zeigend:* भारती Ragh. 10,38.

सदशनार्चिस् adj. dass.: लीलास्मित Ragh. 5,70.

1. सदश्व (सत् + अश्व) m. *ein gutes, edles Ross* KAṬHOP. 3,6. MBH. 3, 2790. 5,7126. HARIV. 13332. Spr. (II) 5710. R. 5,87,12.

2. सदश्व (wie oben) 1) adj. *a) Besitzer edler Rosse* ṚV. 5,58,4. — *b) mit edlen Rossen bespannt*: रथ BHÂG. P. 1,9,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Samara HARIV. 1063. VP. 4,19,12.

सदश्वसेन m. N. pr. eines Mannes LIA. 1,802, N. 1.

सदश्वोर्मि m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,321. सदस्योर्मि ed. Bomb.

सदस् (von 1. सद्) f. (dieses nicht zu belegen) und n. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,188. TRIK. 3,5,20. 1) *Sitz, Ort, Stelle, Aufenthalt* ṚV. 1,47,10. दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः 85,1. 6. 8,29,9. सदो दधानः 1,128,3. 9,107,10. 10,94,12. त्रिवन्धुरेण 1,181,8. 2,17,7. ऋतस्य 3,7,2. der Götter 54,5. दिवः सदांसि VS. 34,32. पृष्ठे सदः des Reiters ṚV. 5,61,2. सदः सदः सदत 10,15,11. 76,1. VS. 2,6. 6,24. सदोगतः सन्नागयानिवाग्निः MBH. 6,2674. इन्द्र° Indra's *Behausung* R. 7,56,29. — 2) im Besondern *ein im Opferraum östlich vom* Prâ̆kînavaṁça *errichteter Schuppen* AV. 9,6,7. VS. 19,18. AIT. BR. 1,23. 2,36. TS. 3,2,4,3. TBR. 2,1,5,1. ÇAT. BR. 3,5,3,5. उपतोहार 7. 6,3,31. ÂÇV. ÇR. 5,7,1. 3,18. KÂTJ. ÇR. 8,6,1. fgg. 9,8,19. ÇÂÑKH. ÇR. 7,7,3. 10,21,10. MBH. 5,2307. HARIV. 2204 nach der Lesart der neueren Ausg. (= पत्नीशाला NILAK.). अन्तःसदसम् ÇÂÑKH. ÇR. 17,4,3. बहिः° 2. LÂṬJ. 4,2,2. — 3) *Versammlungsort* BHÂG. P. 9,10,15. — 4) *Versammlung* (insbes. bei einem Opfer) AK. 2,7,15 (f. n.). H. 481. HALÂJ. 4,60. KAUSH. UP. 4,1. तस्मिन्सदसि विस्तीर्णे मुनीनां भावितात्मनाम् MBH. 1,9. जनमेजयस्य सदः (= यज्ञमण्डपम्) — विवेश 2214. कथं सदसि भोक्तारो हविस्तस्य सुरर्षयः R. 1,59,13 (61,14 GORR.). R. GORR. 1,67,24. fg. सदः समस्तं पश्यते MÂRK. P. 130, 15. Verz. d. Oxf. H. 14,b,6 v. u. (wohl सदसो zu lesen). BHÂG. P. 4,2,5. प्राप्ताः स्म राजन्भद्रं ते विवाहार्थं सदस्तव R. GORR. 1,75,11. सदोभूषा सूक्तिः Spr. (II) 3363. 4253. 6147. ÇIÇ. 15,1. KATHÂS. 45,231. RÂǴA-TAR. 5,364. मुनिगणानृपवर्यसंकुले ऽन्तःसदसि BHÂG. P. 1,9,41. सतां सदसि 2,3, 14. नृपसदस्सु 9,11,21. अमरसदसि VARÂH. BṚH. S. 32,3. सदसि *in Gegenwart von vielen Menschen* KATHÂS. 4,78. 80. सदोगत MBH. 12,13344 (pl. so v. a. *versammelt*). RAGH. 3,66. सदःस्थ BHÂG. P. 4,5,20. — सदसि त्वा ÇVETÂÇV. UP. 4,22 fehlerhaft für सदमित्त्वा; vgl. ṚV. 1,114,8. — Vgl. यज्ञ°, शक्र°.

सदसत्त्व n. nom. abstr. von सत् + असत् *was da (wirklich) ist und zugleich nicht ist* BHÂG. P. 2,5,33. = प्रधानगुणभाव Comm.

सदसत्पति m. *Herr des Seienden und nicht Seienden* PAÑKAR. 4,3,157.

सदसत्फल n. im comp. *gute und üble Folgen* VARÂH. BṚH. S. 32,7. davon °मय adj. *daraus hervorgegangen, darin bestehend*: पाशाः MAITRJUP. 4,2.

सदसदात्मक adj. (f. सदसदात्मिका) *dessen Wesen es ist zu sein und zugleich auch nicht zu sein* M. 1,11. 14. 74. HARIV. 11577. BHÂG. P. 2, 6,32. 3,5,25. 15,6. 22,4. 26,10. 28,44. Verz. d. Oxf. H. 47,a, No. 103, Çl. 4.

सदसदात्मता f. nom. abstr. zu सदसदात्मक BHÂG. P. 4,22,38.

सदसद्भाव m. *Wirklichkeit und Unwirklichkeit, Wahrheit und Falschheit* Spr. (II) 4176.

सदसद्रूप adj. (f. आ) *als seiend und auch als nicht seiend erscheinend* BHÂG. P. 1,2,30.

सदसत् (सत् + अ°) adj. gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. 1) *seiend und nicht seiend*, n. *Seiendes und nicht Seiendes* BHÂG. P. 2,5,6. 6,41. 7, 47. 3,24,13. 4,22,25. 7,13,4. du. (सदसती) 8,7,34. 12,9. — 2) *wahr und falsch*, n. *Wahres und Falsches*: सदसद्विवेकिन् Spr. (II) 6521. — 3) *gut und übel*: फल VARÂH. BṚH. S. 43,10. सदसद्योगाः 40,1. सदसत्स्वप्नाः 48,22. *Gutes und Schlechtes* RAGH. 1,10. *Gute und Schlechte*: ईश्वरः सदसताम् RÂǴA-TAR. 4,60. — Vgl. सादसत.

सदसन्मय (von सदसत्) adj. *aus Seiendem und nicht Seiendem gebildet* BHÂG. P. 7,13,4. LIÑGA-P. bei MUIR, ST. 4,325.

सदसस्पति (स° gen. von सदस् + प°) m. *Herr des Sitzes* d. h. *des heiligen Ortes und der dort Versammelten* ṚV. 1,18,6. TS. 2,6,8,1. 3, 2,4,4. ÂÇV. ÇR. 5,3,22. GṚHJ. 3,5,4. PÂR. GṚHJ. 2,10. Ind. St. 3,392. 398. BHÂG. P. 4,2,7. 13,30. fg. 7,15,21. 10,74,17. सताम् *das Haupt einer Versammlung Guter* 5,15,7 (सदसः पतिः सताम् ed. Bomb.). — Vgl. सदस्पति.

सदस्त्रिमाला f. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 165,b,3.

सदस्पति m. = सदसस्पति BHÂG. P. 4,21,8. du. Indra-Agni ṚV. 1,21,5.

सदस्य (von सदस्) adj. *im* Sadas *befindlich, dazu gehörig, Theilnehmer an einer Versammlung* (insbes. bei einem Opfer); speciell m. sg. *ein im* Sadas, *damit es nicht leer stehe, sitzender* Ṛtvig, *der siebenzehnte, der nur zuschaut* (ÂÇV. GṚHJ. 1,23,5. Verz. d. Oxf. H. 267,a,25. HARIV. 1335) AK. 2,7,15. H. 480. VS. 7,45. 38,18. ÇAT. BR. 4,2,4,29. पावर्त्सो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिणीयाः TS. 3,2,8,3. 6,1,9,6. 5,4,5. 7,3,12,1. अद्यापः AIT. BR. 2,36. 7,1. ÇÂÑKH. BR. 17,7. 26,4. LÂṬJ. 2,3,6. 4,10. 5,12,8. 8,11, 15. स सदस्यैः सहासीनः श्रावयामास भारतम् MBH. 1,98. 862. 2042. 2215. 4,552. 14,266. 286. 2628. HARIV. 1336. 2204. R. 1,13,23 (21 GORR.). 62, 24 (64,24 GORR.). 2,89,23. 104,30. R. GORR. 1,67,25. 2,36,56. ÇÂK. 32,11. BHÂG. P. 4,2,6. 19. 5,7. 13,29. 8,18,22. 20,22.

सदस्योर्मि m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,321 nach der Lesart der ed. Bomb. सदश्वोर्मि ed. Calc.

सदा (von 2. स) adv. = सदम् *allezeit, stets, immer, jedesmal* P. 5,3,6. 15. VOP. 7,110. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,22. H. 1531. HALÂJ. 5,101. ṚV. 1,117,23. तूर्णी रथः सदा नवः 3,14,15. सदा सुगः (पन्थाः) 54,21. 6,45,23. व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा 7,83,9. सदा पावन् 8,1,20. 19,28. 25,21. 10,1,7. AV. 2,4,1. 4,27,2. 6,128,4. सूर्यस्याश्वाः सदा वहन्ति रथम् 13,1,24. आ यद्वां सूर्या रथं तिष्ठद्रघुष्यदं सदा *so oft als, jedesmal wenn* ṚV. 5,73,5. AIT. BR. 3,31. KÂTJ. ÇR. 4,13,6. LÂṬJ. 1,4,7. 5,12,5. ÇÂÑKH. ÇR. 12,4,3. M. 1,108. 2,71. 166. 3,45. 147 u. s. w. MBH. 3,2284. 2638. 2642. 2714. 3024. WEBER, ǴJOT. 28. RAGH. 3,44. Spr. (II) 6100. 6750. 6752 u. s. w. WEBER, RÂMAT. UP. 338. VARÂH. BṚH. S. 13,4. VET. in LA. (III) 7,6. सदैव M. 8,303. Spr. (II) 4569. VARÂH. BṚH. S. 24,10. 35,6. 51,43. 53,41. 88, 25. न — सदा *nie, niemals, nimmer* Spr. (II) 2064. 4403. 6755. 6757. fg. 7576. BHÂG. P. 1,11,39. न — सदैव VARÂH. BṚH. S. 88,35. अशाश्वतम् — सदा *nimmer von Bestand* Spr. (II) 6911. सदाद्गिनगतिः पुरा R. 2,71,26. im comp.: सुखसदोचिता R. 2,42,19. सदापुष्पितकानना (नदी) 103,24. सदावमात्कृतवारिसंचय ṚT. 1,1. सदाचण्डी R. 2,70,40 braucht nicht als comp. gefasst zu werden; eben so wenig सदैकस्त्वलः WEBER, RÂMAT. UP. 338. 343.

सदाकाशा (स° + का°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,332 (VP. 183).

सदाकारिन् (स° + का° und von सत् + आकार) adj. *stets thätig und ein gutes Aeusseres habend* Spr. (II) 4141, N.

सदाकालम् (von स° + काल) adv. *allezeit* Schol. zu VS. Prât. 1,3.

सदाकालवह adj. (f. आ) *zu jeglicher Zeit fliessend (Wasser habend)*: नद्यः Mârk. P. 57,32.

1. सदागति (स° + गति) f. *Beständigkeit*: अनित्या वै सदागतिः Spr. (II) 524.

2. सदागति (wie oben) 1) adj. *in steter Bewegung seiend*: चक्र MBh. 3,10645. Beiw. Çiva's Çiv. — 2) m. a) *Wind* (auch in medic. Sinne), *der Gott des Windes* AK. 1,1,1,57. H. 1106, Schol. an. 4,129. Med. 4. 222. Halâj. 1,76. MBh. 1,2937. 3,2982. 4,1706. 7,231. 12,12404. R. 3, 38,12. 6,78,2. 7,35,65. Suçr. 1,304,20. Varâh. Brh. S. 31,5. — b) *die Sonne* H. ç. 7. Med. (नार्क° d. i. ना अर्क° zu lesen). — c) = निर्वाण: — d) = सदीश्वर H. an. Med. In den beiden letzten Bed. eher सत् + आगति und in der dritten eher f. als m.

सदागम (सत् + आगम) m. 1) *eine gute Lehre* Spr. (II) 4768. Prab. 87, 5. Sâh. D. 108, 18 (hier zugleich in der zweiten Bed.). — 2) *die Ankunft eines Guten* Sâh. D. 108, 13.

सदाचरण (सत् + आ°) n. *die Handlungsweise verständiger Menschen* Verz. d. Oxf. H. 155,a,5.

1. सदाचार (सत् + आ°) m. *die Sitte der Guten, ein guter Wandel* M. 2,12. 18. 4,155. Jâǵń. 1,7. Ragh. 14,37. Spr. (II) 2452. °विवर्जन 3040. Râǵa-Tar. 3,47. 4,28. 73. VP. 3,11,1. fgg. Mârk. P. 34,5. fgg. Bhâg. P. 6,1,21 (नष्ट° adj.). Prab. 35,16. Muir, ST. 4,44,4. Verz. d. B. H. 128, b (17). 130,b (25). Verz. d. Oxf. H. 13,a,26. 16,b, No. 60. 35,b,32. 45,a, 2. 123,a,41. °वर्तिन् Pańkat. 40,20. °क्रम m. Titel einer Schrift Ind. St. 1,467. °चन्द्रोदय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 274,a, No. 649. °प्रकरण desgl. Hall 142. °संग्रह m. desgl. Notices of Skt Mss. 103. °स्मृतिव्याख्या f. desgl. Mack. Coll. 1,25. Vgl. वक्र°.

2. सदाचार (wie oben) adj. (f. आ) *die Sitte Guter befolgend, einen guten Wandel führend* H. an. 3,64. Med. k. 117. Spr. (II) 1473. 4947, v. l. 6751. Kathâs. 2,7. Râǵa-Tar. 1,198. 327. Prab. 48,4 (Gegens. दुराचार).

सदाचारवत् (von 1. सदाचार) adj. dass. M. 4,158. VP. 3,11,2. Mârk. P. 34,3.

सदाचारिन् in विमलधाचरत्° adj. von विमलधासित्सदाचार Verz. d. Cambr. H. 60.

सदातन (von सदा) 1) adj. *immerwährend, beständig* AK. 3,2,27. Trik. 3,3,271. H. 1452, Schol. Bhaṭṭ. 5,65. Davon nom. abstr. °त्व n. Kusum. 5,5. 6. — 2) m. = भर्ता (nach ÇKDr. und Wilson Vishṇu) Trik.

1. सदादान (सदा + 1. दान) n. *beständiges Spenden* AK. 3,4,25,183.

2. सदादान (wie oben) adj. *beständig spendend* Spr. (II) 6753 (zugleich in der Bed. 3. सदादान 1).

3. सदादान (सदा + 5. दान) 1) adj. *beständig Brunstsaft entlassend* Spr. (II) 6753 (zugleich *beständig spendend*). — 2) m. a) = गन्धगज, गन्धहस्तिन् H. ç. 34. H. an. 4,198. Med. n. 216. — b) Indra's *Elephant* H. an. Med. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,44. — c) ein N. Gaṇeça's H. an. Med.

1. सदान (2. स + 1. दान) adj. *Gaben habend* ṚV. 7,33,12.

2. सदान (2. स + 5. दान) adj. *brünstig*: Elephant Kir. 5,9.

सदानन (सत् + आनन) adj. *ein schönes Gesicht habend* Kir. 5,9.

1. सदानन्द (सदा + आ°) m. *beständige Wonne*: ज्योतिर्मात्रसदानन्दनिर्लक्षणस्वमूर्ति (Çiva) Verz. d. Oxf. H. 74,a,2.

2. सदानन्द (wie oben) 1) adj. *beständige Wonne empfindend, — gewährend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,122. 164. Prab. 117,13. Çiva ÇKDr. nach dem Çaiçivasâmala. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Gild. Bibl. 421. fg. Notices of Skt Mss. 2,132. Verz. d. Cambr. H. 60. Hall 7. 129. °योगीन्द्र 101. °व्यास 120. 168.

सदानन्दचिदात्मक (von सत्-आनन्द-5. चित् + आत्मन्) adj. *aus Sein, Wonne und Denken bestehend* Weber, Râmat. Up. 354. — Vgl. सच्चिदानन्द.

सदानन्दमय (von 1. सदानन्द) adj. (f. ई) *aus beständiger Wonne bestehend* Verz. d. Oxf. H. 68,b,27. 192,2 v. u.

सदानर्त (सदा + नर्त) m. *Bachstelze (beständig tanzend)* Çabdar. im ÇKDr.

सदानिरामया (सदा + नि°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,340.

सदानीरवहा f. = सदानीरा Çabdar. im ÇKDr.

सदानीरा (सदा + नीर) f. N. pr. eines von den nördlichen Bergen kommenden Flusses Çat. Br. 1,4,1,14. MBh. 2,794. 6,333 (VP. 183). Mârk. P. 57,19. = करतोया AK. 1,2,3,32. H. 1085.

सदान्वा f. Bez. gewisser Unholdinnen Naigh. 4,3. Nir. 6,30. ṚV. 10, 155,1. AV. 2,14,1. 4. 4,10,3. 16,6,7. °क्षयण 2,18,5. °चातन ebend. Wird im Nir. in सदा + नोनुव *immer lärmend, — kreischend* aufgelöst.

सदापरिभूत (सदा + प°) m. N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 228. fgg.

सदापर्ण (सदा + पर्ण) adj. *stets belaubt* MBh. 14,956.

सदापुष्प (सदा + पुष्प) 1) adj. *stets blühend* MBh. 14,956. — 2) m. *Kokosnusspalme* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Schwalbenwurz, Calotropis gigantea* (ein Strauch, vgl. अर्क) Ratnam. im ÇKDr. Çâṅkh. Gṛhj. 3, 1. Karaka 1,4. 3,8. Suçr. 1,158,10.

सदापुष्पफलद्रुम adj. *mit stets blühenden und Früchte habenden Bäumen versehen*: उद्यान Kathâs. 34,143.

सदापृण 1) adj. *stets schenkend* ṚV. 5,44,12. — 2) m. N. pr. des Liederverfassers von ṚV. 5,45 (vgl. Sâj. Einl. zu 44) mit dem patron. Âtreja.

सदाप्रमुदित (सदा + प्र°) n. *beständige Fröhlichkeit*, Bez. einer der acht Vollkommenheiten (सिद्धि) im Sâṁkhja Gaudap. zu Sâṁkhjak. 51. सत्प्रमुदिता f. st. dessen Tattvas. 42 und als entsprechende Unvollkommenheit असत्प्रमुदित n. 37.

सदाप्रसून 1) adj. *beständig blühend*. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = रोहितक, अर्क und कुन्द Râǵan. im ÇKDr.

सदाफल (सदा + फल) 1) adj. (f. आ) *stets Früchte habend*: जम्बूपादप Pańkat. 205,6. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = उडुम्बर H. an. 4,299. Med. l. 165. Ausu. 93. = बिल्व H. an. Med. Ausu. 92. Gaṭâdh. im ÇKDr. = स्कन्धफल H. an. Med. — 3) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = त्रिसंधिपुष्प Râǵan. im ÇKDr. = वार्ताकुविशेष Râǵavallabha ebend.

सदाभद्रा (सदा + भ°) f. *Gmelina arborea* Ratnam. 1.

सदाभव (सदा + भव) adj. (f. आ) *immerwährend, beständig* Schol. zu

Bhaṭṭ. 5,65.

सदाभास (सत् + आ°) adj. *worin sich das wirklich Seiende abspiegelt* Bhâg. P. 3,27,12. *der als wirklich seiend erscheint* 8,3,14.

सदाभ्रम (सदा + भ्रम) adj. *stets wandernd* Muir, ST. 2,261.

सदामत्त (सदा + मत्त) 1) adj. *stets ausgelassen vor Freude:* Vögel R. 7,31,21. *stets brünstig:* Elephanten Spr. (II) 3139. Kathâs. 11,4. Braucht nicht als comp. aufgefasst zu werden. — 2) m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

सदामद (सदा + मद) adj. *stets ausgelassen vor Freude:* Vögel Hariv. 9007. R. 5,20,11. *stets berauscht* Mârk. P. 81,12. *stets brünstig:* Elephant Spr. (II) 3139, v. l.

सदायोगिन् (सदा + यो°) 1) adj. *stets dem* Joga *obliegend* Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) m. Bein. Vishṇu's Trik. 1,1,30. H. ç. 75.

सदार्जव (सदा + आ°) adj. *stets redlich* Spr. (II) 7510.

सदावृध adj. *stets ergötzend:* Indra ṚV. 4,31,1. 5,36,3. 8,13,13. 24,16. 57,5. 59,3. Aditi 18,6. der Soma 9,44,5.

सदाशिव (सदा + शिव) 1) adj. *stets gütig, — freundlich* u. s. w. Ind. St. 9,84, N. 5. 122,6. — 2) m. *a)* Bez. Çiva's Râǵa-Tar. 5,41. 162. Bhâg. P. 8,7,19. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,44. fgg. 14,*a*, N. *b*,12. 72,*b*, No. 123 (स-दाशिव zusammen zu schreiben). 75,*b*,38. 89,*a*,24 (सदाशिव voc. zu lesen). 104,*b*,20. 257,*b*,38. Verz. d. B. H. No. 1242. °कवच Verz. d. Pet. H. No. 47. °स्तोत्र 54. °गीता Hall 18. °पद 197. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,28. fg. °ता f. nom. abstr. 238,*b*,18. — *b)* N. pr. verschiedener Männer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13, Çl. 52. Verz. d. B. H. No. 1346. Hall 94. °तीर्थ 140. °भट्ट = शिवभट्ट 2. — 3) f. आ Bez. der Durgâ MBh. 4,182.

सदाशिस् (सत् + आ°) f. *ein gutes Bittgebet* Bhâg. P. 10,25,29.

सदासंतु adj. *stets vorhaltend, — dauernd:* रयि ṚV. 1,8,1.

सदासा adj. *stets gewinnend* ṚV. 4,16,21. °तम 37,5. *stets reichlich vorhanden:* रयि 7,30,6.

सदासुख (सदा + सुख) n. *beständiges Wohlbefinden* R. Gorr. 2,15,16.

सदिवस् adv. so v. a. सद्यस् ṚV. 2,19,6.

सदीश्वर (सत् + ई°) m. = सदागति H. an. 4,129. Med. t. 222.

सदुःख (2. स + दुःख) adj. (f. आ) *betrübt, traurig* Kathâs. 66,50. 78,94. Râǵa-Tar. 4,318.

1. सदुक्ति (सत् + उ°) f. *ein gutes Wort* Bhâg. P. 6,15,1.

2. सदुक्ति (wie oben) adj. *von guten Worten begleitet* Bhâg. P. 11,31,34.

सदूर्व adj. *mit* Dûrvâ-*Gras belegt* Âçv. Gṛhy. 2,9,3.

सदक m. *ein süsses Backwerk* oder *eine andere Näscherei* Suçr. 1,234,15. 240,17.

सदृक्ष (2. स + दृक्ष) adj. *ähnlich, gleich, entsprechend, angemessen* P. 6,3,89, Vârtt. Siddh. K. zu P. 3,2,60. Vop. 26,83. 85. AK. 2,10,37. H. 1461. Halâj. 4,9. VS. 17,84. Bhâg. P. 3,1,30. 22,24. तत्सदृक्ष 11,13,32. — Vgl. प्रति°.

सदृश् (2. स + दृश्) adj. dass. P. 6,3,89. 3,2,60, Vârtt. Vop. 26,83. 85. AK. 2,10,37. H. 1461. Halâj. 4,9. 5,88. 95. ṚV. 1,94,7. पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि (vgl. P. 7,1,83) 8,11,8. VS. 17,81. तस्मात्तत्सदृगेव *deshalb bleibt es sich gleich* TBr. 1,2,6,3. TS. 2,2,9,5. 5,5,6. 7,2,5,2. Bhâg. P. 11,28,10. mit instr.: प्रकृत्या ṚV. Prât. 6,9. त्वया Kathâs. 39,88. चकितमृगलोचनाभ्यां सदृशी चपले च नयने तस्याः Spr. (II) 4681. इन्दीवरगर्भकान्ति° 5543. सदृक्पाठ als Bed. von गम H. an. 2,321. adv.: पुंसो न सदृग्वकृतः Shaḍv. Br. 3,6. सदृग्भूय absol. Çat. Br. 4,5,2,4. — Vgl. प्रति°, वि°.

सदृश (2. स + दृश) adj. (f. ई) dass. P. 6,3,89. 3,2,60, Vârtt. Vop. 26,83. 85. AK. 2,10,37. Trik. 3,3,433 (= सम und उचित). H. 1461. Med. ç. 28. fg. (= सम und उचित). Halâj. 4,9. देवाः Çat. Br. 4,5,4,1. 9,5,4,12. 11,8,3,11. °शी (kann der Form nach auch zu सदृश् gehören) वाक् 3,2,3,21. °गीति Lâṭj. 7,5,21. 6,3. TS. 7,3,12,1. ṚV. Prât. 17,14. M. 8,68. 9,33. 90. 136. 168. fg. 174. 184. 10,6. 27. 53. 11,177. °स्त्री 9,125. Jâǵṅ. 2,121. सदृश, अवर, श्रेयंस् MBh. 3,1126. श्रेष्ठ, सदृश, जघन्य Spr. (II) 6584. MBh. 3,2857. 13,2674. R. 1,20,16. वाक्य *angemessen* R. 1,21,2 (22,2 Gorr.). 2,51,11. 75,28. 86,12. Mṛkkh. 120,18 (neben युक्त). Ârjabh. 2,3. Spr. (II) 7250. Ragh. 1,65. Çâk. 98,8. Kathâs. 34,221. Râǵa-Tar. 4,104. Bhâg. P. 3,23,11. 25,19. 4,27,8. 9,20,15. बाह्लोवीर्ये *gleich an* R. 1,24,14. फलेन dass. Varâh. Bṛh. S. 26,12. mit instr. dessen, womit verglichen wird P. 2,1,31. मया *mir gleich* Bhag. 16,15. Spr. (II) 6764. प्रज्ञया सदृशागमः Ragh. 1,15. Varâh. Bṛh. S. 7,20. विष्णुना वीर्ये R. 1,1,18 (21 Gorr.). mit gen. Pat. zu P. 6,2,11 (auch compon. mit demselben: वृषल्याःसदृशः) Jâǵṅ. 1,123. MBh. 3,2948. 5,290. 12,4272. कामाश्च कालदेशयोः Hariv. 7823. R. 1,24,14. 2,30,41. 64,61. 4,6,6. Ragh. 12,38. Çâk. 7,4. Varâh. Bṛh. S. 50,2. 75,1. Mârk. P. 61,38. अश्विनो रूपे MBh. 3,2098. R. 3,40,22. रावणस्य शौर्येण च बलेन च 28,10. परस्परस्य प्रमाणोङ्गितचेष्टितैः R. Schl. 1,48,5. mit loc.: नहि पश्यामि तत्सौम्य पृथिव्यामपि किंचित् । सदृशं त्वत्प्रियाख्याने R. 6,98,15. mit der Ergänzung componirt (das vorangehende Wort behält seinen Ton) P. 2,1,31. 6,2,11. ख्याति° ṚV. Prât. 6,15. पिशङ्ग° Çâṅkh. Çr. 18,3,2. दावाग्निधूम° MBh. 1,6024. 3,2308. R. 1,1,19 (21 Gorr.). तत्कालसदृशं वचः 2,21,1. 60,17. Suçr. 1,259,7. Ragh. 1,15. 3,23. Megh. 10. Çâk. 26. 88. पश्चात्तापसदृशवेष 80,6. 103,18. Varâh. Bṛh. S. 1,4. 3,30. 35. 42,19. fg. 30,11. 13. 43,16. 47,16. Weber, Râmat. Up. 363. Spr. (II) 4287. Râǵa-Tar. 4,709. Sarvadarçanas. 28,19. 83,12. Pańkat. 4,24. 165,18. fem.: सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वः (उषासः) ṚV. 1,123,8. 3,52,8. 6,47,21. न वि ज्ञायन्ते सदृशीरिवापः 4,51,6. TS. 2,5,6,6. 6,2,6,1. 6,8,2. Çat. Br. 6,2,1,19. R. 2,60,16. Spr. (II) 842. 2876. Kathâs. 39,404. पीलोभ्यां Çâk. 187. घृतैः Ragh. 3,10. Kathâs. 3,57. Râǵa-Tar. 3,185. अस्या रूपेण *ihr an Gestalt* MBh. 3,2698. अनन्य° Kathâs. 11,76. 45,313. Râǵa-Tar. 4,124. सदृशम् adv.: उक्तम् *angemessen gesprochen* Uttarar. 123,6 (166,6). गुर्वीं धुरं यो भुवनस्य पित्रा धुर्येण दम्यः सदृशं बिभर्ति Ragh. 6,78. सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेः Spr. (II) 6763. Vikr. 36,10. Vop. 6,61. अवस्थासदृशं परिक्रम्य Mâlav. 34,13. am Anfange eines comp.: सदृशश्वेत *gleich weiss* Schol. zu P. 2,1,68. 6,2,2. superl. सदृशतम zu 1,1,50. परमसदृश *überaus ähnlich* u. s. w. zu 6,2,11. अति° Kathâs. 101,81. अर्ध° mit gen. *halbgleich* TS. Prât. 11,19. असदृश gaṇa चार्वादि zu P. 6,2,160. *unähnlich, ungleich, unangemessen* M. 9,172. शाप MBh. 1,6734. वाक्य R. 6,101,6. Kathâs. 39,86. Hit. 69,4, v. l. स्त्रीणाम् R. 3,49,10. — Vgl. वि°, सादृशीय und सादृश्य.

सदृशत्व (von सदृश) n. *Aehnlichkeit, Gleichheit:* व्रीहि° Comm. zu Kâtj. Çr. 68, 1. सदृशासदृशयोग्यायोग्यत्व (das suff. त्व gehört auch zu सदृश, असदृश und योग्य) Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 7. 8.

सदृशवृत्ति adj. *auf gleiche Weise sich benehmend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 1180.

सदृष्टिक्षेपम् s. u. क्षेप 1).

सँदेव (1. स + देव) adj. *von Göttern begleitet, — besucht, im Schutz der Götter stehend* TS. 2,5,11,1. 6,2,4. 6,1,1,7. TBr. 3,2,2,12. Çat. Br. 2,1,4,7. 14,6,9,20. Davon nom. abstr. °त्वँ n. TS. 2,5,11,1. 6,2,4. 3,4,10,4.

सदेवक (wie oben) adj. *nebst den Göttern:* सर्वेषु लोकेषु सदेवकेषु (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 12,8942.

सदेश (2. स + देश) adj. *benachbart* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,7. in comp. mit seiner Ergänzung, die ihren Ton behält, P. 6,2,23. मद्र° Schol.

सदैकरस (सदा + एक-रस) adj. *dessen Verlangen stets nur auf Eins gerichtet ist* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,131. Braucht kein comp. zu sein.

सदोगृह (सदस् + गृह) n. *Versammlungsgemach:* नृपस्य Ragh. 3,67.

सदोद्यम (सदा + उ°) adj. *der sich stets anstrengt* Spr. (II) 1970.

सदोपचारमुक्तावली (सदा-उ° + मु°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

सदोविशीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*. प्रजापतेः desgl. 224,*b*.

सदोहविर्धान n. प्रजापतेः स° N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*.

सदोहविर्धानिन् adj. *mit Sadas und Havirdhâna versehen* TS. 7, 2,1,3.

सदोष (2. स + दोष und दोषा) adj. *mit Mängeln — und zugleich mit der Nacht versehen* Kâvjâd. 2,175.

सद्गति (सत् + गति) f. 1) *eine gute Stellung, ein glückliches Loos:* °गतिं गम् MBh. 13,4265. R. Gorr. 1,4,149. Spr. (II) 1337. या 3305. MBh. 3, 11316. आप् Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,3 v. u. (आप्स्यति zu lesen). Bhâg. P. 10,6,35. 86,58. भाजनं सद्गतीनाम् Spr. (II) 6445. अ° *eine schlimme Stellung, ein schlimmes Loos* Bhâg. P. 3,9,29. — 2) *der Weg der Guten* (aber auch Bed. 1) wäre möglich) Spr. (II) 5826.

सद्गव (सत् + गव = गो) m. *ein guter Stier* MBh. 3,11683. 13,7120.

1. सद्गुण (सत् + गुण) m. *eine gute Eigenschaft, Vorzug* R. Gorr. 1, 1,2. 2,23,2. 4,56,26. Kathâs. 49,190. Bhâg. P. 1,12,24. सद्गुणार्णव Pańkar. 4,3,94.

2. सद्गुण (wie oben) adj. (f. आ) *mit Vorzügen ausgestattet:* eine Person Kathâs. 42,199. 79,5. zu Spr. (II) 527. fg.

सद्गुरु (सत् + गुरु) m. *ein guter Lehrer* Spr. (II) 7315. Bhâg. P. 1,11, 7. eines mystischen Gebetes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,2.

सद्गोरल (सत्-गो + रल) m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. B. H. No. 940.

1. सद्ग्रह (सत् + ग्रह) m. *ein guter, günstiger Planet* Varâh. Bṛh. S. 28,21.

2. सद्ग्रह (wie oben) adj. *sich an Gutes, Wahres klammernd, daran hängend:* कृष्णे *an Kṛshṇa als dem wirklich Wahren hängend* Bhâg. P. 1,12,25. — Vgl. असद्ग्रह fgg. in den Nachträgen.

सद्घन (सत् + घन) adj. *ganz, Nichts als Sein* (neben चिद्घन und आनन्दघन; vgl. सच्चिदानन्द) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,159.

सद्धर्म (सत् + धर्म) m. *das gute Recht, — Gesetz, die wahre Gerechtigkeit, das wirklich Gute* Mârk. P. 15,44. °चारिन् 21,91. 23,21. 132,21. °पालक 61,66. Bhâg. P. 2,10,4. °छिद् 3,25,11. 7,15,8. 11,2,12. अ° *ein schlechtes Gesetz, ein schlechter Brauch, eine Ungerechtigkeit, etwas Schlechtes* R. 2,35,28. Spr. (II) 753. Bhâg. P. 7,5,45. Die Buddhisten bezeichnen durch सद्धर्म *ihre Lehre* Burnouf in Lot. de la b. l. 718. Titel von Werken, die über diese *Lehre* handeln: °पुण्डरीक (dieses zugleich Bez. *eines best.* Samâdhi Lot. de la b. l. 253) Burnouf, Intr. 14. 68. 438. Wassiljew 151. 222. vollständig übersetzt von Burnouf unter dem Titel Le Lotus de la bonne loi. °संपरिग्रह Vie de Hiouen-thsang 211 (im Index °परिसंग्रह). °लङ्कावतार Burnouf, Intr. 68. 438. 514.

सद्भाग्य (सत् + भा°) n. *Glück* Pańkar. 1,6,30.

सद्भाव (सत् + भाव) m. 1) *wirkliche Existenz, das Vorhandensein:* सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते Bhag. 17,26. R. 7,56,9. Spr. (II) 5792, v. l. Mârk. P. 16,11. 37,34. fg. Nirak. 14. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 32. 71. Sâh. D. 47. 6,11. fg. 30,11. 206,16. Sarvadarçanas. 19,3. 28, 3. 29,1. 2. 119,4. Vedântas. (Allah.) No. 126. Wilson, Sâñkhjak. S. 9. Comm. zu TS. Prât. 13,14. 14,28. 16,29. zu TBr. 1,120,1 v. u. 3,564, 11. Kull. zu M. 9,153. als Beiw. Çiva's Pańkar. 1,8,17. अ° *das Nichtdasein, Fehlen* Kathâs. 35,50. — 2) *das Wahrsein, Wahrheit, der wahre Sachverhalt:* °निरताश्चान्ये केचित्संशयिते स्थिताः MBh. 14,1358. अवक्रान्तो किमर्थो ऽयं सद्भावः कथ्यतां मम Brahma-P. in I.A. (III) 56,1. आभाणकस्य Sarvadarçanas. 107,10. शास्त्र° Varâh. Bṛh. S. 5,13. — 3) *eine gute, liebevolle Gesinnung, Zuneigung* MBh. 1,773. 12,4258. R. 2,86,1. 5,49,22. ad Megh. 18. Kumâras. 5,62. Spr. (II) 1920. 2071. 4287, v. l. 6206, v. l. 6767. fg. 7299. सा वत्सेश्वरं प्रति । गाढं बबन्ध सद्भावम् Kathâs. 13,1. 114. 57,53. 91. 127. 58,50. Pańkar. 1,6,12.

सद्भावश्री f. N. pr. einer Göttin Râga-Tar. 3,353.

सद्भूत (सत् + भूत) adj. *wahr* H. 265. गुणाः Hariv. 8593. सद्भूतोत्पादक adj. *Wahres erzeugend:* सद्भूतोत्पादकं नाम तत्स्थानं वेदसंज्ञितम् (so ed. Bomb.) । विप्याल्हायो यत्रास्ते भगवान्हव्यकाव्यभुक् ॥ MBh. 12,13352.

सद्भृत्य (सत् + भृ°) m. *ein guter Diener* Spr. (II) 6125.

1. सद्मन् (von 1. सद्) m. *sessor, Dasitzender, Anwesender:* आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् RV. 1,173,1. 6,51,12.

2. सँद्मन् (wie oben) n. 1) *Sitz, Ort, Aufenthalt;* insbes. der *Opferplatz* (vgl. सदन): उत्तर RV. 10,67,10. AV. 4,1,4. पार्थिव RV. 1,38,10. 5,87,7. वि सद्मान्युर्विया सुक्रतुर्धात् *Wohnplätze für die Lebendigen* 6, 30,2. 1,139,10. 151,5. 4,1,8. ऋतस्य 3,55,14. 9,7,3. 83,5. विश्वा सद्मान्यप्राः *alle Räume* 10,1,1. 96,10. 105,9. दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः 7,18,11. 22. होता परि सद्म मिता यन् 1,173,3. 4,9,3. 5,23,3. 6,11,5. Ait. Br. 4,20. du. *Himmel und Erde* Naigh. 3,30. RV. 1,185,6. 3,55,2. स गच्छति ब्रह्मणः सद्म शाश्वतम् M. 2,244. das Moor ist वरुणस्य सद्म MBh. 1,5421. नाग° so v. a. *die Unterwelt* Kir. 5,30. — 2) *Wohnung, Gebäude, Haus* Naigh. 3,4. AK. 2,2,4. 3,4,30,235. H. 990. Med. n. 151 (मन्दिरे zu lesen). Halâj. 2,136. RV. 1,67,10. 73,1. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः 2,15,3. ये वा सद्मन्नरुषा वीरवाहः *Haus* oder *Stall* 7,42,2. सद्म पशुमान्ति 9,92,6. 97,1. 6,47,21. 67,7. मिन्वन्सद्म 10,20,5. AV. 5, 31,8. विवृत्त Kathop. 2,13. सद्मनिवासिनः MBh. 3,12002. नरदेवस्य R.

2,65,28. Ragh. 3,19. Spr. (II) 2303. 2347. 5739. 6410. 6495. Varâh. Bṛh. S. 53,5. 23. 88,12. Gît. 1,2. शीर्षा° Kathâs. 3,56. रत्नसुता° 18,324. 21, 62. विमानं सद्मनिवेशितम् *Schuppen* R. 3,61,14. चण्डिका° so v. a. *Tempel* Kathâs. 10,189. viell. *ein astrologisches Haus* Verz. d. Oxf. H. 333, a 19. Am Ende eines adj. comp. — *zur Wohnung habend* H. 10. — 3) *Wasser* Naigh. 1,12. Med. — 4) *Kampf* (संग्राम) Naigh. 2,17. — विशुद्धसद्माधिष्ठ Pañkar. 4,3,7 fehlerhaft für विशुद्धसत्त्वधिष्ण्य, wie Bhâg. P. 6,5,28 gelesen wird. — Vgl. ब्रह्म°, ईश्वर°, देव°, द्यु°, नृ°, पितृ°, प्राण°, बलि°, भोग°, रत्न°, शशि°, शुक्र°, सत्त्व°, सुर°.

सद्मबर्हिस् adj. *die Streu des heiligen Sitzes bereitend* ṚV. 1,52,4.

सद्ममखस् adj. *am heiligen Ort eine Feier begehend* ṚV. 1,18,9.

सद्य n. nom. abstr. von 2. सद् in उपरि°, तल्प° (s. u. तल्प्य 1) und सत्त्र°.

सद्यऊति (सद्यस् + ऊ°) adj. *alsbald oder täglich helfend* ṚV. 5,54, 15. 10,78,2.

सद्यःकाल s. सद्यस्काल.

सद्यःकृत n. *Name (alsbald gethan)* Trik. 1,1,117.

सद्यःक्री adj. *an demselben Tage gekauft* (Soma); daher m. *ein* Ekâha, *innerhalb dessen durch ein abgekürztes Verfahren* Dîkshâ, Upasad *und* Sutjâ *Statt haben*, AV. 11,7,10 (vgl. TBr. 1,8,2,1. TS. 1,8,18,1. Pañkav. Br. 16,12,1). Âçv. Çr. 9,5,12 (wohl richtiger सद्यस्क्री). Çat. Br. 3,5,1,17. 19. Lâṭj. 8,3,13. सद्यःक्री nach AV. Prât. 2,62. सद्यस्क्री nach gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. — Vgl. साद्यःक्र.

सद्यःक्षत adj. *frisch geschlagen* (Wunde), n. *eine frische Contusion*, — *Wunde* Suçr. 2,23,20. 24,17. 121,15. 201,1.

सद्यःपर्युषित adj. *einen Tag alt* Suçr. 2,247,13.

सद्यःपाक adj. (f.) *alsbald Folgen habend* Varâh. Bṛh. S. 97,15.

सद्यःपातिन् adj. *alsbald sinkend* Megh. 10.

सद्यःप्रक्षालक s. u. प्रक्षालक.

सद्यःप्रसूता adj. f. *eben geboren* —, *gekalbt* —, *geworfen habend* Weber, Kṛshṇag. 283. Uttarar. 70,5 (90,7).

सद्यःफल adj. (f. आ) *alsbald Früchte tragend*, — *Folgen habend* Varâh. Bṛh. S. 97,14. Pañkat. 201,22.

सद्यश्छिन्न adj. *frisch geschnitten:* eine Wunde Suçr. 2,98,6. 8.

सद्यःशोथ adj. *alsbald Anschwellung bewirkend;* f. आ *Mucuna pruritus Hook.* Çabdak. im ÇKDr.

सद्यःशौच n. *alsbaldiges Reinwerden* (in rituellem Sinne) Verz. d. Oxf. H. 87,b,10. fg. 272,b, No. 644. 273,b,29.

सद्यस् (von 2. स + द्यु = दिव्; vgl. सदिवस्) adv. 1) *desselbigen Tages; sogleich, soeben, alsbald, sofort; aufeinmal, plötzlich* P. 5,3,22. Vop. 7, 110. AK. 3,5,9. H. 1532. H. ç. 202. Halâj. 4,67. ṚV. 1,61,7. 14. सद्यस्ते राये दावने स्याम 2,11,12. सद्यः प्रवीता वृषणं जजान 3,29,3. 4,7, 9. 5,1,9. भूरि चिद्दत्ता समिर्दत्ति सद्यः *auf einen Sitz* 7,4,2. 18,13. 32,5. सद्यो जातो रोरवीति 7,101,1. 8,3,10. 10,27,19. 39,8. *aufeinmal* 62,8. 115,1. सद्यः सर्वा परि पश्यसि भूमिम् AV. 11,2,25. Çat. Br. 11,5,4,12. 14,4,2,32. Pañkav. Br. 16,6,11. 12,1. Pâr. Gṛhj. 2,3. सद्य एव विशुद्ध्यति M. 5,78. 94. 98. 8,307. 325. 364. 370. 9,81. 83. 313. 10,92. 11,79. Jâgñ. 2,7. सद्यो वा कामसैशिक्षे: *frisch, soeben* 283. — MBh. 1,256. 3460. 13,183. 363. 1970. Hariv. 5264. R. 1,55,9. 2,35,12. 20. 55,13. 63, 15. 64,21. 65,28. R. Gorr. 1,39,15. 2,55,3. 58,35. 74,12. Megh. 16. 25. 60. 70. 79. 95. 106. ad 113. Ragh. 2,59. 8,94. 12,37. Kumâras. 3,29. Çâk. 31,17. ad 78. 97, v. l. Vikr. 154. Mâlav. 9,7. Spr. (II) 64. 1379. 2097 (अन्येद्युः, सद्यो वा). 2620. 3574. 4088. 4787. 5955. 6498. 6773. fgg. 6924. 6993. Varâh. Bṛh. S. 3,27. fg. 11,29. 30,20. 32,30. 42,14. 97,9. Kathâs. 2,81. 12,50. 142. 18,184. 22,93. 27,102. 35,82. 42,141. फलं सद्यः AK. 2,8,1,29. Halâj. 1,118. Prab. 54,3. 117,8. Mârk. P. 54,113. Bhâg. P. 3,9,17. 32,21. Dhûrtas. 95,15. LA. (III) 87,7. Pañkat. 175,1. — 2) *innerhalb eines Tages*, daher auch *täglich:* die Sonnenrosse परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ṚV. 1,115,3. 4,45,7. 51,5. 5,47,4. 6,48,21. Ait. Br. 4,20. AV. 2,2,3. 4,38,5. 8,10,21. सद्यश्चिद्या ईडुहे भूरि धासेः ṚV. 3,57,1. 4,30,18. 6,62,1. सद्यस्, अर्धमासे, मासि TS. 2,5,6,6. Kâtj. Çr. 2,1,16. 22,3,27. अ° 5,30. 4,2,44. सद्यो ददाति यश्चान्नम् MBh. 13,3368.

सद्यस्क (von सद्यस्) 1) adj. *frisch* H. 1448. Halâj. 4,78. Butter Suçr. 1,179,19. Fleisch 208,19. 2,226,5. — 2) *ein best. Opfer* MBh. 13,4934. साद्यस्क ed. Bomb.

सद्यस्कार adj. (f. आ) *an demselben Tage vollbracht werdend:* इष्टि MBh. 12,8906.

सद्यस्काल adj. (f. आ) gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. *auf denselben Tag fallend* Z. d. d. m. G. 9, LVII. Schol. zu Kâtj. Çr. 173,9. 319,14. 351,2. Davon nom. abstr. °त्व n. zu 4,3,17. 5,4,1. 11,21.

सद्यस्क्री s. सद्यःक्री.

सद्यस्त्व (von सद्यस्) n. = सद्यस्कालत्व Kâtj. Çr. 4,3,17. Comm. zu 5,4,1. 11,21.

सद्यःसुत्या f. Soma-*Kelterung am selben Tage* Ait. Br. 6,34. — Vgl. सःसुत्या.

सद्यःस्वेदन n. *ein schnellwirkendes Erweichungsmittel* Suçr. 2,179, 14. fgg.

सद्युक्ति (सत् + युक्ति) f. *eine gute Argumentation* Spr. (II) 2215. °मुक्तावली f. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,263.

सद्युत्ति in der verdorbenen Stelle Âçv. Çr. 2,10,14. सक्रूति TBr. 2,4,6,4.

सद्योअर्थ adj. *rasch zum Ziele kommend:* ein Bote ṚV. 1,60,1.

सद्योज adj. *neugeboren* gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — Vgl. साद्योज.

सद्योजात 1) adj. a) dass. Pañkav. Br. 18,1,24. Hariv. 9749. Pañkar. 3,14,2. Kalb AK. 2,9,64. — b) f. आ *eben geboren habend*, — *niedergekommen* Weber, Kṛshṇag. 283. — 2) m. a) *ein neugeborenes Kalb* Çabdak. im ÇKDr. — b) Bez. Çiva's Mâtsja-P. und Tithjâdit. im ÇKDr. Wilson, Sel. Works 2,215; vgl. सद्योजातपाद.

सद्योजातपाद m. bei den Çaiva Bez. einer der fünf Formen ihres Gottes Sarvadarçanas. 83,10. — Vgl. सद्योजात 2) b).

सद्योर्जू adj. *rasch erregt* ṚV. 8,70,9.

सद्योत्पन्न (सद्यस् + उ° mit unregelmässiger Contraction) adj. *neugeboren* MBh. 1,4237. सद्युत्पन्न ed. Bomb.

सद्योदुग्ध adj. *frisch gemolken* Lâṭj. 8,3,10. 10,5.

सद्योभव adj. *so eben entstanden:* रन्ध्रं भुवः Ragh. 15,82.

सद्योभाविन् m. *ein neugeborenes Kalb* Çabdak. im ÇKDr.

सद्योऽभिवर्ष m. *Eintritt von Regen an demselben Tage* Varâh. Bṛh. S. 95,52.

सद्योमन्यु adj. *alsbald erzürnend* Bhâg. P. 9,3,25.

सद्योमरण n. *ein an demselben Tage erfolgender* —, *alsbaldiger Tod* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 5, Z. 1 v. u. Bṛh. 28 (26), 1.

सद्योमांस n. *frisches Fleisch* Spr. (II) 6775.

सद्योमृत adj. *so eben verstorben* R. Gorr. 2,45,3.

सद्योयज्ञसंस्था f. *Absolvirung des Opfers an einem Tage* Shaḍv. Br. 4,1.

सद्योवर्ष m. *Eintritt von Regen an demselben Tage* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 21. 34,7. 47,22.

सद्योवर्षण n. dass. Verz. d. Oxf. H. 328,*b*,1. 2.

सद्योवृध् adj. *täglich sich ergötzend* R̥V. 3,31,13.

सद्योवृष्टि f. *Eintritt von Regen an demselben Tage* Kṛshis. 6,1. 9. Varâh. Bṛh. S. 28 in der Unterschr. Verz. d. B. H. 94 (65). 258,24.

सद्योव्रण m. *eine plötzlich bewirkte Wunde* Suçr. 2,17,6. 19,18. 24, 7. 16. 25,4. 6. Çârṅg. Saṁh. 1,7,56. सद्योव्रणा ये सहसा भवन्त्यभिघाततः Vâgbh. 6,26,1. Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,6. 7.

सद्योहत adj. *frisch verletzt* Suçr. 2,358,6. *frisch geschlachtet:* Fleisch Vâgbh. 1,6,69.

सद्रत्न (सत् + रत्न) n. *ein ächter Edelstein, eine ächte Perle* Kathâs. 26,48. 34,38. 44,79. 53,33. 59,76. 64,65. 109,84. Pańkar. 1,11,36. fg. 2,4,38. — Vgl. सन्मणि.

सद्रत्नमाला f. Titel einer Schrift Gild. Bibl. 515.

सद्रु P. 3,2,159 (oxyt.). Vop. 26,149. adj. *laufend* (vgl. द्रु) in der Etymologie von समुद्र AV. 15,7,1.

सद्वंश (सत् + वंश) m. 1) *schönes Rohr* Spr. (II) 6776. 7098. an beiden Stellen zugleich in Bed. 2). — 2) *ein edler Stamm, ein edles Geschlecht* ebend. und Pańkar. 2,5,12.

सद्वचस् (सत् + वचस्) n. *eine schöne Rede* Ṛt. 6,29.

सद्वन् (von 1. सद्) in अन्न°, द्रु°, नृ°.

सद्वत् 1) adj. सत् d. h. *eine Form von* अस् *oder* भू *enthaltend, von einem dergleichen Verse begleitet* u. s. w. TS. 5,2,1,5. 2,2. Çat. Br. 13, 5,1,13. 2,10. Çâṅkh. Br. 1,1. Çr. 3,12,14. आज्यभागौ Âçv. Çr. 10,6,6. — 2) f. सद्वती N. pr. einer Tochter Pulastja's und Gattin Agni's VP. 83, N. 3. 5.

सद्वंद्व (2. स + द्वंद्व) adj. *im Streit liegend, rechtend* Spr. (II) 6287.

सद्वर्तक adj. Mârk. P. 131,6 wohl fehlerhaft für संवर्तक.

सद्वसथ m. *Dorf* Çabdârthak. bei Wilson fehlerhaft für संवसथ.

सद्वह m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang 2,95. 98. Vie de Hiouen-thsang 186 (hier सद्वाह).

सद्वार्ता (सत् + वा°) f. *eine gute Nachricht:* लोकः पृच्छति सद्वार्ताम् so v. a. *erkundigt sich nach dem Wohlbefinden* Spr. (II) 5867.

सद्विच्छेद (सत् + वि°) m. *Trennung von Guten* Pańkar. 1,7,11.

सद्विद्य (सत् + विद्या) adj. *mit wahrem Wissen ausgestattet, unterrichtet* Spr. (II) 6673. Râǵa-Tar. 3,135. — Vgl. दुर्विद्य.

सद्विद्या (wie eben) f. *wahres Wissen* Spr. (II) 5881.

सद्विधान Pańkar. 2,5,18 fehlerhaft für संविधान.

सद्वृक्ष (सत् + वृक्ष) m. *ein schöner, kräftiger Baum* Spr. (II) 7500.

1. सद्वृत्त (सत् + वृत्त) n. 1) *eine schöne, runde Gestalt* Spr. (II) 334 (zugleich in der Bed. 2). — 2) *das Benehmen Guter, gutes Betragen, ein guter Wandel* MBh. 10,128 (st. dessen सतां वृत्तम् 127). °रहित R. Gorr. 1,6,13. °कुशल 2,23,24. Kâm. Nîtis. 5,50. Spr. (II) 334. 2560. 4547. 6228. Kathâs. 51,227. °शालिन् Mârk. P. 20,41. °स्थ Kaush. Up. Einl. 2,6. — Vgl. सुवृत्त.

2. सद्वृत्त (wie oben) adj. (f. आ) 1) *sich gut betragend, einen guten Wandel führend* MBh. 1,7261. R. 2,74,9 (76,14 Gorr.). 3,1,11. 5,26,30. Spr. (II) 1503. 2464. 6444. Mârk. P. 81,11. Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,27. अ° R. 7,15,25. 73,16. Spr. (II) 6265. 7200. Bhâg. P. 4,14,11. 32. 9,14, 12. — 2) *schöne Metra enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468 (zugleich in der Bed. 1). — Vgl. सुवृत्त.

सद्वृत्ति (सत् + वृत्ति) f. *ein gutes Benehmen* Kâm. Nîtis. 11,57. °भाज् Malamâsat. im ÇKDr. so ist wohl auch st. संवृत्ति zu lesen R. Gorr. 2, 109,31. Kathâs. 56,115.

सद्वैद्य (सत् + वैद्य) m. *ein guter Arzt* Spr. (II) 6486.

सद्व्रत (सत् + व्रत) n. *ein guter Vorsatz:* सत्सु सद्व्रतदर्शनम् (सद्वृत्त°?) Kâm. Nîtis. 13,43.

सध् Grundform zu साध् und सिध्; vgl. साधि.

1. सध (von 2. स) adv. = सह am Anfange einiger Composita.

2. सध n. oder सधा f. सधे du. v. l. für स्वधे *Himmel und Erde* Naigh. 3,30.

1. सधन (2. स + धन) n. *gemeinsame Habe* Çat. Br. 3,9,2,24 im Wortspiel.

2. सधन (wie oben) adj. (f. आ) 1) *nebst Reichthümern:* ददौ च सधनां तस्मै नाम्ना रत्नावलीं सुताम् Kathâs. 77,22. 88,32. — 2) *reich, wohlhabend* R. 2,39,25. Spr. (II) 2141. Varâh. Bṛh. S. 17,17. 68,68. Bṛh. 18,5.

सधनता (von 2. सधन) f. *das Reichsein* Spr. (II) 3364.

सधनित्व n. nom. abstr. zu सधनी. देवो मर्तस्य सधनित्वमाप R̥V. 4,1,9.

सधनी (सऽधनी Padap., vielmehr सधऽनी *den man mit sich führt*) adj. *Gefährte:* त्वया वयं सधन्य१स्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् R̥V. 4,4,14. 6,51,3. सूर्या मासा सदनाय सधन्या 10,93,5.

सधनुष्क (2. स + 1. धनुस्) adj. *sammt Bogen* MBh. 2,2699. *mit einem Bogen versehen* Hariv. 10635.

सधनुस् adj. *mit einem Bogen versehen* Hariv. 10635 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,21,9. सधनुःपाणि Weber, Râmat. Up. 295.

सधमाद् (1. सध + माद् von 1. मद्) m. 1) *Trinkgenosse, Festgenosse* R̥V. 1,121,15. इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः 4,21,1. 6,37,1. देवानाम् 7,76,4. — 2) *Genosse, Gefährte* überh. nom. sg. सधमास् R̥V. 7,18,7. आ त्वा हरयः सधमादो वहन्तु 3,43,6. 6,69,4. गोभिः, वीरैः 5,20,4. राया युजा 7,43,5. आपः VS. 10,7.

सधमाद (1. सध + माद) m. P. 6,3,96. 1) *Trinkgelage, Schmaus, Fest* Nir. 7,30. R̥V. 1,30,13. 51,8. इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व 7,22,3. 32,1. 8,2,3. 28. मधूनाम् 3,43,3. 4,23,1. 9,62,6. 10,35,10. 88,17. 96,12. AV. 6,62,2. VS. 19,44. सधमादं मद् *zechen, schmausen mit* (instr.): यमेन R̥V. 10,14,10. तृतीये नाके AV. 6,122,4. 7,109,3. TBr. 3,1,1,8. सधमादं देवैः सोमं पिबन्ति TS. 2,5,5,5. — 2) *Gemeinschaft, Genossenschaft:* हरी सखाया सधमादे (युनज्मि) R̥V. 3,35,4.

सधमाद्य (von सधमाद) 1) adj. *a*) *convivalis, festlich; Festgenosse:* उक्था R̥V. 4,3,4. आपि 8,3,1. Vâlakh. 6,5. इन्द्र भवा नः सधमाद्यः 8,86, 7. Soma 9,23,6. 10,104,4. — *b*) *socius:* हरी R̥V. 8,13,27. 32,29. —

2) n. *Festgelage:* तया मदन्तः सधमाद्येषु TBR. 1,4,8,2 richtig nach dem Metrum, während VS. 19,44 °मादेषु hat.

सधमित्र (1. सध + मित्र) m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116 (v. l. साध°). — Vgl. साधमित्रक.

1. सधर्म (2. स + धर्म) m. *ein gleiches Wesen, dieselbe Eigenthümlichkeit:* गृहीतनरलोक° adj. (Vishṇu) BHÂG. P. 5,4,4.

2. सधर्म (wie oben) adj. 1) *gerecht, tugendhaft:* Menschen VARÂH. BṚH. S. 15,20. — 2) *dieselbe Eigenschaft —, dieselbe Eigenthümlichkeit habend, gleichartig, ähnlich:* वस्तु SÂH. D. 690. so v. a. *demselben Gesetz unterworfen:* Menschen BHÂG. P. 7,2,37. — Vgl. सधर्मन् und साधर्म्य.

सधर्मक adj. = 2. सधर्म 2): अयःसधर्मकं चित्तम् (indem es wie das Eisen angezogen wird) SARVADARÇANAS. 162,10. 15.

सधर्मचारिणी adj. f. *gleichen Pflichten obliegend;* f. Bez. *der Gattin* HALÂJ. 2,339. MBH. 13,6387. PRAB. 97,4. 5. °योग Verz. d. Oxf. H. 30, *b*,3. — Vgl. सधर्मिणी und सहधर्मचारिणी.

सधर्मत्व (von 2. सधर्म oder von सधर्मन्) n. *Gleichartigkeit* SUÇR. 1,166, 4. Spr. (II) 574.

सधर्मन् (2. स + ध°) adj. VOP. 6,98. 1) *gleichen Pflichten obliegend* H. 1413. v. l. सधर्मिन्. — 2) *dieselbe Eigenschaft —, dieselbe Eigenthümlichkeit habend, gleichartig* H. 1461. mit gen.: शूद्राणां तु सधर्माणः सर्वे ऽपध्वंसजाः स्मृताः M. 10,41. न वशे कस्यचित्तिष्ठन्सधर्मा मातरिश्वनः MBH. 1,4609. am Ende eines comp.: मृगपति° 3,11082 (S. 572). RAGH. 17,58. RÂGA-TAR. 4,127. 609. — Vgl. 2. सधर्म.

सधर्मिन् (von 2. स + धर्म) adj. = सधर्मन् 1) AK. 2,5,42. H. 1413, v. l. सधर्मिणी f. so v. a. *Gattin* H. 512. AK. 1,1,2,22; vgl. सहधर्मिणी. — 2) = सधर्मन् 2): काष्ठलोष्ट° R. GORR. 4,60,24.

सधवा (nach falscher Etymologie im Gegensatz zu विधवा gebildet) f. *eine Frau, deren Mann am Leben ist,* ǴAṬÂDH. im ÇKDR. PRÂJAÇKITTEND. 12, *b*, 5. सधवस्त्री dass. ebend.; vgl. WILSON, Sel. Works 2,300. fgg.

सधवीर = सहवीर. Indra ṚV. 6,26,7.

1. सधस्तुति (1. सध + स्तु°) f. *gemeinsames Lob* ṚV. 1,17,9. सधस्तुतिमाजमीळ्हासो अग्मन् 4,44,6. 8,1,16. ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानां सधस्तुति *unter gemeinsamem Beifall* 5,18,5.

2. सधस्तुति (wie oben) adj. *gemeinsam gepriesen:* Indra, Agni ṚV. 8,38,4.

सधस्तुत्य n. *gemeinsamer Beifall* ṚV. 8,26,1.

सधस्थ (1. सध + स्थ) P. 6,3,96. 1) n. *Stelle, Standort; Aufenthalt, Heimath; Raum* überh. NIR. 3,15. परमे जन्मन्, अवरे सधस्थे ṚV. 2,9, 3. 3,6,4. 1,101,8. 154,1. 3. परम 163,13. 8,11,7. 10,16,10. AV. 7,63,1. सोमं पिबतु दाशुषः स्वे सधस्थे 3,51,9. 8,68,9. *an ihrem Ort* d. h. *wo sie eben sind* 10,64,8. सोमः सधस्थमा सदत् 3,62,15. पृथिव्याः VS. 11,16. 20. अपाम् ṚV. 1,149,4. 2,4,2. दिवः 5,52,7. 64,5. यज्ञेषु सधस्थं विश्वे अभि सन्ति देवाः 7,39,4. श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे 10,11,9. 32,4. 40, 2. इयं मे नाभिरिह मे सधस्थम् 61,19. AV. 2,2,1. 3,4,6. 18,3,8. VS. 8,19. 10,7. 11,18. 15,54. प्रिय 29,1. दिव्य AV. 7,82,6. 12,1,18. *auf der Stelle* ṚV. 5,29,6. यदेदयुक्त सप्त हरितः सधस्थात् *von ihrer Stelle losschirrt* 1,115,4. dagegen ist 7,60,3 der abl. mit वहन्ति zu verbinden, oder auch सधस्थे zu vermuthen. Drei *Stätten* ṚV. 3,56,5. 9,103,2. TS. 2, 4,11,2. त्रिषधस्थ adj. *an drei Stellen befindlich, dreifachen Stand habend:* बर्हिस् ṚV. 1,47,4. Agni 5,4,8. 6,8,7. 12,2. Soma 8,83,5. Vishṇu 1,156,5. Bṛhaspati 4,50,1. Sarasvatî 6,61,12. n. *dreifacher Ort:* अग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे 5,11,2. 10,61,14. — 2) adj. *hier vorhanden, anwesend:* तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च ṚV. 3,12, 8. एतं सधस्थाः परि वो ददामि AV. 6,123,1. 2; vgl. VS. 18,59. 60.

सधि (Padap. ohne Avagraha; etwa von सध् = साध्, सिध्) m. 1) *Ziel* (einer Bewegung): अप्स्वग्ने सधिष्टव (VS. PRÂT. 3,34. TS. PRÂT. 6,5) *den Wassern strebst du zu* ṚV. 8,43,9. = प्रवेशस्थान SÂJ. = स्थान MAHÎDH. — 2) *Feuer* TRIK. 1,1,66.

सधिस् UṆÂDIS. 2,114. m. *Stier* UǴǴVAL.

सधुर (2. स + धुर्) adj. *an derselben Deichsel gehend* d. h. *einträchtig* AV. 3,30,5.

सधूम (2. स + धूम) adj. *in Rauch gehüllt:* Feuer R. 1,56,19.

सधूमक adj. *rauchig, in Rauch (Dunst) gehüllt* SUÇR. 2,318,17. °कम् adv.: निःश्वसिति 1,38,15.

सधूमवर्णा f. (sc. जिह्वा) N. einer der sieben Zungen des Feuers MAHÎDH. zu VS. 17,79. — Vgl. सधूम्रवर्णा und सुधूम्रवर्णा.

सधूम्र adj. so v. a. धूम्र *grau* SÛRJAS. 6,23.

सधूम्रवर्णा f. = सधूमवर्णा MÂRK. P. 99,56.

सध्रि m. nach SÂJ. N. pr. eines Ṛshi ṚV. 5,44,10. Liedverfasser von 10,114 mit dem patron. Vairûpa.

सध्री (von सध्; vgl. सधि) adv. *einem Ziele (Mittelpuncte) zu:* सध्री मा यन्ति परि बिभ्रतीः पयः ṚV. 2,13,2.

सध्रीचीन (von सध्र्यञ्च्) adj. 1) *nach einem Ziel gerichtet, gleiche Bahn einhaltend, vereint:* मनस् ṚV. 1,33,11. 4,24,6. 1,105,10. 108,3. 134, 2. पथ्या 3,55,15. यातवे 10,106,1. सखिभिः 112,3. AV. 3,30,5. — 2) *unterstützt, befördert durch* — (geht im comp. voran) NILAK. 169. — 3) *zum Ziele führend, recht, richtig* (= समीचीन Comm.): Weg BHÂG. P. 6,1,17. 5,33. अयं हि सर्वकल्पानां सध्रीचीनो मतो मम 11,29,19. असध्रीचीनमिव स्म करोति 5,9,5. सध्रीचीनेन *auf die rechte Weise* 4,29,37.

सध्र्यञ्च् (सध्री + अञ्च्) 1) adj. = सहाञ्चति P. 6,3,95 nebst Vârtt. VOP. 26,81. AK. 3,1,34. H. 444. *a) nach derselben Richtung gehend, nach einer Mitte gewandt, zusammenstrebend* (Gegens. विषूच्): सध्र्यञ्चो निषद्य ṚV. 4,4,12. 1,164,31. प्र सध्रीचीरसृजत् (अपः) 3,31,16. 5,60,3. 6,36,3. 10,48,1. 111,10. AV. 6,88,3. वातं धूम इव सध्र्यङ्मामेवान्वेतु ते मनः: *wie der Rauch mit dem Winde geht* AV. 6,89,2. 13,3,12. PAṄKAV. BR. 16,11,4. KAUÇ. 33. सध्रीची f. *Freundin, Gefährtin* H. 529. BHAṬṬ. 6,7. — *b) zum Ziele führend, recht, richtig* BHÂG. P. 4,22,21. 11,11,48. — 2) सध्र्यक् adv. *a) vereint, beisammen* (Gegens. पृथक्): त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता ṚV. 1,51,7. 108,3. अस्मत्रा ते सध्र्यक्सन्तु रातयः 132,2. प्र शीरयः सिस्रते सध्र्यक्पृथक् 2,17,3. निम्नमापो न सध्र्यक् 8,32,23. 9, 29,4. — *b) auf die rechte Weise* BHÂG. P. 4,27,1. 5,5,12. — 3) n. so v. a. मनस् BHÂG. P. 2,7,48.

सध्वंस m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Kâṇva, Liedverfassers von ṚV. 8,8. So nach SÂJ., der Wortlaut der ANUKR. könnte auch heissen: *der vorangehende* Ṛshi *sammt* Dhvaṁsa.

1. सन्, सनति DHÂTUP. 13,21 (संभक्तौ). सनोति 30,2 (दाने). सनवथ,

असन्वन्, ससान, असानिषम् RV. 6,74,23. सनिषत्, सनिषामहे, सनिषन्त, सनेयम्, सनेम (सनेम् TBr. 1,2,1,15 in der Ausg. wohl Fehler), सनिष्यन्त्; असनिष्ट und असात, असनिष्ठास् und असाथास् P. 2,4,79, Schol. Vop. 8, 125. 15,1. सन्यात् und सायात् ebend. सन्यते und सायते P. 6,4,43. 1) act. med. *gewinnen, erwerben, als Geschenk empfangen* RV. 1,100,6. 18. 120,10. वयं सत्क्षनृषिभिः सनेम 189,8. वाजम् 3,2,3. 4,17,9. 5,30, 14. 61,5. दिवोदासात् 6,47,23. 7,18,1. 100,1. 8,25,22. 46,22. 9,91.fgg. गामश्वं सनुयाम् 10,119,1. 36,9. 80,4. AV. 5,29,1. 15,6,1. Ait. Br. 2,2. 4,17 (wo असन्वन् st. असुन्वन् zu lesen ist). Çat. Br. 12,8,1,22. कामम् Pañkav. Br. 10,5,13. सनिम् Çāñkh. Çr. 16,11,5. med.: वार्या RV. 3,11, 9. अर्या नशन्त सनिषन्त नो धियः *erfüllt werden sollen unsere Gebete* 9,79, 1. 5,12,4. partic. perf. act. ससवंस् (nach P. 7,2,69 सस्निवंस् in der Verbindung सनिं ससनिवांसम्, sonst nach dem Schol. सेनिवंस्), ससनुषी RV. 3,34,8. राया वयं ससवांसो मदेम *besitzend, geniessend* 4,42,10. 8, 6. 10,148,1. होत्रा TBr. 3,6,12,1. 14,3. Vālakh. 5,7. ससावान् oder ससन्वान् ist zu sprechen RV. 7,87,2. कलशं वाय्यक्रमीत्ससवान् *der gewonnen hat* 9,74,8. 10,29,2. partic. pass. सातं P. 6,4,42. RV. 2,24, 10. धीभिः 8,4,20. 10,102,11. TBr. 2,3,9,9. *erworben:* Soma Çat. Br. 12,6,1,6. संवत्सर° TS. 2,2,6,4. — 2) (*für einen Andern erwerben*) *verschaffen, schenken:* अग्निः सनोति वीर्याणि RV. 3,25,2. 13,2. सनेम सनेत्: 7,52,1. अस्माभिः (dat.) सु तं सनुहि 8,70,8. Vālakh. 1,10. RV. 9, 9,9. पूर्व्यम् 10,97,5. 2,6,5 ist dreimal सनो (सनः) für स नो (नः) zu lesen.

— desid. (सिसनिषति und) सिषासति P. 6,4,42. 7,2,49. 8,3,108, Vārtt. 4, Schol. Vop. 8,128. 19,6. als Bildung aus सा liesse sich सीषन्ति AV. 4,38,3 betrachten. 1) *erlangen —, gewinnen wollen, erhalten, gewinnen* RV. 1,17,8. 133,7. 2,32,1. 5,31,1. सिषासन्तो जिगीवांसः स्याम 62,9. अपः 6,73,3. वार्या 9,3,4. आजिम् 10,102,12. शृङ्गाणि TS. 7,5,2,1. AV. 13,2,14. — 2) *gewähren —, verschaffen wollen, schenken* RV. 1, 123,4. अत्रेये सिषासन्तं धियः 10,143,3. AV. 6,21,3.

— desid. vom caus. सिसानयिषति P. 8,3,108, Vārtt. 3, Schol.

— intens. सन्सन्यते und सासायते P. 6,4,43, Schol. *gewinnen:* ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत RV. 1,131,5.

— अभि, partic.: अभिषीता अर्णाः *gewonnen, erobert* RV. 5,41,14.

— आ *gewinnen* AV. 14,2,70.

— प्र med. *gewinnen:* प्र ससवः प्र सनिषन्त नो धियः RV. 10,142,2.

— सम् *erlangen:* कामम् Çāñkh. Br. 7,1. — Vgl. संसनन.

2. सष् (= 1. सन्) adj. in गोषन्.

1. सन 1) adj. (f. आ) *alt* (Gegens. नव, नूतन, नव्य) RV. 1,95,10. 139,8. 174, 8. आप्य 2,29,3. सना अत्रं पुवतयः सयोनीः 3,1,6. 20. यूप 4,33,3. 8,45, 25. सनात्स्थतपसः so v. a. *lange anhaltend* (nach einer anderen Erklärung zu 2. सन) Bhāg. P. 2,7,5. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 32,a,34. eines der sieben geistigen Söhne Brahman's MBh. 12,13078. Hariv. 12437. चतुःसन so v. a. Sana, Sanaka, Sanatkumāra und Sanandana Bhāg. P. 2,7,5. Wilson, Sel. Works 1,35. — Vgl. सना, सन्यस्.

2. सन (von 1. सन्) adj. *gewinnend* u. s. w.: m. *das Uebergeben, Darbringen;* = समर्पण (Comm.) Bhāg. P. 2,7,5. — Vgl. अर्ह°, सुषण.

3. सन 1) m. und सनी f. *das Hinundherschlagen der Elephantenohren* Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *Bignonia suaveolens Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 2,159,20.

सनक (von 1. सन) 1) adj. *ehemalig, alt:* अपस्थानः RV. 1,33,4. सनकात् *von jeher, von Alters her* 3,29,14. 10,69,12. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi, eines der 7 oder 4 geistigen Söhne Brahman's, MBh. 12,13078. Hariv. 12437. Colebr. Misc. Ess. 1,130. 144. Wilson, Sel. Works 1,31. 34. fg. 85. 140. 150. 163. 175. 240. Verz. d. B. H. No. 206. 366. 1148. fg. Weber, Rāmat. Up. 306. 361. Varāh. Bṛh. S. 48,62. VP. 28. 38, N. 13. Bhāg. P. 3,12,4. 15,12. 4,8,1. 19,6. 29,42. 11,13,16. Pañkar. 1,3,42. 10,55. 60. Gauḍap. zu Sāṅkhjak. 1. 43. Schol. zu Çāñkh. Gṛhj. 4,10. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 109,b,5. 6.

सनकानीक m. pl. N. pr. eines Volkes LIA. 2,953.

सनग m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Verz. d. Oxf. H. 18,b,11. 19,a,29. — Vgl. सानग.

सनङ्गु m. oder f. Bez. *eines best. aus Leder bereiteten Gegenstandes;* davon सनङ्गव्य adj. (चर्मन्) P. 5,1,2, Vārtt. 1, Schol.

सनत् adj. = सन *alt:* सनता सनीळे RV. 1,62,7. Nach Padap. und Sāj. vom Folgenden.

सनजा (1. सन + जा) adj. *längst vorhanden, alt:* सनजा पित्र्या धीः RV. 3,39,2. 10,111,3.

सनत् 1) adv. gaṇa स्वरादि P. 1,1,37. = सना, सनात् Rāmāçrama zu AK. 3,5,17 nach ÇKDr. H. 1531, Schol. — 2) m. ein N. Brahman's (wohl aus सनत्कुमार geschlossen) Trik. 1,1,25. H. ç. 62.

सनता adv. = सनात् *von jeher,* mit der Negation *niemals* RV. 2, 3,6. यथा धर्माणि सनता न दुदुषत् 3,3,1. Monatsber. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 238.

सनत्कुमार m. *der ewige Knabe,* N. eines Ṛshi, der für einen geistigen Sohn Brahman's gilt, mit Skanda und Pradjumna identificirt und als Verfasser eines Upapurāṇa genannt wird, AK. 1,1,1,46. Khānd. Up. 7,1,1. 26,2 (सनात्कु° gedr.). MBh. 1,2786. 3146. 2,441. 3, 10697. 12700. fgg. 10,636. 12,13078. 13,916. Hariv. 43. 158. 895. fgg. 1335. 8059. 11811. 12437. R. 1,8,6. Varāh. Bṛh. S. 48,62. Gauḍap. zu Sāṅkhjak. 43. Ind. St. 1,18. 469. 2,55. Weber, Rāmat. Up. 306. Kṛshṇaǵ. 252. fg. Bhāg. P. 3,8,7. 12,4. 4,16,25. 6,8,15. 8,18,22. Pañkar. 1,2, 49. fgg. 10,61. 4,4,2. Verz. d. B. H. No. 452. 1143. 1198. Verz. d. Oxf. H. 8,a,5. 23,b, N. 5. 25,b,29. 46,b,23. 52,a,35. 65,b,7. 75,b,35. 80,a,2. 341,a,41. °कल्प 95,b,49. fg. °तन्त्र 20 (°कुमारीतन्त्र 104,a,29. fg.). Notices of Skt Mss. 126. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 84,b,30. fg. 95,b,29. fg. 104,a,28. fg. 106,b, No. 161. 109,b,6. 279,b,36. 299,b,10. fg. Bei den Ǵaina ist Sanatkumāra der 4te Ḱakravartin in Bhārata H. 693. — Vgl. वात्तु°.

सनत्कुमारास् m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Ǵaina, einer Unterabtheilung der Kalpabhava, H. 93.

सनत्कुमारीय adj. von Sanatkumāra *verfasst;* n. *ein Werk von ihm* Verz. d. Oxf. H. 95,b,21.

सनत्न adj. (f. ई) = सनातन AV. 10,8,30.

सनत्सुजात (सनत् + सु°) adj. *ewig schön;* m. N. eines Ṛshi, eines der sieben geistigen Söhne Brahman's, MBh. 1,504. 5,1566. 12,13078.

Ind. St. 1,385. 471 (°वेदान्त). Verz. d. Oxf. H. 257, a, 3. Verz. d. B. H. No. 406. Davon °सुजातीय adj. von ihm verfasst, n. ein Werk von ihm ebend. °विवरण 407.

सनद्रयि (सनत्, partic. von 1. सन् + रयि) adj. Besitz verleihend ṚV. 9,52,1.

सनद्वाज (सनत् + वाज) 1) adj. Beute —, Gewinn erwerbend oder verleihend ṚV. 9,62,23. 10,47,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çuki Bhāg. P. 9,13,22.

सनन n. nom. act. von 1. सन् zur Erklärung von सनि Nir. 6,22. — Vgl. सु°.

सनन्द m. = सनन्दन 1) Weber, Rāmat. Up. 306. Bhāg. P. 3,12,4. Pańkar. 1,10,60. मनसो दमनं दम इति सनन्दवचनात् Kull. zu M. 6,92. — सनन्दी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

सनन्दक m. Hariv. 12437 fehlerhaft für सनन्दन, wie die neuere Ausg. liest.

सनन्दन (2. स + न°) m. N. pr. 1) eines Ṛshi, eines geistigen Sohnes des Brahman, MBh. 12,13078. Hariv. 12437 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Gauḍap. zu Sāṁkhjak. 1. 43. Varāh. Bṛh. S. 48,62. Weber, Rāmat. Up. 306. Mārk. P. 50,7. Bhāg. P. 3,24,1. 10,87,12. Verz. d. B. H. No. 206. 360. 1143. fg. Verz. d. Oxf. H. 52, a, 34. 78, b, 27. °संहिता 109, b, 6. — 2) eines Schülers des Çaṁkarākārja Verz. d. Oxf. H. 221, a, No. 538. 255, a, 12. b, 5. 257, b, 17. 259, b, 20. Wilson, Sel. Works 1,201.

सनपर्णी f. = असनपर्णी Çabdar. im ÇKDr.

सनम् (von 1. सन) adv. vor Alters: एषा सनत्नी सनमेव जाता AV. 10,8,30.

सनय adj. (f. आ) = सन alt (Gegens. नव u. s. w.) ṚV. 3,20,4. 4,51,4. कुविदङ्ग यजते सनयासु नव्यः 10,4,5. रथ 39,4.

सनर् (von 1. सन्) Gewinn, Beute: द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ṚV. 1,96,8.

सनव N. pr. einer Wüste Tāran. 324.

सनवित्त (सनम् + वित्त) adj. längst vorhanden, von jeher besessen: अघन् ṚV. 7,42,2. पात्र 10,112,6.

सनश्रुत (सनम् + श्रुत) 1) adj. längst bekannt, altberühmt ṚV. 3,11,4. 52,4. 8,81,2. 10,23,3. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 7,34. सनःश्रुत (सनस् + श्रुत) v. l.

सनःश्रुत s. सनश्रुत 2).

सनस् adv. = सना in सनःश्रुत, सनोजा.

सनसय m. N. pr. eines Lehrers Schiefner, Lebensb. 258 (28). vielleicht ist शोणसय gemeint.

सना (von 1. सन) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. von jeher AK. 3,5,17. H. 1531. Halāj. 5,101. सना पुराणमध्येम्यारात् ṚV. 3,54,9. सना ता त इन्द्र भोजनानि 7,19,6. यावन्तो न्वेव सनायै देवाः Çat. Br. 2,3,4,16. 8,7,4,9. Entstellt ist तिरो विश्वो अर्चतं सना ṚV. 5,75,2; etwa अर्चत्सना: (vgl. 8,50,9) zu lesen.

सनायु adj. अनु पत्नीर्वा अह्रुत्सनायुवः ṚV. 1,141,5 für सनायुवः oder सनाजुरः; vgl. 1,95,10.

सनाजुर् (सना + जुर्) adj. altersschwach: जिव्री पितरा सनाजुरा ṚV. 4,36,3.

सनात् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. = सना von jeher, von Alters; stets, für immer Nir. 12,36. H. 1531, Schol. ṚV. 1,51,6. 55,2. 62,8. 10. 102,8. सनादेव न शीर्यते niemals 104,13. सनाद्युवानम् ewig jung 2,16,1. 27,1. 4,20,6. 56,6. 7,32,24. 56,5. सनाञ्च होता नव्यश्च सत्सि 8,11,10. 21,13. 25,2. 10,78,3. 87,19. Çāṅkh. Çr. 18,15,5.

सनातन (von सना) 1) adj. (f. ई) ewig, unvergänglich, beständig, dauernd AK. 3,2,22. H. 1452. an. 4,197. Med. n. 218. Halāj. 1,125. AV. 10,8,22. fg. Çat. Br. 6,4,4,17. 7,1,4,2. 28. 3,4,32. उपाख्यान Kaṭhop. 3,16. Suçr. 1,6,5. गुह्य Maitrjup. 6,34. श्रुति M. 3,284. त्रयं ब्रह्म 1,23. वेदशास्त्र 12,99. ब्रह्मयोनि MBh. 14,1139. धर्म M. 7,98. 9,64. R. 2,30,38. R. Gorr. 2,16,32. 4,17,29. Kām. Nītis. 2,18. Spr. (II) 6732. 7470. 7557. Bhāg. P. 3,16,18. Vet. in LA. (III) 27,5. यज्ञ M. 1,22. Spr. (II) 6715. वर्त्मन् 1107. R. 5,11,22. Kām. Nītis. 3,37. Bhāg. P. 4,2,31. विधि M. 9,325. 10,7. वृत्ति MBh. 3,12753. Spr. (II) 206. कार्य 1448. स्थिति MBh. 3,10581. संकल्प 13,4025. चतुस् M. 12,94. अस्त्र MBh. 3,11986. 7,2838. लोकाः Spr. (II) 2090. जम्बूवृक्ष MBh. 6,273. कुलवंश R. Gorr. 2,119,34. कुमार MBh. 5,4566. पृथिव्या निर्भेदः R. 1,41,4. पैतृराज्य 2,26,26. पुमांस् Prab. 114,7. göttliche Wesen M. 1,7. 6,79. R. 1,41,25. 5,1,54. Pańkar. 2,3,29. 4,6. 4,1,17. fem. °तमा Bhāg. P. 2,2,32. superl. सनातनतम MBh. 6,773. 13,4030. — 2) m. a) Bez. Brahman's H. an. Vishṇu's Trik. 1,1,30. H. 216. H. an. Med. Halāj. 1,25. Verz. d. Oxf. H. 190, b, 11. Bhaṭṭ. 1,1. Çiva's H. an. Med. — b) = पितृणामतिथिः H. an. = पितृतिथ्यसर Med. — c) N. pr. α) eines Ṛshi (eines geistigen Sohnes des Brahman im Epos und später) TS. 4,3,3,1. Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. MBh. 2,111. 12,13078. Hariv. 12437. Colebr. Misc. Ess. 1,144. Weber, Rāmat. Up. 306. Varāh. Bṛh. S. 48,62. Verz. d. B. H. No. 206. 360. 1143. fg. Gauḍap. zu Sāṁkhjak. 1. 43. Bhāg. P. 3,12,4. 10,87,5. Pańkar. 1,10,60. — β) eines Fürsten Tāran. 230. eines Autors Hall 19. 144. Wilson, Sel. Works 1,154. 158. 167. fg. — 3) f. ई Bez. der Durgā (Verz. d. Oxf. H. 25, a, 35), der Lakshmī und der Sarasvatī Çabdar. im ÇKDr.

सनातनशर्मन् m. N. pr. eines Scholiasten des Meghadūta Verz. d. Oxf. H. 125, b, No. 218.

सनात्कुमार s. u. सनत्कुमार.

सनाथ (2. स + नाथ) adj. (f. आ) 1) einen Schutz habend an (instr.), sicher aufgehoben bei: मया नाथेन वैदेही सनाथा R. 3,8,10. 63,24. 4,16,35. 7,104,15. Bhāg. P. 1,11,8. सनाथाः खलु संवृत्ताः Vikr. 80,16. Spr. (II) 4102. गेहान्नः सनाथान्कुरु Bhāg. P. 10,41,12. सनाथा f. eine Frau, deren Gatte lebt, Gaṭādh. im ÇKDr. — 2) besetzt —, verbunden —, versehen mit (instr. oder im comp. vorangehend): पतिव्रताभिः कौतुकागारम् Kathās. 16,76. Rāga-Tar. 1,209. 3,77. 4,335. अनुकूलेन तर्केण सनाथे सति साधने Sarvadarçanas. 120,9. वत्सनाथे गवाक्षे Megh. 96. ज्वलितमहौषधिदीपिकासनाथां त्रियामां Ragh. 9,70. भक्तिशोभा° Kumāras. 7,94. केशपाशे कुसुमसनाथे Vikr. 85. Spr. (II) 345. 3004. Kathās. 18,158. Mārk. P. 100,5. Pańkat. 43,5. 50,7. 51,15. 76,18. 98,9. 146,22. 205,8. 215,3. 4. 256,10. सभा so v. a. eine stark besuchte Gesellschaft Comm. zu Çānt. 3,14. — Vgl. सानाथ्य.

सनाथता (von सनाथ) f. Gönnerschaft Spr. (II) 1823. 5938.

सनाथीकर् (सनाथ + 1. कर्) 1) Schutz verleihen, mit acc.: कतिपय-

रात्रं भवता °क्रियतामाश्रमः Çâk. 28,14. अत्रावस्थानेन वनमिदं °क्रियताम् Hit. 38,13. fg. °कृततदेशा सरस्वती Kathâs. 66,20. Pañkat. 4,3,116. — 2) *einen Ort besetzen, einnehmen:* मृगेन्द्रैः °कृतास्तदरीनिर्झरम् (विन्ध्यम्) Varâh. Bṛh. S. 12,6.

सनाभ m. = सनाभि *ein leiblicher Verwandter (Bruder)* Bhâg. P. 5,5,20.

सनाभि (2. स + नाभि) adj. = समाननाभि P. 6,3,85. Vop. 6,97. *von einer Nabe —, von einem Nabel ausgehend:* 1) die Speichen ṚV. 10,78,4. die Finger Naigh. 2,5. ṚV. 9,89,4. — 2) *leiblich verwandt;* m. *ein leiblicher Verwandter* AK. 2,6,4,33. H. 562. an. 3,460. Med. bh. 22. Halâj. 2,354. ṚV. 10,133,5. AV. 1,30,1. M. 5,72. Jâǵń. 1,158. भगिन्यः सनाभयः *leibliche Schwestern* M. 9,192. 212. m. *ein leiblicher Bruder* Bhâg. P. 10,83,9. — 3) *mit einem Nabel versehen* TS. 5,2,8,7. — 4) *gleichartig* (तुल्य) H. an. Med. — 5) = स्निग्धयुक्त Çabdar. im ÇKDr. — ṚV. 1,164,13 ist स नाभिः zu lesen; das ungewöhnliche masc. mag zu der Aenderung Anlass gegeben haben.

सनाभ्य m. = सनाभि *ein leiblicher Verwandter* M. 5,84.

सनाम adj. (f. आ) = सनामन् 1) MBh. 1,1636. असनामा 1867.

सनामक 1) adj. dass. Hariv. 1660. — 2) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Çabdak. im ÇKDr.

सनामन् (2. स + ना°) adj. 1) *gleichnamig* P. 6,3,85. Vop. 6,98. ṚV. Prât. 10,4. MBh. 1,1626. 8044. 9,3413. f. सनाम्नी 1,1047. 1053. 1853. Ind. St. 8,231. 235. — 2) *gleichartig* ṚV. 10,73,6.

सनाय् (von सन oder सना), partic. सनायन्त् *von Alters her vorhanden* ṚV. 1,62,13.

सनायु (von सनाय्) adj. *alt* ṚV. 1,62,11. vgl. auch unter सनाजु.

सनारु m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Verz. d. Oxf. H. 71,b,51.

1. सनि (von 1. सन्) Uṇâdis. 4,139. m. in den Brâhmaṇa f. *Gewinn, Empfang; Gabe* (= अध्येषणा AK. 2,7,32. H. 388) Nir. 3,5. इमं सनिं देवेषु प्र वोचः ṚV. 1,27,4. तं सचन्ते सनयस्तं धनानि 100,13. 4,20,3. धनानाम् 6,26,8. रदा पूषेव नः सनिम् 61,6. सनि, वाज, रयि 70,6. 1,30,16. 2,31,3. गोः 3,1,23. 30,21. सं पृच्याव सनिभ्य आ 8,51,11. सनि, मेधा 1,18,6. 2,34,7. 8,5,37. VS. 5,7. f. AV. 19,31,14. VS. 8,54. यां दिशं सनिमेष्यन्स्यात् *auf Bettel gehen* TBr. 2,3,9,9. TS. 2,2,6,4. 1,2,3,2. 6,44. 2,1,6,3. अश्व°, वृष्टि°, पुरोवात° 4,4,6,1. 5,3,4,4. Çat. Br. 2,3,4,15. सनितारं सनीनाम् TBr. 3,1,4,7. काम° *Erfüllung bringend* Pañkav. Br. 11,8,4. 23,3,2. सनये नो धियो धाः *erfülle* ṚV. 7,79,5. Concret *auf Gewinn ausgehend*, so etwa ṚV. 8,16,3. 24,28. 10,35,4. 40,8. Am Ende eines comp. als nom. ag. P. 3,2,27. — Vgl. अगप°, अश्व°, अश्व°, आत्म°, ऊर्ज°, गो°, धन°, पशु°, पितु°, प्रजा°, लोक°, वाज°, वृष्टि°, शत°, सहस्र°, स्तनयित्नु°, स्वर्°.

2. सनि f. *Weltgegend* Çabdam. im ÇKDr.

सनिकाम adj. *nach Gewinn —, nach Gabe begierig* TS. 2,1,6,3.

सनितर्, seltener सनितर् (von 1. सन्) nom. ag. *gewinnend, verschaffend; gebend:* वाजस्य ṚV. 1,36,13. वाजम् 4,17,8. 6,33,2. धनानि 1,100,9. धनानाम् 5,42,7. यमेभिः, रथेभिः 1,100,10. धीभिः 4,37,6. तस्य वा स्याम सनितार आजेः 4,41,11. 7,37,5. 10,99,9. TS. 1,6,4,4. सनीनाम् TBr. 3,1,4,7. — Vgl. 1. सनुतर्.

सनिति (wie oben) f. so v. a. साति. तोकस्य ṚV. 1,8,6.

सनितुर् adv. *neben, ausser* mit vorangehendem acc.: इमा शफानां सनितुर्निधाना *neben diesen Spuren der Hufe* ṚV. 1,163,5. चकार गर्भं सनितुर्निधानम् *neben dem Schoosse* (dem er entsprang) 3,31,2. मास्रे पतिं सनितुरस्य रायः (वेद) *ich verstehe die Gabe nicht ohne einen Herrn* d. h. *Geber* 5,12,3. Nir. 3,6. Nach Sâj. überall gen. von सनितर्; dagegen vgl. 2. सनुतर् und im Zend hanaro *ohne* mit abl.

सनित्र (von 1. सन्) n. *Gabe, Spende:* दिवः ṚV. 9,97,29.

सनित्य (wie oben) adj. *zu gewinnen:* वाज ṚV. 8,70,8.

सनित्वन् (wie oben) n. *Gewinn oder Gabe* ṚV. 10,36,9.

सनिद्र (2. स + निद्रा) adj. *schlafend:* ईषत्सनिद्र *leicht schlummernd* Kathâs. 71,120.

सनिन्द (2. स + निन्दा) adj. *mit einem Tadel verbunden:* उपालम्भ AK. 1,1,5,15. H. 274. सनिन्दम् adv. Çâk. 85,13, v. l.

सनिमेष (2. स + नि°) adj. *blinzelnd, sich schliessend* (vom Auge) Kathâs. 28,61.

सनियम (2. स + नि°) adj. (f. आ) *der eine gelegentliche Pflicht zu erfüllen sich verpflichtet hat* Vikr. 37,7. Kir. 5,40.

सनिर्वेद (2. स + नि°) adj. *verzweifelt, kleinmüthig;* °वेदम् adv. Kathâs. 32,64. Daçak. 59,13.

सनिःश्वासम् (von 2. स + निःश्वास) adv. *unter Seufzern* Çâk. 41,11. 57,16. 23. सनिश्वासम् Mṛkkh. 150,3 (v. l. सनिः°). Çâk. Ch. 65,5.

सनिष्ठ (von 1. सन्, superl. zu सनीयंस्) adj. *am meisten gewinnend* ṚV. 8,81,15.

सनिष्यद (vom intens. von स्यन्द्) adj. (f. आ) *fliessend, rinnend:* आपः AV. 19,2,1.

सनिष्यु (von 1. सन्) adj. *zu gewinnen —, zu haben begierig, beutelustig* ṚV. 1,56,1. 4,55,6. स्वः 1,131,2. 7,94,6. 8,6,44. 27,8.

सनिस्रस (vom intens. von स्रंस्) adj. *brechend, gebrechlich* AV. 5,6,4. °स्रसे 2,8,5. — Vgl. सनीस्रंस.

सनी f. = 1. सनि Bhar. zu AK. nach ÇKDr.; vgl. auch unter 3. सन.

सनीड (2. स + नीड) adj. *in einem Nest beisammen, aus einem Nest stammend* so v. a. *verschwistert, verbündet, nahe vereint* ṚV. 1,34,9. 62,7. 10. 69,6. अनेयः 71,1. die Marut 100,5. 165,1. 7,56,1. Finger 9,72,2. 10,31,6. 99,2. समग्निरिन्धे वचवः सनीडाः 10,101,1. 123,3. संगत्य पितरः सनीडाः AV. 18,2,26. उप मा यन्तु मनसः सनीडाः Kâty. Çr. 13,2,19. *nahe, benachbart* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,7. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton) P. 6,2,23. मद्र° Schol. तत्सनीडे *in seiner Nähe* Bhaṭṭ. 5,31.

सनीप m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,371 nach der Lesart der ed. Bomb. सनीय ed. Calc. (VP. 193).

सनीय s. सनीप.

सनीयंस् (von 1. सन्, compar. zu सनिष्ठ) adj. *viel gewinnend, — verschaffend* TS. 3,5,5,3.

सनीस्रंस (vom intens. von स्रंस्) adj. P. 2,4,74, Schol. — Vgl. सनिस्रस.

सनु in 2. सनुतर् fgg.

सनुकम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. सनुतर् (von 1. सन्) nom. ag. = सनितर् *gewinnend, verschaffend;*

nur im fem. सनुत्री. धियः RV. 10,7,4. जयन्ती वार्त्रं बृहती सनुत्री 1,123, 2. — Vgl. तरुतर्, वरूतर् u. s. w.

2. सनुतर् (von सनु) adv. VS. PRÂT. 1,163. AV. PRÂT. 2,48. TS. PRÂT. 8,8. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. unter den निर्णीतान्तर्हितनामधेयानि NAIGH. 3,25. weg, abseits RV. 9,98,11. सनुतरा च etwa fern und nah, dort und hier 6,51,2. mit यु fernhalten, vertreiben 1,92,11. 2,29,2. 6,87,8. आराच्छिद्वेषः सनुतर्युयोतु 47,13. 10,77,6. 100,9. 102,3. mit धा dass.: आरे द्वेषांसि सनुतर्दधाम 5,45,5. 8,86,3. mit abl.: तेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तम् 5,2,4. — Vgl. सनितुर् und ἄνευ, ἄνευθε.

सनुतर (von सनु) adj. etwa verstohlen, unvermerkt: यः सनुतरश्चरति गोषु गच्छन् RV. 4,38,4. = संभक्ततर SÂJ.

सनुत्य (von सनु) adj. P. 4,4,114 (von सनुत abgeleitet). 6,3,84, Schol. (abseits liegend) verstohlen, unvermerkt RV. 2,30,9. यो नः सनुत्यो अभिदासत् 6,5,4. त्यज्ञस् 62,10.

सनुत्री s. 1. सनुतर्.

सनूदपर्वत (?) m. N. pr. eines Berges im Gebirge Pâripâtra HARIV. 7549. die neuere Ausg. liest aber स तस्थौ पर्वतश्रेष्ठे st. सनूदपर्वते तस्थौ.

1. सनेमि (von 1. सन; im Padap. ohne Avagraha) adv. von jeher, allezeit, olim; = पुराण NAIGH. 3,27. = क्षिप्रम् NIR. 12,14. सनेमि सख्यं दधार RV. 1,62,9. 169,3. 4,10,7. सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः 7,38,7. 56,9. 9,104,6. 105,6. भुवनानि सनेमि राजा परि याति VS. 9,25.

2. सनेमि (सऽनेमि Padap.) adj. mit einer Felge versehen: सनेमि चक्रमजरं वि वावृते RV. 1,164,14. besser zu 1. सनेमि.

सनेहु adj. von unbekannter Bed. RV. 10,106,8.

सनोजा (सनस् + जा) adj. von je her seiend, ewig: सखा RV. 10,26,8.

सत् (partic. von 1. अस्) 1) adj. (f. सती) seiend; daseiend, vorhanden, anwesend NAIGH. 3,29. NIR. 3,20. = विद्यमान AK. 3,4,14,86. H. an. 1,9. MED. t. 68. दूरादिहेव सती RV. 8,5,1. पात्रेव भिन्दत्सत एति रक्षसः 7,104,21. सतः प्रासीविषुर्मतिम् eines jeden anwesenden 9,21,7. 10,53,10. सतो मे wenn ich da war, wo ich war 27,4. पतिं सन्तं पुत्रं ब्रूयात् ÇAT. BR. 8,1,2,5. यो ऽक्रमस्मि स सन्यन्ते KÂTJ. ÇR. 4,7,18. अन्यस्य सतो einem Andern gehörig ÇAT. BR. 2,5,2,20. 4,5,5,4. TS. 2,5,2,7. सतः सतः प्रतिमानम् RV. 3,31,8. सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयम् KHÂND. UP. 6,2,1. तद्धैक आहुरसदेवेदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं तस्मादसतः सज्जायेत ebend. TAITT. UP. 2,6. उदाराणां तु सत्कर्म दैवतम् Spr. (II) 2975. सद्प्यसत् 4201. सन्तो ऽपि गुणाः vorhanden 6795. fg. 1678. भार्या मित्रं गृहे सतः des im Hause Weilenden 7027. विजने ऽपि वने सतो R. 2,60, 10. सत्कल्पवृक्षे वने in dem sich Kalpa-Bäume befinden ÇÂK. 171. विभवे सति M. 11,38. SÂÑKHJAK. 66. RAGH. 1,94. Spr. (II) 6700. fg. राजन्यसति 5758. प्रकृते सति M. 8,286. परोपापकृते सति MBH. 1,5985. 3, 2366. तथा कृते सति HIT. 21,9. 43,17. यथा सतः पुरुषात्केशलोमानि तथाक्षरात्संभवतीह विश्वम् so v. a. lebend MUṆḌ. UP. 1,1,7. न सदिदं जगत् so v. a. von Bestand Spr. (II) 5249. als partic. des copulativen अस् zur Hervorhebung eines Attributs: उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत् RV. 6, 47,20. प्रियः सन् 7,68,5. तस्मात्पुरुषस्य पर्वाणि शिथिराणि सन्ति दृळ्हानि ब्रह्मणा हि तानि क्षतानि AIT. BR. 3,31. M. 5,145. पृष्टः सन्नभिमन्दति 8,54. 216. 9,90. 173. MBH. 1,5591. माता सती पाण्डवानाम् als Mutter 5894. 6197. 3,2355. 2425. 2691. 2711. MEGH. 27. RAGH. 1,9. 2,61. KUMÂRAS. 4,1. 5,1. ÇÂK. 76. 146. 55,19. Spr. (II) 2850. KATHÂS. 4,82. 18,100. 210. HIT. 16,11. 34,18. LA. (III) 9,2. 16,3. 19,1. 5. 28,12. 35, 17. नाम्नि वापि कृते सति M. 3,70. धार्मिके सति राजनि 11,11. MEGH. 60. ÇUK. in LA. (III) 37,5. अगुणस्य सतः SÂÑKHJAK. 60. रसेन गलता सता (Conj.) Spr. (II) 7209. mit einem adv.: अन्यथा सतम् 5619. fg. नानापि सति दैवते ÂÇV. GṚHJ. 1,3,10. — b) ächt, recht, wirklich; gut; = सत्य, साधु, प्रशस्त (शस्त), अभ्यर्हित (अर्चित, मान्य) AK. H. an. MED. विप्रो विप्रेण सन्सता RV. 8,43,14. वचस् 7,104,12. सा हि श्रोरमूता सताम् (oder zu 2) a) TBR. 1,2,1,26. तन्न सत् das ist nicht recht KATHÂS. 46, 185. BHÂG. P. 8,9,29. चेष्टा eine gute Handlung Spr. (II) 6182. मति BHÂG. P. 2,4,1. गिर् 3,6,36. अपत्य ÇÂK. 188. शूद्राः so v. a. rechtschaffen M. 8,68. MBH. 3,16702. mit seinem nom. componirt (vgl. सच्छास्त्र u. s. w.) P. 2,1,61. सदुपाधयः BHÂSHÂP. 138. als obj. am Anfange eines comp.: सदधीयान, सद्दादिन्, सद्याचिन्, सद्याजिन् MAITRJUP. 6,30. — 2) m. pl. a) die Lebenden, Wesen: वृषभः सतामसि RV. 2,1,3. 16,1. विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतमा 6,67,1. 8,23,16. — b) gute, edle, vorzügliche, gebildete, kluge Menschen AK. 2,7,4. H. 342. MED. HALÂJ. 2,177. M. 2, 1. 217. 3,147. 165. 4,178. 7,93. MBH. 5,5997. R. 1,1,17. 2,25,2. 30,30. 72,15. 75,34. 94,26. 102,5. MEGH. 112. RAGH. 1,10. 2,16. 3,41. 12,9. ÇÂK. 21. 111. 136. Spr. (II) 433. 736. 1281. 1705. 2069. 2314. 2485. 2578. 2589. 2996. 3434. 3782. 3800. 3909. 3941. 4060. 4141. 4349. 5277. 5423. 5714. 6091. 6693. fgg. 6780. 6782. fg. 6794. 7461. VARÂH. BṚH. S. 3,14. 12,7. KATHÂS. 18,118. RÂGA-TAR. 3,305. 5,79. DAÇAK. 76,3. LA. (III) 1,15. 30,8. 57,12. TRIK. 1,1,1. am Anfange eines comp.: सद्विगर्हित M. 3,46. 10,84. 11,52. Spr. (II) 413. सज्जुष्ट R. 2,75,34. सद्वत्सल RAGH. 2,69. सत्संनिधान Spr. (II) 1619. सद्वृत्तिन BHÂG. P. 2,4,13. सदनुग्रह 3,17,31. अ° schlechte, unbedeutende Menschen Spr. (II) 747. 754. 756. 2069. 7461. 7462 (sg.). BHÂG. P. 2,4,13. 3,17,31. असत्संपर्क Spr. (II) 7463. असद्गाथाः BHÂG. P. 3,32,19. — 3) superl. सत्तम der beste, erste, oberste unter (gen. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,8. H. 1439. an. 3,474 (= श्रेष्ठ, पूज्य, साधिष्ठ). MED. m. 56 (= पूज्यतम, साधीयंस्, उत्तम). HALÂJ. 4,5. AIT. BR. 2,36. 7,16. ÇAT. BR. 9,5,1,53. ÇÂÑKH. ÇR. 16,22,27. KHÂND. UP. 2,9,6. MBH. 1,6195. 3,14385. BHÂG. P. 1,12, 18. LA. (III) 49,3. द्विज° M. 1,33. कुरु° MBH. 1,5977. 6194. 2,261. 3, 2159. 11947. 5,6082. 7064. 7104. 7283. 7338. R. 1,2,26. 7,1. 8,4. 52,4. 2,59,1. KATHÂS. 46,216. RÂGA-TAR. 3,459. BHÂG. P. 1,13,38. मृग° R. 3,49,25. वाजि° KATHÂS. 18,102. Vgl. विश्वसत्तम. — 4) f. सती a) ein gutes, tugendhaftes, treues Weib AK. 2,6,1,6. 26 (vgl. P. 4,1,127, Schol.). TRIK. 3,3,193. H. 528. an. 2,205. MED. t. 68. HALÂJ. 2,340. R. 1,1,81. KUMÂRAS. 1,21. ÇÂK. 114. Spr. (II) 3865. 6296. 6703. fg. 7160. 7520. VARÂH. BṚH. 24,4. KATHÂS. 3,14 (°वृत्त). 13,160. 29,114 (°धर्म). BHÂG. P. 3,24,28. 5,15,8. PAÑKAR. 2,1,17 (°सत्यवतीसुत). Verz. d. Oxf. H. 123,a,40. ÇUK. in LA. (III) 34,21. WILSON, Sel. Works 1,182. 2,60. 293. fgg. Gattin überh.: द्विज° BHÂG. P. 5,9,7. Weibchen: कृष्णसार° 8,3. असती ein schlechtes, untreues Weib Spr. (II) 748. 752. compar. सतीतरा, सतितरा und सत्तरा VOP. 7,49. — b) eine best. wohlriechende Erdart H. 1055. — c) N. zweier Metra: α) 4 Mal ⏑⏑⏑ COLEBR. Misc. Ess. 2,158 (IV,4); vgl. सति 2). — β) a. b. — — ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — — —; c. d.

⏑–⏑––⏑⏑–⏑–– Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — d) N. pr. α) der Gattin Viçvâmitra's Einschiebung nach ṚV. 10,85. — β) einer Tochter Daksha's und Gattin Bhava's (Çiva's), = दुर्गा u. s. w. Trik. 1,1,54. 3,3,193. H. 204. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,a,18. Kumâras. 1,21. VP. 1,7,23. 8,12. fgg. Mârk. P. 50,22. Bhâg. P. 3,14,35. 4,1,64. 2,1. fgg. 8,7,36. Verz. d. Oxf. H. 25,a,33. 27,a,5. 45,b,8. fgg. 50,a,41. 63,b,35. 71,b,47. 101,b,8. 138,b,20. Notices of Skt Mss. 208. — γ) einer Gattin des Aṅgiras Bhâg. P. 6,6,19. — δ) verschiedener Frauen aus der Neuzeit Verz. d. Oxf. H. 164,b,1 v. u. (°देवी). Hall 2. 74. — Vgl. सत्यसती und सती. — 5) n. a) das Seiende, Wirkliche, ein reales Ding; die reale Welt: नासदासीन्नो सदासीत् ṚV. 10,129,1. 5,7. विश्वानि सात्यभ्यस्तु मह्ना 2,28,1. सतो अस्य राज्ञो dieser Welt 7,87,6. Çat. Br. 14,4,2,30. सतः सञ्जायते Sarvadarçanas. 149,18. नापि सतोऽसञ्जायते 21. सदसच्च M. 12,118. Sâṁkhjak. 9. Bhâg. P. 2,7,50. 3,26,9. सत्संप्रयोगे Gaim. 1,4. सदुद्भवस्थाननिरोधलीलया Bhâg. P. 2,4,12. 3,11,1. 2. 26,48 (= आकाशादीनि Comm.). — b) etwas Gutes, — Erspriessliches, Vortheil: सदस्य मदे सद्वस्य पीताविन्द्रः सदस्य सख्ये चकार । रणा वा ये निषदि सत्ते अस्य पुरा विविद्रे सदु नूतनासः ॥ ṚV. 6,27,2. सच्चासच्च Gutes und Böses Spr. (II) 1677. सत्कृत्वा, असत्कृत्वा ebend. धर्मारण्यचरेषु केनचिदुत प्राणिष्वसच्चेष्टितम् Çâk. 106. — c) als partic. praes. Bez. der Endungen des partic. praes. act. und med. P. 3,2,127. 3,14. 2,2,11. — d) Wasser Naigh. 1,12. — 6) सत् adv. = सु schön: सद्गासित Çatr. 2,659. — 7) सत्कर् Vop. 8,21. a) in die gehörige Ordnung bringen, zurechtlegen, zurechtmachen, aufputzen, schmücken: सत्कृत्य निहितं सर्वमेतदाचार्यसद्मनि । स त्वमायुधमादाय क्षिप्रमाव्रज R. 2,31,31. 33. 70,19. भिक्षामप्युदपात्रं वा सत्कृत्य M. 3,96. अन्नं चैव यथाशक्ति सत्कृत्य 99. 113. 264. Jâǵn. 1,31. MBh. 5,180. ग्रामर्घ्यं च सुसत्कृतम् 7504. यद्दानम् — दीयते । असत्कृतमवज्ञातम् Spr. (II) 199. तस्मात्संजनयेत्कोशं सत्कृत्य परिपालयेत् so v. a. zusammenbringen MBh. 12,4816. ददौ स दश धर्माय कश्यपाय त्रयोदश । सोमाय राज्ञे सत्कृत्य प्रीतात्मा सप्तविंशतिम् ॥ mit Schmuck und Anderem versehend M. 9,129. AK. 3,1,14. H. 475. कच्चित्त्वं नागमोऽगम्यां गम्यां वासत्कृतां स्त्रियम् Bhâg. P. 1,14,42. स्वां सत्कर्तुं (= पवित्रीकर्तुम् Comm.) गिरम् 3,6,36. वंशो राजर्षिसत्कृतः geschmückt durch VP. 4,21,4; vgl. Muir, ST. 1,54, N. 41. याः क्रियाः प्रचरिष्यन्ति प्रवृत्तिफलसत्कृताः so v. a. gesegnet mit MBh. 12,13070. — b) Jmd (acc.) Ehre bezeigen, insbes. einen Ankömmling freundlich aufnehmen, ehrenvoll bewirthen P. 1,4,63 (आदरे). °करिष्यति R. 3,53,25. °कुरुते Spr. (II) 4278. तस्मादेनं सत्क्रियया सत्कारिष्येऽहमागतम् R. 3,18,32. °कृत्य Jâǵn. 1,108. MBh. 3,2881. 3064. 5,7501. R. 1,4,25. 2,70,20. 104,29. R. Gorr. 1,46,5. 3,9,25. Çâk. 61,12. Spr. (II) 2910. Kathâs. 22,74. 24,64. Râǵa-Tar. 5,32. पादशौचभोजनशयनादिभिः Pańkat. 35,25. पुष्पैः सत्कृत्य वह्निम् R. 4,4,17. सत्कृत geehrt, ehrenvoll behandelt, — bewirthet MBh. 1,6114. 3,2306. 2755. 2882. 2918. सद्भिः 12,4811. R. 3,2,6. Spr. (II) 752. AK. 2,6,1,19. Bhâg. P. 1,1,5. 4,2,7. सत्कारेण R. 3,15,22. वस्त्रादिभिः Pańkat. 26,21. Varâh. Bṛh. S. 33,21 (so v. a. göttlich verehrt). लोक° R. 2,100,22. 28 (110,28 Gorr.). नृप° Varâh. Bṛh. S. 18,11. अ° MBh. 3,2755. 2918. विहारशय्यासनभोजनेषु Bhag. 11,42. सु° R. 1,8,19. 53,7. 2,107,1. सत्कृत n. ehrenvoller Empfang: गुरूणामासनं देयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् Mârk. P. 34,32. Jmd die letzte Ehre erweisen (durch Verbrennung des Leichnams u. s. w.): पतीन्द्रं सत्करिष्यामि R. 3,73,35. पितरम् — प्रेतकार्येषु सर्वेषु सत्करिष्यति 2,94,18. सत्कृतः 111,14. सर्वेषु प्रेतकार्येषु 15. सुसत्कृत 74,30. अति° R. Schl. 2,39,38. caus. Jmd die letzte Ehre erweisen lassen MBh. 1,5867. — c) Etwas in Ehren halten, eine hohe Meinung von Etwas haben: राज्ञं लोकसत्कृतम् R. 2,101,24 (110,19 Gorr.). शृङ्गैः — देवदानवसत्कृतैः 4,40,34. असत्कृत्य च तत्सर्वम् nicht weiter beachtend MBh. 13,2766. — Vgl. सत्कार u. s. w. — 8) अभिसत्कर् Jmd (acc.) Ehre bezeigen, einen Ankömmling ehrenvoll empfangen: °कृत्य MBh. 2,2549. °कृत 1,2358. 3,12713. महेन्द्रेण Hariv. 12510. R. 5,6,6. शूराभिसत्कृत MBh. 7,6261. 15,570. — 9) प्रतिसत्कर् Jmd (acc.) wieder Ehre bezeigen: °कुर्वन् MBh. 5,3356. °कृत 3,14745. — Vgl. असत् und ब्रह्मसती.

सत्त m. 1) = संहतल Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Satja MBh. 13,2001. — Vgl. दुःषत्त.

संतत्तण (von 1. तन् mit सम्) n. Verletzung: वाक्संतत्तणैः durch verletzende Reden Daçak. 62,3. 4.

संतत adj. (Vop. 6,72) s. u. 1. तन् mit सम्. Hinzuzufügen wäre noch ununterbrochen von einem anhaltenden Fieber Karaka 8,1. Suçr. 2,405,11. Wise 231. संततम् adv. (vgl. auch unter 1. तन् mit सम् 3) Halâj. 4,18. ṚV. Prât. 15,10. Ait. Br. 2,19. Kâtj. Çr. 18,1,1. 5,1. गायति Lâṭj. 6,1,9. Spr. (II) 5083.

संतति (von 1. तन् mit सम्) 1) f. a) ein ununterbrochener Fortgang, Dauer, Fortsetzung: यज्ञस्य TS. 2,5,3,6. 3,2,1,2. अग्नेः TBr. 1,1,9,10. 2,3,1. Ait. Br. 1,11. 8,7. 5,2. 16. 6,17. अमुष्य लोकस्य 7,10. इक्ष्वाकुकुलस्य Ragh. 3,1. प्रज्ञा° 14,82. जागरण° P. 3,2,110, Vârtt. 2. यज्ञ° Bhâg. P. 1,4,19. 4,7,17. संसार° Spr. (II) 2673. ज्ञान° Mâṇḍ. Up. 10 (Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133). अर्थ° Suçr. 1,9,1. धर्मकामार्थ° Mârk. P. 21,76. संतोष° Haeb. Anth. 410, Çl. 3. संताप° Mâlatim. 14,17. विघ्न° Çatr. 14,220. वाक्यजनितात्मज्ञानस्मृति° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 180. रस° Sâh. D. 23,21. — b) Zusammenhang der Dinge, Causalnexus MBh. 1,251 (= ब्रह्मादिः Nîlak.). Spr. (II) 3664. — c) eine ununterbrochene Reihe, Menge Spr. (II) 3898. मुक्ता° Kathâs. 18,47. पथिक° Trik. 2,8,29. सौध° Kathâs. 27,11. जलसंततिम् । मुमुचुः einen ununterbrochenen Wasserstrom MBh. 1,8154. अश्रु° Kathâs. 11,51. अपचितस्नायु° adj. so v. a. Netz Pańkat. 182,17 (Mârk. P. 74,14 ist wohl धमनिसंततं st. °संततौ zu lesen). ध्वान्त° eine dichte Finsterniss Râǵa-Tar. 1,259. अंहसाम् eine Menge von Sünden Kir. 5,17. = परंपराभाव und विस्तार H. an. 3,340. = पङ्क्ति H. an. Med. t. 168. — d) Fortsetzung des Geschlechts, Nachkommenschaft AK. 2,7,1. 3,4,2,34. H. 503, Schol. H. ç. 114. H. an. Med. Halâj. 2,342. Weber, Ǵjot. 110. M. 3,259. 11,5. पशुस्त्रीणाम् Jâǵn. 2,39. एतेषां प्रसवो यश्च प्रसवस्य च संततिः MBh. 1,2161. Ragh. 1,69. 3,50. 10,3. ed. Calc. 1,85. Çâk. 91,7. 12. Spr. (II) 921. 5709. Uttarar. 123,8 (166,8). Mârk. P. 109,35 (pl.). न लेभे तासु संततिम् Bhâg. P. 6,4,11. एक° das einzige Kind 14,51. तयोर्गच्छता कालेन संततिरभवत् Pańkat. 80,6. Hit. 67,9. धर्मार्जिता लक्ष्मीरासंतत्यनपायिनी Kathâs. 19,30. अनन्य° adj. Râǵa-Tar. 3,83. कुलानि ससंततिकानि Kull. zu M. 3,15. गोनर्दसंततिरजायत (गोनन्द° gedr.) तत्र शास्ता das Geschlecht —, der

Stamm des Gonarda *erlosch* RÂǴA-TAR. 3,527. — *e) fortgesetztes Nachdenken* H. 84. SARVADARÇANAS. 178,5. PRAB. 50,14 (= चेतधारा [so ist zu lesen] Comm.). धी° dass. 48,13. — *f)* = संततिहोम ÇAT. BR. 9,4,2,15. — *g)* N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kratu's MÂRK. P. 50,23. fehlerhaft für संनति. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Alarka VP. 408. fg. BHÂG. P. 9,17,8. — Vgl. कुल°, तन्तु°, निः°, बहु° und संतान.

संततिमन्त् (von संतति) adj. *Nachkommenschaft habend* MÂRK. P. 121,37.

संततिहोम m. Bez. gewisser *Opfersprüche* TBR. 3,8,18,2. auch einfach संतति ÇAT. BR. 9,4,2,15.

संततेयु (von संतत) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva VP. 447. BHÂG. P. 9,20,4. — Vgl. संनतेयु.

संतनि (von 1. तन् mit सम्) 1) adj. *fortsetzend, Dauer herstellend*: सूक्त AIT. BR. 5,16. LÂṬJ. 1,7,15. 6,1,8. — 2) oxyt. m. oder f. *das Tönen, concentus, Musik*: शृण्वे यमेषु संतनिः RV. 5,73,7. प्रवतताम् 9,69,2. वर्धमानः संतनिमिमेषि कृण्वन् 97,44. — 3) parox. m. oder f. N. eines Homa ÇAT. BR. 11,5,5,11. सवन° KÂTJ. ÇR. 24,4,1. — 4) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,242,a. PAŃKAV. BR. 13,5,9. 14,3,7. 9,27. LÂṬJ. 6,1, 1. 7,5,1.

संतनु m. N. pr. eines Knaben im Gefolge der Râdhâ PAŃKAR. 2,4,16.

संतपन (von 1. तप् mit सम्) n. *das Warmwerden* KAUÇ. 135.

संतमक (von तम् mit सम्) m. *eine best. Form von Asthma* WISE 318, 4. — Vgl. तमक und प्रतमक.

संतमस (von सम् + तमस्) n. P. 5,4,79. VOP. 6,79. *allgemeine Finsterniss, Finsterniss* überh. AK. 1,2,1,4. H. 146. HALÂJ. 1,110. प्रातर्विभेद विश्वस्य करैः संतमसं रविः KATHÂS. 87,18. 93,13. LA. (III) 86, 14 (pl.). SARVADARÇANAS. 48,8. सान्द्रतम° ÇIÇ. 9,22. रजः° *durch Staub bewirkt* BHAṬṬ. 5,2. विद्रोघ° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5. निमज्जयन्संतमसे पराशयम् NAISH. 9,98.

संतरण (von 1. तर् mit सम्) 1) adj. *hinüber führend* (über eine Gefahr u. s. w.): वह्नि VS. 35,13. — 2) n. *das Hinübersetzen über, das Hinübergelangen über* (eig. und bildlich): गङ्गा° R. 2,52. 89 in den Unterschrr. दुर्ग° R. GORR. 1,64,8. गृह्यवस्त्रकृत्या° KUSUM. 60,12. — Vgl. कलि°.

संतरम् (von सम्) adv. *mehr zusammen* u. s. w.: संतरं सं शिशाधि AV. 7,16,1. संतराम् dass.: संतरां पादकौ हर RV. 8,33,19. VS. 27,8 (संतरम् AV.). TS. 5,7,10,3. 6,2,2,7. ÇAT. BR. 3,4,2,2.

संतरुत्र (von 1. तर् mit सम्) adj. *durchhelfend, ausreichend*: रयि RV. 3,1,19.

संतर्जन (von तर्ज् mit सम्) 1) adj. *drohend, scheltend* KARAKA 8,7. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2560 (vielleicht ist घलिसं° st. घलः सं° zu lesen). — 3) f. घा *Drohung, Schmähung* MBH. 9,1316. neutr. dass. KÂM. NÎTIS. 17,8. unbestimmt ob f. oder n. BHÂG. P. 5,26,8. — Vgl. घत्ति° in den Nachträgen.

संतर्दन (von तर्द् mit सम्) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛshṭaketu VP. 437. BHÂG. P. 9,24,37. 10,58,56.

संतर्पक (vom caus. von तर्प् mit सम्) adj. *labend, erquickend, stärkend* BHÂVAPR. 2.

संतर्पण (wie oben) 1) adj. dass. SUÇR. 1,159,16. 162,15. 165,8. 177,19. VÂGBH. 1,6,30. UTTARAR. 17,10 (23,13) = MÂLATÎM. 95,7. नाकसदम् (राज्ञम्, वह्नि) BHAṬṬ. 1,4. — 2) n. *a) ein labendes —, stärkendes Mittel*: योनि° SUÇR. 2,94,14. इन्द्रियाणाम् 137,21. 139,1. 354,13. = द्राक्षादाडिमखर्जूरमिक्षुदलशर्कराशालाजाचूर्णगन्धमध्वसंमिलितम् RÂǴAN. im ÇKDR. — *b) das Laben, Erquicken, Stärken*: अस्य (d. i. हव्यवाहनस्य) संतर्पणं कर्तुं युक्तमेभिर्गृहीतमेः R. 5,50,5.

संतर्पणीय (von संतर्पण) adj. *von den Labe —, Stärkungsmitteln handelnd* KARAKA 1,23.

संतर्प्य (vom caus. von तर्प् mit सम्) adj. *zu laben, zu erquicken, zu erfreuen*: दक्षिणाभिर्विप्राः MBH. 7,6566.

संताड्य (von 1. तड् mit सम्) adj. *zu schlagen*: संताड्या (गावः) न तु पादेन MBH. 13,3437.

संतान (von 1. तन् mit सम्) m. n. (wie 1. मान, indem die Endsilbe das Sprachgefühl irre leitete) TRIK. 3,5,12. am Ende eines adj. comp. f. घा. 1) *ein ununterbrochener Fortgang, Fortsetzung, Continuität*; = संतति TRIK. 3,3,268. H. an. 3,430. fg. MED. n. 146. ÇÂÇVATA u. s. w. in Verz. d. Oxf. H. 187,a, No. 427. शब्दार्थविर्जल° SUÇR. 1,44,11. धर्म° NIR. 6,19. LÂṬJ. 6,1,8. DHÂTUP. 14,18. कुलस्य MBH. 1,4042. 4155. R. 1,11,2. लोक° MBH. 13,4443. BHÂG. P. 3,12,21. प्रसव° MBH. 3,8558. तपः° R. 5, 47,27. दीर्घशोक° UTTARAR. ed. Cow. 50,9 (°संताप die ältere Ausg. 37, 9). °वाहीनि दुःखानि 97,13 (76,2). स्वकर्म° HIT. I,201. कीर्तेः KUMÂRAS. 6,69. स्फुरद्भूतविभ्रान्ति° PRAB. 81,5. चित्त° 94,13 (pl.). आत्मविज्ञानतत्स्मृति° ÇAŃK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 181. fg. zu KHÂND. UP. S. 8. SARVADARÇANAS. 19,11. 14. 20. 24,13. 58,15. — 2) *eine ununterbrochene Reihe*: अपादं पदसंतानं गम्यम् Verz. d. Oxf. H. 199,a,1. शलभ° R. 5,95,17 (pl.). सरितः KUMÂRAS. 6,69. ÇÂK. 167 (pl.). भुवन° Verz. d. Oxf. H. 238,b,5. — 3) *Verzweigung*: जालाभ *ein netzartiger Ueberzug* SUÇR. 2,311,6. — 4) *ein netzartiges Stück des Thieres* TS. 1,4,30,1. *Sehne, Band* 7,4,21, 1. — 5) *Herstellung des Zusammenhangs, Verbindung, Uebergang* (in der Recitation u. s. w.): पदैरवसायार्धर्चान्तैः संतानः ÂÇV. ÇR. 5,14,16. 20,5. ÇÂŃKH. ÇR. 1,1,25. 8,9,10. TAITT. UP. 1,2,1. — 6) *Fortsetzung des Geschlechts, Nachkommenschaft* AK. 2,7,1. TRIK. 3,3,268. H. 503. H. ç. 114. H. an. MED. ÇÂÇVATA u. s. w. a. a. O. °कर्मन् NIR. 3,4. °कर्तृ 6,6. कुलानि ससंतानानि M. 3,15. संतानस्य परित्यागे 9,59. प्रजनार्थं स्त्रियः सृष्टाः संतानार्थं च मानवाः 96. MBH. 1,1036. 1815. 4081. 6190. 4,1141. R. GORR. 1,41,2. RAGH. 1,34. 2,65. 18,52. Spr. (II) 4571. ब्रह्मसंतानाः *Brahman's Kinder* VARÂH. BṚH. S. 11,25. स्वसंतानानिर्विशेषम् *nicht anders als seine eigenen Kinder* KATHÂS. 112,147. सुता° RÂǴA-TAR. 3, 487. 5,245. BHÂG. P. 3,14,13. 4,1,46. PAŃKAT. 80,20. यस्तो दुष्कृतिनां कर्म संतानेनेव वर्धते KATHÂS. 29,109. दुहितृक° adj. 77,24. neutr. MBH. 1,1826. 3051. 4032. 4170. 6760. 3,16631. 16836. 5,4482. 13,4444. 14, 2757. आत्म° so v. a. *Sohn* M. 3,185. °नः सुतः dsgl. HARIV. 4056. पुत्राः °वर्धनाः *pflanzen das Geschlecht fort* JÂǴÑ. 1,90. शुद्धसंतानज *einem reinen Geschlecht entsprossen* TRIK. 2,7,3. — 7) *ununterbrochener Gedankengang* SARVADARÇANAS. 19,5. 16. fg. 25,7. 26,6. — 8) *ein auf Dauer berechnetes Bündniss, bei dem man dem Bundesgenossen seine Tochter zur Ehe giebt*, KÂM. NÎTIS. 9,2. Spr. (II) 6784. — 9) n. *eine best. mythische Waffe* MBH. 5,3494. — 10) m. N. *eines der fünf Prachtbäume*

der Götter AK. 1,1,1,46. Trik. 3,3,263. H. 179. H. an. Med. Halâj. 1, 135. Çâçvata u. s. w. a. a. O. Hariv. 8241 (संतान die ältere Ausg.). 8245. 8411. Çatr. 1,40. — 11) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, b,7. — 12) pl. Bez. bestimmter Welten R. 7,110,19. — 13) N. pr. eines Sohnes eines der Rudra VP. 59. Mârk. P. 52,11. — Vgl. ज्ञान° (auch Sarvadarçanas. 116,19), तन्तु°, संतानिका und संतति.

संतानक 1) m. a) = संतान 10) MBh. 3,14536. 5,3833. 13,3825. Hariv. 7016. 8243. Kumâras. 6,46. 7,3. Çiç. 6,67. Nâgân. 40. Pañkar. 3,5,11. 7,39. °लता R. 5,17,3. — b) pl. = संतान 12) R. 7,110,18. st. dessen संतानिकाः MBh. 15,708 (संतानिकाः ed. Bomb.) — 2) f. संतानिका a) Spinngewebe H. an. 4,39 (शतानिका gedr.). Med. k. 218. Hâr. 234. Suçr. 1,65,15. — b) Haut (Rahm) von Milch u. s. w. Med. Hâr. Suçr. 1,150, 5. 9. 19. 180,3. 326,2. 2,471,20. — c) eine best. Speise Pâkarâgeçvara im ÇKDr. (Nachtrag). — d) Schwertklinge Hâr. — e) = क्षीरराज (?) H. an. — f) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627. — Vgl. चीरसंतानिका.

संतानकमय adj. (f. ई) aus den Blüthen des Samtânaka genannten Baumes bestehend: वृष्टि Ragh. 10,78.

संतानगणपति m. eine Form Gaṇeça's, die wegen Nachkommenschaft verehrt wird, Verz. d. Oxf. H. 249,a, N. 4. Wilson, Sel. Works 1,20.

संतानगोपाल m. eine Form Krshṇa's, die wegen Nachkommenschaft verehrt wird, Verz. d. B. H. No. 1103. 1322.

संतानवत् (von संतान) adj. Nachkommenschaft habend MBh. 12,5520.

संतानिक 1) adj. (f. ई) vom Sâmtâna genannten Baume kommend: माला R. 3,75,53. — 2) m. pl. Bez. bestimmter Welten MBh. 15,708 (सां° ed. Bomb.; संतान und संतानक R.). — 3) n. प्रजापतेः सं° N. eines Sâman Ind. St. 3,224,b. — Die richtige Form wird überall सां° sein. Vgl. मत्स्य°.

संतानिन् (von संतान) m. das Subject des ununterbrochenen Gedankenganges Sarvadarçanas. 26,5.

संताप (von 1. तप् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) das Heisswerden, Hitze, Gluth AK. 1,1,1,53. H. 1102. Çat. Br. 12,5,2,3. ग्रतस्य संतापमुपानक्ति so v. a. das was heiss ist 3,5,2,13. °ज्ञ Kâty. Çr. 25,7,13. MBh. 1,1123. शस्त्र° 6,5772. ग्रशक्नुवन्धारयितुं कोपं संतापमागताः R. 1,64,14 (66,17 Gorr.). 2,92,6. Suçr. 1,49,20. 128,10. 156,9 (गात्र°). 237,11. 313,4. Spr. (II) 2032. 2685. 4206. 4368 (zugleich Schmerz). 5175. 5278. Uttarar. 104,12 (141,10). Mâlatîm. 17,9. Varâh. Brh. S. 2, S. 4, Z. 3 v. u. Kathâs. 11,57 (zugleich Schmerz). ज्वर° 15,75. — 2) Schmerz, Kummer, Reue: मनसः Vikr. 55,20. चित्त° Varâh. Brh. S. 87, 45. हृदय° Bhâg. P. 5,8,12. संतापः सुमहानासीत्सुराणां वासवस्य R. 1, 63,26. 2,26,20. 30,24. 34,2. 52,32. R. Gorr. 2,15,7. 39,24. 3,42,47. Kâm. Nîtis. 12,14. 14,46. पश्चात्तपति संतापैः Spr. (II) 405. 1908. 2904. 6785. Varâh. Brh. S. 7,3. 9,32. चिरोत्सुक्य° Kathâs. 29,131. 44,168. Bhâg. P. 6,14,41. 15,25. स मां दहति संतापः R. 4,61,21. मा शोकं मा च संतापं धैर्यमाश्रय R. Schl. 2,72,52. ग्रत्ममात्कृत्य संतापम् 3,68,39. न संतापमाप्नुयात् Spr. (II) 4537. उपयाति 5522. ग्रायाति Varâh. Brh. S. 17,15. कर् sich dem Schmerz hingeben MBh. 1,6443. R. 2,22,29. 52,11. R. Gorr. 2,7,11. 51,8. Pañkat. III, 164. Schmerz bereiten Spr. (II) 6550. °कारिन् Kathâs. 44,18. संतापस्त्यज्यतामयम् R. 1,74,12. विमुच्यताम् 2, 34,52. व्यवधूय संतापम् 60,5. ज्ञात° adj. 6,10,1. गत° adj. MBh. 4,787. निवृत्त° adj. Suçr. 2,169,15. निवृत्तसंतापकर 1,10,2. — 3) Kasteiung: संतापमुपसंगम्य वान् MBh. 3,16622. Kir. 5,50. — Vgl. भूत°, मनः° (95,14 zu lesen), मानस°, संतापिक.

संतापन (vom caus. von 1. तप् mit सम्) 1) adj. in Gluth versetzend; Schmerz bereitend, peinigend: लोक° (ein Asura) Bhâg. P. 7,10,25. — 2) m. a) N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Trik. 1,1,40. — b) N. eines bösen Dämons, der Kinder besessen macht, Hariv. 9558. im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 3) n. (sc. ग्रस्त्र) ein best. mythisches Geschoss R. 1,29,16. 56,7. — Vgl. भूत° (auch Bhâg. P. 7,2,18) und संतपन.

संतापवत् (von संताप) adj. von Schmerz erfüllt Kathâs. 6,121.

संतापित्र scheinbar MBh. 12,10406, da mit der ed. Bomb. मत्ता पिता st. सत्तापिता zu lesen ist.

संतापीय in निवृत्त° (adj. von निवृत्तसंताप) wodurch Schmerzen verschwinden Suçr. 2,169,14; vgl. 1,10,2.

संताप्य (vom caus. von 1. तप् mit सम्) adj. anzuzünden Çat. Br. 12,5,2,8.

संतार (von 1. तर् mit सम्) m. das Hinübersetzen über (ein Wasser) MBh. 5,4009 (die ed. Bomb. liest ग्रासन्विततस्तया). गङ्गायाः R. 1,3,14 (8 Gorr.). संतारं कारयामास सर्षितंघस्य 45,8 (46,8 Gorr.). R. Gorr. 1, 4,21. 5,74,17. सागरजले 66,33. तैयावतार संतारे Kâm. Nîtis. 19,2. उडुपप्लव° MBh. 1,3487.

संतारक (vom caus. von 1. तर् mit सम्) adj. hinüberführend (über ein Wasser, eine Gefahr): °विधि m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

संतारमूलक Râga-Tar. 8,3039 vielleicht fehlerhaft für संतानमूलक.

संतार्य (von 1. तर् mit सम्) adj. worüber man setzen muss: समुद्र R. 4,41,28. worüber man glücklich hinübergelangen kann, wovon man sich befreien kann: ग्रपाकृत्या Hariv. 4187 (संधार्य die neuere Ausg.).

संति f. nom. act. von 1. सन्, = सति und साति P. 6,4,45. Vop. 26, 44. — Vgl. पुरुषंति.

संतुषित (von तुष् mit सम्, Nebenform von संतुष्ट) m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 290,9. 467,13. 469,2. °क 415,9. — Vgl. तुषित.

संतुष्टि (wie oben) f. Zufriedenheit: येन केन वा Bhâg. P. 4,31,19. मनः° MBh. 1,7222.

संतृप्ति (von तर्प् mit सम्) f. das Sattwerden, Sättigung Kathâs. 73,247.

संतेजन (vom caus. von तिज् mit सम्) n. das Schärfen (in übertr. Bed.) Suçr. 2,191,20.

संतोदिन् (von 1. तुद् mit सम्) adj. stechend, stossend AV. 7,95,3.

संतोष (von तुष् mit सम्) 1) m. Befriedigung, Zufriedenheit, Genügsamkeit AK. 3,4,22 (28),5. H. 308. Spr. (II) 855. 1029. 1974. न संतोषात्परं सुखम् 2011. 2015. 2082. 2678. न संतोषं विना सौख्यम् 3520. न संतोषसमं व्रतम् 3689. 4090. 4931. 5579. °मूलं हि सुखम् 6798. 6800. शौचसंतोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमः Jogas. 2,32. 42. H. 82. Sarvadarçanas. 173,19. 174,1. सुनीयज्ञीवितप्राप्त्या संतोषः परमो मम Kathâs. 45,163. 50,116. Sâh. D. 191. °प्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,a,

11. Bhâg. P. 5,9,1. 7,11,9. स च वृकपतिस्तस्याः संतोषाय नाभवत् Hit. 28,4. संतोषं परमास्थाय Spr. (II) 6798. आश्रयेत् 1148. अवाप्नोति Maitrjup. 6,29. परं संतोषमीयतुः Kathâs. 29,64. अल्पानन्दा न संतोषं ग्राम्यधर्मेण गच्छति Suçr. 2,307,6. दैवाल्लब्धेन Bhâg. P. 3,28,2. यदृच्छयोपपन्नेन 8, 19,25. सदैव सत्पुरुषेण संतोषः कार्यः Pañkat. 139,17. अहोरात्रं च संतोषः कर्तव्यो नियतात्मना । फलैर्वृक्षावपतितैः R. 2,28,12. यथालब्धेन 17. Spr. (II) 5429. Pañkat. 136,12. संतोषस्त्रिषु कर्तव्यः स्वदारे भोज्ये धने Spr. (II) 6799. येन तेन प्रकारेण यस्य कस्यापि देहिनः । संतोषं जनयेद्धीमान् 7601. गृहीतसंतोषा Kathâs. 32,171. अ° Çâk. Ch. 146,5. Mâlatîm. 94,10 (हृदयस्य). Bhâg. 4,8,23. 5,8,17. 7,15,21. अर्थकामयोः 8,19,25. fg. Personificirt als लोभस्य जेता Prab. 76,1. fgg. als Sohn der Tushṭi VP. 55. Mârk. P. 50,26. unter den Göttern Tushita Bhâg. P. 4,1,7. — 2) f. आ N. pr. der Mutter Gañgâdâsa's Verz. d. Oxf. H. 198,b, No. 468.

संतोषण (vom caus. von तुष् mit सम्) n. das Zufriedenstellen, Erfreuen: ऋषि° MBh. 5,5146.

संतोषणीय (wie oben) adj. zufriedenzustellen: °रूप den Schein erweckend, als wenn man zufriedenzustellen wäre, MBh. 12,6699.

संतोषवन्त् (von संतोष) adj. zufrieden, genügsam: अ° Spr. (II) 4090.

संतोषिन् (wie oben) adj. dass. Jâgń. 1,129. Spr. (II) 6481. स्वान्त° im Herzen 4019. सत्काव्य° sich erfreuend an Verz. d. Oxf. H. 193, a, 13 (°तोषिणी zu lesen).

संतोष्टव्य n. partic. fut. pass. impers. von तुष् mit सम्. संतोष्टव्यमायुष्मता damit muss der Herr, dem ich langes Leben wünsche, zufrieden sein Sarvadarçanas. 13,19.

संतोष्य (vom caus. von तुष् mit सम्) adj. zufriedenzustellen: देवतापितृपूजासु संतोष्याश्चैव नो द्विजाः MBh. 13,7408.

सन्त्य adj. nur im voc. als Anrede an Agni, nach dem Comm. Gaben gebend (vgl. 1. सन् und सनि) Ṛv. 1,15,12. 36,2. 45,5. 3,21,3. 5, 51,3. 8,19,26. 44,28.

संत्यज्य (von 1. त्यज् mit सम्) adj. aufzugeben, fahren zu lassen: जीवित Mârk. P. 23,15. — Vgl. संत्याज्य.

संत्याग (wie oben) m. das im Stich-Lassen, Verlassen, Aufgeben, Fahrenlassen: अदुष्टस्य सत्पथे ऽभिरतस्य च R. 2,36,29. R. Gorr. 1,4,143. सर्व° 5,89,60. स्वधर्म° Mârk. P. 28,35. असंत्यागात्पापकृताम् Spr. (II) 758. — Vgl. प्राण°.

संत्यागिन् (wie oben) adj. im Stich lassend, verlassend, aufgebend: अग्नि° Mârk. P. 31,29. संश्रितानामसंत्यागी R. 5,86,21.

संत्याज्य (wie oben) adj. im Stich zu lassen, zu verlassen, fern zu halten, aufzugeben: नृप Spr. (II) 2185. 6740, v. l. मित्रः पत्तः Râǵa-Tar. 4, 52. समदन्ता ये (छागाः) Varâh. Bṛh. S. 65,1. न संत्याज्यं च ते धैर्यम् MBh. 12,2032. अ° den man nicht im Stich lassen darf MBh. 1,8349. nicht zu vermeiden: मृत्यु, जरा u. s. w. Spr. (II) 4955. nicht zu versäumen, — unbenutzt vorübergehen zu lassen: तमाकाल MBh. 3,1053. — Vgl. संत्यज्य.

संत्राण (von 1. त्रा mit सम्) n. das Retten: संत्राणं म्रियमाणाया मम कृत्वा Mârk. P. 61,71. शरणागतसंत्राणं कर्तुम् 132,23.

संत्रास (von 1. त्रस् mit सम्) m. Schrecken, Angst Râǵa-Tar. 4,176 (Gegens. अभिलाष). Bhâg. P. 7,10,23. तस्याः °शङ्कया aus Besorgniss, sie möchte erschrecken, Kathâs. 28,105. संत्रासात् aus Angst MBh. 1,5458 7073. Râǵa-Tar. 5,398 (सन्नामात् Druckfehler bei Tr.). नाक्रामति संत्रासम् R. 2,60,20. संत्रास आविशच्चैनम् 6,11,2. न कार्यः संत्रासः Bhâg. P. 3,31,17. तद्वालोकनसंत्रास° Râǵa-Tar. 6,135. die Ergänzung im abl. oder im comp. vorangehend: राघवात् R. 5,33,24. मृत्युतस् Spr. (II) 1111. रामलक्ष्मण° R. 4,36,2. Kathâs. 29,92. Râǵa-Tar. 4,175. ईषदागत° adj. MBh. 6,5819. किंचिदागत° adj. R. 6,5,3. जात° adj. 4,8,42. गत° adj. Râǵa-Tar. 5,224. — Vgl. कृतास°.

संत्रासन (vom caus. von 1. त्रस् mit सम्) n. das in Schrecken-Jagen: सुरारिभुजगेन्द्र° Khandom. 88.

सत्त्रं n. nom. abstr. von सम् TBr. 1,1,9,8. dagegen ist सत्त्राय zu lesen 3,3,10,2.

संत्वरा (von त्वर् mit सम्) f. Eile Âçv. Çr. 6,6,13. Kâtj. 7,5,26.

संदंशं (von 1. दंश् mit सम्) m. 1) das Aufeinanderbeissen der Zähne (als Fehler der Aussprache) Ṛv. Prât. 14,4. das Zusammenkneifen: ओष्ठ° MBh. 12,3840. — 2) Klammer oder dgl. AV. 9,3,5. Zange H. 909. Shaḍv. Br. 3,10. Kauç. 39. Suçr. 1,23,16. 24,11. 2,13,16. Mârk. P. 14, 67. Bhâg. P. 5,26,19. von verschiedenen zangenartig gebrauchten Gliedern des menschlichen und thierischen Körpers: die Spitzen von Daumen und Zeigefinger, aneinander gelegt, Verz. d. Oxf. H. 86,a,28. 202, a,9. प्रसूनवृत्तविगलत्संदंशकर Kathâs. 89,8. so v. a. Daumen und Zeigefinger Jâgń. 2,274 (vgl. M. 9,277). die einander gegenüberstehenden Eckzähne Varâh. Bṛh. S. 66,5 (beim Pferde). कुलीर° die Scheeren eines Krebses Pañkat. ed. orn. 42,25. st. dessen स्वदशन° die kürzere Ausg. und स्वदनदंशद्वय ed. Bomb. मुख° Fresszangen Suçr. 2,257,8. 258,1. 2. 7. — 3) Abschnitt, Hauptstück, Kapitel: द्वापभाग° Dâjabh. 330,4 v. u. 331,3 v. u. — 4) N. eines Ekâha Shaḍv. Br. 3,10. Kâtj. Çr. 22,11,27. Çâñkh. Çr. 14,22,4. Lâṭj. 9,4,37. — 5) N. einer Hölle, in der die Verbrecher mit Zangen gemartert werden, VP. 207. 209. Bhâg. P. 5,26, 7; vgl. 19.

संदंशक (von संदंश) 1) wohl m. Zange Daçak. 71,1. पादावसंदंशकेनाकृष्याम्बरम् Spr. (II) 4014. — 2) f. संदंशिका dass.; = सुचुटी und लोहपत्त्रविशेष Med. k. 219. — Vgl. हस्तसंदंशिका.

संदंशित adj. = दंशित geharnischt, gerüstet MBh. 3,16404. wohl richtiger स दं° ed. Bomb.

संदर्दि (von 1. दर् mit सम्) adj. erfassend: हस्तेव शक्तिमभि संदद्री (viell. अभिसंदद्री) नः Ṛv. 2,39,7. 9,99,7.

संदर्प m. = दर्प Uebermuth: अर्थ° das Pochen auf Kathâs. 52,39.

संदर्भ (von 1. दर्भ् mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) das Winden (eines Kranzes u. s. w.) H. 653. Halâj. 4,45. Dhâtup. 31,41. 34,31. ein kunstgemässes Zusammenlegen, — Aufstellen: आयुध° Kathâs. 38,24. Verschlingung, Mischung: चित्तनयानन्द° Uttarar. 126,2 (170,2). ein kunstgemässes Gefüge von Tönen, Wörtern u. s. w.: रञ्जकः स्वरसंदर्भो गीतमित्यभिधीयते Verz. d. Oxf. H. 199,b, No. 472. इमं च वाक्यसंदर्भं (so die neuere Ausg.) श्लोकमेकमुदाहृतम् Hariv. 1230. पद° Sâh. D. 247,5. Sarvadarçanas. 58,6. °शुद्धिं गिराम् Gît. 1,4. साधुशब्दार्थ° Verz. d. Oxf. H. 214,a,4. अत्यर्थसुकुमारार्थसंदर्भा ist die कैशिकी, ईषत्प्रौढार्थसंदर्भा die भारती u. s. w. Pratâpar. 10,a. ohne nähere Bez. eine

literärische Composition Trik. 3,2,21 (= प्रबन्ध). Uttarar. 86,15 (111, 3). Kathâs. 14, 12. Râǵa-Tar. 1, 22. Verz. d. B. H. No. 636. Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. 145,*a*, 33. 207,*a*, 8. Kaush. Up. Einl. 1. गूढार्थस्य प्रकाशश्च सारोक्तिः श्रेष्ठता तथा । नानार्थवत्त्वं वेद्यत्वं संदर्भः कथ्यते बुधैः ॥ इति श्रीरूपसनातनगोस्वामिकृतश्रीभागवतसंदर्भस्य प्रथमसंदर्भकारिका ॥ ÇKDr. — Vgl. क्रमसंदर्भप्रभास, भागवत°, सिद्धान्त°.

संदर्श (von दर्श् mit सम्) m. 1) *Anblick, das Gewahrwerden:* संदर्शे नैव सेनाया भयं भीष्मप्रबाधते MBh. 12,3775. — 2) *Aussehen*, am Ende eines adj. comp. (f. आ): पिशाच° Bhâg. P. 12,3,40.

संदर्शन (von दर्श् simpl. und caus. mit सम्) n. 1) *das Erblicken, Gewahrwerden, zu-sehen-Bekommen* (auf längere Zeit) Kathâs. 37, 203. das obj. im gen. Nir. 10,40. R. 1,20,21. 65,31. 2,90,3. R. Gorr. 1,9, 11. 7,23,1,14. Varâh. Bṛh. S. 87,3. Mârk. P. 105,2. Bhâg. P. 3,20,35. 22,5. मृगस्य प्रथमसंदर्शनदिने Hit. 26,13, v. l. स्वप्ने Kathâs. 122, 32. das obj. im comp. vorangehend: राम° R. 1,51,2. R. Gorr. 1,66,13. 2,12, 2. 72 in der Unterschr. 3,61,35. Suçr. 1,323,2. Kumâras. 7,56. Ragh. 15,94. Çâk. Ch. 160,7. Varâh. Bṛh. S. 86,50. Kathâs. 16,87. 25,113. 45,243. Sâh. D. 137. Râǵa-Tar. 1,370. Nîlak. 160. रामसंदर्शनं प्राप्य R. Gorr. 1,52,2. समयः समतिक्रान्तो भवत्संदर्शने मया so v. a. *beim Verweilen bei dir* MBh. 1,7768. संदर्शने *im Angesicht von* (gen.) Kâtj. Çr. 26,2,15. MBh. 4,111. 673. स्वा 5,7109. 12,1984. R. 1,9,13. 5,23,32. अव-स्थापय् 2,90,6. असंदर्शने ग्रामात् *ausserhalb des Gesichtskreises des Dorfes* Âçv. Gṛhj. 4,8,12. तस्य स्वप्ने संदर्शनं गता so v. a. *ihm im Traume erscheinend* Pańkat. 235,10. संदर्शनं प्र-यम् *Jmd einen Anblick von sich gewähren, sich Jmd* (gen.) *zeigen* 161,14. — 2) *Blick:* क्रूर° Sâh. D. 232. स्नेह° R. 2,50,27. — 3) *das Besichtigen, in Augenschein-Nehmen:* अस्त्रसंदर्शनारम्भ MBh. 1,461. अनिनिषीपक्रतु° Vikr. 78,19. *das Betrachten, Erwägen:* मनुबोधापनवचन° Kull. zu M. 5,134. तत्कृतकार्य° Hit. 120,10. — 4) *das zu-Gesicht-Kommen, Erscheinen:* हृतसंदर्शनं (copulat. comp.) नेष्टं प्रतीपं वानरर्क्षयोः Varâh. Bṛh. S. 86,42. एवंविधवैचित्र्यस्य सहृदया संदर्शनात् Sâh. D. 276,17. अपाय°, उपाय° Spr. (II) 415. vom *heliakischen Aufgang eines Gestirns* Varâh. Bṛh. S. 12,14. — 5) *das Aussehen:* विबुधोपम° Bhâg. P. 5,20,4. — 6) *das Zusammentreffen —, Zusammenkommen mit* (blosser instr. oder instr. mit सह): अथास्य मृगयायातस्यासीत्संदर्शनं वने । कयापि सिद्धतापस्या Kathâs. 43, 192. किं न क्रियते मया सह संदर्शनम् Pańkat. 109,23. — 7) *das Sehenlassen, Zeigen;* in comp. mit dem näheren obj.: प्रीत्यर्थं तव चैतन्ये स्वर्गसंदर्शनं कृतम् MBh. 13,2892. क्रासो ऽस्थिसंदर्शनम् (अस्थि so v. a. *Zahn*) Mârk. P. 25,17. आत्म° Bhâg. P. 9,10,31. in comp. mit dem entfernteren obj.: रामसंदर्शनार्थं तद्धनुरानीयताम् *um ihn dem* Râma *zu zeigen* R. Gorr. 1,69,2. — Vgl. पुनः°, स्वप्न°.

संदर्शनद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa R. 4,40,64.

संदर्शनपथ m. *Gesichtskreis:* (तस्य) °पथं त्यक्त्वा तस्थौ Hariv. 6471.

संदर्शयितर् (vom caus. von दर्श् mit सम्) nom. ag. *der sehen macht:* इन्द्रियाणाम् Nir. 10,26.

संदष्ट s. u. 1. दंश् mit सम्. Davon संदष्टता f. ähnlich wie संदंश *ein best. Fehler der Aussprache* Ṛv. Prât. 14,4.

संदातर् (von 4. दा mit सम्) nom. ag. *Binder, Fesseler:* असंदितानां संदाता संदितानां च मोक्तकः M. 8,342 nach der richtigen Lesart.

संदान (wie oben) 1) m. *die Gegend unterhalb des Knies beim Elephanten* (vgl. *Fessel*) Trik. 2,8,37. — 2) n. *Band, Fessel* AK. 2,9,74. Trik. 3,2,23. H. 1274. Halâj. 2,122. अर्वतः ṚV. 1,162,8.16. AV. 6,103, 1. 104,1. आदानसंदानाभ्याम् 11,9,3. Kauç. 16. TS. 2,4,2,2. Çat. Br. 14, 3,1,22. Kâtj. Çr. 26,2,10. — Fehlerhaft für संधान (so ed. Bomb.) MBh. 7,5923.

संदानिका (von संदान) f. *ein best. Baum,* = अरिखदिर (?) Râǵan. im ÇKDr.

संदानित (wie oben) adj. *gebunden, gefesselt* AK. 3,2,44. H. 439. रसनासंदानितचरणा Mâlav. 41,13. v. l. संदित.

संदानितक (von संदानित) n. *eine Verbindung von drei* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Sâh. D. 558. Schol. zu Kâvjâd. 1,13. fehlerhaft संदामितक Wilson.

संदानिनी (von संदान) f. *Kuhstall* H. 999. — Vgl. संधानिनी.

संदामितक s. संदानितक.

1. संदाय (von 1. दा mit सम्) adj. *schenkend;* s. गो°.

2. संदाय (etwa von 4. दा mit सम्) m. etwa *Zügel, Leitseil:* (कृतासेन) आच्छिद्य गम संदायो नीयसे नयकोविदः Hariv. 4836 nach der Lesart der neueren Ausg.

संद्राव m. nom. act. von द्रु mit सम् P. 3,3,23. *Flucht* (vgl. संद्राव) AK. 2,8,2,79. H. 802.

संदिग्ध adj. s. u. दिह् mit सम्. n. (sc. वाक्य) *ein doppelsinniger Ausdruck* Pratâpar. 18,*b*,2. 61,*a*,5. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

संदिग्धत्व (von संदिग्ध) n. *Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* Sâh. D. 885.

संदिदृक्षु (vom desid. von दर्श् mit सम्) adj. *anzuschauen verlangend:* यज्ञम् MBh. 3,10623.

संदिधक्षु (vom desid. von 1. दह् mit सम्) adj. *zu verbrennen —, vollständig zu vernichten beabsichtigend:* mit acc. MBh. 13,2879. Varâh. Bṛh. S. 19,7. Bhâg. P. 9,4,53.

संदिह् (दिह् mit सम्) f. *Aufschüttung, Wall* oder dgl.: वृषो वि दंधान संदिहः ṚV. 1,51,9.

सन्दी f. bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für आसन्दी, da ohne Zweifel dieses Trik. 2,6,41 gemeint ist.

संदीन adj. = दीन *niedergeschlagen, betrübt:* °मानस adj. Hariv. 5690 nach der Lesart der neueren Ausg. st. संलीन der älteren.

संदीपक (vom caus. von दीप् mit सम्) adj. *in Flammen setzend:* वदनेन्दुसंदीपकम् so v. a. *neidisch machend* Git. 10,15.

संदीपन (wie oben) 1) adj. *in Flammen setzend, anfachend:* पाचनाग्नि° Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,26. अहो संदीपनान्यक्षराणि Uttarar. 90,12 (116,10). वैर° MBh. 12,3966. — 2) m. N. *eines der fünf Pfeile des Liebesgottes* Vet. in LA. (III) 5,19. — 3) n. *das in Flammen Setzen, Anfachen:* गोमयशुष्ककर्पासादिना Comm. zu Kâtj. Çr. 25,7,12. अनङ्ग° Ṛt. 1,12. Pańkar. 4,11,30. — Vgl. अग्नि°, बिन्दु°.

संदीपनवत् (von संदीपन) adj. *mit leicht entzündlichen Stoffen versehen* Kâtj. Çr. 25,7,12.

संदीप्य (von दीप् mit सम्) m. *eine best. Staude,* = मयूरशिखा Çabdâr. im ÇKDr.

संडुह्य (von 1. डुह् mit सम्) adj. = संदोह्य *zu melken:* सुखसंडुह्या

Bhar. zu AK. 2,9,72 nach ÇKDr.

संदूषण (vom caus. von 1. दुष् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *schändend, verderbend:* पानम् u. s. w. नारीसंदूषणानि षट् Spr. (II) 4044. मायावादसंदूषणी f. *die Lehre von der Mâjâ (den Buddhismus) zu Schanden machend*, Titel eines Werkes Hall 160. — 2) n. *das Schänden:* कन्या° Jâǵn. 3,233. °करी वंशस्य Hariv. 9938.

संदृश् (von दृश् mit सम्) f. 1) *Anblick; Ansehen* Nir. 10,40. सूर्यस्य RV. 2,33,1. 10,59,5. 3,5,2. अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य संदृक् 4,1,6. 6,6. स्मसि वां संदृशि श्रिये 5,74,6. 87,6. 6,16,8. 7,88,2. अग्ने: 10,69,1. 82,2. AV. 7, 68,3. 11,2,5. 12,1,18. VS. 4,23. 36,19. TS. 1,6,6,1. न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य Kathop. 6,9 = Çvetâçv. Up. 4,20. — 2) *Ausblick, Sehrichtung* so v. a. दिश्. षळंस्तम्भा विष्टर: पञ्च संदृश: RV. 2,13,10. — Vgl. त्वेष°, पिशङ्ग°, रुक्म°, सु°, सुदृशीक°, हिरण्य°.

संदृश (wie oben) *Aussehen* in मधु° (s. Nachträge).

संदृश्य (wie oben) adj. *anzusehen, erscheinend als:* अभ्यासघाती संदृश्यो (= रमणीयाङ्ग: Nilak.) दुर्दर्शो सर्वराजभि: MBh. 2,937. अपारमिव संदृश्यं (संदृश्य ed. Bomb.) सागरप्रतिमं बलम् 6,2122.

संदृष्टि (wie oben) f. *Anblick:* रुक्म: संदृष्टौ RV. 1,144,7. 2,4,4. अग्ने: 4,10,5. 6,1,4. 16,25.

संदेघ (von दिघ् = दिह् mit सम्) m. 1) *Zusammenkittung*, verächtliche Bez. *des menschlichen Leibes* Çat. Br. 10,5,2,3. Bṛh. Âr. Up. 4,4,13 bei Poley, संदेग्ध bei Roër, संदेह Çat. Br. 14,7,2,17. — 2) *Ungewissheit, Zweifel* Çat. Br. 3,1,2,3. — Vgl. संदेह.

संदेव (सम् + देव) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Devaka Hariv. 2025. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Devaka's und einer der Gattinnen Vasudeva's Hariv. 1948 (श्रीदेवा die neuere Ausg.). 2026 (सुदेवा die neuere Ausg.).

संदेश (von 1. दिश् mit सम्) m. 1) *Anweisung, Auftrag, Botschaft;* = संवाद् Çabdar. im ÇKDr. संदेशमपर्याप्य Kauç. 46. Bhâg. P. 3,24,5. संदेशं ब्रू R. 2,59,1. पद्मावतीदत्त° Kathâs. 17,161. तस्मै स सर्वसंदेशं शशंस 37,126. अग्रीतं वक्रसंदेशम् 47,6. लेखे लिखित्वा संदेशमादाय पितुरन्तिकात् 59,146. संदेशाहरण Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. गृहीत Çâk. 55,17. संदेशो वद कस्तव *was hast du für einen Auftrag?* Spr. (II) 1631. R. 4,42,14. संदेशं मे श्रोष्यसि Megh. 13. कथय चन्द्रस्य संदेशम् Pańkat. 162,3. संदेशं शृणु मे वत्स तं कुर्वा: R. Gorr. 1,79,11. 5,1,77. अनुष्ठितो गुरो: संदेश: Çâk. 70,8. संदेशत: पितु: *im Auftrage des Vaters* Kathâs. 14,64. असंदेशाद्रामस्य R. 5,24,20. पश्चिमं संदेशमिच्छामि श्रोतुमात्मनि: *an mich* R. Schl. 2,72,35. संदेशं प्रतिदास्यामि विष्णो: Hariv. 7250. तस्या: सकाशात्संदेशो नयितव्य: । प्रद्युम्नस्य 8594. प्रियाया: (*an die Geliebte*) संदेशं मे कुरु Megh. 7. संदेशमेतं दत्तवान्दानवेन्द्रे Hariv. 14380. वत्सराजाय *ein Auftrag an* Kathâs. 14,7. न्यवेदयत् — वत्सराजाय संदेशं तम् 11,19. häufig in comp. mit der Person, von der *der Auftrag* u. s. w. kommt: राम° R. Gorr. 2,49. fg. in der Unterschr. रामसंदेशमब्रवीत् 58,14. 5,38,39. Megh. 86 (pl.). 97. Ragh. 12,63 (pl.). Çâk. 61,7. कश्चिद्देषामुपाध्यायसंदेश: 64,12. Vikr. 86,17. तस्मै माधवसंदेशं शंसति स्म Kathâs. 24,148. ऊचतु: शक्रसंदेशं तस्मै 41,24. पितृसंदेशकृत् Bhâg. P. 6,1, 58. am Ende eines adj. comp. (f. आ): व्याहृत° Kumâras. 6,2. इति राज्ञोक्तसंदेश: Kathâs. 44,90. संक्रान्त° Mârk. P. 135,40. — 2) *Geschenk* Trik. 2,8,30. — 3) *eine best. leckere Speise* ÇKDr. — Vgl. प्रिय°, मेघ°, लेखसंदेशहारिन्.

संदेशक (von संदेश) m. *Mittheilung:* मिथ्यावार्त्तासंदेशकै: Pańkat. 51,21. fg.

संदेशपद n. pl. *der Wortlaut eines Auftrages:* लघुसंदेशपदा सरस्वती Ragh. 8,76.

संदेशवाच् f. *Auftrag* AK. 1,1,5,18. H. 276.

संदेशहर m. *Ueberbringer eines Auftrags, — einer Botschaft, Bote, Abgesandter* AK. 2,8,1,16. Ragh. 3,66.

संदेशहार adj. *eine Botschaft überbringend:* यावदर्पित° Sâh. D. 88.

संदेशहारक m. = संदेशहर H. 734. unter den drei Arten von Dûta Sâh. D. 86. definirt durch यावद्भाषितसंदेशहार 88. st. dessen शासनवाहक Kâm. Nîtis.

संदेशहारिन् adj. = संदेशहर. काश्यप° Çâk. 61,9.

संदेशार्थ m. pl. *der Inhalt einer Botschaft* Megh. 5.

संदेशोक्ति (संदेश + उ°) f. *Auftrag* Hâr. 166.

संदेश्य (von 1. दिश् mit सम् oder संदेश) adj. 1) *anzuweisen, dem man Verhaltungsmaassregeln zu geben hat* Kathâs. 67,52. — 2) *auf Anweisung beruhend* oder *absichtlich:* पाप AV. 10,1,11. fg. 2,8,5. — 3) *hiesig* (wenn wir विदेश्य richtig gefasst haben) AV. 4,16,8.

संदेष्टव्य (von 1. दिश् mit सम्) adj. 1) *anzuweisen, dem man Verhaltungsmaassregeln zu geben hat:* संदेष्टव्यौ तु मन्ये त्वां द्विजाति कोपनं प्रति MBh. 3,17019. — 2) *was man Jmd zu sagen hat, woran man Jmd* (gen.) *zu erinnern hat:* अतो ऽन्यन्न (so mit der ed. Bomb. zu lesen) प्रपश्यामि संदेष्टव्यं हि किं च न MBh. 1,4395. 15,978. किं नु खलु दुष्यन्तस्य युक्तरूपमस्माभि: संदेष्टव्यम् Çâk. 55,2. 3.

संदेह (von दिह् mit सम्) m. 1) *Zusammenkittung:* अन्न° Çat. Br. 10, 5,2,3. verächtliche Bez. *des menschlichen Leibes* 14,7,2,17. Khând. Up. 5,15,2. — 2) *Zweifel, Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* AK. 1,1,4,12. H. 1375. Halâj. 4,6. 5,3. 94. AV. Prât. 4,51. TS. Prât. 1,25. Comm. zu 14. 26. 4,23. 5,1. 21,2. 5. Çâk. 11,11. 33,13. MBh. 3,2201. °दोलां प्राप्तं मनस्त: 9,2525. Sâh. D. 202. Bâlab. 4. मुनि: संदेहमागत: R. 1,64,10. इति संदेह: कस्य चित्ते न भासते Spr. (II) 4683. चिरमागमनं मनसि संदेहमारोपयति Prab. 84,8. सर्वसंदेहच्छेत्तृ Mârk. P. 20,33. °भञ्जनं कुरु Pańkat. 1,10,2. das zweite Glied in einem Adhikaraṇa Sarvadarçanas. 123,3. 126,19. एकेन संदेह: पृष्ट: *eine dem Zweifel unterliegende Sache* Verz. d. Oxf. H. 156,a,6. एवमन्येषामपि सत्त्वानां संदेहा विद्यन्ते *Zweifel in Bezug auf* Nir. 2,7. आत्मनश्चापि संदेहं मा कथास्त्वं कुलस्य च R. 3,42,51. अर्थद्वैधस्य °च्छेदनम् Kâm. Nîtis. 11,50. त्र्यध्याम् Hariv. 11322. वचने Pańkat. 1,4,78. प्रभुत्वे नास्ति संदेह: R. 1,72,16. निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य यो ऽभवत् । संदेह: स तया तेन व्यक्तकृत्येन वारित: ॥ Râǵa-Tar. 6,331. in comp. mit dem Begriffe, in Bezug auf welchen ein *Zweifel* obwaltet: वसासंदेहात् Kâtj. Çr. 8,8,36. 25,7,36. Çâńkh. Çr. 6,1,20. वीर्यसंदेहमागता: R. 1,66,21. अस्मिन्कार्यसंदेहे संप्राप्तवति दुष्करे 5,69,9. विजय° Râǵa-Tar. 4,62. Hit. 37,1. v. l. अर्थ° 10,11, v. l. °दायिन् Vâsavad. 3. °भञ्जन Pańkat. 1,4,77. °संदेहापनोदन Comm. zu AV. Prât. 4,108. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): प्राणसंचारिष्य° R. 6,100,16. उच्छिन्नराज्य° R. ed. Bomb. 4,29,6. निरस्ता-

खिल° LA. (III) 92,7. वीत° *keinem Zweifel unterliegend* Rāǵa-Tar. 4, 58. स° *zweifelnd* Kathās. 12,161. असंदेहम् *ohne Zweifel* Spr. (II) 182. न संदेहः (mitten im Satz ohne Einfluss auf die Construction) dass. MBh. 1,6162. R. 1,65,24. 5,1,47. Spr. (II) 5628. Mārk. P. 62,24. S. 659, Z. 1 v. u. Bhāg. P. 1,12,17. Vet. in LA. (III) 17,7. Varāh. Bṛh. S. 38,2 (am Ende des Verses). eben so संदेहो नास्ति (R. 5,1,60) und नास्ति संदेहः (R. 5,29,11). — 3) *Gefahr:* सर्वत्रार्थार्जने संदेह एव Hit. 10,14. किम् — समस्तसार्थस्त्वया संदेहे नियोजितः Pańkat. 8,21. श्रीरशिरहति संदेहम् Spr. (II) 179. सुहृद्वनं तथा राज्यम् u. s. w. युधि संदेहदोलास्थं को हि कुर्यात् 7151. जीवितव्य° *Lebensgefahr* 1827. आत्म° Hit. 10,11. — Vgl. निः°, प्राण° (auch Pańkat. 91,16), वैद्य° und संशय.

संदेहत्व n. nom. abstr. zu संदेह 2) Sāh. D. 295,11.

संदेहालंकार m. *eine best. Redefigur* Sāh. D. 5,4. 5. 295,10.

संदेहालंकृति f. dass.: विषयो विषयी यत्र सादृश्यात्कविसंमतात्। संदेहगोचरौ स्यातां संदेहालंकृतिश्च सा ॥ Pratāpar. 80,a,6.

संदेह्य s. u. संदिह 1).

संदोल oder संदोला (von डुल् mit सम्; vgl. दोला) Bez. *eines best. schwingenden Schmucks:* स्वर्णचम्पकसंदोल adj. Pańkar. 4,8,101.

संदोह (von 1. दुह् mit सम्) m. 1) *das Melken:* सर्वघोषस्य संदोहः क्रियताम् Hariv. 3818. लोकाः कामसंदोहाः *Welten, in denen Einem alle Wünsche gewährt werden* (vgl. कामदुघ fgg.) Bhāg. P. 4,21,22. — 2) m. *die Milch einer Heerde:* गवां शताद्वत्सतरी धेनुः स्याद्द्विशताद्भृतिः। प्रतिसंवत्सरं गोपे संदोहश्चाष्टमे ऽहनि ॥ Nārada in Mit. 251, 5. 6. त्रिरात्रं चैव संदोहः सर्वघोषस्य गृह्यताम् Hariv. 3867. — 3) *Gesammtheit, Fülle, Menge* überh. AK. 2,5,39. H. 1411. Halāj. 4,1. अङ्ग° Ind. St. 8,452. फल° Spr. (II) 4884. अशेषकला° (des Mondes) Kathās. 113,25. कुसुमविन्द° Verz. d. Oxf. H. 122,a,35. मकरन्द° 139, a,5. मयूख° Bhāg. P. 7,10,57 (pl.). 10,32,12. शर° 77,14 (pl.). पुराण° 12,13,9. सुख° R. 4,28,5. सुखलावण्य° Kathās. 118,162. आनन्द° Daçak. 27,9. Bhāg. P. 10,14,37. 11,9,18. परमानन्द° Sāh. D. 2,5. Pańkar. 2,3,74. 5,16. 56. सच्चिदानन्द° Verz. d. Oxf. H. 72,a,3 v. u. des Versmaasses wegen voranstehend: मष्टसंदोहसर्वसस्फोटन Mārk. P. S. 658, Z. 8 v. u.

संदोह्य (wie oben) adj. *zu melken:* सुखसंदोह्या AK. 2,9,72.

संद्रष्टर् (von दर्श् mit सम्) nom. ag. *der da sieht, — schaut* Nir. 10, 26. Bhāg. P. 3,5,25.

संद्रष्टव्य (wie oben) adj. *den man sehen —, aufsuchen muss:* कार्यवद्भवता पुत्र संद्रष्टव्यः सदैव हि MBh. 3,14571.

संद्राव (von 1. द्रु mit सम्) m. P. 3,3,23. *Flucht* (vgl. संदाव) AK. 2,8, 2,79. H. 803.

संध (von 1. धा mit सम्) nom. ag. s. असिंध°. संधा s. bes.

संधनाजित् (सम्ऽधनाजित् Padap.) adj. so v. a. धनसंजित् *Beute zusammengewinnend* AV. 5,20,3. 13,1,37. 17,1,1.

संधय् (von संधि), °यति 1) *zusammenfügen:* संधयामास तं जरासंधम् MBh. 7,8224. Suçr. 1,56,14. einen Pfeil mit dem Bogen so v. a. *auflegen:* धनुर्गृहीत्वौपनिषदं महास्त्रं शरं ह्युपासानिशितं संधयीत (so bei Poley st. संधीयत, welches Çank. durch संधानं कुर्यात् umschreibt) Muṇḍ. Up. 2,2,3. *in Verbindung bringen mit* (instr.): स्वरेण संधयेद्योगम् Ind. St. 2,60. mit आत्मनि so v. a. *sich Etwas aneignen:* शमम् Kām. Nītis. 17,28. — 2) *sich verbinden* so v. a. *sich aussöhnen, Frieden schliessen:* संधितुम् Bhāg. P. 9,19,9. — 3) partic. संधित a) *zusammengefügt:* जरया (eine Rākshasī) संधितो यस्माज्जरासंधो भवत्वयम् MBh. 2,739. 7,8225. Hariv. 1810. Rāǵa-Tar. 2,110. कपालसंधिर्विश्लेषः केवलं समसंधितः (nach dem Comm. zu Kām. Nītis. abl. von संधि) Spr. (II) 1530. ein gelöstes Opfer MBh. 7,9554. 12,10273. 13,7431. Hariv. 12269. संधितं च शिरो यस्याच्छिन्नं रौद्रेण तेजसा 7316. (mit der Sehne) *zusammengefügt* so v. a. *aufgelegt* von einem Pfeile MBh. 1,5278. 6,2203. 7,549. 12,3091. धनुषि Bhāg. P. 9,10,23. °वेणु *angelegt* d. i. an die Lippen 10,35,10. अन्तरिक्षं सद्भ्यसंधितम् *mit diesen Beiden* (Himmel und Erde) *verbunden* 5,21,2. मृत्यु° *mit dem Tode verbunden* so v. a. *dem Tode geweiht* MBh. 5,2462. — b) *verbündet, der einen Bund oder Frieden geschlossen hat* Spr. (II) 3242. 6376. 6398. 6721. 6746. — c) *durch Mischung* u. s. w. *bereitet:* ein Liqueur u. s. w. Bhāvapr. 5. n. so v. a. *ein gebrautes Getränk* Çabdakalpadruma. — d) fehlerhaft für संदित (wie einige Hdschrr. lesen) *gebunden, gefesselt* M. 8,342.

— अति, partic. °संधित *betrogen, hintergangen* R. 2,7,23 (6,24 Gorr.). — Vgl. 1. धा mit अतिसम्.

— अनु, partic. °संधित *erforscht:* त्रयो ऽनुसंधिता लोका बुद्ध्या सत्येन च Hariv. 809. — Vgl. 1. धा mit अनुसम्.

— अभि, partic. °संधित 1) *zusammengefügt* Bhāg. P. 9,22,8. — 2) *zum Bundesgenossen gemacht:* एकेन वक्ष्यो ऽमित्राः पालितेनाभिसंधिताः MBh. 12,5113. — 3) *versehen worden mit* (instr.): रुक्मपुङ्खा गत्या च यथाक्रमभिसंधिता MBh. 6,5740. — 5) *entschlossen zu, beabsichtigend:* शक्रवध° Bhāg. P. 4,19,27. — 6) *mit einer Absicht verbunden,* अनभि° so v. a. *uneigennützig:* दानानि Mārk. P. 95,14. कर्मन् 15. — Vgl. 1. धा mit अभिसम्.

— प्रति, partic. °संधित *befestigt; verstärkt:* परेषितं °मनोरथः Bhāg. P. 5,1,22.

संधा (1. धा mit सम्) f. 1) *Uebereinkommen, Vertrag:* यामिन्द्रेण संधां समधत्थाः AV. 11,10,9. 15. TBr. 1,7,1,6. अस्ति हि संधां धयति *gegen die Abrede* 2,1,1,3. सत्या TS. 1,7,8,4. Gobh. 3,7,22. वह्वीः संधां अतिक्रम्य Kaush. Up. 3,1. — 2) *Versprechen, Gelöbniss* AK. 3,4,23,105. H. 278. an. 2,253. Med. dh. 20. Halāj. 4,30. गङ्गाम् — ततार संधामिव सत्यसंधः Ragh. 14,52. संधामुपेतो व्यधात् LA. (III) 91,8. इयं मे साधीयसी संधा Daçak. 86,1. कृतसंध (कृतसंधं ed. Bomb.) *zugesagt, versprochen* MBh. 8,3446. — 3) *Grenze, Schranken; festgesetzte Ordnung* (मर्यादा, स्थिति, अवधि) AK. H. an. Med. Halāj. 5,32. hierher nach dem Comm. das adj. कर्मसंध (so ed. Bomb.) *in seinen Handlungen die Schranken beobachtend* Bhāg. P. 6,5,42. — 4) = संधान *das Mischen, Bereiten eines Trankes* Çabdar. im Çabdakalpadruma. — 5) fehlerhaft für संध्या *Dämmerung* Vāćaspati bei Bhar. zu AK. 1,1,2,3. सतसंधेव निशा R. Gorr. 2,105,18. — Vgl. अतिसंधम्, इन्द्रसंधा, जरासंध, जल°, दृढ°, सत्य°.

संधातर् (von 1. धा mit सम्) nom. ag. 1) *der zusammenfügt, Zusammenfüger:* संधिम् RV. 8,1,12. Çiva MBh. 12,10424. Vishṇu 13,6971. — 2) M. 8,342 schlechte Lesart für संदातर्.

संधातव्य (wie oben) adj. 1) *anzufügen:* शिरस् Suçr. 1,3,11. — 2) *mit dem man sich verbünden, vertragen muss* Hit. 71,22. n. impers.:

संधातव्यं बुधैर्नित्यम् *Verständige sollen sich stets verbünden* Spr. (II) 6812. एवंविधशत्रुणा सह Kull. zu M. 7,210.

संधान (wie oben) 1) adj. *zusammenfügend, heilend:* मधुरो रसः Suçr. 1,155,10. 175,9. 184,17. — 2) m. *a) ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. 1,30,5. — *b)* N. pr. eines Ministers Kathâs. 43,108. — 3) f. ई *a) das Mischen, Bereiten eines Trankes* Çabdar. im ÇKDr. — *b) ein Ort, an dem die unedlen Metalle aufbewahrt werden,* H. 996. — Vgl. अय°. — 4) n. *a) das Zusammenfügen, Vereinigen, Vereinigung* H. an. 3,432. Med. n. 149. पादावकर्षसंधानैः (so ed. Bomb.) MBh. 7,5923. यदर्धे विच्छिन्नं भवति कृतसंधानमिव तत् Çâk. 9. संधानं अत्र 167, v. l. देहसंधानपितृकानने Râga-Tar. 2,134. वपुरर्धयोः 3,1. मुखेन सा पद्मसुगन्धिना सरोजसंधानमिवाकरोदपाम् so v. a. *verlieh ihnen Lotusblüthen* Kumâras. 5,27. *Zusammenführung, Vereinigung, Zusammenkommen* von Menschen: दूतैश्च कृतसंधानाः पृथिव्यां सर्वपार्थिवाः Hariv. 9598. संधाने ऽभिनवे मिथो भगवतोः Râga-Tar. 5,1. दूते संधानमायाते so v. a. *Zutritt erhalten* Kâm. Nîtis. 12,33. — *b) Fuge, Gelenk; Berührungspunkt* TS. 7,4,21,1. 5,25,1. पादजङ्घयोः संधाने गुल्फः Suçr. 1,348,14. Ind. St. 5,370 (संधानेषु zu lesen, wie Weber vermuthet). Taitt. Âr. 7,2,1. अरण्योः Lâṭj. 3,5,8. कण्ठोरसोः TS. Prât. 2,2. — *c) das was eine Vereinigung bewirkt, Mittel der Vereinigung* Taitt. Up. 1,3,2. 3. — *d) das Ansetzen, Wiederansetzen, Zusammenheilen* Suçr. 1,3,9. des Ohrs 55,12. der Nase 60,10. der Lippe 68,12. einer Wunde 47,6. 2,1,10. 8,2. — *e) das Auflegen eines Pfeils* (mit und ohne Hinzufügung dieses Wortes): अस्त्र° MBh. 6,5862. बाण° Çâk. 6,14. 52. शर° Sâj. zu Ṛv. 3,53,24. विमोक्षादानसंधाने लघुत्वं परमाप सः MBh. 1,5245. लघुसंधानयोगाभ्याम् 7,8598. R. Gorr. 1,69,10. Bhâg. P. 8,11,22. कृत° adj. Çâk. 11. शत° *hundertmal den Pfeil auflegend* MBh. 8,4727. — *f) das Anreihen von Wörtern u. s. w.* Suçr. 1,9,1. ऋचाम् Schol. zu Çâṅkh. Br. 23,4. प्लुतेन वषट्कारसंधानम् Çâṅkh. Çr. 1,1,42. 6,1,30. so v. a. संधि *Verbindung der Laute in Wort und Satz* Ṛv. Prât. 4,5. 10,11. TS. Prât. 24,3. Comm. zu 14,15. zu AV. Prât. 4,114. 122. — *g) Vereinigung Entzweiter; Vertrag, Vergleich, Bündniss, Friedensschluss, freundschaftliches Verhältniss:* भिन्न° Spr. (II) 4706. Pañkat. 92,7. एवं वृत्ते तु संधाने MBh. 5,322. 13,7747. Hariv. 5925. कृष्णो ज्ञातीन्समानाय्य स संधानं करिष्यति 4270. 5928. 6011. Hit. 120,5. 127,20. 130,11. संधानं यस्य गच्छति Spr. (II) 331. Kathâs. 44,84. अन्येन केनापि सह मर्त्यलोके मम संधानं नास्ति *Freundschaft mit* Pañkat. 240,13. संधानासन (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) und यात्रासंधान so v. a. संधायासन und संधायगमन MBh. 12,2662. — *h) das Zusammensetzen, Mischen, Bereiten eines Trankes* AK. 2,10,42. H. an. Med. सुरायाः Comm. zu TBr. 2,652,11. in der Medicin verschiedener Gewürztränke, Liqueure und dgl. Çârṅg. Saṁh. 2,10,1. Bhâvapr. 5. मोक्षादिविकारकारिभिः (पुष्पमूलफलैः) कृतसंधानस्य प्रतिषेधः Kull. zu M. 5,10. नीलसंधानभाण्ड *ein Gefäss, in dem Indigo bereitet wird,* Hit. ed. Johns. 1930. — *i) saurer Reisschleim* Halâj. 2,163. *ein geistiges Getränk; eine Durst erregende Speise* Râgan. im ÇKDr. Vgl. u. चुक्र 1). — Vgl. दुः°, पुनः° (*Wiedervereinigung zweier Personen* Sâh. D. 45,21), मद्य°.

संधानक (von संधान) 1) adj. (f. संधानिका) in नेमि° adj. *rund umschliessend:* ein best. Verband Suçr. 1,55,17. पाचनाग्नि° *zusammenhaltend, erhaltend* Verz. d. Oxf. H. 234,b,26. — 2) f. संधानिका *ein best. Gebäck* Pâkarâgeçvara im ÇKDr.

संधानकारिन् adj. *zusammenfügend, verheilend* Vâgbh. 1,6,16. भिन्न° *Getrenntes zusammenfügend* MBh. 5,5265.

संधानकृत् adj. *zusammenfügend, verheilend* Vâgbh. 1,10,8. Suçr. 1,190,4.

संधानताल m. *ein best. Tact* Pañkar. 1,12,7, v. l. संधानभाव im Text.

संधानित adj. fehlerhaft für संदानित Çabdârthak. bei Wilson.

संधानिनी f. fehlerhaft für संदानिनी Çabdârthak. bei Wilson.

संधानीय (von 1. धा mit सम् und von संधान) adj. 1) *mit dem man sich verbünden —, vertragen muss* Pañkat. 149,22 (संधनीय gedr.). संधेय ed. Bomb. — 2) *zum Wiederfestmachen —, zum Verheilen beitragend, verheilend* Suçr. 1,141,12. 2,30,6.

संधाय (von 1. धा mit सम्) absol. *nach vorangegangener Verständigung* (mit einem Gegner): °गमन Kâm. Nîtis. 11,5. संधायासन 17. fg. st. dessen यात्रासंधान und संधानासन MBh. 12,2662. — Vgl. विगृह्य.

संधारण (von धर् mit सम्) 1) adj. *zusammenhaltend, erhaltend:* न चास्ति पथि भोक्तव्यं प्राणसंधारणं मम MBh. 12,6399. — 2) f. आ *a) Haltung:* मुखसंधारणाविशेष *eine best. Mundstellung* Comm. zu VS. Prât. 4,141. — *b) das Richten der Gedanken auf:* ब्रह्म° Bhâg. P. 6,10,33. — 3) n. *a) das Tragen:* कुक्षि° *im Mutterleibe* (des Kindes) MBh. 12,9512. — *b) das Zusammenhalten, Unterhalten:* वायु° adj. *vom Winde unterhalten:* अग्नि MBh. 12,6904. — *c) das Zurückhalten, Abhalten, Verhalten:* der Stimme Ṛv. Prât. 6,5. eines Dranges (z. B. zum Wasserlassen): वेग° Karaka 1,25. 2,6. Suçr. 1,245,7. 2,372,4. des Essens Cit. beim Schol. zu Çâk. 20,9. — *d) das Verweigern:* प्रार्थनाति° Karaka 4,8.

संधार्य (wie oben) adj. 1) *zu tragen, getragen werden müssend:* मेनुष्यशत° (धनुस्) R. 3,4,42. — 2) *bei sich zu halten, in seiner Nähe zu dulden:* न स (भृत्यः) संधार्यो भूभुजा Spr. (II) 7349, v. l. — 3) *aufrecht zu erhalten, zu behaupten, zu beobachten:* गृहस्थाश्रम M. 3,79. — 4) *aufzuhalten in seinen Folgen, unschädlich zu machen:* ein Verbrechen Hariv. 4187 nach der Lesart der neueren Ausg., संतार्य die ältere.

संधि (von 1. धा mit सम्) 1) adj. *einen Uebergang enthaltend u. s. w.* TBr. 1,4,5,1. — 2) m. *a) Verbindung, Vereinigung;* = श्लेष AK. 3,3,11. H. an. 2,254 (श्लेष्म fehlerhaft). = संश्लेष Halâj. 5,19. = संघट्टन Trik. 3,3,225. Med. dh. 21. त्रिभिरेत्य संधिम् Kaṭhop. 1,17. संधये सरला सूची वक्रा छेदाय कर्तरी Spr. (II) 6811. यायैः so v. a. *Verkehr, Umgang mit* 252. सुकर° adj. *leicht zu vereinigen, — zusammenzufügen* (सुजन, कनकघट) 4974, v. l. व्यञ्जनमर्धमात्रं स्वरश्च मात्राकालः तयोः संधिरध्यर्धमात्रः *die Vereinigung Beider, Beide zusammen* Comm. zu TS. Prât. 21,1. नीति° so v. a. *das Ganze der Lebensklugheit* Spr. (II) 7061. — *b) Uebereinstimmen:* चक्षुषो मनसश्च TS. 3,2,8,2 (AV. v. l.). *Uebereinkunft, Verabredung:* प्रययुः ससत्रत्रेण यत्र संधिः कृतो ऽभवत् Verz. d. Oxf. H. 55,a,19. — *c) Friede, Bündniss zwischen* (gen.), *mit* (instr. auch instr. mit सह) AK. 2,8,1,18. 3,4,23,49. H. 735. P. 6,2,154. M. 7,56. 65. 160. fgg. 169. 206. Jâgñ. 1,346. वृत्रस्य सह शक्रेण संधिं कुरुत MBh. 5,303. 12,2158. न विद्यते संधिरथापि विग्रहो गतेर्नित्यैः 17,

57. R. 1,7,11. संधिं गच्छतु रामेण 4,14,28. Kâm. Nîtis. 9,1. fgg. Varâh. Jogajâtrâ 1,13. 15 in Ind. St. 10,166. Spr. (II) 5216. शत्रुणा नहि संदध्यात्सुश्लिष्टेनापि संधिना 6371. 6814. fgg. 7185. 7496. Kathâs. 50, 54. Râga-Tar. 4,137. fg. 6,189. 225. Bhâg. P. 8,6,19. 28. Hit. 4,3. Vet. in LA. (III) 20,12. — d) *Verbindung der Laute in Wort und Satz, die euphonischen Veränderungen zusammenstossender Laute* R̥V. Prât. 2,2. 7. 13. 7,1. पद° 2,5. स्पर्शोष्मसंधयः 4,33. इउसंधौ 14,26. पदान्तपदाद्योः VS. Prât. 3,2. द्वयोर्व्यञ्जनयोः Comm. zu 3,95. स्वर° AV. Prât. 4, 114. Comm. zu TS. Prât. 2,48. 10,15. 24. fg. Ind. St. 8,120. 464. 10, 407. Weber, Pratiǵńâs. 109. संधिमात्रं न जानासि णशब्दोदकशब्दयोः Kathâs. 6,117. Verz. d. Oxf. H. 160,a,1. 23. 173,b, No. 388. 174,b,4 v. u. संधिमाप्नोति Comm. zu Vop. 2,20. संधौ विश्लेषाशीलकष्टता: Sâh. D. 575. चत्वारि °ज्ञातानि Ind. St. 8,120. — e) *Veranstaltung:* सावरणादृष्टसंधयः (संधि = साधन Schol. der ed. Calc.) समागमाः Ragh. 19,16. — f) *Ort* oder *Zeit des Zusammentreffens, Berührungspunkt; Zwischenraum, Zwischenzeit:* von Wasser und Gewächsen TS. 2,1,9,3. von feucht und trocken 6,4,4,5. 2,4. वेद्यन्तस्य 6,4,1. पृथिवी पूर्वरूपं द्यौरुत्तररूपम् आकाशः संधिः Taitt. Up. 1,3,4. fgg. सीमासंधिषु M. 8,248. 261. संधिषु सीमायाम् 251. न्यसेत गुल्मान्दुर्गेषु संधौ (so v. a. *an der Grenze*) च MBh. 12,2601. गङ्गायमुनयोः R. 2,54,8. 55,4. M° Sûrjas. 11, 22. प्रस्थ° Megh. 59. शैलयोः H. 1034. सौदामिनीव जलदोदरसंधिलीना Mr̥kkh. 15,1. स्तनौ °कीर्णौ Spr. (II) 7185. Weber, Râmat. Up. 310. 344. पिधान° Kathâs. 53,68. कङ्कटवर्मसंधिषु R. 5,80,32. अथ यः प्राणापानयोः संधिः स व्यानः Khând. Up. 1,3,3. पर्वप्रतिपदोः Weber, Gjot. 51. Verz. d. Oxf. H. 48,b,26. त्रेताद्वापरयोः MBh. 1,272. 3,10310. 12,12953. निशाया दिवसस्य च 7,1969. Bhâg. P. 7,13,5. — g) *Fuge, Gelenk:* संधाता संधिम् R̥V. 8,1,12. जान्वोः AV. 10,2,2. Çat. Br. 11,5, 2,2. अस्थि° Karaka 1,11. 17. °मर्माणि Suçr. 1,345,21. 14,1. 25,14. 97,10. अंस° 2,29,5. 7. 8. हृदय° 1,35,3. Çârṅg. Saṁh. 1,5,16. पुच्छ° Kâtj. Çr. 17,12,20. Nir. 2,20. MBh. 14,473. सर्वाङ्गसंधीषु (die Länge des Metrums wegen, °संधिषु die neuere Ausg.) Hariv. 12256. संधिर्विक्रामति P. 1,3,41, Schol. R̥t. 1,7. Verz. d. Oxf. H. 311,a,5 v. u. Spr. (II) 6044. Varâh. Br̥h. S. 51,8. 43. 52,4. 68,30. 100 (सुश्लिष्टसंधिता). 69,10. 33. AK. 2,6,2,24. 29. H. 588. 613. Halâj. 2,368. Bhâg. P. 6,8,5. Dhûrtas. 95,13. Vet. in LA. (III) 13,15. deren hundertundachtzig Ind. St. 2,71. zweihundert Jâǵń. 3,102. — h) *Berührungspunkt von Himmel und Erde, Horizont* Çat. Br. 3,2,1,5. 10,5,4,2. Âçv. Çr. 1, 1,23. Gr̥hj. 3,2,2. — h) *die Zeit zwischen Tag und Nacht, Uebergangszeit, Dämmerung* (vgl. संध्या) VS. 24,25. TBr. 1,4,5,1. 2,2,9,8. Kauç. 73. MBh. 6,55. पक्षाहोरात्रसंधयः 14,173. Varâh. Br̥h. S. 48,69. du. Çat. Br. 1,6,2,35. 9,4,4,13. Âpast. im Comm. zu TBr. 1,104,6. Bhâg. P. 10,16,62. प्राङ्मध्यसंधिषु दिनस्य Varâh. Br̥h. S. 30,17 nach Utpala = उदयमध्याह्नास्तमयकालेषु. — i) *Naht:* यान्ति शतधा यत्कञ्चुके संधयः Spr. (II) 2484. — k) *Falte:* वस्त्रसंध्यन्तर्गता eine Wanze Pańkat. 62,18. an einer Binde Suçr. 1,68,11. — l) *eine in der Mauer* (von Dieben) *gemachte Oeffnung, Bresche* Trik. 2,10,9. 3,3,225. H. 985, Schol. H. an. Med. Halâj. 4,86. 5,49. संधिं छित्त्वा M. 9,276. Mr̥kkh. 46,25. 47,2. 8. 48,13. Daçak. 71,4. Dhûrtas. 88,4. — m) am Auge heissen so fünf *Verbindungen der Bestandtheile desselben,* z. B. des Weissen mit dem Dunkeln, des Dunkeln mit der Linse Wise 292. Suçr. 2,303,11. 15. 306,16. 307,1. Çârṅg. Saṁh. 1,7,58. — n) *die weibliche Scham* Trik. 2,6,22. 3,3,225. H. an. Med. — o) *Theil, Stück;* = भेद Trik. 3,3,225. H. an. षाडिन्याः Schol. zu Naish. 22,54. चतुः°, त्रि° द्वि° *aus vier, drei, zwei Theilen zusammengesetzt* Ait. Br. 1,25. कानन° *Waldpartie* Hariv. 9004. — p) N. eines Stotra (am *Uebergang zweier Tage*) Ait. Br. 3,44. 4,6. 10. Çat. Br. 5,5,2,4. 13,5,2,10. Pańkav. Br. 9,1,20. 3, 4. 20,1,1. — q) in der Dramatik Bez. α) *der fünf Fugen im Drama* (मुख, प्रतिमुख, गर्भ, विमर्श und निर्वहण) H. an. Med. (hier मुखाद्यङ्गे zu lesen). Daçar. 1,21. fg. Sâh. D. 321. 330. fg. 126,15. Kumâras. 7,91. zwei Saṁdhi im Dhûrtanartaka Verz. d. Oxf. H. 138,b, No. 274. इति प्रथमाङ्कसंधिः Dhûrtas. 87,5. कथा° *eine Fuge in einer Erzählung* (wo nämlich diese durch eine andere Erzählung unterbrochen wird) Kathâs. 27,10. 59. 74,35. 89,100. 93,7. 118,8. — β) eines der 14 Glieder im Nirvahaṇa (*Katastrophe*) Daçar. 1,45. fg. Sâh. D. 391. fg. — r) = सावकाश Med. — s) N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. eines Sohnes des Prasuçruta Bhâg. P. 9,12,7. — t) कर्मसंधिषु fehlerhaft für कर्मसङ्गिषु Spr. (II) 4735. — 3) f. (nach TBr. Comm.) *die Genie der Verbindung* VS. 30,9. — Vgl. क्रतु° (auch Jâǵń. 1,146), कपाट°, कपाल°, काञ्चन°, काण्ड°, ग्रन्थ°, त्रिषंधि, दुः°, दृढसंधि, द्विसंधि, धृतसंधि, ध्रुव°, निः°, पद°, पर्व°, पाषाण°, भग्न°, महासंधिविग्रह, मेघ°, वयः°, शरीर° (auch Mr̥kkh. 48,24), शैल° und संधा.

संधिक 1) am Ende eines adj. comp. von संधि *Gelenk:* कोपकम्पाङ्ग° Kathâs. 52,49. — 2) m. *eine Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758; vgl. संधिग. — 3) f. आ *das Brennen geistiger Getränke* (मद्यसंधान) Çabdar. im ÇKDr.

संधिग = संधिक 2) Verz. d. Oxf. H. 318,b,2 v. u.

संधिगुप्त n. Bez. *eines künstlichen Satzes, in welchem durch euphonische Lautveränderungen der Sinn versteckt wird,* Verz. d. Oxf. H. 122,b,25.

संधिचौर m. *ein durch eine Oeffnung in der Mauer einbrechender Dieb* H. an. 6,2. Med. k. 78. 235. Çabdam. im ÇKDr.

संधिच्छेदक m. dass. Vjutp. 127.

संधिज adj. 1) *aus einer Verbindung —, — Uebergangszeit u. s. w. entsprungen:* अहोरात्राः Çâṅkh. Gr̥hj. 3,13. Kauç. 73. — 2) *aus einem grammatischen* Saṁdhi *entstanden* R̥V. Prât. 2,13. Comm. zu AV. Prât. 3,56. अ° R̥V. Prât. 13,8. — 3) *den Verbindungsstellen* (des Auges) *angehörig* Suçr. 2,306,19. — 4) *durch Destillation* (vgl. संधान, संधिका) *gewonnen;* n. *Branntwein* Kâçikh. im ÇKDr.; vgl. संधित und संधय्.

संधिजीवक adj. *der auf unredliche Weise Geld erwirbt* (wörtlich *von Breschen lebend*) Trik. 3,1,9. H. 475. Hâr. 44.

संधित s. u. संधय्.

संधितस्कर m. = संधिचौर H. an. 3,31.

संधित्सु (vom desid. von 1. धा mit सम्) adj. *ein Bündniss —, Frieden zu schliessen wünschend* Kâm. Nîtis. 9,76.

संधिन् (von संधि) 1) m. *ein Minister für Bündnisse* (neben विग्रही) R. ed. Gorr. Bd. VII, S. 341. — 2) f. संधिनी *eine rindernde Kuh* (nach

den Lexicographen *eine vom Bullen besprungene* und *eine zur Unzeit gemolkene Kuh*) AK. 2,9,69. H. 1267. an. 3,432. fg. Med. n. 150. संधिनी वृषस्यन्ती Hârîta bei Kull. zu M. 5,8. °क्षीर Âpast. 1,17,23. M. 5,8. Jâgṅ. 1,170. Prâjaçkittend. 52,b,8. 53,a,2.

संधिनिर्मोचन n. Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 135. 152. 300. 302. 323. 327. Târan. 301. 316. मध्यमिकनूलसंधिनिर्मोचनव्याख्या (wohl मा° zu lesen) 137.

संधिबन्ध m. 1) vielleicht *Kitt* oder *Kalk* Inschr. in Z. f. d. K. d. M. 4,152. — 2) *Kaempferia rotunda* (भूमिचम्पक) Çabdak. im ÇKDr.

संधिबन्धन n. *Sehne* H. ç. 128.

संधिमति m. N. pr. eines Ministers des Fürsten Gajendra Râga-Tar. 2,65. 72. 79. 82. 195. — Vgl. संधिमन्त् 2,a).

संधिमन्त् (von संधि) 1) adj. a) *wobei ein Zusammentreffen* (zweier Tage oder Tageszeiten) *stattfindet* Weber, Gjot. 51, N. 4. Comm. zu Kâtj. Çr. 173, N. 2. — b) *im Frieden lebend:* Vishṇu MBh. 13,6971. *verbündet* Kâm. Nîtis. 8,55 (der Comm. liest संधिना st. संधिमान्). — 2) m. N. pr. a) = संधिमति Râga-Tar. 2,110. fg. — b) eines Ministers des Fürsten Gajâpîḍa Râga-Tar. 4,496.

संधिमुक्त n. *Gliedausrenkung* Suçr. 1,300,7. 8.

संधिरन्ध्रका f. *eine Bresche in einer Mauer* Çabdârthak. bei Wilson.

संधिराग m. = संध्याराग Verz. d. Oxf. H. 86,a,37.

संधिला f. 1) *eine Bresche in einer Mauer* H. 985. an. 3,691. Med. l. 144. — 2) *ein berauschendes Getränk* Med. — 3) *Haus* H. an. — 4) *Fluss* H. an. Med.

संधिविग्रहक (von संधि + विग्रह) m. *Minister der Bündnisse und des Krieges* Râga-Tar. 6,320. °विग्रहिक Vjutp. 95. Spr. (II) 3104. wohl nur fehlerhaft für सांधिविग्रहिक.

संधिविग्रहकायस्थ m. *ein Secretär im Ministerium der Bündnisse und des Krieges* Kathâs. 42,91.

संधिवेला f. *Dämmerungszeit* Kâtj. Çr. 7,5,8. 13,2,8. 25,11,14. Gobh. 3,10,14. 4,6,8. Lâṭj. 3,3,13. M. 4,55. P. 4,3,116. निशाया दिवसस्य च Vjâsa im Âhnikat. nach ÇKDr. — Vgl. सांधिवेल.

संधिषामन् n. *ein* Sâman *zu den* Saṁdhistotra (s. संधि 2) p) Pañkav. Br. 24,11,6. Çâñkh. Çr. 9,21,2. Lâṭj. 2,9,19.

संधिसंभव adj. *aus dem grammatischen* Saṁdhi *hervorgegangen;* m. so v. a. *Diphthong* Verz. d. Oxf. H. 105,a,4.

संधिसितासितरोग m. *eine best. Krankheit des Auges* Verz. d. Oxf. H. 308,a,18. fgg.; vgl. संधि 2) m).

संधिहारक m. = संधिचौर Hâr. 146.

संधीश्वर (संधि + ई°) m. N. pr. eines zur Erinnerung an die *Zusammenfügung* der Körpertheile Saṁdhimati's errichteten Heiligthums Râga-Tar. 2,134.

संधुक्षण (von धुक्ष् mit सम्) 1) adj. *anfachend, entflammend:* कोप° Uttarar. ed. Cow. 110, N. 3. — 2) n. *das Anfachen, Entflammen:* अग्नि° Karaka 1,5. अनल° Suçr. 2,48,13. 181,4. Vâgbh. 1,8,20. वैर° MBh. 3, 15944. त्यागशक्ति° Daçak. 62,3.

संधेय (von 1. धा mit सम्) adj. 1) *zusammenzufügen:* आशु° *leicht z.* (कानकाचट) Spr. (II) 4971. स्वर° *mit einem Ton verbunden werdend* VS. Prât. 6, 5. — 2) *mit dem man Frieden oder ein Bündniss schliessen kann oder muss* MBh. 12,2050. 6268 (auch अ°). Spr. (II) 1153. 6740. Kathâs. 12,26. Bhâg. P. 8,6,20. Pañkat. ed. Bomb. III,51,4. Hit. 116,21. 117,17. 20 (अ°). 126,12. 127, 19. स संधेयः कथं मया MBh. 9,260. आशु° *leicht zu versöhnen* Spr. (II) 4971. neutr. impers.: अमित्रैरपि संधेयम् *sogar mit Feinden soll man sich verbünden* 6812. किं नु संधेयमस्मिन् *kann man sich wohl mit ihm aussöhnen?* Bhâg. P. 10,47,16. — 3) *in Ordnung zu bringen, wieder gut zu machen:* अ° Ait. Br. 7,17. — Vgl. दुः°.

संध्य (von संधि) 1) adj. a) *auf dem Uebergangspunct liegend* u. s. w.: स्थान Çat. Br. 14,7,1,9. पौर्णमासी Gobh. 1,5,2. 12. अहर्दिसंध्यम् Suçr. 1,7,16. — b) *auf dem grammatischen* Saṁdhi *beruhend* ṚV. Prât. 2, 28. 3,6. 5,20. 11,3. 20. 13,15. fg. 14,26. AV. Prât. 1,1. 2,37. 3,37. — c) (von 1. ध्या mit सम्) = सम्यग्विचारकर्तृ Comm. zu Vâsavad. S. 32. संध्या dass. ebend. — 2) f. संध्या a) *Uebergangszeit, Morgen- oder Abenddämmerung* Uggval. zu Uṇâdis. 4,111. AK. 1,1,3,3. H. 140. an. 2,387. Med. j. 39. पश्चिमा MBh. 1,656. पूर्वा 657. घोरा समभवत्संध्या 5890. पुरा संध्या प्रवर्तते 6028. R. 1,25,2. संध्या संरज्यते घोरा MBh. 1,6443. R. 1, 28,21. शनैर्विमुच्यते 35,16. अर्कचन्द्राभ्यां रहिता 3,52,5. 4,43,47. Ragh. 1,53. 2,20. Varâh. Bṛh. S. 24,5. 30,5. fgg. प्राची, अपरा 31. संध्येव रागिणी वेश्या Kathâs. 12,93. Spr. (II) 6819. VP. 222. fg. 308. Brahma-P. in LA. (III) 54,11. 22. Bhâg. P. 2,1,34. 3,14,7. 8,20,24. °पयोद (vgl. संध्याभ्र) Çâk. 75. °द्वय Varâh. Bṛh. S. 3,35. 46,67. 75. du. 3,34. Çâñkh. Br. 2,9. M. 2,78. 3,280. 4,50. 113. 131. 8,86. Jâgṅ. 1,25. उभे पूर्वापरे MBh. 6,54. R. 2,25,13. 75,34. Suçr. 2,145,18. Spr. (II) 930. Weber, Kṛshṇag. 264. Halâj. 1,106. संध्यामास्, उप-आस्, अनु-आस् *die Morgen- und Abendandacht verrichten* Shaḍv. Br. 4,5. Âçv. Gṛhj. 3,7,3. Çâñkh. Gṛhj. 2,9. 4,9. Kauç. 141. M. 2,69. 7,223. MBh. 1,1890. R. 1,34,30. 2,46,18. 64,32. R. Gorr. 1,26,2. Weber, Râmat. Up. 344. Verz. d. Oxf. H. 85,a,34. Verz. d. B. H. 91 (41). No. 326. Brahma-P. in LA. (III) 55,16. MBh. 3, 2256 (अन्वासत mit der ed. Bomb. zu lesen). R. Gorr. 2,47,25. संध्यां कर्तुं पूतनम् Pañkar. 1,3,49. °वन्दन Verz. d. Oxf. H. 273,b,23. 276,b, 10. 40. संध्योपस्थान Comm. zu TBr. 1,67,4 v. u. °कार्य Vikram. 37,9. संध्याग्निकार्य Kathâs. 20,40. संध्याग्निहोत्रमन्त्र 34.36. °विधि 38,37. Verz. d. B. H. No. 1051. fg. Verz. d. Oxf. H. 267,b,26. 286,a, No. 670. संध्यातर्पणविधि 267,b,30. °मौन 85,a,34. °नियम Bhâg. P. 3,14,36. Hier und da kann auch Bed. d) gemeint sein. — b) *Morgen- oder Abendgebet:* पूर्वां (पश्चिमां) संध्यां जपन् M. 2,101. fg. 4,93. उभे संध्ये जपन् 2, 222. R. 1,25,20. Brahma-P. in LA. (III) 54,7. °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 93,a,4 v. u. — c) *die Morgendämmerung* (vgl. संध्यांश) *eines* Juga (*Weltperiode*) M. 1,69. fg. Hariv. 511. fgg. VP. 23. Bhâg. P. 3,11,20. *die Dämmerung am Anfange und am Ende eines* Juga Med. Hariv. 11304. *am Ende* Bhâg. P. 1,3,25. — d) *die drei Gelenke des Tages: Morgen, Mittag und Abend:* °त्रय Varâh. Bṛh. S. 34,8. *die Genien dieser Zeitabschnitte* Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,2. — e) *die Dämmerung* (insbes. *die Abenddämmerung*) personificirt als eine Manifestation Brahman's VP. 40. Bhâg. P. 3,20,33. fgg. Troyer zu Râga-Tar. 1,33. als Geliebte der Sonne Spr. (II) 760. Çiva's Kathâs. 1,44. Râga-Tar. 1,38. 7,1. als Gattin Kâla's Vâju. P. im ÇKDr. Pulastja's MBh. 5,3970. Pûshan's

R. 5,25,27. als Schwieger Vidjutkeça's 7,4,20. fg. — f) Bez. *eines einjährigen Mädchens, das bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt,* Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — g) N. pr. eines Flusses H. an. Med. MBh. 2,375. — h) *Grenze* H. an. — i) = संधान H. an. — k) *Versprechen, Gelöbniss* (fehlerhaft für संधा) H. an. Uǵǵval. — l) = चिन्ता (von 1. ध्या mit सम्) H. an. — m) *eine best. Blume* H. an. — Vgl. अपसंध्या, उपसंध्यम्, त्रिसंध्य, दीर्घ°, नीलसंध्या, प्राक्° und सांध्य.

संध्यक am Ende eines adj. comp. von संध्या in रक्त°.

संध्यक्षर (संधि + अ°) n. *ein auf* Saṁdhi *beruhender Vocal d. i. Diphthong* RV. Prât. 1, 1. 13, 15. VS. Prât. 1,45. 4,46. 55. 8,3. AV. Prât. 1,40. 3,40. Comm. zu TS. Prât. 1,33. 2,47. fg. 18,1. P. 5,3,83, Vârtt. 8. Ind. St. 10,421. Âçv. Ça. 1,5,9. Çâṅkh. Çr. 1,2,4. 5. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

संध्यर्त (संधि + 2. ऋत) Mârk. P. 51,37.

संध्यवेला f. *Dämmerungszeit* Pâr. Gṛhj. 2,11.

संध्यांश (संध्या + अंश) m. *die Abenddämmerung eines* Juga (*Weltperiode*) M. 1,69. fg. Hariv. 511. fgg. VP. 23. Bhâg. P. 3,11,20. °क dass.: कलि° Hariv. 2371.

संध्याकाल m. *Dämmerungszeit* R. 1,28,21. Varâh. Bṛh. S. 11,51. 30,1. 3. 47,22. Spr. (II) 7566.

संध्याचल (संध्या + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Kâlikâ-P. 50. 81 nach ÇKDr.

संध्यातर् M. 8,342 schlechte Lesart für संदातर्.

संध्यात्व n. nom. abstr. von संध्या *Dämmerung* Daçak. 67,1.

संध्यानाटिन् adj. *in der Dämmerung tanzend;* m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,47. °नादिन् fehlerhaft H. ç. 46.

संध्यापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 269.

संध्यापुष्पी f. *Jasminum grandiflorum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

संध्याबल adj. *in der Dämmerung mächtig;* m. *ein* Râkshasa Trik. 1,1,74. H. ç. 37.

संध्याबलि m. 1) *eine zur Dämmerungszeit gereichte Spende* (s. u. 1. बलि 2) Megh. 35. — 2) *ein in einem* Çiva-*Tempel freigelassener Stier* Hâr. 67.

संध्याभ्र (संध्या + अभ्र) m. 1) *eine Regenwolke in der Dämmerung* R. 3, 31,13. Ragh. 12,28. Bhâg. P. 4,6,36. — 2) *eine Art Röthel* (सुवर्णगैरिक) Râǵan. im ÇKDr.

1. संध्याराग m. *das rothe Glühen der Dämmerung* (eine best. Naturerscheinung) Varâh. Bṛh. S. 21,19.

2. संध्याराग 1) adj. *die Farbe der Dämmerung habend.* — 2) n. *Mennig* Râǵan. im ÇKDr.

संध्याराम m. ein Name Brahman's (vgl. u. संध्य 2) e) Çabdar. im ÇKDr.

संध्यावास m. N. eines Dorfes Kathâs. 108,40.

संध्याविद्या f. Bein. der Varadâ Taitt. Âr. 10,34.

संध्याशङ्ख m. *eine Muschel, die beim Eintritt der Dämmerung geblasen wird:* °ध्वनि Mâlatîm. 41,16.

संध्योपनिषद् f. Titel einer Upanishad Notices of Skt Mss. 34.

संध्रास्य s. u. संधास्य.

सन्न 1) adj. s. u. 1. सद् und vgl. सन्नीकर्. — 2) m. = सन्नकद्रु Bhar. zu AK. 2,4,2,15 nach ÇKDr.

सन्नक (von सन्न) adj. *zwerghaft* Bhar. zu AK. 2,4,2,15 nach ÇKDr. — Vgl. गत°.

सन्नकद्रु m. *Buchanania latifolia Roxb.* AK. 2,4,2,15.

संनत 1) adj. s. u. नम् mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Affen R. 4,39,37.

सँनति (von नम् mit सम्) 1) f. a) *Verminderung, Erleichterung:* क्षिपतामस्याः पृथिव्या भारसंनतिः (°संततिः die neuere Ausg.) Hariv. 2962. — b) *Zuneigung, Gunst, Willfährigkeit* AV. 11,7,3. सं मे संनतयो नमन्ताम् TBr. 3,7,6,13. TS. 7,5,12,1. 23,1. °होम TBr. 3,8,18,5. विद्युषाम् gegen Ragh. 8,31 (संमति od. Calc.). भूपाल° Varâh. Bṛh. S. 104,33. — c) Bez. von *Sprüchen, die dies ausdrücken* (z. B. AV. 4,39,1) Kauç. 5. 68. 72; vgl. TBr. Comm. 3,630. — d) *Unterwerfung; Demuth, anspruchloses Betragen* H. an. 3,311. Med. t. 168. संनतिमिव शत्रुः MBh. 6,2630. ये च दिग्विजये तस्य संनतिं न ययुर्नृपाः Bhâg. P. 10,70,24. MBh. 2,1385. 5,1707 (mit loc. der Person). 6,772. 8,1434. 3614. 13,6903. Hariv. 3269. 7740. 8759. 9131. R. 1,46,9 (47,8 Gorr.). 5,64,20. Bhâg. P. 4,11,34. 7,11,24. 10,28,10 (mit loc. der Person). — e) *Laut, Ton* H. an. Med. — f) N. pr. α) einer Tochter Devala's (Asita's) und Gattin Brahmadatta's Hariv. 1261. fg. — β) einer Tochter Daksha's und Gattin Kratu's VP. 54. Mârk. P. 50,23 (संतति fehlerhaft). 52,24. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Sumati Hariv. 1080; vgl. संनतिमन्त्. — b) eines Sohnes des Alarka Hariv. 1587.

संनतिमन्त् (von संनति) 1) adj. *unterwürfig, bescheiden, anspruchlos* MBh. 2,581 (mit gen.). Hariv. 1262. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sumati VP. 453. Bhâg. P. 9,21,28; vgl. संनति 2) a).

संनतेयु m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1,3701. Hariv. 1659. — Vgl. संततेयु.

सन्नद adj. *zu Nichte machend* (nach Nîlak.): गोप्ता गोमृषां सन्नदो दुष्कृतीनाम् Hariv. 7446. सन्नदः सन्नवसानो (!) नाशस्तत्प्रदः Nîlak.

संनद्ध 1) adj. s. u. 1. नह् mit सम्. — 2) m. N. *eines best. Sonnenstrahls* VP. 2te Aufl. 2,297, N.

संनद्धव्य partic. fut. pass. von 1. नह् mit सम् *sich rüsten:* स चेत्संनद्ध आगच्छेत्संनद्धव्यं ततो भवेत् *dann muss man sich rüsten* MBh. 12,3542.

सन्नभाव adj. *kleinmüthig;* davon °त्व n. *Kleinmuth* MBh. 14,1001. = नष्टशक्तित्वं देयादिषु Nîlak.

संनम् f. = संनति 1) b): यक्षं संनमः सं नमन्ताम् AV. 4,39,1.

संनय (von 1. नी mit सम्) 1) adj. *zusammenführend* RV. 2,24,9. — 2) m. a) *Versammlung* AK. 3,4,24,153. H. an. 3,512. Med. j. 100. देवानाम् MBh. 1,7066. 7945. — b) *Nachhut eines Heeres, Hintertreffen* AK. H. an. Med.

संनँह्न (von नह् mit सम्) n. 1) *das Zusammenbinden, Schnüren* Nir. 4,21. इध्मबर्हिषोः Âçv. Gṛhj. 1,10,3. — 2) *das Sichrüsten* AK. 3,4,2, 23. 25,170. देव° Hariv. Adhj. 243 in der Unterschr. — 3) *Band, Schnur* TS. 1,1,2,2. Çat. Br. 1,3,2,6. 2,6,2,15. इध्म° *ein Strang aus Gräsern u. s. w.* TBr. 3,7,6,13. Âçv. Çr. 1,4,13. Kâtj. Çr. 3,1,13. 2,3. Kauç. 87. MBh. 4,1320. युग° 7,3597. — 4) *Rüstzeug, Rüstung* MBh. 2,1914. 7,79 (nach der Lesart der ed. Bomb.). गाढं संनह्नं चक्रे R. 4,15,20. — 5) fehlerhaft für संहनन in वज्र° adj. MBh. 4,2242. — Vgl. पल्ली°, सर्व°

संनक्नीय MBh. 9,390 fehlerhaft für संह्ननीय (*fest, gedrungen*), wie die ed. Bomb. liest.

संनाद (von नद् mit सम्) m. 1) sg. und pl. *Getön, Gebrüll, Geschrei* u. s. w.: लोमहर्षण MBh. 7,3122. गीतवादित्र° 2860. भेरीणाम् R. 6,2, 40. संगीत° Bhâg. P. 8,2,6. जल° R. 5,74,37. ऊर्मिजल° 89. सिंह-शार्दूल° Hariv. 5374. घोर° adj. (अरण्य) MBh. 1,6895. कोकिलाकुल° 2876. दत्तकुक्कुट° Hariv. 4178. द्विजालिकुल° Bhâg. P. 10,3,3. मातृणाम् R. 2,39,39. 7,15,15. भीम° adj. 22,7. °शब्द 5,38,38. MBh. 12,7626. — 2) N. pr. eines Affen R. 7,39,22; vgl. संनादन 2).

संनादन (vom caus. von नद् mit सम्) 1) adj. *ertönen machend, mit Geräusch u. s. w. erfüllend:* लोक° (चक्र) MBh. 1,3118. — 2) m. N. pr. eines Affen R. 6,3,23; vgl. संनाद 2).

संनाम (von नम् mit सम्) m. *das Sichneigen, Unterwerfung:* स° adj. *sich demüthig neigend* Nalod. 1,3. nach dem Comm. सत् + नाम.

सन्नामन् (सत् + ना°) n. *ein guter, schöner Name* ebend.

संनाय्य Halâj. 2,261 schlechte Lesart st. सांनाय्य; vgl. Randglosse zu H. 831.

संनाह (von नह् mit सम्) 1) *das Umbinden, Gürtung:* कक्षा° (beim Elephanten) Varâh. Bṛh. S. 96,4. *das Sichrüsten* Halâj. 5,57. °जननी (भेरी) R. 6,9,22. कृत° adj. *gerüstet* MBh. 1,5452. *das Sichrüsten zu Etwas* so v. a. *Unternehmung* Daçak. 114,11. — 2) *Band, Schnur:* काञ्चनसंनाहे तले (so ed. Bomb. st. शुभे) MBh. 4,1418. — 3) *Rüstzeug, Pferdegeschirr* Trik. 2,8,45. MBh. 4,1017. Kathâs. 19,67. *Rüstzeug, Rüstung eines Kriegers* H. 766. Halâj. 2,304. Ait. Br. 7,14. Çâṅkh. Çr. 15,18, 26. 28. MBh. 2,2520. 3,664. 14372. 15068. 14,2365. Hariv. 9290. संनाहादिधारण Verz. d. Oxf. H. 86,b,23. काञ्चन° adj. R. 6,19,5. रुक्म° adj. Bhâg. P. 9,10,37. दिव्यस्रग्वस्त्र° adj. 10,82,8. शीलसंनाहशोभिताः (साध्यः) Spr. (II) 4549. — Vgl. वि°, सर्व° und सांनाहिक.

संनाह्य (von संनाह) adj. *zum Kampf gerüstet:* ein Elephant H. 1222. Halâj. 2,69.

सन्नि f. nom. act. von 1. सद्; s. सन्निमत्.

संनिकर्ष (von 1. कर्ष् mit सम्) 1) m. a) *Zusammenrückung, Annäherung; Nähe, nahe Berührung* H. 1450. Âçv. Çr. 1,2,9. परः संनिकर्षः संहिता Nir. 1,17. P. 1,4,109. शूद्र° Çâṅkh. Gṛhy. 4,7. देशकाल° Çâṅkh. Çr. 13,24,15. Gobh. 1,5,8. स्त्रीउक्ति सर्पैर्नकुला मृगैर्व्याघ्राश्च मित्रवत् । प्रभावाद्दीप्ततपसः संनिकर्षान्महात्मनाम् ॥ MBh. 13,651. तव संनिकर्षे वृणे 1026. Jâǵn. 3,180. R. Gorr. 1,80,14. संनिकर्षाज्ञानुरागः — सर्वस्य जायते 2,7,24. स्त्रीसंनिकर्षं परिहर्तुम् Kumâras. 3,74. Çâk. Ch. 63,6. Mâlav. 28. उत्कण्ठते च युष्मत्संनिकर्षस्य Uttarar. 112,6 (151,11). Spr. (II) 3170. 6429. 6820. Mârk. P. 15,63. 65,13. Prab. 100,8. Bhâg. P. 5,19, 1. 10,29,27. संनिकर्षे *in der Nähe von* (gen.) MBh. 1,1174. 3,4533 (fälschlich संनिकर्ष ed. Calc.). 16085. Harir. 5278. R. 4,20,17. Bhâg. P. 1,12,10. कूर्माग्र° Kathâs. 33,98. संनिकर्षम् *in die Nähe von* (gehen, gelangen, führen u. s. w.) R. 6,99,21. Ragh. 6,20. Spr. (II) 7191. Kathâs. 10,98. 18,350. वातायन° Ragh. 7,8. संनिकर्षात् *aus der Nähe* (sich entfernen u. s. w.): गच्छताम् — संनिकर्षादितो मम R. 6,5,12. बहिष्कृतः 7,59,5. स्वात्मसंनिकर्षान्न्यवारयत् Kathâs. 74,58. — पुष्पवत्स्त्रियोः Kâm. 2,2,1. वायु° *Berührung mit* 1,15. इन्द्रियार्थ° 3,1,18. आत्मेन्द्रियमनोऽर्थ° 5,2,15. Sarvadarçanas. 107,11. 134,8. इन्द्रियार्थसंनिकर्षजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम् Tarkas. 25. fg. Bhâg. P. 5,10,23. 11,25,7. Bhâshâp. 62. 131. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 135. परस्पर° *gegenseitige nahe Beziehung* Suçr. 1,363,11. — b) *das Dasein, Vorhandensein, Vorkommen:* प्रयोग° (= उत्पत्ति Comm.) Ǵaim. 1,26. — c) *etwas Naheliegendes, — Neues:* वेदांश्चैके संनिकर्षम् (आहुः) Ǵaim. 1,27. = आधुनिक Comm. — d) *Behälter, Sammelplatz* (लयस्थान Comm.) Bhâg. P. 2,2,30. — 2) adj. *nahe stehend:* वृद्धयोः संनिकर्षयोः (warum nicht संनिकृष्टयोः?) Hariv. 15228.

संनिकर्षण n. = संनिकर्ष 1) a) AK. 3,3,23. यावद्देहेन्द्रियप्राणैरात्मनः संनिकर्षणम् *eine nahe Berührung mit* Bhâg. P. 11,28,12.

संनिकर्षता f. nom. abstr. von संनिकर्ष *nahe Berührung* Kusum. 41,12.

संनिकर्षवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 46.

संनिकर्षविचार m. desgl. ebend.

संनिकाश (von काश् mit संनि) m. *Schein, Aussehen;* stets am Ende eines adj. comp. (f. आ) *den Schein —, das Aussehen von — habend:* शशाङ्क° MBh. 7,4739. 9,986 (fälschlich °संविकाश ed. Calc.). 1075. मन्न° R. 3,64,21. रवि° 4,16,53. गिरि° 50,38. 6,36,84. Mṛkkh. 76,14. Varâh. Bṛh. S. 19,2. 4. 67,5. — Vgl. संकाश.

संनिग्रह (von ग्रह् mit संनि) m. *Züchtigung, Bestrafung* MBh. 1,3503.

संनिचय (von 1. चि mit संनि) m. 1) *das Anhäufen, Sammeln:* अर्थसंनिचयं कुर्यात् MBh. 12,2651. कोशसंनिचयेषु (नियुक्ताः) 3976. — 2) *Vorrath, Fülle, Menge:* रत्न° Hariv. 6922. तेजः° (नियतम् mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 13,1025. अल्प° adj. *geringe Vorräthe habend* R. 1,6,7.

संनिदाघ m. = निदाघ *Hitze, Sonnenhitze:* °दग्धस्य यथा हिमाम्भः Bhâg. P. 5,12,2.

संनिध n. = संनिधान *Nähe* Vopâlita bei Bhar. zu AK. 3,3,23 nach ÇKDr.

संनिधातर् (von 1. धा mit सम्) nom. ag. 1) *Berger, Verwahrer:* मोषस्य M. 9,278. — 2) *ein in der Nähe Seiender:* संनिधात्री im Sinne des fut. Naish. 9,78. — 3) m. *ein Dienst thuender Beamter* Pañkat. 156, 17. कः को ऽत्र संनिधातॄणाम् (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 3,237.

संनिधान (wie eben) n. 1) *Behälter, Sammelplatz:* तपसाम् (तपसां st. तपसा mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 7,9456. दोषाणाम् Spr. (II) 1038. Bhâg. P. 10,2,28 (= लयस्थान Comm.). — 2) *das Nahesein, Nähe, Gegenwart, Anwesenheit, das Dasein* H. 1450. Halâj. 4,7. 5,5. वज्र° Hariv. 8449 (nach der Lesart der neueren Ausg., °संविधान die ältere). अपि मुहूर्तं तव संनिधानं ममैव कृत्स्नादपि जीवलोकात् R. 2,21, 52. Kap. 1,97. Vâmar. 1,7,50. तेषामसंनिधाने Spr. (II) 934. सत्संनिधानेन 1619. 5170. 2800. 3101. 5497. 6039. 6221. ईप्सितरस° Vikr. 19,1. संनिधानं तदर्थये । प्रभोस्तत्र Kathâs. 50,195. fg. Mârk. P. 15,69. संनिधानमस्माकं भविष्यति *wir werden anwesend sein* 97,35. संनिधानं कर् *erscheinen* 62,1. संनिधाने परे कृते 97,26. राज्ञश्चासंनिधानकृत् *die Abwesenheit des Fürsten bewirkend* Kathâs. 15,120. — Prajogar. 93,b,2. Sarvadarçanas. 153,1. 2. Schol. zu Kâtj. Çr. 9,11,13. Kusum. 12,5. Kull. zu M. 6,82. विकारहेतुविषयसंनिधाने ऽप्यविक्रियत्वम् (so ist zu lesen) 92. असंनिधानात्सततासंघतीनाम् *das Nichtvorkommen* Spr. (II) 1317. संनिधाने *in der Nähe —, in Gegenwart von* (gen. oder im comp. vorangehend): आश्रम° Hit. 113,6. मत्संनिधाने Kathâs. 120,89. Hit. 18,15. 69,4. तव संनिधानात् *von dir her* (kommen) Bhâg. P. 11,29,37.

प्रयये — पार्वतीसंनिधानतः zu — hin Pańkar. 1,15,5.

संनिधि (wie oben) m. 1) *Nebeneinanderstellung, gleichzeitige Erwähnung* Kâtj. Çr. 3,2,13. 4,4,8. 7,1,35. 10,9,22. 12,4,5. 22,5,52. = पदानामविलम्बेनोच्चारणम् Tarkas. 50. Sâh. D. 17,11. 27. Schol. zu Kap. 1,96. — 2) *Nähe, Gegenwart, Anwesenheit, das Vorhandensein* AK. 3, 3,23. H. 1451. an. 3,351. Med. dh. 37. Adhjâtmar. 1,1,34. Sarvadarçanas. 165,21. °वियोग Mâlav. 65,10. राजसंनिधिलोकाः *in der Nähe des Fürsten* Pańkat. ed. orn. 23,14. °रत्नपूर्वा भूः so v. a. *mit vor ihm liegenden Juwelen* Spr. (II) 4594. संनिधौ *wenn man anwesend ist*, अ° *wenn man nicht anwesend ist* M. 5,74. 8,147. Comm. zu Kâtj. Çr. 394,21. fg. 423,19. संनिधौ mit einem gen. oder am Ende eines comp. *in der Nähe, — in Gegenwart von* Âçv. Çr. 1,9,5. M. 2,194. 198. 4,58. 99. 108. 8,60. 79. 194 u. s. w. MBh. 3,2180. 2189. 2367. 2758. 5,1220 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 1,2,13. 2,22,19. 32,37. 64,72. 82,26. 101,25. Jogas. 2,35. Çâk. 171. Spr. (II) 5101. 6413. 7336. Varâh. Bṛh. S. 96,4. Kathâs. 36, 46. Râǵa-Tar. 2,147. 4,132. Bhâg. P. 1,15,8. 5,9,5. 6,12,6. 18,5. 7,5,14. स्वसंनिधावुपवेश्य Dhûrtas. 92,5. नाधीतं गुरु° *beim Lehrer* Spr. (II) 4155. गुरु° नीतः *in die Nähe von, zu* Vet. in LA. (III) 10,17. निक्षेप्तुरसंनिधौ *in Abwesenheit von* M. 8,181. विच्छिन्नकरपरमाणवसंनिधौ *wenn nicht vorhanden ist* Kusum. 15,22. अहं प्राप्तो भयार्तस्तव संनिधिम् *zu dir* R. 3,42,15. °संनिधिं प्रस्थिता Prab. 68,5. यस्य नायाति संनिधिम् Sâh. D. 118. जले ऽस्मिन्संनिधिं कुरु *erscheine in* Pańkar. 3,6,9. संनिधिं वि-धा *Platz ergreifen, seinen Sitz aufschlagen in* (loc.) Râǵa-Tar. 4,110. बन्ध् dass. 507. — Vgl. सांनिध्य.

संनिनद (von नद् mit संनि) m. *Getön, Geschrei* u. s. w.; pl. R. 6,37,44.

संनिनाद (wie oben) m. dass. MBh. 7,3838. R. 6,17,32.

संनिपत्य absol. von 1. पत् mit संनि; संनिपत्योपकारक *unmittelbar wirkend* (Gegens. आराडुपकारक) Comm. zu Kâtj. Çr. 27,18. 38,8. 87, 12. 394,15. Madhus. in Ind. St. 1,15,6. 7.

संनिपात (von 1. पत् mit संनि) m. 1) *Zusammenstoss* (auch von Feinden), *das Zusammenprallen, Zusammentreffen; Verbindung:* शरयोः MBh. 3,1565. 7,3625. तालिका° Hariv. 9920. कर° (*Hand* und *Strahl*) Kathâs. 103,237. गज° Ragh. 7,43. धनंजयवृकत्तयोः MBh. 2,1017. 1039. 4,332 (= Hariv. 4717). 1534. 1902. 6,146. 3154. 4161. 7,1247. 8554. 14,479. Hariv. 4734. Kâm. Nitis. 9,60. Bhâshâp. 116. संयोगस्तु व्यञ्जनसंनिपातः ṚV. Prât. 1,7. स्वरितानुदात्त° TS. Prât. 10,12. वर्णानां विपरीतानाम् Comm. zu AV. Prât. 2,38. Pat. zu P. 6,4,19. Paribhâshâ zu 7,1,18. वातपित्तकफशोणित° Suçr. 1,4,9. 61,6. 320,14. 2,1,5. Kir. 5,36. R. 5,85,23. प्राणानाम् MBh. 3,13969 = 12,6877. धूमज्योतिःसलिलमरुतां संनिपातः ist die Wolke Megh. 5. Ragh. 13,58. उदगयनपूर्वपत्तपुण्याह्संनिपाते यज्ञकालः Lâṭj. 8,1,1. 5,9,8. Kâtj. Çr. 1,7,15. 22,1,42. Çâńkh. Çr. 1,16,16. Kauç. 68. Âçv. Çr. 7,2,15. 8,6,10. 9,6,7. ṚV. Prât. 13, 4. 17,16. R. 3,43,37. Spr. (II) 1441. Bhâg. P. 11,25,5. 6. — 2) *coitus* Âpast. 2,1,17. 20. fg. 26,20. 27,11. मैथुने MBh. 5,1067. — 3) *der Zusammentritt sämmtlicher drei Humores zur Hervorbringung einer Krankheit* und *die auf diese Weise entstandene Krankheit* (*das Zusammenwirken zweier Humores* heisst संसर्ग) Karaka 3,6. Suçr. 1,83,6. 2, 40,5. 133,1. संसर्गे संनिपाते च वस्तिरेव क्लिन्नः 196,14. 426,18. 529,12. °दुष्ट 1,45,6. °ज्ञ (so v. a. सर्वज्ञ, त्रिदोषज्ञ) 62,12. °समुत्थ 174,11. संनिपातोत्थित 2,452,7. °तय 1,200,19. °ज्वर 2,402,20. Çârńg. Saṁh. 2, 2,104. °अपघ्न Suçr. 2,133,13. — Spr. (II) 6283. Verz. d. B. H. No. 949. 965. 972. 1370. Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758 (14 Formen). °भैरवो रसः a, 8. 9. — 4) in der Astrol. *eine best. Art von Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,5. उदितः पश्चादेकः प्राक्चान्यो यदि स संनिपाताख्यः 8. 9. — 5) *Fall* (einer Waffe u. s. w.); s. लक्षण°. — 6) *Tod:* उत्पत्तिवृद्धिव्ययसंनिपातैर्न युज्यते ऽसौ परमः शरीरी MBh. 12,7405. = मरण Nilak. — 7) *ein best. Tact:* एक एव गुरुर्यत्र संनिपातः स उच्यते Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — Vgl. लक्षण°.

संनिपातकलिका f. Titel eines über die *Krankheit* Saṁnipâta *handelnden Werkes* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 738.

संनिपातन n. *das Zusammenfallenlassen* Çâńkh. Çr. 1,2,27. 13,5,1.

संनिपातनुद् 1) adj. *die* Saṁnipâta *genannte Krankheit vertreibend* Suçr. 1,162,15. — 2) *eine* Nimba-*Art* (नेपालनिम्ब) Râǵan. im ÇKDr.

संनिपातिन् adj. *zusammentreffend, zusammenfallend* Comm. zu Kâtj. Çr. 27,2 v. u.

संनिपात्य adj. *zu schleudern:* बाणो मृगशरीरे Çâk. 10.

संनिबर्हण (von 1. बर्ह् mit संनि) n. *das Niederdrücken* so v. a. *Besiegen:* मनसः Spr. (II) 1384.

संनिबोद्धव्य (von 1. बुध् mit संनि) adj. *zu erkennen:* परचक्रस्यागमनं तस्मिन्नपि संनिबोद्धव्यम् Varâh. Bṛh. S. 38,6.

संनिभ adj. (f. आ) am Ende eines comp. = निभ *gleich, ähnlich* H. 1461. Halâj. 4,9. वसुधाधर° MBh. 1,6022. 3,2457. 2701. 11997. 16774. 5, 7244 (बल = गन्धकारस! Nilak.). 7,4697. 12,6329. R. 1,1,62. 6,24. 9, 18. 35. 37,20. 54,21. 55,2. 24. 60,31. 2,54,28. 91,29. 94,5. R. Gorr. 1,46,31. 2,30,13. 3,55,18. 4,7,22. 38,80. 5,21,20. Ṛt. 1,11. Varâh. Bṛh. S. 3,24. 28,6. 41. 34,5. Cit. beim Schol. zu Çâk. 6,5. Kathâs. 28, 3. 32,163. Spr. (II) 302. 5700. Râǵa-Tar. 5,407. 418. 290. Bhâg. P. 3, 13,23. Pańkar. 1,4,48. 7,2. Pańkat. III,140. H. 3. 19. पीतारुण° so v. a. पीतारुण Varâh. Bṛh. S. 30,13. — Vgl. गोमेद°.

सन्निमत् (von सन्नि) adj. *verzweifelnd, kleinmüthig*, als Umschreibung von निर्विण्ण Comm. zu Bhâg. P. 11,26,4.

सन्निमित्त (सत् + नि°) 1) n. *ein gutes Vorzeichen* R. 6,19,44. — 2) °म् *für eine gute Sache* Spr. (II) 3063.

संनियच्छन (von यम् mit संनि) n. *das Bändigen, Zügeln, Lenken:* इन्द्रियाणाम् MBh. 8,1654.

संनियन्तर् (wie oben) nom. ag. *Bändiger, Zügeler, Lenker:* क्षत्रियस्य M. 9,320 = MBh. 12,2937.

संनियम (wie oben) m. *Bestimmtheit* Ǵaim. 1,26. मूल° Suçr. 1,363, 10. असंनियमार्थव्याख्यान Kumârila bei Müller, ST. 227.

संनियोग (von 1. युज् mit संनि) m. *Anweisung, Auftrag* Hariv. 7705. 8438. R. 5,84,7. *Vorschrift* Vârtt. 2 zu P. 7,3,117—119. Schol. zu 4, 1,7. 8,3,2. Siddh. K. zu 3,1,11.

संनिरुद्धगुद m. *Verengerung des Mastdarms* Wise 387. Suçr. 1,24, 20. 297,11. 2,121,16. 19. Çârńg. Saṁh. 1,7,65. — Vgl. निरुद्धगुद.

संनिरोद्धव्य (von 2. रुध् mit संनि) adj. *einzusperren:* नारी M. 9,83.

संनिरोध (wie oben) m. 1) *Hemmung, Unterdrückung* Suçr. 1,36,3.

क्रिया° 51,6. 64,14. इन्द्रिय° MBh. 16,124. गुण° Bhâg. P. 2,2,30. — 2) *Einsperrung, Gefangensetzung*, pl. Bhâg. P. 7,5,43. — 3) *Enge:* पर्वत° *Bergschlucht* MBh. 3,12344.

संनिवपन (von 2. वप् mit संनि) n. *das Zusammentragen* (des Feuers); davon संनिवपनीय adj. *damit verbunden:* इष्टि Çâṅkh. Br. 19,1. Çr. 9,22,6.

संनिवर्तन (von वर्त् mit संनि) n. *das Umkehren, Umwenden* (intrans.) MBh. 7,6351 (pl.). R. 2,27,23.

संनिवाप (von 2. वप् mit संनि) m. *das Zusammenschütten:* अग्नीनाम् Âpast. 2,12,10.

संनिवाय (von 5. वा mit संनि) m. *Verknüpfung, Vereinigung:* गुण° Bhâg. P. 2,2,22.

संनिवारण (vom caus. von 1. वर् mit संनि) n. *das Zurückhalten:* समरे पाण्डवेयानामभिधावताम् MBh. 9,80.

संनिवार्य (wie oben) adj. *zurückzuhalten, zu hemmen:* अधोन्मुख Mârk. P. 127,44. अभिमान MBh. 12,11983.

संनिवास (von 5. वस् mit संनि) m. 1) *das Zusammenweilen, Zusammensein* Bhâg. P. 9,19,27. — 2) *gemeinschaftlicher Wohnsitz, Nest* MBh. 12,4366.

सन्निवास (सत् + नि°) adj. *bei Guten weilend:* Vishṇu MBh. 13,7024.

संनिवृत्ति (von वर्त् mit संनि) f. *Wiederkehr:* असंनिवृत्त्यै तदतीतम् Çâk. 137. असंनिवृत्तये Ragh. 8,48. अभूयःसंनिवृत्तये 10,28.

संनिवेश (von 1. विश् mit संनि) m. 1) *Platzergreifung, Niederlassung:* संनिवेशं कर् *sich niederlassen* R. 5,1,7. ते यदेश्वर संनिवेशं कुर्वन्ति *sich festsetzen in* Suçr. 1,82,4. क्रियतां समाजसंनिवेशः *man sorge dafür, dass die Versammlung Platz finde*, Uttarar. 119,9 (161,9). सजातीयानामेकत्र संनिवेशः *das an demselben Platze Stehen* Sâh. D. 209,9. — 2) *Auftrag:* लक्षण° so v. a. *Brandmarkung* Spr. (II) 6295. — 3) *Gründung:* पुरादीनाम् Verz. d. Oxf. H. 48,a,2. — 4) *Anordnung, Einrichtung, Zusammensetzung, Arrangement:* व्यूहो विशिष्टः संनिवेशः Verz. d. Oxf. H. 230,b,35. fg. 42. कन्यापुर° Daçak. 90,4. 5. गृहसंनिवेशोपदेशक Kull. zu M. 3,163. स्कन्धावार° Kâm. Nîtis. 16 in der Unterschr. Sâh. D. 138,19. केश° Nîlak. zu MBh. 3,15785. सुमनसाम् *Anordnung von Blumen* Mâlatîm. 18,5. तथाविधलिपि° Sâh. D. 268,14. सुलभानुकारः खलु जगति वेधसो निर्माणसंनिवेशः Mâlatîm. 131,21. Kull. zu M. 10,5. VP. 2,12,29. Bhâg. P. 2,1,38. 3,20,15. 5,21,1. 24,7. 7,9,36. 11,1,10. 4,4. 12,4,19. — 5) *Stellung, Lage* Suçr. 1,83,12. 320,2. मुष्टि° = अङ्गुलि° Schol. zu P. 3,3,36. ज्योतिषाम् Verz. d. Oxf. H. 8,a,29. उत्तानपाणिद्वय° Kumâras. 3,45. स्तनान्तरे कल्पितसंनिवेशम् (कौतुकहस्तसूत्रम्) 7,25. Ragh. 6,16. प्रियानितम्बोचितसंनिवेशैः — नखाग्रैः 17,19. — 6) *Form, Gestalt, Aussehen:* अनवस्थितो भूमिसंनिवेशः Uttarar. 35,10 (47,4). Ragh. 16,11 (vgl. jedoch die Corrigg.). Bhâg. P. 5,23,5. — 7) *Ort des Verweilens, Aufenthaltsort:* प्रियतमस्य Mṛkkh. 86,11. मुनि° Ragh. 14,76. निजसेनासंनिवेशं समागात् Kathâs. 46,248. जल° *Wasserbehälter* Spr. (II) 1913. — 8) *versammelte Menge:* एतादृशे नृप्रियसंनिवेशे MBh. 3,15642. जनसंनिवेशे Varâh. Bṛh. S. 89,20. — 9) *die Anordnung, Einrichtung* personificirt als Sohn Tvashṭar's von der Rakanâ Bhâg. P. 6,6,42. — 10) fehlerhaft für संनिकाशे (so ed. Bomb.) MBh. 5,1825. — Nach den Lexicographen: = संस्थान AK. 3,4,18,127. H. 1516. Halâj. 4,93. = संस्त्याय AK. 3,4,24,153. = निकर्षण 2,2,18. — Vgl. सांनिवेशिक.

संनिवेशन (von 1. विश् simpl. und caus. mit संनि) n. 1) *Wohnort, Wohnung* MBh. 1,1896. 9,2148. R. 7,42,16. Kâm. Nîtis. 7,50. — 2) *das Aufstellen:* eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,22. — 3) *das Anordnen, Anbringen* Sâh. D. 408.

संनिवेशिन् adj. am Ende eines comp. *sitzend, steckend in* Suçr. 1,83,12.

संनिवेश्य adj. *hineinzulegen, hineinzustecken:* शिक्ये काञ्चनम् Varâh. Bṛh. S. 26,7.

संनिश्चय m. = निश्चय *eine feststehende Meinung:* न च संनिश्चयं यामि *ich komme nicht in's Klare* MBh. 12,13792.

संनिषेव्य (von सेव् mit संनि) adj. *ärztlich zu behandeln:* आतुरो हि कृतो राज्ञा संनिषेव्यश्च (so ed. Bomb.) MBh. 8,2999.

सन्निसर्ग (सत् + नि°) m. *ein gutes Naturell, Gutmüthigkeit* MBh. 1,7305.

संनिहती f. N. pr. eines Flusses (neben Narmadâ) Prâjaçkittendut. 11,b,8 (°हत्याम् loc.). eines Tîrtha MBh. 3,7061. संनिहत्या 7062. 7066.

संनिहन nom. act.: तीर्थसंनिहनादेव संनिहत्येति विश्रुता MBh. 3,7066.

संनिहित 1) adj. s. u. 1. धा mit संनि. — 2) m. N. eines Agni MBh. 3,14195.

सन्नीकर् (सन्न + 1. कर्) *stillen, befriedigen:* यथेच्छसन्नीकृतचित्रकौतुक Kathâs. 122,112.

संनृत्य n. = नृत्य *Tanz* Hariv. 8454. die neuere Ausg. hat eine andere Lesart.

संनेय partic. fut. pass. von 1. नी mit सम् P. 3,1,129, Schol.

संनोदयितव्य (vom caus. von 1. नुद् mit सम्) adj. *anzutreiben, anzufeuern* Hariv. 4554 nach der Lesart der neueren Ausg.

संन्यसन (von 2. अस् mit संनि) n. *Entsagung der Welt* Bhag. 3,4. कृत° adj. Verz. d. Oxf. H. 140,a, No. 280.

संन्यास (wie oben) m. 1) *Entsagung, das Aufgeben:* कर्मणाम् Bhag. 5,1. 2. Bhâg. P. 3,32,34. नियतस्य कर्मणः Bhag. 18,7. कार्पण्यस्य MBh. 2,664. सर्वेषणा° Windischmann, Sancara 100. क्रियाफल° Sarvadarçanas. 171,18. प्राण° R. 5,51,6. सर्वसंन्यासं कर्तुम् Râǵa-Tar. 3,297. ohne Ergänzung *Entsagung der Welt* Ind. St. 2,75. 78. 95. 175. M. 1,114. 5,108. 6,96. Bhag. 6,2. 18,1. 2 (als काम्यानां कर्मणां न्यासः erklärt). MBh. 1,627. 9,2910. fg. 14,1195. Bhâg. P. 11,19,38. Dhûrtas. 90,6. Sarvadarçanas. 85,13. Verz. d. B. H. No. 645. Verz. d. Oxf. H. 24,b,11. 269,b,12. संन्यासं कर् 128,b,30. R. Gorr. 1,77,10. °योग Muṇḍ. Up. 3,2,6. Ind. St. 5,83. Verz. d. Oxf. H. 79,a,23 (vgl. Z. d. d. m. G. 2,339, No. 168). — 2) *das Aufgeben aller Nahrung* Halâj. 4,75. — 3) *Erschöpfung, gänzliche Ermattung* Suçr. 2,403,1. Vâgbh. 1,10,9. Çârṅg. Saṁh. 1,7,25. — 4) *Uebereinkunft:* कृतसंन्यासा Kathâs. 4,36. — 5) *Depositum, ein anvertrautes Gut* R. 2,115,14. fg. 17. 20 (127,7. 10. fg. Gorr.). °विधिना दत्तम् (खड्गम्) 3,13,17. Mṛkkh. 88,7. — 6) *Einsatz beim Spiel* MBh. 3,3034. — 7) *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) *Dec.* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. सांन्यासिक und न्यास.

संन्यासग्रहण n. *das Ergreifen des* Saṁnjâsa, *der Entschluss der Welt zu entsagen* Pańkar. 2,7,43. Verz. d. Oxf. H. 294,b,33. °पद्धति f. Titel einer Schrift Hall 142.

संन्यासधर्मसंग्रह m. Titel einer Schrift Hall 141.

संन्यासनिर्णय m. desgl. Hall 142. °टिप्पणी 143.

संन्यासपद्धति f. desgl. Notices of Skt Mss. 2,100. Verz. d. Pet. H. 100.

संन्यासवत् (von संन्यास) adj. *mit vollständiger Entsagung verbunden* AK. 2,7,52.

संन्यासविधि m. = संन्यासपद्धति Notices of Skt Mss. 2,100.

संन्यासिक s. वेद°.

संन्यासिन् (von 2. अस् mit संनि oder von संन्यास) adj. 1) *entsagend, aufgebend:* सर्व° (so zu lesen) Asuṭâv. 18,67. ohne Ergänzung *der der Welt entsagt hat* Maitrjup. 6,10. Colebr. Misc. Ess. 1,117. MBh. 14,1196. Weber, Râmat. Up. 329. Spr. (II) 798. Dhûrtas. 84,15. Bhâg. P. 7,4, 22. Verz. d. Oxf. H. 13,b,13. 227,b,17. H. 843. नित्य° Bhâg. 5,3. वेद° = वेदसंन्यासिक Kull. zu M. 6,95. — 2) *der der Nahrung entsagt hat* Bhaṭṭ. 7,76.

संन्यासोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. Notices of Skt Mss. 54. Verz. d. Oxf. H. 394,b,23.

सन्मङ्गल (सत् + म°) n. *eine gute, vorschriftmässige Ceremonie* u. s. Ragh. 2,71. 4,41. 10,78.

सन्मणि (सत् + म°) m. *ein ächtes Juwel* Kathâs. 29,59. 35,54. 71, 143. 109,10. — Vgl. सद्रत्न.

1. सन्मति (सत् + मति) f. 1) *eine daseiende Absicht* u. s. w., अ° *eine nicht vorhandene A.:* असन्मतिं कर् *keinen Sinn haben für* (loc.) Bhâg. P. 9,4,27. — 2) *eine gute, richtige Ansicht:* अ° *eine falsche A., — Meinung* Bhâg. P. 8,24,47. असन्मतिं दा *lehren* Pañkar. 1,10,21.

2. सन्मति (wie eben) adj. *wohlgesinnt, edel denkend* Kathâs. 22,148. 42,215. 73,438. 103,149. Verz. d. Oxf. H. 261,b,10.

सन्मन्त्र (सत् + म°) m. *ein guter Spruch* Ragh. 17,16.

सन्मात्र (सत् + मात्र) adj. *nur seiend, von dem nur das Sein ausgesagt werden kann* Weber, Râmat. Up. 338. Ind. St. 10,137. 163. Çiva Çiv. an den beiden ersten Stellen lesen wir mit der v. l. सर्वाधिष्ठान: सन्मात्रः.

सन्मान (सत् + मान) m. *eine gute Meinung:* °कर् *Achtung einflössend* RV. Prât. 11,36. wohl fehlerhaft für संमान, wofür auch sonst häufig सन्मान geschrieben wird.

सन्मार्ग (सत् + मार्ग) m. *der richtige Weg* (in übertr. Bed.) Ind. St. 10, 33. Mâlav. 1. Kathâs. 17,113. 33,39. 101,22. Mârk. P. 19,17. Bhâg. P. 10,86,59. °स्थ Spr. (II) 4039. सन्मार्गे तावदास्ते 6824. °योधिन् *auf eine ehrliche Weise* Ragh. 17,69. — Vgl. सत्पथ.

सन्मित्र (सत् + मित्र) n. *ein guter Freund* Spr. (II) 3060.

सन्मिश्रकेशव m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 274,a, No. 650.

सन्मुनि (सत् + मु°) m. *ein guter* Muni in दैवज्ञ° N. pr. eines Astronomen Ind. St. 2,253.

सन्मौलिक (सत् + मौ°) adj. Bez. einer Klasse von Kâjastha, die zwischen den Kulîna und Maulika stehen, Colebr. Misc. Ess. 2,189.

सँन्यस् (von 1. सम्) adj. *alt:* तं सपर्यन्नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् RV. 3,31,19. तमु त्वा नूनमीमहे नव्यं दंसिष्ठ सन्यसे 8,24,26. nach Sâj. = संभजन (von 1. सन्) oder संन्यास (von 2. अस्).

1. सप्, सँपति Dhâtup. 11,6 (समवाये). सपेम, सेपुस्; सपन्ते, सपन्त; *nachstreben, zu erreichen suchen; Jmd anhängen, sich zu thun machen um* (acc.) Naigh. 3,5.14. अविद्वांसो विदुष्टरं सपेम RV. 6,15,10. इन्द्रं यो नरः सख्याय सेपुः 29,1. क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेम 4,4,9. देवा अमृतं सपन्त 5, 3,4. 43,12. 9,97,37. त्वष्टिमन्तस्त्वा सपेम VS. 37,20 (vgl. त्वष्टिमती ते सपेय TS. 1,2,5,2. 6,1,8,5). ऋतम् RV. 5,12,2. 68,4. 1,68,4. ऋता 67,8. ऋतपा 2,11,12. — ससुम् MBh. 13,2744 fehlerhaft für स्वसुम्, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. साप् in ऋत°, केत°.

— caus. med. dass.: ते संविपन्त ओषमा यज्ञत्रा ऋतस्य धारा RV. 7,43,4.

— अभि dass.: अभि ये मिथो वनुषः सपन्ते रातिं दिवः RV. 7,38,5.

2. सप्, सापयति nur in der, wie es scheint, verdorbenen Stelle: कनीनिकेव सापयन् etwa *futuens* TBr. 2,4,6,5; vgl. jedoch die v. l. चनीनिकेव सपम् Âçv. Çr. 2,10,14.

सँप (von 2. सप्) m. *penis* TBr. 2,4,6,5. मुष्कयोर्निहितः सपः 6. Âçv. Çr. 2,10,14. — Vgl. पस.

1. सपक्ष (2. स + पक्ष) m. 1) *Anhänger, Freund;* s. सपक्षता und सपक्षत्व. — 2) *Theilnehmer; mit einem Andern in gleichem Falle sich befindend* Siddh. K. zu P. 6,3,84. Tarkas. 39. 41. Sâh. D. 55,19. 122,10.14. Bhâshâp. 72. — Vgl. 1. विपक्ष.

2. सपक्ष (wie oben) adj. 1) *mit Flügeln versehen* R. 5,85,12. Spr. (II) 1193 (zugleich in Bed. 2). Borgo MBh. 7,1163. Hariv. 12600. R. 2,89, 20. Varâh. Bṛh. S. 32,3. Kathâs. 26,9. 27,137. 120,54. — 2) *einen Anhang habend* Spr. (II) 1193. — Vgl. 2. विपक्ष.

सपक्षक adj. = 2. सपक्ष 1): Borgo Kathâs. 25,43.

सपक्षता f. nom. abstr. zu 1. सपक्ष 1) Spr. (II) 5817.

सपक्षत्व n. desgl. Kathâs. 45,167.

सपत्त्र (2. स + पत्त्र) adj. *befiedert* so v. a. *Pfeil* Çâñkh. Çr. 17,5,7. 15,5.

सपत्त्रक (2. स + प°) adj. *nebst Achyranthes triandra Roxb.* Pañkar. 1,7,24.

सपत्त्राकर् (सपत्त्र + 1. कर्), °करोति *mit einem Pfeile so treffen, dass die Federn desselben in den verwundeten Körper eindringen,* P. 5,4,61. Vop. 7,91. Daçak. 196,1. — Vgl. निष्पत्त्राकर्.

सपत्त्राकरण n. nom. act. von सपत्त्राकर् Halâj. 4,80.

सपत्त्राकृति f. desgl. H. 1372.

सपत्न (ein zu सपत्नी *Nebenbuhlerin* gebildetes) m. *Nebenbuhler, Widersacher, Feind* AK. 2,8,1,10. H. 729. Halâj. 2,301. RV. 10,166,1. AV. 1,19,4. 10,6,30. 12,2,46. TS. 1,6,2,2. 3,2,8,5. P. 6,3,113, Schol. Çat. Br. 1,1,2,11. 4,17. 5,3,9. 6,4,20. 9,3,11. 14,4,3,19. द्विषन्तः सपत्नाः Taitt. Up. 3,10,4. P. 4,1,145. MBh. 1,3727.4047. 2,1693. 3,2481. 4,162. 5,914. 14,224.fg. 251. R. Gorr. 2,106,15. 3,51,26. 4,9,15. 5, 88,2. Spr. (II) 220. 1401. 1982. 6825. Varâh. Bṛh. 17 (15),2. Mârk. P. 104,13. Bhâg. P. 3,18,4. 19,2. 8,10,3. 6. Pañkat. 171,13. °बलसूदन MBh. 4,160. सपत्नानीकमर्दन Hariv. 12986. °नाश MBh. 13,248. °विजय Bhâg. P. 1,14,9. °श्री Spr. (II) 3530. °वृद्धि R. Gorr. 2,7,22. °जय (अभिभव) Ragh. 9,4. षट् *die sechs inneren Feinde* (s. u. षड्वर्ग) Bhâg. P. 5,1,17.fg. 11,15. — Vgl. अ° (in der Bed. 1) b) auch MBh. 1,214. Bhâg. 2,8) und निः°.

सपत्नकर्शन adj. *Nebenbuhler mindernd* AV. 8,5,12.

सपत्नदम्भन adj. (f. ई) *Nebenbuhler verderbend* AV. 1,29,4. 2,18,2.

10,3,1. TS. 1,6,2,2. Kauç. 6. 16. 48.

सपत्नक्षित् adj. dass. VS. 1,29.

सपत्नघ्नी s. u. सपत्नहन्.

सपत्नचातन adj. *Nebenbuhler verscheuchend* AV. 2,18,2.

सपत्नजित् 1) adj. *Nebenbuhler besiegend* MBh. 3,16389. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Sudattâ Hariv. 9188.

सपत्नता (von सपत्न) f. *Nebenbuhlerschaft, Feindschaft* MBh. 1,4046.

सपत्नतूर् adj. (nom. °तूर्) *Nebenbuhler überwindend* TBr. 1,2,1,21.

सपत्नत्व (von सपत्न) n. *Nebenbuhlerschaft:* पक्षलेखा° Hariv. 7078.

सपत्नदम्भन adj. *Nebenbuhler schädigend* VS. 3,18. AV. 10,6,29. 19,28,1.

सपत्नदूषण adj. *Nebenbuhler verderbend* Çâṅkh. Gṛhj. 5,2.

सपत्नसाद् s. सपत्नसाह्.

सपत्नसाह् adj. f. (ई) VS. Prât. 3,121. *Nebenbuhler bewältigend* VS. 5,10. TS. 1,1,10,1. 5,1,10,2. Kâṭh. 19,10. Hariv. 13166 (°साद् die neuere Ausg.).

सपत्नहन् adj. (f. °घ्नी) *Nebenbuhler schlagend* ṚV. 10,159,5. 166,2. 170,2. VS. 5,24. 12,5. AV. 1,29,5. 4,8,2. 10,6,30. Çat. Br. 1,1,4,14. 14,2,2,8. Kauç. 47. MBh. 3,11998. 4,531.

सपत्नारि m. *eine Bambusart* Çabdak. im ÇKDr.

1. सपत्नी (von 2. स + पति) adj. f. *denselben Herrn habend;* f. *ein Weib desselben Mannes, Nebenfrau; Nebenbuhlerin* P. 4,1,35. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol. (verschiedene Erklärungen). Vop. 6,97. ṚV. 3,1,10. सपत्नी अग्रे धेनू 6,4. 1,105,8. सपत्नी या ममाधरा साधरभ्यः 10,145,3. Jâǵń. 3,232. MBh. 1,1225. 5,7457. 14,2358. Hariv. 5203. R. 1,70,30. 2,21,22. 24,17. 31,13. 66,19. 104,14. 110,18. R. Gorr. 2,6,28. 7,31. 22,4. 3,24,2. 5,14,25. Mṛkkh. 83,18 (निशा स° zu schreiben): Çârṅg. Saṃh. 1,7,106. Ragh. 6,68. 10,58. Spr. (II) 4263. 4757. 6826. 6849. Verz. d. Oxf. H. 215, b, 32. Kathâs. 16,143. 31,82. 32,124. 33,13. 39,25. 42, 65. 49,206. 210. Mârk. P. 71,20. Bhâg. P. 3,14,10. 4,8,10. 6,14,40. Pańkat. 110,23. Râǵa-Tar. 6,195. °स्पर्धा 3,24. °जन Çâk. 93. चतुरसमक्षी° 95. — Vgl. सपत्न, सापत्न, सापत्न्य.

2. सपत्नी (2. स + प°) adj. = सपत्नीक R. 2,33,16.

सपत्नीक (von 2. स + पत्नी) adj. *in Begleitung der Frauen* oder *der Frau, nebst Frau* Kâtj. Çr. 6,6,28. 19,3,27. 26,7,37. Kauç. 88. Ragh. 1,81. Kathâs. 27,4. Mârk. P. 17,25. Râǵa-Tar. 2,28.

सपत्नीकर् (सपत्न + 1. कर्) *zum Nebenbuhler machen:* °कृत Verz. d. Oxf. H. 137, a, 10.

सपत्नीत्व n. nom. abstr. von 1. सपत्नी MBh. 1,4844.

सपत्न्य n. dass. Varâh. Bṛh. S. 103,4. — Vgl. die richtige Form सापत्न्य.

सपदि (von 2. स + पद्) adv. gaṇa द्विदण्ड्यादि zu P. 5,4,128. स्वरादि zu 1,1,37. *sofort, alsbald, im Nu* AK. 3,5,2. 9. H. 1532. Halâj. 4, 67. Hariv. 6. Suçr. 1,131,7. Ind. St. 8,351. Megh. 52. Ragh. 3,40. 5, 75. 9,67. 82. 12,103. ed. Calc. 1,77. Kumâras. 3,76. 6,4. Çâk. 115, v. l. Varâh. Bṛh. S. 12,1. Spr. (II) 879. 1676. 2414. 3131. 3772. fg. Gît. 4,7. 10,2. Kathâs. 2,51. 6,70. 11,83. 12,193. 17,170. 18,282. 377. 21,145. 25,290. 26,279. 43,261. 45,364. 116,68. Sâh. D. 34,5. Prab. 24,2. 104, 6. Dhûrtas. 85,2. Bhâg. P. 1,9,35. 2,7,24. 5,8,19. 10,18,29. Pańkat. 198,3. Çatr. 10,97.

सपद्म (2. स + पद्म) adj. *mit Lotusblüthen versehen:* सलिल Ṛt. 6,2.

सपर (2. स + पर) n. *eine best. hohe Zahl* (mehr als परार्ध) MBh. 2, 2144. = साधिकं परार्धादप्यधिकम् Nîlak.

सपरितोषम् adv. s. u. परितोष und füge Çâk. 22,14, v. l. hinzu.

सपरिषत्क (2. स + परिषद्) adj. *sammt Anhang:* आचार्य Gobh. 3, 2,40. 4,23.

सपर्य्, सपर्यति Naigh. 3,5 (परिचरणकर्मन्). gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1, 27 (पूजायाम्). सपर्यन्, असपर्यत् AV. 14,2,20. nur im praes. und imperf. *ehren, verehren:* अग्ने देवं सपर्यत ṚV. 3,9,8. यो अस्य धामिदं वचः (= वचसा) सपर्यति 1,93,2. नमसा 3,31,19. 4,12,2. अग्निम् 1,12,8. 5,14,5. 8, 44,15. सपर्यन्तस्त्वा यज्ञेषु देवमीळते 5,21,3. धीभिः 25,4. शुष्मम् 6,44,5. ऊती 8,41,6. सोमैः 51,5. ब्रह्मा कस्तं सपर्यति 53,7. मह्ना देवाय तदृतं सपर्यत *zur Ehre ausführen* 10,37,1. कविर्धा 98,4. प्रयसा 4,58,7. घृतेन 72,3. 8,26,13. AV. 3,30,6. 14,2,18. 23. गीर्भिः 19,7,4. इदं कविरादित्यासः सपर्यत *gratum habere* Kauç. 73.

— वि *hier und dort verehren:* वि सप्त सर्तः पुरुत्रा सपर्यन् ṚV. 1,70,10.

सपर्य (von सपर्य्) 1) adj. in dem unverständlichen Stück ṚV. 10,106, 5. — 2) f. आ (Göttern und Menschen erwiesene) *Verehrung, Ehrenerweisung* AK. 2,7,34. H. 447. Halâj. 1,128. श्रियः MBh. 12,8427. Hariv. 8670. Ragh. 14,81. Kathâs. 26,208. Pańkar. 3,2,32 (pl.). अतिथीनाम् Ragh. 13,46. AK. 2,7,13. अतिथि° Nâgân. 14. देवद्विज° Kathâs. 17,134. Verz. d. Oxf. H. 146, b, 3. सपर्यां प्रति-ग्रह् Hariv. 15435. Ragh. 2,22. लभ् Bhâg. P. 7,8,54. कर् 2,3,21. 4,8,54. 5,7,11. Kathâs. 45,38. 103,160. 236. रचय् Bhâg. P. 3,2,2. शिरसा आ-हर् 1,19,29. सं-भर् 5, 3,6. दा 4,4,8. नि-वर्तय् Ragh. 16,39. वि-धा Bhâg. P. 8,22,23. प्रतिविधा Uttarar. 12,7 (16,13). °विधि Ragh. 5,22. सपर्यया अभि-गा 11,35. प्रत्युद्-इ Kumâras. 5,31. उप-आस् Bhâg. P. 7,14,40. पूजय् 10,28,4. प्रति-ग्रह् 3,21,48. सपर्यावर्तमान d. i. सपर्यया 10,43,9.

सपर्यु (wie oben) adj. 1) *ehrend, huldigend* ṚV. 2,6,3. 3,54,2. 7,2,4. 94,10. — 2) *ergeben, treu:* Rosse ṚV. 3,50,2.

सपर्येण्य (wie oben) adj. *colendus* ṚV. 6,1,6. Kâṭh. 8,13. Kauç. 6.

सपलाश (2. स + प°) adj. *mit Blättern besetzt:* ein Zweig Ait. Br. 8,13. Çâṅkh. Çr. 4,17,5. Lâṭj. 1,2,17. Âçv. Gṛhj. 1,11,2. 4,8,15.

सपशु (2. स + पशु) adj. *von Vieh begleitet, sammt Vieh:* सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेति TS. 3,5,2,3. Çat. Br. 12,5,2,14. चातुर्मास्य *mit einem Thieropfer verbunden* Kâtj. Çr. 5,11,19.

सपशुक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 549,17.

सपाद (2. स + पाद) adj. *nebst einem Viertel* M. 8,241. Râǵa-Tar. 4, 407. Bhâg. P. 5,22,5. 8.

सपादक (wie oben) adj. *nebst den Füssen* Kâtj. Çr. 7,2,33.

सपादुक (2. स + पादुका) adj. *beschuht* R. 3,32,9.

सपाल (2. स + पाल) 1) adj. *von einem Hüter begleitet:* पशवः M. 8, 240. 242. लोकः *die Welt mit ihren Fürsten* Bhâg. P. 1,9,14. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Târan. 287.

सपिण्ड (2. स + पि°) adj. (f. आ) *am Piṇḍa für die Manen Theil nehmend, nicht ferner als in der sechsten Generation mit Jmd* (gen.) *verwandt* Vop. 6,97. AK. 2,6,1,33. H. 562. Halâj. 2,354. 5,50. Gobh.

3,4,1. Âçv. Gṛhj. 4,4,13. M. 2,247. 5,59. 61. 100. 9,59. 187. 11,182. P. 4,1,165. VP. 316. Mârk. P. 50,91. Verz. d. Oxf. H. 87,b,10; 272,b, No. 644. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,13. °बन्ध neben योनिबन्ध Bhâg. P. 10,82,30. असपिण्डक्रियाकर्म M. 3,247. अ° 5 (MBh. 13,2421). 5,100. fg. Jâǵñ. 1,52. — Vgl. सापिण्डि, सापिण्ड्य.

सपिण्डता f. nom. abstr. von सपिण्ड Çaṅkha und Likhita bei Kull. zu M. 5,60. M. 5,60. Dattakaḱ. 74,2.

सपिण्डन n. nom. act. von सपिण्डय्. सपिण्डनं कर् Dattakaḱ. 73,12. 20. °प्रयोग Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,64.

सपिण्डय् (von सपिण्ड) Jmd zu einem Sapiṇḍa machen, Jmd die Rechte eines Sapiṇḍa ertheilen, zum ersten Çrâddha nach einem Todesfalle zulassen, das erste Çrâddha vollziehen. — Vgl. सपिण्डन.

सपिण्डीकर् (सपिण्ड + 1. कर्), °करोति dass. Dattaḱ. 73,1 v. u. 74,1.

सपिण्डीकरण n. = सपिण्डन Çâṅkh. Gṛhj. 4,3. 5,9. Jâǵñ. 1,253. VP. 3,13,26. 36 (संपिण्डीकरण gedr.). Mârk. P. 30,12. 18. Ind. St. 10, 66. Verz. d. B. H. No. 268. 1108. 1121. fg. 1130. 1150. Verz. d. Oxf. H. 9,a,23. 40,a, No. 1. 87,a,23. fg. 276,b,37. 294,b,15. Dattakaḱ. 73,16. fg.

सपित्व (2. स + पि°) n. etwa Gemeinschaft: येभिः सपित्वं पितरो न आसन् ṚV. 1,109,7. — Vgl. अपपित्व, प्रपित्व.

सपिन् s. निःषपिन्.

सपीतक 1) m. eine best. Pflanze, = राजकोशातकी. — 2) f. सपीतिका desgl., = हस्तिघोषा Râǵan. im ÇKDr.

1. सपीति (2. स + 1. पीति) f. Gemeinschaft des Trinkens, Gelage AK. 2,9,55. H. 907. Halâj. 2,173. VS. 18,9. 28,16. Nir. 9,43.

2. सपीति (wie oben) m. Trinkgenosse ṚV. 8,1,23. TS. 2,4,8,1.

सपुत्र (2. स + पुत्र) adj. 1) nebst dem Sohne M. 10,107. — 2) etwa mit menschlichen Figuren verziert: °करक ein solcher Wasserkrug Hariv. 7827. fgg.

सपुरुष (2. स + पु°) adj. sammt den Leuten Pańkav. Br. 25,8,2.

सपुष्प (2. स + पुष्प) adj. mit Blüthen versehen, blühend: द्रुमाः Ṛt. 6,2.

सपूर्व (2. स + पूर्व) adj. (f. आ) 1) nebst dem vorangehenden (Laute) TS. Prât. 5,19. 8,22. — 2) von den Vorfahren besessen: असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वेव महीभुजा। लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव॥ Râǵa-Tar. 2,8.

सप्त = सप्तन् in त्रिषप्त, त्रिसप्त.

सप्तऋषि m. pl. = सप्तर्षि Siddh. K. zu P. 6,1,128. Ind. St. 3,459. Verfasser von ṚV. 9,107.

सप्तऋषिवन्त् adj. von den sieben Ṛshi begleitet AV. 19,18,7.

सप्तऋषीणा adj. zu सप्तऋषयः Nir. 10,26.

सप्तक (von सप्तन्) 1) adj. aus sieben bestehend ṚV. Prât. 16,13. Ind. St. 3,255. 8,239. M. 7,52. MBh. 13,4353. Ḱaraka 1,1. 8,5. Kâm. Nîtis. 14,67. Bhâg. P. 12,11,27. सप्त सप्तकाः neunundvierzig Hariv. 444. सप्तकाः सप्त महताः R. Gorr. 1,48,5. चत्वारः सप्तका गणाः aus achtundzwanzig bestehend Hariv. 445. — 2) f. ई ein weiblicher Gürtel AK. 2, 6,3,10. H. 664. Halâj. 2,405. — 3) n. eine Siebenzahl von Gegenständen, Heptade M. 11,255. Suçr. 2,277,14. पुर° Kathâs. 43,13. दिन° 72,96. Pańkar. 3,8,5. 12,9 (स्वर° st. सुर zu lesen). Verz. d. B. H. No. 1021. Çatr. 14,75. H. 739. Vet. in LA. (III) 13,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 550,3. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 3. स° adj. Weber, Ǵjot. 106. षष्टिः सैकद्विसप्तिका 93. त्रिसप्तकायाम 21 (Hasta) breit Varâh. Bṛh. S. 56,27. — Vgl. कुलप°, सप्त°.

सप्तकर्ण (सप्तन् + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes Taitt. Âr. 1,7,2.

सप्तकुमारिकावदान n. die Legende von den sieben Jungfrauen Burnouf, Intr. 556.

सप्तकृत् (सप्तम् + कृत्) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten göttlichen Wesens MBh. 13,4361.

सप्तकृत्वस् (सप्तन् + कृ°) adv. siebenmal Mârk. P. 52,5. 72,12. Bhâg. P. 5,1,30. Varâh. Bṛh. S. 54,113. सप्तकृत्वेयम् (so ist mit den Hdschrr. zu lesen) st. सप्तकृत्व एवम् 55,29.

सप्तगङ्ग (सप्तन् + गङ्गा) n. N. pr. einer Oertlichkeit (vgl. MBh. 6,242. fgg. R. 1,44,14. fgg.): °गङ्गे MBh. 3,8007. 13,1703. °गङ्गम् adv. P. 2, 1,20, Schol.

सप्तगण adj. aus sieben Schaaren bestehend: die Marut TS. 2,2,11,1. 5,4,7,7. TBr. 2,7,2,2.

सप्तगु adj. sieben Rinder besitzend oder mit sieben Rindern fahrend; m. N. pr. des Verfassers von ṚV. 10,47 mit dem patron. Âṅgirasa; s. daselbst Vers 6.

सप्तगुण adj. (f. आ) siebenfach Weber, Ǵjot. 55. 74. Kathâs. 47,22.

सप्तगृध्र m. pl. die sieben Geier (?) AV. 8,9,18.

सप्तगोदावर (सप्तन् + गोदावरी) n. N. pr. einer Oertlichkeit Vop. 6, 85. °रे MBh. 3,8186. °रम् adv. P. 2,1,20, Schol. f. ई N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 10,79,12.

सप्तचक्र s. u. चक्र.

सप्तचत्वारिंश adj. der 47ste MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तचत्वारिंशत् f. siebenundvierzig Çat. Br. 10,4,2,18.

सप्तचरु n. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,5010 (nom. °चरुम्!).

सप्तचितिक adj. sieben Kiti habend: Agni Çat. Br. 6,6,1,14. 2,7. 8,2,7.

सप्तच्छद m. Alstonia scholaris (benannt nach der Zahl ihrer quirlförmig gestellten Blätter) Râǵan. im ÇKDr. MBh. 3,11862. R. 4,32,13. 5,9,7. Suçr. 1,32,17. 142,20. 144,19. 2,70,3. 247,20. 421,9. 500,6. Ṛt. 3,12. 13. Ragh. 5,48. — Vgl. सप्तपर्ण.

सप्तजन m. pl. ein Collectivname für sieben bestimmte Muni R. 4, 13,17. 27.

सप्तजिह्व adj. siebenzüngig; m. Feuer Trik. 1,1,67. H. 1099. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,107. Bhâg. P. 5,20,2. कवि Varâh. Bṛh. S. 43,55. प्रविशति सप्तजिह्वम् 74,16.

सप्तज्वाल adj. siebenflammig; m. Feuer H. 1099.

सप्तत (von सप्तति) adj. der siebzigste in comp. mit vorangehenden Einern; s. एक° u. s. w.

सप्ततन्तु 1) adj. siebenfädig so v. a. aus sieben Abschnitten bestehend: यज्ञ ṚV. 10,52,4. 124,1. महाध्वर MBh. 2,1937. — 2) m. Opfer AK. 2, 7,13. H. 280. Halâj. 2,259. सप्ततन्तून्वितन्वाना याज्ञिकाः MBh. 7,3027. Çiç. 14,6. Bhâg. P. 7,3,30; vgl. संस्था 2) g).

सप्ततय (von सप्तन्) adj. (f. ई) siebentheilig: देवताः Çat. Br. 6,5,2,11.

सप्तति (wie oben) f. siebzig P. 5,1,59. Çânt. 1,7. das Gezählte con-

gruirt im Casus mit dem Zahlwort, steht im gen. pl. oder geht im comp. voran oder nach. RV. 2,18,5. सप्ततिं च सप्त च 10,93,15. 8,46,26. AV. 6,25,2. 19,6,16. 47,2. सप्ततिं पदानि Âçv. Ça. 8,3,14. Lâṭj. 9,6,10. MBh. 1,416. 13,1032. सप्तत्या निशितैः शरैः Hariv. 9365. R. Gorr. 1,4,43. 5,1,47. Kâm. Nîtis. 8,25. Varâh. Bṛh. S. 53,17. 54,84. °ह्रायन Bṛh. 60,23. Mârk. P. 133,4. Râǵa-Tar. 1,52. वर्ष° 311. Sâñkhjak. 72 (Hall 4). ein Siebzig so v. a. siebzig Jahre M. 8,394. Suçr. 1,125,4. — Vgl. अष्टा° (auch Ait. Br. 8,23), एक° (auch AK. 1,1,2,22. Mârk. P. 46,24), चतुः°, त्रि° (auch MBh. 4,1232. 6,5391), द्वा° (auch Praçnop. 3,6) u. s. w. शुक°, शून्यता°, साप्ततिक.

सप्ततितम (von सप्तति) adj. der siebzigste P. 5,2,58. Vop. 7,38. MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तत्रिंश adj. der siebenunddreissigste MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तत्रिंशत् f. siebenunddreissig MBh. 12,13257. °शतं वर्षाणि Râǵa-Tar. 1,288. °शति वर्षेषु (so ist zu schreiben) 2,81. Pañkar. 2,4,52. °शद्रात्र n. eine best. Feier Âçv. Ça. 11,4,7. Kâtj. Ça. 24,2,34.

सप्तत्रिंशति f. dass. °तिमब्दान् Râǵa-Tar. 3,526.

सप्तथ (von सप्तन्) adj. (f. ई) der siebente RV. 1,164,15. 7,86,6. 10,99,2.

सप्तदश 1) adj. (f. ई) a) der siebzehnte Âçv. Gṛhj. 1,23,5. Çat. Br. 12,2,2,11. Varâh. Bṛh. S. 6,5. Bhâg. P. 1,3,21. 6,1,50. 41,22,22. Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 159. तिथि Weber, Ǵjot. 50. मृत्यपतिसप्तदशाः mit dem Gṛhap. zu siebzehn Âçv. Ça. 4,1,8. — b) mit siebzehn verbunden: शतम् hundertundsiebzehn Çat. Br. 12,3,5,13. — c) aus siebzehn bestehend: das Jahr Çat. Br. 6,2,2,9. 8,4,2,20. Pragâpati TBr. 1,3,6,4. 5,10,6. nach der Silbenzahl die Zusammenstellung आश्रावयास्तु श्रौषडास ये यजामहे वषट् TS. 1,6,11,1; vgl. Comm. und Sâj. zu Ait. Br. 1,1. — Çat. Br. 1,5,2,17. 5,1,2,11. 8,4,2,11. 13,3,2,1. पत्त TBr. 1,2,6,3. स्तोम VS. 9,34. 10,12. 14,24. TS. 5,3,4,1. TBr. 1,4,5,3. VP. 1,5,53. dem Âditja geweiht Nir. 7,11. auch ohne das Hauptwort m. VS. 13,56. TBr. 1,5,10,3. 2,2,4,7. सप्तदशौ स्तोमौ मासिपत्ति 7,10,2. TS. 5,3,2,2. Ait. Br. 4,18. fg. Âçv. Ça. 4,12,2. 10,3,11. — d) mit dem siebzehntheiligen Stoma verbunden, demselben analog u. s. w. TBr. 1,2,2,1. वैश्य 2,5,10,2. 7,5,14,1. VS. 29,60. Âçv. Ça. 10,3,9. — e) pl. wohl = सप्तदशन् siebzehn: यथं (im Namen von sieben Personen) पुनः सप्तदशेषु — कुलेषु सर्वे ऽनवमेषु जाताः MBh. 3,15649. सप्तदश दृष्टौ कर्माणि नव शतादयश्च निहयं सप्ति येषु तानि सप्तदशानि Nilak. — 2) n. eine Gruppe von siebzehn Kâtj. Ça. 14,2,33. Çâñkh. Ça. 15,3,14.

सप्तदशक adj. = सप्तदश 1) c): राशि MBh. 3,13917. 12,12466. 13756. संख्याने °दशके so v. a. wenn man die Zahl siebzehn annimmt Bhâg. P. 11,22,22.

सप्तदशता f. die Zahl siebzehn Kâtj. Ça. 14,2,33.

सप्तदशधा adv. siebzehnfach Çat. Br. 10,4,2,14. Sâñkhjak. 49 (bei Wilson besser सप्तदश यथा st. सप्तदशधा तु).

सप्तदशन् siebzehn (°दश nom. acc., °दशभिस्, °दशानाम्, °दशसु) TS. 2,5,10,2. TBr. 1,3,6,3. Ait. Br. 1,1. 30. सप्तदश सामीधेनीरनुब्रूयात् TS. 5,6,2,2. Âpast. in TS. Comm. 1,1023. Çat. Br. 5,1,2,10. 5,6. 2,4,5. 2,3. Sâñkhjak. 49 (nach der Lesart bei Wilson). Bhâg. P. 9,15,30. °दशार Lâṭj. 5,12,11. °दशारत्नि Çat. Br. 3,6,2,26. सप्तदशाक्षर VS. 9,34. P. 4,4,140, Vârtt. 1, Schol. °दशावराः, °दशप्रभृतिषु Schol. zu Kâtj. Ça. 1,6,10.

सप्तदशम adj. der siebzehnte Verz. d. Oxf. H. 65,b,3.

सप्तदशरात्र m. n. N. einer siebzehntägigen Feier TS. 7,3,8,1. Maçaka in Verz. d. B. H. 73 (IX, 2).

सप्तदशर्च (सप्तदशन् + ऋच्) adj. siebzehnversig AV. 19,23,14.

सप्तदशवत् (von सप्तदश) adj. mit dem siebzehntheiligen Stoma versehen Çat. Br. 8,4,2,1.

सप्तदशिन् (von सप्तदशन्) adj. mit siebzehn (Stotra) versehen Pañkav. Br. 18,6,1.

सप्तदिन am Anf. eines comp. sieben Tage, eine Woche: °दृष्ट Varâh. Bṛh. S. 11,37.

सप्तदिवस dass.: °दिवसात्त adj. ebend. 32,13.

सप्तदीधिति adj. siebenstrahlig; m. Feuer Trik. 1,1,66.

1. सप्तद्वीप am Anf. eines comp. die sieben Inseln der Erde so v. a. die ganze Erde: °प्रसाधक Mârk. P. 127,32. °पति Bhâg. P. 9,18,46. °द्वीपेश्वर 23,23.

2. सप्तद्वीप adj. (f. आ) aus sieben Inseln bestehend: वसुंधरा u. s. w. Ind. St. 9,77. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 16,b. MBh. 8,1735. Hariv. 1616. Çâk. 192. Mârk. P. 53,11. Verz. d. Oxf. H. 3,b, No. 24. 48,b,1. °धरापति 24,b,29.

सप्तद्वीपवत् adj. dass.: पृथ्वी u. s. w. Ind. St. 9,76. 113. Mârk. P. 125,55. Bhâg. P. 3,21,2. 7,4,16. 9,4,15. 6,34. °वती f. so v. a. die ganze Erde: °पति 47.

सप्तधा adj. in sieben Theilen (Theile), siebenfach AV. 8,9,23. VS. 17,79. Ait. Br. 2,17. Çat. Br. 10,2,2,8. 13,1,7,1. Suçr. 1,178,19. Mârk. P. 56,14. 101,25. फलम् R. 2,64,23. शकलीभू 7,26,56. वि-भू Çat. Br. 10,4,2,8. भू Khând. Up. 7,26,2. सम्-पद् MBh. 1,6454. भेद् Vorz. d. Oxf. H. 149,a,35. वि-नर्द् TS. 5,1,8,1. छिद् MBh. 3,14999. R. 1,46,18. भिद् R. Gorr. 1,47,15. Kathâs. 19,97. प्रवि-भज् Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 266. कृत् Bhâg. P. 6,18,61. 71. कृ Hariv. 6860. P. 5,3,43, Schol. Bhâg. P. 10,58,45. वि-धा 1,13,49. siebenmal Ragh. 4,23. भुज् P. 5,3,42, Schol. — Vgl. द्वि°.

सप्तधातु m. N. eines der zehn Rosse des Mondes Vjâḍi beim Schol. zu H. 104. — Vgl. auch unter धातु.

सप्तधार n. N. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,34.

सप्तन् (°ं in der klassischen Sprache Çânt. 2,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,156), सप्त nom. acc., सप्तभ्यस्, सप्तभिस्, सप्तानाम्, सप्तसु; sieben. Diese Zahl drückt zugleich eine unbestimmte Vielheit aus, wie in kleinerem Maassstabe die Dreizahl. Daher auch die Vervielfältigung der sieben mit der drei. त्रिः सप्त RV. 1,191,12. 14. 4,1,16. 7,87,3. 8,46,26. 58,7. 85,2. 9,70,1. सप्त सप्त 5,52,17. 8,28,5. 10,55,3. Çat. Br. 2,5,4,13. 5,4,2,17. सप्ततिं च सप्त च RV. 10,93,15. सप्त च सप्तानि विंशतिश्च Ait. Br. 2,17. — AV. 8,9,13. VS. 17,79. TBr. 3,11,4,1. Âditja s. u. d. W. Sonnenrosse RV. 1,50,8. 4,13,3. Ströme 28,1. 7,18,24. 8,24,27. 85,1. प्र सप्त सप्त त्रेधा हि चक्रमुः 10,75,1. 64,8. Burgen der Dämonen 6,20,10. 7,18,13. रत्ना 5,1,5. 6,74,1. विप्रासः 22,2. 4,2,15. होतारः

3, 10, 4. 8, 40, 16. सप्तयः s. u. d. W. स्वस्रारः RV. 4, 58, 3. Hausthiere VS. 9, 32. AV. 3, 10, 6. Ait. Br. 2, 16. Wild Çat. Br. 9, 5, 2, 5. Pflanzen TS. 5, 2, 3, 5. Sonnenstrahlen AV. 7, 107, 1. Sonnen Taitt. Âr. 1, 7, 1. Thore des Himmels TBr. 3, 12, 2, 9. Götterwelten Ait. Br. 2, 16. 4, 9. 5, 10. Berge TS. 6, 2, 4, 3. प्राणाः Çat. Br. 6, 5, 2, 11. 7, 5, 2, 9. स्तोमाः 9, 5, 2, 8. स्तवः 1, 2, 31. 2, 2, 45. दिशः RV. 9, 114, 3. Çat. Br. 9, 5, 2, 8. hundert und *sieben* Arten von Kräutern RV. 10, 97, 1. — TS. Prât. 23, 4. 11. M. 1, 19. 36. 63. 105 u. s. w. R. 1, 1, 73. 4, 6. Sâṅkhjak. 3. 63. Ragh. 1, 60. 2, 25. Spr. (II) 2284. 2614. 2729. 6827. 6830. fg. 7520. Kathâs. 18, 314. 28, 172. Bhâg. P. 4, 27, 16. °पातालनिलिसमूल Spr. (II) 6829. Sâṅkhjak. 65. dagegen würden wir R. 1, 1, 64 सप्ततालान् und Varâh. Bṛh. S. 11, 34 सप्तमुनीन् lieber getrennt schreiben. — Vgl. त्रि°, पञ्च°, साप्त, साप्ति.

सप्तनली f. *Vogelleim* (vgl. beng. सातनला) Spr. (II) 4041.

सप्तनवत adj. *der siebenundneunzigste* Râǵa-Tar. 5, 286. MBh. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तनवति f. *siebenundneunzig:* °नवत्यधिकशत MBh. Th. 1, S. 685.

सप्तनवतितम adj. *der siebenundneunzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तनाडिक adj. in Verbindung mit चक्र und सप्तनाडीचक्र n. *ein best. astrologisches Diagramm* (*sieben* aus einem Punkte ausgehende *Schlangenlinien*) *zur Bestimmung von Regen* ÇKDr.

सप्तनामन् adj. *siebennamig* RV. 1, 164, 2; vgl. 7, 87, 4.

सप्तनामा f. *Polanisia icosandra W. u. A.* Râǵan. im ÇKDr.

सप्तपञ्चाश adj. *der siebenundfünfzigste* MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तपञ्चाशत् f. *siebenundfünfzig* Nir. 2, 23. °शदधिकशत MBh. Th. 1, S. 223.

सप्तपत्त्र m. *eine Art Jasmin* (मुद्गर) Râǵan. im ÇKDr.

सप्तपद 1) adj. *a*) (f. ई) *auf sieben* (d. h. *vielen, allen*) *Tritten, auf Schritt und Tritt* (पदे पदे) —, *bei jeder Gelegenheit vorhanden:* पिप्युषीमिषमूर्जं सप्तपदीम् so v. a. *für alle Bedürfnisse genügend* RV. 8, 61, 16. पुंश्चल्यै सप्तपदः सखास्मि so v. a. *stets treu* AV. 5, 11, 10. Hieraus die Anwendung in der Heirathsceremonie सखा (schon diese Form lässt die Entlehnung erkennen) सप्तपदी भव *Freund werde mit dem siebenten Schritt* Âçv. Gṛhj. 1, 7, 19. Çâṅkh. Gṛhj. 1, 14, 6. Kauç. 76. Kull. zu M. 8, 227. P. 4, 1, 62, Schol. सखे सप्तपदा (!) भव Pâr. Gṛhj. 1, 8, 1. निष्ठा सप्तपदी स्मृता (vgl. तेषां निष्ठा तु विज्ञेया विद्वद्भिः सप्तमे पदे M. 8, 227) MBh. 7, 2149. — TS. 3, 3, 10, 2. सप्तपदं मित्रम् MBh. 3, 15439 und 13, 2702 fehlerhaft für साप्तपदं (so ed. Bomb. an beiden Stellen) मैत्रम् (so ed. Bomb. an der zweiten Stelle). — *b*) (f. दा) *aus sieben* Pâda *bestehend* Ait. Br. 5, 12. Çat. Br. 3, 3, 4, 1. 9, 2, 17. 9, 3, 4, 17. TS. 2, 6, 2, 3. TBr. 2, 1, 5, 11. Pañkav. Br. 19, 7, 6. RV. Prât. 18, 24. Ind. St. 8, 119. — 2) f. ई *eine Zahl von sieben Schritten:* सप्तपद्यां ततः पादं दत्त्वा मुच्यमिकेतने Kṛshṇ. 16, 9. — Vgl. साप्तपद, साप्तपदीन und पञ्चपदी.

सप्तपदार्थनिरूपण n. Titel einer Schrift, = सप्तपदार्थी Hall 74.

सप्तपदार्थी f. *die sieben* Padârtha (der Vaiçeshika), Titel einer Schrift Hall 74. Verz. d. Oxf. H. 353, *b*, No. 839. °टीका 164, *a*, 6. 7. °व्याख्या Hall 75.

सप्तपराक m. *eine best. Kasteiung* Weber, Râmat. Up. 356.

सप्तपर्ण 1) m. *Alstonia scholaris* (vgl. सप्तच्छद) AK. 2, 4, 2, 3. Trik. 2, 4, 7. 3, 3, 212. H. 1133. Ratnam. 191. MBh. 3, 11573. Hariv. 3842. 12681. R. 3, 17, 11. 4, 29, 11. 49, 23. 5, 17, 16. 6, 15, 4. 18, 35. 36, 54. Suçr. 1, 157, 14. 2, 15, 7. 70, 8. Ragh. 4, 23. Varâh. Bṛh. S. 29, 4. 54, 29. Brahma-P. in LA. (III) 51, 19. — 2) f. ई *Mimosa pudica* Ratnam. und Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2, 540, 3. — 3) n. *a*) *die Blüthe* (*Frucht* Aufrecht) *der Alstonia scholaris* Z. d. d. m. G. 27, 23. — *b*) *ein best. Gebäck* Çabdak. im ÇKDr.

सप्तपर्णक m. = सप्तपर्ण 1) Pañkat. 1, 7, 23.

सप्तपलाश m. dass. H. 16.

सप्तपुत्र adj. *sieben Kinder habend* RV. 1, 164, 1.

सप्तपुत्रसू f. *eine Mutter von sieben Kindern* Trik. 2, 6, 4.

सप्तबाह्य n. N. pr. der Herrschaft Bâlhika's Hariv. 1820.

सप्तबुद्धस्तोत्र n. *Lobgesang der sieben* Buddha, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 388, *b*, 4. Wilson, Sel. Works 2, 3. fgg.

सप्तबुध्न s. u. बुध्न.

सप्तभङ्गिनय m. *die Methode der sieben Redewendungen* oder *Formeln*, Bez. der bei den Ǵaina gebräuchlichen Dialektik Sarvadarçanas. 41, 7. 42, 5. 45, 4. Wilson, Sel. Works 1, 315.

सप्तभद्र m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) Buch. Çabdak. im ÇKDr.

सप्तम 1) adj. (f. ई) *der siebente* VS. 25, 4. Çat. Br. 3, 3, 4, 3. TS. 5, 5, 2, 3. Âçv. Gṛhj. 3, 12, 9. Kâtj. Çr. 22, 7, 13. पुरुष M. 5, 60. युग 10, 64. पद 8, 227. भक्त 11, 16. रात्रि R. 2, 72, 8. — R. Gorr. 2, 13, 1. Bhâg. P. 3, 31, 10. 9, 16, 24. °राशि Varâh. Bṛh. S. 5, 10. °दिनकृत्य Verz. d. Oxf. H. 294, *a*, 12. fg. — 2) f. ई *a*) *der siebente Tag in einer Monatshälfte* Kâtj. Çr. 7, 1, 26. 15, 8, 14. Lâṭj. 9, 9, 8. MBh. 11, 554. Varâh. Bṛh. S. 25, 5. Weber, Kṛshṇaǵ. 228. fgg. Bhâg. P. 7, 14, 21. कृष्णपक्षस्य MBh. 4, 998. कृष्ण° Râǵa-Tar. 5, 221. माघशुक्ल° 448. °कल्प Verz. d. Oxf. H. 31, *b*, 8. °व्रतानि 284, *b*, 44. °स्नपन 41, *a*, 6. — *b*) *der siebente Casus* (विभक्ति), *Locativ, die Endungen dieses Casus* Nir. 4, 15. 5, 23. VS. Prât. 3, 138. AV. Prât. 1, 74. P. 1, 1, 19. 2, 1, 40. 3, 7. 9. 36. 43 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 102, *a*, 13. 178, *a*, 6. सप्तम्यन्तं पदम् Comm. zu TS. Prât. 5, 10. °समास Kâç. zu P. 8, 4, 35.

सप्तमक adj. *der siebente* Çrut. 20.

सप्तमश्व m. *Feuer* H. 1099.

सप्तमरीचि adj. *siebenstrahlig;* m. *Feuer* Varâh. Bṛh. S. 43, 37.

सप्तमातृ adj. *sieben Mütter habend:* Flüsse RV. 1, 34, 8. दक्षिणा 10, 107, 4.

सप्तमानुष adj. *bei den sieben Menschenstämmen wohnend* d. h. *bei Allen gegenwärtig* (vgl. वैश्वानर): Agni RV. 8, 39, 8.

सप्तमास्य adj. *siebenmonatlich:* ein Kind Kâṭh. 33, 8.

सप्तमीय adj. *der siebente* Mârk. P. 76, 57.

सप्तमुष्टिक m. *eine best. Mixtur gegen Fieber* Çârṅg. Saṁh. 2, 2, 104.

सप्तम्यर्कव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Cambr. H. 64.

सप्तरक्त n. *die sieben rothen Theile am menschlichen Körper:* पाणिपादतलौ रक्तौ नेत्रान्तरनखानि च । तालुकाधरजिह्वाश्च सप्तरक्तं प्रशस्यते ॥ Sâmudraka im ÇKDr.

सप्तरत्नपद्मविक्रामिन् m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 133.

सप्तरश्मि adj. 1) *mit sieben Gurten* (darunter mögen *schmal geschnittene Stäbe* oder dergl. verstanden sein) *versehen:* ein Wagen ṚV. 2, 18,1. 6,44,24. Auch पञ्चरश्मि 2,40,3 wäre entsprechend zu erklären. नाकस्य पृष्ठे अधि सप्तरश्मौ (von den *Gurten*, die unter der Himmelsdecke gezogen sind) AV. 9,5,15. 11,1,36. — 2) etwa *siebenzüngig;* so ist nach der Zusammenstellung mit Kopf und Mund zu schliessen, während *siebenstrahlig* überall unbrauchbar ist. त्रिशीर्षाणं सप्तरश्मिं जघन्वान् ṚV. 10,8,8. त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषे (Agni) 1,146,1. सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमांसि 4,50,4. कालो अश्वो वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षः AV. 19,53,1. ṚV. 2,12,12.

सप्तरात्र 1) *ein Zeitraum von sieben Nächten* (*Tagen*): °रात्रम् acc. M. 2,187. 11,152. Varâh. Bṛh. S. 46,17. 56,114. Bhâg. P. 4,8,53. °रात्रेण M. 10,93. MBh. 1,1744. R. Gorr. 2,70,19. Mârk. P. 63,47. °रात्रात् Bhâg. P. 6,18,27. °रात्रोषित R. 2,71,18. Varâh. Bṛh. S. 55, 18. °रात्रान्ते 97,3. °कृत Mârk. P. 140,38. °वृष्टि Ind. St. 10,320. — 2) m. N. eines Ahîna AV. 11,7,11. Âçv. Çr. 10,3,6. Kâtj. Çr. 23,5, 9. Çâṅkh. Çr. 16,26,1. Lâṭj. 9,12,17. Maçaka in Verz. d. B. H. 73.

सप्तरात्रिक n. wohl fehlerhaft für °रात्रक = सप्तरात्र 1) Ind. St. 10,320.

सप्तराशिक *the rule of seven* Colebr. Alg. 35.

सप्तर्च (सप्तन् + ऋच्) n. *ein Lied von sieben Versen* AV. 19,23,4. Çat. Br. 9,5,2,1. 8. Kâtj. Çr. 18,4,12.

सप्तर्षि s. u. ऋषि 1) c). Hinzugefügt kann werden: सप्तर्षयः सदाराः Varâh. Bṛh. S. 48,61. सप्तर्षीणां मतम् 86,3. °चार 2, S. 6, Z. 4 v. u. °चरित R. 4,44,39. °वलि Kumâras. 5,37. °मत (Titel eines Werkes) Verz. d. Oxf. H. 279,b,37. °संवाद 5,b,18. fg. °लोक Verz. d. B. H. 146, a (18). °स्मृति Ind. St. 1,467. °स्मृतिसंग्रह Mack. Coll. 1,23. °स्तोत्र 140. °पूता दिक् so v. a. *Norden* H. 15, Schol.

सप्तर्षिक m. = सप्तर्षि in सप्तर्षिकादेश Hariv. 464.

सप्तर्षिज m. *der Sohn der sieben Weisen, der Planet Jupiter* H. 118, Schol.

सप्तर्षिता f. nom. abstr. von सप्तर्षि Hariv. 1458.

सप्तल 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — 2) f. आ N. verschiedener Pflanzen: *arabischer Jasmin* AK. 2,4,2,53. H. 1148. an. 3,690. Med. l. 143. Halâj. 2,52. *Seifenbaum* AK. 2,4,5,8. H. an. Med. Ausu. 89. *Mimosa concinna Roxb.* (mit seifigen Schoten) Ratnam. 184. *Abrus precatorius* und *Bignonia suaveolens* H. an. Med. — Suçr. 1,139,19. 144,16. 145,3. 168,12. 183,17. 221,3. 2,35,9. 277, 12. Pañkar. 1,7,19. — Vgl. साप्तलेय und सातला.

सप्तलिका f. = सप्तला Suçr. 2,108,18.

सप्तवती f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18. — Vgl. षष्ठवती.

सप्तवध्रि 1) adj. *mit sieben Riemen* (= धातु Comm.) *gefesselt:* die Seele Bhâg. P. 3,31,11. 19. — 2) m. N. pr. eines Mannes, den die Açvin retten, wie er in einen Baum eingeklemmt ist, ṚV. 5,78,5. 8,62,9. 10,39,9. AV. 4,29,4. mit dem patron. Âtreja Liedverfasser von ṚV. 5,78. 8,62.

सप्तवर्ग m. *eine Gruppe von Sieben* Ind. St. 8,406. 414.

सप्तवर्मन् m. N. pr. eines Grammatikers Târan. 74. fgg. 78. — Vgl. सर्ववर्मन्.

सप्तवार m. N. pr. eines der vielen Söhne Garuḍa's MBh. 5,3596.

सप्तविंश adj. 1) *der siebenundzwanzigste* Çat. Br. 8,4,3,16. TBr. 3, 11,2,4. — 2) *aus siebenundzwanzig bestehend* Ind. St. 8,16.

सप्तविंशक adj. = सप्तविंश 2) ṚV. Prât. 16,50 (51).

सप्तविंशति f. *siebenundzwanzig* (das Gezählte steht in demselben Casus oder im gen.) VS. 9,7. 14,30. Çat. Br. 10,5,4,5. Nir. 10,12. Weber, Nax. 2,277. fgg. 281. 284. 286. M. 9,129. MBh. 1,2580. 9, 2013. Hariv. 1332. Kathâs. 123,70. °मौक्तिकैः AK. 2,6,3,8. °रात्र n. N. eines Sattra Kâtj. Çr. 24,2,22. °साधुलक्षण n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282. — Vgl. साप्तविंशति.

सप्तविंशतिक adj. *aus siebenundzwanzig bestehend* Mârk. P. 74,57.

सप्तविंशतितम adj. *der siebenundzwanzigste* Comm. zu Kâtj. Çr. 688,8.

सप्तविंशतिम adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 53,b,20.

सप्तविंशिन् adj. *aus siebenundzwanzig bestehend:* मासाः Lâṭj. 4,8,4. Nidânas. 5,11.

सप्तविदारु m. *ein best. Baum* Colebr. Alg. 315.

सप्तविध adj. (f. आ) *siebenfach, siebenartig* Çat. Br. 9,5,2,8. 10,2, 3,1. 4,8. 6,2. Maitrjup. 6,22. MBh. 2,451 = Hariv. 14078. Suçr. 1, 170,11. Kâm. Nîtis. 15,28. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 281. Pañkar. 1,1, 56. fg. Davon सप्तविधता f. nom. abstr. Çat. Br. 10,2,6,14.

सप्तशत 1) adj. (f. आ) in अर्ध° *dreihundertundfünfzig:* °शता नार्यः R. Gorr. 2,35,10 (34,13 Schl.). 81,6. 83,27. — 2) f. ई *siebenhundert:* श्लोक° MBh. 1,592. Titel verschiedener aus 700 Strophen bestehender Gedichte Colebr. Misc. Ess. 2,74. Hall in Vâsavad. 22. Gild. Bibl. 215. 218. Verz. d. Oxf. H. 203,b, N. 1. 2. °काव्य Notices of Skt Mss. 43. °विवृति 30. °व्याख्यान 2,54. — 3) n. pl. in अर्ध° *dreihundertundfünfzig:* मातृणामर्धसप्तशतानि R. 2,39,26 (38,45 Gorr.).

सप्तशतिका f. = सप्तशती Verz. d. B. H. No. 1338. लघुसप्तशतिकास्तव ebend.

सप्तशलाकचक्र n. *ein best. astrologisches Diagramm* (sieben senkrechte Linien, durchschnitten von sieben wagerechten) *zur Bestimmung eines glücklichen Hochzeitstages* ÇKDr. °विधि Verz. d. Cambr. H. 63.

सप्तशिरा s. सप्तसिरा.

सप्तशिव adj. (f. आ) nach Sâj. *die sieben* (Welten) *beglückend:* मातृषु ṚV. 1,141,2. Der Text scheint entstellt zu sein.

सप्तशीर्ष adj. *siebenköpfig* MBh. 1,2162. 13,850. °शीर्षन् s. u. शीर्षन्.

सप्तषष्ट adj. *der siebenundsechzigste* MBh. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तषष्टि f. *siebenundsechzig* Weber, Ǵjot. 92. fg. Mârk. P. 46,35. 53,2. 121,5. °शतानि und °सहस्राणि ebend. °भाग m. *der siebenundsechzigste Theil* Ind. St. 10,300.

सप्तषष्टितम adj. = सप्तषष्ट R. in den Unterschriften der Sarga.

सप्तसप्तक 1) adj. *aus neunundvierzig bestehend* Verz. d. Oxf. H. 49, a,18. — 2) n. *neunundvierzig:* °वेतर R. 3,53,41.

सप्तसप्त adj. *der siebenundsiebzigste* Râǵa-Tar. 6,256.

सप्तसप्तति f. *siebenundsiebzig* Ind. St. 3,282. Varâh. Bṛh. S. 11,24. वत्सरे सप्तसप्ततौ so v. a. *im siebenundsiebzigsten Jahre* Râǵa-Tar. 5,221.

सप्तसप्ततितम adj. = सप्तसप्त R. in den Unterschriften der Sarga.

सप्तसप्ति adj. *mit sieben Rossen fahrend;* m. *die Sonne* Trik. 1,1,99.

H. 96. MBH. 3,193. 8,473. RAGH. 13,41. ÇÂK. 137. MÂLAV. 33. KIR. 5,31. MÂRK. P. 107,2.

सप्तसम s. प्राच्य°.

सप्तसमुद्रवत् (von सप्तन् + समुद्र) adj. *sieben Meere habend; von s. M. umgeben* BHÂG. P. 5,6,14.

सप्तसारस्वत n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,6085. 9,2184. fgg.

सप्तसिरा f. *Betelpfeffer* RÂǴAN. im ÇKDR. °शिरा gedr.

सप्तसू f. *eine Mutter von sieben Kindern* ÇABDAR. im ÇKDR.

सप्तसोमसंस्थापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,208.

सप्तस्पर्धा f. N. pr. eines Flusses R. GORR. 2,73,12.

सप्तस्रोतस् n. N. pr. eines Tîrtha BHÂG. P. 1,13,49 (°श्रोतस् BURNOUF).

सप्तस्वसृ adj. *sieben Schwestern habend:* °सा nom. fem. ṚV. 6,61,10. 8,41,2. NIR. 10,5.

सप्तहृ n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*. SHAḌV. BR. 3,9.

सप्तहन् adj. *sieben erschlagend* ṚV. 10,49,8.

सप्तहोतृ adj. *sieben Opferpriester habend:* Agni ṚV. 3,29,14. 10,64,5. यज्ञ VS. 34,4. अध्वर AV. 4,24,3. ÇAT. BR. 1,8,2,21. ÇÂÑKH. ÇR. 10,18,1. PAÑKAV. BR. 25,4,2. *ein best.* Mantra TBR. 3,12,5,2.

सप्तहोत्रप्रयोग m. Titel eines Werkes Ind. St. 9,188. 192.

सप्तांशुपुंगव m. *der Planet Saturn* GAṬÂDH. im ÇKDR.

सप्ताक्षर (सप्तन् + अक्षर) adj. (f. ई) *siebensilbig:* विद्या PAÑKAR. 2,5,37.

सप्तागारम् adv. *in sieben Häusern* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,32.

सप्ताङ्ग (सप्तन् + अङ्ग) adj. *siebengliedrig, — theilig:* आत्मन् MÂṆḌ. UP. 3. Ind. St. 9,125. WEBER, RÂMAT. UP. 337. fg. 342. राज्य M. 9,294. 296. JÂǴÑ. 1,352. KÂM. NÎTIS. 1,17. 4,1. °सर्पिस् Verz. d. B. H. No. 1002.

सप्तात्मन् (सप्तन् + आ°) adj. *sieben Naturen habend* Ind. St. 9,140.

सप्ताद्रि (सप्तन् + अद्रि) m. sg. *Siebengebirge* LIA. 2,965, N. 3. 966.

सप्तार्चि m. = सप्तार्चिस् *Feuer:* सप्त (so ist zu trennen) सप्तार्चिवर्चसः R. 5,40,1. सप्तार्चेः MÂRK. P. 99,26.

सप्तार्चिस् (सप्तन् + अ°) 1) adj. *a) siebenstrahlig. — b) stechende Augen habend* H. an. 3,758. MED. s. 64. — 2) m. *a) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 1,1,1,51. H. 1100. H. an. MED. HALÂJ. 1,62. 68. MBH. 1,892. 3,5035. 12,11387. 17,36. RAGH. 10,22. VARÂH. BṚH. S. 32,13. KATHÂS. 20,85. 35,69. MÂRK. P. 99,60. — *b) der Planet Saturn* H. 120. HÂR. 12.

सप्तार्णव (सप्तन् + अ°) adj. (f. आ) *sieben Meere habend, von s. M. umgeben:* die Erde BHÂG. P. 3,21,25.

सप्ताविंशति f. = सप्तविंशति HARIV. 11522. 11837 (als n., wenn nicht °तिं zu lesen ist). 12454 (die neuere Ausg. an allen drei Stellen सप्त°). °मुक्ताः VARÂH. BṚH. S. 81,34 (das Versmaass erfordert die Länge).

सप्ताश्र und सप्तास्र (सप्तन् + अश्र, अस्र) adj. *siebeneckig:* °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,10 (°स्र).

सप्ताश्व (सप्तन् + अश्व) adj. *siebenrossig:* die Sonne ṚV. 5,45,9. m. *die Sonne* AK. 1,1,2,30. HALÂJ. 1,36.

सप्ताश्ववाहन adj. *mit sieben Rossen fahrend:* die Sonne SÛRJASTOTRA im SÂMBA-P. nach ÇKDR.

सप्ताष्ट (सप्तन् + अष्टन्) adj. *sieben oder acht:* °दिवसान् (so ed. Bomb.) MBH. 5,5446. °दिवसम् R. GORR. 1,10,21.

सप्तास्य (सप्तन् + आ°) adj. *siebenmündig* ṚV. 4,50,4. 51,4. 9,111,1. *sieben Oeffnungen habend* 10,40,8.

सप्ताह (सप्तन् + अह = अहन्) m. *sieben Tage, eine siebentägige Feier* ÇAT. BR. 13,4,1,4. PAÑKAV. BR. 23,19,5. KÂTJ. ÇR. 23,5,4. °हम् *sieben Tage lang* ÇAT. BR. 13,4,2,4. R. GORR. 1,4,122. SUÇR. 1,165,7. 167,12. 168,13. VARÂH. BṚH. S. 44,6. 46,40. 77,31. KATHÂS. 46,120. RÂǴA-TAR. 5,91. BHÂG. P. 2,1,14. 6,16,27. °हात् *nach sieben Tagen* M. 8,108. VARÂH. BṚH. S. 30,12. 31. 32,30. 38,2. 86,64. KATHÂS. 46,107. MÂRK. P. 17,8. RÂǴA-TAR. 6,112. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,27. °हान् WEBER, Nax. 2,286. °मात्रेण Verz. d. Oxf. H. 75,*a*,2. °हान्तर् VARÂH. BṚH. S. 5,92. 96. पूर्णसप्ताहा adj. KATHÂS. 86,157.

सप्ति m. *Ross*, insbes. *Rennpferd* NAIGH. 1,14. NIR. 9,3. AK. 2,8,2,12. H. 1233. HALÂJ. 2,281. ṚV. 1,85,1. 6. वाजिन् 162,1. 9,96,9. वाजयु 103,6. वाजंभर (zugleich angeblicher Liedverfasser) 10,80,1. रथ्य 2,31,7. अत्य 3,22,1. 35,2. 10,6,2. अश्वा सप्ती 6,59,3. हित 9,21,4. हिन्वान 65,26. हेष 7,43,2. आशु VS. 22,22. 19. ṚV. 8,4,14. 13,13. 20,23. 33,18. 43,25. 46,7. 9,29,2. अभि याद्यं सप्तिरिव श्रवस्या 96,16. रोहिता 10,60,6. 142,2. अवो हि सप्तेः परमं विभूषणम् SPR. (II) 2373. नरसप्तिरथद्विपवद्विकार PAÑKAR. 3,3,4. — Vgl. पुष्पदान°, सप्त°, सित°.

सप्तिता f. nom. abstr. von सप्ति MBH. 8,2160.

1. सप्तिन् (von सप्तन्) adj. *sieben enthaltend* ṚV. PRÂT. 16,11. m. *der siebentheilige* Stoma PAÑKAV. BR. 19,7,6. LÂṬJ. 8,5,24.

2. सप्तिन् (von सप्ति) adj. f. °नी dem वाजिनी nachgebildet LÂṬJ. 2,7,26.

सप्तीवस् (wie oben) adj. *mit Rennern fahrend* ṚV. 7,94,10. 10,6,6.

सप्तोत्साद (सप्तन् + उ°) adj. *sieben hohe Theile am Körper habend* BURNOUF in Lot. de la b. l. 568.

सप्त्य (von सप्ति) n. etwa *Tummelplatz für Rosse, Rennbahn:* यह्वास्य ṚV. 8,41,4.

सप्रकारक (von 2. स + प्रकार) adj. *eine Specification enthaltend:* ज्ञान TARKAS. 26.

सप्रज (2. स + प्रजा) adj. (f. आ) *Nachkommen habend* RAGH. 4,8. BHÂG. P. 9,18,31. *nebst Kindern* 3,22,33.

सप्रजस् (2. स + प्र°) adj. *Nachkommen habend* KAUÇ. 8.

सप्रजापतिक adj. *nebst* Pragâpati: देवाः AIT. BR. 8,12. ÂÇV. GṚHJ. 3,9,1. KAUÇ. 56.

सप्रणय s. u. प्रणय 2) *b*) und füge daselbst MBH. 5,7322 hinzu.

सप्रत्यय s. u. प्रत्यय 4).

सप्रथस् (2. स + प्र°) adj. 1) *ausgebreitet, geräumig* NAIGH. 4,3. NIR. 6,7. शर्मन् ṚV. 1,22,15. 94,13. 6,16,33 (vgl. VS. 18,54). छर्दिस् 15,3. 8,5,12. अवस् 5,65,5. VS. 38,20. — 2) *weit reichend, weithin wirkend* u. s. w.: वचस् so v. a. *weithin schallend* ṚV. 1,75,1. मन्मन् 6,68,9. होतृ 5,13,4. Mitra 3,59,7. Vishṇu 1,156,1. Agni als *weithin leuchtend* 18,9. 45,7. 10,140,6. VS. 38,7. येषामर्णो न सप्रथो नाम ṚV. 8,20,13. 10,181,1. proparox. VS. 22,3. TS. 7,1,11,1. — In der Formel सप्रथ सभां मे पाहि TBR. 1,1,10,3 scheint der Vocativ den übrigen Formeln नर्य, शंस्य u. s. w. nachgebildet zu sein.

सप्रभ (2. स + प्रभा) adj. *gleiches Glanzes, — Aussehens mit* (geht im comp. voran): दीप्तपावक° MBH. 1,1033. सूर्य° 3,12222. विद्युत्° 12881. 7,2814. अमराधिपसैन्य° 8,1212. HARIV. 2692. 12518. R. 6,19,46. VA-

RÂG. BRH. S. 37, 1. 81, 23. 82, 5. PAÑKAR. 3, 14, 2.

सप्रभत्व (von सप्रभ) n. *gleiches Aussehen* VISHNU. 1, 7, 11.

सप्रभाव (2. स + प्र°) adj. (f. श्रा) *Macht besitzend* KATHÂS. 30, 70.

सप्रभृति (2. स + प्र°) adj. *gleich beginnend*, n. *gleicher Anfang* PAÑKAV. BR. 15, 1, 6. ÇÂÑKH. BR. 20, 4. 21, 4. 22, 4. 26, 16. nach P. 6, 3, 84 wäre समानप्रभृति die richtige Form.

सप्रवाद (2. स + प्र°) adj. *sammt den Casusformen* RV. PRÂT. 5, 15. — Vgl. सकृत्प्रवाद.

सप्रसव adj. *mit Nachkommenschaft gesegnet* RAGH. 1, 22; vgl. auch unter प्रसव 3).

सँप्राण (2. सँ + प्राण) adj. *athmend, lebend* TS. 5, 3, 6, 3. 6, 1, 4, 4. R. 6, 82, 33. BHÂG. P. 8, 2, 28.

सप्राय (2. स + प्राय) adj. *gleichartig, gleichmässig*: कृत्स्न° LÂTJ. 6, 9, 12. — Vgl. साप्राय्य.

सप्रेमन् (2. स + प्रे°) adj. *seine Freude an Etwas* (loc.) *habend* Spr. (II) 5612.

सप्रैष in der Verbindung वालखिल्याः (वालि° gedr.) ससप्रैषाः Verz. d. Oxf. H. 56, a, 8. wohl fehlerhaft für ससंप्रैषाः.

सप्सरस् (ohne Avagraha) adj. von unbekannter Bed.: ते सप्सरासो ऽजनयन्ताभ्वम् Marut RV. 1, 68, 9. nach SÂJ. = समानरूप oder हिंसक.

सफ 1) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Vâsishtha Ind. St. 3, 242, a. mit dem patron. Pâgrja 233, b. — 2) n. N. verschiedener Sâman ebend. 242, b.

सफल (2. स + फल) adj. (f. श्रा) 1) *mit Früchten behängt*: ein Zweig PÂR. GRHJ. 2, 10. पादप KATHÂS. 25, 13. — 2) *Lohn —, Gewinn bringend, Erfolg habend, sein Ziel erreichend, erfolgreich*: जन्मन्, जीवित MBH. 3, 2099. R. GORR. 1, 21, 20. 71, 12. 4, 44, 8. 5, 15, 6. Spr. (II) 2952. 5383. MÂRK. P. 61, 37. PAÑKAR. 1, 3, 14. — R. 2, 37, 17. 3, 77, 10. 5, 37, 2. 90, 31. आरम्भ MRKKH. 174, 3. VIKR. 10, 9. Spr. (II) 4730. RÂGA-TAR. 5, 373. VET. in LA. (III) 24, 2. यज्ञसमृद्धि *sich erfüllend* R. 1, 50, 13 (51, 13 GORR.). आशा MBH. 3, 12658. अयाशा 7, 51. °प्रार्थन adj. VIKR. 21, 17. तर्क Spr. (II) 4282, v. l. प्रतिज्ञां सफलां कर् *erfüllen, halten* R. 4, 13, 24. 39. करोति सफलं वचः KÂM. NÎTIS. 17, 30. लक्षणं सफलम् *nebst Erfolg* VARÂH. BRH. S. 20, 5. — 3) *Hoden habend, unverschnitten* R. GORR. 1, 50, 4 (49, 4 SCHL.). 10. — Vgl. साफल्य.

सफलता n. nom. abstr. zu सफल 2): चतुरस्य सफलसमागतम् KATHÂS. 45, 367. कामिनीं मण्डनश्रीर्व्रजति हि सफलतां वल्लभालोकनेन SÂH. D. 43, 12.

सफलय् (von सफल), °यति *gewinnreich —, erfolgreich machen*: नयने GÎT. 9, 6. तारुण्यम् KHARDOM. 32. KATHÂS. 89, 53. RÂGA-TAR. 2, 142 (सफलयन् zu lesen). सफलित Verz. d. Oxf. H. 146, b, 2.

सफलीकर् (सफल + 1. कर्) dass.: जीवलोकाः °क्रियते PAÑKAT. 226, 6. °क्रियतां सर्वम् ÇATR. 1, 19. °कृतभर्तृपिण्ड MÂLAV. 68, 13. लोचने KATHÂS. 45, 254. प्रतिज्ञा *erfüllt, gehalten* R. GORR. 1, 69, 24. 3, 25, 112.

सफलीभू (सफल + 1. भू), °भवति *Gewinn bringen, Erfolg haben* Spr. (II) 5816. सौन्दर्यं °भूतम् KATHÂS. 123, 219.

सँबन्धु (2. स + बन्धु) adj. 1) *derselben Sippe zugehörig, verwandt* P. 6, 3, 85. VOP. 6, 97. RV. 3, 1, 10. 5, 47, 5. 8, 20, 21. 9, 14, 2. 10, 10, 9. AV. 6, 15, 2. 8, 2, 26. 15, 8, 2. 3. VS. 5, 23. असंबन्धोः RV. 5, 59, 5. — 2) *einen Angehörigen —, einen Freund habend* (Gegens. बन्धुहीन) HIT. 17, 19. — Vgl. अ°, यावत्सबन्धु.

सबर्दुघ (सबर् + दुघ) adj. (f. श्रा) *alsbald* (vgl. ἄφαρ) *Milch gebend* (*ohne Mühe zu melken*) *oder neumelk*: eine Kuh RV. 1, 20, 3. 121, 5. 134, 4. 3, 6, 4. धेनवः सबर्दुघाः अश्वा अप्रदुग्धाः 55, 16. 12. 8, 1, 10. 10, 61, 11. zu 9, 12, 7 vgl. SV. II, 5, 1, 4, 7. Nach SÂJ. bedeutet सबर् *Milch, Saft, Nektar.*

सबर्दुह् adj. dass.: °धुक् RV. 10, 69, 8.

सबर्धु adj. dass.: सबर्धुं धेनुम् RV. 10, 61, 17.

1. सँबल (2. स + 1. 2. बल) 1) adj. a) *kräftig, mächtig* RV. 8, 32, 9. AV. 13, 3, 12. ÇÂÑKH. GRHJ. 6, 5. MBH. 13, 860. Spr. (II) 5624. *nebst Kraft, — Macht* AK. 2, 7, 57; vgl. H. 1382. — b) *nebst Heer* R. 2, 52, 71. 71, 10. सबलानुग = सबल und सानुग MBH. 5, 7449. — c) *nebst* Bala (Krshna's älterem Bruder) BHÂG. P. 3, 2, 26. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja HARIV. 496. eines Sohnes des Vasishtha und eines der 7 Weisen MÂRK. P. 52, 26. eines der 7 Weisen unter Manu Sâvarna 94, 8.

2. सबल schlechte Schreibart für शबल MBH. 7, 827. 13, 3766 (die ed. Bomb. an beiden Stellen शबल). PAÑKAT. 188, 11. fg.

सबलसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 12.

सबलि (2. स + 1. ब°) m. *Abend* H. 140.

सबहुमानम् (von 2. स + बहुमान) adv. *mit Hochachtung* ÇÂK. 99, 13.

सबाध s. u. 1. बाध 2).

सबाधस् (2. स + बा°) 1) adj. *etwa bedrängt*: नू नो अग्न ऊतये सबाधसश्च रातये (sc. भव:) RV. 5, 10, 6. = ऋत्विज् NAIGH. 3, 18. — 2) adv. *dringend*: नरो हव्येभिरीळते सबाधः RV. 7, 83, 1. 26, 2. 94, 5. 8, 63, 6. 12. प्र नेमीभिः सबाध ईळे 7, 53, 1. 61, 6. 8, 55, 1. प्र वीरमर्चता स° 3, 51, 4. तं स° आ यंकृतुतये 3, 27, 6. 4, 17, 18. स° अशमानः 23, 4. 1, 64, 8. 10, 101, 12. TS. 2, 2, 12, 4.

सबाह्यान्तःकरण adj. *mit den äusseren und inneren Sinnen*: अन्तरात्मन् so v. a. *das ganze Selbst* ÇAÑK. 98, 21.

सबाह्यान्तरात्मन् m. *das Herz nebst den äusseren Sinnen* so v. a. *das ganze Selbst* VIKR. 72, 5. 6.

सबिन्दु (2. स + बि°) m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55, 8.

सबीज (2. स + बीज) adj. *Samen —, Keime enthaltend* (auch in übertr. Bed.); davon nom. abstr. °त्व n. WEBER, RÂMAT. UP. 343, 3.

सँब्द ein dunkles Wort: सब्दः सर्गः सुमेकः TS. 4, 4, 8, 2. सब्दमकः सेगाः रात्रिः ÇAT. BR. 1, 7, 2, 26.

सब्रह्मक (von 2. स + 2. ब्रह्मन्) adj. *sammt dem* Brahman (*Priester*) ÂÇV. ÇR. 3, 5, 1. *sammt dem Gotte* Brahman: सब्रह्मकेषु लोकेषु सप्तस्वप्यखिलेषु च MBH. 3, 175. इमे सब्रह्मका लोकाः ससुरासुरमानवाः 12, 13013.

सब्रह्मचारिक adj. von सब्रह्मचारिन् oder = सब्रह्मचारिन् JÂGÑ. 2, 85.

सब्रह्मचारिन् (2. स + ब्र°) m. (*geistlicher*) *Mitschüler* P. 6, 3, 86 nebst VÂRTT. VOP. 6, 97. AK. 2, 7, 11. H. 80. ÂÇV. GRHJ. 4, 4, 26. GOBH. 3, 3, 13. ÇÂÑKH. GRHJ. 4, 17. M. 5, 71. JÂGÑ. 2, 135. KÂM. NÎTIS. 2, 23. KA-

THÂS. 4,97. 70,19 (सब्र° zu lesen). 104,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13. f. °चारिणी KATHÂS. 29,52. गतिं गरुत्मतो दृष्ट्वा वेगसब्रह्मचारिणीम् so v. a. *wetteifernd* 18,89. — Vgl. साब्रह्मचारिण.

सब्राह्मण (2. स + ब्रा°) adj. *sammt Brahmanen*: देवाः AV. 12,4,10. 53.

सब्वं nach MAHÎDH., ober सबुं f. etwa *Speisebrei* (des Magens), welche Bed. MAHÎDH. irrig für ऊवध्य annimmt. VS. 19,84. TBR. 2,6,4,2 schreibt सबुवंन्, nach dem Comm. adj. *von* (Athmungs-) *Geräusch* (बुव) *begleitet*. Eher wäre in diesem Falle *crepitans* (von Blähung) zu verstehen.

सभ् = सह्: vgl. प्रसभम्.

सभं s. unter सभा.

सभक्तिकम् (von 2. स + भक्ति) adv. *liebevoll* ÇUK. in LA. (III) 34,19.

सभक्त (2. स + भक्त) adj. *Mitesser, Tischgenosse*: यथासभक्तम् *je mit dem betreffenden Mitesser* ÂÇV. ÇR. 5,6,19.

सभय (2. स + भय) adj. (f. ग्री) *von Angst* —, *von Furcht ergriffen, erschrocken* KATHÂS. 10,157. 17,67. 22,254. PAÑKAT. 45,8. ग्रात्मापराध° *sich fürchtend vor* KATHÂS. 18,224. सभयम् adv. R. 1,64,4. KATHÂS. 26, 217. HIT. 18,12. 39,8.

सभॅरस् (2. स + भ°; vgl. भर 2) c) adj. etwa *zusammenklingend*, — *stimmend*: die Marut RV. 5,54,10. VS. 17,81. 84. गिरा च यृष्टिः सभॅरा ग्रसंन्नः *wenn mit unserer Bitte die Gewährung stimmt* RV. 10,101,3.

सभर्तृका (von 2. स + भर्तृ) adj. f. *einen Gatten* (am Leben) *habend* AK. 2,6,1,12.

सभव (2. स + भव) adj. *nebst* Bhava (Çiva) BHÂG. P. 8,23,3.

सभस्मन् (2. स + भस्मन्) adj. सभस्मद्विजाः *mit Asche bestrichene Brahmanen*, Bez. der Pâçupata oder Çiva'itischen *Mönche* VARÂH. BṚH. S. 60,19; vgl. HIOUEN-THSANG 1,124.

सभां f. *ein öffentliches oder Gemeindehaus, Halle für Versammlungen,* insbes. *Spielhaus; Versammlung, Gesellschaft; Hof eines Fürsten; Gerichtshof* AK. 2,2,5. 7,14. 3,4,14,73. 23,140. TRIK. 3,3,291. H. 481. 990. an. 2,313. fg. MED. bh. 9. HALÂJ. 4,60. 5,35. वृक्ष्हद्वा वर्यं उच्यते सभासुं RV. 6,28,6. सम्ब्रा याति सभामुपं 8,4,9. सभामेति कितवः 10,34,6. AV. 5,31,6. ग्रामाः, ग्ररण्यम्, सभाः 12,1,56. VS. 3,45. 16,24. 20,17. पशवो ब्राह्मणस्य सभा TS. 1,7,6,7. यत्सभायां विजयन्ते TBR. 1,1,10,6. ÇAT. BR. 2,3,2,3. 5,3,1,10. ÇÂÑKH. BR. 7,9. सभाः सभासाद्य ÂPAST. 1, 32,19. *südlich von der Stadt* 2,25,5. *in der Mitte ein Spieltisch* 12. *Gesellschaftsraum im Wohnhaus* AV. 8,10,5. TBR. 1,1,10,3. सत्यं सभायामुत्तासो निषण्ठं TS. 3,4,8,6. सभानामुपस्तरणानि KAUÇ. 11. 17. LÂṬY. 3,5,22. प्रजापतेः सभां वेश्म प्रपद्ये KHÂND. UP. 8,14. संसत्सु च सभासु च MBH. 3,15737. सभा क्रियताम् 2,9. fgg. 5,179. fgg. इक्ष्वाकुनाथस्य R. 2, 81,9. 5,89,6. fgg. दैत्येन्द्रस्य MBH. 3,15834. RAGH. 17,27. Spr. (II) 4025. KATHÂS. 29,13. RÂGA-TAR. 2,127. 159 (सभान्तरे bei TR. zu lesen). 3,377. 4,223. 5,33. 391. 419. PAÑKAR. 1,4,66. HALÂJ. 4,93. °प्रवेशन *Gerichtshof* PÂR. GṚHJ. 3,13. M. 7,145. 8,1. 10. 11. 79. 95. R. 2,67,4. Spr. (II) 1293. 3130. 6838. सभासीन (राजन्) RÂGA-TAR. 4,82. सभास्थानस्थ 3,129. सभोपविष्ट PAÑKAT. 223,13. VET. in LA. (III) 28,14. सभायसरे 16,9. सभायां चक्रिरे कथाः *in Gesellschaft* R. 2,69,3. सभा समग्रा परितुष्यते सिधन् R. GORR. 2,88,28. जिता सभा वस्त्रवता Spr. (II) 2415. वाचः सभायोग्याः 2556. विषं सभा दरिद्रस्य 2836, v. l. सभा पण्डितैः (भाति) 3545. सभां कारयति 3619. न शोभते सभामध्ये 4800. 6270. सभान्तरे 6401. KATHÂS. 46, 164. BHÂG. P. 3,1,7. सभां कृत्वा HIT. 93,3. *Asyl, Zufluchtsort für Reisende* M. 9,264. MBH. 3,2336. fg. 13,1671. R. 1,5,13 (11 GORR.). MÂRK. P. 14,65. BHÂG. P. 10,41,21. *Vorhalle in einem Tempel* WILSON, Sel. Works 1,189. महा° *eine grosse Halle* (wo gespeist wird) KATHÂS. 45, 227. in comp. mit dem Namen eines Gottes oder Fürsten so v. a. *Palast, Hof*: धनाध्यक्ष° R. 5,89,7. पुष्पमित्र°, चन्द्रगुप्त° MAHÂBH. ed. BALLANT. 758. in comp. mit einem im pl. gedachten Worte *Versammlung* —, *Gesellschaft von*: मत्रिसभान्तरे RÂGA-TAR. 6,261. युवति° GÎT. 9,5. विद्वज्जनसभामध्ये Spr. (II) 6106. साधु° 5717, v. l. BHÂG. P. 7,11,1. वृद्ध° 5,12,7 (pl.). ग्रसत्सभा 1,8,24. पण्डितसभां कारितवान् HIT. 7,12. शिष्टसभां कृत्वा 100,13. in diesen Verbindungen nach den Grammatikern häufig n. P. 2,4,23. fg. AK. 3,6,2,26. fg. das vorangehende Wort hat den Ton auf der letzten Silbe P. 6,2,98. गोपालसभं, स्त्रीसभं Schol. — एकसभं ÇAT. BR. 14,9,2,9. ग्रसभं *in die Gesellschaft nicht gehörig* TS. 1, 7,6,7. — Sabhâ und Samiti als Töchter des Pragâpati AV. 7,12, 12. — Vgl. देव°, नृपसभ (auch Verz. d. Oxf. H. 193,a,16), ब्रह्मसभा, मध्येसभम्, मनुष्यसभा, यमसभ und °सभा, राजसभा (füge *Hof eines Fürsten* und Spr. (II) 2077. 2960. KATHÂS. 102,146 hinzu).

सभाकार m. *Erbauer einer Halle* u. s. w. MBH. 5,185. R. GORR. 2,87,3.

सभाक्ष m. N. pr. eines Mannes HARIV. 2079. 5252.

1. सभागं (सभा + 1. ग) adj. *in die Versammlung* —, *in den Rath gehend*: ग्रप्यस्य राजानः सभागा ग्रागच्छन्ति ÇAT. BR. 3,3,4,14. KHÂND. UP. 5,3,6. — Vgl. सभाचर.

2. सभाग (2. स + भाग) adj. *einen Antheil habend*; s. सभागय्.

सभागय् (von 2. सभाग), °यति etwa *mittheilen*: यत्संभागयति दक्षिणाः सभागयति AV. 9,6,54.

सभागृह n. *Versammlungshalle* Verz. d. Oxf. H. 28,b,17.

सभाग्य (2. स + भा°) adj. (f. ग्रा) *glücklich* (von Personen) HARIV. 5754. R. GORR. 2,53,13. 5,68,33. MÂRK. P. 21,59.

सभाचरं adj. = 1. सभाग VS. 30,6.

1. सभाजन (von सभाजय्) n. *das Erweisen einer Ehre, einer Aufmerksamkeit* AK. 3,3,7. H. 731. HALÂJ. 4,21. R. 2,57,2. RAGH. 13,43. 14,18. सभाजनान्तराणि यातयिष्यामि (सभाजनानि यात° ed. TULLB. 74,9) MÂLAV. ed. Bomb. 113,4. 5. MÂRK. P. 110,13 (wo सभाजनमिष्यसे st. सभाजनयिष्यते zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 61,b,8 v. u. 173,b,3 v. u.

2. सभाजन (2. स + भा°) adj. *reichlich mit Gefässen versehen*: गृह MBH. 4,382. नकाजन ed. Bomb.

सभाजय् (denom. von 2. स + भाज्), °यति DHÂTUP. 35,35 (प्रीतिदर्शनयोः; सेवन st. दर्शन v. l.) *Jmd* (acc.) *eine Ehre* —, *eine Aufmerksamkeit erweisen*: °यति R. 3,35,107. °यत् partic. 106. 4,29,27. UTTARAR. 82,2 (105,5). KATHÂS. 46,25 (स भा° gedr.). °य imperat. MBH. 12,10539. °यत् imperf. 3, 13327. °यामास BHÂG. P. 10,48,3. med. °यते (am Ende eines Çloka) MBH. 5,1748. °यते MÂRK. P. 110,13. 18. °येथास् MBH. 5,645. °यत imperf. 2,1618. absol. °यित्वा R. 3,35,98. BHÂG. P. 10,32,15. 70,34. सभाज्य MBH. 1,3277. KATHÂS. 62,8. °यितुम् MBH. 8,8589. MÂLAV. ed. Bomb. 113,2. partic. pass. सभाज्यमान MBH. 1,3112. 4,2213. 14,2673 (nach der

Lesart der ed. Bomb.). R. Gorr. 2,13,20. 3,35,115. 5,59,9. सभाजित MBh. 3,9942. 4,2163. R. Gorr. 1,33,22 (स भा° gedr.). 2,4,13. 4,10,23. 61,44. 5,8,20. 53,24. 7,37,5,61. Râǵa-Tar. 1,356. Mârk. P. 110,9. 116, 68. Bhâg. P. 2,9,9 (स भा° Burn.). 4,1,32. 20,36. 6,7,25. 8,12,3. 16,3. 44. सु° 10,38,43. (einen leblosen Gegenstand) ehren, (eine Sache) preisen: कैलासं सभाजयितुम् Kathâs. 110,3. कालिं °यन्ति Bhâg. P. 11,5,36. 84,20. सचिवैर्जितम् 3,24,11. 6,18,21. °यन्ते मम पौरुषाणि 3,25,34. सभाजित 4,21,8. 5,14,45. 7,11,1.

— अधि dass.: ताम् — अधिसभाजयामास Bhâg. P. 5,2,17.

सभानर (स° + नर) m. N. pr. eines Sohnes des Kakshoju Hariv. 1669. des Anu VP. 444. Bhâg. P. 9,23,1.

सभापति m. Herr —, Vorsteher der Versammlung oder des Raths VS. 16,24. Kathâs. 107,57. भूमिभर्तुः Râǵa-Tar. 4,494. Bhâg. P. 6,17,7. Beiw. Bhâtakarman's MBh. 7,1085. 8,1587. — Vgl. सभापस.

सभापरिषद् f. Rathsversammlung MBh. 4,524.

सभापर्वन् n. Titel des 2ten Buches im MBh.

सभापाल m. Vorsteher eines öffentlichen Hauses, Wächter einer Versammlung TBr. 3,7,4,6. MBh. 1,7940. fg. 4,787 (pl.).

सभावत् (von सभा) adj. in Gemächern —, in Häusern bestehend: रयि RV. 4,2,5. im Rath —, in der Versammlung geführt: संवाचं (so zu lesen) 1,167,3.

सभाविन् (wie oben) m. Herr eines Spielhauses (Comm.) TBr. 3,4,1,16.

सभासद् adj. in dem Gemach u. s. w. sich aufhaltend; m. Mitglied einer Gesellschaft oder Versammlung; Beisitzer im Gericht, Richter AK. 2,7,16. H. 480. यमस्य AV. 3,29,1. 7,12,2. 19,55,6. TBr. 1,2,1, 26. मरुतः परिवेष्टारो विश्वे देवाः सभासदः Ait. Br. 8,21 (= Bhâg. P. 9, 2,28). MBh. 4,183. R. 1,4,27 (3,71 Gorr.). 2,5,24 (4,24 Gorr.). 82,16. Ragh. 15,39. धर्मो विद्धस्त्वधर्मेण सभां यत्रोपतिष्ठते । शल्यं चास्य न कृन्तन्ति विद्धास्तत्र सभासदः ॥ Spr. (II) 3136. 5060. M. 8,13. fg. Jâǵń. 2,2. Kathâs. 4,83. 24,196. 112,208. Râǵa-Tar. 5,387. Mârk. P. 114,4. Pańkat. 40,23. मत्तसभासदः Pańkar. 1,15,12.

सभासद dass. R. 1,4,32. Spr. (II) 2185.

सभासाह adj. der übrigen Gesellschaft u. s. w. überlegen, hervorragend RV. 10,71,10. Ait. Br. 1,13.

सभासिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 140,b, No. 285.

सभास्तार m. = सभासद् AK. 2,7,16. H. 480. im Rathe des Fürsten sitzend, Richter Bhar. Nâtjaç. 34,62. 76. am Glücksspiel Theil nehmend MBh. 2,1787. ein Beamter, welcher für den Fürsten die Würfel wirft, 4,23. 328. 2266.

सभास्थाणु m. Pfosten eines Spielhauses Nir. 3,5. VS. 30,18. nach Durga zu Nir. Spieltisch, nach dem Comm. zu VS. und TBr. scherzhaft für einen Menschen, der vom Spiel nicht wegzubringen ist.

सभिक (von सभा) m. der Inhaber eines Spielhauses AK. 2,10,44. Trik. 2,10,17. H. 485. Halâj. 2,233. Jâǵń. 2,199. 201. Mṛkkh. 31,20. 33,11. 24. Daçak. 69,17. Kull. zu M. 3,159. fg.

सभृति (2. स + भृति) adj. dieselbe Pflege geniessend, Tischgenosse: आ यत्सम सभृतयः पृणाति RV. 6,67,7. = सह ध्रियमाणा अभिज्ञाः Sâj.

सभेय (von सभा) adj. für eine Versammlung und Rath geeignet, — tüchtig, in gute Gesellschaft passend so v. a. anständig, gewandt u. s. w. P. 4,4,106. वीर RV. 1,91,20. विप्र 2,24,13. युवन् VS. 22,22. Çâńkh. Ça. 8,18,13. AV. 20,128,1. — Vgl. सु°.

सभ्य (wie oben) adj. in der Halle, Versammlung, Gesellschaft befindlich; dazu gehörig, geeignet u. s. w. P. 4,4,105 (oxyt.). AK. 2,7,16. 3, 4,22,140. H. 480. Agni AV. 8,10,5. 19,55,6. Kâtj. Ça. 4,9,20. 15,33. Schol. 356,20. Grhjas. 1,1. Bhâg. P. 3,13,36. TBr. 1,2,1,26. 3,7,4,6. एनस् Çat. Br. 12,9,2,3. वृद्धानां सभ्यानाम् der versammelten Alten MBh. 2,2130. 4,487. Bhâg. P. 4,6,2. 21,20. 6,17,9. so v. a. Zuschauer Sâh. D. 26,19. श्रीहर्षस्य so v. a. am Hofe Çriharsha's lebend Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24. विक्रमादित्य° 6. Beisitzer im Gericht, Richter Trik. 2,7,8. M. 8,10. Jâǵń. 1,359. 2,3. Kathâs. 49,135. 137. 54,113. 62,50. 106,164. 167. Spr. (II) 7033. Râǵa-Tar. 6,13. 31. fg. Pańkat. 40,22. 25. Mitspieler Kathâs. 121,36. 80. Daçak. 30,9. ein Mitglied der guten Gesellschaft, fein gebildet AK. 2,7,2. Trik. 3,3,28 (सभ्यौ st. सभ्यौ zu lesen). H. 379. Kâm. Nîtis. 15,30. Ragh. 1,55. Spr. (II) 2608, v. l. Varâh. Brh. S. 60,17. fg. Râǵa-Tar. 3,153. 4,67. 5,32. 86. Bhâg. P. 3,48,12 (अ°). 4,15,23. Bhatt. 1,13. Vorz. d. B. H. 288,9 v. u. als Anrede Bhâg. P. 1, 1,10. 3,24,14. 11,14,12. höflich, anständig und अ° unhöflich, unanständig von Reden Nir. 5,2. Spr. (II) 5915. fg. Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 85. — सभ्य fehlerhaft für सत्य Kathâs. 56,247. Vgl. पारि°.

सभ्यकण्ठाभरण n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

सभ्येतर (सभ्य + इ°) adj. unanständig: Reden Spr. (II) 3319. Kâvjâd. 1,65.

1. सम्, समति Dhâtup. 19,82 (अवैक्लव्ये, अवैकल्ये, वैक्लव्ये). — Vgl. स्तम्.

2. सम् praep. gaṇa प्रादि zu P. 1,4,58. Vop. 1,8. in Verbindung mit Verben und in comp. mit einem Nomen Vereinigung (vgl. 2. स) ausdrückend: = एकीभाव Nir. 1,3. सङ्गार्थे प्रकृष्टार्थे शोभनार्थसमुच्चयोः(!) H. an. 7,16. शोभनार्थसमर्थयोः ॥ सङ्गार्थे च प्रकृष्टार्थे Med. avj. 54. fg. verdoppelt P. 8,1,6. सं समिद्युवसे RV. 10,191,1. in defectiven Sätzen z. B. आपो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः sc. umgaben u. s. w. 3,1,11. समिन्द्रियेण पयसाहम् sc. möge sein, — verbunden werden AV. 6,124,1. वर्तयन्त दिवो वर्ष सं पृथिव्याः sc. वर्तयन्तु 7,104,1. ähnlich im Refrain z. B. 8, 12,22. fgg. 13,2. 86,11. fg. — Vgl. संतराम्.

1. सम enklitisches Pron. Çânt. 4,10. समस्मै, °स्मात्, °स्मिन्, समे m. pl. gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Vop. 3,9. jeder, irgend einer Naigh. 4,2. Nir. 5,22. 10,5. AK. 3,2,14. H. 1433. an. 2,340. Med. m. 35. RV. 1,176,2. 5,24,3. 6,27,3. 42,4. 51,6. तयो समस्य हृदयमा रिख 53,8. 8, 21,8. मन्युके समे 39,1. 64,9. स्वयात्समस्य कस्य चित् 9,29,5. 61,30. 10, 29,4. 54,3. ममः समस्मात्पूर्वस्मै Vop. 3,37, Çl. 1. — Vgl. समह.

2. सम 1) adj. (f. आ). Verhalten eines fem. vor समा in einem comp. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,13. a) eben, planus, in gleicher Lage befindlich; parallel RV. 5,83,7. कालः समविषमकरः Spr. (II) 1693 समं च विषमं चैव न प्राज्ञायत (so ed. Bomb.) किं च न MBh. 6,5644. die Erde, Gegend, Boden, Platz Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 3,1,1,2. MBh. 13, 1436. 14,1542. Hariv. 358. 360. R. 1,5,9. 2,55,33. 56,11. 80,9. 91,29. 3,21,13. 29,2. 4,44,55. Kâm. Nîtis. 14,32. 36. 15,6. Çâk. 5,14. AK. 3,

4,3,34. Varâh. Bṛh. S. 9,24. 28,10. 48,47. 53,88. Kathâs. 18,91. Bhâg. P. 4,17,4. 18,11. 29. 5,9,12. 7,15,31. तीर्थ R. 1,2,7. शिलातल MBh. 1,7716. R. 2,96,6. Weg MBh. 5,5203. 6049. R. Gorr. 2,86,17. Spr. (II) 5481. 6119. 6662. 7463. जिह्वा सुसमा Varâh. Bṛh. S. 68,53. पिण्ड glatt Jâǵñ. 2,105. यदा — देववेश्म — भविष्यति समं भूमेः der Erde gleich werden Kathâs. 121,147. देवकुलं भूमिसमं कुरु 150. देवगृहं भूमिसमं व्यधात् 182. वेदिश्रोण्या पार्श्वे समा निधाय Âçv. Çr. 1,1,23. धूसमेन सूत्रेण Varâh. Bṛh. S. 58,7. गमने (einer Person) कर्णसमश्चेत् wenn (eine Krähe) in der Höhe des Ohres (vorbeifliegt) 95,25. °जठरशिरस् adj. Bauch und Kopf in gleicher Höhe haltend Z. d. d. m. G. 27,26. — b) gleich (ähnlich) AK. 2,10,37. 3,4,14,30. H. 1461. an. 2,240. Med. m. 35. Halâj. 4,9. ṚV. 8,1,6. समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः 10,117,9. AV. 2,11,1. Ait. Br. 4,19. Çat. Br. 6,2,1,19. 9,5,2,9. 12,2,2,3. Kâtj. Çr. 2,3,31. Âçv. Gṛhj. 2,8,3. केशान्ताः Çâñkh. Gṛhj. 1,5. ṚV. Prât. 17,23. TS. Prât. 17,2. वृत्त gleichartig d. i. aus gleichen Theilen (Pâda) bestehend Ind. St. 8, 326. 468. मौञ्जी त्रिवृत्समा (मेखला) so v. a. mit gleich langen Fäden M. 2, 42. 3,49. 4,224. मा कृढ्ं विषमं समम् 225. 8,73. 177. कन्या von gleichem Range 366. न समो नासमो 10,73. अंशाः 9,116. विभाग 120. 134. साक्षिणः von beiden Seiten gleich an Zahl und Beschaffenheit Jâǵñ. 2,87 (allesammt Stenzler; dann müsste aber समे, nicht समाः stehen). समोदक adj. gleich viel Wasser enthaltend H. 409. समान्तरैश्चतुर्भिः पदैः R. 1, 2,43. 45. दशनाः 3,52,27. 5,14,17. Spr. (II) 3216. 4536. 5941. 6868. Çâk. 57. °वयोरूपरमणीय 13,10. Varâh. Bṛh. S. 47,17. 66,1. 68,4. Kathâs. 24,115. 32,45. Râǵa-Tar. 4,204. Bhâg. P. 2,3,6. 3,32,24. 4,20,13. यः स्त्रीमुखं च शशिनं च समं करोति einander gleichstellen Spr. (II) 3149. सुखदुःखे समे कृत्वा Bhag. 2,38 (vgl. समसुखदुःख). मस्तः in Bezug auf Lâṭj. 2,6,1. मन्तर° desgl. R. 1,2,21. दिक्सम der Richtung nach gleich, in derselben Richtung gelegen Sûrjas. 4,25. mit instr. oder gen. P. 2, 3,72. Vop. 5,10. 23. समो देवैरुत श्रिया (in Bezug auf) ṚV. 6,48,19. Çat. Br. 14,4,2,24. M. 2,131. 172. 4,184. 5,142. 9,130. MBh. 5,6001. न समा मम वीर्यस्य शतांशेनापि पिण्डिताः 10,622. R. Gorr. 2,8,38. 7, 17,24. Ragh. 2,9. Spr. (II) 329. 5572. 7504. Râǵa-Tar. 5,392. गुणयुक्तो दरिद्रो ऽपि नेश्वरैरगुणैः समः so v. a. mehr werth Spr. (II) 2157. शक्रस्य समप्रभावः MBh. 3,955. न समास्तस्य मानुषाः 2098. बुद्ध्या समो यस्य नरो न विद्यते 15711. न सौभाग्ये u. s. w. समो लोके तव R. 1,24,15. 5,2,9. 10. Spr. (II) 2930. Kathâs. 24,27. आत्मनः समं कर् sich selbst gleich stellen 18,79. in comp. mit der Ergänzung P. 2,1,31. उदात्त° TS. Prât. 1,42. 45. fg. Çvetâçv. Up. 6,8. M. 1,9. 2,188. 4,85. 8,191. fg. 10,95. 103. 11,41. MBh. 1,5924. 6433. 5,6048. R. 1,1,6. क्षमया पृथिवीसमः 19. 2,26,32. Ragh. 3,13. 23. Çâk. 136. 187. Spr. (II) 2024. 3053. 3772. 4287. Varâh. Bṛh. S. 53,30. Vet. in LA. (III) 1,12. Brahma-P. ebend. 50,14. वायुवेगसम = वायुसमवेग R. 2,40,17. हिरण्मय° = हिरण्य° 4,44,17. der Bedeutung nach gleich AK. 1,1,1,53. 2,24. सदृश 2,6,2,39. Trik. 1,1,124. fg. am Ende eines comp. H. 5. homogen (Laut) Vop. 1,4. द्विः° doppelt so gross: दोष Jâǵñ. 3,285. — c) sich gleich bleibend, nach wie vor —, unter verschiedenen Verhältnissen derselbe, unverändert: स वैरदेये इत्समः ṚV. 5,61,8. समो दिवा ददृशे रोचमानः 7,62,1. Khând. Up. 2, 9,1. मुखराग Ragh. 12,8. वृत्ति 14,21. Bhâg. P. 3,25,16. 4,30,42. 5,4, 13. 6,17,22. समं मनो धत्स्व 7,8,10. षट्ंस्वकालेषु समाः AK. 3,6,8,46. gleich verfahrend gegen (loc. oder gen.): सर्वेषु भूतेषु Spr. (II) 2922. MBh. 1,1942. Bhâg. P. 4,16,6. शत्रौ च मित्रे च Spr. (II) 2601. 5136, v. l. Mârk. P. 78,29. 108,17. सर्वस्य लोकस्य MBh. 1,1061. 13,4017. तस्य च तस्य च Jâǵñ. 3,53. — d) gerade (von Zahlen), paar Varâh. Bṛh. S. 50,20. Bṛh. 4,14. Laghuǵ. 1,9. — e) das richtige Maass u. s. w. habend, normal Ait. Br. 3,7. R. 1,1,13. Suçr. 1,130,16. Wunde 15,10. Verband 66,14. Verdauung 128,4. Wise 327. धातवः Çârñg. Saṁh. 1,5,33. TS. Prât. 23,20. समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः Bhag. 6,13 (vgl. Ind. St. 2,40). प्राणापानौ समौ कृत्वा 5,27. अङ्गानि MBh. 3,10669. ein Tact 13,4395. Hariv. 10054. R. 7,71,15. यम Uvaṭa zu ṚV. Prât. 13,17. वयस् MBh. 1,7954. 5,25. Bhâg. P. 1,7,49. 19,22. शब्द R. 2,91,27. °साधुवादाः Kathâs. 20,226. गति Sûrjas. 2,12. Bhâg. P. 8,23,14. समं कुरु वैलक्षण्यकारं मे so v. a. in Ordnung bringen Kathâs. 61,326. fgg. अर्धरात्रे स्थिते समे so v. a. gerade um Mitternacht MBh. 3,418. मध्यानि समानि पद्मनाम् Varâh. Bṛh. S. 53,57. — f) das gewöhnliche Maass u. s. w. habend, mittelmässig: वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 8,23. 31. फल 38. 42. 20,9. 53, 92. प्रवरसमन्यूनपरिमाण 58,30. 68,105. M. 3,107. सममब्राह्मणे दानं द्विगुणं ब्राह्मणब्रुवे 7,85. Menschen 3,107. Spr. (II) 5768. 7405. — g) neutral, nicht Freund und nicht Feind Varâh. Bṛh. 2,16. fg. 21 (19),4. Laghuǵ. 2,10. — h) harmlos, gut; = साधु H. an. Med. Menschen Spr. (II) 52. Bhâg. P. 7,1,1. समविषममतीनाम् 6,9,36. ehrlich zu Werke gehend M. 9,287. — i) worüber man leicht hinweg kommt, bequem, leicht (ein Auftrag) Spr. (II) 7349. — 2) m. a) Friede: समो विधीयताम् R. 6, 1,46. समार्थिन् 1,4,97 wohl fehlerhaft für शम; eben so सममोयिवान् Kâm. Nîtis. 17,19. — b) (sc. योग) Durchschnittspunkt des Horizonts und der Mittagslinie Gol. Grahaṇav. 45. fgg. — c) Strohfeuer (तृणाग्नि) Hâr. 200. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2731. 4541. 6, 2838. 8,2435. — β) eines Fürsten der Nandivoga MBh. 5,2733. शम ed. Bomb. — 3) f. आ N. pr. einer Welt: ततः परं समा नाम दृश्यते लोकसंस्थितिः (so ed. Bomb.) MBh. 6,473. — 4) n. a) Ebene: पर्वतेषु समेषु च AV. 8,7,17. 12,1,2. अनेनाद्भ्यां समे ज्योवैनम् TS. 6,1,9,4. समे भूम्याः auf ebenem Boden 3,2,5. Çat. Br. 14,9,2,3. समानि विषमाणि च M. 1,24. MBh. 1,4650. Spr. (II) 2177. 6867. R. 2,70,13. यत्र यत्र समं त्वस्या भूमेरासीत्तदा Hariv. 365. समे M. 7,192. Kâm. Nîtis. 12,30. समे, असमे 15, 12. — b) Ausgleichung, Abrechnung: कर्मणापि समं कुर्याद्धनिकायाधमर्णिकः M. 8,177. — c) Gleichmässigkeit, Gleichmuth: समेन वर्तेत सदा धीरः Spr. (II) 2833. — d) ein richtiges Maass: समेन so v. a. genau, präcis Çat. Br. 12,3,2,7. 8. — c) d) vgl. समेन im gaṇa प्रकृत्यादि zu P. 2,3,18, Vârtt. — e) gute Verhältnisse: °संस्थित (Gegens. विषमस्थ) Mṛkkh. 159,20; vgl. समस्थ. — f) in der Rhetorik das Zusammentreffen zweier ähnlicher Objecte Pratâpar. 92, a, 9. Kuvalaj. 105, b. — g) mean; a fourth proportional to the two perpendiculars and the link or segment Colebr. Alg. 85. — 5) समम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. a) ohne Ergänzung: α) auf gleiche Weise, gleich: समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः ṚV. 10,117,9. Praçnop. 3,9. वि-भज् Kâtj. Çr. 2,4,34. 5,15. 3,5,15. M. 9, 104. 192. 212. यथा सर्वाणि भूतानि धरा धारयते समम् 311. 12,91. Jâǵñ.

2,117. पुत्रेषु समगाचर MBh. 5,1531. 12,13219. R. Gorr. 2,58,24. Spr. (II) 858. 3769. 4185. 4752. 6069. Çiç. 9,44. Varâh. Jogaj. 2,16. Bhâg. P. 1,8,28. 4,11,20. 8,5,30. Vedântas. (Allah.) No. 68. am Anfange eines comp.: समविभक्ताङ्ग R. 1,1,13. समरञ्जित Hariv. 11960. 11997. 12180 (nach Nîlak. = सर्वत्र). °तुलित Varâh. Bṛh. S. 26,1. — β) *zugleich, gleichzeitig* Çat. Br. 13,2,2,6. MBh. 1,5369. 6,242. Hariv. 12795. R. 2, 106,32 (114,26 Gorr.). 3,31,23. 4,19,9. 52,24. Suçr. 2,343,14. Mṛkkh. 13,16. 76,6. Ragh. 4,4. 10,60. 12,47. 13,26. 14,9. Vikr. 88,17. Spr. (II) 2666. 4288. 4686. Kathâs. 6,5. 11,51. 12,35. 64. 16,15. 24,102. 47,83. 48,58. 89. 50,87. 65,138. Râǵa-Tar. 5,87. Prab. 98,15. Bhâg. P. 9,15,23. — γ) *gerade, präcis:* द्विकं त्रिकं चतुष्कं च पञ्चकं च शतं समम्। मासस्य वृद्धिं गृह्णीयात् M. 8,142. उत्तरेण *nördlich* Varâh. Bṛh. S. 25,4. am Anfange eines comp.: समद्विकस्थ 56,10. °दसिपोन 87,6. °वर्तुल *ganz rund* Bhâg. P. 5,16,5. am Ende eines comp.: म्राकर्णसमचोदितैः (बाणैः) MBh. 7,1869. — δ) *auf eine ehrliche Weise:* हृत (Gegens. व्याजहृत) R. 4,20,9. — b) mit einer Ergänzung: α) mit instr. *zugleich mit, mit* P. 2,3,19, Schol. विद्ययैव समं कामं मर्तव्यं ब्रह्मवादिना M. 2,113. नाज्ञातेन समं गच्छेत् 4,140. 5,65. MBh. 5,3548. R. 1,69,17. 4,54,12. Megh. 96. Ragh. 2,25. 8,63. 10,79. 16,72. 17,34. Çâk. 26. 51. Mâlav. 13. Spr. (II) 1345. 1844. दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत् 2889. 4312. 5816. 5939. 6187. Varâh. Bṛh. S. 78,15. Kathâs. 4,19 (म्रवसं st. म्रवशं zu lesen; vgl. Upak. 17). 18,127. 276. 285. 378. 405. 46,198. Râǵa-Tar. 1,148. 2,3. 5,157. 216. 335. Pańkat. II,200. 25,14. 130,47. समन्सरा *grollend mit* Râǵa-Tar. 6,479. — β) im comp. nachfolgend: म्रात्म° *in Uebereinstimmung mit den eigenen Kräften, nicht mehr als die eigenen Kräfte es gestatten* Bhâg. P. 1,18,23. म्रर्घ° *zugleich mit* Kâm. Nîtis. 5,91. तत्समम् 74,240. 116,8. वाक्समम् Pańkat. 221,8. — समं *eben* 63,1 wohl fehlerhaft für स; in der ed. Bomb. fehlt es ganz. — Vgl. म्र° (*nicht seines Gleichen habend* auch Spr. (II) 1356. Kathâs. 44, 178), चतुः°, दुः°, निषमम्, त्रिः°, प्रतिसम, भाषा°, वयः°, विषम, साम्य.

3. सम n. = समा *Jahr* in पाप°, पुण्य°, सुषम.

4. सम (2. स + मा) adj. = सश्रीक, सलक्ष्मीक Nalod. 2,23. 4,8.

समक adj. = 2. सम *gleich:* प्रयत्ने समके Spr. (II) 4268. — Vgl. मात्रा°, सं°.

समकंस (2. सम + कंस) adj. *gleich viel wiegend, — geltend:* davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 295,3. °त्व n. 266,5.

समकक्षा f. *Gleichgewicht:* समकक्षौ तुलयतः (धर्मः सत्यं च) *halten sich das Gleichgewicht* MBh. 12,6269. — Vgl. समतुला.

समकन्या f. *ein heirathsfähiges Mädchen* Dhanańǵaja im ÇKDr.

समकर्णा adj. 1) als Beiw. Çiva's MBh. 12,10356 nach Nîlak. = समज्ञानी कर्णाख्यं = सर्वज्ञः; oder *ebenmässige Ohren habend.* Beiw. Buddha's Vjutp. 12. — 2) *zwei gleiche Diagonalen habend* Colebr. Alg. 58.

समकर्मन् adj. *gleiche Beschäftigung habend* MBh. 3,11243.

समकालम् adv. *gleichzeitig* Jâǵń. 2,109. Ragh. 7,50. Prab. 89,17. मदाज्ञा° *gleichzeitig mit meinem Befehle* R. 1,69,3 (71,3 Gorr.). °काले (v. l. °कालम्) Hit. 116,13. कौरवकौन्तेयसमकालभव *Zeitgenosse von* Râǵa-Tar. 1,44.

समकालीन adj. *gleichzeitig:* वह्नि° (धूम) Comm. zu Njâjas. 2,15 (ed. Calc. 1828).

समकोल m. *Schlange* Trik. 1,2,5. Hâr. 15.

समकोष्ठमिति f. *the measure of like compartments, or number of equal squares of the same denomination (as cubit, fathom, finger, etc.) in which the dimension of the side is given; the area or superficial content* Colebr. Alg. 70.

समक्त s. u. म्रञ्ज् mit सम्, समक्त u. म्रच् mit सम्.

समक्रिय (2. सम + क्रिया) adj. *auf gleiche Weise verfahrend:* तन्मित्रमापदि सुखे च समक्रियं यत् Spr. (II) 4363. तेषु 5524.

समक्ष adj. (jünger als das adv.) *vor Augen seiend, sichtbar* Çâk. 190. Bhâg. P. 10,16,38. समक्षम् (von 2. सम् + म्रक्ष *Auge*) *vor Augen, Angesichts, in Gegenwart von* gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. Vop. 6,65. ohne Ergänzung Ragh. 14,61. Spr. (II) 3848 (Gegens. परोक्षे). Bhâg. P. 7, 9,47. mit dat.: समक्षमेनं गृणते नि वृङ्क्ति ṚV. 10,87,14. AV. 5,14,4. mit gen. M. 8,254. MBh. 1,4726. 5,7326. Hariv. 6061. R. 1,73,23. 2,82, 18 (89,1 Gorr.). 4,63,1. Ragh. 15,72. Kumâras. 3,75. Çâk. 97,10. Mâlav. 10,12. Kathâs. 4,79. Mârk. P. 69,16. Bhâg. P. 9,15,22. Hit. 99, 10. mit der Ergänzung comp.: मत्समक्षम् MBh. 3,2415. fg. Bhag. 11,42. R. 3,21,6. 4,13,42. Mṛkkh. 126,18. Kumâras. 3,64. Mâlav. 11,19. Mâlatîm. 47,3. Kathâs. 5,133. 13,3. 39,201. 45,357. 48,124. 138. Daçak. 82,14. म्रसमक्षम् *hinter dem Rücken* Bhâg. P. 9,10,11. 22. समक्षतस् = समक्षम् 4,3,15. समक्षात् Lâṭj. 4,11,22. समक्षदर्शन n. *Autopsie* M. 8,74. MBh. 2,2333. — Vgl. प्रत्यक्ष.

समखात *a cavity having the figure of a regular solid with equal sides: a parallelepipedon, cylinder, etc.* Colebr. Alg. 97.

समगन्धक m. *zusammengesetztes Räucherwerk* Çabdak. im ÇKDr.

समगन्धिक n. *die wohlriechende Wurzel von Andropogon muricatus Retz.* Râǵan. im ÇKDr.

समग्र und सँमग्र (2. सम् + म्रग्र) adj. (f. म्रा) 1) *ganz, vollständig, sämmtlich* AK. 3,2,15. H. 1433. Halâj. 4,28. AV. 7,81,4. वाक्य MBh. 1,7188. बल Hariv. 6530. R. 6,1,2. भूमि R. Schl. 2,101,12. सभा R. Gorr. 2,88,28. दक्षिणा दिक् 4,51,34. शतयोजन 58,24. म्रर्घ 61,50. Megh. 57. वसुधाधिराज्य Mṛkkh. 173,25. जीवलोक Spr. (II) 3138. राजमण्डल Mârk. P. 124,9. ज्ञान Bhâg. P. 3,4,18. 32,27. श्री, लक्ष्मी MBh. 3,1374. R. 1,1,6. Spr. (II) 2308. Pańkar. 3,11,1. कर्मन् *jeglich* Bhag. 4,23. सर्वाः समग्रा म्रोषधीः AV. 8,7,19. 12,1,16. Bhag. 11,30. सर्वान्द्विषतः समग्रान् MBh. 3,15682. चतुर्दश वर्षाणि समग्राणि R. 2,52,78. R. Gorr. 2,88,3. 3,42,54. 51,37. 4,28,30. 61,56. Ragh. 3,30. °संपदः 22. °मलकारक Spr. (II) 568. Kathâs. 45,1. Verz. d. Oxf. H. 123,a,41. ad Vet. 4,5 in LA. (III). समग्रेन्दु *Vollmond* MBh. 1,5974. °धन adj. M. 8,380. समग्राङ्ग adj. 12,1525. Bhâg. P. 3,28,18. °शक्ति Ragh. 6,33. 16,10. R. 2,92,5. Spr. (II) 1359. Bhâg. P. 6,19,25. n. *Alles* R. 6,23,16. Kathâs. 10,100. 18,195. °मलापशील adj. Verz. d. Oxf. H. 250,a,24. समग्र am Anfange eines comp. als adv.: °सौवर्ण *ganz von Gold* Kathâs. 18,319. °वर्तिन् *ganz irgendwobei* (loc.) *seiend* Spr. (II) 1672. म्र° *unvollständig, nicht vollzählig:* °भूषणा Ragh. 3,2. Vikr. 124. *nicht voll* (Mond) Spr. (II) 2245. म्रसमग्रम् adv. *nicht vollständig, — ganz* Ragh. 3,64. — 2) *vollständig versehen mit* (instr.): सर्वैर्गुणैः समग्रस्त्वमिव (समग्रैस्त्वमिव ed. Bomb.) नृपगुणैर्दीप्यते सप्तसप्तिः Mâlav. 33. सं मां समग्रं सुग्रीव वैदेह्याः (वैदेह्या?)

ग्रर्तुमर्हसि so v. a. *zusammenführen mit* R. 4,39,5. कोशदण्ड° Spr. (II) 839. — 3) *wer Alles hat was er braucht, dem Nichts fehlt:* दिष्ट्या समग्रासि धनंजयेन समागता MBh. 3,12579. R. 2,38,6. 39,25. 92,3 (101,8 Gorr.). 3,64,20. — Vgl. सामग्री, सामग्र्य und साग्र.

समग्रणी adj. *der allererste:* ग्रस्त्रभृताम् Bhâg. P. 9,15,33. — Vgl. ग्रग्रणी.

समग्रय् (von समग्र), °यति *vollständig machen, vervollständigen, herstellen:* मत्कृपैव ते सामग्रीं समग्रयिष्यति Verz. d. Oxf. H. 145,a,28.

समङ्क 1) adj. *dasselbe Zeichen tragend* (2. सम् + ग्रङ्क, = समानचिह्न Sâj.) Çat. Br. 3,6,2,1. — 2) m. a) *Haken, Klammer* (von ग्रञ्च् mit सम्; vgl. ग्रङ्कु) bildlich für *Schmerzen* AV. 1,12,2. — b) *ein best. das Getraide zerstörendes Thier* AV. 6,50,2. vielleicht fehlerhaft.

समङ्ग (2. सम् + ग्रङ्ग) 1) adj. (f. ग्रा) *mit allen Gliedern versehen, vollständig* AV. 18,4,8. als Beiw. der mythischen Kuh Bahulâ MBh. 13,3670. 6042. — 2) m. N. pr. a) pl. eines Volkes MBh. 6,368 (VP. 193). — b) zweier Männer MBh. 3,14821. 12,10533. fgg. — 3) f. ग्रा a) Bez. verschiedener Pflanzen: *Krapp* (मञ्जिष्ठा), *Rubia cordifolia* AK. 2,4,2,9. Bhâvapr. 5. = खदिरी AK. 2,4,5,7. *Mimosa pudica* Ratnam. 244. *Lycopodium imbricatum* (*ein Moos*) Wise 154. = वाला Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 1,59,19. 133,17. 141,7. 2,62,13. 440,6. 540,7 (neben मञ्जिष्ठा). Varâh. Brh. S. 44,9. 48,39. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 3,10689. fgg. — Vgl. मल्लसमङ्गा.

समङ्गिन् 1) adj. *in allen Theilen vollständig, mit allen Erfordernissen versehen:* ein Wagen Kâtj. Çr. 2,3,12. 7,9,4. — 2) f. °नी N. pr. einer Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,17.

समचतुरश्र, °स्र adj. (f. ग्रा) *vier gleiche Ecken habend, ein Quadrat bildend* Âçv. Grhj. 2,8,9. Varâh. Brh. S. 53,28. Bhâg. P. 5,16,29. Ind. St. 10,274. 279. Colebr. Alg. 205. ग्रायत°, द्वि°, त्रि° ebend.

समचतुर्भुज adj. *vier gleiche Seiten habend*, subst. *Quadrat* Colebr. Alg. 58.

समचित्त adj. *gleichmüthig* Spr. (II) 6388. Bhâg. P. 4,20,16. 5,5,2. 7,13,9. 10,10,41. Davon °त्व n. *Gleichmuth:* इष्टानिष्टोपपत्तिषु Bhag. 13,9.

समचेतस् adj. dass. Spr. (II) 26. Bhâg. P. 3,24,47.

समज (von ग्रज् mit सम्) P. 2,4,56 (vgl. 6,2,144). Vop. 26,171. 1) m. a) *Heerde* P. 3,3,69. AK. 2,5,42. H. 1414. Med. ǵ. 29. — b) *eine Gesellschaft von Thoren* Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. *Wald* Trik. 2,4,1. Med. — Vgl. समाज.

समजातीय adj. = सजातीय *gleichartig* MBh. 5,2431.

समज्ञा f. v. l. für समाज्ञा *Ruhm* Bharata zu AK. 1,1,5,12 nach ÇKDr.

समज्या (von ग्रज् mit सम्) f. P. 3,3,99. Vop. 26,186. 1) *Versammlungsort* Kauç. 120. *Versammlung* AK. 2,7,14. H. 481. Kâṇḍra in Ind. St. 4,173. — 2) v. l. für समाज्ञा *Ruhm* Râjam. zu AK. 1,1,5,12 nach ÇKDr.

समञ्चन (von ग्रञ्च् mit सम्) n. *das Einbiegen, Zusammenziehen* TBr. 3,11,7,2. Çat. Br. 8,1,4,7.

समञ्जन (von ग्रञ्ज् mit सम्) adj. etwa *zum Schmuck dienend, schmuck* AV. 7,36,1.

समञ्जनीय adj. dass.: ग्रच् Çâṅkh. Grhj. 1,12.

समञ्जरी s. पठ°.

समञ्जस (von 2. सम् + ग्रञ्जस्) adj. (f. ग्रा) *richtig, in der gehörigen Ordnung seiend, woran Nichts auszusetzen ist* AK. 2,8,1,24. Trik. 3,1,1. 3,172. H. 742. an. 3,212. Med. n. 58. सभा वा न प्रवेष्टव्या वक्तव्यं वा समञ्जसम् Spr. (II) 6838 (M.). शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 262,b,3. °दर्शन Bhâg. P. 6,9,34. वृत्ति Titel eines *Commentars* Notices of Skt Mss. 2,103. इति सर्वं समञ्जसम् Sarvadarçanas. 90,8. Comm. zu Âçv. Çr. 1,7,8. प्रज्ञा नातिसमञ्जसा MBh. 1,5137. 5196. बुद्धि 5888 (die ed. Calc. an allen drei Stellen °सी). समञ्जसम् adv. M. 8,256. MBh. 12,2172 (°वृद्धिस° ed. Bomb.). Râga-Tar. 3,103. ग्र° adj.: किं स्विद्दयमपेतार्थमश्लिष्टमसमञ्जसम्। ताकुभो प्रतिवदयाम: MBh. 7,1990. वाक्यैर् युक्तैरसमञ्जसै: 12,11928. ग्रसमञ्जसं च दृष्ट्वा कस्य न परिक्लिश्यते चेत: Spr. (II) 5281. Kathâs. 45,23. Sâh. D. 13,5. प्रवृत्ति Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 229. Bhâg. P. 5,6,10. Comm. zu Kâtj. Çr. 25,5,5. ग्रसमञ्जसमसमञ्जसम् als Ausruf Verz. d. Oxf. H. 141,b, No. 289, Z. 20. 22. ग्रसमञ्जसम् adv. Kathâs. 45,169. Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 208. समञ्जस von Personen *trefflich, vorzüglich* Kir. 14,12, Çiv. (als Bein. Çiva's). Bhâg. P. 6,11,25 (Vishṇu). ग्र° *Taugenichts* 7,5,36. — Vgl. ग्र° (auch in den Nachträgen).

समण्ठ m. *eine best. Gemüsepflanze* (गण्डीर) Hâr. 178. Çabdar. im ÇKDr.

समतट N. pr. eines Landes im östlichen Indien Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Brh. S. 14,6. Hiouen-thsang 1,451. fg. 2,81. fg. 391. Vie de Hiouen-thsang 181. 183; vgl. समत und ताडवक्र LIA. 2,952.

समता (von 2. सम) f. 1) *das Stehen auf einer und derselben Ebene:* ग्रस्तिद्दूराद्दृग्विषये समतामिव संप्रयातानाम् (ग्रक्षाणाम्) Varâh. Brh. S. 17,2. — 2) *Gleichheit* Çat. Br. 12,3,5,12. °तामुपसंगम्य MBh. 13,5697. °तां व्रज् Varâh. Brh. S. 104,52. mit instr. MBh. 14,479. R. 7,3,19. 35,61. Spr. (II) 3747. 4209. mit gen. Hariv. 1403. am Ende eines comp. Spr. (II) 3068. Râga-Tar. 4,172. — 3) *ein gleiches Verfahren, — Benehmen* Ragh. 9,6. सर्वस्मिन् M. 6,44. स्वेषु पाण्डुसुतेषु वा MBh. 5,1521. R. Gorr. 2,58,33. Kâm. Nîtis. 2,29. शत्रुमित्रयो: Sâh. D. 95. Pañkat. 1,12,46. सर्वसमतामेत्य M. 12,125. — 4) *Gleichmässigkeit, ein richtiges —, normales Verhältniss* Suçr. 1,130,17. वाते च समतां गते MBh. 3,10954. ग्रद्भुतं चाप्यचिन्त्यं च सर्वत्र समतां गतम् 1,34. समतां नी *in Ordnung bringen* M. 8,178. 9,218. यत्न° Spr. (II) 5827. वाक्यस्य Kâvjâd. 1,41 (vgl. 47). Sâh. D. 621. Pratâpar. 68,a,2. Verz. d. Oxf. H. 207,a,27. 214,a,15. — 5) *Mittelmässigkeit* Spr. (II) 7405. — 6) *ein wohlwollendes Benehmen:* बन्धुर्वश: समतया Pañkat. 1,14,92. — Vgl. समत्व.

समतिक्रम (von क्रम् mit समति) m. *das Unterlassen:* नित्यानां कर्मणाम् M. 11,203. — Vgl. दु:°.

समतुला f. *gleicher Werth:* कर्पूरकार्पासयो: Spr. (II) 2315; vgl. तुला मे सर्वभूतेषु समा तिष्ठति MBh. 12,9350. — Vgl. समकान्त fg.

समत्रय n. *gelbe Myrobalanen, trockener Ingwer und Zucker zu gleichen Theilen* Râgan. im ÇKDr.

समत्रिभुज adj. *drei gleiche Seiten habend* Colebr. Alg. 58. 295.

समत्व (von 2. सम) n. 1) *Gleichheit* Kâtj. Çr. 1,4,18. 5,8. 7,1,28. VS. Prât. 1,3. Spr. (II) 4613. Gol. Tripr. 6. समत्वं व्रज् Varâh. Brh. 12,3. समत्वमेव (so lesen wir) यियिदुर्युध्यमाना: परस्परम् Kathâs. 44,146. mit instr.: गता धीरास्ते विबुधै: समत्वम् MBh. 13,1840. Spr. (II) 1137. mit gen.: मुने: समत्वं प्राप्य Kathâs. 49,228. Verz. d. Oxf. H. 61,b,17. — 2) *ein gleiches Verfahren, — Benehmen* Bhag. 2,48. ग्रखिलजन्तुषु Bhâg. P. 4,11,13. तस्मात्समत्वे वर्तस्व पाण्डवेष्वात्मजेषु च 10,49,19. in comp.

mit der Ergänzung: सर्वभूत° 3,27,7. अ° *ein ungleiches —, unfreundliches Benehmen* MAITRJUP. 40. — 3) *Gleichmässigkeit, ein richtiges —, normales Verhältniss:* समतागतवीर्य adj. SUÇR. 1,126,13. — Vgl. समता.

समत्सर (2. स + म°) adj. (f. आ) 1) *unwillig, grollend mit* (समम्) RÂGA-TAR. 6,179. — 2) *missgünstig, neidisch auf, neidisch:* काकुत्स्थमुद्दिश्य RAGH. 7,3. KATHÂS. 22,37. 39,57.

समद् f. *Streit, Händel* NAIGH. 2,17. häufig loc. pl. ṚV. 1,5,4. 66,6. 173,7. 2,12,9. कर्तारं ज्योतिः समत्सु 8,16,10. यद्गर्मो याति समदामुपश्रवे 6, 75,1. तीव्राः समदो जयेम 2. समदो गमिष्ठः AV. 5,20,12. अहं जनाय समदं कृणोमि ṚV. 10,125,6. ÇAT. BR. 1,1,4,24. 3,6,2,2. 4,6,8,12. देवताभ्यः समदं दध्यात् *erregt Händel unter den Göttern* TBR. 2,1,2,10. 3,3,2,2. क्षत्रायं च विशे च *zwischen K. und V.* TS. 2,2,11,2. ताभ्य एवासमदं करोति *macht, dass unter ihnen Frieden bleibt,* ÇAT. BR. 1,1,2,18. 4,4,2,3. Die beiden Ableitungen सम् + अद् *essen* und सम् + मद् (*weil Trunkene Händel kriegen* DURGA), welche schon NIR. 9,17 giebt, obwohl Padap. richtig समद् schreibt, halten wir für gleich unbrauchbar; vielmehr 2. सम् + suff. अद् wie दृषद्, भसद्, वनद्, शरद्; vgl. ὅμαδος.

समद (2. स + मद) adj. (f. आ) *aufgeregt, berauscht:* Indra Spr. (II) 3972. Weiber Ind. St. 8,396. ṚT. 3,3. Bienen 6,27. *brünstig:* Elephanten MBH. 1,5344. 7,4162. 12,1392. Spr. (II) 6348. Stiere MBH. 8,4386. Vögel UTTARAR. 33,15 (44,16).

समदन n. wohl = समद्. स मन्युमीः समदनस्य कर्ता ṚV. 1,100,6. समदन PADAP.

समदर्शन adj. 1) *gleich, ähnlich:* महेन्द्र° R. GORR. 2,1,1. 108,12. — 2) *auf Alles* oder *Alle mit gleichen Augen schauend* MBH. 12,8027. 13, 2178. RAGH. 8,24. MÂRK. P. 59,9. BHÂG. P. 3,29,33. 32,25. 4,13,7. 28, 37. 7,1,42. 9,4,66. सर्वत्र BHAG. 6,29. R. GORR. 2,7,10. सर्वेषाम् 1,19, 20. — Vgl. तुल्यदर्शन.

समदर्शिन् adj. = समदर्शन 2) R. 7,2,33. Spr. (II) 66. BHÂG. P. 6,17, 35. 7,10,18. सर्वत्र R. GORR. 1,7,7. ASHṬÂV. 17,15. MÂRK. P. 18,13. 30. अलाभे यदि वा लाभे MBH. 1,4604. 12,266. विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि । शुनि चैव श्वपाके च BHAG. 5,18.

समदु (!) f. *Tochter* TRIK. 2,6,7; vgl. die Corrigg. und समर्धुका.

समदुःख adj. *den Schmerz mit einem Andern theilend, mitleidig* R. 2, 41,3. RAGH. 8,39.

समदुःखसुख adj. 1) *Leiden und Freuden mit einem Andern theilend* MBH. 1,7622. ÇÂK. 59. — 2) *Leiden und Freuden gleich wenig beachtend* BHAG. 2,15. ASHṬÂV. 5,4.

समदृश् adj. = समदर्शन 2) BHÂG. P. 1,4,4. 9,21. 2,7,10. 3,24,44. 4, 12,36. 14,41. 6,3,27. 7,11,9. 8,23,8. 10,87,23. सर्वत्र 6,17,34. अर्कें वा कारे वा u. s. w. Spr. (II) 844.

1. समदृष्टि f. *das Schauen mit gleichen Augen auf Alles* oder *Alle:* दुःखे सुखे च विप्रेन्द्र या दृष्टिर्वर्तते सदा (lies समा) । तथा शत्रौ च मित्रे च समदृष्टिश्च सा स्मृता ॥ KRIJÂJOGASÂRA 16 im ÇKDR. तिस्रस्तदेता द्रष्टव्याः समदृष्ट्या सुत त्वया KATHÂS. 45,179.

2. समदृष्टि adj. = समदर्शन 2) Spr. (II) 5192. Davon nom. abstr. °त्व n.: सर्वत्र RÂGA-TAR. 1,357.

समद्वन् (von समद्) adj. *streitend:* Indra ṚV. 6,18,2. 7,20,3.

समद्विद्विभुज adj. *zweimal zwei gleiche Seiten habend, ein Rhomboid* COLEBR. Alg. 58.

समद्विभुज adj. *zwei gleiche Seiten habend* ebend.

समधर्म adj. (f. आ) *von gleicher Eigenthümlichkeit, gleich, ähnlich:* सुमनःसधर्माणां स्त्रीणाम् BHÂG. P. 4,29,54.

समधिक (2. सम् + अ°) adj. (f. आ) = अतिरिक्त AK. 3,2,25. 1) *überschüssig, mit einem Ueberschuss versehen, mehr seiend:* मास *ein Monat und darüber* MBH. 15,967. मासत्रय HIT. 35,8. वर्षात्समधिकाद्वा VARÂH. BṚH. S. 97,8. KULL. zu M. 4,1. शत R. 7,60,7. — 2) *das gewöhnliche Maass übersteigend, gesteigert:* समधिकारम्भ UTTARAR. 70,4 (90,4). °लावण्य SÂH. D. 52,12. °लज्जावती (adv.) 99. समधिकतररूप *schöner als* (abl.) RAGH. 18,52. समधिकतरोच्छ्वासिन् (adv.) MEGH. 100.

समधिगम (von गम् mit समधि) m. *das Verstehen, Begreifen:* नाज्ञसाव्युत्पन्नलोकसमधिगमः BHÂG. P. 5,13,26.

1. समधुर (2. स + म°) 1) adj. *süss.* — 2) f. आ *Weintraube* AUSH. 83.

2. समधुर (2. सम + धुर = धुर्) adj. *eine gleiche Last tragend wie* (gen.) RAGH. 9,24.

समधृत adj. *gleich abgewogen, auf der Wage gleich gemacht:* द्वे कृष्णले समधृते विज्ञेयो रौप्यमाषकः M. 8,135.

1. समन (von 2. सम्) n. *Zusammentreffen, Begegnung,* und zwar 1) *Umarmung:* आचरन्ती समनेव (für °नमिव NIR. 9,40) योषा ṚV. 6,75,4. eben so 4,58,8 (NIR. 7,17). 10,168,2. — 2) *Streit, Kampf* NAIGH. 2,17. NIR. 9,14. 18. ṚV. 6,75,3. 5. वाजी न सप्तिः समना जिगाति 9,96,9. आ यन्नः समने पर्यथः 10,143,4. VS. 9,9. — 3) *Zusammenkunft, Festversammlung:* समयुवो न समनेष्वज्ञन् *sie schmückten sich wie Jungfern beim Feste* ṚV. 7,2,5. 2,16,7. होतेव याति समनेषु रेभन् 9,97,47. समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा *er macht die Menschen zu einem bewundernden Zuschauerkreis* d. h. *zieht Aller Augen auf sich* 8,51,9. 10, 55,5. 86,10. AV. 2,36,1. अन्यासां समनं यती *zu Anderer Festen* d. h. *Hochzeiten gehend* 6,60,2. — 4) *Verkehr:* वि या सृजति समनं व्यर्थिनः *welche die Geschäftigen auf Verkehr aussendet* ṚV. 1,48,6. — Vgl. 1. अ°.

2. समन s. 2. अ°.

समनगा adj. *zur Versammlung gehend:* °गा इव व्राः ṚV. 1,124,8 Agni 7,9,4.

समनन (von 2. अन् mit सम्) n. *das Zusammenathmen* NIR. 7,17.

समनन्तर (2. सम् + अ°) adj. *unmittelbar folgend:* तं (प्रवरं शत्रुं) च हत्वा हनिष्यामि ये तत्र समनन्तराः R. 5,83,18. BHÂG. P. 6,18,3. आज्ञापय विभो कार्यमस्माकं समनन्तरम् *was wir unverzüglich zu thun haben* HARIV. 8215. °क्रिया PAÑKAT. ed. orn. 59,2. SARVADARÇANAS. 20,3. 5. माल्यानि वस्त्राणि विविधानि च । गन्धतैलं च गन्धांश्च पश्चात्र समनन्तरम् ॥ so v. a. *und Anderes* R. 4,24,16. °रम् *unmittelbar hinter:* सद्मणात् R. 6,4,50. शिबिका° 4,24,25. *unmittelbar darauf* MBH. 3,6072. R. 5, 89,11. 6,70,47. KATHÂS. 6,139. MÂRK. P. 16,79. SÂH. D. 27,9. *unmittelbar nach* mit gen. MBH. 1,5333. am Ende eines comp. R. 6,101,14 (तद्वाक्यस° zu lesen). KATHÂS. 4,24. SARVADARÇANAS. 4,6. इच्छासमनन्तरसंजात 95,14.

समनर m. = समशङ्कु GOL. TRIPR. 47. GAṆIT. TRIPR. 26.

संमनस् (2. स + म°) adj. *einmüthig, einträchtig* P. 6,1,144, Vârtt. 3.

Vop. 6,72. विश्वे देवाः समनसः सकेताः ṚV. 6,9,5. 7,43,4. 74,2. यद्देवसौ समनसा कृणोषि 5,3,2. विशः VS. 7,25 (VS. Prât. 6,18). 13,25. 19,45. TS. 2,3,9,1. Kauç. 108. — 2) *mit geistigem Vermögen ausgestattet* Bhâg. P. 4,29,68.

समनस्क (wie oben) adj. = समनस् 2) Kaṭhop. 3,8. Sarvadarçanas. 35,8.

समना (zu 2. सम्, 2. सम oder auch समान; vgl. 2. असमन) adv. 1) *in einem Punkt, zusammen:* समना पृच्यते समनेव केतुः ṚV. 1,103,1. — 2) *mit einem Mal, gleichzeitig:* ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ṚV. 1,124,3. 168,1. वि समना भूमिरप्रथिष्ट 2,11,7. तमिन्द्रस्थेव समना समानमभि क्रत्वा धीतिरश्याः *auf ein Mal ganz* 4,5,7. 6,4,1. 4,34,5. 10,73,4. — 3) *ebenmässig, in gleicher Weise:* तस्मा उ अद्य समना (सवने SV.) सुतं भर ṚV. 8,55,7. 4,51,8. 9. समना गिरा पितृणां च मन्मभिः 8,41,2; vgl. Nir. 10,5. असश्चतेव समना सबर्दुघा ṚV. 10,69,8.

समनीक (2. सम् + अ°) n. *Schlachtreihe* Naigh. 2,17. ṚV. 10,107,11. °तस् *in Schlachtordnung* Ait. Br. 6,4.

समनुकीर्तन (von कीर्तय् mit समनु) n. *Preis, Lob:* विष्णोः MBh. 3,13625.

समनुग्राह्य (von ग्रह् mit समनु) adj. *der es verdient, dass ihm eine Gnade u. s. w. erwiesen wird* Hariv. 10077.

समनुज (2. सम् + अ°) adj. *nebst seinem jüngeren Bruder* Bhâg. P. 9,10,12.

समनुज्ञा f. = अनुज्ञा *Einwilligung, Erlaubniss* Vjutp. 153.

समनुबन्ध m. = अनुबन्ध Vjutp. 62.

समनुयोज्य (von 1. युज् mit समनु) adj. *zu verbinden —, zu mischen mit* (instr.): कल्को द्रव्यै रेतैः समनुयोज्यः Varâh. Bṛh. S. 57,2.

समनुवर्तिन् (von वर्त् mit समनु) adj. *folgend, folgsam, gehorsam* (mit gen.) R. 2,26,37.

समनुव्रत (2. सम् + अ°) adj. (f. आ) *gehorsam, ergeben* Bhâg. P. 3,23,2. mit acc.: भर्तारम् MBh. 3,2586. R. 3,2,28. 6,24,25. 92,18. Bhâg. P. 1,19,20. 3,1,35. 41. 4,2,28.

समनुष्ठेय (von स्था mit समनु) adj. *auszurichten, zu vollführen* MBh. 12,12383.

समन्त (2. सम् + अन्त) P. 6,2,180 (oxyt., vgl. 5) *b*). 1) adj. (f. आ) *a*) *angrenzend, benachbart:* Himmel und Erde ṚV. 1,185,5. 7,80,1. AV. 8, 8,12. अन्तरिक्षेण द्यावापृथिवी समन्ते Pañkav. Br. 15,4,8. 19,12,6. कर्णा ṚV. 10,114,1. — *b*) *sämmtlich, vollständig* AV. Prât. 4,38 (पूर्णा und zwar ohne Avagraha in dieser Bed.). समग्रः समन्तो भूयासं गोभिरश्वैः AV. 7,81,4. पुष्करिणीः 4,34,5. — 2) f. आ *a*) pl. *Nachbarschaft:* शतानीकः समन्तासु कृष्णमादत्त Çat. Br. 13,5,4,21. — *b*) Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,49. — 3) n. *a*) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,242,*b*. अग्नेः oder वसिष्ठस्य 200,*b*. वरुणस्य 232,*b*. — *b*) N. pr. eines Reichs (könnte auch masc. sein) Wassiljew 207. Târan. 147. — 4) adv. *a*) समन्तम् *in der Nähe von, vereint mit* (instr.): रथमा तिष्ठ वसुभिः समन्तम् ṚV. 5,1,11. — *b*) समन्तम् *auf allen Seiten, ringsum; vollständig:* यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिषस्वजे AV. 6,8,1. 99,2. समन्तं पर्यस्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति TS. 2,3,2,4. 7,4,14,1. Ait. Br. 2,19. 31. Çat. Br. 3,3,1,5. 9,2,16. 8,3,4,15. 14,4,1,19. 6,2,2. Gobh. 1,5,15. 7,9. समन्तपर्यायिन् Ait. Br. 8,15. °प्रासादिक Burnouf, Intr. 198. °वृत Wassiljew 299. °संबाध Spr. (II) 3401 (Conj.). °शितिबाहु *auf jeder d. h. auf beiden Seiten* VS. 24,2. — *c*) समन्तात् *von —, auf —, nach allen Seiten, allerwärts, ringsum* H. 1529. Halâj. 5,88. Bhag. 11,30. MBh. 1,1129. 7681. 2,80. 3,2439. 11920. 4,290. 5,5961. 13,2396. Hariv. 15635. R. 2,57,31. 71,20. 73,18. 91,29. 60. 93,10. 3, 79,1. 6,99,23. Mṛkkh. 49,1. Ṛt. 1,22. Çâk. 7,23. 77,5. 94,5. Spr. (II) 1129. 4929. 6574. AK. 2,10,46. Varâh. Bṛh. S. 21,36. 53,21. 116. Mâlatîm. 158,4. Mudrâr. 41,15. Prab. 26,7. Sâh. D. 70,14. Brahma-P. in LA. (III) 49,10. Dhûrtas. 71,8. Bhâg. P. 3,12,16. 4,6,41. 5,16,19. 7, 8,31. 9,8,8. 22,36. Pañkat. 51,18. 63,8. 148,12. ed. orn. 50,2. *vollständig, gründlich:* समन्ताज्ज्ञानं स्यात्समुदागमः Trik. 3,2,12. mit gen. *im Umkreis von, ringsum:* अग्नेः समन्तात्प्रमार्ष्टि Çâñkh. Gṛhj. 1,7. R. 2,98,29. Spr. (II) 7226. Pañkat. 148,10. 159,25. 230,16. — *d*) समन्ततस् dass. AK. 3,5,13. H. Halâj. समन्ततः सर्वतः पृथिवीं पर्यायन् Ait. Br. 8,21. M. 7,190. 8,237. 11,23 (v. l.). MBh. 1,1017. 1175. 3,1767. Bhag. 6,24. R. 1,34,8. 38,14. 50,12. 2,21,3. 31,4. 54,18. 89,11. 93,2. 96,11. 99,2. 3,75,32. 4,2,5. 8,25 (v. l.). 24,29. 6,37,102. Suçr. 2,361,7. Kâm. Nîtis. 11,39. Spr. (II) 5906. Varâh. Bṛh. S. 4,45. 43,4. 53,31. 56,12. 26. Kathâs. 12,110. 48,118. Mârk. P. 58,5. Bhâg. P. 4,1,18. 5,1,32. LA. (III) 5,17. 52,5. *vollständig, gründlich* Hariv. 9986. 9989. Spr. (II) 2407. एतेषु च स्वधर्मेषु स्वेषु तिष्ठेत्समन्ततः Mârk. P. 28,33. mit acc. *rings um:* तस्थुः समन्ततः द्वारम् R. 3,29,31. — *e*) समन्तेन *ringsum:* नहि भूतं समन्तेन त्रिषु लोकेषु विद्यते *so v. a. nirgends* MBh. 7,9516. — Vgl. प्रति°, सामन्त.

समन्तकुसुम m. N. pr. eines Devaputra Lalit. 350.

समन्तगन्ध m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. eines Devaputra Lot. de la b. l. 2.

समन्तचारित्रमति m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

समन्तदर्शिन् m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 201,5. 268,6.

समन्तदुग्धा f. *eine Euphorbia-Art* AK. 2,4,2,24.

समन्तनेत्र m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21. Râshṭrapâlap. 2.

समन्तपञ्चक n. N. pr. eines Tîrtha in Kurukshetra, wo Paraçurâma die Kshatrija vernichtet haben soll, MBh. 1,12. 270. fgg. 3,10204. 7,6267. 9,3008. VP. 403. Bhâg. P. 9,16,19. कुरुक्षेत्र° MBh. 3,7078. 9,3032.

समन्तप्रभ m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. Râshṭrapâlap. 2.

समन्तप्रभास m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 126.

समन्तप्रसादिक m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21; vgl. °प्रासादिक Burnouf, Intr. 198.

समन्तभद्र 1) m. *a*) *ein Buddha* AK. 1,1,1,8. Trik. 1,1,8. H. 234. Halâj. 1,85. — *b*) N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 117. 120. 557. Lot. de la b. l. 276. fgg. Wilson, Sel. Works 2,14. fg. 17. Wassiljew 159. fg. 264. Schiefner, Lebensb. 308 (78). Târan. 96. 300. — 2) n. Titel von Kandrakîrti's Grammatik Târan. 155.

समन्तभुज् m. *Feuer* (*ringsumher verzehrend*) Trik. 1,1,67. H. ç. 167.

समन्तमुखधारणी f. Titel eines buddh. Sûtra Hiouen-thsang 1,395.

समन्तर m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 nach der Lesart der ed. Bomb. मन्तार ed. Calc.

समन्तरश्मि m. N. pr. eines Bodhisattva Râshṭrapâlap. 2.

समन्तविलोकिता f. N. pr. einer buddhistischen Welt Lalit. ed. Calc. 268, 5.

समन्तव्यूहसागरपर्यवलोकन m. N. pr. eines Garuḍarâǵa Vjutp. 89.

समन्तस्थूलावलोकन eine best. Blume Vjutp. 142.

समन्तस्फारणमुखदर्शन m. N. pr. eines Garuḍarâǵa Vjutp. 89.

समन्तालोक m. eine best. Meditation Vjutp. 18.

समन्तावलोकित m. N. pr. eines Bodhisattva Râshṭrapâlap. 2.

सँमन्तिकम् (von 2. सम् + अन्तिक) adv. zusammengrenzend Çat. Br. 1, 4, 1, 22. 13, 2, 4, 2. °कातरम् 9, 3, 1, 11. fg.

समन्त्रक (von 2. स + मन्त्र) adj. von Sprüchen begleitet: विवाह Jâǵñ. 1, 13. Ind. St. 1, 21, 20.

समन्त्रिन् (2. स + म°) adj. mit Ministern versehen; davon nom. abstr. समन्त्रित्व n. Râǵa-Tar. 5, 248.

सँमन्यु (2. स + म°) adj. 1) gleichgesinnt, einmüthig: die Marut ṚV. 2, 34, 2. 5. 6. — 2) ergrimmt, zornig: सेनाः ṚV. 7, 25, 1. R. 1, 37, 22. 57, 7. Râǵa-Tar. 6, 198. 214. Bez. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — 3) betrübt MBh. 3, 15670.

समन्वय (von 3. इ mit समनु) m. unmittelbarer Zusammenhang Kap. 1, 132. Sâṅkhjak. 15. Bâdar. 1, 1, 4. समुच्छ्रितकाम° adj. Prab. 100, 12. Sarvadarçanas. 60, 22. fgg. 73, 2. 157, 5. Bhâg. P. 3, 26, 49. 7, 15, 54. 11, 7, 42. 28, 20. Madhus. in Ind. St. 1, 19, 27. मनोभिरभिरामुस्ते कृष्णं प्रीतिसमन्वयात् so v. a. in Folge von MBh. 2, 47. 12, 4287 (वन्यं st. वनं mit der ed. Bomb. zu lesen). 1, 5080 v. l. für समर्थनात् nach Nilak. °सूत्र Hall 96. 204. Verz. d. B. H. No. 612.

समपद् 1) m. quidam coeundi modus: योषित्पादौ हृदि स्थाप्य कराभ्यां पीडयेत्स्तनौ + यथेष्टं ताडयेद्योनिं बन्धः समपदः स्मृतः॥ Ratim. und Smarad. im ÇKDr. — 2) = समपाद Bhar. zu AK. 2, 8, 2, 52 nach ÇKDr.

समपदाति adv. gaṇa तिष्ठद्गु u. s. w. zu P. 2, 1, 17.

समपाद n. eine best. Stellung beim Schiessen H. 777; vgl. das Citat aus dem Dhanurveda beim Schol.

समप्राधान्यसंकर m. künstliche Verwebung zweier Bilder Kuvalaj. 167.

समबुद्धि 1) adj. gleichmüthig. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, b, 24.

समभाग (1. सम + भाग) adj. P. 6, 2, 1, Schol. सँमभाग adj. würde 2. सम + भाग sein.

समभितस् (2. सम् + अ°) indecl. hin zu (acc.): अथ द्वारं समभितो गत्वा स्थित्वा ततोऽब्रवीत् MBh. 13, 1446.

समभिधा f. = अभिधा Name, Benennung: पीथेसमभिध adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 508, Çl. 36.

समभिभाषण (von 1. भाष् mit समभि) n. Unterredung: मया mit mir R. 5, 33, 24. सीता° mit 29, 32.

समभिव्याहार (von हृ mit समभिव्या) m. 1) gleichzeitige Erwähnung, — Nennung, — Anführung Kâtj. Çr. 1, 2, 3. 10, 2. 4, 1, 30. 3, 25. 9, 11, 15. ज्ञातिसंज्ञयोर्गुणक्रियाभ्याम् Schol. zu P. 2, 1, 57. प्रसिद्धपद° Sâh. D. 10, 17. Comm. zu TS. Prât. 13, 14. वाक्य° Pańćadaç. 93, b, 2. — 2) Verkehr, Umgang mit (gen.) Kan. 6, 1, 8.

समभिहार (von हृ mit समभि) m. Wiederholung H. an. 5, 44. Med. r. 309. P. 3, 1, 149. क्रिया° 22. 4, 2. Spr. (II) 4697. nach den Lexicographen auch Intensität.

समभूमि 1) f. ebener Boden Ǵaṭâdh. im ÇKDr. R. 1, 5, 9. °तले 2, 56, 11. — 2) indecl. gaṇa तिष्ठद्गु u. s. w. zu P. 2, 1, 17; vgl. समँभूमि.

समभ्यर्थयितृ (von अर्थय् mit समभि) nom. ag. ein Bittender Kumâras. 3, 20.

समभ्याश m. = अभ्याश Nähe, Gegenwart: °गत MBh. 6, 4031. प्रभृ° 1, 2474. Mârk. P. 32, 25. mit श nur ed. Bomb. 6, 4031, sonst überall mit स geschrieben.

समभ्युद्धरण (von हृ mit समभ्युद्) n. das Herausziehen, Herausholen: दुःखपङ्के निमग्नानाम् । राज्ञाम् MBh. 2, 955.

समभ्युपगमन (von गम् mit समभ्युप) n. das Sicherklären für Etwas, Gutheissen Uvaṭa zu ṚV. Prât. 11, 36.

समभ्युपेय (von 3. इ mit समभ्युप) n. ṚV. Prât. 11, 36 nach Uvaṭa = समभ्युपगमन.

सममण्डल n. der erste Verticalkreis Sûrjas. 3, 6. Gol. Golab. 3. Tripr. 37. Comm. zu Ganit. Tripr. 13. °शङ्कु prime vertical staff Journ. of the Am. Or. S. 6, 258.

सममति adj. gleichmüthig Bhâg. P. 6, 16, 34.

सममय (von 2. सम) adj. (f. ई) etwa aus Gleichem hervorgegangen P. 4, 3, 82, Schol.

सममात्र adj. prosodisch gleich lang Ind. St. 10, 420.

समँबिल s. unter बिल 1).

समँभूमि adv. dem Boden gleich Çat. Br. 3, 6, 1, 15. Kâtj. Çr. 6, 3, 12. Kauç. 85. — Vgl. समभूमि 2).

समय् (von 2. सम), समयति ebnen; in Ordnung bringen; s. समयितव्य und vgl. समीकर्.

समय (von 3. इ mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) das Zusammentreffen, Zusammenlaufen, Ort des Zusammentreffens (= समर): सीतानाम् Çat. Br. 7, 2, 2, 3. AV. 2, 35, 3 (समरे TS.). — 2) Verkehr: न तैः समयमन्विच्छेत् M. 10, 53. — 3) Verständigung, Uebereinkommen; eine auferlegte oder übernommene Verpflichtung; Vertrag, Verabredung, Bedingung: संग्रामे संयत्ते समयकामः TS. 2, 1, 8, 4. Hariv. 10571. 14833. R. 1, 3, 24. 2, 26, 22. R. Gorr. 2, 123, 14. 4, 16, 13. Jogas. 2, 31. Kathâs. 28, 69. 34, 33. 86, 144. समयाकृष्ट 34, 38. तेन समयेन in Folge dieses Uebereinkommens Râǵa-Tar. 1, 234. समयेन einer Verabredung gemäss MBh. 3, 10211. R. Gorr. 1, 1, 73. 39, 24. unter einer Bedingung, bedingungsweise MBh. 3, 2598. 13153. Bhâg. P. 3, 22, 19. समयात् einer Verabredung gemäss Jâǵñ. 1, 61 (मिथस्). AK. 2, 8, 2, 66. unter einer Bedingung MBh. 3, 13256. Hariv. 1375. समयतस् bedingungsweise Mṛkkh. 18, 24. समयबन्धन adj. an einen Vertrag gebunden Mârk. P. 80, 11. समयं ब्रू seine Bedingung aussprechen MBh. 3, 13256. वच् dass. Kathâs. 86, 113. अभि-धा dass. 110. so v. a. versprechen Bhâg. P. 3, 23, 10. समुद्य समयं मिथः gegenseitig übereinkommen 4, 25, 43. समयं कर् übereinkommen mit (instr. oder instr. mit सह); sich verpflichten, festsetzen, eine Bestimmung treffen, eine Bedingung stellen, stipuliren: अधर्मबन्धुश्चैः समयं कृत्वा Lâṭj. 4, 8, 23. Âçv. Çr. 10, 5, 20. Gṛhj. 1, 6, 5 (मिथः). द्वापरेण सह MBh. 3, 2254. — 1, 2749. 3, 16730. 5, 7028. 7488. 14, 1619. R. 1, 38, 24. R. Gorr. 1, 1, 70. 4, 30, 8. 10. 52, 14. 53, 4. 5, 66, 3. 22. 7, 104, 3. Kathâs.

22,204. Pańkat. 193,13. ग्रहोक्तसमयं कर् Spr. (II) 206. fg. 3242. कृतशयनसमय Pańkat. 34,11. समयं दा einen Vergleich vorschlagen Kathâs. 18,139. प्रति-पद् einen Vertrag eingehen, eine Bedingung annehmen MBh. 4,705. ग्रह् dass. 1,6299. Kathâs. 20,198. निस्-सर् R. Gorr. 2, 74,42. रत् Spr. (II) 3332. °परिरक्षण Kir. 1,45. समयं पालय् R. Gorr. 2,11,5. Verz. d. Oxf. H. 32, b, 4. Bhâg. P. 8,9,22. त्यज् MBh. 1,3098. वि-लङ्घय् Kumâras. 3,25. भिद् Hariv. 14374. °भेदिन् M. 8,218. °व्यभिचारिन् 220. fg. समयस्याव्यतिक्रमः Spr. (II) 698. यथा ग्रश्येत्समयात् Râǵa-Tar. 1,236. समये स्था seiner Verpflichtung nachkommen, sein Wort halten Hariv. 14375 (तस्य diesem gegenüber). R. 4,30,21. Kathâs. 18, 142. समये स्थापय् in Betreff Jmdes (acc.) festsetzen, eine Bestimmung treffen Mârk. P. 51,111. समयं स्थापय् festsetzen, bestimmen Râǵa-Tar. 4,617. समये नि-वेशय् Jmd (acc.) Bedingungen stellen MBh. 1,6297. धर्म° eine übernommene Verpflichtung: °समयात्प्रच्युतः M. 9,273. — 4) ein festgesetzter, bestimmter oder geeigneter Zeitpunkt; Zeitraum, Frist; Gelegenheit Kâç. zu P. 5,4,60. ग्रद्य प्रभृति यज्ञस्व समयो हि ते MBh. 14, 2614. R. 4,25,16. Spr. (II) 3612. समये ह्यस्मिन्निवृत्ते R. 2,86,19. 4,53, 17. Çiç. 9,24. Râǵa-Tar. 4,182. Bhâg. P. 5,21,7. गमय समयम् Spr. (II) 1229. समयस्य लङ्घनम् R. Gorr. 1,4,66. समयोचित Bhâg. P. 6,7,27. Hit. 114,13. ग्रतीत° adj. R. 5,1,78. प्राप्त° adj. Râǵa-Tar. 5,407. उक्तसमयम् zur angegebenen Zeit Daçak. 2,25. वाजिमेधस्य MBh. 14,1937. mit infin. P. 3,3,167. MBh. 3,12281. mit यद् und potent. P. 3,3,168. समये zu einer bestimmten —, zur rechten, gelegenen Zeit Spr. (II) 6840. R. 2,56,3. Ragh. 3,12. Spr. (II) 1943. 4907. 5046. Pańkat. 24,25 (nach der Lesart der ed. Bomb. दृष्ट्वा st. धृत्वा). am Anfange eines comp. in derselben Bed.: समयप्रस्थित Çâk. 100,21, v. l. Ragh. 7,28 (ed. Calc. besser समर्). Pańkar. 1,11,3. ग्रसमय am Anf. eines comp. nicht zur gewöhnlichen Zeit Kathâs. 18,2. häufig in comp. mit der näheren Bestimmung: ग्रर्धरात्रसमये MBh. 3,2537. सायाह्न° R. 2,57,5. प्रभात° 77, 4. 79,1. 5,9,68. 6,112,61. Varâh. Bṛh. S. 43,19. Kathâs. 18,238. 30, 144. Pańkar. 3,12,20. Pańkat. 55,3. 77,12. 81,19. 229,10. 247,12. Vet. in LA. (III) 10,5. ग्रीष्म° Çâk. 4,4. जलधर° Vikr. 56,1. Spr. (II) 908. वर्षा° Kathâs. 19,65. सुरभि° Sâh. D. 21,4. स्तनित° Megh. 22. युगान्त° Bhâg. P. 6,9,12. ऋतु° (der Weiber) Pańkat. 74,18. Varâh. Bṛh. S. 78,26. उदय° 16,40. गर्भ° 21,32. fg. प्रसव° 37. गोप्रवेश° 24,35. 28, 16. 33,23. 43,32. शकुन° 53,107. प्रारम्भयान° 95,60. मृत्यु° Bṛh. 25(23), 2. Spr. (II) 3647. 5784. प्रापाल° Kathâs. 94,127. कुसुमप्रसूति° Çâk. 84. Spr. (II) 4860. 5684. 6672. 7586. R. 1,34,35. R. Gorr. 2,38,27. 4,25, 13. Kathâs. 53,100. Mârk. P. 62,30. Râǵa-Tar. 4,639. Prab. 78,8. Bhâg. P. 6,9,38. 7,8,44. Sarvadarçanas. 9,7. 51,19. ग्रन्हपासमयवेला Spr. (II) 2468. नापित° zur Zeit, wenn der Barbier da ist, 3004. रात्रौ निशीथे स्वाभीले गते ऽर्धसमये so v. a. nach Mitternacht MBh. 3,888. ग्रर्धसमये ऽर्धज्ञाने गते सति लोके तन्द्रावति सतीत्यर्थः Nîlak. — 5) ein eintretender Fall: एवंविधे ऽपि समये Pańkat. 42,6. इह समये in diesem Falle, unter diesen Umständen Hit. 104,15. 114,3. 115,2. 121,18. विभागसमये Comm. zu TS. Prât. 3,1. पदसमये वर्तमानः zu 4,5. 6,11. — 6) allgemeine Art und Weise des Verfahrens, Regel: देशाचारान्समयान् (= भाषभेदान् Nîlak.) जातिधर्मान् MBh. 5,1084. ऋषीणां समये नित्यं ये चरन्ति 13,4319. पतिव्रतानां समयानुरोधिनी R. 3,2,23. ग्रार्य° Bhâg. P. 5,14,29. — 7) Doctrin, Lehre, Satzung: नैरुक्त° Nir. 1,12. ग्राख्यान° 7,7. (इतिहासम्) ग्रलंकृतं शुभैः शब्दैः समयैर्दिव्यमानुषैः MBh. 1,26. श्रुति° Spr. (II) 826. तार्किक° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 162. जैन° Schol. zu H. 90. 193. ग्रार्हत Sarvadarçanas. 43,6. गान्धर्वशास्त्र° 78,2. Pańkar. 3,9,19 (pl.). धर्मं च नानासमयानुरूपम् Bhâg. P. 4,19,37. °सेतुरक्षा 5,4,5. काव्य° Verz. d. Oxf. H. 207, b, 4. 250, b, 1. शब्दहेतुसमयविद्यासु (d. i. शब्दविद्या, हेतु° und समय°) Daçak. 60,13. हेतुसमयानभिज्ञ Durga bei Muir, ST. 2,184. — 8) in der Gramm. eine Veda-Stelle, welche Wiederholung einer früher dagewesenen ist, ṚV. Prât. 10,12. 11,12. 15, 14. 18,30. Upalekha 4,14. fgg. 9,20. fgg. — 9) die conventionelle Bedeutung eines Wortes Kusum. 22,18. 31,12. — 10) in der Dramatik das Entfernen —, Schwinden eines Schmerzes Bhar. Nâṭjaç. 19,100. Daçar. 1,47. Sâh. D. 400. Pratâpar. 22,b,2. — 11) bei den Çâkta N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101, b, 13. — समये MBh. 5,5990 (Benfey, Chr. 7,15) fehlerhaft für मयि ये, wie die ed. Bomb. liest. Die indischen Lexicographen geben dem Worte folgende Bedd.: संविद् AK. 3,4,24,151. H. an. 3,541. संकेत, संकेतक H. an. Med. Halâj. 5,38. क्रियाकार H. an. Med. शपथ AK. H. an. Med. काल AK. 1, 1,3,1. 3,4,24,151. H. 126. H. an. Med. Halâj. ग्रवसर H. 1509. H. an. ग्राचार AK. 3,4,24,151. H. an. Med. Halâj. सिद्धान्त AK. H. 242. H. an. Med. Halâj. 1,10. 5,83. निर्देश und भाषा H. an. Med. संपद् und नियम H. an. धी Med. कट Halâj. 5,34. Vgl. ग्रीष्म°, पुष्प°, पूर्वा°, मह्रा°, यथा°, लग्न°, वसन्त° (unter वसन्त), वसन्तसमयोत्सव, शरत्समय, सामयिक.

समयकार m. = शैली, संकेत Trik. 3,2,25.

समयक्रिया f. Uebereinkommen, Stipulation: °क्रियां कर् M. 7,202.

समयज्ञ (समय + ज्ञ) adj. die rechte Zeit kennend Vjutp. 67. Vishṇu MBh. 13,6988.

समयधर्म m. = समयक्रिया Pańkat. 53,22. 55,20 (ed. orn. 46,19. fg.).

समयप्रकाश m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 202, b, 29.

समयप्रदीप m. desgl. ebend. 273, b, 47. 279, b, 28. 292, b, 29.

समयभेदोपरचनचक्र n. desgl. Târan. 68. 174.

समयमयूख m. Titel eines Abschnittes im Bhâskara Verz. d. B. H. No. 1171. fg.

समयरत्न n. Titel eines Abschnittes im Dharmâmbhodhi Verz. d. B. H. No. 1031. eines buddhistischen Sûtra Târan. 121.

समयवज्र m. N. pr. eines Mannes Târan. 5.

समयविद्या s. u. समय 7).

समयसारनाटक n. Titel eines Schauspiels Ind. St. 1,466.

समया (von 2. सम) und समयाँ (in der klassischen Sprache) adv. Uṇâdis. 4,174. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) mitten durch, mitten hinein zwischen (acc.) AK. 3,4,32(28),14. 3,5,7. H. an. 7,57. Med. adj. 65. वि वृत्रस्य समया पाष्याऽरुजः ṚV. 1,56,6. 73,6. ग्रतो वयाका समया वि वावृते geht mitten durch die Räder 166,9. रजः 7,66,15. 9,75,4. 85,5. 97,56. ग्रसि सोमेन समया विपृक्तः du bist vom Soma (Monde) mitten d. h. durchaus geschieden 1,163,3. कियत्या यत्समया भवाति wie lange ist es, was dazwischen liegt? d. h. wie gross ist der Zeitabstand? 113,10. समया धिष्ण्यन्नातीयात् Çat. Br. 3,6,2,20. 8,2,20. 2,10. कुरुक्षेत्रं समया चचार 11,

5,4,4. यत्समया देवयजनं पन्था विधावेत् Kâtj. 25,2. तन्त्रं Kauç. 76. auch mit instr.: रथचक्रस्य छिद्रेण समया जुहोति *durch ein Nabenloch hindurch* 15. 72. — 2) *in die (der) Nähe* AK. H. 1534. H. an. Med. Halâj. 5,98. Çiç. 15,9. mit acc. Siddh. K. zu P. 2,3,2. Vop. 5,7. Çiç. 6,73. Daçak. 130,6. Nalod. 4,8. mit gen. P. 6,2,23, Schol. mit instr. Çiç. 12,52.

समयाकर् (von समय + 1. कर्), °करोति *die Zeit vertreiben* P. 5,4, 60. Vop. 7,90.

समयाचार (समय + आ°) m. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. *ein den Satzungen entsprechender Wandel* u. s. w. R. 2,1,16 (= धर्म Comm.). Bez. best. *orthodoxer* Werke bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 91, b,37. 95,b,21. fg. 109,b,3. °तन्त्र Notices of Skt Mss. 2,161. — Vgl. सामयाचारिक.

समयातन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,a,30.

समयाध्युषित (समया + अ°; s. u. 2. वस् mit अधि) adj. *hälftig aufgegangen:* die Sonne M. 2,15 (= सूर्यनक्षत्रवर्जितः कालः Kull.). Gṛhjas. 1, 13. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,15,1. Citat im Comm. zu Njâjas. 2,57 (ed. Calc. 1828). — Vgl. समयाविषित.

समयानन्दसंतोष m. bei den Çâkta N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,a,35. fg.

समयाविषित (स° + वि°) adj. *halb losgemacht* so v. a. *halb untergegangen* Ait. Br. 5,24. TS. 6,6,11,6. Anupadas. 3,12.

समयास्तमिषित adj. im Comm. zu Taitt. Âr. 442,10 scheint eine Nachbildung von समयाविषित zu sein.

समयितव्य (von समय्) adj. *zu ebnen, zu schlichten, beizulegen:* युद्ध Bhar. Nâṭjaç. 18,76; vgl. Daçar. 3,68.

समयीकर् (समय + 1. कर्) *bedingen:* सत्यं सत्येन °कृतम् (so ed. Bomb.; der Comm. fasst aber समयी als nom. und umschreibt ihn durch सदाचारवान्) *Wahrheit bedingt Wahrheit* R. 2,109,16.

समयुग gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सामयुगीन.

समयोग H. an. 4,50 fehlerhaft für समायोग.

समयोद्योत (समय + उ°) m. Titel eines Werkes des Hemâdri Verz. d. Oxf. H. 280,a,12.

समर (von अर् mit सम्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131 (parox.). m. und n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,14. 1) *Zusammenlauf, Zusammenfluss; Ort des Z.:* धर्मनाम् ṚV. 10,139,3. 6,9,2. वसूनाम् 47,6. वधानाम् AV. 5,20,3. सोमा° Çat. Br. 7,2,2,3. — 2) *feindlicher Zusammenstoss, Kampf* AK. 2,8,2,73. 3,4,14,66. H. 796. Halâj. 2,293. Çâṅkh. Çr. 15,15,12. Br. 7,9 (असमराय). MBh. 1,1174. 3,11979. 15724. Hariv. 5487. Mṛcch. 50. Ragh. 12,82. ed. Calc. 7,33. Spr. (II) 3461. 3238. AK. 2,8,2,49. Varâh. Bṛh. S. 4,29. 20,2. 43,1. 47,26. Kathâs. 54,214. Râǵa-Tar. 1,82. Prab. 83,6. 9. Bhâg. P. 6,12, 17. देवानां सह दानवैः 9,6,13. 14,7. Hit. 106,10. समराग्र R. 5,42,14. °व्यसनिन् Mṛkkh. 1,20. °विमर्द Varâh. Bṛh. S. 5,60. समरागम *Ausbruch eines Krieges* 8,32. °शूर 16,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): प्रवरनृवरावद्धसमरा धरा 27,5. इष्ट° Hariv. 1002. कृत° R. 7, 29,40. विस्तीर्ण° Râǵa-Tar. 5,135. असमरम् adv. *ohne Anstoss:* अभ्युदेति Çâṅkh. Br. 8,9. — 3) N. pr. eines Fürsten von Kâmpilja Hariv. 1062. fg. VP. 452. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 52,

170. eines Bruders des Fürsten Avantivarman Râǵa-Tar. 5,25. — Vgl. सामरेय.

समरकन्द *Samarkand* Verz. d. Oxf. H. 338,b,45. 339,b,24.

समरकर्मन् n. *Kampf* R. 4,9,55.

समरक्षिति f. *Schlachtfeld* R. 6,70,48.

समरजित् m. N. pr. eines Fürsten (*im Kampfe siegreich*) Kathâs. 54, 225. — Vgl. समरंजय.

समरज्जु f. *equal or mean string: the mean or equated depth* Colebr. Alg. 312.

समरंजय m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 71,a,17. — Vgl. समरजित्.

समरण (von अर् mit सम्) n. 1) *Vereinigung* Nir. 5,10. — 2) *das Zusammentreffen, Kampf* Naigh. 2,17. ṚV. 1,155,2. मा नः समरणे वधीः 170,2. 4,42,5. 10,27,3.

समरत m. (sc. बन्ध) *quidam coeundi modus:* स्वबाहुलहृदयसंयुक्तं कृत्वा योषित्पदद्वयम् । स्तनौ धृत्वा रमेत्कामी बन्धः समरतः स्मृतः ॥ Ratim. im ÇKDr. neutr. Verz. d. Oxf. H. 85,b,16.

समरतुङ्ग m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 54,137.

समरथ m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,13,24.

समरबल m. desgl. Kathâs. 54,116.

समरभट m. desgl. ebend. 74,29.

समरभू f. *Schlachtfeld* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 33.

समरवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 5,135.

समरवसुधा f. *Schlachtfeld* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,1. 2.

समरवीर m. N. pr. des Vaters der Jaçodâ Wilson, Sel. Works 1,293.

समरसार m. n. Titel einer astr. Schrift Notices of Skt Mss. 2,204. fgg. Verz. d. B. H. No. 883; vgl. सारं समरसिंहस्य S. 265,12.

समरसिंह m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. B. H. No. 882. Ind. St. 2,247. 250. fg. 274.

समरस्वामिन् m. N. eines von Samara errichteten Heiligthums Râǵa-Tar. 5,25.

समराख्य (समर + आख्या) m. *ein best. Tact;* s. u. प्रतिताल 1).

समराङ्गण, °न (समर + अ°) n. *Schlachtfeld* Veṇîs. 29,20. Kathâs. 47,91. 54,211.

समरातिथि (समर + अ°) m. *ein Gast im Kampfe* so v. a. *derjenige, mit dem man im Kampf zusammentrifft,* Hariv. 4979. 5458.

समर्द्रूप्य adj. = समर्द्रागतः P. 4,3,81, Schol. — Vgl. समरूप.

समरेख (सम + रेखा) adj. *eine gerade Linie bildend, gerade* (Gegens. वक्र) Çâk. 9.

समरोचित (समर + उ°) adj. *zum Kampf geeignet:* ein Elephant H. 1222. Halâj. 2,69.

समरोत्सव (समर + उ°) m. *Kampffesttag* so v. a. *das Vergnügen eines Kampfes:* लब्ध° adj. Kathâs. 27,129.

समरोद्देश (समर + उ°) m. *Schlachtfeld* MBh. 3,15752.

समरोपाय (समर + उ°) m. *Kriegslist* Varâh. Jogajâtrâ 1,11.

समर्घ (2. सम् + अर्घ) adj. *wohlfeil* Varâh. Bṛh. S. 40,13 (vgl. die Uebersetzung). Nilak. zu MBh. 13,23,1. — Vgl. सामर्घ्य.

समर्च (2. सम + ऋच्) adj. *eine gleiche Verszahl habend:* सूक्त Çâṅkh. Çr. 7,19,18.

समर्चन (von 1. अर्च् mit सम्) n. *Verehrung* Verz. d. Oxf. H. 99,b,36. f. आ dass. PAÑKAR. 3,15,73. unbestimmt ob n. oder f. PRAÇNOTTARAR. 20 in Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 110.

समर्ण, समर्णा s. u. अर्द् mit सम्.

समर्ति f. अ° *das Nichtschadennehmen*: गृहाणामसमर्त्यै TS. 3,3,8,2; vgl. jedoch dafür असमाति AV. 6,79,1. Richtig ist wohl असमार्ति (von अर् mit समा); nach TS. PRÂT. 5,9 ist असमर्ति = असमृति.

समर्थ (2. सम् + अर्थ) 1) adj. (f. आ) a) *entsprechend, übereinstimmend, angemessen* ÂÇV. ÇR. 3,2,17. NIR. 1,12. वाच् MBH. 5,1814. उत्तर RAGH. 11,79. किं समर्थं जनस्यास्य किं प्रियं किं सुखावहम् R. 2,57,14. 5,77,5. mit der Ergänzung comp. BHÂG. P. 4,4,8. — b) (*seinem Zweck entsprechend*) *tauglich, gut*: ein Baum MBH. 13,288. तिलाः PAÑKAT. 121,24. पण्य 169,10. Rosse MBH. 3,2783. = हित AK. 3,4,25,89. H. an. 3,324. MED. th. 25. — c) *von gleicher Bedeutung* P. 1,3,42. 2,3,57. 8,1,65. — d) *dem Sinne nach verbunden, zusammengehörig* P. 2,1,1. 4,1,82. PAT. zu P. 1,1,43. AV. PRÂT. S. 261, II, 3. = संबद्धार्थ AK. H. an. = संबन्ध (lies संबद्ध) MED. — e) *im Stande seiend, einer Sache gewachsen, die Macht besitzend, fähig, Etwas zu thun vermögend* AK. H. ç. 106. H. an. MED. समर्थाश्चाप्यदातारः *wohl im Stande seiend und dennoch nicht spendend* MBH. 13,1652. 2206. R. 1,7,18. 2,80,3. 4,3,45. 5,7,45. KÂM. NÎTIS. 15,16. Spr. (II) 771. 774. 1289. 1496. 1561. 1926. 2392. 2875. 5527. VARÂH. BṚH. S. 15,20. RÂGA-TAR. 4,479. SÂH. D. 111,4. SARVADARÇANAS. 10,1. 3. 124,16. °तर PAÑKAT. ed. orn. 36,21. अति° HIT. 83,13. अ° R. 2,32,33. Die Ergänzung α) im infin. MBH. 3,2980. R. 1, 1,7. 34,19. 2,21,9. R. GORR. 2,91,6. 3,13,31. 4,7,5. 5,36,3. 6,95,3. MEGH. 42. Spr. (II) 544. 2580. 4907. 5893. 5904. 6005. 6189. 6215. 6977. KATHÂS. 7,62. RÂGA-TAR. 1,35. 2,41. 4,567. BHÂG. P. 3,16, 29. 7,6,17. HIT. 15,10. 24,42. 27,7. 65,1. अ° 15,19. RÂGA-TAR. 6, 368. BHÂG. P. 3,20,18. VET. in LA. (III) 2,21. statt des infin. das partic. praes.: अत्रे यमीदृशं वाक्यं कः समर्थो ऽनुब्रुवन् HARIV. 15494. — β) im loc.: कार्यनिर्णये JÂÇÑ. 2,40. पोषणे MBH. 1,6150. 8399. 13,4084. HARIV. 6432. R. 1,1,5. 11,17. R. GORR. 2,27,14. 3,1,32. 40,29. 4,8,56. 6,13,23. SUÇR. 1,313,19. KÂM. NÎTIS. 8,18. Spr. (II) 1318. 1685. 2648. KATHÂS. 61,88. PAÑKAT. 86,3. सकलकार्यविधौ Spr. (II) 1431. वेतालाकृष्टसाहाय्ये KATHÂS. 73,277. धर्मविघ्नाणामसत्ते VARÂH. BṚH. 28(26),7. अ° BHAG. 12,10. Spr. (II) 2702, v. l. — γ) im dat.: तेषां त्राणाय MBH. 5,22. 25. 15,222. HARIV. 685. इन्द्रवधार्थाय 240. अ° MBH. 1,5431. — δ) im gen. *Jmd gewachsen*: समर्थस्त्वमं — धनुष्मतस्तस्य मतो R. 4,11,10. 12,5. — ε) mit acc.: नेह युद्धं समर्थाः (vielleicht युद्धस° zu lesen) स्मः R. 7,22,10. — ζ) im abl.: उभाभ्यां च समर्थो ऽहं शापादपि शरादपि Spr. (II) 7431. — η) im comp. vorangehend: प्रतिग्रह° M. 4,186. JÂÇÑ. 1, 213. राजव्यसनापोह° KÂM. NÎTIS. 14,20. उद्यम° Spr. (II) 3769. SARVADARÇANAS. 10,2. 11,21. 102,6. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 110 (अ°). — f) fehlerhaft für समर्घ VARÂH. BṚH. S. 40,13. — 2) m. a) = सामर्थ्य *Befähigung* u. s. w.: सर्वेषु कार्येषु समर्थयुक्ता बुद्धिरलभ्रास्त्वेव R. 5,43,6. — b) *Verständniss* (vgl. अर्थय् mit सम्) in दुः° (in den Nachträgen). — Vgl. अ° (in den Nachträgen) und सामर्थ्य.

समर्थक adj. 1) (von समर्थ) *im Stande seiend*, mit infin. VET. in LA. (III) 19,15. — 2) (von समर्थय्) *bestätigend, begründend, rechtfertigend* SÂH. D. 301,4. 317,12. 15. 19. 318,19. fg. — m. *Amyris Agallocha* bei WILSON angeblich nach AK. beruht auf dem verlesenen und missverstandenen समार्थक AK. 2,6,3,27.

समर्थता (von समर्थ) f. *Fähigkeit, das Vermögen Etwas zu bewirken*; instr. °तया mit gen. so v. a. *kraft, vermöge* SARVADARÇANAS. 119,22.

समर्थत्व (wie eben) n. dass. MUIR, ST. 4,220. उपकारासमर्थत्व Spr. (II) 3926.

समर्थन (von समर्थय्) 1) n. *Betrachtung, Erwägung*; = संप्रधारणा AK. 2,8,1,25. H. 1374. = समाधि AK. 3,4,12,100. समर्थनं कर् *Betrachtungen anstellen* KATHÂS. 25,73. f. आ dass. MBH. 4,106. — 2) n. *Bestätigung, Begründung, Rechtfertigung*: समर्थनप्रपञ्चोक्तिः कृतास्यार्थस्य विस्तरः PRATÂPAR. 69,a,6. कार्यकारणसामान्यविशेषाणां परस्परं समर्थनम् 98,a,9. KUVALAJ. 126,b. Comm. zu TS. PRÂT. 18,14. पर्यायक्रमसमर्थनप्रकार m. Titel einer Schrift HALL 192. — 3) f. आ *das Sichversteigen zu Unmöglichem*, = असक्ये ऽध्यवसायः VOP. 28,23. — 4) n. = समर्थता. तपसश्च समर्थनात् so v. a. *vermöge* MBH. 1,5080. समन्वयात् eine von NÎLAK. erwähnte Lesart.

समर्थनीय (wie oben) adj. *zu begründen, zu rechtfertigen, in's Klare zu bringen* Comm. zu TS. PRÂT. 16,19.

समर्थय् s. unter अर्थय् mit सम् (auch in den Nachträgen). Nachzutragen wäre die Bed. *bestätigen, begründen, rechtfertigen* Comm. zu TS. PRÂT. 5,3. 13,5. 14,4. समर्थित Spr. (II) 4005 = समर्थ *im Stande seiend*.

समर्थ्य (von समर्थय्) adj. *was bestätigt, begründet, gerechtfertigt wird* SÂH. D. 301,4.

समर्धक (vom caus. von अर्ध् mit सम्) adj. *Jmd Etwas gewährend, zu Theil werden lassend* AK. 3,1,7. — Vgl. समर्धुक.

समर्धयितृ (wie oben) nom. ag. *Erfüller, Gewährer*: कामानाम् ÂÇV. GṚHJ. 1,10,23. KHÂND. UP. 1,1,8.

समर्धुक (von अर्ध् mit सम्) 1) adj. a) *gerathend, gelingend*: समर्धुकमस्य सस्यं भवति TS. 3,4,3,3. कृत 6,4,9,3. — b) = समर्धक H. 480. wohl fehlerhaft. — 2) f. आ *Tochter* H. ç. 113; vgl. समृद्ध.

समर्पक (vom caus. von अर् mit सम्) adj. *liefernd, hergebend*: द्रष्टव्यविधेर्विषयसमर्पकाण्येतानि ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 179. स्थाकारसमर्पकत्वे SARVADARÇANAS. 48,13. fg.

समर्पण (wie oben) n. 1) *das Auflegen, Daraufwerfen* ÇAT. BR. 5,3,5, 29. — 2) *das Hingeben, Uebergeben, Ueberlassen, Verleihen, Verabreichen, Anheimstellen*: वालिपुत्र° R. GORR. 1,4,65. अभिज्ञानमणि° 5,66 in der Unterschr. KATHÂS. 4,109. KUSUM. 65,12. भृतेरसमर्पणादिकम् *das Nichtzahlen des Lohnes* KULL. zu M. 8,244. विफलत्व° Spr. (II) 2900. अधिकार° RÂGA-TAR. 5,299. धाण्ड्कार्थ° 3,273. आत्म° *das Sichhingeben* BHÂG. P. 7,11,11. पद्मापि परे सात्मत्सर्वकर्मसमर्पणम् 15,64. SARVADARÇANAS. 171,14. — 3) = आत्म° *das Sichhingeben* BHÂG. P. 2,6,26. नारायणे समर्पणं भजनम् SARVADARÇANAS. 65,11. PAÑKAR. 1,14,51. — 4) *das Mittheilen, zur-Kenntniss-Bringen*: स्वगोत्रविसात्म° BHÂG. P. 10, 85,37. ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 477. सेतुः° zu KHÂND. UP. S. 9. SARVADARÇANAS. 137,2. 159,8. — 5) Bez. einer best. Scene im Bhâṇikâ genannten Schauspiel: *im Zorn ausgestossene vorwurfsvolle Worte* SÂH. D. 556.

समर्पणीय (wie oben) adj. *zu übergeben, zu verabreichen* Kull. zu M. 3,55. 7,96.

समर्पयितव्य (wie oben) adj. dass. Hit. 40,11.

समर्पयितृ (wie oben) nom. ag. *Verleiher:* शिल्पानाम् Hariv. 12162. योगलिङ्ग° MBh. 13,1921.

समर्प्य (wie oben) adj. *zu übergeben, zu verabreichen* Pañkar. 3,13,12.

समर्य् (von समर), °र्यति Ganaratnam. im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (संग्रामे). partic. समर्यत् *kampflustig:* मनस् RV. 5,44,7.

1. समर्य (सऽमर्य Padap.; eher von अर् mit सम् wie समर) n. 1) *Ansammlung, Menge:* शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये *er in der Menge* RV. 4,38, 7. 7,19,2. तमीमण्वीः समर्य आ गृभ्णन्ति योषणो दश *aus der Masse heraus* 9,1,7. 10,27,14. 4,24,8. — 2) *Versammlung, die zu einer Feier u. s. w. vereinigte Gemeinde* RV. 1,63,6. प्रेद्धा वयं वेविनाक्ति समर्ये 167, 10. समर्ये स्तवते यजमानस्य शंसः 178,4. समर्य आ विदथे वर्धमानः 3,8,5. समर्ये विदथेषु क्रान्(?) 5,3,6. 9,97,27. — 3) *Getümmel des Kampfes* Naigh. 2,17. RV. 9,85,2. einzelne der Stellen unter 1) und 2) würden auch hierher sich ziehen lassen.

2. समर्य (2. स + मर्य) adj. *von Leuten besucht, frequens:* यज्ञ RV. 7, 70,6. यो अस्मै सुमतिं वाजसातौ स्तुतौ जने समर्यश्चिकेत *von seinen Leuten begleitet* 5,33,4.

3. समर्य *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,638.

समर्यजित् adj. *im Kampf siegend* RV. 1,111,5.

समर्यराज्य n. *Reich der Festgemeinde* RV. 9,110,2.

समर्याद (2. स + मर्यादा) adj. 1) *benachbart* AK. 3,2,16. Trik. 3,3,242. H. 1451. Halâj. 4,7. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort bewahrt seinen Ton) P. 6,2,23. मद्र° Schol. masc. *Nähe* Med. d. 55. — 2) *begrenzt, innerhalb seiner Grenzen verbleibend* Trik. H. an. 4,146. Med.

समर्हण (vom caus. von अर्ह् mit सम्) n. *Ehrenerweisung, Ehrengabe* Bhâg. P. 7,8,50. 8,21,6 (pl.). 10,53,32 (pl.). 57,25 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 253,a,3: समर्हणं प्र-यतम् 255,a,1. उप-हृ Bhâg. P. 8,22,14. 10, 80,20. नि-धा 38,17.

समल gaṇa पलादि, सख्यादि und संकाशादि zu P. 4,2,80. 1) adj. (2. स + मल) a) *fleckig, schmutzig, trübe* Gatâdh. im ÇKDr. चन्द्र Kathâs. 106,62. — b) *sündhaft* Kûlavr. zu Ujjval. 1,109. — 2) m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291. समर die neuere Ausg. — 3) n. = कल्क AK. 3,4,2,14. = विष्ठा Çabdar. im ÇKDr. schlechte Schreibart für शमल. — Vgl. सामलायन, सामलेय, सामल्य.

समलम्ब adj. *having equal perpendiculars, a trapezoid* Colebr. Alg. 58. आयत° *oblong with equal perpendiculars; that is, a rectangle* ebend.

समलोष्टाश्मकाञ्चन adj. *dem ein Erdkloss, ein Stein und Gold gleich viel gelten* Asht.(?) 18,88.

समवकार m. *Bez. eines best. dreiactigen Schauspiels* H. 284. Bhar. Nâtjaç. 18,2. 57. fgg. 19,43. Daçar. 1,8 (छन्दोयोगात्समवकारः wie das Metrum verlangt Verz. d. Oxf. H. 203,a, No. 484). 3,56. fgg. Pratâpar. 24,b,4. 7. Wilson, Hindu Th. 1, XXIX. fg. Sâh. D. 515. समवकीर्यन्ते बहवो ऽर्था अस्मिन्निति समवकारः। यथा समुद्रमथनम् 193,14. fg. समव-क्रियन्ते संघातीक्रियन्ते नेतारो ऽत्र समवकारः Comm. zu H. 284. समवा-कार Pratâpar. 20,a,1. 5. H. 284, v. l.

समवतार (von 1. तर् mit समव) m. = तीर्थ *ein heiliger Badeplatz* Kir. 5,7.

समवत्तधान adj. *zur Aufnahme der Abschnitte* (समवत्त; s. u. 3. दा mit समव) *bestimmt:* चमस Âçv. Gṛhj. 4,3,14. f. ई (sc. पात्री) *das betreffende Gefäss* Çat. Br. 3,8,2,19. 23. Kâtj. Çr. 25,7,30. Çâṅkh. Çr. 4,14,27.

समवधान (von 1. धा mit समव) n. *das Zusammentreffen:* तृणपुत्कार°, निर्मन्थदारणि° u. s. w. Kusum. 7,1. fgg. 10,7. 26,10. Sarvadarçanas. 134,2.

समवन (von अव् mit सम्) n. *das Helfen, Schützen:* अवनिलल° Bhâg. P. 5,4,1.

समवस् s. समावस्.

समवबोधन (von 1. बुध् mit समव) n. *das Gewahrwerden, Bemerken, Erfahren* MBh. 4,2258.

समवर्ण adj. (f. आ) *von gleicher Kaste* M. 8,269. 9,156.

समवर्तिन् 1) adj. a) *in gleicher Entfernung weilend:* बाणपात° so v. a. *in Pfeilschussweite sich befindend* Çâk. 6,14, v. l. — b) *auf gleiche Weise verfahrend.* — 2) m. ein N. Jama's AK. 1,1,1,53. H. 184. Halâj. 1,71. MBh. 12,7552. Verz. d. Oxf. H. 103,a,29.

समवसरण (von सर् mit समव) n. etwa *Versammlungshalle* Çatr. 1, 128. 201. 203.

समवसर्ग (von सर्ज् mit समव) adj. *loszulassen, fahren zu lassen* P. 3,1,124, Vârtt. 2. रज्जु Comm. Vop. 26,17. fg.

समवसृज्य (wie oben) adj. dass. Ait. Br. 4,13.

समवस्कन्द (von स्कन्द् mit समव) m. *Brustwehr, Schanze oder dgl.* Kâm. Nîtis. 16,39.

समवस्था (1. स्था mit समव und 2. सम + अ°) f. 1) *Lage, Zustand* Ragh. 19,50. Çâk. 39,20. 82,20. Mâlav. 65. ईदृशीं वयःसमवस्थां प्रति-पन्नो ऽस्मि so v. a. *ich bin so alt geworden* Çâk. 60,12, v. l. — 2) *eine gleiche Lage, ein gleicher Zustand* Schol. zu Çâk. 53,5. am Ende eines adj. comp. f. आ Ragh. 8,44.

समवस्थान (von 1. स्था mit समव) n. 1) *das Sichbefinden:* एकत्र देशे Nîlak. 238. — 2) *Lage, Zustand* Bhâg. P. 4,20,10. 5,1,21.

समवस्रव (von स्रु mit समव) m. *Abfluss* Âçv. Gṛhj. 2,7,3.

समवहार (von हर् mit समव) m. 1) *(zusammengetragene) Menge, Fülle:* प्रज्ञासमवहारो ऽयं कविभिः संभृतं मधु MBh. 12,5423. — 2) *Mischung* Bhâg. P. 5,14,1. — °रम् absol. s. unter der Wurzel.

समवहास्य (vom caus. von हस् mit समव) adj. *zu verspotten, zu verhöhnen:* गमिष्यामि — लोके °ताम् *ich werde zum Gespött der Welt werden* MBh. 3,17096.

समवाकार s. समवकार.

समवाय (von 3. इ mit समव) m. 1) *Zusammenkunft, Versammlung; Vereinigung, Verbindung, Gemenge, Aggregat* AK. 2,5,40. 3,4,24,153. H. 1442. Halâj. 4,6. जनस्य M. 4,108. राज्ञाम् MBh. 1,125. 4646. सम-वायेषु सर्वेषु 5605. 5,8. 13,4544. 7673. Hariv. 2351. 3888. बहूनामप्य-साराणां समवायो बलावहः Spr. (II) 4425. Prab. 86,13. Bhâg. P. 4,12, 47. जन° Çâṅkh. Gṛhj. 4,12. Mṛkkh. 147,2. Daçak. 61,6. Verz. d. Oxf. H. 216,a,25. 31. Bhâg. P. 6,9,33. Pañkat. 130,7. 9. 57,8. वटाणिच्चल° *das Zusammenstehen, Sichberühren* Varâh. Bṛh. S. 54,96. स्वराणाम्

ṚV. Prât. 14,24. Suçr. 1,4,1. 31,12. पर्युषितकिण्वोदकपिष्ट° *ein Teig aus Hefe, Wasser und Mehl* 81,6. 347,11. दोषाणाम् 2,442,17. Sarvadarçanas. 21,2. 4. मिथः Verz. d. Oxf. H. 104,b,11. समवायं कर् *sich zusammenthun* Pañkat. ed. Bomb. I, 88,1. समवायांश्च कुर्वते *schaaren sich zusammen* MBh. 6,51. R. 6,11,37. समवायेन *in Gemeinschaft* Jâgñ. 2,259. R. Gorr. 2,90,11. Mârk. P. 39,33. समवायात् dass. Pañkat. 81, 24. समवाय als Bed. von सप् Dhâtup. 11,6. — 2) *eine Conjunction des Mondes mit der Sonne, mit Planeten und Sternen:* शशिनो भास्करस्य च MBh. 3,14272. शशि° Varâh. Bṛh. S. 18,8 (pl.). — 3) *Zusammenstoss, Collision:* समवाये भूयसां कल्प्यः Lâṭj. 6,4,15. Anupadas. 4,6 in Ind. St. 10,94. तुल्य° Kâtj. Çr. 1,5,10. 7,2. 4,3,9. Verz. d. Oxf. H. 216,a,32. Kull. zu M. 2,117. Sarvadarçanas. 159,15. — 4) *inniger Zusammenhang, das Ineinandersein, Inhärenz* (eine der sechs, resp. sieben logischen Kategorien) Kaṇ. 1,1,4. 26. 2,1,26. 4,1,8. 11. 7,2,26. Verz. d. Oxf. H. 240,a,1 v. u. 259,a, N. 4. Ind. St. 1,18,1 v. u. Tarkas. 1. 11. 57. Nîlak. 93. Bhâshâp. 1. Sarvadarçanas. 42,21. 31,8. fgg. 104, 19. 105,3. fgg. MBh. 1,2386. 2,137. 13,42. तेन ऋतुसमवायचिह्नं प्रतिपद्यतां लता कुसुमम् Çâk. 108,10. — 5) *Verlauf, Dauer:* समवाये च युद्धस्य रामस्यागमनम् so v. a. *während des Kampfes* MBh. 1,556. — Vgl. संयुक्त° (auch Bhâshâp. 58), संयुक्तसमवेत°, समावाय und सामवायिक.

समवायत्व n. nom. abstr. zu समवाय 4) Kusum. 30,11.

समवायन n. nom. act. von 3. इ mit समव H. 243, Schol.

समवायप्रमाणवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 45.

समवायाङ्ग n. Titel eines der 12 heiligen Bücher der Gaina H. 243. Wilson, Sel. Works 1,284.

समवायिन् (von समवाय) adj. 1) *aus einer Verbindung* (der humores) *bestehend:* ज्वर Suçr. 2,424,21. — पुरुष Jâgñ. 3,125 nach Stenzler *der individuelle Mann.* — 2) *in innigstem Zusammenhange stehend, inhärent* Kaṇ. 1,1,15. 3,1,9. 7,2,19. 9,2,1. 10,1,6. Tarkas. 22. Nîlak. 37. 94. Suçr. 1,447,17. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 171. 250. Kusum. 18,13. 19,9. 10. Kaiy. zu Pat. bei Gold. Mân. 48. Sarvadarçanas. 105,19. समवायिकारणता 132,3. °कारणत्व 106,15. Bhâshâp. 16. अ° Kaṇ. 5,2, 24. Tarkas. 16. fg. Nîlak. 94. Bhâshâp. 122. असमवायिहेतुत्व 16. द्रव्यसमवायित्व Sarvadarçanas. 30,4. असमवायित्व Bhâshâp. 96.

समवायीकर् (समवाय + 1. कर्) *versammeln, vereinigen:* °कृताः Hariv. 5002. VP. bei Muir, ST. 4,105.

समवृत्त 1) adj. *gleichmässig rund oder gleich und rund* (Comm.): स्तनौ Bhâg. P. 4,25,24. — 2) n. a) *der erste Verticalkreis* (vgl. सममण्डल) Gol. Grahanav. 44. 49. °कर्ण *die Hypotenuse des Schattens zur Zeit, wenn die Sonne den ersten Verticalkreis erreicht,* Gaṇit. Tripr. 42. °शङ्कु = समशङ्कु 15. 17. — b) *ein gleichmässiges Metrum, ein Metrum mit vier gleichen* Pâda Ind. St. 8,303. fgg. Verz. d. B. H. No. 810. 814.

समवेक्षण (von ईक्ष् mit समव) n. *das Besichtigen:* गवाम् MBh. 3,14825.

समवेगवश m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,369 (VP. 193; vgl. 2te Aufl. 2,179).

समवेत adj. *inhärirend* (s. u. 3. इ mit समव in den Nachträgen); davon nom. abstr. °त्व n. Tarkas. 22. Kusum. 30,11.

समवेध m. *the mean or equated depth* Colebr. Alg. 312.

समवेष m. *eine gleiche Tracht, ein gleicher Anzug:* °वेषं (°वेशं ed. Calc.) न कुर्वीत *er kleide sich nicht wie* (der Fürst) MBh. 4,130.

समशङ्कु m. *die Sonnenhöhe* (eig. *Gnomon*) *zur Zeit, wenn die Sonne den ersten Verticalkreis erreicht,* Gaṇit. Tripr. 20. 22. Gol. Tripr. 37.

समशन (von 2. अश् mit सम्) n. 1) *das Zusammenessen* Kauç. 78. *das* (undiätetische) *Durcheinanderessen* Suçr. 1,246,2. 263,2. Vâgbh. 1,8, 33. — 2) *das Essen, Geniessen* P. 6,2,71, Schol.

समशनीय (wie oben) adj. *zusammen zu essen* Gobh. 2,3,17.

समशृङ्गिन् m. *ein gleichhörniger so v. a. mit gleichen Hörnern versehener Mond* Varâh. Bṛh. S. 4,11.

समशीर्षिका f. *Gleichstellung:* कल्पद्रुमाद्य सततं नार्हन्ति °शीर्षिकाम् Râga-Tar. 3,135.

समशोधन n. *equal subtraction; or transposition, with other preparations of the equation* Colebr. Alg. 245. Misc. Ess. 2,435.

समश्नुव (von 1. अश् mit सम्) adj. (f. ई) *erreichend, packend* Âçv. Gṛhy. 4,8,27. fg.

समश्रेणि f. *eine gleichmässige —, in gerader Linie fortlaufende Reihe:* °गतान्तरान् Spr. (II) 6473.

समष्टि (von 1. अश् mit सम्) f. 1) *das Erreichen, Anlangen am Ziel:* सुवर्गस्य लोकस्य TBr. 1,3,7,8. Ait. Br. 2,17 u. s. w. यद्येनां संमेता संमेढी TS. 5,1,2,4. Çat. Br. 14,6,8,2. — 2) *Empfang* TS. Comm. 2,379, 40. — 3) *Schluss* TBr. Comm. 3,593,18. 20. — 4) *Aggregat* (Gegens. व्यष्टि *Einzelding*) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 14. 312. Weber, Râmat. Up. 348. 350. Vedântas. (Allah.) No. 23. 25. 27. 30. Wilson, Sâṁkhjak. S. 129. muss der Bed. nach wie व्यष्टि 1) b) auch 2. अस् zurückgeführt werden; vgl. Vedântas. No. 30.

समष्ठिल 1) m. *ein best. Strauch,* = भण्डीर Râgan. im ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Gemüsepflanze,* = गण्डीर AK. 2,4,5,22; vgl. समष्ठीला.

समष्ठीला f. = समष्ठिला Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अष्ठीला.

समस् s. ऐ°.

समसंस्थान n. Bez. *einer der 10 Weisen des Sitzens bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

समसंस्थित adj. *in guten Verhältnissen sich befindend* Mṛkkh. 159,20. — Vgl. समस्थ.

समसंख्यात adj. pl. *in gleicher Anzahl vorhanden,* mit instr.: रजोभिः °संख्याताः पार्थिवैरिह जन्तवः Bhâg. P. 6,14,3.

समसन (von 2. अस् mit सम्) n. *das Zusammendrängen, Darlegen in kurzen Worten* AK. 3,3,21. — Vgl. समास.

समसमयवर्तिन् adj. *zu gleicher Zeit stattfindend:* davon °वर्तिता f. *Gleichzeitigkeit* Sarvadarçanas. 26,17.

समसुप्ति f. *allgemeiner Schlaf* so v. a. *Weltende* H. 161. Halâj. 1,117.

समसूत्रग adj. *an demselben Durchmesser befindlich* so v. a. *an zwei einander gerade entgegengesetzten Punkten der Erde befindlich, Gegenfüssler* Sûrjas. 14,7. °सूत्रस्थ dass. 12,52.

समसौरभ m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,2049.

समस्त adj. s. u. 2. अस् mit सम्; in der Bed. *verbunden, vereinigt* auch ṚV. Prât. 18,22. *ganz* 24. R. 4,56,16. — Vgl. सामस्त्य.

समस्तवस्तुविषय adj. *auf den ganzen Gegenstand* (d. i. *auf ihn selbst*

und was zu ihm gehört oder zu ihm in Beziehung steht) sich erstreckend (Gegens. एकदेशविवर्तिन्): ein Gleichniss Sâh. D. 672. Pratâpar. 78,b,5.8. Beispiel: प्रावृषेण्यपयोवाहविद्युद्गर्जितगर्जितैः । कृष्णेन रावणास्तेन ववृषे कालकार्मुकः ॥ Sâh. D. 279,20. fg. = Ragh. 10,49. Hier werden parallelisirt: Krshna und eine *Wolke*, Râvana und *Dürre*, *Worte* und *Regen*, *Götter* und *Korn*.

समस्थ adj. (f. आ) gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. 1) *bei einer geraden Zahl eintretend* Varâh. Bṛh. S. 50,20. — 2) *in guten, glücklichen Verhältnissen sich befindend* Spr. (II) 1472. 3891. 6842. R. Gorr. 2,39, 6. — Vgl. सामस्थ्य, समसंस्थित und विषमस्थ.

समस्थली f. *ebenes Land*, Bez. des zwischen der Jamunâ und der Gaṅgâ belegenen Landes H. 949.

समस्या (von 2. अस् mit सम्) f. 1) *Vereinigung, das Zusammensein, Zusammenbleiben:* आज्ञापयामास ततः समस्यां निशि Hariv. 8449. अनसूया° mit R. Gorr. 1,3,11 (समास्या die andern Ausgg.). 4,45. मार्कण्डेय° (°समास्या ed. Bomb.) MBh. 1,323. गौरीव पत्या सुभगा कदाचित्कर्त्रीयमप्यर्धतनूसमस्याम् Naish. 7,83. समस्या = संघटन Bala bei Mallin. das. Vgl. समास्या. — 2) *ein Verstheil, den zu ergänzen man einem Andern aufgiebt*, AK. 1,1,5,7. Râga-Tar. 4,618. Verz. d. Oxf. H. 87, a,5. 123,a,42. 211,a,2. b,9. 10. 217,a,10. 261,a,22. Aufrecht in Z. d. d. m. G. 27,51. Vgl. मेघदूतपाद° und समासार्था.

समस्यार्था f. = समासार्था = समस्या 2) Bhar. zu AK. 1,1,5,7 nach ÇKDr.

समस्वर adj. (f. आ) *denselben Ton habend* RV. Prât. 3,17.

समह (von 1. सम) tonloses adv. *irgend, so oder so:* सुदेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः RV. 5,53,15. क्रत्वः समह दीनता 7,89,3. भूरिभिः समह ऋषिभिः 8,39,14. 1,120,11. AV. 5,4,10. सिन्धौ समह संगमः 6,24,1. Nach Sâj. voc. eines adj. in der Bed. von प्रशस्त, सधन u. s. w.

समह्नस् adj. v. l. für सुमह्नस् SV. I, 5,1,4,5.

समह्वा f. *Ruhm* Çabdar. im ÇKDr. unter यशस् nach ders. Aut. समज्या.

समा f. Trik. 3,3,1. 1) *ursprünglich wohl Sommer* (vgl. im Zend *hama*); *Halbjahr* AV. 1,35,4. 2,6,1. समाः संवत्सरान्मासान् 3,10,9. — 2) *Jahreszeit überh., Wetter:* दुःकृषा Kauç. 93. 102. कल्याणीह समा भवति Ait. Br. 4,25. सस्यं वै समा च Nir. 9,41. — 3) *Jahr* Nir. 11,5. AK. 1,1,3,20. H. 159. Hâr. 28. Halâj. 1,116. RV. 4,57,7. 10,85,5. 124,4. AV. 5,8,8. 6,75,2. VS. 14,19. 19,46. 38,28. 40,8. Ait. Br. 2,1. TS. 2,3,11,5. 6,1,10,4. Çat. Br. 1,8,1,4. 5. 14,8,12,1. Çâṅkh. Gṛhj. 9,11. M. 3,40. 5,53. 9,76. 11,25. 72. MBh. 1,5945. 7651. 12,9202. R. 1,2,16. 64,20. 2,34,43. 90,12 (99,15 Gorr.). Ragh. 12,6. Varâh. Bṛh. S. 8,21. 69,30. Bṛh. 7,5. 8,8. 9. Râga-Tar. 1,273. 3,272. 4,123. 392. समां समाम् *Jahr für Jahr* P. 5,2,12. समाप्ते M. 4,26. °निचय adj. 6,18. त्रिसमाः *drei Jahre lang* Jâgn. 3,254. दिव्य° Bhâg. P. 7,3,19. सहस्रसम adj. 1,1,4. — Vgl. पापसम, पुण्य°.

1. समांश (2. सम + अंश) m. *ein gleicher Antheil:* °हारिन् Dâjat. im ÇKDr. विभज्य च परस्परं समांशेन *zu gleichen Theilen* Kathâs. 60,215.

2. समांश (wie oben) 1) adj. *gleiche Theile enthaltend* Suçr. 1,165,16. *einen gleichen Antheil erhaltend* M. 9,157. °क (f. समांशिका) dass. Dâjat. im ÇKDr. — 2) f. आ *Sida cordifolia* Ratnam. 167.

समांशिन् adj. dass. Dâjat. im ÇKDr.

समांस (2. स + मांस) adj. = मांसल *fleischig* Varâh. Bṛh. S. 68,6.

समांसमीना (von समां समाम्) adj. f. *jedes Jahr kalbend* P. 5,2,12. H. 1271. Halâj. 2,117.

समाकर R. 1,15,8 in der Verbindung दीप्तानल° (am Ende eines Çloka) schlechte Lesart für °शिखोपम der ed. Bomb. 16,14.

समाकर्षण (von 1. कर्ष् mit समा) n. *das Heranziehen, Ansichziehen* Sâh. D. 300,1.

समाकर्षिन् (wie oben) adj. (schon aus der Ferne) *anziehend:* ein Geruch AK. 1,1,4,20. H. 1390.

समाकार (2. सम + 1. आ°) adj. (f. आ) *gleiches Aussehens, gleich:* द्विपाकार° (so ed. Bomb.) R. 1,45,8. गुञ्जाफल° Spr. (II) 346.

समाकुल (von 3. कर् mit समा) adj. (f. आ) 1) *erfüllt —, voll von, besetzt —, reichlich versehen mit* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): न्यग्रोधैः MBh. 3,2405. नैमृगैः R. Gorr. 2,90,33. Rt. 2,16. वीरश्रिया R. Gorr. 5,11,10. क्रोधेन च विलापेन शोकेन च 3,71,3. भयेन Râga-Tar. 4,445. लतालाल° MBh. 1,4442. 3,2404. अश्मवर्ष° (विमर्द) 4075. 5891 (st. द्रुम ist vielleicht हिंस zu lesen). 8246. 3,11333. 12106. 4,692. 13,2843. गावो वत्ससमाकुलाः Hariv. 3883. 8263. 13908. R. 1, 5,16 (9 Gorr.). 2,34,41. 57,17. 75,25 (97,7 Gorr.). 81,10. 94,7. R. Gorr. 2,28,15. 18. 58,6. 73,15. 101,40. 107,18. 3,17,24. 61,17. 4,40,47. Ragh. 7,24. Spr. (II) 3097. 7589. Kathâs. 13,16. 102,60. Râga-Tar. 3, 238. Pañkat. 8,21. क्रोध° R. Gorr. 1,61,13. शोक° 4,20,1. कन्दर्प° Rt. 6,8. बन्धुस्नेह° Spr. (II) 5207. — 2) *verworren, in Verwirrung gekommen, bestürzt:* मही MBh. 5,105. पुर R. 2,40,19. R. Gorr. 2,40,16. 20. सैन्य 5,60,18. Kâm. Nîtis. 18,23. 55. कृपीत मा नेति समाकुलो ऽभूत् Ragh. 6,68. R. Gorr. 2,101,19. 111,44. Kathâs. 51,30. मनस् Pañkat. 45,16. धर्माः MBh. 3,13044. सत्कथ्य *wobei es drunter und drüber geht* 6,3235. im comp. mit dem, was die Verwirrung u. s. w. bereitet: सामर्थ्य° Spr. (II) 2488. वृश्चिका° *geplagt von* 2821. आयास° 1897. — Vgl. आकुल, पर्याकुल, व्याकुल, संकुल.

समाक्रन्दन (von क्रन्द् mit समा) n. *das Schreien, Rufen:* °गिरः शिव शिव शिवेति Spr. (II) 427.

समाक्रमण (von क्रम् mit समा) n. *das Beschreiten, Betreten, Besuchen* Pañkav. Br. 21,1,9. सुरसद्म° Ragh. 9,48.

समाक्षर (2. सम + अ°) adj. *von gleicher Silbenzahl* R. Gorr. 1,2,20. 43.

समाक्षरक्षयकर m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

समाक्षेप (von 1. क्षिप् mit समा) m. *das Mahnen an*, in comp. mit der Ergänzung Sâh. D. 47.

समाख्या (von ख्या mit समा) f. 1) *Benennung, Name* Nir. 12,41. Kan. 4,2,8. Gaim. 1,30. Müller, SL. 97. Muir, ST. 2,190. Bhâg. P. 5,20,36. 10, 39,21. Kusum. 64,5. 9. Sarvadarçanas. 129,21. 137,2. 3. Comm. zu Âçv. Çr. 5,6,23. 25. am Ende eines adj. comp. Verz. d. Oxf. H. 149,b,11. — 2) *Deutung, Erklärung* Sarvadarçanas. 159,14. fgg. — 3) *Ruhm* Bhâguri beim Schol. zu H. 273. Halâj. 4,158.

समाख्यान (wie oben) n. 1) *das Nennen, Mittheilen:* संबन्धस्य Kâm. Nîtis. 47,8. — 2) *Erzählung, Bericht* MBh. 12,9155. — 3) *Benennung, Name* Kâtj. Çr. 1,8,44. 9,5,32.

समाख्यायम् (wie oben) absol.: अङ्ग° *die Glieder benennend* Ait. Br. 1,24.

समागत 1) adj. s. u. 1. गम् mit समा. — 2) f. आ (sc. प्रहेलिका) *ein Räthsel, in dem der Sinn durch den grammatischen* Saṁdhi *versteckt wird,* Kâvjâd. 3,98.

समागति (von 1. गम् mit समा) f. nom. act. — Mârk. P. 16,16 ist पतिसमा गतिः zu schreiben.

समागन्तव्य (wie oben) n. impers. *zusammen zu kommen, hinzukommen* Pańkat. 109,4. 186,2. 226,5.

समागम (von 1. गम् mit समा) m. *Zusammenkunft, das Zusammentreffen, Vereinigung.* 1) von Personen MBh. 4,717. संगमाः सापगमाः Spr. (II) 1664. Ragh. 19,16 (°मं कर्). °तपो Râǵa-Tar. 5,147. परस्पर° R. 1,48,4. a) mit einem gen. α) du. oder pl. *das Zusammenkommen —, Zusammentreffen —, Versammlung von* M. 9,268 (°मं कर्). 11,82. fg. MBh. 3,1340. 2130. 16,734 (mit der ed. Bomb. इमं st. इदं zu lesen). R. 1,4,10. R. Gorr. 1,50,20. 5,32,2. Râǵa-Tar. 3,74. Bhâg. P. 2,3,16. 4,30,87. 5,13,21. ग्राम्ययोः *fleischlich* MBh. 1,2402. Spr. (II) 272. द्रोणपाञ्चाल्ययोः *feindlich* MBh. 6,2193. Hariv. 2664. Varâh. Bṛh. S. 87,29. — β) *das Zusammentreffen —, Begegnung —, Verkehr mit:* भर्तुः MBh. 3,2676. 10880. R. 2,93,26. पुंसाम् Suçr. 1,318,5. तस्याः स्वप्ने Çâk. 140. Spr. (II) 241. Râǵa-Tar. 5,384. — b) mit instr. dass.: पाण्डवानां शक्रेण MBh. 3,11933. 4,230. 708. Hariv. 4578. fg. R. 1,3,16. 18. 50,23. Spr. (II) 4981. 5968. 6154. Varâh. Bṛh. S. 86,35. 87,13. Kathâs. 16,55. 24,61. Mârk. P. 71,5. Râǵa-Tar. 6,77. स्त्रीभिः R. 3,41,39. — c) mit सह und instr. dass. Spr. (II) 7405. Pańkat. 37,10. 44,12. 111,5. 6. — d) mit loc.: मम तस्मिञ्जने °मनोरथम् Vikr. 30. — e) am Ende eines comp. α) *Zusammenkunft u. s. w. von:* वीर° *eine Versammlung von* MBh. 3,588. 2876. 13,2877. 14,2697. R. 1,10,12. 59,22 (61,28 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 45,5. 13. Kathâs. 25,124. — β) *Zusammenkunft u. s. w. mit* R. 1,3,36. 2,85 und 100 in den Unterschrr. Çâk. 108,13. Vikr. 10,21. Spr. (II) 2023. 4119. 4981. 5717. 7057. सत्पूर्व° adj. 1672. — 2) von Unbelebtem: नद्योर्व्रह्मास्त्रयोः MBh. 5,7283. Spr. (II) 6158 (Gegens. विप्रयोग). ग्रह° R. 2,103,39. पाणि° Ragh. 7,19. पवनाग्नि° 8,4. von Flüssen R. 2,54,21. Varâh. Bṛh. S. 60,9. *Conjunction* von Gestirnen Sûrjas. 7,1. 20. 22. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 17. 20. 47,11. fg. 20,3. 5. 8. 9. 28, 20. 47,1. Bṛh. 2,20. 14,5. प्रचुरवित्त° adj. (f. आ) *das Zusammenkommen —, Zufliessen von Reichthümern* Spr. (II) 6739, v. l. संपत्समागम Z. d. d. m. G. 6,96. — Vgl. धूर्त°.

समागमन (wie oben) n. *das Zusammenkommen, Zusammentreffen* MBh. 3,37. राम° mit Vorz. d. Oxf. H. 13,b,24. *geschlechtliche Vereinigung* MBh. 1,4268.

समाघात (von हन् mit समा) m. *Zusammenstoss:* संफेटस्तु समाघातः क्रुद्धसंरब्धयोर्द्वयोः Daçar. 2,54. Sâh. D. 421. *Kampf* AK. 2,8,2,74. H. 797. an. 4,127. Med. t. 226. Halâj. 2,299. = घातन H. an. = वध Med.

समाङ्घ्रिक (von 2. सम + अङ्घ्रि) adj. *auf* (allen vier) *Füssen gleichmässig stehend:* सिंह Kathâs. 60,201; vgl. पदैव — चतुर्भिश्चरणैः समम्। उत्थास्यति 197.

समाचयन (von 1. चि mit समा) n. *das Zusammenstellen:* भाण्डानाम् P. 3,1,20, Vârtt. 1.

समाचरणीय (von चर् mit समा) adj. *zu üben, zu verrichten, einzuschlagen:* ईदृशमिदमधर्मवर्त्म धर्मवत्समाचरणीयमासीत् Daçak. 69, 4. 5.

1. समाचार (wie oben) m. 1) *das Verfahren, Benehmen, Verhalten* MBh. 2,1339. असत्स्त्रीणाम् 3,14658. R. 7,25,18 (pl.). Spr. (II) 7250. Kathâs. 78,14. तत्रधर्मसमाचारतत्र (so ed. Bomb.) MBh. 3,13641. वैयाघ्रनसमाचारः LA. (III) 86,15. Pańkar. 1,9,8. 15,15. इंद्रयुद्ध° *das Verfahren bei* MBh. 1,5408. 3,14727. am Ende eines adj. comp. (f. आ): यथाकुल° 1,5411. एकशील° 7624. तथाशील° 5,2688. एवंवृत्त° Suçr. 1,72,12. स्त्री° R. 5,12,46. शुचि° R. Schl. 2,65,7. साधु° Spr. (II) 7398. Pańkat. 24,20. 41,17. पाप° MBh. 3,15783. R. Gorr. 2,37,18. क्रूर° 6,98,23. क्षुद्र° Pańkat. III,140. — 2) *Herkommen, das im-Gebrauch-Sein* Schol. zu Kâty. Çr. 60,3. Kull. zu M. 8,143. तादृगेव विधिर्विदंगानां वन्धान्मोक्षक्रियासमाचारः (बन्धमोक्षात्मकः ed. Bomb.) so v. a. *herkömmliche Art und Weise der Befreiung* Pańkat. 109,11. तस्य च प्रथमं मया। ताम्बूलादिसमाचारः कर्तव्यो हि सदा भवेत्॥ so v. a. *das herkömmliche Darreichen* Kathâs. 75,138. नीचानर्थ° (wohl नीचानार्य° zu lesen) adj. *im Gebrauch seiend bei, gebräuchlich* R. 2,104,6.

2. समाचार (2. सम + आ°) m. *gleiche Sitte, — Gebräuche* MBh. 3,11242.

समाज (von अज् mit सम्) m. Schol. zu P. 2,4,56. 3,3,69. 7,3,60. Vop. 26,170. 1) *Versammlung, Gesellschaft* AK. 2,5,42. H. 481. 1414. Halâj. 4,60. Âpast. 1,32,19. fg. M. 9,264. Jâǵn. 1,84. MBh. 1,5321. 5698. 6972. fg. 4,34. 7,5415. 12,2606. R. 1,5,14 (16 Gorr.). 2,57,13. R. Gorr. 2,48,21. 94,21. 3,42,47. Spr. (II) 3626. Karaka 2,6. Kâm. Nîtis. 7,40. Bhâg. P. 10,44,9. Pańkat. 158,7. ब्रह्मणः, पशुपतेः *bei* MBh. 4,339. राज्ञाम् *von* R. 1,4,24. 5,27,19. Hariv. 2912. 4434. Spr. (II) 7352. Vorz. d. Oxf. H. 79,b, No. 436, Z. 10. Bhâg. P. 4,21,13. क्षितिप° Ragh. 5,76. सुर° 9,18. जन° Daçak. 59,5. प्रेक्षा° *eine zum Zuschauen versammelte Gesellschaft* M. 9,84. द्यूत° Daçak. 69,13. प्रीति° Kathâs. 50,113. समाजं कर् *eine Versammlung veranstalten* Hariv. 8189. Vorz. d. Oxf. H. 9,b,2. °मवचाटा: (so die neuere Ausg.) Hariv. 4537. °वाट 4538. MBh. 1,6960. — 2) *das Zusammentreffen mit Jmd* (gen. oder im comp. vorangehend) Bhâg. P. 10,60,38. Varâh. Bṛh. S. 87,17. 104,34. — 3) *Fülle, Menge* Harîs. 4,1. सुख° Gît. 11,21. — 4) *eine best. Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,5. 7. 9. — 5) = सामज *Elephant* Anekârthak. im ÇKDr. — Vgl. समज, सामाजिक.

समाज्ञा (1. ज्ञा mit समा) f. 1) (*anerkannte*) *Benennung, Name* Lâṭj. 6,10,28 (समाख्या v. l.). Taitt. Up. 3,10,2. = ज्ञान; विज्ञान, उपासन Çaṅk. — 2) *Ruhm* AK. 1,1,5,12 (nach ÇKDr. eine von Bharata erwähnte v. l. für समज्ञा des Textes). H. 273. — Vgl. समज्ञा und समाख्या.

समाञ्जन (2. सम + आ°) n. *best. Mischung einer Augensalbe* Suçr. 2,341,20.

समातर् (2. स + मा°) f. *Stiefmutter* Bhâg. P. 4,8,19.

समाति wohl von 2. सम; s. अ°.

समात्मक (2. सम + आत्मन्) adj. *gleichmüthig* MBh. 13,5331. शमात्मक ed. Bomb.

समात्मन् adj. dass. MBh. 12,5870: महात्मनो (sic) st. समात्मानो ed. Bomb.; die richtige Lesart ist wohl महात्मानो.

समादान (von 1. दा mit समा) n. 1) *das Empfangen, Aufsichladen:* सर्वपापसमादानं नृशंसे चानृते च यत् MBh. 13,4581. = समीचीनग्रहण H.

an. 4,199 (fälschlich समासीन°). Med. n. 217. — 2) = नित्यकर्मन् H. an. = सौगताह्निक Med. Erwiederung Vjutp. 109.

समादेय (wie oben) adj. zu empfangen Spr. (II) 7194.

समादेश (von 1. दिश् mit समा) m. Anweisung, in comp. mit dem obj.: सीता° R. Gorr. 2,38.3,49 in den Unterschrr. Geheiss, Befehl: गुरोः Spr. (II) 4139. Vorz. d. Oxf. H. 12,a,24. fg. R. 4,34,10. 5,47,3. पितृ° 2,116,42.

समादेशन (wie eben) n. das zu-wissen-Thun, Lehren: एकांश° Sâh. D. 408,17.

समाधा (1. धा mit समा) m. (sic) = निष्पत्ति, विरोधभञ्जन und समाधान ÇKDr.

समाधातव्य (wie eben) adj. in Ordnung zu bringen, gut zu machen Hit. 110,13.

समाधान (wie oben) n. 1) das Anlegen des Feuers (= आधान) Gobh. 1,1,13. — 2) in der Dramatik das Stecken des Keimes (बीज) Bhar. Nâtjaç. 19,58. 72. Daçar. 1,26. Sâh. D. 345. 164,15. Pratâpar. 21,a,5. — 3) das Beilegen, in-Ordnung-Bringen, Gutmachen: कार्य° R. 4,42,8. 5,53,11. 69,9. 6,93,31. अर्थदूषणं तु प्रचुरतरार्थदानाद्धनसमाधानम् Kull. zu M. 7,52. — 4) das Versöhnen, Aussöhnen: भार्यायाः MBh. 12,9829. स्त्रीणां पतिसमाधानं काङ्क्षितम् 14,2739. — 5) Rechtfertigung einer Behauptung, Beweisführung Schol. zu Kap. 1,91. 151. 150. Sarvadarçanas. 129,3. Sâh. D. 324,8. Kusum. 7,6. als Redefigur: मुखेन्दुरपि ते चण्डि मां निर्दहति निर्दयम्। भाग्यदोषान्ममैवेति (dieses soll die kühne Behauptung rechtfertigen) तत्समाधानरूपकम् ॥ Kâvjâd. 2,92. — 6) das Aufmerken, Aufmerksamkeit: बुद्धि° Çaṁk. zu Khând. Up. S. 39. Vorz. d. Oxf. H. 260,a,37. समाधानं कर् aufmerken Spr. (II) 4560. Pańkar. 1,7,70. die auf das Höchste gerichtete Aufmerksamkeit, tiefe Andacht H. 1378. Halâj. 4,128. चित्तैकाग्र्यं तु सद्धाद्ये (so lesen wir) समाधानमिति स्मृतम् Vorz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544, Z. 18. Vedântas. (Allah.) No. 12. MBh. 12,356. Ashtâv. 17,18. Spr. (II) 2810. Prab. 115, 10. Daçak. 64,6. Bhâg. P. 3,28,6. 11,29,2.

समाधानीय (wie oben) adj. zu vereinigen, zu verbinden Uggval. zu Unâdis. 2,109.

समाधि (wie oben) m. 1) Zusammensetzung, Zusammenfügung: व्यूह° Lâtj. 7,7,29. Fuge: शिरोधरायाः Kir. 16,21. — 2) Verbindung, Verein, ein Ganzes: तं वेधा विदधे नूनं महाभूतसमाधिना Ragh. 1,29. पञ्चेन्द्रिय° Hariv. 11797 (= निरोध Nîlak.). धीणां षड्रागरागादिसमाधियुक्तानाम् (= चित्तैकाग्र्य Nîlak.) 8450. महाश्वाष्टसमाधिसंवृत (रथ) so v. a. Achtgespann R. 5,42,3. — 3) Vollbringung: तपः° Kumâras. 3,24. 5,6. — 4) das Beilegen, in-Ordnung-Bringen, Gutmachen: अपनीतस्य MBh. 13, 4640. — 5) Rechtfertigung einer Behauptung, Beweis Sarvadarçanas. 46, 14. 92,21. 135,20. — 6) das Bringen in Harmonie, in Uebereinstimmung RV. Prât. 11,32. 36. — 7) Aufmerksamkeit MBh. 3,11915. मनःसमाधिसंयुक्ता 13,5535. समाधिं श्रवणे कुरु R. 7,20,6. 37,2,7. समाधिं कर्तुमर्हसि। यावद्यत्प्राणिनः सर्वान् (so ist zu lesen) द्विंसन्त्यश्यसाहित्याः ॥ du musst darauf achten, dass nicht 1,41,29. शिथिल° adj. Mâlav. 23. पाणौ चक्रः समाधिना Mârk. P. 19,31. Vertiefung in: धर्म° R. 7,49,8. आत्म° Bhâg. P. 3,5,46. 27,22. 5,17,16. ohne Ergänzung die auf das Höchste gerichtete Aufmerksamkeit, tiefe Andacht H. 85. Maitrjup. 6,18. 34. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,25. 29. Bhag. 2,44. 53. R. 2,91,22 (100,19 Gorr.). 3,77,23. Kâç. 9,1,13. Ashtâv. 12,8. 18,67. 97. Nîlak. 33. Kumâras. 1, 60. 3,50. Spr. (II) 2283. 4633. 5046. 6509. Çâk. 15,1. Weber, Râmat. Up. 341. VP. 657. Mârk. P. 62,13. Prab. 8,14. Bhâg. P. 1,5,13. 2,2, 23. 4,21. 3,4,32. 8,21. 4,1,3. 5,18,1. Sarvadarçanas. 154,5. 9. 11. 156, 20. 160,18. fgg. 164,10. 178,16 (°सिद्धि). Madhus. in Ind. St. 1,22,20. fg. Wassiljew 137. 141. 159. 246. 327 (vier). Lot. de la b. l. 347. 519. समाधिमनु-स्था Ashtâv. 1,14. वि-धा Kathâs. 117,126. सेव् 128. भञ्ज् 137. °भङ्ग Pańkat. 162,24. °भेद Kumâras. 3,40. Sâh. D. 89,4. °भेदिन् Ragh. 8,78. °भृत् Çiç. 4,55. °प Vorz. d. Oxf. H. 31,b, N. 3. समाधेरुत्थितः Kathâs. 117,129. समाधौ स्थितः 131. °स्थ Pańkat. 162,23. Hit. ed. Johns. 2464 (°ष्ठ). °निष्ठ Spr. (II) 6521. am Ende eines adj. comp.: ब्रह्मकर्म° Bhag. 4,24. समाप्ति° Kathâs. 117,127. लग्न° Gît. 3,15. मृषा° Bhâg. P. 1,18,31. नित्यारूढसमाधिता 3,33,27. सविकल्पक und निर्विकल्पक (निर्विकल्प्य) Vedântas. (Allah.) No. 124. 140. Spr. (II) 77. संप्रज्ञात und असंप्रज्ञात Sarvadarçanas. 104,7. fgg. 179,16. fg. सवितर्क 164,16. सविचार 18. सानन्द 19. सास्मित 22. — 8) eine zur Erinnerung an einen Heiligen errichtete Kapelle Wilson, Sel. Works 1,50. 95. 99. 180. 357. — 9) in der Rhetorik: eine best. rhetorische Figur Sâh. D. 614. Vorz. d. Oxf. H. 207,a,27. fg. 208,b,17. 214,a,16. Beilegung, eine übertragene Ausdrucksweise: अन्यधर्माणामन्यत्राधिरोहणम् Pratâpar. 69,a,4. Kâvjâd. 1,93. Beispiel: कुमुदानि निमीलन्ति कमलान्युन्मिषन्ति च (ursprünglich dem Auge zukommende Thätigkeiten auf Blüthen übertragen) 94. das Hinzutreten eines zufälligen fördernden Umstandes, Concurrenz Kuvalaj. 117,b (141,b). Sâh. D. 740. Beispiel: मानमस्या निराकर्तुं पादयोर्मे पतिष्यतः। उपकाराय दिष्ट्येदमुदीर्णं घनगर्जितम् ॥ ebend. — 10) N. des 17ten Kalpa; s. u. कल्प 2) d). — 11) N. pr. des 17ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 55. eines Vaiçja Vorz. d. Oxf. H. 25,b,4. — Die Lexicographen kennen folgende Bedd.: समर्थन AK. 3,4,13,100. H. an. 3,850. Med. dh. 38. नियम AK. 1,1,8,14. 3,4, 13,100. H. an. Med. प्रणिधान H. 1378. Halâj. 1,128. चित्तैकाग्र्य und मौन H. an. ध्यान Med. नीवाक AK. 3,4,13,100. Med. प्रतिज्ञा Schol. zu H. 278. सिद्धान्त Trik. 1,1,115. काव्यस्य गुणान्तरम् Med. — Vgl. बोधिसत्त्वबुद्धानुस्मृति°, ब्रह्मकर्म°, योग°, सम्यक्° und संधि.

समाधिगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

समाधित (von समाधि) adj. = संधित verbündet, in freundschaftlichem Verhältniss stehend Kathâs. 17,156.

समाधित्व n. nom. abstr. zu समाधि 7) Sarvadarçanas. 161,2.

समाधित्सु (vom desid. von 1. धा mit समा) adj. zusammenzusetzen wünschend Lâtj. 7,7,29.

समाधिप्रकरण n. Titel einer Schrift Hall 143.

समाधिमतिका (von समाधिमती) f. N. pr. eines Frauenzimmers (die Aufmerksame) Mâlav. ed. Bomb. 32,10. fgg. समाहितिका ed. Tullb.

समाधिमन्त् (von समाधि) adj. aufmerksam R. ed. Bomb. 1,1,12. andächtig Vop. 3,134. Ashtâv. 18,97. Kumâras. 1,22.

समाधिराज m. Titel eines buddh. Sûtra Burnouf, Intr. 54. 88. 438. 542. Wassiljew 302. 327.

समाधिविधि m. Titel einer Schrift Hall 138.

समाधिसमानता f. *eine best. Meditation* Vyutp. 20.

समाधिस्थल n. N. pr. einer *Oertlichkeit* in Brahman's Welt Kathâs. 115,76. 92.

समाधेय (von 1. धा mit समा) adj. 1) *in Ordnung zu bringen:* कर्मन् R. 5,41,5. — 2) *zurechtzuweisen, zu unterweisen, zu belehren* MBh. 15, 456. R. 6,90,8. — 3) *einzuräumen, zuzugeben* Kull. zu M. 11,147. 167. Siddh. K. zu P. 6,1,116.

1. समान (von 2. सम) 1) adj. (f. ई in der älteren Sprache, sonst आ P. 4,1,30. समानस्मात् ved.) *a) gleich, derselbe;* = एक AK. 3,4,18,130. H. 1461. an. 3,430. Med. n. 146. Halâj. 4,9. — RV. 2,17,7. 8,1,144,3. दिश् 132,4. समानं चिद्रथमातस्थिवांसा 2,12,8. घघम् 13,2. समानमूर्वं न-द्यः पृणन्ति 35,3. समानो राजा विभृतः पुरुत्रा 3,55,4. 5,87,4. पतिरेकः स-मानः *einer und derselbe* 7,26,3. 57,3. 86,3. समानं नाम बिभ्रतो विरूपाः 103,6. 8,88,3. 10,191,3. 4. AV. 12,1,3. Ait. Br. 3,47. 4,14. 6,3. TBr. 1,5,2,4. Kâty. Çr. 10,9,30. 22,1,40. Âçv. Çr. 1,3,32. VS. Prât. 4,171. Spr. (II) 3396. Vedântas. (Allah.) No. 69. mit seinem subst. componirt P. 2,1,58. °पक्षे TBr. 1,8,10,2. °पदे RV. Prât. 5,20. VS. Prât. 3,29 u. s. w. AV. Prât. 1,99 u. s. w. TS. Prât. 4,54. 13,6. P. 8,4,1. समान-र्चि VS. Prât. 1,164. °धर्मे AV. Prât. 1,14. °शयने M. 4,40. °यानकर्मन् M. 7,163. — *b) gleichartig, nicht unterschieden, übereinstimmend* AK. 2,10,37. 3,4,18,130. H. an. Med. Sâhkhjak. 7. Sarvadarçanas. 47, 20. 112,6. 7. °धर्माधर्मसमाकुल R. 4,29,27. निखिललोकसमानकीर्ति adj. Râga-Tar. 5,480. mit instr. Mṛkkh. 172,21. Spr. (II) 1077. mit gen. 4861. Vikram. 110. am Ende eines comp.: देव° R. 2,104,10. से-त° Varâh. Bṛh. S. 11,40. 53,106. Râga-Tar. 3,222. Bhâg. P. 5,1,34. 4,8. 8,8,42. चन्द्रार्कसमानतेजस् adj. MBh. 3,15711. R. Gorr. 1,15,23. Suçr. 1,78,2. Ragh. 2,74. स्वतनुसमानफलप्रद Varâh. Bṛh. S. 45,13. *Seinesgleichen, Standesgenosse* VS. 5,23. समानो यश्च मिथः TBr. 2,4, 4,2. TS. 6,2,11,2. Mâṇḍ. Up. 10. Spr. (II) 6847. Bhâg. P. 4,8,34. एत-त्समान Kathâs. 24,24. so v. a. *Altersgenosse* (vgl. °वयस्) Spr. (II) 3772. *gleich gross* Bhâg. P. 5,20,7. 21. *gleich lang der Zeit nach:* षड्रात्रा-णि 21,3. 4. अमिलो 4,4,25. *von gleicher Bedeutung* AK. 2,9,27. *homogen* (ein Laut) Ver. 1,4. — *c) in der Mitte stehend, der mittlere:* म-ध्यदैर्घ्यसमानाभिर्गतिभिः Bhâg. P. 5,21,3. — *d) gemeinsam, all, insgesammt* RV. 3,58,6. समना समानान्यंति देवाम् 6,4,1. 4,5,7. 51,9. 7,33, 13. 8,62,12. 10,10,7. सुषमं समानानां सपत्नीनां विषासहिम् 10,166,1. AV. 3,30,6. 8,2,26. श्रिया समानानति सर्वान्स्याम 11,1,21. ये समानाः स-मनसः पितरो यमराज्ये VS. 19,45. अयं समानानां पर्येति TBr. 1,3,2,3. कु-विस् Çat. Br. 1,6,4,3. यज्ञ 4,3,2,15. Kâty. Çr. 8,8,30. कर्मन् Lâṭy. 5, 5,1. Bhâg. P. 4,31,3. — *e) ganz* (eine Zahl im Gegens. zu *Bruch*) P. 5,2,47, Vârtt. 4. — *f)* = सत् AK. H. an. Med. *seiend* nach einem adj. Lot. de la b. l. 409. fg. Burnouf hält das Wort in dieser Bed. für das partic. praes. med. von 1. अस्; vgl. jedoch unser *arm seiend* so v. a. *obgleich arm.* — *g)* = वर्णभिद् H. an. — 2) f. ई *ein best. Metrum: 4 Mal 4 Trochäen* Ind. St. 8,329. fg. 468; vgl. समानिका und प्रमाणी. — 3) समानम् adv. *gleich wie,* mit instr. Kir. 18,4. im comp. ohne Flexionszeichen: सोमसमानकान्त R. 5,33,40. — Vgl. अ°, सामानिक, सा-मान्य.

2. समान (von 2. अन् mit सम्) m. *eine der fictiven Arten des Athems,* in der Medicin gefasst als *der Hauch, welcher, im Magen und in den Gedärmen thätig, das Feuer der Verdauung schürt, Durchfall und andere Krankheiten hervorbringt.* Wise 43. Suçr. 1,250,7. 15. AK. 1,1,1,59. Trik. 3,3,268. H. 1409. an. 3,430. Med. n. 146. AV. 10,2,13. VS. 22, 33. Ait. Br. 1,7. Çat. Br. 10,1,4,6. 11,8,3,6. 14,4,3,10. Kauç. 2. 73. Praçnop. 3,5. 8. Maitrjup. 2,6. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,36. fg. MBh. 3,13964. 12,6844. 14,612. fgg. Verz. d. Oxf. H. 225,b,3. 4. 231,a,40. Vedântas. (Allah.) No. 54. personificirt als ein Sohn der Sâdhja MBh. 12,12396.

3. समान (3. स + 1. मान) adj. 1) *in Achtung stehend bei* (gen.) Vet. in LA. (III) 1,15. — 2) *nebst Groll* Bhâg. P. 1,16,36.

समानकरण adj. *dasselbe hervorbringende Organ habend:* Laute AV. Prât. 1,50. VS. Prât. 1,43. 80.

समानकर्तृक adj. *dasselbe Subject habend* P. 3,4,7. Davon nom. abstr. °ता f. Ind. St. 5,398, N. 1.

समानकर्मन् adj. *dieselbe Thätigkeit ausdrückend* Nir. 1,20.

समानकारण adj. *dieselbe Ursache habend:* अ° RV. Prât. 11,23.

समानकाल adj. (f. आ) 1) *gleichzeitig* RV. Prât. 6,9. 11,22. °कालम् adv. 1. — 2) *gleiche Dauer habend, von gleicher Quantität:* ein Vocal TS. Prât. 1,33.

समानकालीन adj. *gleichzeitig* und °त्व n. *Gleichzeitigkeit* Sâramañgari im ÇKDr.

समानगति adj. *zusammengehend* so v. a. *übereinstimmend;* davon nom. abstr. °त्व n. Windischmann, Sancara 132.

समानगुण adj. *gleiche Vorzüge besitzend* Vet. in LA. (III) 13,4. 31,16.

समानगोत्र adj. = सगोत्र *demselben Geschlecht angehörig* Vop. 6,93. Çâñkh. Br. 25,15. Âçv. Çr. 12,10,1.

समानग्राम m. *dasselbe Dorf* gaṇa गह्रादि zu P. 4,2,138. Pâr. Gṛhj. 3,10. — Vgl. समानग्रामीय und सामानग्रामिक.

समानग्रामीय adj. *in demselben Dorfe wohnend* gaṇa गह्रादि zu P. 4, 2,138. Âçv. Gṛhj. 4,4,27.

समानजन m. *Standesgenosse* (Gegens. जन überh.) Kâty. Çr. 22,1,25. Pañkav. Br. 16,6,9. Lâṭy. 8,2,10. fgg. Anupadas. 4,12.

समानजन्मन् adj. 1) *gleichen Ursprungs* Çat. Br. 3,2,4,8. — 2) *gleichen Alters* M. 2,208.

समानजन्य adj. von समानजन Pañkav. Br. 16,6,9.

समानजाति adj. *gleichartig* Âçv. Çr. 2,1,24.

समानजातीय adj. dass. Vop. 6,93. अर्थः Çâñkh. Çr. 6,9,11. 16,4,5. °त्व n. *Gleichartigkeit* Siddh. K. zu P. 5,2,45. तत्° Sarvadarçanas. 8,16. — Vgl. सजातीय.

समानतन्त्र adj. *in einer Handlung vor sich gehend* Çâñkh. Çr. 2,3,1. 3,12,13. 14,40,29.

समानतस् (von 1. समान) adv. *gleichmässig* oder *gemeinschaftlich* RV. 4,51,8.

समानता (wie oben) f. *Gleichheit:* कर्मणा: Çat. Br. 7,3,2,4. RV. Prât. (ed. M.) 1,2. घम्बुधिः । दृधी (so lesen wir) प्रशान्तकोपस्य सन्नतस्य समा-नताम् Kathâs. 101,186. वासवो ऽपि विक्रमेण यत्समानतां (als comp. zu

fasson) न पाति Ind. St. 8,380. Spr. (II) 5444. Verz. d. Oxf. H. 127,b,2 v. u.

समानैत्र (wie oben) adv. *auf demselben Fleck:* तिष्ठन् Çat. Br. 3,4,4,14. 5,4,34. Lâtj. 10,5,9.13. Kauç. 3.

समानत्व (wie oben) n. *Gleichheit* Kap. 1,55. 87. यथाग्निरग्नौ संक्षिप्तः समानत्वमनुप्रव्रजेत् Mârk. P. 40,39. Sarvadarçanas. 149,3. mit instr. Spr. (II) 761.

समानैदत्त adj. *übereinstimmend, einträchtig* RV. 7,26,2.

समानधर्मन् adj. = सधर्मन् Vop. 6,98: *gleichartig, gleich:* भवति हि तीन्द्रो ज्ञनैरमैत्रैश्च °धर्मा Kâm. Nîtis. 15,52.

समानन adj. 1) (2. स + मानना) *in Ehren stehend* Nalod. 2,23,a. — 2) (2. सम + आनन) *ein gleiches Gesicht habend:* इन्दुना Nalod. 2,23,c.

समाननामन् adj. = सनामन् Vop. 6,98.

समानैप्रभृति adj. = सप्रभृति *gleich beginnend* P. 6,3,84. TS. 5,3,2,2. Kâth. 20,10. Çat. Br. 8,2,2,9.

समानैबन्धु adj. *derselben Sippe angehörig* RV. 1,113,2. Çat. Br. 3,5,1,25.

समानैबर्हिस् adj. *auf derselben Opferstreu vor sich gehend* (so v. a. समानतन्त्र): हविस् Çat. Br. 2,2,2,6. 5,2,5,13. 5,2,3. Kâtj. Çr. 5,7,4.

समानब्रह्मचारिन् = सब्रह्मचारिन् H. 80, Schol.

समानमूर्धन् adj. ved. P. 6,3,84.

समानय् (von 2. समान), °यति *gleichstellen:* न मामसक्ष्मिनार्यो समानयितुमर्हसि R. 2,39,28. Ghat. 20.

समानयन (von 1. नी mit समा) n. 1) *das Zusammenführen, Herbeiholen* Brah. Nâtjaç. 20,44. — 2) *das Eingiessen:* अप्° Kâtj. Çr. 5,8,39.

समानैयोजन adj. *gleich geschirrt* RV. 1,30,18.

समानैयोनि adj. *demselben Schooss entsprungen* Çat. Br. 5,3,1,8.

समानरुचि adj. *denselben Geschmack* (an Etwas) *habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 4973.

समानरूप 1) adj. (f. आ) = सरूप Vop. 6,98. *von gleicher Farbe,* mit gen.: सोमवल्ल्याः Varâh. Bṛh. S. 54,108. am Ende eines comp.: दूर्वा° 32. *von gleichem Aussehen:* मेघाद्यो नामसमानरूपाः Z. f. d. K. d. M. 3, 389. — 2) f. आ (sc. प्रहेलिका) *ein Räthsel, in welchem die Worte zugleich in eigentlicher und in uneigentlicher Bedeutung* (शक्य und लक्ष्य) *zu verstehen sind,* Kâvjâd. 3,100.

समानर्ष adj. (f. ई) *denselben* Ṛshi (d. h. *Stammbaum*) *habend* Gobh. 3,5,8.

समानैलोक adj. *denselben Himmel gewinnend* Çat. Br. 9,5,2,16.

समानवचन adj. = सवचन Vop. 6,98.

समानवयस् adj. = सवयस् Vop. 6,98. *im gleichen Lebensalter stehend* Bhâg. P. 3,15,27.

समानैवर्चस् adj. *gleich lebhaft* u. s. w. RV. 1,6,7. Nir. 4,12.

समानवर्चस adj. *von gleichem Glanze:* समित्कज्वलन° MBh. 1,1180.

समानवर्ण adj. (f. आ) = सवर्ण Vop. 6,98. 1) *von gleicher Farbe:* चातक° Varâh. Bṛh. S. 28,14. — 2) *dieselben Vocale zeigend:* विवृत्ति RV. Prât. 14,27.

समानशब्द adj. *eine Homonymie enthaltend;* f. आ (sc. प्रहेलिका) Bez. *einer Art von Räthseln* Kâvjâd. 3,103.

समानशय्य adj. *ein gemeinschaftliches Lager habend;* davon nom. abstr. °ता f. Lâtj. 8,12,2.

समानशाखा (so ist zu lesen) f. gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Davon adj. °शाखीय ebend.

समानशील adj. (f. आ) *von gleichem Charakter* Bhâg. P. 3,21,15.

समानसंख्य adj. (f. आ) *von gleicher Zahl,* mit instr. RV. Prât. 18,21.

समानसुखदुःख adj. *gleiche Freuden und Leiden habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 6480.

1. समानस्थान n. *Zwischenstellung* Bhâg. P. 5,21,3.

2. समानस्थान adj. = सस्थान Vop. 6,98. *dieselbe Stelle im Munde habend* VS. Prât. 1,43. 80.

समानाक्षर n. *ein einfacher Vocal, kurz oder lang* (Gegens. संध्यक्षर *Diphthong*) RV. Prât. 1,1(11). 2,6. 8. AV. Prât. 3,42. TS. Prât. 1,2. 10,2. 15,6. zu P. 3,1,8.

समानाधिकरण 1) n. *grammatische Congruenz im Casus:* प्रथमा° *mit einem Nominativ* P. 3,2,124. — 2) adj. *coordinirt, in demselben Casusverhältniss stehend mit* (instr. oder im comp. vorangehend), *auf dasselbe Subject sich beziehend* P. 8,1,73. Tarkas. 25. Kusum. 5,14. fg. 14,19. Sarvadarçanas. 49,21. fg. 106,5. Bhâshâp. 138. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 109. Davon nom. abstr. °ता ebend. °त्व n. Sarvadarçanas. 132,6. — Vgl. सामानाधिकरण्य und व्यधिकरण.

समानार्थ adj. (f. आ) *denselben Zweck habend, — verfolgend* Âçv. Çr. 1,3,20. Spr. (II) 2648. Davon nom. abstr. °त्व n. Kâtj. Çr. 6,7,26.

समानार्षेय (1. समान + आ°) adj. *dieselbe Abstammung habend* Çâṅkh. Gṛhj. 2,2.

समानास m. N. pr. eines Nâga Cit. beim Schol. zu H. 1311; vgl. सुमनास्य, welches aber hier nicht in's Metrum passt.

समानास्यप्रयत्न (समान + आस्य-प्र°) adj. *mit derselben Anstrengung der Organe ausgesprochen werdend* VS. Prât. 1,43. Comm. zu AV. Prât. 1,17.

समानिका f. = समानी (s. u. समान) *ein best. Metrum: 4 Mal 4 Trochäen* Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III,6). Ind. St. 8,367.

समानितम् (von 2. स + मानित) adv. *unter Ehrenbezeugungen* Kathâs. 122,8.

समानोत्तममध्यमाधम adj. *dem der Beste, der Mittelmässige und der Schlechteste gleich viel gelten* Bhâg. P. 4,20,13.

समानोदक (1. समान + उ°) adj. *ein entfernter Verwandter, der seinen Ahnen noch die Wasserspende darbringen darf:* सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते। °भावस्तु जन्मनाम्नोरवेदने ॥ M. 5,60. VP. 3,13,31.

समानोदर्क (1. समान + उ°) P. 6,3,84. *gleich endigend* TS. 5,3,2,2. Çat. Br. 8,2,2,9. 7,1,3.

समानोदर्य (von 1. समान + उदर) adj. *von derselben Mutter stammend* P. 4,4,108. 6,3,88. Vop. 6,98. AK. 2,6,1,34. H. 551. Halâj. 2, 353. Ait. Br. 3,37. m. *ein solcher Bruder* Bhatt. 7,86. — Vgl. सोदर्य.

समानोपमा (1. समान + उ°) f. *ein Gleichniss, bei dem das tertium comparationis lautlich gleich, begrifflich zweierlei Deutung zulässt,* Kâvjâd. 2, 29. Beispiel: बालेवोद्यानमाला सालकाननशोभिनी ebend. Hier ist सालकानन, auf बाला bezogen, in सालक *gelockt* + आनन *Gesicht* zu zerlegen; auf उद्यानमाला bezogen, in साल + कानन.

समान्तक m. *der Liebesgott* H. ç. 77 fehlerhaft für शमान्तक.

समान्तर (2. सम + अ°) adj. *von constanter Differenz* so v. a. woran

alles Andere gemessen wird, die Einheit bildend: समासश्च पुरुषस्तुरंगास्त्रिसमासरः । कुञ्जरः स्यन्दनश्चैव पञ्चसमासरौ (so ist zu schreiben) स्मृतौ ॥ so v. a. ein Pferd auf drei Mann, ein Elephant und ein Wagen auf fünf Mann, Kâm. Nîtis. 19,23. fg.

समान्यॆ (von 1. समान) adv. gemeinsam, gleichmässig ṚV. 1,165,1. 3, 54,7. 8,72,8.

समाप m. = देवयजन Vop. 6,71. Siddh. K. zu P. 6,3,97. समा आपो यस्मिन्निति बोध्यम् ebend.

समापक (vom caus. von आप् mit सम्) adj. (f. समापिका) zu Ende führend, ergänzend: धर्म° Bhar. Nâṭj. 18,66. वाक्यसमापकत्वात् Durgâd. im ÇKDr.

समापत्ति (von 1. पद् mit समा) f. 1) das Zusammentreffen, Zusammenfallen Kumâras. 7,75. Ragh. 7,20. दैवहत° Vjutp. 219. — 2) Zufall: °दृष्ट zufällig Daçak. 138,5. — 3) das Erreichen, Gelangen zu: ब्रानत्व° Jogas. 2,41. das Werden zu: लघुतुल° Verz. d. Oxf. H. 231,a,44. — 4) das Annehmen der ursprünglichen Form AV. Prât. 4,73. fg.; vgl. समापाद्य. — 5) Vollendung, Beendigung Âpast. 2,27,18. fg. समाप्ति v. l. — 6) über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. Lot. de la b. l. 348. fg. Wassiljew 102. 140. 240. 247. 272. — Vgl. समाप्ति.

समापन (von आप् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. zu Stande bringend, vollführend: व्रत° Kauç. 42. संध्या° MBh. 13,1254. — 2) f. आ der höchste Grad, die höchste Stufe MBh. 12,7948. — 3) n. a) das Zustandebringen, Vollführen, Beendigung Ait. Br. 3,44. Çâṅkh. Br. 3,20, 7. 4,14,2. 5,2,4. Gobh. 4,6,13. Kauç. 67. व्रतस्य M. 5,88. R. Gorr. 1, 4,135. व्रत° Bhâg. P. 8,16,45. पूर्ति° Kathâs. 22,66. मृदुबन्धेनेपक्रान्तस्य संदर्भस्य मृदुबन्धेनैव समापनम् Comm. zu Kâvjâd. 1,48. संहार इति च प्रारब्धस्य कार्यस्य समापनम् Sâh. D. 336. = समाप्ति H. an. 4,196. Med. n. 218. — b) Ende so v. a. das zu-Grunde-Gehen: देहस्यास्या समापनात् MBh. 1,4627. 12,253. = मरण Trik. 3,3,269. = वध H. 371. H. an. Med. — c) Kapitel, Abschnitt H. an. Med. दौःसह्योत्पत्ति° Mârk. P. 51 in der Unterschr. — d) = समाधान H. an. Vaçva im ÇKDr. — e) = लब्ध Bhar. im ÇKDr.

समापनीय (von समापन) adj. auf die Vollendung bezüglich Kauç. 42. am Ende eines comp. P. 5,1,112. व्याकरण° Schol.

समापयितव्य (vom caus. von आप् mit सम्) adj. auszustatten, zu versehen Kaush. Up. 2,13.

समापाद्य (vom caus. von 1. पद् mit समा) adj. in die ursprüngliche Form herzustellen ṚV. Prât. 13,11. fg. AV. Prât. 4,117. 121. Journ. of the Am. Or. S. 10,170. Weber, Pratijñâs. 108. — Vgl. समापत्ति 4).

समापिन् (von आप् mit सम्) adj. den Schluss von Etwas bildend Kathâs. 99,26; vgl. 24.

समापिपयिषु (vom desid. des caus. von आप् mit सम्) adj. zu Stande zu bringen —, zu vollführen wünschend: सत्त्रम् MBh. 1,6872.

समाप्तचित्त (?) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 75.

समाप्तपुनरात्त und °क adj. abgeschlossen und von Neuem wieder aufgenommen, n. ein best. Fehler des Ausdrucks: das Nachbringen —, Nachhinken eines Redetheils Pratâpar. 62,b,6. 64,b,9. Davon nom. abstr. °पुनरात्तता f. Sâh. D. 596.

समाप्तलम्भ n. eine best. hohe Zahl Lalit. ed. Calc. 168,2 v. u.

समाप्ताल m. = पति Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

समाप्ति (von आप् mit सम्) f. 1) Vollendung, Beendigung, Abschluss, Ende Med. t. 169. Çat. Br. 3,2,2,10. 15. Çâṅkh. Br. 8,9. Âçv. Çr. 1,2, 13. Kâtj. Çr. 12,2,2. 22,4,23. Âpast. 2,27,18. fg., v. l. स्तुतेः Nir. 6,13. साम° Lâṭj. 6,2,11. यज्ञस्य MBh. 2,1599. 14,2830. fg. R. 2,45,25 (43, 31 Gorr.). यज्ञ° R. Gorr. 1,43 in der Unterschr. व्रतस्य R. Schl. 1,21, 5. कार्यस्य 5,1,57. Bhar. Nâṭjaç. 19,22. वर्षसहस्रस्य R. 7,105,13. प्रारब्ध° Nilak. 31. Mârk. P. S. 659, Çl. 7. सर्व° Verz. d. Oxf. H. 177,b, No. 403. उपासन° Çâṅk. zu Khând. Up. S. 70. मण्डल° Varâh. Bṛh. S. 87,42. ग्रन्थ° Sarvadarçanas. 73,13. als Bed. von इति AK. 3,4,22 (28), 7. Halâj. 5,101. ग्रासेसमाप्ति Râga-Tar. 3,260. समाप्तिं सप्तवर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् 4,674. समाप्तिं गम् MBh. 9,2288. Spr. (II) 5844. या Kathâs. 50,161. प्र-या Spr. (II) 5437. नी Kumâras. 3,27. कृत्स्नाशेषसमाप्तिन् Varâh. Bṛh. S. 48,78. ग्र° Kâtj. Çr. 1,4,14. ईषदसमाप्ति P. 5,3,67. — 2) Ende so v. a. das zu-Grunde-Gehen: सा समाप्तिः शरीरस्य M. 2,244. — 3) = समर्थन Med. — 4) = परिप्राप्ति Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. वि°, वे-द° (auch im gaṇa याज्ञादि zu P. 5,4,29).

समाप्तिक (von समाप्ति) adj. (f. आ) 1) der seine Studien beendigt hat M. 3,145. — 2) den Schluss von Etwas bildend Kathâs. 99,24.

समाप्त्यर्थ v. l. für समस्तार्थ Bhar. zu AK. 1,1,5,7 nach ÇKDr.

समाप्य (vom आप् mit सम्) adj. 1) zu erreichen, zu erlangen: सर्वे लोकाः AV. 11,3,19. — 2) zu vollbringen, abzuschliessen, zu beendigen Malamâsat. im ÇKDr. unter सम्पाद्य. n. impers. Sâh. D. 229,15.

समाप्रिय adj. Bhâg. P. 10,13,59 nach dem Comm. = संततानि प्रा समन्तात्प्रियाणि यस्मिन्.

समाप्लव (von प्लु mit समा) m. das Baden, Bad: °प्लवं कृ MBh. 3,10096.

समाप्लाव m. dass.: तीर्थेषु च समाप्लावं कुर्वन् MBh. 1,1024. 3,12012.

समाभाषण (von 1. भाष् mit समा) n. Unterredung, Unterhaltung: सुहृत्° mit Ragh. 6,16.

समाम (zerlegt sich in सम् + आम; vgl. 1. व्याम) m. Länge AV. 18, 4,70. — Vgl. समाम्य.

समाम्नान (von म्ना mit समा) n. das Aufzählen, Verzeichniss Nir. 3,13.7,12.

समाम्नाय (wie eben) m. 1) Aufzählung, Verzeichniss, Zusammenstellung Nir. 1,1. VS. Prât. 1,33. Gaim. 1,25. वर्ण° P. Einl. Bhâg. P. 12, 6,43. तन्त्र° 3,26 in der Unterschr. — 2) eine literarische Composition, z. B. eine Veda-Redaction Ind. St. 10,410. 412. Âçv. Çr. 1,1,1. पद° ein in Pada-Form redigirtes Stück 5,9,17. 6,5,5. die heilige Schrift überh. Bhâg. P. 3,22,16. 5,4,3. 10,47,34. इत्यशेषसमाम्नायपुराणोपनिषद्गुण 87,43. — 3) = संहार Vernichtung der Welt: सर्गस्थानसमाम्नायैः Bhâg. P. 7,7,24. — Vgl. पशु°, वर्ण° (auch TS. Prât. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 168,b, No. 374. 179,a, No. 410).

समाम्नायमय (von समाम्नाय) adj. aus der heiligen Schrift gebildet, dieselbe enthaltend Bhâg. P. 2,6,34.

समाम्नायिक in पशु° s. u. पशुसमाम्नाय in den Nachträgen.

समाम्य (von समाम) adj. in die Länge gehend AV. 4,16,3.

समाय (von 3. इ mit समा) m. a visit, arrival Wilson. Zur Bed. arrival citirt Benfey Mâlatîm. 170,2, wo aber श्रीयितसमाय der dat. von

ज्ञीवितसम ist.

समायिन् (wie oben) adj. *gemeinsam —, neben einander auftretend:* ऋयीयिष Çat. Br. 11,5,2,6. ग्र° *nicht für Viele gleichzeitig erreichbar:* स्वर्गो लोकः Ait. Br. 6,26.

समायोग (von 1. युज् mit समा) m. *Vereinigung, Verbindung, Contact;* = संयोग und समवाय H. an. 4,30 (fälschlich समयोग gedr.). Med. g. 56. Bhar. Nâṭjaç. 19,122 (es ist wohl न स davor zu ergänzen). शिवस-मेयो: Vorz. d. Oxf. H. 92,a,2. mit instr. MBh. 1,5161. ग्रग्निना 15,1070. रौहिण्या (so ist zu lesen) Weber, Kṛshṇaǵ. 235. पुंसा सह MBh. 1,2979. Hariv. 12185. तैजवीला° M. 9,33. Spr. (II) 2037. कु° *mit* Varâh. Bṛh. S. 12,7. ग्रस्य नामासमयोगं यः पश्यति MBh. 15,933. ग्रपूर्वस्त्री° Kathâs. 19,55. धनुषः sc. शीरेण R. 1,67,10. *das Zusammentreffen mit* (instr.) Varâh. Bṛh. S. 87,17. धर्मकर्म° adj. *in dem Gerechtigkeit und Thätigkeit sich vereint finden* Kâm. Nîtis. 18,35. abl. समायोगात् *durch die Verbindung mit so v. a. mittels, in Folge von:* मित्रलीला° Jâǵń. 3,147. तपःसिद्धि° MBh. 3,9919. Vorz. d. Oxf. H. 65,a,34. b,22. सुरापान° Sâh. D. 544. Daher समायोग = प्रयोजन H. an. Med.

समारभ्य (von रभ् mit समा) adj. *zu unternehmen, zu beginnen:* किं स्यात्समारभ्यतमं मतं वः MBh. 5,24.

समारम्भ (wie oben) m. 1) *Unternehmung, Beginnen* Bhag. 4,19. MBh. 5,5989. R. 3,46,41. 6,99,2. Bhar. Nâṭjaç. 19,26. Spr. (II) 947. समीक्ष्य *nach reiflicher Erwägung* 1195. अनर्थक Pańkat. 183,2. यस्तवायं समारम्भो रामं प्रति समाहितः R. Gorr. 2,9,31. ईदृशान् समारम्भान् Spr. (II) 1154. समारम्भं कृ Kathâs. 50,163. ग्रपत्यार्थः समारम्भः कृतो धर्मप्रियामया MBh. 3,16629. समारम्भास्तस्य गूढं विपेचिरे Ragh. 17,53. विघ्नित्यन्ते समारम्भाः Spr. (II) 6062. ग्रद्यः 6850. यदि दृष्टः समारम्भात्कर्मणो नाप्नुते फलम् 5214. व्यूहानाम् MBh. 5,5723. युद्धस्य R. Gorr. 1,4,107. क्रिया° MBh. 1,5100. ग्रल्पम्भाद्° 4,100. Hariv. 11785. R. Gorr. 1,4, 140. Spr. (II) 1129. 1912. 5084. Kathâs. 101,168. Mârk. P. 56,26. *Unternehmungsgeist* Spr. (II) 886. — 2) *Beginn, Anfang:* तहृपिम° Spr. (II) 2502. — समारम्भे Hariv. 14812 fehlerhaft für समारम्भे, wie die neuere Ausg. liest. समारम्भं bei Kâç. zu Çâk. 48,18 fehlerhaft für समारम्भणं.

समारम्भण n. 1) *das Anfassen:* कुसकुसुमसमारम्भणव्यग्रहस्त Z. d. d. m. G. 27,21. — 2) = समालम्भन *Salbe* Kâç. zu Çâk. 48,18.

समारम्भिन् adj. am Ende eines comp. *behängt mit* (?): सुधाफल° Vorz. d. Oxf. H. 72,a,28. fg.

समाराधन (vom caus. von राध् mit समा) n. *das Zufriedenstellen, sich-geneigt-Machen* Ragh. 2,5. 18,10. गुरुचरणारविन्दयुगल° Sarvadarçanas. 91, 5. 6. मातः भिन्नरुचेर्जनस्य बहुधाप्येकं समाराधनम् *das einzige Mittel zufrieden zu stellen* Mâlav. 4.

समारुरुक्षु (vom desid. von 1. रुह् mit समा) adj. *hinaufzusteigen wünschend:* दिवम् Ragh. 3,69.

समारोप (vom caus. von 1. रुह् mit समा) m. 1) *Versetzung in* (loc.) Kâtj. Çr. Comm. 377,15. 378,2. 4; vgl. Ind. St. 9,314. — 2) *das Uebertragen auf* (loc.), *Beilegen, Zuschreiben* Daçar. 1,7. Sâh. D. 703. Pratâpar. 87,a,1. 2.

समारोपण (wie oben) n. *das Versetzen* z. B. des Feuers an einen andern Ort (s. unter d. Wurzel) Schol. zu Âçv. Çr. 3,10,4. fgg. Sâj. zu ṚV. 3,43 Einl.

समारोहण (von 1. रुह् mit समा) 1) m. *Aufstieg:* der Sonne Nir. 12, 19. स्वर्गस्य लोकस्य Çat. Br. 3,7,4,23. — 2) *das Wachsen:* °ह्रीनाः केशाः Mârk. P. 48,21.

समार्थ scheinbar MBh. 5,4312, wo aber mit der ed. Bomb. ग्रमार्थं zu lesen ist.

समार्थक (von 2. सम + ग्रर्थ) adj. *von gleicher Bedeutung* AK. 2,6,2,27.

समार्थिन् adj. *Frieden wünschend:* रामेण R. Gorr. 1,4,97; vgl. 2. साम 2) a).

समार्बुद (समा + ग्र°) n. *hundert Millionen Jahre* MBh. 13,668.

समार्ष (2. सम + ग्रार्ष) adj. (f. ग्रा) *von demselben Ṛshi abstammend* MBh. 13,5086.

समालक्ष्य (von लक्ष् mit समा) adj. *sichtbar, wahrnehmbar* Sâh. D. 128.

समालभन (von लभ् mit समा) n. *Salbe* H. 686. Çâk. 49,1, v. l. — Vgl. समालम्भन.

समालम्बिन् (von लम्ब् mit समा) m. *ein best. wohlriechendes Gras,* = भूतृण Râǵan. im ÇKDr.

समालम्भ (von लभ् mit समा) m. 1) *das Schlachten* (vgl. लभ् mit ग्रा): पशु° MBh. 12,1235. गव्यायाम् 2,664. — 2) *Salbe* AK. 3,3,27. गोरोचना° adj. *gesalbt mit* MBh. 13,6149.

समालम्भन (wie oben) n. 1) etwa *das Salben:* ग्र° Gobh. 2,7,27. — 2) *Salbe* Taik. 2,6,40. Halâj. 2,385. R. 4,25,26. Çâk. 49,1.

समालम्भिन् (wie oben) adj. *schlachtend:* पशु° MBh. 12,4244.

समालाप (von 1. लप् mit समा) m. *Gespräch, Unterhaltung* Spr. (II) 861. Kathâs. 17,52. 74,3. कयापि वरयोषिता । सह चक्रे समालापम् 17, 125. ग्रन्योऽन्यम् Daçar. 3,12. ग्रन्योऽन्य° Kathâs. 22,235.

समालिङ्गन (von ग्रालिङ्, ग्रालिङ्गय् mit सम्) n. *das Umarmen:* कान्ता° Varâh. Bṛh. S. 74,3.

समाली f. *Blumenstrauss* Trik. 3,2,5.

समालोक (von लोक् mit समा) m. *das Erblicken:* प्रियतम° Gît. 11, 32. Sâh. D. 150.

समालोकन n. 1) *das Betrachten, Besehen* Varâh. Bṛh. S. 78,4. — 2) *das Erblicken* Râǵa-Tar. 4,327. Çatr. 1,62.

समालोकिन् adj. *der hineingeschaut —, studirt hat:* सर्वशास्त्र° Spr. (II) 4977, v. l. 6654.

समालोक्य n. nom. abstr. von समलोक adj. *derselben Welt theilhaftig werdend:* (भार्या:) ग्रापुः समालोक्यं तेनैव Mârk. P. 119,20. das correcte सालोक्य wäre an dieser Stelle ein unbeliebter Fuss.

समालोच (von लोच् mit समा) m. als Bed. von संवदन H. an. 4,200.

समालोचिन् adj. v. l. für समालोकिन् Spr. (II) 6654.

समावच्छस् (von समावत्) adv. *gleich lang* TS. 2,3,5,4. 2.

समावज्ञामि adj. *gleichförmig* Ait. Br. 3,27.

समावद्वीर्य adj. *gleich stark* (Gegens. नानावीर्य) TS. 3,2,2,1. 5,4,3,3. 6,1,9,5. Ait. Br. 2,31. 3,27. 49.

समावद्वाज् adj. *einen gleich grossen Antheil habend* Ait. Br. 4, 6. Pańkav. Br. 6,10,14.

समावत् (von 2. सम) adj. *gleichartig, gleich gross, gleich viel* Vârtt.

zu P. 5,4,30. Çat. Br. 11,4,6,34. TBr. 1,5,2,4. TS. 1,6,10,5. कनीयंस्, स°, भूयंस् 5,7,10,3. °वत् adv. *gleich viel* 2,5,8,4. समावत्पञ्चनां प्रज्ञायमानानाम् 5,1,4,3. Kâṭh. 11,3. 19,2. समावद्ध्येव दक्षिणा नयेयुः Âçv. Çr. 9,1,10.

समावर्जन (vom caus. von वर्ज् mit समा) n. *das Heranziehen, für-sich-Gewinnen* Daçar. Comm. 187,6.

समावर्त (von वर्त् mit समा) m. *Wiederkehr:* लोके मर्त्यानाम् MBh. 11, 168. unter den Beiww. Vishṇu's 13,7032.

समावर्तन (wie oben) n. *die Heimkehr des Schülers nach vollendeter Lehrzeit* M. 2,108. Verz. d. B. H. No. 321. 862. 1020. 1031. Verz. d. Oxf. H. 86,b,8. 9. Verz. d. Cambr. H. 68. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 318. Bhâg. P. 5,9,4. Sarvadarçanas. 124, 2. 5. 125,14. अचिरनिवृत्त° adj. Kull. zu M. 2,138. कृत° adj. zu 6,1.

समावर्तनीय (von समावर्तन) adj. *auf die Heimkehr bezüglich* Kauç. 42.

समावह् (vom 1. वह् mit समा) adj. *herbeiführend, bringend, bewirkend:* लक्ष्मी° Suçr. 2,147,18.

समावाप (von 2. वप् mit समा) m. *das Vermengen der Feuer, ein Opfer wobei dieses stattfindet* Âçv. Çr. 4,1,9. — MBh. 7,4339 fehlerhaft für समावाय.

समावाय m. = समवाय (die Verlängerung durch das Metrum veranlasst) *Zusammenkunft, Versammlung; Schwarm, Menge; Verbindung, Aggregat* Bhar. zu AK. 2,8,40 nach ÇKDr. स्त्री° MBh. 4,7066. वीर°, 3,508. देव° 13,3889. शलभानाम् 5,591. नानाशस्त्र° m. und auch adj. 7; 4339 (°समावाप ed. Calc.). 7351. 9,531. गुणानाम् R. Gorr. 1,1,103. सर्वलिङ्ग° Suçr. 2,401,14. कर्म° Bhâg. P. 2,8,14.

समावास (von 5. वस् mit समा) m. *Aufenthaltsort:* गन्धर्व° MBh. 3, 11562. am Ende eines adj. comp. Pańkat. 160,3. — In der Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,307 ist °समावासित (s. u. dem caus. von 5. वस् mit समा) st. °समावासात् zu lesen, nicht °समावासो ऽत्र, wie Hall im Journ. of the Am. Or. S. 7,37 annimmt.

समावृत्त s. u. वर्त् mit समा. Davon समावृत्तक = समावृत्त Çabdar. im ÇKDr. असमावृत्तक s. u. असमावृत्ति.

समावृत्ति f. = समावर्तन MBh. 12,8576.

समावेश (von 1. विश् mit समा) m. 1) *das Hineintreten, Hineinfahren* Bâlab. 16. — 2) *das Zusammenfallen* so v. a. *Aufgehen in:* एकाक्षर° RV. Prât. 3,2. परस्पर° Hariv. 14396. — 3) *das Zusammenfallen* so v. a. *gleichzeitiges Eintreten, das neben-einander-Bestehen:* तांसोपधि° MBh. 14,2716. Daçar. 3,13 = Sâh. D. 293. P. 1,4,1, Vârtt. 1. Schol. zu 2. 3. 5,1,122, Vârtt. Kâç. zu P. 3,2,36. Kâç. zu 84. Schol. zu 4,1,130. 5,1,120. Sâh. D. 94,14. Sarvadarçanas. 44,11. fg. Kusum. 16,20. — 4) *das Zusammenfallen* so v. a. *Uebereinstimmen mit* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108 (S. 26, Z. 1. 13). — Statt वृजिनीरसमावेशी Hariv. 15788 liest die neuere Ausg. °वीरं समाविश्य; die richtige Lesart wird wohl समाविश्य sein.

समाश (von 2. अश् mit सम्) m. *das Essen, Geniessen* P. 6,2,71, Schol.

समाशिर् adj. *gemischt:* Soma RV. 1,30,2. — Vgl. आशिर्.

समाश्रय (von 1. श्रि mit समा) m. am Ende eines adj. comp. f. आ 1) *Verbindung, Anschluss an:* युवतिसमाश्रयसंप्रवृद्धवित्त Varâh. Bṛh. 14, 5. °समाश्रयात् *in Folge von, vermöge* MBh. 1,3469. R. 4,20,14. Verz. d. Oxf. H. 49,b,16. am Ende eines adj. comp.: सदृशजनसमाश्रयः कामः Mṛkkh. 127,20. — 2) *Zuflucht, Zufluchtsstätte* Spr. (II) 6852. Kâm. Nîtis. 8,59. समाश्रयं दुर्गमाकुर्मिश्रं वा साधुसंमतम् 60. सदातिथिप्रियो राज्ञामभ्यागतानां समाश्रयः Mârk. P. 61,6. Kathâs. 117,76. कलिविद्राविलस्यैको यो (निषधो नाम देशः) धर्मस्य समाश्रयः 104,81. Râǵa-Tar. 6,303. Spr. (II) 4822. गृहे तत्र हि शिष्याणामशेषाणां समाश्रयः Mârk. P. 50,39. — 3) *Wohnstätte, Aufenthaltsort:* कृतपस्विनः Pańkat. 126,2. am Ende eines adj. comp.: पद्मकाद्रि° *Bewohner von* Kathâs. 48,63. वनराजि° (मृगाः) R. 4,13,9. गुहां दुर्गसमाश्रयाम् so v. a. *befindlich —, gelegen in* 54,13. — 4) *Beziehung, Bezug* Bhar. Nâṭjaç. 18,43. am Ende eines adj. comp.: कथा धर्मसमाश्रया *sich beziehend auf, betreffend* MBh. 3,13418. Varâh. Bṛh. S. 104,62. — 5) *das Sichbegeben nach, in:* अरण्यसमाश्रयोन्मुख Ragh. 8,12. — 6) MBh. 3,14242 vielleicht fehlerhaft für समाश्रम d. i. 2. सम + आ°.

समाश्रयणीय (wie oben) adj. *zu dem man seine Zuflucht nehmen muss* Pańkat. 154,15. *in dessen Dienst man sich begiebt* so v. a. *Herr* (im Gegens. zu समाश्रित) *Diener* Spr. (II) 5449.

समाश्रयिन् (wie oben) adj. *einnehmend* (einen Platz), *in Besitz von Etwas gelangend:* सूत्रानविष्टरार्ध° Râǵa-Tar. 1,100.

समाश्लेष (von 2. श्लिष् mit समा) m. *Umarmung:* °श्लेषमुपेत्य MBh. 1, 7536. Spr. (II) 6853. Mâlatîm. 158,12.

समाश्लेषण n. dass. Pańkar. 1,3,48.

समाश्वास (von 1. श्वस् mit समा) m. 1) *das Aufathmen, Sichberuhigen, gutes-Muths-Werden* R. 2,60 und 3,63 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 43,a,4 v. u. — 2) *Trost:* सैं कार्तानां समाश्वासः MBh. 2,1513. 3,14155. मूर्तिधर Kathâs. 13,134.

समाश्वासन (vom caus. von 1. श्वस् mit समा) n. *das Trösten* R. Gorr. 2,60 in der Unterschr. Pańkat. 162,18. *Trost* Vikr. 26,17.

समाश्वास्य (wie oben) adj. *zu trösten* R. 2,4,22. R. Gorr. 2,31,13. Kathâs. 51,208.

समास (von 2. अस् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Zusammenfassung, Zusammenfügung, Vereinigung, Verbindung:* क्षेमः शशिशिरयोः Ait. Br. 1,1. 3,41. Çâṅkh. Br. 5,1. सर्व° Kâtj. Çr. 12,6, 15. Lâṭj. 2,6,4. 10,12,14. Khând. Up. 6,4,7. R. 7,94,6. Sarvadarçanas. 140,22. दण्डसमासां वीणां Çâṅkh. Çr. 17,3,9. समासेन *insgesammt* M. 7, 202. — 2) *eine kurze —, gedrängte Darstellung;* = संक्षेप H. 1432. an. 3, 758. Med. s. 43. Halâj. 4,81. MBh. 3,10554. Suçr. 1,2,8. समासव्यासयोगतस् Bhâg. P. 1,9,27. Varâh. Bṛh. S. 61,1. इति तत्समासः 68,94. °कृत् 47,2. विस्तरेण समासेन MBh. 1,27. व्याससमासाभ्याम् 3,67. समासेन *in Kürze, mit kurzen Worten* Kaush. Up. 2,15. M. 2,25. 3,20. 9,101. 12,39. Spr. (II) 5272. Bhag. 13,3. 18,50. Bhar. Nâṭjaç. 18,40. Suçr. 1, 142,13. 2,146,6. Brahma-P. in LA. (III) 49,6. Verz. d. Oxf. H. 50,a,12. Bhâg. P. 2,7,50. Pańkar. 2,3,46. Ind. St. 1,13,3. समासात् dass. Hariv. 8367. Varâh. Bṛh. S. 12, Anf. 56,31. समासतस् dass. 1,5. 8,52. 60,22. 68,117. M. 1,68. 89. 7,156. Bhag. 13,18. R. 4,34,7. 5,56,49. Sâṅkhjak. 53. Suçr. 1,121,19. Weber, Ǵjot. 24. Vikr. 19,10. Kathâs. 25,65. Tattvas. 25. व्याससमासतस् MBh. 12,1296. am Anf. eines comp. ohne Fle-

xionszeichen: समासव्यासधारणा MBh. 1,51. समासव्यासकीर्तन 85. °फल Varâh. Bṛh. S. 68,96. Tattvas. 32. — 3) in der Gramm. a) *Compositum* H. an. ṚV. Prât. 10,10. 11,13. 15,9. VS. Prât. 1,27. 5,1. AV. Prât. 2,62. fg. 4,9. 27. 42. Ind. St. 10,408. P. 1,2,46. 2,1,3. 5,3,106. 6,1, 223. Verz. d. Oxf. H. 162,a,15 u. s. w. Sâh. D. 566. Pratâpar. 11,a,9 (°ातिदीर्घ° adj.). नित्य und अनित्य P. 2,1,3, Schol. समासाङ्ग ṚV. Prât. 1,22. °प्राय Trik. 3,3,25. Halâj. 1,143. तद्धित° Nir. 2,2. द्विगु° P. 1, 1,28. तृतीया° 30. षष्ठी° 7,4,60, Vârtt. 1. Sarvadarçanas. 92,10. सप्तमी° Kâç. zu P. 8,4,35. बहुव्रीहि° P. 1,1,28, Schol. — b) = संधि VS. Prât. 5,39. Cit. im Comm. zu 45. — 4) in der Astr. Bez. *eines best. Kreises* Sûrjas. 6,3.6. — 5) = समर्थन, समर्थना H. an. Med. — Vgl. असम°, सामासिक und व्यास.

समासक्ति (von सञ्ज् mit समा) f. *das Hängen an* (loc.) Mârk. P. 40,23. 26. °सक्त्या *mit Hingebung* Râga-Tar. 6,167.

समासङ्ग (wie oben) m. *Uebertragung:* स तं कार्यसमासङ्गमवसज्य हनू-मति so v. a. *diese Angelegenheit übertragend* R. 4,42,7.

समासत्ति (von 1. सद् mit समा) f. *Nähe* P. 3,4,50.

1. समासन (von 2. आस् mit सम्) n. *das Zusammensitzen mit* (सह) MBh. 5,1196.

2. समासन (2. सम + 1. आ°) adj. *auf ebenem Boden sitzend* Mârk. P. 39,29.

समासभावना f. *composition of the sum of the products* Colebr. Alg. 171. *the rule for finding the sine of sum of two arcs* Siddhântaçir. S. 268.

समासम् (von 2. अस् mit सम्) absol. *zusammenschiebend* Khând. Up. 7,15,3. *vereinigend, verbindend* Âçv. Çr. 5,14,14. — Vgl. auch u. 2. अस् mit सम्.

समासमाविनाभावौ (?) Sarvadarçanas. 5, N.

समासवस् (von समास) m. *Cedrela Toona* (तुन्न) *Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

समासवाद m. Titel verschiedener Schriften Notices of Skt Mss. 222. Hall 61. Verz. d. B. H. No. 761. Verz. d. Tüb. H. 20.

समाससंहिता f. *eine in gedrängter Form dargelegte astr.* Saṁhitâ Verz. d. B. H. No. 854.

समासाद्य (vom caus. von 1. सद् mit समा) adj. *erreichbar, erlangbar* AK. 3,2,42.

समासान्त (समास + अन्त) m. *ein bei der Bildung eines Compositums daran tretendes Suffix* P. 5,4,68. Pat. zu 6,2,197. Verz. d. Oxf. H. 162,a,16. 165,a,1 v. u.

समासार्था f. = समस्या 2) AK. 1,1,5,7.

समासार्ध (2. स + मास-अर्ध) adj. (f. आ) *nebst einem halben Monate* Râga-Tar. 4,392.

समासिन् s. व्यास°.

समासेचन (von सिच् mit समा) n. *das Zusammengiessen* Kauç. 17.

समासोक्त (समास + उक्त) adj. 1) *kurz ausgedrückt, aus wenigen Worten bestehend* Varâh. Bṛh. S. 46,83. Sâh. D. 439. — 2) *in einem Compositum stehend* Schol. zu Kâtj. Çr. 9,6,28.

समासोक्ति (समास + उ°) f. *kurze Ausdrucksweise*, Bez. einer *Redefigur, bei der eines Andern Art und Weise zu sein auf einen in Rede stehenden Gegenstand übertragen wird in Folge einer Uebereinstimmung der Handlungen, des Geschlechts oder der Attribute* Sâh. D. 703. Kuvalaj. 61,b (78,a). Pratâpar. 86,b,1. Verz. d. Oxf. H. 208,b,17. Beispiele Spr. (II) 760 und 6332.

समास्थ MBh. 5,6029 fehlerhaft für समस्थ; vgl. Spr. (II) 3891.

समास्या (von 2. आस् mit सम्) f. *das Zusammensitzen mit, consessus:* तैः MBh. 3,27. अनसूया° R. 1,3,17. मार्कण्डेय° MBh. 1,323 (°समस्या ed. Calc.). 466. 468. मार्कण्डेयसमास्यापर्वन् Titel des Abschnittes Buch 3, Kap. 8 fgg. — Vgl. समस्या.

समाहर (von हर् mit समा) adj. *vernichtend* (vgl. हर् mit सम्): कालः सर्वसमाहरः R. 7,104,2.

समाहर्तर् (wie oben) nom. ag. *Einnehmer* (als Amt) Vjutp. 95. Pañkat. 156,17. अर्थ° dass. M. 7,60.

समाहार (wie oben) m. 1) *das Ergreifen:* पशुद्रव्य° Gṛhjas. 2,44. — 2) *Zusammenfassung, Summirung; Summe* Âçv. Çr. 10,5,7. ṚV. Prât. 16,7. Comm. zu TS. Prât. 18,4. zweier Töne TS. Prât. 1,40. P. 1,2, 31. als eine der Bedd. von च (wo es nämlich mehr als zwei Gegenstände *zusammenfasst*) AK. 3,4,22(28),2. Vop. 6,5, Einl. वागादि° *die Summe* Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 82. त्रयाणां पदानां समाहारस्त्रिपदम् *Zusammenfassung in Eins* Comm. zu TS. Prât. 1,61. 9,18. 10,6. 14,7. P. 2,1,51. 2,29, Schol. — 3) *Collection, Menge* MBh. 12,3862. Bhâg. P. 12,7,2. फलमूलसमाहारैर्महद्भिः MBh. 15,725. अन्न° Kathâs. 122,63. नानावाक्य° MBh. 1,2886. गुण° Mâlav. 155,9. देवै निष्फलमायासमाहारम् Kathâs. 38,111. — 4) = प्रत्याहार 4) Vop. 1,1. — 5) *das Zurückziehen* (der Sinne von der Sinnenwelt): सर्वेन्द्रिय° (vgl. प्रत्याहार) Kâm. Nîtis. 2,31. — Zu गङ्गावर्ते समाहारे Verz. d. Oxf. H. 11,b,13 v. u. vgl. गङ्गागर्भसमाहारे 49,b,38. Nach den Lexicographen: = समुच्चय AK. 3,3,16. H. 1524. = संक्षेप 1432. an. 4,283. Halâj. 4,81. = एकत्रकरण H. an.

समाहारवर्ण m. Bez. der *Diphthonge* ऐ und औ Pat. bei Gold. Mân. 41.

समाहार्य (von हर् mit समा) adj. 1) *zusammenzutragen, zu sammeln:* धर्मेणार्थः MBh. 13,6447. — 2) *zusammenzufassen* Çat. Br. 2,3,4,16. Âçv. Çr. 7,8,2.

समाहित s. u. 1. धा mit समा. Bei den Rhetorikern so v. a. *gedämpft, unterdrückt* Sâh. D. 753. Verz. d. Oxf. H. 208,b,7; vgl. Pandit 2,233.

समाहितिका (von समाहिता) f. N. pr. eines Frauenzimmers (*die Aufmerksame*) Mâlav. 26,2. fgg. समाधिमतिका ed. Bomb.

समाहृति (von हर् mit समा) f. 1) = संग्रह AK. 1,1,5,7. H. 257. — 2) *das Zurückziehen:* इन्द्रियाणां विषयेभ्यः H. 83.

समाहेय adj. *nebst den* Mâheja Mârk. P. 57,51.

समाह्वय (von ह्वा mit समा) m. 1) *Herausforderung, Streit* H. 797. an. 4,234. Med. j. 128. Halâj. 2,299. वाक्समाह्वयः MBh. 14,620. — 2) *ein Thierkampf mit Wetten* AK. 2,10,46. H. 488. H. an. Med. M. 9, 221. fgg. Jâgn. 2,208. Verz. d. Oxf. H. 263,a,25. — 3) *Benennung, Name* Halâj. 5,33. neutr. Pañkar. 3,8,6. am Ende eines adj. comp. 7. 4,3,32 (S. 249). — Vgl. लक्ष्मी°.

समाह्वा (wie oben) f. *eine best. Pflanze*, = गोजिह्वा Çabdak. im ÇKDr.

समाह्वातर् (wie oben) nom. ag. *Herausforderer:* देवनाय MBh. 3,247.

समाह्वान (wie oben) n. 1) *das Herbeirufen, Anrufen* R. 5,29,22. Pañ-

ḱat. 193,17. — 2) *Herausforderung:* zum Kampfe MBh. 5,2255. 8,1798. R. 4,14,13. zum Würfelspiel MBh. 2,2010. 2494. 3,2261. — 3) *ein Thierkampf mit Wetten* Suçr. 2,146,3.

समिक 1) in Ableitungen von compp. mit समा *Jahr;* vgl. द्वै° (auch P. 5,1,86, Schol.). — 2) n. = शेल (vulgo बडसा) ÇKDr. nach Çabdar. *a pike, a dart* Wilson nach ders. Aut.

समित् (von 3. इ mit सम्) f. *feindliches Zusammentreffen, Kampf* AK. 2,8,2,74. H. 797. Halâj. 2,298. nom. समित् Kathâs. 50,7. समिति MBh. 3,667. 6,5062. 5339. Kathâs. 50,103. 103,86. Naish. 12,75. समितस् abl. Kâvjapr. (II) 67,2. समित्सज्ज *kampfbereit* Râǵa-Tar. 4,471. — Vgl. समिति.

समित 1) adj. (2. स + मित) *gemessen* (Gegens. अमित) Kâvjapr. (II) 67,2. = संमित *gleiches Maass habend, gleich:* वेदैः MBh. 1,3842. अङ्गुष्ठपर्व° Suçr. 2,346,3. — 2) f. आ *Weizenmehl* H. 402. Bhâvapr. 5; vgl. सामित, समीद und LIA. 1,247, N. 2.

समितर् MBh. 10,357 fehlerhaft für शमितर् *Schlächter.*

समिति (von 3. इ mit सम्) f. 1) *Zusammenkunft, Versammlung, Rath, Volksversammlung* AK. 2,7,14. 3,4,24,73. Trik. 3,3,190. H. 481. an. 3, 311. fg. Med. t. 169. Halâj. 5,35. ṚV. 1,95,8. राजा न सत्यः समितीरियानः 9,92,6. 10,97,6. 11,8. AV. 6,88,3. 7,12,1. ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते 12,1,56. 3,52. सभा च समितिश्च 15,9,2. 3. Khând. Up. 5,3,1. राज° MBh. 1,505. 4417. 3,2195. देव° 10557. अमात्य° 12,11991. सौवीर° Bhâg. P. 9,10,6. — 2) *gemeinsamer Anschlag, Bund* ṚV. 10, 166,4. 191,3. नास्मै समितिः कल्पते AV. 5,9,15. 6,88,3. — 3) *feindliches Zusammentreffen, Kampf* Naigh. 2,17. AK. 2,8,2,74. 3,4,24,73. Trik. H. 798. H. an. Med. Halâj. 2,298. Çat. Br. 8,6,2,16. TBr. 1,5, 2,4 (nach Comm.). Hariv. 13379. Suçr. 1,333,13. Çâk. 48, v. l. °शोभन MBh. 13,3187. R. 4,18,12 (zusammen zu schreiben). °शालिन् (so zu schreiben) Bhâg. P. 2,7,35. — 4) *Vereinigung* überh.: गुणानाम् Bhâg. P. 11,25,8. — 5) bei den Ǵaina *Regel des Betragens,* deren fünf Sarvadarçanas. 37,18. प्राणिपीडापरिहारेण सम्यगयनं समितिः 39,1. 2. die fünf समिति sind ईर्या, भाषासमिति, एषणा°, आदान° und उत्सर्ग° 4. fgg. — 6) *Gleichheit* H. an. — Vgl. सामित्य.

समितिंगम adj. *die Rathsversammlung besuchend* Çat. Br. 14,9,4,17.

समितिंजय 1) adj. *im Kampfe siegreich* Bhag. 1,8. MBh. 1,2802. 5, 2260. 6,5062. 5339. 14,2343. Hariv. 7135. R. 2,98,28. 6,67,17. 79,49. 80,12. 7,29,29. Bhâg. P. 10,68,1. Jama MBh. 3,10833. Vishṇu 13, 6988. — 2) m. N. pr. eines Kriegers MBh. 2,623.

समित्क am Ende eines adj. comp. von समिध् *Brennholz:* आहित° Kauç. 56.

समित्कलाप (समिध् + क°) m. *ein Bündel Brennholz* Ind. St. 3,395.

समित्त्व n. nom. abstr. von समिध् TBr. 2,1,2,8.

समित्पाणि (समिध् + पा°) 1) adj. *Brennholz in den Händen haltend* Kâtj. Çr. 4,12,18. Kauç. 42. Çat. Br. 10,6,1,2. 11,4,1,9. Muṇḍ. Up. 1,2,12. — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâḱârja Verz. d. Oxf. H. 248,a,1.

समिथ (von 3. इ mit सम्) Uṇâdis. 2,11. m. *feindliches Zusammentreffen, Zusammenstoss* Naigh. 2,17. Nir. 5,8. Comm. zu Uṇ. (ed. Böhtl.) 2,11. ṚV. 1,55,5. 73,5. 2,24,13. 3,54,4. 4,20,8. 38,9. स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रून् 41,2. अपाम् 58,11. 10,48,9. 64,6. = वह्नि Uǵǵval. = आहुति Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

समिथुन (2. स + मि°) adj. *sammt dem zum Paar Gehörigen* Çat. Br. 1,8,1,20. 3,3,2,18.

समिद्ध s. u. 1. इध् mit सम्. superl. °तम auch Kâtj. Çr. 3,2,18. 3,22.

समिद्धवत् adj. *das Wort* समिद्ध *enthaltend* Kâtj. Çr. 16,1,11.

समिद्धाग्नि adj. *dessen Feuer brennt* ṚV. 5,37,2.

समिद्धार (समिध् + हार) adj. *Brennholz herbeischaffend* Çat. Br. 3, 4,3,6. 4,6,9,6.

समिद्धार्थक m. N. pr. eines Mannes Mudrâr. 124,1.

समिद्धि (von इध् mit सम्) f. *das Brennen, Flammen* TS. 5,3,7,4. TBr. 2,1,4,9. Çat. Br. 4,4,5,23.

समिद्भार (समिध् + भार) m. *eine Tracht Brennholz* Ind. St. 3,395.

समिद्वत् (von समिध्) adj. 1) *mit Brennholz versehen:* यज्ञाय: Çâk. 83. — 2) *das Wort* समिध् *enthaltend* TS. 2,6,9,1. TBr. 2,1,2,9.

समिध् (1. इध् mit सम्) 1) adj. *flammend:* समित्समित्सुमना बोध्यस्मे ṚV. 3,4,1. — 2) f. Siddh. K. 248,a,4. a) *Holzscheit, Brennholz* AK. 2, 4,1,13. H. 827. Halâj. 1,69. समिधमाधेहि Pâr. Gṛhj. 2,3. TBr. 2,1,3, 8. 9. Çat. Br. 9,2,3,1. Âçv. Gṛhj. 1,20 11. अभ्या-धा VS. 20,24. Çat. Br. 1,3,4,5. अया ते अग्ने समिधा विधेम ṚV. 4,4,15. 6,15,7. तं त्वा समिद्भिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि 16,11. 7,14,1. 10,12,2. VS. 3,4. Çat. Br. 1,5,4,1. Âçv. Gṛhj. 3,8,3. Muṇḍ. Up. 2,1,5. अग्नये समिधमाहार्षम् Gobh. 2,10,44. औदुम्बरी Çâṅkh. Gṛhj. 5,10. शाम्याकी Kauç. 82. समिधां पते TBr. 3,11, 4,1. Çâṅkh. Çr. 4,10,1. सामिधमानीय Kathâs. 25,92. pl. M. 2,186. R. 2,25,26. 3,1,26. Varâh. Bṛh. S. 44,12. 46,24. Bhâg. P. 8,18,19. समिदाधान Kâtj. Çr. 5,3,35. 6,10,9. Kauç. 86. M. 2,176. समिदाहरण Çâk. 7,9. Çuk. in LA. (III) 33,6. समिल्लक्षण Verz. d. B. H. 90 (26). समिल्लता Çâk. 17. असत्कर्मसमिद्धस्त Spr. (II) 3174. दर्भैश्च ससमिद्गणैः R. 2,56,30. समित्कुशम् R. Gorr. 1,47,9. Kumâras. 5,33. समिद्दृषदम् P. 5,4,106, Schol. समित्कुशफलाहर Ragh. 1,49. Brahma-P. in LA. (III) 49,8. Prab. 44,8. sieben (oder zu b) VS. 17,79. श्रियः Spr. (II) 3167. neun und ihre Namen (oder zu b) Gṛhjas. 1,28. pl. als Gegenstand des ersten Prajâǵa Çat. Br. 1,5,3,8. 4,1. 6,1,8. Ait. Br. 2,4. — b) *das Entflammen, Flamme* (von Bed. a) nicht immer zu scheiden) ṚV. 5,1, 1. 6,4. 6,1,9. बृहद्वयः समिधा जरन्ते 7,72,4. क्वाहं लिपस्त्यग्नेर्विधाः समिधः 10,51,2. 80,2. तमा रभस्व समिधा 87,8. VS. 5,35. 20,23. Çat. Br. 4,2,1,21. — 3) समिधम् infin. ṚV. 1,94,3. समिधे desgl. 113,9. 7,77,1.

समिध m. 1) *Feuer* Trik. 1,1,67. — 2) am Ende eines adj. comp. = समिध् *Brennholz:* विलापदुःख° R. 2,24,6.

समिध्य् (von समिध्), समिध्यति *nach Brennholz verlangen:* fut. समिध्यिता und समिधिता P. 6,4,50, Schol. Vop. 21,4.

समिध्यमानवत् adj. *das Wort* समिध्यमान (partic. praes. pass. von 1. इध् mit सम्) *enthaltend* Kâtj. Çr. 16,1,11.

समिन् s. u. शमिन् 2).

समिन्धन (von 1. इध्, इन्ध् mit सम्) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,b,16. 19,a,41. — 2) n. a) *das Anzünden* Nir. 8,4. अग्नि° AK. 2,7,21. — b) *Holzscheit, Brennholz* Çabdar. im ÇKDr. Bhaṭṭ. 2,28. धृतिर्दाक्ष्यम् u. s. w. धनस्यैतान्यष्ट समिन्धनानि *die acht Holzscheite des*

Reichthums so v. a. *die acht Mittel zur Vergrösserung des Reichthums* MBH. 12,4388.

समिर m. 1) = समीर *Wind* H. 1106. — 2) ein N. Çiva's (?) H. ç. 45.

समिश्र (2. स + मिश्र) adj. *sich mischend, sich verbindend:* गुणानामसमिश्रणाम् BHÂG. P. 11,25,1.

समिष् (इष् mit सम्) f. etwa *Geschoss:* des Indra VÂLAKH. 2,2.

समिष्टयजुस् (स° von 1. यज् mit सम् + यु°) n. *Schlussopferspruch (sammt Spende)* Ind. St. 9,233. VS. 19,29. °यजुर्होताशो यदस्य यज्ञस्य °यजुषो ऽतिरिक्तं तत् ÇAT. BR. 1,9,2,30. व्यवसर्गो देवतानां °यजूंषि 6,2, 2,38. 3,1,3,6. nom. 4,4,4,1. KÂTJ. ÇR. 10,8,41. drei ÇAT. BR. 2,5,2,24. AIT. BR. 7,21. TS. 2,6,10,4. 6,6,2,1.

समिष्टि (von 1. यज् mit सम्) f. *eine vollständige Opferung:* यज्ञस्य TS. 6,3,9,6. 6,2,1. TBR. 3,3,9,6.

समीक (von अञ्च् mit सम्; vgl. अनूक, अपाक, अभीक, उपाक, प्रतीक, प्रतीक) 1) n. *feindliches Zusammentreffen, Kampf* AK. 2,8,2,72. H. 798. HALÂJ. 2,298. समीकम् nom. RÂGHAVAP. 13,8. समीके NAIGH. 2,17. ṚV. 3,30,11. तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके 4,24,3. 8,3,5. 10,42,4. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi MBH. 1,1711. 1727. 1744. 2,297. HARIV. 9575. MÂRK. P. 2,43. fgg. eines Sohnes des Çûra MBH. 1,6999. 2,623. 7,409. HARIV. 1927. 1943. VP. 437. BHÂG. P. 9,4,28. 42. Häufig (auch in den Bomb. Ausgg.) शमीक geschrieben.

समीकृ (2. सम + 1. कृ) 1) *ebnen, nivelliren* KÂTJ. ÇR. 16,3,29. विषमाणि R. GORR. 2,87,4. मार्गान् R. 4,27,8. तितिम् MÂRK. P. 47,41. वल्मीकम् so v. a. *der Erde gleich machen* KATHÂS. 33,43. सुसमीकृतभूभाग MBH. 3,11037. GAṆIT. TRIPR. 8. — 2) *gleich (gross u. s. w.) machen, ausgleichen:* न तु तत्तुल्यद्रव्यात्तरेण °कृत्य KULL. zu M. 9,149. *gleich stellen, für gleich erklären:* त्वमिन्दं च शशिनं च Z. d. d. m. G. 27, 40. पद्येन समीकृतम् (ein Vergehen) KULL. zu M. 11,58. — 3) *ausgleichen* so v. a. *in Ordnung bringen, gut machen, beilegen:* समेवैतत्सर्वमतश्च (कृच्छ्रगतश्च ed. Bomb.) भूयः °कुर्याः प्रज्ञया MBH. 5,720. fg. वैराणि R. 4,27,8. दोषम् 6,100,5. कार्याणि KULL. zu M. 8,173.

समीकरण (von समीकृ) n. 1) *das Ebnen, Nivelliren:* निम्नोन्नतादि° KULL. zu M. 7,184. fg. — 2) *das Gleichmachen* Verz. d. Oxf. H. 105,a, 34. विषम° KULL. zu M. 4,225. विषय° 8,321. अन्नपानादि° VEDÂNTAS. (Allah.) No. 54. *das Gleichstellen mit* (instr.) KULL. zu M. 11,58. *Gleichung* COLEBR. Alg. 186. — 3) *das Ausgleichen, in-Ordnung-Bringen:* धातुवैषम्य° ÇAṄK. zu KHÂND. UP. S. 57 (°शमीकरण gedr.). — Vgl. अनेकवर्ण°.

समीकार (wie oben) m. *Gleichung* COLEBR. Alg. 186.

समीकृति (wie oben) f. *das Ebnen* H. 892.

समीक्रिया (wie oben) f. *Gleichung* COLEBR. Alg. 186.

समीक्ष (von ईक्ष् mit सम्) 1) n. = सांख्य TRIK. 3,2,13. समीक्ष्य (wohl richtiger) MALL. zu Çiç. 2,59 nach ders. Aut. समीक्ष्योक्त der Text. — 2) f. आ = समीक्षा and ग्रन्थभेद H. an. 3,744. = विभालन, बुद्धि und तत्त्व MED. sh. 46. = यत्न und मीमांसाशास्त्र ÇABDAR. im ÇKDR. a) *Blick:* अनुरागकास° BHÂG. P. 3,4,10. — b) *Meinung, Ansicht:* समीक्षा यादृशी यस्य (त्वस्य ed. Bomb.) पाण्डवान्प्रति *in Bezug auf die* Pâṇḍava MBH. 3,348. — c) *eine tiefe Einsicht* BHÂG. P. 10,16,49. 11,28,34 (= आत्मविद्या Comm.). — d) MBH. 3,8247 = 13,1752 fehlerhaft für समीहा; nach NÎLAK. = दर्शनेच्छा. — Vgl. तत्त्व°.

समीक्षण 1) adj. (vom caus. von ईक्ष् mit सम्) *sehen lassend,* — *machend* BHÂG. P. 8,24,50. — 2) n. = समीक्षा H. an. 3,744. *das Anblicken* ÇÂṄKH. ÇR. 2,15,2.

समीक्षितव्य adj. *ausfindig zu machen* UVAṬA zu ṚV. PRÂT. 8,22.

समीक्ष्य 1) adj. dass. ṚV. PRÂT. 8,22. — 2) n. s. u. समीक्ष 1). — Vgl. दुः°.

समीर्य UṆÂDIS. 4,92. m. = समुद्र UGGVAL. — समीची s. u. सम्यञ्च्.

समीचीन (von सम्यञ्च्) adj. 1) *zusammengewandt* (nach einer Mitte), *universus; beisammen bleibend, vereint, vollständig* (Gegens. विषूचीन) ṚV. 8,3,7. 12,32. समीचीनासं ग्रासते होतारः 9,10,7. 39,6. समीचीने धिषणे वि ष्कभायति *Himmel und Erde* 10,44,8. 3,74,2.4. 90,4. 102, 2. समीचीनं रेतः सिञ्चति TS. 5,2,6,4. 9,4. — 2) *richtig, correct, zutreffend* TRIK. 3,1,4. H. 264. HALÂJ. 1,122. KUSUM. 2,1. वचस् BHÂG. P. 2,4,5. उपाय 10,56,42. धर्म KULL. zu M. 2,14. व्यापार PAÑKAT. 220,9. व्याख्यान Comm. zu KÂTJ. ÇR. 328,5. पाठ KAUSH. UP. S. 34, N. 3. PAÑKAR. S. 280. fg. N.

समीचीनता (von समीचीन) f. *Richtigkeit, Correctheit, das Zutreffen:* वाचाम् RÂGHAVAP. 1,34.

समीचीनत्व (wie oben) n. dass. NÎLAK. 18.

समीच्छा MBH. 12,9863 fehlerhaft für समीहा.

समीद m. = समिता *Weizenmehl* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

समीन adj. von समा *Jahr* P. 5,1,85. in comp. mit einem Zahlwort 86. द्वि° Schol.

समीनिका adj. f. = समांसमीना ÇABDAK. im ÇKDR.

समीप (von 2. सम् + अप् nach den Gramm.; vgl. अनूप, अन्तरीप, द्वीप, नीप, प्रतीप) P. 6,3,97. 5,4,74, Schol. VOP. 6,70. adj. *nahe,* n. (SIDDH. K. 249,a, 14) *Nähe* AK. 3,2,16. H. 1450. HALÂJ. 4,7. 5,63. I) örtlich. 1) adj. *nahe, in der Nähe stehend, angrenzend, benachbart:* पर्वतशृङ्गेषु समीपेषु वनेषु च R. 4,44,58. अन्यस्य समीपमुपोत्तमम् P. 1,2,37, Vârtt. 3, Schol. इकसमीपाद्धलः P. 1,2,10, Schol. in comp. mit seinem subst.: समीपोदकगोचर SUÇR. 1,204,7. °सत्कार ÇÂK. 88, v. l. PAÑKAT. 244,9. °जल adj. VARÂH. BṚH. S. 54,49. भूरिसमीपतोय adj. 107. क्षेमसमीपसिताम्बर° 45, 6. — 2) n. *Nähe, Gegenwart, Anwesenheit.* a) acc.: न त्यजामि त्वत्समीपम् *ich weiche nicht von deiner Seite* VET. in LA. (III) 27,4. mit Verben der Bewegung *zu — hin;* die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend: समीपं पाण्डुपुत्राणां व्यासस्यागमनम् MBH. 1,431. 3,2127. 2627. R. 2,92,7. 3,51,44. 74,23. HIT. 18,16. VET. in LA. (III) 19,8. 25,2. मत्समीपम् R. 3,64,8. 66,3. MEGH. 97. ÇÂK. 82,8. VET. in LA. (III) 3,19. राजवेश्मनः MBH. 3,2579. KATHÂS. 18,402. HIT. 27,1. अग्नि° KÂTJ. ÇR. 20,2,3. ग्राम° 21,3,7. HIT. 14,17. VET. in LA. (III) 17,19. — b) ablat. *von her:* कृष्णस्य समीपात्ततः VOP. 6,58. तत्समीपादपासरत् KATHÂS. 10,26. — c) °तस् α) *von — her:* साग्निधूमश्च पवनो ययौ तस्य स° HARIV. 12551. सोमस्वामि° KATHÂS. 37,242. — β) *in der Nähe, nahe:* एष दाशरथी रामः सबलस्तु स° R. 6,7,2. देवमुवाचाग्निः स° 101,26. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend *in der Nähe von, neben, bei, in Gegenwart von:* न चास्य दासो न रथो न कुञ्जरः स° MBH. 4,219. स्थितो देव्याः स° 13,671. 16,32. R. GORR. 1,18,26 (22 SCHL.).

2,38,37. 4,24,37. 26,7. 43,21. अस्मत्स° MBh. 3,2242. 11925. R. 6,62, 9. आश्रमस्य MBh. 1,2998. 8083. 4,154. Suçr. 1,106,10. सभा° MBh. 4, 297. 12,4289. Mârk. P. 22,13. 17. — γ) hin — zu: गत्वा तस्य स° Brahma-P. in LA. (III) 53,2. — d) loc. α) in der Nähe Kâtj. Çr. 7,9, 25. R. 1,9,29. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend in der Nähe von, neben, bei, in Gegenwart von: तस्याः समीपे तु नलं प्रशशंसुः MBh. 3,2087. 2416. R. 2,26,24. fg. कथं संपश्यात्वस्यामः स° 66,19. Çâk. 39,13. Spr. (II) 6704. मत्स° Çâk. 29,7. अपाम् M. 2,104. Râga-Tar. 1,106. आहवनीय° Kâtj. Çr. 24,5,35. Varâh. Bṛh. S. 44,13. Vet. in LA. (III) 5,9. — β) zu — hin: यासि पितुः स° R. 4,22,37. Pańkat. 81,17. 83,25. Vet. in LA. (II) 7,3. 19,8. मित्र° गत्वा 9,6. — e) am Anf. eines comp. = समीपे in der Nähe: समीपावसित angesiedelt Kâtj. Çr. 8,9,9. Vgl. समीपग u. s. w.; in समीपगमन u. s. w. auch = समीपम्. — II) zeitlich: सुसमीपरागा adj. in ganz kurzer Zeit —, sehr bald Zuneigung zeigend Varâh. Bṛh. S. 78,15. संधिवेलासमीपम् um die Zeit der Dämmerung Gobh. 3,10,14. समीपतो ऽयः steht nahe bevor Varâh. Bṛh. S. 93,3. °समीपे um die Zeit Lâtj. 3,4,21. 23. — Vgl. सामीप्य.

समीपकाल m. zeitliche Nähe P. 8,1,7, Schol. — Vgl. समीपदेश.

समीपग adj. (f. आ) in der Nähe befindlich, danebenstehend MBh. 4, 451. R. 3,35,42. 4,9,62. Spr. (II) 4672. Kathâs. 20,135. 23,1. 35,124. die Ergänzung im gen. 16,23. 60,145. 123,228. Mârk. P. 57,11. LA. (III) 88,12. im comp. vorangehend Jâgń. 2,73. Çâk. 82,8, v. l. Mârk. P. 99,6.

समीपगमन n. das in-die-Nähe-Gehen, Herantreten Trik. 3,3,292. das Hingehen zu (gen.) R. 5,58,17.

समीपज adj. (f. आ) 1) in der Nähe wachsend: गुल्मान्यवततस्य °जान् MBh. 1,5884. — 2) auf die Nähe bezüglich u. s. w.: न मे ऽस्ति सुग्रीवसमीपजा गतिः so v. a. ich darf nicht in die Nähe von S. kommen, — vor seine Augen kommen R. 5,14,69.

समीपता (von समीप) f. Nähe: परमेश्वर° Sarvadarçanas. 92,4.

समीपदेश m. örtliche Nähe P. 8,1,7, Schol. — Vgl. समीपकाल.

समीपनयन n. das Hinführen zu (gen.) Çâk. 71,13.

समीपवर्तिन् adj. = समीपग Ṛt. 1, 16. Mârk. P. 74,24. Hit. 29,16. die Ergänzung im gen. Spr. (II) 2146. Pańkat. 167,6.

समीपस्थ adj. dass. R. 2,82,20. 3,50,15. 4,1,6. Spr. (II) 2906. fgg. Varâh. Bṛh. S. 53,89. 54,9. Râga-Tar. 6,280. die Ergänzung im gen. MBh. 12,4258. R. 1,4,13. im comp. vorangehend 2,29,6. Râga-Tar. 4, 701. nahe bevorstehend: मृत्यु Spr. (II) 2349.

समीपी (von समीप) adv. in Verbindung mit अस्, भू in die Nähe kommen, mit कर् in die Nähe bringen P. 5,4,50, Vârtt. 3.

समीभू (2. सम + 1. भू) sich gleich stellen: वाचि पथि शय्यायामासन इति °भवतो (sc. शूद्रस्य) दण्डताडनम् Âpast. 2,27,15. °भूत in eine gleiche Lage gebracht: दंपत्योः पार्श्वसंस्थयोः °शरीरयोः Spr. (II) 119. gleich gemacht (an Gewicht): प्रतिमान° Jâgń. 2,100. gleichgiltig geworden: दृष्टि. Spr. (II) 5202.

समीय् (von 2. सम), °यते für gleich gelten bei (instr.): असमैः समीयमानः समैश्च परिहीयमाणसत्कारः Spr. (II) 762.

समीय adj. von 2. सम gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. — Vgl. विषमीय.

समीर gaṇa संकाशादि (hier vielleicht fehlerhaft für शमीर) zu P. 4, 2,80. m. 1) = समीरण Wind (auch im Körper) AK. 1,1,1,58. H. 1106. Halâj. 1,76. MBh. 10,562. Çiç. 4,54. मलय° Gît. 4,2. Khandom. 118. Spr. (II) 2000. 5708. Z. d. d. m. G. 27,63. Râga-Tar. 1,205. 2,86. Sâh. D. 19,18. Prab. 80,4. Bhâg. P. 5,6,9. 8,21,2. 24,36. Suçr. 2,341,5. Çârṅg. Saṁh. 1,7,31. Pańkar. 3,1,20. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 (VP. 191). मसीर ed. Bomb. — Vgl. सामीर्य und शमीर.

समीरण (vom caus. von ईर् mit सम्) 1) adj. a) in Bewegung —, in Thätigkeit versetzend: षडिन्द्रिय° (मनस्) MBh. 12,13605. — b) anregend, befördernd: मद° (पान) MBh. 7,4345. Hariv. 5761. बल° (पान) R. 6,37, 79. — 2) m. a) Wind (auch im Körper) AK. 1,1,1,58. H. 1106. an. 4, 90. Med. ṇ. 111. Halâj. 1,76. MBh. 3,11998. 4,1903. Hariv. 12787. R. 2,94,14. Ṛt. 2,17. Ragh. 6,26. Kumâras. 1,8. Mâlatîm. 148,20. Varâh. Bṛh. S. 46,46. Khandom. 56. Kathâs. 67,101. Verz. d. Oxf. H. 106,a,3 (am Ende eines adj. comp. f. आ). Sâh. D. 113,6. Pańkar. 1,9,29. Suçr. 1,148,19. 152,11. 219,12. 2,20,3. 361,6. der Gott des Windes MBh. 3, 10257. Bhâg. P. 8,11,1. Pańkar. 1,11,31. — b) ein Reisender H. an. Med. — c) Majoran oder eine ähnliche Pflanze AK. 2,4,2,59. H. an. Med. — 3) n. das Schleudern: अस्त्र° MBh. 8,4284. das in-Bewegung-Versetzen: वायुशरीरसमीरणात् dadurch dass der Wind im Körper eine Bewegung verursacht TS. Prât. 2,2.

समीषन्ती (partic. praes. von ईष् mit सम्) f. N. einer Vishṭuti Lâtj. 6,2,22.

समीहन (von ईह् mit सम्) adj. der sich Etwas angelegen sein lässt u. s. w.: Vishṇu MBh. 13,6996.

समीहा f. das Streben, Begehren, Verlangen nach: रतिभोगार्थी Sâh. D. 352. समीहां तद्भावबोधमभितः पुरुषस्तनोति Prab. 98,15. परलोक° Spr. (II) 2978. स्वपौरुष° Uģģval., Uṇâdis. Einl. 7. भगवदाराधन° Bhâg. P. 5,8,27. अर्थकाम° Kull. zu M. 2,13. Herzustellen ist समीहया für समीतया (= दर्शनेच्छया Nilak.) MBh. 3,8247 = 13,752 und für समीच्छया 12,9363.

समु ein Metrum von 76 Silben Ind. St. 8,107. — Vgl. संभु.

समुक्षण (von 1. उक्ष् mit सम्) n. das Besprengen, Begiessen Mâlatîm. 48,18 (सम्मुक्षण gedr.).

समुख (2. स + मुख) adj. beredt H. 346. Halâj. 2,249.

समुचित s. u. उच् mit सम् in den Nachträgen. In der Bed. passend, angemessen auch R. 6,95,53. gewohnt an (gen.) Megh. 94.

समुच्चय (von 1. चि mit समुद्) m. = समाहार AK. 3,3,16. H. 1524. = संपद् Trik. 3,3,213. 1) das Gesammte: अष्टादश सहस्राणि संख्या कास्मिन्समुच्चये Suçr. 1,44,9. सर्वोपमद्रव्य° Kumâras. 1,50. तयोः (पक्षयोः) समुच्चयो मासः Bhâg. P. 3,11,11. राजनीतेः Kathâs. 34,189. राजनीति° Kâm. 2 in Monatsber. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1864, S. 407 (bei Haeb. fehlerhaft समुच्छ्रय). — 2) das Auch, das Sowohl-als-auch (im Gegens. zu विकल्प das Entweder-oder): ऋतुनक्षत्रतिथीनामयं समुच्चयः hier hat man sowohl die Jahreszeit, als das Sternbild und den Wochentag Kull. zu M. 3,273. अपिशब्दः श्रवणासमुच्चयार्थः um anzudeuten, dass auch श्रवणा gemeint sei, Comm. zu Kap. 1,60. zu TS. Prât. 13,7. चेति समुच्चयार्थः Nir. 1,4. AK. 3,4,32 (28),2. अपि समुच्चये 10. P. 1,4,96. इदं चेदं चेति समुच्चयः Suçr. 2,560,8. समुच्चयस्तुल्यार्थानां विकल्पो

या Kauç. 63. VS. Prât. 6,19. Kâtj. Çr. 1,8,7. 21. 14,3,5. Âçv. Gṛhj. 1,4,6. Ind. St. 10,414. 418. P. 3,4,3. Kap. 3,25. Müller, SL. 178, N. 4. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 52. Sarvadarçanas. 44,12. Siddh. K. zu P. 2,2,29. Comm. zu TS. Prât. 1,15. 21. 21,6. 9. बहूनां युगपद्भावभाजां गुम्फः समुच्चयः Kuvalaj. 116,a. = गुणक्रियायौगपद्यम् Pratâpar. 100,a,7. b,6. समुच्चयालंकार *eine best. Redefigur* Sâh. D. 104,14. Verz. d. Oxf. H. 208,b,20. — Vgl. धवलपुरुष°, प्रमाण°, बोधिसत्त्वसमुच्चया, भागवतसारसमुच्चय, व्यवहार°, शिक्षा°, षड्दर्शन° (unter 1. षड्दर्शन).

समुच्चारण (vom caus. von चर् mit समुद्) n. *gleichzeitiges Ertönenlassen, — Aussprechen:* व्यक्तवाचाम् P. 1,3,48.

समुच्चिचीषा (vom desid. von 1. चि mit समुद्) f. *das Verlangen zusammenzufassen, — zusammenzustellen* Çaṁk. zu Îçop. 12.

समुच्चित (von 1. चि mit समुद्) adj. *vereinigt;* समुच्चितीकृत dass. Naish. 12,83.

समुच्छेद (von 1. छिद् mit समुद्) m. *Vernichtung:* भरतानाम् MBh. 1,4270. 6883. समुच्छेदं या 3478. गम् 6,114. चिकीर्षु 5,2148. 2150. Kir. 11,69. Mârk. P. 16,72. Prab. 59,7. Sarvadarçanas. 117,2. अशक्त° (so ist zu lesen) Wilson, Sâṁkhjak. S. 7. davon nom. abstr. °ता 8.

समुच्छेदन n. dass. Schol. zu Prab. 59,7.

समुच्छ्रय (von 1. श्रि mit समुद्) 1) adj. *was in die Höhe schiesst:* सर्वं समुच्छ्रयम् so v. a. *alles Lebende* R. 7,81,10. — 2) m. P. 3,3,49, Schol. a) *Aufrichtung:* ध्वज° Lot. de la b. l. 323. समुच्छ्रयं (= महत्त्वम् Nilak.) देवयानीं गताम् *sich aufgerichtet habend* MBh. 1,3290. — b) *Höhe, Länge* H. 1431. an. 4,230. Med. j. 120. fg. Halâj. 2,26. पर्वतानाम् Hariv. 12376. कनकयूप° Ragh. 9,16. भुजयुगलप्रतिमः समुच्छ्रयो ऽस्य (des Menschen *Länge*) Varâh. Bṛh. S. 69,13. am Ende eines adj. comp. MBh. 1,2163. 3,11421. बाहू शक्रध्वजसमुच्छ्रयौ 4,187. R. 4,43,32. H. 133. fg. — c) *Höhe so v. a. Berg* MBh. 3,12354. — d) *das Steigen so v. a. Erreichung einer hohen Stellung; eine hohe Stellung:* समुच्छ्रये यो यतते MBh. 2,4955. पतनान्ताः समुच्छ्रयाः Spr. (II) 6948. आत्म° Kâm. Nîtis. 15,54. — e) *Steigerung, Erreichung eines hohen Grades; Erregung:* सर्वतेजःसमुच्छ्रयात् Hariv. 8299. विकार° Suçr. 1,23,10. पित्तानिल° 2,408,2. — f) *Feindschaft* AK. 3,4,24,154. H. an. Med. — g) bei den Buddhisten *Körper* Lot. de la b. l. 355.

समुच्छ्राय m. = समुच्छ्रय 2) c) Dhâtup. 7,32. वेदना° Suçr. 1,30,16. — Vgl. उच्छ्राय.

समुच्छ्रिति f. dass.: दोष° Suçr. 2,52,10. श्लेष्म° 351,13.

समुज्जिहीर्षु (vom desid. von हर् mit समुद्) adj. *fortzuschaffen —, zu entfernen wünschend:* भुवो भारम् Bhâg. P. 10,75,39.

समुज्ज्वल (von ज्वल् mit समुद्) adj. (f. आ) = उज्ज्वल *glänzend, strahlend, prächtig:* ज्ञातरूप Spr. (II) 2566. रत्नकुण्डलयुग्मेन गण्डस्थलसमुज्ज्वलम् *auf der Wange* Pańkar. 1,12,23. मणिगणकिरणसमूह° *strahlend von* Gît. 11,30. नवसिन्दूर° Kathâs. 103,203. लक्ष्मी° Râǵa-Tar. 1,104. रसभाव° Sâh. D. 278.

समुत्क adj. = उत्क *sehnsüchtig, verlangend nach:* वत्सेशसंगमसमुत्कमनस् adj. Kathâs. 30,143.

समुत्कच adj. = उत्कच *aufgeblüht* Pańkar. 3,5,8.

समुत्कण्ठ s. u. उत्कण्ठ.

समुत्कर्ष (von 1. कर्ष् mit समुद्) m. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. 1) *das Ablegen:* काञ्चीनाम् *der Gürtel* MBh. 13,5274 (pl.). — 2) *Vorrang, hohe Stellung* Spr. (II) 329. — 3) *Vorzüglichkeit* überh.: धर्मश्रुति° MBh. 13,4594. फलस्य Bhar. Nâṭjaç. 19,4. — Vgl. सामुत्कर्षिक.

समुत्क्रोश m. = उत्क्रोश *Meeradler* Çabdar. im ÇKDr.

समुत्क्षेप (von 1. क्षिप् mit समुद्) m. etwa *das Aufheben der Hand:* समुत्क्षेपेण चैकेन वनवासाय — प्रतिजग्राह तं पार्थो ग्लहम् MBh. 2,2543. एकेनैव वचनोपक्षेपेण सकृद्व्याहृतमात्रेणेत्यर्थः Nilak.

समुत्क्षेपण (wie oben) n. *die Höhe über dem Horizont* (Gegens. नमन) Golâdhj. Dṛkkarm. 2.

समुत्तर n. = उत्तर *Antwort* Sâh. D. 177,13.

समुत्तान adj. = उत्तान *mit der Fläche nach oben gerichtet:* Hände Verz. d. Oxf. H. 202,b,28.

समुत्तार (von 1. तर् mit समुद्) m. *das glückliche Hinüberkommen über, Befreiung von:* पापसमुत्तारं न ते पश्यामि R. Gorr. 2,76,8.

समुत्थ (von स्था mit समुद्) adj. (f. आ) *entstehend, entstanden, hervorgehend, hervorgegangen, herstammend, herkommend, herrührend:* रोषं समुत्थं शमयन् Bhâg. P. 3,17,29. दुःख 10,60,56. कुनृपामत्तः °कालिना 9,24,66. शंके ज्वरं दाशरथेः समुत्थम् *herrührend von* R. 6,21,46. gewöhnlich in comp. mit einem abl., seltener mit einem im loc. gedachten Begriffe (bisweilen ist die Scheidung nicht leicht): नानादेश° *herstammend aus* MBh. 6,5234. 8,418. नृपतिकुल° Varâh. Bṛh. 11,12. काम° (व्यसन) M. 7,45. 8,353. MBh. 1,132. Bhag. 7,27. R. Gorr. 2,2,28. 43,23 (45,22 Schl.). 3,13,3. 4,13,34. 31,12. Suçr. 1,174,11. 2,107,5. Kâm. Nîtis. 43,91. Ragh. 2,75. Spr. (II) 7238. Varâh. Bṛh. S. 5,94. 46,21. Mârk. P. 109,32. ख° *sich zeigend in* MBh. 5,7196. सौम्यकाष्ठा° Varâh. Bṛh. S. 24,24. स्कन्दविशाख° (वैकृत) 46,11. अवयव° Suçr. 2,132,20. स्वशरीर° Spr. (II) 6159. Kathâs. 5,140. फाल्गुनशुक्ल° Varâh. Bṛh. S. 21,11. शरत्समुत्थ 40,12. एक° (प्राण) so v. a. *ein einmaliger Athemzug* Comm. zu TS. Prât. 5,4. — Vgl. स्व°.

समुत्थान (wie oben) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Aufstehen, Sicherheben* R. 3,49,51. *Aufrichtung:* इन्द्रध्वज° Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) *das Wiederaufleben* MBh. 3,17446. 13,6662. — 3) *das Anschwellen:* उदरस्य R. 3,49,49. *Vermehrung:* सामान्यार्थ° Jâǵń. 2,120. — 4) *Entstehung* Karaka 2,1. पित्तरक्त° Suçr. 2,368,13. वैरस्य Hariv. 6764. am Ende eines adj. comp.: वैरं पक्षसमुत्थानम् Spr. (II) 6291. महारोष° R. 4,35,15. — 5) *das an's-Werk-Gehen, Thätigkeit, Unternehmung;* = उद्योग H. an. 4,200. = समुद्योग Med. n. 215. सर्वे हि स्वं समुत्थानमुपजीवन्ति जन्तवः MBh. 3,1208. 12,660. संभूय *eine gemeinschaftliche Unternehmung* M. 8,4. एकीभूय Kâm. Nîtis. 11,19. am Ende eines adj. comp.: लघु° (मित्र; = आडम्बरशून्य Comm.) *schnell an's Werk gehend* Kâm. Nîtis. 4,70. नानाद्रव्य° *mannichfachen Beschäftigungen nachgehend* R. 5,24,31. — 6) *Heilung* M. 8,287. Jâǵń. 2,222. = निदान H. an. = व्याधीनां निर्णयः Med.

समुत्थाप्य (vom caus. von 1. स्था mit समुद्) adj. *aufzurichten:* स्तम्भाः Varâh. Bṛh. S. 53,112. fg.

समुत्थेय (von 1. स्था mit समुद्) adj. n. impers. *an's Werk zu gehen:* तस्माद्बलवतैव समुत्थेयं विजानता MBh. 12,2932.

समुत्पतन (von 1. पत् mit समुद्) n. *ein gleichzeitiges Auffliegen* Pañkat. 106,2.

समुत्पत्ति (von 1. पद् mit समुद्) f. *Entstehung, Ursprung:* आगतः M. 1,111. मांसस्य 5,49. 6,65. MBh. 13,320. R. Gorr. 1,3,32. 2,119,2 (110,2 Schl.). Suçr. 1,30,15. 83,16. Spr. (II) 3001. Mârk. P. 99,1. Pañkar. 1,3,84.

समुत्पात m. = उत्पात *eine Unglück verheissende Erscheinung, portentum* MBh. 9,1202. R. 6,90,31.

समुत्पाद (von 1. पद् mit समुद्) m. *Entstehung:* सप्तसमय° Sarvadarçanas. 79,7. प्रतीत्य *nach Eintritt der dazu erforderlichen Bedingungen* 21,10. fgg. Burnouf, Intr. 485. 623. fg. Lot. de la b. l. 332. 530. fgg. Wassiljew 240.

समुत्पाद्य (vom caus. von 1. पद् mit समुद्) adj. *hervorzurufen, zu veranlassen, zu verursachen* Spr. (II) 2526.

समुत्पिञ्ज m. *Verwirrung, das drunter-und-drüber-Gehen* MBh. 7,8514. adj. = भृशमाकुलः AK. 2,8,2,67. H. 366. — Vgl. पिञ्ज, उत्पिञ्ज.

समुत्पिञ्जलक m. dass. MBh. 1,5356. — Vgl. पिञ्जल, पिञ्जलक, उत्पिञ्जलक.

समुत्पीडन (vom caus. von पीड् mit समुद्) n. *das Drücken, Pressen:* कुचकलश° Dhûrtas. 87,16.

समुत्फाल (von स्फल् mit समुद्) m. *Galopp* ÇKDr. unter तरंग.

समुत्सर्ग (von 3. सर्ज् mit समुद्) m. 1) *das Entlassen, Vonsichgeben:* मूत्रोच्चार° M. 4,50. = वेग Trik. 3,3,70. — 2) *das Entlassen des Samens:* तस्यां समुत्सर्गं कृत्वा so v. a. *sich begattet habend mit* Kull. zu M. 3,5.

समुत्सव m. = उत्सव *Fest, Festtag* R. 1,49,21.

समुत्साह m. = उत्साह *Willenskraft* Suçr. 2,142,1. समुत्साहं कर् *Willenskraft an den Tag legen* MBh. 13,143.

समुत्साहता f. dass.: दाने so v. a. *grosse Bereitwilligkeit* Spr. (II) 3429.

समुत्सुक adj. (f. आ) = उत्सुक *aufgeregt, unruhig;* insbes. *von einem Verlangen —, von Sehnsucht ergriffen* MBh. 12,2543. R. 1,9,32. 42 (41 Gorr.). 3,1,35 (व्यालमृगाः). Ṛt. 2,14 (नलिनी). Ragh. 19,6. Çâk. 80,8, v. l. Vikr. 10. Spr. (II) 683. Kathâs. 22,99. 51,123. 56,370. कर्ष° *vor Freude* R. 1,9,27. भर्तृस्नेह° 3,50,24. *sich sehnend, verlangend nach;* die Ergänzung im infin. Pañkar. 1,6,3. im comp. vorangehend: तद्दर्शन° MBh. 12,13861. रण° R. 6,15,18. आत्मजन्म° Ragh. 1,33. भूति° Kumâras. 5,76. स्वदेश° Kathâs. 18,392. वाह° 62,137. — Vgl. परि°.

समुत्सुकत्व (von समुत्सुक) n. *Aufgeregtheit* R. Gorr. 2,71,23. *das Gefühl der Sehnsucht* Ṛt. 2,9. 16. 6,15.

समुत्सुकय् (wie oben), °यति *sehnsüchtig machen:* लक्ष्मीं समुत्सुकयितासि भृशम् Kir. 11,31.

समुत्सेध m. = उत्सेध *Höhe;* am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,11614. 15719. Hariv. 8094. R. 1,15,7 (5 Gorr.). 6,2,6.

समुदंशक Pañkar. 3,8,12 fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt.

समुदन्त adj. *über den Rand sich erhebend, überzulaufen drohend:* (Milch) समुदन्तं कार्यन्निवोदङ्गुद्वासयेत् Âçv. Çr. 2,3,8 (vgl. उदन्तम् TBr. 2,1,2,1). Ebenso ist zu verbessern Ait. Br. 5,27, wo die Hdschrr. समुदयन्तम् haben.

समुदय (von 3. इ mit समुद्) m. (n. Maitrjup. und in Bed. 8) 1) *Vereinigung, Zusammenfluss* Sâñkhjak. 16. समुदयं कृत्वा बलानाम् *die Streitkräfte gesammelt habend* MBh. 5,7438. सेनासमुदयं कृत्वा 3286. सेना° *ein versammeltes Heer* 6,324. Kathâs. 10,196. 107,101. 120,83. *Aggregat* AK. 2,5,40. 3,4,18,103. H. 1411. an. 4,230 (wo das zweite Mal समुदयः zu lesen ist). Med. j. 129. Halâj. 4,1. अथ तेषां यत्समुदयं तच्छरीरमित्युक्तम् Maitrjup. 3,2. Karaka 3,1. ज्ञान° 4 (°समुदाय v. l.). एके स्रोतसां समुदयं पुरुषमिच्छन्ति 5. नहि केवलं सात्म्यज एवायं गर्भः समुदयो ऽप्यत्र कारणमुच्यते 4,8. येषां समुदयो (= उदयहेतुः Nilak.) दमः so v. a. *die zusammen genommen den* Dama *bilden* MBh. 5,2442. 12,5989. 5941. सर्वसंपत्समुदय Kâm. Nîtis. 12,31. सजलजलद° Gît. 7,35. नवमल्लिका° Sâh. D. 105,9. गुण° Spr. (II) 6139. सामर्थ्यानामिव समुदयः संचयो वा गुणानाम् Uttarar. 107,14 (145,8). महासमुदयं (= संग्रामम् Nilak.) चक्रे शरैः so v. a. *liess eine Menge Pfeile auf einen Punkt niederfallen* MBh. 6,5420. — 2) bei den Buddhisten urspr. wohl *das zur Hervorbringung einer Existenz Erforderliche, Aggregat von Factoren oder Elementen;* später als *Existenz* gefasst. Sarvadarçanas. 23,19. 24,3. 4. Lot. de la b. l. 517. fgg. — 3) *Einkommen, Einkünfte* M. 7,56. सर्वं राज्ञः समुदयमायं (also von आय unterschieden) स व्ययमेव च। एकाहं वेत्ति MBh. 3,14701. — 4) *guter Erfolg, Gelingen:* परमसमुदयेनाश्वमेधेन चेष्ट्वा Mṛkkh. 1,17. — 5) *Kampf* H. 798. H. an. Med. Halâj. 2,298. — 6) = उद्गम H. an. = समुद्गम Med. — 7) = दिवस Çabdak. im ÇKDr. — 8) n. bei den Astrologen = लग्न (s. u. लग् partic. 3) Ǵjotist. im ÇKDr. — Vgl. समुदाय.

समुदागम (von 1. गम् mit समुदा) m. *vollständige Kenntniss* Trik. 3,2,12.

समुदाचार (von चर् mit समुदा) 1) m. a) *Darreichung, Darbringung oder Bewirthung mit:* अन्नादिसमुदाचारः शय्यासनकृतस्तथा। दिवसे दिवसे तस्य वर्धते न तु हीयते॥ MBh. 3,17050. अर्घादिसमुदाचारं प्रतिगृह्य Hariv. 6818. नृपाह्लकथा 15052. — b) *ein gutes —, richtiges Benehmen* MBh. 1,3286. 4,57. R. 5,57,14. 66,17. 92,15. — c) *Verkehr:* सद्भिः *mit Guten* MBh. 12,10569. — d) *Anrede* Hariv. 9604. 11392. R. Gorr. 2,97,10. 12. Prab. 105,14. im Prâkrit Çâk. 67,9. ed. Ch. 80,13. — e) = अभिप्राय Trik. 3,2,26. — 2) adj. *sich gut —, richtig benehmend* Bhâg. P. 7,10,18. — Vgl. वक्र°.

समुदाचारवत् (von समुदाचार) adj. *sich gut benehmend, — betragend* MBh. 13,4966.

समुदानय (von 1. नी mit समुदा) m. 1) *Versammlung:* महानयं कृष्ण कृतः तत्रस्य समुदानयः MBh. 5,4732. — 2) *das Vollenden, zu-Stande-Bringen* Vjutp. 167.

समुदाय (aus समुदय) m. 1) *Vereinigung, Aggregat* AK. 2,5,40. H. 1411. an. 4,230. Med. j. 129. Suçr. 1,131,3. बहूनामप्यसाराणां समुदायो हि दुर्जयः Spr. (II) 4425, v. l. शाला° s. u. ग्राम 1) in den Nachtrr. सुहृद्वर्ग° Pañkat. 82,5. वागादि° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 83. कर्म° Comm. zu Âçv. Çr. 2,1,35. von Lauten, Silben, Worten VS. Prât. 8,48. Vop. 26,10. Schol. zu TS. Prât. 3,7. 4,3. zu P. 1,1,72. 2,27. 45. 4,47. 4,1,161. 3,117. 5,4,23. 6,2,28. 7,2,117. इति समुदायार्थः so v. a. *dies ist der Sinn des Ganzen* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 106. P. 1,2,53, Schol. — 2) = समुदय 2) Sarvadarçanas. 20,19. fgg. — 3) *Kampf* AK. 2,8,2,74. H. 798. H. an. Med. — 4) *Hintertreffen* Aǵaja im ÇKDr. — 5) die Bedeutung समुद्धूय im ÇKDr. und *rise, ascent* bei Wilson beruht auf einer falschen Auffassung der Med., wo mit समुद्धूयः ein neuer Artikel beginnt. — Vgl. सामुदायिक.

समुदितर् nom. ag. zur Erklärung von समुद्र Nir. 10,32. समुक्तितर् v. l.

समुदीरण (von ईर् mit समुद्) n. *das in-Bewegung-Gerathen* Mârk. P. 84, 7. लघु° adj. *leicht beweglich*; davon °त्व n. *Beweglichkeit* (des Körpers) Vjutp. 87.

समुदीर्ण adj. s. u. ईर् mit समुद्. n. Bez. *einer best. Bewegung* MBh. 6,2284. 8,1902. Hariv. 13494.

समुद्ग m. AK. 3,6,2,17. 1) *Hülse einer Pflanzenfrucht*: अर्कसमुद्गो Çat. Br. 10,3,4,3. 5. — 2) *eine runde Dose* H. 1015. Hâr. 134. Halâj. 4,79. °परिवर्त Jâgñ. 2,247 (Stenzler übersetzt, als wenn समुद्र *versiegelt* im Texte stände). R. 2,91,68 (100,69 Gorr.). Suçr. 2,469,1. °वदिक्षिणापार्श्वशायिन् (ein Pferd) Varâh. Bṛh. S. 93,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 39,169. — 3) Bez. *einer runden Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56,17. 28. — Nach P. 7,3,59, Vârtt. 2 und Pat. zu P. 8,3,38 von उब्ज् mit समुद्; anders Mit. zu Jâgñ. 2,247 (250): मुद्गं पिधानं मुद्गेन सह वर्तत इति समुद्गं (also neutr.) करण्डकम्.

समुद्गक (von समुद्ग) 1) *eine runde Dose*, m. AK. 2,6,3,40. Daçak. 86, 15. Kathâs. 38,47 (Geschlecht unbestimmt). neutr. 39,61. — 2) m. *eine Art von künstlichen Versen* Wilson und ÇKDr. ohne Angabe einer Aut.

समुद्गम (von 1. गम् mit समुद्) m. *Aufgang, das Aufsteigen*: अर्कस्य Golâdhj. Tripr. 2. धूमराशिसमुद्गमैः Kathâs. 114, 98. des Busens Spr. (II) 6858.

समुद्गल in रत्न° wohl fehlerhaft für समुद्गक.

समुद्गार (von 2. गर् mit समुद्) m. *das Ausspeien* Hariv. 12053 (pl.).

समुद्घातिन् (von 1. हन् mit समुद्) adj. in विमति°.

समुद्दिधीर्षु (vom desid. von धर् mit समुद्) adj. *zu retten wünschend*: सर्वाञ्जीवान् Verz. d. B. H. No. 626. — Vgl. उद्दिधीर्षा, उद्दिधीर्षु (in den Nachträgen) und समुज्जिहीर्षु.

समुद्देश (von 1. दिश् mit समुद्) m. 1) *Darlegung, Auseinandersetzung, didactische Behandlung, Lehre* Weber, Jjot. 109. MBh. 13,1425 (कंचित्स° mit der ed. Bomb. zu lesen). Ind. St. 1,56. Verz. d. Oxf. H. 49, b, 23. 76, a, 7. 215, b, 22. fg. 217, a, 35. Verz. d. B. H. No. 1006. 1370. Sarvadarçanas. 146, 5. 8. — 2) *Localität, Ort, Platz*: रम्यपादप MBh. 13, 2310. सुदुर्गम R. 4,41,9. केशवस्य *Standort* Hariv. 14609. — Vgl. द्रव्य°, संबन्ध° und उद्देश.

समुद्देशीय (von समुद्देश) am Ende eines comp.: व्याधि° *die Lehre von den Krankheiten betreffend* Suçr. 1,88,20.

समुद्धत s. u. हन् mit समुद्.

समुद्धरण (von हर् mit समुद्) n. 1) *das Herausziehen* AK. 3,4,23,58. शल्य: MBh. 12,12329. महार्णवमग्नमेदिनी° (s. die v. l.) Prab. 2,5. Verz. d. Oxf. H. 139,b,3. — 2) *das Entfernen, Wegschaffen* Verz. d. Oxf. H. 174,a,1. — 3) *ausgebrochene Speise* AK.

समुद्धर्तर् (wie oben) nom. ag. 1) *Herauszieher* (aus einer Tiefe, einer Gefahr) MBh. 13,2457. 2476. तेषां मृत्युसंसारसागरात् Bhag. 12,7. मयामामापत्सु Mârk. P. 49,26. — 2) *Ausreisser, Entwurzeler*: अनमाणाम् Ragh. 4,35.

समुद्धर्ष in ज्ञाति° MBh. 11,492 vielleicht fehlerhaft für समुद्धर्ष *Kampf, Streit* MBh. 11,492.

समुद्धस्त adj. *wiped off by the hand* Wilson.

समुद्धार (von हर् mit समुद्) m. 1) *das Herausziehen*: क्षितेः (sc. सलिलात्) Mârk. P. 47,6. *das Herausziehen aus einer Gefahr, Errettung*: अस्मत्समुद्धारकृते Çatr. 10,3. — 2) *das Wegschaffen, Entfernen, Vernichten*: सपापाय° Spr. (II) 7487. — 3) N. pr. eines Fürsten, abgekürzt für हरिकृष्ण° Kshitîç. 10,12. fg.

समुद्धूसर adj. wohl = धूसर *staubfarbig, grau* Pańkar. 3,10,19.

समुद्बोध (von 1. बुध् mit समुद्) n. *das in's-Bewusstsein-Treten* Sâh. D. 41.

समुद्भव (von 1. भू mit समुद्) m. 1) *Entstehung, Ursprung* MBh. 1,320. मणीनाम् Mârk. P. 101,3. तव पुत्रसंभवः R. 1,8,6. सर्वदेह° Nîlak. 15. निमित्तानामीदृशानां समुद्भवे so v. a. *beim Erscheinen* R. Gorr. 2,3,19. तमोगुण° Sarvadarçanas. 151, 18. fg. am Ende eines adj. comp. (f. आ) hinter dem Dinge a) *aus welchem Etwas entsteht*, M. 6,61. 9,172. 11, 145. Bhag. 3,14. Kâm. Nîtis. 15,28. Ragh. 1,69. Spr. (II) 1532. Varâh. Bṛh. S. 32,1. AK. 2,9,49. H. 35. Pańkat. 68,21. fg. III,162. Hit. 7,21. पितृनुद्धरते सर्वानेकादशसमुद्भवान् so v. a. *von elf Generationen* MBh. 18,311 = Hariv. 16369. — b) *welches Etwas entstehen lässt*: रात्रिं क्षुत्तृट्समुद्भवाम् *aus der Hunger und Durst hervorgehen* Bhâg. P. 3,20,19. — 2) *das wieder-lebendig-Werden*: राक्षसैर्निहतानां च वानराणां समुद्भवः MBh. 3,16573. — 3) N. des Agni beim व्रतादेश Gṛhjas. 1,4. — Vgl. कुश°, मत्स्य°.

समुद्भूति (wie oben) f. *das Hervortreten, Erscheinen*: सुखदुःख° Sâh. D. 277.

समुद्भेद (von 1. भिद् mit समुद्) m. 1) *das Sichaufschliessen, Entwickelung*: गर्भबीज° Daçar. 1,38. Sâh. D. 335. — 2) *Quelle*: सर्वासां सरिताम् MBh. 3,8522.

समुद्यम (von यम् mit समुद्) m. 1) *das Erheben, Aufheben*: ब्राह्मणाः क्षत्रियवद्धि यान्ति शस्त्रसमुद्यमात् MBh. 5,7148. 7,6504. — 2) *Bemühung, Anstrengung, an den Tag gelegter Eifer, das Sichanschicken zu Etwas*: तस्मात्कार्यः समुद्यमः Spr. (II) 2838. न रिष्यते जातु समुद्यमः क्वचित् Bhâg. P. 8,12,46. 15,27. प्रयाणाय कृतः 23,2. शत्रुवधे R. 4,26,25. वस्तुप्रशंसकेषु Spr. (II) 6007. in comp. mit der Ergänzung Bhag. 1,22. Kathâs. 49,126. 108,194.

समुद्यमिन् adj. *sich bemühend, sich anstrengend, Eifer an den Tag legend* Kâm. Nîtis. 8,87.

समुद्योग (von 1. युज् mit समुद्) m. 1) *Gebrauch, Anwendung*: शस्त्र° MBh. 7,5792. — 2) *das Sichrüsten, Sichbereitmachen, an's-Werk-Gehen*: समुद्योगेन सैन्यानां शब्दं शुश्राव भैरवम् R. 6,9,21. सेना° MBh. 7,4976. यात्रा सर्वं (so die neuere Ausg.) समुद्योगम् Hariv. 4961. R. 4,38,69. 6, 82,139. 7,6,14. कारिता च समुद्योगं प्रियैः कालैश्च भाषितैः Hariv. 10019. न मे मिथ्या समुद्योगं कर्तुमर्हसि so v. a. *vereitele nicht meine Bemühungen* 10816. समुद्योगमुदीर्णानां रक्षसां कारय so v. a. *unternimm Etwas gegen* R. 3,28,21. बहूनां कार्यसाधने कारणानां समुद्योगः *das Zusammenwirken vieler Ursachen* Pratâpar. 100,b,6.

1. **समुद्र** (von 2. उद् mit सम्) gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. Çânt. 1,2. m. Siddh. K. 250,a,4. 1) m. (n. ṚV. 6,72,3) *Sammlung der Gewässer am Himmel und auf der Erde*, daher अवर, पर ṚV. 7,6,7. उत्तर, अधर 10,98,5. उभौ 136,5. — Naigh. 1,3. 5,6. Nir. 2,10. 10,32. 12,31. Häufig in Apposition mit अर्णव, अर्णस्, पर्वत, आपस् u. s. w., aber nicht als

wirkliches Adjectiv gebraucht. a) *die Fluth in der Höhe:* तिरः समुद्रमर्णवम् ṚV. 1,19,7. 159,4. 5,73,8. यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति 6,58,3. 8,10,1. 54,2. 86,5. 10,114,4. उदीरयथा समुद्रतो वृष्टिम् 5,55,5. — b) *Wassermasse, See; die See* (AK. 1,2,3,1. H. 1073. Halâj. 3,30. 5,52): अर्णसो निः समुद्रात् ṚV. 1,117,14. 190,7. 2,16,3. 3,33,2. आपः समुद्रं रथ्येव जग्मुः 36,6. 6,50,13. fg. यथा समुद्र एजति 5,78,8. समुद्रस्येव महिमा गभीरः 7,33,8. यो वां समुद्रान्सरितः पिपर्ति *über die Seen, über die Ströme* 70,2. 10,190,1. 2. आ समुद्रादोपवः पुष्टायां 6,72,3. तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति *entströmen Wasserfluthen* 1,164,42. विश्वव्यचस् VS. 5,33. 6,28. 11,20. AV. 4,10,5. 27,4. दर्भो भूरिमूलः समुद्रमव तिष्ठति *im Wasser, im See* 6,43,2. समुद्र ईशे स्रवताम् 86,2. 10,5,23. न समुद्रः क्षीयते Ait. Br. 3,39. 5,16. यथा समुद्रं प्रस्रवेरन् 6,21. राजानं परिगृह्य तिष्ठति समुद्र इव भूमिम् 8,25. Çat. Br. 7,1,2,13. ऊर्ध्व एव समुद्रो विज्ञते 14. अनन्त 3,2,39. 4,2,9. मनो वै समुद्रः 5,2,52. 9,1,2,3. TS. 2,4,8,2. 7,5,1,2. धाता समुद्रो ऽपहन्तु पापम् Âçv. Gṛhj. 2,4,14. 3,4,1. Kauç. 74. °योनि Kâṭh. 29,3. अवर, पूर्व Çat. Br. 1,6,3,11. पूर्व, अपर 10,6,4,1. Çâk. 99,15. पूर्व, पश्चिम M. 2,22. R. 4,10,6. *drei Meere* VS. 13,31. त्रीणामपि समुद्राणां युगान्तेषु समागमः *ved. Citat in* Kâç. zu P. 7,1,53. *sieben* R. 3,78,4. Pañkat. 157,25. सप्तैव समुद्रा अपि कीर्तिताः। लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलात्मकाः॥ Trik. 2,1,5. सरितां यथा गङ्गा समुद्राणां जलार्णवः Pañkar. 1,1,67. in der Regel *vier* (nach jeder Himmelsgegend eines); vgl. 2) und चतुः°. — M. 8,406. निर्वेग R. 1,55,9. Suçr. 1,193,2. प्रजास्तमनुवर्तन्ते समुद्रमिव सिन्धवः Spr. (II) 1643. 5146. 5453. 6670. Ragh. 3,28. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 16,6. समुद्र इव मर्यादी Vet. in LA. (III) 1,15. °मध्ये Kathâs. 18,294. °कुक्षि MBh. 1,1282. 2,1198. 3,12068. °नाभि 793. °तीर Verz. d. Oxf. H. 344,b,7. 8. °पारं गतः Vet. in LA. (III) 18,22. °लहरी Spr. (II) 6860. °वीची 6861. आसमुद्रक्षितीश Ragh. 1,5. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,15267. 5,493. Ragh. 2,3. Mârk. P. 53,11. das *Meer* als Bild der unübersehbaren Ausdehnung, der Unergründlichkeit und Gefährlichkeit: ज्योतिःशास्त्रसमुद्रं प्रमथ्य मतिमन्दराद्रिणा Varâh. Bṛh. S. 106,1. संसारसमुद्रोत्तरण Pañkat. 33,15. personificirt Hariv. 792. fg. 6529. R. 1,1,77. सरितां पतिः 78. 3,32. — 2) m. Bez. *der Zahl vier* (wegen der 4 Hauptmeere) Ind. St. 8,167. Gaṇit. Pratjabdaç. 2. Spashṭâdh. 3. — 3) m. *eine grosse* Soma-*Kufe:* समुद्रः स्थः कलशः सोमधानः ṚV. 6,69,6. 9,29,3. 61,15. 64,17. 73,3. समुद्रासो न सवनानि विव्यचुः *die Kufen fassen nicht den Saft* 80,1. 84,4. पवस्व सोम महान्समुद्रः 109,4. रायः समुद्रांश्चतुरः। आ पवस्व सहस्रिणः: *ströme Reichthum in die vier Kufen* (चतुः° als Beiw. Indra's 10,47,2 *dem die vier Kufen gehören und der die vier Meere beherrscht*) 33,6. समुद्रो अप्सु मामृजे 2,5. TS. 5,5,4,3. उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजत् ṚV. 10,98,5 kann hierher wie zu 1) gezogen werden. — 4) m. Bez. *der Zahl* 100,000,000,000,000 (vgl. वारिधि) H. 874, Schol. TS. 7,2,20,1. Çâṅkh. Çr. 15,11,7. MBh. 13,5267. — 5) m. n. *ein best. Metrum* TS. 5,2,6,1. *von 104 Silben* Ind. St. 8,107. fgg. *ein* Daṇḍaka-*Metrum* 408. fg. 412. fg. Vgl. समुद्रिय. — 6) m. angeblich so v. a. रुक्म Mahîdh. zu VS. 13,16. — 7) m. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle 7 Planeten in den Häusern 2, 4, 6, 8, 10 und 12 stehen,* Varâh. Bṛh. 12,9. auch तोयालय genannt 17. — 8) m. N. pr. verschiedener Personen: a) ein Daitja Hariv. 12937. — b) ein Gesetzgeber Verz. d. Oxf. H. 14,a,N. — c) angeblicher Verfasser einer Chiromantie Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 68,1. fgg. — d) ein auf dem *Meere* geborener Kaufmannssohn Burnouf, Intr. 367. — 9) m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,3. — 10) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 110,b,19. °कर 292,b,30. — 11) समुद्रस्य प्रियमेधस्य साम N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. समुद्रस्य संसर्पम् desgl. ebend. — 12) f. आ N. zweier Pflanzen: = शटी und शमी Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. क्षार°, क्षीर°, चतुः° (s. auch u. 3), पूर्व° (lies 27,1), सामुद्र fgg.

2. समुद्र (2. स + मुद्रा) adj. (f. आ) *versiegelt* M. 8,188. Jâǵñ. 2,232. Z. d. d. m. G. 14,571,14. Mudrâr. 96,2.

समुद्रकफ m. = समुद्रफेन Trik. 1,2,14.

समुद्रकल्लोल m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,277.

समुद्रकाञ्ची f. *die Erde (meerumgürtet)* H. 938, Schol.

समुद्रकान्ता f. *Geliebte des Meeres:* 1) *Fluss* Halâj. 3,43. — 2) *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. समुद्रदयिता, समुद्रपत्नी.

समुद्रग 1) adj. (f. आ) *sich in's Meer begebend* Ind. St. 8,413. *sich in's Meer ergiessend* Mârk. P. 57,30. — 2) f. आ *Fluss* Hâr. 53. MBh. 1,7794. 2,2818. 10215. 7,2256. 9030. Kumâras. 7,42. Spr. (II) 4229.

समुद्रगुप्त m. N. pr. eines Fürsten LIA. 2,951. fgg.

समुद्रगृह n. *ein Badehaus mit Spritzen u. s. w.* Trik. 3,2,2. Hâr. 66.

समुद्रचुलुक m. ein N. Agastja's, *der das Meer wie ein Mundvoll Wasser verschluckte,* Trik. 1,1,90.

समुद्रज adj. *im Meer erzeugt, — sich findend:* रत्नानि Spr. (II) 3969. *im Meer lebend* Suçr. 1,202,21. 206,21.

समुद्रज्येष्ठ adj. *das Meer zum Obersten habend:* आपः ṚV. 7,49,1.

समुद्रतता f. *ein best. Metrum:* 4 Mal ⏑–⏑⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑–, – – ⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV,8).

समुद्रतीरीय (von समुद्र + तीर) adj. *am Meeresufer wohnend* Vjutp. 166.

समुद्रदत्त m. N. pr. verschiedener das *Meer* befahrender Kaufleute Kathâs. 18,169. 25,115. 26,117. 77,51. 84,19. Hit. 110,17. fgg. Vet. in LA. (III) 18,19.

समुद्रदयिता f. = समुद्रकान्ता *Fluss* H. 1080.

समुद्रनवनीत n. 1) *der Unsterblichkeitstrank, Nektar* H. 89, Schol. Med. t. 236. — 2) *der Mond* H. 105, Schol. Med. Hâr. 13.

समुद्रनिष्कुट m. *ein am Meere gelegener Lustwald* (nach Nîlak.), eher N. pr. eines best. *Waldes* MBh. 2,1831. — Vgl. सामुद्रनिष्कुट.

समुद्रनेमि f. *die Erde (meerumgeben)* Ragh. 14,39. °नेमीपति so v. a. *Fürst, König* MBh. 4,324. °नेमीश्वर dass. 286.

समुद्रपत्नी f. = समुद्रकान्ता *Fluss* Ragh. 13,58.

समुद्रपर्यन्त adj. (f. आ) *meerumgrenzt:* die Erde Ait. Br. 8,15. Pañkat. 223,3. — Vgl. सागरपर्यन्त.

समुद्रफल n. *ein best. Arzeneimittel* Râǵan. im ÇKDr.

समुद्रफेन m. *os Sepiae, die Knochen des Tintenfisches* (die so leicht sind, dass sie auf dem Wasser schwimmen) Ratnam. 276. Bhâvapr. 5. Suçr. 1,46,16. 2,56,16. 331,10. 336,15. Ragh. 13,11. Vgl. सामुद्रः फेनः Suçr. 2,328,14. फेनः सागरस्य 347,8. Hier und da °फेण geschrieben.

समुद्रमथन 1) m. N. pr. eines Daitja (*das Meer quirlend*) Hariv. 12941.

— 2) n. *das Quirlen des Meeres* Spr. (II) 6859. Titel eines Schauspiels Sâh. D. 198,12.

समुद्रमात्र P. 6,2,14, Schol.

समुद्रमालिन् adj. *meerumkränzt:* पृथिवी R. Gorr. 1,41,15.

समुद्रमीङ्ख्य adj. *die Kufe in's Schwanken setzend:* Soma RV. 9,35,2.

समुद्रमेखला f. *die Erde (meerumgürtet)* Trik. 2,1,1.

समुद्रयात्रा f. *Seereise, Seefahrt* Hariv. 8304. Udvâhat. im ÇKDr.

समुद्रयान n. dass. M. 8,157. Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,30.

समुद्रयायिन् adj. *die See befahrend,* m. *Seefahrer* M. 3,158. Varâha-P. im ÇKDr.

समुद्ररसन adj. (f. ग्रा) *meerumgürtet:* die Erde Ragh. 15,83. Varâh. Brh. S. 43,32. f. ग्रा *die Erde* H. 938, Schol.

समुद्रलवण n. *Seesalz* Râǵan. im ÇKDr.

समुद्रवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 52,365. fgg.

समुद्रवसना f. *die Erde (meerumkleidet)* H. 938, Schol. Halâj. 2,1.

समुद्रवह्नि m. *das höllische Feuer im Meer* Halâj. 1,70.

समुद्रवासस् adj. *in die Fluth sich hüllend:* Agni RV. 8,91,4.

समुद्रवासिन् adj. *am Meere wohnend* MBh. 1,7659.

समुद्रविजय m. N. pr. des Vaters des 22ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 38.

समुद्रव्यचस् adj. *einen See* oder *eine Kufe in sich fassend:* Indra VS. 12,56.

समुद्रशूर m. *N. pr.* eines Kaufmanns Kathâs. 54,97. fgg.

समुद्रसार n. *eine im Meere gewonnene Kostbarkeit, eine Perle u. s. w.* MBh. 2,1893.

समुद्रसेन m. N. pr. eines Fürsten, Vaters des Kandrasena, MBh. 1, 2690. 6991. 2,1098. 5,35. 8,166. eines Kaufmanns Kathâs. 29,119.

समुद्रस्थली f. gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. सामुद्रस्थलक.

समुद्रादि (समुद्र + ग्रादि) *die 4te u. s. w. Silbe in einem* Pâda, *wenn darnach eine Cäsur eintritt,* Ind. St. 8,364. 462. fg.

1. समुद्रान्त m. *Meeresufer* Spr. (II) 514.

2. समुद्रान्त 1) adj. (f. ग्रा) *bis an's Meer reichend:* die Erde R. 5,18, 35. सह° 4,15,8. *in's Meer sich ergiessend:* Flüsse Bhâg. P. 10,47,34. — 2) f. ग्रा Bez. verschiedener Pflanzen: *Alhagi Maurorum Tournef.* AK. 2,4,3,10. H. an. 4,123. fg. Med. t. 225. Bhâvapr. 3. *die Baumwollenstaude* AK. 2,4,4,4. H. an. Med. Bhâvapr. *Trigonella corniculata Lin.* AK. 2,4,4,21. H. an. Med. Bhâvapr. = यवास (das auch *Alhagi Maurorum* ist) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *Muskatnuss* Çabdak. im ÇKDr.

समुद्राभिसारिणी f. *ein dem Meergott nachlaufendes Mädchen* Vikr. 68,6.

समुद्राम्बरा f. *die Erde (meerumkleidet)* Trik. 2,1,1.

समुद्राय् (von 1. समुद्र), °यते *dem Meere gleichen* Spr. (II) 2293.

समुद्रायणा (1. समुद्र + ग्रयन) adj. (f. ग्रा) *zum Meere hingehend, in's Meer sich ergiessend:* नदी: Praçnop. 6,5.

समुद्रारु m. = याकोर (ग्राक Med.), तिमिङ्गिल und सेतुबन्ध (°बद्ध fälschlich Med.) H. an. 4,283. Med. r. 301.

समुद्रार्थ adj. (f. ग्रा) *dem Meere zustrebend:* Gewässer RV. 7,49,2.

समुद्रावरणा (समुद्र + ग्रा°) adj. (f. ग्रा) *durch's Meer geschützt:* die Erde Spr. (II) 682. Bhâg. P. 12,3,5.

समुद्रिय (von 1. समुद्र) P. 4,4,118. 1) adj. *a) marinus:* ग्रर्णांसि RV. 4,16,7. 7,87,1. ग्रप: 9,62,26. 8,63,3. AV. 7,107,1. TS. 7,4,12,1. ग्रप्सरस: °याः 9,78,3. VS. 14,16. 17,87. AV. 7,7,1. f. pl. auch °द्रिय: RV. 10, 68,3. मार्चः 1,25,7. — *b) in der Kufe befindlich:* द्रव RV. 9,107,16. — 2) n. (oder adj. zu कन्दस्) angeblich *ein best. Metrum* Çat. Br. 7,3,4,39.

समुद्रेक (von रिच् mit समुद्) m. *das Ueberwiegen:* सत्व° Nilak. 47. सुप्ति: निद्रा° Pratâpar. 53,*b*,6.

समुद्रेष्ठ (स° loc. von समुद्र + स्थ) adj. *in der Fluth befindlich* TS. 3,5,6,3.

समुद्रोन्मादन m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2570. es könnten auch zwei Wesen gemeint sein, wenn man समुद्रोन्मादन: für eine unregelmässige Contraction von समुद्र उन्मादन: zu halten geneigt wäre.

समुद्वाह (von 1. वह् mit समुद्) m. *Heirath, Hochzeit* MBh. 3,16705. Prasogar. 2,*a*,3.

समुद्वेग (von 1. विज् mit समुद्) m. *das Erschrecken* (intrans.): समुद्वेगमागतम् R. 3,55,18. समुद्वेगं दीनस्यास्य करिष्यामः MBh. 4,151.

समुन्दन (von उद्, उन्द् mit सम्) n. *das Nasswerden* AK. 3,3,29.

समुन्नति (von नम् mit समुद्) f. *Höhe:* द्विगुणा तत्समुन्नतिः Varâh. Brh. S. 56,11. शिखराणाम् Kumâras. 6,66. *das Aufsteigen, sich-Erheben:* कुचयोः Spr. (II) 5133. *hohe Stellung, hohes Ansehen:* स्वपूर्वेषु MBh. 5, 1063. उत्तमैः सह सङ्गेन को न याति समुन्नतिम् Spr. (II) 7479. 6681. प्रकृतिः खलु सा महीयसः सहते नान्यसमुन्नतिं यया Kir. 2,21. मया प्राप्ता समुन्नतिः Mârk. P. 44,19. गुणा यान्ति समुन्नतिम् *erfahren eine Steigerung* Spr. (II) 6191. चित्तं समुन्नतिमश्नुते *der Geist fühlt sich gehoben* 4282. मनसः so v. a. *eine hohe Denkweise* Kumâras. 6,66. मनः° Ragh. 3,10. — Vgl. चित्त°.

समुन्नद (von नद् mit समुद्) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,32,15. 48.

समुन्नद्ध s. u. नह् mit समुद्.

समुन्नमन (von नम् mit समुद्) n. *Erhebung, das Aufsteigen:* भ्रू° Sâh. D. 190. — Vgl. समुन्नयन.

समुन्नय (von 1. नी mit समुद्) m. *Aufschliessung, Erschliessung:* मञ्जूषाकुञ्चिकाशिल्पशास्त्रब्रह्म° Verz. d. Oxf. H. 178,*a*, No. 404.

समुन्नयन (wie oben) n. *das Emporziehen:* भ्रू° Daçak. 4,19. — Vgl. समुन्नमन.

समुन्नस adj. = उन्नस *eine hervorspringende —, hohe Nase habend* Hariv. 14779.

समुन्नाद (von नद् mit समुद्) m. *gleichzeitiges Geschrei u. s. w.:* जन° MBh. 7,3830.

समुन्नाह (von 1. नह् mit समुद्) m. 1) *das in-die-Höhe-Drängen* Suçr. 2,202,19. — 2) *Höhe* Bhâg. P. 5,16,7.

समुन्नेय (von 1. नी mit समुद्) adj. *herauszubringen, zu erschliessen* Sâh. D. 204.

समुन्मिश्र adj. = उन्मिश्र, मिश्र *vermischt —, vermengt mit, begleitet von* (instr.) MBh. 6,4523. Hariv. 7808.

समुन्मुख adj. = उन्मुख *in die Höhe gerichtet:* °मुखीकृ *aufrichten, aufheben:* °कृत्य निर्दं भुजम् Naish. 12,77.

समुन्मूलन (von उन्मूलय् mit सम्) n. *das Entwurzeln, vollständiges zu-Nichte-Machen* Uttarar. 23,10 (31,9). am Ende eines adj. comp. Prab. 8,15.

समुपक्रम (von क्रम् mit समुप) m. *Beginn* H. an. 3,255. Med. t. 99.

समुपगन्तव्य (von 1. गम् mit समुप) n. impers. *sich zu begeben:* न चास्य विश्वासे °गन्तव्यम् so v. a. *man darf ihm kein Vertrauen schenken* Pańkat. ed. orn. 64,19.

समुपचार (von चर् mit समुप) m. *Huldigung*, pl. Pańkar. 2,4,16. 3,13,8.

समुपच्छाद m. nom. act. von 1. छद् mit समुप P. 6,4,96, Schol.

समुपजोषम् adv. = उपजोषम् Rāmāçrama zu AK. 3,5,10 (शमुपजोषम् zwei Worte im Text) nach ÇKDr.

समुपभोग (von 3. भुज् mit समुप) m. *das Geniessen, Essen* MBh. 13,4711.

समुपवेशन (von 1. विश् mit समुप) n. *Lagerstätte* Uttarar. ed. Cow. 161,10 (समुपवेशनसङ्ग die ältere Ausg. 119,10).

समुपस्तम्भ (von स्तम्भ् mit समुप) m. *das Stützen:* अन्योऽन्य° Spr. (II) 386 (beide Ausgg. des MBh. °ष्टम्भ).

समुपहव (von ह्वा mit समुप) m. *eine Einladung mit Andern* Çat. Br. 4,6,9,25. देवैः Çāṅkh. Br. 12,5. Lāṭy. 2,4,11.

समुपह्वायम् s. u. ह्वा mit समुप.

समुपह्वर (von ह्वर् mit समुप) m. *ein verborgener Ort, Versteck* MBh. 14,784. — Vgl. उपह्वर.

समुपानयन (von 1. नी mit समुपा) n. *das Herbeibringen, Herbeischaffen:* व्यासाख्यातस्य वित्तस्य MBh. 14,1882.

समुपाभिच्छाद (so ist mit der lith. Ausg. des Mahābh. zu lesen) m. nom. act. von 1. छद् mit समुपाभि P. 6,4,96, Vārtt.

समुपार्जन (vom caus. von 1. अर्ज् mit समुप) n. *das Erwerben, Erlangen* M. 7,152.

समुपालम्भ (von लभ् mit समुपा) m. *Vorwurf* MBh. 4,648 (इमं तु st. इदं तु mit der ed. Bomb. zu lesen).

समुपेक्षक (von ईक्ष् mit समुप) adj. *übersehend, nicht beachtend, vernachlässigend:* दीनभावम् Bhāg. P. 4,14,21.

समुपेप्सु (vom desid. von आप् mit समुप) adj. *zu erreichen trachtend, strebend nach:* आनन्दम् Spr. (II) 2294.

समुपोषक (von 5. वस् mit समुप) adj. *fastend:* त्रपत्तीं° Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

समुल्बण adj. = उल्बण *klumpig, dick, wulstig:* समुल्बणाङ्ग adj. Varāh. Bṛh. S. 68,113.

समुल्लास (von 1. लस् mit समुद्) m. *das sich-hinundher-Bewegen, Hüpfen, Tanzen:* अग्रकाय° (beim galoppirenden Pferde) H. 1247.

समुल्लासिन् (wie oben) adj. *strahlend* Spr. (II) 6417.

समुल्लेख (von लिख् mit समुद्) m. als Bed. von उत्सादन H. an. 4,164, Med. n. 170.

समुष scheinbar Hariv. 2751. zu lesen ist mit der neueren Ausg. संमुषन्.

समुष्यल (von 3. उष् = वश् mit सम्) adj. *verlangend, liebend* oder *Liebe erweckend* AV. 6,139,3.

समुक्षितर् v. l. für समुदितर् Nir. 10,32.

समुक्षा v. l. für समूह्या der VS. in Çāṅkh. Çr. 6,12,10.

समूढपुरीष adj. *aus zusammengefegtem Schutt* (geschichtet): Agni Çat. Br. 6,7,2,8. Kātj. Çr. 16,5,9. 10.

समूढ, समूळ्ह (von 1. ऊह् mit सम्) adj. 1) *zusammengefegt, — gestreift:* रक्षस् TS. 1,8,3,2. — 2) *angereiht:* समूळ्हमस्य (पदं) पांसुरे *eine Fussstapfe reiht sich an die andere im Staube* ṚV. 1,22,17. — 3) *regelmässig geordnet* (Gegens. व्यूढ *verschoben*) heissen gewisse Formen, z. B. des Daçarâtra, Dvâdaçâha, in welchen die Metra der einzelnen Abtheilungen *in normaler Folge auftreten*, Âçv. Çr. 8,7,25. 10,3,2. Çāṅkh. Br. 27,7. Schol. zu 22,6. °छन्दस् Çat. Br. 4,5,9,1. Schol. zu Pańkav. Br. 14,1,5. — Çāṅkh. Çr. 10,2,2. 3,3. 4,3. 11,12,12. Lāṭy. 4,5,22. 6,4. — Nach den Lexicographen = शोधित Trik. 3,1,20. = पुञ्जित, नव (सद्योजात), भुग्न, अनुपप्लुत (अनुपप्लव) 3,3,118. H. an. 3,191. Med. dh. 10. = दमित und विवाहित (von वह्) Dharaṇi im ÇKDr.

समूरु m. *eine Antilopenart* H. 1294.

समूरुक m. desgl. AK. 2,5,9. — Vgl. चमूरु.

समूर्तक adj. Mārk. P. 96,62 wohl fehlerhaft für संवर्तक.

समूल (2. स + मूल) 1) adj. a) *mit Wurzeln versehen* so v. a. *berast, bewachsen* Çat. Br. 13,8,1,15. देवयजन Kauç. 60. 83. चैत्य *wurzelnd* so v. a. *lebend, grünend* R. Gorr. 2,70,16. — b) *sammt der Wurzel:* बर्हिस् TBr. 1,6,8,7. Âçv. Gṛhj. 2,5,2. 7,5. Çat. Br. 7,4,2,13. 14,6,9,34. (वनम्) समूलमुन्मूलयति Spr. (II) 5392. so v. a. *mit Allem was dazu gehört, vollständig:* ततः समाप्ते सकले जगत्पतेर्व्रते समूले Hariv. 14834. (शत्रुम्) समूलान्हन्मि so v. a. *mit Stumpf und Stiel* MBh. 2,2425. Hariv. 1471. R. 5,51,3. Kâm. Nîtis. 17,21. समूलस्तु विनश्यति Spr. (II) 220. 715. 4044. Râǵa-Tar. 4,140. (द्रव्यम्) समूलं विनश्यति so v. a. *bis auf den letzten Heller* Spr. (II) 377. समूलम् adv.: उन्मूलनम् Prab. 67,15. समूलोन्मूलम् Kathâs. 67,14. — 2) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,7. — Vgl. सहमूर, सहमूल.

समूलक adj. 1) = समूल 1) b): वृक्षानङ्गारकारीव मैनान्धाक्षीः समूलकान् MBh. 2,2409. — 2) *nebst Rettig* (मूलक): कालशाकं MBh. 13,3274. Hariv. 8443.

समूलकाषम् adv. in Verbindung mit कष् so v. a. *mit Stumpf und Stiel ausreissen, — zu Nichte machen* P. 3,4,34. अविद्यादयः पञ्च क्लेशाः समूलकाषं कषिता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,12. fg. — Vgl. निर्मूलकाषम् unter निर्मूलन.

समूलघातम् adv. in Verbindung mit हन् so v. a. *mit Stumpf und Stiel ausrotten* P. 3,4,36. Spr. (II) 6865. Sarvadarçanas. 155,13.

समूह (von 1. ऊह् mit सम्) m. 1) *Anhäufung* AV. 3,24,7. *Haufe, Schaar, Menge, Aggregat* AK. 2,5,39. H. 1411. Halâj. 4,1. यक्षरक्षसाम् MBh. 3,15640. आहूतेषु (so ed. Bomb.) समूहेषु तव सैन्यस्य मानद । नाभूल्लोके समः कश्चित्समूह इति मे मतिः ॥ 7,4977. fg. देव° Hariv. 4330. ज्ञातीनाम् AK. 2,6,1,35. Halâj. 2,336. Varâh. Bṛh. S. 53,31. Râǵa-Tar. 1,112. Pańkat. 222,7. गो° Mârk. P. 49,50. Râǵa-Tar. 4,172. शलभ° Çâk. 31. पादपानाम् R. 3,17,6. 12. Pańkar. 1,7,20. सुशिखा° (*schönes Haar*) Bhâg. P. 3,20,36. रत्न° Vet. in LA. (III) 2,19. तुष° Varâh. Bṛh. S. 53,62. शास्त्र° Pańkar. 4,2,4. Verz. d. Oxf. H. 53,b,37. fg. द्रव्य° Suçr. 1,5,14. 16,1. रोग° 249,15. वाक्यसमूह 2,266,14. वाक्यं पदसमूहः Tarkas. 49. पद° so v. a. पदपाठ VS. Prât. 4,174. परमाणूनाम् Bhâg. P. 5,12,9. Sâh. D. 32. Sarvadarçanas. 142,12. 15. fgg. Vedântas. (Allah.) No. 20. VS. Prât. 1,15. महावात° so v. a. *Sturmwind* MBh. 7,39. — 2) = गण *eine zur Verfolgung bestimmter Zwecke zusammengetretene*

Anzahl von Menschen, Verein, Körperschaft M. 8,221. Jâǵn. 2,188. fg. — 3) *Summe, Inbegriff:* सर्वश्रुतिसमूहो ऽयं श्रोतव्यो धर्मबुद्धिभिः MBh. 1,2316. — 4) N. pr. eines göttlichen Wesens (wenn पार्षिलेम: स° gelesen wird) MBh. 13,4355. — Vgl. काम°, भ°, वन°, सामूहिक.

समूहक m. = समूह 1): शाल्मलीनाम् Pańkar. 1,7,23.

समूहन (von 1. ऊह् mit सम्) 1) adj. *zusammenkehrend, zu einem Haufen vereinigend:* पांसु° (अनिल) M. 4,102. — 2) f. ई *Besen* H. 1016. — 3) n. *das Zusammenstreifen* Çâṅkh. Gṛhj. 1,7. Vgl. परि°.

समूह्य (wie oben) adj. *zusammenzustreifen, — fegen* (so v. a. समूह्यपुरीष): अग्नि P. 3,1,131. Vop. 26,11. AK. 2,7,20. TS. 5,4,11,2. Kâṭh. 21,4. VS. S. १६०.

समृडीक adj. Hariv. 7426. मृडीका सत्यशुद्धिस्तदुद्देशेन तया सह क्रियमाणां समृडीकम् Nilak. Könnte auch in 2. सम् + मृ° zerlegt werden; vgl. सार्विमृडीक.

समृत (von अर् mit सम्) partic. *zusammentreffend* (in Zeit und Ort), *vereinigt* ṚV. 3,38,3. 10,103,11. °सोमे, °यज्ञे TS. 1,6,2,1. Kâṭh. 34,18.

समृति (wie oben) f. *Begegnung* ṚV. 5,7,2. तस्मान्नो अद्य समृतेरुरुष्यतम् (Attraction) 8,90,4. *Zusammenstoss, Treffen:* घोर 4,16,17. समृता कसि भूयस: 1,31,6. वधानाम् 32,6. 127,3. 5,34,6. 7,60,10. 9,71, 8. Nach TS. Prât. 5,9 und Padap. zu TS. 3,3,8,2 hieraus angeblich असमर्ति.

समृद्ध 1) adj. s. u. अर्ध् mit सम्. Davon °त्व n. *Trefflichkeit, guter Zustand:* त्रिःषमृद्धत्वाय (und °सम्°) aus dem Veda Kâç. zu P. 8,3,106; vgl. TS. 2,4,11,5. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159 nach der Lesart der ed. Bomb.; es könnte übrigens auch समृद्धपट verbunden werden.

समृद्धि (von अर्ध् mit सम्) f. 1) *das Gelingen, Gerathen, Wohlgedeihen; Trefflichkeit, guter Zustand, Wohlfahrt* AK. 3,3,10. 3,4,9,41. AV. 6, 124,3. 10,2,10. 11,1,10. Khând. Up. 1,1,8. Spr. (II) 5362 (auch अ°). 3562 (अ° pl.). Varâh. Bṛh. S. 15,32. °काम Çat. Br. 12,7,2,11. °कारण Pâr. Gṛhj. 1,6. °होम Kauç. 5. यज्ञस्य TS. 1,5,2,4. 7,1,6,6. व्यृद्धस्य Çat. Br. 9,5,2,1. 14,3,2,1. ऋषिषः 11,4,4,4. TBr. 1,4,4,10. 3,7,11,4. Kauç. 3. 5. Ait. Br. 2,10. रेतः° 6,27. तेजस: Maitrjup. 6,36. काम° R. 1,14,3 (2 Gorr.). सर्वकाम° R. Gorr. 2,32,19. यज्ञस्य 1,51,2 (50,2 Schl.). यज्ञ° 13. MBh. 13,4625. सर्वार्थ° Kathâs. 101,42. कर्म° Çaṅk. zu Khând. Up. S. 7. सर्वसंपदाम् Bhâg. P. 10,81,32 (pl.). भाग्य° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. धनधान्य° *Ueberfluss an* Spr. (II) 7539. *Wohlfahrt, Wohlstand* einer Person Jâǵn. 1,264. MBh. 3,16882. समृद्धिवृद्धिलाभाय 4,137. Spr. (II) 1046. 2747. 2991. 4556 (pl.). 4860. Kathâs. 22,30 (pl.). परमा 45,385. Mârk. P. 51,32. 118,15. Bhâg. P. 3,14,10 (pl.). 4,3,21. 10, 81,32. Vop. 6,61. तस्य भोजनाच्छादाभ्यधिका समृद्धिर्नास्ति Pańkat. 134, 8. Schol. zu Naish. 22,53. बकुतरसु° Spr. (II) 6305. परां समृद्धिं लङ्कायाः R. 5,73,3. मनः° so v. a. *innere Zufriedenheit* Bhâg. P. 4,9,36. am Ende eines adj. comp.: वृत्तैः फलपुष्पसमृद्धिभिः *mit Früchten und Blumen reichlich versehen* MBh. 1,4868. राजभिः — अतीव श्रीसमृद्धिभिः 2,1804. नवरागसमृद्धिभिर्मुकुटरत्नमरीचिभिः *gesteigert durch* Ragh. 9,13. — 2) Bez. *eines best. Gedeihen bringenden vedischen Liedes* Varâh. Bṛh. S. 48,71. — Vgl. रूप°.

समृद्धिन् (von समृद्धि) adj. *reich gesegnet, mit Allem vollauf versehen:* गङ्गा MBh. 13,1840. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: सर्वकाम° 2,322. R. 3,53,3. 5,9,51. सर्वभोग° 31,11. धनधान्य° 6,113,2.

समृद्धिमत् (wie oben) adj. dass.: Garuḍa MBh. 1,1252. रथ 7,85. वह्नि Mârk. P. 99,62. in comp. mit der Ergänzung: फलपुष्प° Kâvjâd. 2,210. सर्वसिद्धि° Pańkar. 4,1,45. समृद्धिवत् (!) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 19.

समृद्धीकर् (समृद्ध + 1. कर्) *in Wohlstand versetzen, reich machen:* °कृत Daçak. 83,6.

समृध् (von अर्ध् mit सम्) 1) adj. *Gelingen habend:* समृधो विश्पते कृणु ṚV. 6,2,10. — 2) f. *das Gelingen:* समृधे त्वा Kauç. 5.

समृध (wie oben) adj. *vollständig, vollkommen:* सर्वं तदेषां समृधेव (d. i. समृधमिव) पर्व ṚV. 7,103,5.

समेडी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2631. daneben एडी und भेडी.

समेत 1) adj. s. u. 3. इ mit समा. Ṛt. 1,28 hat Gildemeister die v. l. समेतम् adv. *una cum* (instr.) in den Text aufgenommen, wir vermuthen समेत्य. — 2) m. N. pr. eines Berges: समेताद्रि Çatr. 1,345. dagegen सम्मेत 348. सम्मेतशैल (समेत° wäre gegen das Metrum) 14,96. Vgl. Colebr. Misc. Ess. 2,212. Wilson, Sel. Works 1,322.

समेद्धर् (von 1. इध् mit सम्) nom. ag. *Anzünder* ṚV. 6,48,8. 7,1,15.

समेध (3. स + मेध) adj. *vollkräftig, lebensfrisch:* पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमालभन्ते (= पशुपेमयज्ञविभागयुक्त Comm.) Ait. Br. 2,8,11.

समेधन (von एध् mit सम्) n. *das Gedeihen, Zunehmen, Grösserwerden:* अग्नेः समेधनार्थाय गन्धमाल्यं च पुष्कलम् R. Gorr. 2,83,6.

समोकस् (2. सम् + ओ°) adj. 1) *zusammen wohnend, eng verbunden:* वायुना ṚV. 8,9,12. समाने योनौ 1,144,4. 159,4. 10,65,2. 8. TBr. 2,4, 2,5. Kauç. 108. — 2) *ausgestattet mit, im Besitz von:* वीर्येण ṚV. 6, 18,7. रयिभिः 1,64,10. 100,1.

समोदक (2. सम + उ°) adj. *gleich viel Wasser enthaltend* H. 409. Wilson und ÇKDr. fassen das Wort fälschlich als n. und als Synonym von स्रोत 4) d).

समोह्् (von 1. ऊह् mit सम्) m. *feindliches Anrücken, Zusammentreffen* Naigh. 2,17. ṚV. 1,8,6.

समोह्म् (wie oben) absol. *zusammenfegend:* इर्यर्ति रेणुं मघवा समोह्म् ṚV. 4,17,13.

सम्प 1) m. = पतन Bhûriprajoga im ÇKDr. — 2) f. आ = शम्पा *Blitz* H. 1104, Schol. (Schreibart der Prâkja). Udbhaṭa im ÇKDr. — संपा s. bes.

संपक्व adj. = पक्व. 1) *weich gekocht:* तिलतण्डुलसंपक्वः कृसरः सोऽभिधीयते Khandogapar. bei Kull. zu M. 5,7. — 2) *reif* von Früchten Suçr. 1,210,11. 211,4. 212,15. — 3) *reif* von Geschwüren Suçr. 2,334,8. — 4) *reif* so v. a. *vollkommen ausgebildet:* कालसंपक्वविज्ञान Hariv. 4271. — 5) *reif* so v. a. *dem Tode verfallen* MBh. 3,11494.

संपत्ति (von 1. पद् mit सम्) f. 1) *Uebereinkommen, Eintracht:* °काम Âçv. Çr. 2,11,17. — 2) *das Zutreffen:* काल° Kâtj. Çr. 26,2,18. — 3) *das Gerathen, Glücken, Gedeihen, Gelingen, zu-Stande-Kommen:* कर्मसंपत्तिर्मन्त्रो वेदे Nir. 1,2. सर्वसंपत्तये R. 2,25,19. सस्य° Varâh. Bṛh. S.

9,12. 26,15. संकल्प° Kathâs. 11,41. ईप्सित° 22,173. कार्य° 25,71. विवाह° 119,62. अर्थ° Sâh. D. 300. कथं तस्यां तादृशरूपसंपत्तिः Schol. zu Çâk. 42. — 4) das Zutheilwerden, Zufallen: स्वर्गस्य लोकस्य Ait. Br. 2,17. 4,20. Pâr. Gṛhj. 2,17. न लोभादर्थसंपत्तिर्नराणामिह दृश्यते MBh. 5,4363. दुर्योपलम्भे सुलभा संपत्तिर्दधिसर्पिषोः Spr. (II) 3106. फल° Kathâs. 27,9. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 221. zu Khând. Up. S. 58. Kull. zu M. 7,1. सद्पत्य° zu 9,30. Bhâg. P. 1,15,31. विषय° Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 48. — 5) das Werden zu —, das Uebergehen in Etwas Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 207. — 6) das Vorhandensein, Dasein: भिषगादीनां सत्त्वबलायुषां तथा Suçr. 1,131,2. 136,2. — 7) das in-gutem-Zustande-Sein, Vorzüglichkeit: रसद्रव्यापत्संपत्ती Suçr. 1,18,19. शील° MBh. 2,2175 (°संपत्त्या zu lesen). वृत्ताध्ययन° = ब्रह्मवर्चस Halâj. 2,242. — 8) das Vorhandensein in reichlichem Maasse, Ueberfluss: अम्बु° Spr. (II) 3408. सुख° 6840. सर्वसंपत्तिरस्ति मे ich habe Alles vollauf Kathâs. 35,29. वैषे° Çatr. 14,274. सर्वकल्याणसंपत्तिसमन्वित (so lesen wir) Mârk. P. 123, 9. — 9) sg. und pl. ein glückliches Ereigniss, Glücksfall; Glück, Wohlfahrt, Wohlstand AK. 2,8,2,50. H. 357. Jâǵñ. 1,217. P. 2,1,6, Spr. (II) 2327. 2586. 5483. 6869. fgg. 6918, v. l. Kathâs. 24,100. 49,226. Sâh. D. 752. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 263. संपत्स्थ so v. a. auf's Gerathe wohl Kâm. Nîtis. 14,20. Varâh. Bṛh. S. 2,20. — 10) eine best. als Heilmittel gebrauchte Wurzel Çabdaḱ. bei Wilson. — 11) eine Kalâ der Prakṛti und Gattin Îçâna's Verz. d. Oxf. H. 23,b,5. — Vgl. धन° (auch Kull. zu M. 11,38), संपद् und विपत्ति.

संपत्तिक am Ende eines adj. comp. von संपत्ति. In der Bed. 7) Kull. zu M. 3,39.

संपत्नी (von 2. सम् + पत्नि) adj. f. sammt dem Gatten AV. 14,2,25. 73.

संपत्प्रद (संपद् + प्र°) 1) adj. Glück verleihend. — 2) f. आ N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,12. fg. 27. eine Form der Bhairavî Verz. d. Oxf. H. 93,b,13.

संपद् (1. पद् mit सम्) f. P. 3,3,108, Vârtt. 9. 1) das Uebereinkommen, Einswerden im Handel: संपत्ते गोः TS. 1,2,7,1. womit zu vgl. ist संपदो गवा ते क्रीणानीत्यस्मतः am Schluss des Handels sagt er u. s. w. TS. Comm. 1,354. — VS. 15,8 (neben प्रतिपद् und अनुपद्) nicht zu bestimmen. — 2) das Gerathen, Glücken, Gedeihen, Gelingen, zu-Stande-Kommen: श्राद्ध° Jâǵñ. 1,221. कार्यसंपत्कर MBh. 1,2017. सर्वकृत्यानाम् Hariv. 7180. इच्छा° Spr. (II) 2332. सर्वार्थसंपत्करी 7610. Bedingung —, Erforderniss zum Gelingen u. s. w.: यस्त्वात्मनोऽधिकाराद्याः सर्वाः स्युर्यज्ञसंपदः Bhâg. P. 7,4,16. — 3) das Zutheilwerden, Zufallen: नित्यसुखादि: Sarvadarçanas. 92,11. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 48. समस्तगुण° so v. a. Besitz Varâh. Bṛh. S. 53,75. शमदमादि° Vedântas. (Allah.) No. 9. पुत्र° Bhâg. P. 6,14,42. श्राद्धसंपत्समन्वित so v. a. dem ein Çrâddha zu Theil wird Mârk. P. 33,6. — 4) das Werden zu —, Uebergehen in Etwas Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 206. — 5) das Vorhandensein, Dasein Suçr. 2,507,16. am Ende eines comp. so v. a. संपन्न versehen mit R. 4, 44,11. Kathâs. 20,24. Bhâg. P. 9,4,31. 33. — 6) richtiges Verhältniss, richtige Beschaffenheit RV. Prât. 14,29. यथारम्यं यं लोके वै कुद्धो मन्त्रसंपदा so v. a. mit der vollen Zahl von Nakshatra MBh. 1,2923. gute Beschaffenheit, Vorzüglichkeit, Vorzug; Vollauf: भूयश्च गुणा मे ब्रह्मन्संपद् धर्मसंयक्ते MBh. 5,7446. अपराङ्कस्तथा दर्भाः u. s. w. श्राद्धकर्मसु संपदः sind die Vorzüge bei M. 3,255. हृव्यसंपदः 256. सतीता दुर्गसंपदः Spr. (II) 6239. स्मृतिः u. s. w. मल्लिसंपत्प्रकीर्तिता 7262. शस्त्र° Suçr. 1, 27,14. Kâm. Nîtis. 4,19. 21. 15,36. सर्व° adj. mit allen Vorzügen ausgestattet Ragh. 3,22. रूपसंपद् so v. a. eine schöne Gestalt, Schönheit MBh. 16,3853. fg. रूप° dass. 1,5912. 6008. 7694. 2,2173. 3,2131. fg. 4,296. Hariv. 2080. R. 1,72,3. R. Gorr. 1,66,1. 3,23,22. Kathâs. 17,94. 30, 13. 68. 34,94. रूपयौवन° R. 5,14,33. स्वर° so v. a. eine schöne Stimme Hariv. 8690. R. Gorr. 1,3,61. 15,11. 2,88,23. 3,16,16. 4,63,7. वाक्य° 54,6. यश° MBh. 7,2348. भाग्य° Ragh. 3,13. गुण° so v. a. Vorzüge R. Gorr. 1,4,5. 66,15. Kir. 5,24. Varâh. Bṛh. S. 72, 2. अर्घ° ein guter Preis 8,6. ब्राह्मण° (pl.) vorzügliche Brahmanen M. 3,126. पुष्प° Schönheit, Pracht R. 3,79,39. Kumâras. 5,27. Râǵa-Tar. 5,112. Bhâg. P. 3, 22,27. 4,25,18. 26,11. सस्यानां संपदः so v. a. ein schönes Getraidefeld Ragh. 10,60. सस्य° eine reichliche Getraideernte Varâh. Bṛh. S. 5,20. 8,44. 48,5. विद्रुम° 29,8. सस्यस्य परा संपत् — गवां चाप्यां 40,6. गोरस° 45,7. मूषक° Mäuse in Menge 95,4. धन° 53,74. Spr. (II) 754. वसु° Kumâras. 6,37. Râǵa-Tar. 6,367. पुरुषद्रव्य° Pañkat. 92, 3. 4 = Hit. 119, 18. सत्त्व° AK. 3,4,13. सुख° Varâh. Bṛh. S. 49, 6. Kathâs. 17,43. सकलसौख्य° (pl.) Spr. (II) 3095. कल्याण° Mâlatîm. 104,17. भोग° Kathâs. 17,92. Mârk. P. 128,17. अधिकलावण्य° Sâh. D. 52,12. सौभाग्य° ein hoher Grad von Kathâs. 12,89. अभिताप° Çiç. 9,1. प्रभुशक्ति° Ragh. 8,19. VP. 4,7,15. ऋद्धि° R. 1,26,24 (27,23 Gorr.). संपद् = गुणोत्कर्ष H. an. 2,237. Med. d. 41. = समुच्चय Trik. 3,3,218. — 7) richtiger Stand, Vollzahl; Herstellung der Vollzähligkeit oder des Parallelismus durch Rechnung; in der Vorstellung u. s. w.: व्यूहैः संपत्समीहया RV. Prât. 8,22. 17,14. कृन्दसः 15. तथा गच्छन्ति संपदम् 16,4. 8. 1,15. अक्षर° 16,45 (46). Çat. Br. 10,4,2,3. der technische Gebrauch im Ritual wird erläutert: स्वल्पे कर्मणि अधिककर्मविस्य मनसा संपादनम् Comm. zu TS. 1,914. Ait. Br. 2,37. TBr. 3,11,2,2. Çat. Br. 3,1,4,2. 4,4,21. 5,3,4,10. ते एषा संपदा भवन्ति 6,3,1,25. सर्व° 7,1,29. 10,2,3,7, 15. 11,1,2,3. 9. 13. अथर्वाद्य° Nachbildung des AV. Âçv. Çr. 2,6,12. कृन्दसः Nir. 1,5. 15. Çâṅkh. Çr. 9,20,30. प्रत्यक्षं संपदा वा unmittelbar oder künstlich 15,40,5. daher संपदनुष्टुभ् An. durch Umrechnung 7,6,22. in derselben Bedeutung auch संपदि विराट्, संपदि जगती Çâṅkh. Br. 11,5. 14,3. — 8) (was Einem zu Theil wird) Geschick: तेजः क्षमा u. s. w. भवन्ति संपदं दैवीमभिजातस्य Bhag. 16,3. दम्भो दर्पः u. s. w. अभिजातस्य संपदमासुरीम् 4. — 9) sg. und pl. gutes Geschick, Wohlfahrt, Wohlstand, Glück, Glücksgüter, Reichthum AK. 2,8,2,49. 3,4,24,72. Trik. H. 357. H. an. Med. परमा Çat. Br. 14,7,1,31. Khând. Up. 5,2,5. संपदं लभ् MBh. 4,122. संपदान्विताः R. 1,7,11. Kâm. Nîtis. 8,59. 12,31. 15,38. Megh. 54. Ragh. 1,26. 64. 3,10. 9,11. 17,65. Kumâras. 1,22. Çâk. 189. 91,13 (Vermögen, Besitz). Spr. (II) 168. 552. 634. 960. 1692. 1790. 2040. 2401. 2416. 2573. 3727. 3796. 4530. 5565. 5579. 5772. 6210. 6648. 6702. 6768. 6875. fgg. 6918. 7439. Ashṭâv. 11,3. 17,15. Varâh. Bṛh. S. 53,104. 63,3. 96,11. Kathâs. 18,283. 27,134. 36,132. 37,235. 39,242. Râǵa-Tar. 3,243. 4,77. 5,234. Sâh. D. 78. Bhâg. P. 1,12,5. 3, 22,29. 4,20,12. 5,7,8. 6,9,51. 11,22. 15,21. Sarvadarçanas. 92,5. am

Ende eines adj. comp.: अत्यल्प° Spr. (II) 171. अ° Râǵa-Tar. 3,164. पृथु° 4,226. भूरि° 699. चारु° 6,303. Personificirt (so v. a. लक्ष्मी): च-ड्दर्शनीसंपदा गाढालिङ्गितमानसः Verz. d. Oxf. H. 128,a,8. — 10) eine Art von Perlenschnüren H. an. Med. — Vgl. यथा°, संपत्ति und विपद्.

संपद n. = समं पदयुगम् Çabdam. im ÇKDr. संपदात् Kathâs. 45, 366 wohl fehlerhaft.

संपदिन् m. N. pr. eines Grosssohnes des Açoka Burnouf, Intr. 427. 430. Schiefner, Lebensb. 340 (80). Târan. 287. संपदी bei Burnouf und Târan.

संपद्वर m. v. l. für संयद्वर Purushottamad. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,1.

संपद्वसु m. N. eines best. Sonnenstrahls VP. 236, N. 3. — Vgl. संयद्वसु.

संपद्विपद n. sg. copul. Zusammensetzung von संपद् + विपद् P. 5,4,106, Schol.

संपन्नक्रम m. eine best. Meditation bei den Buddhisten Târan. 324.

संपन्नता (von संपन्न; s. u. 1. पद् mit सम्) f. am Ende eines comp. das Versehensein mit: दैव° so v. a. das Glück-Haben Kâm. Nîtis. 4,7.

संपर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. — Vgl. संपरीय.

संपराय (von 3. इ mit संपरा) m. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. 1) Tod (vgl. संपरेत gestorben Bhâg. P. 5,2,22): असंपरायाभिमुख Bhâg. P. 4,5,38. — 2) das von-Ewigkeit-her-Sein (= अनादित्व Comm.) Çiksh. 41. — 3) Kampf AK. 3,4,24,152. H. 798. H. an. 4,230. fg. Med. j. 128. Halâj. 2,299. Daçak. 94,3 (सम्पराय Wilson, साम्पराय ed. Calc.). — 4) Ungemach, Unglücksfall. — 5) Zukunft AK. H. an. Med. — Vgl. सांपराय, सांपरायिक.

संपरायक n. = संपराय 3) Bharata zu AK. 2,8,2,72 nach ÇKDr.

संपरिग्रह (von ग्रह् mit संपरि) m. 1) das in-Gnade-Aufnehmen Jmdes: सीतायाः Ragh. 15,71. — 2) Eigenthum, Besitz: ममेदमिति लोके ऽस्मिन्न भवेत्संपरिग्रहः MBh. 12,2549. — सद्धर्म° s. u. सद्धर्म.

संपरिपालन (von पालय् mit संपरि) n. das Bewachen, Schirmen, Schützen R. 2,27,14.

संपरिप्रेप्सु (vom desid. von आप् mit संपरिप्र) adj. lauernd auf (acc.): घत्तां द्रौपद्याः कृष्णां प्रति MBh. 3,14455.

संपरिमार्गण (von 1. मार्ग् mit संपरि) n. das Suchen, Aufsuchen R. 5,14,61.

संपरिशोषण (von 1. शुष् mit संपरि) n. das Hinwelken: मा च कार्षीस्त्वं देवि °शोषणम् R. 2,10,30.

संपरीय adj. von संपर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

संपर्क (von पर्च् mit सम्) m. Verbindung, Berührung, Contact (eig. und übertr.) H. an. 3,107. Med. k. 165. Spr. (II) 1726, v. l. Weber, Kṛshṇaǵ. 307. क्षीरोदक°, स्वरव्यञ्जन° Verbindung zwischen Milch und Wasser, Vocal und Consonant Comm. zu TS. Prât. 21,1. सुन्दरीणामाशिञ्जितनूपुरेण Kumâras. 3,26. 7,8. Vikr. 13. कुलीनैः सह Spr. (II) 1844. महाजनस्य mit 4755. Râǵa-Tar. 3,140. काम° mit Maitrjup. 6,34. काल° MBh. 7,1391 (°संपर्कात् mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 5,14,26. Mṛkkh. 49,25. Megh. 26. 43. Ragh. 13,12. Çâk. Ch. 143,3. Mâlav. 44,3. Spr. (II) 1295. 4334. 5975. 6047. 7463. Kathâs. 7,48. 17,37. 60,135. Mârk. P. 15,75. 37,26. 38,10. Râǵa-Tar. 2,122. 6,192. Verz. d. Oxf. H. 18,a,32. Prab. 23,16. Pańkat. ed. orn. 53,10. Schol. zu Kap. 1,19. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Mâlav. 84. Kathâs. 43,128. — = सुरत, रति coitus H. an. Med.

संपर्किन् (wie oben) adj. P. 3,2,142.

संपर्चन (wie oben) n. nom. act. Dhâtup. 20,27. 34,10.

संपर्यासन (vom caus. von 2. अस् mit संपरि) n. das Umstürzen, Umfallen: eines Wagens Varâh. Bṛh. S. 46,9.

संपवन (von 1. पू mit सम्) n. das Läutern: आज्यस्य Gṛhjas. 2,6.

संपा (1. पा mit सम्) f. das Zusammentrinken TBr. 3,10,2,2. Çat. Br. 3,6,2,26. — सम्पा s. u. सम्प.

संपाक 1) adj. = धृष्ट und तर्कक Med. k. 165. = अल्प und लम्पट Dharaṇi im ÇKDr. — 2) m. Cathartocarpus fistula Pers. AK. 2,4,2,4. Med. Ratnam. 21. Suçr. 2,540,13. — Vgl. शम्पाक.

संपाचन (vom caus. von 1. पच् mit सम्) n. das Reifmachen, Bähen eines Geschwürs durch warme Umschläge u. s. w. Suçr. 2,6,3. 519,2.

संपाट (von पट् mit सम्) m. 1) = पाट intersection Colebr. Alg. 303; vgl. संपात 5). — 2) Spindel Çabdam. im ÇKDr.

संपाठ्य (von पठ् mit सम्) adj. mit dem man zusammen lesen (studiren) darf: अ° M. 9,238.

संपात (von 1. पत् mit सम्) m. 1) Flug, schnelle Bewegung, Fall; = पतन Bhûriprajoga im ÇKDr. विद्युत्संपात das Zucken des Blitzes MBh. 3,14445. Hariv. 3901. 9228. Vikram. 85,20. शतह्रदा° Daçak. 71,7. व-ज्राशनीनाम् R. 5,7,64. ताराणाम्, भूपालानाम् MBh. 1,4096. पाषाण° 7140. शर° 2,2634. 7,3630. 4382. 6749. R. 3,34,9. रक्षोधूमास्त्र° MBh. 3,8286. Kathâs. 58,7. अस्त्र° 47,50. Bhag. 1,20. वृष्टि° Regenguss Râǵa-Tar. 5,275. धारा° 278. Prab. 87,9. पवनाधिकसंपातः खगः Hariv. 2492. रवेः पवनसंपातैः 4997. 5476. अस्खलितसुखसंपातं रथम् Uttarar. 16,6 (22,8). मनःसंपातरंहस् R. 7,16,18. 33,3. साम्या = °पाटव H. 1470. Sturz in: पयसि Spr. (II) 5972. — 2) eine best. Art des Fliegens Gaṭâdh. im ÇKDr. Pańkat. 114,25. 115,5. II,57. — 3) Zusammenstoss, das Zusammenprallen: वज्रपर्वतयोरिव MBh. 2,912. 4,349. अयसाम्, शिलानाम् 7,1355. असिचर्मणोः 503. 4342. खड्ग° Kathâs. 74,283. तल° R. 6,70,44. तयोः शिरःसंपाते Pańkat. 35,7 (ed. orn. 31,10). पक्ष्मसंपातमात्रे काले so v. a. in einem Augenblick MBh. 5,3170. अपाम् Zusammenfluss Varâh. Bṛh. S. 54,118. das Zusammentreffen: शुनाम् MBh. 5,2651. शकि-णां सह beim Spiel Hariv. 6735. — 4) eine best. Kampfart MBh. 6,2284. 8,4902. Hariv. 13494. — 5) Ort des Zusammentreffens, Berührungspunkt, Schneidepunkt: वंशानाम् der Diagonalen Varâh. Bṛh. S. 53,57. 64. विषुवत्क्रान्तिवलययोः संपातः स्यात् Gol. Golab. 17. Khedjak. 30. कर्णसूत्रस्य कक्षावृत्तस्य च यत्र संपातः Comm. zu Gaṇit. Spashṭâdh. 27. fgg. Vgl. संपाट 1). — 6) das Auftreten, Erscheinen, Sichzeigen, Eintritt: उभयोरपि (द्विषतोः) Kâm. Nîtis. 11,25. दस्यु° Kathâs. 101,286. नागरि-कपुरुष° Daçak. 74,16. fg. पुरा काकसंपातात् Kauç. 34. 34. द्वारेषु पक्षि-संपाताः (v. l. °संपाताः) Varâh. Bṛh. S. 46,70. अपक्षिसंपात° adj. wo sich keine Vögel zeigen R. 7,34,27. Hariv. 12302. प्रशान्ते सर्वसंपाते 12304. प्रशान्ते भृङ्गसंपाते Râǵa-Tar. 3,409. वृत्ते शरावसंपाते wenn die Schüsseln nicht mehr erscheinen d. i. nach der Mahlzeit wieder an ihren Platz gestellt sind M. 6,56. MBh. 14,1278. तैर्ज्ञाऽशानाम् MBh. 1,373. नष्टखल-नसंपाता (नगरी) R. 2,48,27 (°संतापा ed. Bomb., im Comm. aber durch संगम erklärt). पतत्पतगसंपाते so v. a. zur Zeit der niedersinkenden

Sonne 5,5,27. विभक्तरश्मि° 49,30. पवन° PRAB. 2,7. तमः° SÂH. D. 293, 17. व्यसनशत° Spr. (II) 284. क्रमवृष्टि° ÇATR. 14,77. साधसाधेग° KATHÂS. 21,97. यावत्संपातम् so v. a. *so lange es geht* KHÂND. UP. 5,10,5. अ° adj. (f. आ) so v. a. *nicht zur Hand seiend* KAUÇ. 32. — 7) *Rest von Flüssigkeit, der im Gefäss zusammenläuft; Ueberbleibsel eines im Opfer verwendeten Stoffes,* überh. *Brosamen, Abfälle* KÂTJ. 28,3. 35,16. GOBH. 2,3,6. 5,3. KAUÇ. 3. 10. 20. तण्डुल° 21. 24. 26. 28. 30. 33. 72. 78. 109. 120. 126. 139. अप्सु संपातानानयति 27. आसे ऽग्नौ संपातानभ्यतिनयति 41. 37. GRHJAS. 2,9. मन्थे संपातमवनयेत् KHÂND. UP. 5,2,4. 5. Vielleicht hierher auch: सक्तसंपाताभिलुत SUÇR. 2,158,4. 159,14. 160,17. संपातसिक्त PAÑKAR. 3,13,21. — 8) *zusammenstossende d. h. in Saṁhitâ und Ritual benachbarte Lieder* (vollständig °सूक्त), z. B. ṚV. 4,19. 22. 23. Comm. zu ÇÂÑKH. BR. 22,1. AIT. BR. 6,18. fgg. ÂÇV. ÇR. 8,4, 15. 16 (wo nach शस्त्वा die Worte संपातानेव in der Ausg. einzufügen sind). 9,10,4. ÇÂÑKH. ÇR. 16,20,15. — 9) N. pr. eines Sohnes des Garuḍa WILSON ohne Ang. einer Aut. fehlerhaft für संपाति. — Die Bed. des Wortes ṚV. PRÂT. 16,51 ist nicht zu bestimmen. — Vgl. धारा°, निः°.

संपातम् (wie oben) absol. in विद्युत्संपातम् *mit der Geschwindigkeit des Blitzes, im Nu* MBH. 12,4395.

संपातवत् (von संपात) adj. 1) *vorhanden, bereit;* mit कर् *bereit machen, zur Stelle bringen; was überhaupt zur Hand ist, der nächste beste, beliebig* (Gegens. असंपात): निशायां संभारान्संपातवतः करोति KAUÇ. 23. 12. काम्पीलपुटानयां पूर्णान्संपातवतः कृत्वा 28. अवसिक्तपुष्पाः संपातवतीरसंपाताः 32. उदपात्र 24. 27. धनुस् 14. रथचक्र 44. दण्ड 28. 47. गोगृष्टि 31. अक्त 34. दामी (= दामनी) ebend. अश्मनः 51. नावम् 52. संपातवतामप्राति 7. ओषधीः 41. द्रव्य 42. 50. 52. — 2) *mit Sampâta* (Bed. 8) *versehen* ÂÇV. ÇR. 8,4,16. fg.

संपाति m. N. pr. 1) eines fabelhaften Vogels, eines Sohnes des Aruṇa von der Çjenî (nach dem R. des Garuḍa) und Bruders des Ġaṭâju MBH. 1,2634. 3,11205. 16045. VP. 149, N. 13. R. 1,1,70 (73 GORR.). 3, 20,34. 4,56,2. fgg. 6,110,46. RAGH. 12,60. KATHÂS. 107,25. MAHÂVÎRAK. 74,1. — 2) eines Fürsten MBH. 7,807. — 3) eines Sohnes des Bahugava und Vaters des Ahaṁjâti HARIV. 1657. fg.; vgl. संयाति. — 4) eines Affen R. 4,33,13. 39,37. 6,13,8. 22,3. — 5) eines Râkshasa R. 5,12,12. 7,5,43. — Vgl. संपातिन्.

संपातिन् (von 1. पत् mit सम्) 1) adj. *a) zusammen fliegend:* हंसाः MBH. 6,5665. — 2) *mitfliegend* so v. a. *gleich rasch* NIR. 12,22. — c) *herunterfallend:* कुसुमानि UTTARAR. 30,20 (40,11). — 2) N. pr. a) = संपाति 1) R. 4,56,5. 20. 58,15. 59,21. — b) = संपाति 5): स° adj. R. 6,108,8.

संपाद m. nom. act. von 1. पद् mit सम् in दुः°.

संपादक (vom caus. von 1. पद् mit सम्) adj. *hervorbringend, bewirkend;* in comp. mit seinem obj. KULL. zu M. 1,17. 19. 3,5. 9,5. °त्व n. nom. abstr. Verz. d. Oxf. H. 267,a,17.

संपादन (wie oben) 1) adj. (f. ई) *a) verschaffend, zu Theil werden lassend:* स्वर्ग° MBH. 1,6458. — *b) ausführend, erfüllend:* दुर्घट° Verz. d. Oxf. H. 238,b,20. आज्ञा° Spr. (II) 881 (vgl. JÂÑ. 1,76). — 2) n. *a) das Verschaffen, Herbeischaffen, Besorgen:* विचित्रोद्यापन° KATHÂS. 54, 192. भार्या° MÂRK. P. 72,12. तृषा° Comm. zu ĠAIM. 1,16. यज्ञसाधन° SARVADARÇANAS. 55,20. — *b) das Zustandebringen, Ausführen, Erfüllen, Hervorbringen, Bewirken:* स्थूलवस्त्र° PAÑKAT. 133,1. सत्समीहित° MÂLATIM. 4,4. आत्मचिकीर्षितस्य KATHÂS. 15,149. स्वकार्य° KULL. zu M. 1,19. धर्मस्य zu 7,17. याग° zu 11,20. व्रत° VIKRAM. 37,7. शास्त्रस्थिति° SÂH. D. 408. तदर्थसिद्ध्य° Comm. zu ĠAIM. 1,1. सुख° SARVADARÇANAS. 118,18. 169,8. ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 14. 206. 261. Comm. zu TS. PRÂT. 3,1. 14,15. zu TS. 1,914,4. — c) *das Besorgen* so v. a. *in Ordnung-Bringen:* वास्तु° M. 3,255. अर्घ° 7,163.

संपादनीय (wie oben) adj. *zu Stande zu bringen, auszuführen, zu bewirken:* समारब्ध HIT. ed. JOHNS. 1512. मैत्री KULL. zu M. 3,138. दोहद *zu stillen* UTTARAR. 16,5 (22,7).

संपादम् (von 1. पद् mit सम्) absol. *vollzählig machend:* दश दश संपादं जुहोति *jedesmal alle zehn* TBR. 3,8,6,5.

संपादयितर् (vom caus. von 1. पद् mit सम्) nom. ag. 1) *Verschaffer, Herbeischaffer, Besorger:* ईप्सितकुसुमानाम् SÂH. D. 181,8. KUMÂRAS. 1, 4 (fem.). — 2) *zu-Stande-Bringer, Ausführer:* प्रारब्ध° KULL. zu M. 4, 246. 6,79.

संपादित partic. s. u. dem caus. von 1. पद् mit सम्. Davon nom. abstr. °त्व n. *das zu-Stande-gebracht —, erfüllt-worden-Sein:* सुकृतसंपादितत्वात्साधुतरफलो मे मनोरथः ÇÂK. CH. 160,9.

संपादिन् (von 1. पद् mit सम्) adj. 1) *zusammentreffend mit* so v. a. *sich zu Etwas eignend, passend;* mit instr. P. 5,1,99. 6,2,155. कर्णवेष्टकाभ्यां संपादि मुखम् = कर्णालंकाराभ्यामवश्यं शोभते Schol. zu 5,1,99. zur Erklärung der suff. य, इय gebraucht: अग्निय = अग्र° NIR. 6,16. यज्ञ° 7,27. 9,37. सोम° 11,19. — 2) *vollbringend, ausführend:* आज्ञा° JÂÑ. 1,76 (vgl. Spr. (II) 881). इष्ट° KATHÂS. 92,35.

संपाद्य (vom caus. von 1. पद् mit सम्) adj. 1) *zu Stande —, zu Wege zu bringen, zu Stande —, zu Wege gebracht werdend:* वीडं भक्तैम MBH. 12,4760. MALLIN. zu KUMÂRAS. 1,35. कार्य KULL. zu M. 9,297. प्रद्रा° zu 3,18. SARVADARÇANAS. 11,8. श्रेतासंपाद्यानि कर्माणि KULL. zu M. 7,78. Davon nom. abstr. °त्व n.: मातापितृसंपाद्यत्वाज्जन्मनः zu 2,170. — 2) *vollzählig zu machen* TS. 1,6,9,3. ÇÂÑKH. ÇR. 7,27,25 in Ind. St. 8,80. — Vgl. दुः°.

संपार m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Samara und Bruders des Pâra, VP. 4,19,12.

संपारण (vom caus. von 1. 2. पर् mit सम्) 1) adj. *a) bis zum Ende reichend, dauernd:* वसु ṚV. 3,45,4. — *b) zum Ziel führend:* स्वर्गस्य लोकस्य ÇAT. BR. 4,2,5,10. — 2) n. *das Vollenden* PAÑKAV. BR. 13,10,14.

संपारिन् adj. *überführend:* नौ AIT. BR. 4,13. 6,6.

संपावन (von 1. पू mit सम्) n. *das Mitläutern* KÂTJ. ÇR. 25,13,16.

संपावैरूप n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,242,b.

संपिपिडस s. u. पिण्डय् mit सम्. संपिण्डिताङ्गुलि adj. auch HALÂJ. 2,382.

संपिधान (von 1. धा mit संपि d. i. समपि) n. als eine Bed. von आच्छादन AK. 3,4,18,127. H. an. 4,159. MED. n. 167.

संपिपि (von 1. पा mit सम्) adj. *hinunterschlingend* AV. 6,135,2.

संपीड (von पीड् mit सम्) 1) m. *Druck* KIR. 7,12. — 2) f. आ *Qual, Pein, Bedrängniss* GOBH. 4,7,14. M. 12,76. व्याधि° HARIV. 11174.

संपीडन (wie oben) n. 1) *das Drücken:* कर° *der Hand* MBH. 2,904. योनि° *der durch die vulva bewirkte Druck* 11,108. — 2) *das Quetschen* als Fehler der Aussprache: पमस्य Ind. St. 4,115,2.

संपीति (von 1. पा mit सम्) f. *Trinkgelage* P. 3,3,95, Schol. (vgl. 6,2,139).

संपुट (2. सम् + पुट) m. 1) *eine halbkugelförmige Schale und Alles was diese Form hat:* शराव° SUÇR. 2,235,16. 389,20. ÇÂRÑG. SAÑH. 3,9, 8. कमल° MAHÂVÎRAK. 17,18. सागरशुक्ति° SPR. (II) 6781, v. l. कमलिनीपलाशसंपुट: (so ed. Calc.) DAÇAK. 106,2. अञ्जलिं संपुटं कृत्वा HARIV. 14919. पाणि° KATHÂS. 2,288. दृस्त° H. an. 3,624. MED. t. 60. करकञ्ज° BHÂG. P. 4,11,2. संपुटाञ्जलि adj. PAÑKAR. 1,3,82. तस्यायं कृतसंपुट: (adj. = कृताञ्जलि:) Verz. d. Oxf. H. 62,a,10. स्फुरन्माणिक्यसंपुटा adj. MBH. 1,3909. वक्त्र° RT. 1,21. — 2) *eine runde Dose* (zur Aufbewahrung von Juwelen u. s. w.) H. 1015. HÂR. 134. HALÂJ. 4,79. Verz. d. Oxf. H. 145, b,6. ग्रन्थि° NÎLAK. zu MBH. 3,17445. — 3) *Hemisphäre:* ब्रह्माण्डकटाहसंपुटतटे GOL. BHUVANAK. 67. — 4) *eine best. Blume,* = कुरुवक AGAJA im ÇKDR. — 5) = एककालीयोगमध्यवर्तिन् ÇKDR. mit folgendem Belege aus dem TANTRASÂRA: सकाम: संपुटो ज्ञेयो निष्काम: संपुटं विना ॥ केवलां मातृकां कृत्वा मातृका तारसंपुटा । मातृकापुटितं तारं न्यसेत्साधकसत्तम: ॥ Hiermit ist zu vergleichen मातृकां मनुसंपुटाम् PAÑKAR. 3,15,18. — 6) *quidam coeundi modus:* संप्रसार्याथयो: पादौ शय्यागतकपोलक: । भगलिङ्गस्य संयोगाद्रमते संपुटो हि स: ॥ RATIM. im ÇKDR. — 7) संपुटे लिख् so v. a. *Jmd* (gen.) *Etwas gut schreiben* KATHÂS. 6,30. hiermit zu vergleichen: धत्तलेलाटसंपुटविकटाक्षरमालिका so v. a. *was Einem auf der Stirn gut geschrieben ist, was man im Leben nach des Schicksals Fügung zu erwarten hat* SPR. (II) 1504. — 8) Titel einer buddh. Schrift TÂRAN. 330. fg. चतुर्योगिणि° 331. — Vgl. वज्र°, सर्व°.

संपुटक m. 1) = संपुट *eine runde Dose* (zur Aufbewahrung von Juwelen u. s. w.) AK. 2,6,3,29. संपुटिका f. dass. SPR. (II) 6655. — 2) = संपुट 6) SMARADÎPIKÂ.

संपुटीकर् (संपुट + 1. कर्) *durch die entsprechende andere hohle Schale vollständig machen;* davon nom. act. °करण n. ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 140.

संपुष्टि (von 1. पुष् mit सम्) f. *vollkommenes Gedeihen* KÂTJ. ÇR. 19, 5,5. LÂṬJ. 5,4,19.

संपूजन (von पूज् mit सम्) n. *das Ehren:* मन्त्र° M. 3,187. गुरु° MBH. 2,736.

संपूजा f. dass. MBH. 12,13196.

संपूजित 1) adj. *geehrt.* — 2) m. N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,21. fg.

संपूज्य adj. *zu ehren* M. 2,131. 210. 3,120. 9,110. MBH. 1,3840. 3, 13265. 12,2498. MÂRK. P. 34,11. PAÑKAR. 3,7,27.

संपूर्ण adj. s. u. 1. पर् mit सम्. Hinzuzufügen wäre *vollständig, vollzählig:* रागजाति SAÑGÎTARATNÂKARA im ÇKDR. °स्वरा:, °रागा: SAÑGÎTADÂMODARA ebend. एकादशी TITHJÂDIT. ebend. Bez. einer der vier ominösen Bachstelzen VARÂH. BṚH. S. 45,2.

संपूर्णकालिन् (von संपूर्ण + काल) adj. *rechtzeitig:* °श्रमेण KULL. zu M. 5,83.

संपूर्णता (von संपूर्ण) f. *Vollständigkeit, das Vollendetsein:* संपूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा *wurde vollendet* RÂGA-TAR. 6,142. *Vollmaass:* °युक्त *vollauf habend* SPR. (II) 436.

संपूर्णमूर्छा f. *eine best. Kampfart* MBH. 2,908.

संपूर्णव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,b,35.

संपूर्ति (von 1. पर् mit सम्) f. *das Erfüllt-, Ausgeführtwerden, Erfüllung:* नलेष्टापूर्त° NAISH. 17,160.

संपृच् (von पर्च् mit सम्) adj. *in Berührung stehend —, bringend* VS. 9,4. 19,11. infin. संपृचस् s. u. पर्च् mit सम् 1).

संपृण (von 1. पर् mit सम्) adj. *füllend* ÇÂÑKH. ÇR. 1,15,14.

संपेष m. nom. act. von पिष् mit सम् gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. — Vgl. सांपेषिक.

संप्रकाशक (vom caus. von काश् mit संप्र) adj. *anweisend, anzeigend:* विपरीतमार्ग° MADHJAMAVJ. 136.

संप्रकाशन (wie oben) n. *das Enthüllen, Offenbaren:* आपत्या: KÂM. NÎTIS. 17,4.

संप्रकाश्य adj. *zu enthüllen, zu offenbaren:* सर्वं न सर्वस्य च संप्रकाश्यम् SPR. (II) 2788.

संप्रक्षालिन् (von 2. क्षल् mit संप्र) adj. *die vorgeschriebenen Abwaschungen vollbringend* MBH. 13,646. 6494. 6516.

संप्रक्षालन n. *das Abwaschen, Wegwaschen* so v. a. *Vernichtung* (der Welt) *durch eine Ueberschwemmung:* °काल MBH. 12,13190. लोकानाम् 3,12734.

संप्रणाद (von नद् mit संप्र) m. *Getön:* आनन्दभेरीशत° adj. HARIV. 13205.

संप्रणेतर् (von 1. नी mit संप्र) nom. ag. *Führer:* eines Heeres MBH. 12,6175. दण्डस्य *Führer des Stocks* so v. a. *Verhänger von Strafen* M. 7,26. धर्मार्थयो:°ादि *der für die Aufrechterhaltung sorgt* MBH. 5,958.

संप्रतर्दन (von तर्द् mit संप्र) adj. etwa *spaltend, durchbohrend:* Vishṇu MBH. 13,6974. संप्रमर्दन ed. Bomb.

संप्रतापन (vom caus. von 1. तप् mit सम्) 1) n. *das Erhitzen* SUÇR. 2, 363,3. — 2) m. oder n. *eine best. Hölle* M. 4,89. JÂGÑ. 3,223.

1. संप्रति (2. सम् + 1. प्रति) indecl. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. 1) *gerade gegenüber von, dicht vor* (acc.): अग्निम् ÇAT. BR. 3,7,2,16. ऊरू: 7,4,2,13. आत्मानान् PÂR. GṚHJ. 3,14. — 2) *richtig, genau; zu rechter Zeit* NIR. 6,22. यदैवासं जुहोति तदेव संप्रति TBR. 2,1,2,12. AIT. BR. 5,31. ÇAT. BR. 1,6,3,22. न किं चन संप्रति शक्नोमि कर्तुम् 6,3,1,14. 10,6,1,2. संप्रतीममात्मानं वैश्वानरमध्येति KHÂND. UP. 5,11,2. 8,11,1. — 3) *genau so* v. a. *gerade, eben, just* NIR. 7,31. TS. 2,5,5,3. एष संप्रति यज्ञो यत्सर्वहुत: 7,1,10,3. ÇAT. BR. 1,1,1,21. 4,4,2,12. संप्रति योनौ रेत: प्रजातिं दधाति 8,6,3,11. 13,2,5,2. मध्यंदिने KHÂND. UP. 2,9,6. तेन *just deshalb* MBH. 3,15604. BHÂG. P. 3,15,17 (von रतिम् zu trennen). — 4) *eben, just* so v. a. *diesen Augenblick, jetzt* AK. 3,5,23. H. 1530. KAP. 3,6. R. 1,73,2. 2,90,18. 93,8. ÇÂK. 4,5. 5,13. 44,17. 112,21, v. l. 27. 88. 134 (Gegens. प्रथमम्). VARÂH. 15 (Gegens. पुरा). WEBER, RÂMAT. UP. 296. SPR. (II) 1694. 6033. 7500. संप्रत्यत्तो विध्यभयानि VARÂH. BṚH. S. 91,1. BHÂG. P. 7,1,17. LA. (III) 88,17. SARVADARÇANAS. 28,19. 84,11. 128,6. HIT. 8,19. संप्रत्येव KATHÂS. 18,136. mit einem imperf. so v. a. *alsbald* 1,26. — संप्रत्ययै: MEGH. 4 fehlerhaft für स प्रत्ययै:. — Vgl. अ°, सांप्रत, सांप्रतिक.

2. संप्रति m. N. pr. des 24ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53. Vgl. WILSON, Sel. Works 1,337.

संप्रतिपत्ति (von 1. पद् mit संप्रति) f. 1) *Erlangung, Gewinnung:* धर्म° MBh. 2,73. सत्य° 12,4040. — 2) *richtige Auffassung, Verständniss* Kaṇ. 2,2,35. Pat. zu P. 8,3,82. शेष° *Verständniss für das was zu thun übrig bleibt* MBh. 5,1476. Çiç. 19,38. Sāh. D. 286,20, °स्त् so v. a. संप्रतिपत्तिमत् MBh. 12,4898. — 3) *das Einverstandensein:* शिष्ट° *mit* MBh. 2,73, v. l. सर्व° *Aller* Verz. d. Oxf. H. 266, *a*, 39. संप्रतिपत्तिमियापन्नः Prab. 102, 2, v. l. Kull. zu M. 8,210. 9,127. *Einräumung, Zugeständniss:* श्रुत्वाभियोगं प्रत्यर्थी यदि तं प्रतिपद्यते। सा तु संप्रतिपत्तिः स्याच्छास्त्रविद्भिरुदाहृता॥ Bṛhaspati in Vjavahārat. 19.

संप्रतिपत्तिमत् (von संप्रतिपत्ति) adj. *Geistesgegenwart besitzend* MBh. 12,4902. Vgl. उत्पन्न und प्रत्युत्पन्न unter 1. पद्.

संप्रतिपादन (vom caus. von 1. पद् mit संप्रति) n. 1) *das Zukommenlassen, Verabfolgen, Geben:* परिवृद्धस्य विधिवत्पात्रे Kām. Nītis. 13,57. — 2) *das Einsetzen:* विचित्रवीर्यस्य राज्ये MBh. 1,375 (सप्रति° ed. Calc.).

संप्रतिपूजा (von पूज् mit संप्रति) f. *Verehrung:* यास्त्वेताः प्रतिकृतयः °पूजार्थाः Pat. zu P. 5,3,99. man könnte auch संप्रति (*gerade, just*) पूजार्थाः trennen.

संप्रतिरोधक (von 2. रुध् mit संप्रति) m. etwa *Abwehr* (von Dieben, Räubern u. s. w.) Jāģṅ. 2,147. = बन्दिग्रहणानिग्रहादि Mit. *Gefängniss* Stenzler.

संप्रतिविद् (संप्रति + 2. विद्) adj. *der die Gegenwart versteht* so v. a. *der einen gesunden Menschenverstand hat, die höheren Wahrheiten aber nicht kennt* Kaush. Up. 1,4.

संप्रतिष्ठा (1. स्था mit संप्रति) f. 1) *Beständigkeit, Beharrlichkeit:* ऊर्ध्वा च दृष्टिर्न च संप्रतिष्ठा Mārk. P. 43,30. *der beharrliche Zustand, Dauer* (im Gegensatz zu *Anfang* und *Ende*): न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नान्तो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा Bhag. 15,3. — 2) *eine hohe Stellung:* संप्राप्तुर्महतीं संप्रतिष्ठाम् MBh. 12,2786.

संप्रतिसंचर (संप्रति सं° gedr.) m. = प्रतिसंचर *das Wiedereingehen, Auflösung:* ब्राह्म *in das* Brahman MBh. 12,8567.

संप्रतीक्ष्य (von ईक्ष् mit संप्रति) adj. *zu erwarten* Jāģṅ. 1,77.

संप्रतीति (von 3. इ mit संप्रति) f. *Ruhm* Kir. 3,43.

संप्रतोली f. = प्रतोली MBh. 14,2524. स प्र° ed. Bomb.

संप्रत्ति (von 1. दा mit संप्र) f. *Vermächtniss* Çat. Br. 14,4,3,25. °कर्मन् Comm. zu Kaush. Up. 2,15.

संप्रत्यय (von 3. इ mit संप्रति) m. 1) *Uebereinkommen, Verabredung;* s. यथासंप्रत्ययम्. — 2) *Vertrauen, Glaube* AK. 3,4,22,105. Nir. 13,1. कृत° adj. MBh. 4,716. भवतीवचन° Çāk. Ch. 106,15. अ° *Misstrauen* R. Gorr. 1,1,66. — 3) *Gewinnung einer richtigen Vorstellung, Verständniss des Gemeinten:* अथ गौरित्यत्र कः शब्दो येनोच्चारितेन सास्नालाङ्गूलककुदखुरविषाणिनां संप्रत्ययो भवति स शब्द इत्युच्यते Pat. in Sarvadarçanas. 141, 6. 7. मुख्यामुख्ययोर्मुख्ये संप्रत्ययः Comm. zu Kātj. Çr. 77,8. 9. 79,6. zu TS. Prāt. 5,24. 10,12. 14,17. गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्यसंप्रत्ययः Paribhāshā zu P. 8,3,82. अर्थविशेषासंप्रत्यये P. 4,1,88, Vārtt. 3. 5,1,28, Vārtt. 1. संख्यासंप्रत्ययार्थम् 1,1,23, Vārtt. 1. Schol. zu Āçv. Çr. 2,4, 14. = अवगम Kaij. bei Gold. Mān. 166, *a*. — 4) *Begriff:* एकार्थसंप्रत्ययाः so v. a. *Synonyme* Varāh. Bṛh. 1,4.

संप्रया Rāģa-Tar. 4,254 wohl fehlerhaft für सुप्रया; vgl. Spr. (II) 7015.

संप्रदातर् (von 1. दा mit संप्र) nom. ag. *Geber, Darbringer* M. 9,186.

संप्रदातव्य (wie oben) adj. *zu geben, zu schenken:* तिलाः MBh. 13, 3411. *zu überliefern, zu lehren* 12,12356.

संप्रदान (wie oben) n. 1) *das Geben, Schenken, Zukommenlassen:* उदस्याम् MBh. 13,3685. उपानह्° 2960. (Spr. (II) 1542. श्राद्धस्य Pańkat. 1,13,21. *das Ueberliefern, Lehren:* वेदस्य VS. Prāt. 8,41. fg. *das Uebergeben:* स्वात्मव्यापार° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 304. *Hingabe:* आत्मनः MBh. 12,8958. Spr. (II) 3278. *das zur-Ehe-Geben:* कन्यानाम् M. 7,152. MBh. 1,6526. R. 1,68,15. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*, 7. *das Gewähren:* संभाषा° R. 7,64,5. ohne Beifügung eines obj. *Gabe, Geschenk* MBh. 1, 5601. 5,5090. 9,2355. 13,6683. Spr. (II) 1530. पितापुत्रीय *das Vermächtniss eines Vaters an seinen Sohn* Kaush. Up. 2,15 (vgl. संप्रत्ति, welches durch संप्रदान erklärt wird). अ° *das Nichtherausgeben, das Zurückhalten einer* (versprochenen) *Gabe* Journ. of the Am. Or. S. 7, 44. — 2) *die Person, für die man Etwas thut, der Begriff des Dativs:* कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् P. 1,4,32. 44. चतुर्थी संप्रदाने 2,3,13. 3, 4,73. देवतासंप्रदाने *wenn die Person, für die Etwas gethan wird, eine Gottheit ist* 2,3,61. यागसंप्रदानं देवता *die Person, für welche ein Opfer geschieht, heisst* Devatā Kāç. zu P. 4,2,24. — 3) MBh. 12,13204 wohl fehlerhaft für संप्रयाण. — Vgl. सांप्रदानिक.

संप्रदानीय adj. 1) (wie oben) *zu geben, zu schenken:* वर्धिताः (अर्थाः) पात्रे (so die v. l.) Pańkat. ed. orn. 3,16. — 2) (von संप्रदान) *die Ueberlieferung* (einer Lehre) *betreffend:* अध्ययन° so v. a. *das Lernen und Lehren betreffend* (das suff. gehört zu अध्ययन und संप्रदान) Suçr. 1,8,2.

संप्रदाय (von 1. दा mit संप्र) 1) nom. ag. *Verleiher:* श्रेयसाम् Z. d. d. m. G. 27,7,1 (*Aufeinanderfolge* Aufrecht). man könnte aber auch संप्रदायी st. संप्रदायः vermuthen. — 2) m. *mündliche Ueberlieferung* AK. 3, 3,7. H. 80. 1537. Halāj. 2,247. 5,91. Kauç. 1. वृद्ध° Çāṅkh. Gṛhj. 2,10. विनाशवत् Weber, Pratiģṅās. 72. संप्रदाय एव प्रमाणम् 80. Rāmat. Up. 313. Verz. d. B. H. No. 362. Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,13. 105,*a*,8. Rāģa-Tar. 5, 139. क्षीणे Schol. zu Kātj. Çr. 9,4,28. 10,1,13. 19,1,21. °विद् Sāj. in der Einl. zu Ait. Br. Sarvadarçanas. 79,18. °विच्छेद 127,18. संप्रदायाविच्छेद 16. fg. °विगम Çiç. 14,79. ह्रासः संप्रदायस्य Kusum. 23,16. °प्रद्योतक 3,11. °प्रवर्तक Wilson, Sel. Works 1,34. Sarvadarçanas. 129, 22. सत्संप्रदाययुक्त Spr. (II) 6748. सदीयपाठ° Müller, SL. 122. वेदसंप्रदायप्रवर्तक Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,27. लौकिकवैदिक° Sarvadarçanas. 154,15. ब्रह्मविद्यासंप्रदायकर्तर् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 1. घटादि° *über die Anfertigung* Kusum. 23,14. गुरुशिष्य° Verz. d. Oxf. H. 45,*a*, 22. 227,*b*,4. अनादि° adj. 109,*b*, No. 472. विच्छिन्न° adj. Müller, SL. 233. अविच्छिन्नवेद° adj. Kull. zu M. 3,184. अथासांदिव्यास्त्र° adj. (दत्तदिव्या° Cow.) Uttarar. 30,2 (39,12). — Vgl. यथासंप्रदायम्.

संप्रदायिन् adj. 1) (wie oben) *bringend, verursachend:* अशनिभय° Varāh. Bṛh. S. 5,58. — 2) (von संप्रदाय) *eine bestimmte Ueberlieferung habend, Anhänger einer auf eine best. Ueberlieferung sich berufenden Secte* Wilson, Sel. Works 1,34. in comp. mit dem Namen der Gottheit, auf die die *Ueberlieferung* schliesslich zurückgeführt wird, श्री°, रुद्र°, ब्रह्म°, सनकादि° 31. 34. fgg. 119. fgg. 139. fgg. 150. fgg.

संप्रडुत (!) m. N. pr. eines Mannes Tāran. 160. 172. man könnte सं-

प्रद्रुत vermuthen.

संप्रधारणा (von धर् mit संप्र) n. *das Erwägen, in Betrachtziehen* AK. 3,4,24,158. अर्थानाम् Bhar. Nâṭjaç. 19,71. Daçak. 1,26. Sâh. D. 343. 165,1. P. 3,3,161, Schol. f. °णा dass. AK. 2,8,2,25. H. 1374. P. 8,1,12, Vârtt. 8.

संप्रधार्य (wie eben) adj. *zu erwägen, in Betracht zu ziehen* R. 5,35, 40. Pat. zu P. 5,3,5 in der lith. Ausg.

संप्रपद् (2. सं + प्र°) n. *das Stehen auf den Fussspitzen:* दिनं संप्रपदैर्नयेत् Jâén. 3,51. st. dessen तिष्ठेद्वा प्रपदैर्दिनम् M. 6,22. *Umhergehen* Stenzler.

संप्रपुष्पित adj. *reichlich mit Blüthen versehen:* पादप R. 4,33,5. 5,17, 11. — Vgl. प्रपुष्पित und पुष्पित.

संप्रभव (von 1. भू mit संप्र) m. *Entstehung, Erscheinung;* am Ende eines adj. comp.: अनियतदिक्संप्रभव (ein Komet) Varâh. Bṛh. S. 11,15.

संप्रमर्दन (von मर्द् mit संप्र) adj. *zerstampfend, zertretend* u. s. w.: Vishṇu MBh. 13,6974 nach der Lesart der ed. Bomb. (संप्रतर्दन ed. Calc.).

संप्रमाद (von 1. मद् mit संप्र) m. *Sorglosigkeit, Fahrlässigkeit:* अ° Bhâg. P. 5,5,12.

संप्रमुक्ति (von 1. मुच् mit संप्र) f. *das Lösen:* पशूनाम् Kâṭh. 30,9.

संप्रमेह m. = प्रमेह *krankhafter Harnfluss* Karaka 8,4.

संप्रमोद (von 1. मुद् mit संप्र) m. *grosse Freude, Jubel:* °मत्ता: कामा: MBh. 12,4533.

संप्रमोष (von 1. मुष् mit संप्र) m. *Schwund:* दृष्टस्मृति° Bhâg. P. 6,4, 26. अनुभूतविषयासंप्रमोषः स्मृतिः Jogas. 1,11. अ° *das Nichtvergessen* Vop. 61.

संप्रमोह (von 1. मुह् mit संप्र) m. *Geistesverwirrung* MBh. 2,2124. 12,485.

संप्रयाण (von 1. या mit संप्र) n. *Abzug, Aufbruch* MBh. 5,105. Bhâg. P. 1,15,51. auch MBh. 12,13201 wird संप्रयाणे st. संप्रदाने gelesen werden müssen.

संप्रयास (von यस् mit संप्र) m. *Anstrengung, Ermüdung* Bhâg. P. 6,11,22.

संप्रयोक्तव्य (von 1. युज् mit संप्र) adj. *anzuwenden, zu gebrauchen:* संस्कृत Sâh. D. 173,16.

संप्रयोग (wie eben) m. 1) *Befestigung:* नेपथ्य° pl. Verz. d. Oxf. H. 217,a,5. एतेनं मोचयति भूषणसंप्रयोगाम् Mṛkkh. 18,4. — 2) *Verbindung, Vereinigung, Berührung, Contact* H. an. 4,54. Med. g. 57. प्रावसंप्रयोगाद्भूतानां नास्ति दुःखं परायणम् Spr. (II) 4296. तयोः MBh. 14,1346. कान्तां सुलभेतरसंप्रयोगाम् Mâlav. 78. कल्याणैः सह Âçv. Gṛhj. 4,23,22. साधुभिर्मनुष्यैः सह Spr. (II) 1043. मम त्वया MBh. 1,1907. द्विषद्भिः 2,2123. पलितैः 12,6076. Spr. (II) 476. 4914. 7450, v. l. उपाय° Pâr. Gṛhj. 2,17. अनिष्ट° Maitrjup. 1,3. Spr. (II) 307. ब्राह्मण° MBh. 3,976. Mṛkkh. 51, 20. Mâlatîm. 36,8. Varâh. Bṛh. S. 87,13. 89,13. उपगीतैर्मानुषाणां गणावत्सत्संप्रयोगो वा 104,50. सत्संप्रयोगे पुरुषस्येन्द्रियाणाम् Gaim. 1,4. (अलस्य) उष्णसमव्यातपसंप्रयोगात् Ragh. 5,54. *fleischliche Vereinigung, coitus* Trik. 2,7,31. H. 537. H. an. Med. Halâj. 2,414. स्त्रीपुंसयोः MBh. 13,528. पुरुषसंप्रयोगादविचार्य गर्भतां याति Varâh. Bṛh. S. 78,20. 25. *Conjunction* (von Mond und Nakshatra): प्राजापत्येन्दु° 24,3. — 3) *Ausübung:* हस्ति° MBh. 8,3436. *Anwendung, Gebrauch, Praxis* Verz. d. Oxf. H. 216,a,36. b,24. 217,a,32. — 4) *Zauberei* H. an. Med. — Nach Açaja im ÇKDr. angeblich adj. = अर्थिन्. Vgl. सांप्रयोगिक.

संप्रयोगिन् adj. = कामुक und कलाकेलि H. an. 4,201. Med. n. 250. = सुप्रयोग H. an. = सप्रयोजन (संप्रयोजक ÇKDr. nach ders. Aut.) Med.

संप्रयोज्य (vom caus. von 1. युज् mit संप्र) adj. *auszuführen, darzustellen:* धूर्तविट° (भाषा) Bhar. Nâṭjaç. 18,101.

संप्रलाप (von 1. लप् mit संप्र) m. *Geschwätz* Sâh. D. 214.

संप्रवर्तक (vom caus. von वर्त् mit संप्र) adj. 1) *in's Werk setzend, befördernd:* सर्वस्यास्य Kâm. Nîtis. 2,34. — 2) *entstehen lassend, Schöpfer:* Çiva MBh. 12,10427.

संप्रवर्तन (von वर्त् mit संप्र) n. *das Sichbewegen, Sichtummeln:* गजाश्वरथपृष्ठेषु पदातम् Kâm. Nîtis. 13,42.

संप्रवाह m. = प्रवाह *Fluss, Continuität, ununterbrochene Fortdauer:* गुण° Bhâg. P. 8,3,23. 10,27,4. निरस्तमायागुण° adj. Verz. d. Oxf. H. 29,a,4.5.

संप्रवृत्ति (von वर्त् mit संप्र) f. *das zu-Tage-Treten, Erscheinen, Vorkommen;* pl. MBh. 13,2431.

संप्रवृद्धि (von 1. वर्ध् mit संप्र) f. *Wachsthum, Gedeihen:* फलकुसुम° Varâh. Bṛh. S. 29,1. कोशस्य Spr. (II) 2890, v. l. Kâm. Nîtis. 9,60.

संप्रवेश (von 1. विश् mit संप्र) m. 1) *Eintritt* (in ein Gemach, eine Stadt u. s. w.), *das Betreten* MBh. 1,7755. वेश्यावेश्मनि, नृपास्पदे Râgat. 5,235. शूद्र° (sc. शालायाम्) Kâtj. Çr. 7,5,5. R. Gorr. 1,4,127. अयोध्या° 28. 41. 135. 78 in der Unterschr. वन्यानां ग्रामसंप्रवेशः Varâh. Bṛh. S. 97,8. — 2) *ein Ort der von* (gen.) *betreten wird:* कथं यज्ञं दशवर्षो विशेस्त्वं विनीतानां विदुषां संप्रवेशम् MBh. 3,10636. — Vgl. वन°.

संप्रश्न (von प्रछ् mit सम्) m. *Befragung, Frage* ṚV. 10,82,3. P. 3,3, 161. Vop. 25,22. R. Gorr. 1,4,140. Spr. 2912. 6888, v. l. Halâj. 5,90. 100. Bhâg. P. 1,2,1. 4,4,8. 22,19. 6,4,3. 14,8. 8,24,38. संपृष्ट° adj. 10, 32,36. कुशल° *Erkundigung nach* MBh. 5,3072. Ragh. 10,35. कृष्ण° Bhâg. P. 1,2,5. प्रश्नो ऽत्र न विद्यते so v. a. *da braucht man nicht zu fragen, das versteht sich von selbst* R. 6,6,5. — Vgl. सांप्रश्निक.

संप्रश्रय m. = प्रश्रय *ein rücksichtsvolles Benehmen, Anspruchlosigkeit, Bescheidenheit* Bhâg. P. 3,23,9.

संप्रष्टव्य (von प्रछ् mit सम्) adj. *zu befragen* MBh. 4,1500.

संप्रसर्पण (von सर्प् mit संप्र) n. *das Sichvorwärtsbewegen* Çâṅkh. Çr. 17,7,12.

संप्रसाद (von 1. सद् mit संप्र) m. 1) *Gemüthsruhe* (im tiefen Schlafe) Çat. Br. 14,7,1,10. — 2) *Gunst, Gnade* Uttarar. 32,3 (42,5). — 3) *Bez. der Seele während des tiefen Schlafes* Khând. Up. 8,3,4. 12,3. Maitrjup. 2,2. MBh. 12,8942 (°सादो mit der ed. Bomb. zu lesen).

संप्रसाध्य (vom caus. von साध् mit संप्र) adj. *in Ordnung zu bringen, zu regeln:* सर्व Spr. (II) 2672.

संप्रसारण (vom caus. von सर् mit संप्र) n. 1) *das Auseinanderziehen* Anupadas. 10,12. — 2) in der Grammatik *die Auflösung eines Halbvocals in den entsprechenden Vocal, ein auf diese Weise entstandener Vocal* P. 1,1,45. 3,3,72. 5,2,25. 6,1,13. 37. 108. 3,139. 4,131. 7,4,67.

संप्रसूति (von सू = सु mit संप्र) f. *das Gebären zu gleicher Zeit:* द्वि-

त्रिचतुःप्रभृति° Varâh. Bṛh. S. 46,52.

संप्रहर्ष (von हृष् mit संप्र) m. Freude MBh. 13,392. Halâj. 5,89. °कर MBh. 6,3531. R. 7,63,14.

संप्रहर्षिन् (wie oben) adj. sich freuend, froh R. 7,37,3.

संप्रहार (von हृ mit संप्र) m. 1) Kampf AK. 2,8,2,73. H. 796. an. 4,232. Med. r. 302. Halâj. 2,298. MBh. 2,1977. 2415. 3,16374. 8,3290 (wohl संप्रहारे zu lesen). Hariv. 7546. R. 3,30,7. 43,17. 7,18,15. Bhâg. P. 1,13,28. तयोः MBh. 3,439. 11507. 12100. 4,756. Hariv. 10529. R. 3, 33,11. 56,34. 6,69,26. Prab. 87,10. रथिनां रथिभिः MBh. 4,1650. तेषां तैः सह Kathâs. 48,105. mit acc. (!): त्वां संप्रहारार्थमुद्यतः um dich zu bekämpfen R. 6,4,61. मदीय mit mir 4,9,72. नृप° (= नृपाणाम्) MBh. 6,2631. पादात° Pańkat. ed. orn. 57,15. असुर° mit Çâk. 98,14. संप्रहारं कृ MBh. 8,442. R. 5,63,12. 6,18,20 (शुकेनाक्षो). प्र-कृ MBh. 6, 2121. द्वंद्व° Zweikampf: द्वंद्वेन सह Uttarar. 93,14. fg. (121,8. 9). am Ende eines adj. comp.: गदाव्यापत° Ragh. 7,49. प्रवृत्तसंप्रहारत्व Kathâs. 15,140. — 2) = प्रहार Schlag, Stoss u. s. w. R. 6,98,26. = हनन Dharaṇi im ÇKDr. — 3) = गति H. an. Med.

संप्रहारि (wie oben) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,124.

संप्रहारिन् (wie oben) adj. kämpfend R. 6,73,21.

संप्रहास (von हस् mit संप्र) m. Gelächter, Scherz, Spott: क्रूरैः सुदुष्टैः संप्रहासः — न कार्यः man darf nicht scherzen mit R. 3,24,20. mit acc. der Person Verspottung 23,46.

संप्राप्तव्य (von आप् mit संप्र) adj. zu erreichen, zu erlangen MBh. 3,14640.

संप्राप्ति (wie oben) f. 1) Ankunft MBh. 1,393. 603. R. Gorr. 1,4,186. in comp. mit dem Orte: सुतीक्ष्णाश्रम° 47. 52. 188. — 2) Eintritt: अद्भुत° eines Wunders Sâh. D. 401. in der Medicin Eintritt, Entstehung einer Krankheit: यथा दुष्टेन दोषेण यथा चानुविसर्पता। निर्वृत्तिरामयस्यासौ संप्राप्तिर्जातिरागतिः॥ Mâdhava, Nid. 1,19. Verz. d. Oxf. H. 305,b,17. Karaka 2,1. — 3) das Gelangen zu, Erlangung, Gewinnung, das Theilhaftwerden Med. t. 3. विषयेषु Suçr. 1,250,8. ईप्सितस्यान्नस्य MBh. 12,13813. अलंकारस्य R. Gorr. 1,4,140. 21,5 (20,16 Schl.). शक्राहारस्य 131. Varâh. Bṛh. S. 79,22. 95,24. शशाङ्कवत्याः Kathâs. 100,5. Wilson, Sâṁkhjak. S. 11. पुण्यपापयोः Mârk. P. 55,22. in comp. mit seinem Object: हिरण्यभूमि° M. 7,208. राज्य° MBh. 1,7538. पुत्र° 2,705. Varâh. Bṛh. S. 87,1. 15. अभिवाञ्छित° Kathâs. 25,72. 52,207. Mârk. P. 31,22. धर्मार्थकाम° 35,57. Râǵa-Tar. 3,422. 6,359. प्रसन्नालाप° 3,154. महादुःख° Spr. (II) 5728. — Vgl. मित्र° (auch Pańkat. 104,1).

संप्राप्तिद्वादशी f. Bez. eines best. zwölften Tages Verz. d. Oxf. H. 34,b,14.

संप्रार्थना (von अर्थय् mit संप्र) f. das Begehren nach, das Bitten um: सुलभद्रव्याल्प° so v. a. das wenig-Fragen nach, keinen-Werth-Legen auf Varâh. Bṛh. S. 78,4.

संप्रार्थ्य (wie oben) adj. wonach man begehrt oder worum man bitten muss H. an. 2,344.

संप्रिय (2. सम् + प्रिय) gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53. 1) adj. einander liebend VS. 12,52. Âçv. Gṛhj. 1,7,5. Pâr. Gṛhj. 1,6. संप्रियः पशुभिर्भुवत् TBr. 1,1,2,1. 8,4. हृदयानि 2,4,17. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Vidûratha's (Vidûra's ed. Bomb.) mit dem patron. Mâdhavî MBh. 1, 3793. — 3) n. Befriedigung: लोकानां संप्रियार्थम् R. 7,51,18. — Vgl. सांप्रियक.

संप्रीणन (vom caus. von 1. प्री mit सम्) n. das Ergötzen, Erfreuen Bhâg. P. 10,82,38.

संप्रीति (von 1. प्री mit सम्) f. 1) Freude, Lust, das Gefühl der Befriedigung: अनया सह संप्रीतिमतुलां समवाप्नुहि MBh. 1,8392. Spr. (II) 2749. Mârk. P. 72,8. राज्ये, नारीषु, वेदाध्ययनेषु MBh. 15,585. स्तोत्रश्रवण° Mârk. P. 97,26. संप्रीत्या भुज्यतां राज्यम् mit Lust, — Wohlbehagen MBh. 13,549. °भोऽस्यान्यन्नानि 5,3261. अ° Unlust 12,8880. — 2) freundschaftliche Gesinnung, Freundschaft, Liebe R. Gorr. 2,92,4. सख्यादीन्संप्रीत्या गृहमागताम् M. 3,113. 8,146. Kathâs. 72,44. Mârk. P. 125,24. °मित्रवरणानि Varâh. Bṛh. S. 99,6. परस्परम् Spr. (II) 6888. अर्जुने MBh. 4,1492. 12,1047. तस्य Liebe zu Mârk. P. 20,21. 21,61. सुग्रीवेण Freundschaft mit R. 4,14,22. अनेन सह Hariv. 6018.

संप्रीतिमत् (von संप्रीति) adj. froh, zufrieden MBh. 4,938.

संप्रेक्षक (von ईक्ष् mit संप्र) adj. zuschauend, Zuschauer Hariv. 4743.

संप्रेप्सु (vom desid. von आप् mit संप्र) adj. anstrebend, verlangend nach: सुखं (so lesen wir) संप्रेप्सुः स्थानं सुचरितादति (अपि ed. Bomb.) MBh. 13, 1888. Jmd (acc.) beizukommen suchend, nachstellend 7,647.

संप्रेरण (vom caus. von ईर् mit संप्र) n. Aufforderung, Anweisung, Geheiss Verz. d. Oxf. H. 215,a,8 v. u.

संप्रेष m. = संप्रैष H. 1520.

संप्रेषण (vom caus. von 1. इष् mit संप्र) n. Sendung, Absendung: स्मरणीयो ऽस्मि भवता संप्रेषणनियोजनैः MBh. 12,13926. दूत° M. 7,153. Kâm. Nîtis. 13,46 (pl.). दूती° Hariv. 176 in der Unterschr. Kathâs. 90,64. Sâh. D. 156 (pl.). Verabschiedung: राज्ञ° R. Gorr. 1,16 in der Unterschr.

संप्रैष (von 1. इष् mit संप्र) m. Aufforderung, Anweisung an fungirende Priester H. 1520, v. l. Çat. Br. 1,2,5,21. 3,9,3,16. Kâtj. Çr. 8,8,32. Âçv. Çr. 2,16,2. 19,18. 4,7,2. 6,14,12. 9,7,21. Lâṭj. 1,2,16. Kauç. 60. वालखिल्याः ससप्रैषाः (so) Verz. d. Oxf. H. 56,a,8.

संप्रोक्षण 1) n. = प्रोक्षण Besprengung Verz. d. Oxf. H. 103,a,26. — 2) f. ई = प्रोक्षणी Weihwasser Kauç. 40. 80. 83.

संप्लव (von प्लु mit सम्) m. 1) Zusammenfluss der Gewässer, Fluth, Sindfluth Bhâg. P. 12,4,33. सागरस्य das Anschwellen des Meeres Hariv. 13811. सागर° R. 4,82,17. उदधि° Bhâg. P. 1,3,15. 10,14,12 (nach dem Comm. hier Zusammenfluss aller Meere). श्रुतिनीतिसंप्लवजलैः Kâm. Nîtis. 64,16. आनन्दसंप्लवे लीनः Bhâg. P. 1,6,18. — 2) Zusammenfluss so v. a. zusammengeballte, dichte Masse, grosse Menge: मेघानाम् MBh. 7,333. अभ्र° R. 6,19,69. Suçr. 2,317,3. Varâh. Bṛh. S. 21,21 (pl.). महोल्कानाम् M. 4,103. विद्युत्स्तनित° Jâǵń. 1,149. महास्त्र° MBh. 7, 6175. चक्रलाङ्गल° Hariv. 5596. हंस° (pl.) R. 1,44,24 (45,19). आनन्द° adj. Bhâg. P. 10,83,4. अघ° 12,12,54. आहव° so v. a. Schlachtgetümmel Hariv. 5082. रण° dass. R. 7,28,41. — 3) Untergang im Wasser, Untergang, Ruin überh.: न ययौ संप्लवं मही Hariv. 12375 = VP. 1,4,46 = Mârk. P. 47,10. देश° MBh. 13,1626. लोकानाम् Hariv. 7207. प्लवगाः संप्लवं गताः 3910. विश्व° Bhâg. P. 3,17,15. भूतानाम् MBh. 8,3270. Bhâg. P. 12,8,3. आभूतसंप्लवम् MBh. 3,188. Wilson, Sâṁkhjak. S. 15. यावदाभूतसंप्लवम् Spr. (II) 4857, v. l. 6205. st. आभूत° findet man hier und da

fälschlich ग्राह्लुत°, z. B. ग्राह्लुतसंप्लवम् Mârk. P. 45,14. यावदाह्लुतसंप्लवम् Jâǵń. 3,188. यावदाह्लुतसंप्लवः Mârk. P. 114,20. गर्भ° so v. a. *Fehlgeburt* MBh. 2,714. प्राकृत्यसंप्लवे so v. a. *am Ende* Bhâg. P. 2,7,5. — 4) *Entstehung* (neben विक्रम und प्रतिसंक्रम): सर्वभूतानाम् Bhâg. P. 2,8,21. = उद्भव oder अवान्तरप्रलय Comm. — Vgl. अम्बु°, गात्र°.

संफल (2. सम् + फल) adj. (f. आ) P. 4,1,64, Vârtt. 2. Vop. 4,15. m. = संफाल H. 1277, Schol. संफलीय adj. von संफल gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

संफाल m. *Widder* H. 1277.

संफुल्ल (von 1. फल् mit सम्) adj. *aufgeblüht, blühend* Pat. zu P. 8,2,55. Vop. 26,101. AK. 2,4,2,7. H. 1128. Spr. (II) 1218. Râǵa-Tar. 3,529.

संफेट m. *leidenschaftlicher Wortwechsel* Daçar. 2,52. 54. Sâh. D. 379. 420. fg. 547. Pratâpar. 22,a,3. 5. 40,b,8. = संस्फेट, संस्फोट *Kampf* H. 796, Schol.

सम्ब्, सम्बति Vop. in Dhâtup. 11,30 (गतौ). सम्बयति Dhâtup. 32,21 (संबन्धने). Vgl. शम्ब्, साम्ब्, सर्ब्.

सम्ब m. = मुषलानल Trik. 3,3,282. — Vgl. शम्ब.

संबन्ध (von बन्ध् mit सम्) m. 1) *Sammlung, Collection:* सप्तति° Çuk. in LA. (III) 34,3. 4. — 2) *Zusammenhang, Verbindung, Beziehung;* = स्वस्वामित्वादि H. 3. 2. Halâj. 5,52. Kâtj. Çr. 1,5,11. Lâtj. 9,6,21. संबन्धे षष्ठी Vop. 5,23. अस्येदमिति संबन्धः Spr. (II) 769. Bhâg. P. 6,16,7. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 2. 36. Sâh. D. 694. Vedântas. (Allah.) No. 5. 16. 95. fgg. P. 1,1,49, Schol. Vop. Einl. Sarvadarçanas. 4,9. 13,8. 159,3. 4. शब्दार्थयोः 166,12. fg. यत्नेन P. 4,1,83, Schol. उत्तरपदेन सह Comm. zu TS. Prât. 3,1. उत्तरत्र उपादित्यस्यैव संबन्धः स्यात् so v. a. *ist zu ergänzen* P. 1,3,34, Schol. Comm. zu TS. Prât. 10,22. इत्यादस्य कः संबन्धः *wie hängt das zusammen?* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 62. am Ende eines comp.; voran geht *a*) die Species der *Beziehung:* सामानाधिकरण्य° Vedântas. (Allah.) No. 97. विशेषविशेष्यभाव° 98. लक्ष्यलक्षणभाव° 99. सामीप्यादि° Sâh. D. 11,5. परंपरा° P. 8,1,24, Schol. — *b*) die Dinge, die im *Zusammenhange* oder in *Beziehung* zu einander stehen: स्वस्वामि° P. 2,3,50, Schol. संज्ञासंज्ञि° Sarvadarçanas. 5,2. प्रागुक्तस्कन्धद्वय° 20,14. — *c*) das, womit etwas Anderes in *Verbindung* tritt oder in *Beziehung* steht: तत्संबन्ध Nir. 14,2. स्व° Kâtj. Çr. 22,11,32. Kap. 1,12. 92. धातुसंबन्धे प्रत्ययाः P. 3,4,1. Spr. (II) 3357. Kathâs. 49,207. Bhâg. P. 2,9,1. 7,1,24. Sarvadarçanas. 34,12. 50,12. येन क्षणसंबन्धो ऽन्यजन्मन्यपि न भवति Pańkat. ed. orn. 64,22. fg. — Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अन्तःपुर° (vielleicht °संबद्ध zu lesen) *in Beziehung stehend —, gehörend zu* Sâh. D. 539. — 3) *persönliche Beziehung, ein auf Verwandtschaft, Heirath, Freundschaft, gleichen Studien u. s. w. beruhendes näheres Verhältniss* Pâr. Gṛhj. 3,10. ब्राह्मणैर्योनिश्च संबन्धैः M. 3,157. पुत्रत्वपो ऽपि संबन्धे त्वं नो राजन्वयं तव MBh. 1,4484. Hariv. 5246. Kâm. Nîtis. 15,23. 17,4. संबन्धमाभाषणपूर्वमाहुः Ragh. 2,58. 5,40. Kumâras. 6,29. Spr. (II) 3944. 5064. यावतः कुरुते जन्तुः संबन्धान्मनसः प्रियान् 5474. 5823. Kathâs. 10,196. 13,70. 21,59. 34,221. Râǵa-Tar. 1,243. Vorz. d. Oxf. H. 25,a,15. 85,a,26. Bhâg. P. 7,1,30. मत्स्यभक्षतयोः MBh. 4,2325. R. 1,72,8. 4,4,16. Mârk. P. 65,7. Bhâg. P. 9,18,21. Schol. zu Çâk. 51. नैतैः — ब्राह्मण्यौनांश संबन्धानाचरेत् (so ist zu lesen) M. 2,40. 4,244. MBh. 1,6158. R. Gorr. 1,19,4. Kathâs. 29,5. Mârk. P. 76,34. 113,6. Râǵa-Tar. 5,422. त्वया सह MBh. 3,16703. R. 1,69,11 (71,11 Gorr.). Spr. (II) 1488. अस्माकमपि संबन्धः कपिमुख्यः महांस्तथापि (त्वया?) R. 5,7,31. am Ende eines comp.; voran geht: *a*) die Species des *näheren Verhältnisses:* अन्योऽन्योद्वाह° Râǵa-Tar. 4,351. — *b*) die Personen (Geschlechter), die in einem *näheren Verhältniss* stehen: अपत्यसंबन्धो युवयोः R. Gorr. 1,74,3. कुल° R. Schl. 1,72,10. Kathâs. 21,80. — *c*) diejenige Person, mit der man in ein *näheres Verhältniss* tritt, R. Gorr. 1,71,12. कुरुष्व स्वामिसंबन्धम् 4,25,7. Mâlav. 67,19. 74,6. Uttarar. 20,15 (27,15). Spr. (II) 5516. तत्संबन्धं समेत्य Mârk. P. 21,59. Pańkat. 33,14. सार्धं रापानवेश्येन तत्संबन्धं चकार सः Vorz. d. Oxf. H. 25,a,40. स्त्री° so v. a. *Heirath* M. 3,6. Râǵa-Tar. 6,366. दार° dass. MBh. 1,7238. — *d*) das, worauf das *nähere Verhältniss* beruht: विद्यायोनि° P. 6,3,23. धर्मकामार्थसंबन्धं न स्मरामि त्वया सह MBh. 1,3007. R. 1,72,3. — Am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 1495. 3995. Mâlav. 8,17. असंबन्धा (vielleicht असंबद्धा zu lesen) योनितः M. 2,129. — Concret so v. a. *Freund, Bundesgenosse* Bhâg. P. 4,27,17. — 4) Bez. *eines best. Ungemachs* Varâh. Bṛh. S. 98,7. nach Utpala = राजकुल प्रवेशनम्; man könnte संबाध vermuthen. — 5) = समृद्धि und न्याय Aǵaja im ÇKDr. nach ders. Aut. auch adj. = शक्त und हित. — 6) fehlerhaft für संबद्ध, z. B. सर्वं पर्वतसंबन्धम् (°संनद्धम् Schl.) R. Gorr. 1,39,20. असंबन्धप्रलापित्वम् Kâm. Nîtis. 14,59. स्वसंबन्धां कथाम् Kathâs. 24,48. संबन्धार्थ AK. ed. Colebr. 3,4,28,39. Vorz. d. Oxf. H. 269,a,32. Comm. zu TS. Prât. 11,1 (निषेधसंबद्ध zu lesen). 14,18. für संरब्ध (so die neuere Ausg.) Hariv. 2981. असंबन्ध fehlerhaft für असंबाध Kathâs. 18,15. — Vgl. कु°, पिण्ड°, ब्रह्म°, यथासंबन्धम्.

संबन्धक n. = संबन्ध 3) MBh. 5,5888. R. 1,10,23. 12,21 (20 Gorr.). R. Gorr. 1,18,7. 7,38,4. यौन Spr. (II) 5680. MBh. 1,4042. त्वया सह 7538. संबन्धकं तुल्यमस्माकं कुरुपाण्डुषु 5,92. 141. 7462. संबन्धकं कर् Spr. (II) 1890. — adj. schlechte Lesart für संबन्धज्ञ Spr. (II) 3944, v. l.

संबन्धतत्त्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,37.

संबन्धन (von बन्ध् mit सम्) n. *das Zusammenhängen* Nir. 1,24. Dhâtup. 32,24.

संबन्धनिर्णय m. *Untersuchung über die Verwandtschaft* Verz. d. Oxf. H. 215,b,24. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 90.

संबन्धयितर् (vom caus. von बन्ध् mit सम्) nom. ag. etwa *Zusammenfüger* Maitrjup. 6,4, v. l. für संबोधयितर्.

संबन्धवर्जित n. *ein best. Stilfehler: Mangel an Verbindung des Zusammengehörigen* Pratâpar. 65,a,2.

संबन्धविवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,38.

संबन्धसमुद्देश m. Titel eines Abschnitts des Vâkjapadîja Hall 164. Sarvadarçanas. 146,5.

संबन्धि = संबन्धिन्. सुख° so v. a. *froh, glücklich* MBh. 7,5971. m. *ein Angehöriger, Verwandter* (insbes. durch Heirath) Hariv. 9687.

संबन्धिता (von संबन्धिन्) f. 1) *das Angehören*, mit gen. der Person Kull. zu M. 8,399. *das Zusammenhängen —, in-Beziehung-Stehen mit* (instr. oder im comp. vorangehend) Kusum. 46,8. Sarvadarçanas. 35,4.

3. — 2) *Angehörigkeit, Verwandtschaft, Verschwägerung* MBh. 5,20.

संबन्धित्व (wie oben) n. 1) *das Zusammenhängen —, in-Beziehung-Stehen mit* (instr. oder im comp. vorangehend) Sarvadarçanas. 16,3. 76,15. fg. — 2) = संबन्धिता 2) Mârk. P. 76,33.

संबन्धिन् (von संबन्ध) adj. 1) *zusammenhängend, verbunden, in Beziehung stehend —, gehörig zu* (gen. oder im comp. vorangehend) Bâlar. 9. तातस्य संबन्धि धनुःशरम् *dem Vater gehörig, des Vaters* Kathâs. 30,65. 46,242. 245. 63,167. 171. कस्य संबन्धिन इमे तिलाः *wem gehören?* Pańkat. 121,25. एषां पदानां संबन्धिनो विसर्जनीयस्य Comm. zu RV. Prât. 5,19. zu TS. Prât. 4,40. मगधेश्वरसंबन्धी दूतः so v. a. *ein Bote des Fürsten von M.* Kathâs. 17,159. 44,157. 47,3. 120,86. अश्वाहसंबन्धिनः सर्षपान् 18,199. पितृसंबन्धि कार्मुकम् 39,68. 72. 106,141. Sâj. zu RV. 1,11,5. अदःशब्दसंबन्धिमकार Schol. zu P. 1,1,12. 56. Durga zu Vop. 3,34. अर्थ° *bei der Sache betheiligt* M. 8,64. Jâéń. 2,71. काव्यसंबन्धिनी कीर्तिः *zusammenhängend mit* Spr. (II) 5442. यज्ञसंबन्धिनी कथा *Bezug habend auf* Kathâs. 34,66. Daçak. 63,16. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 7. zu Khând. Up. S. 7. 68. पदसंबन्धी विधिः P. 2,1,4, Schol. Sâh. D. 11,5. Bhâg. P. 4,1,10. H. 12. Sarvadarçanas. 50,4. Comm. zu TS. Prât. 1,60. 2,2. 50. 14,23. 28. Vedântas. (Allah.) No. 102. 106. सत्ययुगसंबन्ध्याचार्यत्रयम् Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,10. fgg. एक° *zusammenhängend* Suçr. 1,264,5. — *b*) *verbunden mit* so v. a. *besitzend* Trik. 3,1,15. परमेश्वरगुण° Sarvadarçanas. 74,4. पशुत्व° 77,6. 7. — *c*) *durch Verwandtschaft, insbes. durch Heirath verbunden, verschwägert* u. s. w.; *ein Verwandter von* (gen.); neben ज्ञाति, बान्धव u. s. w. M. 2,132. 4,179. 183. 5,74. 9,239. Jâéń. 1,108. 157. 220. Bhag. 1,34. MBh. 1,593. 5500. 7386. 3,2023. 4,2346. 5,7435. 7,5970. 13,1538. 2189. 2918. 14,1546. 1556. Hariv. 7709. R. 1,18,14. R. Gorr. 1,70,16. 74,20. 22. Ragh. 2,58. 7,16. Spr. (II) 4110. Uttarar. 8,8 (12,4). 76,6 (98,3). Kathâs. 15,25. 17,83. 21,62. 32,24. 35,162. 44,75. 130. 45,7. 120,167. Râǵa-Tar. 5,251. 298. Mârk. P. 76,33. 135,4. Bhâg. P. 10,72,2. 75,28. Pańkat. III,141. Hit. ed. Johns. 2750. संबन्धिपुत्र P. 6,2,133, Schol. पिण्ड° Mârk. P. 31,3. लेप° 4.

संबन्धु (2. सम् + बन्धु) adj. *blutsverwandt:* दिवः संबन्धुर्मनुषा पृथिव्याः RV. 3,1,3. = ज्ञाति Nir. 4,21.

सम्बर्ग् s. संवर्ग्.

संबल n. 1) = शम्बल Med. l. 135. Vgl. auch संवल. — 2) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,640.

संबलन s. u. संबमन am Ende.

संबकुल adj. = बकुल Vjutp. 144.

संबाध (von 1. बाध् mit सम्) m. 1) *Gedränge, ein dichter Haufe; ein beengter Raum* AK. 3,2,34. H. 1504. an. 3,350. Med. dh. 37. संबाधमेके संप्राप्य न शेकुश्चलितुं रथाः Hariv. 2677. 12548. चक्रुः संबाधमाकाशमुच्छ्रितैरिन्द्रधजोपमैः (परिघैः) MBh. 7,3092. यथा विन्ध्याटवी प्राप सा °रसज्ञताम् Kathâs. 13,45. संबाधे MBh. 7,1994. 3396. विगाढे युधि संबाधे 5,2776. Mârk. P. S. 657, Z. 5 (संबाधे zu lesen). हरिसैन्यैः °वर्तिभिः (v. l. °वर्त्मभिः) Ragh. 12,67. अन्योऽन्यसंबाधे Hariv. 16280. विमुक्ता जनसंबाधात् *ein Gedränge von Menschen* MBh. 1,7125. जनसंबाधशालिनः (so ist zu lesen) । प्रदेशान् Kâm. Nîtis. 7,40. गृहसंबाधमालिनी (पूः) Hariv. 6534. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *beengt durch, dicht besetzt mit, reichlich versehen mit, voll von:* अजिनीमश्वसंबाधाम् MBh. 1,2875. प्रासादशत° (नगर) 4345. 4649. 7018. महर्षिगण° (आश्रम) 3,11044 (S. 603). शयनासन° 14005. 16056. 4,1400. 2015. 13,1817. 1956. 2076. 14,2315. 2322. 15,185. R. 1,5,18. 40,22 (41,24 Gorr.). 2,52,91. हस्त्यश्वरथसंबाधे युद्धे 75,25 (79,7 Gorr.). 97,13. R. Gorr. 1,5,13. 2,4,21. 48,49. fg. 94,19. 3,28,30. 35,2. 42,48. 54,16. 61,5. काञ्चन° 11. 78,26. 4,43,57. 5,12,19. 13,2. 49,16. 74,1. 7,104,6. Suçr. 1,135,2. स्तनसंबाधमुरः Kumâras. 4,26. Gît. 11,22. Uttarar. 90,18 (117,2). Varâh. Bṛh. S. 48,12. Mârk. P. 21,7. लोकैरन्योऽन्यसंबाधैः *sich gegenseitig drängend* R. Gorr. 2,108,29. समस्तसंबाधममर्थपञ्जरम् (Conj.) *von allen Seiten dicht geschlossen* Spr. (II) 3401. अतिसंबाधो जनै राजमार्गः *überaus beengt* R. Gorr. 2,4,16. अ° (s. auch bes.) *unbeengt, geräumig* R. 2,91,34 (100,32 Gorr., wo चतुराश्रम° zu lesen ist). 5,12,43. 74,27. 7,102,3. Kir. 3,53. *unbehindert:* क्षेम MBh. 6,4953 (असंबाधं ed. Bomb.). Kâm. Nîtis. 19,25. AK. 3,4,22, 57. Als adj. erscheint संबाध in folgenden Stellen: संबाधं चेत्स्यात् (wenn nicht संबाधश्चेत् st. संबाधश्चेत् zu lesen ist) *wenn kein Raum ist* Lâṭj. 5,6,2. अल्प *wenig Raum darbietend* Suçr. 1,65,20. नितम्बैः संबाधं बृहदपि तदभूद्व वर्त्म Çiç. 8,2. — 2) *Bedrängniss, Noth;* = भय Med. Çabdar. im ÇKDr. पुरा संबाधादभ्या ववृत्स्व नः RV. 2,16,8. दुर्गसंबाध TS. 7,4,11,2. संबाधतन्द्यः AV. 10,2,9. शत्रुसंबाधकारक MBh. 4,1309. — 3) *vulva* H. an. Med. Halâj. 5,41. — 4) = नरकवर्त्मन् Çabdar. im ÇKDr. — Häufig ungenau संवाध geschrieben. Vgl. अ°, आ°, निः°.

संबाधन (wie oben) n. = द्वाःसदन (st. dessen भदनस्य द्वारम् ÇKDr. nach derselben Aut.), शूलाग्र und द्वारपाल (als n.!) Med. n. 220. — Pańkat. I,427 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 3401.

संबुद्ध 1) adj. s. u. 1. बुध् mit सम्. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. — Vgl. सम्यक्°.

संबुद्धि (von 1. बुध् mit सम्) f. 1) *das Sichhörbarmachen, Zuruf:* दूरात् Kâtj. Çr. 1,8,19. P. 1,2,33. Vop. 3,3. — 2) *die Endung des Vocativs sg., der Vocativ sg.* P. 2,3,49. 1,1,16. 6,1,69. 7,1,99. 3,106. 8,2,8. 3,1. Comm. zu Naish. 22,43.

संबुबोधयिषु (vom desid. des caus. von 1. बुध् mit सम्) adj. *Jmd* (acc.) *aufmerksam zu machen wünschend:* अयं तवार्थो ह्रियते यो ब्रूयादसमान्वितः । संबुबोधयिषुर्मित्रं (so mit der ed. Bomb. zu lesen) सदश्वमिव सारथिः ॥ MBh. 12,3072. fg.

संबृंहणा (vom caus. von 2. बर्ह् mit सम्) n. *das Kräftigen:* कृशस्य Karaka 8,4.

संबोध (von 1. बुध् mit सम्) m. *Erkenntniss, Verständniss:* ज्ञानं तत्त्वार्थसंबोधः MBh. 3,17375. अज्ञातानां विज्ञानात्संबोधाद्बुद्धिरुच्यते 12,531. आत्म° Hariv. 11175. आयुःप्रलयसंबोधाद्धिंसा च न भविष्यति (°प्रलयसंरोधाद्धिंसा ऽत्र प्रभविष्यति die neuere Ausg.) 11212. Jogas. 2,39. Tattvas. 6. अ° MBh. 12,11289. — संबोध Med. dh. 38 fehlerhaft für संरोध. — Vgl. सम्यक्°.

संबोधन (von 1. बुध् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. *erweckend* MBh. 5,7263 (भीष्म सं° zu trennen). — 2) n. *a*) *das Innewerden, Merken:* °भयात्पितुः *aus Furcht, der Vater könnte es merken,* MBh. 3,17149. *das Erkennen:* आत्म° Maitrjup. 6,14. — *b*) *das Aufmerksammachen,*

Erinnern MBH. 2,160. HARIV. 9404. Verz. d. Oxf. H. 42,b,42. — c) das Anrufen, Zuruf P. 2,3,47. दूरात् 1,2,33, Schol. SÂH. D. 513. AK. 3,5,6. H. 261. 1537. VOP. 3,3. — d) die Endung des Vocativs sg., der Vocativ sg. KÂT. zu P. 7,1,94. SIDDH. K. zu P. 7,2,102. Spr. (II) 1724.

संबोधयितर् (vom caus. von 1. बुध् mit सम्) nom. ag. erkennen machend MAITRJUP. 6,4. संबन्धयितर् v. l.

संबोधि f. vollkommene Erkenntniss KÂLAKAKRA 3,3. VJUTP. 31. — Vgl. सम्यक्°.

संबोध्य adj. aufzuklären, zur Vernunft zu bringen, zu belehren PAÑKAT. 46,25. सुख° KATHÂS. 40,25.

संभक्तर् (von भज् mit सम्) nom. ag. mittheilend NIR. 9,36, wo संभक्ततमं zu lesen ist.

संभक्ति (wie oben) f. Vertheilung, Verschenkung DHÂTUP. 13,21.

संभक्ष (von भक्ष् mit सम्) nom. ag. Verspeiser, Verschlinger MEGH. ST. 4,209,3 v. u. am Ende eines comp. sich nährend von: फलमूलाम्बु° MBH. 3,9932.

संभय KÂM. NÎTIS. 7,58 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 3388.

संभर्तृ (von 1. भर् mit सम्) adj. zusammentragend, herbeischaffend ṚV. 4,17,4.

संभरण (wie oben) 1) m. N. einer Ishṭakâ TS. 5,3,2,4. — VS. 14, 23 nicht zu bestimmen. — 2) f. ई ein best. grosses Gefäss beim Soma KÂTJ. ÇR. 9,5,6. — 3) n. das Zusammenbringen, Zusammensetzung, Herstellung: उखा° KÂTJ. ÇR. 16,2,1. आप्यायनसंभरणे 9,5,9. des Mondes SHADV. BR. 4,6. der Ishṭhakâ Schol. zu KÂTJ. ÇR. 16,1,23.

संभरणीय (wie oben und von संभरण) adj. 1) zusammenzutragen, zu vereinigen Comm. zu TBR. 3,4,23. — 2) am Ende eines comp. auf die Herstellung von — bezüglich: उखा° (इष्टि) ÂÇV. ÇR. 4,1,21. ÇÂÑKH. ÇR. 9,22,7.

संभल (wohl von 1. भर् mit सम्) m. Freiwerber AV. 2,36,1. 14,4,31. 2,66. KAUÇ. 75. — Vgl. सत्° und शम्भल.

संभव (von 1. भू mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) Zusammenkunft, = मेलक TRIK. 3,3,424. MED. v. 53. = संकेत AGAJA im ÇKDR. — b) geschlechtliche Vereinigung, Beiwohnung: ऊर्ध्वं त्रिरात्रात्संभवः GOBH. 2,5,5. 6. — c) das Raumfinden, Platzhaben, Enthaltensein in etwas Anderem; = आधेयधारण TRIK. = आधेयस्याधारानतिरिक्तत्वम् H. an. MED. संभवो ऽप्यनुमानमेव । तद्दाढ्रणां किं भवति । खार्या द्रोणाः संभवति । द्रोणे आढकं संभवति । सत्क्ले शतमित्यादि Z. d. d. m. G. 7,310, N. 3. संभवो यथा । प्रस्थ इत्युक्ते चत्वारः कुडवाः संभाव्यन्ते GAUDAP. zu SÂÑKHJAK. 4. Am Ende eines adj. comp. so v. a. enthalten in MBH. 4,133. 13,1115. SUÇR. 1,5,14. — d) Entstehung, Geburt H. an. 3,714. MED. VS. 40,10. ÇAT. BR. 14,6,9,34 (parox.). संकीर्णानाम् M. 1,116. अस्य सर्वस्य 2,25. गर्भे 6,63. 7,1. 9,33. संभवांश्च वियोनिषु 42, 77. ब्राह्मणः संभवेनैव देवानामपि दैवतम् schon durch die Geburt 11,84. संभवानेकविंशतिम् 5,35. MBH. 13,2262. 1,367. 373. मानुषीषु (मानुषेभ्यः v. l.) अस्य रूपस्य ÇÂK. 25. माणिक्याल्करणाम् AK. 2,10,4. राज्याङ्गानां तु सर्वेषां राष्ट्राद्भवति संभवः KÂM. NÎTIS. 6,3. MÂLATÎM. 150,6. संभवः स्त्रीकृतो नृणाम् Spr. (II) 2410. 5316. नखरोम्णाम् JÂGÑ. 3,80. BHÂG. P. 2,8,15. 3,14,25. 31,44. 7,2,26. 9,42. सकफलकर्मिरम्भः das Verfertigtsein aus H. 668. — पर्जन्यादन्नसंभवः BHAG. 3,14. नाले — एकस्मिन्द्विसंभवः VARÂH. BṚH. S. 46,33. येन स्यात्पुत्रसंभवः KATHÂS. 39,6. विशल्या° so v. a. Ursprung, Quelle Verz. d. Oxf. H. 65,b,34. fg. सं° m. das Vergehen, Vernichtung VS. 40,10. असंताम् BHÂG. P. 2,4,13. adj. nicht wieder entstehend, — geboren werdend (संभव = स्थूलदेह Comm.) 1,15,31. Am Ende eines adj. comp.; voran geht α) der von dem Jmd oder das, woraus Etwas entsteht oder entstanden ist u. s. w. M. 5,10. 6,13. 8,328. 9,320. BHAG. 10,41. 13,19. MBH. 1,1147. 13,4499. 4504. 4538. RAGH. 3,42. 8,81. ÇÂK. 11,10. 15,4. 41. 186. VIKRAM. 8,47. 152. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 340. Spr. (II) 3795. VARÂH. BṚH. S. 60,3. KATHÂS. 34,55. PAÑKAT. 141, 3. सविषमक्षिकासंभवत्व n. das Bereitetsein durch Sekr. 1,186,2. — β) der Ort, wo Jmd oder Etwas entstanden, gewachsen u. s. w. ist R. 2,79,16. UTTARAR. 6,17 (10,4). VARÂH. BṚH. S. 31,2. 59,2. AK. 2,4,2,9. KATHÂS. 18,72. PAÑKAR. 1,6,31. PAÑKAT. 263, 23. H. 632. — γ) das was aus Jmd oder Etwas entsteht oder hervorgeht: सोम° WEBER, KṚSHṆAG. 298. सर्व° 306. BHÂG. P. 3,9,26. 31,5. 6,16,53. भङ्गादिसंभवं क्षेत्रम् ein Feld, auf dem Bhaṅga u. s. w. wächst, H. 967. — e) Veranlassung, Grund, Ursache H. an. MED. चित्तसंज्ञ न पश्यामि शोकस्य तव संभवम् MBH. 2,1731. BHÂG. P. 2,8,22. Am Ende eines adj. comp.; voran geht α) das was die Veranlassung u. s. w. einer Erscheinung ist: संसारगमनं चैव त्रिविधं कर्मसंभवम् M. 1,117. यज्ञाः संकल्पसंभवाः 2,3. 3,32. R. 2,24,17. 30,24. 40,34. 85,18. R. GORR. 1,38, 12. KUMÂRAS. 6,24. भयं सुरारिसंभवम् VIKR. 5. Spr. (II) 4255. MÂRK. P. 20,4. RÂGA-TAR. 4,683. Schol. zu ÇÂK. 81. H. 2. 320. — β) das was durch Etwas veranlasst —, bewirkt wird: योग° WEBER, KṚSHṆAG. 295. धर्म° 296. hier könnte संभव auch als m. aufgefasst werden: Grund —, Ursache von. — f) das zu-Stande-Kommen, Erscheinen, Eintreten: घूमस्य VARÂH. BṚH. S. 93,5. कुतो ऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणानां संभवः HIT. 10,2. 3. उन्मनः Spr. (II) 3255. वियोगस्य 6625. VARÂH. BṚH. S. 5, 17. PRAB. 33,12. Comm. zu TS. PRÂT. 10,12. ग्रसलोप° ṚV. PRÂT. 11,17. LÂṬY. 6,1,4. यक्ष्मा° Spr. (II) 7351. भय° RÂGA-TAR. 4,459. अ° das Unterbleiben M. 11,27. Am Ende eines adj. comp. so v. a. erscheinend —, eintretend in, bei HARIV. 7775. Spr. (II) 3576. द्यु° bei Tage VARÂH. BṚH. S. 21,8. शीघ्रमध्यचिरकाल° 94,3. — g) das Bestehen, Dasein, Existenz; = सत्त्व TRIK. उदये संभवे च ÇVETÂÇV. UP. 3,1. नित्यं तस्य व्रतस्य संभवम् (वसेत्) MBH. 13,290. KAP. 1,4. SÂÑKHJAK. 9. SARVADARÇANAS. 85,3. 157, 20. यत्तत्त्वे प्रमाणासंभवात् 133,5. Spr. (II) 2179. VARÂH. BṚH. S. 80,10. KATHÂS. 15,113. 34,58. SÂH. D. 56. Comm. zu TS. PRÂT. 1,25. 3,1. 4, 23. अ° m. das Nichtdasein, Fehlen, Mangeln M. 2,135. 8,70. MBH. 1, 4603. R. 5,90,27. KAP. 1,4. 117 (vgl. SÂÑKHJAK. 9). ÇAÑK. zu KHÂND. UP. S. 36. H. 66. Schol. zu P. 2,1,25. 7,4,51. VOP. 25,34. SARVADARÇANAS. 83,8. Comm. zu TS. PRÂT. 2,18. 25. 11,18. adj. nicht da seiend Spr. (II) 767. — h) Möglichkeit: नास्ति संभवो गुर्वर्थं दातुम् MBH. 3,13266. सति संभवे SÂH. D. 3,17. प्राप्ति° 327. NÎLAK. 34. 54. MÜLLER, SL. 97. SARVADARÇANAS. 50,22. 120,2. 125,6. 127,7. 155,22. संभवेन nach Möglichkeit MÂRK. P. 31,50. in der Rhetorik so v. a. ein möglicher Fall KUVALAJ. 164,a (197,a). Verz. d. Oxf. H. 208,b,5. अ° m. Unmöglichkeit, Ungereimtheit KÂTJ. ÇR. 1,5,17. 8,17. 24. 10,13. 5,3,25. 7,2,24. 9,12,

6. 25,14,2. Çâñkh. Gṛhj. 6,3. M. 7,200. Jâǵñ. 1,126. MBh. 13,233. Nîlak. 35. Sâh. D. 3,15. Sarvadarçanas. 26,18. 29,19. fg. 50,10. 82,20. 83,20. 140,21. eine best. Redefigur Kuvalaj. 98,b. adj. *unmöglich, ungereimt* Ind. St. 1,41,19. Spr. (II) 766. 4198. संभव am Ende eines adj. comp. in Verbindung mit dem was durch Etwas *ermöglicht wird:* प्रवाहैः कायतालनसंभवैः Spr. (II) 534. — *i)* = अपाय Aǵaja im ÇKDr. — *k)* N. pr. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 96. — *l)* N. pr. des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26, Schol. H. an.; vgl. शंभव 2). — 2) adj. (f. आ) *sich befindend, da seiend* Pañkar. 2,6,14. — Vgl. अस्थि°, अमृत°, आत्म° (f. *Tochter* auch R. 3,7,26), कुमार°, कुम्भ°, ख°, गर्भ°, चर्म°, पद्म°, पुनः°, बाहु°, ब्रह्म°, भूमि°, भीष्म°, मधु°, मरु°, मल्ल°, मालतीतीर°, मुख°, यथा°, रत्न°, वारि°, विमल°, विश्व°, शंकर°, शब्द°, शुष्क°, शैल°, संधि°, सर्व°, सह°.

संभवन (wie oben) 1) adj. *enthaltend*, von einem Felde so v. a. *bestanden* P. 5,2,29, Vârtt. 9. — 2) n. *das Entstehen, Werden:* संभवनं कर् Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 49.

संभवपर्वन् n. *das über die Entstehung* (der Götter u. s. w.) *handelnde Buch*, Bez. der Adhjâja 65—140 im 1ten Buch des MBh. MBh. 1,312.

संभविन् (von संभव) adj. *möglich* Sâh. D. 258. Sarvadarçanas. 120,1. — Vgl. यथा°.

संभविष्णु (von 1. भू mit सम्) adj. *Schöpfer, Urheber* Bhâg. P. 8,17,28.

संभव्य (wie oben) m. *Feronia elephantum* Colebr. Çabdak. in Vorz. d. Oxf. H. 195,b,4 v. u. — Vgl. असंभव्य (verbessert unter 1. भू mit सम् caus. 1) am Ende).

संभाण्डय् (von 2. सम् + भाण्ड), °यते *das Geräthe zusammenstellen* P. 3,1,20 nebst Vârtt. Vop. 21,17. मात्राः संभाण्ड्य Bhaṭṭ. 5,62.

संभार (von 1. भर् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ 1) *das Herbeibringen, Zurüstung*, = संभृति H. an. 3,616. Med. r. 236. अपाम् Çat. Br. 2,1,4,3. पुष्पसंभारतत्पर Kumâras. 2,36. निवृत्तयूप° adj. MBh. 12,5327. संभारान् (so die neuere Ausg.) कर् *Vorbereitungen treffen* Hariv. 11109. देवाग्निकार्योचितः संभारो रचितः Z. d. d. m. G. 27,36. विवाहाय संभारमकरोत् Kathâs. 22,173. विवाह° 34,249. 103,154. विवाहोत्सव° 16,66. बलि° 45,40. लग्नानण्डलोद्धार° Prab. 31,6 (vgl. die v. l. und Schol. 2). — 2) sg. und pl. *was herbeigeschafft wird: Zubehör, Material, Requisiten, die zu Etwas erforderlichen Gegenstände oder Stoffe* AV. 9,6,1. 11,8,13. Ait. Br. 8,5. 17. न संभृत्याः संभाराः TBr. 1,3,4,5. TS. 1,5,2,4. यज्ञ Çat. Br. 2,1,4,12. यदाखुकरीषं संभारो भवति TBr. 1,1,3,4. TS. 6,2,8,6. Kâtj. Çr. 4,9,1. 14. 26,1,2.15. संभारमाहरति Kauç. 7. 43. 47. 53. 80. 140. Vorz. d. B. H. 90 (21). MBh. 1,8133. 3,1161. Hariv. 6507. R. 1,11,3. 13. 60, 8. 2,21, 49. 22,5. R. Gorr. 2,81,32. Suçr. 1,14,19. 33,17. 2,62,16. 286,7. 461,5. 468,21 (an den drei letzten Stellen n.). Varâh. Bṛh. S. 44,11. 48,23. 34. 36. Kathâs. 34,107. Mârk. P. 72,11. Bhâg. P. 2,6,26. Pañkar. 1,3,8. नृपाभिषेकसंबन्धिनः संभाराः Pañkat. ed. Bomb. 3,60,6. यज्ञ° R. 1,59,6. R. Gorr. 1,11,17. Bhâg. P. 2,6,22. अभिषेक° R. 1,1,21 (24 Gorr.). Ragh. 12,4. Râǵa-Tar. 3,227. am Ende eines adj. comp.: स्तोक° Suçr. 1,191,11. विधेरधिकसंभारो यज्ञः Ragh. 13,62. अल्पसंभारतम Gobh. 4,1,13. — 3) pl. *die Sprüche zu* संभार 2) (vgl. Comm.) TBr. 2,2,9,6. 3,10,2. — 4) *Vermögen, Besitz:* तवैव सर्वसंभारं स्वमंशं वितरामि ते MBh. 3,3053. — 5) *Vollzahl:* कलासंभारसंभृतः MBh. 3,13976. = सर्वपूर्णत्व Trik. 2,8,57. — 6) *Fülle, Menge* H. an. Med. शास्त्र° Mârk. P. 20,4. पुस्तक° Vorz. d. Oxf. H. 188,a,13. fg. स्वर्ण° Râǵa-Tar. 1,142. कुम्भप्रतिष्ठा° 4,608. महार्घधान्य° 5,273. ज्वाला° Uttarar. 104,11 (141,8). सुधा° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 25. समस्तवस्तुसंभारसार Pañkat. 157,22. पुण्य° Mâlatîm. 171,4. 5. स्नेह° Spr. (II) 5792. ज्ञान° Lot. de la b. l. 795. निरूपादानसंभारम् adv. Sarvadarçanas. 95,18. — 7) Pañkat. I, 35 schlechte Lesart für संचार; vgl. Spr. (II) 7188. — Vgl. फल°.

संभारिन् (von संभार) adj. am Ende eines comp. *voll von:* सौरभ्य° Z. d. d. m. G. 27,47.

संभार्य (von 1. भर् mit सम्) 1) adj. P. 3,1,112, Vârtt. Vop. 26,19. *a) aus verschiedenen Bestandtheilen zusammenzutragen, — zusammenzusetzen* Kâtj. Çr. 24,1,16. Lâṭj. 4,7,8. Gobh. 2,1,3. 6. Âçv. Çr. 11,7,12. Nidânas. 5,11,5. तृचाः Pañkav. Br. 11,1,5. 18,8,18. fg. TBr. 1,8,9,1. — *b) zuzurüsten* so v. a. *durch Uebung tüchtig zu machen:* सव्यो हस्तयोः संभार्यतरः TS. 5,3,2,5. — 2) m. N. eines Ahîna Âçv. Çr. 10,3,5. 4,2. 5,6.

संभाव (von 1. भू mit सम्) m. *Stand:* रात्रि° R. 5,51,10.

संभावन (vom caus. von 1. भू mit सम्) 1) adj. *eine hohe Meinung von Jmd* (geht im comp. voran) *habend:* आत्म° Bhâg. P. 4,17,26. — 2) f. (आ) und n. (m. n. Siddh. K. 249,a,10). *a) das Versammeln:* वीरसंभावनायां क्रियमाणायाम् Pañkat. 218,6. — *b) das Herbeischaffen:* तोयसंभावनार्थाय R. 1,38,23. — *c) Ehrenerweisung, Achtungsbezeigung; Hochachtung, eine hohe Meinung von Jmd* Râǵa-Tar. 3,136. Pañkat. 264,4. Schol. zu Çâk. 160. लब्ध° adj. Spr. (II) 7256. भवतः (subj.) Çâk. 95,12. संभावना (so mit der ed. Bomb. zu lesen) किं लोकस्य (subj.) मम पार्थस्य चोभयोः (obj.) MBh. 7,4230. Ratnâv. 4,6. परां संभावनां चक्रे कुन्तीपुत्रेषु MBh. 4,1002. त्वय्यस्ति तु मम स्नेहः परा संभावना च मे R. 6,39,27. MBh. 14,1549. आत्मनि *eine hohe Meinung von sich* 5,1645. AK. 2,8,2,69. H. 317. in comp. mit dem subj. Kumâras. 6,59. mit dem obj. (तैः) अस्मत्संभावना कृता MBh. 2,597. गुरु° Kull. zu M. 1,69. आत्म° Bhâg. P. 5,26,30. — *d) Voraussetzung, Supposition* P. 1,4,96. AK. 2,4,32 (28),10. P. 6,2,21. Vop. 25,17. Kuvalaj. 128,a (153,a). Spr. (II) 7050. Z. d. d. m. G. 7,299, N. 4. Kusum. 27,18. 24. संभावनां भजते so v. a. *wird vorausgesetzt* Sarvadarçanas. 160,6. संभावनयोज्झित *nicht vorausgesetzt, in Zweifel gezogen* Râǵa-Tar. 5,328. अत्रेत्संभावनोत्प्रेक्षा प्रकृतस्य परात्मना Sâh. D. 686. in comp. mit dem subj.: स्वामि° Kathâs. 15,57. mit dem obj.: सामन्त° Ragh. 5,28. फल° Spr. (II) 4611. जीवित° Prab. 43,9. परोत्कर्ष° 88,9. द्वेष° Kathâs. 63,89. Râǵa-Tar. 6,207. सर्पत्व° Vedântas. (Allah.) No. 38. वह्निसन्यास° Kusum. 16,11. भिन्नरूपत्व° (so lesen wir) Comm. zu TS. Prât. 4,11.

संभावनीय (wie oben) adj. 1) *woran man Theil zu nehmen gedenkt:* यदि °यस्ते (sc. स्वयंवरः) N. 18,23. °नीयं ते MBh. 3,2768 ed. Calc. संभावनीयं ते ed. Bomb. — 2) *zu ehren, ehrenwerth* Vorz. d. Oxf. H. 261,a,2. — 3) *vorauszusetzen, anzunehmen, wahrscheinlich* Sâh. D. 245,6. Med. r. 27. अ° Mṛkkh. 63,15.

संभावयितर् (wie oben) nom. ag. *Ehre erweisend* Daçak. 180,12.

संभावयितव्य (wie oben) adj. 1) *zu ehren* Prab. 104,15. — 2) *voraus-*

zusetzen, anzunehmen, wahrscheinlich Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 297.

संभावितव्य = संभावयितव्य 1) Bhâg. P. 5,5,26. der Comm. liest संमाननीय.

संभाविन् (von 1. भू mit सम्) adj. 1) treu zu Jmd haltend Kathâs. 50, 122. — 2) zusagend, anstehend MBh. 3,2768 nach der Lesart der ed. Bomb.

संभाव्य (vom caus. von 1. भू mit सम्) adj. 1) zu ehren, gut zu behandeln Hariv. 557 = Mârk. P. 106,8. etwa ehrenvoll erwähnt werdend: महापुराण° (könnte auch N. pr. sein) MBh. 1,282. — 2) anzusehen, zu halten für: मन्त्रिरूपा हि रिपवः संभाव्यास्ते विचक्षणैः Spr. (II) 4708. — 3) vorauszusetzen, zu erwarten, wahrscheinlich: संपन्नं गोषु संभाव्यं संभाव्यं ब्राह्मणे तपः । संभाव्यं चापलं स्त्रीषु संभाव्यं ज्ञातितो भयम् ॥ Spr. (II) 6880. MBh. 1,7043. 5,4624. Hariv. 7480. Kâm. Nîtis. 18,34. Ragh. 13,46. Kathâs. 20,24. 91,23. Râǵa-Tar. 3,94. AK. 3,4,29 (28),18. 16. H. an. 2,412. Halâj. 5,88. Vop. 4,8. Pañkat. 111,10. angenommen werdend von (geht im comp. voran) Schol. zu Kap. 1,47. अ° unerhört, undenkbar, unwahrscheinlich, unmöglich: अद्भुत MBh. 7,2166. आनृशंस्य 13,272. Hariv. 3947 (देवैः unmöglich für). Spr. (II) 238. 267. 768. 4104. Kathâs. 6,147. 25,186. 28,60. 36,96. 47,90. 60,230. 120,8. Râǵa-Tar. 6,79. 250. Pañkat. 30,8. ed. orn. 2,12. — 4) passend, idoneus Trik. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. — 5) im Stande, mit loc. eines nom. act. Spr. (II) 1660, v. l. wohl fehlerhaft. — संभाव्य Pañkat. 117,14 ist absol. und demnach vom Folgenden zu trennen. Zu असंभाव्य vgl. u. 1. भू mit सम् caus. 1) am Ende.

संभाष (von 1. भाष् mit सम्) 1) m. Unterredung Gṛhjas. 2,98. R. 2, 112,8 (ed. Bomb. संभाषा). मिश्रेण Spr. (II) 5390 (brauchte nicht geändert zu werden). अदेशकाल° Jâǵń. 2,284. मया सह ते प्रथमः स्नेहसंभाषः संजातः Pañkat. 34,23. Gewöhnlich संभाषा f. AK. 3,4,16,95. H. 274. श्रुतश्च वां तात (so zu trennen) संभाषम् R. Gorr. 2,122,8. संभाषां कर् sich unterreden mit (instr.) MBh. 13,5008. Pañkar. 1,6,23. समा-चर् M. 2,195. 8,364. आ-चर् 363. योजय् 354. °संप्रदाम् R. 7,64,5. संभाषासमदान Mârk. P. 69,46. मनोवाग्बुद्धिसंभाषा दत्ता MBh. 7,2148. शूद्र° mit Kâtj. Çr. 7,5,5. Suçr. 1,104,16. अ° Pâr. Gṛhj. 2,8. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,12675. 5,7435. कृत° Mârk. P. 1,34. — 2) f. आ eine eingegangene Verpflichtung: °परिपालन Spr. (II) 4840 (Conj.).

संभाषण (wie oben) n. Unterredung H. an. 2,236. Med. d. 42. MBh. 13,2193. R. Gorr. 2,109,38. Gît. 5,18 (pl.). Kathâs. 64,75. Mârk. P. 34,23. Vet. in LA. (III) 8,24. सद्भिः mit MBh. 3,13443. R. 1,3,29 (24 Gorr.). 5,56,96. स्त्रीणाम् mit Suçr. 1,70,2. Verz. d. Oxf. H. 61,b,10. Kathâs. 65,100. Prab. 21,2. Çuk. in LA. (III) 38,5. सीता° mit R. Gorr. 1,4,81. 5,34 in der Unterschr. Kathâs. 65,53. Râǵa-Tar. 4,694. Mârk. P. 16,16. Bhâg. P. 4,22,19. संभाषणं कर् R. 5,57,13. तया Kathâs. 28, 63. आ-चर् 101,17.

संभाषणीय (wie oben) adj. mit dem sich Jmd (instr.) unterreden muss Bhâg. P. 7,13,22.

संभाषिन् (wie oben) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. sich unterhaltend, sich in ein Gespräch einlassend Spr. (II) 2915. — Vgl. संभाष्य.

संभाष्य (wie oben und von संभाषा) adj. 1) mit dem sich Jmd (gen.) unterreden darf MBh. 2,1408. अ° 13,6089. 6105. 6140. Bhâg. P. 11,17, 33. — 2) anzureden: भद्रदत्तादिनामभिः Sâh. D. 172,16. — 3) zur Unterredung geeignet: असंभाष्ये देशे M. 8,55.

संभु (von 1. भू mit सम्) P. 3,2,180 (= जनितृ Schol.). Vop. 26,168. 1) adj. hervorgegangen, verfertigt aus (geht im comp. voran): फलसंभूवाम् Jâǵń. 1,188. — 2) ein best. Metrum: 4 Mal ◡◡————◡◡, ——— ◡◡—, —◡◡——— Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV,13); vgl. संभु.

संभुज् (3. भुज् mit सम्) f. etwa Genuss ṚV. 2,1,4.

संभूत 1) adj. s. u. 1. भू mit सम्. — 2) संभूत m. (संज्ञायाम्) P. 6,2,146, Schol. N. pr. eines Sohnes des Trasadasju Hariv. 714. VP. 371. N. pr. eines Richters Târan. 290.

संभूतविजय s. संभूतिविजय.

संभूति (von 1. भू mit सम्) 1) f. a) Entstehung VS. 40,9. 11 (Gegens. विनाश). M. 2,147. Jâǵń. 3,125. धर्मस्य नृषु MBh. 1,375. मांसस्य शुक्रात् 13,5692. Varâh. Bṛh. S. 82,4. वल्मीक° Çâṅkh. Gṛhj. 5,11. चतुर्युगादि° Hariv. 11461. अनङ्गाङ्ग° Kathâs. 21,82. VP. 5,1,4. Mârk. P. 46,1. 121, 36. Bhâg. P. 4,11,15. 45,3. 12,12,9. Verz. d. Oxf. H. 48,a,28. am Ende eines adj. comp.: ब्रह्मक्षत्रिय° stammend von Weber, Râmat. Up. 340, N. 3. अविज्ञात° Râǵa-Tar. 5,73. — अ° VS. 40,9. — b) Wachsthum: रेतसि संभूतिं दधाति Çat. Br. 6,6,2,10. Erstarkung: पक्षगमनस्य Çâṅkh. Çr. 16,22,10. — c) = विभूति (nach dem Comm.) Machtäusserung Bhâg. P. 10,70,40. — d) N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Marîki's VP. 54. 82. Mârk. P. 50,22. 52,19. der Gattin Ǵajadratha's und Mutter Viǵaja's Bhâg. P. 9,23,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Duḥsaha VP. 371, N. 5. eines Bruders des Trasadasju ebend. eines Richters Târan. 4. 82. — Vgl. गर्भ°.

संभूतिविजय m. N. pr. eines der sechs Çrutakevalin H. 33. Wilson, Sel. Works 1,336. संभूतविजय v. l.

संभूय absol. in Gemeinschaft u. s. w. s. u. 1. भू mit सम् 1).

संभूयंस् (2. सम् + भू°) gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. सांभूयि.

संभूयस्य् (wie oben), °स्यति sich vermehren gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

संभृत s. u. 1. भर् mit सम्.

संभृतक्रतु adj. in dem alle Einsicht vereinigt ist: Indra ṚV. 1,52,8.

संभृतश्री adj. Lieblichkeiten in sich vereinigend, prachtvoll: die Nacht AV. 19,49,1. प्रावृषा (so ist zu trennen) °श्रीः (जलदः) Megh. 113.

संभृतसंभार adj. der alle Zurüstung gemacht hat TS. 1,5,2,4. MBh. 5,1161. Bhâg. P. 1,12,35. 2,6,27.

संभृताङ्ग adj. feist an allen Gliedern TBr. 3,7,6,9. am Ende eines comp. dessen Glieder überzogen, bedeckt sind mit: काशकुशचर्मवल्कल° (besser °संवृत ed. Bomb.) MBh. 12,7002.

संभृताश्व adj. feiste, wohlgenährte Rosse habend ṚV. 8,34,12.

संभृति (von 1. भर् mit सम्) f. = संभार H. an. 3,616. Med. r. 236. Zurüstung, Vorbereitungen: चकार — तद्विवाहाय संभृतिम् Kathâs. 103,170.

संभृत्य (wie oben) adj. = संभार्य P. 3,1,112, Vârtt. Vop. 26,19. zusammenzutragen, zuzurüsten TS. 1,5,2,4. TBr. 1,3,4,5.

संभृत्वन् (wie oben) adj. zusammenbringend, anhäufend AV. 3,24,2.

संभेद (von 1. भिद् mit सम्) m. 1) das Stechen Suçr. 1,288,8. — 2) das Sichablösen (= भेद): अङ्गानाम् Suçr. 1,270,18; vgl. 15. = स्फुटन das Bersten Med. d. 43. — 3) Trennung Verbündeter, das Entzweien (= भेद)

Kâm. Nîtis. 5, 14. — 4) *Art, Species* (= भेद): नानापुराणसंभेदा: Verz. d. Oxf. H. 18, *a*, 5. — 5) *das Sichmischen, Ineinanderfliessen:* छायामाम् Ait. Br. 7, 12. ग्रं° Çat. Br. 13,8,4,12. लोकानाम् 14,7,2,24. Khând. Up. 8,4,1. प्राणानाम् TS. 6,4,4,4. zweier Flüsse, *confluentes* AK. 1,2,3,34. Halâj. 3,47. विपाट्छुतुद्र्यो: Nir. 2,24 (Sâj. in der Einl. zu ṚV. 3,33). Lâṭj. 10,19,4. R. 2,54,6. नदीनाम् M. 8,256. सिन्धुसंभेदा: Râǵa-Tar. 3,360. वितस्तासिन्धु° 4,391. ग्रसि° Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,11. संभेदावर्त Râǵa-Tar. 3,90. *Vereinigung, Verbindung, Gemisch* Med. ग्रालोकतिमिर° Mâlatim. 167,4. मुग्धोत्क° H. 312. संतोषानन्द° Sâh. D. 174. काव्यार्थ° *Berührung mit* 23,22. 30,13.

संभेदन (wie oben) n. *das Durchbrechen* Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,34.

संभेदवत् (von संभेद) adj. *zusammengetroffen, zusammengestossen:* कुवलयापीडेन सार्धं रणे Gît. 10,16.

संभेद्य (von 1. भिद् mit सम्) adj. 1) *zu durchbohren, zu durchstechen:* तमसि सूचीमुखाग्रसंभेद्ये Spr. (II) 4084. — 2) *zu verbinden, in Verbindung zu setzen:* घनान्यप्यसंभेद्यं दैवैरपि sc. mit einem Pfeile Hariv. 4504.

संभोक्तर् (von 3. भुज् mit सम्) nom. ag. *Geniesser:* हैयंगवीन° Pańkar. 4,8,36.

संभोग (wie oben) m. am Ende eines adj. comp. f. ग्रा. 1) *Genuss* Trik. 3,3,71. H. an. 3,132. Med. g. 30. Halâj. 5,42. पृथिव्या: पर्जन्येन संभोग: Nir. 7,5. Çat. Br. 1,7,2,16. M. 8,200 (so v. a. *Nutzniessung*). MBh. 2,474. Bhar. Nâṭjaç. 18,93 (तेषु). विषयामिषस्य Spr. (II) 6887. 1328. Kathâs. 9,12. Mârk. P. 20,21. Sâh. D. 78. Kusum. 9,7. राज्ञ° *die Genüsse eines Fürsten* Bhar. Nâṭjaç. 18,45. सत्संभोगफला: श्रिय: Spr. (II) 6200. प्रिय° *der Genuss an einem Freunde* (oder zu 2) 1015. ग्रसि° Râǵa-Tar. 4,398. ग्र° Spr. (II) 769. — 2) *Liebesgenuss, Befriedigung der Zärtlichkeit* Trik. 1,1,127. 3,3,71. H. 537. Med. Halâj. Bhar. Nâṭjaç. 19, 75. Daçak. 2,46. 4,47. 63. Sâh. D. 127. 211. 225. Pratâpar. 58,*a*,7. MBh. 1,3965. स्नेहप्रणयसंभोगै: (संभोग = सेवा, ग्रन्नपानादिविशेषप्रदान Comm.) R. 2,26,31. Megh. 94. Spr. (II) 622. 3426. Kathâs. 3,69. Mârk. P. 62,30. Râǵa-Tar. 1,111. 5,230. 6,164. 166. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,13. 208,*b*,20. 218,*b*,22. Pańkar. 2,8,10. संभोगं कर् Vet. in LA. (III) 16,15. 21,13. °शृङ्गार Sâh. D. 7,7. 16. भार्या° *Befriedigung des Liebesgenusses mit* Kathâs. 21,25. 28,90. 31,13. Mârk. P. 18,31. 126, 26. Râǵa-Tar. 1,308. 2,103. 3,504. Sâh. D. 114. ग्रसंभोगो जरा स्त्रीणाम् Spr. (II) 236. सुरत° dass. Kathâs. 45,218. 334. तया सह सुरतसंभोगं विधाय Vet. in LA. (III) 9,1. 2. ग्रात्मप्रदानसंभोगै: MBh. 4,400. — 3) so v. a. *Dauer* in तिथि° Weber, Nax. 2,287. — 4) = हर्ष Çabdar. im ÇKDr. — 5) = शुण्डा H. an. — 6) = जिनशासन Med.; vgl. °काय. — 7) = केलिनागर Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. संभोगिन्. — 8) N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,397.

संभोगकाय m. *der Körper des Genusses*, Bez. einer der drei Körper eines Buddha Vjutp. 3. Wassiljew 127. fg. 263. 286. Hiouen-thsang 1,241. Vie de Hiouen-thsang 231. Kâlakakra 3,16.

संभोगयक्षिणी (so ist zu lesen) f. N. pr. einer Jogini, die auch Viṇâ heisst, Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,10.

संभोगवत् (von संभोग) adj. wohl = 2. भोगवत् *Genüsse habend, ein genussreiches Leben führend* Varâh. Bṛh. S. 68,109.

संभोगवेश्मन् n. *das Schlafgemach einer Geliebten* Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,3.

संभोगिन् (von संभोग) adj. *mit einander* oder *gegenseitig sich geniessend* Ait. Br. 8,2. Çâṅkh. Çr. 16,21,21. am Ende eines comp. *geniessend:* ग्रस्त्री° *des Liebesgenusses sich enthaltend* Kull. zu M. 6,26. so v. a. *im Besitz von Etwas seiend:* स्तनजघनघनाभोगसंभोगिनी Spr. (II) 6642. सुतसुखार्थ° Varâh. Bṛh. S. 70,11. m. = केलिनागर Bhûriprajoga im ÇKDr.

संभोग्य (von 3. भुज् mit सम्) adj. = भोग्य *zu geniessen, was genossen —, benützt wird;* davon nom. abstr. °ता f.: विभूती: प्राप्य परमा: सतां संभोग्यतां नयेत् Spr. (II) 6169.

संभोज (wie oben) m. *Nahrung* Bhâg. P. 7,5,38.

संभोजक (vom caus. von 3. भुज् mit सम्) nom. ag. *Koch* oder *Aufwärter beim Essen* MBh. 1,7215.

संभोजन (von 3. भुज् mit सम्) 1) n. *a*) *gemeinschaftliches Essen, ein gemeinsames Mahl* Spr. (II) 6888. — *b*) *Nahrungsmittel* Suçr. 2,105,9. 300,13. 411,21. — 2) f. ई *ein gemeinsames Mahl:* संभोजनी नाम पिशाचभिक्षा Âpast. 2,17,8. संभोजनी नाम पिशाचदक्षिणा MBh. 13,4316. M. 3,141.

संभोजनीय adj. *zu speisen* Bhâg. P. 10,20,29.

संभोज्य adj. 1) *genossen werdend, geniessbar:* नानाशकुनिसंभोज्यै: फलै: MBh. 13,638. — 2) *mit dem man zusammen speisen darf:* ग्र° M. 9, 238. MBh. 12,4046. — 3) *zu speisen* Bhâg. P. 1,14,43.

संभ्रम (von भ्रम् mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. ग्रा. *a*) *Verwirrung, Aufregung; eine aus einer heftigen Gemüthsbewegung hervorgehende Hast, grosser Eifer;* = संवेग, त्वरा AK. 1,1,2,34. 3,2,26. H. 322. an. 3,474. Med. m. 55. Halâj. 4,35. = साध्वस Trik. 3,3,304. Med. = भीति H. an. ग्रग्निकारित M. 4,118. संभ्रमे तुमुले सति MBh. 1,1160. संभ्रमेषसंभ्रमा: 3,16079. 13,3519. Spr. (II) 1628. दुर्भिक्षे संभ्रमे वापि Mârk. P. 14,70. जगत: (= प्रलय Nilak.) Hariv. 4511. राज्ञाम् Varâh. Bṛh. S. 4,19. संभ्रमादुत्थित: so v. a. *eiligst* MBh. 1,764. एह्यागच्छ यशोदे त्वं संभ्रमात्किं विलम्बसे Hariv. 3457. R. 1,48,23 (49,23 Gorr.). 2,23,6. 60,5. 16. 62,11. R. Gorr. 1,4,67. 141. 3,60,8. 69,13. 4,32,6. 5,33,24. 57,2. Suçr. 1,333,4. 2,349,5. Megh. 22. Ragh. 11,25. Kumâras. 3,56. Çiç. 9, 71. Spr. (II) 870. 2018. 3866. 4253. 4883. 5464. Kathâs. 18,17. 20,52. 26,176. 49,118. 58,117. 61,70. 64,10. 72,139. 98,40. Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,2. Râǵa-Tar. 2,101. 3,498. 5,306. Daçak. 1,38. Sâh. D. 142. 171. 221. 237. 83,21. Pratâpar. 21,*b*,9. 53,*a*,1. Bhâg. P. 1,18,4. Pańkat. 52,16. संभ्रमेण स्वेद: (ग्रनुमीयते) Sarvadarçanas. 18,19. मदभिषेकार्थम् R. Gorr. 2,19,2. गमनं प्रति 20,6. संभ्रमं गम् MBh. 3,15660. संभ्रमं परमास्थाय R. 1,63,27 (65,32 Gorr.). संभ्रमं कर् *in Aufregung gerathen* MBh. 1,6026. Kathâs. 58,130. Bhâg. P. 3,31,27. 10,77,10. Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,22. बहुसंभ्रमक्रिया 21. तमेवार्हसि कर्तुं त्वं मत्प्रस्थानाय संभ्रमम् *denselben grossen Eifer musst du an den Tag legen bei* R. Gorr. 2,19,2. संभ्रमं त्यज् *sich beruhigen* 4,13,39. वि-मुच् 3,28,4. Am Ende eines comp.; voran geht dasjenige α) woran die *Verwirrung* oder *Aufregung* wahrgenommen wird. राष्ट्र° Hariv. 5208. द्वा:स्थ° Kathâs. 20, 49. — β) was die *Verwirrung* oder *Aufregung* bewirkt: ग्रभिषेकार्थे मम

संभ्रमसंभ्रम: R. 2,22,5. शस्त्राग्नि° Varâh. Bṛh. S. 30,14. प्रशान्ते गजसंभ्रमे Kathâs. 112,77. 116,35. भय° Sâh. D. 152. — सु° Spr. (II) 2144. अ° Bhâg. P. 5,9,21. Am Ende eines adj. comp.: अ° MBh. 3,16079. Ragh. 4,72. Râǵa-Tar. 5,32. असंभ्रमम् adv. MBh. 6,2786. ससंभ्रम R. Gorr. 2,4,6. Mṛkkh. 169,10. Kathâs. 18,193. 26,87. 45,138. 49,193. 122,39. Râǵa-Tar. 1,364. Pańkat. ed. orn. 4,14. ससंभ्रमम् adv. R. Gorr. 2,72,11. 5,69,1. Çâk. 6,15. 11,17. 18,13. 40,18. 92,12. Vikram. 25,18. Spr. (II) 1842 (am Ende eines comp.). 7252. Kathâs. 4,56. 10,172. 26,170. 27,171. 62,63. 77,32. Verz. d. Oxf. H. 250,a,20. Prab. 6,1. 22,3. Pańkat. 27,7. 140,24. 198,9. Hit. 14,21. 42,8. 74,16. 127,13. Çuk. in LA. (III) 36,16. अतिसंभ्रम Bhâg. P. 10,81,25. आगत° MBh. 13,6294. R. 4,8,48. 19,34. उद्भिन्न° Râǵa-Tar. 6,124. जात° Bhâg. P. 10,48,3. — b) *die gegen Jmd an den Tag gelegte Rücksicht, rücksichtsvolles Benehmen;* = आदर Trik. H. an. Med. तव वीर्यवत: कश्चिच्चद्यस्ति मयि संभ्रम: R. 5,36,50. 68,20. Spr. (II) 7299, v. l. (सा तमू) अभ्यनन्दत्स्कण्ठाश्लेषादिसंभ्रमै: Kathâs. 57,146. Râǵa-Tar. 3,74. — c) *Irrthum, Wahn:* शकारिर्विक्रमादित्य इति संभ्रममाश्रितै: Râǵa-Tar. 2,6. am Ende eines adj. comp.: किमेतद्दृश्यते ऽम्बुधौ । यदृच्छाप्रोद्गतोद्यसपक्षगिरिसंभ्रमम् ॥ *das den Irrthum, den Schein erweckt, als wäre es u. s. w.* Kathâs. 26,9. Hierher vielleicht संभ्रम = नक्राश्रम Aǵajapâla im ÇKDr. — d) v. l. für विभ्रम *Anmuth, Schönheit* Spr. (II) 5896. — e) = सूत्र Aǵajapâla im ÇKDr. — e) N. pr. einer Schaar Çiva's Verz. d. Oxf. H. 70,a,3. — 2) adj. = व्याकुल (Comm.) *aufgeregt:* Augen Bhâg. P. 1,8,31. — Vgl. नि:°.

संभ्रान्ति f. = संभ्रम 1) a) Sâh. D. 235. 237.

संमत 1) adj. s. u. मन् mit सम्. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Manu Sâvarṇa Hariv. 465. — b) pl. einer Schule der Buddhisten Burnouf, Intr. 446; vgl. संमतीय. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Marutta's Hariv. 1832. — 4) n. *Meinung* (vgl. auch unter मन् mit सम् 1): कवि° Pratâpar. 80,a,6.

1. संमति (von मन् mit सम्) f. 1) *Meinung, Ansicht* Kâr. 11 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. — 2) *Einigung:* विमतानाम् Âçv. Çr. 2,13,10. — 3) *Einwilligung, Zustimmung* H. an. 3,311. Med. t. 169. fg. °पथमिवापन्न: Prab. 102,2. संमत्या *mit Einwilligung von* (gen.) Pańkat. 229,1. Hit. 106,19. 116,21. Kull. zu M. 9,200. — 4) *das Ehren, Ehrenerweisung* R. 7,10,39. P. 3,1,128. 8,1,8. 2,103. Ragh. ed. Calc. 8,32 (Sâh. D. 332,1). Kir. 10,36. — 5) *Wunsch* H. an. Med. — 6) = आत्मज्ञान Agajapâla im ÇKDr.

2. संमति (2. सम् + मति) adj. *derselben Meinung seiend, übereinstimmend* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. — Vgl. सांमत्य.

संमतिमन् m. nom. abstr. von 2. संमति gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

संमतीय m. pl. = संमत 2) b) Wassiljew 79. 230. fg. 233. fg. 253. Târan. 4. 175. 274. fgg. 294. 297. Hiouen-thsang 1,234. fg. Vie de Hiouen-thsang 123. 204.

संमद् zur Erklärung von समद् Nir. 9,17.

संमद (von 1. मद् mit सम्) m. 1) *Freude* P. 3,3,68 (vgl. 6,2,14). Vop. 26,171. AK. 1,1,4,2. H. 316. 1528. Halâj. 1,123. Hariv. 7440. Ârjâs. 275 (nach Benfey). Spr. (II) 4218. Mâlatîm. 77,11. Kathâs. 56,27. 112,107. Çatr. 13,2. Sâh. D. 167. — 2) N. pr. a) eines Ṛshi Ind. St. 3,242, b. — b) eines mythischen Fisches VP. 4,2,20. संमाद ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. सांमद.

संमदमय (von संमद) adj. (f. ई) *voller Freude:* दशा Kathâs. 26,287.

संमनस् (2. सम् + मनस्) adj. gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. *einig* AV. 6,42,1. 73,1. Çat. Br. 4,2,4,23. Kauç. 98. — Vgl. सांमनस्य.

संमनिमन् (von संमनस्) m. *Einigkeit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123; vgl. 6,4,155.

संमन्तव्य (von मन् mit सम्) adj. *hoch anzuschlagen* MBh. 1,7456.

संमल्लणीय (von मल्लय् mit सम्) adj. *zu begrüssen* MBh. 12,12213.

संमय m. nom. act. Vop. 26,171, v. l.

संमयन (von 1. मि mit सम्) n. *das Eingraben des Jûpa* Çat. Br. 3,7,2,3.

संमर्द (von मर्द् mit सम्) m. 1) *Druck:* beim coitus Pratâpar. 56,a,6. *Anprall:* वीचि° Râǵa-Tar. 4,541. *Gestampf* MBh. 14,2117. 2121. Hariv. 5265. 6391. R. Gorr. 2,407,17. 5,83,11. Ragh. 15,101. Kathâs. 19,95. Râǵa-Tar. 5,57. *das Zerreiben* (wohlriechender Stoffe) Halâj. 4,84. — 2) *feindlicher Zusammenstoss, Kampf* H. 797. Halâj. 2,299. MBh. 5,5859. 7,5146. सेनयो: Mârkk. 74,3. परस्पर° R. ed. Bomb. 5,41,7. अन्योऽन्य° Kathâs. 3,66. अरि° *Kampf mit* MBh. 1,8333.

संमर्दन (wie oben) m. N. pr. 1) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,51. — 2) eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 48,78.

संमर्दिन् (wie oben) nom. ag. gaṇa ग्रह्यादि zu P. 3,1,134.

संमर्शन (von मर्श् mit सम्) n. *das Bestreichen* Çat. Br. 3,8,3,36. Kâtj. Çr. 5,3,16. 19,2,29. Çâṅkh. Çr. 4,21,20.

संमर्शिन् (wie eben) adj. *urtheilsfähig* Taitt. Up. 1,11,4.

संमर्ष (von मर्ष् mit सम्) m. *Ertragung:* दु:ख° Bhâg. P. 11,19,36.

संमा (3. मा mit सम्) f. 1) *Gleichmaass, Gleichzahl* Ait. Br. 3,4. Pańkav. Br. 9,1,23. — 2) *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,43.

संमातृ (2. सम् + मा°) adj. P. 4,1,115. *von derselben Mutter stammend* ṚV. 10,117,9. AV. 8,7,27. Kâṭh. 13,7. — Vgl. सांमातुर.

संमातुर H. 546 schlechte Lesart für सांमातुर.

संमाद (von 1. मद् mit सम्) m. P. 3,3,68, Schol. (vgl. 6,2,144) nicht in der Bed. हर्ष. = संमद 2) b) ÇKDr.

संमान (von मन् mit सम्) m. *das Ehren* (einer Person), *Ehren* (pl.) MBh. 1,7064. 3,1814. तस्त: R. 2,26,30. Spr. (II) 4034. 5352. 5754. 6890. fg. 6991. Mârk. P. 69,10. Pańkar. 1,11,6. Pańkat. 248,3. ब्रह्मक्षत्रस्य (obj.) MBh. 12,2773. Spr. (II) 5991. Bhâg. P. 4,8,27. संमानं कृ MBh. 10,314. fg. Hariv. 6532 (गोविन्दे). Kathâs. 45,195. 197. Mârk. P. 69,46. प्र-युज् MBh. 1,7964. समा-धा Spr. (II) 5425. राज° *von Seiten eines Fürsten* 529. मन्त्रिषु स्वामिसंमान: Râǵa-Tar. 4,550. आत्म° *der eigenen Person erwiesene Ehren* Spr. (II) 3529. असंमानं लभ् *Unehre einernten* 453. Wird bisweilen fälschlich सन्मान geschrieben und auch als n. (vgl. Siddh. K. 249,a,9. 10) gebraucht.

संमानन (vom caus. von मन् mit सम्) n. *das Ehren* (einer Person) Nir. 7,17. P. 1,3,36. 70. तस्य (obj.) संमाननार्थम् MBh. 13,1522. Kathâs. 14,34. कुलसंमाननार्थम् MBh. 5,3406. f. आ dass. Spr. (II) 4170.

संमाननीय (wie oben) adj. *zu ehren* Bhâg. P. 5,5,26, v. l.

संमानिन् (von संमान) adj. *Ehre besitzend, auf Ehre haltend* Spr. (II) 6043.

संमान्य (vom caus. von मन् mit सम्) adj. *in Ehren stehend:* सर्वभूता

नाम् R. 4,44,10. °सलिला R. Schl. 2,50,14.

संमार्ग (von 1. मर्ज् mit सम्) m. 1) *das Wischen, Reinigung* Comm. zu TBr. 3,497,14. 500,1. zu Kâtj. Çr. 2,6,46. fg. 50. pag. 190,18. 505,21. वेदि° Kumâras. 1,61. — 2) *Wisch, Grasbüschel* (mit welchem das Brennholz umwunden wird) Âçv. Çr. 1,3,28. 3,1,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 227,20. fg.

संमार्जक (wie oben) 1) adj. *a) kehrend, reinigend; Kehrer* H. 363, Schol. गृहादि° Kull. zu M. 7,126. — *b)* = बहुधान्यार्जक H. 363, Schol. — 2) m. *Besen* Çabdar. im ÇKDr.

संमार्जन (wie oben) 1) n. *a) das Abreiben, Wischen, Kehren, Reinigen* Ratnam. im ÇKDr. Kâtj. Çr. 5,5,6. 14. Lâtj. 4,12,20. 2,3,16. 8,45. M. 5,124. MBh. 12,7002. Hariv. 7908. R. 2,33,20 (21 Gorr.). 74,34: वेश्म° Mârk. P. 35,16. Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,16. fg. 16,*a*,9. 30,*b*,48. 83, *a*,20. 85,*a*,45. *b*,16. Bhâg. P. 7,11,26. गृहसंमार्जनकर्तृ Pañkat. 26,22 27,5. 116,21. अग्नि° Comm. zu Âçv. Çr. 1,3,28. — *b) Wisch; Spitzen und Wurzeln des Darbha-Grases, vom Besen* (वेद) *abgeschnitten, welche zum Reinigen der Löffel u. s. w. dienen*, TS. Comm. 1,169,16. TBr. 3,3,1,2. स्रुक्सं° 2,1. Kâtj. Çr. 2,6,50. 8,6,31. — *c) an Schüsseln u. s. w. haftende Reste, die abgewischt werden:* अन्नविकिरसंमार्जनजलाशिनः Mârk. P. 31,12. — 2) f. ई *Wisch, Besen* (aus zähen Gräsern und Stängeln) AK. 2,2,18. H. 1016. Halâj. 2,147. Krshis. 7,21. Sañsk. K. 2,*b*,3. Kull. zu M. 3,68.

संमार्ष्टि (wie oben) f. *Reinigung:* अवदाताि° H. an. 2,90.

संमित 1) adj. s. u. 3. मा mit सम्. प्राण° *lieb wie das eigene Leben* Mârk. P. 90,1. — 2) m. N. pr. eines mythischen Wesens Jâgñ. 1,284. — 3) n. प्रजापतेश्चतुस्त्रिंशत्संमितम् und प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत्संमितम् Namen von Sâman Ind. St. 3,224,*a*.

संमितत्व n. in der Rhetorik *durchgängiger Parallelismus:* पावत्सर्वपदत्वं तु संमितत्वमुदाहृतम् Pratâpar. 69,*a*,8. Beispiel: काकतीयनरेन्द्रस्य कीर्तिचन्द्नचर्चनम्। दिगङ्गना वितन्वन्ति चतंसीकृततद्गुणाः ॥

संमिति (von 3. मा mit सम्) f. *Gleichstellung* P. 4,4,135.

संमिमर्दिषु (vom desid. von मर्द् mit सम्) adj. *zu zerdrücken —, zu zermalmen beabsichtigend* MBh. 8,866 nach der Lesart der ed. Bomb.

संमिमानयिषु (von desid. des caus. von मन् mit सम्) adj. *zu ehren beabsichtigend:* वीरान् MBh. 7,1641.

संमिश्र (2. सम् + मिश्र) adj. (f. आ) *gemischt, vermischt:* संमिश्राख्यान *Vermischtes* Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,43. fg. *gemischt —, im Verein mit, sich berührend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): उदकेन R. ed. Bomb. 6,113,119. Bhar. Nâtjaç. 19,104. संमिश्रा या चतुर्दश्या अमावास्या भवेत्क्वचित् Tithjâdit. im ÇKDr. पिण्याकसंमिश्रमशनम् MBh. 13,5518. Mârk. P. 15,21. Schol. zu P. 6,2,154. Siddh. K. zu P. 2,1,31. कालासंमिश्रदेह Mâlav. 1. केसरोत्कर° (पद्म) *behaftet mit* MBh. 3,11150. विसर्ग° *versehen mit* Çrut. 2.

संमिश्रण (von मिश्रय् mit सम्) n. *das Hineinmischen —, mengen:* अपद्रव्य° Kull. zu M. 7,195.

संमिश्ल adj. = संमिश्र *sich verbindend, sich mischend, im Verein mit* (instr. und loc.) Ṛv. 1,7,2. तविषीभिः 64,10. यज्ञैः 2,36,2. श्रिया 7,56,6. धेनुभिः 9,61,24. यः संमिश्लो हर्योः 8,33,4. 1,166,11. शुभे संमिश्लाः पर्वतीरिषुसत 3,26,4. 8,50,15. संमिश्लो अग्निरा निर्धति देवान् 10,6,4.

संमीलन (von मील् mit सम्) n. 1) *das Schliessen* (*der Augen*): नयन° Suçr. 1,155,15. मनःसंमीलनं निद्रा *Einstellung der Thätigkeit des M.* Daçar. 4,21. चेतःसंमीलनं निद्रा Sâh. D. 185. — 2) *vollständige Verfinsterung* Ganit. Kandragr. 16. 19. Sûrjagr. 16. — Vgl. निमीलन.

संमील्य (wie oben) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*b*. संमील्योत्तर n. desgl. ebend.

1. संमुख (2. सम् + मुख) n. 1) *ein zugekehrtes Gesicht* P. 5,2,6. Davon *a)* acc. संमुखम् *α) entgegen* (kommen u. s. w.) Spr. (II) 2356 (Conj. für संमुखे). Kathâs. 26,116. 63,110. Mârk. P. 43,21. Râga-Tar. 5,146. mit gen. Kathâs. 48,33. 78,22. 85,73. Pañkat. 238,28. आत्मनः संमुखं नित्यं य (ein Weber) आकर्षति *zu sich heran* Spr. (II) 5985. — *β) in's Gesicht:* संमुखं नैव पश्यति Sâh. D. 59,1. — *γ) gegenüber:* युयुधे तेन सं° Kathâs. 44,150. *vor Jmdes Augen* MBh. 12,1284. *in Gegenwart von* (gen.) Saddh. P. 4,25,*a*. — *b)* loc. संमुखे *α) gegenüber, davor, in Gegenwart von* MBh. 12,4272. Sâh. D. 59,17. दासजनस्यापि — मशकत्संमुखे स्थातुम् *so v. a. in's Gesicht sehen* Kathâs. 4,70. — *β) entgegen:* जगाम संमुखे तस्य Mârk. P. 108,5. न बभूव तदा कश्चिद्युयुत्सोरस्य संमुखे *setzte sich entgegen* R. 7,28,5. — Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen in der Bed. von संमुखम् *entgegen:* संमुखायात Spr. (II) 3246. संमुखागत Kathâs. 10,153. *in's Gesicht:* °दर्शन Kaurap. 18. — 2) *Beginn, Anfang:* स्थितौ यौवनसंमुखे (°संमुखौ die neuere Ausg.) Hariv. 9104.

2. संमुख (wie oben) adj. (f. ई und आ) 1) *Jmd* (gen.) *das Gesicht zuwendend* Trik. 3,1,16. Sâh. D. 60,10. वैरिमृगा यस्य नैवासन्संमुखाः क्वचित् Kathâs. 27,138. अधावत् — अस्य संमुखः *ihm entgegen* 47,87. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,16 (f. आ). Kathâs. 84,29 (अ°). Pañkat. 36,16. 125,15. संमुखी भू *entgegenkommen* 104,15. 160,12. 240,13. वटपादपसंमुखो गच्छति *geht auf — los* 104,17. मदागमनसंमुखी Çâk. 30. *zugewandt, zugekehrt* von Unpersönlichem Çat. Br. 3,9,2,3. Kâtj. Çr. 9,1,5. Gît. 12,21. Pañkat. 218,2. स्वसंमुखी (करौ) Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,30. — 2) *zeitlich zugekehrt so v. a. im Beginn von — stehend:* स्थितौ यौवनसंमुखौ Hariv. 9104 nach der Lesart der neueren Ausg. — 3) *zugeneigt:* das Volk Ait. Br. 8,25. mit gen. der Person Mârk. P. 75,6. vom Schicksal Kathâs. 104,195. Spr. (II) 356. *geneigt zu:* प्रसाद° Pañkat. 25,24 (°सन्मुख gedr.) = ed. orn. 22,12. — 4) *bedacht auf:* शुभकर्मणि Çatr. 2,17. स्वर्गैक° Kathâs. 42,171. देहत्यागैक° 16,51. 38,92. — संमुखे मेदमाक्र Mrcch. 101 fehlerhaft für सन्मुखेमेदमाक्र. Vgl. अभि°.

संमुखिन् m. *Spiegel* Çabdârthak. bei Wilson.

संमुखीकर् (2. संमुख + 1. कर्) *gegenüberstellen:* सौमित्रिणा बाणैः °कृतः so v. a. *zur Zielscheibe der Pfeile gemacht* Râghavap. 12,24.

संमुखीन (von 1. संमुख) adj. *zugekehrt* P. 5,2,6. H. 1437. so v. a. *zugeneigt:* संमुखीना हि जयो रन्ध्रप्रहारिणाम् Ragh. 15,17. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Zugekehrtsein* Kull. zu M. 4,52. *das Gegenüberstehen, Gegenwart* Sâh. D. 107,18.

संमुखीभू (2. संमुख + 1. भू) *sich gegenüber —, sich entgegen stellen:* °भूय युध्यमानाः Kull. zu M. 7,89.

संमुद्र s. स्वाद्व°.

संमूढ s. u. 1. मुह् mit सम्. Davon nom. abstr. °ता f. *der Zustand, da man kein klares Bewusstsein hat:* °तां ययौ Kathâs. 105,13. °त्व n. dass.

Maitrjup. 3,2.

संमूढपिडका f. Bez. *gewisser Eruptionen am männlichen Gliede* (zu den शूकदोष gehörig) Suçr. 1,298,7. 19. 2,124,4.

संमूत्रण (von मूत्रय् mit सम्) n. *das Bepissen:* शुनक° (von einem Hunde) Varâh. Bṛh. S. 89,1.

संमूर्छ (von मूर्छ् mit सम्) m. *das Wuchern:* °शस्तृणाद्यः H. 1201.

संमूर्छन (wie oben) n. 1) *das Sichballen, Sichverdichten, Sichanhäufen:* वायोर्वायुसंमूर्छनं नानात्वलिङ्गम् Kan. 2,1,14. मत्स्याद्यः संमूर्छनोद्भवाः H. 1356. = अभिव्याप्ति AK. 3,3,6. H. 1517. an. 4,197. Med. n. 215. = उच्छ्राय Med. — 2) *Verlust der Besinnung* (मोह) H. an. Med.

संमेघ (2. सम् + मेघ) m. *die wolkige Jahreszeit* Pañkav. Br. 5,9,10. — Vgl. सांमेघ्य.

संमेत m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,353. 14,96. — Vgl. समेत.

संमेलन (von मिल् mit सम्) n. *das Zusammenkommen, Vereinigung, Vermischung* Uttarar. ed. Cow. 177,9. Sâh. D. 282,7. खण्डमरिचादीनाम् 27,18. विभावादि° 19. शरीरार्ध° Comm. zu Naish. 7,83.

संमोद (von 1. मुद् mit सम्) m. 1) *Freude* Çabdar. im ÇKDr. — 2) = आमोद, मोद *Wohlgeruch* MBh. 2,2178 nach einer von Nilak. erwähnten Lesart.

संमोदन (wie oben) 1) n. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. *Wohlgeruch:* धूप° R. 2,71,35. पुष्पसंमोदने काले MBh. 12,5818. — 2) f. ई etwa *freundliche oder gegenseitige Begrüssung* Burnouf, Intr. 402, N. 2. — Vgl. सांमोदनिक.

संमोह (von 1. मुह् mit सम्) 1) m. a) *Verlust der Besinnung, Mangel an klarem Bewusstsein, das Irresein, Trübung —, Verblendung des Geistes* (vgl. मोह) Çat. Br. 14,7,2,1. Kaush. Up. 3,3. 4,13. Maitrjup. 3,5. 6,28. M. 7,12. Bhag. 2,63. 7,27. MBh. 1,2061. 5,755. 14,998. R. 2,59,21. 63,10. 71,28. Suçr. 1,115,13. 2,425,9. Spr. (II) 6675. Çâk. 110,13. Uttarar. 83,7 (107,8). Kathâs. 60,97. Mârk. P. 21,26. Bhâg. P. 1,3,24. 3,22,27. 25,10. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,330. Pañkat. 1,1, 52. Verz. d. Oxf. H. 129,b,No. 234. संमोहानन्दसंभेदो मदः Sâh. D. 174. मनसः Çâk. 163. मनः° Kathâs. 16,75. बुद्धि° Hariv. 1505. मति° R. Gorr. 2,113,8. चित्त° Sâh. D. 188. सीता° R. 5,30 in der Unterschr. ज्ञात° adj. MBh. 14,1582. गत° adj. Bhâg. P. 2,9,3. अ° *klares Bewusstsein, Besonnenheit* R. Gorr. 1,67,15. 4,28,31. Suçr. 1,15,15. — b) संमोहे Naigh. 2,17 unter den Wörtern für *Kampf.* — c) in der Astrol. *eine best. Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,5. 6. 9. — 2) f. आ *ein best. Metrum:* 4 *Mal* — ⏑ — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,2).

संमोहक (vom caus. von 1. मुह् mit सम्) adj. *irre führend, verwirrend, bethörend* MBh. 12,7727.

संमोहन (wie oben) 1) adj. (f. ई) dass. Pañkar. 3,15,33. दुष्कृतीनाम् Hariv. 7428. भूत° MBh. 1,1367. 5271. 8,220. जगत्सं° Kathâs. 18,74. 104,28. विश्व° 68,5. — 2) m. N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419. 190,b,40. Schol. zu Gît. 8,1. Kumâras. 3,66. — 3) f. ई N. eines best. Blendwerks (माया) Hariv. 9380. — 4) n. a) Bez. eines best. mythischen Geschosses (अस्त्र) MBh. 4,2112. Ragh. 5,57. Kathâs. 14,29. — b) *das Irreführen, Verwirren, Bethören* Mârk. P. 24,35. Bhâg. P. 3,28,32. — Vgl. महा°.

संमोहनतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,b,22. 102,a,2. 3. 104,a,31.

सम्यक् s. u. सम्यञ्च्.

सम्यक्कापथा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,1. 2.

सम्यक्कर्मान्त m. *richtige Beschäftigung* Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्चारित्र n. *richtiger Lebenswandel* (bei den Gaina) Sarvadarçanas. 32,19.

सम्यक्ता (von सम्यञ्च्) f. *Richtigkeit, richtiges Verfahren:* सम्यक्तया als Umschreibung von तत्त्वतस् Schol. zu Prab. 27,14.

सम्यक्त्व (wie oben) n. dass.: ये वित्तमभिपद्यन्ते सम्यक्त्वं तेषु दुर्लभम् MBh. 12,787. *Vollkommenheit:* केचित्सम्यक्त्वं च प्रपेदिरे Çatr. 14,67. तार्किक° Wilson, Sel. Works 1,313. °कौमुदी Titel einer Schrift 283. सम्यक्त्वाध्यायन (zu lesen °ध्यापन oder °ध्ययन) desgl. 282.

सम्यक्पाठ m. *richtige Aussprache* VS. Prât. 1,1.

सम्यक्प्रवृत्ति f. *richtige Function* (der Sinne) Colebr. Misc. Ess. 1,383.

सम्यक्श्रद्धान n. *richtiger Glaube* (bei den Gaina) Sarvadarçanas. 31,19.

सम्यक्संकल्प m. *richtiger Wille* Jâgñ. 1,7. Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्शास्त्र n. Titel eines Commentars Târan. 301.

सम्यक्सत्य m. N. pr. eines Mannes Târan. 69.

सम्यक्समाधि m. *richtige Meditation* Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्संबुद्ध adj. *vollkommen erleuchtet,* Bez. Buddha's Wassiljew 223.

सम्यक्संबोधि m. *vollkommene Erleuchtung* (Buddha's) Kathâs. 28,12. °बोधि Lalit. ed. Calc. 375,10. 14. Hiouen-thsang 1,309. 2,18.

सम्यक्स्थिति f. *das Zusammenbleiben* Comm. zu Bhâg. P. 10,49,20.

सम्यक्स्मृति f. *vollkommenes Gedächtniss* Lot. de la b. l. 519.

सम्यगवबोध m. *richtiges Verständniss* P. 1,3,47, Schol.

सम्यगाजीव m. *richtiger Lebensunterhalt* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्गुण m. *wahrer Vorzug, wahre Tugend* Ver. in LA. (III) 29,15.

सम्यग्ज्ञान n. *richtige Einsicht, wahre Erkenntniss* Muṇḍ. Up. 3,1,5. Sâñkhjak. 67. Spr. (II) 2673. Sarvadarçanas. 32,1. 2.

1. सम्यग्दर्शन n. *richtige Einsicht:* °संपन्न M. 6,74. Sarvadarçanas. 116,5. 180,15. bei den Gaina *die wahre Theorie* so v. a. *der wahre Glaube* 29,15. fg. 31,9. तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम् 18. सम्यग्दर्शनादित्रितय so v. a. सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान und सम्यक्चारित्र 13. fgg. सम्यग्दर्शनमव्रतम् Verz. d. Oxf. H. 397,a,40.

2. सम्यग्दर्शन adj. (f. आ) *die richtige Einsicht habend* Bhâg. P. 1,5, 38. 4,20,40. बुद्धि 3,31,48.

सम्यग्दर्शिन् adj. dass.: अ° Mârk. P. 38,2.

सम्यग्दृश् adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 38,b, N. 2.

सम्यग्दृष्टि f. *richtige Einsicht, der wahre Glaube* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्बोध m. *richtiges Verständniss* P. 1,3,47, Schol.

सम्यग्योग m. *ein wahrer* Joga Maitrjup. 6,26. Bhâg. P. 3,2,19.

सम्यग्वर्णप्रयोग m. *richtige Anwendung der Laute, richtige Aussprache* Çikshâ in Ind. St. 4,269.

सम्यग्वाच् f. *richtige Sprache* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्व्यायाम m. *richtige Anstrengung des Körpers* Lot. de la b. l. 519.

सम्यञ्च् (2. सम् + अञ्च्) 1) adj. P. 6,3,93. Vop. 26,81. f. समीची, n. du. समीची. = सत्य AK. 1,1,5,22. H. 264. Halâj. 1,144. = मनोज्ञ und

संगत Med. k. 19. a) zusammen —, auf einen Punkt gerichtet (Gegens. विषञ्च्); vereint, gemeinsam; universus, all ṚV. 1,96,5. 179,3. 2,3,6. 3,1,7. दश स्वसारो अग्रुवः समीचीरभि सं रभन्ते 29,13. 31,13. 55,12. घृतश्चातयते समीचीः 4,17,9. 5,7,1. 8,31,6. 10,61,25. प्राणे हीमानि सर्वाणि भूतानि सम्यञ्चि Çat. Br. 14,8,14,3. ब्रह्म चैवास्मै क्षत्रं च समीची दधाति wendet ihm zu TBr. 1,7,2,8. TS. 2,3,2,2. 5,2,9,4. अद्भिरेनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति 6,6,2,4. Ait. Br. 1,8. 4,25. सम्यञ्चः सर्वे साकम् alle vereint 7,18. Çâṅkh. Çr. 14,38,7. — b) gegen einander gewandt (mit dem Gesicht), adversus: समीची उरसा VS. 11,31. सम्यञ्चौ भूत्वा द्विपादो रेतः सिञ्चन्ति Ait. Br. 2,38. Çat. Br. 3,8,2,28. दिशः 7,3,1,24. fem. du. समीची Himmel und Erde (vgl. 3,30,11. 8,6,17), als mit den Vorderseiten sich gegenseitig zugekehrt, ṚV. 1,69,1. उभे अस्मै पीपयतः समीची 2,27,15. 3,55,20. — 10,24,4. 5. — c) in einer Linie liegend: समीचः पशुः पदो करोत् Çat. Br. 3,8,2,27. — d) richtig Bhâg. P. 2,6,39. — 2) f. समीची a) angeblich N. einer Genie: सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्यां (so betont; = अनुकूला देवी Comm.) TBr. 1,4,8,6. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,7858. 2,394. Hariv. 12690. — b) Lob, Preis Trik. 2,7,10. — c) Gazellenweibchen Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,92. — 3) सम्यक् adv. वादे und स्तुतौ H. an. 7,34. दृढप्रशंसयोः Med. avj. 16. a) nach einem Punkt gewandt, zusammen, zumal: पत्यार्चयः सम्यक्संपत्ति ṚV. 5,9,5. 66,2. 70,2. 4,58,6. 9,73,2. नले यः सम्यगातिष्ठेत्स गच्छेद्वध्यतां मम so v. a. verkehren mit MBh. 3,2304. — b) in einer Linie (Gegens. अदपाया schräge) Çat. Br. 3,5,2,14. 8,2,27. Kâtj. Çr. 8,5,4. — c) richtig, recht, genau, auf die gehörige Weise, wahrhaft (dem dazu gehörigen Worte unmittelbar vorangehend oder folgend, nicht selten aber auch durch andere Worte davon getrennt) Muṇḍ. Up. 1,2,13. Praçnop. 5,6. M. 1,4. 2,5. 14. 53. 89. 101. 160. 3,28. 76. 87. 187. 208. 262. 279. 7,60. 100. 194. 8,305. 9,262. 10,74. 11,71. Jâǵñ. 1,454. 345. सम्यक्कृत दण्डनम् 356. 3,161. 185. Bhag. 5,4. MBh. 3,2284. 2367. 2447. 2451. 2979. 12163. 13,97. Hariv. 7066. R. 1,1,57. 3,2. 7. 4,28. 42,5. 60,5. 2,44,4. 72,25. 80,19. 82,30. 111,20. R. Gorr. 1,4,94. 4,9,52. Suçr. 1,7,10. 34,15. 128,5. 6. 2,47,18. 185,11. Sâṅkhjak. 71. Ragh. ed. Calc. 1,26. 89. Çâk. 4,46. 10,1. 18,15. 97, v. l. Vikr. 39,7. 90. Mâlav. 13,19. Spr. (II) 630, v. l. 698. 1009. 1778. 1838. 1927. 4203. 5215. 6882. 6883, v. l. 6894. 6910. 6994. सम्यक्शास्त्रमिदं स्थितम् Varâh. Bṛh. S. 2,15. 21. 8,12. 9,39. 49,9. 11. 50,26. 55,13. Kathâs. 11,1. 39,203. 48,5. Râǵa-Tar. 3,179. Prab. 22,10. 24,16. 114,11. Mârk. P. 53,1. 92,8. Weber, Râmat. Up. 340. 327. 357. Kṛshṇaǵ. 287. Dhûrtas. 83,6. Bhâg. P. 1,7,4. 2,9,19. 4,1,32. 18,4. 25,33. 7,12,24. 9,16,6. Sâh. D. 1,18. 27,10. Pañkat. 72,17. 128,17. 134,7. 167,6. Z. d. d. m. G. 14,572,6. praedicativ gebraucht: तव प्रज्ञा न सम्यक् MBh. 1,7416. 14,41. तत्तु न सम्यक् Suçr. 1,30,7. 135,13. Bhâg. P. 2,5,9. Schol. zu Kap. 1,46. Uttarar. ed. Cow. 53,16, N. — इत्यादि° Kathâs. 37,47. अ° nicht in der gehörigen Weise Mârk. P. 81,14. °कारिन् M. 9,259. — d) vollständig, durchaus: निष्क्रियः स° M. 9,21. विजेतुम् Spr. (II) 4648. 5367. सम्यङ्मान्येन केनचित् durchaus nicht M. 1,103. याचते न ऋतं देयं सम्यक् N. ed. Bruce 23,3. विज्ञाने यात्र तादृशे सम्यक्किंचिन्न विद्यते Kathâs. 32,132. — Vgl. समीचीन.

सम्राज् (2. सम् + राज्) VS. Prât. 4,5. AV. Prât. 2,36. P. 8,3,25. Vop. 2,32. m. (nom. सम्राट्) 1) Beherrscher des Alls, oberster Regent, so heisst a) Varuṇa und die Âditja ṚV. 2,28,6. 6,68,9. 7,82,2. 8,42,1. VS. 4,30. ṚV. 1,136,1. 2,41,6. 8,25,4. 3,54,2. 7,38,4. 8,27,22. 10,63,5. सम्राडिति Çat. Br. 11,4,2,10. — b) Indra (vgl. ṚV. 7,82,2): अवासृजन्त जिव्रयो न देवा भुवः सम्राडिन्द्र सत्ययोनिः ṚV. 4,19,2. 1,100,1. 7,6,1. 58,4. VS. 8,37. — 2) Oberherr, Oberkönig, unumschränkter Herrscher (über Menschen) AK. 2,8,1,2. H. 690. Halâj. 2,267. Indra ṚV. 8,16,1. 46,20. 10,134,1. Agni 3,10,1. 6,7,1. AV. 4,1,5. SV. II, 8,2,10,3. VS. 12,117 (vgl. 3,38). विदथेषु ṚV. 3,55,7. 56,5. 4,21,2. आसदस्यव 8,19,32. 6,27,8. VS. 9,24. कामयेत वै राजा सम्राड्भवितुम् Çat. Br. 5,1,1,13. fg. 9,3,4,8. 11,3,1,2. 14,1,2,12. 6,10,1. 7,1,1. ṚV. 1,188,5. VS. 5,32. 13,35. 20,5. Kauç. 45. Maitrjup. 6,8. MBh. 1,2362. 3,12704. 4,221. 635. 12,1509. Spr. (II) 4010. Ragh. 2,5. 4,88. Çâk. 82. Kathâs. 19,114. Râǵa-Tar. 3,62. 5,135. Prab. 99,15. LA. (III) 92,1. स्वायंभुव Bhâg. P. 3,13,2 (vgl. VP. 93). सर्वमहीक्षिताम् MBh. 2,489. R. Gorr. 2,9,13. — 3) N. pr. eines Sohnes der Kâmjâ Hariv. 59 (einer Tochter derselben VP. 161. Mârk. P. 53,14). eines Sohnes des Kitraratha Bhâg. P. 5,15,12. N. pr. eines neueren Autors mit dem Bein. Agnikit Verz. d. B. H. No. 133. 226. 260. 914. 1100. — 4) ein best. Metrum ṚV. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107. 111. — Vgl. साम्राज्य.

सम्राज्ञी f. Oberherrin: श्वशुरे ṚV. 10,85,46. AV. 14,1,43. TBr. 3,11,2,1.

सम्राडासन्दी f. der Stuhl für den Pravargja-Gharma (als सम्राज् neben Soma राजन्) Çat. Br. 14,1,2,8. 3,1,21. Kâtj. Çr. 26,2,17. Lâtj. 1,6,1. 36. 5,8,11.

सम्राड्दुघा f. die Kuh, welche die Milch für den Gharma liefert, Çat. Br. 11,8,4,1. 4.

सय्, संयते (गतौ) Dhâtup. 14,8 (Einschiebung).

1. सय (von सि) s. सयत्व.

2. सय adj. nebst य ṚV. Prât. 14,15.

सयति (2. स + 3. यति) adj. mit Cäsur Ind. St. 8,296.

सयत्न (2. स + यत्न) adj. bemüht, bestrebt, sich angelegen sein lassend; mit infin. Hit. 14,17. 23,11. अधिक° ein heftiges Verlangen spürend nach (acc.) Verz. d. Oxf. H. 37,a, No. 90.

सयत्व (von 1. सय) n. Verbindung, Befestigung TS. 6,6,2,6. TBr. 1,2,2,2. 3,2,5,7. Kâṭh. 24,10.

सयन 1) n. (von सि) das Binden Nir. 5,19. 6,28. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra MBh. 13,257. सैयन ed. Bomb.

1. सयव (2. स + यव) adj. mit Gerste vereint Kauç. 28. 45. 71. 84.

2. सयव adj. ein य oder व enthaltend VS. Prât. 1,141.

सयावक (2. स + 2. या°) adj. mit Lackfarbe bestrichen Kir. 5,40.

सयावन् (2. स + या°) adj. (f. °वरी) mitfahrend, mitgehend, begleitend ṚV. 1,44,13. 84,10. रथ 5,35,7. मुहूर्तसी यावानी 7,31,8. 10,22,11. देवाः 143,2.

सयुक्त्व (von सयुज्) n. das Verbundensein Çat. Br. 13,1,2,4.

सयुग्वन् (von सयुज्) adj. 1) verbunden mit (gen.) ṚV. 10,130,4. — 2) etwa mit einem Zweigespann versehen Khând. Up. 4,1,3. 5. 8.

सयुज् (2. स + 2. युज्) 1) adj. verbunden, vereint; Begleiter, Gefährte ṚV. 1,164,20. 3,30,11. 10,124,9. ताभिः सयुक्सरथं देव ईयसे 168,2.

AV. 5,14,7. प्राणापानौ सयुजाविव स्तोम् 7,33,1. वैश्वानरेण सयुजा सजोषाः 108,2. 11,1,9. 2,14. VS. 11,15. 21,18. 28,4. Ait. Br. 3,45. TS. 4, 4,5,1. 6,6,8,3. Çat. Br. 1,4,4,7. 8,2,2,7. ब्रह्म तत्त्रं च सयुजी करोति Pañkav. Br. 11,11,9. Âçv. Çr. 6,3,1. — 2) f. Bez. *gewisser* Ishṭakâ TS. 5,3,9,1.

सयूथ्य (von 2. स + यूथ) adj. *in derselben Heerde laufend* P. 4,4,114. 6,3,84. सयूथ्यां VS. 4,20. 6,9. Ait. Br. 2,6.

सयेकश्री m. N. pr. eines Fürsten Kshitiç. 23,12 (vgl. den Index).

सयोग 1) adj. (2. स + योग) *im Besitz des Joga seiend* Ragh. 18,32. — 2) m. = संयोग *Vereinigung* (Gegens. वियोग) Bhâg. P. 7,9,17. — 3) n. (sc. स्थान) Bez. *der vorletzten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der* Gaina *zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,a,15.

सयोनि (2. स + यो°) 1) adj. a) *gemeinschaftlichen Schooss* d. h. g. *Ursprung habend* RV. 1,159,4. अमर्त्यो मर्त्येन 164,29. 3,1,6. 10,30,10. वीरे वीरेण AV. 3,5,3. 7,19,1. 19,52,1. — b) *sammt dem Schoosse, — der Heimath, — dem Ort* u. s. w., *damit verbunden* AV. 6,122,3. सयोनिलोकमुपं यात्येतम् 12,3,19.53. Kâth. 29,7. अग्नि TS. 5,1,4,2. 2,4,5,4, 3,1. अन्न 5,1,9,4. 4,8,3. यज्ञ 6,1,2,7. — 2) m. a) ein N. Indra's. — b) *proximity to a wife.* — c) *a pair of nippers for cutting betel-nut* Wilson nach Çabdârthak.

सयोनिता (von सयोनि) f. *Gleichheit des Ursprungs, — der Heimath* u. s. w. Ait. Br. 8,2.

सयोनित्व (wie eben) n. dass. TS. 5,1,1,4. 4,2,3. 6,3,2,1. TBr. 3,2,2,1.

सर्, सरति (nach P. 7,3,78 angeblich nicht im Gebrauch, st. dessen धावति) Dhâtup. 22,37 (गतौ). स्रियात् Vop. 8,93. सिसर्ति (ved.) Naigh. 2,14. Dhâtup. 25,17. सिस्रति (v. l. सस्रति) Naigh. 2,14. सिस्रते 3. pl. असरत् aor. P. 3,1,56. 7,4,16. Vop. 8,91. fg. सरत्, सरन्; असार्षीत् Vop. 8,91. fg. सर्षत् AV. 4,11,3. ससार, सस्रुम P. 7,2,13. Vop. 8,57. सस्रुस्, (परि) सस्रसुम्, (प्र) सस्रोथे; falsche Form सिस्रतुस् Vâlakh. 11,2. सस्रवंस्, fem. सस्रुषी RV. 1,86,5. 3,9,5. 8,1,15. AV. 6,23,1. सस्रवेव (für सस्रवानिव) Çat. Br. 1,8,2,6. सस्रार्थो, सस्रमार्थो; सरिष्यति; सर्तुम्; सर्तवे RV. 1,32,12. 116,12. सर्तवै 55,6. 57,6. 5,29,2. सर्तवाज्ञी (d. i. °वै अजी) 3,32, 6. सृत्वा; pass. स्रियते Vop. 8,93. सृत partic. *rasch laufen, gleiten, fliessen, zerfliessen; entlaufen:* अंस्त पर्वतश्चित्सरिष्यन् RV. 2,11,7. 24,14. सरन्नार्पः 4,17,3. 7,101,4. कृव्यान्ति 3,52,2. ससार सीं परावतः 4,30,11. 38,6. 9,22,4. वाजम् *wettlaufen* 37,5. TS. 1,7,8,4. सृत्वाज्ञिम् dass. in übertr. Bed. so v. a. *sein Möglichstes gethan habend* Spr. (II) 1888. — RV. 9,66,6. 86,13.44. 101,14. 10,61,8.23. ता अज्ञेयो ऽरूपयो न सस्रुः 95,6. यस्येदं दूतीरसरम् 108,4. 111,8. Vâlakh. 11,1. VS. 2,7.14. एतश RV. 4,17,14. Çat. Br. 11,1,6,23. 13,8,2,4. सरण्युभिरपो अर्णा सिसर्षि *nachjagen* (mit acc.) RV. 3,32,5. — ससारोत्तरतः पूर्वम् (ein Ross) MBh. 14,2134. मृगाः प्रदक्षिणं सस्रुः Bhatt. 14,14. वायो सरसि Megh. 54. सस्रुस्तत्र *sie begaben sich dahin* Bhâg. P. 10,75,24. *sich hinbegeben zu* (acc.): दमयन्तीं सृता MBh. 3,2723. *losgehen auf:* (तम्) ससाराभिमुखः शूरः शार्दूल इव कुञ्जरम् 7,561. 8,2729. *verfolgen:* ससार मृगमेकाकी 1,4696. 14,2299. *sich entfernen:* सरति सहसा बाह्वोर्मध्यं गताप्यबला सती Mâlav. 69. Bhâg. P. 4,31,20. *hinübergehen über:* निष्पाद्य रूपः सेतुं प्रतीताः सस्रुरर्णवम् R. 5,95,44. — med. *in's Fliessen gerathen* (vom Ab-

gehen des Fruchtwassers vor der Geburt): सिस्रतां (für सिसृतां) नार्युतप्रजाता AV. 1,11,1. — partic. सृत *laufend:* सृतप्लुतेश्च (सृतैः प्लु° die neuere Ausg.) तुरगैः Hariv. 6404. बहिः *herausgetreten* Kathâs. 103,169. n. *das Davonlaufen, Fliehen:* निवर्तध्वमधर्मज्ञा युध्यध्वं किं सृतेन वः MBh. 9,1208. 1521. *Gang in* भुजगशिशु°. — Vgl. सस्र fg.

— caus. 1) सरयते *in's Fliessen kommen:* सरयंत आपः RV. 4,17,2. — 2) सारयति *laufen machen* Nir. 5,4. = स्तृणाति Vop. in Dhâtup. 32, 107. auch = गति ders. nach ÇKDr. *in Bewegung setzen:* तन्त्रीः Megh. 84. *entfernen:* एकवेणीं गण्डभागात् 89. med. *sich fahren lassen* Âçv. Gṛhy. 3,12,12. pass.: यः सार्यते पेपिलं शकृत् *laufen lässt, Durchfall hat* Suçr. 2,440,1.

— intens. सर्स्नृते Naigh. 2,14. — Vgl. u. प्र, अतिप्र, अनुप्र, उपप्र und सरिस्र.

— desid. सिसीर्षति *laufen wollen:* वाजम् TS. 2,2,4,6.

— अच्छ *herbeifliessen:* अच्छा नृचक्षा असरत्पवित्रे RV. 9,92,2.

— अति s. अतिसर, अतिसार, अतीसार. — caus. अतिसारयामास MBh. 3,665 fehlerhaft für अभि°, wie die ed. Bomb. liest. — pass. *Durchfall haben* (vgl. अतिसार) Suçr. 1,118,6. सरुधिरमतिसार्यते *hat blutigen Durchfall* 259,8. 2,165,17. 255,12. 430,18. 439,18.

— व्यति, absol. °सृत्य etwa *in jeglichem Falle, bei jeder Gelegenheit:* इमान् (नरदेवधर्मान्) विदध्याद्व्यतिसृत्य यो वै राजा मही पालयितुं स शक्तः MBh. 12,4402. = गुरुमनुसृत्य Nilak.

— अनु 1) *zufliessen, zulaufen* RV. 5,52,2. 7,90,4. *Jmd* (acc.) *nachlaufen, nachgehen* Nir. 12,10. Hariv. 5422. पृष्ठतः R. 5,34,31. Mâlav. 41,12. 56,11. Kathâs. 10,29.120. 11,46. 25,185. 42,208. 96,51. LA. (III) 87,24. Mârk. P. 21,15. Bhâg. P. 9,2,5. Verz. d. Oxf. H. 49,b,1 v. u. Râga-Tar. 3,118. Prab. 48,5. Vedântas. (Allah.) No. 19. Pañkat. 227, 23. मृगम् Çâk. Ch. 4,2. *entlang gehen:* सरस्वतीम् M. 11,77. MBh. 1, 3989. पन्थानम् 3,11556. पदवीम् Bhâg. P. 5,1,39. मूषकमार्गम् Pañkat. 137,13. तरुस्कधाराम् Kathâs. 22,228. 39,76. ब्रह्मवर्त्मनि Mârk. P. 41,1. *durchlaufen, durchschreiten:* नात्मनो ऽस्ति प्रियतरः (so ed. Bomb.) पृथिवीमनुसृत्य कः MBh. 13,5711. दिवो लोकान् Hariv. 3187. दिक्चारदेशान्सर्वान् R. 3,65,19. *seinen Lauf —, seinen Gang richten nach:* पुरीम् Megh. 31. उदीचीं दिशम् 58. ज्वालाम् Kathâs. 73,243. कमपि गृहमेधिनम् Dhûrtas. 74,5. प्रकृतिम् Bhâg. P. 1,10,22. पाञ्चालवेषु (v. l. fügt तम् hinzu) Prab. 45,5. अत्र 53,4. गीतस्वनेन *nach der Gegend, von wo der Gesang erscholl*, R. Gorr. 1,66,12. *gelangen zu:* मनःशान्तिपदम् Maitrjup. 6,34. संसारम् Verz. d. Oxf. H. 29,a,19. *sich richten nach:* सर्वान्धर्मानमनुसृत्यैतदुक्तम् so v. a. *gemäss* MBh. 12,4022. प्राचां गुरूणामनुसृत्य वाचम् Verz. d. Oxf. H. 1,a. गुरुमतम् Sarvadarçanas. 125,19. नृलोकताम् so v. a. *nach Art der Menschenkinder* Bhâg. P. 10,87,9. *nachlaufen* so v. a. *sich einlassen auf:* न चावकाशो ऽस्ति वाक्यमूर्त्वमनुसर्तुम् Suçr. 2,266,14. *gelangen zu* so v. a. *in Erfahrung bringen:* एतस्मादार्यस्यालंकारस्य वृत्तान्तमनुसरिष्यामि Prab. 20,6. — 2) partic. अनुसृत a) mit act. Bed. *folgend, nachgehend:* पतिमनुसृता यान्तम् R. Gorr. 2,62,9. तिलेषु वा यथा तैलं घृतं पयसि वा स्थितम्। तथा तमसि सत्त्वे च रजो ऽप्यनुसृतं स्थितम् ॥ so v. a. *in ähnlicher Weise sich verhaltend* Mârk. P. 46,6. *gelangt in:* कुक्षिम् Suçr. 2,185,8. *hervorgegangen aus*

(abl.) Bhâg. P. 3,5,32. — b) mit pass. Bed. *gefolgt —, verfolgt —, begleitet von* (instr.) MBh. 13,2056. मृगीं शार्दूलानुसृताम् R. 5,18,13. अलमेभिरतिप्रीवन्मृतैरनुसृतैः so v. a. *höre auf sie zu verfolgen* VP. 4,3,19. गन्धेन Uttarar. 70,8 (90,9). Bhâg. P. 11,2,36. *durchlaufen, durchschritten:* बह्वो देशाः R. Gorr. 1,63,16. मातङ्गयूथानुसृतं गिरिम् R. Schl. 2,56,10. *verfolgt* (ein Weg): अननुसृतप्रस्तुतग्रन्थसरणयः Verz. d. Oxf. H. 170,b,5 v. u. चित्तपद्वी Z. d. d. m. G. 27,7. *behaftet mit* (abl.): मोहात् MBh. 5,4290. — Vgl. अनुसर fg., अनुसार fgg. und अनुसृति. — caus. 1) *folgen heissen, nach sich ziehen:* वायुरनुसारयतीव माम् R. 3,78,8. — 2) *verfolgen:* (दस्यवः) अनुसार्यमाणा बहुभी रक्षिभिः MBh. 1,4309. 8,2977. *einer Sache nachgehen:* विद्या कर्म च u. s. w. अर्थार्थमनुसार्यन्ते 12,12457.

— अत्यनु caus. *zu sehr verfolgen:* भग्नान् MBh. 12,3675.

— अभ्यनु *in Erfahrung bringen:* योगेन °सृत्य (°सृज्य die neuere Ausg.) Hariv. 1440.

— व्यनु *durchlaufen, durchstreifen:* वनम् MBh. 11,130. *durchdringen* Suçr. 2,361,15.

— अप 1) *herabgleiten:* अनंसः RV. 4,30,10. यानेन पश्चादपसरता *zurückrollend* Jâǵń. 2,299. — 2) *sich entfernen, — wegbegeben, zurücktreten* Maitrjup. 6,14. MBh. 7,1164 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Mṛkkh. 45,13. Çâk. Ch. 53,10. Spr. (II) 409. 810. 5179. Kathâs. 7,62. 49,76. 124,141. Râǵa-Tar. 4,531. Daçak. 85,11. 88,2. Bhâg. P. 1,11,9. 6,11,11. Pańkat. 71,5. 220,14. Hit. 18,18. 23,9. चेदिभ्यः MBh. 7,348. ततः स्थानात् R. 3,35,86. Spr. (II) 410. तत्समीपात् Kathâs. 10,26. 26,38. Hit. 58,18. अपसरति न चतुषो मृगाती Z. d. d. m. G. 27,32. °दुःखमपसरति Pańkat. 80,22. partic. अपसृत Hariv. 13807 (रणात्). Kâm. Nitis. 13,69. 82. Kathâs. 20,121. 37,212. — 3) *von einer früheren Aussage abgehen, Etwas aussagen was mit einer früheren Aussage nicht übereinstimmt* Kull. zu M. 8,54 (als Erkl. von अप-धाव्). — 4) सोऽपसृत्य MBh. 12,4475. Hariv. 3652 fehlerhaft für सोप° d. i. स उप°. — Vgl. अपसर fg. und अपसार. — caus. *Jmd* oder *Etwas fortschaffen, entfernen* M. 7,149. MBh. 7,1788. Mṛkkh. 155,22. Kathâs. 42,96. fg. 115,69. fg. Kâvjapr. 119,8. पांस्वादिकम् Raghun. (nach Stenzler). Kull. zu M. 9,282. Pańkat. 15,25 (ed. orn. 13,6). Kusum. 34,2. 3. तनोः Spr. (II) 4320. Kathâs. 56,342. Hit. 111,4. Kull. zu M. 3,242. Vgl. अपसार्य (in den Nachträgen).

— व्यप *auseinandergehen, sich von einander entfernen* MBh. 8,468. *sich entfernen, weichen:* व्यपसरति च ध्वान्तं चित्तात्सतामिव दुर्जनः Spr. (II) 6174. — caus. s. व्यपसारण.

— अपि *darauf fliessen:* यदोषधीरप्यसरत् TBr. 1,4,2,3. Çat. Br. 14,9,4,5.

— अभि *herbeilaufen, — fliessen zu* (acc.) RV. 1,52,5. 9,82,3. *hinzutreten, sich Jmd* (acc.) *nähern, losgehen auf* (auch in feindlicher Absicht) MBh. 1,1175. 3002. 2,2225. 3,2388. 15676. 16863. 6,2585 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 2672. 14,2168. R. 2,87,7 (95,8 Gorr.). 7,37,5,4. Gît. 9,2. 11,7. Bhâg. P. 1,9,38. 9,10,21. 10,3,22. 23,19. *sich irgendwohin begeben:* लङ्कां युद्धाय R. 6,16,24. कर्णिकाकमलम् *eine Biene* Spr. (II) 4891. कैलासहासमुभगामाशाम् Kathâs. 19,107. तत्र Bhâg. P. 4,3,9. insbes. *zum Geliebten gehen, in seine Wohnung sich begeben* Sâh. D. 115. fg. Spr. (II) 1316 (zugleich *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen*). Daçak. 73,9. 10. तदागारमभिसरामि 72,9. 10. — partic. °सृत 1) mit act. Bed. *gekommen, gegangen zu Jmd* (acc.): अस्मानभिसृतैः कामात् MBh. 7,4449. Gît. 7,11. सात्वताभिसृते द्रोणे *losgegangen auf* 7,3608. 9,787. *gerichtet nach:* यतः शिखिशिखाभिसृता Varâh. Bṛh. S. 11,62. — 2) mit pass. Bed. *besucht:* यो ऽहम् — स्नेहादभिसृतस्त्वया Kathâs. 35,140. — Vgl. अभिसर fg., अभिसर्तर्, अभिसार fgg. — caus. 1) *zuführen:* सोमदत्तं सदृशं दैवेनैवाभिसारिता — सा ते सुता Kathâs. 30,139. — 2) *angreifen lassen, zum Angriff führen* MBh. 3,665 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) med. *zu sich bestellen* (eine Geliebte) Sâh. D. 115. — 4) *besuchen, heimsuchen:* महानदीभिर्बह्वीभिः — अभिसार्यमाणमनिशं ददृशाते महार्णवम् MBh. 1,1221. एषा भवन्तमभिसारयितुमागता Mṛkkh. 121,14.

— अत्यभि *Jmd* (acc.) *zu nahe kommen;* partic. mit act. Bed.: संध्यां वसिष्ठमासीनं तमत्यभिसृताः पुरा MBh. 1,3854. = अतिक्रान्तवन्तः Nîlak. *transgredi* West.

— अव s. अवसर. — caus. *wegbewegen:* द्वारम् Kauç. 66.

— अभ्यव *sich entfernen von* (abl.) *nach* (acc.): अभ्यवसृत्यैव (so ed. Bomb.) संग्रामादुत्तरां दिशम् MBh. 7,8479.

— समव s. समवसरण.

— आ *herbeilaufen:* आसस्राणासः (अश्वाः) RV. 6,37,3. AV. 20,136,5. रथेषु पुनरासृतेषु Çat. Br. 5,1,5,10. Lâṭj. 5,12,16. *herbeikommen* Bhâg. P. 4,15,9. Vgl. आसार. — caus. *an Etwas* (acc.) *gehen:* कर्म चासार्यते तत्र विधिदृष्टेन कर्मणा Hariv. 8016. आसारित *ein musikalischer Kunstausdruck* Hariv. 8451. 8690. = मूर्छित Nîlak. zu 8690. भरतो मुनिश्चतुर्विधमासारितं नृत्यविधावुपदिदेशेति प्रथमं नर्तकीप्रवेशः ततश्चासारितार्थाभिनयं नाद्यं ततस्तालानुगत्याङ्गाहरणं ततो देवताचिह्नरूपेण नृत्यम् ders. zu 8451.

— अत्या (*zuerst*) *herbeilaufen* Kauç. 62. — Vgl. अत्यासारिन् in den Nachträgen.

— अपा *umgehen, vorbeigehen bei* (abl.): शुल्कस्थानादपासरन् Jâǵń. 2,262. = अपसरति यः Mit., also wohl nur metrische Verlängerung von अप.

— प्रत्या s. प्रत्यासार.

— व्या *durchlaufen:* दिवम् RV. 9,3,8.

— उद् *sich davonmachen:* उदाशवो रथा इव सरिष्यथ AV. 3,9,5. मध्येन *glücklich hindurchgehen durch* (acc.): समिद्धं पावकम् MBh. 4,1545. उत्सृत्य v. l. für उत्प्लुत्य *in die Höhe springend* Hit. 27,13. उत्सृत *hoch* Hariv. 3926 (उच्छ्रित besser die neuere Ausg.). Vgl. उत्सर, उत्सर्या. — caus. *wegtreiben, auseinander treiben, verscheuchen:* गृध्रान् MBh. 11,522. मृगगणान् Hariv. 14664. R. 4,46,9. 6,99,23? fg. 26. Kathâs. 33,57. 47,2. 124,88. तत्सैन्यमुत्सारितवांस्तृणाग्राणीव मारुतः Hariv. 12766. उत्सारयामास गजान्महाभ्राणीव मारुतः 13623. रामास्त्रोत्सारितो ऽर्णवः Ragh. 4,53. उत्सारयन्तः प्रभया तमस्ते (so ed. Bomb.) चन्द्ररश्मयः MBh. 7,8413. अन्धकारम् Hariv. 9368. R. 6,19,27. सह घनतिमिरैर्घैर्यम् Sâh. 305,17. शैलान् *fortschaffen* Hariv. 359. पांसून् Nâr. zu Gobh. (nach Stenzler). वायुम् (im Körper) Bhâg. P. 4,23,14. उत्सारिता इवाभवन्नगर्यास्त-

त्वचां गुच: *verscheucht* Kathās. 18,121. 112,103. *abwerfen:* नूपुराणि Mṛkkh. 15,5. *fortwerfen* Kathās. 72,87. *bei Seite —, fahren lassen, aufgeben:* मात्सर्यम् Spr. (II) 4811. दूरोत्सारितमत्सरेण मनसा Sarvadarçanas. 1,11. *beseitigen* so v. a. *für nicht vorhanden —, für abgethan erklären* Nīlak. 191. Comm. zu TS. Prât. 14,15. (परमेश्वरस्य) चार्वाकेण दूरोत्सारितत्वात् Sarvadarçanas. 1,14. fg. (in Gölo) *Jmd entlassen* Râǵa-Tar. 2,165. *hinaustreten lassen* so v. a. *hinführen zu:* एकान्तम् MBh. 5,7430. *herausfordern* (zum Kampf) 3,14872. *ausstreuen:* वधूत्सारितहेमलाजा: Kathās. 34,257. — Vgl. उत्सारक fgg. (auch in den Nachträgen).

— अनूद्, absol. अनूत्सारम् *nach einander den Platz räumend* Ait. Br. 3,45.

— प्रोद् caus. 1) *wegtreiben, auseinander treiben, verscheuchen* MBh. 3,10620. 7,2486. 5677. 8,942. Kâm. Nîtis. 7,39. तम: Hariv. 2588. शिलासंघातम् (d. i. शिलावर्षम्) 9372 (med.). Mṛkkh. 84,11. — 2) *anbieten:* प्रोत्सारितार्धासन Spr. (II) 2914.

— समुद् caus. *fortschicken, entlassen* MBh. 6,722. 5828. *verscheuchen:* तम: R. 6,19,26. Prab. 116,7. Z. d. d. m. G. 27,5.

— उप *angehen* (um Hilfe, Rath u. s. w.); *herantreten, sich nähern* (mit acc. der Person oder des Ortes): यज्ञपाम् Ait. Br. 7,14 (= उपधाव्). TBr. 2,1,9,3. Taitt. Up. 3,1. fgg. MBh. 2,2595. 3,16810. 12,4475. Hariv. 3652 (an den zwei letzten Stellen lesen wir सोपसृत्य d. i. स उप°). R. Gorr. 1,72,6. 2,65,18. Ragh. 19,16. Çâk. 12,14. 37,18. Çâk. Ch. 22,8. 58,13. Vikr. 11,11. 46,20. 3 (so v. a. *besuchen*). Mâlav. 56,20. Prab. 22,1. Dhûrtas. 75,15. 78,15. 85,16 (उपसृत्य zu lesen). Çiç. 9,62. Kathās. 10,27. 49,155. Daçak. 80,1 v. u. 86,5. Bhâg. P. 3,5,1. 4,12,22. 5,26,38. 6,18,28. 12,6,72. Hit. 15,7. 47,17. 18,16. 58,19. Vedântas. (Allah.) No. 19. *sich einem Manne nähern* (um der Liebe zu pflegen) MBh. 3,8587. *sich machen an:* पवमानान् Çâṅkh. Br. 6,8,9. आत्मानम् Khând. Up. 1,3,12. — partic. उपसृत 1) mit act. Bed. *genaht, gekommen* (insbes. um Hilfe zu finden): पूर्वोपसृत *zuerst gekommen* TBr. 1,4,6,1. Bhâg. P. 5,8,22 (aufzulösen in उपसृतो मृगीतनयो यं स:, nicht in येन स:, wie der Comm. will). तत्पादमूलम् 9,24. 10,16. 26,32. 6,9,42. 7,8,41. 8,12,47. 24,46. शरणोपसृत 1,14,41. उपसृतवन्त् class.: इन्द्र R. 4,8,24. — 2) mit pass. Bed. *angegangen:* अग्नि: स्वेन भागधेयेनोपसृत: TS. 2,1,4,6. so v. a. *befragt* Çâṅkh. Br. 6,12. अविद्योपसृत so v. a. *behaftet mit* Bhâg. P. 4,29,34. — Vgl. उपसर fg., उपसर्तव्य (*womit man sich befassen soll* Nir. 3,2), उपसर्या fg.

— अभ्युप *herantreten, sich nähern* R. Gorr. 2,65,32.

— प्रत्युप *zurückkehren:* पुरीम् Bhâg. P. 4,13,19.

— समुप *herantreten, sich nähern* R. 3,36,25.

— नि s. निसर् und निसृत.

— निस् *herausgehen, herauskommen, hervorkommen; hervortreten, zum Vorschein kommen:* ग्रामादरण्यम् M. 6,4. पुरोत्तमात् MBh. 4,844. खड्ग: कोशात् 5,1910. Spr. (II) 2310. नभस: सरस्वती *eine Stimme* Kathās. 23,59. Bhâg. P. 3,33,39. 18,7. यतो यतो निःसरति मन: 7,15,32. Sarvadarçanas. 150,20. Pańkat. 195,8. 260,16. od. orn. 34,7. Hit. 20,14. 43,13. Z. d. d. m. G. 14,575,24. वह्नि: Hit. 14,21. 25,2. 58,8. 105,18. med. MBh. 4,693. 5,4582. 12,8672 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Spr. (II) 7599. Sarvadarçanas. 150,21. fg. partic. नि:सृत Kathop. 6,2. MBh. 1,7703. fg. 2,2180. 3,2837. 7,146. 13,2326. 14,158. Hariv. 3934. 4096. 6445. R. Gorr. 1,31,19 (fälschlich नि:स्त्रित 30,17 Schl.). 2,62,3. 3,29,29. 50,7. 4,8,51. Ṛt. 1,21. Varâh. Bṛh. S. 46,27. Çârṅg. Saṁh. 2,9,7 (योनि so v. a. *prolapsus*). Spr. (II) 6220. Râǵa-Tar. 5,385. 6,65. Mârk. P. 14,90. Bhâg. P. 3,24,8. Daçak. 71,9. Pańkat. 229,21. वाणै: शरकार्मुकनि:सृतै: R. 3,34,28. 33,15. 6,79,54. शापं ब्राह्मणनि:सृतम् 7,54,9. हेमकुम्भस्तननि:सृतानां पयसाम् Ragh. 2,36. Çiç. 9,25. Bhâg. P. 3,28,22. 4,29,84. नेत्रे *heraustretend* Hariv. 4730. बाह्व° (वल्क° die ältere Ausgabe) n. Bez. *eines best. Schwertkampfes, bei dem Einem das Schwert aus der Hand gewunden wird,* Hariv. 15977. Vgl. नि:सरण und 1. नि:सार. — caus. 1) *hinaustreiben, hinausjagen, hinauslassen:* ततो ऽसि वक्षाद्विप्रर्षे द्रुतं नि:सारितो मया MBh. 3,12998. Jâǵn. 3,83. बिलाद्वानरान् R. 4,52,25. Bhâg. P. 7,5,34. 9,6,9. 10,37,34. 44,32. Pańkat. 26,24. 29,17. 63,25. 129,13. 227,9. Hit. 65,18. fg. 83,6. 7. Sâj. zu ṚV. 1,11,5. Kull. zu M. 10,96. वह्नि: Çaṅk. zu Khând. Up. S. 42. *entfernen:* अमेध्यम् Kâtj. 25,6. — 2) *beschliessen, beendigen:* उपहरणम् Bhâg. P. 6,19,14. — Vgl. नि:सारण fg.

— अभिनिस् *hervorströmen* Suçr. 1,266,19. partic. °सृत *hinaustretend zu* (acc.): तासां (नाडीनाम्) मूर्धानमभिनि:सृतैका Khând. Up. 8,6,6 = Kathop. 6,16. *heraustretend —, hervorkommend aus* (abl.): हृदयात् माश्र: Jâǵn. 3,108. यत: शब्दो ऽभिनि:सृत: *von wo der Laut hergekommen war* R. Gorr. 1,29,7.

— समभिनिस्, partic. °सृत *herausgetreten, hervorgekommen:* रुधिरं ललाटात् Hariv. 12241.

— विनिस् *heraustreten, herauskommen, hervorkommen —, hervorgehen aus* (abl.) MBh. 12,10158 (med.). Hariv. 9853. R. Gorr. 1,47,22. Râǵa-Tar. 4,129. partic. °सृत MBh. 3,2838. 16872. 6,5575. 13,6321. Hariv. 2774 (so v. a. *davongekommen*). 4714. R. 1,28,7 (fälschlich °निस्त्र). 39,17. 2,44,9. 3,29,29. 30,44. 77,19. 4,8,49. 7,7,50. Suçr. 1,266,19 (अ°). Mṛkkh. 158,15. Bhar. Nâṭjaç. 18,4. Varâh. Bṛh. S. 54,4. Bhâg. P. 2,8,26. 3,43,21. 4,41,3. 5,16,23. वारिद° Spr. (II) 6027. क्रोध° (अग्नि) MBh. 3,187. लक्ष्करीर° 1739. R. 3,79,29. Vikr. 43. Varâh. Bṛh. S. 1,5. 33,13. Mârk. P. 56,21 (fälschlich °विनिसृता: gedr.). Bhâg. P. 4,21,30.

— अनुविनिस् *der Reihe nach herauskommen:* पुरापमेतद्देहाश्च मुखेभ्यो (ब्रह्मण:) ऽनुविनि:सृता: Mârk. P. 45,20.

— परा *davoneilen:* परा दधिक्रा असरत्सहस्रै: ṚV. 4,38,9.

— उपपरा *dazu hinkriechen:* Amoison Çat. Br. 14,1,1,9.

— परि *herumfliessen, umfliessen; umlaufen* ṚV. 9,41,6. परि विश्वा-सरद्वोर्जसा पूयमान: 87,6. यदेवं सरस्वती समन्तं परिससार Ait. Br. 2,20. AV. 2,14,6. वर्त्मानि 6,67,1. परिसस्रुराप: *flossen hier und da, — allerwärts* MBh. 3,10983. परिसरति (परिपतति ed. Bomb.) शिखी धाम्निमहारिपञ्चम् *umschreitet* Mâlav. 33. प्रदक्षिणं तं परिसृत्य Bhâg. P. 11,29,45. ohne acc. *umherlaufen, umhergehen* 10,15,30. partic. °सृत *durchstreift habend:* सर्वान्देशान् R. 3,75,18. *nach allen Richtungen gehend, — verbreitet:* प्रभा 6,9,26. — Vgl. परिसर fg., परिसर्या, परिसारक fg., परीसार.

— प्र 1) *hervorgehen, hervorkommen, ausfahren; ausströmen, strömen; sich ausbreiten:* क्षीरम्: ṚV. 2,17,3. 11,3. 4,22,6. भानवः 5,1,1. सिन्धवो रथ्यः प्र सस्रुर्धेनवो यथा 53,7. सरस्वती 7,95,1. 10,35,5. 1,149,2. 158,1. — ज्वाला न प्रसरन्ति R. 2,59,10. लोहितोदा महानद्यः प्रसस्रुस्तत्र वासकृत् MBh. 8,2549. गां गता गगनाद्देवी सप्तधा प्रससार ह Hariv. 11646. शोणितम् Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,38. प्रसरतु परितो वारिधारा गृहेषु Prab. 26,6. कोशेभ्यः शस्त्राणि MBh. 4,1289. *Pfeile* Git. 1,35. वाताहताः प्रस्वेदकणिकाः *sprühen* Prab. 23,3. प्रसरतां रजसाम् *aufsteigend* Çâk. 8, v. l. नीलाम्भोजम् *hervorkommen* (sc. aus dem Wasser) Spr. (II) 2247. शत्रुः, रोगः *hervorbrechen, ausbrechen* 4995, v. l. मदः *Brunstsaft* 5203. कान्तिः Kathâs. 51,7. दीप्तिः Schol. zu Naish. 22,52. गन्धः MBh. 4,1773. सौरभम् Kathâs. 82,34. प्रमोदः 23,66. विभ्रमः 47,110. प्रीतिः 69,92. देहदाहः Mâlatîm. 24,17. तव प्रसरदनुरागं वहिरिव Git. 8,10. प्रसरति कथा वह्नी *strömt* Spr. (II) 2298. यस्मात्सर्वाः प्रसरन्तितरां ज्ञातृकर्तृस्वभावः Verz. d. Oxf. H. 134,*a*, No. 248. *vom Austreten der humores* Suçr. 1,81,10. — 2) *sich in Bewegung setzen, sich aufmachen* MBh. 5,2933. Mṛkkh. 11,2. Spr. (II) 3359. Râga-Tar. 4,221. Bhâg. P. 9,4,50. प्रसस्रे (pass. impers.) बलैः Kathâs. 18,2. दिशः प्रसस्रुस्ते वीराः Hariv. 8120. कृष्णः प्रससार भीष्मम् *losgehen auf* MBh. 6,2597. 12,6592. येन येन प्रसरतो वाय्वग्नी सहितौ वने 7,106. प्रसरति दावाग्निः Ṛt. 1,25. कथं च प्रसरत्वेतच्छस्त्रं कृपणयोर्द्वयोः Kathâs. 21,78. प्रसरति मनः कार्यारम्भे Spr. (II) 4282. *verfliessen, verstreichen* 241. *in Gang kommen, beginnen:* प्रसरति मधौ (*Frühling*) 3964. प्रससार चोत्सवः Kathâs. 16,85. pass. dass.: प्रासारि (यज्ञः) Çat. Br. 1,1,4,8. — 3) *zur Geltung kommen, sich geltend machen, Statt haben* Sarvadarçanas. 117,18. 149,15. Schol. zu Gaim. 1,2. zu TS. Prât. 1,59. 4,3. 6,11. 7,16. 11,18. zu TBr. 3,393,4. मूर्छति = प्रसरति Mallin. zu Ragh. 2,34. — 4) *ausstrecken, vorstrecken:* die Arme ṚV. 2,38,2. 7,62,5. — 5) *versprechen, zusagen:* प्रसृत्यासंप्रदानेन (vielleicht संश्रुत्या° zu lesen) Journ. of the Am. Or. S. 7,44. — 6) partic. °सृत *a) hervorgeströmt, hervorgebrochen, ausgetreten:* °स्रोतस् Hariv. 3624 (nach der Lesart der neueren Ausgabe.) लोहितापगा 13656. तस्मादंसा Kathâs. 25,104. die humores Suçr. 1,258,6. 2,1,9. *hervorgebrochen, von Tönen so v. a. erklingend:* प्रसृतातिध्वनिर्ह्रादः Kathâs. 23,83. प्रसृतं (impers.) दुन्दुभिस्वनैः 75. वेलानिलाय प्रसृता भुजंगाः (aus ihren Verstecken) *hervorgekommen* Ragh. 13,12. धवल इव भूपस्तत्प्रसृते हृदयादहिः Kathâs. 40,58. प्रज्ञा च तस्मात्प्रसृता पुराणी *hervorgegangen* Çvetâçv. Up. 4,18. Bhag. 15,4. अस्त्रप्रसृतमारुत MBh. 6,5573. मायां शाल्वप्रसृताम् Bhâg. P. 10,77,28. — *b) ausgebreitet, sich weithin erstreckend* AK. 3,2,33. H. an. 3,276. fg. Med. t. 123. अधश्चोर्ध्वं च प्रसृतास्तस्य शाखाः Bhag. 15,2. अधश्चोर्ध्वं च प्रसृतं ब्रह्म Muṇḍ. Up. 2,2,11. कुल्याम्भोभिः प्रसृतचपलैः ad Çâk. 14. तस्यैष पाकः प्रसृतो यो ऽयं त्वय्यपि *der sich auch auf dich erstreckt hat* Kathâs. 43,40. अप्रकीर्णप्रसृतत्वम् so v. a. *Weitschweifigkeit* H. 68. *ausgebreitet* so v. a. *mächtig, intensiv:* तेजस् Spr. (II) 3274. महस् Kathâs. 19,70. प्रसृततरं सख्यम् Daçak. 84,3. *verbreitet* so v. a. *gang und gäbe, von gewöhnlicher Art* Kâth. 36,3 (auch अ°) in Ind. St. 10,89. °च्छन्दस् Shaḍv. Br. 3,7. धाय् Çat. Br. 3,2,2,27. Comm. zu Kâty. Çr. 7,5,6. — *c) aufgebrochen, ausgegangen:* तदन्वेषणप्रसृते च मित्रगणे Daçak. 59,3. *davongelaufen, geflohen:* त्रस्तप्रसृताः कृष्णसाराः Kathâs. 21,13. — *d) eingebrochen:* तमसि प्रसृते Kathâs. 18,104. — *e) ausgestreckt:* तासां दक्षिणो बाहुर्न्यक्न आसीत् । सव्यः प्रसृतः TBr. 1,6,4,2. स्थूलोत्तुङ्गस्तनेषु प्रसृतकर° Spr. (II) 6642, v. l. बाहू विधूतप्रसृतौ Kathâs. 108,131. — *f) hingegeben, huldigend, obliegend* Halâj. 2,198. 209 (an beiden Stellen प्रसित v. l.). योगप्रसृतेन चेतसा R. Gorr. 1,15,24. अधर्मप्रसृतो जनः 5,76,21. — *g) Hervorgekommenes so v. a. Gewachsenes, Vegetabilien:* (संतर्प्य ब्राह्मणान्) प्रसृतैर्मार्गमांसैरन्नेन सर्पिषा MBh. 13,3257. Pańkar. 3,14,12. ब्राह्मणाः प्रसृताग्रभुक् MBh. 5,2887. 13,2142 (अतिथिः wie in der folgenden Stelle mit der ed. Bomb. zu lesen). 3221. प्रसृताग्रप्रदायिन् 4740; vgl. अग्रभोज्याः प्रसूतीनाम् 2130. — *h)* fehlerhaft für प्रश्रित (s. auch u. श्रि mit प्र) *anspruchlos, bescheiden:* Personen MBh. 5,3445 (अति°). R. 2,108,14. R. Gorr. 2,4,8. 3,68,23. 4,36,16. 5,30,13. (पादपाः) प्रसृता इव 2,104,8. सन्दनरसः कपोलप्रणयो तव Hariv. 7077. वचस्, वाक्य R. Gorr. 1,69,7. 74,19. 2,78,23. 3,18,20. Kâm. Nîtis. 12,10. Mârk. P. 24,12. *wohlgezogen, fromm von Pferden und Elephanten* R. Gorr. 2,109,35. — *i)* = वेगिन् H. an. Med. — Vgl. प्रसर fgg., प्रसार, प्रसारिन्, प्रसृत, प्रसृति, प्रसृमर, पञ्चविन्दुप्रसृत (*wobei fünf Tropfen Schweiss heraustreten*). — caus. 1) *vorwärts treiben* Gobh. 3,6,7. — 2) *ausbreiten, ausstrecken* (Gegens. सम्-अच्) VS. 27,45. TBr. 3,10,4,3. अङ्गानि Çat. Br. 8,1,4,7. 10. Çâṅkh. Çr. 1,10,5. Gṛhj. 4,8. MBh. 12,10490 (कूर्मः). अङ्गम् Kathâs. 38,65. देहम् Bhaṭṭ. 10,44. सुप्रसारितमात्र Sâh. D. 307. बाहू, बाहुम् MBh. 3,845. R. 4,4,13. 5,5,22. Mṛkkh. 95,1. Spr. (II) 991. Kathâs. 67,62. H. 600. भुजम् Kathâs. 18,330. 35,153. Râga-Tar. 1,31. करम् MBh. 7,1182. 14216. Kumâras. 5,43. Spr. (II) 2263. 6336. Çâk. 175. Kathâs. 37,16. 52,121. हस्तम्, हस्तान् Hariv. 7143. R. 7,34,44. Çâk. 102,16. 108,5, v. l. Kathâs. 32,169. Hit. 10,18. प्रसारिताङ्गुलौ पाणौ H. 596. प्रसारिताग्रा अङ्गुलयः Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,37. चरणौ, पादौ Gobh. 1,2,30. MBh. 3,845. Hariv. 3407. Mârk. P. 34,10. जानु Râga-Tar. 3,345. शिरोधराम्, ग्रीवाम् R. 3,73,23. Z. d. d. m. G. 27,26. Hit. 114,13. संधिम् Suçr. 2,29,9. करम् *Rüssel* Kathâs. 35,2 (zu lesen करं दा°). पक्षौ Hit. 85,7. रसनाम् *Zunge* Kathâs. 69,25. केशवाहुद्रुमान् Bhâg. P. 10,78,9. कृष्णसर्पः प्रसारितभोगः Pańkat. 53,5. 6. वल्मीकोपरि प्रसारितं भुजंगमम् 174,11. करान् *Strahlen* (und *Hände*) Spr. (II) 1340. 4286. Kathâs. 29,126. आर्द्रवस्त्रम् Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,8. प्रच्छादनपटम् Pańkat. 62,11. व्याघ्रचर्म 157,25. जालम् 105,1. पाशम् Spr. (II) 2502. लेखम् *einen Brief ausbreiten* Kathâs. 102,134. कण्ठकम् *Halsschmuck* 54,113. सूत्रम् (des Baumeisters) Varâh. Bṛh. S. 53,108. वाहिनीः सुप्रसारिताः (= सुप्रसारितापणाः Comm.) R. 2,36,3. Waaren *ausbreiten* so v. a. *zum Verkauf ausstellen* P. 6,1,82, Schol. Vop. 26,16. AK. 2,9,82. M. 5,129. वणिजो न प्रसारयन् R. 2,48,13 (नाप्रसारयन्! 45,6 Gorr.). — 3) *ausbreiten* so v. a. *weit aufreissen, — öffnen:* चक्षुषी Mṛkkh. 35,17. वदनाम्भोजम् Bhâg. P. 10,1,53. चित्रश्रोत्रैः प्रसारितैः Verz. d. Oxf. H. 219,*a*, No. 520. — 4) *verbreiten:* जगति प्रसारितं शास्त्रम् Varâh. Bṛh. S. 2,5. श्रुतिप्रसारितमहत्त्व Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. — Vgl. प्रसारण, प्रसार्य. — intens. *sich ausbreiten, sich erstrecken:* प्र सस्रे ṚV. 6,18,7. प्र सस्राते 3,7,1. °सस्राणा 5,12,6.

— अतिप्र, partic. °सृत *hervorgebrochen in starkem Maasse:* श्वास,

क्मास Suçr. 2,255,14. — intens. *überholen:* ग्रातेन ग्रातमति स प्र संसृते RV. 2,25,1.

— ग्रनुप्र caus. med. *sich verbreiten über:* प्रासारयन्त पुरुध प्रजा ग्रनु RV. 10,56,5. — intens. *sich entlang bewegen* (acc.): प्रसर्स्राणो ग्रनु बर्हिर्वृषा शिशुः RV. 5,44,3.

— ग्रभिप्र, partic. °सृत *hingegeben, huldigend, obliegend* (vgl. प्रसृत): कार्याभि° R. Gorr. 2,116,23. — caus. *sich hinstrecken zu:* मेदेवानभिप्रसार्य शया इति Çat. Br. 3,1,1,7. med. *ausstrecken gegen:* ग्रग्निमपो ब्राह्मणं गां देवता द्वारं प्रति पादं च शक्तिविषये नाभिप्रसारयीत Âpast. 1, 30,22.

— उपप्र intens. *sich hinbewegen zu:* कृतां इवोप हि प्रसर्स्रे ग्रप्सु RV. 2,35,5.

— विप्र *sich weiter ausbreiten:* उर्द्वेचि वि प्रसर्तवे RV. 8,56,12. गङ्गा भूयो विप्रससार MBh. 11,804. वंशः Ragh. 16,3. partic. °सृत Suçr. 2, 295,6. — caus. s. विप्रसारण.

— संप्र caus. *ausstrecken:* चतुरः पदः VS. 23,20. TS. 7,4,19,1 (med.). *auseinanderziehen:* ग्रन्तःसामिकानि निधनानि संप्रसारयन्ति Anupadas. 10, 13. — Vgl. संप्रसारण.

— प्रति 1) *losstürzen, losgehen auf:* दैत्यः प्रत्यसरद्देवं मत्तो मत्तमिव द्विपम् Hariv. 13299. — 2) *heimkehren, nach Hause gehen:* प्रतिसरन्तु शिवाः सचिव्यः so v. a. *ich sage ihnen Lebewohl* Bhâg. P. 5,2,16. *wieder auf Etwas zurückkommen:* पुनः पुनः प्रतीसारमुपशिंक्षेतैव Çâñkh. Br. 23, 5. — 3) *in der Runde fahren* d. h. *von einem Weg und Ort zum andern* (nicht bloss auf der Hauptstrasse): यथा ग्रक्षीयसा प्रतिसारं वर्ब्बन्ति TS. 7,2,8,6; vgl. प्रतिसारिन्. — 4) partic. °सृत *begegnet, zurückgedrängt:* दोषे द्विधा प्रतिसृते Suçr. 2,555,11. — Vgl. प्रतिसर fg. und प्रतिसारिन्. — caus. 1) *rückläufig machen:* स्रोतस्सु रुद्धो वायुर्यः स चापि प्रतिसार्यते Karaka 1,7. — 2) *wieder an seinen Platz bringen:* कनककवलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते Çâk. 61. Kumâras. 7,25. Ragh. 7,20. — 3) *heimgehen lassen* so v. a. *verscheuchen:* शशाङ्कमरीचिभिस्तमसि दूरतरं प्रतिसारिते Vikr. 47. — 4) *überfahren* (mit einem Stoff), *rings betupfen:* तीरेण Suçr. 1,60,5. 94,6. 2,27,15. क्षारेण 107,20. 122,9. 126,8. 332, 6. 333,18. — 5) pass. so v. a. ग्रतिसार्यते und zwar des Metrums wegen. यो रक्तं शकृतः पूर्वं पश्चाद्वा प्रतिसार्यते *wem Blut abgeht* Suçr. 2,438,17. — Vgl. प्रतिसारण.

— विप्रति s. विप्रतिसार und विप्रतीसार.

— वि 1) *durchlaufen, durchdringen:* वि सिन्धवः समुद्रं रिम् RV. 1, 73,6. — 2) *verlaufen:* ग्रसर्पयो विसृतं (infin. oder auch adj.) उब्ज ऊर्मिन् RV. 4,19,5. — 3) *sich ausbreiten* R. 5,95,13. Çiç. 9,19. med.: वि सानुना पृथिवी सस्र उर्वी RV. 7,36,1. उतो तस्मै तन्वं वि सस्रे *hat sich aufgethan* d. h. *sich hingegeben* 10,71,4. Nir. 1,19. — 4) *sich trennen von* (instr.): ब्यापस्तृष्णयासरन् AV. 3,31,3. *in verschiedene Richtungen gehen, auseinander gehen* MBh. 8,4925. — 5) *hervorkommen* MBh. 12,8672 (med., निःसरते ed. Bomb.). ग्रास्यतो ऽस्य विसरेच्च सक्तः Pañkar. 3,8,14. Çiç. 9,27. — 6) *losstürzen auf* (acc.): किरीटिनं त्वरमाणा विसस्नुः (besser त्वरमाणाभिसस्नुः ed. Bomb.) MBh. 6,2555. — 7) partic. विसृत a) *ausgespannt, ausgestreckt* AK. 3,2,35. °गुण *Bogensehne* Kir. 10,53. कर AK. 2,6,2,37. ऊर्ध्वविसृतदोःपाणिनमान 38. *ausgebreitet:* गङ्गा शिरसि देवस्य R. Gorr. 1,45,8. विसृतागुरुधूप 5,12,14. — b) *auseinander gegangen:* सैन्य MBh. 9,3463. — c) *entsandt:* वाणावेद्विसृता (= ग्रपरावर्तिनः Nilak.) यान्ति स्वामिकार्यपरा नराः MBh. 12,4345. — d) *entfallen:* गात्रैर्विसृतभूषणैः Hariv. 4766. — e) *hervorgegangen —, hervorgehend —, herauskommend aus:* फुल्लाशतपत्त्रविसृतगन्ध Khandom. 143. सृगालिकामुखविसृतवार्ता Daçak. 93,18. संस्पृशती चन्द्राकौ तद्विसृता वा (उल्का) Varâh. Brh. S. 33, 12. *hervorgetreten, hervorspringend:* ग्रक्षिणी Hariv. 4310. — Vgl. विसर fg. विसर्मन्, विसार, विसारिन्, विसृत्वर, विस्मर. — caus. *aussenden:* निपुणां दृष्टिम् R. 1,42,16.

— ग्रनुवि *sich verbreiten über* (acc.): Wasser TBr. 3,2,8,2.

— प्राच, partic. °सृत 1) *hervorströmend:* रुधिर Kathâs. 26,144. — 2) *ausgebreitet* Vägbh. 1,26,53. यशस् Journ. of the Am. Or. S. 6,530. — 3) *davongelaufen, entlaufen:* न शशाक नियन्तुं तद्यासीः प्रविसृतं मनः MBh. 12,12492. — 4) *heftig, intensiv:* वेगादस्य प्रविसृतं पवनं निरुन्ध्याम् Mrkkh. 10,20. वेपथु Pañkar. 3,3,26.

— सम् 1) *zusammenfliessen:* समिन्दुर्गोभिरसरत् RV. 9,97,45. — 2) *umhergehen, wandeln* MBh. 12,1882. 10971. Spr. (II) 6633. Kathâs. 69, 4. स्वेन संसरते यथा Spr. (II) 5324. Bhâg. P. 3,9,10. 6,5,15. insbes. *aus einem Leben in's andere wandern und die damit verbundenen Leiden empfinden* Maitrjup. 6,30. Jâgñ. 3,160. MBh. 12,1009 (med.). 14,455. Sâñkhjak. 40. 62. Spr. (II) 6061. Bhâg. P. 3,32,14. 4,2,24. 8,22,25. 10, 70,39. 73,15. 11,9,20. ज्ञातीषु MBh. 14,1266. बह्वीर्योनीः 13,1871. 14, 1575 (med.). पापान्संसारान् M. 12,70. — 3) *sich verbreiten in* (acc.): संसरन्ति दिशः सर्वा यशांसि ऽस्य इवांशवः MBh. 4,2276. — 4) *hervorkommen* Bhâg. P. 10,16,8. — 5) partic. °सृत in °मध्यम zur Erklärung von सिलिक° Nir. 4,13. — Vgl. संसरण, संसार, संसारिन्, संसृति. — caus. 1) *zu wandern veranlassen* (aus einem Leben in's andere) M. 12,124. Bhâg. P. 10,54,45. — 2) *hineinbringen, hineinführen:* सूच्या सूत्रं यथा वस्त्रे संसारयति वायकः Spr. (II) 7159. — 3) *aufschieben:* कार्याणि Spr. (II) 6635. — 4) etwa *gebrauchen, anwenden* MBh. 12,11932. — Vgl. संसारण.

— ग्रनुसम् caus. *Jmd* (acc.) *nachgehen lassen* so v. a. *Jmd vorangehen* MBh. 3,11552. = ग्रनुगम् Nilak. *dimittere* West.

— ग्रभिसम् 1) *zusammenströmen:* ग्रभिसंसारं दिद्दक्षन्तः Çat. Br. 11, 2,3,12. — 2) *losstürzen auf:* ते ऽन्योऽन्यमभिसंसृत्य Bhâg. P. 8,10,26. — 3) partic. °सृत *herbeigekommen* MBh. 8,4417. — Vgl. ग्रभिसंसार.

— उपसम् *herantreten zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 3,21,47.

1. सरँ (von सर्) 1) adj. a) *flüssig:* ग्रतस्य सार्मन्सरमारपन्ती VS. 22,2. — b) in der Medicin *laxativ* Suçr. 1,151,8. 175,2. 181,10. fg. 2,45,19. Vägbh. 1,6,16. f. ग्रा Râgan. im ÇKDr. Hierher vielleicht सर = लवण *salzig* H. 1388. — c) am Ende eines comp. (f. ई) *gehend* P. 3,2,18. fg. Vop. 26,47. — 2) m. a) *Gang* Med. r. 95. — b) *Schnur:* मौक्तिक° Uttarar. 18,6 (24,14). मुक्तामणि° 13,9 (18,6); vgl. मणि° und प्रति°. — c) in der Prosodie *ein kurzer Vocal* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — 3) f. ग्रा a) nom. act. Vop. 26,192. — b) *Bach:* सरा पतत्रिणी भूत्वा AV. 5, 5,9. TS. 4,2,6,2 (RV. und VS. सीरा). सरा und सरी *Wasserfall* Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr.; vgl. सरि. — c) *Paederia foetida* Lin. Râgan. im ÇKDr. — 4) n. = सरस् *Teich* Uggval. zu Unâdis. 4,188. in सरोदपानानाम् MBh. 14,1225 und सरोपान्ते Pañkat. 131,15 ist eine

unregelmässige Contraction anzunehmen. — Vgl. ग्रग्र°, ग्रयतः°; ग्रग्रे°, ग्रप्सर, खण्ड°, ग्रम्बु°, पुनः°, पुरः°, पूर्व°, प्राग्र°, बिन्दु°, मणि°, मत्सर, वधूसर, वेगसर, सर्व°, स्व°. Was bedeutet aber सर in प्रणमितसरमत्स्य Mārk. P. 104, 39?

2. सर m. 1) = 1. शर 1) Suçr. 2,53,3. — 2) = 1. शर 2) Trik. 2,8, 52. — 3) = 2. शर Med. r. 95.

सरःकाक m. Gans (Teichkrähe) Trik. 2,5,31.

सरःप्रिय m. ein best. Wasservogel Hariv. 12670. सुरप्रिय die neuere Ausg.

सरक (von सर्) 1) adj. etwa hin und her gehend P. 3,1,149. Vop. 26, 41. — 2) m. n. gaṇa ग्रर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,14. Siddh. K. 249,a,1. a) m. n. Napf, Becher (insbes. für gebrannte Getränke) AK. 2,10,43. H. 906. an. 3,106. Med. k. 167. Hār. 170. Halāj. 2,172. Viçva bei Mallin. zu Çiç. 10,12. Vaiç. bei Mallin. zu Çiç. 15,114. R. 5,14, 58. Suçr. 2,35,16. — b) gebranntes Getränk, Arack, Branntwein Trik. 3,3,17. H. an. Med. k. 167. Viçva und Vaiç. a. a. O. neutr. Kathās. 54,199. 202. — c) der Genuss von Arack u. s. w. H. an. Med. Viçva und Vaiç. a. a. O. सरकै चक्रुः Çiç. 15,144. — d) Karawane (ग्रविच्छिन्नाध्वगपङ्क्ति) Med. — e) m. Perle, Juwel (मणि) Vaiç. a. a. O. kann auf einem Missverständniss von गैलेयर्क beruhen. — f) m. See, Teich (सरोवर) Çabdar. im ÇKDr. — g) n. = गमन Uǵǵval. zu Uṇādis. 5,35 (kann nicht richtig sein, da गमन nicht संज्ञा ist); st. dessen गगन Siddh. K. — h) n. N. pr. eines Tīrtha MBh. 3,6045. 10518 (nach Nilak. = सुरायतपाप). — 3) f. सरिका = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. त्रि° und सारकी.

सरक्त (2. स + रक्त) adj. blutend Suçr. 2,30,4.

सरक्तगौर adj. hellroth Varāh. Laghuǵ. 2,15 in Ind. St. 2,286. richtiger wohl स र° zu trennen; vgl. रक्तश्याम.

सरघ् f. Biene: एत एवं सरघो मधुकृतो पदलिशः Çat. Br. 3,4,3,14. — Vgl. सरट्.

सरघा f. 1) dass. AK. 2,5,26. 3,4,25,179. H. 1213. Halāj. 2,101. TBr. 3,10,10,1. Pañćav. Br. 21,4,4. Ragh. 4,63. — 2) Pongamia glabra Vent. Hār. 101. — 3) N. pr. der Gattin Bindumant's und Mutter Madhu's Bhāg. P. 5,15,13. — Vgl. सारघ.

1. सरङ्ग (2. स + रङ्ग) 1) adj. nasal gefärbt Çiksh. in Ind. St. 4,363. — 2) ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII, 27). — 3) neben नीरङ्ग Z. d. d. m. G. 14,560,16.

2. सरङ्ग m. = सारङ्ग (in der Bed. चतुष्पद und पक्षिन्) Uṇādivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr.

सरङ्गक ein best. Metrum: 4 Mal fünfzehn Längen Colebr. Misc. Ess. 2,161 (X, 6).

सरज 1) adj. (2. स + रज = रजस्) staubig, schmutzig: वासस् Bhāg. P. 3,23,24. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mārk. P. 57,53. — 3) n. = 2. शरज Butter Hār. 60.

सरजस् (ohne Avagraha): मह्निभ्रतं नं सरजसमग्रमर्धः RV. 10,115,3.

सरजस् (2. स + र°) adj. 1) mit Blüthenstaub versehen: पङ्कज P. 5, 4,77, Schol. — 2) f. die Menses habend Trik. 2,6,6. H. 536.

सरजस (von 2. स + रजस्) 1) adj. stäubend, staubig Pañćav. Br. 18, 7,11. Lāṭj. 10,19,15. — 2) °सम् adv. P. 5,4,77. Vop. 6,61. sammt dem Staube so v. a. bis auf die Neige, — den letzten Rest P., Schol.

सरट् Uṇādis. 1,128. 1) f. Biene: मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यः RV. 1, 112,21. सरड्ढा वा ग्रग्रस्य संकथ्यावृक्त् TS. 5,3,12,12. Çat. Br. 13,3,1,4 (Eidechse nach Sāj.). Vgl. सरघ्, welches für सरट् als Thema sprechen würde. — 2) (wohl an) Wind und Wolke Uǵǵval.

सरट m. 1) Eidechse, Chamäleon AK. 2,5,12. H. 1290. Halāj. 2,79. M. 12,57. Varāh. Bṛh. S. 53,123. 86,41. — 2) Wind Uǵǵval. zu Uṇādis. 4,105.

सरटक m. N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 155,a,26.

सरडु m. = सरट 1) Uṇādik. im ÇKDr.

1. सरण (von सर्) 1) adj. laufend P. 3,2,150. Gop. Br. 2,7. in Etymologien Nir. 9,3. 20. 11,42. — 2) m. a) ein best. Baum Colebr. Alg. 315. vielleicht fehlerhaft für सरल. — b) N. pr. eines Fürsten Tāran. 168 (vgl. शरण). — 3) f. ग्रा = प्रसारणी Paederia foetida Lin. AK. 2, 4,5,18. auch सरणी Bhar. zu AK. nach ÇKDr. शरणी Çabdar. im ÇKDr. dieses auch = जयन्ती Çabdar. ebend. सरणा = सरला eine Convolvulus-Art Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. a) das Laufen, rasche Bewegung: °शीलिन् Āçv. Gṛhj. 3,8,15. Ça. 12,8,4. Kāty. Çr. 18,6,25. ग्रानिः Wettlauf Khānd. Up. 1,3,5. MBh. 1,8368. 5,3549. 7,4414. Nir. 5,28. 6,12. 12,9. स्रोतो ऽम्बुसरणं स्वतः AK. 1,2,3,34. H. 1086. das sich-von-der-Stelle-Bewegen: ग्रद्रिशेकानाम् Varāh. Bṛh. S. 46,89. — b) Eisenrost H. 1038. — Vgl. सु°.

2. सरणा Pañćat. 173,17 fehlerhaft für शरणा (so ed. Bomb.).

सरणदेव m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Alg. 2,49.

सरणि (von सर्) Uṇādis. 2,103. f. 1) Weg, Pfad (auch in übertr. Bed.) AK. 2,1,16. H. 983. an. 3,229. Med. n. 83. Halāj. 2,105. सरला Rāǵa-Tar. 3,399. सत्त्रनाथसिता Daçak. 169,12. Ānandal. 18. Verz. d. Oxf. H. 170,b v. u. Comm. zu Gaṇ. 1,17. संसार° Spr. (II) 127. सूत्र° Comm. zu TS. Prāt. 1,18. auch सरणी Ānandal. 37. Verz. d. Oxf. H. 145,a,7. — 2) Reihe H. an. Med. — Vgl. हुमपूर्णोक्सरणि (lies °सरणि).

सरणी s. u. सरण 3) und सरणि 1).

सरण्ड Uṇādis. 1,128. m. Vogel Uǵǵval. — Vgl. शरण्ड.

सरण्य (von सरण), °ण्यति eilen: ऊतिभिः सरण्यन् RV. 3,1,19. 31, 18. धिया यदिं धिषण्यन्तः सरण्यान् 4,21,6.

सरण्यु (von सरण्य) Uṇādis. 3,81. 1) adj. eilig, behend: die Marut सरण्युभिः फलिगं वलं रवेण दरयः RV. 1,62,4. सरण्युभिरपो ग्रर्णा सिसर्षि 3,32,5. 10,61,23. (g. — 2) m. Wind, Wolke, Wasser Çabdar. im ÇKDr. Frühling, Feuer Uṇādik. im ÇKDr. शरण्यु Wind, Wolke Viçva im ÇKDr. = भरण्यु Çabdam. ebend. सरिण्यु Wind, Wolke Med. j. 111. — 3) f. ऊ N. pr. einer Tochter des Tvashṭar, welche dem Vivasvant die Zwillinge Jama und Jamī und in Gestalt einer Stute die beiden Açvin gebiert. Unter den Göttern des himmlischen Gebiets aufgeführt Naigh. 5,6. Nir. 12,9. RV. 10,17,2. Vgl. सुरेणु.

सरत् m. = सूत्र Çabdam. im ÇKDr.

सरत्नि m. f. eine kurze Elle (vom Ellbogen bis zum Ende der geballten Hand) AK. 2,6,2,37. — Vgl. रत्नि und ग्ररत्नि.

सरत्व n. nom. abstr. zu 1. सर 1) b) Suçr. 1,187,21. 2,45,21.

सरथ (2. स + रथ) adj. (f. ग्रा) sammt Wagen Çat. Br. 5,4,3,23. Ka-

THOP. 1,25. MBH. 5,7213.

सरथम् (wie oben) adv. *auf einem Wagen zusammen mit* (instr.; Gegens. नानारथम्); überh. *zusammen mit* RV. 1,71,6. 108,1. 3,4,11. 6,9. इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचा 60,4. 4,47,3. देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता 5,11,2. सरथा यातमर्वाक् 43,8. 6,20,5. 10,15,10. 75,6. 84,1. 168,1. AV. 3,21,3. 9,2,9. KAUÇ. 117. 135. — Vgl. सारथि.

सरथिन् adj. *auf demselben Wagen fahrend* VS. 29,7.

सरदण्डा f. N. pr. eines Flusses R. GORR. 2,70,14. schlechte Schreibart für शर°.

सरन्ध्र (2. स + र°) adj. 1) *mit Oeffnungen, Höhlungen versehen* AK. 1,2,2,2. — 2) *mit einer Schleife* (zum Durchziehen) *versehen:* ग्रन्थि ÂP. PRAJ. bei SPEIJER 74.

सरपत्त्रिका f. = पद्मपत्त्र *ein Blüthenblatt der Wasserrose* ÇABDAR. im ÇKDR. शर° wäre die richtige Schreibart.

सरपस्, अरमयः सरपसस्तराय कम् *du liessest stillstehen fliessende Wasser zum Uebersetzen* RV. 2,13,12. सरऽअपसः Padap., *deren Werk das Fliessen ist* SÂJ.; eher अपस् zu अप् *Wasser*.

सरभ m. = शरभ 5) e) WEBER, RÂMAT. UP. 306.

सरभक m. *ein best. dem Getraide schädliches Thier* ADBH. BR. in Ind. St. 1,40.5. 6. — Vgl. शरभ.

सरभस (2. स + र°) adj. *ungestüm, leidenschaftlich:* मनोरथ Spr. (II) 2502. सुरत 622. °म् adv. 5780. 6574 *(im comp. ohne Flexionszeichen)*. UTTARAR. 106,12 (144,11). Ver. in LA. (III) 20,13.

सरमा f. 1) Indra's *oder der Götter Hündin* (देवशुनी), welche den Versteck der geraubten Heerden aufspürt, NAIGH. 5,5. NIR. 11,24. MED. m. 56. RV. 1,62,3. विदद्गव्यं सरमा दृळ्हमूर्वम् 72,8. 3,31,6. 4,16,8. 5,45,7. 8. 10,108,1. fgg. AV. 9,4,16. सरमा माता सीसरः पिता श्यावशबलौ भ्रातरौ PÂR. GRHJ. 1,16. BHUAND. 2,47 in Ind. St. 1,114. ein Mantra von ihr ebend. 3,458. — MBH. 1,668. fgg. 2,457. 3,14487. BHÂG. P. 5,24,30. 6,6,25. श्वापदाः °सुताः 26. — 2) *Hündin* überh. AK. 2,10, 23. H. 1281. MED. HÂR. 172. HALÂJ. 2,127. — 3) N. pr. einer Râkshasî MED. R. 5,52,1. 6,9,1. einer Tochter des Gandharva-Fürsten Çailûsha und Gattin Vibhîshaṇa's 7,12,24. 26. einer Gattin Kaçjapa's ÇKDR. nach dem VAHNI-P. — Vgl. सारमेय.

सरमात्मज m. *ein Kind der* Saramâ so v. a. *Hund* VARÂH. BRH. S. 92,2.

सरयु (von सर्) UṆÂDIS. 3,22. 1) m. *Wind* TRIK. 1,1,76. — 2) f. SIDDH. K. 248,b,11. N. pr. eines Flusses RV. 4,30,18. 5,53,9. 10,64,9. सरयू (ganz ausnahmsweise auch सरयु) N. pr. eines Flusses in Oude UǴǴVAL. LIA. 1,34. 56. MBH. 1,6455. 2,374. 796. 3,8048. 14230. 6,326 (VP. 182). 13,7288. HARIV. 9506. 12825. R. 1,5,5. 11,14. 24,10. 26,9 (27,8 GORR.). 2,32,37. 36,19 (20. 23 GORR.). 49,15. 63,19. 33. 3,22,28. 4,27, 12. 40,19. 44,52. RAGH. 8,94. 13,63. 14,30. 15,100. VARÂH. BRH. S. 5, 65. 16,16. PRÂJAÇḰITTEND. 11,b,6. Verz. d. Oxf. H. 10,a,N. 1 (lies सरयूणा). 149,a,38. BHÂG. P. 5,19,18. 10,79,9. 10. °तट RAGH. 9,16. dieses N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,18. häufig fälschlich शरयू geschrieben. — Vgl. सारव.

सरलूक (wie oben) adj. zur Erklärung von सललूक *sich bewegend* NIR. 6,3.

सरल UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,108. 1) adj. (f. आ) = ऋजु TRIK. 3,3,410. a) *gerade (nicht krumm)* H. an. 3,690. MED. l. 142. VIÇVA bei UǴǴVAL. सरणि RÂǴA-TAR. 3,399. भुजः पुच्छम् Spr. (II) 5377. भुजसरलवंशशलाका GOL. GOLAD. 1. Blick Spr. (II) 1166. 7260. *gerade* so v. a. *ausgestreckt* कर KATHÂS. 73,377. सरलाङ्गुलिशोभिभिः RÂǴA-TAR. 1,253. कालभुजग Verz. d. Oxf. H. 138,b,14. Vgl. u. कौस्तुभ 2). — b) *richtig, correct:* कविता (vielleicht fehlerhaft für सरसा) Spr. (II) 5716. Verz. d. Oxf. H. 110,a,19. Comm. zu TS. PRÂT. 8,13. 9,1. 14,4. — c) *ehrlich, schlicht* AK. 3,1,3. H. 376. H. an. MED. HALÂJ. 2,230. VIÇVA a. a. O. प्रयंस् Spr. (II) 283. Freund 3176. जन 3544. 7110. MÂLATIM. 38,1. कोकिल Spr. (II) 6124. सरलाशय adj. 7250. KATHÂS. 32,5. 61,203. 71,165. निसर्गसरलात्मन् adj. RÂǴA-TAR. 1,232. — a) c) Spr. (II) 3564. 5300. 6811. PAṄḰAT. III,69. — d) = विगीत SÂRASVATÂBHIDHÂNA im ÇKDR. — 2) m. a) proparox. *eine Pinus-Art* (= पूतिकाष्ठ *P. longifolia*) Schol. zu ÇÂNT. 2, 14. AK. 2,4,2,40. TRIK. 2,4,16. 6,37. H. an. MED. HALÂJ. 5,26. VIÇVA a. a. O. RATNAM. 144. MBH. 3,11575. 8,3854. 12,5837. 13,635. 6369. HARIV. 8264. R. 2,91,48. 4,44,55. 5,9,7. 16,53. 17,15. SUÇR. 2,38,10. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. MEGH. 54. RAGH. 4,75. KUMÂRAS. 1,9. BHÂG. P. 4,6,14. 8,2,12. 7,14. PAṄḰAR. 1,7,23. zugleich in der Bed. *ehrlich* Spr. (II) 6895. — b) *Feuer*. — c) *ein* Buddha DHAR. im ÇKDR. — d) *Pavo bicalcaratus* WILSON ohne Angabe einer Aut. — 3) f. आ a) *eine Art Convolvulus* (त्रिवृता) AK. 2,4,2,26. = सरल *Pinus longifolia* SUÇR. 1,131,19. 146,3. 2,130,5. 379,12. — b) N. pr. eines Flusses BHÛRIPR. im ÇKDR. — 4) n. a) *das Harz des* Sarala-*Baumes* R. 2,76,16. SUÇR. 1,133,14. 183,15. 2,87,19. 94,20. 138,1. 364,16. ḰARAKA 3,7. — b) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) VJUTP. 182. Mél. asiat. 4, 639. — Häufig शरल geschrieben.

सरलता n. nom. abstr. zu सरल 1) a) Verz. d. Oxf. H. 155,b,22. 29.

सरलद्रव m. *das Harz des* Sarala-*Baumes* AK. 2,6,3,30. TRIK. 2, 6,27. H. 648.

सरलस्यन्द m. dass. RÂǴA-TAR. 3,226.

सरलाङ्ग m. dass. RÂǴAN. im ÇKDR.

सरलाभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,30. fg.

सरलाय् (von सरल), °यते *leicht von Statten gehen:* प्रथमं यदि कृच्छ्रं भवेत् तदपि संश्रित्य धर्मोचरणमभ्यस्येत् क्रमात्तदेवातिसरलायिष्यते Comm. zu BRÂHMADHARMA 2,14,3.

सरलीकृ (सरल + 4. कृ) *gerade machen:* वंशं °क्रियमाणम् Verz. d. Oxf. H. 155,b,20. Davon nom. abstr. °करण 23. fg.

सरव 1) m. N. pr. a) eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* SAṀSK. K. 186, a,11. — b) eines Berges: °पर्वत Verz. d. Oxf. H. 149,a,24. — 2) n. *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) VJUTP. 180. Mél. asiat. 4,640.

सरश्मि (2. स + र°) adj. *strahlend* RV. 1,135,3.

सरषट् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,39.

सरस् n. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,188. 1) *Trog, Becken, Eimer:* त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः RV. 5,29,8. 6,17,11. सरो न पूर्णमभितो वदन्तः 7, 103,7. सरो न प्रास्युदरम् 8,1,23. 33. त्रीणि सरांसि पृश्नयो दुदुह्रे मधु 7,10. 45,24. 9,54,2. 97,52. VÂLAKH. 1,3. — 2) *Wasserbecken, Teich, See* AK. 1,2,3,27. H. 1094. MED. s. 43. HALÂJ. 3, 53. किं समुद्रसमं सरः

VS. 23,47. 48. 30,16. Ait. Br. 3,33. द्वैतवन Çat. Br. 13,5,4,9. Khând. Up. 8,5,3. M. 4,203. MBh. 3,2407. 2484. सरसामस्मि सागरः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. R. 2,27,17. Sûryas. 1,62. Ṛt. 1,17. Çâk. 86. Spr. (II) 2617. 2792. 4458. 6032 (wohl abl. von सरस्, nicht adj.). 6797. 6897. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 46,89. 48,9. Kathâs. 18,101. Râǵa-Tar. 5,68. Brahma-P. in LA. (III) 52,4. Bhâg. P. 5,2,13. 8,24,26 (शरस् Burn.). Pańkat. 159, 14. Hit. 10,8. 12,1. 26,12. मानस Vikr. 94. Çuk. in LA. (III) 33,2. नाभि° Bhâg. P. 2,1,27. 3,11,35. हिम° Mâlatîm. 17,9. सरोदपानानाम् (mit unregelmässiger Contraction) MBh. 14,1225. सरोपान्ते (सरस्तीरे ed. Bomb.) Pańkat. 131,15. am Ende eines adj. comp. Kathâs. 42,41. — 3) *Wasser* Naigh. 1,12. Nir. 9,26. Med. Rudra bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 4) angeblich = वाच् (wegen सरस्वती) Naigh. 4,11. — Vgl. तृणबिन्दु°, द्यु°, नभः°, बिन्दु°, ब्रह्म°, मध°, रुद्र°, विष्णु°, सती°, सरसी, सारस.

1. सरस n. = सरस् *Teich, See* am Ende eines comp. Vop. 6,45. — Vgl. जल°, देव°, मण्डूक°.

2. सँरस (2. स + रस) 1) adj. (f. आ) a) *Saft enthaltend, saftig, kräftig* Ait. Br. 6,32. आहुति TS. 3,5,7,1. 6,1,9,3. Çat. Br. 3,6,2,7. Âçv. Gṛhj. 3,2,2. Kâtj. Çr. 9,5,6. औषध Çâṅkh. Saṁh. 1,1,40. निचुल Megh. 14. *feucht:* तोक्लिसचन्दन Hariv. 7041. 7053. Ṛt. 1,2. Spr. (II) 7385. अङ्गयष्टि 2470. बिसिनीपत्त्र Mâlatîm. 51,5. Z. d. d. m. G. 27,33. वनराजयः (zugleich in Bed. d) Kathâs. 111,5. — b) *frisch, neu:* नखक्षत Sâh. D. 60,17. रागलेखा Mâdhav. 46. व्यलीक Çiç. 9,85. — c) *schmackhaft:* फल Spr. (II) 1725. मोदक Verz. d. Oxf. H. 155,b,42. 237,a, No. 568. आसव Kathâs. 21,6. सुधा° *wie Nektar* 42,224. अलि° (कुम्भकलश) Gît. 9,3. — d) *mit Reizen versehen, reizend, geschmackvoll:* काव्य: Spr. (II) 77. °कविता 6095 (5716 ist wohl सरसा st. सरला zu lesen). परिस्पन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः 7260. गीत Pańkar. 1,12,6. शब्दार्थौ Sâh. D. 4,3. वस्तु 315. कथा Kathâs. 12,77. 25,298. 90,202. 94,126. 119,217. adv. Z. d. d. m. G. 27,28. सरसारब्धसंगीता adj. Kathâs. 22,10. — e) *von Verlangen ergriffen, von Liebe —, von Lust erfüllt:* हृदय Spr. (II) 4023. स्वचित्त Kathâs. 21,8. वनराजयः (zugleich in Bed. a) 111,5. अन्योऽन्यनवप्रेमसरसौ 89,13. यदि हरिस्मरणे सरसं मनः Gît. 1,3. सरसम् adv. *mit Lust, mit Wonne* Vikr. 57,11. — 2) m. n. (!) Siddh. K. 249,b,7. — 3) f. आ v. l. für सरला *eine Convolvulus-Art* Râjamukuṭa zu AK. 2,4,3,26 nach ÇKDr. — सरसेन Râǵa-Tar. 4,243 fehlerhaft für स रसेन. Vgl. सारसायन, सारसेय, सारस्य.

सरसता f. nom. abstr. zu 2. सरस 1) a) Ait. Br. 6,12. Çâṅkh. Br. 16,1. 30,1.

सरसत्व n. nom. abstr. 1) zu 2. सरस 1) a) Kâṭh. 24,4. — 2) zu 1) c) Spr. (II) 2617 (hiernach die Uebersetzung zu verbessern).

सरसंप्रत (!) n. *eine best. Pflanze,* = त्रिकण्टक Çabdar. im ÇKDr.

सरसवाणी f. N. pr. der Gattin Maṇḍanamiçra's Verz. d. Oxf. H. 251,b,18.

सरसिक s. सरसीक.

सरसिज (स°, loc. von सरस् + 1. ज) P. 3,2,97, Schol. Vop. 26,33. 1) adj. *in Teichen lebend:* Fische Suçr. 1,207,7. — 2) n. *Lotusblüthe* Ragh. 5,69. Spr. (II) 2792. 6896. Kir. 5,39. am Ende eines adj. comp. (f. आ) ad Çâk. 19. स्मेराननं° Kathâs. 23,94.

सरसी f. 1) (ein eingetrockneter) *Pfuhl, Lache:* दृतिं न शुष्कं सरसी शयानम् ṚV. 7,103,2 (vgl. Pat. zu P. 7,1,39). *ein grosser Teich* AK. 1, 2,3,27. H. 1094. Med. s. 43. Halâj. 3,53. Çabdârṇ. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. Bala bei Mallin. zu Naish. 2,40. दक्षिणापथे हि महान्ति सरांसि सरस्य इत्युच्यते (sic) Pat. zu P. 1,1,19. Ragh. 1,43. 14,3. Çâk. Ch. 85, 12. Kir. 12,52. Spr. (II) 4084. Naish. 2,40. Kathâs. 103,164. Râǵa-Tar. 2,166. LA. (III) 90,4. — 2) *ein best. Metrum:* 4 Mal ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2). — Vgl. सरस्.

सरसीक (von सरसी) m. = सारस *der indische Kranich* Çabdar. im ÇKDr. सरसिक Wilson nach ders. Aut.

सरसीरुह (स° + रुह) n. = सरसिज *Lotusblüthe* AK. 1,2,3,39. H. 1162, Schol. Spr. (II) 3910. Mâlatîm. 169,0. Pańkar. 3,5,3. 11,27. सरसीरुहेक्षणा adj. Hariv. 13774. Gît. 8,2. Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626.

सरस्य (von सरस्) adj. *zu stehenden Wassern —, zu Teichen gehörig* VS. 16,37. TS. 7,4,13,1. Kâtj. Çr. 15,4,36.

सँरस्वतिकृत adj. *durch* Sarasvatî *gemacht* VS. 20,35. सरस्वतीकृत *von* Sar. *verfasst:* सूत्र Verz. d. B. H. No. 771.

सरस्वतिवत् s. सरस्वतीवत्.

सरस्वतीकण्ठाभरण 1) n. *der Halsschmuck der* Sar. (*der Genie der Rede*) Dhûrtas. 67,7. — 2) n. Titel einer dem Bhoǵadeva zugeschriebenen Poetik Colebr. Misc. Ess. 2,22. 49. Verz. d. Oxf. H. 110,b,19. fg. 208,a, No. 489. 211,b, No. 499. Ind. St. 8,418. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. fg. °कार Verz. d. B. H. No. 787. Verz. d. Oxf. H. 176,a, 2. 3. Ind. St. 8,226. — 3) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 576. शिवनारायणदास° 835. 849.

सरस्वतीकुटुम्ब m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,13. fg. °दुहितृ als Dichterin ebend.

सरस्वतीतन्त्र n. Titel zweier Werke Notices of Skt Mss. 140. 253.

सरस्वतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,35. °माहात्म्य 66,a,4.

सरस्वतीप्रक्रिया f. Titel einer Grammatik Verz. d. Cambr. H. 13. — Vgl. सारस्वती प्रक्रिया.

सरस्वतीबालभाषा f. *die Sprache der Knaben an der* Sarasvatî, Bez. eines best. Dialects Colebr. Misc. Ess. 2,21.

सरस्वतीरहस्य n. pl. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326.

सँरस्वतीवत् adj. P. 8,2,15, Schol. *von* Sarasvatî *begleitet:* Indra-Agni ṚV. 8,38,10. Ait. Br. 2,24. सरस्वतिवत् Kâtj. Çr. 9,1,20. Schol. zu 8,9,21. 9,9,7.

सरस्वतीव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,a,26.

सरस्वतीसूक्त n. Bez. *einer best. Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

सरस्वतीसूत्र n. Titel eines grammatischen Sûtra Verz. d. Oxf. H. 171,a, No. 382. Verz. d. Cambr. H. 13. सरस्वतीकृतसूत्रपाठ Verz. d. B. H. No. 771.

सरस्वतीस्तव m. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 292,b,31.

सरस्वतीस्तोत्र n. ein *Lobgesang auf* Sar. Verz. d. Oxf. H. 94,a,34. Verz. d. Tüb. H. 20.

सँरस्वत् (von सरस्) 1) adj. a) *reich an Wasserbehältern, Teichen u. s. w.; mit ihnen in Berührung gekommen:* महन्मनःस्वच्छपयःसरस्वता वातेन

Bhâg. P. 10,15,8. — b) *Geschmack —, Gefallen an Etwas* (loc.) *habend;* = रसिक Med. t. 223. ब्रह्मनिधिवचसां पालने Verz. d. Oxf. H. 333, a, 29. fg. — 2) m. a) N. eines zu den Göttern des oberen Gebietes gezählten *Bewahrers der himmlischen Wasser, der durch Regen und Bäche Fruchtbarkeit schenkt,* Naigh. 5,4. Nir. 10,24. वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ṚV. 1,164,52. 7,96,4. fgg. 10,66,5. AV. 7,40,1. 2. 9,4,9. TS. 2,5,4,2. Pañkav. Br. 16,5,15. Ind. St. 3,242,b. — b) N. eines der Genie Sarasvatî entsprechenden Genius: मनो वै सरस्वान्वाक्सरस्वती Çat. Br. 7,5,1,31. 11,2,4,9. सत्यवाच् TS. 1,8,19,1. — c) *Meer* AK. 1,2,3,1. 3,4,14,60. H. 1073. an. 3,307. Med. Halâj. 3,30. Hariv. 11592. — d) *Fluss* AK. 3,4,14,60. H. 1091. H. an. Med. — e) N. pr. eines Flusses, = सरस्वती Bhâg. P. 4,14,36. — 3) f. सरस्वती a) *eine an Wasserbecken reiche Gegend* MBh. 1,7745. — b) N. pr. eines mächtigen in das Meer mündenden Stromes (ṚV. 6,61,2. 8. 7,95,1. 2), vermuthlich *des Indus und seiner Genie,* welche die Anwohner ihrer Ufer schützt (6,61,14. 7,96,2) und Güter aller Art verleiht. Dieser Name *Wassermassen,* gleichsam *Teiche* oder *Seen, in sich befassend* wäre als der besondere und heilige, सिन्धु d. i. *der Fluss* als der allgemeine und profane zu betrachten. Auf das Flüsschen in Madhjadeça (s. c) hat die spätere Zeit mit dem Namen die Attribute der Heiligkeit übertragen; dass dasselbe aber in der Vorzeit ein Strom gewesen wäre, auf welchen die Schilderung des Veda passen sollte, lässt sich nicht wahrscheinlich machen. Naigh. 5,5. Nir. 2,23. 9,26. 11,25. ṚV. 1,89,3. 164,19. अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति 2,41,16. fgg. 30,8. 32,8. 3,54,13. 5,42,12. आ नो दिवः पर्वतादा सरस्वती गतु 43,11. 46,2. 6,49,7. 50,12. सरस्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना 52,6. 7,9,5. स॰ सप्तथी सिन्धुमाता 36,6. 39,5. 40,3. 8,21,17. fg. 10,17,7. 30,12. 131,5. 184,2. सरस्वत्यर्वन्तु सप्त सिन्धवः Vâlakh. 6,4. VS. 19,93. fg. पञ्च नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः 34,11. AV. 4,4,6. 5,23,1. 6,3,2. 89,3. 7,68,1. 14,2,15. 20. 16,4,4. 19,31,9. fg. TS. 1,8,13,3. Çat. Br. 1,6,2,4. 11,4,3,3. 12,7,1,12. 2,5. 14,9,3,8. Kâtj. Çr. 9,1,18. 8,5. Lâtj. 5,3,2. Çâñkh. Gṛhj. 1,13. Kauç. 45. 81. — c) N. pr. eines kleinen heilig geachteten Flusses, der mit der Dṛshadvatî die Grenzen von Brahmâvarta bildet, im Sande verläuft, schliesslich aber nach der Vorstellung der Inder, unter der Erde fortfliessend, sich mit der Gañgâ und Jamunâ vereinigt (vgl. विनशन). Sie erhält öfters den Beinamen पूर्वा oder प्राची. AK. 1,2,3,33. H. 1085. H. an. Med. ṚV. 3,23,4. 10,64,9. 75,5. Ait. Br. 2,19. vielleicht AV. 6,30,1. — Çat. Br. 1,4,1,14. TS. 7,2,1,4. Lâtj. 10,15,1. 18,13. 19,4. Pañkav. Br. 25,10,1. Kâtj. Çr. 13,3,20. 24,6,22. Çâñkh. Br. 12,2. 3. Âçv. Çr. 12,6,2. 3. Ind. St. 1,41 (॰मूल). ॰दृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरम्। तं देवनिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते॥ M. 2,17. H. 949. M. 14,77. MBh. 1,3779. 3,7085. 5,7049. 6,321 (VP. 180). Hariv. 7736. 9506. 9515. 12021. 12828. R. 2,71,5. R. Gorr. 2,70,12. 85,5. 100,28. 4,40,24. सावित्री 41,57. अन्तःसलिला Ragh. 3,9. Çâk. Ch. 139,7. Varâh. Bṛh. S. 16,31. Bhâg. P. 1,7,2. 16,37. 3,1,21. 4,19,1. 9,16,23. 10,78,19. ॰यमुनासंगम Verz. d. B. H. 143,1. Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 1. 23,b, 14. 39,b,22. 46,b, N. 2. 77,b,44. 149,a,31. — d) N. pr. anderer Flüsse MBh. 6,343 (VP. 184). LIA. 1,84. im Dvîpa Çâlmali Bhâg. P. 5,20,16. — e) *Fluss* überh. Naigh. 1,13. Trik. 3,3,188. fg. H. 1080. H. an. Med. Halâj. 3,43. *ein der* Sarasvatî *an Heiligkeit gleichkommender Fluss:* deren drei AV. 6,100,1. sieben MBh. 9,2188. fg. सर्वाः पुण्याः सरस्वत्यः सर्वा गङ्गाः समुद्रगाः Mârk. P. 57,30. — f) mit Iḍâ und Bhâratî eine der drei Göttinnen in den Âprî-Liedern, auch mit Hotrâ und Mahî genannt, z. B. ṚV. 1,142,9. 188,8. 3,4,8; vgl. 2,1,11. — Daher g) *Genie der Stimme und Rede* Naigh. 1,11. Nir. 2,23. AK. 1,1,5,1. Trik. 1,1,27. H. 241. H. an. Med. Halâj. 1,8. शं सरस्वती सह धीभिरस्तु ṚV. 7,35,11. AV. 5,7,4. 5. 10,8. 6,41,2. 7,57,1. VS. 2,20. 9,30. 10,30. 18,37. 19,12. Ait. Br. 3,1. 6,7. वाग्वै सरस्वती Çat. Br. 3,9,1,7. 7,5,1,31. Ind. St. 3,242,b. 398. fgg. Weber, Gjot. 112. M. 8,105. वेदानां माता MBh. 12,12920. Hariv. 10243. 12104. Ragh. 4,6. Çâk. 194. Spr. (II) 6025. Varâh. Bṛh. S. 26,2. 46,98. ॰विलासाः Verz. d. Oxf. H. 196,b,5. ॰विनोदं करिष्यामि Pañkat. 5,3 (ed. orn. 2,10). Hit. 116,8 (समाधिस्थया zu lesen mit Johns.). Wilson, Sel. Works 1,20 u. s. w. 2,187. fgg. Verz. d. Oxf. H. 18,a,14. 19,a,4. 21,b,1. 23,b,11. 14. 94,b,19. 255,a,43. 257,a,26. 284,b,46. ein Hass zwischen der Çrî (Lakshmî) und der Sarasvatî (weil *Reichthum* und *Gelehrsamkeit* selten Hand in Hand gehen) Spr. (II) 3941. Kathâs. 3,78. Râǵa-Tar. 5,471. ॰मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 105,b,10. fg. Târan. 258. प्राजापत्या Prab. 11,8. सरस्वत्याः पुत्रः Ind. St. 3,460. unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,171. Verz. d. Oxf. H. 39,b,35. आदित्यस्य सरस्वत्यां जज्ञे पुत्रद्वयं शुभम् Hariv. 11550. als Gattin Vishṇu's Pañkar. 2,3,64. Manu's Med. MBh. 5,3973. Tochter Daksha's VP. 149, N. 12. — h) *Rede* überh. Trik. 3,3,188. fg. H. an. Med. अवंशिचत्रां सरस्वतीम् MBh. 12,2764. सरस्वतीं वक्तुविधां पृथ- मुखास्त्रियच्छय (Frösche) 13,4015. स्वच्छन्दादेव ते — प्रवृत्तेयं सरस्वती R. 1,2,34. लघुसंदेशपदा Ragh. 8,76. उदीरयामास सीता सत्यां सरस्वतीम् 15,80. Râǵa-Tar. 5,415. Bhâg. P. 3,16,13. *Gabe der Rede, Beredsamkeit* Hariv. 3285. so v. a. *Lehre:* यो ब्रूयाच्चापि शिष्याय धर्म्यां ब्राह्मीं सरस्वतीम् MBh. 13,3434. Insbes. *eine vom Himmel kommende Rede, Orakelstimme:* गूढरूपा Ragh. 15,46. आकाशभवा Kumâras. 4,39. गगणादेवमुदगूढशरीरा सरस्वती Kathâs. 2,68: 6,20. 9,70. 11,14. 18,312. 20,32. 42,171. 46,126. Râǵa-Tar. 2,72. — i) Bein. *der Kuh* Trik. H. an. Med. VS. 8,43. — k) *eine Perle von Weib* (स्त्रीरत्न) H. an. Med. — l) Bez. verschiedener Pflanzen: = ज्योतिष्मती und ब्राह्मी Râǵan. im ÇKDr. = सोमलता Çabdak. im ÇKDr. = विल्व (wegen सारस्वत) H. 815, Schol. — l) Bez. *eines zweijährigen Mädchens, das bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin darstellt,* Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — m) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort सरस्वती ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. Wilson, Sel. Works 1,202. — n) N. pr. der Gattin Dadhîka's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. Çaṁkarâkârja's Verz. d. B. H. No. 841. Maṇḍanamiçra's (vgl. सरसवाणी) Verz. d. Oxf. H. 256,a,7. — o) abgekürzter Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 110,b,17. — Vgl. गुप्त॰, ज्ञानेन्द्र॰, नरसिंह॰, नारायण॰, नील॰, नृसिंह॰, भूमानन्द॰, मधुसूदन॰, महा॰, माधव॰, माधवरामानन्द॰, विमल॰, वीर॰, शिवानन्द॰, सारस्वत.

सरह् m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 200. Târan. 39. 73. 105.

275. 301.

सराग (2. स + राग) adj. 1) *geröthet:* °नेत्र MBh. 3,15639. क्रोधसरागनेत्र 4,777. नेत्रयुगलात्सरागादश्रुसंततिम् (so lesen wir st. सरागामश्रु°) Kathâs. 11,51. Ragh. 16,15. Kumâras. 5,10. Spr. (II) 4900 (zugleich in der Bed. 3). — 2) *reizend, lieblich:* सरागम् adv.: जगुः Bhaṭṭ. 3,43. — 3) *von Leidenschaft —, von Liebe erfüllt:* मुनेरपि मनो ऽवश्यं सरागं कुरुते ऽङ्गना Spr. (II) 4900. सरागम् adv.: करिं परिरभ्य स° Git. 1,39.

सरागता (von सराग) f. *das Geröthetsein* Spr. (II) 1539.

सराजक (von 2. स + राजन्) adj. *sammt dem Fürsten* Spr. (II) 1350. Kathâs. 62,147.

सराजन् adj. dass. Kâty. Çr. 22,5,29. स्व° st. dessen Lâṭy.

सराट N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,36.

सराति (2. स + रा°) adj. *gleich günstig, einmüthig* ṚV. 8,27,14. Ait. Br. 7,18.

सरात्रि adj. = समानरात्रि P. 6,3,85. Vop. 6,97.

सरारी s. कृमि° und vgl. शरारि.

सराव m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,287,19. — Vgl. शराव, wofür häufig सराव geschrieben wird.

सरि (von सर्) f. *Wasserfall* H. 1096. — Vgl. सरा und सरी unter 1. सर.

सरिक adj. = सर in अग्रे°. सरिका s. u. सरका.

सरिण्यु Med. j. 111 fehlerhaft für सरण्यु.

सरित् (von सर्) Uṇâdis. 1,99. f. 1) *Bach, Fluss* Naigh. 1,13. AK. 1, 2,3,29. 3,4,14,103. Trik. 3,3,189. H. 1080. Halâj. 3,44. ṚV. 4,58,6. यो वां समुद्रान्सरितः पिपर्ति 7,70,2. VS. 34,11. AV. 12,2,41. TBr. 1,2, 1,11. M. 1,24. MBh. 1,903. 3,2408. 2484. R. 1,2,39. 2,27,17. 95,10. Suçr. 1,22,13. 264,8. Mṛcch. 41. Vikr. 68,5. Kir. 5,10. Spr. (II) 1716 (neben सिन्धु). 4674. 6670. Râǵa-Tar. 4,539. कृत्रिमा AK. 1,2,3,33. दिवः Bhâg. P. 4,1,14. सरितां काश्यपीनाम् Ind. St. 3,460. पतिः सरिताम् *der Herr* oder *Gatte der Flüsse, das Meer* Varâh. Bṛh. S. 12,4. सरितां च पतिः R. Gorr. 2,11,5. gewöhnlich सरितां पतिः R. Schl. 1,1,78. 16, 23. 2,34,45. 4,9,37. 6,87,2. Kumâras. 2,37. Spr. (II) 1170. als *Zahl* ist सरितां पतिः = वार्धि H. 874, Schol. सरितां नाथः = पतिः सरिताम् Prâjaçkittat. im ÇKDr. सरितां वरा (vgl. सरिद्वरा) *der beste der Flüsse* R. 1,35,14. Bez. der Gaṅgâ Prâjaçkittat. im ÇKDr. — 2) *ein Metrum von 72 Silben* Ind. St. 8,407. — 3) = सूत्र Çabdam. im ÇKDr. — 4) ein N. der Durgâ nach ÇKDr. mit folgendem Belege: क्रियाकारणरूपत्वात्सरणाच्च सरिन्मता । संगमाद्गमनाद्गङ्गा लोके देवी विभाव्यते ॥ इति देवीपुराणे ४५ अध्यायः ॥ — Vgl. कु°, द्यु°, व्योम°.

सरित्पति m. *der Herr* oder *Gatte der Flüsse, das Meer* AK. 1,2,3,1. Halâj. 3,30. R. 5,93,22. fg. Spr. (II) 6245. Kathâs. 121,226. Bhâg. P. 5,17,7.

सरित्वत् (von सरित्) m. *das Meer* Çabdârthak. bei Wilson.

सरित्सुत m. *der Sohn des Flusses* (Gaṅgâ), metron. Bhîshma's ÇKDr. und Wilson.

सरिदधिपति m. = सरित्पति Kkandom. 73.

सरिद्वर्तृ m. dass.; Bez. der *Zahl vier* Ind. St. 8,345.

सरिद्वरा f. *der beste der Flüsse* MBh. 1,6753. Bez. der Gaṅgâ H. 1082. Halâj. 3,51.

सरिन् adj. etwa *zu Hilfe eilend* (von सर्) ṚV. 1,138,3. — Vgl. इरिन्.

सरिन्नाथ m. = सरित्पति Râǵan. im ÇKDr.

सरिन्मुख n. *die Quelle eines Flusses* Wilson.

सरिमन् (von सर्) Uṇâdis. 4,147. m. *Wind* Uǵǵval. — Vgl. सरीमन्.

सरिर (wie oben) n. *das Wogende; Wassermasse, Fluth* VS. 13,42. 49. 53. 15,4. 52. 17,87. 38,7. TBr. 1,2,1,3. Ind. St. 8,109. = बहु Naigh. 3,1. — Vgl. सलिल.

सरिल n. = सलिल *Wasser* Bhar. zu AK. 1,2,3,3 nach ÇKDr.

सरिषप m. = सर्षप Trik. 2,9,3. Kandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,141.

सरिस्रर (vom intens. von सर्) adj. *zerlaufend* TBr. 3,10,1,4. vielleicht fehlerhaft.

सरीमन् (von 1. सर्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,147 (oxyt.). infin. loc.: वातस्य सर्गो अभवत्सरीमणि *wie ein Windzug fährt er dahin* ṚV. 3, 29,11. — Vgl. सरिमन्.

सरीसृप् = सरीसृप Bhâg. P. 7,14,9.

सरीसृप (vom intens. von सर्प्) 1) adj. *schleichend, kriechend;* m. und n. (dieses in der älteren Sprache) *ein kriechendes Thier* AK. 1,2,1,7. H. 1303. Halâj. 3,18. ṚV. 10,162,3. AV. 3,10,6. 19,7,1. 48,3. सरीसृपं स्थाणु यदत्र दृश्यते Bhâg. P. 5,18,27. VS. 22,29. Çat. Br. 1,5,3,11. 2, 5,1,2. 4,1,3,16. Nir. 13,9. MBh. 1,3587. 7,1320. R. 1,13,32 (31 Gorr.). 2,25,16 (32 Gorr.). 28,19 (10 Gorr.). 4,59,15. 5,34,17. खगसर्पसरीसृपप्रभृतयः Suçr. 1,4,21. सेवन्ते यदि सरीसृपास्तृणाद्यानि Varâh. Bṛh. S. 28,18. 70,22. शेषादिकीटाद्याः सरीसृपाः Tattvas. 45. Bhâg. P. 2,6,12. 10,39. 5,20,46. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,49. 12542. 7,896. 12,9050. 14,764. Hariv. 15438. Mârk. P. 30,49. — 2) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 72.

सरुक 1) adj. = सूक्ष्म Bhûridr. im ÇKDr. — 2) parox. = शरु 1) AV. 5,25,1. — 3) m. = त्सरु Sâras. zu AK. 2,8,2,58 nach ÇKDr.

सरुज् (2. स + रुज्) adj. *denselben Schmerz empfindend* Sâh. D. 55,20.

सरुज (2. स + रुजा) adj. *leidend, krank* MBh. 3,11156. 16827. R. 4, 59,5. शरीर Mârk. P. 66,45. पद Spr. (II) 2049. नेत्र 3817.

सरुजत्व (von सरुज) n. *das Unwohlsein* Mâlav. 43,12. fg.

सरुद्रसिद्धाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. B. H. No. 1045.

सरुद्भव n. *Lotusblüthe* Ausu. 98. man hätte सरोद्भव (सर उद्भव) erwartet.

सरुष् (2. स + 2. रुष्) adj. *erzürnt* Spr. (II) 6898.

सरूप (2. स + रूप) 1) adj. (f. आ) *a)* = समानरूप P. 6,3,85. Vop. 6, 98. *gleichartig, gleichförmig, gleich* (Gegens. विरूप) H. 1461. die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend. ṚV. 8,34,12 ज्योतिस् 10,55,3. 169,2. AV. 1,24,3. 5,23,4. धेनवः 18,4,33. VS. 24,5. TS. 2,4, 9,1. 7,3,19,1. Muṇḍ. Up. 2,1,1. Çvetâçv. Up. 4,5. ṚV. Prât. 17,24. P. 1,2,64. 2,2,27. Kâç. zu 3,1,7. MBh. 3,12248. Ragh. 6,59. Varâh. Bṛh. S. 24,24. Kathâs. 50,57. Mârk. P. 101,18. Bhâg. P. 3,26,5. 4,6. 43. 10,55,10. Wilson, Sâṅkhjak. S. 48. — *b) mit schöner Gestalt —, mit schönem Aussehen begabt, schön* Pañkav. Br. 24,1,3. रूप Spr. (II) 5793. 7129. wohl fehlerhaft für सुरूप. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Bhûta's und Mutter unzähliger Rudra Bhâg. P. 6,6,17. — Vgl. सारूप्य.

सरूपकृत् adj. *gleiche Farbe bewirkend* AV. 1,24,3.

सरूपंकरण adj. (f. ई) dass. AV. 1,24,4.

सद्रूपता (von सद्रूप) f. *Gleichförmigkeit, Gleichheit* Ait. Br. 1,6. 3,41. 44. नानाविध° MBh. 13,2290. पत्नी° 3,14312. Kâm. Nîtis. 17,54. RV. Prât. 6,14.

सद्रूपय् (wie eben) *gleich machen in der Form, einen getreuen Abdruck bilden:* सद्रूपयितुम् Sarvadarçanas. 19,2.

सद्रूपवत्सा f. *eine Kuh mit einem Kalbe von gleicher Farbe* Âçv. Gṛhj. 1,13,2. Kauç. 12. 35. Çâṅkh. Gṛhj. 3,5.

सद्रूपोपमा f. v. l. für समानोपमा Kâvjâd. 2,29.

सरेतस् (2. स + रे°) adj. *mit dem Samen versehen:* सरेता अग्निराधेयः TBr. 1,1,2,8. Çat. Br. 2,1,1,5. Ait. Br. 1,3.

सरेफ (2. स + रेफ) adj. *von* र *begleitet* RV. Prât. 14,7. 12.

सरोग (2. स + रोग) adj. *krank;* davon °ता f. *Kränklichkeit* Spr. (II) 4029.

सरोज (सरस् + 1. ज) adj. *in Teichen vorkommend:* अरविन्द Tarkas. 43. — 2) n. *a) Lotusblüthe* H. 1162. Halâj. 3,57. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Kumâras. 5,27. Mâlav. 78. Spr. (II) 1750. 2082. Weber, Râmat. Up. 308. Varâh. Bṛh. S. 43,36. 47. 58,27. Bhâg. P. 3,9,11. °नाभ 8,6,12. °खण्ड n. *eine Menge von Lotusblüthen* Kâç. zu P. 4,2,51. पाण्डु° Çiç. 9,30. सितेतर° 63. am Ende eines adj. comp. Spr. (II) 5220. Bhâg. P. 1,15,2. — *b) ein Fuss mit sechs Moren* Colebr. Misc. Ess. 2, 152. — Vgl. मह्रा°.

सरोजन्मन् n. *Lotusblüthe* H. 1162.

सरोजिन् (von सरोज) 1) adj. *mit Lotusblüthen versehen.* — 2) m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,14. ein N. Brahman's ÇKDr. (auch nach Çabdar.) und Wilson nach derselben Aut. — 3) f. °जिनी *a) eine Menge von Lotusblüthen, Lotuspflanze, Lotusteich* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2, 135. H. an. 4,201. fg. Med. n. 219. Ratnam. 84. — *b)* ungenau für सरोज *Lotusblüthe* H. an. Med. Spr. (II) 3153. 5288. Sâh. D. 308,18. — Vgl. वन°.

सरोजीय् (von सरोज), °यति *einer Lotusblüthe gleichen* Z. d. d. m. G. 27,61.

सरोत्सव (सरस् + उत्सव) m. = सारस *der indische Kranich* Çabdar. im ÇKDr.

सरोबिन्दु m. Bez. *eines best. Gesanges* (गीतक) Jâdĵ. 3,143.

सरोरुह् n. *Lotusblüthe* H. 1162.

सरोरुह n. dass. H. 1162. Halâj. 3,57. Ausd. 109 (= रक्तकमल). gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Varâh. Bṛh. S. 19,16. Kathâs. 25,248. LA. (III) 90,4. Dhûrtas. 73,15. Bhâg. P. 1,15,28. 2,8,5. 3,12,35. 5,18,21. 9,14, 2. सरोरुहाक्षी Uttarar. 17,11 (24,1). am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 120,118. — Vgl. रक्त°.

सरोरुहध्वज m. N. pr. eines Mannes Târan. 188. 193.

सरोरुहासन (सरोरुह् + 1. आस°) adj. *auf einer Lotusblüthe sitzend;* m. ein N. Brahman's H. 212.

सरोरुहिणी (von सरोरुह) f. *eine Menge von Lotusblüthen, Lotuspflanze, Lotusteich* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. H. an. 4,202. Kir. 4,34.

सरोवर (सरस् + 4. वर) n. *ein prächtiger Teich, — See* Çabdar. im ÇKDr. (masc.!). Spr. (II) 2502. 5078. 6762 (n.). Kathâs. 46,87. 56,242. Mârk. P. 56,6. 8. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,11. Bhâg. P. 8,24,24 (n.). Pañkar. 1,3,7. 65. Vet. in LA. (III) 5,2. 7,14.

सरोष (2. स + रोष) adj. (f. आ) *erzürnt, zornig* Hariv. 4627. Çiç. 9, 83. Mârk. P. 77,3. ein Löwe Z. d. d. m. G. 27,96. पन्नग R. 4,7,22. °म् adv. R. 1,55,26. 59,16. 2,109,36. Çâk. 14,6. 16,6. 68,22. 70,14. 94,1. Vikr. 55,7.

सर्क m. = वायु, मनस् und प्रजापति Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Ind. St. 3,267.

सर्क्ष (2. स + ऋक्ष) adj. (f. आ) *mit dem Sternbild verbunden* Weber, Kṛshṇaǵ. 228.

सर्ग (von 3. सर्ज्) m. (n. MBh. 12,14567). am Ende eines adj. comp. f. आ Bhâg. P. 7,6,23. 1) *Schuss:* सर्गो न सृष्टो अर्वताव्यर्वा RV. 9,87,7. 16,1. 22,1. 7,87,1. — 2) *Strahl von Flüssigem, Guss* Naigh. 1,12. अपस्य RV. 10,89,2. 2,30,1. 8,35,20. दिवः 9,97,30. 10,28,9. des Soma 9,66,10. 69,16. übertragen 1,190,2. 152,1. *das Hingiessen:* सर्गप्रतक्तोषोदिन्द्र वृषाम् *stragem fecit* 7,18,11. — 3) *Zug, Stoss des Windes* RV. 1,169,7. 3,29,11. — 4) *das Entlassen, Ausgiessen;* = निर्मोक्ष AK. 3, 4,2,23. = त्याग H. an. 2,54. वृष्टि° R. 4,13,39. मूत्रपुरीषयोः MBh. 13, 7567. — 5) *das Loslassen des Rennpferdes u. s. w., Rennen:* यदिन्द्र सर्गे अर्वतश्चोदयासे महाधने RV. 6,46,13. 4,3,12. स सर्गेण शवसा तक्तो अत्यैः 6,32,5. — 6) *aus dem Stall gelassene Heerde; ein ausziehender Haufe, Schwarm:* मरुतामपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये RV. 5,56,5. 4,51,8. 52,8. vielleicht auch 23,6. इयत्यवनिभृत्सर्गे so v. a. *unter der so grossen Schaar von Fürsten* Râǵa-Tar. 4,407. — 7) *Schöpfung* AK. H. an. Med. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 19,38. Maitrjup. 6,30. M. 1,29. 80. सर्वस्यास्य तु सर्गस्य गुप्त्यर्थम् 87. 93. प्रजा° MBh. 3,12801. 13,1339. 2254. fg. 14,447. सर्गाय स्थिरधी मनः Hariv. 534. R. Gorr. 2,110,6. Sâṁkhjak. 21. 24. 46. 52. fg. 66. Nîlak. 64. Tattvas. 45. Ragh. 3,27. Kathâs. 40, 94. 45,186. Mârk. P. 16,45. Bhâg. P. 1,3,6. 8. 9. 6,25. 2,1,31. 9,28. 10,46. 4,1,11. 17,30. 6,1,2. 7,6,23. 8,7,34. Sarvadarçanas. 49,14. 153, 12. आ सर्गात् so v. a. *vom Beginn der Schöpfung, vom Anfang der Welt* Râǵa-Tar. 5,116. Gegens. प्रलय *Vernichtung* Bhag. 14,2. प्रत्यवहार Ragh. 2,44. संहार Kathâs. 36,41. विच्छेद 20,70. अत्यय Bhâg. P. 3,7,28. निरोध 2,5,18. समाम्नाय 7,7,24. अन्त Weber, Râmat. Up. 341. Kṛshṇaǵ. 294. die *Erhaltung* wird an denselben Stellen durch स्थिति, स्थान, पालन, रक्षा ausgedrückt. Neue *Schöpfungen* MBh. 12,11567. Mârk. P. 47, 36. Bhâg. P. 3,10,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,12. fgg. im Gegens. zu प्रतिसर्ग, अनुसर्ग oder विसर्ग so v. a. *primäre Schöpfung* 8,*a*,15. Verz. d. B. H. No. 448. 495. Ind. St. 1,18,6. भूतमात्रेन्द्रियधियां जन्म सर्ग उदाहृतः Bhâg. P. 2,10,3.4. 3,7,25. 12,7,9.11. H. 252. आत्म° so v. a. *der eigene Ursprung* Bhâg. P. 3,8,20. सर्गे so v. a. *in der geschaffenen Welt, in der Welt* Bhag. 7,27. दैव *ein göttliches Geschöpf, ein Gott* Ragh. 10,44. *das Erzeugen:* दक्षयज्ञप्रजासर्गैरिति स्म दिवमाप्नुवन् MBh. 12,8612. *das Erzeugte, Kind:* पक्षसर्ग° Bhâg. P. 9,6,52. — 8) *das angeborene Wesen, Natur* (स्वभाव, आत्मन्) AK. H. 1376. H. an. Med. Vaiǵ. इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः Bhag. 5,19. — 9) *Beschluss, fester Vorsatz, — Wille;* = निश्चय AK. H. an. Med. Vaiǵ. = उत्साह H. an. Med. Vaiǵ. — P. 1,3,38. गृह्णाण शस्त्रं यदि सर्ग एष ते Ragh. 3,51. 14,42. रणैकसर्ग adj. Çiç. 19,38. — 10) *Einwilligung* (अनुमति) H. an. — 11) = मोह H. an. Med. — 12) etwa *Kriegsgeräth* (= रथादिनिर्माण Nîlak.): सर्गाणां चान्ववेक्षणम् MBh. 11,2165. — 13) *Kapitel in einem epischen*

Gedichte (aber nicht im MBh.) AK. Trik. 3,2,24. H. an. Med. Vaiç. सर्गाणामादिरन्तश्च मध्यं चैवाहमर्जुन sagt Kṛshṇa Bhag. 10,32 (*naturarum* Schl.). R. Gorr. 1,4,29. 7,93,10. — 14) = विसर्ग *der am Ende von Wörtern erscheinende Hauch* Verz. d. Oxf. H. 104,b,35.fg. — सर्गेषु लोकेषु Kaṭhop. 6,4 wohl fehlerhaft für स्वर्गेषु लो°. Vgl. अतिशिख°, आदि°, गो°, त्रि°, प्रति°, भूत°, महा°, रुद्र°, सत्त्व°, सार्गिक.

सर्गक am Ende eines adj. comp. von सर्ग. विचित्रार्थसर्गक so v. a. *hervorbringend* Sarvadarçanas. 49,10.

सर्गकर्तृ m. *Schöpfer:* ब्रह्मन् Mârk. P. 103,13. Davon nom. abstr. °कर्तृत्व Pañkar. 1,1,51.

सर्गकृत् m. dass. Hariv. 7020.

सर्गतक्त adj. *im Schuss dahinfahrend* ṚV. 3,33,4. 11.

सर्गप्रतक्त adj. *hinschiessend, rennend* ṚV. 1,65,6.

सर्गबन्ध m. *eine Composition in* Sarga (*Kapiteln*), *ein episches Kunstgedicht:* सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते Kâvjâd. 1,14. 13. Sâh. D. 559. Trik. 3,2,22. अ° adj. *nicht in Kapitel eingetheilt:* असर्गबन्धमपि यद्रूपकाव्यमुदीर्यते (z. B. Sûrjaçataka) Pratâpar. 19,a,6.

सर्ग्य (von 3. सर्ज्) adj. s. पाणि°.

1. सर्ज्, सर्जति *knarren:* शकटीरिव सर्जति ṚV. 10,146,3.

— उद् dass.: अक्षो यदुत्सर्जेत् TS. 6,2,9,1. Çat. Br. 6,8,1,10. 3,5,3,17. तद्यथानः सुसमाहितमुत्सर्जद्यायात् 14,7,1,42. TS. 5,2,2,3.

— अभ्युद् *knarren hin zu d. i. zum Schaden von* (acc.): गृहान् TS. 6,2,9,1.

2. सर्ज्, सर्जति *erwerben* (अर्जने) Dhâtup. 7,50. सर्जति धनं लोकः Durgâd. im ÇKDr.

3. सर्ज्, सृजति (विसर्गे) Dhâtup. 28,121. सर्जतस् 2. du. AV. 5,30,5. सृजेधम्, सृजानं; ससर्ज, ससर्जिथ und सस्रष्ठ P. 7,2,65. Vop. 8,62. 77. 13,4. (अव) ससृज्यात्; ससृजे, ससृज्महे, (आ) ससृज्रिरे ṚV. 8,58,6. असमृग्रम् 9,97,30. 10,31,3. ससृजानं; अस्राक्षीत् P. 6,1,58. 1,2,11, Schol. Vop. 8,77. 13,4. स्राक्षीस्, असृक्षत्, असृग्रम्, असृक्षत्, असृक्षि, असृग्ध्वम्, सृजाथाम्, असृष्ट, असृक्षत 3. pl. असृग्रन् 3. pl. ṚV. 9,66,11. 87,5. 88,6. असृग्रम् 1,9,4. 9,62,1. असर्जि, स्रक्ष्यति, स्रक्ष्यते; स्रष्टुम्, सृष्ट्वा; pass. सृज्यते, सृष्ट. 1) (aus der Hand u. s. w.) *entlassen, schnellen, schleudern:* ein Geschoss ṚV. 1,39,10. 66,7. 71,5. AV. 1,13,4. 8,8,14. MBh. 3,16461. 16519. ब्राह्मणाय 5,7186. 7290. R. 2,96,44 (105,43 Gorr.). 5,80,25. Ragh. 11,44. Kathâs. 18,14. Bhaṭṭ. 9,48. इन्द्रप्रहितः शालस्कन्धम् MBh. 3,16455. पद्गः R. 3,56,50. सृष्ट 7,63,20. fg. वज्रो देवसृष्टः Kauç. 129. महाब्रह्मर्षिसृष्टा धिग्वाग्दण्डाः R. 2,35,13. — 2) *ausgehen lassen, auswerfen, ausgiessen, entsenden:* Regen ṚV. 1,38,8. 10,98,6. AV. 4,15,6. TBr. 2,1,4,1. Ströme ṚV. 2,11,2. 15,3. 4,17,1. 7,18,15. 8,3,10. वायुं सोमो असृक्षत 9,46,2. सोमा असृग्रन् 87,5. 66,11. die Stimme u. s. w.: गिरः 1,9,4. 181,7. Vâlakh. 4,9. इन्द्रे घोषा असृक्षत 8,32,7. वि भा अर्कः ससृजानः पृथिव्याम् *fundens* 7,8,2. सृजन्ति रश्मिमोजसा पन्थां सूर्याय यातवे *sie werfen die Messschnur aus* 7,8. 8,32,23. 43,32. क्षेत्रैः 82,23. — अम्भः Varâh. Bṛh. S. 28,1. Z. d. d. m. G. 27,4. मोक्षम्भसाम् R. 1,44,38. वर्षम्, शूलवर्षम्, पुष्पवर्षाणि, शरवर्षम् MBh. 3,12106. R. 3,39,4. 5,17,3. 58,8. दिगुत्तरा — आनन्दशीतामिव बाष्पवृष्टिं हिमस्रुतिं हैमवतीं ससर्ज Ragh. 16,44. नेत्रजं वारि R. 4,61,1. Ragh. 8,36. Çâk. 89,3, v. l. Bhaṭṭ. 3,17. वाङ्मयं विषम् Hariv. 4475. Spr. (II) 3565. शकृन्मूत्रम् MBh. 1,2843. पुष्पफलानि पादपाः R. 2,95,8. धातुजं रेणुं शैलराजः 3,79,31 (med.). अविभाव्यां गिरम् Spr. (II) 3580. Kumâras. 2,58. घोरान्स्वरान् R. 3,64,15. 6,14,23. अदृश्यां अपाणिम् Kathâs. 18,217. तस्मै जयाशीः ससृजे पुरस्तात्सप्तर्षिभिः Kumâras. 7,47. दिशामुपान्तेषु दृष्टिम् *richten auf* 3,69. पत्त्रावलीसृष्टदूत *entsandt* Kathâs. 17,153. — 3) *rennen lassen:* Rosse u. s. w. (vgl. *lancer*) ṚV. 4,26,5. 6,32,5. 9,13,6. 64,10. सृजानो अत्यो न सर्त्वभिः 76,1. अश्वो 97,20. Wagen 92,1. *nach —, auf Etwas:* पथ्याँ ऋतस्य 95,2. med. *zulaufen, zueilen auf, s'élancer:* यानि स्थानान्यसृक्षत धीरैः Vâlakh. 11,6. — 4) *loslassen, befreien:* गव्यम् ṚV. 5,34,8. 6,48,14. AV. 8,2,3. सेनां सृजति, सृजति Kauç. 90. द्वारम् *öffnen* 29. *ausgehen lassen, veröffentlichen;* med.: संपातान् Ait. Br. 6,18. — 5) *fahren lassen, aufgeben:* प्रारब्धं न सृजसि (!) Pañkat. 200,21. असृष्टसमाधि adj. Daçak. 67,7. — 6) *Fäden ausziehen und drehen: spinnen* (eine Schnur u. s. w.): रज्जुम् TS. 2,5,4,2. यथोर्णनाभिः सृजते गृह्णते च Muṇḍ. Up. 1,1,7. स्तुकासर्गं (absol.) सृष्टा भवति (मेखला) *ist wie ein Zopf geflochten* Çat. Br. 3,2,1,13. प्रसलवि ebend. 13,8,1,20. Çâñkh. Çr. 17,2,10. Kauç. 107. *Zauber spinnen:* यत्ते अपामेकाक्षी च सर्जतः AV. 5,30,5. सृजति मालां मालिकः *windet einen Kranz,* aber सृज्यते (असर्जि) स्रजं भक्तः *für sich zu einem frommen Zweck* Vop. 23,22. P. 3,1,87, Vârtt. 5. 6. Dhâtup. 26,69. — 7) (*aus sich entlassen;* vgl. सम्-क्रर्) *erschaffen, erzeugen, hervorbringen;* med.: सृष्टीः AV. 13,1,25. 2,29,7. 3,28,1. 8,5,14. 11,3,53. 19,53,6. 10,7,8. यथैव संसृजे घोरम् 19,9,3. Ait. Br. 4,28. प्रजाः TS. 2,5,2,1. Ait. Br. 3,36. यज्ञम् Çat. Br. 1,6,2,4. 2,2,4,11. 5,2,11. लोकान् 6,1,2,5. 10. पाप्मानमसृजत 11,4,0,9. छन्दांसि 3,6,2,8. स्त्रियम् 14,9,4,2. Ait. Up. 1,4. 2. Taitt. Up. 2,6. Çvetâçv. Up. 4,5. Maitrjup. 2,6. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72. 86. MBh. 1,4163. Hariv. 50. 10634. R. 1,16,2. 6. 54,17. Mârk. P. 46,17. Bhâg. P. 2,4,6. 3,12,39. 13,42. 6,16,9. 9,24,55. Pañkar. 1,14,55. Bhaṭṭ. 3,43. मृत्येषा शकुना चैव श्येनेन ससृजे नदीम् Hariv. 6444. act. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,93. 98. Muir, ST. 4,299,3 v. u. M. 1,8. 22. 25. 32. fgg. 36. 74. 94. 7,3. 14. 9,315. इदं शास्त्रम् 1,143. Bhag. 4,7. MBh. 1,7692. R. 1,16,9. 54,20. 60,20. fg. 2,110,4. Spr. (II) 807. 4696. 2207. 7163. अपरस्या देवताः सृजसि — उत्पातान् Varâh. Bṛh. S. 46,4. Mârk. P. 46,31. Bhâg. P. 1,2,30. 3,26. 8,16. 10,24. 2,9,23. 10,10. 3,9,22. 26,5. 4,6,44. 7,14 (अस्राक्). 8,43 (ससर्क्थ). 24,73 (सिसृक्षस्). Vedântas. (Allah.) No. 39. Sarvadarçanas. 120,22. कुशेशयैरत्रोत्पलानां वनमिव ककुभस्तारा सृजन्तः Prab. 78,15. सृष्ट्वा Taitt. Up. 2,6. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72. 140. M. 1,51. 9,327. Bhag. 3,10. स्रष्टुम् R. 1,60,22. 7,63,22. pass.: भूतान्यसृज्यन्त VS. 14,28. M. 1,28. MBh. 1,7689. सृष्ट *erschaffen* H. an. 2,101. fg. Med. t. 30. AV. 10,2,28. M. 1,44. 5,39. 39. 7,35. 8,413. 9,96. MBh. 3,6098. 13,312. R. 1,16,7. 3,69,20. Spr. (II) 1038. 2227. 6527. 7164. Varâh. Bṛh. S. 72,1. Kathâs. 39,123. Bhâg. P. 2,20,11. 3,31,37. 4,7,33. 9,8,21. 18,12. सृष्टवत् M. 1,61. — 8) *schaffen* so v. a. *herbeischaffen, verschaffen; zukommenlassen, verleihen:* अन्नानां निचयं सर्वं सृजस्व शबले R. 1,52,24. आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च । पञ्चैतान्यपि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः Spr. (II) 992. तावद्भवति जीवितम् । यावद्धाता पुरासृजत् 3467. सृजाम्यनर्थं ते Kathâs. 26,171. ससृजे यस्य — दैवतैः रससिद्धिः Râga-Tar. 4,363. मायाय-

आदिशिल्पानि पित्रा सृष्टानि मे पुरा Kathâs. 29,42. Bhâg. P. 3,31,19. 11,5,8. — 9) *anwenden, gebrauchen:* वसिष्ठविहितां वृद्धिं वित्तविवर्धिनीम् M. 8,140. सर्वोपायान् 7,214. Râǵa-Tar. 4,125. वस्त्वन्तरं किमपि 2, 52. — 10) *hängen —, befestigen an:* स्कन्धदेशे ऽसृजत्तस्य स्रजम् MBh. 3,2218. wohl fehlerhaft für ऽसजत्. Vgl. अव-सर्ज् 6), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्. — स्रदयन्ति MBh. 13,7447 fehlerhaft für स्प्रदयन्ति, wie die ed. Bomb. liest. — 11) das partic. सृष्ट hat noch folgende besondere Bedd. *a) verbunden mit;* = युक्त H. an. 2,101. Med. t. 30. तिलसृष्टं (so ed. Bomb.) न चाश्नीयात् MBh. 13,5025 (तिलभृष्टं ed. Calc.). *voll —, erfüllt von;* = बहुल AK. 3,4,9,41. (सृष्टं oder सृष्टो st. सृष्टिर् zu lesen). = प्रचुर H. an. = प्राज्य Med. सृष्टा गौरिः केदारपांसुभिः *bedeckt mit* R. 5,19,4. रौद्रेण कर्मणा *erfüllt von so v. a. nur daran denkend* Spr. (II) 6021. कृतेन तेन महता (बलेन) R. 3,60,32. — *b) fest entschlossen zu* vgl. सर्ग 9), = निश्चित AK. H. an. (निश्रुत fehlerhaft). Med. वनवासाय R. 2,30,29 (= निश्चित Comm.). 40,4 (= अनुमत Comm.). — *c)* = भूषित Aǵaja im ÇKDr. — *d)* सृष्टानुवाक्यलावण्यम् Mârk. P. 18,52 vielleicht fehlerhaft für स्पृष्टा तु वा°. — Vgl. देवसृष्ट, प्रजापति°, शक्र°.

— desid. सिसृक्षति P. 7,2,75, Schol. 1) *zu schleudern beabsichtigen:* नाराचान् Hariv. 5066. — 2) *zu schaffen beabsichtigen;* med.: प्रजाः Kâth. 9,17. 13,7. act. Bhâg. P. 1,6,31. 10,22. 3,8,33. 9,34. — Vgl. सिसृक्षा fg.

— अति 1) *über Etwas hin —, vorbei gleiten:* सृजानमति मेष्यः Ṛv. 9, 8,5. पवित्रम् 10,7,25. — 2) *hinüberschaffen:* अङ्गारान् Âçv. Çr. 2,3,9. fgg. °सृष्ट *fortgeschleudert* Kauç. 90. — 3) *vorübergehen lassen, loslassen; beurlauben, erlauben;* act., seltener med. AV. 4,16,6. 10,5,15. 15,12, 2. fgg. (vgl. Âpast. 2,7,15). 16,1,1. fgg. Ait. Br. 3,42. ओं प्रणयेत्यतिसृजेत् Âçv. Çr. 1,12,12. 5,11,1. Gṛhj. 3,10,8. अति तं सृजेते यो ऽतिसृज्यः Çat. Br. 1,9,3,2. ब्राह्मणातिसृष्टः 12,6,1,38. Lâṭj. 1,8,10. Ṛv. Prât. 15,13. Kaush. Up. 1,2. *Jmd von Etwas befreien, entbinden;* mit doppeltem acc.: अति मा सृजैनम् (वरम्) Kaṭhop. 1,21. *aufgeben, fahren lassen:* कामान् 2,3. — 4) *zukommen lassen, verleihen, gewähren, schenken* MBh. 4,331. वृत्तिं द्विजायातिसृजेत 13,3450. अतिसृज्य (= प्रतिज्ञाय Comm.) ददानीति R. 2,18,22. Mṛkkh. 175,4. राघवाय तनयाम् Ragh. 11, 48. 12,27 (s. Corrigg.). Vikr. 15. Bhâg. P. 3,20,50. — 5) med. *darüber —, als etwas Höheres erschaffen* Çat. Br. 14,4,2,23. 26. — Vgl. अतिसर्ग fg. — caus. med. *sich Erlaubniss (Urlaub) erbitten bei* (acc.): उपविष्टमतिसर्जयेत Âçv. Çr. 1,12,11. 2,3,10.

— अभ्यति *vorbeilassen* AV. 10,5,15. 16,1,5.

— समति *Jmd entlassen, verabschieden* Khând. Up. 1,11,2.

— अनु 1) *entlassen, entsenden:* अपः Ṛv. 10,66,8. *aus der Hand —, loslassen* Çat. Br. 3,6,2,19. 9,3,7. 4,1,2,17. 4,5,21. Çâṅkh. Çr. 17, 13,12. — 3) *überlassen, schenken* R. 1,75,12. — 4) *hinterher —, nach einander schaffen,* med. und act. MBh. 12,7534. Bhâg. P. 3,5,47. 6,9, 24. 10,10,31. *schaffen nach* (acc.): भूतान्यन्वसृजत्सप्त दक्षादींस्तु प्रजापतीन् MBh. 10,774. Çat. Br. 6,1,2,20. अनुसृष्ट nach Mahidh. *nach einander geboren* (Gegens. संसृष्ट) VS. 24,16. — Vgl. अनुसृष्टि.

— अभ्यनु *in Erfahrung bringen:* °सृज्य Hariv. 1440 nach der Lesart der neueren Ausg. statt °सृत्य der älteren.

— अप, °सृष्टा रणाजिरात् *so v. a. zogen sich zurück von* R. 7,32,48. — Vgl. अपसर्जन.

— व्यप *schleudern:* नाराचान् MBh. 8,2717. *abwerfen:* वासः 3,16104.

— अपि *darauf werfen, hinzufügen:* einen Soma-Stengel TS. 3,2, 2,1. 6,4,4,4. 6,9,1. पवित्रे प्रस्तरे Çat. Br. 1,8,1,44. उल्मुकम् 2,4,2, 24. तृणं बर्हिषि 3,2,4,14. 5,3,4,21. *beimengen:* गोषु गाः Lâṭj. 3,3,4. आज्ये 8,3,14. 9,12,12. med. 6,17.

— अभि 1) *ausgiessen für* (acc.): अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु Ṛv. 1,19,9. 8,45,22. एते वामभ्यसृक्षत सोमाः 1,135,6. *zum Zwecke von* (acc.): सोभगा 9,62,1. 63,25. *in oder auf Etwas:* कलशान् 88,6. 106, 12. 10,98,5. AV. 4,27,4. Ait. Br. 5,7. — 2) *loslassen zum Lauf* u. s. w.: ते देवा अभ्यसृज्यन्त Çat. Br. 4,1,2,5. 14,1,1,12. (अग्निः) ओषधीरभिसृष्टः Ṛv. 10,91,5. Ait. Br. 2,25. 4,8. °सृष्ट *dem man gewähren liess, dem man die Erlaubniss zu Etwas gegeben hat* R. 5,60,6. — 3) *entlassen, von sich geben:* वाचा — अभिसृष्टया Hariv. 4480. — 4) *überlassen, hingeben, gewähren, verleihen:* तेनाभिसृष्टाः — यामा क्षेते — यज्ञार्थमृष्यशृङ्गस्य R. 1,9,63 (64 Gorr.). R. Gorr. 2,47,15. 35,48. 78,22. ईशाभिसृष्टं दुःखं सुखं वा Bhâg. P. 5,1,15. अभिसृज्याभिषेकं ते पुनः प्रत्यवगृह्णता *so v. a. zusagen* R. Gorr. 2,20,15. वरद्वयम् 34,23. अभिसृष्टं पुरा राज्ञा भर्त्रा वरम् 23,20. भरतायाभिसृष्टाः स्म योत्राय पशवो यथा *anheim —, in die Gewalt gegeben* 45,29. — 5) *losgehen auf Jmd, anfallen:* याज्ञा स्त्रियमभ्यसृजत् Çat. Br. 14,9,4,2. — Vgl. अभिसर्ग (in den Nachträgen) und °सर्जन.

— अव 1) *schleudern, abschiessen* (Pfeile, Blitze u. s. w.); *ausschütten* Ṛv. 4,27,3. 6,75,16. 7,46,3. AV. 1,3,9. 4,6,7. TS. 6,2,2,2. वाकसायकान् Spr. (II) 6018. वृष्टिम् Ṛv. 5,62,3. Kathâs. 46,91. अश्रूणि *Thränen vergiessen* R. 7,68,8. Bhâg. P. 10,46,28. वीर्यम् *seinen Samen entlassen* 9,20,36. अप्सु बीजम् *hineinwerfen —, hineinthun in* M. 1,8. समुद्रे मत्स्यम् MBh. 3,12769. अवसृष्ट *herausgestossen, herausgedrängt* (aus dem Mutterleibe) Bhâg. P. 3,31,23. पादनखावसृष्टमम्भः *herabgeträufelt* 1,18,21. तच्चरणावसृष्ट *herabgefallen* 4,4,16. — 2) *loslassen, freigeben; fahren —, fallen lassen; hingeben, überliefern:* सर्तवे सिन्धून् Ṛv. 2,12, 12. अपो अच्छा समुद्रम् 6,30,4. 1,24,13. गाः 6,43,3. पशुरवसृष्टः 10,4,3. 28,11. 65,12. 91,14. 108,5. अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियः 1,151,6. 174, 4. AV. 5,27,11. VS. 20,45. मा नो अग्ने ऽव सृजो अघाय Ṛv. 1,189,5. 2, 3,10. कृविः 1,13,11. AV. 6,26,1. Kâtj. Çr. 6,3,5. Lâṭj. 4,3,14. Gobh. 3,10,25. Kauç. 14. Ait. Br. 4,13. प्राणान् *seinen Geist aufgeben* MBh. 12,88. क्रोधम् 5,1822. वैरम् 6,5848. *schenken, gewähren:* प्राणानवसृजामि ते MBh. 3,3052. — 3) *entsenden, entlassen:* सुपेशसं माव सृजन्त्यस्तम् Ṛv. 5,30,13. वहतुम् 10,85,13. AV. 14,2,52. fg. TS. 2,4,2,1. अवासृजन्त जिव्रयो न देवाः *abgedankt hatten die Götter wie Greise* Ṛv. 4,19,2. अवासृजः प्रस्वः *entbinden* 10,138,2. AV. 1,11,3. — 4) *ablösen so v. a. nachlassen, vergeben:* अव दुग्धानि पित्र्या सृजा नः Ṛv. 7,86,5. — 5) *hervorbringen, erzeugen, bilden:* वातं व्यजनेन Hariv. 7057. हैममण्डम् Bhâg. P. 3,20,14. — 6) *hängen —, befestigen an:* गुरौ यो मे मृतसर्पमवासृजत् MBh. 1,1972. wohl fehlerhaft für अवासजत्; vgl. सर्ज् 10), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्. — Vgl. अवसर्ग fg. und रुद्रावसृष्ट. — caus. partic. अवसर्जिता nach dem Comm. = विसृष्टवती (sc. माम्) *verlassen —, im Stich gelassen habend* R. 7,56,23.

— अत्यव *loslassen, die Freiheit geben:* धेनुं सवत्साम् R. Gorr. 2,83,37.

— अन्वव 1) *entlassen nach — hin:* वातं प्राणमन्ववसृजतात् TBr. 3,6,6,2. इदं प्रजा अन्ववसृजेत् TS. 6,5,6,5. — 2) pass. *in's Leben treten nach* TS. 7,1,1,4. 5. — Vgl. अन्ववसर्ग.

— अभ्यव 1) *entlassen —, entsenden nach:* समुद्रम् AV. 16,1,6. *hinschleudern:* शरम् MBh. 7,5082. अस्त्राणि R. Gorr. 1,35,23. — 2) *loslassen, schiessen lassen:* स्वारश्मीन् MBh. 12,3295.

— उपाव 1) *losschiessen* TS. 6,4,11,3. — 2) *gehen lassen zu* (dat.), *zulassen:* मात्रे वत्सम् TS. 1,7,1,3. 6,2,3. उपावसृजाक् 11,3. TBr. 2,1,1,3. Ait. Br. 5,27. Çat. Br. 1,5,2,20. उपावसृष्ट heisst daher auch *die Milch der Kuh zu der Zeit, wo das Kalb zugelassen wird* (vgl. उपसृष्ट), Ait. Br. 5,26. — 3) *befördern zu, übergeben an* (acc.) RV. 1,142,11. अव त्मनोप देवान् (कविः) 3,4,10. 10,110,10.

— न्यव *aus sich entlassen in* (loc.): रेतः कुम्भे R. 7,56,21.

— प्रत्यव 1) *schleudern auf* (loc.): शक्तिं दैत्येन्द्रे Hariv. 13321. — 2) *wieder überlassen* Çat. Br. 4,5,2,7.

— व्यव 1) *schleudern auf* (gen.): शैलशिखरम् MBh. 3,14253. — 2) *niedersetzen:* कलशम् MBh. 3,10435. — 3) *entlassen, wegschicken:* देवताः Çat. Br. 1,9,2,27. 4,3,1,26. 4,4,5. 6,2,2,28. — 4) *vertheilen, spenden* P. 5,4,2. — 5) *hängen —, befestigen an:* सर्पमस्य धनुः कण्ठे व्यवासृजत (wohl °सृजत zu lesen; vgl. सर्ज् 10), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्) MBh. 8,959. — Vgl. व्यवसर्ग.

— समव 1) *schleudern:* शरवर्षं किरातैः MBh. 3,1556. — 2) *loslassen, seinem Schicksal überlassen:* (नदी) स्थलस्थं तमृषिं कृत्वा विपाशं समवासृजत् MBh. 1,6749. (तम्) बद्धोडुपे परिक्षिप्य गङ्गायां समवासृजन् 1205. — 3) *weglassen* Ait. Br. 4,13. — 4) *aufbürden:* गुरुं भारं सौभद्रे समवासृजत् (wohl °सृजत् zu lesen; vgl. सर्ज् 10), अव-, व्यव- und समा-सर्ज्) MBh. 7,1513. — Vgl. समवसर्ग, समवसृज्य.

— आ 1) *herschiessen:* अस्तेव विद्युं दिव आ सृजानः RV. 10,89,12. — 2) *giessen auf, in, begiessen; einschenken:* सोमं पवित्रे RV. 9,16,3. 62,24. आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीषु 84,3. 95,1. एतेन सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय 1,9,2. — 3) *zulassen zu* (loc.): अग्निर्वम् आ सृजमानः RV. 9,88,6. अत्यो न क्रीडो हरिरा सृजानः *equus admissus* 97,18. — 4) *verzieren mit* (instr.): आ रुक्मैराशिरः सृजत RV. 5,52,6. — 5) *herbeischaffen:* आसुक्त यात्रयाः Kâty. Çr. 10,4,9.

— अध्या *herlenken auf:* आ हर्यः ससृज्रिरे ऽरुषीरधि बर्हिषि RV. 8,38,5.

— उपा *richten an* RV. 8,27,11.

— समा 1) *anhängen, befestigen an* (loc.): तस्य राज्ञः धनुष्कोट्या सर्पं स्कन्धे समासृजत् (richtiger °सृजत् ed. Bomb.) MBh. 1,1699. चीरगेर्कं स्वस्मिंस्कन्धे समासृजत् R. Gorr. 2,37,12. स्कन्धे मृतं समासाद्योत्पन्नगम् (wohl °साङ्क्त् zu lesen) MBh. 1,1703. — 2) *Jmd* (loc.) *übergeben* Hariv. 6434 (wohl °सृजत् zu lesen). पुत्रे राज्यं समासृज्य (v. l. °सज्य) M. 9,323.

— उद् 1) *schleudern:* बाणान् u. s. w. MBh. 5,7045. 7,8853. 14,2208 (wohl अर्जुने zu lesen; अर्जुनः ed. Bomb.). Bhatt. 14,45. कालोत्सृष्टां प्रज्वलितामिवोल्काम् MBh. 5,7205. वज्रम्, वाग्वज्रम् R. 2,103,2. बुद्धिर्बुद्धिमतोत्सृष्टा (als Geschoss gedacht) Spr. (II) 1350. शापम् MBh. 13,335. क्रोधम् R. 1,21,7 (22,7 Gorr.). मयि 64,3 (med.). — 2) *ausgiessen:* एकाञ्जलिम् Âçv. Grhj. 4,5,10. *aus sich entlassen, von sich geben:* वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च Bhag. 9,19. गर्भम् MBh. 13,4078 (med.). वाष्पम् *Thränen vergiessen* MBh. 3,2706. 2943. 5,6019. R. 2,72,22. नेत्राभ्याम् R. Gorr. 2,111,13. वारिविषम् Spr. (II) 775. द्विरदनिभा गन्धवहं मुखेन व्यलीकनिःश्वासमिवोत्ससर्ज Kumâras. 3,25. पुरीषम् Pañkat. 192,1. Sarvadarçanas. 39,13. मूत्रश्लेष्मपुरीषाणि धारिणा Mârk. P. 34,79. मेढ्रोत्स्रष्टुम् MBh. 5,7153. सहस्रगुणमुत्स्रष्टुमादत्ते हि रसं रविः Ragh. 1,18. गङ्गायां रेतः (*semen*) R. 1,38,11. so v. a. *ertönen lassen:* उच्चैः स्विष्टकृतमुत्सृजति TBr. 1,3,2,6. वाचम् Çâñkh. Çr. 5,9,28. 18,1,2. गिरं मन्द्राम् MBh. 13,34. — 3) *Etwas abwerfen, fortwerfen, ablegen, fahren lassen* (aus der Hand): सर्वगात्रेभ्यो भूषणानि MBh. 3,2801. 17,20. R. 2,8,1. Ragh. 4,54. वासांस्याभरणानि च MBh. 3,8577. धनुः 5,7237. 7,9238. शस्त्रं हस्तः R. Gorr. 1,57,24. Mṛkkh. 18,21. Ragh. 3,60. मूलमुत्सृज्य कस्मात्त्वं शाखास्विच्छसि लम्बितुम् R. Gorr. 1,60,3. 2,74,10. Vikr. 70,8. 94. रुक्मं व्यसुम् MBh. 3,452. उत्सृज्य फलपत्राणि पादपः 13,268. *abnehmen:* वैदेह्या भारम् R. Gorr. 2,116,8. *absetzen —, niederlegen —, hinwerfen —, aussetzen in, auf* (loc.): अक्षेत्रे बीजम् M. 10,71. जले कुमारम् MBh. 1,2674. fg. अग्निर्यं भूमौ 6154. वनेषाकाशगा देवि (सरस्वति) मेघोत्सृष्टाः पयः 9,2386. गहने ऽग्निम् Spr. (II) 2537. श्मशाने मृतम् Verz. d. Oxf. H. 53,b,30. Spr. (II) 4938. भूमौ भूषणम् R. 4,3,19. Mârk. P. 22,23. 31,106 (med.). मयूरपृष्ठतो भवने Kâm. Nîtis. 7,44. गिरिं हस्तात् Bhâg. P. 8,6,39. नदीतोये शफरीम् 24,13. 24. शास्त्राणि परमब्रह्मविद्यापामुत्सृजेत् Amṛtanâdop. in Ind. St. 9,24. *aussetzen beim Spiel* u. s. w. AK. 3,4,12,19. — 4) *ausstrecken, ausbreiten:* अङ्गुष्ठौ Kâty. Çr. 7,3,10. एकैकामङ्गुलिम् Weber, Pratiǵnâs. 92. उत्सृष्टदीर्घोर्मिभुजैः Bhâg. P. 3,13,29. वेलानिलस्पर्शोत्सृष्टघनपटाञ्चम् Râǵa-Tar. 4,535. — 5) *herauslassen* (z. B. aus dem Stalle), *freilassen, freigeben, öffnen:* गवां गोत्रम् RV. 2,23,18. 6,17,6. 32,2. उस्रियाः 3,31,11. 39,4. 7,81,2. 10,67,8. Ait. Br. 7,16. हंसम् MBh. 3,2093. 2617. 2948. R. 3,7,22. Çâk. 94,14. नोत्सं वृषम् Spr. (II) 1475. रासभं पथ्यक्षेत्रेषु Pañkat. 224,4. *freilassen zum Opfer bestimmte Thiere* TS. 5,1,8,3. 2,5,3. Çat. Br. 3,3,2,19. 7,2,8. 5,2,2,7. Âçv. Çr. 10,6,2. Grhj. 4,8,26. fg. Kâty. Çr. 4,10,2. 16,3,15. 24,5,28. Pañkav. Br. 15,10,11. Jâǵñ. 2,163. Ragh. 3,39. Bhâg. P. 9,8,8. ज्वरोत्सृष्ट *vom Fieber befreit* Suçr. 2,412,12. — 6) *Jmd entsenden:* कुमारीपुरं ताम् MBh. 4,309. *Jmd entlassen, verabschieden* 13,1374. Spr. (II) 4888. यजमानमेव तद्बन्धुतायाः नोत्सृजति *nicht entlassen aus* so v. a. *festhalten in* Ait. Br. 2,4. pass. *entlassen —, entbunden werden von* Çâñkh. Çr. 1,15,13. 2,15,8. 3,14,14. — 7) *Jmd verlassen, im Stich lassen* M. 9,171. Jâǵñ. 2,432. MBh. 1,6138. fgg. 3,2323. 2360. 2366. 2608. 2972. Spr. (II) 4055 (med.). R. Gorr. 2,8,3. 39,34. 50,13. 3,65,14. 5,1,74. Suçr. 1,290,12. Varâh. Brh. 24 (22), 8. Bhâg. P. 4,20,61. *einen Kranken* (*aufgeben*) Suçr. 2,514,11. *Jmd übergehen, verschmähen, nicht beachten:* मया हि देवानुत्सृज्य वृतस्त्वम् MBh. 3,2976. Hariv. 1374. 7162. *Etwas verlassen, aufgeben:* फालकृष्टम् M. 6,16. रणम् MBh. 7,1685 (med.). संग्रामम् Mârk. P. 13,12. व्रतम् R. 2,55,22 (55,15 Gorr.). स्नानशीतोत्सृष्टदुर्वृत्तान् 97,5 (106,3 Gorr.). तमावासम् 108,2. Ragh. 4,76. Spr. (II) 1226. 7224. Çâk. 70. Kathâs. 11,46. Prab. 88,6. Râǵa-Tar. 3,287. Bhâg. P. 1,18,6. 3,4,12. 8,11,16. 9,11,30. Pañkat. 170,24. तनुम् Jâǵñ. 3,259. Bhâg. P. 1,6,3. 3,19,28. 5,8,30. 9,2. 9,13,6. प्राणान् Maitrjup.

6,11. संसारचक्रम् Mârk. P. 42,15. उत्सृज्यमान im Gegens. zu प्रयुज्यमान Çat. Br. 2,6,3,12. अनृतम् 9,5,1,13. Gobh. 3,5,17. Çâñkh. Br. 8,2 (उत्सर्गम् absol.). न चाद्यं समृद्धो ऽपि सूक्ष्ममप्यर्थमुत्सृजेत् Spr. (II) 275. सर्वस्वम् 921. धनानि जीवितं चैव 3063. 7333. राज्यम् MBh. 12,537. Râǵa-Tar. 4,357. Prab. 32,2. Daçak. 84,12. Bhâg. P. 1,4,11. 2,1,13. वृद्धिम् so v. a. den Zinsen entsagen M. 8,144. शास्त्रविधिम् Bhag. 16,23. सत्यम् MBh. 1,4163. धर्मम् 3,11957. R. 2,81,7. 106,19. Spr. (II) 3707. त्रासम् Hariv. 11034 (S. 790). यशो दूरतः 11035 (S. 791). शोकम् R. 2, 34,24. R. Gorr. 2,109,51. 3,60,31. 64,21. 4,6,10. 46,17. Kâm. Nîtis. 5,29. Ragh. 5,51. 6,46. 7,7 (= Kumâras. 7,58). Kumâras. 2,36. 5,86. Vikr. 37,8. Spr. (II) 2033. 4329. Varâh. Bṛh. S. 3,13. Mârk. P. 24,3. Prab. 57,14. 85,2. Bhâg. P. 1,18,3. अङ्गीकृतम् Spr. (II) 1737. धर्मिष्ठं वाक्यम् so v. a. nicht beachtend R. 5,86,2. *weglassen, fortlassen*: उत्सृष्टानुबन्ध H. 242, Schol. *als unbrauchbar bei Seite liegen lassen, für unnütz erachten* Varâh. Bṛh. S. 106,2. so v. a. *hinter sich lassen, übertreffen* Mṛkkh. 10,10. उत्सृष्ट = त्यक्त AK. 3,2,56. H. 1475. Halâj. 4, 29. — 8) *auslassen; aussetzen, feiern, aufhören*: अहः TS. 7,5,6,1. fgg. TBr. 1,5,5,6. अ उत्सृष्टास्मः (so zu lesen st. उत्सृ° der Hdschrr.) Pańkav. Br. 5,10,9. Çâñkh. Çr. 13,10,1. die Feuer *ausgehen lassen* Kâtj. Çr. 4,11,3. Çâñkh. Çr. 3,21,11. das Lesen Kauç. 141. तृचाम् Çâñkh. Çr. 10,8,28. 18,1,19. 10,12. Ind. St. 3,453. — 9) *Etwas austreiben, vertreiben*: प्रुचम् Çat. Br. 7, 5,2,29. — 10) *herausgeben* AV. 12,3,46. *übergeben, überlassen*: गां पुत्राय Bhâg. P. 9,1,42. तेनेयं मद्यसिका मित्राय — अस्माभिरुत्सृज्यते (so ist zu lesen) Mâlatîm. 172,12. fg. *spenden* R. Gorr. 1,13,42. 2,32,23. मानम् 3,3,6. — 11) *hervorbringen, schaffen*: ऋतून् AV. 6,36,2. कुम्भारवोत्सृष्टाः पह्लवाः शतशः R. 1,54,18. — Vgl. उत्सर्ग fgg., उत्सृष्टि, पुनरुत्सृष्ट (nach dem Comm. zu TS. 2,296 *ein ausgemerzter Ochs*; die erste Ausscheidung soll das Verschneiden, die zweite die Freilassung sein), राष्ट्रोत्सृष्ट. — desid. 1) *freilassen wollen*: गाम् Pâr. Gṛhj. 1,3. — 2) *zu verlassen gedenken*: अङ्गम् Bhâg. P. 1,14,8.

— अनूद् *entlassen zu — hin*: तां दिशम् TS. 5,2,5,4. आरण्यान्पशूनुत्कुर्चम् 9,5.

— अभ्युद् *schleudern auf* (dat.): पाण्डवेभ्यः शस्त्रम् MBh. 7,8352. — desid. *aufzugeben —, fahren zu lassen im Begriff sein*: प्राणान् MBh. 12,833.

— पर्युद् *aufgeben, verlassen*: स्वकर्म Müller, SL. 51.

— व्युद् dass.: व्युत्सृज्य एतत्कुणपम् Bhâg. P. 4,4,23 — Vgl. व्युत्सर्ग.

— समुद् 1) *schleudern*: शरम् R. Gorr. 1,77,42. — 2) *aus sich entlassen, von sich geben*: नेत्राभ्यामानन्दजं जलम् R. 2,44,21. Z. d. d. m. G. 27,46. गर्भं मेरौ MBh. 13,4083. 4085. R. Gorr. 1,39,17. 7,56,17. शकृन्मूत्रम् Hariv. 4312. अप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा M. 4,56. 9,282. Jâǵń. 1,154. रक्तं पथि Bhâg. P. 9,2,7. चन्द्रकान्तमणिः पयः Mârk. P. 43, 48. नादम् Hariv. 7516. — 3) *Etwas abwerfen, fortwerfen, ablegen, fahren lassen* Jâǵń. 1,154. MBh. 3,8844. वसनानि 8578. Hariv. 7039. धनुः MBh. 5,7166. 7,9237. 14,2278. Kathâs. 25,253. पापं जीर्णां त्वचमिव MBh. 13,3171. मांसपिण्डम् Pańkat. 226,23. *niederlegen —, hinwerfen in* (loc.) M. 4,56. आश्रमे वा वने वापि ग्रामे वा यदि वा पुरे। अग्निम् MBh. 13,1687. अग्नीनप्सु 17,22. अन्नाद्यं भुक्तवतामग्रतः M. 3,244. — 4) *freilassen, freigeben*: साहसिकान् M. 8,347. MBh. 2,2464. 14,1665. — 5) *verlassen, im Stich lassen* R. 3,66,3. स्वां सेनाम् 5,74,21. *Etwas verlassen, aufgeben*: पांसुशय्याम् Suçr. 2,166,5. शरीरम् MBh. 3,8698. Prab. 80,15. प्राणान् MBh. 3,8750. प्रभां समुत्सृजेदर्को धूमकेतुस्तथोष्मताम् 1,4162. कामक्रोधौ 2,2265. ईर्ष्यादोषं पीतशेषमिवोदकम् R. Gorr. 2,27,9. सुखम् 35, 40. शोकम् Kathâs. 6,22. Mârk. P. 63,60 (समुत्सृज zu lesen). — 6) *verabfolgen, geben*: तस्मै सक्थे द्वे R. Gorr. 2,32,25. — Vgl. समुत्सर्ग.

— उप 1) *schleudern*: अश्वत्थाम्नोपसृष्टेन ब्रह्मशीर्ष्णा Bhâg. P. 1,12,1. — 2) *darauf giessen, begiessen, strömen lassen*: रायस्खाम् ṚV. 6,36,4. 10,98,12. अपः VS. 11,38. TBr. 1,4,3,3. TS. 5,1,5,1. रसानमद्भिः Çat. Br. 3,9,3,26. 4,14. — 3) *aussenden zu* (acc.); *hinlenken, befördern zu, bringen*: उप ह्नि त्वा कामान्मक्षः संसृज्महे ṚV. 8,87,7. 1,81,8. 2,35,1. 6,16,37. अक्षोणि 7,18,4. सर्गां इव सृजतं सुष्टुतीरुप 8,35,21. 1,180,6. उप पाथो देवेभ्यः सृज 188,10. स्तोतृभ्यो रातिम् 2,1,16. इषध्यै 6,20,8. 48,11. हिंसोपसृष्टः कुरुकस्तलकः Bhâg. P. 1,19,15. 4,25,30. — 4) *zulassen* (das Kalb zur Mutter und umgekehrt) ṚV. 8,61,7. वत्सो न मातुरुप सर्ज्यूधनि 9,69,1. VS. 8,51. TBr. 2,1,3,1. Çat. Br. 11,5,3,2. 1,7, 1,10. अग्निहोत्रीम् Çâñkh. Çr. 2,8,1. Lâṭj. 1,6,27. Daher उपसृष्ट auch von *der Milch zu der Zeit wo das Kalb zugelassen wird* TBr. 2,1,3,1. Kâtj. Çr. 25,2,8. ungenau wie oben उपावसृष्ट. — 5) *anfügen, hinzusetzen; vermehren*: उपसर्गान् Ait. Br. 4,4. याज्यां ऽपीन्द्रोपसृजेत् Âçv. Çr. 6,3,15. उपसृष्टासु देवतासु *wenn die Gottheiten mit ihren Eponymien* (गुण) *versehen sind* Çâñkh. Çr. 1,17,5. 6. 18,1,10. *mit einer Präposition versehen* Nir. 1,17. 4,23. AV. Prât. 4,36. P. 1,4,38. स्वराद्युपसृष्ट, स्वराद्यन्तोपसृष्ट Vârtt. zu 1,3,64. — 6) *behaften —, heimsuchen mit; plagen, hart mitnehmen*: पाप्मभिः Çat. Br. 14,4,2,7. श्वापदैरुपसृष्टानि दुर्गाणि MBh. 3,8461. M. 4,61. मयोपसृष्टं कृपणो महाहवे R. 3,25,8. 5, 36,70. R. ed. Bomb. 6,95,39. Bhâg. P. 1,16,23. 10,76,33. क्षुत्तृड्भ्याम् 3,20,20. 31,7. रोषेण 4,11,32. व्याध्युपसृष्ट Suçr. 1,3,5. 40,1. 3. योनिरोगोपसृष्ट 290,15. Ragh. 8,93. कामोपसृष्ट Bhâg. P. 4,7,28. कालोपसृष्ट 12,16. 10,83,4. उपसृष्टं मे नक्षत्रं दारुणैर्ग्रहैः R. Gorr. 2,3,18. आदित्य (sc. राहुणा) so v. a. *verfinstert* M. 4,37 = MBh. 13,4971. गणेशेन so v. a. *besessen* Jâǵń. 1,271. भूतोपसृष्ट R. Gorr. 2,58,34. 60,1. तेभ्यस्तेभ्यश्च कर्मभ्य उपसृष्टः so v. a. *sich abplagend mit* Mârk. P. 40,5. सुखं दुःखोपसृष्टम् *behaftet —, verbunden mit* Spr. (II) 2635. — 7) *in Contact kommen mit* (acc.): वातः श्लेष्माणमुरःस्थमुपसृज्योपशोषयन् Karaka 2,6. — 8) *hervorbringen, bewirken*: उपसृज्य तमस्तीव्रम् Bhâg. P. 4,19,19. — 9) *zu Nichte machen*: उपसृष्टम् = ग्रस्तं गतम् (Comm.) Bhâg. P. 3, 15,42. — Vgl. उपसर्ग fg. — caus. *aussenden, entsenden*: तक्षकात् — द्विजपुत्रोपसर्जितात् Bhâg. P. 1,12,27.

— निरुप, partic. °सृष्ट (निस् + उ°) so v. a. निरुपसर्ग *unbeschädigt*: अङ्कुर Varâh. Bṛh. S. 24,17.

— नि, partic. °सृष्ट 1) *geschleudert*: शराः शत्रुसैन्येषु R. 3,31,17. द्रुम Hariv. 6650. शैलनिसृष्टवज्र *geschleudert gegen* Bhâg. P. 3,28,22. अहृणोरवलोकः 31. — 2) *freigelassen —, gegeben*: न स्वामिना निसृष्टो ऽपि शूद्रो दास्याद्विमुच्यते M. 8,414. *entlassen, verabschiedet* MBh. 1,7548. — 3) *ermächtigt* M. 2,205 (अ°). वनाय *in den Wald zu ziehen* R. Gorr. 2,30,35. — 4) = न्यस्त AK. 3,2,38. *angelegt*: अग्नि Bhâg. P. 1,13,22.

— 5) *anvertraut:* यस्मिन्निसृष्टोऽहं त्वया धातरि R. 2,77,6. — 6) *übergeben, verliehen:* राज्य Hariv. 4893. यस्याः सहस्रं ग्रामाणां निसृष्टमुपजीवनम् R. Gorr. 2,31,16. 35,47. Ragh. 13,67. Kathâs. 34,250. यन्मे त्वं काममेकं निसृष्टवान् *weil du gewährt hast* MBh. 3,15965. — 7) *verfertigt, gemacht:* मृद्दार्वयःकाञ्चनचर्मभिर्निसृष्टभाण्डं यज्ञमम् Bhâg. P. 4,4,6. — 8) = मध्यस्थ Trik. 3,1,16. — Vgl. निसर्ग, निसृष्टार्थ.

— प्रतिनि s. प्रतिनिसर्ग.

— संनि, partic. °सृष्ट *anvertraut:* इयं तु कन्या द्रुपदस्य राज्ञस्तवानुज्ञाभ्यां मयि संनिसृष्टा MBh. 1,7134.

— निस् 1) *hinausgiessen —, schütten, ausfliessen lassen:* Wasser VS. 5,11. ṚV. 1,51,11. 103,2. 10,124,7. — 2) *entlassen, befreien:* गाः ṚV. 10,8,3. 1,131,3. 10,62,7. असंसृष्ट्निरेनसः AV. 2,10,5. — 3) *trennen:* एकपदानि ṚV. Prât. 11,18. — 4) *wegschaffen:* शुचम् Çat. Br. 3,5,2,8. 10,2,2,8.

— अभिनिस् *ausschütten gegen* (acc.) Çat. Br. 3,5,2,8.

— प्रतिनिस् *treiben gegen:* रूपाणि Çat. Br. 2,2,2,4. 5.

— विनिस्, partic. °सृष्ट *geschleudert:* महाधनुर्विनिःसृष्टैः शरैः R. 3, 33, 15.

— परा *spenden:* वित्तम् MBh. 8,1783.

— परि, partic. °सृष्ट *umgossen, umfangen:* परिसृष्टं धारयतु गर्भम् AV. 8,6,20. vielleicht परिश्रिष्टम् zu lesen. °सृष्य Çâk. Ch. 78,8 fehlerhaft für °मृष्य. — caus. *vermeiden:* वियोगे दोषदर्शी यः संयोगं परिसर्जयेत् (स विसर्जयेत् ed. Bomb.) MBh. 15,934.

— प्र 1) *laufen lassen, entlassen* ṚV. 2,28,4. अपः 3,31,16. कबन्धम् 5,85,3. (रथः) असर्जि 6,63,7. Soma 9,17,4. 64,4. सर्गाः 7. धाराः 97,31. 86,2. 4. प्र त्वा नमोभिरिन्दव: सोमा असृक्षत *hin zu dir* 16,5. Rosso 3, 32,6. इन्द्रियाणां प्रसृष्टानां हयानामिव वर्त्मसु Spr. (II) 1118. पशून् Çat. Br. 6,4,4,22. 7,2,2,4. Pañkav. Br. 21,4,13. TBr. 3,8,10,2. त्वत्प्रसृष्ट *von dir entlassen* Kathop. 1,10. क्रोधम् *dem Zorn freien Lauf gewähren* MBh. 3,1080. *senden zu:* प्र चेदस्राष्टमभिभां ज्ञनेषु AV. 4,28,4. प्रसृष्ट so v. a. *ungezügelt* (= संकीर्णक्रिय Nilak.) MBh. 8,2078. प्रसृक्ष्यमाण *im Begriff seine Entlassung zu nehmen, — abzugehen* Âçv. Gṛhj. 3,10, 1. न तदहः प्रसृज्येत *gehe nicht ab* Gobh. 1,5,23. Lâṭj. 10,19,1. — 2) *ausstrecken:* प्र बाहू अस्राक् ṚV. 4,53,3. 4. — 3) *aufgeben, fahren lassen:* प्रसृष्टवैर Hariv. 4382 (प्रमृष्ट° die ältere Ausg.). मन्युरेष प्रसृष्टो (प्रमृष्टो die ältere Ausg.) हि भवेत् 7133. — 4) *ausstreuen, säen:* यदा प्रसृष्टा ओषध्यो न प्ररोहन्ति ताः पुनः Mârk. P. 49,73. — 5) यो ऽनागसि प्रसृजति MBh. 2,856 so v. a. *anbinden —, Händel anfangen mit* fehlerhaft für प्रसजति, wie die ed. Bomb. liest. — 6) प्रसृष्ट R. 5,37,5 vielleicht fehlerhaft für प्रमृष्ट *abgewischt.* — Vgl. प्रसर्ग fg. — desid. *entsenden wollen* Çâñkh. Br. 27,1.

— प्रति 1) *dagegen schleudern:* शापम् Bhâg. P. 4,2,27. — 2) *heimsenden:* शकुन्तलाम् Çâk. 58,5, v. l. प्रतिसृष्ट = प्रेषित *gesandt* H. an. 4,63. Med. t. 64. — 3) प्रतिसृष्ट = प्रत्याख्यात *verschmäht* H. an. Med.

— वि 1) *abschnellen, schiessen, schleudern* VS. 16,23. Pfeile Ait. Br. 1, 24. AV. 2,3,6. 6,90,3. मा वि स्राष्टम् 11,21. मा वि स्राक्षीः (स्रक्षीः Druckfehler) Çat. Br. 1,7,3,4. Kâṭh. 25,1. Shaḍv. 3,2 (med.). MBh. 3,15685. 4,1856. पाण्डवं प्रति 7,2734. अश्मवर्षम् Hariv. 12767. शस्त्रं मुनौ R. 2,64,23. अभ्यासि नाराचम् R. Gorr. 2,66,15. 4,18,11. 5,20,20. Ragh. 9,73. 11,88. शस्त्राणि, वचांसि Spr. (II) 2577. शूद्रमुनौ कृपाणम् Uttarar. 31,6 (41,3). बाणवर्षम् Bhâg. P. 1,18,36. 3,18,15. 6,7,19. 9,5,8. Bhaṭṭ. 15,44. 55 (med.). चक्रे *geschleudert, geworfen unter* Bhâg. P. 7,9,22. अग्निं रक्षोभवनेषु R. 5,30,21. गिरित्राय शापम् Bhâg. P. 4,2,19. fg. *fortschleudern* 1,18,40. जटां भुवि 4,5,2. *richten auf:* नक्षत्रेषु चक्षुः Çâñkh. Çr. 10,21,11. उद्विग्नचञ्चलकटाक्षविसृष्टदृष्टि adj. Mṛkkh. 9,20. — 2) *Etwas strömen lassen, aus sich entlassen, entsenden* ṚV. 1,48,6. Flüsse 4,18,7. 19,8. 8,89,12. खानि 5,32,1. धाराः 3,1,9. पयः AV. 12,1,10. Rauch ṚV. 1,36,9. उल्काः 4,4,2. अग्निर्वर्मे न व्यसृष्ट शोकम् 10,31,9. 7,36,4. अमतिम् 38,2. Çat. Br. 11,5,3,11. इन्द्रो यद्विसृजेद्वर्षम् R. 4,39,2. जलदा अम्भः Varâh. Bṛh. S. 21,24. 37. 28,17. 32,17. 104,46. शोणितम् MBh. 3,12129. गङ्गां बिन्दुसरः प्रति R. 1,44,13. विषम्, क्रुधम् Spr. (II) 6233. वीर्यम् Bhâg. P. 2,10,13. Ait. Up. 3,9. 11. बाष्पम्, अश्रु, अश्रूणि *Thränen vergiessen* R. 2,23,12. 44,16. 62,10. Çâk. 89,8, v. l. Mâlav. 66,12. Daçak. 81,18. विसृजति — हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखैः Çâk. 54. med. *seinen Leib entleeren* Praçnop. 4,2. Laute *von sich geben, ausstossen,* med.: वाचम् Ait. Br. 1,28. 8,9. Âçv. Çr. 2,5,13. Çat. Br. 1,1,4,8. 2,4,2,6. Pañkav. Br. 20, 14,2. नादान् R. 5,61,1. act. MBh. 3,561. R. Gorr. 2,66,27. 3,1,25. 26,26. 30,28. 51,20. Kâm. Nîtis. 8,22. Daçak. 83,19. Bhâg. P. 4,13, 29. 10,20,9. Vgl. विसृष्टवाच्. — 3) *Jmd loslassen, freigeben* Khând. Up. 6,14,1. Hariv. 4498. R. 3,24,6. 56,25. धेनुम् Ragh. 2,45. आघातस्थानगान्पशून् Varâh. Bṛh. S. 48,81. Bhâg. P. 9,14,31. *ablösen:* सख्येभ्यः Pâr. Gṛhj. 3,7. med. *sich losmachen von:* वि हि सोतोरसृक्षत ṚV. 10,86,1. act. *Jmd fortschicken, fortjagen:* तीर्थयात्रायाम् Kathâs. 39,39. दुष्टपत्नीम् Pañkat. 200,4. वनाय Sâh. D. 38,18. *Jmd entlassen* M. 3,258. MBh. 1,2895. 3,1817. 5,6075. R. 1,63,14 (65,17 Gorr.). 2,112,28. Kâm. Nîtis. 7,57 (Comm. विसर्ज्य caus.). Ragh. 2,9. 8,90. 11,57. 12,18. 14,19. Çâk. Ch. 90,5. Kathâs. 20,146. 22,253. 23,26. 43,234. 45,240. 62,128. Râǵa-Tar. 4,603. Daçak. 66,4. संवेशाय Ragh. 1,93. पतिकुलम् Çâk. 58,5. निजं गृहम् Kathâs. 22,220. स्वदेशान् 122,8. भुवं स्वां स्वाम् Râǵa-Tar. 4,414. *Jmd aussenden, entsenden* (insbes. einen Boten) R. 5,56,117. Kathâs. 15,63. 107. 21,47. 27,160. 42,84. 91. 44,126. 46,197. अटवीम् 26,229. 39,423. दूतान्दाशार्णे MBh. 5,7445. रघवे Ragh. 5,39. Çiç. 9,60. Kathâs. 9,13. 13,38. 30,74. 45,90. gen. st. dat. 4,43. 45,278. दुहितुर्निकटम् 24,66. तदन्तिकम् Râǵa-Tar. 4,428. शूरमठे 6,223. *Jmd im Stich lassen, verlassen, verstossen* MBh. 12,4300. R. 4,9,71. Ragh. 14, 72. Varâh. Bṛh. S. 5,14. Bhâg. P. 1,16,24. 6,1,65. 9,20,39. विसृष्टात्मा सुहृत्सु so v. a. *das eigene Selbst nicht beachtend* R. 5,90,7. *Jmd übergehen* Mârk. P. 106,22. तैर्विसृष्टाः so v. a. *deren ermangelnd* Bhâg. P. 5,19,7. — 4) *Etwas loslassen, aus der Hand lassen* Kâtj. Çr. 3,4,8. 9,4,20. 10,7. MBh. 14,2277 (med.). Bhâg. 1,47. शफरीं सरिज्जले *hineinsetzen in* Bhâg. P. 8,24,14 (med.). *ablegen, von sich werfen:* भूषणानि R. 3,60,9. Bhâg. P. 1,15,40. शूर्पवद्दोषान् Spr. (II) 6235. *fortwerfen* Bhâg. P. 1,19,13. *Etwas verlassen, aufgeben, entsagen:* पूर्वार्धविसृष्टतल्प adj. Ragh. 16,6. लोकमिमम् Bhâg. P. 5,8,26. राज्यं सह बन्धुभिः 9,2,45. स्वज्ञरणाम्भोजम् 10,86,33. शरीरम् MBh. 13,1840. R. 5,26,26. Ghaṭ. 18. Mârk. P. 74,54. Bhâg. P. 1,9,31. 2,2,21. 3,20,41. प्राणान्

4,4,17. व्यसृजन्कवलान्नागाः R. 2,41,9. स देशः पराराष्ट्राणि विसृज्याभिप्रवर्धितः (विमृज्य ed. Bomb.) MBH. 1,4350. अनार्यां मतिम् R. 2,21,42. चण्डताम् (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MÂLAV. 55. Spr. (II) 5852. 6234. 6664. KUMÂRAS. 5,11. BHÂG. P. 2,2,18. 3,23,3. 4,20,18. 6,9,33. 10,84,38. med.: व्रतम् ÇAT. BR. 1,1,1,3. 6. 9,2,23. स्वाध्यायम् 3,4,2,6. सख्यानि ÂÇV. ÇR. 6,12,12. भृत्यसेवाम् BHÂG. P. 7,9,26. — 5) öffnen: दृतिम् TS. 3,5,5,2. med. ausstrecken, ausbreiten: अङ्गुली: ÇAT. BR. 3,6,2,21. पत्त्राणि 10,2,1,1. — 6) verbreiten: आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि ṚV. 10,65,11. बहुधा विसृष्टा ओषधयो भवन्तु AV. 4,15,16. — 7) beseitigen TS. 5,1,6,1. विसृष्टो विसर्जनीयः Comm. zu TS. PRÂT. 9,11. Jmd Etwas erlassen: उपचारम् RÂGA-TAR. 4,556. — 8) übergeben: वधाय त्वाम् R. 5,33,25. तामनत्वाय RAGH. 8,70. राज्यं सर्वं तस्मै MBH. 4,2317. R. 2,34,44. 5,31,20. RAGH. 18,6. प्रियेषु स्वेषु सुकृतमप्रियेषु च दुष्कृतम् M. 6,79. माधवे राज्यम् HARIV. 5240. BHÂG. P. 9,5,26. आत्मजे भार्याम् 4,31,1. मयि दुःखानि R. 2,81,5. mit gen. der Person UTTARAR. 86,16 (111,4). भृत्यानां हस्ते KATHÂS. 37,37. überlassen, abtreten, verleihen, geben, spenden KUMÂRAS. 3,2. R. 2,36,8. KÂM. NÎTIS. 3,29. RAGH. 6,49. ed. Calc. 12,27. KATHÂS. 16,91. 31,71. न्यूनवर्णविसृष्ट verliehen an MÂRK. P. 118,4. कामम् einen Wunsch gewähren MBH. 15,913. — 9) schaffen, hervorbringen M. 1,11. Spr. (II) 1708. BHAG. 9,7. MBH. 13,661. PRAB. 9,11. BHÂG. P. 2,9,26. 3,20,22. 8,23,8. रजसा तमः 1,14,16. दूतस्य दण्डो वक्त्यो विसृष्टः R. 5,48,5. ग्रामेष्वात्मविसृष्टेषु so v. a. gegründet RAGH. 1,44. neben सर्ज् so v. a. im Einzelnen schaffen MUIR, ST. 4,299, 3 v. u. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,93. प्रजाविसर्गं विविधं कथं विससृजे प्रभुः MBH. 12,6804. — Vgl. विसर्ग, विसर्जन fg., विसृज्य, विसृष्टि. — caus. 1) abschnellen, schleudern: Pfeile u. s. w. ÂÇV. GṚHJ. 3,12,18. MBH. 3,12249. R. 3,34,7. BHAṬṬ. 17,44. richten (den Blick): यत्र यत्र दुष्टां दृष्टिं व्यसर्जयत् MBH. 8,3167. — 2) aus sich entlassen: सूर्यो गाः MBH. 5,3802. तोयं घनाः R. 4,27,23. क्रोधमयं तोयम् 7,65,31 (med.). ausstossen (einen Ton) ÇAT. BR. 3,2,1,5. 7. — 3) Jmd loslassen, frei geben MBH. 1,4128. 7,6028. HARIV. 9794. RAGH. 3,20. तुरंगमम् MÂLAV. 71,1. Jmd fortschicken, verbannen: वनाय R. GORR. 2,9,33. Jmd entlassen M. 3,265. 7,146. JÂGÑ. 1,246. fg. 2,189. MBH. 1,6593. 7710. 3,4846. 2884. 5,6077. 7017. 7234. HARIV. 7979. 8469. R. 1,1,28 (31 GORR.). 21,17. 2,112,30. R. GORR. 2,58,4. 96,28. 4,24,39. 7,82,19. 95,16. 106,13 (med.). KÂM. NÎTIS. 7,57 (nach der Lesart des Comm.). RÂGA-TAR. 3,92. MÂRK. P. 31,59. 134,63. PAÑKAT. 214,3. BHAṬṬ. 8,125. गृहान् MBH. 14,1510 (med.). स्वमावासम् MÂRK. P. 21,103. पूर्वस्थाने RÂGA-TAR. 3,182. Jmd entsenden (insbes. einen Boten) HARIV. 8641 (दूत्ये त्वां च विसर्जये mit der neueren Ausg. zu lesen). R. 3,42,21. 4,43,63. KATHÂS. 8,72. 5,85. 18,194. RÂGA-TAR. 6,203. 343. BHÂG. P. 8,6,39. 10,23,4. तस्मै प्रतिहूतम् KATHÂS. 16,62. gen. st. dat. RÂGA-TAR. 3,248. तं प्रति 188. KATHÂS. 11,26. त्वत्पार्श्वम् 34,8. अयोध्याम् BHAṬṬ. 2,43. Jmd im Stich lassen, verstossen MBH. 3,1860. 15,984. वने aussetzen Spr. (II) 567. — 4) Jmd verschonen MBH. 1,8362. — 5) Etwas aus der Hand legen, ablegen, fahren lassen MBH. 5,7303. R. 3,56,47 (med). मौलिम् RAGH. 9,16. कंसदेहम् HARIV. 4770. auflegen, auftragen ṚT. 6,13 bei HABB. Etwas wegschaffen VARÂH. BṚH. S. 43,67. Etwas verlassen, aufgeben, entsagen: संयोगम् MBH. 15,934 nach der Lesart der ed. Bomb. क्रोधम् Spr. (II) 2490. कामान् 3192. Etwas meiden: वनम् MBH. 5,7476. — 6) verbreiten, aussprengen: वार्त्ताम् RÂGA-TAR. 6,270. — 7) gewähren VARÂH. BṚH. S. 86,54. 56. übergeben: गौतमीहस्ते ÇÂK. 31,14. herausgeben: ताराम् आङ्गिरसे HARIV. 1341. fortgeben MBH. 3,2591. — 8) schaffen, hervorbringen BHÂG. P. 8,5,21. — Vgl. विसर्जयितव्य fg.

— अनुवि 1) schiessen nach AIT. BR. 3,26. KÂṬH. 34,3. PAÑKAV. BR. 9,5,4. — 2) senden entlang (acc.): वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु ṚV. 5,53,6 (TS. 2,4,8,1 v. l.).

— अभिवि 1) schiessen nach KÂṬH. 25,2. देवलोकान्वेसर्जनैरभिव्यसृजन्त 26,2. — 2) med. Jmd (abl.) entziehen und in sich aufnehmen: स यदास्माच्छरीरादुत्क्रामति वागस्मात्सर्वाणि नामान्यभिविसृजते KAUSH. UP. 3,4, v. l. (S. 131). fehlerhaft ist die Lesart S. 87.

— उद्वि Jmd verlassen BHÂG. P. 4,31,32.

— प्रतिवि schiessen gegen: प्रति स्पशो वि सृज ṚV. 4,4,3.

— संवि Jmd entlassen R. 4,38,2.

— सम्, ved. °सृजतात् angeblich = °सृजत P. 7,1,44, Schol. 1) treffen mit: सं वज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः ṚV. 1,33,13. — 2) zusammenbringen, vereinigen: das Kalb mit der Mutter ṚV. 1,110,8. 5,30,10. 9,104,2. 10,27,10. जायां पत्या 85,22. 27. AIT. BR. 5,1. यः पृष्ठानि संसृजति द्वयानि in eine Hand bringt AV. 4,24,7. 12,3,39. VS. 11,53. fg. हृदयानि TBR. 1,2,1,17. संसृजावहै wir wollen uns verbinden ÇAT. BR. 4,1,4,4. KHÂND. UP. 1,1,6 (pass.). pass. in Berührung kommen: तत्रापराणि दारूणि संसृज्यन्ते परस्परम् MBH. 12,9862. (वायुः) संसृज्यते सरसिजैः RAGH. 5,69. सौमित्रिणा तदनु संससृजे 13,73. KUMÂRAS. 7,74. DAÇAK. 86,12. fg. coire AV. 12,2,39. संस्रष्टुम् mit acc. dass. RÂGA-TAR. 3,429. — 3) verbinden mit so v. a. begaben, theilhaft machen: तं मा सं सृज वर्चसा ṚV. 1,23,23. fg. सुमत्या 31,18. गोभिः 2,15,4. राया 10,42,9. प्रजया 80,3. बलेन AV. 4,25,4. 3,14,1. 12,1,25. 2,32. पाप्मना AIT. BR. 1,16. ÇAT. BR. 4,3,2,15. 14,7,2,3. भियामित्रान् AV. 11,9,12. VS. 20,22. अन्ना रसः AIT. BR. 2,7. VS. 18,35. TBR. 1,4,2,4. भेदेनोपप्रदानेन संसृजेद्दोषधैस्तथा MBH. 12,3810. तम् — संभाषणदर्शनादिभिर्न संसृजेत् ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 96. pass. 88. — 4) mischen, mengen; med. pass. untereinander gerathen, sich verwirren ṚV. 9,6,6. मधुना मधूनि 10,54,6. TS. 1,1,8,1. VS. 19,1. 7. zwei Feuer AIT. BR. 7,6. ÇAT. BR. 12,4,4,2. KÂTJ. ÇR. 25,14,4. सं ह्ि नक्तं व्रतमग्नि सृज्येते TS. 1,5,9,5. समेतस्य गृहे वाक्संसृज्यते 9,2. युधः conserere AV. 10,10,24. संस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन ṚV. 10,103,3. इतराभिराहुतिभिः ÇAT. BR. 1,7,2,21. 3,6,1. 7. 9,2,30. ज्योतिश्च तमश्च 5,1,2,17. अजलोमैः 6,5,1,4. सूर्पाः KÂTJ. ÇR. 19,1,20. SUÇR. 1,320,14. fg. act. st. med. untereinander gerathen: लाङ्गूले KAUÇ. 106. तन्तू 107. — 5) schaffen: संसृज्य विश्वा भुवनानि ÇVETÂÇV. UP. 3,2. MÂRK. P. 49,1. BHÂG. P. 3,9,35. — 6) partic. संसृष्ट = संगत H. an. 3,172. = संसर्ग MED. t. 56. = शुद्धं (संशुद्धं) वसनादिना (वमनादिना H. an.) H. an. MED. a) gesammelt ṚV. 10,84,7. gemeinsam VS. 24,16. verbunden, in Verbindung stehend TBR. 1,2,1,17. M. 1,56. SUÇR. 1,45,7 (zwei humores). KUSUM. 33,9. परस्परम् 34,9. भ्रातरः Brüder, die ihr Vermögen zusammenlegen, M. 9,212. 216. JÂGÑ. 2,139. पूर्वसंसृष्टा भिक्षुकी so v. a. in naher Beziehung gestanden VERZ. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. संसृष्टं ब्रह्मणा क्षत्रम् ver-

bunden —, in freundschaftlichem Verhältnisse lebend mit MBh. 3,967. 973. अरण्यैः सह संसृष्टा ग्राम्याश्च मृगपक्षिणः Hariv. 12802. संसृष्टमसंसृष्टश्च भाषते so v. a. *als Unbekannter spricht er in vertraulicher Weise* MBh. 12,3341. °भाव *eine nahe Beziehung, Freundschaft* R. 4,6,14. संसृष्ट n. dass.: मद्रकेषु MBh. 8,1845. Am Ende eines comp. *verbunden —, behaftet mit:* पित्त° (वायु) Suçr. 2,175,2. विण्मूत्रसंसृष्टकूपजल Verz. d. Oxf. H. 282, a, 23. स्वर° (व्यञ्जन) Comm. zu TS. Prât. 21,1. शाप° R. 1,27,15. राक्षव्यसन° (पुरी) 2,51,16. प्रस्वार° Bhâg. P. 4,28, 13. वैश्रवणासंसृष्टं (so die neuere Ausg.) मिथिम् so v. a. *gehörig* Hariv. 6551. — b) *gemischt, vermengt mit* VS. 11,55. P. 4,4,22. अन्यदन्येन M. 8,203. विषसंसृष्टमन्नम् R. 5,47,24. *beigemischt* Çat. Br. 1,1,2,5. अ° Âçv. Çr. 2,3,18. °कर्मन् *gemischte* so v. a. *mehrere Thätigkeiten bezeichnend* Nir. 3,10. *gemischt* so v. a. *nicht von einer Qualität, sowohl gut als schlecht* Çat. Br. 4,1,5,14. — c) *vollzogen, verübt:* °मैथुना Jâjñ. 1,135. — संसृष्टान् MBh. 12,7407 wohl fehlerhaft für संस्रष्ट (vgl. 9019. 10520). सुसंसृष्टनिवेशन 13,5876. 6460 fehlerhaft für सुसंमृष्ट° (so ed. Bomb. an der ersten Stelle). Vgl. संसर्ग, संसर्गिन् fg., संसृष्टजित् fgg. und संस्रष्टर्. — caus. *an sich heranziehen, für sich gewinnen:* प्राधान्येन हि सर्वत्र सर्वाः संसर्जयेत्प्रजाः (राजा) Kâm. Nîtis. 8,53. — desid. *an der Schöpfung Theil zu nehmen wünschen* Bhâg. P. 4,24,72.

— अनुसम्, partic. °सृष्ट *verbunden mit* (instr.) Bhâg. P. 3,5,35.

— उपसम्, partic. °सृष्ट 1) *getroffen:* ब्रह्मशापोपसंसृष्ट Bhâg. P. 11, 30,2. — 2) *bewirkt, hervorgebracht* Bhâg. P. 4,19,36.

— परिसम्, partic. °सृष्ट *von allen Seiten getroffen:* तेजसा तस्य गर्भस्य भास्करस्येव रश्मिभिः। यद्द्रव्यं परिसंसृष्टम् so v. a. *v. d. S. beschienen* MBh. 13,4090.

— प्रतिसम् 1) *mischen —, vermengen mit* (instr.) Suçr. 2,48,15. partic. °सृष्ट *gemischt —, vermengt mit* (instr.) 134,10. — 2) प्रतिसंसृष्टभक्त etwa so v. a. *Diät haltend* Suçr. 2,38,6. 160,16. 165,4.

सर्ज (von 3. सर्ज्) 1) nom. ag. *Dreher;* s. रज्जु°. — 2) m. a) (*Ausschwitzer von Harz*) *Vatica robusta W. et A.* (s. 1. शाल 2) a) AK. 2,4, 2,25. H. 1138. Halâj. 2,40. Ratnam. 274. MBh. 3,935. Hariv. 5369. 8790. R. 6,15,4. Suçr. 1,22,19. 46,14. 2,26,18. 284,1. °तक्कूर्ण 367, 10. Ṛt. 2,17. 3,13. Varâh. Bṛh. S. 44,4. 54,105. 59,6. Mâlatîm. 148, 14. कामनिवास Ghaṭ. 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20 (सर्ज st. सस्य zu lesen). = पीतशाल *Terminalia tomentosa W. et A.* Çabdar. im ÇKDr. — b) *das Harz der Vatica robusta* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 77,11. 16. — Vgl. बटी°, महा°, वने°.

सर्जक m. *Terminalia tomentosa W. et A.* AK. 2,4,2,24. *Vatica robusta W. et A.* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सर्जगन्धा f. *die Ichneumonpflanze* (रास्ना) Ratnam. 49.

सर्जन (von 3. सर्ज्) 1) n. a) *das Uebergeben, Abtreten:* राज्यार्ध° MBh. 1,394 nach der Lesart der ed. Bomb. — b) *das Schaffen, Schöpfung* Vaiç. bei Mallin. zu Çiç. 19,38. ईश्वरस्य जगत्सर्जनं न युज्यते Sarvadarçanas. 121,2. — c) *Hintertreffen, Nachzug* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *eine der drei Falten des Afters (die ausstossende)* Çârṅg. Saṁh. 1,6,5. — Vgl. स्कम्भ°.

सर्जनामन् m. = सर्जरस *das Harz der Vatica robusta* Suçr. 2,12,20.

सर्जनिर्यासक m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

सर्जमणि m. dass. Trik. 2,6,38. H. 647.

सर्जरस m. 1) dass. AK. 2,6,3,29. Trik. 3,3,453. H. 647. Med. s. 64 (सर्व° ÇKDr.). Ratnam. 274. MBh. 1,5723. 3,16326. 5,5182. 12,3241. 13,4718. Hariv. 6284. Suçr. 1,16,10. 38,3. 46,13. 133,11. 134,4. 139,9. 2,12,1. 285, 15. Varâh. Bṛh. S. 57,3. 6. 77,28. तैलं सर्जरसोद्भूतं विस्फोटव्रणनाशनम् Bhâvapr. 5. द्रुमैः सर्जरसानाम् = सर्जैः Hariv. 5368. — 2) *ein best. Baum* Hariv. 12679. wohl richtiger सर्जार्जुनाः die neuere Ausg. — 3) *ein best. musikalisches Instrument* Trik. Med.

सर्जि f. = सर्जिका Ratnam. im ÇKDr.

सर्जिका f. *Natron* Ratnam. 304. Gaṭâdh. im ÇKDr. Suçr. 2,115,4.

सर्जिकाक्षार m. dass. AK. 2,9,109. Med. k. 146.

सर्जिक्षार m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

सर्जी f. dass. ebend.

सर्जीक्षार m. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 176,5 (सज्जी° gedr.).

सर्जु 1) m. *Kaufmann.* — 2) f. *Blitz* Med. ǵ. 17.

सर्जू (vgl. 2. सर्ज्) Uṇâdis. 1,82. m. *Kaufmann* Uǵǵval. = अभिसार und हार Çabdar. im ÇKDr.

सर्ज्य m. = सर्जरस 1) Ratnam. im ÇKDr.

सर्णीक m. Çat. Br. 4,4,5,2. *Wasser* nach Naigh. 1,12.

सर्तर् (von सर्) nom. ag. *Läufer:* das Ross Çat. Br. 13,1,9,5.

सर्दिगृदि m. ein obscönes Scherzwort, etwa *Schlitz* oder *Scheide* TS. 7,4,19,2. = मध्यमा गर्भधारिणी Comm.

सर्प्, सर्पति (गतिकर्मन्, गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 23,14. असृपत्, असार्प्सीत् und असाप्सीत् Vop. 8,76. fg. 97. सर्प्स्यति und स्रप्स्यति (vgl. Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) P. 6,1,59. सर्पितुम्, सृप्त; hier und da med. (des Metrums wegen). स geht nicht in ष über P. 8,3,110. Vop. 8,43. 1) *schleichen, schliefen, gleiten, kriechen,* überh. von *leiser und vorsichtiger Fortbewegung:* बोधे सूर्यमिव सर्पन्तम् AV. 4,20,7. Schildkröte TS. 2,6,2,2. Schlange Âçv. Gṛhj. 2,1,10. Çat. Br. 7,4,2,25. 11, 1,6,21. अपोऽसृपम् Çâṅkh. Çr. 10,21,12. यदग्र उग्धं पृथिवीमसृप्त *in die Erde schlüpfte* Ait. Br. 5,27. — सर्पाणामिव सर्पताम् MBh. 6,4126. Spr. (II) 6919. सज्जानि R. 2,59,10. मूषकः Hit. 30,3. असंख्यसर्पत्पादाति Kathâs. 103,457. Prab. 40,6. सर्पत् und सर्पमाण MBh. 4,1236. (राजा) अग्रडे मण्डले सर्पन् (= चरन्) Kâm. Nîtis. 8,2. (अण्डम्) नोद्दिष्यति न सर्पति MBh. 5,3563. न च बाणान्तरे वायुरस्य शक्नोति सर्पितुम् 4,1890. सर्पत्सु तरुषु जल्पत्सु वा Varâh. Bṛh. S. 46,30. क्षिप्राः सर्पत साम्प्रतम् *begebt euch fort, ziehet ab* Râǵa-Tar. 1,165. partic. praes. neutr. *das Kriechende:* तन्नः सर्पन्मोप सृपत् AV. 12,1,46. TS. 7,3,2,3. TBr. 1,4,6,6. Ait. Br. 5,23. सृप्त *herausgeschlüpft aus* (abl.): हृदयात् Çat. Br. 14,6, 9,23. *hineingeschlüpft in* (loc.): नाडीषु Khând. Up. 8,6,2. — 2) im Ritual: *geräuschlos und in gebückter Stellung, gegenseitig sich anfassend, wegschleichen* (namentlich aus dem Sadas nach dem Bahishpavamâna) Ait. Br. 2,22. 5,22. fg. 7,20. Pañkav. Br. 6,7,9. TS. 6,3,2,1. Çat. Br. 4,2,4,10. 6,9,13. Kâtj. Çr. 22,8,20. Çâṅkh. Çr. 8,15,3. Lâṭj. 1,11,16. 2,4,13. 9,2,8. Khând. Up. 1,12,4.

— intens. partic. सरीसृपतम् P. 7,4,65. सरीसृपन्तौ Bhâg. P. 10,8,22. — Vgl. सरीसृप् fg.

— अति *hingleiten, hinkriechen über, an* (acc.): यद्दशो अतिसर्पति RV. 8,91,21. अह्निर्न जूर्णामति सर्पति त्वचम् 9,86,44. उत यो द्यामतिसर्पात् *sich hinausstehlen über* AV. 4,16,4. 20,9. धिष्णियान् TS. 6,3,1,5. Lâṭj. 1,9,14. von Flüssigem Ait. Br. 5,27. Vgl. अतिसर्पण.

— व्यति act. P. 1,3,15. Vop. 23,55. fg. *hinundher fliegen:* इषुभिर्व्यतिसर्पद्भिरादित्यो ऽन्तरधीयत MBh. 4,1042.

— अधि *darüber hin gleiten:* वृसी: Çâṅkh. Çr. 17,14,6. 17,4.

— समधि dass. Çâṅkh. Çr. 17,16,5.

— अनु *nachschleichen, nachgehen;* mit acc. Çâṅkh. Çr. 8,15,8. रामम् Bhaṭṭ. 15,59. क्रन्दितम् Kathâs. 53,112. *entlang kriechen* AV. 9,8,7. *sich nähern, herantreten zu:* सर्वास्तानेकैकमनुसर्पति (एकैकमुप° v. l.) MBh. 1,6201. in der Stelle गिरिमन्वसृपत् Bhaṭṭ. 6,27 ist अनु mit गिरिम् zu verbinden: *er bewegte sich nach der Richtung des Berges hin.*

— समनु *herantreten, sich nähern* MBh. 1,6450.

— अप 1) *sich fortbegeben, zurücktreten, weichen* MBh. 1,5236. 6704. 3,14112. R. 2,29,4. R. Gorr. 2,123,1. 5,25,17. 27,24. 7,19,31 (med.). या छायेव न तस्पार्श्वात्तणमप्यपसर्पति Kathâs. 104,58. अपमेतत्प्रवृद्धं मे हृदयान्नापसर्पति MBh. 5,2349. Spr. (II) 4477. Mârk. P. 16,21. Finsterniss Varâh. Bṛh. S. 5,87 (med.). संपद्: Spr. (II) 4411. — 2) *beschleichen* so v. a. *belauschen, ausforschen:* पौरजानपदान् Uttarar. ed. Cow. 25,5 (उपसर्पितुम् die ältere Ausg.). — Vgl. अपसर्प fg. und अपसृति. — caus. *fortjagen:* °सर्प्य partic. fut. pass. Spr. (II) 574 (Conj.).

— प्रत्यप caus. *zum Zurückweichen zwingen:* (शरै:) प्रत्यपासर्पयद्द्वयान् R. 6,92,8.

— व्यप *sich fortbegeben, — entfernen, — auf und davon machen* MBh. 4,1899. 8,1923. 15,237.

— अभि *schleichend —, leise u. s. w. sich nahen* (mit acc.) Kâṭh. 28, 8. सर्वानुत्तूपशवो ऽग्निमभिसर्पन्ति Nir. 7,19. AV. 3,25,4. Vgl. अभिसर्पण.

— समभि ~~hinfliegen~~ —, *hinschiessen zu* (acc.): (पार्थम्) शरा: समभिसर्पन्तां (°सर्पन्तु ed. Bomb.) वल्मीकमिव पन्नगा: MBh. 4,1522.

— अव 1) *hinuntergleiten:* von der zum Untergang sich neigenden Sonne VS. 16,7. Lâṭj. 3,1,12. *zurückweichen:* समुद्रस्यावसर्पत: (so ed. Bomb.) MBh. 13,7257. काले ऽवसर्पति so v. a. अवसर्पिण्याम् Çatr. 14, 98. — 2) *beschleichen:* वपाम् TS. 4,2,2,1 (VS. v. l.). AV. 8,6,3. — 3) *allmählich überziehen:* अपांशरूम् AV. 11,1,17. — Vgl. अवसर्प fgg. — caus. *zurückzuweichen veranlassen:* समुद्रश्चावसर्पित: (समुद्रस्यावसर्पत: ed. Bomb.) MBh. 13,7257.

— अन्वव *nachschleichen* Çat. Br. 1,8,1,6.

— उपाव *herbeischleichen* Çat. Br. 14,6,11,1.

— पर्यव dass. Çâṅkh. Br. 27,1.

— प्रत्यव dass. Çat. Br. 14,5,1,21.

— व्यव *sich einschleichen in* AV. 19,44,7. TS. 2,2,9,2. देवानां पुरं मध्यत: TBr. 1,7,2,5. Kâṭh. 28,8. 29,10. Pañkav. Br. 15,11,9.

— आ *herbeischleichen* Khând. Up. 1,12,4.

— उदा s. उदासर्पणी.

— उपोदा, partic. °सृप्त *ausgekrochen* Çat. Br. 7,3,2,14.

— उद् 1) *hervorkriechen, sich erheben vom Sitz* u. s. w.: पृथिव्या: *sich mühsam aufrichten* AV. 6,134,2. Çat. Br. 11,5,2,4. 7. *sich erheben auf, über* (acc.): गजा: सरित्प्रवाहस्तटम् Ragh. 5,46. *sich erheben* so v. a. *höher werden* Bhâg. P. 8,7,19. ein Durchgang, eine Thür MBh. 3,2930. नोत्सर्पत्युदधि: Bhâg. P. 3,20,42. 11,8,6 (med. zugleich *sich überheben*). *in die Höhe gelangen, eine hohe Stellung erlangen* Kâm. Nîtis. 19,22. *hervorgehen, entstehen aus, in:* तस्मुखाम्भोरुहोत्सर्पत्कान्ति Kathâs. 116, 26. अन्यथाबुद्धि: प्रमत्तस्य हृदि । उत्सर्पति Bhâg. P. 11,13,9. उत्सृप्त *heraufgekommen, aufgegangen;* von der Sonne Kâtj. Çr. 4,8,21. अनुत्सृप्त 22. Nir. 12,14. — 2) *sich langsam weiter bewegen:* प्राङ्भ कोत्तुधिष्ण्याडुत्सर्पेत् TBr. 3,11,9,8. Çat. Br. 2,3,1,21. Kâtj. Çr. 4,14,27. 15,8,2. Gobh. 1,2,8. 2,10,24. 3,10,20. Âçv. Çr. 4,5,10. fg. — Vgl. उत्सर्पिन्. — caus. *aufsteigen lassen:* असून्मूर्ध्नि Bhâg. P. 4,23,15. — desid. *sich zu erheben wünschen:* उत्सिसृप्सतो द्यामारुरुक्षत: RV. 8,14,14. आरुरुक्षन्ति मायाभिरुत्सिसृप्सन्ति ये दिवम् Bhâg. P. 8,11,5.

— उपोद् *hinauskriechen* Ait. Br. 6,1.

— प्रोद् *aus den Fugen kommen* Bhâg. P. 7,8,33 (med.).

— व्युद् *sich herausbewegen* Ait. Br. 5,23.

— समुद् 1) *sich erheben bis — hin* (acc.): धूपे समुत्सर्पति वैजयन्ती: Ragh. 6,8. — 2) *einbrechen, beginnen:* ध्वान्ते समुत्सर्पति Spr. (II) 937, v. l.

— उप 1) *hinschleichen zu, sich verkriechen in; beschleichen, sich sachte hinzumachen:* उप सर्प मातरं भूमिमेताम् RV. 10,18,10. 99,12. AV. 5, 11,6. 7,56,6. 8,6,3. 12,1,46. Çat. Br. 3,5,1,31. छायाम् 11,1,5,2. मूलानि 13,8,1,20. Gobh. 3,2,11. Kauç. 135. Ait. Br. 3,46. दीक्षितस्तु वसोर्धारामुपसर्पेत् Âçv. Çr. 4,8,30. *herantreten zu* (acc.), *sich nähern, sich hinbegeben zu* Brâhman. 3,22 (अनुसर्पति MBh. 1,6201). MBh. 2,2701. 3,2513 (उपसर्प nach Nîlak. = उपससर्प; v. l. उपसर्प्य, wofür उपसृप्य zu lesen ist). 14875. 4,1601. 5,7525. 14,1678. Hariv. 4616. R. 3,26,10. 32,2. 4,16,10. 5, 14,12. Spr. (II) 174. 508. 609. 3722. 3913. Çâk. 49,6. 94,4. 109,9. Kathâs. 22,84. 25,99. Prab. 22,1. Dhûrtas. 70,3. Bhâg. P. 5,1,8. 6,9,21. 8,3,30. Hit. 73,1. नोपसर्पन्ति ते यमम् MBh. 3,13372. 13,3178. मनोपान्तिकम् Mâlav. 8,17. fg. तत्र M. 9,269. पञ्चरात्रमुपसर्पद्भि: समासादितस्तै: स ह्रद: *fünf Tage lang nach der Richtung hin gehend* Pañkat. 159, 23. mit gen. der Person Kathâs. 28,106. Spr. (II) 1508. med. MBh. 8, 2512. 9,2806. R. 2,96,9. 3,30,32. 4,16,9. 6,101,25. भार्यां *sich geschlechtlich nähern* MBh. 1,2813. *stossen auf:* ग्रामं गच्छन्वृक्षमूलमुपसर्पति P. 1, 4,50, Schol. von Unbelebtem: प्रतिवातं नहि घन: कदाचिदुपसर्पति *sich bewegen, ziehen* Spr. (II) 4408. मयूखैरुपसर्पद्भि: *langsam herankommend* R. 3,22,19. संध्या Bhâg. P. 3,18,26. नोपसर्पद्भिमुखदा शासनं दृश्यते तम: । विसृजंश्चोपसर्पंश्च तद्वत्पश्य शरीरिणाम् MBh. 12,7436. यत्रोपयातमुपसर्पन्ति देवमाया Bhâg. P. 3,31,20. दु:खम्, सुखम् Spr. (II) 7085 (med.). प्रलयम् *in's Verderben —, zu Grunde gehen* Hit. II,175. — 2) *an Etwas gehen, beginnen;* mit infin. M. 10,105. Hit. 15,7. पुरुषोपसृप्तानि Verz. d. Oxf. H. 215,b,30. — 3) *Jmd* (acc.) *belauschen, ausforschen* Uttarar. 18,12 (अपसर्पितुम् ed. Cow.). — Vgl. उपसर्पण fg. — caus.: सद्भिर्यो ह्युपसर्प्यताम् Spr. (II) 6673 und उपसर्प्य N. 12,34 wohl fehlerhaft für °सृप्यताम् und °सृप्य.

— समुप *herantreten zu* (acc.), *sich nähern* MBh. 1,6441. 6450. R. 4,58,11.

— विनि Âçv. Çr. 6,12,2 (in der gedr. Ausg.) fehlerhaft für विनिस्.

— निस् *hinausschleichen* Çâñkh. Çr. 6,13,8. 7,14,12. 8,8,9. Lâṭj. 5,10,8. *ausziehen, sich in Bewegung setzen* R. 5,73,46. Vgl. यथानिःसृप्तम्.

— अभिनिस् *sich hinbewegen zu* Âçv. Çr. 5,11,1.

— विनिस् *hinausschleichen* Âçv. Çr. 6,12,2 (विनिसृप्य fehlerhaft die Ausg.).

— परि *umschleichen, sich umherbewegen um* (acc.), *umherstreichen:* यदुर्वना पर्यसर्पत RV. 1,161,12. Kauç. 2. MBh. 11,139. 158. Hariv. 1144. R. 3,52,48 (med.). 6,2,23. Spr. (II) 5447. परिसर्पम् absol. Çat. Br. 7,4,1,32. 10,5,2,7. *in Jmdes Nähe sich aufhalten, Jmd aufsuchen* MBh. 13,6740. Vgl. परिसर्प fgg.

— प्र 1) *hin —, hineinschleichen, beschleichen, schliefen in:* सोम इन्द्रम् RV. 8,17,7. प्र कुमारो न वीरुधः सर्पत् 10,79,3. यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गम् 97,12. तमसि Pañkav. Br. 16,1,1. im Ritual VS. 10,30. Çat. Br. 5,4,2,4. सदः TS. 3,2,4,2. Pañkav. Br. 18,2,9. 9,4. Çâñkh. Br. 13,1. Çr. 6,12,1. 7,7,4. 13,3,12. Âçv. Çr. 5,7,9. यथाप्रसृप्तं विनिःसर्पन्ति 6,12,2. — क्रुद्धा इव मनुष्येन्द्र भुजंगाः कालचोदिताः । प्रसर्पमाणा मेदिन्यां ते व्यरोचन्त मार्गणाः ॥ MBh. 7,5526. Bhâg. P. 3,20,43. *sich in Bewegung setzen, sich hinbewegen:* पुरः (so zu lesen) Kâm. Nîtis. 15,16. Verz. d. Oxf. H. 48,b,13. 117,a,6. Bhâg. P. 8,12,29. 10,62,34. Pañkat. 120,9. मृगाः प्रसस्रुः पूर्वामम् Bhaṭṭ. 14,20. — 2) *hervorbrechen:* रुधिरेण प्रसर्पता (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 4,1054. *anbrechen:* प्रसर्पति ततो ऽसन्ते Kathâs. 123,172. — 3) *sich verbreiten:* यथाशनिर्यथा विद्युद्यथा वारि प्रसर्पते Çatr. 14,48. आलर्कं विषमिव सर्वतः प्रसृतम् Uttarar. 20,6 (27,6). — 4) *zu Werke gehen, verfahren* Kâm. Nîtis. 15,36. Spr. (II) 5812. *in einer best. Weise fortfahren* 5336. — 5) *fortschreiten* so v. a. *von Statten gehen:* कर्म Bhaṭṭ. 2,29. — Vgl. प्रसर्प fgg. — caus. partic. प्रसर्पित *hinschleichend:* भुजंगवद्वक्रगति° (नवोदक) Ṛt. 2,13.

— अनुप्र *herzu —, nachschleichen:* सदो वै प्रसर्पन्तं पितरो ऽनु प्रसर्पन्ति TS. 3,2,4,5. कूर्मः 5,2,8,4. यद्दश दशैकैकं चमसमनुप्रसृप्ता भवन्ति Çat. Br. 5,4,5,2. — caus. *herumgehen lassen bei* (acc.): इतरानुप्रसर्पयेयुः (चमसम्) Âçv. Çr. 9,3,19.

— अभिप्र *herbeischleichen* AV. 8,6,22.

— प्रतिप्र *wieder herbeischleichen* Âçv. Çr. 5,7,11. 11,4. 6,5,4.

— विप्र *hinundher schleichen, sich hinundher bewegen:* (नदी) शोभते विप्रसर्पन्ती प्रमदेव विभूषिता Hariv. 12403.

— संप्र *hin —, hineinschleichen* Çâñkh. Çr. 17,7,11. Çat. Br. 4,2,4,9. — Vgl. संप्रसर्पण.

— प्रति *zurückschleichen* Khând. Up. 5,2,6. *hineinschlüpfen:* पर्वतः (so ed. Bomb.) । अस्तो नाम यतः संध्या पश्चिमा प्रतिसर्पति MBh. 5,3906.

— वि 1) *umherschleichen, einherschleichen, einhergehen, sich hinbewegen:* पन्थाम् *den Weg entlang* VS. 23,55. fg. MBh. 1,8286. 3,2096. 14997 (विसर्पमाण). Hariv. 3442. 12108 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. Gorr. 2,102,6. Ragh. 4,53. 11,29. Spr. (II) 4592. Bhâg. P. 3,20,32. 8,7,20. 8,18. Pañkat. 198,16. Hit. 40,1. von Unbelebtem R. 2,80,20. Pfeile MBh. 7,4461. मज्जा 3,9956. सलिलम् R. 1,44,17 (med.). Wolken R. Gorr. 2,5,27. रजो घनम् Varâh. Bṛh. S. 38,6. वायुरप्यन्तरा — नाशक्नोत्स विसर्पितुम् *in Folge der vielen umherfliegenden Pfeile* MBh. 7,9374. — 2) *auseinandergehen, sich zerstreuen* RV. 10,14,9. — 3) *sich ausbreiten, — verbreiten:* पुरा क्रूरस्य विसृपः (infin.) VS. 1,28 (vgl. Schol. zu P. 1,1,40. 3,4,17. 8,3,110. 2,3,69, Vârtt. 2). Ait. Br. 3,34. शब्दः MBh. 8,2385. यथाप्सु पतितः शक्र तैलबिन्दुर्विसर्पति 13,3486. धूमसंघातः Hariv. 11823. शूद्राः 11824. नवपरिमलगन्धः (so zu lesen) Spr. (II) 3413. विषाग्निवत् — शोकज्वरः 6231. मनोरागस्तीव्रं विषमिव Mâlatîm. 32,4. Sâh. D. 318. *über* (acc.): अयं ते बाष्पौघस्त्रुटित इव मुक्तामणिसरो विसर्पन्धाराभिर्लुठति धरणीं जर्जरकणः Uttarar. 13,9. fg. (18, 6. 7). — 4) *verbreiten:* ते विसर्पस्यन्ति च ते यशः Bhâg. P. 4,1,31. — Vgl. विसर्प fgg. und विसृप्ति. — caus. *verbreiten, ausbreiten* Hariv. 12465. R. 5,75,9.

— अनुवि *sich ausbreiten* Mâdhava, Nid. 1,19.

— सम् *sich hin —, hineinschleichen;* mit acc.: त्रीन्त्समुद्रान् VS. 13,31. *zusammengehen* Ait. Br. 5,23. *einherziehen, sich hinbewegen* MBh. 4,1759 (med.). 7,8384. Kathâs. 121,280. Megh. 29. छाया 52. *zu Jmd* (acc.) *herantreten* MBh. 12,10681 (med.). Vgl. संसर्प fg. und संसृप्.

— अनुसम् *nachschleichen* Çat. Br. 5,4,2,2. 5,3. eine Schildkröte 7,5,1,9. TBr. 1,8,2,1. °सर्पम् absol. Kâtj. Çr. 24,4,47.

— उपसम् *sich hinschleichen zu:* औदुम्बरीम् Çat. Br. 4,6,9,21.

— विसम् s. विसंसर्पिन्.

सर्प (von सर्प्) gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) adj. *schleichend;* s. पीठ°. — 2) m. a) (*der Schleicher*) *Schlange, Natter* AK. 1,2,1,7. H. 1302. Halâj. 3,18. RV. 10,16,6 (sonst im RV. nur अहि). AV. 10,4,23. 11,3,47. TS. 1,5,4,1. 3,1,1,1. 5,2,9,5. 6,1,10,4. 7,3,12,1. Çat. Br. 3,1,2,7. 4,4,5,3. Pañkav. Br. 25,15,4. सर्पाणां वल्मीको गृहः Kâṭh. 31,12. M. 1,44. 4,126. 135. 11,133. 139. 12,42. aus Eiern geboren Suçr. 1,4,19. 203,2. Arten und Namen 2,265. fgg. °दंष्ट्राविरहित Spr. (II) 2077. सर्पाणां च विषं दन्ते 6905. °युक्ते गृहे 6901. सर्पो वायुभक्षः 6902. सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते 6903. परच्छिद्रानुजीविनः 6904. सर्पान् — ये नयन्ति वशं नराः 6906. fg. सर्पात्क्रूरतरः खलः 6899. सर्पो मन्त्रौषधिवशः ebend. वरं सर्पो न दुर्जनः 6900. मणिना भूषितः 2850. Varâh. Bṛh. S. 10,7. 33,26. 53,123. °विषप्रतिषेध Verz. d. Oxf. H. 309,a,11. Kathâs. 65,86. 90. Bhâg. P. 7,9,14. am Ende eines adj. comp. f. आ Varâh. Bṛh. S. 25,3. — b) pl. *best. übermenschliche Wesen* (neben Gandharva und ähnlichen Geschlechtern) *auf Erden, in der Luft und im Himmel* VS. 13,6. TBr. 3,1,1,6. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. Çat. Br. 7,4,1,28. दिव्य Çâñkh. Gṛhj. 4,15. AV. 8,7,29. 8,15. 10,29. 11,6,16. 9,16. 24. 10,1. 12,1,37. 46. VS. 24,36. सर्पदेवजनाः VS. 30,8. TBr. 3,12,8,2. Çat. Br. 11,5,1,7. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. 14. Kauç. 49. M. 1,37. Weber, Ǵjot. 94. Mârk. P. 48,22. Bhâg. P. 3,20,48. भोगवती नाम सर्पाणामालयः पुरी R. 4,41,52. सर्पाणामयनम् *eine best. Jahresfeier* Âçv. Çr. 12,5,1. — c) N. pr. eines der 11 Rudra MBh. 1,2566. Hariv. 14531. VP. 121, N. 17. Weber, Ǵjot. 34. — d) *eine best. Constellation, wenn nämlich nur die drei ungünstigen Planeten in den drei* Kendra *stehen*, Varâh. Bṛh. 12,2. auch भुजग genannt. — e) *Mesua Roxburghii Wight.* Ratnam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Schlangenweibchen* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,677. सर्पो हन्ति किल स्नेहादपत्यानि न वैरतः Spr. (II) 259. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. महा° ebend. — Vgl. काल°, कृष्ण°, कोलि°, पीठ°, ब्रह्म°, राज°, वृत्त°, श्वेत°, सार्प.

सर्पऋषि m. *Schlangen-Ṛshi:* Arbuda Ait. Br. 6,1; vgl. Âçv. Çr. 10,7,5.

सर्पकङ्कालिका f. = सर्पकङ्काली Ratnam. 245.

सर्पकङ्काली f. *eine best. gegen Schlangengift angewandte Pflanze* Çabdak. im ÇKDr.

सर्पगति f. *Schlangengang, Schlangenwindung:* bei Kämpfern R. 6,92,3.

सर्पगन्धा f. *eine best. Pflanze,* = कृच्छ्राकी u. s. w. Gaṇâdh. im ÇKDr. = नाकुली Ausn. 51. — Suçr. 2,280,7. 536,13.

सर्पघातिनी f. *eine der* सर्पकङ्काली *verwandte Pflanze* Ratnam. 246.

सर्पच्छत्त्र n. *Pilz* Wilson. °क n. dass. Karaka 1,27. — Vgl. अहिच्छत्त्रक.

सर्पण (von सर्प्) n. *das Schleichen, Sichhinbewegen, langsame Fortbewegung:* der Schlange u. s. w. Ait. Br. 3,42. Nir. 4,26. 6,17. Mṛkkh. 50,16. Mârk. P. 48,22. अपुधानाम् Varâh. Bṛh. S. 46,23. पर्वतस्येव सर्पणम् MBh. 3,2760. शिलानामिव सर्पणाम् 7,3848. Im Ritual *das Leisegehen u. s. w.* (vgl. unter सर्प्), *namentlich aus dem* Sadas *weg* (Comm. zu Kâtj. Çr. 10,1,1) Âçv. Çr. 5,2,4. Kâtj. Çr. 9,8,25. 9,1. 14,20. 10,1,1. 11,1,22. 15,8,16. 20,5,3. संधि° Pâr. Gṛhj. 2,7.

सर्पता f. nom. abstr. von सर्प *Schlange.* सर्पतां गम् *in eine Schlange verwandelt werden* Kathâs. 65,92.

सर्पतृण m. = नकुल ÇKDr. angeblich nach H.

सर्पदंष्ट्र 1) m. *Croton polyandrum Roxb.* oder *Cr. Tiglium Lin.* (दन्ती) Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. ष्ट्रा *Tragia involucrata Lin.* Ratnam. 69.

सर्पदंष्ट्रिका f. *Odina pinnata* (अजशृङ्गी) Râǵan. im ÇKDr.

सर्पदण्डा f. *eine best. Pflanze,* = सैंहली Râǵan. im ÇKDr.

सर्पदण्डी f. *eine best. Pflanze,* = गोरक्षी Râǵan. im ÇKDr.

सर्पदन्ती f. *Tiaridium indicum Lehm.* (नागदन्ती) Râǵan. im ÇKDr.

सर्पदमनी f. *eine best. Pflanze,* = वन्ध्याकर्कोटकी Râǵan. im ÇKDr.

सर्पदष्ट n. *Schlangenbiss* Suçr. 2,262,4.

सर्पदेवी f. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5084.

सर्पद्विष् m. *Pfau* (*Schlangenfeind*) Z. d. d. m. G. 27,86.

सर्पनामन् 1) n. Bez. *gewisser Sprüche* Çat. Br. 7,4,1,25. — 2) f. म्री = सर्पघातिनी Ratnam. 246.

सर्पपति m. *Schlangenfürst* Hariv. 3665.

सर्पपुष्पी f. *Tiaridium indicum Lehm.* Râǵan. im ÇKDr.

सर्पफण m. = फण *die sogenannte Haube einer Schlange* Suçr. 1,25,1. °ज m. *ein best. Edelstein, der in der Haube einer Schlange vorkommen soll,* Çabdar. im ÇKDr.

सर्पबन्ध m. *Schlangenfessel* so v. a. *List, ein hinterlistiges Mittel* MBh. 5,1273.

सर्पबल = अमृताहरण Verz. d. Oxf. H. 378,a,1.

सर्पबलि m. *eine den* Sarpa *dargebrachte Spende* Ind. St. 9,228, N. 2. °कर्मन् Verz. d. B. H. 36,1.

सर्पभुज् m. 1) *Pfau* (*Schlangenverzehrer*) H. 1319. — 2) *eine Schlangenart,* = राजसर्प Halâj. 3,21.

सर्पमाला f. v. l. für सर्पनाम्नी in Ratnam. nach ÇKDr.

सर्पमालिन् adj. *mit Schlangen umkränzt;* m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,105. सर्पिर्मालिन् ed. Bomb.

सर्पयाग m. *Schlangenopfer* Bhâg. P. 9,22,35. — Vgl. सर्पसत्त्र.

सर्पराज m. *Schlangenkönig* Gobh. 3,7,11. Hir. 17,7, v. l. Çesha Ind. St. 3,458. Arbuda und Kâṇḍapatita 459. Vâsuki AK. 1,2,1,5. H. 1309. R. 4,41,53. Kâlija Hariv. 3667. 3674. 3682.

सर्पराज्ञी f. *Schlangenkönigin,* angebliche Verfasserin von ṚV. 10,189. TS. 1,5,4,1. 7,3,1,3. TBr. 1,4,6,6. 2,2,6,1. Çat. Br. 2,1,4,29. Ait. Br. 5,23. Vgl. सार्पराज्ञी.

सर्पलता f. *Betelpfeffer* (नागवल्ली) Râǵan. im ÇKDr.

सर्पवल्ली f. dass. H. 1155, Schol.

सर्पविद् adj. *schlangenkundig* Çat. Br. 10,5,2,20. 13,4,3,9. Âçv. Çr. 10,7,5.

सर्पविद्या f. *Schlangenkunde* Çat. Br. 13,4,3,9. Çâṅkh. Çr. 16,2,25. Dafür विषविद्या Âçv. Çr. 10,7,5. सर्पदेवजनविद्या Khând. Up. 7,1,2. 4.

सर्पवेद m. dass. Gop. Br. 1,10.

सर्पशिरस् m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. fg. 202,a,9. b,11. 13. 21.

सर्पशीर्ष 1) m. dass. Verz. d. Oxf. H. 202,b,10. — 2) n. *Schlangenkopf:* eine Ishṭakâ TS. 5,2,9,5. Kâṭh. 20,5.

सर्पसत्त्र n. *Schlangenopfer* (von Ǵanamoǵaja vollzogen) MBh. 1,9. 2020. fgg. wohl so v. a. सर्पाणामयनम् Kâtj. Çr. 24,4,48. Lâṭj. 10,20,10. Çâṅkh. Çr. 13,23,6. Pañkav. Br. 25,14,3.

सर्पसत्त्रिन् m. ein Bein. Ǵanamoǵaja's Çabdar. im ÇKDr.

सर्पसहा f. = सर्पघातिनी Ratnam. 246.

सर्पसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. Pañkav. Br. 25,15,1.

सर्पहन् m. *Ichneumon* (*Schlangentödter*) H. 4302.

सर्पहृदयचन्दन m. *eine Sandelart* Hiouen-thsang 2,122.

सर्पाक्ष (सर्प + अक्ष *Auge*) 1) m. *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई Bez. *zweier Pflanzen:* = गन्धनाकुली Râǵan. im ÇKDr. = गण्डाली Bhâvapr. ebend. — Suçr. 2,286,6 (neben गन्धनाकुली).

सर्पाख्य (सर्प + आख्या) m. Bez. *zweier Pflanzen:* = नागकेसर Ratnam. im ÇKDr. = मल्लिगन्धकन्दभेद Râǵan. im ÇKDr.

सर्पाङ्गाभिहत n. *Geschwulst an einer Stelle, die von einer Schlange gestreift worden ist,* Suçr. 2,263,9. 19.

सर्पाङ्गी (सर्प + अङ्ग) f. Bez. *zweier Pflanzen:* = सर्पघातिनी Ratnam. 246. = सैंहली Râǵan. im ÇKDr.

सर्पादनी (सर्प + अदन) f. *die Ichneumonpflanze* (नाकुली) Râǵan. im ÇKDr.

सर्पास्त्र (सर्प + अस्त्र) m. N. pr. eines der Söhne Garuḍa's MBh. 5,3597.

सर्पाराति (सर्प + अ°) m. ein N. Garuḍa's (*Feind der Schlangen*) H. 231.

सर्पारि (सर्प + अरि) m. *Schlangenfeind:* 1) *Ichneumon* Râǵan. im ÇKDr. — 2) ein N. Garuḍa's: °केतन Bein. Kṛshṇa's Hariv. 3689.

सर्पावास (सर्प + आ°) 1) m. *Schlangenlager* Hariv. 3677. so v. a. *Ameisenhaufe* Varâh. Bṛh. S. 54,33. — 2) n. *Sandel* Râǵan. im ÇKDr.

सर्पाशन (सर्प + अ°) m. *Pfau* (*Schlangenverzehrer*) Halâj. 2,86.

सर्पास्य (सर्प + आ°) m. N. pr. eines Râkshasa (*Schlangengesicht*) R. 3,29,31.

सर्पाहुति (सर्प + आ°) f. Bez. des Abschnittes TS. 5,5,10 nach Comm.

सर्पि (von सर्प्) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtsi Ait. Br. 6,24.

सर्पिका f. 1) (von सर्पी) *eine kleine Schlange;* s. तोय°. — 2) (f. zu सर्पक und dieses von सर्प्) N. pr. eines Flusses R. Gorr. 2,46,12.

सर्पित (von सर्प्) n. *ein wirklicher Schlangenbiss* Suçr. 2,263,8. 13.

सर्पिन् (von सर्प्) 1) adj. *schleichend, sich langsam hinbewegend:* उद्रसर्पिन् Çat. Br. 7,1,1,2. उपात्त° (विवस्वत्) Kir. 5,35. शीतानिल° (मार्ग *ein Weg*) *auf dem ein kühler Wind einherstreicht* Hariv. 3386. — 2) f. सर्पिणी a) *Schlangenweibchen* Çabdar. im ÇKDr. — b) *ein best. Strauch,* = भुजगी Rágan. 5,126. — c) Pańkat. 210,12 fehlerhaft für सर्पवाणी, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. अम्बुसर्पिणी, पीठसर्पिन्.

सर्पिरन्न adj. *Schmalz essend* RV. 10,27,18.

सर्पिरब्धि m. *Schmalzmeer* Márk. P. 54,7.

सर्पिरासुति adj. *Schmalztrank schlürfend:* Agni RV. 2,7,6. 5,7,9. 8,63,2. Mitra-Varuṇa 8,29,9.

सर्पिरिला f. N. pr. der Gattin des Rudra Ṛtadhvaǵa (Kratudhvaǵa ed. Bomb.) Bhág. P. 3,12,13. Burnouf macht zwei Namen daraus.

सर्पिर्ग्रीव adj. (f. ई) *schmalznackig* TS. 3,2,8,4.

सर्पिर्मण्ड m. *der Schaum auf heisser Butter* Suçr. 1,181,10.

सर्पिर्मालिन् m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,105 (nach der Lesart der ed. Bomb., सर्पमालिन् ed. Calc.).

सर्पिर्मेहिन् adj. *schmalzähnlichen Urin habend* Suçr. 2,78,12.

सर्पिष्क von सर्पिस् am Ende eines adj. comp. gaṇa उरःप्रभृति zu P. 5,4,151.

सर्पिष्कुण्डिका f. *Schmalztopf* gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

सर्पिष्टम n. von सर्पिस् mit dem suff. des superl. Schol. zu P. 8,3,42. Káç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्टर n. von सर्पिस् mit dem suff. des compar. Schol. und Káç. zu P. 8,3,101. Comm. zu AV. Prát. 2,83.

सर्पिष्टस् adv. von सर्पिस् Káç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्टा f. nom. abstr. von सर्पिस् Káç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्ट्व n. desgl. Káç. zu P. 8,3,101. Káth. 24,7.

सर्पिष्मत् (Accent!) adj. = सर्पिष्वत् Çat. Br. 14,9,4,13. Uttarar. 70,8 (90,9).

सर्पिष्वत् (von सर्पिस्) adj. *mit Schmalz versehen, mit Schmalz bereitet* Káth. 19,12. TS. 3,4,8,7. आतिथ्य 5,2,2,4. TBr. 3,8,2,2.

सर्पिस् (von सर्प्) n. Uṇádis. 2,109. Vop. 26,63. 1) *zerlassene Butter, Schmalz in flüssigem oder festem Zustande* (nicht verschieden von घृत, obgleich man die Bestimmung findet, सर्पिस् sei *das flüssige,* घृत *das gestandene Schmalz,* Cit. bei Sáj. zu Ait. Br. 1,3) AK. 2,9,52. H. 407. Halâj. 2,120. 167. RV. 1,127,1. सर्पिषो दर्वी 5,6,9. आज्ञेनेन सर्पिषा सं विशन्तु 10,18,7. AV. 1,15,4. 9,6,41. क्षीरं सर्पिरथो मधु 10,9,12. आसिञ्च सर्पिर्घृतवत्समङ्ग्धि 12,3,45. TS. 2,3,10,1. Çat. Br. 9,3,2,4. Pańkav. Br. 24,18,3. 5. Shaḍv. Br. 5,2. Káty. Çr. 2,1,10. 8,8. 4,8,5. सुक्तेतीत्युक्ते सर्पिः प्रतीयते Çáñkh. Çr. 1,2,21. Láty. 3,6,8. 9,8,9. धाना: सर्पिर्मिश्रा: Kauç. 10. Áçv. Gṛhj. 1,24,6. 4,1,18. Çr. 2,6,10. M. 11,149. 212. Suçr. 1,136,15. गव्य 180,15. 181,11. Spr. (II) 7010. Varáh. Bṛh. S. 46,24. 48,50. Bhág. P. 6,19,21. Weber, Kṛshṇaǵ. 302. सर्पींषि विविधानि Spr. (II) 2602. मधुसर्पिषी gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31 und दधिपयआदि zu 4,14. M. 3,274. मधुसर्पिषा Varáh. Bṛh. S. 55,24. दधिसर्पिषो: Spr. (II) 3166. हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29. 4,233. 7,131. Suçr. 1,128,17. Spr. (II) 5843. दधिदुग्धसर्पिरशन 7417. सर्पिर्मधुनी gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31 und दधिपयआदि zu 4,14. — 2) angeblich so v. a. उदक Naigh. 1,12. — Vgl. सार्पिष, सार्पिष्क.

सर्पि:समुद्र m. *das Schmalzmeer* Trik. 2,1,5.

सर्पिस्सात् adv. von सर्पिस् Comm. zu AV. Prát. 2,83.

सर्पीभू (सर्प + 1. भू) *zu einer Schlange werden:* °भूत Kathás. 65,91.

सर्पेष्टि (सर्प + 1. इष्टि) n. = सर्पेष्ट Ratnam. im ÇKDr. wohl fehlerhaft.

सर्पेश्वर (सर्प + ई°) m. *Schlangenfürst* Hit. 27,7. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,a,11.

सर्पेष्ट (सर्प + 1. इष्ट) n. *Sandel* Gaṭádh. im ÇKDr.

सर्पौषधि (सर्प + ओ°) N. eines Klosters Hiouen-thsang 1,137.

सर्व्, सर्वति (गतौ) Dhátup. 11,30.

सर्भ्, सर्भति und सृम्भति (हिंसायाम्) Dhátup. 11,40.

सर्म (von सर्) Uṇádis. 1,139. m. *das Fliessen:* अप: सर्माय चोदयन् RV. 1,80,5.

सर्व 1) adj. (f. आ) Uṇádis. 1,153. VS. Prát. 2,39. P. 6,1,191. mit pronominaler Decl. 1,1,27. Vop. 3,9. गृहकर्मसु सर्वसु (wohl सर्वश: zu lesen) Gṛhjas. 1,58. Accent eines damit anlautenden comp. P. 6,2,93. 105. a) *ganz, all, jeder; m. sg. Jedermann, pl. Alle, n. sg. Alles* AK. 3,2,14. H. 1433. Halâj. 4,26. सर्वं परिक्रोशं जहि RV. 1,29,7. सर्वया विशा $\pi\alpha\nu\delta\eta\mu\epsilon\acute{\iota}$ 39,5. 127,8. नि मीमृशे पुरु इन्द्र: सु सर्वा: 7,26,3. तं वो भग सर्व इज्जोहवीति 41,5. 5,85,8. देवा: 6,75,19. शिवास्मै सर्वस्मै क्षेत्राय AV. 3, 28,3. 5,23,13. विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशस: स्याम *allen und jedem* 6, 58,2. यस्येमा विश्वा भुवनानि सर्वा TBr. 3,1,4,1. एष वै प्रजापतिं सर्वं करोति यो ऽश्वमेधेन यजति सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्ति: u. s. w. TS. 5,3,12,1. Ait. Br. 1,6. सर्वस्यै वाच: सर्वस्य ब्रह्मण: परिगृहीत्यै 2,15. अन्नो ह्येदं सर्वं जायते Çat. Br. 6,1,2,11. 3,1,4,9. 10. 2,3. 14, 2,2,46. Çáñkh. Çr. 4,11,2. सर्वमह: Láty. 9,2,12. सर्वमायु: Çat. Br. 2,1,3,4. Áçv. Gṛhj. 1,17,14. 2,7. — सर्वं छिद्रम् M. 8,239. सर्वं ग्रामम् 2,185. कुलम् 3,62. सर्वेण प्रयत्नेन 7,71. सर्व: कान्तमात्मानं पश्यति Çák. 25,4. स सर्वस्य विलप्रेप्सु: M. 5,46. Kathás. 14,59. किमब्रवीच्च न: सर्वान् MBh. 3,2188. इदं सर्वम् M. 1,27. 41. अस्य सर्वस्य 33. सर्वमिदम् 63. 51. सर्वस्यास्य 94. गवां सर्वम् *Alles was von den Kühen kommt* AK. 2,9, 50. सर्वे ऽपि (vgl. den Gebrauch von अपि nach Zahlwörtern) Varáh. Bṛh. S. 96,5. 104,4. H. 694. सर्व एव M. 9,214. चतुरो वेदान्सर्वान् MBh. 3,2247. सर्वेष्वेव चतुर्थ्वपि M. 3,135. सर्वं निखिलम् R. 1,5,4. mit einer Negation: यस्मात्सर्वा विभक्तिर्नोत्पद्यते *nicht alle Casusendungen* P. 1, 1,38, Schol. सर्वं च तिलसंबद्धं नाद्यात् *er esse Nichts was* u. s. w. M. 4,75. न भक्षयेत् — सर्वान्पञ्चनखांस्तथा *auch esse er kein fünfkralliges Thier* 5,17. 11,94. न ता: स्म प्रतिगृह्णन्ति सर्वे ते देवदानवा: R. 1,45,35. 74,14. इन्द्रियार्थेषु सर्वेषु न प्रसज्येत Spr. (II) 1121. ज्ञातुं न शक्यं हि किमस्ति सर्वै: 2448. न क्रुध्येदश्च सर्वस्य 5634. सर्व: सर्वं न जानाति 6941. सर्वभूतान्यपीडयन् 3090. सर्वमलज्जाकरमिह 5911. सर्वेषां कृतवैराणामविश्वास: सुखोदय: 6952. am Anf. eines comp. als adj.: °वर्णानाम् M. 1,2. °भूतानि 16. °दिक्षु 3,87. als subst.: सर्वाभावे 9,189. सर्वाभिसंधक Spr. (II) 3096. °श्रेष्ठ *unter Allen der beste* Márk. P. 16,18. °महत् *der allergrösste* Kathás. 23,40. °श्वेत = सर्वेषां श्वेततर: P. 6,2,93, Schol. — b) *allerlei, allerhand, von aller Art, von welcher Art es auch sei:* आपद्:

M. 7,214. चान्द्रायणं चरेत्सर्वानवकृष्टान्निहत्य तु JÂGÑ. 3,262. अन्नानां निचयं सर्वं सृजस्व R. 1,52,24. VARÂH. BṚH. S. 54,31. °सस्यानाम् 29,2. 42,4. 48,41. fg. °रत्नसमन्वित MBH. 3,2493. °शिल्पिभि: R. 1,5,17. विभाण्डकसुतं सर्वोपायैरिहानय 8,18. °संस्थान adj. VARÂH. BṚH. S. 80,8. — c) in Verbindung mit einem adj. so v. a. *ganz, in allen seinen Theilen, überall:* सर्वाहमस्मि रोमशा *ganz haarig* ṚV. 1,126,7. सर्व एव सुवर्ण: *ganz golden* KHÂND. UP. 1,6,6. gewöhnlich mit dem adj. comp. P. 6,2,93 (Accent solcher compp.). °श्वेत, °कृष्ण, °सौवर्ण Schol. Vgl. यै: सर्वै: प्रोषण्या पर्यङ्को निर्मित: *ganz aus — verfertigt* VARÂH. BṚH. S. 79,14. — 2) m. N. pr. (nicht pronominal decl.) P. 1,1,27, Vârtt., Schol. Bein. Kṛshṇa's: सर्वं समाप्नोषि ततो ऽसि सर्व: BHAG. 11,40. सर्वाय सर्वेश्वराय सर्वपतये सर्वसंभवाय गोविन्दाय WEBER, KṚSHṆAG. 308. PAÑKAR. 4,3,14. Bein. Çiva's (vgl. शर्व) AK. 1,1,1,26. MBH. 7,9620 (NÎLAK. erwähnt die v. l. शर्व). 12,10363. 13,743. VOP. 3,37, Çl. 3. Verz. d. Oxf. H. 170,a,5. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,b,25. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58,22. — Vgl. सर्वं° (auch ÇAT. BR. 2,2,1,14. 4,1, 5,10. 5,1,4,5. 2,1,10. 6,3,1,23 u. s. w.), अति°, सार्व.

सर्वंसह P. 3,2,41. VOP. 26,60. 1) adj. *Alles geduldig ertragend* H. an. 4,341. Spr. (II) 4957. 6909. 6943 (= MBH. 13,1664). Verz. d. Oxf. H. 120,a,34. 170,b,2 v. u. 264,a,2. KATHÂS. 15,83. SÂH. D. 16,7. — 2) f. आ *die Erde* AK. 2,1,3. H. 937. H. an. HALÂJ. 2,1. GOVARDH. ÂRJÂS. 163 (nach BENFEY). — Vgl. सर्वसह.

सर्वंहर adj. *Alles mit sich führend* ÇÂÑKH. BR. 2,9.

सर्वक adj. = सर्व 1) a) ÇKDR. angeblich nach VOP. बाह्रिर्वालिरिति सर्वकम् AV. 1,3,6. सर्वके = सर्वत्र ÇKDR. nach SIDDH. K. सर्विका f. P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol. 7,3,44, Schol. VOP. 4,6.

सर्वकभार्य = सर्विका भार्या यस्य P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol.

सर्वकर्तर् nom. ag. *der Hervorbringer von Allem* Verz. d. Oxf. H. 170, a,4. KÂLAKAKRA 2,169. = ब्रह्मन् ÇABDAR. im ÇKDR. Nom. abstr. °कर्तृत्व SARVADARÇANAS. 57,21.

1. सर्वकर्मन् n. pl. *Werke aller Art* ÂÇV. ÇR. 2,6,3. ÇÂÑKH. ÇR. 4,6,10. M. 6,95. 9,219. MBH. 12,1793. am Anf. eines comp.: °कर्मसह 13,2095. °कर्मकारिन् ABHIDHÂNOTTARA 68. Verz. d. Cambr. H. 28.

2. सर्वकर्मन् 1) adj. *alle Werke in sich enthaltend* KHÂND. UP. 3,14,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kalmâshapâda MBH. 12,1793. HARIV. 817. fg.

सर्वकर्मीण (von 1. सर्वकर्मन्) adj. *sich mit Allem beschäftigend, alles Mögliche treibend* P. 5,2,7.

सर्वकाञ्चन adj. *ganz golden* R. GORR. 2,32,8. MÂRK. P. 21,16.

1. सर्वकाम m. pl. *alle möglichen Wünsche, alles Gewünschte* MBH. 2,149. °समृद्ध Spr. (II) 6910. °प्रसिद्धि WEBER, KṚSHṆAG. 295. °कामार्थद RÂMAT. UP. 328. — Vgl. सार्वकामिक.

2. सर्वकाम 1) adj. a) *Alles wünschend* ÂÇV. ÇR. 11,7,1. KÂTJ. ÇR. 20, 1,1. 21,2,1. Ind. St. 2,299. BHÂG. P. 2,3,10. — b) *alle Wünsche erfüllend* KAUÇ. 45. वरासन MBH. 1,7717. — c) *alles Gewünschte besitzend* ÇAT. BR. 10,5,4,15. MBH. 3,3006. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Ṛtuparṇa VP. 380. BHÂG. P. 9,9,17. — b) eines Arhant's TÂRAN. 56. 289. 291. 293. 298.

सर्वकामदुघ adj. (f. आ) *alles Gewünschte melkend, — gewährend:* धेनु MBH. 5,3611. मही BHÂG. P. 1,10,4. 4,18,26. 28. — Vgl. कामदुघ.

सर्वकामदुह् adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 54,a,5 v. u. — Vgl. कामदुह्.

सर्वकाममय (von 1. सर्वकाम) adj. *voller Wünsche:* पुरुष MAITRJUP. 6,30.

सर्वकामिक (wie oben) adj. 1) *alle Wünsche erfüllend:* आतिथ्य BHÂG. P. 9,5,19. — 2) *aller Wünsche theilhaftig* Spr. (II) 3380.

सर्वकामिन् (wie oben) adj. 1) *alle Wünsche erfüllend* SUNDOP. 1,31 (सार्वकालिकोम् MBH. 1,7648). — 2) *ganz nach Wunsch verfahrend* ÇÂÑKH. ÇR. 16,1,19. 10,11. — 3) *aller Wünsche theilhaftig* Spr. (II) 3381. 6623.

सर्वकाम्य्, °म्यति *Alles wünschen* P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol.

सर्वकाम्य adj. *von Allen geliebt* PAÑKAR. 4,3,25. SUND. 4,7 fehlerhaft für सर्वकाम, wie MBH. 1,7717 gelesen wird.

सर्वकारक adj. P. 6,2,105, Schol.

सर्वकारण n. *die Ursache von Allem* MADHUS. in Ind. St. 1,23,7. °कारण n. *die Ursache der Ursache von Allem* PAÑKAR. 1,1,5. 3,44. 8,29 (fälschlich m.). 4,3,16.

सर्वकारिन् adj. *der Alles zu vollbringen im Stande ist* R. 1,59,22. कार: कृत्यं तदेषामस्ति ते कारिणस्तेषां कार्यापेक्षिणां सर्वेषाम् Comm.

सर्वकालम् adv. *zu jeder Zeit, stets* VARÂH. BṚH. S. 79,1. KATHÂS. 120, 84. Spr. (II) 5426. यस्तात न क्रुध्यति सर्वकालम् *wer niemals zürnt* 5330. °काले = °कालम् 6084, v. l. — Vgl. सार्वकालिक.

सर्वकाषम् absol. in Verbindung mit कष् *völlig aufreiben* Spr. (II) 6231.

सर्वकृच्छ्र adj. *allerlei Noth habend* MBH. 12,12864.

सर्वकृत् adj. *Alles hervorbringend* HARIV. 8313 nach der Lesart der neueren Ausg.

सर्वकृष्ण adj. *ganz schwarz* P. 6,2,93, Schol.

सर्वकेश N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. सार्वकेश्य.

सर्वकेशक adj. *vollständiges Haupthaar habend* AV. 4,37,11.

सर्वकेशिन् P. 5,2,135, Vârtt. 2, Schol. m. *Schauspieler* (*ganzes d. i. langes Haupthaar tragend*) PAT. zu P. 2,1,69. fg. (lith. Ausg. 2, 344,b. 345,b). H. 328. ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. सर्ववेषिन्.

सर्वक्रतु m. pl. *Opfer irgend einer, jeglicher Art:* °क्रत्वधिकार Ind. St. 1,48. 54. fg. so v. a. °रूप BHÂG. P. 3,13,38. सर्वं° ÇAT. BR. 11,5,5,5. सर्वक्रतुता Ind. St. 1,36.

सर्वक्रतुमय (von सर्वक्रतु) adj. *alle Opfer in sich enthaltend:* विष्णु PAÑKAR. 4,3,193.

सर्वक्षार m. *eine Art Alkali* RÂGAN. 6,257.

सर्वक्षित् adj. *in Allem wohnend:* ब्रह्मन् MAITRJUP. 6,35.

सर्वग 1) adj. P. 3,2,48. *überall befindlich, allgegenwärtig, überall verbreitet* MUṆḌ. UP. 3,2,5. ÇVETÂÇV. UP. 6,17. JÂGÑ. 3,130. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,162. fg. MBH. 1,70. 43,243. 804. SUÇR. 2,133,21. Verz. d. Oxf. H. 170,a,5. H. 324. MÂRK. P. 47,8. BHÂG. P. 4,20,7. 6,8,31. 7,2, 22. PAÑKAR. 4,3,14. अ° Schol. zu KAP. 1,125. सर्वगत्व n. nom. abstr. SUÇR. 1,249,10. — 2) m. a) *die Weltseele* ÇABDAM. im ÇKDR. — b) ein N. Brahman's H. an. 3,132. fg. MED. g. 49. — c) ein N. Çiva's ebend. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Bhîmasena von der Balaṃdharâ MBH. 1,3829; vgl. सर्वगत und सर्वत्रग. — β) eines Sohnes des Paur-

ṇamâsa VP. 1,10,6. — 3) f. श्रा Fennich (प्रियङ्गु) Çabdak. im ÇKDr. — 4) n. Wasser H. an. Med.

1. सर्वगण m. der ganze Haufe Pâr. Gṛhj. 3,4.

2. सर्वगण (in den Brâhmaṇa proparox.) adj. die Schaar vollzählig habend, eine volle Schaar bildend ṚV. 1,116,8. 5,51,12. AV. 16,4,6. सर्वात्मानः सर्वगणाः TBr. 3,7,5,7. 2,6,2,5. TS. 3,1,8,1. VS. 19,48. Kâtj. Çr. 25,12,6. Kauç. 45.

सर्वगत 1) adj. = सर्वग Muṇḍ. Up. 1,1,6. Çvetâçv. Up. 3,11. 21. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 1,146. Jâǵń. 3,130. Bhag. 2,24. Suçr. 1,311,13. 312,9. Kumâras. 5,58. Bhâg. P. 8,1,18. Sarvadarçanas. 13,3. fgg. Schol. zu Kap. 1,51. पप्रच्छानामयं चापि तपोः सर्वगतं विभुः so v. a. er fragte, ob sie vollkommen gesund seien, MBh. 3,2118. यच्च किंचित्सर्वगतं भूमौ वा यदि वा दिवि so v. a. Alles was sich auf Erden oder im Himmel befindet 1,3346. Davon °त्व n. nom. abstr. Bhâshâp. 25. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena von der Kâlî Bhâg. P. 9,22,30; vgl. सर्वग und सर्वज्ञग.

सर्वगति f. die Zuflucht Aller MBh. 12,12864. Pańkar. 4,3,24.

1. सर्वगन्ध m. pl. Wohlgerüche aller Art Suçr. 2,215,2. 390,14. 419, 9. Varâh. Bṛh. S. 48,42.

2. सर्वगन्ध 1) adj. alle Gerüche enthaltend Çat. Br. 10,6,3,2. Khând. Up. 3,14,2. — 2) f. श्रा ein best. wohlriechender Stoff Suçr. 2,277,12. 375,16. 391,8. vielleicht auch 390,20. — 3) n. eine best. Mischung verschiedener wohlriechender Stoffe: a) Kakkola, Lavañga, Aguru und Sihlaka Çabdak. im ÇKDr. — b) Karpûra, Kakkola, Aguru, Kuñkuma und Lavañga Bhâvapr. im ÇKDr.

सर्वगन्धमय adj. (f. ई) alle Wohlgerüche in sich enthaltend (vielleicht °न्धमयीस्ति zu lesen oder eine unregelmässige Contraction anzunehmen von °मय इति) Weber, Kṛshṇaǵ. 291.

सर्वगन्धिक adj. aus allen Wohlgerüchen bestehend: प्रदेह Suçr. 2,388,11.

सर्वगायत्र adj. ganz aus Gâjatrî bestehend Çat. Br. 11,5,2,9. Çâñkh. Br. 21,6.

सर्वगु adj. sammt allem Vieh AV. 5,6,11.

सर्वगुण adj. für alle Fälle passend Kâtj. Çr. 1,3,28. — Vgl. सार्वगुणिक.

सर्वगुणविशुद्धिगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

सर्वगुणसंचयगत m. eine best. Meditation Vjutp. 19.

सर्वगुणिन् (von सर्व + गुण) adj. alle Vorzüge besitzend MBh. 2,530.

सर्वगुरु adj. aus lauter Längen bestehend Ind. St. 8,429. fgg.

सर्वगुह्यमय (von सर्व + गुह्य) adj. alle Mysterien in sich enthaltend MBh. 1,5431.

सर्वगृह adj. sammt allen Hausgenossen Çat. Br. 3,4,1,6.

सर्वग्रन्थि m. die Wurzel vom langen Pfeffer Viçva im ÇKDr. °क n. dass. H. 421.

सर्वघस m. das Essen von allerlei Speise (ohne bestimmtes Verhältniss) Karaka 3,1.

सर्वग्रहरूपिन् adj. etwa den Charakter aller Planeten habend: Kṛshṇa Pańkar. 4,1,36.

सर्वग्रास adj. Alles verschlingend Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,147.

सर्वग्रासम् absol. in Verbindung mit ग्रस् so v. a. mit Haut und Haar verschlingen Spr. (II) 1449.

सर्वंकष 1) adj. (f. श्रा) P. 3,2,42. Vop. 26,57. Jedermann kratzend, — schindend: खलः P. Schol. भवितव्यता Mâlatîm. 14,20. — 2) f. श्रा Titel von Mallinâtha's Commentar zum Çiçupâlavadha.

सर्वचक्रा f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

सर्वचण्डाल m. N. pr. eines Mâraputra (ein Kaṇḍâla vom Scheitel bis zur Zehe) Lalit. ed. Calc. 395,13.

सर्वचरु m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 6,1. Çâñkh. Br. 29,1.

सर्वचर्मीण (von सर्व + चर्मन्) adj. ganz aus Leder gemacht P. 5,2,5. — Vgl. सार्वचर्मीण.

सर्वच्छन्दक adj. alle Wünsche erfüllend (nach Nîlak.) MBh. 12,12864.

सर्वज adj. (f. श्रा) aus allen drei humores entstanden, daran krank: योनि Suçr. 2,396,15. ज्वर 417,3. विद्रधि 96,13.

सर्वजन m. Jedermann P. 5,1,9, Vârtt. 7. gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4, 4,99. Varâh. Bṛh. S. 68,117. Bhâg. P. 10,16,35. Pańkar. 3,15,33. — Vgl. सार्वजनिक, सार्वजनीन.

सर्वजनता f. = सर्वजन Pańkar. 3,4,23.

सर्वजनप्रिय 1) adj. Jedermann lieb Pańkar. 3,15,32. — 2) श्रा eine best. Arzeneipflanze, = ऋद्धि Açvin. 70.

सर्वजनीन (von सर्वजन) adj. Jedermann heilsam P. 5,1,9, Vârtt. 7. gegen Jedermann gerichtet, Jedermann betreffend: मितभाषणम् Sarvadarçanas. 39,6. Jedermann eigen Verz. d. Oxf. H. 257,a,N. 2. Davon °त्व n. nom. abstr. Sarvadarçanas. 140,17. — Vgl. सार्वजनीन.

सर्वजनीय adj. = सर्वस्मै जनाय हितः P. 5,1,9, Vârtt. 8.

सर्वजन्मन् adj. von aller Art AV. 11,4,24.

सर्वजय 1) m. vollständiger Sieg Verz. d. Oxf. H. 89,b,19. — 2) f. श्रा f. Bez. einer best. Begehung bei Frauen Skanda-P. im ÇKDr.

सर्वजित् 1) adj. Alle besiegend. — 2) m. a) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kaushîtaki Kaush. Up. 2,7. — b) N. des 21ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331, b,3 v. u. — c) N. eines Ekâha Pańkav. Br. 16,7,2. 22,8,1. 4. Kâtj. Çr. 22,1,11. 5,4. 10,33. 23,4,29.

सर्वजीव m. die Seele von Allem Bhâg. P. 10,16,35. Pańkar. 4,3,26.

सर्वजीवमय (von सर्वजीव) adj. die Seele von Allem seiend R. 7,23,4,17.

सर्वजीविन् adj. dessen Ahnen (nämlich Vater, Grossvater und Urgrossvater) sämmtlich leben Âçv. Çr. 2,6,23.

सर्वज्ञ 1) adj. (f. श्रा) allwissend (von Göttern und Menschen gebraucht, insbes. von Ministern und Philosophen); = Çiva AK. 1,1,1,28. Trik. 3, 3,90. H. 198. an. 3,152. Med. ń. 5. Halâj. 1,11. = Buddha, Sugata, Ǵina AK. 1,1,1,8. Trik. H. an. Med. = Arhant (bei den Ǵaina) H. 25. H. an. सर्वज्ञा = Durgâ Devî-P. im ÇKDr. — Muṇḍ. Up. 1, 1, 9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 126. 163. Weber, Râmat. Up. 338. Jogas. 1,25. R. 2,66,15. 106,5. Ragh. 10,21. Mâlav. 15,18. Spr. (II) 2164. 5188. 6913. Varâh. Bṛh. S. 51,1. Kathâs. 17,8. 30,70. 34,190. 49,209. Prab. 19,14. 51,3. 5. Verz. d. Oxf. H. 3,b,24. 30,b,21. 59,a,28. 33. 256,b,9. 259,a,7. 9. 27. b,30. LA. (III) 89,7. 90,9. Z. d. d. m. G. 14, 570,22. Bhâg. P. 2,4,5. 5,8. 6,4,25. Kusum. 36,16. Sarvadarçanas. 28, 2. fgg. 129,17. भट्ट° 118,7 (vielleicht Kumârilabhaṭṭa gemeint). श्र°

Spr. (II) 2801. श्रीसर्वज्ञाय (Çiva gemeint) नमः Pañkat. ed. orn. 1,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 52,b,24. 244,a, No. 606. Burnouf, Intr. 542. R. Gorr. 1,353. Hall 23. Hit. 83,18. 129, 9. 16. — Vgl. आ°, सार्वज्ञ, सार्वज्ञ्य.

सर्वज्ञता (von सर्वज्ञ) f. *Allwissenheit* Kathâs. 49,22. Verz. d. Oxf. H. 259,b,22. 24. 27.

सर्वज्ञत्व (wie oben) n. dass. MBh. 1,595. R. Gorr. 1,67,14. Nîlak. 64. Verz. d. Oxf. H. 7,a, No. 42. Sarvadarçanas. 50,8. Kusum. 37,12. Comm. zu Jogas. 1,25.

सर्वज्ञदेव m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 226.

सर्वज्ञनारायण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279,b,38. Verz. d. B. H. No. 392. सर्वज्ञश्रीनारायण 394. 399.

सर्वज्ञपुत्र m. Bein. Siddhasena's Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 3.

सर्वज्ञमित्र m. N. pr. verschiedener Personen Râga-Tar. 4,210. Târan. 159. 168.

सर्वज्ञंमन्य adj. *sich für allwissend haltend;* davon °ता f. nom. abstr. Râga-Tar. 3,141.

सर्वज्ञरामेश्वरभट्टारक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,a, 35. fg.

सर्वज्ञवासुदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,b,38.

सर्वज्ञविष्णु m. N. pr. eines Philosophen Sarvadarçanas. 4,7.

सर्वज्ञातर् nom. ag. *allwissend;* davon °ज्ञातृत्व n. *Allwissenheit* Verz. d. Oxf. H. 231,b,28. 32.

सर्वज्ञात्मगिरि m. N. pr. des Verfassers des Saṁkshepaçârîraka Colebr. Misc. Ess. 1,335. सर्वज्ञात्ममुनि Hall 90.

सर्वज्ञान 1) adj. *Alles kennend.* — 2) m. N. pr. eines Gottes Târan. 294. — 3) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,1 v. u. °ज्ञानोत्तम n. desgl. 12.

सर्वज्ञानमय adj. *alles Wissen in sich enthaltend* M. 2,7. R. 7,23,1,32.

सर्वज्यानि f. *vollständiger Verlust der Habe, vollkommener Ruin* AV. 11,3,55. fg. 12,5,22. Çat. Br. 14,4,2,23. Pañkav. Br. 6,7,15. 25,10, 20. Kâtj. Çr. 4,14,1. 24,6,16.

सर्वज्योति oder °तिस् N. eines der vier Sâhasra Pañkav. Br. 16,9, 1. Kâtj. Çr. 22,2,3.

सर्वज्योतिषसंग्रह m. Titel *einer astronomischen Compilation* Mack. Coll. 1,121.

सर्वज्वर m. *Fieber aller Art oder ein aus den sämmtlichen humores entsprungenes Fieber:* °ज्वरापह Suçr. 1,142,15.

सर्वतःपाणिपाद adj. *überall Hände und Füsse habend* Çvetâçv. Up. 3, 16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1013 (°पादन्तं mit der ed. Bomb. zu lesen).

सर्वतनु und °नू adj. *an Leib oder Person vollständig* AV. 5,6,14. 11,3,32. Çat. Br. 4,6,1,1. 11,1,8,6. Taitt. Âr. 2,18,5. Âçv. Çr. 1,7,8.

सर्वतन्त्र adj. = सर्वं तन्त्रमधीते वेद वा P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol.

सर्वतपोमय (von सर्व + तपस्) adj. *alle Kasteiungen in sich enthaltend* Pañkar. 4,5,33.

सर्वतर compar. von सर्व P. 6,1,191, Schol.

सर्वतश्चक्षुस् adj. *der seine Augen überall hat* Spr. (II) 5389.

VII. Theil.

सर्वतःशुभा f. *eine best. Pflanze (durchweg schön),* = प्रियङ्गु Çabdak. im ÇKDr.

सर्वतःश्रुतिमन्त् adj. *überall Ohren habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1014.

सर्वतस् (von सर्व) adv. Vop. 7,97. = परितस्, समन्ततस् AK. 3,5,13. H. 1529. Halâj. 5,88. 1) *von allen Seiten, nach allen Seiten hin, allenthalben, allerwärts, überall:* सर्वतो मा भद्रमा वद RV. 2,43,2 (einzige Stelle des RV. und spät). प्र वो धमतु सर्वतः AV. 3,2,2. 20,10. 6,67,1. या विश्वतो पुष्यते या च सर्वतः 10,8,10. 11,7,4. 18,1,64. Çat. Br. 1,1,2,5. 9, 4,4,14. समन्तं सर्वतः पृथिवीं जयन् Ait. Br. 8,21. TS. 6,2,6,3. Kâtj. Çr. 21,4,10. Âçv. Grhj. 1,3,1. 2,4,14. 7,7. Khând. Up. 4,1,1. Kathop. 2,21. Mund. Up. 3,2,5. Maitrjup. 6,17. M. 7,3. Jâgñ. 1,285. MBh. 1,7701. 7705. 2,20. 3,2977. 5,5960. 13,3787. R. 1,2,14. 5,18. 9,19. 39. 2,56, 6. 4,7,41. 15,17. Rv. 1,23. 26. Ind. St. 8,340. Çâk. 4,12. 41,18. Vikr. 30,12. Spr. (II) 2555, v. l. 2588. 4761, v. l. Kathâs. 15,21. 24,105. 25, 134. Râga-Tar. 3,462. Bhâg. P. 1,17,14. 19,22. 4,10,23. Pañkat. 62, 23. भासयन्सर्वतो दिशः MBh. 3,1668. gewöhnlich ist सर्वतो दिशः so v. a. सर्वतोदिशम् 2721 (°दिशम् ed. Bomb.). 7,490 (°दिशम् ed. Bomb.). R. 1, 17,9 (16,9 Gorr.). 3,54,11. 5,15,23. 32,22. Râga-Tar. 5,142. — 2) *rings um,* mit acc.: ग्रामयाः सर्वतः सर्वम् Vop. 5,7. Siddh. K. zu P. 2,3, 2. — 3) *vollständig, vollkommen, ganz und gar:* निर्ऋतिर्विरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः AV. 6,84,1. प्रसुप्त M. 1,5. विनाशयति 7,19. MBh. 1,6157. 8453. Matsjop. 27. R. 2,37,2. 39,14. Spr. (II) 3083. Bhâg. P. 1,18,2. उपपन्न *mit Allem versehen* Spr. (II) 27. — 4) = सर्वस्मात् oder सर्वेभ्यस् Kâtj. Çr. 13,4,21. Âçv. Çr. 1,12,33. मुच्यते सर्वतो भयात् Bhâg. P. 6,8, 39. तद्यः प्राप्नुयात्सर्वं दशबन्धं च सर्वतः (d. i. ऋणात्) M. 8,107. सर्वतो धर्मषड्भागो राज्ञो भवति रक्षतः Spr. (II) 6915. प्रति-ग्रह् *von Jedermann entgegennehmen* M. 4,247. 251. 10,102. Jâgñ. 1,216. सर्वतः सारमादत्ते, यथा मधुकरो बुधः Bhâg. P. 4,18,2. विविधानि च शिल्पानि समादेयानि सर्वतः Spr. (II) 7194. पतारयति सर्वतः 5041. अभिविशङ्किन् 4013. आशङ्किन् Varâh. Brh. S. 74,3. सम्-रक्ष् M. 7,135. रक्ष् Bhâg. P. 6,3,18. 8, 22,35. पा *beschützen* Spr. (II) 6415. — Statt सर्वतः R. 2,54,27 liest die ed. Bomb. पर्वतः, 104,29 तेजतस्, R. Gorr. 2,87,3 पुरतस् ed. Schl.

सर्वताति (wie oben) P. 4,4,142. f. 1) *Gesammtheit:* यादस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम् nämlich der Götter RV. 3,54,1. स्वस्तिमा गिरे सर्वतातये *für Alles was zu uns gehört* 6,56,6. loc. °ता *in Gesammtheit, insgemein, alle zusammen; überhaupt, durchaus:* आ मरुतः सूरिभिः स° विगात 7,57, 4. 18,19. 5,69,3. अनागास्त्वो वोचत स° 3,54,19. 1,94,15. वेश्यं स° *den ganzen Anhang* 4,26,3. 6,12,2. 15,15. 10,74,3. Çâñkh. Çr. 5,14,9. — 2) *Vollzähligkeit, Vollständigkeit:* त आदित्या आ गत सर्वतातये RV. 1, 106,2. 9,96,1. 10,36,14. 100,1. देवं त्वष्टर्वर्धय सर्वतातये AV. 6,3,3. — Nach Nir. 11,24 = कर्मतति.

सर्वतापन adj. *Jedermann peinigend;* m. ein N. *des Liebesgottes* Çabdârthak. bei Wilson.

सर्वतिक्ता f. *Solanum indicum Lehm. (durchweg bitter)* Râgan. im ÇKDr.

सर्वतीक्ष्ण adj. *ganz scharf* Ind. St. 4,139,2.

सर्वतीर्थ 1) sg. nach dem Comm. N. pr. eines Dorfes R. 2,71,14. — 2) n. pl. *alle heiligen Badeplätze* Spr. (II) 6914. 6930.

सर्वतीर्थमय adj. (f. ई) *alle heiligen Badeörter in sich enthaltend* Weber, Kṛshṇaǵ. 291 (f. श्रा des Metrums wegen). Pańkar. 4,3,192.

सर्वतीर्थात्मक adj. dass. Pańkar. 4,1,36.

सर्वतेजस् m. N. pr. eines Sohnes des Vjushṭa von der Pushkariṇî und Vaters des Ḱakshus (anders Burnouf) Bhâg. P. 4,13,14.

सर्वतेजोमय adj. (f. ई) *allen Glanz in sich vereinigend* Spr. (II) 5384. R. 7,23,2,3.

सर्वतोऽक्षिशिरोमुख adj. *überall Augen, Kopf und Mund habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1013.

सर्वतोगामिन् adj. *überall hindringend:* अस्त्र Kumâras. 3,12.

सर्वतोदिक्कम् (°दिक्कम् Tr.) Râǵa-Tar. 5,262 fehlerhaft für °दिशम्.

सर्वतोदिशम् (von सर्वतस् + 2. दिश्) adj. *nach allen Richtungen hin, von a. R. her* (seltener) MBh. 2,2265. 3,2653. 2744 (nach der ed. Bomb.). 16161. 6,4437. 7,490 (nach der ed. Bomb.). 14,1987. 15,435. R. 4,57, 22. 5,20,12. 75,2. Râǵa-Tar. 5,262 (so zu verbessern). Bhâg. P. 1,7, 21. 12,3. 4,10,25. 14,38. 28,4. 7,7,4. 8,21,27. सर्वतो दिशः s. u. सर्वतस् 1). — Vgl. सर्वतोमार्गम्.

सर्वतोभद्र 1) adj. *durchweg erfreulich, lieblich* u. s. w.: eine Rede Bhâg. P. 10,71,17. Kṛshṇa Pańkar. 4,3,16. — 2) m. a) *Azadirachta indica Juss.* (s. निम्ब) AK. 2,4,2,42. H. an. 5,43. fg. Med. r. 309. fg. Ratnam. 31. — b) *Bambusrohr* Çabdak. im ÇKDr. — c) *ein best. Parfum* Varâh. Bṛh. S. 77,26. — d) *eine best. Tempelform* AK. 2,2,10. H. an. Med. द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्बहुशिखरो भवति सर्वतोभद्रः Varâh. Bṛh. S. 56,27; vgl. °क und 4) a). — e) *eine best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 18, 49. 19,50. — f) *eine künstliche Strophe, in der jede* Pâda-*Hälfte, umgekehrt gelesen, die andere Hälfte darstellt,* H. an. Med. Beispiele Çiç. 19,27. Râghav. 13,60. — g) *eine Art Räthsel:* °शालि Haeb. Anth. 294. — h) Vishṇu's *Wagen* Çabdar. im ÇKDr. — i) N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,21. — 3) f. श्रा a) *Gmelina arborea Roxb.* AK. 2,4,2,16. H. an. Med. — b) *a sort of yam (Dioscorea)* Çabdak. bei Wilson. — c) *Schauspielerin* H. an. Med. — 4) n. a) *ein Gebäude mit durchlaufenden Gallerien ringsumher:* अप्रतिषिद्धालिन्दं समन्ततो वास्तु सर्वतोभद्रम् Varâh. Bṛh. S. 53,31. — b) *ein best. Diagramm* (चक्र, मण्डल) Verz. d. Cambr. H. 70. Weber, Kṛshṇaǵ. 270. fgg. 275. fgg. Z. d. d. m. G. 6,93. Verz. d. B. H. No. 914. 920. 922. Verz. d. Oxf. H. 93,a,6 v. u. 95,b,43. 44 (अल्प°). 284,a,34. fgg. °मण्डलदेवता मन्त्राः 308,a,3 v. u. °चक्रव्याख्यान Mack. Coll. 1,126. — c) *Bez. einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. — d) N. pr. eines Göttergartens (देवोद्यान) Bhâg. P. 5,16,15.

सर्वतोभद्रक 1) adj. छेद *ein Schnitt bei fistula in ano, durch welchen der After in vier Lappen getheilt wird,* Suçr. 2,59,7. — 2) m. = सर्वतोभद्र 2) d) Varâh. Bṛh. S. 56,16.

सर्वतोभाव m. *das Ringsumsein* Nir. 1,3.

सर्वतोमार्गम् (von सर्वतस् + मार्ग) adv. *nach allen Richtungen* Bhâg. P. 10,41,38. — Vgl. सर्वतोदिशम्.

सर्वतोमुख 1) adj. (f. ई) a) *nach allen Seiten das Gesicht habend, überallhin gekehrt* VS. 32,4. TS. 5,7,9,4. Çat. Br. 2,6,2,14. Çâṅkh. Gṛhy. 3,12. 6,2. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,82. 94. 143. 146. 155 (शक्ति°). सूर्यतुः °मुखी MBh. 1,7663. हस्ताः °मुखाः 7,1527. Brahman Kumâras. 2,3. Verz. d. Oxf. H. 75,b,37. Pańkar. 4,3,15. die Sonne MBh. 3,154. तेजस् Bhâg. P. 1,7,26. चैतन्य Sarvadarçanas. 85,8. — b) *allseitig, vollkommen, vollständig:* प्रभुता Çâk. 122. वैदग्ध्य Mâlatîm. 120,6. 7. — 2) m. a) *eine best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,50. — b) *die Seele;* ein N. Brahman's und Çiva's H. an. 5,9. Med. kh. 19. *ein Brahmane* Çabdar. im ÇKDr. *der Himmel* Çabdam. ebend. — 3) n. a) *Wasser* AK. 1,2,2,4. H. 1070. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 103,a,28. — b) *der Luftraum* H. an. Med.

सर्वतोवृत्त adj. *allgegenwärtig* MBh. 12,12864.

सर्वत्र (von सर्व) adv. P. 5,3,10. Vop. 7,99. 1) *überall, stets, in allen Fällen, jederzeit* Çat. Br. 2,4,2,9. 4,4,2,18. Âçv. Çr. 9,2,5. Kâty. Çr. 3,2,6. 5,6. 4,10,5. 9,6,10. 11,4,7. स्वाहाकारः स° 4,4,18. Lâṭy. 6,10, 17. स° चत्वारि 7,11,9. देवशब्दं स° वर्जयेयुः 8,9,3. Kauç. 8. 57. 136. VS. Prât. 2,15. 4,16. 24. 77. 97. AV. Prât. 3.60. TS. Prât. 2,25. 12, 11. 17,2. P. 4,3,22. 6,1,122. 1,1,34, Schol. M. 2,180. 7,52. 8,241. R. 1,4,24. Çâk. 15. Vikr. 39,14. Spr. (II) 140. 2099. 6850. 6916. 6918. fg. 7453. Varâh. Bṛh. S. 14,13. 19,4. 53,69. Kathâs. 24,104. Bhâg. P. 7, 7,55. Hit. Pr. 2. 10,14. Dhûrtas. 85,10. सर्वत्रैव Ṛv. Prât. 2,27. 4,14. Spr. (II) 6262. सर्वत्रापि 6174. सर्वत्र सर्वदा 2338. Hariv. 15055. Kap. 1, 117. Bhâg. P. 2,2,36. सर्वथा सर्वत्र सर्वदा Sarvadarçanas. 42,6. न स° *in keinem Falle* Varâh. Bṛh. S. 2,16. — 2) = सर्वस्मिन् adj. und subst. शान्तिकर्मणि Mârk. P. 92,15. आश्रमे Schol. zu Çâk. 7,10. कुशलः Hariv. 15054. कुशलम् MBh. 3,2474. R. 1,82,5. 10. भद्रम् Prab. 30,4. प्रमादी Vikr. 30,14. रमते प्राज्ञः Spr. (II) 6917. पराजितः 7476. पोज्यताम् 7478. समदृष्टित्वम् Râǵa-Tar. 1,357. Bhâg. P. 3,24,47. 6,17,34. पदं हि सर्वत्र गुणैर्निधीयते Ragh. 3,62. सर्वत्राभ्यागतो गुरुः (v. l. सर्वस्या°) Spr. (II) 2172. 4448. दर्पं कुरु 4313. सर्वत्र न शोभनं दारु *Holz für Nichts gut* Varâh. Bṛh. S. 79,37. — Vgl. सार्वत्रिक.

सर्वत्रग 1) adj. P. 3,2,48, Vârtt. 1. *überall hindringend, allgegenwärtig:* तेजस् M. 9,321 (= MBh. 5,482). वायु Bhag. 9,6. असरात्मन् MBh. 3,10954. Bhag. 13,3. विष्णु MBh. 3,10919. नारद Hariv. 15055. आज्ञा Spr. (II) 5277. — 2) m. N. pr. eines Sohnes a) eines Manu Hariv. 479 (nach der Lesart der neueren Ausg., संवर्तग die ältere). Mârk. P. 94,31. — b) des Bhîmasena VP. 4,20,14; vgl. सर्वग und सर्वगत.

सर्वत्रगत adj. *auf Alles sich erstreckend, allgemein, vollkommen:* कुशल MBh. 3,2119.

सर्वत्रगामिन् 1) adj. *überall hindringend* — 2) m. *Wind* Çabdak. im ÇKDr.

सर्वत्रसत्त्व n. *Allgegenwart* Weber, Râmat. Up. 287. — Vgl. सर्वदेवसत्त्व.

सर्वत्राप्ति (सर्वत्र + आप्ति) adj. *überallhin reichend* Pańkav. Br. 6,3,14.

सर्वत्व (von सर्व) n. *Ganzheit, Gesammtheit, Vollständigkeit:* यज्ञस्य Çat. Br. 1,1,4,1. 3. 2,1,4,3. 3,1,2,13. 13,2,5,4. 5,2,2. अश्वस्य TS. 5, 3,12,2. ब्रह्महृद° Verz. d. Oxf. H. 44,b,19.

सर्वथा (wie oben) adv. प्रकारवचने P. 5,3,23. Vop. 7,109. हेतुवाक्ययोः Med. avj. 37. प्रतिज्ञायाम्, भृशे, हेतौ Çabdar. im ÇKDr. 1) *in allen Fällen, jedenfalls, durchaus* M. 2,15. 7,173. 9,319. MBh. 3,2519. fg. 2737. R. 1,21,14. 52,17. 2,30,41. 34,35. 51,6. 58,24. 3,35,23. 65,12. Spr. (II)

1144. 3283. 6920. fgg. 7055. Mṛkkh. 129,15. Çâk. 7,7. 15,4. Vikr. 69, 8. Varâh. Bṛh. S. 11,6. 24,28. Kathâs. 34,236. 46,238. 49,34. 57,94. Prab. 27,18. Pañkat. 161,13. Comm. zu TS. Prât. 24,5. सर्वथापि MBh. 1,6163. सर्वथैव M. 4,72. mit einer Negation *in keinem Falle, durchaus nicht:* मा गच्छ स° R. 2,34,33. याचते न ग्रन्तं देयं स° MBh. 3,2924. न ज्ञाने मिलये तस्य स° R. 4,6,3. ṚV. Prât. 12,2. Mâlatîm. 154,13. Bhâg. P. 1,13,41. Pañkat. 105,1. Hit. 12,16. 16,14. 24,1. Vet. in LA. (III) 18,11. Sarvadarçanas. 42,6. Comm. zu TS. Prât. 1,59. सर्वथैव न Pañkat. 164,2. सर्वथा सर्वत्र सर्वदा Sarvadarçanas. 42,6. — 2) *auf jegliche Weise* R. 2,100,26. *auf welche Weise es auch sei:* स° वर्तमानो ऽपि Bhâg. 6,31. 13,23. °भवन् *in beliebigen Verhältnissen sich befindend* ṚV. Prât. 2,15. °विषय adj. Verz. d. Oxf. H. 232,a,11. — 3) *vollständig, im höchsten Maasse* MBh. 14,536. अनेनुगृहीता ऽस्मि Çâk. 38,15. कृतो ऽस्मि Vikr. 32,8. Prab. 117,3. Hit. 81,22. सर्वथासमर्थः *ganz und gar unfähig* 15,19.

सर्वद adj. (f. आ) *Alles verleihend* Spr. (II) 6923. Pañkar. 4,3,14. Verz. d. Oxf. H. 132,b, No. 242. 170,a,4. सर्वदेक्षिनाम् 69,a,5.

सर्वदण्डधर adj. *Jedermann strafend:* Çiva MBh. 14,196.

सर्वदमन 1) adj. *Alles bändigend.* — 2) m. a) Bein. Bharata's, des Sohnes der Çakuntalâ, Trik. 2,8,9. MBh. 1,2995. 3,2353. Hariv. 1722. Çâk. 192. — b) N. pr. eines Asura Kathâs. 44,144. 45,382. 47, 27. — Vgl. सार्वदमन.

सर्वदत्त m. N. pr. eines Fürsten (Çâkjamuni in einer früheren Geburt) Hiouen-thsang 1,136.

सर्वदर्शन adj. *allsehend* Bhâg. P. 3,12,39. 6,18,21. Çiva Çiv.

सर्वदर्शनसंग्रह m. *Compendium aller philosophischen Systeme,* Titel eines von Sâjaṇa-Mâdhava verfassten und in der Bibl. ind. gedruckten Werkes.

सर्वदर्शिन् 1) adj. *allsehend* MBh. 12,12864. R. 2,106,3. Varâh. Bṛh. S. 51,1 (°दर्शी zu lesen). — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. *ein* Arhant *bei den* Gaina H. 25.

सर्वदा (von सर्व) adv. *allezeit, stets* P. 5,3,6.15. Vop. 7,100. AK. 3,5,22. AV. 1,32,2. 9,6,27. 10,6,32. यस्यं देवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा 7,22. 9,12. 12, 2,50. 18,4,29. Çat. Br. 7,5,2,54. 9,2,2,43. सर्वदा हैवास्य स्वयं कृतं भवति 11,1,2,4. Kauç. 56. M. 2,64. 74. 160. 194 u. s. w. MBh. 3,2096. R. 1,1,17. 6,10,24. Weber, Râmat. Up. 338. Spr. (II) 1669. 6534. 6891. 6923. Varâh. Bṛh. S. 55,18. Kathâs. 6,148. 22,20. Hit. 14,18. 17,20. 19,2. Vet. in LA. (III) 1,15. सर्वत्र सर्वदा Hariv. 15055. Spr. (II) 2338. 3056. Bhâg. P. 2,2,36. सर्वथा सर्वदा सर्वत्र Sarvadarçanas. 42,6. mit einer Negation *niemals* M. 4,21. ग्रहर्मत्वादनर्थत्वाद्दुःखत्वाच्च स° Spr. (II) 6926.

सर्वदास m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,15.

सर्वदुःखक्षय m. *das Verschwinden aller Schmerzen* als Umschreibung von मोक्ष *die letzte Erlösung* H. 75.

सर्वदुष्टान्तकृत् adj. *alle Bösewichter vernichtend* Pañkar. 4,3,37 (S. 248).

सर्वदृश् 1) adj. *allsehend* Hariv. 8313 (सर्वकृत् die neuere Ausg.). Bhâg. P. 4,22,9. 10,14,39. Pañkar. 4,3,15. — 2) f. pl. *alle Augen* so v. a. *alle Sinnesorgane* Bhâg. P. 1,24,50.

सर्वदेवतामय (von सर्व + देवता) adj. (f. ई) *alle Götter in sich enthaltend* Bhâg. P. 5,23,8.

सर्वदेवत्य (wie eben) adj. *alle Götter darstellend, — bedeutend, sämmtlichen Göttern zugeeignet:* वासस् TBr. 1,1,2,11 u. s. w. TS. 5,6,10,1. Çat. Br. 6,3,2,24. कृषि 7,2,2,12. 10,6,5,8. अग्निहोत्र 11,5,2,11. 13,4,2,13.

सर्वदेवमय (von सर्व + देव) adj. (f. ई) *alle Götter in sich enthaltend* R. 1,23,2. 32. Râga-Tar. 3,416. Bhâg. P. 9,6,35. 11,1. 14,47. 18, 45. 10,86,54. Pañkar. 4,3,63. ein Brahmane Citat beim Schol. zu Pañkav. Br. 6,5,8. ein Fürst Spr. (II) 6924. fg. Bhâg. P. 4,14,27. ein Gast Spr. (II) 1177.

सर्वदेवमुख m. (!) *aller Götter Mund,* ein N. Agni's Gatâdh. im ÇKDr.

सर्वदेवात्मक adj. *die Natur aller Götter habend, alle Götter in sich enthaltend* Sâj. zu ṚV. 7,40,5.

सर्वदेवात्मन् adj. = सर्वदेवात्मक Weber, Râmat. Up. 350 (die bessere Lesart).

सर्वदेवेश (सर्व-देव + ईश) m. *Herr aller Götter:* Çiva MBh. 3,1624.

सर्वदेशवृत्तान्तसंग्रह m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,99.

सर्वदेशीय (von सर्व + देश) adj. *aus jeglichem Lande stammend* Kull. zu M. 8,143.

सर्वदेश्य (wie oben) adj. *an jeglicher Stelle stehend* ṚV. Prât. 9,20.

सर्वदैवसत्त्व (सर्वदा-एव + सत्त्व) n. *das zu-aller-Zeit-Sein* Weber, Râmat. Up. 287. — Vgl. सर्वत्रसत्त्व.

सर्वद्रष्टर् nom. ag. *Allschauer, allsehend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,147.

सर्वद्यास् adj. = सर्वान्मधति Vop. 26,79. Vgl. विश्वद्यास्.

सर्वधनिन् adj. von सर्व + धन P. 5,2,135, Vârtt. 2, Schol.

सर्वधन्वन् m. ein N. des Liebesgottes H. ç. 77. wohl °धन्विन् *der beste Bogenschütze* zu lesen.

सर्वधर 1) m. N. pr. eines Lexicographen Colebr. Misc. Ess. 2,20. 55. Verz. d. Oxf. H. 183,a,2. — 2) n. Titel eines medicinischen Werkes des Karatha Verz. d. Oxf. H. 22,b,9.

सर्वधर्मपदप्रभेद m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

सर्वधर्मप्रकाश m. Titel einer Schrift Hall 177.

सर्वधर्मप्रवेशमुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 16.

सर्वधर्ममय (von सर्व + धर्म) adj. *alle Gesetze in sich enthaltend:* ब्रह्मन् n. Jâgñ. 1,248.

सर्वधर्ममुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 16.

सर्वधर्मसमता f. desgl. ebend. 18.

सर्वधर्मसमवसरणसागरमुद्रा f. desgl. ebend. 17.

सर्वधर्मोत्तरघोष m. N. pr. eines Bodhisattva Wassiljew 159.

सर्वधा (सर्व + 4. धा) adj. *all-labend:* भेषज ṚV. 5,82,1. 8,31,11. मंहेषु सर्वधा असि 9,18,1.

सर्वधामन् n. *die Wohnstätte —, Heimath von Allem* Pañkar. 2,1,4.

सर्वधारिन् m. N. des 22sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331,b,3 v. u.

सर्वधुरावह (सर्व-धुरा + वह) adj. zur Erklärung von सर्वधुरीण AK. 2,9,65.

सर्वधुरीण adj. *zu jedem Anspann tauglich* P. 4,4,78. AK. 2,9,66. H. 1261. — Vgl. एकधुरीण.

1. सर्वनामन् n. *Pronomen* (mit सर्व an der Spitze) Nir. 5,22. 7,2. AV. Prât. 2,44. 4,69. P. 1,1,27. fgg. 2,3,27. 5,3,71. 6,3,91. 7,1,14. 52. 3,114. AK. 3,6,8,43. Comm. zu TS. Prât. 2,7. 8,6. 15,3.

2. सर्वनामन् adj. *alle Namen habend* Nir. 6,36 (zur Erkl. von सर्वगण). Bhâg. P. 6,4,28.

सर्वनामस्थान n. Bez. *derjenigen Casusendungen, vor denen der Stamm in starker Form erscheint*, P. 1,1,42. fg. 4,17. 6,1,199. 4,8. 7,1,70. 86. 3,110.

सर्वनाश m. *vollständiger Mangel:* कृषिणाम् Kâtj. Çr. 25,4,13. *der Untergang von Allem, vollständiger Ruin, Verlust von Allem* M. 8,353. Spr. (II) 6920. 6938, v. l. °नाशं कर् *Alles zu Grunde gehen lassen* 4914.

सर्वनिक्षेपा f. (sc. गणना) Bez. *einer best. Zählmethode* Lalit. ed. Calc. 169,11. सर्वनिक्षेपता Vjutp. 185.

सर्वनिधन m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 15,10,2.

सर्वनियोजक adj. *Alle antreibend, — anweisend:* Vishṇu Pañkar. 4,3,26.

सर्वनिलय adj. *überall seine Wohnstätte habend* Pañkar. 1,3,85.

सर्वनिवरणविष्कम्भिन् m. N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 222. 557. Târan. 67. Wilson, Sel. Works 2,13. fg. 18.

सर्वंदद m. N. pr. eines Mannes Avadânakalpalatâ 15.

सर्वंदम m. ein Bein. Bharata's (s. सर्वदमन) H. 702.

सर्वंदमन m. desgl. H. 702, Schol. vielleicht nur fehlerhaft für सर्वदमन.

सर्वपति m. *Allherr* Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

सर्वपत्त्रीण (von सर्व + पत्त्र) adj. *den ganzen Wagen einnehmend* P. 5,2,7. सारथि Schol.

सर्वपथीन (von सर्व + पथ) adj. *den ganzen Weg einnehmend* P. 5,2,7. रथ Schol. धुन्वन्सर्वपथीनं स्ये वितानं पतयोरसौ Bhaṭṭ. 5,101.

सर्वपद् (nom. °पाद्) adj. *allfüssig:* यज्ञ AV. 10,10,27.

सर्वपद n. pl. *Wörter aller Art:* °समाम्नान Naigh. 3,12. Nir. 3,13.

सर्वपद्धति f. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,138.

सर्वपरिफुल्ल ad. *ganz aufgeblüht* Vjutp. 143.

सर्वपरुस् oder °परुस् adj. *alle Gelenke habend* AV. 11,3,32.

1. सर्वपशु m. 1) *ein ganzes Vieh*, N. pr. eines Dummkopfes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,36. — 2) pl. *alle Thieropfer* Lâṭj. 5,4,3.

2. सर्वपशु adj. *für alles Vieh* (d. h. *Thieropfer*) *geeignet, ganz aus Thieropfer bestehend* TBr. 1,2,2,19. Lâṭj. (Drâhj.) 9,11,13.

सर्वपा f. N. pr. der Gattin Bali's Çabdârthak. bei Wilson.

सर्वपाञ्चालक m. *ganz aus* Pañkâla *bestehend* u. s. w. Schol. zu P. 6,2,105. 7,3,12. 1,1,72, Vârtt. 11.

सर्वपात्रीण (von सर्व + पात्र) adj. *die ganze Schüssel füllend* P. 5,2,7. ओदन Schol.

सर्वपाद m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 2,17.

सर्वपालक adj. *Allhüter, Allbeschützer* Pañkar. 4,1,25.

सर्वपुण्य adj. *vollkommen (in allen seinen Theilen) schön:* काश्मीरमण्डल MBh. 3,10545.

सर्वपुण्यसमुच्चय m. *eine best. Meditation* (समाधि) Lot. de la b. l. 253. 425.

सर्वपुरस्तोत्रमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,88.

सर्वपुरुष und °पूरुष adj. *alle Männer habend* u. s. w. AV. 5,6,11. 10,3,10. Âçv. Çr. 1,7,8. Kauç. 45. In Ableitungen, die eine Steigerung des ersten Vocals erheischen, wird auch der erste Vocal des zweiten Wortes gesteigert nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. In diesem Falle ist das Wort wohl subst. *Jedermann*.

सर्वपूत adj. *durchweg rein* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,146.

सर्वपूरक adj. *Alles erfüllend* Pañkar. 4,3,66.

सर्वपूर्णत n. = संभार *Vollständigkeit, Vollauf* Trik. 2,8,57.

सर्वपूर्व adj. *dem ein beliebiger (Laut) vorangeht* ṚV. Prât. 5,25.

सर्वपृष्ठ adj. (f. आ) *mit allen (sechs)* Pṛshṭha *versehen:* सोम TBr. 1,4,7,7. विश्वजित् TS. 6,6,8,2. 7,1,10,4. Çat. Br. 10,2,5,16. 4,6,2,15. इष्टि 9,4,2,11. Kâṭh. 12,5. Âçv. Çr. 7,2,11. 8,4,18. f. (sc. इष्टि) TS. 2,3,7,1. 2. Çâñkh. Br. 19,5.

सर्वप्रद adj. (f. आ) *Alles verleihend* Pañkar. 1,8,29. 2,4,6.

सर्वप्रभु m. *Allherr* Ragh. 10,21.

सर्वप्राण m. instr. °प्राणेन *mit ganzem Athem* so v. a. *aus Leibeskräften* R. 2,32,36. Kathâs. 54,5.

सर्वप्रायश्चित्त 1) adj. (f. ई) *Alles gut machend* Çat. Br. 11,8,4,8. — 2) n. *eine best. Spende in den* Âhavanîja Âçv. Çr. 1,11,10. 13,7. Kâtj. Çr. 25,1,10. Çâñkh. Çr. 3,19,8. Gṛhj. 1,9. 5,1. Pâr. Gṛhj. 1,5,5.

सर्वप्रायश्चित्तीय adj. von सर्वप्रायश्चित्त 2) Kauç. 5.

सर्वफलत्यागचतुर्दशी f. Bez. *eines best. 14ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,28.

सर्वबल n. *eine best. hohe Zahl* Lalit. ed. Calc. 169,2. 3.

सर्वबाहु m. *eine best. Art zu kämpfen* Hariv. 15979. सव्यबाहु die neuere Ausg.

सर्वबाह्य adj. *der alleräusserste* Ind. St. 10,263. fgg.

सर्वबीज n. *der Same von Allem* Pañkar. 1,3,85. 8,11.

सर्वबीजिन् adj. von सर्व + बीज P. 5,2,135, Vârtt. 2, Schol.

सर्वबुद्धविषयावतार m. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 161.

सर्वबुद्धसंदर्शन N. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 257.

सर्वभक्ष 1) adj. (f. आ) *a) Alles* (ohne Auswahl) *essend, — verzehrend* Halâj. 2,196. R. 5,17,34. Spr. (II) 943, v. l. 5751, v. l. das Feuer MBh. 1,910. 921. 9,2435. Spr. (II) 1110. 5582. Çiva MBh. 12,16363. Hier und da ungenau °भक्ष्य geschrieben. — *b) was ganz aufgezehrt wird:* चमस Lâṭj. 5,12,4. Kâtj. Çr. 9,14,6. अ° 12,7. — 2) f. आ *Geiss* H. 1275.

सर्वभक्षता n. nom. abstr. zu सर्वभक्ष 1) *a)* MBh. 1,927.

सर्वभक्षिन् adj. = सर्वभक्ष 1) *a)* Spr. (II) 114. 3968. 5751.

सर्वभक्ष्य s. u. सर्वभक्ष 1) *a)*.

सर्वभट्ट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वभयंकर adj. *Alle in Schrecken jagend* Pañkar. 4,3,23.

सर्वभवारणि (सर्व-भव + अ°) f. *das Reibholz* (so v. a. *Grund, Ursache*) *aller Wohlfahrt* Mârk. P. 19,7.

सर्वभाज् adj. *vollständig habend:* लिङ्गानां न सर्वभाक् so v. a. *nicht jeglichen Geschlechts seiend* P. II, S. 462.

सर्वभाव m. *das ganze Herz, die ganze Seele:* °भावेन *von ganzem Herzen, mit ganzer Seele* (Jmd lieben, verehren u. s. w.) Spr. (II) 4188. Bhâg. P. 3,32,22. 7,9,54. 8,23,5. am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen in ders. Bed.: सर्वभावानुरक्त R. Gorr. 2,18,15. 21,19. am Ende

eines adj. comp. (f. आ): तद्गत° 5,30,17. — Vgl. सर्वकृद् und सर्वात्मन्.

सर्वभावन adj. *Alles werden lassend, — hervorbringend* R. 4,44,120. Pañkar. 4,3,14.

सर्वभावाधिष्ठातर् m. *das Oberhaupt aller Wesen;* davon nom. abstr. °ष्ठातृत्व n. Verz. d. Oxf. H. 231,b,27. fgg.

सर्वभास adj. P. 6,2,105, Schol.

सर्वभुज् adj. = सर्वभक्ष 1) a): *das Feuer* Bhâg. P. 10,33,30.

सर्वभूत 1) adj. *zu Allem geworden* so v. a. *aus dem Alles entstanden ist* Mârk. P. 101,14. — 2) n. pl. *alle Wesen* Çâñkh. Gṛhj. 4,9. Bhâg. P. 8,4,16. Spr. (II) 5615 (mit einer Negation *kein Wesen*). °हित 7511. °कृत् M. 1,13. °भूतानुकम्पक 6,8.

सर्वभूतमय (von सर्वभूत) adj. (f. ई) *alle Wesen in sich enthaltend* M. 1,7. R. 7,23,2,82. Bhâg. P. 2,9,38. 8,4,16. नृप 10,43,35.

सर्वभूतरुतग्रहणी f. (sc. लिपि) N. einer angeblichen Schriftart (*die Laute aller Wesen auffassend*) Lalit. ed. Calc. 144,12. — Vgl. सर्वरुतसंग्रहणीलिपि.

सर्वभूतात्मक adj. *alle Wesen in sich schliessend:* जगत् Mârk. P. 99,45.

सर्वभूतात्मन् m. *die Seele aller Wesen* M. 1,54.

सर्वभूतात्मभूत adj. *die Seele aller Wesen seiend* Bhâg. P. 7,1,42.

सर्वभूताधिपति m. *der Oberherr aller Wesen:* Vishṇu Shaḍv. Br. 5,10.

सर्वभूताधिवास m. *die Heimath aller Wesen* Bhâg. P. 9,19,29.

सर्वभूतान्तक adj. *alle Wesen vernichtend* MBh. 13,742.

सर्वभूतान्तरात्मन् m. *die Seele aller Wesen* MBh. 12,10363. Weber, Râmat. Up. 350. Windischmann, Sancara 128. 144.

1. सर्वभूमि f. *die ganze Erde* P. 5,1,41. fgg. gaṇa अनुशतिकादि zu 7,3,20. — Vgl. सार्वभौम.

2. सर्वभूमि adj. *dem die ganze Erde gehört* Ait. Br. 8,14. — Vgl. सार्वभौम.

सर्वभोगीण adj. *Allen zum Genuss (Vortheil) dienend* Bhaṭṭ. 6,97; vgl. P. 5,1,9.

सर्वभोग्य adj. dass. Çâk. 47.

सर्वभौम Vjutp. 151 und Kathâs. 69,80 fehlerhaft für सार्व°.

सर्वमङ्गल 1) n. pl. *Alles was Glück bringt:* अर्चितः सर्वमङ्गलैः R. 1, 18,13. °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 27,a,8. — 2) f. आ a) ein N. der Durgâ AK. 1,1,1,32. H. 204. Weber, Râmat. Up. 326. Pañkar. 2,5,29 (auf Lakshmî übertragen). Hit. 99,7. 100,2. Verz. d. Oxf. H. 25,a,34. b, N. 5. °मङ्गलायतन 27,a,16. Hit. 99,15. — b) Titel einer Schrift Hall 198.

सर्वमण्डलसाधनी f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 920.

सर्वमय (von सर्व) adj. (f. ई) *Alles in sich enthaltend* Çat. Br. 14,7,2,6. Nir. 14,5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. 162. MBh. 12,1672. Mârk. P. 99,33. 103,5. Bhâg. P. 5,18,18. 22,10. Verz. d. Oxf. H. 101,a, N. 1.

सर्वमलापगत m. *eine best. Meditation* Vjutp. 22.

सर्वमहत् adj. *durchweg gross* P. 6,2,93, Schol. *der allergrösste* (würde den Ton auf der ersten Silbe haben): न्यग्रोधपादप Kathâs. 23,40.

सर्वमागधक adj. *ganz aus* Magadha *bestehend* u. s. w. Pat. zu P. 1, 1,72 (lith. Ausg. 1,174,b).

सर्वमातर् f. *Allmutter* Weber, Krshṇaǵ. 290.

सर्वमात्रा f. *ein best.* Virâǵ-*Metrum* RV. Prât. 17,12. Ind. St. 8,107.

सर्वमान्यचम्पू f. Titel eines Werkes Mack. Coll. 1,103.

सर्वमारमण्डलविध्वंसनकरी f. (sc. रश्मि, im Lalit. fem.) *ein best. Strahl* (*die gesammte Schaar der* Mâra *zu Grunde richtend*) Lalit. ed. Calc. 375,16.

सर्वमित्र m. 1) *Jedermanns Freund* MBh. 14,533. — 2) N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 400.

सर्वमूर्धन्य m. N. pr. eines Autors mystischer Gebete bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,4. 5.

सर्वमूल्य n. *Otterköpfchen* (*der Preis für Alles*) Trik. 2,9,28.

सर्वमूषक m. (*die Alles hinwegnehmende*) *Zeit* H. 126.

सर्वमृत्यु m. *allgemeiner Tod* Pañkar. 4,3,71.

सर्वमेध m. 1) *Alldarbringung, ein zehntägiges* Soma-*Opfer* Çat. Br. 13,7,1,1. Kâtj. Çr. 21,2,1. Çâñkh. Çr. 16,15,3. Nir. 10,26. Ind. St. 1, 50. 83. 3,457. MBh. 13,1745. 5260. 14,48. R. 4,44,51. — 2) N. einer Upanishad Ind. St. 1,382. — 3) *jedes Opfer* Bhâg. P. 2,6,4. — Vgl. सार्वमेधिक.

सर्वमेध्यत्व n. *allgemeine Reinheit* Spr. (II) 7176.

सर्वंभरि adj. *Alles erhaltend, — ernährend:* प्राण Çañk. zu Khând. Up. S. 35.

सर्वयज्ञ m. sg. *jedes Opfer* (ohne Soma nach dem Comm.) Bhâg. P. 3,13,37. 6,19,14. 8,16,60. pl. *alle Opfer* Spr. (II) 6930.

सर्वयत्नवत् (von सर्व + यत्न) adj. *sich jegliche Mühe gebend* Spr. (II) 6843.

सर्वयन्त्रिन् (von सर्व + यन्त्र) adj. *mit allem Geräthe versehen* Kâtj. Çr. 14,3,9.

सर्वयोनि f. *die Quelle von Allem* Ragh. 10,21. Davon nom. abstr. °त्व n. Çañk. zu Khând. Up. S. 67.

सर्वरक्षण adj. *vor Allem behütend:* कवच Brahmavaiv.-P. im ÇKDr.

सर्वरत्न m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 3,380.

सर्वरत्नक (von सर्व + रत्न) m. N. *eines der neun Schätze bei den* Ǵaina *und der demselben vorstehenden Gottheit* Citat beim Schol. zu H. 193.

सर्वरत्नमय adj. *ganz mit Juwelen besetzt, aus lauter Juwelen zusammengesetzt* MBh. 3,10888. 12199. R. 4,44,98. *aus allen Juwelen gebildet* Kathâs. 46,236.

सर्वरथ n. *das ganze Wagengefolge:* अमित्रयसं सर्वरथा नि पाहि RV. 5,35,5. सर्वरथा वि हरी इह मुञ्च *du mit dem ganzen W.* 10,160,1.

1. सर्वरस m. 1) pl. *Flüssigkeiten —, Säfte aller Art* Varâh. Bṛh. S. 42,1. Bhâg. P. 4,19,8. सर्वरसाग्रे मण्डम् AK. 2,9,49. H. 396. सर्वरसात्मन् (= जलरूप Comm.) Bhâg. P. 4,24,38. — 2) sg. *jeglicher Geschmack* Bhâg. P. 2,6,1. pl. *wohlschmeckende Sachen aller Art* Spr. (II) 3424. — 3) *salziger Geschmack* H. 1389. — 4) *das Harz der Vatica robusta* (vgl. सर्जरस) AK. 2,6,2,29. H. 647. an. 4,334 (सर्वरास gedr.).

2. सर्वरस 1) adj. a) *alle Säfte enthaltend* Çat. Br. 10,6,2,2. Khând. Up. 3,14,2. — b) *klug, gelehrt* Çabdar. im ÇKDr.. — 2) m. *ein best. musikalisches Instrument* (vgl. सर्जरस) H. an. 4,334 (°रास gedr.).

सर्वराज् m. *Allkönig* VS. 5,24. MBh. 2,580.

सर्वराजेन्द्र m. *das Oberhaupt aller Fürsten,* Bez. eines best. göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 103,a,31.

सर्वरात्र m. *die ganze Nacht* P. 5,4,87. Vop. 6,46. °रात्रम् *die ganze Nacht über* Kâtj. Çr. 20,4,32.

सर्वकृतकौशल्य *eine best. Meditation* (समाधि) Lot. de la b. l. 253.

सर्वकृतसंग्रहणीलिपि (sic) f. *eine best. Schriftart* Lalit. ed. Calc. 144, 10. — Vgl. सर्वभूतसंग्रहणीलिपि.

सर्वरूप adj. (f. आ) 1) *alle Farben habend* Çat. Br. 13,4,2,2. Kâtj. Çr. 20,1,29. Çâṅkh. Çr. 16,1,9. — 2) *alle Gestalten —, Formen habend, — annehmend* Pańkar. 1,1,5. 3,44. 4,3,16. — 3) *von allen Arten* Ait. Br. 8,4. Pâr. Gṛhj. 2,11. Muṇḍ. Up. 2,1,9.

सर्वरूपिन् adj. = सर्वरूप 2) R. 7,23,4,33.

सर्वरोग m. pl. *Krankheiten aller Art:* °निवारण Verz. d. B. H. No. 963. °प्रतीकार 976. °निदान Verz. d. Oxf. H. 305,b,11. — Vgl. सार्वरोगिक.

सर्वरोहित adj. *ganz roth* Çat. Br. 3,3,4,23. Kâtj. Çr. 8,5,26. — Vgl. सर्वलोहित.

सर्वर्तु (सर्व + ऋतु) m. *Jahr (alle Jahreszeiten enthaltend)* H. ç. 25.

सर्वर्तुक adj. *allen Jahreszeiten entsprechend:* गृह M. 7,76. वन R. 6, 15,9. *in g. J. vorhanden* Hariv. 8411. °वन N. pr. *eines Waldes* 8952. 9900.

सर्वर्तुपरिवर्त m. *Jahr* Gatâdh. im ÇKDr.

सर्वलक्षण n. *alle günstigen Zeichen:* °संपन्न Weber, Kṛshṇaǵ. 273. °युक्तता R. 5,48,16.

सर्वलघु adj. *aus lauter Kürzen bestehend* Ind. St. 8,430.

सर्वला f. *Spiess, Wurfspiess* AK. 2,8,2,61. H. 787. — Vgl. सर्वली.

सर्वलिङ्गसंन्यासनिर्णय m. Titel einer Schrift Hall 140.

सर्वलिङ्गसाधनी f. desgl. Verz. d. B. H. No. 920.

सर्वलिङ्गिन् (von सर्व + लिङ्ग) adj. *Abzeichen aller Art tragend;* m. so v. a. *Ketzer* AK. 2,7,44. — Vgl. लिङ्गवृत्ति.

सर्वली f. = सर्वला Çabdar. im ÇKDr.

सर्वलोक m. *die ganze Welt* VS. 31,22. Hariv. 9746. °लोके ऽस्मिन् Spr. (II) 752. तं सर्वलोकः कुरुते प्रमाणम् so v. a. *Jedermann* 5002. MBh. 1,3051. R. 2,92,16. 112,21. Pańkat. 228,2. Varâh. Bṛh. S. 4,3. सर्वलोकः सनृपः *das ganze Volk nebst Fürsten* 47,10. pl. *alle Wesen:* चराचराः 48,68. *alle Welt, Jedermann* R. 1,59,20. Pańkar. 3,11,10. *am Anf. eines comp.:* °प्रिय R. 2,74,5. °हित Ind. St. 8,305. °नमस्कृत Bhâg. P. 3, 15,13. °विलोकन Pańkar. 1,11,22. Beinn. Çiva's: °प्रजापति, °भृत्, °हर्तर् Çiv. — Vgl. सार्वलौकिक.

सर्वलोकधातूपद्रवोद्वेगप्रत्युत्तीर्ण m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सर्वलोकपितामह m. wie पितामह Bein. Brahman's R. Gorr. 1,39,4.

सर्वलोकभयास्तम्भितत्वविध्वंसनकर m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सर्वलोकमय (von सर्वलोक) adj. *die ganze Welt in sich enthaltend* R. 7,23,4,42.

सर्वलोकात्मन् m. *die Seele der ganzen Welt* MBh. 13,743.

सर्वलौकिक (von सर्वलोक) adj. *die ganze Welt in sich enthaltend* Weber, Râmat. Up. 328.

सर्वलोकेश m. *der Herr der ganzen Welt,* Bez. Kṛshṇa's Weber, Kṛshṇaǵ. 295.

सर्वलोकेश्वर m. dass., Bez. Brahman's R. 2,101,28. Kṛshṇa's Weber, Kṛshṇaǵ. 295.

सर्वलोह 1) n. pl. *Metalle aller Art:* °लोहाध्याय Verz. d. B. H. No. 967. — 2) m. schlechte Lesart für °लौह H. 779.

सर्वलोहित adj. = सर्वरोहित *ganz roth* R. 4,60,17.

सर्वलौह 1) adj. *ganz eisern.* — 2) m. *ein eiserner Pfeil* H. 779.

सर्ववर्ण adj. (f. आ) *allfarbig* Taitt. Âr. 10,34. — Vgl. सार्ववर्णिक.

सर्ववर्णिका f. *Gmelina arborea Roxb.* Gatâdh. im ÇKDr. °वर्तिका Wilson nach ders. Aut.

सर्ववर्तिका s. सर्ववर्णिका.

सर्ववर्मन् m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2,44. Verz. d. Oxf. H. 169,a,21. Târan. 76. — Vgl. सप्तवर्मन्, शर्ववर्मन्, सार्ववर्मिक.

सर्ववल्लभा f. *Jedermanns Geliebte, ein unkeusches Weib* Dhar. im ÇKDr.

सर्ववाङ्मय m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 15,10,1.

सर्ववाचय (von सर्व + वाच्) adj. (f. ई) *alle Rede in sich enthaltend* Bhâg. P. 9,14,48. *ganz aus Rede bestehend* Verz. d. Oxf. H. 200,a,1.2.

सर्ववादिन् adj. Çiva MBh. 13,743. vielleicht fehlerhaft für °वेदिन्.

सर्वविक्रयिन् adj. *Alles (auch Verbotenes) verkaufend* M. 2,118.

सर्वविक्षेपता s. u. सर्वनिक्षेप.

सर्वविज्ञानिन् (von सर्व + विज्ञान) adj. *Alles kennend;* davon °विज्ञानिता f. nom. abstr. Kâm. Nîtis. 8,9.

सर्ववित्त (von सर्वविद्) n. *Allwissenheit* Verz. d. Oxf. H. 259,a,31.b,1.

सर्वविद् adj. *allwissend* AV. 6,107,4. 17,1,11. Muṇḍ. Up. 1,1,9. MBh. 1,2351. R. 3,11,12. Spr. (II) 7352. Verz. d. Oxf. H. 256,b,6.8. 259,a,8.27.30. fg. b,12. Bhâg. P. 7,2,22.

सर्वविद्य adj. *alle Wissenschaft besitzend, allwissend* gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. Nir. 1,3. Çvetâçv. Up. 6,2. 16 (fälschlich °विद्यः gedr.). — Vgl. सार्वविद्य.

सर्वविद्या f. *die ganze Wissenschaft* TBr. 3,10,11,4. 12,8,2. *jegliche Wissenschaft* H. 258. pl. *alles Wissen:* °विद्यानामीश्वरः.

सर्वविद्यामय (von सर्वविद्या) adj. (f. ई) *alles Wissen in sich enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 150.

सर्वविद्याभिमोदाचार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वविश्व n. *die ganze Welt* Pańkar. 2,5,41.

सर्ववीर adj. *aus allen Männern bestehend, vollzählig; von allen Männern begleitet:* विश् RV. 1,114,2. सर्ववीरास्तस्य शर्मन्स्याम *mit allen unsern Mannen* 51,15. 105,19. रयि 2,30,11. 3,62,3. Pûshan 16,17, 5. Ushas 1,113,18. AV. 3,12,1. 7,8,1. 12,2,28. Kauç. 45: *alle Mannen führend:* श्रीर् RV. 6,23,4. 9,90,2. — Vgl. श्री°.

सर्ववीरजित् adj. *alle Helden besiegend* Pańkar. 4,3,23 (S. 248).

सर्ववेत्तर् nom. ag. *Allwisser, allwissend:* davon nom. abstr. °वेत्तृत n. Devî-P. 45 nach ÇKDr. unter सर्वज्ञ.

सर्ववेद adj. *mit allen Veda vertraut* P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol. Halâj. 2,230.

सर्ववेदत्रिरात्र m. N. eines Ahîna Çâṅkh. Çr. 16,22,29.

सर्ववेदमय (von सर्व + वेद) adj. (f. ई) *alle Veda in sich enthaltend* Bhâg. P. 7,11,7. 20. 9,18,45. 10,86,54.

सर्ववेदस् adj. 1) *vollständigen Besitz habend* AV. 19,49,6. — 2) *der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern verschenkt* AK. 2,7,9. H. 819. Halâj. 2,263.

सर्ववेदस 1) adj. a) *wobei die ganze Habe verschenkt wird:* ein Opfer

TBr. 1,4,7,7. Çâṅkh. Br. 25,14. Pañkav. Br. 9,3,2. Kâtj. Çr. 25,11,3. — b) der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern verschenkt M. 11,1, v. l. — 2) n. die ganze Habe AV. 9,5,17. °सं ददौ TBr. 3, 11,8,1. TS. 7,1,1,3. Çat. Br. 4,6,1,15. 10,2,5,16. Pañkav. Br. 6,7, 15. Kâtj. Çr. 22,1,9. Kaṭhop. 1,1. Lâṭj. 8,4,14. °दक्षिण adj. 2,13.17. M. 6,38.

सर्ववेदसिन् adj. der seine ganze Habe hingiebt Kâṭh. 12,8.

सर्ववेदात्मन् m. Weber, Râmat. Up. 350 schlechte Lesart für सर्वदेवात्मन्.

सर्ववेदिन् adj. allwissend Verz. d. Oxf. H. 170,a,4. Vgl. सर्ववादिन्.

सर्ववेषिन् (von सर्व + वेष) m. Schauspieler (allerlei Trachten habend) Trik. 1,1,124. H. 328 (v. l. für °केशिन्). Hâr. 153. Ueberall mit शी geschrieben.

सर्ववैनाशिक adj. = वैनाशिक 1) b) Colebr. Misc. Ess. 1,393.

सर्वव्यापिन् s. u. व्यापिन्. Auch Ind. St. 1,385.

1. सर्वव्रत n. Allgelübde Âçv. Gṛhj. 3,9,1. Bhâg. P. 8,16,60.

2. सर्वव्रत adj. allgelobend Âçv. Gṛhj. 3,9,1. Kauç. 41. 48.

सर्वशरीरात्मन् m. die Seele alles dessen, was einen Leib hat, Bhâg. P. 6,19,12.

सर्वशस् (von सर्व) adv. 1) in allen seinen Theilen, vollständig, ganz und gar: सर्वं एव सर्वश इध्म आदीप्तः TBr. 2,1,10,2. सर्वमाप्नोति सर्वशः Khând. Up. 7,26,2. (अग्निम्) शमयामास स° MBh. 1,1136. शरैर्नामाविधैस्तूर्णं पार्थं संछाद्य स° 5476. कृतसाराणि R. 2,33,18. तच्छृणुष्व मम संदेशं स° 5,47,15. सर्वशश्च वेदपर्वपर्ययमवर्यम् Çâṅkh. Çr. 12,8,2. im Ganzen, als Ganzes ṚV. Prât. 10,12. insgesammt, bezogen auf ein im pl. stehendes Subject M. 3,256. 272. 5,132. Jâǵń. 3,296. Bhag. 1,18. MBh. 3,2125. 2322. 2767. 12001. R. 1,9,47. 60,28. fg. 2,91,14. R. Gorr. 1, 69,20. 2,21,10. Spr. (II) 6532. auf ein Collectivum im nom. sg. R. 2, 78,13. auf einen acc. pl. M. 5,14. 16. 6,58. 9,330. 10,58. MBh. 3,2408. 2486. R. 1,9,60. 29,4. 2,71,23. 91,16. R. Gorr. 2,29,2. auf einen gen. pl. M. 4,217. 11,143. MBh. 1,7707. 5,7248. R. 1,2,36. auf ein Collectivum im gen. sg.: वृद्धबालस्य स° MBh. 5,5428. auf einen instr. R. 1, 18,8. auf einen abl. pl. Spr. (II) 714. auf einen loc. pl. MBh. 1,1109. auf ein im pl. gedachtes Wort am Anfange eines comp.: सुहृत्त्यागं स° 3,2341. — 2) auf jede Weise M. 2,54. R. 2,32,22. auf irgend eine Weise M. 9,320. — 3) allgemein, stets, überall: अरम्भो ज्ञातो सर्वशो मूर्तिमाहुः TBr. 3,12,9,1. अ° ṚV. Prât. 11,11.

सर्वशाकुन n. vollständige Augurallehre Varâh. Bṛh. S. 86,4 und in den Unterschrr. der Adhjâja 86. fgg.

सर्वशान्ति f. Allberuhigung AV. 19,9,14. °कृत् ein Bein. Bharata's, Sohnes der Çakuntalâ, Çabdar. im ÇKDr.

सर्वशासँ adj. Alles befehlend: Zügel ṚV. 5,44,4.

सर्वशास्त्रमय (von सर्व + शास्त्र) adj. alle Lehrbücher in sich enthaltend Pañkar. 4,3,192.

सर्वशीघ्र adj. der allerschnellste Ind. St. 10,307.

सर्वशुक्ला adj. (f. आ) ganz licht, — weiss Z. d. d. m. G. 27,34.

सर्वशुद्धवाल adj. ganz weissgeschwänzt VS. 24,3.

सर्वशून्य adj. (f. आ) vollkommen leer: आकाश Verz. d. Oxf. H. 268,a, 12. दरिद्रता Spr. (II) 444. 685. Alles für Nichts haltend Pañkar. 4,3,158.

सर्वशून्यता (von सर्वशून्य) f. die Theorie, dass Alles ein Nichts sei, Nihilismus Sarvadarçanas. 14,11.

सर्वशून्यत्व n. dass. ebend. 9,3.

सर्वश्रेष्ठ adj. der allerbeste: °कुल R. Gorr. 2,96,10.

1. सर्वश्वेत 1) adj. ganz weiss P. 6,2,93, Schol. — 2) f. आ ein best. giftiges Insect Suçr. 2,289,21.

2. सर्वश्वेत adj. der allerweisseste P. 6,2,93, Schol.

सर्वसंसर्गलवण n. Steppensalz Râǵan. im ÇKDr.

सर्वसंस्थ adj. 1) allgegenwärtig: साक्षिणः Hariv. 7801. — 2) Allen den Tod bringend Çvetâçv. Up. 1,6.

सर्वसंहार 1) adj. Alles vernichtend, m. Bez. der Zeit R. 7,104,16. 19. — 2) die Vernichtung von Allem Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,137.

सर्वसंगत m. in sechzig Tagen reifender Reis (षष्टिक) Çabdak. im ÇKDr.

सर्वसङ्गा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,344 (VP. 184). सर्वा मङ्गाम् ed. Bomb. des MBh.

सर्वसंज्ञा f. eine best. hohe Zahl Lalit ed. Calc. 169,4. — In der Stelle: ध्रुवा तु सर्वसंज्ञार्थं यस्यामार्यं निधीयते H. 829 ist vielleicht सर्वयज्ञार्थं zu lesen.

सर्वसत्त्वपापजहन m. eine best. Meditation Lot. de la b. l. 271.

सर्वसत्त्वप्रियदर्शन m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 530. eines Buddha (auch Bodhisattva) Lot. de la b. l. 164. 242. fgg.

सर्वसत्त्वौजोहारी f. N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

सर्वसत्य adj. der wahrhafteste Pañkar. 4,3,52.

सर्वसंनहन n. eine vollständige Kriegszurüstung AK. 2,8,2,62. H. 789. Halâj. 2,306.

सर्वसंनाह m. das vollständige Gerüstetsein zu Etwas, das mit-Eiferan-Etwas-Gehen; = 1. सर्वात्मन् 1) Halâj. 5,15.

सर्वसमता f. das Gleichgesinntsein gegen Alles M. 12,125.

सर्वसमृद्ध adj. ganz wohlbestellt, ganz in Ordnung: हविस् Çat. Br. 11,1,4,7. 12. वास्तु Âçv. Gṛhj. 2,7,7.

सर्वसंपन्न adj. mit Allem ausgestattet Âçv. Gṛhj. 1,5,5.

सर्वसंपन्नसस्य adj. (f. आ) überall gut mit Getraide bestanden: वसुमती Spr. (II) 2025.

सर्वसंभव m. die Quelle von Allem Mârk. P. 47,8. Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

सर्वसंमतशिक्षा f. Titel einer Çikshâ Weber, Pratiǵñâs. 112.

सर्वसर m. best. Geschwüre im Munde Suçr. 1,308,20. fg.

सर्वसस्य adj. (f. आ) mit Getraide aller Art bestanden H. 939. Halâj. 2,3. Am Anf. eines comp. Getraide aller Art AK. 2,1,4.

सर्वसह 1) adj. (f. आ) Alles geduldig ertragend MBh. 13,3563. 14,533. Spr. (II) 6909. Bhâg. P. 9,5,9. Çiva Çat. — 2) m. Bdellion Ratnam. 43. — 3) f. आ N. einer mythischen Kuh MBh. 13,6043. — Vgl. सर्वसह्.

सर्वसाक्षिन् m. der Augenzeuge von Allem Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 147. 163. Pañkar. 4,3,15.

सर्वसाद् adj. Hariv. 4440 nach Nîlak. = सर्वं सीदति लीयते ऽस्मिन्.

सर्वसाधन adj. Alles zu Wege bringend oder n. ein solches Mittel: वित्त Spr. (II) 718.

सर्वसाधारण adj. (f. आ und ई) Allen gemein Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St.

9,13. R. Gorr. 2,54,28. Spr. (II) 3848. Märk. P. 53,32. °प्रयोग m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1337.

सर्वसाधु adv. *ganz —, sehr gut* (als Ausruf) Hit. 127,14.

सर्वसामान्य adj. (f. आ) *Allen gemein* Spr. (II) 7206.

सर्वसार n. *das Beste von Allem* Verz. d. B. H. No. 90. Davon superl. °तम Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,8.

सर्वसारङ्ग m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159.

सर्वसारसंग्रहणी f. (sc. लिपि) N. einer Schriftart Lalit. ed. Calc. 144,12.

सर्वसारोपनिषद् f. N. einer Upanishad Gild. Bibl. 100. Ind. St. 1,387.

सर्वसाह adj. *Alles ertragend, Allem widerstehend* MBh. 2,530. 3,377.

सर्वसिद्धा f. Bez. *der 4ten, 9ten und 14ten lunaren Nacht* Ind. St. 10,297.

सर्वसिद्धान्तसंग्रह m. Titel eines Abschnittes in einem grösseren theologischen Werke Mack. Coll. 1,15.

सर्वसिद्धार्थ adj. *der sein Ziel vollkommen erreicht hat, der Alles hat was er wünscht* M. 1,83. R. 2,25,39. 7,59,2,8. Pańkar. 4,3,33. — Vgl. सर्वार्थसिद्ध.

सर्वसिद्धि m. *Aegle Marmelos Corr.* Çabdak. im ÇKDr.

सर्वसुखदुःखनिरभिनन्दिन् m. *eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सर्वसुरभि s. सुरभि.

सर्वसूक्ष्म adj. *der allerfeinste:* Kṛshṇa MBh. 12,1512.

सर्वसेन 1) adj. *die ganze Heerschaar führend:* नि सर्वसेन इषुधीँरसक्त ṚV. 1,33,3. वर्क्तेऽयं मघवा सर्वसेनः 5,30,3. Mitra-Varuṇa 6,68,2. — 2) m. N. pr. P. 8,3,99, Schol. eines Sohnes des Brahmadatta Hariv. 1067. — Vgl. सार्वसेन fgg.

सर्वसौवर्ण adj. *ganz golden* P. 6,2,93, Schol.

सर्वस्तोम P. 6,1,191, Schol. 1) adj. *mit allen* (sechs) Stoma *versehen* TS. 7,1,2,1. 4,1. Çat. Br. 9,4,2,11. 12,3,4,9. 13,3,1,4. Çâṅkh. Br. 25,14. अभिजित् Çâṅkh. Çr. 11,10,1. Âçv. Çr. 7,2,14. 8,4,17. 10,1,5. — 2) m. N. eines Ekâha Kâtj. Çr. 20,8,12. 22,6,22. Lâṭj. 10,4,15. Maçaka im Verz. d. B. H. 72,1 v. u.

सर्वस्थानगवाट m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 66,56.

सर्वस्मृत् adj. Maitrjup. 6,35 vielleicht fehlerhaft für सर्वस्पृत्; vgl. लोकस्मृत्.

सर्वस्व 1) n. *a) die ganze Habe:* °स्वानि Âçv. Çr. 12,6,33. Kâtj. Çr. 22,2,26. Comm. zu 1,25. Kauç. 127. M. 7,214. 8,274. 11,76. 80. 116. R. Gorr. 1,54,24 (53,23 Schl.). 74,17. 2,10,26. 37,2. 3,68,28. 7,44,19. Spr. (II) 921. 4400. 4798. 5694. 6068. Kathâs. 19,48. 43,127. 57,157. Râǵa-Tar. 3,392. 5,165. Pańkar. 1,1,48. °भूत adj. *die ganze Habe bildend* R. 5,70,13. °नाश Spr. (II) 6938. °हरण 6940. R. 3,46,8. °हार M. 9,242. °हारिन् Râǵa-Tar. 4,628. सर्वस्वात्मनिवेदन Spr. (II) 6230. °दक्षिण adj. Ragh. 4,86. दत्तसर्वस्वदक्षिण Halâj. 2,268. °दण्ड M. 8,375. °फलिन् (द्रुम) Spr. (II) 1146. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,2274. Spr. (II) 183. Kathâs. 38,95. 81,102. Râǵa-Tar. 5,427. 6,49. — *b)* am Ende eines comp. *Gesammtheit, das Ganze:* धन° Spr. (II) 3674. रत्न° Hamk. 4808. कर° (*Abgabe*) 15654. वीर्य° MBh. 3,10931. R. 6,91,7. बल° 3,35,59. कार्य° 5,51,8. अमृतप° Mṛkkh. 18,21. रति° Çâk. 22. अनङ्ग° Spr. (II) 5776. धर्म° 6578. नीति° Pańkat. 111,6. प्राकृत° Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, No. 412. लावण्य° Kathâs. 17,109. ब्राह्मसार° Pańkar. 4,3,193. मीमांसा° Hall 207. मीमांसाशास्त्र° 182. उपाध्याय° = उपाध्यायस्य सर्वस्वम् = सर्वस्व (s. u. उपाध्याय 1) in den Nachtr.). — 2) f. आ = 1) *a*): वैश्यः सर्वस्वयेनमुपतिष्ठते Kauç. 17. — Vgl. अलंकार°, मृत्य°, आम्नाय°, रति°, विरक्ता°, वैद्य°, वैद्यक°, शान्ति°, शिव°, शिल्प°.

सर्वस्वरित adj. *nur mit dem* Svarita *versehen* Comm. zu VS. Prât. 2,1.

सर्वस्वर्णमय adj. (f. ई) *ganz golden* Spr. (II) 6939.

सर्वस्वार m. N. eines Ekâha Maçaka in Verz. d. B. H. 72 (III,14).

सर्वस्विन् (von सर्वस्व) m. Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines Barbiers und eines Hirtenmädchens* Brahmavaiv. P., Brahmakhaṇḍa 10 im ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,43.

सर्वहत्या f. *ein Mord irgend einer Art* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154.

सर्वहर adj. 1) *Alles für sich nehmend* Spr. (II) 3605. — 2) *Alles vernichtend* R. 7,23,4,49. Varâh. Bṛh. S. 48,54. Pańkar. 4,3,23. m. Bez. Jama's Hariv. 2851.

सर्वहरण n. *das Einziehen —, Wegnahme der ganzen Habe* Kull. zu M. 8,399.

सर्वहरि m. Bez. *des Liedes* ṚV. 10,96; in welchem mit den Worten हरि हर्यति u. s. w. gespielt wird, Çâṅkh. Br. 26,7. s. Çr. 11,14,10.

सर्वहर्षकर adj. *Alle erfreuend* Pańkar. 2,2,27.

सर्वहायस् adj. *volle Behendigkeit —, volle Kraft besitzend* AV. 8,2,7. 10,5,28.

सर्वहार m. *Einziehung —, Wegnahme der ganzen Habe:* तस्य सर्वहारं करोत् M. 8,399.

सर्वहारम् absol. *mit Einziehung der ganzen Habe:* (सम्) सर्वहारमपाकरोत् Kathâs. 74,60.

सर्वहारिन् adj. *Alles fortnehmend;* m. N. pr. eines bösen Geistes Märk. P. 51,97.

सर्वहित 1) adj. *Allen wohlthuend.* — 2) m. Bez. Çâkjamuni's Varâh. Bṛh. S. 60,19. — 3) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

सर्वहुत् adj. *was vollständig geopfert wird:* यज्ञ ṚV. 10,90,8. 9. अग्न Lâṭj. 8,8,9. TS. 6,3,6,1. Çat. Br. 1,6,2,4. 13,1,2,1. 5,2,23.

सर्वहुत adj. dass.: यज्ञ AV. 18,4,13. TS. 3,3,9,1. z. B. *wobei alle* Piṇḍa *geopfert werden* Âçv. Çr. 2,6,23. Âçv. Gṛhj. 4,8,41. Kauç. 10. fg. 24. 47. Kâtj. Çr. 1,9,12. 9,43,12. °त्व n. 27.

सर्वहुति f. *ein Opfer, bei welchem alles Material geopfert wird*, Ait. Br. 7,2.

सर्वहृद् *das ganze Herz*, instr. °हृदा *mit ganzem Herzen* ṚV. 10,160,3. — Vgl. सर्वभाव und सर्वात्मन्.

सर्वहोम m. *das Opfern alles Materials:* अ° Kâtj. Çr. 6,10,29.

सर्वाकारप्रभाकर m. *eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सर्वाकारवरोपेत m. desgl. ebend. 19.

सर्वाक्ष (सर्व + अक्ष) adj. etwa *überall seine Augen habend* Pańkar. 4,3,71.

सर्वागमोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Hall 198.

सर्वाग्नेय adj. *nur* Agni *zugeeignet* Çâṅkh. Çr. 14,4,6.

सर्वाङ्क m. N. pr. eines Autors (oder Titel einer Schrift) Verz. d. Tüb. H. 13.

1. सर्वाङ्ग (सर्व + 3. अङ्ग) n. 1) *der ganze Körper* Z. d. d. m. G. 27,57. Comm. zu TS. Prât. 23,17 (सर्वास्ये bessere Lesart; s. Weber, Pra-

TIGNÂS. 76). पादौ रसातु मे केतुः सर्वाङ्गे मे नव ग्रहाः ÇKDr. nach einem Tantra. °निन्दितः (so ist zu verbinden) कराः: Kathâs. 69,107. pl. *alle Glieder* Comm. zu Maitrjup. 6,6. am Ende eines adj. comp.: भूतले न्यस्तसर्वाङ्गः प्रणामम् Kathâs. 71,219. साकृतसर्वाङ्गी R. ed. Bomb. 1,32,14. — 2) pl. *alle* Vedâṅga Ind. St. 2,195.

2. सर्वाङ्ग (wie oben) adj. (f. ई) 1) *an Gliedern vollständig* ṚV. 10,161,5. AV. 8,2,8. 11,3,32. — 2) *vollständig:* श्री Kâm. Nîtis. 8,53. °भङ्ग Spr. (II) 7356. °म् adv. *nach allen Seiten hin, ganz genau:* तैर्निक्षितं स्वबुद्ध्या तत्सर्वाङ्गं परिशोधयेत् Kathâs. 34,199.

सर्वाङ्गसुन्दर und °रस m. *eine best. Mixtur* Bhaishagjaratnâv. im ÇKDr.

सर्वाङ्गसुन्दरी f. Titel eines Commentars zum Ashṭâṅgahṛdaja Verz. d. B. H. No. 932.

सर्वाङ्गीण (von 1. सर्वाङ्ग) adj. (f. आ) *den ganzen Körper bedeckend, — erfüllend, über d. g. K. verbreitet* P. 5,2,7. सकृत्कचौ Bhaṭṭ. 4,10. मलयज Vikram. 51. Kâvjâd. 2,215. पीवन Ragh. 18,51. स्पर्श Vikram. 149. ताप P. 5,2,7, Schol. परिक्लेश Ind. St. 8,218, N. 3. Hier und da fälschlich mit न geschrieben.

सर्वाजीव adj. *Allen Lebensunterhalt gewährend* Çvetâçv. Up. 1,6.

सर्वाणी f. = शर्वाणी AK. 1,1,1,32. Verz. d. Oxf. H. 25,a,34.

सर्वातिथि m. *Jedermanns Gast* wohl so v. a. *der an Jedermann Antheil nimmt* MBh. 13,3566.

सर्वातिरथजित् adj. *alle grossen Kämpfer besiegend* Bhâg. P. 9,22,32.

सर्वातिसारिन् adj. *an einem durch alle drei humores erzeugten Durchfall leidend* Suçr. 2,438,12.

1. सर्वात्मक m. = 1. सर्वात्मन्; °केन *mit ganzer Seele, von ganzem Herzen* Bhâg. P. 1,4,26.

2. सर्वात्मक adj. 1) *Alles in sich enthaltend* Spr. (II) 1479. Bhâg. P. 9,6,35. — 2) *in Allem enthalten* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154. R. 1,34,14. 27.

सर्वात्मकत्व n. nom. abstr. zu 2. सर्वात्मक 1) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 67.

सर्वात्मत्व n. nom. abstr. von सर्वात्मन् *die Weltseele* Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,325.

सर्वात्मदृश् adj. *überall sich selbst sehend* Verz. d. Oxf. H. 28,b,36.

1. सर्वात्मन् m. 1) *die ganze Person:* सर्वात्मभूतये *zum Heil der ganzen Person* M. 3,91. मन्मथाविष्ट° adj. R. 5,2,20. instr. सर्वात्मना *mit der ganzen Person, mit ganzer Seele, auf das Angelegentlichste* Çat. Br. 14,5,6,1. संभूय सर्वैरस्माभिः कार्यः स° वधः MBh. 1,7662. Hariv. 7493. R. 3,22,30. स° सीता मार्गितव्या 4,41,36. रामं सर्वात्मनाश्रिता 5,87,8. 81,38. 85,22. Spr. (II) 1603. कामः स° हेयः 1653. 6674. Bhâg. P. 2,2,36. 7,42. 3,20,3. 22,11. 4,11,27. 21,38. 6,16,63. 7,10,19. Diese Bed. von सर्वात्मन् ist unter सर्वसंनाह Halâj. 5,15 gemeint. Vgl. सर्वभाव und सर्वहृद्. — 2) *die Seele von Allem, die Weltseele* Çvetâçv. Up. 3,21. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,143. MBh. 12,1672. R. 4,44,120. Suçr. 1,249,11. Muir, ST. 4,31. 217. 325. Bhâg. P. 1,9,21. 2,1,5. 35. 7,52. 3,18,26. 4,7,49. 11,13. 12,11. 19,3. 5,17,3. 18,5. 6,9,38. 7,11,12. 8,7,10. 20,30. 23,8. 9,2,14. Pañkar. 1,13,31.

2. सर्वात्मन् adj. *vollständig an Person, — Wesen, — Leiblichkeit* AV. 5,6,11. Ait. Br. 2,6. Âçv. Çr. 1,7,8. parox. TBr. 3,7,5,7.

सर्वात्मभूति s. u. 1. सर्वात्मन् 1).

1. सर्वादि (सर्व + आ°) m. *der Anfang —, der Erste von Allem* Pañkar. 4,3,16.

2. सर्वादि (wie oben) adj. *beliebig anfangend* ṚV. Prât. 5,21.

सर्वाद्य (सर्व + 2. आ°) adj. (f. आ) *der allererste, zuerst dagewesen* Pañkar. 1,3,44. 85. 12,61. 2,5,74.

सर्वाधार m. *der Behälter von Allem* Pañkar. 1,8,18.

सर्वाधिकार m. *das Kapitel über Allerlei* Verz. d. Cambr. H. 57.

सर्वाधिकारिन् adj. *Allem vorstehend, über Alles zu sagen habend* Râgat. 6,333.

सर्वाधिपत्य n. *die Oberherrschaft über Alles* Çvetâçv. Up. 5,3.

सर्वाध्यक्ष m. *der Oberaufseher über Alles* Pañkar. 4,3,95.

सर्वानन्द (सर्व + आ°) m. 1) N. pr. eines Mannes Kapiçâvadâna 17. Hall 7 (im Index °मिश्र). — 2) Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,55. — Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वानवद्यकारिणी f. Titel einer Schrift Hall 170.

सर्वानवद्याङ्ग adj. (f. ई) *mit vollkommen untadelhaftem Körper* MBh. 3,2154. 2471.

सर्वानुकारिणी f. *Desmodium gangeticum* Râgan. im ÇKDr.

सर्वानुक्रम m. *vollständiges Inhaltsverzeichniss* (zum Veda) Ind. St. 3,270.

सर्वानुक्रमणिका f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 362,a, No. 20. °पद्धति Verz. d. B. H. No. 166.

सर्वानुक्रमणी f. desgl. Verz. d. B. H. No. 49. fgg. 165. °वृत्ति Verz. d. Oxf. H. 378,a, No. 379. °व्याख्या Notices of Skt Mss. 2,279.

सर्वानुदात्त adj. *ganz tonlos* ṚV. Prât. 17,20. Comm. zu TS. Prât. 6,4.

सर्वानुभू adj. *alldurchdringend* Çat. Br. 14,5,3,19.

सर्वानुभूति 1) f. a) *Alldurchdringung* Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. — b) *Convolvulus Turpethum* R. Br. AK. 2,4,3,26. — 2) m. N. pr. a) des 8ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 51. — b) des 8ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54.

सर्वान्तक adj. *Allem ein Ende machend* Pañkar. 1,13,29.

सर्वान्तकृत् adj. dass. Pañkar. 4,8,105.

सर्वान्तर adj. *in Allem befindlich* Çat. Br. 14,6,5,1. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154.

सर्वान्तरस्थ adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 29,a,15.

सर्वान्तरात्मन् m. *die Weltseele* Pañkar. 1,1,62. 12,44.

सर्वान्तर्यामिन् m. dass. Muir, ST. 4,44.

सर्वान्नभक्षक adj. *jegliche Speise geniessend, keine Speise verschmähend* H. 428.

सर्वान्नभोजिन् adj. dass. AK. 3,1,23.

सर्वान्नीन (von सर्व + अन्न) adj. dass. P. 5,2,9. AK. 3,1,22. H. 428. Halâj. 2,196.

सर्वापरत्व n. *das jenseits-gelegen-Sein von Allem* so v. a. *die letzte Erlösung* Maitrjup. 6,23.

सर्वाप्ति f. *Erreichung von Allem* Ait. Br. 8,7. Kaush. Up. 3,2.

सर्वाभाव (सर्व + अ°) m. 1) *das Fehlen Jedermanns, das Nichtdasein irgend Jemandes* M. 9,189. — 2) *absolutes Nichtsein* Gauḍap. zu Sâṅ-

KHJAK. 4.

सर्वाभिभू m. N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5, 12. 201, 10.

सर्वाभिसंधक adj. *Jedermann täuschend* Spr. (II) 3096.

सर्वाभिसंधिन् adj. dass. TRIK. 2, 7, 13.

सर्वाभिसार m. *Gesammtangriff* H. 789. HALÂJ. 2, 306. PÂRÇVANÂTHAK. 4, 161 (nach AUFRECHT).

सर्वाभ्यन्तर adj. *der allerinnerste* Ind. St. 10, 263. fgg. 269. 277. 282.

सर्वायस (सर्व + आ°) adj. *ganz eisern* HALÂJ. 2, 312.

सर्वायु oder °स् adj. *alles Leben habend* —, *gebend* u. s. w. VS. 38, 20. उन्मुच्यते सर्वायुः सर्वायुत्वाय सर्वमायुरेति AIT. BR. 2, 7. ÇAT. BR. 14, 3, 1, 13.

सर्वायुत्व n. nom. abstr. von सर्वायु AIT. BR. 2, 7. ÇÂÑKH. BR. 14, 4. ÇA. 14, 12, 5.

सर्वायुष n. *das ganze Leben* TAITT. UP. 2, 3.

1. सर्वायुस् n. dass.: धार्मणे पाहि सर्वायुषे पाहि TS. 4, 4, 2, 2.

2. सर्वायुस् adj. s. सर्वायु.

1. सर्वार्थ m. pl. *alle Dinge, Dinge aller Art* MAITRJUP. 6, 6. °संलेप Ind. St. 1, 22, 16.

2. सर्वार्थ 1) adj. a) *zu Allem dienlich, für Alles anwendbar* Comm. zu KÂTJ. ÇR. 2, 3, 2. Davon °त्व nom. abstr. KÂTJ. ÇR. 1, 1, 18. 22, 8, 22. — b) *auf Alles achtend* PAÑKAR. 4, 3, 16. Davon nom. abstr. °ता f. so v. a. *Zerstreutheit* (Gegens. एकाग्रता) Verz. d. Oxf. H. 229, b, 13. fgg. — 2) m. N. *des 29ten* Muhûrta Ind. St. 10, 296.

सर्वार्थकर्तर् nom. ag. *Schöpfer aller Dinge* PAÑKAR. 4, 3, 46.

सर्वार्थचिन्तक adj. *sich um alle Dinge kümmernd*, m. *ein oberster Beamter*: नगरे नगरे चैकं कुर्यात्सर्वार्थचिन्तकम् M. 7, 121 = MBH. 12, 3270.

सर्वार्थचिन्तामणि m. Titel eines Werkes MACK. Coll. 1, 127.

सर्वार्थनामन् m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2.

सर्वार्थसाधक adj. (f. °साधिका) *Alles zu Stande bringend, zu allen Dingen gut* VJUTP. 174. MBH. 7, 2894. 8, 1328. 13, 1116. KATHÂS. 34, 113. MÂRK. P. 91, 9. Verz. d. Oxf. H. 99, b, 15. Vishṇu-PAÑKAR. 4, 3, 46. Durgâ Devîm. im ÇKDR.

सर्वार्थसाधन adj. dass. oder n. *ein Mittel Alles zu Stande zu bringen* Spr. (II) 4879. 4895.

सर्वार्थसिद्ध 1) adj. *der sein Ziel vollkommen erreicht hat, der Alles hat was er wünscht* R. 7, 39, 2, 16. 27. — 2) m. a) Bein. Çâkjamuni's AK. 1, 1, 1, 10. TRIK. 1, 1, 11. H. 237. LALIT. ed. Calc. 109, 15 u. s. w. — b) N. pr. eines Fürsten WILSON, Hindu Th. 2, 153. fgg.

1. सर्वार्थसिद्धि f. Titel einer Schrift HALL 203.

2. सर्वार्थसिद्ध m. pl. bei den Gaina Bez. einer Klasse von Göttern, einer Abtheilung der Anuttara, H. 94, Schol.

सर्वार्थानुसाधिन् adj. *Alles zu Stande bringend*: Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDR.

सर्वार्हण adj. *Alles verdienend, auf Alles Ansprüche habend* PAÑKAR. 4, 3, 54.

सर्वावत् (von सर्व) adj. *Alles enthaltend* ÇAT. BR. 14, 7, 2, 10.

सर्वावसर m. *Mitternacht* TRIK. 1, 1, 107.

सर्वावसु m. Bez. *eines best. Sonnenstrahls* VP. (2te Aufl.) 2, 297, N.

सर्वावस्थम् adv. *in allen Stellungen*: निरीक्षमाणा भर्तारं सर्वावस्थम् so v. a. *von allen Seiten* MBH. 3, 16745.

सर्वावास adj. *überall seine Wohnstätte habend* MBH. 12, 12864. Çiva Çiv.

सर्वावासिन् adj. dass.: Çiva Çiv.

सर्वाशिन् (सर्व + आ°) adj. *Alles (auch Verbotenes) geniessend* M. 2, 118.

सर्वाश्चर्यमय (von सर्व + आश्चर्य) adj. (f. ई) *alle Wunder in sich enthaltend, aus lauter Wundern bestehend* BHÂG. P. 1, 3, 16. 8, 10, 47. PAÑKAR. 4, 3, 33.

सर्वाश्यं (nom. abstr. zu सर्वाशिन्) n. *das Essen von Allem* ÇAT. BR. 3, 1, 2, 21.

सर्वाश्रमिन् (von सर्व + आश्रम) adj. *in jedem beliebigen Lebensstadium sich befindend* Ind. St. 2, 14.

सर्वास्तिवाद m. *die Theorie, dass Alles* (सर्व) *real sei* (अस्ति), °वादिन् adj. *ein Anhänger dieser Theorie* BURNOUF, Intr. 446. WASSILJEW 57 u. s. w. HIOUEN-THSANG 2, 2. 132. 200. TÂRAN. 235 u. s. w. KÂLAKAKRA 5, 121. °वादविनय Ind. St. 3, 186. — Vgl. मूल°.

सर्वास्त्रमहाज्वाला f. bei den Gaina N. pr. einer der 16 Vidjâdevî H. 240. ÇKDR. und WILSON machen nach einer schlechten Lesart zwei Namen daraus.

सर्वास्य (सर्व + आ°) n. *der ganze Mund* WEBER, PRATIGÑÂS. 76. nach einer v. l. im Comm. zu TS. 23, 17 adj. *im ganzen Munde erfolgend*.

सर्वाहंमानिन् adj. *Alles für das Ich* (अहम्) *haltend* NRS. TÂP. UP. in Ind. St. 9, 162.

सर्वाह्न m. *der ganze oder jeder Tag* P. 5, 4, 88. 8, 4, 7. VOP. 6, 36. fg.

सर्वाह्णिक adj. *täglich* PAÑKAR. 1, 9, 9. 13, 18. an beiden Stellen सर्वाह्निक gedr.

सर्वीय (von सर्व) adj. *Allen gut* u. s. w. P. 5, 1, 10, Vârtt. 1. Verz. d. Oxf. H. 170, a, 5.

सर्वेश 1) m. *der Herr von Allem* KAUSH. UP. S. 134, 17. PAÑKAR. 1, 1, 1, 5. 3, 29. — 2) f. आ *die Herrin von Allem* PAÑKAR. 2, 5, 29. 34.

सर्वेश्वर m. 1) *der Herr von Allem* NRS. TÂP. UP. in Ind. St. 9, 125. 140. WEBER, KRSHNAG. 308. BHÂG. P. 6, 9, 32. PAÑKAR. 1, 5, 18. 2, 1, 4. — 2) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 968. — 3) N. pr. a) eines buddhistischen Heiligen WILSON, Sel. Works 2, 17. — b) eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 215, a, No. 517.

सर्वेश्वरत्व n. nom. abstr. zu सर्वेश्वर 1) WEBER, RÂMAT. UP. 343.

सर्वेष्ट adj. (f. आ) *alle Wünsche erfüllend* Verz. d. Oxf. H. 148, b, 26.

सर्वैश्वर्य n. *die Herrschaft über Alles* PAÑKAR. 1, 5, 12.

सर्वोच्छेदन n. *vollständige Vernichtung* PAÑKAT. 33, 24.

सर्वोत्तम adj. *der allervorzüglichste*: °तीर्थ्य Verz. d. B. H. No. 1006. °स्तोत्र HALL 151.

सर्वोत्तरत्नाभिधान n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 143, b, 45. fg.

सर्वोदात्त adj. *einzig den Acut habend* RV. PRÂT. 15, 5. 10. Schol. zu VS. PRÂT. 2, 1.

सर्वोद्युक्त adj. *mit allem Eifer an Etwas gehend, nach Möglichkeit sich anstrengend* Spr. (II) 5667, v. l.

सर्वोपकारिणी f. Titel zweier Commentare HALL 3. 34. Verz. d. B. H. No. 667.

सर्वोपध adj. *jeden beliebigen Vocal vor sich habend* RV. PRÂT. 4, 9.

सर्वोपनिषत्सार Titel einer Upanishad Colebr. Misc. Ess. 1, 97. Weber, Lit. 156. Ind. St. 1,301. °प्रश्नोत्तर Verz. d. B. H. No. 355.

सर्वोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Notices of Skt Mss. 1, 79. Verz. d. Oxf. H. 394,b,23. Ind. St. 1,302. °षड्यानुभूतिप्रकाश 471.

सर्वोघ m. 1) ein vollständiges Heer im Anzuge AK. 2,8,2,62. H. 789. Med. gh. 11. — 2) = गुरुभेद ein best. Lehrer Med. st. dessen गुरुवेग im ÇKDr. nach ders. Aut., great speed or dispatch Wilson nach ders. Aut.

सर्वौषध 1) adj. aus allerlei Kräutern bestehend: स्नान TBr. 3,10,1, 4. — 2) n. alle Kräuter Çat. Br. 3,2,2,15. 7,2,4,13. 10,1,5,2. 14,9, 3,1. Lâty. 5,8,4. Taitt. Up. 2,2.

1. सर्वौषधि f. alle (allerlei) Kräuter; sg. Çâñkh. Çr. 16,8,5. pl. Gobh. 3,2,23. Spr. (II) 6959. am Anf. eines comp. Çâñkh. Gṛhj. 1,11. Gobh. 3,4,7. 6,8.

2. सर्वौषधि m. eine best. Gruppe von Kräutern: कुष्ठमांसीहरिद्राभिर्वचाशैलेयचन्दनैः। मुराचन्दनकर्पूरैः (hier soll चन्दन = रक्तचन्दन sein) मुस्तैः सर्वौषधिः स्मृतः॥ Râgan. im ÇKDr.

सर्वौषधिगण m. desgl. Çabdak. und Pâdmottarakh. 107 im ÇKDr.

सर्वौषधिनिष्यन्दा f. Bez. einer best. Schriftart (लिपि) Lalit. ed. Calc. 144,11. fg.

सर्षप Uṇâdis. 3,141. 1) m. Senf, Senfkorn AK. 2,9,17. Trik. 2,9,3. H. 1180. Halâj. 2,426. Ratnam. 443. Çâñkh. Çr. 4,15,8. Gṛhj. 3,1. Shaḍv. Br. 5,2. Khând. Up. 3,14,3. Suçr. 1,139,4. 182,16. यथायोऽसरं पश्य मेरुसर्षपयोरिव MBh. 1,3071. R. 2,25,26. Spr. (II) 334. खलः सर्षपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति। आत्मनो बिल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति॥ 2045. Varâh. Bṛh. S. 29,5. 44,5. 46,24. Kathâs. 18,154. fg. 177. 179. 181. 32,118. 121. 68,58. 73,341. fgg. Mârk. P. 51,105. विश्रां सर्षपवच्चूर्णस्यैकदेशे यथा Pañkat. 2,2,33. शूर्पे च सर्षपो यथा 99. मस्तकस्यैकदेशे च डिम्भः सर्षपवत् 42. °कण Z. d. d. m. G. 27,31. °तैल Râgan. im ÇKDr. °स्नेह Suçr. 2, 9,6. 174,20. °कन्द giftig 252,6 (vgl. सर्षप H. 1198 als ein best. Gift). °शाक (das ungesundeste Gemüse) Karaka 1,15. तिलसर्षपाः Suçr. 1, 132,5. Spr. (II) 2296. यथा चाल्पेन माल्येन वासितं तिलसर्षपम् MBh. 12, 10038. असित° Suçr. 1,199,16. — b) ein Senfkorn als Gewicht: त्रयस्त्रिंशद्यनीवालाः सर्षपार्धं प्रचक्षते। द्विगुणं सर्षपं विद्यात्पवः पञ्च तु सर्षपाः॥ Ind. St. 8,430. सर्षपाः षडयवो मध्यः M. 8,134. = 3 Râgikâ, ¼ oder ¹⁄₁₂ Java Çâñg. Saṁh. 1,1,14. 20. सप्त लिक्षाः सर्षपः। सप्त सर्षपा यवः Lalit. ed. Calc. 170,2. — 2) f. ई a) ein best. Ausschlag: पिडका नातिमहती क्षिप्रपाकातिवेदना सर्षपी Karaka 1,17. Suçr. 1,273,15. 2,123,11. — b) eine Bachstelzenart Trik. 2,5,29. — Vgl. गौर° (auch Pâr. Gṛhj. 1,16. Suçr. 1,273,15), त्रिदश°, देव°, रक्त° (Suçr. 1,108,8), रक्ता°, राज°, श्वेत° (Suçr. 2,40,1), सित° und सार्षप.

सर्षपक (von सर्षप) 1) m. eine Schlangenart Suçr. 2,275,17. — 2) f. °पिका a) ein best. giftiges Insect Suçr. 2,289,21 (°के zu lesen). 290,1. 2. — b) ein best. Ausschlag (vgl. सर्षपी) Wise 362. Suçr. 1,273,12. 298,12.

सर्षपाय् (wie oben), °यति klein wie ein Senfkorn erscheinen Bhâg. P. 6,16,45.

सर्षपारुण (सर्षप + अ°) m. N. eines den Kindern feindlichen Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

सर्षपिक (von सर्षप) m. ein best. giftiges Insect Suçr. 2,288,15. — °का s. u. सर्षपक.

सर्षिका f. ein best. Virâg-Metrum RV. Prât. 17,12. Ind. St. 8,107. 111.

सल्, सलति (गतौ) Dhâtup. 15,40. — Vgl. सर्.

सल 1) m. Hand H. ç. 123. — 2) n. = सलिल Wasser Bhar. zu AK. 1,2,3,3 nach ÇKDr. — Vgl. सलिल.

सलक्षण (2. स + ल°) adj. dieselben Merkmale habend, gleichartig Bhâdd. in Z. f. vgl. Spr. 1,442. Daçar. 3,39. Madhus. in Ind. St. 1,13, 21. — Vgl. सालक्षण्य.

सलक्ष्मन् (2. स + ल°) adj. dass.: सलक्ष्मा यद्विषुरूपा भवाति RV. 10, 10,2. 12,6. VS. 6,20. TS. 1,3,10,1. 6,3,11,2.

सलखण m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,545. सलखण in der Uebersetzung.

सलज्ज s. u. लज्जा.

सलट् und °टी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

सलवण (!) n. Zinn H. ç. 130.

सललूक m. etwa müssiges Umherschweifen (von सर्) Naigh. 4,3. Nir. 6,3. आ कीर्यतः सललूकं चकर्थ RV. 3,30,17.

सलवि s. अप°, प्र°.

सलावृकी s. u. सालावृक.

सलिङ्ग (2. स + लिङ्ग) adj. (f. आ) dasselbe Kennzeichen (d. i. Kennwort) habend Âçv. Çr. 3,2,5. 4,8. Kauç. 85. तत्सलिङ्गाभिराशीर्भिः so v. a. entsprechend MBh. 7,2141.

सलिल (von सर्) Uṇâdis. 1,55. 1) adj. (f. आ) wogend, fluthend, fliessend, unstät: अकूपार: सलिलो मातरिश्वा RV. 10,109,1. समुद्र AV. 4,15,11. °वात TS. 4,4,12,3. अप्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम् RV. 10,129,3. यार्णवे ऽधि सलिलमग्र आसीत् etwas unstät sich Bewegendes AV. 12,1,8. सलिले सधस्थे 18,3,8. सलिल (nach dem Comm. rein wie Wasser; könnte aber auch loc. sein) एको द्रष्टा Çat. Br. 14,7,1,31. TS. 5,5,10,3. Kâṭh. 8,14. 9,3. देवी Çâñkh. Gṛhj. 1,24. — 2) f. आ (sc. तुष्टि) im Sâṁkhja die Befriedigung dessen, der die बुद्धि dem परमात्मन् gleichsetzt, Tattvas. 39. — 3) n. a) das Flüssige, Schwankende; Fluth, Wogen Naigh. 1,12. देवा: सलिले सुसंरब्धा अतिष्ठत RV. 10,72,6. 1,164,41. प्रविश देवाः सलिलान्यासन् AV. 10,8,40. 8,9,1. 2. सलिलस्य पृष्ठे 9,10,9. 10,7,38. 41. 11,5,26. 13,4,36. — 11,4,21. 17,1,8. 29. Ait. Br. 8,21. आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत् TBr. 1,1,3,5 (vgl. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72). 5,2,5. TS. 4,4,6,2. 5,6,4,2. Çat. Br. 3,6,2,4. 13,7,1,15. fünf Fluthen Kâṭh. 32,6. — b) Wasser AK. 1,2,3,3. H. 1069. Halâj. 3,26. सलिलैः तीरैरिन्द्रमर्भाति Kauç. 18. 24. प्रक्षाल्य सलिलेन MBh. 3,2390. सलिले शायी R. 1,63,25. सलिले क्रीडता तया 2,64,7. Suçr. 1,166,18. 171,10. 13. Sâñkhjak. 16. Megh. 5. 42. 63. Varâh. Bṛh. S. 12,4. Spr. (II) 5160. क्रमेण भूमिः सलिलेन भिद्यते 7308. Pañkat. 165,7. pl. Halâj. 3,41. °पूर Spr. (II) 7143. °निषेक Ṛt. 1,23. सलिलावगाहं Çâk. 3. निपान° 39. सलिलं कर् mit gen. der Person einem Verstorbenen die Wasserspende darbringen R. 1,44,49 (45,52 Gorr.), 6,95,61. दा dass. Harív. 5718. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,2436. 2511. 12553. R. 2,114, 4 (123,4 Gorr.). 3,76,6. 6,108,36. Kâm. Nîtis. 4,51. Megh. 30. Çâk. 167. Spr. (II) 6336. Mârk. P. 56,4. Râga-Tar. 5,271. Brahma-P. in LA. (III) 82,4. — c) so v. a. Regen: सलिलं न करोति bringt keinen Regen Va-

rāh. Bṛh. S. 3,28. 9,34. °दायिन् 29. पतति न सलिल स्नात् 44. °निपात 5,96. न चक्रं सलिलं वत्सरे द्वितीये 8,40. सलिलं च न वासवस्त्यजति 17, 21. सलिलमचिराद्दत्ति निःसंशयेन 28,2. प्रचुर° adj. 8,40. — d) das Wasser der Augen, Thränen: °गुरुभिः पक्ष्मभिः Megh. 90. नयन° 40. — e) eine best. grosse Zahl Çāṅkh. Çr. 15,14,4. — f) ein angebliches Metrum Ind. St. 8,107. fg. — Vgl. अन्तः°, निः°.

सलिलकर्मन् n. die einem Verstorbenen dargebrachte Wasserspende MBh. 18,32.

सलिलकुन्तल m. Blyxa octandra (eine Wasserpflanze) Trik. 1,2,35.

सलिलक्रिया f. = सलिलकर्मन् R. 1,3,15 (10 Gorr.). 44,37. R. Gorr. 1,4,38.

सलिलचर m. Wasserthier Varāh. Bṛh. S. 5,33. — Vgl. सलिलस्थलचर.

सलिलज adj. was im Wasser entsteht, — lebt; subst. ein solches Wesen Varāh. Bṛh. S. 7,6. 9,33. 15,25. 41,4. masc. Muschel MBh. 7,5164. neutr. Lotusblüthe Rāǵan. im ÇKDr.

सलिलजन्मन् n. Lotus: कन्दे °जन्मनाम् H. 1166.

सलिलत्व n. nom. abstr. von सलिल Wasser Bhāg. P. 11,3,13.

सलिलद m. 1) Wasserreicher (ein best. Amt) R. Gorr. 2,32,22. — 2) Wolke Varāh. Bṛh. S. 24,19.

सलिलदायिन् adj. Regen bringend Varāh. Bṛh. S. 9,29.

सलिलधर m. Wolke MBh. 1,1137. = अमृतभृतो देवाः Nīlak.

सलिलनिधि m. 1) das Meer Khandom. 71. Çiç. 3,32 (vgl. jedoch Ind. St. 8,424). — 2) ein best. Metrum: ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑– ⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2).

सलिलपति m. Herr der Gewässer, Varuṇa Varāh. Bṛh. S. 32,31.

सलिलपवनाशिन् adj. nur von Wasser oder Luft sich nährend Spr. (II) 4376.

सलिलप्रिय m. Schwein (Freund des Wassers) H. ç. 184.

सलिलमय (von सलिल) adj. aus Wasser bestehend: शशिन् Varāh. Bṛh. S. 4,2.

सलिलमुच् m. Wolke Spr. (II) 6126.

सलिलयोनि adj. aus dem Wasser (einer Wasserrose) hervorgegangen, Bein. Brahman's Hariv. 2790. fg.

सलिलराज m. Fürst der Gewässer, Varuṇa MBh. 5,3548.

सलिलवत् (von सलिल) adj. mit Wasser versehen: कूप, ह्रद R. 4,50,18.

सलिलस्थलचर m. ein im Wasser und auf dem Festlande lebendes Thier, Amphibie Pańkat. 131,42.

सलिलाकर (सलिल + आ°) m. das Meer Spr. (II) 6142. प्रभूत° mit vielem Wasser versehen MBh. 12,3242.

सलिलाञ्जलि m. zwei Handvoll Wasser als Todtenspende: देयः पविकनारीणां सलिलः °लिः Spr. (II) 1252. 7325. R. Gorr. 2,85,2.

सलिलाधिप m. Herr der Gewässer, Varuṇa Hariv. 13925.

सलिलार्णव m. das Meer R. 5,35,5.

सलिलालय m. desgl. R. 5,56,55.

सलिलाशन adj. nur von Wasser sich nährend Bhāg. P. 8,24,10.

सलिलाशय m. Wasserbehälter, Teich, See R. Gorr. 1,20,15. 2,98,4. 3,7,2. 4,20,16. 5,37,41. Varāh. Bṛh. S. 45,4. 46,50. Bhāg. P. 8,18,4.

सलिलाहार adj. nur von Wasser sich nährend R. 3,10,3.

सलिलेचर adj. im Wasser lebend: प्राणिन् MBh. 1,5300.

सलिलेन्द्र m. Herr der Gewässer, Varuṇa: °पुर R. 7,23,16.

सलिलेन्धन m. das höllische Feuer (Wasser zum Brennholz habend) Trik. 1,1,68.

सलिलेश m. Herr der Gewässer, Varuṇa MBh. 5,3525. R. 6,30,10.

सलिलेशय adj. im Wasser liegend: असुराः MBh. 13,2160. अण्डकोश Bhāg. P. 3,26,53. als Kasteiung Brahma-P. in LA. (III) 49,13, v. l. समुद्र° als Kasteiung Hariv. 88.

सलिलोद्भव 1) adj. aus dem Wasser hervorgegangen Hariv. 11594. — 2) m. Muschel MBh. 9,850. — 3) n. Lotusblüthe R. 5,13,28.

सलिलोपजीविन् adj. vom Wasser seinen Lebensunterhalt habend (ein Fischer u. s. w.) Varāh. Bṛh. S. 15,6.

सलिलौकस् adj. im Wasser lebend R. 4,40,50. Bhāg. P. 8,24,22.

सलिलौदन m. in Wasser gekochter Reisbrei Hariv. 7901, die neuere Ausg. hat st. dessen das neutr., was wohl Wasser und Reisbrei bedeutet.

सलील (2. स + लीला) adj. (f. आ) 1) spielend: धनुराकर्षयामास सलील इव so v. a. mit der grössten Leichtigkeit MBh. 3,8667. सलीलमिव adv. so v. a. mit der grössten Leichtigkeit R. 1,67,16 (69,16 Gorr.). ohne इव dass. Bhāg. P. 2,7,32. — 2) höhnisch (spielend auf Kosten eines Andern): सलीलं (adv.) ब्रू R. 1,62,13. 66,9 (der Comm. zieht das adv. zum Vorangehenden). — 3) coquet: ein Frauenzimmer Çik. Ch. 36,10. दीपसलीला Kathās. 64,105. °हंसगमना 59,4. °परिहास Mālatīm. 85, 6. °विधेन Khandom. 83. सलीलम् adv.: गच्छन्ती Mṛkkh. 82,22. Ragh. 6,18. Mālav. 38,11. Kir. 5,33.

सलीलगजगामिन् m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,20. fg.

सलून m. ein best. Wurm oder Parasit: लेलिकाश्च सलूनाश्च सौसुरादाः ककेरुकाः Çārṅg. Saṁh. 1,7,10. शालूनक (v. l. शालूनक) Karaka 3,7.

सलेक (2. स + लेक) m. in einer Formel, soll N. eines Āditja sein TS. 1,5,2,3.

सलेस् in अपसलेस् = अपसलवि Âçv. Gṛhj. 2,5,2.

सलोक (2. स + लोक) adj. 1) denselben Weltraum bewohnend Ait. Br. 3,41. Çat. Br. 2,2,4,18. 3,7,1,25. 13,4,2,3. — 2) sammt den Leuten, — Bewohnern: नगर Verz. d. Oxf. H. 31,a,8. — Vgl. सालोक्य.

सलोकता f. nom. abstr. zu सलोक 1) Ait. Br. 1,6. 2,24. 3,44. Çat. Br. 2,6,4,8. 14,4,4,24. Çāṅkh. Br. 7,1. Çr. 4,8,7. Khānd. Up. 2,20,2. Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,86. चन्द्रस्येति °ताम् M. 11,220. Jāǵn. 3,327. न लप्स्यसे: °ताम् MBh. 1,3689. 2,263. 507. 3,10304. 6,643. 7,6819 (गत्वा सलो° ed. Bomb.). 14,1014. 15,555. R. 2,74,4. R. Gorr. 2,68,36. Mārk. P. 129,33. 132,12 (सलोकतां zu lesen). Bhāg. P. 5,2,21. सुरैः MBh. 7, 2002. इन्द्र° R. 3,10,15.

सलोक्य adj. (f. आ) = सलोक 1): केशवस्य MBh. 13,7448.

सलोमत्व n. nom. abstr. von सलोमन्. पुरुषस्य TBr. 1,5,22,4. Pańkav. Br. 13,6,2. 14,11,3.

सलोमन् (2. स + लो°) adj. nach demselben Strich laufend, congruent (Gegens. विलोमन्) TS. 6,2,5,1. Ait. Br. 8,3. तद्वै सलोम यो ऽग्निर्दत्रे ऽग्नौ आदधाति Çat. Br. 2,1,2,1. 4,2,5,14. 5,3,5,26. Pańkav. Br. 20,16,7.

सलोहित (2. स + लो°) adj. gleiches Blut habend Vop. 6,97.

सल्य und सल्यक s. चि°.

सल्लकी f. = शल्लक 2) b) Halâj. 2,14. Suçr. 1,138,8. 141,14. 145, 16. °फलचूर्ण 94,8. 2,124,7. Çârṅg. Saṁh. 2,2,73.

सल्लक्षणतीर्थ (सत्-ल° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,20.

सल्लक्ष्य (सत् + ल°) n. das rechte, richtige Ziel: चित्तैकाग्र्यं तु सल्लक्ष्ये (so lesen wir) समाधानमिति स्मृतम् Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544.

सल्लाप (vgl. auch Spr. (II) 5264, v. l.) und सल्लापक fehlerhaft für संलाप und संलापक.

सल्लोक (सत् + लोक) m. pl. gute Menschen Spr. (II) 6997.

सल्व m. pl. N. pr. eines Volkes Çat. Br. 10,4,1,10. — Vgl. शल्व, शाल्व.

सल्ह m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,214. 218. 453. 474. auch सह्ल geschrieben.

सल्हण m. desgl. ebend. 7,1055. 8,380. 463. 479. auch सह्लण geschrieben. — Vgl. साल्हण.

1. सव (von 1. सु) m. Kelterung, Pressung des Soma Nir. 14,2. ṚV. 1, 126,1. श्येनो अभरत्सोमं सुकृत्वं सवान् 4,26,7. 10,158,2. Çat. Br. 4,2,4, 23. 9,3,4,5. 12,8,2,13. Çâṅkh. Çr. 7,15,9. fgg. = संधान (vgl. Bed. 4) b) Med. v. 29. st. dessen संतान ÇKDr. nach ders. Aut., offspring, progeny Wilson. n. the juice or honey of flowers; sprinkling the juice of the acid Asclepias Wilson nach Çabdârthak. Wasser Ǵaṭâdh. im ÇKDr. m. der Mond Wilson nach Çabdârthak.

2. सव (von 2. सु) 1) adj. nom. ag. der Heissende, Anreger: सविता त्वा सवानां सुवताम् VS. 9,39. सवो वै देवानां वरुणः der Befehlende Çat. Br. 5,3,4,5. m. die Sonne (vgl. सवितर्) Çabdârthak. bei Wilson. — 2) m. P. 3,3,56, Vârtt. 3. a) Antrieb, Anregung, Geheiss, Befehl; Belebung (die von Savitar ausgehende Wirkung): प्रसूताः सवितुः सवाय ṚV. 1,113,1. 164,26. 2,38,4. 3,56,7. 4,54,5. ये ते त्रिरहन्त्सवितः सवासः सौभगेनासुवन्ति 6. 5,82,6. 7,38,4. 8,91,6. 9,67,25. AV. 6, 23,3. 9,2,6. VS. 11,2 (Çvetâçv. Up. 2,2). 20,44. TBr. 1,2,1,13. Âçv. Çr. 9,9,8. — b) in den Brâhmaṇa gew. Opferhandlungen, mit welchen die Weihung (अभिषेक) zu einer best. Thätigkeit oder Würde verbunden ist: Einweisung, Einsetzung, Bestallung, Inauguration (सूयते ईश्वरत्वेनाभिषिच्यत एभिरिति सवा एकाहविशेषाः Comm.; vgl. राजसूय). TBr. 2, Adhj. 7 zählt auf: बृहस्पति°, वैश्य°, ब्राह्मण°, सोम°, पृथि°, गो°, ओदन° Comm. 2,750. fgg. Çat. Br. 5,3,5,31. 9,3,4,6. 4,1,13. 2,12. fg. 10,1,5,3. अग्नि° 9,3,4,7. 9. TS. 5,6,2,1. वरुण° ebend. इन्द्र°, मनु° 7,5,25,3. देव° Kâṭh. 37,4. TBr. 2,7,5,1. मनुष्य° ebend. Pañkav. Br. 18,8,1. 10,1. Ind. St. 3,385. 388. पञ्चौदन P. 3,3,56, Vârtt. 3, Schol. °काण्ड Titel des 5ten Buches im Çatap. Br. Verschieden hiervon ist der Gebrauch für gewisse Darbringungen im Kauçika, z. B. अग्निनाधास्यमानः सवान्वा दास्यन् 60. सवानां संस्कारः 63. 67. fg. सवाग्नि 60. — c) Opfer überh. AK. 2,7,13. H. 820. Med. v. 29. Halâj. 2,259. राजसूयाश्वमेधाद्यैः सो ऽयजद्बहुभिः सवैः MBh. 1,3715. यियक्षोर्विविधैः सवैः MBh. 7,2172. बहु° adj. viele Opfer darbringend oder viele Jahre Etwas thuend (Comm.) Bhâg. P. 3,9,18. viele Opfer — oder viele Jahre enthaltend (Comm.): काल 4,12,14.

1. 2. सव vgl. अङ्गिरः°, अप्सव, कृपवा, तन्त्रसव, गो° (auch Bhâg. P. 3, 2,32), ग्रामणी°, तीव्र°, प्रातः°, बृहस्पति°, ब्रह्म°, भूमि°, मनु°, मनुष्य°, वरुण°, वृष°, वैश्य°, सत्य°.

सवंशा (von 2. स + वंश) f. eine best. Pflanze Kauç. 8.

सवचस् adj. = समानवचन P. 6,3,85. Vop. 6,98.

सवत्स adj. (f. आ) mit dem Kalbe s. unter वत्स 1). Auch Kauç. 62. Weber, Kṛshṇaǵ. 302.

सवध m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1149.

1. सवन (von 1. सु) n. 1) Kelterung des Soma (nach dem Ritual drei am Tage; s. प्रातः°, मध्यंदिन°, तृतीय°. Bei der letzten wird nur ein Aufguss auf den Trestern gepresst). सवन = अभिषव AK. 2,7,46. = सोमनिर्दलन Med. n. 145. Viçva bei Mallin. zu Kir. 12,10. der gekelterte Saft und dessen Libation: Soma-Fest, Festgelage, wobei es fröhlich zuging. Naigh. 3,17. Nir. 7,22. सुत ṚV. 1,21,4. इन्द्राय विश्वा सवनानि रातानि सन्तु 131,1. सवने मादयस्व 2,18,7. ब्रह्मपुत्र इव सवनेषु शंससि 43,2. सम्रो विव्याच सवना पुरूणि 3,36,8. 9,80,1. सवनेषु प्रवाच्या 4, 22,5. अथा सुतुघं सवनं मदाय 35,4. सवनस्य पीतये 36,2. नरो न रण्वाः सवने मदन्तः 7,59,7. तिरश्चिदर्यः सवना गहि 8,55,12. राजपुत्रेव सवनाव गच्छन्तः 10,40,3. AV. 7,97,4. 9,1,12. TS. 6,1,6,4. 4,5,4. °पङ्क्ति Ait. Br. 2,24. 3,27. Kâtj. Çr. 9,9,4. अनुसवनम् 25,13,26. यथासवनम् 12,7. 9,9,8. °काल 24,7,5. °कृत् Çat. Br. 3,2,1,40. °देवता Çâṅkh. Çr. 6,9, 14. सवनान्त Kâtj. Çr. 13,1,12. सवने सवने gaṇa सवनादि zu P. 8,3, 110. °त्रय Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,36. °क्रम VS. Prât. 1,30. Weber, Ǵjot. 91. सवनान्यानुपूर्व्येणाचक्रुः MBh. 14,2625. माध्यंदिन, तृतीय Khând. Up. 2,24,1. MBh. 13,3059 (ed. Bomb. माध्यंदिने). fg. R. 1,13,6. 7. Comm. zu TS. Prât. 23,10. मध्याह्न° Kathâs. 69,167. सवन (= काल Nîlak.) neben कृषन Hariv. 2203. सवनाय दीक्षितः Ragh. 8,74. Bhâg. P. 3,33,6. पुंसः सवनम् so v. a. पुंसवन Jâǵń. 1,11. °स्थ 3,252. नेपथ्य° (°संगीतक ed. Bomb.) Mâlav. 22,22 so v. a. ein Fest in vollem Costume (besser wäre नेपथ्य°, eine in der ed. Bomb. erwähnte v. l.). सवन = क्रतु, याग, अध्वर Trik. 3,3,269. H. an. 3,427. Med. Viçva a. a. O. — 2) pl. die drei Tageszeiten: Morgen, Mittag und Abend: सवनेषूपयन्नप: M. 6,22. Bhâg. P. 3,13,37. 5,23,2. so v. a. Zeit überh.: °विद् 11,3,35. — 3) eine zu den drei Tageszeiten erfolgende Abwaschung, = स्नान Trik. H. 638. H. an. Med. Viçva a. a. O. नियम° Kir. 12,10. — Vgl. तृतीय°, त्रिषवण, पुंसवन, प्राक्°, प्रातः°, यथासवनम्, शकुनिसवन, सोम° und सावन.

2. सवन (von 2. सु) n. das Antreiben, Heissen, in-Bewegung-Bringen: उदु ष्य देवः सविता हिरण्यया बाहू अयंस्त सवनाय ṚV. 6,71,1. सवनात्सविता Maitrjup. 6,7. — Vgl. सत्य°.

3. सवन Uṇâdis. 2,74. m. der Mond Uǵǵval. Vgl. 1. सवन.

4. सवन m. N. pr. eines Sohnes 1) des Bhṛgu MBh. 13,4146. — 2) des Vasishṭha Hariv. 468 (einer der sieben Ṛshi unter Manu Rohita). VP. 1,10,13. — 3) des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. — 4) des Prijavrata VP. 2,1,7. 4,73. Mârk. P. 53,19. Bhâg. P. 5,1,25. fg. (zugleich ein N. des Feuers).

5. सवन (2. स + वन) adj. (f. आ) nebst Wäldern MBh. 1,4119. 3,16215.

सवनकर्मन् n. Libation: सापत्न Çâk. 75.

सवनभाज् adj. an den Libationen Theil nehmend TS. 7,5,6,4. Çâṅkh. Br. 27,4.

सवनमुख n. Beginn der Libation: °मुखे सवनमुखे gaṇa सवनादि zu

P. 8,3,110. TS. 7,5,5,1. Davon adj. °मुखीय *zum Beginn der Libation gehörig:* Schalen Kâtj. Çr. 22,9,4. Lâtj. 2,2,9. Verse 6,9,14.

सवनविध adj. *einer Libation gleich zu achten:* पशु Lâtj. 4,8,13. fg.; vgl. Kâtj. Çr. 24,7,26.

सवनशस् (von 1. सवन) adv. *an den einzelnen Libationen* Âçv. Çr. 8, 7,15. Bhâg. P. 10,35,15. 11,6,10.

सवनिक adj. von 1. सवन am Ende eines comp.: तृतीय° Çâṅkh. Çr. 5,3,7.

सवनीय (von 1. सवन) adj. *zur Soma-Libation gehörig, dabei üblich* u. s. w. Bez. des Opferthiers (पशु) Âçv. Çr. 5,3,1. 13,8. 6,11,6. 12,7,1. Ait. Br. 4,19. 22. TBr. 2,7,11,1. Çat. Br. 9,5,1,26. 13,5,4,3. Kâtj. Çr. 8,8,26. 9,8,2. 10,9,12. 13,4,10. 22,7,11. °काल Çâṅkh. Çr. 14,40, 29. °वपा Lâtj. 5,9,15. पुरोडाश Çat. Çr. 4,2,5,15. Kâtj. Çr. 4,6,15. 12,2,2. 22,8,1. आग्रयणाकाले सवानां सवनीयान्निर्वपेयुः Âçv. Çr. 12,8, 26. °पशु Bhâg. P. 4,7,8.

सवस् adj. 1. स *enthaltend* Pañkav. Br. 15,1,11.

सवयस् (2. स + 3. व°) adj. = समानवयस् P. 6,3,85. Vop. 6,98. *von gleicher Kraft, gleichaltrig;* m. *Altersgenosse, Kamerad* AK. 2,8,1,12. H. 730. ṚV. 1,144,3. 4. 165,1. Ragh. 3,28. 5,65. Kathâs. 62,237. 104, 24. 124,204. Verz. d. Oxf. H. 255,a,23. fem. Çiç. 9,53.

सवयस adj. dass. Bhâg. P. 10,13,33.

सवर् m. = सलिल und शिव Trik. 3,3,376. — Vgl. शवर्.

सवर्गीय (von 2. स + वर्ग) adj. *zu derselben Consonantengruppe (Gutturale u.s.w.) gehörig* TS. Prât. 8,2. 14,23. Comm. zu 8,3. 4. 14,12. fg.

सवर्ण 1) adj. (f. आ) = समानवर्ण P. 6,3,85. Vop. 6,98. a) *gleichfarbig, gleichartig* H. 1461. कृत्वी सवर्णामदुर्विवस्वते ṚV. 10,17,2. Nir. 12, 10. vielleicht ist AV. 19,26,2 सवर्णं st. सुवर्णं zu lesen. आम्रपत्त्र° *gleichfarbig mit* MBh. 2,1881. इन्द्रायुध° 7,995. fg. 13,3770. fg. Harîv. 13625. R. 4,37,21. fg. Mṛcch. 18. Ragh. 9,51. Varâh. Bṛh. S. 10,20. fg. 30,13. 47,9. 79,35. *gleichartig* MBh. 2,865. *von gleichem Aussehen mit* (gen.) Bhâg. P. 3,3,3. — b) *von gleicher Kaste* Kâtj. Çr. 18,6,27. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,6 v. u. M. 2,132. 240. 3,4. 12. 43. 5,167. 7,77. 9, 157. 10,20. Jâgñ. 1,55. 62. 2,122. MBh. 1,3870. Çâk. 11,10. Kathâs. 52,124. सवर्णापाणिसंग्रह Mârk. P. 113,34. Bhâg. P. 5,26,26. Verz. d. Oxf. H. 269,a,5. 282,a,34. — c) *homogen* (von Lauten): समानस्थानकरणास्यप्रयत्नः सवर्णः VS. Prât. 1,43. तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् P. 1,1,9. ṚV. Prât. 1,13. 6,12. VS. Prât. 1,72. 4,50. 108. AV. Prât. 3,42. Comm. zu 1,2?. 4,56. 84. TS. Prât. 1,3. 5,28. 10,2. 14,23. 21,7 (अ°). P. 1,1, 69. 6,1,101. मिथः Schol. zu P. 1,1,9. परस्परम् Kâç. zu P. 1,1,10. प्रत्यय° VS. Prât. 3,3. पर° Weber, Pratiǵñâs. 90. पूर्व° P. 6,1,102. Kâç. zu P. 1,1,50. — 2) f. आ N. pr. a) der Gattin des Sonnengottes (vgl. die Stelle aus ṚV. unter 1) a) Çabdar. im ÇKDr. — b) einer Tochter des Meergottes und Gattin des Prâkînabarhis Harîv. 86. fg. VP. 107. — Vgl. पर° und सावर्ण्य.

सवर्णता (von सवर्ण) n. *Gleichfarbigkeit:* श्लेष्मणा Suçr. 1,260,21. Comm. zu Naish. 22,42.

सवर्णय् (von सवर्ण) *auf denselben Nenner bringen:* स्थानान्यथैतानि °यित्वा Varâh. Bṛh. 8,4.

सवर्णवर्ण MBh. 4,294 wohl fehlerhaft für सुवर्णवर्ण.

सवर्णाभ (सवर्ण + आभा) adj. = सवर्ण *gleichfarbig:* पद्मपत्त्र° Mârk. P. 105,17.

सवर्य adj. nach Comm. *mit trefflichen Eigenschaften ausgestattet* TBr. 3,9,11,1.

सर्वविध adj. = सवनविध Çat. Br. 11,7,2,1.

सवस् n. = 2. सवन in सत्य°.

सवल्ला f. v. l. für सरला *eine Convolvulus-Art* Bhar. zu AK. 2,4,3,26 nach ÇKDr.

सवाचस् (2. स + वा°) adj. *gleiche Rede führend* AV. 7,12,2. सु° v. l.

सवात्तृ adj. nach Comm. *dasselbe Kalb habend* VS. 28,6. TBr. 2,6,7,3.

सवात्य (VS. oxyt.) adj. nach Comm. *von einer Mutter stammend* VS. 24,16. TS. 1,8,9,2. TBr. 1,7,2,5. Kâth. 15,4. Zu vergleichen ist wohl अपिवान्य, अभि°, नि°.

सवार्त्तिक (2. स + वा°) adj. (ein Sûtra) *nebst den Vârttika studirend* P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol.

सवासस् (2. स + 1. वा°) adj. *bekleidet, mit den Kleidern* Çat. Br. 5,2, 1,5. M. 5,77. fg. 11,174. 228.

सवासिन् (2. स + 2. वा°) adj. *zusammen wohnend* AV. 2,29,6. 3,29,6.

सविंश (2. स + विंश) 1) adj. (f. आ) *nebst einem Zwanzigstel* Weber, Ǵjot. 104. — 2) m. N. eines Stoma VS. 14,23. TS. 4,3,9,1. 5,3,2,3.

सविकल्प (2. स + वि°) adj. 1) *Verschiedenheit —, Mannichfaltigkeit zulassend, damit behaftet, differentiirt* Vedântas. (Allah.) No. 124. Bâlab. 24. — 2) *sammt den Zwischen-*Kalpa Bhâg. P. 2,10,46.

सविकल्पक adj. = सविकल्प 1) Sâh. D. 54. Vedântas. (Allah.) No. 124. Bâlab. 25. Wilson, Sâṅkhjak. S. 101. Tarkas. 25. Kusum. 16,16. fg. 40,11. Sarvadarçanas. 51,22. 104,20.

सविकार (2. स + वि°) adj. 1) *sammt seinen Umwandlungen, — Derivaten* Bhag. 13,6. Bhâg. P. 3,7,21. — 2) *verliebt* Gît. 2,11. fgg.

सविग्रह (2. स + वि°) adj. *verkörpert* Râǵa-Tar. 5,7. Daçak. 4,5.

सविचार (2. स + वि°) adj. (f. आ) *von Erwägungen begleitet* Jogas. 1,44

सविज्ञान (2. स + वि°) adj. *mit richtiger Erkenntniss ausgestattet* Çat. Br. 14,7,1,3. Davon nom. abstr. °त्व Sâj. zu d. St.

सविडालम्भ n. Bhar. Nâṭjaç. 20,48 als Bez. *eines best. Scherzes* (न-र्मन्) wohl fehlerhaft für सविडाल (2. स + बि°).

सविद्र adj. Maitrâjup. 6,35 nach dem Comm. = सवितृरूप und विद्वस्. *eine etymologische Spielerei.*

1. सवितृ (von 2. सु) nom. ag. 1) *Antreiber, Beweger, Beleber;* so heisst Tvashṭar ṚV. 3,55,19. 10,10,5. — 2) gewöhnlich N. eines Gottes, der sowohl dem mittleren Gebiet als auch dem Himmel zugerechnet wird, Naigh. 5,4. 6. Nir. 10,31. 12,12. Muir, ST. 5,162. fgg. Roth in Z. d. d. m. G. 24,307. ṚV. 1,34,10. 123,3. श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नः 164,26. इतं देवाय कृण्वते सवित्रे 2,30,1. तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि 3,62,10 (Maitrjup. 6,7). 4,53,1. 5. 54,2. 5,81,3. fgg. स हि रत्नानि दाशुषे सुवाति सविता भगः 82,3. 6,50,1. 13. 7,38,1. 71,1. fgg. एष मे देवः सविता चच्छन्द यः समानं न प्रमिनाति धाम 63,3. 8,27,12. आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे 91,6. श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि 10, 36,12. die Sûrjâ ist seine Tochter 85,9. 13. 149,1. fgg. दैव्य 4,34,8. 54,4. हिरण्यपाणि 1,22,5. सुपाणि 3,33,6. सुजिह्व 7,45,4. सुरत्न 1. वि-

धानर् 76,1. सत्यधर्मन् 10,34,8. सत्यसव 36,13. विश्ववार AV. 5,27,2. प्रसवानामधिपतिः 24,1. 4,25,3. 6,68,2. 14,1,37. 12,2,18. 13,2,36. Ait. Br. 1,16. 7,20. Çat. Br. 1,1,2,17. 7,4,8. 5,3,1,7. 6,3,1,19. 13,4,2,6. TS. 1,1,10,2. 2,1,6,3. Kauç. 128. 133. Kâtj. Çr. 5,2,14. 7,5,15. Âçv. Gṛhj. 1,15,2. 20,7. Âtharvaṇa Ind. St. 3,243,a. सवितुः साम ebend. steht dem Sternbild Hasta vor 1,99. einem Metrum 8,257. fg. unter den 12 Âditja MBh. 1,2523. Hariv. 176. 12456. 14167. VP. 122. Bhâg. P. 5,6,37. der Sonnengott Hariv. 372. मन्त्रैर्वोक्तः सवित्रासीत्सावित्री ब्रह्मवादिषु MBh. 5,3770. Bhâg. P. 6,18,1 (seine Gattin Pṛçni). 8,18, 14. Varâh. Bṛh. S. 1,1. 60,19. Herr der 11ten Tithi 99,1. als Vjâsa VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 52,a,31. 80,a,11. — 3) die Sonne AK. 1,1, 2,32. H. 95. Halâj. 1,35. MBh. 3,2023. R. 4,44,26. Suçr. 1,22,3. 2, 160,11. Megh. 68. Ragh. 4,1. 9,50. Kumâras. 5,20. Ṛt. 1,16. Çâk. 57, 2. Vikram. 20. Varâh. Bṛh. S. 3,2. 28,17. Spr. (II) 1806. 6960. Bhâg. P. 8,3,23. Hit. 17,21. — Vgl. सावित्र.

2. सवितर् (von 1. सवितर्) als Sonne erscheinen: विधुरपि सवितरति Spr. (II) 6960.

सवितर्क (2. स + वि°) adj. (f. आ) von Nachdenken begleitet Jogas. 1,42. °म् adv. nachdenkend Mṛkkh. 30,14. Çâk. 33,11.

सवितृतनय m. der Sohn des Sonnengottes, Saturn Varâh. Bṛh. 14,2.

सवितृदत्त m. ein Mannsname Kâç. zu P. 5,3,83.

सवितृदैवत und °दैवत्य m. das unter Savitar stehende Nakshatra Hasta H. 112 (vgl. Comm.).

सवितृपुत्र m. der Sohn des Savitar: हिरण्यपाणि Ind. St. 3,459.

सवितृप्रसूत adj. von Savitar geheissen, — angetrieben TS. 5,1,6,1. Çat. Br. 1,1,2,17. 2,5,4,5. 3,2,2,25. Pańkav. Br. 16,5,6. Davon °ता f. nom. abstr. Çat. Br. 12,7,2,17. Çâṅkh. Br. 9,5.

सवितृल m. Hypokoristikon von सवितृदत्त Kâç. zu P. 5,3,83.

सवितृसुत m. = सवितृतनय Varâh. Bṛh. 20,9. °दिन n. Sonnabend Varâh. Bṛh. S. 104,61.

सवित्र (von सू) n. (करणे) P. 3,2,184. Vop. 26,169.

सवित्रिय adj. von 1. सवितर् ÇKDr. nach Siddh. K.

सवित्री (von सू) f. 1) Mutter H. 558. Halâj. 2,349. Kumâras. 4,24. फलस्य so v. a. Bewirkerin Kir. 3,5. — 2) N. pr. einer Gottheit Ind. St. 3,243,a; vielleicht fehlerhaft für सा°.

सविद्य (2. स + विद्या) adj. 1) gelehrt Spr. (II) 1926. Râǵa-Tar. 5, 178. — 2) denselben Studien obliegend: सगोत्र° d. i. सगोत्र und सविद्य Vop. 6,5.

सविद्युत् (2. स + विद्युत्) n. Donnerwetter AV. 4,15,16.

सविध (2. स + विधा) 1) adj. von derselben Art AV. Prât. 3,61. — 2) n. Nähe AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,8. किमासेव्यं पुंसां सविधमनवद्यं द्युसरितः Spr. (II) 1769. सविधमागत्य Kathâs. 53,30. Verz. d. Oxf. H. 257,a,8. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton nach P. 6,2,22) 258,a,13. Comm. zu Naish. 22,45. fg. मद्र° in der Nähe der Madra P. 6,2,23, Schol. सविधे in der Nähe Spr. (II) 3917. 7349. Kâvjapr. 127,14. fg. (= Sâh. D. 260,12. fg.). Sâh. D. 59,8. am Ende eines comp. Râǵa-Tar. 6,206. Verz. d. Oxf. H. 177,b,13. सविध am Anf. eines comp.: °नगरीरथ्या (könnte nur hier adj. sein) Mâlatîm. 7,14. सविधापात Râǵa-Tar. 3,281. °सविधस्थ 4,279. — 3) सविधम् adv. = विधिवत् vorschriftmässig Bhâg. P. 3,3,8.

सविनय (2. स + वि°) adj. wohlgezogen, bescheiden, anspruchlos Ṛt. 6,21. Spr. (II) 3898. °म् adv. 2493. Vikram. 86,16. Kathâs. 24,116. Prab. 77,16. Dhûrtas. 68,18. 76,3. Pańkat. 47,1. Hit. 8,6.

सविभास m. als N. einer Sonne VP. 632, N. 6 fehlerhaft für विभास; vgl. Taitt. Âr. 1,7,1. 16,1.

सविशेष (2. स + वि°) 1) adj. a) Besonderheiten —, specifische Eigenschaften besitzend Sarvadarçanas. 40,17. 51,20. fg. — b) ausserordentlich, absonderlich, ungewöhnlich: सद्म Kumâras. 1,27. धर्म Kathâs. 22, 69. द्युति 35,116. तेजस् 45,89. पद 50,102. Sâddh. P. 4,20,a. — c) einen Unterschied machend, die Leute nach Verdienst schätzend: स्वामिन् Hit. 55,13. — 2) °म् adv. a) mit allen Einzelnheiten, ganz genau Hariv. 7033. सर्वं स° तस्मै निवेदयन्ती Pańkat. ed. orn. 55,25. — b) in ganz besonderer Weise, über die Maassen, in hohem Grade, vorzüglich MBh. 3, 11966. Hariv. 7144. R. 2,22,7. Kumâras. 5,38. Kathâs. 31,52. Hit. 27, 5. ed. Johns. 1220. am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen: सविशेषकान्त Ragh. 16,53. Kathâs. 94,20. सविशेषतरम् Hariv. 8278. R. Gorr. 4,71,13. प्राप्नोति तच्च स° in noch höherem Maasse, noch mehr Spr. (II) 4617.

सविशेषक adj. nebst der Besonderheit Bhâshâp. 1.

सविशेषण (2. स + वि°) adj. mit näheren Bestimmungen (Attributen u. s. w.) H. 242. °रूपक n. eine aus lauter Attributen bestehende Metapher Kâvjâd. 2,82.

सविष (2. स + 2. विष) 1) adj. mit Gift versehen, giftig: eine Schlange H. 1312. मक्षिका Suçr. 1,186,1. eine Wunde 2,6,12. vergiftet: शल्ये Çâk. 136. अन्न Spr. (II) 3238. — 2) eine best. Hölle Jâǵń. 3,223.

सवीमन् (von 2. सु) n. Geheiss, Antrieb, Leitung; nur im loc. Naigh. 4,3. Nir. 6,7. प्र बाहू अस्राक्सविता सवीमनि RV. 4,53,3. सवितुः सवीमनि श्रेष्ठे स्याम 6,71,2. 10,36,12. 64,7. 8,18,1. VS. 4,25. Çâṅkh. Çr. 8,18,6.

सवीर (2. स + वीर) adj. mit den Zugehörigen TBr. 3,1,1,2.

सवीर्य (2. स + वीर्य) adj. 1) mit Kraft begabt TS. 3,3,2,2. Kâṭh. 29, 7. Çâṅkh. Gṛhj. 6,4. — 2) gleiche Kraft habend: देवो देवैः सवीर्यः VS. 28,3. Çat. Br. 5,3,4,25.

सवीर्यत्व n. nom. abstr. zu सवीर्य 1) TS. 5,2,9,2. प्राणानाम् 3,2,5. 4,5. 3,5.

सवीवधता s. u. विवध.

सवृत् in einer Formel VS. 15,9.

सवृध् (2. स + वृध्) adj. Wachsthum habend VS. 16,30.

सवृष्टिक (von 2. स + वृष्टि) adj. von Regen begleitet Verz. d. Oxf. H. 184,a,33.

सवेग (2. स + वेग) adj. 1) ungestüm: °म् adv.: उवाच Pańkat. 89,13. — 2) von gleicher Geschwindigkeit: वायुवेग° R. 5,35,41.

सवेषी adj. = समानवेषी Vop. 6,97.

सवेदस् (2. स + 2. वे°) adj. gemeinsamen Besitz habend: Agni-Soma RV. 1,93,9.

सवेश (2. स + वेश) adj. benachbart AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4, 3. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton)

P. 6,2,23. मद्रसवेशन् Schol. — Vgl. सावेश्य.

सवेशीय n. महतां °यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,228,b.

1. सव्यं Uṇâdis. 4,109. 1) adj. a) link AK. 3,2,34. H. 1466. an. 2,385. fg. Med. j. 60. Halâj. 4,71. हस्त ṚV. 8,24,5. Ross 1,82,5. 8,4,8. AV. 7,26,5. 50,8. पार्श्व 12,1,34. चक्रि 15,8,2,3. Çat. Br. 2,4,2,2. 6,2,12. 3,8,2,27. पाणि 1,1,2,7. 14,1,2,8. नासिका 11,2,6,4. TS. 5,3,2,4. 6. Ait. Br. 3,26. Kauç. 18. 26. 42. Âçv. Çr. 1,11,8. Gobh. 2,2,16. Kaush. Up. 2,11. 15. M. 2,63. 72. R. 3,52,9. 66,4. 75,6. Varâh. Bṛh. S. 51,44 (unächt). Bhâg. P. 3,19,9. 4,6,38. 5,23,5. सव्यदक्षिणयोर्यत्र विशेषो नोपलभ्यते Spr. (II) 6961. °दृशाफल Verz. d. Cambr. H. 73. °ज्ञानुविज्ञानु (die ältere Ausg. सव्यं ज्ञा°) eine best. Art zu kämpfen Hariv. 15978. °बाहु desgl. 15979 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — b) widrig H. an. Med. — c) recht (Gegens. von link) H. an. Varâh. Bṛh. S. 58, 39. 66,2. 89,1. 93,9. Vgl. Kern's Uebersetzung 17, N. 2. — 2) adverbial gebrauchte Casus des adj. a) सव्यम् α) links: परिक्रामति Kauç. 29. सव्यं दक्षिणमेव च (सव्यद° ed. Bomb.) R. 2,92,13. (मृगपक्षिणः) तं सव्यं चक्रुः R. 3,64,15. Bhâg. P. 1,14,13. लेखनं सव्यदक्षिणम् AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. — β) rechts Sûrjas. 12,55. Gol. Tripr. 9. Ârjabh. 4, 16. सव्यापसव्यम् Gol. Bhuvanak. 51. — b) सव्येन α) links Çat. Br. 11, 4,2,3. Kâtj. Çr. 3,7,13. 4,1,10. Bhâg. P. 5,21,8. — β) rechts (südwärts) Varâh. Bṛh. S. 24, 10. 95, 10. — c) सव्या links: न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या ṚV. 2,27,11; vgl. सव्याप्रष्टि fg. — d) सव्ये dass. Spr. (II) 4149. अ° rechts ebend. — e) am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen. α) links: सव्यापस्तं कृत्वा वेषं विपरिवर्त्य च MBh. 4,309. — β) rechts: वामसव्यकृत Varâh. Bṛh. S. 86,72. — 2) m. a) der linke Arm, die linke Hand: सव्येन यमति व्राधतः ṚV. 1,100,9. 5,36,4. 8,70,6. TBr. 1,7,10, 1. Çat. Br. 14,4,2,4. Kâtj. Çr. 2,3,34. 5,5,19. Jâgñ. 1,233. — b) der linke Fuss Kâtj. Çr. 3,1,18. 19,4,10. Kauç. 90. Gobh. 2,2,14. fg. — c) ein N. Vishṇu's Çabdam. im ÇKDr. — 3) n. (sc. यज्ञोपवीत) die über der linken Schulter getragene heilige Schnur: सव्यं कृत्वा die heilige Schnur über die linke Schulter legend Schol. zu Kâtj. Çr. 238,10. 262, 11. कृत° so v. a. यज्ञोपवीतिन् 313,17. 524,17. — 4) Bez. einer der zehn Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgen kann (die rechte Seite), Varâh. Bṛh. S. 5,43. °भते तमसि 44. — Vgl. अप°, प्र°, प्रति°, सुषव्य.

2. सव्य m. N. pr. eines Schützlings des Indra ṚV. 10,49,5. ein Âṅgirasa und Liedverfasser von ṚV. 1,51-57 ṚV. Anukr.

सव्यधारिन् adj. = सव्यसाचिन् (wie die ed. Bomb. hier auch liest): Kṛshṇa MBh. 13,6904.

सव्यञ्जन (2. स + व्य°) adj. nebst Consonanten TS. Prât. 1,43. mit einem Consonanten verbunden Comm. zu 2,23. ṚV. Prât. 18,17. 20.

सव्यतस् (von 1. सव्य) adv. 1) links (auf der unrechten, üblen Seite) Lâṭj. 9,2,13. नि सव्यतः सादि दस्युः ṚV. 2,11,18. मां सव्यतः कुर्वन् zu meiner Linken sich stellend MBh. 5,7176. — 2) rechts Varâh. Bṛh. S. 30,24; vgl. Kern's Uebersetzung 17, N. 2.

सव्यभिचार (2. स + व्य°) adj. möglicher Weise falsch, nicht absolut zutreffend; m. Unsicherheit, Unbestimmtheit: हेत्वाभास Njâjas. 1,2,45. अनैकान्तिकः सव्यभिचारः 46. Sarvadarçanas. 114,6. 7. Tarkas. 40. °पूर्वपक्षरहस्य Verz. d. Oxf. H. 241,b,10. सव्यभिचारो नाम सव्यभिचारत्वं यावा भवेदिदं गौषधमस्मिन्व्याधौ यौगिकमथ वा नेति Karaka 3,8.

सव्यष्ठर् so v. a. सव्यष्ठा. °ष्ठारम् Çat. Br. 5,4,2,18. °ष्ठसारथी 2; 4,9. 3,4,8. 4,2,17. — Vgl. सव्येष्ठर्.

सव्यष्ठा adj. AV. Prât. 2,95. P. 8,3,97. links stehend, der Kämpfer auf dem Streitwagen: इन्द्रः सव्यष्ठाश्चन्द्रमाः सारथिः AV. 8,8,23. — Vgl. सव्येष्ठ.

सव्यसाचिन् adj. (auch) mit der linken Hand vertraut, mit beiden Händen geschickt: Vishṇu-Kṛshṇa MBh. 13,6904 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Pañkar. 4,3,131. m. Bein. Arguna's Trik. 2,8,17. H. 708. Bhag. 11,33. MBh. 3,12086. 4,1246. 1376. उभौ मे दक्षिणौ पाणी गाण्डीवस्य विकर्षणे । तेन देवमनुष्येषु सव्यसाचीति मां विदुः ॥ 1386. Spr. (II) 5295. Verz. d. B. H. 116,8.

सव्याधि (2. स + व्या°) adj. krank Z. d. d. m. G. 27,79.

सव्यानत adj. links geneigt, n. eine best. Art zu kämpfen Hariv. 15980 nach der Lesart der neueren Ausg., सव्योन्नत links gehoben die ältere Ausg.

सव्याप्रष्टि (स° + प्र°) m. das auf der Wildbahn links laufende Pferd Çat. Br. 5,1,4,9. — Vgl. दक्षिणाप्रष्टि.

सव्यायुग्य (स° + युग्य) m. das linke Jochpferd Çat. Br. 5,1,4,7. 9. 9,4,2,11. — Vgl. दक्षिणायुग्य.

सव्यावृत् (सव्य + आ°) adj. nach links sich umwendend Âçv. Çr. 5, 17,6. अञ्जलि 6,2,6. Gṛhj. 4,4,9. Lâṭj. 1,9,17. Kauç. 124.

सव्यावृत्त adj. nach links gedreht: कुशमुष्टि Kâtj. Çr. 1,3,23. Kauç. 124.

सव्याशून्य (सव्य + अ°) adj. von der Linken nicht losgelassen Kâtj. Çr. 24,4,4. 8,12.

सव्याहृति (2. स + व्या°) adj. nebst den Ausrufen भूस्, भुवस् und स्वर् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,27. °क (f. आ) dass. Jâgñ. 1,238. °प्रणवक adj. nebst diesen Ausrufen und ओम् M. 11,248. Statt अष्टारं सव्याहृतिस्वं Hariv. 7432 liest die neuere Ausg. सृष्ट्वा रसं (रसं richtig Nilak.) व्या°.

सव्येतर (1. सव्य + इ°) adj. recht (Gegens. link) MBh. 5,3694. Hariv. 10526. Suçr. 1,276,9. Ragh. 12,90. 13,43. 14,49. Pañkar. 3,11,6. n. Bez. einer best. Art zu kämpfen Hariv. 15979.

सव्येतरतस् adv. links und rechts Bhâg. P. 4,8,79.

सव्येष्ठ adj. so v. a. सव्यष्ठा. °सारथी TBr. 1,7,9,4. der Comm. versteht darunter zwei Wagenlenker, den einen rechts, den andern links. °ष्ठा Pat. zu P. 8,3,97. सव्येष्ठ m. Wagenlenker H. 760, Schol. Halâj. 2,294.

सव्येष्ठर् Uṇâdis. 2,102. Declination Vop. 3,65. = सव्यष्ठर्. °ष्ठसारथिः Pat. zu P. 8,3,97. m. = सारथि AK. 2,8,2,28. H. 760.

सव्योत्तान (1. सव्य + उ°) adj. nach links ausgestreckt: die Hände Çâñkh. Çr. 5,8,5. Gobh. 4,3,19.

सव्योन्नत s. u. सव्यानत.

सव्रण (2. स + व्रण) adj. wund: पादौ MBh. 3,16862. शुक्र Bez. einer Krankheit des Schwarzen im Auge Suçr. 2,311,13. 16. schadhaft, mit einem Fehler behaftet Hariv. 12245 (die neuere Ausg. hat eine andere, gegen das Metrum verstossende Lesart).

सव्रत (2. स + व्रत) adj. 1) sich ineinanderfügend, harmonisch, zusammenpassend: पुरू रेतांसि पितृभिश्च सिञ्चतुः RV. 6,70,3. द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते 10,65,8. सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा AV. 3,30,2. Kauç.

33. मम श्रैष्ठ्याय सव्रताः VS. 13,25. — 2) *durch eine Regel* u. s. w. *gebunden* Âçv. Çr. 4,2,13.

सव्रतिन् adj. *gleich verfahrend, gleiche Gewohnheiten* u. s. w. *habend:* ब्राह्मण° MBh. 3,14638.

सशब्द (2. स + शब्द) adj. (f. आ) *mit Geräusch (Lärm) verbunden, G. oder L. machend, von G. oder L. widerhallend:* °नूपुर Ragh. 8,62. क्षुराघात° (भू) Kathâs. 14,12. सदः सशब्दं कुर्वद्भिः Râǵa-Tar. 5,361. सशब्दम् adv. *mit Geräusch, laut* Gobh. 1,2,21. TS. Prât. 23,9. रुदम् MBh. 2,2240. fg. भुङ्क्ते P. 8,3,69, Schol. Ragh. 5,45. Spr. (II) 2048. Râǵa-Tar. 3,240. — Verz. d. Oxf. H. 62,*a*,3 ist wohl स श° zu schreiben.

सशयम (2. स + श°) adj. (f. ई) *zusammenstehend, benachbart:* द्वे अक्षरे सशयमी व्यतिषजति Shadv. Br. 2,1. Lâṭj. 7,12,4.

सशर (2. स + 1. शर) adj. *sammt dem Pfeile* R. 1,63,32. *mit einem Pfeile versehen:* ein Bogen Ragh. 3,52. Çâk. 5,1. 93,18.

सशरीर (2. स + श°) adj. (f. आ) *sammt dem Körper, leibhaftig:* सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति TBr. 3,11,7,3. Pańkav. Br. 21,4,3. R. 1,35,8. *mit dem Gebein* Kâtj. Çr. 21,3,13. 25,7,13. सशरीरां त्रिर्मूर्धन्यभिषिञ्चेत् *an Haupt und Leib* Gobh. 2,4,7.

सशल्य (2. स + श°) adj. (f. आ) *eine Pfeilspitze im Körper habend, durch einen Stachel* (in übertr. Bed.) *gepeinigt, verwundet* R. 1,63,44. वाक्शल्यैस्तैः सशल्येव 6,101,3. Vikr. 29. चेतस् Kathâs. 105,44. Varâh. Bṛh. S. 53,59.

सशस्या f. *Tiaridium indicum Lehm.* Ratnam. im ÇKDr.

सशिरस्क (von 2. स + शिरस्) adj. (f. आ) *sammt dem Kopf* Gobh. 2,1,16. 6,2. Çâṅkh. Gṛhj. 1,11,2.

सशीर्षन् (2. स + शी°) adj. *einen Kopf habend* (Gegens. अपशीर्षन्) TS. 5,5,4,3. TBr. 1,1,8,3. 2,3,2,1.

सशुक्र (2. स + शुक्र) adj. *sammt der Klarheit (dem Klaren)* TS. 6,1,10,1. 4,2,2. Çat. Br. 3,3,2,18. Davon nom. abstr. °त्वं n. TS. 6,1,6,5. 3,1,2.

सशूक m. = आस्तिक ÇKDr.

सशेष (2. स + शेष) adj. *einen Rest enthaltend, nicht vollständig geleert:* कोलचमस Kâtj. Çr. 24,3,41. सशेषान्न adj. so v. a. *der seine ganze Portion aufisst, einen guten Appetit hat* Suçr. 2,194,3. 203,17. Davon nom. abstr. °त्व n.: सशेषत्वादायुषः *weil die Lebensdauer noch nicht abgelaufen war* Kathâs. 77,30. 123,197 (सशे° zu schreiben). सशेषत्वाद्भीष्मस्य so v. a. *weil es mit* Bhîshma *noch nicht zu Ende gehen sollte* MBh. 3,541.

सशोक (2. स + शोक) adj. *bekümmert, traurig, betrübt* Spr. (II) 4162. 5691. Andere Belege unter 2. शोक 2). Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 2,1933. Z. d. d. m. G. 27,75.

सश्च्, सश्चति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). *stocken:* कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे *du stockst nicht* d. h. *lässest stets (den Segen) strömen* Vâlakh. 3,7. — Vgl. 1. सच्, सञ्ज् und असश्चत्.

सश्चत् (von सश्च्) f. *Stockung, Hemmniss;* concret *ein Hemmender:* अति नः सश्चतो नय सुगा नः सुपथा कृणु RV. 1,42,7. 3,9,4. 7,97,4.

सश्मश्रु (2. स + श्म°) adj. *bärtig,* f. *Mannweib* Trik. 2,6,2. H. 531.

सश्रीक (von 2. स + 5. श्री) adj. *prächtig, schön;* davon nom. abstr. °ता f. *Pracht, Schönheit* Spr. (II) 2792.

सश्लेष (2. स + श्लेष) adj. *zweideutig, doppelsinnig* Kâvjâd. 2,186. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. ebend.

सष्फिक gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. Davon °ल adj. ebend.

सस्, सस्ति (स्वप्ने) Naigh. 3,22. Dhâtup. 24,70. सस्तु, ससन्तु, ससन्त्, ससन्ति. 1) *schlummern* RV. 1,29,3. 4. 103,7. 7,55,4. अचित्रे अन्तः पणयः ससन्तु 4,51,3. 5. 1,124,10. प्राबन्धमीं साप्यं ससन्तम् 6,20,6. अस्वप्नज संसन्तो बोधयन्ती 1,124,4. 134,3. AV. 4,1,6. redupl.: सासस्त्येवाक्षः TS. 7,4,19,1. अससस्त्य° VS. 23,18. vielleicht in beiden Fällen सं स°. — 2) *unthätig —, träge —, faul sein:* द्वादश द्यून्यदगोह्यस्यातिथ्ये रणन्नृभवः ससन्तः RV. 4,33,7. 1,161,11. नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदत् 53,1. अति वायो ससतो याहि 135,7. य इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापमदेवयुः 8,86,3.

— वि, विससाद्धि: (!) Pańkar. 4,3,203.

सस *Kraut, Gras; Saatfeld* Naigh. 2,7. ससेनं चिद्विमदायावहो वसु RV. 1,51,3. ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वांसम् 10,79,3. ऋतस्य योनिमासदः ससस्य योनिमासदः *die Streu* 5,21,4. *das* Soma-*Kraut:* गुहा यत्ती जिह्वया ससम् 8,61,3. ससस्य चर्म 3,5,6. 4,5,7. 7,7. Angeblich *schlafend* Naigh. 4,2. Nir. 5,3. und N. eines Âtreja, Liedverfassers von RV. 5,21. — Vgl. सस्य.

ससङ्ग (2. स + सङ्ग) adj. *anhaftend, anhängend;* davon nom. abstr. °त्व n. *das Haften an Etwas, Berührung, Contact* Kap. 3,72.

ससंज्ञ (2. स + संज्ञा) adj. *volles Bewusstsein habend, bei Besinnung seiend* R. 1,74,15. 3,73,4.

ससत्त्रिन् m. *Festgenosse* Çat. Br. 11,8,4,1. संसत्त्रिन् 12,1,4,1.

ससत्त्व (2. स + स°) adj. (f. आ) 1) *muthig* MBh. 7,3382. — 2) *von Thieren besetzt:* गर्त M. 4,47. Ragh. 13,10. — 3) f. *schwanger* Çabdar. im ÇKDr. Ragh. 3,9.

ससर्परी f. RV. 3,53,15. fg. nach Bhuard. (Ind. St. 1,119. fg.) ein N. der Vâk; etwa *Kriegstrompete.*

ससाक्षिक (von 2. स + साक्षिन्) adj. *vor Zeugen geschehend* Jâǵń. 2,94.

ससाधनोपवर्गनिरूपण n. Titel eines Stabaka in Madhusûdanasarasvatî's Çrîvedântakalpalatikâ Verz. d. B. H. No. 627.

ससीमन् (2. स + सी°) adj. *angrenzend, benachbart* H. 1450. Halâj. 4,7.

ससुर (2. स + सुरा) adj. *betrunken* Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,25.

ससूनु adj. falsche Lesart AV. 5,27,1; vgl. VS. 27,11. TS. 4,1,8,1.

सस्त्रीक (von 2. स + स्त्री) adj. *beweibt, verheirathet* Z. d. d. m. G. 14,570,5.

सस्थान (2. स + स्थान) adj. = समानस्थान P. 6,3,85. Vop. 6,98. *dieselbe Stellung einnehmend, gleich* P. 5,4,10. *an derselben Stelle des Mundes hervorgebracht* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) RV. Prât. 2,6. 4,10. 13,5. 14,9. 20. fg. VS. Prât. 4,9. AV. Prât. 2,13. 15. 31. 40. 3,30. Comm. zu 1,10 und S. 261. TS. Prât. 2,47. fg. 5,27. 38. 9,2. 14,9. अ° 13. VS. Prât. 4,119. 125.

सस्नि (von 1. सन्) adj. *gewinnend, erwerbend; verschaffend, schenkend:* सस्निर्वाजं दिवे दिवे RV. 9,61,20. 5,35,1. 8,38,1. 10,38,4. Wagen der Açvin 2,18,4. 3,18,5. परिप्रेषा सस्निना पुषा 2,23,10. 9,29,4. 10,120,2. सस्निमविन्दच्चरणे नदीनाम् *den Räuber* 139,6 (nach Nir. 5,1 so v. a. संस्नात). superl. °तम Çat. Br. 1,1,2,12.

सस्नेह (2. स + स्नेह) adj. (f. आ) *fettig:* नारमस्थि M. 5,87 = Mârk.

P. 35,29. *oelhaltig* Spr. (II) 2296 (zugleich in Bed. 2). — 2) *Jmd* (gen.) *in Liebe zugethan* MBh. 13,1665. Spr. (II) 2296 (zugleich in Bed. 1). 6535. Kathâs. 17,59. °म् adv. *liebevoll* R. 2,45,5 (स स्नेह् gedr.). Çâk. 33,7. Pańkat. 187,8.

सस्पिञ्जर s. शष्पिञ्जर.

1. सस्यँ (von सस्) Uṇâdis. 4,109. n. sg. und pl. *Saat auf dem Felde, Feldfrucht* AK. 2,4,2,15. 3,4,26,203. H. 1130. 1168. Halâj. 2,419. मा नो वधीर्विद्युता सस्यम् AV. 7,11,1. कृषिं च सस्यं च 8,10,24. समर्धुकमस्य सस्यं भवति TS. 3,4,2,3. 5,1,2,3. 7,5,20,1. Çat. Br. 11,2,2,32. आगतं सस्यं भवति *eingeheimst* Çâñkh. Br. 19,3. गृहमागतम् Spr. (II) 2424. सस्यं नाश्नीयादग्निहोत्रमहुत्वा *die neue Frucht* Âçv. Çr. 2,9,2. Kathop. 1,6. M. 9,49. 247. Jâǵń. 1,347. 2,161. R. 2,32,13. R. Gorr. 2, 9,44. 4,6,20. Suçr. 1,28,1. 135,6. Spr. (II) 7079. Ragh. 1,26. 62. 10, 49. 15,58. Kumâras. 2,44. Mârk. P. 15,8. 61,76. Râǵa-Tar. 3,294. Pańkat. 1,1,72. Hit. 21,9. पयोधराः सस्यमदन्ति नैव Spr. (II) 4082. सस्याद् P. 3,2,68, Schol. Vop. 26,69. °भक्षक Hit. 62,20. 75,8. °क्षेत्राणि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,48. तथा भूमिकृतं दानं सस्ये सस्ये विवर्धते MBh. 13,3135. 3136. रसवन्ति 1,4338. मन्दम् Varâh. Bṛh. S. 8,40. मध्यानि 5,85. सुफलानि Mârk. P. 120,16. पक्वानि Kathâs. 20,29. सस्यैः समृद्धा धरा Spr. (II) 1705. सस्यं समृध्यते 2037. सस्यानि नाहरन् MBh. 1,6623. क्वचित्सस्यं प्ररोहति 12,2691. जायते Varâh. Bṛh. S. 3,16. या त्वं विदार्य वसुधां शुभं सस्यमिवोत्थिता R. Gorr. 2,38,31. सस्यानि पाकमुपयान्ति Varâh. Bṛh. S. 8,12. सस्यस्य वृद्धिः 30. सस्यानां पाकहेतुः Mârk. P. 104,25. °ग्रन्थान् Varâh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 1. °वृद्धि 4,16. °प्रवृद्धि 7,14. °संपद् 5,20. 8,44. सस्यर्द्धि Mârk. P. 51,23. 31. सस्यापात 120,9. 11. सस्याभिहार MBh. 12, 2632. °प्रदा (भूमि) Spr. (II) 2089. °मालिनी R. 1,34,11. °शालिनी 3, 22,5. 5,80,31. °पूर्ण (क्षेत्र) Hit. 21,8. °संपन्न (देश) M. 7,69. संक्षयः सस्यानाम् Varâh. Bṛh. S. 5,23. सस्यानामीतिभयम् 52. विघाती 8,16. सस्यस्य नाशः 19. °नाश 5,24. °प्रणाश 9,14. °विमर्द 5,64. 82. °वध 8,4. Daçak. 112,13. सस्यान्ते M. 4,26. am Ende eines adj. comp. (f. आ): सर्व° H. 939. वृष्टिनिष्पाद्य° Halâj. 2,6. Spr. (II) 108. उप्तसैः° Âçv. Gṛhj. 1,5,5. प्रवृद्धजन° (भूमि) MBh. 1,3719. पक्व° R. 7,59,1,8. बहु° Varâh. Bṛh. S. 19,15. ऊर्ध्व° MBh. 1,4838. अर्धसंजात° 3,3007. R. 5,36, 30. 37,2. सम्यक्संजात° 6,9,37. संपन्न° MBh. 4,934. सर्वसंपन्न° Spr. (II) 2025. विपन्न° Varâh. Bṛh. S. 19,9. अ° Hariv. 3797. — श्यामाक°, व्रीहि° Ind. St. 2,300. शालीक्षुयवादि° Varâh. Bṛh. S. 8,30. सर्व° *Korn aller Art* AK. 2,1,4. नव° M. 4,26. पूर्व° *zuerst gesäetes Korn, Frühkorn* Suçr. 1,238,8. Varâh. Bṛh. S. 8,73. शारद° 5,21. 90. शरत्° 40,1. ग्रीष्म° 3. Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) शस्य geschrieben Vgl. बहु°, सु°.

2. सस्य 1) m. *ein best. edles Mineral;* s. u. 4. मल्लगस. — 2) n. = शस्त्र (vgl. 1. शस्) und गुण (vgl. 1. शस्य) Viçva im ÇKDr. Durch गुण wird das Wort auch vom Schol. zu P. 5,2,68 erklärt; die v. l. hat aber शस्य.

सँस्यक 1) adj. = सस्येन परिजातः P. 5,2,68. = गुणेन संवद्धः mit den Beispielen सस्यको वत्सः, सस्यकः साधुः Schol. Im Sûtra wird शस्य als v. l. erwähnt. — 2) m. a) *ein best. Edelstein* (vielleicht *Smaragd*) Trik. 3,3,46. Med. k. 165. Varâh. Bṛh. S. 7,20 (v. l. शस्यक). 80,5. = नालिकेरान्तःसस्याभमणि H. an. 3,107. = सर्वगुणयुक्तो मणिः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,109. — b) *Schwert* (vgl. 1. शस्) Trik. H. an. — 3) n. a) in der Verbindung रसालनागाह्वयशस्यकम् R. 6,96,3. नागाह्वयो नागकेशरस्तस्य शस्यकं चूर्णमिति सर्वज्ञः । पूर्वं पुष्पमिदानीं चूर्णमित्यर्थः Comm. — b) *ein best. edles Mineral* Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761. — Würde wohl richtiger überall mit श geschrieben werden.

सस्यक्षेत्र n. *Saatfeld* Hit. 81,13. श° gedr.

सस्यँद् (von स्यन्द्, स ऽ स्यद् Padap.) adj. *fliessend:* अर्वा सस्यदः सृजत् ṚV. 10,113,4.

सस्यपाल m. *Feldhüter* Râǵa-Tar. 1,233. 247. श° gedr.

सस्यमञ्जरी f. *Aehre* AK. 2,9,21. श° gedr.

सस्यरक्षक m. *Feldhüter* Hit. 81,15. श° gedr.

सस्यवत् (von 1. सस्य) adj. *reichlich mit Feldfrüchten bestanden:* क्षेत्र, मही Hariv. 3101. R. 6,112,83. Mârk. P. 34,114. 120,16. auch श° gedr.

सस्यशीर्षक n. *Aehre* H. 1181.

सस्यशूक n. *Granne des Getraides* AK. 2,9,21. H. 1181. auch श° gedr.

सस्यसंवर m. *Vatica robusta* (s. शाल) AK. 2,4,2,25.

सस्यसंवरण m. dass. Râǵan. 9,83.

सस्यहन् 1) adj. *die Saat auf dem Felde vernichtend:* मेघ MBh. 8,787. — 2) m. N. pr. eines bösen Dämons, eines Sohnes des Duḥsaha, Mârk. P. 51,4. 23.

सस्यहन्तृ m. = सस्यहन् 2) Mârk. P. 51,30.

सस्याकरवत् (von सस्य + आकर) adj. eher = सस्यवत् als *reich an Getraide und Minen* Kâm. Nîtis. 4,51. शस्यानि (so auch der Text; प्राणरक्षणानि, आकराः सुवर्णाद्युत्पत्तिस्थानानि Comm.

सस्रँ (von सर्) adj. (f. आ) *fliessend:* नद्यः ṚV. 10,64,8.

सँस्रि (wie oben) adj. P. 3,2,171, Vârtt. 3. *gleitend, laufend* ṚV. 10,99,4.

सस्रुँत् (2. स + स्रुत्) adj. *fluthend, fliessend* Naigh. 1,13. ṚV. 1,141,1. इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः 4,28,1. समेनं गिरो अर्षन्ति सस्रुतः 9,34,6.

सँस्रोतस् (2. स + स्रो°) adj. dass.: नद्यः VS. 34,11.

सस्वन (2. स + स्वन) adj. (f. आ) *laut:* जहास सस्वनं हासम् MBh. 14, 2196. पर्जन्य R. 5,12,24. Varâh. Bṛh. S. 33,28. °म् adv. 32,2. R. Gorr. 2,53,30.

सस्वँर् adv. *unvermerkt, im Stillen, heimlich* Naigh. 3,25. सस्वश्चिद्धि तन्वः शुम्भमाना आ यंसन् ṚV. 7,59,7. सस्वश्चिद्धि समृतिस्त्वेषामा 60, 10. अवाचचक्षं पदमस्य सस्वः 5,30,2. 1,88,5. — Vgl. सस्वर्त.

सस्वर (2. स + स्वर) adj. 1) *laut,* °म् adv.: weinen, schreien R. 2, 30,22. 41,7. 65,20. 81,8. 104,15. R. Gorr. 2,123,3. — 2) *gleichlautend:* पूर्व° Comm. zu AV. Prât. 1,101. — 3) *den Ton habend, betont* Ind. St. 10,414. — 4) *einen gleichen Ton habend:* व्यञ्जनं स्वरेण सस्वरम् VS. Prât. 1,107.

सस्वर्त adj. *heimlich thuend:* यत्सस्वर्ता जिहीळिरे यदाविः ṚV. 7,58, 5. — Vgl. सस्वर्.

सस्वेद (2. स + स्वेद) adj. *von Schweiss triefend;* f. आ *eine befleckte Jungfrau* Trik. 2,6,2. Çabdar. im ÇKDr.

1. सल्लु, सँल्हति Dhâtup. 34,4. सँल्हते 20,22 (मर्षणे). über die Dehnung des Wurzelvocals und der Reduplicationssilbe s. ṚV. Prât. 9,28. fgg

vedische Formen, act.: साँहन्त् RV. 6,73,2. सहन्तम्, सहन्ती; सक्षास् 2. sg. RV. 2,11,4. 3. sg. 1,152,7. सक्षुस् 7,90,6. साक्षाम 10,83,1 (AV. Prât. 4,88). साक्षाम 7,98,4. (प्र) सक्षत्, सासाक्ष 5,25,6. 8,75,5. सासाँहस् 6,33, 1. 8,19,15. 20. सासह्याम. med.: सँहते, सँहमान (s. auch bes.), सक्षि 1. sg. RV. 10,49,1. (प्र) सँत्व, साक्ष्व 3,37,7. असक्त, असह्महि, सक्षि AV. 2,27,5. (प्र) सक्षते, साक्षीय AV. 19,32,10. असहिष्ट, सहिषीमँहि, °व- हि, (अभि) सासहीष्ठाः RV. 6,45,18. ससहे, ससाहेँ, ससाह्वेषे, सेहाने, सासह्वाँनँ, (उद्) साह्ये; साळ्हा P. 6,3,113. infin. सँह्ध्यै RV. 6,1,1. 7, 31,12. साह्यै, absol. साळ्हा P. 6,3,113. partic. साळ्ह AV. Prât. 3,7. AV. 5,30,9. In der klassischen Sprache act. nur ausnahmsweise, meist des Metrums wegen. असहिष्ट, सेहे, साह्वंस् P. 6,1,12. Vop. 26, 135. सहिता und सोढा P. 6,3,112. 7,2,48. 8,2,31. Vop. 8,79. 125. fg. सहिष्यते, (संप्र) सह्यति; सहितुम् und सोढुम्; सहित्वा; partic. pass. सोढ (= क्षान्त AK. 3,2,46. तदस्य सोढम् P. 4,3,52. Accent eines mit सोढ beginnenden und auf ein partic. auf त auslautenden comp. gaṇa सु- खादि zu P. 6,2,170). Der Anlaut der Wurzel geht nicht in ष über, wenn in der Form ढ erscheint (परिसोढा u. s. w.) P. 8,3,115. 1) *be- wältigen, gewinnen:* Feinde RV. 1,132,1. दस्यून् 3,29,9. 6,66,9. मायाः 7,98,5. वीळु 8,40,1. 10,34,9. AV. 4,36,2. 8,6,7. रक्षांसि 13,2,28. Çat. Br. 7,4,2,33. Ait. Br. 6,36. Schlachten RV. 3,24,1. 8,37,2. न शक्ता रावणं सोढुम् R. 1,22,21. Bhaṭṭ. 5,56. *Jmd* (acc.) *Gewalt anthun:* यो मेत्थमसक्थाः Ait. Br. 6,33. Çat. Br. 14,4,1,9. Ohne Object *siegreich sein:* अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्याः RV. 1,152,7. 4,6,10. 7,60,10. 10, 143,5. 159,2. AV. 5,20,11. 12,1,54. 17,1,1. सँहमान Agni 7,63,1. Indra TBr. 3,1,2,2. साह्वँस् (सह्वंस् Padap.) *bewältigend, siegreich:* दुरितानि RV. 7,12,2. 1,58,5. 2,20,6. 3,11,6. 4,21,2. पृतनासु 6,68,7. ससह्वँस् dass.: अमित्रान् 1,100,5. सासह्वँस् 7,92,4. 8,16,10. 46,16. — 2) *Etwas bewältigen* so v. a. *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* शोकम् R. 2,26,7. 30,21. क्रोधम् Spr. (II) 5013. बाष्पम् MBh. 3,2919. R. 2,40,27. — 3) *vermögen:* युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् RV. 8,40,4. mit infin. MBh. 3,8842. R. Gorr. 1,39,6 (असहन्ती). Spr. (II) 3704 (सहेत्). 4710. Varâh. Bṛh. S. 104,24 (act.). Wilson, Sâṅkhjak. S. 10 (उपायस्त° zu lesen). mit dem loc. eines nom. act.: तं गर्भमसहन्ती विधारणे। उत्ससर्ज गिरौ MBh. 9,2458. — 4) *Etwas ertragen, tragen* so v. a. *aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen:* नानड्वान्सहते धुरम् (vgl. धूर्षह्) AV. 5,17,18. गङ्गायाः पत- नम् — पृथिवी न सहिष्यते R. 1,43,25. सो ऽहं कथमिमं भारम् — सहे- यम् 2,73,14. जटाभारमिमं कथं सहते 100,31. अम्भोनिधिः सहति दुःसह- वाडवाग्निम् Spr. (II) 203. पदं (acc.) सहेत भ्रमरस्य पेलवं शिरीषपुष्पं (nom.) न पुनः पतत्त्रिणः Kumâras. 5,4. बाणवर्षम्, बाणान् Hariv. 8088. वीर्यम्, बलम् MBh. 3,11388 (सहितं st. सहितुं ed. Bomb.). Ragh. 4,69. पराक्रमम् MBh. 1,5960. युधि परिस्पन्दम् 5969. वेगम् 3,1591. 4,767. 14,1718 (असहन्ती). R. 5,3,78 (सहिष्यति am Ende eines Verses). Spr. (II) 5675. तृणसोढारिनिग्रह adj. Ragh. 12,63. सहिष्यते तत्प्रथमावल- म्बनम् Kumâras. 5,66. प्रीतिरोधम्, कान्तपरिभोगमायतम् Ragh. 11,52. शरव्राताः पुष्पवृष्टिम् 12,94. बहूनायासान् Spr. (II) 2483 (act.). विमर्दम् Bhaṭṭ. 17,59. शीतम् P. 5,2,122, Vârtt. 7. R. 5,26,27. Vikram. 135. Spr. (II) 4258. 6350. Kathâs. 17,35. 48. 56,323. Kaurap. 22. Bhâg. P. 1,10,10. 12. 10,60,56. Pañkat. 43,24. 44,2. — 5) *Etwas ertragen, lei- den,* insbes. *geduldig ertragen, sich gefallen lassen, ruhig ansehen, — anhören, — hinnehmen, über sich ergehen lassen:* दुःखमुत्तमम् MBh. 3, 15371. 15376 (सेहुः). 17298 (सेहिम). R. 2,61,3 (सहिष्यतः). 115,2 (126, 2 Gorr.). 7,58,12. वेदनाम् Ragh. 8,49. दशास्तास्ताः Spr. (II) 284. क्ले- शम् 5316. 2015. 6467. Kathâs. 15,61. 16,115. Sarvadarçanas. 96,16. सोढः कान्तावियोगः Spr. (II) 4087. 4315. विद्रूपतां मे सहताम् MBh. 1, 4265. fg. बहूनि प्रतिलोमानि Hariv. 7299. सर्वमस्य सहामहे R. 1,14, 15. 7,36,31 (wohl सर्वं st. सर्वे zu lesen). त्वदन्यस्याभिषेचनम्। नोत्सहे सहितुम् 2,23,11. 40,44. अनिष्टवचनम् Kâm. Nîtis. 12,15. न सहते संगमं नौ कृतान्तः Megh. 103. Ragh. 4,61. 10,43. Kumâras. 1,57. शब्दं सहन्ते मृगाः Çâk. 14. अपराधमिमम् Çâk. Ch. 56,1. Spr. (II) 2047. 4263 (act.). 5133. 5173. 7500. Z. d. d. m. G. 27,69. Kathâs. 16,9. 17,31. 18,331. 19,70. 28,114. 31,92. 34,26. 37,152. 41,59. 48,45. Râga-Tar. 6,247. Prab. 74,7. Mârk. P. 68,31. Bhâg. P. 1,7,43 (act.). 4,10,7 (act.). न ते भोजनाच्छादनाभ्यधिकां वराटिकामपि सहामि so v. a. *gönnen* Pañkat. 135,7. कलहमसहमानः *nicht ertragen könnend* 221,1. Hit. 15,19. वारं वारं मयैतस्यापराधः सोढः 67,12. LA. (III) 33,8. 90,9. mit acc. der Per- son: नोच्छ्रितं सहते कश्चित् *Niemand leidet einen Hochstehenden* Spr. (II) 3829. Kathâs. 33,15. सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह सुस्थितं कमपि Spr. (II) 3701. (तया) सोढास्मि न त्वद्वने वसती Ragh. 14,63. ohne Ergänzung: तस्मादेतैरधिक्षिप्तः सहेतासंज्वरः सदा M. 4,185. सहते ऽपथ्यमप्युक्तः (so der Comm.) Kâm. Nîtis. 5,36. Spr. (II) 2095. 4987. हठात्कुर्वन्ति शक्के तु कथं ब्रूहि सहामहे Kathâs. 45,158. mit gen. der Person ohne acc. der Sache *Jmd Alles nachsehen, nicht ungehalten sein über:* पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि (d. i. प्रियाया अ°) देव सोढुम् Bhag. 11,44. किमर्थं धार्तराष्ट्राणां सहन्ते दुर्बलीयसाम् MBh. 3,535. तत्संचयाय (so ist zu schreiben, da तत् = तयः ist) मया सोढं तव प्रिये Kathâs. 1,42. so v. a. *Jmd verschonen:* स्वल्पकैरेव ममाहोभिरन्त- को न सहिष्यति (am Ende eines Verses) Mârk. P. 109,35. मृगस्य दृष्ट- स्य न सहते (सिंहः) Pañkat. ed. orn. 44,11. असहद्भिर्ममामित्रैः so v. a. *mir Nichts gönnend* R. 4,32,4. — 6) *Etwas dulden* so v. a. *anerkennen wollen:* तमिमं विभागं न सहन्ते Sarvadarçanas. 46,14. असहमान 24,18. Sâh. D. 18,4. — 7) कालक्षेपं सह् so v. a. *sich einige Zeit gedulden* Ka- thâs. 101,135. कालम् dass. 134. Hariv. 10270. दूतिकागमनकालमपा- रयन्ती सोढुम् *erwarten* Vet. in LA. (III) 20,17. fg. द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुम् *zwei, drei Tage dich gedulden* Ragh. 5,25. 15,45. Megh. 95. Ka- thâs. 49,66. — 8) सँहन्त् so v. a. *nachhaltig, solid:* रयि RV. 5,23,1.

— caus. साहयति (मर्षणे) Dhâtup. 34,4.

— desid. *bewältigen wollen:* व्रतैः सीक्षन्तो अव्रतम् RV. 6,14,3. सीक्षन्त मन्युमर्यः 7,60,11. तेन सहते यं सीक्षति TS. 2,2,3,4. nach Sâj. zu सच्.

— desid. vom caus. सिसाहयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— intens. hierher liesse sich सासह्याम u. s. w. ziehen, aber der Padap. hat in der Reduplicationssilbe die Kürze. Vgl. सासहि.

— अभि 1) *überwältigen, unter sich bringen* RV. 5,23,1. 6,45,15. 9, 20,1. पतिम् 10,159,1. आशाः Kauç. 45. Nir. 3,3. अभिषह्य तु यः कन्यां कुर्यात् so v. a. *mit Gewalt schänden, nothzüchtigen* M. 8,367. — 2) *Etwas ertragen, nachsehen, verzeihen:* अक्षमा सा परिभवः स्वल्पो ऽपि

नाभिसह्यते (sic) Sāh. D. 474. — Vgl. अभीषाह् (°षह्).

— उद् 1) *tragen, ausdauern, aushalten:* तदग्निर्नोत्सहमशक्नोत् TBr. 1,1,6,1. यया वाचोत्सहेत समापनाय Ait. Br. 3,44. Çat. Br. 1,3,2,13. — 2) *vermögen, im Stande sein* (sowohl physisch als auch moralisch): यावदुत्सहते मनः Spr. (II) 5471. तत्प्रापय विदर्भान्मामग्निवोत्सहसे यदि Kathās. 56,371. Spr. (II) 4734. अन्नवन्नोत्सहेथास्त्वम् Bhatt. 19,16. mit infin. P. 3,4,65. MBh. 1,6139. fg. 4050 (act.). 4231. 5590. 6139. 2,891. 3,2142. 2144. 2262. 2598. 4,2192. 5,6010. 6081. 7124. 7345 (act.). Hariv. 8626 (act.). R. 1,21,12. 60,26. 2,23,10. 30,21. 3,51,17. 4,61,14. 5,36,9. 6,2,49 (act.). Çāk. 60,18. 83,7. 36, v. l. Spr. (II) 1637. 3813. Kathās. 4,11. 25,80. 39,34. Rāga-Tar. 3,293. 429. Bhāg. P. 3,2,1. 5,20, 37. 7,6,9. 8,17,6. Pañkat. 22,1. Sarvadarçanas. 161,4. Bhatt. 3,54. 5, 59. 14,89. mit acc.: परार्थं यत्नमारभ्य कथं स्वार्थमिहोत्सहे so v. a. *wie vermag (soll) ich meine eigene Sache zu betreiben* MBh. 3,2175. सेकार्थमुत्सहति so v. a. *vermag zu begiessen* Spr. (II) 387. mit loc.: त्रैलोक्यस्यापि रक्षणे R. Gorr. 2,122,16. परविरुद्धेषु so v. a. विरुद्धानि कर्तुम् Spr. (II) 2514. पदक्रमे Z. d. d. m. G. 27,41. mit dat.: त्वामद्य मैथिलि। नोत्सहे परिभोगाय MBh. 3,16543. — Vgl. उत्सह in दुरुत्सह und उत्साह u. s. w. — caus. उत्साहयति *Jmd* (acc.) *bestärken, aufmuntern, zu Etwas* (loc.) *anstacheln, antreiben* Kathās. 62,220. विग्रहे पाण्डवैः सह MBh. 5,5810. प्रियदर्शने 15,461. — desid. vom caus. *Jmd zu bestärken —, aufzumuntern —, anzustacheln bestrebt sein:* आत्मीयानुत्सिसाहयिषन्निव Bhatt. 9,69.

— अभ्युद् 1) *Jmd* (acc.) *zu bewältigen —, Jmd zu widerstehen vermögen:* नैनमभ्युत्सहन्केचित्तावकाः MBh. 6,2351. — 2) *vermögen, im Stande sein;* mit infin. MBh. 3,13206 (act.). Ragh. 5,22.

— प्रोद् *voller Muth sich anschicken,* mit infin.: ततः प्रोदसहन्सर्वे योद्धुम् Bhatt. 17,96. Vgl. प्रोत्साह. — caus. *bestärken, aufmuntern, auffordern, anstacheln, reizen:* ये त्वां प्रोत्साहयन्ति MBh. 5,4198. 8,3703. Prājaçkittend. 30,a,2. 70,b,5. Kull. zu M. 7,194. Schol. zu P. 1,4,41. रामं वदन्तम् Vop. 5,15. गुरोर्वक्त्रापरिस्पन्दो मनः प्रोत्साहतीव (= °साहयति Nilak. mit Erwähnung der v. l. °परिस्पन्दमुत्प्रोत्साहयति) मे MBh. 1, 2233. विक्रमेष्वप्रतिहतं तेजः प्रोत्साहयाम्यहम् R. 4,26,19. प्रोत्साहित 2,9,46. 21,12. 35,28. 6,12,6. Kathās. 14,25. 123,341. Verz. d. Oxf. H. 122,a,35. Rāghavap. 43 in der Unterschr. संकल्पेन प्रोत्साहितम् impers. Prab. 102,2. प्रोत्साहयन्तः MBh. 6,4437 schlechte Lesart in der ed. Bomb. st. प्रोत्सादयन्तः der ed. Calc. Vgl. प्रोत्साहन.

— समुद् *vermögen, im Stande sein;* mit infin. MBh. 5,896 (act.). R. 7,59,1,17. Mārk. P. 75,60. Vgl. समुत्साह. — caus. *bestärken, aufmuntern, anstacheln* MBh. 2,1412. समुत्साह्य 14,2352 fehlerhaft für समुत्साद्य, wie die ed. Bomb. liest.

— नि, °षहते P. 8,3,70. न्यषहत und न्यसहत 71. °सोढा 115. Vop. 8,45. 126. Vgl. नीषह्. — caus. aor. न्यसीसहत् P. 8,3,116. Vop.

— निस् vgl. निःषह्.

— परि, °षहते P. 8,3,70. पर्यषहत und पर्यसहत 71. °सोढा, °सोढुम् 115. °षहिता Vop. 8,45. 125. *ertragen, aushalten, widerstehen:* यन्न व्यसहतेन्द्रो ऽपि कपिः पर्यसहिष्ट तम् Bhatt. 9,73. — caus. aor. पर्यसीषहत् P. 8,3,116.

— प्र 1) *besiegen, siegen:* सह्वां देव प्र यास्युरः ṚV. 1,42,1. प्रसहितेव क्रतो 4,12,1. मायाभिर्मायिनम् 5,30,6. 2,9. 10,99,2. 120,8. शत्रून् 180, 1. AV. 7,35,1. 13,2,31. *fertig werden —, es aufnehmen können mit* (acc.): चतुरङ्गं ह्यपि बलं सुमहत्प्रसहेमहि R. 2,51,7 (48,7 Gorr.). तमुद्यतं प्रसहेत कः Kumāras. 2,57. मयाभिगुप्तं श्रीमन्तं न कश्चित्प्रसहिष्यति Hariv. 9825. चतुरङ्गं ह्यपि बलं प्रसहेम वयं युधि R. 2,86,8. प्रसहामि R. Gorr. 2,94,9. त्वां वर्तमानं हि सतां सकाशे नालं प्रसोढुं बलहापि शक्रः MBh. 1,3575. R. 2,51,10. 86,11. प्रसोढुम् R. Gorr. 2,48,10. *Gewalt über Jmd haben, Jmd Etwas anhaben können:* अस्मान्न पापं प्रसहिष्यते MBh. 1,5711. — 2) *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* यो विषादं विषहते Spr. (II) 5652. — 3) *vermögen,* mit infin. MBh. 1,4842. 16,231. प्रसह्य partic. mit inf. = शक्य Spr. (II) 4761. — 4) *Etwas ertragen, aushalten, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen:* न तेजस्तेजस्वी प्रसृतमपरेषां प्रसहते Spr. (II) 3274. Ragh. 4,82. कथं तस्य रणे वेगं मनुष्यः प्रसहिष्यति MBh. 5,2084. — 5) *zu tragen —, zu leiden haben:* सिंहव्याघ्रतरक्षूणां निनादं प्रसहिष्यति R. Gorr. 2,52,29. (तीव्राणि दुःखानि) प्रसह्यामि (vielleicht प्रसहिष्यामि zu lesen) MBh. 8,1274 (die ed. Bomb. hat eine andere Lesart). — 6) absol. प्रसह्य a) *mit Anwendung von Gewalt, — Kraft, gewaltsam* AK. 3,5,10. H. 1530. प्रसह्यापहृत्य (so ist wohl zu lesen) Ind. St. 3,464,19. कन्याहरणम् M. 3,33. दण्डेनैव प्रसह्यैतान् शत्रुकैर्वशमानयेत् 7,108. यां प्रसह्य वृको हन्यात् 8,235. प्रसह्योढा MBh. 1,449. 5,5957. 5981. R. 1,29, 3. 3,42,59. 52,32. 5,36,36. Ragh. 2,27. 3,56. Spr. (II) 4662. Mālav. 77. Prab. 78,4. Bhāg. P. 4,4,17. 13,41. 9,16,12. — b) *in hohem Grade, gar sehr:* प्रसह्य धर्षितस्तत्र सोमो वै राजयक्ष्मणा Hariv. 1358. MBh. 1, 1131. 3,15674. R. Gorr. 2,17,39. सव्यं च नेत्रं स्फुरति प्रसह्य Mṛkkh. 143,14. — c) *ohne irgend eine Rücksicht zu nehmen, ohne Weiteres, ohne sich lange zu bedenken:* (ताम्) देवीनामुपरि प्रसह्य कृतवान् Kathās. 6,167. 42,106. प्रसह्य सिंहासनमारुरोह सः 20,225. — d) *mit Nothwendigkeit, jedenfalls, durchaus:* तान्प्रसह्य नृपो हन्यात् M. 9,269. Spr. (II) 4283. Varāh. Bṛh. S. 103,7. आयासयोगेन हि संप्रवृद्धः प्रसह्य हन्ति द्विरदान्प्रतापः Kām. Nītis. 15,8. Bhāg. P. 4,19,28. 5,26,36. mit einer Negation *durchaus nicht:* न कश्चिद्योषितः शक्तः प्रसह्य परिरक्षितुम् M. 9,10. Kathās. 36,133. प्रसह्य सः। न तथा प्रतिपेदे तन्निनिन्दाभ्यधिकं पुनः 27,26. प्रसह्य नाशंकत सः 45,210. — Vgl. प्रसहिन्, प्रसभम्, प्रसह् fgg., प्रसाह, प्रासह् fg. und प्रासाह.

— अभिप्र *vermögen,* mit infin. Kir. 12,18.

— संप्र 1) *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* एवं स्वाध्ययनाशे त्वं शोकं संप्रसहिष्यसि MBh. 12,8274. — 2) *Etwas ertragen, aushalten, überwinden:* कथं दुःखमिदं तीव्रं गान्धारी संप्रसह्यति (संप्रशक्ष्यति ed. Bomb.) MBh. 9,3515. — 3) absol. संप्रसह्य *jedenfalls, durchaus* MBh. 5,1896. 4915.

— प्रति *widerstehen, fertig werden mit.* यदि ह्योत्पद्यते भूतं कस्तत्प्रतिसहिष्यते R. 1,37,8.

— वि, °षहते P. 8,3,70. व्यषहत und व्यसहत 71. Vop. 8,45. 125. 1) *überwältigen, in der Gewalt haben, es mit Jmd aufnehmen können, fertig werden mit Jmd, Jmd Etwas anhaben können:* इन्द्रो मघानि दयते विषह्य ṚV. 7,21,7. शत्रून् AV. 3,10,2. अत्रिणः AV. 4,10,2. 19,46,2.

TS. 4,3,11,3. न सेना शत्रून्विषहते युधि Spr. (II) 3632. MBh. 3,17319. य एनं विषहेद्युधि 5,2021. विषह्यापि परस्परम् 12,2546. नान्यस्त्वा विषहिष्यति Hariv. 10361. यथैनं न संरम्भः विषहेरन्मयामर्षा नृपतिपयासे u. s. w. MBh. 5,1576. — 2) *vermögen*, mit infin. MBh. 5,36. R. 4,54, 9 (act.). — 3) *Etwas ertragen, aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen* MBh. 2,2572 (richtig विषहते ed. Bomb., विसहते ed. Calc.). बाणवर्षं तुमुलम् 3,671. 17319. वेगम् 9,1635. Ragh. 3,62 (विसोढम् zu lesen). 4,41. 49. 8,56. 14,87. Spr. (II) 2033 (pass.). Kathâs. 15,82. 29,196. 51,201 (pass.). 52,243. 55,161. 95,26. Bhâg. P. 7,9,45. Bhatt. 9,73. act. MBh. 1,8168. 2,552. Hariv. 5265. 6530. R. 2,61,4. — 4) *Etwas ertragen, leiden:* किमिदं विषहानि विरहानलमचेतना Git. 7,5. *geduldig ertragen, sich Etwas gefallen lassen:* न चेमां धर्षणां रामो व्यसहिष्यदमर्षणः R. Gorr. 2,62,28. विप्रान्को न विषहेत Bhâg. P. 3,16,9. न जीवितुं त्वां विषहे *ich kann es nicht dulden, dass du lebst,* R. 2,12,106. — Vgl. दुर्विषह und विषह्य. — caus. aor. व्यसीषहत् P. 8,3,116. Vop. 18,1, v. l. (fälschlich व्यसीसहत्). — insens. s. विषासहि.

— सम् 1) *es mit Jmd aufnehmen können, mit Jmd fertig werden:* धनंजयं संयुगे संसहिष्ये MBh. 8,1934. 1977. — 2) *Etwas aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen. — nicht unterliegen:* शराणां स्पर्शम् MBh. 3,1350. वेगम् 5,55. 7,332. R. Gorr. 2,39,33. दुःखम् 30,28. Spr. (II) 7175.

2. सह्, साह् (= 1. सह्) adj. am Ende eines comp. *bewältigend, tragend, aushaltend, mächtig einer Sache.* Ueber die Dehnung des Vocals in सह् und am Ende des vorangehenden Wortes, über die Wandlung des स in ष und über Avagraha s. RV. Prât. 9,1. 45. 46. 27. VS. Prât. 3,121. 5,30. AV. Prât. 2,82. 92. 3,1. 4,70. P. 3,2,63. 6,3,116. 8,3,56. Vop. 3,34. आसाह्षाड् Bhâg. P. 4,23,6. 11,18,4. हिमवात्वग्निवर्षार्कातपषाड् 7,12,20. Vgl. अभिमाति°, सत्रा°, सती°, ऋषि°, चर्षणी°, जना°, जसा°, तुरा°, द्युम्ना°, धन्वा°, धूर्षह्, नृ°, पुरा°, पृतना°, प्राशु°, भूरि°, यज्ञा°, रघा°, रयि°, वने°, विभ्वा°, विरा°, विश्वा°, वृथा°, शत्रू°, शुचि°, सत्य°, सत्रा°, सदा°, सु° und साह्.

3. सह्, सह्यति Dhâtup. 26,20 (चक्यर्थे = तृप्तौ; nach Andern शक्तौ). Vgl. सुह्.

1. सह (von 2. स) indecl. Çânt. 4,13. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. = समम्, साकम् u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. 99. संबन्धे, सादृश्ये, यौगपद्ये, समृद्धौ, साकल्ये und विद्यमाने H. an. 7,53. Med. avj. 90. fg. सामर्थ्ये Çabdar. im ÇKDr. 1) adv. *gemeinsam, zusammen, zugleich:* यथा मदेम सह नू समानाः RV. 3,58,6. 6,60,13. स्याम मरुतः सह 5,53, 14. सह चित्तमेषाम् 10,191,3. तस्मिन्देवाः सह दैवीर्विशन्तु (देवीः) AV. 12,3,32. 39. 6,39,2. मम इन्द्रो सहासंति 7,36,4. 3,30,6. VS. 20,25. 36, 1. Çat. Br. 1,1,2,13. 4,6,8,13. 11,5,2,7. 12,3,2,14. एता देवताः सह यजति 9,2,12. 14,7,2,30. 9,4,19. TS. 7,4,19,1. TBr. 1,1,2,2. 2,1,6,2. सह नावध्यास्माव Ait. Br. 2,25. नैकस्यै बहवः सह पतयः 3,23. 5,15. Kâtj. Çr. 5,9,3. नाना नाना सह सह Çâṅkh. Çr. 16,7,9. Âçv. Gṛhj. 1, 6,3. यस्तद्वेदोभयं सह Îçop. 11. Taitt. Up. 1,3,1. 13,1. 2,1,2. 3,1,4. स्वयं वै तेषां सह येषां सह *er selbst gehört mit zu denen, welchen es gemeinsam ist,* Çat. Br. 2,4,2,19. अभवन्मिथुनं त्वष्टुः सरण्यूः त्रिशिराः सह so v. a. und Bhrâd. in Z. f. vgl. Spr. 1,442. — चरतां धर्मं सह Jâgn. 1,60. M. 3,30. 86. 7,206. 214. एवं सह वसेयुर्वा पृथग्वा 9,111. 210. 215. 12, 19. MBh. 1,7764. करिष्ये मरणं सह 8371. 3,58. Hariv. 6732. R. 1,46, 14. 2,106,24. R. Gorr. 2,113,26. Spr. (II) 2049, v. l. सहैव मृत्युर्व्रजति सह मृत्युर्निषीदति 6970. AK. 3,1,34. येषां लक्ष्मीं पत्नीश्च सह लेभिरे Kathâs. 3,36. 12,30. 47,81. 61,77. 101,296. मय्यात्मानं सह (so ist zu trennen) जगद्द्रक्ष्यसि *dich selbst und zugleich die Welt* Bhâg. P. 3,21, 31. 4,25,57. Vet. in LA. (III) 15,7. न च तां सह जग्राह *nahm sie nicht mit* Kathâs. 15,88. दा *mitgeben* 101,138. आ-दा *mitnehmen* 16,26. कर् dass.: आयपो सह कृत्वा तौ प्रतीहारपुलिन्दकौ so v. a. *in der Begleitung von* 14,22. 60,243. सह गच्छन्ति गच्छन्तम् *sie folgen ihm nach, wenn er geht,* R. 4,8,26. — 2) praep. a) *mit, sammt, nebst, zugleich mit:* α) mit instr. (vor- oder nachstehend, nicht selten weit getrennt) P. 3,3,19 (अप्रधाने). Vop. 5,10. RV. 1,23,17. 24. सह वामेन दक्षिणम् 48,1. 50,13. 5,53,2. 6,28,3. सूर्यं ज्योतिषा सह 72,2. 7,83,6. 8,68,10. 10,107,2. VS. 11,45. AV. 1,1,2. 2,30,1. 3,12,9. Çat. Br. 1,8,2,19. Kâtj. Çr. 4,2,42. 12,6,3. 16,7,9. Âçv. Gṛhj. 1,11,13. 17,11. 3,9,1. M. 1,15. नासीत गुरुणा सह 2,203. न श्नीत तया सह 4,40. विहरेच्चैव स्त्रीभिः सह 7,221. 9,258. राष्ट्रिकैः सह तद्राष्ट्रं क्षिप्रमेव विनश्यति 10,61. MBh. 3. 1736. 2188. 2236. 2264. 4,1762. 5,6067. 14,810. R. 1,1,44. 8,5. 9,70. Sâmkhjak. 30. 49. Ragh. 3,49. 64. Çâk. 18,21. 23,2. 27,15. 106,8. जीवितं च शरीरेण जात्यैव सह जायते Spr. (II) 2434. 7536. सह दीर्घा मम श्वासैरिमाः संप्रति रात्रयः । पाण्डुराश्च ममैवाङ्गैः सह ताश्चन्द्रभूषणाः ॥ *die Nächte sowohl als meine Seufzer* 6969. नक्षत्रेण सहोदयमुपगच्छति येन Varâh. Bṛh. S. 8,1. Kathâs. 40,73. Bhâg. P. 5,16,1. वसतस्तत्र रामस्य वने वनचरैः सह R. 1,1,42. तथा प्रवर्त्यतां यज्ञो भवद्भिश्च मया सह 60,3. अपथ्यैः सह संभुङ्क्ते ऽजरसे 2,64,37. भोजयेत्सह भृत्यैस्तौ M. 3,112. fg. 7, 203. अन्धो मत्स्यानिवाश्नाति स नरः कण्टकैः सह 8,95. 391. 10,66. MBh. 3,2945. R. 1,60,16. 2,64,27. Çâk. 30,10. Varâh. Bṛh. S. 4,24. 9,43. Kathâs. 18,123. 344. 386. — अयो वर्शामा भवथा सह श्रिया RV. 3,60,4. न ज्ञानमाचरेत् — वस्त्रैः सह Spr. (II) 3501. आ-गम् *zusammenkommen mit* MBh. 3,2688. Weber, Râmat. Up. 290. (यः) वृषल्या सह मोदते M. 3,191. मन्त्रयेत्सह मन्त्रिभिः 7,146. पतितेन सहाचरन् 11,180. एनस्विभिरनिर्णिक्तैर्नार्थं कंचित् (so lesen wir) सहाचरेत् 189. सुदेवेन सहैकान्ते कथयस्तोम् MBh. 3,2687. सह परिचयो कृतः हरिणैः Spr. (II) 7228. ब्राह्मण्या गुप्तया सह विप्लुतौ (तौ) M. 8,377. विभजेत स तैः सह 9,216. विवादं कर् 4,139. विवाहः सदृशैः सह 10,53. ताभिर्न कुर्यात्सह कामधर्मम् Varâh. Bṛh. S. 78,13. शृङ्गारं वि-धा Vet. in LA. (III) 8,18. साधारणो धर्मः पत्न्या सह M. 9,96. साम्यमेतेषां मया सह Hit. 1,39. पूर्वसूत्रेण सह विषयविभागो यथा स्यात् *Verschiedenheit von* P. 6,2,80, Schol. In Verbindungen, wo die *Gemeinsamkeit* schon durch सम् ausgedrückt ist: सं जायया सह पुत्रैः स्याम AV. 12,3,17. अर्धं पक्वेन सह सं भवेम 6,119, 2. 12,3,10. सह संगम्य मन्त्रिभिः M. 7,216. सम्-गम् 8,378. MBh. 3, 2994. 3006. संगमं कर् Vet. in LA. (III) 9,15. संवास M. 8,373. संभाषण 360. संसर्ग 11,54. संबन्धाना-चर् 2,40. 4,244. — β) mit abl.: ऐश्वर्यात्सह संबन्धं न कुर्यात् Spr. (II) 1488. — b) abgeschwächt für den einfachen instr. (wie deutsch *mit*): पयसा सह शुन्धत RV. 10,17,14. दिव्यस्त्वा मा धाग्विद्युता सह AV. 8,1,11. 12,1,59. 19,30,5. कः शक्तो वञ्चितापि स-

श्लाहवे R. Gorr. 2,20,38. सह दर्शनेनैव so v. a. *sogleich beim ersten Anblick* Sadpu. P. 4,13,*b*. — 3) am Anf. eines comp. *a*) in Verbindung mit einem Nomen verbale die *Gemeinsamkeit* einer Thätigkeit u. s. w. ausdrückend: s. सहकर्तर्, सहकार, सहचर u. s. w. — *b*) in Verbindung mit dem *Begleitenden, Dabeiseienden* ein adj. comp. bildend P. 6, 3, 82. Vop. 6, 17. सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा *die Geschöpfe nebst den Opfern* Bhag. 3,10. सहोपपतिवेश्मन् adj. *derjenige, in dessen Hause der Liebhaber seiner Frau wohnt*, Jâáñ. 1,164. °दार *sammt den Frauen* MBh. 1,7542. °वाहन 3,2129. °वार्ष्णेयश्रीवल 2641. 2869. सुराः सहेन्द्राः 11915. R. 1, 1,36. 2,36. 9,2. 33,22. 39,15. 2,32,27. 33,16. 46,27. 3,35,91. अन्नैः सहगुडैः Varâh. Brh. S. 103,8. Kathâs. 10,116. 33,193. Mârk. P. 57,17. Bhâg. P. 3, 16, 9. 5, 16, 16. सहपुत्राय स्वस्ति भूयात् (dem Vater) *nebst Sohne* P. 6,3,83, Schol. सहवृद्धिक्षयभावं वहति शशाङ्कः कलङ्कमपि Spr. (II) 3732. वनं सहचैत्यवृक्षम् so v. a. वनं सहचैत्यम् R. 5,30,21. — *c*) in Verbindung mit einem Zeitbegriff das *Zusammenfallen* mit demselben ausdrückend und ein adv. comp. bildend: °पूर्वाह्णम् *mit dem Beginn des Vormittags* P. 6, 3, 81, Schol. Vop. 6,61. — 4) am Ende eines comp. वैनतेय° *mit V.* Hariv. 5849. 5997.

2. सहे (von 1. सह्) 1) adj. (f. श्रा) gaṇa ज्वलादि zu P. 3, 1, 140. *a*) *gewaltig:* die Marut RV. 7,34,24. साह्वा (सह्वाः Padap.) ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यः 8,20,20. शुरुं सहानाम् Agni 10,6,5. unter den Namen Vishṇu's MBh. 13, 6989. — *b*) *überwindend:* शत्रु° MBh. 3,15707. 4, 1666. परानीक° 8,2122. — *c*) *einer Sache widerstehend, ertragend, aushaltend, nicht unterliegend, einer Sache gewachsen, trotzend;* = क्षम H. 491. an. 2,603, mit gen.: मद्यापरिचशक्तीनाम् MBh. 10,264. Hariv. 3032. असहा भरस्य Spr. (II) 178. विरहस्य Kathâs. 38,157. Gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: भूभृद्भार° Kathâs. 39,237. भार° Spr. (II) 1095. दुर्ग° Hariv. 5018. व्यायाम° MBh. 4,1309. पीडाकर° Kâm. Nitis. 4,55. क्लेश° 29. Suçr. 1,6,11. Mârk. P. 99,7. क्लेशायास° Kâm. Nitis. 12,25. तपःक्लेश° H. 841. सुखदुःख° R. 4,21,33. शीतवातातप° MBh. 3,14931. 13,3336 (मरुभूमि). Pańkat. III,178. श्रध्व° Varâh. Brh. 17,11. भारोध° Brh. S. 61,16. वियोगासहा Kathâs. 15,90. वित्तव्ययभार° Z. d. d. m. G. 27,91. काल° (दुर्ग) Kâm. Nitis. 4,58. स्वकार्य° Spr. (II) 6404. गाम्भनाकाव्य° Kathâs. 49,29. विचार° Sâh. D. 274,8. 305,2. पराघृति° *ertragend* so v. a. *zulassend* H. 18. परावृत्त्यसह 19. — *d*) *vermögend, im Stande seiend;* mit infin. Ragh. 18,23. Çiç. 9,59. in comp. mit einem nom. act.: नात्र मे वर्णविभावनसहा दृष्टिः Vikram. 78,10. असह mit infin. Kathâs. 34,166. — 2) m. *a*) *ein best. Wintermonat*, = मार्गशीर्ष H. 152. VS. 14,27. TS. 1, 4, 14, 1. Çat. Br. 4, 3, 1, 18. Karaka bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188 (oxyt. nach Uǵǵval.). Vgl. सहस्. — *b*) *eine best. Pflanze* AV. 11,6,15. — *c*) = बल (vgl. सहस्) H. an. Med. h. 10. — *d*) N. pr. α) eines Agni (nach Nilak.) MBh. 3,14208. — β) eines Sohnes eines Manu (neben andern Monatsnamen) Hariv. 824. — γ) eines Sohnes des Prâṇa von der Ûrǵasvatî Bhâg. P. 6,6,12. — δ) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4541. 6981. 8,4263. — ε) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Mâdrî Bhâg. P. 10,61,15. — 3) f. श्रा *a*) *die Erde* (*die Alles Ertragende*) Trik. 2,1,2 (महा gedr.). H. an. Med. in Verbindung mit लोकधातु bei den Buddhisten *die von den Menschen bewohnte Welt* Lot. de la b. l. 113. 190. fg. Burnouf, Intr. 595. Vgl. सहलोकधातु. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Aloe perfoliata Lin.* AK. 2,4, 4,1. H. an. Med. = सहदेवा (दण्डोत्पला) H. an. Med. Ratnam. 165. = रास्ना 49. = शुक्लकिएटी und सर्पकङ्काली Çabdaé. im ÇKDr. = स्वर्णक्षीरी und पीतदण्डोत्पला Ratnam. im ÇKDr. = तगरपुष्प Râǵan. ebend. — Varâh. Brh. S. 48, 40. Suçr. 2, 40, 12. 135, 2. 207, 7. 374, 21. beide Sahâ so v. a. क्षुद्र° und महा° 279,11. 388,10. Vgl. क्षुद्र°, देव°, महा°, रक्त°, सर्प°. — *c*) *ein best. Parfum* (नखभेषज) H. an. Med. — 5) n. *a*) = बल (vgl. सहस्) Med. — *b*) *eine Art Salz* (पांशुलवण wohl fehlerhaft für पांसु°) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. श्र° (*ungeduldig* auch Kathâs. 49,99. dagegen ist 24,24 zu schreiben वर्धमाना सहैवैतत्समान° *mit meiner Sorge heranwachsend*), अकाल°, श्रमित्र°, अर्थव्यय°, जन्म°, दुः°, दैव°, निः°, भार° (auch Varâh. Brh. S. 61,9), भूमी°, भेद°, महा°, मित्र°, वात°, विश्व°, वीर्य°, व्यय°, शत्रु°, शीत°, सर्व°, सर्व° und साह.

3. सह adj. zu 1. सह्. उडुपसहाः f. *die Gefährtinnen* (= सहचरी Comm.) *des Mondes* Bhâg. P. 10,71,36.

सहकथा s. सहधर्म.

सहक v. l. für सिंहक gaṇa पलादि zu P. 4, 2, 80. adj. *ertragend, aushaltend:* दुःखासह Nalod. 2,14.

सहेकण्ठक adj. (f. °कण्ठिका) *sammt der Luftröhre* AV. 10,9,15.

सहकर्तर् nom. ag. *Gehilfe* M. 8,206.

1. सहकार m. 1) *Mitwirkung, Beistand* Kusum. 50,12. 52,3. Comm. zu Bhâshâp. 65. — 2) *eine überaus wohlriechende Mango-Art* AK. 2,4, 2,14. H. 1133. Halâj. 2,37. MBh. 3,11591. Kâm. Nitis. 15,60. Kumâras. 4,38. Ragh. 4,9. 6,69. 8,60. 9,29. Çâk. 88, v. l. Vikram. 25. Spr. (II) 1252. 6124. 6965. 7415. Dhûrtas. 69,8. neutr. *Mangoblüthe* Hariv. 6046. Mâlav. 79. Spr. (II) 4082. °तैल Suçr. 1,184,3. Nalod. 2,14. *Mangosaft* Varâh. Brh. S. 77,27.

2. सहकार adj. *mit dem Laute* ह *versehen* Nalod. 2,14.

सहकारता f. nom. abstr. zu 1. सहकार 2) Spr. (II) 6234.

सहकारभञ्जिका f. *das Brechen von Mangoblüthen*, Bez. eines best. *Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,41.

सहकारिता f. nom. abstr. von सहकारिन् Sâh. D. 30. Kull. zu M. 2,2.

सहकारित्व n. desgl. TS. 1,74,5 v. u.

सहकारिन् adj. *mitwirkend*, subst. *ein mitwirkender Factor, Hilfsmittel* Trik. 3,2,60. Sâh. D. 421,6. Bhâshâp. 80. Verz. d. Oxf. H. 246,*a*, No. 619. Sarvadarçanas. 10,7. fgg. 11,2. fgg. 20,3. 6. 96,7. 165,19. fgg. Comm. zu Âçv. Çr. 1,8,2. Kusum. 12,20. 22. 16,6. 18,8. 9. 19,18. °कारिभाव Nilak. 125.

सहकारोपदेश m. Titel eines von Gopadatta verfassten Avadâna Pariser Hdschr. 111.

सहकृत *begleitet von*, am Ende eines comp. Sarvadarçanas. 132,16. fgg. Bhâshâp. 65. Kusum. 18,16. 29,18.

सहकृत्वन् adj. P. 3,2,96. Schol. zu 6,3,78. 82. *mitwirkend, helfend* (mit gen.). f. °कृत्वरी (vgl. P. 4,1,7) Naish. 1,12.

सहक्रम्य adj. *im Krama anzuschliessen* RV. Prât. 18,13. unter क्रम्य ungenau wiedergegeben.

सहखट्वासन (1. सह + खट्वा + 1. श्रा°) n. *das Zusammensitzen auf der*

selben Bettstelle M. 8,357.

सहगमन n. *das Mitgehen* (mit dem verstorbenen Gatten), *Wittwenverbrennung* WILSON, Sel. Works 2,296. Verz. d. B. H. No. 1020. Verz. d. Oxf. H. 294,a,19. fg.

सहगोप oder °पा adj. *sammt dem Hirten* RV. 10,27,8.

सहचर 1) adj. *a) zusammengehend, mitgehend, begleitend;* m. *Begleiter, Gefährte* H. 730. an. 4,282. MED. r. 301. MEGH. 84. 99. RAGH. 19,5. KUMĀRAS. 2,64. KATHĀS. 24,132. 38,83. PRAB. 33,9. PAṄKAR. 1,12,70. PAṄKAT. 43,4. 243,3. आत्म° (nur) *sich selbst zum Gefährten habend, allein* BHĀG. P. 5,8,30. °चरी *Gefährtin* (auch *Geliebte, Gattin*) H. 512. HALĀJ. 2,389. MEGH. 22. RAGH. 9,57. VIKRAM. 102. MĀLAV. 84. KATHĀS. 71,159. KHANDOM. 72. हुताशनप्रवेशे तस्याः °चरी भवामि PRAB. 43,14. 100,5. °धर्म = मैथुन *Beischlaf* HARIV. 1216. — *b) zusammengehörig* AIT. BR. 5,15. 6,30. — 2) m. *a)* = प्रतिबन्धक H. an. — *b) Barleria,* zwei Species: पीत und नील *prionitis* und *cristata* RATNAM. 169. fg. AK. 2,4,2,56. H. an. °द्वय SUÇR. 1,137,19. 145,16. auch f. ई AK. MED. HARĀJ. 2,50. — Vgl. साहचर, साहचर्य.

सहचरभिन्नता f. und °भिन्नत्व n. *Verschiedenheit des Zusammengehenden (Zusammengestellten)*, ein Fehler in der Rhetorik SĀH. D. 576. 229,10. Beispiel: सज्जनो दुर्गतौ मग्नः कामिनी गलितस्तनी । खलः पूज्यः समज्यायां तापाय मम चेतसः ॥ Hier wird daran Anstoss genommen, dass *nach dem guten Menschen und der Geliebten plötzlich der Bösewicht* erscheint.

सहचरित adj. *zusammengehend, zusammenfallend:* सहचरितासहचरितयोः सहचरितस्यैव ग्रहणम् Paribh. zu P. 1,3,18. In der Regel selbst heisst es: परिव्यवेभ्यः क्रियः und nach der Paribh. ist वि hier Präposition (nicht *Vogel*), weil परि und अव Präpositionen sind. यससहचरितमध्ययनं यससाध्ययनम् PAT. zu P. 4,2,63. Schol. zu 3,52. SĀH. D. 332,18. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. zu TS. PRĀT. 2,47. 13,16, v. l. (besser °चारित्व).

सहचार m. 1) *das Zusammengehen:* वायुर्येषां सहचारं जुजोष AV. 2,26,1. — 2) *das Zusammenfallen* (Gegens. व्यभिचार) BHĀSHĀP. 136. Verz. d. B. H. No. 667. Davon nom. abstr. °त्व n. KUSUM. 55,8.

सहचारित्व (von सहचारिन्) n. *Zusammengehörigkeit, Untrennbarkeit* Comm. zu TS. PRĀT. 2,47, v. l. 13,16.

सहचारिन् adj. 1) *zusammengehend,* m. *Begleiter, Gefährte* NIR. 7,29. MBH. 1,2573. 9,547 (nach der Lesart der ed. Bomb.). HARIV. 1221. 1226. R. 1,2,16. 4,29,18. 6,2,33. निर्दयत्वम् u. s. w. पञ्च ओसहचारिणः Spr. (II) 3758. KATHĀS. 8,6. 60,130. PAṄKAT. 43,1. *gesellig lebend:* Vögel KARAKA 1,27. °चारिणी f. *Gefährtin* R. 3,70,19. ÇĀK. 88,8. तस्य नित्यं श्रीः °चारिणी Spr. (II) 1254. KATHĀS. 28,58. 113,75. — 2) *zusammengehörig:* गोसहचारिणो गुणाः SĀH. D. 14,15. — 3) *begleitend* so v. a. *nicht wesentlich dazu gehörend* H. 325.

सहच्छन्दस् adj. *sammt den Metra* RV. 10,130,7.

सहज 1) adj. (f. आ) = सहसंभव H. an. 3,150. = सहोत्थ TRIK. 3,3,88. MED. ǵ. 28. = सहोदर, सगर्भ्य u. s. w. AK. 2,6,1,34. H. 551. *gleichzeitig geboren* TS. 3,5,2,2. *gleichzeitig mit* (gen.) *entstanden:* जीवसंज्ञोऽन्तरात्मा सहजः सर्वदेहिनाम् M. 12,13. सुधापाः सहजा सा मे कालकूटविषच्छटा KATHĀS. 36,95. *angeboren (ererbt), von der Geburt —, von Anfang an daseiend:* सहजं कवचं बिभ्रत् MBH. 1,4399. 5330. 3,14436. 17137. 17189. द्रोणपुत्रस्य सहजो मणिः शिरसि मे श्रुतः 10,593. पिशु 3,2698. लक्ष्मन् VARĀH. BṚH. 5,27. अर्शांसि SUÇR. 1,258,3. 259,21. प्रमेह 2,76,13. क्लैव्य 154,12. कर्मन् BHAG. 18,48. निद्रा HARIV. 2857. धीरता RAGH. 8,43. गुणाः MBH. 3,1306. R. GORR. 1,19,27. Spr. (II) 2748. 6968. द्वेष, मुण R. 6,12,14. बल Spr. (II) 4395. लोभ 5164. बोध 5377. 6451. वीर्य 5402. पक्षवर्ग 5590. विलासाः 5857. मलिनवक्रभाव 6966. सतां व्रतम् KATHĀS. 18,188. सर्वभूतानुकम्पा 22,24. दारिद्र्य HIT. 128,5. 6. MBH. 14,1344. RĀǴA-TAR. 6,364. BĀLAR. 8. 9. SARVADARÇANAS. 34,3. 15. देश so v. a. *Heimath* Spr. (II) 1260. वैर PAṄKAT. 110,15. Freund, Feind d. i. *natürlich* MBH. 12,2985. KĀM. NĪTIS. 8,56. R. GORR. 2,7,29. Spr. (II) 4073. 6102. 6658. Freund, Feind und Neutraler MIT. 1,52,b. संयोग, परिपातिवियोग *naturgemäss* Spr. (II) 5193. विकाराः Cit. beim Schol. zu ÇĀK. 13,12. die Sonne ist सहजभूषणं नभसः VARĀH. BṚH. S. 1,1. सहजं ते शिरस्तात जटी मुण्डोऽपि वा भव so v. a. *dein Kopf bleibt derselbe, der er von Anfang an war,* HARIV. 4238. Am Anfange eines comp. so v. a. *von Geburt, — Natur, — Haus aus:* °मलिन Spr. (II) 2925. सहजान्धदृश् 6967. °धार्मिक HIT. 26,13. °वत्सला 87,12. °सुहृद् (könnte hier auch attributives adj. sein) PRAB. 2,8. Daher wohl सहज m. = निसर्ग TRIK. H. 1376. H. an. MED. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen MBH. 5,2732 (ein Fürst der Ḱedi und Matsja). RĀǴA-TAR. 7,675. Verz. d. Oxf. H. 101,b,13. fg. — 3) f. आ N. pr. verschiedener Frauen RĀǴA-TAR. 7,351. 854. 8,1984. TĀRAN. 290 (?). — 4) n. (sc. स्थान u. s. w.) *a)* Bez. *des 3ten astrologischen Hauses* ǴJOTISH. im ÇKDR. VARĀH. BṚH. S. 104,20. BṚH. 1,19. 2,18. LAGHUǴ. 1,15. 2,14. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330,a,33. fg. 331,a,9. 334,a,44. fg. nach ÇKDR. masc. — *b) eine Erlösung bei Lebzeiten* Verz. d. Oxf. H. 235,b,6. 236,a,2. — सहजं ज्ञात° MBH. 12,5151 fehlerhaft für सहसंज्ञात°, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. सहमी°.

सहजगिध f. zur Erkl. von सग्धि NIR. 9,43.

सहजन्मन् adj. *von der Geburt an da seiend, ererbt:* भूत्याः MĀRK. P. 74,4.

सहजन्य 1) m. N. pr. eines Jaksha (nach dem Comm.) BHĀG. P. 12,11,36. — 2) f. ई N. pr. einer Apsaras VJĀḌI beim Schol. zu H. 183. VS. 15,16. MBH. 1,4820. 2,393. 3,1785. HARIV. 7226. 12474. 12690. 14165. VIKRAM. 51,4. fgg. MĀRK. P. 106,59. BRAHMA-P. in LA. (III) 50, 18 (°जन्या in allen drei Ausgg.; im Glossar richtig).

सहजपाल m. N. pr. verschiedener Männer RĀǴA-TAR. 7,534. 8,541. 1328.

सहजसलिल m. N. pr. eines Mannes TĀRAN. 210.

सहजविलास m. desgl. ebend. 197. SĀDHANAMĀLĀT. 113.

सहजसिद्धि f. Titel eines Werkes ebend. 192. 276. fgg.

सहजा adj. = सहज RV. 10,84,6.

सहजात adj. 1) *gleichen Alters, Altersgenosse* KATHĀS. 124,91 (°यात gedr.). — 2) *angeboren:* गुणाः KATHĀS. 113,22. = सहोदर und यमज ÇKDR. ohne Angabe einer best. Aut.

सहजाधिनाथ (सहज + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf.

H. 275,*a*,21.

सहस्रानन्द (सहस्र + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Kop. H. 9,*b*.

सहजानि adj. *mit dem Weibe* TS. 3,2,8,5.

सहजानुष (von 1. सह + जनुस्) adj. *sammt der Brut* ṚV. 1,104,8.

सहजित् adj. *sofort siegreich*, Beiw. von Fürsten MBh. 3,12795.

सहजीविन् adj. *zusammenlebend* MBh. 12,3107.

सहस्रेन्द्र (सहस्र + इ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 275,*a*,16.

सहजोषण adj. zur Erkl. von सजोषस् Nir. 8,8.

सहण्डुक n. *ein best. Fleischgericht* (nach Art des शुष्कमांस) Bhâvapr. 5 (auch im ÇKDr.).

सहता f. nom. abstr. von 2. सह am Ende eines comp.: क्लेश° *das Ertragen von* Râǵa-Tar. 3,215. विचार° *das Vermögen —, im-Stande-Sein zu* Kathâs. 17,51.

1. सहत्व (von 1. सह) n. *Gemeinsamkeit* Âpast. 2,14,16. Kâtj. Çr. 25,13,29.

2. सहत्व n. nom. abstr. von 2. सह am Ende eines comp.: निन्दा° *das Ertragen* Kâm. Nîtis. 15,29. शब्दपरिवृत्तिसहत्वासहत्वाभ्याम् *das Zulassen und Nichtzulassen* Sâh. D. 258,1.

सहदान n. *gemeinsame Darbringung* (an mehrere Götter) P. 6,3,26, Schol.

सहदानु adj. *sammt dem oder den* Dânu (1. दानु) ṚV. 3,30,8.

सहदेव 1) adj. *nebst den Göttern:* सहदेवैर्महर्षिभिः MBh. 1,7732. Bhâg. P. 4,2,9. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer ṚV. 1,100,17. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,2 v. u. MBh. 1,6988. 2,297. Sârńgaja Çat. Br. 2,4,4,4. Ait. Br. 8,34. ein Sohn Sṛńgaja's R. 1,47,15. VP. 354. der jüngste von den Pâṇḍava, erzeugt von den Açvin wie Nakula, H. an. 4,308. Med. v. 65. Bhag. 1,16. MBh. 4,2445. 6019. 3,15709. 12,1481. 14,2109. Hariv. 4057. 8547. fg. VP. 437. 459. Bhâg. P. 9,22,27. 29. Lalit. ed. Calc. 24,9. neben Nakula als Arzt (vgl. अश्विन्) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,45. *b*,5. ein Sohn Harjaçvata's (so die neuere Ausg.; Harj. ist ein Nachkomme Sṛńgaja's, wie die nächst folgenden) Hariv. 1515. Harshavardhana's VP. 412. Harjavana's Bhâg. P. 9,17,17. Somadatta's Hariv. 1791. fg. Ǵarâsaṁdha's 1811. fg. VP. 456. 465. Bhâg. P. 9,22,9. 44. Divâkara's VP. 463. Devâpi's VP. im Verz. d. Cambr. H. 6. Divârka's Bhâg. P. 9,12,10. Sudâsa's 22,1. VP. 455. °शास्त्र Verz. d. B. H. No. 897. ein Sohn Suprabuddha's und Oheim Çâkjamuni's Schiefner, Lebensb. 234 (4). 268 (38). ein Râǵaputra (neben Judhishṭhira) Râǵa-Tar. 8,199. — 3) f. आ *a*) Bez. verschiedener Pflanzen: = दण्डोत्पल H. an. Med. Halâj. 2,44. *gelbblühende* Daṇḍotpalâ Ratnam. 165. *Sida cordifolia* und *Echites frutescens* H. an. Med. = सहा H. an. 2,603. — Suçr. 1,59,20. 317,11. 2,40,12. 387,17. 481,6. v. l. zu Varâh. Bṛh. S. 44,50. 48,40. — *b*) N. pr. einer Tochter Devaka's und Gattin Vasudeva's Hariv. 1948. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,22. 51. — 4) f. ई *eine best. Pflanze*, = सर्पाक्षी H. an. 4,308. fg. Med. = पीतदण्डोत्पला Ratnam. im ÇKDr. = महाबला Râǵan. ebend. — Çâńkh. Saṁh. 1,2,14. Varâh. Bṛh. S. 44,50. 48,40 (°देवा v. l. an beiden Stellen). Pańkat. 157,23. Gâruḍa-P. 48 im ÇKDr. — Vgl. साहदेव fg.

सहदेवज entweder adj. *nebst* Devaǵa oder m. Bein. Kṛçâçva's Bhâg. P. 9,2,34.

सहदेवि Râǵa-Tar. 8,2171 fehlerhaft für साहदेवि.

सहधर्म m. *eine Pflicht, die man mit einem Andern theilt*, MBh. 13, 1331. fgg.

सहधर्मचर (1. सह + धर्म-च°) adj. (f. ई) *die Pflichten in Gemeinschaft erfüllend*, f. so v. a. *eine Gattin, die mit dem Ehegatten die Pflichten gemeinsam erfüllt*, MBh. 1,6133. 13,6754. R. 1,73,24 (75,19 Gorr.). 2,30,40.

सहधर्मचरण (1. सह + धर्म-च°) n. *das Erfüllen der Pflichten in Gemeinschaft* (mit dem Gatten) Çâk. 65,9.

सहधर्मचारिन् (1. सह + धर्म-चा°) adj. dass.: ein Gatte Çâk. 111, 12. गतवती वां °चारिणी (d. i. mit euch Freundinnen) 87,23. eine Gattin 111,5. R. 3,2,23. 60,27. Ragh. 19,55. Uttarar. 66,12 (85,12). H. 512, Schol.

सहधर्मन् adj. *nebst den Pflichten u. s. w.* Bhâg. P. 3,15,24.

सहधर्मिणी f. = सहधर्मचरी, °चारिणी AK. 2,6,1,5. H. 512, Schol.

सहधान्य adj. *mit Lebensmitteln versehen* Çâńkh. Gṛhj. 3,4.

सहन (von 1. सह्) 1) adj. (f. आ) *a*) *bewältigend, gewaltig;* zur Erkl. von सिंह Nir. 8,13. — *b*) *Alles ertragend, sich gefallen lassend, geduldig* AK. 3,1,24. H. 391. अ° (s. auch bes.) *nicht ertragen könnend:* विक्षेपासहनात्मनो: Kathâs. 51,56. तद्गुणासहनः खलः 24.207. अन्यप्रवेशासहन Râǵa-Tar. 3,140. — 2) m. proparox. (संज्ञायाम्) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. — 3) n. *geduldiges Ertragen* H. 391. सर्वदुःखानाम् Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544, Z. 16. अपमानादेः Sâh. D. 390. अतिवाद° Mârk. P. 51,31. अ° (s. auch bes.) *das Nichtertragen, sich-nicht-Gefallenlassen:* अधिक्षेपापमानादेः Sâh. D. 95.

सहनर्तन n. *gemeinsamer Tanz* Trik. 1,1,126.

सहनीय (von 1. सह्) adj. *geduldig zu ertragen, zu verzeihen, nachzusehen:* गर्भकृतमेतन्मे सहनीयं त्वया कृतम् । पततः मूर्ध्ना Hariv. 3364. R. 7,43,19. 58,14.

सहन्तम superl. von सहन्त्, partic. praes. von 1. सह्, ṚV. 1,127,9.

सहन्त्य (von 1. सह्) adj. *bewältigend:* Agni ṚV. 1,27,8. 8,11,2. TS. 1,5,10,2. 3,1,10,3. — Vgl. साहन्त्य.

सहपति m. Beiw. Brahman's (*Herr der von den Menschen bewohnten Welt*) Lalit. ed. Calc. 49,5. Vgl. सहांपति und सहलोकधातु. — सहपत्न्या VS. 37,20 offenbar irrig für सह पत्न्या.

सहपत्नी (von 1. सह + पति) adj. f. *sammt dem Gatten* AV. 14,1,58.

सहपांसुकिलि m. *ein Freund aus der Knabenzeit, da man zusammen mit Sand spielte*, Trik. 2,8,25. सहपांशु° gedr.

सहपांसुक्रीडन n. *gemeinsames Spielen mit Sand* (in der Knabenzeit): °प्रौढसख्य Mâlatîm. 131,17. सहपांशु° gedr.

सहपाठ m. *das zusammen-erwähnt-Werden:* नियत° d. i. नियतैः Kâtj. Çr. 1,2,14. प्रसिद्ध° adj. Kuvalaj. 138,*a* (165,*a*).

सहपान n. *gemeinsames Trinken* Ind. St. 5,339,1. 2. Comm. zu Kâtj. Çr. 15,8,19. 21. *Zechgelage* H. 907. °क n. dass. Halâj. 2,178.

सहपिण्डक्रिया f. *gemeinsame Darbringung des Mehlkloßes beim Manenopfer* M. 3,248.

सहपीति f. zur Erkl. von सपीति Nir. 9,43.

सहपुरुष, °पूरुष adj. *sammt den Männern* AV. 6,56,1. Çâñkh. Çr. 16,14,18.

सहप्रम adj. *sammt dem Maasse* RV. 10,130,7.

सहप्रयायिन् adj. *mitreisend:* (ताम्) °यायिनीं चक्रे Kathâs. 18,87.

सहप्रयोग m. *gleichzeitige Anwendung* Schol. zu Kâtj. Çr. 117,13. 128,2.

सहप्रवाद adj. = सप्रवाद RV. Prât. 9,2.

सहप्रस्थायिन् adj. *mitreisend:* (ताम्) °स्थायिनीं व्यधात् Kathâs. 10, 30. 32,47.

सहभक्ष adj. *zusammen geniessend* AV. 6,47,1. Lâtj. 3,2,11.

सहभस्मन् adj. *sammt der Asche* Âçv. Gṛhj. 4,6,2.

सहभाव m. *Gemeinsamkeit* Kuvalaj. 60,a (75,b). *das Verbundensein in unzertrennlicher Weise* Sarvadarçanas. 8,4.

सहभाविन् adj. *mit einander verbunden,* — *zusammenhängend* Trik. 3,2,15. *zusammenhängend mit* (geht im comp. voran) Çañk. zu Khând. Up. S. 5.

सहभुज् adj. *zusammen essend mit* (geht im comp. voran) Kusum. 24,8.

सहभू adj. zur Erkl. von सचाभू Nir. 5,5. *zusammen erscheinend mit* (geht im comp. voran) Jogas. 4,31. *von Natur eigen* Sâh. D. 243,8 (सह भुवा gedr.).

सहभूति f. AV. 4,31,6 v. l. statt अभिभूति im RV.

सहभोजन n. *das Zusammenessen, Gemeinsamkeit eines Mahles* AK. 2,9,55. Trik. 3,2,4. H. 425. Pañkar. 2,2,6. *gemeinschaftlicher Genuss:* रत्नस्य MBh. 1,7242.

सहभोजिन् adj. *Tischgenosse* MBh. 12,5151.

सहम (arab.) n. *in der Astrologie das künftige Schicksal* Ind. St. 2, 256. 273. fg.

सहमनस् adj. *verständig* Râga-Tar. 1,372.

सहमरण n. *gemeinsames Sterben d. i. Wittwenverbrennung* Wilson, Sel. Works 2,295. fgg.

सहमातृक adj. *mit der Mutter* Vop. 6,17.

सहमान 1) adj. s. u. 1. सह्. — 2) f. आ a) *eine best. Pflanze* AV. 2, 25,2. 4,17,2. 8,2,6. 7,5. — b) *Bez. der nach Süden gerichteten Seite des Gehäuses der Weltseele* Khând. Up. 3,15,2.

सहमूर adj. *sammt der Wurzel* RV. 10,87,19.

सहमूल adj. dass.: उद्वृह रक्षः सहमूलम् RV. 3,30,17. — Vgl. समूल.

सहमृता adj. f. *mit* (dem Gatten freiwillig) *gestorben,* — *in den Tod gegangen* (durch Besteigung des Scheiterhaufens) Pañkar. 1,2,77. 4,68.

सहयशस् adj. = यशस्वत् TS. 4,4,12,2.

सहयात adj. Kathâs. 124,94 fehlerhaft für सहजात.

सहयायिन् adj. *mitgehend, Reisegefährte* Çâk. 57,20. Kathâs. 21,112. 37,34. 59. ग्रामवासे भोजने वापि न त्यजेत्सहयायिनम् Kûrma-P., Uparibh. 15 im ÇKDr.

सहयुज् adj. *mitangespannt* Nir. 9,24.

सहयुध्वन् adj. (f. eben so) P. 3,2,96. 4,1,7, Vârtt. 1. *mit Jmd* (instr.) *kämpfend* Bhaṭṭ. 6,130.

सहर m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14284 nach der Lesart der neueren Ausg.; संहर die ältere.

सहरक्षस् adj. Bein. des Agni der Asura TS. 2,5,8,6. Çat. Br. 1, 4,1,24. °रत्न VP. 84, N. 9.

सहरसा (1. सह + रस) f. *Phaseolus trilobus* Çabdar. im ÇKDr.

सहराजक (von 1. सह + राजन्) adj. *sammt dem Fürsten:* राष्ट्र MBh. 13,2094.

सहरि 1) m. a) *Stier.* — b) *die Sonne* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) adv. *gleich* Hari (Vishṇu) Schol. zu P. 2,1,6. Vop. 6,61.

सहरूप m. N. eines der zehn Rosse des Mondgottes Vjâḍi beim Schol. zu H. 104. eine falsche, nicht in's Metrum passende Form.

सहर्ष (2. स + हर्ष) adj. (f. आ) *erfreut* Kathâs. 2,23. 25,154. 27,151. 178. Râga-Tar. 1,303. दृष्टि Cit. beim Schol. zu Çâk. 35. °म् adv. Çâk. 6,5. 11,19, v. l. 28,21. 106,3. Vikram. 6,1. Daçak. 73,12. — Trik. 3,3, 441 (= स्पर्धन und युद्ध) und R. 4,58,4 fehlerhaft für संहर्ष.

सहर्षभ (1. सह + ऋ°) adj. (f. आ) *sammt dem Stier:* धेनु TS. 2,6,3,3. सहर्ष° Çâñkh. Çr. 1,14,1.

सहलमीय als Erkl. von सामन्त Ind. St. 10,197 wohl fehlerhaft. *Genosse beim Pflügen, Markgenosse* Kern mit einem Fragezeichen.

सहलोकधातु m. bei den Buddhisten Bez. *der von den Menschen bewohnten Welt, der Erde* Vjutp. 81. Burnouf, Intr. 594. fgg. Râga-Tar. 4,172 (शिवलोक° ed. Tr.). auch in zwei Worten geschrieben सहो लोकधातुः Burnouf a. a. O. und Lot. de la b. l. 400. — Vgl. 2. सह 4) a), सहंपति und सहांपति.

सहवत्स adj. (f. आ) *mit dem Kalbe:* धेनु RV. 1,32,9. Gobh. 3,8,7.

सहवसति f. *gemeinsamer Aufenthalt:* °वसतिमुपेत्य ये: Çâk. 36.

सहवसु adj. *sammt der Habe* (N. pr. eines Asura nach Sâj.) RV. 2,13,8.

सहवाह् adj. *gemeinsam ziehend:* Rosse RV. 7,97,6.

सहवाच्य adj. *zusammen zu sprechen* Lâtj. 1,11,26.

सहवाद m. *Disputation* MBh. 3,10634.

सहवास m. *das Zusammenwohnen* MBh. 3,14475. 7,2236. 14,961. 1328. Hariv. 9809. 12212. Spr. (II) 6124. Kathâs. 10,15. 16,123. 33, 122. 45,301. 52,268. 66,40. 89,59.

सहवासिक (von सहवास) adj. *einen gemeinsamen Wohnsitz habend, am selben Orte lebend* MBh. 12,9819.

सहवासिन् adj. *zusammen wohnend, Hausgenosse oder Nachbar* MBh. 12,9821. Mârk. P. 34,118. 68,35. Râga-Tar. 3,110.

सहवीर adj. *sammt Männern:* रयि RV. 3,54,13. 10,40,13. VS. 27,6.

सहवीर्य n. *frische Butter* Ausn. 70.

सहव्रत adj. (f. आ) *gemeinsame Gelübde habend,* f. so v. a. सहधर्मचारी *eine Gattin, die alle Pflichten mit dem Gatten theilt,* Hariv. 2007.

सहशय s. द्विध°.

सहशय्या f. *das Zusammenliegen* Âpast. 2,1,21.

सहशय्यासनाशन adj. *zusammen schlafend, sitzend und essend* Bhâg. P. 10,68,25.

सहशेय्य n. nach Sâj. *das Zusammenliegen:* समाने योनौ सहशेय्याय RV. 10,10,7. Ob es nicht °शेप्याय (von शेप) gelautet hat, ist aus Hdschr. nicht zu entscheiden.

सहस् (von 1. सह्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) adj. = सह (vgl. दक्ष und दक्षस्) *gewaltig, siegreich:* इन्द्रेण सहसा युजा RV. 1,23,9. सहसश्चित्सहीयान् 10,176,4. 83,1. सहः सहस आ नमन्ति 7,56,19. सहस्तम 6,

60,1. — 2) m. = 2. सह ein best. Wintermonat, = मार्गशीर्ष AK. 1,1,2,14. 3,4,20,234. H. 152. an. 2,594 (°मासयोः st. °प्रासयोः zu lesen). Med. s. 42. Halâj. 1,114. VS. 7,30 (vgl. 14,27). सहःसहस्यौ हैमन्तः Suçr. 1,19,10. VP. 225. सहोमास Bhâg. P. 12,11,41. Winter H. an. Med. — 3) n. a) Gewalt, Macht; Sieg Naigh. 2,9. AK. 2,8,2,70. 3,4,20,234. H. 796. H. an. Med. Halâj. 4,38. RV. 1,24,6. 51,10. 127,10. 2,17,1. सहसे जातः 4,20,6. 5,23,4. 31,3. 6,1,1. यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान् 4,50,1. सह ओजो बाह्वोर्वो बलं हितम् 5,57,6. 6,3,6. ये सहांसि सहसा सहन्ते 66,9. 7,6,5. 21,7. सोमं सहसे पपाथ 98,3. 8,4,4.5.10. AV. 4,36,3. 8,7,5. 9,5,13. उग्र 3,5,4. मार्य RV. 1,103,3. दुष्टर 2,34,7. दैव्य 4,42,6. 10,108,9. देवजूत 7,25,5. — Çat. Br. 12,7,2,8. Ait. Br. 3,8. सहसः स्वेनो ऽभवत् Gewalt des Schusses 26. तदस्य सहसादित्सन्त TS. 1,5,2,1. Agni als der durch Kraft der Reibung erzeugte (vgl. RV. 5,11,6. 6,48,5) führt die Bezeichnung सहसस्पुत्रः (VS. Prât. 3,24. TS. Prât. 8,28) RV. 2,7,6. 3,16,5. 5,11,6. सूनुः 3,14,4. 5,4,8. 6,1,10. 5,1. यहु 1,26,10. 7,15,11. युवा 1,141,10. Nir. 8,2. — महीयसां सहः सहिष्ठः Bhâg. P. 4,5,5. सह ओजो बलम् 1,16,29. 2,5,26. 10,15. 5,18,18. 25. 20,6. सहो दैर्घतमसम् N. eines Sâman Ind. St. 3,243,a. सहोमहसी ebend. — Adverbial werden gebraucht: I) instr. sg. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. α) (mit Ungestüm) plötzlich, sofort, in demselben Augenblick, ohne zu zögern AK. 3,5,7. H. 1532. Halâj. 5,98. इन्द्रः सहसोदतिष्ठत् RV. 4,18,2. 28,2. 6,44,22. तदस्मात्सहसोपाधनस्यन्त TBr. 1,4,10,1. AV. 6,72,1. Çat. Br. 2,3,2,9. 4,3,4,18. Kâtj. Çr. 4,15,16. fg. 7,8,27. M. 3,225. Bhag. 1,13. MBh. 1,1152. 5837. 3,2219. 2330. 2382. 2542. 2686. 2874. 2934. 2948. fg. 2987. 14903. R. 1,2,27. 9,56. 50,7. 2,34,19. 35,1. 39,32. 57,21. 64,16. 69,13. R. Gorr. 1,30,17. 3,54,9. 4,1,5. Suçr. 1,119,5. Itih. bei Sâj. zu RV. 1,125,1. Ragh. 3,15. 7,6. 16,43. Kumâras. 3,71. Çâk. 9. 28. 74. Spr. (II) 77. 179. 867. 991. 3567. 4039. 4295. 5526. 5577. 6192. 6971. Varâh. Bṛh. S. 33,5. 53,2. Kathâs. 18,97. 157. 222. 249. 360. 34,221. 49,65. Râga-Tar. 6,143. Brahma-P. in LA. (III) 52,20. 54,4. Prab. 86,4. Dhûrtas. 82,9. 85,16. Pañkat. 122,23. 182,14. Hit. 29,12. नारम्भके व्रनपदे कृष्टैः परम्पत्तिभिः । नराः संयान्ति सहसा so v. a. sie bedenken sich, ehe sie u. s. w. Spr. (II) 3642. oft mit dem Nebenbegriff der Uebereilung, Unüberlegtheit: मयापमर्षः संमोहात्स्त्रीकृतोः सहसा कृतः (als comp. zu fassen nach P. 6,3,3) R. 2,59,21. सहसा ह्लि कृतं पापम् Kathâs. 42,114. अज्ञानाद्भवतः पुत्रः सहसाभिहतो मया R. 2,64,18. सहसा विदधीत न क्रियाम् Spr. (II) 6970. चेष्टमानः Kathâs. 64,43. सहसा विपक्षो न विधिः Hit. ed. Johns. 1875. — β) zugleich mit, mit instr. MBh. 1,7011. मह्यात्तं समम्रुद्धरामि सहसा तेनैव गच्छामि वा Z. d. d. m. G. 27,78 (Aufrecht verbindet सहसा mit उद्धरामि, aber तेन ohne praep. kann nicht zugleich mit bedeuten). — II) instr. pl. nachdrücklich, kräftig: व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः RV. 1,62,10. 10,46,9. सहोभिः पूरी चक्रमू रसैः 56,5. 7,6,5. — III) acc. sg. scheint ähnlich gebraucht zu sein: सहस्विद्यस्य नीलवत्सधस्थम् RV. 7,97,6. — b) Licht (ज्योतिस्) H. an. Med. — c) angeblich Wasser Naigh. 1,12. — Vgl. सत्य°, साहस.

सहसंवाद m. Unterredung Bhâg. P. 3,1,3.

सहसंवास m. das Zusammenwohnen Râga-Tar. 6,5.

सहसंवेग adj. heftig erregt: मनस् MBh. 5,5878.

सहसंसर्ग m. fleischliche Berührung mit (instr.) MBh. 1,2411.

सहसंजातवृद्ध adj. zu gleicher Zeit geboren und aufgewachsen mit Jmd MBh. 12,5151 nach der Lesart der ed. Bomb.

सहसंभला adj. f. sammt dem Freier AV. 14,1,19. RV. v. l.

सहसंभव adj. = सहज H. an. 3,150. जन्मना so v. a. angeboren Spr. (II) 6103.

सहसादृष्ट adj. unerwarteter Weise erblickt; m. ein adoptirter Sohn ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सहसान (von 1. सह्) Uṇâdis. 2,87. adj. waltend, gewaltig: Agni RV. 1,189,8. 2,10,6. 5,25,9. 7,7,1. Indra 4,17,8. nach Uǵǵval. m. Opfer und Pfau. सहसानु adj. geduldig, m. Opfer und Pfau Uṇâdik. im ÇKDr.

सहसामन् adj. (f. °म्नी) von Gesang begleitet, in Gesang sich bewegend: अर्क RV. 10,114,1. TS. 4,4,12,3.

सहसावन् adj. = सहस्वन्, meist als Beiw. Agni's im voc. RV. 1,91,23. 189,5. 3,1,22. 5,20,4. 6,15,12. 7,1,24. 4,6. 9. 19,7. 43,5. 10,21,4. 115,8.

सहसिद्ध adj. angeboren Citat aus der Smṛti bei Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 134 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 47,a, No. 103). Davon °त्व n. nom. abstr. ebend.

सहसिन् (von सहस्) adj. gewaltig: Agni RV. 4,11,1.

सहसूक्तवाक adj. von heiligen Sprüchen begleitet: यज्ञ AV. 7,97,6.

सहसेविन् adj. mit Jmd verkehrend MBh. 12,6107.

सहसोद्गत (सहसा + उ°) m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 138, N. 2.

सहसोम adj. sammt Soma-Tränken VS. 8,11.

सहस्कृत् adj. Gewalt gebend: Agni VS. 3,18. TS. v. l.

सहस्कृत adj. (in Kraft gesetzt) gesteigert, angespornt, angefeuert: Agni RV. 1,45,9. 3,27,10. 5,8,1. 6,16,37. 8,43,16. 28. 44,11. (इन्द्रम्) इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतम् 8,88,8. अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे 3,4. Mandja 10,83,1. यशो हविर्वर्धतां सुभृतं सहस्कृतम् AV. 6,39,1.

सहस्त (2. स + हस्त) adj. 1) Hände habend (Gegens. अहस्त) Spr. (II) 2258 (M.). Bhâg. P. 1,13,44. — 2) der seine Hände zu gebrauchen versteht (insbes. in Bezug auf Waffen) Halâj. 2,248.

सहस्तोम adj. sammt den Stoma RV. 10,130,7.

सहस्थ adj. der bei Etwas dabei ist oder war, anwesend; Gefährte Kathâs. 108,156.

सहस्थान n. zur Erkl. von सधस्थ Nir. 3,15. von सदन 7,24.

सहस्थित adj. = सहस्थ Kathâs. 42,95. 43,180. 46,174. 50,162. 51,149. 58,25. 44. 124,96.

सहस्य (von सहस्) 1) adj. gewaltig: Agni RV. 1,147,5. 2,2,11. 5,22,4. 7,1,5. 10,1,7. 87,22. अस्त्र AV. 5,29,9. — 2) m. der zweite Wintermonat (Pausha) P. 4,4,128, Schol. AK. 1,1,2,15. H. 152. Halâj. 1,114. VS. 7,30. 14,27. TS. 1,4,14,1. Çat. Br. 4,3,1,18. Suçr. 1,19,10. Ragh. 14,84. Kumâras. 5,26. VP. 225. Râga-Tar. 7,678.

सहस्र 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,11. Tausend H. 873 (n.); überh. Bez. einer grossen Menge, eines grossen Gutes, insbes. ein Tausend Rinder Naigh. 3,1. a) n. RV. 1,102,7. न सह-

त्वाय परा देयाम् 8,1,5. वसु सहस्रेणेव मंहते dem Tausend nach Vâlakh. 2,4. यः सहस्रा सनोति 10,80,4. VS. 13,40. 15,55. 65. सोमो वै सहस्रमविन्दत् TS. 7,1,6,4. 3,12,1. तदेतत्सहस्रं यद्धस्तुन्त्वाकरोत्यदेतदाश्विनमित्याचक्षते Ait. Br. 4,7. 7,34. हिरण्यं दद्यात्सहस्रं दद्यात्क्षेत्रं चतुष्पाद्द्यात् 8,20. त्रिरात्रे सहस्रं ददाति Çat. Br. 4,5,8,1. 14. TS. 7,1,6,5. 7. सहस्रमभिक्रितो दक्षिणा Kâtj. Çr. 22,1,7. 9. सर्वं वै सहस्रम् Çat. Br. 4, 6,1,15. 11,4,3,20. Khând. Up. 4,4,5 (auch अ°). सहस्रं शताश्वम् tausend Rinder und hundert Rosse Çâñkh. Çr. 14,28,15. 16,10,10. Lâtj. 9,9,4. सहस्रं प्रातरनुवाकमन्वाह Pañkav. Br. 16,8,3. 21,1,1. कल्याणभं सहस्रम् Çat. Br. 14,6,10,4. — सहस्रस्य दाता M. 3,177. सहस्रं (sc. Paṇa) दण्डः 8,120. 336. 375. 378. 9,234. Spr. (II) 3836. बलिनो ये सहस्रेण AK. 2,8,2,30. त्री सहस्राणि RV. 3,9,9. 4,16,13. 30,21. अष्टा 8,2,41. दशभिः 85,13. षष्टिम् 1,53,9. Çat. Br. 10,2,4,11. 13,4,1,6. 14,5, 1,21. शतम् Gobh. 1,9,10. Âçv. Çr. 9,4,3. Spr. (II) 1377. R. 1,1, 46. du. Kâtj. Çr. 15,6,6. 22,1,43. °त्रय Varâh. Bṛh. S. 82,8. Das Gezählte steht α) im gen. pl. RV. 1,30,2. 4,32,17. गवाम् 8. 5,30, 12. AV. 1,17,3. Çat. Br. 11,6,2,1. चत्वारि सहस्राणि वर्षाणाम् M. 1, 69. 72. 5,159. 11,130. MBh. 1,7705. 3,1749. 2656. 9,407. R. 1,38,17. 19. 62,28. 2,31,22. Spr. (II) 6973. Varâh. Bṛh. S. 2,22. 11,5. Kathâs. 18,124. Pañkat. 13,21. सहस्रं सहस्राणाम् M. 3,131. gen. sg.: द्वे सहस्रे सुवर्णस्य सार्धे Râga-Tar. 6,102. अपित्वा त्रीणि गायत्र्याः सहस्राणि so v. a. dreitausendmal die Gâjatrî hergemurmelt habend M. 11,194. — β) in gleichem Casus: सहस्रं शिपर्दाः RV. 1,24,9. 126,1. मासः 4,18,4. सूर्याः 8,59, 3. गायत्रीः Çat. Br. 10,3,4,2. गावः Pañkav. Br. 16,8,6. पितॄन् Spr. (II) 1300. R. 2,31,23. परिवत्सराः Râga-Tar. 1,52. Bhâg. P. 8,2,28. सत्त्रपरिवेषणाम् Ait. Br. 5,14. अष्टौ सहस्राणि RV. 4,29,4. अश्वैः सहस्रैः 8,62, 14. अश्वेषु सहस्रेषु 1,29,1. वृत्राणि सहस्राणि 53,6. 4,16,12. कुञ्जरान्सहस्राणि चतुर्दश R. Gorr. 1,54,19. सहस्रैर्दलैः Verz. d. Oxf. H. 149,b,41. fg. राये सहस्राय RV. 1,116,9. सहस्रेण नियुता 135,1. 8,4,6. सहस्रायुपादनुताः 5,2,7. सहस्रेण बाहुना Hariv. 1873. — γ) in dem von der Construction geforderten Casus, während das Zahlwort in der erstarrten Form सहस्रम् (vgl. सहस्रमूति) erscheint: सहस्रं पविभिः RV. 6,18,14. ऋषिभिः 8,3,4. — δ) am Anfange eines comp.: सहस्रतौ° Çat. Br. 10, 4,2,23. रात्रि° 2,4. ऋषभ° Kâtj. Çr. 22,14,5. वर्ष° Çat. Br. 14,6,8,10. युग° M. 1,73. दश सुवासहस्राणि 4,86. योनिकोटिसहस्रेषु 6,63. 11,207. MBh. 3,1720. 2720. 12203. 12229. R. 1,1,93 (दश अ° zu trennen). षष्टिपुत्रसहस्राणि 5,2. बहुवर्षसहस्राणि 51,20. 57,4. 2,70,20. Mrkkh. 54. Spr. (II) 3876. 6525. AK. 1,1,2,21. Bhâg. P. 4,30,17. Pañkat. 130,16. Hit. 27,7. सुवर्ण° Vet. in LA. (III) 23,18. — ε) am Ende eines comp.: सहस्राश्वेन पोषितः (रथः) Pañkar. 1,11,17. °चक्रसहस्र ebend. In einem adj. comp. geht das Zahlwort regelmässig voran. — Am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृषभैकसहस्रा गाः so v. a. tausend Kühe und einen Stier M. 11,127. Jâgñ. 3,266. दशायुधसहस्रा (सभा) MBh. 2,20. टङ्कसहस्रसुवर्णम् Vet. in LA. (III) 24,4. अध्यर्ध°, द्वि° = °साहस्र P. 5,1,29, Schol. — b) m.: पुरुहस्रा रथिनः MBh. 3,15598. 9,407. पाशान् पुरुहस्रान् Hariv. 6838. सहस्रा विंशतिः Çatr. 14,93. fg. — 3) f. आ eine best. Pflanze, = अम्बष्ठा Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. गोसहस्री, परःसहस्र, परि°, शत° (vgl. Spr. (II) 6973), पुरुसहस्र, षोडश°, सं° von Tausend begleitet RV. 7,8,6 und साहस्र.

1. सहस्रक (von सहस्र) 1) n. Tausend H. 658. रत्नानाम् Pañkar. 1,4, 49. दासीनाम् 50. वर्ष° Hariv. 531. नाम° Verz. d. Oxf. H. 99,a,46. fg. vielleicht so v. a. नाम°: अपम्सहस्रकम् Pañkar. 3,9,9. — 2) adj. am Ende eines comp. (f. आ): बहुवर्ष° viele Tausend Jahre während MBh. 3,6057. 13,1316. R. 1,31,10. Pañkar. 4,2,4. पुत्रसहस्रिका tausend Söhne habend MBh. 12,948. तं अपेन्नाली दिवाकरसहस्रकम् etwa die tausend Namen der Sonne enthaltend Verz. d. Oxf. H. 105,b,30. मूलमन्त्रं अपेन्नाली नित्यमष्टसहस्रकम् 27: vgl. स्तोत्रं सहस्रनामाख्यं साष्टोत्तरम् 90,a, 4. 5. सहस्रनाममङ्गलम् । अष्टोत्तरशतम् 89,b,35. — अब्दसहस्रकी MBh. 3, 5037 fehlerhaft für °सहस्रिकी, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. साहस्रिक.

2. सहस्रक (सहस्र + 3. क) adj. tausendköpfig Jâgñ. 3,149.

सहस्रकर m. die Sonne (tausendstrahlig) Varâh. Jogaj. 1,4. Kathâs. 120,18.

सहस्रकरपन्नेत्र adj. tausend Hände, Füsse und Augen habend Jâgñ. 3,119.

सहस्रकाण्ड 1) adj. s. u. 1. काण्ड 1). — 2) f. आ eine weiss blühende Dûrvâ Râgan. im ÇKDr.

सहस्रकिरण m. 1) die Sonne (tausendstrahlig) Halâj. 1,35. Spr. (II) 7050. Varâh. Bṛh. S. 42,13. Pañkat. ed. orn. 57,13. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 227,a,27.

सहस्रकुणप s. u. कुणप.

सहस्रकृत्वस् adv. tausendmal M. 2,79.

सहस्रकेतु adj. tausendgestaltig RV. 1,119,1.

सहस्रगु 1) adj. tausend Kühe besitzend M. 11,14. — 2) m. die Sonne (tausendstrahlig) Varâh. Bṛh. S. 28,18.

सहस्रगुण adj. tausendfach, vertausendfacht Ragh. 1,18. davon nom. abstr. °ता f. Râga-Tar. 4,501.

सहस्रगुणित adj. dass. Spr. (II) 4342, v. l.

सहस्रघ्नी adj. tausend tödtend AV. 11,2,12. wohl °घ्नि zu lesen.

सहस्रचक्षस् und °चक्षु s. u. चक्षस् und चक्षु.

सहस्रचक्षुस् adj. tausendäugig, m. ein N. Indra's R. 2,1,35. Varâh. Bṛh. S. 43,58.

सहस्रचरण adj. tausendfüssig: Vishṇu MBh. 5,3827. R. 6,102,22.

सहस्रचित्य m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13,6264. 15,543. fgg.

सहस्रचेतस् s. u. चेतस्.

सहस्रजित् 1) adj. tausend besiegend, — gewinnend RV. 1,188,1. 5, 26,6. 9,55,4. 78,4. 84,4. — 2) m. a) ein N. Vishṇu's H. ç. 66. — b) N. pr. eines Fürsten, wohl = सहस्रचित्य MBh. 12,8603. ein Sohn Jadu's (vgl. सहस्रद) VP. 4,11,3. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,14. Vgl. सहस्राजित्.

सहस्रज्योतिस् m. N. pr. eines Sohnes des Subhrâg MBh. 1,44. fg.

सहस्रणी m. Führer von Tausend oder Tausenden Bhâg. P. 1,9,30. 3,18,21.

सहस्रणीति adj. der tausend Mittel und Wege hat RV. 9,71,7.

सहस्रणीथ s. u. नीथ.

सहस्रतम (von सहस्र) adj. (f. ई) der tausendste P. 5,2,57. TS. 5,5,2,

7. 7,1,5,3. 8,1. 4. Çat. Br. 10,4,4,3. कला 4. एक° P. 5,2,57, Schol.

सहस्रतय (wie oben) n. *ein Tausend:* ईक्षण° Çiç. 9,30.

सहस्रद 1) adj. *tausend* (Kühe) *schenkend* M. 3,136. R. 1,5,21 (20 Gorr.). R. Gorr. 2,109,48. अ° 1,6,13 (15 Schl.). Vgl. सहस्रदा. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jadu (vgl. सहस्रजित्) Hariv. 1843.

सहस्रदंष्ट्र 1) adj. *tausendzähnig.* — 2) m. *eine Art Wels* (s. पाठीन) AK. 1,2,2,18. H. 1345. Halâj. 3,36. Suçr. 1,206,7.

सहस्रदंष्ट्रिन् m. = सहस्रदंष्ट्र 2) Çabdar. im ÇKDr.

सहस्रदक्षिण adj. *wobei tausend* (Kühe) *als Opferlohn geschenkt werden* RV. 10,33,5. AV. 20,127,12. Lâtj. 3,3,2. 8,11,15. 12,15,3. Kâtj. Çr. 13,4,5. 9. 16. 15,1,5. 22,2,6. 23,1,6. Çâñkh. Çr. 8,11,15. 13,4,7. Pâr. Grhj. 1,9,2. Ind. St. 5,374. *tausend* (Rinder) *schenkend* 13,336.

सहस्रदल adj. *tausend* (Blüthen-) *Blätter habend:* °पद्म Pañkar. 1, 3,71. 2,8,19. 27.

सहस्रदा adj. *tausend gebend* VS. 13,40. SV. 1,6,1,4,9. °तम RV. 6, 45,33. — Vgl. सहस्रद.

सहस्रदातु und °दान s. u. दातु und दान.

सहस्रदावन् adj. *tausend schenkend* RV. 1,17,5.

सहस्रदृश् adj. *tausendäugig:* Vishnu R. 6,102,22. m. ein N. Indra's MBh. 3,670. 14,2444. Weber, Râmat. Up. 302.

सहस्रदोस् adj. *tausendarmig*, m. ein N. des Kârtavîrja Arguna Gatâdh. im ÇKDr.

सहस्रद्वार adj. *tausendthorig* RV. 7,88,5.

सहस्रधा (von सहस्र) adv. *tausendfach, in tausend Theile* (theilen, spalten u. s. w.) RV. 10,114,8. AV. 10,7,9. Çat. Br. 7,2,4,27. 14,6, 11,4. 7,1,20. Kaush. Up. 4,19. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,160. MBh. 13,7500. R. 2,61,9. R. Gorr. 1,45,18. 2,62,21. 4,19,15. 6,05,40. Ragh. 6,5. Bhâg. P. 6,10,25. 8,11,31. भू MBh. 3,11961. कृ Kir. 5,17. या Pañkat. 190,10. fg. *tausendweise* (vgl. सहस्रशस्): संदर्शनात् Sâh. D. 276,17. संग्रामात् 290,14. क्याशिका: स° । अन्वधावन् Kathâs. 18,93. किं पुनर्मोक्षमासेक्षास्तत्र तत्र स° MBh. 5,2072. — Vgl. शत°.

सहस्रधामन् s. u. धामन्.

1. सहस्रधार 1) adj. s. u. 1. धारा 1). — 2) f. आ *ein aus tausend Oeffnungen eines Gefässes hervordringender Wasserstrahl:* °धारया देवीं स्नापयामि सुरेश्वरीम् Durgotsavapaddhati im ÇKDr.

2. सहस्रधार adj. *tausend Schneiden habend*, m. Vishnu's *Diskus* (Rad) Çabdârthak. bei Wilson.

सहस्रधी adj. *tausendfachen Verstand habend*, als N. pr. eines Fisches Spr. (II) 6361. — Vgl. सहस्रबुद्धि.

सहस्रनयन adj. *tausendäugig*, m. ein N. Indra's Halâj. 1,52. MBh. 13,799. 2187. R. 7,72,8. Kathâs. 101,227. Buddhakaritak. 3.

1. सहस्रनामन् n. am Anf. eines comp. *die tausend Namen* (eines Gottes, insbes. Vishnu's): °नामोपदेश Verz. d. Oxf. H. 17,*a*, No. 61. 38,*b*,5. 89,*b*,35. °नामपठन Verz. d. B. H. 340,11. °नामविवरण No. 421.

2. सहस्रनामन् adj. (f. °म्नी) *tausendnamig* AV. 8,7,8. Vishnu Pañkar. 4,3,48. °नाम्नः स्तवनम् Verz. d. B. H. No. 421. स्तोत्र *tausend Namen enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,5. Weber, Krshnag. 301.

सहस्रनिर्णिज् s. u. निर्णिज्.

सहस्रनेत्र adj. *tausendäugig:* Indra MBh. 1,7706. Vishnu Bhâg. P. nach ÇKDr. m. ein N. Indra's H. 172. MBh. 13,6045. Ragh. 6,23.

सहस्रनेत्राननपादबाहु adj. *tausend Augen, Gesichter, Füsse und Arme habend:* Vishnu Verz. d. B. H. No. 421.

सहस्रपति m. *das Haupt von tausend* (Dörfern) M. 7,115. 117. MBh. 12,3268.

सहस्रपत्त्र 1) m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,354. — 2) *Lotusblüthe* (*tausend Blüthenblätter habend*) AK. 1,2,3,39. H. 1161. Halâj. 3,57. MBh. 3,11529. Hariv. 3070. Ragh. 7,11.

सहस्रपद्, °पाद् 1) adj. *tausendfüssig* RV. 8,58,16. Purusha 10,90, 1 (Çvetâçv. Up. 3,14). Çâñkh. Br. 6,1. Shadv. Br. 4,1. AV. 7,41,2. Brahman Bhâg. P. 3,22,3. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Rshi MBh. 1,993. 3,985.

सहस्रपर्ण 1) adj. (f. ई) *a) tausendfach befiedert:* ein Pfeil RV. 8,66, 7. — *b) tausendblätterig* AV. 8,7,13. — 2) f. ई vielleicht *eine best. Pflanze* AV. 6,139,1.

सहस्रपाजस् und °पाथस् s. u. पाजस् und पाथस्.

सहस्रपाद m. 1) = कारण्ड H. an. 5,22. = कारुण्ड (कारण्ड und zwar °पक्षिन् ÇKDr.) Med. d. 56; vgl. कारण्डव. — 2) *die Sonne.* — 3) = यज्ञपुरुष (ein N. Vishnu's), °पूरुष H. an. Med.

सहस्रपुत्र und °पृष्ठ s. u. पुत्र und पृष्ठ.

1. सहस्रपोष m. s. u. पोष. °काम Lâtj. 9,8,1. 3.

2. सहस्रपोष adj. *tausendfach gedeihend:* भुवन Çâñkh. Grhj. 3,10 (सहस्र° Gobh. 3,6,6).

सहस्रपोषिन् adj. dass. RV. 8,92,4.

सहस्रपोष्य n. *tausendfaches Gedeihen:* कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः RV. 6,35,1.

सहस्रप्रधन s. u. प्रधन (die dortige Verweisung ist zu streichen; kommt nur dieses eine Mal vor).

सहस्रप्राण adj. *tausend Leben habend* AV. 19,46,6.

सहस्रबल m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19.

सहस्रबाहवीय adj. von °बाहु. इन्द्रस्य °बीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*.

सहस्रबाहु 1) adj. *tausendarmig* Bhâg. P. 4,5,3. 8,7,12. 10,62,4. Çiva Çiv. — 2) m. *a)* Bein. Arguna's R. 7,33,23. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. — 3) m. oder f. N. pr.: अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्वे RV. 8,45,26.

सहस्रबुद्धि adj. *tausendfachen Verstand habend*, als N. pr. eines Fisches Pañkat. 246,11. — Vgl. सहस्रधी.

सहस्रभक्त n. Bez. eines best. Festes, an dem *Tausende gespeist wurden*, Râga-Tar. 4,243.

सहस्रभर adj. *tausend Kämpfe bestehend* RV. 6,20,1.

सहस्रभर्णस् s. u. भर्णस्.

सहस्रभागवती f. N. einer Gottheit Ind. St. 3,243,*a*.

सहस्रभाव m. *das Tausend-Werden* Âçv. Çr. 12,6,32.

सहस्रभुज adj. (f. आ) *tausendarmig* Devim. im ÇKDr. लोकेश्वर Dharmasamgraha 51.

सहस्रभृष्टि s. u. भृष्टि.

सहस्रमङ्गल N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,536.

सहस्रमन्यु adj. *tausendfachen Muth habend* v. l. des SV. I,3,2,5,1 für °मुष्क des Ṛv.

सहस्रमीळ्ह adj. *tausend Kämpfe habend:* आजि Ṛv. 1,112,10.

सहस्रमुष्क s. u. मुष्क.

सहस्रमूति (सहस्रम् + ऊति) adj. *tausendfach helfend* Ṛv. 1,52,2. — Vgl. सहस्रोति.

सहस्रमूर्ति adj. *in tausend Formen erscheinend* Bhâg. P. 3,1,17. Verz. d. B. H. No. 421.

सहस्रमूर्धन् adj. *tausendköpfig* Bhâg. P. 5,25,12. 6,16,48. Pańkar. 2,2,98.

सहस्रमूर्धश्रवणाक्षिनासिक adj. *tausend Köpfe, Ohren, Augen und Nasen habend* Bhâg. P. 1,3,4.

सहस्रमूल adj. *tausend Wurzeln habend* AV. 13,3,15.

सहस्रंभर adj. *tausend bringend* Ṛv. 2,9,1.

सहस्रयशस् m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 199,11.

सहस्रयशस्तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,5. 6. 8.

सहस्रयाज adj. = सहस्रयाजिन् Pańkav. Br. 21,1,9.

सहस्रयाजिन् adj. *der ein Opfer anstellt, bei welchem tausend* (Rinder) *als Lohn gegeben werden,* TS. 3,4,2,8. TBr. 1,4,10,4. Pańkav. Br. 17,14,2. 21,1,9.

सहस्रयामन् adj. *tausend Bahnen habend* Ṛv. 9,106,5.

सहस्ररश्मि adj. *tausendstrahlig,* m. *die Sonne* Maitrjup. 6,8. MBh. 3,192. 4,2122. 6,4883. R. 1,24,21. 3,62,13. 6,85,13. Kumâras. 6,7. 7,41. Çiç. 1,53. Mârk. P. 109,75. अनेक° R. 5,11,1.

सहस्ररश्मितनय m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. 23 (21), 13.

सहस्ररेतस् adj. *tausendsamig:* Stier Ṛv. 4,5,3. Soma 9,96,8. 109,17.

सहस्रलिङ्गी f. *ein Tausend* Liṅga (*Phallus*) Râǵa-Tar. 2,129.

सहस्रलोचन adj. *tausendäugig,* m. ein N. Indra's R. 7,32,73. Ragh. 11,13.

सहस्रवक्त्र adj. *tausendmündig* Pańkar. 1,3,39.

सहस्रवदन adj. dass., m. ein N. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr.

सहस्रवत् (von सहस्र) adj. 1) *tausendfach:* वसु Ṛv. 3,13,7. राधस् 8,24,29. — 2) *das Wort* सहस्र *enthaltend* Çat. Br. 11,4,2,19. Kâtj. Çr. 5,13,3.

सहस्रवर्चस् und °वल्शा s. u. वर्चस् und वल्शा.

सहस्रवाच् m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2735.

सहस्रवाज adj. *tausendfachen Muth* u. s. w. *habend,* — *gebend:* Indra Ṛv. 8,81,10. 10,104,7.

सहस्रवीर adj. *für tausend Männer ausreichend:* वर्हिस् Ṛv. 1,188,4.

सहस्रवीर्य 1) adj. *tausend Kräfte habend* VS. 13,26. AV. 2,4,2. 4,17,1. 6,39,1. 8,1,18. — 2) f. आ *weiss blühendes* Dûrvâ-*Gras* AK. 2,4,5,24. Dûrvâ überh. Hâr. 93. Ratnam. 179. = नीलदूर्वा und महाशतावरी Bhâvapr. 3. — Suçr. 1,71,17.

सहस्रवेध n. = चुक्र und काञ्जिकविशेष Râǵan. im ÇKDr.

सहस्रवेधिन् 1) m. a) *Sauerampfer* AK. 2,4,5,6. H. an. 3,33. Med. n. 283. Râǵan. 6,130. Bhâvapr. 5. — b) *Moschus* Bhâvapr. und Râǵan. im ÇKDr. — 2) n. *Asa foetida* AK. 2,9,40. H. 422. H. an. Med. Râǵan. 6,75. Bhâvapr.

सहस्रशतदक्षिण adj. *wobei hunderttausend* (Kühe) *als Opferlohn geschenkt werden* Çat. Br. 13,5,4,7. Spr. (II) 5696.

सहस्रशल s. u. शल 2).

सहस्रशस् (von सहस्र) adv. *tausendweise* AV. 3,24,1. 8,8,1. 16. 11,9,23. VS. 16,6. 53. TS. 7,5,9,1. Muṇḍ. Up. 2,1,1. M. 12,37. 114. Bhag. 11,5. MBh. 1,1169. 3,1745. 12081. 5,6059. 7170. R. 1,53,4. 55,23. 61,9. 2,57,9. 76,21. 91,69. 94,21. Suçr. 1,264,9. Ragh. 6,22. 12,45. Spr. (II) 4140. Varâh. Bṛh. S. 85,1. Kathâs. 51,213. Mârk. P. 15,68. Râǵa-Tar. 3,263. 5,121. Bhâg. P. 2,1,2. 4,25,7. — Vgl. शत°.

सहस्रशाख adj. *tausend Zweige* (eig. und übertr.) *habend* Taitt. Up. 1,4,3. चतुर्वेद Kusum. 24,1.

सहस्रशिखर adj. *tausend Gipfel habend,* m. ein N. des Vindhja Çabdârthak. (bei Wilson). Mârk. P. 55,10.

सहस्रशिरस् adj. *tausendköpfig* R. 4,40,53. Bhâg. P. 5,25,2. 9,14,2. Pańkar. 2,2,32.

सहस्रशिरस adj. dass. MBh. 5,3827.

सहस्रशीर्ष 1) adj. dass. Ind. St. 2,7. — 2) f. आ Bez. *eines best. Spruches:* °जापिन् Jáǵn. 3,305.

सहस्रशीर्षन् adj. *tausendköpfig:* Vishṇu Bhâg. P. 3,13,5. 4,9,1. die Sonne Varâh. Bṛh. S. 43,54. Vgl. auch unter शीर्षन्.

सहस्रशृङ्ग s. u. शृङ्ग.

सहस्रशोकस् (शोकस् = 2. शोक) adj. *tausend Flammen sprühend:* यज्ञ Ṛv. 10,96,4.

सहस्रश्रुति m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,10.

सहस्रसंवत्सर n. (sc. सत्त्र) *eine tausendjährige Feier* Çat. Br. 10,4,4,2. 12,3,3,1. 5. Pańkav. Br. 25,17,1. 18,1. Kâtj. Çr. 1,6,7. Maçaka 11,10 in Verz. d. B. H. 74.

सहस्रसनि 1) adj. *tausend gewinnend,* — *verschaffend:* मन्त्र Ait. Br. 5,14. वाज Âçv. Gṛhj. 2,6,5. Pâr. Gṛhj. 2,6. Shaḍv. Br. 1,4. — 2) f. (oxyt.) *Tausend-Gabe* Çat. Br. 2,3,4,13.

सहस्रसंमित adj. *nach tausend messend:* असौ लोकः TS. 7,2,8,4. TBr. 3,12,5,8. Çat. Br. 13,1,2,1.

सहस्रसा adj. so v. a. सहस्रसनि. ऋषि Ṛv. 1,10,11. ein Ross 117,9. 118,9. 4,38,10. Agni 1,188,3. 3,13,6. 8,92,3. 9,47,3. *freigebig* 5,34,9. 6,45,33. superl. °तम (AV. Prât. 4,45) 1,9,8. 10,10. 175,1. AV. 3,28,4.

सहस्रसाव m. *tausendfältige* Soma-*Kelterung* Ṛv. 3,53,7. 7,103,10.

सहस्रसाव्य n. N. eines Ajana Âçv. Çr. 12,5,22. Nir. 11,2. Maçaka 11,7 in Verz. d. B. H. 74.

सहस्रसीत und °स्तुका s. unter सीता und स्तुका.

सहस्रस्तुति f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,27.

सहस्रस्रोत m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26. °स्रोतस् Burnouf.

सहस्रहन् adj. *tausend erschlagend* AV. 8,8,17.

सहस्रहर्यश्व (!) m. Indra's *Wagen* Çabdârthak. bei Wilson.

सहस्रांशु adj. *tausendstrahlig,* Beiw. der Sonne und als m. ein N. *der Sonne* AK. 1,1,2,32. H. 95. M. 1,9. MBh. 5,7462. 13,1492. R. 3,33,12. 75,71. 4,39,8. Varâh. Bṛh. S. 3,3. 27. Mârk. P. 106,64. Verz. d. Oxf. H. 33,a,2. LA. (III) 89,12.

सहस्रांशुज m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Varâh. Bṛh.

2,1. Ind. St. 2,261.

सहस्राक्ष 1) adj. *tausendäugig:* Indra RV. 1,23,3. TS. 2,3,14,4. Mârk. P. 79,5. Purusha RV. 10,90,1. Çâñkh. Br. 6,1. Gaut. 4,9. Hari, Nârâjaṇa, Vishṇu Ind. St. 2,7. MBh. 5,3827. Rudra-Çiva VS. 16,8. 13. 29. Çat. Br. 9,1,1,6. Taitt. Âr. 10,1,5. MBh. 14,195. Agni VS. 13,47. 17,71. हविस् RV. 10,161,3. स्पशः AV. 4,16,4. 28,3. 6,26,3. 10,3,3. °त्वेन हिरण्मयाण्डेन Maitrjup. 6,8. — 2) m. ein N. Indra's AK. 1,1,1,40. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,32. MBh. 1,1286. 6621. 3,11922. 4,1631. 12,1716. R. 1,26,18 (27,17 Gorr.). 48,10. 62. 26. 2,25,30. 3,9,20. Vikram. 36. Mârk. P. 18,14. Verz. d. Oxf. H. 303, a, No. 741. fg. Bhâg. P. 6,7,10. 13,14. so v. a. *klarer Himmel:* सरसि °कालिधरे Varâh. Brh. S. 48,9. N. pr. des Indra im 9ten Manvantara Mârk. P. 94,6. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit: °ह्रे Verz. d. Oxf. H. 39,b,7. — 4) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,10. fg. 15.

सहस्राक्षजित् m. = इन्द्रजित् N. pr. eines Sohnes des Râvaṇa Wilson, Râmat. Up. 299.

सहस्राक्षधनुस् n. Indra's *Bogen, Regenbogen;* davon adj. °धनुष्मत् *mit einem Regenbogen versehen:* तोय R. 5,40,10.

सहस्राक्षर adj. *tausendsilbig* RV. 1,164,41. Pañkav. Br. 16,8,5. 25,9,4. wohl unrichtig AV. 10,8,7. 11,4,22.

सहस्राख्य (सहस्र + आख्या) m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,353.

सहस्राङ्कु m. *die Sonne* H. ç. 7 wohl fehlerhaft.

सहस्राजित् (सहस्र + जित्) m. N. pr. eines Sohnes des Bhagamâna Hariv. 2003. VP. 4,13,2. Bhâg. P. 9,24,6. — Vgl. सहस्रजित्, अयुताजित्, शताजित्.

सहस्रात्मन् adj. *tausend Naturen habend:* Brahman Jâñ. 3,126.

सहस्राधिपति m. *Anführer von tausend Mann* MBh. 12,3313. *das Haupt von tausend* (Dörfern) M. 7,119.

सहस्रानीक (सहस्र + अ°) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çatânika, Kathâs. 9,11. 30,13. Bhâg. P. 9,22,38. Verz. d. Oxf. H. 83,a,18.

सहस्रापोष m. = सहस्रपोष AV. 6,79,3. 7,48,2.

सहस्राप्सस् adj. सहस्राप्साः पतनाषाळ्न यज्ञः RV. 9,88,7.

सहस्रामघ (सहस्र + मघ) adj. *tausend Schätze oder Spenden habend* RV. 7,88,1.

सहस्रायु (सहस्र + आ°) adj. *tausend Jahre lebend* Ait. Br. 7,33. Vgl. सहस्रायुस्.

सहस्रायुतीय adj. von सहस्र + अयुत. इन्द्रस्य °यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a.

सहस्रायुध (सहस्र + आ°) 1) adj. *tausend Waffen habend* Sâh. D. 274, 6. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 44,58.

सहस्रायुधीय् (von सहस्रायुध), °यति *aussehen, als wenn man tausend Waffen hätte*, Sâh. D. 274,2.

सहस्रायुष्ट्व n. nom. abstr. von सहस्रायुस् 1) Schol. zu Kâtj. Çr. 1,6,21.

सहस्रायुस् 1) adj. = सहस्रायु AV. 17,1,27. Çat. Br. 11,1,6,6. 15. विधि Pañkat. 1,12,19. Der nom. °युस् könnte auch zu सहस्रायु gehören. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 47,23.

सहस्रार (सहस्र + 1. अर) 1) adj. *tausendspeichig:* Vishṇu's Diskus (Rad) Bhâg. P. 9,5,4. — 2) m. n. *eine für eine umgestülpte Lotusblüthe geltende Stelle auf dem Kopfe* ÇKDr. nach dem Tantrasâra.

सहस्रार m. pl. Bez. *einer best. Götterordnung* bei den Gaina, einer Abtheilung der Kalpabhava, H. 93.

सहस्रार्घ s. unter अर्घ 1).

सहस्रार्चिस् adj. *tausendstrahlig:* Çiva Çiv. m. *die Sonne* Ragh. 13,15.

सहस्रावर्तकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,3.

सहस्रावर्ता f. N. pr. einer Gottheit Vjutp. 105. Dhâraṇîsaṁgraha 32.

सहस्राश्व (सहस्र + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19.

सहस्राश्वीन s. u. आश्वीन.

सहस्राह *tausend Tage:* यत्रे सहस्राहस्य Maitrjup. 1,2.

सहस्राह्न्य n. *tausend Tagereisen* AV. 10,8,18. 13,3,14.

सहस्रिक (von सहस्र) 1) n. *Tausend* Hariv. 6310. wohl fehlerhaft für सहस्रक. — 2) adj. (f. ई) am Ende eines comp.: वर्ष° *tausend Jahre während* MBh. 2,127. 3,10513. 7,1281. 12,7390. 13,1216 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hariv. 14110. अब्द° MBh. 3,5037 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. वार्ष° und सहस्रक.

सहस्रिन् (wie oben) adj. P. 5,2,102. 1) *tausend zählend, tausendfältig:* ऊति RV. 1,30,8. रयिः 31,10. 64,15. 5,54,13. हाति 6,45,32. याम 1,3,9. 124,13. 3,22,1. इषः 1, 188, 2. 2, 6, 5. 7, 15, 9. गिरः Bhâg. P. 1,9,30, v. l. बलिनो ये सहस्रेण ताहस्राास्ते सहस्रिणः *tausend Mann* AK. 2,8,2,30. H. 764. — 2) *tausend verschaffend, tausendfach gewinnend:* Rosse उत वां ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा RV. 4,48,5. नियुतः 1, 135,3. पृणोतो अर्वा सहुरिः सहस्री 7,38,4. 92,5. 8,1,9. रथ 2,41,1. गिरि *tausenderlei enthaltend* 8,53,5. सविता यः सहस्री Çat. Br. 11,4,3, 6. — 3) *tausend besitzend* Spr. (II) 1090. 6972. am Ende eines comp. *im Besitz von tausend — seiend:* पुत्र° MBh. 3,12624. गो° 13,4885. बाहु° 14,827. Hariv. 10737. VP. 4,11,3. बहुवर्ष° *viele tausend Jahre alt* MBh. 3,12699. वर्ष° 12,948. 1032. 14,2749. शतवर्ष° 13,1302. — 4) *tausend* (Paṇa als Strafe) *zahlend* M. 8,376. — Vgl. षष्टि°.

सहस्रिय (wie eben) adj. मत्वर्थे P. 4,4,136. संमितौ 135. 1) *nach tausend zählend:* ऊर्मयः RV. 1,168,2. — 2) *tausendfach gebend:* Agni VS. 15,52. Savitar TS. 2,4,5,1.

सहस्रीय (wie eben) adj. am Ende eines comp.: वर्ष° *tausend Jahre alt* MBh. 3,12624.

सहस्रोति adj. *tausendfach helfend* RV. 8,34,2. — Vgl. सहस्रमूति.

सहस्वत् (von सहस्) 1) adj. (voc. सहस्वस्) a) *gewaltig, übermächtig, siegreich:* Agni RV. 1,97,5. 127,10. 3,14,2. 4. AV. 11,1,6. Indra RV. 6,22,1. Manju 10,83,1. 8,91,7. AV. 2,4,6. 8,5,2. 9,2,15. 19,32,5. Nir. 10,28. Bhâg. P. 2,6,44. सहस्वत् adv. *mächtig* RV. 1,6,8. — b) *das Wort* सहस् *enthaltend* Ait. Br. 8,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (v. l. सहस्वस्) VP. 387, N. 29. — 3) f. ausser adj. etwa zugleich N. *einer Pflanze* (vgl. सहा, सहमाना) RV. 10,145,2. 5. AV. 2,25,1. 8,2,6.

सहा s. u. 2. und 3. सह.

सहाचर m. = सहचर *eine gelb blühende Barleria* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,207,9.

सहादरम् adv. = सादरम् *ehrerbietig* Pañkat. 1,2,10 (सहोदरम् gedr.).

सहाध्ययन n. *Gemeinsamkeit der Studien* MBh. 1,5176.

सहाध्यायिन् adj. *mitstudirend, Studiengenosse:* शिष्य Kauç. 114. Hariv. 7996. Spr. (II) 6980. Kathâs. 104,114. so v. a. *Fachgenosse* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 5 v. u.

सहानुगमन n. = सहमरण ÇKDr. u. d. letzten Worte. °विवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 20.

सहापवाद (1. सह + अ°) adj. *dem Widerspruch ausgesetzt* ṚV. Prât. 11,36.

सहांपति m. Bein. Brahman's bei den Buddhisten Lalit. ed. Calc. 69,18. fg. 342,19. Burnouf, Intr. 596. fg. 610. सहाम् ist nach unserer Ansicht kein gen. pl. von 2. सह्, sondern ein in der klassischen Sprache in dieser Verbindung nicht zu rechtfertigender acc. von सहा = सहलोकधातु. — Vgl. सहपति.

सहाय (von 3. इ mit 1. सह) m. *Gefährte, Genosse, Kamerad, Gehilfe* AK. 2,8,2,39. Trik. 3,2,15. H. 496. 730, Schol. Halâj. 2,273. Gobh. 4, 9,6. 8,17. वैरिणं सहायं चैव वैरिणः M. 4,133. आत्मनैव सहायेन 6,49. 8,64. 9,267. MBh. 3,2240. R. 1,1,48. 2,37,18. 52,63. 3,21,21. 4,36,7. Kâm. Nîtis. 11,56. Megh. 14. Spr. (II) 349. 1687. मित्रामात्यसहायाः 4866. 6410. 6661. 6978. fg. 7034. Varâh. Bṛh. S. 104,35. Kathâs. 31, 89. Sâh. D. 76,197. Prab. 73,5. Daçak. 94,2. Pańkat. 224,22. नामुत्र हि सहायार्थं पिता माता च तिष्ठतः so v. a. *als Gefährten* Spr. (II) 3607. 4939. LA. (III) 81,5. 80,1. °कृत्य R. 4,36,8. धर्मसंचये *Gefährte —, Gehilfe bei* Spr. (II) 3675. Çâk. 22,17. शत्रुहनने Bhâg. P. 9,11,20. परलोकसहायार्थम् *Gefährte auf dem Wege zu jener Welt* Spr. (II) 3090. आपत्सहाय *Unglücksgenosse* 6878. कार्यस्य° Kathâs. 32,140. वाचा° Spr. (II) 6980. वचने° Pańkat. 221,22. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अ° M. 7,30. 55. MBh. 3,2585. Spr. (II) 4577. सु° 1254. M. 7,31. स° 8,193. विश्व° *nebst den* V. Hariv. 12614. शिष्य° R. Gorr. 1,2,15. पात्रमात्र° Kathâs. 12,15. insbes. häufig nach einem fem. (das hier besser hervortritt als in einem adj. comp. mit स): शची° *begleitet von* MBh. 3,12003. R. 1, 10,37. 31,10. 2,95,19. 3,79,11. 7,96,14. Megh. 67. Ragh. 2,24. Vikram. 64,12. — दुःखसहाया *das Leid zum Gefährten habend* R. 3,65,3. व्यवसाय° so v. a. स° Spr. (II) 7509. श्रुतिस्मृतिसहायं यत्प्रमाणान्तरमुत्तमम् so v. a. *unterstützt durch* Sarvadarçanas. 72,11. — Vgl. दुः°, धर्म° (auch Kathâs. 24,168. 28,35), प्रज्ञा°, बुद्धि°, मधु° (besser *den Frühling zum Gefährten habend*), मरुत्सहाय, साहायक, साहाय्य.

सहायक von सहाय am Ende eines adj. comp.: नारायण° *nebst* MBh. 3,15806.

सहायता (von सहाय) f. 1) *eine Menge von Gefährten* u. s. w. P. 4,2, 43, Vârtt. 1. AK. 3,3,41. H. 1422. — 2) *Genossenschaft, Theilnahme, Beistand, Hilfe:* अन्वेष्टव्या हि वैदेह्या रक्षणार्थं (रक्षणार्थे Gorr.) °ता R. 2,46,9 (44,9 Gorr.). शोके नः स्यात्सहायता 57,28. तस्य नास्ति तेषु °ता so v. a. *der kann von ihm keine Hilfe erwarten* R. Gorr. 2,109,18. °तां मघवतः प्रतिपन्ने Ragh. 9,20. सा पक्षेषु करोति °ताम् Sâh. D. 42,17. कुसुमास्तरणे °तां बहुशः सौम्य गतस्त्वमावयोः Kumâras. 4,25. देवा यान्ति °ताम् Spr. (II) 1873 (vgl. Prab. 70,3). — 3) am Ende eines comp. *das Versehensein mit:* कुचेल° so v. a. *das Tragen von schlechten Kleidern* M. 6,44.

सहायत्व n. = सहायता 2) R. 3,40,5. रिपुसाधनतस्य °त्वेन न भवति. Pańkat. 59,10. अरिमर्दने Kathâs. 30,87. °त्वं गच्छति 45,25. °त्वे स्थितो ऽत्र नः 45,8. °त्वे च पुत्रौ द्वौ तस्यादात् 46,23. को ऽपि ते वाऽस्मात्रेण °त्वं न करिष्यति Pańkat. 154,17.

सहायन (1. सह + अ°) n. *das Zusammengehen, Zusammensein, Gesellschaft:* विश्वामित्रसहायने R. 1,3,10.

सहायवत् (von सहाय) adj. *einen Gefährten* u. s. w. *habend* MBh. 3, 16606. 5,1440. R. 2,1,17. Spr. (II) 6832. Mârk. P. 51,83. लक्ष्मणेन *an* L. *einen Gefährten habend* R. Gorr. 1,79,45. 4,14,15. तेन राजा °वान् *an dem hat der Fürst einen wahren Gefährten* Spr. (II) 5006. 5663. 5839. अ° *keinen Gefährten habend* M. 6,42. सु° *einen guten Gef. habend* Suçr. 1,30,8. Kâm. Nîtis. 17,41. Kathâs. 103,227. दृप्त° *übermüthige Gefährten habend* R. 5,81,2. भद्रपत्नी° *in Begleitung von, nebst* MBh. 14,1695. R. Gorr. 2,78,20. 3,47,18. व्यवसाय° (so ist zu schreiben) so v. a. *ausgerüstet —, versehen mit* 70,16. कालदेश° so v. a. *von Zeit und Ort begünstigt* Kâm. Nîtis. 11,74.

सहायिनी (das entsprechende f. zu सहाय) *Gefährtin* R. 4,22,36. धर्मार्थकामकालेषु भार्या पुंसः स° Spr. (II) 3119. भार्या भर्तृ° 4539. लोकयात्रा° 4577. कलानिधि° Verz. d. Oxf. H. 260,b,1 v. u. Das masc. in der Bed. von सहाय nur Pańkat. ed. orn. 49,3.

सहायीभू (सहाय + 1. भू) *zum Gefährten werden;* davon nom. act. °भाव m. Vârtt. 74.

सहार m. 1) proparox. = सहकार (und auch daraus entstanden) *eine Mango-Art* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,139. — 2) = महाप्रलय ÇKDr. angeblich nach Halâj., Monier Williams ohne Ang. einer Aut., fehlerhaft für संहार.

सहारोग्य (1. सह + आ°) adj. *gesund* schlechte Lesart H. 474.

सहार्ध (1. सह + अर्ध) adj. *nebst einem halben* Râǵa-Tar. 1,193, wo सहार्धस्य zu lesen ist.

सहालाप (1. सह + आ°) m. *Unterredung, Gespräch* Schol. zu Çâk. 31,7. कृष्णभक्त° *mit* Pańkar. 1,2,70. 2,2,5.

सहालिन् m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 358.

सहावन् (von सह्, सहऽवन् Padap.) adj. *bewältigend, gewaltig, vermögend:* Savitar ṚV. 7,45,2. सहावा पृत्सु तरणिर्नार्वा 3,49,3. एकः कृष्टीनामभवत्सहावा 6,18,2. रयि 14,5. सहावानं तरुतारं रथानाम् 10,178,1.

सहावत् (ohne Avagraha im Padap.) adj. dass.: शूरग्रामः सर्ववीरः सहावान् ṚV. 9,90,3. (मन्युः) सहुरिः सहावान् 10,83,4. सहावान् 1, 175,2. 3.

सहासन (1. सह + 1. आ°) n. *das Zusammensitzen* M. 8,281. 11, 184. MBh. 3,29. राज्ञाहिष्टैः Râǵa-Tar. 3,155. Bhaṭṭ. 1,3. an den beiden letzten Stellen könnte सह auch mit dem instr. verbunden werden.

सहित adj. = संहित P. 6,1,144, Vârtt. 1. Vop. 6,72. 1) *anhaftend, anklebend* (= संलग्न Comm.) Kâty. Çr. 5,3,28. 4,12. 6,24. 7,3,10. 20. — 2) *dicht dabei stehend* MBh. 3,12796. Kâty. Çr. 11,1,8. °सहितम् *in der Nähe von* 7,8,17. 8,6,26. — 3) *verbunden, vereinigt* R. 1,2,15. कुम्भकर्ण Verz. d. Oxf. H. 234,b,34. fgg. सहितौ *beide vereinigt, — zusammen* MBh. 1,5989. 7648. 3,2331. 3004. R. 3,47,16. 5,37,12. Varâh. Bṛh. S. 79,16. सहिताः *vereinigt, im Verein, alle* Spr. (II) 4762. M. 9,

212. MBh. 3,2188. R. 1,58,11. 2,61,26. 99,2. R. Gorr. 1,9,30. 2,48, 10. 3,15,5. 5,82,6. LA. (III) 80,1. सहिताः सर्वे MBh. 3,2179. 12103. 5, 5430. 5443. 7538. सहितम् adv. *zusammen* 3,11388 (nach der Lesart der od. Bomb.). Die Ergänzung *a*) im instr. *verbunden, versehen mit:* स्तनौ सहितौ लक्ष्म्या MBh. 4,392. सहितं ब्रह्म यदस्त्रतेजसा Ragh. 8,4. Kathās. 37,160. मगत्रूपेण R. 3,43,7. Bhāg. P. 3,11,39. *im Verein mit, nebst:* दुहित्रा MBh. 1,6121. 3,1376. 2258. 2268. 2337. 3009. 11917. R. 1, 4,32. 6,18. 47,9. 61,11. 2,27,19. 52,52. 71,30. 72,53. 93,17. 96,28. 104, 27. 30. R. Gorr. 1,71,5. 3,14,1. 6,107,18. Kathās. 13,179. योत्स्यामि सहितस्त्वया so v. a. *ich werde mit dir kämpfen* MBh. 5,7081. — *b*) im comp. vorangehend, *verbunden —, versehen mit:* धर्मकामार्थसहितैर्वाक्यैः R. 2,46,7. 102,4. सम्यग्ज्ञानं क्रियासहितम् Spr. (II) 2673. 2755. प्री° 4978. *im Verein mit, nebst* Jāǵń. 3,299. MBh. 3,2661. 2283. R. 1, 1,65. 55,6. 64,6. 2,70,23. 103,35. Ragh. 2,72. 11,55. Çāk. 62,23. 101, 7. 112,18. Kathās. 13,110. Pańkat. 217,5. Schol. zu P. 1,4,8. — 4) in der Astr. *in Conjunction stehend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): मे शुभसहिते Varāh. Bṛh. S. 23,10. 25,1. 42,14. Bṛh. 4,21. अ° Bṛh. S. 28,21. — Vgl. साहित्य.

सहितत्व (von सहित) n. am Ende eines comp. *das Verbundensein mit:* व्यञ्जन° Comm. zu TS. Prāt. 1,43.

सहितर् (von 1. सह्) nom. ag. ÇKDr. nach Siddh. K. — Vgl. सोढर्.

सहितव्य (wie oben) adj. *zu ertragen, — erdulden:* दण्ड MBh. 12, 5409. — Vgl. सोढव्य.

सहितस्थित adj. *zusammenstehend:* पुरुषौ द्वौ °स्थितौ Kathās. 27,152.

सहिताङ्गुल adj. *verwachsene Finger habend* Vjutp. 207.

सहितोरु adj. (f. °रू) *anschliessende Schenkel habend* P. 4,1,70, Vārtt. Vop. 4,30. — Vgl. संहितोरु.

सहित्र (von 1. सह्) n. (करणे) P. 3,2,184. Vop. 26,169.

सहिरण्य (2. स + हि°) adj. *nebst Gold, mit Gold versehen* u. s. w. Çat. Br. 3,2,4,13. Kātj. Çr. 10,2,10. Kauç. 62. 68. Schiff 71. 86. °पात्र Çat. Br. 5,1,5,28.

सहिष्ठ (superl. zu 2. सह्) adj. *gewaltigst* Ṛv. 6,18,4. Ait. Br. 2,36, 8,12. — Vgl. सहीयंस्.

सहिष्णु (von 1. सह्) 1) adj. P. 3,2,136. Vop. 26,142. *ertragend, aushaltend, ruhig hinnehmend;* die Ergänzung im acc.: महीयसां सहः Bhāg. P. 4,5,5. परसुखमसहिष्णुः Hit. 85,3. im gen.: स्यात्लेपशरवर्षाणां शस्त्राणां च सहिष्णवः (कृपाः) MBh. 7,278. वर्षशीतोष्णवातानाम् 12,3225. im loc.: क्षुत्पिपासाशीतोष्णवातवर्षभारदानेषु सहिष्णुः Suçr. 1,53,6. 7. im comp. vorangehend: क्षुत्तृष्णाश्रमायासशीतार्ति° MBh. 3,8450. Suçr. 1, 127,1. रविकिरण° Çāk. 37. Kull. zu M. 6,8. दैन्यव्यय° Kām. Nītis. 18,11. fg. अत्यन्तदुःख° Sāh. D. 16,9. प्रत्युपदेश° Prab. 95,7. Hit. 126,16. fg. क्लेशासहिष्णु Spr. (II) 475. Mālatīm. 144,4. Rāǵa-Tar. 3,157. 4,372. ohne Ergänzung *Alles geduldig ertragend, sich Alles gefallen lassend, nachsichtig* AK. 3,1,31. H. 390. MBh. 5,763. 14,2098. Suçr. 1,333,21. Ragh. 2,72. Spr. (II) 1342. Kathās. 46,135. तरुवत् Kir. 2,50. पितराविव Bhāg. P. 1,12,22. काले सहिष्णुर्गिरिवत्सहिष्णुश्च वह्निवत् Spr. (II) 1706. अ° 2670. Bhāg. P. 4,9,32. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Hariv. 14184. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,17. einer der 7 Ṛshi unter dem 6ten Manu Hariv. 436. Mārk. P. 76,54. ein Sohn Pulaha's 52,23. VP. 83. Bhāg. P. 4,1,38. — Vgl. अ°, व्यय°.

सहिष्णुता f. nom. abstr. von सहिष्णु. Die Ergänzung im gen.: श्रमक्लमपिपासोष्णशीतादीनाम् Suçr. 2,139,6. अन्यगुणर्द्धीनामसहिष्णुता Sāh. D. 496. im comp. vorangehend: क्लेश° Spr. (II) 2678. Kām. Nītis. 4,21. 4, 37. 8,8. Vedāntas. (Allah.) No. 12. पीडनासहिष्णुता Suçr. 1,97,4. काललेपासहिष्णुता Sāh. D. 187. ohne Ergänzung Halāj. 4,40. Spr. (II) 296. — Vgl. अ°.

सहिष्णुत्व n. desgl.: द्वंद्व° MBh. 3,17373. मन्मोत्साहासहिष्णुत्व Rāǵa-Tar. 4,707. ohne Ergänzung MBh. 1,5518. Hariv. 2612. Suçr. 1,338,5. 7. Spr. (II) 1722. °त्वे धरासमः MBh. 1,2842. 6,502. Mārk. P. 123,15.

सहीयंस् (compar. zu 2. सह्) adj. *gewaltiger; sehr mächtig, überlegen* Ṛv. 1,61,7. राजन् 71,4. 171,6. मर्त 4,35,1. 5,79,2. 10,145,6. सहसश्चित्सहीयान् 176,4. Bhāg. P. 11,23,47. AV. 4,32,4 (सहावान् Ṛv.). 5, 20,10. वीरुधः 8,7,11. 10,5,43. Indra Kauç. 78. — Vgl. सह्यंस् und सहिष्ठ.

सहील m. N. pr. eines Mannes Rāǵa-Tar. 8,562.

सहुरि (von 1. सह्) Uṇādis. 2,73. adj. *gewaltig, überlegen, siegreich* Ṛv. 2,21,3. 4,22,9. वाजिन् 38,7. Indra-Agni 6,60,1. अर्वन् 7,58,4. 8,46,20. 10,83,4. 84,2. 92,8. nach Uǵǵval. subst. *die Sonne* und *die Erde.*

सहूति (2. स + हू°) f. *gemeinsame Anrufung:* इमामघोषन्नवसा सहूतिम् Ṛv. 10,80,16. 2,33,4. तमा नमस्व सहूतिभिः 8,64,5 (vgl. 7,32,20, wo गिरः entspricht). 7,27,4. अर्वाञ्चं देव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः 1,45, 10. सहूती (instr.) वनतं गिरः 93,9.

सहृदय (2. स + हृ°) adj. (f. आ) 1) *sammt dem Herzen:* सहृदयोऽग्निराधेयः TBr. 1,1,2,12. 2,1,7. निर्घृतं मे सहृदयं शरीरम् Vikram. 71, 13. — 2) = हृदयालु, रसिकूप Bhar. zu AK. 3,1,3 nach ÇKDr. H. 345. Halāj. 2,218. *herzlich:* सांमनस्य *Einigkeit* AV. 3,30,1. *ein warmes Herz für Jmd oder Etwas habend, gefühlvoll, Sinn für's Schöne habend:* दक्षिणोऽस्यां सहृदयः Daçak. 2,6. कुरु साधु प्रसादं मे बाले सहृदया ह्यसि R. 2,13,16. Çiç. 8,51. Spr. (II) 1388. 2999. 3650. °हृदयश्वर Z. d. d. m. G. 27,63. Sāh. D. 6,16. 23,15. 112,10. Comm. zu Kuvalaj. 60,*a*.

सहेतिकरण adj. *mit* इति *versehen* Ṛv. Prāt. 10,6.

सहेतिकार adj. dass. Ṛv. Prāt. 11,13.

सहेतु (2. स + हेतु) adj. *mit einem Grunde versehen, begründet* Kāvjād. 2,186; vgl. 188.

सहेतुक (von 2. स + हेतु) adj. *nebst dem Grunde* Rāǵa-Tar. 5,54. *einen Grund habend* Bhāshāp. 109. *begründet* Comm. zu Kāvjād. 2,186.

सहेल und °क m. N. pr. eines Mannes Rāǵa-Tar. 7,1370. fg.

सहैकस्थान (1. सह + एक-स्थान) n. *das Alleinstehen mit Jmd* Jāǵń. 2,284.

सहोक्ति (1. सह + उ°) f. 1) *das Zusammensprechen, Sprechen zu gleicher Zeit* Vop. 23,44. — 2) in der Rhetorik *ein Gleichniss in Form der Vergesellschaftung* Sāh. D. 701. Kuvalaj. 60,*a* (75,*b*). Pratāpar. 85, *b*,3. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,19. Beispiel Spr. (II) 2308. — Vgl. विनोक्ति.

सहोजा adj. *durch Gewalt erzeugt* (vgl. सहसः सूनुः): Agni Ṛv. 1,88, 1. *kraftgeboren:* Indra 10,103,5.

सहोटज m. = पर्णोटज Hār. 41. Colebr. Misc. Ess. 1,115.

सहोढ (1. सह् + ऊढ von वह्) adj. (f. आ) 1) das geraubte Gut bei sich habend: ein Dieb M. 9,270. — 2) f. zu gleicher Zeit verheirathet: परिचारिका R. Gorr. 2,6,1. — 3) mit in die Ehe gebracht, d. h. von einem andern Vater erzeugt aber erst nach Schliessung der Ehe geboren: ein Sohn Baudh. bei Kull. zu M. 9,158. M. 9,160. 173. MBh. 1,4673. 5,1233. °ज dass. Jâǵñ. 2,134.

सहोत्थ (1. सह् + उ°) 1) adj. = सहज Trik. 3,3,88. Med. ǵ. 28. angeboren: अतिशयाः H. 58. — 2) m. ein leiblicher Bruder (Comm.), als Bez. des 5ten astrologischen Hauses Varâh. Bṛh. 1,15. — Vgl. सहज.

सहोत्पत्ति (1. सह् + उ°) f. gleichzeitige Entstehung MBh. 12,377.

सहोदक (1. सह् + उ°) adj. = समानोदक Mârk. P. 30,20.

सहोदय (1. सह् + उ°) adj. sammt dem folgenden Worte ṚV. Prât. 2,27.

सहोदर (1. सह् + उदर) adj. demselben Mutterleibe entsprossen, leiblich; m. ein leiblicher Bruder, f. eine l. Schwester H. 550. M. 9,192. MBh. 3,1963. Spr. (II) 1406. 6980. 7553. Prab. 11,12. Râǵa-Tar. 1,264. 6,351. पीयूषसहोदरैः — श्लोकसमाख्यैः so v. a. dem Nektar ähnlich wie ein leiblicher Bruder Z. d. d. m. G. 27,68. सायस्तनाम्बुजसहोदरलोचना Verz. d. Oxf. H. 130,b,30. Kathâs. 103,203. f. °री MBh. 1,7922. 9,258. R. 6,10,7. Kull. zu M. 2,50. ई Spr. (II) 4068. — सहोदरम् Pańkar. 1,2,10 fehlerhaft für सहादरम्. Vgl. अहि°.

सहोदा adj. Macht verleihend: Indra ṚV. 1,171,5. 174,1. 10. 3,34, 8. 47,5. 6,17,12. 19,11.

सहोपध adj. nebst dem vorangehenden Laute ṚV. Prât. 1,17 (27).

सहोपलम्भ (1. सह् + उप°) m. gleichzeitige Wahrnehmung Sarvadarçanas. 16,18. 17,13.

सहोर adj. = साधु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,66.

सहोरु (1. सह् + ऊरु) adj. (f. °रू) P. 4,1,70, Vârtt. Vop. 4,30. — Vgl. संहितोरु.

सहोवृध् adj. der Macht froh: Agni ṚV. 1,36,2. 3,10,9.

सहोषित (1. सह् + उ° von 5. वस्) adj. der mit Jmd zusammen gewohnt hat MBh. 5,2680. Hariv. 1256. 4065. R. 2,7,1.

सहौजस् (1. सह् + ओ°) adj. mit Gewalt begabt VS. 10,4. 36,1.

सहोत्र s. u. होत्र.

सह्म MBh. 2,1029 fehlerhaft für सुह्म, wie die ed. Bomb. liest.

सह्य (von 1. सह्) 1) adj. zu ertragen, auszuhalten, dem man zu widerstehen vermag P. 3,1,99. Vop. 26,12. H. an. 2,385. Med. j. 58. Hariv. 7328. 12120. Spr. (II) 2712. 5946. Mârk. P. 106,56. युद्ध° R. Gorr. 2,8,11 wohl fehlerhaft für युद्धासह्य. Gewöhnlich अ° (s. auch bes.) MBh. 5,5371. 14,1718. R. Gorr. 1,30,6. 2,36,14. 3,28,21. 4,28,20. 7,84,18. Ragh. 4,52. Kumâras. 5,54. Spr. (II) 622. 5046. Varâh. Bṛh. S. 19,8. Uttarar. 18,7 (24,15). Kathâs. 33,24. Bhâg. P. 2,7,7. 3,13,24. 19,21. 28,27. 4,5,11. 19,27. 8,3,28. 7,19. Bhaṭṭ. 1,26. कर्मन् so v. a. nicht zu vollbringen, unmöglich MBh. 3,12255. fg. — 2) m. N. pr. a) eines Berges und des angrenzenden Gebietes Trik. 2,3,4. 3,3,322. H. an. Med. LIA. 1,159. 161. MBh. 3,16239. 5,353. 14,1173. R. 6,2,34. Karaka 1,27. Suçr. 1,41,6. 172,6. 2,169,1. Vâgbh. 1,5,12. Ragh. 4,52. fg. Kir. 18,5. Varâh. Bṛh. S. 69,30. Goḱ. Bhuvanak. 42. VP. 174. Mârk. P. 57,10. 20, v. l. 34. Bhâg. P. 5,19,16. 7,13,12. Muir, ST. 2,59. Verz. d. B. H. 93 (56). No. 533 (सह्यात्मजा d. i. कावेरी). Verz. d. Oxf. H. 16,b,5. 39,b,16. 82,b,34. 84,b,32. 340,a,19. Verz. d. Cambr. H. 53. Wilson, Sel. Works 2,353. — b) eines Sohnes des Vivasvant MBh. 1,43 (nach einer von Nilak. erwähnten Lesart st. मह्य der Ausgg.). — 3) n. a) Hilfe, Beistand MBh. 6,1622. वसुंधरायाः सह्यार्थम् Hariv. 3057. रामस्य च मया सह्यं वर्तितव्यम् R. 5,56,48. सह्यं कर्तुम् MBh. 3,16011. 16014. 5,546. 1928. 5371. 7,476. 12,13324. Hariv. 2560. R. 5,7,70. 91,24. 92,9. 10. 108,13. °दा MBh. 5,514. 6,3987. 9,3519. fg. R. 5,7,10. °कर्मन् MBh. 1,8195. Die Bomb. Ausg. des MBh. (mit Ausnahme einer Stelle) und die neuere Ausg. des Hariv. überall साह्य. — b) Gesundheit Trik. 3,3,322. H. 474. H. an. Med. = साम्य und सुमधुर Çabdar. im ÇKDr. — सह्या Pańkat. II,200 fehlerhaft für सह्जा (so ed. Bomb.). Vgl. नृषह्य und साह्य.

सह्यांस् adj. = सहीयंस् ṚV. 1,120,4. 10,93,1. 115,6.

सह्यता f. nom. abstr. von सह्य 1): मनसि कृतः सह्यतां पृच्छतेव Mâlav. 30.

सह्यु (von 1. सह्) adj. gewaltig ṚV. 6,18,12.

सह्र und सह्रणा s. सल्ह und सल्हणा.

सह्वन् (von 1. सह्) adj. gewaltig Çat. Br. 13,5,4,22.

1. सा s. 1. सन्.

2. सा und षा (= 1. सन्) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,67. 6,4,41. 8,3,107. Vop. 26,66. fg. Vgl. अप्सा, अश्व°, उरु°, उर्वरा°, क्षेत्रा°, गो°, धन°, नृ°, पशु°, वाज°, शत°, सदा°, सहस्र°, सु°, स्वर्षा.

3. सा, स्यति Dhâtup. 26,38 (अन्तकर्मणि, नाशे Vop.). P. 7,3,71. Vop. 11,3. स्यस्व, स्यथम्, असात् und असासीत् P. 2,4,78. Vop. 8,87. 11,3. सात्, असुः, (वि) षाहि; सेत्; सेयात् P. 6,4,67. Vop. 8,85. 11,3. absol. °साय (auch °स्य) P. 6,4,69. infin. °सितुम्, ved. (अव) से; pass. सीयते P. 6,4,66. partic. सित P. 7,4,40. Vop. 26,119. (वि) सीमहि ṚV. 1,25,3; dagegen ist सीमहे TS. 4,3,12,2 wohl = सीम् ईमहे (इमहे). Unregelmässige epische Formen s. unter अध्यव u. s. w. साधि MBh. 7,5128 fehlerhaft für शाधि, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. सि. — caus. साययति P. 7,3,37. Vop. 18,6. — intens. सेषीयते P. 6,4,66. Vop. 20,4.

— अभि, °ष्यति, °ष्यत् Schol. zu P. 8,3,65. 63. 1) fesseln: तैष्वा सर्वैरभि ष्यामि पाशैः AV. 4,16,9. — 2) zu Grunde richten: अभिष्यतः — आत्मनः Bhaṭṭ. 9,71.

— अव 1) abspannen (die Zugthiere), einkehren: अवसान् ṚV. 1,104,1. 4,16,2. 6,40,1. 74,3. 10,61,20. आवसा (अवसे Padap.) आ विमोचनात् 3,53,20. अवासात् TBr. 2,3,2,8. Çat. Br. 6,8,2,3. Ait. Br. 1,13. TS. 2,5,6,1. heimkehren Âçv. Gṛhj. 4,1,4. — 2) losbinden: अव वरुणो नः सात् ṚV. 7,28,4. TS. 6,2,9,1. Çat. Br. 6,7,2,6. — 3) aufhören, aufgeben eine Arbeit; absetzen, schliessen: ते चिद्वासुर्नह्यन्तमापुः ṚV. 1,179,2. पदकः पुरोरुचम् Çâṅkh. Ça. 7,9,2. 6,3,11. 1,1,23. 5,11,4. ṚV. Prât. 10,4. 11,12. 18,22. Bhâg. P. 7,9,30. विधिमवसाय (bei Stenzler °साय्य) beendigt habend Ragh. ed. Calc. 5,76. शक्तिर्ममावस्यति so v. a. ist zu Ende Kir. 16,17. — 4) Halt machen bei, ankommen; sich aufhalten, verweilen: पृथिव्यामवं स्यन्ति विद्युतः AV. 9,2,14. पुरस्तात्प्रत्यञ्चः शूद्रा अवस्यन्ति stellen sich auf TBr. 3,3,12,2. स्वानां मध्ये ऽवसायं पत्रेत 2,5,9. — 5) (stehen bleiben bei Etwas) sich entscheiden für, bestimmen, namentlich einen Ort, Opfer- oder Wohnplatz: इरिणे TS. 2,5,4,3. अवस्यति देव-

गार्हपत्यं चिनोति Çat. Br. 7,1,1,1. 3,1,7. अवं स्य वर् आ पृथिव्याः TS. 1,2,2,3. — 6) bestehen auf Etwas: किमिदं व्यवसीयते MBh. 12,554. अवसीयते od. Bomb., welches Nîlak. durch अध्यवस्यति erklärt. — 7) entscheiden (als Richter): अवसेयाश्च (= ज्ञास्यसि Comm.) कार्याणि धर्मेण पुरवासिनाम् Bhatt. 19,28. — 8) Gewissheit erlangen über, pass. °सीयते Bhâg. P. 10,70,38. 11,26,19. Sarvadarçanas. 63,13. 98,9. — 9) gelangen zu, erreichen: यत्कामस्तदवस्यति Bhâg. P. 11,15,5. यत्र कामो ऽवसीयते 17. — 10) partic. अवसित (s. auch bes., auch in den Nachträgen). a) der abgespannt hat RV. 4,25,8. — b) Halt gemacht habend, an einem Orte verweilend: इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा RV. 1,32,15. — c) auf den Platz gebracht: Agni TS. 5,2,2,4. — d) abgesetzt, geschlossen: अवसिते ऽवसिते दशसु पदेषु Ait. Br. 5,25. abgeschlossen, beendigt: कर्मन् MBh. 1,4678. कार्ये Hariv. 4242 (आसादित die neuere Ausg.). 11014. Ragh. 11,87. Mâlav. 23,22. Pañkat. 202,18. Bhâg. P. 4,21,32. 5,7,8. दिन Kathâs. 86,133. 111,50. 119,160. नादीन्यावसितान्स्पर्शान् mit न endigend Comm. zu AV. Prât. 1,9. in Pause stehend TS. Prât. 21,3. so v. a. aufgegangen in (loc.) Bhâg. P. 3,28,36. अवसितत्व n. das Beseitigtsein Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 182. — e) der von Etwas abgelassen hat, der Etwas aufgegeben hat; die Ergänzung im abl. oder im comp. vorangehend: कामात् MBh. 12,7888. प्रव्रज्यावसित Jâgñ. 2,183. — f) festgesetzt, bestimmt: वयैव लोके ऽवसिताश्च सेतवः Bhâg. P. 4,6,44. अन्तकाल 2,7,29. — g) worüber man Gewissheit erlangt hat Bhâg. P. 2,5,3. 3,6,38. 28,33. 31,13. 10,14,2. अनवसित 5,3,14. — h) entschlossen zu Etwas (loc.) Bhâg. P. 5,14,36. 8,1,18. — Vgl. अनवस्यत्, अवसा fg., अवसान, अवसाय fgg. und दुरवसित. — caus. 1) anhalten —, Platz oder Aufstellung nehmen lassen: देवयजन एवैनं तदवसाययति Ait. Br. 1,13. अवसाय्यं TS. 3,4,8,7. Çat. Br. 6,7,2,15. — 2) beendigen: विधिमवसाय्य (°साय ed. Calc.) Ragh. 5,76. aufhören machen: औत्सुक्यमात्रम् Spr. (II) 1493, v. l. — 3) Gewissheit erlangen lassen über sich, sich deutlich offenbaren: अवसाययितुं क्षमाः सुखं न विधेयेषु विशेषसंपदः Kir. 2,29.

— अध्यव 1) aufhören, absetzen, schliessen RV. Prât. 11,48. — 2) sich entscheiden für (acc.); bestimmen den Ort von Etwas, auswählen: शालाम् Çat. Br. 3,1,1,11. 7,1,4,1. यज्ञवास्तु Kauç. 137. देवयजनम् Ait. Br. 7,20. TS. 6,1,5,1. Çat. Br. 10,2,3,1. Pañkav. Br. 24,18,8. तेम्यम् ved. Citat in Kâç. zu P. 5,4,30. wählen überh. Kâtj. Çr. 22,3,42. Çâṅkh. Çr. 3,19,12. — 3) sich zur That entschliessen, einen bestimmten Willen an den Tag legen, Etwas beschliessen, wagen, unternehmen: अष्टमे मासे बुद्ध्याध्यवस्यति ein Fötus Nir. 14,6. सर्वो हि लोको विचार्याध्यवस्यति Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 91. इति कृत्वाध्यवस्य (absol.) च R. 7,9,47. एवमध्यवसाय Bhâg. P. 4,14,13. die Ergänzung ein acc.: नाध्यवास्यद्यदा कश्चित्सागरस्य लङ्घनम् MBh. 3,16254. °सेत् 7,9140. °साथीत (°सीयेत ed. Bomb.) 12,7772. अध्यवास्यत med. R. Gorr. 2,15,36. °स्यति 3,7,18. मा स्म माथ मत्कृते ऽध्यवस्यः साहसम् Daçak. 143,6. चक्रं सुकरमिदमध्यवसितुं दुष्करम् Vikr. 48,10. Bhâg. P. 2,2,34. ein loc.: कार्येषु Spr. (II) 7136. ein infin. R. Gorr. 2,29,27. °सेयो Çiç. 9,76. Bhatt. 7,91. — 4) voraussetzen, für wahrscheinlich halten: नाध्यवस्येत्तयोर्जयम् MBh. 9,354. भूतमेवाध्यवस्यन्तो न स्म प्रत्याहरन्भयात् voraussetzend so v. a. haltend für 10,344. fälschlich voraussetzen Sâh. D. 286,7. — 5) pass. sich mit Gewissheit ergeben Bhâg. P. 2,10,7. Comm. zu TS. Prât. 2,7. Pratâpar. 9,b,3. act. dass.: इयं निष्ठा बहुविधा प्रज्ञया त्वध्यवस्यति MBh. 14,862. — 6) nachsinnen: प्रथमपरिगृहीतं स्यान्न वेत्यध्यवस्यन् Çâk. 115. v. l. — 7) partic. °सित a) beendigt Çâk. Ch. 1,42. — b) beschlossen, unternommen: दुष्करं व्रतम् Hit. 19,21. — c) entschlossen: एको ऽध्यवसितः को ऽपि साहसी पुरुषो ऽब्रवीत् Râga-Tar. 6,50. — d) für gewiss erkannt, zur Gewissheit erhoben: °सितं (impers.) मया Bhâg. P. 6,18,72. °ता nom. abstr. Sâh. D. 109,20. — Bhâg. P. 1,19,17 ist अध्यात्मसायुक्ताः zu schreiben. Vgl. अध्यवसाय u. s. w. (in den Nachträgen).

— अन्वव 1) sich halten —, sich anschliessen an (acc.): पूर्वम् TBr. 1,4,4,7. देवान् 10,2. तमेतमात्मानमेत आत्मानो ऽन्ववस्यन्ति (°न्ति Comm.) यथा श्रेष्ठिनं स्वाः Kaush. Up. 4,20. — 2) streben nach, begehren, Verlangen tragen nach: अन्ये वै तस्य ज्ञातमन्ववस्यन्ति Çat. Br. 6,7,2,5. तृणोदकम् Pañkav. Br. 11,5,20. नात्यन्तमन्ववस्येद्वृत्तिं प्राप्य विरमेत् Âpast. 1,18,8. 21,3. — 3) partic. °सित ergriffen von: अनन्ववसितं पाप्मना Çâṅkh. Br. 11,1. — Vgl. अन्ववसायिन् sich haltend, sich anschliessend an (gen.) TS. 2,1,3,3. Çat. Br. 11,4,3,13.

— उदव aufbrechen (namentlich vom Ort des Opfers), sich aufmachen, den Schluss machen AV. 9,6,54. Ait. Br. 7,24. 8,5. Çat. Br. 2,5,2,18. 6,2,19. उदवसाय 12,4,3,10. Kâtj. Çr. 5,3,4. 7,5. 19,5,24. उदवस्य absol. Bhâg. P. 4,7,56. den Ort verändern, sich anderswohin begeben: प्राच्यां दिशि Âçv. Gṛhj. 4,1,1. — Vgl. उदवसान den Schluss bildend: कर्मन् Bhâg. P. 4,7,56. उदवसानीय fg.

— अभ्युदव sich aufmachen zu: वसन्तम्, ऊर्जम् Ait. Br. 4,26.

— उपाव sich bei Jmd. (acc.) niederlassen: पृथिवीम् TS. 2,6,9,6. °सित in der Nähe von Jmd (acc.) ansässig geworden Çat. Br. 3,9,2,8. नदीम् Âçv. Gṛhj. 1,14,7 (उपाव° zu lesen). — Vgl. उपावसायिन् und सूपावसान.

— निरव, partic. °सित aus der Gemeinschaft verstossen P. 2,4,10. यैर्भुक्ते पात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति ते निरवसिताः Schol. निरवसितं बहिष्कारणम् Kâç. — caus. abfertigen so v. a. ausstatten mit (instr.), befriedigen: पुत्रं धनेन TS. 2,5,2,7. 1,6,9,2. TBr. 1,5,2,1.

— पर्यव das Endresultat sein Kusum. 6,3. seinen Abschluss finden —, schliesslich aufgehen in, hinauslaufen auf (loc.) Bâlar. 47. Sâh. D. 101,7. 9. 122,16. Kull. zu M. 5,7. प्रति st. des loc. Naish. 6,23. — partic. °सित 1) nach dem Comm. entfernter (nicht ganz nahe) wohnend Çat. Br. 3,9,2,8. — 2) übergesiedelt: लोकान्तरम् Uttarar. 127,11. fg. (172,4. 5). — 3) vollkommen abgeschlossen, — zu Ende geführt, zum Abschluss gekommen: आरब्धान्येव कर्माणि सुपर्यवसितानि च । यस्य राज्ञः प्रदृश्यन्ते MBh. 12,2078. Spr. (II) 3691. अद्य पर्यवसितं जीवितप्रयोजनं रामस्य Uttarar. 22,5 (20,9. 10). Mâlatîm. 75,3. 4. एवं पर्यवसितप्राय एव नो माधवं प्रति प्रत्याशा 149,6. वाक्यार्थ so v. a. endgültig, definitiv Sâh. D. 303,11. Wilson, Sâṁkhjak. S. 134. Comm. zu Kap. 1,62. °मति adj. vollkommen vertraut mit (loc.) Bhâg. P. 5,9,8. सुपर्यवसितार्थ adj. dass. MBh. 12,7387. — Vgl. पर्यवसान, °सायिन्.

— प्राव den Wohnsitz nehmen unter (acc.): राजा विशाम् Çat. Br. 1,3,2,14.

— प्रत्यव *am Orte bleiben* ÇAT. BR. 3,6,2,29. 12,4,4,1. गृहेषु 13,6,2,20. — partic. °सित 1) प्रत्यवसिता: *fahren zur Hölle* MBH. 13,1639. = आरुह्यपतिता: *gestiegen und wieder gefallen* NILAK. — 2) *gegessen* AK. 3,2,60. (*einen Tadel enthaltend*) *etwa der sich voll gegessen hat* P. 6,2,195, Schol. Vgl. प्रत्यवसान.

— व्यव 1) *sich trennen, in Zwist gerathen:* व्यवस्येतां पितापुत्रौ TBR. 3,9,2,2. ÇAT. BR. 13,2,2,4. — 2) *trennen, einen Absatz machen* (Gegens. सम् अस्) RV. PRÂT. 15,12. 18,29. — 3) *sich entschliessen, sich entscheiden* TBR. 1,8,4,2. ÇÂNKH. ÇR. 1,4,22. यो विचिन्त्य धिया धीरो व्यवस्यति स बुद्धिमान् MBH. 1,4242. विदित्वा °सिष्यामि 6118. Verz. d. Oxf. H. 262,a,3 v. u. °स्यते so v. a. °सीयते pass. impers. MBH. 14,726. die Ergänzung im acc. MBH. 4,1270. कस्त्वेतद्व्यवसेत् 7,9140 (nach der Lesart der ed. Bomb.). मनसा चिन्तितानर्थान्बुद्ध्या चेह व्यवस्यति 14,1193. अर्थं वा यदि वा कामं प्रापम् R. 3,56,18. किं °स्यति so v. a. *vorhaben* SÂH. D. 70,18. BHÂG. P. 4,26,17. आत्मेच्छा °सीयताम् Spr. (II) 6275. im dat.: प्रणिपाताय धीमत: MBH. 5,54. im loc.: तदाज्ञापय क: कस्मिन्कुले वापि °स्यतु so v. a. *was und wo Jmd. Etwas unternehmen soll* R. 4,28,27. mit अर्थम् *zu:* भित्तार्थं °सीयताम् *man entschliesse sich zu* Spr. (II) 3328. mit infin. *entschlossen —, Willens sein zu* MBH. 1,4020. 5,52. R. GORR. 2,15,35. 20,12. 27,26. 84,15. 4,55,18. ÇÂK. 17. 84. MÂRK. P. 61,17. °सेयम् MBH. 1,4163. °सामि 3,16800. — 4) *eine entschiedene Meinung gewinnen oder haben, sich überzeugen, überzeugt sein, erkennen:* व्यवस्य सर्वमस्तीति नास्तिक्यं भावमुत्सृज्य MBH. 3,1200. 5,6024. 13,1386. अव्यवस्यन् ÇÂK. 105, v. l. यथा मे गौतम: प्राह ततो न व्यवसाम्यहम् MBH. 3,12685. इति °स्य BHÂG. P. 10,12,16. °स्यते 3,18. die Ergänzung im acc.: वसन्तम् TBR. 1,8,4,1. एको ऽपि वेदविद्धर्मं यं °स्येत् M. 12,113. BHÂG. P. 4,12,32. भारं हि इयकारस्य न °सन्ति (°स्यन्ति ed. Bomb.) पण्डिता: so v. a. *haben keine richtige Vorstellung von* MBH. 4,1534. नास्तीत्येवं व्यवस्यन्ति सत्यं संशयमेव च ॥ तदयुक्तं व्यवस्यन्ति *von der Wahrheit und dem Zweifel haben sie die Ansicht* u. s. w. 13,7536. fg. यथैनां दुष्कृतां पूर्वां शिशुपालो °स्यति so v. a. *halten für* 2,1400. केचिदेनं °स्यन्ति पितामहसुतम् 9,2716. 14,604. R. 2,12,71. SUÇR. 1,95,7. 2,275,1. 312,9. 369,16. 466,19. BHÂG. P. 1,9,17. — 5) *Betrachtungen bei sich anstellen, hin und her überlegen:* इति °स्य MBH. 1,5936. इदं त्रयं प्रथमपरिगृहीतं स्यान्न वेति °स्यन् ÇÂK. 115. — 6) *im Stande sein, vermögen;* mit infin. MEGH. 23. — 7) partic. °सित a) *zu Ende gegangen:* दिन KATHÂS. 9,30. — b) *beschlossen, unternommen* HARIV. 9239. R. 2,23,10. 76,6. 3,13,7. 44,23. MEGH. 112. Spr. (II) 284. 526. 1602. PRAB. 70,3. impers.: दिष्ट्या °सितम् BHÂG. P. 10,73,19. तेनापि जीवोत्सर्गाय °सितम् PRAB. 89,2. °सितं चित्तेन गन्तुं पुर: Spr. (II) 4288. subst. n. *Beschluss, Entschluss, Vorhaben, Unternehmung* MÂRK. 59,5. Spr. (II) 5203 (pl.). BHÂG. P. 1,13,35. 3,22,22. 4,9,19. 12,32. 6,18,70. 10,71,18. एवं कृतव्यवसित: 6,10,11. नेह युद्धेन वा शक्यं किंचिद्व्यवसितेन वा so v. a. *muthiger Entschluss* R. 5,9,27. — c) *der einen festen Entschluss gefasst hat, entschlossen, den festen Willen habend* BHAG. 9,30. R. 4,26,13 (अ°). VIKRAM. 57,2. MÂLATÎM. 21,10. RÂGA-TAR. 2,93. इति ÇÂK. CH. 63,14. BHÂG. P. 9,6,42. 9,48. एवं बुद्ध्या 8,3,1. 9,1,21. 10,36,43. die Ergänzung im loc.: पितुर्निदेशपालने R. 2,24,1. im dat.: राज्ञ: प्रशान्तये BHÂG. P. 4,13,35. im infin. BHAG. 1,45. R. 1,52,22 (53,21 GORR.). 70,13. MÂRK. 1,11. ÇÂK. 136. VIKRAM. 125. MÂLAV. 22. KATHÂS. 15,86. BHÂG. P. 4,14,34. Verz. d. Oxf. H. 145,b,26. °मति mit infin. 258,a,13. — d) *wovon man sich überzeugt hat, erkannt* BHÂG. P. 5,1,7. 11,2,11. सम्यग्व्यवसितं (impers.) भवता 10,72,7. — e) *zu einer Ueberzeugung gelangt:* इति BHÂG. P. 6,5,21. इति बुद्ध्या 4,17,13. 10,81,38. सम्यग्व्यवसिता ते बुद्धि: *hat das Richtige getroffen* 1,15. एवं °सितमति: 11,8,42. mit acc. so v. a. *für das Wahre erkannt habend und dafür lebend:* ट्टानं देवा व्यवसिता ट्टमेव मकर्षय: MBH. 14,755. नानाव्यवसिता: सर्वे सर्पदेवर्षिदानवा: 756. — f) = प्रतारित BHÛRIPR. im ÇKDR. — Vgl. व्यवसाय, °सायिन्, °सिति. — caus. *entschlossen —, unternehmend machen:* यथा नो व्यवसाययात् VS. 3,58. TS. 2,1,8,5. *Jmd. Willens machen, veranlassen;* mit infin. KIR. 1,28.

— अनुव्यव *dahinterkommen, erkennen:* दुष्करं परमं ज्ञानं तर्केणानुव्यवस्यति MBH. 8,3457.

— संव्यव s. °स्य.

— समव 1) *sich für denselben Ort oder dieselbe Zeit entscheiden:* दीक्षिष्यमाणा: ÇAT. BR. 4,6,8,3. *sich entscheiden für* so v. a. *für richtig anerkennen:* धर्मं यं °स्येत् M. 7,13. — 2) *erreichen, gelangen zu:* °स्यति नास्य पारम् BHÂG. P. 2,7,41.

— नि, °ष्यति, न्यषात् und न्यषासीत् VOP. 8,45. 11,3. partic. °षित P. 8,3,70.

— परिणि, °ष्यति P. 8,4,17, Schol.

— प्रणि, °ष्यति P. 8,4,17, Schol. VOP. 8,22. 45. 11,3.

— परि, °ष्यति P. 8,3,65, Schol. partic. °षित P. 8,3,70. — Vgl. परिषय.

— प्र, partic. °सित 1) *huldigend, hingegeben, obliegend, besorgt um* AK. 3,1,9. H. 383. v. l. zu HALÂJ. 2,198. 209. mit instr. oder loc. P. 2,3,44. 5,2,66. केशै: oder केशेषु Schol. उदयापवर्गयो: RAGH. 8,23. — 2) *anhaltend, beständig:* क्लसित BHATT. 10,6. — Vgl. प्रसित, प्रसिति, प्रसृत unter सर् mit प्र 6) f) und सि mit प्र.

— वि 1) *auflösen, ablösen; freigeben, strömen —, laufen lassen:* ग्रन्थिम् RV. 9,97,18. 10,143,2. पाशान् AV. 6,121,1. VS. 12,65. TS. 3,5,6,2. ÇAT. BR. 3,5,2,25. 6,4,4,20. धारा: RV. 1,85,5. तुरीयम् 142,10. प्रस्रम् 2,3,9. 40,4. 5,85,8. वस्तिम् KAUÇ. 25. वि बंक्षांसि गुणाति मनीषाम् *entfesseln* RV. 4,11,2. 9,95,5. वि सूर्यो अमतिं न श्रियं सात् 5,45,2. *öffnen:* पय: 8,5,9. अद्रिम् 5,45,1. दृतिं कार्यं विषितं (vgl. P. 8,3,70) न्यञ्चम् 83,7. ऊधं: 10,30,11. AV. 7,18,1. *geöffnete d. i. zum Fang gelegte Schlinge* 4,16,6. — 2) *abzäumen, auszäumen:* शिप्रे RV. 1,101,10. partic. pass. *Rosse* RV. 3,33,1. 6,6,4. 12,5. विषितो अस्ति गर्भ: 10,27,14. आदित्य LÂTJ. 3,1,13; vgl. समयाविषित. *abspannen* so v. a. *weich —, milde machen:* वि ते मन: सीमहि RV. 1,25,3. — Vgl. 1. विषाण (wo zu setzen ist: *das Ablassen* sc. *einer Flüssigkeit*) und °षायिन्.

— सं, सं स्यामि AV. 3,19,2. 5 fehlerhaft für सं श्यामि.

4. सा f. pron. s. unter 1. स.

5. सा f. = लक्ष्मी TRIK. 1,1,41. H. 226. — Vgl. 4. स.

सांयमन (von संयमन) adj. *zur Selbstbeherrschung in Beziehung stehend:* अग्निहोत्र KAUSH. UP. 2,5, v. l.

सांयमनि (wie oben) m. patron. Çala's MBH. 6,2680. 2687. 2690. 2700.

सांयाति gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. Davon सांयातिक adj. (f. आ und ई) ebend.

सांयात्रिक (von संयात्रा) m. *ein zu Schiffe Reisender, Seefahrer* AK. 1,2,3,12. H. 875. Halâj. 3,33. Hariv. 3282 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Çiç. 3,76. Spr. (II) 2636. 4051. Kathâs. 80,30 (संया° gedr.). Kâçikh. 7,120 (nach Aufrecht). Verz. d. Oxf. H. 151,a,2.3.5. Daçak. 149,10.

सांयुगीन adj. = संयुगे साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. *kriegerisch:* विक्रम Ragh. 11,30. *tapfer in der Schlacht* AK. 2,8,2,45. H. 793. Kumâras. 2,57. Vikram. 87,2. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 13.

सांयुज्य Râǵa-Tar. 3,279 fehlerhaft für सायुज्य.

सांयोगिक adj. = संयोगाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. °योगिक *in Verbindung stehend:* अर्थाः Nir. 1,2.

सांरत्य n. nom. abstr. von संरत gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सांराविण (von संराविन् und dieses von 1. रु mit सम्) n. *allgemeines Geschrei* u. s. w. Schol. zu P. 3,3,44. 5,4,15. Vop. 26,176. Mâlatîm. 77,12.

सांवत्सर (von संवत्सर) 1) adj. (f. ई) *jährig* gaṇa संधिवेलादि zu P. 4,3,16. ऋगयनादि zu 73. षाण्मास्यः सांवत्सरो वा Âçv. Ça. 3,8,5. व्रत 14,22. Çâṅkh. Ça. 6,4,32. Bhâg. P. 6,18,53. 9,4,29. °द्वेषास् (संव° die neuere Ausg.) Hariv. 7905. भृति *Jahreslohn* MBh. 12,2298. त्रि° Çâṅkh. Ça. 13,28,4. — 2) m. *ein Kalenderkundiger, Astrolog* AK. 2,8,2,14. H. 482. Halâj. 2,248. Verz. d. Cambr. H. 33. Weber, Ǵjot. 110, N. 1. Nax. 2,285. MBh. 5,1905. 12,2232 (गर्ग). 3243. 13,6209. Kâm. Nîtis. 4,33. Spr. (II) 6285. P. 1,3,50, Schol. Varâh. Bṛh. S. 2, Anf. 10. fgg. 12,15. 43,30. 53,1.98. °पाठिन् 2,18 (aus Garga). °सूत्र 2, Anf. — Vgl. प्रति°.

सांवत्सरक (wie oben) 1) adj. *jährig, nach einem Jahre zahlbar:* ऋण P. 4,3,50. — 2) m. *Astrolog:* अ° adj. Varâh. Bṛh. S. 2,12, v. l.

सांवत्सररथ m. *die Sonne* H. ç. 7.

सांवत्सरिक (von संवत्सर) 1) adj. *jährig* P. 4,3,11, Schol. रेतांसि Ait. Br. 4,22. 6,30. Çâṅkh. Br. 25,12. 14. Pâr. Gṛhj. 2,1. बलि *Jahresabgabe* M. 7,80. ऋण *nach einem Jahre zahlbar* P. 4,3,50. *ein Jahr oder Jahre lang dauernd* Âçv. Ça. 2,14,2. Lâṭj. 8,2,14. 10,1,6. 5,20. Maç. 9,10 in Verz. d. B. H. 74. *das ganze Jahr hindurchgehend:* नियम Kull. zu M. 6,28. *jährlich:* °कर्मन् Verz. d. B. H. No. 321 (संव° gedr.). श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 87,a,26. Verz. d. Tüb. H. 20. *zu einem Jahr-Opfer gehörig* Lâṭj. 10,5,4. am Ende eines comp. nach einem Zahlwort P. 5,1,87. 7,3,15. — 2) m. *Astrolog* Pańkat. 136,21. अ° adj. (असंवत्सरक v. l.) Varâh. Bṛh. S. 2,12.

सांवत्सरीय (von सांवत्सर) adj.: सिद्धी Ind. St. 3,459,4.

सांवरण (von संवरण) m. patron. eines Manu RV. Anukr. zu 9,101.

सांवरणि m. desgl. Vâlakh. 3,1.

सांवर्गजित (von संवर्गजित्) m. patron. der Gotama (pl.) Lâṭj. 4,7,15. Nid. 5,10.

सांवर्त (von संवर्त) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 14,12,6. 7. Ind. St. 3,243,a. इन्द्रस्य desgl. 209,a.

सांवर्तक (von संवर्तक = संवर्त) adj. *beim Untergang der Welt erscheinend:* Feuer R. ed. Bomb. 3,65,1. Bhâg. P. 1,7,31. 8,10,19. 10,25,2. 11,3,11. Sonne 12,4,8. Dürre u. s. w. Comm. zu 8,24,46. — Vgl. संवर्तक.

सांवह्नित्र adj. von संवह्नितर् (= संवोढर्) P. 4,3,120, Vârtt. 4.

सांवादिक (von संवाद) m. *ein Dialectiker* (नैयायिक) Gaṭâdh. im ÇKDr.

सांवाद्य n. nom. abstr. von संवादिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांवाशिन (von संवाशिन् und dieses von वाश् mit सम्) n. *das Zusammenblöken* (der Kühe und Kälber) Kâtj. Çr. 12,3,12.

सांवासिक adj. = संवासाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवास्यक n. = संवास *das Zusammenwohnen, Zusammenleben* MBh. 12,4967.

सांवाह्निक adj. (f. आ und ई) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116 und gaṇa गुडादि zu 4,103.

सांवित्तिक (von संवित्ति) adj. *auf einer* (blossen) *Empfindung beruhend* so v. a. *subjectiv* (Gegens. पारमार्थिक) Comm. zu Kap. 1,44. Vgl. सांवृत्तिक.

सांविद्य n. = संविद् *Einverständniss* TS. 6,5,5,1. Pańkav. Br. 9,2,6.

सांवृत्तिक adj. = सांवित्तिक und vielleicht nur fehlerhaft Nîlak. 71.

सांवेशनिक adj. = संवेशनाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवेश्य n. nom. abstr. von संवेशिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांवेषिक adj. = संवेषाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवेद्य (von संवेदिन् und dieses von 2. विद् mit सम्) n. *das Sichzusammenfinden; Vereinigung:* नाव्ययोः Kauç. 18.

सांव्यवहारिक (von संव्यवहार) adj. (f. ई) *im Verkehr üblich, allgemein verständlich:* संज्ञा Comm. zu Lâṭj. 1,5,4 (संव्य° gedr.). zu Âçv. Ça. 1,9,5.

सांशयिक (von संशय) adj. (f. ई) P. 5,1,73. 1) *zweifelhaft* so v. a. *worüber ein Zweifel obwaltet, unsicher* Nir. 7,9. नौ Âpast. 1,32,27. नहि °कं कुर्यात् Spr. (II) 6817, v. l. यत्ते °कं हृदि Mârk. P. 10,44. वरं °कान्निष्कात्सांशयिकः कार्षापणः Verz. d. Oxf. H. 216,a,41. fg. — 2) *zweifelhaft* so v. a. *zweifelnd, skeptisch* AK. 3,1,5. H. 445, Schol.

सांशयिकत्व n. nom. abstr. zu सांशयिक 1) Verz. d. Oxf. H. 216,a,40. Sarvadarçanas. 133,7.

सांशित्य m. patron. von संशित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सांस MBh. 6,64 fehlerhaft für मांस, wie die ed. Bomb. liest.

सांसर्गविद्य adj. = संसर्गविद्यामधीते वेद वा Kâç. zu P. 4,2,60.

सांसर्गिक (von संसर्ग) adj. (f. ई) *durch Berührung —, durch Verkehr entstehend, — sich bildend:* दोष Bhâg. P. 5,10,5. धी Kâm. Nîtis. 15,33.

सांसारिक (von संसार) adj. *mit dem Kreislauf des Lebens —, mit dem weltlichen Dasein in Verbindung stehend, darauf beruhend* u. s. w. Çântiç. 1,3. Uttarar. 34,10 (45,12). Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 247. Bhâg. P. 3,31,15. Sarvadarçanas. 49,3.

सांसिद्धिक (von संसिद्धि) adj. (f. ई) *ursprünglich, naturgemäss, natürlich* MBh. 3,1260 (ohne von Nîlak. erwähnte Lesart). 11,52. 100. Kap. 3,20. 5,111. Sâṅkhjak. 43. Wilson, Sâṅkhjak. S. 142. Tarkas. 18. Bhâshâp. 38. 89. fg. 153.

सांसिद्ध्य (von संसिद्ध) n. *Vollkommenheit:* सांसिद्ध्यमस्योस्तव दर्शनान्नः so v. a. *unsere Augen haben das höchste Ziel erreicht* Bhâg. P. 3,21,13.

सांसृष्टिक (von संसृष्टि) adj. *in unmittelbarer Verbindung stehend, alsbald erfolgend, unmittelbar:* फल Schol. zu H. 162 (v. l. सांदृष्टिक).

सांस्कारिक (von संस्कार) adj. *zum Leichenbegängniss gehörig, — erforderlich:* रास° (द्रव्य) R. Gorr. 2,83,2.

सांस्थानिक adj. = संस्थाने व्यवहरति P. 4,4,72.

सांस्फीयक adj. von संस्फीय gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सांस्राविण n. = वृत्तस्य वृत्तं व्याप्य सम्यक्स्रावः ÇKDr. nach Uṇâdivr. im Saṅkshiptas.

सांहत्य (von संहत) n. *Vereinigung, Verbindung* Kap. 3,22. Comm. zu Prab. 86,16.

सांहातिक (von संहात) n. (sc. भ, नक्षत्र) in der Nativitätslehre Bez. *des 16ten* Nakshatra *nach dem* Nakshatra, *in welchem der Mond bei der Geburt eines Kindes stand,* ÇKDr. Suppl. unter षणाडीचक्र.

सांहार MBh. 5,3540 fehlerhaft für संहार, wie die ed. Bomb. liest (ausserdem hier संभृतः st. संवृतः).

सांहित adj. (f. ई) *der* Saṃhitâ *eigen, auf ihr beruhend* u. s. w. RV. Prât. 14,1. TS. Prât. 9,17. 20,3. Comm. zu 14,5. P. 4,3,67, Schol. उपनिषद् Ind. St. 1,75. 2,208. 3,386. Verz. d. B. H. No. 152. स्र° TS. Prât. 4,6. Comm. zu 7. 14,5.

सांहितिक = संहितामधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60. 1) adj. = सांहित Comm. zu RV. Prât. 3,4. zu AV. Prât. 4,107.114 (an den beiden letzten Stellen fälschlich संहि°). — 2) m. *Verfasser einer astrologischen* Saṃhitâ Gaṇit. Kâlam. 30. Gol. Tripraçnav. 11. Verz. d. Cambr. H. 43.

साक n. = 4. शाक 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,43.

साकंयुज् adj. *verbunden* RV. 10,106,3.

साकंवृत् adj. *mit einander rollend:* Räder Pañkav. Br. 20,13,2. 25,1,6.

साकंवृध् adj. *zusammen gross werdend* RV. 7,93,2. 9,68,3.

साकंगर्भ adj. *zugleich trächtig* Kauç. 116.

साकंजा adj. *zugleich geboren* RV. 1,164,15. Çat. Br. 3,4,2,21.

साकम् (von 2. स) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. 1) *mit einander, auf einmal, zugleich, gleichzeitig* RV. 1,37,2. 52,1. साकं वीझिरे स्वधया दिवो नरः: 64,4. 80,9. साकं गावः सुवते पच्यते यवः 135,8. 2,24,4. साकमेकेन कर्मणा 3,12,6. 4,19,5. 26,7. त्री साकं सरांसि पिबत् 5,29,7. 7,99,5. साकं वदन्ति बहवो मनीषिणः 9,72,2. TS. 5,7,4,4. Ait. Br. 7,18. AV. 1,10,2. Weber, Ǵjot. 26. Kathâs. 62,55. Bhâg. P. 3,20,51. 25,35. — 2) *in Gemeinschaft mit, nebst;* mit instr. RV. 1,47,7. साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ 161,2. साकं देवेभिरवदन्नृतानि 179,2. साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ 2,22,3. 6,66,2. मदेन 9,7,7. 10,97,13. AV. 1,11,6. 5,28,8. 6,129,1. VS. 27,31. साकं सूर्येणोद्यता TS. 1,8,4,1. Pañkav. Br. 8,8,4. Âçv. Gṛhj. 2,9,5. तंपद्यास्ते परैः साकं विपदि स्वजनैस्तु: Spr. (II) 6879. अद्य जनन्या गुरुभिश्च साकम् — अवसं चिराय Kathâs. 4,136. 10,49. 14,8. 17,105. 18,80. 379. 20,90. 27,193. Ind. St. 8,307. 311. Râǵa-Tar. 2,19. Bhâg. P. 3,13, 6. 32,10. साकं त्वचा कारुहास्य Varâh. Bṛh. S. 68,87. तनयो पीवरास्येन साकम् Kathâs. 24,232. Varâh. Bṛh. S. 77,2. Râǵa-Tar. 4,193. दुर्विदग्धषण्टा साकं निर्विशेषं सभाश्रितैः (बुधैः) 1,356. साकं कुरङ्गदृशा मधुपानलीलां कर्तुं सुहृद्भिरपि वैरिणि ते प्रवृत्ते Kâvjapr. (II) 103,6. युद्धे साकमिन्द्रियैर्न्हतः Varâh. Bṛh. S. 18,3. स्त्रीभिः साकं विग्रहः 89,11.

साकमश्व 1) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Çaunaḥçepa Ind. St. 3,243,a. — 2) n. N. eines Sâman (nach RV. 6,16,16) Ait. Br. 3,49. Pañkav. Br. 8,8,4. 11,11,6. Lâṭj. 3,6,24. 6,8,12. Ind. St. 3,243, b. Davon °त्व n. nom. abstr. Ait. Br. 3,49.

साकमुक्ष् adj. *gleichzeitig träufelnd, — spritzend:* गण der Marut RV. 7,58,1. साकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारः 9,93,1.

साकमेध (साकम् + एध) m. 1) pl. Bez. *des dritten* Parvan *der* Kâturmâsja. Fällt Vaiçvadeva auf den Phâlguna-Vollmond, Varuṇapraghâsa auf den Âshâḍha, so tritt Sâkamedha mit dem Vollmond oder dem 14ten Tage des Kârttika ein. Comm. zu TBr. 1,195. zu TS. 2,50. Weber, Nax. 2,331. TBr. 1,4,9,5. 10,7. 6,8,1. TS. 3,2, 2,3. Çat. Br. 2,5,4,10. 5,2,4,7. Âçv. Çr. 2,18,1. Kâtj. Çr. 5,6,1. 24. 4,31. Lâṭj. 5,1,11. 8,8,16. Maçaka 4,3. fgg. in Verz. d. B. H. 52. — 2) N. *eines dreitägigen* Soma-*Opfers* Çâṅkh. Çr. 14,8,1.

साकंप्रस्थायीय (von साकम् + प्रस्था) adj. याग *eine best. Ceremonie* TS. 2,5,4,3. °प्रस्थाय्य Çâṅkh. Çr. 3,8,2. 10,7.

साकरूण्ड s. साकुरूण्ड.

साकर्णकायन adj. von सकर्णक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साकर्णिक adj. desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

साकलायन adj. von सकल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साकल्पक Kathâs. 117,89 fehlerhaft für साकल्यक (von 2. स + अकल्य) adj. *krank, unwohl.*

साकल्य (von सकल) n. *Ganzheit, Vollständigkeit, Totalität* P. 2,1,6. 3,4,29. Vop. 6,58, Anf. 7,85. AK. 3,3,2. 3,4,24,150. 25(28), 8. 3,5,3. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 145. Nalod. 3,19. Sarvadarçanas. 96,7. न चास्य रूपं पश्यामि पार्श्वतो न च पृष्ठतः। एक एवाभियाति त्वां पश्य साकल्यमात्मनः so v. a. *sieh, wie Alles in der einen Person vereinigt ist.* MBh. 8,4033 (साफल्यमा° ed. Bomb.). °ल्येन *vollständig, ganz* M. 12, 25. °वचन *vollständiges Durchlesen* H. 839. Halâj. 2,246.

साकल्यक s. साकल्पक.

साकाङ्क्ष (2. स + आकाङ्क्षा) adj. 1) *ein Verlangen habend, — empfindend* Verz. d. Oxf. H. 85,b,50. °म् adv. *mit Begehren:* परस्य युवतीं भार्यां साकाङ्क्षं वीक्षते न कः Spr. (II) 3492. — 2) *eine Ergänzung verlangend, in Correlation stehend* P. 3,2,114. 8,1,35. Schol. zu 2,96. 104. Sâh. D. 9,15. 217,11. Kusum. 57,11.

साकाङ्क्षता f. nom. abstr. zu साकाङ्क्ष 2) Sâh. D. 576. Comm. zu TS. Prât. 14,15. मिथःसा° वाचः H. 67.

साकाङ्क्षत्व n. desgl. Kâtj. Çr. 4,2,2. 4,13. 6,2,16. Schol. zu P. 8,2,104.

साकांप्रातायन (!) m. patron., pl. Saṃsk. K. 183,b,9.

साकार (2. स + आ°) adj. (f. आ) 1) *Form —, Gestalt habend, leibhaftig:* साकारमनृतं विद्धि निराकारं तु निश्चलम् Ashṭâv. 1,17. Kathâs. 30,6. 103,17 (सकारा gedr.). 112,102. °ज्ञानवाद *die Theorie, dass die Anschauungen aus Bildern bestehen, die aber unabhängig sind von der Aussenwelt* (die Theorie der Jogâkâra) Sarvadarçanas. 26,20. fg.; vgl. 24,11. °सिद्धि Titel eines Abschnittes in einem Werke oder des Werkes selbst 101,15. — 2) *eine schöne Form habend, von schönem Aeussern* Spr. (II) 6983. Mârk. P. 69,31. °म् adv. *schön, anmuthig* Hariv. 8422. — Vgl. निराकार.

साकारता (von साकार) f. *Leibhaftigkeit:* प्रज्ञापुण्यपरीपाक इव °तां

गत: Kathâs. 94,97.

साकुरुण्ड m. *eine best. Pflanze* Râǵan. (6,246) im ÇKDr. साकरुण्ड unter वस्त्रभूषणा. — Vgl. कुरुण्ड.

साकूत s. u. आकूत (auch in den Nachträgen). °हसित Git. 2,21. Kathâs. 38,28.

साकेत 1) n. Bez. Ajodhjâ's Trik. 2,1,12. H. 975. Pat. in Ind. St. 5,151. fgg. °मिथिले AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). R. Gorr. 2,38,34. Ragh. 5,31. 13,79. 14,13. 18,35. Varâh. Bṛh. S. 14,4. — 2) m. pl. *die Bewohner von* Ajodhjâ Verz. d. Oxf. H. 217,b,22.

साकेतक adj. von साकेत gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

साकेतन n. = साकेत 1) Vjutp. 102. Wassiljew 50. Târan. 67. 293.

साकोटक Pańkat. 1,6,16 fehlerhaft für शाखोटक.

साक्तव (von सक्तु) *ein aus Gerste bereitetes Getränk* (मन्थ) H. an. 2, 219. Med. th. 11.

साक्तुक 1) adj. = सक्तुनि साधु: gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. = सक्तवे प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. — 2) m. = सक्तुक H. 1198, Schol.

साक्तुसैन्धव adj. = सक्तुसिन्धुषु भव: P. 7,3,19, Schol.

साक्ष्, साक्षति (= आप्नोति) Nir. 11,21 zur Erkl. von प्रसाक्षते (von 1. सक्).

साक्षत s. u. अक्षत 2). साक्षतम् Dhûrtas. 66,4 wohl fehlerhaft für सततम्.

साक्षर (2. स + अ°) adj. *beredt;* davon °ता f. nom. abstr.: किं मण्डनं साक्षरता मुखस्य Spr. (II) 1778.

साक्षात् (abl. von 2. स + अक्ष *Auge*) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = प्रत्यक्ष und तुल्य (सदृश) AK. 3,4,22(28),5. H. an. 7,26. Med. avj. 33. Halâj. 5,88. 1) *mit Augen, mit eigenen Augen:* साक्षाद्द्रष्टर् P. 5,2, 91. साक्षाद्दृष्टि Sarvadarçanas. 80,8. साक्षाद्दृष्टो ऽसि Kumâras. 6,22. दर्शनसुखमनुभवत: साक्षादिव तन्मयेन हृदयेन Çâk. 148. Çç. 3,9. साक्षात्स्वप्ने च दर्शनम् Sâh. D. 77,19. Kathâs. 33,139. 35,83. 36,119. 42,160. Bhâg. P. 8,2,30. Sarvadarçanas. 26,14. Verz. d. Oxf. H. 128,b,35. fg. — 2) (*vor Augen*) *offenbar, in Wirklichkeit, geradezu, recht eigentlich* AV. 12,5,12. TBr. 1,2,2,6. 3,6,1. 6,6,2. 8,2,1. एते ह्नि साक्षाद्यज्ञं यदूर्षा: 3,3,6. 4,10,7. साक्षादेव दीक्षायामागतायां दीक्षते Ait. Br. 4,26. TS. 1,6,3,4. 2,1,5,5. 9,3. 3,12,2. साक्षादेव देवानामास्ये जुहोति 5,6,3. Çat. Br. 2,1,2,6. 13,2,5,2. 3,5,3. साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म 14,6,4,1. एतच्चतुर्विधं प्राहु: साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् M. 2,12. 237. Mâlatîm. 6,13. Spr. (II) 6184. Kathâs. 24,214. 37,21. 40,82. Prab. 48,10. 52,14. LA. (III) 92, 12. — 3) *in Wirklichkeit* so v. a. *in eigener Person, leibhaftig:* कृष्णात्साक्षात्कथयत: स्वयम् Bhag. 18,75. किं त्वं साक्षाद्धर्मुर्वेदो रामो वा — अथ साक्षाद्धरिरूप: साक्षाद्वा विष्णुरच्युत: MBh. 1,7101. 7635. 2,2410. 3,1774. साक्षाद्देवानपास्याय वृतो य: स पुरा मया 2964. 14914. 16895. तदैव न स्पृक्ष्यति साक्षादपि शतक्रतो: 14,563. R. 1,2,30. 14,36. 19,6. 26. साक्षाच्चण्डालतां गत: *zu einem leibhaftigen* Ḱ. *geworden* 59,4. 73,2. R. Gorr. 1,28,5. 2,30,29. 3,71,14. 73,24. 4,58,23. 5,47,25. Megh. 72. Çâk. 6. 143. Mâlav. 68. Spr. (II) 6276. Kathâs. 7,14. 42,57. 118. 49, 245. ज्ञानं साक्षाद्भगवतोदितम् Bhâg. P. 1,5,30. 7,6. 9,13. 17,15. 3,8,2. 11,41. 4,24,28. 30,32. 33. 5,9,21. 7,14,2. 8,5,21. Pańkat. 46,6. यद्भवतोक्तं तन्मया साक्षादेवानुभूतम् 197,12. साक्षादिव मनु: स्वयम् MBh. 3,2075. 2131. R. 1,23,6 (vgl. 10). 2,46,24. 4,33,35. अद्वैव साक्षात् Ragh. 2,16. निजमन्नतरो: साक्षात्पक्वामिव फलश्रियम् Kathâs. 18,368. साक्षाद्वावाविव शरीरिणौ (dieses unnütz) Mâlav. 10,19. — 4) *unmittelbar, direct* Sâh. D. 7,21. Kull. zu M. 4,30. Sarvadarçanas. 77,10. साक्षात्परंपरया वा Ind. St. 1,13,3. 19,16. Schol. zu Kap. 1,20. साक्षात्योग im Gegens. zu परंपरासंबन्ध Schol. zu P. 8,1,24. साक्षात्प्रयोजन Sarvadarçanas. 138,22. साक्षाद्व्याप्य 105,19. fg. 106,5. 8. — 5) in Verbindung mit भू *in eigener Person erscheinen* Kathâs. 35,103. — 6) in Verbindung mit कर्, साक्षात्कृत्वा und साक्षात्कृत्य P. 1,4,74. Vop. 15,5. *sich vor Augen führen, zu Gesicht bekommen, schauen:* साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवु: Nir. 1,20. आप्त: खलु साक्षात्कृतधर्मा Muir, ST. 3,210. आराधय शंकरम् । साक्षात्कृत्य च तम् Kathâs. 10,96. Pańkat. 1,13,24. Sâh. D. 207,3. Verz. d. Oxf. H. 177,a, N. 1. Ind. St. 1,20,13. Bhaṭṭ. 5,71. Vedântas. (Allah.) No. 142. Kusum. 45,5. Schol. zu Çâk. 142 bei Monier Williams.

साक्षात्कर adj. (Alles) *vor Augen führend, zur Anschauung bringend* Verz. d. Oxf. H. 88,a,19.

साक्षात्करण n. *das Schauen:* संस्कार° ebend. 230,a,26.

साक्षात्कर्तर् nom. ag. *der (Alles) schaut* Verz. d. Oxf. H. 251,a,27.

साक्षात्कार m. 1) *das zu-Gesicht-Bekommen, Schauen, Wahrnehmung* Çaunaka bei Müller, SL. 237,7. Verz. d. Oxf. H. 128,b,35. श्रोत्रेण शब्दसाक्षात्कारे Tarkas. 26. Nilak. 26. 63. 242. Kull. zu M. 4,258. Schol. zu Kap. 1,57. 59. fg. 106. Weber, Râmat. Up. S. 349. Vedântas. (Allah.) No. 113. Ind. St. 1,19,13. fg. Sarvadarçanas. 80,1. 5. 103,17. 20. Bhâshâp. 84. Kusum. 3,4. — 2) *das Gewahrwerden, Erfahren* so v. a. *Lohn* (= फल Comm.): भूमिदानस्य Bhâg. P. 5,24,19.

साक्षात्कारता f. nom. abstr. zu साक्षात्कार 1) Sâh. D. 55.

साक्षात्कारवत् (von साक्षात्कार) adj. am Ende eines comp. *eine Anschauung von — besitzend* Sarvadarçanas. 119,2.

साक्षात्कारिन् adj. *schauend* Nilak. 29. Schol. zu Kap. 1,60. Sarvadarçanas. 29,3. 6. Kusum. 20,6. 46,18.

साक्षात्कृति f. = साक्षात्कार 1) Sarvadarçanas. 114,2.

साक्षात्क्रिया f. dass.: अर्थ° Lot. de la b. l. 821.

साक्षात्पुरुषोत्तमवाक्य n. Titel einer Schrift Hall 146.

साक्षि m. = साक्षिन् in लोक° R. 7,23,2,6.

साक्षिक am Ende eines adj. comp. (f. आ) von साक्षिन् *Zeuge:* सुखमात्मसाक्षिकम् Maitrjup. 6,24. भुक्तिरसाक्षिका Spr. (II) 7441. असाक्षिककृत *ohne Zeugen geschlagen* Jâǵn. 2,212.ससाक्षिकम् adv. *vor Zeugen* 63. अग्निसाक्षिकम् adv. *coram igne* MBh. 1,7345. Suçr. 1,7,5. Mâlav. 70. — Vgl. अ°, अग्नि°, लोक°, वह्नि°.

साक्षिता (von साक्षिन्) f. *das Zuschauer —, Zeugesein* Nilak. 54. Kusum. 19,21. तस्य साक्षितां ययु: *sie wurden dessen Zeugen* Ragh. 19,42. स्वकुलक्षय° Kathâs. 22,212. vor Gericht M. 8,80.

साक्षित्व n. dass. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133. Kap. 1,149 (अ°). 162. Sâńkhjak. 19. Weber, Râmat. Up. 343. vor Gericht Suçr. 2,146,3.

साक्षिन् (von 2. स + अक्ष *Auge;* vgl. साक्षात्) m. 1) *Zuschauer, Zeuge* (auch vor Gericht) P. 5,2,91. H. 882. mit gen. oder loc. P. 2,3,39. Vop. 5,29. M. 8,48. 45. 56. 57. 60 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 86,a,3. 4. 263,a,17. MBh. 3,2984. 13,349. साक्षी लोकस्य पावक: R.

6,103,5. आत्मैव ह्यात्मनः साक्षी कृतस्यापकृतस्य च Spr. (II) 923. 922. त्रयः परार्थे क्लिश्यन्ति साक्षिणः प्रतिभूः कुलम् 2637. 4233. Kathâs. 4,74. 20,13. Bhâg. P. 4,30,26. Pańkar. 1,7,42. साक्षिप्रश्न M. 1,115. Kâm. Nîtis. 14,46. तपः° Kumâras. 5,60. अन्योऽन्य° Kathâs. 32,67. आत्म° Bhâg. P. 1,5,7. पुरुषबुद्धि° 4,3,21. 13,28. 5,18,38. साक्षिणी f.: सुखदुःखयोः Râǵa-Tar. 4,70. वियोग° Spr. (II) 1983. शील° Kathâs. 16,113. In der Philosophie *das den Objecten unabhängig gegenüberstehende Subject* Nir. 14,10. Ind. St. 1,301. 9,132. fg. 146. Bâlab. 1. Ashṭâv. 1,2. 11. चिद्रूपोऽसि सदा साक्षी 15,4. am Ende eines adj. comp.: तच्च प्रत्यक्षं पुनर्द्विविधं जीवसाक्षीश्वरसाक्षि च Nilak. 223. — 2) N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 184,b,2. pl. 185,b,5 (wohl साक्षिणो zu lesen). — Vgl. कूट°, जगत्°, दुः°, भूत°, मिथ्या° लोक°, विश्व°, सत्य°, सर्व°.

साक्षिप्रम् adv.: वेषं साक्षिप्रमाधाय रक्तेनैकेन वाससा MBh. 1,7719. वेषं शृङ्गारमाधाय साक्षिप्तं आक्षिप्तं आक्षेपो मनोवैकल्यं तेन सह यथा स्यात्तथा सूक्ष्मैकवाससो धारितत्वादिविकाङ्गावयवत्वेन जनं व्याकुलयतीत्यर्थः Nilak. es ist wohl सा क्षिप्रम् zu lesen.

साक्षिभूत adj. *Zeuge seiend* Bhâg. P. 8,16,34. Pańkar. 1,3,30. Vgl. साक्षीभूत.

साक्षिमत् (von साक्षिन्) adj. *einen Zeugen habend, vor Zeugen geschehen* Jâǵń. 2,94.

साक्षीक m. N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 186,a,8.

साक्षीकर् (साक्षिन् + 1. कर्) *zum Zeugen anrufen:* अग्निं °कृत्य Kathâs. 16,84.

साक्षीभूत R. 3,51,34 wohl fehlerhaft für साक्षिभूत.

साक्षेप adj. und °म् adv. s. u. आक्षेप 6) (auch in den Nachträgen). adv. *vorwurfsvoll* auch Kathâs. 23,7. 24,30. Râǵa-Tar. 3,87. adj. *eine Einwendung —, eine Einschränkung enthaltend* Kâvjâd. 2,186. Verz. d. Oxf. H. 208,b,20.

साक्ष्य (von साक्षिन्) 1) adj. gaṇa दिशादि zu P. 4,3,54. Accent eines darauf ausgehenden comp. gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131. लेत्र°(?) so v. a. *sichtbar für* Bhâg. P. 5,11,7. — 2) n. *das Zeugesein, Zeugniss, Aussage vor Gericht:* साक्ष्यं सिध्यति M. 8,74. वितथ 118. साक्ष्यमर्हन्ति 62. साक्ष्यं पृच्छेदृतम् 87. अब्रुवन्साक्ष्यमृणादिषु 107. Jâǵń. 2,76. यः साक्ष्यमनृतं वदेत् M. 8,93. 119. Jâǵń. 2,74. साक्ष्यं कर् *Zeugniss ablegen für* (gen.) M. 8,68. fg. Kathâs. 25,21. वि-धा 124,233. दा Spr. (II) 3280. गी M. 8, 197. बालवृद्धातुराणां च साक्ष्येषु वदतां मृषा 71. सत्यं साक्ष्ये ब्रुवन् 81. साक्ष्ये ऽनृतं वदन् 82. 97. 11,88. Bhâg. P. 5,26,28. साक्ष्ये अधि-कर् (so ed. Bomb.) MBh. 5,1225. मम साक्ष्ये नियुक्ताः Hariv. 7800. साक्ष्ये दुष्टः Jâǵń. 2,15. देवसाक्ष्ये, मनुष्यसाक्ष्ये so v. a. *vor Göttern —, vor Menschen als Zeugen* Nidânas. 3,8 in Ind. St. 10,83. तमेव चाधाय विवाहसाक्ष्ये Ragh. 7,17. महातपःसाक्ष्य इव स्थिताः क्षपाः Kumâras. 5,25. — Vgl. कौट°.

साखि s. शाखि.

साखिदत्तेय adj. von सखिदत्त gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

साखेय adj. von सखि P. 4,2,80.

साख्यं (von सखि) n. *Vereinigung von Genossen, Partei:* अस्मभ्यं तत्त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः साख्यस्य त्रिताय *dem* Trita *unserer Partei* ṚV. 2,11,19. °मरण *Untergang der ganzen* (gegnerischen) *Partei* Kâtj. Çr. 25,14,19.

साख्य = सख्य *Freundschaft* Dhanańǵaja im ÇKDr. Wilson, Sel. Works 1,163 (wohl nur fehlerhaft).

सागर (von 1. सगर) 1) m. a) *das Meer* Çânt. 1,2 (oxyt.). AK. 1,2,2,1. H. 1073. Halâj. 3,30. nach der Legende das von den Söhnen Sagara's ausgehöhlte Becken, welches Bhagîratha mit dem Wasser der Gaṅgâ füllte, R. 1,5,2. R. Gorr. 1,45,37. VP. 379. Bhâg. P. 9,8,4. vgl. u. 1. सगर 2). M. 6,90. Kólikop. in Ind. St. 9,20. सरसामस्मि सागरः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. R. 2,23,29. Suçr. 1,264,8. Ashṭâv. 3,3. Varâh. Bṛh. S. 5,42. 12,2. Naish. 22,43. दुस्तर Ragh. 1,2. सागराम्भस् MBh. 1,1137. Spr. (II) 6995. सागरं सुमहद्दृष्ट्वा (vgl. u. महत्) R. 6,34,14. °बन्धन Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. °लङ्घनमन्त्र 344,a,13. °धीरचेतस् Ragh. 18,3. सागरस्य फेनः so v. a. समुद्रफेन Suçr. 2,324,4. 347,8. du. Bhâg. P. 8,10,15. pl. M. 1,24. Hariv. 266. R. 1,65,12. Varâh. Bṛh. S. 48,60. चत्वारः MBh. 6,105. Râǵa-Tar. 3,126. सप्त R. 3,77, 25. सप्तसागरदान (*sieben Urnen mit siebenfachem Inhalt den sieben Meeren entsprechend;* vgl. unter समुद्र Sp. 727, Z. 20) Verz. d. Oxf. H. 43, a,18. fg. 35,b,10. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,76. MBh. 3,13433. 7,3900. 9,1944. Ragh. 1,30. 11,86. 18,3. Mârk. P. 121,2. Weber, Kṛshṇaǵ. 297. Pańkar. 1,6,84. — b) *das Meer als Bild der unübersehbaren Ausdehnung, der Unergründlichkeit und Gefährlichkeit:* पङ्क° Mârk. P. 43,18. संसार° Ashṭâv. 17,9. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. चिन्ता° R. 1,9,44. शोक° 2,77,13. R. Gorr. 2,37,22. 6, 95,34. Weber, Kṛshṇaǵ. 265. अनिष्ट° Spr. (II) 5808. पारं गतः सकलदर्शनसागराणाम् Sarvadarçanas. 1,3. विस्मृति° *das Meer der Vergessenheit* Râǵa-Tar. 1,38. दैत्य° so v. a. *eine unübersehbare Anzahl von* D. Hariv. 10626. 13101. गुण° *ein Meer von Vorzügen* als Beiw. einer Person MBh. 3,16762. R. Gorr. 2,14,19. 33,12. Çuk. in LA. (III) 32,16. सत्त्व° Kathâs. 58,115. संगीतागम° Dhûrtas. 68,15. — c) Bez. *der Zahl vier* Gaṇit. Bhagaṇâdh. 5. — d) Bez. *einer best. hohen Zahl,* = 10 Padma Brahmâṇḍa-P. im ÇKDr. H. 127. — e) *eine Gazellenart* Çabdak. im ÇKDr. — f) pl. *die Söhne* Sagara's MBh. 3,8861. R. 1,41,7. R. Gorr. 1,43,12. 2,21,32. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 10,a,11. — g) N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. Râǵa-Tar. 7,135. Târan. 3.267. Lalit. ed. Calc. 201,10. ein Nâgarâǵa 249,13. 268,7. 337,2. Lot. de la b. l. 3.160. Vjutp. 41.85. der 3te Arhant der vergangenen Utsarpiṇî H. 50. — h) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort सागर ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. Wilson, Sel. Works 1,202. — i) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,36. — k) (abgekürzter) Titel eines Werkes ebend. 292,b,31. fg.; vgl. अद्भुत°, लक्ष°, दान°, स्मृति°. — 2) adj. (f. ई) *marinus:* तनु Hariv. 3005. — 3) n. N. pr. einer Stadt Wassiljew 52. 205. — Vgl. क्षीर°, पुष्कर°, पूर्व°, बुद्धि°, ब्रह्म°, रत्न°, श्रुति°.

सागरक 1) m. *Meeresanwohner* als N. eines Volkes MBh. 2,1874. — 2) f. °रिका ein Frauenname Ratnâv. 12,9 u. s. w.

सागरग adj. (f. आ) *sich in's Meer ergiessend,* f. *ein solcher Fluss,* insbes. *die* Gaṅgâ MBh. 3,10216. 10982. 5,7361. R. 2,52,8. सागरगासुत *der Sohn der* Gaṅgâ, metron. Bhîshma's MBh. 1,4128. 4441. 6,4988.

सागरगम adj. (f. आ) dass. MBh. 13,6769 (subst. f.). — Vgl. सागरंगम.

सागरगामिन् adj. (f. °नी) dass. Taik. 1,2,29. R. Gorr. 2,49,3. Ragh. 6,52. Râǵa-Tar. 5,93. रामसागरगामिनी रा[illegible]पामक्रानदी R. Einl.

सागरंगम adj. (f. आ) dass. MBh. 3,2436. Hariv. 3642. R. 1,26,4. 2,49,10. 52,3. 83,23. 4,13,5.

सागरत्व n. nom. abstr. von सागर Meer Hariv. 793.

सागरदत्त m. N. pr. eines Çâkja Schiefner, Lebensb. 266 (36). eines Kaufmanns Pańkat. 127,8. Vet. in LA. (III) 18,17. eines Fürsten der Gandharva Kathâs. 106,9.

सागरनन्दिन् m. N. pr. eines Dichters Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,121.

सागरनेमी f. *die Erde (meerumfelgt)* H. 938.

सागरपरिपृच्छा f. Titel einer Schrift Wassiljew 327.

सागरपर्यन्त adj. (f. आ) *meerumgrenzt:* die Erde MBh. 1,2472. 4,624. 14,818. R. 5,37,18.

सागरपाल m. N. pr. eines Nâgarâǵa Târan. 209.

सागरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 52,319. fgg.

सागरमति (?) m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 222.

सागरमुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 23.

सागरमेखल adj. (f. आ) *meerumgürtet*, f. *die Erde* H. 938. सप्त° adj. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,77.

सागरमेघ m. N. pr. eines Mannes Târan. 219. fg.

सागरलिपि f. *eine best. Art zu schreiben* Lalit. ed. Calc. 144,6.

सागरवरधरबुद्धिविक्रीडिताभिज्ञ m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 131.

सागरवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35.

सागरवासिन् adj. *am Meere wohnend, Meeresanwohner* MBh. 2,1099.

सागरवीर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 52,320. fgg.

सागरव्यूहगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

सागरसूनु m. *der Sohn des Meeres* so v. a. *der Mond* Z. d. d. m. G. 27,70.

सागरानूपक adj. = सागरवासिन् MBh. 3,1989.

1. **सागरान्त** (सागर + अन्त) m. *Meeresküste* R. 4,37,29. 47,12.

2. **सागरान्त** (wie eben) adj. (f. आ) *meerumgrenzt:* die Erde MBh. 1,2690. Spr. (II) 3344. R. 2,99,9. 100,25 (108,24 Gorr.). R. Gorr. 1,5,1. Varâh. Bṛh. S. 88,18.

सागरान्तर्गत adj. *im Meere lebend:* पार्थिवानि च भूतानि °तानि च R. 5,5,5.

सागराम्बर (सागर + अ°) adj. (f. आ) *meerumkleidet*, f. *die Erde* H. 938. R. 2,98,7. Ragh. 3,9. Râǵa-Tar. 3,363.

सागरालय (सागर + आ°) adj. *im Meere hausend:* भुजगाः R. 5,5,29. m. ein N. Varuṇa's Çabdar. im ÇKDr.

सागरावर्त (सागर + आ°) m. *Meeresbucht* MBh. 3,632. सागरस्य आ समन्तादावर्तनं यस्मिन् सागरद्वीपे इत्यर्थः Nilak.

सागरिक von सागर in चातुः°.

सागरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,33.

सागरोत्थ (सागर + उत्थ) adj. *aus dem Meere gewonnen;* n. *Seesalz* Râǵan. 6,103.

सागरोदक (सागर + उ°) n. *Seewasser*, wohl N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBh. 13,1696.

सागरोपम (सागर + उपमा) *eine best. grosse Zahl* (bei den Ǵaina) Wilson, Sel. Works 1,309. Ind. St. 10,282.

सागस् (2. स + आ°) adj. *eines Vergehens schuldig* Spr. (II) 1634. Z. d. d. m. G. 27,43. Râǵa-Tar. 1,139. 3,249. 4,57.

साग्नि (2. स + अग्नि) 1) adj. a) *mit dem Feuer* Kâtj. Çr. 15,6,14. Kauç. 47. fg. — b) *ein Feuer unterhaltend:* Manon Mârk. P. 52,30. Bhâg. P. 4,1,62. — 3) adv. = अग्निग्रन्थपर्यन्तम् P. 2,1,6, Schol. Vop. 6,61.

साग्निक adj. 1) *nebst* Agni: लोकपालाः MBh. 3,2127. — 2) = अग्निसाक्षिक *vor dem Feuer als Zeugen geschlossen:* सख्य R. 7,33,18.

साग्निचित्य (2. स + अग्निचित्या) adj. *mit dem* Agnikajana *verbunden:* क्रतु Âçv. Çr. 4,1,21. 8,27. सोमयागक्रिया 10,10. Kâtj. Çr. 7,2,3. 22,10,33. Lâṭj. 8,11,5.

साग्र (2. स + 1. अग्र) adj. (f. आ) 1) *mit der Spitze* Çat. Br. 7,4,2,43. Kâtj. Çr. 7,2,34. — 2) = समग्र *ganz, voll, woran nichts fehlt:* शत Ind. St. 5,194. R. Gorr. 1,65,31. 3,4,26. 4,58,34. 61,20. 7,23,9. Mârk. P. 110,30. Bhâg. P. 3,20,15. fernere Belege unter 1. अग्र 6), wo das Wort ungenau als *mit einem Ueberschuss versehen* (vgl. साधिक) gefasst worden ist.

साग्रह (2. स + आ°) adj. *auf Etwas bestehend, hartnäckig* Daçak. 4,5.

सांकथिक adj. = संकथायां साधुः gaṇa कथादि zu P. 4,4,102.

सांकरिक (von संकर) adj. *aus einer Vermischung der Kasten hervorgegangen, in einer unebenbürtigen Ehe erzeugt* MBh. 13,513.

सांकर्य (wie oben) n. *Vermischung, Vermengung* Sâh. D. 123. 140. = शाबल्य Comm. zu Bhâg. P. 10,20,34. °खण्डन n. Titel einer Schrift Hall 191. °वाद = ज्ञाति° desgl. 46.

सांकल adj. von संकल P. 4,2,75.

सांकल्पिक (von संकल्प) adj. *auf einer Willensbestimmung beruhend, daraus hervorgegangen* Kap. 5,111. Comm. zu TS. Prât. 23,6.

सांकाशिन (von संकाशिन् und dieses von काश् mit सम्) n. *allgemeines Sichtbarsein;* instr. so v. a. *geradezu* Kâtj. Çr. 16,7,4. = प्रगुणम् Comm.

सांकाश्य (von संकाश) P. 4,2,80. 1) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,321. — 2) f. आ N. pr. einer Stadt R. 1,70,3. gewöhnlich n. (oxyt. und parox. Çânt. 3,16) 71,16. R. Gorr. 1,72,3. Burnouf, Intr. 170. 398. fehlerhaft संकाश्य V. P. 4,5,12 (संकाश्याधिपति). Hiouen-thsang 1,236. 2,343. 349. fg. Târan. 290. Schiefner, Lebensb. 263 (43).

सांकाश्यक adj. (f. °श्यिका P. 7,3,46, Schol.) *aus* Sâṁkâçja *stammend, ein Bewohner von S.* Schol. zu P. 4,2,121. 3,91. Ind. St. 13,380.

सांकुचित adj. *aus* Saṁkukita *stammend* gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93.

सांकुची f. = संकोचमत्स्य Çabdar. im ÇKDr. शां° und शंकोच° gedr.

सांकूटिन (von संकूटिन् und dieses von कूट् mit सम्) n. Mahâbh. lith. Ausg. 4,26,a. Schol. zu P. 3,3,44. 5,4,15. 6,4,164.

सांकृत adj. *dem* Saṁkṛti *eigen, von ihm stammend:* °गोत्रज Verz. d. B. H. 13,34.

सांकृति m. patron. von Saṁkṛti MBh. 2,321. 3,16674. 7,2356. 12,8596. 8900. pl. Saṁsk. K. 184,a,7.

सांकृती f. zu सांकृत्य. **सांकृतीपुत्र** m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,31.

सांकृत्य m. patron. von संकृति gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Âçv. Çr. 12,12,6. Verz. d. B. H. 56,5. Karaka in Verz. d. Cambr. H. 22,11. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 310,a,27. MBh. 12,1013. 8591. 13,6250. Wilson, Sel. Works 2,202. Grammatiker TS. Prât. 8,21. 10,21. 16,16. pl. Hariv. 1467.

सांकृत्यायन m. patron. von सांकृत्य Karaka 1,12. f. ई N. pr. einer Pravrâgikâ Kathâs. 14,71.

सांकेतिक (von संकेत) adj. auf Verabredung beruhend, verabredet, unter einander abgemacht Sâh. D. 329,18 = Z. d. d. m. G. 27,94.

सांकेत्य (wie oben) n. Uebereinkommen, Verabredung Bhâg. P. 5,14, 29. 6,2,14. insbes. mit einem Geliebten 11,8,31.

सांक्रामिक adj. = संक्रामे साधुः gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. übergehend auf Andere: सर्वे गुणाः Spr. (II) 2862.

सांक्षेपिक (von संक्षेप) adj. in Kürze ausgedrückt, kurz gefasst Kull. zu M. 7,180. 12,34.

सांख्य (von संख्या) 1) a) ein Mann, der das pro und contra genau erwägt oder ein Anhänger der aufzählenden philosophischen Methode d. h. der Sâmkhja-Lehre (Gegens. योगिन्, योग) H. 862. Kâçikop. in Ind. St. 9,16 (wir lesen सांख्या ग्र°). सं गतिः सर्वसांख्यानां योगिनां त्वं परायणम् MBh. 3,167. 12741. 12,1642. 7889. 8685. 11038. प्रत्यक्षहेतवो योगाः सांख्याः शास्त्रविनिश्चयाः 11043. सांख्यानां कपिलो ऋषिः 13,916. 1040. 1079. Hariv. 14922. fg. Bhag. 3,3. 5,5. सांख्यैः संख्यातसंख्येयैः स-हासीनं पुनर्वसुम् Karaka 1,13. Weber, Râmat. Up. 335. Verz. d. Oxf. H. 413,b,46. Ind. St. 1,13,9. 23,20. Çatr. 2,363. Sarvadarçanas. 85, 3. 131,19. 147,11. Kusum. 13,5. Vishṇu MBh. 13,901. Çiva 12, 10388. °मुख्य ebend. °शास्त्र 13,1079. Sarvadarçanas. 147,13. °दर्शन 153,22. — b) N. pr. eines Mannes Karaka 1,1 (nach dem Comm. Beiw. von Gautama). Bhâvapr. (= Karaka) in Verz. d. Oxf. H. 310, a,26. °योगौ (so ed. Bomb.) MBh. 13,7423. — 2) n. die auf der genauen Erwägung des pro und contra beruhende Lehre oder die aufzählende philosophische Methode d. h. die auf Kapila zurückgeführte Sâmkhja-Lehre (Gegens. योग) Taik. 3,2,13. Nîr. 14,6. Çvetâçv. Up. 6,13. °योगविभागज्ञ MBh. 2,141. परम 7,8857. योगं यो वेद चात्मनः । यः सांख्यमात्मनो वेद 8,1439. 12,11038. 11041. 13,470. 1542. 7075. Bhag. 2,39. 5,4. 5. 13,24. 18,13. Prab. 86,10. Bhâg. P. 1,3,10. 2,1,6. 3,3,19. 7,30. 25,31. 10,47,34 (= आत्मानात्मविवेक Comm.). pl. 3,29,2. सां-ख्यात्मन् MBh. 12,1642. °ज्ञान 1,3132. °योगप्रवर्तिन् 12,10388. °प्रणेतृ Pańkar. 4,3,124. सांख्याचार्याः Bhâg. P. 3,24,17. 33,35. Tattvas. 22. Sarvadarçanas. 150,9. Vgl. Hall in der Einl. zu Sâmkhjapr. — Titel von Werken, die über diese Lehre handeln und das Wort am Anf. eines comp. enthalten: °कारिका Gild. Bibl. 409. 412. fg. °कारिकाभाष्य Hall 5. °कौमुदी 5. 8. Notices of Skt Mss. 266. °क्रमदीपिका Hall 3. °चन्द्रिका 7. Verz. d. Oxf. H. 237,b, No. 569. °तत्त्वकौमुदी No. 570. fgg. Notices of Skt Mss. 266. Verz. d. Tüb. H. 20. Hall 5. °तत्त्वप्रदीप 7. °तत्त्वविभाकर 8. Verz. d. B. H. No. 638. °तत्त्वविलास Hall 6. °तरंग 2. °प्रवचन und °प्रवचनभाष्य herausg. von Hall in der Bibl. ind. Sarvadarçanas. 154,2. °वृत्ति Hall 8. °वृत्तिप्रकाश 6. °वृत्तिसार 1. 3. °सार Verz. d. Oxf. H. 232,a, No. 562. °सारविवेक Hall 7. °सिद्धान्त Verz. d. Oxf. H. 113,b,46. fg. °सूत्र Hall 1. °सूत्रप्रसेपिका 3. °सूत्रविवरण ebend. °सूत्रवृत्ति Verz. d. Oxf. H. 238,a, No. 574. °सूत्रवृत्तिसार Verz. d. B. H. No. 636. सांख्यार्थतत्त्वप्रदीपिका Hall 7. सांख्यार्थसंख्यायिक 6. सांख्यालंकार 3.

सांख्यमय adj. (f. ई) aus der Sâmkhja-Lehre bestehend: नौ Bhâg. P. 9,8,13. Gaudap. zu Sâmkhjak. 1.

सांख्ययोग 1) m. ein Anhänger des Sâmkhja und des Joga als N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,7423. nach der ed. Bomb., die °योगौ liest, zwei Namen. — 2) n. das Sâmkhja und der Joga MBh. 12,13629.

सांख्ययोगवत् adj. mit dem Sâmkhja und Joga vertraut MBh. 18,135.

सांख्यायन (patron. von सांख्य) m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3, 4,4. v. l. Taitt. Âr. 10,35. Verz. d. B. H. 59, N. 92,8. Verz. d. Oxf. H. 251,b,30. 271,a,11. Kull. zu M. 2,122. 3,254. 4,53. Bhâg. P. 3,8,7. 8. °गृह्य Verz. d. Cambr. H. 68. °ब्राह्मण, °सूत्र Ind. St. 1,471. pl. seine Schule 3,253. daneben die Form शाङ्खायन. — Vgl. गृह्य°.

साङ्ग (2. स + 3. अङ्ग) adj. 1) mit seinen Gliedern AV. 18,4,64. Çat. Br. 12,8,2,31. — 2) mit einem Körper versehen Kathâs. 34,40. 42. 89,12. — 3) mit allen seinen Theilen. — Anhängen Kâtj. Çr. 1,7,28. सामन् Ind. St. 9,86. वेदैः 76. 407. Weber, Râmat. Up. 350. साङ्गवेद Verz. d. Oxf. H. 310,a,10. प्रवचन H. 78. नारकाः 23. so v. a. vollständig Sâh. D. 670. — 4) beendigt, abgeschlossen: रात्रिसमध्यगास Uttarar. 123,3 (166,2). — Vgl. auch unter 3. अङ्ग 8).

सांगतिक (von संगति) gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. adj. auf's Gerathewohl (vgl. संगति 3) erscheinend, — sich einstellend M. 3,103.

सांगत्य (von संगत) n. das Zusammenkommen —, Verkehr mit (सह) Spr. (II) 1183. 2859, v. l. (संगत्य).

सांगम m. = संगम Bharata zu AK. 3,3,29 nach ÇKDr.

सांगमन m. patron. des Agni Anaçnant (in der सभा) Çat. Br. 2,3, 2,1. 3. Schol. zu Kâtj. Çr. 420,9.

सांगमिक adj. angeblich Bez. einer Art von सिकता TBr. 3,10,2,4.

साङ्गरवस् m. N. pr. eines Priesters MBh. 1,2046. die richtige Lesart शार्ङ्गरव hat die ed. Bomb.

साङ्गलक्षण n. st. क्रमलक्षण Weber, Pratiǵnâs. 105.

साङ्गुष्ठ (2. स + अ°) 1) adj. sammt dem Daumen Âçv. Gṛhj. 1,7,5. Ind. St. 5,331. 369. — 2) f. आ Abrus precatorius Lin. Ratnam. 33. शा° ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

सांग्रहण (von संग्रहण) adj. (f. ई) auf Besitzergreifung bezüglich: इष्टि TBr. 3,8,2,1. TS. 2,3,9,2. Notices of Skt Mss. 2,232. fg.

सांग्रहसूत्रिक adj. = संग्रहसूत्रमधीते वेद वा P. 4,2,60, Schol.

सांग्राहिक adj. = संग्रहे साधुः gaṇa कथादि zu P. 4,4,102. = संग्रहमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांग्राम adj. von संग्राम gaṇa व्युष्टादि zu P. 5,1,97. — MBh. 3,15867 fehlerhaft für संग्राम, wie die ed. Bomb. liest.

सांग्रामजित्य (von संग्रामजित्) n. Sieg im Kampfe AV. 5,20,11.

सांग्रामिक (von संग्राम) adj. (f. ई) gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. संतापादि zu 5,1,101. auf Kampf bezüglich Kauç. 14. fg. सांग्रामिकं ततः सर्वं सज्जं चक्रुः MBh. 1,513. 3210. 7246. 5,101. 2715. 5200. सर्वसांग्रामिको-

पेत Bhâg. P. 8,10,17. °विधिज्ञ Hariv. 6192. चरित MBh. 7,9642. मन्त्र 2989. पणुसमाघाते सांग्रामिके च Uttarar. 88,19 (114,6). वार्त्ता Spr. (II) 6877. रथ *Kriegswagen* MBh. 18,2782. Hariv. 4989. R. 3,67,17. 70,9. 72,19. 6,18,53. Mahâvîrać. 108,19. Prab. 78,16. श्राभरण Hariv. 13081. °परिच्छद 14208. श्रलंकरण Pańkat. ed. orn. 57,12. मृत्यु *Tod in der Schlacht* MBh. 8,4883. Davon nom. abstr. °त्व n. Daçak. 190,19. Hier und da fehlerhaft संग्रामिक.

सांघाटिकं adj. = संघटमधीते वेद वा v. l. im gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांघट्टिकं adj. = संघट्टमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांघाटिका f. 1) *Paar.* — 2) *Kupplerin.* — 3) *Trapa bispinosa Roxb.* Hâr. 242. — Vgl. संघाटिका.

सांघातं adj. = संघाते दीयते oder कार्यम् gaṇa व्युष्टादि zu P. 5,1,97.

सांघातिक 1) adj. = संघाते साधुः gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. = संघाताय प्रभवति gaṇa संतापादि zu 5,1,101. *zu einer Gruppe gehörig* Çâṅkh. Çr. 13,24,18. — 2) n. (sc. भ u. s. w.) in der Nativitätslehre *das 16te* Nakshatra *nach dem* Ǵanmarksha Ǵjotist. im ÇKDr. unter समुद्यं.

सांघात्य n. = संघात्य, संघातक, संघात्य Daçar. 2,49. 51.

साच् adj. = 2. सच् in ग्रपत्य°, ग्रयज्ञ°, द्रोण°, धाम°, नृ°, रयि°, राति°.

साचार (2. स + ग्रा°) adj. *wohlgesittet* Spr. (II) 7200.

1. साचिं adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *quer, schräg* AK. 3,5,6. H. 1513 (subst.). 1534. साचीव (सचीऽइव Padap., nach unserer Vermuthung साचिंऽइव) विश्वा भुवना न्यृञ्जते RV. 10,142,2. साचीव (= तिर्यगिव Comm.) वयः पत्नी कृत्वा पत्तीयः पतति Pańkav. Br. 5,1,12. *seitwärts, von der Seite her:* ग्रभिसृत्य Kir. 10,57.

2. साचिं (von 1. सच्) adj. *begleitend:* einen Fürsten Çat. Br. 3,4,2,8. ग्रमध्यंदिन° Ait. Br. 6,30. — Vgl. कंस°.

साचिन् (wie oben) adj. s. सव्य°.

साचिवाटिका f. *eine weiss blühende* Punarnavâ Ratnam. im ÇKDr.

साचिव्य (von सचिव) n. *das Amt eines Begleiters, Hülfe, Beistand* R. 6,106,16. Bhâg. P. 10,71,2. ग्रत्र ने भगवन्साचिव्यं कर्तुमर्हसि MBh. 14,58. सन्द्रस्य साचिव्यमिवास्य कुर्वन् R. 5,11,4. 20,1. 50,7. Kâvjâd. 2, 146. रामसाचिव्यमागतः *hat* Râma's *Beistand in Anspruch genommen* R. 6,4,30. वीरसाचिव्यसापेक्ष Kathâs. 75,35. कार्यकारणभावादितर्कमूलकानुमानसाचिव्येन *mit Hilfe von* Kusum. 37,9. 10. Insbes. *das Amt eines fürstlichen Beistandes, Ministeramt* MBh. 12,4099. 4129. Spr. (II) 229. 290. 5626. Varâh. Bṛh. 18(16),2. इत्यासितेषु पुत्रस्य साचिव्ये तेषु भूभृता Kathâs. 34,117. °पदवी Pańkat. 13,4. 58,10.

साचिव्याक्षेप (साचिव्य + ग्रा°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei trotz des Beistandes, den zu leisten man sich bereit erklärt,* Kâvjâd. 2,146. Beispiel Spr. (II) 2078.

साचीकर् (1. साचि + 1. कर्) *zur Seite wenden:* °करोत्याननम् Mâlav. 73. °कृतानन MBh. 2,2369. Ragh. 6,14. Kathâs. 39,83. Râǵa-Tar. 4,20. °कृतदृशा मुखेन Kathâs. 17,425. °कृता चारुतरेण तस्थौ मुखेन Kumâras. 3,68. °कृतम् adv. *seitwärts* (*Jmd anblicken*) MBh. 3,592.

साचीगुण N. pr. eines Ortes Ait. Br. 8,23 (Bhâg. P. 9,20,26. = प्रकृष्टगुणवान्देशः Comm.).

साचीविंद् adv. = क्षिप्रम् Naigh. 2,15.

साचेय (von 2. साचि) adj. *gehörig —, passend zu:* उदरसाचेयं वा ग्राप्यम् Çâṅkh. Br. 11,8. = 2. स + ग्राचेय (von चि mit ग्रा) = उदरपूरक Comm.

साच्य (von 1. सच्) adj. *dem man beispringen —, den man werth halten muss:* घा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः RV. 1,140,3. = समवेतव्य Sâj.

साज (2. स + 1. ग्रज) adj. *nebst* Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 10,17.

साजात्य (von सजाति) n. *Gleichartigkeit* Sâh. D. 14,20. Bhâshâp. 166.

सांचारिक (von संचार) adj. *beweglich:* पञ्चाणि MBh. 1,5008.

साञ्ज m. N. pr. eines Autors; s. u. नन्द्यावर्त 2).

साञ्जन (2. स + ग्र°) 1) adj. *mit Schlacken —, mit Unreinem behaftet, nicht ganz lauter:* (पशुः *Geschöpf*) द्विविधः साञ्जनो निरञ्जनश्चेति । तत्र साञ्जनः शरीरेन्द्रियसंबन्धी निरञ्जनस्तु तद्रहितः Sarvadarçanas. 77,6. fgg. — 2) m. = ग्रञ्जन *Eidechse* Çabdar. im ÇKDr.

साञ्जलि (2. स + ग्र°) adj. = कृताञ्जलि *die beiden Hände hohl an einander legend* R. 7,10,26. 23,27.

सांजीवीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10,6,5,9. 14,9,4,32.

सांज्ञायनि m. metron. von संज्ञा gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

साट्, साटयति Dhâtup. 35,84,r (प्रकाशने).

साडुल m. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 201,*b*, No. 481.

साडखानं m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. B. H. 173,7.

साडि m. patron. von सड P. 8,3,56, Schol.

साढ partic. praet. pass. von 1. सह्; vgl. ग्रषाढ.

साढृ (von 1. सह्) nom. ag. P. 6,3,113. *Ueberwinder:* उग्रः पृतनासु साळ्हा RV. 7,56,23. — Vgl. सोढृ.

साढुं infin. von 1. सह् P. 6,3,113. सपत्नान् Schol.

साढ्वा absol. von 1. सह् P. 6,3,113. शत्रून् Schol.

साण्ड (2. स + ग्रण्ड oder ग्राण्ड) adj. *unverschnitten:* ein Stier Kâtj. Çr. 15,2,5. 22,2,40. Lâtj. 9,4,21. Pâr. Gṛhj. 3,8.

सात् 1) eine Sautra-Wurzel P. 3,1,138. Vop. 26,35. — 2) n. = ब्रह्मन् ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सात 1) adj. s. u. 1. सन् und vgl. सात°. — 2) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 6,97. 105. — 3) n. = शात = सुख Bharata zu AK. 1,1,4,3 nach ÇKDr.

सातत्य (von सतत) n. *Beständigkeit, Ununterbrochenheit* MBh. 3,602. वेदना° Suçr. 1,300,14. क्रिया° P. 6,1,144. gaṇa मयूरव्यंसकादि zu 2,1,72. Schol. zu 3,3,135. AK. 3,3,1. instr. *beständig, dauernd, ununterbrochen* MBh. 12,3507. Karaka 3,8. Suçr. 1,167,1. Mârk. P. 18,31. 130,14. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 282.

सातय adj. P. 3,1,138. Vop. 26,35.

सातला f. = सप्तला und auch daraus entstanden AK. 2,4,3,9. H. an. 3,4,694. Med. k. 43 (शातला). Ratnam. 184. Râǵan. 4,198.

सातवाह m. = सातवाहन Râǵa-Tar. 6,367.

सातवाहन m. N. pr. eines Fürsten, = हाल H. 712. Kathâs. 6,1. सातेन यस्माद्व्यूढो ऽभूत्तस्मात्तं सातवाहनम् । नाम्ना चकार 108. fgg. 7,18. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. शात° Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,32. — Vgl. सालवाहन, शालिवाहन.

सातसङ्का f. N. pr. eines Gebietes Kshitîç. 23,11.

सातघ्न् adj. *Erworbenes vernichtend, Gewinn vereitelnd* AV. 3,15,5.

1. **साति** (von सा = सन्) 1) f. P. 3,3,97. 6,4,42. 45. Schol. zu 3,3,174. Vop. 26,44. AK. 3,6,4,9. *Gewinnung, Erwerb, Besitz; das Beutemachen, Gewinnen des Preises:* तुतुज्यात्सातये धियः RV. 1,143,6. क्षेत्रस्य 112,22. 169,2. सूर्यस्य 2,19,4. 6,20,5. 7,30,2. स्वर्षा नः सातये धाः 3,31,19. 56,6. अन्नस्य 6,10,3. वाजस्य 6. तोकस्य 2,30,5. राय: 8,23,29. वस्वः 7,83,6. वि पथः सातये सितम् 8,5,9. एवं प्राच सातये 1,102,3. सातिं रथाय सातिमर्वते 114,3. 5. 8,45,9. वि सातये तन्वं मामृजीत 7,95,3. सातये कृतम् 10,143,5. 6,49,2. 56,5. = दान AK. 3,4,24,70. H. an. 2,205. Med. t. 69. — 2) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Aushṭrâkshi Ind. St. 4,372. — Vgl. अर्क°, अर्णा°, क्षेत्र°, गोषाति, तोक°, द्युम्न°, धन°, नृषाति, मेध°, वाज°, शूर°, स्वर्षाति.

2. **साति** (von 3. सा) f. Vop. 26,185. AK. 3,6,4,9. *Beschluss, Ende* 3,3,39. 3,4,24,70. H. an. 2,205. Med. t. 69. *heftiger Schmerz* Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

3. **साति** *ein best. Metrum* Ind. St. 8,283.

सातिरेक (2. स + अति°) adj. *übermässig, überaus heftig:* मद Ragh. 19,12.

सातिलक s. सातीलक.

सातिशय (2. स + अति°) adj. *vorzüglich, ausgezeichnet* M. 9,114. Hariv. 8410, Kathâs. 22,76. 73,328.

सातिसार (2. स + अति°) adj. *am Durchfall leidend* AK. 2,6,2,10. H. 460. Halâj. 2,451.

सातीन m. = सतीन *eine Erbsenart* H. 1170, Schol. Halâj. 2,427.

सातीलक m. dass. Râjamukuṭa zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr. fehlerhaft सातिलक Wilson in der 2ten Aufl. nach ders. Aut.

सातु m. vielleicht so v. a. *receptaculum:* न यस्य सातुर्जनितोरवारि *dessen Behälter (Aufenthaltsort) nicht gehindert werden konnte (ihn) zu gebären* RV. 4,6,7.

सातोबार्हत adj. von सतोबृहती Lâṭy. 10,6,6. 10. 16. 7,8. 8,1.

सात्कार्य n. *Wirkung* beim Schol. zu Kap. 1,115 entweder fehlerhaft für सत्कार्य oder nom. abstr. von सत्कार.

सात्त्र (von सत्त्र) adj. *zu einer Feier gehörig* u. s. w.: सात्त्राहीनिक Âçv. Çr. 11,2,11.

सात्त्रिक (wie eben) adj. dass.: अग्नि Kauç. 18. 22. Çâṅkh. Br. 25,12. 14. Weber, Pratijñâs. 103. Ind. St. 3,382 (v. l. सात्त्रिक्रिय; vgl. 393.).

सात्त्व (von सत्त्व) adj. *zur Qualität* सत्त्व *in Beziehung stehend* u. s. w. Mârk. P. 40,7. 42,4.

सात्त्वकि m. patron. von सुत्त्वक gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सात्त्विक (von सत्त्व) 1) adj. (f. ई) *a) charaktervoll:* Personen M. 3,268. MBh. 5,1720. 13,1895. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 5 v. u. Kathâs. 35, 39. — *b) zur Qualität* सत्त्व *in Beziehung stehend; von ihr vorzugsweise beherrscht* u. s. w. Maitrjup. 5,2. M. 12,31. 40. 48. fgg. MBh. 12,7097. Bhag. 7,12. 14,16. Suçr. 1,192,4. 312,18. 335,15. Kap. 2,18. Sâṁkhjak. 23. 25. Spr. (II) 2731. Varâh. Bṛh. S. 69,8. Verz. d. Oxf. H. 14,a, No. 1. 56,b,10. 80,a,25. 81,a,15. 82,b,17. Mârk. P. 45,37. Bhâg. P. 3,29,10. Tattvas. 19. Vedântas. (Allah.) No. 46. Sarvadarçanas. 148,6. Wilson, Sel. Works 1,12. fg. 232. — *c)* in der Rhetorik und Dramatik so v. a. *äusserlich in entsprechender Weise hervortretend* Sâh. D. 164. 208. 274. 22,13. 37,19. Verz. d. Oxf. H. 200,a,2. 213,a,1 v. u. AK. 1,1,2,16. H. 283. 295. 307. Mâlatim. 16,3. — 2) m. *ein N. Brahman's* H. 211. — 3) f. ई *ein N. der* Durgâ Çabdar. im ÇKDr.

सात्म (2. स + आत्मन्) adj. *nebst der eigenen Person* Bhâg. P. 10,14,17.

सात्मक (wie eben) adj. *mit Bewusstsein verbunden:* दुःखान्तो द्विविधः। अनात्मकः सात्मकश्चेति तत्रानात्मकः सर्वदुःखानामत्यन्तोच्छेदरूपः सात्मकस्तु दृक्क्रियाशक्तिलक्षणमैश्वर्यम् Sarvadarçanas. 76,2. fgg.

सात्मता (von सात्मन्) f. *Wesensgemeinschaft, Wesenseinheit:* गच्छति ब्रह्मणः °ताम् Çat. Br. 11,5,6,9. MBh. 1,3645. नीतो इन्द्रेण °ताम् Bhâg. P. 6,18,18. अच्युतसात्मतां नीतो 7,1,46. गच्छत्यक्षरसात्मताम् MBh. 12,2328.

सात्मत्व (wie oben) n. *Beseeltheit* AV. 9,6,38. TS. 3,1,2,2. TBr. 1,1,6,4.

सात्मन् (2. स + आ°) adj. *beseelt, nebst der Seele* Çat. Br. 12,1,2,3. TS. 5,3,5,2. 6,3. 5,8,3. 6,6,3. TBr. 1,2,1,7. 3,8,20,5.

सात्मीकर् (सात्म्य + 1. कर्) *sich an Etwas* (acc.) *gewöhnen:* निद्रा °कृता Suçr. 1,330,18.

सात्मीभू (सात्म्य + 1. भू) *zur Gewohnheit, — zuträglich werden* Suçr. 2,179,7.

सात्म्य (von 2. स + आत्मन्) 1) adj. *was einer Person passt, zuträglich, gesund für* Suçr. 1,130,9. सर्वप्राणभृतां सात्म्यं क्षीरमित्युच्यते 175,3. 193,2. 2,498,5. Káraka 3,1. ऋतु° *zu der bestimmten Zeit zuträglich* 1,6. देश° 3,1. °सेविन् 4,3. अ°: Speise Suçr. 1,48,17. 2,63,15. 428,1. 509,5. °चारिन् *von ungesunden Stoffen oder an ungesunden Orten lebend* 1,207,11. — 2) n. *a) das Zuträglich-, Gesundsein für:* आति° Suçr. 1,72,20. आग्नेय° Vâgbh. 1,10,3. शरीर° Káraka 1,26. — *b) gewohnte Lebensweise, Angewöhnung* Káraka 3,8. Suçr. 1,124,9. 2,400, 20. 428,3. °तस् *in Folge von Gewöhnung* (vgl. अभ्यासतस् 76,3) 1,75, 24. °ज *aus einer richtigen Lebensweise* (der Eltern) *entspringend:* गर्भ Káraka 4,3. Am Ende eines adj. comp.: क्षीर° *an Milch gewöhnt* Suçr. 2,161,6. मांस° 64,4. स्नेह° 177,18. शीत° 315,11. अतिलवण° *zu sehr an Salzgenuss gewöhnt* Káraka 3,1. यवान्न° 8,9. वमन° Suçr. 2,184, 17. — *c) Wesensgemeinschaft, Wesenseinheit:* इन्द्रेण प्रापिताः सात्म्यम् Bhâg. P. 6,18,19. सात्म्यं करोति 7,10,39. fg. — Vgl. वात्स°.

सात्य (von सत्य) 1) adj. *dessen Natur die Wahrheit ist* gaṇa छत्त्रादि zu P. 4,4,62. Çat. Br. 14,5,5,12. — 2) m. N. eines Sâman Ind. St. 3,243,a.

सात्यक m. = सात्यकि MBh. 5,653. 7,1441. Hariv. 7534 (°कि die neuere Ausg.). am Ende eines adj. comp. 7460 (सत्य° zu schreiben).

सात्यकामि m. patron. von सत्यकाम TS. 2,6,2,3. सात्यंकामि (!) gaṇa पैलादि zu P. 2,4,59.

सात्यकायन m. patron. von सात्यक oder सात्यकि; pl. Saṁsk. K. 184,a,8.

सात्यकि (von सत्यक) patron. gaṇa पैलादि zu P. 2,4,59. des Jujudhâna Trik. 1,1,35. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,16. Bhag. 1,17. MBh. 1,534. 2433. 2744. 6998. 7916. 4,2357. Hariv. 4935. 5085. 7457. 7488. fgg. 7525. 8050. 14464. fgg. VP. 435. Weber, Kṛshṇaǵ. 289. Bhâg. P. 1,10,18. 9,24,13.

सात्यकिन् m. = सात्यकि MBh. 16,247 (des Metrums wegen).

सात्यंकामि s. सात्यकामि.

सात्यंकार्य m. patron. von सत्यंकार gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

सात्यदूत (von सत्य-दूत) adj. *den zuverlässigen Boten gehörig;* so heissen *gewisse Opferspenden an* Sarasvatî *und andere Götter* Comm. zu TS. 2,194,11. Dagegen ist सात्यदूतानां हवींषि ebend. 188,3. 187, 6. 193,4 wohl irrig für सत्य°.

सात्यमुग्र oder °ग्र्य m. pl. *die Schule des* Sâtjamugri Ind. St. 3,273.

सात्यमुग्रि m. patron. von सत्यमुग्र P. 4,1,81. Ind. St. 13,448. Verz. d. B. H. 55,34 (रात्य°). No. 324 (शाश्र°). fem. °ग्रो und °ग्र्यो P. 4,1,81.

सात्यमुग्र्य s. u. सात्यमुग्र und सात्यमुग्रि.

सात्यमुनि m. patron. Saṁsk. K. 186,a,7. vielleicht fehlerhaft für सात्यमुग्रि.

सात्ययज्ञ (von सत्ययज्ञ) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 3,1,1,4.

सात्ययज्ञि (wie oben) m. patron. des Somaçushma Çat. Br. 11,6, 2,1. 3. 13,4,2,4. 5,2,9.

सात्यरथि m. patron. von सत्यरथ VP. 4,5,12.

सात्यवत (von सत्यवती) m. metron. Vjâsa's Trik. 2,7,20.

सात्यवतेय m. desgl. Halâj. 2,255.

सात्यहव्य (von सत्यहव्य) m. N. pr. eines Vâsishṭha TS. 6,6,2,2. *Ind. St.* 3,474. Ait. Br. 8,23. Verz. d. Oxf. H. 267,a,27.

सात्राजित (von सत्राजित्) patron. 1) m. des Çatânîka Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,19. 21. — 2) f. ई der Satjabhâmâ MBh. 3,14652. 16, 145. Hariv. 6702. 7027. 7046.

सात्रासाह (von सत्रासाह्) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. 1) adj. *allüberwältigend,* Bez. einer Schlange AV. 5,13,6. AV. Prât. 3,23. — 2) m. patron. des Çoṇa Çat. Br. 13,5,4,16. 18.

सात्रासाहक adj. von सात्रासाह (देश) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सात्वत 1) adj. (f. ई) gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86 (proparox.). a) *den* Satvant *oder* Sâtvata *eigen, den* Sâtvata (Kṛshṇa) *betreffend* u. s. w.: विधि MBh. 12,12714. 12719. °ज्ञान 13237. गुण Bhar. Nâṭjaç. 20, 37. श्रुति Bhâg. P. 1,4,7. °संहिता 7,6. वृत्ति Bez. *eines best. Stils, Charakters, genre im Drama* Bhar. Nâṭjaç. 20,12. 37. Daçar. 2,49. 52. 56. fg. Sâh. D. 410. 416. Verz. d. Oxf. H. 208,a, No. 489. H. 285. — b) oxyt. *das Wort* सत्वत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — 2) m. a) oxyt. *ein Fürst der* Satvant gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. 4,1,177, Vârtt. 2. Bez. Kṛshṇa's (Trik. 1,1,32) und Anderer MBh. 1,7396. 7991. 5,2565. 7,3608. 9,787. 12,12968. 13237. 14,1526. Bhâg. P. 8,21, 17. = बलदेव H. 224. Halâj. 1,28. pl. Bez. eines Stammes (zu dem auch Kṛshṇa gehört), = सत्वत् gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38 (सत्वसु fehlerhaft). = दशार्ह (ungenau, da dieses häufig daneben erscheint) Trik. 2,1,10. — MBh. 1,7965. VP. 4,12,16. Bhâg. P. 1,14,25. 3,1,29. 9,9,49. 11,27,4. °पुंगव 1,9,32. सात्वतर्षभ 14,32. 5,25,4. 10,58,12. 11, 27,1. °पति 10,69,13. °यूथप 76,23. — b) *ein Anhänger* Kṛshṇa's Pâdmottarakh. 99 im ÇKDr. — c) Bez. *einer Mischlingskaste, der Nachkommenschaft eines ausgestossenen* Vaiçja M. 10,23. — d) N. pr. eines Sohnes des Âju Bhâg. P. 9,24,6. 7. des Aṁçu ÇKDr. nach dem Kûrma-P. — 2) f. °ती *eine Fürstin der* Satvant MBh. 1,3023, Mutter Çiçupâla's ÇKDr. und Wilson.

सात्वतीय m. *ein Anhänger* Sâtvata's d. i. Kṛshṇa's Bhâg. P. 5,25,1.

सात्वत् m. pl. N. pr. eines Stammes, = सत्वत्, सात्वत; nur im gen. pl. Hariv. 1997 (सत्वताम् die ältere Ausg.). 5038. Bhâg. P. 1,1,12. 2, 14. 14,29. 2,4,14. अन्धकवृष्णि° 20. 3,1,34. सर्व° 4,30,34. 8,5,13. 9,5, 15. Pañkar. 4,3,130.

सादि (von 1. सद्) m. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) *das Sitzen auf dem Ross, das Reiten* RV. 1,162,17; vgl. सात्य. — 2) *das Einsinken:* चक्राणां सादभङ्गे Varâh. Bṛh. S. 46,60. — 3) *Ermattung, Erschlaffung, Nachlass:* गात्राणाम् Suçr. 1,51,10. अङ्ग° 90,42. 269, 4. Hâr. 268. शरीर° Ragh. 3,2. कर° (*Hand und Strahl*) Spr. (II) 1539, v. l. ऊरु° Çiç. 9,77. अग्नि° Suçr. 1,53,8. 219,12. 242,18. *Schwund:* अपदं° der Berge Vikr. 44. गतिविभ्रम° Ragh. 8,57. जीवित° Nalod. 3,24. — 4) *Verzweiflung, Kleinmuth* H. 312. Nalod. 2,26. — Hariv. 13166 in der neueren Ausg. fehlerhaft für सारु; सादोपसाद° Padma-P. 8,19 fehlerhaft für साङ्गोपाङ्ग°. Vgl. अ° (zu setzen *nicht reitend*), अवसा°, अश्व°, गो°, गोषादी, पुष्कर°, नूत्रीक°, शकुनि°, सर्व°.

सादयोनि adj. *seine Stätte besitzend* RV. 5,43,12.

सादन (vom caus. von 1. सद् und metrische Dehnung für सदन) 1) adj. *zu Grunde richtend, vernichtend:* चित्राङ्ग° (so lesen wir; demnach wäre चित्राङ्ग als N. Arguna's zu streichen) als N. Arguna's H. ç. 137. — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = कटुकी Râgan. im ÇKDr. — 3) n. a) *das Hinsetzen, Hinstellen* (von Gefässen u. s. w.) Kâtj. Çr. 1,5,12. 9,14,10. 12, 4,16. 22. 19,2,14. der Ishṭakâ (sammt dem Begleitspruch) Çat. Br. 7,1,2,16. 2,4,12. 8,1,4,6. 10,2,4,8. — b) *das Einsinken* (eines Wagens) Varâh. Bṛh. S. 46,9. — c) = सदन *Sitz, Ort; Behausung* Bhar. zu AK. 2,2,4 nach ÇKDr. यम° (s. auch bes.) MBh. 1,7671. 2,2531. 3, 12160. 12,7742. R. 6,68,11. Bhâg. P. 3,30,24. 27. vedische Belege s. u. सदन 1) a). — d) *Schüssel* (= पात्र Comm.) Bhâg. P. 4,7,25.

सादनस्पृश् (सदन° Padap.) adj. *die Heimath berührend* d. h. *in die Wohnung gebracht:* वसु RV. 9,72,8.

सादन्य (von सादन, सदन्य Padap.; vgl. VS. Prât. 3,128 am Ende) adj. *häuslich* RV. 1,91,20.

सादमय (von साद) adj. *aus Verzweiflung u. s. w. hervorgegangen* Nalod. 3,24.

सादयितव्य (vom caus. von 1. सद्) adj. *zu Grunde zu richten, zu vernichten:* नैव सादयितव्यौ (रामलक्ष्मणौ) ते मनसापि कथं च न R. 4,14,26. तेजांसि, तपांसि 1,66,4.

सादर (2. स + आ°) adj. (f. आ) *alle Rücksichten beobachtend, grosse Theilnahme an den Tag legend, die gehörige Aufmerksamkeit Jmd oder einer Sache schenkend* Kathâs. 10,81. 12,88. 21,102. 25,164. 43,213 (स सा° zu trennen). 257. 45,365. Mârk. P. 69,14. Bhâg. P. 4,4,7. in comp. mit der Ergänzung: धर्मैक° *nur bedacht auf* Kathâs. 27,107. प्रीकण्ठलीलाललितरसकथासादरौ नैव कर्णौ Spr. (II) 5367. सादरम् adv. R. 2,101,2. 112,26. Kathâs. 13,146. 14,49. 23,94. 30,23. 43,229. 45,366 (सादरं zu lesen). Hit. 63,17. Râga-Tar. 3,445. Bhâg. P. 3,13,10. 4,4,5. 6,9,45. 8,12,3. 9,5,19. Pañkar. 1,2,30. 22. 4,55. fg. सादरपूर्वकम् dass. 2,8,59. — Vgl. auch unter अनादर (auch in den Nachträgen).

सादस adj. *im* Sadas *befindlich* Lâṭj. 2,3,18.

सादसत्त adj. *die Worte* सत् *und* असत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

1. सांदि (von 1. सद्) Uṇâdis. 4,124. m. *Reiter:* कृपान् — ससादीन् MBh. 8,3810. 4589 (ससादीन् zu schreiben). उंष्ट्र° P. 6,2,40. गो° 41 (im Sûtra könnte übrigens auch सादिन् gemeint sein). = सारथि Uǵǵval. = योद्धर् Uṇâdiv. im ÇKDr. = प्रवसन्न und वायु Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

2. सादि (2. स + आदि) adj. *einen Anfang habend* Comm. zu Gaim. 1, 27. Nîlak. 119. 191. Davon nom. abstr. °त्व n. ebend. Comm. zu Gaim. 1,28.

सादिन् (von 1. सद्) adj. 1) *reitend*, m. *Reiter* (insbes. *zu Pferde*) AK. 2,8,2,28. 3,4,18,109. fg. H. 761. an. 2,290. Med. n. 152. Halâj. 2,235. AV. 11,10,24. MBh. 1,5451. 2,1900. 3,12589. 4,1045. 16,210. Hariv. 4989. 5076. R. 2,97,20 (106,19 Gorr.). 5,83,2. Çiç. 12,22. 31. Spr. (II) 3517. Râǵa-Tar. 5,451. Bhâg. P. 10,71,14. अश्व° Ragh. 7,44. Kathâs. 42,7. तुरंग° Ragh. 7,34. हस्ति° MBh. 4,1031. सादिन् = हस्ति° H. 762. H. an. Med. = सारथि, रथिन्, रथारोह AK. 3,4,18,109. fg. H. 760, Schol. H. an. Med. — 2) *zu Schanden machend:* वृत्र° R. 2,34,37. — द्रविणसादिन् zur Erkl. von द्रविणस् Nir. 8,2. धीसादिनी zur Erkl. von धिषणा 8.

सादृश adj. = सदृश Çâṅkh. Çr. 4,21,2.

सादृशीय adj. von सदृश gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सादृश्य (von सदृश) n. *Aehnlichkeit, Gleichheit* Nir. 1,3. Hariv. 15792. R. 4,12,42. Mṛkkh. 153,8. Megh. 83. 102. Kumâras. 5,35. 7,16. Ragh. 1,40. 8,91. 15,67. सन्ति पुनर्नामधेयसादृश्यानि Çâk. 105,8. Çâk. Ch. 63, 6. Kir. 5,26. Spr. (II) 7467. Kathâs. 119,94. AK. 3,4,25,164 (wohl भेदसादृश्ये zu lesen). Râǵa-Tar. 3,117. Sâh. D. 18. Bhâg. P. 7,15,61. Tarkas. 48. Bhâshâp. 78. Schol. zu P. 1,1,50. zu TS. Prât. 1,3. 13,16. zu Naish. 22,43 (अ°). Sarvadarçanas. 68,18. 177,9. Verz. d. Oxf. H. 211,b,9. °वाद Titel einer Abhandlung 244,b, No. 609.

सादेय्य MBh. 6,3900 Druckfehler für सोदर्य (सोदर्य्य).

साद्गुण्य (von 2. सद्गुण) n. *Vorzüglichkeit* Âçv. Gṛhj. Pariç. 2,7.

साद्भुत (2. स + अ°) adj. *erstaunt, verwundert* Kathâs. 56,177. 124,87.

साद्य (von सादिन्) adj. *zum Reiten tauglich*, m. *Reitpferd* Âçv. Çr. 9, 9,14. Daher wird वह्य ebend. *zum Fahren tauglich, Wagenpferd* bedeuten.

साद्यःक्र (von सद्यःक्री) adj. *mit* Soma, *der am selben Tage gekauft ist, begangen;* so heissen fünf (auch sechs) Ekâha Comm. zu Pañkav. Br. 16,12,1. — Shadv. Br. 4,3. Kâtj. Çr. 12,1,2. 22,2,9. 3,24. 26. Lâtj. 1,8,21. 8,3,1. 3. Çâṅkh. Çr. 14,40,7. Maçaka 3,5. 6 in Verz. d. B. H. 72. Häufig साद्यस्क्र geschrieben, welches nach gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48 allein berechtigt ist. Fehlerhaft साद्यस्क Âçv. Çr. 9, 7,12. षट्साद्यस्काः सर्ववेदेषु दृष्टाः MBh. 3,10663. यज्ञ 14864. 12,8908. 13,4934 (सद्यस्क ed. Calc.); vgl. सद्यस्कार.

साद्यस्क adj. 1) (von सद्यस्) *alsbald erfolgend* Spr. (II) 2236. — 2) ungenaue Schreibart für साद्यस्क्र.

साद्यस्क्र s. साद्यःक्र.

सांद्योज adj. von सद्योज gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

1. साध्, सांध्यति (संसिद्धौ) Dhâtup. 26,71. साध्नोति (संसिद्धौ) 27,16. zu belegen nur सांधति, °ते. Erhält keinen Bindevocal इ Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Vgl. सिध्. 1) *gerade aus zum Ziel kommen; seinen Zweck erreichen:* वि रोदसी पथ्या याति साधन् ṚV. 6,66,7. अनु देवान् धियो यासि साधन् recta 3,1,17. यो वाघ्यते क्रमणाय दद्याश स साधति 6, 70,3. यस्मै त्वमायजसे स साधति 1,94,2. med.: साधन्तां नो धियः 6,53,4. 8,19,10. 9,71,3. 1,141,1. *zu Stande kommen:* साध्यति घटः Durgâdâsa im ÇKDr. — 2) *gerade lenken, schlichten, in Ordnung bringen; zum Ziel führen:* धियम् ṚV. 1,2,7. 10,74,3. med. 8,40,9. — अक्तुनाक्ता वयुनानि साधत् 2,19,3. 3,38,9. 4,36,7. 1,96,1. विदथानि 3,1,18. 4,16,3. अतेन 3,5,3. 7,34,8. सनि गोर्ह्वमानाय साध 3,1,23. साधा दिवः 4,3,8. *zu Stande bringen:* साध्नोति साध्यति घटं कुलालः Durgâdâsa im ÇKDr. — 3) *sich fügen; gehorchen:* वि पर्वतो जिहीत साधत द्यौः ṚV. 5,45,3. स नित्यस्य दुर्यासु साधन् 4,1,9.

— caus. साधयति, °ते (des Metrums wegen), असीषधत्, सीषधत्. 1) *gerade —, eben machen, schlichten:* सुक्रार्ते साधया पथः ṚV. 9,9,8. गर्भमाधेहि साधय *zurechtmachen* Çâṅkh. Gṛhj. 1,19. — 2) *richtig leiten, zum Ziel bringen:* मतिम् ṚV. 2,24,1. धियम् 3,8. 7,66,3. मन्म 6,56,4. गवेषणं सातये सीषधो गणम् 5. — 3) *zur Ordnung bringen, Jmd sich dienstbar machen, in seine Gewalt bringen, für sich zu gewinnen suchen:* इमा नु कं भुवना सीषधाम ṚV. 10,157,1. मद्धि साम्ना न दानेन न भेदेन च पाण्डवाः। शक्याः साधयितुम् MBh. 1,7435. 2,647. 6,5048 (med.). 5049. Kâm. Nîtis. 9,70. पापान्दण्डेन 12,39. 17,44. 46. 49. fg. Varâh. Jogajâtrâ 1,11 in Ind. St. 10,165. Spr. 4928, v. l. 7020, v. l. (साधितुम् = साधयितुम्). Kathâs. 107,71. 121,7. Pañkat. 156,19. fg. 241,12. Hit. 59, 24. Bhâg. P. 5,24,16. Bhaṭṭ. 7,31. साधयेदुक्रमात्मनः M. 2,248. Jâǵñ. 1,50. R. 5,15,56. Pañkat. III, 170. तत्रैव योगी — प्राणं नयति साधितम् Mârk. P. 39,18. यथा हि साधितः सिंहो मृगान्हन्ति न मानवान् so v. a. *abgerichtet* 19. eine Gottheit, einen Geist *sich dienstbar machen; citiren* Kathâs. 10,10. 28,163. 73,25. fg. einem Schuldner *zu Leibe rücken, ihn zur Bezahlung zwingen* Jâǵñ. 2,40. साधितः = दापितः AK. 3,1,40. H. 446. — 4) *zurechtbringen, heilen* Suçr. 1,35,4. 68,19. व्याधिम् 123,10. 2,47, 14. — 5) *ausführen, fertig machen, zu Stande —, zu Wege bringen, zubereiten* Kâtj. Çr. 25,7,15. Çâṅkh. Çr. 5,19,2. Bhâg. P. 11,27,21. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. रजसा साध्यते मोहः MBh. 12,7742. साधयामासम् (!) 13,4945. वार्त्ता प्रजा Kâm. Nîtis. 13,27. Sâṁkhjak. 37. कमलोन्मेषम् Kumâras. 2,33. Ragh. 17,38. Spr. (II) 5910. Kathâs. 13,56. तामात्मकनकमुत्तमम् 35,82. Râǵa-Tar. 5,62. Bhâg. P. 8,13,30. Sâh. D. 68, 11. Pañkat. 43,20. 191,10. कार्यम् M. 7,173. 9,297. MBh. 1,7514. Hariv. 3978. Spr. (II) 772. 1681. 6950. Vop. 26,20. कर्म MBh. 3,12256. 13,4946. Spr. (II) 1684. 3215, v. l. Daçak. 89,5. कृत्यम् R. 5,9,34. Pañkat. 201,8. परार्थम्, स्वार्थम् Kâm. Nîtis. 5,80. त्वदर्थम् Ragh. 5,25. अर्थम् Kathâs. 30,124. इष्टिम् MBh. 2,647. कव्यम् 13,1536 (med.). धर्मम् R. 3, 14,20. तपः Mârk. P. 121,3. नैष्कर्म्यम् *sich der Unthätigkeit hingeben* Bhâg. P. 4,23,27. मद्यम् so v. a. *sich des Trinkens enthalten* MBh. 13,2930. Hariv. 1213 (साध्य absol.). मन्त्रम् so v. a. *hersagen, beten* Kathâs. 15, 48. वाक्यम् *ausführen* MBh. 5,117. *zubereiten* (Speisen) Karaka 3,7. Suçr. 2,161,15. 364,6. R. Gorr. 2,21,20. Kathâs. 9,10. 20,202. 39,9. 41,17. 56,408. Kull. zu M. 3,271. — 6) *zu Wege bringen* so v. a. *verschaffen, herbeischaffen, zu Theil werden lassen:* पर्जन्यः पर्वते वर्षन्किं नु साधयते फलम् Spr. (II) 3991. अर्थान् Varâh. Bṛh. S. 88,29 (med.). तवापि होमेन साधयामो (so ist zu lesen) वयं सुतम् Kathâs. 13,65. 144.

साधयामो ऽस्य मेदिनीम् 15,18. 26. 21,66. 32,131. 44,100. 109,14. 22. 24. 46,190. Bhâg. P. 1,8,5. 7,3,10. 8,5,10. 8,37. 10,2. 9,1,20 (med.). 19,53,18 (साधितुम्). कं ते कामं मनसा साधयानि MBh. 14,272. ये साधयन्ति सच्चिणो निव्रवाञ्छितम् Verz. d. Oxf. H. 106,a,39. Kathâs. 13,39. 17,100. 25,68. 26,196. Bhâg. P. 6,7,37. Sarvadarçanas. 33,12. — 7) *Etwas für sich zu Wege bringen, erlangen, gewinnen, theilhaftig werden:* अर्थान् Çat. Br. 11,5,2,1 (med.). तत्पदम् M. 6,75. न साधयेत्समुद्रगो ऽप्ययां कणाम् Varâh. Bṛh. S. 104,63. साधयेऽहितमात्मनः MBh. 1,1370. मनोरथान् Verz. d. Oxf. H. 106,a,16. विद्याधरत्वम् Kathâs. 26,201. वह्मूलताम् 34,197. 38,151. 40,21. 35. 46,118. 157. 107,72. 113,76. Râǵa-Tar. 3,466. Daçak. 76,5. आत्मोत्कर्षम् Hit. 91,19. आधिकाम् (so v. l.) 92,2. Vet. in LA. (III) 3,11. ohne obj. *zu seinem Ziel gelangen, seines Wunsches theilhaftig werden* MBh. 3,1441. — 8) *eintreiben* (Geld): अर्थम् M. 8,49. fg. 176. Jâǵń. 2,16. 40. 42. शुल्कम् Mṛkkh. 107,6. — 9) *ausmitteln, durch Berechnung finden:* यथा राश्युदयाः साधितास्तथा होरादयो ऽपि साध्याः Gaṇit. Spashṭâdh. 60, Comm. *darthun, beweisen* Nîlak. 259. मेघोदये वृष्टिः साध्यते Tattvas. 48. Muir, ST. 2,190. Schol. zu Kap. 1,43. Sarvadarçanas. 8,13. 30,17. 72,10. 120,12. साधितं मया — वैरं भवता सह Pańkat. 257,4. — 10) *machen zu, reddere:* इदं वपुस्तपःक्षमं साधयितुं य इच्छति Çâk. 17. यः साधितो वृत्तिकरः पतिर्नः Bhâg. P. 4,17,10. साधय — आत्मानं सुप्रजम् 13,32. 9,6,42 (med.). मे । गर्भे त्वं साधयात्मानम् so v. a. *bringe es dahin, dass du in meinen Mutterleib gelangst* 4,8,13. — 11) *aufbrechen, sich auf den Weg machen:* साधयामस्तावत् MBh. 1,789. 3,16689. साध्यतां तत्र गम्यताम् 13,1405. साधयिष्यामि तत्र गास्यामि 1406. R. 2,34,34. Çâk. 7,19. 70,21. 101,13. Vikr. 60,13. Mâlatîm. 126,5. Spr. (II) 978. Râǵa-Tar. 1,145. im Drama प्रायेण ध्यवसकः साधिर्गमेः स्थाने प्रयुज्यते Sâh. D. 430. — Vgl. साधय्. — desid. vom caus. *zu beweisen beabsichtigen:* किमिदं पौरुषेयत्वं सिसाधयिषितम् Sarvadarçanas. 129,4. सिषा° Sâh. D. 122,5. Kusum. 2,8. — Vgl. सिषाधयिषा.

— अनु vgl. अनुसाधिन् in सर्वार्थानु°.

— उप caus. 1) *in seine Gewalt bringen* Pańkat. III,249. — 2) *zubereiten* Bhâg. P. 11,27,20. Speisen Suçr. 1,230,2. 2,59,18. Mârk. P. 29,16. 34,18.

— परि caus. 1) *sich dienstbar machen, in seine Gewalt bringen, bezwingen* Hariv. 4032 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kâm. Nîtis. 17,37. — 2) *zubereiten:* Speisen Pańkat. 3,9,1. — 3) *eintreiben:* अर्थम् M. 8,187. — Vgl. परिसाधन.

— प्र caus. 1) *zurechtbringen, gehorsam machen, in seine Gewalt bringen:* तावस्मै प्रजाः प्रासाधयताम् TS. 2,2,4,1. सर्वाणि भूतानि दण्डेनैव M. 7,103. Kâm. Nîtis. 9,71. Kathâs. 17,132. — 2) *Etwas in Ordnung bringen, zurechtmachen* AV. 1,24,4. राष्ट्रम् Kâm. Nîtis. 6,3. Ragh. 19,3. Kathâs. 52,338. संदिग्धाम् Verz. d. Oxf. H. 55,b,19. मन्त्रम् *einen Zauberspruch* Pańkat. 3,9,19. सौरेणा सदेककध्यं प्रसाध्य Suçr. 2,419,11. अप्रसाधित 1,171,13. *schmücken, putzen* Mṛkkh. 96,15. Çâk. 49,21. Kathâs. 50,134. 94,49. 95,67 (सुप्रसाधित). 117,130. 124,116. Daçak. 61,2. AK. 2,6,3,2. — 3) *zu Stande bringen, vollbringen:* कृत्यानि Spr. (II) 1702. 3249. 3660. Sâh. D. 293. मनोरथम् R. 3,25,23. योगक्षेमम् Kathâs. 34,200. — 4) *erwerben, gewinnen:* अर्थमेकम् Spr. (II) 3262. 3514. — 5) *ausmitteln, durch Berechnung finden* Gaṇit. Pâtâdh. 10. Golâdhj. Bhuvanak. 60. *beweisen* Nîlak. 256. — Vgl. प्रसाधक fgg. — desid. *ausführen wollen:* धियं धियं सीषधाति प्र पूषा Ṛv. 6,49,8.

— संप्र caus. s. संप्रसाध्य.

— सम् caus. 1) *bezwingen, in seine Gewalt bekommen* MBh. 8,2034. Hariv. 4032 (प्रसाध्यताम् st. संसा° die neuere Ausg.). शोको मां संसाधयति वेगेन यथा कूलं नदीरयः R. 2,64,69. — 2) *ausrichten, vollbringen:* सर्वानर्थान् M. 2,100. Varâh. Bṛh. S. 75,6 (med.). संसाधयिष्यथान्योऽन्यं संग्रामम् (so ed. Bomb.) MBh. 7,8389. मधु संसाध्य (so ed. Bomb.) so v. a. *sich des Trinkens enthaltend* 13,6549. केचिदग्निमथोत्पाद्य संसाध्य च so v. a. *Speisen bereitend* 1,2841. — 3) *verschaffen* Kathâs. 45,15. अभिलाषं ते 72,142. — 4) *erlangen, erhalten:* यथादिष्टा विद्याः Kathâs. 46,35. Bhâg. P. 11,23,30. ohne obj. *das Gewünschte erlangen, sein Ziel erreichen* MBh. 3,1478. — 5) *eintreiben* (Geld) M. 8,50. 213. — 6) *Jmd entlassen:* अतिथिम् Âpast. 2,9,1. सर्वकामैः — रामः संसाध्यताम् R. 2,36,9. *befördern zu* (dat.): संसाधयिष्यथान्योऽन्यं स्वर्गाय (संग्रामम् ed. Bomb.) MBh. 7,8389. — Vgl. संसाधक fgg.

2. साध् (1. साध्) adj. in यज्ञसाध्.

साँध (von 1. साध्) m. *Ausführung:* मन्मनः Ṛv. 10,35,9.

साधक (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. (f. साधिका) *a) zu Wege bringend, bewirkend:* कार्यस्यैतस्य R. 4,45,14. Sâh. D. 739. अपवर्गस्य Spr. (II) 3046. धर्मार्थकाममोक्षाणां वार्त्तापाश्चैव Muir, ST. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 216,b,25. in comp. mit seiner Ergänzung: अन्य° Ṛv. Prât. 11,34. संभारान्यज्ञसाधकान् R. 1,11,3. नक्षत्र° MBh. 13,1151. संकल्प° Hariv. 1361 (°साधकं zu lesen). सर्वेष्ट° Verz. d. Oxf. H. 99,b,40. कार्य° MBh. 3,11306. Spr. (II) 648. 4425, v. l. 7401. Mârk. P. 8,63. Bhâg. P. 8,19,30. सर्व° MBh. 1,4785. R. 5,4,16. 6,70,86. Suçr. 1,407,20. Bhâg. P. 10,46,18. नान्यार्थ° Kâm. Nîtis. 17,60. सर्वसस्यार्थ° Varâh. Bṛh. S. 22,8. धर्म° MBh. 14,1321. धर्मार्थ° Sarvadarçanas. 77,16. fg. Verz. d. Oxf. H. 40,b,38. Trik. 3,3,353. सम्भ° MBh. 5,2474. Ohne Object *Verrichter* Weber, Râmat. Up. 291. 307. साधिका (!) als Beiw. der Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P. साधक *eine Wirkung hervorbringend, wirksam* P. 1,4,23, Vârtt. उपायाः MBh. 8,355. हेतु Spr. (II) 1685. 6722. दण्ड एवात्र साधकः R. 5,84,43. Kumâras. 3,12. Schol. zu Kap. 1,58. superl. °तम P. 1,4,42. AK. 3,4,12,57. Schol. zu Kap. 1,58. °तमत्व n. nom. abstr. Kap. 2,39. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 98. — *b) einrichtend, heilend:* भग्नस्य Suçr. 2,31,11. — *c) Nutzen bringend, zweckentsprechend, zweckmässig* MBh. 3,1878. सर्गः (neben असाधक) VP. 1,5,7. 11. 14. fg. 17. Mârk. P. 47,18 (दृष्टसा° zu schreiben). 21. 24. fg. 27. Bhâg. P. 11,20,22. °ता f. nom. abstr. Kull. zu M. 3,133. — *d) Verehrer* (einer Gottheit) Mâlatîm. 74,6. Verz. d. Oxf. H. 81,b, No. 137. 99,b,30. 100,a,35. fg. 256,b,27. Çańk. zu Khând. Up. S. 47. Pańkat. 2,3,97. 5,22. Sarvadarçanas. 88,22. — *e) Zauberkraft besitzend:* °वर्ति so v. a. *Zauberdocht* Pańkat. 241,2. यस्तथोपरि साधकः Râǵa-Tar. 3,270. 265 (wohl तथास्म्युपरि zu lesen). *Zauberer (der eine Gottheit u. s. w. herbeicitirt)* Vjutp. 105. Kâlakakra 5,87. Kathâs. 22,9. 73,286. 303. fg. 92,51. — *f)* Bez. eines im Herzen wohnenden Feuers (अग्नि, resp. पित्त), *welches die Willensbestimmungen*

giebt, Suçr. 1,78,9. Çârng. Saṁh. 1,5,10. — *g*) *beweisend* Schol. zu Kap. 1,43. zu Gaim. 1,3.17. Kusum. 23,14. 39,12 Sarvadarçanas. 12,6. 18,9. °त्व n. nom. abstr. 17,14. 130,16. fg. 149,11. असाधक 114,6. °त्व n. nom. abstr. 45,6. Schol. zu Kap. 1,6. — 2) f. साधिका *tiefer Schlaf* H. 313. — Vgl. अर्थ°, उत्तर°, मन्त्र°, लोक°, सर्वार्थ°, स्वार्थ°.

साधदिष्टि adj. *wirksame Opfer, Gebete habend* R̥V. 3,3,6.

साधन (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. (f. आ und ई) *a*) *richtig leitend, zum Ziel führend*: यज्ञस्य R̥V. 1.44,11. 3,27,2. 8. 8,6;3. 23,9. विदथस्य 3,3,3. मतीनाम् 10,26,4. अयं दक्षाय साधनः सुतः 9,105,3. 62,9. — *b*) *zu Wege bringend, hervorbringend, bewirkend*: शब्दरूपस्य MBh. 3,14196. देवदानवयक्षाणां मानवानां च 7,2364. Mârk. P. 99,27. संकल्प° Hariv. 1361 (nach der Lesart der neueren Ausg.). सत्य° so v. a. *wahrmachend* 12044. विक्रम° R. 3,33,15. तत्साधनं कर्म Muir, St. 1,140. शतसहस्रं शिष्याणां ध्यानसाधनम् so v. a. *obliegend* Verz. d. Oxf. H. 53,*a*.9. ohne Object *wirkend*: प्रदीपवत्साधना वृत्तिः Gaudap. zu Sâṁkhjak. 13. *vermögend*: देवाः Nir. 12,41. ein Mann R. 5,88,4. देवाश्च मुनयश्चैव लिङ्गिनः साधनाश्च ये। भगवन्निति ते वाच्याः Bharata beim Schol. zu Çâk. 52,3. — *c*) *verschaffend*: लोकद्वयसाधनी Spr. (II) 5468. — *d*) *herbeirufend, citirend* (einen Geist): वेतालसाधनं मन्त्रम् Kathâs. 75,16. 121,10. — *e*) *bezeichnend, ausdrückend*: भाव°, कर्म° Kaij. zu P. 1,3,11 bei Gold. Mân. 48. — 2) m. संज्ञायाम् gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhauvana, Liedverfassers von R̥V. 10,157. — 3) f. आ nom. act. in मन्त्र° = °साधन Kathâs. 49,167. — 4) n. *a*) *das in-seine-Gewalt-Bringen, Bewältigen, Besiegen*: प्रतिकाय° (= प्रतिपक्षवध Comm.) Kir. 14,17. रिपु° Pankat. 59,10. *das sich-zu-Willen-Machen, Citiren* (einer Gottheit, eines Geistes, eines Zaubers) MBh. 3,14352 (?). वेताल° Kathâs. 26,235. 28,163. 55,208. 73,261. शाकिनी° Pankat. 241,2. विद्याखड्गमालादि° Kathâs. 24,17. विमान° 44,36. Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,16. fgg. 93,*a*,5. *b*,32. — *b*) *das Ausführen, zu-Wege-Bringen, Vollführen* Nir. 12,40. उपायाश्चास्य साधने MBh. 14,595. साधनोपायाः Kâm. Nîtis. 11,56. कर्मणः R. 5,65,7. दण्डस्य Kâm. Nîtis. 13,44. अर्थ° Suçr. 1,12,20. Spr. (II) 1685. Ragh. 4,16. कार्य° R. 4,42,9. Spr. (II) 7603. कर्म° Suçr. 1,123,8. साध्य° Spr. (II) 5285. धर्मादि° 1518. धर्माधर्म° Windischmann, Sancara 97. अभिप्रार्थितमनोरथ° Suçr. 1,78,10. आज्ञा° Kathâs. 107,134. *das Bereiten*: अमृत° 41,19. अन्नसाधने: Mârk. P. 19,8. 21,75. विषोपविष° Verz. d. B. H. No. 967. — *c*) *Heilung*: अर्शसां साधनोपायः Suçr. 2,46,14. MBh. 3,14508. fg. — *d*) *das Herbeischaffen*: ओषधि° Kathâs. 46,196. fg. द्रव्य° Bhâg. P. 10,75,4. — *e*) *das Erlangen, Gewinnen*: अर्थस्य Bhâg. P. 11,23,47. मन्त्रार्थयोः Pankar. 3,7,4. कोटि° Spr. (II) 5700. परलोक° 2270. — *f*) *das Eintreiben* (einer Schuld): अर्थस्य Daçak. 61,13. अर्थ° 69,18. — *g*) *Mittel, Werkzeug, Requisit* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) M. 12,99. R. 1,66,23. 5,72,3. Ragh. 4,36. 8,44. सर्वं हि साधनमिदं कुसुमायुधस्य Rt. 6,23. Spr. (II) 6887. Kathâs. 57,146. Madhus. in Ind. St. 1,20,4. Vedântas. (Allah.) No. 9. Bhâg. P. 3,28 in der Unterschr. 8,11,9. Comm. zu TS. Prât. 22,3. 9.10. Wilson, Sel. Works 1,164 (bei den Gaina, *duties* Wilson). तपस्तेषां हि साधनम् M. 11,237. MBh. 14,734. धर्मस्तस्याः सुसाधनम् Hariv. 2898. धर्मार्थमोक्षाणां शरीरं साधनम् Çârng. Saṁh. 1,5,32. शरीरं धर्मसाधनम् Kâm. Nîtis. 8,4. Kap. 1,7. Ragh. 1,19. 82. 5,9. 10,2. 13,50. Kumâras. 5,33. 52. 64. Spr. (II) 822. 3735. 4538. Z. d. d. m. G. 27,38. Kathâs. 15,59. Sâh. D. 2,13. Pankar. 3,7,1. Vedântas. (Allah.) No. 6. 7. Comm. zu Naish. 22,49. 53. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kumâras. 5,22. क्लीन° Spr. (II) 500. अ° 772. MBh. 5,1766. स° ebend. त्रिसाधना शक्तिः Ragh. 3,13. — *h*) *Streitmittel, Streitkräfte* Hariv. 5136. Uttarar. 30,2 (39,12). दशारिविजये राज्ञः साधनं सुमहत्तव Sâh. D. 212,19. कृष्ण° adj. Hariv. 5261. संभृत° adj. Râǵa-Tar. 4,377. स° adj. Kâm. Nîtis. 4,77. अश्व° adj. Ragh. 4,62. 71. गज° 40. Kathâs. 38,4. *ein Mittel eine Gottheit* u. s. w. *zu citiren*: विश्वभर्तुः, यक्षिण्याः Kâlakakra 4,1. — *i*) *Correctionsmittel* euphem. für *Prügel, Knüttel* Comm. zu TBr. 3,577,17. — *k*) *Genussmittel, Bequemlichkeiten* R. Gorr. 2,33,20. — *l*) *Zeugungsglied* Trik. H. an. Med. (s. weiter unten). auf diese Bed. wird angespielt Sâh. D. 213,1. — *m*) in der Gramm. α) *Nominalbegriff* (im Gegens. zur *Thätigkeit*), insbes. als *Subject* oder *Instrumental* Schol. zu P. 3,1,23. Pat. in Siddh. K. zu P. 8,3,74. Vârtt. 2 zu P. 2,1,33. Vârtt. 5 zu 5,3,55. das *Object* ist gemeint P. 8,4,44, Schol. — β) = विकरण *ein zwischen Wurzel und Personalendung tretendes stammbildendes Suffix* P. 8,4,30, Vârtt. 1. — *n*) *Berechnung, Ausmittelung durch Berechnung* Ganit. Pâtâdh. 1. *das Beweisen, Darthun* Sâh. D. 447. 711. Sarvadarçanas. 120,20. *Beweismittel, Beweis* 5,6. 8. 7,11. fg. 8,12. 17,16. 74,1. Jâǵn. 2,7. Kap. 1,130. Tarkas. 45. Kull. zu M. 8,56. — *o*) *Erfolg, Ergebniss*: वैर° Pankat. 81,24. 86,24. — Die Lexicographen geben für साधन n. folgende Bedd. an: आराधन AK. 3,4,18,123. मारण, मृतसंस्कार, गति, द्रव्य, अर्थदापन, निर्वर्तन, उपकरण, अनुव्रज्या 122. शेफ Trik. 2,6,22. व्याख्य 3,2,1.11. सिद्ध, मेढ्र 3,267. सिद्धि, सैन्य, उपाय, अनुगम, मेढ्र, निर्वृत्ति, कारक, वध, दापन, मृतसंस्कार, प्रमाण, गमन, धन H. an. 3,423. fg. मृतसंस्कार, सैन्य, सिद्धौषधि, गति, निर्वर्तन, उपाय, मेढ्र, दापन, अनुगम, धन Med. n. 153. fg. उपकरण, कारक, द्रविण, लिङ्ग, यातना, सेनाङ्ग, संसिद्धि Halâj. 5,80. मैत्र, उधस् (sic) Dharani im ÇKDr. मोक्षण, अश्व Aǵaja ebend. — Vgl. अर्थ°, गय°, औषध°, दश°, नय°, पशु°, भार°, भूत°, मन्त्र° (auch Kathâs. 22,9. 49,168. °साधना 167), मन्त्र°, मूल°, मोक्ष°, यज्ञ°, शब्द°, सर्व°, सर्वमण्डल°, सर्वलिङ्ग°, सर्वार्थ°, स्वार्थ°.

साधनक am Ende eines adj. comp. von साधन *Mittel*: पशु° (क्रतु) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 60.

साधनक्रिया f. *die Thätigkeit des Ausführens* u. s. w. Siddh. K. zu P. 2,3,27. Schol. zu 5,2,30.

साधनता (von साधन) f. *das Mittel-Sein*: सर्वकर्मानुष्ठान° Sarvadarçanas. 114,22. 147,9. Bhâshâp. 147. बहु° nom. abstr. von बहुसाधन adj. *viele Mittel besitzend* Spr. (II) 4226.

साधनत्व (wie oben) n. 1) *Wirksamkeit* Sâh. D. 32,5. — 2) *das Mittel-Sein*: धर्मकामयोः Kull. zu M. 2,224. ब्रह्मज्ञानं प्रति Sarvadarçanas. 56,20. मोक्ष° 57,3. Bhâshâp. 146. — 3) *das Beweis-Sein* Kull. zu M. 8,66.

साधनपञ्चक n. Titel einer dem Çaṁkarâkârja zugeschriebenen Sammlung von fünf Strophen Haeb. Anth. S. 485. fg. Notices of Skt Mss. 2,99.

साधनभाग s. मन्त्र°.

साधनमालातल्ल n. Titel eines Werkes (handschriftlich in der Pariser Bibl.).

साधनवत् (von साधन) adj. *mit Beweismitteln versehen* Sarvadarçanas. 114,3.

साधनसागर m. Titel einer Schrift Târân. 330.

साधनीभू (साधन + 1. भू) *zum Mittel werden, als Mittel dienen:* °भूत Comm. zu Ǵaim. 1,4. Kusum. 56,4.

साधनीय (vom caus. von 1. साध्) adj. = साध्य H. an. 2,388. Med. j. 61. 1) *auszuführen, zu Wege zu bringen:* कर्माणि MBh. 3,11307. वस्तूनि Ragh. 17,67. *zu bilden* (von Worten) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. — 2) *zu erlangen:* विद्या Kathâs. 38,54. — 3) *zu beweisen* Muir, ST. 2,190. Schol. zu Kap. 1,108. Davon °त्व n. nom. abstr. Sarvadarçanas. 30,12.

साधर्त्र Uṇâdis. 3,128. m. = भिन्नु Uǵǵval.

साँघमित्रिक adj. (f. आ und ई) von सघमित्र (v. l. साघ°) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

साधय्, °यति 1) caus. von 1. साध्; s. das. — 2) denom. von साधु (बाढ) Vop. 21,16.

साधयितर् (vom caus. von 1. साध्) nom. ag. *der fertig bringt* Nir. 6,38.

साधयितव्य (wie oben) adj. *auszuführen, zu Wege zu bringen* Hit. 40,19.

साधर्म्य (von 2. सधर्म) n. Siddh. K. zu P. 6,3,84. *Gleichartigkeit, Uebereinstimmung* (Gegens. वैधर्म्य) Çâṅkh. Çr. 13,14,5. मम साधर्म्यमागताः Bhag. 14,2. Suçr. 1,29,16. 149,17. 311,11. Ragh. 17,78. Vikr. 65,12. Kaṇ. 1,1,4. 2,2,25. Kap. 1,129. Schol. zu 125. Njâjas. 1,58. fg. 5,1,1. 2. Sâṁkhjak. 27. Gauḍap. zu 10 (am Ende). Mârk. P. 46,6. Verz. d. Oxf. H. 47,b,45. 240,a,1 v. u. Sâh. D. 11,13. 300,12. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 21. fg. Bhâshâp. 12. 28. Sarvadarçanas. 81,3. 113,17. 114,10. 148,6. 152,5. 6. Kusum. 30,16. Comm. zu TS. Prât. 1,1.

साधव्र n. nom. abstr. von साधु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

साँधस् (von 1. साध्) n. *Richtigstellung:* अग्निं क्षेत्राय साधसे *wir rufen* Agni *zur Regelung der Feldmark* ṚV. 8,60,12. Hiernach ist क्षेत्रसाधस् *der Feldscheider,* z. B. ṚV. 3,8,7 heissen die Jûpa *die Schiedsmänner des Besitzes* unter den Göttern, weil sie je für besondere Gottheiten bestimmt sind.

साधार (2. स + आ°) adj. *eine Stütze habend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. Pańkar. 1,8,18. वज्र° Kathâs. 101,246.

साँधारण (im Padap. ohne Avagraha) P. 5,4,36, Vârtt. 6. 1) adj. (f. आ, häufiger ई) a) *gemeinsam zugehörig, gemeinschaftlich, gemeinsam, gemein* (die Ergänzung im gen., dat., instr. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,31. H. 1472. ṚV. 4,32,13. मानुषाणाम् 7,63,1. विश्वस्मै स्वर्दृशे 9, 48,4. पितेव तत्पुत्रेण साधारणं कुरुते TS. 2,6,2,6. कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुः 7. Ait. Br. 7,1. Çat. Br. 14,4,2,1. 2. Kâtj. Çr. 4, 4,22. Çâṅkh. Çr. 1,1,4. 13,4,8. Naigh. 1,4. Nir. 2,12. 15. 21. 11,18. 12, 26. M. 9,96. MBh. 1,4261. 2,1802. 3,11299. 14,1279. Kumâras. 1,43. Ragh. 16,5. Çâk. 38,15. Vikr. 34. Spr. (II) 2846. 6381. AK. 2,4,2,3. H. 23. Weber, Râmat. Up. 292. Sâh. D. 40. Bhâg. P. 2,8,18. 10,46. Madhus. in Ind. St. 1,16,20. Nîlak. 39. Bhâshâp. 71. fg. Verz. d. Oxf. H. 40,a,11. 162,a,16. 18. 163,b, No. 359. 215,b,12. 16. 24. 241,b,11. 242,a, No. 593. fgg. 265,b,38. 268,b,11. 272,a,10. 335,a, No. 787. Sarvadarçanas. 34,5. 113,15. Kusum. 18,2. Comm. zu TS. Prât. 14,5. 18, 7. अनन्य° *keinem Andern gehörig:* दास Mâlav. 68. *bei keinem Andern sich findend:* शोभा 68,19. °स्त्री *Allen gemein* Sâh. D. 96. H. 532. साधारणास्यापलापी so v. a. *Gemeingut* Jâǵń. 2,236. तान्स सर्वान् (ग्रामान्) — विप्रैः समं साधारणं व्यधात् Kathâs. 18,127. अ° *besonder, speciell* Nîlak. 46. Tarkas. 15. 21. fg. 41. Verz. d. Oxf. H. 241,b,12. 242,a, No. 593. fgg. 263,a,15. 268,b,11. Bhâshâp. 71. fg. Sarvadarçanas. 113,15. *nicht allgemein* so v. a. *einzig in seiner Art, ganz ungewöhnlich* Kathâs. 45,368. Râǵa-Tar. 3,314. Daçak. 66,9. Hit. 15,22. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,28, Çl. 7. — b) *gleich* AK. 2,10,37. H. 1461. mit instr.: येन साधारणी वृत्तिः स शत्रुर्नेतरो जनः Spr. (II) 3681. in comp. mit der Ergänzung: मृत्युसाधारणो रणो Hariv. 5603. वृत्तफल° Suçr. 1, 26,20. घात° 203,6. Kumâras. 2,42. Mâlav. 52. विद्या बन्धुसाधारणी: Kathâs. 25,260. *sich gleich verhaltend:* सर्वत्र Dhûrtas. 85,10. — c) *an zwei entgegengesetzten Eigenschaften Theil habend, die Mitte haltend, gemässigt:* देश *weder trocken noch feucht* Suçr. 1,130,10. 15. fgg. 136, 11. Çârṅg. Saṁh. 1,1,39. Suçr. 2,27,2. बन्ध *weder zu fest noch zu locker* 6. काल *nicht zu kühl und nicht zu heiss* 46,19. 184,20. 187,3. 355,4. Kâm. Nîtis. 15,12. Weber, Nax. 2,385. Varâh. Bṛh. S. 33,19. — 2) m. Bez. des *44ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8, 43. fg. Verz. d. Oxf. H. 332,a,4. — 3) f. ई *Schlüssel* H. 1005. — 4) n. *gemeinsame Sache; Bündniss:* सुग्रीव° *mit* Spr. (II) 4169. — Vgl. पुण्य°, सर्व°.

साधारणता f. nom. abstr. zu साधारण 1) a): °तां नी *zum Gemeingut machen* Râǵa-Tar. 3,134.

साधारणत्व n. nom. abstr. zu साधारण 1) c) Suçr. 1,172,6.

साधारणीकर् (साधारण + 1. कर्) 1) *zum Gemeingut machen:* °कृत R. 1,45,35 (46,25 Gorr.). — 2) *gleich machen:* मृत्युसाधारणीकृत MBh. 7,1378.

साधारणीभू (साधारण + 1. भू) *gleich werden:* यथा °भूतं नामास्य धनदस्य च Ragh. 17,80.

साधारण्य (von साधारण) n. 1) *Allgemeinheit, Gemeinsamkeit* Çaṇḍ. 24. Z. d. d. m. G. 9, xxxix. Sâh. D. 41. fg. Sarvadarçanas. 20,7. शरीराद्गीनां सर्वात्मसाधारण्यात् Kusum. 9,14. °ण्यों instr. adv. *gemeinsam, alle mit einander:* परां साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः ṚV. 1,167,4. — 2) *Gleichheit:* कीटानुविद्धरत्नादिसाधारण्येन *nach der Analogie von* Sâh. D. 3,21.

साधिक (2. स + अ°) adj. (f. आ) *mit einem Ueberschuss versehen, und etwas darüber:* एकसप्तति Mârk. P. 46,24. 36. 53,3. 5. 73,12. Bhâg. P. 3,11,23. 5,21,10. — Vgl. साग्र.

साधिन् (von 1. साध्) adj. *zu Wege bringend:* दैवप्रत्यय° Hariv. 11730. — Vgl. दुः°, भार°.

साधिमन् m. nom. abstr. von साधु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

साधिवास (2. स + 3. अधि°) adj. *wohlriechend* MBh. 7,2920.

साँधिष्ठ (superl. von साधु; nach den Grammatikern von बाढ) adj. P. 5,3,63. Vop. 7,56. AK. 3,2,62. = दृढतम und न्याय्य (न्याय gedr.) H. an. 3,178. = अतिदृढ und आर्य (oder अत्यार्य) Med. th. 17. *der geradeste, kürzeste; der förderndste:* पथिभिः ṚV. 1,58,1. 7,64,3. क्रतु 5,35,1. Vâlakh. 5,7. neutr. *das Allerrichtigste:* आचार्याद्धैव विद्या विदिता सा-

धिष्ठं प्रापयति Khând. Up. 4,9,3.

साधीयंस् (compar. von साधु; nach den Grammatikern von बाढ) adj. P. 5,3,63. Vop. 7,56. = साधु und बाढ AK. 3,4,20,237. = अतिशोभन und अतिबाढ H. an. 3,753. fg. = अतिसाधु und अतिबाढ Med. s. 65. 1) richtiger Hârîta bei Kull. zu M. 5,66. Kusum. 62,6. — 2) angenehmer Sâh. D. 2,9. — 3) überaus fest: संधा Daçak. 85,20. — 4) adv. beschleunigter, eifriger: इच्छति Ait. Br. 3,9.

साधुं (von 1. साध्) Uṇâdis. 1,1. 1) adj. (f. साध्वीं, nach den Grammatikern auch साधु). a) gerade zum Ziel führend, richtig; schlicht: घ्नन्ति इव साधुना पथा ṚV. 10,14,10. 2,27,6. 5,12,6. ऋतु, साधु VS. 37,10. विधुरा न साधुः AV. 16,6,11. वर्त्मन् Bhâg. P. 4,8,37. richtig treffend: इषवः ṚV. 2,24,8. 8,66,11. वज्र Shaḍv. Br. 3,3. geschlichtet so v. a. nicht verworren (Fäden) Kauç. 107. — b) sich fügend, willfährig, gefällig; gewogen: उभायधीं भवतः साधू अस्मै ṚV. 2,27,15. 3,18,1. दस 4,10, 2. अर्वता gehorsam 1,158,1. अस्मास: 6,16,43. 7,37,4. R. Gorr. 2,16,22. — c) zum Ziel kommend so v. a. wirksam: स्तोम ṚV. 1,138,4. विप्रमन्धरेषु साधुम् 5,1,7. मन्त्र Spr. (II) 775. — d) fertig, bereit: Soma ṚV. 3, 48,1. देववीति 10,53,3. असंस्थितं पितृपक्षस्य साधु (= समाप्तम् Sâj.) Ait. Br. 3,37. — e) geordnet, sicher, friedlich: क्षेम ṚV. 1,67,2. 8,10,3. 73, 9. — f) gut, vortrefflich, schön AK. 3,2,1. 3,4,18,104. H. 1445. an. 2, 254. Med. dh. 23. Halâj. 4,4. असाधुं (P. 6,2,160) schlecht, böse. स मे साधुना कर्मणा भूयान्नो एवासाधुना कनीयान् Çat. Br. 14,7,2,24. 3,6,4,7. 11,1,5,7. Kaush. Up. 3,8. साधु (Gegens. विगर्हित) कर्म Spr. (II) 5295. न किंचिद्वचनं राजन्नब्रवीत्साध्वसाधु वा MBh. 1,4313. Spr. (II) 6090. यज्ञसमृद्धि R. 1,50,2. वल्लभा Kâm. Nîtis. 7,59. सुखयोगनिद्रा 15,44. श्रुतिः साध्वी (zugleich ein braves Weib) LA. (III) 87,9. लेखक Spr. (II) 4977, v. l. साधुफल und साधुतरफल adj. Çâk. 108,15, v. l. साधु तस्येह जीवितम् Spr. (II) 5398. सत्पुरुषव्रत 6019. नीगतधर्म Prab. 48,14. यद्यत्साधु न चित्रे स्यात्क्रियते तत्तदन्यथा Çâk. 141. घट Kathâs. 30,135. Râǵa-Tar. 3,464. Spr. (II) 1960 (compar. °तर). so v. a. richtig Varâh. Bṛh. S. 1, 3. Comm. zu TS. Prât. 2,7.18. 13,13. अ° falsch 1,69. 16,12. साधु कृ Etwas gut machen, verbessern Spr. (II) 4070 (= R. ed. Schl. 2,106,14). Bhâg. P. 1,10,30. gut für Etwas oder gegen Jemand, mit loc. P. 2,3,43. 36, Vârtt. 2 (auch असाधु). तत्र P. 4,4,98. fgg. अत्र AK. 2,7,28. स्त्री 2,8, 2,45. H. 793. उपकारिषु, अपकारिषु Spr. (II) 1281. mit loc. oder gen. Vop. 5,29. प्रियश्च नः साधुतमश्च बाह्यः MBh. 5,808. mit dat. Vop. 7,15. mit प्रति P. 2,3,43. mit अनु, अभि, परि oder प्रति Schol. zu P. 1,4,90. fg. Siddh. K. zu 2,3,43. आर्त° gut gegen Ragh. 2,28. — g) gut, edel von Menschen, m. Biedermann, Ehrenmann, ein vortrefflicher Mann AK. 2,7, 2. 3,4,14,86. H. 379. H. an. Med. Halâj. 2,217. Çat. Br. 2,6,2,8. ṚV. Prât. 11,36. M. 2,6. 11. 80. 109. 4,206. 252 (°तस्). 7,108 u.s.w. MBh. 3,1735. R. 1,1,16. 4,10. 2,35,23. 64,42. 82,13. 90,20. °संमत 98,23. °विगर्हित 106,15. Suçr. 2,395,8. Ragh. 16,5. Spr. (II) 773. 3755. 4313. 4981. 5581. 5717. 6650. 6987. fg. 6992. fg. 6995. fg. 7243. 7541. Varâh. Bṛh. S. 15, 6. 15. 45, 15. 86,45. 106,3. Kathâs. 22,217. 228. 29,154. 58,102. Râǵa-Tar. 4,30. Bhâg. P. 1,6,23. 3,3,16. Pańkat. 13,6. साधवः क्षीणदोषास्तु सच्छब्दः साधुवाचकः VP. 3,11,3. साधो voc. R. 2,36,12. Megh. 78. Ragh. 2,62. Spr. (II) 2404. 3094. 4460. Râǵa-Tar. 1,231. Bhâg. P. 3,4,12. साधो इति तपस्वी च प्रशान्तश्चोच्यते बुधैः Sâh. D. 172,6. साधो Râǵa-Tar. 3,178 fehlerhaft für साध्वी. Gegensatz पाप Çat. Br. 14, 7,2,6. M. 8,311. Bhag. 6,9. असत् Spr. (II) 7463. खल 5490. 6099. दुर्जन 3092. 3406. 6991. दुष्ट 6994. Vet. in LA. (III) 1,19. दुष्कृत् Bhag. 4,8. नीच Spr. (II) 2089. 2583. चौर Verz. d. Oxf. H. 154,b, N. 1. Pańkat. 97, 6. जड Spr. (II) 2322. असाधु Çat. Br. 2,6,2,8. M. 3,182. 11,19. Spr. (II) 773. 2345. 5133. 6988. 6996. 7511. Kir. 14,12. 21 (Gegens. सन्त्). fem. साध्वी als adj. treu, brav; als subst. eine biedere, treue Frau AK. 2,6,1, 6. H. 528. Halâj. 2,340. M. 5,66. 6,162. 165. 9,29. 95. MBh. 1,6485. 3,2521. 2676. R. 2,39,24. 74,25. R. Gorr. 2,10,24. 6,33,19. Megh. 86. Ragh. 15,82. Çâk. 188. Spr. (II) 693. 1743. 1955. 4020. 4248. 4948. 5723, v. l. 6194. 6266. Varâh. Bṛh. S. 13,6 (अरुन्धती). 103,1. 104,3. Bṛh. 24(22),3. Kathâs. 13,120. 123. 36,30. 36. Râǵa-Tar. 1,322. Bhâg. P. 3,14,23. 17,2. साध्वीस्त्रीणाम् Spr. (II) 6997. — 2) m. a) Ehrenmann s. u. 1) g); — b) ein Heiliger, Muni H. 76. H. an. ein Arhant (bei den Ǵaina) H. an. Çramaṇa, Sâdhu und Çrâvaka Wilson, Sel. Works 1,303. ein in die Zukunft sehender Mann Çâk. 71,11. Mâlav. 69,14; vgl. ed. Bomb. 161. — c) Wucherer Trik. 3,3,224. H. an. Med. — d) Juwelier Spr. (II) 4874. Hit. 63,7. 65,9. 12. 111,1. II,100. — 3) f. a) साध्वी eine biedere Frau s. u. 1) g). — b) eine Heilige Wilson, Sel. Works 1,308. 2,74. — c) eine dem Ingwer ähnliche Wurzel (मेदा) Râǵan. 5, 24. — 4) n. a) das Gerade, Ehrliche, Rechte, Gutes (असाधु Falsches, Böses) ṚV. 2,27,3 (Gegens. वृजिन). Çat. Br. 11,2,7,33. 14,8,12,2. किमहं साधु नाकरवम् किमहं पापमकरवम् Taitt. Up. 2,9. साध्वसाधुनी Çat. Br. 14,7,2,27. R. 2,67,31. काले समाचरन्साधु Spr. (II) 6699. तस्यां त्वं साधु नाचरः Ragh. 1,76. Bhâg. P. 3,25,21. 10,32,22. न चोवाच स मेधावी तमथो साध्वसाधु वा so v. a. ein gutes oder ein böses Wort MBh. 1, 1963. Hariv. 1382. असौ ऽहंसि तस्मिन्साधु साधु वा Spr. (II) 1963 (= Kir. 1,4). न ते साधु भविष्यति es wird dir nichts Gutes widerfahren, es wird dir übel ergehen MBh. 1,3286. 5685. यत्कृता साधु मे भूयात् Bhâg. P. 9, 4,39. एतत्ते सर्वं साधु भविष्यति Mârk. P. 125,64. नैतत्ते साधु R. Gorr. 1, 60,3. an den beiden letzten Stellen könnte das Wort auch als adj. gefasst werden. साधु मन् für etwas Gutes halten, gutheissen, billigen R. 2,63,28. 105,11 (अनु-मन्). 4,21,34. Bhâg. P. 1,19,4. 5,5,4. 7,5,3. fgg. 8,19,31. अमन्यत साध्विति 4,29,4. in dieser Verbindung auch adj.: स्वयंवरं साधुममंस्त Ragh. 7,13. Fernere Belege s. u. मन् 2). — b) Güte, Milde, Wohlwollen: साधु क्षमा दमः शौचम् u. s. w. नित्यानि वनचारिणाम् MBh. 12,162 (साध्विति क्षमादिकमेव श्रेष्ठमित्यर्थः Nîlak.). (सूर्यः) इदं सर्वमभिगोपायति साधुना चेदसाधुना चेत् Çat. Br. 2,6,2,8. असाधुं साधुना जयेत् Spr. (II) 49. 2345. 2572. 5357. — 5) adv. a) geradeaus, regelmässig, richtig: ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु ṚV. 1,124,3. 5,80,4. AV. 18,4,8. एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु 6,9,5. यज्ञं नय 15,16. यथं ऋतवे ऋतुभिर्यन्ति साधु 10,18,5. Gegensatz मिथ्या Vop. 23,54. — b) überhaupt gut, wohl, recht, gehörig ṚV. 2,3,6. AV. 11,1,9. Çat. Br. 1,1,2,7. °संस्कृतं 4,10. असंस्कृत Khând. Up. 8,8,2. साधु ते यजमान देवता TS. 2,5,9,5. Âçv. Çr. 1, 2,1. ṚV. Prât. 14,28. नेता चेत्साधु पश्यति M. 7,25. MBh. 4,1583. Daçak. 65,1. साधयं प्रश्न उद्दिष्टः MBh. 1,4528. R. 2,44,3. चित्तय 3,49,30. Suçr. 2,354,10. संपन्नो वार्तया साधु (so Comm.) Kâm. Nîtis. 2,14. 4,2.

5,44. 8,1. 9,76. 17,15. 18,53. 19,16. Megh. 17 (von मूर्ध्नि zu trennen). Kumâras. 5,50. Çâk. 4,11. 99,13. 92. Spr. (II) 1603. 6985 (*schön in ironischem Sinne*). Kathâs. 18,209. 32,20. Pañkat. 9,3. Hit. 116,18. Bhâg. P. 1,2,5. 2,3,25. 3,3,17. 14,1. 4,2,7. 5,10,2. 7,7,32. 10,42,3. Vop. 23, 32. वर्त् *gut verfahren gegen* (loc.) Spr. (II) 5668. कर् *richtig* —, *fertig* —, *gut machen:* साधुँ (so) कृणवत्तमवसे करवामहे RV. 8,32,10. Çat. Br. 1,8,2,10. 5,4,4,5. 11,2,2,53. 14,8,12,2. Ait. Br. 5,26. स्वप् *schön* — *süss schlafen* Kâm. Nîtis. 7,57. आस् *sich wohlbefinden* Bhâg. P. 3,1,30. कौशाम्ब्यां साधु वत्स्यति *glücklich* 9,22,39. साधु (auch wiederholt) als Ausruf so v. a. *gut! schön! bravo!* यत्साधु वदेयुः Çat. Br. 1,8,2,10. 5, 4,4,5. MBh. 3,2219. 5,5442. R. 1,4,14. 11,10. R. Gorr. 1,3,55. 2,88, 22. 7,32,28. Vikr. 6,6. क्रासि न तथा यथा यथा साधु विपश्चिताम् Spr. (II) 4667. Kathâs. 7,95. 18,343. 47,7. साधुसाध्विति का वचः Râǵa-Tar. 3,260. 5,17. Bhâg. P. 4,7,6. Hit. 16,11. — c) *gut* so v. a. *sehr, in hohem Grade:* दैवं साधु विवर्धते Spr. (II) 5100. विराजते Kâm. Nîtis. 8,87. परितुष्ट Bhâg. P. 2,7,19. 3,2,4. दुर्हृदः साधु निर्दहेत् R. 2,100,26. Spr. (II) 1072. 4533 (vielleicht mit साहसिकाः zu verbinden). °शुक्ल (°रक्त ed. Bomb.) *ganz weiss* MBh. 4,1261. °सिद्ध *ganz fertig* Suçr. 1,163,7. गते साधुसमत्सरूपे Çâk. 190, v. l. — d) *gut* so v. a. *abgemacht, genug:* साधलं मा व्यत्नीनशः so v. a. *stehe davon ab!* MBh. 4,426. mit instr.: साधु मातुल गीतेन Spr. (II) 6086; vgl. अलम्. — e) *wohlan*, in Verbindung α) mit einem imperat.: दमयन्त्याः पथः साधु वर्ततां यदि मन्यसे MBh. 3,2299. दमयन्त्या वचः साधु निबोध 2895. यथा कालात्ययो न स्यात्तथा साधु विधीयताम् R. 1,2,3. महर्षिशब्दं लभतां साधयम् 63,17. साधु मा प्रुवः 2,21,47. 27,22. 42,33. 50,24. 51,2. 64,59. साधु सैन्याः प्रतिष्ठन्तां विचिन्वन्तु च काननम् 93,19. 106,13. R. Gorr. 2,18,47. 3,15,9. 61,30. 4,14,7. 19,35. साधु तदभिगच्छाव वनम् 51,10. 5,23,4. 89,56. 7, 29,11. Çâk. 11. साधु तावदुपारम MBh. 1,6036. R. 2,96,5. — β) mit einer 1ten Person praes.: पश्चिमं साधु संदेशमिच्छामि श्रोतुमात्मनः R. 2,72,35. साधु यामि Ragh. 11,91. तस्मात्साधु निकृन्तयामुम् Kathâs. 18, 332. साधु तावच्चराम्यहम् R. 2,34,38. — f) *wohl, sicherlich:* यदि जीवामि साधेनं पश्येयं सह सीतया R. 2,59,26. रिपुरपि गच्छति साधु (so trennen wir) मित्रताम् Kâm. Nîtis. 3,38. अरिभूमिं साधु गच्छेत्प्रयाय 15,60. काले साधु तहदियं प्रज्ञा Spr. (II) 3125. Çâk. 14,19, v. l. — Vgl. महा°, सर्व°.

साधुँकर्मन् adj. *der Alles gut* —, *richtig macht* RV. 10,81,7.

साधुकार m. *der Ausruf* साधु (*gut!*), *Beifallsruf:* तस्य तद्वचनं श्रुत्वा साधुकारो महानभूत् R. 7,60,15. 97,24. — Vgl. साधुवाद.

साधुकारिन् adj. P. 3,2,78, Vârtt. 1. *richtig verfahrend, geschickt* Çat. Br. 14,7,2,7. MBh. 4,890. Suçr. 2,55,6. — Vgl. तत्साधु°.

साधुकृत् adj. dass. Çat. Br. 13,4,2,3.

साधुकृत adj. *richtig* —, *gut vollbracht:* °सर्वार्थ adj. Bhâg. P. 1,15,46. 5,18,19 würden wir lieber किं तत्साधु कृतं हि तैः trennen.

साधुकृत्य 1) n. a) *Gutmachung, Vergeltung* Bhâg. P. 10,32,22. — b) *Vortheil:* अवेक्षित° adj. Kâm. Nîtis. 9,78. — 2) f. °त्या *richtiges Verfahren, gute Handlungsweise* VS. S. 59. TS. 3,11,8,3. Çat. Br. 4,6,8, 13. 11,2,2,33. 13,8,1,1. Kâty. Çr. 12,2,8.

साधुचरण adj. *die Begehungen richtig vollführend* oder *rechtschaffen* Lâṭy. 1,1,6.

साधुचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

साधुजन m. *ein guter Mann, Ehrenmann* Kumâras. 5,72. Spr. (II) 2738. अ° Dhûrtas. 81,3.

साधुजात adj. *schön:* वाक् MBh. 3,15134. लता R. 5,11,21. — Vgl. सुजात.

साधुता (von साधु) f. 1) *Richtigkeit:* einer grammatischen Form Verz. d. Oxf. H. 170,b,32. — 2) *Biederkeit, Ehrenhaftigkeit* Kâm. Nîtis. 4,34. Spr. (II) 3295. 6747. Daçak. 73,17. Kull. zu M. 3,149.

साधुत्व (wie oben) n. Vop. 7,24. 1) *das Richtigsein, Richtigkeit* Lâṭy. 10,5,6. Comm. zu TS. Prât. 1,53. — 2) *Vorzüglichkeit, Vortrefflichkeit:* वाचाम् Uttarar. 2,20 (4,10). *Biederkeit, Ehrenhaftigkeit:* उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः Spr. (II) 1281. स्त्रीणाम् Uttarar. 2,20 (4, 10). साध्वसाधुत्व *das Gut- oder Schlechtsein* Varâh. Bṛh. S. 69,5. असाधुत्व n. *Unehrenhaftigkeit* Spr. (II) 6721.

साधुदर्शिन् adj. *eine richtige Einsicht habend:* अ° Çâk. 9,12.

साधुदायिन् adj. P. 3,2,78, Vârtt. 1, Schol.

साधुदेविन् adj. *mit Erfolg* —, *glücklich spielend* AV. 4,38,1.

साधुधी f. *Schwiegermutter* Hâr. 201.

साधुपुत्र m. N. pr. eines Mannes Târan. 247.

साधुपुष्प n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Çabdam. im ÇKDr.

साधुभाव m. *Gutmüthigkeit* MBh. 1,6112.

साधुमती (von साधु) f. 1) N. einer der zehn Erden bei den Buddhisten Vyut. beim Schol. zu H. 233. — 2) N. pr. einer Tantra-Gottheit Vyutp. 105.

साधुमात्रा f. *das richtige Maass* (Gegens. *Uebermaass*): °मात्रया *mit Maass, nicht zu viel und nicht zu wenig* Kâm. Nîtis. 14,65.

साधुया (von साधु) adv. VS. Prât. 3,20. AV. Prât. 4,30. P. 7,1,39, Schol. 1) *geradeswegs, dem Ziele zu:* कृणोति वक्षति RV. 10,33,5. यज्ञं प्र णयत 66,12. ऋतस्य पन्थामन्वेमि 13. 1,46,11. *schlicht* AV. 10,4,21. — 2) *richtig, in Ordnung, gut:* सूर्यस्ते लोकं कृणोतु साधुया *zurecht* VS. 23,13. तेभिः कल्पस्व साधुया RV. 1,170,2. अग्निना यज्ञमुप वेतु सा° 5,11, 4. योनिमिमां सदनं सा° VS. 14,1. 17,73 (wofür साध्या TBr. 3,7,7,10). द्यौस्ते मतान्त्रेः सह रूपं कृणोतु सा° TS. 5,2,12,2.

साधुरत्नसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390.

साधुवत् (von साधु) adj. *richtig* RV. Prât. 14,33.

साधुवन्दन n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

साधुवाद m. 1) *der Ausruf* साधु (*gut!*), *Beifallsruf, Beifallsbezeugung* MBh. 4,5437. 5,4641. 7,3728. 8,2856. 10,409. Spr. (II) 499. 6968. Kathâs. 20,220. 25,125. 43,126. Râǵa-Tar. 3,182. 184. Bhâg. P. 1,12,18. 3,1,4. 4,5,25. 21,44. Pañkat. 71,5. °वादं दा *Beifall bezeugen* Kathâs. 51,207. 55,51. 65,214. 99,29. °प्रद 50,44. अ° *Bezeugung des Missfallens* Bhâg. P. 3,16,5. 8,22,3. — 2) *der Name eines Ehrenmannes, ein guter Ruf* Bhâg. P. 5,19,3. 8,22,8. — 3) *ein richtiger Ausspruch* Bhâg. P. 6,5,44. 9,8,12.

साधुवादिन् adj. *Beifall rufend* Hariv. 10157 (S. 791). fehlerhaft für °वाहिन् (so ed. Bomb.) MBh. 7,7786.

साधुवाहिन् adj. *gut ziehend* (den Wagen): Rosso AK. 2,8,2,12. H. 1235. MBh. 6,1844. 7,7786 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Stier 3,1409.

साधुवृत m. *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* ÇABDAK. im ÇKDR. *Crataeva Roxburghii R. Br.* RÂGAN. 9,43.

साधुवृत्त 1) adj. (f. श्रा) *a) schön rund:* भुज R. GORR. 2,47,18 (50,27 SCHL.). 5,18,5. — *b) einen guten Lebenswandel führend, wohlgesittet* MBH. 3,2446. 13,5776. R. 2,29,12. 4,31,7. 5,76,21. Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,36. श्र° M. 9,80. — *a) b)* Spr. (II) 3886. — 2) n. *das Verfahren eines Ehrenmannes:* न वानरः स्थास्यति साधुवृत्ते R. 4,31,2.

साधुवृत्तता f. nom. abstr. zu साधुवृत्त 1) *b)* KATHÂS. 29,91.

साधुवृत्ति adj. = साधुवृत्त 1) *a) b)* Spr. 3886, v. l.

साधुवृत्तिता f. = साधुवृत्तता MBH. 14,1048.

साधुशब्द m. *der Ausruf* साधु (*gut!*), *Beifallsruf* MBH. 1,5480. °शब्दान्प्रयुञ्जते Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,36.

साधुशील adj. *einen guten Charakter habend;* davon °त्व n. nom. abstr. Spr. (II) 2537.

साधुसमाचार m. Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,282. °चारि gedr..

साधृत n. = मयूरसमूह, पण्यवीथी und श्रातपत्र AGAJAPÂLA im ÇKDR.

1. **साध्य** (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. = साधनीय H. an. 2,383. MED. j. 61. *a) sich dienstbar zu machen, für sich zu gewinnen, in seine Gewalt zu bringen, gefügig:* Personen SUÇR. 1,123,19. KATHÂS. 107,69. Spr. (II) 1309. ÇIÇ. 5,49. सुख° Spr. (II) 441. सु° PANKAR. 1,8,33. श्रयत्न° Spr. (II) 5526. उपाय° MBH. 1,7419. मार्दव° 5,67. भेद° R. 5,37,30. KUMÂRAS. 3,15. Spr. (II) 2229. 3017. 4635. VARÂH. BRH. 17,9 (zu lesen सामिक°). KATHÂS. 12,36. PANKAR. 2,1,8. सर्व° MÂRK. P. 121,17. श्र° Spr. (II) 774. 6758. सर्वोपायैः RÂGA-TAR. 1,255. सामादैः KATHÂS. 11,16. दाक्साध्या कृता रिपुगुल्मा *zu bemeistern durch* PANKAT. 194,19. so v. a. *herbeizucitiren, herbeizuzaubern* VJUTP. 105. 109. — *b) in Ordnung zu bringen, gut zu machen* KÂM. NÎTIS. 13,72 (auch श्र°). *heilbar:* eine Krankheit, Leiden SUÇR. 1,30,21. 87,6. 127,7. तार° 35,3. शस्त्र° 89,1. 193,15. श्र° *nicht heilbar* 87,7. 131,4. 278,12. KÂÇ. zu P. 5,2,92. MBH. 4,395. KATHÂS. 71,122. दुःखानि Spr. (II) 5287. भिषजाम् RAGH. 8,92. चन्दनाम्भसा देहोष्माणः Spr. (II) 663. वाग्विषं साधुमन्त्राणाम् 778. श्रौषधासाध्य KATHÂS. 15,45. — *c) zu vervollkommnen:* विद्याशतम: Spr. (II) 6103. — *d) auszuführen, zu vollführen, zu Wege zu bringen, zu erreichen* (als Ziel); = फल TRIK. 3,3,322. → M. 11,238. JÂGN. 2,196. KÂM. NÎTIS. 4,8. RAGH. 17,28. WEBER, RÂMAT. UP. 307. Spr. (II) 1036. 3648. 5285. 6241. वृत्तं धनेन, ज्ञनेन समभूः ÂRJABH. 2,13. KATHÂS. 21,77. 113,77. MÂRK. P. 18,23. 20,35. ÇANK. zu BRH. ÂR. UP. S. 12. SÂH. D. 10,16. HIT. Pr. 1. PANKAT. 43,20. SARVADARÇANAS. 159,4. Comm. zu KÂTJ. ÇR. 22,8. 122,12. तपसा Spr. (II) 5265. बुद्धेः 1497. एकान्त° MÂLAV. 63. सुख° Spr. (II) 1936. श्रयत्न° DAÇAK. 78,16. दण्डकाष्ठ° MBH. 14,1722. कर्म° KAN. 1,1,11. Spr. (II) 1682. साम° 7011. बुद्धि° KATHÂS. 12,37. सोम° (याग) Schol. zu P. 4,3,68. MUIR, ST. 4,219,9. SARVADARÇANAS. 3,5. श्र° JÂGN. 2,196. HARIV. 15783. Spr. (II) 6352. KATHÂS. 30,124. 38,69. MÂRK. P. 20,34. fg. व्यवसायिन: Spr. (II) 2150. 3198. RÂGA-TAR. 4,332. PANKAT. 24,5. 53,14. साध्य *zu bilden* (grammatisch) VOP. 6,8. — *e) was noch in Erfüllung gehen soll:* निमित्तैः साध्यसिद्धैः R. 5,28,16. — *f) auszumitteln, zu erschliessen* VARÂH. BRH. S. 68,103. *durch Berechnung zu finden* GANIT. KÂLAM. 32. ADHIMÂS. 4, Comm. SPASHTÂDH. 60, Comm. TRIPRAÇN. 27. *zu beweisen:* श्राप्तवागनुमानाभ्याम् RAGH. 10,29. SÂH. D. 711. SARVADARÇANAS. 5,7.8. 7,11. 30,11. 119,17. BHÂSHÂP. 137. fg. °व्यापकत्व TARKAS. 45. साध्याभाव 41. 48. — 2) m. *a)* pl. etwa *die zu Gewinnenden,* Bez. *einer best. Götterklasse* (neben den Vasu, Rudra u. s. w.) NAIGH. 5,6. NIR. 12,40. AK. 1,1,1,5. TRIK. 3,3,322. H. ç. 2. 6 (zwölf). H. an. MED. GATÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,28 (zwölf). यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ṚV. 1,164,50. 10,90,7. मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त AV. 7,79,2. 8,8,12. 9,10,24. 10,10,30. fg. VS. 24,27. 29,11. 30,15. 39,5. TBR. 1,1,9,1. TS. 5,6,12,1. 7,17,1. 6,3,4,8. 5,1. 5,6,1. 7,2,1,1. neben den Âptja AIT. BR. 8,12. 14. 17. 1,16. ÇAT. BR. 3,7,1,25. 13,4,2,16. PANKAV. BR. 8,3,5. 4,1. KÂTH. 23,8. 24,10. 26,4. ÂÇV. GRHJ. 3,4,1. KHÂND. UP. 3,10,1 (mit Brahman an der Spitze). MUND. UP. 2,1,7. साध्यानां गणः सूक्ष्मः M. 1,22. विराट्सुताः सोमसदः साध्यानां पितरः स्मृताः 3,195. 11,29. gehören zu der द्वितीया सात्त्विकी गतिः 12,49. BHAG. 11,22. MBH. 5,1260. fgg. 12,7540. 10983. fgg. 13,6186. HARIV. 441. 11533. fgg. 11849. 13155. 14171. R. GORR. 2,25,21. VARÂH. BRH. S. 48,55. VP. 264, N. 20. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,1. BHÂG. P. 2,3,4. 3,20,42. fg. 5,1,8. 6,3,14. 6,15. Vishṇu ist der 5te unter ihnen R. 6,102,19. ist °श्रेष्ठ PANKAR. 4,3,50. Kinder der Sâdhjâ HARIV. 147. 11535. 11537. 12479. VP. 120. BHÂG. P. 6,6,7. Manu's 15. = जयाः in einer früheren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,34. — *b)* N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,243,*b*. Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,25. — *c) der Liebesgott* (स्मर) MED. — *d)* N. des 21ten astr. Joga (विष्कम्भादि ÇKDR.) H. an. MED. KOSHTHÎPR. im ÇKDR. — 3) f. श्रा N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (auch Manu's) und Mutter der Sâdhja HARIV. 146. fg. 11525. 11535. 11540. 12450. 12479. VP. 119. BHÂG. P. 6,6,4. 7. — 4) n. *a) Silber* H. ç. 161. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,243,*b*. — Vgl. दुः°, मन्त्र°.

2. **साध्य** (von 1. साध्य 2) *a)* adj. *zu den* Sâdhja *in Beziehung stehend:* गण so v. a. साध्य pl. BHÂG. P. 6,6,7. श्रस्त्र MBH. 3,12021.

साध्यता (von 1. साध्य) f. 1) *Gewinnbarkeit, Besiegbarkeit:* श्र° Spr. (II) 1309 (zugleich Bed. 2). — 2) *Heilbarkeit:* श्र° SUÇR. 1,82,19. 87,6. 2,198,21.

साध्यत्व (wie oben) n. 1) *Heilbarkeit* SUÇR. 1,147,15. श्र° 2,199,1. — 2) *die Möglichkeit vervollkommnet zu werden:* सिद्धस्य तस्य साध्यत्वाभावेन SARVADARÇANAS. 160,13. fg. — 3) *Ausführbarkeit* KAP. 4,83 (82). 86 (85). वानर° R. 4,20,11. PRAB. 8,15. BHÂSHÂP. 145.

साध्यवत् (wie oben) adj. *das zu Beweisende enthaltend* BHÂSHÂP. 67. 73. TARKAS. 39. Z. d. d. m. G. 7,302.

साध्यवसाना (2. स + श्रध्यवसान) f. (sc. लक्षणा) *eine best. elliptische Redefigur* SÂH. D. 13,18. गौण° SARVADARÇANAS. 173,5. शुद्ध° 6.

साध्यवसानिका f. dass. SÂH. D. 17. SARVADARÇANAS. 173,12.

साध्यवसाय adj. *elliptisch* PRATÂPAR. 8,*b*,8. 9,*b*,2.

साध्यसम adj. *dem zu Beweisenden gleich,* m. (sc. हेत्वाभास) *eine petitio principii* BANERJEA 146. SARVADARÇANAS. 114,7. NJÂJAS. 1,2,45. 49. eine der 24 Gâti 5,1,1. 4. SARVADARÇANAS. 114,10. Davon nom. abstr. °त्व n. NILAK. 37.

साध्र्या adv. für साधुया TS. 4,3,4,1. 6,5,3. 5,1,11,4. TBr. 3,7,2,10.

साघ्र (von सघ्रि) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,243,b. Pańkav. Br. 15,5,28.

साद्योपासमविधि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

साधर्य (साधु + ग्रर्य) adj. (f. ग्रा) treu anhänglich: गा: ṚV. 10,68,3.

साध्वसं n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,117. selten m. 1) Bestürzung; Angst AK. 1,1,2,21. H. 301. Halâj. 4,40. MBh. 2,2664 (m.). 3,17320. 4,1291. 7,1688. 8,1720. Hariv. 7508. 8737. °सं गम् R. 1,9,20. Kâm. Nîtis. 5, 26. Kumâras. 3, 51. Verz. d. Oxf. H. 146,b,4. Çâk. 12,1. 24. Vikr. 36. Uttarar. 62,10. fg. (80,10. fg.). Spr. (II) 5685. 5737. Daçak. 4,19 (m.). Kathâs. 21,97. 26,20. 45,260. Mârk. P. 104,23. Râǵa-Tar. 6,207. Bhâg. P. 4,12,21. 6,8,34. Pańkat. 9,13. ग्रुत्त्कस्यैवातिसाध्वसात् aus allzugrosser Angst vor Spr. (II) 4914. मा कृथं बन्धुसाध्वसम् versetzt die Angehörigen nicht in Angst Bhâg. P. 10,29,20. कुसुमस्तेय° Angst vor Kumâras. 2, 35. Spr. (II) 6234. am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा) R. 1,67,20. R. Gorr. 2,8,32. 4,9,24. 5,23,25. 85,3. Mâlav. 20,9. Kathâs. 22,108. 74, 235. Bhâg. P. 1,11,19. 2,1,15. 9,9. 3,18,21. 4,9,3. 24,52. 5,24,18. 6, 4,40. 9,3,8. स° adj. Vikr. 28,10. 47,11. Brahma-P. in LA. (III) 56,6. Bhâg. P. 3,17,25. 4,7,23. ससाध्वसम् adv. Mṛkkh. 152,5. Vikr. 28,14. Mâlav. 53,21. Mârk. P. 110,2. — 2) in der Dramatik Bez. eines der sieben Theile in der Bhâṇikâ: eine falsche Nachricht (panischer Schrecken) Sâh. D. 556. — Vgl. नि:°.

1. साध्वाचार (साधु + ग्रा°) m. der Wandel guter Menschen oder guter Wandel Varâh. Bṛh. S. 46,76.

2. साध्वाचार (wie oben) adj. einen guten Wandel führend, sich redlich benehmend M. 2,193. Spr. (II) 5357.

साध्वीक am Ende eines adj. comp. von साध्वी (s. u. साधु) ein biederes Weib als Bez. der Arundhatî Varâh. Bṛh. S. 13,4; vgl. 6.

सॅनग (von सनेग) eigentlich alt; Personification TS. 4,3,3,1. Kâṭh. 39,7.

सानत्कुमार (so im Index) adj. von सनत्कुमार. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,a,3.

सानत्सुजात adj. Sanatsuǵâta betreffend: पर्वन् MBh. 1,330.

सानन्द (2. स + ग्रा°) 1) adj. (f. ग्रा) froh: Personen Kathâs. 14,8. Hit. 38,21. Pańkar. 1,1,7. 6,7. Comm. zu Naish. 22,43. वदन Gesicht Spr. (II) 5915. fg. सत्पुत्र° froh über Kathâs. 22,158. voller Freuden: सद्म Spr. (II) 6998. सानन्दाश्रु Freudenthränen Pańkar. 1,6,7. सानन्दम् adv. froh Z. d. d. m. G. 27,28. Sâh. D. 70,16. Kathâs. 18,343. Vop. 5,2. Hit. 44,7. — 2) m. N. pr. eines Knaben im Gefolge der Râdhâ Pańkar. 2,4,46. — 3) f. ग्रा eine Form der Lakshmî Pańkar. 2,5,25.

सानन्दनी f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,19.

सानन्दूर N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,b,11.

सानसिं (von 1. सन्) Uṇâdis. 4,107. adj. Gewinn bringend, erwerbend; Beute machend, siegreich: ग्रर्वन्त् ṚV. 4,15,6. 8,91,12. ग्रत्य 9,85,5. 100,4. 106,2. रथ 10,63,14. Indra 8,21,2. मद 1,175,2. क्रतु 10,140, 4. रयि 5. 1,8,1. ब्रह्मन् 75,2. ग्रवो देवस्य 3,59,6. subst. = हिरण्य Uǵǵval. — Vgl. सानुक.

सानाथ्य (von सनाथ) n. Beistand, Hilfe: तत्र देवेन सानाथ्यं मे विधीयताम् Kathâs. 38,119. सानाथ्यं कुरु मे 75,48. 52,12. राज्ञासानाथ्यात् weil der Fürst keinen Beistand leistete 93,9.

सानिका f. Pfeife, Flöte Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सानेयिका, सानेयी.

सानिन् (von 1. सन्) adj. in Etymologien am Ende eines comp. gewinnend, verschaffend Nir. 8,2. 3. 12,36.

सानु Uṇâdis. 1,3. m. n. Trik. 3,5,9. Siddh. K. 248,b,13. Oberfläche, Rücken, z. B. eines Berges AK. 2,3,5. 3,4,2,27. 15,90. H. 1035. Med. n. 22 (= प्रस्थ und ग्रग्र). Halâj. 2,14. Viçva bei Uǵǵval. यत्सानो: सानुमारुहत् ṚV. 1,10,2. पृथिव्या: 6,48,5. 1,146,2. वलस्य 6,39,2. गिरीणाम् 61,2. ग्रद्रे: 1,117,16. पृश्ने: 6,6,4. दिव: 4,45,1. 6,7,6. नाकस्य 8, 92,2. भूम्या ग्रधि प्रवता यासि सानुना 10,75,2. des Vṛtra 1,32,7. 80, 5. 6. der Rosse 6,75,13. सं सानु मार्ज्मि 2,35,12. वर्षिष्ठ 9,31,5. ग्रव्यय, ग्रव्य beim Soma 9,26,5. 50,2. 70,8. सानो ग्रव्यये 86,3. 92,4. नाभा पृथिव्या ग्रधि सानुषु त्रिषु 2,3,7. In der späteren Sprache nur Rücken eines Berges MBh. 1,1183. 3,953. 1663. 1738. 11099. 17303. Hariv. 3925. R. 2,31,27. 33,23. 48,12. 93,8. 9 (102,10. 11 Gorr.). 99,13, fg. R. Gorr. 2,103,6. 7. 3,68,13. 4,44,34. Suçr. 1,32,6. Megh. 2. 79. Kumâras. 1,9. Mâlatîm. 145,10. Spr. (II) 2888. Varâh. Bṛh. S. 46,91. Kathâs. 13,38. 43,215. 107,90. Bhâg. P. 4,6,11. 23,21. 25,13. 7,13,12. ग्रध:सानुगत Kumâras. 1,6. ग्रन्त:° adv. Kir. 5,36. Die Lexicographen kennen noch folgende Bedd.: वन, मार्ग, वात्या, कोविद (बुध) Med. und Viçva a. a. O. पल्लव Viçva und Gaṭâdh. im ÇKDr. ग्रर्क Gaṭâdh. ebend. — Vgl. ग्रद्रि°, ऊर्ध्व°, पृदाकु°, बुध°, रत्न° und स्नु.

सानुकं (von 1. सन्) adj. beutegierig: Wolf ṚV. 2,23,7.

सानुकम्प (2. स + ग्रनुकम्पा) adj. (f. ग्रा) mitleidig Kathâs. 23,4. रिपुषु भीतेषु 26,246. °म् adv. mitleidsvoll Daçak. 68,5.

सानुकूल्य n. = ग्रानुकूल्य Beistand, Hilfeleistung: साहाय्यं संकटे पतस्यात्सानुकूल्यं परस्य Sâh. D. 492.

सानुक्रोश (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) mitleidig MBh. 3,2725. R. 2,4, 25. 78,15. 6,9,2. Râǵa-Tar. 3,465. Davon °ता f. Mitleid R. 2,96,49 (105,48 Gorr.).

सानुग s. u. ग्रनुग 2).

सानुचर (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ई) mit Gefolge Kauç. 75. Kâtj. Çr. 20, 1,12. 6,19. 8,24.

सानुज (सानु + 1. ज) 1) m. = तुम्बुरु Koriander Râǵan. 11,183. — 2) n. Hibiscus mutabilis Lin. (oder vielmehr die Blüthe davon) Râǵan. 12,150.

सानुताप (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) Reue empfindend Kathâs. 18,100. 224. 20,209. Râǵa-Tar. 6,196.

सानुनय (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) freundlich, Freundlichkeit verrathend: Personen R. 1,47,4. 6,9,1. वचस् 1,60,23. 2,109,36. प्रश्न Halâj. 5,96. °म् adv. Daçak. 77,7.

सानुनासिक (2. स + ग्रनु°) adj. nasal Comm. zu TS. Prât. 5,28. 15, 1. 17,5. 22,14. Weber, Pratiǵńâs. 79.

सानुनासिक्य 1) adj. dass. Comm. zu TS. Prât. 21,14. — 2) n. Nasalität Comm. zu TS. Prât. 15,2.

सानुनास्यम् adv. nasal, näselnd: वद् Ind. St. 4,271.

सानुप्रस्थ (सानु + प्रस्थ) m. N. pr. eines Affen R. 5,1,39. 6,22,2.

सानुप्रास (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) mit Alliterationen versehen Kâvjâd. 1,52; vgl. ग्रुत्यनुप्रास.

सानुबन्ध (2. स + अनु°) adj. (f. आ) 1) *ununterbrochen, fortwährend:* संपद् Ragh. 1,64. कलह Suçr. 1,192,7. — 2) *sammt dem was daran hängt, — dazu gehört:* मांस Suçr. 1,56,15. सानुबन्धा हता ह्यासि R. 2, 7,28. कैकेयीं च वधिष्यामि सानुबन्धां सबान्धवाम् 97,27.

सानुमन्त् (von सानु) 1) adj. *mit einem* (Berg-) *Rücken versehen:* पर्वताः R. 2,48,9 (45,15 Gorr.). — 2) m. *Berg* Trik. 2,3,1. H. 1027. Halâj. 2,10. Megh. 17. Kumâras. 7,2. Ragh. 2,29. 8,89. Çâk. 99,16. Vikr. 76. Mârk. P. 55,6. 12. Râga-Tar. 5,476. — 3) f. °ती N. pr. einer Apsaras Çâk. 77,1.

सानुमान (2. स + अनु°) adj. *Schlussfolgerungen machend* (Gegens. निरनुमान) Tattvas. 10. 33.

सानुराग (2. स + अनु°) adj. (f. आ) *Zuneigung —, Liebe empfindend; verliebt:* Unterthanen Kâm. Nîtis. 4,55. Diener Spr. (II) 467. चेतस् 5739. Kathâs. 16,123. *verliebt in* (mit loc. der Person) 32,205. 55,74. Mârk. P. 61,36. 40. 60. 62,13.

सानुरुह् adj. *auf einem Bergrücken wachsend, — gelegen:* काननं R. 3,79,44.

सानुवक्रग adj. *nebst dem* अनुवक्र *genannten Laufe* (eines Planeten) Sûryas. 2,13. Ind. St. 10,206. fg.

सानुशय (2. स + अनु°) adj. *Reue empfindend* Râga-Tar. 4,266. 6,95.

सानुषक् (ohne Avagraha) adv. (= सानुषङ्ग, सातत्य Sâj.): आदित्या यत्यें हिवर्क्षेतो ऽर्केषु सानुषगसत् ṚV. 1,176,5.

सानुष्टि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 185,b,2.

सानुस्वार adj. *mit einem* Anusvâra *versehen* ṚV. Prât. 18,17. Ind. St. 8,211.

सानूप (2. स + अनूप) adj. *mit wasserreichem, feuchtem Erdreich versehen* Hariv. 15444. Kâm. Nîtis. 4, 54. 61 (an beiden Stellen fälschlich सानुप).

सानेमिका f. = सानिका *Pfeife, Flöte* Çabdar. im ÇKDr.

सानेयी f. dass. ebend.

सान्त m. *Freude* H. 1370. — Vgl. 3. शान्त.

सान्तक adj. (f. या) *nebst* Jama (अन्तक) Râga-Tar. 1,290.

सांततिक (von संतति) adj. *Nachkommenschaft verleihend* Hariv. 7820.

सांतपन (von संतपन) P. 5,4,36, Vârtt. 5. adj. 1) *wärmend, warm,* Beiw. der Marut ṚV. 7,59,9. AV. 7,77,3. VS. 24,16. TS. 1,8,4,1. TBr. 1,6,6,3. Çat. Br. 2,5,3,3. Kâtj. Çr. 5,6,3. Agni AV. 6,76,2. Çâṅkh. Çr. 4,15,32. — 2) *zur Sonne in Beziehung stehend* (nach Mahîdh.) VS. 17,85. — 3) *den* Marut Sâṁtapana *geweiht:* पशु Çâṅkh. Çr. 14,10,16. — 4) in Verbindung mit कृच्छ्र (oder m. n. mit Ergänzung von कृच्छ्र) *eine best. Kasteiung* AK. 2,7,51. H. 842 (vgl. Schol.). M. 5,20. 11,124. 164. 173. 212. Jâgn. 3,315. Prâjaçkittend. 8,b,8. 9,a, 9. Verz. d. Oxf. H. 283,a,12. — Vgl. महा°, यति°.

सांतपनायन (wie eben) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,b,1.

सांतपनीय adj. *auf die* Marut Sâṁtapana *bezüglich* Çat. Br. 11, 5,2,4. Kâtj. Çr. 5,6,32.

सान्तर (2. स + अन्तर) adj. (f. आ) 1) *durch einen Zwischenraum getrennt* MBh. 9,130. = विरल Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) *verschieden* (Gegens. एकरूप) Varâh. Bṛh. S. 22,3. — 3) *mit etwas Anderem vermischt* Trik. 3,3,199. vielleicht nur fehlerhaft für सास्रव. — 4) *mit einer Clausel versehen:* वर MBh. 7,453. निग्रह 462 (सान्तरे zu lesen). 465. 469.

सान्तरप्लुत n. *eine best. Art zu springen* MBh. 6,3319. 7,4444. = प्लवनान्तरिता गतिः Nîlak.

सान्तराय (2. स + अन्तराय) adj. *durch eine dazwischenliegende Zeit getrennt von* (abl.) Sâh. D. 28,15. Davon °ता f. nom. abstr. 48.

सांतर्देश (2. स + अन्तर्देश) adj. *sammt den Zwischengegenden* AV. 9,5,37.

सान्तःस्थ (2. स + अन्तःस्थ) adj. *mit einem Halbvocal versehen* ṚV. Prât. 14,5. 23. Ind. St. 4,266.

सांतान adj. *von dem* Saṁtâna *genannten Baume genommen u. s. w.:* °माल्य Hariv. 8241. संतान° die neuere Ausg.

सांतानिक (von संतान) 1) adj. (f. ई) a) *Nachkommenschaft wünschend* M. 11,1. Bhâg. P. 6,14,11. 9,14,9. — b) *vom* Saṁtâna *genannten Baume genommen u. s. w.:* स्रज् Kir. 18,20. — 2) m. pl. Bez. bestimmter Welten MBh. 15,708 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. संतानिक.

सांतापिक adj. = संतापाय प्रभवति P. 5,1,101.

सान्त्व्, सान्त्वते = सान्त्वय् MBh. 8,243 (सान्त्वमान).

सान्त्व n. sg. und pl. *gute —, beschwichtigende Worte* (das zuerst empfohlene Mittel um einen Widerspänstigen zu gewinnen; vgl. 3. सामन्) AK. 1,1,5,19. 2,8,2,21. H. 266. an. 2,541. Med. v. 20. Halâj. 1,141. 4,95. MBh. 3,14509. सान्त्वमेव तु बालेषु प्रधानं प्रथमो नयः Hariv. 4220. Spr. (II) 146. 2220. Kathâs. 6,62. °मानार्थदानैः MBh. 1,1925. सान्त्वेन प्रशमय्य M. 8,391. MBh. 1,2337. 5566. Spr. (II) 6370. Kathâs. 10,123. 22,185. व्याज° 62,104. सान्त्वतर 78,168. कपट° 62,116. बहुभिः सान्त्वैः R. 2,31,6. 35,33. 3,62,33. 6,31,17. गुणाः सान्त्वस्य MBh. 13,5882. सान्त्वं करोति 6613. इत्युक्त्वा बहु सान्त्वादि 14,2296. °वादैः Spr. (II) 2696. तस्मात्सान्त्वं सदा वाच्यम् Spr. (II) 2519. महत्सान्त्वमवर्तयत्; सान्त्वे प्रतिहते MBh. 4,673. महत्सान्त्वं प्रयुज्य 690. 12,3491. वचि R. Gorr. 2,6,26. Spr. (II) 6990. कानि सान्त्वानि गोविन्दः सूतपुत्रे प्रयुक्तवान् MBh. 5,4727. सान्त्वं दत्त्वा 2,2132. °दः सर्वभूतानाम् 13,2946. वाक्यं °पूर्वम् 1,6008. R. Gorr. 2,93,8. °पूर्वम् adv. MBh. 5,7298. सान्त्वया instr. fem. Bhâg. P. 8, 6,24. als adj. könnte das Wort gefasst werden in der Stelle: सान्त्वं वचनमब्रवीत् R. 6,111,39; vgl. jedoch साम प्रयुञ्जीत प्रियं वचः Kâm. Nîtis. 17,15. Wird hier und da auch शान्त्व (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. Wohl verwandt mit 3. सामन्; vielleicht aber auch ursprünglich = शस्त्र. Vgl. अभिशान्त्व (richtiger अभिसान्त्व d. i. अभि + सान्त्व; vgl. सान्त्वय् mit अभि).

सान्त्वन (von सान्त्वय्) n. *das Beschwichtigen durch gute Worte, das Anwenden guter Worte* (das obj. im gen. oder im comp. vorangehend) H. 736. Halâj. 4,64. MBh. 2,1356. 1374. 3,279 und 4,21 in der Unterschr. des Adhj. Hariv. 5752. R. Gorr. 1,4,65. 3,47 in der Unterschr. Suçr. 1,333,16. pl. Spr. (II) 4327. Daçak. 69,13. fem. °ना Suçr. 2,442,14. am Ende eines adj. comp.: अस्तवास्तव्यकृत° Râga-Tar. 5,345.

सान्त्वय् (von सान्त्व); °यति Dhâtup. 32,33 (सामप्रयोगे). *Jmd* (acc.) *beschwichtigen, beruhigen, besänftigen, durch gute Worte —, durch freundliche Behandlung gewinnen;* act. M. 7,172. 8,79. MBh. 1,5053. 7466. 3,2233. 2335. 2296. 2621. 2771. 2792. 2825. 5,6021. R. 1,9,63 (66

Gorr.). 38, 5. 2, 96, 23. 103, 13. 3, 63, 7. 68, 23. Spr. (II) 3524. Mârk. 34, 6. Mâlatîm. 146, 3. Varâh. Brh. S. 44, 16. Kathâs. 33, 87. 42, 13. Râga-Tar. 2, 163. Bhâg. P. 4, 14, 11. Hit. 93, 8. Bhatt. 3, 28. 19, 24. med.: °येथास् MBh. 4, 436. °यस्व R. 4, 36, 19. 6, 105, 23. °यान MBh. 6, 4910. absol. °यित्वा 1, 3294. 3, 1871. 3055. R. 1, 62, 8 (64, 7 Gorr.). 2, 28, 2. 52, 60. Çâk. 102. Bhâg. P. 1, 7, 17. 4, 14, 13. °त्व्य 10, 45, 24. pass.: सान्त्व्यताम् Hariv. 4854. सान्त्व्यमान MBh. 2, 2428. 3, 238 (सु°). 4, 436. 5, 3472 (so zu lesen). R. 2, 30, 1. सान्त्वित MBh. 1, 176. 2, 2131 (सु°). 3, 3056. 5, 7264. 15, 747. R. 2, 105, 2. 3, 47, 17. Kâm. Nîtis. 13, 83. Râga-Tar. 6, 317. Bhâg. P. 4, 14, 12.

— अभि dass. act. MBh. 4, 333. Spr. (II) 6370. R. 2, 32, 39. °सान्त्व्य (so ist zu lesen) Mârk. P. 63, 62. °सान्त्वित Kâm. Nîtis. 17, 34.

— उप dass. act. P. 1, 3, 47, Schol. °सान्त्व्य MBh. 3, 14330. 15997. °सान्त्वित R. 5, 72, 1. — Vgl. उपशान्त्वन.

— परि dass. act. MBh. 4, 2259. 3, 1778. 15756. 8, 3581. 13, 7700 (°सान्त्वय ed. Bomb.). R. Gorr. 1, 64, 18. 2, 30, 28. 80, 21. Kathâs. 52, 32. 74, 320. med. °सान्त्वयस्व MBh. 3, 234. absol. °सान्त्व्य MBh. 3, 11907. R. 2, 23, 42. 87, 12. pass. °सान्त्व्यताम् 6, 95, 45. °सान्त्वित MBh. 3, 287. 4, 279. R. Gorr. 2, 92, 24. Bhâg. P. 6, 5, 24. — Vgl. परिसान्त्वन.

सान्त्वयितर् (von सान्त्वय्) nom. ag. *der da gute Worte giebt, freundlich verfährt* Spr. (II) 5131.

सान्दिल्य s. u. शाण्डिल्य 1) *a*).

सांदीपनि (von संदीपन) m. N. pr. des Lehrers von Krshna und Balarâma, dessen Sohn von Krshna nach dem Tode wieder belebt wurde, Hariv. 4906. fgg. 5955. 9044. 9158. 9803. VP. 561. Bhâg. P. 3, 3, 2. 10, 45, 31. 80, 39. Pañkar. 3, 14, 52. 4, 3, 137.

सांदृष्टिक (von संदृष्टि) adj. *unmittelbar —, alsbald erfolgend:* फल *Lohn* AK. 2, 8, 2, 29. H. 162. Halâj. 1, 118. Nach den Erklärern n. (sc. फल).

सान्द्र 1) adj. (f. आ) = घन AK. 3, 2, 15. Trik. 3, 3, 373. H. 1447. Med. r. 97. Halâj. 4, 32. *a*) *dickflüssig, zäh* (Gegens. तनु, द्रव) Suçr. 1, 84, 6. 151, 5. 173, 9. 2, 370, 3. °कफ 491, 18. वस्ति 202, 15. अस्ति° 1, 33, 5. 2, 74, 1. — *b*) *dick, dicht* überh.: शर्मन् Çiç. 4, 64. Welken Bhâg. P. 10, 20, 4. Pañkar. 3, 11, 3. संगुप्तकेसान्द्रमदलेखमिव — करिणः कपोलम् Mârk. 7, 25. विलेपन Spr. (II) 2528. अनुलेपन Bhâg. P. 10, 42, 1. कुङ्कुम 75, 15. सुधा Çiç. 4, 28. चन्दन Verz. d. Oxf. H. 146, *b*, No. 311. रजस् Ragh. 7, 38. केतकीनां परागः Mâlatîm. 127, 14. °सिन्दूर Comm. zu Naish. 22, 45. तुषार Rt. 5, 3. हिम Spr. (II) 2788. तुहिन Prab. 13, 13. अमृतवर्ष Mâlatîm. 60, 13. सान्द्रामृतैः कलशपातैः Vaitarathâv. im Journ. asiat. 4me sér. 11, 519. Bäume Spr. (II) 6154. Z. d. d. m. G. 27, 34. Rt. 6, 15, v. l. Tropfen Kaurap. 12. Verz. d. Oxf. H. 130, *b*, 31. Dunkelheit, Finsterniss Çiç. 9, 22 (°तमः). Mallin. zu Çiç. 4, 67. Râga-Tar. 3, 299. Schatten Kâvjâd. 2, 209. adv.: काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषः Spr. (II) 7417. — *c*) *stark, heftig, intensiv:* चन्द्रमसश्चन्द्रिका Spr. (II) 4890. Çiç. 9, 15. विमर्द Rt. 1, 20. कुतूहल Ragh. 7, 11. स्नेह Spr. (II) 2102. आनन्द Kathâs. 14, 23. Prab. 1, 8. Sâh. D. 63, 16. कारुण्य Verz. d. Oxf. H. 9, *a*, 9 v. u. आदर Daçak. 77, 9. आमोद Dhûrtas. 69, 2. adv.: सान्द्रस्निग्ध AK. 3, 1, 20. H. 476. Megh. 97, v. l. सान्द्रतरम् adv. Çiç. 9, 37. — *d*) *dicht besetzt mit, dicht erfüllt —, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend) Verz. d. Oxf. H. 17, *a*, No. 63, Çl. 14. सिन्दूर° Naish. 22, 45. आनन्द° Prab. 1, 11. 41, 2. 98, 2. Verz. d. Oxf. H. 28, *b*, 27. 187, *b*, 8 v. u. — *e*) *weich, zart* Trik. Med. °स्पर्श (मारुत) Mâlav. 39. = स्निग्ध, मनोज्ञ Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. *Wald* Trik. Med.

सान्द्रता (von सान्द्र) f. *Dichtigkeit und zugleich Heftigkeit, hoher Grad:* गोविन्दस्य मनोरथेन च समं प्राप्तं तमः सान्द्रताम् Gît. 5, 17.

सान्द्रपद n. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑ ‒ ‒ ⏑⏑⏑⏑⏑ ‒ ‒ Ind. St. 8, 377.

सान्द्रपुष्प m. *Terminalia Bellerica Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

सान्द्रमणि m. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184, *b*, 2.

सान्द्रमेह m. *eine gewisse Harnruhr* Çârñg. Sañh. 1, 7, 82.

सांद्राविण (von संद्राविन् und dieses von 1. द्रु mit सम्) n. P. 3, 3, 44, Schol.

सान्द्रीकृ (सान्द्र + 1. कृ) *dick —, dicht machen:* उत्थापितः संयति रेणुरश्वैः °कृतः स्यन्दनवंशचक्रैः Ragh. 7, 36.

सांधि (von संधि) 1) adj. *am Berührungspunkt gelegen* Comm. zu Megh. 59 bei Schütz. — 2) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4, 1, 112.

सान्धकार (2. स + अ°) adj. *finster* Kâlakakra 5, 131.

सांधिक (von संधा) m. *Branntweinbrenner* Çabdam. im ÇKDr.

सांधिविग्रहिक (von संधि + विग्रह) m. *der über Frieden (Bündnisse) und Krieg entscheidende erste Minister* Spr. (II) 6620. Râga-Tar. 4, 137. 503. 710. 6, 119. 8, 3455. Sâh. D. 7, 8. 8, 13. Vet. in LA. (III) 16, 9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 540, 2. — Vgl. महा° und संधिविग्रहक.

सांधिवेल adj. von संधिवेला P. 4, 3, 16. f. ई = त्रिसंधि Râgan. 10, 122.

सांध्य (von संधि und संध्या) adj. 1) *aus der Vereinigung, Verschmelzung hervorgegangen:* अक्षर Roth, Nirukta S. LXII. — 2) *zur Abenddämmerung in Beziehung stehend, abendlich* gaṇa संधिवेलादि zu P. 4, 3, 16. विधि Ragh. 2, 23. Kathâs. 70, 25. तेजस् Megh. 37. मेघ Ragh. 11, 60. Çâk. 99, 16. किरण Çiç. 9, 15. Prab. 74, 5. मयूख Kir. 5, 8. राग Z. d. d. m. G. 27, 13. Verz. d. Oxf. H. 108, *a*, N. रजस् Varâh. Brh. S. 30, 15. नभस् 46, 53.

सांध्यकुसुमा f. *eine Malvenart* (vgl. त्रिसंध्यकुसुमा) Râgan. 10, 122.

सांनत (von संनति) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 243, *b*.

सांनत्य (wie eben) adj. *auf das Sichneigen bezüglich* Anukr. zu AV. 4, 39.

सांनह्निक adj. von संनहन ÇKDr. nach Siddh. K.

सांनाय्य (von 1. नी mit सम्) n. (sc. हविस्) *eine aus süsser und saurer Milch gemischte Spende* (namentlich beim Neumondsopfer üblich) P. 3, 1, 129 (vgl. Siddh. K. zu d. St.). 5, 4, 36, Vârtt. 3. Vop. 26, 11. AK. 2, 7, 26. H. 831. Z. d. m. G. G. 9, LIX. Ait. Br. 7, 2. 4. TS. 2, 5, 2, 3. 5, 1, 7, 5, 6, 1. TBr. 3, 2, 2, 11. Çat. Br. 1, 6, 2, 6. 2, 4, 4, 8. 20. 11, 1, 2, 2. 2, 6, 6. Pañkav. Br. 25, 10, 3. Kâtj. Çr. 4, 2, 13. 3, 14. 4, 6. 25, 4, 41. Ind. St. 1, 73. सांनाय्योखा TBr. 3, 2, 2, 1.

सांनाहिक (von संनाह) adj. (f. ई) gaṇa संतापादि zu P. 5, 1, 101. 1) *zum Sichrüsten in Beziehung stehend:* भेरी *eine Trommel, die das Zeichen giebt, dass man sich zu rüsten habe,* MBh. 1, 7941. — 2) *der eine Rüstung zu tragen vermag, waffenfähig* MBh. 7, 2461. Bhâg. P. 9, 7, 13; vgl. सांनाहुक.

सांनाहुक adj. = सांनाहिक 2) Ait. Br. 7, 14.

सांनिध्य n. = संनिधि gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *das in-der-Nähe-Sein, Anwesenheit, das Gegenwärtigsein* (von Belebtem und Unbelebtem): रुद्राणाम् MBh. 3,1540. 5,3851. नित्यं सांनिध्यमिह ते भवेत् MBh. 13,115. fg. 947. 952. प्रविशन्नेव पप्रच्छ सांनिध्यं केशवस्य Harīv. 4361. 7113. R. 5,53,4. R. 7,31,7. Ragh. 7,3. वदनामलेन्दुसांनिध्यतस् Mâlatîm. 48,8. Suçr. 1,153,15. 317,14. 320,10. 2,445,10. Kap. 1, 165. Varâh. Bṛh. S. 5,15. Weber, Râmat. Up. 337. 341. Kathâs. 37,14. 48,204. Mârk. P. 96,34. Râga-Tar. 1,291. 3,175. Wilson, Sel. Works 1,149. Tarkas. 51. Nîlak. 215. Bhâg. P. 1,19,34. 4,8,42. 10,79,19. Pañkat. 258,7. Comm. zu TS. Prât. 1,36 u. s. w. सांनिध्यैः प्रतिमागतैः Ragh. 17,36. तत्र भगवान्सांनिध्यं न विमुञ्चति Mârk. P. 110,41. °द Pañkar. 3,6,1. स्थानेष्वेतेषु सांनिध्यमुपगच्छन्ति देवताः so v. a. *pflegen zu erscheinen*, — *sich zu zeigen* Varâh. Bṛh. S. 30,3. सांनिध्यं कुरु सागरे so v. a. *zeige dich* MBh. 3,14020 (S. 570). 13,954. धर्मो हि सांनिध्यं कुरुते सताम् Kathâs. 33,46. अस्मुग्रीविना सांनिध्यमवश्यं करणीयम् *muss anwesend, gegenwärtig sein* Hit. 53,12. 54,21. पावकसांनिध्यानुयक्ते भुवि । गत्वा यज्ञ करोमि Kathâs. 12,176. मन्त्रैः प्रभावसांनिध्यं देवानां क्रियते द्विजैः Râga-Tar. 4,122. सर्वप्रकृतिसांनिध्यं कारयित्वा स्ववेश्मनि *in sein Haus berufend* MBh. 15,267. परिकल्पितसांनिध्या (सरस्वती) काले काले च वन्दिषु so v. a. *erscheinend in* Ragh. 4,6. द्वयत्रालयसांनिध्ये *im Beisein von* M. 8,87. MBh. 1,5313. सांनिध्यपदे ग्रन्थ् so v. a. *an die Stelle von* (gen.) *treten* Kumâras. 7,33. सांनिध्यं या *sich in die Nähe begeben von* (gen.) R. Gorr. 2,85,4. सत्सांनिध्यं ब्रजन्ति हि Verz. d. Oxf. H. 16, a,19. अ° *Abwesenheit* MBh. 3,610. R. 3,55,50. 7,31,13. Çâk. 28,13.

सांनिध्यता (von सांनिध्य) f. *Gegenwärtigkeit* Harīv. 9815.

सांनिपातिक (von संनिपात) adj. P. 5,1,38, Vârtt. 2. 1) *in Eins zusammentreffend, in unmittelbarer Verbindung stehend* Lâṭj. 4,8,16. Gobh. 4,5,9. Kâtj. Çr. 25,5,13. 11,16. 14,3. — 2) *aus dem Zusammentreten der humores entspringend* Suçr. 1,103,9. 132,2. 280,8. 2,288, 18. 454,5. Kumâras. 2,48. Mit. 224,8 (संनि° gedr.). कर्मन् *die Behandlung einer auf diese Weise entstandenen Krankheit* Spr. (II) 4706.

सांनिपातिन् adj. = संनिपातिन् *zusammenfallend, zusammentreffend* Comm. zu Kâtj. Çr. 1066,25. Davon °पातित्व n. nom. abstr. Kâtj. Çr. 7,9,13. 8,3,34. 5,23. 8,10.

सांनिपात्य adj. = संनिपात्य *zu vereinigen, zusammenzubringen* Kâtj. Çr. 1,3,5.

सांनिवेशिक adj. = संनिवेशं समवैति P. 4,4,43, Schol.

सांन्यासिक (von संन्यास) adj. *der der Welt entsagt hat*, m. *ein Brahmane im 4ten Lebensstadium* H. 809.

सान्यपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 58,b,8.

सान्वय (2. स + अन्वय) adj. 1) *nebst Nachkommenschaft, nebst seinem Geschlecht* M. 2,168. 3,205. Spr. (II) 5548. Pañkat. 45,6. — 2) *zur selben Familie gehörig, verwandt* M. 8,198. — 3) *in einer näheren Beziehung zu Jmd stehend* M. 8,331. — 4) = सकार्य oder कारणसहित (Comm.) Bhâg. P. 3,5,19. — Vgl. निरन्वय.

साप् (von 1. सप्) adj. in सत्र°, क्षेत्र°.

सापत्न (von सपत्न oder सपत्नी) adj. 1) *von einem Nebenbuhler oder einer Nebenbuhlerin kommend:* शपथ AV. 2,7,2. — 2) *auf Nebenbuhlerschaft, auf angeborener Feindschaft beruhend:* वैर Spr. (II) 6291. — 3) *von einer Nebenfrau stammend* gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol. भ्रातर् *ein Stiefbruder von Seiten der Mutter* R. 3,53, 30. 54,2. subst. m. dass. MBh. 3,17409. 17411.

सापत्नक (wie oben) n. 1) *Nebenbuhlerschaft unter den Frauen desselben Mannes* (= सापत्नीत्व) MBh. 1,8453. — 2) *Feindschaft:* °कं यत्प्रयुक्तं सुतैस्ते MBh. 8,4228.

सापत्न्य 1) adj. a) = सापत्न 2): वैर Spr. (II) 7000. — b) = सापत्न 3): भ्रातर् R. Gorr. 2,18,25. Bṛhaspati in Dâjabh. nach ÇKDr. कन्या, पुत्र Kull. zu M. 9,198. — 2) m. = सपत्न *Nebenbuhler, Feind* Râjamukuṭa zu AK. 2,8,1,10 nach ÇKDr. — 3) n. a) *das Verhältniss von Stiefgeschwistern* R. 1,45,16. — b) *Nebenbuhlerschaft unter den Frauen desselben Mannes* Çiç. 8,15.

सापत्न्येय adj. (f. ई) = सापत्न 3) Kull. zu M. 9,198.

1. सापत्य (2. स + अपत्य) adj. (f. आ) 1) *Kinder habend* MBh. 3,2777. — 2) *nebst Kindern* Bhâg. P. 5,6,3.

2. सापत्य angeblich = सापत्न d. i. सपत्न्याः पुत्रः P. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol.

सापद् (2. स + आपद्) adj. *in Noth —, im Unglück befindlich* Spr. (II) 6768.

सापदेश und सापमान s. u. अपदेश und अपमान (Nachträge).

सापराध (2. स + अप°) adj. (f. आ) *schuldig, der sich Etwas hat zu Schulden kommen lassen* Kathâs. 27,119. Râga-Tar. 4,126. Prab. 17,6. 7. Kull. zu M. 7,9.

सापह्नव (2. स + अप°) adj. (f. आ) 1) *sich verstellend* Kathâs. 13,156. — 2) *versteckt, verhüllt:* उत्प्रेक्षा Sâh. D. 294,1; vgl. अपह्नुत्युत्प्रेक्षा 296,2.

सापाय (2. स + अपाय) adj. (f. आ) 1) *der mit Widerwärtigkeiten zu kämpfen hat* Daçak. 3,36. — 2) *Gefahr bringend, gefährlich:* पलिन् Pañkat. 102,7. भोग Spr. (II) 2001. विभूतयः Râga-Tar. 4,333.

सापाश्रय (2. स + अपा°) n. (sc. वास्तु) *Bez. eines Hauses mit einer offenen Gallerie* (वीथिका) *auf der Hinterseite* Varâh. Bṛh. S. 53, 24 (सापा° Druckfehler).

सापिण्ड n. = सापिण्ड्य Dattakakandrikâ 74,5. 14.

सापिण्डि m. wohl patron. von सपिण्ड gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2, 54. सापिण्डिभक्त adj. *von solchen bewohnt* ebend.; vgl. Sañsk. K. 185,b,3.

सापिण्ड्य n. *das Verhältniss des* Sapiṇḍa Sañsk. K. 49,a,6. fgg. Dattakakandrikâ 73,6. 7. 74,4. 8. fg. (vgl. Kull. zu M. 5,60). Verz. d. Oxf. H. 276,b,28. °दीपिका und °मीमांसा Titel zweier Schriften 279,b,39.

सापेक्ष (2. स + अपेक्षा) adj. 1) *Rücksicht nehmend* R. Gorr. 2,16,40. पाण्डवेषु MBh. 7,463. मातुलं प्रति 8,3933. 12,57. — 2) *Etwas erfordernd, erheischend, voraussetzend* so v. a. *abhängig von* (geht im comp. voran): वीरसाचिव्यसापेक्षं मत्साधनमस्ति मे Kathâs. 75,35. Sâh. D. 308,15. Verz. d. Oxf. H. 162,b,N. 7. 264,a,23. Nîlak. 37. Sarvadarçanas. 11,5. 19,4. 8. 47,10. 62,3. 79,2. 90,13. 104,4. Kusum. 22,15. Comm. zu TS. Prât. 21,1. Davon nom. abstr. °ता f. zu 4,40. °त्व n. zu 1,4. Sâh. D. 124,2. Muir, ST. 2,190. Nîlak. 38. Weber, Râmat. Up. 343. Verz. d. Oxf. H. 264,a,25. Sarvadarçanas. 62,13. Schol. zu Gaim. 1,5. Kusum. 4,24. 43,12.

1. साप्त (von सप्तन्) P. 5,1,61 (वर्गे). adj. *siebenfältig*, n. *Siebenzahl:* रत्नानि त्रिः साप्तानि RV. 1,20,7. सप्त साप्तानि TS. 5,4,2,5. Schol. zu P. 5,1,61. ÇÂÑKH.BR. 14,5. Hierher wohl auch (oxyt.): अस्माभिस्त्रिभिः साप्तेभिर्वृतम् *dreimal siebenmal* VÂLAKH. 11,5.

2. साप्त (von सप्ति) 1) oxyt. m. wohl N. pr. VÂLAKH. 7,5. — 2) parox. n. vielleicht *Wettrennen* oder *Rennpreis:* अश्याम तत्साप्तम् RV. 2,19,7.

साप्ततन्तव (von सप्ततन्तु) m. pl. N. einer Secte HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53.

साप्ततिक (von सप्तति) adj. *siebzig werth* u. s. w. Schol. zu P. 5,1,19. 22. द्वि° zu 7,3,15.

साप्तदश्य (von सप्तदशन्) n. *Siebzehnzahl* ÇÂÑKH. ÇR. 1,4,11. 16,19. TBR. Comm. 1,174,14. AIT. BR. Comm. 1,1.

साप्तपद (von सप्तन् + पद) adj. *auf sieben Schritten beruhend* (vgl. u. सप्तपद): मैत्र (hier und da fälschlich मित्र, auch मैत्र्य) MBH. 3,15439 (सप्त° ed. Calc.). 16769. 8,1991. 13,2702 (सप्त° ed. Calc.). 4850. PAÑKAT. II,47. IV,70. BRAHMA-P. in LA. (III) 57,12.

साप्तपदीन (wie oben) adj. dass.; n. *Freundschaft* P. 5,2,22. AK. 2,8, 1,12. H. 731. HALÂJ. 4,21. KUMÂRAS. 5,39. PAÑKAT. ed. Bomb. II,42.

साप्तपुरुष (von सप्तन् + पु°) adj. *auf sieben Generationen sich erstreckend:* सापिण्ड्य SAMSK. K. 49,a,6. 8.

साप्तपौरुष adj. (f. ई) dass. M. 3,146. KULL. zu 5,60. MÂRK. P. 31,5. DATTAKAÇ. 74,4.

साप्तमिक (von सप्तमी) adj. 1) *zum siebenten Tag gehörig* LÂTJ. 3,6,27. — 2) *zum siebenten Casus gehörig* RV. PRÂT. 1,18 (28).

साप्तरथवाहनि m. patron. ÇAT. BR. 10,1,4,10.

साप्तरात्रिक (von सप्तरात्र) adj. (f. ई) *siebentägig:* अतिवृष्टि HARIV. 3976. सप्तरात्रिका die neuere Ausg.

साप्तलायन m. patron. von सप्तल gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

साप्तलेय adj. von सप्तल gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

साप्ति m. patron. von सप्तन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

साप्त्य (von सप्त) m. patron. RV. 10,48,9. PAÑKAV. BR. 25,10.

साप्राप्य (von सप्राय) n. *Gleichartigkeit* LÂTJ. 10,7,7.

साफल्य (von सफल) n. *das von-Nutzen-Sein, das Gewinnbringen:* पश्य साफल्यमात्मनः MBH. 7,3340. निष्प्रतनुषः Z. d. d. m. G. 14,576,1. एतद्धि जन्मसाफल्यम् M. 42,93. Spr. (II) 1451. fg. प्रयत्न° KATHÂS. 103, 192. प्रयोग° Comm. zu TS. PRÂT. 14,28. नयनसाफल्यं कर्तुम् MÂLAV. 74, 7. गर्भक्लेशः स्त्रियो मन्ये साफल्यं भजते तदा Spr. (II) 2092. KATHÂS. 67, 87. साफल्यं मे RÂǴA-TAR. 3,271. अनुयः साफल्यं लब्धुम् Verz. d. Oxf. H. 100,b,13. एवमादरतः पुत्र अर्थः साफल्यमर्हति MÂRK. P. 34,12. am Ende eines adj. comp.: संज्ञापितजन्म° MÂLATIM. 72,9.

साबाध (2. स + आ°) adj. *leidend, unwohl, krank:* वपुस् ÇÂK. 57.

साब्दी f. *eine Weintraubenart* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

साब्रह्मचार्य n. nom. abstr. von सब्रह्मचारिन् gaṇa युवादि zu P. 5,1, 130. Vârtt. 1 zu 6,4,144.

साभापत्य adj. von सभापति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

साभिकाम, साभिताप und साभिनय s. unter अभिकाम, अभिताप und अभिनय.

साभिप्राय (2. स + अभि°) adj. *eine bestimmte Ansicht habend, wissend woran man ist, mit sich eins* KATHÂS. 32,156. RÂǴA-TAR. 4,360. वचांसि *Worte, die eine bestimmte Absicht verrathen*, PAÑKAT. 122,18.

साभिमान (2. स + अभि°) adj. (f. आ) *voller Selbstgefühl, stolz auf* (loc.) KATHÂS. 32,151. RÂǴA-TAR. 5,283. 394. °म् adv. R. 1,62,13 (64,13 GORR.). PAÑKAT. 83,17.

साभिलाष (2. स + अभि°) adj. (f. आ) *ein Verlangen empfindend* (insbes. nach dem andern Geschlecht): हृदय ÇÂK. 27. दृष्टि Citat beim Schol. zu ÇÂK. 35. कुंती MÂRK. P. 66,34. मृगी मृगः 74,27. तस्या युवा KATHÂS. 10,50. परद्रव्ये परदारे च मतिः MÂRK. P. 61,79. मानुषाः सुतान्प्रति 81, 39. युष्मत्सुताङ्घ्रियुगदर्शन° KATHÂS. 26,285. °म् adv. ÇÂK. 33,12.

साभ्यसूय s. u. अभ्यसूया.

साभ्यास (2. स + अभ्यास) adj. *reduplicirt* NIR. 3,13.

सामङ्गिका f. *ein best. Metrum: 4 Mal 15 Längen* COLEBR. Misc. Ess. 2,161 (X,6).

साभ्रमती f. N. pr. eines Flusses ÇATR. 1,55. Verz. d. Oxf. H. 149,a,17.

1. साम (von 2. सम) n. *Gleichheit* LÂTJ. 6,6,2.

2. साम = 2. सामन् am Ende eines comp. nach अनु, अव und प्रति P. 5,4,75. VOP. 6,76. — Vgl. auch त्रिसामा und ब्रह्मसाम.

3. साम (2. स + आम) adj. *mit Verdauungsstörung verbunden* KARAKA 1,13.

सामक 1) adj. = साम अधीते वेद वा gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. सामिका (v. l. सामिषा) संहिता Verz. d. Oxf. H. 36,a,2. — 2) m. = तर्कुशाण TRIK. 2,10,10. — 3) n. *die ursprüngliche Schuld* (मूलऋण) ÇKDR. nach MIT.

सामकलम् (von 3. सामन् + कल) adv. *in beschwichtigendem Tone* VP. 1,13,15.

सामकारिन् adj. *Sâman machend* SHADV. BR. 1,2.

सामक्षय s. साम्यक्षय.

सामग und °गा (RV.) adj. *Sâman-Sänger* VOP. 26,46. RV. 2,43,1. 10,107,6. AV. 2,12,4. AIT. BR. 2,22. 37. 3,4. ÇÂÑKH. ÇR. 11,14,1. 18, 2,3. SHADV. BR. 4,3. HARIV. 1082. R. 2,76,18. 4,27,10. WEBER, PRATIǴÑÂS. 106. fg. BHÂG. P. 1,4,21. 9,7,21. COLEBR. Misc. Ess. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 55,b,5. 26. 56,a,10. 222,b,2. 383,b, No. 466. °वृषोत्सर्गतत्त्व 290,b, No. 698. GILD. Bibl. 482. उदीच्य° VP. 3,6,3. प्राच्य° 4. °गी f. *die Frau eines Sâman-Sängers* ÇKDR. und WILSON. Vgl. श्येष्ठसामग unter श्येष्ठसामन्.

सामगण m. *die Gesammtheit der Sâman* Ind. St. 3,276 (neutr. fehlerhaft). fg.

सामगर्भ (2. सामन् + गर्भ) m. ein N. Vishṇu's ÇABDAR. im ÇKDR.

सामगाम 1) adj. = सामग Verz. d. Oxf. H. 17,a, No. 63, Çl. 14. 75,b, 2. — 2) n. *das Singen von Sâman* KÂTJ. ÇR. 24,6,20. LÂTJ. 4,10,14. 5,4,21. 5,2. °प्रिय als Bein. Çiva's ÇIV.

सामगाय m. *Sâman-Gesang* JÂǴÑ. 3,112. सामगानं (sic) साम्नो गानात्मकत्वे ऽपि गायमिति विशेषणमगीतिमलब्ध्युदासार्थम् MIT. 3,32,b,16. fg. Da गायम् als विशेषण bezeichnet wird, so vermuthen wir, dass der MIT. die Lesart सामं गेयम् vorgelegen habe.

सामगिर् (3. सामन् + गिर्) adj. *freundliche Worte redend* ÇATR. 14,255.

सामगीत n. *Sâman-Gesang* MBH. 1,2881. vom *Gesumme* der Bienen BHÂG. P. 4,29,54.

सामग्री (von समग्र) f. Siddh. K. 250,a,8. *Gesammtheit, Vollständigkeit des Zubehörs, — der Factoren, alles Erforderliche zu* (gen. oder im comp. vorangehend) Spr. (II) 6249. 7228. Kathâs. 15,113. 18,359. 40,53. Râǵa-Tar. 4,467. 699. Çatr. 10,154. Pañkat. 109,10. 250,5. का ते सामग्री so v. a. *was stehen dir für Mittel zu Gebote?* Hit. 98,11. 130,1. Z. d. d. m. G. 14,571,9. Sâh. D. 96,15. fg. 122,1. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12 nach Çl. 48. Kull. zu M. 7,121. Nîlak. 169. Sarvadarçanas. 10,2. 12,10. 29,16. 95,9. 132,4. 5. 13. fgg. 133,22. Bhâshâp. 63. Kusum. 1,13. 26,6. 44,5. Nîlak. zu Hariv. 11192. H. 64, Schol. Comm. zu Taitt. Âr. 2,15. Verz. d. Oxf. H. 145,a,28. °वाद m. Titel einer Schrift 245,a, No. 612. Hall 43. °विचार m. Titel derselben und auch einer anderen Schrift Hall ebend. — Vgl. प्रत्यहि°, वि°.

सामग्र्य (von समग्र) n. dass. Siddh. K. 250,a,7. 8. MBh. 12,11958. बन्धुषु Hariv. 11197. प्राणो R. 2,96,18 (प्राणैः 105,47 Gorr.). ऋतुक्षेत्राम्बुबीजानाम् *das Vorhandensein aller dieser* Suçr. 1,317,15. Kâm. Nîtis. 4,2. Ragh. 16,29. 17,30. Kumâras. 3,28. सैमग्र° adj. Râǵa-Tar. 4,513.

सामज 1) adj. = सामोत्थ (समोत्थ fälschlich H. an.) H. an. 3,150. Med. ǵ. 29. *im* Sâmaveda *vorkommend:* °स्वर Çiç. 12,11. — 2) m. *Elephant* Trik. 2,8,34. H. an. Med. Hâr. 14. Çiç. 12,11. — Vgl. सामयोनि.

सामञ्जस्य (von समञ्जस) n. *Richtigkeit:* अर्थ° Comm. zu R. ed. Bomb. 2,74,14. अ° Banerjea 109 aus Comm. zu Vedântas.

सामतत्त्व n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 308. Verz. d. Oxf. H. 386,a, No. 504. Ind. St. 1,48. 474. 3,276. Müller, SL. 113. fg.

सामतस् adv. *von Seiten der* Sâman *(Gesänge)* Çat. Br. 4,4,4,7. 4,4,11. 5,1,4,10. Âçv. Çr. 1,12,33.

सामतेजस् adj. Sâman-*Glanz habend* AV. 10,5,28.

सामत्व n. nom. abstr. von सामन् *Gesang* Çat. Br. 14,4,1,24. Ait. Br. 3,23. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 65.

सामदर्पण n. Ind. St. 3,276.

1. सामन् (von सा = सन्) n. *Erwerb, Besitz; Reichthum, Ueberfluss:* ऋतस्य सामन्रणयन्त देवाः RV. 1,147,1. VS. 22,2 (vgl. TS. 4,1,2,1). सामन्नु राये निधिमन्न्वन्नम् *im Ueberfluss vorräthig, aufgespeichert ist Speise* RV. 10,59,2. घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिः *reichlich* 8,78,7 (vgl. TS. 1,6,12,2). यः श्रेष्ठतामश्नुते स सामन्भवति *der sitzt in der Fülle* Ait. Br. 3,23. अपां रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रं श्रियै जनयन्नप्सु राजा so v. a. *mit reichlichem Saft der Gewässer* VS. 19,94. स्तुषे पज्राय साम्ने *tüchtiger Vorrath* (demnach sind unter पज्र diese Stellen zu 1) zu stellen) RV. 8,4,17. 6,47. Hierher gehören wohl auch die Stellen: यत्खलु साधु तत्सामेत्याचक्षते यदसाधु तदसामेति Khând. Up. 2,1,1. अथोताप्याहुः साम नो बतेति यत्साधु भवति साधु बतेत्येव तदाहुरसाम नो बतेति यदसाधु भवत्यसाधु बतेत्येव तदाहुः *wir haben vollauf, es geht uns gut* 3.

2. सामन् Uṇâdis. 4,152. n. 1) *gesungenes Lied, Gesang:* technisch *die zu singendem Vortrag eingerichteten vedischen Verse* Benfey, SV. Einl. XIII. fgg. Nir. 7,12. AK. 1,1,5,4. 2,7,10. Trik. 1,1,116. Med. n. 154. RV. 1,62,2. अङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः 107,2. 164,24. गायत्साम 173,1. 2,23,16. fg. 43,2. 4,5,3. अर्क, सामन्, गायत्री 8,16,9. 29,10. साम कृण्वन् 9,96,22. सामभिरृक्वा अर्चतु 10,36,5. गृह्ण 8,84,7. गीयमाने 70,5. बृहत् 87,1. VS. 10,10. 12,4. AV. 7,54,1. 8,9,4. 16. 10,8,41. 15,6,3. Çat. Br. 1,4,4,1. 10,5,2,20. TS. 2,5,3,1. 4,12,7. 4,4,2,3. 7,5,23,1. Ṛk und Sâman RV. 5,45,12. 10,85,11. 90,9. VS. 4,1. 9. Ait. Br. 3,23. Çat. Br. 14,4,1,24. Ṛk, Sâman, Jaǵus AV. 10,7,14. 11,7,5. VS. 34,5; vgl. u. ऋच् und यजुस्. Kâtj. Çr. 18,3,1. Âçv. Gṛhj. 3,3,2. Lâṭj. 1,12,5. 10,8,8. Kauç. 89. 96. RV. Prât. 16,8. 17,10. VS. Prât. 1,127. 131 (wohl सामसप° zu lesen). M. 1,23. सामध्वनावृग्यजुषी नाधीयीत कदा च न 4,123. 11,262. 264. Bhag. 9,17. बृहत्साम (so zu lesen) तथा साम्नाम् ist Kṛshṇa 10,35. वेदानां च यथा साम Pañkar. 4,1,1. याम्यानि, रौद्राणि MBh. 2,2627. Hariv. 1323. R. 2,76,18. 7,16,34. Sûrjas. 12,17. Varâh. Bṛh. S. 48,31. Kathâs. 6,58. Râǵa-Tar. 6,10. Bhâg. P. 3,21,34. सप्तसामोपगीत Ragh. 10,22. (षट्) संहिताः प्राच्यसाम्नाम् Bhâg. P. 9,21,29. प्राच्य° adj. Hariv. 1082. असामन् adj. (यज्ञ) Çat. Br. 1,4,1,1. Bildung der Sâman-Namen P. 5,2,59. Aufzählung derselben Ind. St. 3,200. fgg. *profaner Gesang:* कुशला (fem.) नृत्यसामसु MBh. 2,2069. नर्तना गायनाश्चैव कुशला नृत्यसामसु (°कर्मसु (die neuere Ausg.) Hariv. 9113. साम्ना *durch Gesang* und zugleich *in Güte* Spr. (II) 3993. vom *Gesumme* der Bienen (vgl. सामगीत): षडङ्घ्रिगणसामसु (so ist zu trennen) लुब्धकर्णान् Bhâg. P. 4,29,53. etwa *Melodie:* तत्र स्म गाथा गायन्ति साम्ना (= प्रीत्या Nîlak.) परमवल्गुना। गन्धर्वास्तुम्बुरुश्रेष्ठाः कुशला गीतसामसु *(in profanen und heiligen Gesängen)* MBh. 3,1783. त्रिःसामन् und त्रिसामन् als Beiw. der Schlachttrommel MBh. 3,786 (= त्रिस्वरा संचमन्द्रतारगावेन Nîlak.; als v. l. wird त्रिःसमा erwähnt). 12,3638. — 2) angeblich so v. a. *die Fähigkeit Laute hervorzubringen* Taitt. Âr. in TBr. Comm. 2,444; vgl. Çat. Br. 14,4,1,24. fgg. 8,14,3. Hierher vielleicht: वर्णः स्वरः। मात्रा बलम्। साम संतानः। Taitt. Up. 1,2,1. *die Einheit zweier Silben* scheint das Wort Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,81. fgg. zu bezeichnen. — Vgl. ज्येष्ठ°, दुःषामन्, निः°, परि°, बृहत्°, ब्रह्म°, भद्र°, मङ्गल°, नक्त°, रात्रि°, विश्व°, संधिषामन्, सत्°, स्वर° u. s. w.

3. सामन् m. (nur im TBr.) und n. *gute, beschwichtigende Worte, Milde, freundliches Entgegenkommen* (zur Gewinnung eines Gegners); = सान्त्व AK. 2,8,1,20. fg. H. 736. Med. n. 154. Halâj. 4,95. आपो देन्द्रे वज्रिरे। संज्ञागेवासामित्येतत्सामानं व्याचष्टे TBr. 3,2,3,4. 3,6,1. सामादिभिरुपायैः M. 7,107. 109. सामादिभिरुपक्रमैः 159. Jâǵn. 1,344. उपायाः साम दानं च भेदो दण्डस्तथैव च 345. Kâm. Nîtis. 17,3. 5 (पञ्चविध). 16. 18. Spr. (II) 6385. 7009. 7013. Varâh. Jogajâtrâ 1,11. fg. Bhar. Nâṭjaç. 19,53. Daçak. 1,37. Kathâs. 6,62. 14,62. न सामस्य संगृह्णः Râǵa-Tar. 1,367. साम प्रयुञ्जीत प्रियं वचः Kâm. Nîtis. 17,15. प्रयुञ्जीथा इत्यन्साम (der Sprecher meint *gute Worte*, der Hörer versteht es als 2. सामन्) Kathâs. 6,84. Spr. (II) 7018. सामप्रवेश Dhûrtas. 32,33. Kathâs. 17,5. सामपूर्वं वचः R. Gorr. 1,76,25. सामपूर्वम् adv. 3,51,36. 7,30,2. सामप्रधान adj. *mild, freundlich* Karaka 1,8. साम्ना *in Güte, durch freundliches Entgegenkommen, in freundlicher Weise:* तदुताप्याहुः साम्नैनमुपागादिति साधुनैनमुपागादित्येव तदाहुरसाम्नैनमुपागादित्यसाधुनैनमुपागादित्येव तदाहुः Khând. Up. 2,1,2. M. 8,187. MBh. 5,7042 (लप्स्यते st. लप्स्यते ed. Bomb.). 14,2306. R. 3,69,23. Spr. (II) 1682. 3993 (zugleich *durch Gesang*). 4239. 5596. 7019. fgg. Varâh. Bṛh. 17,4. Jogajâtrâ 1,14. Daçak. 4,56. Comm. zu Kâtj. Çr. 242,4. शिवेन साम्ना विनयेन चैव R. 3,70,21. साम्ना परमवल्गुना MBh. 1,3294. 13,657. 2313. वल्गुना साम्ना Bhâg. P. 4,28,54. साम्ना प्रदानेन चारुणा R. 2,24,34.

साम्ना कृर्यकलेन Hariv. 3761. सुसाम्ना Spr. (II) 864, v. l. सामभिः Bhâg. P. 4,14,13. 7,5,5. am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen = साम्ना, z. B. सामसाध्येषु कार्येषु Spr. (II) 7011. fg. 7018. Varâh. Bṛh. 17, 9 (सामैक° zu lesen). — Vgl. प्रतिसाम.

सामन्य (von सामन्) 1) adj. (f. ध्या) gaṇa पामादि zu P. 5,2,100. Schol. zu 6,4,135. 167. Vop. 7,21. 1) (zu 1. सामन्) reich, Ueberfluss habend: भूमि ṚV. 3,30,9. — b) (etwa zu 3. सामन्, zugleich Wortspiel mit 2. सामन्) ruhig, stätig: ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावितः ṚV. 10, 85,11. — 2) f. ई Koppel (v. l. für दामनी) Sâras. zu AK. 2,9,74 nach ÇKDr.

सामन्त (von समन्त) 1) adj. auf allen Seiten befindlich u. s. w. Kâtj. Çr. 1,7,26. — 2) m. a) Nachbar Kâtj. 13,1. M. 8,259. 262. fg. 9,272. Jâǵñ. 2,150. 233. Spr. (II) 2188. 3379, v. l. Conj. 6040. — b) Vasall M. 7,69. न च सामन्तमिच्छन्ति राजानो बलशालिनम् Hariv. 3068. बलस्थेष्वस्य नृपतेर्नास्ति सामन्तजं भयम् 3072. निहतामित्र° adj. 4378. 9594. यदि ते संमताः सर्वे सामन्ता रिपवो ज्ञाताः R. 1,20,12. Kâm. Nîtis. 14, 6. 43, 29. 14,22. 15,51. Ragh. 5,28. 6,33. Vikr. 60. Spr. (II) 4225 (= अमात्य Kull.). 6145. 7025. Mâlatim. 102,6. AK. 2,8,1,2. Varâh. Bṛh. S. 53, 8. Jogajâtrâ 1,4. Kathâs. 5,64. 18,5. 25. 86. 126. 20,44. 23,53. 30,133. 42,83. 90. 92. 105. 45,225. 49,62. 128. 53,28. 65. 72. 74,273. 93,74. 121, 220. 223. 247. 122,5. Mârk. P. 37,16. S. 656, Z. 7. Râǵa-Tar. 3,232. 4, 535. 642 (zu lesen ग्रास्त सामन्तत्यक्तपृष्ठः). 5, 223. 249 (zu lesen सामन्तान्). 341. 354. 394. 430. 445. 6,91. Prab. 2,2. 3. Sâh. D. 82. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 18. मण्डल° Kathâs. 58, 109. so v. a. मन्त्रिन् (!) Spr. (II) 3294, v. l. — 3) n. Umgebung, Nachbarschaft: °वासिन् M. 8,258. ग्रदूरसामन्ते स्थितः in der nächsten Nähe Çuk. in LA. (III) 34,18. — Vgl. प्रति°, मह्रा°, शक्यसामन्तता.

सामन्तक n. Nachbarschaft, Umkreis: ग्राम° Vjutp. 216.

सामन्तेय m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. ed. Bomb. 9,20,24. मामतेय Burnouf.

1. सामन्य (von 1. सामन्) adj. ग्र° der keinen Vorrath hat, von der Hand in den Mund lebend: ग्रसामन्या इति व्हि निन्दन्ति Ait. Br. 3,23.

2. सामन्य (von 2. सामन्) adj. zu singen geschickt Schol. zu P. 4,4,98. 6,4,168. साम कृण्वन्सामन्यो विपश्चित् ṚV. 9,96,22. Bhaṭṭ. 4,9.

सामपुष्पि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 50,2.

सामप्रगाथ m. Bez. gewisser von den drei Hotraka zu sprechender Verse Ait. Br. 4,29. 8,2. Çâñkh. Çr. 7,21,4. 22,3. 10,8,33. 11,3,4. Âçv. Çr. 8,7,10.

सामभृत् adj. Lieder bringend ṚV. 7,33,14.

सामभय (von 2. सामन्) adj. aus Sâman bestehend Ait. Br. 1,22. Çat. Br. 4,3,4,5. 10,5,4,5. Kaush. Up. 2,6. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,142. Mârk. P. 78,13. 102,19.

सामय् (von 3. सामन्), °यति (सान्त्वप्रयोगे) Dhâtup. 35,27. ग्रससामत् und ग्रसीषमत् Siddh. K. 151,a,2. 3.

सामयाचारिक (von समयाचार) adj. auf einen den Satzungen entsprechenden Wandel bezüglich u. s. w. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. धर्माः Notices of Skt Mss. 2, 144. °सूत्र ebend. Wilson, Sel. Works 2, 281. Müller, SL. 99. 101. 134. 206. fgg.

सामयिक (von समय) adj. P. 5,1,108. gaṇa विनयादि zu 4,34. 1) auf Uebereinkommen beruhend Kâṇ. 7,2,20. धर्म Jâǵñ. 2,186. चारित्र Wilson, Sel. Works 1,312 (सामायिक gedr.). — 2) mit Andern übereinstimmend, Gesinnungsgenosse: स्वसामयिकमध्यग Râǵa-Tar. 4,666. — 3) der Zeit entsprechend, rechtzeitig: ग्र° Kir. 2,40. — Mâlav. ed. Bomb. 21, 6 fehlerhaft für सामासिक oder सामवायिक.

सामयुगीन adj. von समयुग gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सांयुगीन.

सामयोनि 1) adj. aus den Sâman hervorgegangen H. an. 4,203. Med. n. 222. Ragh. 16,3 (mit Anspielung auf den Elephanten). — 2) m. a) Elephant H. 1217. H. an. Med. सामवेदाद्गजोत्पत्तिर्गजशास्त्रे प्रसिद्धा Schol. zu Ragh. 16,3 in der ed. Calc. — b) ein N. Brahman's H. an. Med.

सामर (2. स + ग्र°) adj. sammt den Unsterblichen (Göttern) R. 3,53, 28. Bhâg. P. 8,7,4.

सामराग m. eine musikalische Weise der Sâman: पञ्चमवत् P. 5,2, 130, Schol.

सामराजि 1) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. No. 539. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 138,b, No. 273. fg. — 2) n. N. eines Sâman Lâṭj. 3,6,32. 7,1,1. 10. Pañkav. Br. 15,3,35. Ind. St. 3,243,b. महा° ebend.

सामराजिन् m. N. eines Sâman Pañkav. Br. 15,3,35.

सामराधिप adj. sammt dem Fürsten der Götter d. i. Indra R. 3,33,28.

सामरेय adj. von समर gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सामर्घ्य (von समर्घ) n. Wohlfeilheit Varâh. Bṛh. S. 41,12 (सामर्थ्य gedr.).

सामर्थ्य (von समर्थ) n. 1) Angemessenheit, das Geeignetsein; = योग्यता Trik. 3,3,322. Med. j. 111. सभायां वक्ति सामर्थ्यम् so v. a. Angemessenes Spr. (II) 4280, v. l. °योगात् so v. a. je nach den Umständen 824. 3671. 4451. तुल्यसामर्थ्यया वाचा Hariv. 5837. 6355. abl. सामर्थ्यात् so v. a. der Sachlage gemäss, wie es sich von selbst versteht Kâtj. Çr. 1,7,24. वाच्यफलेषु स्वर्गः सा° 10,10. 4,3,2. 4,22. 17,4,12. 18,2,6. Kâm. Nîtis. 12,3. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 32. 78. Râǵa-Tar. 5,457. Sâh. D. 216,14. fg. Comm. zu TS. Prât. 4,44. zu P. 8,1,6. zu Naish. 22,55. °तस् dass. Karaka 1, 15 श्रुतिसामर्थ्याभ्याम् Kâtj. Çr. 4,15,25. — 2) Berechtigung, das Haben einer hinreichenden Veranlassung zu (loc. oder im comp. vorangehend): शोके नास्ति सामर्थ्यमण्वपि Spr. (II) 6533. 3566. नहि मे जीविते किंचित्सामर्थ्यमिह कल्प्यते। ग्रपश्यन्त्याः प्रियं पुत्रम् R. 2,43,19 (42,20 Gorr.). कृतराज्यस्य u. s. w. किं मे जीवितसामर्थ्यम् (= श्लाघ्यत्व Nîlak.) MBh. 3, 16121. R. 2,77,17. — 3) Gleichberechtigung: चतुर्णामपि Suçr. 1,150,4. — 4) das dem-Sinne-nach-Verbundensein, Zusammengehörigkeit dem Sinne nach P. 8,3,44. नहि नञो नपुंसकेन सामर्थ्यम् Pat. zu P. 1,1,43. Schol. zu P. 2,1,1 (definirt). पूर्वापरपदयोः zu 35. — 5) das Vermögen, Macht, Kraft, Fähigkeit, Wirksamkeit AK. 3,4,14,69. 26,197. Trik. Med. Vop. 25,17. Bhag. 2,36. R. 4,6,3. 30,44. 5,94,18. Kâm. Nîtis. 11, 13. 17,46. Uttarar. 107,11 (145,8). Spr. (II) 84. Râǵa-Tar. 3,284. Sâh. D. 17,12. Pañkat. 57,3. ed. orn. 40,12. Vedântas. (Allah.) No. 36. Sarvadarçanas. 12,5. 6. 26,2. °हीन Hit. 113,20. विक्रम° R. 5,30,24. पराक्रम° 30. विज्ञान° Spr. (II) 4209. मन्त्रगण° Sâj. zu ṚV. 3,53,23. ग्रस्त्र° Comm. zu TS. Prât. 16,19. ग्रन्यसामर्थ्यात् weil ein Anderer es vermag Spr. (II) 3615. सामर्थ्यं कर् sein Möglichstes thun: लिङ्गधारणे MBh. 3,2214. 13,7302. R. 4,40,11. भृ so v. a. sich zusammennehmen

29,25. am Ende eines adj. comp.: अ° MBh. 13,281. तुल्य° Spr. (II) 2584. अदृष्टपर्° 6908. कात्यायनाद्योऽन्य° Kumâras. 6,26. तपित° Râǵa-Tar. 5,384. प्रौढ° 476. Die Ergänzung a) im infin. R. 4,54,8. Kathâs. 114,94. Râǵa-Tar. 4,101. 261. — b) im dat.: तेषां पाणमेव सामर्थ्यं मल-नाशाय वाससाम् Spr. (II) 1239. अपत्योत्पादनाय सामर्थ्यमलभमानः Sâj. zu RV. 1,125,1. — c) im loc.: स्वयं राज्ञा विषमस्थः परेषु सामर्थ्यमन्विच्छति MBh. 5,746. तत्सेवनार्थं सामर्थ्यं कल्पितं मम कर्मणि Râǵa-Tar. 3,308. किमर्थक्रियायां स्थायिनः सामर्थ्यमस्ति नो वा Sarvadarçanas. 9,22. स्व-कार्यकारणे 38,17. fgg. — d) im comp. vorangehend: सर्वसामर्थ्यलिप्सु Macht über Alle MBh. 3,11811. भुवः पालनसामर्थ्ययुक्तः Mârk. P. 18,9. स्त्रीनदर्शन° adj. Râǵa-Tar. 5,219. — अ° Unvermögen, Unfähigkeit Pańkat. 69,3. Sarvadarçanas. 12,5. 26,2. Kusum. 31,9. — 6) सामर्थ्यात् am Ende eines comp. = वशात् vermöge, in Folge von, gemäss Kâtj. Çr. 1,1,4. 6,26. 4,1,10. 2,30. 5,1,10. 9,5,1. 12. 31. 18,3,7. 25,4,25. Kap. 3,2,21. Suçr. 1,141,9. 2,1,8. Kâm. Nîtis. 1,26. 16,3. Verz. d. Oxf. H. 48,b,12. 35. Pańkat. 263,7. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 44. 117. zu Khând. Up. S. 39. Comm. zu TS. Prât. 1,64. 5,25. 9,13, v. l. 21. 13,14. 16,13. 19. zu P. 1,1,69. 3,46. 2,2,3. 7,1,36. Sarvadarçanas. 17,4. 98,20. fg. 123,22. — 7) die wirkende Kraft eines Wortes so v. a. seine Bedeutung, Function Kusum. 34,11. 60,5. — 8) fehlerhaft für सामर्थ्य Varâh. Bṛh. S. 51,12. für सामर्ष Pańkat. 66,9. — Vgl. निः°.

सामर्थ्यवन्त् (von सामर्थ्य) adj. Etwas vermögend, mächtig MBh. 2,613.

सामर्ष (2. स + 1. अमर्ष) adj. (f. आ) ungehalten, empört, entrüstet, aufgebracht R. 1,63,11. Spr. (II) 4280. 6122. 6240. Kathâs. 38,6 (रिपुं प्रति). 143. 42,74. 74,31. Pańkat. 66,9, v. l. °म् adv. Mṛkkh. 19,17. °ता f. nom. abstr. Ragh. 7,41. Bhaṭṭ. 2,3. — सामर्षयिपन्नया गिरा) Bhâg. P. 4,4,10 ist in सा अमर्ष° aufzulösen.

सामलायन adj. von समल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सामलेय desgl. gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सामल्य desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सामवत्त (von सामन्) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74,b,2.3.

सामवर्ण्य (von समवर्ण gleichfarbig) n. Gleichfarbigkeit Pańkar. 3,9,15.

सामवश adj. der Ausgleichung des Metrums dienend, dadurch veranlasst RV. Prât. 1,15 (25). संधि 7,4. 13,12.

सामवाद (3. सामन् + वाद) m. pl. gute Worte Spr. (II) 7010.

सामवायिक (von समवाय) 1) adj. P. 4,4,43. mit etwas Anderem zusammenhängend, inhärent Schol. zu Kâtj. Çr. 490,3. fgg. — 2) m. a) Theilnehmer an einer Versammlung, Zuschauer Mâlav. ed. Bomb. 21, 6, v. l. — b) Minister H. 719.

सामविद् adj. den Sâmaveda kennend H. 819.

सामविधान n. die Anordnung der Sâman Schol. zu Lâṭj. 6,1,1. Titel einer Schrift (vollständig °ब्राह्मण) Ind. St. 1,60. 471 (auch °भाष्य). 4, 375. fgg. Müller, SL. 190. 348. fg. Verz. d. B. H. No. 1173. Verz. d. Oxf. H. 378,b, No. 382. herausgegeben von A. C. Burnell, London 1873 (Volume I) und in Calcutta (शाकाब्दाः १७९२).

सामविप्र adj. des heiligen Gesanges kundig RV. 5,54,14.

सामवेद m. der Veda der heiligen Gesänge (die Saṁhitâ desselben herausgegeben von Benfey) H. 249. TBr. 3,12,9,1. Ait. Br. 5,32. Çat. Br. 11, 5,8,3. 12,3,4,9. 14,4,3,12. Çâṅkh. Çr. 3,21,5. 16,2,31. सामवेदः स्मृतः पित्र्य-स्तस्मात्तस्याशुचिर्ध्वनिः M. 4,124. वेदानां सामवेदोऽस्मि sagt Kṛshṇa Bhag. 10,22. MBh. 13,915. Kathâs. 49,157. VP. 3,4,13. 6,1.7. Verz. d. Oxf. H. 25,a, N. 2 u. s. w. °विद् M. 12,112. °वेदात्मन् MBh. 12,13592. °राज् unter den Namen Vishṇu's Pańkar. 4,3,171. °सार desgl. 50. °रहस्य f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 387,a,17. °वेदार्थप्रकाश m. 379, b, No. 396. fg. °रहस्य n. Mack. Coll. 1,9.

सामवेदिक s. सामवैदिक.

सामवेदीय adj. zum Sâmaveda in Beziehung stehend Colebr. Misc. Ess. 1,80. Weber, Pratiǵnâs. 72. Kenop. in der Unterschr.

सामवैदिक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,1,12. °वेदिक Müller, SL. 230.

सामशिरस् adj. die Sâman zum Haupte habend Kaush. Up. 1,7.

सामश्रवस् m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 14,6,1,3.

सामश्रवस m. patron. von सामश्रवस् Pańkav. Br. 17,4,3.

सामश्राद्ध n. oder vollständig °तत्त्व n. Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693.

सामसंहिता f. eine Redaction der Sâman Ind. St. 1,244. Hariv. 1081.

सामसंध्या f. Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 377,b,1 v. u.

सामसरस् n. oder °स n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b. 243,b.

सामसावित्री f. Bez. einer best. Sâvitrî Gobh. 3,3,3 in Ind. St. 10,131.

सामसुर m. oder °र n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b. 243,b.

सामसूक्त n. Bez. bestimmter Sûkta (vgl. सामप्रगाथ) Âçv. Çr. 8,7,11. Çâṅkh. Çr. 12,6,5. 18. 8,4.

सामस्त (von समस्त) Pat. zu P. 4,2,104 (lith. Ausg. 4,73,b). सामस्तं नाम शास्त्रम् Kaiy. vielleicht die Lehre von den zusammengesetzten Wörtern.

सामस्तम्बि m. patron. (wohl von सम-स्तम्ब) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,33.

सामस्तिक adj. von समस्त Vârtt. 10 zu P. 4,2,104.

सामस्त्य (von समस्त) n. Gesammtheit Schol. zu Kâtj. Çr. 122,14. Pratâpar. 78,b,5. 92,b,9.

सामस्थ्य (von समस्थ) n. das Sichbefinden in guten, glücklichen Verhältnissen gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सामाङ्ग (2. सामन् + 3. अङ्ग) n. Theil eines Sâman Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,86.

सामाचारिक adj. von समाचार gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामाजिक adj. = समाजं रक्षति P. 4,4,33, Schol. m. Theilnehmer an einer Versammlung, Zuschauer AK. 2,7,16. H. 481. 284, Schol. Med. bh. 9. Mâlav. 17,23. Mâlatîm. 4,13. Ratnâv. 2,17. Verz. d. Oxf. H. 139, b,7. 141,b, No. 289, Z. 13. Sâh. D. 26,9. 32,2. 229. Prâtâpar. 59,b,1. 3. 60,b,6. Comm. zu Daçar. 4,1. 3. zu Kâvjâd. 1,6.

सामातान (2. सामन् + आतान) m. = सामप्रगाथ Çâṅkh. Çr. 15,9,6.

सामात्य (2. स + अमात्य) adj. 1) nebst den Angehörigen Âçv. Gṛhj. 2, 3,7. — 2) nebst den Ministern MBh. 5,7045. 7508.

सामानन्तर्य (von समानत्, abl. von 2. सम, + 2. अन्त) n. Aufeinanderfolge gleicher Ausgänge und Anfänge Lâṭj. 6,6,2. Comm. zu 5.

सामानग्रामिक (von समानग्राम) adj. in demselben Dorfe befindlich u.

s. w. zu Kâr. 1 zu P. 4,3,60.

सामानाधिकरण्य (von समानाधिकरण) n. *grammatische Congruenz, das Stehen in demselben Casus, das Coordinirtsein, das Sichbeziehen auf dasselbe Subject* (Gegens. वैयधिकरण्य) Spr. (II) 369. Sâh. D. 15,5. 283,7. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 109. 139. Schol. zu P. 2,1,19. 3,2,124. Vedântas. (Allah.) No. 96. fg. Sarvadarçanas. 3,16. 22. 8,6. 46,6. 7. 50,1. 117,8. 9. Schol. zu Kap. 1,16. Kusum. 14,20. 33,5. fälschlich सामान्या° Wilson, Sâṁkhjak. S. 75.

सामानिक (von समान) adj. Kâr. 1 zu P. 4,3,60. °सहस्रैः Ind. St. 10, 313 vielleicht fehlerhaft für सामानिक°.

सामान्य (von 1. समान) 1) adj. (f. आ) *a) gleich, nicht verschieden* MBh. 14,718. Çâk. 92. — *b) mehreren oder allen gemeinsam,* = साधारण AK. 3,2,31. H. 1472. अर्थ Jâǵń. 2,120. द्रव्य 230. MBh. 3,2548. Hariv. 8564. Suçr. 2,331,16. 363,12. मित्र Kâm. Nîtis. 8,51. सामान्यभूद्रूपोऽपि । ज-यश्रीः Ragh. 12,93. °धात्रि 13,62. Kumâras. 7,44. Sâṁkhjak. 41. 29 (auch अ°). या (लक्ष्मीः) न वेश्येव सामान्या Spr. (II) 1749. 4310. Râǵa-Tar. 1, 42. Nîlak. 53. Sâh. D. 69. Bhâshâp. 91. °नायिका (= साधारणस्त्री 96) Sâh. D. 45,17. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,31, N. 56. Pańkat. 264,2. नि-मित्तानि सामान्यानि च जगतः प्रतिपुरुषं पार्थिवे च Varâh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 8. आहारनिद्राभयमैथुनानि सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणाम् Spr. (II) 1077. सामान्यं कृपणस्य धनं परैः 760. Mârk. P. 8,256. अध्रुवा चपला च त्वं (श्रीः) सामान्या बहुभिः सह MBh. 13,3861. अनन्यनारीसामान्यो दासः Vikr. 59. अलोकसामान्यगुणा adj. Mâlatîm. 6,8. अनन्यसामान्यं सद्म Kathâs. 25,158. *das Gemeinsame* so v. a. *tertium comparationis* (vgl. सामान्य-वचन) P. 2,4,56. — *c) allgemein* so v. a. *nicht nach den Unterarten u. s. w. unterschieden* (Gegens. वैशेषिक) Suçr. 1,96,20. 97,2. 2,1,14. 2,1. 87,13. 134,12. Varâh. Bṛh. S. 17,24. 21,17. 60,22. 86,7. °कवि-प्रशंसा *der Dichter im Allgemeinen* (nicht der einzelnen Dichter) Verz. d. Oxf. H. 123,a,44. fg. 281,b,25. 35. °रेखाधिकार Verz. d. B. H. No. 966. काण्ड *Allgemeines betreffend* AK. am Ende in der Unterschr. सामान्ये so v. a. *in der allgemeinen Grammatik* AV. Prât. 1,2. — *d) von gemeinem, gewöhnlichem Schlage, durch nichts Besonderes ausgezeichnet, wie jeder andere:* Personen Spr. (II) 1460. 2720. 7014. Kathâs. 21,54. 24, 141. 34,211. दिव्येषा हि न सामान्या 241. 60,2. 63,56. Râǵa-Tar. 5, 197. 6,85. Pańkar. 4,3,200. विष्णुसामान्यदर्शिन् *in Vishṇu einen gewöhnlichen Menschen sehend* 486. °देशवत् *wie jedes andere Land* Râǵa-Tar. 1,118. सामान्यतरकौलिकाः *ganz gewöhnlichen Schlages* Pańkat. 133,1. अ° *von nicht gewöhnlicher Art, ungewöhnlich, von der Menge unterschieden, absonderlich:* अस्त्र MBh. 1,5308. रूप Kathâs. 39,85. वंश Râǵa Tar. 3,117. गुण 251. स्वामिभक्ति 4,330. आकृति 424. Personen 637. कौतुक Pańkat. 115,7. — 2) n. *a) Gleichheit, Uebereinstimmung* Nir. 42,13. सामान्यमृषिभिर्गत्वा ब्रह्मलोकवासिभिः MBh. 12,8336. सुखदुःखयोः Spr. (II) 6480, v. l. सर्वतत्त्व° Suçr. 1,3,15. 89,3. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 7. Comm. zu AV. Prât. S. 261 (4,1,9). zu TS. Prât. 1,29. सामान्यतस् *in gleicher Weise* Bhâg. P. 7,7,38. *nach der Analogie* Kap. 1,104. Sâṁkhjak. 6. — *b) Gleichgewicht, ebenmässiger —, normaler Zustand:* गुण° Nîlak. 63. — *c) Allgemeinheit, Grundbegriff* (Gegens. विशेष, व्यक्ति) AK. 1,1,4,9. 3, 4,44,70. H. 1515. Kaṇ. 1,1,4. 2,3. 8,1,5. Jogas. 1,49. Ǵaim. 1,1,31. Tarkas. 4. 56. Sarvadarçanas. 4,14. 12,20. fg. 13,2. fgg. 36,8. fgg. 105,2. fgg. 107, 3. fgg. 130,2. 3. 144,11 (महा°). Bhâshâp. 1. 7. Sâh. D. 706. Bhâg. P. 12,4,27. सामान्यस्य भेदको विशेषः प्रकारः Schol. zu P. 5,3,69. सामान्यविशेषयो-र्विशेषो बलवान् Schol. zu TS. Prât. 16,19. सामान्ये नपुंसकम् P. 2,4, 30, Vârtt. 2. कृतमिति क्रियासामान्ये करोतिः Schol. zu P. 6,2,149. कालसामान्ये *wenn die Zeit nicht weiter unterschieden wird* zu 3,3,142. सामान्यतस् *im Allgemeinen, ohne in's Einzelne zu gehen* Kaṇ. 2,1,16. Suçr. 1,95,2. 427,5. 193,7. 261,3. Comm. zu Bhâg. P. 10,33,30. सा-मान्यात् dass. Comm. zu TS. Prât. 2,9. सामान्येन dass. Kap. 1,139. Verz. d. Oxf. H. 281,b,10. Utpala zu Varâh. Bṛh. 19 (17), 4. Comm. zu TS. Prât. 14,28. 15,8. Vedântas. (Allah.) No. 79. Schol. zu P. 1,4,21. इत्ये-तेषां सामान्येन ग्रहणं ल इति zu 4,1,1. 8,4,28. °ग्रहण (= सामान्येन ग्र°) zu 3,1,8. 4,77. सामान्योक्त Comm. zu TS. Prât. 5,22. सामान्योक्ति zu 2,23. 10,12. — *d)* als rhet. Figur: *Gleichheit* Pratâpar. 88,b,4. यत्र सा-दृश्याद्विशेषो नोपलक्ष्यते Kuvalaj. 142,a. Beispiel: पद्माकरं प्रविष्टानां मुखं नोपालक्षि सुभ्रुवाम्. — 4) °म् adv. *a)* am Ende eines comp. *nach Art von, wie:* लताङ्गं तपस्विसामान्यमवेक्षणीया Ragh. 14,67. उद्यानपालसामान्य-मृतवस्तमुपासते Kumâras. 2,36. — *b) gemeinschaftlich:* तैः सार्धं चिन्तये-न्नित्यं सामान्यं संधिविग्रहम् M. 7,56. = नक्षेत्रगोपनीयम् (als adj.) Kull. — Vgl. त्रि:°, सर्व°.

सामान्यघट Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1403.

सामान्यत्व n. nom. abstr. zu सामान्य 2) *c)* Kusum. 30,12.

सामान्यनिरुक्ति f. *Erklärung des Begriffs* सामान्य Verz. d. Oxf. H. 241,b,9. °क्रोड Titel einer Schrift Hall 33. °निरुक्तिभिनयव्याख्या desgl. 37.

सामान्यलक्षणा f. Bhâshâp. 62. Verz. d. Oxf. H. 242,a, No. 593. fgg. °रहस्य Titel einer Schrift 241,b,6. 242,a,3. 4. Notices of Skt Mss. 290. °ग्रन्थ Verz. d. B. H. 201,b,6.

सामान्यवचन adj. 1) *das Gemeinsame ausdrückend* so v. a. *tertium comparationis* P. 2,1,55. — 2) *das Allgemeine —, einen weiteren Begriff ausdrückend* P. 3,4,5 (अन्यत्रहर schliesst पी *trinken* und खाद् *kauen* in sich). 8,1,73 (das Substantiv im Gegens. zu seinem Attribut).

सामान्यवत् (von सामान्य) adj. *Allgemeinheit habend, allgemein;* davon nom. abstr. °वत्त्व n. Sarvadarçanas. 105,6. Kusum. 30,10.

सामान्यशब्द m. *ein Wort von allgemeiner Bedeutung:* °शब्दैश्च विशे-षणैश्च MBh. 12,7374. Verz. d. Oxf. H. 210,b,5 v. u. °क m. 211,a,9 v. u.

सामान्याभाव m. Verz. d. Oxf. H. 244,b,1. 242,a, No. 593. fgg. °रहस्य n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 288. °टिप्पनी 294. °ग्रन्थ Verz. d. B. H. 201,b,2.

सामायिक adj. von समाय v. l. für समय, सामयिक im gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामासिक (von समास) 1) adj. *kurz gefasst, in Kürze dargelegt* M. 7, 180. 10,63. 12,34. Bhâg. P. 6,4,1. — 2) *ein zusammengesetztes Wort:* द्वंद्वः सामासिकस्य ist Kṛshṇa Bhag. 10,33. — 3) सामासिका पङ्क्तिः Verz. d. Cambr. H. 77.

सार्मि adv. Nir. 6,23. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. kann mit einem partic. auf त componirt werden P. 2,1,27. 5,4,5. जुगुप्सने (जुगुप्सिते, निन्द्यायाम्) und अर्धे AK. 3,4,32 (28),11. H. an. 7,41. Med. avj. 55. = अर्ध-

पूर्ण Halâj. 4,28. 1) *vor der Zeit, zu früh:* यथा सामि गर्भो ऽवपद्यते TS. 5,5,1,6. Çat. Br. 1,3,4,20. उत साम्यवाम्यात् d. h. *ehe der Vers zu Ende ist* 5,14. स सामि निवर्तेत 2,3,2,14. तस्य सामि रेतः प्रचस्कन्द 1,7,4,3. न साम्युद्वासयेत *voreilig* 2,3,2,4. यदि साम्युत्तिष्ठेत् Pańkav. Br. 9,3,1. — 2) *unvollständig, nur zum Theil, nur halb:* सामि प्राश्नन्ति सामि मार्जयन्ते TS. 1,7,1,4. विलोचने सामि निमीलयेते Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,5. °संस्थित Çat. Br. 9,5,1,25. °चित 7,2,1,18. 5,2,38. °भुक्त Ragh. 19,16. Vâgbh. 1,12,52. °कृत, °पीत Schol. zu P. 2,1,27. 5,4,5. °नीलोत्पलश्याम Verz. d. Oxf. H. 213,*b*,5 v. u. — Vgl. अ°, प्र°.

सामिक 1) adj. von सामन् *Gesang* Lâṭj. 7,9,7. — 2) m. *Baum* (!) H. ç. 172. — Vgl. सामक.

सामित (von समिता) adj. *aus Weizenmehl gemacht* Suçr. 1,234,18. *mit W. bestreut* oder *vermengt* 161,16.

सामित्यँ (von समिति) adj. *zum Rath u. s. w. gehörig* AV. 8,10,6. सामित्ये 13,1,13 scheint fehlerhaft zu sein.

सामिधेनँ 1) adj. *auf Brennholz* (समिध्) und *Anzünden* (समिन्धन) *bezüglich* Çat. Br. 1,4,1,20. 25. — 2) f. ई *a*) (sc. ऋच्) *ein Vers von dieser Bestimmung* P. 3,1,129. 4,3,120, Vârtt. 6. Vop. 26,17. AK. 2,7,21. H. 827. an. 4,203. Med. n. 222 (धाय्यापँ zu lesen). VS. 19,20. Ait. Br. 1,1. 25. 3,45. 4,19. TS. 1,6,10,4. 2,5,11,3. 5,1,8,5. TBr. 1,5,9,4. समिन्द्धे सामिधेनीभिर्होता Çat. Br. 1,3,5,1. 7. 10. 4,1,20. Âçv. Çr. 1,2,2. 2,1,26. 19,6. सामिधेन्यो ऽधियिरे P. 8,2,32, Vârtt., Schol. सैवेवोक्ताः सामिधेन्यः पितृणाम् MBh. 3,10666. Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,40. °सादृश्य Weber, Nax. 2,305. °भाष्य Citat bei Durga zu Nir. 9,26. यावत्सामिधेनि वेद *wie viele S.-Verse nach seinem Wissen die Handlung hat* Kâtj. Çr. 3,1,9. °क am Ende eines adj. comp.: सप्तदश° Çâńkh. Br. 1,1. अ° Kâtj. Çr. 6,10,24. — *b*) *Brennholz* H. an. Med.

सामिधेन्य adj. मन्त्र = सामिधेनी ऋक् P. 4,3,120, Vârtt. 6.

सामिन् m. Bez. *eines unter einer best. Constellation geborenen Wundermenschen* (महापुरुष) Varâh. Bṛh. S. 69,31. 39. v. l. साविन्.

सामिष (2. स + आमिष) adj. *mit Fleisch —, mit einer Beute versehen:* कुरर Spr. (II) 7015.fg. *nebst Fleisch:* श्राद्ध M. 4,131. — सामिषा (v. l. सामिका) संहिता Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,2.

सामीची f. = वन्दना Hâr. 133.

सामीप्य (von समीप) 1) adj. *benachbart, Nachbar* MBh. 3,16665 (ह्रतं st. गतं mit der ed. Bomb. zu lesen). — 2) proparox. *Nähe* gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. Vop. 5,30. Halâj. 5,93. Sâṅkhjak. 7. Sâh. D. 14,4. 5. Bhâg. P. 3,29,13. Pańkar. 2,7,3. Sarvadarçanas. 79,5. 92,3. Schol. zu Naish. 22,55. *örtlich* und *zeitlich* P. 8,1,7. *zeitlich:* वर्तमानसामीप्ये 3,3,131. *der Zahl nach* Kull. zu M. 8,210.

सामीर्य adj. von समीर gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सामुत्कर्षिक adj. von समुत्कर्ष gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामुदायिक (von समुदाय) n. (sc. भ, नक्षत्र) in der Nativitätslehre Bez. *des 18ten* Nakshatra *nach dem* Nakshatra, *in welchem der Mond bei der Geburt eines Kindes stand*, ÇKDr. Suppl. unter षषाड़ीचक्र.

सामुद्ग (von समुद्ग) 1) adj. *hülsenartig.* — 2) m. (sc. संधि) *gewisse schalenförmige Gelenke wie Schulter, Hüftgelenk* Suçr. 1,340,16. 19. — 3) n. *die Arzenei, welche, vor dem Essen und nach demselben eingenommen, die Speise von beiden Seiten umschliesst*, Suçr. 2,555,10.

1. सामुद्र (von 1. समुद्र) 1) adj. *a*) *zum Meere gehörend, daher stammend, daselbst wohnend, — befindlich* u. s. w. Med. r. 236. Kauç. 19. Wasser Suçr. 1,173,20. Bhâg. P. 12,4,8. Fische Suçr. 1,206,5. 238,9. Spr. (II) 7017. Vögel MBh. 12,6226. Pferde 7,1007. Affen R. 4,38,56. 39,12. Salz Suçr. 1,226,17. द्रव्य Varâh. Bṛh. S. 87,23. सेतु Bhâg. P. 10,79,15. °बन्धु der Lakshmî so v. a. *der Mond* Kathâs. 110,79. — *b*) Bez. *eines Regenwassers von einer bestimmten Beschaffenheit, das im Monat* Âçvajuǵa *fällt*, Suçr. 1,170,2. 6. Vâgbh. 1,5,4. — 2) m. *a*) *Seefahrer* Jâǵń. 2,38. — *b*) *eine Mückenart* (मशक) Suçr. 2,290,20. — *c*) pl. *Meeranwohner*, N. eines best. Volkes R. 2,82,7 (88,7 Gorr.; nach dem Comm. in der ed. Bomb. entweder समुद्रद्वीपवासिनः oder प्रेतवासिनः) Varâh. Bṛh. S. 9,15. Mârk. P. 58,13. — *d*) patron. eines Kitrasena MBh. 8,165. — 3) f. ई *eine Tochter des Meergottes* Hariv. 87. Bhâg. P. 4,24,11. VP. 85, N. 11. — 4) n. *a*) *Seesalz* AK. 2,9,41. H. 941. H. an. °चूर्णः Hariv. 8442. Suçr. 2,329,7. 454,12. — *b*) *os Sepiae* (समुद्रफेन) Râǵan. 6,225.

2. सामुद्र (von 2. समुद्र) n. *ein bedeutsames Mal am Körper* H. 565. H. an. 3,617.fg. Med. r. 236. *Chiromantie:* °विद् Varâh. Bṛh. S. 68,1. °यात्रिकनिमित्तशतैः Jogajâtrâ 1,2. Wird auf den Personennamen Samudra von den indischen Gelehrten zurückgeführt.

1. सामुद्रक (von 1. समुद्र) 1) adj. *maritimus:* नौ, मनुष्य (*das Meer befahrend*) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — 2) f. °द्रिका *eine Blutegelart* Suçr. 1,40,11. — 3) n. *a*) *Seesalz* Râǵan. 6,102. Suçr. 1,137,3. — *b*) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8019.

2. सामुद्रक n. = 2. सामुद्र *Chiromantie* ÇKDr.

सामुद्रनिष्कुट m. pl. *Meeranwohner* oder N. pr. eines Volkes MBh. 6,356. — Vgl. समुद्र°.

सामुद्रस्थलक adj. von समुद्रस्थली gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सामुद्रि (von समुद्र) m. patron. Çat. Br. 13,2,2,14.

1. सामुद्रिक (von 1. समुद्र) adj. *das Meer befahrend:* वणिज् MBh. 5,1225 (nach Nîlak. subst. *Chiromant*). 12,6318. m. *Seefahrer* 13,4276 (vgl. समुद्रयायिन् M. 3,158). 13,4276.

2. सामुद्रिक (von 2. सामुद्र) 1) m. *Chiromant* Hâr. 61. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,17. — 2) n. *Chiromantie* Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,22. 261,*a*,10. °ज्ञ Vaiǵ. bei Wilson, Daçak. S. 61. Verz. d. Oxf. H. 333,*a*,3. सामुद्रिकाचार्य als Beiw. Kâçînâtha's 261,*a*,11.

सामूल्लिक्य adj. *mit* समूल्लिक्कन्दस् *versehen* Çâńkh. Çr. 15,30,4.

सामूहिक adj. von समूह gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. Schol. zu 4,4,43. *zu einem Trupp vereinigt, in Schaaren aufgestellt:* योधगण Kâm. Nîtis. 15,48.

सामृद्ध्य (von समृद्ध) n. *das gut-von-Statten-Gehen:* यज्ञ° R. 1,50,8 (51,8 Gorr.); vgl. यज्ञसमृद्धि 2.

सामोष्ठ (2. सामन् + ओष्ठ) adj. *mit dem* Sâman-*Accent versehen* Lâṭj. 7,9,7.

सामोद (2. स + आ°) adj. *froh, heiter* Gît. 1 in der Unterschr.

सामोद्भव m. *Elephant* Halâj. 2,59. — Vgl. सामज und सामयोनि.

साम्न adj. (f. ई) *zu den* Sâman (*Gesängen*) *in Beziehung stehend* Ind.

St. 8,231. fg.

सांपद (von संपद्) n. *was zur Ausrüstung, Ausführung gehört, Requisit:* सर्व°, ब्रह्मचारि°, ग्राम° Kauç. 11. 18. 20. fg. 59.

सांपराय (von संपराय) m. 1) *der Uebergang aus dieser Welt in die jenseitige* Kathop. 1,29. 2,6. Âpast. 2,13,7. 24,3. 29,9. Nrs. Târ. Up. in Ind. St. 9,94. Bâdar. 3,3,27. MBh. 8,2060. 12,7930. Spr. (II) 6580. Bhâg. P. 5,6,6. 14,2 (सांपरायं उद्° od. Bomb.). 8,19,2. — 2) *Noth, Bedrängniss* MBh. 1,1921. 2,2576. 3,12813. 7,4176. 4178. ग्रायुधानाम् *bewirkt durch* 8,1859. — 3) *Kampf* Prab. 83,18. Daçak. 94,3 (nach der Lesart der ed. Calc.). — 4) etwa so v. a. *ein Retter in der Noth:* नासत्यदस्त्रौ MBh. 1,723. = लयाधिष्ठानभूतौ Nilak.

सांपरायण (von सांपराय) gaṇa वरीहिणादि zu P. 4,2,80. m. als patron. des Todes so v. a. *der Hinüberführer in eine andere Welt* Ind. St. 3,459.

सांपरायणक adj. von सांपरायण gaṇa ग्रहीकृणादि zu P. 4,2,80.

सांपरायिक 1) adj. (f. ई MBh., ग्रा Bhâg. P.) = संपरायाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. *a) auf den Uebergang aus dieser Welt in die jenseitige —, auf das Jenseits bezüglich* MBh. 3,17427. विधया 12,11758. फल *Lohn im Jenseits* M. 11,30 (= MBh. 12,6056). भयेषु सांपरायिकं मिघत्स्व केवलं निधिम् MBh. 12,12109. कुरुष सांपरायिकम् so v. a. *bereite dich auf den Tod* 12080. उपकल्पय तत्सर्वं तावयत्सांपरायिकम् Bhâg. P. 2,1,14. ज्ञातयो ऽपि सुतस्य चक्रुर्यत्सांपरायिकम् *verrichteten die Todtenceremonien* 7,2,59. 10,23. 9,10,29. 11,31,22. क्रियाः 10,57,25. — *b) zur Zeit der Noth heilsam, aus der Noth helfend:* एतावत्सांपरायिकम् MBh. 12,4788. सचिव *ein Helfer in der Noth* Hariv. 5835 (माग्य° die ältere Ausg.). 6353. R. 6,24,17. — *c) zum Kampf in Beziehung stehend, denselben betreffend:* °कल्प M. 7,185. ग्रर्थाः MBh. 2,185. समय *die Stunde des Kampfes* Hariv. 5390 (= परलोकहित Nilak.). रथ *Kampfwagen* Halâj. 2,291. — *d) zum Kampf bereit:* समत्त Kâm. Nîtis. 11,6. Ragh. 17,62. — 2) n. *Kampf, Schlacht* AK. 2,8,2,72. H. 798.

सांपातिक adj. von संपात 8) Âçv. Çr. 3,2,5.

सांपेषिक adj. = संपेषाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांप्रत (von संप्रति) 1) adj. *a) zutreffend, richtig* AK. 3,5,11. Trik. 3,3,466. H. 743. an. 7,57. Med. avj. 63. Halâj. 5,94. Lâṭj. 4,3,13. न — इति सांप्रतम् Sarvadarçanas. 110,15. 22. 130,3. ग्र° (s. auch bes.) *ungebührlich:* कर्मन् Bhâg. P. 9,18,11. ग्रसांप्रतम् adv. MBh. 5,3255. Hariv. 299. Spr. (II) 3399. — *b) jetzig, gegenwärtig* Hariv. 364 (सांप्रतं st. सांप्रते die neuere Ausg.). 440. 441 (सांप्रतं st. सांप्रता die neuere Ausg.). 442. 543. Verz. d. Oxf. H. 48,b,4. प्रश्नं भूतभविष्यस्य सांप्रतस्य च सत्पतिम् 47,a, No. 103, Z. 6. °काल Sâṅkhjak. 33. सांप्रताधिप Mârk. P. 79,3. ग्र° *nicht gegenwärtig, nicht der Gegenwart angehörig:* ज्ञान n. 45,34. सांप्रतम् adv. *jetzt, gegenwärtig* AK. 3,5,23. Trik. (साधुसार्थे zu lesen). H. 1530. H. an. Med. Halâj. MBh. 14,93. Hariv. 10379. 14475. 14716. R. 1,1,2. 22,9. 2,46,19. 64,52. 93,13. 95,5. 3,73,15. 5,50,2. 6,34,13. 37,9. Rt. 1,7. Spr. (II) 4781. 6919. Varâh. Bṛh. S. 3,2. Weber, Gjot. 26. Kathâs. 6,33. 7,69. 40,59. 11,50. 18,235. 257. 309. 24,36. 51,32. 53,24. Mârk. P. 61,47. 81,21. 85,46. Râga-Tar. 4,52. 166. Prab. 10,6. 7. 20,1. Bhâg. P. 4,3,8. 8,5,50. Pañkar. 1,3,4. Pañkat. 161,18. Vet. in LA. (III) 8,9. Dhûrtas. 79,8. Sarvadarçanas. 154,1. — 2) n. *Gegenwart:* सर्व° *Allgegenwart* Çatr. 5,2. — Vgl. ग्र°.

सांप्रतिक (wie oben) adj. gaṇa ब्रिग्मयादि zu P. 5,4,34. 1) *zutreffend, richtig* P. 4,3,9. Uttarar. 56,10 (73,3). — 2) *jetzig, gegenwärtig* Kâç. zu P. 3,4,28. Kull. zu M. 7,163.

सांप्रदानिक adj. von संप्रदान gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सांप्रदायिक (von संप्रदाय) adj. *auf Ueberlieferung beruhend, traditionell* Comm. zu Sûrjas. 7,13. Verz. d. Oxf. H. 108,b,5. ग्र° Uttarar. 114,14 (155,8). Verz. d. Oxf. H. 241,b, No. 591. Kull. zu M. 3,127 *auf die Ueberlieferung sich berufend, derselben folgend* Weber, Râmat. Up. 282.

सांप्रयोगिक adj. = संप्रयोगं नित्यमर्हति gaṇa क्षेदादि zu P. 5,1,64. *zur Anwendung —, zum Gebrauch in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 215,b,12. 46. 32. 217,a,22.

सांप्रश्निक adj. = संप्रश्नं नित्यमर्हति gaṇa क्षेदादि zu P. 5,1,64.

सांप्रियक (von संप्रिय) adj. etwa *von Leuten, die sich unter einander lieben, bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

साम्ब्, साम्बयति (संबन्धने) Dhâtup. 32,21, v. l. für सम्ब्.

साम्ब gaṇa उत्कादि (भावगर्हायाम्) zu P. 6,1,160. 1) m. N. pr. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. *a)* eines Lehrers Ind. St. 4,372 (mit ग्र). वरूथ MBh. 15,312. — *b)* eines Sohnes des Kṛshṇa von der Gâmbavatî, der in den Purâṇa zum Sonnencult und den Maga in Beziehung gesetzt wird. MBh. 1,6997. 7914. 2,129. 3,644. 1094. 7,4194. 13,615. 1028. 16,19. 25. Hariv. 6773. fgg. 7665. 7667. 8057. 8096. 8144. 8401. 8664. 8772. 8777. 8864. 9185. 9392. fgg. 11008. Varâh. Bṛh. S. 58,50. VP. 5,32,2. 35,4. fgg. 37,3. fgg. Bhâg. P. 1,10,29. 11,18. 14,31. 3,1,30. 10,61,11. 90,33. Verz. d. Oxf. H. 31,b,10. 21. 24. 33,a,26. fgg. 60,b,11. 64,b,3 v. u. 62,a,5. 6. 11. fgg. 16. 67,a,5. 70,b,19. 77,b,18. 134,a, No. 248. °मूर्ति (विशेश्वर) 243,b, No. 605. °पुराण 84,b,10. 183,a,1. Ind. St. 1,18. 469. — 2) n. so v. a. साम्बपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,a,9. 40,b,33. 65,b,12. 80,a,5. — Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) शाम्ब geschrieben. Vgl. श्रीशाम्ब (so auch od. Bomb.).

सांबन्धिक (von संबन्ध) n. 1) *Verwandtschaft durch Heirath* MBh. 2,1907. — 2) *eine Unterhaltung, wie sie sich für Verwandte durch Heirath ziemt,* °कं कर् MBh. 5,3120.

साम्बपुर n. *die von Sâmba (dem Sohne Kṛshṇa's) gegründete Stadt* Verz. d. Oxf. H. 62,b,12. °पुरी f. 32,b,22. 33,a,27. fg.; vgl. पुरं वस्त्राम्बसंज्ञितम् 31,b, N. 6.

साम्बर्य m. patron., pl. Saṁsk. K. 185,b,6. wohl fehlerhaft für सांवर्य (von संवर).

साम्बवती f. N. pr. einer Hetäre Râga-Tar. 8,298.

साम्बशिव m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 1,b,4. 177,b,18. 27. 238,a, No. 574.

साम्बादित्य m. *eine Form der Sonne* (die von Sâmba, dem Sohne Kṛshṇa's verehrte) Verz. d. Oxf. H. 70,b,5. 19. °तीर्थ n. 67,a,15.

साम्बि m. patron. von साम्ब gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

साम्बवासर (?) Kathâs. 70,59.

साम्बेश्वर m. N. eines von Sâmbavatî erbauten Heiligthums Râga-

Tar. 5,295 (°श्वरवि° zu lesen).

सांभवी (von संभव) f. *Wahrscheinlichkeit* Colebr. Misc. Ess. 1,403.

साम्भस् (2.स + 2.अम्भस्) adj. *mit Wasser versehen:* शैलकुञ्ज Bhatt. 2,9.

सांभाष्य n. nom. abstr. von संभाषिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांभूयि m. patron. von संभूयस् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सांमत्य n. nom. abstr. von 2. संमति gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

सांमर्द (von संमद) m. patron. eines Matsja, Fürsten der Wasserthiere, Çat. Br. 13,4,3,12. Âçv. Çr. 10,7,8.

सांमनस्य (von संमनस्) n. *Sinnesgleichheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123 (सां°). AV. 3,30,1.

सांमातुर m. patron. (metron.?) von संमातर् P. 4,1,115. Vop. 7,11. nach H. 546 *der Sohn einer tugendhaften Mutter.* Diese Bed. würde साम्मातुर (von सत् + मातर्) haben.

सांमार्जिन (von संमार्जिन् und dieses von 1. मर्ज् mit सम्) n. P. 5,4,15, Schol.

सांमुखी (साम्मुखी gedr.) f. = सायाह्नव्यापिनी तिथिः ÇKDr. mit folgenden Belegen: पञ्चमी सप्तमी चैव दशमी च त्रयोदशी। प्रतिपन्नवमी चैव कर्तव्या साम्मुखी (sic) तिथिः॥ इति पैठीनसिवचनस्य तु। साम्मुख्यं नाम सायाह्नव्यापिनी दृश्यते यदा। इति स्कन्दपुराणेन सायाह्नव्यापितिथेः साम्मुख्यविधानेन (sic) पूर्वाह्णादिवचनबलाच्चोपवासपरत्वम्। सायाह्नव्यापित्वमपि मुहूर्तान्न्यूनत्वेन ज्ञेयमिति तिथ्यादितत्त्वम्।

सांमुख्य (von 2. संमुख) n. 1) *das Zugewandtsein zu Jmd:* वाग्देवतायाः सांमुख्यमाधत्ते so v. a. *er wendet sich an* Sâh. D. 1,4. 17,21. — 2) *Zugeneigtheit zu Jmd* Sâh. D. 264,5. Spr. (II) 7513. Râǵa-Tar. 8,1401. — 3) *das Bedachtsein auf:* राज्य° Râǵa-Tar. 4,191. — Vgl. वैमुख्य.

सांमेघ्य n. = संमेघ *die wolkige Jahreszeit* TS. 7,4,3,2.

सांमोदनिक adj. = संमोदनाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

साम्य (2. सम) 1) n. nom. abstr. Vop. 7,19. a) *Gleichheit, Uebereinstimmung* AK. 3,5,9. H. 1463. पत्न्योः Pańkav. Br. 5,1,12. सर्वसाम्ये यथावयः: *bei Gleichheit in allen Stücken geht es dem Alter nach* Âçv. Çr. 12,8,17. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 10. 76,1. Mârk. P. 113,7. Naish. 22,46. Râǵa-Tar. 3,494. Sâh. D. 6,13. 55,19. Bhâg. P. 2,4,14. 9,11, 20. Comm. zu TS. Prât. 2,20. 39. 45. 8,16. Sarvadarçanas. 61,11. 118, 19. चेतसाम् Kâm. Nîtis. 11,58. मलिमनः° 59. रसस्य परब्रह्मणा Sarvadarçanas. 103,9. 139,10. 22. साम्यं गतेनाशनिना Kir. 17,51. ज्ञातिद्रव्यबलानां च साम्यमेषां मया सह Hit. 1,39. बहुसाम्यं समुपैति सत्यवाक्यम् *der Ausspruch* Satja's *stimmt mit dem der Mehrzahl überein* Varâh. Bṛh. 7,9. परमं साम्यमुपैति so v. a. *wird vollkommen eins mit dem Höchsten, geht ganz in ihm auf* Muṇḍ. Up. 3,1,3. तथात्मा साम्यमभ्येति योगिनः परमात्मनि Mârk. P. 40,41. तत्साम्यमीयुः Bhâg. P. 11,30,3. *das Gleichstehen in Beziehung auf Rang, Stellung, Macht u. s. w.* M. 11, 175. 196. Jâǵń. 1,96. साम्याद्धि सख्यं भवति वैषम्यान्नोपपद्यते Spr. (II) 3666. MBh. 2,679. fg. Varâh. Bṛh. S. 86,11. Bṛh. 8,2. Bhâg. P. 3, 14,26. *Homogeneität von Lauten* Vop. 1,4. अ° *Ungleichheit* MBh. 2, 679. Bhâg. P. 1,18,20. 3,2,21. — b) *Gleichgewicht, ebenmässiger —, normaler Zustand* Kap. 6,42. गुणानाम् MBh. 6,183. 14,316. दोषाग्नि° Suçr. 1,113,10. 128,4. 194,16. धातु° 2,143,19. विकारो धातुवैषम्यं साम्यं प्रकृतिरुच्यते Karaka 1,9. Daçak. 60,9. Bhâg. P. 2,7,40. 3,26, 17. 7,6,21. Trik. 3,3,164. गुरुत्वं लघुता साम्यम् TS. Prât. 24,5. = लय *Tempo* AK. 1,1,2,9. H. 292. Halâj. 1,94. °तालविशारद MBh. 2,131 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — c) *Gleichheit der Gemüthsstimmung, Gleichmuth:* येषां साम्ये स्थितं मनः Bhag. 5,19. 6,33. साम्ये निविष्टचेतसाम् Kumâras. 5,31. Bhâg. P. 1,12,23. 16,27. 5,4,1. 5, 11. 10,26. सर्वान्प्रति 3,15. तस्य भ्रातृष्वात्मसाम्यम् 4,30,9. न पर्यायो ऽस्ति यत्साम्यं त्वयि कुर्युः so v. a. *dass sie dir Gerechtigkeit widerfahren liessen* MBh. 5,2681. साम्यं नी *zur Ruhe bringen, beschwichtigen:* शत्रून्, अग्निम् Spr. (II) 6368. — d) in der Rhetorik unter den Ubhajâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208,b,16. — 2) adj. a) *das gewöhnliche Maass habend, die Mitte haltend, normal:* शैघ्र्यमान्द्यसाम्याभिर्गतिभिः Bhâg. P. 5,22,12. — b) *sich gleich bleibend, gegen Alle gleich* Bhâg. P. 8,3,12. — असाम्यः Hariv. 2711 fehlerhaft für अशाम्यः (so die neuere Ausg.), साम्य Spr. (II) 7019 fehlerhaft für साम्ना. — Vgl. वारि°.

साम्यत्व. स देवानां साम्यत्वे (देवानां समक्षे देशे Comm.) तल्पमारुह्योद्गायेत् TBr. 1,2,6,6. अश्वः कृष्ण उपतिष्ठति साम्यत्वाय (साम्यदर्शनाय Comm.) Pańkav. Br. 12,13,26. देवतायाः साम्यत्वाय (समदृष्टित्वाय Comm.) 21,2, 9. In sämmtlichen Stellen ist सामक्ष्य *das Voraugensein* zu vermuthen.

साम्यग्राह m. *Tactschläger* R. 2,91,47. शम्या° ed. Bomb.

साम्यता f. = साम्य *Gleichheit:* देवानामेति साम्यताम् M. 12,90. MBh. 12,3803. Mârk. P. 39,46. गोसर्पसति वै नृणां पश्यन्तः पशुसाम्यताम् Bhâg. P. 4,14,1. 29,82. 6,18,65. 11,9,23 (v. l. सात्मता). 27,52.

साम्यावस्था (साम्य + अव°) f. *ein Gleichheitsverhältniss, Gleichgewicht, ein normaler Zustand:* सत्त्वरजस्तमोगुणानाम् Sarvadarçanas. 147, 17. Wilson, Sâṁkhjak. S. 52. Comm. zu Kap. 1,62. Halâj. 5,78.

साम्युत्थान (सामि + उ°) n. *Abbruch* (einer heiligen Handlung) *vor der Beendigung* Kâtj. Çr. 1,6,24. 24,6,15.

1. साम्राज्य (von सम्राज्) m. *der Sohn eines unumschränkten Herrschers* gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

2. साम्राज्य (wie eben) 1) n. VS. Prât. 4,5. TS. Prât. 13,4. *Allherrschaft, Oberherrlichkeit:* नि षसाद वरुणः साम्राज्याय RV. 1,25,10. 141, 13. 8,25,8. 17. Çat. Br. 11,4,3,3. साम्राज्येन दिव्यस्य चम्मनश्चेतति RV. 7,46,2. नदीनाम् AV. 14,1,43. स्थानाम् TS. 3,1,2,1. VS. 4,24. des Bṛhaspati 9,30. des Agni 18,37. TS. 3,1,2,1. 4,5,1. Ait. Br. 7,32. 8,6. 12. 14. 16. अवरं राज्यं परं साम्राज्यम् Çat. Br. 5,1,1,13. 14,1,3,22. MBh. 2,498. 12,12713. Ragh. 4,5. Kathâs. 4,130. 16,112. 23,69. Prab. 2,14. 3, 10. 97,16. Râǵa-Tar. 3,272. 364. 486. fg. 4,674. 5,2. 151. 6,85. fg. Bhâg. P. 3,1,36. 10,83,41. °सिद्धिप्रद Verz. d. Oxf. H. 19,a,24. °युवराजत्व Râǵa-Tar. 3,102. सजात्येषु M. 8,387. Spr. (II) 1222, v. l. (wohl नागेषु सा° zu lesen). विद्याधराणाम् *über* Kathâs. 43,146. 50,101. सुभग° *über* 14,66. मूर्ख° 61,54. वृद्धैः (subj.) Pańkat. 42,14. am Ende eines adj. comp. Râǵa-Tar. 2,146. 5,45. — 2) adj. zu 1): लोकाः TS. 3,1,2,1.

साम्राज्यसिद्धिदा adj. f. *die in der Oberherrlichkeit bestehende Vollkommenheit verleihend;* subst. N. pr. der Familiengottheit der Uddâlaka Verz. d. Oxf. H. 19,a,24.

साम्राणिकर्दम n. *ein best. Parfum* (जवादि) Râǵan. 12,72.

साम्राणिज n. *ein best. Fruchtbaum* (oder wahrscheinlicher *dessen Frucht*), = मकापारेवत Râǵan. 11,90.

1. साय n. 1) *Einkehr:* नो यद्य सायं करदरि घस्मत् RV. 8,2,20. — 2) *Abend* AK. 1,1,2,3. 3,5,19. Trik. 1,1,103 (masc.). H. 140. an. 2, 333. Med. j. 61. Halâj. 1,109. वहूमाल्य सायम् TBr. 1,5,2,3. सायं भूते Çat. Br. 7,3,2,13. ग्रस्तं यन्सायं ऽग्रावाह्मानं मुञ्चति Çâñkh. Br. 2,8. सायं संप्रति वसति Spr. (II) 6033. °धूर्त *ein Schelm in der Gestalt des Abends* Naish. 22,52. Personificirt als ein Sohn Pushpârṇa's von der Doshâ Bhâg. P. 4,13,13. Dhâtar's von der Kuhû 6.18,3. in beiden Fällen könnte सायम् auch als adv. gefasst werden. सायम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *Abends* AK. 3,5,19. H. 1531. RV. 5,77,2. 10,146,4. AV. 3,12,3. 4,11,12. 8,6,10. 11,2,16. न सायमतिथिरपरुध्यः Ait. Br. 5,30. Çat. Br. 2,2,4,17. 3,4,2. 13,1,4,3. Gobh. 3,8,7. Kauç. 87. Kâtj. Çr. 4,13,3. 5,5,6. Âçv. Gṛhj. 3,7,4. M. 2,186. 3,121. 4,62. 6,6. 11,211. MBh. 3,17066. Ragh. 1,48. 90. Spr. (II) 132. 5428. 7022. Vikr. 77,12 (wir lesen mit der v. l. सायं नि°). Varâh. Bṛh. S. 55,9. Kathâs. 4,32. 18,102. 276. 321. Râǵa-Tar. 6,62. Bhâg. P. 1,10,36. 7,12,2. 5. सायं सायम् *jeden Abend* MBh. 3,2642. — Wer das Wort auf 3. सा zurückführt, muss der einfachen Wurzel die Bedeutung von ग्रव-सा zutheilen, was seine Bedenken hätte. Vgl. ग्रतिसायम्, प्रति°, सु°.

2. साय = सायक *Pfeil* H. an. 2,338 (शरे st. परे zu lesen). Med. j. 61.

सायंगावन् adj. *Abends fahrend, — kommend:* देवाः TBr. 2,1,5,10. Çâñkh. Çr. 2,8,20.

सायंसंध्या f. *Abenddämmerung* ÇKDr. °देवता = सरस्वती Kâtikal-palatâ im ÇKDr.

सायंसूर्य m. *Abendsonne:* °समप्रभ MBh. 12,1341. vielleicht schriebe man auch Spr. (II) 462. fg. सायंसूर्योढ *von der Abendsonne gebracht* (ein Gast) besser als ein Wort; das später in derselben Bed. gebrauchte सूर्योढ würde nicht dagegen angeführt werden können.

सायक (von 2. सि) 1) adj. *zum Schleudern bestimmt* Naigh. 2,20. वज्र RV. 1,32,3. 84;11. 10,83,1. — 2) m. und n. (RV.) *Wurfgeschoss, Pfeil* AK. 3,4,1,2. Trik. 2,8,53. H. 778. an. 3,107. Med. k. 167. Halâj. 2, 311. ग्रर्हन्बिभर्षि सायकानि धन्व RV. 2,33,10. 3,53,23. 10,48,1. R. 3, 69,17. 5,33,38. Ragh. 3,53. ed. Calc. 57. Çik. 11. 36. Git. 12,19. Pañkat. 120,10. तूणी चात्तव्यसायकौ MBh. 3,11980. R. 1,1,41. 2,31,30. वाक्सायकाः Spr. (II) 6018. तीहणसूर्यांशुसायकैः Kathâs. 95,12. कन्यामेकामपश्याम कामस्यात्रमसायकम् 4,3. स्मरसायकलच्यता 31. — 3) m. Bez. *der Zahl fünf* (wegen der 5 Pfeile des Liebesgottes) Sâh. D. 264. — 4) m. *Schwert* AK. H. an. H. ç. 142. Med. MBh. 4,1336. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,25. fg. — 6) f. सायिका a) *Dolch* H. ç. 145. — b) = क्रमस्थिति Çabdar. im ÇKDr. fehlerhaft für शायिका. — Vgl. ग्रसम°, पुष्प°, हरिमन्यु°.

सायकपुङ्ख 1) m. = पुङ्ख 1) Ragh. 2,31. — 2) f. ग्रा *eine best. Pflanze,* = शरपुङ्खा Râǵan. 4,73.

सायकप्रणुत्त adj. *durch Geschosse vertrieben* AV. 9,2,12.

सायकमय (von सायक) adj. *aus Pfeilen bestehend:* जाल MBh. 4,1853. 1999. 7,5423. Hariv. 13295.

सायकायन m. patron. von सायक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Çat. Br. 10,3,6,10. 5,2,1. Bṛh. Âr. Up. 4,6,2. Ind. St. 3,471. 8,136. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,4.

सायंकाल (सायम् + काल) m. *Abendzeit, Abend* Tithjâdit. im ÇKDr. Comm. zu Naish. 22,52. zu Prab. 117,18.

सायंकालीन (von सायंकाल) adj. *abendlich* Comm. zu Ragh. 16,17 in der ed. Calc.

सायंगृह adj. = यत्र° Prab. 117,8. MBh. 3,471 ist यत्रसायं° zu verbinden, als adj. zu fassen und auf Kṛshṇa zu beziehen (wegen Muir, ST. 4,215 in der 1ten, 251 in der 2ten Ausg.).

सायंगोष्ठ adj. *Abends in die Hürde getrieben* Ait. Br. 3,18.

सायण, °माधव (auch माधव allein und माधवाचार्य) und सायणाचार्य m. N. pr. des bekannten Commentators vedischer, philosophischer und grammatischer Schriften (des Dhâtupâṭha) Burnell, Vaṅçabr. S. X (vgl. Weber im Lit. Centr. 1873, Sp. 1421. fg.). Verz. d. Oxf. H. 167,b, No. 232. 264,a,14. Sarvadarçanas. 1.

सायणमाधवीय adj. *von Sâjaṇamâdhava verfasst* Sarvadarçanas. 7,5.

सायणीय adj. *von Sâjaṇa verfasst, n. ein solches Werk* Verz. d. Oxf. H. 279,b,40.

सायतन (2. स + ग्रा°) adj. *sammt Stätte u. s. w.* TS. 5,1,2,4.

सायन adj. *mit dem Worte Ajana verbunden:* दर्शपूर्णमासौ Çâñkh. Çr. 1,4,12. सूर्य *the sun's longitude, with precession added* Journ. of the Am. Or. S. 6,439.

सायंतन und सायंतन (von सायम्) adj. (f. ई) *zum Abend in Beziehung stehend, abendlich, vespertinus* P. 4,3,23. °समय Pañkat. 35,14. 229, 10. संध्या Bhâg. P. 3,20,37. सवनकर्मन् Çik. 75. विधि Ragh. 1,56. मोत्तन Çâñkh. Sâñ. 1,2,2. °मल्लिका Ragh. 16,47.50. ग्रम्बुस Verz. d. Oxf. H. 130,b,30. ग्रशन Bhâg. P. 10,39,3. सायंतनं ग्रस्तनं वा न संगृह्णीत भितितम् *zum Abend bestimmt* 11,8,41. fg.

सायंदुग्ध adj. *Abends gemolken* Ait. Br. 7,4. Çat. Br. 3,2,2,16.

सायंदोह m. *Abendmelkung, Abendmilch* Kâtj. Çr. 25,5,7. 4,2,38. 7,4,3. Lâtj. 10,15,7. 16,10.

सायम् s. u. 1. साय 2).

सायमाश m. *Abendessen* Kauç. 72. fg. Gobh. 1,3,19. MBh. 12,8013 = 13,4405. — Vgl. प्रातराश.

सायमाहुति f. *Abendopfer* Ait. Br. 5,28. Çat. Br. 4,5,2,16. Kâtj. Çr. 4,12,1. 18,9,20. Lâtj. 10,11,3. Gobh. 1,1,23.

सायंपोष m. *Abendnahrung* Çâñkh. Br. 5,5.

सायंप्रातर् adv. *Abends und Morgens* AV. 3,30,7. 19,39,2. TS. 2,5, 6,3. 6,2,2,3. Çat. Br. 10,1,5,4. Ait. Br. 3,40. Kâtj. Çr. 4,6,11. 13,1. 15,30. 25,5,2. Âçv. Gṛhj. 1,22,4. 2,1,14. MBh. 4,534. 13,3021. सायं प्रातश्, das häufig vorkommt, ist selbstverständlich kein comp.

सायंप्रातराशिन् adj. (nur) *Abends und Morgens essend* Çat. Br. 2,4,2,6.

सायंप्रातर्होम m. *Abend- und Morgenopfer* Gobh. 1,9,11; vgl. Kauç. 73.

सायंप्रातिक adj. von सायंप्रातर् Vârtt. 5 zu P. 6,4,144; vgl. Mahâbh. lith. Ausg. 6,41,b.

सायंभव m. *das Abendwerden* AV. 10,2,16.

सायंभोजन n. *Abendessen* Kull. zu M. 3,106.

सायवस m. patron. Çat. Br. 10,6,2,9.

सायसी s. दल°.

सायारम्भ (1. साय + आ°) adj. *Abends beginnend* Schol. zu Kâty. Çr. 4,15,1.

सायाशन (1. साय + अ°) n. *Abendessen* Schol. zu Kâty. Çr. 2,1,13.

सायास (2. स + आ°) adj. *mit Mühen —, mit Beschwerden verbunden* (Gegens. निरायास) Kathâs. 20,195. Journ. of the Am. Or. S. 7,44.

सायाह्न (1. साय + अह्न) m. *Abend*: °ह्नात् TBr. 1,5,3,3. °ह्ने P. 6,3,110. Vop. 3,42. M. 11,182. Jâǵn. 3,59. MBh. 1,562. 5889. 3,2373. 2576. 2852. 17029. 9,1608. 1676. 3456. Hariv. 14524. R. Gorr. 2,46,19. 7,111,9. Spr. (II) 3617. Mârk. P. 102,17. Verz. d. Oxf. H. 62,b,1. Pańkar. 3,11,12. fgg. °समये R. 2,57,5. Im loc. auch °ह्नि und °ह्नि (von सायाह्न्) P. und Vop. a. a. O.

सायिन् m. *Reiter* Wilson nach Çabdârthak. fehlerhaft für सादिन्.

सायुज्य (von सयुज्) n. *Gemeinschaft, Vereinigung; insbes. die nach dem Tode erlangte Gemeinschaft mit einer Gottheit* (gen., loc. oder im comp. vorangehend; häufig in Verbindung mit सलोकता und सार्ष्टिता): पशूनाम् Kâth. 29,1. देवताभिः सायुज्येन देवा असुराणां राष्ट्रमादत 37,14. Ait. Br. 1,6. देवतानाम् 2,24. 3,44. अग्नेः TBr. 1,4,10,4. वसूनाम् 3,8,18,1. आदित्यानाम् 10,9,41. TS. 5,1,8,5. 7,8,7. Çat. Br. 2,6,4,8. 11,4,4,2. 14,4,1,24. 2,34. Khând. Up. 2,20,2. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,86. तव सायुज्यमेति MBh. 7,9468. Hariv. 14717. R. 3,71,8. Kathâs. 99,36 (ममैव zu lesen). 119,216. Râǵa-Tar. 1,152. वासुदेवे Bhâg. P. 7,1,13. भवसायुज्यमागताः MBh. 10,296. Kathâs. 99,41. Pańkar. 4,1,45. Verz. d. Oxf. H. 106,a,26. °मुक्ति *die in der Gemeinschaft mit einem Gotte bestehende Seligkeit* 13,b,21; vgl. Wilson, Sel. Works 1,186. सायुज्य Râǵa-Tar. 3,279 fehlerhaft für सायुज्य. — Vgl. देव°, ब्रह्म°, राज°.

सायुज्यत्व n. dass. Maitrjup. 6,22.

सायोज्य n. dass.: आत्मन् d. i. आत्मनि Maitrjup. 4,1.4, प्राणैः so v. a. *das am-Leben-Bleiben* Mârk. P. 131,18.

1. सार (von सर्) m. 1) *Lauf, Gang* in °सारिन् und पूर्व°. — 2) = प्रसार *Ausstreckung*: सर्वाङ्गुल्यग्र° Kârakakra 3,187.

2. सार (सार P. 3,3,17; vgl. 6,1,159) 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,b,4. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) die inneren festen Bestandtheile eines Körpers*: खादिरस्य *Kernholz* ṚV. 3,53,19. खादिर°, शाल° P. 3,3,17, Schol. तिन्दुकसारेण निर्मितः पर्यङ्कः Varâh. Bṛh. S. 79,11. अभ्यन्तरगतैः सारैर्यथा तिष्ठन्ति भूरुहाः। अस्थिसारैस्तथा देहाः Suçr. 1,339,18. Çârṅg. Saṁh. 1,5,4. अस्थीनि न विनश्यन्ति साराण्येतानि देहिनाम् Suçr. 1,339,21. साराणि von Früchten neben रस und त्वच् vielleicht *Kerngehäuse* MBh. 3,10064. सार m. = स्थिर P. 3,3,17. = स्थिरांश AK. 3,4,25,173. H. an. 2,466. Med. r. 96. = अतिदृढ Çabdar. im ÇKDr. — *b) Festigkeit, Härte; Stärke, Kraft*: भुजयोः सारमर्पय MBh. 1,6029. 5,1991. Bhâg. P. 5,1,29. °स्थित Suçr. 1,188,3. धरित्रीधरणक्षम eines Berges Kumâras. 1,17. °गुरुभिः पदन्यासैः desgl. 6,50. Kâma's 3,13. अखिलसारसंभृत Vishṇu *als Zwerg* Bhâg. P. 8,18,20. यदि वः प्रधने श्रद्धा सारं वा क्षुद्रकाः हृदि 6,11,5. अद्रासमह्मेतत्ते ह्रत्सारं महदद्भुतम् 7,3,18. आहारस्य *die nährende Kraft* Suçr. 1,43,5. 247,21. Çârṅg. Saṁh. 1,6,4. सारोद्धरणाद्दूषित (मांस) Mârk. P. 34,56. सार (सारि Padap., wohl für सारम्) अश्वानाम् *die zeugende Kraft* AV. 4,4,4. वाक्सार *die Kraft der Rede, Beredsamkeit* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 18. fg. am Ende eines adj. comp.: वज्रसमान° *ein Mann* MBh. 1,7076. महेन्द्रादिसमान° Ragh. 6,54. महाभुजौ गिरिशृङ्गसारौ R. 6,37,64. भुजे भुजगेन्द्रसमानसारे Ragh. 2,74. नल° *die Härte* (d. i. *Weichheit, Schwäche*) *des Rohrschilfs habend* MBh. 12,11156. उत्पलपत्र° Ragh. 6,42. सर्वातिरिक्त° (आत्मन्) 1,14. वपुःससारम् Kumâras. 5,19. दृष्ट° Spr. (II) 6212 (गजेन्द्र). Ragh. 11,47 (वीर्यशुल्क). दृष्टिस्तम्भितजगत्त्रयसत्त्वसारा Uttarar. 111,17 (151,1 = Sâh. D. 38,10). अज्ञात° R. Gorr. 1,30,17. अभेद्य° Râǵa-Tar. 4,298. क्षीण° MBh. 13,281. गृहीत° Bhâg. P. 5,14,19. आत्त° 6,10,29. स्मरतुल्य° 10,21,12. महा° *fest, stark*: Bogen R. 2,100,19. अल्प° *schwach* Spr. (II) 1932. Kâm. Nîtis. 11,8. हृतसारा सुधा *berauschende Kraft* R. 2,61,18. सार m. = स्थामन् Halâj. 5,67. = बल AK. 2,4,42. H. an. Med. — *c) Werth*: सारतस् M. 8,405. Jâǵn. 2,275. (विज्ञातः) राज्ञा हिमवतः सारो राज्ञः सारो हिमाद्रिणा Ragh. 4,79. पुरुषार्थ° Bhâg. P. 3,13,49. महा° adj. *werthvoll, kostbar* R. 3,72,1. 4,33,15. 43,33. अल्प° adj. *von geringem Werth* M. 11,164. गत° adj. *werthlos geworden, nichtig* Spr. (II) 2067. 6122. — *d) Vermögen, Besitz, Reichthum*; neutr. H. 191. H. an. Med. Halâj. 1,80. masc. 5,67. सारापराधौ M. 8,126. 9,262. करं दापयामास सारयःकृपापूर्वकम् Mârk. P. 122,10. सारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य Râǵa-Tar. 5,160. सारतस् Daçak. 70,13. am Ende eines adj. comp.: नैककोटि° 75,13. सावित्रीमात्र° M. 2,118. गामात्तसाराम् Ragh. 5,26. — *e) Kern* so v. a. *Hauptsache, Quintessenz, das Beste, Werthvollste, etwas Werthvolles*: एतत्सारम् (कामः) — धर्मार्थावत्र संस्थितौ MBh. 12,6244. सारं ततो ग्राह्यम् Spr. (II) 243. सर्वतः सारमादद्यात् 459. अत्र न किमपि सारमणीयः 554. 777. 1794. 2347. 2954. 5609. 5776. 6605. 6639. fg. 7211. सार इति (besser als रत्नमिति) Vikr. 143, v. l. Kathâs. 28,16. 34,190. 39,213. Sâh. D. 23,17. Mârk. P. 18,13. Vet. in LA. (III) 16,16. Bhâg. P. 1,1,11. 4,18,2. 13. Sarvadarçanas. 158,20. सारात्सारं वदस्व नः Verz. d. Oxf. H. 7,a, No. 42. अपाम् Ragh. 10,10. 53. कृत्स्नस्य जगतः R. 5,12,27. धर्मस्य Kathâs. 33,31. दृष्टः सारस्तपसः (so ist zu lesen) पुरा भवान् 54,62. तत् — सर्ववेदेतिहासानां सारं सारं समुद्धृतम् Bhâg. P. 1,3,41. Pańkar. 1,15,13. सर्वमल्लेषु सारश्च मल्लराजः प्रकीर्तितः 2,3,104. Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626, Z. 4. कथामेव कथासु सारम्। उद्धृत्य पुष्पेभ्य इव Bhâg. P. 3,5,15. °मार्गणम् Spr. (II) 4823. सारादानं षट्पदवत् Kap. 4,13. °ग्रन्थ Spr. (II) 2919. °संग्रह Kâm. 1. °ग्राहिन् R. 3,72,1. °दर्शिन् 5,84,7. सारार्थिन् MBh. 4,1567. समुद्र° 2,1393. कथासारो हि सा (कथा) मता 12,12711. लोक° 14,597. त्रिवर्ग° (धर्म) Kumâras. 5,31. मुक्ता° Ragh. 4,50. Pańkar. 1,4,54. 7,49. 11,13. वेद°, यज्ञ°, साम° 4,3,50. आचार° Râǵa-Tar. 4,344. मन्दिर° Spr. (II) 473. सकलार्थशास्त्र° Pańkat. Pr. 3. जीवलोक° 49,4. समस्तवस्तुसंभार° 157,22. Dhûrtas. 88,4. वस्तुसाराणाम् Bhâg. P. 2,6,4. 10,6,7. am Ende eines adj. comp.: हृत° R. 2,33,18. R. Gorr. 2,36,12. उपात्त° Mâlav. 22,19. आत्त° Bhâg. P. 3,15,23. सार m. = श्रेष्ठ H. an. Halâj. 5,67. — *f) das Vorwaltende, Hauptsache* am Ende eines adj. comp. (vgl. den Gebrauch von पर): तूष्णीं° Ait. Br. 2,31. प्रीति° (काम) MBh. 2,153. R. Gorr. 2,109,61. क्षमा° Hariv. 15624. fg. धर्म° R. 2,33,15. Spr. (II) 3113. Weber, Râmat. Up. 338. Çrut. 20. Spr. (II) 2780. 3738. 4253. 6233. 6985. Git. 5,8. Kathâs. 40,13. VP. 1,9,22. Bhâg. P. 1,19,19. 3,5,45. 6,9,56. 8,16,60.

KAURAP. 5,33. — g) *ein dem Temperamente eines Menschen zu Grunde liegender Hauptbestandtheil des Körpers;* es werden deren acht oder auch nur sieben angenommen: सत्त्व (fehlt bei VARÂH.), शुक्र, मज्जन्, अस्थि, मेदस्, मांस, रक्त und त्वच् SUÇR. 1,125,11. 126,13. सत्त्वसार adj. 127,3. KARAKA 3,8. VARÂH. BṚH. S. 68,1. 96. 69,21. रक्त° adj. 68,97. मांस° adj. 100. LAGHUÉ. 2,13. fgg. — h) *Bestandtheil* überh.: पञ्च° adj. (पेय) SUÇR. 2,421,5. — i) *das Rechte, Richtige;* neutr. = न्याय्य AK. H. an. MED. नैतत्सारम् Comm. zu TS. PRÂT. 14,5. तदसारम् zu 1,21. — k) *Nektar:* यत्रश्रोत्स्यत्स्यते सारं तत्पास्यामः R. GORR. 1,46,19. सारं सुधां चरणयोः BHÂG. P. 7,6,25. am Ende eines adj. comp.: निर्विष्टसारां पितृभिर्हिमांशोरन्त्यां कलाम् RAGH. 14,80. — l) *Seim* KAP. 4,13. BHÂG. P. 1,18,7. — m) *saurer Rahm* SUÇR. 2,378,6. दध्नः ससारेण 441,8. सार n. = दध्युत्तर ÇABDAR. im ÇKDR. — n) *verdickter als Räucherwerk verwandter Pflanzensaft, Harz* SUÇR. 1,133,9. 12. 183,15. 2,12,15. 63,1. 73,21. 83,14. fg. 119,3. 475,4. 468,24. ÇÂRÑG. SAṂH. 1,1,42. Vgl. सारिन्. — o) *Dünger* KṚSHIS. 8,26. विना सारेण यद्धान्यं वर्धते न फलत्यपि 9,3. — p) *ein Fürst, der einem andern im Kriege zu Hilfe kommt, Bundesgenosse* VARÂH. BṚH. S. 34,22; vgl. आसार 3) in den Nachträgen. — q) Bez. *des Gürtels bei den* Maga Verz. d. Oxf. H. 33,b,30. — r) m. in der Rhetorik *eine Art Klimax:* उत्तरोत्तरमुत्कर्षो भवेत्सारः परावधिः KÂVJAPR. 173,8 (331,15). SÂH. D. 731. KUVALAJ. 113,a. PRATÂPAR. 103,b,3. Beispiele Spr. (II) 2347. 5776. — Die Lexicographen kennen noch folgende nicht zu belegende Bedd. α) m. = मज्जन् AK. 2,4,1,12. H. 1121. H. an. MED. HALÂJ. 2,28. 5,67. = अस्थि H. 626 (neutr. v. l.). = त्वचिसार 1153, Schol. = वसनार RÂGAN. 6,256. = वायु (vgl. शार) GAṬÂDH. im ÇKDR. = रोग DHAR. ebend. = पाशक (vgl. शार) ÇABDAR. ebend. — β) n. = जल H. an. MED. = नवनीत RÂGAN. im ÇKDR. = लौह BHÂVAPR. ebend. = विपिन ÇABDAR. ebend. — 2) f. आ = कृष्णत्रिवृता ÇABDAR. im ÇKDR. = दूर्वा (vgl. शारि) ÇABDAR. ebend. — 3) f. ई *der Vogel* Sârikâ und = पाशक (vgl. शारी) ÇABDAR. im ÇKDR. = सातला RÂGAN. im ÇKDR. — 4) adj. a) *hart, fest, stark:* °द्रुम VARÂH. BṚH. S. 43,58. °दारु 54,113. धनुषी R. GORR. 1,77,14. °पुङ्ख ÇÂK. 10. °गात्र (°योध ed. Bomb.) MBH. 6,3316. SUÇR. 1,151,5. KARAKA 3,8. मधुसूदन HARIV. 5794. ये तु गर्भाङ्कुराः सारास्तान्दिव्यान्पर्वतान्विदुः 11446 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). बल *Kerntruppen* (Gegens. फल्गु) MBH. 2,1031. 5,2205. 2516. fg. 5244. KÂM. NÎTIS. 18,58. 19,59. Spr. (II) 5966. MÂRK. P. 122,18. — b) *kostbar, werthvoll:* साराभरण DAÇAK. 84,11. — c) *der vorzüglichste, beste;* = वर AK. 3,4,25,173. MED. सर्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 406,a,32. सूक्त BHÂG. P. 4,22,17. PAÑKAR. 1,5,22. — d) mit einem instr. *voller:* शुक्रेण = शुक्रसार adj. comp. *Samen zum Hauptbestandtheil im Körper habend* VARÂH. BṚH. S. 69,33. — e) = शार *bunt, scheckig:* मण्डूकः कृष्णः सारः (कृष्णसारः?) कुटुकः SUÇR. 2,290,6. सारः शबलः कृष्णश्चासौ सारश्च कृष्णसारः कृष्णमृगः MALLIN. zu KUMÂRAS. 3,36. nicht *schwarz und scheckig*, sondern *in dem das Schwarze vorwaltet.* — सारनियुक्तं HARIV. 4530 wohl fehlerhaft für साधुनिर्व्यूढं, wie die neuere Ausg. liest. Vgl. अ° (*werthlos, nichtig* auch MBH. 14,597. KATHÂS. 36,105. BHÂG. P. 7,5,26), अगुरु° (*das Harz der Aquilaria Agallocha* SUÇR. 1,183,15. 2,175,4. RAGH. 6,8), अय°, अद्रि°, अन्तः° (*innerer Gehalt* Spr. (II) 350. *inwendig hart,* — *fest* VARÂH. BṚH. 3,7), अम्भः°, अर्घ°, अश्म°, कं°, कर्ण°, काल°, कुसुम°, कृष्ण°, क्षीर°, गन्ध°, गायत्रि°, गिरि°, घन°, चन्दन° (auch R. 2,78,6), चर्म°, तक्र°, तन्तु°, तत्त्व°, तरु°, तीक्ष्ण°, तृण°, त्वक्°, त्वचि°, द्रव्य°, धान्य°, नय°, निः°, नीति°, पिङ्ग°, पिच्छिल°, पीत°, पीलु°, पुण्य°, पुष्करसारी, पुष्प°, प्रपञ्च°, प्रयोग°, प्राण° (*Lebenskraft* RÂGA-TAR. 6,368), वक्र°, बिन्दु°, बिम्ब°, भद्र°, भागवत°, भावसारविवेक, भावनासारसंग्रह, भूत°, भूषणसारदर्पण, मज्जा°, मणि°, मद°, मनः°, महा°, मांस°, माध्वसिद्धान्त°, मेघ°, मोघ°, यक्ष°, यथासारम्, युद्ध°, योग°, रक्त°, लघु°, लोकबिन्दु°, वज्र°, वसु°, वाक्य°, वारि°, विवेक°, विश्व°, वेद°, वेष्ट°, वैद्यकसारसंग्रह, वैयाकरणभूषण° (unter वैयाकरणभूषण), व्यवहार°, व्याख्या°, शाल°, शिला°, शुभ°, शैल° (auch KIR. 10,44), श्याम°, श्वेत°, सकलवेदोपनिषत्°, संक्षिप्त° (unter संक्षिप्त), संगीत°, समर°, समुद्र°, सर्व°, सित°, सिद्धान्त°.

सारक 1) adj. a) = *laxativ* BHÂVAPR. 5. RÂGAN. 21,18. — b) am Ende eines adj. comp. (vom 2. सार) *voll von* KATHÂS. 73,122. — 2) m. *eine best. (abführende) Pflanze: Croton Jamalgota Hamilt.* RÂGAN. 6,165. — Vgl. तल°, पीत°, विश्व°, वृक्ष°, शिति°.

सारकायण adj. von सरक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सारकेय desgl. gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सारक्य desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सारखदिर m. *ein dem* Khadira *verwandter Baum,* = दुष्खदिर RÂGAN. 8,31.

सारगन्ध m. *Sandel* (*vorzüglichen Geruch habend*) ÇABDAR. im ÇKDR.

सारगीता f. Titel einer Schrift HALL 15. Verz. d. B. H. No. 1320.

सारग्रहमञ्जरी f. desgl. MACK. Coll. 1,127.

सारघ (von सरघा) 1) adj. *von der Biene kommend:* मधु ṚV. 8,4,8. AV. 6,69,2. 9,1,19. VS. 19,91. 95. 38,6. ÇAT. BR. 3,4,3,14. 14,2,1,20. BHÂG. P. 4,24,64. neutr. *Honig* P. 4,3,117, Schol. HALÂJ. 2,466. NAISH. 9,154. BHÂG. P. 10,15,43. — 2) wohl so v. a. सरघा ṚV. 10,106,10.

सारङ्ग (सारङ्ग UṆÂDIS. 1,121 und ÇAT. BR.) VOP. 2,13. 1) adj. a) (f. ई) *bunt, scheckig* P. 4,1,40, Schol. = शबल AK. 3,4,2,24. H. an. 3,133. MED. g. 50. fg. (शबले st. शरले zu lesen). HALÂJ. 4,51. VIÇVA bei UGGVAL. कृमि AV. 2,32,2. 5,23,9. TS. 5,6,19,1. 22,1. 7,3,18,1. ROSS ÇAT. BR. 13,5,4,2. AIT. BR. 8,21. PAÑKAV. BR. 21,14,8. KÂTJ. ÇR. 7,9,21. 22,9,13. ṚV. PRÂT. 17,8. Ind. St. 8,273. MBH. 7,952. °शबला हयाः 971. — b) *von der* Sâraṅga *genannten Antilope kommend:* मांस RÂGAN. im ÇKDR. — 2) m. a) *ein best. Vogel* gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. H. an. VIÇVA a. a. O. zu den विष्किर gezählt SUÇR. 1,201,1. 228,12. zu den प्रतुद KARAKA 1,27. *der Vogel* Kâtaka, *Cuculus melanoleucus* AK. 2,5,17. 3,4,2,24. 30,228. H. 1329. H. an. MED. HALÂJ. 2,93. VIÇVA a. a. O. Spr. (II) 7069. MBH. 12,6646. R. 2,63,15. 4,29,21. MEGH. 21. Z. d. d. m. G. 27,27. मत्त° adj. R. 2,63,47. = कोकिल und मयूर ANEKÂRTHAK. im ÇKDR. = राजहंस ÇABDAR. ebend. — b) *Biene* H. an. VIÇVA a. a. O. BHÂG. P. 1,11,27 (सारं कृष्णं गायन्तीति सारंगा भ्रमराः Comm.!). 18,7. 4,30,32. — c) *eine Antilopenart* gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. AK. 3,4,2,24. H. 1293. H. an. MED. HALÂJ. 2,75. VIÇVA a. a. O. Spr. (II) 6411. ÇÂK. 5. 32. 5,5. VIKR. 68,9. KATHÂS. 8,22. PAÑKAT. 53,20. BHAṬṬ. 3,26. 6,85. 13,38. am Ende eines adj. comp. f. आ RAGH. 12,24 (*cuculus* ST.).

— d) *Elephant* H. an. Med. Viçva a. a. O. — e) = छत्र, चित्रमृग, वाद्यभेद, अंशुक Çabdar. im ÇKDr. = कामदेव, धनुस्, केश, स्वर्ण, आभरण, पद्म, शङ्ख, चन्दन, कर्पूर, पुष्प, मेघ, पृथिवी, रात्रि, दीप्ति, सिंह Anekârthak. im ÇKDr. — f) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ⏑ — — ⏑ — — ⏑ — — — ⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII, 27; hier सरङ्ग). 159 (I, 8). — g) N. pr. eines Mannes Hall 26. — 3) f. ई *das Weibchen eines best. Vogels* M. 9,23; vgl. शार्ङ्गी und शार्ङ्गिका. — b) *eine Art Geige* Wilson nach Çabdârthak. Wilson, Sel. Works 1,218. °द्वार Bez. einer Art von Jogin ebend. — c) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (IV,5). Daneben die Form साङ्गी. — Welche Bedeutung सारङ्ग als Beiw. Çiva's (= पक्षिविशेष Nilak.) MBh. 13,1226 und लोक° als Beiw. Vishṇu's 7033 hat, ist nicht zu bestimmen. Hier und da शा° geschrieben. Vgl. कृष्ण° (कृष्णसारङ्गी *das Weibchen der schwarzscheckigen Antilope* Kathâs. 59,42), लोहित°, सर्व°.

सारङ्गदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 347,*a*,10.

सारङ्गरङ्गदा f. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 128,*b*, No. 231.

सारङ्गलोचना f. *ein gazellenäugiges Mädchen* Spr. (II) 778. 6985.

सारङ्गाक्षी f. dass. Spr. (II) 6423.

सारङ्गिक adj. *den* Sâraṅga *genannten Gazellen nachstellend*, m. *ein solcher Jäger* P. 4,4,35, Schol.

सारचन्द्रिका f. Titel eines medicinischen Werkes Notices of Skt Mss. 2,58.

सारचिन्तामणि m. Titel einer Compilation ebend. 1,135.

सारण 1) (vom caus. von सर्) adj. (f. ई) *laxativ* Râǵan. 5,120. 6,238. — 2) m. *a)* = अतीसार *Durchfall* H. an. 3,229. Med. ṇ. 83. — *b) Paederia foetida Lin.* (vgl. सारणी) Dhar. im ÇKDr. *Spondias mangifera* Çabdac. ebend. — c) N. pr. α) eines Bruders des Kṛshṇa MBh. 1,7915. 7922. 2,125. 1274. 3,736. Hariv. 1951. 6626. 8057. 8095. 8401. VP. 439. Mârk. P. 1,14,28. 9,24,45. hier und da fälschlich शारण geschrieben. — β) eines Ministers des Râvaṇa H. an. Med. R. 5, 12,10. 6,1,1. 18,10. — 3) f. आ nom. act. vom caus. von सर्. *a) das Ausstrecken:* करावबद्धसारणा Kathâs. 6,57. — *b) das Erklingenlassen eines Tones:* तस्यैव (वल्लक्या) च सारणां एष ददत् Kathâs. 49,18. विस्मृतस्वरसारण adj. 51,8. — *c) eine bestimmte mit dem Quecksilber vorgenommene Operation* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,14. 26. Sarvadarçanas. 100,6. — 4) f. ई s. u. सारणि. — 5) n. *a) Buttermilch (abführend)* H. ç. 99. — *b) ein best. Geruch* Dhar. im ÇKDr. — Vgl. अतु°, गन्ध°.

सारणसुन्दर adj. Bez. einer best. Mixtur (रस) Verz. d. B. H. No. 967. सारण wohl in der Bed. von *Durchfall*.

सारणि (von सर्) f. 1) *Bach, Kanal* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,103. H. 1089. Halâj. 3,63. °णी dass. Uǵǵval. Med. ṇ. 83. सारणीषु पयोम्बु शोभते Kandra bei Uǵǵval. — 2) f. ई *Paederia foetida Lin.* Med. Dhanv. 1,114. Râǵan. 5,34. — Vgl. सारिणी. प्रसारणी, प्रसारिणी.

सारणिक (von सरणि) m. *Reisender, ein herumziehender Kaufmann:* यदा सारणिकात्रेत्रा पुत्रवत्परिरक्षति MBh. 12,3438. शारणिक v. l. bei Nilak.

सारणिकघ्न m. *Räuber* Çabdârthak. bei Wilson.

सारणिका f. चिन्तामणिः सा° oder सिद्धि° Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 776.

सारणेश m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,8.

सारण्ड m. = सर्पाण्ड *Schlangenei* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सारतण्डुल m. *Reis in ganzen Körnern, leicht gebäht* Kâtj. Çr. 4,1,7.

सारतम (superl. von 2. सार) adj. *der allerbeste;* davon nom. abstr. °त्व n. Glosse zu Çaṅk. zu Khând. Up. S. 12.

सारतर (compar. von 2. सार) m. *der Bessere, Vorzüglichere:* सारवत्सारतरम् Verz. d. Oxf. H. 100,*b*, No. 156. 121,*b*, No. 213. adj. (f. आ) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 12. — Vgl. सारिष्ठ.

सारतरु m. *Musa sapientum* Dhanvantari im ÇKDr.

सारता (von 2. सार) f. 1) *Festigkeit:* धनुषः R. Gorr. 1,34,10. — 2) *festes Vertrauen:* न च मे सारता तेषु यथा त्वयि R. 5,43,9. — 3) *Werth, Gehalt:* बन्धुस्त्रीभृत्यवर्गस्य बुद्धेः सत्त्वस्य चात्मनः Spr. (II) 4387. 4862. 6653. — 4) *die höchste Stufe, das Non-plus-ultra:* सारतां त्रिषु लोकेषु गमिष्यसि R. 1,24,17 (25,17 Gorr.). दधत्पामरसारताम् Râǵa-Tar. 5,400. — 5) *das Hauptbestandtheilsein im Körper zur Bildung des Temperaments* Karaka 3,8. शुक्र° nom. abstr. von शुक्रसार *in dem der Same den Hauptbestandtheil im Körper bildet* Varâh. Brh. S. 69,25. — Vgl. अ° und सारासारता.

सारत्व (wie oben) n. 1) *Festigkeit:* त्वचः MBh. 1,5020. छन्दसाम् Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. — 2) *das Hauptsache-Sein* Sâh. D. 23,18.

सारथि (von सरथ, सरथम्) Uṇâdis. 4,89. m. 1) *Wagenlenker* AK. 2,8, 1,27. 3,4,14,64. H. 760. Halâj. 2,293. यमिष्ठ ṚV. 1,85,7. वीळ्वङ्कर्न रश्मीन्सम्यस्त सारथिः 144,3. 2,19,6. 6,20,5. 57,6. 10,102,6. AV. 15, 2,4. अपाम् ṚV. 1,158,6. सव्येष्ठसारथी TBr. 1,7,9,1. Çat. Br. 5,2,4, 9. 4,3,17. AV. 8,8,23. Kaṭhop. 3,3. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,24. MBh. 3,2289. 2797. 2898. 4,320. R. 2,40,40. Gṛhjas. 1,17. Ragh. 1,78. 3,37. Çâk. 28,14. 18. Spr. (II) 5712. Bhâshâp. 49 (vgl. Verz. d. B. H. No. 634). मक्रेन्द्र° Çâk. 94,20. रथ° MBh. 4,1204. नेत्र° Kauç. 106. वाक्य° *Wortführer* R. 4,31,36. योगयान° Lalit. ed. Calc. 201,3. am Ende eines adj. comp.: स° Kauç. 15. मातलि° Ragh. 3,67. कर्ण° (= सहाय Comm.) Bhâg. P. 5,23,3. — 2) N. pr. einer Stadt Lalit. 380. — Vgl. इन्द्र°, कु°, धर्म°, पार्ष्णि°, मधु°, मत्त°, यज्ञ°, वात°, शक्र°, संसार°, सुषारथि.

सारथित्व n. nom. abstr. zu सारथि 1) Kathâs. 48,35.

सारथ्य n. desgl. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. MBh. 1,542. 1092. 3,2296. 2901. 12149. 4,1204. 5,1732. Ragh. 10,41. Bhâg. P. 1,15,4. 16,17. — Vgl. अश्व°.

सारदा (die bessere Schreibart) s. u. शारद.

सारदातिलक n. = शारदातिलक Verz. d. B. H. No. 1288. Notices of Skt Mss. 2,145 fg.

सारदारु n. *festes, hartes Holz* Varâh. Brh. S. 54,118.

सारदासुन्दरी Notices of Skt Mss. 2,31 fehlerhaft für सारसुन्दरी.

सारद्रुम m. 1) *ein Baum von festem Holze* Varâh. Brh. S. 43,53. — 2) *Acacia Catechu Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

सारधातृ m. *der beste Schöpfer u. s. w. oder der Verleiher von Festigkeit u. s. w.* Hariv. 7433. सारस्य बोधस्य च धाता जनयिता Nilak.

सारधान्य n. *Korn erster Qualität* Varâh. Brh. S. 15,24.

सारघ्नि m. patron. Saṁsk. K. 184,*b*,2.

सारपत्त्र adj. etwa *feste —, harte Blätter habend* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. Davon सारपत्त्रक n. nom abstr. ebend.

सारपद m. *ein best. zu den Scharrern* (विष्किर) *gezählter Vogel* Karaka 1,27 (v. l. शार° *Buntfuss*). Vâgbh. 1,6,47.

सारपाक m. *eine best. giftige Frucht* Suçr. 2,251,19.

सारपादप m. *ein best. Baum,* = धामनि Ratnam. im ÇKDr.

सारफल्गुता (von 2. सार + फल्गु) f. *der Werth oder Unwerth, die Güte oder Schlechtigkeit, die grosse oder geringe Bedeutung:* मित्राणाम् Spr. (II) 590.

सारफल्गुत्व n. dass.: बीजयोन्योः M. 9,56.

सारबोधिनी f. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54.

सारभट्टारक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,15.

सारभाण्ड n. *kostbare Waare* Jâgn. 2,247. Pańkat. 8,14 (4,4 ed. orn.). im Prâkrit सारभण्डभूमिघरय (°गेह्क ed. Tullb. 44,1) *ein unterirdisches Gemach —, ein Keller zur Aufbewahrung solcher Waare* Mâlat. ed. Bomb. 62,1. — Vgl. अफल्गु भाण्डम् Çiç. 3,76.

सारभूत (2. सार + भूत) adj. *die Hauptsache seiend, der vorzüglichste, beste;* n. *die Hauptsache, das Beste* Spr. (II) 245. 2572. Varâh. Bṛh. S. 1,11. Mârk. P. 41,18. Pańkat. 13,7. Pańkar. 1,1,17. 61. Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,5. 25. Schol. zu Naish. 22,57. कुल° Spr. (II) 5349, v. l.

सारभृत् adj. *das Beste nehmend, — aussuchend, sich darauf verstehend* Bhâg. P. 10,13,2.

सारमञ्जरी f. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. Verz. d. Tüb. Hdschr. 20. Hall 30. citirt im ÇKDr. unter समानकालीन.

सारमय (von 2. सार) adj. 1) *voller Festigkeit, — Stärke, überaus fest* Bhâg. P. 8,11,33. — 2) *aus der Quintessenz —, aus dem besten Bestandtheil* von (gen.) *gebildet:* यथा सारमयस्येन्द्रेः Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,15.

सारमहत् adj. *überaus werthvoll, — kostbar* Daçak. 71,5.

सारमीति m. angeblich ein N. des Veda (mit der Etymologie सारं यथार्थं मीयते ज्ञायते ऽनेन) ÇKDr. nach H.; vgl. 248, wodurch das Missverständniss erklärt wird.

सारमूषिका f. *eine best. Cucurbitacee,* = देवदाली Râgan. 3,46.

सारमेय m. *der Spross der* Saramâ 1) Bez. *des Hundes* AK. 2,10,22. H. 1279. Halâj. 2,126. ṚV. 7,55,2. स्तेनं राय सारमेय 3. अति द्रव सारमेयौ श्वानौ 10,14,10. MBh. 1,662. 6,331. 11,109. Hariv. 9356. R. 7,18,6. Varâh. Bṛh. S. 88,9. 89,2. 12. Spr. (II) 7024. Kathâs. 75,146. Bhâg. P. 1,14, 12. 4,29,30. Pańkat. 62,22. 140,23. °चिकित्सा Verz. d. Oxf. H. 316,*a*,45. °गणाधिप Beiw. Kubera's Suçr. 2,283,7. सारमेयी f. *Hündin* Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15.

सारमेयता f. nom. abstr. von सारमेय *Hund* Kathâs. 114,130.

सारमेयमय adj. (f. ई) *aus Hunden bestehend, voller Hunde:* अश्वपादातसारमेयमयी भूः Kathâs. 27,150. Das Suffix gehört auch zu अश्व (nicht आश्व, wie gedruckt ist) und पादात.

सारमेयादन (सारमेय + अदन) n. N. *einer Hölle, in der die Verbrecher von* Jama's *Hunden gefressen werden,* Bhâg. P. 5,26,7; vgl. 27.

साररू, °यति (दौर्बल्ये) Dhâtup. 35,16.

साररूप (2. सार + रूप) adj. *der beste, vorzüglichste:* अमुष्मिञ्जगति मृगदृशां साररूपं यदासीत् Khandom. 101. Davon nom. abstr. °ता f. *Hauptsächlichkeit;* instr. *hauptsächlich, vorzugsweise* Sâh. D. 6,21.

सारलहरी f. Titel einer grammatischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,1.

सारल्य (von सरल) n. *Geradheit, Schlichtheit, Ehrlichkeit* Spr. (II) 7026. Râga-Tar. 6,54.

सारव adj. *vom Flusse* Sarajû *kommend* P. 6,4,174. AK. 1,2,3,35.

सारवत्ता (von सारवत्) f. *Festigkeit, Härte:* eines Pfeils Ragh. 3,63. *Widerstandsfähigkeit:* राष्ट्रस्य Kâm. Nîtis. 12,7.

सारवत् (von 2. सार) 1) adj. *a) fest, stark, widerstandsfähig:* पर्वताः MBh. 6,320. द्रुमाः R. 4,8,6. सैन्य, बल MBh. 2,2473. 3,5145. Kâm. Nîtis. 18,01. Männer MBh. 6,3330. R. 5,9,2. सर्वलोक Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 283. गिरिसार° *fest wie* MBh. 4,232. — *b) werthvoll, kostbar:* धन MBh. 4,534. गुणः Spr. (II) 4600. भाण्ड Mallin. zu Çiç. 3,76. संसार Z. d. d. m. G. 27,9. — *c) Harz enthaltend:* गण Suçr. 2,408,21. — 2) f. °ती *a) ein best. Metrum: 4 Mal* —◡◡—◡◡—◡◡— Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V, 9). — *b) eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सारवस्तु n. *eine werthvolle Sache, ein Ding von Belang* Pańkat. ed. orn. 15,18.

सारशून्य adj. *alles Guten baar, ganz werthlos* Spr. (II) 2919.

सारस् = सारस *der indische Kranich:* कृकलासकसारसाम् MBh. 13,736.

1. **सारस** (von सरस्) 1) adj. (f. ई) *zu einem Teich gehörig* u. s. w.: Wasser Suçr. 1,170, 11. 18. 173,10. Mṛkkh. 116,14. Varâh. Bṛh. S. 26,7. Kâvjâd. 3,14. श्रियः Nalod. 2,40. — 2) m. *a) ein best. Wasservogel: Ardea sibirica* AK. 2,5,22. 25. Trik. 2,5,25. 3,3,153. H. 1328. an. 3, 759. fg. Med. s. 44. Halâj. 2,89. = हंस Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 12,44. — M. 5,12. Jâgn. 1,172. MBh. 1,5893. 3,1535. 17249. हंससारसयुक्तैव विनादिते 13,5478. 16,39. Hariv. 8793. R. 1,36,7. 2,55,34. 95,3. R. Gorr. 2,47,3. 65,14. 3,20,20. यदन्तरं सारसगृध्रयोर्भवेत् 53,58. Karaka 1,27. Suçr. 1,205,12. Megh. 32. Ṛt. 1,20. Ragh. 1,41. 13,30. Mâlav. 41. Çiç. 6,75. 12,44 (= हंस). Kir. 8,31. Spr. (II) 6246. Varâh. Bṛh. S. 48,9. 73,1. 88,3. Kâvjâd. 3,14. Bhâg. P. 3,10,23. 15,18. 4,9, 64. 8,2,15. Pańkat. 82,6. 158,21. Hit. 120,7. Vet. in LA. (III) 5,8. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 15,*b*,9. 86,*b*,37. 92,*b*,1 v. u. am Ende eines adj. comp. f. आ Nalod. 2,10. — *b) der Mond* Trik. H. an. Med. — *c)* N. pr. *α)* eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3596. — *β)* eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5231. — *γ)* eines Buckelichen Mâlav. 60,11. fgg. °क ed. Bomb. — 3) f. ई *das Weibchen der Ardea sibirica* Trik. 3,3,137. H. 1329. Halâj. MBh. 11,532. 682. Mṛkkh. 11,5. Nalod. 2,40. — 4) n. *a) Lotusblüthe* AK. 1,2,3,39. Trik. 3,3,453. H. an. Med. Kaurap. 44. LA. (II) 91,22. — *b)* = सारसन *Gürtel* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. राज°.

2. **सारस** (2. स + आरस von 1. रस् mit आ) adj. *schreiend, rufend;* vgl. 2. सारस्य.

सारसंहिता f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,10.

सारसक (von सारस) m. N. pr. eines Buckelichen Mâlav. ed. Bomb. 90,1. fgg. सारस ed. Tullb.

सारसंग्रह m. *kurze Zusammenstellung des Besten* Kâç. 1. Titel verschiedener Werke Verz. d. B. H. 290, 2. Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,22. fg.

104,a,31. 285,b, No. 668. 292,b,32. 336,a; No. 790. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 1,118. 147. 2,78. 262. Hall 27. चक्रदत्तसार° Verz. d. Kop. H. 104,b.

सारसन n. *Gürtel* AK. 2,6,3,10. H. 664. an. 4,202. fg. Med. n. 221. Halâj. 2,405. Kir. 18,32 (सारशन). *eine Schärpe, die über die Brust weg auf dem Panzer getragen wird*, AK. 2,8,2,31. H. 767. *Brustharnisch* H. an. Med. *Panzer* (wenn man तनुत्राणे st. तनुत्राणी liest) Med.

सारसमुच्चय m. *die Sammlung des Besten* als Titel von Schriften Notices of Skt Mss. 2,268. Verz. d. Oxf. H. 95,b,28. Ind. St. 2,132. 145. fg.

सारसायन adj. von सरस gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. v. l. im gaṇa ऐषुकार्यादि zu 4,2,54. सारसायनभक्त = सारसायनानां विषयो देशः ebend.

सारसारिन् adj. *Läufe laufend*: Wind und Ross TBr. 3,8,2,4.

सारसिद्धान्तकौमुदी f. Titel einer Schrift Hall 27.

सारसुन्दरी f. Titel eines Commentars zum Amarakoça Colebr. Misc. Ess. 2,56. Wilson, Dict. 1te Aufl. Pref. XXV. Notices of Skt Mss. 2,31. fg. (सारदासुन्दरी fälschlich in der Ueberschr.).

सारसेय adj. von सरस gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

1. सारस्य (von 2. सरस) n. *Feuchtigkeit, Wasserreichthum* Naish. 2,40.

2. सारस्य (von 2. सारस) n. *Geschrei* u. s. w. ebend.

सारस्यायन gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. सारस्यायनभक्त adj. = सारस्यायनानां विषयो देशः ebend.

सारस्वत 1) adj. (f. ई) a) *von der* Sarasvatî (Sarasvant), *dem Flusse oder der Göttin der Stimme und Rede, stammend, ihr gehörig, sie betreffend, an ihr vorgehend* u. s. w.: सारस्वती सारस्वतेभिः RV. 3,4,8. उत्स VS. 13,35. घर्म 18,20. वीर्य 19,8. 24,1. चरु Çat. Br. 2,5,4,11. 3,9,1,7. 11,5,2,2. 12,8,2,16. TS. 2,4,6,1. 5,4,2. 3,5,1,4. Jâgñ. 2,83. Wasser Çat. Br. 5,3,4,3. 23. Mrcch. 30. सत्त्र Âçv. Çr. 12,6,1. Kâtj. Çr. 13,4,5. 24,4,27. 6,14. 25,5,25. Lâtj. 1,4,25. 10,5,10. 15,1. Maçaka 11,8 in Verz. d. B. H. 74. Ind. St. 1,50. तीर्थ MBh. 9,2365. उपवास 3,3375. पर्वन् 1,347. लोक 3,7004. 8044. 9,2244. लोसन् Verz. d. Oxf. H. 120,a,46. °अन्न 44,a,5. °कल्प 94,a,4. सारस्वतामृत 210,b, No. 497. इष्टि Mârk. P. 72,25. सूक्त 26. सार Spr. (II) 2954. सारस्वती प्रक्रिया Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 171,a, No. 381. सारस्वतोत्सव Tithjâdit. im ÇKDr. शृङ्गार° Git. 12,29. — b) *zum* Ṛshi Sârasvata *in Beziehung stehend* Ind. St. 3,391. 400. गाति MBh. 3,7059. — 2) m. a) pl. *die Anwohner der* Sar., N. pr. eines Volkes in Madhjadeça, AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Bṛh. S. 14,2. 16,22. Mârk. P. 57,51. 58,7. Bhâg. P. 1,10,34. सारस्वता गणाः (vgl. सारस्वत्या गणाः 12,2232) dass. MBh. 5,2254. Brahmanen von der Sar. Bhâg. P. 10,80,20. Weber, Vagras. 256. Hall 120. Colebr. Misc. Ess. 2,179. 188. 213. सारस्वताः = कश्मीराः H. 958. — b) N. pr. eines Ṛshi, eines *Sohnes der* Sar. Ind. St. 3,398. fgg. 450. MBh. 3,7058. 8189. 9,2926. fgg. 12,7597. 13675. 13,7115. Hariv. 9571. Verz. d. Oxf. H. 52,a,44. b,5. 74,b,2. 80,a,14. VP. 9. 272. Bhâg. P. 2,7,45. सारस्वतेन मुनिना दग्मार्गलं यत्कृतम् Varâh. Bṛh. S. 54,99. — c) N. *des zwölften* Kalpa *oder Tages* Brahman's; s. u. कल्प 2) d). — d) *ein Stab aus* Bilva-*Holz* H. 815. — 3) f. ई *eine best. Pflanze*, = ज्योतिष्मती Râgan. 3,70. — 4) n. a) *Beredsamkeit*: श्रुतिपुटी सारस्वतद्रोहिणी Spr. (II) 7382. Verz. d. Oxf. H. 110,a,19. — b) Titel einer Grammatik, = सारस्वती प्रक्रिया Verz. d. Oxf. H. 172,b,24. fg. Colebr. Misc. Ess. 2,15. — Vgl. सप्त°, सिद्ध°.

सारस्वतकोश m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 183,a,2, 3.

सारस्वततन्त्र n. Titel einer Schrift ebend. 104,a,32.

सारस्वततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,b,37. fg. 66,a,5; vgl. सारस्वते तीर्थे MBh. 9,2365.

सारस्वतपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. B. H. 117,5.

सारस्वतप्रक्रिया f. Titel einer Grammatik, = सारस्वती प्रक्रिया Verz. d. Oxf. H. 173,a, No. 384. Hall 159.

सारस्वतविलास m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,24.

सारस्वतसूत्र n. = सरस्वतीसूत्र Verz. d. B. H. No. 770.

सारस्वताभिधान n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Kop. H. 108,a. Notices of Skt Mss. 2,39.

सारस्वतालंकार m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 126,a,22. fg.

सारस्वतीय adj. *zum* Sarasvatîsûtra *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 171,b,21.

सारस्वत्य adj. = सारस्वत. गण MBh. 12,2232; vgl. सारस्वता गणाः 5,2254.

सारात्सारसंग्रह m. *ein vorzügliches Compendium des Allerbesten*, Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,41.

सारामुख m. *eine Reisart* (कृष्णशूक Schol.) Verz. d. Oxf. H. 304,a,8.

सारामृत n. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,48.

साराम्भस् n. *ausgepresster Saft*: बीजपूरकसंभव *Citronensaft* Suçr. 2,152,9.

साराल m. *die Sesampflanze* Çabdar. im ÇKDr.

सारराव (2. स + आराव) adj. *schreiend, rufend* Kathâs. 33,173.

सारावली f. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 104,a,32. 279,b,40. 292,b,33. 329,a, No. 780. 338,a,27. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 1,191. Utpala zu Varâh. Bṛh. 1,19. — Vgl. स्मृति°.

सारासार (2. सार + असार) 1) n. a) *die Stärke und Schwäche*: स्वबले सारासारविचारः क्रियताम् Hit. ed. Johns. 2206; vgl. ed. Schl. 104,7. — b) *die gute oder schlechte Qualität*: भाण्डानाम् M. 9,331. *das Gute und Schlechte* Râga-Tar. 6,493. — 2) adj. *stark und schwach*: बल MBh. 12,4208.

सारासारता (von सारासार) f. *die starke und schwache Seite*: दृष्टा मयास्य पिङ्गलकस्य सा° Pańkat. 58,9; vgl. ed. orn. 59,12.

सारि 1) = शारि 1) Kâç. 10. — 2) = शारि 3) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. पीत°.

सारिक 1) m. a) = सारिका *Predigerkrähe* MBh. 13,2835. 5459. शुकसारिकौ (!) LA. (III) 32,12. — b) N. pr. eines Muni MBh. 2,108. — 2) f. आ AK. 3,6,1,5. a) *Predigerkrähe* (fast immer in Verbindung mit शुक *Papagei*) Trik. 2,5,22. H. 1336. Hâr. 89. M. 5,12. MBh. 3,11609. 12,5807. 13,5068. 46,38. Hariv. 12681. R. 2,53,22 (24 Gorr.). 5,13, 35. Karaka 1,27. Suçr. 1,201,19 (hier und bei Karaka unter den प्रतुद). Kâm. Nîtis. 7,41. Mrcch. 83. Spr. (II) 899. 4879. 5513. Varâh. Bṛh. S. 88,30. Kathâs. 77,8. Mârk. P. 15,3. 115,12. Bhâg. P. 4,4, 5. 5,24,9. LA. (III) 16,3. fgg. 32,16. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,b,37. 92,b,2 v. u. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 35. शुकसारिकम् Uģgval. zu Uṇâdis. 4,127. शुकसारिकाप्रलापन unter den 64

Künsten Vorz. d. Oxf. H. 217,a,13. fg. In den Bomb. Ausgg. stets mit स geschrieben, obgleich das vedische शारि eher für श sprechen würde. — b) so v. a. *eine Vertraute* (weil die *Predigerkrähe* als stete Begleiterin des Papageien erscheint) Hall in der Einl. zu Vâsavad. 38. Die Zusammenstellung mit अभिसारिका 56 ist nicht zu billigen. — c) *die Laute der Kaṇḍâla* H. ç. 82. — d) N. pr. einer Râkshasî Vorz. d. Oxf. H. 77,a,1. — Vgl. मदन°, विद्°.

सारिकामुख m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,257,19. 287,14. mit श geschr.

सारिकावन (सारिक [sic] + वन) n. gaṇa कोटरादि zu P. 6,3,117; vgl. 8,4,4.

सारिन् 1) adj. a) (von सर्) *eilend, sich bewegend:* यथा रथानां पुरतो हि सा चमूस्तथैव पश्चादतिमात्रसारिणी MBh. 12,4393. *nachgehend, folgend* (in comp. mit der Ergänzung): शोक:° Ait. Br. 6,10. कृष° MBh. 14,2122. 2282. अंश° R. Gorr. 1,41,29. धनंजय° MBh. 14,2516. अग्राव° 12,3750. अग्रमार्ग° *befolgend, sich richtend nach* 3,2459. in Etymologien: अव° Nir. 3,5. स्वर्ग° 5,4. मत° 12,36. — b) am Ende eines comp. von 2. सार: मूर्धसु प्राज्यसारिषु so v. a. *mit trefflichen Helmen versehen* Kâm. Nîtis. 13,12. — 2) m. *aus verdicktem Safte gewonnenes Räucherwerk:* निर्यासाः सारिणश्चैव कृत्रिमाश्चैव ते त्रयः MBh. 13,4715. अगुरुः सारिणां श्रेष्ठः 4717, = काष्ठाग्निसंयोगात्रिःसारसः Nilak. Vgl. 2. सार 1) n). — 3) f. सारिणी a) (von सर्) *Kanal, Graben* Hâr. 125. Vgl. सारणि. — b) Bez. vieler Pflanzen, = कार्पासी (Râgan. 4,191), दुरालभा, कपिलशिंशपा, प्रसारणी, रक्तपुनर्नवा (Râgan. 5,118) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अग्र°, पुष्कर°, पूर्व°, मयूर°, सार°, दलसारिणी, न्यङ्कु°, न्याय°.

सारिफलक m. Halâj. 5,59 = शारि°.

सारिमेजय adj. *nebst* Arimeǵaja (ein Sohn Çvaphalka's) MBh. 1, 6999. Wilson in VP. 435 macht शारिमेजय zu einem Sohne Çvaphalka's; vgl. VP. 4,14,2 und Hall in der 2ten Aufl. von VP. 4,95.

सारिव 1) m. *eine best. zu den* शालि *oder* षष्टिका *gezählte Körnerfrucht* Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,2. — 2) f. आ Bez. *zweier Schlingsträucher: Hemidesmus indicus RBr.* (*Country Sarsaparilla*) Ratnam. 20 und *Ichnocarpus frutescens RBr.* (als Substitut für *Sarsaparilla* gebraucht) AK. 2,4,2,30. 3,4,22,145. Ratnam. 21. — Suçr. 1,137,4. 140, 16. 374,10. 376,16. 377,15. 2,39,19. 62,13. °द्वय 419,1. प्रतानाः सारिवाद्यः Prâjaçkittendu. 43,a,6. Varâh. Bṛh. S. 54,87. Hier und da mit श geschrieben. — सारिवाः Pańkat. II,102 fehlerhaft für सारसाः; s. Spr. (II) 6246. Vgl. उत्पलशारिवा und चन्द्रम°.

सारिष्ठ (von 2. सार) adj. *der allerbeste* Çaṅk. zu Kaṭhop. Up. S. 12. davon nom. abstr. °त्व n. Glosse ebend.

सारिसृक्क s. सारिसृक्व.

सारिसृक्व m. N. pr. eines der Verfasser zu ṚV. 10,142 mit dem patron. Çârṅga. सारिसृक्क v. l.; so auch MBh. 1,8372. 8406. सारिसृक्व ed. Bomb.

सारिसृक्व s. सारिसृक्क.

सारिस्वाक्ष m. N. pr. eines Chans Kshitiç. 27,15.

सारी f. s. u. 2. सार 3) und vgl. पुष्कर°, विद्°.

सारु ein best. Metrum: 4 Mal ⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,158 (II,3).

साकृत MBh. 6,3535 fehlerhaft für स्वाकृत (so ed. Bomb.).

सारूप Kâm. Nîtis. 4,54. 61 fehlerhaft für सानुप.

सारूपवत्स n. *Milch von einer* सरूपवत्सा Kauç. 16. 19. fg. 39. 46. 50.

सारूप्य (von सरूप) n. 1) *gleiches Aussehen, Aehnlichkeit, Gleichartigkeit, Uebereinstimmung:* सारूप्यमर्जुनस्येव कृष्णोऽद्यरूपं बिभर्ति च MBh. 4, 1361. Mṛkkh. 84,6. Sâh. D. 464. वयसः कर्मणोऽर्थस्य श्रुतस्याभिजनस्य च। वेषवाग्बुद्धिसारूप्यमाचरन्विचरेदिह ॥ M. 4,18. Mâlatim. 76,20. Sarvadarçanas. 19,2. 68,20. 151,8. 172,13. Comm. zu TS. Prât. 14,23. सालोक्यसार्ष्टिसामीप्यसारूप्यैकत्वम् *gleiches Aussehen* (mit der Gottheit nach dem Tode) Bhâg. P. 3,29,13. 10,41,12. 55,33. Pańkar. 2,7,3. Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 2. Wilson, Sel. Works 1,149. — 2) *in der Dramatik ein auf Verwechselung zweier ähnlich aussehender Personen beruhendes heftiges Auftreten gegen einen Unschuldigen* Sâh. D. 464.

सारूप्यता f. = सारूप्य 1): यथासारूप्यतां याति गगणं सागरस्य वै Hariv. 3585.

सारोद्धार m. *Auswahl des Besten,* Titel eines über Musik handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 479.

सारोपा (2. स + आरोप) f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer Art von Ellipse* (*eine Uebertragung enthaltend*) Sâh. D. 17. Pratâpar. 8,b,8. 9,a,3. Sarvadarçanas. 173,11. Davon °त्व n. nom. abstr. Sâh. D. 13,6. — Vgl. शुद्ध°.

सारौष्ट्रिक m. *ein best. Gift* ÇKDr., fehlerhaft für सौराष्ट्रिक.

सार्कण्डेय m. patron. von सृकण्डु gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. मार्कण्डेय.

सार्गड s. u. अर्गड.

सार्गल (2. स + अर्गल) adj. *mit einem Riegel versehen, verriegelt:* द्वार Hariv. 3397. in übertragener Bed. so v. a. *gehemmt:* ईप्सित Raghu. 1, 79. — Vgl. unter अर्गड.

सार्गाल (von सृगाल) adj. (f. ई) *einem Schakal eigen* u. s. w.: योनि MBh. 12,6711 (°लीं योनिमृच्छेत् mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,441. शा° beide Ausgg.

सार्गिक adj. = सर्गाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सार्ङ्गी f. *ein best. Metrum,* = सारङ्गी Colebr. Misc. Ess. 2,159 (IV,5).

सार्चिस् (2. स + अर्चिस्) adj. *flammend, brennend* MBh. 13,863.

सार्ज m. = सर्जिका *Natron* Ratnam. 304.

सार्जन (?) Pańkar. 3,14,53.

सार्जनालि m. patron. Pratarâbhij. in Verz. d. B. H. 57,38. fg.

सार्ञ्जय (von सृञ्जय) m. patron. ṚV. 6,47,25. des Sahadeva Ait. Br. 7,34. Çat. Br. 2,4,4,4. 12,8,2,3. Çâṅkh. Çr. 16,11,11.

सार्थ (2. स + अर्थ) Uṇâdis. 2,5. 1) adj. (f. आ) a) *mit einem Auftrag versehen:* सार्थान्प्रेषितानगृह्णीयात् Çâṅkh. Br. 8,9. — b) *erfolgreich:* प्रार्थना Schol. zu Çâk. 17,14. — c) *mit Reichthümern versehen, reich* H. an. 2,232. कार्पटिकानां सार्थः Kâçikh. 12,26 (nach Aufrecht). वणिग्गणः Râǵa-Tar. 8,41. — d) *bedeutungsvoll:* ईश्वरादिपद Kusum. 53,6. — 2) m. a) *eine reisende Handelsgesellschaft, Karavane* H. an. Med. th. 13. MBh. 3,2510 (महा°). 2521. fgg. 2527 (सार्थस्य नेता). 2537. 2546 (°मण्डल). 2552. °स्थाना R. 2,66,4. सार्थादिव परिभ्रष्टा R. Gorr. 2,08,30. Spr. (II) 5155. सार्थः प्रवसतो मित्रम् 7027. Raghu. 17,64 (pl.). Varâh. Bṛh. S. 86, 13. Kathâs. 7,26. 54,123. 125. 57,72 (स° adj.). 64,21. 26. 102,58 (pl.).

Bhâg. P. 5,5,30. 13,1. 2. 11, 18,24 (pl.). Pañkat. 8, 21. Sarvadarçanas. 153, 7. 8. वणिक्° Kathâs. 29,105. 56, 328. Bhâg. P. 5, 14, 1. अज्ञ° 4, 7,28. नरलोक° 5,14,38. — b) *Gesellschaft, Trupp, Schaar, Menge* überh. AK. 2,5,41. H. 1442. H. an. Med. Halâj. 4,1. योषिताम् Varâh. Bṛh. S. 86,49. कार्पटिकानाम् Kâçikh. 12,26 (nach Aufrecht). पथिक° Mṛkkh. 82,23. Mâlav. 67,19. सुहृत्° Spr. (II) 4288. कामिजन° Çâk. 32,6. स्ववंधू° Kathâs. 17,19. 121,130. अर्थि° 72,164. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 11. प्रमथ° 502, Çl. 1. नानापथागतानाथ° Râġa-Tar. 2,58. पार्थिव° Dhûrtas. 66,17. अशेषप्राणिसार्थप Pañkar. 4,3,116. नौ° MBh. 12,5477. पदार्थ° Sarvadarçanas. 11,2. 3. Spr. (II) 6133 (Conj.). — c) एकसार्थप्रयात *in einer und derselben Gesellschaft aufgebrochen* so v. a. *ein und dasselbe Ziel verfolgend, ein und dasselbe vorhabend* MBh. 1,6930 (एकसार्थं ed. Calc.). 10,207. Râġa-Tar. 5,374. — Vgl. भङ्ग°.

सार्थक (von सार्थ) adj. 1) *von Nutzen, Gewinn bringend* Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 90. जन्मन् Bhâg. P. 10,41,45. अति° Pañkar. 1,7,6. अ° 2,2,66. — 2) *bedeutungsvoll, einen Sinn habend* ṚV. Prât. 12,9. Comm. zu TS. Prât. 3,1. 4,11. 8,16. Sâh. D. 69,13. Davon nom. abstr. °त्व n. 260,20. fg.

सार्थधर m. N. pr. eines *Karavanenführers* Kathâs. 56,38.

सार्थपति m. = सार्थवाह् 1) Açokâvad. 23.

सार्थपाल m. *Hüter einer Karavane* Mârk. P. 19,25.

सार्थभृत् m. = सार्थवाह् 1) Açokâvad. 24.

सार्थय् (von सार्थ), °यति *erfolgreich —, Gewinn bringend machen* Verz. d. Oxf. H. 130,*a*,11.

सार्थवत् (von सार्थ) adj. *einen bedeutungsvollen, zutreffenden Namen führend* Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,13. — Vgl. यथार्थ.

सार्थवाह् m. 1) *Führer einer Karavane, ein ansehnlicher Kaufmann, der einer Handelsgesellschaft vorsteht*, AK. 2,9,78. H. 868. MBh. 3, 2522. 2526 (स्वार्थ° ed. Calc.). 2527. Mṛkkh. 14,6. Çâk. 90,18 (Seefahrer). Mâlav. 68,8. Varâh. Bṛh. S. 4,13. 87,14. Kathâs. 13,188. 22,89. 26,132. 29,179. 54,172. 56,38. 84,4. 86,35. Sâh. D. 554. Açokâvad. 24. Ratnâvadânam. 117. Pañkat. 9,1. 2. द्विज° Mṛkkh. 2,3. — 2) bei den Buddhisten N. pr. eines Sohnes des Versuchers (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 49,5. 380,5. 387,12. Schiefner, Lebensb. 292 (62).

सार्थवाहन m. = सार्थवाह् 1) Kathâs. 56,44.

सार्थसंचय (2. स + अर्थ-सं°) adj. *grosse Reichthümer besitzend* Kathâs. 34,211.

सार्थिक (von सार्थ) adj. und subst. *mit einer Karavane reisend, Theilnehmer einer Handelsgesellschaft* MBh. 3,2542. neben वणिज् 12,5808. Bhâg. P. 5,13,2. Pañkat. 8, 20. यदेव कर्म केवलं पुराकृतं शुभाशुभम् । तदेव पुत्र सार्थिकं भवत्यमुत्र गच्छतः ॥ *pflegt den zur andern Welt Gehenden auf der Reise zu begleiten* Spr. (II) 3373.

सार्थीकृ (सार्थ + 1. कर्) *erfolgreich —, Gewinn bringend machen:* सर्वं °कृतं त्वया Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,4.

सार्दागव (patron. von सृदागु) m. N. pr. eines Lehrers Lâṭj. 7,9,13.

सार्द्र adj. = आर्द्र *feucht, nass* AK. 3,2,55. H. 1492. सार्द्रे चर्मणि भुञ्जीत *auf einem angefeuchteten Felle sitzend speise er* MBh. 13,3751. Naish. 12,73. Kâlakâkârya 3,22.

सार्ध (2. स + अर्ध) 1) adj. (f. आ) *nebst einem halben:* द्वे शते सार्धे *250* M. 8,138. Mârk. P. 119,17. Râġa-Tar. 1,51. सार्धं वर्षशतम् *150* 172. Kathâs. 29,171. द्वे सहस्रे सुवर्णस्य सार्धे *2500* Râġa-Tar. 6,102. पञ्चत्रिंशतमब्दानां सार्धाम् *35½* 1,196. त्रिंशतं सार्धां (so zu lesen) वर्षाणाम् *30½* 286. दिनद्वयेन सार्धेन *2½* 129. चतुरो मासान्सार्धान् *4½* Varâh. Bṛh. S. 11,45. 53,26. 54,54. Kull. zu M. 4,95. सार्धत्र्यङ्गुल Suçr. 1,126,5. सार्धसप्तन् *7½* Comm. zu Sûrjas. 7,13. Bhâg. P. 5,21,10. Schol. zu P. 1,2,32. सार्धमेवांशम् *1½ Theile* M. 9,151. यामिन्या यामः सार्धो (so zu lesen) ज्वशिष्यते Râġa-Tar. 3,178. Pañkat. 237,3. Varâh. Bṛh. S. 54,6. अर्धपदाः, सार्धाः: *ein halbes Fach einnehmend, anderthalb Fächer einnehmend* 53,56. — 2) सार्धम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. *a*) adv. *zusammen:* स्त्रियः सार्धं यान्ति Çat. Br. 1,3,1,9. सार्धं जुहोति 2,3,2,14. 6,2,7. 3,6,2,7. 4,2,5. 5,3,4,27. विहारिन् Vjutp. 224. आ-दा *mitnehmen* Weber, Râmat. Up. 299. — *b*) praep. *mit, zugleich mit:* α) mit vorangehendem oder folgendem instr. Lâṭj. 5,8,5. 12. Khând. Up. 8,9,2. M. 1,27. आसीत गुरुणा सार्धम् 2, 204. नाश्नीयाद्भार्यया सार्धम् 4,43. 7,56. 59. 151. न तत्पुत्रैर्भजेत्सार्धम् 9,209. 11,186. MBh. 1,5568. संगच्छस्व मया सार्धमेकैकः 5989. 3,1727. 2303. 2697. R. 1,1,34. fg. 2,33,6. 51,19. प्रेतैर्वा भाषते सार्धम् Suçr. 1,116,1. Varâh. Bṛh. S. 2,18. 89,10. Çâk. 95. 109,1. Weber, Râmat. Up. 296. Ragh. 4,69. Spr. (II) 336. 7028. LA. (III) 36,17. 51,6. Râġa-Tar. 1,60. Bhaṭṭ. 6,26. पुत्रेण सार्धं धनवान् P. 2,3,19, Schol. रात्रयः षोडश — चतुर्भिरितरैः सार्धमहोभिः सद्विगर्हितैः M. 3,46. तप्यत्तमृषिभिः सार्धं मातुलम् R. 1,62,3. सार्धं त्वां भ्रातृभिः सार्धं यद्ब्रवीमि *zu dir und deinen Brüdern* MBh. 1,5966. नीता रात्रिः क्षणमिव मया सार्धम् Megh. 87. Spr. (II) 4421. प्रदेशिन्यादिभिः सार्धमङ्गुष्ठे विततेसति H. 595. — β) in comp. mit der Ergänzung: कुत्र गोपाङ्गनासार्धं विजहार जगत्पतिः Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,21. का प्रीतिः गणिकासार्धम् Spr. (II) 1635.

सार्धवार्षिक (von सार्ध + वर्ष) adj. *anderthalb Jahre während:* व्रत Kull. zu M. 11,126.

सार्प adj. *zu den* Sarpa *in Beziehung stehend:* युग Ġjot. 24, N. °भ n. *das unter den* Sarpa *stehende* Nakshatra Açleshâ Varâh. Bṛh. S. 23,8. सार्प n. dass. 8,19. 10,7. 15,30. Maitrjup. 6,14. R. 1,19,8 (18, 15 ed. Bomb.). Sûrjas. 8,19. Weber, Nax. 1,310. सर्पार्धं Weber, Ġjot. 28. 34. fg. सार्पी f. dass. H. 111.

सार्पराज्ञ 1) adj. (f. ई) *von der* सर्पराज्ञी *herrührend:* ऋचः Kâtj. Çr. 4, 9,18. 25,13,32. Çâñkh. Çr. 10,13,26. त्रिक Lâṭj. 10,10,1. — 2) f. ई = सर्पराज्ञी, angeblich N. pr. der Verfasserin von ṚV. 10,189, Çâñkh. Br. 27,4. Pañkav. Br. 4,9,4.

सौर्पाकव m. patron. von सृपाकु gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

सार्पाकवायणी m. patron. von सार्पाकव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

सार्पिषिका adj. f.: पङ्क्ति Verz. d. Cambr. H. 77.

सार्पिष (von सर्पिस्) adj. *mit zerlassener Butter zubereitet* Halâj. 2,167.

सार्पिष्क (wie oben) adj. dass. H. 410.

सार्प्य m. = सार्पी (s. u. सार्प) falsche Lesart H. 111.

सार्व 1) adj. = सर्वेभ्यो हितम् P. 5,1,10. — 2) bei den Ġaina *ein* Arhant H. 25.

सार्वसह (von सर्वसह) n. *eine Art Salz* (रोमक) Râġan. 6,108. सार्वसह v. l.

सार्वकर्मिक (von 1. सर्वकर्मन्) adj. *zu allen Handlungen geeignet:* मन्त्र Krijâsaṁkékaja 71. 73. 75. 79. 92.

सार्वकामसमृद्ध m. N. *des 6ten Tages im* Karmamâsa Ind. St. 10, 296. fehlerhaft für सर्व°, wie schon Weber andeutet.

सार्वकामिक (von 1. सर्वकाम) adj. (f. ई) *allen Wünschen dienend, — entsprechend, alle Wünsche gewährend* Âçv. Ça. 11,2,4. Çâṅkh. Çr. 3,3,30. 4,10. Gṛhjas. 2,13. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,109. 142. MBh. 3,1003. 7,2206. 13,3441. 3923. 18,273. 278. Hariv. 7680. 7837. 7952. 16203. Kir. 18,25. Bhâg. P. 6,19,2. Verz. d. Oxf. H. 51,a, N. 1. °कामिका (!) f. 59,a,28.

सार्वकाल (von सर्वकाल) adj. *zu allen Zeiten stattfindend:* विवाह Âçv. Gṛhj. 1,4,2.

सार्वकालिक (wie eben) adj. (f. ई) *für alle Zeiten geltend, — ausreichend, ewig während* MBh. 1,7648. Mârk. P. 39,23. 99,5. Pañkar. 1,11,37. Kull. zu M. 2,206.

सार्वकेश्य adj. *aus* Sarvakeça *stammend* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92.

सार्वक्रतुक (von सर्वक्रतु) adj. *zu allen Opfern in Beziehung stehend* Schol. zu Lâṭj. 3,1,1.

सार्वगण n. *salzhaltiger Boden* Râǵan. 6,106. सर्व° v. l.

सार्वगुणिक (von सर्व-गुण) adj. *alle Eigenschaften besitzend:* गन्धमाल्यानुलेपन MBh. 18,279 = Hariv. 16209.

सार्वचर्मीण adj. = सर्वचर्मीण *ganz aus Leder gemacht* P. 5,2,5.

सार्वजनिक adj. = सर्वजनाय हितः P. 5,1,9, Vârtt. 7.

सार्वजनीन adj. = सर्वजने साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सर्वजनीन.

सार्वजन्य adj. *Jedermann eigen, allgemein:* सुभगत्व Varâh. Bṛh. S. 75,8.

सार्वज्ञ n. Pañkad. 1,1,54. Verz. d. Oxf. H. 256,a,33 wohl nur fehlerhaft für सार्वज्ञ्य.

सार्वज्ञ्य (von सर्वज्ञ) n. *Allwissenheit* Sarvadarçanas. 28,22. 31,3. Kusum. 21,8. Verz. d. Oxf. H. 243,b,7.

सार्वत्रिक (von सर्वत्र) adj. *überall stattfindend, allenthalben giltig, allgemein* Comm. zu Âçv. Çr. 1,6,1. 5,4,5. 8,6,10. zu Kâtj. Çr. 3,3,12. 25,1,25. 11,19. Sâh. D. 218,21. *von beliebiger Seite kommend:* प्रतिश्रय Spr. (II) 4602. Davon °त्व n. *allgemeine Giltigkeit, Allgemeinheit* Comm. zu Kâvjâd. 2,179. अ° Kusum. 29,21.

सार्वधातुक (von सर्व + धातु) adj. *der ganzen Wurzel d. i. dem Verbalthema, wie es in den Special-Formen erscheint, zukommend, daran gefügt werdend* P. 3,4,113. 1,2,4. 6,1,186. 192. 4,37. 110. 7,2,76. 3,84. 87. 95. 4,21. Vârtt. zu 3,1,78. — Vgl. आर्धधातुक.

सार्वनाम्य (von 2. सर्वनामन्) n. *Allnamigkeit* Nir. 7,4.

सार्वभट्टौमाचार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — Vgl. सार्वभौमाचार्य und सार्वभौमभट्टाचार्य.

सार्वभौतिक (von सर्वभूत) adj. *alle Wesen betreffend:* संसार M. 12,51. °बलिविधि Krijâsaṁkékaja 156.

सार्वभौम (von 1. सर्वभूमि) gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. 1) adj. *in Verbindung mit* संयोग *oder* उत्पात so v. a. सर्वभूमेर्निमित्तम् P. 5,1,41. *auf der ganzen Erde bekannt* 43. *über die g. E. verbreitet:* मेघ Çat. Br. 12,3,2,6. *über die ganze Erde herrschend,* m. *Weltherrscher, Kaiser* P. 5,1,42. AK. 2,8,1,2. Trik. 3,3,304. H. 691. an. 4,215. Med. m. 63. Halâj. 2,267. Ait. Br. 8,15. MBh. 1,3120. 3591. 3684. 8466. 10516. 5,3452. 13,7126. Hariv. 1077. R. 2,88,13. Bhâskara beim Schol. zu Çâk. 22,23. Varâh. Bṛh. S. 11,58. Kathâs. 6,106. 30,54. 61,204. 68,80 (सर्व° gedr.). 73,370. 118,9. Râǵa-Tar. 4,126. Z. d. d. m. G. 6,95,4 v. u. Bhâg. P. 4,17,36. 4,13,6. 6,14,10. 13. 8,13,17. 9,6,47. 18,51. Verz. d. Oxf. H. 152,b,15. fg. °व्रत 58,a,48. °भवन Spr. (II) 7029. °गृह H. an. 3,417. Med. n. 129. देवता° *ein Kaiser unter den Göttern* Kuvalaj. 105,b,4. यति° Verz. d. Oxf. H. 258,a,13. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Ahaṁjâti MBh. 1,3768. fg. — b) eines Sohnes des Sudharman Hariv. 1077. — c) eines Sohnes des Vidûratha VP. 457. Bhâg. P. 9,22,10. — d) verschiedener Autoren oder Beinamen derselben Notices of Skt Mss. 2,76. Verz. d. Oxf. H. 125,a,15. °भट्टाचार्य 72,b,13. fg. Hall 30; vgl. श्रीसार्वभौमो मल्लभट्टाचार्यः Verz. d. Oxf. H. 108,b, N. गौरीकान्तसार्वभौमभट्टाचार्य Hall 23. रामभद्रसार्वभौमभट्टाचार्य 67. 80. — e) des Weltelephanten im Norden, auf dem Kubera sitzt, AK. 1,1,2,5. Trik. H. 170. H. an. 4,215. Med. m. 63. Hâr. 148. Halâj. 1,104. R. 4,44,43. 5,73,25. 7,31,32. — 3) n. *die Herrschaft über die ganze Erde, Kaiserwürde* Bhâg. P. 6,14,25. 10,16,37. 11,14,14. 27,52. — Vgl. कृष्ण°, सिद्धान्त°.

सार्वमेधिक adj. *zum* सर्वमेध *in Beziehung stehend:* सरस् R. 4,44,52.

सार्वयज्ञिक (von सर्वयज्ञ) adj. *Opfer aller Art betreffend* Çâṅkh. Çr. 1,2,29.

सार्वरोगिक (von सर्वरोग) adj. *Krankheiten aller Art betreffend:* निदान Verz. d. B. H. 278, Cl. 40.

सार्वलौकिक (von सर्वलोक) adj. (f. ई) *in der ganzen Welt bekannt, allgemein verbreitet* P. 5,1,44. MBh. 6,582. Hariv. 2142. Spr. (II) 1950. Mâlatîm. 7,5. प्रसिद्धि Verz. d. Oxf. H. 128,b,29. *Jedermann gestattet:* स्त्रीणां दर्शनम् R. 6,99,34. *allgemein, gewöhnlich* (Gegens. लोकोत्तर): धर्म Kathâs. 27,21.

सार्ववर्णिक (von सर्व-वर्ण) adj. 1) *jeglicher Art:* अन्नाद्य M. 3,244. बलि Varâh. Bṛh. S. 48,33. — 2) *allen Kasten gemein* MBh. 12,2275. Bhâg. P. 11,17,20.

सार्ववर्मिक adj. *von* Sarvavarman *verfasst* Verz. d. Oxf. H. 169,b, No. 375. — Vgl. शार्व°.

सार्वविद्य n. nom. abstr. von सर्वविद् oder vielmehr = सर्वविद्या (so ist wohl zu lesen) gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1.

सार्वविभक्तिक (von सर्व + विभक्ति) adj. *die Stelle aller Casus vertretend* Wilson, Siddhântak. S. 11.

सार्ववेदस = सर्ववेदस 1) adj. *der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern schenkt* M. 11,1 (v. l. सर्व°). — 2) n. *die ganze Habe:* °दक्षिणा (इष्टि) Jâǵñ. 3,56.

सार्ववेद्य n. *alle* Veda *insgesammt* gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सार्ववैदिक adj. *aller* Veda *kundig* Kauç. 67.

सार्वसंसर्गलवण (v. l. सर्व°) n. *salzhaltiger Boden* Râǵan. 6,106.

सार्वसह s. सार्वसह.

सार्वसेन (von सर्वसेन) 1) m. N. eines Pañkarâtra Âçv. Çr. 10,2,27.

— 2) f. ई patron. der Sunandâ, der Gattin Bharata's, MBh. 1,3785.

सार्वसेनि (wie oben) m. patron. des Çauleja TS. 7,1,10,2. °यज्ञ Weber, Nax. 2,329. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सार्वसेनीय m. ein Fürst der Sârvaseni gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सार्वसेन्य adj. aus Sarvasena stammend gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92.

सार्वायुष (von सर्वायुस्) adj. volle Lebenskraft habend: Agni Çat. Br. 8,1,4,6. ein Fürst Ait. Br. 8,15.

सार्षप (von सर्षप) adj. vom Senf kommend: तैल, स्नेह Senföl Kauç. 30. Jâǵn. 1,283. Sâh. D. 14,7. Suçr. 1,183,4. शाक 218,19.

सार्ष्ट adj. von gleichem Range, von gleichem Werthe: यदि सार्ष्ट प्रवृणी-रन्मानवैलपैत्रूरवसेति Âçv. Çr. 12,15,5. स एष प्रथमः सर्वेषामेव सार्ष्टः स्यात् Nidânas. 6,13. — Vgl. सार्ष्टिता.

सार्ष्टि 1) m. a) = सार्ष्ट Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,41; vgl. 60, 6. — b) patron. Âçv. Çr. 12,10,10. — 2) f. = सार्ष्टिता Bhâg. P. 3,29, 13. Pańkar. 2,7,3. Wilson, Sel. Works 1,149.

सार्ष्टिता f. etwa Gleichheit des Ranges oder Werthes: सायुज्य, सार्ष्टिता, समानलोकता TBr. 3,9,10,2. 12,5,12. 9,8. Pańkav. Br. 25,18,6. Khând. Up. 2,20,2. Taitt. Âr. 10,15. Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,94. ब्रह्म° M. 4,232. मत्° Bhâg. P. 11,27,51. — Vgl. सार्ष्ट.

साल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,218. — Vgl. 1. शाल.

सालकि m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 54,b,40.

सालक्तक s. unter अलक्तक.

सालक्षण्य (von सलक्षण) n. Gleichheit in Merkmalen Sarvadarçanas. 14,1. 2.

सालकटङ्कटा f. N. pr. einer Râkshasî, einer Tochter der Saṁdhjâ und Gattin Vidjutkeça's, R. 7,4,23. — Vgl. शालकटङ्कट.

सालंकार (2. स + अ°) adj. (f. आ) geschmückt Çaut. 18.

सालचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Târan. 2. 82. fg.

सालज्य n. Bez. von Brahman's Wohnort (संस्थान) Kaush. Up. 1,3. 5.

सालवत्स (?) N. pr. eines Ortes Târan. 293.

सालम्बन adj. = स्वकीयालम्बनेन सहितम् Verz. d. Oxf. H. 230,a, 39. fgg. Vgl. unter आलम्बन.

सालवन s. भद्र°.

सालवाहन m. v. l. für सातवाहन H. 712, Schol.

सालस adj. = अलस matt, träge: मदनविह्वलसालसाङ्गी Kaurap. 1. °दृष्टिपात Rt. 6,30.

सालाकरी f. ein im Kampfe besiegtes Weib Çabdârthak. bei Wilson.

सालावृक m. etwa Hyäne oder wilder Hund R̥V. 10,73,2. सालावृकाणां हृदयान्येता 95,15. इन्द्रो यतीन्सालावृकेभ्यः प्रादात् Ait. Br. 7,28. TS. 6,2,7,5. Kaush. Up. 3,1 (°केय Comm.). MBh. 1,3211. 3,15674. 6, 2638. 7,1320. 10,482. Hariv. 7420. Bhâg. P. 5,8,9. 15. 8,2,21. 9,10. मनुष्य° MBh. 12,4226. f. ई TS. 6,2,4,4 (सला°). Ind. St. 3,458. 466. Comm. zu Taitt. Âr. 4,29. fg. Nach den indischen Lexicographen ist °वृक m. Hund AK. 3,4,1,12. H. 1280. an. 4,37. Med. k. 216. Halâj. 2,126. Hâr. 253. Schakal AK. H. an. Med. Affe AK. H. an. Med. Hâr. Vgl. noch Ind. St. 13,191. In den jüngeren Schriften (mit Ausnahme der Bomb. Ausg. des Bhâg. P.) stets शाला° geschrieben.

सालावृकीय Ind. St. 4,460. 465 wohl nur fehlerhaft für °वृकेय.

सालावृकेय m. Junges der Hyäne oder des wilden Hundes Pańkav. Br. 8,1,4. 13,4,17. 14,11,28. 18,1,9. 19,4,7. Ind. St. 3,465. fg. Kaush. Up. 3,1 (nach der Lesart des Comm.).

सालेन्द्रराज m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 201,12.

सालोक्य (von सलोक) n. = सलोकता das Innehaben derselben Welt Bhâg. P. 3,29,13. Pańkar. 2,7,3. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 113. ऋषीणाम् mit den R̥shi Ind. St. 3,398. छन्दसाम् 8,120. अन्तकस्य MBh. 3, 11184. इन्द्रस्य 12,3611. Hariv. 7701. भर्तुः Mârk. P. 129,35. पितृभिः सह MBh. 2,2393. चन्द्र°, अग्नि° M. 4,231. स्कन्द° MBh. 3,14648. सालोक्यादिचतुष्टय d. i. सालोक्य, सार्ष्टि (सार्ष्टिता), सामीप्य und सारूप्य Bhâg. P. 9,4,67. Pańkar. 1,8,22.

सालोक्यता f. dass.: स स्कन्दसालोक्यतामियात् MBh. 3,14627.

साल्ह m. N. pr. eines Mannes Târan. 290.

साल्हण adj. dem Sâlhaṇi gehörig: वत्स Râǵa-Tar. 8,3217 (man könnte aber auch साल्हणोर्वत्से vermuthen).

साल्हणि m. patron. von सल्हण Râǵa-Tar. 8,2673. 2688. 2702. 2784. 2869. 2884. 2955. 2975. 2996. 3037. 3184. 3248.

साव (von 1. सु) m. Soma-Libation R̥V. 10,49,7. — Vgl. प्रातः°, सहस्र° und 1. सव.

सावड्डिसोल्ले N. pr. eines Districts Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,1.

1. सावक (von सु) Pat. zu P. 8,3,65, Vârtt. 5.

2. सावक (2. स + अवका) adj. (f. आ) mit Blyxa octandra belegt Lâṭj. 3,5,13. Kâtj. Çr. 12,3,11.

सावकाश (2. स + अव°) adj. (f. आ) zur Anwendung kommend Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 8,50,a. Davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu P. 7,2,106.

सावग्रह (2. स + अव°) adj. 1) zerlegt werdend (ein zusammengesetztes Wort im Padapâṭha) Comm. zu VS. Prât. 1,148. — 2) das Wasser zurückhaltend, nicht regnend: अम्भोद Spr. (II) 1755.

सावज्ञ (2. स + अवज्ञा) adj. Geringachtung an den Tag legend: अस्त्रेषु बाहुवीर्ये च Kathâs. 27,139. °म् adv. s. unter अवज्ञा.

सावद्य (2. स + अवद्य) adj. mit einem Makel versehen, tadelhaft (Gegens. निरवद्य): कर्मन् MBh. 13,6736. ऐश्वर्य Verz. d. Oxf. H. 51,a, N. 1.

सावधान (2. स + अव°) adj. aufmerksam: °मनस् Spr. (II) 5802. अतो यूयं तदवलोकने सावधाना भवत Z. d. d. m. G. 14,574,14. °म् adv. Çâk. 88,4. किमु सावधानम् Spr. (II) 3767 fehlerhaft für किमुतावधानम्. Vgl. auch unter अवधान.

सावधानीभू (सावधान + 1. भू) aufpassen: (तेन) °भूय स्थितम् Verz. d. Oxf. H. 155,b,40. Z. d. d. m. G. 14,571,18.

सावधारण (2. स + अव°) adj. eine Beschränkung auf das Erwähnte mit Ausschluss alles Anderen enthaltend Nirar. 37.

सावधि s. u. अवधि 2).

सावन (von 1. सवन) 1) adj. wonach die drei Libationen am Tage bestimmt werden so v.a. der wahren Sonnenzeit entsprechend: Tag (von einem Sonnenaufgang bis zum andern), Monat (von 30 Tagen), Jahr (von 360 Tagen);

n. (sc. मान) *die wahre Sonnenzeit.* Nir. 5,4.12. Schol. zu Kâty. Çr. 4,4, 29. 20,3,5. zu Lâty. 4,8,8. Sûryas. 1,12.36. उदयादुदयं भानोः सावनं तत्प्रकीर्तितम्। सावनानि स्युरेतेन यज्ञकालविधिस्तु तैः॥ 14,18. fg. सावनं मानम्, सावनं दिनम् Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 7 und zu Bṛh. 8,10. Ganit. Kâlam. 20 (Comm.). 31. fg. Grahalâgh. 11. Golâdhj. Madhjag. 8. 14. Weber, Gjot. passim. — 2) m. = यज्ञकर्मान्त, यजमान und प्रचेतस् Med. n. 153.

सावन्तमिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,10.

सावमर्द s. unter अवमर्द in den Nachträgen.

सावमान (2. स + अव°) adj. *von Geringschätzung begleitet, eine Ger. enthaltend:* °पराभिधान Spr. (II) 2053.

सावयव (2. स + अव°) adj. *Theile habend, aus Theilen bestehend:* संवत्सर Pâr. Gṛhj. 2,12. Sâṁkhjak. 10. Sarvadarçanas. 101,18. 117,14. 16. रूपक (begreift in sich समस्तवस्तुविषय und एकदेशविवर्तिन्) Pratâpar. 78,b,5 (= साङ्ग Sâh. D. 672). Davon nom. abstr. °त्व Sarvadarçanas. 117,16. 119,11. fgg.

सावयवीकर् (सावयव + 1. कर्) *in Theile zerlegen* Pañkar. 3,6,14.

सावयस m. patron. (wohl von सवयस) des Ashâḍha Çat. Br. 1,1,1,7.

1. सावर adj. *sammt der Nachgeburt* (अवरा) Çat. Br. 14,9,4,22.

2. सावर m. 1) *Symplocos racemosa* Comm. zu AK. 2,4,2,13 und Çabdar. nach ÇKDr. Suçr. 2,120,14. 256,15. — 2) = पाप und अपराध Viçva im ÇKDr. — Vgl. शावर.

सावरक 1) m. = 2. सावर 1) Suçr. 2,357,3. 431,10. — 2) f. °रिका *eine Blutegel-Art* Suçr. 1,40,21. 41,5.

सावरोह (2. स + अव°) adj. *mit Wurzeltrieben —, mit Luftwurzeln versehen:* °द्रुम adj. Hariv. 3644.

सावर्ण (von सवर्णा) 1) m. N. pr. eines Rshi VS. LVI,10. MBh. 2,110 (= सावर्णि 293). Bein. eines Manu 13,1339. Hariv. 464. 467. पूर्वस्य मनोस्तात सदृशो ऽयमिति प्रभुः। मनुरेवाभवन्नाम्ना सावर्ण इति चोच्यते 563. 605. 610. Mârk. P. 94,4. 108,24. सावर्ण (vgl. मेरु°) मनवः Hariv. lith. Ausg. 7,43. — 2) Bez. *der auf* Sâvarṇi *zurückgehenden* Saṁhitâ (vgl. सावर्णिका): वालखिल्याः ससावर्णाः Verz. d. Oxf. H. 56,a,9. — Vgl. ब्रह्म°, मेरु°.

सावर्णक 1) m. Bez. eines Manu Mârk. P. 108,24. — 2) सावर्णिका Bez. einer Saṁhitâ Verz. d. Oxf. H. 56,a,6; vgl. वालखिल्याः ससावर्णाः 9.

सावर्णलक्ष्य n. *Haut, Fell* Çabdar. im ÇKDr.

सावर्णि (patron. von सवर्णा) m. N. pr. eines Rshi RV. 10,62,11. Âçv. Çr. 12,10,10. MBh. 2,292 (°गालवौ). 293 (सावर्ण 110). 5,3789. 13,692. R. 4,43,50. gaṇa कार्तकौजपादि (सावर्णिमाण्डूकेयौ) zu P. 6,2, 37. Saṁsk. K. 183,b,11. Verz. d. Oxf. H. 55,b,41. 56,a,2. Bhâg. P. 12, 7,3. 5. Bez. eines Manu Hariv. 410 (सावर्ण die neuere Ausg.). 462. VP. 266. fg. Mârk. P. 53,8. 80,3. 106,14. Bhâg. P. 6,6,39. 8,13,10. fg. — Vgl. इन्द्र°, दक्ष°, देव°, धर्म°, ब्रह्म°, मेरु° (auch MBh. 2,2573), रुद्र°, रौच्य°.

सावर्णिक 1) adj. (f. ई) a) *zu derselben Kaste gehörig* (vgl. सवर्ण): पुत्राः Mârk. P. 51,30. — b) *zu* Manu Sâvarṇa *oder* Sâvarṇi *in Beziehung stehend:* अन्तर, मन्वन्तर Hariv. 606. Weber, Kṛshṇag. 232. Mârk. P. 94,1. 4. संज्ञा 78,32. — b) N. pr. eines Dorfes: सावर्णिकाभिधं (sic) ग्रामम् Râga-Tar. 8,2278. könnte auch सावर्णिका f. (von सावर्णक) sein.

सावर्ण्य 1) adj. *zu* Manu Sâvarṇa *oder* Sâvarṇi *in Beziehung stehend:* मन्वन्तर Verz. d. Oxf. H. 39,a,19. — 2) m. oxyt. patron. von सवर्ण RV. 10,62,9. Ind. St. 9,325. — 3) n. (von सवर्ण) a) *Gleichfarbigkeit* Suçr. 2,68,18. — b) *Homogeneität* (von Lauten) Schol. zu P. 1,1, 69. zu VS. Prât. 1,72.

सावशेष (2. स + अव°) adj. (f. आ) *einen Rest habend* so v. a. *unvollendet, unbeendigt* Spr. (II) 3648. R. 2,77,22 (सावशेषाः° mit der ed. Bomb. zu lesen). Çâk. 22,15. Râga-Tar. 4,618. °जीवित adj. *noch nicht ganz abgelaufen* Pañkat. 146,23. °बन्धन adj. so v. a. *übrig geblieben* (die Bomb. Ausg. besser बन्धनशेष) 109,17. n. *Rest:* आयुषः सावशेषं मे नूनमस्ति Mârk. P. 62,26.

सावष्टम्भ (2. स + अव°) 1) adj. *Selbstvertrauen zeigend, entschlossen* Spr. (II) 4280. °म् adv. Kathâs. 25,97. — 2) n. (sc. वास्तु) *ein Haus mit einer offenen Gallerie* (वीथिका) *zur Seite* (gleichsam *eine Stütze habend*) Varâh. Bṛh. S. 53,21.

सावहेलम् adv. *geringschätzig, von oben herab:* (तम्) भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्यैरयत्नोद्दिव Râga-Tar. 3,116. Vgl. unter अवहेला in den Nachträgen.

साविक adj. von सव Kauç. 67.

सावित्र 1) adj. (f. ई) a) *dem* Savitar *gehörig, — geweiht; von* Sav. *stammend* P. 4,3,73, Schol. VS. 8,7. 18,20. TS. 2,1,6,3. इष्टि Çat. Br. 13,1,2,7. 4,2,6. पुरोडाश 2,5,2,10. पशु 12,3,5,1. सूक्त 13,5,2,11. Kâty. Çr. 8,1,5. नेत्रे: शङ्कुन् MBh. 12,10212. अस्त्र 7,6954. Hariv. 6854. 10617. नियम 5658. — b) Sâvitra d. i. Karṇa *betreffend:* उपाख्यानं MBh. 1, 332. — c) *durch die* Sâvitrî d. i. *den* Savitar-*Vers bewirkt:* जन्मन् Bhâg. P. 4,31,10. — 2) m. a) ein Agni, davon handelt TBr. 3,10 (z. B. 3,10,9,3. 6. 10. 11,5). °चिति Ind. St. 3,386. fg. °चयन Notices of Skt Mss. 2,236. — b) sc. ग्रह TS. 6,5,7,1. Çat. Br. 4,3,5,23. Âçv. Çr. 5,18,1. — c) sc. होम M. 4,150; vgl. MBh. 13,5014. — d) (sc. कल्प) N. *des 10ten* Kalpa Verz. d. Oxf. H. 51,b,42. — e) *ein Brahmane* (weil er durch die Sâvitrî zum zweiten Mal geboren wird) H. 813. — f) = गर्भ Çabdar. im ÇKDr. — g) *die Sonne* ebend. — h) *ein Sohn oder Nachkomme* Savitar's: सावित्रस्य मन्त्रः Ind. St. 3,459. भूमिपालाः Uttarar. 20,13 (27,13). चन्द्रकेतु 99,18 (132,2). patron. Karṇa's MBh. 1,5386. 13,6253 (vgl. 12,5598). ein N. Çiva's H. an. 3,618. Med. r. 236. ein Vasu Med. MBh. 12,7586. 13,7094. R. 7,27,34. ein Marut Hariv. 11545. 13474. 13255. ein Rudra Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,a,38. — कापोतं लोमशं च सावित्रः Varâh. Bṛh. S. 53,48. 3) f. सावित्री a) sc. ऋच् *ein* Savitar-*Vers* (insbes. der bekannte तत्सवितुर्वरेण्यम् RV. 3,62,10) Taitt. 2,7,12. Ait. Br. 1,16. Çat. Br. 3, 2,2,10. 11,5,4,6. Âçv. Gṛhj. 1,21,4. 3,5,12. Kauç. 56. Gobh. 3,3,2. Çâṅkh. Gṛhj. 2,5. 9,11. Ind. St. 3,395 (pl.). M. 2,77. 83. 101. 104. 118. 11,191. 194. 225. Jâgñ. 1,24. 3,279. MBh. 2,451. 3,4025. 5,3770. 14, 1216. 1217 (सावित्रि wegen Metrums). Hariv. 3280. 7022. 9429. 10244. 12435. 14078. Kathâs. 105,27 (zweideutig). 29. Bhâg. P. 5,9,5. 6,18,1 (eine Tochter Savitar's von der Pṛçni). 8,18,14. °प्रदानकर्मन् Verz.

d. B. H. 311,3. भारत° MBH. 18,208. — b) die durch das Hersagen der Sâvitrî erfolgende feierliche Einführung in die Kaste, die zweite Geburt eines Mitgliedes der drei oberen Kasten: आ षोडशाद्वाह्मणस्य सावित्री नातिवर्तते M. 2,38. आचार्यस्त्वस्य यां जातिम् — उत्पादयति सावित्र्या 148. 170. MBH. 3,12484. °पतित M. 2,39. °परिभ्रष्ट 10,20. — c) N. einer Upanishad Ind. St. 3,325. — d) eine Form der Gâjatrî: 4 Mal — — — — — — Ind. St. 8,366. — e) Ringfinger H. 593. — f) eine Tochter Savitar's: Sûrjâ AV. 6,82,2. 14,2,30. AIT. BR. 4,7. Sîtâ TBR. 2,3,10,1. = देवताभिद् H. an. MBH. 1,6522. 3,8071. 9994. 16624. fgg. 12,9149 (सा अवित्री nach NILAK.). HARIV. 7932. Verz. d. Oxf. H. 24,a,29. दुःखप्रनाशिनी Ind. St. 3,244,a. als Gattin Brahman's MED. MBH. 13,7635. KATHÂS. 47,47. Verz. d. Oxf. H. 18,a,22. fg. 21,b,11. 39,a,4. 149,b,31. als Manifestation der Prakṛti 23,a,27. als Gattin Çiva's H. ç. 53. MED. — g) N. pr. einer Tochter Açvapati's und Gattin Satjavant's MED. MBH. 3,16619. fgg. R. 2,30,6. 3,3,10. Verz. d. Oxf. H. 24,a,32. 42,a,44. BHÂG. P. 4,2,11. — सावित्री (सावित्रः 13,6253) कुण्डले दिव्ये (परित्यज्य जगाम लोकमुत्तमम्) MBH. 12,8598. eine Tochter Ashṭâvakra's KATHÂS. 105,22. fgg. Gattin Dharma's VP. 119, N. 12. Kaçjapa's Verz. d. Oxf. H. 82,b,42. Bhoga's, Fürsten von Dhârâ, 130,b, No. 320. — h) N. pr. eines Flusses BHÂG. P. 5,20,4. als Beiw. der Sarasvatî R. 4,41,57. — 4) n. a) sc. इष्टिस् TS. 5,1,4,1. TBR. 1,3,5,1. ÇAT. BR. 6,3,1,1. शान्तिकामाश्च कुर्वन्ति सावित्राणि (= मन्त्रविशेषान् NILAK.) MBH. 13,5044; vgl. M. 4,150. — b) das unter Savitar stehende Nakshatra Hasta MBH. 1,5376. WEBER, Nax. 1,310. VARÂH. BṚH. S. 7,12. 11,56. 98,16. — c) N. eines Pariçishṭa des Jagurveda Ind. St. 3,270. — d) Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,a. 215,a. 221,b. ein Añga eines Sâman's 9,78. 103. — e) die durch das Hersagen der Sâvitrî erfolgende feierliche Einführung in die Kaste BHÂG. P. 3,12,42. = यज्ञोपवीत ÇABDAR. im ÇKDR. — f) Bez. eines Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912. — g) N. pr. eines Waldes MÂRK. P. 55,2. — h) Titel eines Werkes (?) VARÂH. BṚH. S. 60,22. — Vgl. सामसावित्री.

सावित्रवत् adj. mit Savitar-Versen verbunden TS. 5,3,4,4.

सावित्रि f. = सावित्री (der Savitar-Vers) MBH. 14,1217.

सावित्रिक Ind. St. 3,382. 393 nach WEBER fehlerhaft für सात्त्विक; vgl. Ind. St. 12,351. 355.

सावित्रीक am Ende eines adj. comp. von सावित्री in पतित°.

सावित्रीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,37.

सावित्रीपुत्र m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सावित्रीपुत्रीय m. ein Fürst der Sâvitrîputra ebend.

सावित्रीव्रत n. eine best. Begehung der Frauen am 14ten Tage in der dunklen Hälfte des Ġjaishṭha (ÇKDR.) Verz. d. Oxf. H. 34,b,30. fg. °व्रतक n. dass. HARIV. 7934; vgl. 7932.

सावित्रीसूत्र n. = यज्ञोपवीत ÇABDAR. im ÇKDR.

साविन् 1) adj. (von 1. सु) in मन्युषाविन्. — 2) m. Bez. eines best. Wundermenschen (महापुरुष); s. unter सामिन्. — 3) f. °नी Fluss BALA im Comm. zu NAISH. 9,154. सारघसार° NAISH. 9,154.

सावेतस m. patron. ÂÇV. ÇR. 12,10,10. SAṀSK. K. 185,b,3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32. fälschlich सावेधस und सावेदस PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55,11. — Vgl. शक्रा°.

सावेश्य (von सवेश) n. Nachbarschaft PAÑKAV. BR. 20,16,9.

1. साव्य (von 1. सु oder साव) in सव्यष्ठ°.

2. साव्य adj. von Savja (ṚV. 1,51) verfasst ÇÂÑKH. ÇR. 11,14,25. 27.

साशंस s. unter आशंसा (auch in den Nachträgen).

साशङ्क (2. स + आशङ्का) adj. (f. आ) von Furcht, Besorgniss oder Misstrauen ergriffen Z. d. d. m. G. 27,15. PAÑKAT. 47,15. KATHÂS. 16,99. स्वर्गोद्विग्याम् 64,129. दाःस्थसंभ्रम° 20,49. 45,33. °म् adv. KUMÂRAS. 8,23.

साशन (2. स + 2. अशन) adj. साशनानशने n. du. was isst und nicht isst, wohl irdische und himmlische Wesen ṚV. 10,90,4.

साशयन्दक (?) m. Eidechse ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

साशिवक N. pr. eines Volkes oder Landes: °नाथ DAÇAK. 193,11. — — Vgl. शाशिक.

साशिर (2. स + आशिर्) adj. sammt Beimischung TS. 6,1,10,2. ÇAT. BR. 3,3,3,18.

साश्नक m. = कम्बल (eine wollene Decke oder Wamme; vgl. सास्ना) HÂR. 166.

साश्चर्य (3. स + आश्चर्य) adj. 1) erstaunt, verwundert KATHÂS. 18,214. 22,129. 26,84. 43,13. RÂGA-TAR. 4,456. VET. in LA. (III) 2,9. °कौतुक so v. a. साश्चर्य und सकौतुक KATHÂS. 25,274. °म् adv. 29,484. HIT. 17,5. — 2) wunderbar: °चर्य adj. Spr. (II) 3379. RÂGA-TAR. 3,115.

साश्र s. सास्र.

साश्रय (2. स + आ°) adj. einen Schutz habend Spr. (II) 2807.

साश्रु (2. स + अश्रु) adj. mit Thränen versehen MBH. 5,5996. साश्रुपरिप्लुता R. 3,51,39. 55,23 ist in सा अश्रु° zu zerlegen.

साश्रुधी f. Schwiegermutter TRIK. 2,6,8.

साश्व (2. स + अश्व) 1) adj. sammt einem Ross KÂTJ. ÇR. 22,2,20. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (neben व्यश्व) MBH. 2,328.

साष्ट (2. स + अष्टन्) adj. nebst acht: शत hundertundacht AK. 3,4,4, 13. H. 658.

साष्टाङ्ग s. unter 1. अष्टाङ्ग. °म् adv. auch HIT. Bd. JOURN. 1145. 2113. °पातम् adv. HIT. ed. SCHL. 54,19. 58,19, v. l. 100,3.

सासकर्णि m. patron. SAṀSK. K. 184,a,6 fehlerhaft für शाशकर्णि (von शशकर्ण).

सासव s. unter 2. आसव.

सासहि (von 1. सह्, Padap. ससहि; vgl. VS. PRÂT. 3,121) adj. P. 3,2,171, Vârtt. 4. VOP. 26,154 (vom intens. von 1. सह्). 1) siegreich, überlegen ṚV. 1,100,3. उत्सवे च प्रसवे च 102,1. 9. 171,6. 2,22,3. 23,11. 3,16,4. वाजेषु 37,6. पृत्सु 8,50,3. 10,133,4. 145,5. AV. 3,21,3. — 2) zu tragen im Stande seiend: महीगौरव° NAISH. 10,15. — Vgl. विषासहि.

सासार (2. स + आसार) adj. (f. आ) regnerisch: क्षपा R. 2,114,14.

सासु (2. स + असु) adj. lebend: देह BHÂG. P. 3,28,38.

सासूय (2. स + असूया) adj. (f. आ) ungehalten, unwillig RÂGA-TAR. 1,71. KATHÂS. 17,24. गणकान्प्रति 33,3. °म् adv. MṚKKH. 19,5. ÇÂK. 35. 32,5. 69,17. VIKR. 30,14. RÂGA-TAR. 5,202.

सास्थि (2. स + अ°) adj. *Knochen habend*, subst. *ein solches Thier*: °वध Jñān. 3,275. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,22.

सास्थितालार्ध n. *Messing* Trik. 2,9,33.

सास्ना f. Uṇādis. 3,15. *Wamme, Brustlappen* (beim Rindvieh) AK. 2,9,63. Trik. 3,3,384. H. 1264. Halâj. 2,111. Pat. in Sarvadarçanas. 141,6. Schol. zu Ait. Br. 7,1. वहलसास्नागल Pañkar. 3,5,19. चलद्गुरु-सास्नम् adv. Çiç. 5,62.

सास्नादिमत् *mit einer Wamme u. s. w. versehen* Sâh. D. 10,3. 5.

सास्नावत् adj. *wammig*: Rind Kâṇ. 2,1,8.

सास्र (2. स + अस्र) adj. (f. आ) *mit Thränen versehen, weinend* Mṛkkh. 95,12. Megh. 100. नयन, दृश्, दृष्टि R. 3,27,6. 29,15. Kathâs. 18,328. 23,71. °म् adv. Ragh. 13,32. Die Bomb. Ausgg. schreiben अस्र, nicht अश्र (wohl aber अश्रु).

सास्वादन (2. स + आ°) m. (sc. स्थान) Bez. der zweiten unter den vierzehn Stufen, die nach dem Glauben der Ǵaina zur Seligkeit führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,9.

साह् s. 2. सह्.

1. साह् (von 1. सह्) adj. = सह gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. *gewaltig* ṚV. 8,20,20 (सह् Padap.). am Ende eines comp. (साह् und षाह्) *überwindend, widerstehend*: सर्वसपत्न° MBh. 4,1681. 8,4592. अमित्र° 4296. 4306. 4681. अनीक° 7,5839. 12,1506. रिपुवीर्य° 8,4678. — Vgl. अभिमाति°, अमित्र°, मित्र°, व्रात°, शत्रु° (auch MBh. 1,7154), शब्द°, सत्रा°, सपत्न°, सभा°, सर्व°.

2. साह m. = شاه in प्रदीप° und मधुकर°. — Vgl. साहि.

साहकायन्य adj. von सहक (v. l. für सिंहक) gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साहंकार (2. स + अहं°) adj. *von Selbstbewusstsein erfüllt* Râǵa-Tar. 5,234. वचस् Kathâs. 60,189.

साहचर adj. *an der Pflanze* सहचर *befindlich* u. s. w.: पुष्प Suçr. 2,151,20.

साहचर्य (von सहचर) n. *das Zusammensein, Zusammenstehen, das Verbundensein* Nir. 2,20. 28. 3,16. 7,8. 11,5. Ragh. 16,87. Kumâras. 3,21. Spr. (II) 7202. Mâlatîm. 6,2. AK. Einl. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 66. Sâh. D. 17,10. Tarkas. 29. Schol. zu P. 1,3,19. 6,3,26 (am Ende eines adj. comp.). Siddh. K. zu P. 2,2,11. 3,1,56 (mit instr.). Comm. zu TS. Prât. 13,14. 14,15. 16,13. 26.

साहज्ञिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1087.

साहञ्ज m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1845. — Vgl. साहञ्जि.

साहञ्जनी f. N. pr. einer von Sâhañǵa erbauten Stadt Hariv. 1846.

साहञ्जि m. = साहञ्ज VP. 4,11,3.

साहदेव m. patron. von सहदेव P. 4,1,114, Schol.

साहदेवक m. *ein Verehrer von* Sahadeva P. 4,3,99, Schol.

साहदेवि m. patron. von सहदेव MBh. 3,10422. 7,4062. Râǵa-Tar. 8,2067 (सह° gedr.).

साहदेव्य m. desgl.: कुमार ṚV. 4,15,7. 8. Ait. Br. 7,34.

साहन्त्य adj. so v. a. सहन्त्य. Soma AV. 6,7,2. Agni TS. 2,2,3,4.

साहय nom. ag. vom caus. von 1. सह् P. 3,1,138. Vop. 26,85.

साहस (von सहस्) 1) adj. *a*) Bez. Agni's beim Pâkajaǵña Gṛhjas. 1,8. — *b*) *übereilt, unüberlegt*: वचस् Hariv. 15576. मा वादीः साहसम् 15582. — 2) n. Trik. 3,5,7. Siddh. K. 249,*b*,7. auch m. Vaiǵ. beim Schol. zu H. 736. *a*) *Gewaltthat, Gewaltthätigkeit* AK. 2,8,4,21. H. 736. an. 3,759. Med. s. 44. M. 7,48. 8,6. 72 (pl.). 332. 345. साहसे वर्तमानः 346. Jñān. 2,10. 72. 232. Vop. 23,25. — *b*) *Ueberanstrengung*: साहसानि सेव् Karaka 1,28. 2,6. — *c*) m. n. *Strafe*, insbes. *Geldstrafe* AK. 2,8,4,21. H. 736. H. an. Med. M. 8,120. 138. 263. 276. 354. 9,240. fg. 273. 281. 286. Jñān. 1,66. 365. 2,153. 250. Spr. (II) 1682. — *d*) *Wagniss, eine verwegene* (in gutem und in schlechtem Sinne), *tollkühne, übereilte* oder *unbesonnene Handlung* H. an. R. 2,106,13. 3,33,2. Suçr. 2,164,6. Kâm. Nîtis. 14,56. Çiç. 9,59. Spr. (II) 179. 328. 706. 833. 1038 (pl.). 1247. 3048. 3485. 3660. 7204. 7494. 7505. Varâh. Bṛh. S. 69,28. Bṛh. 10,2. 21,9 (oder *Gewaltthat*). Kathâs. 21,97. 25,108. 178. °धन adj. 27,208. 30,75. 42,24. 43,202. 49,52. 61,262. Râǵa-Tar. 4,564. 6,145. Daçak. 75,18. Pañkat. 135,8. Hit. 100,3. 103,3. Vet. in LA. (III) 28,9. को हि नाम भवेन्नार्थी साहसेन समाचरेत् MBh. 1,7958. साहसम् अनु-स्था Mṛkkh. 59,1. अङ्गी-कर् Kathâs. 25,225. तन् 32,87. अध्यव-सा Daçak. 143,6. 7. अव-लम्ब् Z. d. d. m. G. 14,571,17. कर् MBh. 1,7792. 3,17259. 4,664. 13,1898. R. Gorr. 2,59,20. Spr. (II) 6221. 6886. Kathâs. 10,57. 18,324. 26,238. 34,137. 36,30. 42,174. 52,163. Pañkat. 135,6. कथं कुर्युः सत्योल्लङ्घनसाहसम् Kathâs. 110,38. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Suçr. 1,192,6. Mâlatîm. 75,12. Kathâs. 27,202. दुःसाह° sind die Weiber 77,47. प्रिय° desgl. 18,323. Spr. (II) 7107. प्रियसाहसत्व 2604. अति° MBh. 3,1632. 4,2166. Mṛkkh. 64,24. Varâh. Bṛh. 21,3. — *e*) = द्वेष H. an.

साहसवत् (von साहस) adj. *verwegen, tollkühn* Varâh. Bṛh. 13,7.

साहसाङ्क (साहस + अङ्क) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. B. H. No. 587. Verz. d. Oxf. H. 119,*a*,6. 7. 124,*b*,18. fg. 183,*a*,3. 187,*b*,13 v. u. 188,*a*,20. 25. 27. 189,*b*,12. Hall 161. in der Einl. zu Vâsavad. 18. Z. d. d. m. G. 27,77. = विक्रमादित्य Gaṭâdh. im ÇKDr.

साहसाङ्कीय adj. *des* Sâhasâṅka: °संमति Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255.

साहसिक 1) adj. (f. ई) = सहसा वर्तते P. 4,4,27. *a*) *gewaltthätig verfahrend, der sich Gewaltthaten zu Schulden kommen lässt* AK. 3,4,28,219. M. 8,344. 347. 386. MBh. 13,2092. — *b*) *über seine Kräfte sich anstrengend* Karaka 2,6. — *c*) *verwegen* (in gutem und schlechtem Sinne), *tollkühn, unbesonnen zu Werke gehend*: पश्चात्कार्यं यदा कार्यं त्वविचार्य करोति यः । स साहसिकः Utpala zu Varâh. Bṛh. 13,7. R. 4,22,4. Kâm. Nîtis. 17,38. Mâlatîm. 9,4. 5. 64,4. Spr. (II) 665. 1964. 2896. 3331. 4533. Varâh. Bṛh. S. 101,13. Bṛh. 18,3. Kathâs. 18,325. 25,220. 33,195. 64,60. 112,156. Sâh. D. 11,1. Râǵa-Tar. 8,558. Z. d. d. m. G. 27,79. केचित्तु साहसिकास्त्रिलोक्यामिति पेठुः Mallin. zu Kumâras. 3,44. अति° Pañkat. 241,3. महा° Sarvadarçanas. 26,14. असम° Vet. in LA. (III) 4,4. अ° Çiç. 9,59. — 2) m. N. pr. eines Kochs Kathâs. 20,198. fgg. — Vgl. महा° (vgl. auch 1) *b*) am Ende).

साहसिकता (von साहसिक) f. *Verwegenheit, Tollkühnheit* Kathâs. 37,170. Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,13. — Vgl. महा°.

साहसिक्य (von साहसिक) n. *Gewaltthätigkeit* P. 1,3,32.

साहसिन् (von साहस) adj. 1) = साहसिक 1) *a*) Nârada im Vjavahârat. nach ÇKDr. Jñân. 2,71. — 2) = साहसिक 1) *b*) Spr. (II) 3669.

7565. Kathâs. 61,261. Râǵa-Tar. 6,50. महा° Bhâg. P. 5,24,30.

साहस्र (von सहस्र) 1) adj. (f. ई und आ) a) *tausend zählend, tausendfältig, überaus zahlreich, milliarius* P. 5,1,27. 2,103. वृषभ AV. 9,4,1. पोष 2. पुष्टि Kâṭh. 20,6. 8. माया VS. 13,44. रायः 17,71. साहस्रं शतधारमुत्सम् 13,49. 15,65. लक्ष्मी TS. 2,1,3,2. 7,1,6,7. प्रातरनुवाक Çâṅkh. Çr. 6,6,28. Pragâpati TS. 5,2,9,3. 4,2,4. Hotar, *der tausend Verse hat*, Çat. Br. 4,5,8,12. इष्टकाः Çat. Br. 10,4,4,4. नाराचाः MBh. 4,1330. यूथ Spr. (II) 1432. बलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः AK. 2,8,2, 30. H. 764. दम *eine Strafe von tausend* Paṇa M. 8,383. शतगुण, साहस्र 2,85. सप्तदशैव साहस्रं पुराणम् *aus 17000* Çloka *bestehend* Vorz. d. Oxf. H. 80,a,1. °वत्सर Bhâg. P. 9,22,47. 8,7,14. am Ende eines comp.: द्विषा°, त्रिषा° TS. 5,6,8,2. 3. TS. Prât. 6,13. द्विसा° Mârk. P. 54,11. नव° Vorz. d. Oxf. H. 65,a,36. दश° MBh. 3,12184. Mârk. P. 60,1. अनीकैर्दशसाहस्रैः कोटिभिः R. 4,39,16. अनीकैर्दशसाहस्रैः कोटीनाम् 26. द्वादश° Mârk. P. 46,31. अष्टादश° Vorz. d. Oxf. H. 40,b,31. 65,a,39. चतुर्विंशति° MBh. 1,101. R. Gorr. 1,4,147. त्रिणव° Bhâg. P. 9,20,32. त्रिंशत्° R. Gorr. 2,100,44. षष्टि° 1,42,11. अशीति° 5,38,23. सैन्यमशीतिसाहस्रम् 56,118. चतुरशीति° Mârk. P. 54,15. अष्टाशीति° Jâǵñ. 3,186. द्विशतोत्तर° Vorz. d. Oxf. H. 28,b,N. 2. षट्शत° MBh. 4,288. अनेकशत° R. 5,2,1. शतसाहस्रसंख्येषु 1,20,18. 4,39,34. शतसाहस्रसंमित Vorz. d. Oxf. H. 54,a, No. 104. षोडशसाहस्रसंख्याताः Pañkar. 3,15,12. षन्नाष्टादश° 2,7,26. Vorz. d. Oxf. H. 45,a,32. नवयोजन° (so zu schreiben) Mârk. P. 54,27. R. 7,23,4,1. 3. Bhâg. P. 5,16,29. 9,11,18. साशीतिः पणसाहस्रो दण्डः Jâǵñ. 1,365. — b) *tausend* (als Dakshiṇâ) *verschaffend* Çat. Br. 10,6,4,2. एकाहाः Schol. zu Pañkav. Br. 16,8,1. दशपेय Âçv. Çr. 9,4,7. वह्निसाहस्री (इष्टि) R. 1,12, 9. — 2) n. = सहस्राणां समूहः gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38. AK. 3,3, 43. H. 1415. *ein Tausend:* साहस्रमपुष्यत् (Comm. ergänzt धनम्) Tbr. 2,3,2,1. त्रीणि साहस्राणि Çâṅkh. Br. 11,8. एतावन्ति च दासानां साहस्राणि (सह° ed. Bomb.) MBh. 2,2071. वर्षाणां साहस्रम् Bhâg. P. 6,13, 15. साहस्रेण *zu Tausenden* gaṇa प्रकृत्यादि zu P. 2,3,18, Vârtt. किरीट° Bhâg. P. 3,8,6. 30. 11,22. 20,15. 8,13,37. नागानां दशसाहस्रम् R. 7,19,12. Vorz. d. Oxf. H. 65,a,31. युवतीनां त्रिसाहस्रम् Bhâg. P. 10,58,50. अष्टसाहस्रं स्त्रियः 69,2. षोडशसाहस्रं महिष्यश्च शताधिकम् 90,29. अकुपोत्रमसाहस्रम् R. 7,34,30. 35,29. Bhâg. P. 4,9,22. 12,13. महासाहस्रप्रमर्दनी Sâdhanamâlâ 119. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अष्टादशसाहस्रा (so ist wohl zu lesen) Hariv. 15828. — Vgl. अध्यर्ध°, त्रि°, दश°, द्वादश°, द्वि°, बहु° (auch R. 2,32,37. 100,30. 3, 39,31. 4,40,2. 5,12,40. 7,68,4), विंशति°, शत°, षोडश°, सूक्ति°.

साहस्रक 1) adj. (f. °स्रिका) *tausend zählend:* कुलरत्नमालिका so v. a. *tausend* Çloka *enthaltend* Vorz. d. Oxf. H. 238,b,37. चतुः° 56,a,4. अष्टा° Burnouf, Intr. 31. — 2) n. a) *ein Tausend:* नाग्नः Pañkar. 4,8,7. जिह्वाद्विसाहस्रकैः Vorz. d. Oxf. H. 148,a, No. 318. — b) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7029. — Vgl. शत°.

साहस्रवत् adj. *tausend* (Wort und Begriff) *enthaltend* TS. 5,4,2,4.

साहस्रवेधिन् m. = सहस्रवेधिन् *Sauerampfer* Kârakakra 3,225.

साहस्रशस् adj. *tausendweise:* दक्षिणाः Âçv. Çr. 10,1,14.

साहस्रानीक m. N. pr. eines Fürsten Vjutp. 94. — Vgl. सहस्रानीक.

साहस्रि m. wohl patron. Râǵa-Tar. 8,558.

साहस्रिक adj. *der tausendste:* भाग Varâh. Bṛh. S. 80,13. — Vgl. दश°, शत° (zu verbessern: *aus hunderttausend bestehend*).

साहाय (von सहाय) n. *Beistand, Hilfe:* श्रुतिसाहायरहितमनुमानं न — साधयेद्वयम् Sarvadarçanas. 72,9. wohl fehlerhaft für साहाय्य.

साहायक n. dass. Kâç. und Siddh. K. zu P. 5,1,132. Ragh. 17,5. Kathâs. 9,13. 38,54. 73,270. Râǵa-Tar. 1,59. 82. 263. 4,177. 5,307. °कं कर् Kathâs. 10,68. 38,134. 45,409. 70,73.

साहाय्य n. dass. Kâç. und Siddh. K. zu P. 5,1,132. MBh. 6,1619. Hariv. 8035. Kathâs. 16,8. 17,80. 24,190. 27,193. 46,24. fg. 48,16. Sâh. D. 471. 492. (धर्मः) तस्योपयाति साहाय्यम् Spr. (II) 5324. साहाय्यं कर् MBh. 1,494. 6034. 6117. 3,2134. 2253. 2284. R. 3,44,45. 75,35. 47. 4,3,18. 43,3. 5,7,2. 11. Brahma-P. in LA. (III) 52,9. Kathâs. 18, 341. 37,32. 52,159. 72,151. 73,275. 75,36. कल्पय् R. 3,63,16. सम्-धा Spr. (II) 6934. भज् Kathâs. 35,52. साहाय्ये स्था MBh. 1,6025. मित्र° R. 6,82,44. रक्ष° Kathâs. 49,29. वेतालसाहाय्य° 73,277. सिद्धि° 109, 11. तत्र नो गतिसाहाय्यं भवान्वै दातुमर्हति R. 4,62,4.

साहाय्यक n. dass. Kathâs. 17,18. 35,208. vielleicht nur fehlerhaft für साहायक.

साहि m. = 2. साह = شاه in चन्द्र°, प्रेम°, भूपाल°, मधुकर°, राम°, संग्राम°, सिंह°.

साहिड m. N. pr. eines Volkes Vorz. d. Oxf. H. 340,a,32.

साहिती f. = साहित्य *Dichtkunst* Vorz. d. Oxf. H. 146,b,5.

साहित्य (von सहित) n. 1) *das Verbundensein, Zusammensein, Verbindung:* स्त्रीभिः u. s. w. एकार्थचर्यां साहित्यं संसर्गं च विवर्जयेत् Kâm. Nîtis. 5,32. Kap. 1,136. Comm. zu 142, Dâjabh. 35,14. Kull. zu M. 3, 211. 5,20. Comm. zu Kâtj. Çr. 88,1. 91,19. Schol. zu P. 1,4,85. so v. a. *das Zusammenstimmen, Uebereinstimmung* Prab. 87,1. साहित्येन *zusammen, vereint* Sâh. D. 335,2. Comm. zu Kâtj. Çr. 90,14. — 2) *rhetorische Composition, Dichtkunst* Spr. (II) 7037. Sâh. D. 8,11. Vorz. d. Oxf. H. 122,a,35. 130,a,14. 196,b,21. साहित्याचार्य Verz. d. B. H. No. 643 am Anf.

साहित्यदर्पण m. Titel eines über *die Dichtkunst* handelnden Werkes von Viçvanâthakaviráǵa Sâh. D. 8,14. Z. d. d. m. G. 26,737.

साहित्यमीमांसा f. Titel eines über denselben Gegenstand handelnden Werkes Vorz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495.

साहित्यरत्नाकर m. desgl. Mack. Coll. 1,114.

साहित्यसर्वस्व n. Titel eines Werkes Vorz. d. Oxf. H. 208,a,9.

साहित्यसुधा f. *der Nektar der Dichtkunst* Vorz. d. Oxf. H. 139,a,43. fg. Titel eines Commentars, = काव्यसुधा Verz. d. B. H. No. 825.

साहित्यसुधासमुद्र m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 317,b,17. 318,a,28. fg.

साहिदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Vorz. d. Oxf. H. 280,b,14.

साहिसुत्राण m. N. pr. eines *Fürsten* (साहि) Vorz. d. B. H. No. 881 am Ende (°त्राणिके zu lesen). Ind. St. 2,245.

साहुडियाणि m. Beim. Çûlapâṇi's Vorz. d. Oxf. H. 283,a,19.

साहुल (?) m. N. pr. eines Mannes Vorz. d. B. H. 57,23.

साह्न (2. स + अह्न) adj. *mit dem Tage* oder *mit einem Tage zusam-*

mengehend, — abschliessend, tägig (Gegens. अह्नीन): Sonne und Agnishṭoma Ait. Br. 3,44. Gop. Br. 4,10. TS. 6,2,5,1. Pañkav. Br. 18, 11,10. साह्नातिरात्री *mit dem Tag beendet und über einen Tag hinausreichend* AV. 11,7,12.

साह्निक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

साह्य n. 1) nom. abstr. zu 2. सह् in नृषाह्य und पृतना°. — 2) *Beistand, Hilfe;* mit कर् oder दा *Beistand —, Hilfe leisten* MBh. 1,3163. 3194. 5,140. 3249. 5343. R. 7,84,17. fg. साह्याय कल्प् 6,37,21. 7,104, 10. यज्ञसाह्यकर R. ed. Schl. 1,59,3. in den folgenden Stellen haben die älteren Ausgaben सह्य MBh. 1,8195. 3,16011. 16014. 5,514. 516. 5371. 6,1622. 3987. 7,476. 9,3519. fg. 12,13324. Hariv. 2500. 3057. = मेलन, सहितत्व Dhar. im ÇKDr. In dieser Bed. entweder nom. abstr. von 1. सह् oder Zusammenziehung von साहाय्य.

साह्लाद (2. स + आ°) adj. *heiter, froh:* वचन Spr. (II) 7036.

साह्व (2. स + आह्वा) adj. (f. आ) am Ende eines comp. *benannt:* ओगुह्यभायसाह्वा Varâh. Bṛh. S. 8,34. — Vgl. इषु°, रथाङ्ग°, विश्व°, वृष°.

साह्वन् s. u. विश्वसाह्व.

साह्वय (2. स + आह्वय) 1) adj. am Ende eines comp. *benannt:* पुरीं चेदीनां शुक्तिसाह्वयाम् MBh. 14,2467. हिम° so v. a. केनत्त Suçr. 1,22, 5. Vgl. काल°, गज° (auch Bhâg. P. 1,4,6), गण्ड°, चामर°, श्वेत°, नाग°, मित्र°, वन°, वारण°, वृष°. — 2) m. = समाह्वय *ein Thierkampf mit Wetten* Çabdar. im ÇKDr.

साह्य m. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 8,1247.

1. सि, सिनोति und सिनुते Dhâtup. 27,2. सिनाति und सिनीते 31,5 (बन्धने). zu belegen सिनोति, सिनातु, असिनात्, सियेत्, (आ) सिषाय. *binden, umschlingen:* यो सेतृभिरज्जुभिः सिनीथ: ṚV. 7,84,2. मा नः सेतुः सिषेदयम् 8,56,8. ग्रीवैरसिनात् TS. 2,1,4,5. 5,4,5,4. मेखलया AV. 6,133,3. 3,6,5. 4,16,6 (die Hdschrr. शिनत्तु und Anderes). पाशेन Pâr. Gṛhy. 3,7. ते उभे नानार्थे पुरुषं सिनीतः Kaṭhop. 2,1. inf. सेतवे AV. 5, 6,3 (ṚV. v. l.). partic. 1) सित *gebunden* P. 8,2,44, Vârtt. 4. AK. 3,2, 44. 3,4,44,83. H. 438. an. 2,206. Med. t. 70. ṚV. 1,112,5. पदि 4,12, 6. मृत्युपाशैः AV. 8,8,10. पाशैः Spr. (II) 2971. MBh. 5,2551. 12,566. धर्मपाश° 5,4679. R. Gorr. 2,39,41. सत्यपाश° 35,29. स्नेहवीर्य° MBh. 5,5888. स्नेह° Bhâg. P. 7,6,11. *verbunden mit, begleitet von:* (समीराः) सिताः परागैः Prab. 80,1. हारहासासितैः कृत्यैः Râǵa-Tar. 1,90. Vgl. 1. असित (auch Bhâg. P. 4,20,30). — 2) सिन wohl so v. a. *stecken geblieben:* सिनो ग्रासः स्वयमेव P. 8,2,44, Vârtt. 4. Vop. 26,94. — Vgl. 3. सा.

— अति, partic. अतिषित *unterbunden:* ऊधस् ṚV. 10,73,9.

— आ *herumschlingen:* सुपर्ण इत्था नखमा सिषाय ṚV. 10,28,10.

— उद् *fesseln, fangen:* यस्त्वायन्तं मुलीकायेव परिदमुत्सिनाति ṚV. 1, 125,2. partic. उत्सित AV. 6,112,2. 3.

— प्र vgl. प्रसयन und प्रसिति 5) 6).

— 2. सि *schleudern.* — Vgl. सायक und 1. सेना.

— प्र, partic. प्रसित *dahinschiessend;* यानि प्रसितस्य वेः ṚV. 4,27, 4. प्रयासो न प्रसितासः परिप्रुषः 10,77,5. — Vgl. प्रसिति 1) 2) 3) 4).

3. सि, सिनोति vgl. असिन्व, असिन्वत्.

4. सि indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

सिंह 1) m. Uṇâdis. 5,62. Siddh. K. zu P. 6,3,109. Çânt. 2,17. a) *Löwe* AK. 2,5,1. Trik. 2,5,1. 3,3,462. H. 1283. an. 2,604. Med. h. 11. Halâj. 2,59. 5,70. सिंहा इव नानदति die Marut ṚV. 1,64,8. 10,67,9. 1,95,5. 174,3. नानद 3,2,11. 9,4. 26,5. सिंहस्य स्तनथाः 5,83,3. 74,4. 9,89,3. 10,28,10. भीम 4,16,14. 9,97,28. VS. 14,9. AV. 4,36,6. 5,20, 1. 3. 21,6. 8,7,15. Kâṭh. 12,10 in Ind. St. 3,464. Çat. Br. 5,5,4,10. °लोमन् 13. 12,7,1,8. 2,8. 9,1,6. Kauç. 13. Kâty. Çr. 19,2,22. TS. 5, 5,21,1. wird zu den गुहाशय gerechnet Suçr. 1,202,9. Râǵan. 19,1. zu der मध्यमा तामसी गतिः M. 12,43. — MBh. 3,2402. स प्रविश्याश्रमं पुण्यं सिंहगोष्ठं वृको यथा 15618. 12,4285. R. 3,53,46. Ragh. 2,27. सिंहवत्पराक्रमेत् Spr. (II) 4378. अपमाने त्रयो यान्ति सिंहाः सत्पुरुषा गजाः 2638. 7224. der Donner erschreckt ihn 5563. सिंहव्याघ्रभुजंगानामन्येषां पापकर्मणाम्। मनोरथा न सिध्यन्ति तेन जीवन्ति मानवाः॥ 7039. सिंहादेकं शिक्षेत् 7041. प्रभूतं कार्यमल्पं वा यो नरः कर्तुमिच्छति। सर्वारम्भेण तत्कुर्यात्सिंहादेकं प्रकीर्तितम्॥ 4261. स्थानस्थितः कापुरुषोऽपि सिंहः 7525. auch ein junger *Löwe* flösst Achtung ein 7043. begattet sich nur ein Mal im Jahr 7044. tödtet Pâṇini 7045. besiegt den Elephanten 7038. 7040. 7504. dem Schakal gegenüber 7042. — Varâh. Bṛh. S. 43, 57. 48,13. Kathâs. 70,101. Râǵa-Tar. 4,450. °दंपती Pañkat. 218,21. सिंहान्योन्याय: Verz. d. Oxf. H. 123,a,46. mit dem Âtman identificirt Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,104. 144. 158. 162. अद्भुत° Vishṇu Bhâg. P. 7,10,9. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,28. — b) *der Löwe im Thierkreise* Trik. 3,3,462. H. 116, Schol. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419. 339,b,33. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 40,3. 41,4. Laghuǵ. 1,12. 22. Mârk. P. 58,76. — c) am Ende eines comp. so v. a. *der Beste unter* gaṇa व्याघ्रादि zu P. 2,1,56. AK. 3,2,9. Trik. H. 1440. H. an. Med. das vorangehende Wort hat den Acut auf der ersten Silbe P. 6,2,72. भरत° MBh. 1,4631. यदु° Hariv. 8382. राघव° R. 1,3,24. नृप° 3,42,18. भूपाल° Ragh. 2,33. पुरुष° R. 2,76,7. Spr. (II) 1255. Râǵa-Tar. 1,318. मुनि° R. Bibl. कपि° MBh. 4,252. R. 4,18,18. 47,2. तृण° P. 6,2,72, Schol. नागपुर° so v. a. *Fürst, Beherrscher von* N. MBh. 1, 4462. die Bed. *Fürst, König* hat das Wort auch am Anfange mehrerer compp. (z. B. सिंहद्वार, सिंहासन). — d) *eine best. Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56,18. सिंहः सिंहाक्रान्तो द्वादशकोणोऽष्टहस्तविस्तीर्णः 28. *ein zum Aufbau eines Hauses besonders zugerichteter Platz;* s. u. गज 4). — e) *eine best. Pflanze* Suçr. 2,67,16. = रक्तशिग्रु Râǵan. 7,32. — f) N. pr. verschiedener Personen P. 5,3,84, Schol. ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,15. ein Fürst der Vidjâdhara Kathâs. 106,37. ein Kaufmann Burnouf, Intr. 223. Hiouen-thsang 2,132. — Lot. de la b. l. 2. Schiefner, Lebensb. 268 (38). Wassiljew 52. fg. 208. Târan. 3. 58. 146. 158. 299. 306. fg. Râǵa-Tar. 8,959. 1008. 1047. °भ्रातृ 2008. °श्रीपति 2021. °नृप Verz. d. Oxf. H. 280,b,14. — 2) f. आ = नाडी Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई a) *Löwin:* सिंह्यं चित्पे वेन अघात्र ṚV. 7,18,17. VS. 5,10. TS. 1,2,12,2. 6,2,7,1. विजृम्भसी Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 3,5,1,21. सिंहं सिंहीव विक्रान्तमहं रामानुव्रता R. 3,53,46. Kathâs. 6,102. 23,49. 70,101. Pañkat. 218,21. सांघत्सरिया als Verfasserin eines Mantra Ind. St. 3,459. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: *Gendarussa vulgaris Nees.* AK. 2,4,2,21. Trik. H. an. Med. *Solanum melongena* AK. 2,4,4,2. Trik. H. an. Med. Ratnam. 12. Mad. 1,67. *Solanum Jacquini* H. an. Ratnam. 7. *Hemionitis*

cordifolia Roxb. 11. *Phaseolus trilobus* MAD. 1,90. RÂGAN. im ÇKDR. — PÂR. GRHJ. 1, 13 (*Solanum Jacquini* nach Comm.). SUÇR. 2, 417, 20. — c) = सिंहिका N. pr. der Mutter Râhu's H. an. — Vgl. अमर°, धाम°, तृण°, धृति°, नर°, नृ°, पक्षि°, पुरुष°, बाल°, बुद्ध°, भ्रातृ°, मदन°, मनोहर°, महा° (*ein grosser Löwe* auch MBH. 3,2198), महेन्द्र°, माधव°, मान°, राज° (in Bed. 1) auch MBH. 4,285. 12,725. R. 1,62,21. fg. 3,42, 20. RÂGA-TAR. 4,450), रुम°, रुद्र°, विक्रम°, विजय°, विश्व°, विष्णु°, विहारि°, शक्ति°, शाक्य°, शिव°, शूर°, शृङ्गार°, शोभा°, संग्राम°, सबल°, सभा°, हेम्मत°, मातृसिंही, श्वेत°, सित°, सैंह.

सिंहक gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,2,80. 1) m. Hypokoristikon von सिंह und सिंहाजिन Schol. zu P. 5,3,81. fg. — 2) n. *gelbes Messing* (vgl. सिंहल) RÂGAN. 13,28. — Vgl. सैंहकायन.

सिंहकर्ण N. pr. gaṇa तौल्वल्यादि zu P. 4,3,93. — Vgl. सैंहकर्ण.

सिंहकेतु m. N. pr. eines Mannes LALIT. ed. Calc. 202,7. eines Bodhisattva 2,10.

सिंहकेलि m. ein N. des Mańǵuçrî TRIK. 1,1,22.

सिंहकेसर m. 1) *Mimusops Elengi Lin.* (बकुल) TRIK. 2,4,18. — 2) *eine Art Confect* H. ç. 97. Verz. d. Oxf. H. 155,b,43. — Auch °केशर geschrieben.

सिंहकेसरिन् m. N. pr. eines Fürsten BURNOUF, Intr. 224. °केशरिन् gedr.

सिंहकोश m. N. pr. eines Fürsten (der vollständige Name vielleicht सिंहासन°) TÂRAN. 44.

सिंहगिरि m. N. pr. eines Lehrers HALL 165.

सिंहगिरीश्वराचार्य m. desgl. WILSON, Sel. Works 1,201.

सिंहगुप्त m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 6,155. fgg. des Vaters von Vâgbhaṭa (v. l. संघगुप्त) Verz. d. Kop. H. 103,b. Verz. d. Oxf. H. 303,a, N. 1.

सिंहग्रीव adj. *löwennackig* MBH. 2,2053.

सिंहघोष m. N. pr. verschiedener Männer DAÇAK. 92,9. fgg. 123,1. fgg. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सिंहचन्द्र 1) m. N. pr. verschiedener Männer MBH. 7,7009. Vie de HIOUEN-THSANG 261. TÂRAN. 2. 146. WASSILJEW 52. fg. — 2) f. °न्द्रा N. pr. eines Frauenzimmers Lot. de la b. l. 231.

सिंहजटि m. N. pr. eines Fürsten TÂRAN. 262.

सिंहतल m. *die beiden hohl aneinander gelegten Hände* RÂMÂÇRAJA zu AK. nach ÇKDR. H. 596. — Vgl. संहतल.

सिंहता f. nom. abstr. von सिंह *Löwe* MBH. 12,4287. KATHÂS. 65,103.

सिंहताल m. = सिंहतल H. 596, v. l. सिंहतालाख्य m. Schol.

सिंहतुण्ड m. 1) *ein best. Fisch* M. 5,16. — 2) *eine best. Pflanze*, = सेहुण्ड (सीहुण्ड) RÂGAN. im ÇKDR.

सिंहतुण्डक m. = सिंहतुण्ड 1) JÂGŃ. 1,177.

सिंहत्व n. nom. abstr. von सिंह *Löwe* MBH. 12,4299. RAGH. 2,38. KATHÂS. 10,42. SARVADARÇANAS. 44,15.

सिंहदंष्ट्र 1) adj. *löwenzähnig* R. 3,55,4. — 2) m. a) Bez. *einer Art von Pfeilen* R. 6,20,27. — b) N. pr. eines Asura KATHÂS. 46,88. eines Fürsten der Çabara 56,22.

सिंहदत्त m. N. pr. eines Asura KATHÂS. 47,16. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,17.

सिंहदेव m. N. pr. eines *Fürsten* RÂGA-TAR. 8,1239. 1351. 1440. 3110. 3418.

सिंहद्वार् f. *Palastthor* KATHÂS. 78,112.

सिंहद्वार n. dass. H. 993. KATHÂS. 43,175. 53,3. 12. 98. 55,37. 78,15. 19. RÂGA-TAR. 6,244.

सिंहद्वीप m. N. pr. einer *Insel* TÂRAN. 83.

सिंहध्वज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सिंहध्वनि m. *Löwengebrüll* so v. a. *ein herausforderndes Geschrei* KUMÂRAS. 1,57.

सिंहनाद m. 1) = क्ष्वेडा AK. 2,8,2,75. H. 1404. HALÂJ. 4,100. a) *Löwengebrüll* R. GORR. 2,111,39. HARIV. 12726. KATHÂS. 27,154. PAŃKAT. 57,14 (ed. orn. 48,13). — b) *Schlachtgeschrei, ein zum Kampf herausforderndes Geschrei, Ausruf des gesteigerten Selbstvertrauens* BHAG. 1, 12. MBH. 5,2869. 6,5144. 13,1019. HARIV. 4141. R. 3,31,12. 4,31,28. 5,1,1. 9,22. 39,9. 6,72,39. 84,1. PRAB. 85,3. BHÂG. P. 6,10,22. 8,10, 13. °रव MBH. 7,466. R. 7,7,44. घम्बुद° MṚKKH. 85,22. भूगतां नमेषं सिंहनादः so v. a. *ein Wort, das ich mit Selbstvertrauen ausspreche und auf das man sich verlassen kann*, PAŃKAT. 5, 2. Bez. *des Vortrags der buddhistischen Lehre* Lot. de la b. l. 401. BURNOUF, Intr. 431. — 2) *ein best. Vogel* (nach Utpala) VARÂH. BṚH. S. 86,20. — 3) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–⏑⏑–– COLEBR. Misc. Ess. 2,161 (VIII,7). — 4) N. pr. a) eines Asura KATHÂS. 47,29. — b) eines Çâkja LIA. 2, Anh. II. SCHIEFNER, Lebensb. 233 (3). — c) eines Fürsten von Malaja MUDRÂR. 18,16. — d) eines Feldherrn HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 52. — e) eines buddhistischen Heiligen (vielleicht eine Form des Lokeçvara) VAGRÂSANASÂDHANAMÂLÂ 9. DHÂRAṆÎSAṄGRAHA 51. TÂRAN. 151. °साधन Titel eines Werkes ebend.

सिंहनादक 1) m. *Löwengebrüll* HÂR. 194. — 2) f. °दिका *Alhagi Maurorum Tournef.* ÇABDAK. im ÇKDR.

सिंहनादनादिन् m. N. pr. eines Bodhisattva BURNOUF in Lot. de la b. l. 301. VJUTP. 22.

सिंहनादिन् m. N. pr. eines Mâraputra LALIT. ed. Calc. 395,16.

सिंहपराक्रम m. ein Personenname KATHÂS. 23,32. 98,25.

सिंहपरिपृच्छा f. Titel eines buddhistischen Sûtra VJUTP. 42. Index des KANDSHUR 81.

सिंहपर्णिका f. *Phaseolus trilobus* RATNAM. 53.

सिंहपर्णी f. *Gendarussa vulgaris Nees.* oder *Adhadota Vasika Nees.* GAṬÂDH. im ÇKDR. MAD. 1,37. RÂGAN. 4,48.

सिंहपुच्छिका f. *eine best. Pflanze*, = चित्रपर्णिका RATNAM. im ÇKDR. RÂGAN. 4,37.

सिंहपुच्छी f. *eine best. Pflanze*, = क्रोष्टुविन्ना u. s. w. AK. 2,4,2, 11. *Glycine debilis* RATNAM. 52.

सिंहपुर n. N. pr. einer *Stadt* MBH. 2,1028. BÂLARÂM. 2,2,20 (nach BENFEY). RÂGA-TAR. 8,2444. HIOUEN-THSANG 1,162. fgg. 2,320. 393. Vie de HIOUEN-THSANG 89. 261. Z. f. d. K. d. M. 2,52.

सिंहपुरक m. *ein Bewohner von* Siṁhapura VARÂH. BṚH. S. 5,42.

सिंहपुष्पी f. *Hemionitis cordifolia Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR.

सिंहप्रतीक adj. *das Ansehen eines Löwen habend* AV. 4,22,7.

सिंहप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

सिंहबल m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 58,108.

सिंहभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,20.

सिंहभद्र m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 221. Târan. 200 u. s. w.

सिंहमति m. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 395,8.

सिंहमाया f. *ein best. Blendwerk* Hariv. 9378.

सिंहमुख 1) adj. *ein Löwengesicht habend.* — 2) m. N. pr. a) eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851. — b) eines Gelehrten Târan. 219. — 3) f. ई *Glycine debilis* Mad. 1,89. *Gendarussa vulgaris Nees.* Râgan. 4,47.

सिंहयाना f. ein N. der Pârvatî (*mit Löwen fahrend*) H. 203.

सिंहरथ 1) adj. (f. आ) *mit Löwen fahrend,* Beiw. und N. der Durgâ Hariv. 10246. Trik. 1,1,51. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,82.

सिंहरव m. 1) *Löwengebrüll* Spr. (II) 3866. — 2) *Schlachtgeschrei, ein zum Kampf herausforderndes Geschrei* MBh. 3,14333. — Vgl. सिंहनाद.

सिंहरश्मि (?) m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 218. 261.

सिंहराज् m. = सिंहराज (Grammatiker) Pischel, De gramm. pr. 40.

सिंहराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râga-Tar. 6,176. 304. eines Prâkrit-Grammatikers Pischel, De gramm. pr. 39. fgg.

सिंहरोत्सिका f. N. pr. eines Dorfes Râga-Tar. 3,462.

सिंहर्षभ (सिंह + ऋषभ) m. *ein edler Löwe* R. Gorr. 1,49,3.

सिंहल 1) m. a) pl. *die Bewohner von Ceylon* AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 1,6684. 2,1271. 1894. 3,4989. 7,798. Varâh. Brh. S. 14,15. Gjotistattva im ÇKDr. Kathâs. 56,62. fg. 67,53. Râga-Tar. 1,295. Mârk. P. 58,27. sg. *die Insel Ceylon* Bhâg. P. 5,19,30 (neben लङ्का). सिंहलादीन्द्वीपान् Râga-Tar. 3,356. द्वीपे सिंहले Çatr. 10,112. सिंहलपति Kathâs. 81,32. सिंहलाधिप Varâh. Brh. S. 11,60. सिंहलाकर adj. *auf Ceylon gefunden werdend* 81,2. सिंहलाणुक Râga-Tar. 1,294. — Burnouf, Intr. 223. Hiouen-thsang 1,218. 2,124. fgg. Vie de Hiouen-thsang 183. 194. Târan. 44. 221. Verz. d. Oxf. H. 338,b,32. 339, b,46. — b) N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 223. fg. Hiouen-thsang 2,132. Vie de Hiouen-thsang 198. — 2) f. आ *die Insel Ceylon;* s. °स्थला. — 3) n. a) *Zinn* H. 1042. *gelbes Messing* (रीति) Râgan. im ÇKDr. सिंहक unsere Hdschrr. 13,23. — b) *Zimmet* oder *Cassia-Rinde* (त्वच्) Râgan. im ÇKDr. सैंहल unsere Hdschrr. 6,172. — Vgl. सैंहल.

सिंहलक adj. *zu Ceylon in Beziehung stehend, ceylonisch:* आकर Varâh. Brh. S. 81,2. द्वीप so v. a. *Ceylon* Verz. d. Oxf. H. 137,a, N. 2.

सिंहलद्वीप m. *die Insel Ceylon* Kathâs. 72,319. 81,32. Hit. 63,10. 120,6. Târan. 45. 83. fg. 151. 156. 263. Verz. d. Oxf. H. 339,b,3. Burnouf, Intr. 224.

सिंहलम्ब N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,12.

सिंहलस्था f. *eine Art Pfeffer,* = सैंहली Râgan. 6,48.

सिंहलास्थान m. *ein der Weinpalme ähnlicher Baum* Çabdam. im ÇKDr.

सिंहलीला m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

सिंहवक्त्र 1) m. N. pr. eines Râkshasa (*Löwengesicht*) R. 6,84,12. — 2) n. a) *Löwengesicht* Verz. d. Oxf. H. 202,b,6. — b) N. pr. einer Stadt Târan. 130 (Conj. für °वक्त्र).

सिंहवत्स m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सिंहवर्मन् m. ein Personenname Kathâs. 19,58. 62,2. Daçak. 52,9.

सिंहवाह adj. *auf einem Löwen reitend* Bhâg. P. 8,11,14.

सिंहवाहन adj. (f. आ) dass.; f. ein N. der Durgâ H. 203, Schol.

सिंहवाहिन् adj. dass.: Durgâ Devî-P. 45 nach ÇKDr.

सिंहविक्रम m. 1) *Pferd* H. ç. 177. — 2) N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 59,117. = चन्द्रगुप्त LIA. 2,404. N. pr. eines Diebes in Simhaladvîpa Kathâs. 72,319.

सिंहविक्रान्त 1) m. *Pferd* Hâr. 52. Çabdam. im ÇKDr. — 2) n. a) *Löwengang:* °गामिन् Vjutp. 10. — b) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,164,b.

सिंहविक्रीडित (——————) 1) n. *ein best. Metrum: 4 Mal* —————— ————————————— Ind. St. 8,398. — 2) m. a) *eine best. Meditation* Vjutp. 16. — b) N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

सिंहविजृम्भिता f. *eine best. Meditation* Vjutp. 17.

सिंहविन्ना f. *Glycine debilis* Râgan. im ÇKDr.

सिंहविष्टर m. n. wohl = सिंहासन *Thron* Râga-Tar. 3,412.

सिंहव्याघ्र *der Löwe und der Tiger,* ein philosophischer terminus Verz. d. Oxf. H. 244,a, No. 590. 242,a, No. 593. fgg. Verz. d. B. H. 201, a,5. °टिप्पणी Notices of Skt Mss. 1,295. °रहस्य 287. fgg.

सिंहश्री f. ein Frauenname Kathâs. 23,49.

सिंहसंहनन adj. *von kräftigem und edlem Körperbau* AK. 3,1,12. H. 355.

सिंहसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13, Çl. 51.

सिंहसेन m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,650. des Vaters des 14ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpinî H. 37.

सिंहस्कन्ध adj. *löwenartige Schultern habend* MBh. 1,5943. R. 2,87, 3. R. Gorr. 2,108,24.

सिंहस्वामिन् (श्री°) m. N. eines dem Simharâga zu Ehren errichteten Heiligthums Râga-Tar. 6,304.

सिंहहनु 1) adj. *Kinnbacken eines Löwen habend* Vjutp. 9. — 2) m. N. pr. eines Çâkja, des Grossvaters von Çâkjamuni, Lalit. ed. Calc. 476,12. Schiefner, Lebensb. 233(3). LIA. 2, Anh. II. Vjutp. 22.

सिंहाक्ष m. N. pr. eines Fürsten (*Löwenauge*) Kathâs. 66,29.

सिंहाचल m. N. pr. eines *Berges* (अचल): °माहात्म्य Mack. Coll. 1,89.

सिंहाचार्य m. N. pr. eines Astronomen Kern in der Vorrede zu seiner Ausg. von Varâh. Brh. S. 53; vgl. Weber, Gjot. 10.

सिंहाजिन (सिंह + अजिन) m. ein Personenname Schol. zu P. 5,3, 83 und zu Kâr. 3 zu P. 4,3,60.

सिंहाण n. = शिंहाण *Rotz* Hâr. 194. °क m. dass. H. ç. 105 (°नक). Suçr. 1,84,10. न क्रियासु श्लेष्मसिंहाणकं (v. l. सिङ्घ°) मुञ्चेत् Karaka 1, 8. 2,2. °प्रस्रवण 7. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,13. — Vgl. सिङ्घाण.

सिंहाय (von सिंह), °यते *sich wie ein Löwe gebärden* Spr. (II) 4136. 7042.

सिंहार्क (सिंह + अर्क) m. *die im Löwen stehende Sonne* Weber, Krshnag. 226.

सिंहावलोक m. *ein best. Metrum: 4 Mal 16 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,157 (III,31).

सिंहावलोकित n. *des Löwen Art und Weise zu blicken:* मृगधवाल°

adj. Bhâg. P. 3,2,28. instr. °नेन und °न्यायेन *so, dass man bald vorwärts, bald rückwärts schaut, d. i. bald weiter greift, bald auf etwas Abgemachtes wieder zurückkommt* Comm. zu TS. Prât. 2,51. 4,4. 13,3. 15. zu Çâñkh. Br. 13,6. 9. 16,1. Nîlak. zu MBh. 3,14176.

सिंहावलोकित n. dass.: पुनरुक्तमतिक्रान्तं यच्च सिंहावलोकितम् Gaṇaratn. 2,102. °न्यायेन Ind. St. 8,329.

1. सिंहासन (सिंह + 2. आसन) n. 1) *Löwensitz* so v. a. *Thron* AK. 2,8,1,34. H. 717. Halâj. 2,263. MBh. 2,2053. 5,5006. R. 1,4,26. Ragh. 4,4. 18,39. Mâlav. 11. Râġa-Tar. 1,80. 3,331. 4,470. 5,347. Pańkat. 157,24. Hit. 77,22. Vet. in LA. (III) 1,13. Ind. St. 10,313. Hiouen-thsang 1,67. 193. 250. सिंहासनस्य भङ्गः, °रथ R. 5,89,12. °स्थ MBh. 5,5012. Weber, Râmat. Up. 300. Pańkat. 159,10. fg. °गत R. Gorr. 2,35,2. 4, 23,7. सिंहासनार्धभाज् Ragh. 17,7. रत्न° Kathâs. 18,44. रत्नमिश्रित° Weber, Râmat. Up. 323. नागफणोत्क्षिप्तसिंहासननिषेदुषी Ragh. 15,83. Als Titel von Erzählungen: °द्वात्रिंशति Gild. Bibl. 368 (°ती gedr.). °द्वात्रिंशतिका Verz. d. Cambr. H. 9. 11. °द्वात्रिंशत्कथा Notices of Skt Mss. 1,70. °द्वात्रिंशत्पुत्रिकावार्त्ता Verz. d. Oxf. H. 152,a, No. 326. — 2) Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,23.

2. सिंहासन (wie oben) m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

सिंहासनचक्र n. Bez. *eines best. astrologischen Diagramms* (चक्र) Ġjotistattva im ÇKDr.

सिंहास्य (सिंह + आस्य *Gesicht*) 1) m. a) *ein best. Fisch* Weber, Vaġrasûkî 256; vgl. सिंहतुण्ड. — b) *Gendarussa vulgaris Nees.* AK. 2, 4,2,22. *Bauhinia variegata* Ratnam. 157. — c) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,31. 202,a,11. b,6. — 2) f. आ *Gendarussa vulgaris Nees.* oder *Adhadota Vasika* (वासक) *Nees.* Mad. 1,87.

सिंहिका (von सिंही) f. 1) *Gendarussa vulgaris* Râġan. 4,47. = वृहती 23. — 2) N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's (auch Tochter Kaçjapa's und Gattin Vipraḱitti's) und Mutter vieler Asura, insbes. des Râhu, MBh. 1,2520. 2589. Hariv. 213. 9498. VP. 122, N. 19. 124. 148. Bhâg. P. 6,6,35. 18,12. °तनय: MBh. 3,12926. °सूनु d. i. Râhu Ćandar. im ÇKDr. Spr. (II) 5820. °तनय desgl. Z. d. d. m. G. 27,70. — 3) eine Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,b,23. fg. — 4) N. pr. einer Râkshasî R. 1,3,27. 4,31,38. 5,8,1. 56,62. — Vgl. सैंहिकेय.

सिंहिकेय m. Hariv. 12867 (in der neueren Ausg.) und Ind. St. 2,261 (schon von Weber beanstandet) fehlerhaft für सैंहिकेय.

सिंहिनी (von सिंह) f. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,22. 33.

सिंहिय und सिंहिल m. Hypokoristika von सिंह P. 5,3,81, Schol.

सिंहीकृ (सिंह + 1. कृ) *in einen Löwen verwandeln* MBh. 2, 1426. 3,10643. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,153.

सिंहीभू (सिंह + 1. भू) *in einen Löwen verwandelt werden* Kathâs. 22,142. 96,39.

सिंहीलता f. = सिंही *die Eierpflanze* Bhâvapr. im ÇKDr.

सिंहेन्द्र (सिंह + इन्द्र) m. *ein mächtiger Löwe* Pańkar. 1,7,27.

सिंहोद्धता f. *ein best. Metrum: 4 Mal* – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – Ind. St. 8,387.

सिंहोन्नता f. dass. Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX,3). Ind. St. 8,387.

सिकता f. 1) *Gries, Kies, Sand;* meist pl. Trik. 3,5,2. Siddh. K. 248, a,5. Kâç. zu P. 1,2,53. AK. 3,4,14,76. H. 1089. an. 3,313. Med. t. 171. Halâj. 3,38. Râġan. 13,141. AV. 7,110,2. 11,3,12. शर्कराः सिकता अश्मानः 7,21. VS. 18,13. TS. 5,2,2,2. 6,1. TBr. 1,1,2,1. सिकताभिरुपकिरति Çat. Br. 3,5,1,36. 6,1,1,13. द्वे सिकते शुक्ला च कृष्णा च 7,3,1,38. 43. 5,2,59. 10,6,4,1. Kâtj. Çr. 17,3,13. 18. 26,2,10. Kauç. 26. 35. 69. MBh. 2,2627. 2635. 7,270. 2215. R. Gorr. 1,79,38. Suçr. 1,134,18. 167,11. Kâm. Nîtis. 14,20. 19,11. Spr. (II) 2412. 5837. Pańkat. II,62 (सिकताः रे° mit der ed. Bomb. zu lesen). Kathâs. 40,16. 19. Mârk. P. 15,71. सिकता सशर्करा Varâh. Bṛh. S. 54,15. 60,7. बहुत्वे प्रायिकम् एका च सिकता (Sandkorn) तैलदाने असमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् Siddh. K. 248, a, 6. 7. सिकतोत्तर *kiesig* Âçv. Gṛhj. 2,8,6. °सेतु Spr. (II) 6515, v. l. Kathâs. 40,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,8397. R. 5,16,25. Çâk. 56. Vikr. 79. Varâh. Bṛh. S. 54,13. 44. Kathâs. 56,20. *Sandboden* P. 5,2,105. H. an. (सैकते zu lesen). Med. सिकता Prab. 101,15 fehlerhaft für सिकतिल. — 2) *Gries als Krankheit* H. an. Suçr. 1,120,11. — 3) pl. Bez. eines Ṛshi-Geschlechts MBh. 7,8728. 12,774. 6143. Hariv. 11533. सिकता निवावरी ऋषिगणाः angeblicher Verfasser von ṚV. 9,86, 11—20; vgl. ऋषिगणाः सिकता निवावरीरङ्गिरसः (!) Ind. St. 3, 244, a. — Vgl. सैकत.

सिकतात्व n. nom. abstr. von सिकता *Sand* Ragh. 15,22.

सिकतामय (von सिकता) adj. *griesig, sandig* AK. 1,2,2,9.

सिकतामेह m. *eine Harnkrankheit: sandiger Niederschlag im Harn* Wise 360. Suçr. 1,263,12. Çârṅg. Saṁh. 1,7,42.

सिकतामेहिन् adj. *an der eben genannten Krankheit leidend* Suçr. 2,78,1.

सिकतावत् (von सिकता) adj. *griesig, sandig* P. 5,2,105. AK. 2,1, 11. AV. 1,17,4.

सिकतावर्त्मन् *eine best. Krankheit des Augenliedes* Çârṅg. Saṁh. 1,7,87.

सिकतासिन्धु N. pr. einer Oertlichkeit Râġa-Tar. 4,279.

सिकतिन s. सिकतिल.

सिकतिल (von सिकता) adj. *kiesig, sandig* P. 5,2,105. AK. 2,1,11. Med. t. 171. नदीतीर Spr. (II) 5939. कनकसिकतिलस्थली Prab. 101, 15 nach der richtigen Lesart (सिकता im Text, सिकतिन der eine Schol.; स्थली gehört nicht zum Verse).

सिकत्य (wie oben) adj. dass. VS. 16,43.

सिक्त s. u. सिच्. Davon °ता f. *das Begossenwordensein:* तरोरिवार्कतापेन नैशाम्बुलवसिक्तता (असधयिति) Râġa-Tar. 3,266.

सिक्ता f. = सिकता Râġan. 13,141.

सिक्ति (von 1. सिच्) f. *das Giessen, Ausgiessen* ṚV. 10,100,11. रेतःसि: Ait. Br. 2,38.

सिक्थ Uṇâdis. 2,7. 1) *der Satz von gekochter Reisbrühe:* तण्डुलानां सुसिद्धानां चतुर्दशगुणे जले । रसः सिक्थैर्विरहितो मण्ड इत्यभिधीयते ॥ Bhâvapr. im ÇKDr. unter मण्ड. Suçr. 1,229,14. °सार 170,6. 2,119,1. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 230,1. 1,229,15. — 2) m. *ein Mundvoll gekochten Reises, in eine Kugelform geknetet,* Trik. 3,3,281. H. an. 2, 222. Med. th. 14. Viçva bei Uġġval. zu Uṇâdis. 2,7. Kâçikh. 81,38 (nach

Aufrecht). भक्त° dass. Halâj. 5,43. °द्रुप Kathâs. 108,77. प्राग्भुक्तसिक्थे (neutr. du.) 80. — 3) n. *Wachs* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Râǵan. 13,77. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,25. Kâlaćakra 2,144. 3,22. — 4) n. *vierzig Perlen im Gewicht von einem* Dharaṇa Varâh. Bṛh. S. 81, 17 (vgl. v. l.). — 5) n. *Indigo* H. an. Viçva a. a. O.

सिक्थक 1) = सिक्थ 1) am Ende eines adj. comp.: अ° Mad. 11,9. घनसिक्थिका 8. — 2) भक्त° = सिक्थ 2) AK. 3,4,2,5. — 3) n. *Wachs* AK. 2,9,106. H. 1214. Halâj. 2,400. Râǵan. 13,77. Bala im Comm. zu Naish. 3,123. Suçr. 2,153,1. Varâh. Bṛh. S. 26,8. — Vgl. मधु°.

सिद्य m. *Krystall* Çabdârthak. bei Wilson.

सिगृडी und सियुडी f. *eine best. Pflanze* Râǵan. 4,167. — Vgl. शिमृडी.

सिङ्गपिटि m. N. pr. eines Dichters Z. d. d. m. G. 27,95.

सिङ्गभट्ट m. N. pr. eines Autors; davon °भट्टीय *ein von ihm verfasstes Werk* Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,41.

सिङ्गणदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 471.

सिङ्गाण m. = शिङ्गाण *Rotz*: लोह° Schol. zu Kâtj. Çr. 16,3,19.

सिङ्गाणक m. = शिङ्गाणक *Rotz* Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,18.

सिच्, सिञ्चति, °ते Dhâtup. 28,140 (क्षरणे). P. 7,1,59. Vop. 13,1. सिषेच, सिषिचे, in der älteren Sprache सिसिचतुस्, सिसिचे; aor. असिचत्, med. असिचत und असिक्त P. 3,1,53. fg. Vop. 8,91. 13,1. सेद्यति, सेक्ता vgl. Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10). pass. सिच्यते, (अभि) षेचि; सेक्तुम्; सिक्त्वा und सिच्य (episch). 1) *ausgiessen, begiessen; einschenken* (eine Flüssigkeit): उत्सम् Ṛv. 1,85,11. 2,16,7. अवतम् 8,61,10. कुम्भान् 1,116,7. मधु AV. 6,22,2. 132,1. सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै Ṛv. 3,32,15. सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् 4,43,6. 10,21,3. Vâlakh. 1,6. VS. 20,28. घर्मे पयः Çâṅkh. Br. 5,10,10. सर्पिर्वोदकं वा Khând. Up. 4,15,1. असिञ्चन्नुदकम् R. Gorr. 2,111,31. अम्भांसि रुक्मकुम्भेन मूर्ध्नि Bhatt. 19,23. वाचि सत्यम् Spr. (II) 2376. अमृतमिव ते सिञ्चतु वचः Z. d. d. m. G. 27,28. अपि सिञ्चेः कृशानौ त्वं दर्पम् Bhatt. 8,92. सिषिचुस् R. 2,103,26. सुरायां सिच्यमानायाम् AV. 6,69,1. पूर्णं पूर्णेन सिच्यते 10,8,29. वारियाराः सखीभिर्वदनेषु सिक्ताः Ragh. 16,66. सिञ्चंस्तोयेन कौरवम् MBh. 8,80. वृतं पयसा Spr. (II) 980. Megh. 27. Mârk. P. 16,9. बाष्पैर्वसुंधराम् Râǵa-Tar. 4,361. क्लैर्ग्रामान् so v. a. *mit Wasser versehen* 5,110. सिञ्चन्त्यः पुंसः *mit Wasser bespritzend* Bhâg. P. 4,6,25. 7,2,32. 9,18,8. सिषेच R. 4,22,24. सिषिचुस् MBh. 1,8153. 7,307. 1181. 1184 (शरैः). R. 2,103,5. Mârk. P. 66,27. Bhâg. P. 1,10,4. 11,30. सिषिचे MBh. 1,5422. R. 5,20,1. असिचन् Kathâs. 26,57. सिक्त्वा MBh. 7,1177. Kathâs. 49,24. Vet. in LA. (III) 15,1. सिच्य Hariv. 7770. सिच्यमान इव द्रुमः M. 9,255. Spr. (II) 5099. सिक्ता राजमार्गाः MBh. 3,3015. R. Gorr. 1,78,6. 3,70,10. 76,32. 4,44,86 (सुषिक्त). Kâm. Nîtis. 19,60. Megh. 104. Ragh. 1,70. 3,3. 12,5. Çâk. 84, v. l. (अ°). Spr. (II) 2488. 5176. 6691. Varâh. Bṛh. S. 54,112. 55,26. 59,2. 69,16. Kathâs. 27,121. 34,14. Râǵa-Tar. 5,376. Bhâg. P. 1,11,15. 4,7,41. (सपत्न्यस्ते) अवमानावसेकेन त्वया सिक्ताः Hariv. 7025. सिक्तसंमृष्ट gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. MBh. 5,7524 (सिक्तं संमृष्टशोभितम् ed. Calc.). Bhatt. 5,90. अस्य मूर्ध्नि (st. मूर्धानं) रक्तौघधारया। सिञ्चन्त्यौ Pańkar. 3,15,9. ohne Object: शरदि मेघानां सिञ्चतामपि गर्जताम् Spr. (II) 5141. — 2) namentlich den Samen *ausgiessen* Ṛv. 6,70,2. 7,33,13. AV. 11,5,13. उत्तानायां स्त्रियां पुमान्रेतः सिञ्चति Kâṭh. 20,6. Muṇḍ. Up. 2,1,5. स्वप्ने रेतः सिक्त्वा M. 2,181. 11,170. 173. रेतः सिषिचतुः कुम्भे Bhâg. P. 6,18,5. स्त्रियां सिञ्चति Ait. Up. 4,1. यदा वै स्त्रियै च पुंसश्च संतप्यते ऽथ रेतः सिच्यते Çat. Br. 3,5,3,16. रेतः सिक्तम् Ait. Br. 3,33. Çat. Br. 1,7,2,14. 11,4,1,7. — 3) *giessen* (Erz u. s. w.): वज्रम् AV. 11,10,12. Ait. Br. 4,1. TS. 2,4,12,2. 5,2,2. युवोः सिक्ता विषुरूपाणि सव्रता Ṛv. 6,70,3.

— caus. सेचयति *begiessen*: Bäume Spr. (II) 1171. Varâh. Bṛh. S. 55,15. सेचित 21. राजमार्गेषु चन्दनोदकसेचितम् (so die neuere Ausg.) so v. a. राजमार्गाः °सेचिताः Hariv. 6282.

— desid. सिसिक्षति P. 8,3,61, Schol. Vop. 19,17.

— अन्वति *darüber hingiessen*: über eine Fussspur TBr. 1,4,2,6.

— व्यति, partic. °षिक्त häufig fehlerhaft für °षक्त. Ausser den unter सञ्ज् mit व्यति erwähnten Stellen (st. MBh. 10,7329 ist 13,7329 zu lesen) auch Hariv. 11799 nach der Lesart der neueren Ausg. st. व्यतिरिक्त der älteren; nach Nîlak. auch hier = मिश्रित.

— अनु *giessen in, auf* loc.): रेतः स्त्रियामनु षिच्यते AV. 6,11,2. कर्ते Lâṭj. 8,8,3. Çat. Br. 3,8,2,7. Kâtj. Çr. 6,6,4. घृतानुषिक्त *begossen mit* TS. 5,2,2,4.

— अप *giessen auf* (loc.) Sarvadarçanas. 25,15 wohl fehlerhaft für अव oder उप.

— अभि, °षिञ्चति, अभ्यषिञ्चत् VS. Prât. 3,63. P. 8,3,63. 65. 1) *hingiessen, begiessen, besprengen* Ṛv. 1,121,6. मह्रान्तं कोशमुदचाभि षिञ्च AV. 4,15,16. 6,57,2. 122,5. 136,3. 10,9,27. स्थाणुमुदकेन Çat. Br. 9,5,2,14. अग्निं घृतेन 2,2,2,19. 4,2,16. 23. 5,2,2,12. Ait. Br. 3,36. यं द्रोणकलशादिरभिषिञ्चन्ति 1,3. Gobh. 2,1,7. 3,4,7. Âçv. Gṛhj. 1,11,10. Jâǵn. 1,280. मन्त्रपूतेन जलेन Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. शरीराणि जलैः MBh. 3,9938. तं ते ऽभिषिषिचुर्बाणैर्मेघा गिरिमिवाम्बुभिः 7,1842. 4593 (med.). R. 1,38,14 (med.). शितशरशतैः, धारापातैः Megh. 49. Kathâs. 6,144. Bhâg. P. 3,10,46. Pańkat. 50,9. 10. Bhatt. 6,21. 15,3 (अभ्यषिचंस्तोयैः zu lesen). अमृताभिषिक्ता Kaurap. 29. अन्नेनाभिषिक्ताः (= संक्लिन्नाः, संतर्पिताः Comm.) Maitrjup. 6,12. *hingiessen, sprengen*: अभ्यषिचताम्भः, अभ्यषिक्त वारीणि पितृभ्यः Bhatt. 6,23. *besprengen* und zugleich *weihen* Kathâs. 14,66. 113,87. Râǵa-Tar. 5,476. med. *sich baden*: सवनेष्वभिषिञ्चते (so ed. Bomb.) MBh. 12,8894. pass. dass.: मद्रेश्वरस्य त्रिस्थाने यो नरस्त्वभिषिच्यते 13,1702. — 2) *begiessen* (mit Wasser) *zum Zeichen der Weihe, weihen* AV. 3,22,6. 4,8,5. 16,1,9. 19,31,12. साम्राज्येन VS. 9,30. 10,1. TS. 3,1,2,11. TBr. 2,7,6,2. श्रिया 3,10,9,13. सौत्रामण्या Çat. Br. 12,8,3,1. तन्त्रेण 25. Ait. Br. 8,5. 7. 12. Çat. Br. 5,2,2,18. fg. पृथी वैन्यो मनुष्याणां प्रथमो ऽभिषिषिचे *wurde geweiht* 3,5,4. येनैनमेतदभिषिञ्चति तस्याभिषिक्तस्य केशान्प्रथमान्प्राप्नोति 5,3,1. इदं ते राज्यमभिषिक्तो ऽस्मि 9,3,2,11. स्थापत्याय Pańkav. Br. 17,11,6. — MBh. 3,16912. 4,1139. 5,60. विचित्रवीर्यं राजानम् 5947. fg. R. 1,38,30. रामं युवराजानम् 2,2,19. 35,29. 44,15. 67,33. 72,27. R. Gorr. 2,3,20 (अभिषेद्ये zu lesen). 22. 61,6. 3,53,7. 4,25,34. fg. Ragh. 17,13. 19,1. Varâh. Bṛh. S. 48,50. 54. fg. Kathâs. 20,111. Mârk. P. 25,8. Verz. d. Oxf. H. 268,*b*,8. Râǵa-Tar. 5,413. 462. Bhâg. P. 1,15,38. 4,14,2. 5,9,16. 15,8. 9,4,31. आर्यपादुके acc. du. R. 2,115,24 (127,16. fg. Gorr.). राज्ये MBh. 1,3531. 5178. 14,72 (med.). R. 1,43,11. 71,14. R. Gorr. 2,5,21. Kathâs.

7,103. 20,215. Râǵa-Tar. 5,237. Bhaṭṭ. 3,2 (med.). राज्येषु R. Gorr. 1,73,13. लङ्काराज्ये R. Gorr. 1,4,101. अटवीराज्ये Hit. 41,1. 112,15. साम्राज्ये Prab. 3,10. पौवराज्ये R. 2,52,32. Kathâs. 30,57. Râǵa-Tar. 5,22. सैनापत्ये MBh. 1,529. 3,14424. Vikr. 161. Kathâs. 123,68. सर्वश्वापदप्रभुत्वे Pańkat. 63,17. लङ्कायाम् so v. a. लङ्काराज्ये R. 1,1,79. साम्राज्ये 71,19 (अभ्यषिञ्चन् mit der ed. Bomb. zu lesen). सप्तसु द्वीपेषु Mârk. P. 53,16. पतत्रीणामिन्द्रत्वेन (Nîlak. zerlegt इन्द्रत्वेनाभ्यषिञ्चत in इन्द्रत्वे नाभ्य° und erklärt ना durch नरः = विष्णुपद्मगर्भः!) MBh. 1,1470. राज्येन R. 5,89,16. 25 (लङ्कायाम्). सैनापत्येन देवानाम् MBh. 3,7036. 8,359. med. sich weihen, sich weihen lassen: अभिषिञ्चस्व MBh. 3,14414. देवानां सैनापत्ये (so ed. Bomb.) 14423. मङ्गलैः R. 2,23,30. राज्येन 101,9. एतद्व्रतकाराणे च देवदेवो वृषध्वजः। पुराभिषिषिचे (!; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart) Hariv. 7822. st. °षिञ्चस्व fehlerhaft °षिच्यस्व Hariv. 4004 (°ञ्चस्व die neuere Ausg.). R. Gorr. 2,20,34 (°ञ्चस्व Schl.). राज्ये 119,32. राज्येन 110,7 (°ञ्चस्व Schl.). sogar in act. Bed. diese Form: अभिषिच्यस्व लङ्कायाम् — विभीषणम् 5,92,2. — Vgl. अभिषेक fgg. und मूर्धाभिषिक्त (auch R. 2,26,13). — caus. 1) begiessen: तोयधाराभिषेचित Hariv. 6227. Pańkar. 3,9,15 (अभिषेचयतात्). 14,18. — 2) weihen Hariv. 2336. R. 2,22,12 (med.). 3,53,18. 6,2,20. Râǵa-Tar. 5,286. विजयाय MBh. 1,1989. राज्ये Hariv. 12502. R. Gorr. 2,74,63 (आत्मानम् med.). 106,15. 4,8,53. Râǵa-Tar. 1,70. 5,303. महाराज्ये MBh. 5,5940. पौवराज्ये 1,2138. 3,16912. Hariv. 12501. R. Gorr. 2,6,7. 9,33. Kâm. Nîtis. 7,6. कौलपत्ये R. 7,59,2,39. प्राच्यां दिशि Hariv. 12509. लङ्कायाम् R. 6,4,29. पौवराज्येन 2,9,2 (med.). °षेचितुम् (oder zum simpl.) Hariv. 6142. R. Gorr. 2,45,24. आत्मानम् sich weihen lassen R. 2,53,27 (med.). 79,5. 102,3. उर्व्याम् 72,53 (med.). med. allein dass.: शंतनुः कनीयानभिषेचयां चक्रे Nir. 2,10. act. in derselben Bed. R. 2,82,6. — desid. अभिषिषिक्षति Schol. zu P. 8,3,64. 112 und zu 8,3,64, Vârtt. 3. — intens. अभिसेसिच्यते P. 8,3,112, Schol.

— अन्वभि med. sich von Jmd (acc.) weihen lassen MBh. 12,2803.

— समभि 1) begiessen, benetzen: ता (नद्यः) मां समभिषिञ्चन्तु Hariv. 9518. — 2) weihen Kathâs. 50,208.

— अव 1) begiessen, hingiessen auf (acc., loc.): बर्हिः Kâtj. Çr. 4,4,13. 18,4,2. शिरसी उदकुम्भेन Âçv. Gṛhj. 1,7,20. चात्वाले Kâtj. Çr. 6,6,13. पार्श्वदेशे Kauç. 44. 7. गोमूत्रेण 41. 88. Gobh. 2,2,16. °सिक्त begossen, besprengt MBh. 1,4953. 7730. 4,1639. 7,4594. 13,291. Hariv. 8440. R. 2,64,26 (66,25 Gorr.). 5,20,18. 49,12. Sarvadarçanas. 25,11. अवसिक्तेव (अवातिक्तेव! die neuere Ausg.) रोषेण Hariv. 7064. अवसिञ्चित (st. dessen अवसेचित 6,4434) dass. MBh. 7,7319. — 2) ausgiessen: अपामञ्जलिम् Gobh. 3,4,9. पीतशेषम् 10,19. — अवसिक्त Hariv. 4301 (in der neueren Ausg.) und R. 5,52,5 fehlerhaft für अवसक्त. Vgl. अवसेक fgg. und मूर्धावसिक्त. — caus. begiessen, besprengen MBh. 6,4434. 13,5056. Varâh. Bṛh. S. 55,20.

— आ 1) eingiessen, einschenken, einfüllen ṚV. 3,48,2. आसिञ्चन्तीरवतंपः समुद्रम् 5,85,6. आ तू षिञ्च कण्वमन्तम् giesse voll d. h. gieb reichlich zu trinken 8,2,22. 9,7. 17,5. आ तु हि षिञ्च सोमं वीराय 32,24. 61,13. Vâlakh. 5,3. रसमोषधीषु AV. 4,27,2. घर्मे पयः 7,73,6. धन्वन्नुदकम् 6,100,2. मुखे Çat. Br. 3,5,2,3. रेतः 14,9,4,20. सर्पिः 2,1,4,5. Âçv. Gṛhj. 1,20,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,3. Kâtj. Çr. 6,2,17. 8,13. 7,3,18. शीतास्वप्सूष्णाः Pâr. Gṛhj. 2,1. med.: आ व इन्द्रं क्रिविं यथा सिञ्च इन्दुभिः ṚV. 1,33,1. आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिम् giess dir ein 3,47,1. आसेचम् absol. Kâtj. Çr. 9,4,16. partic. आसिक्त AV. 4,7,1. 12,3,24. Çat. Br. 12,1,3,22. यथोदकं शुद्धे शुद्धमासिक्तम् Kaṭhop. 4,15. — 2) begiessen, besprengen: ब्रह्माण्डं तरंगैः Spr. (II) 914. नेत्रोदैर्दुहितुः शिखाः Bhâg. P. 3,22,25. 4,28,47. 5,20,19. 7,5,21. 9,9,11. 11,26. 10,5,14. 60,28. Pańkar. 3,14,36. अमृतेन श्रुतिम् Kathâs. 47,112. — Vgl. आसिच्, आसेचन. — caus. eingiessen, zugiessen: Wasser Kauç. 68. 136. Âçv. Gṛhj. 2,8,15. 9,5. तप्तमासेचयेत्तैलं वक्त्रे श्रोत्रे च पार्थिवः (eine caus. Bed. anzunehmen ist nicht unerlässlich) M. 8,272. med. sich aufgiessen lassen Âçv. Çr. 1,8,2.

— अन्वा s. अन्वासेचन.

— अभ्या begiessen: बलिशेषमद्भिः Gobh. 1,4,19. Suçr. 1,164,10.

— अध्या eingiessen: कंसे रसम् Gobh. 1,4,6.

— अभिपर्या umgiessen: स्रुचि Ait. Br. 7,5.

— व्या (vertheilend) giessen Âçv. Çr. 3,10,25.

— समा zusammengiessen, -schütten Kâtj. Çr. 5,5,25. 8,8,33. Kauç. 17. Çat. Br. 9,2,2,1. Kâtj. Çr. 18,3,5. 7. समासिञ्चतु ein damit anfangender heiliger Spruch Jâǵń. 3,282. (ते माम्) समासिञ्चन्ति शास्तारः क्षौद्रं मध्विव मक्षिकाः so v. a. die giessen (Weisheit) in mich wie Bienen Honig (in die Waben) MBh. 12,4585 = 13,2171. — Vgl. समासेचन.

— अभिसमा dass.: शान्त्युदकमुखोदकं चैकधा Kauç. 53.

— उद् 1) aufgiessen, auffüllen; überfüllen: उद्ना सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वम् ṚV. 7,16,11. 10,105,10. VS. 20,28. तदेक उत्सिच्य चक्षुर्यासि Çat. Br. 12,4,2,9. 1,1,2,18. Çâṅkh. Çr. 2,9,21. ततोरेतिसक्ता, मधूत्सिक्ता Kauç. 48. 82. अनुत्सिक्त Çat. Br. 3,2,2,19. Kâtj. Çr. 7,4,29. — 2) pass. überlaufen (von Flüssigkeiten beim Kochen): उत्सिच्यमाने पयसि Bhâg. P. 10,9,5. in übertragener Bed. so v. a. übermüthig werden: न चास्योत्सिषिचे मनः Ragh. 17,43. उत्सिक्त überlaufend, überschwänglich: वित्त Râǵa-Tar. 6,150. मद Bhâg. P. 3,17,29. भक्ति 10,84,26. धनुस् wohl so v. a. zu bersten im Begriff stehend Hariv. 1876. शेफस् strotzend, gespannt Karaka 5,7. am Ende eines comp. überfliessend von, sich nicht zu halten wissend vor, übermüthig gemacht durch: वीर्यबलोत्सिक्त MBh. 1,2491. R. 3,29,26. वीर्योत्सिक्त 1,21,13. 5,78,8. 6,103,7. मद° Varâh. Bṛh. S. 16,39. पितामहवरोत्सिक्त R. 4,10,4. Râǵa-Tar. 5,127. Bhâg. P. 3,17,22. 5,9,18. ohne Ergänzung überkochend, sich überhebend, übermüthig MBh. 1,5545 (उत्सक्त ed. Bomb., = उत्कर्षेण सर्वत्र व्याप्तः Nîlak.). 7,6050. Hariv. 2153. 4308. R. 5,9,56. Kathâs. 18,86. Râǵa-Tar. 3,282. Bhâg. P. 4,14,5. 6,10,13. 8,10,24. °मनस् adj. (= उपप्लुतमनस्, मत्त, उन्मत्त u. s. w. Kull.) M. 8,71. — Vgl. उत्सिक्त, उत्सेक.

— अभ्युद् = उद् 1): व्रतम् Çat. Br. 3,4,3,14. 14,3,2,26. अद्भिः Çâṅkh. Gṛhj. 3,8.

— उपोद् dass.: व्रतम् Çat. Br. 3,2,2,19.

— प्रोद्, partic. प्रोत्सिक्त sich stark überhebend, gar zu übermüthig Sâh. D. 130,2.

— समुद्, partic. समुत्सिक्त überfliessend von, übermüthig gemacht durch: बलदर्प° MBh. 1,843. R. 4,45,4. 6.

— उप *begiessen, aufgiessen* ṚV. 4,57,5. व्रलाषेर्णां AV. 6,57,2. यः तोरमुपसिच्योपहरति 9,6,40. Çat. Br. 14,9,3,22. मूलेषु Kâtj. Çr. 2,7,20. 6,3,13. 19,3,18. उदकेन 25,2,9. मन्त्राग्रूद्र उपसिञ्चति पादौ Kauç. 17. 49. 62. 64. व्यञ्जनैरुपसिक्ते P. 4,4,26. — Vgl. उपसेक्तर् fg.

— नि, °षिञ्चति, न्यषिञ्चत्, निषिषेच Vop. 8,45. 13,1. 1) *nieder —, eingiessen, aufgiessen:* ग्रपः ṚV. 5,83,6. 8. तीव्रं सुतं पञ्चदशं नि षिञ्चम् 10,27,2. Çat. Br. 1,7,4,4. 14,9,3,15. Kâtj. Çr. 4,1,19. 5,4,12. उदपात्रम् 6,10,4. कुशेषु Çâṅkh. Çr. 4,4,7. नस्तो दक्षिणतः *in das rechte Nasenloch* Gṛhj. 1,19. fg. मातरि रेतः Kaush. Up. 1,2. उरसि तारम् R. Gorr. 2,63,3. ग्रमृतं त्वचि Ragh. 3,26. ग्रास्ये वह्निना द्रवमाणं कालायसम् Bhâg. P. 5,26,29. कस्माद्वारत्नसा घस्तमपां कुम्भे निषिञ्चसि MBh. 13,4816. यस्य त्वया — तैलं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिविद्धे Çâk. 89. निषिक्त ṚV. 1,71,8. पुष्करे मधु 8,61,11. Suçr. 1,264,16. Mṛkkh. 76,14. रेतस् Kumâras. 2,57. — 2) *begiessen:* पलाशान् Spr. (II) 1591. Vikr. 23. स्तनद्वयं बाष्पबिन्दुभिः Bhâg. P. 6,14,52. निषिक्त Ṛt. 2,12. — निषिक्त Varâh. Bṛh. S. 2,5 nach Kern fehlerhaft für निषक्त. — Vgl. निषिक्तपा, निषेक fgg. — caus. *begiessen:* पलाशान् R. 2,63,9. *einweichen, netzen* Suçr. 2,355,21. — intens. निसेसिच्यते P. 8,3,112, Schol.

— संनि *eingiessen:* यः श्रोत्रयोरमृतं संनिषिञ्चेत् (so ed. Bomb.) MBh. 1,8246.

— निस्, निष्षिञ्चति P. 8,3,65, Vârtt. 1. *ab —, weggiessen:* निष्षिच्यैतदुष्टमदुष्टमभिपर्यासिच्य Ait. Br. 7,5. निःषिक्तमस्मात्पापकम् Nir. 6,1.

— परा *weggiessen, wegschütten; überh. wegwerfen, beseitigen:* मा नो ग्रर्यमारे ग्रस्मत्परा सिच ṚV. 9,81,3. परा तत्सिच्यते राष्ट्रम् AV. 5,19,6. TS. 2,5,5,1. विषूचीनं रेतः परासिञ्चति 5,2,6,3. पूर्णपात्रम् Çat. Br. 1,5,3,15. 12,4,2,9. 9,2,6. मार्के प्रजां परासिचम् Âçv. Çr. 1,11,8. 6,12,11. मा परासेचि मत्पयः Kâtj. Çr. 25,5,28. Lâṭj. 2,4,7. °घंपरासिक्त (रेतस्) Çat. Br. 7,3,2,11. परासिक्तं विपुलं स्वं बलौघम् *bei Seite geschoben, unschädlich gemacht* MBh. 5,1930. 858.

— परि, °षिञ्चति, पर्यषिञ्चत् VS. Prât. 3,49.62. P. 8,3,63.65. 1) *umgiessen* (in ein anderes Gefäss), *einschenken:* ग्रयं वां परि षिच्यते सोमः ṚV. 4,49,2. घर्मः 8,9,4. 9,11,8. 17,4. 78,2. 107,1. AV. 10,8,29. VS. 20,28. परिषिक्त ṚV. 1,108,4. 2,18,6. 4,1,19. मधूनि 1,177,3. 4,35,9. 6,68,1. — 2) *umhergiessen, übergiessen:* ग्रव्यो वारेषु ṚV. 9,63,10. TS. 5,4,4,1. 2. TBr. 2,1,11,1. Çat. Br. 2,6,1,41. पयसा 12,8,2,8. 14,3,2,25. वेदिम् Kâtj. Çr. 5,9,14. 26,4,5. Çâṅkh. Çr. 1,15,11. Lâṭj. 1,6,7.8. पिण्डान् Gobh. 4,3,26. Âçv. Gṛhj. 1,22,21. गुल्फान् Kauç. 39. 86. 88. MBh. 1,4247. Hariv. 11758. वृक्षान् यथाग्निः परिषिच्यमानः R. Gorr. 2,64,20. 83,38. Suçr. 1,101,13. Spr. (II) 2229. Bhâg. P. 10,75,16. ग्रोदनम् P. 8,1,5, Schol. °सिञ्चित्वा (!) Saddh. P. 4,16,a. परिषिक्त Lâṭj. 5,2,9. — Vgl. परिषेक fgg. — caus. *benetzen, besprengen; einweichen* Suçr. 1,42,18. 47,18. 2,342,10. शीताभिरद्भिरच्छोलाभिर्मां च परिषिञ्चय (warum nicht °षेचय?) MBh. 1,4500. — desid. परिषिषिक्षति P. 8,3,64, Schol.

— प्र 1) *ausgiessen, vergiessen:* Samen Çat. Br. 2,1,1,5. 2,4,15. Âçv. Çr. 2,16,19. Lâṭj. 4,12,17. स्कम्भस्तदग्रे प्रासिञ्चद्धिरण्यं लोके ग्रन्तरा AV. 10,7,28. ग्रजायां घर्मम् TS. 5,4,2,3. Gobh. 1,3,2. 13. Kauç. 40. 122. सकृत्प्रसिञ्चन्त्युदकम् Jâǵn. 3,5. उदपानाश्च कुम्भाश्च प्रासिञ्चन्छतशो जलम् MBh. 5,2999. यत्तोयं तस्मिन्नेव (तोये) प्रसिच्यते 12,10742. कथं नु (wohl न zu lesen) भिद्येत न च स्रवेत न च प्रसिच्येदिति रक्षितव्यम् *ausfliessen* 3,14767. दोषः प्रसिच्यते *ergiesst sich* Suçr. 2,8,6. प्रसिक्त *ausgegossen* Çâk. 152. संजीवनौषधिरसो नु हृदि प्रसिक्तः Uttarar. 44,4 (58,4). — 2) *begiessen:* वह्निं वारिभिः Hariv. 12227. ग्राज्यप्रसिक्तो ह्यि यथा हुताशः MBh. 8,4231. उदकमानीय त्रिः प्रसिच्योदपात्रम् *füllend* Kaush. Up. 2,7. इत्येभिर्हेतुभिस्तस्य त्रिभिश्चित्तं प्रसिच्यते *wird begossen so v. a. erquickt* MBh. 12,839. — Vgl. प्रसेक. — caus. *eingiessen:* पितृपात्रेषु प्रेतपात्रं प्रसेचयेत् Jâǵn. 1,252. पात्रत्रये प्रेतपात्रमर्घ्यं च प्रसेचयेत् Mârk. P. 30,16.

— संप्र pass. *sich ergiessen:* स कृष्णेनाभिपतता क्षोभितो यमुनाह्रदः। संप्राषिच्यत (zu lesen °सिच्यत; संप्राशिर्यत die neuere Ausg., womit °शीर्यत gemeint ist) वेगेन भिद्यमान इवाम्बुदः॥ Hariv. 3654. मांसादेव क्षतात्क्षिप्रं शोणितं संप्रसिच्यते Suçr. 1,327,5.

— प्रति 1) °षिञ्चति *zugiessen, beimischen* TBr. 2,1,2,2. Âçv. Çr. 2,3,5. Kauç. 68. — 2) °सिञ्चति *eine Begiessung —, eine Bespritzung erwiedern* Bhâg. P. 10,90,9. — वृक्षं वृक्षं प्रति सिञ्चति *er begiesst einen Baum nach dem andern* P. 1,4,90, Schol. gehört zum simpl. — Vgl. प्रतिषिच्य, प्रतिषेक.

— वि *vergiessen* TBr. Comm. 3,557,6 v. u. विषिक्त *vergossen:* Samen Çat. Br. 11,5,4,16. — व्यषिच्यत MBh. 13,1952 fehlerhaft für ऽभ्यषिच्यत, wie die ed. Bomb. liest. — intens. विसेसिच्यते Vop. 8,45. 20,4.

— ग्रनुवि *nachgiessen nach* (acc.) AV. 8,10,33.

— सम् 1) *zusammengiessen, begiessen* ṚV. 10,17,13. AV. 2,26,4. सं मा सिञ्चन्तु प्रजया 7,33,1. Suçr. 2,344,1. संसिक्त *begossen, besprengt* MBh. 1,6385. 6,1772. 9,914. 11,514. 12,6330. R. 1,5,8. 2,80,14. R. Gorr. 2,87,17. Kâm. Nîtis. 16,26. Spr. (II) 5788. Kathâs. 7,7. 33,85. 44,74. 107,43. Râǵa-Tar. 4,329. Bhâg. P. 10,5,6. 41,22. Pańkar. 3,8,11. — 2) *giessen so v. a. bilden:* सर्वं संसिच्य मर्त्यम् AV. 11,8,13. — Vgl. संसिच्, संसेक.

2. सिच् f. 1) *Saum, Zipfel eines Gewandes* Halâj. 2,396. पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त ṚV. 3,53,2. माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि 10,18,11. AV. 14,2,51. सिचि बध्नीते Çat. Br. 3,2,1,18. सिच्यन्तगूहयति Kauç. 32. उत्तर° 58. 88. Pâr. Gṛhj. 3,15. = वस्त्र H. 666. — 2) du. *die beiden Ränder so v. a. Horizont:* उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन् ṚV. 1,95,7. — 3) *die äussersten Reihen —, Flügel einer Heeresaufstellung:* राजेव युध्वा नयसि त्वमित्सिचौ ṚV. 10,75,4. ग्रमित्राणाममूः सिचः AV. 11,9,18. 10,20.

3. सिच् ungenaue Schreibart für शिच् *Netz* Bhâg. P. 6,12,8 (सिच् ed. Bomb.).

सिचय m. *Gewand, Tuch* Trik. 2,6,33. H. 666. Halâj. 2,393. Vikr. 7. Râǵa-Tar. 1,1. Wilson, Sâṅkhjak. S. 174. चीन° (vgl. चीनांशुक) Pańkar. 3,5,28.

सिञ्ज gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. davon °मत् adj. ebend.

सिञ्चता f. *langer Pfeffer* Çabdak. bei Wilson, सिञ्जिता ÇKDr. nach derselben Autorität.

सिङ्गाश्वत्थ n. copulative Zusammensetzung gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. सिङ्गास्थ v. l. सिङ्गा vielleicht = सिञ्चता.

सिञ्जित s. u. शिञ्ज्. नूपुरसिञ्जितानि Kumâras. 1,34.

सिट्, सेटति (अनादरे) Dhâtup. 9,18. — Vgl. शिट्, सुट्.

सिण्डाकी f. = शिण्डाकी Suçr. 1,224,16. 233,5.

1. सित (von 3. सा) partic. *beendigt* AK. 3,2,48. H. an. 2,206. Med. t. 70.

2. सित partic. *gebunden* s. u. 1. सि.

3. सित (aus 2. असित, wie सुर aus असुर) Uṇâdis. 3,89. 1) adj. (f. आ) *a*) *weiss, hellfarbig, hell* Nir. 9,26. AK. 1,1,4,22. 3,4,44,88. H. 1392. an. 2,206. Med. t. 70. Halâj. 4,47. वर्णैर्नीलपीतसितारुणैः R. 2,94,20. Ind. St. 2,258. 278. 8,273. Suçr. 1,296,7. Varâh. Bṛh. S. 3,19. 42. 12, 5. 24,35. 53,96. Rinder, Pferde M. 11,130. MBh. 3,11898. R. 5,11,7. 12,34. Kathâs. 22,182. Bhâg. P. 3,2,29. Bart, Haupthaar MBh. 1,8471. 5830. Bhâg. P. 2,7,26. Zähne 3,13,27. 82. Augen Halâj. 2,283. Blüthen Varâh. Bṛh. S. 15,1. AK. 2,4,2,54. 3,28. Senf Pańkat. 158,3 (ed. orn. 57,12). Reis Spr. (II) 2635. Pańkar. 3,9,1. किसलय (= शुद्ध Comm.) Bhâg. P. 5,3,6. °तटसानुकन्दर MBh. 3,1668. सितोच्चशैलोत्तमशृङ्ग R. Gorr. 2,12,38. Gewand, Tuch Spr. (II) 2426. 4102. Vikr. 53. अङ्गराग Kumâras. 7,32. Gesicht bei Kindern Spr. (II) 7423. कोपस्तिमितसिताधर (*bleich*) Râǵa-Tar. 3,293. 5,324. Sonnenschein Ragh. 3,70. Kathâs. 18,4. 403. Bhâg. P. 1,10,17. 11,28. 8,10,13. चामरव्यजन MBh. 2,37. Ragh. 9,66. गृहं सुधया सितम् R. 4,33,21. Ṛt. 1,9. Kathâs. 27,136. भूति° (गिरि) *weiss wie* oder *durch Asche* 50,173. 123,211. गाङ्गमम्बु Spr. (II) 2101. तिल Suçr. 1,198,18. इन्दोर्भाभिर्भानोः सितं भवत्यर्धम् *hell* Varâh. Bṛh. S. 4,1. 11,17. 19. सुराम्सितमुकुटरत्नान् 12,1. ज्योत्स्ना° (eine Nacht) Kathâs. 123,211. °च्छाया Ragh. ed. Calc. 4,5. रात्र्यः Spr. (II) 1700. आतप Râǵa-Tar. 2,167. °सप्तमी *der 7te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Bhâg. P. 7,14,22. Râǵa-Tar. 5,327. पौष 6,187. पक्ष 311. अहन् 312. — *b*) *rein, lauter:* °कर्मन् adj. MBh. 1,3641. — 2) m. *a*) *die lichte Hälfte eines Monats* Varâh. Bṛh. S. 21,9. माघसितोत्थ 10. — *b*) *der Planet Venus* Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 4,22. 9,11. 27. 34. 38. 42. 45 (सिताह्वयः). 17,24. fg. 27. 27,42. Ind. St. 2,279. 283. fgg. — *c*) *Zucker:* सितशैलमुख्याः Varâh. Bṛh. S. 77,11. — *d*) *Saccharum Sara Roxb.* (शर) Nânârthadhvanim. im ÇKDr. *Pfeil* Wilson. — *e*) *Bauhinia candida* Ratnam. 158. — *f*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571. — 3) f. आ *a*) *Zucker* AK. 2,9,43. Trik. 3,3,192. H. 403. H. an. Med. Suçr. 1,377,18. °युक्तेन सर्पिषा 2,327,1. 341,19. 410,20. 449,2. क्षीरं ससितम् 149,5. Varâh. Bṛh. S. 76,6. Spr. (II) 7044 (Conj.). Pańkar. 3,9,1. Vgl. त्रि°. — *b*) *Mondlicht* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *Branntwein* Râǵan. ebend. — *d*) Bez. verschiedener Pflanzen, = पर्वतजाताऽपराजिता Ratnam. im ÇKDr. = श्वेतकण्टकारी Râǵan. 4,33. = वाकुची 63. = विदारी, श्वेतदूर्वा, कुटुम्बिनी, पिङ्गा (?), त्रायमाणा, तेजनी Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,133,19. 2,276,15. — *e*) Bez. einer der 8 Devî bei den Buddhisten Kâlakakra 4,18. — 4) n. *a*) *Silber* H. 1043, Schol. Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *Sandel* Ratnam. 137. — *c*) *Rettig* Râǵan. 7,14. — *d*) *Kümmel* Ratnam. 100.

4. सित *geschärft*, *scharf* fehlerhaft für शित (s. u. 2. शा) Arǵ. 7,7 (°सित MBh. 3,12109). MBh. 7,1078 (शित ed. Bomb.). Spr. (II) 3162.

सितक adj. von सित gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

सितकण्टा und सितकण्टारिका f. = श्वेतकण्टकारी Râǵan. 4,33.

सितकण्ठ m. *eine Hühnerart* (*weisshalsig*) = दात्यूह Çabdar. im ÇKDr.

सितकमल n. *eine weisse Lotusblüthe;* davon adj. °मय Kâlakakra 2,156.

सितकर m. 1) *der Mond* (*weissstrahlig*) Râǵa-Tar. 3,416. — 2) *Kampher* (wie alle Worte für *Mond*) Râǵan. im ÇKDr.

सितकर्णिक m. *Gendarussa vulgaris* Suçr. 2,472,3.

सितकर्णी f. dass. Râǵan. im ÇKDr.

सितकाच m. *Bergkrystall* H. 1243.

1. सितकुञ्जर m. *ein weisser Elephant* Çabdârthak. bei Wilson.

2. सितकुञ्जर 1) adj. *einen weissen Elephanten habend*, *auf einem solchen reitend.* — 2) m. ein N. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

सितकुम्भी f. *weisse Bignonia* Râǵan. 10,51.

सितकेश 1) adj. *weisses Haupthaar habend.* — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12933.

सितक्षार n. *eine Art Borax* Râǵan. 6,245.

सितक्षुद्रा f. = सितकण्टारिका Râǵan. 4,33.

सितगुञ्जा f. = श्वेतगुञ्जा Râǵan. im ÇKDr.

सितचिह्न m. v. l. für सिताङ्क Hâr. 190 nach ÇKDr.

सितच्छत्त्र n. *ein weisser Sonnenschirm* Bhûripr. im ÇKDr.

सितच्छत्त्रा f. *Anethum Sowa Roxb.* (*weisse Blätter habend*) AK. 2,4,5,17.

सितच्छत्त्रित (von सितच्छत्त्र) adj. *in einen weissen Sonnenschirm verwandelt, einen solchen darstellend:* कीर्तिमण्डल Naish. 1,1.

सितच्छद 1) adj. *weisse Flügel* oder *Blätter habend.* — 2) m. *Gans* H. 1325. — 3) f. आ *weisses* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. 8,112.

सितजा f. = सिताखण्ड Râǵan. 14,104.

सितदर्भ m. *weisses* Kuça-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

सितदीधिति m. *der Mond* (*weissstrahlig*) ÇKDr. und Wilson.

सितदीप्य m. *weisser Kümmel* Râǵan. im ÇKDr.

सितदूर्वा f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Ratnam. im ÇKDr.

सितद्रु m. = क्षीरमोरट (vielleicht eine *Clematis*) Ratnam. 237.

सितद्रुम m. vielleicht *eine Birkenart* Hariv. 12410.

सितधातु m. *Kreide* Râǵan. 13,134.

1. सितपक्ष m. *die lichte Hälfte eines Monats* Varâh. Bṛh. S. 21,8. 12. 60,20.

2. सितपक्ष m. *Gans* (*weisse Flügel habend*) Çabdar. im ÇKDr.

सितपट adj. *ein weisses Gewand tragend;* m. N. pr. eines Autors (Conjectur) Weber, Ind. Streifen 1,212. 220.

सितपद्म n. *eine weisse Lotusblüthe* Bhâg. P. 3,21,9.

सितपाटलिका f. *weisse Bignonia* Râǵan. 10,51.

सितपीत adj. *weiss und gelb* Weber, Kṛshṇaǵ. 270.

सितपुङ्खा f. = श्वेतशरपुङ्खा Râǵan. 4,74.

सितपुष्प 1) m. *a*) Bez. verschiedener Pflanzen: = तगर Çabdar. im ÇKDr. = श्वेतरोहित und काश Râǵan. ebend. = शिरीष Râǵan. 9,58. — 2) f. आ *Jasminum Zambac* Çabdar. im ÇKDr. *Sida cordifolia* Râǵan. 4,103. — Suçr. 2,285,15. — 3) f. ई = श्वेतापराजिता Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *Cyperus rotundus* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. auch शित° geschrieben ebend.

सितपुष्पिक *eine Art Aussatz* Vjutp. 220.

सितप्रभ (3. सित + प्रभा) adj. (f. आ) *weiss:* सभा MBh. 2,383.

सितमणि m. *Krystall;* davon °मय adj. *krystallen* Mahâv. 67.

सितमरिच n. *weisser Pfeffer* Râǵan. 6,34.

सितमाष m. *Dolichos Catjang* Hâr. 182.

सितमेघ m. *eine weisse Wolke* R. 2,91,33 (100,31 Gorr.).

सितरक्त adj. (f. आ) *weiss und roth* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,12.

सितरञ्जन adj. *gelb* H. 1394.

सितरश्मि m. *der Mond* (*weissstrahlig*) ÇKDr. und Wilson.

सितलता f. = अमृतस्रवा Râǵan. 3,129.

सितवर्षाभू f. *Boerhavia procumbens Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

सितवल्लीज n. *weisser Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. unter सितमरिच.

सितवारण m. *ein weisser Elephant* Bhâg. P. 8,4,23.

सितशर्करा f. *weisser Zucker* Sâh. D. 2,8. 9. Suçr. Pańkar. 3,11,8.

सितशायका s. सितसायका.

सितशिंशपा f. = श्वेतशिंशपा Râǵan. 9,134.

सितशिम्बिक m. *eine Weizenart* H. 1174.

सितशिव n. *Steinsalz* AK. 2,9,42. Varianten: शितशिव, सितसिव, शीतशिव Comm. zu AK. nach ÇKDr.

सितशूक m. *Gerste* AK. 2,9,15 (nach ÇKDr. eine von Bharata erwähnte v. l.). Trik. 2,9,4 (शित°). Râǵan. 16,33. — Vgl. शीतशूक.

सितशूरण m. *eine Arum-Art,* = वनशूरण Râǵan. im ÇKDr. °सूरण Râǵan. 7,65.

सितसप्ति 1) adj. *mit weissen Pferden fahrend.* — 2) m. Bein. Arǵuna's Kir. 13,19.

सितसर्षप m. *weisser Senf* (— *Senfkorn*) Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 80,12.

सितसायका f. = श्वेतशरपुष्पा Râǵan. im ÇKDr. °शायका gedr.

सितसार m. *Achyranthes triandra Roxb.* Ratnam. 233. °का Râǵan. im ÇKDr.

सितसिंही f. = श्वेतकण्टकारी Râǵan. 4,33.

सितसिन्धु f. *die* Gaṅgâ Çabdar. im ÇKDr.; vgl. Spr. (II) 2101.

सितसिव s. सितशिव.

सितसूरण s. °शूरण.

सितहूण m. pl. *die weissen Hunnen* Varâh. Bṛh. S. 14,61; vgl. श्वेतहूण 16,38.

सितांशु m. 1) *der Mond* (*weissstrahlig*) H. 105, Schol. Spr. (II) 1039. 2655. Naish. 1,12. — 2) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*): °तैल Râǵan. im ÇKDr.

सिताखण्ड m. *Zucker in Stücken* Râǵan. 14,104.

सिताढ्य (3. सित + आढ्या) 1) n. *weisser Pfeffer* Râǵan. 6,34. — 2) f. आ = श्वेतदूर्वा Râǵan. 8,111.

सिताग्र m. *Dorn* Hâr. 91 fehlerhaft für शिताग्र *eine scharfe Spitze habend.*

सिताङ्क m. *ein best. Fisch,* = वालुकागड Hâr. 190.

सिताङ्ग (3. सित + 3. अङ्ग) m. 1) *eine best. Pflanze,* = श्वेतरोहित Râǵan. im ÇKDr. — 2) ein N. Çiva's H. ç. 43 (सिताङ्ग die Hdschr.).

सिताजाजी (3. सित + अ°) f. *weisser Kümmel* Râǵan. im ÇKDr.

सितात्रय und °त्रिक n. = त्रिसिता Râǵan. 22.

सितादि (सिता *Zucker* + आदि *Anfang*) m. *Melasse* Râǵan. im ÇKDr.

सितानन (3. सित + आनन) 1) adj. *ein weisses Gesicht habend.* — 2) m. a) ein N. Garuḍa's Çabdârthak. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14852.

सितापाक m. *geläuterter Zucker* Bhâvapr. 5.

सितापाङ्ग (3. सित + अ°) m. *Pfau* Trik. 2,5,26. Hâr. 90.

सिताब्ज (3. सित + अब्ज) n. *eine weisse Lotusblüthe* Râǵan. 40,482.

सिताभ 1) m. = सिताभ्र *Kampher* Râyam. zu AK. 2,6,3,32 nach ÇKDr. — 2) etwa *Zucker* Pańkar. 3,10,22. vielleicht सिताभेन zu lesen. — 3) f. आ *eine best. Pflanze* (तक्रा) Râǵan. 4,163.

सिताभिकण्टभी f. v. l. für सितालिकण्टभी; s. ÇKDr. unter श्वेतकिणिही.

सिताभ्र (3. सित + अभ्र) m. 1) *eine weisse Wolke* MBh. 3,1719. 13,836 (शिताभ्र ed. Calc.). — 2) *Kampher* AK. 2,6,3,32. H. 643. Hâr. 104 (neutr.): °शकल Spr. (II) 7527 (hiernach die Uebersetzung zu verbessern). — Vgl. सितमेघ.

सिताभ्रक n. *Kampher* Ratnam. im ÇKDr.

सितामोघा (सित + अ°) f. *weisse Bignonia* Râǵan. 10,51.

सिताम्बर (3. सित + अ°) 1) adj. (f. आ) *weiss gekleidet:* शरद्वधू Z. d. d. m. G. 27,72. — 2) m. Bez. *bestimmter* Ǵaina-*Mönche* (vgl. श्वेताम्बर, श्वेतवासस्) Halâj. 2,189.

सिताम्बुज (3. सित + अ°) n. *eine weisse Lotusblüthe* Halâj. 3,58. Ratnam. 146.

सिताम्भोज (3. सित + अ°) n. dass. AK. 1,2,3,40. H. 1162.

सितार्जक (3. सित + अ°) m. *weisses Basilienkraut* Râǵan. 10,161.

सितालक 1) m. = श्वेतमन्दारक Râǵan. im ÇKDr. fehlerhaft für सितालर्क. — 2) f. °लिका *eine best. Muschelart, die Wendeltreppe* Hâr. 111.

सितालता f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Ratnam. 180.

सितालर्क m. *weisse Calotropis* Râǵan. 10,33.

सितालिकण्टभी f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतकिणिही Râǵan. im ÇKDr.

सितावर 1) m. *eine best. Gemüsepflanze* (vulgo सुसुनी) Bhâvapr. im ÇKDr. das Synonym श्वेतावर spricht für die Form सितावर; dagegen सूच्याह्व, सूचीपत्त्रक, सूचीदल für शितावर. — 2) f. ई *Vernonia anthelminthica* Râǵan. im ÇKDr.

सिताश्व (3. सित + अश्व) 1) adj. *mit Schimmeln fahrend.* — 2) m. a) Bein. Arǵuna's MBh. 3,11898. — b) *der Mond* H. 104, Schol. — Vgl. 2. श्वेताश्व.

सितासित (3. सित + 2. असित) 1) adj. a) *weiss und schwarz:* रश्मय: Maitrjup. 6,30 (= Ǵñân. 8,106). व्योम्नि बलाहका: MBh. 7,5442. Mârk. P. 109,65. Bhâg. P. 4,27,14. °रोग wohl *Krankheit des Weissen und Schwarzen im Auge* Verz. d. B. H. No. 934. — b) *gut und schlimm:* कर्मफलानि Maitrjup. 2,7. — 2) m. a) ein N. Baladeva's H. 224. — b) du. *die Planeten Venus und Saturn* Ǵjotist. im ÇKDr.

सितासूय (3. सित + आ°) m. 1) *der Planet Venus* Varâh. Bṛh. S. 9,45. — 2) Bez. zweier Pflanzen: = श्वेतशिग्रु Râǵan. 7,30. = श्वेतरोहित Râǵan. im ÇKDr.

सिति adj. = शिति *weiss; schwarz* Ramân. zu AK. 3,4,44,85 nach ÇKDr.

सितिमन् (von 3. सित) m. *Weisse* Çiç. 1,25.

सितीकर (3. सित + 1. कर) *weiss* —, *licht machen* Sâh. D. 305,7.

सितेक्षु m. = श्वेतेक्षु Râǵan. 14,78.

सितेतर (3. सित + इतर) 1) adj. a) schwarz (dunkelfarbig) H. 17. Kumâras. 1,38. Varâh. Laghuģ. 1,6. H. 1326. Halâj. 2,97. — b) weiss und schwarz Bhâg. P. 10,41,51. — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = श्यामशालि und कुलत्थ Râgan. im ÇKDr.

सितेतरगति m. Feuer Halâj. 1,62.

सितेतरसरोज n. eine blaue Lotusblüthe Çiç. 9,66.

सितोत्पल (3. सित + उ°) n. eine weisse Lotusblüthe Hâr. 179 (शितो° gedr.). Varâh. Bṛh. S. 12,4. 9. 13,1. Spr. (II) 6897. Vet. in LA. (III) 5,4.

सितोदर (3. सित + उ°) m. ein N. Kubera's (weissbauchig) H. 189.

सितोद्भव (3. सित + उ°) n. weisser Sandel Ratnam. 140.

सितोपल (3. सित + उ°) 1) m. a) Kreide Trik. 2,3,6. — b) Krystall Râgan. 4,158. — 2) f. °ला Zucker H. 402. Ratnam. 307. Suçr. 1,162, 14. 2,449,20. 504,9. 496,20. 504,8 (शितो° an den beiden letzten Stellen). Pañkar. 3,13,12. auch °पला 8,12. स° adj. 13,6.

सिद्ध s. u. 1. und 2. सिध्.

सिद्धक (von सिद्ध) 1) m. Vitex Negundo Lin. und Vatica robusta Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 2,258,16. — 2) ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑ ⏑+⏑—⏑⏑⏑— +⏑⏑—⏑⏑—⏑—⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2).

सिद्धकज्जल n. Zauberkraft besitzender Lampenruss Schol. zu Kâvjâd. 2,151.

सिद्धकल्प (?) m. Bez. einer best. Weltperiode Vie de Hiouen-Thsang 165.

सिद्धकाम adj. dessen Wünsche in Erfüllung gegangen sind R. 4,44,105.

सिद्धकामेश्वरी f. eine der fünf Formen der Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr.

सिद्धकार्य adj. der seinen Zweck erreicht hat Kathâs. 121,134.

सिद्धकेरल n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158.

सिद्धक्षेत्र n. ein von Siddha's bewohntes Gebiet, ein Land der Glückseligen; auch N. pr. bestimmter heiliger Gebiete MBh. 3,8240. Kathâs. 18,234. 345. 66,2. 107,73. 80 (°पर्वत). Mârk. P. 109,58. Râgа-Tar. 3, 338. Pañkar. 2,6,4. Verz. d. Oxf. H. 20,b, 43. 21,a, 32. 53,a, 6. 79,a, 30. क्षेत्रं सिद्धसमाख्यम् 149,b,10. fg. — Vgl. सिद्धिक्षेत्र.

सिद्धखण्ड Titel eines Abschnittes im Rasaratnâkara Verz. d. B. H. No. 963.

सिद्धगङ्गा f. die Gaṅgâ der Glückseligen, ein N. der Mandâkinî Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. R. 2,95,9.

सिद्धगति f. in eig. und übertr. Bed. (प्रतिकृतौ) gaṇa द्वैपवादि zu P. 5,3,100.

सिद्धगुरु m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 82,9.

सिद्धग्रह m. der Dämon der Glückseligen, Bez. eines best. Tobsucht erzeugenden Dämons: श्रवमन्यति यः सिद्धान्क्रुद्धाश्चापि शपति यम् । उन्माद्यति स तु क्षिप्रं ज्ञेयः सिद्धग्रहस्तु सः ॥ MBh. 3,14502.

सिद्धजन m. die Glückseligen (s. सिद्ध) R. 2,95,9.

सिद्धजल n. das Wasser der Glückseligen, Bez. des sauren Reisschleims Hâr. 115. — Vgl. सिद्धसलिल.

सिद्धतापस m. ein mit übernatürlichem Wissen und Vermögen ausgestatteter Büsser Daçak. 21,1 v. u. fem. ई Kathâs. 42,26. 43,192. 196. 65,239.

सिद्धता (von सिद्ध) n. 1) richtiges Auskommen, das Sichergeben, Sichherausstellen in genügender Weise AV. Prât. 4,6. Siddhântak. 4. Vârtt. zu P. 4,1,130. Nîlak. 52. Sâh. D. 30,2. — 2) das Bewiesensein Sarvadarçanas. 9,14. 51,16. — 3) das Bekanntsein Bhâg. P. 7,6,10. — 4) Vollkommenheit, ein vollkommener Zustand Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162 (daneben स्र°). — 5) die Stellung eines Siddha, eines Glückseligen R. 3,65,5. Pañkar. 1,8,23.

सिद्धदर्शन n. das Schauen der Glückseligen (obj.) Verz. d. Oxf. H. 230,b,45.

सिद्धदेव m. ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

सिद्धद्रव्य n. ein mit Zauberkraft versehener Gegenstand Verz. d. B. H. No. 905.

सिद्धधातु m. Quecksilber Trik. 2,9,34.

सिद्धधामन् n. die Stätte der Glückseligen, = सिद्धक्षेत्र Kathâs. 18,351.

सिद्धनागार्जुन m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 904. davon adj. °ीय von ihm verfasst Notices of Skt Mss. 1,137.

सिद्धनाथ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110,a,26. Aufrecht scheint das Wort als Appellativum zu fassen.

सिद्धपति m. Bein. Mudgaragomin's Târan. 64.

सिद्धपथ m. die Bahn der Glückseligen so v. a. der Luftraum Bhâg. P. 6,10,25.

सिद्धपद n. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit Bhâg. P. 3,33,31.

सिद्धपात्र m. N. pr. 1) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2568. — 2) eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,11.

सिद्धपाद m. N. pr. eines Joga-Lehrers Wilson, Sel. Works 1.214. Hall 16. Verz. d. Oxf. H. 233,b,1 v. u. Varianten: शुद्धपाद und श्रीपाद.

सिद्धपीठ m. eine Stätte der Glückseligen ÇKDr. nach einem Tantra.

सिद्धपुर n. die Stadt der Glückseligen, N. pr. einer in den äussersten Norden verlegten mythischen Stadt Golâdhj. Bhuvanak. 17. 27. Comm. zu 30. 44. Ârjabh. 3,13. Reinaud, Mém. sur l'Inde 341. Verz. d. B. H. No. 1240. Verz. d. Oxf. H. 39,b,25. verkehrt ist die Auflösung सिद्धात्पुरात् Golâdhj. Bhuvanak. 26.

सिद्धपुष्प m. wohlriechender Oleander, Nerium odorum Ait. Râgan. 10,11.

सिद्धप्रयोजन 1) m. weisser Senf Râgan. im ÇKDr.; vgl. सिद्धसाधन. — 2) f. °ना Kresse, Lepidium sativum Dravjag. in Nigh. Pr.

सिद्धबुद्ध m. N. pr. eines Joga-Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233,b,2 v. u. Hall 16. शुद्धबुद्धि v. l.

सिद्धभूमि f. Zauberland Pañkat. 242,5.

सिद्धमत n. die Ansicht der Glückseligen Verz. d. Oxf. H. 251,a,41.

सिद्धमनोरम m. Bez. des zweiten Tages im Karmamâsa Ind. St. 10,296.

सिद्धमन्त्र m. 1) Zauberspruch v. l. in Vet. in LA. (III) 14,14. 22. Spr. (II) 7046. Glr. 10,12. — 2) Titel eines von Koçavabhatta verfassten Nighaṇṭu Nigh. Pr. Einl.

सिद्धमातृका f. 1) Bez. eines best. Alphabets (سدّ ماتْرك) Reinaud, Mém. sur l'Inde 297. — 2) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 49,a,36.

सिद्धमानस adj. befriedigten Herzens R. Gorr. 1,67,19.

सिद्धमोदक m. eine Art Zucker (तवराजोद्भवखण्ड) Râgan. im ÇKDr.

सिद्धयात्रिक s. सिद्धियात्रिक.

सिद्धयामल n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,b,23. सिद्धि° v. l.

सिद्धयोग m. *ein richtiges, wirksames Mittel* Kathâs. 20,190 (vielleicht सिद्धियोग zu lesen). Verz. d. B. H. No. 966. °संग्रह m. Titel einer Schrift No. 904. Verz. d. Oxf. H. 113,b,17. fg. als neutr. (!) in der Bed. *Zaubermittel* Verz. d. B. H. No. 904.

सिद्धयोगिनी f. 1) *Zauberin, Fee, Hexe* Kathâs. 37,161. 192. — 2) ein N. der Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,b,38.

सिद्धयोगेश्वर n. (sc. तन्त्र) Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 151.

सिद्धाङ्ककल्प m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,89.

सिद्धरत्न adj. *im Besitz eines Zauberjuwels seiend* Kathâs. 108,197. 109,15. 79. 92.

1. सिद्धरस m. *Quecksilber* Med. s. 65. Aǵajapâla im ÇKDr.

2. सिद्धरस adj. = रससिद्ध *der durch Quecksilber bei Lebzeiten ein* Siddha *wird, nicht mehr den Gesetzen der Materie unterworfen ist* Aǵajapâla im ÇKDr. = धातुप्रभृति Med. s. 65.

सिद्धरसायन adj. *der im Besitz eines Lebenselixirs ist* Kathâs. 41,11.

सिद्धराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 7,263. Journ. of the Am. Or. S. 7,39. fg.

सिद्धरुद्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,1.

सिद्धरूप n. *das Richtige* Kap. 1,99; Comm. zu TS. Prât. 8,19.

सिद्धल N. pr. eines Dorfes Z. f. d. K. d. M. 3,165.

सिद्धलक्ष adj. *das Ziel treffend:* बाण Kathâs. 112,56.

सिद्धलक्ष्मण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 332,c.

सिद्धलक्ष्मी f. wohl *eine Form der* Lakshmî: °मत Verz. d. Oxf. H. 98,a, N. 3.

सिद्धलोक m. *die Welt der Glückseligen* Bhâg. P. 4,29,80.

सिद्धवट 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 60,b,13. — 2) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 18,b,39 (Erklärung des Namens in N. 9). 19,a,34.

सिद्धवत् (von सिद्ध) adv. *als ausgemacht, als bewiesen;* °कर् *für feststehend —, für ausgemacht —, für bewiesen halten:* °कृत्य absol. Sarvadarçanas. 116,13. 132,2. Comm. zu TS. Prât. 14,28.

सिद्धवन n. *der Hain der Glückseligen*, N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,25. सिद्धपुर v. l.

सिद्धवर्ति f. *Zauberdocht* Pańkat. 241,6. 242,13, 17. सिद्धि° ed. Bomb.

सिद्धवस्ति m. *ein stärkendes* (öliges u. s. w.) *Klystier* Suçr. 2,198,6. 228,1. 229,2. 6.

सिद्धवस्तु *ein Syllabar* Hiouen-thsang 1,72. fg.

सिद्धवास m. *Wohnsitz der Glückseligen*, N. pr. einer Oertlichkeit Kathâs. 36,111.

सिद्धविद्या f. 1) *die Lehre der Glückseligen* Pańkar. 1,10,4. — 2) *eine Form der* Mahâvidjâ Tantrasâra im ÇKDr. °दीपिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,141.

सिद्धवीर्य m. N. pr. eines Muni Märk. P. 74,38.

सिद्धसंबन्ध adj. *dessen Verwandtschaft bekannt ist;* s. u. सिद्धार्थ 1) c).

सिद्धसलिल n. *das Wasser der Glückseligen*, Bez. *des sauren Reisschleims* Trik. 2,9,10. — Vgl. सिद्धजल.

सिद्धसाधन 1) m. *weisser Senf* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. सिद्धप्रयोजन. — 2) n. a) *das Beweisen von schon Bewiesenem* Ǵagadîça im ÇKDr. — b) wohl *das Citiren eines Glückseligen* Verz. d. Oxf. H. 88,a,21.

सिद्धसाधित adj. भिषज् *ein Arzt, der ohne eigene Studien die Kunst von einem Andern in der Praxis erlernt hat*, Karaka 1,11.

सिद्धसाध्यक adj. Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantras. im ÇKDr.

सिद्धसारस्वत Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,24. °दीपिका f. desgl. 119,a,2 v. u.

सिद्धसिद्ध adj. *überaus wirksam*, Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantrasâra im ÇKDr.

सिद्धसिद्धान्तपद्धति f. Titel einer Schrift Hall 15.

सिद्धसिन्धु f. *der Fluss der Glückseligen*, Bez. *der* Gaṅgâ Trik. 1,2, 31. — Vgl. सिद्धापगा.

सिद्धसुसिद्ध adj. Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantrasâra im ÇKDr.

सिद्धसेन m. 1) ein N. Kârttikeja's Trik. 1,1,56. Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Astronomen Varâh. Brh. 7,7. Verz. d. B. H. No. 865. °दिवाकर Verz. d. Oxf. H. 152,a, No. 326. 170,b,4 v. u. Hall 166. °दिवाकृत् ebend. °वाक्यकार Sarvadarçanas. 26,12.

सिद्धसेवित adj. *von den Glückseligen verehrt* als Bein. Baṭukabhairava's ÇKDr.

सिद्धसोपान n. *die Leiter zu den Glückseligen* als Titel einer Schrift Hall 18.

सिद्धस्थल n. = सिद्धस्थान Pańkar. 1,6,26.

सिद्धस्थान n. *ein Ort der Glückseligen* Trik. 3,3,327.

सिद्धहेमकुमार m. N. pr. eines Fürsten H. 1535, Schol.

सिद्धहेमन् n. *gereinigtes Gold* Verz. d. Oxf. H. 170,b, No. 380.

सिद्धागम (सिद्ध + आ°) m. Titel einer Schrift Hall 198.

सिद्धाङ्गना (सिद्ध + अ°) f. *Fee, Hexe* Kathâs. 28,190.

सिद्धाचल (सिद्ध + अचल) m. *der Berg der Glückseligen:* °पूजा Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

सिद्धाज्ञ (सिद्ध + आज्ञा) adj. *dessen Befehle vollführt werden* Varâh. Brh. S. 43,9.

सिद्धाञ्जन (सिद्ध + अ° oder आ°) n. *Zaubersalbe* Kathâs. 48,86. Daçak. 30,17.

1. सिद्धादेश (सिद्ध + आ°) m. *eines Wahrsagers Vorhersagung* R. Gorr. 2,29,10. Mrkkh. 105,19. hierher oder zu 2. सिद्धादेश 66,24. 98,8. Vgl. सिद्धान्नामकादेश: Spr. (II) 6758.

2. सिद्धादेश adj. *dessen Vorhersagung sich erfüllt*, m. *Wahrsager* Mrkkh. 35,22. Mâlav. ed. Bomb. 104, 10. Ratnâv. 95,6.

सिद्धान्त (सिद्ध + अन्त) m. 1) *das letzte Ziel, Vorhaben:* सम° adj. *gleiche Ziele verfolgend* Âçv. Çr. 12,8,15. — 2) *ein endgiltiger, feststehender, begründeter Satz, Lehre, Doctrin* (राद्धान्त, कृतान्त, समय, तत्त्व) AK. 1,1,4,13. 3,4,14,67. 24,151. 25,187. Trik. 1,1,116. H. 242. Halâj. 1,110. 5,83. fg. प्रामाणिकत्वेनाभ्युपगतो ऽर्थः सिद्धान्तः Sarvadarçanas. 113,13. यः परीक्षकैर्बहुविधं परीक्ष्य हेतुभिश्च साधयित्वा स्थाप्यते निर्णयः स सिद्धान्तः Karaka 3,8. तन्त्राधिकरणाभ्युपगमसंस्थितिः सिद्धान्तः Njâjas. 1,26. er ist vierfach: सर्वतन्त्र°, प्रतितन्त्र°, अधिकरण°, अभ्युपगम° 27. fgg. Karaka a. a. O. Ind. St. 2,295. MBh. 1,2837. Kap. 1,21. Sâṅkhjak. 71.

Nîlak. 49. 180. Einl. zu Gaim. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10. Comm. zu Vâsavad. S. 18. Spr. (II) 5231. Pańkat. 4,2,16. Sâh. D. 31,10. Kull. zu M. 8,209. Verz. d. Oxf. H. 17,a,2. 23,b, N. 5. 86,b,47. 160,b,7. 227, a, No. 557. Sarvadarçanas. 46,1. पारमेश्वर Prab. 57,14. वेदान्त° 54,10. स्वशास्त्र° Suçr. 1,50,16. शालाक्य° 2,370,14. बुद्ध° LA. (III) 90,1. दिगम्बर° Prab. 46,5. प्रभाकरगुरूणाम् Sarvadarçanas. 135,2. भट्टाचार्याणाम् 134,22. रसेश्वर° 98,21. fg. व्यवहार°, स्व° Comm. zu Kap. 1,106. अ° Suçr. 1,149,14. — 3) im System der Karmamîmâṁsâ *Conclusion und Refutation des erhobenen Einwandes* (das 4te Glied im Adhikaraṇa) Sarvadarçanas. 122,21. 124,6. — 4) *ein astronomisches Lehrbuch* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 2. Gaṇitâdhj. Kâlam. 6. Verz. d. B. H. No. 862. 939. Weber, Ǵjot. 98. Journ. of the Am. Or. S. 6, 418. fgg. Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 24. fg. — 5) *Bez. einer Klasse von Werken* bei den Buddhisten Wassiljew 60. 260. bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,280. fg. *Titel eines best.* Ǵaina-*Werkes* Sarvadarçanas. 41,4. bei den Tântrika steht dem Ansehen nach सिद्धान्त neutr. zwischen वाम und कौल Verz. d. Oxf. H. 91,a,18. — Vgl. अप°, कन्दर्प°, कार्त्तिक°, ज्ञात°, ज्योतिः°, न्याय°, ब्रह्म°, ब्रह्मस्फुट°, भक्ति°, महा°, महादेव°, माघ°, वसिष्ठ°, वाक्य°, वैयाकरण°, व्यास°, शास्त्र°, शिव°, सिद्ध°, सोम° u. s. w.

सिद्धान्तकल्पतरु m. Titel einer philosophischen Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,337.

सिद्धान्तकौमुदी f. Titel einer Grammatik Gild. Bibl. 379. fg. — Vgl. मध्य°, सार°.

सिद्धान्तगर्भ m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 276,a,22.

सिद्धान्तगीता f. desgl. Notices of Skt Mss. 1,170.

सिद्धान्तचन्द्रिका f. Titel verschiedener Schriften Mack. Coll. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 173,a, No. 380. fg. Verz. d. Pet. H. No. 92. Hall 110. 173. °टीका 110.

सिद्धान्तचन्द्रोदय m. Titel eines Commentars zum Tarkasaṁgraha Hall 70. fg. Notices of Skt Mss. 2,250.

सिद्धान्तचिन्तामणि m. Titel eines Werkes Ind. St. 2,246.

सिद्धान्तचूडामणि m. desgl. Verz. d. Cambr. H. 43. 54.

सिद्धान्ततत्त्व n. Titel eines philosophischen Werkes Hall 76. °बिन्दु desgl. 108. °बिन्दुसंदीपन desgl. ebend. °सर्वस्व n. desgl. 77. °विवेक m. Titel eines astr. Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,453. Verz. d. Cambr. H. 56.

सिद्धान्तदीप m. Titel eines philosophischen Werkes Notices of Skt Mss. 1,298.

सिद्धान्तदीपिक (!) n. desgl. Verz. d. B. H. No. 609.

सिद्धान्तदीपिका f. desgl. Hall 99.

सिद्धान्तपञ्चानन m. N. pr. eines Gelehrten Notices of Skt Mss. 1,165.

सिद्धान्तपद्धति f. Titel eines philosophischen Werkes Verz. d. B. H. No. 649.

सिद्धान्तबिन्दु m. = सिद्धान्ततत्त्वबिन्दु Verz. d. B. H. No. 626. Hall 108. °व्याख्या 109.

सिद्धान्तभेदलवसंग्रह m. = सिद्धान्तलेश Verz. d. B. H. No. 632.

सिद्धान्तमञ्जरी f. Titel eines philosophischen Werkes, = न्याय° Verz. d. B. H. No. 699.

सिद्धान्तमणिमञ्जरी f. Titel eines astrologischen Werkes Notices of Skt Mss. 1,173.

सिद्धान्तमुक्तावली f. Titel verschiedener Schriften Gild. Bibl. 415. Verz. d. B. H. No. 693. fgg. Hall 73. 99. 146. °प्रकाश m. 74. Notices of Skt Mss. 2,273.

सिद्धान्तय् (von सिद्धान्त), °यति *feststellen, begründen, in's Klare bringen* Comm. zu Kap. 1,3. सिद्धान्तित Kull. zu M. 1,8.

सिद्धान्तरत्न n. Titel einer Schrift, = दशश्लोकी Hall 114.

सिद्धान्तरहस्य n. Titel verschiedener Werke Verz. d. B. H. No. 845. Verz. d. Oxf. H. 226,b, No. 555. Verz. d. Cambr. H. 46. 57. Ind. St. 2, 252, N. 2. Wilson, Sel. Works 1,131.

सिद्धान्तलक्षणजागदीशी f. Titel einer Schrift; s. unter संयोगिन्.

सिद्धान्तलक्षणक्रोड m. desgl. Hall 33. 37.

सिद्धान्तलघुखमाणिक Titel eines astr. Werkes Verz. d. Cambr. H. 45.

सिद्धान्तलेश m. Titel einer Schrift, = शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रह Hall 153. °संग्रह Verz. d. B. H. No. 632. °टीका Notices of Skt Mss. 1,38.

सिद्धान्तवागीश m. N. pr. zweier Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 106,b, N. 1. 261,a,17. fg. — Vgl. भवानन्द°.

सिद्धान्तवेला f. Titel einer Schrift Hall 171.

सिद्धान्तशिखा f. desgl. Weber, Pratiǵńâs. 73.

सिद्धान्तशिरोमणि m. Titel eines von Bhâskara verfassten astronomischen Lehrbuchs Golâdhj. Praçnâdhj. 58. Gild. Bibl. 505. fgg. Verz. d. B. H. No. 828. 842. fgg. 1166. Verz. d. Oxf. H. 110,b,20. 279,b,41. 338,a,24. 341,a,42. Verz. d. Cambr. H. 43. Ind. St. 1,467 (°प्रकाश). Hall 120.

सिद्धान्तशेखर m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1025. Verz. d. Oxf. H. 104,a,32. 279,b,42. 285,a,35. 341,a,42. Verz. d. Cambr. H. 43. Hall 48. — Vgl. शैव°.

सिद्धान्तसंहितासारसमुच्चय m. desgl. Colebr. Misc. Ess. 2,451. Hall 120.

सिद्धान्तसंग्रह m. desgl. Hall 27. Notices of Skt Mss. 1,194. मिलान्तरार्थः Verz. d. Oxf. H. 263,b, No. 635.

सिद्धान्तसंदर्भ m. Titel eines astr. Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,b,33.

सिद्धान्तसार Titel verschiedener Werke Verz. d. Pet. H. No. 23. Wilson, Sel. Works 1,167. °कौस्तुभ Verz. d. Cambr. H. 74. fg.

सिद्धान्तसार्वभौम Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,324 u. s. w.

सिद्धान्तसुन्दर desgl. Colebr. Misc. Ess. 2,326. fg. 451. Verz. d. B. H. No. 833. Verz. d. Cambr. H. 43. Hall 120.

सिद्धान्तसूक्तिमञ्जरी f. desgl. Notices of Skt Mss. 2,3. Hall 153. °प्रकाश 154.

सिद्धान्तित s. u. सिद्धान्तय्.

सिद्धान्तिन् (von सिद्धान्त) m. = मीमांसक Bhûriprajoga im ÇKDr.

सिद्धापगा (सिद्ध + आ°) f. *der Fluss der Glückseligen, die* Gaṅgâ H. 1082.

सिद्धाम्बा (सिद्ध + अ°) f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 109,a,27.

सिद्धायिका f. N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 24ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 46.

सिद्धारि (सिद्ध + अरि) m. Bez. *eines best. Zauberspruches* ÇKDr. nach dem Tantrasâra.

सिद्धार्थ (सिद्ध + अर्थ) 1) adj. (f. आ) a) *der seinen Zweck erreicht hat* MBh. 5,7546. Hariv. 10003. R. 1,6,7. 42,4. 2,40,25 (39,31 Gorr.). 51, 18 (48,18 Gorr.). 72,37 (74,41 Gorr.). 86,18 (94,18 Gorr.). 88,16. 103,10. R. Gorr. 2,58,10. 109,66. 3,24,10. 4,40,70. Spr. (II) 2602. 3639. Çâk. 27,9. Kathâs. 57,100. 99, 9. 108,175 Bhâg. P. 9,4,32. सु° MBh. 3,3006. अ° R. 3,55,20. Bhâg. P. 4,9,23. — b) *zum Ziele führend, wirksam:* उपाय Hariv. 3145. ओषधी R. 2,25,36. — c) *dessen Absicht, Vorhaben bekannt ist:* सिद्धार्थं सिद्धसंबन्धं श्रोतुं श्रोता प्रवर्तते। ग्रन्थादौ तेन वक्तव्यः संबन्धः सप्रयोजनः॥ इति व्याकरणटीका ÇKDr. — 2) m. a) *weisser Senf (Senfkorn)* AK. 2,9,18. Trik. 3,3,200. H. 1180. an. 3,324. Med. th. 25. Halâj. 2,426. Suçr. 1,71,17. 2,231,3. Varâh. Bṛh. S. 44,5. Kathâs. 32,483. Bhâg. P. 4,9,58. 5,17,21. 25,2. Bhaṭṭ. 14,91. गौर° Kumâras. 7,7. सित° Pañkat. 158,3. — b) = वटवृत Riǵan. 11,121. — c) Bez. *des 53ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,48. fg. — d) N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,25. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566. eines Fürsten 1,2696. eines Rathgebers des Daçaratha R. 1,7,3. 2,36,18. 68,5 (70,5 Gorr.). 7,59,3,26. weltlicher N. Çâkjamuni's Trik. (lies बुद्धे st. वृद्धे). H. an. Med. Halâj. 1,85. Lalit. ed. Calc. 279,4. Burnouf, Intr. 70, N. Lot. de la b. l. 388. 607. Wassiljew 9. 10. N. pr. eines Versuchers (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 393,7. des Vaters von Mahâvîra (dem 24ten Arhant der gegenwärtigen Avasarpiṇî) H. 38. H. an. Colebr. Misc. Ess. 2, 318. Wilson, Sel. Works 1,292. fg. — Kathâs. 44,25. 121. — 3) f. आ N. pr. der Mutter des 4ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 39. — 4) n. (sc. वास्तु) *ein Gebäude mit zwei Hallen, einer im Westen und einer im Süden,* Varâh. Bṛh. S. 53,39. fg. — Vgl. सर्वार्थसिद्ध.

सिद्धार्थक (von सिद्धार्थ) 1) m. a) *weisser Senf (Senfkorn)* Suçr. 1,145, 5. 199,15. 370,14. °तैल 15. 374,14. 2,70,15. 346,14. 393,7. 431,9. Karaka 8,7 (neutr.). Varâh. Bṛh. S. 48,35. Mârk. P. 31,51. 35,10. सित° Pañkat. ed. orn. 57,12. Verz. d. B. H. No. 991. — b) N. pr. zweier Beamter Mudrâr. 152,2. 3. — 2) n. Bez. *einer best. Fettsalbe* Suçr. 2,540,9.

सिद्धार्थमति m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 2,11.

सिद्धार्थिन् m. = सिद्धार्थ *das 53te Jahr im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,a,6.

सिद्धाश्रम m. *die Einsiedelei* (आश्रम) *der Glückseligen,* N. pr. einer best. *Einsiedelei* R. Gorr. 1,4,20. 32,2 (31,3 Schl.). Ragh. 6,46. Verz. d. Oxf. H. 9,b,10. 23. 27,a,41. 77,b,36 (neutr. mit Ergänzung von तीर्थ). Çuk. in LA. (III) 33,1. °पद R. Gorr. 1,32,13.

1. सिद्धासन (सिद्ध + 1. आ°) n. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,21. 236,a, No. 567. 257,a,6.

2. सिद्धासन (wie oben) m. ein N. Skanda's H. ç. 62.

सिद्धि (von 2. सिध्) f. 1) *das Gelangen an's Ziel, Treffen:* शरस्विरेषु लक्ष्येषु (लक्ष्येषु) बाणसिद्धिः Kâm. Nîtis. 14,25. 27. — 2) sg. und pl. *das Zustandekommen, Gerathen, Gelingen, glücklicher Erfolg* (einer Sache); = निष्पत्ति H. an. 2,255. Med. th. 25. सर्वकर्मणाम् Bhag. 18,13. Mârk. P. 118,15. स्वार्थस्य Spr. (II) 1310. 2564. Râǵa-Tar. 2,91. वाञ्छितार्थस्य Varâh. Bṛh. S. 68,92. कार्यं मः सिद्धिप्रायं यथेप्सितम् Kathâs. 33, 84. सिद्धिं गम् M. 2,97. तवैतत्सिद्धिमेतु मे Mârk. P. 61,79. नाथस्तनो वस्तुसिद्धिः Kap. 1,79. साध्य° Spr. (II) 6241. कर्म° Maitrjup. 4,3. R. 1, 57,13. Varâh. Bṛh. S. 71,9. क्रिया° Spr. (II) 5712. 6145. कार्य° R. 5, 35,10. 59,10. Varâh. Bṛh. S. 99,4. योग° 87,46. यज्ञ° M. 1,22. 41,42. R. 2,32,41. धर्म° M. 7,40. Spr. (II) 1494. 3106. तपः° Ragh. 1,94. अर्थ° M. 7,215. R. 2,50,4. Varâh. Bṛh. S. 50,24. 51,10. 68,91. 71,6. 85,4. 86,52. Vop. 5,4. Bhâg. P. 4,21,32. स्वार्थ° Spr. (II) 6320. LA. (III) 86, 9. कार्यार्थ° M. 7,167. योगक्षेमार्थ° Jâǵñ. 1,100. प्रार्थना° Ragh. 1,42. वाञ्छा° Râǵa-Tar. 3,348. वाञ्छित° Vikr. 28. अभिप्रेत° Çâk. 110,7. मनोरथ° Hit. 21,13. अभीष्ट° Vedântas. (Allah.) No. 2. प्रार्थितार्थ° Çâk. 41,11. fg. अभिमतार्थ° Prab. 61,11. एकान्तफल° Spr. (II) 1814. विषयसुख° 4143. 4633. मन्त्र° 6870. विविधघटना° Râǵa-Tar. 2,93. अभिज्ञान° Kathâs. 3,71. प्रतिज्ञा° 124,12. Râǵa-Tar. 3,49. Sarvadarçanas. 59,10. 64,13. 80,3. आधेः स्वीकारयात्सिद्धिः so v. a. *Gültigwerdung* Jâǵñ. 2,60. — 3) *das in-Ordnung-Kommen:* विनायकः कर्मविघ्नसिद्ध्यर्थं विनियोजितः so v. a. *Beseitigung* Jâǵñ. 1,270. व्यापत्तिसिद्धि, वर्त्मव्यापत्तिसिद्धि Verz. d. B. H. No. 933. = अन्तर्धि Med. — 4) *das Zutheilwerden:* स्वर्गादिः. लिप्स्य° Vop. 25,6. त्रैवर्गिकी Bhâg. P. 3,4,16. ब्रह्म° 25,19. — — 5) *glücklicher Ausgang einer Krankheit, Heilung:* भिषक्° *durch einen Arzt* Jâǵñ. 1,266. — 6) *das in-Ordnung-Kommen —, Eingehen ausstehender Gelder:* अधमर्णार्थ° M. 8,47. — 7) *persönlicher Erfolg, Erreichung eines erwünschten Ziels; Glück* M. 6,42. 7,1. 10,62. R. 1,57,19. परा 5,13,20. सोपसर्गा 18,13. 65,9. Kâm. Nîtis. 5,10. Ragh. 1,72 (pl.). 87. Spr. (II) 415. 1714. 2847. 4904, v. l. 6771. 7048. fg. Kathâs. 6,150. 37,42. °विघ्नाः Râǵa-Tar. 2,153. Bhâg. P. 3,2,19. 4,11. 5,20,6. Pañkat. III,76. 256,23. Hit. Pr. 1. Çuk. in LA. (III) 36,8. सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा Bhag. 2,48. 4,22. सिद्धये Mâlat. 45,9. Bhâg. P. 4, 24,62. Kathâs. 18,341. सिद्धौ 346. सिद्धिं शंसन्ति मृगाः R. 3,78,11. 4, 42,14. सिद्धिं दृष्ट्वा सुविपुलाम् Varâh. Bṛh. S. 48,79. अव-आप् 87. R. 1, 62,20. Brahma-P. in LA. (III) 48,17. प्र-आप् Râǵa-Tar. 4,716. भज् R. 7,26,21. गम् 4,57,3. Spr. (II) 4061. अनु-गम् Bhâg. P. 9,6,32. नि-गम् (-यम् fehlerhaft) M. 12,11. Spr. (II) 1147. उप-इ Bhâg. P. 1,15,31. समुप-इ Spr. (II) 1707. समा-सद् Râǵa-Tar. 4,392. = मोक्ष *Befreiung von allen Banden der Welt, Erlösung* H. 74. H. an. — 8) in der Philosophie *Vollkommenheit der Person und Machterlangung des Geistes über die Natur, in Folge derer man Wunder zu vollbringen in Stand gesetzt wird,* Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,34 (vielleicht सिद्धिमूला zu lesen). Sâñkhjak. 46. fg. 49. 51. Jogas. 2,43. Tattvas. 44. fg. (acht). Sarvadarçanas. 96,12. 154,11. 170,6. fgg. 179,2. fgg. Verz. d. Oxf. H. 50,b,12. 88,b,15. fgg. 35. VP. 45. Mârk. P. 56,23. Bhâg. P. 4,18,19. 6,11,25. 8,22,6. 11,15,3. fgg. (achtzehn). Pañkar. 1,4,17. — 9) *Zaubermacht* überh. (öfters in comp. mit dem Gegenstande, der die eigentliche Zauberkraft enthält) Kathâs. 18,375. 20,53. 102. fgg. 25,104. 206. 39,161. 49,164. 167. fgg. 65,52. fg. 73,298. fg. 336. Râǵa-Tar. 3,268. 465. 467. Pañkat. 241,3. Verz. d. Oxf. H. 92,b,1 v. u. 93,a,1. 11. 94,b,27. 99,a,9. fgg. Wassiljew 191. fgg. 196. Târan. 74 u. s. w. am Ende eines adj. comp. °क Kathâs. 124,14.

सिद्धि = योग (von Wilson und im ÇKDr. in der astr. Bed. gefasst) H. an. Med. = पादुका (vgl. गुटिकापादुका° Verz. d. Oxf. H. 90, a, 9. fg. Târan. 101) Med. — 10) *Wirkungskraft, Leistungsfähigkeit:* यथा कालकृताः प्रोक्ता यथारण्यभवास्तिलाः। नाममात्रा न सिद्धौ (v. l. सिद्ध्यै) हि धनहीनास्तथा नराः॥ Spr. (II) 5091. सिद्धिर्भूषयते विद्याम् (fasst man विद्या als *Zauberspruch*, so bedeutet सिद्धि *Zaubermacht;* vgl. 3754) 2167. 2149. सामसिद्धिं न वेत्सि Pańkat. 91,17. — 11) *das Klarwerden, Verständlichwerden:* शब्दस्य Bhâg. P. 3,6,17. — 12) *das Sichergeben* (durch Berechnung u. s. w.), *das sich-als-richtig-Herausstellen, das Folgen, Bewiesensein* Ganit. Bhagrahaj. 9. Golâdhj. Golab. 24. ṚV. Prât. 11, 34. fg. Kaush. Up. 3,3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. Kap. 1,89. 103. fg. Sâṁkhjak. 4. Nîlak. 64. Vedântas. (Allah.) No. 4. Sarvadarçanas. 25, 20. fg. 26,2. 28,14. 29,20. 30,2. 62,19. fg. 72,20. fg. 112,19. 125,18. Bhâshâp. 15. 74. fgg. Comm. zu TS. Prât. 2,20. 25. 47. 4,11. 23. 52. 5,22. 8,13. 18. 13,4. 14,17. 16,2. 12. 21,5. वापीकूपतडागानां गृहस्योपवनस्य च। सामन्तप्रत्ययात्सिद्धिः Spr. (II) 6040. — 13) in der Rhetorik *das Hervorheben verschiedener, sonst nur getrennt erscheinender Vorzüge, an einer und derselben Person,* Sâh. D. 454. 434. — 14) etwa *Kunstwerk:* ग्रामं द्युतुल्पं चैत्यादिसिद्धिभिः Râǵa-Tar. 3, 381. — 15) *eine best. Heilpflanze,* = ऋद्धि, वृद्धि AK. 2,4,3,31. Med. Râǵan. 5,28. — 16) *der Erfolg* personificirt als göttliches Wesen MBh. 1,2794. Varâh. Bṛh. S. 48, 56. Verz. d. Oxf. H. 78,b,32. fg. (°पटलिय), unter den sieben Müttern (s. u. 1. मातर्) H. 201, Schol. (ब्राह्मीणीसिद्धी zu lesen). unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,171. Devî-P. 45 im ÇKDr. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's VP. 54. Mârk. P. 50,21. 28. N. pr. einer Freundin der Danu Kathâs. 50,112. der Gattin Bhaga's und Mutter Mahiman's Bhâg. P. 6,18,2. — Vgl. ग्रति°, ग्रर्थ° (als N. pr. eines Sohnes des Pushja oder Pushpa Hariv. 828), ध्रुव°, प्रबोध°, ब्रह्म°, मनोरथ°, मन्त्र°, महा° (*eine grosse Vollkommenheit* Bhâg. P. 5,20,40), रस°, रूप°, व्यवहार°, शंकर°, शब्द°, सकल°, संग्राम°, सर्वार्थ°, सहज°.

सिद्धिकर 1) adj. (f. ई) *Gelingen —, Glück bringend* Spr. (II) 4119, v. 4. (°करी wäre richtig). 6549. Varâh. Bṛh. S. 98,9. 99,3. — 2) f. ई N. pr. einer *Zauberin* Kathâs. 13,91.

सिद्धिकारक adj. *eine Wirkung ausübend, Etwas bewirkend* Spr. (II) 4821.

सिद्धिकारिन् adj. *ausführend:* कार्यस्य Sâh. D. 88.

सिद्धिक्षेत्र n. *das Gebiet des glücklichen Erfolges, — des Glücks:* तपसाम् Çâk. 99,18. als N. pr. eines heiligen *Gebiets* Hariv. 1356. eines Berges Çatr. 1,352. — Vgl. सिद्धक्षेत्र.

सिद्धिचामुण्डातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, a, 20.

सिद्धिज्ञान n. *sicheres Wissen* Sarvadarçanas. 76,8. 9.

सिद्धिद 1) adj. (f. श्रा) *Gelingen gebend, Glück bringend* Bhâg. P. 3,33, 32. Verz. d. Oxf. H. 23,a,20 (neben श्र°). Çiva Çiv. ein best. Tag Tithjâdit. im ÇKDr. सर्व° Kathâs. 32,137. — 2) m. a) *Putranjiva* (पुत्रंजीव) *Roxburghii Wall.* Râǵan. 5, 28. — b) = वटुकभैरव ÇKDr.

सिद्धिदातर् nom. ag. dass.; °दात्री *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174.

सिद्धिबीज n. etwa *der Same —, die Quelle der Zaubermacht* Pańkar. 1,8,24.

सिद्धिभूमि f. *das Land des glücklichen Erfolges, der Glückseligkeit* Bhâg. P. 3,33,1.

सिद्धिभैरव n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b, No. 160. °तन्त्र 109,a,20. fg.

सिद्धिमन्त् (von सिद्धि) adj. 1) *Erfolg habend, glücklich von Statten gehend* Ragh. 14,55. — 2) *mit Vollkommenheit versehen, ein vollkommener Mann* R. Gorr. 1,67,20. स्वाधीनकुशलाः सिद्धिमन्तः Çâk. 64,23. — 3) *mit Zaubermacht versehen, Z. besitzend* Kathâs. 6,163. 108,204.

सिद्धिमन्त्र m. *Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 88,a,1 v. u.

सिद्धिमन्वन्तर n. N. einer Oertlichkeit Journ. of the Am. Or. S. 7,44.

सिद्धिमार्ग m. *der zum Zauberlande führende Weg* Pańkat. ed. Bomb. 5,54,15. सिद्धभूमिमार्ग ed. Koseg. 242, 5.

सिद्धियात्रिक (so ed. Bomb.) m. *Glücksjäger* Pańkat. 240,16 (सिद्ध°).

सिद्धियोग m. 1) *Anwendung von Zaubermacht, — Zaubermitteln* Kathâs. 18, 274. 20, 190 (सिद्धयोग wohl fehlerhaft). — 2) *eine best. Constellation* Verz. d. Cambr. H. 64. शुक्रे नन्दा बुधे भद्रा शनौ रिक्ता कुजे जया। गुरौ पूर्णा च संयुक्ता सिद्धियोगः प्रकीर्तितः॥ Gjotishsâgara im ÇKDr.

सिद्धियोगिनी f. Bez. *einer Art von Feen* ÇKDr. nach dem Tantrasâra und Vahni-P.

सिद्धिराज् m. N. pr. eines Berges Çatr. 1, 354.

सिद्धिला f. *eine kleine Ameisenart* Çabdârthak. bei Wilson.

सिद्धिवर्ति (so ed. Bomb.) f. *Zauberdocht* Pańkat. 244,6 (सिद्ध°).

सिद्धिवाद m. MBh. 13,6525. fg. = ज्ञानगोष्ठी nach Nîlak.

सिद्धिविनायक m. *eine Form des* Gaṇeça: °पूजनविधि Verz. d. B. H. 136,b (161). °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284,b,24.

सिद्धिसाधन n. *ein Mittel zur Glückseligkeit, Vollkommenheit oder Zaubermacht* Pańkar. 1,8,23.

सिद्धिसोपान n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,a,37. fg.

सिद्धिस्थान n. *ein Ort der Glückseligkeit* Devî-P., Kuṇḍapr. nach ÇKDr. N. pr. einer best. Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 280,a,4. Çuk. in LA. (III) 34,11.

सिद्धीश्वर (सिद्धि + ई°) 1) m. *Herr der Zaubermächte,* ein N. Çiva's Kathâs. 114,75. 119,143. fg. — 2) n. N. pr. eines dem Çiva geheiligten Gebiets Kathâs. 114,140. 115,110. 113. 122.

सिद्धेश (सिद्ध + ईश) m. *Herr der Glückseligen* Bhâg. P. 1,3,10. 6,15,15.

सिद्धेश्वर (सिद्ध + ई°) 1) m. a) *Herr der Glückseligen* Bhâg. P. 2,2, 26. 3,21,34. — b) N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1032. — c) N. pr. eines Berges LIA. 1,159. — 2) f. ई *Herrin der Glückseligen* Verz. d. Oxf. H. 23,a,19. Vârâha-P. und Muṇḍamâlâtantra im ÇKDr.

सिद्धेश्वरतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. der Oxf. H. 95,b,25. 106, b, No. 162.

सिद्धेश्वरतीर्थ n. N. pr. verschiedener Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, b, 44. 67,a,1. 16. 27. fg. 77,b,25.

सिद्धैश्वर्य (सिद्ध + ऐ°) n. *Herrschaft über die Glückseligen* Pańkar. 1,8,24.

सिद्धोदक (सिद्ध + उ°) n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 119,81.

सिद्धौघ (सिद्ध + ओघ) adj. Bez. *einer Klasse von Autoren* (गुरु) *mystischer Gebete bei den* Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,b,4. 7. 12. 13.

सिद्धौषध (सिद्ध + ग्रौ°) n. *Zauberkraut* Garga beim Schol. zu Vârâh. 104. Verz. d. Oxf. H. 215,a, No. 514. 261,a,10.

सिद्धौषधिक n. *eine Zusammenstellung von fünf Heilmitteln:* तैलकन्द, सुधा°, क्रोड°, रुदन्तिका und सर्पनेत्रा Râǵan. 22.

1. सिध्, सेधति Naigh. 2, 14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 3, 10 (गत्याम्). 11 (शास्त्रे माङ्गल्ये च). असेधीत् Vop. 8, 46. असेधिष्टाम्, असेत्सीत् 47. असेद्धाम् 48. partic. सिद्ध. *scheuchen, treiben; vertreiben:* द्वेषः ṚV. 1,34,11. 157,4. रक्षांसि 79,12. 8,49,20. 6,44,9. ते सेधन्ति पथो वृकम् 1,105,11. अमीवाः 8,35,16. 9,71,8. 10,76,4. Kauç. 97. बाधा सिद्धाः Thiere Pańkav. Br. 10,3,18. अपि स्तुत्यापि सेधास्मांस्तथ्यमुक्तम् so v. a. *du magst uns loben oder strafen* Bhaṭṭ. 8, 92.

— desid. vom caus. सिषेधयिषति P. 8,3,61, Schol.

— intens. सेषिध्यते ebend.

— अनु intens. *der Bahn entlang treiben, herleiten:* उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत् ṚV. 1,23,15.

— अप *wegtreiben, verjagen:* रक्षसः ṚV. 1,35,10. 6,47,21. दूरादवीयो अप सेध शत्रून् 29. दस्यून् 5,31,7. 8,18,10. 68,9. 10,25,7. दुरिता 9,82,2. AV. 8,2,7. यमदूतान् 11. तं वृत्रा अप सेधन्ति छाया नो मोपं गा इति 5,19,9. संवत्सरं यवाहारस्तत्पापमपसेधति M. 11,198. *abwehren, abhalten von* (abl.): पृष्ठतः पराञ्चीरान् MBh. 6,544. नागं प्रभिन्नं गिरिकूटकाल्पमुपत्यकां (so ed. Bomb.) हैमवतीं चरन्तम् । दण्डीव यूथादपसेधसि (so ed. Bomb., ed. Calc. und Draup. 5,5 °सेधसे) त्वम् 3,15643. भीमसेनादपासेधत्सूतपुत्रम् 7,5805. 7397 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

— अभि, °षेधति P. 8,3,65, Schol. °सेधति (गतौ) गाः 113, Schol. partic. °षिद्ध *hergetrieben:* वाचाभिषिद्ध उपावर्तते Ait. Br. 4,1. — desid. vom caus. °षिषेधयिषति P. 8,3,64, Schol.

— अव *abwehren, abhalten von* (abl.) MBh. 7,7397 (अप° ed. Bomb.).

— आ, partic. आसिद्ध *verhaftet* Mit. 2, 3, a, 4. 5. — caus. *verhaften lassen* ebend. 8. — Vgl. आसेद्धर् fg.

— व्या, partic. °सिद्ध *verboten, untersagt* Jâǵń. 2,261. — Vgl. व्यासेध.

— उद् *bei Seite treiben:* पशून् Pańkav. Br. 15,9,11. 19,7,4. — Vgl. उत्सेध.

— समुद् s. समुत्सेध.

— उप *abwehren, abhalten von* (abl.): वार्ष्णत्रिरुपासेधत्प्रवणादिव कुञ्जरः MBh. 7,1748. es ist wohl °त्त्रिरपासेधत् — कुञ्जरम् zu lesen; vgl. 7397.

— नि, °षेधति, न्यषेधत् Vop. 8,45. 1) *vertreiben* ṚV. 10,166,3. सातव्रो देवान् AV. 3,15,5. भृङ्गगणान्यषेधीत् Bhaṭṭ. 1,15. *Jmd abwehren, abhalten, von Etwas* (abl.) *abzubringen suchen, es Jmd* (acc.) *verbieten:* स न निषेधेद्यावत्कामं शंसेत्येवं ब्रूयात् Ait. Br. 6,33. किमर्थं धर्मपालस्य किंकरान्नो निषेधथ Bhâg. P. 6,1,36. 17,12. निषेधत् Hariv. 946. 15964 (निषेधन्निदम् st. निषिद्धन्निदम् zu lesen; खण्डयन् निनदन् ब्रुवन् गर्जितशब्देनैव तेषां निषेधं चकार Nilak.). Kathâs. 31,44. न्यषेधत् Bhâg. P. 10, 9,4. न्यषेधन् 7,10,61. निषिषेध Râǵa-Tar. 6,196. निषिषिधुः MBh. 1, 279. निषिध्य Ragh. 5,18. Kathâs. 16,19. 22,217. Râǵa-Tar. 3,93.281. 4,447. निषेद्धुम् R. Gorr. 2,21,16. Ragh. 14,43. निषिध्यते Çâk. 101, 19. fg. निषिध्यमान MBh. 5,3457. Bhâg. P. 3,15,31. 4,2,19. न्यषिध्यत Râǵa-Tar. 4,601. न्यषेधि Ragh. 2,4. *Etwas abwehren:* न्यषेधत्पावकास्त्रेण तत् (अस्त्रम्) Bhaṭṭ. 17, 87. निषिद्ध *abgewehrt, abgehalten, dem man Etwas untersagt hat:* तत्रं वै विशो निषेद्धा निषिद्धा असन् Çat. Br. 2,5,2,27. शास्त्र Ragh. 18,1. रामेण बहुभिः साह्वैः R. 2,31,6. मात्रा तपसः Kumâras. 1,26. Ragh. 13,32. M. 8,361. Çâk. 105,18, v. l. Bhâg. P. 7,8, 49. Pańkat. 227,23. 243,7. विधि° so v. a. *der Vorschrift gehorchend* Pańkar. 4,2,23. अ° Çâk. Ch. 140,7. निषिद्धवत् *abgewehrt habend* Kathâs. 10,191. — 2) *Etwas verwehren, verbieten, untersagen, sich gegen Etwas erklären, Einspruch erheben;* mit acc. der Sache: कस्मादस्य (sc. शासनम्) निषेधथ Bhâg. P. 6,1,33. Comm. zu TS. Prât. 2,29. अनिषेधत् Kathâs. 121,32. न्यषेधत् Bhâg. P. 7,8,46. निषिषेध Kathâs. 19,86. 20, 191. 111,6. निषेधिष्यति Kull. zu M. 4,218. निषिध्य Râǵa-Tar. 3,79. निषेद्धुम् Comm. zu TS. Prât. 9,18. निषिध्यते Sarvadarçanas. 110, 8. Comm. zu TS. Prât. 1,4. 14. 59. 2,25 u. s. w. न्यषिध्यत Kathâs. 20,186. न्यषेधि 1,49. निषिद्ध *verwehrt, verboten, untersagt* H. 859. Jâǵń. 3, 229. Ragh. 3,42. Çâk. Ch. 118,5. Spr. (II) 3158. Kathâs. 24,32. 34. 26, 75. Râǵa-Tar. 5,56. Verz. d. Oxf. H. 85,b,23. fg. 277,a,18 v. u. 281,b, 40. Bhâg. P. 6,18,45. Sarvadarçanas. 81,10. Vedântas. (Allah.) No. 6. 7. Comm. zu TS. Prât. 1,60. 5, 24. 10, 24. Schol. zu P. 1,1,59. 4,4,71. Vop. 26,220. अ° Bhâg. P. 7,15,66. Kull. zu M. 4,218. mit infin.: अउत्तरी महाविद्या — निषिद्धा कुरिणा पूर्वं वक्तुमेव हि Pańkar. 2,3, 76. — Vgl. निषिद्धि, निषेद्धर् fgg. — caus. 1) *Jmd wehren, Jmd zurückhalten* Spr. (II) 2985. चन्द्रस्त्वामत्र क्रूद्र आगच्छन्तं निषेधयति (so ist zu lesen) Pańkat. 160,24. fg. Bhâg. P. 6,1,32. — 2) *Etwas verwehren, verbieten, untersagen* Pańkat. 212,9. Kull. zu M. 11,14. *negiren* Wilson, Sâṅkhjak. S. 7.

— निस् *verscheuchen:* निष्क्रव्यादं सेध VS. 1,17. Çâṅkh. Çr. 16,18,20. fg. Hierher पुरूणिःषिध् *Vieles abwehrend.*

— परा s. परासेध in den Nachträgen.

— परि, °षेधति Schol. zu P. 8,3,65. पर्यषेधत् zu 68. aber °सेधति गाः (weil गतौ) zu 113. द्विषो ग्रन्पर्यसेधतः (= आगच्छतः, सर्वतो गच्छतः Comm.) Bhaṭṭ. 9,86. — desid. °षिषेधयिषति P. 8,3,64, Schol.

— प्र *vorwärts treiben:* ताभ्यां युक्त्वा प्रासेधत्स उदजयत् Pańkav. Br. 14,3,13. गावौ युक्तो मो षु प्र सेधीर्मुक्तरिन्मनन्धि *fahre nicht zu* ṚV. 10, 27,20. med.: धर्मुष्केणानिषुणा व्रात्याः प्रसेधमाना यन्ति Lâṭj. 8,6,8.

— प्रति 1) *Jmd vertreiben, abwehren, abhalten, von Etwas* (abl.) *abzubringen suchen, Etwas Jmd* (acc.) *verbieten:* रक्षांसि ṚV. 8,23,13. MBh. 12,6581. प्रतिषेधत्सु चाधर्मात् M. 2,206. पापकात् MBh. 10,182. शिष्यमकार्यात् P. 8,3,113, Schol. प्रत्यषेधत् MBh. 4,162. 7,2383. 12,119. Bhâg. P. 4,4,30. 27,15. 7,1,36. 8,8,40. 21,15. med.: प्रत्यषेधन्त MBh. 5,3456. प्रत्यषेधत Bhâg. P. 4, 19, 29. 9,7,16. °षिषेध MBh. 8,1738. °षिध्य 3,310. 12,6392 (°सिध्य ed. Calc.). Bhâg. P. 6,10,21. °षेद्धुम् MBh. 3,16734. R. 2,27,21 (24 Gorr.). °षिध्यताम् 4,31,38. °षिद्ध *abgewehrt, abgehalten, dem man Etwas untersagt hat* M. 8,361. 9,84. MBh. 1,715. 7,4607. R. Gorr. 2,16,35. 23,11. 4,8,47. 16,14. 5,63,7. Ragh. 12, 26. Çâk. 105, 18. — 2) *Etwas zurückhalten, unterdrücken:* °षिध्य मायाम् Bhâg. P. 4,7,26. *Etwas verwehren, verbieten, untersagen, verneinen* Nir. 1,2. विसर्जयति पद्येक एकश्च प्रतिषेधति Varâh. Bṛh. S. 86,54. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 39. प्रत्यषेधीः (am Anfange mit der

ed. Bomb. तें zu lesen) MBh. 14,249. यज्ञं प्रतिषेत्स्यति 1,1634. 2065. °षिध्य R. Gorr. 2,82,4. Daçak. 191,2. °षेद्धुम् Sarvadarçanas. 105,13. Comm. zu TS. Prât. 8,8. pass. Nir. 2,14. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 39. zu Khând. Up. S. 61. Daçak. 82,10. Sarvadarçanas. 38,21. Comm. zu TS. Prât. 14,33, v. l. (°द्धे zu lesen). °षिद्ध unterlassen R. Gorr. 2, 125,16. Çâk. 182. verwehrt, untersagt, verboten, verneint Kâtj. Çr. 1,6, 8. 25,5,11. अनादिष्टे प्रतिषिद्धे वा Lâṭj. 10,3,8. Kauç. 32. 73. 86. Nir. 2,14. M. 8,399. Jâgn. 2,260. MBh. 4,111. Hariv. 4723. R. 3,13,25. Suçr. 1,35, 20. Ragh. 8,23. 9,74. Çâk. 78,15. Varâh. Bṛh. S. 79, 5. Mârk. P. 15,41. Bhâg. P. 1,3,33. 3,32,16. 5,26,8. Kâç. zu P. 4,4,71. Schol. zu 6,3,42. Sarvadarçanas. 115,14. 168,14. Comm. zu TS. Prât. 1,4. verneint so v. a. mit einer Negation versehen AV. Prât. 4,56. P. 8,1,44. gaṇa ग्राह्यादि zu 3,1,134. °षिद्धवन्त् der Etwas verwehrt —, untersagt hat Râga-Tar. 1,114. — Vgl. प्रतिषेद्धर् fgg. — caus. 1) abwehren, abhalten, abweisen: अमात्यान् Âçv. Gṛhj. 4,8,33. नक्तोत्याम् — शपन्तौ प्रत्यषेधयत् MBh. 1,1594. 2,1787. 4,468 (प्रत्यषे° mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 946. 14247. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). 4,9, 63. शस्त्राणि MBh. 5,7171. मृत्युश्च प्रतिषेधितः R. 5,78,14. — 2) Etwas verwehren, untersagen, verbieten: मार्गं बालस्य Hariv. 10443. विधयश्च प्रतिषेधिते MBh. 12,350. Comm. zu TS. Prât. 13,3. negiren Sarvadarçanas. 8,19.

— विप्रति, partic. °षिद्ध 1) verwehrt, untersagt Kâtj. Çr. 4,3,19. MBh. 5,4489. — 2) entgegengesetzt, widersprechend Nir. 1,15. P. 2,4, 13. Uttarar. 108,8 (146,7). Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 38. अजो (abl.) युज् विप्रतिषिद्धम् so v. a. विप्रतिषेधात् Vârtt. 2 zu P. 4,2,39. पूर्व° (vgl. पूर्वविप्रतिषेध unter विप्रतिषेध 2) Vârtt. 2 zu P. 2,4,12. 1 zu 85. 2 zu 4,2,39. 1 zu 5,1,2.

— संप्रति Jmd abhalten: तथैव सुहृदं प्राज्ञं कुर्वाणं कर्म पापकम्। प्राज्ञाः संप्रतिषेधन्ति यथाशक्ति पुनः पुनः॥ MBh. 10,184.

— वि, गङ्गां विसेधति (गतौ) P. 8,3,113, Schol. Vop. 8,45.

2. सिध् (vgl. साध्), सिध्यति Dhâtup. 26,83 (संराद्धौ). सिषेध, असैत्सीत्, सेत्स्यति (vgl. Kâr. 4. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10). med. nur des Metrums wegen. 1) zum Ziel kommen, treffen: इषवः सिध्यन्ति लक्ष्ये चले Çâk. 38. — 2) frommen, fruchten, Erfolg haben; gelingen, in Erfüllung gehen, zu Stande kommen: नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध nicht half ihm Donner und Blitz ṚV. 1,32,13. यस्मादृते न सिध्यति यज्ञः 18,7. नाहि प्रज्ञापेता धीः का च न सिध्येत् Kaush. Up. 3,7. कृतः पुरुषकारश्च सो ऽपि दैवेन सिध्यति Spr. (II) 1852. दैवं हि मानुषोपेतं भृशं सिध्यति 2972. 5124. 5161. उपायाः साम u. s. w. सम्यक्प्रयुक्ताः सिध्येयुः Jâgn. 1,345. यदि युद्धानि वचनैः सिध्येयुः (सिद्धेयुः ed. Calc., येत्स्यन्ते die neuere Ausg.) Hariv. 10745. सेत्स्यते स च कार्यार्थः 3125. 3970. R. 5,1,91. तथास्य सर्वार्थाः सिध्यन्ति Spr. (II) 5434. Daçak. 89,12. उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः Spr. (II) 1249. 3215. 7808. Kathâs. 18,243. Bhaṭṭ. 12, 14. क्रियाः साध्येष्वपि न सिध्यति Suçr. 1,127,20. कुशलान्याशु सिध्यन्ति नेतराणि कृतानि यत् Bhâg. P. 1,18,7. विच्छिद्यन्ते समारम्भाः सिध्यन्ते चापि दैवतः Spr. (II) 6062. पराक्रमाः R. 2,25,19. विक्रमाः 5,80,9. मनोरथाः 2,25,37. Spr. (II) 1248. इच्छा Kathâs. 6,157. वाञ्छा 9,21. ईप्सितम् 22,170. समीहितम् 37,29. मानसः संकल्पः MBh. 5,2339 (med.). Bhâg. P. 8,24,60. प्रतिज्ञा Kathâs. 38,41. यत्ने कृते यदि न सिध्यति को ऽत्र दोषः Spr. (II) 1255. 3514. Varâh. Bṛh. S. 98,7. 104,61. Kathâs. 15,24. 61, 34. 67,52. यदि वचनमात्रादेवाधिपत्यं सिध्यति Hit. 84,7. Verz. d. Oxf. H. 68,a,3 v. u. (सेत्स्यति st. सेप्सति zu lesen). 256,b,9. Râga-Tar. 4, 564. Sarvadarçanas. 15,9. 97,12. 126,7. 147,2. Lalit. ed. Calc. 271,15. 16 (सिध्यताम् ohne Noth st. सिध्यतु). so v. a. entstehen: सिध्यन्ति जीवन्त्युत वर्धमानाः । लोका यतः Bhâg. P. 8,5,33. — 3) giltig sein: सम्पदर्शनात्साक्ष्यं श्रवणाच्चैव सिध्यति M. 8,74. व्यवहारः 163. Jâgn. 2,32. (वृद्धिः Zins) कृतानुसारादधिका व्यतिरिक्ता न सिध्यति M. 8,152. — 4) Jmd (gen.) zu Theil werden Prab. 61,14. — 5) in Ordnung kommen, geheilt werden: काकणा नैव सिध्यति ist unheilbar Karaka 8,3. ये ये यक्ष्मा न सिध्यन्ति Suçr. 2,536,8. येनैव मे कर्शितो ऽतिरिंसयात्मा । सिध्येत Bhâg. P. 3,23,11. — 6) sich aus Etwas ergeben, folgen, sich als richtig erweisen, bewiesen sein: तेन सिध्यति मायावः Kâr. zu P. 4,1,161. Pat. (unzählige Male). तदस्मान्न सिध्यति Pañkat. 59,9. Comm. zu TS. Prât. 2,25. 8,8. 16. 9,7. 13,14. 16,18. zu Gaim. 1,9. Sarvadarçanas. 28,16. 126,9 (मा सैत्सीत्). 137,6. — 7) sich in Jmdes Willen fügen, nachgeben: एवं कलिङ्गसेनासौ तव — सेत्स्यति Kathâs. 30,17. अपि वीर्योत्कटः शत्रुर्यत्नेन गेहेन सिध्यति 434. 3435 (oder zu 8). — 8) sein Ziel erreichen, Erfolg haben (von Personen): सिध्यन्ति कर्मसु महत्स्वपि यन्नियोज्याः Spr. (II) 7050. 3435 (oder zu 7). अनर्थाः संशयावस्थाः सिध्यन्ते मुक्तसंशयाः MBh. 3,1244. das höchste Ziel erreichen, vollkommen —, glückselig werden 29. 8203. R. 7,36,55. Çatr. 1,255. Bhâg. P. 4,12,49. 5,18,10. 6,14,5. — partic. सिद्ध 1) adj. a) getroffen: सिद्धलक्ष्येण बाणेन Kathâs. 112,56. — b) erfolgt, gelungen, zu Stande gekommen, erreicht, vollbracht; = निष्पन्न AK. 3,2,50. Trik. 3,3,224 (निष्पन्दन?). H. 1487. an. 2,255. Med. dh. 24. कार्य Spr. (II) 3216. सामसिद्धानि कार्याणि 7012. 7018. साहससिद्धकार्य Varâh. Bṛh. S. 69,28. सत्कर्मन् (सत्कर्म सि° zu schreiben) Râga-Tar. 5,115. अर्थ Daçak. 89,9. Bhâg. P. 2,2,3. आरम्भ Megh. 72. मनोरथाः Prab. 18,4. प्रयोजन Pañkat. 44,10. समीहित Hit. 44,7. स्वायुधैकसिद्धे मृगयारसे Kathâs. 21,16. निमित्तैः साध्यसिद्धैः die noch in Erfüllung gehen sollten und die schon in Erfüllung gegangen waren R. 5, 28,16. — c) eingegangen (von Geldern): अर्थ Spr. (II) 4500. — d) verfertigt: धर्मसिद्धः दृसिद्दसज्ञः शङ्कुः Golâdhj. Jantrâdhj. 9. zubereitet, fertig gemacht, gekocht u. s. w. Trik. 2,7,11. H. 412. M. 3,84. 121. MBh. 13,2769. Hariv. 8444. R. 1,65,5. 3,52,51. Suçr. 2,66,14. Pañkat. 116, 22. Bhâg. P. 4,13,36. अर्ध° Mârk. P. 51,33. सु° Spr. (II) 4216. अनल° MBh. 3,2943. उखा° H. 411. मृगालचिन्ता° Suçr. 2,38,7. वस्ताण्ड° 155, 1. — e) giltig: अ° P. 6,1,86. 4,22. 8,2,1. — f) zu Theil geworden: तपःप्रभावसिद्धाभिर्विशेषप्रतिपत्तिभिः Ragh. 15,42. नैसर्गिकी सुरभिणः कुसुमस्य सिद्धा मूर्ध्नि स्थितिः so v. a. eigenthümlich, eigen Uttar. 7,1 (10, 8 = Mâlatîm. 160,5). अविकृत° so v. a. unerkünstelt, natürlich 113, 16 (154,3). अकरुणात्वम् u. s. w. प्रकृतिसिद्धं हि दुरात्मनाम् von Natur eigen Spr. (II) 3. 6147. स्वभाव° 5690. निसर्ग° 5857. जाति° Kathâs. 39,108. सिद्ध = नित्य Trik. 3,3,224. H. an. Bei Pat. in der Einl. zu Mahâbh. (1,12,a lith. Ausg.) ist सिद्ध = नित्य so v. a. unvergänglich, unveränderlich; so sage man सिद्धा द्यौः, सिद्धा पृथिवी, सिद्धमाकाशम्. — g) in Ordnung gekommen, geheilt: eine Person Spr. (II) 356. — h) aus Etwas sich

ergebend, — folgend, feststehend, sich als richtig erweisend, erwiesen, bewiesen: सादिप्रत्ययसिद्धानि कार्याणि M. 8,176. Spr. (II) 4051. Sâṅkhjak. 6. 14. 18. fg. Tarkas. 40. 43. 50. Bhâshâp. 20. Sarvadarçanas. 8,9. 12,14. 16,8. 17,10. Pat. (unzählige Male). Siddh. K. zu P. 2,2,11. Schol. zu 1,1, 62. 3,64. zu TS. Prât. 1,41. 44. 4,3. 5,26. 8,21. प्रत्यक्ष° Sâh. D. 2,2. स्वभाव° *selbstverständlich* Kâç. zu P. 1,2,53. — i) *feststehend* so v. a. *bekannt;* = प्रसिद्ध H. an. Çabdar. im ÇKDr. Âçv. Çr. 9,1,2. विष्टारपङ्क्ति Ind. St. 8,97. fgg. बृहती 244. 417. 424. 10,407. आत्मैव सिद्धो ऽद्वितीयः 9,162. Râǵa-Tar. 1,190. प्राक्° 4,141. सिद्धतर *bekannter, berühmter* R. 1,32,25 (33,24 Gorr.). in comp. mit einem im loc. gedachten Worte, das seinen Ton bewahrt, P. 2,1,41. 6,2,32. 3,19. सांकाश्य° Schol. लोके° Hariv. 3734. Bhâg. P. 10,18,16. Sarvadarçanas. 3,14. — k) *wirksam, Zauberkraft besitzend:* leblose Gegenstände Spr. (II) 7046. Vet. in LA. (III) 3,15. Râǵa-Tar. 1,110. Vgl. सिद्धकऽस्सल u. s. w. — l) *zu Willen seiend, zu Jmdes* (gen.) *Verfügung stehend* (insbes. von Geistern und andern Zaubermitteln): सिद्धा यस्य सरस्वती भगवती Z. d. d. m. G. 27,77. यक्षिणी Kathâs. 10,173. वेताल 18,177. पिशाच 28,169. 49,184. 109,104. Pańkat. 250,12. °साधने Verz. d. Oxf. H. 86, *a*,21. सिद्धानि यास्य रत्नानि विद्याश्च Kathâs. 46,188. 109,19. 21. — m) *der sein Ziel erreicht hat* Bhâg. P. 10,22,27. *der das höchste Ziel erreicht hat, zur Vollkommenheit gelangt —, Meister geworden in Etwas* (geht im comp. voran) Varâh. Bṛh. 21(19),2. मन्त्र° MBh. 1,6310. कर्म° 6356. तपः° 7668. R. 1,47,11. Bhâg. P. 7,3,17. अनर्थाय *Meister im Unheilstiften* Kathâs. 28,185. — n) *vollkommen geworden* so v. a. *in den Besitz übernatürlicher Kräfte gelangt, den Naturgesetzen nicht mehr unterworfen;* = मुक्त H. an. सिद्धो ऽत्रात्र महातपाः R. 1,31,3. R. Gorr. 1,36,12. 2,98,7. 3,6,22. Çiva MBh. 14,196. Spr. (II) 2784. Kathâs. 5, 135. 121,79. Bhâg. P. 3,23,8. 6,12,19. संकल्प° MBh. 5,7490. अन्नौषधितपोमन्त्रयोग° Bhâg. P. 4,6,9. नित्य°, योग° Colebr. Misc. Ess. 1,381. असिद्धस्य हता विद्या *verloren ist der Zauberspruch für den, der nicht die Zaubermacht besitzt,* Spr. (II) 3754 (hier anders gefasst). subst. *Seher, Wahrsager, Zauberer* Hâr. 161. सिद्धानामपमादेशः Spr. (II) 6758. Ratnâv. 103,16. Kathâs. 44,88. Râǵa-Tar. 3,468. Pańkat. 242,21. सुवर्ण° 243,1. fgg. — 2) m. a) *ein Vollendeter, Glückseliger,* Bez. einer Klasse von Halbgöttern (wie Kapila, Vjâsa, Vasishṭha, Viçvâmitra, Bharadvâǵa), denen übernatürliche Kräfte, insbes. das Fliegen durch den Luftraum, beigeschrieben werden, AK. 1,1,1,6. H. an. Med. (व्यासादि und भेदो देवयोनिः als zwei Bedd.). Halâj. 1,87. Âçv. Gṛhj. 3,4,1. MBh. 1,2570. 3,1748. 1765. 1786. 1830. 12,6788. 13,1777. Bhag. 10,26. 11,21. fg. 36. R. 1,51,23. 2,70,30. 95,13. 112,2. R. Gorr. 2,34,22. 101,23. Megh. 22. 46. 56. Ragh. 3,57. Kumâras. 1,6. Sûrjas. 12,28. Varâh. Bṛh. S. 13,8. 48,28. 55. 74,19. Spr. (II) 7047. Kathâs. 20,179. 32,30. Râǵa-Tar. 1,285. 2,165. 3,267. 272. 450. 5,66. VP. 227. Mârk. P. 63,25. Bhâg. P. 3,4,9. 20,44. 33,32. 4,15,7. 18,19. 31,2. 9, 3,13. Brahma-P. in LA. (III) 49,18. Sarvadarçanas. 99,5. Pańkar. 1,1, 1. 4,1,5. °योषित् Bhâg. P. 4,6,14. सिद्धाङ्गना Megh. 14. सिद्धा f. R. 3, 2,7. 77,8. — b) bei den Ǵaina Bez. eines Ǵina und daher *der Zahl vierundzwanzig* Ganit. Pratjabdaç. 22. Spashṭâdh. 4. Tripr. 62. — c) Bez. *einer best. Constellation* Med. Kosthîpr. im ÇKDr. — d) N. pr. α) pl. eines Volkes MBh. 6,364 (VP. 192). — β) eines Devagandharva MBh. 1,2554. — γ) eines Râǵarshi MBh. 2,320. eines Fürsten Râǵa-Tar. 1,276. eines Bruders des Ǵaǵǵa 4,519. eines Brahmanen Târan. 4. 24. — e) = व्यवहार (wohl adj. in der Bed. *gültig*) Çabdar. im ÇKDr. = कृष्णधुस्तूर und गुड Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ. a) adj. am Ende von Hetärennamen Sâh. D. 426. — b) *eine best. Pflanze,* = ऋद्धि Râǵan. 5,28. — c) *eine Art Fee* (योगिनी) Ǵâtakadîpikâ im ÇKDr. — d) *eine Vollendete, Glückselige;* s. u. 2) a) am Ende. — 4) n. a) *Zaubermacht, übernatürliche Kraft:* यद्गत्वा पठनात्सिद्धाः सिद्धानि प्राप्नुवन्ति च Pańkar. 1,5,14. अणिमन् u. s. w. वाक्सिद्धं सिद्धं सप्तदश स्मृतम् 2,8,4. — b) *Kochsalz* (सैन्धवलवण) Râǵan. 6,90. शुद्ध v. l. — c) सिद्धं पुरम् ungenau für सिद्धपुरम् d. i. सिद्धानां पुरम् Golâdhj. Bhuvanak. 26. eben so सिद्धे नारायणक्षेत्रे für नारायणस्य सिद्धक्षेत्रे Pańkar. 1,2,3. — Vgl. अर्थसिद्ध, मनोरथ°, मन्त्र°, यथा°, रस°, श्वेत°, सर्वार्थ°, सद्य°, स्व°.

— caus. 1) सेधयति (पारलौकिके) P. 6,1,49. *Jmdes Wissen an den Tag legen:* तपस्तापसं सेधयति, स्वान्येवैनं कर्माणि सेधयन्ति = ज्ञानमस्य प्रकाशयति (°न्ति) Pat. oder *glückselig machen.* — 2) साधयति P. 6,1, 49; s. u. 1. साध्.

— अनु partic. °सिद्ध *allmählich zu Stande gekommen:* तपसा क्रमानुसिद्धेन Bhâg. P. 4,23,8.

— अभि 1) *gelingen, zu Stande kommen:* अर्थो ऽभिसिध्यति MBh. 12, 7427. — 2) *erlangen, erreichen, gewinnen;* mit acc. Khând. Up. 7,4,3.

— प्र 1) *gelingen, erfolgen, zu Stande kommen* M. 11,237. शरीरयात्रापि च ते न प्रसिध्येदकर्मणः Bhag. 3,8. न ब्राह्मणः साधयते कव्यं दैवात्प्रसिध्यति MBh. 13,1536. प्रसिध्यता समागमेन Spr. (II) 272. अर्थः 3618. Varâh. Bṛh. S. 104,61. यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति Vop. 24,8. तासामायाचितम् — त्वत्प्रसादात्प्रसिध्यताम् (am Ende eines Çloka!) R. Gorr. 2, 1,40. — 2) *sich ergeben, seine Erklärung finden:* सर्वं वेदात्प्रसिध्यति M. 12,97. fg. तन्निकवृत्तितो तयोः स्वरश्च मे प्रसिध्यति Kâr. zu P. 3,1, 122. — partic. प्रसिद्ध 1) *zu Stande gekommen, vollbracht:* अप्रसिद्धं कर्म Kumâras. 3,19. — 2) *in Ordnung gekommen, — gebracht, geordnet;* = भूषित AK. 3,4,17,107. H. an. 3,346. Med. sh. 34. Haare Kumâras. 5, 9. 7,16. नेपथ्य 36. — 3) *bekannt* AK. H. an. Med. Hâr. 224. प्रसिद्धमेवाश्रुर्दन्तिनि प्रपद्यते TS. 6,5,3,4. Nir. 6,16. °भास् zur Erklärung von भास्वति 4 (vgl. 21). Jâǵń. 2,201. Maitrjup. 6,10. Kan. 3,1,1. Çrut. 38. 44. Çâk. 60,8, v. 1. Spr. (II) 224. 544. 1406. 6110. 6138. 7295. 7322. Kathâs. 6,49. 33,90. 39,29. Prab. 51,5. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 50. 267. zu Khând. Up. S. 17. Dhûrtas. 75,1. Bhâg. P. 6,4,30. Pańkat. 127,22. Schol. zu P. 1,1,9. 5,2,26. 6,3,26. 8,4,67. zu TS. Prât. 1,21. 2,47. 13,14. fg. 19,3. Sâj. zu ṚV. 1,11,5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 47. 543,11. Sarvadarçanas. 9,2. 20,21. 93,4 (so v. a. *in der gangbaren Bedeutung*). 178,11. स्वभाव° Suçr. 1,117,15. लोक° Kâm. Nîtis. 11,49. अङ्गपुर° Daçak. 82,8. Prab. 23,11. अति° MBh. 9, 1296. AK. 3,4,38,229. सु° Sâh. D. 2,1. Davon nom. abstr. प्रसिद्धत्व n. Sarvadarçanas. 135,7. 140,6. — Vgl. प्रसिद्धि.

— संप्र, partic. °सिद्ध *zubereitet:* घृतं पिबेत्क्षीतकसंप्रसिद्धम् Suçr. 2,108,19.

— सम् 1) *gelingen, zu Stande kommen:* यत्कार्यं सर्वमेव संसिध्यति PAÑKAT. 201,7. — 2) *das höchste Ziel erreichen, glückselig werden:* अ-ध्येनैव तु संसिध्येद्ब्राह्मणः M. 2,87. BHÂG. P. 11,18,25. संसिध्यस्व MBH. 3,12025. — partic. संसिद्ध 1) *zu Stande gekommen, in Erfüllung gegangen:* कर्मन् R. GORR. 1,32,11. कार्य 3,44,22. संसिद्धार्थ adj. 2,25,33. इष्ट Verz. d. Oxf. H. 256,a,31. दैवं स्वभावसंसिद्धम् R. GORR. 2,19,17. — 2) *zu Theil geworden, erreicht, erlangt:* फल Spr. (II) 2846. वार्त्ता *Lebensunterhalt* VP. 1,6,32 = MÂRK. P. 49,75. — 3) *zurechtgemacht, bereitet:* पर्वतासारसंसिद्धे वक्रपादपसंवृते । धातुसंरञ्जितशिले ऽसमे HARIV. 11800. काञ्चन *Gold gemacht* KATHÂS. 35,83. *zubereitet* (von Speisen): फलनिर्यूह° R. 2,91,66 (100,64 GORR.). लवणोदक° HALÂJ. 2,167. उ-ष्णा° 168. — 4) *hergestellt, geheilt:* औषध° KATHÂS. 40,69. °रूप MBH. 1,3241. — 5) *bereit zu* (dat.): प्रेतभावाय R. 4,21,32. — 6) *fest entschlossen* R. ed. Bomb. 2,40,8. — 7) *befriedigt, zufriedengestellt* R. 2, 92,30. R. GORR. 1,61,4. — 8) *geschickt, erfahren:* मल्लयुद्धेषु MBH. 4, 1183. — 9) *der das höchste Ziel erreicht hat, der Vollkommenheit erlangt hat, glückselig* MBH. 5,2982. 6,645. 13,3542. R. GORR. 2,70,16. BRAHMA-P. in LA. (III) 48,18. BHÂG. P. 1,19,36. 6,4,43. 16,50. योग° BHÂG. 4,38. ध्यानेकजन्म° 6,45. तपश्चरण° R. 1,51,25 (52,24 GORR.). ज्ञा-नविज्ञान° BHÂG. P. 11,19,3. — Vgl. संसिद्धि, संसिध्.

1. सिध्म (von 2. सिध्) adj. *geradeaus (auf's Ziel) gehend:* अग्ने सि-ध्मो अद्रिगावदस्व शत्रून् RV. 1,33,13.

2. सिध्म 1) adj. *weissgetüpfelt*, nach Andern *aussätzig:* वशा: TS. 5, 6,14,1. VS. 24,10. — 2) m. SUÇR. K. 249,a,13. *eine der 18 Arten des grossen Aussatzes* (महाकुष्ठ) nach KARAKA 2,5. 8,5. *lepra vulgaris* nach WISE, Comm. 260. Hist. of Med. 2,119. BHÂVAPR. 7. = सिध्मन् H. 467. Auch masc. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15,3,39.

सिध्मन् n. *eine Art des kleinen Aussatzes* (क्षुद्रकुष्ठ) SUÇR. 1,268,4. 269,7.14. 326,4. ÇÂRÑG. SAMH. 1,5,7. 7,64. AK. 2,6,2,4. H. 467. HALÂJ. 2,447. 451. सिध्मापस्मारयोः MBH. 12,11268 (सिध्याप° ed. Calc.) hierher oder zu सिध्म; सिध्म = कासश्वास: Glosse in der ed. Bomb.

सिध्मपुष्पिका f. desgl. VIGAJARAKSHITA im ÇKDR.

सिध्मल (von सिध्म) 1) adj. *aussätzig* P. 5,2,97. AK. 2,6,2,12. TRIK. 3,3,409. H. 461. an. 3,691. MED. l. 144. HALÂJ. 2,451. VS. 30,17. TBR. 3,4,1,14. — 2) f. आ AK. 3,6,2,10. *getrockneter und zerriebener Fisch* TRIK. H. an. MED. *eine Art Aussatz* COLEBR. zu AK.

सिध्मवत् (wie oben) adj. *aussätzig* P. 5,2,97.

सिध्य (von 2. सिध्) m. Bez. eines best. Nakshatra P. 3,1,116. सिध्यन्त्यस्मिन्निति सिध्यः Schol. = पुष्य, तिष्य VOP. 26,20. AK. 1,1,2,23. H. 111. — सिध्यापस्मारयोः MBH. 12,11268 fehlerhaft für सिध्माप°, wie die ed. Bomb. liest.

सिध्र (wie oben) UṆÂDIS. 2,13. adj. *dem Ziele zueilend:* दीर्घो न सि-ध्रमा कृणोत्यध्वरः RV. 1,173,11. *zum Ziele kommend, erfolgreich, wirksam:* पवि 142,8. 2,41,20. स्तोम 5,13,2. धियः 10,7,4. छाया 5,44,6. = साधु und वृक्षजाति UÇGVAL.

सिध्रक m. *ein best. Baum:* °मुसल KÂTJ. ÇR. 20,1,40. im comp. vor वन wird der Endvocal verlängert und das न von वन in ण verwandelt nach gaṇa कोटरादि zu P. 6,3,117 und P. 8,4,4. सिध्रकारण्य (lies °वण)

n. als N. eines der vier Götterhaine TRIK. 1,1,65. Aus diesem comp. ist das fem. °का AK. 3,6,1,8 geschlossen worden.

सिन (von सी = सन्) n. *Bedarf, Proviant, Vorrath;* = अन्न NAIGH. 2,7. 4,2. NIR. 5,5. 11,41. यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत् RV. 2,30,2. येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः 3,62,1. dazu तैत्तिसिन *das erwerben wollend, — bedürfend*, d. h. *Besteller:* अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय RV. 1,61,4. — Nach UṆÂDIS. 3,2 सिन, das nach UÇGVAL. = काय sein soll; nach ÇKDR. ohne Angabe einer best. Autorität = सित *weiss*, f. सिनी ebend. nach VJÂDI m. *Careya arborea Roxb.* oder *Salvadora persica Lin.* H. 1142. n. = शरीर UṆÂDIVR. im SAÑKSHIPTAS. nach ÇKDR. सिनी = सिनीवाली KÂÇIKH. 14,33 (nach AUFRECHT). Vgl. auch unter 1. सि.

सिनवत् (von सिन) adj. *den Bedarf oder Vorrath bildend; genügend oder reichlich:* सुगव्यं सिनवद्दस्तु शातम् RV. 10,102,11.

सिनीपति m. N. pr. eines Kriegers HARIV. 5021 (शि° die ältere Ausg.).

सिनीवाक m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,109 nach der Lesart der ed. Bomb., सिली° ed. Calc.

सिनीवाली f. 1) N. einer Göttin, welche fruchtbar macht und die Geburt erleichtert; *die Genie des ersten Neumondstages* und *dieser Tag selbst* NAIGH. 5,5. NIR. 11,31. AK. 1,1,2,9. H. 151. MED. l. 165. HALÂJ. 1,112. RV. 2,32,7. 8. 10,184,2. AV. 2,26,2. 6,11,3. 9,4,14. 14, 2,15. 19,31,10. VS. 11,55. fg. प्र सिनीवाली जनयति TBR. 1,7,2,1. TS. 3,4,9,1. 6. 2,4,6,2. 5,5,12,1. 6,10,1. AIT. BR. 3,47. या पूर्वामावास्या सा सिनीवाली योत्तरा सा कुहूः 7,11. ÇAT. BR. 9,5,1,38. KÂTH. 35,2. ÇÂÑKH. ÇR. 1,15,3. Ind. St. 1,30. WEBER, GJOT. 59. 101. MBH. 3,14151. 8,1436. VARÂH. BRH. S. 48,57. WEBER, KRSHNAǴ. 250. SAÑSK. K. 59,a,8. VP. 2,8,80. BHÂG. P. 4,12,48. 8,16,26. Tochter des Añgiras MBH. 3, 14126. VP. 1,10,8. MÂRK. P. 52,51. BHÂG. P. 4,1,34. Gattin Dhâtar's und Mutter Darça's 6,18,3. unter dem Namen der Durgâ TRIK. 1,1, 51. H. ç. 50. MED. HARIV. 9533. सिनीवालीकुहूशान्ति f. heisst *eine Ceremonie zur Abwendung böser Folgen des Geborenseins an ihrem Tage* SAÑSK. K. 64,a. — 2) N. pr. eines Flusses MÂRK. P. 57,24. BHÂG. P. 5, 20,10. — Das Wort wird fehlerhaft auch शि° und सिनीवाली geschrieben; Versuche zur Deutung desselben s. Ind. St. 5,230. fgg.

सिन्दुक m. = सिन्दुवार AK. 2,4,2,48. f. आ DHANV. 4,40.

सिन्दुवार m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) Lin. AK. 2,4,2,49. H. 1147. HALÂJ. 2,45. RÂǴAN. 4,154. SUÇR. 1,223,17. 2,471,17. VARÂH. BRH. S. 29,9. 54,101. neutr. *die Beere* KUMÂRAS. 3,53. °सदृशास्तिपुलाम् PAÑKAT. 105,3. — Vgl. नील° und सिन्धुवार.

सिन्दुवारक m. = सिन्दुवार DHANV. 4,40. R. 5,74,3.

सिन्दूर UṆÂDIS. 1,69. 1) m. a) *ein best. Baum* H. an. 3,618. fg. MED. r. 237. VIÇVAPR. bei UÇGVAL. — b) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 79,a,14. 19. — 2) f. ई = रक्तचेलिका, रोचनी (रोचना) und धातकी H. an. MED. VIÇVAPR. a. a. O. = सिन्दूरपुष्पी RÂǴAN. 10,73. — 3) n. AK. 3,6,2,31. a) *Mennig* AK. 2,9,105. TRIK. 2,9,33. H. 1061. H. an. MED. (रक्तचू° st. रक्तसू° zu lesen). HÂR. 44. VIÇVAPR. a. a. O. RÂǴAN. 13,52. RT. 1,24. Z. d. d. m. G. 27,34. GÎT. 4,23. 11,34. KATHÂS. 12,169. 18,122. 19,68. 23,78. 24,1. 35,112. 44,1.149. 54,77. 57,1. 72,7. NAISH. 22,45. RÂǴA-TAR. 1,453. KAURAP.

16. Prab. 81,9. 85,6. Pańkat. 1,4,58. 11,13. 35. 14,61. 2,4,40. fg. Verz. d. Oxf. H. 103,a,24. 121,b, No. 214. Wilson, Sel. Works 2,300. — b) = राजलेख Viçvapr. a. a. O. = राजलेखितदक्षिणा Dharani (nach Aufrecht). = रक्तशासन (schwerlich *Mennig*, wie unter dem Worte angegeben worden ist; vielleicht fehlerhaft für राजशासन) Hâr. 175.

सिन्दूरकारण n. *Blei* H. 1041.

1. सिन्दूरतिलक m. n. *ein mit Mennig aufgetragenes Stirnzeichen;* am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 20,50.

2. सिन्दूरतिलक 1) adj. *ein Zeichen von Mennig auf der Stirn habend.* — 2) m. *Elephant.* — 3) f. आ *Weib* H. an. 6,3. Med. k. 236.

सिन्दूरपुष्पी f. *eine best. Pflanze* (vermuthlich *eine Lilienart*) Râǵan. 10,73.

सिन्दूरप्रकार m. Titel einer Schrift: °टीका Wilson, Sel. Works 1,282.

सिन्ध vgl. कु°.

सिन्धु Uṇâdis. 1,12. 1) *Fluss, Strom* (in der älteren Sprache meist m., in der späteren f.) Naigh. 1,13. Nir. 9,26. AK. 3,4,18,108. Trik. 1,2,30. H. 1080. an. 2,256. Med. dh. 25. Halâj. 3,43. 5,52. त्वं वृत्रां अरिणा इन्द्र सिन्धून् R̥V. 4,19,5. 22,8. स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्ष 1,97,8. तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवः 125,5. 2,11,9. 25,3. 5. 3,53,9. 5,51,7. समुद्रे न सिन्धवो यादमानाः 6,19,5. 7,35,8. वि सिन्धुरिव पप्रथे 10,62,9. AV. 3,13,1. 4,24,2. 10,4,19. 13,3,50. रत्नधा R̥V. 4,34,8. आतन्वस् 1,143,3. गभीर 3,32,16. पिन्वमान 6,52,4. मातृतमा 3,33,3 (vgl. 10,35,2). पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् 10,180,1. Die *sieben Flüsse*, sowohl unbestimmt als auch von *den arischen Siebenströmen* gebraucht R̥V. 1,35,8. 32,12. 2,12,3. 12. 4,28,1. Vâlakh. 6,4. R̥V. 8,58,12. 9,66,6. AV. 4,6,2. 6,3,1. 61,3. आपो सप्त सिन्धुषु R̥V. 8,24,27. पांचश्च सप्त सिन्धवो वितस्थिरे VS. 38,26. TS. 3,2,6,4. — Muṇḍ. Up. 2,1,9. MBh. 7,356. R. 1,1,17. Megh. 47. Kumâras. 3,6. Ragh. 4,35. 13,9. Çik. 117. Spr. (II) 1643. 1716. 2470. 4757. AK. 1,2,2,2. Râǵa-Tar. 3,360. 4,49. 181. 5,112. — 2) m. *Fluth* überh. (auch am Himmel; vgl. समुद्र): युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवम् R̥V. 1,182,5. सिन्धुं दिव्यस्काभापत् 164,25. 2,15,6. सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् 4,43,6. *die Ströme vom Himmel* 8,32,25. 41,2. — AV. 6,1,2. *des* Soma u. s. w. R̥V. 9,2,4. 12,3. 14,4. 15,3. 21,3. 86,8. 96,14. vom *Wasser, das der Elephant aus seinem Rüssel spritzt* (वमथु), Med. vom *Brunstsaft des Elephanten* H. an. vom *Nass der Lippen:* मुखसिन्धुसिक्त zu Kumâras. 3,26. — 3) m. *Meerfluth, Meer* AK. 1,2,2,1. 3,4,18,103. Trik. 1,2,3. H. 1073. H. an. Med. Halâj. 5,52. अव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थात् R̥V. 7,86,6. समुद्रः सिन्धू रजो अन्तरिक्षम् 10,66,1. अदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः 1,94,16. Stellen wie आपो न सिन्धुमभि यत्समक्षरन् 10,43,7. 1,83,1. 5,11,5 sind nach der Anschauung der alten Zeit eher zu der folgenden Bedeutung zu ziehen. Man vergleiche हिमवतः प्र स्रवन्ति सिन्धौ समह संगमः AV. 6,24,1. — Spr. (II) 1095. Râǵa-Tar. 6,317. Bhâg. P. 3,11,30. 4,9,14. 8,7,16. 12,45. 20,24 (sieben). 9,10,13. 47 (vier). भव° *das Meer des weltlichen Daseins* 1,6,35. 3,21,14. 4,23,39. ज्ञान° *ein Meer von Wissen* (शंकर) Pańkat. 1,2,7. दया° *ein Meer von Barmherzigkeit* 2,2,74. कृपा° 7,9. — 4) f. (m. nach den Lexicographen) *der Indus* AK. 3,4,18,103. H. an. Med. R̥V. 10,75,1. fgg. सुदेव्या सिन्धुरद्रिः 1,122,6. 4,54,6. 55,3. सिन्धावधि श्रियतः 1,126,1. 5,53,9. सरस्वती 7,95,1. येन सिन्धुं मह्रीरपो रथाँ इव प्रचोदयः 8,12,3. 25,14. 20,25. 26,18. 10,64,9. यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा AV. 14,1,43. यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापः 12,1,3. VS. 8,59. MBh. 1,3730. 3,14229. 6,283. 321 (VP. 180). 8,2055. Hariv. 9514. 12826. R. 1,44,15. 4,43,13. 7,100,11. Ragh. 4,67. Varâh. Bṛh. S. 5,66. 80. Mârk. P. 57,16. Râǵa-Tar. 4,391. 534. 5,215. 6,305. Bhâg. P. 5,19,18. 6,5,3. Pańkat. 79,15. Verz. d. Oxf. H. 149,a,26. °षष्ठीनां नदीनामन्तरालीयाः स्त्रियः (vgl. पञ्चानां °षष्ठानां नदीनां ये ऽन्तराश्रिताः MBh. 8,2080) 217,b,28. fg. उपसिन्धुगान्धाराः Râǵa-Tar. 1,66. der Name wird auch von andern Flüssen gebraucht MBh. 6,329 (VP. 183). Varâh. Bṛh. S. 16,10 (in Avanti). Megh. 30. Mârk. P. 57,19. — 5) m. *das am Indus belegene Land und dessen Bewohner* (pl.) AK. H. an. Med. राज्ञा सिन्धूनाम् MBh. 3,15576. सौवीरान्सह सिन्धुभिः 15621. Bhâg. P. 5,12,6. °पुलिन्दकाः MBh. 6,348 (VP. 186). Varâh. Bṛh. S. 4,23. 14,19. 18,6. लाटसिन्धुविषयप्रभृतीन् 69,11. सिन्धौ Varâh. Jogajâtrâ 3,19. देशे °नामकम् Ragh. 15,87. °भर्तृ Mârk. P. 132,47. *der Fürst dieses Landes* (?) Verz. d. Oxf. H. 78,b,36. 38. 79,b,6. fgg. 10. 12. — 6) m. Bez. Vishṇu's (wohl *der Fluthende*): श्रुधि स्वयावन्सिन्धो पूर्वचित्तये R̥V. 8,25,12. MBh. 12,1508. Vgl. सोम°. — 7) m. = सिन्दुवार Çabdar. im ÇKDr. — 8) m. *eine Art Borax* (श्वेतटङ्कण) Râǵan. im ÇKDr. nach 6,244 ist सिन्धुतीरसंभव n. gemeint. — 9) m. Bez. *eines best. musikalischen* Râga Saṁgîtasindhu im ÇKDr. — 10) m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva R. 4,41,61. eines Schlangendämons Vjutp. 86. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 6,264. 269. Colebr. Misc. Ess. 2,298. — Vgl. द्यु°, नि°, पान°, भक्तिरसामृत°, मर्यादा°, विवेक°, सक्तु°, सिकता°, सित°, सिद्ध°, सुधा°, सोम°, सैन्धव.

सिन्धुक 1) adj. *am Indus geboren, von daher stammend* u. s. w. P. 4,3,32. VP. 472, N. 39. — 2) m. = सिन्दुवार *Vitex Negundo* Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 59,6.

सिन्धुकन्या f. *Meerestochter*, Bez. der Lakshmî Pańkat. 1,12,56. 2,2,34. 3,61. क्षीरोद° 6,15.

सिन्धुकफ m. = समुद्रफेन u. s. w. *os Sepiae* Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुकर n. *eine Art Borax* (श्वेतटङ्कण) Râǵan. im ÇKDr. nach 6,244 ist लोहशुद्धिकर n. gemeint.

सिन्धुक्षित् m. N. pr. eines Râǵarshi Pańkav. Br. 12,12,6. mit dem patron. Praijamedha Verfasser von R̥V. 10,75.

सिन्धुखेल m. *das am Indus belegene Land* Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुगञ्ज m. N. *einer von* Sindhu *errichteten Schatzkammer* Râǵa-Tar. 6,266.

सिन्धुज 1) adj. *am Indus geboren, daher stammend:* Pferde MBh. 3,2784. — 2) f. आ ein N. der Lakshmî (*die Meergeborene*) Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,23. — 3) n. *Steinsalz* AK. 2,9,42. Suçr. 2,206,11.

सिन्धुजन्मन् 1) m. *der Mond* (*der Meergeborene*) Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) n. *Steinsalz* Ratnam. 85.

सिन्धुडा f. N. pr. einer der Gattinnen des Râga Mâlava Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

सिन्धुतस् adv. *aus der* Sindhu u. s. w. AV. 4,10,4. 7,45,1.

सिन्धुतीरसंभव n. *eine Art Borax* Râǵan. 6,244.

सिन्धुदत्त m. N. pr. eines Mannes Daçak. 195,44.

सिन्धुदेश m. das Indus-Gebiet Verz. d. Oxf. H. 186,a,4. 352,b,21.

सिन्धुद्वीप m. N. pr. eines Fürsten MBh. 9,2235. 2294. 14,2843. ein Sohn Ambarisha's Hariv. 813.fg. VP. 379. Verfasser von RV. 10,9. ein Sohn Ǵahnu's MBh. 13,203. Nâbha's Bhâg. P. 9,9,16.

सिन्धुनद m. der Indus Varâh. Bṛh. S. 16,16. 21. ein Fluss im Süden Verz. d. Oxf. H. 318,a,21.fg. ein best. Land 339,a,44. fg.

सिन्धुनन्दन m. der Mond (ein Sohn des Meeres) Trik. 1,1,87.

सिन्धुनाथ m. Meer (Herr der Flüsse) Çiç. 14,68.

सिन्धुपति m. 1) Fluthbeherrscher: Mitra-Varuṇa RV. 7,64,2. — 2) Fürst der Sindhu-Anwohner MBh. 3,15825.

सिन्धुपत्नी adj. f. die Sindhu zur Herrin habend AV. 6,24,3.

सिन्धुपथ m. in eig. und übertragener Bed. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100.

सिन्धुपर्णी f. Gmelina arborea Râǵan. 9,35.

सिन्धुपारज adj. am Indus geboren, daher stammend: Pferde Halâj. 2,284.

सिन्धुपुत्र m. 1) der Mond (Sohn des Meeres) ÇKDr. und Wilson. — 2) eine Art Ebenholz (मर्कटेन्दु) Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुपुष्प m. Muschel (Blüthe des Meeres) Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुप्रसूत n. = सैन्धव Steinsalz Suçr. 2,326,11. 359,20.

सिन्धुमथ्य adj. bei der Quirlung des Meeres entstanden: अमृत Bhâg. P. 8,12,47.

सिन्धुमध्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,1.

सिन्धुमन्थज n. Steinsalz (सैन्धव) Ratnam. im ÇKDr. fehlt in unserer Hdschr.; vgl. सिन्धुसन्भम्.

1. सिन्धुमातर् f. Mutter der Ströme: Sarasvatî RV. 7,36,6.

2. सिन्धुमातर् adj. die Fluth zur Mutter habend: die Açvin RV. 1,46,2. Soma 9,61,7. ग्रावाणः 10,78,6.

सिन्धुमित्र m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. सैन्धुमित्रिक.

सिन्धुर m. Elephant Trik. 2,8,33. H. 1217. Hâr. 14. Halâj. 2,59. Râǵa-Tar. 1,300.

सिन्धुरद्वेषिन् m. Löwe (der Feind des Elephanten) Çabdârthak. bei Wilson.

सिन्धुराज m. 1) der Flüsse Fürst so v. a. das Meer Maitrjup. 6,46. R. 5,74,37. 93,19. Ragh. 6,61. Spr. (II) 2882. — 2) ein Fürst der Sindhu-Anwohner MBh. 7,3945. Hariv. 6408. Kathâs. 19,108. 122,4. Prab. 73,14. — 3) N. pr. eines Muni R. 3,39,25.

सिन्धुराज्ञी adj. f. die Sindhu zur Königin habend AV. 6,24,3.

सिन्धुराव m. Pańkar. 1,6,17 fehlerhaft für सिन्धुवार Vitex Negundo.

सिन्धुल m. N. pr. des Vaters von Bhoǵa, Fürsten von Dhârâ, Verz. d. Oxf. H. 150,b, No. 320.

सिन्धुलवण n. Steinsalz Ratnam. 85.

सिन्धुवक्त्र N. pr. einer Oertlichkeit; vgl. सैन्धुवक्त्रक.

सिन्धुवार m. 1) = सिन्दुवार Vitex Negundo Trik. 3,3,121. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,11583. 17236. R. 3,79,34. Suçr. 2,276,19. 279,11. Pańkar. 1,6,17 (°राव gedr.). — 2) ein Pferd aus dem Induslande Trik. 2,8,43.

सिन्धुवारक m. = सिन्धुवार Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,277,11.

सिन्धुवारित m. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुवासिनी f. N. pr. der Familiengottheit der Mâṇṭi (die am Indus Wohnende) Verz. d. Oxf. H. 19,a,11.

सिन्धुवाहस् adj. = नदीनां प्रवाहयिता nach Sâj.; etwa die Fluth durchfahrend: die Açvin RV. 5,75,2.

सिन्धुवीर्य m. N. pr. eines Fürsten der Madra Mârk. P. 132,46.

सिन्धुवृष m. ein N. Vishṇu's H. ç. 70.

सिन्धुवेषणा f. Gmelina arborea Roxb. Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुशयन m. ein N. Vishṇu's (der auf dem Meere Ruhende) Çabdârthak. bei Wilson.

सिन्धुसामन् n. N. eines Sâman Lâṭj. 1,6,31. Ind. St. 3,244,a.

सिन्धुषेण (सिन्धु + सेना) m. N. pr. eines Fürsten der Indus-Anwohner Mudrâr. 48,17.

सिन्धुसंगम m. Flussmündung, Gemünde AK. 1,2,3,34. H. ç. 167. Râǵa-Tar. 4,248.

सिन्धुसागर das zwischen den Indusmündungen und dem Meere gelegene Land Reinaud, Mém. sur l'Inde 278. LIA. 1,101, N. 2.

सिन्धुसूनु m. Sohn des Meeres, patron. Ǵâlamdhara's Verz. d. Oxf. H. 346,a,45.

सिन्धुसृत्य n. das Fliessen in Strömen: आपो सिन्धुसृत्याय जाताः AV. 10,2,11.

सिन्धुसौवीर m. pl. N. pr. eines im Indus-Gebiet wohnenden Volkes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 6,361 (VP. 191). 8,2070. R. 1,12,23 (25 Gorr.). 4,43,11. वाल्हीकसिन्धुसौवीरसौराष्ट्रिकास्ते दिपयलापि लवोपमप्रत्ति Karaka 3,1. Varâh. Bṛh. S. 10,6. 14,17. Mârk. P. 57,36. 58,30. °पति Bhâg. P. 5,10,1. auch Bez. des Landes: °वासिनः MBh. 5,588. sg. so v. a. °पति Varâh. Bṛh. S. 14,32. — Vgl. सिन्धु und सौवीर.

सिन्धुसौवीरक m. pl. = सिन्धुसौवीर Varâh. Bṛh. S. 9,19.

सिन्धूत्तम (सिन्धु + उ°) m. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5021. 13,7656 (°सम सैपो° ed. Bomb.).

सिन्धूत्थ (सिन्धु + उत्थ) 1) m. der Mond H. ç. 11. — 2) n. = सैन्धव Steinsalz H. an. 3,510. Halâj. 2,459. Ratnam. 85. Suçr. 2,209,4. 223,10. 325,10. 492,15.

सिन्धूद्भव (सिन्धु + उ°) n. Steinsalz Ratnam. 85. Suçr. 1,161,10.19.

सिन्धूपल (सिन्धु + उ°) n. dass. Hâr. 55.

सिन्भ्, सिन्भति v. l. für निन्भ् Dhâtup. 15,81.

सिपाकृषा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,27.

सिपिल m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 264 (44).

सिपुन m. eine best. Pflanze Kauç. 8.

सिप्र 1) m. a) Schweiss Trik. 1,1,128. H. an. 2,468. Med. r. 98. Hâr. 134. — b) der Mond Trik. 1,1,85. — 2) f. आ a) N. pr. eines bei Uǵǵajinî vorbeifliessenden Flusses H. an. Med. Hariv. 9509. Megh. 32. Ragh. 6,35. Varâh. Bṛh. S. 16,9. Kathâs. 24,92. 107. 37,4. VP. 185, N. 80. Mârk. P. 57,20. 24. Pańkat. 240,14. Kâlikâ-P. 23 im ÇKDr. — b) a woman's zone and a female buffalo Wilson ohne Angabe einer

Aut. — 3) n. N. pr. eines Sees, aus dem die Siprâ entspringt, Kâlikâ-P. 23. 41 im ÇKDr. — Hier und da mit श geschrieben.

सिपिन्ना f. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 8,685.

सिभ्, सेभति (हिंसार्थ) Dhâtup. 11,41, v. l. — Vgl. सिम्भ्.

सिम् indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. सि॑म pron. Uṇâdis. 1,143 (सि॑म). Çânt. 4,10. fg. (soll auch tonlos sein). gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Vop. 3,9. jeder, all Nir. 4,11. उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मात् ṚV. 1,95,7. अमितक्रतुः सिमः 102,6. रात्री वासंस्तनुते सिमस्मै 115,4. तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति 145,2. सिम उत्पौ ऽवसृष्टौ अदन्ति 10,28,11. Angeblich so v. a. श्रेष्ठ. सिम इति वै श्रेष्ठमाचक्षत इति वाजसनेयकम् Sâj. zu ṚV. 8,4,1.

2. सि॑म so v. a. शिम. अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः VS. 23,37. 42, wo das fem. शम्यन्तीः irrig in den Text gekommen zu sein scheint; vgl. TS. 5,2,12,1. nach Mahîdh. = सीमा so v. a. रेखा.

सिमसिमाय् (onomatop.), °यते brodeln, brutzeln Mârk. P. 12,37 (°यन्ते zu lesen). Vâsavadatt. 242,1. auch सिमिसिमायते so v. a. prickeln Kathâs. 89,90.

1. सि॑मा (von 1. सिम) adv. etwa allenthalben: सिमा पुत्र नृषूतो असि ṚV. 8,4,1.

2. सिमा f. pl. das aus den Mahânamnî-Versen gebildete Sâman Ait. Br. 5,17. Pańkav. Br. 13,3,3. 5,3. 6,5. 9,3. 4. Schol. zu 13,4,1. सिमानां निषेधः N. eines Sâman Lâṭj. 7,4,1. 12. Ind. St. 3,244,a.

सिमिसिमाय् s. u. सिमसिमाय्.

सिम्ब m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1004. 1041. 1045. 1047.

सिम्बितिका f. eine best. Hülsenfrucht Suçr. 1,209,4. 21. — Vgl. शिम्बि, शिम्बिका.

सिम्भ्, सिम्भति (हिंसार्थ) Dhâtup. 11,41, v. l.

सिम्भुक m. N. eines mythischen Vogels Pańkat. 191,24.

सि॑रा (von सर्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13. 1) Rinnsal: त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपः ṚV. 1,121,11. — 2) eine der drei Gattungen von Gefässen des menschlichen Körpers, welche Flüssigkeiten führen, Ader Wise 60. AK. 2,6,2,16. H. 631. an. 2,468. Med. r. 92. Halâj. 3,12. deren 700 angenommen Garbhopan. in Ind. St. 2,71. Jâǵn. 3,100. Suçr. 1,353,20. fgg. धमानाद्धमन्यः स्रवणात्स्रोतांसि सरणात्सिराः Karaka 1,30. Jâǵn. 3,81. 101. °जालानि MBh. 3,14222. 12,7779. Suçr. 2,236,4. MBh. 12,7781. fgg. Hariv. 6895. 14532. R. 5,32,11. Suçr. 1,47,8. 84,7. 267,13. सिराध्मान, °मूल, °शोफ 97,5. 118,3. वातवाहिन्यः u. s. w. 354,8. व्याप्नुवन्त्यभितो देहं नाभितः प्रसृताः सिराः 357,13. विद्धा 359,21. 363,1. 4. Varâh. Bṛh. S. 61,5. 68,2. 7. 59. 71. °नद्ध Kathâs. 12,52. 97,22. Mârk. P. 37,40. Verz. d. Oxf. H. 311,a,4 v. u. जलवाहिन्यः im Auge Vâgbh. 8,10,1. am Ende eines adj. comp.: व्यधस्यासिर Suçr. 1,358,13. 359,4. पादाहतसिर MBh. 2,903. Wasserader: पुंसां यथाङ्गेषु सिरास्तथैव क्षितावपि Varâh. Bṛh. S. 54,1. fgg. 124. aderartig sich kreuzende Linien 53,65. — 3) = अम्बुवाहिनी H. an. — Das Wort wird häufig und namentlich in der Bomb. Ausg. des MBh. mit श geschrieben. Vgl. दत्तशिरा, पञ्च°, विसिर, सप्त°.

सिरापत्त्र m. Ficus religiosa Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 193,b,6 v. u. = हिन्ताल Râǵan. 9,92.

सिराप्रकर्ष m. = सिराहर्ष Suçr. 2,315,4.

सिरावीज n. gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

सिरामूल n. Nabel H. ç. 126; vgl. Suçr. 1,357,13.

सिरामोक्ष m. Aderlass Suçr. 2,321,10.

सिराल (von सिरा) 1) adj. (f. आ) mit vielen oder starken Adern versehen Varâh. Bṛh. S. 68,8. 28. 70,17. 22. Kâçikh. 37,14 (nach Benfey). Daçak. 154,2. Bhaṭṭ. 2,30. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 38. — 3) f. आ eine best. Pflanze, = ऋषभी H. an. 3,453. Med. bh. 12. — 4) n. die Frucht von Averrhoa Carambola Lin. Çabdak. im ÇKDr.

सिरालक m. eine best. Pflanze, = अस्थिभङ्ग Çabdak. im ÇKDr.

सिरालु adj. = सिराल Varâh. Bṛh. 17,11 wohl fehlerhaft.

सिरावृत्त n. Blei Râǵan. 13,25.

सिरावेध m. Aderlass Verz. d. B. H. 280,6. Râghavap. 12,25.

सिराव्यध m. dass. Suçr. 1,357,16. 362,16. 2,43,17. Verz. d. Oxf. H. 305,a,17.

सिराव्यधन n. dass. Suçr. 1,45,11.

सिराहर्ष m. eine gesteigerte Form von सिरोत्पात Wise 294. Suçr. 2, 326,16. 328,4.

सिरिन्ध्र richtige Lesart für सिरिध्र im gaṇa कुलालादि zu P. 4,3, 118. — Vgl. सैरिन्ध्र.

सि॑री f. etwa Weberin: सिरीस्तन्त्रं तन्वते अप्रजज्ञयः ṚV. 10,71,9.

सिरोत्पात (सिरा + उ°) m. eine best. Krankheit des Weissen im Auge Wise 293. Suçr. 2,318,3. 326,16. Vâgbh. 8,10,20. Çârṅg. Saṁh. 1,7,89.

सिल्, सिलति (उञ्छे) = शिल् Dhâtup. 28,70.

सिलक m. N. pr. v. l. für शिलक Ind. St. 1,193. 255.

सिलाची f. eine best. heilkräftige Pflanze AV. 5,5,1. 8.

सिलाञ्जाला f. wohl eine best. Pflanze AV. 6,16,3.

सि॑लिकमध्यम adj. Beiw. der Sonnenrosse (nach Nir. 4,13 so v. a. संसृतमध्यम (= निरुदर Durga) oder शीर्षमध्यम) ṚV. 1,163,10.

सिलीवाक m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,109. सिनी° ed. Bomb.

सिल्लकी f. = शल्लकी Weihrauchbaum Bharata zu AK. 2,4,4,12 nach ÇKDr.

सिल्लन m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,183.

सिल्लराज m. desgl. Râǵa-Tar. 7,1267.

सिल्ह m. Olibanum H. 648. सिह्ल v. l. und AK. 2,6,3,30. Trik. 2,6,37.

सिल्हक (सिह्लक geschr.) 1) m. dass. AK. 3,4,4,9. Trik. 3,3,26. H. an. 3,718. Ratnam. 42. Râǵan. 12,105. — 2) f. ई Weihrauchbaum (vgl. शल्लकी) Çabdar. im ÇKDr.

सिल्हभूमिका (सिह्ल° geschr.) f. Weihrauchbaum Çabdar. im ÇKDr.

सिल्हसार n. Olibanum Râǵan. 12,105. सिह्ल° geschr.

सिव् s. सीव्.

सिवल m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 138.

सिवर m. Elephant Gaṭâdh. im ÇKDr.

सिषंग्रामयिषु s. सिसंग्रामयिषु.

सिषाधयिषा (vom desid. des caus. von 1. साध्) f. die Absicht zu beweisen Bhâshâp. 69.

सिषाधयिषु (wie oben) adj. 1) zu Wege zu bringen beabsichtigend, Etwas (acc.) im Auge habend: अर्थम् Âpast. 2,12,17. वैरम् Bhâg. P. 9.

16,10. — 2) *zu beweisen beabsichtigend* Comm. zu Gaim. 1,6 (सिसा°).

सिषासतु (vom desid. von सा = सन्) adj. *zu gewinnen begierig:* रयी- णाम् RV. 9,47,5.

सिषासनि adj. dass. RV. 10,53,11.

सिषासु adj. *zu empfangen oder zu gewinnen begierig; zu geben bereit* RV. 1,102,6. सिषासवो वा एते यद्दीक्षिताः Ait. Br. 6,7. AV. 6,21,3.

सिषेवयिषु (vom desid. des caus. von सेव्) adj. *zu verehren beabsichtigend:* विरञ्चिन्द्रगिरिशम् Verz. d. Oxf. H. 200,a,3. 2 v. u.

सिस्नासु (vom desid. von स्ना) adj. *zu baden beabsichtigend* MBh. 8, 4924 nach der Lesart der ed. Bomb., सिस्नासु ed. Calc.

सिसु (vom desid. von 1. सन्) adj. *zu geben bereit* RV. 8,19,31.

सिसंग्रामयिषु (vom desid. von संग्रामय्) adj. *zu kämpfen beabsichtigend* Bhatt. 3,47. सिषं° Wilson.

सिसाधयिषु s. सिषाधयिषु.

सिसृक्षा (vom desid. von 3. सर्ज्) f. *die Absicht zu schaffen* M. 1,75. Hariv. 534. Bhâg. P. 2,9,5. 19. विश्वस्यास्य 3,5,28. लोक° 1,3,1. 2,7, 5. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 43.

सिसृक्षु (wie eben) adj. 1) *auszustossen —, auszuschütten beabsichtigend:* क्रोधविषम् MBh. 8,4245. — 2) *zu schaffen —, hervorzubringen beabsichtigend:* प्रजाः M. 1,34. MBh. 1,8183. 3,11875. 10,769. 13,7393. Hariv. 35. R. 7,59, 2,46. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 143. VP. 1,6,3. Mârk. P. 48,4. 101,9. Bhâg. P. 4,24,72. 7,1,10. 10,59,29.

सिस्नासु s. सिष्णासु.

सिहुण्ड m. *Euphorbia antiquorum* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सीहुण्ड.

सिह्न und सिह्लक s. u. सिल्ह und सिल्हक.

1. सी. Eine solche Wurzel in der Bed. *eine gerade Linie ziehen, gerade richten* kann aus सीता, सीमन्, सीमन्त, सीर, सेना *Schlachtreihe* vermuthet werden.

2. सी s. गधसी.

सीक्, सीकते = शीक् Dhâtup. 4,1, v. l.

सीत् s. desid. von 1. सद्.

सीखा f. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 512,1 v. u.

सीचापू f. *ein best. Vogel* VS. 24,25.

सीतवन m. N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6029 (nach der Lesart der ed. Bomb., शीतवन ed. Calc.). सीतावन Verz. d. Oxf. H. 46,b, N. 3. शीतवन N. einer Leichenstätte in Kâçmîra Wassiljew 40. Târan. 13. 228.

सीता (von 1. सी) f. Uģģval. zu Unâdis. 3,90 (शीता). 1) *Furche* AK. 2,9, 14. Trik. 3,3,191. H. 891. an. 2,207. Med. t. 71. Halâj. 2,421. RV. 4,57,6. 7. AV. 11,3,12. VS. 12,70. सीताः कृषति TS. 5,2,5,4. अनुसीतम् (TS. Prât. 6,12) *in jede Furche* 5. 6,2,5. चतुःसीत 4,11,1. सकृत्सीत Âçv. Grhj. 2,8,9. — Çat. Br. 7,2,2,3. 5. 13. 15. 13,8,2,6. Gobh. 2,1,3. 4, 9,23. Kâtj. Çr. 21,4,1. Kauç. 20. 106. °गोप्तर Pâr. Grhj. 2,17. °लोष्ठ (vgl. MBh. 13,2135) Gobh. 4,9,23. Çâñkh. Grhj. 4,17. MBh. 7,3944. fg. Hariv. 3281. R. 3,4,17, Kumâras. 5,61. °द्रव्य *Pflug, Ackerwerkzeug* M. 9,293. — 2) personificirt als सीता सावित्री TBr. 2,3,10,1. इन्द्रपत्नी Pâr. Grhj. 2,17. 13. als Gattin Râma's und Tochter Ǵanaka's, die beim Pflügen eines Ackers aus einer *Furche* sich erhob; wird mit Lakshmî identificirt, wie Râma mit Vishnu. Trik. 2,8,4. 3,3,191. H. 703. H. an. Med. R. 1,1,27. 66,14. 3,4,17. Hariv. 2331. fgg. VP. 384. 890. Bhâg. P. 9,13,18. Wilson, Sel. Works 1,38 u. s. w. °स्तव Weber, Râmat. Up. 363. °रामविहारकाव्य Notices of Skt Mss. 1,17. 42. eine Form der Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,b,15. — 3) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326,1. — 4) N. pr. eines Flusses (häufig शीता geschrieben, aber nicht in den Bomb. Ausgg.) LIA. 1,843. 846. MBh. 3,11063. 12907. 6,248. 482. 12,3099. Hariv. 9510. 12829. R. 1,44, 15. 4,44,80. Golâdhj. Bhuvanak. 38. VP. 2,2,32. Mârk. P. 59,7. Bhâg. P. 5,17,6. = व्योमगङ्गा Trik. 3,3,191. = गङ्गाभेद H. an. = स्वर्गगङ्गा Med. — 5) N. pr. einer Dichterin Verz. d. Oxf. H. 150,b,6 v. u. 151, a,17. — Vgl. कृष्णसीत.

सीताकुण्ड N. pr. *einer der Sîtâ geweihten und mit Wasser gefüllten kleinen Höhlung im Erdboden* Wilson, Sel. Works 2,169.

सीतापति m. *der Gatte der Sîtâ* d. i. Râma Çabdar. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 362. Verz. d. Oxf. H. 28,b,27.

1. सीतायज्ञ m. *ein der Furche geltendes Opfer* Pâr. Grhj. 2,13. Gobh. 4,4,24.

2. सीतायज्ञ adj. *der Furche opfernd:* कर्षकाः Hariv. 3816.

सीतावन s. सीतवन.

सीतावल्लभ m. *der Geliebte der Sîtâ* d. i. Râma Weber, Râmat. Up. 313.

सीतीलक m. = सतीलक Râjam. zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr.

सीत्य (von सीता) 1) adj. *gepflügt* P. 4,4,91. AK. 2,9,8. H. 968. — 2) n. *Getraide* H. 1168. Halâj. 2,419. Vjutp. 198. — Vgl. त्रि°, द्वि°.

सीद् s. 1. सद्.

सीद s. कु°.

सीदन्तीय (von सीदन्तस्, dem Anfange von RV. 8,21,5) n. प्रजापतेः N. eines Sâman Ind. St. 3,224,b.

सीद्य (von 1. सद्) n. *Trägheit* Bhûripr. im ÇKDr.

सीधु Unâdis. 4,28 (शीधु). m. n. gana अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3, 6,4,34. Trik. 3,5,9. Siddh. K. 248,b,13. 251,a,13 (m. f. ?). *Branntwein aus dem Saft des Zuckerrohrs, Rum* AK. 2,10,42. Trik. 3,3,47. H. 904. Halâj. 2,174. इक्षोः पक्वरसैः सिद्धः सीधुः पक्वरसश्च सः। आमैस्तैरेव यः सीधुः स च शीतरसः स्मृतः॥ Bhâvapr. 5 (vgl. Madanav. 8,74). MBh. 4, 195. 8,1842. R. 5,14,47. 53. Suçr. 1,70,10. 189,17. 20. 190,13. 191,5. 2,551,10. सीधुरवधमति Kâraka 1,27. 8,4. Çiç. 9,87. Kathâs. 20,230. 21,6. °गन्धिललनावक्त्र Prab. 19,12. विशद Spr. (II) 7263. पुरगा Ragh. 16,52. Flüsse, die Rum führen, Bhâg. P. 7,4,17. °प adj. (f. ई) P. 3,2, 8, Vârtt. °पान MBh. 3,1827. Rt. 6,33. Trik. 3,3,47. वदनैः ससीधुभिः Rt. 2,13. uneig. so v. a. *Nektar:* अधर° Git. 10,2. 12. Bhâg. P. 10,31, 8. सदुणवादसीधुपीयूष 3,21,17. मुकुन्दाचरिताग्र्य° 4,22,24. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शीधु geschrieben.

सीधुगन्ध m. *Mimusops Elengi Lin.* Trik. 2,4,18. Râģan. 10,64. Çabdar. im ÇKDr.

सीधुपुष्प 1) m. dass. und *Nauclea Cadamba* (कदम्ब). — 2) f. ई *Grislea tomentosa Roxb.* Râģan. im ÇKDr.

सीधुरस m. *Mangifera indica Lin.* Râģan. 11,10.

सीधुसंज्ञ m. *Mimusops Elengi Lin.* Rāǵan. 10,64.

सीध्र n. *After* Çabdārthak. bei Wilson.

सीप m. *ein best. Opfergefäss* Vikāranirṇaja im ÇKDr.

सीपाल wohl = शीपाल gaṇa काशादि zu P. 4,2,80. Davon adj. सैपालिल ebend.

सीवला f. *eine best. auf dem* Himavant *wachsende Pflanze* TBr. 2,5,6,4. 5.

सीम् enklitische Partikel gaṇa चादि zu P. 1,4,57. meist nach Pronomina und Präpositionen mit kaum hervortretender Bedeutung, etwa wie — περ, — *cumque*. Nach Nir. 1,7 verallgemeinernd oder expletiv. Nach यद् ṚV. 1,37,6. 9.179,8. 3,30,14 u. s. w. परि यद्धेष सीमयंच्छत् 1,61,11. यम् 36,1. 4,13,3. 38,3. यान् 8,40,8. सम् 6,1,1. अभि 3,54,6. 4,38,8. आ 3,7,3. नि 38,8. 8,89,7. निस् 5,31,9. परि 1,95,2. 3,56,8. प्र 2,28,4. प्रति 7,78,2. सम् 3,2,10. न 8,50,7. मा 69,8. nach विश्वतस् am Versende 1,33,9. 116,20. 5,47,2. विश्वस्मात् 4,2,6. पूर्व्यम् 3,23,3. selten nach Verbis 1,117,19. 2,36,1. 3,1,6. Fehlt bereits im AV.

सीमक am Ende eines adj. comp. von सीमन् *Grenze:* गणानागणा° Pańkar. 4,8,98. स° *nebst der Mark* Pat.; s. u. ग्राम in den Nachträgen.

सीमतस् (von सीमन्) adv. *vom Scheitel her:* वि सीमतः सुरुचो वेन आवः VS. 13,3. Nir. 1,7, wo auch die Bed. सर्वतस् versucht wird.

सीमन् (von 1. सी) Uṇādis. 4,150 (सीमन्). f. P. 4,1,11. Schol. Vop. 4,28. 1) m. *Haarscheide, Scheitel:* यः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः AV. 9,8,13. Çat. Br. 7,4,1,14. Ait. Br. 5,7. सीमानमभिनत् Pańkav. Br. 13,4,1. 15,5,20. स एतमेव सीमानं विदार्य Ait. Up. 3,12. — 2) f. *Grenze* (auch in übertr. Bed.) AK. 2,2,19. H. 962. Med. n. 155. Halâj. 2,104 (neutr.!). सीम्नि M. 8,254. fg. 259. सीम्नो विवादे Jâǵń. 2,150. सीमानं नी 151. Çiç. 3,57. Uttarar. 33,1 (43,6). Bhâg. P. 5,16,11. व्योम्नः सीम्नि Z. d. d. m. G. 27,85. ग्रामाणामुपशल्यसीमनि 56. तीरसीमनि Kathâs. 24,92. गगणसीम्नि Prab. 79,8. वञ्जुलसीमनि Gît. 11,2. Râǵa-Tar. 3,412. Sâh. D. 7,9. श्रोणि° Dhûrtas. 66,9. अ° adj. *unbegrenzt* Spr. (II) 1229. unbestimmt ob सीमन् oder सीमा Trik. 3,3,272. M. 8,149. 247. Spr. (II) 7053. fg. Bhâg. P. 5,1,41. Bhaṭṭ. 1,6. अ° adj. im comp. Gît. 10,1. — 3) f. *Markung eines Dorfes* Med. अप्रतीभावां सीम्नो निवर्तेत Âpast. 2,9,4. सीम्नि प्रजातमपि शोषमुपैति सस्यम् Varâh. Bṛh. S. 19,8. Hierher oder zu सीमा Trik. 3,3,272. कृष्यन्ता प्रथिता सीमा Hariv. 3812. नास्ति ग्रामः कुतः सीमा Spr. (II) 7575. — 4) f. *Höhepunkt, das Non-plus-ultra:* तपः°, सकलगुण°, कला°, अनन्तसुख°, भियः, सुकृतकुल°, सुधा°, श्रुतिसुखर° Spr. (II) 2495. मद्भीगुणाम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 9. Ueberall nom., so dass auch सीमा möglich wäre. — 5) f. *Hodensack* (wegen der *Naht* desselben) Med. सीम्नि पुष्कलको हतः Pat. zu P. 2,3,36. — 6) *eine best. hohe Zahl* Mél. asiat. 4,637. — Vgl. निः°, लोकसीमातिवर्तिन्, स°, सीमा, सीमन्त.

सीमन्त m. Vop. 2,13. AK. 3,6,2,19. 1) *Scheitel* AV. Prât. 3,13. P. 6,1,94, Vârtt. 3 (vgl. gaṇa शकन्ध्वादि). H. 571. Halâj. 2,374. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 8,69 (m. und n.). सिनीतो वेश्च त्वं सीमन्तमन्वस्यन्तु पातय AV. 6,134,3. यत्सीमन्तं कङ्कतस्ते लिलेख TBr. 2,7,17,3. °न्तं व्यूहति Âçv. Gṛhj. 1,14,4. उन्नयति Gobh. 2,7,5. विचृतति Kauç. 79. अनुवध्नती Çiç. 8,69. येन दानवनारीणां सीमन्तोद्धरणं कृतम् Hariv. 2742. प्रथितसीमन्ताः केशाः 4097. Jâǵń. 1,282. Megh. 66. Prab. 81,9. °पुञ्जिताञ्जलि Râǵa-Tar. 3,19. °विधि Verz. d. B. H. No. 1036. (पातालमाकाशे नागम्) सीमन्तमिव कुर्वाणं नभसः MBh. 1,1804. 7,7451. 8221. मध्येन चास्य (भाण्डीरस्य) कालिन्दी सीमन्तमिव कुर्वती Hariv. 3501. सेतुः सीमन्त इव सागरे R. 5,95,42. 41. — 2) so v. a. सीमन्तोन्नयन Jâǵń. 1,11. Verz. d. B. H. 258,17. — 3) *Scheidelinie am Körper*, deren vierzehn angenommen werden und den Fugen der Knochen (अस्थिसंघात) entsprechen, Suçr. 1,338,21. 351,6. 357,11. Verz. d. Oxf. H. 311,a,2 v. u. — 4) *Grenze:* लोकस्य °करी मर्यादा MBh. 12,2698. — 5) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,b,30. eines Dichters 150,b, No. 320. — Hariv. 3812 fehlerhaft für सीमान्त.

सीमन्तक (von सीमन्त) 1) adj. f. °न्तिका *mit einem Scheitel versehen* (zum Zeichen der Schwangerschaft): नारी Gṛhjas. 2,4. — 2) m. N. pr. eines Fürsten in einer der 7 Höllen der Ǵaina H. 1362. — 3) n. *Mennig* (der *Scheitel* wird damit gefärbt) Râǵan. im ÇKDr.

सीमन्तय् (wie oben), °यति *scheiteln* so v. a. *mit einer geraden Linie durchschneiden:* बलैः सीमन्तयञ्जलम् — प्रोत्ततार स वारिधिम् Râǵa-Tar. 3,71. तन्मध्यासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् 345. रथाङ्गसीमन्तितसान्द्रकर्दम Kir. 4,18. Kathâs. 21,4. सीमन्तित = सीमन्तो ऽस्य संजातः gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

सीमन्तवन्त् (wie oben) adj. *gescheitelt, von einer geraden Linie durchschnitten* Mallin. zu Kir. 4,18.

सीमन्तिन् (wie oben) 1) adj. *gescheitelt:* Haare Suçr. 1,115,9: eine Schwangere Schol. zu Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. — 2) f. °नी a) *Weib* AK. 2,6,1,2. H. 504. Halâj. 2,326. MBh. 3,15613 (मुख्यायां mit der ed. Bomb. zu lesen). 17060. 5,2315. 2890. 3221. 9,3562. Hariv. 7105. 7133. R. 2,53,24 (22 Gorr.). Megh. 98. Çaur. 23. Spr. (II) 2324. 2605. 3746. Râǵa-Tar. 4,170. Bhaṭṭ. 5,22. — b) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 74,a,39.

सीमन्तोन्नयन (सीमन्त + उ°) n. *das Ziehen des Scheitels* (an einer Schwangeren) Trik. 2,6,12. Âçv. Gṛhj. 1,14,1. Pâr. Gṛhj. 1,15. Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. 5,7. Saṁsk. K. 52,b. Verz. d. B. H. No. 321. 1020. fg. 1031. 1035. 1037. Verz. d. Oxf. H. 30,b,4. 85,a,16. 398,a, No. 144. Verz. d. Cambr. H. 68.

सीमंधरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes (*die Schranken beobachtend*) Çatr. 1,163.

सीमलिङ्ग m. *Grenzzeichen* M. 8,254. — Vgl. सीमालिङ्ग.

सीमा f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,150. P. 4,1,13, Schol. Vop. 4,3. 1) = सीमन् 1) in सुसीम. — 2) = सीमन् 2) AK. 2,2,19. Trik. 3,3,120. H. 962. an. 2,341. Med. m. 35. Halâj. 2,104. Nir. 1,7. M. 8,251. सीमां प्रति समुत्पन्ने विवादे 245. °विवाद 6. Verz. d. Oxf. H. 263,a,19. °वादविनिर्णय M. 8,253. °विनिर्णय 258. 266. °ज्ञान 249. अविषह्या 265. सीमां नी 252. Jâǵń. 2,152. नि-बन्ध् M. 8,255. Jâǵń. 2,228. Ragh. 16,2. °प्रान्त Kathâs. 54,214. सुपरोलितरलिताग्रसीमा (मृगाटवी) Kâm. Nîtis. 7,36. उदधिश्यामसीमां धरित्रीम् Çâk. 48. मुनिकृतां सीमामिमामुत्कतः *Grenze, Schranken* Gol'âdhj. Khedjak. 9. Nalod. 3,28. विप्रधर्मोक्तिसीमां मर्यादाम् MBh. 1,3251. — 3) = सीमन् 3) H. an. Med. °गता वन्यमृगाः Varâh. Bṛh. S. 91,1. सीमामतीत्य चेदत्री यासः प्रवसनं स्मृतम् Comm. zu

Kâtj. Çr. 397, 3. ससस्या Hariv. 3576. सुसस्या 4016. सुसीमा मही R. Gorr. 2,35,48. ग्रामान्सुकृष्टसीमान् 46,5. 109,22. — 4) = सीमन् 5) Med. — Vgl. सुसीम.

सीमाकृषाण adj. *an der Grenze einer Mark pflügend* Jâǵn. 2,150.

सीमागिरि m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,20,15.

सीमातिक्रमणोत्सव m. *ein in der Ueberschreitung der Mark bestehendes Fest* (am 10ten Tage in der lichten Hälfte des Âçvina) Verz. d. Oxf. H. 356,*b*, No. 846.

सीमाधिप m. *Grenzwächter, Markgraf* Pańkat. 46,20.

1. सीमान्त (सीमन् oder सीमा + अन्त) m. 1) *Grenze* Comm. zu AV. Prât. 3,43. Bṛhaspati bei Kull. zu M. 8,251. Kâm. Nîtis. 9,76. 16,12. Kathâs. 30,107. 53,20. 103,1. 173. आसीमान्तम् 56,306. Jâǵn. 1,113. अकार्याणां स (धर्मः) सीमान्तकरः स्मृतः *Schranken* MBh. 12,8379. °मार्ग Pańkar. 4,8,99. — 2) *Markung eines Dorfes* Varâh. Bṛh. S. 95,32. ग्रामान्विकृष्टसीमान्तान् R. 2,49,3. — Vgl. सीमन्त.

2. सीमान्त (wie oben) adj. (f. आ) *durch eine Mark begrenzt:* कृष्यन्ता प्रथिता सीमा सीमान्तं (so die neuere Ausg.) श्रूयते वनम् Hariv. 3812.

सीमान्तर (सीमन् oder सीमा + अ°) n. = 1. सीमान्त 2) MBh. 4,1554. Ragh. 3,16. 4,8.

सीमापहारिन् (सीमन् oder सीमा + अप°) adj. *der Grenzzeichen fortnimmt* Pańkar. 1,6,47.

सीमापाल m. *Grenzwächter, Markgraf* Mârk. P. S. 656, Z. 6.

सीमालिङ्ग n. = सीमलिङ्ग *Grenzzeichen* M. 8,249. Kull. zu 246.

सीमावृक्ष m. *ein als Grenzzeichen dienender Baum* M. 8,246. in übertr. Bed. so v. a. *nach dem sich Alle richten:* सीमावृक्षे निपतिते कुरूणां समितिंजये (भीष्मे) MBh. 6,5698.

सीमासंधि m. *der Ort, an dem zwei Marken zusammenstossen,* M. 8, 248. 261.

सीमासेतु m. *Grenzzeichen* M. 8,262.

सीमिक (auf स्यम् zurückgeführt) Uṇâdis. 2,43. 1) m. *ein best. Baum* Uǵǵval. ausserdem *Ameisenhaufe* und *ein best. kleines Insect* Uṇâdivṛ. im ÇKDr. — 2) f. आ *Ameise* Nir. 3,20.

सीमीक im ÇKDr. nach Siddh. fehlerhaft für सीमिक.

सीर (von 1. सो) Uṇâdis. 2,25. m. Siddh. K. 250,*b*,6. 1) m. und n. (dieses in der älteren Sprache) *Pflug* AK. 2,9,14. Trik. 3,3,378. H. 890. an. 2,468. *fg.* Med. r. 99. Halâj. 2,420. युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वम् ṚV. 10,101,3. 4. षड्योग AV. 8,9,16. द्वादशगव TS. 1,8,2,1. TBr. 1,7, 4,2. शुनावन्त् 2,5,8,12. VS. 18,7. Çat. Br. 2,6,3,2. 7,2,2,2. 13,8,2,5. Kâṭh. 15,2. Kâtj. Çr. 5,11,12. 17,2,8. 22,2,27. Çâńkh. Gṛhj. 4,13. Kauç. 37. 83. 94. 120. °योग 27. MBh. 5,5249. Bhâg. P. 9,13,18. सीराकर्षणं कृ R. 3,4,7. सीरोत्कषण Mṛcch. 16. °क्रान्तभूतल Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. सीराङ्ग als Erklärung von कूट AK. 3,4, 9,39. Hier und da शीर geschrieben. — 2) m. angeblich *die Sonne* Nir. 9, 40. Trik. H. an. Med. — 3) m. *Calotropis gigantea* (wie alle Wörter für *Sonne*) ÇKDr. — Vgl. परि°, प्रतिसीरा, शुनासीर, सैरिक, सैर्य.

सीरक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. m. *Delphinus gangeticus* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. सैरकायण.

सीरड N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8.

सीरदेव m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,29. Colebr. Misc. Ess. 2,42 (शीर°).

सीरध्वज adj. *einen Pflug im Banner führend;* m. Bein. Ǵanaka's Uttarar. 76,14 (98,8. 9). Mahâvîrak. 5,9. ein Sohn Hrasvaroman's VP. 4,5,12. Bhâg. P. 9,13,18.

सीरपति m. *Herr des Pflugs* AV. 6,30,1. Pâr. Gṛhj. 3,1.

सीरपाणि adj. *einen Pflug in der Hand habend;* m. Bein. Balarâma's AK. 1,1,1,19.

सीरभृत् adj. *einen Pflug tragend;* m. Bein. Balarâma's MBh. 9,3359.

सीरवाह् adj. *den Pflug ziehend* TS. 5,6,21,1.

सीरवाहक m. *Pflüger* Vivâdak. 48,9.

सीरा (von सर्) f. *Strom* Naigh. 1,13. स्रवन्तीः ṚV. 1,174,9. परिष्ठिता अतृणत्सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या 4,19,8. 10,49,9. पतत्रिणीः 97,9.

सीरिन् (von सीर) 1) adj. subst. *pflügend, Pflüger* Vivâdak. 48,9. — 2) Bein. Balarâma's (Çesha's) AK. 3,4,26,197. Trik. 3,3,440. Halâj. 1, 28. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,41. Hariv. 6309. — Vgl. अर्ध°.

सीर्य s. परि°.

सीलन्ध m. *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr.

सीलमावत् adj. Beiw. von युवति ṚV. 10,75,8. v. l. des Çâńkh. Gṛhj. 3,3 st. सूनृतावती des AV. 3,12,2?

सील्हन m. v. l. für शिल्हन Verz. d. B. H. No. 584.

सीव् (सिव्), सीव्यति (तन्तुसंताने) Dhâtup. 26,2. P. 8,2,77. Vop. 11,1. असेवीत् P. 8,2,28, Schol. Vop. 11,1. सिषेव P. 8,3,59, Schol. partic. स्यूत. *nähen:* सीव्यत्वपः सूच्या ṚV. 2,32,4. Nir. 11,31. सीव्यन् partic. ṚV. 2,17,4. वर्म सीव्यध्वम् 10,101,8. वनेव स्यूतं परि पासि 1,34,15. TBr. 3,10,11,7. राका पुरुषस्य सेवनीं सीव्यति येषा शिश्ने ऽधि Ait. Br. 3,7. Kâṭh. 25,8. Kâtj. Çr. 7,3,20. 15,5,11. सीव्येत्सूक्ष्मेण सूत्रेण Suçr. 1,93,18. स हि स्नेहात्मकस्तन्तुरन्तर्मर्माणि सीव्यति Uttarar. 97,14 (128, 5). त्वदग्रसूच्या सचिवेन कामिनोर्मनोभवः सीव्यति दुर्यशःपटौ Naish. 1,80. स्यूत AK. 3,2,50. H. 1487. Med. t. 73. *fg.* Spr. (II) 4787. Prab. 116,3 (स्पूत Druckfehler). Râǵa-Tar. 7,1652. मत्स्यो ऽम्भसीव स्यूतास्यः MBh. 3,11495. चित्तासंततितन्तुजालनिबिडस्यूतेव लग्ना प्रिया Mâlatîm. 77,4. — Vgl. सूत्र, स्यूत, स्यूति, स्यूमन्.

— caus. सीवयति dass. Lalit. ed. Calc. 334,1.

— अनु, partic. अनुस्यूत 1) *verwebt in:* सर्वानु° so v. a. *mit Allem verknüpft* Bhâg. P. 3,27,11. सर्वानुस्यूतत्व n. Vedântas. (Allah.) No. 62. — 2) *anhaltend:* हसित H. 298.

— अभि *umnähen:* चर्मणा Çâńkh. Çr. 17,3,5. 5,9.

— आ *zusammennähen:* विशीर्णजीर्णवसनैरास्यूतकन्थाधरः Spr. (II) 4585.

— उद् *einnähen:* हरिणचर्मणि Kauç. 16. 26. — Vgl. पुनरुत्स्यूत.

— नि, °षीव्यति, न्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. Vop. 8,45. न्यषेवीत् und न्यसेवीत् 11,1. partic. निष्यूत *eingenäht* so v. a. *gestickt* Çat. Br. 5,3, 5,20. 5,7,1,6. 7. Kâtj. Çr. 15,5,1. — caus. aor. न्यसीषिवत् P. 8,3, 116, Schol.

— परि, °षीव्यति, पर्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. *umnähen, umschlingen* Kâtj. Çr. 8,4,21. Vgl. परिषीवण. — caus. aor. पर्यसीषिवत् P. 8,3,116, Schol. Vop. 8,45. 18,1 (पर्यसीसि° fehlerhaft).

— प्र zunähen: तत्प्रस्यूतम् Çat. Br. 3,6,1,25. — Vgl. प्रसेव fg. und प्रासेव.

— प्रति annähen: पादम् Kâṭh. 23,8. — Vgl. प्रतिषीव्य.

— वि, °षीव्यति, व्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. an verschiedenen Stellen annähen, durchnähen: ताप्यांणि Kâṭh. 12,4. तिर्यञ्चं पुरस्ताद्दंशं विषीव्यति 25,8. नवधा शिरो विष्यूतम् TS. 6,2,1,4. 9,4. सीमा मर्यादा विषीव्यति देशाविति Nir. 1,7.

— सम् zusammennähen: मूर्धानम् AV. 10,2,26. — partic. संस्यूत durchstochen: गभस्तिभिरिवार्कस्य संस्यूतो जलदो महान् MBh. 6,2857. 4569. 7,1187. 5599. zusammengenäht so v. a. untrennbar verbunden: संस्यूतान्वाजिभिः सार्धं धनुर्भिश्च तथापरान् । पदातीन्सादिसंघांश्च 6449. 9043. रथांश्च नागांस्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान् 8,676. 725. 979.

सीवक (von सीव्) nom. ag. Näher, f. सीविका Kâlakakra 3,134.

सीवन (wie oben) 1) n. das Nähen Vop. 26,172. AK. 3,3,5. Trik. 3,3,271. H. 912. Suçr. 2,8,2. चर्मादि° Verz. d. Oxf. H. 86,b,22. सूची लोके सीवनसाधनम् Schol. zu Vâsavad. 20. Vgl. सेवन. — 2) f. ई frenulum praeputii H. 611. Verz. d. Oxf. H. 102,b,17 (सीवन्याः verbessert Aufrecht für सीमन्याः).

सीव्य (wie oben) adj. zu nähen Suçr. 1,14,20. 29,8. 93,7.

सीस VS. Prât. 3,80. 1) n. Blei (wird auch als Geld gebraucht) H. 1040. Râǵan. 13,24. AV. 1,16,2. 4. 12,2,1. 19. fg. 53. VS. 18,13. TBr. 3,12,6,5. Bleigewicht des Webers VS. 19,80. — Çat. Br. 5,1,2,14. 4,2,9. 12,7,1,7. 2,10. Kâtj. Çr. 14,1,14. 15,5,2. 9,28. 19,1,18. Kauç. 8. 16. 34. 51. 71. °चूर्ण 34. Khând. Up. 4,17,7. श्वेतं त्रपुमलं सीसं सीसस्यापि मलं मलम् MBh. 5,1526. Kaṇ. 2,1,7. Suçr. 1,142,17. 228,4. क्षारेण त्रपुसीसयोः (विशुद्धिः) Mârk. P. 35,17. — 2) adj. (f. आ) bleiern VS. 23,37. Kâtj. Çr. 20,7,2. — Vgl. सैस.

सीसक n. 1) Blei AK. 2,9,106. H. ç. 158. Halâj. 2,17. M. 5,114. Jâǵn. 1,190. 3,38 (masc.). 273. R. 1,38,20 (39,19 Gorr.). Suçr. 1,99,5. Varâh. Bṛh. S. 57,8. — 2) = प्लूस Trik. 2,8,56.

सीसतापा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,7. b,44.

सीसपत्त्र n. Blei Trik. 3,3,61. H. an. 2,35. Halâj. 2,17. °क n. H. 1040. an. 2,419.

सीसर m. N. eines gespenstischen Hundes (बालग्रह): यत्ते सरमा माता सीसरः पिता Pâr. Gṛhj. 1,16.

सीह्न s. सुगन्धि°.

सीहुण्ड m. Euphorbia antiquorum AK. 2,4,2,24. — Vgl. सिहुण्ड und सिंहतुण्ड.

1. सु, सुनोति Dhâtup. 27,1 (अभिषवे, संधात्क्लेदपीडामन्थे Vop.). सुनोत RV. 7,32,8. सुनोतन 5,34,1. सुनुत 10,14,13. सुनवत् und सुन्वत् 27,22. सुन्वत् partic.; med. सुन्वे 3. sg. 7,29,1. 9,88,1. सुन्विरे, सुनुध्वम्, सुनवै 8,80,1. सुवान partic.; सुषाव, सुषुमे, सुषविव (Vop. 12, Anf.), सुषुवस्, सुषुवुषस् 10,94,14. सुषाणि med. 4,29,2. 10,148,1. passivisch 9,6,8. सोत, सोतन, सुषति 3. pl. (wohl praes.) 2,16,5. असावीत्, असोष्ट und असावीत् P. 7,2,72. Vop. 11,1. 12, Anf. सोष्यति und सविष्यति 8,46. 12, Anf. सोष्यत् Kâtj. Çr. 16,6,10. (अभि) सविष्यत् Çat. Br. 9,5,1,66. infin. सोतवे (s. auch सोतु) RV. 1,28,1. pass. सूयते, असावि; partic. सुत. auspressen, keltern (den Soma): सुनु सोमम् RV. 1,28,6. 101,9. 137,1. यं ते सुषाव (अद्रिः) 7,22,1. अन्धः 4,16,1. 5,30,6. 7,21,1. अधा सुनुध्वं सवनं मदाय 4,35,4. कृथं यजमानस्य सुन्वतः 6,60,15. AV. 6,6,1. 54,3. सोता हि सोममद्रिभिः 8,1,17. असाव्यंशुः 9,62,4. सोमं उ षुवाणः सोतृभिः 107,8. ग्रावभिः Çat. Br. 12,8,2,14. पयसा 15. Kâtj. Çr. 9,6,28. सोष्यत्यसोष्ट (zugleich zu 4. सु) Khând. Up. 3,17,5. शश्वत्सूयमानात्सूर्यः Maitrjup. 6,7. सुषाव च बहून्सोमान्सोमसंस्थास्ततान च MBh. 1,4695. सर्वे सुन्वतः P. 3,2,132, Schol. सुरां सुनोति so v. a. braut ebend. — असुन्वन् Ait. Br. 4,17 fehlerhaft für असन्वन्: s. u. 1. सन्. — सुत partic.: सुता अग्नेः RV. 8,2,2. 2,11,11. 4,18,3. अंशु 25,3. सोम 41,3. 6,40,1. सुतास इन्दवः 8,6,21. सुते अधरे 10,94,14. Çat. Br. 12,8,1,5. पिबस्व सोमं सुतमद्य तं मया MBh. 14,277. सुते सोमसहस्रे 1,8042. सुतम् Spr. (II) 2694 wohl fehlerhaft für हुतम्. masc. sg. und pl. der Saft d. h. Soma Naigh. 2,7. सुष्वाणः पवते सुतः RV. 9,6,8. परीतो षिञ्चता सुतम् 107,1. 2. 1,135,1. 2,15,1. 4,32,11. प्रातः सुतमपिबः 35,7. मधुमत्तः 7,90,1. 10,27,2. TS. 7,3,11,3. Çâṅkh. Çr. 7,10,13. AV. 4,29,2. Çat. Br. 14,5,1,3. °तेजस् 10,6,1,8. = सोमयाग Bhâg. P. 7,15,48. neutr. Khând. Up. 5,12,1. — Vgl. 1. सव, 1. सवन, असुत, अद्रिषुत, अम्भसुत, सुषुत.

— अधि dass.: अधि षुवाणो नक्षुव्येभिरिन्दुः RV. 9,91,2. — Vgl. अधिषवण.

— अभि, °षुणोति, अभ्यषुणोत् P. 8,3,63. 65. °सोष्यति, अभ्यसोष्यत् 117. 1) kelternd verarbeiten, pressen, mit Steinen ausschlagen u. s. w. Çat. Br. 1,1,4,7. 2,2,2,1. 4,4,15. 3,3,2,6. 4,5,10,2. अभिषुण्वन्त आसते Ait. Br. 4,14. 3,15. 7,17. स्नातानि 30. राजानम् 32. ऋजीषम् TS. 6,1,6,4. 3,2,2,1. हविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्य 6,2,11,4. घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति 4,4,4. 5,1. स यथाभिषूयमाणः किंचिदापद्यते Çat. Br. 12,6,1,21. Kâtj. Çr. 9,5,1. 10,3,12. अभिषुत्य R. 1,13,5, v. l. अभिषूय (so ed. Bomb.) सोमम् MBh. 14,2624. सोमे वृथाभिषूयमाणे 13,372. mit Flüssigkeit ansetzen und ausdrücken: यानि चैवाभिषूयन्ते पुष्पमूलफलैः शुभैः M. 5,10. क्षीरेणाभिषुत्य (v. l. अभिप्लुत्य) Suçr. 1,317,12. किण्वपिष्टम् 2,73,17. partic. अभिषुत Çat. Br. 2,4,4,16. 4,1,1,15. 6,2,9. 14,3,2,30. Kâtj. Çr. 9,1,9. Lâṭj. 1,9,20. — 2) bespritzen: अभिसोष्यन्ते रक्तै रक्षांसि Bhaṭṭ. 9,90. — caus. °षावयति P. 8,3,65, Vârtt. 3, Schol. — Vgl. अभिषव fg., °षुत, °षोतर्, °सुसूस्.

— आ keltern u. s. w.: आ सोता परि षिञ्चत RV. 9,108,7. यो अस्मै तीव्रान्सोमाँ आसुनोति 10,42,5. Çat. Br. 12,7,3,6. 12. तस्मात्तव सुतं प्रसुतमासुतं कुले दृश्यते Khând. Up. 5,12,1. — Vgl. 2. आसव, आसाव, आसाव्य (Bhaṭṭ. 6,64). 2. आसुति.

— उद् aufregen: उत्सुनोषीक्षमाणानां कन्दुकक्रीडया मनः Bhâg. P. 3,20,35. Der Bedeutung nach eher zu 2. सु (wie auch उत्सव).

— नि desid. vgl. निसुसूस्.

— निस्, निःषुणोति P. 8,3,65, Vârtt. 1, Schol.

— परि, °षुणोति, पर्यषुणोत्, °सोष्यति, पर्यसोष्यत् Schol. zu P. 8,3,63. 65. 117. In Stellen wie RV. 9,10,4. 87,7 ist die Präposition zum Verbum finitum zu ziehen.

— प्र fortkeltern; partic. fortgesetzt gepresst, der Soma einer nicht bloss einmaligen, sondern andauernden Kelterung: पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतः TS. 2,5,5,4. अहरहः सुतः प्रसुतो भवति Çat. Br. 14,5,1,3. 4,1,2,6. संवत्सरम् Pañkav. Br. 25,5,1. 2. 18,5. Kâtj.

Çr. 6,6,27. 8,16. 7,1,26. Lâṭj. 3,3,29. 7,8. तस्मात्तत्र सुतं प्रसुतमासुतं कुले दृश्यते Khând. Up. 5,12,1. medial: द्वादशाहं प्रसुतो भूत्वा Ait. Br. 4,24. — Vgl. 1. प्रसव, प्रसुत्. — caus. fortgesetzt keltern lassen: प्रसावयेत् Nidânas. 5,11,3 bei Weber, Nax. 2,284.

— वि, व्यषावीत्; विसोष्यति und विसविष्यति Vop. 8,45. 12, Anf. zerkeltern: सुषावाणो व्यद्रिभिः RV. 9,101,11.

— सम् gleichzeitig (Soma) keltern: यौ द्वौ संसुतः TBr. 1,4,6,1. संसुत TS. 7,3,5,1. Kâṭh. 34,4. Pañkav. Br. 9,4,4. — Vgl. संसव, संसुतसोम.

— अभिसम् gleichzeitig keltern für (acc.): एकं वा एतावनिन्द्रमभि संसुनुतः TBr. 1,4,6,1.

2. सु (सू), सवति (प्रसवैश्वर्ययोः) Dhâtup. 22,43. सुवैति 28,115 (प्रेरणे, Vop. क्षेपे). सुवतात्; med. (in den Brâhmaṇa): सुवते 3. pl. Çat. Br. 5, 3,3,13. सुवाते 14. सुवन्ते TS. 5,6,2,1. सुवै, सुवावहै P. 7,3,88, Schol.; später (auch Çat. Br.; s. u. प्र) सौति Dhâtup. 24,32 (प्रसवैश्वर्ययोः). साविषत् (ved. P. 3,1,34, Vârtt., Schol.), असावीत् P. 7,3,96, Schol. Vop. 13,1. सावीस्; सुषुवे AV. pass.: सूयते, सूवे; partic. सुत Çat. Br. 9,3,4,5. 4,2, 14. सूत (= ईरित, प्रेरित H. an. 2,203. Med. t. 72. fg.) in नृषूत; s. auch unter परि und प्र. (in Bewegung setzen), veranlassen, zum Vorschein bringen; bescheeren, schicken (von Savitar's Wirkung); aufstellen, bestimmen, weihen für Etwas; Ermächtigung geben zu Etwas; med. sich weihen u. s. w. lassen: सविता सुवाति RV. 7,40,1. श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नः 1,164,26. AV. 6,1,3. देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्यो ऽमृतत्वं सुवसि भागम् RV. 4,54,2. fgg. 5,42,3. 82,4. वामम्स्मभ्यं सावीः 6,71,6. यदद्य सूर उदिते सुवाति सविता भगः 7,66,4. AV. 7,14,3. 14,1,33. 19,8,4. यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे 14,1,43. सुषुवाणो in der Weihe begriffen, geweiht TS. 2,1,9,1 (P. 3,2,106, Schol., wo सुषुवाणम् zu lesen ist). 5,6,2,4. 7,5,15,2. TBr. 1,8,1,1. Çat. Br. 5,4,2,23. 4,8. 5,3,1. Pañkav. Br. 18, 9,1. 10,1. pass.: यो वै सोमेन सूयते (= निष्पद्यते Comm.) TBr. 2,7,5, 1. सूयते ह वा अस्य क्षत्रम् Ait. Br. 8,5. Çat. Br. 5,3,2,3. 2,11. 15. 9,3, 4,6. अग्निसवेन सुतो भवति 9. सर्वं वस्तत्सुतम् zu all diesem seid ihr ermächtigt 13,4,2,17. सूयते वा एष यो ऽग्निं चिनुते TS. 5,6,2,1. यस्मादेवेमे चन्द्रनक्षत्रग्रहसंवत्सरादयः सूयन्ते (= अभिषूयन्ते आप्याय्यन्ते Comm.) so v. a. in Thätigkeit gesetzt werden Maitrjup. 6,16. मा न सावीर्मह्यास्त्राणि so v. a. schleudere Bhaṭṭ. 9,50. — प्रजापतेः सुतं रयिष्ठम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,a. — Vgl. 2. सव, 2. सवन, 1. सवितर्, सवीमन्.

— अनु nach Andern antreiben u. s. w.: यसून् Çat. Br. 5,5,4,19. अनु सु (vgl. unter निस्) Taitt. Âr. 2,6,4 falsch; vgl. AV. 6,121,4. 117,3.

— अप wegschicken, vertreiben RV. 10,37,4. अपामीवां सविता साविषत् 100,8. यत्त्वेनो अप तत्सुवामि AV. 6,119,3. VS. 35,11.

— अभि, °षुवति, अभ्यषुवत् P. 8,3,63. 65. weihen für (acc.): ओषधीः Çat. Br. 5,2,3,9. begaben mit: पाप्मनैवैनमभिषुवति Kâṭh. 13,2. — desid. °सुसूषति P. 8,3,64, Vârtt. 1, Schol.

— आ zutheilen, zusenden, schicken: von Savitar RV. 1,110,3. अस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम् 3,54,11. 56,6. सौभगम् 4,54,6. 5,82,5. दाशुषे वामम् 6,71,4. वसूनि 7,45,3. 10,35,7. वर्यः 100,3. AV. 2,29,2. 7,14,3. 4,24,5. Çat. Br. 13,4,2,9. med. RV. 7,38,2. Pañkav. Br. 21,10,15. आ सुवोर्जम् (अग्ने) RV. 9,66,19. (इन्द्रः) आ सोविषदर्शसानाय शरुम् sende so v. a. werfe auf 10,99,7. herbeischaffen, hercitiren: आ ते प्राणं सुवामसि AV. 7,53,6. — Vgl. 1. आसव, आसवितर् und 1. आसुति.

— उद् aufwärts gehen heissen: ऊर्ध्वमिव वरुणामेनिमुत्सुवति Kâṭh. 19,5.

— नि, partic. °षुत hineingegeben, eingeworfen: चमसे ऽष्टात्रयाणि निषुतानि भवन्ति Ait. Br. 8,5.

— निस् fortscheuchen, fortgehen heissen: दुःष्वप्न्यं दुरितं निः ष्वास्मत् (सुव) AV. 6,121,1. 7,83,4. 19,57,2. 1,81,1. 2. निरितस्तत्सुवन्तु RV. 7,50,3.

— परा wegscheuchen u. s. w.: परा शृणा सोवीः RV. 2,28,9. दुरितानि परा सुव 5,82,5. 10,137,4. AV. 6,127,3. 7,53,6. 19,39,10. VS. 16,5. TS. 1,3,14,4.

— परि, °षुवति, पर्यषुवत् P. 8,3,63. 65. partic. geheissen, (heraus) getrieben (vom Grase): देवानां परिषूतमसि वर्षवृद्धमसि TS. 1,1,2,1. TBr. 3,2,2,4. इति (bei Gelegenheit dieses Spruches) दर्भान्परिषौति Âpast. in TS. Comm. 1,53,3 v. u. so v. a. zusammenraffen. — Vgl. परिषूति.

— प्र in Bewegung bringen, erregen, zur Thätigkeit rufen (namentlich von Savitar gesagt); heissen, veranlassen; Jmd Etwas verstatten, überlassen: निवेशयं च प्रसुवं च भूम RV. 7,45,1. 77,1. 4,53,8. 5,82,9. प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् 1,157,1. अर्थमित्यै 124,1. भद्रं द्विपदे 5, 81,2. वत्तिम् 9,21,7. प्र वां द्यावापृथिवी सविता सुवतु 10,175,1. AV. 1,10, 2. सौभगाय 18,2. पशुम् TBr. 3,1,2,9. दानम् VS. 18,33. जीवातवे 67. Çat. Br. 4,7,4,8. अध्वर्युम् 5,2,1. 8,2,20. 2,5,2,30. ओमिति ब्रह्मा प्रसौति Taitt. Up. 1,8. ओष्ठ्यं प्रासुवत् Maitrjup. 2,6. सनिम् TS. 2,1,6,3. अन्नम् Çat. Br. 9,3,4,1. वसून्न प्रसुवीरन् zur Verfügung stellen Âçv. Çr. 2,18,8. पुरुषान् Çat. Br. 13,6,2,9. यम् द्विष्मस्तमु ते प्र सुवामसि hingeben AV. 12,2,3. प्राणं प्रसौति überlassen (zum Todtschlagen) TBr. 3, 8,4,1. प्रसुहि (v. l. °सूहि, in paralleler Stelle °सुव) Kâtj. Çr. 9,14, 19. so v. a. schleudere Comm. zu Bhaṭṭ. 9,50. — partic. प्रसूत angetrieben, gesandt, geheissen; verstattet, dem es verstattet ist RV. 1,113, 1. अर्धन्नापस्तयेष प्रसूताः 3,30,9. हूत 54,19. जनाः सूर्येण प्रसूताः 7,63, 4. पृष्ठे निर्नद्धो जयति प्रसूतः entsandt (Pfeil) 6,75,5. 11. प्रसूतो भक्षमकरम् 10,167,4. AV. 6,63,1. 19,51,2. सवितृ° Ait. Br. 1,7. 2,38. 7,22. Çat. Br. 1,1,2,17. 5,1,1,4. TS. 2,5,2,6. 5,3,4,4. — Âçv. Gṛhj. 1,15, 1. वरुण° Kauç. 3. अ° keine Erlaubniss habend Çâṅkh. Çr. 14,7,2. nicht gestattet, nicht erlaubt Çat. Br. 4,1,4,3. — AV. 3,1,4 ist (vgl. RV. 3,30,6) zu verstehen प्र सू ते. — Vgl. 2. प्रसव, 1. प्रसवितर्, 1. प्रसूति, इन्द्रप्रसूत, बृहस्पति°, ब्रह्म°, वाज°, सूर्यप्र°.

— अधिप्र wegschicken von (abl.): प्रजापतिरिन्द्रं वज्रादधि प्रसुवति Kâṭh. 14,7.

— अभिप्र hintreiben zu: यदेनामभिप्रसुवन्ति नद्यः Nir. 9,26. °सूत veranlasst, geheissen 11,12.

— प्रतिप्र, partic. °सूत wieder verstattet Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,23.

— वि, °षुवति, व्यषावीत् Vop. 8,45. 13,1.

3. सु adj. in द्रावसु vielleicht auf 2. सु zurückzuführen.

4. सु (सू), सूते Dhâtup. 24,21 (प्राणिगर्भविमोचने). P. 6,1,186. Vop. 9, 39. सुवे 1. sg. RV. 10,125,7. सुवे Vop. 9,40. सुवाते, सुवते 3 pl., सुवानै; असूत, सूत; später auch सूयते Dhâtup. 26,23 (प्राणिप्रसवे). सवति und सौति s. u. प्र. सुषुवे, सुसाव, ससूव (P. 7,4,74) RV. 4,18,10. 10,86,23. AV. 10,1,23. असविष्ट und असोष्ट (Khând. Up. 3,17,5) Vop. 8,40. 46.

11,5. सविता und सोता P. 7,2,44. सोष्यते und सोष्यति (Khând. Up. 3,17,5); सूष्यन्ती und सोष्यन्ती Çat. Br. 14,9,4,22. सूतवे ṚV. 10,184,3. AV. 1,11,2. सवितवे 6,17,1. सूत्वा Kâç. zu P. 7,2,44. TS. 2,1,5,4. partic. सूत, सुत (s. besonders; nur wegen सुत und सुषुति ist die Annahme von सु mit kurzem उ gerechtfertigt) und सून (P. 8,2,45. Vop. 26,88. fg.). *zeugen, gebären* ṚV. 1,135,8. 164,17. 168,9. नारी नर्यं सुसाव 7,20,5. सूष्यन्ती 5,78,5. असूत पूर्वो वृषभः *wurde geboren* 3,38,5. यदी सुषाते उषसा 5,1,4. 2,2. स्तरीर्यत्सूत 10,31,10. सुषाणा पुत्रान् AV. 2,36,3. *brüten* (von Vögeln) ṚV. 1,164,22. pass. wohl hierher: असावन्यो असुर सूयत द्यौः 10,132,4. — In der späteren Sprache meist in der Bed. *gebären:* आयुष्मन्तं सुतं सूते M. 8,263. 9,9. 10,39. Spr. (II) 1748. Varâh. Bṛh. S. 51,41. सुषाते R. 1,23,14. असूत Ragh. 3,13. 15,13. Kumâras. 1,20. Kathâs. 23,64. 28,66. 42,70. Prab. 11,10. Bhâg. P. 3,1,30. 17,18. 26,49. 4,1,34. 38. 13,15. 24,8. 9,20,17. 24,47. सूयते Kûlakop. in Ind. St. 9,12. असूयत MBh. 1,2599. Bhâg. P. 4,1,39. 51. सुषुवे MBh. 1,2539. 5908. 3,8844. 16638. R. 2,90,11. 92,21. R. Gorr. 2,99,14. 5,36,57. Ragh. 5,36. 7,54. Mârk. P. 104,8. Râǵa-Tar. 1,74. Bhâg. P. 3,23,48. 4,13,18. 6,18,11. 9,41,11. Pańkat. 238,6 (सुषूवे gedr.). सुषुविरे Kathâs. 39,18. सुषाव MBh. 1,4765. R. Gorr. 1,39,16. Mârk. P. 104,6. सुषुवुस् 40,9. सोष्यते Kathâs. 21,35. 34,43. सूत्वा Bhâg. P. 5,2,19. सूय MBh. 3,10004. pass.: कौसल्ययासावि सुखेन रामः प्राक् Bhatt. 1,14. *erzeugen:* सूते M. 10,32. 34. सुषुवे (subj. Mann und Weib) Çâk. 186. pass.: अक्रूरः सुषुवे तस्मात् Hariv. 1946. *erzeugen* uneig.: प्रकृतिः सूयते सचराचरम् Bhag. 9,10. फलं सूते पादपः Kathâs. 27,99. असूत सद्यः कुसुमान्यशोकः Kumâras. 3,26. खनिभिः सुषुवे रत्नं क्षेत्रैः सस्यं वनैर्गजान् (भूः) Ragh. 17,66. पयः सूते ऽद्य मेदिनी, रत्नं वैदूर्यभूः Râǵa-Tar. 4,300. सूष्यसे Bhâg. P. 3,8,13. धूमात् — पयः सूते वन्हस्योद्गमः Spr. (II) 3162. धर्मं सूयन्ति प्रजाः MBh. 3,11298. — partic. सूत mit act. Bed. = प्रसूत H. an. 2,203. Med. t. 72. fg. सूता *gekalbt habend* M. 8,242. वन्ये सत्त्वे सूते *wenn ein wildes Thier Junge geworfen hat* Varâh. Bṛh. S. 91,3. — Vgl. सवित्री.

— निस् vgl. निःषूति.

— प्र 1) *gebären:* प्रसूते स्म सुतम् Kathâs. 39,19. 56,287. Mârk. P. 51,114. प्रासूत R. 7,35,21. Kathâs. 17,65. कन्या प्रसूयते MBh. 3,13057. 4,71. Shaḍv. Br. 5,11. Suçr. 1,367,18. Spr. (II) 1403. Varâh. Bṛh. 5,8. 11. 16. Pańkar. 1,8,34. गौर्या प्रतिवर्षं प्रसूयते Schol. zu P. 5,2,12. प्रसूयन्ते मिथुनान्येव ताः Mârk. P. 49,10. प्रसवन्ति MBh. 1,6077. प्रसवन्ती M. 4,44. प्रसुषुवे Bhâg. P. 3,17,2. प्रासोष्ट Râǵa-Tar. 3,106. 4,89. Bhatt. 1,14. प्रसविष्यसि R. 7,9,24. Mârk. P. 51,113. 77,6. Bhâg. P. 3,21,29. प्रसोष्यन्ती 11,1,15. प्रसूय Çâk. 94. 95, v. l. Kathâs. 14,88. Prab. 11,10. प्रसोतुम् Bhatt. 1,13. *erzeugen:* प्रसूयते M. 10,27. 30. fg. अनेन प्रसविष्यध्वम् *Nachkommenschaft haben* Bhag. 3,10. *erzeugen* in uneig. Bed.: (बुद्धिः) प्रसूते हि फलं श्रीमदरणीव हुताशनम् Kâm. Nîtis. 13,2. Spr. (II) 7062. धूमं प्रसौति (अग्निः) Râǵa-Tar. 5,125. अष्टमासधृतं गर्भम् — द्यौः प्रसूयते R. 4,27,3. प्रसूयते संगतिः श्रियम् Prab. 86,18. (द्रुमाः) शयनानि प्रसूयन्ते चित्रास्तरणवन्ति R. 4,44,99. Mârk. P. 49,30. 50,19. दीपः कज्जलं प्रसूयते Spr. (II) 2816. तरवः प्रासूयन्त *trugen Früchte* Bhâg. P. 4,19,8. यथा प्रसूयमानस्तु फली दद्यात्फलं बहु MBh. 14,498. (शास्त्रविटपी) फलं प्रसूय Spr. (II) 5426. — 2) *geboren werden, entspringen, entstehen:* कारावरो निषादात्तु चर्मकारः प्रसूयते M. 10,36. तिर्यग्योनौ प्रसूयते MBh. 3,12500. अस्यामेव प्रसूयध्वम् 1,2502. 2504. एतस्माच्च जगत्सर्वं प्रसूयेत जनार्दनात् Hariv. 11083. प्रसूयतस् 2. du. MBh. 13,2565. प्रसूयामस् Hariv. 173 = VP. 1,15,128. सर्वथा खलु मर्तव्यं मर्त्यलोके प्रसूयता Spr. (II) 6949. सिन्धोः प्रसूय कमला Râǵa-Tar. 6,317. प्र केशाः सुवते TBr. 2,7,17,1. शब्दः u. s. w. वेदादेव प्रसूयन्ते M. 12,98, v. l. — 3) partic. प्रसूत *a)* mit act. Bed. f. आ *geboren habend, niedergekommen* (die Ergänzung im acc.; hier und da statt des verbi finiti) AK. 2,6,1,16. Med. t. 124. Halâj. 118. 285. 345. AV. 12,1,62. Jâǵn. 2,125. Suçr. 2,180,8. देवसदृशान्पुत्रान् Hariv. 4625. R. 7,66,3. Uttarar. 38,7 (52,1). Weber, Kṛshṇaǵ. 249. 282. fg. 289. Kathâs. 21,117. 29,137 (शतपदी). Mârk. P. 51,101. Schol. zu P. 2,1,65. Pańkat. 218,21. Hit. 72,14. अ° Spr. (II) 2055. प्रत्यग्र° Schol. zu Kâtj. Çr. 24,6,8. जननी प्रसूततनया *deren Tochter niedergekommen ist* Spr. (II) 6033. प्रसूतगात्रा *eben niedergekommen* Kathâs. 28,67. — *b) geboren, erzeugt, entsprungen, entstanden* H. an. 3,273. Med. mit gen. oder loc. (auch abl.) P. 2,3,39. Vop. 5,29. Çvetâçv. Up. 5,2. Kaush. Up. 1,2. तस्याम् M. 3,19. ततः MBh. 1,35. मम कायात् R. 2,74,21. तदन्वये Ragh. 1,12. नीचकुले Spr. (II) 6475. यस्य तस्य 5369. Mârk. P. 104,8. R. 1,16,26. Çâk. 178, v. l. Spr. (II) 1431. Varâh. Bṛh. S. 48,11. Bṛh. 23,14. Mârk. P. 76,17. Weber, Kṛshṇaǵ. 266. 284. एतद्देश° M. 2,20. कालनेमि° Çâk. Ch. 144,4. Kathâs. 50,139. Bhâg. P. 6,6,24. 9,6,3. कुल° R. 2,82,31 (Pferde). Spr. (II) 5970. Bhâg. P. 9,3,21. नन्दकुल° Pańkat. 45,2. वेद° Prab. 86,19. विन्ध्यपाद° (नदी) Mârk. P. 57,25. Bhâg. P. 9,9,14. Pańkar. 1,7,40. कल्पवृक्ष° (मधु) Megh. 67. मत्प्रसूतं भयम् MBh. 3,2844. मत्प्रसूतेन तेजसा 11970. भीष्म° (दुःख) 5,7029. धर्मविशेष° Kan. 1,1,4. सरलद्रुमाणां सुतक्षीरतया प्रसूतो गन्धः Kumâras. 1,9. प्रसूतं तर्हि सोढव्यं नः Z. f. d. K. d. M. 2,426. — *c)* n. als Synonym von अव्यक्त Tattvas. 5. — 4) partic. प्रसून *a)* = प्रसूत H. an. 3,388. = जात Med. n. 87. — *b)* n. *Blüthe, Frucht;* s. u. प्रसून. In der Bed. *Blüthe* auch Spr. (II) 7411, v. l. Uttarar. 98,6 (129,12). Mâlatîm. 57,18. Bhâg. P. 3,18,8 (*engendré* Burnouf). Pańkar. 1,7,56. — Vgl. 3. प्रसव, प्रसवन, 2. प्रसवितर्, 2. प्रसाविन्, प्रसूत, 2. प्रसूति, प्रसून, देवप्रसूत (hierher oder zu 2. सु).

— अनुप्र, partic. °सूत *darauf entstanden:* सृष्टिस्तथैवेयमनुप्रसूता MBh. 13,7361.

— अभिप्र, partic. °सूत *erzeugt, geboren:* मातुः पितुः कर्मणाभिप्रसूतः संवर्धते विधिवद्भोजनेन MBh. 5,964.

— संप्र 1) *erzeugen:* °सूते MBh. 13,2582. °सूयते M. 10,33. — °सूयते MBh. 13,5550 fehlerhaft für °यूयते, wie die ed. Bomb. liest. — 2) *geboren werden:* तदाहं संप्रसूयामि गृहेषु शुभकर्मणाम् MBh. 3,12978. — 3) partic. °सूत *erzeugt, geboren:* बह्वीः प्रजाः पुरुषात् Muṇḍ. Up. 2,1,5. शर्मिष्ठया MBh. 5,5044. ब्रह्मास्यतस्, बाहुभ्याम् 12,11814. 13,4426. गुणविपुलेषु कुलेषु R. 4,41,79. माया गुणसंप्रसूता Bhâg. P. 11,10,13. — Vgl. संप्रसूति.

— वि *gebären:* सुमत्यपि गर्भं तुम्बं व्यसूयत R. Gorr. 1,40,17.

— सम् dass.: शरद्वतस्य (so die neuere Ausg.) दायादमहल्या समसूयत Hariv. 1784. *erzeugen* in uneig. Bed.: दत्तं श्रेयांसि संसूते (Conj.) Spr.

(II) 4252.

5. सु, सँवति v. l. für स्रु (गतौ) Bhâtup. 22,42. Vop. 8,95. असावीत्, सुषविथ, सुषुविव, सविता und सोता 96.

6. सु adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. Vop. 1,8. über die euphonischen Veränderungen des Wortes (षु, षू), über die Dehnung eines vorangehenden Vocals und über den Wandel eines nachfolgenden न in ण handeln VS. Prât. 4,133. TS. Prât. 3,7. 14. P. 6,3,134. 8,3,107. 4,27. *wohl, gut;* überhaupt verstärkend oder versichernd: *gewiss, leichtlich, völlig* u. s. w. wie *wohl* in älteren deutschen Liedern. Die indischen Lexicographen geben dem Worte folgende Bedeutungen: पूजन (पूजा) AK. 3,5,5, Med. avj. 79. निर्भर AK. 3,5,2. H. 1535, Schol. Med. भृश, अनुमति, कृच्छ्र, समृद्धि Med. अनायास Bhar. zu AK. nach ÇKDr. 1) selbständig; nie am Versanfang; im AV. selten und meist in Verbindung mit उ. उ षु ṚV. 1,26,5. 4,6,2. 20,4. वि॒द्मो ष्व॑स्य मा॒तर॑म् AV. 1,2,1. 6,84,3. नो षु ṚV. 2,18,3. 3,55,2. AV. 5,11,7. मा सु VS. 11,68. उत सु ṚV. 8,2,12. इत्सु 4,22,10. आ सु 8,34,12. प्र सु 1,130,1. 8,6,32. वि षू 2,28,7. 8,32,19. नि षु 5,13. अधि षू 8,24,7. पर्यू षू 9,110,1. अस्मान्त्सु 1,9,6. 17,7. अस्मभ्यं सु 3,30,21. अस्माकं सु 31,14. अस्माभिः सु 8,70,8. तं सु VS. 4,14. अस्मे सु 4,32,14. स सु 12,4. इमं सु 2,35,2. इदं सु AV. 14,2,8. यं स्वश्वं ज्रयानं ṚV. 2,14,5. सकृत्सु 16,3. 8,1,14. मनः सु ते VS. 12, 63. वस्वी षु ते ṚV. 7,20,10. क्रीळन्त्वे सु 10,59,5. नि नो मृळ पुरं इन्द्रः सु सर्वाः ṚV. 7,26,3. सु कम् am Ende 1,191,6. 3,53,2. नास्माल्लोकात्स्वेतव्यमिव *nicht wohl* TS. 6,1,4,1. बोधा सु ṚV. 7,22,3. वृषस्व सू 3,24, 2. मन्दस्वा सु 8,6,39. पिबा सु 17,4. AV. 6,32,1. क्रो सु गेष्ठे 13,24, 5. न वै सु विदुरिव मनुष्या नक्षत्रम् Kâṭh. 8,3 bei Weber, Nax. 2,296. सु वेद Kenop. 9. सूर्मी स्वलशी स्वाश्निष्येत् M. 11,103. सु विराजते स्म MBh. 4,2069. स्वमुपास्यत्ति 8,1324. सु शक्यसे R. 2,33,4. सु समीक्ष्यताम् Spr. (II) 1402. सु संदधीत 1961, v. l. सु शोभसे 4137. स्वनुष्ठीयताम् 6275. स्वशिक्षितः Râga-Tar. 4,51. — MBh. 3,12392 und 7,8603 hat die ed. Bomb. नु und कि st. सु. Vor einem absol. MBh. 7,5783 (सो ऽभिद्रुत्य st. स्वभिद्रुत्य ed. Bomb.). विचिन्त्य Mṛkkh. 103,16. बद्धा 176,1. चिन्त्य und विधार्य Spr. (II) 7400. ज्ञात्वा Weber, Kṛshṇaǵ. 294. — 2) am Anfange eines comp. vor Adjectiven und Substantiven (über solche compp. handelt P. 1,4,94. 2,1,6. 5,4,69. 6,2,117. fgg. 145. 172. fgg. 195. 7,1,68. 8,1,67. fg. Vârtt. 5 zu 1,4,60. Vârtt. 1 der Saunâga zu 2,2,18. Vop. 6,88). स्वलंकृत *schön geschmückt* MBh. 3,2114. सुरक्षित *wohl gehütet* 2144. सुप्रीत *hocherfreut* R. 1,1,76. सूद्विग्नमनस् 2,43,10. सुसंरब्धतर 6,31,44. सुसाध्य *gut zu handhaben* Pańkar. 1,8,33. सुमनोहर *überaus reizend* MBh. 1,5976. सुदारुणा R. 1,8,12. सुसूक्ष्म Varâh. Bṛh. S. 11,54. सुनिखिलम् *ganz vollständig* Hariv. 7034. सुप्राकृत *ganz gemein* R. Gorr. 2,41,24. सुसित *schön weiss* Pańkar. 3,11,8. सुसुगन्ध *sehr wohlriechend* Varâh. Bṛh. S. 48,32. सुदुष्कर *sehr schwer zu vollbringen* MBh. 1,6818. सुनिस्त्रिंश *ein schönes Schwert* MBh. 6,5639. सुभक्ष्य *eine prächtige Speise* Spr. (II) 7113. सुसहाय *einen guten Gefährten habend* M. 7,31. सुललाट *eine schöne Stirn habend* R. 1,1,12. सुकर (s. d.) *leicht auszuführen*, सुलभ (s. d.) *leicht zu erlangen*, सुसंतोष (s. d.) *leicht zu befriedigen*. — सु verhält sich wohl zum demonstrativen स wie कु zum interrogativen क. Vgl. सुतराम्.

सुऊति f. *gute Hilfe:* सुऊतयो व ऊतयः ṚV. 8,47,1.

सुकक्ष m. N. pr. eines Âṅgirasa, Liedverfassers von ṚV. 8,81. fg. ṚV. Anukr. Ind. St. 3,244,a.

सुकङ्कवत् m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4. वैकङ्क VP. 2,2,25.

सुकण्टका f. *Aloe indica Royle* Râǵan. im ÇKDr.

सुकण्ठ 1) adj. (f. ई) *eine schöne Stimme habend:* गन्धर्वी Bhâg. P. 10, 84,16. — 2) m. N. pr. eines *Sängers* Verz. d. Oxf. H. 141,b,40.

सुकण्डु m. = कण्डु *Jucken, Krätze* Çabdar. im ÇKDr.

सुकथा f. *eine schöne Geschichte* Kathâs. 124,251.

सुकन्द m. *die Wurzel von Scirpus Kysoor* (कशेरु) *Roxb.* Râǵan. 8,145.

सुकन्दक m. 1) *Zwiebel* AK. 2,4,5,13. = गृञ्जन Râǵan. 7,67. = वाराहीकन्द 86. — 2) pl. N. pr. eines *Volkes* MBh. 6,360 (VP. 191).

सुकन्दिन् m. = शूरण Râǵan. 7,62.

सुकन्यक adj. *eine hübsche Tochter habend* Vop. 7,23. — Vgl. सुकन्याक.

सुकन्या f. N. pr. einer Tochter Çarjâta's (Çarjâti's) und Gattin Kjavana's Çat. Br. 4,1,5,6. 10,13. MBh. 1,939. 3,10324. fgg. 17035. 5,3970. Hariv. 643. VP. 354. Bhâg. P. 9,3,2. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50. Mutter Maṅkaṇaka's (Vater Mâtariçvan) MBh. 9,2245.

सुकन्याक adj. = सुकन्यक Vop. 7,23.

सुकपर्द adj. (f. आ) *schönes Haargewinde habend* VS. 11,56.

सुकपोल adj. (f. आ) *schönwangig* Bhâg. P. 4,25,22. सुकपोलास्य *ein Gesicht mit schönen Wangen habend* 24,46.

सुकमल n. *eine schöne Lotusblüthe* Kâlakakra 2,122.

सुकर adj. (f. आ) P. 3,3,126. Vop. 26,197. 1) *leicht ausführbar* ṚV. 8,69,6. P. 5,1,93. M. 7,55. R. 2,52,90 (nach dem Comm. अ°). 57, 20. परोपदेशे पाण्डित्यं सर्वेषां सुकरं नृणाम् Spr. (II) 3987. 4971, v. l. 7055. Sâh. D. 740. Daçak. 68,14. Hit. 113,16. अ° MBh. 8,99. R. Gorr. 2,15,36. 4,21,8. Spr. (II) 4354. mit einem infin. *leicht zu* 90. Kathâs. 22,38. Sarvadarçanas. 82,4. — 2) *leicht zu behandeln, fügsam, fromm:* eine Kuh AK. 2,9,71. H. 1271. — 3) *mit Leichtigkeit Etwas ausführend, — zu Wege bringend* Vop. 24,8. — Vgl. सौकरीय, सौकर्य und दुष्कर.

सुकरत्व n. nom. abstr. zu सुकर 1) Sarvadarçanas. 119,16. Nilak. 114.

1. सुकर्ण m. *ein schönes Ohr* Bhâg. P. 8,12,20.

2. सुकर्ण 1) adj. *schönohrig.* — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 18,12. — 3) f. ई *die Coloquinthen-Gurke* Râǵan. im ÇKDr.

सुकर्णक 1) m. *ein best. Knollengewächs* (हस्तिकन्द) Râǵan. 7,80. — 2) f. सुकर्णिका *Salvinia cucullata Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

1. सुकर्मन् n. *ein gutes Werk* Pańkar. 1,6,42.

2. सुकर्मन् 1) adj. P. 6,2,117. a) *kunstfertig, geschickt;* subst. *Künstler* ṚV. 4,2,17. 33,9. Nir. 8,18. भिषजौ VS. 20,75. die *Finger* ṚV. 9,70,8. 8. 99,7. = देवशिल्पिन् *der Künstler der Götter* H. an. 3, 435. Med. n. 224. — b) *tugendhaft* H. an. Râǵa-Tar. 1,190. 5,113. — 2) m. a) Bez. eines astr. Joga (der 7te im विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. Med. Koshṭhipr. im ÇKDr. — b) N. pr. α) eines Fürsten MBh. 2,122. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15. — β) eines Lehrers VP. 3,6,1. 2. Verz. d. Oxf. H. 55,a,39. fg. 44. Bhâg. P. 12,6,76. Colebr. Misc. Ess. 1,17. — γ) pl. einer Klasse von Göttern unter dem

12ten Manu VP. 3,2,33. unter dem 13ten 36. Mârk. P. 94,28. Bhâg. P. 8,13,32.

सुकल (wohl 6. सु + कला) 1) adj. *der von seinem Vermögen den richtigen Gebrauch macht, der da spendet und geniesst* AK. 3,1,8. H. 387. — 2) m. N. pr. eines Mannes: सुकलोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,a,2. 3.

सुकलित MBh. 7,1447 fehlerhaft für सुकलिल.

सुकलिल adj. *gut besetzt, vollzählig:* युद्धे MBh. 7,1447 nach der Lesart der ed. Bomb., सुकलित ed. Calc.

सुकल्प adj. 1) parox. *leicht zu machen, — einzurichten* AV. 12,2,5. — 2) *einer Sache vollkommen gewachsen, überaus geschickt* Bhâg. P. 10,14,7. 11,20,17. *vollkommen gesund* (सुकल्प?): ट्रेन्ड 28,44.

सुकल्पित adj. *gut ausgerüstet:* Elephant MBh. 7,1216. Wagen 1813.

सुकवि m. *ein guter Dichter* Çârṅg. 38. Varâh. Bṛh. 19 (17), 6. Kathâs. 54,227. Spr. (II) 5934. Râǵa-Tar. 5,204. °हृदयानन्दिनी f. Titel eines Commentars zum Vṛttaratnâkara Notices of Skt Mss. 4,84.

सुकविता f. nom. abstr. von सुकवि Spr. (II) 2016.

सुकष्ट adj. *sehr schlimm:* सप्तष्ट Suçr. 1,308,16.

सुकाण्ड m. *Momordica Charantia Lin.* (कारवेल्ल) Râǵan. im ÇKDr. nicht in unseren Hdschrr.

सुकाण्डिका (so ÇKDr., सुकाण्डका die Hdschrr.) f. dass. Râǵan. 3,112.

सुकाण्डिन् m. *Biene* Râǵan. im ÇKDr.

सुकान्ति m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 77,b,10.

सुकामव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. B. H. 142,17 v. u. काम्यव्रत st. dessen Verz. d. Oxf. H. 38,a,44.

सुकामा f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Râǵan. 5,55. सुकाम्या v. l.

सुकाल m. pl. Bez. bestimmter Manen (पितरः) Hariv. 985.

सुकालिन् m. pl. desgl. M. 3,197. fg. Mârk. P. 96,23. VP. 321, N. 1.

सुकालुका f. = डोडी Râǵan. im ÇKDr. fehlerhaft für सुवालुका.

सुकाशन adj. *schön scheinend, — schillernd* Nir. 12,8.

सुकाष्ठक f. *eine* Devadâru-*Art* (देवकाष्ठ) Râǵan. 12,29.

सुकाष्ठा f. *eine best. Pflanze,* = कटुकी Râǵan. 3,127. = काष्ठकदली 11,40.

सुकिंशुक adj. Beiw. des Wagens der Sûrjâ, nach Nir. 12,8 so v. a. सुकाशन oder so v. a. *mit schönen (rothen) Blüthen versehen* (सुपुष्पित Durga) RV. 10,85,20.

1. सुकीर्ति f. *würdiges Lob, — Preis* RV. 1,60,3. सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरेः 2,28,1. 5,10,4. 8,26,19. तवेदु ताः सुकीर्तयोऽसन्नुत प्रशस्तयः 45,33.

2. सुकीर्ति 1) adj. a) *wohl —, leicht zu preisen:* असमर्थो नो वरूथः सुकीर्तिः RV. 1,186,8. — b) *ruhmreich:* Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Kâkshîvata, Liedverfassers von RV. 10,131. Daher auch Bez. *dieses Liedes* Ait. Br. 5,15. 6,29. Çâṅkh. Br. 30,5.

सुकुचा adj. f. *einen schönen Busen habend* MBh. 3,2465.

सुकुट्ट m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,590 nach der Lesart der ed. Bomb., मुकुट ed. Calc.

सुकुत्य m. pl. desgl. MBh. 6,347 (VP. 185). कुशल्य ed. Bomb.

सुकुपटी f. s. u. मुकुपटी.

सुकुण्डल m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733.

सुकुन्दक m. = सुकन्दक *Zwiebel* Çabdar. im ÇKDr.

सुकुन्दन m. *eine best. Pflanze,* = बर्बर Râǵan. im ÇKDr. सुकन्दन oben unter बर्बर, सुस्कन्दन unsere Hdschrr.

सुकुमल Pañkat. 159,25 fehlerhaft für सुकोमल, wie die ed. Bomb. liest.

सुकुमार 1) adj. (f. ई) *zart* AK. 3,2,27. H. 1387. an. 4,284. Med. r. 302. Hâr. 124. Personen, insbes. Frauen MBh. 1,5888. 5907 (compar.). 5949. 3,2339. 4,64. 75. 5,6029. R. 2,38,4. 58,7. 61,4. 77,44. 87, 8. 408,37. R. Gorr. 2,34,14. Kathâs. 85,37 (compar.). Bhâg. P. 4,23,19. Çiva Çiv. Körper und Körpertheile Vjutp. 11. MBh. 1,5975. 3,2147. 2394. 2505. R. 1,9,39. 47. 4,52,24. Mṛkkh. 153,24. Bhâg. P. 1,19,26. 5,5,31 (व्रति°). Blatt Spr. (II) 6872. वचस् R. 2,64,30. अनिष्ठुराक्षरप्रायं सुकुमारमिहेष्यते Kâvjâd. 1,69. सुकुमाराक्षरप्राय Pratâpar. 68,a,6. गायन्ति सुकुमाराणि मनोज्ञानि R. 1,9,43 (47 Gorr.). °बुद्धि Sâh. D. 2,5.6. परमसुकुमारो ऽयं शोणितावसेचनोपायो ऽभिहितो जलौकसः Suçr. 1,39,15.fg. प्रकृतेः सुकुमारतरं न किंचिदस्ति *zarter, fein fühlender* Sâṅkhjak. 61. st. °शान्ति Hariv. 8460 liest die neuere Ausg. अथ कुमार°. — 2) m. a) Bez. verschiedener Pflanzen: = पुण्ड्रेक्षु H. an. Med. = अशोक Râǵan. 10,60. = लव 16,66. = श्यामाक 85. = प्रियङ्गु 89. = वनचम्पक Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 1,2150. — β) eines Daitja Çabdârthak. bei Wilson. — γ) eines Fürsten MBh. 1, 6990. 2,1069. Sohnes des Ânarta (Suvibhu, Vibhu) und Vaters des Dhṛshṭaketu Hariv. 1595. 1754. fg. VP. 409 nebst N. 15. Sohnes des Dhṛshṭaketu Bhâg. P. 9,17,9. — δ) wohl eines Varsha MBh. 6,426 wie Mârk. P. 53,21.fg.; hier zugleich N. pr. eines Sohnes des Bhavja, der diesem Varsha vorsteht. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = नवमालिका Râǵan. 10,94. = त्रिसंधि 123. = कदली 11,36. स्पृक्का 12,135. = ब्राह्मी und मालती Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई a) = मालती Râǵan. 10,75 (v. l. आ). = नवमालिका Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 6,432. — Vgl. सौकुमारक, सौकुमार्य.

सुकुमारक (von सुकुमार) 1) adj. *zart,* m. *ein zarter Jüngling* Hariv. 2067. Pañkat. 1,2,9. — 2) m. *eine Art Zuckerrohr* (पुण्ड्रक) Râǵan. 14, 76. 80. — 3) n. *ein best. Theil des Ohres:* कर्णस्रोतः सुकुमारकं च नयनप्रबन्धसमम् Varâh. Bṛh. S. 58,7.

सुकुमारता (wie oben) f. *Zartheit:* der Rede Kâvjâd. 1,68. Pratâpar. 67,a,7. Verz. d. Oxf. H. 214,a,16.

सुकुमारत्व (wie oben) n. *Zartheit:* वपुषः Kathâs. 73,146.

सुकुमारवन n. N. pr. eines *Waldes* Bhâg. P. 9,1,25.

सुकुमारिक adj. *eine hübsche Tochter habend* P. 6,2,178, Schol.

सुकुरीर adj. (f. आ) *einen schönen Kopfschmuck habend* VS. 11,56.

1. सुकुल n. *ein edles Geschlecht:* °ज Spr. (II) 6117, v. l. °जन्मन् 7057.

2. सुकुल adj. *aus edlem Geschlechte stammend* Spr. (II) 2743. 7056. 7058. 7225.

सुकुलता f. nom. abstr. von 2. सुकुल Spr. (II) 6887.

सुकुलीन adj. = 2. सुकुल = कुलीन Spr. (II) 6054.

सुकुसुमा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

सुकूर्कुर m. N. eines den Kindern nachstellenden Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16. — Vgl. कूर्कुर.

सुकृत् adj. P. 3,2,89. 1) *Gutes thuend, — erweisend; rechtschaf-*

fen, gut, fromm Trik. 3,1,12. पुरुरवसम् RV. 1,31,4. वल्गानि 92, 3. °तो दुरोणम् 117,2. 183,1. 4,13,1. 1,125,3. 147,3. इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः 156,5. 8,46,27. superl. 9,83,4. कृष्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु 7,9,1. वयं देवेषु सुकृतः स्याम 5,4,8. 7,79,3. 10,122,3. AV. 3,28,5. 4, 24,1. देव 5,27,3. 6,124,1. VS. 8,43. 27,13. सुकृतां सुकृतानि RV. 7,35, 4. 9,73,1. 10,17,7. सुकृत देव्यं ज्ञानम् 63,9. TBr. 3,1,2,6. 2,4. Spr. (II) 3728. Ragh. 11,50. 83. Râǵa-Tar. 1,94. 4,215. 5,119. *Die Guten, Frommen in ausgezeichnetem Sinne sind die hingeschiedenen Väter, welche im Jenseits in der Welt der Guten* (सुकृताम् लोके) *den Lohn ihrer Werke geniessen;* vgl. यत्रासते सुकृतः RV. 10,17,2. AV. 3,28,5. 6. — RV. 10, 16,4. AV. 7,79,2. 80,4. 3,5,1. 5. 8. 9. 11,1,17. fg. 35. 12,3,9. 18,3,20. 71. 4,1. 11. 14. 44. 19,86,5. गच्छेम सुकृतो वयम् TS. 3,5,4,1. 5,4,4,3. सुकृद्भिः सलोकः Çat. Br. 13,2,7,12. Çâṅkh. Br. 5,10. Kâtj. Çr. 2,2,8. — 2) = सुकर्मन् *geschickt, Künstler:* Tvashṭar RV. 3,54,12. Ṛbhu 60,3. 7,35,12. — Vgl. वि°.

1. सुकृत 1) n. a) *eine gute That, ein gutes Werk, Rechtschaffenheit, Tugend; Verdienst der guten Werke* AK. 1,1,4,2. 3,4,29,222. H. 1370. an. 3,313. Med. t. 172. Halâj. 1,125. RV. 3,60,1. सुकृतां सुकृतानि 7, 35,4. Weg *der Tugend* 10,71,6. Welt *der Tugend* so v. a. *der Guten* (der ältere Ausdruck सुकृताम् लोकः) 85,24. AV. 2,10,7. 4,11,4. 6. 14, 6. 6,119,1. 120,1. 121,1. 2. 7,83,4. 9,5,19 u. s. w. TS. 1,1,10,2. 3,5, 4,1. TBr. 3,3,6,11. 10,2. VS. 15,50. Kaush. Up. 3,1. Muṇḍ. Up. 1,2,4 (स्वकृतस्य in der Bibl. ind., सुकृतस्य bei Poley). सुकृतस्य योनौ etwa *Stätte der Frömmigkeit* = *heilige Stätte* RV. 10,61,6. सादयाँ यज्ञं सुकृतस्य योनौ 3,29,8. इमं पशुं ते बध्नामि सुकृतस्य (Comm. कर्मणः, nämlich ज्योतिष्टोमस्य) मध्यो TS. 3,1,4,1. रश्मिः सुकृतस्य *Lohn der Tugend* RV. 10,95,17. Çat. Br. 1,6,2,19. पुरुषस्य सुकृतं सिषाणः 2,3,3,11. 4,1,4,5. 5,2,17. Shaḍv. Br. 1,6. एतैः सुकृतैरमुं गच्छेम यज्ञम् AV. 14,1,36. सं ते यज्ञे सुकृतम् TS. 7,3,11,2. TBr. 1,2,6,7. Khând. Up. 8,4,1. °दुष्कृते Kaush. Up. 1,4. M. 3,37 (°कृत्). 100. 6,79. 7,95. 8,256. Jâǵñ. 2,75. Bhag. 5, 15. Hariv. 1224. सत्येन सुकृतेन च ते शपे R. 2,34,37. R. Gorr. 2,18,54. 38, 50. 5,34,7. 1,19,5. 35,32. यदि नः सुकृतं किंचित् 2,14,6. 38,24. 4,41, 69. 5,9,16. 51,18. Megh. 17. Ragh. 14,16. 18,21. Kumâras. 6,47. Çâk. 88. Spr. (II) 1355. 1776. 1857. 3389. 3906. 4594. 5443. 6580. 7060. 7508. Z. d. d. m. G. 27,37. fg. Kathâs. 17,133. 27,99. 37,190. 42,110. 46,245. Mârk. P. 14,72. Râǵa-Tar. 1,285. 305. 351. 3,384. 4,59. 123. 700. 5, 24. 6,299. Pañkat. 213,21 (स्मिन्सुकृतं zu schreiben). Sarvadarçanas. 116,1. 121,8. Bhâg. P. 5,19,8. अकृत° adj. 8,13. 17. तीर्थ° adj. 3,32, 21. *eine gute That in Bezug auf Jmd, Wohlthat, Dienst, Gefallen:* प्रत्यस्ति ते किंचिन्मयापि सुकृतं कृतम् R. 2,59,23. 111,29. 3,53,6. स कस्य सुकृतं स्मरेत् 4,55,5. Spr. (II) 1366. कृत्वा सुकृतं राज्ञो दुष्करम् 5006. 6256. 7256. — b) geradezu für सुकृतस्य लोकः: *Welt der Tugend, Himmel:* इमां नारीं सुकृते दधात AV. 14,1,59. सं पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छताम् *die Gattin werde mit dem Gatten im Himmel vereinigt* TBr. 3,7, 5,11. संनद्ये सुकृताय (प्रगृताय AV.) कम् TS. 1,1,10,1. — 2) adj. *richtig gemacht:* सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु (vgl. शमितारो यदत्र सुकृतं कृणवथ Ait. Br. 2,7) RV. 1,162,10. scheint unrichtig betont zu sein und eigentlich zum Folgenden zu gehören. — Nach P. 4,1,52, Vârtt. ist सुकृता ein adj. comp. (f. ग्रा). — Vgl. वि° und सुकृत zur Verschiedenheit der Betonung der zwei सुकृत.

2. सुकृत 1) adj. VS. Prât. 2,45. *wohl —, richtig gemacht, — zubereitet; wohl gebildet, geschmückt, gut eingerichtet* H. an. 3,313. Med. t. 172. Weg RV. 1,35,11. Gewänder 5,29,15. Bogen 8,66,11. अङ्कुश 10,44,9. Donnerkeil 1,85,9. पाणि 4,21,9. Sindhu 10,75,9. Sonne 7,62,1. Indra 6,19,1. 41,2. Indra's Stärke 10,100,6. Soma 1,134,2. 9,74,3. योनि 70,7. 10,34,11. यज्ञ 15,13. AV. 17,1,27. द्रुप 12, 3,33. VS. 19,94. सक्तवः Gobh. 3,7,6. कर्म सुकृतं *gut ausgeführt* RV. 3,32,8. 34,6. ता ग्रत्नसुकृतं बतेति so *ist es recht* Ait. Up. 2,3. ग्रकः सु लोकं सुकृतं पृथिव्याम् im Sinne von सुकृतस्य लोकः VS. 11,22. Ait. Br. 8,15. ब्रह्मलोक Muṇḍ. Up. 1,2,6. नाकस्य पृष्ठे सुकृते 10. — वर्षाक MBh. 4,635. तडाग 13,2983. शय्या R. 2,58,24. सभा 56,32. MBh. 2,4774. पादुके R. Gorr. 2,124,13. निकेतन 4,33,10. 5,14, 43. 16,35. 19,12. 72,9. 95,42. 7,54,18. 55,6. घटो हतशावगतस्त्वष्टः सुकृतं बत ते कालम् Bhâg. P. 3,20,51. प्रारम्भ *gut ausgeführt* Spr. (II) 7122. कर्मन् 7281. Bhâg. P. 8,23,31. सुकृताधिकार adj. Çiç. 20,80. सुकृतान्यपि कर्माणि राजभिः सगरादिभिः so v. a. *obgleich die Thaten, welche die Fürsten Sagara und Andere vollbrachten, gute Thaten waren* Spr. (II) 7059. in der Regel ist सुकृतं कर्म so v. a. सुकृत n. *ein gutes Werk* Bhag. 14,16. Hariv. 1064. R. 2,96,33. R. Gorr. 1,19,7. 3,61, 39. 6,71,8. Spr. (II) 5019. सुव्याहृतानि सूक्तानि सुकृतानि 7137. वद्धो सुकृता मतिः so v. a. *es ist ein richtiger Beschluss gefasst worden* R. 2, 45,26. मम तत्सुकृतं त्वया so v. a. *damit hast du gut an mir gehandelt* 4,15,12. किमत्र सुकृतं भवेत् so v. a. *was thäte man hier am besten?* 5, 77,5. Mârk. P. 71,1. किं कृते सुकृतं भवेत् dass. 99,19. सुकृतं ते ऽस्तु so v. a. *mögest du es wieder gut machen* R. 2,67,28. तो ऽव्यः सुकृतो भवेत् *wieder gut gemacht* 5,90,16. R. Schl. 2,64,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pṛthu Hariv. 1064; vgl. 2. सुकृति.

3. सुकृत angeblich = स्वकृत in der Stelle: ग्रसद्वा इदमग्र ग्रासीत् ततो वै सदजायत। तदात्मानं स्वयमकुरुत। तस्मात्तत्सुकृतमुच्यत इति। यद्वै तत्सुकृतम्। रसो वै सः Taitt. Up. 2,7; vgl. Ind. St. 9,74.

1. सुकृतकर्मन् n. *ein gutes —, verdienstliches Werk* Spr. (II) 4222. 7360. भोगभूमिः सुकृतकर्मणाम् Kathâs. 24,72. Prab. 100,13. °कर्मकारिन् Vet. 33.

2. सुकृतकर्मन् adj. *guten Werken obliegend, tugendhaft* MBh. 13,4696. R. 1,62,11. 4,44,105.

सुकृतद्वादशी f. *Bez. eines best. zwölften Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,17.

सुकृतव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,b,10. fg.

सुकृतात्मन् (6. सु + कृतात्मन्) adj. *dessen Geist schön gebildet, — geläutert ist:* महर्षयः R. 3,77,83.

1. सुकृति f. *eine gute d. i. richtige Handlungsweise* Spr. (II) 7061, v. l.

2. सुकृति 1) adj. *der Gutes thut, rechtschaffen, tugendhaft* Verz. d. Oxf. H. 21,a,16. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Manu Svârokisha Hariv. 419. — b) eines der 7 Weisen im 10ten Manvantara Hariv. 472. Bhâg. P. 8,13,22. — c) eines Sohnes des Pṛthu VP. 4,19,12; vgl. 2. सुकृत 2).

सुकृतित्व n. nom. abstr. zu सुकृतिन् 1) *a)* Hariv. 7421.

सुकृतिन् (von 1. सुकृत) 1) adj. *a) guten Werken obliegend, tugendhaft* Bhag. 7,16. MBh. 3,1731. Hariv. 6806. 9116. R. Gorr. 1,13,24. 2,118, 26. 3,2,27. Spr. (II) 203. 2743. 5736 (M.). 6039. 6818. 7263. Kathâs. 16,117. 22,55. 255. 45,146. Râǵa-Tar. 1,107. 347. 3,290. 320. 4,362. Prab. 70,3. Bhâg. P. 9,10,23. — *b) dem es wohlergeht, glücklich* (vgl. पुण्यवत्) AK. 3,1,3. H. 489. Spr. (II) 640. Kathâs. 40,28. — *c) klug, gebildet* Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 90. Spr. (II) 2215. 2930. *klug* und zugleich *tugendhaft* 2343. — 2) m. N. pr. eines der sieben Weisen unter dem 10ten Manu (vgl. सुकृति) Mârk. P. 94,12.

1. सुकृत्य n. 1) *ein gutes Werk, das man zu vollbringen hat, Pflicht:* किं वावशिष्टं युवयोः सुकृत्यम् Bhâg. P. 10,46,33. °प्रकाश m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,136. — *b) eine gute d. i. richtige Handlungsweise* Spr. (II) 7061.

2. सुकृत्य 1) adj. *seinen Pflichten obliegend:* पितरः TBr. 3,1,4,6. richtig wäre vermuthlich सुकृत्या instr.; vgl. RV. 3,60,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — Vgl. सौकृत्यायन.

सुकृत्या f. *Kunstfertigkeit; gutes —; richtiges Thun, Tugend;* Beides gilt von den Ṛbhu RV. 1,20,8. विष्ट्वी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया 3,60,3. 4,35,2. 7. auch von den Aṅgiras 7,83,4. im Opfer 9,47,1. 48, 1. 10,94,2. मदन्ति इन्द्रमवसे सुकृत्यया Vâlakh. 6,2.

सुकृत्वन् adj. *geschickt* (als Opferer) oder *rechtthuend* RV. 8,13,7. 46,27.

सुकृष्ट adj. *wohlgepflügt* Ait. Br. 3,38. Spr. (II) 5608.

सुकृष्ण adj. *überaus schwarz:* विहगः कोकिलः R. 2,52,2.

सुकेत adj. *gute Absichten hegend, wohlgesinnt:* Savitar TS. 1,1,10, 2. als N. eines Âditja: केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु 5,2,3; vgl. Pâr. Gṛhj. 3,4.

सुकेतन m. N. pr. eines Sohnes des Sunîtha Bhâg. P. 9,17,8.

सुकेतु 1) adj. *sehr hell:* Morgenröthe RV. 3,7,10. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,6989. Hariv. 5502. Sohnes des Kitraketu MBh. 8, 2630. des Sagara Hariv. 790. des Nandivardhana R. 1,71,5. 6 (73, 4. 5 Gorr.). VP. 400. Bhâg. P. 9,13,14. des Ketumant Hariv. 1593. VP. 409, N. 14. des Sunîtha ebend. N. pr. eines Fürsten der Jaksha und Vaters der Tâḍakâ R. 1,27,4. fgg. (28,4. fgg. Gorr.). Ragh. 11,14.

सुकेश 1) adj. (f. ई) *schönes Haupthaar habend* MBh. 3,2165. 15601. R. 3,23,16. 52,35. 5,17,25. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa, eines Sohnes des Vidjutkeça, R. 7,4,32. — 3) f. ई N. pr. *a)* einer Apsaras Halâj. 1,88. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,27. MBh. 13,1425. — *b)* einer Tochter Ketuvîrja's Mârk. P. 132,16.

सुकेशन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhâradvâǵa Praçnop. 1,1.

सुकेशान्त adj. (f. आ) *schöngelockt* MBh. 1,4745. 3,2497. 13,6748.

सुकेशि und °न् 1) m. N. pr. eines Râkshasa, = सुकेश Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,18. 20. 27. — 2) f. °नी *eine best. Pflanze,* = शङ्खिनी Ratnâk. in Nigh. Pr.

सुकेशीभार्य adj. *der eine Schönhaarige zur Gattin hat* Vop. 6,14.

सुकेसर 1) m. *Citrus medica Lin., Citrone* Râǵan. 11,149. — 2) n. N. *zweier Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX,14). Ind. St. 8,390. 392. — Auch °केशर geschrieben.

सुकोमल adj. *sehr weich,* — *zart:* °भूमि Pańkat. ed. Bomb. 3,62,9. पदा Spr. (II) 2988. °वचन Çuk. in LA. (III) 38,4.

सुकोली f. = क्षीरकाकोली Ratnam. 309.

सुकोशक m. = कोशाम्र Râǵan. im ÇKDr. fehlt in unseren Hdschrr.

सुकोशा f. = कोशातकी Râǵan. 7,169.

सुक्रतु 1) adj. P. 6,2,118. *einsichtig, weise; klug, geschickt:* Götter RV. 1,25,10. 12. 2,31,3. 7,2,2. 3,9. 9,2. 61,2. 8,1,18. 33, 5. सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुः (अग्ने) 10,91,3. 122,6. त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः 1,91,2. 9,2,3. 102,3. 10,25,8. Priester und dgl.: पुरोहित 1,128,4. स सुक्रतुर्ऋतचिदस्तु होता 7,85,4. 1,12,1. 3,3,7. 4,4,11. 8,19,3. यश्चिकेत स सुक्रतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः 5, 65,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,229. eines Enkels des Ǵanaka, Fürsten von Videha, 13,2466.

सुक्रतूय् (von सुक्रतु), °यते *seine Weisheit zeigen:* धृतिर्यज्ञं परियन्सुक्रतूयसे RV. 10,122,6.

सुक्रतूया (von सुक्रतूय्) f. *Einsicht, Erleuchtung:* आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते (अग्ने) RV. 1,31,3. वि यो ममे रजसी सुक्रतूयया 160,4.

सुक्रुद्ध adj. *sehr aufgebracht* Çat. Br. 2,4,2,14. R. 3,51,19.

सुक्लिश adj. *mit grossen Leiden verbunden:* विरह Kathâs. 51,201.

सुक्वाण m. *schöner Klang:* वीणायाः Colebr. und Lois. zu AK. 1,1,6,3.

सुक्षत adj. *sehr versehrt* AV. 7,76,4. — H. ç. 1 wohl fehlerhaft für सुक्षेम.

सुक्षत्र 1) adj. *wohl herrschend:* Götter RV. 1,19,5. 5,32,5. 38,1. 6, 49,1. 51,4. 10. 7,64,1. 89,1. VS. 21,22. राजन् RV. 3,59,4. रयि *Macht verleihend* 1,116,19. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Niramitra VP. 4,23,3; vgl. सुनक्षत्र.

सुक्षत्रिय m. *ein guter* Kshatrija Râǵa-Tar. 1,64.

सुक्षय adj. *wohl untergebracht:* अर्वं वेति सुक्षयं सुते मधु RV. 10,23,4.

सुक्षिति f. *gute Wohnung, sicherer Schutz; Sicherheit; Zuflucht:* सुक्षितिं जनाय RV. 2,35,15. 19,8. इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः 10, 20,10. अधा येन सुक्षितये तरेम 7,56,24. उत क्षियन्ति सुक्षितिम् 74, 6. भवे चित्सुक्षितिं दधे 1,40,8. अरेणवः सुक्षितिम् 91,21. 5,6,8. 6,2, 11. 7,64,4. तुभ्यं ता विश्वाः सुक्षितयः पृथक् (येमिरे) *die Feuerstätten* 8, 43,18. 29. VS. 37,10. यस्य ईशे सस्यानामुत सुक्षितीनाम् TBr. 2,5,3,1. TS. 3,4,7,2. Çat. Br. 14,1,2,24.

सुक्षुब्ध adj. *sehr aufgeregt:* आलापा Pańkar. 1,2,69.

1. सुक्षेत्र n. *eine schöne Flur, ein guter Acker* Vjutp. 126. सुक्षेत्राकृण्वन्नयन्त सिन्धून् RV. 4,33,7. M. 10,69. R. 4,6,20. Spr. (II) 1736. 7062.

2. सुक्षेत्र 1) adj. (f. आ) *a) eine schöne Flur —, einen schönen Wohnplatz darbietend:* सिन्धु RV. 1,122,6. सुराणामपि Hariv. 6543. *mit schönen Aeckern versehen* R. 1,34,10. — *b) einem guten Mutterleibe entsprossen* Suçr. 1,124,17. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des 10ten Manu Mârk. P. 94,15. — 3) n. (sc. वास्तु) *ein Haus mit drei Hallen (nach S., W. und N.):* प्राक्शालया वियुक्तं सुक्षेत्रं वृद्धिदं वास्तु Varâh. Bṛh. S. 53,37.

सुक्षेत्रिया f. *Begehren nach schönem Felde;* instr. eben so RV. 1,97, 2; vgl. P. 7,1,39, Vârtt. 3.

सुक्षेम n. *gute Sicherheit im Lande, sehr friedliche Zeiten:* °कृत् Va-

râh. Bṛh. S. 10,2. Vgl. H. ç. 1, wo vielleicht सुलेम st. सुलतं zu lesen ist.

सुलेमन् n. unter den Bezeichnungen für *Wasser* Naigh. 1,12.

सुलोभ्य adj. *leicht aufzuregen:* अधार्मिकाः, स्त्रियः Spr. (II) 7383.

सुलर्ँ adj. (f. आ) VS. 1,27 *aus guter Erde* (ज्मा) *bestehend* nach Mahîdh. An सुखा liesse sich denken, weniger an सूक्ष्म, da dieses erst spät vorkommt.

सुखँ (6. सु + 2. ख) Çânt. 1,6. 4) adj. (f. आ) *a)* in der alten Sprache nur vom Wagen, *der gut gebohrte Naben* (ख *Loch der Nabe*) *hat*, also so v. a. *leicht laufend* (vgl. εὔτροχος bei Homer) ṚV. 1,20,3. 49,2. 120, 11. स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधि तिष्ठ 3,35,4. 44,9. 5,5,3. 60,2. 63,5. अश्वो वोळ्हं सुखं रथमिच्छति 9,112,4. 10,75,9. सुखो रथं इव वर्ततम् AV. 5, 14,5. 13. 8,1,6. 13,1,24, Einschiebung nach Vâlakh. 10. superl. ṚV. 1,13,4. 16,2. — *b) angenehm, lind, behaglich:* (भेषजम्) सुखं (सुगं TS. und sonst) मेषाय मेष्यै VS. 3,59. चित्रा शिवा स्वातिः सुखो मे अस्तु AV. 19, 7,3. *Sitz, Lager* Çat. Br. 11,5,7,4. MBh. 3,10036. R. 2,42,15. 51,2 (48,2 Gorr.). 55,15. 86,2. Spr. (II) 4772, v. l. स्थान MBh. 13,1888 (wir lesen सुखं). पुरी R. 2,51,46 (48,16 Gorr.). निवास 54,21. *Wind* 44,9. Ragh. 3,14. Mârk. P. 59,20. स्पर्श Spr. (II) 3420. सुखां वृष्टा च शर्वरीम् MBh. 12,1916. R. 2,89,8 (97,13 Gorr.). दिवसाः 3,22,10. प्रदोषाः Ṛt. 6,2. अतिसुखे काले R. 2,63,19. ईहा धनस्य न सुखा Spr. (II) 1156. एते मम सुखाः सौम्या मृगाः सर्वे प्रदक्षिणाः R. 3,78,12. किं स्यात्सुखतरं ततः 30,16 (14 Schl.). पालने न च ते (अर्थाः) सुखाः so v. a. *leicht zu hüten* Spr. (II) 2630. श्रेयांसि लब्धुमसुखानि विनान्तरायैः Kir. 5,49. in comp. mit seinem subst.: सुखालेप Suçr. 2,346,10. °योगनिद्रा Kâm. Nîtis. 15,44. सुखानिल adj. (काल) R. 3,79,3. °शीतोष्णनाकृत (रात्रि) MBh. 5,6007. Am Ende eines comp.; voran geht α) was die angenehme Empfindung u. s. w. hat P. 2,1,36. das vorangehende Wort bewahrt seinen Accent 6,2,15. fg. श्वापद° Mṛcch. 36. श्रुति° R. 1,20,24 (21,23 Gorr.). Ragh. 9,45. Bhâg. P. 7,9,25. कर्ण° R. 2,103,13. 5,11,9. श्रोत्र° R. Schl. 2, 91,28. Ragh. 7,16. Varâh. Bṛh. S. 77,34. श्रोत्राशय° R. 1,4,30. मनःकर्ण° R. Gorr. 2,5,14. — β) was die angenehme Empfindung u. s. w. erzeugt: रथेन — अनुद्घातसुखेन Ragh. 2,72. अम्बुभिरयाचितसुखैः Spr. (II) 1637. सुहृत्समागमसुखा दिवसाः Kathâs. 22,158. स्पर्शगन्ध° (मत्स्य; es ist mit Matsjop. 24 °सुखश्च zu lesen) MBh. 3,12770. — *c)* = सुखिन् *sich behaglich —, wohl fühlend:* ऋद्यामि त्वं सुखं (könnte auch adv. sein) यत्स सुस्थितं रंजयत्मनि R. 2,25,30. सुखा (सुखं adv.?) धर्मं चरिष्यन्ति मुनयः 3,35,113. — 2) m. *a)* (sc. दण्ड) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,45. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — 3) f. आ Trik. 3,5,20. *a)* im Sâṁkhja *fromme Bemühung zum Zweck künftiger Seligkeit, Frömmigkeit* Tattvas. 31. — *b)* Bez. *der Stadt* Varuṇa's H. an. 2,28. Med. kh. 8. — 4) n. AK. 3,6,2,23. Trik. *a) Wohlbefinden, Wohlbehagen, Lust, angenehme Empfindung, Genuss, Freude* AK. 1,1,4,3. 3,4,2,24. H. 1370. H. an. Med. Halâj. 1,123. 5,61. mit dat. der Person (आशिषि) P. 2,3,73. सुखं च मे शयनं च मे (vgl. jedoch सुखे शयने Çat. Br. 11,5,7,4) VS. 18,6. °नामानि Naigh. 3,6. Nir. 8,9. °दुःखे Kaush. Up. 2,15. द्वंद्वैः सुखदुःखादिभिः M. 1,26. अनन्त 4,449. अक्षय्य 229. अत्यन्त 5,46. शाश्वत 6,80. अनुत्तम 2,9. 8,343. Jogas. 2,42. सुखं चेदेच्छता M. 3,79. सुखस्य नित्यं दातेह 5,153. येन वेदयते सर्वं सुखं दुःखं च जन्मसु 12,13. स्वर्गे सुखमश्नुते 20. सुखमाप्नुहि MBh. 3,15635. 12,4294. मातुर्नो न भवेत्सुखम् R. 2,31,17. 34,44. सुखानि लब्धुम् 51,9. 72,6. 86,10. Suçr. 1,130,8. 153,5. 2,414,19. सुखमन्वभूत् Ragh. 1,21. शरीरयोगजैः सुखैः 3,26. अनेन स्पृष्टस्य गात्रेषु सुखं मम Çâk. 178. यनादन्यत्कुतः सुखम् Spr. (II) 160. षड्जीवलोकस्य सुखानि 600. 1013. सत 7225. मालं सुखाय सुहृदः, सुखेभ्यः 3631. 3680. 4241. 4604. सर्वमात्मवशं सुखम् 5272. 6087. 6136. 7063. fgg. 7072. fgg. 7079. fgg. सुखे वर्तमानः 7091. सुखधनैर्वियुतः Varâh. Bṛh. S. 12,15. सुखयशोऽर्थवाक्किकार 48,82. 53,66. सुखैषेकासितत्परः Kathâs. 11,2. सुखाय कर्माणि करोति लोकः Bhâg. P. 3,5,2. Çuk. in LA. (III) 33,16. सुखमेव पुरुषार्थः Sarvadarçanas. 2,13. 20, 14. 44,3. सर्वेषामनुकूलवेदनीयं सुखम् Tarkas. 53. मनसः R. 2,28,3. ब्रह्मचर्यकृत, वनवासकृत 82,47. विषयाणाम् 1,9,3. काव्यस्य *Freude an* 4, 8. °संयोग M. 6,64. सुखास्वाद Spr. (II) 7090. सुखादर Râga-Tar. 4,387. °लव Varâh. Bṛh. S. 74,8. सुखार्द्र MBh. 3,2675. °पर Varâh. Bṛh. 24 (22),13. °परिहीन Bṛh. S. 68,26. सुखान्वित 17. सुखदुःखसमन्वित M. 1, 49. मनोभव° Varâh. Bṛh. S. 75,1. धन्य° Pañkat. 216,10. मनः° Bhâg. P. 9,18,51. लोकान्तर° Ragh. 1,69. दर्शन° Çâk. 448. राज्य° Varâh. Bṛh. S. 77,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अनिर्देश्य° Vikr. 59. तुल्य° Râga-Tar. 4,694 (zu lesen °सुखानि°). लब्धनिद्रा° Mṛcch. 95. विप्रितसमागम° Spr. (II) 3310. सुखं कर् *wohlthun, frommen:* सुखं करोत्यौषधपानम् P. 5,4,63, Schol. — *b)* personificirt ist das *Wohlbehagen* u. s. w. ein Kind Dharma's von der Siddhi VP. 56. Mârk. P. 50,28. — *c) Himmel* H. an. Med. — *d)* Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 2,15. 4,10. 5,17. Laghuǵ. 2,16. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330,a,36. 331,a,14. fg. — 5) adverbial in der Bed. *behaglich, angenehm, mit Behagen, mit Lust, zum Behagen; ohne Mühe und Anstrengung, leicht.* *a)* सुखम् acc. Einfluss auf den Ton eines verbi finiti gaṇa काष्ठादि zu P. 8,1,68. प्रिया जाया पतिं सुखं शिवमुपस्पृशन्त्या विलसः Ait. Br. 8,20. परिपस्पृशिरे चैनं पौनैरुरसिजैः सुखम् R. 1,9,38. (अनिलः) ववौ सुखं शिवः 2,91,24. स्वपिति Çat. Br. 11,5,7,1. M. 4,54. Suçr. 2,383,16. Spr. (II) 7078. Kathâs. 18,115. वि-श्रम् 49,235. शी Kathop. 1,11. Spr. (II) 25. 3083. 5731. 6521. 6892. 7417. समुद्-स्था 25. प्रति-बुध्, चर् 6892. जीव् 2296, v. l. 5473. 7069. fgg. Hariv. 7200. Sarvadarçanas. 1,16. आस् R. 2,32,97. Spr. (II) 614. 1241. Vikr. 65,17. स्था Spr. (II) 1936. Kathâs. 32,145. एध् M. 7,143. MBh. 4,5591. Spr. (II) 225. 4387. वस् M. 6,95. MBh. 3,1737. 2332. 2714. 3025. R. 2,54, 21. Spr. (II) 6304. नि-वस् R. 2,27,12. Hit. 38,8. 80,14. Bhâg. P. 8,24, 18. प्र-वस् R. 2,36,8. गत्वा 54,8. आगमिष्यामि MBh. 3,1816. स्नातुम् Spr. (II) 4083. सुखं परेषां व्यसनेषु कथ्यते 2404. भव मां सुखम् Kathâs. 19,37. सुखं तपश्चरिष्यामः R. 1,61,8. सुखं संतारितो मया 2,86,21. सुखं योजनपञ्चाशत्क्रमेयम् 5,1,45. (मम) निश्वेरिरश्वभिर्विशतः सुखम् Râga-Tar. 6,46. सुखमर्थः समासेन मेहान्प्युपलभ्यते *ohne Mühe, leicht* Verz. d. Oxf. H. 50,a,12. सुखं बन्धात्प्रमुच्यते Bhag. 5,3. सुखमाराध्यः, सुखतरमाराध्यते Spr. (II) 105. सुखम् — न पुनः *leichter — als* 5824. mit einem infin. *leicht zu:* (सः) भविष्यति सुखं हन्तुम् MBh. 5,220. कर्तुम् Bhag. 9,2. रथं चिच्छेद कदलीसुखम् *so leicht wie eine* Kadalî Ragh. 12,96. अधिक° *überaus angenehm:* नीता दिनम् Kathâs. 45,331. — *b)* सुखेन instr. P. 8,1,13. Siddh. K. 37,a,1. कच्चित्सुखेन रजनी व्युष्टा ते MBh. 12,1939.

आगच्छति Spr. (II) 7388. निवसति Hit. ed. Johns. 1685. वसेत: सुखम् Pańkat. 53,17. तस्य सरसः समीपं आगाम Hit. 27,1. कालं नयमाना Pańkat. 60,25. व-र्षाणि पञ्च पञ्च च — व्यतिचक्रमुः R. 1,63,9. R. Gorr. 2,25,37. Pańkat. 261, 14. सुखेन गच्छेश्च मृतो ऽपि सद्गतिम् R. Gorr. 1,4,149. 5,7,4. कुर्वन्राज्यम् Kathâs. 40,71. तत्फलं लभते नारी सु° Spr. (II) 1663. 4626. Varâh. Bṛh. S. 40,6. सिद्धि 86,55. Pańkar. 4,2,22. Kathâs. 11,25. Râǵa-Tar. 4,146. Pańkat. 48,2. 52,23. ददाति so v. a. gern P. 8,1,13, Schol. — c) सुखात् abl.: चतुर्वर्गप्राप्तिः सुखादेव जायते ohne Mühe, leicht, schnell Sâh. D. 2,5. — d) am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen; Accent eines solchen comp. P. 6,2,170. gaṇa काष्ठादि zu 8,1,67. °प्रोत्सा Verz. d. Oxf. H. 46,a,39. fg. सुखस्तीर्णोपधानकं 40. — Vgl. अ°, अन्तः°, ग्राम°, ग्राम्य°, निः°, पत्°, पुनः°, मनः° (n. Herzenslust Bhâg. P. 9,18, 51), महा°, मुख°, यथा°, राज°, वि°, वीर°, सौख, सौखिक, सौखीय, सौख्य.

सुखंसुखा m. Bez. von Çiva's Waffe (खट्वाङ्ग) H. 200. — Vgl. सुखंघुणा.

सुखकर adj. 1) Wohlbehagen —, Lust —, Freude bewirkend Nir. 12, 9. Verz. d. Oxf. H. 161,a, No. 355. Kâlaćakra 1,112. 4,173. — 2) = सुकर leicht zu vollbringen, — bewerkstelligen Durgâd. zu Vop. nach ÇKDr. धर्मः सताम् R. 5,86,12.

सुखकृत् adj. = सुखकर 1): सर्व° Spr. (II) 2700.

सुखक्रिया f. das Bewirken von Wohlbehagen u. s. w. Dhâtup. 35,73.

सुखगन्ध adj. (f. आ) = सुगन्ध wohlriechend R. 3,55,45.

सुखगम adj. = सुगम leicht zu betreten, gangbar: पन्थाः MBh. 13,4640.

सुखगम्य adj. dass.: अटवी Kâm. Nîtis. 7,36.

सुखग्राह्य adj. 1) leicht zu packen, — erhaschen Kathâs. 61,33. — 2) leicht zu fassen, — begreifen Kumâras. 7,90.

सुखघात्य adj. leicht zu tödten Pańkat. 194,6.

सुखंकर 1) adj. (f. ई) = सुखकर 1). — 2) f. ई eine best. Pflanze, = जीवन्ती Râǵan. im ÇKDr.

सुखंघुणा m. = सुखंसुखा Trik. 1,1,48.

सुखचर m. N. pr. eines Dorfes ÇKDr.

सुखचार m. ein rasches Pferd Çabdam. im ÇKDr.

सुखच्छाय adj. angenehmen Schatten gewährend: द्रुम R. 3,16,6.

सुखच्छेद्य adj. leicht zu vernichten: ein Feind Spr. (II) 5859. 7092, v. l. Kâm. Nîtis. 8,51. सुखोच्छेद्य v. l.

सुखजात 1) adj. Accent P. 6,2,171. 4,1,52, Vârtt. 4. sich behaglich fühlend Bhaṭṭ. 5,38. — 2) n. irgend etwas Angenehmes: ज्ञानप्रदंख-एडनं येन वा भवति सुखजातम् Gît. 10,3.

सुखतस् (von सुख) adv. behaglich: शेते R. 3,28,13.

सुखता (wie oben) f. Behaglichkeit, Annehmlichkeit: स्वप्नस्य R. 5,31,38.

सुखत्व n. nom. abstr. von सुख Wohlbehagen, Lust: को न प्रहृष्येद्दुःखेन सुखत्वपरिवर्तिना Kathâs. 22,252. अखण्डानन्दनानिताद्वै सुखत्वारोपः Sarvadarçanas. 167,1.

सुखद 1) adj. (f. आ) Wohlbehagen —, Lust —, Freude gewährend: आ-दित्याः, दैत्याः R. 2,25,14. (प्राप्यापणे मित्रदर्शनम्) द्वाभ्यां सुखदं पश्चा-ज्जीवतो ऽपि मृतस्य च Spr. (II) 4308. 1297. गङ्गा Gaṅgâpraṅâmamantra im ÇKDr. विष्णु unter dessen 1000 Namen ÇKDr. शङ्करे सुखदा Pańkar. 1, 14,69. मन्त्रः Varâh. Bṛh. S. 104,28. श्रुति° 61. बहुसत्त्वसंघ° Spr. (II) 2309. — 2) m. a) Bez. einer Klasse von Manen Verz. d. Oxf. H. 40,a, 2 (v. l. स्वस्वधा). गणा Mârk. P. 96,47. — b) ein best. Tact (ताल) Saṅgîtadâm. im ÇKDr. — 3) f. आ a) eine best. Pflanze, = शमी Râǵan. 8, 34. — b) eine Apsaras Çabdar. im ÇKDr. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2646. — 4) n. Bez. von Vishṇu's Stätte Çabdârthak. bei Wilson.

सुखदायक adj. = सुखद 1) Pańkar. 1,14,46.

सुखदुःखमय (von सुख + दुःख) adj. (f. ई) aus Freud und Leid bestehend: दशा Kathâs. 117,140. Freude und Leid empfindend 113,83.

सुखदुःखिन् (wie oben) adj. Freude und Leid empfindend Bhâg. P. 10,60,38.

सुखदृश्य adj. gern gesehen, lieblich anzusehen Pańkar. 1,3,74. 4,3. 2, 3,22. शोभा सुसुखदृश्येषु (so ist zu schreiben) 1,1,78.

सुखदेव m. N. pr. eines Mannes Târan. 170. fg.

सुखदोह्या adj. f. sich leicht melken lassend H. 1268. °दोह्यासौरभेयी H. an. 3,314. — Vgl. सुखसंदोह्या.

सुखधन m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 48,73. fgg.

सुखन n. nom. act. von सुखय् Dhâtup. 28,38.

सुखनाथ m. N. pr. einer in Mathurâ verehrten Gottheit Verz. d. Oxf. H. 148,b,10.

सुखनिविष्ट adj. behaglich —, bequem sitzend Pańkar. 3,5,6.

सुखपर adj. dem es hauptsächlich um Freuden zu thun ist, genusssüchtig Çik. 162, v. l. Varâh. Bṛh. 24(22),13.

सुखपेय adj. behaglich —, ohne Mühe zu trinken Spr. (II) 6762.

सुखप्रकाशमुनि m. N. pr. eines Mannes Hall. 155. 206.

सुखप्रणाद adj. angenehm klingend: कैषितं रूपानाम् MBh. 6,137.

सुखप्रद adj. Wohlbehagen —, Lust bewirkend Mârk. P. 106,58.

सुखप्रबोधक adj. (f. °धिका) leicht verständlich Verz. d. Oxf. H. 170, b, No. 380.

सुखप्रवेप adj. leicht erzitternd: तरु R. 2,96,3 (105,3 Gorr.).

सुखप्रश्न m. eine Erkundigung nach dem Wohlbefinden Jmdes: °प्रश्नमुदाहरेत् MBh. 12,7050. °दा 4261. °द 4260.

सुखप्रसव m. eine glückliche Niederkunft: °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 94,a,15.

सुखप्रसवन n. dass. Weber, Kṛshṇaǵ. 266.

सुखप्रसुप्त adj. behaglich —, süss schlafend Ṛt. 1,9. — Vgl. सुखसंसुप्त und सुखसुप्त.

सुखप्राप्तधन adj. ohne Mühe zu Geld gekommen Sâh. D. 111.

सुखप्राप्य adj. leicht zu erlangen, — gewinnen: ein Mädchen Kathâs. 38,164.

सुखप्लव adj. wo man behaglich baden kann R. 2,91,71. सुखाप्लव ed. Bomb.

सुखबद्ध adj. lieblich, reizend: सुखबद्धमसंबद्धं तथा क्रोष प्रभाषते R. 2,96,14.

सुखबन्धन adj. an der Lust —, an den Freuden der Welt hängend Kâm. Nîtis. 7,6.

सुखबुद्धि f. leichtes Verständniss: बालानां °बुद्धये Verz. d. Oxf. H. 197,b, No. 462.

सुखबोध m. dass.: बालानां °बोधाय Verz. d. Oxf. H. 161,a, No. 354. °बोधार्थम् 132,a, No. 240. °कृत् Çatr. 1,15. °रूप adj. leicht verständ-

lich, — erkennbar Spr. (II) 4479.

सुखबोधन n. dass. Verz. d. Oxf. H. 133,*b*,14 (so zu lesen st. सुषबो°). °दीपिका Titel eines Commentars Hall 91.

सुखभञ्ज m. *eine Moringa-Art* (श्वेतमरिच) Dhanv. 4,23.

सुखभागिन् adj. *zu Freuden berechtigt, auf Freuden angewiesen, in glücklichen Verhältnissen lebend, glücklich* R. 2,88,14. Spr. (II) 7195.

सुखभाज् adj. dass. Vop. 26,64. Spr. (II) 5942. Varâh. Bṛh. S. 47,5. 68,25. 60. 81. 106.

सुखभुज् adj. *Freuden geniessend, glücklich* Varâh. Bṛh. S. 68,100.

सुखभू adj. zur Erklärung von शंभू Nir. 5,3. von मयोभू 9,27.

सुखभेद्य adj. *leicht zerbrechlich, — zu trennen, zur Untreue geneigt:* मृद्घट, दुर्जन Spr. (II) 4971. रिपु 5859, v. l.

सुखभोग्य adj. *leicht zu geniessen, worüber man ohne Weiteres verfügen kann:* धन Kathâs. 24,153.

सुखभोजन n. *eine wohlschmeckende Speise* Med. ç. 29.

सुखमद adj. *angenehm berauschend* Karaka 1,27.

सुखमय (von सुख) adj. (f. ई, des Metrums wegen auch आ) *voller Freuden:* दिश: Spr. (II) 26. 5192. Bhâg. P. 11,14,13. Sarvadarçanas. 121,7. 8.

सुखमानिन् adj. *an Freuden glaubend, Freuden voraussetzend:* दुःखे so v. a. *Leiden für Freuden haltend* Bhâg. P. 3,10,24.

सुखमालिका ? Pañkat. 236,16.

सुखमुख m. N. pr. eines Jaksha Târan. 309.

सुखमेधस् s. u. 2. ऋधस्.

सुखमोद f. *Weihrauchbaum (angenehm riechend)* Râǵan. 11,197.

सुखय् (von सुख), °यति Dhâtup. 35,75 (सुखक्रियायाम्). *Wohlbehagen bewirken, erquicken, erfreuen* (mit acc.): न तथा सुखयत्यग्निर्न प्रावारा न कम्बला: । शीतवातार्दितं लोकं यथा सर्वे मरीचय: ॥ MBh. 3,151. Mrôh. 86. Çâk. Ch. 59,9. Vikr. 61. Spr. (II) 1039. 2215. Mâlatîm. 150,19. Gît. 2,20. 4,18. 9,9. Kathâs. 87,15. Bhâg. P. 5,8,17. 6,13,11. Kull. zu M. 7,35. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,32. सुखित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36 (auf सुख zurückgeführt). *Wohlbehagen empfindend, froh, glücklich* R. 1,17,18 (7 Gorr.). 2,42,31. 58,4. R. Gorr. 2,109,6. Varâh. Bṛh. S. 100,1. Bṛh. 12,14. 20,8. Spr. (II) 1627. 5508. 5715. Kathâs. 11,43. 33,10. परव्यसने° Vikr. 59,4. निधानप्राप्ति° Kathâs. 23,50. 24,195. 54,98. Râǵa-Tar. 4,666. सुखितम् adv. *froh, glücklich:* सुखितमास्व (d. i. आस्स्व) तत: शरदां शतम् Sâh. D. 12,14.

सुखयितर् (von सुखय्) nom. ag. *Erfreuer, Beglücker:* सताम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 34.

सुखयु adj. als Umschreibung von शंयु Nir. 4,21.

सुखरथ adj. *der einen leicht laufenden Wagen hat* ṚV. 5,30,1.

सुखराज m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 5,206. 213. 222. 8,1308.

सुखरात्रि f. gaṇa सुखातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. *eine behagliche Nacht;* nach ÇKDr. Bez. *einer durch Lampen erhellten Neumondsnacht.* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,41. °रात्रिका dass. ÇKDr. Verz. d. Cambr. H. 64 (आश्विने मासि). — Vgl. सौखरात्रिक.

सुखलक्ष्य adj. *leicht zu erkennen* Hariv. 5828 (= सौम्य Nilak.). man hätte eher दुःखलक्ष्य erwartet.

सुखलेखन n. Titel einer Schrift, die Einem *das Schreiben erleichtern soll,* Notices of Skt Mss. 2,29.

सुखवत् (von सुख) adv. *einer Freude u. s. w. gleich:* कुर्वन्दुःखप्रतीकारं सुखवन्मन्यते गृही *hält dieses für eine Annehmlichkeit* Bhâg. P. 3,30,10.

सुखवत्ता (von सुखवत्) f. *Behaglichkeit, Annehmlichkeit:* देशस्य R. ed. Bomb. 1,28,19. सुखवत्ता ed. Schl.

सुखवत् (von सुख) adj. *voller Freuden, — Genüsse;* f. °वती N. der von Buddha Amitâbha bewohnten Welt Burnouf, Intr. 100. fg. 222. 594. Lot. de la b. l. 251. 267. Wassiljew 156. 178. 203. Târan. 93. 269. 313. Schiefner, Lebensb. 310 (80). °व्यूह m. Titel eines Sûtra Burnouf, Intr. 99. — Vgl. सुखावती.

सुखवर्चक m. *Natron* AK. 2,9,109. H. 945.

सुखवर्चस् m. desgl. Râǵan. im ÇKDr.

सुखवर्ता R. 1,30,7 fehlerhaft für सुखवत्ता.

सुखवर्मन् m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 4,707. 713. 5,129. 250.

सुखवह adj. *bequem zu tragen* MBh. 2,716.

1. सुखवास m. *ein behaglicher Aufenthalt:* उषित्वा सुखवासम् R. 1, 17,17 (6 Gorr.).

2. सुखवास adj. *der an einem Orte behaglich gelebt hat* R. 1,17,20 (9 Gorr.).

3. सुखवास adj. *wohlriechend;* m. *Wassermelone* Ratnam. im ÇKDr.

सुखवासन m. schlechte Lesart für मुखवासन Çabdar. im ÇKDr.

सुखवी Meb. v. 55 fehlerhaft für सुधवी.

सुखवीक्ष्य adj. *leicht zu befächeln:* °क्ष्ये सुतल्पे Pañkat. 1,6,39. vielleicht fehlerhaft für सुखशीते (v. l. सुशीते च).

सुखशयन n. *behagliches Ruhen, — Schlafen* gaṇa सुखातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. — Vgl. सौखशायनिक.

सुखशया f. N. pr. einer Zauberin Kathâs. 37,199. fgg.

सुखशय्या f. 1) *ein behagliches —, bequemes Lager* Ver. in LA. (III). 9,1. — 2) *ein behagliches Ruhen, — Schlafen* R. Gorr. 2,97,10.

सुखशायिन् adj. *behaglich —, süss ruhend; — schlafend* Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,23. fgg.

सुखशीत adj. *angenehm kühl:* मारुत R. 3,76,13.

सुखशीतल adj. dass.: श्मशान Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,39. fg.

सुखश्रव adj. *angenehm zu hören* Ragh. 3,19.

सुखश्रव्य adj. dass.; davon nom. abstr. °ता Hariv. 11084.

सुखसंवृद्ध adj. *in Freuden —, im Glück aufgewachsen* R. 2,61,3.

सुखसंवेश adj. *angenehm —, süss schlafend* MBh. 12,8463.

सुखसंसुप्त adj. dass. R. 2,51,30. — Vgl. सुखप्रसुप्त, सुखसुप्त.

सुखसंस्थ adj. *sich behaglich fühlend* Pañkat. 94,2.

सुखसंस्पर्श adj. (f. आ) *angenehm bei der Berührung, — für das Gefühl* Vâyu. 166. Wind MBh. 4,933. R. 3,79,6. पाणि 2,112,19. सभा MBh. 2,357. सर्वर्तु° (भूमि) 12,3322. — Vgl. सुखस्पर्श.

सुखसंचार adj. (f. आ) *wo man sich mit Behagen ergeht, wohin man sich gern begiebt, einladend* Hariv. 3490 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 3648. Spr. (II) 2080 (अ°). Davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 308,13. °त्व n. 16.

सुखसंचारिन् Hariv. 3499 schlechte Lesart für °संचार.

सुखसंदुह्या adj. f. *leicht zu melken* Bharata zu AK. 2,9,72 nach ÇKDr.

सुखसंदोह्या adj. f. dass. AK. 2,9,72. Med. 1. 172.

सुखसंबोध्य adj. *leicht aufzuklären*, — *zur Vernunft zu bringen* Kathâs. 40,25.

सुखसलिल n. *behagliches d. i. lauwarmes Wasser:* °निषेक Rt. 1,28. — Vgl. सुखाम्बु und सुखोदक.

सुखसागर N. pr. eines Dorfes Kshitîç. 39,12. fg. 13; vgl. Wilson, Sel. Works 1,157. 174.

सुखसाध्य adj. 1) *leicht in seine Gewalt zu bringen, mit dem man leicht fertig wird:* द्विषां सैन्यम् Spr. (II) 441. — 2) *leicht zu heilen:* °तमो ग-दः Suçr. 1,131,3. — 3) *leicht zu Wege zu bringen* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 8. °त्व so v. a. *leicht zu erlangen* Spr. (II) 1956.

सुखसुख n. instr. °सुखेन *ganz gern* P. 8,1,13. ददासि Schol.

सुखसुप्त adj. *angenehm* —, *süss schlafend* MBh. 1,5959. 6003. Râga-Tar. 3,174. 4,83. — Vgl. सुखप्रसुप्त und सुखसंसुप्त.

सुखसुप्ति f. *ein angenehmer* —, *süsser Schlaf:* °प्रबोधित als Beiw. Çiva's Çiv. °का H. ç. 88. — Vgl. सौखसुप्तिक.

सुखसेचक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2456. besser मु-ख° ed. Bomb.

सुखसेव्य adj. *leicht zu besuchen, dem man sich leicht nahen kann:* कैलासशिखर Pañkar. 3,1,3. Davon nom. abstr. °त्व n.: राज्ञः, क्षेमत्ते भास्वतः Râga-Tar. 6,298.

सुखस्थ adj. *in angenehmen Verhältnissen sich befindend, sich wohl fühlend, glücklich* Spr. (II) 692. Kathâs. 44,172.

सुखस्पर्श adj. (f. आ) = सुखसंस्पर्श. Wind R. 1,24,4. R. Gorr. 1,66, 11. 3,78,28. Ragh. 1,38. Mârk. P. 61,32. वाक्सुंसंस्पर्शम् MBh. 3,2362. पाणि R. 2,72,31 (74,32 Gorr.). 104,17. R. Gorr. 2,95,8. ein Weib Prab. 57,6. Gürtel Kull. zu M. 2,42. Bäume R. 4,44,94. शय्या 7,54,8. पद° Megh. 61.

सुखस्वाप m. *ein angenehmer* —, *süsser Schlaf* Kathâs. 45,128.

सुखहस्त adj. *eine zarte, weiche Hand habend:* ईमश्रुवर्धक R. 6,112,16.

सुखीकर (सुख + 1. कर्), °करोति *Jmd erfreuen, beglücken* P. 5,4, 63. Vop. 7,91.

सुखागत (सुख + आ°) n. *Willkommen:* स्वागतं ते हरिश्रेष्ठ सुखागत-मरिंदम R. 6,85,4. Pañkat. III,164.

सुखाज्ञात adj. als Beiw. Çiva's MBh. 13,1242. सुखं ह्येषा आज्ञातः वृ-त्तिविलये सति आविर्भूतः Nîlak.

सुखादि (6. सु + खादि) adj. *schöne Spangen tragend:* die Marut RV. 1,87,6.

सुखादित (6. सु + खा°) adj. *wohl zerkaut* VS. 11,78.

सुखाधार (सुख + आ°) m. *die Stätte der Freuden, Bez. des Himmels* Çabdar. im ÇKDr.

सुखानन्द (सुख + आ°) m. bei den Çâkta N. pr. eines Autors mystischer Gebete Verz. d. Oxf. H. 101,b,2.

सुखाप (सुख + आप von आप्) adj. *leicht zu gewinnen:* नायं सुखापो भगवान्देहिनां गोपिकासुतः Bhâg. P. 10,9,21.

सुखाप्लव (सुख + आ°) adj. *wo man sich behaglich baden kann* R. ed. Bomb. 2,91,79. सुखप्लव Schl.

सुखाभियोज्य adj. *leicht anzugreifen* Spr. (II) 6802.

सुखाभ्युदयिक (von सुख + अभ्युदय) adj. *Freuden bringend* M. 12,88.

सुखाम्बु (सुख + अ°) n. *laues Wasser* Suçr. 2,33,4. 442,5. 444,12. — Vgl. सुखसलिल, सुखोदक.

सुखाय् (von सुख), °यते *Wohlbehagen* —, *Lust empfinden, selig sein* P. 3,1,18. 7,4,25. Vop. 21,10. Verz. d. Oxf. H. 222,b,37. Bhaṭṭ. 5,74. असुखायिषत किल मे गात्राणि Daçak. 130,2.

सुखायत und सुखायन adj. *gut gezogen (Pferd)* Çabdam. im ÇKDr.

सुखाराध्य (सुख + आ°) adj. *leicht zu gewinnen:* eine Gottheit Bhâg. P. 3,19,36.

सुखारोह्य (सुख + आ°) adj. *leicht zu ersteigen:* सोपान MBh. 2,1281.

सुखार्थ (सुख + अर्थ) m. *eine Sache des Wohlbehagens*, — *der Lust:* अप्रयत्नः सुखार्थेषु M. 6,26. सुखार्थाय *der Annehmlichkeit wegen, zur Erleichterung* Spr. (II) 6374.

सुखार्थिन् (सुख + अ°) adj. *dem es um Wohlbehagen, um Freuden zu thun ist* M. 6,49. Spr. (II) 6798. 7088. fg.

सुखालुका f. *eine best. Pflanze*, = डोडी Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte, सुकालुका in der alphabetischen Reihenfolge; die richtige Form ist सुषालुका.

सुखावगम (सुख + अ°) m. *leichtes Verständniss* Comm. zu Jogas. 2,49.

सुखावतीदेव (Conj. von Aufrecht) bei den Çâkta m. pl. Bez. einer Klasse von Autoren mystischer Gebete Verz. d. Oxf. H. 101,b,5.

सुखावत् 1) adj. = सुखवत्. वर्ति Bez. *einer best. Pille* Kakradatta 447. — 2) f. °वती a) = सुखवती; सुखावतीश्वर m. N. pr. eines Buddha (wohl Amitâbha's) Trik. 1,1,15. °व्यूह = सुखवतीव्यूह Verz. d. Oxf. H. 408,a, No. 3. — b) N. pr. einer Gattin des Sûrjaprabha Kathâs. 46,24.

सुखावबोध (सुख + अ°) m. *leichtes Verständniss* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 80.

सुखावल (von सुख) m. N. pr. eines Sohnes des Nṛkakshus VP. 4,21, 3. — Vgl. सुखीनल und सुखीवल und VP. (2te Aufl.) 4,165.

सुखावह (सुख + आ°) adj. (f. आ) *Wohlbehagen* —, *Freuden bringend* Hariv. 3514. R. 2,37,44. Spr. (II) 2327. 2614. 6939. Varâh. Bṛh. S. 68,87. Pañkar. 1,1,39. Pañkat. 211,14. श्रोत्रश्रुति° R. 1,4,5. सर्वकाल° Bhâg. P. 3,23,14. परिणाम° Pañkar. 1,2,15. 4,7. अ° MBh. 1,4732.

सुखावृत (सुख + आ°) adj. *erfüllt von Behagen*, — *Lust:* अनोत्सुकाया: (von सुख abhängig) Bhâg. P. 7,7,42.

1. सुखाश (सुख + आश) m. 1) *eine wohlschmeckende Speise* H. an. 3, 728. Med. ç. 29. — 2) *Cucumis sativus Lin.* Trik. 2,4,36. H. an. Med. Hâr. 481.

2. सुखाश (wie eben) adj. *Wohlschmeckendes geniessend;* m. ein N. Varuṇa's H. an. 3,728. Med. ç. 29.

सुखाशक m. *Cucumis sativus Lin.* Çabdam. im ÇKDr.

सुखाशा (सुख + आ°) f. *Erwartung von Freuden* Spr. (II) 3062 (Conj.).

सुखाश्रय (सुख + आ°) adj. *mit Wohlbehagen verbunden, W. bewirkend:* नाटक Sâh. D. 189,7.

सुखासिका (सुख + आ°) f. *Wohlbefinden* Râga-Tar. 4,14.

सुखासीन (सुख + आ°) adj. *behaglich* —, *bequem sitzend* R. 1,51,3.

2,53,34. Spr. (II) 7254. Bhâg. P. 6,14,15. Hit. 29,12. — Vgl. सुखोपविष्ट.

सुखासुख (सुख + अ°) n. sg. *Freuden und Leiden* M. 12,19.

सुखिता (von सुखिन्) f. *Wohlbehagen, das Gefühl der Lust:* गात्रे Çâk. 128, v. l.

सुखित्व (wie eben) n. dass. Vedântas. (Allah.) No. 38.

सुखिन् (von सुख) adj. P. 5,2,131. 1) *Wohlbehagen empfindend, sich wohl befindend, wohl gedeihend, froh, glücklich* Suçr. 2,411,12. 425,15. Bhag. 1,37. 5,23. MBh. 3,1792. 2057. R. 1,23,3. 2,53,17. 68,2. 4,40, 71. Kap. 4,11. fg. Megh. 3. Çâk. 61,17. Spr. (II) 252. 2123. 2455. 3595. 6171. 6467. 6751. 7032. 7150. Varâh. Bṛh. S. 68, 7. 10 (Gegens. निःस्व). 21. 59. Bṛh. 4,10 (गर्भ). 13,1. Kathâs. 14,90. 21,3. 27,58. 28,162. 44,138 (vom Vorhergehenden zu trennen). Râǵa-Tar. 1,155. Mârk. P. 15,59. Prab. 66,10. Bhâg. P. 6,13,3. Sarvadarçanas. 120,22. Pańkat. 263,10. Hit. 21,4. 44,7. 78,3. 133,12. सुखिस्वभाव *ein frohes, glückliches Naturell* 106,16. अत्यन्त° MBh. 13,1012. निष्काम° Çiç. 4,54. एकान्त° Kathâs. 1,47. Verz. d. Oxf. H. 33,a,17. निर्द्वन्द्व° Hit. 85,7. 8. अ° R. 3,79,43. Spr. (II) 6171. — 2) *behaglich, Behagen bereitend:* मनोवतीनयाश्रिर्यसुखिनोगमन्यन्निशाम् Kathâs. 44,331.

सुखी adj. Decl. Vop. 3,61.

सुखीनल m. N. pr. eines Sohnes des Sukakshus Bhâg. P. 9,22,40. — Vgl. सुखावल und सुखीवल.

सुखीलालिसा (!) f. N. pr. einer Jungfrau Târan. 275.

सुखीवल m. = सुखावल, सुखीनल VP. 462 (vgl. Verz. d. Cambr. H. 6,5). Verz. d. Oxf. H. 40,b,15.

सुखेतर (सुख + इ°) n. pl. *Freuden und Leiden* Çvetâçv. Up. 1,1.

सुखेष्ठ (सुखे loc. + स्थ) adj. *in Freuden lebend* Çiva Çit.

सुखैधित (सुख + ए°) adj. *in glücklichen Verhältnissen aufgewachsen, — gelebt habend* MBh. 5,4498. 14,2361.

सुखोच्छेद्य (सुख + उ°) adj. *leicht abzureissen, — auszurotten, — zu vernichten:* शिरीष, संसार Spr. (II) 6459. ein Feind 5850, v. l. 7092. Kâm. Nîtis. 8,54 nach der Lesart des Comm.

सुखोत्सव (सुख + उ°) m. *Gatte (ein Fest der Lust)* Trik. 2,6,10.

सुखोदक (सुख + उ°) n. *laues Wasser* Ratnam. im ÇKDr. °प्रतप्त Suçr. 2,331,18. — Vgl. सुखसलिल, सुखाम्बु.

सुखोदय (सुख + उ°) 1) adj. (f. आ) *Wohlbehagen —, Lust im Gefolge habend, Freuden —, Glück verheissend:* दुःख Spr. (II) 7075. अविश्वास 6932. काल MBh. 1,6047. बुद्धि 7439. मवस्येन्द्रोर्बिम्बम् Z. d. d. m. G. 27,30. सु° (देश) R. Gorr. 1,31,20. अ° M. 4,70. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi, n. N. pr. des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,28. fg.

सुखोदर्क (सुख + उ°) adj. (f. आ) = सुखोदय M. 9,25. MBh. 3,11535. 16899. R. 2,48,15. 92,29 (101,32 Gorr.). 3,62,16. अ° M. 4,176. 11, 10. 12,18. Bhâg. P. 5,14,45.

सुखोद्य (सुख + उद्य) adj. *leicht auszusprechen* M. 2,33.

सुखोपगम्य (सुख + उ°) adj. *leicht zugänglich:* eine Person Kâm. Nîtis. 15,29. *leicht zu erreichen:* उद्यान Mṛkkh. 113,4.

सुखोपविष्ट (सुख + उ°) adj. *behaglich —, bequem sitzend* MBh. 3, 2693. Hariv. 4569. R. 1,52,6. 5,11,18. Varâh. Bṛh. S. 85,8. Hit. 8,15.

1. सुखोपाय (सुख + उ°) m. *ein leichtes Mittel* Comm. zu Bhâg. P. 11, 29,2. instr. *mit Leichtigkeit, ohne Mühe* Pańkat. 211,10. 19.

2. सुखोपाय (wie oben) adj. (f. आ) *leicht zu erlangen:* वृत्ति Spr. (II) 5664 (Conj.).

सुखोर्जिक m. = सर्जिका *Natron* Râǵan. im ÇKDr.

सुखोषित (सुख + उ°) adj. *der die Nacht gut zugebracht hat, einen behaglichen Aufenthalt gehabt habend* MBh. 3,2003. 10866. R. 2,92,5 (रजनीम्). सु° 6. wohl fehlerhaft für सुखोचित *an Freuden gewöhnt* Hariv. 4833.

सुखोष्ण (सुख + उष्ण) adj. *lauwarm* Suçr. 2,27,9. 34,7. 21. 66,14. 346,14. गोमय 294,4.

सुखोष्य (सुख + उष्य von 5. वस्) adj. *wo man sich behaglich aufhalten kann:* वन Hariv. 3514.

सुख्य् (von सुख), सुख्यति = सुखय् gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

1. सुग, सुगा (6. सु + 1. गै, गा) P. 3,2,48, Vârtt. 3 (सुग अधिकरणे). 1) adj. a) *leicht gangbar, wegsam:* ein Pfad ṚV. 1,35,11. 41,4. 8,31,13. 2,27,6. कृणोति विश्वा सुपथा सुगानि 6,64,1. सुगान्पथः कृणुहि देवयानान् 10,51,5. AV. 14,2,8. TBr. 3,1,2,10. fg. Lâṭj. 4,1,5. भूगाह *leicht zugänglich* Kathâs. 39,51. — b) *leicht zu erreichen* ṚV. 1,105,8. मेधस TS. 1,8,6,2. दविष्ठमस्य कृधि सुगम् 6,51,13. 10,63,7. न सुगं दुष्कृते भुवम् so v. a. *ich will es dem Uebelthäter nicht leicht machen* 86,5. अगम्यं मन्यते सुगम् Spr. (II) 41. — 2) n. a) *Wegsamkeit, guter Pfad; glücklicher —, leichter Fortgang* (Gegens. दुर्ग) ṚV. 1,42,7. 43,6. सद्मित्रैः सुगं कृधि 106,5. 5,54,6. दुष्कृते मा सुगं भूत् 7,104,7. 8,47,11. पिपर्तु नो अति द्वेषांस्यर्णा सुगेभिः 2,27,7. सुगेभिर्दुर्गमतीयाना 8,27,17. 10,85,32. सुगस्तृत दुर्गेषु पथिकृत् 6,21,12. प्रत्नस्वत्नस्यं गहि वरिवः सुगं कः 44,18. VS. 8,18 (vgl. AV. 7,97,4). — b) *faeces* Çabdak. im ÇKDr.

2. सुग (6. सु + 2. ग) adj. *schön singend* Bhâg. P. 10,42,38.

सुगण् künstliches adj. von गणय् mit सम् Schol. zu P. 3,2,75. 8,3, 32. zu AV. Prât. 3,27. Vop. 2,36.

सुगण (6. सु + गण) 1) m. N. pr. eines Râǵaputra Kathâs. 47,87. 89. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (neben गणा) MBh. 9,2645.

सुगणक (6. सु + ग°) m. *ein guter Astronom:* °ज्ञानाधिराज (ज्ञानधिरज्ञ gedr.) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 132,a, No. 240.

सुगत (6. सु + गत) 1) adj. als Erkl. von सुवित Nir. 4,17. a) *einen guten Gang habend, gut laufend:* Zugstiere Varâh. Bṛh. S. 61,12. — b) *dem es gut ergangen ist, der es sich hat wohl gehen lassen* Spr. (II) 7389. — 2) m. a) *ein Buddha* (vgl. तथागत) AK. 1,1,1,8. 3,4,1,6. H. 232. Halâj. 1,85. Burnouf, Intr. 77. 626. Müller, SL. 102. Lalit. ed. Calc. 140,3. 208,12. 293,2. 400,7. Spr. (II) 6727. Kathâs. 29,40. Prab. 49,8. Râǵa-Tar. 4,260. Pańkar. 4,8,31 (neben बुद्ध). Wilson, Sel. Works 2,6. 37. Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,251. सुगतायतन Kathâs. 13, 86. °शासन 72,95. °बिम्ब Râǵa-Tar. 4,259. °प्रतिनारोति 6,172. — b) = सौगत *ein Buddhist* Verz. d. Oxf. H. 253,b,7.

सुगतचेतना f. N. pr. eines Frauenzimmers Lot. de la b. l. 231.

सुगतमित्र m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 94.

सुगतावदान n. N. eines buddhistischen Sûtra Lot. de la b. l. 333.

1. सुगति (6. सु + गति) f. *Wohlfahrt, Wohlergehen, ein glückliches Loos, Seligkeit:* पश्याम्यहं भिक्षवो दिव्येन चक्षुषा लोकानां सुगतिं दुर्गतिं च Prab. 49,8. 9. सुगतिं गम् MBh. 4,613. 5,2448. Mârk. P. 95,7. इ Hariv. 11275. यत् 8197. प्र-आप् MBh. 3,10511. Hariv. 4870. °प्रद Pańkar. 4,3,44. नरकरिपुरवतु स निखिलसुगतिः so v. a. *sichere Zuflucht* Khandom. 73.

2. सुगति (wie oben) 1) adj. *einen guten Stand habend, eine günstige Stelle einnehmend:* ein Planet Varâh. Bṛh. S. 9,45. — 2) m. N. pr. ein Arhant der vergangenen Utsarpiṇî ÇKDr. angeblich nach H.; wohl fehlerhaft für सुमति. Sohn Gaja's Bhâg. P. 5,15,12. ein Autor ÇKDr. mit folgendem Belege: सुगतिसोपानप्रभृतयो ऽप्येवमिति स्मार्तलिखनम्.

सुगत्र (6. सु + ग°) adj. *leicht gangbar* Lâṭj. 4,1,5.

1. सुगन्ध (6. सु + ग°) m. *Wohlgeruch* R. 3,16,6. 5,13,9. *ein wohlriechender Stoff, Parfum* Jâǵń. 1,287. Varâh. Bṛh. 18,1. Ver. in LA. (III) 8,32. °युक्ति unter den 64 Künsten (vgl. गन्धयुक्ति in den Nachträgen) Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36. सु° adj. Varâh. Bṛh. S. 60,10. अ° *ein übler Geruch* (der Comm. zerlegt das Wort in असु = श्वास + गन्ध) Bhâg. P. 6,13,13.

2. सुगन्ध (wie oben) 1) adj. (f. आ) *wohlriechend* MBh. 1,7315. 5,2. Hariv. 8447 (तवारनालांश्च बहुप्रकारान् die neuere Ausg.). 8714. 16116. R. 4,9,6. R. Gorr. 2,100,21. 4,44,36. 48,10. 50,35. 6,37,36. Suçr. 1, 113,12. Spr. (II) 7093. 7144. Varâh. Bṛh. S. 48,47. 88,10. Mârk. P. 59, 20. 121,14. Bhâg. P. 5,16,19. 10,41,49. Pańkar. 1,10,42. Verz. d. Oxf. H. 46,a,39. 148,a, No. 318, Z. 3. सु° MBh. 3,1739. Varâh. Bṛh. S. 48, 32. 60,10, v. l. अ° R. 1,6,8 (16 Gorr.). — 2) m. a) *Schwefel* Râǵan. 13,72. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = चणक Râǵan. 16,46. = भूस्तृण 8,122. = तुम्बुरु 11,158. = रक्तशिग्रु Râǵan. 7,31. *Majoran* Ratnam. 106. — c) N. pr. eines Berges Gaṭâdh. Bhuvanak. 32. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = रास्ना AK. 2,4,4,2. = शटी Çabdar. im ÇKDr. = नवमालिका Râǵan. 10,94 (auch Ratnam. 177). = माधवी 109. = स्पृक्का 12,134. = यूथी 10,99. = गङ्गापत्री 166. = शल्लकी 11,196. = शताह्वा 4, 12. = माकुली 7,93 (auch Ratnam. 49). = सरणा 6,62. = नाकुलुङ्गी Ratnam. 67. = अनन्तमूल 26. = रुद्रजटा Râǵan. 3,67. = वन्ध्याकर्कोटकी, शतपुष्पा und स्वर्णयूथिका Râǵan. im ÇKDr. = तुलसी Ratnam. im ÇKDr. Karaka 1,27. Suçr. 1,59,11. — b) N. pr. α) eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,7088. — β) einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4819. Hariv. 12473. 14164 (पुण्डरीका सु° die neuere Ausg.). — γ) einer Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,b,11. — δ) eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 5,156. 220. 227. 242. 248. 255. 469. — 4) f. ई N. pr. einer Dienerin des Vasudeva VP. 439, N. 2. — 5) n. a) Bez. verschiedener Pflanzen: = नीलोत्पल Râǵan. 10,202. = जवादि 12,73. = पत्राङ्ग (v. l. सुरङ्ग) 49. = तुरुशीरक Ratnam. 101. = कत्तृण 257. = गन्धतृण Ratnam. im ÇKDr. = ग्रन्थिपर्ण Bhâvapr. ebend. = चन्दन Râǵan. ebend. — b) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8014. — Vgl. लघु°, सचि°, नाग°, महा°, सौगन्धिक, सौगन्ध्य.

सुगन्धक 1) m. a) *Schwefel* Ratnam. 288. — b) *eine zu den* शालि *gerechnete Körnerfrucht* Suçr. 1,73,5. 195,6. *eine best. Gemüsepflanze* 138,16. 217,4. *Orangenbaum* Trik. 2,4,12. *Momordica mixta Roxb.* H. 1190. = धरणीकन्द Râǵan. 7,91. = रक्ततुलसी Ratnam. im ÇKDr. — 2) f. सुगन्धिका *eine best. Pflanze,* vielleicht = शताह्वा Suçr. 2,101,5. 103,2. 285,12. — 3) n. = सुरपर्ण Râǵan. 10,175.

सुगन्धतैलनिर्यास n. = जवादि Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धपत्रा f. = जटा Râǵan. 3,67. = रुद्रजटा Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धभूतृण n. = गन्धतृण Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धमूला f. = लवली Dhanv. 5,19. = स्थलपद्मिनी Râǵan. 5,79. = रास्ना Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धाढ्य (1. सुगन्ध + आढ्य) 1) adj. *überaus wohlriechend* R. 3,16,6. — 2) f. आ = मल्लिका Râǵan. 10,85.

सुगन्धादित्य m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,268. 280. 283.

सुगन्धामलक m. *eine best. Arzenei:* सर्वौषधिसमायुक्ताः शुष्कास्त्वामलकत्वचः । यदा तदार्थं योगाः स्यात्सुगन्धामलकाभिधः ॥ Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धार m. MBh. 13,1242 unter den Beinn. Çiva's. शोभनो गन्धारे देशोदयः Nîlak.

सुगन्धि 1) adj. oxyt. und parox. RV., oxyt. nach P. = सुगन्ध *wohlriechend* P. 5,4,135. Vop. 6,87. AK. 1,1,4,20. H. 1391. RV. 7,59,12. 8,19,24. MBh. 3,1739. 2923. 11999. Hariv. 8702. 12100. 16146 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,9,5. 39. 2,57,4. R. Gorr. 2,8,48. 3,79,6. 6,37,35. 7,31,29. Karaka 1,8. 27. Suçr. 1,113,7. 171,10. 200, 15. 2,352,5. Kâm. Nîtis. 15,10. Ṛt. 6,2. Ragh. 4,45. Kumâras. 3,56. Spr. (II) 1418. 1735. 2803. Varâh. Bṛh. S. 44,23. 67,9. 79,26. 104,61. Kathâs. 16,23. Verz. d. Oxf. H. 103,b,24. Bhâg. P. 5,16,18 (neben सुरभि). Pańkar. 1,7,38,62. Kaurap. 42. अति° Suçr. 1,184,3. सु° MBh. 7,2926. R. 1,9,15. 2,75,2. Varâh. Bṛh. S. 54,122. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = सहकार Çabdar. im ÇKDr. = भद्रमुस्ता Râǵan. 6,141. = कशेरु 8,145. = वनबर्बरिका 10,164. — 3) n. Bez. verschiedener wohlriechender Stoffe und Pflanzen: = एलवालुक AK. 2,4,4,9. Ratnam. 126. = मुस्ता, कशेरु, गन्धतृण, धान्यक und पिप्पलीमूल Râǵan. im ÇKDr. eine Art Sandel Râǵan. 12,23. Wilson, Kṛshṇaǵ. 278. — Vgl. नग्न°.

सुगन्धिक 1) m. a) *eine best. Körnerfrucht* (vgl. सुगन्धक) H. 1169. Vâgbh. 1,6,1. — b) = तुरुष्क *ostindischer Weihrauch* Râǵan. 12,105. — c) *Schwefel* Râjam. zu AK. 2,9,103 nach ÇKDr. — d) *Löwe* H. ç. 183. — 2) n. *die weisse Wasserlilie* Çabdar. im ÇKDr. = गौरसुवर्ण Râǵan. 7,152. = उशीर 12,160. = पुष्करमूल und सुरपर्ण Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धिकुसुम 1) m. = पीतकरवीर Râǵan. 10,16. — 2) f. आ = पृक्का Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुगन्धिता (von सुगन्धि) f. *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* Halâj. 4,77. Çiç. 3,54. Varâh. Bṛh. S. 77,34.

सुगन्धितेजन Çânt. 3,11 (auch mit dem Acut auf der ersten oder zweiten Silbe) n. *ein best. wohlriechendes Gras* (रोहीत, रोहिषपुष्प Schol.) TS. 6,2,8,4. Ait. Br. 1,28. Çat. Br. 3,5,2,17. Âçv. Çr. 11,6,2. Pańkav. Br. 24,13,5. Kâtj. Çr. 5,4,17. 24,3,12. masc. (vgl. Comm. zu Çânt. 3,11) Kâṭh. 23,6.

सुगन्धित्रिफला f. *Muskatnuss, Betelnuss und Gewürznelke* Râǵan. 22,5.

सुगन्धिन् 1) adj. = सुगन्धि *wohlriechend* MBh. 1,2792. 3,12041. 13, 969. R. 3,76,22. 4,50,12. 7,26,22. — 2) f. °नी *eine best. Pflanze,* = आरामशीतला Râǵan. im ÇKDr. = केतकी Dhanv. 4,133.

सुगन्धिमूल 1) n. *Rettig* Râgan. 12,162. — 2) f. आ = रास्ना Dhanv. 1,105. Râgan. 6,32. = शटी 229.

सुगन्धिमूषिका f. *Moschusratte* Râgan. 19.

सुगन्धिसोह् m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6,349. 7,24. 27. 45.

सुगन्धेश m. N. eines von Sugandhâ errichteten Heiligthums Râga-Tar. 5,157.

सुगन्मन् (6. सु + ग°) adj. Vop. 26,68.

सुगभस्ति adj. *schönarmig:* Tvashṭar RV. 6,49,9. die Soma Pressenden 9,72,2. 5,43,4.

सुगम 1) adj. (f. आ) a) *leicht gangbar:* अति° (मार्ग) Kathâs. 19,64. असुगमे ऽध्वनि Bhâg. P. 5,14,1. — b) *leicht zugänglich:* गुहा Kathâs. 46,206. शैली सुकृतिसुगमा Spr. (II) 6039. — c) *leicht zu finden, sich von selbst ergebend, selbstverständlich, leicht zu verstehen:* संशय: सुगमस्तत्र निर्णयस्तत्र दुर्गम: MBh. 13,7535. Bhâg. P. 10,84,36. Comm. zu Golâdhj. Bhuvanak. 36. zu Ganit. Spashṭâdh. 71. Vop. 9,55 und oft bei den Commentt. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,22.

सुगमन adj. *leicht zugänglich* Nir. 6,2.

सुगम्भीर adj. (f. आ) *sehr tief:* नदी MBh. 12,4973.

सुगम्य adj. *leicht zu passiren:* परिखा Pańkat. 1,7,57.

सुगर (6. सु + गर) n. *Mennig* Râgan. 13,56.

सुगला (6. सु + गल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Râga-Tar. 7, 686. 813. 831.

1. सुगव m. *ein kräftiger Stier* MBh. 12,3047.

2. सुगव adj. *schöne —, viele Rinder besitzend* RV. 1,116,25.

सुगवि m. N. pr. eines Sohnes des Prasuçruta VP. 4,4,47. सुसंधि Wilson.

सुगव्य n. *Besitz guter —, vieler Rinder* RV. 1,162,22. 8,12,33.

सुगहन adj. *überaus dicht:* वृति AK. 2,7,18. H. 824.

सुगातु fehlerhaft AV. 6,1,3; wohl zu ändern: उभे स्तुती सु गातवे.

सुगातुया f. instr. *aus Verlangen nach guten Wohnsitzen* RV. 1,97,2. st. dessen fehlerhaft सुगात्रिया P. 7,1,39, Vârtt. 3, Schol.; vgl. Mahâbh. lith. Ausg. 7,66,b.

सुगात्र adj. (f. ई) *schöngliedrig, einen schönen Körper habend* Kathâs. 30,62. 32,194.

सुगात्रिया s. सुगातुया.

सुगाध adj. *wohl furtbar, durchwatbar* RV. 7,97,8.

सुगार्हपत्य m. (Agni als) *guter Hausherr:* °त्यो वितपन्नरातिम् AV. 12,2,45. TBr. 1,2,1,20. °त्या: (°त्य: zu vermuthen) समिधो दिदीहि RV. 5,4,2.

सुगीत n. *schöner Gesang* Bhâg. P. 4,15,19.

सुगीति f. *ein Metrum von 52 + 27 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,154.

सुगु adj. P. 6,1,132, Schol. *gute —, viele Rinder habend* RV. 1,125, 2. AV. 14,2,42. TBr. 2,4,2,4.

सुगुणिन् adj. *grosse Vorzüge besitzend* Spr. (II) 2375.

सुगुप्त 1) adj. *wohl bewacht* Çat. Br. 1,1,2,23. भवन R. 5,13,7. *wohl versteckt:* दम्भ Spr. (II) 7112, v. l. °तरं सर: Pańkat. 256, 6. सुगुप्तम् adv.: रहस्यमाणो रासभ: Spr. (II) 7094. मन्त्रवेदनीयम् *ganz im Geheimen* Pańkat. 231,17. — 2) f. आ *Mucuna pruritus Hook.* Ratnam. 17.

सुगुप्तीकृ (सुगुप्त + 1. कृ) *wohl verwahren:* °कृत Pańkat. 208,21.

सुगुरु adj. *sehr schwer:* एनस् M. 11,256.

सुगूढ adj. *gut versteckt, — verwahrt, — geborgen* MBh. 3,13158. Spr. (II) 6490. °म् adv. *ganz im Geheimen* Daçak. 94,8.

सुगृह 1) adj. *ein gutes Haus habend* AV. 14,2,43. — 2) m. *Sylvia sutoria* (ein Singvogel) Trik. 2,5,29. H. 1341. — 3) f. ई N. *eines zu den* प्रतुद *gezählten Vogels* Suçr. 1,204,20.

सुगृहपति m. *ein guter Hausherr:* Agni VS. 2,27.

सुगृहिन् adj. *ein gutes Haus habend, gut gebettet:* ein Vogel Spr. (II) 1286.

सुगृहीत adj. 1) *woran man sich festhält:* °मलिनपक्ष Spr. (II) 7095. — 2) *zum Heil in den Mund genommen, durch blosses Aussprechen schon Glück bringend:* य: प्रात: स्मर्यते शुभकाम्यया ॥ स सुगृहीतनामा (so ÇKDr. und Wilson st. स्वगृहीत° der Ausg.) स्यात् Trik. 2,7,27.fg. सुगृहीताभिध Râga-Tar. 4,362. सुगृहीताभिध: (so hat Ball. gelesen) पूज्य: शिष्याद्यैर्विनिगद्यते Sâh. D. 172,7.

सुगेवृध् (सुगे loc. von सुग) adj. *am guten Fortgang sich freuend* RV. 8,18,2.

सुगो f. *eine schöne Kuh* P. 5,4,69, Schol.

1. सुगोपा m. *ein guter Beschützer* RV. 1,120,7. 2,23,5. 5,44,2. 6, 51,11. 10,108,7.

2. सुगोपा adj. *gut behütet:* धेनव: RV. 3,45,3. 5,38,5. superl. °तम VS. Prât. 5,3. TS. Prât. 3,5. RV. 1,86,1.

सुगोप्य adj. *sehr geheim zu halten* Pańkat. 1,4,105.

सुगौतम m. = गौतम als Bez. Çâkjamuni's Lalit. ed. Calc. 428,16.

सुग्म्य (ohne Avagraha von 6. सु + ग्मा) adj. *rüstig fortschreitend:* रयिष्ठा: RV. 1,173,4. 8,22,15. *zunehmend:* रयि 1,48,13. = सुख Naigh. 3,6.

सुग्रथित adj. *fest geflochten, gut verknüpft* RV. 1,121,10.

सुग्रन्थि 1) m. *ein best. Parfum,* = चोरक Râgan. 12,125. — 2) n. = पिप्पलीमूल Râgan. 6,23.

सुग्रह adj. (f. आ) 1) *einen guten Griff habend:* धनुस् MBh. 4,1326. वल्क Suçr. 1,24,5. — 2) *leicht zu erlangen, — haben:* अग्रवास Kathâs. 15,124. — 3) *leicht zu verstehen, — einzusehen* Sâh. D. 121,17.

सुग्रहणा n. *Hochachtung:* पितृमातृपादाम्बुजसुग्रहणापर Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,542.

सुग्रीव 1) adj. *schönnackig.* — 2) m. a) N. pr. α) eines Rosses des Kṛshṇa Trik. 1,1,34. Med. v. 54. MBh. 2,35. 4,1413. 7,2812. Hariv. 9720. Bhâg. P. 10,53,5. 70,14. 89,49. — β) eines Affen, Bruders des Bâlin und Sohnes des Sonnengottes, Trik. 2,8,7. H. 705. Med. MBh. 3,11194. 4,752. Hariv. 2336. 10410. R. 1,1,58. 68. 16,11. 3,75,58. fgg. 78,18. 4,2,17. 6,4,48. 5,2. Ragh. 12,58. Weber, Râmat. Up. 298. fgg. 361. Râga-Tar. 8,3077. सुग्रीवाग्रज m. Bez. Bâlin's H. 704, Schol. सुग्रीवेश Bez. Râma's Çabdar. im ÇKDr. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): नि:° R. 6,19,53. — γ) eines göttlichen Wesens Varâh. Brh. S. 53,44. — δ) des Vaters des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 37. — b) Wilson giebt nach Çabdârthak. noch folgende Bedeutungen an: Çiva; Indra; *a goose; a hero; a piece of water; the name of a mountain; a sort of weapon; the countenance*

of a friend; a serpent of Pâtâla. — 3) f. घा s. u. 4) b). — 4) f. ई N. pr. a) einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Pferde, Kameele und Esel Hariv. 222. fgg. VP. 1,21,15. fgg. Gâruḍa-P. 6 im ÇKDr. — b) einer Apsaras Hariv. 14164. सुघोषा die neuere Ausg.

सुग्ल (6. सु + ग्ल von ग्ला) adj. P. 3,1,136, Schol.

सुघट adj. *leicht zu Stande zu bringen;* davon nom. abstr. °त्व n. Kusum. 44,7. — Vgl. दुर्घट.

सुघोर adj. (f. घा) *sehr schaurig, — grausig* MBh. 3,16607. 13,587. R. 5,6,8. Bhâg. P. 10,89,51. n. *etwas sehr Schauriges* MBh. 5,7247.

सुघोष 1) adj. *wohlklingend* R. Gorr. 2,82,2. Mallin. zu Kir. 5,27. — 2) m. a) Bez. *der Muschel* Nakula's Bhag. 1,16. MBh. 6,2116. — b) N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,13. — c) N. pr. eines Agrahâra Kathâs. 73,200. °ग्राम Verz. d. Oxf. H. 155,a,16. fg. b,36. — Vgl. मन्द्रघोष°.

सुघोषवत् adj. *einen schönen Klang habend:* eine Muschel MBh. 2,65.

सुघ्नं m. *leichtes Erschlagen* RV. 8,59,41.

सुचक्र 1) adj. *mit guten Rädern versehen:* रथ AV. 4,12,6. MBh. 2, 2063; vgl. 14,2316. — 2) m. a) *ein guter Wagen* RV. 6,37,3. 10,85,20. — b) N. pr. α) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. — β) eines Sohnes des Vatsaprî von der Sunandâ Mârk. P. 118,1.

सुचक्षस् adj. *wohl sehend, scharfsichtig* RV. 10,37,7. Âçv. Gṛhy. 3,6,7.

सुचक्षु oder °स् N. pr. eines Flusses R. 1,44,15 (43,13 ed. Bomb.). LIA. 1,843. fgg.

सुचक्षुस् 1) adj. *schönäugig:* Çiva Çiv. — 2) m. *Ficus glomerata* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुचतुर adj. P. 5,4,77. Vop. 6,29. *sehr gewandt, — geschickt* (nicht von चतुर्, wie die Grammatiker sagen) Kâm. Nîtis. 1,3.

सुचन्द्र 1) m. *eine best. Meditation* Vyutp. 16. — 2) N. pr. a) eines Devagandharva MBh. 1,2555. 4814. — b) eines Sohnes der Siṁhikâ MBh. 1,2529. — c) eines Sohnes des Hemakandra und Vaters des Dhûmrâçva R. 1,47,14 (48,15. fg. Gorr.). VP. 354. — d) eines von Râma erschlagenen Fürsten Verz. d. Oxf. H. 26,a,39. 41. eines andern Fürsten Kâlakakra 1,1. — e) eines Bodhisattva Vyutp. 23. — f) einer Ficus indica R. 3,39,38.

1. सुचरित 1) adj. *gut ausgeführt:* °व्रत adj. M. 11,116. सुचरितार्थपदैर्वचोभिः Kumâras. 4,15. — 2) n. sg. und pl. *gutes Benehmen, guter Wandel, ein gutes Werk* VS. 4,28. TBr. 3,3,2,10. Taitt. Up. 1,11,2. Megh. 31. Spr. (II) 4363. 6336. Çâk. 138. काय°, वाक्°, मनः° Vyutp. 53.

2. सुचरित 1) adj. (f. घा) *einen guten Wandel führend, gesittet* M. 9, 261. fem. = सती, साध्वी Halâj. 2,350. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 137,a,20.

सुचरित्र adj. (f. घा) = 2. सुचरित 1) AK. 2,6,1,6. H. 528.

सुचर्मन् 1) adj. *eine schöne Haut (Rinde) habend* P. 4,1,12, Schol. — 2) m. *eine Birke mit glatter Rinde, Betula Bhojpatra* (भूर्जपत्त्र) Wall. Râǵan. 9,116.

सुचारा f. N. pr. einer Tochter Çvaphalka's Bhâg. P. 9,24,16. सुचीरा ed. Bomb.

सुचारु 1) adj. *sehr lieblich, — schön:* °रूप adj. MBh. 5,7514. सुचार्वङ्गी Mârk. P. 18,39. °दशना ÇKDr. nach dem Kâlikâ-P. °चक्रचरणा Hariv. 2454. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Rukmiṇî MBh. 13,621. Hariv. 6698. 11060 (?). VP. 578. Bhâg. P. 10,61,8. — b) eines Sohnes des Vishvaksena und Adoptivsohnes des Gaṇḍûsha Hariv. 1939. fg. — c) eines Sohnes des Pratiratha Hariv. 9205. — d) eines Sohnes des Bâhu VP. 440.

सुचारुता (von सुचारु) f. *Schönheit* Utpala zu Varâh. Bṛh. 21,10.

सुचित्त adj. (f. घा) *wohlgesinnt* MBh. 3,1820 nach der Lesart der ed. Bomb. (vgl. Indral. 5,4), स्वचित्ता ed. Calc.

सुचित्र 1) adj. (f. घा) a) *ausgezeichnet* AV. 7,15,1. — b) *von der mannichfaltigsten Art* Hariv. 4532 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,9,5. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 1,2459. — b) eines Fürsten MBh. 1,6990. Verz. d. B. H. 116 (58. fg.). — 3) f. घा *eine Gurkenart* (चिर्भिटी) Râǵan. 7,208.

सुचित्रक m. 1) *Eisvogel.* — 2) *eine Schlangenart* (चित्रसर्प) Çabdar. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Asura Vyutp. 88.

सुचित्रबीजा f. *Embelia Ribes* (विडङ्ग) Râǵan. 6,50.

सुचिन्तितचिन्तिन् adj. *ganz richtig denkend* Vyutp. 33.

सुचिन्तितार्थ m. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 396,11.

सुचिर adj. *überaus lang* (von der Zeit): काल R. 1,52,11. 2,49,10. 5,56,51. °प्रज Bhâg. P. 3,13,4. सुचिरम् adv. *sehr lange* MBh. 3,3001. Spr. (II) 2204. 3701. 7096. fg. 7242. Varâh. Bṛh. S. 54,118. 63,3. Bhâg. P. 2,10,19. सुचिरेण dass. R. 6,10,28. सुचिरात् *nach sehr langer Zeit* Kathâs. 45,133. 103,137. 222. सुचिर am Anf. eines comp. als adv.: सुचिरोषित R. 2,32,17. सुचिरार्पित Spr. (II) 2480. सुचिरोत्सुक Kathâs. 103,134.

सुचिरायुस् adj. *sehr lange lebend;* m. *ein Gott* Çabdar. im ÇKDr.

सुचीरा f. N. pr. einer Tochter Çvaphalka's Bhâg. P. ed. Bomb. 9, 24,17. सुचारा bei Burnouf.

सुचीर्णधन m. N. pr. eines Fürsten der Kumbhâṇḍa Vyutp. 89.

सुचुक्रिका f. *Tamarindus indica* Râǵan. 11,165.

सुचुटी f. *Zange* Med. k. 219.

सुचेतन adj. *bemerkenswerth, ausgezeichnet* AV. 20,135,10.

सुचेतस् 1) adj. *verständig* RV. 4,36,2. क्रतु 7,3,10. 60,6. Çiç. 20,81. *einsichtsvoll oder wohlgesinnt* Râǵa-Tar. 1,22. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Gṛtsamada MBh. 13,2000, entweder dieses oder das folgende सुतेजस् fehlerhaft. — b) eines Sohnes des Prakotas Hariv. 1841.

सुचेतीकर् (von सुचेतस् + 1. कर्) *wohlgesinnt machen, für sich gewinnen, Jmdes Vertrauen gewinnen:* °कृतपौरभृत्य Bhaṭṭ. 3,2.

सुचेतु nur instr. *mit huldvoller Aufmerksamkeit, gnädig:* आ नः सुचेतुना रयिं धेहि श्रोयसे RV. 1,79,9. 127,11. 159,5. 166,6. 5,51,11. ता वाम्बा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते 64,2. 65,3. So wohl auch 9,81,3 st. सु चेतुना.

सुचेतुन adj. so v. a. सुचेतन, wenn die Lesart richtig ist. आ रयिमा सुचेतुनम् (वृणीमहे) RV. 9,65,30.

सुचेलक m. *ein schönes Gewand* AK. 2,6,3,17.

सुचेष्टरूप m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,19.

सुच्छत्री f. N. pr. eines Flusses, = शतद्रु Çabdar. im ÇKDr.

सुच्छद adj. *schöne Blätter habend* R. 5,16,37.

सुच्छर्दिस् adj. *ein gutes Obdach bietend:* सुम्न RV. 7,66,13.

सुच्छाय 1) adj. *schönen Schatten gewährend und prächtig* Kâvjâd. 2,210. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Çlishṭi's Hariv. 68. VP. 98.

सुजघन adj. *ein schönes Hintertheil habend* Hariv. 14160 nach der Lesart der neueren Ausg. so v. a. *einen schönen Schluss habend:* अहन् TS. 6,2,5,2. Bez. einer Cerimonie TBr. Comm. 3,813,16.

सुजन m. *ein guter, wohlwollender Mensch* R. 5,30,6. Spr. (II) 2318. 4971. 6174. 7098. fg. Varâh. Bṛh. S. 104,48. 106,2. 3. Kathâs. 55,13. Râǵa-Tar. 1,375. 4,31. Bhâg. P. 5,8,13. 13,25. स्वभावसुजनो जनः so v. a. *gutmüthig, wohlwollend* Spr. (II) 3926. mit einem fem. verbunden: गणिकाः Kathâs. 12,92. Oefters werden सुजन und स्वजन verwechselt, z. B. Spr. (II) 3. Kâm. Nîtis. 3,13. fg. — Vgl. सौजन्य.

सुजनता (von सुजन) f. *Gutmüthigkeit, Leutseligkeit* Spr. (II) 773. 1487. 7230. Sâh. D. 12,13. mit स्वजनता verwechselt Spr. (II) 4594.

सुजनत्व (wie oben) n. dass. Çâk. Ch. 56,2.

सुजनंमन्य adj. *sich für einen guten Menschen haltend* Verz. d. Oxf. H. 252,b,4 v. u.

सुजनाकर (सुजन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,315.

सुजनिमन् adj. *Edles zeugend, — schaffend:* Âditja RV. 7,62,4. Tvashṭar 10,2,7. 18,6.

सुजन्तु m. N. pr. eines Sohnes des Ǵahnu VP. 4,7,3. सुमन्तु Wilson.

1. सुजन्मन् n. *eine Glück bringende Geburt* Weber, Kṛshṇaǵ. 306. सुजन्मादिव्रत Nar. 2,281, N., Z. 3 v. u.

2. सुजन्मन् adj. 1) = सुजनिमन्. Himmel und Erde RV. 1,160,1. AV. 5,1,1. — 2) *von edler Herkunft* oder *dessen Geburt Segen bringt* Ragh. 3,15. Spr. (II) 3151. 6777. Kathâs. 30,45. 112,172.

सुजम्भ adj. *mit gutem Gebiss versehen:* Agni RV. 8,49,13.

सुजम्भन् adj. dass. P. 5,4,125.

1. सुजय m. 1) *ein grosser Sieg, — Triumph* Bhâg. P. 5,1,40. — 2) N. pr. eines Mannes (neben जय) Târan. 4. 18. fgg.

2. सुजय adj. *leicht zu besiegen:* बलमरिः MBh. 7,67.

सुजल 1) adj. (f. आ) *mit gutem Wasser versehen:* तीर्थ R. 1,2,7. नदी Spr. (II) 2477. सिरा Varâh. Bṛh. S. 54,11. — 2) n. *eine Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

सुजल्प m. *eine schöne Unterhaltung:* यत्रार्जवात्सगाम्भीर्यं सदैन्यं सचापलम्। सोत्कण्ठं च हरिः स्पृष्टः स सुजल्पो निगद्यते ॥ Uǵǵvalanîlamaṇi im ÇKDr.

1. सुजात 1) adj. *wohl geboren* d. i. *gut geartet, wohlgebildet; ächt,* γενναῖος: गर्भे सुजातम् RV. 1,65,4. (धातरः) अनु जायन्तां वत्सवः सुजातम् (अग्निम्) AV. 2,13,5. 4,23,4. VS. 11,53. तन्वः RV. 1,72,3. नर्या 10,95,10. शिशु 5,4. (अग्निजननन्) सुजातं मातृषु प्रियम् 3,23,3. 10,79,7. स नूतनो नकुषो ऽस्मत्सुजातः 99,7. यज्ञ AV. 7,20,5. सुजातो ज्योतिषा सह VS. 11,40. In den Stellen RV. 5,33,12. 56,9 erwartet man eher सुजात. In der späteren Sprache *wohlgeformt, schön:* Personen, Körper und Theile des Körpers (insbes. *Brüste*) MBh. 3,583. 2669. 4,292. R. 2,30,17. 5,21,16. 20. 28,15. 17. 6,35,18. 36,114. Ragh. 8,87. Bhâg. P. 1,19,26. 4,24,45. 26,25. 10,60,23. Pańkar. 3,5,12. 11,3. Blätter, Blüthen, Wurzeln, Früchte MBh. 6,2600. 13,4554. R. 4,37,32. Kumâras. 7,20. Ragh. 3,5. तमाल 13,49. भक्ति so v. a. *ächt, aufrichtig* Bhâg. P. 6,3,32. in der Bed. *wohl geboren* so v. a. *in Wirklichkeit geboren, nicht unnütz geboren* Spr. (II) 6680, v. l. (besser स जातः). — 2) m. N. pr. *a)* verschiedener Personen: ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 9,1405. 1418. Bharata's VP. 4,11,5. — Burnouf, Intr. 260. Schiefner, Lebensb. 232 (2). — *b)* eines Stiers Lalit. 356. — 3) f. आ *a) eine Lehmart aus* सुराष्ट्र (तुवरी) Râǵan. 13,65. — *b)* N. pr. verschiedener Personen: eine Tochter Uddâlaka's und Gattin Kahoḍa's MBh. 3,10605. fgg. — Mârk. P. 75,45. Lalit. ed. Calc. 331,19. fgg. — 4) n. *ein schönes Geborensein* so v. a. *ein Geborensein unter einem glücklichen Gestirn:* धन्यः कुन्तीसुतो राजा सुजातं चास्य धीमतः MBh. 7,445. सुजातं पश्य मे 8,1828. R. 5,13,70. — Vgl. सनत्°, साधुजात und सुकृत zur Verschiedenheit der Betonung der zwei सुजात.

2. सुजात adj. *von guter Abkunft, edel,* εὐγενής: यत्रा नरः समसन्ते सुजाताः RV. 7,1,4. वीराः 15. सूर्यः 2,2,11. 5,6,2. 8,20,8. (मरुतः) सुजातासो जनुषा 5,57,5. 59,6. 1,166,12. 88,3. die Açvin 118,10. Agni 2,1,15. 6,2. 3,15,1 u. s. w. Âditja 6,51,8. 7,64,1. 8,25,2. Ushas 1,123,3. 5,79,1. कुमारमुपयतः सुजातम् Çâṅkh. Gṛhj. 1,16. — RV. 7,56,21 hätte man सुजात erwartet.

सुजातता (von 2. सुजात) f. *edle Art* RV. 10,172,4.

सुजातवक्त्र m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4.

सुजामि adj. *reich an Geschwistern oder Verwandten:* इमे जीवा अविधवाः सुजामयः Kauç. 72.

सुजिह्व 1) adj. *schönzüngig; einen schönen Ruf —, eine schöne Stimme habend:* होतारा RV. 1,13,8. Agni 14,7. 142,4. 10,110,2. die Marut 1,166,11. Savitar 3,54,11. 7,45,4. — 2) m. *Feuer* Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,107.

सुजीर्ण adj. *wohlverdaut:* अन्न Spr. (II) 7100.

सुजीव adj. n. *leicht zu leben* oder n. *ein leichtes Leben* (Gegens. दुर्जीव): सुजीवं नित्यशस्तस्य यः परैरुपजीव्यते Spr. (II) 7101.

सुजीवन्ती f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्ती Râǵan. im ÇKDr.

सुजीवित n. *ein schönes Leben:* अद्य मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् R. Gorr. 1,21,20.

सुजुष्ट adj. *beliebt* RV. 6,61,10.

सुजूर्णि adj. *glühend:* यत्रा सुजूर्णि रातिनी घृताची RV. 4,6,8. या सुजूर्णिः श्रेणिः सुम्नआपिः 10,95,6.

सुज्जक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1313.

सुज्जि m. desgl. ebend. 8,1048. 1062. 1090. 1138. u. s. w.

1. सुज्ञान n. 1) *leichtes Verständniss* Kathop. 2,9. — 2) *gute Kenntnisse* Kâm. Nîtis. 5,75. — 3) N. verschiedener Sâman Pańkav. Br. 14,10,14. Lâṭj. 4,6,14. 7,10,7. Ind. St. 3,244,a. इन्द्रस्य 209,a.

2. सुज्ञान adj. *gute Kenntnisse besitzend* Kâm. Nîtis. 5,75 nach der Lesart des Comm.

सुज्येष्ठ m. N. pr. des Sohnes des Agnimitra VP. 471. Bhâg. P. 12,1,15.

सुज्यैष्ठ्य adj. *ein gutes Erstgeburtsrecht besitzend, — ausübend:* पुत्र AV. 14,2,24.

सुज्योतिस् adj. *schön schimmernd:* Götter RV. 3,20,1. 6,50,2. अग्नयः 10,69,15. VS. 37,21.

66*

सुट्, सुट्यति (अनादरे, Vop. तोडये) Dhâtup. 32,26. — Vgl. सिट्, शिट्.

सुडीनक n. Bez. eines best. Fluges MBh. 8,1900.

सुणाकासक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 3 v. u.

सुत् (von 1. सु) adj. am Ende eines comp. auspressend, kelternd; s. तीव्र°, मधुषुत्, सोमसुत्. = स्तोतर् Naigh. 3,16.

1. सुत adj. gekeltert; m. Soma-Saft s. unter 1. सु.

2. सुत adj. angetrieben u. s. w. s. unter 2. सु.

3. सुत (von 4. सु) 1) m. a) Sohn AK. 2,6,1,27. 3,4,14,63. H. 542. an. 2,207. Med. t. 71. Halâj. 2,342. M. 1,62. 2,28. 208. 3,16. fg. 38. 41. 174 u. s. w. MBh. 3,2072. R. 1,1,20. Suçr. 1,322,14. Ragh. 3,4. 5,6. Varâh. Bṛh. S. 7,5. 11. 16,12. 51,40. Spr. (II) 2991. 4848. Bhâg. P. 3,1,7. Vet. in LA. (III) 23,14. Çuk. ebend. 32,9. सुतौ du. auch für Sohn und Tochter MBh. 1,6150. fg. 3,2946. दारसुतम् Frau und Kinder Jâǵń. 2,175. निष्पतिसुता adj. H. 530. — b) Fürst AK. 3,4,14,63. H. an. Med. — c) Bez. des 5ten astrologischen Hauses Varâh. Bṛh. S. 104, 21. Bṛh. 9,4. 11,7. Laghuǵ. 1,15. °गृह Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330, a, 40. fgg. 331, a, 17. — d) N. pr. eines Sohnes des 10ten Manu Hariv. 474. — 2) f. सुता a) Tochter AK. 2,6,1,27. fg. H. 542. Med. M. 3,28. 9,127. MBh. 1,6152. 3,2110. 2273. 5,5950. Ragh. 1,81. 3,33. Gît. 12,27. Kathâs. 18,162. 25,197. Dhûrtas. 77,1. Çuk. in LA. (III) 32,10. Pańkat. 2,4,52. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 25, 198. — b) Alhagi Maurorum Tournef. Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. गिरि°, अङ्कु°, जीव°, धर्म°, वङ्ग°. बुध°, भू°, भूप°, भूमि°, भृगु°, नहुष°, मही°, मृत्यु°, राज°, रोहिणी°, वि°, शक्र°, शशाङ्क°, शुक्र°, शैल°, सुत°.

सुतकीर्ति (1. सुत + कीर्ति) f. Erwähnung des (fertigen) Soma Ait. Br. 3,13.

सुतंगम (सुतम् acc. + गम) m. N. pr. P. 4,2,80. Schol. zu P. 3,2,47. — Vgl. सौतंगमि.

सुतश्रेणिक m. ein best. Baum, = पुत्रश्रेणी Râǵan. im ÇKDr.

सुतंजय (सुतम् acc. + जय) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8,1078.

सुतत्व n. nom. abstr. von सुत Sohn. सुतत्वेन समकल्पयत् nahm ihn an Sohnes Statt an Kathâs. 73,321.

सुतदा f. (Söhne gebend) Bez. eines best. göttlich verehrten Wesens Pańkar. 3,7,36.

सुतनय adj. (f. आ) schöne Kinder habend Varâh. Bṛh. S. 52,6. Weber, Kṛshṇaǵ. 287.

सुतनु 1) adj. überaus schlank: सुतनु voc. fem. Çâk. 183. fg. Spr. (II) 7102. 7551. सुतनू f. = नारी Râǵan. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. a) eines Gandharva R. 2,91,44. — b) eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028. — c) eines Affen R. 5,2,24. — 3) f. सुतनु N. pr. einer Tochter Âhuka's und Gattin Akrûra's MBh. 2,597. einer Beischläferin von Vasudeva Hariv. 1949. 9201. 9202 (सुतनू). einer Tochter Ugrasena's 2029. VP. 4,14,5.

सुतनुज adj. (f. आ) schöne Kinder habend Weber, Kṛshṇaǵ. 287.

सुतनुता (von सुतनु) f. grosse Schmächtigkeit: वपुषि Dhûrtas. 72,10.

सुतन्तु 1) adj. etwa schöne Nachkommenschaft habend: Vishṇu MBh. 13,7023. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,22.

सुतन्त्रि adj. von schönem Saitenspiel begleitet: गीत Ṛt. 1,3.

सुतप (= सुतपस्) m. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern unter dem 8ten Manu VP. 3,2,15. Mârk. P. 80,5. Çabdârn. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188.

सुतपस् 1) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226 (proparox.). a) wärmend: Himmel und Erde AV. 4,26,2. — b) strengen Kasteiungen obliegend Kathâs. 112,124. — 2) m. a) die Sonne ÇKDr. nach Sabdar. K. — b) ein Muni ÇKDr. und Wilson. — c) N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 8ten Manu (vgl. सुतप) Bhâg. P. 8,13,12. — β) verschiedener Ṛshi unter verschiedenen Manu Hariv. 481. 487. Mârk. P. 94,25. 30. verschiedener Söhne verschiedener Manu's Hariv. 428. 489. eines Sohnes des Vasishṭha VP. 83. Mârk. P. 52,26. des Nirvṛtikakshus 74,27. des Parâçara Verz. d. Oxf. H. 12, a, 25. des Phena (Homa) Hariv. 1682. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,4. des Antariksha 12,12. des Pariplava Verz. d. Oxf. H. 40, b, 16. — 25, a, 20. 26.

सुतपस्विन् adj. überaus fromm Weber, Kṛshṇaǵ. 274.

सुतपा adj. den Saft (Soma) trinkend ṚV. 1,155,2. 4,25,7. 6,23,6. 24,1. 68,10. 10,100,1.

सुतपादिका f. eine Mimosa, = हंसपादी Râǵan. 5,114. v. l. °पादुका.

सुतपावन् adj. = सुतपा ṚV. 1,5,5. 6,24,9. 8,2,7.

सुतपेय n. Soma-Trank ṚV. 4,44,3.

सुतप्त 1) adj. a) sehr heiss Çat. Br. 1,2,1,13. — b) stark geglüht: हेमनो कोशे सुतप्ते so v. a. सुतप्तहेमये कोशे MBh. 4,1339. — c) gut gebüsst: तपस् eine gut ausgeführte Kasteiung M. 11,239. MBh. 12,13566. Spr. (II) 7281. — 2) f. आ (die brennende) Mucuna pruritus Ratnam. 17.

सुतमिस्रा f. dichte Finsterniss Çat. Br. 4,1,2,13 (°स्रा).

सुतंभर (सुतम् acc. von 1. सुत + भर) 1) adj. den Soma entführend, — an sich nehmend ṚV. 5,44,13. (सं रराण) सुतं भराय (सुतंभराय zu vermuthen) सं नैन्त्र 9,6,6. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Verfassers von ṚV. 5,11—14.

सुतर adj. (f. आ) 1) leicht zu überschreiten: आपः ṚV. 6,60,11. MBh. 7,505. — 2) leicht hinzubringen: Nacht ṚV. 10,127,6. — 3) अ° nicht leicht zu überschreiten und nicht leicht zu erforschen Kir. 5,18.

सुतरण adj. leicht zu überschreiten: Fluss ṚV. 4,19,6.

सुतराम् (von 6. सु) adv. noch mehr, in noch höherem Grade; gar sehr, in hohem Grade MBh. 3,15553. 6,699. Megh. 108. Ragh. 2,52. 7,18. 14,9. 18,24. Kumâras. 1,24. Çâk. 65,19. Z. d. d. m. G. 27,10. Spr. (II) 1283. 1605. 1736. 5555. 6191. Çiç. 9,55. 67. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 75,10. Vâgbh. 1,12,3. Kaurap. 34. Kathâs. 5,126. 15,3. 149. 16,44. 18,309. 19,51. 23, 76. 33,9. 34,251. 39,23. 48,137. 50,70. 56,403. 61,21. 106,100. Mârk. P. 62,3. 107,7. Bhâg. P. 3,3,21. 5,8,2. 7,14,10. 8,10,14. 9,4,43. 11,26. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 239. Verz. d. Oxf. H. 116, b, 41. Pańkat. 103, 3. Sarvadarçanas. 1,9. 110,16. Kull. zu M. 3,179. 7,38. Comm. zu TS. Prât. 2,25. गण्यम्यास्त्वा न ते पेत्नापि मम सुतराम् wenn du dir Nichts aus mir machst, so mache ich mir noch weniger aus dir (hiernach die Uebersetzung zu ändern) Spr. (II) 606. सुतरां न noch viel weniger Sarvadarçanas. 47,10. नाहं सुतरां पश्यामि ich sehe nicht ganz gut Pańkat. 199,24.

सुतकारी (6. सु + त°) f. ein best. Cucurbitacee, = देवदाली Râǵan. 3,

47 und im ÇKDR. wohl fehlerhaft für च तर्कारी (so auch NIGH. PR.).

सुतर्दन (6. सु + त°) m. *der indische Kuckuck* TRIK. 2,5,19.

सुतर्मन् adj. *gut übersetzend:* Schiff ṚV. 8,42,3.

सुतल (6. सु + तल) 1) m. = अट्टालिकाबन्ध H. an. 3,692. MED. l. 145. — 2) m. (zu belegen nur n.) N. *einer best. Unterwelt* H. an. MED. ÂNUNIKOP. in Ind. St. 2,178. VP. 204. BHÂG. P. 2,1,27. 5,40. 5,24,7. 18. 8,13,14. 22,32. 10,85,34. Verz. d. B. H. No. 1280. Verz. d. Oxf. H. 13,a,39. 42,b,30. 74,a,46. PAÑKAR. 2,2,45. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 70. सुतलालय BHÂG. P. 8,23,9.

सुतल्प n. *ein schönes Lager* PAÑKAR. 1,6,39.

1. सुतवत् (von 1. सुत) adj. *das Wort* सुत *enthaltend* AIT. BR. 6,9. 11. — Vgl. सुतावत्.

2. सुतवत् (von 3. सुत) adj. *reich an Söhnen* VARÂH. BṚH. S. 68,42.

सुतसप्तका f. *eine Mutter von sieben Söhnen* (3. सुत) TRIK. 2,6,4.

सुतश्रेणी (3. सुत + श्रे°) f. *Salvinia cucullata Roxb.* AK. 2,4,3,6. — Vgl. प्रत्यक्श्रेणी.

सुतष्ट adj. *wohl ausgearbeitet, künstlich gemacht:* Wagen ṚV. 7,34,1. मन्म 2,35,2.

सुतसुत (3. सुत + 3. सुत) m. *Enkel* MÂRK. P. 129,7.

सुतसोम 1) adj. *der den* Soma *bereitet, fertig hat, eine Libation bringt* ṚV. 1,2,2. 44,8. 142,1. 2,12,6. 3,32,12. 5,37,2. यो मे कृणी सुतसोमः पृणाति 10,28,2. *wobei der* Soma *bereit ist:* अध्वर 8,55,1. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena von der Draupadî MBH. 1,2451. 3827. 8039. 8042. 3,14913 (°मात्रे zu lesen). 7,979. 1057. VP. 4,20,11 (श्रुतसोम WILSON). — 3) f. आ N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's HARIV. 9196. श्रुतसोमा die neuere Ausg.

सुतसोमवत् (von सुतसोम) adj. *unter denen solche sind, die den* Soma *bereitet haben:* नरः ṚV. 10,60,11.

सुतसोमावदान n. GÂTAKAMÂLÂ 81.

सुतात्मज (3. सुत oder सुता + आ°) m. *Enkel*, f. आ *Enkelin* AK. 2,6,1,29.

सुतान (6. सु + तान) adj. *wohl klingend* PAÑKAR. 1,11,2.

सुतापति m. *Tochtermann* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 423,3.

सुताभाव m. nom. abstr. von सुता *Tochter* KATHÂS. 1,44 (सुताभावे zu schreiben).

सुतार (6. सु + तार, तारा) 1) adj. (f. आ) a) *sehr hell* R. 6,73,32. VARÂH. BṚH. S. 8,45. शङ्ख KATHÂS. 86,74. — b) *sehr laut* Spr. (II) 127. — c) im Sâṁkhja Bez. einer der 9 Arten von तुष्टि TATTVAS. 39. einer der 8 Arten von Siddhi 41. neutr. GAUḌAP. zu SÂÑKHJAK. 51. — d) *mit einem schönen Augenstern versehen:* लोचन BHÂG. P. 4,25,31. — 2) m. a) *ein best. Parfum* (vgl. तार 16) 19) SUÇR. 2,259,6. — b) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 32,a,10. WILSON, Sel. Works 1,211. — 3) f. आ N. pr. a) einer Tochter Çvaphalka's VP. 4,14,2. — b) einer Apsaras KÂLAKAKRA 4,31.

सुतारका (6. सु + ता°) f. N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 9ten Arhant's ausführt, H. 44.

सुतार्णव (3. सुत + अ°) m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. 290,2.

सुतार्थिन् adj. *sich einen Sohn wünschend* M. 3,262.

सुताल (6. सु + ताल) m. *ein best. Tact:* पाणितालैः सुतालैश्च (पाणितालसु° ed. Bomb.) शम्यातालैः समैस्तथा MBH. 13,1398.

सुतावत् (von 1. सुत; सुतऽवत् Padap.) adj. VS. PRÂT. 3,96. *der* Soma *bereitet hat* ṚV. 1,3,5. 84,9. 3,25,4. 8,17,3. 4. 26,23. 86,4. VÂLAKH. 3,6.

सुतासुतिन् (von 1. सुत + असुत) adj. *der Gekeltertes* (Soma) *und nicht Gekeltertes* (Milch u. s. w.) *hat* TBR. 2,6,15,1.

सुति s. कुरु° und पृत्सुति.

सुतिक्त 1) adj. *sehr bitter.* — 2) m. *eine best. Arzeneipflanze*, = पर्पट RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. आ *eine best. Cucurbitacee*, = कोशातकी RÂGAN. im ÇKDR.

सुतिक्तक 1) adj. *sehr bitter.* — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = पारिभद्र GAṬÂDH. im ÇKDR. = भूनिम्ब ÇABDAR. ebend.

सुतिन् (von 3. सुत) adj. *einen Sohn* (oder *Söhne*) *habend* Spr. (II) 2144.

सुतिन्तिडी f. = तिन्तिडी *Tamarindus indica* RÂGAN. 11,165. °डी DHANV. 5,13.

सुती (von सुतीय्) adj. VOP. 3,61.

सुतीक्ष्ण 1) adj. *überaus scharf* (eig. und übertr.): दंष्ट्राः सुतीक्ष्णाग्राः MBH. 1,5935. *Pfeil* HARIV. 13419. R. 4,21,6. ṚT. 6,27. वाक्य MBH. 4,1660. R. 5,28,4. — 2) m. a) Bez. zweier Pflanzen: = शोभाञ्जन und श्वेतशिग्रु RÂGAN. im ÇKDR. — b) N. pr. eines Muni, Bruders des Agastja, R. 1,1,40 (43 GORR.). 3,9,31. 16,11. RAGH. 13,41. BHAṬṬ. 4,5.

सुतीक्ष्णक m. *ein best. Baum*, = मुष्कक RÂGAN. 11,212.

सुतीभू (3. सुत + 1. भू) *zum Sohne werden:* °भूत KATHÂS. 73,56.

सुतीय् (von 3. सुत), °यति *Jmd* (acc.) *wie einen Sohn behandeln* SÂH. D. 271,20.

1. सुतीर्थ n. 1) *eine gute Strasse:* करन्न इन्द्रः सुतीर्थाभयं च ṚV. 4,29,3. 8,47,11. — 2) *ein sehr heiliger Badeplatz* Spr. (II) 3270. — 3) *ein Gegenstand hoher Verehrung:* उपलब्धसुतीर्थकीर्ति BHÂG. P. 3,16,6. — 4) *ein guter Lehrer* ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,268. MÂLAV. 14,16 (तीर्थ ed. Bomb.).

2. सुतीर्थ 1) adj. (f. आ) b) *gut zum Ziele führend:* (धीः) सुतीर्था (सुपारा TS.) नो असदृशे VS. 4,17. — a) *leicht zugänglich:* Flüsse und andere Gewässer MBH. 2,375. HARIV. 3189. R. 2,56,33. 91,74. 103,24 (111,20 GORR.). R. GORR. 2,87,15. 98,5. Çiva MBH. 14,195 nach der Lesart der ed. Bomb. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (v. l. सुनीथ) VP. 462, N. 10.

सुतीर्थक n. *ein sehr heiliger Badeplatz* oder N. pr. MBH. 3,6024. 6026.

सुतीर्थराज् m. N. pr. eines Berges ÇATR. 1,352.

सुतुक (6. सु + तुक und dieses von तुज् = त्वर्) adj. (f. आ) *rasch laufend, flüchtig;* überh. *behend* NAIGH. 4,1. NIR. 4,18. अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वैः ṚV. 10,3,6. मर्तो यो धर्त्ने सुतुको ददाश 1,140,5. आपो [illegible] सुतुको अवेषन् 178,2. वृत्रा करः सुतुका so v. a. *brachtest zum Fliehen* 6,22,10. 7,18,2. 10,42,3.

सुतुकन adj. zur Erklärung von सुतुक NIR. 4,18.

सुतुङ्ग m. 1) *der höchste Stand eines Planeten* SATKṚTJAMUKTÂVALÎ im ÇKDR. — 2) *Kokosnussbaum* HÂR. 100. RÂGAN. 11,47. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit MBH. 7,2851. सतुङ्ग ed. Bomb.

सुतुस् (6. सु + तुस्) adj. *schön tönend* VOP. 3,151.

सुतूलिका und सुतूली f. *eine schöne Matratze* WEBER, RÂMAT. UP.

321. 323.

सुतृप् adj. *leicht zu sättigen:* अ° *unersättlich:* वृक Bhâg. P. 4,29,53. 7,15,10. 10,1,67. 38,42. 60,37. 11,21,28. der Comm. zerlegt das Wort in असु (= प्राण) + तृप्.

सुतृष (?) N. pr. eines Reichs Hiouen-thsang 1,47. fgg.

सुतेकर (सुते loc. von 1. सुत + कर) adj. *beim* Soma *thätig* (1. कर) oder *beim* Soma *recitirend* (2. कर) RV. 10,71,9.

सुतेगृभ् (सुते + गृभ्) adj. *in den* Soma *greifend* (um zu schöpfen) RV. 5,44,5.

सुतेजन (6. सु + ते°) m. 1) *Alhagi Maurorum Tournef.* Bhâvapr. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Kriegers MBh. 7,7009.

सुतेजस् 1) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226 (proparox.). *a) schneidig:* क्षुर AV. 8,2,17. — *b) schön glänzend* Khând. Up. 5,12,1. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Gṛtsamada MBh. 13,2000: entweder dieses oder das vorangehende सुचेतस् fehlerhaft. — *b)* des 10ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 51.

सुतेजा f. *eine best. Pflanze,* = अग्निदीप्तमकरी Râǵan. 4,182. सुतेजस् m. ÇKDr. Dieses wäre möglich, wenn eine unregelmässige Contraction im Texte angenommen würde.

सुतेजित adj. *stark geschärft, sehr scharf:* Pfeile MBh. 5,7169. 6,3183.

सुतेमनस् (सुते loc. von 1. सुत + मनस्) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâṇḍiljâjana Ind. St. 4,372. fg.

सुतेरण (सुते + रण) adj. *beim* Soma *sich ergötzend* RV. 10,104,7.

सुतैल adj. *gutes Oel gebend;* f. °ला ein N. der महाज्योतिष्मती Râǵan. 3,71.

सुतोय adj. (f. आ) *schönes Wasser habend:* Fluss Varâh. Bṛh. S. 16,12.

सुतोष adj. *leicht zufrieden zu stellen* R. 3,19,11.

सुत्य (von 1. सु) 1) adj. in Verbindung mit अहन् oder m. mit Ergänzung von अहन् *Kelterungstag, Soma-Tag* Kâtj. Çr. 6,4,3. 14,1,23. fg. Âçv. Çr. 7,1,3. Lâṭj. 1,2,1. 47. 20. Çâṅkh. Çr. 5,10,13. MBh. 5,4802 nach einer von Nîlak. erwähnten Losart. सुत्याह्ने (so nach Aufrecht) Verz. d. Oxf. H. 7,b,9 v. u. — 2) f. सुत्या P. 3,3,99. Vop. 26,186. *die feierliche Kelterung des* Soma: स्वस्ति ते सोम सुत्यामशीय VS. 5,7. TS. 2,5,5,5. Ait. Br. 6,34. Âçv. Çr. 6,11,15. सुत्यार्थ 12,4,15. Çat. Br. 3,1,2,28. 2,2,7. 3,4,19. सोम° 12,8,2,12. Kâtj. Çr. 4,6,15. 7,5,9. Lâṭj. 1,4,23. 5,5,1. °मास 10,10,6. — Verz. d. Oxf. H. 47,b,10. — Vgl. अग्र°, आ:°, सद्य:°.

सुत्यज् adj. *leicht loslassend, — entfliehend:* Agni RV. 8,49,16.

सुत्रात adj. *wohlbeschützt* Çat. Br. 5,5,4,12. 12,7,1,14.

सुत्रात्र adj. 1) *wohl schützend* RV. 5,70,3. 6,51,11. — 2) *wohl beschützt:* रयि RV. 6,68,7.

सुत्रामन् adj. *wohl beschützend* RV. 10,63,10. AV. 18,3,61. Beiw. und Bein. Indra's AK. 1,1,1,38 (सू° nicht der Text, sondern Rudra zu AK. nach ÇKDr.). H. 172. Halâj. 1,53. RV. 6,47,12. fg. 10,131,6. VS. 10,31. fg. 19,85. 20,33. 35. TS. 2,2,8,4. Çat. Br. 5,5,4,1. Kâtj. Çr. 15,10,6. Âçv. Çr. 3,9,3. सुत्रामाणमिति (RV. 10,63,10) पठन् Verz. d. Oxf. H. 268,a,26. सुत्रामश्री adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 26,14. pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 13ten Manu VP. 3,2,36. Bhâg. P. 8,13,32. — Vgl. सूत्रामन्, सौत्रामणी.

सुत्वक्क (von 6. सु + त्वच्) adj. *eine schöne Haut habend:* आमन Suçr. 2,187,20.

सुत्वन् (von 1. सु) 1) adj. (f. सुत्वरी P. 4,1,7) P. 3,2,103. Vop. 26,69. Soma *kelternd* AK. 2,7,10. RV. 10,90,11. AV. 20,128,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kairiçi Ait. Br. 8,28. — Vgl. पाक°, सोम°, सौत्वन.

सुदंशित adj. *überaus dicht:* Pfeile MBh. 5,7184. सुसंशित ed. Bomb.

सुदंष्ट्र 1) adj. *schöne Spitzzähne habend:* Kṛshṇa MBh. 5,2384. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 8058. 9182. — *b)* eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254. — *c)* eines Adoptivsohnes des Asamaṅǵas Hariv. 2039. — *d)* eines Râkshasa R. 6,35,15.

सुदंसस् adj. *herrliche Thaten verrichtend:* Indra RV. 1,62,7. 9. 3,32, 8. die Marut und Andere 1,85,1. 159,1. 2,2,3. 6,70,6. 8,10,2. 10,66, 4. सुदंससा अवसा या विभासि (उषः) 1,92,8. 3,61,4. ते सूनवः स्वपसः सुदंससः 1,159,3.

सुदक्ष 1) adj. *sehr geschickt, — klug, — tüchtig;* meist von Göttern: सं दक्षैः सुदक्षः RV. 1,91,2. 10,94,3. वीर 3,4,9. 6,19,8. होता 2,9,1. Soma 9,87,2. 105,4. 108,10. अन्धस् 4,16,1. 8,81,4. Mitra-Varuṇa 7,66,2. Indra 1,101,9. 10,47,4. die Açvin 3,58,7. Agni 3,23,2. 5, 11,1. 7,1,6. 2,3. 8,19,13. Savitar 6,71,1. TS. 1,2,2,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. सौदक्ष, सौदक्षेय.

सुदक्षिण 1) adj. *a) sehr geschickt* MBh. 8,109. — *b) überaus liebenswürdig, — zuvorkommend* MBh. 13,99. — *c) der eine treffliche Rechte hat:* Indra RV. 7,32,3. 8,33,5. — 2) m. N. pr. *a)* eines Fürsten der Kâmboǵa MBh. 1,6995. 2,1912. 5,590. काम्बोजाः ससुदक्षिणाः 6,662. — *b)* des Sohnes eines Pauṇḍraka Bhâg. P. 10,66,27. fgg. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Dilîpa's Ragh. 1,31. 2,64. 3,67.

सुदग्धिका f. *eine best. Pflanze,* = दग्धा Râǵan. 7,41.

सुदण्ड (6. सु + दण्ड) m. *eine Calmus-Art,* = वेत्र Râǵan. 5,94.

सुदण्डिका f. *eine best. Pflanze,* = गोरक्षी Râǵan. 5,94.

सुदत्त (6. सु + दत्त) Kâçikâ zu P. 7,4,47; gaṇa संकलादि zu P. 4,2, 75. 1) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037. सुदान्त die neuere Ausg. — *b)* eines reichen und *freigebigen* Mannes, bekannter unter dem Beinamen Anâthapiṇḍada, Burnouf, Intr. 24. Schiefner, Lebensb. 258 (28). — 2) f. आ N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9179. 9187. — Vgl. सौदत्त.

सुदत्र adj. *gute Gaben gebend* Naigh. 4,3. Nir. 6,14. यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः RV. 1,164,49. Agni 7,8,3. Tvashṭar 34,22. VS. 2,24. Indra SV. I, 4,2,2,7.

1. सुदन्त् m. *ein schöner Zahn:* सुदता so v. a. *durch schöne Zähne* Bhâg. P. 3,23,33.

2. सुदन्त् adj. *schöne Zähne habend* P. 5,4,141. f. °दती MBh. 1,2591. 3,15585. Ragh. 6,37. Çaur. 36. Gît. 10,3. Kathâs. 39,83. Kaurap. 19. Mârk. P. 123,20. Bhâg. P. 4,15,5. 25,22. 26,23. 7,4,11.

सुदन्त 1) adj. *mit schönen Zähnen versehen:* वक्त्र R. 5,32,48. — MBh. 8,1765 fehlerhaft für सुदान्त (so ed. Bomb.) — 2) m. *a) Schauspieler* ÇKDr. und Wilson. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,

123. — 3) f. ई N. pr. des Weibchens eines Weltelephanten ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. सौदृत्तेय.

सुदम्भ adj. *leicht zu bewältigen* zur Erklärung von दूभ NIR. 3,20.

सुदयित adj. *sehr geliebt, — am Herzen liegend:* धमत्र MBH. 5,7258.

सुदरिद्र adj. *sehr arm* HARIV. 1264.

सुदर्भा f. *eine best. Pflanze,* = इनुदर्भा RÂGAN. 8,127.

सुदर्श adj. = सुदर्शन VOP. 26,199. 1) *leicht zu erblicken, sich den Augen Anderer nicht entziehend:* सर्वभूतानाम् MBH. 1,1944. R. 2,54,23. hierher oder zu 2) compar. ṚV. 1,127,5. — 2) *lieblich anzusehen, ein angenehmes Aussehen habend* MBH. 12,2005. = प्रसन्नदर्श NILAK.

सुदर्शन 1) adj. (f. आ) = सुदर्श VOP. 26,193. a) *leicht zu erblicken, — schauen:* पतिभिः VOP. 5,26. — b) *lieblich anzusehen, ein angenehmes Aussehen habend, schön, prächtig:* पूर्णचन्द्र° (मुख) MBH. 11,638. 13, 103. 120. पर्णशाला R. 2,56,17. गुहा 4,2,14. चन्द्र VIKR. 38,14. BHÂG. P. 4,24,51. 10,38,14. — 2) m. a) *Geier* H. ç. 194. ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — b) N. pr. α) verschiedener Personen: eines Fürsten von Mâlava MBH. 2,123. 7,7011. 9406. eines Sohnes des Feuergottes und der Sudarçanâ 13,120. eines Sohnes des Çañkhaṇa R. 1,70,39 (72,28 GORR.). 2,110,31. des Khanitra R. GORR. 2,119,28. des Arthasiddhi HARIV. 828. des Dhruvasamdhi RAGH. 18,34. VP. 387. BHÂG. P. 9,11,5. Verz. d. Oxf. H. 81,b,7. des Dadhîki 64,a,17. des Agamîdha HARIV. 1799. des Bharata BHÂG. P. 5,7,3. eines Schwiegersohnes des Pratîka 9,2,18. N. pr. eines Fürsten von Uggajinî Verz. d. Oxf. H. 152,b,20. von Pâṭaliputra HIT. 4,6. N. pr. eines Muni BHÂG. P. 1,9,7. eines Vidjâdhara 10,34,12. 11,16,29. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,17. eines Spielers KATHÂS. 52,292. fgg. eines Autors Ind. St. 1,469. सुदर्शनाचार्य HALL 92. 180. Bei den Buddhisten N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,15. eines Patriarchen WASSILJEW 35. 45. 58. 74. TÂRAN. 42. 45. 58. fg. SCHIEFNER, Lebensb. 310 (80). eines Fürsten der Nâga LALIT. 380. eines Kakravartin VJUTP. 92. pl. einer Klasse von Göttern 82. BURNOUF, Intr. 202. 615. fg. LALIT. ed. Calc. 171,7. Bei den Gaina N. pr. des 5ten unter den 9 weissen Bala H. 698. des Vaters des 18ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî 38. — β) eines Gambû-Baumes MBH. 6,273. = मेरुजम्बुद्रुम (woraus ÇKDR. und WILSON zwei Bedd. machen) MED. n. 223.; vgl. 3) c) δ). — γ) eines Berges VJUTP. 102. TAITT. ÂR. 1,31, 2. R. 4,44,23. — δ) eines Dvîpa MBH. 6,188. 191. — 3) f. आ a) *eine Nacht in der lichten Hälfte eines Monats* TBR. 3,10,1,1. — b) *Befehl* (आज्ञा) H. an. MED. — c) *Cocculus tomentosus* RATNAM. 227. = सोमवल्ली H. an. MED. — d) *eine Art Branntwein* H. an. — e) N. pr. α) einer Tochter Durjodhana's von der Narmadâ MBH. 13,162. einer Prinzessin PAÑKAT. ed. orn. 53,19. 55,22. 25. — β) der Stadt Indra's GAṆARATN. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,37. — γ) eines Lotusteiches R. 2,52, 96. 4,40,47. — δ) eines Gambû-Baumes MBH. 13,4362. R. 4,44,56. = मेरुजम्बू H. an.; vgl. 2) b) β). — 4) f. ई N. pr. der Stadt Indra's H. an. — 5) n. a) (sc. चूर्ण) *ein best. aus vielen Species gemischtes Pulver* ÇÂRÑG. SAṀH. 2,6,42. — b) N. pr. α) der Stadt Indra's MED. H. ç. 34. — β) eines Tîrtha BHÂG. P. 10,78,19. — 6) m. (nach den Lexicographen) und n. Vishṇu's *Discus (die Sonnenscheibe)* AK. 1,1,1,23. H. 222. H. an. MED. HALÂJ. 1,26 (neutr.). GAṬÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 190, b,17. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,109. fgg. MBH. 1,1178. 6,2599. HARIV. 2745. 5562. KATHÂS. 50,56. BHÂG. P. 1,8,13. 4,15,16. 5,24,3. 28. 8,4, 19. 6,7. 20,30. 9,4,51. 5,12. 11,27,27. PAÑKAR. 1,1,30. 2,33. 2,2,73. 4,3,168. SARVADARÇANAS. 64,17. 65,1. 4. Verz. d. Oxf. H. 64,b,9. °चक्र 400,a,12. PAÑKAT. 47,5. सुदर्शनास्त्र BHÂG. P. 3,19,22. — Vgl. महा°, लघु°, सौदर्शनिका fgg.

सुदर्शनभाष्य n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 279,b,42.

सुदर्शनविजय m. Titel eines Schauspiels MACK. Coll. 1,111.

सुदर्शनसंहिता f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 107,a, No. 163. fg.

सुदर्शनीय adj. *leicht zu schauen* MBH. 9,2544.

सुदर्शिनी f. = सुदर्शना 3) c) γ) R. GORR. 2,52,34.

सुदल (6. सु + दल) 1) m. N. zweier Pflanzen: = क्षीरमोरट RATNAM. im ÇKDR. = मुचुकुन्द RÂGAN. 10,105. — 2) f. आ desgl.: = तरणी (तरुणी ÇKDR.) RÂGAN. 10,128. = शालिपर्णी (शालपर्णी ÇKDR.) 4,17.

सुदशन adj. (f. आ) *schöne Zähne habend* MÂRK. P. 21,15. BRAHMA-P. in LA. 50,19.

सुदा adj. *viel —, gern gebend* ṚV. 8,67,4.

सुदातु adj. *leicht theilbar:* सोमधा सुदातर्परिहुता ṚV. 8,67,3.

सुदान n. *eine schöne —, reichliche Spende* SPR. (II) 2765. fg.

सुदानु adj. *reichlich triefend,* theils eigentlich von den Marut, Indra u. s. w., theils so v. a. *strotzend* oder *mit vollen Händen austheilend* (z. B. von Opferern, Göttern). Am häufigsten von den Âditja und Marut gesagt. सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः ṚV. 4,4,7. स इत्सुदानुः स्ववाँ ऋतावा यो वो दाशति 6,68,5. 7,96,1 (vgl. AV. 14, 2,72). देवयवे: 8,92,7. सुदानवः पयसि तं नरः 9,74,4. सुदानवः। विश्वे सुपत्नी कामिनः: 6,16,8. Agni 3,26,1. 29,7. 6,2,4. Indra 6,38,1. 66,5. die Âditja 1,141,9. 3,67,2. 6,67,2. 7,61,3. 66,5. die Marut 1,15,2. 23,9. 39,10. 40,1. आ यं नरः सुदानवो दिवः कोशमचुच्यवुः 5,53,6 u. s. w. AV. 4,15,2. 7. 9. 6,30,1. die Açvin 1,180,6. 184,4. 3,58,7. Götter überh. ṚV. 5,51,15. 10,65,11. 66,12. सा नः सुदानुर्मृळयन्ती देवी गमत् 5,41,18. AV. 7,20,4. 18,3,61.

सुदान्त 1) adj. *wohl gezähmt:* Rosse MBH. 8,1765 nach der Lesart der od. Bomb. — 2) m. a) *ein Pratjekabuddha* TRIK. 1,1,13. — b) N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan HARIV. 2037 nach der Lesart der neueren Ausg. (सुदन्त die ältere).

सुदामसेन m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 316,b,25.

सुदाम (= सुदामन्) 1) m. a) pl. N. pr. eines Volkes R. GORR. 2,70,18, v. l. für सुदास; in den andern Ausgaben st. dessen सुदामन् als N. pr. eines Berges. — b) N. pr. eines Hirten im Gefolge Kṛshṇa's PAÑKAR. 3,7,27. — 2) f. आ a) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2623 (besser दामा od. Bomb.). 2628. — b) N. pr. eines Flusses R. 2,71,4.

सुदामन् 1) adj. P. 3,2,74, Schol. *gern —, reichlich gebend* VOP. 26, 68. ṚV. 6,20,7. — 2) m. a) *Wolke* H. an. 3,435. MED. n. 226. — b) *Meer* ÇABDAR. im ÇKDR. — c) N. pr. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123 (eines Mannes). α) pl. eines Volkes MBH. 6,362 (VP. 192). — β) eines Für-

sten von Daçârṇa MBh. 3,2707. — γ) eines Gandharva R. 6,92,70. Mârk. P. 109,56. — δ) eines Hirten im Gefolge Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 24, a, N. 1. 25, a, 4. Wilson, Sel. Works 1, 175. — ε) eines armen Brahmanen, den Kṛshṇa reich machte, Brahmavaiv.-P., Kṛshṇaǵanmakh. 112 nach ÇKDr. — ζ) eines Kranzwinders (vgl. 4. दामन्) Bhâg. P. 10,41,43. — η) eines Fürsten Kull. zu M. 8,110. fehlerhaft für सुदास्. — ϑ) des Elephanten Indra's Trik. 1,1,62. — ι) eines Berges H. an. Med. (nicht *Berg* überh., wie ÇKDr. und Wilson angeben). MBh. 2,1020 (könnte auch N. pr. eines Fürsten sein). R. 2,68,18. Schol. zu P. 4,3,112. fg. — κ) eines Flusses Pańkav. Br. 22,18,1. — Vgl. सौदामनी.

सुदामन 1) m. N. pr. eines Rathgebers des Ǵanaka R. 1,70,10. — 2) n. *eine best. mythische Waffe* R. 1,29,19. सुदारूणा ed. Bomb.

सुदामिनी f. N. pr. der Gattin Çamîka's Bhâg. P. 9,24,43.

1. सुदाय m. *Hochzeitsgeschenk* H. 520.

2. सुदाय adj. *ein schönes Hochzeitsgeschenk gebend:* °संबन्धिभ्यो लब्धं सौदायिकम् Dâjabh. 124,2 v. u.

1. सुदारु n. *gutes Holz* Spr. (II) 4626.

2. सुदारु 1) adj. *gutes Holz liefernd.* — 2) m. N. pr. eines Berges, = पारियात्रिक H. 1031.

सुदारुण adj. (f. आ) *sehr streng, — heftig, überaus schrecklich:* तपस् MBh. 5,7859. उत्पाताः 16,54. युद्ध Mârk. P. 104,13. अनावृष्टि R. 1,8, 12. अस्त्र R. ed. Bomb. 1,27,19 (oder n. als N. einer best. mythischen Waffe). n. *etwas Schreckliches* Hariv. 5892.

सुदारुमूल m. *Alhagi Maurorum Tournef.* Râǵan. 4,44.

सुदावन् adj. P. 3,2,74, Schol. *gern —, reichlich gebend* RV. 1,76,3.

सुदास् (सुऽदास् Padap.) 1) adj. *ein treuer Verehrer* (der Götter) RV. 1, 47,6. कास्मै सस्रुः सुदासे अन्वापयः 5,53,2. रातहव्याय दाशुषे सुदासे 7,19, 6. 20,2. 53,3. 60,8. — 2) m. N. pr. eines berühmten Fürsten der Tṛtsu, Sohnes des Divodâsa mit dem patron. Paiǵavana Nir. 2,24. RV. 1, 63,7. 112,19. विश्वामित्रो यदवहत्सुदासम् 3,53,9. अश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः 11. 7,18,5. fgg. 25,3. 32,10. 33,3. 64,3. 83,1. fgg. Ait. Br. 7,34. Çâṅkh. Çr. 16,11,14. Gobh. 1,9,10. M. 7,41, wo mit mehreren Hdschrr. सुदाः पैजवनश्चैव zu lesen ist. — Die gangbare Etymologie ist nach Nir. 2,24 = कल्याणदानः; nach unserer Ansicht könnte दास् = दाश् sein.

सुदास m. N. pr. 1) pl. eines Volkes R. Gorr. 2,70,18. v. l. सुदाम und सुदामन्. — 2) eines Fürsten: सुदासस्य तीर्थम् Bhâg. P. 3,1,22. eines Grosssohnes des Ṛtuparṇa Hariv. 816. eines Sohnes des Sarvakâma VP. 4,4,19. Bhâg. P. 9,9,18. des Ḱjavana 22,4. VP. 4,19,18. des Bṛhadratha Bhâg. P. 9,22,41. Vaters von Mitrasaha Verz. d. Oxf. H. 10,a,41. Ueber die wahrscheinliche Identität von सुदास und सुदास् s. Muir, ST. 1,110. fgg. — Vgl. सौदास.

सुदास्तर compar. zu सुदास् 1): अयो द्विषो नपाता सुदास्तराय RV. 1, 184,1. भूरि चिदर्यः सुदास्तराय *reichlich* (gebot) *dem der getreuer ist als der Unfromme* 185,9.

सुदिति adj. in einer Formel (mit Anklang an अदिति): सुदितिरस्यादित्येभ्यस्त्वादित्यो जिन्व Vait. 22.

सुदिन 1) adj. (f. आ) *hell, klar* (nur von Tag und Morgen); übertragen *heiter, ungetrübt* RV. 7,11,2. अह्ना यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान् 30,3. रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः 1,124,9. 7,90,4. उभे अहनी सुदिने विवस्वतः 10,39,12. — 2) n. a) *klarer Himmel, serenum, ein klarer Tag; gute Zeit* Naigh. 3,6 (= सुख). सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान् RV. 7,18,21. सुदिनेष्वह्नाम् 4,37,1. सुपाशं मे सुदिनं च मे VS. 18,6: अशीमहि सुदिने बाधमानः AV. 17,1,17. सुदुघा पृश्निः सुदिना (acc.) मरुद्भ्यः 5,60,5. MBh. 3, 812. 12,3706 (pl.). चित्रं सुदिनं तदभूद्दिनम् Kathâs. 110,84. Spr. (II) 2866 (pl.). Râǵa-Tar. 8,247. Brahmavaiv.-P., Çrîkṛshṇaǵanmakh. 43 nach ÇKDr. — b) N. pr. eines Tîrtha (neben अहन्) MBh. 3,6070. — दिन hat in diesem comp. wohl die Bed. *licht*; दिन kommt im RV. sonst nur noch in मध्यंदिन vor. — Vgl. दुर्दिन.

सुदिनता f. nom. abstr. von सुदिन *ein klarer Tag:* दुर्दिनं सुदिनतां याति Spr. (II) 1067.

सुदिनत्व (wie eben) n. *serenitas*, übertr. *Glückszeit:* अह्नाम् RV. 2, 21,6. 3,8,5. 23,4. 7,88,4. 10,70,1.

सुदिनाय् (wie eben), °यते *sich aufklären, heiter werden.* P. 3,1,17, Vârtt. 2.

सुदिनाह (सुदिन + अह = अहन् *Tag*) n. *ein heiterer Tag* P. 2,4,29, Vârtt. 2. Schol. zu P. 5,4,90. AK. 3,6,2,29.

सुदिव् adj. *schön leuchtend:* Agni RV. 10,3,5.

सुदिव n. *ein schöner Tag* AV. 19,8,3. nach P. 5,4,120 ein adj. comp. = शोभनं दिवास्य Schol.

सुदिवस n. *ein schöner, heiterer Tag* Spr. (II) 2054. 3889.

सुदिवातण्डि (d. सु-दिवा + त°) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 12,3900.

सुदिह् adj. *wohl geglättet, blank, scharf:* Zähne Vait. 10; vgl. अभिदिग्ध AV. 5,18,8, das wohl ebenso zu fassen ist.

1. सुदीति f. *schönes —, helles Flammen:* सुदीती दिदीहि RV. 7,1, 21. instr. pl. 5,8,4. 25,2. 64,5. 6,48,3.

2. सुदीति 1) adj. *flammend, glänzend:* Agni RV. 3,2,13. 17,4. 27, 10. नृभ्यः 5,46,6. कवयः 1,139,4. 8,20,2. 86,12. — 2) m. N. pr. eines Mannes RV. 8,60,14. mit dem patron. Âṅgirasa Liedverfasser von RV. 8,60 RV. Anukr. — 8,60,14 und 86,12 könnte सुधीति gestanden haben.

सुदीदिति adj. = 2. सुदीति. Agni RV. 3,9,1. 8,19,4.

सुदीर्घ 1) adj. *sehr lang* (im Raum und in der Zeit): परिघार्गल Kathâs. 18, 286. सुदीर्घेणापि कालेन Vjavahârat. im ÇKDr. °काले Spr. (II) 7100. — 2) f. आ *eine Gurkenart* (चीनाकर्कटी) Râǵan. im ÇKDr. सुदीर्घराजीवफला in unseren Hdschrr.

सुदीर्घघर्मा (von सु° + घर्म) f. *eine best. Pflanze,* = असनपर्णी Çabdak. im ÇKDr.

सुदीर्घफलिका (von सु° + फल) f. *eine Art Solanum* Ratnam. im ÇKDr.

सुदीर्घराजीवफला f. *eine Gurkenart* Râǵan. 7,216; vgl. सुदीर्घा und राजिफला.

सुदुःख 1) adj. (f. आ) *sehr beschwerlich:* मार्ग R. 2,28,10. प्रव्रज्या MBh. 5,6029. *überaus schwierig:* पुरुषज्ञान Spr. (II) 7103. mit infin.: सुदुःखा खलु कार्याणां गतिर्विज्ञातुमस्ततः MBh. 4,884. — 2) n. *ein grosses Leid.* pl. Spr. (II) 4766. — 3) °म् adv. *unter Beschwerden, sehr unbehaglich:* अवसं त्वयि सु° MBh. 3,2842. *sehr schmerzvoll:* मात्रा सहाभ्यर्दसि मां (मा

ed. Bomb., das der Comm. als adv. fasst, indem er कुरु ergänzt und सुदुःख als subst. erklärt) R. 2,21,56. तेन तामपि शक्ष्ये ऽहं सुदुःखमति- दारुणाम् 64,51.

सुदुःखित adj. *sehr betrübt, — unglücklich:* Personen MBh. 3,2412. 5,6045. Mârk. P. 15,59. Bhâg. P. 3,5,3.

सुदुकूल adj. *aus sehr feinem Zeuge bereitet:* °मेखल Rt. 1,4.

सुदुघ adj. (f. श्रा) *gut milchend* (eine Kuh), überh. *nährend, viel gewährend;* f. श्रा *eine gute Milchkuh* RV. 1,4,1. 164,26. 186,4. 2,35,7. 6,35,4. 7,18,1. 8,77,1. इयं दुहत्सुदुघाम् 10,122,6. 5,60,5. AV. 7,105, 1. 12,4,35. VS. 19,56. Morgen und Nacht RV. 2,3,6. Gewässer 7,36, 6. 43,4. 10,43,9. — Vgl. सुदुह्.

सुदुराधर्ष adj. *ganz unerträglich:* यद्ा च (so die neuere Ausg.) सुदुराधर्षं दस्युभ्यो भयं भवेत् Hariv. 2787.

सुदुरासद adj. *dem sehr schwer beizukommen ist* R. 6,6,20.

सुदुरुक्ति f. *sehr harte Worte* Bhâg. P. 4,8,14.

सुदुर्गम adj. *sehr schwer zugänglich:* शैलपृष्ठ MBh. 3,14311.

सुदुर्जय 1) adj. *sehr schwer zu besiegen, — bewältigen:* सर्वास्त्रविदुषो दे- वैरपि सुदुर्जयाः MBh. 3,1943. 5,7420. 6,3901. R. 6,75,51. क्रोधः सुदु- र्जयः शत्रुः Spr. (II) 7511. मूत्रदोषाः Suçr. 2,528,10. ग्रह R. 1,56,8. *sehr schwer zu ersiegen, — erlangen:* विष्णुपद Bhâg. P. 4,12,25. — 2) m. a) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,45. — b) N. pr. α) eines Sohnes des Suvîra MBh. 13,95. — β) eines Brahmanen Târan. 132. — 3) f. श्रा N. einer der 10 Erden bei den Buddhisten Vyutp. beim Schol. zu H. 233.

सुदुर्ज्ञेय adj. *sehr schwer zu erkennen, — kennen zu lernen* MBh. 12,9673.

सुदुर्दर्श adj. = सुदुर्दृश Comm. zu R. 7,33,5.

सुदुर्दृश adj. *sehr schwer zu sehen* Mârk. P. 104,35. *sehr schwer anzublicken* R. 7,33,5.

सुदुर्बल adj. *überaus schwach* Spr. (II) 7104.

सुदुर्बुद्धि adj. *sehr einfältig, — thöricht:* Person MBh. 3,2312.

सुदुर्भग adj. (f. श्रा) *sehr unglücklich* Bhâg. P. 6,19,25.

सुदुर्भिद adj. *sehr schwer zu sprengen* MBh. 7,3110.

सुदुर्मति adj. *sehr thöricht* oder — *übel gesinnt* MBh. 6,1991.

सुदुर्मनस् adj. *sehr kleinmüthig, — betrübt* MBh. 15,886. Kathâs. 86,69.

सुदुर्लभ adj. *sehr schwer zu erreichen, — erlangen* MBh. 12,3615. R. 3, 53,46. Z. d. d. m. G. 27,88. Brahmavaiv.-P., Çrîkṛshṇajanmakh. 97 nach ÇKDr. Pańkar. 1,15,23. Vop. S. 176. mit infin. *schwer zu* MBh. 3,4723. fg.

सुदुर्वह adj. *sehr schwer zu tragen* MBh. 13,4918. राज्य R. 6,112,7.

सुदुर्विद adj. *sehr schwer zu wissen:* धर्मप्रश्न MBh. 3,13628.

सुदुश्चर adj. 1) *sehr schwer zu betreten, ganz unzugänglich:* सुदुश्चरे गिरिशृङ्गे पतिष्यामि R. 2,97,11. — 2) *sehr schwer auszuführen:* तपस् M. 1,34. Sûryas. 1,3.

सुदुष्कर adj. (f. श्रा) *sehr schwer zu machen, — vollbringen* MBh. 1,6118. 12,9673. Bhâg. P. 4,8,69. इमां चेदापदं घोरां तरस्यग्यद्य सुदुष्कराम् (सुदुस्त- राम्?) *sehr schwer zu ertragen* MBh. 10,262.

सुदुष्कृत n. *eine sehr grosse Uebelthat, — Sünde:* प्रायश्चित्ति सुदुष्कृतम् MBh. 13,502. प्रायश्चित्तिक दु° ed. Bomb.

सुदुष्ट adj. *sehr schlimm —, böse:* वाक्य R. 3,53,61.

सुदुष्प्रसाध्य adj. *mit dem sehr schwer fertig zu werden ist:* Feind Spr. (II) 1843.

सुदुष्प्रेक्ष्य adj. *sehr schwer zu sehen, — zu Gesicht zu bekommen* MBh. 13,983.

सुदुस्तर adj. *sehr schwer zu überschreiten, — passiren, — überwinden:* पङ्क Hit. I,4. भवार्णव Bhâg. P. 10,2,31. योगचर्या 11,29,1. तपस् Verz. d. B. H. 233,6.

सुदुस्त्यज adj. (f. श्रा) dass. MBh. 6,2337.

सुदुस्त्यज adj. *sehr schwer aufzugeben, dem man sehr schwer entsagt* MBh. 5,7203. Bhâg. P. 11,29,16.

सुदुःसह adj. *sehr schwer zu ertragen, ganz unüberwindlich* Ragh. 3, 37. Spr. (II) 347.

सुदुःस्पर्श adj. *sehr unangenehm für das Gefühl:* वायु Bhâg. P. 3,17,5.

सुदुह् adj. (f. श्रा) *sich willig melken lassend:* Kuh Spr. (II) 4616. — Vgl. सुदुघ.

सुदूर adj. *sehr weit, — entfernt* AK. 3,2,48. दूरात्सुदूरे *in der allerweitesten Ferne* Muṇḍ. Up. 3,1,7. सुदूरम् adv.: गत R. 2,52,96. नीता Daçak. 65,14. सुदूरपराक्रान्त so v. a. *in sehr hohem Grade, vollständig* Ayajavagranthagâdâdharî im ÇKDr.

सुदृढ adj. *sehr fest* Çabdam. im ÇKDr. AV. 10,2,3. पाश Bhâg. P. 11,29,39. °स्मृति Kâm. Nîtis. 18,37. *gut verschlossen:* Gemach Weber, Kṛshṇajanm. 266.

सुदृढत्वचा f. *Gmelina arborea* Râǵan. 9,35.

सुदृश् 1) adj. (im Veda f. ई) a) *scharfsichtig:* स्पशः RV. 9,73,7. Agni (hierher oder zu b) 3,17,4. 6,15,10. दर्शनात्तस्य सुदृशो विद्यानां पारदृश्वनः Kâm. Nîtis. 1,7. — b) *schön aussehend, ansehnlich:* पृष्टि RV. 4, 16,15. श्रिये सुदृशो वपुरस्य सर्गाः 23,6. 5,44,2. तवं श्रिया सुदृशो देव देवाः 5,3,1. सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः 1,122,2. — c) *schönäugig:* श्रास्य Bhâg. P. 10,30,23. gewöhnlich subst. f. *ein schönäugiges Mädchen* Spr. (II) 785. Z. d. d. m. G. 27,13. Kathâs. 7,78. 25,264. 44,185. 47,107, 109,129. Verz. d. Oxf. H. 137,b, No. 267. Pańkar. 3,12,8. गति° 13,48. LA. (III) 89,10. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Lalit. ed. Calc. 171,7. Burnouf, Intr. 202. 615.

सुदृशीक adj. gaṇa काशादि zu P. 6,2,118. *schön anzusehen, — aussehend* RV. 4,16,4. Agni 5,4,2. ग्रंश 7,77,5. Soma 9,86,45.

सुदृशीकरूप adj. *schönfarbig:* Feuer RV. 4,5,15.

सुदृशीकसंदृश् adj. *einen prächtigen Anblick gewährend:* Ushas RV. 7,77,2.

सुदृश्य adj. 1) *leicht zu erblicken, sich den Augen nicht entziehend* MBh. 12,13325. — 2) *schön anzusehen, hübsch:* सुन्दरमुख Pańkar. 1,14,32.

सुदृष्ट 1) adj. *gehörig angesehen:* सर्वाः सुदृष्टां कुरुत श्रात्माम् *seht euch alle die Çântâ gehörig an* R. 1,47,23. वैशंसा च सुदृष्टा त्वं न शक्ष्यति कश्चन MBh. 1,7734. सुदृष्टः क्रियतां लोकः *sich dir die Welt noch einmal gehörig an* ruft man einem dem Tode Verfallenen zu MBh. 7,1269. 1847. eben so सुदृष्टं कुरु जीवलोकम् R. 7,68,20. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 nach der Lesart der ed. Bomb. सुदेष्ट ed. Calc.

सुदृष्टि m. *Geier (gute Augen habend)* Dhanv. 6,95.

सुदेष्ण m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354. सुदेष्ठ ed. Bomb.

1. सुदेव m. *ein rechter, wirklicher, guter Gott* Nir. 5,27. Varuṇa Ṛv. 8, 58,12. 10,95,14 (vgl. Çat. Br. 11,5,1,15). AV. 20,136,12. Çat. Br. 7,5,2,52.

2. सुदेव 1) adj. *a) die rechten Götter habend, von einem guten Gotte behütet:* सुदेवः सुवीरः स मर्त्यः। यं त्रायध्वे Ṛv. 5,33,15. wessen Bote Agni ist, den nennt man सु° 1,74,5. 84,18. दाशुषे 8,5,6. Vâlakh. 7,4. पितरः TS. 3,2,8,3. — *b) für die rechten Götter bestimmt:* वर्हिस् VS. 21,48. TBr. 3,6,12,1 (oder zu *a*). — 2) m. N. pr. verschiedener Personen: Kâçjapa Taitt. Âr. 2,18. ein Brahmane MBh. 3,2660. Heerführer des Ambarisha 12,3617. 3622. Sohn des Harjaçva und Fürst von Kâçi 13,1952. Fürst von Vidarbha R. 7,78,3. Sohn des Akrûra Hariv. 2087. des Paundra Vâsudeva 6587. 6626. des Kaṅku 758. VP. 4, 3,15. des Kampa Bhâg. P. 9,8,1. des Devaka 24,21. VP. 4,14,5. des Vishṇu Bhâg. P. 4,1,7. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — Mârk. P. 114,26. 123,16. — 3) f. आ N. pr. verschiedener Frauen: Gattin Ariha's, eine Âṅgejî, MBh. 1,3777. Gattin Vikuṇṭhana's, eine Dâçârhî, 3789. — Hariv. 2026 (सुदेवा die ältere Ausg.). 9494.

सुदेवन n. *leidenschaftliches Würfelspiel* MBh. 3,2588.

सुदेवि (metrisch für सुदेवी) f. N. pr. der Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's Bhâg. P. 2,7,10.

सुदेव्य n. *die Schaar der rechten, — guten Götter:* इयं न उस्रा प्रथमा सुदेव्यम् (व्युच्छतु) Ṛv. 10,35,4. याभिः सुदासं ऊहथुः सुदेव्यम् 1,112,19.

सुदेश m. *ein guter, passender Ort* Weber, Kṛshṇaǵ. 270,1.

सुदेष्ट m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 (VP. 190). सुदष्ट ed. Bomb.

सुदेष्ण (6. सु + देष्ण) 1) m. N. pr. *a)* pl. eines Volkes MBh. 6,354 nach der Lesart der ed. Bomb. सुदेष्ट ed. Calc. — *b)* eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 6697. VP. 578. Bhâg. P. 10,61,8. eines Adoptivsohnes des Asamaṅǵas Hariv. Langl. 1,169. सुदंष्ट die gedruckten Texte. — 2) f. आ N. pr. *a)* der Gemahlin des Königs Bali MBh. 1,4214. Hariv. 1680. — *b)* der Gemahlin des Königs Virâṭa MBh. 4,89. 252. fgg. 374. fgg.

सुदेष्णु f. N. pr. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,16 (wohl विराटभार्या zu lesen; also = सुदेष्णा).

सुदेह m. *ein schöner Körper* Bhâg. P. 9,14,35.

सुदोघ adj. (f. आ) *gut milchend* so v. a. *spendend:* रोदसी Ṛv. 3,15,6.

सुदोह adj. *sich willig melken lassend:* °गो Trik. 3,3,192.

सुदोहन adj. (f. आ) dass.: सुदोहनामकृणोद्ब्रह्मणे गाम् ved. Citat beim Schol. zu P. 3,3,130. zur Erklärung von सुदुघ Nir. 11,43.

सुद्यु (6. सु + द्यु = दिव्) m. N. pr. eines Sohnes des Kârupada Bhâg. P. 9,20,3.

सुद्युत् adj. *schön leuchtend:* Agni Ṛv. 1,140,1. 143,3. 8,23,4.

सुद्युम्न 1) adj. (f. आ) *glänzend:* घृताची Ṛv. 3,19,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Maitrjup. 1,4. Ind. St. 1,199. MBh. 2,327. 12,667. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Sohn eines Manu MBh. 13,6263. 6334. Hariv. 72. 636. fgg. VP. 98. 350. Mârk. P. 111,12. 15. Bhâg. P. 8,5,7. 9,1,22. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,26. 80,*a*,37. ein Sohn Abhajada's Bhâg. P. 4,49,1.

सुद्योत्मन् (द्यो° von 1. द्युत्) adj. *glänzend:* Agni Ṛv. 1,141,12.

सुद्रविणस् adj. *reich an Gut, treffliche Habe besitzend:* Aditi Ṛv. 1, 94,15. Agni 10,61,21. TBr. 3,5,9,1.

सुद्रु m. *starkes Holz, ein tüchtiger Balken:* (आ नमे) नेमिं तष्टेव सुद्र्वम् Ṛv. 7,32,20. नि सुद्र्वं दधतो वक्षणासु 10,28,8.

सुद्विज adj. (f. आ) *mit schönen Zähnen versehen* MBh. 3,2465. Bhâg. P. 3,20,30. 4,21,15. 24,46.

सुधन 1) adj. *reich:* व्रज Ṛv. 5,34,5. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Wilson, Sel. Works 2,24. Schiefner, Lebensb. 319(89). Târan. 308. Çuk. in LA. (III) 37,2. — Vgl. सौधन्य.

सुधनुस् m. N. pr. eines Sohnes des Kuru Hariv. 1801. VP. 455. Bhâg. P. 9,22,4. 5. — Wassiljew 40. fg. Târan. 2. 12. fg. 18 (सुधनु und सुधानु). 46. N. pr. eines Vorfahren Çâkjamuni's Lia. 2, Anh. II.

सुधन्वन् 1) adj. *einen guten Bogen führend* H. an. 3,435. Med. n. 225. Ṛv. 5,42,11. 57,2. VS. 16,36. Pâr. Gṛhj. 2,17. R. Gorr. 2,109,9. Bhâg. P. 3,21,37. — 2) m. *a)* ein N. Vishṇu's H. ç. 73. — *b)* ein N. Tvashṭar's oder Viçvakarman's H. an. Med. Vater der Ṛbhu; s. सौधन्वन. — *c)* Bez. *einer best. Mischlingskaste: der Sohn eines ausgestossenen* Vaiçja M. 10,23. — *d)* N. pr. verschiedener Personen: Âṅgirasa Çat. Br. 14,6,3,1. MBh. 2,2315. fgg. 5,1188. fgg. 13,1764. 4448. ein Sohn Vairâǵa's und Hüter des Ostens Hariv. 273. fg. ein von Mândhâtar besiegter Fürst MBh. 7,2284. ein Sohn des Sambhûta Hariv. 715. des Ahinagu 825. fg. des Abhajada 1657. des Kuru 1801. fg. Fürst von Sâṁkâçja R. 1,71,16. fgg. (73,15. fgg. Gorr.). ein Sohn des Çâçvata VP. 4,5,12. des Satjadhṛta 19,19. — Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,7. fgg. 258,*a*,15. fgg. Verz. d. B. H. 114 (29).

सुधय् (von 2. सुधा), °यति *erquicken* Bhâg. P. 5,8,22. स्वधयति ed. Bomb.

सुधर m. N. pr. eines Arhant Târan. 309.

1. सुधर्म m. *das gute Recht, Gerechtigkeit:* सुधर्मः स्थापितः पथि R. 7, 6,10. सुधर्मस्थापयिरोधिन Mârk. P. 109,8.

2. सुधर्म 1) adj. *Gerechtigkeit übend, wo Gerechtigkeit geübt wird.* — 2) m. N. pr. *a)* eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,26. — *b)* eines Mahâbrahman Lot. de la b. l. 105. — *c)* pl. einer Gruppe von Kimnara Lot. de la b. l. 3. — 3) f. आ *a)* N. pr. der Gattin Mâtali's MBh. 5,3510. 3521. — *b)* N. der Versammlungshalle der Götter AK. 1,1,1, 44. H. 178. MBh. 2,54. Hariv. 6865. 6569. 15350. 15538. 15542. R. 2, 56,32. 81,10 (82,9 Gorr.). Ragh. 17,27. Kathâs. 106,163. Bhâg. P. 1, 14,35. 38. 10,50,55. 68,35. 70,17. 11,30,4. Pańkar. 1,4,66. VP. 5,21, 14. 38,7. Lot. de la b. l. 219. — 3) f. ई = सुधर्मा *b)* Comm. zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. सौधर्म.

सुधर्मन् 1) adj. P. 6,2,117, Schol. Vop. 6,28. *a) wohl stützend, — wahrend* in einer Formel VS. 38,14. — *b) Gerechtigkeit übend:* Kṛshṇa Hariv. 6589. सत्रिय Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,151 (als N. pr. von Aufrecht gefasst). — 2) m. *a)* N. pr. eines zu den Viçve Devâh gezählten Wesens Hariv. 11536. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,21. der Daçârṇa MBh. 2,122. 1063. eines Sohnes des Dṛḍhanemi Hariv. 1076. fg. des Kitraka 1921. pl. Götterklassen unter verschiedenen Manu VP. 268. fg. Mârk. P. 94,5. 23. 28. fg. bei den Ǵaina N. pr. eines Gaṇâdhipa H. 32. Colebr. Misc. Ess. 2,216. 316.

fg. Ind. St. 3,127. Wilson, Sel. Works 1,299. fg. 304. 336. — b) = देवसभा und कुटुम्बिन् Uṇâdik. im ÇKDr.

सुधर्मिन् adj. = सुधर्मन् 1) b) Daçak. 10,7 fehlerhaft für सुधर्मम्, wie die ed. Calc. liest.

सुधर्मिष्ठ adj. (f. श्रा) seinen Pflichten genau nachkommend u. s. w.: प्रजाः MBh. 3,13217.

सुधर्ष und सुधर्षण adj. dem man leicht Etwas anthun kann Vop. 26,199.

1. सुधा (6. सु + 2. धा) f. Wohlbefinden, Behagen: सुधायां मा धेहि परमे व्योमन् AV. 17,1,6. सुधायां ह वै वाजी सुहितो दधाति Ait. Br. 3,39. 47. fg. Himmel nach Sâj.; vgl. सुधायम् TS. 5,5,10,7.

2. सुधा (6. सु + धा = 3. धा) f. 1) der Trank der Götter, Nektar AK. 1,1,1,48. 3,4,18,104. H. 89. an. 2,256. Med. dh. 26. Halâj. 1,132. सुधा क्षीरनिधिं मथाति Siddh. K. zu P. 1,4,51. MBh. 1,3322. 3,13158. 13161. Hariv. 373. R. 2,61,13. 3,3,68. चान्द्रमसी Kâgh. 2,39. Speise der Schlangen Spr. (II) 5148. Suçr. 1,159,4. त्वदधरसीधुसुधा Git. 10,12. Spr. (II) 1537. 2817. 3230. 4005. 4680. 4881. 5897. 5934. 6330. 6413. 7590. Kathâs. 12,139. 29,58. 42,224. Mârk. P. 81,54. Kaurap. 46. वाणी °स्पर्धिनी Sâh. D. 41,14. Prab. 60,5. Bhâg. P. 5,2,12. 8,5,10. Pańkar. 1,7,9. Pańkat. ed. orn. 54,24. सुधासार (d. i. सुधा + आसार) Kathâs. 26,32. 38,125. 100,12. °वर्ष 44,21. °सेक 121,228. °पूर Pańkat. 46,16. °ह्रद Kathâs. 26,69. सूक्ति कर्णसुधाम् Spr. (II) 7153. कृपार्द्र° Bhâg. P. 3,2,4. वाक्य° Kathâs. 22,123. 33,215. इष्ट° Spr. (II) 4588. Râga-Tar. 4,381. सदाचार° 3,47. स्निग्ध° Kaurap. 17. Bhâg. P. 3,16,11. — 2) Milch Varâh. Bṛh. S. 54,112. Pańkar. 1,8,5 (pl.). 3,9,3. — 3) Kalk, stucco AK. 3,4,18,104. H. an. Med. Hâr. 135. Dhanv. 2,10. 32,12 (°शर्कराः). (मृत्स्नं) सुधया सितम् R. 4,33,21. °मृत्तिकलेपम MBh. 5,7427. °पङ्कविलेपम् Hariv. 6284. ससुधाकुट्टिमतल R. 2,80,13 (87,16 Gorr.). °सल इव श्रीमान्प्रासादश्चन्द्ररश्मिभिः (भाति विराजते) Kâm. Nîtis. 3,14. Suçr. 2,116,42. सान्द्र° Çiç. 4,23. °ह्रवालिप्ते Mṛkkh. 92,6. °सिक्ति Daçak. 92,6. सुधावदात MBh. 5,1794. 13,764. R. 4,33,10. °शशाङ्कधवल Varâh. Bṛh. S. 28,15. °धवलित Halâj. 2,139. Weber, Kṛshnaḱ. 278. °शुभ्र Spr. (II) 7106. °क्षालित Çiç. 12,62. °धौत Kathâs. 11,31. स्वच्छकान्तिसुधाविलिप्तम् — कन्दर्पराजधानीम् 34,14. यशःसुधया शुद्धं स्याद्धात्ताण्डमण्डलम् Râga-Tar. 1,108. am Ende eines adj. comp.: कैलासारश्यामसुधेषु हर्म्येषु Kâgh. 16,18. — 4) Backstein H. an. Med.; vgl. सुधामय 2). — 5) Bez. verschiedener Pflanzen: Euphorbia antiquorum (oder eine andere Species) AK. H. an. Med. Ratnam. 228. Suçr. 1,139,19. °पयस् 160,18. 163,21. 2,25,17. 62,15. Sanseviera Roxburghiana Schult. H. an. Med. Glycine debilis Râgan. 4,15. Myrobalane (धात्री) Nânârthaḱabdaratna im ÇKDr. — 6) Wasser; Saft Nânârthaḱabdaratna im ÇKDr. Honig Çabdar. ebend. — 7) Blitz Nânârthaḱabdaratna ebend. — 8) ein best. Metrum: 4 Mal ⏑ — — — — ⏑⏑⏑⏑⏑⏑, — —⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII,3). Ind. St. 8,398. fg. — 9) ein N. der Gaṅgâ H. an. Med. — 10) N. pr. der Gemahlin eines Rudra Bhâg. P. 3,12,13. — Vgl. भक्ति°, लघुन्याय°, वाक्य°, व्याख्या°, शक्र°, सौध.

सुधांशु (2. सुधा + अंशु) m. 1) der Mond (dessen Strahlen Nektar sind) AK. 1,1,2,15. H. 105, Schol. Spr. (II) 1538. 5288. 6039. 7405. Kathâs. 101,428. 115,139. Mârk. P. 107,9. Râga-Tar. 4,394. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5. °सूनुः 506, Çl. 20. — 2) Kampfer (wie alle Wörter für Mond): °तैल Kampferoel Râgan. im ÇKDr.

सुधांशुरत्न n. Perle Râgan. 13,155.

सुधाकण्ठ m. der indische Kuckuck (Nektar in der Kehle habend) H. ç. 189.

सुधाकर (2. सुधा + आकर) m. 1) der Mond (die Fundgrube des Nektars) Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 5913. Verz. d. Oxf. H. 121,b,12 v. u. 141,b, No. 289, Z. 16. 187,b, No. 428, Z. 9. — 2) N. pr. a) eines Grammatikers Siddh. K. zu P. 1,2,6. Colebr. Misc. Ess. 2,48. Verz. d. Oxf. H. 162,b,29. fg. — b) eines Verfassers von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,a,34. — Vgl. प्रबोध°, बोध°.

सुधाकार (2. सुधा + कार) m. Tüncher R. 2,80,3. 83,14 (90,13 Gorr.).

सुधाक्षिर् oder °र adj. Nektar träufelnd Sâh. D. 263,9.

सुधाङ्ग (2. सुधा + 3. अङ्ग) m. der Mond (dessen Körper Nektar ist) Trik. 1,1,85. Hâr. 13.

सुधाजीविन् (2. सुधा + जीव°) m. Tüncher Trik. 2,10,2.

सुधात adj. = सुधौत (Comm.) gut gereinigt Çvetâçv. Up. 2,14.

सुधातृ nom. ag. P. 4,1,97. guter Ordner u. s. w. Pańkav. Br. 21,10,16. Kâtj. Çr. 23,3,1. — Vgl. सौधातकि.

सुधातु adj. 1) wohlgelegen: उरुक्षयाय चक्रिरे सुधातु RV. 7,60,1. — 2) etwa wohlgegründet so v. a. wohlhabend: यज्ञपति VS. 1,12.

सुधातुदक्षिण adj. etwa derjenige, bei welchem der Opferlohn die richtige Stätte findet d. h. wohl angebracht ist (der edles Metall als Opferlohn erhält Comm.): ब्राह्मण VS. 7,46. Kâtj. 28,4. Kauç. 67.

सुधादीधिति m. der Mond (vgl. सुधांशु) Golâdhj. Tripr. 13.

सुधाद्रव (2. सुधा + द्रव) m. Tünche Mṛkkh. 92,6. Hiervon denom. सुधाद्रवति weiss wie Tünche erscheinen Dhûrtas. 67,15.

सुधाधार (2. सुधा + आधार) m. der Mond (Behälter des Nektars) Çabdar. im ÇKDr.

सुधाधारा (2. सुधा + 1. धारा) f. Nektarstrom LA. (III) 89,1. Gildemeister zerlegt das Wort fälschlich in सुधा + आधार.

सुधानन्दसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 399,b,1 v. u.

सुधानिधि (2. सुधा + निधि) m. 1) der Mond Çabdar. im ÇKDr. — 2) Titel eines astr. Werkes Ind. St. 2,252. तान्त्रिक° ebend. — Vgl. पोग°, रसाधार°, शिवतन्त्र°.

सुधापाणि adj. Nektar in der Hand haltend, m. Bein. Dhanvantari's Çabdârthak. bei Wilson.

सुधाभुज् adj. Nektar geniessend, m. ein Gott H. 88.

सुधाभृति m. 1) der Mond. — 2) Opfer Med. t. 227. — सुधामृति eine Hdschr. nach ÇKDr.

सुधामन् (6. सु + धा°) m. N. pr. 1) eines Ṛshi Hariv. 438. 14153. R. 7,23,4,78. VP. 82, N. 3. 453. 226. Mârk. P. 75,73. Verz. d. Oxf. H. 52,a,39. b,29. Bhâg. P. 5,20,21. — 2) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu VP. 3,2,24. — 3) eines Berges VP. 180, N. 3 (सुधाम die ältere, सुधामन् die neuere Ausg.).

सुधामय (von 2. सुधा) adj. (f. ई) 1) aus Nektar bestehend, Nektar enthaltend: der Mond und seine Strahlen Z. d. d. m. G. 27,88. Kathâs. 34,165. 101,70. 104,144. वदन Git. 1,48. सौभाग्यसुधामयी ein Weib

Râǵa-Tar. 4,22. — 2) (aus Backsteinen aufgeführt und) *getüncht:* प्रासाद् *Palast eines Fürsten* Çabdar. im ÇKDr.

सुधामित्र (2. सुधा + मित्र) m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि * zu P. 4,2,116. — Vgl. सौधामित्रिक.

सुधामुखी f. N. pr. einer Apsaras (*Nektar im Munde habend*) Pańkar. 1,10,88.

सुधामोदक (2. सुधा + मो°) m. *eine Art Zucker* (तवराज) Râǵan. 14,106.

सुधाय m. = 1. सुधा TS. 5,5,10,7.

सुधायुक (wohl 6. सु + धा°) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69.

सुधायोनि m. f. *die Heimath des Nektars* als Beiw. des Mondes Mârk. P. 56,2.

सुधार adj. *in schönem Strahl fliessend* ṚV. 7,36,6. 9,96,24. Soma 109,7.

सुधारश्मि (2. सुधा + र°) m. *Mondstrahl* Gît. 7,40.

सुधारस m. 1) *Nektarsaft* MBh. 13,5291. Kathâs. 21,146. 45,130. Râǵa-Tar. 2,60. 4,212. — 2) *Milch* Pańkar. 3,6,19.

सुधारसमय (von सुधारस) adj. (f. ई) *aus Nektar bestehend, Nektar enthaltend:* वक्त्र Kaurap. 44. शब्दरत्नावली Verz. d. Oxf. H. 193,a,13.

सुधावत् (von 2. सुधा) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. सौधावति.

सुधावर्षिन् adj. *Nektar regnend;* m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,15.

सुधावास (2. सुधा + आवास oder 2. वास) 1) m. (*die Stätte des Nektars*) m. als Beiw. des Mondes Weber, Kṛshṇaǵ. 296, N. 7; vgl. das Citat aus Tithjâditattva im ÇKDr. — 2) f. आ *eine Gurkenart,* = त्रपुषी Râǵan. im ÇKDr.

सुधासंग्रह m. Titel eines medicinischen Werkes: रससिंह° Verz. d. Cambr. H. 24.

सुधासव (2. सुधा + आ°) m. *ein best. kosmetisches Mittel* Bhâg. P. 10,48,5.

सुधासित (2. सुधा + 3. सित) adj. *weiss getüncht* Çâk. 179, v. l. Davon nom. abstr. °ता *die Weisse der Tünche* Kathâs. 1,16.

सुधासिन्धु m. *das Nektarmeer* Ânandal. 8. Spr. (II) 845.

सुधासू m. = अमृतसू *der Mond* H. 104, Schol.

सुधासूति m. 1) *der Mond* Çabdar. im ÇKDr. Râǵa-Tar. 1,279. — 2) *Opfer.* — 3) *Lotus* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुधाभृति.

सुधास्रवा f. 1) *Zäpfchen im Halse* Trik. 2,6,31. H. 585. auch सुधाश्रवा geschrieben. — 2) *eine best. Pflanze,* = रुदन्ती, अमृतस्रवा Râǵan. 5,58.

सुधाहर m. *Nektar-Entwender,* Bein. Garuḍa's Trik. 1,1,42. Çabdar. im ÇKDr.

सुधाहर्तर् m. desgl. Kathâs. 110,126.

सुधाहृत् m. desgl. H. 231.

सुधि s. 2. सुधी.

1. सुधित (6. सु + 1. धित) adj. P. 7,4,45. 1) *wohlgeordnet, gut eingerichtet; behaglich, bequem:* वर्हिस् ṚV. 7,7,3. अध्वर 4,2,10. प्रयांसि *bereit, aufgetragen* 1,135,4. 6,15,15. 8,49,2. 10,53,2. 70,8. सुधिता दम आ 7,42,4. ओकांसि स्वे 4,50,8 (सुहित Ait. Br. 8,26). आ सधस्थे Agni 3,23,1. गर्भ 29,2. 10,27,16. 6,15,2. *wohl befestigt:* स्वरु 4,6,3. 1,167,3. *wohlgesetzt:* मन्त्र 7,32,13. मन्मन् 1,140,11. — आयूंषि 2,27,10. लोक TBr. 3,12,2,4. — 2) *gut aufgenommen, wohlgepflegt;* auch wohl *gut gestimmt, zugethan:* मित्र ṚV. 4,6,7. 5,3,2. 6,15,2. 8,23,8. 10,115,7. सुप्रीते सुधिते Morgen und Nacht VS. 28,14. — 3) *festgesetzt, bestimmt, beabsichtigt:* अध्वं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयसि दावने ṚV. 8,58,12. परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम मन्मभिः 3,11,8. — Verdorben zu sein scheint: रिणाति पश्वः सुधितेव वर्हणा 1,166,6, wo स्वधितीव (für स्वधितिरिव) nach 5,7,8 zu vermuthen ist. Eine ähnliche Aenderung scheint वधैर्वनेव सुधितेभिरत्कैः 6,33,3 darzubieten, wo अत्कैः unverständlich ist.

2. सुधित (von 2. सुधा) adj. *nektarähnlich:* °हासनिरीक्षणा Bhâg. P. 10,33,22.

सुधिति = स्वधिति Râjam. zu AK. nach ÇKDr.

1. सुधी f. *ein guter Verstand, Klugheit* Vop. 3,82. Spr. (II) 5817.

2. सुधी adj. comp. Declination P. 6,4,85. fg. Vop. 3,58. fg. सुधि n. 95. सुध्युपास्यः (ohne Nominativzeichen!) P. 1,1,58, Schol. 1) adj. *a) von guten —, frommen Gedanken erfüllt* ṚV. 1,31,14. 4,2,14. एता न्वर्य सुध्योऽ भवाम 5,45,5. 6,1,7. यदी वाजस्य सुध्योऽ वदन्ति (etwa *gutwillig,* aber eher सुधुरः) 4,21,8. — *b) klug, verständig;* subst. *ein kluger Mann* AK. 2,7,4. H. 341. Halâj. 2,178. R. Gorr. 2,1,23. 6,14,46. Kâm. Nîtis. 4,30. Spr. (II) 1297. 1568. 1636. 3848. 4096. 4825. 4833. 4934. 4985. 6452. 6602. 6925. 7418. Ganit. Adhimâs. 2. Golâdhj. Khuddjak. 8. 11. Kathâs. 39,103. 50,24. 52,286. Râǵa-Tar. 1,177. 4,302. 697. 5,22. Bhâg. P. 1,12,32. 4,7,12. 20,3. 5,10,4. 6,3,26. 7,9,49. Pańkar. 2,5,12. Hit. ed. Johns. 1180. Bhaṭṭ. 12,6. — 2) m. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern im 4ten Manvantara VP. 3,1,16. Mârk. 74,57.

सुधीर adj. *sehr beherzt:* रणे Spr. (II) 3270, v. l.

सुधीवन् (6. सु + धीवन्) adj. P. 3,2,74, Schol.

सुधुर adj. *gut unter dem Joch* (des Streitwagens) *gehend, ein gutes Wagenpferd:* शकेम रायः सुधुरो यमं ते *deine Rosse des Reichthums bei uns anzuhalten* ṚV. 1,73,10. 3,43,2. हरी युक्ता सुधुरा 5,27,2. 43,5. रोहितं सुधुरं कक्ष्यप्राम् 8,3,22.

सुधुर् adj. dass.: अत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः ṚV. 3,38,1.

सुधूपक m. *das Harz der Pinus longifolia* Râǵan. 12,158.

सुधूम्य m. *ein best. Parfum,* = स्पृक्का Râǵan. im ÇKDr.

सुधूम्रवर्णा (6. सु-धूम्र + वर्ण) f. Bez. *einer der 7 Zungen des Feuers* (*dunkelroth*) Muṇḍ. Up. 1,2,4. — Vgl. सधूम्रवर्णा und सधूम्रवर्णा.

सुधृत् (6. सु + धृत्) m. N. pr. eines Sohnes des Mahâvîrja Bhâg. P. 9,13,15. — Vgl. सुधृति.

सुधृत् adj. *sehr anhaltend:* स एषि सुधृतस्तपन् AV. 13,2,12.

सुधृति (6. सु + धृ°) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Mahâvîra (Mahâvîrja) R. 1,71,7. 8 (73,6. 7 Gorr.). Bhâg. P. 9,13,15. des Râǵjavardhana 2,29. VP. 353. — Vgl. सौधृतेय.

सुधृष्टम (superl. von सु-धृष् von धर्ष्) adj. *sehr muthig:* Narâçaṃsa ṚV. 1,18,19. रोदसी 160,2. die etymologische Bed. scheint nicht zu passen.

सुधोदय (2. सुधा + उ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274, a, No. 640.

सुधोद्भव (2. सुधा + उ°) 1) m. ein N. Dhanvantari's Trik. 2,7,21;

vgl. सुधापाणि. — 2) f. आ *Terminalia Chebula Willd.* Trik. 2,4,15.

सुधौत adj. *gut gereinigt* Suçr. 1,163,12.

1. सुनक्षत्र n. *ein gutes Sternbild* AV. 19,7,3.

2. सुनक्षत्र 1) adj. *unter einem guten Sternbilde geboren* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Marudeva, VP. 463. Bhâg. P. 9,12,11. des Niramitra 22,45. — 3) f. आ a) Bez. *der zweiten Nacht im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — b) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627.

सुनति m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12696. सुमति die neuere Ausg.

सुनन्द (6. सु + नन्द) 1) m. a) *ein Palast von bestimmter Form* Juktikalpataru im ÇKDr. सुन्दर v. l. — b) N. pr. verschiedener Personen: °भरतसंवाद Verz. d. Oxf. H. 13,a,17. fg. eines Sâtvata in der Umgebung Kṛshṇa's Bhâg. P. 1,14,32. 2,9,14. 4,7,25. 12,22. 19,5. 7,8,39. 8,20,31. 21,16. 10,89,57. eines buddhistischen Çrâvaka Lot. de la b. l. 2. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16. 6,20. — 2) f. आ a) *Aristolochia indica* Ratnam. 227. — b) *ein best. gelbes Pigment* H. an. 3,340. Med. d. 43. — c) *Weib* H. an. Viçva im ÇKDr. — d) Bein. der Umâ Med. — e) N. pr. α) verschiedener Personen: eine Schwester Subâhu's, Fürsten der Kedi, MBh. 3,2604. fgg. 2661. eine Kaikejî und Gattin Sârvabhauma's 1,3769. eine Kâçejî Sârvasenî und Gattin Bharata's 3785. eine Çaibjâ und Gattin Pratîpa's 3797. eine Gattin Kṛshṇa's Hariv. 8988 (सुवार्त्ती die neuere Ausg.). Pańkar. 3,15,10. ein anderer N. der Mudâvatî Mârk. P. 116,64. 118,1. eine Thürhüterin Ragh. 6,20. 37. eine Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr. Mutter Bâhu's und Balin's H. an. — β) eines Flusses Bhâg. P. 8,1,8. — 3) n. N. pr. einer von Tvashṭar verfertigten Keule Mârk. P. 116, 18. 63. der Keule Balabhadra's Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. सौनन्द.

सुनन्दन (6. सु + न°) 1) m. N. pr. verschiedener Personen: ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,90,34. Purishabhîru's 12,1,22. ein Bruder Bhûnandana's Kathâs. 73,94. — 2) f. ई N. pr. eines Flusses H. ç. 166. — 3) n. Bez. *des 12ten* Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912.

सुनन्दिनी (6. सु + न°) f. 1) *eine best. Pflanze,* = आरामशीतला Râǵan. 10,177. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑–⏑––⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,161 (VIII,5).

सुनफा f. = συναφή *eine best. Constellation, wenn nämlich einer der Planeten* (mit Ausnahme der Sonne) *in der zweiten Stelle steht, während der Mond sich in der ersten befindet,* Varâh. Bṛh. 13,3. fgg. Laghuǵ. 9,1. Verz. d. Oxf. H. 330,b,43. fgg.

1. सुनय m. *kluges Benehmen, Klugheit* H. an. 3,374. MBh. 1,129. R. 5,85,13. Kâm. Nîtis. 13,95. 15,82. Spr. (II) 4355.

2. सुनय 1) adj. *sich klug benehmend.* — 2) m. N. pr. a) pl. eines Volkes MBh. 6,371 (VP. 193). — b) eines Sohnes des Ṛta VP. 390. — c) eines Sohnes des Pariplava VP. 462. Bhâg. P. 9,22,41. — d) eines Bruders des Khanitra Mârk. P. 118,23. 25.

सुनयकश्री m. N. pr. eines Mannes Târan. 261.

सुनयन 1) adj. (f. आ) *schönäugig,* f. *ein schönäugiges Mädchen* (= नारी Râǵan. im ÇKDr.) Ragh. 9,52. Çaut. 26. Vikr. 68,7. 8. Prab. 7,5. — 2) *Antilope* Çabdak. im ÇKDr.

सुनयश्री und °मित्र m. N. pr. zweier Männer Târan. 261.

सुनस 1) adj. *mit einer schönen Nase versehen* MBh. 1,723. R. 6,8,1. वदन, वक्त्र, मुख MBh. 3,15688. Bhâg. P. 3,8,27. 10,46,19. शिरस् MBh. 3,16487. 4,1047. 6,3908. 7,1363. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,338 (VP. 184).

सुनक्ष m. N. pr. eines Sohnes des Ǵahnu Hariv. 1423. सुमक्ष die neuere Ausg.

सुनाकृत m. *Curcuma Zerumbet Roxb.* Çabdak. bei Wilson. सुनाकृत ÇKDr. nach ders. Aut.

सुनाग m. N. pr.; s. सौनाग.

सुनाथ adj. *eine gute Zuflucht bildend* AV. 12,3,27.

सुनादक (6. सु + ना°) m. *Muschel* Râǵan. 13,124.

सुनाभ 1) adj. *mit einer schönen Nabe versehen:* चक्र MBh. 3,178. 6,2596. 10,625. Verz. d. Oxf. H. 11,b,17 v. u. धनुस् *mit einem schönen Mitteltheil —, mit einer schönen Griffstelle versehen* R. 1,33,12. — 2) m. a) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. Gorr. 1,31,7. — b) N. pr. α) verschiedener Personen: ein Rathgeber des Varuṇa MBh. 2,380. ein Sohn des Dhṛtarâshṭra 1,4544. 6,3899. ein Bruder des Vaǵranâbha Hariv. 8761. 8908. — β) eines Berges MBh. 2,413. = हिरण्यनाभ, मैनाक Trik. 2,3,2. H. 1028. R. 5,7,36. 39. 55,42. — 3) wohl n. = चक्र *Rad, Discus* Bhâg. P. 3,3,6. 13,31. 19,5. 9,5,6.

सुनाभक m. = सुनाभ 2) a) R. 1,30,5.

सुनाभि adj. *mit guter Nabe versehen* AV. 4,12,6.

सुनाभ्य adj. Verz. d. Oxf. H. 49,b,34 wohl nur fehlerhaft für सुनाभ; vgl. 11,b,17 v. u.

सुनामद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages* Vahni-P. im ÇKDr.

सुनामन् 1) adj. *einen guten Namen führend* AV. 8,6,4. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. शुभ्रादि zu 123. ein Sohn des Suketu MBh. 1,6989. des Ugrasena 2,598. 7,188. Hariv. 2028. 4778. 9098. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,23. des Vainateja MBh. 5,3587. ein Wesen im Gefolge Skanda's 9,2561. ein Daitja Hariv. 12696. सुमनस् die neuere Ausg. — 3) f. सुनाम्नी N. pr. einer Tochter Devaka's und Gattin Vasudeva's Hariv. 1948. 2027. — Vgl. सौनामि, सौनामेय.

सुनायक m. *ein guter Führer* u. s. w., f. सुनायिका P. 7,3,46, Vârtt., Schol.

सुनार m. 1) *Hundemilch* (शुनीस्तन्य). — 2) *Schlangenei.* — 3) *Sperling* H. an. 3,620. Med. r. 238. — Statt सुनारफाणिकारी Ind. St. 8,165 ist nach Kern पुना रेफलकारि zu lesen.

सुनालक (von 6. सु + नाल) m. *Agati grandiflora* Çabdak. im ÇKDr.

सुनास adj. (f. आ) *eine schöne Nase habend* Bhâg. P. 3,20,30. 4,8,45. 24,15. 25,22. सुनासाक्षिभ्रुवाणि मुखानि MBh. 3,2197.

सुनासिक 1) adj. dass. Bhâg. P. 4,24,46. — 2) f. सुनासिका *Leea hirta Banks* (काकनासा) Râǵan. im ÇKDr.

सुनासीर s. शुनासीर. pl. (ed. Bomb. शु°) Bez. *bestimmter Götter* Bhâg. P. 4,7,7.

सुनिक m. N. pr. eines Ministers des Ripuñǵaja VP. 466 (vgl. Verz. d. Cambr. H. 7,10), der gedr. Text शुनक.

सुनिकृष्ट adj. *sehr niedrig, — gemein:* योनि MBh. 1,3067.

सुनिखात adj. *tief gegraben* Vjutp. 163.

सुनिखिलम् adv. *vollständig:* तच्च श्रुत्वा सु° Hariv. 7034.

सुनितम्बिनी s. u. नितम्बिन् 1).

सुनिद्र adj. *gut schlafend* Spr. (II) 4427.

सुनिद्रा f. *ein guter Schlaf:* °जननी नृणाम् Pańkar. 2,8,8.

सुनिधि m. *eine gute Stätte:* सुनिर्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः R̥V. 3,29,12. nach Sâj. instr.

सुनिनद adj. *wohlklingend* Kir. 5,27.

सुनिभृतम् adv. *ganz im Geheimen* Hit. 21,8. 73,16.

सुनिमय adj. etwa *leicht zu vertauschen* P. 6,1,50, Vârtt., Schol.

सुनियत adj. *der sich gut zügelt:* वाचा so v. a. *die Rede unterdrückend* MBh. 3,16695.

सुनिरज adj. *leicht auszutreiben* R̥V. 1,10,7.

सुनिर्वापित s. u. वापय् mit नि.

सुनिरूहण n. *ein gutes Ausleerungsmittel* Çârṅg. Saṁh. 3,6,8.

सुनिर्णिक्त s. u. निज् mit निस्.

सुनिर्मथ m. *richtige Ausreibung* (des Feuers) R̥V. 3,29,12.

सुनिर्मल adj. *überaus rein* Açokâvad. 20.

सुनिर्मित m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 68,1. 378,6.

सुनिर्यास adj. *gutes Harz gebend;* f. ई *eine best. Pflanze,* = जिङ्गिनी Bhâvapr. im ÇKDr.

सुनिशित adj. *gut gewetzt, — geschärft* MBh. 5,7155. 6,3342.

1. सुनिश्चय m. *ein fester Entschluss* R. 7,19,3.

2. सुनिश्चय adj. (f. आ) *vollkommene Gewissheit über Etwas habend* Kathâs. 21,127.

सुनिश्चल adj. *ganz unbeweglich* Açokâvad. 25.

सुनिश्चित 1) adj. *fest entschlossen, — beschlossen, — stehend* H. 1401. Halâj. 2,247. स्थितं मनः शत्रुवधे सुनिश्चितम् R. 3,28,10. सुनिश्चितां मतिं कृत्वा पश्चाद्ये R. Schl. 1,8,3. °म् adv. *ganz sicher* Spr. (II) 6192. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. H. ç. 80 (सुनि° die Hdschr.).

सुनिश्चितपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 4,183.

सुनिषण्ण m. und n. (nämlich शाक) = सुनिषण्णक Trik. 2,4,33. H. an. 4,255. Med. n. 120. r. 266. Suçr. 2,471,17.

सुनिषण्णक m. und n. (nämlich शाक) *Marsilea quadrifolia* (ein als Gemüse gebrauchter Wasserfarn) AK. 2,4,5,14. Râǵan. 4,50. Káraka 1,27. Suçr. 1,72,3. 73,9. 157,21. 221,3. 11. 2,342,20 (n.). Vâgbh. 1,6, 73. Kakradatta 75.

सुनिष्क adj. *mit schöner Kette oder schönen Ringen geziert* R̥V. 4, 36,4. 7,56,11.

सुनिष्टप्त adj. *stark erwärmt, ganz flüssig gemacht:* घृत Hariv. 8440. *ganz gar gemacht:* तं मृगं सुशृतं कृत्वा सुनिष्टप्तं च R. Gorr. 2,56,25.

सुनिष्ठित s. u. स्था mit नि.

सुनिष्ठुर adj. *sehr rauh, — hart:* वाक्य MBh. 7,7477.

सुनिस्त्रिंश (6. सु + नि°) m. *ein schönes Schwert* MBh. 6,5639.

सुनीत 1) adj. *a) gut geführt, — geleitet* (eig. und übertr.): चमूः । बलमुख्यैः सुनीता MBh. 2,197. अर्थ Spr. (II) 2079. कर्मन् 5557. नयाः 6868. — *b) gut gebahnt:* शिवः पन्थाः सुनीतो ऽत्र मया पूर्वतरं कृतः MBh. 2,1423. = सुनीतिसहित Nilak. — *c) von guter Führung, — gutem Benehmen:* पापं हन्ति पुनीतानां (so beide Ausgg.) पदमाप्नोति सो ऽक्षरम् MBh. 12,11074. पुनीतानां नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यत इति स्मृतेर्ज्ञानेन पवित्राणां सांख्यानामित्यर्थः Nilak. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Subala, VP. 4,23,8. — 3) n. *gutes —, kluges Benehmen, Klugheit* (Gegens. अपनीत) MBh. 6,585. Spr. (II) 398. 7073. R. 3,46,11.

1. सुनीति und सुनीति f. 1) *gute Führung, richtige Leitung:* सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनम् R̥V. 2,23,4. 10,63,13. TBr. 1,4,8,6 (instr.). R̥V. 6,45, 4. 8,49,11. — 2) *kluges Benehmen, Klugheit* H. an. 3,314. Med. t. 173. Mâlav. 10,14. Kathâs. 19,57. Daçak. 86,6. 7.

2. सुनीति und सुनीति 1) adj. *gut führend* R̥V. 10,78,2. 6,47,7. Kauç. 135. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vidûratha Mârk. P. 146,10. — 3) f. N. pr. einer Gattin Uttânapâda's und Mutter Dhruva's Trik. 1,1,96. H. an. 3,314. Med. t. 173. Bhâg. P. 4,8,8. 15.

सुनीथ P. 6,2,144, Schol. 1) adj. *a) gute Leitung gewährend:* Âditja R̥V. 3,8,8. 5,67,4. रुद्रासुर्ये 2,8,2. Sonne 1,35,7. 10. 62,13. 6,51,11. 10,47,2. — *b) gute Führung geniessend:* सुनीथो घा स मर्त्यो यं मरुतः पान्ति R̥V. 8,46,4. — *c) sich gut betragend,* = धर्मशील Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,2. — 2) m. *a) ein Brahmane* Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — *b)* N. pr. verschiedener Personen R̥V. 5,79,2. MBh. 1,2188 (schützt vor Schlangen). 2,297. Hariv. 1750 (verdorben). Kâpaṭava Ind. St. 4, 372. ein Sohn Kr̥shṇa's Hariv. 9186. = Çiçupâla 5888. fg. MBh. 1,7019. 7051. 2,1410. ein Sohn Saṁnati's (Saṁtati's) Hariv. 1592. VP. 462. Bhâg. P. 9,17,8. Sushena's 22,40. VP. 400. Verz. d. Oxf. H. 40,b,13. Subala's (vgl. सुनीत) Bhâg. P. 9,22,47. ein Dânava Kathâs. 45,48. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Mr̥tju's (*des Todesgottes*), Gattin Aṅga's und Mutter Vena's, MBh. 12,2214. Hariv. 293. VP. 99. Bhâg. P. 4,13,18. 24. 14,2. st. dessen सुनीथकन्या Hariv. 74.

सुनील 1) adj. *dunkelblau.* — 2) m. *Granatbaum* Râǵan. 11,76. — 2) f. आ *gemeiner Flachs* Râǵan. 16,74. = चणिका 8,147. *Clitoria ternatea* Lin. und = शरतोत्पल (?) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* ebend.

सुनीलक m. 1) *Eclipta prostrata Roxb.* (mit den Blättern färbt man *tief dunkelblau*) Râǵan. 4,140. *ein der Terminalia tomentosa ähnlicher Baum* 9,140. — 2) *Sapphir* Râǵan. 13,182.

सुनु adj. n. zum m. f. सुनौ *mit einem schönen Schiffe versehen* Vop. 3,96.

सुनृप m. *ein guter Fürst* Kâlakakra 1,41.

सुनेतर् (6. सु + ने°) m. Bez. eines der 16 R̥tviǵ Hariv. 11363. sonst उन्नेतर्.

सुनेत्र gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) adj. *einen guten Führer habend* oder *schönäugig.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhr̥tarâshṭra MBh. 1,3749. des Vainateja 5,3587. des 13ten Manu Hariv. 489. Mârk. P. 94,31. des Suvrata VP. 465, N. 13. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 390,5. eines Kakravâka Hariv. 1217. — 3) f. आ Bez. einer der neun Tushṭi im Sâṁkhja Tattvas. 39. — Vgl. सौनेत्र.

सुनेत्राधिपति m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुनौ f. *ein gutes Schiff* VS. 21,7. — Vgl. सुनु.

सुन्द m. *unter den Namen* Vishṇu's MBh. 13,7034. N. pr. eines

Asura 1,7621. fgg. Hariv. 218. R. 1,26,26. 27,7 (28,7 Gorr.). R. Gorr. 1, 23,24. 3,48,49. Spr. (II) 3061. 5511. Kathâs. 15,125. VP. 147, N. 1. eines Affen R. ed. Bomb. 6,41,3. — Vgl. उप°, देव°, नि°.

सुन्दर 1) adj. (f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. आ verdächtig) schön AK. 3,2,1. 3,4,24,163. H. 1445. Med. r. 239. Halâj. 4,4. Personen Spr. (II) 7407. Râǵa-Tar. 5,76. Pańkar. 1,3,27. fem. MBh. 3,2085. 15583 (अति°). R. 7,5,34. Vishṇu MBh. 13,7034. °त्रिविक्रम Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4,1. 12, Çl. 48. सुन्दर voc. Kathâs. 13,107. 18,219. Bhâg. P. 9,14,20. सर्वाङ्गसुन्दरी Kathâs. 28,73. 32,103. सर्वाङ्गसुन्दरा (!) Z. d. d. m. G. 14,560,19. °सर्वाङ्ग Pańkat. 184,14. भ्रू Bhâg. P. 4,24,46. 5,18,16. भुज 25,7. मुख 7,4,11. अधर (सुन्दरतर) 3,15,44. भृङ्गीसंगीत° (वासवेश्मन्) Kathâs. 22,103. निराडम्बर° (विडम्बेश्वर) Râǵa-Tar. 2,125. स्वभावसुन्दरं वस्तु Spr. (II) 7297. हास Bhâg. P. 1,11,10. गिर् Spr. (II) 6452. घनि° Pańkar. 1,7,3. अमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं (°रीयं?) राजतरंगिणी Râǵa-Tar. 1,24. अमृतास्वाद° (वासर) Kathâs. 34,130. जाति so v. a. edel Spr. (II) 2199. स्वाचारैः कति सुन्दराः 6110. न त्वया सुन्दरं कृतम् so v. a. gut, recht Pańkat. 130,4. 164,11. यदि मम मृत्युर्भविष्यति तदपि सुन्दरतरमेव 47,18. 88,15. तदसुन्दरम् nicht gut, — richtig Kull. zu M. 4,222. — 2) m. a) = तिलक Clerodendron phlomoides (nach Watson) Râǵan. 10,43, vulgo सुँदरी Subhabodha im ÇKDr. — b) ein Palast von bestimmter Form; s. u. सुनन्द 1) a). — c) der Liebesgott Çabdârthak. bei Wilson. — d) N. pr. verschiedener Personen Burnouf, Intr. 432. ein Fürst LIA. 2,25. ein Sohn Pravîrasena's VP. 4,24,42. ein Autor Verz. d. Oxf. H. 137,b, No. 269. 385,b, No. 492. Haeb. Anth. 236. Notices of Skt Mss. 1,250. ein Schlangendämon Vjutp. 86. — 3) f. ई ein schönes Weib und Weib überh. AK. 2,6,1,4. H. 505. an. 3,619. Med. Halâj. 2,326. Spr. (II) 1425. 1584. Varâh. Bṛh. S. 103,13. Râǵa-Tar. 1,254. वर° Kaurap. 22. सुन्दरि voc. R. 3,52,29. Çâk. 38,18. 39,20. 107,9. Mâlav. 41,14. Spr. (II) 1516. Çuk. in LA. (III) 36,19. अन्तःपुर° Ragh. 16,59. Sâh. D. 33,20. मन्त्रासुर° Kathâs. 29,34. त्रैलोक्य° (voc.) 30,64. भुचर° 109,152. नृप° Râǵa-Tar. 6,133. विद्याधर° Kumâras. 1,7. सर्वासुरेन्द्र° Verz. d. Oxf. H. 139,b,4. पिक° Kuckucksweibchen Z. d. d. m. G. 27,76. — b) eine best. Pflanze H. an. Med. (तनु fehlerhaft für तैल). Solanum indicum Râǵan. 4,136. Gelbwurz Çabdak. im ÇKDr. — c) ein best. Metrum Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVIII,3). — d) eine best. Gottheit, = त्रिपुरसुन्दरी Tantrasâra im ÇKDr. °भवन Râǵa-Tar. 5,100. Verz. d. Oxf. H. 94,b,25. 99,b,35. als Verfasserin mystischer Gebete bei den Tântrika 101,b,6. N. pr. einer Fee (योगिनी) Tantrasâra im ÇKDr. — e) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 10,144. 45,336. 49,205. 57,75. Lalit. ed. Calc. 331,15. eine Tochter Çvaphalka's Hariv. 1918. 2088. Vaiçvânara's VP. 147, N. 7. Gattin Mâljavant's R. 7,5,34. — 4) n. Bez. des 5ten Buches im Râmâjaṇa R. Gorr. 1,4,75. 93. im Adhjâtmarâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 29,b,17. — Vgl. दिव्य°, पुण्य°, रतिल°, राम°, रूप°, लोक° (in der ersten Bed. auch MBh. 3,15585), वत्र°, शिव°, सर्वाङ्ग°, सार°, सारण°, सिद्धान्त°, सुर°, सुरलोक°, सौन्दर्य.

सुन्दरक (von सुन्दर) 1) adj. recht schön. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 20,117. Daçak. 67,14. — 3) °रिका a) N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 265 (35). — b) °तीर्थ N. pr. eines Tirtha

MBh. 3,8035. °ह्रद desgl. 13,1707. — Vgl. ग्रीष्म°, कलिसुन्दरिका.

सुन्दरग्रामान्तमुनि m. N. pr. eines Autors Haeb. 112.

सुन्दरता (von सुन्दर) f. Schönheit: रूपे Spr. (II) 3129. सर्वाङ्ग° Kaurap. 20.

सुन्दरदेव m. N. pr. zweier Autoren Haeb. 17. 200. Verz. d. B. H. No. 648. Notices of Skt Mss. 1,102. 113.

सुन्दरनन्द m. N. pr. eines Mannes Vjutp. 32. Lalit. ed. Calc. 164, 16. fgg. 175,14. fgg. Hiouen-thsang 1,313. — Vgl. सुन्दरानन्द.

सुन्दरपाण्ड्यदेव m. N. pr. eines Fürsten Z. d. d. m. G. 27,101. सुन्दरवीरपाण्ड्य v. l.; vgl. LIA. 2,25. 110.

सुन्दरपुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 51,15. 52,4. °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30,a,16. Mack. Coll. 1,89.

सुन्दरंमन्य adj. sich für schön haltend Daçak. 85,12.

सुन्दरवंश m. pl. N. pr. eines Volkstammes MBh. 5,2731.

सुन्दरवती (von सुन्दर) f. N. pr. eines Flusses LIA. 1,103.

सुन्दरवर्ण m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16.

सुन्दरवीरपाण्ड्य s. सुन्दरपाण्ड्यदेव.

सुन्दरशुक्ल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 384,a, No. 473.

सुन्दरसेन m. N. pr. eines Prinzen Kathâs. 101,46.

सुन्दरर्षि m. N. pr. eines Fürsten Târan. 263.

सुन्दरानन्द m. N. pr. zweier Personen Colebr. Misc. Ess. 2,57. Schiefner, Lebensb. 236 (6). — Vgl. सुन्दरनन्द.

सुन्दरारण्य n. N. pr. eines Waldes: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30, a,16. Mack. Coll. 1,89.

सुन्दरीतापनी f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,250. 252. 471. Weber, Râmat. Up. 271. °तापिनी Verz. d. Oxf. H. 390,b, No. 35.

सुन्दरीदेवी f. N. pr. einer Fürstin Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 42.

सुन्दरीशक्तिदान n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,272. °स्तोत्र 221.

सुन्दरेश्वर m. eine Form Çiva's Mack. Coll. 1,89. 91. LIA. 2,24. fg. 110.

सुन्न m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,895. 952.

सुन्वत् m. (nom. सुन्वान्) N. pr. eines Sohnes des Sumantu Bhâg. P. 12,6,75. सुन्वान Verz. d. Oxf. H. 55,a,38.

सुन्वान s. सुन्वत्.

सुपक्व 1) adj. vollständig gar, ganz reif (eig. und übertr.) AV. 5,29, 6. Suçr. 1,161,9. Spr. (II) 5943. Pańkar. 1,6,37. Bhâg. P. 1,8,40. योग 3,15,7. — 2) m. eine Mango-Art Çabdak. im ÇKDr.

सुपक्ष adj. schöngeflügelt AV. 13,2,2.

सुपक्ष्मन् mit schönen Augenwimpern versehen Varâh. Bṛh. S. 42,10.

सुपङ्क m. n. guter Lehm Spr. (II) 6588.

सुपतन adj. gut fliegend zur Erklärung von सुपर्ण Nir. 3,12. 4,3.

सुपति m. ein guter Gatte Hariv. 4833.

1. सुपत्त्र n. schönes Blatt, Bez. des Blattes der Laurus Cassia Çabdak. im ÇKDr.

2. सुपत्त्र 1) adj. schöne Flügel oder Blätter habend. — 2) m. a) ein best. mythischer Vogel Mârk. P. 1,23. — b) eine Schilfart (पडियाल) Râǵan.

8,136. angeblich *Helianthus annuus* 4,176. — 3) f. ञा *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. *Glycine debilis* 19. *Prosopis spicigera* 8,34 = हृ-द्रजटा 3,67. *Beta bengalensis* Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई = गङ्गापत्त्री Râǵan. 10,166.

सुपत्त्रक 1) m. *Moringa pterygospermum* Râǵan. 7,26. — 2) f. सुपत्त्रिका *Glycine debilis* Râǵan. 4,17. = जतुका *eine best. Schlingpflanze* 3,114.

सुपत्त्रित adj. *schön mit Federn besteckt:* बाण Hariv. 16314. so ist wohl auch MBh. 8,4246 st. सुपत्त्रिस zu lesen.

सुपत्नी (von 6. सु + पति) adj. f. *einen guten Gatten —, Herrn habend:* रोदसी R̥V. 6,8,7. अ॒यन्न॑कृष्णोदु॒षस॑: सु॒पत्नी॑: 44,23. मा॒ना॑रिचिधवा॑: सु॒प॒त्नी॑: 10,18,7. AV. 11,1,14. VS. 20,40. TS. 1,1,10,1. 3,3,6,1. Indrâṇî TBr. 2,4,2,7.

सुपथ् u. s. w. = सुपथ gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. nom. सुपन्थास् AK. 2,1,16. H. 984. Spr. (II) 7434. — Vgl. सौपथ्य.

सु॒पथ॑ 1) n. (in der späteren Sprache m.) *guter Pfad, gangbare Strasse* Çabdar. im ÇKDr. R̥V. 1,25,12. 42,7. नयं॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् 189,1. 6,64,1. सु॒गोत ते॑ सु॒पथा॑ पर्व॑तेषु 4. 8,86,13. 10,44,2. Nir. 12,42. *der Weg des Rechten:* विषयाकृष्यमाणा हि तिष्ठन्ति सुपथे कथम् Kathâs. 20,192. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 154,a,17. fg.

सुपथिन्तर compar. zu सुपथिन् P. 8,2,17, Schol.

सु॒पथ्य॑ 1) adj. *leicht gangbar; sehr zugänglich.* — 2) f. ञा = श्वेतचिल्ली *eine Spinatart* Râǵan. 7,127. — 3) n. *ein gangbarer Pfad* VS. 18,11.

सु॒प॑द् adj. nom. सुपाद्, f. सुपदी P. 5,4,140. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139. Vop. 3,145. fg. 6,31. *schön —, schnellfüssig:* Saramâ R̥V. 3,31,6.

सुपद n. 1) *ein schönes Wort* MBh. 3,16798. — 2) *das Wort* सु VS. Prât. 4,21. 186. 188.

सुपद्म 1) m. Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 176,b, No. 401. 192,a, 25. Verz. d. Kop. H. 102,a. Colebr. Misc. Ess. 2,47. 56. °धातुपाठ, °परिशिष्ट, °मकरन्द 47. — 2) f. ञा *eine best. Wurzel,* = वचा Çabdar. im ÇKDr.

सुपत्म॑नि f. *guter —, rascher Flug:* सु॒पत्म॒नी पे॑तथु॒: क्षोद॑सो म॒हः R̥V. 1,185,5. nach R̥V. Prât. 7,15 Dehnung von °नि; ist wohl als instr. zu fassen.

सु॒प॑यस् adj. P. 6,2,117, Schol. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,222 (सु॑° Aufrecht).

सुपरमलुरिता f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 4,32.

सुपराक्रम adj. *überaus mächtig, — gewaltig* Hit. 4,44. सपराक्रम MBh. 1,5996.

सुपरि gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. Bildung eines Hypokoristikons von einem mit सुपरि beginnenden Namen P. 5,3,84. — Vgl. सौपर्य.

सुपरिक m. Hypokoristikon von सुपरिदत्त u. s. w. P. 5,3,84, Schol.

सुपरिदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Schol.

सुपरिपूजित adj. *hoch geehrt* Vjutp. 168.

सुपरिपूर्ण adj. *sehr voll* Vjutp. 12.

सुपरिभाष adj. (f. ञा) etwa *mit schönen Erläuterungen, Nutzanwendungen versehen:* कथा: Verz. d. Oxf. H. 47,a,41 v. u.

सु॑परिय und सुपरिल॑ m. Hypokoristika von सुपरिदत्त u. s. w. P. 5,3,84, Schol.

सु॑परिविष्ट (विष्) adj. *wohl zugerüstet* VS. 6,13.

सुपरिव्राज् m. *ein anständiger Mönch* Varâh. Bṛh. S. 51,20.

सुपरिशुद्ध adj. *sehr rein* Vjutp. 26.

सुपरिश्रान्त adj. *sehr ermüdet* MBh. 3,2535.

सुपरीक्षण n. *genaue Prüfung, — Untersuchung* Kâm. Nîtis. 4,2.

सुपरीक्षित adj. *genau geprüft, — untersucht* M. 7,60. 217. Kâm. Nîtis. 7,36. Spr. (II) 405.

सुपरुष adj. *überaus rauh:* वायु Varâh. Bṛh. S. 27,3.

सु॒प॒र्ण॑ 1) adj. (f. ई) a) *schön geflügelt:* पु॒नान इ॑न्द्रो कृ॒त्रि॒मः सु॒प॒र्ण्य॑: (oder *Adlerweibchen*) R̥V. 9,86,37. उ॒षस॑: 10,88,19. = रात्रय: Nir. 7,31. — b) *schöne Blätter habend.* — 2) m. a) *ein best. grosser Vogel, Raubvogel: Adler, Geier* (nach H. an. und Med. = स्वर्णचूड); später (schon bei Manu) *ein mythischer Vogel;* wird mit Garuḍa, dem Vehikel Vishṇu's, identificirt (Garuḍa ist aber auch König der Suparṇa). AK. 1,1,1, 25. H. 231. an. 3,231. fg. (सुपर्ण: st. सुवर्ण: zu lesen). Med. ṇ. 85. Halâj. 1,30. Gaṇâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,22. हं॒सा: सु॒प॒र्णा: श॒कु॒ना वयां॑सि AV. 12,4,51. मा त्वा॑ श्ये॒न उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्ण: R̥V. 2,42,2. 1,164, 20. bringt zu den Menschen den Soma 4,26,4. 8,89,8. 9,48,3. 85,11. 86,24. श्ये॒नस्य॑ पु॒त्र: 10,144,4. Ait. Br. 4,20. 6,14. सु॒प॒र्णं व॑स्ते *kleidet sich als Vogel* R̥V. 6,75,11. Nir. 9,19. वय॑: सु° R̥V. 10,73,11. AV. 1, 24,1. 2,27,2. 30,3. 4,6,3. 20,3. VS. 12,4. 17,72. मध्व॑तु 24,25. 34. 37. Çat. Br. 6,1,2,35. 14,6,8,2. TS. 7,5,8,5. Çâṅkh. Br. 18,4. यक्षरक्ष:पिशाचांश्च गन्धर्वाप्सरसो ऽसुरान्। नागान्सर्पान्सुपर्णांश्च पितॄणां च पृथग्गणान्॥ M. 1,37. 3,196. 12,46. MBh. 3,11646. सुपर्णानां पक्षिणां पन्नगाशिनाम् 5,3586. 7,2572. 12,1315. 13,1373. 16,62. Hariv. 225. 11850. R. 1,39,14. 2,25,31. R. Gorr. 2,25,27. 117,9. 3,33,20. 35,91. 39,15. 29. 43,20. 44,18. 4,18,23. 5,22,29. Ragh. 10,62. VP. 149. Mârk. P. 22,50. Bhâg. P. 3,1,39. 3,3 (so v. a. *wie ein zweiter* Garuḍa). 5,40. 21,22. 28,24. 4,1,24. 18,24. 5,24,6. 8,4,49. 5,29. 18,9. 10,17,1. 11, 11,6. so heissen die Açvin R̥V. 4,43,3. MBh. 1,722. Bildlich insbesondere α) *die Sonne als Vogel* Naigh. 5,4. Nir. 10,45. R̥V. 1,35,7. दि॒व्य 164,46. 5,47,3. अ॒रु॒षा 10,30,2. 55,6. 114,4. 123,6. 149,3. AV. 7, 41,2. du. *Sonne und Mond* R̥V. 10,114,3. — β) *der Mond* R̥V. 1,105, 1. 164,52. 9,71,9. daher auch = सोम 86,1. 97,33. 10,114,5. — γ) *Wolken* R̥V. 1,164,47. — Drei Suparṇa (vgl. त्रि°) AV. 5,28,8. 18, 4,4. — Nach den Commentatoren so v. a. रश्मि Naigh. 1,5. Nir. 4,3. 7,24. so v. a. अश्व (wol auch *Sonne*) Naigh. 1,14. — b) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* MBh. 7,795. fg. — c) personificirt als angeblicher R̥shi TS. 4,3,8,2. Kâṭh. 39,7. MBh. 12,13566. fgg. Verfasser von Vâlakh. 11. mit dem patron. Târkshjaputra Verfasser von R̥V. 10,144. unter den Devagandharva MBh. 1,2550. 9555. ein Asura 2672. — d) N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,4. — e) = n. *ein best. Abschnitt vedischer Verse:* य: सुपर्णो यजुर्नाम छन्दोगात्रस्त्रिवृच्छिरा: MBh. 12,1632. — f) *Cassia fistula Lin.* H. an. Med. — 3) f. ञा a) *die Mutter* Garuḍa's H. an. Med. Bhâg. P. 6,6,22. nach Sâj. die Mutter von Prâǵâpatja Âruṇi Suparṇeja Ind. St. 2,96. — b) *Lotuspflanze, Lotusteich* H. an. Med. — 4) f. ई a) unbestimmte Personification neben Kadrû TS. 6,1,6,1. Çat. Br. 3,2,4,1. 6,2,2. fgg. Kâṭh. 23,10. = गरुडी MBh. 3,14308. fgg. — b) N. einer Zunge des Agni Gṛhjas. 1,22. — c) *eine*

best. Schlingpflanze, = पलाशी Râǵan. 3,133. = रेणुका (vgl. सुपर्णिका) 6,114 (v. l. सपर्णी). — 4) n. ein best. Abschnitt vedischer Verse (103 an Zahl) Çâṅkh. Çr. 9,20,14. सु° Ind. St. 3,276. N. eines Sâman 244,a. — Vgl. त्रि°, मह्या°, सौपर्ण, सौपर्णेय.

सुपर्णक 1) m. Alstonia scholaris Gaṭâdh. im ÇKDr. Râǵan. 12,25. Cassia fistula Lin. Ratnam. 21 falsch für सुवर्णक. — 2) f. सुपर्णिका Glycine debilis Râǵan. 4,17. = स्वर्णजीवन्ती 3,30. = पलाशी, रेणुका und वाकुची Râǵan. im ÇKDr.

सुपर्णकुमार m. pl. eine best. Klasse von Göttern bei den Gaina H. 90.

सुपर्णकेतु m. Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Halâj. 1,22. MBh. 3,12330. Bhâg. P. 3,33,37.

सुपर्णचित् adj. als Suparṇa geschichtet VS. 27,45. Çat. Br. 5,7,2,8.

सुपर्णाचित्य adj. dass. Verz. d. B. H. No. 259.

सुपर्णयातु m. best. Dämonen der Gattung Jâtu ṚV. 7,104,22.

सुपर्णराज m. Bez. Garuḍa's R. 5,3,63.

सुपर्णसद् adj. auf dem Suparṇa sitzend TS. 4,4,2,1.

सुपर्णसुवन adj. wo die Adler nisten: गिरि AV. 5,4,2.

सुपर्णाख्य (सुपर्ण + आख्या) m. Mesua Roxburghii Trik. 2,4,20.

सुपर्णाध्याय m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 95 fgg.

सुपर्णिन् (!) m. = सुपर्ण = गरुड Burnouf, Intr. 330.

सुपर्णीतनय m. metron. Garuḍa's Halâj. 1,20.

सुपर्णेय m. metron. von Suparṇâ (nach Sâj.) Ind. St. 2,95. — Vgl. सौपर्णेय.

सुपर्यवसित adj. glücklich zu Ende geführt Spr. (II) 3691. MBh. 12,2078. सुपर्यवसितार्थ vollkommen vertraut mit Etwas 7387.

सुपर्यास adj. recht geräumig: गृह M. 7,76.

सुपर्याशीर्दत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 1, Schol.

सुपर्वण adj. = सुपर्वन् hoch gefeiert MBh. 13,1233. Nîlak. fasst सुपर्वणा: als gen.

सुपर्वत m. N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11537.

सुपर्वन् P. 6,4,174, Vârtt. 1. 1) adj. P. 4,1,12, Schol. a) mit schönen Knoten versehen: Pfeil R. 5,23,49. — b) hochgefeiert, berühmt Kâm. Nîtis. 1,4. Journ. of Am. Or. S. 6,518 (of good progeny Hall). 7,12, Çl. 47 (deity Hall). — 2) m. a) Rohr, Bambusrohr Trik. 3,3,272. H. an. 3,436. Med. n. 225. Hâr. 108. — b) Pfeil. — c) Rauch Trik. H. an. Med. — d) eine Gottheit AK. 1,1,1,2. Trik. H. 88. H. an. Med. Halâj. 1,4. — e) = पर्वन् H. an. Med. — f) N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Hariv. 11543. eines Sohnes des 10ten Manu Mârk. P. 94,16. Antariksha's VP. 463, N. 14. — Vgl. सौपर्व.

सुपर्वा f. = श्वेतदूर्वा Râǵan. 8,112.

सुपलायित n. ein Fliehen zu rechter Zeit Spr. (II) 7121.

सुपलाश adj. schön belaubt ṚV. 10,43,4. 135,1. Nir. 12,29.

सुपवि adj. mit guter Radfelge versehen: Wagen AV. 4,12,6.

सुपवित्र n. ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX,9).

सुपाकक adj. f. सुपाकिका P. 7,3,46, Vârtt., Schol.

सुपाकिनी f. eine der शटी verwandte Pflanze (गन्धपत्त्रा) Râǵan. 6,233.

सुपाक्य n. eine Salzart Râǵan. 6,98.

सुपाञ्चालक adj. Schol. zu P. 7,3,12 und zu 1,1,72, Vârtt. 11. Vop. 7,2. 18.

सुपाणि adj. schönhändig: Mitra-Varuṇa ṚV. 1,71,9. 3,56,7. die Açvin 1,109,4. Savitar 3,33,6. 7,45,4. VS. 11,63. eine geschickte Hand habend: Tvashṭar ṚV. 3,54,12. 7,34,20.

सुपात्र 1) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — 2) n. a) ein schönes Gefäss Pańkar. 3,7,30. — b) eine (insbes. zum Empfang einer Gabe) sehr würdige Person Spr. (II) 2751. 3841. 4256. 5792. 6002. 7189. Praçnottaram. 29 in Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 111. Bhâg. P. 7,14,41.

सुपान adj. bequem —, leicht zu trinken P. 3,3,128, Schol. Vop. 26,198.

सुपानान्न n. sg. schöne Getränke und Speisen Varâh. Bṛh. S. 52,6.

सुपामन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

सुपार adj. (f. आ) 1) leicht zu überschreiten: Flüsse ṚV. 3,33,9. 7,18, 5. — 2) leicht zu ertragen: गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे सुपारम् ṚV. 3,50,3. — 3) leicht vorübergehend: Regen ṚV. 1,152,7. — 4) glücklich hinüberbringend, zum Erfolg führend: भवा सुपारो अतिपारयो नः ṚV. 6,47,7. सुपार: सुन्वतः सखा 1,4,10. 8,13,2. 3,39,8. धी TS. 1,2,2,1 (सुतीर्था VS.). — 5) Bez. einer der neun Arten von Tushṭi im Sâṁkhja Tattvas. 39.

सुपारक्षत्र adj. der sein Gebiet leicht bemeistert: Varuṇa ṚV. 7,87,6.

सुपारग m. unter den 34 Ǵâtaka Çâkjamuni's Vjâsa beim Schol. zu H. 233. Ǵâtakamâlâ 34. zerlegt sich in 6. सु + पारग.

सुपाराय adj. leicht zu lesen, — studiren Hariv. 12107.

1. सुपार्श्व m. n. eine schöne Seite, — Rippengegend: कटी सुपार्श्वे MBh. 2,907.

2. सुपार्श्व 1) adj. (f. आ) schöne Seiten, — Seitentheile habend: धनुस् MBh. 4,1326. गदा 5,2041. — 2) m. a) Ficus infectoria Râǵan. 11,125. Dhanv. 5,43. — b) N. pr. α) verschiedener Männer Hariv. 9204. ein Fürst MBh. 1,2665. 5,77. ein Sohn des Rukmaratha Hariv. 1079. des Çrutâju VP. 390. des Dṛḍhanemi 453. Bhâg. P. 9,21,27. fg. N. pr. des 7ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 27. — β) eines Râkshasa R. 6,69,11. 7,5,39. 6,93,58 (ed. Bomb.). — γ) eines mythischen Vogels, Sohnes des Sampâti, R. 4,61,34. 50. — δ) eines Berges MBh. 2,1081. Golâdhj. Bhuvanak. 32. VP. 168. Verz. d. Oxf. H. 39,b,9. Mârk. P. 54,20. fg. 56,16. Bhâg. P. 5,16,12. 23. Pańkar. 1,10,47.

सुपार्श्वक m. 1) Ficus infectoria AK. 2,4,2,23. — 2) N. pr. a) eines Sohnes des Citraka Hariv. 1920. 2088. — b) eines Sohnes des Çrutâju Bhâg. P. 9,13,23. — c) des 3ten Arhant's in der zukünftigen Utsarpiṇî H. 53.

सुपाव adj. gut sich läuternd: Soma TS. 7,5,20,1.

सुपाश adj. etwa eine schöne Schlinge führend: Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 132,b,4 v. u.

सुपाशी f. eine tüchtige Schlinge AV. 3,11,8.

सुपिङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ज्योतिष्मती Râǵan. 3,70. = जीवन्ती 26. — Vgl. सौपिङ्गल.

सुपित्र्य adj. das Väterliche wohl bewahrend ṚV. 10,115,6.

सुपिप्पल adj. (f. आ) gute Frucht (Beeren) tragend: Kräuter ṚV. 7,101,5. AV. 3,17,5. VS. 6,2. 11,38. 48. 21,56. 28,20. TS. 7,5,20,1.

TBr. 2,7,16,4.

सुपिंश् adj. etwa *schmuck:* पिशा इव सुपिंशः RV. 1,64,8.

सुपिष्ट m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu 2,4,69. — Vgl. सौपिष्ट fg.

सुपिस् adj. *gut gehend;* Declination P. 8,3,59, Schol. Vop. 3,151.

सुपीडन n. *starkes Drücken* Çabdârthak. bei Wilson.

सुपीत 1) m. N. des 5ten Muhûrta Ind. St. 10,296. — 2) n. a) *Möhre, gelbe Rübe, Daucus Carota* Râǵan. 7,24. — b) *gelber Sandel* Ratnam. 141.

सुपीन adj. *hübsch feist, — dick:* कपोलौ R. 3,52,29.

सुपीवन् adj. P. 3,2,74, Schol. Vop. 26,69.

सुपीवस् adj. *feist* RV. 10,94,11.

सुपू oder सुपू adj. *gut läuternd:* पवित्रेण सुप्वा VS. 1,3. सुपुना AV. 12,2,11.

सुपुंसी adj. f. *einen guten Mann habend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,177.

सुपुङ्ख adj. s. u. पुङ्ख 1). Auch MBh. 8,4246.

सुपुट m. Bez. zweier Knollengewächse: = कोलकन्द Râǵan. 7,83. = विष्णुकन्द 89.

1. सुपुत्र m. *ein guter Sohn* Spr. (II) 1418. 4370. 6428.

2. सुपुत्र 1) adj. (f. आ) *treffliche —, viele Kinder habend:* Aditi RV. 3,4,11. TBr. 3,7,5,10. RV. 10,85,25. AV. 14,2,43. MBh. 3,1871. Weber, Kṛshṇaǵ. 291. — 2) n. *die Frucht der Flacourtia cataphracta, welche zehn Körner enthält,* Ausn. 77.

सुपुत्रिका f. *eine best. Pflanze,* = जतुका Râǵan. 3,114.

सुपुर n. *eine schöne Burg* Hariv. 8669 nach der Lesart der neueren Ausg., स्वपुर die ältere Ausg.

सुपुरुहूति adj. *unter vielen schönen Namen angerufen* Bhâg. P. 6,9,30.

सुपुष्कर 1) m. *Kugelamaranth* Râǵan. 10,130. — 2) f. आ *Hibiscus mutabilis Lin.* Râǵan. 5,79.

सुपुष्कल adj. *sehr reichlich:* भक्ष्यभोज्यैः MBh. 1,7714. ज्ञान Bhâg. P. 11,9,31. 29,26.

सुपुष्ट adj. *wohlgenährt:* शिशुगोपुष्ट Pańkat. 182,13.

सुपुष्टि f. *gutes Gedeihen* AV. 19,7,4.

1. सुपुष्प n. 1) *schöne Blüthe,* Bez. *der Gewürznelke* Râǵan. im ÇKDr. — 2) *die Menses der Frauen* Tantrasâra im ÇKDr.

2. सुपुष्प 1) adj. *schöne Blüthen habend.* — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: *Pterospermum suberifolium* Râǵan. 10,105. *Kugelamaranth,* = हरिद्रु und शिरीष Râǵan. im ÇKDr. = रक्तपुष्पक Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. आ *Anis* Râǵan. 4,15. = द्रोणपुष्पी (wohl *Phlomis ceylanica Roxb.*) 5,138. *Clitoria ternatea* (v. l. ई) 3,76. — 4) f. ई *Andropogon aciculatus* Râǵan. 3,120. *Clitoria ternatea* (v. l. आ) 3,76. = श्वेतापराजिता, अर्णफञ्जी, मिश्रेया (*Anis*) und द्रोणपुष्पी Râǵan. im ÇKDr. = कदली Çabdak. ebend. — 5) n. *Curcuma longa* Râǵan. 9,125. *Hibiscus mutabilis* 12,150. *Tabernaemontana coronaria* 4,170. = तूल 9,97.

सुपुष्पक 1) m. = शिरीष Râǵan. 9,58. — 2) f. सुपुष्पिका *Argyreia speciosa* oder *argentea* Râǵan. 3,106. *Bignonia suaveolens* Râǵan. im ÇKDr. रक्तपुष्पिका unsere Hdschrr. 10,59.

सुपुष्पित adj. *mit schönen Blüthen versehen:* वन MBh. 1,4867. 13, 4862. R. 3,55,15. Spr. (II) 7108. *mit schönen Blumen geschmückt:* Person MBh. 3,15595.

सुपुष्य m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,18.

सुपूजित adj. *hoch geehrt, in hohen Ehren stehend* Spr. (II) 2444. MBh. 5,7538. 16,62. R. 1,48,14. R. Gorr. 1,17,1. 6. Verz. d. Oxf. H. 30,*a*, No. 75, Z. 9. *mit grosser Sorgfalt behandelt* so v. a. *gut gereinigt:* कलश Varâh. Bṛh. S. 24,7.

सुपूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. adj. *wohl geklärt:* घृत RV. 4,57, 2. 5,12,1. 7,4,1. ऊर्मि 10,30,8. — Vgl. सौपूत.

सुपूर 1) adj. (f. आ) *leicht zu füllen:* कुनादिका, मूषिकाञ्जलि Spr. (II) 7109. — 2) m. = सुपूरक *Citrone* Râǵan. im ÇKDr.

सुपूरक m. 1) *Citrone* (vgl. बीजपूर) Râǵan. 11,149. — 2) *Agati grandiflorum* Ratnam. 76.

सुपूर्ण adj. *ganz voll:* Schlauch RV. 6,48,18. पिबा सुपूर्णमुदरम् 8,2,1. 8. VS. 3,49. Âçv. Çr. 1,11,6. R. 1,53,4. Varâh. Bṛh. S. 24,27. कुण्डलाभ्यां सुपूर्णाभ्यां कर्णाभ्याम् so v. a. *mit Ringen schön geschmückt* MBh. 4,189.

सुपूर्वाह्णे loc. *zeitig am Vormittag* Ait. Br. 1,23. Âçv. Çr. 4,8,12. Kâtj. Çr. 8,2,37.

सुपृत् adj. *speisereich:* नतंस इन्द्रं शरदः सुपृत्तः RV. 7,37,7.

1. सुपेश m. *schönes Gewebe:* ऊर्णनाभिः °कृत् Bhâg. P. 11,7,34.

2. सुपेश adj. = सुपेशस्. लीलावताराः पुरुषस्य Bhâg. P. 2,6,45.

सुपेशस् adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,222. *reich an Schmuck, schön verziert; schön, zierlich:* रयि RV. 1,48,13. Wagen 47,2. 49,2. Rosse 8,57,16. Haus 5, 30,13. Weib 10,27,12. 114,3. TBr. 3,1,2,4. वर्ण RV. 2,34,13. नक्तोषासा 1, 13,7. 188,6. Himmel und Erde 6,70,1. देवीः 9,5,8. die Açvin VS. 20,74. तुर Âçv. Gṛhj. 1,17,16. सुमतयः RV. 2,32,5. मख 7,32,13. वाच् Çâṅkh. Çr. 7,10,15. RV. 5,87,4. 9,79,5. 81,1. रत्नानां पद्मरागो ऽस्मि पद्मकोशः सुपेशसाम् Bhâg. P. 11,16,30. Männer 2,9,11.

सुपोष adj. *gedeihlich:* सुपोषः पोषैः VS. 3,37. TBr. 3,6,2,2.

सुप्त s. u. स्वप् and vgl. सौप्तिक.

सुप्तक (von सुप्त) n. *Schlaf:* अलीकसुप्तकं कर् so v. a. *sich schlafend stellen* Kathâs. 68,9. व्याजसुप्तकं कर् dass. 70,33. अर्धसुप्तिका adj. f. *halb schlafend* Weber, Kṛshṇaǵ. 273.

सुप्तघातक adj. *einen Schlafenden tödtend,* = दंशेर Trik. 3,1,10.

सुप्तघ्न 1) adj. dass. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. Gorr. 1,4, 107. 5,80,1. 6,18,14. 69,11. 7,5,36.

सुप्तच्युत adj. *im Schlafe herabgefallen* Kathâs. 15,92.

सुप्तजन m. *Mitternacht (da die Leute schlafen)* Kâtja beim Schol. zu H. 145. Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुप्तज्ञान n. *Traum* Trik. 3,3,270. Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. सुप्तविज्ञान.

सुप्तता (von सुप्त) f. *das Eingeschlafensein —, Taubsein eines Körpertheils* Suçr. 1,98,14. 2,281,15.

सुप्तत्व (wie oben) n. dass. Suçr. 1,253,15.

सुप्तप्रबुद्ध adj. *aus dem Schlaf erwacht* Kathâs. 3,22. 14,21. 50,104. 73,365.

सुप्तप्रलपित n. *das Sprechen im Schlafe* P. 6,2,149, Schol.

सुप्तमालिन् m. Bez. *des 25ten* Kalpa; s. u. कल्प 2) d).

सुप्तवाक्य n. *das im Schlafe Gesprochene* Spr. (II) 6490.

सुप्तविग्रह adj. etwa den Schlaf zum Leibe habend so v. a. als Schlaf erscheinend: Kṛshṇa Pańkar. 4,8,53.

सुप्तविज्ञान n. = सुप्तज्ञान Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सुप्तस्थ adj. im Schlafe befindlich, schlafend Kathâs. 73,6.

सुप्ताङ्गता (von सुप्त + अङ्ग) f. Taubheit der Glieder Suçr. 2,402,7.

सुप्ति (von स्वप्) f. 1) Schlaf, insbes. tiefer H. an. 2,207. Med. t. 72. Bhâg. P. 4,29,71. Bâlab. 10. Çaṁk. zu Vedântas. 3,2,7. Schläfrigkeit: सुप्तिर्निद्रासमुद्रेकः Prâtipar. 53,b,6. — 2) das Eingeschlafensein —, Taubheit eines Körpertheils Suçr. 1,251,12. 2,34,1. — 3) = विश्रम्भ Med. es ist wohl Sorglosigkeit gemeint. — Vgl. सन्न° und सुषुप्ति.

सुप्तोत्थित (सुप्त + उ°) adj. aus dem Schlaf erwacht Çâk. 46,5. Karap. 1. Kathâs. 2,26. 11,56. Mârk. P. 47,3. Râǵa-Tar. 2,106.

सुप्रकाश adj. (f. आ) schön hell: गुहा Kathâs. 46,207. schön sichtbar, deutlich zu sehen M. 8,243.

सुप्रकीर्णेन्द्रिय adj. der seinen Samen reichlich vergossen hat, im Uebermaass den Weibern gehuldigt hat Varâh. Bṛh. 21,10.

1. सुप्रकेत adj. 1) sehr wahrnehmbar, auffallend: द्युभिः RV. 10,3,3. merklich, notabilis: मन्मन् 36,5. die Marut 1,171,6. — 2) aufmerksam (vgl. 2. सुप्रकेत) RV. 4,50,2.

2. सुप्रकेत adj. wohl bedacht, — merkend: स सुप्रकेतो अभ्यक्रमीदिषः RV. 9,108,2.

सुप्रख्य N. pr. eines Mannes; s. सौप्रख्य.

सुप्रगमन adj. wohl zugänglich Nir. 4,18.

सुप्रगुप्त adj. wohl verborgen, sehr geheim Spr. (II) 7142, v. l.

सुप्रचेतस् adj. verständig RV. 1,159,4.

सुप्रच्छन्न adj. wohl verborgen: चौर्य Daçak. 77,4.

सुप्रजा adj. (f. आ) = सुप्रजस् RV. 4,50,6 (nom. pl. °जास्). MBh. 3,14134. R. Gorr. 2,72,18. 5,33,10. 36,64. Spr. (II) 3552, v. l. Bhâg. P. 4,13,32. 6,9,23. 14,16. °तम 4,23,33.

सुप्रजस् adj. P. 5,4,122. Vop. 6,26. kinderreich, gute Kinder habend RV. 9,114,1. AV. 3,10,5. 4,11,3. 14,1,49. 2,22. fg. 74. 18,4,63. सुप्रजाः प्रजाभिः VS. 3,37. 7,18. TS. 1,1,10,1. 3,2,4,5. Kauç. 77. MBh. 13,275. 14,1960. R. 1,25,2. कैकेयी सुप्रजास्त्वया so v. a. hat an dir einen guten Sohn 2,70,17. 97,8. R. Gorr. 2,13,41. 106,7. 109,27 (कैकेयी सु° zu schreiben). 3,8,10. 5,65,6. Ragh. 8,32. 18,28. Bhâg. P. 7,10,21.

सुप्रजस्त्व n. nom. abstr. von सुप्रजस् Bhâg. P. 5,4,4. 6,5,23. 9,1,20. — Vgl. सुप्रजास्त्व.

सुप्रजात adj. reich an Nachkommenschaft Hariv. 5254. प्रजायस् die neuere Ausg.

सुप्रजावनि adj. Kinderreichthum gewährend, — verschaffend VS. 8,12. TS. 1,3,1,2.

सुप्रजावत् adj. mit Kindern verbunden: इषम् RV. 1,111,2.

सुप्रजास्त्व n. Kinderreichthum RV. 10,62,3. VS. 3,63. TS. 1,1,10,3. 2,6,9,7. 3,2,5,1. 8,5. — Vgl. सुप्रजस्त्व und सौप्रजास्त्व.

सुप्रज्ञ adj. (f. ज्ञा) sehr verständig, — klug (von Personen) Spr. (II) 7141. Kathâs. 13,136.

सुप्रज्ञान adj. leicht zu erkennen, — zu finden Kâtj. 29,7.

1. सुप्रणीति f. sichere Führung RV. 5,42,18. Çâṅkh. Çr. 18,15,5.

2. सुप्रणीति adj. richtig leitend, sicher führend: सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः RV. 1,73,1. Agni 3,1,16. 15,4. समिद्धो वाघते सुप्रणीतिः 4,2,13. Götter 8,27,12. 10,124,6. Väter 15,11. Aditi 63,10. AV. 5,11,5. 7,20,4. 19,4,2. Kauç. 135.

सुप्रतर adj. (f. आ) leicht zu passiren: नद्यः Ragh. 4,31.

सुप्रतर्क m. richtiges Urtheil, richtiger Verstand MBh. 5,3062.

सुप्रतार adj. (f. आ) gut hinüberführend: नौ R. 2,52,5.

सुप्रतिकर adj. leicht zu vergelten Spr. (II) 5307.

सुप्रतिगृहीत adj. wohl ergriffen Çat. Br. 1,1,4,23.

सुप्रतिचक्ष adj. schön anzuschauen: Agni RV. 7,1,2.

सुप्रतिच्छन्नम् adv. ganz im Geheimen MBh. 1,4894.

सुप्रतिच्छिन्न adj. gut vertheilt Vjutp. 196.

सुप्रतिज्ञ m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,20.

सुप्रतिभा f. Branntwein Râǵan. 14,137.

सुप्रतिम m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,228.

सुप्रतिवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Pańkat. ed. orn. 38,14. 17.

सुप्रतिश्रय adj. ein gutes Obdach habend R. 2,92,6.

सुप्रतिष्ठ 1) adj. (f. आ) schöne Füsse habend MBh. 3,2466. = सुप्रघना Nîlak. — 2) m. a) Bez. einer best. Truppenaufstellung Kâm. Nîtis. 19,54. — b) Bez. des zweiten Monats Ind. St. 10,298. — c) eine best. Meditation Vjutp. 23. — 3) f. आ a) sicherer Grund, feste Stellung Çvetâçv. Up. 1,7. — b) ein Metrum von 4 × 5 Silben Colebr. Misc. Ess. 2,158. Ind. St. 8,113. 283. Khandom. V. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

सुप्रतिष्ठान adj. sicher —, fest stehend VS. 8,8.

सुप्रतिष्ठित 1) adj. a) dass. AV. 12,1,63. Wagen MBh. 2,2063. Bäume Spr. (II) 4762. — b) gehörig aufgerichtet: अश्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः Spr. (II) 1782. — 2) m. a) Ficus glomerata Râǵan. 11,129. — b) N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,10. — 3) n. N. pr. einer Stadt in Pratishṭhâna Kathâs. 1,65. 6,8. 112,89.

सुप्रतिष्ठितचारित्र m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 182.

सुप्रतीक 1) adj. (f. आ) gaṇa क्रतादि zu P. 6,2,118. a) wohl aussehend, ansehnlich, schön H. an. 4,39. Med. k. 220. अश्मीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम् RV. 6,28,6. Ushas 1,92,6. 5,3,6. Agni 1,94,7. 143,3. 3,29,5. AV. 5,27,1. VS. 14,22. 27,11. Himmel und Erde 1,185,6. Savitar's Arme 6,71,5. Wasser AV. 10,5,24. Elephanten MBh. 7,2380. Vishṇu Bhâg. P. 5,3,2. — b) ehrlich Bhâg. P. 10,8,31. — 2) m. a) ein N. des Liebesgottes und Çiva's (auch Çiv.) Çabdârthak. bei Wilson. — b) N. pr. α) verschiedener Personen: ein Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 47,b, No. 63, Cl. 2. 18,b,15. jüngerer Bruder des Vibhâvasu MBh. 1,1358. fgg. ein Fürst 228. Verz. d. Oxf. H. 57,b,34. ein Sohn Bhânuratha's VP. 4,22,3 (सुप्रतीप fälschlich Wilson in der 1ten Aufl.). Pratîtâçva's VP. in Verz. d. Cambr. H. 6. Pratîkâçva's Bhâg. P. 9,12,11. N. pr. eines Heerführers Kathâs. 9,14. eines Jaksha 1,59. — β) eines mythischen Elephanten (des Weltelephanten im Nordosten nach den Lexicographen) AK. 1,1,2,5. H. 170. H. an. Med. Hâr. 148. Halâj. 1,104. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,25 (im Südosten). MBh. 1,531. 5,

3561. 6,475. Ragh. 5,75.

सुप्रतीकिनी f. N. pr. des Weibchens des Weltelephanten Supratīka Med. m. 58.

सुप्रतीत 1) adj. *wohlbekannt* Sāh. D. 1,13. fg. — 2) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Aulundja Ind. St. 4,372.

सुप्रतूर् adj. (nom. °तूस्) *siegreich* ṚV. 8,23,29.

सुप्रतूर्ति adj. gaṇa क्रतादि zu P. 6,2,118. dass.: इळा ṚV. 1,40,4. Himmel und Erde 185,7. Agni 3,9,1. TS. 1,6,8,2. Mitra-Varuṇa TBr. 2,8,4,6.

सुप्रत्यच् adj. (f. °तीची) *wohl rückwärts gewandt* VS. 4,19.

सुप्रत्यवसित adj. P. 6,2,195, Schol.

सुप्रदिद् adj. *freigebig* AV. 20,128,9.

सुप्रदर्श adj. (f. आ) *einen schönen Anblick gewährend:* भूमि MBh. 13,2971.

सुप्रदोहा adj. f. *sich willig melken lassend* MBh. 3,12723.

सुप्रधृष्य adj. *dem man leicht Etwas anhaben kann, dem Angriff sehr ausgesetzt* MBh. 12,13214.

सुप्रपञ्चहीन adj. *aller Mannichfaltigkeit baar* Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,140.

1. सुप्रपाण n. *gute Tränke* ṚV. 5,83,8. शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः 6,28,7.

2. सुप्रपाण adj. *wo sich gut trinken lässt:* वेशन्त AV. 20,128,9. तीर्थ ṚV. 10,40,13.

सुप्रबुद्ध 1) adj. *schön erleuchtet:* ein Buddha Vjutp. 63. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Çākja Lalit. ed. Calc. 31,20. Schiefner, Lebensb. 233 (3).

सुप्रभ 1) adj. (f. आ) *wohl aussehend, schmuck, hübsch:* Frauen Hariv. 5255. fg. पद्मकिञ्जल्क° *wie* MBh. 1,981. Kuh 3,12723. Elephant 6,2866. Gesicht R. 3,30,8. Wange 52,28. प्रभूत 8,5. Schmucksachen 5,22,21. Haus 7,61,15. गन्धमाल्यैः *vorzüglich* MBh. 3,1518. — 2) m. N. pr. eines Dānava Hariv. 14285. eines Devaputraka Kathās. 53,117. des 4ten der 9 weissen Bala bei den Ǵaina H. 698. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 58,a,20. — 3) f. आ a) *Vernonia anthelminthica* Rāǵan. 4,63. — b) N. *einer der sieben Zungen des Feuers* Halāj. 1,68. Tantrasāra im ÇKDr. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2628. der Gattin Ashṭāvakra's 13,1392. einer Fürstin Mārk. P. 114,24. einer Tochter Svarbhānu's und Gattin Namuki's Bhāg. P. 6,6,31. einer Gattin Daçaratha's und Mutter Çatrughna's Çatr. 9,96. der Mörderin von Mahāsena Hall in der Einl. zu Vāsavad. 53. — d) N. pr. einer der sieben Sarasvatī MBh. 9,2139.

सुप्रभदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 118,b, No. 94; vgl. Çiç. 20,80, wo सुप्रभवदेव gegen das Metrum verstösst.

सुप्रभपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 155,a,37.

सुप्रभात 1) adj. (f. आ) *vom Morgenroth schön erhellt:* निशा R. 1,20,19. 36,4. R. Gorr. 2,11,17. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses Bhāg. P. 5,20,4. — 3) n. a) *ein schöner Morgenanbruch:* रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातम् Spr. (II) 5777. — b) *Morgengebet* Vāmana-P. 14 im ÇKDr.

सुप्रमधु m. N. pr. eines Brahmanen Tāran. 5. 72.

सुप्रमय adj. P. 6,1,50, Vārtt., Schol.

सुप्रयस् adj. *sich gütlich thuend* ṚV. 2,2,1. 4,4. 4,41,3. 6,11,4. VS. 27,15.

सुप्रया adj. *angenehm zu betreten* Nir. 5,28. बर्हिस् ṚV. 7,39,2; vgl. 6,63,3.

सुप्रयावन् adj. *gut fahrend:* यदी गणा भजते सुप्रयावभिः (Rosse) ṚV. 5,44,12.

सुप्रयुक्त adj. 1) *gut geschleudert, — abgeschossen:* °शर H. 772. — 2) *richtig hergesagt:* शब्द Sāh. D. 1,18. — 3) *wohl angelegt:* दम्भ Spr. (II) 7112.

सुप्रयोग 1) adj. a) *gut geschleudert, — abgeschossen:* विशिख AK. 2,8,2,36. — b) *leicht aufzuführen:* नाटक Sāh. D. 189,7. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3,14232. 6,328 (VP. 182. fg.). Mārk. P. 57,26.

सुप्रलम्भ adj. P. 7,1,67, Schol.

सुप्रलाप m. *Beredsamkeit* AK. 1,1,5,17. H. 276.

सुप्रवाचन adj. *preiswürdig, was man gern preist:* उक्थ्य ṚV. 1,105,12. पितरः 106,3. वीर्य 2,13,11. 4,36,3. हर्दिस् 10,35,12.

सुप्रविकम्प adj. *wohl zerlegt* zur Erklärung von ऊर्ण Nir. 3,9.

सुप्रवृक्ति f. zur Erklärung von सुवृक्ति Nir. 2,24.

सुप्रवृद्ध m. N. pr. eines Sauvīraka MBh. 3,15597.

सुप्रवेश adj. (f. आ) *einen schönen Eingang habend:* सभा MBh. 2,1774.

सुप्रव्रजित adj. *wohl umherwandernd* Vjutp. 33.

सुप्रशस्त adj. *sehr gelobt, vortrefflich* AV. 5,11,11. *sehr bekannt, — berühmt* Pańkat. 1,2,2.

सुप्रश्न m. wohl so v. l. सुखप्रश्न *eine Erkundigung nach dem Wohlbefinden* MBh. 12,8407.

सुप्रसन्न 1) adj. *ganz klar:* गङ्गा MBh. 13,1844. *ganz heiter, — froh* Açokāvad. 4. आस्य Spr. (II) 2544. 3972. मनस् Suçr. 1,285,21. *sehr gnädig, — hold* Mārk. P. 105,7. — 2) m. ein N. Kubera's H. ç. 39. Çabdam. im ÇKDr.

सुप्रसन्नक m. *eine best. Pflanze,* = वनवर्बरिका Rāǵan. 10,164.

सुप्रसरा s. सुप्रसारा.

सुप्रसाद 1) adj. *leicht zu besänftigen, versöhnlich* M. 3,213 (= प्रसन्नमुख Kull.). MBh. 12,2077. R. 4,38,20. — 2) m. a) ein N. Çiva's Trik. 1,1,46. H. ç. 40. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 5,2573. eines Asura Hariv. 12942. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2631.

सुप्रसारा f. *Paederia foetida* (प्रसारिणी) Rāǵan. 5,34. सुप्रसरा ÇKDr. nach ders. Aut. und Nigh. Pr.

सुप्रसिद्ध adj. *wohlbekannt* Sāh. D. 2,1. Kshitiç. 1,2.

सुप्रसू adj. *leicht —, gut gebärend:* Kuh Çāńkh. Gṛhj. 1,19.

सुप्रहार m. N. pr. eines Fischers Kathās. 112,114. fgg.

सुप्राकार m. *ein schöner Wall* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 15.

सुप्राकृत adj. (f. आ) *ganz gemein:* Personen R. 2,22,19. R. Gorr. 2,11,24.

सुप्राच् adj. *wohl vorwärts gewandt* ṚV. 1,162,2. VS. 4,19.

सुप्रात (von 6. सु + प्रातर्) 1) adj. P. 5,4,120. *eines ganz frühen oder schönen Morgens:* अह्न् Bhaṭṭ. 8,2. — 2) n. *ein schöner Morgen;* s. u. मङ्गलपाठक.

सुप्रातर् adv. so v. a. *ein schöner Morgen* AV. 19,8,3.

सुप्राप adj. *leicht zu erlangen, — haben:* सौम्यो ऽयं वर्तते मासः °पयसेन्धनः MBh. 5,4328. R. 3,42,13.

सुप्राप्य adj. dass. Kathâs. 61,79. क्वापि किमसुप्राप्यं नामास्त्यत्र प्रसन्नेये 117,74.

सुप्रायण adj. *gut —, angenehm zu beschreiten* Naigh. 4,1. Nir. 4,18. Thore RV. 2,3,5. 5,5,5. 10,110,5. बर्हिः सुप्रायणतमम् 6,63,3; vgl. सुप्रया.

सुप्रावर्ग adj. *sich sehr hervorthuend* RV. 8,22,15. प्रावर्ग st. प्रवर्ग mit Dehnung des अ vor व, wie auch sonst.

सुप्रावी adj. *sehr aufmerksam, — dienstfertig, — eifrig:* दूत RV. 1, 60,1. मर्त्य 83,1. 2,26,1. प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी 4,25,5. 6. सुप्राव्यै (सुप्राव्याई AV. 4,30,6; vgl. AV. Prât. 4,44) यजमानाय 10,125,2.

सुप्राव्य adj. dass. RV. 1,34,4. 2,13,9.

सुप्रिय 1) adj. (f. आ) *sehr lieb, — angenehm* AV. 7,38,2. Spr. (II) 7450. Pańkat. 2,4,10. सुप्रियात्मन् (अनिल) R. 2,91,24. — 2) m. *a)* *Pyrrhichius* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — *b)* N. pr. eines Gandharva Burnouf, Intr. 78. 132, N. 1. Schiefner, Lebensb. 202 (62). — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Apsaras MBh. 1,2559. 4819. Hariv. 12473. — *b)* eines Bauermädchens Lalit. ed. Calc. 331,17.

सुप्रीत adj. *wohl zufrieden mit* (loc.), *sehr erfreut* RV. 5,21,2. 6,15,2. 8,23,13. VS. 7,15. 8,26. 28,14. Çat. Br. 4,2,5,18. MBh. 1,5133. R. 1,1,76. *sehr lieb* Pańkar. 1,7,32.

सुप्रीतिकर m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Vjutp. 89.

सुप्रैतु adj. *wohl-gangbar:* Pfad RV. 1,190,6.

सुप्रौढ adj. *ganz erwachsen*, f. आ *eine mannbare Jungfrau* Spr. (II) 4441 (Conj.).

सुप्लन् m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 2,4,4,4. 12,8,2,3.

सुप्सरस् adj. etwa *gern schmausend, lecker:* (वायो) त्वां हि सुप्सरस्तमं नृषदनेषु हूमहे RV. 1,26,24.

सुफल 1) adj. *a)* *schönfrüchtig, fruchtbar* RV. 4,57,6. सस्यानि Mârk. P. 120,36. — *b)* *mit einer schönen Klinge versehen:* निस्त्रिंश MBh. 4, 1364. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: *Feronia elephantum Corr.* Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,4 v. u. *Citrone* Ratnam. 66. *Pterospermum acerifolium* Râgan. 9,42. *Granatbaum* 11,74. *Zizyphus Jujuba* 140. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* 16,37. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: *eine Art Kürbis oder Gurke* (कर्कोटिका) Râgan. 7,158. *Gmelina arborea* 9,37. *Weinstock mit röthlichen Trauben* 11,104. *Coloquinthen-Gurke, Benincasa cerifera Sav.* und *Musa sapientum* Râgan. im ÇKDr.

सुफलीकृत adj. *von Hülsen wohl gereinigt* Çat. Br. 11,1,4,2. Gobh. 4,2,8. Kauç. 2.

सुफाल m. *eine gute Pflugschar* AV. 13,17,5 (RV. v. l.).

सुफालिक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,18. सुफालीक desgl. *a*,46. सुफाल्लिक desgl. 2.

सुफुल्ल adj. *schön blühend, mit schönen Blüthen versehen:* सरांसि R. 2,68,14.

1. सुफेन n. *schöner Schaum* so v. a. *os Sepiae* (s. समुद्रफेन) Râgan. 2,235.

2. सुफेन adj. (f. आ) *schönschaumig* TS. 2,4,7,2.

सुबद्ध adj. 1) *fest gebunden* RV. 10,85,25. — 2) *fest geschlossen, — geballt:* मुष्टि Hariv. 3779.

सुबन्ध m. *Sesam* Çabdak. im ÇKDr.

सुबन्धन n. *ein festes Band:* °विमोचन Çiva MBh. 13,1214.

सुबन्धु 1) adj. *nahe verbunden, verwandt;* m. *ein guter Freund* RV. 1,126,5. 162,7. 3,1,3. पृथ्या सुबन्धुर्दिव आ पृथिव्याः 6,58,4. 10,61,26. AV. 14,1,17. Spr. (II) 4786. so wohl auch RV. 10,59,8. 60,7. 10 (nach dem Comm. N. pr.). — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,459. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,32. mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana RV. Anukr. N. pr. des Verfassers der Vâsavadattâ Z. d. d. m. G. 27, 77. Verz. d. Tüb. H. 13. Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320. eines Kaufmanns 154,*a*,16. eines Brahmanen Kathâs. 5,115. fgg.

सुबभ्रु adj. *dunkelbraun:* Kṛshṇa MBh. 12,1511.

सुबर्हिस् adj. *der eine gute Opferstreu hat* RV. 1,74,5. 8,20,25. VS. 21,15. 28,27.

सुबल 1) adj. R. 2,63,31 fehlerhaft für सुबाल, wie die ed. Bomb. liest. — 2) m. N. pr. *a)* eines Fürsten der Gândhâra, Vaters des Çakuni und der Gattin des Dhṛtarâshṭra, MBh. 1,2439. 4371. 5635. 2,1265. 15,25. Hariv. 4970. Bhâg. P. 1,13,28. — *b)* eines Sohnes des Manu Bhautja Mârk. P. 100,33. — *c)* eines Sohnes des Sumati VP. 4,23, 3. Bhâg. P. 9,22,47. — *d)* eines mythischen Vogels (सुपर्ण), Sohnes des Vainateja, MBh. 5,3588. — *e)* st. इक्ष्वाकुवंशः सुबलस्य MBh. 3,16596 liest die ed. Bomb. इ° सुबलस्य. — Vgl. सौबल.

सुबहु adj. *sehr viel, — zahlreich:* धन R. Gorr. 1,17,1. दिवसाः MBh. 5,7142. M. 10,29. Varâh. Bṛh. S. 24,33. Kathâs. 18,356. 373. प्रेतासु तु सुबह्वीषु (तासु ब° die neuere Ausg.) Hariv. 8702. adv. *vielfach, sehr oft:* कोपिता: Bhâg. P. 11,1,2.

सुबहुशस् adv. *vielfach, sehr oft:* उपालब्धः MBh. 3,16832. Mârk. P. 10,13.

सुबहुश्रुत adj. *überaus gelehrt* R. 1,42,8 (7 Gorr.).

सुबाल 1) adj. *überaus unerfahren, — thöricht* R. ed. Bomb. 2,63,33. सुबल Schol. 31. — 2) m. *ein Gott (schöner Knabe)* H. ç. 3 (सुबाल die Hdschr.). — 3) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. Notices of Skt Mss. 1,33.

सुबालक m. N. pr. des Verfassers eines Kâmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 2.

सुबालग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 455,*b*,9.

सुबाहु 1) adj. P. 6,2,119, Schol. *schönarmig* RV. 2,32,7. 3,17,8. 10, 86,8. VS. 14,63. — 2) m. N. pr. *a)* verschiedener Männer: Fürsten MBh. 1,2660. 2696. 3,10864. 5,77. 13,5668 (enthält sich des Fleischgenusses). Kathâs. 56,328. 58,5. Lalit. ed. Calc. 23,21. Wassiljew 40. 46. Târan. 2. 10. fg. von Kâçi MBh. 2,1080. der Kedi 3,2531. von Videhâ Schiefner, Lebensb. 235 (5). ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 1,2729. 4542. 5461. 6,4349. Matinâra's Hariv. 1716. Kitraka's 1921. 2089. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,14. Çatrughna's R. 7,108,10. fg. VP. 385. 386, N. 17. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,14. fgg. Bhâg. P. 9,11,13. Pratibâhu's 10,90,38. Kuvalajâçva's Mârk. P. 20,4. Bruder Alarka's 37, 7. ein Bodhisattva Wassiljew 191. ein Bhikshu Lalit. ed. Calc. 1,10. Sohn eines Hausbesitzers in Vârâṇasî Vjutp. 33. Schiefner, Lebensb. 248 (18). — *b)* eines Schlangendämons MBh. 1,1559. 5,3632. Vjutp. 85. — *c)*

eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575. — d) eines Dânava Hariv. 12943. 12959. Kathâs. 47,12. 115,57. — e) eines Râkshasa Hariv. 2328. R. 1,22,18. R. Gorr. 1,23,24. 33,10. Ragh. 11,29. °शत्रु = राम Uttarar. 80,2 (103,2). — f) eines Affen R. 4,33,13. 6,82,20. — 3) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,2558. 4819. Hariv. 12472.

सुबाहुपरिपृच्छा f. Titel einer Schrift Wassiljew 190. Kriâsamuḱḱaja 159. Index des Kandjur 11, No. 70.

1. सुबीज n. guter Same M. 10,69.

2. सुबीज 1) adj. schönen Samen habend. — 2) m. Mohn Râǵan. 4,166.

1. सुबुद्धि f. guter Verstand Spr. (II) 4827.

2. सुबुद्धि 1) adj. verständig, klug Spr. (II) 1588. 6453. Kathâs. 40,32. Pańkar. 1,3,14. श्रीसुबुद्धिमिश्रमहेश्वर Verz. d. Oxf. H. 208, a, 8. — 2) m. N. pr. a) eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 389,6. — b) zweier Fürsten Ksmitîç. 7,14 (°राय). 10,16. 12,7 (°राय). — c) einer Krähe Hit. 17,22.

सुबुद्धिचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Kathinâvadâna 11.

सुबुध adj. (f. आ) wachsam AV. 14,2,31. 75.

1. सुबोध m. richtiges Verständniss: आत्म° Bhâg. P. 11,29,39.

2. सुबोध 1) adj. (f. आ) leicht zu erkennen: देहोत्थभिः सुबोधं ते सखि कामातुरं मनः Spr. (II) 663. leicht verständlich Pańkat. ed. orn. 38,20. Kull. zu M. 4,196. Verz. d. Oxf. H. 63,a,14. °म् adv. auf leicht verständliche Weise Bhâg. P. 5,12,3. — 2) f. आ häufiger Titel von Werken, namentlich von Commentaren (टीका), Verz. d. B. H. No. 869. Verz. d. Oxf. H. 118, b, No. 198. 125, b, No. 218. 174, b, No. 395. fg. Notices of Skt Mss. 1,223.

सुबोधन adj. (f. ई) leicht verständlich; f. °नी als Titel von Commentaren Verz. d. Oxf. H. 3,b, No. 25. 128,a, No. 230. 352,b, No. 835. Verz. d. Tüb. H. 20 (auch सुबोधिनी).

सुबोधिन् adj. das Verständniss erleichternd; f. °नी als Titel von Werken, insbesondere Commentaren, Colebr. Misc. Ess. 1,334. 337. 2,46. Wilson, Sel. Works 1,131. Ind. St. 1,60. Verz. d. B. H. No. 305. 690. 938. Verz. d. Oxf. H. 2,b,2. 262,b, No. 633. 365,a, No. 73. Verz. d. Tüb. H. 20. Hall 91. 94. 101. 118. 123. Notices of Skt Mss. 1,81. 100. Vrddhakâṇ. Einl.

सुब्रह्मण्यीय adj. auf den Subrahmaṇja bezüglich u. s. w. Schol. zu Lâṭj. 1,2,17. 5,1.

सुब्रह्मण्य 1) adj. den Brahmanen sehr hold: Vishṇu Pańkar. 4,3,78. Çiva Çiv. Kârttikoja (vgl. ब्रह्मण्य) Verz. d. Oxf. H. 254,a,4. — 2) m. N. eines der drei Gehilfen des Udgâtar Çat. Br. 3,3,4,9. Pańkav. Br. 25, 4,6. 18,4. Âçv. Ça. 4,1,6. Lâṭj. 1,1,13. 9,2,3. MBh. 5,4790. — 3) f. आ eine von diesem Priester zu sprechende Einladung zum Soma an die Götter, beginnend mit den Worten इन्द्रागच्छ हरिव आगच्छ. °याम आह्वयति Ait. Br. 6,3. Shadv. Br. 1,1. TBr. 3,8,1,2. Âçv. Gṛhj. 8,13, 28. 12,4,19. Çânkh. Br. 27,6. P. 1,2,37. der Priester selbst heisst nach seiner Rolle °ण्या, z. B. मेषः सुब्रह्मण्याये so v. a. ein Bock für den S. Âçv. Ça. 9,4,11 (vgl. Ait. Br. 6,3). Çat. Br. 4,3,4,22. Pańkav. Br. 18, 9,19. Ait. Br. 7,1. Kâtj. Ça. 8,2,14. 39. — 4) n. a) = 3): सुब्रह्मण्यं प्रयुङ्क्ते Hariv. 13221. ब्रह्मण्यं सु प्र° die neuere Ausg. — b) N. pr. einer Oertlichkeit im Süden Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158. 248,b,2. Wilson, Sel. Works 1,140. 149. °क्षेत्र Mack. Coll. 1,90.

1. सुब्रह्मन् 1) m. a) ein guter Brahmane (Gegens. अ°): सुब्रह्मा अब्राह्मणः पुत्रः Çânkh. Çr. 12,21,2. — b) N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 70,11. 460,11. Purohita genannt 49,6. — 2) n. ein gutes Brahman: वाग्वै ब्रह्म च सुब्रह्म चेति Ait. Br. 6,3. Shadv. Br. 1,1. 2.

2. सुब्रह्मन् adj. gute Gebete u. s. w. habend oder einen guten Brahman habend: यज्ञ RV. 7,16,2. 10,47,3.

सुब्रह्मवासुदेव m. Kṛshṇa als Brahman Tithjâdit. im ÇKDr.

सुभ्, सुभ्नाति etwa ersticken: तद्व्रतानि रात्रिभिरसुभ्नन् तान्सुब्धान्मृतानभिव्यौच्छत् TS. 2,4,4,1. सुम्भन् Kâṭh. 10,7. — सोभति und सुम्भति v. l. für शोभति, शुम्भति Dhâtup. 11,42. Vgl. सोभ्य.

सुभक्ति f. grosse Hingebung, — Liebe Açokâvadâna 21.

सुभक्ष्य n. eine prächtige Speise Spr. (II) 7113.

सुभग 1) adj. (f. आ) gaṇa आखादि zu P. 6,2,118. in Ableitungen werden die Vocale beider Wörter gesteigert P. 7,3,19. ein fem. bewahrt davor in einem adj. comp. seinen fem. Charakter gaṇa प्रियादि zu P. 6, 3,34. Vop. 6,13. a) glücklich; im Wohlsein oder Genuss befindlich; geliebt, beliebt (insbes. beim Gatten) H. 547. देवानां सुम्ने सुभगः स एधते RV. 2, 25,5. कृधिक्कृणाव सुभगो यथाससि 26,2. 27,15. 28,2. 1,86,7. स्तोतारु 3, 18,5. 4,4,7. तेति तिती: सुभगो नाम पुष्यन् 5,37,4. 7,30,3. 8,19,14. सुपुत्रा सुभगा 10,85,25. गृहाः AV. 7,60,6. सुभगां पत्ये कृणोतु 14,1,49. कल्याणी रूपसंपन्ना दुर्भगा शक्र दृश्यते। अलक्षणा विरूपा च सुभगा दृश्यते ऽपरा॥ MBh. 12,8121. R. 2,43,3 (42,3 Gorr.). सुभगातनय 3,40,15. सुभगासुत AK. 2,6,1,24. R. Gorr. 2,7,4. Spr. (II) 3687. 6947 (Conj.). Varâh. Bṛh. S. 68,27. 36. 42. 98. 75,1. 4. 101,1. 5. 14. Bṛh. 12,14 (= सर्वजनवल्लभ Comm.). °मान्य Kathâs. 14,66. 19,107 (धारा als Weib). 30,7. 58,3. हरतु °पताकाम् Daçak. 68,2. 6. Bhâg. P. 6,19,25. Sarvadarçanas. 64,20 (aus Çivarasasaṁhitâpariçishṭa). अ° Megh. 30. — b) beglückend, erfreuend; lieblich, liebenswürdig; reizend, schön H. 448. Halâj. 2,212. Agni RV. 1,36,6. 3,1,4. Ushas 1,48,7. 2,31,5. Sarasvatî 1,89,3. 161,4. 185,7. 2,32,4. 3,33,7. 4,57,6. Marut 5,60,6. Sûrja 7, 63,1. Sindhu 10,75,8. राजन् 8,4,19. Indrâṇî 10,86,11. Pflanzen 145, 2. नारी AV. 2,36,2. देवी 6,38,1. VS. 29,5. TBr. 3,1,1,9. Çânkh. Gṛhj. 1,12. रायः RV. 5,42,8. रात्रि 10,140,5. — Männer und Frauen MBh. 1,6398. R. 5,31,49. Suçr. 1,333,20. Vikr. 123. Spr. (II) 800. 4913. 6332. 6512. Git. 5,19. Kathâs. 12,81. 26,177. 28,13 (अति°). 44,138 (अति°). 52,223. 56,100. Bhâg. P. 8,8,33. 22,13. Dhûrtas. 92,14. सुभगे häufige Anrede an Frauen oder weiblich personificirte Dinge: अन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् RV. 10,10,10. 12. 108,5. AV. 5,5, 6. 6,30,3. 7,79,1. 19,49,3. TS. 7,4,19,1. Kauç. 106. M. 2,129. MBh. 3, 1353 (शुभगे ed. Calc.). 15599. R. 2,52,79 (19 Gorr., beide शुभगे). R. Gorr. 2,30,38. Spr. (II) 3882. Brahma-P. in LA. (III) 53,9. Pańkat. 45,1. 225,25. 262,12. जघनभोगसुभगे Çrut. 40. सुभग in der Anrede an Männer Spr. (II) 978. Kathâs. 26,53. 273. Sâh. D. 55,13. Pańkat. 262,8. Bhâg. P. 5,2,1. — reizend, schön vom Körper und seinen Theilen Git. 7,19. स्मितसुभगमुख (शुभग gedr.) Dhûrtas. 66,6. Bhâg. P. 5,5,31. 8,20.

18,16. 25,7. 9,24,64. किसलय 5,24,10. चित्रकूट R. 2,99,10. दृष्टयाकृत 3,22,5. नवाम्बुद Ragh. 11,80. प्रियगात्रभस्मन् Kumâras. 4,34. न ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपराद्धं युवतिषु Çâk. 87. °सलिलावगाह adj. 3. प्रवात° (उद्देश) 32,16. तीरोपान्तस्तनित° (पयस्) Megh. 25. 77. Vikr. 26 (°सुभगं besser als °सुलभं). वृद्धि R. 3,28,9. दिवसाः 22,10. ललितललनाभोग° (काल) Spr. (II) 127. 1920. स्वभावेनाद्विम्नन् 1010. प्रकृतिसुभगाः स्वैरालापाः 4218. एकाधारे सकलसुभगं दुर्लभं हि त्रिलोके 7607. सुभगाश्लेषप्रूमित Kathâs. 15,120. 23,92. प्रगीतभृङ्ग° 35,6. श्रोघसुभगा गङ्गा 40,23. Râǵa-Tar. 3,43. 226. 360. 4,27. Prab. 14,47. नयन° *reizend für die Augen* Verz. d. Oxf. H. 145,*b*, No. 306, Z. 5. Megh. 0. श्रवण° *für die Ohren* 11. Mâlav. 39. स्खलितसुभगम् adv. Megh. 29. 43. सुभगम् als v. l. für सुतराम् Çâk. 65,17 *schön* so v. a. *sehr, in hohem Grade.* — c) *sich zu Etwas wohl eignend:* चरणोपराग° (लाक्षारस) Çâk. 80, v. l. — 2) m. *a)* ein N. Çiva's H. ç. 41. Çiv. — *b) Borax* Râǵan. 6,241. — *c)* Bez. verschiedener Pflanzen: = चम्पक, रक्ताम्लान und अशोक Râǵan. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Sohnes des Subala, Fürsten der Gândhâra, MBh. 7,6944 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) f. आ *a)* loc. pl. wohl so v. a. *in Lust, in Fröhlichkeit:* एता (रात्रीः) श्राहवनीयहोतारः सुभगासूपयन्ति Pańkav. Br. 23,1,5. Comm. ergänzt प्रजासु oder नदीषु. — *b)* Bez. *eines fünfjährigen Mädchens, das bei der Feier der* Durgâ *diese Göttin vertritt,* Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — *c)* Bez. verschiedener Pflanzen: = सुवर्णकदली *eine Musa* Râǵan. 11,44; *rother Amaranth* 10,133. *Glycine debilis* 4,18. = दूर्वा (नीलदूर्वा ÇKDr.) 8,109. *Basilienkraut* 10,151. = प्रियङ्गु 12,45. = कस्तूरी 47. = कैवर्ती und हरिद्रा Râǵan. im ÇKDr. = वनमल्ली Dhanv. 5,79. Çabdar. im ÇKDr. — *d)* N. pr. α) einer Tochter der Prâdhâ MBh. 1,2554. Hariv. 12471. — β) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2636. einer Fee Târan. 84. 227. — 4) n. *Erdharz* Râǵan. 12,42. — Vgl. गर्भ°, सौभाग्य u. s. w.

सुभगंकरण P. 3,2,56. Vop. 26,62. 1) adj. (f. ई) *glücklich machend, beglückend* AV. 6,139,1. °करणं किंचिच्चण्डालतरुणी ऽभवत् *was* (ein Weib) *glücklich machen konnte, etwas Bezauberndes* Râǵa-Tar. 6,78. — 2) n. *das Bezaubern, Fürsichgewinnen* (eines Weibes) Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,10.

सुभगता (von सुभगा) f. *Beliebtheit, Eheglück* Varâh. Bṛh. 24,(22),1.

सुभगत्व (wie eben) n. *Glück, Wohlsein* RV. 2,21,6. Pâr. Gṛhj. 1,15. *Beliebtheit:* सार्वजन्य Varâh. Bṛh. S. 75,8. दाक्षिण्यमेकं °हेतुः 5. भवति सुभगत्वमधिकं विस्तारितपरगुणस्य सुजनस्य Spr. (II) 4552 (hiernach die Uebersetzung zu ändern). °कर Pańkar. 3,3,5.

सुभगमानिन् adj. *sich für beliebt haltend* R. 2,92,25. Daçak. 85,12.

सुभगंभविष्णु adj. etwa *beliebt werdend* P. 3,2,57. Vop. 26,63. असुभगंभविष्णु P. 6,2,160.

सुभगंभावुक adj. dass. P. 3,2,57. Vop. 26,63.

सुभगंमन्य adj. *sich für beliebt* —, *für einen glücklichen Liebhaber haltend;* davon nom. abstr. °भाव Megh. 92 (vgl. Praef. VIII).

सुभगय् (von सुभग), °यति *verschönern, zieren* Bhâg. P. 3,15,39.

सुभगसेन m. N. pr. eines Fürsten, von Schlegel aus Σωφαγασῆνος geschlossen, Ind. Bibl. 1,248.

सुभगानन्दनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1336.

सुभगोदय m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,7 v. u.

सुभङ्ग m. *Kokosnussbaum* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सुभट 1) m. *a)* = भट *Söldling, Soldat* H. 1404. Spr. (II) 2523, v. l. 3611, v. l. 3939, v. l. Kathâs. 48,4. Râǵa-Tar. 4,703. Hit. ed. Johns. 2216. Vet. in LA. (III) 23,20. — *b)* N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 44, 43. 58,5. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 139,*a*, No. 276. — 3) f. आ N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 7,180. °मठ ebend.

सुभटवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 44.

सुभद्र 1) adj. (f. आ) *prächtig, herrlich:* सुभद्रमर्यं भोजनं विभर्षि RV. 8, 1,34. संविद् 10,10,4. महोदधि MBh. 1,8420 (समुद्र v. l. bei Nilak.). °श्रवस् adj. Bhâg. P. 2,4,15. fg. कथा 3,13,47. भगवतो रूपम् 4,8,52. मुख 11,26,20. — सुभद्रमुस्त Rt. 1,17 werthlose v. l. für समद्रमुस्त. — 2) m. *a) Azadirachta indica Juss.* (निम्ब) Ausu. 78. — *b)* ein N. Vishṇu's H. ç. 64. Çabdam. im ÇKDr. — *c)* wohl Bein. Sanatkumâra's Pańkar. 1,3,83. 4,13. fgg. 15,22. — *d)* N. pr. α) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,46. — β) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,17. — γ) eines Sohnes des Idhmaǵihva Bhâg. P. 5,20,2. 3. — δ) des letzten von Çâkjamuni zum Buddhismus bekehrten Mannes Burnouf, Intr. 78. 173. Lot. de la b. l. 335. Schiefner, Lebensb. 292(62). Hiouen-thsang 1,337. — ε) eines Berges Pańkar. 1,10,40. — 3) f. आ *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Ichnocarpus frutescens* Ratnam. 27. *Curcuma Zedoaria* Râǵan. 6,230. *Prosopis spicigera* 8,33. *Gmelina arborea* 9,35. = श्यामालता Çabdam. im ÇKDr. = वृत्तनपट्टी Çabdar. ebend. — *b) eine Form der* Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,25. — *c)* N. pr. α) einer jüngeren Schwester Kṛshṇa's und Gattin Arǵuna's MBh. 1,2273. fg. 2449. 3830. 7919. fgg. 7,1533. 2501. Hariv. 1954. 7708. Weber, Kṛshṇaǵ. 288. Bhâg. P. 1,10,9. 13,4. 9,22,32. 24,54. P. 4,2,56, Schol. °पूर्वज Bez. Kṛshṇa's Pańkar. 4,1,31. °हरण Hariv. 8396. — β) einer der vielen Gattinnen Durgama's Mârk. P. 75,45. — γ) einer Tochter Balin's und Gattin Avikshita's Mârk. P. 123,16. — δ) einer Enkelin Rukmin's und Gattin Aniruddha's VP. 4,15,21. — ε) einer Tochter des Asura Sumâja Kathâs. 45,333. — ζ) einer mythischen Kuh MBh. 5,3610. — 4) n. *a) Heil* (vgl. भद्र): सुभद्रं ते Bhâg. P. 4,12,23. — *b)* N. pr. α) eines Kâtvara MBh. 8,2031. — β) eines von Subhadra beherrschten Varsha im Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,3. — Vgl. सौभद्र.

सुभद्रक 1) m. *a) Götterwagen* Çabdar. im ÇKDr. — *b) Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. सुभद्रिका *a) ein best. Metrum:* 4 *Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8,377. — *b) Freudenmädchen* VS. 23,18. — *c)* N. pr. = सुभद्रा Kṛshṇa's jüngere Schwester Pańkar. 3, 7,32. — 3) n. *ein best. Metrum:* 4 *Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑–⏑–⏑–. Colebr. Misc. Ess. 2,161 (X,7).

सुभद्राणी f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Ratnam. 118.

सुभद्रेश m. *der Herr (Gatte) der* Subhadrâ, Bez. Arǵuna's Trik. 2, 8,17. H. 709.

सुभयंकर adj. *grosse Furcht erregend, grosse Gefahr bringend* MBh. 4,160.

सुभयानक adj. *grosses Grausen erregend:* रक्षांसि MBh. 16,59.

सुभर adj. (f. आ) 1) *massig, dicht; gedrungen, reichlich:* (बर्हिः) स्तीर्णा राये सुभरम् ṚV. 2,3,4. छर्दिस् 10,35,12. भन्दनाः 9,86,41. असश्चतः 1,112,2.20. वीर 2,3,9. — 2) *leicht zu tragen, — zu handhaben* Çat. Br. 1,4,5,1.

सुभव 1) adj. VS. 7,3 nach Mahīdh. = उत्तमजन्मन्; सुभवस् v. l. TS. 1,4,2,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Ikshvâku MBh. 3,15596 nach der Lesart der ed. Bomb.

सुभवस् s. u. सुभव 1).

सुभसद् adj. καλλίπυγος; compar. सुभसत्तरा ṚV. 10,86,6.

सुभर्ग adj. (f. आ) *vermöglich, reich* ṚV. 1,167,7. 10,78,8.

सुभाग्य adj. *vom Glück besonders begünstigt:* सोऽहं सुभाग्यो बन्धूनां सुहृदां च so v. a. *die Angehörigen und Freunde können mich beneiden* R. 4,7,4.

सुभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr.

सुभानु 1) adj. *schön leuchtend:* die Sonne Kauç. 135. शस्त्रैर्पत्रैः कवचैः केतुभिश्च सुभानुभिर्मुखवर्णैश्च पूनाम् MBh. 12,3764; vgl. 6,137. — 2) m. a) Bez. *des 17ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,35. Verz. d. Oxf. H. 331,b,4 v. u. — b) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

सुभावित adj. *wohl eingeweicht* Suçr. 1,163,11.

सुभावित्व n. *das Gutseinmüssen:* कर्म° Açokâvadâna 8.

सुभाषण m. N. pr. eines Sohnes des Jujudhâna Bhâg. P. 9,13,25.

1. सुभाषित 1) adj. (f. आ) *schön gesprochen:* वाच् so v. a. *eine freundliche Rede, freundliche Worte* Spr. (II) 510. 5019. — 2) n. *ein schönes Wort, ein schöner Ausspruch* Med. t. 227. R. 4,29,28. 7,56,19. Kâm. Nîtis. 14,51. Spr. (II) 1865. 2595. 3135. 4186. 4488. 4776. 6127. ग्राह्यं बालादपि सुभाषितम् 6228 (M.). 6655. 7115. fg. 7194 (M.). Z. d. d. m. G. 27,29. Kathâs. 55,150. Verz. d. Oxf. H. 47,a,15 v. u. 123,a,16. Pańkat. 31,4. 207,14. °भाषिन् Vidd. 33. °रत्नसंदोह m. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 2,83. 462. सुभाषितार्णव m. desgl. Spr. (II) Th. 1, S. XV.

2. सुभाषित 1) adj. (f. आ) *schöne Reden führend, beredt* MBh. 3,2275. Çaut. (Br.) 36. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,11. Med. t. 227. Avadânakalpalatâ 20.

सुभाषितगवेषिन् m. N. pr. eines Fürsten Avadânakalpalatâ 12.

सुभाषितमय (von 1. सुभाषित) adj. *in schönen Aussprüchen bestehend:* द्रव्य Spr. (II) 7114.

सुभाषिन् adj. 1) *freundliche Worte redend* MBh. 13,7610. — 2) *freundlich gesprochen:* स्वरेण सुभाषिणा *in freundlichem Tone* Hariv. 12237.

सुभास् adj. *schön leuchtend:* Feuer ṚV. 8,23,20.

सुभास m. N. pr. 1) eines Sohnes des Sudhanvan VP. 4,5,12. — 2) eines Dânava Kathâs. 47,24.

सुभिक्ष 1) adj. (f. आ) *vollauf zu essend habend, mit Nahrungsmitteln reichlich versehen* (von Personen und Gegenden) Kuând. Up. 1,10,5. MBh. 1,6416. R. 2,92,6 (101,6 Gorr.). Lalit. ed. Calc. 22,19. 23,5. 20. 82,9. 257,16. *reichliche Lebensmittel verschaffend* Varâh. Bṛh. S. 33,10. — 2) f. आ *Grislea tomentosa* AK. 2,4,4,12. Râgan. 6,216. — 3) n. *Ueberfluss an Lebensmitteln, gute Zeiten* MBh. 3,13101. Hariv. 11197. R. 7,99,12. Spr. (II) 6089. 7117. 7547. Varâh. Bṛh. S. 4,9. 11. 27. 5, 21. 83. 8,13. 9,3. 11,35. लोकसुभिक्षम् 5,58. 55. °कार 9,10. 11,50. 18,2. °कारिन् 4,20. °कृत् 5,79. °द 89. सुभिक्षावह 4,18. fg. 11,14. मध्य° (pl.) Râga-Tar. 5,116. सु° R. 6,109,3. — सुभिक्षाणि Pańkat. IV,82 schlechte Lesart für सुभक्ष्याणि; vgl. Spr. (II) 7113.

सुभिषज् adj. *gut heilend;* superl. °षक्तम AV. Prât. 4,46. AV. 2,9, 5. 6,24,2.

सुभीत adj. *eine grosse Scheu habend vor* (gen.) Spr. (II) 7118.

सुभीम 1) adj. *überaus furchtbar.* — 2) m. N. pr. eines der Deva Jagâmush MBh. 3,14166. — 3) f. आ N. pr. einer der Gemahlinnen Kṛshṇa's, einer Mâdrî, Hariv. 8984. 9180.

सुभीरक m. *Butea frondosa* ÇKDr. und Wilson nach Hâr. 107. सुभीरव die gedr. Ausg.

सुभीरुक n. *Silber* H. ç. 160.

सुभुज adj. P. 6,2,115, Schol.

सुभुज adj. *schöne Arme habend* Ragh. 6,55.

सुभू adj. Declination Siddh. K. 233,a,12. Vop. 3,65. 82. *von guter Art oder Natur; kräftig, gewaltig:* Marut ṚV. 5,55,3. अत्यां इव सुभ्व१श्चारवः स्थन 59,3. 87,3. Rudra 6,66,3. Rosse 7,67,8. Soma 9,79,5. पर्वतासः 4,17,2. 6,52,1. अर्यः 5,41,13. Speise 2,35,7. 1,52,1. 4 (vgl. AV. 4,8,7). in Formeln AV. 13,4,52. Çâńkh. Çr. 17,13,19. Âçv. Çr. 10,4,5. Lâṭj. 2,11,6. 3,11,4.

सुभूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) n. *Wohlsein, Wohlstand* (Gegens. दुर्भूत) AV. 1,31,2. 4. 6,40,2. 12,1,55. TBr. 1,2,6,3. 3,7,6,20. 11,1,1. Çat. Br. 1,8,2,15. Çâńkh. Çr. 2,8,15. °कृत् 7. — 2) f. आ Bez. *der nach Norden gerichteten Seite des Gehäuses der Weltseele* Kuând. Up. 3,15,2. — Vgl. सौभूत.

1. सुभूति f. *Wohlsein, Wohlstand* AV. 3,14,1. 19,45,6.

2. सुभूति 1) wohl adj. TS. 3,4,3,2. 4,4,12,5. — 2) m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 183,a,3. Uǵǵval. zu Uṇâdis. Einl. 3. zu 1,23. 2,114. eines Brahmanen, Sohnes des Vasubhûti, Kathâs. 73, 208. eines buddhistischen Lehrers Lalit. ed. Calc. 4,13; Burnouf, Intr. 465. fgg. Lot. de la b. l. 2. 91. Schiefner, Lebensb. 267 (37). Hiouen-thsang 1,240. Vie de Hiouen-thsang 189. Wassiljew 154. Târan. 90. °पाल 226. °चन्द्र Colebr. Misc. Ess. 2,49. 54. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,16. 85. 3,42. 4,1. 12. 52. 200. 5,70. Kaṭhinâvadâna 16.

सुभूतिक m. *Aegle Marmelos* Corr. Râǵan. im ÇKDr.

सुभूम m. N. pr. des 8ten Kakravartin in Bhârata H. 693; vgl. Comm.

1. सुभूमि f. *ein guter Platz* Gobh. 1,4,5. Weber, Kṛshṇaǵ. 266.

2. सुभूमि m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena VP. 436. स्वभूमि der gedr. Text. — Vgl. सुभूमिप und सुभूषण.

सुभूमिक n. *ein guter Platz*, N. pr. einer Oertlichkeit an der Sarasvatî MBh. 9,2121. f. आ 2126.

सुभूमिप m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. 2. सुभूमि und सुभूषण.

सुभूयस् adv. *weit mehr* Çat. Br. 4,5,2,12.

सुभूषण 1) adj. (f. आ) *schön geschmückt* Kâm. Nîtis. 7,49. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028. — Vgl. 2. सुभूमि und सुभूमिप.

सुभृत adj. *wohl gehalten, gepflegt, gehütet:* बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति ṚV. 4,50,7. Agni 2,1,12. पुत्र 8,19,27. 9,97,24. रायः 10,147,4.

170,2. AV. 6,39,1. 13,1,1. गर्भे VS. 8,26. SV. I, 1,2,2,7 v. l. für सुधित des R̥V. Kaṭhop. 4,8. wohl besoldet Varâh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 11.

सुभृशम् adv. gar sehr, in sehr hohem Grade Çabdar. im ÇKDr. प्रार्थयति MBh. 1,774. 14,220. Bhâg. P. 4,28,4.

सुभेषज n. 1) ein gutes —, wirksames Heilmittel AV. 2,3,1. TS. 1,8, 6,1. — 2) Sammlung von Heilsprüchen, Bez. eines vedischen Buches (vielleicht ist der AV. gemeint) R̥V. Prât. 16,54 (55). — Vgl. सौभेषज.

सुभोग्य adj. leicht zu geniessen: श्री Spr. (II) 48.

सुभोज adj. gut essend MBh. 12,8463.

सुभोजन n. gutes Essen MBh. 4,263.

सुभोजस् adj. freigebig AV. 4,26,1. SV. Naig. 4,8.

सुभ्र MBh. 8,1766 fehlerhaft für शुभ्र (so ed. Bomb.).

सुभ्राज् m. (nom. सुभ्राट्) N. pr. eines Sohnes des Devabhrâǵ und Nachkommen des Sonnengottes MBh. 1,43. fg.

सुभ्राज m. dass. MBh. 9,2532.

सुभ्रातृ m. ein guter Bruder gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. — Vgl. सौभ्रात्र.

1. सुभ्रु, सुभ्रू f. schöne Brauen: सुभ्रुवा Bhâg. P. 3,23,33. सुभ्रु im comp. Spr. (II) 2480.

2. सुभ्रु, सुभ्रू 1) adj. schönbrauig, f. ein schönbrauiges Mädchen Gaṭâdh. im ÇKDr. Declin. Vop. 3,76. 82. सुभ्रुवम् acc. m. Bhâg. P. 4,8,45. सुभ्रूस् nom. f. MBh. 1,6399. Spr. (II) 1633. Mârk. P. 21,28. Daçak. 106, 6. Bhâg. P. 9,1,35. Dhûrtas. 90,15. सुभ्रुस् nom. f. Mârk. P. 74,19. 123,1. सुभ्रु voc. f. MBh. 1,3267. 4,420. 13,2314. 6748. Çrut. 41. Kumâras. 5,43. Spr. (II) 244. Bhâg. P. 4,3,20. 25,27. 26,23. 9,19,42. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Çuk. ebend. 30,19. Bhaṭṭ. in Siddh. K. 18,a,4. सुभ्रूस् voc. f. Siddh. K. 18,a,4. Bhâg. P. 10,42,12. 62,15. सुभ्रूम् acc. f. MBh. 1,7723 (सुभ्रुम् Sund. 4,12. 23). Mârk. P. 21,17. सुभ्रुवा instr. f. Râǵa-Tar. 6,141. सुभ्रुवस् gen. f. 4,430. Spr. (II) 6701. Sâh. D. 40,7. सुभ्रुवाम् gen. pl. f. Spr. (II) 6782. त्रस° Khandom. 47. सुभ्रु nom. acc. n. R. 6,8,1. 95,24 (सुभ्रु सु° zu schreiben). Bhâg. P. 4,25,31. सुभ्र्वा instr. n. 3,8,27. सुभ्रूनन adj. Bhâg. P. 1,19,26. — 2) f. सुभ्रू N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2626.

सुभ्रूनासाक्षिकेशान्त adj. dessen Brauen, Nase, Augen und Locken schön sind MBh. 1,5975.

सुभ्वन् liest Sâj. st. ऋभ्वन् R̥V. 4,38,6. so v. a. wohlaussehend (von 6. सु + 1. भू).

सुम 1) m. = चन्द्र und नभस् Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 2) n. = कुसुम Blume, Blüthe Bharata zu AK. 2,4,2,17 nach ÇKDr. H. 1124. Spr. (II) 2921. Çatr. 14,222.

सुमख 1) adj. lustig, munter, freudig: Marut R̥V. 1,64,1. 85,4. ते रुद्रासः सुमखा अग्नयो यथा 5,87,7. 4,3,7. Indra 1,165,11. 2,18,2. Agni 4,3,14. सखस् 10,50,1. Çâṅkh. Çr. 7,10,10. — 2) n. Lust, Freudenfest: °स्य सूरिः R̥V. 1,181,4. प्रापश्चात्का सुमखाय वोचम् 5,41,14.

सुमखस्यमान partic. festfeiernd, freudig TS. 3,2,8,5.

सुमगध m. pl. und °म् adv. Ind. St. 13,373. 375. f. ई f. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 176. — Vgl. सुमागध.

सुमङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) adj. (f. ई; nach P. 4,1,30 ved. सुमङ्गली, später आ). a) Glück bringend: Vogel R̥V. 2,42,2. Soma 9,80,3. 10,102,11. दृती AV. 6,140,3. 2,3,1. 16. वासस् 14,1,30. VS. 16, 6. 20,4. Kauç. 50. °नामम् Çat. Br. 5,4,4,14. सुमङ्गलीरियं वधूः (vgl. P. 5,2,109, Vârtt. 2, Schol.) R̥V. 10,85,33. 1,113,12. AV. 3,10,2. 14,1,60. 2,25. fg. Kauç. 24. 39. 76. आशीर्वादाः MBh. 3,2764. Bhâg. P. 2,6,35. कथा लोकसुमङ्गलाः 8,2. — b) einen guten Wandel führend (= सदाचार Comm.) Bhâg. P. 2,4,17. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,333. Hall 69. — 3) f. आ a) eine best. Arzeneipflanze, = वायसोली Ratnam. im ÇKDr. — b) ein Frauenname Kathâs. 124,175. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630. — d) N. pr. eines Flusses in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — 4) f. ई संज्ञायाम् gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 5) n. ein Glück bringender Gegenstand: आस्थापितैः ससुमङ्गलैः Bhâg. P. 1,11,19. — Vgl. सौमङ्गल, सौमङ्गल्य.

सुमङ्गा f. N. pr. eines Flusses VP. 184, N. 74 (angeblich im MBh.).

सुमज्जानि (सुमत् + जा°) adj. sammt Frau: Vishṇu R̥V. 1,156,2.

सुमणि 1) adj. mit Kleinoden geziert AV. 20,128,7. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben मणि) MBh. 9,2534.

सुमण्डल m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,997.

सुमत् adj. zusammen, zugleich: Nacht und Morgen सीदतां बर्हिरा सुमत् R̥V. 1,142,7. उप प्रागात्सुमन्मे ऽधायि मन्म देवानामाशाः hin ging er — mitgegeben wurde ihm mein Gebet — in das Land der Götter 162, 7. सुमद्यूथं (vielleicht सुमद्यूथं) न 5,2,4. mit instr. mit: जाया पतिं वहति वग्नुना सुमत् 10,32,3. Nach Naigh. 4,3. Nir. 6,22 so v. a. स्वयम्. Wir halten es für eine andere Aussprache von स्मत्; so ist z. B. R̥V. 7,3,8 statt स्मत्सूरीन् wohl zu sprechen सुमत्सूरीन्. Vgl. सुमज्जानि, सुमद्गण u. s. w.

सुमत्त m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — Vgl. सौमत्तायन.

1. सुमति f. gen. pl. सुमतीनाम् und सुमतीनाम् Siddh. K. 233,a,16. 1) Wohlgesinntheit, Huld, Gnade; Gunsterweisung R̥V. 1,24,9. °तिभिस् 73,6. 171,1. 7,6,6. °तौ स्याम 4,98,4. 3,1,15. 4,50,11. 10,11,7. धीति, सु° 5,25,3. 6,15,9. 8,22,4. प्र ते महो सुमतिं वेविदाम 7,24,6. 10,89,17. AV. 2,36,1. 7,17,2. mit obj. gen.: विधतः R̥V. 5,65,4. mit gen. der Sache: सुमतिं रासि वस्वः 3,4,1. 57,6. 7,39,2. वाजवती 1,31, 18. भद्रा 3,30,7. भूरिदावरी 8,2,21. स्वादिष्ठा 75,4. नवीयसी 7,59,4. 8,92,9. 10,100,5. pl. 2,16,8. 7,18,20. 8,26,9. 10,47,7. तेषु मा (wenn nicht मे zu lesen ist) सुमतिं कृधि mach mich zu einem Gegenstand der Gunst AV. 17,1,7. Wohlwollen Spr. (II) 4001, v. l. — 2) Andacht, Gebet: अच्छा गिरः सुमतिं गन्तम् R̥V. 1,151,7. 166,6. 7,18,4. अर्चामि ते °तिम् 4,4,8. 23,2. प्र सुमतिं कृणुध्वम् 7,31,10. °तिभिः प्र स्तुवीमहि 8, 22,6. 9,74,1. 10,40,12. AV. 4,23,2. — 3) Wohlgefallen so v. a. wohlthuende Empfindung: अपो न मद्रू सुमतिर्भवा नः R̥V. 9,88,7. ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत AV. 6,22,2. — 4) ein richtiger Sinn für Etwas (loc.): न ते ऽस्ति सुमतिर्धर्मे R. 4,16,20. — Vgl. देव°.

2. सुमति 1) adj. klug, verständig Spr. (II) 3116. 7119. Z. d. d. m. G. 27,17. Pañkat. 3,7,27 (समुति° gedr.). Bhâg. P. 10,60,28. Pañkat. 25. 13. Daçak. 2,8 (mit der ed. Calc. सुमतिर्ल° zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 148,a,4 v. u. vollkommen vertraut mit (gen.): विद्यानां कलानां च सर्वासाम् Kathâs. 44,23. — 2) m. N. pr. a) eines Daitja MBh. 2,365. Ha-

riv. 12696 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनति die ältere. — b) verschiedener Männer: ein Ṛshi MBh. 13,1761. Verz. d. Oxf. H. 264,a,5. unter Manu Sâvarṇa Hariv. 465. ein Sohn Bhṛgu's Ind. St. 1,235. eines Bhârgava Mârk. P. 10,8. fgg. ein Âtreja Verz. d. Oxf. H. 55,b,40. ein Schüler Sûta's VP. 283. ein Fürst Verz. d. Oxf. H. 10,b,8. ein Sohn Bharata's VP. 164. Mârk. P. 53,41. Bhâg. P. 5,7,3. 15,1. Somadatta's 9,2,36. R. 1,47,17. 20. Supârçva's Hariv. 1079. fg. VP. 453. Bhâg. P. 9,21,28. Ġanamegaja's VP. 334. Dṛḍhasena's 463. Bhâg. P. 9,22,47. Nṛga's 2,17. Ṛteju's 20,6. 7. Vidûratha's Mârk. P. 116,10. N. pr. des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26. des 13ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî 52. — Mâlav. 67,16. Kathâs. 120,14. Daçak. 9,20. Pańkat. 4,16 (1,19 ed. orn.). Lalit. ed. Calc. 202,5. Lot. de la b. l. 12. — 3) °ति und °ती N. pr. einer Frau Sagara's R. 1,39,4. 14 (40,14. 17 Gorr.). VP. 377. Bhâg. P. 9,8,8. einer Tochter Kratu's VP. 83, N. 7. der Frau des Vishṇujaças und Mutter Kalkin's Kalki-P. 2 im ÇKDr. einer Fee Târan. 277.

सुमतिंजय m. ein N. Vishṇu's H. ç. 69. ohne Zweifel fehlerhaft für समितिंजय.

सुमतित्सरु adj. von unbekannter Bed., Beiw. des Pfluges TS. 4,2,5, 6. die v. l. सोमपित्सरु VS. 12,71. Kâṭh. 16,12 und सोमसत्सरु AV. 3, 17,3 zeigt, dass man das Wort nicht mehr verstand.

सुमतिभद्र m. N. pr. eines Mannes Sâdhanamâlât. 190.

सुमतिमेरुगणि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 186,a,4. 5.

सुमतिरत्नार्य m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 400,a,1.

सुमतिरेणु m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुमतिशील m. N. pr. eines Lehrers Târan. 211.

सुमतिसुत Suçr. 2,66,19 wohl fehlerhaft für सन्मति°.

सुमतीकृत s. u. मतीकृ.

सुमतीवृध् adj. VP. Prât. 3,96. des Gebets sich freuend VS. 22,12.

सुमत्क्षर (सु° + क्षर) adj. träufelnd, vollsaftig VS. 21,43.

सुमदंशु (सुमत् + अंशु) adj. etwa sammt Zügel ṚV. 1,100,16.

सुमदन m. Mangifera indica Lin. (आम्र) Râġan. 11,11.

सुमदात्मजा f. eine Apsaras Trik. 1,1,64.

सुमद्गण (सुमत् + गण) adj. sammt der Schaar ṚV. 2,36,2.

सुमद्गु (सुमत् + गु) adj. sammt Gespann AV. 5,1,7. unsichere Stelle.

सुमद्र m. pl. und °म् adv. (= मद्राणां समृद्धिः) Ind. St. 13,373. 385. P. 2,1,6, Schol. Vop. 6,61.

सुमद्रथ (सुमत् + रथ) adj. sammt Wagen ṚV. 3,3,9. Vâlakh. 8,5. आ ते हरी गृभ्णे सुमद्रथा ṚV. 8,45,39.

सुमधुर 1) adj. a) überaus süss. — b) überaus lieblich, — zart: गीतध्वनि MBh. 13,2839. वचस् R. 1,9,32. = सान्त्व H. 266. überaus lieblich singend: हंसाः MBh. 13,2839. °म् adv.: कूजन् Brahma-P. in LA. (III) 52, 3. — 2) m. eine best. Gemüsepflanze, = जीवशाक Râġan. 7,50.

सुमध्य adj. (f. आ) 1) schön in der Mitte so v. a. mit schönem Füllsel versehen: मांसानि R. ed. Bomb. 2,91, 52. सुमेध्य ed. Schl. — 2) eine schöne Taille habend: ein Weib Hariv. 14161 (die neuere Ausg. überall pl.). Mârk. P. 22,5. Brahma-P. in LA. (III) 50,5.

1. सुमध्यम adj. sehr mittelmässig Kâm. Nîtis. 16,20.

2. सुमध्यम adj. (f. आ) = सुमध्य 2): ein Weib MBh. 1,5968. 3,2081. 2099. 5,6093. R. 1,23,14. 3,49,43. 52,48. 49. 79,16. Çrut. 31. Ragh. 11, 54. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. 57,18. Bhâg. P. 3,24,14. 4,30,16. 6,18,34.

सुमन 1) adj. lieblich, hübsch Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) Weizen AK. 2,9,18. H. 1174. — b) Stechapfel Çabdam. im ÇKDr. — c) N. pr. eines mythischen Wesens MBh. 2,303. einer der vier Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 347,8. eines Schlangendämons Schiefner, Lebensb. 256 (26). — 3) f. आ a) Jasminum grandiflorum AK. 2, 4, 2, 53 (könnte auch सुमनस् sein). Çabdar. im ÇKDr. Râġan. 10,75. Rosa glandulifera oder Chrysanthemum indicum 80. — Suçr. 2,97,21. 112,5. 122, 11. 347,5. 419,12 (= जाती Comm.; सुमनस् der gedr. Text). वेश्याः श्मशानसुमना (wohl Blume überh.) इव वर्जनीयाः Spr. (II) 1458. — b) N. pr. einer Kaikejî MBh. 13,5859. fgg. Gattin Dama's Mârk. P. 134,8. 10. 59. fg. 135,5. 6. Verz. d. Oxf. H. 12,b,43. fgg.

सुमनःपत्त्र n. Muskatblüthe Suçr. 2,66,1.

सुमनःपत्त्रिका f. dass. Dhanv. 3,21. Râġan. 12,78.

सुमनःफल 1) m. Feronia elephantum Corr. Çabdaḱ. in Verz. d. Oxf. H. 195,b,4 v. u. — 2) n. Muskatnuss Râġan. 12,80.

सुमनक Blume Pańkar. 3,8,10.

सुमनस् 1) adj. a) wohlgesinnt, günstig, hold ṚV. 1,91,4. 2,32,5. 3,4, 1. शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि 35,6. 54,22. 4,3,15. 10,32,8. 85,44. 100, 4. 141,1. वाश्रेव वत्सं सुमना दुहाना 149,4. जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु AV. 3,4,3. 12,5. ओषधयः Gobh. 2,6,6. VS. 15,1. Kaṭhop. 1,10. — b) wohlthuend: अति तृष्टं ववक्षिथाथैव सुमना असि ṚV. 3,9,2. 18,1. सदा ते सुमनसः स्याम dir angenehm 7,4,4. — c) wohlgemuth, heiter, fröhlich, behaglich: क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेम ṚV. 4,4,9. 6,52,5. 7,1,9. 78,5. कदा मृळीकं सुमना अभि ख्यम् 86,2. 10,37,7. AV. 3,4,7. 6,99,3. 7,60, 1. 12,2,49. राया वयं सुमनसः स्याम 14,2,36. VS. 3,41. Lâṭj. 3,3,1. गृह्याः Âçv. Çr. 2,5,17. MBh. 1,1942. 6097. 3,984. 1203. 15,574. Hariv. 9072. Karaka 1,8. Çârṅg. Saṁh. 1,1,39. Spr. (II) 4990. Varâh. Bṛh. S. 48,48. Mârk. P. 134,59. Brahma-P. in LA. (III) 53,20. Verz. d. Oxf. H. 32,a, 43. — d) klug, verständig Trik. 3,3,452. H. an. 3,760. Med. s. 66. Vaiġ. bei Mallin. zu Çiç. 16,24 (देवबुद्धयेः nach Stenzler zu lesen). R. 1,7, 6 (12 Gorr.). Spr. (II) 3800. 3580. Verz. d. Oxf. H. 160,b,8. 263,b, No. 636. fg. pl. Kluge und zugleich Blumen Spr. (II) 118. Çiç. 16,24. Kathâs. 73,21. — 2) m. a) ein Gott AK. 1,1,1,2. Trik. H. 88. H. an. (देव st. दैव zu lesen). Med. Halâj. 1,4. Vaiġ. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: Guilandina Bonduc Çabdam. im ÇKDr. Azadirachta indica Juss. Râġan. im ÇKDr. eine Art Karańġa (मल्लकरञ्ज) Râġan. 9,67. Weizen 16,30. — Suçr. 1,132,12. 134,11. 146,4. 157,18. — c) pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 12ten Manu VP. 268. Mârk. P. 94,23. — d) N. pr. eines Dânava MBh. 2,365. Hariv. 12696 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनामन् die ältere. — e) N. pr. verschiedener Männer Hariv. 1265. MBh. 2,120. 322. Kathâs. 56,236. 59,22. ein Sohn Ûru's von der Âgneji Hariv. 73. VP. 98. ein Sohn Ulmuka's Bhâg. P. 4,13,17. Harjaçva's VP. 371 (besser वसुमनस् der gedr. Text 4,3,13). — Daçak. 3,8. 9,20. — 3) f. a) pl. Blumen AK. 2,4,2,17. Trik. H. 1125. H. an. Med. Halâj. 2,

31. Vaiç. (zu lesen nach Stenzler सुमना: पुष्पमालत्योः). Çāṅkh. Gṛhj. 1, 3. 4, 15. Pār. Gṛhj. 2, 6. M. 2, 182. सुमनसः (nach Nīlak. gen. sg. in der Bed. *Gott*) शेषाः प्रतिगृह्य MBh. 3, 16644. मनो ह्लादयते यस्माच्छ्रियं चापि ददाति च। तस्मात्सुमनसः प्रोक्ताः 13, 4696. fgg. 14, 2394. 15, 432. R. 2, 24, 26. 43, 12 (42, 16 Gorr.). 100, 31 (108, 33 Gorr.). R. Gorr. 2, 25, 18. 3, 76, 13. 6, 97, 19. Çiç. 7, 2. 8, 10. Spr. (II) 93. 6037. Bhāg. P. 3, 15, 19. 24, 8. 4, 29, 53. 5, 2, 6. 6, 18, 56. im comp.: शमीसुमनोमालिन् Āçv. Gṛhj. 4, 6, 4. R. 5, 11, 20. Suçr. 1, 103, 12. 243, 19. Çāk. 48, 20. Spr. (II) 1782. Varāh. Bṛh. S. 48, 35. Rāga-Tar. 4, 245. Verz. d. Oxf. H. 103, b, 15. Bhāg. P. 4, 15, 7. 29, 54. 5, 2, 9. 8, 7, 12. सुमनोगन्धमाहात्म्य Verz. d. B. H. 142, 10 v. u. du. P. 2, 4, 78, Schol. pl. (oder im comp.) *Blumen und zugleich Kluge* Spr. (II) 118. Çiç. 16, 24. Kathās. 73, 21. — b) *Jasminum grandiflorum* AK. 2, 4, 2, 53 (oder सुमना). Trik. H. an. Med. Vaiç. — c) N. pr. verschiedener Frauen Kathās. 123, 219. fgg. Gattin Madhu's und Mutter Vīravrata's Bhāg. P. 5, 15, 13. — 4) n. *Blume* Bharata zu AK. nach ÇKDr. विना गन्धं च सुमनः Çatr. 10, 185. — Vgl. सौमनस, सौमनस्य.

सुमनस्य् (von सुमनस्), nur partic. °स्यमान 1) *günstig, hold* ṚV. 6, 74, 2. 7, 33, 14. 10, 51, 5. 7. AV. 1, 35, 1. 2, 35, 5 u. s. w. VS. 15, 2. — 2) *fröhlich, wohlgemuth, nach Herzenslust* ṚV. 6, 75, 8. AV. 7, 43, 1. 14, 2, 17. 34. 39. VS. 12, 57. TBr. 3, 7, 5, 3. होत्रास्त्वत्यन्तु सु° Lāṭj. 2, 9, 1. Āçv. Gṛhj. 1, 7, 6. Pār. Gṛhj. 1, 6, 3.

सुमनोमुख adj. (f. ई) *heiteren Antlitzes* Çāṅkh. Gṛhj. 3, 12. 14.

सुमनाय् (von सुमनस्), °यते *wohlgemuth —, heiter werden* gaṇa भृशादि zu P. 3, 1, 12.

सुमनायन m. patron. Saṁsk. K. 184, b, 11 wohl fehlerhaft für सौम°.

सुमनास्य m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9503. — Vgl. सुमनास und सुमनोमुख.

सुमनीकर् (सुमनस् + 1. कर्), °करोति *erfreuen* Bhaṭṭ. 3, 2.

सुमनोकस (सुमनस् + ओकस्) *Götterbehausung, Götterwelt:* °सं जगाम Hariv. 7455. सुमनौ° die neuere Ausg.

सुमनोज्ञघोष m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5, 19.

सुमनोत्तरा f. N. pr. eines Frauenzimmers und Titel der über sie handelnden Erzählung P. 4, 3, 87, Vārtt., Schol.

सुमनोमन्तक m. N. pr. eines Mannes Rāga-Tar. 6, 339. 347. nach Troyer zwei Namen.

सुमनोमुख m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5, 3625. — Vgl. सुमनास्य.

सुमनोरजस् n. *Blüthenstaub* AK. 2, 4, 1, 17.

सुमनोलता f. *eine blühende Schlingpflanze* Spr. (II) 378.

सुमनोहर adj. (f. आ) *überaus reizend, — lieblich:* Vogel MBh. 1, 1106. रूप 5976. वेश्मन् 3, 1834. गङ्गेयः 13, 1839. गीतमीतीर Brahma-P. in LA. (III) 49, 7. Pañkar. 1, 8, 1. शास्त्र Pañkat. Pr. 3.

सुमनौकस s. सुमनोकस.

सुमन्तु 1) adj. *leicht kenntlich, wohlbekannt:* नामन् ṚV. 10, 12, 6. 64, 1. — 2) m. N. pr. eines Lehrers (Schülers Vjâsa's und Verfassers eines Dharmaçâstra) Āçv. Gṛhj. 3, 4, 4. Çāṅkh. Gṛhj. 4, 10. 6, 6. Ind. St. 1, 233. fg. 4, 57. MBh. 1, 2415. 2, 106. 12, 4592 (अश्मकसुमन्तुना). 12337. Hariv. 7999. VP. 276. 282. Verz. d. B. H. 92, 4. No. 1017. 1028. 1166. Verz. d. Oxf. H. 18, b, 8. 19, a, 19 (pl.). 30, b, 32. 53, a, 32. 54, b, 3. 6. 55, a, 38. b, 28. 62, a, 22. 266, b, 3. 21. 271, a, 12. 279, b, 43. 356, a, 24. Bhāg. P. 1, 4, 22. 12, 6, 53. 75. Kull. zu M. 5, 66. 11, 121. °सूत्र citirt unter मदनाभिषेक. N. pr. eines Fürsten Weber, Kṛshṇag. 251. eines Sohnes des Gahnu VP. 399. सुहोत्र der gedr. Text. — Vgl. सौमन्तव.

सुमन्तुनामन् adj. *einen wohlbekannten Namen führend* ṚV. 6, 18, 18.

सुमन्त्र 1) adj. *einen guten Rath habend, gute Pläne machend* Spr. (II) 6558. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: ein Lehrer mit dem patronn. Bābhrava Gautama Ind. St. 4, 373. ein Rathgeber und Wagenlenker Daçaratha's R. 1, 7, 3. 8, 4. 2, 34, 10. 53, 2. R. Gorr. 2, 39, 15. 89, 3. 7, 50, 2, 26. Weber, Rāmat. Up. 302. Ragh. 13, 59. 14, 47. ein Rathgeber Harivara's Kathās. 52, 264. ein Sohn Antariksha's VP. 463, N. 14. ein älterer Bruder Kalki's Kalki-P. im ÇKDr. — Daçak. 3, 9. 9, 20.

सुमन्त्रक m. = सुमन्त्र N. pr. eines älteren Bruders des Kalki Kalki-P. im ÇKDr.

सुमन्त्रित adj. *gut gerathschlagt;* impers.: मया न मन्त्रकुशलैर्वृद्धैः सह सुमन्त्रितम् R. 2, 59, 20. सुमन्त्रितं कर् *gut rathschlagen* Spr. (II) 7121. *gut berathen:* कर्मन् 5557. प्रारम्भ 7122.

सुमन्त्रिन् adj. *einen guten Minister habend* Spr. (II) 2875. — 5606 *ein guter Minister,* aber offenbar schlechte Lesart.

सुमन्दबुद्धि adj. *von sehr geringem Verstande* MBh. 5, 7297.

सुमन्दभाग्य adj. *sehr unglücklich* MBh. 1, 5903.

सुमन्दा f. Bez. einer Çakti Pañkar. 3, 2, 6.

सुमन्द्र adj. *sehr gedämpft, — leise* Āçv. Çr. 2, 15, 11. 4, 8, 21.

1. सुमन्मन् n. pl. *gute Wünsche:* आ नो यज्ञं यहिष्ठ सुमन्मभिः ṚV. 8, 90, 9.

2. सुमन्मन् adj. *gute Andacht verrichtend, gute Wünsche aussprechend:* कारु ṚV. 7, 68, 9. 3, 2, 12.

सुमन्यु m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1, 4814 (भुमन्यु ed. Bomb.). eines freigebigen Mannes 13, 6266 nach der Losart der ed. Bomb., भुमन्यु ed. Calc.

सुमर 1) adj. n. impers. *leicht zu sterben* oder n. *ein leichter Tod:* यथा न मन्ये दुर्जीवं तथा न सुमरं ध्रुवम् R. Gorr. 2, 57, 20. — 2) m. *Wind* H. ç. 171.

सुमरीचिका f. Bez. *einer der neun Arten von* Tushṭi *im* Sâṁkhja Tattvas. 39.

सुमल्लिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 362 (VP. 192 सुमल्लि, सुमल्लिक in der neueren Ausg.).

सुमह m. N. pr. eines Sohnes des Gahnu Hariv. 1423 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनह die ältere.

सुमहत् adj. *sehr gross, valde magnus* (im Raume, in der Zeit, der Zahl, der Menge, dem Grade nach): शरण Nir. 5, 22. सुमहद्धानम् (über diese neutrale Form s. u. महन्त्) MBh. 3, 16236. काय, वपुस् R. 3, 50, 26. 55, 1. सागरं सुमहत् 6, 34, 14. नारायणसरस्तीर्थ Bhāg. P. 6, 5, 3. अन्ववाय Hariv. 2014. अपत्यवत्पा (zu अपत्य gehörig, also *überaus zahlreich*) R. 1, 39, 7. जन 6, 101, 33. शास्त्राणि Spr. (II) 7123. भोग्यानि Varāh. Bṛh. S. 46, 34. बल Nir. 14, 9. वध R. 2, 21, 32. माहात्म्य MBh. 3, 2935. वीर्य R. 1,

3,9. तेजस् Spr. (II) 2690. दुःख M. 4,167. MBH. 5,6047. तपस् R. 1,57, 8. BRAHMA-P. in LA. (III) 49,13. पीडा VARĀH. BRH. S. 3,36. भय 46,35. 44. विमर्द R. 6,18,1. महानाद s. शब्द, स्वन MBH. 1,5531. 3,3013. कार्य 2110. 2273. R. 1,64,1. KATHĀS. 18,31. कर्मन् RAGH. 12,55. वाक्य R. 1,60, 25. क्षेतर् erhaben RV. 7,8,2. सुमहा am Anf. eines comp.: °शाल R. 1, 5,12. सुमहोत्सव WEBER, KRSHNAǴ. 307.

सुमहस् adj. herrlich: Agni RV. 4,11,2. 10,7,7. Sûrja 6,50,2. Âditja 8,18,3. überall voc.

सुमहाकपि m. N. pr. eines Dämons HARIV. 9562.

सुमहातपस् adj. sehr strenge Askese übend, überaus fromm MBH. 5, 6044. HARIV. 383.

सुमहात्मन् adj. von sehr edler Natur, überaus hochherzig: शक्र MBH. 3,203.

सुमहात्यय adj. sehr grosse Leiden verursachend, überaus verderblich: युद्ध MBH. 5,7250.

सुमहाबल adj. (f. आ) überaus mächtig MBH. 5,7447. HARIV. 16312. überaus wirksam: ओषधी MBH. 2,1862.

सुमहाबाहु adj. überaus lange Arme habend MBH. 5,7273.

सुमहामनस् adj. überaus hohen Sinnes MBH. 3,2764.

सुमहारथ m. ein sehr grosser Kriegsheld MBH. 7,8625.

सुमहासत्त्व adj. von überaus edlem Wesen HARIV. 221.

सुमागध 1) m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Anâthapiṇḍika's BURNOUF, Intr. 312. 399. 566. SCHIEFNER, Lebensb. 283 (53). सुमागधा Index des KANDJUR 52. — 3) f. ई N. pr. eines Flusses in Magadha R. 1, 34,9 (35,8 GORR.).

सुमागधक s. Ind. St. 13,384.

1. सुमातृ f. eine gute oder schöne Mutter; s. सौमात्र.

2. सुमातृ adj. eine schöne Mutter habend RV. 10,78,6.

3. सुमातृ nom. ag. ein guter Messer (metitor); s. सौमात्र.

सुमानिका f. Bez. zweier Metra: 1) 4 Mal ⏑–⏑–⏑–⏑– COLEBR. Misc. Ess. 2,159 (II,5). — 2) 4 Mal ⏑–⏑–⏑–⏑–⏑ ebend. (III,6).

सुमानिता f. Selbstbewusstsein, Stolz MBH. 9,68.

सुमाय 1) adj. guter Anschläge voll NIR. 14,13. Marut RV. 1,88,1. 167,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Asura KATHĀS. 45,224. 382. 46,33. eines Vidjâdhara 48,121. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Maja's KATHĀS. 45,240.

सुमायक m. N. pr. eines Vidjâdhara, = सुमाय KATHĀS. 48,136.

सुमारुत n. etwa das gute Volk der Winde RV. 10,77,1. 2.

सुमार्त्स्न adj. sehr fein ÇAT. BR. 6,1,2,c.

सुमाल m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 2,1029. चोल ed. Bomb.

सुमालती f. ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑–⏑⏑–⏑ COLEBR. Misc. Ess. 2,159 (I, 10).

सुमालि und °न् m. N. pr. eines Râkshasa HARIV. 385. R. 7,5,6. BHĀG. P. 6,10,24. 8,10,56. Verz. d. Oxf. H. 26,a,11. eines Affen R. 6, 82,19. eines Sohnes des Brahmanen Vedamâli Verz. d. Oxf. H. 11,a,5.

सुमाल्य m. N. pr. eines Sohnes des Nanda VP. 468. BHĀG. P. 12,1,10.

सुमाल्यक m. N. pr. eines Berges GOLĀDHJ. BHUVANAK. 30.

सुमाषं adj. P. 6,2,172, Schol. °क desgl. 174, Schol.

1. सुमित adj. wohl gemessen RV. 10,29,6.

2. सुमित adj. fest gegründet: स्थूणा RV. 5,45,2.

सुमिति f. gute Befestigung: eines Pfostens RV. 3,8,3.

सुमित्र 1) adj. (f. आ) ein guter Freund RV. 1,91,12. 10,105,11. TS. 1,4,45,2. सुमित्रः सम्क्रमकः PAŃKAV. BR. 13,6,10. 9. सुमित्र voc. BHĀG. P. 3,19,32. — 2) m. N. pr. a) eines Unholds MBH. 3,14467. — b) verschiedener Männer: ein Ṛshi und Liedverfasser mit dem patron. Vâdhrjaçva RV. 10,69,3. 5. pl. 1. 7. 8. Kautsa, Liedverfasser von 10, 105. — MBH. 2,105. ein Fürst der Sauvîra MBH. 1,2699. 5537. 2,120. 1069. 12,4629. fgg. von Mithilâ LASSEN ed. Calc. 24,13. SCHIEFNER, Lebensb. 235 (5). von Magadha und Vater des Arhant Suvrata H. 38. ÇATR. 10,322. Wagenlenker Abhimanju's MBH. 7,1537. Sohn Gada's HARIV. 9193. Çjâma's 1943 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Çamîka's (Samîka's) BHĀG. P. 9,24,43. Kṛshṇa's 10,61,11. PAŃKAR. 2, 4,46 (?). Vṛshṇi's VP. 424. BHĀG. P. 9,24,11. Agnimitra's HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53. Suratha's, mit ihm erlischt das Geschlecht Ikshvâku's VP. 464. BHĀG. P. 9,42,15. — DAÇAK. 3,10. 9,20. — 3) f. आ N. pr. a) einer Jakshiṇî KATHĀS. 108,48. — b) einer Gattin Daçaratha's, Mutter Lakshmaṇa's und Çatrughna's, R. 1,19,7. 2,31, 11. 40,3. 64,72. RAGH. 10,56. 14,51. der Mutter Mârkaṇḍeja's Verz. d. Oxf. H. 82,b,31. Gajadeva's 142,a,4. 5. — Vgl. सौमित्र fg.

सुमित्रभू m. N. pr. des 2ten Kakravartin in Bhârata, = सगर H. 692.

सुमित्र्य adj., wohlbefreundet RV. 10,65,3. VS. 6,22.

सुमीढ (सुमीळ्ह) m. N. pr. eines Mannes RV. 6,63,9. eines Sohnes des Suhotra MBH. 1,3720.

सुमीन m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 57,50.

1. सुमुख n. 1) ein schöner Mund Spr. (II) 7124. — 2) ein heiteres Gesicht, instr. so v. a. wohlgemuth KÂM. NÎTIS. 15,6.

2. सुमुख 1) adj. (f. आ und ई, in übertragener Bed. aber nur आ) P. 4,1, 54. VOP. 4,17. a) schön von Gesicht ÇABDAR. im ÇKDR. R. GORR. 1,1, 14. 3,23,15. KATHĀS. 42,223. BHĀG. P. 4,21,15. स्वभावहास° 5,5,31. häufig f. ई auch als subst. KUMĀRAS. 1,26. ÇÂK. 181. Spr. (II) 6455. Gît. 5,19 (सुमुखि सु° zu trennen). KATHĀS. 26,154. 43,116. 72,80. 84, 13. Z. d. d. m. G. 14,574,19. BHĀG. P. 3,6,4. — b) ein heiteres Gesicht zeigend, guter Dinge, froh MBH. 5,3672. 8,4676. राष्ट्रप्रवेश° R. 1,77,7. MÂLATIM. 130,18. — c) geneigt, gewillt zu Etwas; in comp. mit प्रसाद HARIV. 9856. 10845. 10850. RAGH. 4,18. MÂLAV. 95. MÂRK. P. 8,64. 248. 19,13. 64,17. 105,8 (zu lesen प्रसादसु°). BRAHMA-P. in LA. (III) 54,18. BHĀG. P. 2,7,23. 3,15,39. 4,24,25. 7,10,24; vgl. प्रसादसंमुख PAŃKAT. 28,21. — d) günstig, hold: मारुत R. 6,92,67. — e) gelehrt H. an. 3,115. — f) mit einer schönen Spitze versehen: Pfeil MBH. 3,16522. 6,5178. HARIV. 13419. — g) mit einem schönen Eingang versehen: सुमुखा शाला SIDDH. K. zu P. 4,1,54. VOP. 4,17. — 2) m. a) eine best. Gemüsepflanze MED. kh. 13. ÇABDAR. im ÇKDR. Ocimum basilicum pilosum RÂGAN. 10,161. ein wildes Ocimum 165. eine dritte Art (बर्बर) 173. DHANV. 4,29. — KARAKA 1,27. SUÇR. 1,138,16. 157,10. 217,3. 218,11. VÂGBH. 1,1,107. 109. — b) ein best. in Schaaren lebender Vogel KARAKA 1,27. v. l. सुमु-

°खी. — c) Bein. Gaṇeça's Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Garuḍa Trik. 3,3,52. H. an. Med. MBh. 5,3587. 3597. 6,208. des Droṇa (ein mythischer Vogel) Mārk. P. 1,27. — β) eines Schlangendämons H. an. Med. MBh. 1,1559. 5,3630. fgg. 3672. Hariv. 229. — γ) eines Asura Hariv. 12936 nach der Lesart der neueren Ausg. — δ) pl. einer Klasse von Göttern Burnouf, Intr. 616. — ε) eines Ṛshi MBh. 2,113. R. 7,1,3. Verz. d. Oxf. H. 52,a,29. eines Fürsten Verz. d. Cambr. H. 4. der durch schlechtes Benehmen zu Grunde ging M. 7,41. — ζ) eines Affen R. 6,4,8. — 3) f. ई a) Spiegel Çabdārthak. bei Wilson. — b) ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑⏑–,⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,42). Ind. St. 8,376. — c) N. pr. einer Apsaras Vjāḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 13,1425. Hariv. 12472. — 4) n. eine durch Fingernägel hervorgebrachte Verletzung von bestimmtem Aussehn Çabdar. im ÇKDr.

सुमुखसू m. der Vater Sumukha's d. i. Garuḍa Trik. 1,1,43.

सुमुखीकृ (सुमुख + 1. कर्) mit einer schönen Spitze versehen: °कृत ein Pfeil MBh. 6,4668.

सुमुण्डीक m. N. pr. eines Asura Kathās. 45,19. 53. 375. 50,49.

सुमुष्टि m. Hoya viridiflora R. Br. Rāǵan. 4,185.

1. सुमुहूर्त m. n. eine glückliche Stunde: °र्ते Kathās. 121,184. Daçak. 9,17.

2. सुमुहूर्त adj. zu einer glücklichen Stunde Statt findend: युद्ध MBh. 3,1608.

सुमूल्य eine verdächtige Lesart für मौर्य VP. 470, N. 26.

सुमूल 1) adj. eine schöne Wurzel habend. — 2) m. Moringa pterygosperma Gaertn. Rāǵan. 7,30. — 3) f. आ Glycine debilis Rāǵan. 4,15. Hemionitis cordifolia Roxb. Rāǵan. im ÇKDr.

सुमूलक n. Daucus Carota Lin., Möhre Rāǵan. 7,24.

सुमृग n. gutes Wild so v. a. gute Jagd AV. 19,8,3.

सुमृडीक (सुमृळीक) 1) adj. erbarmungsvoll, mitleidig; gnädig RV. 1, 35,10. 91,11. 118,1. 4,1,20. 3,3. 6,47,12. 8,56,1. 10. VS. 4,11. 22,20. AV. 7,68,3. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,a,15. 19,b,36. — 3) n. Erbarmen: सुमृळीके अस्य सुमतौ स्याम AV. 7,20,3; vgl. RV. 8,48,12.

सुमृत्यु m. ein schöner —, leichter Tod Pańćar. 1,3,14.

सुमृष्ट adj. 1) schön rein: °मणिकुण्डल MBh. 1,3295. 4,541. R. 1,13, 19. 5,16,29. Bhāg. P. 8,8,33. — 2) überaus lecker, — wohlschmeckend Spr. (II) 4961. Pańćat. 113,8.

सुमेक (मेक von 1. मि) adj. wohlgegründet, fest: Pfosten RV. 4,6,3. Pfad 10,92,13. feststehend, unerschütterlich in Ordnung, Folge u. s. w.: Himmel und Erde RV. 1,146,3. 3,6,10. 15,5. 57,4. 4,42,3. 56,3. 6,66, 6. 7,56,17. 87,3. Tag und Nacht 1,113,3. Jahr Çat. Br. 1,7,2,26. Meer TS. 4,4,3,2.

सुमेखल m. Saccharum Munja (मुञ्ज) Roxb. Rāǵan. im ÇKDr.

सुमेघ m. N. pr. eines Berges (schön bewölkt) R. 4,43,20.

1. सुमेध adj. (f. आ) saftig, kräftig: गव्यूति RV. 3,8,6.

2. सुमेध adj. wohl so v. a. सुमेधस्; im Wortspiel RV. 10,132,7.

सुमेधस् 1) adj. P. 5,4,122. Vop. 6,27. eine gute —, richtige Einsicht habend, verständig, weise H. an. 3,760. Med. s. 66. °धाम् acc. RV. 10, 47,6. 125,5. — 1,185,10. स्तोतृ 2,3,9. 10,45,7. ब्रह्मन् AV. 9,1,6. देवी यच्छा दीध्यानः सुमेधाः RV. 3,15,3. 38,1. त्रिकतु Ruf 3,57,5. स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः mit Verstand 8,48,1. 6,67,8. 7,91,3. 10,62,4. Soma 9, 92,3. 93,3. Bṛhaspati 10,65,10. AV. 5,11,11. 7,60,1. 61,1. 2. VS. 3,41. Çat. Br. 14,9,4,5. Taitt. Up. 1,10,1. Kām. Nītis. 15,50. Kathās. 27,149. 40,25. 103,184. Çata. 1,235. Bhāg. P. 9,4,3. — 2) m. N. pr. a) einer Klasse von Göttern unter dem 5ten Manu VP. 1,3,21. Mārk. P. 75,71. — b) eines Ṛshi Ind. St. 3,244,b. Verz. d. Oxf. H. 52,a,44. unter Manu Kākshusha 76,54. eines Sohnes des Vedamitra 74,b,1. — 3) f. Cardiospermum Halicacabum H. an. Med.

सुमेध्य adj. überaus rein (in rituellem Sinne): गात्राणि R. 2,91,50. सुमध्य ed. Bomb.

सुमेरु 1) m. a) N. pr. eines Berges, = मेरु (bei den Buddhisten unterschieden) AK. 1,1,1,48. H. 1032. Halâj. 1,136. R. 3,61,8. 75,24. 7,35, 19. Kumâras. 6,72. Ragh. 5,30. Spr. (II) 82. 2271 (Conj.). 4036. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,30. Ind. St. 10,267. fg. Verz. d. B. H. No. 1240. Lalit. ed. Calc. 175,2. Lot. de la b. l. 216. Wassiljew 158. 187. Târan. 75. 207. Vie de Hiouen-thsang 44. 76. — LIA. 1,50. — b) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 45,7. 8. 46,32. — c) ein N. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — 2) adj. best, excellent ebend.

सुमेरुजा f. N. pr. eines Flusses (auf dem Sumeru entspringend) Mârk. P. 57,23.

सुमेरुवत्स m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुम्न (म्ना = मन्) n. 1) Wohlwollen, Gunst, Huld, Güte; pl. Gunsterweisungen: der Götter RV. 2,25,5. 8,19,4. 20,16. यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नम् 1,107,1. 169,4. आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु 2,33,1 (vgl. Vârtt. zu P. 2,1,2). आदिद्धि सुम्नमेद्धे दधिरे पुरः um Gunst zu erweisen 3,2,5. 32,13. 4,30,19. 5,53,1. 75,6. सुम्नेभिरस्मे वसवो नमध्वम् 6,52,14. 53,9. 8,13,3. आ नः सुम्नेषु यामय 3,2. 10,132,1. गोमत् Vâlakh. 4,9. TS. 5,4,6,6. — 2) (Ausdruck der Zuneigung) Andacht, Gebet u. s. w. RV. 1,41,8. 106,4. गृहतः सुम्नमर्चन् 3,14,4. 6,68,3. 10,93,2. — 3) (angenehme Empfindung) Frohsinn, Behagen; Befriedigung, Frieden RV. 1,144,9. इयमूर्षु सुतिरिति सुम्नमिच्छुः 2,19,8. 23,8. उक्थ्य 4,53,2. युवं सुम्नम् 5,67,2. 6,63,11. सुम्नहूर्देवेन 7,66,13. यो वां सुम्नाय तुष्टवत् zu eurer Zufriedenheit 8,8,16. अच्छा नः सुम्ने नेषि 16,12. 27,10. 9,98,5. देवकाम 10,45,9. — 4) N. eines Sâman Ind. St. 3,244,b. — adj. Gebrauch ist möglich, aber nicht nothwendig anzunehmen in den Stellen VS. 2,19 (v. l. TS.). RV. 5, 73,6. 6,26,7. das Wort fehlt ganz im AV. — Vgl. अतिसुम्न, अंहत्सुम्न. सुषुम्ना.

सुम्नापि (सुम्न + आ°) adj. etwa in Gunst nahe RV. 10,95,6.

सुम्नय् und सुम्नाय् (RV. Prât. 7,5. 9. TS. Prât. 3,2. P. 7,4,38), partic. सुम्नयन्त् und सुम्नायन्त् wohlwollend, günstig: सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चर RV. 1,114,3. गमन् 2,32,2. 6,49,1. frohlockend 1,138,1. 8,7,19.

सुम्नया (von सुम्नय्) f. gleichlautender instr. (VS. Prât. 5,20. AV. Prât. 4,30) als adv. andächtig, gläubig: देवेषु RV. 10,101,4. wohlwollend AV. 7,55,1.

सुम्नायि voc. f. AV. 19,47,4 wohl fehlerhaft.

सुम्नयु und सुम्नायु (von सुम्नय्, सुम्नाय्) adj. Schol. zu P. 3,2,170. 7,4,35.

1) andächtig, gläubig: प्र भरस्व सुम्नयुर्गिरः RV. 1,79,10. 2,30,11. 3,27,1. 5,8,7. 6,1,7. 2,3. AV. 7,11,1. — 2) günstig: वृषणा RV. 7,71,3. — सुम्नयो AV. 3,17,1 kann nicht richtig sein; °या RV.

सुम्नहू adj. Gunst herbeirufend: यज्ञ VS. 17,62. TS. 5,4,6,6.

सुम्नाय् und सुम्नायु s. u. सुम्नय् und सुम्नयु.

सुम्नावन् (von सुम्न) adj. (f. वरी) Gunst —, Befriedigung bringend: Ushas RV. 1,113,12. Naigh. 1,3.

सुम्निन् (wie oben) adj. TS. Prât. 4,12. günstig, hold TS. 1,1,12,3. 3,12,1.

सुम्पलुशठ m. Curcuma Zerumbet Roxb. Çabdak. im ÇKDr.

सुम्भ् s. unter सुभ्.

सुम्भ m. pl. N. pr. eines Volkes R. 4,40,25. sg. N. pr. eines Landes Çabdar. im ÇKDr.

सुम्मुनि m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 4,545.

सुयज् 1) adj. gut (die Götter) ehrend, — opfernd RV. 5,8,3. VS. 28,9. — 2) f. ein gutes —, richtiges Opfer VS. 5,4. TS. 3,1,4,1. TBr. 1,2,1,11. Çat. Br. 1,4,2,17.

सुयजुस् m. N. pr. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1,3714.

1. सुयज्ञ m. ein schönes Opfer R. 7,83,6.

2. सुयज्ञ gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. 1) adj. auf Opfer u. s. w. sich wohl verstehend: Agni RV. 3,17,1. कवि 51,7. 5,45,4. dessen Opfer wohl gelingen: Indra 2,21,4. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: ein Lehrer Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,7. 8. Beim. Utkala's, eines Sohnes des Dhruva, Verz. d. Oxf. H. 25,a,20. 27. fg. ein Sohn Ruki's von der Âkûti, eine Incarnation Vishṇu's, Bhâg. P. 2,7,2. Pańkar. 2,4,9 (?). ein Sohn Vasishṭha's und Rathgeber Daçaratha's R. 1,11,6 (9 Gorr.). 2,31,37 (32 Gorr.). 32,1. fgg. ein Sohn Antara's (अन्तरस्य st. अनन्तरं die neuere Ausg.) Hariv. 1974. ein Fürst der Uçînara Bhâg. P. 7,2,28. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Mahâbhauma's, einer Prâsenagitî, MBh. 1,3773. — Vgl. सौयज्ञक.

सुयत adj. wohl gezügelt: Ross RV. 7,22,1. gut geknebelt AV. 6,111,1.

सुयतात्मवत् m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,1764.

सुयन्तु adj. wohl lenkend. Zügel RV. 5,44,4.

सुयन्त्रित und °त्र s. u. यन्त्रय्. सुयन्त्रित (Pfeil) MBh. 8,4246 wohl fehlerhaft für सुयन्त्रित.

सुयभ्य s. यभ्य.

सुयम 1) adj. a) dem Zügel folgend, lenksam: Ross RV. 1,180,1. 3,61,2. 5,55,1. 9. 96,15. TBr. 3,1,2,10. Sarasvatî RV. 9,81,4. — b) leicht in Ordnung zu halten, — zu behandeln, geregelt VS. 2,7. तन्त्र 27,4 (vgl. AV. 7,82,3). दास्पत्य gutes Hausregiment RV. 5,28,3. 85,23. रा-यः 2,24,15. 27,17. AV. 14,2,17. fg. शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः RV. 7,35,2. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern Bhâg. P. 2,7,2.

सुयवस (im RV. सू° RV. Prât. 9,2) 1) adj. (f. आ) weidereich: पथ्याः RV. 1,190,6. अपः 2,27,13. — 2) m. N. pr. eines Mannes; vgl. सौयवसि. — 3) n. eine gute Weide RV. 1,42,8. 6,28,7. 7,18,4. TS. 1,7,5,2. Bhâg. P. 10,21,18 (सू°). सुयवसे यजेत Çat. Br. 11,7,1,1 nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,1 so v. a. zu einer Zeit wo die Weide gut ist.

सुयवसाद् (सू°) adj. auf guter Weide gehend RV. 1,164,40. 10,106,10.

सुयवसिन् (सू°) adj. gute Weide habend RV. 7,99,3.

सुयवस्यु (सू°) adj. gute Weide verlangend: गावः RV. 6,27,7.

सुयशस् 1) adj. P. 6,2,117, Schol. hochberühmt: Personen Bhâg. P. 3,15,25. 4,1,15. 23,24. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Açokavardhana VP. 470. Bhâg. P. 12,1,13. — 3) f. N. pr. einer Gemahlin Divodâsa's Hariv. 1564. der Mutter des 14ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40.

सुयष्टव्य m. N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Mârk. P. 75,75.

सुयाति m. N. pr. eines Sohnes des Nahusha Hariv. 1600.

सुयाम 1) adj. gut bindend, — zügelnd: रश्मयः RV. 3,7,9. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern Vjutp. 83. MBh. 13,1371. sg. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 67,13. 15. 299,8. 415,15. 469,4.

सुयामन् m. eine Personification: Kâkshusha AV. 16,7,7.

सुयामुन m. 1) Palast (प्रासाद) H. an. 4,203. fg. Med. n. 224. — 2) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,32. H. ç. 75 (सुयामन falschlich). H. an. Med. — 3) N. pr. eines Fürsten, = वत्स H. an. Med. — 4) N. pr. eines Berges H. an. Hariv. 4589. — 5) Bez. einer best. Wolke Med.

सुयाशु adj. madens in coitu: °तर RV. 10,86,6.

सुयुक्त 1) adj. sehr gesammelt, — aufmerksam Maitrjup. 4,4. — 2) sehr günstig: मुहूर्त R. 5,72,20.

सुयुक्ति f. ein gutes Argument Verz. d. Oxf. H. 244,b,No. 609.

सुयुज् 1) adj. P. 7,1,71, Schol. Vop. 3,134. a) wohlgeschirrt, gut im Geschirr gehend: Wagen RV. 1,113,14. 117,15. 4,14,3. Rosse 1,121,12. 3,30,11. 7,78,4. AV. 5,26,8. — 2) wohlgesetzt: काम RV. 4,23,5. Zähne AV. 6,140,3 (vielleicht richtiger सयुजौ). — 2) adv. gut im Geschirr: सुयुग्वहन्ति प्रति वामृतेन RV. 3,58,2.

सुयुद्ध n. ein rechter —, energischer Kampf: सुयुद्धं सेना-चर् M. 7,176. कर् Spr. (II) 7121. 7281. ein ehrlicher Kampf MBh. 7,8640. Hariv. 7335.

सुयोधन m. N. pr. des ältesten Sohnes von Dhṛtarâshṭra, = दुर्योधन Trik. 2,8,13. MBh. 1,6040. 3,1481. 5,136. 9,1704. Spr. (II) 7438. Verz. d. B. H. No. 325. Bhâg. P. 3,1,14. eines Sohnes des Kakutstha VP. 361, N. 13. — नाना° adj. MBh. 6,3326 schlechte Lesart für °योधध्वज (so ed. Bomb.).

सुय्य 1) m. N. pr. eines Mannes, eines Pflegekindes der Sujjâ, Râǵa-Tar. 5,72. 75. 91. 98. 6,133. — 2) f. आ N. pr. der Pflegemutter des Sujja ebend. 5,120. °कुण्डल N. pr. eines nach ihr benannten Dorfes ebend. °सेतु eines nach ihr benannten Dammes ebend.

सुर्, सुरति (ऐश्वर्यदीप्त्योः) Dhâtup. 28,50. न्यषोरीत् P. 7,2,2, Schol. — सुरयति (आलेपे) Dhâtup. 35,14, v. l.

सुर (aus असुर) Uṇâdis. 2,24 (es könnte auch सुरा gemeint sein) m. 1) ein Gott AK. 1,1,1,2. H. 88. H. ç. 3. an. 2,469. Med. r. 99. Halâj. 1,4. 119. Maitrjup. 1,4. 6,35 (S. 187). Jogatattvop. in Ind. St. 2,49. MBh. 1,1109. 3,2116. Hariv. 2451. 2514. सुराप्रतिग्रहाद्देवाः सुरा इत्यभिविश्रुताः R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). °गणाः 60,16. 63,4. Ragh. 3,56. ad Çâk. 193. Vikr. 48. Spr. (II) 7193. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 43,8. Pańkat. III,69. Kathâs. 23,76. Brahma-P. in LA. (III) 52,10. Bhâg. P. 1,12,6. Verz. d. Oxf. H. 78,b,37. Dhûrtas. 85,11. सुराणां हन्ता N. eines

best. Feuers, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14168. — 2) Bez. der Zahl dreiunddreissig Gaṇit. Kakshâdhj. 5. — 3) ein Gelehrter. — 4) die Sonne Çabdârthak. bei Wilson. — 5) MBh. 13,4108 fehlerhaft für स्वर (so ed. Bomb.). — Vgl. भू°, मही°.

सुरऋषि m. = सुरर्षि Bhâg. P. 6,16,45. 7,1,14.

सुरक (von सुर?) adj. = सुरप्रकार, सुरवर्ण von einer Schlange gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3 und Siddh. K. zu d. St.

सुरकरिन् m. *Götterelephant* Kir. 5,26. सुरकरीन्द्रदर्पापहा Beiw. der Gaṅgâ Kalki-P. 34 im ÇKDr.

सुरकामिनी f. *ein Götterweib, eine* Apsaras: °जना: Kumâras. 4,20.

सुरकारु m. *der Künstler der Götter* d. i. Viçvakarman ÇKDr.

सुरकार्मुक n. *Götterbogen so v. a. Regenbogen* Vikr. 137.

सुरकार्य n. *eine Angelegenheit —, ein Auftrag der Götter* R. 1,49,2. R. Gorr. 1,66,1.

सुरकाष्ठ n. = देवकाष्ठ Suçr. 2,325,9.

सुरकुल n. *Gotteshaus, Tempel* Kathâs. 12,80.

सुरकृत् m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256 nach der Lesart der ed. Bomb., सूरकृत् ed. Calc.

सुरकृत 1) adj. *von den Göttern gemacht, — bewirkt* Kathâs. 23,76. — 2) f. आ *Cocculus cordifolius DC.* Râǵan. im ÇKDr.

सुरकेतु m. *der Götter —, Indra's Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,41. — Vgl. शक्रकेतु.

सुरक्त adj. 1) *schön roth:* °चीवरावृत Açokâvad. 27. 34. — 2) *sehr lieblich, — reizend:* वाणी R. 2,71,24.

सुरक्तक 1) m. *eine best. Pflanze,* = कोशाम्र Râǵan. 11,14. — 2) n. *eine Art Röthel* ebend. 13,62.

सुरक्ष m. N. pr. 1) eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,31. — 2) eines Berges Mârk. P. 55,9.

सुरक्षित 1) adj. *wohl behütet, — bewacht* Pâr. Gṛhj. 3,3. सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति Spr. (II) 567. धनानि 7142. वेश्मन्, गृह MBh. 3,2144. 2155. Pańkat. 45,13. शीलनिधि MBh. 3,2992. मन्त्र Spr. (II) 4704. राज्य Râǵa-Tar. 2,159. Personen M. 9,12. Jâǵń. 1,78. Spr. (II) 5125, v. l. Kathâs. 39,113. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,27. fgg. 224.

सुरखण्डनिका f. *eine Art Laute* Çabdar. im ÇKDr. सुरमण्डलिका v. l.

सुरगज m. *Götterelephant* Megh. 52. Ragh. 5,75. 10,57. Kir. 5,47.

सुरगण m. 1) *die Schaar der Götter,* sg. Pańkar. 3,7,20. pl. R. 1,60,16. Varâh. Bṛh. S. 48,60. — 2) N. pr. eines Dorfes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

सुरगण्ड m. Bez. *einer Art von Beulen* Bhûriprajoga im ÇKDr.

सुरगति f. *das Loos als Gottheit geboren zu werden* Wilson, Sel. Works 1,309.

सुरगायक m. *ein Sänger der Götter, ein* Gandharva Bhâg. P. 3,22,23.

सुरगिरि m. *der Götterberg,* Bez. des Meru Bhâg. P. 5,1,30.

सुरगुरु m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati Varâh. Bṛh. S. 48,2. Spr. (II) 3551. Kathâs. 115,72. als *Planet Jupiter* Trik. 1,1,91. Varâh. Bṛh. S. 98,18. 103,4. Laghuǵ. 2,11. Kâlakakra 5,134.

सुरगुरुदिवस m. *Donnerstag* Varâh. Bṛh. S. 104,62.

सुरगृह n. *Gotteshaus, Tempel* Râǵa-Tar. 5,168. 6,142. 307. 8,581.

सुरग्रामणी f. *der Anführer der Götter,* Bez. Indra's Trik. 1,1,57.

सुरघु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 193,12. fg.

सुरङ्ग 1) adj. *schön gefärbt.* — 2) m. *Orangenbaum* Râǵan. 11,174. Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,24 (neben नारङ्ग). °धूली Spr. (II) 5924. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = कैवर्तिका Râǵan. 3,108. — 3) f. ई Bez. zweier Pflanzen: = काकनासा Râǵan. 3,95. = रक्तशोभाञ्जन Ratnam. 230. — 4) n. *Mennig* Râǵan. 13,58. — Vgl. सुरुङ्ग.

सुरङ्गद n. *Caesalpina Sappan* Râǵan. im ÇKDr.

सुरङ्गधातु m. *Röthel* Râǵan. im ÇKDr.

सुरङ्गयुज् s. सुरुङ्गयुज्.

सुरङ्गिका f. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Râǵan. im ÇKDr.

सुरचाप m. n. *Götterbogen* d. i. *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 3,27. 5,59. 95. 21,16. 24,15. 30,2. 35,8. 47,20. Kir. 5,12.

सुरजःफल (सुरजस् + फल) m. *Artocarpus integrifolia Lin.* (पनस) Bhûriprajoga im ÇKDr.

सुरजनी (6. सु + र°) f. *Nacht* Çabdak. im ÇKDr.

सुरजस् adj. *mit schönem Blüthenstaub u. s. w. versehen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

सुरजा f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,2558.

सुरजाय् (von सुरजस्), °यते *schönen Blüthenstaub ansetzen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

सुरज्येष्ठ m. *der oberste Gott,* Bez. Brahman's AK. 1,1,1,14. H. 213. Halâj. 1,6. Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,18.

सुरञ्जन m. *Betelnussbaum* Trik. 2,4,40.

सुरण (6. सु + रण) 1) adj. *fröhlich, munter* Nir. 11,30. Agni RV. 3,3,9. न नि मिषति सुरणो दिवे दिवे 29,14. 10,104,8. 69,1. — 2) n. *Lust, Fröhlichkeit:* सुरणं गृहे ते RV. 3,53,6. सुरणानि बिभ्रतो 5,56,3.

सुरत (6. सु + रत) 1) adj. (vgl. सूरत) *a) sich vergnügend, im Spiel begriffen,* = क्रीडायुक्त Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,14. — *b) mitleidig* Med. n. 2. Sâras. zu AK. nach ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Bettlers Schiefner, Lebensb. 261 (31). — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 1,2658. Brahma-P. in LA. 51,14; vgl. सुरथा. — 4) n. *a) grosse Freude:* सुरतं ते ऽस्तु MBh. 13,152. — *b) Liebesgenuss, Beischlaf* Trik. 2,7,31. H. 536. Med. t. 171. Halâj. 2,414. 5,29. Suçr. 1,192,5. Pańkat. 221,17. °व्याररात्रिषु Ragh. 19,18. °प्रदीपा: Kumâras. 1,10. °विशेष Kir. 5,23. °भेदा: Verz. d. B. H. 173 (III). °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,5. °निवृत्ति 123,*a*,17. °ग्लानि Megh. 32. यङ्गग्लानिं °जनिताम् 71. °विधि Varâh. Bṛh. S. 98,10. °सौख्य Vet. in LA. (III) 10,4. तया सह नानाप्रकारैः °संभोगं विधाय 9,1. 2. °व्यापारश्रान्तश्रम Spr. (II) 1902. सुरतोपचारकुशल Varâh. Bṛh. 17,3. सुरतोत्सुका Bhâg. P. 3,23,48. °प्रसङ्गिन् Ṛt. 6,1. सिषेवे °क्रीडामुमया सह शंकरः Kathâs. 20,72. °केलि Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,46. fg. सुरतोत्सव Spr. (II) 2111. 2653. Kathâs. 45,313. Râǵa-Tar. 5,251. am Ende eines adj. comp. (f. आ): विचित्रसुरता Sâh. D. 100. वर° Spr. (II) 5737.

सुरततालि f. 1) *ein auf dem Kopfe getragener Kranz.* — 2) *Liebesbotin* H. an. 3,47. Med. l. 170.

सुरतप्रभा f. ein Frauenname Kathâs. 69,16.

सुरतप्रिय 1) adj. *den Liebesgenuss mögend* Varâh. Bṛh. 17,6. — 2) f.

N. pr. eines Frauenzimmers Dhûrtas. 73,10.

सुरतमञ्जरी f. N. pr. einer Tochter des Vidjâdhara Matañgadeva Kathâs. 112,9. fgg. 80. 109. 171. fgg. nach ihr ist der 16te Lambaka im Buche benannt 1,9.

1. सुरतरंगिणी (सुर + त°) f. der Götterfluss d. i. die Gañgâ Spr. (II) 4902.

2. सुरतरङ्गिणी (सुरत + र°) adj. f. am Liebesgenuss Vergnügen findend ebend.

सुरतरु m. Götterbaum Halâj. 1,135. Pañkar. 3,14,41. = कल्पतरु Bhâg. P. 7,9,27. 10,72,6.

सुरता (von सुर Gott) f. 1) nom. abstr. Med. t. 171. MBh. 5,3535. — 2) nom. coll. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,a,22.

सुरतानसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 5.

सुरतुङ्ग (सुर + तुङ्ग) m. = सुरपुंनाग Râǵan. 10,35.

सुरतोषक m. Bez. des Juwels Kaustubha (die Götter erfreuend) Çabdar. im ÇKDr.

सुरत्न adj. (f. त्नी) Kleinode besitzend, — bringend, schätzereich: Savitar R̥V. 7,45,1. 67,6. नारी 10,18,7. 70,9. 78,3.

सुरत्व (von सुर) n. die Würde eines Gottes Spr. (II) 2220. Mârk. P. 96,30.

1. सुरथ m. ein schöner Wagen MBh. 3,15672.

2. सुरथ 1) adj. P. 6,2,119, Schol. einen guten Wagen habend, ein guter Wagenkämpfer R̥V. 1,22,2. 4,2,4. 4,8. 5,57,2. 10,75,8. TBr. 3,7,4,3. त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि R̥V. 3,14,7. einen guten Wagen oder guten Führer habend: Rosse 2,18,5. 7,36,4. 8,57,16. 63,12. रयि in guten Wagen bestehend 8,5,10. — 2) m. N. pr. verschiedener Fürsten MBh. 1,2697. R. 7,19,5. Mârk. P. 143,11. fgg. Verz. d. Oxf. H. 13,b,26. fg. Vater Koṭikâsja's MBh. 3,15593. Sohn Drupada's 7,6910. Ǵajadratha's 14,2276. 2288. Sudeva's R. 7,78,4. Ǵanameǵaja's Hariv. 1815. fg. Adhiratha's Verz. d. Oxf. H. 25,b,2. 3. Ǵahnu's VP. 457. Bhâg. P. 9,22,9. Kuṇḍaka's VP. 464. Raṇaka's Bhâg. P. 9,12,14. Kaitra's ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P. — 3) f. था N. pr. a) einer Apsaras Hariv. 14164; vgl. सुरता. — b) eines Flusses Mârk. P. 57, 21. — 4) n. N. pr. eines Varsha in Kuçadvîpa Mârk. P. 53,25; vgl. सुरथाकार.

सुरथदेव m. N. pr. eines Boten Kathâs. 101,94.

सुरथाकार n. N. pr. eines Varsha MBh. 6,454; vgl. सुरथ 4).

सुरदारु n. = देवदारु Pinus Deodora Roxb. Ratnam. 72. Râǵan. 12, 27. Suçr. 1,377,12. 378,8. 2,209,5. 415,14. Varâh. Bṛh. S. 59,5. 79,2. Bhâg. P. 8,2,12.

सुरदीर्घिका f. die Gañgâ der Götter, = मन्दाकिनी AK. 1,1,2,44.

सुरदुन्दुभि m. Basilienkraut Râǵan. 10,151.

सुरदेवता f. eine Göttin MBh. 4,2305.

सुरद्रु Götterbaum Khandon. 83.

सुरद्रुम m. Götterbaum, = कल्पवृक्ष Naish. 12,79. Bhâg. P. 10,38,22. eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz. Râǵan. 8,106. — °सूनकल्पितोत्तंस Pañkar. 3,5,8.

सुरद्विप m. Götterelephant Ragh. 3,55. 16,3.

सुरद्विष् (nom. °द्विट्) m. ein Feind der Götter, ein Dämon, Asura (auch Râkshasa); pl. AK. 1,1,1,7. MBh. 3,12246. Ragh. 9,21. 10,15. 12,50. 86. Verz. d. Oxf. H. 116,b,22. Spr. (II) 1389. Bhâg. P. 1,3,24. 8,33. 13,46. 5,7,39. 8,9,10. sg. der Dämon so v. a. Râhu Ragh. 2,39. Varâh. Bṛh. S. 97,2.

सुरधनुस् n. Götterbogen so v. a. Regenbogen Ǵatâdh. im ÇKDr. Vikr. 70. Kir. 7,16. Varâh. Bṛh. S. 47,23.

सुरधामन् n. Götterstätte Verz. d. Oxf. H. 258,a,25.

सुरधूप m. der Götter Räucherwerk d. i. das Harz der Shorea robusta Râǵan. 12,117.

सुरध्वज m. = सुरकेतु; s. u. वैडाल in den Nachträgen und vgl. सुराध्वज.

सुरनदी f. Götterfluss, Beiw. und Bein. der Gañgâ Bhûripraǵoga im ÇKDr. MBh. 6,3643. R. 1,36,22. Spr. (II) 2493.

सुरनन्दा f. N. pr. eines Flusses Çabdar. im ÇKDr.

सुरनायक m. Führer der Götter, Bez. Indra's Râǵa-Tar. 1,108. als Verfasser von Geboten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,b,9.

सुरनाल m. eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz. Râǵan. 8,106.

सुरनिम्नगा f. Götterfluss, Bez. der Gañgâ AK. 1,2,3,30. Kathâs. 52,342.

सुरनिर्गन्ध n. das Blatt der Laurus Cassia Râǵan. im ÇKDr. fehlerhaft für सुरभिगन्ध.

सुरनिलय m. der Götter Wohnstätte, Bez. des Meru Varâh. Bṛh. S. 24,2.

सुरन्धक N. pr. einer Oertlichkeit Pañkar. 1,10,45.

सुरन्ध्र desgl. ebend.

सुरपति m. der Götter Herr, Bez. Indra's AK. 1,1,1,38. Halâj. 1, 52. MBh. 7,3862. R. 1,28,25. 48,25. 64,3. R. Gorr. 1,66,4. 3,75,29. 5,8,16. ad Çâk. 193. Spr. (II) 1894. 2220. Varâh. Bṛh. S. 32,7. 16. 86, 75. Kaurap. 38. Prab. 8,2. 35,8. Bhâg. P. 7,7,8. 8,11,32. Kshitîç. 26, 6. Çiva's R. 1,37,17.

सुरपतिगुरु m. Indra's Lehrer, Bez. Bṛhaspati's, des Planeten Jupiter Varâh. Bṛh. S. 5,62. Bṛh. 11,5.

सुरपतिचाप n. Indra's Bogen d. i. Regenbogen Varâh. Bṛh. S. 30,8. 33,29.

सुरपतित्व (von सुरपति) n. Herrschaft über die Götter: सकल° Spr. (II) 2220.

सुरपतिधनुस् n. = सुरपतिचाप Megh. 73. Mâlatîm. 150,20 (नरपति° gedruckt).

सुरपथ m. der Pfad der Götter, Bez. des Luftraums H. 163.

सुरपर्ण 1) n. = देवपर्ण ein best. heilkräftiges Kraut Râǵan. 10,175. — 2) f. ई eine best. Schlingpflanze, = पलाशी Râǵan. 3,133.

सुरपर्णिका f. Rottleria tinctoria Roxb. H. 1134. Halâj. 2,53. Elaeocarpus Ganitrus Roxb. Râǵan. 10,35.

सुरपर्वत m. Götterberg, Bez. des Meru Halâj. 1,135.

सुरपादप m. Götterbaum Bhâg. P. 8,4,17.

सुरपाल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 324,b, No. 768.

सुरपुंनाग m. Elaeocarpus Ganitrus Roxb. Râǵan. 10,35.

सुरपुर n. die Stadt der Götter, Amarâvatî Kathâs. 10,34. °पुरी f. dass. Trik. 1,1,60.

सुरपुरोधस् m. der Hauspriester der Götter, Bez. Bṛhaspati's Kir. Nîtis. 2,4.

सुरपुष्प n. *Götterblume, eine himmlische Blume:* °वृष्टि KATHÂS. 23,92.

सुरप्रतिष्ठा f. *die Aufstellung eines Götterbildes* RÂGA-TAR. 6,173.

सुरप्रवीर m. N. *eines best. Feuers*, eines Sohnes des Tapas, MBH. 3,14168.

सुरप्रिय 1) adj. *den Göttern lieb.* — 2) m. a) *ein best. Wasservogel* HARIV. 12670 nach der Lesart der neueren Ausg., सरःप्रिय die ältere. — b) *eine best. Pflanze,* = अगस्त्यपुष्पवृक्ष RÂGAN. im ÇKDR. *ein Elaeocarpus* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — c) Bein. Indra's und Bṛhaspati's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — d) N. pr. eines Berges ÇATR. 1,354. — 3) f. आ a) *eine Geliebte der Götter, eine* Apsaras BHÂG. P. 8,15,19. — b) Bez. zweier Pflanzen: = जाती und स्वर्णरम्भा RÂGAN. im ÇKDR.

सुरभय् (von सुरभि), °यति *wohlriechend machen* Spr. (II) 1509. 7090. सुरभित MEGH. 53. Z. d. d. m. G. 27,82. यशःसुरभिता नीतिलतिका Verz. d. Oxf. H. 264,a,11. uneig.: कीर्त्याभितः सुरभितः (= ख्यातः Comm.) DAÇAK. 2,3.

सुरभवन n. *Gotteshaus, Tempel* VARÂH. BṚH. S. 79,4.

सुरभाव m. *die Würde eines Gottes* Spr. (II) 2220.

सुरभि (im Padap. ohne Avagraha) VS. PRÂT. 5,37. 1) adj. (f. ई, in der späteren Sprache auch ई) a) *wohlriechend, duftig* AK. 1,1,4,20. TRIK. 3,1,19. H. 1390. an. 3,460. fg. MED. bh. 22. fg. मुख ṚV. 4,39,6. ये ईंमाङ्कः सुरभिनिर्हरीति 1,162,13. हव्य 10,15,12. सुरभा उ लोके so v. a. *auf der Streu* 5,1,6. 10,70,1. योनि 107,9. 7,1,18. Soma 9,97, 19. Agni 10,53,3. Araṇjânî 146,6. AV. 6,124,3. Kräuter 11,4,6. 12, 1,23. 59. 14,2,44. गन्ध 19,38,1. SHADV. BR. 2,3. ÇAT. BR. 13,4,4,7. 14,1,2,12. ÂÇV. ÇR. 3,13,11. TBR. 3,9,2,5. M. 3,209. 227. MBH. 1,5057. 3,2194. R. 2,93,12. R. GORR. 2,403,14. 3,58,23. 79,2. 5,14,24. 76,23. SUÇR. 1,191,18. 245,8. KÂM. NÎTIS. 7,49. MEGH. 16. 24. 23. 33. 104. 106. RAGH. 3,3. 12,102. 15,8. VIKR. 105. ÇÂK. 3. 55. 66. Spr. (II) 1509. 4347. 7106. VARÂH. BṚH. S. 12,16. 15,3. 16,28. RÂGA-TAR. 2,122. PRAB. 7,6. WEBER, KṚSHṆAG. 290. BHÂG. P. 5,2,11. 5,33. 16,18. 8,21,6. PAÑKAR. 3, 8,12 (°तर compar.). TARKAS. 14. uneig.: यशोभिः RAGH. 2,3; vgl. unter सुरभय्. — b) überh. *lieblich, angenehm* H. an. MED. घृतस्य ṚV. 6,29,3. 10,123,7. अधं स्याम सुरभयो गृहेषु AV. 18,3,17. आज्यं वै देवानां सुरभि AIT. BR. 1,3. — c) = श्रेष्ठ HALÂJ. 5,14. = विख्यात DHAR. im ÇKDR. so v. a. *in gutem Rufe stehend* (und zugleich *Frühling*) Spr. (II) 2017. — d) = धीर DHARAṆI im ÇKDR. — 2) m. a) Bez. verschiedener *wohlriechender* Pflanzen und Stoffe: = चम्पक H. an. MED. RÂGAN. 10,59. = कदम्ब 9,101. = बकुल 10,64. = मरुर 79. = बर्बर 12,23. = गन्धशालि 16,51. = शमी, कैपागुरु und गन्धतृण RÂGAN. im ÇKDR. = गन्धफला ÇABDAR. ebend. *Muskatnuss* H. an. MED. *das Harz der Shorea robusta* RÂGAN. 12,117. — SUÇR. 2,38,11. 18. — b) *Frühling* AK. 1,1, 2,18. TRIK. 3,3,291. H. 156. H. an. MED. HÂR. 132. Spr. (II) 1920. 2017. 6489. KIR. 10,30. Bez. *des Monats* Kaitra H. an. — 3) f. इ und ई a) Bez. verschiedener *wohlriechender* Pflanzen: = शल्लकी AK. 2,4,4,41. H. an. MED. RATNAM. 195. RÂGAN. 11,196. = मुरा MED. RÂGAN. 12,139. = रुद्रजटा 3,67. = शमी 8,33. = नवमालिका 10,94. = तुलसी 151. = पाची 168. — b) = सुरा MED. v. l. für मुरा nach ÇKDR. — c) = मातृभेद, °भिद् H. an. MED. N. pr. einer mythischen Kuh, der Mutter des Rindes (erscheint auch als Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Rudra) MBH. 1,2625. 2631. 3927. 2,457. 3,325. fgg. 14486. 5,3602. fgg. 12,6432. fgg. 13,3906. fgg. HARIV. 164. 170. 233. 3149. 11527. 11533. fg. 12447. R. 2,74,12. 15 (76,17. 19. fg. GORR.). सुरभिः सुता: so v. a. *das Rindvieh* 91,53. 3,20,23. 28. 7,23,21. 24. RAGH. 1,75. 81. KATHÂS. 28,191. 110,52. LA. (III) 89,16. Verz. d. Oxf. H. 24,b,43. VP. 76. 122. MÂRK. P. 21,32. 41. 58. BHÂG. P. 6,6,25. fg. PAÑKAR. 1,1, 69. — d) *Kuh* überh. AK. 3,4,22,139. H. 1265. H. an. MED. HALÂJ. 2, 113. सुरभीमांस Spr. (II) 4064. — e) *die Erde* DHARAṆI im ÇKDR. — 4) n. a) *ein wohlriechender Stoff, Parfum* GOBH. 4,3,17. 4,8. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,11. सर्व° ÇAT. BR. 3,2,2,15. 12,8,2,16. KÂTJ. ÇR. 7,4,24. 13,4,14. KAUÇ. 76. 82. fg. 85. दैव° PAÑKAV. BR. 24,13,5. LÂṬJ. 10,4,10. KHÂND. UP. 1,2,2. R. GORR. 1,9,8. — b) *Gold* H. an. MED. — c) *Schwefel* ÇABDAR. im ÇKDR. MED. (गन्धोपल = गन्धाश्मन् st. गन्धोत्पल zu lesen). — Vgl. सौरभ u. s. w.

सुरभिकन्दर m. N. pr. eines Berges VIKR. 65,17. fg.

सुरभिका (von सुरभि) f. *eine best. Pflanze,* = सुवर्णकदली RÂGAN. 11,44.

1. सुरभिगन्ध m. *Wohlgeruch:* मही° BHÂG. P. 5,20,24.

2. सुरभिगन्ध 1) adj. *wohlriechend.* — 2) f. आ *Jasminum grandiflorum* RÂGAN. 10,75. — 3) n. *das Blatt der Laurus Cassia* ebend. 6,176. सुरभि° die Hdschrr.

सुरभिगन्धि adj. *wohlriechend* P. 5,4,135. Vop. 6,87. R. GORR. 2,76, 19. Spr. (II) 2660. °न् R. 2,74,14. 4,51,5.

सुरभिचूर्ण n. *Pulver aus Wohlgerüchen* KAUÇ. 26. 58. 76. 82.

सुरभितनय m. *ein Sohn der* Surabhi so v. a. *Stier* VARÂH. BṚH. S. 41,3. f. या so v. a. *Kuh* MEGH. 46. — Vgl. सुरभिपुत्र, सुरभिमैत्र, °सुत.

सुरभिता (von सुरभि) f. *Wohlgeruch* Verz. d. Oxf. H. 145,a,6.

सुरभित्रिफला f. = सुगन्धत्रिफला RÂGAN. im ÇKDR.

सुरभित्वच् f. *Kardamomen* (एला) RÂGAN. 6,85.

सुरभिदत्ता f. N. pr. einer Apsaras KATHÂS. 27,60. 73. 34,220.

सुरभिदारु m. *eine Pinus-Art,* = सरल RÂGAN. im ÇKDR.

सुरभिन् (von सुरभि) adj. *mit Wohlgerüchen eingerieben, parfümirt* KAUÇ. 67. 140. compar. सुरभिन्तर *schönduftend:* Soma ṚV. 9,107,2.

सुरभिपत्र 1) m. *eine Art Ocimum* (मरुवक) RÂGAN. 10,157. — 2) f. आ = जम्बू RÂGAN. 11,24. auch = राजजम्बू RÂGAN. im ÇKDR.

सुरभिपुत्र m. = सुरभितनय VARÂH. BṚH. S. 46,56.

सुरभिबाणा adj. *wohlriechende Pfeile* (d. i. *Blumen*) *führend;* m. ein N. *des Liebesgottes* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

सुरभिमत् (von सुरभि) adj. 1) *mit Wohlgerüchen versehen:* Agni AIT. BR. 7,9. TS. 2,2,2,3. *wohlriechend* BHÂG. P. 11,27,43. — 2) *das Wort* सुरभि *enthaltend:* ऋच् TBR. 3,9,7,5. ÇAT. BR. 13,2,9,9. 5,2,9.

सुरभिमारुत adj. *mit wohlriechenden Winden versehen;* n. N. pr. eines Waldes KATHÂS. 60,109.

सुरभिमास m. *der Monat* Kaitra zu ÇÂK. 135.

सुरभिवत्स m. N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 52,71.

सुरभिवल्कल n. = गुडत्वच् ÇABDAR. im ÇKDR.

सुरभिष्टम (von सुरभिस्, nom. von सुरभि) adj. superl. *duftendst, lieblichst* ṚV. 1,186,7.

सुरभिसमय m. *Frühlingszeit* Sâh. D. 21,1.

सुरभित्वचा f. *Weihrauchbaum* Râǵan. 11,196.

सुरभीकर् (सुरभि + 1. कर्), °करोति *wohlriechend machen, mit Wohlgeruch erfüllen* Kumâras. 1,9. Bhâg. P. 5,2,11. °कृत Hariv. 1125. Ṛt. 2,22. 4,11. Verz. d. Oxf. H. 17,b,2 v. u. 130,b,6. Pańkat. 1,6,29. 7,4. 37. Çatr. 1,41. uneig.: विवेचकतया तस्य श्लाघ्यया °कृताः । लक्ष्मीविलासाः स्वाभर्तुः Râǵa-Tar. 3,259.

सुरभीगन्ध s. u. सुरभिगन्ध.

सुरभीगोत्र n. *das Geschlecht der* Surabhi *so v. a. Rinder, Kühe* MBh. 13,715. — Vgl. सुरभीतनय u. s. w.

सुरभीपट्टन n. N. pr. einer *Stadt* MBh. 2,1171.

सुरभीरसा f. *Weihrauchbaum* Mathurâça zu AK. 2,4,4,11 nach ÇKDr. — Vgl. सुरभी und सुरसा.

सुरभीसुत m. *ein Sohn der* Surabhi, pl. *so v. a. das Rindvieh* R. Gorr. 2,100,52.

सुरभूरुह m. *Götterbaum*, Bez. der *Pinus Deodora Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

सुरभूषण n. *Götterschmuck*, Bez. eines *Perlenschmucks aus 1008 Schnüren und 4 Hasta lang* Varâh. Bṛh. S. 81,31.

सुरभ्यास्य (सुरभि + आस्य) adj. *einen wohlriechenden Mund habend*; davon nom. abstr. °त्व n. Çâṅkh. Çr. 4,12,5.

सुरमणीय adj. *überaus ergötzlich, — anmuthig, — schön* zur Erkl. von सुरण Nir. 11,30.

सुरमण्डलिका s. u. सुरलमण्डलिका.

सुरमण adj. = सुरमणीय Hariv. 6371.

सुरमन्दिर n. *Gotteshaus, Tempel* Spr. (II) 7126. Kathâs. 7,69. Râǵa-Tar. 5,29.

सुरमृत्तिका f. *eine best. Lehmart* (तुवरी) Râǵan. 13,64.

सुरमेदा f. *eine best. Wurzel*, = महामेदा Râǵan. 5,26.

सुरम्य 1) adj. = सुरमणीय R. 2,54,41. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Pańkat. 1,10,45, v. l.

सुरयान n. *Götterwagen* H. 89, Schol.

सुरयुवति f. *Göttermädchen so v. a. eine* Apsaras Megh. 62. Çâk. 41. 48. Varâh. Bṛh. S. 24,1.

सुरयोषित् f. *Götterweib, eine* Apsaras Kathâs. 121,110. Bhâg. P. 8,2,9.

सुरराज् m. *Götterfürst*, Bez. Indra's MBh. 6,2101. Bhâg. P. 10,74,51.

सुरराज m. dass. MBh. 3,11910. R. 2,74,16. 18. 5,25,7. Râǵa-Tar. 5, 157. Bhâg. P. 5,10,18.

सुरराजगुरु m. *der Lehrer* Indra's d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 19,15.

सुरराजन् m. = सुरराज् R. 2,74,14.

सुरराजवृक्ष m. Indra's *Baum*, Bez. des Pârigâta Ragh. 16,79.

सुररिपु m. *ein Feind der Götter* Varâh. Bṛh. S. 12,1.

सुरर्षभ (सुर + ऋषभ) m. *der Beste unter den Göttern*, Bez. Indra's H. 173. Çiva's Bhâg. P. 8,12,30.

सुरर्षि (सुर + ऋषि) m. = देवर्षि *ein göttlicher —, ein unter den Göttern weilender* Ṛshi AK. 1,1,1,43. MBh. 1,223 (Nârada). R. 1,59, 13. 6,110,56. Verz. d. Oxf. H. 78,b,39. Bhâg. P. 4,24,63 (*die Götter und* Ṛshi *nach dem Comm.*). 31,5. 5,1,22. 7,7,12. 9,23. 9,14,46. — Vgl. सुरऋषि.

सुरलता f. *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती Râǵan. 3,71.

सुरला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166. Çabdâr. im ÇKDr., = पुरंदरा Hâr. 131.

सुरलासिका f. *Flöte* Çabdar. im ÇKDr.

सुरलोक m. *die Götterwelt, der Himmel* AK. 1,1,1,1. R. 1,36,22. R. Gorr. 2,110,23. Spr. (II) 2282. Bhâg. P. 7,10,12. 8,8,6. °राज्य n. *die Herrschaft über d. G.* Spr. (II) 5302.

सुरलोकसुन्दरी f. *eine Schöne der Götterwelt, eine* Apsaras Vikr. 21.

सुरवधू f. *ein Götterweib, eine* Apsaras Ragh. 9,20. Kathâs. 121, 120. Verz. d. Oxf. H. 64,b,6 v. u.

सुरवन n. *Götterhain* Bhâg. P. 3,23,40.

सुरवर m. *der Beste unter den Göttern*: °नगर *so v. a.* Indra's *Stadt* Spr. (II) 5229. °वनिता *ein Götterweib, eine* Apsaras Bhâg. P. 5,2,2.

सुरवर्चस् m. N. eines best. Feuers, eines Sohnes des Tapas MBh. 3,14168.

सुरवर्त्मन् n. *der Pfad der Götter* d. i. *der Luftraum* AK. 1,1,2,1. Med. kh. 20.

सुरवल्लभा f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. 8,112.

सुरवल्ली f. *Basilienkraut* Râǵan. im ÇKDr.

सुरवाहिनी f. *der Götterfluss* d. i. *die himmlische* Gangâ Kathâs. 116,74.

सुरवीथी f. *die Strasse der Götter*, Bez. *der Bahn der* Nakshatra MBh. 3,1767.

सुरवेला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166.

सुरवेश्मन् n. 1) *die Behausung der Götter, der Himmel* Z. d. d. m. G. 27,39. — 2) *Gotteshaus, Tempel* Spr. (II) 6042. Râǵa-Tar. 6,140.

सुरवैरिन् m. *ein Feind der Götter, ein* Asura Çabdar. im ÇKDr.

सुरशत्रु m. dass. Halâj. 1,5. °हन् Beiw. Çiva's Çiv.

सुरशाखिन् m. *Götterbaum so v. a.* कल्पवृक्ष Gatâdh. im ÇKDr. Spr. (II) 493. Kâvjâd. 3,180.

सुरश्मि 1) adj. *schönstrahlig*: Soma ṚV. 10,36,8. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,465, N. 3. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,15.

सुरश्रेष्ठ 1) m. *der Beste unter den Göttern*, Beiw. Vishṇu's R. 1,45, 25. Çiva's 24. Indra's 46,15. Brahma-P. in LA. (III) 50,11. Dharma's Hariv. 11826. Gaṇeça's Pańkat. 1,7,85. fg. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = ब्राह्मी Râǵan. 5,61.

सुरस (6. सु + रस) 1) adj. (f. आ) a) *wohlschmeckend* H. an. 3,761. Med. s. 43. आपः R. 5,73,59. Varâh. Bṛh. S. 54,73. 103. 122. — b) *reizend*: प्रौढयसुरसा ein Weib Kathâs. 47,110. — 2) m. a) *Vitex Negundo Lin.* Çabdar. im ÇKDr. *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râǵan. 8,124. Vgl. 4). — b) *das Harz der Gossampinus Rumphii Sch. et Endl.* Râǵan. 8,12. — c) N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 5,3632. — β) eines Berges Mârk. P. 55,9. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = रास्ना AK. 2,4,4,2. Med. Râǵan. 6,82. = मिश्रेया 4,15. Çabdar. im ÇKDr. = पर्णास H. an. = महाशतावरी Râǵan. 4,122. = शेफा-

लिका 157. = ब्राह्मी 5,63. Ratnam. 243. = कपित्थपर्णी 112 = तुलसी 109. Dhanv. 4,26. = ग्रन्थाक 88. Vgl. 4). — b) ein best. Metrum: 4 Mal — — — — ⏑ — —, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ —, — ⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2, 163 (XIV,9). — c) Bein. der Durgâ ÇKDr. und Wilson. — d) N. pr. α) einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Schlangen, Med. MBh. 1,2625. 2633. fg. 2,456. 5,3629. Hariv. 169. 3282. 11521. 14552. 12448. R. 3,20,23. 29. 5,6,2. fgg. 56,30. 6,108,13. Varâh. Brh. S. 48,57. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,25. — β) einer Apsaras Vjâdi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4819. Hariv. 12473. — γ) einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. — δ) eines Flusses VP. 176. Bhâg. P. 5,19,18. — 4) m. f. wohl Basilienkraut im Suçr., das Geschlecht wechselt auch bei den Comm. m. 1,218,10. 2,453,4. f. सा 1,138,16. 143,7. 146,6. 137,10. 217,4. 2,15,6. 25,9. 114,5. 450,11. in der Hauptstelle 1,438,16 liest Kakrapânidatta °रसः und erklärt सुरभिगन्धिका. f. ई ebend. 17 nach Kakr. = कपित्थपर्णिका und nach Andern weisser Sinduvâra; so auch Dhanv. 4,11. m. auch Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,107. 109. °सेपि erhält den Glanz des Goldes Spr. (II) 6068. — 5) m. a) Herz H. 623. — b) Basilienkraut Med. (m. n. und m. f. in einigen Handschr. nach ÇKDr.). = गन्धतृण Râgan. 10,151. — c) Cassia-Rinde Râgan. 6,172. — d) Myrrhe Râgan. 6,116. — Vgl. इन्द्र°, चन्द्र°, श्वेत°, सौरस und सौरसेय.

सुरसख m. der Freund der Götter, Beiw. Indra's Çik. 162.

सुरसद्मन् n. 1) der Götter Sitz, Himmel Halâj. 1,2. — 2) Gotteshaus, Tempel Kathâs. 25,228. 93,83. Râga-Tar. 5,158.

सुरसंभवा f. eine best. Pflanze, = आदित्यभक्ता Râgan. 4,182.

सुरसरित् f. der Götterfluss d. i. die Gaṅgâ Halâj. 3,51. Ragh. 2,75. Spr. (II) 3328. Prab. 80,1. 10.

सुरसर्षपक m. = देवसर्षप Râgan. im ÇKDr.

सुरससंग्रह m. Titel eines medicinischen Werkes Mack. Coll. 1,160.

सुरसाग्रज n. wohl = सुरसायणी Suçr. 2,294,3.

सुरसायणी (सुरस + अ°) m. weisses Basilienkraut Nigh. Pr.

सुरसाष्टक wohl so v. a. तुलसीपत्र Suçr. 2,276,18.

सुरसाष्ट (सुरस + अष्टन्) m. ein Collectivname für folgende sechs (!) Pflanzen: निर्गुण्डी, तुलसी, ब्राह्मी, बृहती, कण्टकारिका und पुनर्नवा Çabdak. im ÇKDr.

सुरसिन्धु f. = सुरसरित् Kathâs. 18,62.

सुरसुत m. Göttersohn, Götterkind MBh. 3,2946. R. Gorr. 1,70,7. f. या 1,35. R. Schl. 2,96,17.

सुरसुन्दर 1) adj. (f. ई) schön unter den Göttern, eine göttliche Schönheit; m. Bhâg. 4,8,45. f. die Schöne eines Gottes, ein Weib der Götter, eine Apsaras 5,17,13. Çik. 164. Kir. 5,23. Kathâs. 28,55. Bez. der Durgâ ÇKDr. und Wilson. — 2) f. ई N. pr. a) einer Fee ÇKDr. — b) eines Frauenzimmers Vet. in LA. (III) 16,1.

सुरसेना f. 1) das Heer der Götter: °गणपति R. 1,38,30. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 118,4.

सुरस्कन्ध m. pl. Bez. einer Klasse von Asura Lot. de la b. l. 3.

सुरस्त्री f. das Weib eines Gottes oder eine Apsaras H. 183, Schol. Vikr. 3. Varâh. Brh. S. 48,26. Kathâs. 31,35. 52,361. 110,117. Bhâg. P. 4,6,25. 7,8,25. 9,6,42.

सुरस्त्रीश m. der Herr der Apsaras, Bez. Indra's H. 173, Schol.

सुरस्थान n. Gotteshaus, Tempel Spr. (II) 2574.

सुरहस् n. ein ganz einsamer Ort: °सि Pañkat. 1,10,33. °हःस्थान dass. 6,13.

सुरा (von 1. सु; vgl. सोम) f. Nir. 1,11. Uṇâdis. 2,24 (wohl dieses gemeint; nicht सुर्), am Ende eines comp. auch सुर n. P. 2,4,25. AK. 3, 6,6,40. 1) ein geistiges Getränk; vorzugsweise Branntwein, namentlich Kornbranntwein; Liqueur AK. 2,10,39. 3,4,12,54. H. 903. an. 2,469. Med. r. 99. Halâj. 2,174. शतं कुम्भान्सुरायाः RV. 1,116,7. 8,2,12. 7, 86,6. भीमा त्रिगयुरस्तःपेयं सुरायाः 10,107,9. 131,4. AV. 6,69,1. 10,6,5. 14,1,35. fg. 15,9,1. VS. 19,3. 7. 14. 33. 34. Ait. Br. 8,5. 8. 20. Çat. Br. 1,6,2,4. °धानी 5,1,2,10. Verz. d. Oxf. H. 80,b,4. Bhâg. P. 11,3,11. Çat. Br. 5,1,2,14. 5,2,3. 12,7,1,7. मदाय सोमो मदाय सुरा 2,12. °मद ebend. सुराहुति 5,5,4,21. Âçv. Ça. 3,9,3. Grhj. 2,5,5. Kauç. 11. fg. 66. 92. Nir. 1,4. Khând. Up. 5,10,9. M. 11,96. सुरा वै मलमन्नानाम् 93. 150. गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा 94 = Gobhila 2,26. शालिषष्टिकपिष्टादिकृतं मद्यं सुरा मता Madan. 8,58; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20. नलिनी नारिकेरस्य सुरा तालस्य तालकी (तालसी gedr.) Trik. 2,10,16. — MBh. 1,3238. 4,135. 14,2632. °प्रिया Hariv. 10247. पीतमण्डा R. 2,36,12. कृतसारा 61,18. 91,15 (100,13 Gorr.). 50. R. Gorr. 2,34,27. 80,4. 5,26,51. Suçr. 1,180,4. 10. 237,16. 2,73, 13. 326,12. सौरा aus Melonen u. s. w. bereitet (nach Comm.) 1,180,6. 2,440,5 (so v. a. पैष्टी सुरा Comm.). पिबति सुरां नृकपालेन Spr. (II) 1546. 2993. न पानेन सुरां अपेत् 3604. Varâh. Brh. S. 48,23. 54,114. Kathâs. 11,5. Prab. 59,10. Mârk. P. 51,36. Bhâg. P. 1,6,52. पद्मगन्धो विक्लः सुरापाः 11,5,13. Verz. d. Oxf. H. 91,b,5. °कुम्भ Pañkat. 1,2,28. °घट R. 2,52,33. 55,20. °भाजन M. 11,147. Personificirt als Tochter Varuṇa's (vgl. वारुणी), die bei der Quirlung des Milchmeeres zum Vorschein kam, MBh. 1,1146. 2616. Hariv. 3286. 10247. R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). — 2) unter den Bezz. für Wasser Naigh. 1,12. — 3) ein Trinkgeschirr für berauschende Getränke H. an. Med. — Vgl. इन्द्र°, मुख°, यव°, स°.

सुराकर (सुरा + आ°) m. 1) Kokosnusspalme Çabdârthak. bei Wilson. — 2) Branntweinbrennerei Bhadr. im Çabdârthak. nach ÇKDr.

सुराकर्मन् n. eine Ceremonie mit Surâ Lâtj. 5,4,19.

सुराकार m. Branntweinbrenner VS. 30,11.

सुरागार (सुरा + अ° oder आ°) n. Schenke Mârk. P. 51,35.

सुरागृह n. dass. Trik. 3,3,32.

सुराङ्गना (सुर + अ°) f. das Weib eines Gottes, ein Weib der Götter, eine Apsaras N. 12,89. Ragh. 6,27. 7,13. 8,78. 13,42. Vikr. 19. Spr. (II) 2344. Kir. 8,15. Z. d. d. m. G. 27,92. Kathâs. 23,79. 32,117. 45, 136. Khandom. 83. Prab. 62,10. Bhâg. P. 10,27,24.

सुराचार्य (सुर + आ°) m. der Lehrer der Götter, ein N. Bṛhaspati's AK. 1,1,3,25. H. 118.

सुराजिक m. = भृङ्गराज Çabdam. im ÇKDr.

1. सुराजन् m. ein guter Fürst Schol. zu P. 5,4,69. 2,2,18, Vârtt. Vop. 6,83. — Vgl. सौराज्य.

2. सुराजन् 1) adj. *einen guten Fürsten habend:* देश AK. 2,1,13. — 2) f. सुराज्ञी N. pr. eines Dorfes P. 4,1,29, Schol.

सुरात्रि m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2.

सुराजीव (सुर + आ°) m. *Lebensunterhalt der Götter*, unter den Beinn. Vishṇu's Pańkar. 4,3,120.

सुराजीविन् (सुरा + जी°) adj. *von Branntwein lebend;* m. *Branntweinbrenner* oder *Schenkwirth* H. 901. Jâǵń. 1,164.

सुराज्ञी s. u. 2. सुराजन्.

सुराणायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

सुराति adj. *gute Gaben bringend:* वज्रय: ṚV. 5,79,5. Götter 9,81,5. 10,65,4. 78,3.

सुरादृति m. *Branntweinschlauch* Pańkav. Br. 14,11,26.

सुराधम (सुर + अ°) adj. *der Niedrigste —, Schlechteste unter den Göttern* Bhâg. P. 3,18,3.

सुराधर (सुरा + धर) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,15.

सुराधस् 1) adj. *a) Wohlthaten erweisend, freigebig* ṚV. 3,33,12 (pl. °धास्). 4,2,4. 5,4. दत्ता मघानि मघवा सुराधाः 17,8. 8,14,12. 46,24. 54,12. 57,6. 10,143,4. Vâlakh. 1,1. 2,6. VS. 20,11. Âçv. Çr. 2,10,6. — *b) Gaben empfangend, wohlhabend* ṚV. 1,23,6. 3,53,13. — 2) m. N. pr. eines Mannes (nach Comm.) ṚV. 1,100,17. mit dem patron. Vârshâgira ṚV. Anukr. Âñgirasa Ind. St. 3,244,6.

सुराधान (सुरा + 2. धान) adj. (f. ई) Surâ *enthaltend:* कुम्भी VS. 19,16.

सुराधिप (सुर + अ°) m. *der Fürst der Götter*, Bein. Indra's MBh. 3,11988. R. 1,63,27. R. Gorr. 1,66,2. Kathâs. 53,121. LA. (III) 92,6. Bhâg. P. 10,18,28.

सुराधीश (सुर + अ°) m. *ein Fürst der Götter*, pl. Bhâg. P. 10,63,9. sg. Bein. Indra's Naish. 22,47.

सुराध्यक्ष (सुर + अ°) m. *Leiter der Götter*, Beiw. Brahman's Hariv. 8874. Kṛshṇa's 10403. Çiva's Çiv.

सुराध्वज (सु° + ध्वज) m. *die Fahne —, das Aushängeschild eines Schenkwirths* M. 9,237. MBh. 5,5420 (vgl. u. बैडाल in den Nachträgen).

सुरानक (सुर + आ°) m. *eine Trommel der Götter* Bhâg. P. 7,8,36.

सुरानन्द (सुर + आ°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 233,b,1 v. u.

सुरान्त (सुर + अन्त) m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 9,10,18.

सुराप adj. *Branntwein trinkend, -trinker* Çâñkh. Çr. 15,15,11. Kauç. 11. M. 9,235. 11,49. 149. 249. 12,56. Jâǵń. 3,207. MBh. 5,270 (वक्त्र). 12,5969. R. 2,91,50 (100,49 Gorr.). Spr. (II) 2498. Weber, Kṛshṇaǵ. 224. Mârk. P. 14,91. Bhâg. P. 5,2,9. f. आ und ई P. 3,2,8, Vârtt. आ Bhâg. P. 6,2,27. ई M. 5,90. Jâǵń. 1,73. 3,6.

सुरापगा (सुर + आ°) f. *Götterfluss*, Bez. der Gañgâ Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Kir. 5,40. Kathâs. 73,97. am Ende eines adj. comp. Sâh. D. 128,18.

1. सुरापाण (°पान) n. Surâ-*Genuss* Çat. Br. 1,6,3,2. 4. °पान TS. 2,5,1,1. Nir. 6,27. M. 9,237. 11,56. 92. 98. MBh. 1,3245. fg. 7724. 13,4639. Spr. (II) 4492. Ind. St. 2,14. Weber, Râmat. Up. 355. Mârk. P. 17,33. 115,5. Verz. d. Oxf. H. 8,a,40. 281,b,41.

2. सुरापाण (°पान) 1) adj. Surâ *trinkend* Spr. (II) 4778 (°पान). — 2) °पाण m. pl. Bein. der Prâkja P. 8,4,9, Schol.

सुरापान s. सुरापाण.

सुरापीत adj. (f. आ und ई) *der* Surâ *getrunken hat* P. 4,1,53, Schol.

सुरापीथ 1) m. = 1. सुरापाण Ait. Br. 8,8. — 2) adj. = 2. सुरापाण Bhâg. P. 6,9,1. 8.

सुराबलि m. *eine* Surâ-*Darbringung empfangend* TBr. 1,7,6,5.

सुराब्धि m. *das Branntweinmeer* Mârk. P. 54,7.

सुराभाग m. = सुरामण्ड Çabdak. im ÇKDr.

सुराम (6. सु + राम) adj. VP. Prât. 5,37 (ohne Avagraha) *ergetzend:* Soma ṚV. 10,131,4. 5.

सुरामण्ड m. *die schmackhafte obere Schicht vom Branntwein* AK. 2,10,43.

सुरामन् adj. = सुराम. Soma VS. 21,42.

सुरामय (von सुरा) adj. *aus* Surâ *bestehend* Mahîdh. zu VS. 20,76.

सुरामुख 1) adj. Surâ *im Munde habend*. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1553.

सुरामेह (सुरा + मेह) m. *eine best. Harnruhr* Çârñg. Saṃh. 1,7,43.

सुरामेहिन् adj. *an dieser Krankheit leidend* Suçr. 2,77,21.

सुरायुध (सुर + आ°) n. *ein Geschoss der Götter* Kumâras. 2,20.

सुरारि (सुर + अरि) m. 1) *ein Feind der Götter, ein* Asura (auch Râkshasa) H. 238. R. 4,43,33. Mṛkkh. 174,1. Ragh. 14,20. Kumâras. 3,9. Spr. (II) 7127. Kathâs. 45,378. Mârk. P. 18,54. fg. °हन्तर् Beiw. Vishṇu's Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) N. pr. *a)* eines Fürsten MBh. 5,28. — *b)* eines Krankheitsdämons Hariv. 9561.

सुरारिघ्न m. N. pr. eines Krankheitsdämons Hariv. 9560.

सुरार्दन (सुर + अ°) m. *Peiniger der Götter* so v. a. *ein* Asura Mârk. P. 18,14.

सुरार्ह (सुर + अर्ह) 1) adj. *der Götter würdig*. — 2) n. *a) gelber Sandel* Râǵan. 12,25. — *b) Gold* Çabdârthak. bei Wilson.

सुरार्हक m. *eine best. Pflanze*, = बर्बर Râǵan. 10,173.

सुराल m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,13.

सुरालय (सुर + आ°) m. 1) *Götterwohnung:* रैवतं च गिरिश्रेष्ठं कुरु देव सुरालयम् Hariv. 6370. *der Himmel* H. 87. R. 4,52,2. Ragh. 16,34. Kathâs. 52,361. Mârk. P. 61,54. Bez. des Sumeru AK. 1,1,1,45. — 2) *Gotteshaus, Tempel* Jâǵń. 2,228. Karaka 1,8. Varâh. Bṛh. S. 9,42. 59,2. 96,4. Kathâs. 27,152. 189. 121,131. Bhâg. P. 7,15,49. 10,69,6. — 3) *Wind* H. ç. 170, wenn सु° st. सू° gelesen wird.

सुराव (6. सु + राव) m. N. pr. eines Rosses MBh. 3,8631.

सुरारणि (सुर + अ°) f. *der Erdboden — so v. a. die Mutter der Götter*, Bein. der Aditi Mârk. P. 105,15.

सुरावत् (von सुरा) adj. *mit* Surâ *versehen* ṚV. 1,191,10. यज्ञ VS. 19,32. Çat. Br. 12,8,1,2.

सुरावल्ली f. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 20.

सुरावारि m. *Branntweinmeer* H. 1075.

सुरावास (सुर + आ°) m. *Aufenthaltsort der Götter*, N. eines Tempels Râǵa-Tar. 1,36.

सुरावृत adj. *von Branntwein umgeben*, als Bez. der *Sonne* H. ç. 8.

सुराशू (सु° + आशू) adj. *von Branntwein übermüthig*, pl. °श्वस् ṚV. 8,21,14.

सुराश्रय (सुर + आश्र°) m. *Stätte der Götter*, Beiw. des Meru Sûrjas. 12,41. Kathâs. 110,13.

सुराष्ट्र 1) adj. (f. आ) *gute Herrschaft habend* u. s. w.: आर्पे: TS. 2,4,1,2. — 2) m. sg. N. pr. eines Landes, eines Theiles des heutigen Guzerat; m. pl. Bez. des Volkes und des Landes Hiouen-Thsang 2,165. 405. m. pl. MBh. 3,8344. 8,2098. 14,2477. Hariv. 12837. R. 4,43,5. Mahâbh. ed. Ball. 62. Varâh. Bṛh. S. 5,79. Mârk. P. 57,52. sg.: °ष्ट्रे R. Gorr. 1,12,23. °ष्ट्रे विषये Varâh. Jogaj. 3,19 in Ind. St. 10,175. °ष्ट्रम् acc. Bhâg. P. 3,1,24. im comp.: सुराष्ट्रावन्तय: MBh. 4,12. Varâh. Bṛh. S. 4,22. 10,6. 14,19. 69,10. °सौवीरकयोर्यदन्तरम् R. 3,53,56. कुत्सिसुराष्ट्रा:, चित्तिसुराष्ट्रा: gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. Z. d. d. K. d. M. 4,171. सुराष्ट्राधिपति MBh. 2,1165. °विषय Hariv. 5162. °ब्रह्म m. *ein Brahmane aus* S. P. 5,4,104, Schol. सुराष्ट्रा f. wohl N. der Hauptstadt AV. Pariç. in Ind. St. 10,317. Çatr. 2,6. 10,440. — 3) m. N. pr. eines Rathgebers des Daçaratha Weber, Râmat. Up. 302. 305. Agastjasaṃh. im Tetrâdit. nach ÇKDr. — Vgl. सौराष्ट्र u. s. w.

सुराष्ट्रज 1) adj. (f. आ) *aus Surâshṭra stammend* Mârk. P. 75,45. — 2) m. a) *eine best. schwarze Bohne* Râǵan. 16,38. — b) *ein best. Gift* Çabdać. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine best. Thonerde* (तुवरी), wohl *Alaun* Râǵan. 13,64. Suçr. 1,132,17. 2,9,10. 102,15. 149,13. — 4) n. dass. AK. 2,4,a,19.

सुराष्ट्रोद्भवा f. *Alaun* Suçr. 2,152,19.

सुरासमुद्र m. *das Branntweinmeer* Trik. 2,1,5.

सुरासव (सुरा + आस°) m. n. *ein durch Maischen unreifer Fruchtkörner gewonnener Branntwein* Karaka 1,27. Suçr. 1,190,6. यवपिष्टकृतं मद्यं प्रोक्तो यवसुरासव: Madan. 8,67. यद्यद्बीजधान्यकृतं सिद्धं मद्यं सुरासव: Bhâvapr. 5. M. 11,95 (n.). गौड MBh. 8,2050. 13,4737. Hariv. 8419. Bhâg. P. 4,2,29. 18,16. nach dem Comm. Surâ und Âsava.

सुरासुर m. pl. *Götter und* Asura MBh. 13,556. Hariv. 2666. R. 1, 60,23. 3,51,6. Weber, Kṛshṇaǵ. 282. °सैन्यमेलन Verz. d. Oxf. H. 116, b,29. sg.: सुरासुरस्य जगत: MBh. 9,2236. °कन्यका: Kathâs. 24,24. °गुरु Bez. Çiva's MBh. 13,589. Kaçjapa's Çâk. 168. ससुरासुरमानुष adj. Weber, Kṛshṇaǵ. 279.

सुरासुरमय adj. *durch die Götter und* Asura *bewirkt* Verz. d. Oxf. H. 87,a, No. 105, Çl. 7 (wir lesen °मये).

सुरासुराचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,201.

सुरासोम m. du. Surâ und Soma VS. 21,59. °विक्रयिन् Kâtj. Çr. 19,1,18. sg. Soma *in Gestalt von* Surâ Çâṅkh. Çr. 14,13,4. 15,15,5.

सुरास्पद (सुर + आस्प°) n. *Tempel, Heiligthum eines Gottes* Râǵa-Tar. 4,36. 701. 710.

सुराह्व (सुर + आह्वा) 1) m. *Pinus Deodora* (देवदारु) Roxb. (dieses sonst n.) Çabdar. im ÇKDr. = हरिद्रु Râǵan. 9,125. मरुबक Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = रुद्रजटा Râǵan. 3,67.

सुराह्वय (सुर + आह्व°) 1) m. *eine Art Ocimum* (मरुक) Râǵan. 10,156. — 2) n. *Pinus Deodora* Roxb. Râǵan. 12,29.

सुरि adj. s. सुरे.

सुरिस s. इन्द्र°.

सुरीक m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 125,a,20.

सुरुक्म adj. (f. आ) *schön geschmückt* Nir. 8,11. Ushas und die Nacht ṚV. 1,188,6. 10,110,6. VS. 20,41.

सुरुङ्ग 1) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Çabdam. im ÇKDr. — 2) f. आ AK. 3,6,1,8. (= σύριγξ nach Benfey) *ein unterirdischer Gang, Mine, Bresche* Trik. 2,10,9. 3,3,225. H. 985 (सुरङ्गा). an. 2,285. Halâj. 4,36. Gatâdh. im ÇKDr. MBh. 1,579. 2252. 5830 (सुरङ्गा ed. Bomb.). Mṛkkh. 42,12. 15 (सुरङ्गा an beiden Stellen). Kathâs. 20,95. 40,61. fg. 64,54. 58. 59 (am Ende eines adj. comp.). 74,24. Daçak. 26,6. 89,7. 93,16. 126,6. 7. 127,2.

सुरुङ्गयुज् m. = सुरुङ्गाहि Çabdar. im ÇKDr. सुर° geschr.

सुरुङ्गाहि (सुरुङ्गा + अहि) m. *ein Dieb, der durch einen unterirdischen Gang u. s. w. in ein Haus einbricht*, Trik. 2,10,8 (°हि für °रि zu lesen mit ÇKDr.).

1. सुरुच् f. *Glanz, Helle* ṚV. 3,15,6. भद्रास्वेषु सुरुचो रुरुच्या: 6,35,4. AV. 4,4,4.

2. सुरुच् 1) adj. VS. Prât. 5,34. *strahlend, hell* ṚV. 1,112,1. 3,2,5. चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधु: 2,2,4. AV. 4,1,2. ṚV. 1,190,1. 3,7,5. 4, 2,17. 5,33,10. Bhâg. P. 2,9,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3588.

1. सुरुचि f. *Wohlgefallen, grosses Behagen an* (loc.) Spr. (II) 4521, v. l.

2. सुरुचि 1) adj. *strahlend, hell* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Hariv. 388. eines Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,39. — 3) f. N. pr. einer Gattin Dhruva's und Mutter Uttama's Mârk. P. 69,3. Bhâg. P. 4,8,8. fgg. 36. Verz. d. Oxf. H. 69,b,7.

सुरुचिर adj. (f. आ) *überaus strahlend, — hell, — prächtig, — schön:* राजसभा MBh. 5,1794. सरस् 13,526. 547. शयन R. 2,72,19. वचस् 1,63, 2 (65,2 Gorr.). Notices of Skt Mss. 1,172,21.

सुरुन्दला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166.

सुरुण्ड m. pl. N. pr. einer Dynastie Bhâg. P. in VP. 475, N. 64. गुरुण्ड die gedr. Ausg. 12,1,28. — Vgl. मुरुण्ड.

सुरूप 1) adj. (f. आ) *wohl aussehend, schön* ṚV. 8,4,9. TS. 7,3,18,1. Çâṅkh. Br. 16,3. Çat. Br. 8,16,21. पशव: Khând. Up. 2,15,2. Personen, insbes. Weiber R. 3,53,40. 60,27. 5,10,19. Çaut. 27. Spr. (II) 3822. 6512. 7128. fg. Varâh. Bṛh. S. 58,40. 68,99. Kathâs. 5,51. fg. 27,133. 32,143. 42,129. 123,163. Mârk. P. 100,26. Pańkat. 1,3,71. स्तनौ R. 5,2,45. रूप Spr. (II) 5793. °रूपाणि रत्नानि MBh. 3,10021. सुरूपस्तु बुधे ह्यन्ये प्राज्ञरूपाभिरूपवत् H. an. 3,446. = विद्वस् u. s. w. Gatâdh. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. a) eines Asura Hariv. 12697. — b) pl. einer Klasse von Göttern unter Manu Tâmasa VP. 262. Mârk. P. 74,57. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: *Glycine debilis* Râǵan. 4,18. = भार्गी 6,152. = मल्लिका 10,87. *Bignonia suaveolens* Schol. zu Çânt. 1,2. — b) N. pr. α) einer Apsaras Hariv. 12472. — β) der Tochter eines Schlangendämons Kathâs. 123,84. — γ) einer mythischen Kuh MBh. 5,3603. — 4) n. a) *eine best. Pflanze*, = तूल Râǵan. 9,97. — b) N. eines Sâman Pańkav. Br. 14,11,10. 15,3,8. Lâtj. 3,6,25. Ind. St. 3,244,b. सुरूपार्ध n. und सुरूपोत्तर n. desgl. ebend.

सुरूपक adj. = सुरूप Trik. 3,3,318.

सुरूपकर्तु adj. *Schönes bildend* ṚV. 1,4,1.

सुरूपता (von सुरूप) f. *schönes Aussehen, Schönheit* Hariv. 7868. Kâm. Nîtis. 17,52. Spr. (II) 3772. 6587. Mârk. P. 69,34.

सुरूपवर्षवर्ण adj. *schönregenfarbig* TS. 1,6,2,1. 7,1,1.

सुरूहक m. *ein eselfarbiges Pferd* H. 1240.

सुरेक्णस् adj. *reich* ṚV. 6,16,26.

सुरेखा f. *eine hübsche Linie* Varâh. Bṛh. S. 70,11. Kathâs. 98,26.

सुरेज्य (सुर + इ°) 1) m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati Weber, Gjot. 24. Varâh. Bṛh. S. 8,23. als *Planet Jupiter* 27. 69,5. Bṛh. 2,11. Laghuǵ. 2,6. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ब्राह्मी Râǵan. 5,62. = तुलसी 10,151.

सुरेणु 1) m. = क्षेत्रेणु. त्रसरेणु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,38. — 2) f. N. pr. *a*) eines Flusses, einer der 7 Sarasvatî, MBh. 9,2189. — *b*) einer Tochter Tvashṭar's und Gattin Vivasvant's Hariv. 546; vgl. सरण्यू.

सुरेणुपुष्पघ्न m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Vjutp. 89.

सुरेतर (सुर + इ°) m. *ein* Asura Bhâg. P. 2,7,26. 3,16,26. 7,9,26.

सुरेतस् adj. *samenreich, zeugungskräftig:* पितरौ ṚV. 1,159,2. वृषभ 160,3. VS. 21,38. ṚV. 3,1,16. द्यौः 10,45,8. 1,121,5. Tvashṭar VS. 28,9. 32. TS. 1,2,5,2. Çâṅkh. Çr. 8,19,5.

सुरेतोधा adj. *gute Zeugungskraft gebend:* Tvashṭar Pańkav. Br. 21,10,22. Kâtj. Çr. 23,3,1.

सुरेन्द्र (सुर + इन्द्र) m. 1) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* M. 7,5 (deren 8). Ragh. 3,11. Spr. (II) 5975. Bhâg. P. 8,7,31. 10,34. Bez. Indra's Râǵa-Tar. 1,92. — 2) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Khagendra, Râǵa-Tar. 1,91 fg. eines Lehrers Hall 143. — 3) = सुरेन्द्रकन्द Nigh. Pr.

सुरेन्द्रक m. = सुरेन्द्रकन्द Nigh. Pr.

सुरेन्द्रकन्द m. *eine best. Knolle* (Arum) Nigh. Pr. Suçr. 1,225,17.

सुरेन्द्रगोप m. = इन्द्रगोप *Coccinelle* Suçr. 1,95,2. 2,295,6.

सुरेन्द्रचाप n. Indra's *Bogen d. i. Regenbogen* Z. d. d. m. G. 27,90.

सुरेन्द्रजित् m. Indra's *Besieger*, Bez. Garuḍa's Halâj. 1,30.

सुरेन्द्रता (von सुरेन्द्र) f. *die Würde eines obersten Gottes, die Herrschaft über die Götter* Kathâs. 110,17.

सुरेन्द्रलोक m. Indra's *Welt* Bhag. 9,20.

सुरेन्द्रवती (von सुरेन्द्र) f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 5,225.

1. सुरेभ (सुर + इभ) m. *ein Elephant der Götter*, Indra's *E.* Kathâs. 36,12.

2. सुरेभ (vielleicht 6. सु + रेभ) n. *Zinn* Trik. 2,9,34.

सुरेवट m. *Areca triandra Roxb.* Trik. 2,4,11.

सुरेश (सुर + ईश) 1) m. *a*) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* Bhâg. P. 3,11,24. 6,17,32. 9,4,54. Bez. eines best. *Gottes* MBh. 13,4360. Agni's 2,1140. eines best. Agni, eines Sohnes des Tapas, 3,14168 nach der Lesart der ed. Bomb. (सुवेश ed. Calc.). Indra's H. 173, Schol. Varâh. Bṛh. S. 43,55. Kathâs. 56,269. Bhâg. P. 6,11,19. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 57, *a*, No. 105, Z. 8. Çiva's Çiv. — *b*) N. pr. einer Oertlichkeit: सुरेशस्य निकटे Pańkar. 1,10,20. — 2) f. ई Bez. der Durgâ Spr. (II) 4801.

सुरेशलोक m. Indra's *Welt* Bhâg. P. 5,19,24.

सुरेश्वर (सुर + ई°) 1) m. *a*) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* R. 3,9,6. 5,47,4. Bhâg. P. 4,15,9. 9,18,13. Bez. Brahman's R. 1,14,5 (4 Gorr.). Çiva's 4,34,29. Indra's 1,64,2. Ragh. 3,64. Çâk. Ch. 146,14. Bhâg. P. 6,9,4. 8,13,22. eines Rudra Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190, *a*,36. MBh. 12,7585. VP. 121, N. 17. — *b*) N. pr. verschiedener Männer Burnouf, Intr. 533. Weber, Râmat. Up. 284. 349. Verz. d. B. H. No. 627. Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 24. 255, *a*, 11. 256, *a*, 23 und N. 1. 257, *a*, 29 fg. *b*, 3. 24. 279, *b*, 14. 390, *b*, No. 37 fgg. 392, *a*, No. 68 fg. Wilson, Sch. Works 1,202. सुरेश्वराचार्य Colebr. Misc. Ess. 1,92. Verz. d. Pet. H. No. 99. Verz. d. B. H. No. 616. Verz. d. Oxf. H. 72, *b*, 14. 226, *a*, No. 554. Hall 18. 90. 110. 139. 154. 159. °पण्डित Notices of Skt Mss. 2,32. — 2) f. ई Bez. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 102, *b*, 7. सुरेश्वर्यष्टक Kathâs. 51,48. Râǵa-Tar. 5,40 fg. der Lakshmî Verz. d. Oxf. H. 132, *b*, No. 242. der Râdhâ 24, *b*, 48. Pańkar. 2,4,18. 24. der himmlischen Gaṅgâ Çabdar. im ÇKDr.

सुरेश्वरधनुस् n. Indra's *Bogen d. i. Regenbogen* Spr. (II) 997.

सुरेश्वरप्रभ m. N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 535.

सुरेश्वरीक्षेत्र n. N. pr. *eines der* Durgâ *geheiligten Gebietes* Râǵa-Tar. 5,37. 6,147.

सुरेष्ट (सुर + 1. इष्ट) 1) adj. *den Göttern erwünscht, — genehm.* — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = वसुक Râǵan. 3,123. = मणिरुह 10,35. = शिवमल्ली und शाल Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = ब्राह्मी Râǵan. im ÇKDr.

सुरेष्टक (von सुरेष्ट) m. *das Harz der Vatica robusta* Râǵan. 9,81.

सुरै (6. सु + रै) adj. (n. सुरि) *wohlhabend, reich* Vop. 3,82. 96.

सुरोचन 1) adj. zur Erklärung von सुरुक्म Nir. 8,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jaǵńabâhu und n. N. des von ihm beherrschten Varsha Bhâg. P. 5,20,9. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

सुरोचिस् m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha Bhâg. P. 4,1,41.

1. सुरोत्तम (सुर + उ°) m. 1) *ein oberster Gott, Götterfürst* MBh. 3,2137. Hariv. 171. 2519. Bez. Vishṇu's oder Kṛshṇa's 6371. H. ç. 72. der Sonne ÇKDr. und Wilson. — 2) सुरोत्तमाचार्य N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Tüb. H. 13.

2. सुरोत्तम (सुरा + उ°) wohl n. *die oberste Schicht von* Surâ Gobh. 2,1,7 in Ind. St. 5,305.

सुरोत्तर (सुर + उ°) m. *Sandel* Çabdar. im ÇKDr.

सुरोद (सुरा + उद) adj. *statt Wassers* Surâ *habend*, m. *ein solches Meer* Gaṭâdh. im ÇKDr. Bhâg. P. 5,1,34. 20,7. 18. Pańkar. 2,2,30.

सुरोदक adj. dass. AV. 4,34,6.

सुरोध m. N. pr. eines Sohnes des Taṁsu Hariv. 1720. die neuere Ausg. liest aber besser: तंसोः सुतो वै st. तंसोः सुरोधो; eine dritte Lesart haben wir VP. 448, N. 13.

सुरोधस् m. N. pr. eines Mannes, pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,17.

सुरोमन् 1) adj. *schönes Haar am Körper habend.* — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2151.

सुरोषण m. N. pr. eines Kriegers auf Seiten der Götter Kathâs. 48,17.

सुरोह m. N. pr. eines Fürsten von Kîra Kathâs. 44,46. 172. 183.

सुरोहिका f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. सौरोहिक.

सुरोह्लितिका f. desgl. ebend. — Vgl. सैरोह्लितिक.

सुरौकस् (सुर + ओ°) m. *Gotteshaus, Tempel* Râǵa-Tar. 3,433.

सुल् in प्र सुलामि v. l. TS. 7,4,19,4 und TBr. 3,7,9,3 für प्र वेलामि VS. 23,24. wohl falsch; nach dem Comm. = प्रवेशयामि.

सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलइपाक wohl *Salonichi* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

सुलक्कान m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,342.

सुलक्षण 1) adj. (f. आ) *mit Glück verheissenden Zeichen versehen:* Personen R. 3,49,57. Kathâs. 18,68. 26,201. 29,10. 164. 94,16. आकृति 49,211. — 2) f. आ N. pr. a) einer Gattin Kṛshṇa's Pańkar. 3,7,31. 15,10. — b) einer Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr. — c) der Gattin Kandaghosha's Daçak. 120,11. fg. — Vgl. सौलक्षण्य.

सुलक्षणत्व n. nom. abstr. von सुलक्षण 1) Kathâs. 37,11.

सुलक्षित adj. *gut —, genau untersucht* M. 8,403.

सुलक्ष्मसंपराय m. bei den Gaina s. Wilson, Sel. Works 1,312.

सुलतान m. *Sultan* Verz. d. B. H. 167,14.

सुलभ 1) adj. P. 7,1,68. (f. आ) a) *leicht zu erlangen, — finden, — anzutreffen, — haben; häufig, wohlfeil:* तस्याहं सुलभः Bhag. 8,14. परेण R. 4,29,26. फल 5,86,8. अपवादं एव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः Mṛkkh. 137,16. विपद् Megh. 99, v. l. Çâk. 34. गृहे दर्पणतले सुलभावकाशा (छाया) 191. Spr. (II) 3106. 4615. 6039. 6717. 7130. fgg. Varâh. Bṛh. S. 78,4. Kathâs. 22,239. 25,10. 63. 30,158. Râǵa-Tar. 3,360. Mârk. P. 19,35. Bhâg. P. 4,20,16. 8,20,9. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*, No. 105, Z. 24 (स्तुलभा gedr.). आत्मविस्ता° Ragh. 14,20. गुणवत्सुलभं नृपम् so v. a. *zugänglich für* Râǵa-Tar. 3,129. सर्व° Sarvadarçanas. 90,16. अ° Çâk. 83, 23. Vikr. 19,2. Hit. 37,14. Bhâg. P. 5,3,17. — b) *gewöhnlich bei* so v. a. *passend, angemessen, entsprechend, eigen, am Platze seiend;* in comp. mit der Ergänzung: पतिसंयोगसुलभं वयः R. 3,4,20. त्रिनेत्रवक्षःसुलभं चिताभस्मरजः Kumâras. 5,69. प्रच्छायसुलभनिद्रा दिवसाः Çâk. 3. चरणोपभोगसुलभो लाक्षारसः 80. Spr. (II) 4021. 6353. अज्ञान° Weber, Râmat. Up. 362. मनुष्यत्वसुलभाज्ञाफलात् Kathâs. 7,11. 45,209. 59,165. 104,109. Prab. 7,11. Râǵa-Tar. 1,64. 215. 241. 3,75. 507. 4,236. 369. 5,355. — c) Vikr. 26 schlechte Lesart für सुभग. — 2) m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 234 (4). — 3) f. आ a) Bez. verschiedener *gemeiner Pflanzen:* = तुलसी Dhanv. 4,26. = धूम्रपत्त्रा Râǵan. 5,32. = वार्षिका 10,87. *Glycine debilis Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. einer Lehrerin Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,6. einer Bettlerin MBh. 12,11834. fgg. — Vgl. सौलभ u. s. w.

सुलभता (von सुलभ) f. *häufiges Vorkommen, Häufigkeit; Wohlfeilheit:* द्रव्याणाम् Varâh. Bṛh. S. 29,1. तद्विधस्यासुलभत्वात् *Seltenheit* Mâlav. 7,17.

सुलभीभू (सुलभ + 1. भू) *häufig —, gemein werden;* davon °भाव m. nom. act.: यदि न सुलभीभावमभजः *wenn du* (eine Pflanze) *nicht so gemein wärest* Z. d. d. m. G. 7,49.

सुलभेतर (सुलभ + इ°) adj. *nicht leicht zu haben:* °संप्रयोगा (कान्ता) Mâlav. 78.

सुललाट adj. (f. ई) *eine schöne Stirn habend* R. 1,1,12.

सुललित adj. (f. आ) *überaus anmuthig, — lieblich, — schön:* Personen MBh. 13,5901. Kumâras. 2,64. Ind. St. 8,354. Bhâg. P. 5,17,13. वपुस् Varâh. Bṛh. 21,10. Zähne Ind. St. 8,419. मुखारविन्दामृत Bhâg. P. 5,25,7. स्त्रीगुल्फकङ्कण Spr. (II) 6204. लता 4368. तिलक Dhûrtas. 70,2. मांस Hit. 17,16. Gesang Ṛt. 1,28. Gang 3,17. Bhâg. P. 5,2,5. 18,16. 10,39,17. दाक्षिण्य Spr. (II) 4813, v. l. °विस्तर s. u. ललितविस्तर.

सुलवण adj. (f. आ) *wohl gesalzen* Suçr. 2,526,8.

सुलवत् adj. von सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलाभ adj. = सुलभ P. 7,1,68.

सुलाभिका adj. f. *leicht zu gewinnen, entgegenkommend* ṚV. 10,86,7.

सुलाभिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सुलिखित adj. *wohl verzeichnet* Suçr. 1,93,7.

सुलिन् adj. von सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलू adj. *gut schneidend,* Declin. Vop. 3,65.

सुलेक m. angeblich N. eines Âditja TS. 1,5,2,3.

सुलेख adj. *mit Glück verheissenden Linien versehen:* अङ्गुलि Varâh. Bṛh. S. 51,8.

सुलोचन 1) adj. (f. आ) *schönäugig* MBh. 3,2147. 15688. 13,7034. Râǵa-Tar. 4,37. 169. — 2) m. N. pr. a) eines Daitja Hariv. 14285 nach der Lesart der neueren Ausg. — b) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2729. 4542. 6,2837. 2846. — c) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,13. d) des Vaters einer Rukmiṇî Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,22. — 3) f. आ N. pr. a) einer Apsaras Vâḍi beim Schol. zu H. 183. Hariv. 14164. b) einer Jakshiṇî Kathâs. 49,172. fgg. — c) verschiedener menschlicher Frauen Kathâs. 28,73. fgg. 44,45. 167. fgg. 107,138. Daçak. 118, 2. der Gattin des Fürsten Mâdhava Padma-P., Kriâj. 8 im ÇKDr.

सुलोम 1) adj. (f. आ) *schöne Haare am Körper habend, aus sch. H. a. K. bestehend* R. 3,49,33. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ताम्रवल्ली Râǵan. 3,110. = मांसरोहिणी 12,155.

सुलोमधि m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. in VP. 473, N. 42. सलोमधि (dieses der Name oder adj. nebst Lomadhi) die gedr. Ausg. 12,1,25.

सुलोमन् adj. = सुलोम P. 6,2,177.

सुलोमशा f. *eine best. Pflanze,* = काकजङ्घा Dhanv. 4,14. Râǵan. im ÇKDr.

सुलोहक *gelbes Messing,* m. Dhanv. 6,5. n. H. 1048.

सुलोहित adj. *ganz roth* Râǵan. 6,81. f. आ Bez. *einer der sieben Zungen* Agni's (vgl. लोहिता) Çabdam. im ÇKDr. Muṇḍ. Up. 1,2,4. Mârk. P. 99,55.

सुलोहिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सुल्हण m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 8,341. 330. 402. fg.

सुल्हणविहार m. N. eines *Klosters* Râǵa-Tar. 8,3319.

सुल्हण m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 140,*b*,24.

सुल्हारी f. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,1532.

सुवंश m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,50.

सुवंशघोष adj. *einen schönen Flötenton habend* Hariv. 8450. die neuere Ausg. सवंशघोषम्, welches Nîlak. als adv. fasst.

सुवंशेक्षु m. *eine Art Zuckerrohr,* = श्वेतेक्षु Râǵan. 14,78.

1. सुवक्त्र n. *ein schöner Mund* Çiksh. in Ind. St. 4,268.

2. सुवक्त्र 1) adj. *einen schönen Mund habend:* Çiva MBh. 14,195. —

2) m. a) *eine best. Pflanze*, = सुमुख Dhanv. 4,29. — b) N. pr. α) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575. — β) eines Sohnes des Dantavaktra Hariv. 6581.

सुवक्षस् 1) adj. *eine schöne Brust habend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

1. सुवचन n. *Beredsamkeit* AK. 1,1,5,17. H. 276. Spr. (II) 2792.

2. सुवचन adj. *schön redend*; f. ई N. einer Göttin ÇKDr.

सुवचस् adj. *beredt* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुवचस्या f. *ein schöner Spruch* RV. 10,116,9.

सुवज्र adj. *mit einer guten Keule —, Donnerkeil versehen*: Indra RV. 1,100,13. 4,17,4. 8. 7,93,4.

सुवदन 1) adj. *ein schönes Gesicht habend*, f. आ *eine Schöne* Rt. 6,20. Ragh. 9,33. Vikr. 29. Mâlav. 65. Spr. (II) 2495. Varâh. Bṛh. S. 104,6 (mit Anspielung auf das Metrum gleiches Namens). Weber, Kṛshṇaǵ. 287. Prab. 60,5. Dhûrtas. 79,17. — 2) m. *eine best. Pflanze*, = सुमुख Dhanv. 4,29. — 3) f. आ *ein best. Metrum*: 4 Mal — — — — ⏑ ⏑ — —, ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ —, — — ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XV,1). Ind. St. 8, 399. Khandom. 108.

सुवन ved. Uṇâdis. 2,80. 1) m. *die Sonne* Uǵǵval. *Feuer* Uṇâdik. im ÇKDr. *der Mond* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) n. (von 4. सु) in पुं° und सुपर्ण°.

सुवर्पस् ved. Pat. zu P. 6,2,106. f. *Hermaphrodit* Râǵan. im ÇKDr.

सुवर् s. स्वर्.

सुवरत्र adj. *mit guten Riemen versehen* RV. 10,101,6.

सुवरूथ adj. *mit einem guten Schutz versehen*: Wagen R. 6,31,10.

सुवर्ग s. स्वर्ग.

सुवर्गेय Çvetâçv. Up. 2,2 st. स्वर्ग्य der VS. 11,2.

सुवर्चक 1) m. a) *Natron* Gaṭâdh. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Mannes, = वर्च Nîlak. zu MBh. 3,14164. — 2) f. सुवर्चिका a) *Natron* H. 945. Suçr. 1,33,9. 137,9. 2,63,4. 102,17. 275,17. — b) *eine best. Pflanze*, = जतुका Râǵan. im ÇKDr. सुवर्चिका und जतुका unsere Hdschr. — Vgl. त्रि° (त्रिसुवर्चक ed. Bomb.).

सुवर्चमा f. Mârk. P. 52,9 fehlerhaft für सुवर्चला.

सुवर्चल gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80. 1) m. N. pr. einer Gegend Wilson. — 2) f. आ a) *Raute, Ruta graveolens* (eine Gewürzpflanze) Râǵan. 5,61. MBh. 12,9814. 13,6062. Karaka 1,27. Suçr. 1,132,12. 134,8. 157,12. 221,3. 222,11. 2,24,19. = आदित्यभक्ता Râǵan. 4,132. Dhanv. 4,63. *Flachs* Ratnam. 321. = सूर्यभक्तापुष्प ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — b) N. pr. α) der Gattin des Sonnengottes Trik. 1,1,101. MBh. 13,6731. R. 2,30,30. 5,26, 26. Çiva's in seiner Manifestation als Sonne VP. 59. Mârk. P. 52,9 (सुवर्चमा gedr.). — β) der Gattin Parameshṭhin's und Mutter Pratîha's Bhâg. P. 5,15, 3. — γ) der Gattin Pratîha's Bhâg. P. 5,15,4. — Vgl. ब्रह्म°, सौवर्चल, सौवर्चलीय.

सुवर्चस् 1) adj. *voll Lebenskraft, feurig, blühend* RV. 1,95,1. सर्गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः 10,14,8. 85,44. अग्निमीवः सु° AV. 2,29,6. 7. 13,1,22. 14,1,47. 18,2,10. TS. 3,2,2,2. 5,5,2,3. TBr. 3,1,1,12. Âçv. Gṛhy. 3, 6,7. आयुष्मतः सुवर्चसः Kauç. 89. आश्रुतयः सूर्यस्य Muṇḍ. Up. 1,2, 6. Personen MBh. 3,2078. 2080. 7,916. 1179. Hariv. 11273. R. Gorr. 1, 46,25. Bhâg. P. 2,9,11. गार्हि: R. Gorr. 1,74,29. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3587. — b) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2548. — c) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737. 4549. 6983. 6989. 7,1899. 8,4263. — d) eines Sohnes des 10ten Manu Hariv. 475. des 12ten 485. — e) eines Sohnes des Khaninetra MBh. 14,72. — f) eines Brahmanen MBh. 3,16867. eines Bruders des Bhûti Mârk. P. 99,11. 13. 28.

सुवर्चस adj. = सुवर्चस्. शतं सुतानाम् MBh. 3,16786. Çiva 13,1161. सुवर्चसौषधी Mârk. P. 51,10. हविषा *glänzend* Taitt. Up. 1,1,10.

सुवर्चसिन् 1) adj. dass.: Çiva MBh. 13,1181. — 2) m. *Natron oder Alkali* Râǵan. im ÇKDr.

सुवर्ण 1) adj. (f. आ) a) *schönfarbig, schön aussehend*, insbes. *von schimmernder Farbe, goldig* (Gegens. दुर्वर्ण) RV. 10,68,3. Wasser AV. 1,33,1. स्तोकाः 12,3,28. 13,1,22. 3,16. TBr. 3,7,6,1. दर्भ Kâṭh. 31,14. Shaḍv. Br. 4,7. RV. Prât. 17,9. Ind. St. 8,273. दासी MBh. 3,14695. 13,3427. Çaut. 22. मार्जार MBh. 5,5437. Besonders von der Farbe des Goldes: सुवर्णं हिरण्यम् TBr. 1,4,7,4. 8,9,1. 2,2,4,5. 3,3,4,5. 8,2,4. Çat. Br. 12,7,1,7. 13,1,1,3. 2,2,2. MBh. 3,2262. R. 1,74,5. हिरण्यं च सुवर्णं च 2,76,15. nach dem Comm. zu R. soll सुवर्ण *Gold* und हिरण्य *Silber* bedeuten. — b) *golden*: सुवर्णरजताभ्यां कुशाभ्याम् TBr. 1,5,10,1. 7. Çat. Br. 10,4,5,2. 12,8,2,15. Khând. Up. 1,6,6. 3,19,1. भूषणानि R. Gorr. 2,99,34. — c) *zu einer guten Kaste gehörig* MBh. 13,2607. — 2) n. *Gold* AK. 2,9,94. H. 1043. an. 3,231. Med. n. 84. fg. Halâj. 2, 18. Ratnam. 87. Râǵan. 13,8. AV. 15,1,2. सर्वं सुवर्णं (?) हरितम् TBr. 3,12,6,6. Çat. Br. 14,4,1,8. Pâr. Gṛhy. 1,16. Kâty. Çr. 20,7,2. M. 8, 131. 321. 11,250. °चौर 49. °स्तेय 98. fg. 101. MBh. 13,3936. fgg. °रुतेः R. 2,32,14. Suçr. 1,142,17. 227,19. °चूर्ण 369,4. दुर्जनकृतशतसं काव्यसुवर्णं विशुद्धिमायाति Spr. (II) 2858. 4074. Varâh. Bṛh. S. 41,7. 42,6. Weber, Râmat. Up. 356. Bhâg. P. 5,16,21. Pańkat. 191,25. °मणिकुट्या Râǵa-Tar. 1,97. °मुष्टि Lalit. ed. Calc. 202,4. °भस्मन् Verz. d. B. H. No. 994. °दान Verz. d. Oxf. H. 87,a,36. fg. सुवर्णाङ्गुष्ठ *aus Gold* R. 1,53,17. 2,81,2. Ragh. 3,64. Hit. 10,9. 11,5. °रूपकशत Râǵa-Tar. 6,45. zu den werthvollen Gaben gehören: °धेनु Verz. d. Oxf. H. 35,a,33. °मेदिनी 45,a,24. °वृषभ 26. fg. — 3) m. (seltener n.) *als Gewicht ein* Karsha *Gold* AK. 2,9,87. Tr. 3,3,141. H. 884. H. an. Med. M. 8,134. fg. Jâǵń. 1,362. Colebr. Alg. 2. Suçr. 2,175,13. Çârṅg. Saṃh. 1,1,17. Weber, Ǵjot. 83. Verz. d. Oxf. H. 307,b,4. Prâjaçkittend. 7, a,8. M. 8,213. 220. 361. शतं शतसहस्राणि सुवर्णस्य MBh. 3,483. Râǵa-Tar. 6,102. साष्टे शते सुवर्णानाम् AK. 3,4,2,43. Mṛkkh. 34,13. 18. Verz. d. Oxf. H. 151,a,10. Pańkat. 134,3. fgg. Hit. 98,11, v. l. द्विसुवर्णधनम् P. 6,2,55, Schol. अध्यर्ध°, द्वि° adj. 5,1,29, Vârtt., Schol. Vet. in LA. (III) 23,18. 28,2. टङ्कसहस्त्रसुवर्णा 24,4 schwerlich richtig (सुवर्ण wohl zu streichen). Burnouf, Intr. 238. Hiouen-thsang 2,29. — 4) n. *Geld, Reichthum* H. an. — 5) Bez. verschiedener Pflanzen: = सुवर्णालु (सुवर्णानु Med.) und कृष्णागुरु, n. H. an. m. Med. n. = हरिचन्दन Med. = नागकेसर Râǵan. 6,179. = गौरसुवर्ण 7,152. m. = कणगुग्गुलु (vgl. सुवर्णकण) Râǵan. im ÇKDr. *Stechapfel* ÇKDr. nach AK. (vgl. 2,4,2,55).

— 6) n. *eine Art Röthel* (स्वर्णगैरिक) RATNAM. im ÇKDR. — 7) n. *richtige Aussprache der Laute* ÇAT. BR. 14,4,2,25. °विद् 14,4,2,5. — 8) *eine Art Opfer*, n. H. an. m. MED. — 9) m. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* Ind. St. 8,408. — 10) f. ञा *Bez. verschiedener Pflanzen*: = हरिद्रा RÂGAN. 6,198. = यावालक GARDAR. im ÇKDR. = स्वर्णक्षीरी RÂGAN. 5,53. — 11) f. ई *eine best. Pflanze*, = यासुफर्णी RÂGAN. im ÇKDR., richtig सुफर्णी unsere Hdschr. — 12) N. pr. a) m. α) eines Devagandharva MBH. 1,4814. — β) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 12ten Manu MÂRK. P. 94,23. — γ) eines Büssers MBH. 13,4678. fgg. — δ) eines Rathgebers des Fürsten Daçaratha R. GORR. 2,82,11. — ε) eines Sohnes des Antarîksha VP. 463. — ζ) eines Fürsten der Kâçmira RÂGA-TAR. 1,97. — b) f. ञा einer Tochter Ikshvâku's und Gattin Suhotra's MBH. 1,3787. — c) n. α) eines Tîrtha MBH. 3,7096. — β) einer Erde: संयुवर्णामयं जगत् MBH. 5,3551. — Nach gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. TRIK. 3,5,10 und SIDDH. K. 249,a,5 ist सुवर्ण m. n. Vgl. सौवर्ण u. s. w. und स्वर्ण.

सुवर्णक gaṇa पलाशादि zu P. 4,2,80. 1) m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* AK. 2,4,2,4. RATNAM. 31. BHÂVAPR. 5. — 2) n. *Gold*: लब्धेड्ड सुवर्णकम् MBH. 3,5021. 13,5384. am Ende eines adj. comp.: बहु° *wobei viel Gold gespendet wird* R. 1,1,94 (98 GORR.). 7,99,8. — 3) am Ende eines adj. comp. *ein* Karsha *Gold*: निष्कं (so lesen wir st. निष्कं der ed. Bomb.) पञ्चसुवर्णकम् MBH. 13,306. — 4) n. *gelbes Messing* H. 1047. *Blei* 1041. — 5) *eine best. Pflanze* WISE 147. सुवर्णक्षीरी st. dessen SUÇR. — Vgl. बहु° und सौवर्णकायन.

सुवर्णकण oder °गुग्गुलु m. *eine Art* गुग्गुलु RÂGAN. 12,141.

सुवर्णकदली f. *eine Art Musa* RÂGA. 11,44.

सुवर्णकर्तृ m. *Goldschmied* M. 4,215. MBH. 14,90.

सुवर्णकार m. dass. HALÂJ. 2,433. M. 4,218. R. 2,83,13. VARÂH. BṚH. S. 87,20. BṚH. 19,2.

सुवर्णकेतकी f. *eine best Pflanze oder eine* Ketakî *von Gold* RÂGA-TAR. 4,431.

सुवर्णकेश m. N. pr. eines Schlangendämons VJUTP. 87.

सुवर्णक्षीरी f. *eine best. Pflanze* SUÇR. 1,144,17. 2,35,9. सुवर्णक WISE 147. — Vgl. स्वर्णक्षीरी.

सुवर्णगणित n. *Berechnung des Gewichts und des Gehaltes von Gold* COLEBR. Alg. 46.

सुवर्णगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva VJUTP. 21.

सुवर्णगिरि m. N. pr. eines *Berges* HIOUEN-THSANG 2,380.

सुवर्णगैरिक n. *eine Art Röthel oder Ocker* RATNAM. 283. RÂGAN. 13,62.

सुवर्णगोत्र n. N. pr. eines Reichs HIOUEN-THSANG 1,232. 2,331. Z. f. d. K. d. M. 2,28.

सुवर्णचक्र n. *ein goldenes Rad*, °वर्तिन् m. *ein Fürst, der ein solches Rad in Bewegung setzt* (vgl. चक्रवर्तिन्), HIOUEN-THSANG 1, LXXIII. 38. 2,48. Vie de HIOUEN-THSANG 70.

सुवर्णचम्पक m. *ein goldgelb blühender* Kampaka Schol. zu KAURAP. 1.

सुवर्णचूड m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBH. 5,3594. — Vgl. स्वर्णचूड.

सुवर्णचूल m. *ein best. Vogel* KATHÂS. 65,74; vgl. स्वर्णशिखा 48.

सुवर्णजीविक m. *Goldhändler*, Bez. *einer Mischlingskaste: der Sohn eines* Kâṃsjakâra *und einer* Mâṇikî (माणिक *Juwelier*) ÇKDR. unter सुवर्णवणिज्.

सुवर्णज्योतिस् adj. *Goldglanz habend* NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,96.

सुवर्णता f. in बहु° nom. abstr. von बहुसुवर्ण *viel Gold enthaltend* RÂGA-TAR. 4,247.

सुवर्णताल m. *eine Weinpalme von Gold* MBH. 14,2329.

सुवर्णद्वीप m. n. *Goldinsel* d. i. wohl *Sumatra* REINAUD, Mém. sur l'Inde 39. KATHÂS. 54,100. 56,62. 123,110. Verz. d. Oxf. H. 66,a,1. TÂRAN. 161. 263. — Vgl. स्वर्णद्वीप.

सुवर्णनकुली f. *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती RÂGAN. 3,71.

सुवर्णनाभ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215,b,16. 217,b, 7. — Vgl. सौवर्णनाभ.

सुवर्णपक्ष adj. *goldgeflügelt* TAITT. ÂR. 10,1,6.

सुवर्णपक्ष 1) adj. dass. — 2) m. *ein best. Vogel* MBH. 5,1912.

सुवर्णपद्मा n. *eine goldfarbige Lotusblüthe* SUÇR. 2,162,19.

सुवर्णपार्श्व N. pr. einer Oertlichkeit RÂGA-TAR. 4,672.

सुवर्णपालिका f. *eine Art Geschirr aus Gold* R. 1,73,20.

सुवर्णपुर n. N. pr. einer mythischen *Stadt* Z. d. d. m. G. 7,584. 14,569.

सुवर्णपुष्प 1) adj. (f. ञा) *Gold zu Blüthen habend*: पृथिवी Spr. (II) 7133. — 2) m. *Kugelamaranth* RÂGAN. 10,130. n. *die Blüthe* VARÂH. BṚH. S. 29,10. — 3) f. ञा (v. l. ई) *eine best. Pflanze* VARÂH. BṚH. S. 44,9.

सुवर्णप्रभा f. N. pr. der Gattin des Nâga Kâlika LALIT. ed. Calc. 335,7. 8.

सुवर्णप्रभास m. 1) N. pr. eines Jaksha SCHIEFNER, Lebensb. 248 (18). — 2) Titel eines buddh. Werkes BURNOUF, Intr. 7. 9. 68. fg. 528. fg. WASSILJEW 153.

सुवर्णप्रसर n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* ÇKDR. nach dem VAIDJAKA.

सुवर्णफला f. *eine Art Musa* (सुवर्णकदली) RATNAM. 132.

सुवर्णबलस s. सौवर्णबलस und °वालस.

सुवर्णबिन्दु 1) m. ein N. Vishṇu's H. 217. — 2) N. eines best. Heiligthums HARIV. 9522. MÂRKAṆḌ. 145,6. 166,95.

सुवर्णभित्तेन्द्र m. N. pr. eines Fürsten BURNOUF, Intr. 531.

सुवर्णभू f. *das Goldland*, Bez. eines nach NW. verlegten *Landes*, VARÂH. BṚH. S. 14,31.

सुवर्णभूमि f. = सुवर्णद्वीप KATHÂS. 52,318.

सुवर्णमय (von सुवर्ण) adj. (f. ई) *aus Gold gemacht*, — *bestehend* WEBER, Krshṇag. 278. PAÑKAT. 192,16. 235,23. 241,23.

सुवर्णमाक्षिक n. *eine best. mineralische Substanz von hellgelber Farbe, etwa Schwefelkies (the common pyritic iron ore)* MOLESW.

सुवर्णमालिका f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,a,23. fg.

सुवर्णमाष m. *ein best. Gewicht*, = 5 Kṛshṇala PRÂJAÇKITTEND. 7,a,8.

सुवर्णमाषक m. desgl., = 12 Dhânjamâsha SUÇR. 2,175,13.

सुवर्णमुखरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 84,a,3. 257,b,35.

सुवर्णमोचा f. *eine Art Musa*, = सुवर्णकदली RATNAM. 132.

सुवर्णयूथिका f. = सुवर्णयूथी NIGH. PR.

सुवर्णयूथी f. *eine Jasminart* Bhâvapr. im ÇKDr.

सुवर्णरत्नाकरछत्रकूट m. N. pr. eines zukünftigen Buddha Burnouf, Intr. 536. °छत्रकेतु 533.

सुवर्णरम्भा f. *eine Art Musa*, = सुवर्णकदली Ratnam. 132.

सुवर्णरूप्यक m. n. N. pr. einer *Inselgruppe* (गणद्वीप) R. 4,40,33.

सुवर्णरेख m. N. pr. eines Autors Uġġval. zu Uṇâdis. 3,136.

सुवर्णरेखा f. N. pr. eines Flusses LIA. 1,85.

सुवर्णरेतस् adj. *dessen Same Gold ist:* Çiva MBh. 13,1154.

सुवर्णरेतस m. N. pr. eines Mannes, pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,13. — Vgl. सौवर्णरेतस.

सुवर्णरोमन् 1) adj. *goldfarbiges Haar am Körper (Wolle) habend.* — 2) m. a) *Widder* Pañkat. 35,1. — b) N. pr. eines Sohnes des Mahâroman VP. 4,5,12.

सुवर्णलता f. *eine best. Pflanze*, = ज्योतिष्मती Dhanv. 1,104.

सुवर्णवणिज् m. *Goldhändler*, Bez. *einer Mischlingskaste: der Sohn eines* Ambashṭha *und einer* Vaiçjâ ÇKDr.

सुवर्णवत्ता nom. abstr. von सुवर्णवत् Çañk. in Brh. Âr. Up. S. 117.

सुवर्णवत् (von सुवर्ण) 1) adj. *Gold enthaltend und mit einer richtigen Aussprache der Laute versehen.* — 2) f. °वती N. pr. a) *verschiedener Gold führender* Flüsse LIA. 1,84. 102. 105. — b) einer Stadt in Dakshiṇâpatha Hit. 43,5.

सुवर्णवर्ण 1) adj. *goldfarbig*, unter den 1000 Namen und Beiwörtern Vishṇu's ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = हरिद्रा Çabdak. im ÇKDr.

सुवर्णशिरस् adj. *einen Kopf von Gold habend:* स्वर्भानु MBh. 5,3812.

सुवर्णशिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,13. fg.

सुवर्णष्ठीवि = सुवर्णष्ठीविन् MBh. 7,2157.

सुवर्णष्ठीविन् adj. *Gold spuckend;* m. N. pr. eines Sohnes des Sṛñǵaja MBh. 7,2165. 12,1045. 1088. fgg.

सुवर्णसे adj. von सुवर्ण gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

सुवर्णसानूर N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 8,3136.

सुवर्णसिद्ध m. *Goldzauberer* Pañkat. 243,1. 2.

सुवर्णसूत्र n. *eine goldene Schnur*, — *Kette* Hariv. 7837.

सुवर्णाख्य (सुवर्ण + आख्या) 1) adj. Suvarṇa *genannt* MBh. 3,7096. 5,3551. — 2) m. *Mesua Roxburghii Wight.* Ratnam. 132.

सुवर्णाभ (सुवर्ण + आभा) m. 1) *eine Art Diamant*, = राजावर्त Ratnâkara in Nigh. Pr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çañkhapada MBh. 12,13584.

सुवर्णार m. *Bauhinia variegata* Nigh. Pr. — Vgl. कासमार.

सुवर्णालु m. *eine best. Pflanze* Trik. 3,3,181. H. an. 3,231. Med. n. 4. 84 (सुवर्णानु gedr.). t. 145. h. 24.

सुवर्णाह्वा (सुवर्ण + आ°) f. *gelber Jasmin* Râǵan. 10,99.

सुवर्णीभू (सुवर्ण + 1. भू) *zu Gold werden:* °बभूव Kathâs. 35,86. °भूत Pañkat. 192,2.

सुवर्णीय adj. von सुवर्ण gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

सुवर्ण्य adj. = सुवर्णमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66.

सुवर्तुल m. 1) *Wassermelone.* — 2) *Gardenia enneandra Koen.* Nigh. Pr.

1. सुवर्त्मन् n. *der richtige Weg* Pañkar. 2,4,18.

2. सुवर्त्मन् adj. *einen richtigen Stand habend* Suçr. 1,58,9.

सुवर्धयितर् nom. ag. zur Erklärung von सुवृध् Nir. 3,11.

1. सुवर्मन् n. *eine gute Rüstung* AV. 19,30,1.

2. सुवर्मन् 1) adj. *gut gerüstet*, — *gepanzert.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarashṭra MBh. 1,2732. 4545. 8,1079.

1. सुवर्ष 1) m. *ein guter Regen* R. 4,6,20. — 2) आ f. pl. *eine gute Regenzeit* Çâñkh. Gṛhj. 4,18.

2. सुवर्ष 1) adj. *gut regnend* Çâñkh. Gṛhj. 4,18. — 2) m. N. pr. eines Lehrers und (pl.) seiner Schule Wassiljew 231. Târan. 4.273. °क pl. 271. — 3) f. आ *Jasminum Sambac* Ratnâkara in Nigh. Pr.

सुवल्गु adj. *schön hüpfend* u. s. w. Declin. Vor. 3,165.

सुवल्लरी f. *eine best. Pflanze*, = पुत्रदा Râǵan. 3,131.

सुवल्लि f. *Vernonia anthelminthica* AK. 2,4,2,14. सुवल्ली Bhar. zu AK. nach ÇKDr. letzteres auch = कटुकी Râǵan. 3,127.

सुवल्लिका f. *Vernonia anthelminthica* Râǵan. 4,63. = जतुका 3,116.

सुवल्लिज n. *Koralle* Nigh. Pr.

सुवस् adj. Declin. Vor. 3,166.

1. सुवसन (6. सु + 1. व°) n. *eine schöne Kleidung* ṚV. 6,51,4. वस्त्रा सुवसनानि so v. a. *schön kleidende Kleidungen* 9,97,50.

2. सुवसन (wie oben) adj. (f. आ) *schön gekleidet* Khând. Up. 8,8,2. MBh. 1,6973. Z. d. d. m. G. 14,571,6.

3. सुवसन (6. सु + 2. व°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Pañkar. 1,10,44, v. l.

सुवसन्त m. 1) *ein guter Frühling* Çâñkh. Gṛhj. 4,18. — 2) *das Fest des Liebesgottes am Vollmondstage im Monat* Kaitra Trik. 1,1,109.

सुवसन्तक m. = सुवसन्त 2) Med. k. 233. Hâr. 119. Verz. d. Oxf. H. 217,b,10. fg.

सुवसु (?) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सुवस्ति Çatr. 14,233 wohl fehlerhaft für सुवस्त्रा (सुवस्ति passt auch nicht in's Metrum).

सुवस्त्र adj. (f. आ) *schön gekleidet* MBh. 13,3427 (nach der Lesart der ed. Bomb., सुवर्ण ed. Calc.). Kathâs. 52,223.

सुवह 1) adj. = सम्यग्वह H. an. 3,770. = सुखवाह्य Med. h. 25. fg. — 2) m. Bez. *eines best. Windes* Golâdhj. Bhuvanak. 1. — 3) f. आ a) *Laute* Med. — b) Bez. *verschiedener Pflanzen:* = शेफालिका AK. 2,4,2,51. H. an. Med. Râǵan. 4,157. = रास्ना AK. 2,4,4,3. H. an. Med. Ratnam. 49. = गोधापदी AK. 2,4,4,7. H. an. Med. Ratnam. 247. = शल्लकी AK. 2,4,2,11. H. an. Med. Râǵan. 11,196. = एलापर्णी AK. 2,4,5,5. H. an. Med. = एला Ratnam. 117. = त्रिवृत् 18. Çabdak. im ÇKDr. = मुसली Râǵan. 7,117. = गन्धनाकुली 7,94. Dhanv. 4,74. = रुद्रजटा Râǵan. 3,67. = हंसपदी 5,140. = नीलसिन्धुवार Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,25,15. 499,2. — Vgl. सौवह.

सुवह्नि adj. *gutes Gespann habend:* रथ AV. 13,2,7.

सुवह्मन् adj. *gut fahrend, ein guter Fuhrmann* ṚV. 6,22,7.

सुवाक्य adj. *wohl redend, eine schöne Rede führend* Spr. (II) 4306. MBh. 12,8463.

सुवाच् 1) adj. a) dass. (Gegens. दुर्वाच्) Trik. 3,3,320. ṚV. 1,103,5. होतारा 10,110,7. 8,85,4. मदाः AV. 2,5,2. सुवाग्देव दुर्या आ वद TS. 1, 2,13,1. 6,2,9,1. उषसः ṚV. 3,7,10. — b) *erwähnenswerth:* भाग ṚV. 3, 1,19. — 2) m. N. pr. a) eines Brahmanen MBh. 3,987. — b) eines Soh-

nes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4548.

सुवाचस् adj. = सुवाक्य. होतारा RV. 1,188,7.

सुवाजिन् adj. mit schönen Federn versehen: Pfeil Hariv. 15944.

सुवाजिवापु m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1,467.

सुवाता (?) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सुवाम्र, वार्क सुवाम्र N. eines Sâman Ind. St. 3,234,a.

सुवामा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183).

सुवार्ता f. N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 8988 nach der Lesart der neueren Ausg.; सुमन्द्र die ältere.

सुवालुका f. eine best. Pflanze, = दोडी Râǵan. 4,187.

सुवास ein best. Metrum: 4 Mal ◡◡◡◡–◡◡ Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (II,6).

सुवासकुमार m. N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa Kathâs. 45,409. 46,30. 44. 172. °क 131.

सुवासिन m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu Bhâg. P. 8,13,22.

सुवासस् adj. schön gekleidet, geputzt: Weib RV. 1,124,7. 3,8,4. 10, 71,4. 75,8. 107,9. TBr. 3,10,8,4. यज्ञोत्ते सुवाससं दिदृक्षते Çat. Br. 3, 1,2,16. 13,4,2,15. Pâr. Gṛhj. 3,4. Hariv. 11850. Bhâg. P. 4,12,20. 15, 13. 7,13,41. 8,8,7. Kuhn MBh. 9,2003. Bhâg. P. 9,4,33. eine Stadt 11, 28 (सुवाससम् mit der ed. Bomb. zu lesen). mit schönen Federn versehen: Pfeile MBh. 5,706.

सुवासित adj. wohlriechend gemacht, wohlriechend Hariv. 4533. Ṛt. 1,3. Pańkat. 1,6,37. 2,4,39.

सुवासिनी f. ein halb erwachsenes, noch im Hause des Vaters weilendes verheirathetes oder unverheirathetes Frauenzimmer AK. 2,6,1,9. H. 512. an. 3,160. Halâj. 2,328. M. 3,114. Jâǵń. 1,105, v. l. Die richtigere Form ist स्ववासिनी.

सुवास्तु f. N. pr. eines Flusses Nir. 4,15. सुवास्त्वा अधि तुग्वनि RV. 8,19,37. P. 4,2,77. MBh. 6,333 (VP. 183). zugleich Bez. der Anwohner Varâh. Bṛh. S. 32,19. Nach Arrian Ind. 4,11 ist Soastos ein Nebenfluss des Kophen, heut zu Tage Suwad. — Vgl. सौवास्तव.

सुवास्तुक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5,76.

सुवाह m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2568.

सुवाहन m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,44.

सुविक्रम 1) adj. (f. आ) a) einen schönen Gang habend R. 1,1,42. — b) überaus muthig, — energisch MBh. 7,8224. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vatsaprî Mârk. P. 118,2.

सुविक्रान्त 1) adj. muthig: प्रारम्भ Spr. (II) 7122. — 2) n. muthiges Auftreten Spr. (II) 7121.

सुविक्रान्तविक्रमिपरिपृच्छा f. Titel eines Buches Wassiljew 147.

सुविक्रान्तविक्रमिन् m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2.

सुविग्रह 1) adj. einen schönen Körper habend, schön gebaut Kâm. Nîtis. 4,15. besser स्वविग्रह der Comm. — 2) m. ein Botenname Kathâs. 102,130. 124,28.

सुविचक्षण adj. sehr einsichtig, — klug, — erfahren Kâm. Nîtis. 10,11. Spr. (II) 7100.

सुविचार 1) adj. gut überlegend. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,b,7. 8.

सुविज्ञान adj. leicht unterscheidbar RV. 7,104,12.

सुविज्ञेय adj. leicht erkennbar Kaṭhop. 1,21. Weber, Râmat. Up. 354.

सुवित (6. सु + इत; vgl. स्वित) VS. Prât. 5,45. 1) adj. a) gangbar RV. 4, 55,4. — b) glücklich fahrend: सुवितो दिवं गाः RV. 10,56,3. — 2) n. a) guter Fortgang, glückliche Fahrt (Gegens. दुरित) Naigh. 4,1. Nir. 4,17. वि नः पथः सुविताय चियन्तु RV. 1,90,4. 5,80,3. सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति 7,66,15. 9,41,2. des Wagens 10,40,1. — b) Wohlergehen, angenehme Verhältnisse, Glück; auch pl.: सुगा, सुविता, सौभगा RV. 1,38,3. 141,12. रोदस्योः 168,1. 3,2,13. 54,8. 7,1,24. 79,3. नव्य 91,2. भूरि 100,2. प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत 8,27,10. विश्वान्या गोः सुवितानि 8,82,29. 10,148,1. सुविता कत्ल्यायावहे lassen wir es uns wohl sein 86,21. AV. 6,55,2. अग्निर्नो देवः सुविते दधातु TBr. 3,1,1,1. 2. 2,3.

सुवितत adj. wohl ausgebreitet: जाल MBh. 13,2656.

सुवितल m. eine Form Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1,141.

1. सुवित्त n. eine reichliche Habe TBr. 1,2,1,3.

2. सुवित्त adj. reich: दानशतैः सुवित्तैः Spr. (II) 3270.

सुवित्ति m. N. pr. eines göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 56,b,30.

सुविद् 1) adj. gut vertraut, ein genauer Kenner. — 2) f. ein vorzügliches Weib Râmâçrama zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. विश्व°.

सुविद m. 1) = सौविद Râjam. zu AK. 2,8,1,8 nach ÇKDr. — 2) Fürst, König Bhar. ebend. nach AK. — 3) = तिलकवृक्ष Nigh. Pr.

सुविदत् (nom. eben so) m. Fürst, König zur Erklärung von सौविदल्ल Râjam. zu AK. nach ÇKDr.

सुविदत्र Uṇâdis. 3,108 (proparox). 1) adj. wohl Acht habend, wohlwollend, günstig (Gegens. दुर्विदत्र) Naigh. 4,3. Nir. 6,14 (= कल्याणविद्य). König RV. 2,1,8. 9,6. die Väter 10,14,10. 15,3. 8. AV. 13, 2,44. 18,3,19. — 2) n. Gunst, Beweis von Wohlwollen: बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या RV. 2,24,10. विश्वे सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु AV. 1,31,4. = धन Nir. 7,9. = कुटुम्बक Uǵǵval.

सुविदत्रिय adj. = सुविदत्र. die Väter RV. 10,17,3. Nir. 7,9.

सुविदल्ल 1) n. Gynaeceum. — 2) f. आ eine verheirathete Frau Râjam. zu AK. nach ÇKDr. — Ein zur Erklärung von सौविदल्ल gebildetes und gedeutetes Wort.

सुविदित adj. wohl bekannt, — erkannt Çat. Br. 10,6,1,10. Ait. Br. 2,39. तत्सर्वं मे सुविदितम् MBh. 4,50. अयं सुविदितं कार्यम् M. 12,105.

सुविदीर्ण n. etwa ein ordentliches Gemetzel Spr. (II) 7121, v. l.

सुविद्ध adj. richtig geschlagen: eine Ader Suçr. 1,359,19.

सुविद्या f. gutes Wissen Spr. (II) 4904.

सुविद्युत् m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 57,b,41.

सुविद्वस् adj. wohl kundig RV. 3,24,23.

सुविध adj. von guter Art: शील Spr. (II) 2751.

सुविधान adj. gut vollbracht H. an. 3,313.

सुविधि m. 1) eine gute, angemessene Weise: सुविधिना दिनम् । नीता Kathâs. 46,53. — 2) N. pr. des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 27. 29. Verz. d. Oxf. H. 186,b,15.

सुविनीत adj. wohlgezogen, gut dressirt: Pferde Kâm. Nîtis. 7,36. bescheiden, sittsam Pańkat. 1,8,33. f. आ eine wohlgezogene —, fügsame

Kuh Çabdar. im ÇKDr.

सुविपुल adj. (f. आ) *sehr gross, — bedeutend* u. s. w.: श्रोतस् R. 1,7,5. शब्द Hariv. 13221. सिद्धि Varâh. Brh. S. 48,79.

सुविप्र adj. *wohl unterrichtet* (als Theolog) RV. 1,162,5.

सुविभक्त adj. 1) *gut vertheilt* so v. a. *durchaus regelmässig, — proportionirt:* सुविभक्तानवद्याङ्गी MBh. 1,6524. Vjutp. 11. द्वाराणि MBh. 15,136. R. 1,5,8. 10. — 2) *schön verziert, — geschmückt:* वह्न्य Hariv. 9268. R. 3,61,7.

सुविभात adj. *schön an's Tageslicht gekommen, — klar geworden* Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,132. 147. 149. 160. 164. fg.

सुविभीषण adj. *in grosse Furcht versetzend* R. 3,35,25.

सुविभु m. N. pr. eines Sohnes des Vibhu Hariv. 1595. VP. 400.

सुविलय adj. P. 6,1,50, Vârtt., Schol.

सुविविक्त adj. 1) *ganz abgesondert, — einsam:* धराग्र MBh. 12,7002. — 2) *gut entschieden, — beantwortet:* प्रश्न Bhâg. P. 11,29,25.

सुविवृत् oder °वृत adj. *leicht sich öffnend:* व्रज RV. 1,10,7.

सुविशाल 1) adj. *sehr umfänglich* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,13. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2646.

सुविशुद्ध 1) adj. *ganz rein, — lauter:* मनस् MBh. 10,255. Spr. (II) 4033. — 2) m. N. pr. einer Welt Lot. de la b. l. 424.

सुविश्वस्त adj. *voller Vertrauen, ganz unbesorgt* Pañkat. 34,25.

सुविषण्ण adj. *ganz bestürzt, — verzagt:* °चेतस् R. 3,50,28.

सुविष्टम्भिन् adj. *wohl stützend:* Çiva Çiv.

सुविष्णु m. N. pr. eines Mannes Târan. 5. 72.

1. सुविस्तर m. *grosse Ausführlichkeit*, abl. *ganz ausführlich* Pañkar. 4,2,6.

2. सुविस्तर adj. (f. आ) 1) *sehr umfänglich, — ausgedehnt, — gross:* सद्म MBh. 12,6137. पदपङ्क्ति Kathâs. 18,354. — 2) *sehr ausführlich:* संक्षिप्ता सुविस्तरा (besser wäre °रम्) Verz. d. Oxf. H. 83,a,10. °म् adv. Pañkar. 2,7,50. Hit. 73,15. — 3) *überaus intensiv, — mächtig, — stark, — innig:* समायोग MBh. 12,4974. विभूति Spr. (II) 4093. °म् adv. *auf das heftigste:* विललाप MBh. 3,17291. Hariv. 4839. R. 3,66,7.

सुविस्तीर्णम् adv. *sehr ausführlich* Verz. d. Oxf. H. 25,b,19.

सुविस्पष्ट adj. *ganz offenbar, deutlich zu erkennen* Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,163.

सुविस्मित adj. *überaus erstaunt* Brahma-P. in LA. (III) 49,17. °मनस् Pañkat. 41,21. fg.

सुविहित adj. 1) *gut vollbracht, — ausgeführt* Mbh. 1. 172: सर्वकार्मैः सुविहितैः MBh. 3,3024. — 2) *wohl ausgestattet mit* (instr.): सर्वकामैः MBh. 3,2511. 12,1092. अन्नपानैः R. 1,13,16. ohne Ergänzung 69,2. R. Gorr. 1,7,4.

सुविह्वल adj. (f. आ) *sehr erschöpft, — mitgenommen, — verwirrt* MBh. 9,616. Kathâs. 4,38.

सुवीर 1) adj. (f. आ) P. 6,2,120 (adj. comp.). a) *männlich, heldenhaft, kriegerisch;* m. *Held:* विप्र RV. 1,56,5. Agni 1,31,10. 2,29,9. AV. 11,1,2. Indra RV. 6,17,13. नृभिः सुवीर उच्यसे *Männer nennen dich den Helden* 45,6. die Açvin 8,26,7. Soma 9,23,7. प्र ते अग्नयो ऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरासः शोशुचन्त 7,1,4. 24. 1,125,1. 2,27,13. Wagen 6,47,26. ब्रह्मन् 3,8,2. इळा 1,40,4. ऊति 8,19,30. Himmel 4,17,4. सहस् 5,44,6. अमृतत्व 10,52,5. युष्मेदित्ति सदेशः सुवीरः 5,58,4. वर्ण 2,3,5. 5,53,15. 6,50,9. 8,19,7. 48,14. AV. 8,5,2. 12,2,49. 13,1,12. VS. 7,13. Skanda MBh. 3,14637. Çiva Çiv. वानराः R. 4,37,23. — b) *männerreich, heldenreich; aus Männern bestehend, tüchtige Männer habend:* रयि RV. 4,38,2. 10. 7,1,5. 37,6. इषः 3,53,1. 7,24,6. राधस् 5,57,7. स्वश्व्यस्त्वया वयम् । सुवीरस्त्वमस्मयुः 7,15,8. सुवीरं एधते 8,73,9. वर्दिस् *Helden beherbergend* 2,3,4. द्वारः VS. 20,40. यज्ञ 19,32. सुवीरो वीरैः 3,37. सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीराः AV. 3,12,1. 10,5. राष्ट्र 19,5 (proparox.) प्रजा TS. 5,7,2,1. गृहाः Çâṅkh. Gṛhj. 3,5. — 2) m. a) *Judendorn* (बदर) Râǵan. 11,140. = एकवीर 8,47. — b) N. pr. α) pl. eines Volkes im westlichen Indien MBh. 3,15724. Hariv. 1681. Varâh. Brh. S. 5,79. sg. Bez. des Landes R. 4,43,8. — β) verschiedener Fürsten MBh. 1,2696. ein Sohn Djutimant's 13,93. Kshemja's Hariv. 1084. VP. 458. Bhâg. P. 9,21,29. Çibi's Hariv. 1680 (von ihm stammen die Suvîra 1681). VP. 444. Bhâg. P. 9,23,3. Devaçravas' 24,40. — Mârk. P. 132,46. — 3) n. *schwarzes Schwefelantimon* Ratnam. 279. — Vgl. सौवीर.

सुवीरक 1) m. *eine best. Pflanze,* = एकवीर Râǵan. 8,17. — 2) n. *schwarzes Schwefelantimon* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 8,1353 (= काञ्जिक Nilak.; vgl. सुवीराम्ल).

सुवीरज n. *schwarzes Schwefelantimon* Râǵan. 13,89.

सुवीरता f. *das Gedeihen tüchtiger Männer* AV. 6,29,3. TS. 3,2,5,2.

सुवीराम्ल n. *saurer Reisschleim* H. 416.

1. सुवीर्य n. 1) *Mannhaftigkeit, Manneskraft, Heldenhaftigkeit,* pl. *Heldenthaten:* (स त्वं नः) यक्षि देवान्सुवीर्या RV. 1,36,6. अनु यदीं सुवीर्याय वर्धयन्तो मदन्ति 181,5. अर्यतां वा सुवीर्यं ब्रह्मणा वा चितयेमा जनाँ अति 2,2,10. 4,8,6. 5,6,10. 6,10,5. 8,53,9. 9,8,2. 3,10,3. द्युम्नस् 10,8. अजर 6,8,6. प्रजावत् 8,23,27. R. 7,36,43. — 2) *Reichthum an tüchtigen Männern; Vereinigung Tapferer, Heldenschaar* RV. 2,1,5. आ देवेषु यतत आ सुवीर्ये 3,16,4. 8,4,6. 3,26,3. सुवीर्यस्य पतयः 4,51,10. 8,12,33. अश्वावद्गोमद्यवमत् 9,69,8. TBr. 3,1,4,8. — In mehreren Stellen, wo das Wort neben रयि, रै, रत्न adjectivisch (vgl. P. 6,2,120) gebraucht scheint, z. B. 1,129,7. 3,26,2. 7,4,6. 16,12 ist man doch nirgends wirklich zu dieser Fassung genöthigt. AV. 7,97,6 steht es falsch für सुवीरः; vgl. TS. 6,6,2,2.

2. सुवीर्य 1) adj. *sehr wirksam:* औषध Spr. (II) 6449. — 2) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = वनकार्पासी Çabdar. im ÇKDr. = महाशतावरी (vgl. महावीर्या, शत°, सहस्र°) Râǵan. 4,123. = नाडीहिङ्गु 6,79. — 3) n. *die Beere vom Judendorn* Gatâdh. im ÇKDr.

1. सुवृक्ति (6. सु + वृक्ति von अर्च्; vgl. सुवित) f. *treffliches Lob, schöner Preis, Hymnus* Nir. 2,24. RV. 1,62,1. 3,3,9. 62,12. ये दधते सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय 5,41,2. 7,8,2. 24,2. 31,11. 70,7. इन्द्रं सुवृक्तिभिरीमहे 94,1. स्तोमाः सुवृक्तयो गिरः 8,8,22. 10,30,1. °भिर्हवामहे 41,4. 64,4. यदिं गव्यन्तीयाम सुवृक्तिम् 80,7. instr. °क्ति nur am Ende einer Zeile RV. 1,61,2. 4. 16. 184,5. 186,9. 5,41,10.

2. सुवृक्ति (wie oben) adj. 1) *trefflich lobsingend:* पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिं प्रयति यज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम् RV. 6,10,1. 2,4,1. — 2) etwa *Lob habend* so v. a.

löblich, gepriesen (vgl. सुशस्ति): Indra ṚV. 10,54,5. 104,7. श्येन TS. 2,4,7,1.

सुवृत्त m. *ein schöner Baum* Spr. (II) 1418.

सुवृजन adj. (f. आ) *in schönen Ortschaften wohnend:* विशः ṚV. 10,15,2.

सुवृत् adj. *sich gut drehend d. h. gut laufend*, εὔτροχος: Wagen ṚV. 1,47,7. 4,36,2. सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षाम् 1,183,2. 10,70,2. 85,20. TBr. 3,1,1,9.

सुवृत्त 1) adj. (f. आ) a) *schön rund:* बाहू MBh. 1,5970. Varāh. Bṛh. S. 70,2. Pañćat. 3,12,3. अति° Spr. (II) 4961. — b) (adj. comp.) *von gutem Betragen, wohl gesittet* (insbes. von Frauen) MBh. 1,724. R. 2, 29,19. 103,12. 3,65,8. 5,11,9. 6,103,6. Ragh. 8,76. Spr. (II) 2442. Varāh. Bṛh. S. 104,7 (mit Anspielung auf das Metrum). Verz. d. Oxf. H. 52,b,18. Kathās. 27,56. 88. 37,97. अति° 29,72. — a) b) Spr. (II) 165. 654. 3886, v. l. 7134. 7140. Kathās. 29,9. — c) *in einem schönen Metrum verfasst* (adj. comp.) und zugleich *schön rund* Z. d. d. m. G. 27,90. — 2) m. *eine best. runde Knolle, Arum* Rāǵan. 7,62. — 3) f. आ a) *eine Traubenart* (mit runden Beeren) Rāǵan. 11,106. = शतपत्त्री (mit runden Blüthen) 10,80. — b) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ — — — — ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — — ⏑ — — ⏑ — — Ind. St. 8,398. fg. — c) N. pr. einer Apsaras Hariv. 12472. — 4) n. a) *Wohlergehen* Bhāg. P. 10,39,3. — b) *gutes Betragen, guter Lebenswandel* R. 3,1,11. Spr. (II) 4545. 7001.

सुवृत्ताच्छन्दस्या Kathās. 21,98.

सुवृत्तता f. nom. abstr. zu सुवृत्त 1) a) b) Spr. (II) 835.

सुवृत्ति f. *eine gute Lebensweise, gutes Betragen* MBh. 4,1597.

सुवृध adj. *fröhlich, freudig* Nir. 3,14. तया वयं सुवृधा वस्वा ददीमहि ṚV. 2,23,9. 5,32,4. मयो इव सुवृधो वावृधुर्नरः 59,5. 9,68,6. वृषः 10,30, 10. ये सुवृधो यज्ञमाययुः 63,5.

सुवृध adj. *gut heranwachsend, gedeihlich* AV. 2,13,5.

सुवृश् (6. सु + वृश् von व्रश्) adj. Declin. Vop. 3,148.

सुवृषभ m. *ein guter Stier* TBr. 2,4,7,2.

सुवृष्ट n. *ein guter, tüchtiger Regen* TBr. 3,2,8,2. पर्जन्यः सुवृष्टं वृष्ट्वा 11,10,3. TS. 1,6,10,3.

सुवृष्टि f. dass. Khānd. Up. 7,10,1. Varāh. Bṛh. S. 5,70. 82. 9,31. 24, 22. 29. 25,3. 34,14.

सुवेग 1) adj. *sehr rasch laufend* Kām. Nītis. 7,36. — 2) f. आ *Cardiospermum Halicacabum* Rāǵan. 3,72.

सुवेगिन् adj. *sehr schnell fliegend:* Pfeil Hariv. 13419.

सुवेण 1) m. N. pr. eines Mannes Kathās. 56,332. am Ende eines adj. comp. f. आ 336. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3,12909. Hariv. 12826 nach der Lesart der neueren Ausg.; vgl. वेणा.

1. सुवेद adj. *gute theologische Kenntnisse besitzend:* ब्राह्मण MBh. 3,13437.

2. सुवेद adj. *leicht zu erwerben, — finden:* Agni ṚV. 4,7,6. सुवेदा नो वसू करत् 6,48,15. 7,32,26. 8,4,16.

सुवेदन adj. (f. आ) dass.: गाम् ṚV. 10,112,8. P. 3,3,130, Schol.

सुवेदस् m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Çairīshi, Liedverfassers von ṚV. 10,147, ṚV. Anukr. Çairīsha Ind. St. 3,245,a.

सुवेन adj. (f. ई) *sehnsüchtig, verlangend* ṚV. 10,56,3.

सुवेम adj. (f. आ) etwa *an einem schönen Webstuhl sitzend* MBh. 1, 723. 806.

सुवेल 1) adj. = प्रणत und शान्त H. an. 3,692. Med. l. 145. — 2) m. N. pr. eines Berges H. an. Med. = त्रिकूट H. 1030. — R. Gorr. 1,4, 103. 106. 5,8,26. 6,5,22. 6,33. 13,26. 14,1. fgg. 108,14. 7,5,23. Pañćat. 1,10,17.

सुवेश oft fehlerhaft für सुवेष.

1. सुवेष m. *eine schöne Tracht, ein schöner Anzug:* °धर Varāh. Bṛh. S. 43,23.

2. सुवेष 1) adj. (f. आ) *schön gekleidet, — aufgeputzt:* Personen MBh. 1,8009. R. 2,83,17 (90,31 Gorr.). Spr. (II) 7135. Git. 2,3. Varāh. Bṛh. S. 43,25. Kathās. 98,38. Pañćat. 1,14,77. 3,9,11. Med. n. 210. Pferde u. s. w. Kām. Nītis. 7,36 nach der Lesart des Comm. ein Lager Git. 12,2. — 2) m. a) *eine Art Zuckerrohr* Rāǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Feuers, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14468. सुवेश st. सुवेष ed. Bomb.

सुवेषता f. nom. abstr. von 2. सुवेष 1): रामस्य R. 3,6,13 (सुवेशता gedr.).

सुवेषवत् (von 1. सुवेष) adj. = 2. सुवेष 1) Kām. Nītis. 5,17 nach der Lesart des Comm.

सुव्यक्त adj. *überaus hell, — klar:* °लोचन R. 6,95,21. *ganz deutlich, — vernehmlich* Sāh. D. 508. °म् adv. *ganz offenbar* so v. a. *sicherlich* MBh. 3,15674. R. 3,62,5. 11.

सुव्यवस्थित adj. *fest stehend:* ब्रह्मन् n. Çiksh. in Ind. St. 4,268.

सुव्यस्त adj. *stark auseinandergeworfen, — zerstreut:* सैन्य Spr. (II) 2822.

सुव्याहृत n. *ein schöner Ausspruch* Spr. (II) 7136. fg. R. 7,83,19.

सुव्रत 1) adj. (f. आ) a) *recht gebietend, — herrschend:* सूर्यः ṚV. 1,125,7. 190,6. Âditja 6,49,1. VS. 21,5. König ṚV. 9,20,5. 57,3. — b) *gute Gewohnheiten habend, seine Pflichten gewissenhaft erfüllend* (von Männern und Frauen); = सदत H. an. 3,313. fg. = शोभनव्रत Med. t. 172. — MBh. 1,3455. 4,1228. 8,1486. 14,2714. R. 1,6,12 (10 Gorr.). 35,7. 2,24,26. 91, 22. R. Gorr. 1,4,3. Varāh. Bṛh. S. 15,2. Mārk. P. 75,14. 106,35. Spr. (II) 1943, v. l. Bhāg. P. 6,18,2. 8,22,30. 9,1,29. 10,71,15. Pañćat. 1,8,33. so v. a. ब्रह्मचारिन् Jāǵn. 1,108. Häufig als Anrede MBh. 3,12752. 5, 7492. R. 1,9,34 (35 Gorr.). 13,55. 53,19. 2,52,8. 4,26,50. Spr. (II) 4605. Weber, Krshnaǵ. 290. Bhāg. P. 4,9,19. 13,2. 7,4,44. 8,16,15. Pañćat. 1,13,15. 4,2,11. Lalit. ed. Calc. 209,1. — c) *gutmüthig, fromm:* Ross MBh. 4,1236. Stier 3,12724. Kuh AK. 2,9,72. Trik. 3,3,192. H. 1268. H. an. Med. MBh. 13,3517. 3598. 4127. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2544. verschiedener Männer Mārk. P. 116,43. Verz. d. Oxf. H. 5,b,34. 12,b,16. ein Pragâpati R. 3,20,7. ein Sohn des Manu Raukja Mārk. P. 94,31. des Nâbhâga R. 2,110, 34. des Uçînara Hariv. 1677. des Kshemja (Kshema) VP. 465. Bhāg. P. 9,22,46. des Prijavrata Wilson, Sel. Works 2,193. ein Gelehrter Colebr. Misc. Ess. 1,108. ein Historiker Rāǵa-Tar. 1,11. fg. ein Arhant bei den Ǵaina H. an. der 20te der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 29. Verz. d. Oxf. H. 186,b,16. Çatr. 9,2. der 11te der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54. — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras Vâju-

beim Schol. zu H. 183. der Mutter des 15ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40. — Vgl. मुनि° und सौव्रत्य.

सुशंस adj. *Gutes anwünschend, Glück wünschend, segnend* (Gegens. दुःशंस): सुशंसो बोधि गृणते RV. 1,44,6. प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि 2,23,10. अग्निः सुशंसः सुहव्यः पितेव 6,52,6. अस्त्विन्द्र सुशंसो यश्च दक्षति 7,16,6. Varuṇa 35,6.

सुशंसिन् adj. *Gutes sprechend* AV. 6,6,2.

सुशक adj. (f. आ) *leicht ausführbar:* अक्षोद्ब वः सुशका देवयज्या RV. 10,30,15.

सुशकुन n. *ein gutes Omen* Weber, Nax. 2,280.

सुशक्त adj. *wohl im Stande seiend, — fähig* P. 5,4,121, v. l.

1. सुशक्ति f. *leichte Möglichkeit:* सुशक्तिरित्तुभ्यं मावते देष्णम् *es ist dir eine leichte Sache mir zu geben* RV. 7,32,21.

2. सुशक्ति 1) adj. *wohl im Stande seiend, — fähig* P. 5,4,121, v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Târan. 303. 307.

सुशब्दता f. = सौशब्द्य Pratâpar. 67,a,8.

सुशम m. N. pr. eines Mannes Siddh. K. zu P. 2,4,20. — Vgl. सौशमि.

सुशमि adv. *fleissig, sorgfältig:* गन्ता नो यज्ञं यज्ञियाः सुशमि RV. 5,87,9. स इदं देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमि शमीष्व VS. 1,15. TS. 1,1,5,2. TBr. 3,6,6,1.

सुशमी dass.: एते शमीभिः सुशमी अभूवन् RV. 10,28,12. सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनाम् 7,16,2.

सुशर adj. *leicht zerreissend* Nir. 12,8.

सुशरण adj. *gern* oder *guten Schutz —, Zuflucht gebend* RV. 5,42,13. 7,34,22. MBh. 13,1173 (eine von Nîlak. erwähnte v. l. für सुसरण).

सुशरण्य adj. dass.: Çiva Çiv.

सुशरीर adj. *einen schönen Körper habend, wohlgebildet* Varâh. Bṛh. S. 68,95.

1. सुशर्मन् n. *eine gute Zuflucht* AV. 19,7,5.

2. सुशर्मन् 1) adj. P. 3,2,75, Schol. Vop. 26,69. = सुशरण RV. 1,93,7. सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्याम् 3,15,1. 5,8,2. 6,51,11. 8,18,4. Aditi 10,63,10. 77,2. VS. 8,8. — 2) m. N. pr. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. pl. einer Klasse von Göttern: सुशर्माणः पुनर्दश H.ç. 5. unter dem 13ten Manu Mârk. P. 94,28. sg. eines Asura Kathâs. 47,18. eines Sohnes eines Manu Hariv. 479 (अ° die ältere Ausg.). Mârk. P. 94,24. eines Fürsten Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,151 (oxyt.). MBh. 1,6989. 5,83. 6,3577. 3580. 8,1079. der Trigarta 4,974. Bhâg. P. 10,82,25. — Kathâs. 7,60. 75. 80. N. pr. eines Vaiçâli Mârk. P. 70,3. eines Kâṇva VP. 471. Bhâg. P. 12,1,20. eines Çâm̃çapâjana Verz. d. Oxf. H. 55,b,42. सुशर्मणा प्रोक्तं काठकं सौशर्मणम् Kâç. zu P. 4,3,101. सुशर्मा नाम दुर्मेधाः सोमा पापात्मनामभूत् । अनाम्नायविदां वंशे विप्राणां क्रूरकर्मणाम् ॥ Pâdmottarakh. 80 im ÇKDr. — Vgl. सौशर्मण.

सुशल्य m. *Mimosa Catechu* (ein dorniger Baum) Râǵan. 8,21.

सुशवी s. सुषवी.

सुशस्त adj. *gut recitirt*, superl. Ait. Br. 3,44.

1. सुशस्ति f. *eine schöne Recitation, ein guter Spruch* RV. 1,20,9. 3,26,6. नव्यसी 8,5,24. 23,6. 10,140,3. VS. 11,41. सुशस्ती als instr. am Ende eines Pâda (vgl. 1. सुवृक्ति) RV. 1,186,4. 6,67,3.

2. सुशस्ति adj. *preiswürdig* (vgl. 2. सुवृक्ति): Berge RV. 5,46,6. Indra 10,104,10.

सुशाक 1) m. Bez. verschiedener *Gemüsepflanzen:* = चञ्चु Râǵan. 4,146. = भिण्डा (so ÇKDr., भेण्डी die Hdschrr.) 4,159. = तण्डुलीय 5,72. — 2) n. *frischer Ingwer* Râǵan. im ÇKDr. (सदृक्शाकम् unsere Hdschr.); vgl. सुशाकक.

सुशाकक n. *frischer Ingwer* Râǵan. 6,29. — Vgl. सुशाक 2).

सुशान्त 1) adj. *ganz beruhigt, gelöscht* Kauç. 71. *ganz ruhig* vom Wasser MBh. 3,2511. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Çaçidhvaǵa's Kalki-P. 22 im ÇKDr.

1. सुशान्ति f. *vollkommene Ruhe, — Friede* Mârk. P. 73,9.

2. सुशान्ति m. N. pr. 1) des Indra unter dem 3ten Manu VP. 261. Mârk. P. 73,7. 9. — 2) eines Sohnes des Aǵamîḍha Hariv. 1707. — 3) eines Sohnes des Çânti VP. 453 (शु° in der älteren Ausg.). Bhâg. P. 9,21,31.

सुशारद m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâlaṅkâjana Ind. St. 4,372.

सुशासित adj. *wohlgezogen:* स्त्री Spr. (II) 7100.

सुशिलित s. u. 1. शिल् simpl. und caus.

सुशिख 1) adj. a) *einen schönen Haarbusch* u. s. w. *habend.* — b) *hell flammend:* दीप Spr. (II) 2447. — 2) m. *Feuer* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. आ vielleicht *Celosia cristata, Hahnenkamm* Râǵan. 5,48.

सुशिखा f. *ein schöner Haarbusch:* °सगूह Bhâg. P. 3,20,36.

सुशिथिलीकृत adj. *stark gelockert, — vermindert:* °प्रयत्न adj. Mudrâr. 42,18.

सुशिप्र adj. *schönwangig*, auch wohl *schöne Kinnbergen tragend* Naigh. 4,3. Nir. 6,17. Indra RV. 1,9,3. 101,10. 2,12,6. 3,30,3. 10,96,3. Rudra 2,33,5. Agni 5,22,4. die Ṛbhu 4,37,4.

सुशिम्बिका f. *eine best. Pflanze mit schwertartiger Schote* (असिशिम्बी) Râǵan. 7,178.

सुशिरस् adj. *ein schönes Haupt habend* R. 1,1,12. Hariv. 7422.

सुशिल्प adj. (f. आ) *schön geziert, bunt:* Nacht und Morgen RV. 9,5,6. 10,70,6. VS. 28,29. 29,6.

सुशिशि adj. *gut heranwachsend* (im Mutterleibe) RV. 1,65,4.

सुशिष्टि (von 2. शिष्) f. *gute Hilfe* RV. 1,173,10.

सुशीघ्रम् adv. *sehr rasch:* धावम् Spr. (II) 7138.

सुशीत 1) adj. *ganz abgekühlt, — kalt, recht kühl* Suçr. 2,101,1. 3. Varâh. Bṛh. S. 53,23. Kathâs. 45,189. Pańkar. 1,6,39. — 2) m. *ein best. Baum*, = प्लक्ष Râǵan. 11,126. — 3) f. आ *eine best. Blume*, = शतपत्री Râǵan. 10,80. — 4) n. *gelber Sandel* Çabdak. im ÇKDr.

सुशीतल 1) adj. *schön —, recht kühl* MBh. 3,2535. Kaurap. 2. Spr. (II) 451. 2215. — 2) n. *weisser Sandel* Ratnam. 140. = कत्तृण 257.

सुशेव adj. 1) *worauf sich gut liegen* oder *sitzen lässt;* zur Erklärung von सुषद् Çat. Br. 6,4,4,3. यदङ्गैः सुशेवं वा दुःशेवं वा स्पृशन्ति Çâńkh. Br. 2,7. — 2) fehlerhaft für सुषीम und सुसीम.

सुशीमकाम adj. (f. आ) *sehr verliebt* (= तीव्रमन्मथा Comm. zu Daçak.) Daçak. 166,6. 7. — (?) Kauç. 77.

1. सुशील n. *eine gute Gemüthsart* MBh. 3,16900. Pańkar. 1,1,78.

2. सुशील 1) adj. (f. आ) *von guter Gemüthsart* MBh. 12,8463. Spr. (II) 3270. 5273 (mit einer unbekannten Nebenbedeutung). Bhâg. P. 6,1, 17. 7,12,6. Pańkat. 1,13,18. 14,106. 2,3,11. eine Kuh Jâgń. 1,204. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes eines Kauṇḍinja Hit. 123,17. — *b)* eines Fürsten Z. d. d. m. G. 14,576,5. von Kola Pâdmottarakh. 54 nach ÇKDr. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 6702. Pâdmottarakh. 68 im ÇKDr. Pańkat. 3,7,31. 15,11. — *b)* eines Wesens im Gefolge der Râdhâ Pańkat. 2,4,44. — *c)* der Gattin Jama's Çabdârthak. bei Wilson. — *d)* einer Tochter Harisvâmin's Verz. d. Oxf. H. 70, *a*,8. — Vgl. सौशील्य.

सुशीलवत् *adj.* = 2. सुशील 1) Mṛkkh. 174,7.

सुशीलिन् adj. desgl. Mârk. P. 20,24.

सुशीविका f. = वाराहीकन्द Çabdak. im ÇKDr.

सुशुक्वन् adj. *schön strahlend* RV. 5,87,8.

सुशुक्वनि adj. dass. VS. 11,41. सु° RV.; vgl. auch TS. 4,1,4,1.

सुशुभ adj. 1) *sehr schmuck, — hübsch:* Arm R. 5,28,15. — 2) *viel Glück bringend, — verheissend:* स्वप्न Kathâs. 49,35. — 3) *überaus gut, — edel:* कर्मन् R. 2,105,31.

सुशृङ्ग adj. *schön gehörnt* TBr. 2,4,7,2.

सुशृत adj. *wohl gekocht* AV. 7,72,3 (सुश्रात RV.). Çat. Br. 11,4,4,7. 14,1,2,21. Kauç. 14. MBh. 12,7054. R. Gorr. 2,56,25. Bhâg. P. 10,9,7. Pańkat. 3,8,12.

सुशेकृ m. nach dem Comm. *Sand* oder *Gries von einer best. Art* TBr. 3,10,1,4.

सुशेव adj. (f. आ) *sehr hold, zugethan, zärtlich; sehr lieb:* Freund RV. 1,187,3. 2,1,9. Sohn 5,42,2. 7,4,8. पितेव सूनवे सुशेवः 8,48,4. Mutter 10,18,10. Weib पत्न्यै AV. 14,2,26. गृणते RV. 3,59,5. Savitar 10,85, 24. Agni 3,29,5. 5,15,1. 7,7,3. वराम् 10,45,12. 5,30,6. 41,5. 6,50,1. 8,68,7. AV. 2,2,2. दत्त 4,25,5. 5,6,5. 6,1,2. 13,1,17. 14,2,17. 18,2,31. VS. 4,12. 12,71. TS. 7,1,7,3. *lieblich, beglückend:* Pfad Ait. Br. 7,13.

सुशेवस् adj. dass. AV. 14,1,19. 58. RV. v. l.

सुशेव्य adj. *zärtlich geliebt:* Kind RV. 5,43,14.

सुशोक adj. *schön strahlend:* Agni RV. 1,70,1.

सुशोण adj. *dunkelroth:* रोमसुशोणादृष्टि Bhâg. P. 2,7,24.

सुशोभन 1) adj. (f. आ) *sehr schmuck, — schön, — prächtig:* कन्या Kathâs. 24,31. युवन् Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,23. सूतिकागृह Weber, Kṛshṇaǵ. 269. Bäume Pańkat. 1,6,17. सुशोभनमिदं देवदत्तस्य Lalit. ed. Calc. 164, 20. — 2) f. आ N. pr. *a)* einer Gattin Marutta's Mârk. P. 132,47. — *b)* einer Tochter eines Froschkönigs MBh. 3,13174.

सुशोषित adj. *gut getrocknet* Varâh. Bṛh. S. 76,7.

सुश्चन्द्र (6. सु + श्चन्द्र) adj. VS. Prât. 3,53. P. 6,1,151, Schol. *schön schimmernd:* वर्ण RV. 2,34,13. Agni 4,2,19. 1,74,6. 5,6,5. 9.

सुश्रप adj. *leicht zu kochen*, compar. Çat. Br. 5,5,4,1.

सुश्रम m. N. pr. eines Sohnes des Dharma VP. (2te Aufl.) 4,175. सुश्रम der gedr. Text.

सुश्रव 1) adj. *hörenswerth* Pańkat. 1,2,68. — 2) f. आ N. pr. einer Vaidarbhî, Gattin Gajatsena's, MBh. 1,3770.

सुश्रवस् 1) adj. *a) berühmt:* जन RV. 1,49,2. 91,21. wohl auch AV. 11, 4,19. — Bhâg. P. 4,17,6. 20,26. — *b) gut —, gern hörend:* उपश्रुणोः सुश्रवा वै श्रुतो ऽसि TBr. 1,2,1,6. 1,2,11 (vgl. TS. 3,5,3,2). Kâṭh. 30, 10. Âçv. Gṛhj. 1,22,21. superl. *sehr gern erhörend:* Freund RV. 1,91, 17. 3,45,5. गृणाय सुश्रवस्तमः 1,131,7. 8,13,2. 20,20. 45,8. — 2) m. N. pr. eines Mannes RV. 1,53,9 (nach Sâj.). Kaushja Çat. Br. 10,5,5,1. Pańkav. Br. 14,6,8. Vârshagaṇja Ind. St. 4,372. N. pr. eines Pragâpati VP. 50, N. 2. eines Nâga Râǵa-Tar. 1,203. 247. 263. — Vgl. सौश्रवस.

सुश्रवस्या f. *Bereitwilligkeit zum Erhören* RV. 1,178,4.

सुश्रात adj. = सुशृत *wohl gekocht* RV. 10,179,3.

सुश्रान्त adj. *sehr ermüdet* Spr. (II) 694, v. l. Pańkat. 134,18.

सुश्री adj. Declin. Vop. 3,58. *prächtig, prunkend; reich:* Agni RV. 3,3,5. सुश्रियो दामन्वतः सुरातयः 5,79,4. 8,8,17. इन्द्रवः 9,7,1. रयि 43,4.

सुश्रीक 1) adj. (f. आ) *prächtig, schön, hübsch:* पुरी Hariv. 10982. ein Mann Sâh. D. 64. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,22. — 2) f. आ *Weihrauchbaum* Râǵan. 11,197.

सुश्रुण adj. *gute Erhörung findend:* वयं ते सुश्रुणा सुश्रुतो धुः RV. 10,74,1.

सुश्रुत् 1) adj. *gut hörend:* Ohr RV. 2,39,6. AV. 16,2,3. RV. 10,74,1. AV. 8,2,3. nom. सुश्रुक् TBr. 3,7,13,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes Pat. zu P. 1,1,3. 7,2,117 (Ind. St. 13,429). Vgl. सौश्रुत.

सुश्रुत 1) adj. *a) berühmt* RV. 3,36,1. — *b) gern —, mit Vergnügen gehört:* वाद्यं गोष्ठे तु सुश्रुतम् M. 3,254. सुश्रुतं श्रुतवानहम् Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,4. — 2) m. N. pr. *a)* des Verfassers des bekannten medicinischen Lehrbuchs, eines Sohnes des Viçvâmitra, MBh. 13,254. Suçr. 1,1,6. 3,8. 74,5. 195,5. 2,17,3. 561,5. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*, 4. fgg. ein Çrutarshi Trik. 2,7,16. — *b)* eines Sohnes des Subhâsa VP. 4,5,12. — *c)* eines Sohnes eines Padmodbhava Daçak. 3,10. 9, 20. — Vgl. प्र°, वृद्ध°, सौश्रुत.

सुश्रुति f. *ein gutes Gehör* AV. 16,2,5.

सुश्रम m. N. pr. eines Sohnes des Dharma VP. 4,23,3. Vgl. सुश्रम.

सुश्रोणा f. N. pr. eines Flusses Hariv. 12827 nach der Losart der neueren Ausg., सुस्रोतस् die ältere.

सुश्रोणि 1) adj. (f. ई) καλλίπυγος s. u. श्रोणि 1). — 2) f. (ई) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,14.

सुश्रोतु adj. *gern erhörend* RV. 1,122,6.

सुश्लदण adj. s. u. श्लदण.

सुश्लिष्ट s. u. 2. श्लिष् partic.

सुश्लोक adj. (f. आ) 1) *wohl tönend, — redend* u. s. w. VS. 20,4. TS. 1,7,10,6. Vogel Kâṭh. 25,7. कीर्ति Bhâg. P. 11,1,7. — 2) *berühmt:* Personen Bhâg. P. 3,5,7. 6,37. पराक्रमाः 10,87,13.

सुश्लोक्य n. *eine wohltönende Rede* Âçv. Gṛhj. 1,17,12. fg. Çâṅkh. Gṛhj. 2,3.

सुश्व adj. = शोभनं श्वो ऽस्य *dem ein schöner Morgen bevorsteht* P. 5,4,120.

सुषंसद् adj. *eine gute Gesellschaft habend, — liebend* RV. 1,112,7. सुसंसद् Mitra 7,9,3. Soma 9,68,8.

सुषखि adj. *gut befreundet, ein guter Freund* RV. 1,173,9. 8,48,9. 10,31,1. 91,1.

सुषण (6. सु + सन) adj. *leicht zu erwerben* RV. 1,42,6.

सुषणार्न adj. dass.: वसु RV. 7,12,3.

सुषद् (6. सु + 2. सद्) adj. die Begattung leicht —, gern ausübend: मृग AV. 2,36,4. 3,22,6.

सुषद adj. (f. श्रा) wo es sich bequem sitzt, — wohnt: गोष्ठ AV. 3,14, 1 (oder zu सुषद्). VS. 1,27. सुषदा योनिं 2,20. 37,12. TS. 7,1,7,2. Wagon, Einschiebung nach Vâlakh. 10,3. angenehm zu reiten: Ross VS. 11,44.

सुषन्धिन् m. N. pr. eines Mannes; vgl. सैषन्धिन.

सुषंधि gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98. m. N. pr. eines Sohnes des Mândhâtar R. 1,70,25 (72,23 Gorr.). 110,14 (119,14 Gorr.). des Prasuçruta VP. 387 (सुसंधि der gedr. Text). Nur an einer Stelle (R. Gorr. 1,70,26) सुष°, sonst सुस°.

1. सुषम (6. सु + समा) n. ein gutes Jahr Çat. Br. 3,2,1,20.

2. सुषम (6. सु + 2. सम) P. 8,3,88. 1) adj. a) prächtig, schön AK. 3, 2,1. H. 1444. an. 3,473. Med. m. 57. Halâj. 4,4. संगीते Pañkar. 1,11, 2. — b) = सम H. an. Med.; s. सुसम. — c) leicht verständlich H. 256, Schol. — 2) f. श्रा a) Pracht, Schönheit AK. 1,1,2,19. H. 1512. H. an. Med. Halâj. 2,140. भुवो विनीले रैवाते सुषमासुन्दरे विभोः Pâñçvanâthak. 4,51. 5,19 (nach Aufrecht). am Ende eines adj. comp.: कुरुवककुसुमं चपलासुषमम् Gît. 7,23. शीततत्सुषम (so ist zu lesen) Kuvalaj. 127,a. — b) eine best. Pflanze: स्फुटसुषमामकरन्द Khandom. 51. — c) ein best. Metrum: 4 Mal — — ◡ ◡ — — — ◡ ◡ — Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (V, 10). — d) bei den Gaina Bez. zweier Speichen im Zeitenrade: der 2ten in einer Avasarpiṇî und der 5ten in einer Utsarpiṇî H. 129. 131. H. an. Ind. St. 10,286. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) सुषमम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. दुःषम.

सुषमदुःषमा f. bei den Gaina Bez. zweier Speichen im Zeitenrade: der 5ten in einer Avasarpiṇî und der 4ten in einer Utsarpiṇî H. 130. fg.

सुषमिद्ध s. सुसमिद्ध.

1. सुषमिध् f. gutes Brennholz RV. 5,8,7. 7,17,1. TBr. 3,6,2,1.

2. सुषमिध् adj. gute Brände habend: Agni Ait. Br. 2,34. सुस° Çâñkh. Çr. 7,9,2.

सुषवी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Bez. verschiedener Pflanzen: Momordica Charantia Lin. (कारवेल्ल) AK. 2,4,5,20. H. an. 3,715. Med. v. 35. = क्षुद्रकारवेल्ल Râgan. im ÇKDr. zwei Arten von Kümmel: = जीरक und कृष्णजीरक H. an. Med. Râgan. 6,65. Bhâvapr. 3. — Suçr. 2, 38,8. 40,14. — Varianten: सुशवी und सुसवी.

सुषव्य adj. eine gute Linke (सव्य) habend: Indra RV. 8,33,5.

सुषह adj. leicht zu überwältigen: कर्मसुषाह्या (सुऽसह्या Padap.) विधुरं न शवः RV. 1,186,2. अभिश्रीम्सुषहम्कृधि 6,46,6. 8,29,3. 94,5. 10,38,3.

1. सुषा adj. leicht erwerbend, — verschaffend RV. 8,67,5.

2. सुषा f. schwarzer Kümmel oder Fenchel (vgl. सुषवी) Ausu. 101. Karaka 1,27. सुषा v. l.

सुषाढ adj. unter den Beiww. Çiva's (neben आषाढ) MBh. 13,1234.

1. सुषामन् n. ein schöner Gesang (2. सामन्) RV. 8,49,14.

2. सुषामन् m. P. 8,3,98. N. pr. eines Mannes RV. 8,25,22. eben so scheint वरो — सुषामन् Name zu sein 23,28. 24,28. 26,2. सुसामन् P. 6, 4,170, Schol. धनंजयामानुषकः सुसामा सामगो ऽभवत् MBh. 2,1238. — Vgl. सौषाम.

3. सुषामन् (6. सु + 3. सामन्) adj. friedfertig: ब्राह्मण P. 8,3,98, Schol. f. सुषाम्णी (so ist zu lesen) Bhatt. 9,86.

सुषारथि m. TS. Prât. 6,13. ein trefflicher Wagenlenker RV. 6,75,6. VS. 34,6.

सुषाक् s. सुषक्.

सुषि P. 5,2,107. m. Höhlung eines Rohrs Kâtj. 19,4. Vgl. शुषि 2); die Schreibung सुषि auch bei Bharata zu AK. nach ÇKDr. und beim Schol. zu H. 4363. — Vgl. देव°.

सुषिक्त adj. gut begossen, — besprengt R. 4,44,85. सुषिक्तं किं तवात्र (nicht परापाम्) P. 1,4,94, Schol. (verschieden von सुसिक्त).

सुषिल Pañkar. 3,12,4 = सुसिल.

सुषिर Unâdis. 1,52 (शु°). 1) adj. (f. श्रा) P. 5,2,107. hohl AK. 1,2,1,2. H. an. 3,613. fg. Med. r. 230. fg. सूर्मी RV. 8,58,12. Çat. Br. 8,7,2,3. Rohr 6,3,1,26. 31. fg. 2,5. TS. 5,1,1,4. Kâtj. Çr. 16,2,5. Baum Shadv. Br. 4,4. Mund RV. Prât. 14,2. Zahn Suçr. 2,128,17. स्तम्भ 1,341,12. 16. 87,15. नाडोयन्त्र Vâgbh. 1,25,11. 22. MBh. 12,9513. Ind. St. 2,66. 9,33. 10,314. Varâh. Brh. S. 53,83. 54,19. 68,111. 79,29. 33. Kathâs. 29,145. 70,96. 71,160. Râga-Tar. 1,128. 4,317. Verz. d. Oxf. H. 51,b, 32. — 2) m. a) Rohr, Bambusrohr Râgan. 7,36. — b) Feuer H. an. Med. (m. n.!). Viçva im ÇKDr. — c) Maus Med. — 3) f. श्रा a) eine best. wohlriechende Pflanze (नटी) AK. 2,4,4,17. Râgan. 12,163. — b) Fluss Dhar. im ÇKDr. beruht auf einer Verwechselung von नटी mit नदी. — 4) n. a) Höhlung AK. 1,2,1,1. Trik. 3,3,375. H. 1363. H. an. Med. (n. in der Bed. von विवर, m. n. in der von गर्त). Halâj. 3,2. Ind. St. 1,450. 2,93. Goldbh. Jantrâdh. 20. 24. 52. स्तम्भ° Kâm. Nitis. 17,51. अन्त्र° Mârk. P. 11,11. नाभेः 43,30. °विवर einer Schlange Z. d. d. m. G. 27,21. — b) ein Blasinstrument AK. 1,1,2,4. Trik. H. 287. H. an. Med. Hariv. 8688. — c) der Luftraum Uggval. — d) Gewürznelke Râgan. 12,85. — Häufig शुषिर geschrieben. Vgl. सौषिर, सौषिर्य.

सुषिरता (von सुषिर) f. das Hohlsein Râga-Tar. 1,110.

सुषिरत्व (wie oben) n. dass. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 20.

सुषिलीका f. ein best. Vogel (nach Mahîdh.) VS. 24,36.

सुषीम 1) adj. a) kalt AK. 1,1,2,20. H. 1385. an. 3,478. Med. m. 37. wohl richtiger सुशीम. — b) lieblich, hübsch H. an. Med. — 2) m. a) eine Schlangenart Med. P. 2,1,62, Schol. — b) der Mondstein Gatâdh. im ÇKDr. — Auch सुशीम geschr.; vgl. सुसीम.

सुषुत adj. gut gekeltert (सुत), — bereitet: Soma RV. 3,36,7. 50,2. 7,29,1. 9,85,1.

सुषुति f. eine gute Geburt oder Zeugung (सुति = सूति) RV. 10,39,7. — Vgl. सुषूति.

सुषुप्त 1) adj. tief schlafend Çat. Br. 14,5,1,21. Kâm. Nitis. 12,38. Weber, Kṛshṇag. 287. Bhâg. P. 6,16,53. Vedântas. (Allah.) No. 145. — 2) n. tiefer Schlaf Mând. Up. 5. Weber, Râmat. Up. 338. Ind. St. 1, 301. 2,425. fg. 131. Çañk. zu Brahmas. 3,2,10. Bhâg. P. 11,13,27.

सुषुप्ति f. tiefer Schlaf Kap. 1,149. Ind. St. 1,386. 450. 2,55. Nîlak.

14. 33. Weber, Râmat. Up. 342. Prab. 17,15. Sarvadarçanas. 163, 8. Bhâg. P. 7,7,25. 10,47,32. Pañkar. 3,9,6. Vedântas. (Allah.) No. 27.

सुषुप्सा (vom desid. von स्वप्) f. *das Verlangen zu schlafen, Schläfrigkeit* MBh. 13,4051.

सुषुप्सु (wie oben) adj. *zu schlafen verlangend, schläfrig* Suçr. 1,323, 9. Çiç. 12,52. Bhâg. P. 3,13,30. Bhatt. 8,101.

सुषुमस् (सुसुम्नस् Padap.) adj. etwa *treibend, stürmisch* (von 2. सु); nach Sâj. = सोमवान् oder शोभनप्रसव. रौद्रो दक्षाय सुषुमाँ अदर्शि RV. 10,3,1.

सुषुम्ण und °म्ण (so stets RV.) 1) adj. *sehr gnädig, huldvoll* RV. 5,75, 2. 6,49,10. 50,3. 10,104,5. 132,2. VS. 18,40. 38,28. — 2) m. *ein best. Sonnenstrahl* (vgl. VS. 18,40) Colebr. Misc. Ess. 1,154. VP. 230, N. 8. — 3) f. आ a) *die Kopfader, Carotis* Maitrjup. 6,21. Ind. St. 1,448.450. 2,48. 58. 171. fgg. 9,34. 36. Weber, Râmat. Up. 336 (सुसुम्ना). Verz. d. Oxf. H. 104, b, 33. 41. 107, b, No. 167. 235, a, 6. 18, 236, a, 2 v. u. b, 4. 6. Bhâg. P. 2,2,24. Pañkar. 2,8,9. 14. Râǵa-Tar. 8,2334. Weber, Ǵjot. 83. — In der späteren Sprache ist सुषुम्णा, सुषुम्ना die einzig richtige Schreibart. Vgl. सौषुम्ण.

1. सुषू adj. entweder so v. a. सुषुत oder *sehr erregend, — treibend* (2. सु); superl. सुषूतम VS. Prât. 5,3. पद VS. 6,30; vgl. Çat. Br. 3,9, 4,5, wo es mit सुसुतम umschrieben wird.

2. सुषू adj. *leicht —, gut gebärend:* Mutter RV. 5,7,8.

सुषूत adj. *wohl gezeugt* RV. 2,10,3; vielleicht सुषूतम् zu lesen.

सुषूति f. P. 8,3,88. — Vgl. सुसूति.

सुषूमा adj. (f. आ) *leicht —, gut gebärend* RV. 2,32,7.

सुषूय्, सुषूयते *gern haben, mögen:* शिरः शीतं सुषूयते Karaka 1,17. न च स्पर्शमुष्णं वा सुषूयते (v. l. सुसूयते) 18. — Vgl. असूय्, welches man vielleicht in अ-सूय् zerlegte und dazu im Gegensatz सु-सूय् bildete.

सुषेक adj. *gut fliessend, — laufend:* Brunnen RV. 10,101,5.

सुषेचन adj. dass. RV. 10,101,6.

सुषेण (6. सु + सेना) 1) adj. *ein gutes Wurfgeschoss habend:* Vishṇu-Kṛshṇa Trik. 3,3,142. H. ç. 60. H. an. 3,230. Med. ṇ. 84. MBh. 12, 1514. 13,7007. Indra Varâh. Bṛh. S. 43,55. — 2) m. a) *Carissa Carandas* (करमर्द) Lin. AK. Trik. H. an. Med. *Calamus Rotang Willd.* Râǵan. 9,110. — b) N. pr. α) eines Gandharva VS. 15,19. Bhâg. P. 12,11,39. — β) eines Schlangendämons MBh. 1,2157. Bhâg. P. 5,24, 29. — γ) eines Vidjâdhara Kathâs. 50,164. — δ) eines Affen, Arztes des Sugrîva, Trik. H. an. Med. MBh. 3,16270. 16468. R. 1,16,16 (Sohn Varuṇa's). 4,21,44. 31,29. 39,17. 43,2 (Vater der Târâ). 5,73, 29. 6,3,45. 6,22 (Sohn Dhanvantari's). 22,2. Weber, Râmat. Up. 306. — ε) verschiedener Männer: ein Fürst MBh. 1,6996. 3,14080 (S. 572). 7,1614. der Çûrasena Ragh. 6,45. auf dem Berge Kitrakûṭa Kathâs. 28,51. fgg. ein Sohn des 2ten Manu Bhâg. P. 8,1,19. Parîkshit's MBh. 1,3744. Dhṛtarâshṭra's 2732. 4546. Viçvagarbha's Hariv. 5252. Vasudeva's VP. 439. Bhâg. P. 9,24,53. Kṛshṇa's Hariv. 6698. 9182. VP. 578. Bhâg. P. 1,14,31. Çambara's Hariv. 9252. Vṛshṇimant's (Vṛshṭimant's) VP. 462. Verz. d. Oxf. H. 40, b, 12. fg. Bhâg. P. 9,22,40. Karmasena's Kathâs. 103,145. fgg. eines Arztes des Prabhâkaravardhana Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — 3) f. आ N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 111,25. — 4) f. ई *Ipomoea Turpethum R. Br.* Râǵan. 6,168.

सुषेणकविराज m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2,45.

सुषेणिका f. *eine der Sushavî verwandte Pflanze* AK. 2,4,2,27.

सुषेध (6. सु + सेध) adj. gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98.

सुषोम 1) adj. *guten Saft enthaltend.* — 2) m. und f. (आ) Bez. *eines best.* Soma-*Gefässes* RV. 8,7,29. 53,11. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses Nir. 9,26. RV. 10,75,5. Bhâg. P. 5,19,18.

सुष्कन्त m. N. pr. eines Sohnes des Dharmanetra Hariv. 1721 nach der Lesart der neueren Ausg., सुष्मन्त die ältere.

सुष्टरीमन् adj. VS. Prât. 3,128. TS. Prât. 3,10. *eine gute Streu bildend* VS. 29,4. TBr. 3,6,2,1.

सुष्टु adj. *hoch gelobt:* Indra RV. 10,104,5.

सुष्टुत (सुस्तुत P. 6,2,144, Schol.) adj. 1) *wohl —, hoch gepriesen* RV. 1,157,3. 166,7. 4,24,2. 8,6,12. 89,11. — 2) *richtig ausgesprochen:* वाणी RV. 6,63,6. Lâṭj. 2,1,6.

सुष्टुति f. *schöner Preis, hohes Lob* RV. 1,7,7. 17,9. 2,16,1. इन्द्रं सुष्टुती (P. 7,1,39, Schol.) हुवे 32,4. °तिर्गिरियामि 33,8. नव्यसी 3,62, 7. सुवृक्त्या 4,43,1. यज्ञं गिरो जरितुः सुष्टुतिं च 5,43,10. विप्रस्य 6,16,6. 8,1,16. गायत्रवर्तनि 38,6. 85,12. 10,91,12. मरुतो 188,2. VS. 22,12. AV. 6,35,1. 7,20,2.

सुष्टुभ् 1) adj. etwa *einen gellen Schrei ausstossend, gellend:* स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज RV. 4,50,5. अभिस्वर्तारो अर्कं न सुष्टुभः (= कृतः) 10,78,4. Çâṅkh. Çr. 8,23,2. — 2) vielleicht f. so v. a. *geller Ruf:* स सुष्टुभा स स्तुभा (अद्रिं दरयः) RV. 1,62,4. सुष्टुभो वां वृषण्वसू रथे वाणीच्याहिता 5,75,4.

सुष्ठान adj. *fest stehend:* कृधि सुष्ठाने रोदसी RV. 9,97,27.

सुष्ठामन् adj. *ein festes Gestell habend:* Wagen RV. 10,44,2.

सुष्ठित R. 1,13,36 s. सुस्थित, wie die ed. Bomb. liest.

सुष्ठु (vgl. दुष्ठु der Grammatiker) Uṇâdis. 1,26. adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. उद्गात्रादि zu 5,1,129. सुषामादि zu 8,3,98 (hier fehlerhaft सुष्टु; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,26). *gut, schön, wie es sich gehört* AK. 3,5,19. Trik. 3,3,464. Med. avj. 17. RV. 8,22,18. सुष्ठु खल्विदमुच्यते Vikr. 60,6. Hit. 73,21. Pañkat. 176,11. सुष्ठूक्तम् Kathâs. 49,58. मित Bhâg. P. 4,22,17 (nach dem Comm. als adj. = गम्भीरार्थ mit सूक्त zu verbinden). सुष्ठ्वलंकृता 24,11. विदाम सुष्ठु 10,69,12. शब्दः सुष्ठु प्रयुक्तः Sarvadarçanas. 139,5. सुष्ठु वासुष्ठु यत्कृतम् Verz. d. Oxf. H. 141, a,26. so v. a. *gar sehr* AK. 3,5,2. Trik. H. 1535. Med. सुष्ठु मे प्रियं संपादितं प्रियया Prab. 42,9. Kathâs. 114,131. — Vgl. सौष्ठव.

सुष्ठुवह् adj. *gut fahrend:* Rosse RV. 10,107,11.

सुष्म n. v. l. für शुल्व *Schnur, Strang* Svâmin zu AK. 2,10,27 nach ÇKDr.

सुष्मन्त m. N. pr. eines Sohnes des Dharmanetra Hariv. 1721. सुष्कन्त die neuere Ausg.

सुष्वय् etwa *laufen, rinnen* (verwandt mit 2. सु): आ सुष्वयन्ती सदतां नि योनौ RV. 10,110,6. AV. 5,27,8. Nir. 8,11. याः सुष्वयन्त सुदुघाः सुधाराः Flüsse RV. 7,63,5. Nach dem Comm. von स्विद्, स्वप् oder 3. इ mit सु.

सुष्वि (von 1. सु) adj. Soma *keltернд, — darbringend* RV. 1,61,15. 4,24,2. 25,6. 7. 6,23,2. 3. 9. 9,31,2. प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः 7,19,1.

— Vgl. अ°.

सुसंयत adj. *gut im Zaum gehalten, — gezügelt:* Rosse MBh. 3,12110. प्राणाः Bhâg. P. 10,68,4. हस्तौ च पादौ च मनश्चैव Prab. 26,1. *der sich gut im Zaum hält, — beherrscht* M. 2,193, v. l. Kathâs. 40,234. Mârk. P. 34,115. Brahma-P. im ÇKDr. Pańkar. 1,7,94.

सुसंपृक्त adj. 1) pl. *innig mit einander verbunden* Hariv. lith. Ausg. 21,37. 50 v. a. *in richtigem Zahlenverhältniss zu einander stehend* R. 2,70,22. — 2) *reichlich ausgestattet mit* (instr.): लाघवेन R. 6,18,47.

सुसंयुत adj. *wohl verbunden mit* (geht im comp. voran) Brahma-P. in LA. (III) 49,14.

सुसंरब्ध adj. 1) *sich fest haltend* ṚV. 10,72,6. — 2) *sehr aufgebracht, — erzürnt* MBh. 3,3032. 5,7492. 6,4724. R. 3,26,11. 4,8,38. Spr. (II) 7141. Pańkat. 238,24. °तर R. 6,31,44.

सुसंवीत adj. 1) *gut gekleidet* MBh. 14,1994. — 2) *gut geharnischt* MBh. 4,993. 5,7127. — 3) *reichlich versehen mit* (geht im comp. voran): मत्स्यारस° (सलिल) R. 3,62,37.

सुसंवृत adj. 1) *gut verhüllt, vollkommen gekleidet* M. 2,193. MBh. 1, 4934. 4940. *eingehüllt in* (instr.): पर्वतं शरस्तम्बैः सुसंवृतम् 3,14309. — 2) *umgürtet:* मेखलेन R. 5,24,26. — 3) *reichlich umgeben, begleitet von* (instr.): नृभिः Bhâg. P. 10,71,15. — 4) *wohl versteckt, unerkannt* MBh. 4,140. *sehr geheim gehalten:* मन्त्र R. ed. Bomb. 2,100,16. — 5) *sehr auf seiner Hut seiend* Mârk. P. 32,22. स्व° M. 7,104 wohl fehlerhaft.

सुसंवृद्ध adj. *wohl gediehen, dem es gut ergeht* MBh. 13,3086.

सुसंशास् adj. *freundlich zurechtweisend* AV. 18,3,16.

सुसंशित adj. *gut geschärft, sehr scharf* ṚV. 5,19,5. AV. 6,105,2. MBh. 5,7184 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 8,4246.

सुसंसद् s. सुषंसद्.

सुसंसृष्ट MBh. 13,5876. 6160 fehlerhaft für सुसंमृष्ट.

सुसंस्कृत 1) adj. *a) gut ausgearbeitet, geschmückt:* Zügel ṚV. 1,38,12. Ath. 8,66,11. — *b) gut zugerichtet:* पक्व R. 5,80,19. Speisen AK. 2, 9,45. Trik. 2,9,42. H. 411. Lalit. ed. Calc. 262,5. — *c) gut in Ordnung gehalten:* उपस्कार Spr. (II) 6756. गृहे R. 3,61,7. — *d) gut Sanskrit* Suçr. 1,13,6. — 2) n. *ein heiliger Brauch* oder *ein richtig zugerichteter Spruch:* (जैटाम्) तुकामयो सुसंस्कृतैः MBh. 3,10760. = स्वरवर्णादिसंस्कार युक्तैर्मन्त्रैः Nilak.

सुसंस्थित adj. *schön geformt* (vgl. संस्था): भ्रुवौ, कपोलौ R. 3,52,28.

सुसंहत adj. *schön verbunden, — zusammenhaltend:* सद्दे सर्वैः सुसंहताः MBh. 4,981.

सुसंहृष्ट adj. *hoch erfreut* MBh. 3,10870.

सुसक्थ und सुसक्थि adj. *schöne Schenkel habend* P. 5,4,121. Vop. 6,25.

सुसंकाश adj. (f. आ) *von schönem Ansehen:* Weib ṚV. 1,123,11.

सुसंकुल m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,1020.

सुसंक्रुद्ध adj. *sehr erzürnt* MBh. 6,3345. 7,2146. R. Gorr. 1,56,6.

सुसंगता f. ein Frauenname Ratnâv. 37,10 u. s. w.

सुसंगृहीत adj. 1) *gut im Zaum gehalten, — gelenkt, — regiert:* °राष्ट्र adj. M. 7,113. — 2) *gut aufgenommen:* eine Person MBh. 12,3942.

सुसंग्रह m. *ein schönes Compendium* Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748, Z. 9. Vgl. सारात्सार°. — MBh. 7,3362 fehlerhaft für संसंग्रहे, wie die ed. Bomb. liest.

सुसंचित adj. 1) *sorgfältig gesammelt:* धनानि Spr. (II) 7142. °तं (adv.) संचित्य *sorgfältig gesammelt habend* Âçv. Gṛhj. 4,5,7. — 2) *reichlich ausgestattet mit* (geht im comp. voran): रत्नपट्ट° (वेश्म) MBh. 6,3327.

सुसत्कृत adj. 1) *schön zurechtgemacht, — geschmückt:* गाण्डीवं स सुसत्कृतम् MBh. 5,7504. — 2) *sehr gastfreundlich aufgenommen, hoch geehrt* R. 1,8,19. 53,7. 2,107,1. — 3) *dem die letzte Ehre in gehöriger Weise erwiesen worden ist* R. Gorr. 2,74,30.

सुसत्त्र n. *ein wohl ausgestattetes Verpflegungshaus, — Hospiz* Kathâs. 38,119.

सुसत्त्व adj. *von grosser Entschlossenheit, überaus beherzt* Kathâs. 18, 140. 189. 313. 334. 66,109.

सुसत्या f. N. pr. der Gattin Ǵanaka's Kâlikâ-P. 37 im ÇKDr.

सुसनि adj. *freigebig;* s. सुसनिता.

सुसनितर् nom. ag. *ein freigebiger Spender* ṚV. 3,18,5. 8,46,20.

सुसनिता (von सुसनि) f. *Freigebigkeit* ṚV. 10,30,9.

सुसंतुष्ट adj. *sehr befriedigt* MBh. 3,14006. Spr. (II) 7109, v. l.

सुसंतोष adj. *leicht zu befriedigen* Spr. (II) 7409.

सुसंत्रस्त adj. *sehr erschrocken* R. 3,55,29.

सुसंदृश् adj. VS. Prât. 3,80. *schön anzuschauen* ṚV. 1,82,3. 143,3. 5,57,4. भानु 7,9,4. 10,3. 79,4. राज्ञोमिवि न चित्राः सुसंदृशः 10,78,1. die Sonne 158,5.

सुसंध adj. = सत्यसंध *seinem Versprechen getreu, sein Wort haltend* Kâm. Nîtis. 9,62.

सुसंधि s. सुषंधि.

सुसंनत adj. *wohlgezielt* AV. 3,25,2. 3.

सुसभेय adj. TS. Prât. 6,12. *im Rath und in der Gesellschaft gewandt* TS. 7,1,8,1.

सुसम adj. (f. आ) 1) *ganz eben, — glatt:* मार्ग Verz. d. Oxf. H. 31,a, 18. जिह्वा Varâh. Bṛh. S. 68,53. — 2) *besser als mittelmässig* Varâh. Bṛh. S. 20,9.

सुसमाप्त adj. अ° *unvollkommen* Nir. 6,9. 28.

सुसमाहित adj. 1) *wohl beladen:* Wagen Çat. Br. 14,7,1,42. — 2) *seine ganze Aufmerksamkeit auf einen Punkt richtend* M. 3,228. 7,219. MBh. 3,2077. Hariv. 992. 11058.

सुसमिद्ध adj. VS. Prât. 3,80. *wohl entflammt* ṚV. 1,13,1 (सुष° SV.). 5,5,1. Çâńkh. Br. 13,5,3. Gṛhj. 3,11. Kauç. 70. Kâtj. Çr. 25,14,9.

सुसमिध् s. 2. सुषमिध्.

सुसमुब्ध adj. *fest geknebelt* ṚV. 1,158,5.

सुसमृद्ध adj. 1) *ganz vollkommen* AV. 9,6,40. Çat. Br. 4,1,5,10. — 2) *sehr reichlich, in sehr grosser Menge vorhanden:* °तेजस् adj. R. 2, 104,26. — 3) *sehr reich, — wohlhabend* M. 3,125.

सुसंपद् f. *Vollauf* Trik. 3,2,3.

सुसंपिष्ट adj. *ganz zertrümmert* ṚV. 4,30,11.

सुसंपूर्ण adj. *reichlich angefüllt mit* (geht im comp. voran) MBh. 7,8583.

सुसंप्रस्थित m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. Vjutp. 22.

सुसंप्रीत adj. *sehr erfreut* Bhaṭṭ. 17,28.

सुसंबद्ध adj. *fest verbunden:* छायातपौ Spr. (II) 5106.

सुसंभव m. N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 533.

सुसंभृत् adj. wohl zusammenfassend TS. 1,1,2,2.

सुसंमत adj. hoch in Ehren stehend MBh. 5,7353.

सुसंमृष्ट adj. gut geputzt RV. 3,18,6. Platz, Wohnung MBh. 5,2053. 13,5876 (ed. Calc. सुसंसृष्ट). 6160 (beide Ausgg. सुसंसृष्ट). 6792. R. 2,96, 32. R. Gorr. 2,99,3. 5,16,39. 17,7.

1. सुसरण m. leichtes Fortkommen: दुर्गे चिद्रः सुसरणम् RV. 8,27,18.

2. सुसरण adj. leicht zugänglich (= सुप्राप Nilak.): Çiva MBh. 13, 1173. सुशरण v. l.

सुसर्तु f. N. pr. eines Flusses RV. 10,75,6.

सुसर्व adj. ganz vollständig Çat. Br. 4,1,5,10.

सुसलिल adj. (f. आ) gutes Wasser habend R. 3,76,6.

सुसव AV. 3,20,6 Druckfehler für सुहव.

सुसवी s. सुषवी.

सुसस्य adj. VS. Prât. 3,80. TS. Prât. 6,12. gut in Aehren schiessend: कृषि VS. 4,10.

1. सुसह् (6. सु + 1. सह्) indecl. gutes Zusammensein RV. 10,191,4.

2. सुसह (6. सु + 2. सह्) adj. leicht zu ertragen oder Alles leicht ertragend: Çiva MBh. 13,1166. = सौम्य Nilak.

सुसहाय adj. einen guten Gehilfen habend M. 7,31. Spr. (II) 1254.

सुसाधन adj. leicht zu beweisen; davon °त्व n. nom. abstr. Sarvadarçanas. 119,12.

सुसाधित adj. 1) gut in Ordnung gehalten, — erzogen: स्त्री Spr. (II) 7100, v. l. — 2) gut bereitet: Speisen Lalit. ed. Calc. 262,4.

सुसाध्य adj. leicht in Ordnung zu halten, — lenken, gefügig: Weib Pańkar. 1,8,33.

सुसामन् s. 2. सुषामन्.

सुसायम् n. ein guter Abend AV. 19,8,3. °म् adv. am frühen Abend Kâtj. Çr. 8,2,27.

सुसायक (?) Weber, Râmat. Up. 356, Çl. 20.

1. सुसार m. der rothe Khadira Râǵan. 8,26.

2. सुसार MBh. 7,672 fehlerhaft für मसार.

सुसारवत् n. Krystall Trik. 2,9,29.

सुसार्थवाह् m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. 303. Vjutp. 22.

सुसावित्र n. gutes Wirken des Savitar Pańkav. Br. 21,10,15. Kâtj. Çr. 23,3,1.

सुसिकता f. Zucker Râǵan. 14,99.

सुसिक्त adj. in der Bed. unterschieden von सुषिक्त P. 1,4,94, Schol.

सुसित adj. sehr weiss, schneeweiss Kathâs. 20,53. Pańkar. 3,7,31. 9,11. 11,8. 12,1 (सुषित).

सुसिद्ध adj. 1) gar gekocht s. u. सिद्ध 1). fertig Suçr. 1,164,11. — 2) sehr wirksam, eine grosse Zauberkraft besitzend: अगद Spr. (II) 4216 (oder gut, richtig zubereitet). औषध 7046, v. l.

सुसिद्धार्थ adj. der sein Ziel vollkommen erreicht hat MBh. 3,8006.

सुसीम adj. (f. आ) schön gescheitelt: Weib Âçv. Gṛhj. 1,13,7. Gobh. 2,8,1. Pâr. Gṛhj. 1,11. Kauç. 24. 39. 76. Kaush. Up. 2,8. 10. hier und da सुशीमे (voc. f.) und सुसीमे st. सुसीने geschrieben. Wenn die Lesart richtig sein sollte, ist auch AV. 3,17,3 hierher zu ziehen: gute Furchen machend (vom Pfluge); doch lesen VS. 12, 71 und TS. 4,2,5,6 सुशेव. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bindusâra Burnouf, Intr. 359. Târan. 287. — 3) f. आ N. pr. der Mutter Padmaprabha's, des 6ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 39. — Vgl. सुषीम.

सुसुख adj. (f. आ) zur Erklärung von सुशेव Nir. 3,3. von सूनय 6,33. 1) sehr angenehm, — behaglich: सेना Hariv. 12661. °म् adv.: उवास तत्र सु° R. 1,10,36. 24,22. R. Gorr. 1,51,16. 4,20,13. Spr. (II) 244, v. l. सुसुख am Anf. eines comp. als adv.: सुसुखोषित R. 2,92,6. °दृश्येषु (so ist zu schreiben) unter den Dingen, die man sehr gern sieht, Pańkar. 1,1,76. — 2) sich sehr behaglich fühlend R. 3,15,23.

सुसुखिन् adj. = सुसुख 2) R. Gorr. 1,71,25.

सुसुखोदय adj. grosses Wohlbehagen im Gefolge habend, — bewirkend: देश R. Gorr. 1,31,20.

सुसुगन्ध adj. überaus wohlriechend MBh. 3,1739. Varâh. Bṛh. S. 48, 32. 50,10, v. l.

सुसुगन्धि adj. dass. MBh. 7,2970. R. 1,9,15. 7,75,3. Varâh. Bṛh. S. 54,122.

सुसुतम adj. zur Erklärung von सुषुतम Çat. Br. 3,9,2,5.

सुसुन्दर adj. überaus hübsch Açokâvad. 23.

सुसुरप्रिया f. Jasmin (den Göttern überaus lieb) Râǵan. 10,75.

सुसूक्ष्म 1) adj. (f. आ) a) überaus fein, — klein, — unbedeutend: Stoff, Gewand MBh. 1,5975. Kâlikâ-P. im ÇKDr. (unter ग्रहण). °तार Varâh. Bṛh. S. 43,14. रन्ध्र Spr. (II) 7143. Feuer 5100. शोक 6350. R. 2,60,8. — b) überaus fein vom Verstande MBh. 12,2222. — c) sehr schwer zu fassen, — zu ergründen Muṇḍ. Up. 1,4,6. सुसूक्ष्मार्थं शास्त्रम् R. 2,75,26 (79,3 Gorr.). — 2) m. oder n. Atom Verz. d. Oxf. H. 50,b,34.

सुसूक्ष्मपत्त्रा f. = मांसी eine Narde Dhanv. 3,32. — Vgl. सूक्ष्मपत्त्रा.

सुसूत्र adj. wohl doppelsinnig Verz. d. Oxf. H. 120,b,3.

सुसूप् s. सुषूप्.

सुसेन hier und da fehlerhaft für सुषेण.

सुसेवित adj. wohl bedient: नृपति Spr. (II) 7100.

सुसेव्य adj. wohl einzuschlagen: मार्ग Bhâg. P. 3,33,10.

सुसैन्धवी f. eine schöne Stute aus dem Induslande Kathâs. 121,278.

सुसौभग n. eheliches Glück Bhâg. P. 6,19,23.

सुस्कन्दन m. eine best. Pflanze, = बर्बर Râǵan. 10,173. — Vgl. सुकन्दन.

सुस्कन्ध adj. einen schönen Stamm habend Varâh. Bṛh. S. 55,6.

सुस्कन्धमार m. einer der vier Versucher (मार) bei den Buddhisten Vjâḍi beim Schol. zu H. 238.

सुस्तना und °नी adj. f. schöne Brüste habend P. 4,1,54, Schol. Vop. 4,17.

सुस्तम्भ m. ein guter Pfeiler Spr. (II) 351.

सुस्त्री f. ein braves —, treues Weib Spr. (II) 2795. Kathâs. 39,2. 166. 104,109. — Vgl. सौस्त्र.

सुस्थ adj. (f. आ) dem es wohlgeht, gesund, sich behaglich fühlend, wohl auf, guter Dinge M. 4,53. 4,142. 8,216. fg. MBh. 2,269. Hariv. 684. Suçr. 2,548,5. Sâṅkhjak. 65. R. 3,66,13. 4,13,9. 5,79,16. 6,23,31. 98, 7. Uttarar. ed. Cow. 16,13. Spr. (II) 2982, v. l. 4528, v. l. 4706. 5437. Khândog. 27. Sâh. D. 132, 17. Verz. d. Oxf. H. 128,b,12. Mârk. P. 22, 27 (das Versmaass verlangt स्वस्थ). Pańkar. 2,2,73. Hit. 128,15. °चित्त

adj. MBH. 9,343. °मानस adj. R. GORR. 2,22,6. °वृत्त SUÇR. 2,302,12. KÂM. NITIS. 5,48. असुस्थशरीर adj. ÇÂK. CH. 43,10. fg. सुस्थतर R. 6,36, 98. सुस्थ इन्दौ JÂÇÑ. 1,80 giebt STENZLER durch *wenn der Mond glücklich steht* wieder; es ist aber wohl *der gesunde* d. i. *volle Mond* gemeint. Sehr häufig bietet die v. l. स्वस्थ.

सुस्थता (von सुस्थ) f. *ein Gefühl des Wohlbehagens, Gesundheit* ÇABDAR. im ÇKDR. सुस्थतामिती R. 6,26,23.

सुस्थय् (wie oben), °यति *Jmd zum Wohlbehagen bringen*, — *gesund machen* BHATT. 3,33.

सुस्थल m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 2,590. vielleicht ist auch im gaṇa भर्गादि zu P. 4,1,178 सुस्थल st. सुस्थाल zu lesen.

सुस्थान n. *ein guter* —, *schöner Ort* KATHÂS. 121,131. zugleich als musikalischer terminus Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37.

सुस्थाल s. सुस्थल.

सुस्थित 1) adj. a) *eine feste Stellung einnehmend*: ब्राह्मण R. GORR. 2, 66,20. — b) *auf dem richtigen Wege befindlich, unschuldig*: यन्मां स्तिपासि दोषेण वेदात्मानं च सुस्थितम् HARIV. 3080. — c) *dem es wohlgeht, sich behaglich fühlend, guter Dinge* R. 2,25,39. MÂLATIM. 86,11. KATHÂS. 27,19. 58,52. 124,51. Spr. (II) 3701. 3968. 7612. पुत्रं शय्यायां सुस्थितं विधाय PAÑKAT. 238,16. चेतस् R. 1,13,36 (सुस्थित SCHL.). असुस्थमनम् 2, 73,23. Spr. (II) 4756. अ° 2821, v. l. — 2) m. N. pr. eines Daçapûrvin WILSON, Sel. Works 1,336. fg. — 3) n. (sc. वास्तु) *ein Haus, das nach allen vier Seiten eine Gallerie* (वीथिका) *hat*, VARÂH. BRH. S. 53,21. — Vgl. सौस्थित्य.

सुस्थितत्व n. nom. abstr. zu सुस्थित 1) c); = निर्वृत्ति TRIK. 3,3,161.

सुस्थितंमन्य adj. *sich behaglich fühlend* Spr. (II) 6877, v. l.

सुस्थिति f. 1) *ein schöner Standort* RAGH. 8,36. — 2) *ein Gefühl des Wohlbehagens* MED. t. 120.

सुस्थिर 1) adj. (f. आ) *fest stehend, von langem Bestand, sehr dauerhaft*: देह Spr. (II) 20. ज्ञान BHÂG. P. 11,9,31. — 2) f. आ *eine best. Arterie* (oder *Ader*) PAÑKAR. 2,8,10. 14.

सुस्थिरंमन्य adj. *auf festen Füssen zu stehen meinend* Spr. (II) 6877.

सुस्थिरवर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Sthiravarman HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 52.

सुस्थेय adj. n. impers. *leicht zu stehen* oder n. *ein leichtes Stehen*: सुस्थेयं क्षुरधारासु निशितासु — धारणासु तु योगस्य दुःस्थेयमकृतात्मभिः MBH. 12,11096.

सुस्ना m. *Lathyrus sativus* RÂGAN. im ÇKDR.

सुस्नात adj. *der durch ein Bad ganz rein geworden ist* Spr. (II) 7144. BHÂG. P. 4,27,2. insbes. *nach Vollziehung eines Opfers* ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. सौस्नातिक.

सुस्निग्ध adj. *schön glatt*, — *weich* PAÑKAR. 1,7,31. 3,5,7. कान्ति, द्रव्य VARÂH. BRH. S. 51,2.

सुस्नुष adj. (f. आ) *eine gute Schwiegertochter habend* RV. 10,86,13.

सुस्पर्श adj. *angenehm bei der Berührung, sehr weich*, — *zart* BHÂG. P. 3,33,16. 11,7,60.

सुस्पष्टम् adv. *ganz offenbar* RÂGA-TAR. 7,954.

सुस्मित adj. (f. आ) *anmuthig lachend* H. 507.

सुस्रज् adj. *schöne Gewinde tragend* AV. 20,128,15. ÇAT. BR. 13,5,4,18.

सुस्रस् adj. *leicht abfallend* AV. 7,76,1.

सुस्रोतस् adj. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,222. m. oder f. N. pr. eines Flusses HARIV. 12827. सुश्रोणा die neuere Ausg.

सुस्वध m. pl. Bez. *bestimmter Manen* HARIV. 993; vgl. Verz. d. Oxf. H. 40,a,2.

सुस्वधा f. *Wohlergehen*: सुस्वधास्त्विति तान् (d. i. zu den Manen) वदेत् MÂRK. P. 31,57.

सुस्वनम् adv. *laut*: रुद् R. GORR. 2,57,31. प्र-हस् 7,37,8,33.

सुस्वप्न m. *ein schöner Traum* RÂGA-TAR. 4,497. °दर्शनं: 5,473.

1. सुस्वर m. *ein richtiger Ton*, — *Accent* ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,268. 270.

2. सुस्वर 1) adj. (f. आ) a) *eine schöne Stimme habend* MBH. 1,7056. R. 3, 23,16. *wohlklingend*: वीणा KATHÂS. 106,25. पक्षिणां वाचः VARÂH. BRH. S. 22,6. अक्षर BHÂG. P. 5,2,6. °म् adv.: गायति Spr. (II) 5367. — b) *laut*: वाच् HARIV. 5116. °म् adv.: प्राक्रुशत् MBH. 2,1844. प्ररुरोद 3,2927. 5, 6049. 7,2074. R. 4,46,49 (47,19 GORR.). 2,29,26. 30,25. MÂRK. P. 52,3. BHÂG. P. 4,28,47. 6,14,52. 9,10,26. 10,39,31. 44,44. — 2) m. a) *Muschel* RÂGAN. 13,123. — b) N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBH. 5,3599. — Vgl. सौस्वर्य.

सुस्वर्ह adj. RV. 5,44,5 nach SÂJ. = शोभनगमन oder शोभनस्तुतिक. — Vgl. स्वर्हृ.

सुस्वादु adj. (f. आ) *wohlschmeckend*: सागर Spr. (II) 5241. मद्यः RÂGA-TAR. 4,233.

सुस्वाप m. *tiefer Schlaf* H. ç. 88.

सुस्विन्न adj. *gut gedämpft*: शालि KARAKA 1,15. SUÇR. 1,230,3. चरु Schol. zu KÂTJ. ÇR. 338,6.

सुस्सल m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 7,1185. 1264. 1511 u. s. w. — Vgl. सौस्सल.

सुह्, सुह्यति DHÂTUP. 26,21 (चक्यर्थे, शक्तौ, तृप्ति).

सुहणोमुख N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,36.

सुहत adj. *gründlich zerschlagen*, — *erschlagen* SHADV. BR. 3,1. शस्त्रैर्हता नहि हता रिपवो भवन्ति प्रज्ञाहतास्तु रिपवः सुहता भवन्ति Spr. (II) 6437.

सुहन adj. *leicht zu schlagen*, — *erschlagen*: वृत्र RV. 4,22,9. 7,25, 5. दस्यु 10,105,7. SV. NAIG. 4,14.

सुहनु adj. *schöne Kinnladen habend*; m. N. pr. eines Asura MBH. 2,365.

सुहन्तु adv. *leichten Schlages*: त्वं वृत्राणि रन्धया सुहन्तु RV. 7,30,2. त्वं नि दस्युं चुमुरिं धुनिं चास्वापयो दभीतये सुहन्तु 19,4.

सुहय s. मक्षा°.

सुहर m. N. pr. eines Asura MBH. 1,2660. असूर od. Bomb.

सुहर्त und °र्ति adj. P. 5,4,121.

सुहव 1) adj. (f. आ) a) *der sich leicht rufen lässt, gern hört*: तमिह इन्द्रं सुहवं हुवेम RV. 4,46,16. 7,93,1. पितेव चारुः सुहवः 3,49,3. 5, 56,7. हवे हवे सु° 6,47,11. 7,40,1. AV. 7,10,1. 20,4. VS. 19,61. — b) *schön anrufend*: सुहवेभिर्स्वाभिः शृणोतु RV. 10,64,4. स्तोम AV. 17, 1,11. प्राणा AIT. BR. 2,21. — 2) n. *gelungene* —, *günstige Anrufung*: शं नो देवानां सुहवानि सन्तु RV. 7,35,3. AV. 19,7,2. 8,3. 7,48,1 (RV. v. l.). 14,4,26.

सुहविस् 1) adj. *der eine gute Opfergabe bereit hat* ṚV. 4,2,4. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa Pañkav. Br. 14,3,25. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1,3714. — Vgl. सौहविष.

सुहवीतुनामन् adj. *dessen Name d. h. Person sich leicht rufen lässt* ṚV. 9,85,6.

1. सुहव्य adj. (f. आ) *zur Anrufung geeignet:* सुष्टुति ṚV. 4,43,1.

2. सुहव्य adj. (सुहव्य nach gaṇa ऋत्वादि zu P. 6,2,118) *dessen Opfer gelingt* ṚV. 1,74,5.

सुहस्त 1) adj. a) *schönhändig* ṚV. 3,57,2. 5,42,12. 43,2. TS. 3,10, 8,4. — b) *geschickt mit der Hand:* गोदुह् ṚV. 1,164,26. Ṛbhu 4,33, 8. 35,8. 9. 7,35,12. Çâñkh. Çr. 8,20,3. ṚV. 5,43,4. 9,97,37. 10,30,2. — 2) m. N. pr. a) eines Soma-Wächters VS. 4,27. — b) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737. 4549. 7,6938.

सुहस्तिन् m. N. pr. eines Daçapûrvin H. 34. Wilson, Sel. Works 1,336. fg.

सुहस्त्य 1) adj. *geschickt mit der Hand:* अध्वर्यु ṚV. 10,41,3. 1,64,1. आ धावत सुहस्त्यः (°स्त्याः) 9,46,4. 107,21 ist wohl सुहस्त्याः zu betonen. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem metron. Ghaushoja, Liedverfassers von ṚV. 10,41, ṚV. Anukr.

सुहार्द adj. 1) *der ein gutes Innere d. h. einen guten Magen u. s. w. hat:* Indra ṚV. 8,2,5. — 2) *gutherzig; vertraut, befreundet* (Gegens. दुर्हार्द); nom. सुहार्द AV. 2,7,5. यत्र सुहार्दः सुकृतो मदन्ति 3,28,5. 6. 6, 120,3. 19,32,6. — Vgl. सुहृद्, सौहार्द, सौहार्द्य.

सुहास adj. (f. आ) *anmuthig lachend* Khandom. 112.

सुहासिन् adj. dass. uneig.: पुष्प° (तरु) Varâh. Bṛh. S. 51,2.

सुहिंस् adj. Declin. Vop. 3,153.

सुहित (हित = धित von 1. धा) 1) adj. = विहित Viçva im ÇKDr. a) *sehr passend, — angenehm:* क्षेत्र्यः *den Sinnen* Nir. 3,13. 5,26. — b) *sehr heilsam, — erspriesslich:* वचस् R. Gorr. 1,10,1. — c) (*sich behaglich fühlend*) *vollkommen befriedigt* (insbes. durch den Genuss von Speise und Trank), *ganz satt, voll* H. 426. Viçva im ÇKDr. न सत्रा सुहित इव स्यात् Çat. Br. 1,6,3,31. पायथतेनत्सुहितं कुरुत 8, 3,9. 2,1,4,4. पशोः सुहितस्योत्तरः कनिष्ठमततरो भवति 7,5,2,38. सुहितः सुखे शयने शयानः 11,5,7,4. Çâñkh. Br. 10,1. Ait. Br. 3,39. 47. गृहेषु सुहितो वसति 8,26. Lâṭj. 5,1,12. Kâtj. Çr. 2,1,10 (अ°). P. 2,2, 11. Varâh. Bṛh. S. 51,29. मत्स्यादनेन पुष्टः सुहितश्च Pañkat. ed. orn. 41,5. Bei dieser Bed. könnte man auch an 1. धि denken. — 2) f. आ Bez. *einer der Zungen des Feuers* Gatâdh. im ÇKDr. — 3) n. *Sättigung, Fülle:* सुहितं मा धाः TS. 1,5,10,1. — Vgl. सौहित्य.

सुहिरण्य adj. P. 6,2,119, Schol. *schönen Goldschmuck tragend, — besitzend* ṚV. 1,125,2. 4,4,10. VS. 29,6.

सुहिरण्यवत् adj. dass. AV. 20,128,7. Çâñkh. Çr. in Ind. St. 5,386.

सुहुत 1) adj. (f. आ) a) *richtig geopfert:* हविस् ṚV. 8,49,14; होत्रा VS. 7,15. AV. 6,71,1. 19,9,26. TS. 7,3,12,1. Kâtj. Çr. 25,9,6. मख R. ed. Bomb. 1,20,28. सुयज्ञ 7,83,6. — b) *dem richtig geopfert worden ist:* अग्नयः Bhâg. P. 8,18,31. Pañkat. 182,17. — 2) n. *ein richtiges Opfer* Çat. Br. 14,9,4,24. Âçv. Çr. 2,2,15. Gṛhj. 1,10,23. °कृत् Çr. 2,2,15. °हुत् Gṛhj. 1,10,23.

सुहुताद् adj. *ein richtiges Opfer essend* ṚV. 9,71,4.

सुहू 1) adj. *gut —, schön rufend:* Zunge VS. 1,30. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Bhâg. P. 9,24,23.

सुहूति adj. v. l. AV. 7,4,1 für स्वभूति der VS. 27,33.

सुहृत्ता (von सुहृद्) f. *Freundschaft* R. 2,21,51. 5,90,6. Râǵa-Tar. 1,114.

सुहृत्त्व (wie eben) n. dass. R. 6,36,95. Kathâs. 10,20.

सुहृद् 1) m. a) *Freund,* auch *ein politischer Freund, Alliirter* (auch von Planeten) P. 5,4,150. AK. 2,8,1,12. 17. H. 714. 730. Halâj. 2,273. Lâṭj. 3,3,3. 9,8,6. Kauç. 27. 50. 53. 62. M. 7,32. 9,294. MBh. 3,1810. 2263. R. 2,39,35. Suçr. 1,111,18. 112,18. 118,20. Kâm. Nîtis. 1,16. Megh. 39. 77. 98. Ṛt. 1,27. Çâk. Ch. 141,4. Spr. (II) 844. 1131. 1345. 2608 (सुहृदो जनाः *befreundete Männer*). 4063. 4258. 7145. fgg. 7341. Varâh. Bṛh. S. 2,24. 9,39. 17,4. 19,18. Bṛh. 2,16. 19. 19,4. Laghuǵ. 2, 10. fg. Kathâs. 18,341. Bhâg. P. 3,23,6. 25,21. 5,10,9. 26. प्रिय° Vikr. 11,13. Hit. 14,21. सुहृत्स्नान R. 2,31,28. 82,30. सुहृन्मित्रम् cop. comp. Spr. (II) 6551. सुहृत्प्राप्ति Sâṅkhjak. 51. सुहृद्भेद Hit. 4,3. सुहृद्ध्न M. 11,56. 88. अ°, स° adj. compp. Spr. (II) 784. सुहृत्तम MBh. 1,7491. Spr. (II) 772, v. l. Bhâg. P. 1,9,20. 3,15,31. 4,30,21. 5,2,12. 7,2,34. 10,38, 20. 22. — b) Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 11,6. Laghuǵ. 1,15. — 2) f. *Freundin* Gobh. 2,10,40. Kauç. 76. दुर्लभा च सुहृद्भार्या Spr. (II) 2876, v. l. — Vgl. अ°, किं°, मधु°, वि°, सुहार्द, सौहृद.

सुहृद m. = सुहृद् *Freund* oder = सुहृदय *gutherzig:* Çiva MBh. 13,1214.

सुहृदय adj. *gutherzig* AK. 3,1,3. अग्निर्वै देवानां सुहृदयतमः Ait. Br. 7,16. Kâtj. 11,6. schlechte v. l. für सहृदय Spr. (II) 2909. — Vgl. सौहृदय.

सुहेमन्त m. *ein guter Winter* Çâñkh. Gṛhj. 4,18. Pâr. Gṛhj. 8,2.

सुहोतर् und सुहोतर् m. 1) *ein guter Opferer* ṚV. 7,67,3. TS. 7,1, 8,1. ṚV. 8,92,12. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1, 3714. des Vitatha Hariv. 1732. — Nach dem Schol. zu P. 5,4,158 adj. comp.

सुहोत्र m. 1) N. pr. verschiedener Personen: Bhâradvâǵa, Liedverfasser von ṚV. 6,31. fg. Bârhaspatja Ind. St. 3,244,b. aus Atri's Geschlecht Mârk. P. 118,24. — MBh. 3,987. Verz. d. Oxf. H. 52,a,28. ein Lehrer Wilson, Sel. Works 1,211. ein Fürst MBh. 1,224. 7,2184. fgg. 12,917. fgg. ein Kaurava 3,13249. ein Sohn Sahadeva's 1,3832. VP. 460. Bhâg. P. 9,22,30. Bhumanju's MBh. 1,3714. Bṛhatkshatra's Hariv. 1053. VP. 451. Kâñkanaprabha's Hariv. 1416. VP. 398, N. 3. Kâñkana's 398. Vitatha's Hariv. 1732. Sudhanvan's 1802. Sudhanus' VP. 455. Bhâg. P. 9,22,5. Kshatravṛddha's 17,2. VP. 406. N. pr. eines Daitja MBh. 12,8263. eines Affen R. 4,41,3. — 2) pl. Bez. *der Verehrer einer best. Form des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 248,b,10. — Vgl. सौहोत्र, सौहोत्रि.

सुह्म m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 1,4221. 4453. 2,1029 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 1090. 1099. 8,236. Hariv. 4968. 12832. Ragh. 4,35. Varâh. Bṛh. S. 5,37 (°जनाः). 14,5. 16,1. P. 4,2,81, Schol. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Daçak. 96,7. 142,4. H. an. 2,131. Med. dh. 3 (an den beiden letzten Stellen सुह्म geschr.). Zurückgeführt wird der Name des Volkes auf सुह्म einen Sohn des Dîrghatamas und der

Sudeshṇâ, der Gemahlin Bali's, MBh. 1,4219. 4221. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,4. auf einen Sohn Kâṅkanoshudhi's = Bali in einer früheren Geburt Hariv. 1684. — Vgl. प्र° und सौह्म.

सुह्मक am Ende eines adj. comp. = सुह्म Hariv. 1692.

सुह्मनगर n. die Stadt der Suhma P. 6,2,89, Schol. — Vgl. सौह्मनगर.

सुह्वान zur Erklärung von सुह्व Nir. 11,31. 33.

1. सू (in Bewegung setzen) veranlassen u. s. w. s. 2. सु.

2. सू (= 1. सू) adj. in 1. सुषू. ग्रसुसू Kir. 15,5 so v. a. ग्रसून्प्रेरयति = वाणा nach Mallin.

3. सू zeugen, gebären s. 4. सु.

4. सू (= 3. सू) m. Erzeuger RV. 1,146,5. VS. 18,7. f. Gebärerin RV. 1,32,9. zu vermuthen in der Stelle भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः (स्वाम् zu sprechen सुवाम्) 5,58,7. In der späteren Sprache nur am Ende eines comp. in der Bed. Vater, Mutter oder erzeugend in übertr. Bed. P. 3,2,61. H. 5. कृतवीर्यसू m. Vater des Bhâg. P. 9,23,22. इन्द्रजित्सू Bhatt. 9,3. वेनसुवम् die Mutter des Bhâg. P. 4,13;47. व्यासे° Trik. 3,3,222. वज्रत्न° adj. f. erzeugend, hervorbringend Ragh. 8,28. स्वर्णधातुसुवं गिरिम् Râǵa-Tar. 4,594. 604. — Vgl. ग्र°, ग्रम्भः°, कर्ण°, काम°, कालिन्दी°, कुमार°, जीव°, दन्त°, देव°, धर्म°, नव°, पुत्र°, पूर्व°, वज्र°, विह्ग°, वीज°, ब्रह्म°, भीष्म°, यम°, रत्न°, रुद्र°, विश्व°, वीर°, शत°, सकृत्सू, सत्त°, सत्तपुत्र°, सुधा°, सुमुख° und 2. सुषू.

सूक m. 1) Wind. — 2) Pfeil. — 3) Lotusblüthe H. an. 2,21. Med. k. 38. — 4) N. pr. eines Sohnes des Hrada Hariv. 217 nach der Lesart der neueren Ausg., मूक die ältere. — Vgl. देवसूकक्षेत्र in den Nachträgen.

सूकर 1) m. a) Schwein, Eber AK. 2,5,2. 10,23. Trik. 2,5,5. 3,3,96. H. 1281. 1287. Halâj. 2,71. 5,46. Râǵan. 19,29. RV. 7,55,4. AV. 2,27,2. 5,14,1. 12,1,48. VS. 24,40. Khând. Up. 5,10,7. M. 3,241. 8,239. 298. 11,156. 12,55. Jâǵń. 3,207. MBh. 2,1882. 3,16089. Suçr. 1,74,14. Spr. (II) 1411. 4922. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 33,28. 51,34. 55,20. Kathâs. 26,171. 61,401. Bhâg. P. 3,10,20. 14,36. 13,24. 33. 49. 46. 34. 37. 8,10,11. Pańkar. 1,2,40. 2,2,68. Verz. d. Oxf. H. 92,b,3 v. u. Pańkat. 120,12. Hit. 34,20. दंष्ट्रा सूकरस्य wohl eine best. Pflanze Suçr. 2,120,16. Am Ende eines adj. comp. f. ग्रा P. 4,1,14, Schol. Vielleicht in सू-कर den Laut sû hervorbringend zu zerlegen. Wird in dieser wie in den folgenden Bedd. und comp. häufig शूकर (hier und da auch in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. — b) eine Hirschart Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — c) Töpfer Çabdar. im ÇKDr. — d) Bez. einer best. Hölle VP. 207. fg.; vgl. सूकरमुख. — 2) f. ई a) Sau Schol. zu P. 4,1,14. 63. Jâǵń. 3,256. R. 5,17,31. Spr. (II) 1111. Kathâs. 53,145. fg. ग्रसराग° 99,158. — b) ein best. Vogel Varâh. Bṛh. S. 86,37. — c) Batatas edulis Râǵan. 7,85. Mimosa pudica Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 1,119. 3,154. 4,26. 5,15. — Vgl. यज्ञ°, वनशूकरी, सौकरायण.

सूकरक (von सूकर) 1) m. eine Reisart Varâh. Bṛh. S. 29,2. — 2) f. सूकरिका ein best. Vogel Varâh. Bṛh. S. 88,9. — 3) n. = सूकरनयन Varâh. Bṛh. S. 79,36.

सूकरकन्द m. Batatas edulis Râǵan. 7,86.

सूकरक्षेत्र n. N. pr. eines heiligen Gebiets: °माहात्म्य Verz. d. B. H. 144,8.

सूकरता f. nom. abstr. von सूकर Schwein, Eber M. 3,190.

सूकरदंष्ट्र und °क m. eine gewisse schmerzhafte Entzündung und Röthung der Haut, mit Fieber verbunden, Bhâvapr. 7.

सूकरनयन n. Eberauge als Bez. eines Loches von best. Form im Zimmerholze Varâh. Bṛh. S. 79,32. सूकरनयनं विषमं विवर्णमध्यर्धपर्वदीर्घं च (छिद्रम्) 34.

सूकरपदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूकरपादिका f. eine best. Pflanze, = कोलशिम्बी Râǵan. im ÇKDr.

सूकरपादी f. eine best. Pflanze Varâh. Bṛh. S. 54,48.

सूकरप्रेयसी f. die Geliebte des Ebers als Bez. der Sau und der Erde (die Vishṇu als Eber aus den Wassern zog) Kathâs. 124,221. 223.

सूकरमुख n. Eberschnauze als N. einer Hölle Bhâg. P. 5,26,7. 16; vgl. सूकर 1) d).

सूकरसद्मन् m. N. pr. eines Mannes P. 6,4,144, Vârtt. 1. — Vgl. सौकरसद्म.

सूकराक्रान्ता f. = वराहक्रान्ता Çabdak. im ÇKDr.

सूकराक्षिता (von सूकर + ग्रक्षि) f. eine Deformität des Auges, welche durch eine Operation entstehen kann (सूकरस्याधोदृष्टित्वम् Comm.) Suçr. 2,346,3.

सूकरास्या (सूकर + ग्रास्य) f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,124. 4,39.

सूकरिक eine best. Pflanze Varâh. Bṛh. S. 54,88.

सूकरिकावदान n. Titel einer Legende Burnouf, Intr. 39.

सूकरेष्ट (सूकर + 1. इष्ट) 1) adj. den Schweinen lieb. — 2) m. die Wurzel von Scirpus Kysoor (कशेरु) Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

सूक्त (6. सु + उक्त) 1) adj. wohl —, schön gesprochen, — recitirt: सूक्तेन वचसा नवेन RV. 2,18,3. 1,36,1. 5,44,4. 9,90,6. AV. 20,127,4. VS. 18,5. सूक्तं सुशर्मणा वाक्यम् MBh. 4,984. 5,2663. Hariv. 8016. Verz. d. Oxf. H. 47,a,11 v. u. Bhâg. P. 4,1,26. 12,10,34. — 2) f. ग्रा Predigerkrähe (schön sprechend, also adj. comp.) Trik. 2,5,22. — 3) n. a) eine schöne Recitation, ein guter Spruch, ein schönes, — gutes Wort RV. 2,6,2. सूक्तेभिः शुम्भामसि 1,42,24. 171,1. 7,29,3. इदं सूक्तं मरुतो जुषन्त 58,6. ग्राकृतिरते सूक्तैः 68,9. 8,44,2. 9,9,8. 10,61,26. VS. 21,61. सर्वा सूक्तं व्याचक्षाणः Çat. Br. 13,4,3,3. 1,9,1,1 (parox.). ग्रात्मन्योऽन्यसूक्तानि MBh. 8,2037. Hariv. 1398. Mṛkkh. 63,9. Ragh. 15,97. Spr. (II) 1548, v. l. 5072. 6330. 7137. सूक्तैस्तुष्टाव तं देवम् Kathâs. 55,179. 180 (= सुभाषित). Râǵa-Tar. 3,186. Prab. 20,11. Bhâg. P. 1,5,22. 3,7,15. 25,36. 4,22,17. 5,19,28. 9,14,33. सत्कवि° Pańkat. 266,5. ed. orn. 32,9. — b) in der technischen Sprache der Hauptbestandtheil des Çastra; bei den Comm. das metrische Veda-Lied Çâṅkh. Br. 14,1. 15,3. Ait. Br. 2,33. 3,11. सूक्तानि शंस्यन्ते 4,21. 6,8. TS. 5,4,5,5. 7,1,5,4. Çat. Br. 13,5,1,18. Lâṭj. 1,8,14. Kauç. 7. 8. 16. Âçv. Çr. 8,1,15. Gṛhj. 3,8,21. बहूनि दशतयीषु सूक्तानि Nir. 11,16. 4,6. RV. Prât. 15,14. fg. 17,20. 18,30. fg. सूक्तं वाब्देवतं जपेत् M. 11,132. पौरुष 251. 260. Weber, Kṛshṇaǵ. 303. Vop. 6,75. Bhâg. P. 9,4,4. रवि° Hymne an die Sonne Mârk. P. 109,53. — Vgl. पुरुष°, वज्र°, मत्स्य°, महा°, यम°, रात्रि°, राम°, रुद्र°, लक्ष्मी°, वामन°, विष्णु°, शान्ति°, साम°.

सूक्तभाज् adj. ein Lied besitzend d. h. in einem Liede angerufen Nir. 2,13. 7,13. 10,42. Bṛhadd. im Ind. St. 1,113.

सूक्तवाक m. (m. nach P. 2,4,29, Vârtt. 1) das Aussprechen eines

Spruches oder *Liedes*, *Recitation* ṚV. 10,88,7. 8. VS. 19,29. 21,61. TS. 2,6,9,5. TBR. 3,3,9,11. ÇAT. BR. 1,8,2,10. 18. 9,2,4. °कं होता प्रतिपद्यते 2,5,2,42. ÂÇV. ÇR. 1,9,1. 3,4,11. 5,3,11. 6,11,4. WEBER, Nax. 2,317. 319. BHÂG. P. 5,21,17. — Vgl. सक्त°.

सूक्तवाक्य n. *ein guter —, schöner Spruch, ein gutes Wort* BHÂG. P. 5,1,10. 8,8,14. 11,26,16.

सूक्तवाच् adj. *einen Spruch sprechend* u. s. w.: वरूथे ṚV. 5,49,5. TS. 3,3,2,2. ÂÇV. ÇR. 1,9,1. ÇAT. BR. 1,9,2,4.

सूक्तानुक्रमणी f. *das Verzeichniss der* Sûkta (*Hymnen*) BṚHADD. in Ind. St. 1,102.

सूक्ति (6. सु + उक्ति) f. *ein schöner Ausspruch, ein schönes Wort* KÂṬH. 34,5 in Ind. St. 3,477. उवाच परया सूक्त्या R. 2,109,1. Spr. (II) 1420. 1548. कवि° 1583. 2782. 3363. 7154. Verz. d. Oxf. H. 110,a,24. 120,a, 22. °रत्नाकर m. *eine Fundgrube für Perlen von schönen Aussprüchen* SÂH. D. 8,12. als Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 721. fgg. °सहस्र n. desgl. Z. d. d. m. G. 27,100 (°साहस्र Verz. d. Oxf. H. 125,a,42). — Vgl. अग्र°, सिद्धान्त°, हृद्य°.

सूक्तोक्ति (सूक्त + उ°) f. = सूक्तवाक VS. 8,25.

सूक्तोच्य (सूक्त + उ°) adj. *im* Sûkta *zu sprechen* TBR. 3,5,10,1. ÂÇV. ÇR. 1,9,1.

सूक्ष्म UṆÂDIS. 4,176. 1) adj. (f. आ) a) *fein, schmal, dünn, klein* AK. 3,2,11. H. 1427. an. 2,344. MED. m. 36. HALÂJ. 4,3. Faden JÂǴN. 2,179. SUÇR. 1,93,15. PAÑKAR. 1,7,35. 2,4,25. Stoff, Gewand MBH. 2,1892. HARIV. 3595. R. 1,9,16. 2,37,7. 39,6. 3,52,9. ÇÂRÑG. SAṂH. 1,4,18. PAÑKAR. 1,3,26. Haare MBH. 4,244. R. 3,49,8. 6,23,11. BHÂG. P. 4,21, 17. °त्वक्केशवाल (वाजिन्) VARÂH. BṚH. S. 66,1. सूक्ष्माणि यस्य दशनाङ्गुलिपर्वकेशाः साकं त्वचा कररुहाश्च 68,87. 36. सूक्ष्मा सूक्ष्मेषु सत्तसु MBH. 5,3939. सूक्ष्मास्यपदविक्रम VARÂH. BṚH. S. 86,9. Linie 68,49. Pfad SUÇR. 1,184,18. Spr. (II) 6039. कार्यसिद्धिपथ MÂLAV. 64. रजस् M. 8,132. पिष्टक Spr. (II) 394. Sand R. 1,2,7. अञ्जनचूर्ण R. GORR. 1,36,16. Tropfen R. SCHL. 2,74,14. Spr. (II) 2980. ÇÂK. 48. fg. बीजाङ्कुर Spr. (II) 5125. जन्तु 7156. स्यन्दन 7138. AK. 2,4,4,13. °तारक VARÂH. BṚH. S. 11,47. 20. कला SUÇR. 1,18,20. न तस्य सूक्ष्ममप्यस्ति यद्गात्रे u. s. w. *die kleinste Stelle* MBH. 1,7694. महर्षय: etwa so v. a. *daumengross* 7,8728. *fein* von einem Tone AK. 1,1,2,2. H. 1410. गम्भीरसूक्ष्मया गिरा PAÑKAT. ed. orn. 53,8. सूक्ष्मतममानुनासिक्यम् (v. l. सूक्ष्मतरम्) so v. a. *kaum hörbar* Comm. zu TS. PRÂT. 17,3. अर्थ *das Kleinste, Unbedeutendste* Spr. (II) 275. एनस् M. 11,252. दोष R. 2,101,18. गुणाः प्रारम्भसूक्ष्माः प्रथिमानमापुः RAGH. 18,48. वर्ग SUÇR. 2,275,13. प्रसङ्गाः Spr. (II) 7157. सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिन् RAGH. 4,13. कलौ सूक्ष्मतरो धर्मः *sehr gering* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,176. im Gegens. zu दीर्घ so v. a. *kurz:* प्राणायाम JOGAS. 2,50. — b) *fein* vom Verstande und seiner Thätigkeit: बुद्धि KAṬHOP. 3,12. R. 1,7,9. 5,76,15 (परम°). KÂM. NÎTIS. 13,1. 2. धी 17,29. मति VÂSAVAD. 2,2. निश्चय MBH. 5,316. विनिश्चय R. 4,21,14. सूक्ष्मो विवादो विप्राणां स्थूलौ क्षात्रौ जयाजयौ MBH. 8,637. ज्ञान 13,1079. लोकस्य तर्कस्थानानि KATHÂS. 24,103. वस्तुविचारणा PRAB. 20,12. SUÇR. 1,13,20. *fein* so v. a. *genau, präcis* COLEBR. Alg. 87. — c) *fein* so v. a. *aller Wahrnehmung sich entziehend, unfassbar; nur der Idee nach vorhanden; atomartig:* सूक्ष्मार्थन्याययुक्त MBH. 1,18. ये (अर्थाः) वा स्थूला ये च सूक्ष्मातिसूक्ष्माः MÂRK. P. 23,46. प्रधानपुरुषान्तर SÂṂKHJAK. 37. धर्म MBH. 2,1340. 3,13629. Spr. (II) 3268. 7155. धर्मस्य गतिः 5439. MBH. 3,13702. आत्मनो गतिः BHÂG. P. 6,16,61. कर्मन् R. 4,21,6. विधिचेष्टित KÂM. NÎTIS. 12,28. अभ्युपाय Spr. (II) 4845. द्रव्यसूक्ष्मविपाक BHÂG. P. 7,15,50. वाच् WEBER, RÂMAT. UP. 336. पुरुष MAITRJUP. 2,5. TATTVAS. 17. Ind. St. 1,385. 9,24. 164. रूपाणि ÇVETÂÇV. UP. 5,12. Ind. St. 1,23,18. fg. M. 1,7. 16. fgg. 22. JOGAS. 2,10. VARÂH. BṚH. S. 43,4. 75,4 (अति°). Verz. d. Oxf. H. 50,b, 36. fg. 51,a, N. 1. सूक्ष्माध्येश्वर WEBER, RÂMAT. UP. 319. BHÂG. P. 3,26, 4. 4,24,35. 5,11,7. 16,3. 26,39. 8,4,20. 10,78,10 (°तर). SARVADARÇANAS. 29,11. 54,19. 21. 55,10. 57,10. 76,11. देह 87,3. BHÂG. P. 8,19,10. शरीर COLEBR. Misc. Ess. 1,245. 372. 418. Verz. d. Oxf. H. 226,a,2 v. u. BHÂG. P. 2,10,34 (°तम). WEBER, Nax. 2,314. °भूत SARVADARÇANAS. 149, 4. 164,17. — 2) m. (nach den Lexicographen) und n. *Atom, Urstoff; ein unfassbares Ding* H. an. MED. पञ्चतन्मात्राणां सूक्ष्माभिधानाम् SARVADARÇANAS. 148,6. SÂṂKHJAK. 39. fg. JOGAS. 1,44. fg. सप्त (= महत्, अहंकार und पञ्च तन्मात्राणि NÎLAK.) MBH. 13,1018. MÂRK. P. 40,24. fg. Verz. d. Oxf. H. 230,b,27. अर्थ° BHÂG. P. 3,8,13. = अध्यात्मन्, n. AK. 3,4,23,146. H. an. MED. m. UṆÂDIK. im ÇKDR. unter सूक्ष्म. — 3) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,b,4. — 4) = कतक, n. H. an. m. ÇABDAR. im ÇKDR. n. = कैतव MED. m. = कतक UṆÂDIK. im ÇKDR. (unter सूक्ष्म). *feiner Betrug* ist ursprünglich wohl überall gemeint. — 5) Bez. *des Lautes* ई WEBER, RÂMAT. UP. 317. fgg. (am Ende eines adj. comp. f. आ). — 6) m. N. pr. eines Dânava MBH. 1,2533. 2654. HARIV. 204. — 7) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = यूथिका ÇABDAK. im ÇKDR. = करुणी RÂǴAN. 10,107. = क्षुद्रैला und वालुका RÂǴAN. im ÇKDR. — 8) सूक्ष्मम् adv. *fein* so v. a. *scharf* (hinsehen) UTTARAR. 114,4 (154, 10). — Vgl. कायिक°, भूत° (auch BHÂG. P. 2,2,30. 3,5,24. 8,11. 21,20. 27,14. 4,24,34), महा°, सर्व°, सु°, सौक्ष्म्य.

सूक्ष्मकृशफला m. = मध्यमजम्बुवृक्ष RATNAM. im ÇKDR.

सूक्ष्मघण्टिका f. *die kleine* Ghaṇṭikâ RÂǴAN. 4,69.

सूक्ष्मचक्र n. *ein best. Diagramm* Verz. d. Oxf. H. 88,a,35.

सूक्ष्मजातक n. Titel eines Werkes des Varâhamihira, = स्वल्पजातक Verz. d. Oxf. H. 329,a, No. 780.

सूक्ष्मटिक्क m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,524. — Vgl. वृक्षटिक्क.

सूक्ष्मतण्डुल 1) m. *Mohn* RÂǴAN. 4,166. — 2) f. आ *langer Pfeffer* RÂǴAN. im ÇKDR. तीक्ष्णतण्डुला unsere Hdschr. 6,12.

सूक्ष्मता f. nom. abstr. zu सूक्ष्म 1) c): परमात्मनः M. 6,65. Verz. d. B. H. No. 614.

सूक्ष्मतुण्ड m. *ein best. beissendes Insect* SUÇR. 2,258,5.

सूक्ष्मत्व n. = सूक्ष्मता Ind. St. 9,125. 133. BHAG. 13,15. धर्मस्य MBH. 1,7262.

सूक्ष्मदर्शिता (von °दर्शिन्) f. *Scharfsichtigkeit* (des Geistes) MÂLAV. 21,17.

सूक्ष्मदर्शिन् adj. *scharfsichtig* (vom Geist) H. 344. HALÂJ. 2,218. KAṬHOP. 3,12. MBH. 13,611. 3057.

सूक्ष्मदल 1) m. *Senf* RÂǴAN. 9,157. — 2) f. आ *Alhagi Maurorum Tournef.* RÂǴAN. 4,54.

सूक्ष्मदारु n. *eine dünne Planke, Brett* TRIK. 2,4,4.

सूक्ष्मदृष्टि f. *ein scharfer Blick:* °दृष्ट्या वीक्षां चक्रुः PAÑKAT. 62,12.

सूक्ष्मनाभ m. ein N. Vishṇu's H. ç. 71.

सूक्ष्मपत्त्र 1) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = कुकुन्दर, कुकुरबन्ध, कुकुरद्रु (vgl. कुक्कुरद्रु) Dhanv. 4,69. Nigh. Pr. *eine Art Fenchel* oder *Kümmel* (वनजीर) Râǵan. 6,67. = सुरपर्ण 10,175. *rother Reis* und *eine Art Zuckerrohr* (रक्तेतु) 14,86. = देवसर्षप, लघुबदर und वनबर्बरी Râǵan. im ÇKDr. = धधिल (?) Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. श्री *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. = वृद्धदारु 3,106. — 3) f. ई = ब्रधमांसी Râǵan. 12,103. — 4) n. *Koriander* Râǵan. 6,37.

सूक्ष्मपत्त्रक 1) m. = वनबर्बरिका Râǵan. 10,164. — 2) f. °पत्त्रिका = शताह्वा Râǵan. 4,12. = शतावरी, लघुब्राह्मी, नुद्रोपादकी, दुरालभा und श्राकाशमांसी Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मपर्णा f. = शणपुष्पी Râǵan. 4,69. = डोडी 137. = शीर्षफली Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मपर्णी f. *eine best. Pflanze*, = रामदूती Çabdak. im ÇKDr.

सूक्ष्मपिप्पली f. = वनपिप्पली Râǵan. 6,20.

सूक्ष्मपुष्पी f. = यवतिक्ता Râǵan. 3,65.

सूक्ष्मफल 1) m. = भूकर्बुदार Râǵan. 11,208. — 2) f. श्रा = भूम्यामलकी Ratnam. 55.

सूक्ष्मबदरी f. = भूबदरी Râǵan. 11,145.

सूक्ष्मबीज m. *Mohn* Râǵan. 4,166.

सूक्ष्ममक्षिका f. *Mücke* Râǵan. 19,132.

सूक्ष्ममूला f. = जयन्ती Râǵan. 4,133.

सूक्ष्मलोभक n. (sc. स्थान) Bez. *der 10ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Ǵaina zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,a,13.

सूक्ष्मवल्ली f. = ताम्रवल्ली Râǵan. 3,110. = जतुका (जतुकारि ÇKDr.) 115. = कारवल्ली 7,179.

सूक्ष्मशर्करा f. *feiner Sand* Râǵan. 13,141.

सूक्ष्मशाक m. = बर्बूर Râǵan. 8,40.

सूक्ष्मशाख m. = शालबर्बूर Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मशालि m. *eine Reisart* Râǵan. 16,20.

सूक्ष्मशिरस्क adj. *kleinköpfig*, Spitzname eines Buddhisten Verz. d. Oxf. H. 250,a,32.

सूक्ष्मषट्चरण m. *ein best. Insect*, = पक्ष्मयूक Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्माक्ष (सूक्ष्म + अक्ष) adj. *scharfsichtig* (Geist); davon nom. abstr. °ता (सूक्ष्मेक्षिता vielleicht richtiger) Râǵa-Tar. 1,352.

सूक्ष्मेक्षिका f. *Scharfsichtigkeit* Râǵa-Tar. 6,67. wohl fehlerhaft für सूक्ष्मेक्षिता nom. abstr. von सूक्ष्म + ईक्षिन्.

सूक्ष्मैला (सूक्ष्म + एला) f. *kleine Kardamomen* (auch *die Pflanze*) Ratnam. 117. Varâh. Bṛh. S. 27,4. 77,12.

सूक्ष्म्य Varâh. Bṛh. 8,16 wohl nur fehlerhaft für सूक्ष्म.

सूखर m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32.236.

सूच् s. सूचय्.

सूचि Uṇâdis. 4,93 (eher सूची gemeint). gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. m. = दर्भाङ्कुर Uǵǵval.

सूचक (von सूचय्) 1) adj. (f. सूचिका) a) *Etwas andeutend, verrathend, zu wissen thuend* H. an. 3,105. fg. Med. k. 168. die Ergänzung im gen. Râǵa-Tar. 4,263. im comp. vorangehend: माहात्म्यबल° (भुजनिःस्वन) MBh. 1,5373. Mârk. P. 40,20. Kathâs. 1,37. 21,5. 23,54. 25,71. 53,59. 74,142. Sâh. D. 284. Râǵa-Tar. 1,336. 3,77. Bhâg. P. 1,16,18. 4,23,28. Vop. 26,219. Verz. d. Oxf. H. 145,b,6. Kull. zu M. 7,63. Schol. zu P. 5,1,38. zu Çâk. 15. zu TS. Prât. 1,7. zu Bhaṭṭ. 1,27. *hinweisend auf* (acc.) Hariv. 15094 (die Lesart steht nicht fest). — b) *angeberisch, verrätherisch:* वाक्य Karaka 1,7. — 2) m. a) *Angeber, delator* AK. 3,1,17. 3,4,28,130. Trik. 3,3,47. H. 380. H. an. Med. Vârtt. zu P. 3,2,13. M. 4,71. 11,50. Jâǵn. 3,214. MBh. 13,3634 (परेषाम्). R. Gorr. 1,6,15. Karaka 1,7. Varâh. Bṛh. S. 16,19. 69,35. — b) *Schauspieldirector* (als *Ankündiger* des zu spielenden Stückes) H. 330. — c) *Hund* Trik. H. ç. 180. H. an. Med. *Katze* und *Krähe* (vgl. Z. d. d. m. G. 27,90, Çl. 230) Med. — d) = बुद्ध, सिद्ध und पिशाच Çabdar. im ÇKDr. — e) *Nadel* (vgl. सूचि) Med. Schol. zu Kâtj. Çr. 696,6. — f) *eine Reisart*, = सूक्ष्मशालि Râǵan. 16,20. — g) *Geländer, Brustwehr* Vjutp. 132. — Vgl. तोय°, नक्षत्र° (auch VP. 2,6,18), भ°, विष°, सौचक.

सूचन 1) adj. (f. ई) *verkündend;* s. शुभसूचनी. — 2) f. श्रा und n. *Andeutung, das Zuwissenthun:* अङ्गनाभिः सूचनाक्षिप्ता Sâh. D. 312. सूत्र = सूचनाकारि ग्रन्थ H. an. 2,469. = शास्त्रादिसूचनाग्रन्थ Med. r. 99. हस्ताद्यैरर्थसूचना AK. 3,4,8,35. n. Suçr. 1,9,1. Sâh. D. 123,22. 124,1. सूत्रं सूचनकृत् H. 254. in comp. mit seiner Ergänzung R. 5,28 in der Unterschr. Kathâs. 15,148. 102,149. Verz. d. Oxf. H. 14,b,32. unbestimmt ob f. oder n. Kull. zu M. 2,151. Schol. zu Kap. 1,133. n. = गन्धन AK. 3,4,18,117. Trik. 3,2,20. Halâj. 5,84. Siddh. K. zu P. 1,2,15 (hier *Angeberei;* vgl. Vop. 23,19. 25). f. dass. und = अभिनय H. an. Med. = दृश् H. an. = दुष्ट (दृष्टि ÇKDr. nach ders. Aut. und nach Viçva) Med. — 3) f. श्रा *das Durchstechen* H. an. Med. — 4) f. ई *kurze Inhaltsangabe* H. 258.

सूचनीय (wie oben) adj. *anzudeuten* Sâh. D. 137,11.

सूचय् (vgl. सूचि 8), °यति Dhâtup. 35,21 (पैशुन्ये). *andeuten, verrathen, ankündigen, kenntlich machen:* यथैवमस्यात्मनो महिमानं सूचयसि Maitrjup. 3,1. तव श्रोणि प्रमाणं धैर्यमाकृतिः । सूचयन्ति परं तेज भस्म च्छन्नमिवानलम् ॥ R. 4,9,105. Mṛkkh. 15,2. सारङ्गास्ते सूचयिष्यन्ति मार्गम् Megh. 21. Spr. (II) 3538. 4756. 5444. 6032. Varâh. Bṛh. S. 95,45 (med.). Kathâs. 18,25. 46,147. 49,131. 108,7. 109,94 (सूचयन्त इ° zu lesen). Bhâg. P. 5,8,20. 10,68,54. Verz. d. Oxf. H. 160,b, N. 265,b,29. 269,b,39. Schol. zu TS. Prât. 14,5. zu Kap. 1,126. अर्हणा यः शपत्नगसूसुचत् Bhâg. P. 4,5,20. pass.: गल्यत्कम्पादलकपतितैर्यत्र मन्दारपुष्पैः u. s. w. नैशो मार्गः सवितुरुदये सूच्यते Megh. 68. नक्तो न सूच्यते Ragh. 17,50. प्रस्निग्धाः क्वचिदिङ्गुदीफलभिदः (*als solche*) सूच्यन्त एवोपलाः Çâk. 14. Vikr. 6. तेजसा लक्षणैश्चैव महाबाहेति सूच्यते Kathâs. 58,17. 101,290. Bhâg. P. 7,4,36. असूचि Naiṣh. 2,6. in der Bühnensprache *Etwas andeuten, darstellen, dem Zuschauer zu verstehen geben:* दक्षिणाक्षिस्पन्दम् Mṛkkh. 97,14. 111,1. निमित्तम् Çâk. 8,17. 63,11. 101,14. Vikr. 7,4. कोकिलरवम् Çâk. 52,14. भयम् 75,2, v. l. partic. सूचित (auf सूच zurückgeführt gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36) *angedeutet, verrathen, kenntlich gemacht durch* (instr. oder im comp. vorangehend): पन्थानं नक्षत्रगणसूचितम् MBh. 1,5876. भूमिष्ठो (*dadurch dass er auf dem Erdboden stand*) नैषधश्चैव निमेषेण च सूचितः 3,2246. पिशुनामेन सूचिता 2702. 2706. 4,1405. 13,4050. Hariv. 2064. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). 6,101,23. Kumâras.

4,14. 6,26. Ragh. 3,13. 5,42. Çâk. Ch. 31,17. Mâlav. 29. 80. Kir. 5,12. Spr. (II) 3807. 5440. Z. d. d. m. G. 27,96. Kathâs. 35,95. 43,244. 44, 19. 46,142. 69,149. 75,80. 113. 93,8. 15. 104,206. Râǵa-Tar. 3,230. 4,289. Bhâg. P. 1,18,20. 5,16,2. 8,9,24. 10,16,17. Verz. d. Oxf. H. 51, b,37. 99, a, No. 153. 265, b, 38. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543,9. Sâj. zu RV. 1,6,5. Schol. zu Ǵaim. 1,1,2. zu Naish. 22,43. सूचिसवान् st. des vorhergehenden Verz. d. Oxf. H. 265,b,27. — intens. सोसूच्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1. 3.

— अभि dass.: अमन्यत बलं प्राप्तं कर्मचेष्टाभिसूचितम् MBh. 3,2929.

— उप dass.: शरीरलिङ्गैरुपसूचितो ऽयं मूर्धाभिषिक्तो ऽस्तीति मे मनोगतम् MBh. 4,220. — Vgl. उपसूचक in den Nachträgen.

— प्र dass.: नार्थं राज्ञः प्रसूचयेत् MBh. 12,4384.

— सम् dass.: संयोगो हि वियोगस्य संसूचयति संभवम् Spr. (II) 6625. Varâh. Brh. S. 40,2. Mârk. P. 30,25. Kathâs. 30,83. संसूच्य Spr. (II) 1938. संसूच्यते Rt. 4,12. partic. संसूचित Bhâg. P. 1,5,32. 2,2,12. Verz. d. Oxf. H. 120,a,7. Pańkat. 158,7. — Vgl. संसूचक fgg.

सूचयितव्य (von सूचय्) adj. ausfindig zu machen: इतो गतेति कथं मया खलु तत्रभवती सूचयितव्या Vikr. 57,5.

सूचि॑ und सूची॑ f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,93. 132. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Ak. 3,6,1,8. 1) Nadel Nir. 11,31. Trik. 3,3,79. H. 914. an. 2,61. Med. k. 12. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. 21. RV. 2,32,4. VS. 23,33. TBr. 3,9,6,4. Ait. Br. 3,13. Çat. Br. 13,2,10,2. 3. Kâtj. Çr. 20,7,1. Suçr. 1,26, 8. 262,8. 370,19. MBh. 3,4378. यावद्धि सूच्यास्तीक्ष्णाया विध्येदग्रेण मारिष। तावदप्यपरित्याज्यं भूमेर्नः पाण्डवान्प्रति ॥ MBh. 5,2312. 4258. Spr. (II) 311. 6811. 7160. Varâh. Brh. S. 21,15. सूचीभेद्य (doppelsinnig) मणिमाणम् Vâsavad. 20,2. यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूचयः Bâlarâm. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,133. व्रणो तुण्डेव (so ed. Bomb.) सूचिना (nicht fem.!) R. 2,75,16. सूच्या स्पृशसि लोचने 3,53,50. सूच्याश्रयं कर्म Varâh. Brh. 27 (25),7. सूचीव्यानकर्माणि (सूचीकर्मन् Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,8. गीतानि श्रुतिसूचयः für einen von der Geliebten Getrennten Kathâs. 104,75. °भेद्य so dicht, dass man eine Nadel durchstechen kann, von einer Finsterniss Megh. 38. Hit. 98,22. असूचीसंचार so dicht, dass eine Nadel nicht hindurchgehen kann: तमस् Spr. (II) 785. अगाः Râǵa-Tar. 8,980. लेपनीय° zum Auftragen von Salben Pańkar. 3,13,20. chirurgische Nadel Suçr. 1,26,15. 17. 54,17. 94,2. 2,103,7. Magnetnadel Kap. 5,1,15. — b) Nadel so v. a. ein spitzer Gegenstand überh. Trik. Ratnak. im ÇKDr. मृणाल° Mrkkh. 91,2. कुश° Ragh. 13,43. Çâk. 89. शूल° Bhâg. P. 4,5, 10. श्वावित्° so v. a. Stachel Harîv. 2,78. Karaka 8,16. केतकैः °भिन्नैः (vgl. सूचिपुष्प = केतक) so v. a. Staubfäden Megh. 24. Rt. 2,24. कः करं प्रसारयेत्पन्नगरत्नसूचये Kumâras. 5,23. पक्षसूचि adj. P. 1,2,50, Schol. — 3) eine best. Heeresaufstellung M. 7,187. 191. MBh. 7,2674. 3412. Kâm. Nîtis. 18, 48. 19,40. 44. — 4) ein kleiner Thürriegel H. 1005. — 5) the triangle formed by the produced flanks of the tetragon; the section of a cone or pyramid Colebr. Alg. 303. — 6) corrected diameter of the earth (nach Burgess) Sûrjas. 4,5. — 7) Gesticulation H. an. Med. Viçva a. a. O. eine Art Tanz Trik. quidam coeundi modus H. an. Viçva a. a. O. — 8) Inhaltsverzeichniss: °पत्त्र häufig in indischen Ausgaben; vgl. सूचय्. — 9) = दृष्टि ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 10) N. pr. Verz. d. B. H. 190. — Hier und da fehlerhaft शू° geschrieben. शूचीरटिलाननान् MBh. 7,2353 fehlerhaft für अशुचीन् अटिलाननान्, wie die ed. Bomb. liest (hiernach ist das in den Nachträgen unter अटिल Gesagte zu verbessern). — Vgl. घासयत्र°, कर्ण°, ख°, चक्षु°, जल°, दल°, पत्त्र°, मकर°, वज्र°, सौचिक.

सूचिक (von सूचि) 1) m. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. = सौचिक Schneider Çabdar. im ÇKDr. Vjutp. 96. Varâh. Brh. S. 10,9. — 2) f. आ a) Nadel und Elephantenrüssel (vgl. °धर) ÇKDr. und Wilson. — b) Pandanus odoratissimus Dhanv. 4,133. — c) N. pr. Verz. d. B. H. 190 (शुचिका die Hdschr.; daneben aber सूची). einer Apsaras (vgl. शुचिका) Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सूचिकाधर m. Elephant H. ç. 174. Çabdam. im ÇKDr.

सूचिकाभरण m. (sc. रस) eine best. Mixtur Verz. d. B. H. No. 963.

सूचिकामुख m. Muschel Hâr. 110.

सूचिकुलाय (von सूचि + कुल), °यते wie lauter Nadeln erscheinen: माला Spr. (II) 2246.

सूचिगृहक n. Nadelbüchse Vjutp. 196. 208.

1. सूचित s. u. सूचय्.

2. सूचित (6. सु + उचित) adj. sehr geeignet, — passend Nalod. 2,6.

सूचिता f. nom. abstr. von सूचि Nadel ebend.

सूचिन् (von सूचय्) m. Angeber, delator MBh. 5,1227. 13,4278. VP. 2, 6,21. = दुष्टसाक्षिन् H. ç. 153.

सूचिपत्त्रक (so ÇKDr., °पत्त्रिक unsere Hdschr.) m. Marsilea quadrifolia Râǵan. 4,50.

सूचिपुष्प m. Pandanus odoratissimus Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. सूची°.

सूचिमल्लिका f. = नवमल्लिका Râǵan. 10,93.

सूचिरोमन् m. Schwein, Eber Hâr. 82. — Vgl. सूची°.

सूचिवदन m. 1) Viverra ichneumon. — 2) Mücke Râǵan. im ÇKDr.

सूचिवक्त्र (von सूचि) m. ein N. Garuḍa's Çabdar. im ÇKDr.

सूचिशालि m. = सूक्ष्मशालि Râǵan. 16,20.

सूचिसूत्र n. ein Faden zum Nähen H. 911. सूची° v. l.

सूची॑क (von सूची) m. ein stechendes Insect RV. 1,191,7.

सूचीकापिश adj. Bez. einer Art von verbotenen Pfeilen MBh. 7,8639.

सूचीखात a pyramid or cone Colebr. Alg. 97.

सूचीदल m. Marsilea quadrifolia Râǵan. 4,51.

सूचीपङ्क्ति Verz. d. Cambr. H. 77.

सूचीपत्त्र 1) m. eine Art Zuckerrohr Suçr. 1,187,4. °क desgl. 186,15. — 2) f. आ = गण्डदूर्वा Râǵan. 8,116.

सूचीपदी f. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूचीपद्म eine best. Truppenaufstellung MBh. 7,3410 (शू° ed. Calc.).

सूचीपाश m. Nadelöhr Suçr. 2,316,3.

सूचीपुष्प = सूचिपुष्प Hâr. 92. Ratnam. 261.

1. सूचीमुख n. 1) Nadelspitze Suçr. 1,259,2. Sâh. D. 249,4. °मुखाग्र n. dass.: तमसि सूचीमुखाग्रसंभेद्ये Spr. (II) 4084. — 2) eine best. Hölle Bhâg. P. 5,26,7. 36.

2. सूची॑मुख 1) adj. (f. ई) a) einen Mund (Schnabel u. s. w.) so spitz wie eine Nadel habend AV. 11,10,3. Verz. d. Oxf. H. 340,b,15 (सुची° gedr.). चाटका Pańkat. I,437 (vgl. Hit. Comm. S. 134). — b) spitz wie

eine Nadel, wie eine Nadel spitz zulaufend: अनीकं MBH. 6,699. 12,3729. व्यूह 6,3395. 3411. योनि so v. a. *zu eng* KARAKA 1,19. ÇÂRÑG. SAÑH. 1,7,102; vgl. सूचीवक्त्र. — 2) m. *a) eine Art* Kuça-*Gras* RÂGAN. 8,93. — *b) Mücke* oder *ein anderes stechendes Insect* SUÇR. 2,288,9. — *c) Vogel* oder *ein best. Vogel:* दुष्टास्ते पूयनिर्यासभुजः सूचीमुखास्तु ते । जायन्ते गिरिवर्ष्माणः MÂRK. P. 14,54. *ein best. Vogel* oder N. pr. eines Vogels KATHÂS. 60,208. fgg. PAÑKAT. 93,4. Spr. (II) 3578. — *d) eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,7. — 3) n. *a) Diamant* H. 1065. — *b) eine Art Pfeil* oder *eine andere spitze Waffe* ÇÂRÑG. PADDH. 80,64 (nach AUFRECHT, HALÂJ. Ind. unter आराय).

सूचीरोमन् m. = सूचिरोमन् TRIK. 2,5,5.

सूचीवक्त्र 1) adj. (f. आ) *spitz wie eine Nadel:* योनि so v. a. *zu eng* BHÂVAPR. 7. SUÇR. 2,396,15. 397,14; vgl. unter सूचीमुख 1) *b*). — 2) m. N. pr. *a)* eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2574. — *b)* eines Asura HARIV. 12942.

सूचीसूत्र s. सूचिसूत्र.

सूच्छ्रित (6. सु + उ°) adj. *schön aufgerichtet:* °ध्वज R. 2,43,10.

सूच्य (von सूचय्) adj. *anzudeuten, was angedeutet wird* SÂH. D. 305. HALÂJ. 1,94.

1. सूच्यग्र (सूचि + अग्र) n. *Nadelspitze:* °विद्ध PAÑKAT. 62,9. रूपं च ते न पश्यामि सूच्यग्रमपि निन्दितम् MBH. 1,3410. सूच्यग्रेणापि यद्भूमेरपि भिद्येत (so ed. Bomb.) — तन्मात्रमपि चेन्मह्यं न ददाति पुरा 9,1805. सूच्यग्रं नात्यजः पूर्वम् *so viel Land als eine Nadelspitze einnimmt* 1807. सूच्यग्रभेद्यमपि भूमितलं न तेषाम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,548,2. 9.

2. सूच्यग्र 1) adj. *spitz wie eine Nadel.* — 2) m. *Dorn* AK. 3,4,1,13.

सूच्यग्रस्थूलक m. *Saccharum cylindricum Roxb.* RATNAM. 314.

सूच्यास्य (सूचि + आ°) 1) adj. *ein Spitzmaul u. s. w. habend* und *spitz wie eine Nadel.* — 2) m. *a) Ratze* H. 1300. — *b) Mücke* RÂGAN. 19,132. — *c) eine best. Stellung der Hand* (oder *Hände*) Verz. d. Oxf. H. 86, *a*,28. 202,*a*,1. 33.

सूच्याह्व (सूचि + आह्वा) m. *eine best. Gemüsepflanze,* = सितावर RÂGAN. im ÇKDR.

1. सूत partic. *veranlasst, angetrieben, gesandt* u. s. w. s. u. 2. सु und vgl. नृषूत.

2. सूत 1) adj. *geboren habend* s. u. 4. सु und vgl. सुषूत. सूता *Tochter* PAÑKAT. 181,5 fehlerhaft für सुता. — 2) *Quecksilber* AK. 2,9,100. TRIK. 3,3,189. H. 1050. H. an. 2,208. MED. t. 72. RÂGAN. 13,112. ÇÂRÑG. SAÑH. 3,11,94. 12,51. 13,93. SARVADARÇANAS. 99,13. KÂLAKAKRA 1,154. 4,224. भस्मसूतकरण Verz. d. B. H. No. 995. — Vgl. बद्ध°.

3. सूत m. 1) *Wagenlenker, Stallmeister* (ein Fürstendiener, der in den älteren Schriften häufig neben ग्रामणी genannt wird): im Epos auch *eine Art Herold eines Fürsten* (neben मागध und वन्दिन्); *der Herold* κατ' ἐξοχήν ist Lomaharshaṇa. Im System ist der Sûta der Sohn eines Brahmanen von einer Kshatrijâ. AK. 2,8,2,27. 2,10,3. 3,4,14,64. TRIK. 3,3,189. H. 760. 794. 898 (als Sohn eines Kshatrija und einer Brahmanin). an. 2,205. MED. t. 72. HALÂJ. 2,280. 294. AV. 3,5,7. VS. 16,18. 30,6. TBR. 1,7,3,4. 2,7,18,4. ÇAT. BR. 5,3,1,5. 4,4,17. 13,4,2,5. 7,1,13. KÂTH. 28,3. PAÑKAV. BR. 19,1,4. KÂTJ. ÇR. 15,7,12. 20,1,15. सूतग्रामण्योनाम्, °ग्रामण्यम् P. 7,1,56, Schol. M. 10,11. 17. 26. 47. JÂGÑ. 1,93. MBH. 1,1026. 6944. 3,731. 2265. 2627. 2749. 5,7211 (स° adj.). ब्रह्मक्षत्रस्य विहिताः सूता वै परिचारकाः । न क्षत्रियो वै सूतानां शृणुयाच्च कथं च न ॥ 8,1372. 12,2233. fg. HARIV. 78. 325. 327. 1709. R. 1,1,28. 19,13. 2,32,17. 34,1. fgg. 93,15. 111,12. R. GORR. 2,11,20. fgg. 12,36. 26,14. 67,4. RAGH. 3,42. ÇÂK. 5,1. fgg. VIKR. 5,4. fgg. VARÂH. BṚH. S. 10,10. 87,20. VP. 102. fg. 276. 283. MÂRK. P. 68,26. BHÂG. P. 1,11,21. 4,15,20. 9,15,21. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,1. fgg. 47,*b*,3. 56, *a*, N. 1. °कर्मन् MBH. 3,734. अश्व° 4,315. — 2) *Zimmermann, Wagner* AK. 3,4,14,64. H. an. MED. — 3) N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBH. 13,256. — 4) सूत MÂRK. P. 35,35 fehlerhaft für मूत, PAÑKAT. 176,3 für? — Vgl. वि°, सौत, सौति, सौत्य.

1. सूतक (von 2. सूत) 1) m. *a) Geburt* TRIK. 3,3,47. H. an. 3,103. MED. k. 169. PÂR. GṚHJ. 3,10. राज्ञो राष्ट्रस्य (vgl. राष्ट्रसूतक) M. 4,110. 5,58. 62. MBH. 1,3047. 4308. 3,17294. 5,3194. 4644. 13,6230. MÂRK. P. 32, 23. 35,48. WEBER, KṚSHṆAG. 300. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 423,11. 12. KULL. zu M. 5,79. सूतकान्न *die durch die Geburt eines Kindes* (im Hause verunreinigte) *Speise* AIT. BR. 7,9. PÂR. GṚHJ. 2,8. ÇÂÑKH. GṚHJ. 4,7. 6,1. KAUÇ. 141. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,46. सूतकान्नाद्य M. 4,112. — *b) die durch die Geburt eines Kindes bewirkte Unreinheit der Eltern* JÂGÑ. 3,18. fg. सूतकान्ते नामकर्म विधेयम् WEBER, KṚSHṆAG. 299, N. 2. इत्युक्ती सप्रसवेति सूतकम् DHÛRTAS. 76,7. मृता मोहमयी माता जातो बोधमयः सुतः । उभयोः सूतकं जातम् *Verunreinigung* überh. Spr. (II) 4946. — *c) Hemmniss* (प्रतिबन्धक): व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमे ऽर्चने जपे । आरब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकम् ॥ TITHJÂDIT. im ÇKDR. — 2) m. n. *Quecksilber* TRIK. 2,9,34. 3,3,47. H. an. 3,103. MED. k. 169. HÂR. 155. KÂLAKAKRA 5,204. मृत° m. SARVADARÇANAS. 99,16. etwa *Calcination* (*des Quecksilbers*): यथा लोहे तथा देहे कर्तव्यः सूतकः 100,15. — 3) f. सूतका = सूतिका VÂRTT. 11 zu P. 7,3,45. Vop. 4,7. — 4) f. सूतिका *Wöchnerin* ebend. AV. 8,6,19. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,12. 4,7. 11. M. 5,85. SUÇR. 1,255,14. 370,5. Spr. (II) 1299. VARÂH. BṚH. S. 51,20. MÂRK. P. 35,28. 34. Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,16. Verz. d. B. H. No. 269. 858. WEBER, KṚSHṆAG. 260. मध्य° 287. °गद ÇÂRÑG. SAÑH. 1,7,107. सूतिकाग्नि ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,25. PÂR. GṚHJ. 1,16. MBH. 3,14207. सूतिकान्न M. 4,212. सूतिकानां गवाम् *vor Kurzem gekalbt habend* MBH. 12,1317. JÂGÑ. 2,163 (ohne गो). — Vgl. मृत°, राष्ट्रसूतक°, श्राद्ध°, उपसूतिका.

2. सूतक (wohl von 3. सूत) m. N. pr. eines Mannes PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 60,31.

सूतकागृह n. = सूतिकागृह BHARATA zu AK. nach ÇKDR.

सूतज m. *Sohn eines Wagenlenkers* MBH. 3,741. *der Sohn* (*Adoptivsohn*) des Sûta Adhiratha, Bez. Karṇa's HARIV. 1709.

सूततनय m. Bez. Karṇa's H. 711.

सूतता f. nom. abstr. zu 3. सूत 1) HARIV. 4058.

सूतत्व n. desgl. MBH. 3,2901.

सूतदुहितर् f. = सूतपुत्री P. 6,3,70, VÂRTT. 10.

सूतनन्दन m. *Sohn eines Wagenlenkers,* Bez. des Ugraçravas MBH. 1,2.

सूतपुत्र 1) m. *a) Sohn eines* Sûta so v. a. *Wagenlenker* MBH. 3,2885. — *b)* Bez. *α)* Karṇa's (vgl. सूतज) BHAG. 11,26. MBH. 8,1874. — *β)* Ki-

kaka's (sg. und pl.) MBh. 4,503. 829. — 2) f. ई = सूतदुहितर् P. 6,3, 70, Vârtt. 10.

सूतपुत्रक m. = सूतपुत्र 1) b) a) Trik. 2,8,19.

सूतराज् m. *Quecksilber* Râgan. 13,110.

सूतवशा f. *eine Kuh, die nach dem ersten Kalbe nicht mehr trächtig wird,* TS. 2,1,5,3. 6,1,3,6. TBr. 2,7,4,1. Kâth. 37,5.

सूतसंहिता f. Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa Mack. Coll. 1,53. Verz. d. Oxf. H. 84,b,33. Verz. d. B. H. No. 1403. Hall 17. 123. °तात्पर्यदीपिका ebend.

सूतसव m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,22,1.

1. सूति (von सीव्) f. = स्यूति Çabdârthak. bei Wilson.

2. सूति (von 1. सु nach dem Comm. zu VP.) f. *die Kelterung des Soma oder der Ort, wo der Soma gekeltert wird,* VP. 1,13,51. Verz. d. Oxf. H. 12,a,16; vgl. 47,b,10. ein zur Erklärung von 3. सूत gebildetes Wort.

3. सूति (von 4. सु = सू) 1) f. am Ende eines adj. comp. H. 6. a) *Geburt, Entstehung* TBr. 3,3,6,3. वसिष्ठस्य MBh. 5,3778. 3835 (भूति ed. Bomb.). Varâh. Bṛh. S. 46,53; Bṛh. 4,22. 5,9. Bhâg. P. 1,16,1. प्रजा° 12,2,23. जगत्सूतिस्थितिसंयमकारणम् Mârk. P. 1,13. जगत्सूतिकर 101, 10. — b) *Niederkunft:* °काले Hariv. 9693. Kathâs. 64,5. *das Fruchttragen eines Ackers* Spr. (II) 1313. — c) *Geburtsstätte, Ursache der Entstehung:* तपसां सूतिरसूतिरापदाम् Kir. 2,56. जगत्सूतिं परं ब्रह्मरूपिणम् Sâh. D. 109,17. धर्मादीनाम् Bhâg. P. 4,7,40. — d) *Nachkommenschaft:* तत्सूतिसंभवैर्नरेश्वरैः Mârk. P. 73,11. तेषां तासां च 104,10. 121,35. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256. भूति ed. Bomb. — Vgl. दुःसूति, बहुसूति, मृत्यु°, रत्न°, सुधा°.

सूतिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128; vgl. सौतिक्य. — सूतिका s. u. 1. सूतक.

सूतिकागार n. *Wochenstube* Trik. 3,3,90. Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 9233. Suçr. 1,367,18. Weber, Kṛshṇag. 266. fg. Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2.

सूतिकागृह n. dass. AK. 2,2,8. H. 997. MBh. 3,11490. Hariv. 9240. Suçr. 1,317,6. Mârk. P. 51,105. 76,15. Weber, Kṛshṇag. 248 u. s. w. Bhâg. P. 10,3,48. Verz. d. Oxf. H. 26,b,19. Utpala zu Varâh. Bṛh. 5,18. fgg.

सूतिकागेह n. dass. Weber, Kṛshṇag. 267.

सूतिकाभवन n. dass. Halâj. 2,344.

सूतिकावास m. dass. Weber, Kṛshṇag. 268.

सूतिकाषष्ठी f. *der sechste Tag einer Wöchnerin,* personificirt als Göttin ÇKDr.; vgl. unter षष्ठ 3) c).

सूतिगृह n. *Wochenstube* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,85,20. — Vgl. सूतीगृह.

सूतिनती (von 3. सूति) adj. f. *Kinder gebärend* Mârk. P. 68,32.

सूतिमारुत m. *Geburtswehe als ein besonderer Wind* gedacht Jâgn. 3, 83. Bhâg. P. 3,31,23. — Vgl. सूतिवात.

सूतिमास् m. *der Monat der Niederkunft, der letzte Monat der Schwangerschaft* H. 541.

सूतिमास m. dass. AK. 2,6,1,39. Halâj. 2,344.

सूतिवात m. = सूतिमारुत Bhâg. P. 3,31,10.

सूतीगृह n. = सूतिगृह Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,4,3.

सूतीवृत्ति f. Titel eines Commentars zu den Uṇâdisûtra Uggval. zu Uṇâdis. 3,140. v. l. सतीवृत्ति.

सूतु (von 4. सु = सू) f. *Schwangerschaft, Tracht* AV. 1,11,1. अनु सूतुं सवितवे 6,17,1. मा ते प्रजाभि भूणोत सूतुः 7,35,3. एतस्यै सूतुमपि प्राप्ति या वेहद्भवति TS. 2,1,5,3. सूतोः परिबाधसे Kâṭh. 13,4. सूतवे infin. s. u. 4. सु.

सूत्कार m. *der Laut* सूत् ÇKDr. und Wilson.

सूत्त adj. so v. a. सुदत्त (vgl. प्रात्त, नीत्त u. s. w.) Schol. zu P. 7,4,47. 8,4,65.

सूत्थान (6. सु + उ?) adj. *sich gehörig anstrengend, sehr thätig* AK. 2,10,19. H. 384. Kâm. Nîtis. 1,19.

सूत्पद n. *das Brennen geistiger Getränke* Çabdak. im ÇKDr.

सूत्पलावती (von 6. सु + उत्पल) f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,27.

सूत्य 1) n. = सुत्य MBh. 5,4802. सुत्य und सूय v. l. — 2) f. या a) = सुत्या AK. 2,7,26. Verz. d. Oxf. H. 47,b,10 (v. l. सुत्या). — b) oxyt. f. zu 3. सूत gaṇa क्रोड्यादि zu P. 4,1,80.

सूत्र (von सीव्) Uṇâdis. 4,162. n. Siddh. K. 249,b,2. 3. m. n. (nur dieses zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *Garn, Faden, Schnur* AK. 2,10,28. Trik. 3,3,379. H. 913. an. 2,469. Med. r. 99. Hâr. 160. AV. 3,9,2. 18,8,37. Çat. Br. 3,2,4,14. 7,3,2,13. उक्थानि मणीरिव सूत्र ओतानि 12,3,4,2. 7,2,10. 14,6,2,2. Kâtj. Çr. 4,1,16. Gobh. 1,2,1. Nir. 4,6. Khând. Up. 6,8,2. Maitrjup. 6,35 (त्रि° adj.). M. 8,320. Jâgn. 2,246. शालिससूत्रा नगरः MBh. 3,3091. हिमसूत्रैर्करैः Megh. 68. °बद्धानिव द्विजान् MBh. 4,329. जालं मत्स्यसूत्रकृतम् 13,2656. मालेव ग्रथिता सूत्रे R. 5,13,60. Suçr. 1,93,15. fg. 360,1. Sûrjas. 13,21. fg. वज्रे पदः मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः Ragh. 1,4. सूत्रेण विनेव हाराः 6, 28. 7,10. 16,63. Varâh. Bṛh. S. 48,37. 104,1. Mârk. P. 51,36. Naish. 22,53. °संचारिबाहुभ्याम् Hit. 65,13. Kusum. 23,7. Bhâg. P. 5,17,23. 26,32. 36. Halâj. 2,392. Sarvadarçanas. 69,6. सूक्ष्म° Pañkar. 4,7,35. 2,4,25. शण° Kâtj. Çr. 16,3,1. Kauç. 16. 32. 40. 43. 85. सुवर्ण° R. 6, 84,25. Kumâras. 7,50. हेम° Vikr. 140. कनक° Spr. (II) 1305. Pañkat. 52,22. 53,1. Hit. 68,12. वडिशी अर्थं त्वया ग्रस्तः कालसूत्रेण लम्बितः MBh. 3,11495. अन्योऽन्यगुणसूत्रैस्ताः स्रगिमाला ग्रथिता यथा R. 5,13,59. °प्रत्याशयमसूत्रबद्धमनसः Spr. (II) 2036. तन्त्रैकसूत्रग्रथित (vgl. v. l.) Prab. 93,15. एवं सूत्रशतैस्तैस्तैर्निद्राजालानि तन्वते Kathâs. 24,199. — 2) *Messschnur:* °कृत्वास्ततो मानं चक्रुः Hariv. 6504. चरेण प्रचरेद्राजा सूत्रेणोवाभिसंगधरे Kâm. Nîtis. 12,33. सूक्ष्मं सूत्रप्रचारेण पश्येद्वै विधिचेष्टितम् 28. सूत्रे प्रसार्यमाणे Varâh. Bṛh. S. 53,103. °च्छेदे 110. Râga-Tar. 4,65. तथैव कर्णसूत्रेण फलं धाता ददाति च Spr. (II) 1807. सूत्रपातं कर् oder चर् *abmessen, gegen einander halten* Kathâs. 14,30. 24,93. — 3) *die von den drei oberen Kasten über der Schulter getragene Schnur* Âruṇikop. in Ind. St. 2,179. M. 2,174. Bhâg. P. 5,10,47. 12,2,3. — 4) *Gürtel:* वासः ससूत्रम् Bhâg. P. 8,12,23. — 5) *Faser:* सूत्रं मृणालादिव राजहंसी (कर्षति) Vikr. 19. मृणाल° Kumâras. 1,40. 3,49. Çâk. 145. — 6) *Linie* MBh. 12,10958. नवगुणसूत्रविभक्त Varâh. Bṛh. S. 53,71. धूसमेन सूत्रेण 58,7. सूत्रं नयेत् Golâdhj. Grahaṇav. 54. सूत्राणि वलनरूपाणि d. i. *welche das* व° *darstellen* 46. समानसूत्रनिपाते (vgl. समसूत्रग) so v. a. *bei den Gegenfüsslern* Bhâg. P. 5,21,9. — 7) *Riss, Plan:* सूत्रं वेतालपातितम् Râga-Tar. 3,349. वेतालसूत्रपातस्वान्गृहान् 6,191. 4,56.

महासूत्रपातनं दृष्ट्वा 3,348. — 8) *das Durchlaufende, Alles Zusammenhaltende, — Regelnde:* त्वमेव द्वयेण सूत्रेण सततिंथिगाधरम् Bhâg. P. 4,6, 44. 11,24, c. 28,16. Hierher vielleicht die Bed. व्यवस्था H. an. Med. und कारण Trik. — 9) *kurzgefasste Regel, Lehrsatz; ein in solchen Regeln abgefasstes Lehrbuch*, Bez. vieler Schriften, namentlich ritualen und grammatischen Inhalts Trik. H. 254. H. an. Med. स्वल्पाक्षरमसंदिग्धं सारवद्विश्वतोमुखम्। अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः॥ Devarâg. im ÇKDr. Çat. Br. 14,5,4,10. 7,2,11. Âçv. Grhj. 3,4,3. Maitrjup. 6,32. P. 4,2,60.65. 5,1,58. कश्चित्सूत्राणि सर्वाणि गृह्णाति — हस्तिसूत्राश्वसूत्राणि रथसूत्राणि च प्रभव्य MBh. 2,255. धनुर्वेदस्य सूत्रं वै यन्त्रसूत्रं च नागरम् 256. R. Gorr. 1,13,21. 7,36,45. Varâh. Brh. S. 45,4. Kâç. zu P. 1,2,25. Schol. zu 1,62. zu Kâtj. Çr. 16,9. zu AV. Prât. 3,96. 4,101. zu TS. Prât. 1,1 u. s. w. Sarvadarçanas. 21,1. fgg. 22,5. 34,17. मूल° Kâç. 3 bei Weber. भारत° so v. a. *kurze Darstellung des* Mahâbhârata MBh. 1, Adhj. 61 in der Unterschrift. Bei den Buddhisten, Pâçupata u. s. w. so v. a. *Textbuch* (im Gegens. zu den erklärenden und erörternden Werken) Burnouf, Intr. 35. fgg. 51. 70. fgg. Wassiljew 5 u. s. w. Bei den Gaina bildet सूत्र einen Theil des Drshtivâda H. 246. Wilson, Sel. Works 1,285. °संदर्भ Sarvadarçanas. 37,6. — Vgl. ग्रन्थ° (auch Kumâras. 3,46), उर्णा°, कटि° (auch Bhâg. P. 5,16, 22), कण्ठ°, कल्प°, काल°, दीर्घ°, धर्म°, नट°, नष्टाप्ति°, निर्याण°, पशु°, पुष्प°, प्रमाण°, प्राण°, ब्रह्म°, भक्ति°, भिक्षु°, मणि°, मध्य°, मल्ल°, मान°, मैत्र°, यज्ञ°, रथ°, वि°, विष्णु°, वीत°, वेद°, व्यास°, शण°, शारीरक°, शिल्प°, श्रौत°, संहिता°, समसूत्र°, सावित्री°, सुवर्ण°, सूचि°, सूची°, हस्त°, सौत्र.

सूत्रक 1) n. = सूत्र 1) Varâh. Brh. S. 26,6. Kathâs. 37,110. fg. 153. 71,55. 276. — 2) f. सूत्रिका *Nudel* (nach Bühler) Pañkat. 245,22. — Vgl. वृद्धसूत्रक, उरःसूत्रिका.

सूत्रकण्ठ 1) adj. *eine Schnur u. s. w. um den Hals habend.* — 2) m. *a) ein Brahmane* Trik. 3,3,109. fg. H. 812. an. 4,70. Med. th. 21. Hâr. 257. — *b) Taube* Trik. H. an. Med. — *c) Bachstelze* H. an. Med.

सूत्रकर्तर् m. *Verfasser eines Lehrbuchs* MBh. 13,692. 1107.

सूत्रकर्मन् n. *Baukunst:* °कर्मविशारद R. 2,80,1 (87,1 Gorr.). °कर्मकृत् *Baumeister* 83,12.

सूत्रकार m. P. 3,2,23. 1) *Spinner;* s. पट्ट°. — 2) *Zimmermann* R. Gorr. 2,90,16. — 3) *Verfasser eines Lehrbuchs* MBh. 13,1386. Karaka 1,6. Ragh. 6,27. Weber, Gjot. 11. 59. 94. 111. Ind. St. 1,42. Schol. zu P. 8,3,5. Sarvadarçanas. 77,21. fg. 78,17. 112,2. Comm. zu TS. und TBr. unzählige Male.

सूत्रकृत् m. = सूत्रकार 3) Trik. 3,3,25. Comm. zu TS. Prât. 1,15.

सूत्रकृत n. Titel des 2ten der zwölf heiligen Schriften (Añga) der Gaina H. 243. सूत्रकृताङ्ग Wilson, Sel. Works 1,284.

सूत्रकोण m. *eine Art Trommel* H. ç. 83. Hâr. 211. °क m. dass. Trik. 1,1,120.

सूत्रक्रीडा f. *Fadenspiel* unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,8.

सूत्रगण्डिका f. *ein best. Werkzeug des Webers*, = ऍपणी Çabdam. im ÇKDr.

सूत्रग्रन्थ m. *Lehrbuch* Schol. zu Kâtj. Çr. 2,6,5.

सूत्रग्रह adj. = यः सूत्रं गृह्णाति धारयति च: dagegen सूत्रग्राह = यः सूत्रं गृह्णाति न तु धारयति P. 3,2,9, Vârtt. 2.

सूत्रजाल n. *Garnnetz* MBh. 12,7427.

सूत्रण n. nom. act. von सूत्रय् zur Erklärung von सूत्रस्थान Suçr. 1, 9,1. *kurze Darlegung des ganzen Sachverhalts* Comm.

● सूत्रतन्तु m. 1) = सूत्र *Faden* Hâr. 160. Gobh. 4,3,24. Çâñkh. Grhj. 4,15. — 2) = उत्साह *Ausdauer, Energie* Hâr. 166.

सूत्रतर्कुटी f. = तर्कुटी Gatâdh. im ÇKDr.

सूत्रदरिद्र adj. *fadenarm* so v. a. *abgetragen, durchsichtig;* davon °ता f. nom. abstr.: घर्मे पटः सूत्रदरिद्रतां गतः Mrkkh. 33,14.

सूत्रदीपिका f. Titel eines Werkes Ind. St. 1,471.

सूत्रधर 1) adj. *a) eine Schnur tragend:* दण्ड° MBh. 13,894. — *b) Kenner der* Sûtra Vjutp. 124. — 2) m. = सूत्रधार ÇKDr.

सूत्रधार m. 1) *Zimmermann, Baumeister, Architect* H. an. 4,284. Med. r. 393 (पारिपात्रप्रभेद?). MBh. 1,2029. Varâh. Brh. S. 43,12. Verz. d. Oxf. H. 21,b,N. 3. 155,b,19. 21. Hit. 49,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 6, 1,5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,408, Çl. 36. fg. — 2) *Schauspieldirector* H. 330. H. an. Med. Bhar. Nâtjaç. 34,99. Sâh. D. 287. Verz. d. Oxf. H. 135,a,6 v. u. Çâk. 3,6. fgg. Vikr. 3,6. fgg. Mâlav. 3, 5. fgg. Uttarar. 1,7. fgg. Mâlatîm. 2,1. fgg. Mudrâr. 1,13. fgg. Ratnâv. 2,9. fgg. Prabodhak. 2,1. fgg. Dhûrtas. 66,12. fgg. सुरतताण्डवसूत्रधारी f. so v. a. *Hauptperson* Kaurap. 7. — 3) ein N. Indra's Med.

सूत्रधृक् m. 1) = सूत्रधार 1); s. शिल्प°. — 2) = सूत्रधार 2) Sâh. D. 292.

सूत्रनर m. N. pr. eines Mannes; in Ableitungen werden beide Wörter gesteigert nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. — Vgl. सौत्रनाडि.

सूत्रपत्रकर n. *Zinn* Râgan. 13,22.

सूत्रपत्रिणी f. *Messing* Râgan. 13,31.

सूत्रपद् adj. f. *fadenfeine Füsse habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूत्रपिटक m. n. *der Korb* d. i. *die Sammlung der buddhistischen* Sûtra Burnouf, Intr. 35. 448. Hiouen-thsang 1,277. 2,36. Vie de Hiouen-thsang 95. 157.

सूत्रपुष्प m. *die Baumwollenstaude* Trik. 2,4,22.

सूत्रभाष्य n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,141.

सूत्रभिद् m. *Schneider* Çabdar. im ÇKDr.

सूत्रभृत् m. = सूत्रधार *Schauspieldirector* Daçar. 2,62. 3,19.

सूत्रमध्यभू m. *das Harz der Shorea robusta* Çabdak. im ÇKDr.

सूत्रमन्त्रप्रकाशक Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

सूत्रमय (von सूत्र) adj. (f. ई) *aus Fäden bestehend* Nir. 5,22.

सूत्रय् (wie oben), °यति Dhâtup. 35,54 (वेष्टने, विमोचने, ग्रन्थमोचने, ग्रन्थे). auch °ते P. 3,1,26, Vârtt. 1 (= सूत्रं करोति). 1) *aneinanderreihen, zusammenfügen, veranstalten:* देवाः संगीतकमसूत्रयन् Çatr. 14, 21. 55. धात्रा न किं सूत्रितम् Spr. (II) 2682. Kathâs. 100,30. — 2) *Etwas in die Form eines* Sûtra *bringen, als* Sûtra *darstellen, in einem* Sûtra *lehren* Verz. d. Oxf. H. 265,a,31. जैमिनिरपि इदमपि धर्मलक्षणमसूत्रयत्। चोदनालक्षणो ऽर्थो धर्म इति Kull. zu M. 2,1. 8,210. तथा च सूत्र्यते किं भावता पिङ्गलेन Müller, SL. 244. शौनकेन सूत्रितम् 311. धर्मेषु सूत्रितम् MBh. 12,9674 (st. dessen सूक्ष्मताम् 9727). सूत्रिता ब्रह्मविद्या ग्रन्थलेख्येविमर्शीनेति Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 195. 235. LA. (III) 89,41. Schol. zu Kap. 1,20. Verz. d. Oxf. H. 2,a,18. 264,a,22. Wilson,

Sinhâsanadv. S. 107. असूत्रित Comm. zu TS. Prât. 24, 6, v. l. तत्प्रभावमसूत्रयत् so v. a. *verfasste ein* Sûtra *über* Çatr. 14,70.

— intens. सोसूत्र्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1. 2.

— आ *bewerkstelligen, ausführen, componere* Varâh. Brh. S. 58,52. Daçak. 1,61. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 36. Râga-Tar. 3,482.

सूत्रपत्त्र n. 1) *Garnnetz* Maitrup. 6,26. — 2) *Weberstuhl* Çabdam. im ÇKDr.; vgl. आवापन.

सूत्रला (von सूत्र) f. *Spindel* Hâr. 213.

सूत्रवाय m. *das Weben* AK. 3,4,25,187.

सूत्रविक्रयिन् m. *Garnhändler* R. Gorr. 2,90,22.

सूत्रवीणा f. *eine Art Laute* Hâr. 211.

सूत्रवेष्टन n. *Weberschiff* AK. 3,3,24. H. 913.

सूत्रसमुच्चय m. Titel einer Schrift Wassiljew 208.

सूत्रस्थान n. heisst in medicinischen Büchern (des Karaka, Suçruta und Anderer) *der erste allgemeine Theil* (auch श्लोकस्थान genannt) *über Arzt, Krankheit, Heilmittel, Speisen u. s. w.* Karaka 1,30. सूचनात्सूत्रणाच्चैव संधानाच्चार्थसंततेः । — सूत्रस्थानं प्रचक्षते Suçr. 1,9,2. 6,1. 8,3.

सूत्रात्मन् (सूत्र + आ°) adj. *fadenartig* d. i. *wie ein Faden durch Alles hindurchgehend* Vedântas. (Allah.) No. 62. Sâj. zu RV. II, 248,19. 249,1.

सूत्रान्त (gebildet nach der Analogie von वेदान्त, सिद्धान्त) m. Bez. *der buddhistischen* Sûtra *oder der darin enthaltenen Lehren* Burnouf, Intr. 6. °वाद् Wassiljew 232. — Vgl. सौत्रान्तिक.

सूत्रामन् m. = सुत्रामन् ein N. Indra's AK. 1,1,1,38 (nach ÇKDr.). H. 172, Schol. Varnav. bei Uģģval. zu Unâdis. 4,144. Râga-Tar. 1,100.

सूत्रालंकार (सूत्र + अ°) m. Titel eines Werkes Târan. 123 u. s. w. Hiouen-thsang 1,269. Vie de Hiouen-thsang 115. 214. °टीका und °भाष्य ebend.

सूत्राली (सूत्र + आ°) f. *Halsband* Hâr. 174.

सूत्रिक in adj. Ableitungen von compp. auf सूत्र; s. सांग्रह°.

सूत्रिन् (von सूत्र) 1) adj. *mit Schnüren versehen* Kâlakakra 3,106. — 2) m. a) = सूत्रधार *Schauspieldirector* Daçar. 2,64. — b) *Krähe* Trik. 2,5,19. — Vgl. ब्रह्म°.

सूत्री f. wohl *Geburtsglied* (von सू = 4. सु): der Kuh AV. 9,7,14.

सूत्रीय in adj. Ableitungen von compp. auf सूत्र; z. B. वैद्या° *die* Sûtra *der Praxis betreffend* Suçr. 1,28,19.

1. सूद्, सूदते (vgl. 2. स्वद्) Dhâtup. 2,24 (क्षरणे, v. l. क्षरणे, auch नियासे d. i. निरासे). der einfache Stamm nur im Veda vorhanden in den reduplicirten Formen सुषूदति, सुषूदस्, सुषूदथ, सुषूदत (AV. 1,26,4), सुषूदिम; sonst nur सूदयति Dhâtup. 33,43 (क्षरणे, क्षरणे, आलयणे, आलुतिकृत्योर्निरासे; st. dieses auch निवासे fehlerhaft). auch med. 1) *richtig leiten, im Gang erhalten:* पाथ्रापे मर्तान्सुषूदः RV. 1,73,8. (देवी अच्छा) अग्निर्हव्या सुषूदति 105,14. 5,5,2. 7,1,20. 10,70,2. ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ 5,54,7. तं त्वा वयोभिर्गावो न हव्या सुषूदिम 1,187,11. 4,4,15. 39,1. 40,1. AV. 6, 51,2 (RV. v. l.). — 2) *zurecht bringen, einrichten:* सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि RV. 1,162,19. अविलिष्टम् VS. 23,44. AV. 1,18,3. — 3) *zurecht —, fertig machen, zu Stande bringen; gut unterbringen:* कृविः RV. 3, 4,10. 7,46,9. असूदयत्सुकृते गर्भमद्रिः 3,31,7. अग्निः शर्धं अन्वयत्सूदयंश्च 1, 71,8. 72,8. यं कृपा सूदयन्त ऊर्मा । मित्रं न क्षेने सुधितम् 8,23,8. — 4) *zur Ordnung bringen so v. a. den Garaus machen, tödten, vernichten* (Lebendes, aber auch Unbelebtes): सूदयन्विविधान्मृगान् MBh. 1,2833. ये (असुराः) मे शिष्यानभागतान्सूदयन्ति 3232. 3,11483. 11505. 4,694. 731. 1995. 14,846. 849. R. 4,9,20. 5,38,11. 41,39 (रथान्). 56,124. fg. 128. 58,16 (सङ्ख्यम्). 7,29,1. Bhâg. P. 8,11,42. 22,34. 9,15,30. Pankat. 48, 3. med.: सूदयसे R. 6,95,38. सूदयध्वम् Bhâg. P. 7,2,10. सूदयान MBh. 6, 2534. partic. सूदित 1991. 7,434 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 11, 784 (रथे). R. 1,41,8. R. Gorr. 1,77,27. 3,31,29. 4,14,10. Spr. (II) 6398. Verz. d. Oxf. H. 59,b,25. Bhâg. P. 10,63,48.

— अभि caus. = सूद् 4) R. 1,27,19.

— नि caus. निषू° (so die Bomb. Ausgg.) dass. MBh. 4,1339. 4,720. 7,1451. निषूदयिता Hariv. 6824. निषूदित MBh. 3,8796. R. 1,27,20 (28, 20 Gorr.). 55,4. 5 (56,4. 5 Gorr.). 5,56,119. Prab. 88,9. शूलायाम् so v. a. *hingerichtet* Kathâs. 60,62. 18,429. — Vgl. निसूदक (lies निषू°) fg.

— विनि caus. dass.: °षूदित (so ed. Bomb.) MBh. 3,8814. 9,38.

— संनि caus. dass.: °षूदित (so ed. Bomb.) MBh. 3,8742.

— प्र caus. 1) = सूद् 3): कृविः RV. 2,3,10. — 2) = सूद् 4): आरम्भान्द्विषतां प्राज्ञः सर्वांश्चास्य प्रसूदयेत् MBh. 12,4400.

2. सूद् (= 1. सूद्) adj. s. हव्य°.

सूद m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Accent eines auf सूद ausgehenden comp. 2,129. 1) *Wasserbehälter, Brunnen* Naigh. 3,23 (= कूप). अर्पयन्त धेनवो न सूदाः RV. 7,36,3. मधुः सूदं पवस्व वस्व उत्सम् 9, 97,44. — 2) *Schlamm eines vertrockneten Pfuhls* Çabdârthak. bei Wilson. च्यवानः सूदं मिमीत वेदिम् RV. 10,61,2. TBr. 1,1,3,5. 2,1,3. Çat. Br. 8,7,3,21. Kâth. 21,3. Ind. St. 2,40. in der Bed. *Sumpf* vielleicht Râga-Tar. 1,157. 167. — 3) *Koch* (von स्वद् wie 4) AK. 2,9,28. Trik. 2,9,6. 3,3,213. H. 722. an. 2,237. Med. d. 16. Halâj. 2,276. MBh. 1,5231. 6723. 3,1007. 8452. 4,232. 237. 7,2356. 12,8390 (°अनाः). 15,614. R. 3,28,7. 5,24,8. Suçr. 1,240,19. Kap. 3,63. Spr. (II) 5919 (काल°). 6345. Kathâs. 39,9. 15. 49,37. 39. Râga-Tar. 7,1635. Bhâg. P. 9,9,21. Vielleicht hierher सूदी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) *eine Art Brühe,* = व्यञ्जन AK. 3,4,16,92. Trik. 3,3,213. H. 397. H. an. Med. = सूप Viçva im ÇKDr. °व्यञ्जनवर्तार: Kâm. Nitis. 12,45. हृदसूदेन भूभुजा Râga-Tar. 6,44. hierher oder zu 3) °स्पन्दनविधाभ्याम् Kathâs. 56,338. — 5) = सारध्य, अपराध, पाप und लोध्र Aģajapâla im ÇKDr. — Vgl. दैव°.

सूदक (von 1. सूद्) adj. *den Garaus machend* u. s. w.

सूदकर्मन् n. *Kochkunst* MBh. 1,1997. 4,358. Kathâs. 49,44.

सूदता f. nom. abstr. von सूद *Koch* MBh. 4,238.

सूदत्व n. desgl. Kathâs. 56,354.

सूददोहस् adj. *wie Brunnen Milch strömen lassend:* पृश्नयः RV. 8,58, 3. f. (sc. ऋच्) heisst der oben citirte Vers Çat. Br. 7,1,2,16. 3,2,24. 8, 7,3,21. Çânkh. Çr. 18,21,4.

सूदन (von 1. सूद्) 1) adj. a) *richtig führend:* अग्नि RV. 4,39,5. — b) *den Garaus machend, vernichtend* Pankar. 3,2,2. in comp. mit seinem Object: दानव° MBh. 1,1477. अरिगण° 5381. 5830. 2,1214. 3,2525. 8666. 16996. 4,160. 5,445. 16,52. R. 1,1,56. 52,8. 53,1. 2,110,15. 3,30,26. 32,9. 33,23. Kathâs. 27,31. 120,11. Bhâg. P. 9,15,31. Trik. 1,1,33.

क्रोध°, Suçr. 2,386,10. विष° 1,227,20, 228,6. f. आ Hariv. 13163. ई Kathâs. 37,46. Çatr. 1,166. — 2) n. *das Garausmachen, Vernichten*, Halâj. 2,322. ततः स सूदनं चक्रे वानराणाम् R. 6,77,7. असुर° Hariv. 9402. — Vgl. अरिष्ट°, असुर°, कुष्ठ°, पाप°, बल°, मधु°, वल° (auch MBh. 13,3903), हव्य°.

सूदयित्नु (zu सूद्) adj. *quellend:* आपः RV. 10,64,9.

सूदर (6. सु + उदर) adj. *einen schönen Bauch habend* P. 6,2,107, Vârtt.

सूदशाला f. *Küche* H. 998. Kathâs. 56,395.

सूदशास्त्र n. *Kochlehre, Kochbuch;* s. u. सूदाध्यक्ष.

सूदाध्यक्ष (सूद + अ°) m. *Oberkoch* H. 722. Halâj. 2,276. अनाहार्यः शुचिर्दक्षश्चिकित्सितविदां वरः । सूदशास्त्रविशेषज्ञः सूदाध्यक्षः प्रशस्यते ॥ Mâtsja-P. 189 (202,22 nach Aufrecht) nach ÇKDr.

सूदितर् nom. ag. von 1. सूद् P. 3,2,153.

सूदिन् (von सूद) adj. etwa *quellend, überlaufend:* आकूतीः अंशनाति सूदि कुर्याद्तर्यामपात्रम् Kâth. 27,2.

सूद्गातर् m. *ein guter* Udgâtar TS. 7,1,8,1.

सूद्य (von सूद) adj. (f. आ) *einem Pfuhl angehörig* VS. 22,25. TS. 7,4,13,1.

सून 1) adj. (von सू = 4. सु) *erzeugt, geboren* P. 8,2,45, Schol. Vop. 26,88. fg. m. *Sohn* Pańkat. 198,2 (fehlerhaft für सुत). f. आ *Tochter* H. an. 2,291. Med. n. 24. — 2) f. आ Unâdis. 3,13. a) (wie सूत्र von सीव्) *geflochtener Korb, — Schüssel* u. s. w.: मांसं सूनपाभृतम् RV. 1,161,10. 162,13. 10,86,18. नास्य सूना सूनानमित्यधातः AV. 5,17,14. पालाशी Çânkh. Çr. 17,3,2. 3. Gobh. 4,2,9. कुश° Âçv. Grhj. 4,8,22. 27. — b) *Schlachtbank, Schlachthaus, Schlächterei* H. 930. H. an. Med. Halâj. 2,440. °चक्रध्वजवताम् (das Suffix gehört zu jedem der drei Worte) M. 4,84. दशसूनासमं चक्रम् 85 (MBh. 13,5927). fg. °स्थ 11,155. MBh. 3,13710. पञ्च सूना गृहस्थस्य चुल्ली पेषण्युपस्करः । कण्डनी चोदकुम्भश्च so v. a. *diese fünf Gegenstände können den Tod eines lebenden Wesens bewirken* M. 3,68. 71. द्यूतं पानं स्त्रियः सूना so v. a. *das Tödten eines lebenden Wesens* Bhâg. P. 1,17,38. एकादशेन्द्रियचमूः पञ्चसूनाविनोदकृत् (das Fröhnen der *fünf* Sinne wird mit der *Lust am Schlachten* verglichen) 4,29,20. सूनायामपि so v. a. *sogar wenn Einem das Messer an der Kehle steht, sogar im äussersten Nothfalle* 5,9,48. — c) *Zäpfchen im Halse* AK. 3,4,18,115. H. an. Med. Hâr. 129. — d) *Tochter* s. u. 1). — 3) n. = प्रसून a) *Blüthe* Trik. 3,3,270. H. 1125. H. an. Med. सुरद्रुम° Pańkar. 3,5,8. — b) *Frucht* Trik. Med. — Vgl. इत्सून, सौनिक.

सूनर adj. (f. ई) *froh, freudig, wonnig:* Jüngling RV. 8,29,1. Weib 1,48,5. Ushas Naigh. 1,18. RV. 1,48,8. 10. 4,52,1. 7,81,1. Iḍâ TS. 1,6,3,1. *froh* so v. a. *erfreulich:* वसु RV. 1,40,4. 5,34,7. In der Stelle वसुः इवे संदृशः सूनारो नृभिः (अग्निः) 10,115,7 fälschlich für सूनुरा. — Vgl. सूनृत.

सूनाक (?) Weber, Jyot. 78

सूनावस् s. u. सून 2) b).

सूनिक (von सूना) m. = सौनिक *Metzger, Fleischverkäufer* Varâh. Brh. S. 51,5. सौनिक v. l.

सूनिन् (wie oben) m. dass. Jaim. 1,141.

सूनु Unâdis. 3,35. 1) m. a) (von 1. सु) = सवितर् *die Sonne* Trik. 3,3,271. H. an. 2,291. Med. n. 25. Viçva bei Uggval. = प्रेरयितर् Sâj. zu RV. 1,103,4. — b) (von 2. सु) = सोतर् *Kelterer des Soma* nach Sâj. und Durga RV. 3,1,12. möglich auch 1,62,9. 103,4 (= प्रेरयितर् Sâj.). — c) (von 4. सु) *Sohn* Naigh. 2,2. AK. 2,6,1,27. Trik. H. 542. H. an. Med. Halâj. 2,342. Viçva a. a. O. loc. सूनवि RV. 8,57,15. — 1,26,3. अग्रेष्टं माता सूनवे भागमाधात् 2,38,5. अच्छा सूनुर्न पितरा विवक्मि 7,67,1. अमृतस्य 6,52,9. वनस्पतीनाम् 8,23,25. अद्रेः 10,20,7. शवसः, सहसः u. s. w. s. u. d. Ww. नित्य 1,166,2. कृष्ण 5,42,2. तनय 3,1,23. 10,39,14. VS. 14,3. AV. 6,1,2. 7,2,2. 12,3,23. Agni heisst सूनो st. शवसः सूनो RV. 6,4,4. — R. 1,3,31. Ragh. 1,93. 3,18. 54. Vikr. 145. Spr. (II) 7160. Râga-Tar. 6,130. Collectiv *Nachkommenschaft:* रुद्रस्य सूनुम् RV. 6,66,11. 4,37,4. — d) *ein jüngerer Bruder* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — e) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Ârbhava, Liedverfassers von RV. 10,176. mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 3,244,b. — 2) f. *Tochter* AK. 2,6,1,27. fg. H. 542. आपो नारा इति प्रोक्ता आपो वै नरसूनवः M. 1,10. — Vgl. ब्रह्म°, भृगु°, मरुत्°, राज°, वायु°, सागर°, सैनान्य.

सूनुता (von सूनु) f. *Sohnschaft:* तं दृष्ट्वा युवनाश्वस्य जठरे सूनुतां गतम् MBh. 7,2274.

सूनुमन्त् (wie eben) adj. *Söhne habend* RV. 3,24,5.

सूनृत (zu सूनर) 1) adj. (f. आ) a) *fröhlich, wonnig:* Ushas RV. 1,124,10. 123,5. 4,55,9. 8,9,17. Indra 8,46,20. etwa auch प्रणीति 6,48,2 (acc. pl. n. wäre möglich). यज्ञ Ait. Br. 1,30. — b) *freundlich, freundlich wahr* (indem das Wort als aus 6. सु + ऋत zusammengesetzt gedacht wird); von Reden AK. 1,1,5,19. Trik. 3,3,132. H. 264. an. 3,314. fg. Med. t. 173. Halâj. 1,141. Jaim. 1,109. MBh. 13,349. Spr. (II) 824. 2589. 2732. 6019. 7161. Ragh. 1,93. Çâk. 13,1. Uttarar. 101,9 (135,4). Bhâg. P. 1,19,31. 3,19,2. सामाढ्यं सूनृतं सत्यं प्रियं स्तोत्रं च कीर्त्यते Kâm. Nîtis. 17,16. भाषते सूनृतं स्निग्धम् Sâh. D. 60,11. — 2) f. आ a) *Freude, Wonne; Frohlocken, Jubel, Jubellied* RV. 1,30,5. इषे अयंसे सूनृतायै 121,14. 123,6. ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती *der Jubel steige auf zu dir, wohin er den Weg kennt,* 134,1. 135,7. सूनृतानाम्, गिराम् 3,31,18. 21. वसूनि, सू° 10,111,10. ऊर्जा स्वधा सू° AV. 3,10,11. 11,7,13. 12,5,6. सो अस्मै सूनृता दुहे 10,6,13. नेत्री सूनृतानाम् RV. 1,92,7. 3,61,2. 7,76,7. 79,5. वायोरिव सूनृतानामुदर्के 1,113,18. प्र ये वन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते *freudig* 7,60,9. नकिरस्य सूनृताः 8,13,8. 19,22. नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् 32,15. 10,61,21. 104,5. TS. 1,6,11,2. 3. TBr. 3,7,6,11. Pâr. Grhj. 3,4. — b) *Freundlichkeit, freundliche (wahre) Worte* Kâtyop. 1,8. स समप्येनमाराध्य सूनृताभिः पुनः पुनः MBh. 3,16990. उभयोरन्तरं वेद सूनृतानृतयोरपि (kann auch n. sein) *Wahrheit und Lüge* 5,5667. Bhâg. P. 10,49,27. अक्लिष्टसूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनताः (oder n.) यमाः H. 81. am Ende eines adj. comp.: अवितथ° (eine Person) Ragh. 8,91. Bhâg. P. 1,18,28. स्वर्द्धयोन ससूनृतेन 3,16,23. वाक्यं धर्मयुक्तं ससूनृतम् 8,19,1. — c) personificirt: देवी RV. 1,40,3. 141,2. वैश्वानरी AV. 6,62,2 (VS. und TBr. v. l.). Bhâg. P. 3,13,30. als Gattin Dharma's 1,25. als Tochter Dharma's und Gattin Uttânapâda's Hariv. 61. VP. 86, N. 1. als Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. — 3) n. a) = सूनृता a): तिग्मुत रायः सूनृता (सूनृता Padap.) मघानि RV. 7,57,6. 8,45,12. AV. 19,7,2. = कुशल, मङ्गल

Trik. H. ç. 1. H. an. Med. — b) bei den Gaina eine der 5 Tugenden, welche zum richtigen Lebenswandel gehören: *freundliche Aufrichtigkeit* Sarvadarçanas. 32, 22. 33, 3. 15. Hierher könnten auch mehrere der unter 2) b) aufgeführten Stellen gezogen werden. — Vgl. अश्र°.

सूनृतावन् adj. (f. °वरी) = सूनृतावत्. Ushas RV. 4,52,4.

सूनृतावत् (von सूनृत) adj. *froh, wonnig, jubelnd* RV. 1,82,1. 7,74,2. इदं राष्ट्रं प्र विश सूनृतावत् (= प्रीतियुक्त Comm. zu TBr.) AV. 13,1,1. सूनृतावन्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः 7,60;6. शाला 3,12,2. द्युमद्वद दुन्दुभे सूनृतावत् 5,20,6. कशा RV. 1,22,3. पुरुणीथे जरते सूनृतावान् 59,7. Ushas 92,14. 7,81,6. Naigh. 1,8. राधस् RV. 8,86,6.

सून्नीय adj. für सून्नेय (6. सु + उ°) *gut auszuschöpfen* TS. 6,2,4,1.

सून्मद und सून्माद adj. schlechte Form für सोन्माद Bharata und Ramânâtha zu AK. 3,1,28 nach ÇKDr.

सूप Unâdis. 3,26. m. 1) *Brühe, Suppe, dünnes Mus,* namentlich *aus geschrotenen Hülsenfrüchten mit Zuthat von Wurzeln und Salz bereitet* Trik. 3,3,213. H. 397. an. 2,237. Med. p. 13. Viçva bei Uggval. दाली सलिले सिद्धा लवणार्द्रकहिङ्गुभिः संयुक्ता सूपनाम्नी स्यात् Bhâvapr. 5. Karaka 2, 6. Suçr. 2,64,2. यूषसूपविकल्पाः 167,4. शाकसूपान्नमांसानि 247,12. 1,230,3. P. 6,2,128. 7,3,69, Vârtt., Schol. M. 3,226. MBh. 4, 29. 239. Hariv. 8190. R. 1,53,3. 2,91,66. न स जानाति शास्त्रार्थं दर्वी सूपरसानिव Spr. (II) 5378. MBh. 10,178. Bhâg. P. 10,24,26. मूलकसूप P. 6,2,128, Schol. मुद्गसूप 135, Schol. Karaka 1,7. माष° 27. Suçr. 1, 74,16. 2,156,13. Vâgbh. 1,7,33. Varâh. Bṛh. S. 76,8. सूपौदन Karaka 1,15. Suçr. 1,240,21. — 2) *Koch* Trik. H. 723. H. an. Med. Viçva a. a. O. Vielleicht hierher सूपी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 3) = भाण्ड und शायक (d. i. सायक) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सौपिक.

सूपकर्तृ m. *Bereiter von Brühen, Koch* MBh. 4,36.

सूपकार m. dass. AK. 2,9,27. H. 723. an. 2,237. Halâj. 2,276. MBh. 4,559. Spr. (II) 4111. Kathâs. 8,24. 20,198. 49,41. Pañkat. 253,15. Schol. zu Kap. 1,106. शूद्रपाकोपजीवी यः सूपकार इति स्मृतः Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 27 im ÇKDr. °शास्त्र Ind. St. 1,22,8.

सूपकृत् m. dass. Kathâs. 20,195. 200. 49,42. 56,405.

सूपगन्धि adj. *nur mit ganz wenig Brühe versehen* P. 5,4,136, Schol.

सूपचर (6. सु + उ°) adj. 1) *leicht zugänglich, gefällig:* पिता पुत्राय Çat. Br. 2,3,4,30. — 2) *leicht zu haben,* superl. °तम Citat beim Schol. zu Kâtj. Çr. 190,16.

सूपचरणा (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *leicht zu begehen* TS. 2,6,9,6. Çat. Br. 1,9,1,8.

सूपचार (6. सु + उ°) adj. *leicht zu behandeln, — zufrieden zu stellen* MBh. 12,7995.

सूपत् (सूपद्) indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — Vgl. कूपत्.

सूपतीर्थ (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *mit einem guten Steg zum Wasser versehen:* नदी MBh. 3,11353. 5,5176. 11,804.

सूपदंश (6. सु + उ°) m. *schönes Gewürz, — Zukost* R. 2,61,5.

सूपद्वार (6. सु + उ°) adj. *mit schönen Aussenthoren versehen* R. Gorr. 2,99,3.

सूपधूपन n. *Asa foetida (die Brühe würzend)* Trik. 2,9,11. Râgan. 6, 75; vgl. Bhâvapr. unter सूप 1).

सूपपर्णी f. = मुद्गपर्णी Râgan. 3,58. Ratnam. im ÇKDr.

सूपवञ्चन (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *zu dem man leicht —, gern hinwankt* RV. 10,18,11.

सूपविष्ट adj. = सुखोपविष्ट *bequem sitzend* Bhâg. P. 8,12,3.

सूपश्रेष्ठ m. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* Râgan. 16,37.

सूपसंस्कृत (6. सु + उ°) adj. *wohl zubereitet:* यूष Karaka 8,6.

सूपसदन (6. सु + उ°) adj. P. 3,3,129, Schol. *bei dem es sich gut sitzt:* अग्नि TS. 7,5,20,1.

सूपसर्पणा (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *zu dem man sich leicht —, gern begiebt* AV. 18,3,50. सूपवञ्चन RV.

सूपस्कर (6. सु + उ°) adj. *mit schöner Ausrüstung versehen:* रथ MBh. 4,1016. 5,4446. 7101; vgl. सुचक्रोपस्कर 2,2063. 14,2316 (स° beide Ausgg.).

सूपस्थ (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *einen guten Schooss bildend:* सं मिंक्षो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः (die *Milch* ist gemeint, mit welcher der Soma *sich mischt*) RV. 9,61,21. वनस्पति VS. 21,60. Çâñkh. Çr. 6,1,32.

सूपस्थान (6. सु + उ°) *adj. dem man sich gern naht:* Himmel TS. 7,5,20,1.

सूपाङ्ग (सूप + 3. अङ्ग) n. *Asa foetida* Râgan. 6,74; vgl. सूपधूपन.

सूपाय (6. सु + उ°) adj. *ein sicher zum Ziel führendes Mittel* Spr. (II) 4009.

सूपायन (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *leicht zugänglich:* पिता सूनवे RV. 1,1,9. 10,18,11.

सूपावसान (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *gute Rast darbietend* TS. 2,6,9,6.

सूपिक = सूप *Brühe* Vjutp. 197.

सूपीय adj. = सूप्य gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

सूपेशाणा (सूपे loc. von सूप + शाणा) m. P. 6,2,64, Schol.

सूप्य (von सूप) 1) adj. *zu Brühen —, zu Suppen geeignet* gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4. °शाक Karaka 1,27. °धान्य 8,6. Vâgbh. 1,6,26. — 2) n. *Suppenspeise:* मुद्गः सूप्योत्तमो मतः Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,35.

सूभर्व (6. सु + भर्व von भर्) adj. *wohlgenährt:* Stier RV. 10,94,3. 102,5.

सूम Unâdis. 1,144. n. *Milch* und *Luftraum* (m. in dieser Bed. nach Uggval.) Med. m. 36. *Wasser* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुषूम.

सूमय (सुऽमय Padap.) adj. *von guter Arbeit:* Bogen RV. 8,66,11. = सुसुख Nir. 6,33.

सूय (von 2. सु) n. *Kelterung des* Soma MBh. 5,4302 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. राज°.

सूयवस, सूयवसाद्, सूयवसिन् und सूयवस्य s. u. सु°.

सूर Unâdis. 2,24. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134 (oxyt., f. ई). संकाशादि zu 4,2,80. m. 1) (von 1. सु) *Antreiber* (nach Sâj.) RV. 1,121,7. — 2) (von 2. सु) *der aus der Presse rinnende* (Soma): सूरं चित्सस्रुषीरिषः RV. 1,86,5. सूरा अण्वं वि तन्वते 9,10,5. 9. सूरो अण्वं वि याति 91,3. हिन्वन्ति सूरमुस्रयः 65,1. 67,9. 66,18. AV. 18,4,58 (सोम RV.). — 3) (von स्वर्) *die Sonne* (vgl. सूर्य) P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4, 30. AK. 1,1,2,29. H. 96. Halâj. 1,35. RV. 1,121,6. 141,13. सूरादश्वं निरतष्ट 163,2. सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते 4,45,6. 5,79,9. 6,2,6. 3,3. 7, 45,2. 9,111,2. अगाम सूरो अर्चिना विमध्यम् 10,179,2. सूर उदिते 3,15, 2. 6,51,2. विश्वचक्षस् 1,50,2. चित्र 7,3,6. विश्वदर्शत 9,66,22. Vâlakh.

8,3. AV. 6,61,1. Vgl. 2. शूर. — 4) = सूरि *Gelehrter* Çabdârthak. bei Wilson. — 5) N. pr. *a*) des Vaters von Kunthu, dem 17ten Arhant der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 38. — *b*) eines Verfassers von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,28. — Vgl. असंकार°, आदि°, उत्सूर, सौर्य.

सूरकन्द m. = शूरण 2) Râǵan. 7,62.

सूरकृत् m. N. pr. eines Sohnes der Viçvâmitrâ MBh. 13,256. सुरकृत् ed. Bomb.

सूरचक्षस् adj. *hell wie die Sonne:* Indra's Rosse ṚV. 1,16,1. die Marut 89,7. die Ṛbhu 110,4. 7,66,10.

सूरत adj. दमे Uṇâdis. 5,14. = उपशान्त und कृपालु Uǵǵval. *mitleidig* AK. 3,1,15. H. 369. f. आ *eine fromme Kuh* Halâj. 2,115. — Vgl. सुरत.

सूरतकल्पतरु m. Titel eines Commentars Hall 202.

सूरतसिंह m. N. pr. eines Fürsten Hall 202.

सूरभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 176.

सूरमस m. pl. N. pr. eines Volkes P. 4,1,170. — Vgl. सौरमस.

सूरवत् adj. *das Wort* सूर *enthaltend* Pańkav. Br. 13,8,2.

सूरवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,20. — Vgl. शूर°.

सूरसूत m. *der Wagenlenker der Sonne, die Morgenröthe* AK. 1,1,2,33. H. 102.

सूरसेन m. pl. N. pr. eines Volkes, = शूरसेन AV. Pariç. in Ind. St. 10,319.

सूरासनदेश m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,13. wohl fehlerhaft für सूरसेन°.

सूरि Uṇâdis. 4,64. m. 1) (von 1. सु) *a*) (eig. *Antreiber*) *Veranstalter, Auftraggeber, derjenige, welcher Priester u. s. w. zu einer ihm zugute kommenden heiligen Handlung veranlasst und dieselben belohnt,* so v. a. das spätere यजमान *Herr des Opfers* (gewöhnlich ein Reicher oder Vornehmer). ये सूरयो दधिरे पुरो नः ṚV. 6,25,7. 1,54,11. 73,6. 5,10,2. 6,42,4. 7,19,7. 32,15. ते स्याम देव सूरिभिः सह 66,9. 13. सूरिषु ये नो राधांसि मघवानो अरासत 5,79,6. सूरि, गृणत् 86,6. सूरि, जरितर् 7,3,8. neben जरत् 67,10. स्तोतर् 2,1,16. 2,12. विप्र 1,22,20. — सुव्रत 125,7. मघवन् 2,6,4. AV. 3,19,3. मंहिष्ठ ṚV. 8,46,24. सुजात 2,2,11. 5,6,2. namentlich genannt z. B. 5,27,4. 33,8. सुमंखस्य 1,181,4. = ईरयितर् Nir. 12,8. यं सूरिरर्थी पृच्छमान एति ṚV. 7,1,23. अर्वः सूरिभ्यो अमृतम् 81,6. ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता *gebilligt von* 84,3. सूरयो वीरैः पृतनासु सह्युः 90,6. 92,4. — *b*) *Herr, Gebieter* überh., *Anführer* (auch von Göttern): इन्द्र सूरीन्कृणुहि स्मा नो अर्धम् ṚV. 6,44,18. 47,19. विश्वे देवासं उत सूरयो मम 10,66,11. सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः 1,173,7. 186,3. त्वष्टा गन्तु स्मत्सूरिभिः 6. die Âditja 8,18,4. 83,7. देवाः स्तवसे मनुष्याय सूरयः 10,65,4. AV. 2,11,4. f. *Herrin* etwa AV. 13,1,22. — *c*) *ein Weiser, grosser Gelehrter, Meister im Fache* AK. 2,7,5. H. 341. Halâj. 2,177. Suçr. 1,248,9. Ragh. 1,4. Mâlav. 77. Spr. (II) 979. 1420, v. l. 2273. Varâh. Bṛh. 25 (23),21. Golâdhj. Khedjak. 19. Râǵa-Tar. 1,14. 3,132. 4,349. Bhâg. P. 1,1,1. 10,23. 2,10,44. 3,13,4. 4,12,25. 20,12. 5,11,1. 6,17,13. 11,3,43. Tattvas. 4. Sarvadarçanas. 8,22. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 35. Wilson, Sel. Works 1,337. — *d*) *der Weise unter den Göttern* d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. 2,1. 5. 3,6. 22,2. Ind. St. 2,261. — 2) (von 2. सु) *Kelterer* —, *Opferer des* Soma: वि श्लोक एतु पथ्येव सूरेः ṚV. 10,13,1. 61,18. ग्रावाणः 78,6. Von den unter 1) angeführten Stellen liessen sich einzelne auch hierher ziehen. — 3) *eine best. Gemüsepflanze* Vâgbh. 1,6,107. — 4) nach Sâj. = सरणि *Bahn:* आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः ṚV. 1,141,8. — 5) = यादव und सूर्य Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. अन°, गोविन्द°, देव°, नारायण°, माणिक्य°, रुद्र°, वृद्धवाद°, शान्त°, शान्ति°, साधुरत्न°, सुधानन्द°, सूर्य°.

सूरिन् m. = सूरि 1) *c*) Çabdar. im ÇKDr.

सूरी f. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरः शिरः प्रति सूरी वि चष्टे (निर्ऋतिः) TS. 4,2,5,4. etwa f. zu सूरि 1)*b*). — 2) f. zu सूरि 1) *c*) Varṇadeçanâ bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,64. — 3) (f. zu सूर 3) oder zu सूर्य) *eine Gemahlin des Sonnengottes* (aber keine Göttin) P. 4,1,48, Vârtt. 2, Schol. (= कुन्ती). — 4) = राजसर्षप Ratnam. im ÇKDr.

सूर्क्ष्, सूर्क्षति Dhâtup. 17,15 (अनादरे, आदरे). सूर्क्ष्य्, सूर्क्ष्यति 15,2 (ईर्ष्यार्थे). *sich kümmern um* (acc.): असूर्क्ष्यत् Kâṭh. 10,6. मा सूर्क्ष्यत 34,17. नर्तून्सूर्क्ष्येत् (सूर्क्षेत् West. nach seiner Aut.) Njâjamâlâv. 248, Z. 4 v. u. सूर्क्षेत् Âpast. 2,28,9. Es wird wohl überall einfach क्ष, नicht क्ष्य zu schreiben sein.

सूर्क्षण (von सूर्क्ष्) n. = अनादर (vielmehr आदर) Çabdar. im ÇKDr.

सूर्क्ष्य (wie eben) 1) adj. *worum man sich kümmern —, worauf man Rücksicht nehmen muss* TBr. 1,2,2,1. Kâṭh. 8,15. 9,3. — 2) m. *Phaseolus radiatus Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

सूर्जन m. N. pr. *eines Fürsten* Notices of Skt Mss. 1,42.

सूर्त ved. partic. von सर्, = सृत P. 8,2,61.

सूर्पाक्ष m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,11 wohl fehlerhaft für शूर्पाक्ष oder सूर्याक्ष.

सूर्मी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. und सूर्मि 1) *Röhre* (zur Wasserleitung; vgl. σωλήν) Nir. 5,27. सूर्म्यं सुषिराम् ṚV. 8,58,12. शुष्का Çat. Br. 8,7,2,3. — 2) *ein röhrenartiges Gefäss als Leuchter dienend* (für Oel oder Talg): प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नो ऽजस्रया सूर्म्या *mit unverlöschlicher Leuchte* ṚV. 7,1,3. कर्णकावती *mit Oehr und Handgriff versehen* TS. 1,5,2,6. 5,4,2,3. Kâṭh. 21,9. — 3) *eine (hohle) metallene Säule* (durch deren Glühendmachung Verbrecher, insbes. Ehebrecher, zum Tode befördert werden) AK. 2,10,35. Trik. 3,3,141. H. 1464. Halâj. 1,131. ज्वलितां सूर्मिं परिष्वज्य Âpast. 1,25,2. गुरुतल्पगामी तु सुषिरां सूर्मिं प्रविश्योभयत आदीप्याभिदहेदात्मानम् 28,15. सूर्मीं ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् M. 11,103. सूर्म्या लोहमय्या पुरुषमालिङ्गयन्ति स्त्रियं च पुरुषरूपया सूर्म्या Bhâg. P. 5,26,20. — Vgl. तप्तसूर्मि.

सूर्म्य 1) adj. etwa *in Röhren —, in Kanälen befindlich* TS. 4,5,9,2. सूर्व्य VS. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Anuhrâda's Bhâg. P. 6,18,15.

सूर्य (von स्वर्) P. 3,1,114. Vop. 26,20. 1) m. *a*) = सूर *die Sonne* (auch persönlich gedacht) Naigh. 5,6. Nir. 12,14. Kâç. zu P. 5,4,30. AK. 1,1,2,29. H. 95. Med. j. 62. Halâj. 1,35. 5,53. आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्रान् ṚV. 4,1,17. उत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति 4,13,1. fgg. 7,60,1. fgg. 63,1. fgg. इन्द्रः सूर्यमरोचयत् 8,3,6. वि रश्मिभिः ससृजे सूर्यो गाः 7,36,1. 81,2. (उषसः)

यत्रौत्रनत्सूर्यम् 78, 3. रर्दत्पथो वरूण: सूर्याय 87, 1. दिवि सूर्यमदधात् 5, 85, 2. 5. 1, 125, 6. भातसि सूर्या इव 8, 34, 13. मुक्तं सूर्ये इवासि sagt Indra 6, 10. VS. 8, 9. एकाको चरति 23, 10. Çat. Br. 2, 1, 3, 19. 3, 4, 33. ज्योतिषां श्रेष्ठः TS. 3, 1, 4, 2. sieben Sonnen AV. 13, 3, 10. Kāṭh. 37, 9. Taitt. Âr. 1, 7, 1 fgg. VS. 632; vgl. RV. 9, 114, 3. sieben Rosse der Sonne RV. 7, 66, 15. Hariv. 2472. sieben Strahlen RV. 8, 61, 16. चरणा 3, 5, 5. चक्रं 4, 17, 14. 28, 2. चत्तस् 7, 98, 6. चत्तुस् 5, 40, 8. साति (vgl. स्वर्षाति) 2, 19, 4. heisst Sohn des Himmels 10, 37, 1. Ushas ist Tochter der Sonne 4, 43, 2. 5, 79, 8. TBr. 2, 6, 4, 2. Weib derselben RV. 7, 75, 5. उरुचत्तस् 35, 8. सत्रा 5, 27, 6. ससाद्य 45, 9. शुक्र 6, 4, 3. वृत्रकृत् 8, 82, 4. दृशत 9, 101, 12. ज्ञाप्रेय Çat. Br. 1, 6, 3, 24. ज्योतिष्मत् Kāṭh. Ça. 25, 3, 21. ज्ञात्सूयगामात्सूर्यः Maitrup. 6, 7. यस्माकं बोधयिता मेत्रावने तन्यत्स्तु सूर्यं im Sonnenschein, — gluth RV. 6, 46, 4. स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः 9, 94, 1. प्रेतंशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः (nach Sâj. mit Sûrja) 1, 61, 15. Indra, Agni, Sûrja Çat. Br. 4, 5, 4, 1. TS. 6, 6, 8, 3. Agni, Vâju, Sûrja 3, 5, 4, 1. Çat. Br. 11, 2, 3, 11. — Weber, Jyot. 106. 110. M. 4, 65. 2, 219 fgg. 3, 280. 4, 52. 11, 219. MBh. 3, 1749. 2827. Hariv. 12148. R. 1, 1, 6. 7, 17. 63, 2. 5, 25, 26. Megh. 39. Spr. (II) 7162. Varâh. Bṛh. S. 5, 7. 10. 24, 30. 30, 1. Weber, Kṛshṇaǵ. 264. Verz. d. B. H. No. 947. Bhâg. P. 4, 5, 3. Ver. in LA. (III) 2, 12. Lassen. ed. Calc. 43, 18. 136, 2. Lot. de la b. l. 2. Wilson, Sel. Works 1, 20. सूर्यस्य धानाधानम् N. eines Sâman Ind. St. 3, 245, a. pl. personif. Kathâs. 115, 55. सूर्यापाय Megh. 78. °प्रभवो वंशः Ragh. 1, 2. °चार Verz. d. Oxf. H. 330, a, 13. °दर्शनचा- रफलानि 329, b, 7 v. u. °कवच 26, a, 27. 94, a, 35. Verz. d. Tüb. H. 20. °यात्रा Verz. d. Oxf. H. 45, a, 22. 85, a, 41. °प्रयोग 94, b, 20 fg. °मल्लाः 93, b, 6. 7. सूर्यादिग्रहयन्त्ररूपणा 100, a, 11. °स्तव 85, a, 40 fg. am Ende eines adj. comp. f. ञ्चा MBh. 1, 2269. unter den Namen Çiva's 12, 10360. unter den Âditja Weber, Râmat. Up. 304. 313. — b) Bez. der Zahl zwölf Weber, Jyot. 101. — c) Calotropis gigantea (wie alle Worte für Sonne) Med. — d) N. pr. eines Dânava Vahni-P. im ÇKDr. eines Sohnes des Bali Çabdârthak. bei Wilson; verschiedener Männer Râǵa-Tar. 8, 347. 651. Vie de Hiouen-thsang 189. Verz. d. B. H. No. 53. = सूर्यदास No. 832. Verz. d. Oxf. H. 132, a, No. 240. दैवज्ञ° Verz. d. B. H. No. 539. दैवज्ञपण्डित Notices of Skt Mss. 1, 42. Haeb. Anth. S. 468. — 2) f. ञ्चा a) die Sonne weiblich personificirt Naigh. 5, 6. Nir. 12, 7. als Gattin des Sûrja bestimmt P. 4, 1, 48, Vârtt. 2. Taik. 1, 1, 101. Med. wird von Savitar dem Soma gegeben RV. 10, 85, 9 fgg. Hochzeit derselben AV. 14, 1, 24. Tochter des Pragâpati, jedoch mit dem Beiw. Sâvitrî Ait. Br. 4, 7. सावित्री AV. 6, 82, 2. 9, 4, 14. वहतुं सूर्यायाः RV. 1, 184, 3. येन पत्नी भवथः सूर्यायाः (sonst Gatten der Tochter der Sonne) 4, 43, 6. 5, 73, 5. 8, 22, 1. S. erhält den Pûshan 6, 58, 4. — 1, 167, 5. 6, 63, 6. °विवाह Kauç. 79. — b) = वाच् Naigh. 1, 6. das Sûrjâ-Lied (RV. 10, 85) Çâṅkh. Gṛhj. 1, 14, 12; vgl. सूर्याविद्. — c) eine Neuvermählte Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 4, 24, 12. 10, 1, 29. 61, 40. — d) ein best. Kraut (सोमाधि) Med. = इन्द्रवारुणी Râǵan. 3, 57. — 3) adj. solar: मास Weber, Jyot. 88. 112. — Vgl. ञनाप्त°, प्रतिसूर्यम्, बालसूर्य, यम°, वज्र°, वि°, शालि°, सार्य°, सौर.

सूर्यक (von सूर्य) 1) adj. sonnenähnlich v. l. bei Nilak. zu Hariv. 15094. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 686. eines Fürsten VP. 466, N. 5.

सूर्यकर m. Sonnenstrahl Paṅkat. 37, 20.

सूर्यकान्त m. AK. 3, 6, 2, 16. 1) ein best. stark funkelnder Edelstein H. 1067. Halâj. 2, 21. Râǵan. 13, 207. MBh. 12, 7909. Ragh. 11, 21. Spr. (II) 6403. — 2) eine best. Blume Çabdar. im ÇKDr. unter सूर्यमणि; vgl. सूर्यकान्ति. — 3) N. pr. eines Berges Mârk. P. 59, 22. — Vgl. चन्द्रकान्त.

सूर्यकान्ति f. eine best. Blume Çabdar. im ÇKDr.

सूर्यकेतु 1) adj. die Sonne zum Feldzeichen habend oder sonnenhell: देवसेनाः AV. 5, 21, 12. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Çṛṅgabhedajavarâha 2.

सूर्यकाल m. Tag (im Gegens. zur Nacht) Çabdar. im ÇKDr.

सूर्यकालानल n. (sc. चक्र) Bez. eines best. Diagramms Svarodaja im ÇKDr.

सूर्यक्रान्त m. ein best. Tact Saṅgîtaratnâkara im ÇKDr. Suppl. unter रथक्रान्त.

सूर्यत्तय m. die Behausung der Sonne Bṛhadâr. in Ind. St. 1, 149.

सूर्यगङ्गातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, b, 20.

सूर्यगर्भ m. 1) N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. Schiefner, Lebensb. 285 (55). Daçabh. 2. Vjutp. 21. — 2) Titel eines Sûtra Wassiljew 168.

सूर्यगुप्त (?) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 207.

सूर्यग्रह m. Sonnenfinsterniss Tithjâdit. im ÇKDr.

सूर्यग्रहणा n. dass. Varâh. Bṛh. S. 97, 2. Sûrjas. 5 in der Unterschr. Verz. d. B. H. No. 842. 845. Verz. d. Oxf. H. 326, a, 5. Verz. d. Cambr. H. 28 u. s. w. °पर्वणि Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 32, 10.

सूर्यचत्तुस् m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 69, 13.

सूर्यचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 44, 129.

सूर्यज 1) m. Sohn der Sonne, Bez. a) des Planeten Saturn Varâh. Bṛh. S. 9, 38. 104, 45. Bṛh. 23 (21), 6. — b) des Affen Sugrîva Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. ञ्चा Tochter der Sonne, Bez. der Jamunâ H. 1083.

सूर्यतनय 1) m. Sohn der Sonne: Manu Mârk. P. 81, 1. der Planet Saturn Varâh. Bṛh. S. 103, 9. — 2) f. ञ्चा Tochter der Sonne, Bez. der Jamunâ AK. 1, 2, 3, 31.

सूर्यतपस् m. N. pr. eines Muni Kathâs. 25, 15.

सूर्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 6048.

सूर्यतेजस् adj. die Kraft —, den Glanz der Sonne habend AV. 10, 5, 27.

सूर्यत्वच् adj. eine Haut —, einen Ueberzug so glänzend wie die Sonne habend: Wagen der Açvin RV. 1, 47, 9. 8, 8, 2. die Marut 7, 59, 11. Apâlâ 8, 80, 7. AV. 2, 2, 2. Indra's Gattin TBr. 2, 4, 2, 7.

सूर्यत्वचस् adj. dass. VS. 10, 2. Paṅkav. Br. 9, 2, 14. Wagen VS. 33, 33. die Marut AV. 1, 26, 3.

सूर्यदत्त m. N. pr. eines Mannes MBh. 4, 1048. 1050. 5, 2237. eines Sohnes des Lakshmîdhara Verz. d. B. H. No. 166.

सूर्यदास m. N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 2, 421 fg. 428. 451. Verz. d. B. H. No. 138. 914. Verz. d. Oxf. H. 132, a, No. 240. 341, b, N. 358, a, No. 853. Verz. d. Tüb. H. 13. Hall 119.

सूर्यदेव m. der Sonnengott Kâlaḱakra 4, 96. Hiouen-thsang 2, 67. Vie de Hiouen-thsang 94.

सूर्यदेवत्य adj. die Sonne zur Gottheit habend: सोमाः Kâṭh. 24, 9.

सूर्यधर्मन् m. N. pr. eines Mannes MBh. 4, 6990.

सूर्यध्वजपताकिन् adj. *die Sonne auf der Standarte und der Fahne habend:* Çiva MBh. 12,10360.

सूर्यनक्षत्र n. *das* Nakshatra, *in welchem die Sonne sich zu einer gegebenen Zeit befindet,* Ind. St. 10,300. °योग *die Conjunction der Sonne mit einem* Nakshatra 309. सूर्यनक्षत्रे *unter einem sonnigen* (d. h. *strahlenden* nach Sâj.) Nakshatra Çat. Br. 2,1,2,19.

सूर्यनन्दन m. *Sohn der Sonne,* Bez. *des Planeten Saturn* Ind. St. 2,261.

सूर्यनाभ m. N. pr. eines Dânava Hariv. 16254.

सूर्यनारायण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 196,a, No. 455.

सूर्यनेत्र m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3598.

सूर्यपण्डित m. N. pr. eines *Gelehrten,* = सूर्यदास, सूर्यसूरि Hall 119.

सूर्यपति m. *der Sonnengott* Wilson, Sel. Works 1,266.

सूर्यपत्त्र m. = आदित्यपत्त्र Râǵan. 4,176.

सूर्यपत्नी adj. f. *die Sonne zum Gatten habend* AV. 8,9,12.

सूर्यपर्णी f. *eine best. Pflanze* MBh. 12,9874. Vâgbh. 1,6,170.

सूर्यपर्वन् n. *Sonnenknotenpunkt* so v. a. *der Moment des Eintritts der Sonne in ein neues Zeichen* Verz. d. B. H. No. 842. Pańkar. 1,1,42. 2,3,96.

सूर्यपाद m. *Sonnenstrahl* Hariv. 5520. 12002.

सूर्यपुत्र 1) m. *Sohn der Sonne;* die Açvin MBh. 13,7309. Bez. a) *des Planeten Saturn* MBh. 6,81. Varâh. Bṛh. S. 104,42. Bṛh. 2,2. Spr. (II) 5230, v. l. — b) Jama's Trikâṇḍ. im ÇKDr. — c) Varuṇa's Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ई *Tochter der Sonne,* Bez. a) der Jamunâ MBh. im ÇKDr. — b) *des Blitzes* Çabdârthak. bei Wilson.

सूर्यपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 8,3229. Verz. d. Oxf. H. 155, b,4. 186,a, No. 423.

सूर्यपुराण n. Titel eines Purâṇa Verz. d. B. H. 135,a (nach 50). No. 1127.

सूर्यपूजाविधि m. Titel einer Schrift über *die Verehrung der Sonne* Mack. Coll. 1,34. Verz. d. B. H. No. 1261. so heisst ein Abschnitt im Liṅgapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 45,a,22.

सूर्यप्रकाश m. Titel eines Commentars Colebr. Misc. Ess. 2,451. Verz. d. B. H. No. 832.

सूर्यप्रज्ञप्ति f. Titel eines astronomischen Werkes (in Mâgadhî) Ind. St. 10,254. fgg.

सूर्यप्रतिष्ठा f. *die Aufstellung eines Bildes der Sonne:* °माहात्म्य Verz. d. B. H. 143,2.

सूर्यप्रदीप m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

सूर्यप्रभ 1) adj. *den Glanz der Sonne habend.* — 2) m. N. pr. a) des Palastes der Lakshmaṇâ (einer Gattin Kṛshṇa's) Hariv. 8984. — b) verschiedener Fürsten Verz. d. Oxf. H. 153,a,1. Kathâs. 44,44. fgg. 45, 375. 46,56. fgg. 93,3. fgg. nach einem Fürsten dieses Namens ist der 8te Lambaka im Kathâs. benannt, vgl. 1,6. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. eines Schlangendämons 87.

सूर्यप्रभता f. nom. abstr. zu सूर्यप्रभ 2) b) Kathâs. 45,368.

सूर्यप्रभातेजस् *eine best. Meditation* Vjutp. 23.

सूर्यप्रभीय adj. zu Sûrjaprabha *gehörig, — sich haltend:* वीराः Kathâs. 48,19.

सूर्यबिम्ब m. n. 1) *die Sonnenscheibe* Varâh. Bṛh. S. 3,12. — 2) N. pr. eines geheiligten Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,b,35.

सूर्यभक्त 1) adj. *ein Verehrer der Sonne* H. an. 4,120. Med. t. 228. Verz. d. Oxf. H. 248,b,35. — 2) m. *Pentapetes phoenicea* H. an. Med. — 3) f. आ *eine best. Pflanze* H. an. 3,356.

सूर्यभक्तक m. = सूर्यभक्त 2) Çabdam. im ÇKDr.

सूर्यभागा f. N. pr. eines Flusses Lia. 1,43. fg.

सूर्यभानु m. N. pr. 1) eines Jaksha R. 7,14,25. — 2) eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4; Çl. 4.

सूर्यभास् m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1900.

सूर्यभ्राज् adj. *strahlend wie die Sonne* Kâṭh. 25,5.

सूर्यमणि m. 1) = सूर्यकान्त 1) H. 1067. — 2) = सूर्यकान्त 2) Çabdak. im ÇKDr.

सूर्यमण्डल 1) m. N. pr. eines Gandharva R. Gorr. 2,100,45. — 2) n. *die Sonnenscheibe* Taitt. Âr. 1,7,2. 6. Maitrjup. 6,30 (= Jâǵń. 3, 167). Bhâg. P. 5,7,12. 7,10,57.

सूर्यमती f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 7,152. 179. °मठ 8,2422.

सूर्यमल्ल m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 2,12.

सूर्यमाल adj. *sonnenbekränzt:* Çiva MBh. 12,10360.

सूर्यमास m. *Sonnenmonat* Ind. St. 9,463.

सूर्यरथ m. *der Sonnenwagen* R. 2,83,2. Bhâg. P. 5,20,30.

1. सूर्यरश्मि m. *Sonnenstrahl* M. 5,133.

2. सूर्यरश्मि adj. *sonnenstrahlig* ṚV. 10,139,1. VS. 15,15. 17,58. 18,40.

सूर्यराज्य n. *der Sonne Herrschaft* Maitrjup. 6,36.

सूर्यर्क्ष (सूर्य + ऋक्ष) n. = सूर्यनक्षत्र *das* Nakshatra, *in welchem die Sonne sich zu einer gegebenen Zeit befindet,* Weber, Jyot. 76. 85.

सूर्यर्च् (सूर्य + ऋच्) f. *eine Hymne an die Sonne* Bhâg. P. 5,7,12.

सूर्यलता f. = आदित्यभक्ता Râǵan. 4,132. = सूर्यपत्त्र Nigh. Pr.

सूर्यलोक m. *die Welt der Sonne* Journ. of the Am. Or. S. 7,45,4. Verz. d. B. H. 146,a (9). Kâçikh. im ÇKDr.

सूर्यवंश m. *das auf den Sonnengott zurückgehende Königsgeschlecht* Lia. 1,496. Anh. IV. Verz. d. Oxf. H. 12,b,15. 13,a,39. fg. b,36. 44,b, 30. 352,b,2. Kshitiç. 1,2. Wassiljew 55. Vjutp. 2.

सूर्यवंश्य adj. *zu diesem Geschlecht gehörig* Ragh. 7,68. 16,10.

सूर्यवक्त्र m. (sc. रस) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 997.

सूर्यवन n. N. pr. eines *dem Sonnengotte geweihten Waldes* Verz. d. Oxf. H. 46,b, N. 2. Çatr. 2,598.

सूर्यवत् (von सूर्य) 1) adj. *sonnig:* लोक AV. 9,5,15. TBr. 3,7,6,14. Agni Kâtj. Çr. 25,3,19. Indra TBr. 2,7,15,6. — 2) f. °वती N. pr. einer Fürstin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 22.

सूर्यवर m. (sc. रस) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 998.

सूर्यवर्चस् 1) adj. *herrlich —, leuchtend wie die Sonne* VS. 10,4. Jâǵń. 3,179. R. 2,91,44. Bhâg. P. 4,22,4. 9,3,46. — 2) m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2550. 4811. Hariv. 14157. Bhâg. P. 12,11,44. — 3) वसुरोचिषः सूर्यवर्चसः साम N. eines Sâman Ind. St. 3,233,b. — Vgl. सौर्यवर्चस.

सूर्यवर्ण adj. (f. आ) *sonnenfarbig* AV. 5,5,6.

सूर्यवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten der Trigarta MBh. 14,2149. eines Dâmara Râǵa-Tar. 7,358.

सूर्यवल्ली f. *Gynandropsis pentaphylla Dec.* Ratnam. 239. Suçr. 1,

183,8. 2,174,15. Varâh. Bṛh. S. 55,22.

सूर्यवार् m. *Sonntag* Pañkat. 256,7.

सूर्यविकासिन् adj. *mit dem Erscheinen der Sonne sich öffnend, — aufblühend* H. 1163, Schol.

सूर्यविघ्न adj. *Zerstörer der Sonne*, unter den Namen Vishṇu's Pañkar. 4,3,120.

सूर्यवेश्मन् n. *die Behausung der Sonne* Ind. St. 1,119.

सूर्यव्रत n. Bot. 1) *einer best. Begehung* Verz. d. B. H. No. 1212. fg. — 2) *eines best. Diagramms* ebend. No. 920.

सूर्यशतक n. *hundert* (Strophen zu Ehren) *der Sonne*, Titel eines Gedichts Haeb. Anth. 197. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. Burnouf, Intr. 542.

सूर्यशोभा f. *eine best. Blume* Çabdak. und Çabdar. im ÇKDr. unter दिव्यवस्त्र und वेशदान.

सूर्यश्वित् s. सूर्यश्वित्.

सूर्यश्री m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4358.

सूर्यश्वित् adj. *sonnenhell* RV. 10,94,5. °श्वित् v. l. des AV. 6,49,3.

सूर्यसंक्रम m. *der Eintritt der Sonne in ein neues Zeichen* Jjot. 1,247.

सूर्यसंक्रान्ति f. dass. Verz. d. B. H. No. 862.

सूर्यसंज्ञ n. *Saffran* Trik. 2,6,35.

सूर्यसदृश adj. *sonnengleich*, m. Bein. Lîlâvagra's Târan. 215.

सूर्यसम adj. dass.: ज्योतिस् VS. 23,47.

सूर्यसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,a.

सूर्यसारथि m. *der Wagenlenker der Sonne, die Morgenröthe* Çabdar. im ÇKDr.

सूर्यसावर्णि m. Bein. eines Manu; davon °क *ihm gehörig, unter ihm stehend:* मन्वन्तर Mârk. P. 100,37.

सूर्यसावित्र m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4359.

सूर्यसिद्धान्त m. Titel eines dem Sonnengotte zugeschriebenen *astronomischen Lehrbuchs* (herausg. in der Bibl. indica) Varâh. Bṛh. S. 17,1. °टीका Verz. d. Oxf. H. 333,a,34. °मञ्जरी Verz. d. Cambr. H. 47. °टिकृत्य 46. °वासनाभाष्य 41. 44. °प्रकाश Mack. Coll. 1,119. °व्याख्यान 118. °व्याख्या 119. LIA. 2,1137, N. — Vgl. वक्तृत्°.

सूर्यसुत m. *Sohn der Sonne*, Bez. 1) *des Planeten Saturn* Varâh. Bṛh. S. 28,19. 103,4. 104,4. Bṛh. 2,6. Laghuj. 2,19. — 2) des Affen Sugrîva Kâm. Nîtis. 8,61.

सूर्यसूत m. *der Wagenlenker der Sonne* Bhâg. P. 6,6,22.

सूर्यसूरि m. N. pr. eines Astronomen, = सूर्यदास Colebr. Misc. Ess. 2,451. 454. Hall 119. fg.

सूर्यसेन m. N. pr. zweier Männer Verz. d. B. H. No. 962. 1170. Notices of Skt Mss. 151.

सूर्यस्तुत् m. N. eines Ekâha Çat. Br. 13,7,1,5. Kâtj. Çr. 21,2,4. 24,7,16. Âçv. Çr. 9,8,5.

सूर्यस्तुति f. *Preis der Sonne*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 358, a, No. 853.

सूर्यस्तोत्र n. dass. Verz. d. Oxf. H. 31,b,23. Titel einer Schrift 134,a, No. 248.

सूर्याकर m. N. pr. 1) pl. eines Volkes R. Gorr. IV, S. 526. — 2) eines Mannes Verz. d. B. H. 312, N. 2.

सूर्याक्ष 1) adj. *sonnenäugig*; vgl. चन्द्र° unter den Beinamen Vishṇu's Hariv. 14189. — 2) m. N. pr. a) eines Fürsten MBh. 1,2693. Hariv. 5016. 5496. — b) eines Affen R. 4,33,13. — Vgl. सूर्याक्ष.

सूर्याग्नी m. nom. du. Sûrja *und* Agni TS. 5,7,22,1.

सूर्याचन्द्रमसा und °सौ m. nom. du. *Sonne und Mond* RV. 1,102,2. 5,51,15. 10,190,3. Çat. Br. 14,6,8,9. Khând. Up. 7,12,1. Weber, Nax. 2,293. Gjot. 28. 50. Ind. St. 9,112. MBh. 1,2534 (zwei Dânava). 2535. 3645. 5,306. 8,946. 1480. R. 3,36,17. Vikr. 101. Spr. (II) 4527. Verz. d. Oxf. H. 48,b,3. 11.

सूर्याणी (von सूर्य) f. *die Gattin des Sonnengottes* Vop. 4,24.

सूर्यातप (सूर्य + आ°) m. *Sonnengluth* Megh. 104. Ṛt. 1,10. 19.

सूर्यात्मज (सूर्य + आ°) m. *Sohn der Sonne*, Bez. *des Planeten Saturn* Varâh. Bṛh. S. 10,21. 103,8. Bṛh. 25 (23),5.

सूर्यादिपञ्चायतनप्रतिष्ठापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,125. — Vgl. सूर्यप्रतिष्ठा.

सूर्याद्रि (सूर्य + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 58,26. — Vgl. सूर्याद्रि.

सूर्यानन (सूर्य + आ°) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 202, 5.

सूर्यापीड (सूर्य + आ°) m. N. pr. eines Sohnes des Pârikshita Hariv. 11065.

सूर्यामासा m. nom. du. *Sonne und Mond* RV. 8,83,2. 10,64,3.

सूर्यार्घ्य n. *eine Ehrengabe an die Sonne*: °दानपद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,14. fg.

सूर्यालोक (सूर्य + आ°) m. *Sonnenschein* Râǵan. im ÇKDr.

सूर्यावर्त (सूर्य + आ°) 1) m. a) *Scindapsus officinalis* Ratnam. 77. = आमातृ Trik. 3,3,157. = वराहकालिन् Hâr. 94. — Suçr. 2,376,5. 380, 8. Çârṅg. Saṁh. 1,7,85. 2,1,16. — b) *eine best. Meditation* Lot. de la b. l. 254. — c) N. pr. eines runden Wasserbassins (कुण्ड) Çatr. 2,598. 600. — 2) f. आ = आदित्यभक्ता Râǵan. im ÇKDr.

सूर्यावसु adj. *die* Sûrjâ *als Gut besitzend*: die Açvin RV. 7,68,3.

सूर्याविद् adj. *die* Sûrjâ *d. i. ihr Lied* RV. 10,85 *kennend* Âçv. Gṛhj. 1,8,12.

सूर्याश्मन् (सूर्य + अ°) m. = सूर्यकान्त 1) H. 1067.

सूर्याश्व (सूर्य + अश्व) m. *Sonnenross* Trik. 2,8,12.

सूर्यासूक्त n. *das* Sûrjâ-*Lied* (RV. 10,85) Ind. St. 5,178.

सूर्यास्तगमन (सूर्य + अ°) n. *Sonnenuntergang* Verz. d. Oxf. H. 123,a,48.

सूर्यास्तमय (सूर्य + अ°) m. dass.: °काल Tithjâdit. im ÇKDr. Davon adj. °वस् in Verbindung mit काल *die Zeit des S.* Kuvalaj. 193, a, Schol.

सूर्याह्व (सूर्य + आह्वा) 1) m. *Calotropis gigantea* (अर्क) Râǵan. 10, 27. — 2) n. *Kupfer* Trik. 2,9,32.

सूर्येन्दुसंगम m. *Conjunction des Mondes mit der Sonne, Neumondsnacht* AK. 1,1,2,3. H. 150.

सूर्योढ (सूर्य + ऊढ) adj. *von der* (untergehenden) *Sonne herbeigeführt*: अतिथि *ein Gast, der zur Zeit des Sonnenuntergangs eintrifft*, H. 500. Spr. (II) 462. fg. VP. bei Kull. zu M. 3,105 (im ÇKDr. fälschlich durch

अस्तगतसूर्य erklärt). Mârk. P. 29, 40. Pańkat. 35,16 (ed. orn. 31,19). — Vgl. सायंसूर्य.

सूर्योदय (सूर्य + उ°) m. *Sonnenaufgang* Vjutp. 189. MBh. 3,2769. Varâh. Bṛh. S. 45,10. 89,2. सूर्योदयास्तौ *Sonnenauf- und -untergang* 46,93. सूर्योदयास्तकालयोः Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,3. °गिरि MBh. 2,1864. °संकल्पनाटक n. Titel eines Schauspiels Ind. St. 1,466. °निबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,44.

सूर्योदयन n. dass. Kauç. 7.

सूर्योपस्थान (सूर्य + उ°) n. = सूर्ययन Çatr. 2,599.

सूर्योपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 2,53.

सूर्व्य (6. सु + ऊ°) adj. *in schönen Becken befindlich* u. s. w. VS. 16,45.

सूलिक s. शूलिक 2) *b*).

सूवन् (von 4. सु, सू) adj. (f. °वरी) *gebärend;* s. बहु°.

सूष्, सूषति v. l. für सूष् (प्रसवे) Dhâtup. 17,28.

सूषणा f. *Geburtsglied* oder *Gebärerin* AV. 1,11,3.

सूषस् (6. सु + उषस्) adj. P. 6,2,117.

सूषा f. wohl *eine Gebärende* AV. 1,11,3; die Stelle ist verstümmelt.

सृक Uṇâdis. 3,41. m. 1) etwa *Lanze*, = वज्र Naigh. 2,20. = बाण Viçva bei Uǵǵval. — ṚV. 1,32,12. सृकं संशाय पविमिन्द्र तिग्मम् 10,180,2. — 2) *Wind.* — 3) *Lotus* Viçva a. a. O. — Vgl. सृग und स्राक्ति.

सृकण्डु 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. Vgl. सार्कण्डेय und मृकण्डु. — 2) f. = कण्डू *Jucken, Krätze* Çabdar. im ÇKDr.

सृकायिन् (von सृक) adj. *eine Lanze tragend* VS. 16,21.

सृकाल m. = सृगाल *Schakal* Çabdak. im ÇKDr.

सृकाविन् adj. = सृकायिन् Ind. St. 2,28.

सृकाहस्त adj. *eine Lanze in der Hand habend* VS. 16,61.

सृक्क, सृक्कणी, सृक्कन् und सृक्कि s. सृक्व u. s. w.

सृक्कार् *den Laut* सृक् *von sich geben* Vop. 7,88.

सृक्व 1) *Mundwinkel:* सृक्वस्य Suçr. 1,303,4. सृक्व n. Bharata zu AK. nach ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,458.

सृक्वणी f. = सृक्वन् Bhar. (kennt auch die Form सृक्कणी) zu AK. nach ÇKDr. °प्रान्त P. (nach Aufrecht). जिह्वया सृक्वणी लिहन् Kathâs. 94, 119. सृक्वन्यौ (sic) Suçr. 2,533,3.

सृक्वन् m. *Mundwinkel* ṚV. 1,164,28. Nir. 11,42. in der späteren Sprache n. Halâj. 2,365. आसृक्वाहितसपादाभ्याम् Kathâs. 18,89. gewöhnlich du. सृक्वणी AK. 2,6,2,42. H. 581. लेलिहन् u. s. w. Jâǵń. 2, 13, v. l. MBh. 3,10397. 10653. 11500. 11502. 4,692. 5,2047. 5594. Varâh. Bṛh. S. 89,17, v. l. Pańkat. 55,7. 85,3. gewöhnlich सृक्कणी (edd. Bomb. सृक्किणी) geschrieben. — Vgl. सृप°.

सृक्वि n. dass. Bhar. (kennt auch die Form सृक्कि) zu AK. सृक्विणी du. Varâh. Bṛh. S. 89,17. Bhâg. P. 10,66,33. सृक्किणी Jâǵń. 2,13. MBh. ed. Bomb. 3,10397. 10653. 11500. 11502. 4,692. 5,2047. 5594. 6,2840. 3707 (in beiden Ausgg.). Hariv. 14582. Varâh. Bṛh. S. 89,17, v. l. Bhâg. P. 10,16,25. सृक्किभ्याम् 12,21.

सृक्विणी f. dass. Râǵan. 18,27. °णी विलिहन् MBh. 6,2840 (सृक्किणी ed. Bomb.). सृक्किणी परिलिहन् Pańkat. 202,20.

सृग m. *Wurfspiess* AK. 2,8,2,59. H. 785. — Vgl. सृक.

सृगाल 1) m. *a*) *Schakal* AK. 2,5,5. Trik. 2,5,7. H. 1280. an. 3,688. Med. l. 140. Halâj. 2,74. Çat. Br. 12,5,2,5. M. 5,164. 9,30. 11,199. MBh. 1,5568. 3,15687. 7,1979. 13,410. fgg. R. 3,53,56. 4,16,33. Suçr. 1,24,7. 108,1. 202,9. Spr. (II) 4524. Varâh. Bṛh. S. 53,108. 68,4. 88,3. 90,1. Bṛh. 27 (25), 24. Râǵa-Tar. 6,184. Verz. d. B. H. No. 807. Bhâg. P. 2,7,42. 3,10,22. 5,14,3. Pańkat. 136,2. 220,10. Hit. 17,15. — *b*) *ein best. Baum* (nach Nîlak.): °वाटी Hariv. 7964. davon adj. °वाटीय 7989. — *c*) N. pr. α) eines Vâsudeva, Beherrschers von Karavîrapura, Hariv. 5322. 5639. 5653. fgg. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,39. — β) eines Daitja H. an. Med. — 2) f. ई *a*) *Schakalweibchen* H. an. 2,337. Med. m. 30. Kathâs. 68,17. 23. Râǵa-Tar. 6,184. Pańkat. 136,2. 220, 9. — *b*) *panischer Schreck, allgemeine Flucht;* = विद्रव Trik. 2,8,59. = विप्लव H. ç. 151. = उपप्लव H. an. 3,688. = डमर Med. l. 140. — *c*) Bez. *zweier Pflanzen:* = कोकिलाक्ष Râǵan. 4,195. = विदारी Râǵan. im ÇKDr. — Gewöhnlich शृगाल geschrieben, die Bomb. Ausgg. schwanken. — Vgl. सार्गाल.

सृगालकण्टक m. *ein best. Strauch* Çabdak. im ÇKDr.

सृगालकोलि m. *eine Art Judendorn* (कोलि) Ratnam. im ÇKDr.

सृगालगर्त N. pr. einer Oertlichkeit; davon adj. °गर्तीय P. 4,2, 137, Schol.

सृगालघण्टी f. = कोकिलाक्ष Râǵan. 4,195.

सृगालजम्बू f. 1) *Wassermelone,* = गोडुम्ब (गोडुम्ब ÇKDr.). — 2) *Brustbeere (die Beere von einer Art Judendorn)* H. an. 5,25. Med. b. 17.

सृगालवदन m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291 nach der Lesart der neueren Ausg., कालवदन die ältere.

सृगालवाटी und °वाटीय s. u. सृगाल 1) *b*).

सृगालविन्ना f. *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. 4,27. Ratnam. 11. Suçr. 2,38,7. 461,6. 524,16.

सृगालवृन्ता f. dass. Mad. in Nigh. Pr.

सृगालास्थिमय (von सृगाल + अस्थि) adj. *aus Schakalknochen gemacht* Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, N.

सृगालिका (von सृगाली) f. 1) *Schakalweibchen* Med. k. 217. Kathâs. 68,19. Pańkat. 226,20. 24. Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 46,37. *Fuchs* Trik. 2,5,7. — 2) *panischer Schreck, allgemeine Flucht* Hâr. 99. Med. — 3) *eine best. Pflanze,* = विदारी Râǵan. 7,99. — 4) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 83,14. fgg.

सृगालिनी f. = सृगाली *Schakalweibchen* MBh. 3,14274.

सृङ्का f. etwa *Weg* Kaṭhop. 1,16. 2,3.

सृज् (von 3. सर्ज्) adj. 1) *entlassend, schleudernd, entsendend, von sich gebend;* in comp. mit seinem obj.: शरधारा° MBh. 7,5604. करकासृजो ऽम्बुदाः Varâh. Bṛh. S. 9,42. सुधासार° (d. i. सुधा + आसार) Kathâs. 100,42. वृहत्सूक्ष्मप्रमाण° 54,17. — 2) *erschaffend, erzeugend, hervorbringend:* दैत्यान्प्रजानां सृजा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 22. in comp. mit seinem obj. H. 5. मायासृज° MBh. 7,541. 4103. 7875. राजप्रजा° *aus Fürsten Unterthanen machend* Râǵa-Tar. 3,364. — 3) fehlerhaft für स्रुत् Spr. (II) 4338. — Vgl. प्रजा°, ब्रह्म°, भूति°, विश्व°.

सृजन n. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,6 fehlerhaft für सर्जन *das Schaffen, Hervorbringen,* wie schon das Versmaass zeigt.

सृबर्य m. VS. 24,23 nach Mah. *ein best. Vogel;* °र्या f. v. l. TS. 5,5,

14,1 angeblich so v. a. नीलमल्लिका oder शुक्लसर्प oder नीलमक्षिका.

सृञ्जवान m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. (2te Aufl.) 1, 132, N. सृञ्जावपा in der 1ten Aufl. 82, N.

सृञ्जावपा s. सृञ्जवान.

सृञ्जिकाक्षार m. = सर्जिकाक्षार Ramân. zu AK. 2,9,109 nach ÇKDr. (hier fehlerhaft सृञ्ज° gedr.).

सृज्य (von 3. सर्ज्) adj. zu schaffen, hervorzubringen Bhâg. P. 2,5,17. 3,11,15. 10,86,27. 11,19,16. 12,6,31. Sarvadarçanas. 121,8.

सृञ्जय 1) m. N. pr. eines Geschlechts oder Stammes, pl. AV. 5,19,1. Kâṭh. 12,3. TS. 6,6,2,2. 3. Çat. Br. 2,4,4,4. 5. 12,9,3,1. MBh. 1,5476. 3,1352. Bhâg. P. 1,7,13. 2,7,35. 9,24,62. °नामकान्याख्यानम् Verz. d. Oxf. H. 267,a,25. sg. ṚV. 4,15,4. सं सृञ्जयाय तुर्वशं परादात् 6,27,7. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,223. 2,326. 3,15597. 5,6059. 6080. 7,2138. 12,906. fgg. Hariv. 212. 1514. 1670. 1778. 1970. R. 1,47,15 (48,16. fg. Gorr.). VP. 354. 436. 444. 454. Bhâg. P. 8,1,23. 9,23,1. 24, 28. 41. 10,82,28. Verz. d. Oxf. H. 22,b,18. — 2) f. ई N. pr. zweier Gattinnen des Bhaǵamâna Hariv. 2001. fgg. सृञ्जरी die ältere Ausg. — Vgl. पर°, धृति°, सार्ञ्जय.

सृञ्जरी s. सृञ्जय 2).

सृणा m. f. Trik. 3,5,10.

सृणि und सृणी Uṇâdis. 4,49. 104. Naigh. 4,2. m. f. Trik. 3,5,16. 1) Sichel: नेदीय इत्सृण्यः पक्वमेयात् ṚV. 10,101,3 (Nir. 5,28). 106,6 (Nir. 13,5). यद्दा वा अन्नं पच्यते ऽथ तत्सृण्योपचरसि Çat. Br. 7,2,2,5. जुह्वाभिः सृण्या mit den Zungen (Flammen) als mit einer Sichel ṚV. 1,58,4. — 2) ein Haken zum Antreiben des Elephanten AK. 2,8,2,9. Trik. 3,3, 339. H. 1230. Hâr. 204. Halâj. 2,69. Spr. (II) 4189. सिताग्र Çiç. 5,5. अ° adj. ungezügelt von Personen Bhâg. P. 4,4,17. — 3) m. der Mond Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,104. — 4) m. Feind Çabdârth. im ÇKDr.

सृणिक 1) m. = सृणि 2) Râǵa-Tar. 8,812. — 2) f. आ f. Speichel AK. 2,6,2,18. सृणीका Uṇâdis. 4,23. H. 633.

सृण्य (von सृणि) adj. 1) nach Sâj. mit einer Sichel versehen: सृण्यो न जेता ṚV. 4,20,5. — 2) अ° (अघृणीय Burnouf) nicht zu zügeln, nicht im Zaum zu halten: Person Bhâg. P. 3,17,22.

सृत् (von सर्) adj. rasch laufend u. s. w.: आजि° einen Wettlauf anstellend Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 130. — Vgl. अदार°, अग्रदार°, वाज°.

1. सृत partic. von सर्; s. das.

2. सृत Hariv. 8447 fehlerhaft für शृत.

सृतजव adj. dessen Behendigkeit, Schnellkraft abhanden gekommen ist: Esel Ait. Br. 4,9. Blei Çat. Br. 5,4,1,10.

सृतंजय m. N. pr. eines Sohnes des Karmaǵit Bhâg. P. 9,22.46.

सृति (von सर्) f. 1) Weg AK. 2,1,15. H. 983. an. 2,208. Med. t. 74. VS. 19,47 (स्रुति ṚV.). गृभः सृतिं पति धावादसुष्टाम् AV. 10,3,6. Çat. Br. 12,8,1,21. 14,9,1,4. 6,11,3. Bhag. 8,27. MBh. 5,3774. Bhâg. P. 2,2, 32. 6,20. 5,26,3. गगनसृत्या so v. a. durch den Luftraum Verz. d. Oxf. H. 255,b,24. — 2) Gang, Wanderung H. an. Med. insbes. der Seele nach dem Tode: योनिकोटिसहस्रेषु सृतीश्चास्यान्तरात्मनः M. 6,63. Bhâg. P. 10,60,43. 11,23,43. — 3) das Gehen an Etwas so v. a. Erschaffen, Hervorbringen Bhâg. P. 3,2,13. — Vgl. का°, कु°.

सृत्य (wie oben) n. das Laufen, Fliessen; s. सिन्धु°.

सृत्वन् (wie oben) Uṇâdis. 4,113. 1) adj. (f. सृत्वरी) eilend, behend: अत्यो न सृत्वा सनये धनानाम् ṚV. 9,96,20. वडवा Kâṭh. 12,11. प्र सृत्वरीणामति सिन्धुरोजसा Flüsse ṚV. 10,75,1. — 2) m. = प्रजापति Uǵǵval. = विसर्प und वृद्धि Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. (hier als सृत्वा f. bezeichnet!). — 3) f. सृत्वरी Mutter ebend. — Vgl. वाज°.

सृत्वर adj. (f. ई) = सृत्वन् P. 3,2,163. Vop. 26,157.

सृदर m. Schlange Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,41.

सृदाकु Uṇâdis. 3,78. m. Feuer Trik. 1,1,66. Med. k. 160. Waldbrand H. an. 3,109. der Donnerkeil; Wind; eine Eidechsenart (प्रतिसूर्य, °क, welches Wilson hier durch Sonnenscheibe wiedergiebt) H. an. Med. Fluss (f. nach ÇKDr.) Uǵǵval. — Vgl. पृदाकु.

सृदागु m. N. pr. eines Mannes; s. सार्दागव.

सृध् AV. 2,6,5 schlechte Schreibung für स्रिध्.

सृप (von सर्प्) m. 1) der Mond (?) H. ç. 10; vgl. सृप्र. — 2) N. pr. eines Asura Hariv. 14291.

सृपाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. — Vgl. सार्पाकव.

सृपाट m. und °टी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. AK. 3,6,5,38. f. = परिमाणभेद Bhar., = रक्तधारा Govardhana zu AK. nach ÇKDr.

सृपाटिका f. Schnabel H. 1317.

सृप्र (von सर्प्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. schlüpfrig, fettig; glatt (vgl. सर्पिस्) Naigh. 4,3. Nir. 6,17. करस्नौ ṚV. 3,18,5. ऊर्व 4,50,2. °प्रदानिन् zur Erklärung von तृपलप्रभर्मन् = क्षिप्र° Nir. 5,12. — 2) m. der Mond Uǵǵval.; vgl. सृप.

सृप्रकरस्न adj. glatte Arme habend Nir. 6,17. Indra ṚV. 8,32,10.

सृप्रदानु adj. fettig thauend, Fett träufelnd ṚV. 1,96,3. 8,25,5.

सृप्रभोजस् adj. fette Speisen habend: Arjaman ṚV. 6,48,14.

सृप्रवन्धुर adj. einen glatten, — blanken Sitz oder Kasten habend: Wagen der Açvin ṚV. 1,181,3.

सृबिन्द m. N. pr. eines von Indra erschlagenen Dämons ṚV. 8,32,2.

सृमर P. 3,2,160. Vop. 26,150. m. 1) ein nicht näher zu bestimmendes Thier, das an feuchten Orten lebt (= गवय oder चमर nach den Comm.; unrichtig, weil diese daneben genannt werden), AK. 2,5,11. VS. 24,39. TS. 5,5,16,1. MBh. 1,2626. 3,8703. 7,1320. 2382. Hariv. 3843. 4597. R. 2,29,3. 103,11. 3,20,24. 49,24. 4,50,15. 7,6,49. Karaka 1,27. Suçr. 1,204,10. 205,4. 323,14. Vâgbh. 1,6,52. — 2) N. pr. eines Asura Hariv. 2289 nach der Lesart der neueren Ausg.; vgl. सृमल.

सृमल m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291 nach der Lesart der neueren Ausg., समल die ältere; vgl. सृमर 2).

सृष्टमारुत adj. Winde abtreibend Suçr. 1,235,4.

सृष्टमूत्रपुरीष adj. Ausleerung befördernd Suçr. 1,202,20. 223,10.

सृष्टविण्मूत्र adj. dass. Suçr. 1,177,6. 183,10. Vâgbh. 1,6,146.

सृष्टि (von 3. सर्ज्) 1) f. a) Schöpfung (abstr. und concr.) AK. 3,4,2, 23. H. an. 2,404. Med. t. 30. fg. AV. 3,28,4. 13,1,25. प्रसृष्टीनाम् TS. 5, 1,9,2. Çat. Br. 11,2,1,3 (oxyt.). 14,1,2,26. 4,2,10. सृष्टिं ससर्ज चैवेमाम् M. 1,25. सृष्टिं विकुरुते 75. इत्येषा सृष्टिरादितः 78. Jâǵń. 3,203. सृष्टिं ललितां विधातुः सुदतीम् Ragh. 6,37. Çâk. 1. Vikr. 8,18. Megh. —

80. Spr. (II) 2239. 7495. रागविरागयोर्योगः सृष्टिः Kap. 2,9. 11. 3,63. Weber, Râmat. Up. 289. Mârk. P. 103,2. Bhâg. P. 3,12,3. 4,1,17. 6,15,2. 7,10,26 (pl.). Pañkar. 3,15,19. 21. 23. Verz. d. Oxf. H. 12,b,12. 44,b,12. 23. Sarvadarçanas. 32,13. 60,6. 10. 84,5. 152,17. fgg. इन्द्रिय° 149,6. स्त्रीरत्न° Çâk. 42. जगत्सृष्टि Bhâg. P. 4,22,55. सर्व°, शब्द° Weber, Râmat. Up. 335. fg. इत्यादि° *Hervorbringung* Nîlak. 168. आ सृष्टेः so v. a. *vom Anfang der Welt an* Spr. (II) 1472. Kathâs. 20,130. यां यामुपयामि सृष्टिम् so v. a. *als was ich auch wiedergeboren werde* Bhâg. P. 1,19,16. सृष्टिं कुरु so v. a. *zeuge Kinder* Pañkar. 1,10,5. — b) *angeborenes Wesen, Natur* H. an. Med. स्वभाव एष हि स्त्रीणां सृष्टिश्च R. 3,19,6. Spr. (II) 7328, v. l. — c) *Spenden* M. 3,255. — d) Bez. *best.* Ishṭakâ Çat. Br. 8,4,2,1. TS. 5,3,4,7. Kâtj. Çr. 17,10,17. — e) *Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. 9,36. — f) = निर्गुणा Çabdar. im im ÇKDr. *the absence of properties* und *the existence of properties or qualities* Wilson nach ders. Aut. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Bhâg. P. 9,24,23. — 3) AK. 3,4,9,41 fehlerhaft für सृष्ट. — Vgl. रुद्र°, विश्व°.

सृष्टिकृत् adj. *Schöpfer:* देव Bez. Brahman's MBh. 1,1204.

सृष्टिखण्ड m. n. Titel des 1ten *Abschnitts* im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H 11,b, No. 30. fgg. Notices of Skt Mss. 2,1.

सृष्टिदा f. *eine best. Arzeneipflanze,* = ऋद्धि Râǵan. 5,29.

सृष्टिधर m. N. pr. eines Autors Colebr. Misc. Ess. 2,41.

सृष्टिपत्तन n. Bez. *einer best. Zauberkraft* Pañkar. 2,8,3.

सृष्टिप्रदा f. *eine best. Pflanze,* = पुत्रदा Râǵan. 4,161.

सृष्टिमत् (von सृष्टि) adj. *die Schöpfung besorgend:* देव MBh. 5,4300.

से f. ein N. der Gattin Kâma's Trik. 1,1,40.

सेक्, सेकते Dhâtup. 4,7 (गत्यर्थः). Das स geht nicht in ष über Vop. 8,43.

सेक (von 1. सिच्) m. 1) *Guss, Erguss* (z. B. des Samens): गोर्न सेके ṚV. 1,181,8. पिता दुहितुः सेकमृञ्जन् 3,31,1. Nir. 3,5. ṚV. 4,16,2. क्रिविर्न सेक आ गमत् 8,76,1. रेतसः M. 11,120. — 2) *Begiessung, Besprengung* H. 837. M. 5,124. Jâǵñ. 1,188. Ragh. 1,51. 19,10. Spr. (II) 387. दुग्धानामभितो सेकैः 3116. मनःप्रसादपयसा निष्पन्नसेकक्रियः (दानमहीरुहः) 6710. वनस्पतेः Varâh. Brh. S. 55,18. Râǵa-Tar. 5,111. Mârk. P. 35,16. Bhâg. P. 11,11,39. Verz. d. Oxf. H. 103,a,10. in der Heilkunde so v. a. *Tropf-* oder *Spritzbad, Waschung* (gewöhnlicher परिषेक): शीत Suçr. 1,37,19. 2,11,19. 138,9. Çârñg. Saṁh. 3,13,1. 2. 4. 5. — 3) am Ende eines comp. *Erguss von* und *Begiessung —, Besprengung mit:* रेतःसेकः स्वयोनीषु M. 11,58. भवज्जलकणा° Ṛt. 2,26. साञ्जनवाष्प° Ragh. 6,55. हिम° 8,45. मदवारि° 16,30. वृष्टि° 17,16. Çâk. 152, v. l. मदजल° Kir. 5,26. अमृत° Spr. (II) 5991. Varâh. Brh. S. 55, 16. Kathâs. 29,172. अयं त्वमृतसेको ऽस्य त्वम्भक्तो राज्यशालिनः 33,163. 117,53. 121,238. कनककलश° *Guss oder Begiessung aus* Spr. (II) 433. — 4) pl. N. pr. eines Volkes, neben अपर° MBh. 2,1113. — Vgl. सुषेक.

सेकंधर m. N. pr. = اسکندر Verz. d. Oxf. H. 166, N. °पुरी 166,5. 6.

सेकपात्र n. *ein Geschirr zum Ausschöpfen von Wasser* AK. 1,2,3,13. Trik. 3,3,139. H. 878. Med. d. 34.

सेकभाजन n. dass. H. an. 3,156. नौकायाः Med. n. 156.

सेकिम (von सेक) 1) adj. etwa *gegossen:* असि P. 4,4,20, Vârtt. 2, Schol. — 2) n. *Rettig* H. 1190.

सेक्तर् (von 1. सिच्) nom. ag. *der Ausgiessende,* = सेचक H. an. 3, 140. Med. k. 170. सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै ṚV. 3,32,15. बीज° Kull. zu M. 9,51. गवाम् so v. a. *Beschäler* zu 150. = भर्तर् *Gatte* H. 516. — Vgl. पिण्ड°.

सेक्तव्य (wie oben) adj. *zu begiessen:* सलिलैः Hariv. 7874. Varâh. Brh. S. 55,9.

सेक्त्र (wie oben) n. *ein Gefäss zum Ausschöpfen oder Begiessen* P. 3,2,182.

सेगव m. pl. *Krebsbrut* Spr. (II) 2191. MBh. 6,5632 (mit der ed. Bomb. zu lesen माघमा सेवगा इव).

सेङ्गर m. = शृङ्गिवर (nach Aufrecht) N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 280,b,1.

सेचक (von 1. सिच्) 1) adj. = सेक्तर्. — 2) m. *Wolke* H. an. 3,140. Med. k. 170. — Vgl. मुख° (मुख°).

सेचन (wie oben) 1) n. a) *das Ausgiessen, Ergiessung;* = क्षरण (so mit ÇKDr. zu lesen) Med. n. 156. उदकरुधिर° Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 21. — b) *das Begiessen, Besprengen* H. 837. Med. आत्मनः सेचनमकरोत् MBh. 12,13220. Mârk. 47,9. दध्यादिभिः Weber, Krshnaǵ. 304. Verz. d. Oxf. H. 105,b,1. Suçr. 2,32,17 (medic. wie सेक). वृक्ष° Çâk. 9, 11. 16,20. शङ्ख° Mârk. P. 31,13. उदक° *mit Wasser* Mârk. 47,5. मुखासव° Z. d. d. m. G. 27,75. — c) *das Giessen* (von Metallen) Verz. d. B. H. No. 969. — d) *ein Geschirr zum Ausschöpfen von Wasser* AK. 1,2,3,13. H. 878. Med. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. अम्बुसेचनी, तूलसेचन, नौ°, सुषेचन.

सेचनक n. = सेचन 1) b) Çârñg. Saṁh. 3,13,7 (medic. wie सेक).

सेचनघट m. *Giesskanne* Çâk. 8,23.

सेट *ein best. Gewicht* Colebr. Alg. 3.

सेटु m. *Wassermelone* Trik. 2,4,37 (सेडु gedr.). Hâr. 126. Gaṭâdh. im ÇKDr.

सेतकी f. gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97. — Vgl. सैतकेय.

सेतर् (von 1. सि) nom. ag. *Fesseler* (vgl. सेतु 1): यौ सेतृभिररज्जुभिः सिनीथः ṚV. 7,84,2.

सेतव्य (wie oben) adj. *zu binden* Nir. 11,31, v. l.

सेतिकर्तव्यताक (von 2. स + इतिकर्तव्यता) adj. *sammt den Obliegenheiten* Madhus. in Ind. St. 1,14,17.

सेतिका f. = अयोध्या Bhûtaçuddhitantra im ÇKDr. — Vgl. साकेत.

सेतु (von 1. सि) Uṇâdis. 1,70. 1) adj. *bindend, fesselnd;* m. *Fesseler:* ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू ṚV. 7,65,3. मा नः सेतुः सिषेदयम् 8,56,8. पाशिन् 9,73,4. — 2) m. Siddh. K. 248,b,13. a) *Band, Fessel:* तिष्ठेतीरनृतस्य सेतौ ṚV. 10,67,4. — b) (*Verbindung*) *Damm, Brücke* AK. 2,1,14. Trik. 2,1,18. H. 965. an. 2,209. Med. t. 74. Hâr. 129. Halâj. 3,49. सुवितस्य ṚV. 9,41,2. त्वं नस्तन्तुरुत सेतुरग्ने त्वं पन्था भवसि देवयानः TBr. 2,4,2,6. तं सेतुं कृत्वा तरति Ait. Br. 3,35. TS. 3,2,2,1. 6,1,4, 9. zum Himmel 5,2,3. 7,5,8,5. Kâth. 28,4. Çat. Br. 13,2,10,1. 14,7, 2,24. Kaçhop. 3,2. Khând. Up. 8,4,1. 2. Çvetâçv. Up. 6,19. Jâǵñ. 2,151. 156. भागीरथ्यां सेतुं वालुकाभिश्चकार MBh. 3,10722. fg. बन्धिष्ये सेतुना गङ्गाम् 10727. 16310. 8,732. अथार्या सेतुना गङ्गा 13,2161. R. 1,1,78

(83 Gorr.). (तया) धार्यते साधुवृत्तेन सेतुनेव (*das dammartige Ufer*) महोदधिः 5,76,21. Kâm. Nîtis. 5,78. Ragh. 13,2. 16,2. Varâh. Bṛh. S. 16, 17. 19,12. °पृथ्वी Kathâs. 69,26. Râǵa-Tar. 4,157. 3,344. fg. 354. 5, 120. सैकत MBh. 12,6480. Spr. (II) 2045. सिकता° 6515, v. l. Kathâs. 40,42. वालुका° Hariv. 8089. वालुक° Spr. (II) 6515. केदार° *der Damm, nach dessen Durchstechung das Wasser zwischen die Beete des Feldes einströmt:* मत्स्यभिन्ने केदारसेतौ पल्वलप्रसेको ऽस्ति Karaka 3,3. सेतुं बन्धु R. 5,74,13. 15. 94,20. 6,2,16. Ragh. 12,70. Spr. (II) 7548. Kathâs. 40,13. Râǵa-Tar. 1,156. 5,103. Bhâg. P. 9,10,4. 15. सेतोर्बन्धः Spr. (II) 6471. सैन्यैर्बद्धद्विरदसेतुभिः Ragh. 4,38. भिन्न MBh. 3,891. R. 2,105, 2 (117,8 Gorr.). 6,112,7. Kumâras. 7,53. अम्भसा भिद्यते सेतुः Spr. (II) 541. सेतुर्द्विविधो ज्ञेयः खेयो बन्ध्यस्तथैव च Mit. 244,14. — c) *die Adamsbrücke* (vgl. नल°, राम°) oder Bez. *einer der Inseln dieser grossen Gruppe* Bhâg. P. 7,14,31. LA. (III) 92,9. Verz. d. Oxf. H. 258,a,17. vollständiger सामुद्र Bhâg. P. 10,79,15. सेतुं गत्वा समुद्रस्य गङ्गासागरसंगमे Spr. (II) 7165. — d) *Grenzzeichen:* सेतुप्रकाशेषु सेतुषु M. 8,245. 263. — e) *Damm in übertr. Bed. so v. a. Schranken:* सेतुं पूर्वगतं सेतुः शतधा विदलीकृतः MBh. 10,193. दुर्भेद्यः सर्ववर्णाश्च भिन्नैरन्सर्वसेतवः Spr. (II) 2897. Bhâg. P. 3,21,54. भिन्न° adj. 1,18,35. 4,2,13. आत्मकृतसेतुपरीप्सा 3,9,19. सेतुं विधारणं पुंसाम् 4,2,30. तथैव लोके ऽवसिताश्च सेतवः 6,44. स्वेषु सेतुषु स्थापयिता 21,21. परिभूत° adj. 7,8,48. सेतुं सेतुविधानम् Verz. d. Oxf. H. 21,a,22. धर्मस्य सेतुं बध्नामि MBh. 14,1578. धर्मेण धर्मः (N. pr.) परिपाति सेतुम् Bhâg. P. 3,4,36. यत्कृतसेतुपालः 11,28. सेतुं सत्यस्य भेत्स्यामि R. 2,109,17 (118,17 Gorr.). समयसेतुरक्षा Bhâg. P. 5, 4,5. सेतुर्यो लोकसेतूनाम् Hariv. 2174. 3155. धर्मसेतु Pańkar. 4,3,40. — f) *eine Brücke zum Verständniss eines Textes* (vgl. *Eselsbrücke*), *Commentar* Verz. d. Oxf. H. 134,b, No. 250. 198,a, No. 466. 261,a,28. Verz. d. B. H. No. 465. — g) Bez. *bestimmter heiliger Silben, die vor einer mystischen Formel ausgesprochen werden,* Verz. d. Oxf. H. 102,b,37. = प्रणव (*die Silbe* ओम्): मन्त्राणां प्रणवः सेतुस्तत्सेतुः प्रणवः स्मृतः । स्रवत्यनोंकृतं पूर्वं परस्ताच्च विदीर्यते ॥ Kâlikâ-P. 55 im ÇKDr. Vgl. unter ओम्. — h) *Crataeva Roxburghii R. Br.* AK. 2,4,2,5. Med. — i) N. pr. eines Sohnes des Druhju und Bruders des Babhru Hariv. 1837. eines Sohnes des Babhru VP. 443. Bhâg. P. 9,23,14. — Vgl. धर्म° (in der 1ten Bed. auch MBh. 13,2477. 4594. 14,970. Pańkar. 4, 3,40. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,28, Çl. 3), नल° (auch R. 1,3,32). मधुरा°, महा°, राम°, विवादार्णव°, शैल°, सीमा°.

सेतुक m. = सेतु *Crataeva Roxburghii R. Br.* Çabdar. im ÇKDr.

सेतुकर m. *Errichter von Dämmen, Brückenbauer* Varâh. Bṛh. S. 15,18.

सेतुकर्मन् n. *Erbauung einer Brücke* R. 5,94,15. Verz. d. Oxf. H. 344,b,20. fg.

सेतुखण्ड m. n. Titel eines *Abschnitts* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,34.

सेतुप्रद m. ein N. Kṛshṇa's Pańkar. 4,7,6.

सेतुबन्ध m. 1) *Errichtung eines Dammes, — einer Brücke:* गतोदके सेतुबन्धो यादृक्तादृग्भविष्यति MBh. 6, 2005. 7, 3065. R. Gorr. 2,8,52. Spr. (II) 3767. धर्मभित्तेषे Râǵa-Tar. 5,114. R. 5,72,2. 6,1,4. Kathâs. 19,5. Verz. d. Oxf. H. 29,b,6. 139,a,3 v. u. 143,a,5. 344,b,21. — 2) *Damm, Brücke:* सेतुबन्धमकारयत् । दशयोजनविस्तारमायतं शतयोजनम् ॥ MBh. 3,16312. Râǵa-Tar. 5,92. पाषाण° 94. गङ्गा° Ragh. 16,33. Varâh. Bṛh. S. 28,5. — c) *die Adamsbrücke* (vgl. सेतु 2) c) Ǵatâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 64,a,9. 148,b,39. — d) Titel eines Gedichts in Prâkrit Verz. d. B. H. No. 1355. Verz. d. Oxf. H. 204,a,6.

सेतुबन्धन n. 1) = सेतुबन्ध 1) Kṛshṇ. 6,6. MBh. 3,282 in der Unterschr. des Adhj. R. 5,95,43. 6,1,3. — 2) = सेतुबन्ध 2): दृढ° adj. Kumâras. 4,6. *Damm in übertr. Bed.:* अस्माभिर्विहितानां मर्यादासेतुबन्धनम् Hariv. 7261.

सेतुभेत्तर् m. *Durchstecher eines Dammes* MBh. 13,1638.

सेतुभेद m. *Durchbruch eines Dammes* Spr. (II) 6797.

सेतुभेदिन् m. *Croton polyandrum Roxb.* oder *Croton Tiglium Lin.* Çabdac. im ÇKDr.

सेतुमङ्गलतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,a,33.

सेतुमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,90.

सेतुवृक्ष m. *Crataeva Roxburghii R. Br.* Çabdam. und Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. सेतुवृक्ष.

सेतुशैल m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,20,4.

सेतुषामन् n. स्वर्ग्यं सेतुषाम N. eines Sâman Ind. St. 3,246,b.

सेतुसरणि f. Titel des in's Sanskrit übersetzten Setubandha Verz. d. B. H. No. 535.

सेत्र (von 1. सि) n. nom. instr. P. 3,2,182. *Fessel* ÇKDr. nach Siddh. K.

सेदि (von 1. सद्) P. 3,2,171, Vârtt. 2. f. *Entkräftung, Verkommenheit* VS. 12,105. यत्र सेदिर्न विद्यते im Himmel 20,26. AV. 2,14,3. 4, 11,10. 8,8,9. 15. 12,5,24. मव सेदिं तृष्णां क्षुधं जहि Kauç. 70.

सेदुक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3,13262. fgg.

सेध (von 1. सिध्) 1) adj. (f. आ) *treibend, scheuchend;* s. गोसेधा. — 2) m. = निषेध *Verbot:* निवृत्ता विधिषेधतः Bhâg. P. 2,1,7. — Vgl. दुःषेध.

सेधम (von 2. सिध्) adj. P. 3,1,146, Schol.

सेधा f. *Igel* oder *Stachelschwein* Jâǵń. 1,177. °शलाका Schol. zu Kâtj. Çr. 5,2,15.

सेन (?) n. *Leib, Körper* H. ç. 116. — Am Ende eines comp. s. unter सेना.

सेनक m. N. pr. 1) eines Grammatikers P. 5,4,112. — 2) eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. सैनक°.

सेनकुल n. *die Familie der* Sena d. i. *der Fürsten, deren Namen auf* sena (von सेना) *ausgeht*, Z. d. d. m. G. 27,24.

सेनजित् (für सेना°) 1) adj. *Heere besiegend* VS. 15,19. 17,83. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5,76. 12,744, fgg. 6464. fgg. ein Sohn Kṛshṇa's Hariv. 9188. Viçvaǵit's 1057. VP. 452. Bṛhatkarman's 465. Kṛçâçva's Bhâg. P. 9,6,25. Viçada's 21,23. — 3) f. N. pr. einer Apsaras (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,40.

सेनद m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,483.

सेनय् (von सेना *Heer*) s. अभिषेणय्. desid. अभिषिषेणयिषति auch P. 8,3,64, Schol. परिषेणय्, °यति wohl *mit einem Heere umzingeln* 65, Schol. परिषिषेणयिषति 64, Schol.

सेनास्कन्ध (für सेना°) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253.

सेनकृत् (für सेना°) m. desgl. ebend. 9252. सेनाकृत् die neuere Ausg.

सेना f. Uṇâdis. 3,10 (vgl. Uǵǵval. zu 2). 1) (von 2. सि) a) *Wurfgeschoss, Wurfspiess:* सृष्टा ṚV. 1,66,7. 143,5. 7,3,4. 1,186,9. अन्यं ते अस्मान्नि वपन्तु सेनाः 2,33,11. अवृत्ताः 5,30,9. 8,64,7. 10,23,1. सुदृंता AV. 11, 10,4. 8,8,7. — b) N. von Indra's Gattin, *sein Geschoss als seine Braut gedacht* (vgl. शचीपति und इन्द्र°) TS. 2,2,8,1. Ait. Br. 3,22. auch wohl Kaush. Up. 4,7. — 2) (von 1. सी) a) *Schlachtreihe, geordnete Heerschaar* AK. 2,8,2,46. H. 745. Halâj. 2,302. 5,4. ṚV. 1,33,6. समन्यवो यत्समरन्त सेनाः 7,25,1. कृण्वन्ते अस्य सेना 9,96,1. 10,103,1. 4. 7. 142,4. 156,2. सेनां मोहयतु AV. 3,1,1. अहतां यन्तु सेनया 19,6. 4,19,2. 5,21,9. 31,7. 6,66,1. 67,1. 93,1. ये सेनाभिर्युधमायन्त्यस्मान् 66,1. अमित्राणाम् 8,8,1. 5. 11,2,31. 10,25. Ait. Br. 3,22. 8,10. fg. Çâṅkh. Br. 28,6. TBr. 3,7,5,1. Çat. Br. 5,3,1,1. 8,6,1,16. 14,5,1,6. Âçv. Gṛhj. 4,8,22. 29. Kauç. 14. M. 4,121. MBh. 3,3062. R. 4,28,30. Ragh. 1,19. 37. Weber, Râmat. Up. 288. Râǵa-Tar. 5,140 (vom folgenden zu trennen). सेनानां नेतारः Varâh. Bṛh. S. 15,16. 44,20. °प्रयाद् 2, S. 6, Z. 6. सेनायां समवेता ये AK. 2,8,2,29. सेनयाभिनिर्याणम् Halâj. 2,306. °प्रस्थान Prab. 78,9. °निर्याण Verz. d. Oxf. H. 345,b,34. fg. °प्रयाण 116,b,25. 344,b,7. °संस्तम्भन 105,b,39. °स्तम्भन Verz. d. B. H. No. 904. दैत्य° MBh. 3, 15710. गन्धर्व° Vikr. 11,16. चौर° Kathâs. 10,187. am Ende solcher compp. auch neutr. P. 2,4,25. AK. 3,6,6,40. पुक्तसेन adj. Suçr. 1,122, 3. — b) *eine kleine Heeresabtheilung, bestehend aus 3 Elephanten, 3 Wagen, 9 Reitern und 15 Fusssoldaten*, H. 748. — 3) am Ende von Personennamen P. 4,1,152. fg. Wassiljew 268. eine best. Dynastie (vgl. सेनकुल) 50. 55. Târan. 201. 262. am Ende von Hetärennamen Sâh. D. 426. — 4) N. pr. der Mutter Çambhava's, des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 39. — Vgl. अभि° (°षेणा), अपुद्ध°, आशु°, इन्द्र°, ऋषि°, ऋष्टि°, चित्र°, जयत्°, देव°, धृष्णु°, ध्रुव°, नन्दि°, नृ°, पुण्य°, पृथु°, प्र°, प्रचण्ड°, प्रति°, प्रवर°, बल°, बल्लाल°, बिन्दु°, बुद्ध°, बृहत्°, भद्र°, भद्रिणी°, भरत°, भानु°, भीम°, भूमि°, भूरि°, भोग°, मदन°, मधु°, महा°, माधव°, मित्र°, मुक्ता°, मृत्यु°, यज्ञ°, रति°, रत्न°, रम्य°, रुद्र°, रूप°, रोहिणी°, लक्ष्मी°, वज्र°, वसु°, विक्रम°, विजय°, विश्व°, विषक्°, विहित°, वीर°, वृद्ध°, वृष°, व्याघ्र°, शक्ति°, शंकर°, शतभिषक्°, शान्त°, शूर°, श्री°, श्रीधर°, श्रुत°, श्रेष्ठ°, समुद्र°, सर्व°, सिंह°, सिद्ध°, सिन्धु°, सु°, सुन्दर°, सुर°, सूर्य°, हरि°, हेमन्त°, सैन्य.

सेनाकक्ष m. *die Flanke eines Heeres* und zugleich *ein Heer als dürres Gestrüpp* (vgl. मम सैनमयं कक्षं प्रधक्ष्यति 3,8237) MBh. 8,2679. — Vgl. सैन्यकक्ष.

सेनाकर्मन् n. *Führung eines Heer's* MBh. 5,5721.

सेनाग्नि m. Agni *des Heeres* Kauç. 60. Schol. zu Pâr. Gṛhj. 1,10.

सेनाग्र (सेना + अग्र) n. *Spitze des Heeres* R. 3,29,32. 4,28,31. °ग *an der Spitze des Heeres gehend, Heerführer* R. Schl. 1,1,73. 5,41,4. 43,7. 56,125. 7,35,6.

सेनाङ्ग (सेना + 3. अङ्ग) n. *Alles was einen Bestandtheil des Heeres bildet, zum Heere gehört* AK. 2,8,2,1. H. 751. Halâj. 5,80. Ragh. 15, 9. Varâh. Bṛh. S. 11,42. 95,11. *Heeresabtheilung:* °पति Kâm. Nîtis. 19,32.

सेनाचर P. 3,2,17. m. *Krieger, Soldat* MBh. 1,5084. Râǵa-Tar. 4,308.

सेनाग्रीव (सेना + ग्री°) m. dass. MBh. 3,15112. 15114.

सेनाजीविन् (सेना + जी°) m. dass. Spr. (II) 2216. MBh. 5,1401.

सेनाशु adj. *pfeilgeschwind:* Wagen ṚV. 1,116,1.

सेनाधिनाथ (सेना + अ°) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11.

सेनाधिप (सेना + अ°) m. *Heerführer* Varâh. Bṛh. S. 104,61. Râǵa-Tar. 5,330.

सेनाधिपति (सेना + अ°) m. dass. Vjutp. 107. Verz. d. Oxf. H. 250,b,32.

सेनाध्यक्ष (सेना + अ°) m. dass. Hariv. 1094. Spr. (II) 6841. Mârk. P. 656,3 v. u.

सेनानी P. 3,2,61, Schol. Declination 7,3,116. 6,4,82, Vârtt. 3. 1) *Schaarenführer, Herzog, Feldherr* AK. 2,8,2,30. H. 725. an. 3,437. Med. n. 136. ṚV. 7,20,5. 9,96,1. यो वः सेनानीर्महतो गणस्य 10,34,12. 84,2. VS. 15,15. 16,17. TS. 1,8,9,1. TBr. 1,7,3,4. Çat. Br. 5,3,1,1. 8,6,1,21. Kâtj. Çr. 15,3,3. MBh. 4,378. 529. सेनानीनामके स्कन्दः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. स्कन्दोऽहं सर्वसेनान्याम् Bhâg. P. 11,16,22. Ragh. 2,37. Kumâras. 2,51. Mâlav. 70,12. Spr. (II) 3308, v. l. Varâh. Bṛh. S. 69,20. Kathâs. 20,60. 97. fg. 109,53. Râǵa-Tar. 4,139. शबर° 3,23. असुर° Bhâg. P. 7,10,54. उग्र° Kṛshṇa MBh. 12,1507. — 2) ein N. Skanda's, des *Heerführers* der Götter, AK. 1,1,1,35. H. 208. H. an. Med. MBh. 5,5720. Kir. 15,7. Kathâs. 49,239. 114,115. — 3) N. pr. a) eines Rudra Hariv. 11532. VP. 121, N. 17. — b) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4548. — c) eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सेनापति m. 1) *Heerführer* Med. t. 228. Vjutp. 95. Ait. Br. 8,23. °बलाध्यक्षौ M. 7,189. MBh. 2,885. 4,376. Hariv. 8402. R. 1,38,1. 2,91,39. R. Gorr. 1,1,73. Kâm. Nîtis. 16,11. Bhar. Nâṭjaç. 34,69. Çâk. 23,1. fgg. Spr. (II) 1836. Varâh. Bṛh. S. 3,21. 15,26. 34,10. 35,7. 49,3. 53,5. 14. 17. 73,4. Kathâs. 18,264. 72,8. Prab. 78,9. Verz. d. Oxf. H. 344,a,43. सर्व° *Oberfeldherr* MBh. 5,5326. — 2) ein N. Skanda's, des *Heerführers* der Götter, Med. — 3) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2732. — Vgl. अधि°.

सेनापतित्व n. nom. abstr. von सेनापति 1) MBh. 13,4180. Verz. d. Oxf. H. 116,b,17.

सेनापतिपति m. *Oberfeldherr* MBh. 5,5328. 5712.

सेनापत्य n. *Feldherrnamt* MBh. 3,14423. fg. 13,4213. Kumâras. 2,61. Kathâs. 25,276. 34,114. 123,68. — Vgl. die richtigere Form सैनापत्य, wie MBh. ed. Bomb. überall hat.

सेनापुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 66,b,17.

सेनाप्रणेतर् m. *Heerführer* MBh. 5,176. 5326.

सेनाबिन्दु m. N. pr. eines Fürsten MBh. 4,2656. 6989. 2,1019. 1022. 5,76. 7,916.

सेनाभिगोप्तर् (सेना + अ°) m. *Hüter des Heeres, Bez. eines best. Amtes:* पुरोहितामात्यकुमारकुल्याः °गोप्तार इमे प्रधानाः Kâm. Nîtis. 15,20.

सेनामुख n. 1) *Spitze des Heeres* TBr. 3,8,22,1. Çat. Br. 13,2,2,2. — 2) *eine kleine Heeresabtheilung, bestehend aus 3 Elephanten, 3 Wagen, 9 Reitern und 15 Fusssoldaten*, MBh. 1,290. 5,5270. AK. 2,8,2, 49. *aus 9 Elephanten, 9 Wagen, 27 Reitern und 45 Fusssoldaten* H. 748. — 3) *ein zu einem Stadtthor führender verdeckter Gang* Çabdârthak. bei Wilson.

सेनामुखी f. N. pr. einer Göttin Râǵa-Tar. 3,461.

सेनारक्ष m. pl. *Feldwache* AK. 2,8,2,29. H. 763.

सेनावास m. *Lager, castra* Varâh. Bṛh. S. 48,17.

सेनावाह m. *Heerführer* MBh. 4,503. 509.

सेनास्थान n. *Lager, castra* Trik. Ind. zu 2,8,2.

सेनाव्यूह m. *Aufstellung eines Heeres, Schlachtordnung* Verz. d. Cambr. H. 7,12. fg.

सेनाहन् s. सेनहन्.

सेनि s. तीर्थ°.

सेनीय adj. am Ende eines comp.: पुरस° adj. von पुरःसेन *von einem Fürsten handelnd, der an der Spitze eines Heeres (im Felde) steht,* Suçr. 1,122,2.

सेन्द्र (2. स + इन्द्र) adj. *mit* Indra *verbunden, sammt* I.: देवाः TS. 7,3,14,3. 2,5,4,1. 8,5. अग्नि 5,4,4,1. 6,1,10,2. Ait. Br. 3,15. Çat. Br. 1,4,4,33. यज्ञ 2,5,2,18. Pańkav. Br. 15,5,24. MBh. 13,4180. R. 3,51,6. Spr. (II) 7166. Davon nom. abstr. °ता f. Ait. Br. 6,17. Çat. Br. 13,2,2,9. °त्व n. TS. 2,5,2,6.

सेन्द्रगण (2. स + इ°) adj. *sammt* Indra's *Schaaren* MBh. 5,7140.

सेन्द्रिय (2. स + इ°) adj. 1) *mit Vermögen —, männlichem Vermögen u. s. w. ausgestattet.* — 2) *sammt den Sinnesorganen* M. 1,55.

सेन्द्रियत्व n. nom. abstr. zu सेन्द्रिय 1) Ait. Br. 1,4. 17.

सेन्य (von सेना) 1) adj. *durch Speerwurf veranlasst:* वध AV. 1,20,2. 6,99,2. — 2) m. *Speerwerfer, Kriegsmann* RV. 1,81,2. 7,30,2. AV. 18,1,40 (RV. v. l.). — Vgl. सैन्य.

सेमन्ती f. *Rosa glandulifera* Narasiṁha-P. 52 nach ÇKDr. — Vgl. सुमना.

सेय n. von सा = सन् in शत°.

सेयन m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,257 nach der Lesart der ed. Bomb., सैयन ed. Calc.

सेर (2. स + इरा) adj. zur Erklärung von सीर Çat. Br. 7,2,2,2.

सेराह m. *ein milchweisses Pferd, Schimmel* H. 1238.

सेरु (von 1. सि) adj. *bindend, fesselnd* P. 3,2,159. Vop. 26,149.

सेर्ष्य (2. स + ईर्ष्या) adj. (f. आ) *neidisch, eifersüchtig* Prab. 17,6. Kathâs. 13,75. 17,126. सपत्नी° *auf* 42,202. °म् adv. 6,145. Bhâg. P. 4,4,13. 8,10. Pańkat. 27,10.

सेल्, सेलति v. l. für शेल् Dhâtup. 15,36.

सेल *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,640. — Vgl. सेलु.

सेलग m. *Räuber, Wegelagerer* Ait. Br. 7,1. 8,11. Çat. Br. 13,4,2,10. Âçv. Çr. 10,7,6. — Vgl. सैलग.

सेलु 1) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,639. Vgl. सेल. — 2) = शेलु Suçr. 1,237,21.

सेल्यपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 8,201. 203.

सेल्हार N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,3.

सेव्, सेवति und सेवते (सेवृ) Dhâtup. 14,30. सिषेवे, असेविष्ट Vop. 8,128. सेविष्यते, सेवितुम्; सेवित्वा P. 1,2,18, Schol.; act. nur hier und da des Metrums wegen. Der Gegensatz von सेव् ist त्यज्. 1) mit loc. *sich aufhalten bei:* अग्नः श्येतः स्थाणौ सेवते Çat. Br. 3,6,2,4. 5. — 2) mit acc. *sich aufhalten —, verweilen bei, besuchen, bewohnen, zum Aufenthaltsort erwählen, sich begeben zu, auf:* चतुष्पथम् M. 4,131. तस्या जलम् MBh. 13,1845. Mṛkkh. 50. Spr. (II) 4078. तस्यैकं काञ्चनं शृङ्गं सेवते यद्दिवाकरः । अपरं राजतं शृङ्गं सेवते यन्निशाकरः ॥ R. 4,41,41. 3,22,8. तीरनलिनीं कारण्डवः सेवते Vikr. 41. श्मशानम् Spr. (II) 606. गात्रच्छायां महान्धकारस्य 2213. तम् (वटम्) अध्वगजनः सर्वात्मना सेवते Spr. (II) 1603. सेवन्ते यदि सरीसृपास्तृणाग्राणि Varâh. Bṛh. S. 28,13. राजद्वारम् अहर्निशं खड्गपाणिः सेवते Hit. 98,18. तं पार्श्वं दृढमुर्गृध्राः क्रव्यादश्च सिषेविरे *gingen ihm nach, umschwärmten ihn* Bhaṭṭ. 14,97. सेव्यन्तां मध्यभावेन राजवह्निगुरुस्त्रियः so v. a. *man bleibe in einiger Entfernung von ihnen, komme ihnen nicht zu nahe* Spr. (II) 176, v. l. सेव्यमान (der Ort, Platz) *den man inne hat* R. 2,33,24. सेवित *besucht, bewohnt, eingenommen* (ein Ort) AK. 3,4,16,96. Bhâg. P. 1,13,8. असेवितेश्वरद्वार Spr. (II) 788. सरो देवगणैः सेवितम् Çok. in LA. (III) 33,3. देवगन्धर्व° MBh. 1,1104. 5950. 3,1756. 1758. 2402. शार्दूलमृग° 2488. 5,7095. 7351. R. 1,51,23. 2,27,13. 54,27. 68,15. 95,3. 104,2. R. Gorr. 1,34,22. 37,8. अगस्त्यसेवितामाशाम् 3,22,8. 66,2. 78,3. Spr. (II) 5949. Bhâg. P. 1,6,12. 3,33,32. 4,10,5. पद्व्यो ऽवधूतसेविताः 4,4,21. — 3) mit acc. *bei Jmd verweilen* so v. a. *Jmd Dienste leisten, aufwarten, seine Achtung, — Unterthänigkeit u. s. w. bezeigen, es mit Jmd halten:* वृद्धान् M. 7,38. Bhag. 14,26. MBh. 3,27 (act.). Hariv. 1337. 13206. fg. (act.). R. Gorr. 1,60,3. 79,16. Kâm. Nîtis. 3,14. 11,25. 15,16. Mṛkkh. 9. Kumâras. 7,82. Ragh. 9,49. Çâk. 132. Spr. (II) 606. 1304. 1311. 2597. 2851. 3036. 5487. 5608. 5826. 6175 (act.). 6789. 7104. 7133. Kathâs. 6,4. 18,128. 20,158. 49,8. 179. 223. Râǵa-Tar. 3,334. 150. 200. 4,144. 6,152. Weber, Kṛshṇaǵ. 287. शिशुं सिषेव पात्रश्च स्वयं वै श्वेतचामरैः Pańkar. 1,4,65. प्रतिदिनं तत्पादुका सेव्यताम् Spr. (II) 6673. सेव्यमानो ऽपि हि स्नेहैः *gepflegt* (ein Kind) Kathâs. 14,48. किमहो सेवसे रन्ते रवं मामीदृशीं so v. a. *bedenken* 38,52. Auch von Unbelebtem, das aber als belebt gedacht wird: तैः सरांसि रसवद्भिरम्बुभिः कूजितैः श्रुतिसुखैः पतत्रिणः । वायवः सुरभिपुष्परेणुभिश्छायया च जलदाः सिषेविरे ॥ Ragh. 11,11. — 4) mit acc. *der Liebe pflegen* (von beiden Geschlechtern): जघन्यान् M. 8,365. उत्तमाम् 366. न सेवसि रजस्वलाम् MBh. 13,7337. Hariv. 8759. Kathâs. 12,92. Pańkat. 45,10. आलिङ्गनचुम्बनादिभिस्त्रिस्तनीं सेवितुमुपचक्रमे 263,5. त्वं च जारे मनोलौल्यात्पुष्पताम्बूलसदृशः कदाचित्सेव्यसे Hit. 87,1. Dhûrtas. 77,4. — 5) mit acc. *anblasen, anwehen* vom Winde, der gleichsam als *dienstbarer* Geist gedacht wird: मलयं दर्दुरं चैव सेवित्वा चन्दनानिलः । सुगन्धः प्रववौ R. Gorr. 2,100,21. राघवं पुष्पशीतोष्णः सेविष्यति सुखो ऽनिलः R. Schl. 2,44,9. Ragh. 4,38. 2,13. 4,73. तासां वदननिश्वासः सिषेवे रावणं तदा R. 5,14,24. माधवे मासि वायुसेविते 13,60. शीतलानिलसेविते वृन्दावने Pańkar. 4,6,9. मुखमारुतेन चक्षुः सेवते Çâk. Ch. 63,7. — 6) mit acc. *sich einer Sache hingeben, obliegen, pflegen, üben, fröhnen, geniessen, gebrauchen, häufig gebrauchen:* स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरा RV. 10,117,2. भेषजम् AV. 5,30,4. Suçr. 1,150,5. 2,408,2. धर्मम्, अधर्मम् M. 2,1. 12,21. नियमान्, यमान् 2,175. 4,204. दीक्षाः, श्रुतीः 6,29. fg. मांसम् 35. द्यूतम् 9,227. अभ्युपायान् 11,210. निवृत्तं कर्म 12,90. अध्यात्मयोगनिद्राम् MBh. 1,1243 (act.). धर्मकामार्थान् 3052. कामं प्रकामं सेव त्वं मया सह विलासिनि 4,

401. Hariv. 7269 (act.). R. 2,109,20. R. Gorr. 1,80,15. 2,46,17. मधूनि 5,34,10. वादित्रनृत्यादि 7,20,13. Mṛkkh. 121,7. Kâm. Nîtis. 15,44. Kumâras. 5,38. Ragh. 17,49. Spr. (II) 252. 1092. सुखम् 1190. 1246. 2527 (act.). 3131. 3744. 3770. त्वच्चांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशाम् 3838. 4045. 5088. 5271. 7080 (act.). 7172. Kathâs. 11,3. 17,91. 101. सुरतक्रीडाम् 20,72 चन्द्रोदयम् 230. संगीतकम् 24,4. 22,11. 27,166. 36,67. 50,159. 56,292. तया सार्कं रतं सेवितवानहम् 63,59. 85,9. 94,60. 117,128. Mârk. P. 49, 9. Râga-Tar. 1,87. 354. 3,113. 5,65. Bhâg. P. 1,17,41. 3,3,19. 4,8,58. 9,6,48. 19,18 (act.). Sarvadarçanas. 32,12. 173,22. 178,8. — 7) mit acc. *sich befinden an, angetroffen werden bei* (von Unbelebtem): मलेन तस्याङ्गमिदं कथमार्यस्य सेव्यते R. 2,100,33 (108,31 Gorr.). Hariv. 7075. (यम्) सिषेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्तवः Râga-Tar. 4,47. सेव्यमानमविरतं चन्द्रकान्त्याङ्गलक्ष्मया Kathâs. 3,62. पम्पाकाननसेवित so v. a. *versehen mit* R. 4,3,5. hierher könnte allenfalls शरा मन्युसेविताः MBh. 3,1949 gezogen werden, aber die ed. Bomb. liest besser मन्युनेरिताः. — Vgl. सुसेवित.

— caus. *Jmd dienen, seine Achtung bezeigen:* पृष्ठतः सेवयेदर्कं जठरेण हुताशनम्। स्वामिनं सर्वभावेन परलोकममायया॥ Spr. (II) 4188. *pflegen, hegen:* स्थानीन् (Pflanzen und Fürsten) 1171, v. l.

— desid. vom caus. s. सिषेवयिषु.

— अति *zu häufig geniessen* Suçr. 1,31,16. 2,145,10.

— व्यति pass. *reichlich versehen sein mit:* सर्वास्तु सेना व्यतिसेव्यमानाः पदातिभिः पावकतैलहस्तैः। प्रकाश्यमाना ददृशुर्निशायां यथान्तरिक्षे जलदास्तडिद्भिः॥ MBh. 7,7297 nach der Lesart der ed. Bomb. Man könnte व्यतिसीव्यमानाः *durchzogen, durchwebt* vermuthen; vgl. संस्यूत unter सीव् mit सम्.

— अनु 1) = simpl. 2): = वक्रुनिभे दरी R. 4,26,6. — 2) = simpl. 3) Kathâs. 71,155. Bhâg. P. 7,9,42 (act.). — Vgl. अनुसेविन्.

— अभि s. °सेवन.

— आ 1) = simpl. 2) R. 3,52,39. तीर्थम् Bhâg. P. 3,1,22. Kâvjâd. 3, 109. — 2) = simpl. 3) Bhâg. P. 4,30,6. — 3) = simpl. 4): अकामाम् MBh. 3,16564 (act.). Kâvjâd. 3,109. — 4) = simpl. 6) P. 3,4,56. मधुरं रसम् Suçr. 1,155,13. Megh. 67. धनानि, वस्त्राणि, अलंकारान्, गोत्तनम् R. Gorr. 2,8,58. द्यूतम् Mṛkkh. 35,6. वायुम् Kumâras. 1,15. Vikr. 67,3. Mâlav. 8,5. पानम् Kathâs. 28,121. 33,13. चन्दनम् Ṛt. 6,12. अधरावृत्तीः Râga-Tar. 5,203. षड्गुणम् Bhâg. P. 9,10,24. सुलभदुर्जनदुष्प्रवादम् so v. a. *sich aussetzen* Kathâs. 24,228. आसेवन्निनमध्यायम् so v. a. *lesend, studirend* MBh. 1,254. — Vgl. आसेवन fg.

— प्रत्या Nir. 8,15 zur Erklärung vom caus. von जुष् mit प्रति.

— समा = simpl. 6): मैथुनम् M. 11,174. धर्मम् Spr. (II) 5817.

— उप 1) = simpl. 2) R. 2,56,7. 71,8. Kâm. Nîtis. 16,22. Spr. (II) 4603. — 2) = simpl. 3) M. 4,133. 7,175. MBh. 3,11290. 13771. 13,510. Spr. (II) 4005. fg. R. Gorr. 1,80,2 (act.). 5. पादौ 2,99,25. Gît. 11,22. Kâm. Nîtis. 1,67. Spr. (II) 3454. 5456. 5457, v. l. Kathâs. 10,35. 50, 192. — 3) = simpl. 4): नारीम् Suçr. 1,290,16. पुरुषम् 2,396,2. — 4) = simpl. 5): शीतो वायुस्तमुपसेवते MBh. 2,390. — 5) = simpl. 6) Khând. Up. 2,22,1. विषयान् Bhag. 15,9. संधिम्, विग्रहम् MBh. 2,459. 5,822. वृत्तिमन्याम् 12,6726. सर्गं मूत्रपुरीषयोः (so v. a. *vollbringen*) 13, 7567. पानम् R. 5,14,35. Suçr. 1,155,17. सुखम् Spr. (II) 5088. 7077. स्त्रीसंभोगम् Mârk. P. 18,31. हृतविषयोपसेव्यमान so v. a. *ausbeutend* Kâm. Nîtis. 15,61. — 6) = simpl. 7): चन्दनेन महार्हेण यस्याङ्गमुपसेवितम् R. ed. Bomb. 6,99,35. — Vgl. उपसेवक fgg.

— अभ्युप *verehren:* सायं प्रातश्च संध्यां यो ब्राह्मणोऽभ्युपसेवते MBh. 3,13432.

— समुप *sich einer Sache hingeben:* निद्राम् R. 1,35,23.

— नि, °षेवते, न्यषेवत, निषिषेवे P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118. 1) mit loc, *a) wohnen bleiben:* इहैकेन नि षेवते AV. 11,8,33. — *b) Umgang haben mit:* यदास्वमानुषीषु मानुषो निषेवे ṚV. 10,95,8. — 2) mit acc. *a)* = simpl. 2) R. 1,31,21. Hariv. 3643. Çâk. 102. Spr. (II) 2744. Râga-Tar. 1,30. Bhâg. P. 4,4,15. 7,14,33. गतायुरपि यां (वसुधां) गात्रैर्मा विहाय निषेवसे *haftest an* R. 4,22,11. मार्गम् *einen Weg einschlagen* Hariv. 4188 (act.). R. 3,57,11. भवत्पार्श्वम् Verz. d. Oxf. H. 61, b, 1 v. u. निषेवित *bewohnt, besucht, besetzt* Hariv. 15879 (निसे° die ältere Ausg.). R. Gorr. 2,47,3. मृगव्याल° MBh. 3,2355. 2427. 2498. 2528. 2534. 2566. पितृ° 16896. 12,4256. R. 2,26,28. 50,11. 54,28. 74,27. 92,11. 99,11. 5,13,15 (zu lesen °पनिषे°). Spr. (II) 503. 3112. Pankat. 31,1. Bhatt. 8,3. — *b)* = simpl. 3) M. 6,88. कार्यापद्यारभमाणं नेह पुरुषं श्रीर्निषेवते 9,300. Spr. (II) 5907. MBh. 13,3865 (act.). Kumâras. 2,34. Spr. (II) 503. 4888. 7080. Râga-Tar. 3,165. 4,135. Bhâg. P. 4,4, 15. 21,38. 6,7,4. परपदम् Spr. (II) 5432. व्याली घोरविषेव त्वं मयाबुद्ध्या निषेविता so v. a. *sich nähern* R. Gorr. 2,34,9. — *c)* = simpl. 4) M. 5,163. R. 2,75,37. Varâh. Bṛh. S. 104,24. Spr. (II) 7112. Pankat. 45, 9. — *d)* = simpl. 5) MBh. 2,94. 8,2854. — *e)* = simpl. 6): सदाचारम् M. 4,155. दानधर्मम् 227. द्यूतम् 9,228. विषयान् 12,73. कर्म 84. MBh. 1, 6124. स्वप्नम् 3,11877. 13798. वारि पम्पायाः 16100. 4,509. R. Gorr. 2, 35,47. 3,61,40. 7,78,16. Suçr. 1,60,20. 130,8. 254,6. 2,373,16. Kâm. Nîtis. 1,49. 63. 18,38. Kumâras. 1,6. 5,76. Çiç. 4,66. 9,68 (निषेवितम् zu lesen). Weber, Râmat. Up. 329. द्रावयन्ती *geniessen* so v. a. *theilhaftig werden* Spr. (II) 723. कर्मणा मनसा वाचा यदभीक्ष्णं निषेवते *üben, treiben* 1560. 3779. 4095. 4597. 5308. 5597. 5600, v. l. Varâh. Bṛh. S. 76,6. 77,4. 78,24. Kathâs. 27,18. Râga-Tar. 3,237 (न्यषेवत zu lesen). Mârk. P. 15,5. Bhâg. P. 3,29,15. 32,15. 5,12,13. 11,28,43. Çuk. in LA. (III) 34,22. न चाति ते (मृगाः) निषेव्यन्ते so v. a. *aber man übertreibt nicht die Jagd auf sie* Kathâs. 27,148. — *f)* = simpl. 7): न्यस्तेनापरतालस्य प्रलम्बोत्तरं प्रति। निषेवमाणां (so der Comm. in der ed. Bomb.) ते त्रगुर्नदीं मध्येन मालिनीम्॥ so v. a. *befindlich, gelegen, fliessend* R. 2,68,12. — निषेवितम् Kâm. Nîtis. 18,42 fehlerhaft für निषेविणम्. Vgl. निषेव fgg. — caus. *sich begeben —, fahren in:* रौरवादीनि Spr. (II) 5912.

— उपनि *sich einer Sache hingeben, nachgehen, obliegen:* अतिकष्टानि सर्वाणि MBh. 14,462.

— परिनि etwa *vollauf haben:* °षेवेत MBh. 13,3087. °षिच्येत (= धनैरभिषिच्येत Nîlak.) ed. Bomb.

— संनि *besuchen, bewohnen:* गन्धर्वैरप्सरोभिश्च सततं संनिषेवितम् (गिरिवरम्) MBh. 12,13733. — Vgl. संनिषेव्य.

— परि, °षेवते, पर्यषेवत, °षिषेव P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118.

die Texte haben स (auch ed. Bomb.) und ष. 1) *besuchen, aufsuchen:* योनिकेतसलिलैः परिषेव्यमानम् (so Burnouf, °से° ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,28,30. — 2) *Jmd mit Auszeichnung behandeln, ehren* Spr. (II) 11. 3205. Bhâg. P. 2,9,14. Pańkar. 1,8,12. — 3) *einer Sache nachgehen:* यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवं परिषेवते Spr. (II) 5600. *häufig —, gern geniessen* 11.

— प्रति, °सेवते Vop. 8,118.

— वि, °षेवते, व्यषेवत, °षिषेवे P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118.

— सम् 1) *zusammensein mit* zur Erklärung von सच् Nir. 5,9. 9,33. 12,41. — 2) = simpl. 2) Spr. (II) 4840. Pańkar. 3,5,28. — 3) = simpl. 3) MBh. 12,3942. Kir. 18,24. Spr. (II) 3491. 6770. Verz. d. Oxf. H. 193, *a*, 1. 8. Bhâg. P. 10,72,6. 11,26,31. Pańkar. 1,3,79. आगच्छन्त्यो वेश्म वन्भारवेषा (v. l. कुम्भा°) संसेवन्त्यो गाः (d. i. गावः) so v. a. *begrüssen* Varâh. Bṛh. S. 92,3. — 4) = simpl. 4) Spr. (II) 2877. 6332. — 5) = simpl. 5) R. Gorr. 2,64,11. — 6) = simpl. 6): प्रवृत्तं कर्म M. 12,90. द्वादशवार्षिकं मैत्रम् MBh. 13,6549. कामम् Varâh. Bṛh. S. 104,33. Wind 27,8. शयनानि महार्हाणि R. Gorr. 2,62,13. — संसेवित in comp. mit श्रेण्यादि gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. — Vgl. संसेवन fgg.

सेव 1) nom. ag. (von सीव् oder सेव्) gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. — 2) n. = सेवि *Brustbeere* Râǵan. im ÇKDr.

1. सेवक (von सीव्) m. *Sack* H. an. 3,110 (प्रसेवे zu lesen). Med. k. 170.

2. सेवक (von सेव्) nom. ag. (f. सेविका gaṇa क्षिपकादि zu P. 7,3,45, Vârtt. 6). 1) *bewohnend:* श्मशानगृह° MBh. 12,13143. — 2) m. *Diener, Dienstmann* AK. 2,8,1,9. Trik. 3,2,5. H. 496. an. 3,110. Med. k. 170. Halâj. 2,273. R. Gorr. 2,32,24. Spr. (II) 1078. 1301. 2431 (नित्य°). 3383 (सेवकोत्तम). 3662. 4217. 4290. 4568. 4619. 5462. 6469. 7167. fgg. 7340. fg. Varâh. Bṛh. S. 5,34. 15,26. 101,6 (नृप°). Kathâs. 27,157. 38,7. Râǵa-Tar. 3,140. 167. 4,207. 5,51 (देव से° zu trennen, wie schon Benfey bemerkt). 197. Bhâg. P. 7,6,10. 10,5. Pańkat. 217,25. Hit. 41, 22. 51,15. 140,17. Z. d. d. m. G. 14,571,22. आपत्सेवक *ein Diener im Unglück* Spr. (II) 803. — 3) *ehrend, Verehrer* Weber, Râmat. Up. 320. वृद्ध° Jâǵn. 1,308. Bhâg. P. 4,16,16. मल्लिप्रवर° Hariv. 6193. सत्° Bhâg. P. 5,15,7. 10,60,35. श्रीकृष्ण° Pańkar. 1,2,23. — 4) *einer Sache obliegend:* किंशुक° *pflegend* Spr. (II) 679. पुण्डरीक° Kathâs. 35, 33. — Vgl. कुल°, द्विज°, राज°, राम°.

सेवकालु (सेवक + आलु) m. *eine best. Pflanze,* = निशामक्षुप Çabdak. im ÇKDr.

सेवती f. *Rosa glandulifera* Bhâvapr. im ÇKDr. (Nachträge).

1. सेवन (von सीव्) 1) n. = सीवन *das Nähen* Vop. 26,172. AK. 3, 3,5. Trik. 3,3,271. H. 912. an. 3,437. Med. n. 157 (an den zwei letzten Stellen zu lesen सीवनेप्यास्त्योः). Suçr. 1,26,18. Vop. im Dhâtup. 14,42. — 2) f. ई *a) Nähnadel* H. 911. — *b) Nath, Verbindungsstelle am menschlichen Leibe* (fünf am Kopf, je eine an Zunge und penis oder Hodensack) Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311, *a*, 2 v. u. Suçr. 1,35,1. 86,14. 262,3. 337,12. 338,17. Ait. Br. 3,37. Çâńkh. Br. 28,9. — Vgl. तुन्न°.

2. सेवन (von सेव्) n. 1) *das Aufsuchen, Besuchen, Hingehen zu:* गङ्गा तरति सेवनात् Spr. (II) 4754. राज्ञां सभासेवनम् 4025. अग्निसेवनैः 6060. विविक्तदेश° Bhâg. P. 3,28,3. श्मशान° Pańkat. 241,1. — 2) *das Bedienen, Aufwarten, Dienst;* = उपास्ति (auch zu 3) Trik. 3,3,271. H. an. 3,437. Med. n. 157. तपः शूद्रस्य सेवनम् Spr. (II) 4506. Râǵa-Tar. 5, 338. Bhâg. P. 1,16,17. नित्य° Mârk. P. 44,33. सेवनं कर् Kâm. Nitis. 5,11. in comp. mit dem Object: शूद्र° M. 11,69. नीच° Bhâg. P. 7,11, 20. Râǵa-Tar. 5,308. — 3) *das Ehren, Verehrung* P. 1,3,32. द्विजानां वेदवादानां च Pańkar. 2,7,37. काष्ठपाषाणधातूनां कृत्वा भावेन सेवनम् Spr. (II) 1714. Râǵa-Tar. 1,123. in comp. mit dem Object: गुरु° Ragh. 18, 29. तत्पादाम्बुज° Spr. (II) 1620. 7315. Varâh. Bṛh. S. 74,19. Râǵa-Tar. 5,318. Dhûrtas. 76,5. Bhâg. P. 4,19,6. 7,5,23. Pańkar. 1,2,48. 8,27. Auch f. आ Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,27. — 4) *geschlechtlicher Verkehr mit* (geht im comp. voran): वृषली° M. 11,178. — 5) *das Obliegen, Ausüben; Gebrauch, häufiger Genuss:* निन्दितस्य Spr. (II) 6242. धर्मस्यासेवनेन M. 12,52. धर्म° Spr. (II) 1055. शस्त्र° R. 3,13,27. यज्ञ° Mâlav. 71,11. शयनासन° Varâh. Bṛh. S. 79,5. व्यायामानिल° Suçr. 1,176,12. मारुतायास° 316,9. काम° Çuk. in LA. (III) 34,2. अपथ्य° Pańkat. 215, 23. कृषिसेवनादि *Ackerbau u. s. w. oder Ackerbau, Dienst u. s. w.* Spr. (II) 4654. इन्द्रिय° *Sinnengenuss* Pańkar. 1,1,53. — Vgl. दुन्दुभिषेवण.

सेवनिन् (von सेवन) m. *Pflüger* (nach Nilak., der fälschlich auf Med. n. 157 verweist) Hariv. 5609.

सेवनीय (von सेव्) adj. 1) *aufzusuchen:* वनं Spr. (II) 4771. — 2) *zu ehren, dem zu huldigen ist* Hariv. 2853. सत्सेवनीयः पूरुवंशः Bhâg. P. 3,8,1. सुन्दरीणां यौवनम् Spr. (II) 4771.

सेवा (wie oben) f. 1) *Besuch* Spr. (II) 2919. तीर्थ° 2754. 3286. — 2) *Dienst* AK. 2,9,2. 3,4,20,226. H. 496. M. 4,6. 10,116. Jâǵn. 3,42. Vikr. 42. Spr. (II) 7169. fg. 7173. Kathâs. 18,12. Râǵa-Tar. 3,133. 166. 250. 5,197. 8,14. °धर्म Spr. (II) 4987. Pańkat. 13,5. 7. सेवाभिरत Varâh. Bṛh. S. 15,5. °ज्ञ Bṛh. 17,1. खलेषु Spr. (II) 5794. 7238. कुनृपस्य 1630. 3795. सेवां कर् Vet. in LA. (III) 23,15. mit gen. der Person Kathâs. 24,115. Hit. 48,1. वनस्पति° (subj.) Çâk. 50,17. पति° (obj.) M. 2,67. विप्र° 10, 123. स्वामि° Spr. (II) 1055. 3795. 4840. 7402. — 3) *Verehrung, unterwürfiges —, rücksichtsvolles Benehmen* Bhag. 4,34. महापापस्य Sarvadarçanas. 64,12. तस्य सेवां न लब्धवान् Râǵa-Tar. 5,134. प्रणमन्ते ऽद्भुतरूपसेवः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. पितुः (obj.) Spr. (II) 3479. पञ्चशरस्य Kumâras. 7,92. गुरु° M. 12,83. वृद्ध° Kâm. Nitis. 4,6. Spr. (II) 1155. Kathâs. 27,136. Râǵa-Tar. 2,71. 5,264. Hit. 127,11. पाद° (am Ende eines adj. comp.) Ragh. 16,53. = चाटूक्ति, आलोक Hâr. 139. — 4) *geschlechtlicher Verkehr mit:* स्त्री° Spr. (II) 1029. 4638. परदार° 2993. — 5) *das Obliegen, Sichhingeben, Ausübung; Gebrauch, Genuss* (insbes. *häufiger*): पुनःपुनः Nir. 6,27. M. 2,96 (अ°). Ragh. 9,69. योग° (obj.) Ind. St. 2,50; N. 2. Bhag. 6,20. पर्वत° Kumâras. 2,36. Kathâs. 27,118. मूर्वत्स्त्रगसेवां कुर्यात् Varâh. Bṛh. S. 77,1. Râǵa-Tar. 5,286. तदागम° Bhâg. P. 4,16,1. शीत° Suçr. 1,335,5. — Vgl. पर°, राज°, वार°.

सेवाकौमुदी f. *Titel einer Schrift* Hall 151.

सेवाजन m. *Diener, Dienstmann* Varâh. Bṛh. S. 15,30.

सेवाञ्जलि (सेवा + अ°) m. *der im Zusammenlegen der Handfläche bestehende Gruss eines Dieners:* शिरसि विरचितो ऽनेन सेवाञ्जलिः Spr. (II) 6411.

सेवाफल n. oder °स्तोत्र n. *Titel einer Schrift* Hall 149. °स्तोत्रवि-

वृत्ति ebend. °फलोक्तिविवृति 150.

सेवाभृत् adj. *Ehre erzeigend, ehrend:* गुरु° R. 2,64,43.

सेवालिन् (शै°) adj. von सेवाल (शै°) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

सेवावृत्ति f. *ein Lebensunterhalt durch Dienst* H. 866.

सेवासी adv. in Verbindung mit कर् u. s. w. v. l. im gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

सेवि n. *Brustbeere* Rāǵan. im ÇKDr. — Vgl. सेव und सेवित.

सेविका f. *eine Art Nudeln aus Weizenmehl, in Milch und Zucker gekocht* (vulgo सेवई), Bhāvapr. 5. °मोदक ebend.

सेवित 1) adj. s. u. सेव्. — 2) n. = सेवि Rāǵan. im ÇKDr.

सेवितर् (von सेव्) nom. ag. 1) *Diener* Mālav. 70. — 2) *der da ehrt, Verehrer:* वृद्ध° MBh. 3,15947. — 3) *der da obliegt, sich hingiebt einer Sache:* धर्म° MBh. 1,1948. सुख° Ghaṭ. 3.

1. सेवितव्य (von सीव्) adj. *zu nähen* Nir. 11,31.

2. सेवितव्य (von सेव्) adj. zur Erklärung von स्योन Nir. 8,9. 1) *zu besuchen, als Wohnstätte zu erwählen:* ग्रामानुपैर्मर्क्ता Hariv. 5638. — 2) *dem man obliegen muss, auszuüben, zu pflegen:* कर्माणि Taitt. Up. 1, 11,3. धर्म M. 6,91. Spr. (II) 3263. मक्कावत 7171. केशा: Mṛkkh. 16,25.

सेविता (von सेविन्) f. am Ende eines comp. *das Dienen:* क्लीन° (obj.) Mārk. P. 125,12.

सेवित्व (wie eben) n. am Ende eines comp. 1) *das Aufsuchen, Sichhinbegeben zu:* विविक्तदेश° Bhag. 13,10. Mārk. P. 51,45. — 2) *das Ehren, ehrfurchtsvolles Benehmen gegen:* वृद्ध° Kām. Nītis. 8,7.

सेविन् (von सेव्) adj. 1) *aufsuchend, bewohnend, sich aufhaltend in:* विविक्त° Bhag. 18,52. शारदोत्पल° (श्री) MBh. 4,256. वन° R. 3,64,19. तडाग° 4,13,10. कमल° (भ्रमर) Vikr. 64,1. Mārk. P. 49,15. Ghaṭ. 7. — 2) *dienend, Diener:* माधव° Mālav. 67,15. Kir. 5,14. Varāh. Bṛh. S. 69,33. — 3) *ehrend, verehrend, ehrfurchtsvoll sich benehmend:* वृद्ध° M. 7,38. MBh. 3,15706. Ragh. 6,41. मुकुन्द° Bhāg. P. 1,5,19. *sich zu Jmd haltend:* अरि° M. 7,158. 186. 9,232. R. 5,88,2. Kām. Nītis. 15, 56. असत्° Spr. (II) 5655. — 4) *geschlechtlich beiwohnend:* निजदार° Spr. (II) 1745. — 5) *einer Sache obliegend, übend, gebrauchend, geniessend:* युद्धगान्धर्व° MBh. 2,143. कार्य° 12,6276. अत्यन्तसुख° R. 2,98, 23. दीर्घहस्त्यालाप° Kathās. 27,159. रक्तचन्दन° R. 2,33,9. उष्णतोय° Suçr. 1,165,13. — Vgl. तीर्थ°, राज°, सत्°.

सेव्य (wie eben) 1) adj. a) *zu besuchen, besuchenswerth für* (gen.), *einen passenden Aufenthaltsort abgebend* Hariv. 4327. Spr. (II) 4811. 4902. Kathās. 50,173. Pańkat. 31,1 (अ°). पद्धतिं साधुसेव्याम् *einzuschlagen* Rāǵa-Tar. 4,90. अग्निरापः स्त्रियो मूर्खाः सर्पा: राजकुलानि च। नित्यं यत्नेन सेव्यानि so v. a. *diesen soll man stets mit Vorsicht nahekommen* Spr. (II) 64. सेव्या मध्यभावेन राजवह्निगुरुस्त्रियः 176. — b) *würdig, dass man* (gen.) *ihm diene, dem man dienen muss* oder *kann, Herr* (im Gegens. zu *Diener*) R. Gorr. 2,39,10. Vikr. 39. Mālav. 70. Spr. (II) 841 (अ°). 2997. 5187 (अ°). 7168. Kathās. 52,137. Rāǵa-Tar. 3,113. 145. 203. सेव्यसेवकयो: Hit. 51,15. = सेवार्ह (auch zu 3) H. an. 2,389. Med. j. 63. — c) *zu ehren, — verehren, mit Ehrerbietung zu behandeln* Jāǵń. 1,78. MBh. 7,2851. R. Gorr. 2,24,17. Spr. (II) 1044. 3568. 6909. Varāh. Bṛh. S. 74,19. सत्° Bhāg. P. 1,19,32. यो यं प्रति सेव्यः तस्मादिनः। यथा भृत्यादाज्ञा Sarvadarçanas. 63,20. — d) *mit dem oder der man der Liebe pflegen soll* oder *darf* Spr. (II) 4902. — e) *dem man sich hingeben —, obliegen soll* oder *darf, zu gebrauchen, — geniessen:* स्थानं वीरासनम् R. Gorr. 2,28,25. शूर° (तनुत्र) MBh. 4,1010. श्लोकत: Suçr. 2,343, s. सितांशो: करा: Spr. (II) 1039. सदागम 1768. प्रार्थना 4343. सुख 7065. 7080, v. l. पुराणा so v. a. *zu studiren* Verz. d. Oxf. H. 12,b,11. — 2) m. *Ficus religiosa Lin.* Rāǵan. 11,115. *Barringtonia acutangula Gaertn.* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. आ *Schmarotzerpflanze* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. a) *die Wurzel von Andropogon muricatus* AK. 2,4,5,30. Med. Suçr. 2,461,13. vielleicht ist auch H. an. सेव्यमुशीरे st. सेव्यः सुशीले zu lesen. — b) *Wasser* H. ç. 163. — Vgl. दुः°, सु°, सुख°.

सेव्यता f. nom. abstr. 1) zu सेव्य 1) c) Spr. (II) 3072. 3947. सखीविश्रम्भ° Mālatim. 46,10. — 2) zu सेव्य 1) e) Ṛt. 1,2. 5,2.

सेव्यत्व n. nom. abstr. 1) zu सेव्य 1) b) Rāǵa-Tar. 3,193. — 2) zu सेव्य 1) c) Sarvadarçanas. 63,20. — Vgl. सुख° unter सुखसेव्य.

सेश्वर (2. स + ई°) adj. *einen Gott habend:* °सांख्य *die theistische* Sāṁkhja-*Lehre* Sarvadarçanas. 154,1.

सेषु (1. स + इषु) adj. *mit einem Pfeil versehen:* °धन्वन् Çāṅkh. Çr. 14,72,3. सेषुक adj. (f. आ) dass. Kāty. Çr. 15,3,32. 6,35.

सैंह्र m. 1) *ein best. trockener Stoff:* सैंह्रोरसतराः AV. 7,76,1. — 2) *ein best. Organ im Leibe:* सैंह्रश्च प्लीहा च Kāṭh. 34,12.

सेहुण्ड m. *eine Art Euphorbia* ÇKDr. unter वज्र, वज्रवृक्ष, सिंहतुण्ड und सीहुण्ड. f. आ = स्नुही Rāǵan. 8,50.

सैंह (von सिंह) adj. (f. ई) *leoninus:* घन MBh. 4,2148. वपुस् Hariv. 2148. माया 9378. 9382. वृत्ति Spr. (II) 5996. द्युति 6139. दृश् Varāh. Bṛh. S. 67,2. आसन Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

सैंहकर्ण adj. *aus* Siṁhakarṇa *stammend* gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93.

सैंहकायन adj. von सिंहक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सैंहल 1) adj. *zu Ceylon* (सिंहल) *in Beziehung stehend, ceylonesisch:* तट *die Küste von C.* Çatr. 10,97. — 2) f. ई *eine Art Pfeffer* Rāǵan. 6, 17. — 3) n. *Laurus Cassia* Rāǵan. 6,172.

सैंहाद्रिक (von सिंह + अद्रि) m. N. pr. einer Völkerschaft LIA. 2,956.

सैंहिक m. = सैंहिकेय Çabdar. im ÇKDr.

सैंहिकेय adj. *von der* Siṁhikā *stammend:* माया Hariv. 12867. m. *ein Kind der S.*, pl. 214. sg. metron. Râhu's AK. 1,1,2,28. H. 121. Halāj. 1,49. Spr. (II) 1380. 2807. 3175. Varāh. Bṛh. S. 5,3. 103,3. Bhāg. P. 5,24,1.

सैक (2. स + एक) adj. *nebst eins* Ind. St. 8,439. Weber, Ǵyot. 93.

सैकत (von सिकता) 1) adj. (f. ई) *sandig, aus Sand bestehend, — gemacht* P. 5,2,104. fg. gaṇa शर्करादि zu 3,107. AK. 2,1,11. Çat. Br. 6, 1,2,4. सेतु MBh. 12,6430. Spr. (II) 2945. Bhāg. P. 10,22,2. 11,27,12. — सैकत von सिकत nach gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — 2) m. pl. Bez. eines Ṛshi-Geschlechts (vgl. सिकता) MBh. 12,8903. — 3) n. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *Sandbank, angeschwemmter Sand am Ufer eines Flusses* AK. 1,2,3,9. H. 1078. Halāj. 3,48. MBh. 7,8711. Kumāras. 1, 29. 7,15. Ragh. 5,8. 75. 10,70. 13,17. 62. 16,21. 19,40. Çāk. 144. Çiç. 4,8. Prab. 44,7. *Sandboden* Spr. (II) 337.

सैकतिक 1) adj. = भ्रान्तिजीविन् H. an. 4,40. = संदेहजीविन् Med. k. 221. — 2) m. = क्षपणक und संन्यस्त. — 3) n. = मातृयात्रा und मङ्गलसूत्र (°क) H. an. Med.

सैकतिन् (von सैकत) adj. mit Sandbänken oder sandigem Ufer versehen Rt. 2,9. Çâk. 144, v. l.

सैकतेष्ट (सैकत + 1. इष्ट) n. frischer Ingwer Râǵan. 6,27.

सैकयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. सैकयतं विध = सैकयतानां विषयो देशः gaṇa भौरिक्यादि zu 2,54.

सैकयत्या f. zu सैकयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

सैक्य (von सेक) adj. mit Begiessung zusammenhängend, davon abhängig Varâh. Bṛh. S. 41,6. 7.

सैतय (2. स + ऐ°) adj. gezuckert Bhâvapr. 5.

सैत m. N. pr. eines königlichen Geschlechts Târan. 80.

सैतकेय adj. von सेतकी gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

सैतव (von सेतु) 1) adj. aus einem Damm —, aus einer Brücke bestehend: सैतवेम पथा Ind. St. 8,340. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,21. 7,3,27. Ind. St. 8,169. 340. 345. 387. fgg. Müller, SL. 148.

सैतवाहिनी f. N. pr. eines Flusses, = बाहुदा AK. 1,2,3,32. H. 1086.

सैद्धान्तिक (von सिद्धान्त) adj. = तात्त्विक H. 483.

सैध्रक adj. aus dem Holze des Sidhraka gemacht: मुसल TBr. 3,8,4,1.

सैध्रकावत adj. von सिध्रकावत् oder °वती (dieses von सिध्रक) P. 4, 2,72, Schol.

सैनक n. (संज्ञायाम्) von सेना gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

सैनानीक (von सेना + अनीक) adj. was zur Vorhut gehört Çâṅkh. Br. 5,5.

सैनान्य (von सेनानी) n. Feldherrnschaft Ait. Br. 8,16.

सैनापत्य (von सेनापति) n. dass. Schol. zu P. 4,1,85. 5,1,128. M. 12, 100 (= Bhâg. P. 4,22,45). MBh. 1,529. 5,5717. 7,174. 13,4217. Hariv. 11644. Vikr. 161. Kathâs. 20,95. — Vgl. सेनापत्य.

सैनिक (von सेना) 1) adj. zu einem Heere gehörig P. 4,4,45. अत्र MBh. 7,8877. m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) Soldat, gew. pl. Truppen AK. 2,8,2,29. H. 763. Med. k. 171. MBh. 1,7760 (सैनिकाश्च mit der od. Bomb. zu lesen). 7665. 3,797. 15751. 7,8576. 13,7132. R. 2,91,60. 104,27. R. Gorr. 1,76,17. 7,21,11. Ragh. 3,57. 61. Çâk. 24,8. Spr. (II) 675. 2030. 3818. Kathâs. 42,22. 43,104. 56,336. Râǵa-Tar. 4,256. 5, 258. 430. Bhâg. P. 3,17,25. Sâh. D. 82. Hit. 102,12. nach den Lexicographen auch = सेनारक्ष, सैन्यरक्ष. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सैन्धव (von सिन्धु) 1) adj. (f. ई) a) zum Meere in Beziehung stehend: बिन्दवः Tropfen aus dem Meere Verz. d. Oxf. H. 129,a,10. vom Meere stammend, daselbst wohnend: श्रावकाः Târan. 221. 230. 241. 255. 274. 303. — b) zum Indus gehörig, vom Indus und Indusland kommend u. s. w. P. 4,3,33. 93. gaṇa कच्छादि zu 2,133. H. an. 3,715. Med. v. 55. गुग्गुलु AV. 19,38,2. Wasser TS. 7,4,12,1. Pferde (auch m. mit Ergänzung eines Wortes für Pferd) AK. 2,8,2,12. Trik. 3,3,423. H. 1234. H. an. Med. Halâj. 2,284. Râǵan. 19. Çat. Br. 14,5,3,12. 14,9,2,48. MBh. 3,15672. 7,276. 3898. Bhâg. P. 9,1,23. 10,69,35. P. 1,3,25, Schol. — 2) m. a) pl. die Anwohner des Indus (vgl. सिन्धु) AV. Pariç. in Ind. St. 10, 317. MBh. 3,1991. 14,2221. Varâh. Bṛh. S. 5,71. VP. 2,3,17. Verz. d. Oxf. H. 217,b,24. wohl sg. Bez. des Landes 338,b,26. fg. Bez. eines Geschlechts 352,b,3. — b) ein Fürst der Anwohner des Indus MBh. 1,7001. 2,1267. 3,15850. 4,526. 6,1723. 14,2229. Mudrâr. 18,17. Varâh. Joǵajâtrâ 3,18. Bhâg. P. 1,15,16. — c) ein Pferd aus dem Induslande s. u. 1, b). — d) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,37. — e) pl. N. einer auf Saindhavâjana zurückgehenden Schule VP. 3,6,12. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 251,b,4. Steinsalz, das sich im Induslande in grossen Lagern findet, AK. 2,9,42. Trik. H. 941. H. an. Med. Halâj. 2,459. Ratnam. 85. Râǵan. 6,90. °घन Çat. Br. 14,7,2,13. °खिल्य 5,4,12. Maitrjup. 6,35 (m.). Suçr. 1,134,10. 148, 14. 226,15. °चूर्ण 42,10. °सर्पिस् 368,21. 2,330,7. Varâh. Bṛh. S. 46,25. 51,32 (so v. a. etwas Salziges). Verz. d. Oxf. H. 103,b,2. 235,b,3. 237,a,14. °शिलाशकल Ragh. 5,73. Accent eines darauf auslautenden comp. P. 6,2,72. गौर° Steinsalz an Weisse, weiss wie St. Schol. — 4) f. ई N. einer Râgiṇî Wilson angeblich nach Halâj. — 5) n. ein von Musik begleiteter Gesang in Prâkrit eines von seiner Geliebten im Stich gelassenen Liebhabers Sâh. D. 504. 508. — Vgl. सुसैन्धवी.

सैन्धवक adj. zu den Anwohnern des Indus gehörig, ihnen eigen gaṇa कच्छादि zu P. 4,2,134. नृप, राजन् ein Fürst der Anwohner des I. MBh. 3,15757. 6,1724. 7,2574.

सैन्धवायन (von सैन्धव) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,259. VP. 3, 6,12. Verz. d. Oxf. H. 55,b,37. Bhâg. P. 12,7,3. pl. sein Geschlecht Hariv. 1465. 1772.

सैन्धवायनि m. patron. von सैन्धव gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

सैन्धवारण्य n. N. pr. eines Waldes (अरण्य) MBh. 3,8368. Verz. d. Oxf. H. 76,b,N. 2.

सैन्धी f. Branntwein aus Palmsaft Râǵan. 14,141.

सैन्धुक्षित (von सिन्धुक्षित्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,a. Pañḱav. Br. 12,12,5. 15,3,14.

सैन्धुमित्रिक adj. (f. आ und ई) von सिन्धुमित्र gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सैन्धुवक्त्रक adj. von सिन्धुवक्त्र P. 4,2,126, Schol.

सैन्य (von सेना) 1) adj. von einem Heere kommend: रजस् MBh. 4,1042. 1066. 6,1663. मूत्र, शकृत् Hariv. 6444. — 2) m. a) Soldat P. 4,4,45. H. an. 2,389 (n.!). Med. j. 63 (adj.). pl. Truppen AK. 2,8,2,29. H. 763. R. 2,91,56. 98,19. 28 (102,25 Gorr.). 7,24,44. — b) Heer: स वानरमहासैन्यः MBh. 3,16284. Râǵa-Tar. 8,808. — 3) n. a) = सेना Heer gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. AK. 2,8,2,46. 3,4,26,107. H. 745. H. an. Med. Halâj. 2,309. 5,36. sg. Bhag. 1,7. MBh. 3,15694. 16275. 16283. fg. 16286. R. 1,55,5. 2,91,40. 92,30. Ragh. 3,40. Spr. (II) 509. 542. 3773. 6135. Varâh. Bṛh. S. 43,7. 44,25. Kathâs. 48,87. 19,82. 43,105. Prab. 68,3. pl.: दैत्यसैन्यानि MBh. 3,14379. Spr. (II) 2945. Hit. 102,12. pl. unbestimmt ob m. (zu 2) a) oder n. MBh. 3,15717. Kumâras. 2,52. Ragh. 4. 38. 42,67. Spr. (II) 7436. सैन्यानां विद्रवः Varâh. Bṛh. S. 34,18. Kathâs. 43,105. Râǵa-Tar. 5,216. im comp.: सर्वसैन्यमितप्राणम् R. 1,3,37. दैत्यसैन्यगणाः 38,29. °जीवन Verz. d. Oxf. H. 13,b,33. °स्तम्भ 98,a,3. 343, b,1 v. u. सैन्योपवेशन 345,b,5. 6. °क्षोभ Meuterei unter den Truppen Varâh. Bṛh. S. 34,20. 38,7. °घातकर 30,8. °निवेशभूमि 2, S. 6, Z. 7. ससै-

न्यबलवाहमाः Spr. (II) 1983. स° adj. (f. आ) R. 5,92,7. Ragh. 12,14. Kathâs. 18,73. Râǵa-Tar. 2,149. 5,323. — b) *Lager, castra:* सैन्यग्रामपुरेषु Varâh. Bṛh. S. 46,19. 86,11. 90,4. सैन्ये पुरे वा 11. 95,46.

सैन्यकत्त m. = सेनाकत्त *die Flanke eines Heeres* und zugleich *ein Heer als dürres Gestrüpp* R. 6,36,108.

सैन्यनायक m. *Heerführer* Kathâs. 47,31.

सैन्यपति m. dass. Varâh. Bṛh. S. 49,5.

सैन्यपाल m. dass. R. 6,33,2.

सैन्यपृष्ठ n. *der Nachtrab eines Heeres* H. 747. °भाग m. dass. Halâj. 5,6.

सैन्यमय (von सैन्य) adj. (f. ई) *aus Truppen bestehend:* मेघं सैन्यमयं कत्तं (vgl. सेनाकत्त und सैन्यकत्त) प्रधक्ष्यति MBh. 3,8287. भूमि Kathâs. 121,260.

सैन्यहन्तर् m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सैमन्तिक (von सीमन्त *Scheitel*) n. *Mennig* Çabdârthak. bei Wilson.

सैर n. 1) *eine Art Branntwein* Prâjaçkittend. 67,b,9. — 2) = सीराणां (= प्रतिसीराणां) समूहः Nîlak. zu MBh. 3,2586 zur Erklärung von सैरन्ध्री. — Vgl. सैरावत्.

सैरकायर्ण adj. von सीरक gaṇa पलादि zu P. 4,2,80.

सैरन्ध्र (so die Bomb. Ausgg.) 1) m. *Kammerdiener;* f. ई *Kammerzofe* AK. 2,6,1,18. H. 521. an. 3,620. Med. r. 239. Halâj. 2,337. Vorz. d. Oxf. H. 187,b,1. fgg. MBh. 3,2586. 2606. 4,77. fg. 246. fg. Spr. (II) 5798. Bhâg. P. 10,42,3. als *best. Mischlingskaste,* m. M. 10,32. f. H. an. Med. MBh. 13,2584. nach H. an. und Med. f. ई auch = मल्लिका. — 2) f. ई Bein. der Draupadi, die am Hofe des Fürsten Virâṭa als *Kammerzofe* diente, H. 710. Dharani im ÇKDr. Vorz. d. B. H. 113,4. — Häufig सैरि° geschrieben.

सैरावत् adj. nach Sâj. von सैर (2. स + इरा = अन्न) *Proviant und andere Ausrüstung eines Schiffes:* यथा सैरावतीं नावं पारकामाः समारोहेयुः Ait. Br. 6,21. Dafür steht स इरावती 7,13 (auch Çâṅkh. Çr. 15, 17,10) gegen das Metrum.

सैरि m. 1) *der Monat* Kârttika H. ç. 23. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,11, v. l.

सैरिक 1) adj. von सीर P. 4,3,124. 4,81. AK. 2,9,64. — 2) m. a) *Himmel* H. ç. 1; vgl. सैरिभ. — b) शैरिक N. pr. eines Mannes Vorz. d. Oxf. H. 55,b,10.

सैरिन्ध m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,29. Varianten: सैरिन्ध, सैरिध्र, सैरिन्ध्र, सैरिन्ध्य, सैरिन्ध्र, शैरिस; vielleicht ist सैरिन्ध्र die richtige Lesart; vgl. auch सैसिरिध्र.

सैरिन्ध्र gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118. — Vgl. सैरन्ध्र.

सैरिन्ध्रक adj. von सिरिन्ध्र und सैरिन्ध्र gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

सैरिभ m. 1) *Büffel* AK. 2,8,4. H. 1282. Hâr. 80. Halâj. 2,72; f. ई *Büffelkuh* H. an. 3,740. Med. sh. 42. — 2) *Himmel* Trik. 1,1,4; vgl. सैरिक.

सैरिष्ठ m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,50.

सैरीय (vielleicht von सीर) m. *Barleria cristata* (ein schön blühender Strauch) Ratnam. 169. Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,152,6. °क m. dass. AK. 2,4,2,55.

सैरेय m. dass. Dhanv. 1,109. Çabdam. und Bhar. zu AK. nach ÇKDr. °क m. dass. Dhanv. 1,109. Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,32,2. 40,14. 96, 4. 288,8. n. *die Blüthe:* मीलसैरेयकाणि Mallin. zu Kir. 4,28.

सैर्य (von सीर) gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. m. *ein best. Gras* und *Insect* RV. 1,191,3. *eine best. Pflanze,* vulgo कटसैला Ausn. 67.

सैलग (von सेलग) m. *Raubgeselle* VS. 30,18.

सैलि m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,11, v. l.

सैवालिन (शै°) adj. von सेवालिन् (शे°) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

सैस (von सीस) adj. *bleiern, von Blei* gaṇa रजतादि zu P. 4,3,154. °क dass. M. 11,133.

सैसिकत m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,365. सैसिरिध्र ed. Bomb.

सैसिरिध्र s. u. सैसिकत und vgl. सैरिन्ध.

सैहेय adj. von सीहर gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सो f. (nom. सोः) ein N. der Pârvatî Trik. 1,1,52.

सोक्थक adj. *mit* Uktha Çat. Br. 13,5,4,9.

सोक्थ्य adj. *mit* Ukthja Pańḱav. Br. 22,7,1. 8,1.

सोच्छ्रय s. u. उच्छ्रय 1) am Ende.

सोच्छ्वास (2. स + उ°) 1) adj. a) *den Athem ausstossend:* तस्य निष्पीडयमानस्य मुखाश्रगतस्य च । सोच्छ्वासमभवद्वक्त्रम् R. 4,10,20. — b) *Spielraum habend:* ein loser Verband Suçr. 1,66,13. — 2) °म् adv. *aufathmend* (nach einem Schrecken) Çâk. 141,7. Prab. 66,5. Pańḱat. ed. Bomb. 1,24,2.

सोच्छ्वासत्व (von सोच्छ्वास) n. Pratâpar. 19,a,7.

सोटा f. P. 3,1,17, Vârtt. 1. Davon सोटाय्, °यते denom. ebend.

सोठल m. N. pr. des Vaters von Çârṅgadeva Verz. d. Oxf. H. 199, b, No. 471.

सोढ 1) adj. s. u. 1. सह्. — 2) n. so v. a. *Milch* in मन्त्रि°.

सोढर् (von 1. सह्) nom. ag. Schol. zu P. 6,3,112. 8,2,31. *der Jmd oder einer Sache zu widerstehen vermag* Bhaṭṭ. 9,31. सोढा को ऽस्य (भूतस्य) भविष्यति R. Gorr. 1,38,9. शस्त्रनिपातस्याग्निस्पर्शस्य च MBh. 7,1200. = मर्षण H. an. 2,182. = तितिक्षासंयुक्त Med. dh. 5. = शक्त (सक्त fehlerhaft H. an.) H. an. Med.

सोढव्य (wie oben) adj. Schol. zu P. 6,3,112. 8,2,31. 1) *zu ertragen:* अप्रय: Z. d. d. m. G. 27,91. — 2) *ruhig hinzunehmen, nachzusehen, zu verzeihen:* बाल्यादपचापलम् Hariv. 7489. अपराध Bhâg. P. 10,16,52. प्रश्नभङ्ग Comm. zu Kâtjâj. 2,183. impers.: यवीयसः कथं नाम सोढव्यं स्यान्मुने मया Hariv. 8215.

सोढाय्, °यते denom. von सोढ gaṇa सुखादि zu P. 3,1,18.

सोढिम adj. von सोढ gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131.

सोतर् und सोतर् (von 1. सु) nom. ag. *Kelterer des* Soma, *Presser* RV. 1,28,8. 4,29,2. 7,22,4. 9,16,1. सोतृभिर्मृज्यमानः 30,2. पूयते 86,12. 10,76,2. ग्रावन् 4,3,3. 7,92,2. Vâlakh. 1,5.

सोतु (wie oben) m. Soma-*Kelterung, Libation:* वेदिमाङ्क्तिं सोतुं चक्रिरे RV. 8,19,18. गृत्सं नो यशसः सोत्वन्धसः (instr.) 10,76,6. 86,1. — Infin. s. u. 1. सु.

सोत्क (2. स + उत्का) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, — Verlangen* Rt. 3,15. Kathâs. 21,62. 29,22. 199. 31,5. 27. 38,78. 42,1. 51,144. 185. शक्तियशः° nach 64,1. 62,4. चिरदर्शनसोत्कया दृष्टा 26,271. °स्थित adv. 25,269.

सोत्कण्ठ (2. स + उत्कण्ठा) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, wehmüthig* Gaṭâdh. im ÇKDr. Kathâs. 18,19. 31,45. °शिव Vorz. d. Oxf. H. 129,

6,16. सोत्कण्ठेवाम्बुधिं प्रति *sich sehnend nach* (ein Fluss) Râǵa-Tar. 5,93. भाविविश्लेष° *wehmüthig gestimmt über* Kathâs. 38,77. °म् adv. Spr. (II) 4648. 7199. Kir. 5,51.

सोत्कर्ष (2. स + उ°) adj. *vorzüglich, ausgezeichnet:* वस्तु Spr. (II) 7014.

सोत्प्रास s. u. उत्प्रास. = चटु, चाटु Çabdar. im ÇKDr.

सोत्य (von 1. सु) adj. *zu keltern* RV. 10,160,2.

सोत्सव (2. स + उ°) adj. *ein Fest feiernd* so v. a. *hoch erfreut* Kathâs. 26,92. 43,240.

सोत्साह (2. स + उ°) adj. *voller Willenskraft, — Entschlossenheit, — Muth* Spr. (II) 4222, v. l. Râǵa-Tar. 5,473. Hit. 35,22. घनाः so v. a. *drohende Wolken* Z. d. d. m. G. 27,86. °म् adv. *mit Energie, mit Nachdruck:* ग्राह्य (hierher ziehen wir das adv.; सोत्कूलम् ed. Bomb.) Pańkat. 24,5. वणिग्मालोक्य निशि स्पृदि सो° परिचितप्रकीतारम् so v. a. *lebhaft* Spr. (II) 3957, v. l.

सोत्साहता (von सोत्साह) f. *an den Tag gelegte Willenskraft, — guter Muth:* प्रायः क्रियासु गतानामपि दुष्करासु सोत्साहता (so ist zu lesen) कथयति प्रकृतेर्विशेषम् Kathâs. 25,296.

सोत्सुक (2. स + उ°) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, — Verlangen* Kathâs. 40,95. मनस् Rt. 1,6. Auge Kathâs. 18,15. 45,143. सुतजन्मनि 21,139. स्वं देशं प्रति 67,99. यत्नेन° 30,69. तत्संदर्शन° 45,243. 18,215. उद्यत° 66,135.

सोत्सेधम् (von 2. स + उत्सेध) adv. *in einem Ruck:* (शरवर्षाणाम्) सोत्सेधमपतद्दिवि (वेगेन न्यपतद्दिवि ed. Bomb.) MBh. 6,2709. सोत्सेधमपतच्छिरः 8,4313. शिरः कर्णस्य सोत्सेधमिषुः सो ऽपाहरद्द्रुतम् 4314. कृपाहि गृह्य सोत्सेधं (= उच्छ्रायवत् Comm. in der ed. Bomb.) सोरगम्भुरगो यथा R. 2,63,43.

सोदक (2. स + उ°) adj. (f. आ) 1) *mit Wasser versehen, W. enthaltend* TS. 1,7,5,2. 3. Gefäss Kâtj. Çr. 4,10,34. M. 4,36. Fluss Lâtj. 10,17,1. पाणि Çâṅkh. Gṛhj. 1,7. Âçv. Gṛhj. 2,8,5. देश R. 3,19,12. — 2) = समानोदक Mârk. P. 30,94.

सोदधिल (2. स + उदधि-ल = लघु) adj. *aus vier Kürzen bestehend* Ind. St. 8,295.

सोदय (2. स + उ°) adj. *nebst Zinsen* Jâǵń. 2,67. 146.

सोदयन adj. (f. आ) *nebst* Udajana Kathâs. 40,203.

सोदर (2. स + उ°) adj. *demselben Mutterleibe entsprossen:* भ्रातर् *ein leiblicher Bruder* M. 8,299. MBh. 3,16914. Spr. (II) 7181. m. dass. (auch *Bruder* überh.) H. 551. Halâj. 2,353. Jâǵń. 2,138. MBh. 3,16045. 6,3900 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Spr. (II) 5320. Kathâs. 103, 195. Râǵa-Tar. 4,246. 5,42. Prab. 82,12. Bhâg. P. 8,5,3. f. ई *eine leibliche Schwester* Mâlav. 9,3. In übertragener Bed. so v. a. *gleichsam ein Bruder, der nächste Verwandte* Râǵa-Tar. 1,123. fg. 128. 2,169. विश्वभूरिव सोदरः Bhâg. P. 3,31,10. स्मेरेन्दीवरदामसोदरवपुस्तस्याः Sâh. D. 41,15. नर्मैकसोदरं हि नवं वयः *das jugendliche Alter hat ja nur einen Bruder, den Scherz* so v. a. *denkt nur an Scherz* Kathâs. 12, 56. — Vgl. अमृत°, कालिन्दी°, भृङ्ग°, सकोदर und सोदर्य.

सोदरीय = सोदर्य MBh. 3,10225. 10262. 12,10024.

सोदर्क (2. स + उ°) 1) adj. a) *etwa mit einem Thurme —, mit einer Warte versehen:* भवन MBh. 2,1299. — b) *mit demselben Refrain versehen* Çâṅkh. Br. 22,2. Pańćav. Br. 13,7,9. 8,1. — 2) n. *Schlussrefrain* Çâṅkh. Br. 20,4. 21,4.

सोदर्य adj. (f. आ) und subst. = सोदर P. 4,4,109. 6,3,88. Vop. 6,98. AK. 2,6,1,34. H. 551. Halâj. 2,353. अङ्गज Bhâg. P. 5,9,1. भ्रातर् M. 9,212. स्वसर् MBh. 4,1925. m. MBh. 6,3900 (सोदर्याः gedr., सोदराः ed. Bomb.), Kâm. Nîtis. 8,61. Ragh. 15,26. Mâlav. 68,11. Spr. (II) 1103. 3370. Kathâs. 25,254. °स्नेह Çak. 53,10. °मूर्तिरगतस्यै Kathâs. 43, 246. सोदर्या Mâlav. 9,3, v. l. am Ende eines adj. comp. f. अवज्ञासोदर्यं (so ed. Calc. st. °सोदर्यं) दारिद्र्यम् so v. a. *Armuth und Verachtung sind Geschwister, gehen Hand in Hand* Daçak. 75,18. 76,1. — Vgl. सोदर्य.

सोदर्यवत् (von सोदर्य) adj. *nebst Bruder* MBh. 2,937.

सोद्धरण s. u. उद्धरण 6) in den Nachträgen.

सोद्यम (2. स + उ°) adj. *gerüstet, kampfbereit* Kathâs. 46,35.

सोद्योग (2. स + उ°) adj. *strebsam:* नर Spr. (II) 3727. प्राणप्रयाणसोद्योगरोग so v. a. *eine das Leben stark bedrohende Krankheit* Râǵa-Tar. 5,123.

सोद्वेग s. u. 1. उद्वेग 1) am Ende. °म् adv. auch Çâk. 105,12.

सोध m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,349 (VP. 187). गोध ed. Bomb

सोनह m. *Lauch, Knoblauch* Çabdar. im ÇKDr.

सोनादेवी f. N. pr. einer Frau Hall 206.

सोन्माद s. u. उन्माद.

सोपकरण und सोपकार (°क) s. u. उपकरण und उपकार.

सोपक्रम (2. स + उ°) adj. *wozu man Etwas thut, unterstützt* (Gegens. निरुपक्रम): कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 230,b,3. fgg.

सोपचय (2. स + उ°) adj. *mit Vortheil verbunden, Gewinn bringend* Kathâs. 43,72.

सोपचार (2. स + उ°) adj. *höflich:* वचस् Spr. (II) 4781. °म् adv.: उक्तः MBh. 1,826. R. 5,90,5.

सोपद्रव s. u. उपद्रव.

सोपध (2. स + उपधा) adj. 1) *betrügerisch, unehrlich:* Personen und Handlungen Hariv. 11189. MBh. 10,64. 52. यच्च सोपधं ददाति Hârîta im ÇKDr. — 2) *nebst dem vorangehenden Laute* VS. Prât. 3,45.

सोपपत्तिक (von 2. स + उपपत्ति) adj. *mit Angabe der Entstehung versehen, begründet* TBr. Comm. 4,126,11.

सोपपद (2. स + उ°) adj. *mit einem begleitenden Worte versehen* Kull. zu M. 2,125.

सोपप्लव s. u. उपप्लव.

सोपम (2. स + 2. उपमा) adj. (f. आ) 1) *ein Gleichniss enthaltend, Aehnliches betreffend:* वाच् MBh. 5,3451. — 2) *eben so verfahrend gegen* (loc.) *wie gegen* (instr.): विद्वान्सर्वेषु भूतेषु आत्मना सोपमो भवेत् Spr. (II) 6118.

सोपवास adj. s. u. उपवास. Auch Weber, Kṛshṇaǵ. 222.

सोपसर्ग s. u. उपसर्ग 2). *mit einer Präposition versehen* RV. Prât. 16,37.

सोपहास adj. (f. आ) *spöttisch, spottend* Halâj. 1,49. Kathâs. 31,42. °म् adv. 49,54. Fernere Belege s. u. उपहास.

सोपाक m. *eine best. Mischlingskaste: der Sohn eines* Ḱaṇḍâla *von einer* Pulkasî (Pukkasî) M. 10,38. — Vgl. पाण्डु° und श्वपाक.

सोपाख्य adj. *mit Qualification versehen, von dem sich Etwas aussagen lässt* (Gegens. निरुपाख्य) Comm. zu Kaṇ. 1,2,4 (S. 48, Z. 2).

सोपादान (2. स + उ°) adj. *mit Materialien versehen:* ननु सोपादानस्तलादिः प्रासादादीन्सृजति Nilak. 180.

सोपाधि (2. स + उ°) adv. *bedingungsweise:* इत्त Vivâdak. im ÇKDr.

सोपाधिक adj. *eine weitere Bedingung einschliessend, limitirt* Tarkas. 45. Davon nom. abstr. °त्व n. 46. Comm. zu TS. Prât. 2,23.

सोपान n. Siddh. K. 249,a,8. n. *Treppe, Leiter* AK. 2,2,17. H. 1013. Halâj. 2,146. Hariv. 8966. R. 3,61,12. 5,9,53. 13,11. 38,26. Kumâras. 1,39. Vikr. 39,1. Varâh. Bṛh. S. 28,15. Pañkat. 4,1,57. 7,56. स्वर्गस्य सोपानम् *eine Leiter zum Himmel* ist सत्यम् Spr. (II) 4372. Vârâha-P. 209 (nach Aufrecht). गोघः MBh. 13,2200. स्वर्गा Hariv. 15627. °मूर्तं स्वर्गस्य 5337. कुरायतन° Râga-Tar. 2,124. स्वर्ग° Hariv. 14521. विष्णुलोकैक° Pañkat. 4,3,175. श्रीकृष्णचरणाम्भोजप्राप्ति° Verz. d. Oxf. H. 20,b,13. सोपानाली Spr. (II) 6039. °परंपरा Ragh. 3,69. °पथ 6,3. तीरसोपानपथ 16,56. °मार्ग 15. Megh. 74. Çâk. 94,2. सगरतनयस्वर्गसोपानपङ्क्ति Megh. 54. °पद्धति Râga-Tar. 3,347. °कूप *ein Brunnen mit einer Treppe* 6,18. 23. 26. 30. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 1,6964. 2,89. 1251. 7,9122. 14,1728. R. 3,61,17. 5,16,35. Kathâs. 26,283. 28,54. Bhâg. P. 4,6,31. 9,64. 7,4,9. °त्व n. nom. abstr. Megh. 61. — Vgl. मणि°, सिद्ध°, सिद्धि°.

सोपानत्क (von 2. स + उपानह्) adj. *beschuht* Gobh. 1,2,27. M. 3,238. Karaka 1,8.

सोपालम्भ s. u. उपालम्भ. adv. °म् Kathâs. 26,128.

सोपाश्रय (2. स + उ°) adj. *einen Anschluss habend:* °निषण्ण Bez. *einer best. Art zu sitzen bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

सोभ n. = गन्धर्वनगर Ind. St. 2,38, N. — Vgl. सौभ.

सोभय (2. स + उ°) adj. *Beides umfassend* Weber, Râmat. Up. 288.

सोभरि m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Kâṇva (auch Âñgirasa Ind. St. 3,245,a) ṚV. 8,5,26. 19,2. 20,19. 22,2. pl. 19,32. 20,8. Daneben die Form सोभरी: हुवे पितेव सोभरी 22,15. सोभर्यां उप सुष्टुतिम् 92,14. AV. 18,3,15. सोभरि als Sohn Kitragupta's Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. — Vgl. सौभर fgg.

सोभरीयु adj. *die* Sobhari *aufsuchend* ṚV. 8,20,2.

सोम (von 1. सु) Uṇâdis. 1,139. धामादि zu Çânt. 2,13. 1) m. a) *Saft,* Soma (eig. und als göttliches Wesen personificirt); *die* Soma-*Pflanze* (dafür gilt *Sarcostemma acidum R. Br.*, welche einen milden säuerlichen Milchsaft enthält, aber in südlicheren Strecken wächst als die Sitze des Veda-Volkes. Roxb. Fl. ind. 2,31. Voigt, Hort. Calc. 542. Wahrscheinlich hat mit den Wohnsitzen auch die Pflanze gewechselt). Naigh. 5,5. Nir. 11,2. H. an. 2,431. fg. Med. m. 36. fg. Das ganze 9te Maṇḍala des ṚV. ist dem Soma gewidmet. सुत ṚV. 3,35,5. सुषुत 4,20,4. तीव्र 5,27,5. 4,28,1. fgg. शुक्र 7,64,5. मधुमन्त् 4,45,5. घृतपृष्ठ 5,30,11. गोसखि 37,4. अभिनिम्लत 6,29,4. सुसंधिम् 42,2. मत्य 68,10. खाक्र 7,29,4. दध्याशिर् 32,4. शुचि 90,2. अतिरात्र 103,7. अंशुमन्त् AV. 8,4,3. बभ्रु 5,7,5. Çat. Br. 4,6,2,3. यन्मा सोमासो ममदन् ṚV. 4,42,6. सोमस्य जठरे पृणीवान् 6,69,7. यदीन्द्र सोमममृतां अभरन् 8,48,3. Çat. Br. 5,1,2,10. wächst auf Bergen: दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ ṚV. 5,85,2. AV. 3,3,3. राजन् als *Fürst der Pflanzen* ṚV. 1,91,5. 6,75,18. 8,48,7. 8. 10,97,22. 109,2. Ait. Br. 1,12. 27. 4,7. सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिः ṚV. 9,114,2. TS. 6,1,9,1. AV. 2,10,2. 36,5. 5,21,11. 6,15,3. 8,7,20. 12,3,21. VS. 6,26. 9,23. 40. 10,30. 12,98. Çat. Br. 1,6,3,3. 11,4,2,3. — M. 3,257. 10,88. 11,7. 8. सुषाव न यज्ञसोमानाम् MBh. 1,4695. सुते °सञ्चये 8042. अध्वरा 3,15687. चतुर्विधात्मकं सोमं ये पिबन्ति 10,295. 13,7308. 7311. fgg. 14,275. 277. Bhâg. P. 3,13,37. 9,3,24. नष्टसोमनिवाधरम् R. 2,61,15. कृतयज्ञ पेयासोमाः Spr. (II) 5988. पशुसोमानाम् *Thier- und* Soma-*Opfer* M. 11,27. Prab. 107,3. Bhâg. P. 6,18,4. सोमास्ते MBh. 1,6803. सप्त सोमाः Verz. d. Oxf. H. 30,b,11. वीरुधां सोमः MBh. 9,2097. Suçr. 1,133,15. 24 angebliche Arten der Pflanze aufgezählt 2,164,21. fgg. °निर्दलन H. an. 3,428. — b) *der Mond* (vgl. इन्दु), *der Mondgott* AK. 1,1,2,10. H. 105. H. an. Med. Halâj. 1,42. ṚV. 1,65,10. 91,1. fgg. 163,3. 10,85,1. fgg. 107,2. मन्यन्ते त्वा दिव्यः सोमं इन्द्र मन्यन्तु यः सूयते पार्थिवेषु 116,3. AV. 7,38,3. 4,10,6. 6,21,2. VS. 10,17. पितृमन्त् 2,29. Çat. Br. 1,6,4,5. 2,6,1,4. 10,4,2,1. सोमो वै चन्द्रमाः TBr. 1,4,10,7. Çâñkh. Br. 3,1. 7,10. Shaḍv. Br. 3,12. Âçv. Gṛhj. 4,9,2. M. 3,85. 4,52. 5,96. 7,7. राजन् 9,129. MBh. 1,2445. 3042. नक्षत्र 5,3805. 7134. 7,979. 2343. 12,7341. 13,7295. fg. Hariv. 7152. कनखलं सोमो वै यत्र घोत्थितः 9521. °वस्त्रिप्रियदर्शनः R. 1,1,18. 2,25,16. 91,20. (वेः) क्षयी चाप्यायितः सोमः (so ist zu lesen) Spr. (II) 5582. Suçr. 1,17,2. 19,12. 135,16. 176,11. Varâh. Bṛh. S. 5,26. 8,23. 43,52. 53,15. 97,1. Brahma-P. in LA. (III) 58,6. Bhâg. P. 5,20,11. fg. (अग्रीषामन्) कलाभिरमृतार्द्रभिः सोमः सुरपितृनिव Râga-Tar. 7,519. °दृक्छाया Verz. d. Oxf. H. 51,a,26. सत्याहसोमः प्रभवति R. Gorr. 2,61,12. सोमः शौचं ददौ स्त्रीणाम् Spr. (II) 7176. स्त्रियः पूर्वं सुरैर्भुक्ताः सोमगन्धर्ववह्निभिः 7193. ओषधीनां पतिः सोमः MBh. 14,1178. विप्राणां सोमो राजा 1179. द्विजानां वीरुधां चैव नक्षत्रग्रहयोस्तथा। यज्ञानां तपसां चैव सोमं राज्ये ऽभ्यषेचयत्॥ Hariv. 258. 1030. 11802. 12491. VP. 133. वनस्पति Bhâg. P. 8,18,15. Sohn Atri's MBh. 7,6028 (und Vater Budha's). Hariv. 1309. fgg. 1663. VP. 83, 392. fg. Mârk. P. 52,22. Bhâg. P. 4,1,15. 9,14,3. unter den Söhnen मारीचस्य काश्यपस्य प्रजापतेः Mârk. P. 80,8. heirathet 27 Töchter Daksha's MBh. 1,2580. 9,2013. fgg. Hariv. 104. 144. 11524. 11837. Bhâg. P. 8,4,22. Vater des Varkas Hariv. 12843. Liedverfasser Ind. St. 3,245,a. Verfasser eines Gesetzbuchs Ind. St. 1,234. verschiedene Legenden über ihn Hariv. 1311. fgg. 2475. fgg. 2583. fgg. VP. 392. fg. Bhâg. P. 6,4,6. fgg. 9,14,1. fgg. Verz. d. Oxf. H. 40,a,31. unter den 8 Vasu H. an. Med. Gaṇâdh. in Verz. d Oxf. H. 190,a,34. MBh. 1,2582. 13,7094. Hariv. 152. 11524. 14539. VP. 120. Weber, Râmat. Up. 307. 342. = Vishṇu H. ç. 65. Hariv. 2382. = Çiva 7581. Kathâs. 35,101. = Jama und Kubera H. an. Med. सोमरुद्रौ (°रुद्रौ) P. 6,2,142. ṚV. 6,74,1. fgg. TS. 2,2,10,5. सोमपत्नी M. 3,211. इन्द्रासोमा ṚV. 7,35,1. 104,1. — c) = सोमवार *Montag* Weber, Kṛshṇag. 222. Inschr. in Journ. of the Am. Or. 7,32,4. 33,6. — d) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) H. an. Med. — e) *Wind* dies. — f) *Wasser* dies. — g) *Nektar* Çabdârthak. bei Wilson. — h) N. pr. α) verschiedener Männer: ein Lehrer Ind. St. 8,380. ein Fürst Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. ein Muni mit dem patron. Çushmâjaṇa VP. 3,3,17. Âmushjâ-

jaṇa Verz. d. Oxf. H. 80,a,15 (Hall in der 2ten Ausg. des VP. führt noch andere Varianten an und vermuthet सोमशुष्मायण). ein Sohn Mudgala's 209,a, No. 475. — Verz. d. B. H. No. 969. Ksmiriç. 5,9. — β) eines Affen H. an. Med. — γ) eines Berges Çabdârthak. bei Wilson; vgl. सोमगिरि. — 2) f. श्रा a) die Soma-Pflanze Râgan. 3,87. — b) N. pr. α) einer Apsaras MBh. 1,4817. R. ed. Bomb. 2,91,17 (सोमा Schl.). — β) eines Flusses Mârk. P. 56,16. — 3) f. ई gaṇa गौराादि zu P. 4,1,41. — 4) n. a) Reisschleim. — b) Himmel Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. अग्नीषोम, नृ°, प्रति°, प्राक्°, बृहत्°, भद्र°, मह्रा°, यज्ञ°, रुद्र°, वि°, वीर°, शान्ति°, श्रुत°, संसुत°, सह°, सुषोम, सुत°, सौम्य.

सौमक (von सोम) 1) m. a) N. pr. eines Fürsten mit dem patron. Sâhadevja (Sâhadevi) RV. 4,15,9. Ait. Br. 7,34. MBh. 2,319. 3,10422. 10470.fgg. 6,316. 13,3689. 5665. Hariv. 1792. fg. 5015. 5496. VP. 455. Bhâg. P. 9,22,1. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Rshi von VS. 11, 25. N. pr. eines Sohnes des Krshṇa Bhâg. P. 10,61,14. N. pr. eines Bharataka Verz. d. Oxf. H. 155,a,29. — b) pl. die Nachkommen des Somaka MBh. 1,158. 4796. 6975. 5,90. 662. 5943. 6,2. fgg. Hariv. 1794. VP. 455, N. 53. — c) N. pr. eines Landes: सोमकेश्वर Kathâs. 49,68. der Fürst dieses Landes 84. नागशूरसुतो भाषा सोमशूरो ऽस्मि सोमकः (vielleicht adj. aus S. stammend) 72,191. — 2) f. सोमिका N. pr. einer Predigerkrähe Kathâs. 77,8. — Vgl. सौमकि.

सोमकत्व n. nom. abstr. zu सोमक 1) b) Hariv. 1795.

सोमकन्या f. eine Tochter Soma's: °नियासा: MBh. 13,5219.

सोमकर्मन् n. die Soma-Bereitung Nir. 5,12.

सोमकलश m. Soma-Topf Hariv. 13224 (°कलश; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart).

सोमकल्प m. N. des 21ten Kalpa; s. u. कल्प 2) d).

सोमकवि m. N. pr. eines Dichters Z. d. d. m. G. 27,96.

सोमकाश m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 78,a, No. 133. 79,a,30. fgg.

सोमकाम adj. nach Soma begierig: Indra RV. 1,104,9. 8,50,2. AV. 20,34,17.

सोमकीर्ति m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2734. 4547.

सोमकुल्या f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,28.

सोमकेश्वर m. ein Fürst von Somaka Kathâs. 49,68. Rshabha Verz. d. Oxf. H. 46,a,8: 276,b,15.

सोमक्रतु m. Soma-Opfer; vgl. सौमक्रतव.

सोमक्रयण 1) adj. (f. ई) als Kaufpreis für die Soma-Pflanze dienend VS. 4,27. TS. 6,1,10,5. Çat. Br. 3,3,2,11. त्रिवत्सः साण्डः Pañkav. Br. 16,3,9. eine Kuh VS. 8,54. Ait. Br. 1,27. TS. 3,1,2,1. — 2) n. das Kaufen des Soma TS. 6,1,9,2.

सोमक्षीरा f. = सोमवल्ली Râgan. 3,87.

सोमगर्भ m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,30.

सोमगिरि m. N. pr. 1) eines Berges MBh. 13,7659. R. 4,44,117. 122. Vgl. सौम्यगिरि. — 2) eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 128,a, No. 230, Z. 7. b, 25.

सोमगोपा m. Soma-Hüter: Agni RV. 10,45,5. 12.

सोमग्रहे m. 1) ein Becher Soma Çat. Br. 5,1,2,10. 4,6,5,5. TS. 3, 5,9,3. — 2) Mondfinsterniss Varâh. Bṛh. S. 5,97.

सोमग्रहण n. Mondfinsterniss Verz. d. B. H. No. 836. 905.

सोमघृत n. eine best. Heilsalbe Kakrad. 448.

सोमचक्षस् adj. wie Soma aussehend TS. 2,2,12,1.

सोमचमस m. Soma-Becher Pañkav. Br. 18,2,10. Lâṭj. 8,9,15. Kâtj. Çr. 22,8,21.

सोमज 1) m. der Sohn des Mondes, der Planet Mercur AK. 3,4,8,36. Ind. St. 2,261. — 2) n. Milch H. 404.

सोमजम्भन् adj. P. 5,4,125.

सोमजा adj. Soma-geboren AV. 4,3,7.

सोमजामि adj. mit Soma verwandt RV. 10,92,10.

सोमजुष्ट adj. an Soma sich freuend AV. 2,36,2.

सोमतीर्थ n. N. pr. eines Wallfahrtsortes, = प्रभास Trik. 2,1,7 (vgl. MBh. 9,2009. fg.; nach Hariv. 9521 könnte man an कमलालय denken). MBh. 3,5089. 6084. 7056. Çiç. 7,16. Verz. d. Oxf. H. 18,b,22. 19,b,12. 60,a,29. 36. 66,a,5. b,39. 67,a,25. b,23. fg.

सोमत्व n. nom. abstr. von सोम Mond Mârk. P. 57,15.

सोमदत्त m. N. pr. v. l. für सोमदत्त Ind. St. 3,473,2.

सोमदत्त 1) m. N. pr. verschiedener Fürsten MBh. 1,4911. 6944. 2, 2476. 6,2168. 7,800. 6035. Hariv. 1791. 1821. R. 1,47,16 (48,18 Gorr.). VP. 354. Bhâg. P. 9,2,35. 22,18. Verz. d. Oxf. H. 60,a, N. 3. Kathâs. 30,80. Daçak. 23. fgg. verschiedener Brahmanen Kathâs. 2,30. 7,108. 20,8. 33,37. eines Kaufmanns Çuk. in LA. (III) 32,9. — 2) f. श्रा ein Frauenname Verz. d. Oxf. H. 153,a,9. 10. — Vgl. सौमदत्ति.

सोमदत्ति MBh. 1,536 fehlerhaft für सौ° (so ed. Bomb.).

सोमदर्शन m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

सोमदा f. N. pr. 1) einer Gandharvî R. 1,34,39 (35,37 Gorr.). — 2) einer Brahmanin Kathâs. 37,150. fgg.

सोमदेव 1) m. a) der Mondgott R. 1,45,39. — b) N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 114,90. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27, 17. °भट्ट Verfasser des Kathâsaritsâgara (herausgegeben von H. Brockhaus). — 2) f. ई N. pr. einer Gattin des Kâmapâla Daçak. 118,4.

सोमदेवत adj. Soma zur Gottheit habend Çat. Br. 14,6,9,24.

सोमदैवत्य adj. dass. Âçv. Gṛhj. 4,7,11.

सोमदैवत adj. dass. AK. 3,4,24,163. नक्षत्रं = मृगशिरस् MBh. 13,3258.

सोमधान adj. Soma enthaltend, — fassend: कुक्षी: RV. 3,36,8. AV. 7,111,1. कलश RV. 6,69,2. 6. 9,97,33. 70,9. 108,16.

सोमधारा f. die Milchstrasse Trik. 1,1,97.

सोमधेय m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1084.

सोमन् (von 1. सु) m. Kelterer, Bereiter des Soma Naigh. 4,3. Nir. 6, 10. RV. 1,18,1. nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,150 सोमन् = चन्द्र und यज्ञद्रव्य.

सोमनन्दीश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,b,42.

सोमनाथ 1) m. N. pr. verschiedener Gelehrter Colebr. Misc. Ess. 1, 299. Verz. d. Oxf. H. 150,b, No. 320. 364,b, No. 68. Hall 208. °भट्ट 176. — 2) m. N. eines berühmten Heiligthums (Liṅga) in Guzerat Colebr. Misc. Ess. 2,90. Wilson, Sel. Works 1,220. fgg. 2,64. Reinaud, Mém. sur l'Inde 268. LIA. 1,106. Wassiljew 73. Vop. 5,35. Verz. d. B. H.

No. 1242. Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,5. 84,*a*,5. °तीर्थ 66,*b*,1. 2. °पट्टन 348, *b*,2. °प्रशस्ति f. Titel einer Schrift 125,*a*,41. fg.

सोमनेत्र adj. Soma *zum Führer habend* P. 5,4,116, Vârtt. 3, Schol. VS. 9,36.

सोमप 1) adj. Soma *trinkend, zum* Soma-*Trunk zugelassen* AK. 2,7,8. 3,4,22,141. H. 818. AV. 2,12,3. 35,3. 5,25,9. Ait. Br. 2,18. TBr. 2,2,11,3. Kâth. 13,6. Çat. Br. 5,4,5,4. M. 11,149. Bhag. 9,20. MBh. 1,4615. 3,2450. गणा देवानामूष्मपाः सोमपाश्च 13,1371. 6495. 7306. fg. 14,288. Varâh. Bṛh. S. 16,7. Râga-Tar. 5,392. Bhâg. P. 4,7,56. 6,18,66. °सत्तमाः MBh. 14,2624. °पा f. Durgâ Hariv. 10248. अ° Ait. Br. 2,18. Kâth. 13,6. 26,9. Lâṭj. 2,12,17. M. 11,12. स° adj. R. Gorr. 2,109,59. — 2) m. N. pr. *a*) eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4359. — *b*) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2572. — *c*) eines Asura Hariv. 12943. — *d*) pl. eines Ṛshi-Geschlechts MBh. 12,6143. सोमप्र ed. Bomb. — *e*) pl. einer Klasse von Manen M. 3,197. fg. MBh. 2,463. Hariv. 940. 997. Mârk. P. 96,40. 42. Verz. d. Oxf. H. 40,*a*,4. — *f*) pl. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 5,70. — Vgl. सोमपा.

सोमपति m. *Herr des* Soma: Indra ṚV. 1,76,3. 3,32,1. 8,21,3. *Herr des Mondes:* Kṛshṇa Weber, Kṛshṇaǵ. 298; vgl. सोमस्य पतिः 299.

सोमपत्त्र n. *Saccharum cylindricum* Çabdak. im ÇKDr.

सोमपत्नी f. *Gattin des* Soma MBh. 1,2580.

सोमपद 1) m. pl. N. pr. bestimmter Welten Hariv. 953. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8092.

सोमपरिबाध् adj. *den* Soma *beseitigend,* Soma-*Verächter* ṚV. 1,43,8.

सोमपर्वन् n. etwa Soma-*Festzeit* ṚV. 1,9,1.

सोमपा adj. = सोमप Vop. 26,69. ṚV. 1,4,2. 10,3. 21,3. 2,12,13. 3,39,7. 41,5. 4,32,14. 8,2,4. 17,3. MBh. 12,10435. fg. Bhâg. P. 3,32,3. वामप्यसोमपो: 9,3,12. 24. °पातम ṚV. 1,8,7. 21,1. 6,42,2. °मद 8,12,1. सोमपा m. = ब्राह्मण Halâj. 2,236.

सोमपात्र n. Soma-*Gefäss* Kâtj. Çr. 8,7,5. 8.

1. सोमपान n. *das Trinken von* Soma Spr. (II) 5842. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,19.

2. सोमपान adj. Soma-*Trinker* TS. 2,5,2,1. 6,5,9,2. Çat. Br. 1,6,3,2.

सोमपायिन् adj. dass. AV. 18,3,64. MBh. 13,7322.

सोमपाल m. 1) Soma-*Wächter* Ait. Br. 3,26. — 2) N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 7,1350. 8,326. 291. 521. 623. 626. 766. 887 u. s. w.

सोमपावन् adj. Soma-*Trinker* ṚV. 1,30,11. 55,7. 5,40,4. 7,31,1. 32,8.

सोमपित्सरु adj. Beiw. des Pfluges VS. 12,71 vermuthlich verdorben; vgl. die v. l. AV. 3,17,3. TS. 4,2,5,6.

सोमपीति f. Soma-*Trunk*, immer dat. ṚV. 1,2,3. 8,10. 14,1. 6. 21,3. 8,1,14 u. s. w. AV. 17,1,10.

सोमपीतिन् adj. = सोमपीथिन् AK. 2,7,8. MBh. 1,445.

सोमपीथ 1) m. Soma-*Trunk* ṚV. 1,51,7. 10,15,8. AV. 10,3,24. VS. 8,5. 19,60. Kâth. 11,10. 12,10. TS. 2,1,5,5. TBr. 1,2,2,6. 3,10,2. Ait. Br. 1,8. 2,22. 3,30. Çat. Br. 3,6,3,19. 12,7,3,8. अ° *daran nicht betheiligt* Çâṅkh. Çr. 14,62,2. स° *gleicherweise mit* (instr.) *daran betheiligt* Ait. Br. 3,20. — 2) adj. Soma *trinkend* Bhâg. P. 5,26,29. 6,9,1. 5. ऊरु° 5,15,10.

सोमपीथिन् adj. *am* Soma-*Trunk Theil habend* H. 818. TBr. 3,7,5,10. MBh. 3,10315. 13,4896 nach der Lesart der ed. Bomb. Uttarar. 4,15 (7,6). Varâh. Bṛh. S. 15,3. अ° Kâtj. Çr. 7,1,5.

1. सोमपुत्र 1) m. *ein Sohn des* Soma: बुधर् Ind. St. 3,459. Budha d. i. *der Planet Mercur* Jâǵn. 1,295. Mârk. P. 123,8. — 2) f. ई *eine Tochter* Soma's MBh. 5,3533.

2. सोमपुत्र adj. Soma *zum Sohn habend,* f. आ *Mutter des* S. AV. 3,10,13.

सोमपुर n. 1) Soma's *Stadt* MBh. 5,4024. — 2) N. pr. eines buddh. Tempels Wassiljew 54. °पुरी Târan. 209. fg. 230.

सोमपुरुष m. *Diener des* Soma Âçv. Gṛhj. 1,2,5.

सोमपुरोगव adj. *den* Soma *zum Führer habend* VS. 23,14. Çat. Br. 13,2,3,10.

सोमपृष्ठ adj. (f. आ) Soma *auf dem Rücken tragend:* Berge AV. 3,21,10. Agni nach Sâj. = सोमघृतपृष्ठ oder (zu TS.) *dem die von* Soma *begleiteten* Pṛshṭhja Stotra *geweiht sind* ṚV. 8,43,11. 10,91,14. AV. 13,1,12. इडा 7,27,1. अद्रय: ṚV. 8,52,2 (= सोमस्प्रष्ट्र Sâj.).

सोमपेय n. Soma-*Trunk* ṚV. 1,45,9. 120,11. 2,18,4. 3,25,4. 43,1.

सोमप्रतीक s. u. प्रतीक.

सोमप्रभ 1) adj. *den Glanz des Mondes habend.* — 2) m. ein Mannsname Kathâs. 36,113. 59,61. — 3) f. आ ein Frauenname Kathâs. 17,71. 28,100. 29,16. 31,57. 34,149. 65,75. 79,7. 114,22. Verz. d. Oxf. H. 452,*b*,24. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10.

सोमप्रयोग m. Titel einer Schrift Ind. St. 1,60. Verz. d. Oxf. H. 384,*a*, No. 471.

सोमप्रवाक m. *Herold des* Soma-*Opfers* Pańkav. Br. 16,13,10. Çâṅkh. Çr. 14,40,21. Lâṭj. 1,1,9. 12. Âçv. Gṛhj. 1,23,21. TBr. Comm. 3,565,7.

सोमबन्धु m. *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* (*den Mond zum Freunde habend*) Çabdar. im ÇKDr.

सोमभक्ष m. *Genuss des* Soma Nir. 11,2.

सोमभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,4.

सोमभू m. bei den Ǵaina N. pr. des 4ten schwarzen Vâsudeva H. 695.

सोमभूपाल m. N. pr. eines *Fürsten* Colebr. Misc. Ess. 2,274.

सोमभूभुज् m. desgl. Verz. d. B. H. No. 590.

सोमभृत् adj. Soma *bringend:* श्येन VS. 5,1. 6,32.

सोमभोजन m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa (Soma *geniessend*) MBh. 5,3597.

सोममद् adj. (nom. pl. °मादस्) *von* Soma *trunken* ṚV. 7,21,2.

सोममद m. Soma-*Rausch* Çat. Br. 12,7,3,12. 8,1,2.

सोममय (von सोम) adj. (f. ई) *aus* Soma *bereitet,* — *bestehend* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144. zur Erklärung von सोम्य Nir. 10,37. P. 4,4,138.

सोममित्र m. ein Mannsname gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. सौममित्रिय.

सोमयज्ञ m. Soma-*Opfer* Z. d. d. m. G. 7,527. MBh. 13,5279.

सोमयशस् m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 10,303.

सोमयाग m. Soma-*Opfer* Brahmavaiv.-P., Kṛshṇaǵanmakh. 60 im ÇKDr. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 21.

सोमयाजिन् adj. Soma *opfernd, der ein* Soma-*Opfer dargebracht*

hat H. 817. TS. 2, 5, 5, 1. TBr. 2, 2, 11, 3. Çat. Br. 10, 1, 5, 4. Verz. d. Oxf. H. 219, 7. 8. सप्त° 142, *a*, 5 v. u. — Vgl. माधव°.

सोमपाल्या f. *die zum* Soma-*Becher gesprochene* Jâgjâ Çâñkh. Çr. 7, 3, 4.

सोमयोग m. Soma-*Verbindung* AV. 10, 5, 4.

सोमयोनि n. *weisser Sandel* Ratnam. 140.

सोमरक्ष 1) adj. *den* Soma *bewachend*, Soma-*Wächter* Çat. Br. 3, 6, 2, 9. 9, 3, 18. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3, 472.

सोमरक्षि adj. = सोमरक्ष Kâth. 34, 3. Pañkav. Br. 9, 5, 4.

सौमरभस् adj. *durch* Soma *wüthend*, compar. RV. 10, 76, 5.

सोमराज m. Soma *der Fürst, der Mond* Ind. St. 3, 459. Bhâg. P. 4, 22, 56. 10, 84, 47.

सोमराजक m. pl. N. pr. eines Geschlechts Âçv. Çr. 12, 11, 1. °कि unsere Hdschrr. — Vgl. सौमराजक.

सोमराजन् 1) adj. (f. °ज्ञी) *den* Soma *zum König habend* Ait. Br. 1, 14. Çat. Br. 2, 5, 4, 4. 5, 4, 2, 3. ब्राह्मणाः TBr. 1, 7, 4, 2. MBh. 13, 2410. 7408. ओषधयः RV. 10, 97, 18. AV. 3, 1, 17. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 23.

सोमराजसुत m. *Sohn des Mondes, der Planet Mercur* Bhâg. P. 9, 1, 35.

सोमराजी f. 1) *Mondstreifen:* °समा ते यशःश्रीः Khandom. 11. — 2) *Vernonia anthelminthica* AK. 2, 4, 3, 14 (nach den Erklärern auch °राजिन् m.). Râgan. 4, 63. Karrad. 349. Varâh. Brh. S. 44, 10. °फल Suçr. 2, 277, 11. — 3) *ein best. Metrum: 4 Mal* ◡ – – ◡ – – Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (1, 9). Ind. St. 8, 366. Khandom. 11.

सोमराज्य 1) n. *die Herrschaft* Soma's Maitrjup. 6, 36. — 2) m. fehlerhaft für सौमराज्य Verz. d. B. H. 25, 22. Müller, SL. 381.

सोमराल m. N. pr. eines Mannes Çâk. 61, 11.

सोमराष्ट्र n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 5.

सोमरूप adj. Soma-*gestaltig* Çat. Br. 12, 7, 2, 12. 2, 5. 8, 2, 15. Davon nom. abstr. °ता 21.

सोमरोग m. *eine in neueren medicinischen Büchern beschriebene Harnruhr, welche zur Schwindsucht führt* (daher der Name), Mâdhava, Nid. 113. fg. Çârñg. Saṁh. 1, 7, 44. Wise 363. Verz. d. Oxf. H. 316, *b*, 13.

सोमलता f. *Ruta graveolens* Râgan. 5, 62. = सोमवल्ली Bhâvapr. im ÇKDr. — Trik. 3, 3, 429.

सोमलतिका f. *Cocculus cordifolius* DC. Râgan. 3, 1.

सोमलदेवी f. N. pr. einer *Fürstin* Râga-Tar. 8, 1925.

सोमलोक m. *die Welt des Mondgottes* Praçnop. 5, 4. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 90. Verz. d. B. H. 146, *a* (14).

सोमव m. pl. N. pr. eines Rshi-Geschlechts MBh. 12, 6143 nach der Lesart der ed. Bomb. wohl nur fehlerhaft für सोमप der ed. Calc.

1. सोमवंश m. *das auf den Mondgott zurückgeführte Königsgeschlecht* Hariv. 102. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 25. 44, *b*, 30. 332, *b*, 2. Çatr. 10, 318.

2. सोमवंश adj. = °वंशीय; m. Bez. Judhishthira's Dhar. im ÇKDr.

सोमवंशीय adj. *zum Mondgeschlecht gehörig* MBh. 3, 11169.

सोमवंश्य adj. dass. Ragh. 6, 8. Çatr. 10, 304.

सोमवतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 32, 4.

सोमवत् (von सोम) adj. (f. °मावती VS. Prât. 3, 116. P. 6, 3, 131 [मन्त्रे], aber auch °मवती) Soma *enthaltend:* Kraut RV. 10, 97, 7. Çat. Br. 12, 8, 2, 15. चमस Kâtj. Çr. 10, 4, 10. von Soma *begleitet* u. s. w.: वचस्या RV. 10, 113, 8. Götter TS. 7, 3, 11, 3. Väter Çat. Br. 2, 6, 1, 4. 7. 27. 5, 5, 4, 28. Âçv. Çr. 2, 19, 21. ककुप् AK. 2, 7, 7. *unter dem Monde stehend:* दिश् so v. a. *Norden* R. 1, 41, 21.

सौमवर्चस् 1) adj. Soma-*herrlich* AV. 14, 1, 32. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâh gerechneten Wesens MBh. 13, 4358. eines Gandharva Hariv. 14157. — Vgl. सूर्यवर्चस्.

सोमवल्क m. *Acacia arabica* Willd. AK. 2, 4, 2, 31. 3, 4, 1, 9. H. an. 4, 41. Med. k. 222. Ratnam. 186. = कट्फल AK. 3, 4, 1, 9. H. an. Med. Ratnam. 221. Râgan. 9, 20. *eine Art* करञ्ज, रीठा° 73. श्वेत° Bhâvapr. 3. — Karaka 9, 1. Suçr. 1, 133, 17 (f. °ल्का). 2, 81, 8.

सोमवल्कली f. *Ruta graveolens* AK. 2, 4, 5, 3. Râgan. 5, 128.

सोमवल्लिका f. *Vernonia anthelminthica* AK. 2, 4, 3, 14. *Ruta graveolens* Bhar. nach ÇKDr.

सोमवल्ली f. *Cocculus cordifolius* DC. AK. 2, 4, 3, 1. *die* Soma-*Pflanze* Râgan. 3, 87. *Vernonia anthelminthica* 4, 63. Çabdar. im ÇKDr. = पातालगरुडी Râgan. 3, 90. = सुदर्शना Râgan. im ÇKDr. — Varâh. Brh. S. 54, 108. Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 4.

सोमवामिन् s. u. वामिन्.

सोमवार m. *Montag* Journ. of the Am. Or. S. 6, 175. Verz. d. B. H. No. 1214. fg.

सोमवासर m. n. dass. Weber, Krshnadj. 229.

सोमवाह m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12, 15, 3. pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61, 3.

सोमविक्रयिन् adj. Soma-*Verkäufer* Ait. Br. 1, 12. TS. 1, 2, 7, 1. 6, 1, 9, 1. 10, 4. Çat. Br. 3, 3, 3, 1. 7. 12, 7, 2, 12. M. 3, 158 (MBh. 5, 1227. 13, 4276). 180 (MBh. 13, 4282). MBh. 13, 1585. Mârk. P. 31, 27.

सोमवीथी f. *Mondbahn* MBh. 13, 4896. यत्रोपयाति कृ° सोमपीथी ed. Bomb.

सोमवृक्ष m. = कट्फल Ratnam. 221. *Acacia arabica* Willd. Râgan. im ÇKDr. — R. 3, 17, 8. Suçr. 2, 77, 17.

सोमवृद्ध adj. *durch* Soma *aufgeheitert* RV. 3, 39, 7.

सोमवेश m. N. pr. eines Muni R. Gorr. 2, 73, 4. wohl °वेष zu schreiben.

सोमव्रत n. 1) *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 23. — 2) N. eines Sâman Ind. St. 3, 245, *a*.

सोमशकला f. *eine Gurkenart* (शशाण्डुलि) Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für सोमशकली, wie unsere Hdschrr. 7, 218 lesen.

सोमशंभु m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 86, 11. Verz. d. Oxf. H. 341, *a*, 42. fg. °शम्भु Verz. d. B. H. No. 1410.

सोमशर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer: Sohn Çâliçûka's VP. 470. Bhâg. P. 12, 1, 13. — Weber, Nax. 2, 319. Muir, ST. 3, 201. Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, 37. 53, *b*, 22. 59, *b*, 27. Kathâs. 6, 8. 124, 104. Pañkat. 252, 19.

सौमशित adj. *durch* Soma *geschärft:* वज्र RV. 7, 104, 19. शर्धस् 10, 108, 8.

सौमशुष्म m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Sâtjajagñi Çat.

Br. 11,6,2,1. 3. Mahidh. zu VS. 2,18. °शुष्मन् Ait. Br. 8,21.

सोमशूर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,191. fgg.

सोमशेखराख्यनिबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,34.

सोमश्रवस् m N. pr. eines Sohnes des Çrutaçravas MBh. 1,674. eines Kaufmanns Verz. d. Oxf. H. 46,b,37.

सोमश्रेष्ठ adj. *den* Soma *zum Ersten habend* AV. 11,6,15.

सोमसंस्था s. u. संस्थ 4) *g*).

सोमसखि adj. Soma *zum Genossen habend* VS. 4,20.

सोमसंज्ञ n. *Kampfer* Ratnam. im ÇKDr.

सोमसत्सक् s. u. सुमतित्सरु.

सोमसद् m. pl. Bez. der Manen der Sâdhja M. 3,195.

सोमसलिल n. Soma-*Wasser* Jâǵn. 3,307.

सोमसव m. Soma-*Kelterung* TBr. Comm. 2,759,6. fgg.

सोमसवन adj. *woraus* Soma *gekeltert wird:* अश्मन् Khând. Up. 8,5,3.

सोमसामन् n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,245,b.

सोमसार m. *Acacia arabica Willd* Râǵan. 8,24.

सोमसिद्धान्त m. 1) Titel verschiedener astr. Werke (vgl. सूर्यसिद्धान्त) Colebr. Misc. Ess. 2,377. 382. Verz. d. B. H. 840. 939 (287,4 v. u.). Verz. d. Cambr. H. 30. fg. 43. 50. — 2) N. pr. eines Buddha Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,6. — 3) Personification eines Çiva'itischen Siddhânta; tritt als Kâpâlika auf Prab. 53,3. 5. उमया सह वर्तमानः सोमो महेश्वरः। तत्सिद्धान्तः Comm.

सोमसिन्धु m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,31. H. 218.

सोमसुत् adj. Soma *pressend* P. 3,2,90. ṚV. 4,24,8. 7,68,4. 93,5. 8,46,26. ग्रावाणः TBr. 2,7,16,4. Âçv. Çr. 2,1,5. MBh. 2,291. Ragh. 18,26.

सोमसुत 1) m. *ein Sohn des Mondgottes:* Budha Mârk. P. 128,11. Bhâg. P. 5,22,13. so v. a. *ein Nachkomme des M.* Çatr. 10,204. — 2) f. आ Bez. des Flusses Narmadâ Râǵan. im ÇKDr.

सोमसुति f. Soma-*Kelterung* ṚV. 7,93,6.

सोमसुत्या f. dass. Çat. Br. 12,8,2,12. 14. 19. fg.

सोमसुत्वन् adj. = सोमसुत् ṚV. 1,113,18.

सोमसुन्दर m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390.

सोमसूक्त n. *eine an* Soma *gerichtete Hymne* Verz. d. Oxf. H. 18,b, 28. 398,a, No. 144.

सोमसूत्मन् m. N. pr. des Ṛshi von VS. 2,18. सोमशुष्म Mahidh.

सोमसूत्र n. Bez. *eines Abzugsgrabens an einem* Liṅga ÇKDr. nach dem Tantrasâra. — °प्रदक्षिणविधान n. Titel einer Schrift Ind. St. 1,471.

सोमसेन m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252. eines Fürsten von Kampakapura Verz. d. Oxf. H. 154,b,21.

सोमस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 37,98.

सोमहूति m. N. pr. Ind. St. 3,245,b fehlerhaft für सोमाहुति.

सोमांशक (सोम + अं°) m. *ein Theil des Mondes* R. 7,59,2,15.

सोमांशु (सोम + अंशु) m. 1) Soma-*Gelenk*, — *Schoss* VS. 19,13. Çat. Br. 4,1,1,9. 12,7,3,13. 8,2,3. Kauç. 16. 24. Kaush. Up. 1,5 (*Mondstrahlen* Comm.). — 2) *Glied des* Soma-*Opfers* (deren zehn) Çâṅkh. Br. 13,4.

सोमाकर (सोम + आ°) m. N. pr. eines Commentators des Ǵjotisha. Weber, Ǵjot. 3. fgg.

सोमाख्य (सोम + आख्या) n. *eine rothe Lotusblüthe* Ratnam. im ÇKDr.

सोमाङ्ग (सोम + 3. अङ्ग) n. *Glied des* Soma-*Opfers* Kâtj. Çr. 10,9, 22. 16,1,1.

सोमातिपवित (सोम + अ°) adj. *durch* Soma *purgirt* Pañkav. Br. 18, 5,3. Lâtj. 8,10,7. fgg.

सोमातिपूत adj. dass. Çat. Br. 5,5,4,11. 13. 12,7,3,9. Kâtj. Çr. 15, 10,21. 19,1,2. Vait. 30.

सोमात्मक (von सोम + आत्मन्) adj. (f. °त्मिका) *die Natur des Mondes habend* Ind. St. 1,406, N.

सोमाद् (सोम + 2. अद्) adj. Soma *essend* ṚV. 10,94,9.

सोमाधार (सोम + आ°) m. pl. Bez. bestimmter Manen Mârk. P. 97,10.

सोमाधि v. l. für सोमापि VP. 465, N. 1.

सोमानन्द (सोम + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1627. °आचार्य Verz. d. Oxf. H. 324,a,35. °नाथ Sarvadarçanas. 93,5.

सोमाप entweder adj. = सोमप oder m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 7,34. — Vgl. सौमापं.

सोमापि m. N. pr. des Sohnes von Sahadeva VP. 465. Bhâg. P. 9,22,9. — Vgl. सोमक.

सोमापूषणा und °णौ m. du. Soma *und* Pûshan ṚV. 2,40,1. TS. 2,4,4,3.

सोमापौष्ण adj. *dem* Soma *und* Pûshan *gehörig* TS. 1,8,8,1. 2,1,4, 3. 4,4,3. — Vgl. सौमा°.

सोमाभा (सोम + आ°) f. = चन्द्रावली Bhaktirasâmṛtasindhu im ÇKDr.

सोमाम्बुपौ m. du. *der* Soma- *und der Wassertrinker*, Bez. zweier göttlicher Wesen Mârk. P. 51,61.

सोमारुद्र 1) m. du. oxyt. Soma *und* Rudra Çat. Br. 5,3,2,2. 3. — 2) n. (sc. सूक्त) *eine Hymne an* S. *und* R. Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144; vgl. सौमारौद्र.

सोमारौद्र adj. *dem* Soma *und* Rudra *gehörig* TS. 2,2,10,1. चरु Verz. d. Oxf. H. 264,a,39. n. (sc. सूक्त) Bez. von ṚV. 6,74 M. 11,254. — Vgl. सौमा°.

सोमार्चिस् (सोम + अ°) m. N. pr. eines Götterpalastes R. 4,43,60.

सोमार्धधारिन् adj. *einen Halbmond tragend*, m. Bez. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 219,a, No. 520.

सोमार्ह (सोम + अर्ह) adj. *Ansprüche auf* Soma *habend:* अश्विनौ MBh. 3,10398.

सोमाल (von सोम) adj. *weich, zart* H. 1387. Hâr. 124.

सोमावती s. सोमवत्.

सोमाश्रम (सोम + आ°) m. N. pr. eines Wallfahrtortes MBh. 3,8135.

सोमाश्रयायण n. desgl. MBh. 1,6438. सोमाश्रयश्चन्द्रधरो रुद्रः। तस्य स्थानं सोमाश्रयायणम् Nilak.

सोमाष्टमी (सोम + अ°) f. Bez. *eines best. 8ten Tages* Weber, Kṛshṇaǵ. 248. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,3. 4.

सोमासन्दी (सोम + आ°) f. *ein Schemel für den* Soma Kâtj. Çr. 13, 3,7. 19,4,7.

सोमाह (सोम + अहन्) m. *Montag* ÇKDr. nach einem Ǵjotisha.

सोमाहुत (सोम + आ°) adj. *mit* Soma *beopfert* ṚV. 1,94,14.

1. सोमाहुति (सोम + आ°) f. Soma-*Opfer* Ait. Br. 2,14. Çat. Br. 1,

6,4,10. 7,2,10. 6,6,2,7. Bhâg. P. 9,3,26.

2. सोमाङ्कृति (wie eben) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Bhârgava RV. Anukr. fälschlich सोमहूति Ind. St. 3,245,a.

सोमाख्या (सोम + आ°) f. die Soma-Pflanze Râǵan. 3,86.

सोमिन् (von सोम) 1) adj. a) derjenige welcher Soma bereit hat RV. 1,22,4. 4,25,5. 7,32,12. 10,57,1. यज्ञेभिः सोमिनो सूक्तम् 171,1. — b) so v. a. Soma-begeistert RV. 7,103,8. der Stein 8,34,2. 10,94,1. — 2) f. °नी (संज्ञायाम्) P. 5,2,137, Schol.

सोमिल m. N. pr. 1) eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,18. 125,a,21. so und सौमिल Z. d. d. m. G. 27,77. fg. 96. — 2) eines Asura Kathâs. 47,13.

सोमिलक m. N. pr. eines Webers Pańkat. 132,23.

सोमीय in Ableitungen von compp. auf सोम, s. z. B. यज्ञसोमीय.

सोमेज्या (सोम + इ°) f. Soma-Opfer Kâtj. Çr. 18,6,28. 25,6,7.

सोमेन्द्र adj. dem Soma und Indra gehörig TS. 2,3,2,6. 7.

सोमेश्वर (सोम + ई°) 1) m. a) ein N. Krshna's Weber, Krshnaǵ. 298. fg. pl. Bez. best. Götter Râǵa-Tar. 7,1647. — b) N. pr. verschiedener Männer: ein mythischer Fürst Sarvadarçanas. 99,2. — Verz. d. Oxf. H. 125,a,21. fg. 135,b, No. 255. 199,b, No. 471. 219,a, No. 523. 247,b,10. 270,b,15 (°भट्ट°). 295,a, No. 743. 378,a, No. 376. 380,a,5. Hall 198. °भट्ट 24. 170. 183. °देवदि (!) Colebr. Misc. Ess. 2,272. — — 2) n. N. eines Liṅga in Kâçî Verz. d. Oxf. H. 39,b,21. 64,a,29. — — Vgl. भट्ट°.

सोमोत्पत्ति f. die Entstehung des Soma (der Pflanze und des Mondes) Verz. d. B. H. 142,25. Verz. d. Oxf. H. 398,b,1. °परिशिष्ट Ind. St. 1,59.

सोमोद्भव (सोम + उ°) 1) adj. a) den Mond erzeugend: Krshna Weber, Krshnaǵ. 209. — b) vom Monde erzeugt. — 2) f. आ ein Name des Flusses Narmadâ AK. 1,2,3,34. Ragh. 5,59.

सोम्य (von सोम) adj. Nir. 10,37. P. 6,4,137. fg. 1) der sich mit dem Soma zu thun macht, Soma-Opferer RV. 1,31,16. मर्डिता सोम्यानाम् 4,17,17. die Bhrgu 10,14,6. 8,32,5. 10,53,7. 3,30,1. Âçv. Çr. 6,11,16 (सौम्य die Ausg.). — 2) aus Soma bestehend, S. enthaltend u. s. w.: मधु RV. 1,14,10. 19,9. 2,36,4. 4,26,5 u. s. w. अन्धस् 10,94,8. 3,48,1. सोमास्ति 5,29,3. सदस् 1,182,8. AV. 9,3,19. मद RV. 6,37,2. — 3) Soma liebend, durch S. begeistert: वचस् RV. 3,33,5. Indra 51,11. 4,25,2. 8,82,5. — 4) mit Soma verbunden, ihm angehörig u. s. w.: die Väter RV. 6,75,10. 10,15,1. 5. 16,8. AV. 2,12,5. VS. 19,37. Gobh. 4,3,4. Gandharva AV. 4,34,3. — 5) ungenaue Schreibart für सौम्य MBh. 13,7635 (ed. Bomb. सौम्य). in der Anrede des Lehrers an den Schüler Bṛh. Âr. Up. 3,2,13 (सौम्य Çat. Br. 14,6,2,12). Khând. Up. 4, 4,4. fgg.

सोम्यता Mârk. P. 39,63 ungenau für सौ°.

सोराष्ट्रिक n. ein best. Gift ungenau für सौ° Bharata zu AK. 1,2,1, 11 nach Wilson.

सोर्मि (2. स + ऊर्मि) adj. Wellen habend, — schlagend: वारि Kathâs. 40,16. °क dass. Vjutp. 163 (सौ° geschr.).

सोलङ्क m. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,7.

सोल्लास (2. स + उ°) adj. ausgelassen vor Freude Kathâs. 43,186.

सोल्लुण्ठ adj. s. u. उल्लुण्ठ und füge Halâj. 1,149 hinzu.

सोल्लुण्ठम् adj. ironisch Gatâdh. im ÇKDr.

सोष (2. स + ऊष) adj. mit salziger Erde vermischt Jâǵń. 1,186.

सोष्णीष (2. स + उ°) 1) adj. mit einer Kopfbinde versehen MBh. 3, 16158. — 2) n. (sc. वास्तु) Bez. eines Hauses mit einer Gallerie an der Vorderseite: यद्यग्रतो भवति सा (वीथिका) सोष्णीषं नाम तद्वास्तु Varâh. Bṛh. S. 53,29.

सोष्मता (von सोष्मन्) f. 1) Hitze Mârk. P. 51,37. — 2) Aspiration RV. Prât. 13,●

सोष्मन् (2. स + ऊ°) adj. 1) heiss, warm: ग्रीष्म Z. d. d. m. G. 27, 53. शरत्काले Kathâs. 55,33. निःश्वसित Kumâras. 5,46. मनस् Spr. (II) 2574. — 2) aspirirt, m. eine Aspirata RV. Prât. 1,3. 6,1. 10. 13,2. 5. 14,6. 24. VS. Prât. 1,54. AV. Prât. 1,10. 94. Kâç. zu P. 1,1,50.

सोष्मवत् m. = सोष्मन् 2) RV. Prât. 11,13.

सोष्मस्नानगृह m. eine Stube mit warmen Bädern, Badstube Râǵa-Tar. 1,40.

सोष्यन्ती f. eine Gebärende s. u. 4. सु. °कर्मन् Verz. d. B. H. No. 1031. °होम m. ein Opfer für eine Gebärende Gobh. 2,7,13.

सौकञ्जि m. N. pr. eines Sohnes des Kunti Bhâg. P. 9,23,22.

सौकलग्राम m. N. pr. eines Dorfes Verz. d. Oxf. H. 155,b,12.

सौकहस्त m. N. pr. eines Diebes Verz. d. Oxf. H. 153,b,36.

सौकन्य adj. Sukanjâ betreffend: आख्यान MBh. 1,445. n. mit Ergänzung von आख्यान Bhâg. P. 12,12,23.

सौकर (von सूकर) 1) adj. (f. ई) aprinus Karaka 1,5. वपुस् Kir. 12,54. Bhâg. P. 1,3,7. 7,1,40. रूप 3,13,20. 40. Mârk. P. 21,4. मूर्ति Kathâs. 93,2 (zu lesen saukaryâ 'udyatayâ). zu Vishnu als Eber in Beziehung stehend Weber, Râmat. Up. 314. — 2) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes, an dem Vishnu als Eber verehrt wird, Verz. d. B. H. 142,6 v. u. Verz. d. Oxf. H. 60,a,25. 158,b,18.

सौकरक n. = सौकर 2) Verz. d. Oxf. H. 60,a,28.

सौकरसद्म adj. von सूकरसद्मन् P. 6,4,144, Vârtt. 1.

सौकरायण m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,7,3,27. VS. p. LXVI.

सौकरिक (von सूकर) 1) m. Eberjäger Çabdârthak. bei Wilson (Jäger überh.). Vjutp. 96. R. Gorr. 2,90,17. Varâh. Bṛh. S. 15,22. 46,38. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,16.

सौकरेय adj. von सुकर und सूकर gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

1. सौकर्य (von सुकर) n. leichte Ausführbarkeit, Erleichterung: क्रिया° Suçr. 1,24,17. 2,56,2. Vâsavad. 12. Sâh. D. 727. Kathâs. 29,150. नामकवाक्यस्मृतिसौकर्यसिद्धये 1,12. ग्रन्थ° 101,265. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 276. zu Kathop. 3,1. fälschlich °कार्य Kuvalaj. 144,b. Verz. d. Oxf. H. 93,a, No. 149, Z. 13. 176,b, No. 401, Z. 9.

2. सौकर्य n. nom. abstr. von सूकर Eber Viçvabh. ÇKDr. Vâsavad. 12.

सौकार्य s. u. 1. सौकर्य.

सौकुमारक n. nom. abstr. von सुकुमार gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

सौकुमार्य n. desgl. Zartheit MBh. 3,10987. 4,355. 5,7010. Hariv. 11149. R. 3,6,13. 52,36. सक्थ° Suçr. 1,48,13. °कर 180,2. 11. Spr. (II) 806 (गति°). 936. 2131. 2936. Mâlatim. 57,11. Kathâs. 16,23. 29,155. Daçak. 94,11. Bhâg. P. 3,31,6. सुकुमारस्वरप्रायं सौकुमार्यं प्रतीयते Prat-

TÂPAR. 68,a,6. Comm. zu KÂVJÂD. 1,69. = अपारुष्य SÂH. D. 619. Vorz. d. Oxf. H. 207,a,28. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) MṚKKH. 9,18. KUMÂRAS. 1,41. 3,49. RAGH. 6,36. 18,44. KATHÂS. 82,46. als adj. in der Bed. von सुकुमार in der Stelle राज्ञा तस्याः परं दृष्ट्वा सौकुमार्यं वपुस्तदा MBH. 12,11864.

सौकृति m. patron.; pl. SAṂSK. K. 184,a,1.

सौकृत्य (von सुकृत) n. *das Wohlthun; Guthandeln* ṚV. 10,136,4.

सौकृत्यायन m. patron. von सुकृत्य gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

सौक्ति m. patron. SAṂSK. K. 184,b,2.

सौक्तिक adj. von सूक्त *Hymne* Ind. St. 3,272.

सौक्ष्म öfters fehlerhaft für सौक्ष्म्य.

सौक्ष्मक (von सूक्ष्म) m. *ein kleines Insect* oder dergl. Ind. St. 1,40.

सौक्ष्म्य (wie eben) n. *Feinheit* (eig. und übertr.) MAITRJUP. 2,7. JÂGÑ. 3,76. SUÇR. 1,44,15. 128,19. 191,20. 247,14. 324,18. 2,46,1. आकाशस्य BHAG. 13,32. KAPILA 1,110. SÂṂKHJAK. 8. NÎLAK. 40. MÂRK. P. 56,25. कालस्य BHÂG. P. 3,11,3. धर्म° MBH. 2,2243. प्रसंख्याय च सौक्ष्म्येण गुणदोषान् 5,2360. ज्ञानं ज्ञेयेषु भिन्नेषु यदा भेदेन वर्तते। यत्राधिवासिनी बुद्धिस्तत्सौक्ष्म्यमिति वर्तते ॥ 12,11938. बुद्धि° 40,20. 22. असंसक्तरूपत्वं शब्दानां सौक्ष्म्यमुच्यते *Zartheit* PRATÂPAR. 69,b,4.

सौक्ष्म्यत्व n. dass. MAITRJUP. 6,14.

सौख m. patron. von सुख gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौखयानिक (von सुख + यान) m. *ein Barde, der* (einem Fürsten) *einen glücklichen Marsch wünscht*, H. 794, Schol.

सौखरात्रिक (von सुखरात्रि) adj. *der sich erkundigt, ob die Nacht angenehm gewesen sei*, gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3.

सौखवती f. WILSON, Sel. Works 2,24. 29 fehlerhaft für सुखावती.

सौखशय्यिक m. = सौखशायिक H. 794, Schol.

सौखशायनिक (von सुखशयन) adj. *der sich erkundigt, ob der Schlaf angenehm gewesen sei*, gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. SIDDH. K. 83,b,1 (fälschlich °शायिनिक). RAGH. 10,14.

सौखशायिक adj. dass.; m. Bez. *eines best. Fürstendieners* R. GORR. 2,12,36. — Vgl. सौख्यशायिक.

सौखसुप्तिक (von सुखसुप्ति) m. dass. H. 794.

सौखिक adj. = सुखेन जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12. *auf Wohlbehagen u. s. w. bedacht* MBH. 12,557.

सौखीय adj. von सुख gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सौख्य n. = सुख gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *Wohlbefinden, Wohlbehagen, Lust, angenehme Empfindung, Genuss, Freude* H. 1370. M. 4,232. MBH. 4,207. 9,3152. HARIV. 5304 (pl.). R. 3,22,30. Spr. (II) 226. 1606. 1929. 2473. 3095. 3106. 3268. 3520. 3703. 4555. 5804. 6314. 6494. 7187. 7803. VARÂH. BṚH. S. 11,8. KATHÂS. 49,404. 42,150. 45,318. 49,216. RÂGA-TAR. 6,167. PRAB. 48,14. PAÑKAT. 3,15 (= 1,10 ed. orn.). दातारं सर्वसौख्यानाम् MÂRK. P. 22,36. महा° 23,15. नृपति° KATHÂS. 3,29. 43,268. BHÂG. P. 5,11,3 (गृहमेधिसौ° zu schreiben). ग्राम° Spr. (II) 2605. 2847. स्वर्ग° 4076. 7057. KATHÂS. 103,239. RÂGA-TAR. 3, 279 (pl.). BHÂG. P. 5,5,1. VET. in LA. (III) 10,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): महा° Ind. St. 10,312. KATHÂS. 56,99. पृष्ठरात्रि° 74,290. — Vgl. तीर्थ°, वि°, विवाद°.

सौख्यदायक m. *Phaseolus Mungo Lin.* (मुद्ग) RÂGAN. 10,79.

सौख्यशायिक m. MBH. 14,2039 wohl nur fehlerhaft für सौख°.

सौगत (von सुगत) adj. (f. ई) *buddhistisch:* मेघ KATHÂS. 72,98. गति SARVADARÇANAS. 27,19. von Personen, m. *ein Buddhist* H. 335. 861. COLEBR. Misc. Ess. 1,390. WILSON, Sel. Works 1,5. 22. Çiç. 2,28. KATHÂS. 27,15. 120,50. PRAB. 48,6. 87,18. Vorz. d. Oxf. H. 71,a,14. fg. 242,b, No. 599. 250,a,31. fg. 254,a,5. 11. b,2. 6. SARVADARÇANAS. 131, 20. 140,16. Ind. St. 1,13,21. fg. KUSUM. 3,15. परम° KATHÂS. 27,12. सौगतराद्धान्त MED. n. 217.

सौगतिक m. *a Bauddha mendicant; the mendicant Brahman; doubt, unbelief, scepticism* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. *an atheist, an unbeliever* ohne Angabe einer Aut.

सौगन्ध (von 1. सुगन्ध) 1) m. *eine best. Mischlingskaste (Händler mit Wohlgerüchen)* MBH. 13,2584. — 2) n. *ein best. wohlriechendes Gras*, = कत्तृण ÇABDAR. im ÇKDR.

सौगन्धक n. *eine blaue Wasserrose* DHANV. 4,121.

सौगन्धिक (von 1. सुगन्ध) 1) adj. *wohlriechend:* पुष्पाणि MBH. 3,1757. 11391. माल्यं R. 1,9,15 (17 GORR.). — 2) m. a) *ein Händler mit Wohlgerüchen* H. an. 4,41. MED. k. 222. — b) *ein Schwächling, der durch den Geruch der Geschlechtstheile zur Begattung gereizt werden muss*, SUÇR. 1,318,10. — c) Bez. best. *Eingeweidewürmer* KARAKA 3,7. — d) *Schwefel* AK. 2,9,103. H. 1058. H. an. (hier n.). MED. RÂGAN. 13,72. PAÑKAV. BR. 24,13,4. सौगन्धिककुरुविन्दस्फटिकेभ्यः पद्मरागसंभूतिः VARÂH. BṚH. S. 82,1. — e) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 76,b,10. — 3) n. a) *die weisse Wasserlilie* AK. 1,2,3,36. H. 1165. H. an. MED. HALÂJ. 3,59. MBH. 1,153. पद्म° adj. 3,2533. 11072. 12041. 4,1018. 2292. HARIV. 9001. R. 3,79,26. 44. SUÇR. 1,141,21. 2,474,2. VARÂH. BṚH. S. 29,10. BHÂG. P. 8,15,18. 9,6,45. 10,38,17. *eine blaue Wasserrose* RÂGAN. 10,202. — b) *ein best. wohlriechendes Gras*, = कत्तृण AK. 2,4,5, 32. H. 1191. H. an. MED. — c) *eine Art Ocimum* (गर्दभपुष्प, खर° nach dem Comm.) SUÇR. 1,41,10. — d) *Rubin* H. an. MED. VARÂH. BṚH. S. 80,5. — e) N. pr. eines Waldes BHÂG. P. 4,6,23. 28. — Vgl. रक्त°.

सौगन्धिकवन n. 1) *ein Wald* d. i. *eine dichte Gruppe von weissen Wasserlilien* MBH. 2,390. — 2) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3, 7082. 11286. 5,3832. Verz. d. Oxf. H. 66,a,3.

सौगन्धिकवत् (von सौगन्धिक) adj. *mit weissen Wasserlilien versehen:* पद्म° (das Suffix gehört zu beiden Wörtern) MBH. 3,11418. हैम° 2,88.

सौगन्धिकाहरण (सौगन्धिक + आ°) n. *das Herbeiholen von weissen Wasserlilien* in den Unterschrr. von MBH. 3,151. fgg. Titel eines Schauspiels SÂH. D. 192,12.

सौगन्ध्य (von 2. सुगन्ध) n. *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* MBH. 1,2409. SUÇR. 1,218,4. 2,46,1. Spr. (II) 2153. 4336. KATHÂS. 95,60. BHÂG. P. 4,9,42. 5,5,33. 7,15,70. PAÑKAR. 1,6,39. 7,6. — Vgl. त्रि°.

सौचक्य n. nom. abstr. von सूचक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सौचि m. = सौचिक ÇABDAR. im ÇKDR.

सौचिक (von सूचि *Nadel*) m. *Schneider* AK. 2,10,6. H. 910. HALÂJ. 2, 435. KULL. zu M. 4,214. कैवर्तस्य च कन्यायां शौण्डिकाद्वै सौचिकः PARÂÇARAPADDHATI im ÇKDR. unter वरुड und शौचिक.

सौचिक्य n. nom. abstr. von सूचिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सौचित्ति (wohl von सुचित्त) m. patron. des Satjadhṛti MBh. 5,7649. 6,4151. 7,986. man könnte auch सौचित्रि (von सुचित्र, der MBh. 1,6930 neben सत्यधृति erscheint) vermuthen.

सौचीक m. patron. eines Agni ṚV. Anukr.

सौजन्य (von सुजन) n. *Gutmüthigkeit, Leutseligkeit, Wohlwollen* Mṛkkh. 130,22. Spr. (II) 1044. 1705. 3037. 5881. 7178. Uttarar. 46,4 (60,4). Mâlatîm. 66,2. 140,10. Râga-Tar. 4,224. 5,192. fg. Verz. d. Oxf. H. 209,a,19. 261,a,5. Utpala am Schluss seines Comm. zu Varâh. Bṛh. — Vgl. सुजनता.

सौजन्यवत् (von सौजन्य) adj. *leutselig, wohlwollend* Spr. (II) 6587.

सौजात (von सुजात) m. patron. Ait. Br. 7,22.

सौजामि (von सुजामि) m. N. pr. eines Mannes Âçv. Gṛhj. 3,4,4.

सौडल m. desgl. Hall 25.

सौत adj. von सूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौतंगमि adj. von सुतंगम P. 4,2,80. f. ई 1,65, Vârtt., Schol.

सौतंगमीय adj. von सौतंगमि P. 4,2,112, Schol.

सौति m. patron. von सूत (= लोमहर्षण) MBh. 1,1. 1103. 3,721. fgg. Bhâg. P. 3,20,1, Verz. d. Oxf. H. 20,a,8 v. u.

सौतिक्य n. nom. abstr. von सूतिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

1. सौत्य (von सुत्य und सुत्या) adj. *aus Kelterungstagen bestehend:* Monat Âçv. Çr. 12,4,11. 5,10. Jahr Kâty. Çr. 24,5,14. Lâṭy. 1,5,14. 8,8,1. *der Kelterung des* Soma *gewidmet:* सौत्ये ऽहनि *an einem Kelterungstage* Hariv. 325. VP. 1,13,51. Bhâg. P. 8,21,26. 10,74,17.

2. सौत्य (von सूत) 1) adj. *zum Wagenlenker in Beziehung stehend:* कर्मन् = सौत्य 2) Bhâg. P. 5,21,16. — 2) n. *das Amt eines Wagenlenkers* Bhâg. P. 1,15,17. Nalod. 4,9.

सौत्र (von सूत्र) 1) adj. *einem oder dem* Sûtra (*grammatische Regel*) *eigen* Pat. zu 4,2,64. Siddh. K. zu 6,3,41. धातु *eine Wurzel, die nur in einem* Sûtra (einer Etymologie wegen) *erwähnt wird*, Schol. zu P. 3,1,82. — 2) m. *ein Brahmane* ÇKDr. angeblich nach H.

सौत्रनाडि m. patron. von सूत्रनड P. 1,1,72, Vârtt. 4, Schol.; vgl. gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

सौत्रान्तिक m. *ein Anhänger des* Sûtrânta, Bez. *einer buddhistischen Schule* Verz. d. Oxf. H. 259,b,7. Sarvadarçanas. 9,2. 22,6. fgg. 23,4. 24,10. Ind. St. 1,13,20. Colebr. Misc. Ess. 1 391. fgg. Burnouf, Intr. 123. 445. fgg. LIA. 2,459. Z. f. d. K. d. M. 4,492. fg. Köppen 1,151. fgg. Wassiljew 34 u. s. w. Hiouen-thsang 1,154. 3,214. Vie de Hiouen-thsang 89. 104. 106. 274. Târan. 56 u. s. w.

सौत्रामण (von सुत्रामन्) 1) m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,8,14. 12,1. — 2) f. ई *eine best. Cerimonie*, davon genannt, *dass* Indra Sutrâman *dabei Verehrung empfängt; die sechste der* हविर्यज्ञसंस्था Lâṭy. 5,4,10. fgg. Ind. St. 10,349. AV. 3,3,2: तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते VS. 19,31. TS. 5,6,3,4. न सोमो न सुरा यत्सौत्रामणी TBr. 1,8,5,4. Çat. Br. 5,5,4,12. 12,7,1,14. 3,4. 8,1,2. Kâty. Çr. 4,5,14. Verz. d. Oxf. H. 30,b,8. 266,b,38. fg. Bhâg. P. 10,23,8.

सौत्रामणि 1) = सौत्रामणी MBh. 9,2890. 13,5384. — 2) Titel eines Werkes Hall 192.

सौत्रामणिक adj. *bei der* Sautrâmaṇî *befindlich:* यूप Çat. Br. 12,9,2,16.

सौत्रिक (von सूत्र) 1) m. *Weber* Prâjaçkittath. 23,a,4. — 2) n. *Gewebe:* कार्पास° Jâgñ. 2,179. — Vgl. आविक°.

सौत्वन m. patron. von सुत्वन् Schol. zu P. 6,4,167. 170.

सौदल adj. von सुदल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौदलेय m. patron. von सुदल gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौदत्त adj. von सुदत्त gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौदत्ति (von सुदत्त) m. patron.; pl. Pañkav. Br. 14,3,13.

सौदत्तेय m. desgl. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौदर्य (von सोदर oder सोदर्य) 1) adj. *geschwisterlich:* °स्नेह Çâk. 53,10, v. l. — 2) n. *geschwisterliches Verhältniss* Bhâg. P. 4,4,8. — Daçak. 75,18. 76,1 fehlerhaft für सौदर्य.

सौदर्शन (von सुदर्शन) m. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka unter den Uçînara; davon adj. सौदर्शनिक (f. आ und ई) und सौदर्शनीय Schol. zu P. 4,2,118.

सौदामनी f. = सुदाम्नाद्रिणैकदिक् P. 4,3,112, Schol. 1) *Blitz* AK. 1,1,2,11. H. 1105. an. 4,205. Med. n. 226. Halâj. 1,60. MBh. 1,6557. 3,10088. 14,269. Hariv. 8346. R. 3,58,19. 21. 6,80,24. Mṛkkh. 15,1. Ṛt. 3,12. Megh. 38. Spr. (II) 785. 4633. Kathâs. 116,33. Daçak. 91,10. Verz. d. Oxf. H. 200,b,4 v. u. häufig ist die Verbindung विद्युत्सौदामनी यथा am Ende eines Çloka, z. B. MBh. 3,2083. 8561. R. ed. Bomb. 3,52,14. 7,32,56. Bhâg. P. 1,6,28. 8,8,8. 10,49,27. nach H. an. und Med. auch *eine bes. Art von Blitz.* — 2) N. pr. a) verschiedener Personen Mâlatîm. 144,2. fgg. eine Jakshiṇî Kathâs. 73,29. 31. eine Tochter des Gandharva Hâhâ 45,350. eine Apsaras H. an. Med. — b) einer Gegend Âgaja im ÇKDr. — c) Titel eines Commentars zum Meghadûta Megh. ed. St. v. — Häufig (aber nur ganz ausnahmsweise in den Bomb. Ausgg.) ungenau सौदामिनी geschrieben.

सौदामिनी f. s. सौदामनी.

सौदामेय m. patron. von सुदामन् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123; vgl. 6,4,144.

सौदाम्नी f. = सौदामनी *Blitz* Trik. 1,1,84.

सौदायिक (von 1. सुदाय) adj. *als Hochzeitsgeschenk erhalten:* धन Dâjabh. 123,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 273,b,26.

सौदास (von सुदास् und सुदास) m. patron., insbes. des Kalmâshapâda Verz. d. B. H. No. 325. MBh. 1,4736. 6774. 3,13817. 12,1792. 13,226. 3732. fgg. 14,1654. fgg. Hariv. 816. R. 2,110,29. 7,65,10. fgg. VP. 4,4,19. fgg. 19,13. Bhâg. P. 9,9,19. fgg. Verz. d. Oxf. H. 49,b,25. Râga-Tar. 4,625. pl. TS. 7,4,7,1. Çâñkh. Br. 4,8. Vgl. Muir, ST. 1,113. fgg.

सौदासि m. desgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,38, wo wohl आदित्यवर्णा सौदासी उभौ zu lesen ist.

सौदेव (von सुदेव) m. patron. des Divodâsa MBh. 13,1954.

सौद्युम्नि (von सुद्युम्न) m. patron. des Bharata Dauḥshanti Çat. Br. 13,5,4,12. des Juvanâçva MBh. 3,10432.

सौध (von 2. सुधा) 1) adj. a) *mit stucco versehen:* °प्राकारसंवृत R. 2,80,19 (87,22 Gorr.). = सौधसदृश *palastähnlich* Comm. in der ed. Bomb.

— b) *von der Euphorbia antiquorum kommend:* पयस् Suçr. 1,167,21. °रस (?) Pañkar. 3,8,13. — 2) m. *Kalkspath* Râǵan. 13,136. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *ein mit stucco überzogenes Haus, das Haus eines vornehmen Mannes, Palast* AK. 2,2,9. H. 992. Halâj. 2,139. MBh. 1,7575. 3,14004. Hariv. 6547. Ragh. 7,5. 13,40. 19,2. Mâlav. 33 (n.). Çiç. 1,25. 12,52. Spr. (II) 5776 (n.). Kathâs. 18,10. 27,11. Râǵa-Tar. 1,298. 2,119. 3,359. सौधाग्र 1,246. Kathâs. 23,78. °मूर्धन् Prab. 26,8. °शिखर 79,12. °मौलि Verz. d. Oxf. H. 130,b,35. सौधोत्सङ्ग Megh. 28. Spr. (II) 7263. Pañkat. 128,8. °तल Ragh. 8,92. — 4) n. *Silber* Râǵan. im ÇKDr. शोध und शौद्य unsere Hdschrr. 13,15.

सौधकार m. *ein Arbeiter in stucco* MBh. 4,5004.

सौधन्य adj. *von* Sudhana *herrührend* Verz. d. Oxf. H. 266,b,23.

सौधन्वन m. *Sohn des* Sudhanvan, pl. *die* Ṛbhu ṚV. 1,110,2. 4. 161,2. 3,60,1. 3. 5. 4,35,1. 8. AV. 6,47,3. TS. 3,1,9,2.

सौधर्म gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41 (f. ई). nach dem Schol. zu H. 93 adj. von सुधर्मा = देवसभा. m. N. eines Himmels bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,291. 320. °जाः (= सौधर्मे कल्पे जाताः Comm.) Bez. einer Klasse von Göttern bei den Ǵaina H. 93.

सौधर्मेन्द्र m. N. pr. eines Ǵaina-Heiligen Çatr. 1,59. 224. 269.

सौधर्म्य (von 2. सुधर्म oder सुधर्मन्) n. *Rechtlichkeit* Mahân. 503.

सौधातकि m. patron. von सुधातर् P. 4,1,97. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. Vop. 7,1. 5.

सौधातक्या f. zu सौधातकि gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

सौधामित्रिक adj. (f. आ und ई) von सुधामित्र gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सौधार m. *one of the fourteen parts of a drama* Wilson nach Çabdârthak.

सौधाल m. *a temple of* Çiva, *or in the form of* Îçâna Wilson nach Çabdârthak.

सौधालय (सौध + आ°) m. = सौध 3) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 36.

सौधावति m. patron. von सुधावत् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सौधृतेय m. patron. von सुधृति Bhâg. P. 9,2,29.

सौधोतकि wohl fehlerhaft für सौधातकि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,3 v. u.

सौन (von सूना) 1) m. *Schlächter:* °धर्म्य MBh. 5,715. °पाला इवाव्ययः Bhâg. P. 10,38,41. — 2) n. *frisch geschlachtetes Fleisch* M. 5,13. Jâǵñ. 1,175.

सौनन्द (von सुनन्द, °न्दा) 1) n. N. pr. einer mythischen Keule Hariv. 5035. 5362. Mârk. P. 116,23. 54. 64. des Baladeva H. 225. — 2) f. आ N. pr. der Gattin des Vatsapri Mârk. P. 116,8.

सौनन्दिन् adj. *mit der Keule* Saunanda *bewaffnet;* m. ein N. Baladeva's Trik. 1,1,36. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,41.

सौनव्य m. patron. von सूनु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सौनव्यायनी f. zu सौनव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

सौनहोत्र m. patron. Hariv. 4534 ungenaue Schreibart für शौ°.

सौनाग (von सुनाग) m. pl. N. pr. einer grammatischen Schule Pat. zu P. 2,2,18. 3,2,56. 4,1,74. 87. 3,155. 6,1,95. 3,44. Kâç. zu P. 7,2,17.

सौनामि m. patron. von सुनामन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96; vgl. 6,4,144.

सौनिक (von सूना) m. *Schlächter* Halâj. 2,440. M. 4,86. R. 2,48,23. Varâh. Bṛh. S. 51,5, v. l. Kathâs. 71,73. fgg. Râǵa-Tar. 3,6. Bhâg. P. 5,26,31. 10,57,6. 77,22.

सौनेत्र adj. von सुनेत्र gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौन्दर्य (von सुन्दर) n. 1) *Schönheit, Anmuth, Pracht* Kumâras. 1,48. 5,41. Mâlatim. 155,17. Spr. (II) 1592. 5468. 6279. Kathâs. 4,7. 27,73. 28,3. ज्ञात °कारिणी 40,44. 43,175. 45,254. 50,133. 56,329. Râǵa-Tar. 5,148 (am Ende eines adj. comp.). Kaurap. 30. Bhâg. P. 4,22,61. Prab. 70,11. Verz. d. Oxf. H. 490,a,12. Schol. zu Kap. 1,1. सुन्दरया: Prab. 60, 4. *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 206,b, No. 487. — 2) *edles Benehmen, Edelmuth:* भ्रातृयुक्त R. 4,21,4. सौहार्द ed. Bomb.

सौन्दर्यलहरी f. = आनन्द° Verz. d. Oxf. H. 108,a, No. 168. Wilson, Sel. Works 1,200 (fälschlich सौन्दर्या°). °स्तोत्र Verz. d. B. H. No. 1340. °व्याख्या Mack. Coll. 1,106.

सौप adj. *über die Casusendungen* (सुप्) *handelnd:* ग्रन्थ P. 4,3,66, Schol.

सौपथि m. patron. von सुपथ Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,32.

सौपथ्य adj. zu सुपथ् gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सौपर्ण (von सुपर्ण) 1) adj. (f. ई) *dem Falken u. s. w. gehörig, — ähnlich, von ihm kommend, ihn betreffend u. s. w.:* चक्षुस् *Falkenauge* AV. 16,2,5. TBr. 2,5,8,4. रूप MBh. 6,4045. अस्त्र 8,2592. Ragh. 16,80. माया Hariv. 9391. ओजस् Uttarar. 100,4 (132,9). पर्वन् *handelnd über* MBh. 1, Adhj. 20. fgg. Ait. Br. 3,25 (सौपर्ण्य v. l.). छन्दांसि Kâṭh. 23,10. पुराण Bhâg. P. 12,13,8. — 2) f. ई *eine best. Schlingpflanze,* = पातालगरुडी Râǵan. 3,90. — 3) n. a) *Smaragd.* — b) *trockner Ingwer* Râǵan. 6,26. — c) (sc. सूक्त) *das* Suparṇa *Lied* (nach Âçv. Gṛhj. 3,12,14 mit den Worten प्रधारयन्तु (wohl प्र धारा यन्तु) मधुनो घृतस्य beginnend) Ait. Br. 6,25. 8,10. Pañkav. Br. 14,3,9. 9,20. fg. Lâṭj. 6,11,4. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b. — Vgl. अति°, ऐड°. त्रि°, विलम्ब°, स्वार°.

सौपर्णव्रत n. *eine best. asketische Begehung* Çâñkh. Gṛhj. 2,10.

सौपर्णीकाद्रव adj. *von* Suparṇî *und* Kadrû *handelnd* Çat. Br. 3, 2,4,1. 6,2,7.

सौपर्णेय m. metron. von सुपर्णा oder °र्णी Schol. zu P. 4,1,113. 120. TS. 6,1,6,1. Bez. Garuḍa's H. 231. f. ई P. 4,1,15, Schol.

सौपर्ण्य 1) adj. = सौपर्ण Ait. Br. 3,25, v. l. — 2) n. *die Natur des Falken u. s. w.;* davon °वत् adj. *Falkennatur besitzend:* चक्षुस् Suçr. 2,139,18.

सौपर्य adj. von सुपरि gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सौपर्व adj. von सुपर्वन् P. 6,4,144, Vârtt. 1.

सौपरस्तम्बि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,34.

सौपाक m. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2589 (सौपाकश्च° mit der ed. Bomb. zu lesen). पाण्डु° 2588. — Vgl. सोपाक.

सौपातव m. patron.; pl. Saṁsk. K. 183,b,11.

सौपामायनि m. patron. von सुपामन् gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154; vgl. 6,4,144.

सौपिक्व (von सूप) adj. *mit Brühe übergossen* P. 4,4,26, Schol.

सौपिङ्गल adj. von सुपिङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौपिष्टि m. patron. von सुपिष्ट gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौपिष्टि m. desgl. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55,29.

सौपुष्पि m. patron. von सुपुष्प ebend. 59,2.

सौपूत adj. von सुपूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौप्तिक (von सुप्त) adj. *während des Schlafes erfolgend:* नरेन्द्रसौप्तिकवधे MÂRK. P. 46,24. n. *ein Ueberfall während des Schlafes, ein nächtlicher U.* TRIK. 2,8,59. H. 801. HALÂJ. 2,297. MBH. 10,140. 175. 202. 299. 543. 16,82. R. 6,8,28. न शक्यं सौप्तिकं कर्तुं रामस्य 9,9. KÂM. NÎTIS. 18,64. fg. सौप्तिकं पर्व oder सौप्तिकपर्वन् heisst das 10te Buch im Mahâbhârata MBH. 1,347.

सौप्रख्य m. patron. von सुप्रख्य; davon adj. सौप्रख्यीय P. 2,4,54, Vârtt. 1, Schol.

सौप्रजास्त्व n. = सुप्रजास्त्व *Besitz guter, zahlreicher Nachkommen* AV. 2,29,3.

सौबल (von सुबल) 1) m. patron. AIT. BR. 6,24. des Çakuni TRIK. 3,3,266 (सौवल gedr.). MBH. 1,206. 2238. 2440. 5655. 5920. 2,2015. 3,1795. 4,646. 1150. 2286. 6,2468. 8,3916. 15,329. BHÂG. P. 3,1,14. 3,13. f. ई *die Tochter* Subala's 1,13,29. MBH. 1,4504. — 2) adj. (f. ई) *dem* Saubala d. i. Çakuni *gehörig:* बलं, सेना MBH. 6,2460. 2485.

सौबलक 1) m. = सौबल 1) MBH. 3,1948. — 2) adj. = सौबल 2): शूराः MBH. 6,2469.

सौबलेय m. = सौबल 1) MBH. 3,14. 6,2471. 8,3916. f. ई 1,4496. 9, 3561. 15,43.

सौबल्य m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBH. 6,347. सौशल्य ed. Bomb.

सौभ n. N. pr. einer mythischen, in der Luft schwebenden Stadt, die von einem Fürsten der Çâlva (Hariçkandra) beherrscht wird; m. (selten) = °पति u. s. w. TRIK. 2,1,19. HÂR. 122. MBH. 3,491. 615. सौभस्य वधः 686. fgg. 857. 7,395. दुर्गिलो नाम तेजस्वी सौभस्य पतिः HARIV. 4876. शाल्वश्च निहतः संख्ये सौभश्च विनिपातितः (zu lesen सौभं च विनिपातितम्; vgl. MBH. 3,491). 9795. BHÂG. P. 10,76,7. 22. 77,9. 14. 37. 78,13. °द्वार् MBH. 5,1836. °द्वार 1805. °निवासिन्: 12,12959. °पति 1,4133. 3,806. 491. 5,6076. 6143. 9138. BHÂG. P. 10,76,17. सौभाधिपति MBH. 3,12590. °राज 5,7015. °राज् BHÂG. P. 10,77,10. °वध MBH. 1,428. °प्रमाथ HARIV. 8395. — Vgl. सौभ.

सौभग (von सुभग) 1) n. nom. abstr. gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129 (vedisch). *a) Glück, Wohlfahrt, Genuss; pl. Glücksgüter, Genüsse:* पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान् ṚV. 3,15,4. ये ते सुवासः सौभगान्यासुवन्ति 4, 54,6. 5,28,3. 6,5,2. 13,1. वसूनि, सौ° 8,67,8. समिष्ट 1,112,25. प्रजावत् 5,82,4. भूरि 7,21,8. नक्तत् AV. 4,8,7 u. s. w. बृहत् 14,2,20. ṚV. 8,11,10. 10,36,13. 116,2. यथा सौभगमस्त्वस्यै AV. 2,36,1. इदं राष्ट्रं पिपृहि सौभगाय 7,35,1. VS. 14,2. MBH. 1,724 (in einer Hymne). — *b) Lieblichkeit, Schönheit, Anmuth* (am Ende eines adj. comp. f. आ) BHÂG. P. 1,11,8. 14,21. 16,25. 33. 2,6,4. 3,2,12. 23,39. 4,18,17. 24,49. 5, 19,7. 6,19,24. 10,3,9. 29,40. 48. 11,16,40. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhakkhloka BHÂG. P. 6,18,7. — Vgl. विश्व°, सु°.

सौभगत्व n. = सौभग 1) a) ṚV. 1,34,5. 94,16. गृभ्णामि ते सौभगत्वाय हस्तम् 10,85,36.

सौभद्र 1) adj. Subhadrâ *betreffend:* संग्राम Schol. zu P. 4,2,56. ग्रन्थ zu 3,87. — 2) m. metron. Abhimanju's BHAG. 1,6. 18. MBH. 1,189. 1947. 2449. 3625. 6,711. 2363. HARIV. 1828. — 3) n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 1,7541.

सौभद्रेय m. 1) = सौभद्र 2) ÇKDR. und WILSON. — 2) *Terminalia Bellerica Roxb.* ÇABDAK. im ÇKDR.

सौभर 1) adj. (f. ई) *dem* Sobhari *gehörig* ṚV. PRÂT. 17,31. — 2) m. patron. ÇAT. BR. 14,5,5,22. 7,3,28. VS. p. LXVI. धीरः पुत्रो वर्यस्य सौभरः MBH. 3,13164. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b. PAÑKAV. BR. 8,8,9. 12,12,7. LÂṬJ. 8,4,8. 12.

सौभरायण m. patron. von सौभर PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 59,14.

सौभरि (von सोभरि) m. N. pr. eines Ṛshi VS. p. LIV. Verz. d. B. H. 55,21 (सौमरि die Hdschr.). 113,2 v. u. Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. VP. 363. fgg. BHÂG. P. 2,7,45. 9,6,39. 10,17,9. 10. 12,6,56. 12,23.

सौभव m. N. pr. eines Grammatikers Ind. St. 5,159.

सौभागिनेय (von सुभगा) f. *der Sohn einer in glücklicher Ehe lebenden Mutter* gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. 7,3,19. VOP. 7,2. 7. AK. 2, 6,1,26. H. 547.

सौभाग्य (von सुभग) 1) n. P. 7,3,19. VOP. 7,19. = सुभगात्व MED. j. 112. *a) Wohlfahrt; insbes. das Beliebtsein bei den Menschen, Popularität, eheliches Glück:* सौभाग्यमस्यै दत्त्वायाथास्तं वि परेतन ṚV. 10,85,33. VS. 20,9. AV. 14,1,42. KAUÇ. 76. JÂGN. 1,264. MBH. 3,15962. 4,404. 13,353. HARIV. 7011. 7028. fg. 7104. 9037. R. 2,53,15 (57 GORR.). R. GORR. 2,6,12. 4,29,24. MÂRK. P. 130,23. MEGH. 30. KUMÂRAS. 5,1. 49. Z. d. d. m. G. 27,71. Spr. (II) 112. 1259. 4994. 5097. 6136. 6518. 7030. VARÂH. BṚH. S. 48,36. 52,2. 6. 68,6. 77,35. 81,30. 103,13. 104,61. BṚH. 8,15. 21,4. KATHÂS. 29,91. 47,115. RÂGA-TAR. 3,126. 4,3. 22. 683. 5, 230. 282. 6,168. SÂH. D. 145. Verz. d. Oxf. H. 68,a, No. 119, Z. 9. fg. 105,b,17. 120,a,29. 200,a,14. PAÑKAR. 3,11,11. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. स° Spr. (II) 2290. पश्य नाकपृष्ठगतस्य सौभाग्यात्मयशसः *sieh, was dein Ruhm für einen glücklichen Erfolg gehabt hat,* ÇÂK. 98,9. — *b) das Reizendsein, Schönheit* (von Personen und Sachen) MBH. 3,2081 (सौभाग्येन तु mit der ed. Bomb. zu lesen). रूप° 13,306. R. GORR. 1,25,14. 3,22,13. SUÇR. 1,126,20. 127,4. गीताध्ययन° 192,5. प्रज्ञा° 317,4. ṚT. 6,3. KUMÂRAS. 1,3. 2,53. RAGH. 18,18. UTTARAR. 114,10 (155,4). Spr. (II) 5793. 5817. 5998. KATHÂS. 12,39. SÂH. D. 513. — *c)* Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. — *d) Mennig* RÂGAN. 13,53. KÂLAKAKRA 5,202. 209. auch *Borax* RÂGAN. im ÇKDR. सुभग m. unsere Hdschrr. 6,244. — *e) eine best. Pflanze* SÂRAKAUMUDÎ im ÇKDR. unter °चिन्तामणि, welches s. v. aber nicht vorkommt. — *f)* Bez. eines astr. Joga (des 4ten im विष्कम्भादि nach ÇKDR.) MED. KOSHṬHÎPR. im ÇKDR. — 2) adj. *Wohlfahrt u. s. w. verschaffend:* स्थानानि R. 7,111,4.

सौभाग्यकाण्ड n. Titel eines *Abschnitts* im AV. Verz. d. Oxf. H. 108, a, No. 168.

सौभाग्यचिन्तामणि m. s. u. सौभाग्य 1) e).

सौभाग्यतृतीया f. Bez. *des 3ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdra ÇKDR. in den Nachträgen.

सौभाग्यव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 58,a,44.

सौभाग्यशयनव्रत n. desgl. ebend. 41,a,1. 284,b,1.

सौभाग्यसुन्दरीतीर्थ n. N. pr. eines Tirtha ebend. 66,b,16.

सौभाग्याष्टकतृतीयाव्रत n. *eine best. Begehung* ebend. 34,a,29. सौभाग्याष्टकव्रततृतीयाव्रत Verz. d. B. H. 134,b nach ders. Aut.

सौभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Bharata zu AK. 2,4,2,11 nach ÇKDr.

सौभिक (wohl von सौभ) m. *Zauberer, Gaukler* Hâr. 151.

सौभिक्ष (von सुभिक्ष) in क्षेम° adj. *Sicherheit und Ueberfluss an Lebensmitteln bringend* Varâh. Brh. S. 37,1.

सौभूत adj. von सुभूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौभेय m. *ein Bewohner von* Saubha Bhâg. P. 10,77,4.

सौभेषज adj. *aus den* Subhoshaga *bestehend*: इन्द्रस् Gov. Br. 5,23.

सौभ्रय n. N. eines Sâman, v. l. für सौभर Ind. St. 3,245,b.

सौभ्रात्र (von सुभ्रातर्) n. *ein gutes brüderliches Verhältniss* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. भ्रातृभिस्ते ऽस्तु सौभ्रात्रम् MBh. 2,2449. कच्चित्कुरूणां सौभ्रात्रमव्युच्छिन्नं भविष्यति 3,355. 5,97. 2738. 5059. 13,556. सौभ्रात्रं पाण्डवैः कृतम् 3,15132. 14,1545. Hariv. 7713. R. 1,1,25. R. Gorr. 2,7,25. 6,104,40. 7,41,13. 13,42. Ragh. 10,82. 16,1. Râǵa-Tar. 8,1470. °स्नेह Pańkat. ed. orn. 22,1.

सौमकि m. patron. von सोमक MBh. 1,5192. 7193. 2,126. 5,4779. 7,3049.

सौमक्रतव (von सोमक्रतु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b.

सौमङ्गल adj. von सुमङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौमङ्गल्य (von सुमङ्गल) n. 1) *Wohlfahrt, Wohlergehen*: °गिरो विप्राः Bhâg. P. 10,5,5. — 2) *ein Glück bringender Gegenstand, Amulet u. s. w.* Bhâg. P. 9,11,4. = आभरणादिक Comm.

सौमतायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. m. patron. von सुमत gaṇa नडादि zu 1,99.

सौमतायनक adj. von सौमतायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौमदत्ति m. patron. von सोमदत्त Bhag. 1,8. MBh. 1,336 (सो° ed. Calc.). 2,1713. 5,791. 4471. 6,1704. 5187. 7,1116. 11,686. Verz. d. Oxf. H. 55,b,42.

सौमद्रायन m. patron. von सुमद्र; pl. Saṁsk. K. 184,b,3. vielleicht ist aber auch सौमतायन gemeint.

सौमनस (von सुमनस्) 1) m. a) *das Wohlgemuthsein, frohe Stimmung* VS. 3,42. 18,8. AV. 3,30,7. — b) Bez. *des achten Tages im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — c) N. pr. α) des Weltelephanten im Westen R. 1,41,20 (42,19 Gorr.). — β) eines Berges Hariv. 12382. R. 4,40,59. 2) f. आ a) = ज्ञातीपत्री Râǵan. im ÇKDr. सौमनसायनी unsere Hdschr. — b) N. pr. eines Flusses R. 4,41,63. — 3) f. ई Bez. *der fünften Nacht im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — 4) n. a) *Wohlgesinntheit, Wohlwollen, Gunst* RV. 3,1,21. यस्य मन्हे सौमनसाय देवाम् 1,76,2. 5,42,11. भद्रं 6,47,13. 10,14,6. — b) *das Wohlgemuthsein, frohe Stimmung* RV. 1,92,6. एन्द्रं सौमनसाय यातम् 108,4. 6,44,16. 9,97,28. Vâlakh. 11,7. AV. 13,1,19. 14,1,42. 19,55,3. 4. — c) *Muskatnuss* H. ç. 130; vgl. सौमनसायनी. — d) N. pr. eines Berggipfels R. ed. Bomb. 4,40,57.

सौमनसायन (von सुमनस्) 1) m. patron. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 2) f. ई *Muskatblüthe* Râǵan. 12,73.

सौमनस्य (wie oben) 1) adj. *Frohsinn —, gute Laune verschaffend* Bhâg. P. 4,12,44. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jaǵńabâhu Bhâg. P. 5,20,9. — 3) n. a) *Frohsinn, gute Laune* Jogas. 2,41. Suçr. 1,243, 10. 372,11. 2,136,3. Ragh. 17,40. Kathâs. 50,113. 56,237. Bhâg. P. 11,26,18. Lalit. ed. Calc. 147,14. 279,3. Saddh. P. 4,14,a. — b) *richtiges Verständniss* Malav. zu Çâç. 19,28 (°सौमनस्यं zu lesen). — c) *Blumenstrauss* Bhâg. P. 3,8,24. 10,41,29. — d) N. pr. des von Saumanasja beherrschten Varsha in Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,9.

सौमनस्यवत् (von सौमनस्य) adj. *froh, guter Laune* Ragh. 15,44.

सौमनस्यायनी (wie oben) f. *eine Knospe von Jasminum grandiflorum* Trik. 2,4,24.

सौमना (von सुमनस्) f. *Blüthe* Suçr. 2,69,1. könnte auch masc. sein.

सौमनायन s. सुमनायन.

सौमन्त adj. von Sumantu *gelehrt* Mit. III, 71,a,3 v. u.

सौमन्त्रिता (von सुमन्त्रिन्) n. *das Versehensein mit einem guten Minister* Spr. (II) 542, v. l. (so vermuthen wir st. सौमन्त्रिता).

सौमपौष n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b.

सौमपौष्णि m. N. pr. eines Ṛshi ebend.

सौममित्रिक adj. (f. आ und ई) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सौमराक्षि m. patron. von सोमराक्षक Âçv. Çr. 12,11,1.

सौमरुद्रपायस s. u. सोम 1) h) α).

सौमात्र m. metron. von 1. सुमातर् und patron. von 3. सुमातर् P. 4,1, 115, Schol.

सौमापि m. patron. von सोमाप Çat. Br. 13,5,3,2.

सौमापौष्ण adj. = सोमापौष्ण VS. 24,1. Çat. Br. 13,2,2,6. पशु Pańkav. Br. 23,16,4. Kâtj. Çr. 5,1,12. Vgl. gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61, wo aber nicht bemerkt wird, dass auch das zweite Wort Vṛddhi annehme.

सौमायन (von सोम) gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. m. patron. Budha's Pańkav. Br. 24,18,6.

सौमायनक adj. von सौमायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौमारौद्र adj. = सोमारौद्र Kâṭh. 11,5 in Ind. St. 3,464. Çat. Br. 5, 3,2,1. Kâtj. Çr. 15,3,36.

सौमिक adj. (f. ई) *zum* Soma —, *zum* Soma-*Opfer gehörig* Âçv. Çr. 2, 15,3. Çâńkh. Çr. 14,10,22. Kâtj. Çr. 15,9,23. महा M. 4,26. वेदि TS. Comm. 1,409,5. f. ई = दीक्षणीयेष्टि: H. 823. — Vgl. प्राक्°.

सौमित्र (von सुमित्रा und °त्र) 1) m. metron. Lakshmaṇa's Çabdar. im ÇKDr. Z. d. d. m. G. 27,83. — 2) n. a) *Freundschaft*: °वर्धन Kâṭh. 36,15. 37,9. — b) N. verschiedener Sâman (*das des* Sumitra) Ind. St. 3,245,b. Pańkav. Br. 13,6,8. 14,9,12. Lâṭj. 6,11,1.

सौमित्रि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. m. metron. von सुमित्रा gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. Bez. Lakshmaṇa's Trik. 2,8,5. H. 704. MBh. 3,16071. Hariv. 3084. fgg. R. 1,2,26. 19,8 (du. Bez. Lakshmaṇa's und Çatrughna's). 45,4. 2,31,6. R. Gorr. 2,18,45. 3,49,11 u. s. w. Ragh. 12,14. 13,32. Weber, Râmat. Up. 337. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. — N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,11.

सौमित्रीय adj. von सौमित्रि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

सौमिल m. N. pr. eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. 15. 29. सौमिल्ल Mâlav. 3,12. — Vgl. सौमिल 1).

सौमिलिक *ein best. Stoff* Vjutp. 212.

सौमिवि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 196,*a*,10, wohl fehlerhaft.

सौमिश्रि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,24. vielleicht fehlerhaft für सौमित्रि.

सौमी 1) adj. f. zu सौम्य; s. das. — 2) f. *Mondschein* MBh. 18,665.

सौमुख्य (von सुमुख) n. *Frohsinn, Heiterkeit* R. 6,89,14.

सौमुचि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 186,*a*,9.

सौमेध (von सुमेध oder °धस्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. Pañkav. Br. 9,2,20. Lâtj. 6,11,2. 7,1,1.

सौमेधिक (wie eben) m. = सिद्ध Hâr. 161.

सौमेन्द्र adj. *dem* Soma *und* Indra *gehörig* P. 7,3,22. Kâtj. 14,1.

सौमेरव 1) adj. (f. ई) *dem* Sumeru *gehörig:* निकुञ्जशोभा Çiç. 4,31. — 2) n. *a) die Umgegend des* Sumeru Vaig. bei Mallin. zu Çiç. 4,31. — *b) Gold* Râgan. 13,10.

सौमेरुक n. *Gold* Râgan. im ÇKDr. ohne Zweifel verlesen für सौमेरव.

सौम्य 1) adj. (f. आ und सौमी) P. 4,2,30. *a) dem* Soma *gehörig, ihm geweiht, von ihm handelnd, damit verbunden, dessen Eigenschaften habend* AK. 3,4,24,163. H. an. 2,339. Med. j. 61. TBr. 1,8,1,2. 2,2,2,4. 3,11,9,1. तृच Ait. Br. 1,13. 7,9. ऋच 3,32. सूक्तवशा TBr. 2,7,4,1. Çat. Br. 7,3,1,15. Kräuter 2,4,27. चरु 2,5,1,9. आपः Ait. Br. 1,7. आहुति TS. 6,4,4,4. VS. 19,23. सौम्यो वै देवतया पुरुषः TS. 2,1,4,3. 6,1,1,2. अध्वर Çat. Br. 1,2,5,9. सौमी इष्टिः Schol. zu P. 6,4,151. हविस्, ऋच् zu 4,2,30. तेजस् Hariv. 4358. अस्त्र MBh. 3,11900. 6,5801. 7,9466. 9,2654. मन्त्र 10,304. Varâh. Bṛh. S. 24,8. चरु 46,36. 3,20. गावः MBh. 13,3675. Mârk. P. 32,34. पुरी Bhâg. P. 5,21,7. 11. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,34. 266,*b*,35. — *b)* आग्नेय *heiss trocken* und सौम्य *kühl wässrig* bezeichnen in der Naturlehre einen alle Stoffe durchdringenden Gegensatz, der schon in der alten Literatur seine Wurzel hat: vgl. Ait. Br. 3,22. यच्छुष्कं तदाग्नेयं यदार्द्रं तत्सौम्यम् Çat. Br. 1,6,3,23. 3,2,2,10. Suçr. 1,4,3. 31,12. 43,12. 135,14. fgg. 154,3. 180,9. der Vindhja ist आग्नेय, der Himavant सौम्य Çâñkh. Sañh. 1,1,38. Hariv. 2181. Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,12. 14. — *c) nördlich:* दिश् Hariv. 14106. Verz. d. Oxf. 17,*b*, No. 63, Çl. 1. Varâh. Bṛh. S. 9,9. 11,21. 24,21. 54,30. 60,1. 95,28. सौम्येन 87,27. सौम्यैशान्यौ: 11,17. — *d) (wie der Mond) durch ein mildes Wesen wohlthuend auf die Sinne oder das Gemüth einwirkend, ansprechend;* = सुन्दर, मनोज्ञ AK. H. 1445. H. an. Med. Halâj. 4,4. Personen: सोमभूतस्तु सौम्यानामग्निभूतोऽग्निवर्चसाम् (so die neuere Ausg.) Hariv. 2175. MBh. 2,145. R. 1,72,29. R. Gorr. 1,1,19. 4,47,22. 30,5. 7,37,2. Ragh. 12,36. Spr. (II) 6457 (Conj.). Kathâs. 51,73. शीलतः Mârk. P. 69,31. Bhâg. P. 4,21,15. Pañkat. 3,41,45. 15,7. वपुस् Bhag. 11,50. fg. वक्त्र, अधर, रूप u. s. w. MBh. 13,389. fg. R. 3,55,3. Varâh. Bṛh. S. 68,54. Kathâs. 98,38. 123,24. Mârk. P. 34,77. 109,73. दृष्टि Ind. St. 8,320. वपुस् R. 7,87,23. Çâk. 150. Rede MBh. 13,289. R. 1,72,14. 3,20,2. 5,63,24. प्रकाशित 27,26. ज्योत्स्नया: MBh. 1,2365. गो 13,7638 (सौम्य ed. Calc.). R. 4,37,28. 6,6,23. गिरि Hariv. 12413. तीर्थ R. 1,2,7. विषय 9,61. आश्रम 63,9. नदी 2,91,31. अनिल Pañkat. 169,6. मृदुसौम्यशीलिन् R. 5,89,33. °नाम्नी M. 3,10. Prab. 4,10. Bhâg. P. 4,22,55. परमं सौम्यमित्युक्तम् MBh. 12,1056. अ° VP. 1,7,13. अदृष्टिः

स्यात्सौम्ये ऽह्नि AK. 1,1,3,37. H. 576. Halâj. 4,37. °स्थिर AK. 3,4,37. H. 349. °वाच् Mârk. P. 99,2. — *e)* सौम्य *in der Anrede so v. a. mein Lieber, mein Theurer* (auch höher Stehende so angeredet) Çat. Br. 14,6,1,3. 2,13. Khând. Up. 4,4,4. fgg. Muṇḍ. Up. 2,2,3. M. 2,125. 11,195. MBh. 3,13584. 16633. R. 1,58,18. 62,5. 65,19. 2,23,12. 31,34. 35,19. 46,11. 52,3. 53,14. 56,15. 4,39,3 (vom Folgenden zu trennen). 4. Megh. 50. 84. 98. 112. Ragh. 14,44. 59. Spr. (II) 6837. 7272 (vom Folgenden zu trennen). LA. (III) 88,7. Daçak. 67,11. Bhâg. P. 1,1,8. 18,11. 3,1,30. 7,6,30. Sâh. D. 172,10. — *f) Glück bringend, — verheissend faustus;* von Planeten u. s. w.; = अनुग्र H. an. Med. — Varâh. Bṛh. S. 3,8. 28,1. 40,2. 9. 13. 41,12. 47,17. 58,49. 60,20. 86,16. Jogajâtrâ 1,15. Mârk. P. 100,45. मृगाः R. Gorr. 1,76,14. 3,78,12. Vögel Çâñkh. Sañh. 1,3,8. 9. चन्द्रमाश्च सनक्षत्रः सौम्यं (adv.) चरति योगतः Hariv. 2881. अ° R. 1,74,10 (76,12 Gorr.). wie गुरु Bez. der Nakshatra Mṛgaçiras, Kitrâ, Anurâdhâ und Revatî Varâh. Bṛh. S. 38,19. — 2) m. *a)* pl. *die Leute des* Soma Çâñkh. Gṛhj. 2,14. — *b)* pl. *eine best. Klasse von Manen* M. 3,199. VP. 239. Bhâg. P. 4,1,62. — *c)* patron.: Budha's RV. Anukr. VS. Anukr., *als Planet Mercur* AK. 1,1,2,27. H. 117. H. an. Med. Halâj. 1,46. Varâh. Bṛh. S. 5,60. 7,19. 9,43. 17,23. 26. 96,15. Bṛh. 1,6. Laghuģ. 2,1. 2,14. Kâlakakra 1,43. — *d) Anhänger, Verehrer* Bhâg. P. 2,4,24. *ein Brâhmane* Çabdam. im ÇKDr. — *e) Ficus glomerata* Râgan. 11,130. — *f)* N. pr. eines Dvîpa in Bhârata Çabdam. im ÇKDr. VP. 2,3,7. Mârk. P. 57,6. neutr. Golâdhj. Bhuvanak. 41. — *g)* Bez. *des 43ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,43. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,3. m. oder n. *das Jahr* Mṛgaçiras, *das 2te Jahr im 12jährigen Umlauf des Jupiters*, Varâh. Bṛh. S. 8,4. *des 7ten* Juga Weber, Ģjot. 24. — *h) eine best. Busse* (auch n.) Jâģñ. 3,322. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,16. 283,*a*,13. Garuḍa-P. 105 im ÇKDr. — 3) f. आ *a)* Bez. *verschiedener Pflanzen:* = गुञ्जा Râgan. 3,101. = शालिपर्णी 4,17. *eine der* Somavallî *nächst verwandte Pflanze* 3,89. = महाज्योतिष्मती 72. *Ruta graveolens* 5,61. *eine Art Süssholz* 6,149. *Curcuma Zedoaria* 6,230. = मल्लिका 10,82. — *b) Perle* Râgan. 13,154. — *c) das* Nakshatra Mṛgaçiras: सौम्येन्द्रौ (d. i. सौम्य इन्द्रौ) प्रत्युपस्थिते Hariv. 1358. Mârk. P. 58,10. Bez. *von fünf im Haupte des* Mṛgaçiras *stehenden Sternen* H. an. — *d) ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,155 (4,1). Ind. St. 8,319. fg. — *e)* N. pr. *einer Gottheit* Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,37. — 4) n. *a) Milde* MBh. 1,3682. Spr. (II) 6368. — *b) das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mṛgaçiras Maitrjup. 6,14. Hariv. 7915 (*Mittwoch* nach Nîlak.). Sûrjas. 8,16. Varâh. Bṛh. S. 5,70. 9,26. 11,54. Mârk. P. 33,9. सौम्यर्क्ष H. an. 2,42. — *c)* Bez. *des linken Auges* H. 576. — *d)* Bez. *der Mitte der Hand* H. ç. 152. — *e)* Bez. *des 45ten* Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912. — *f) Silber* H. ç. 161.

सौम्यगन्धा f. *eine best. Blume*, = शतपत्री Râgan. 10,30. °गन्धि ÇKDr. nach ders. Aut.

सौम्यगिरि m. N. pr. *eines Berges* Hariv. 12413; vgl. सोमगिरि 1).

सौम्यगोल m. *die nördliche Hemisphäre* Gaṇit. Tripraçn. 31. Golâdhj. Tripraçn. 3.

सौम्यज्ञामातृ m. N. pr. eines Mannes Hall 112.

सौम्यता f. nom. abstr. 1) zu सौम्य 1) b): अपां त्वङ्सौम्यता MBh. 12, 9134. — 2) zu सौम्य 1) d) Milde: einer Person MBh. 3, 1823. R. 1,3, 9 (4 Gorr.). 7,50,2,15. सोमस्य MBh. 13,4637. स्वर° Mârk. P. 39,63 (°सोम्यता gedr.).

सौम्यत्व (von सौम्य) n. Milde: einer Person Bhag. 17,16. R. Gorr. 2, 16,44. विमुच्य रोषं रिपुनिग्रहे तदा शशीव सौम्यत्वगुपागमद्धनी: 6, 95, 65. 7,37,7.

सौम्यदर्शन 1) adj. einen wohlthätigen Eindruck auf die Augen machend M. 2,47. R. 2,41,15. 3,52,51. — 2) f. आ N. pr. einer Fürstin Kathâs. 120,13.

सौम्यधातु m. der somische Grundstoff d. i. Phlegma (कफ) Suçr. 2,454,7.

सौयज्ञक adj. von सुयज्ञ gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौयवस n. 1) (von सुयवस) eine grasreiche Zeit Çâṅkh. Br. 11, 5. — 2) (wohl von सौयवसि) N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a.

सौयवसि m. patron. von सुयवस Ait. Br. 7,15. fg. Çâṅkh. Çr. 15,19,20.

सौयामि m. patron. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,11. v. l. für सौज्ञामि des Âçv.

सौयामुन m. patron. von सुयामुन; pl. Saṁsk. K. 186,a,9.

1. सौर (von सुरा) adj. aus Branntwein bestehend u. s. w. Kâtj. Çr. 14,2,4. 3,20. 19,2,6. Vait. 30.

2. सौर (von सूर्य) 1) adj. (f. ई) zur Sonne oder zum Sonnengott in Beziehung stehend, ihm gehörend, daher kommend u. s. w., solaris: अग्नि Maitrjup. 6,2. द्वार 30. वाच् Bṛhadd. in Ind. St. 1,119. धर्मान् Jâgñ. 3, 122. तेजस् MBh. 12,12569. Z. d. d. m. G. 27,34. प्रभा Kathâs. 34,101. Bhâg. P. 9,15,40. मातर: MBh. 9,2656. वपुस् Hariv. 15591. रथ Bhâg. P. 5,21,12. Verz. d. Oxf. H. 48,b,12. नाडी Ragh. 10,59. ज्ञ Pańkat. III,187. अस्त्र R. Gorr. 1,30,16 (शौर Schl. 29,18). वंश 22,2. गण Bhâg. P. 12,11,27. दिक्कूट Verz. d. Oxf. H. 73,b,3. स्पर्शा: 104,34. मास, दिवस, मान (auch n. mit Ergänzung dieses Wortes) u. s. w. Weber, Gjot. 24. 55. 92. fg. 107. Nax. 2,281. 358. Sûrjas. 1,13. 14,2. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 4. 7. Golâdhj. Madhjag. 10. fgg. 17. Gaṇit. Kâlam. 19, Comm. मन्त्रा: M. 5,86. Verz. d. Oxf. H. 279,b,46. धर्मा: 30,b,47. सूक्त 398,a, No. 144. वेद MBh. 3,10812. पुराण, उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,a,9. 65,b,6. 13. 80,a,6. 279,b,45. Ind. St. 1,18,49. Burnouf, Bhâg. P. I, lxxxiii. संहिता Verz. d. Oxf. H. 8,a,11. गणित Verz. d. B. H. No. 939. सिद्धान्त Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 1. Verz. d. Cambr. H. 43. — 2) m. a) Verehrer —, Anbeter der Sonne MBh. 7,2926. Verz. d. Oxf. H. 16,a, N. 1. 248,b,40. 258,b,41. Prab. 86,6. Colebr. Misc. Ess. 1,196. 199. Wilson, Sel. Works 1,19. 28. 33. 260. — b) der Sohn der Sonne, der Planet Saturn H. 120, Schol. Varâh. Bṛh. S. 5,68. 10,4. 17,14. 19. 69, 2. 103,7. 104,45. Bṛh. 2,5. Laghuǵ. 2,2. 11. als Verfasser von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 104,a,28. — c) N. des 20ten Kalpa; s. u. कल्प 2) d). — d) Koriander Dhanv. 2,22. Bhâvapr. 5. — 3) f. ई a) patron. der Tapatî, der Mutter Kuru's, MBh. 1,3738; st. dessen वैवस्वती 3791. — b) eine best. Pflanze, = आदित्यभक्ता Râǵan. 4,182. — 4) n. a) eine Sammlung von Gebeten an die Sonne Verz. d. Oxf. H. 298,b, No. 276. Titel eines best. Werkes (wohl so v. a. सौरं पुराणम्) Comm. zu Kap. 1,49. बृहत्सौरम् N. eines Sâman Ind. St. 3,238,b. — Vgl. सौर्य.

सौरक n. N. pr. einer von Surendra gegründeten Stadt Râǵa-Tar. 1,94.

सौरज m. = सौर Koriander Râǵan. im ÇKDr. सौरभ unsere Hdschrr.

सौरणक adj. von सूरण = शूरण Amorphophallus campanulatus Çâṅkh. Saṁh. 2,1,33.

सौरत (von सुरत) adj. zum Liebesgenuss in Beziehung stehend, n. Liebesgenuss Bhâg. P. 5,17,12. 10,33,26. 55,10. 60,58. 11,6,18.

सौरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,14.

सौरत्य (von सुरत) n. Hochgenuss: महाज्ञात्तिसौरत्यसमन्वागत Vjutp. 34.

सौरथ MBh. 3,13300 und सौरथेय (nach Nîlak. metron. von सुरथा) 13297 wohl fehlerhaft für सौरभ und सौरभेय Stier.

सौरध्री f. ein best. Saiteninstrument H. 286, Schol.

सौरनक्त n. eine best. Begehung Nârad. P. 64 im ÇKDr.

सौरपत m. ein Verehrer der Sonne Wilson, Sel. Works 1,32. 265. fg. an den beiden letzten Stellen °पात; man hätte सौर्यपत oder °पत्य erwartet.

सौरपि (?) m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,28.

सौरभ (von सुरभि) 1) adj. a) wohlriechend Bhâg. P. 4,25,18. 29,11. 8, 2,8. Bhâshâp. 102 (auch अ°). — b) von der Surabhi stammend: गाव: सौरभा: Hariv. 11555, fehlerhaft für सौरसा:, wie die neuere Ausg. liest. — 2) m. a) Koriander Dhanv. 2,22. Râǵan. 11,187. वीजं सौरभम् Suçr. 2,371,2. — b) eine Art von वेसवार (wohl mit Koriander gewürzt) Madan. 11,116. — 3) f. ई Kuh MBh. 1,6120. 5,3609. Hariv. 3409. 9236. R. 5,56,72. — 4) n. a) das Wohlriechendsein, Wohlgeruch Gît. 1,29. 3,15. Naish. 2,92. Spr. (II) 6044 (Conj. für सौ°). 6684. 7291. Z. d. d. m. G. 27,96. Sâh. D. 270,19. Kathâs. 16,23. 78,162. 124,22. Bhâg. P. 9, 4,19. Pańkar. 3,5,1. Khandom. 52. Kusum. 40,9. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 2559. Kathâs. 34,146. 50,4. 74,233. 82,34. Bhâg. P. 10,33,12. अति° AK. 2,4,2,44. — b) Saffran Trik. 2,6,36. — c) Myrrhe Râǵan. im ÇKDr. स्तौभिक unsere Hdschrr. — d) N. eines Sâman Lâṭj. 7,2,1. — e) Titel eines Commentars (könnte auch m. sein) Hall 83. — Vgl. कुल°, पिष्ट°, पुष्प°, मधु°, स्थि°, वेदान्त° (unter वेदान्त am Ende), सम°.

सौरभक n. ein best. Metrum Colebr. Misc. Ess. 2,165 (VII, 1). Ind. St. 8,354.

सौरभेय (von सुरभि) metron. 1) m. Bez. des Stiers AK. 2,9,60. H. 1257. Halâj. 2,108. YS. 35,13. MBh. 13,842. Bhâg. P. 1,17,9. personificirt: गोधर्मं सौरभेयाश्च सो ऽधीत्य निखिलम् MBh. 1,3195. pl. das Rindvieh 3,4416. 12,10261. वयं त्वामनुपास्याम: सौरभेया इवार्षभम् so v. a. die Rindviehheerde 5,5292. 7,463. — 2) f. ई a) Bez. der Kuh AK. 2,9,66. H. 1265. Halâj. 2,113. MBh. 13,1370. 3713. Ragh. 2,3. Sarvadarçanas. 105,5. Bhâg. P. 3,48,22. — b) N. pr. einer Apsaras MBh. 1,7835. 2, 396. Hariv. 12090. — 3) wohl n. Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 89,22.

सौरभेयक m. = सौरभेय Stier Râǵan. 19,25.

सौरभ्य (von सुरभि) 1) m. ein N. Kubera's Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. das Wohlriechendsein, Wohlgeruch Med. j. 112. Halâj. 1,77. 5,27. Suçr. 1,223,18. Ragh. 5,69. Spr. (II) 4083 (am Ende eines adj. comp.). 7350. fg. Z. d. d. m. G. 27,47. Bhartṛ. 92,8. Bhâg. P. 3,26,45. Verz.

d. B. H. No. 1006. uneig.: सत्कीर्तिसौरभ्य° Açokâvad. 36. nach Med. auch = मनोज्ञत्व und गुणगौरव, nach Trik. 3,3,221 = चारु und तापिन्.

सौरमसं m. ein Fürst der Sûramasa P. 4,1,170.

सौरस (von सुरस und सुरसा) m. 1) gesalzene Fleischbrühe Madan. 11, 118. — 2) best. Maden, welche das Haar zerstören, Karaka 3,7. Çânkh. Sañh. 1,7,10. — 3) metron. (f. ई) Hariv. 11555 nach der Lesart der neueren Ausg. Bhâg. P. 6,6,25. — 4) N. pr. eines von Surendra erbauten buddhistischen Klosters Râga-Tar. 1,94.

सौरसंहिता f. Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,34.

सौरसिद्धान्त s. u. सौर 1).

सौरसेन m. pl. = शूरसेन Verz. d. Oxf. H. 217,a,24. fg.

सौरसेय adj. von सुरस gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. m. metron. Skanda's Çabdam. im ÇKDr.

सौरसैन्धव adj. von सुरसिन्धु (die Gaṅgâ) ÇKDr. und Wilson.

सौरस्य n. nom. abstr. von सुरस; als Erklärung von सौशाम्य (!) Nilak. zu MBh. 14,1550.

सौराकि m. patron. des Vaparagaṇa Kâṭh. 27,5 in Ind. St. 3,477.

सौराज्य (von सुराजन्) n. gute Herrschaft, gutes Regiment P. 8,2,14. Raghu. 5,60. 15,29. 16,10. Kathâs. 54,95. 55,26. 93,26. 103,239. Râga-Tar. 4,421. 6,45.

सौराज्यवत् (von सौराज्य) adj. einer guten Herrschaft sich erfreuend; पुरी Çatr. 14,2.

सौराव m. gesalzene Fleischbrühe Madan. 11,118. Suçr. 1,231,15.

सौराष्ट्र 1) adj. von Surâshṭra kommend u. s. w.: Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,4. — 2) m. pl. a) die Bewohner von Surâshṭra AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Bṛh. S. 5,68. 9,19. 16,17. 31. Râga-Tar. 3,328. VP. 2,3,16. Mârk. P. 58,32. Bhâg. P. 12,1,36. Daçak. 158,8. Ind. St. 10,75. fg. °देश Kathâs. 47,106. Kshitîç. 41,2. Verz. d. Oxf. H. 352,b, 14. Verz. d. B. H. No. 1242. °मण्डल 1245 (so zu lesen). Çatr. 14,125. °नगर Verz. d. Oxf. H. 16,b,8. विषयेषु °सुखेषु 258,b,6. मध्यदेशः सौराष्ट्रः Kathâs. 120,76. — Târan. 62. 163. 265. Verz. d. Oxf. H. 338,b,26. 339,b,15. 340,a,12. — b) das Harz der Boswellia thurifera Râgan. 1, 120. — 3) f. ई alaunhaltiger Thon H. 1055. Ratnam. 291. Râgan. 13,64. Suçr. 2,114,14. 544,17. — 4) n. a) Messing Çabdârthak. bei Wilson. — b) ein best. Metrum Colebr. Misc. Ess. 2,156 (III, 37).

सौराष्ट्रक 1) adj. (f. °ष्ट्रिका) = सौराष्ट्र Varâh. Bṛh. S. 80,6. 81,2. नारी Çikshâ in Prâtiçâkh. 92 (सौराष्ट्रका die Hdschr.). 108. — 2) m. pl. = सौराष्ट्र 2) a) Varâh. Bṛh. S. 32,14. Verz. d. Oxf. H. 217,b,25. — 3) n. Messing Halâj. 2,15. eine Mischung von Kupfer, Messing, Zinn, Blei und Eisen H. 1050.

सौराष्ट्रिक 1) adj. = सौराष्ट्र Varâh. Bṛh. S. 80,6, v. l. लोकाः Çatr. 5, 254. — 2) m. a) pl. = सौराष्ट्र 2) a) Karaka 3,4. — b) ein best. Gift AK. 1,2,4,11. H. 1196. Halâj. 3,24. neutr. Çabdar. im ÇKDr. Bhâvapr. 5. — 3) n. Messing Râgan. 13,32.

सौराष्ट्रेय adj. = सौराष्ट्र. पार्थिवाः R. 1,12,25.

सौरि m. 1) (von सूर्य) Sohn der Sonne, der Planet Saturn AK. 1,1, 2,27. H. 120. Halâj. 1,48. Varâh. Bṛh. S. 104,47. Bṛh. 1,6. 24,10. Laghuj. 1,8. Hier und da fälschlich शौरि geschrieben. — 2) N. pr. einer Völkerschaft im Dekkhan Varâh. Bṛh. S. 14,11 (सैरि und सैलि v. l.). N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 248. — 3) patron. eines Mannes Sañsk. K. 185,b,2. — 4) = ग्रासमवृत्त Râgan. 9,133 (शौरि v. l.). = ग्रादित्यभक्ता (richtig सौरी) Râgan. im ÇKDr.

1. सौरिक (von सुरा) adj. zu Branntwein in Beziehung stehend: Schulden M. 8,159.

2. सौरिक (von स्वर्) m. = स्वर्ग Çabdar. im ÇKDr.

सौरिन्ध्र m. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,29, v. l. für सैरिन्ध्र u. s. w. f. ई eine daher stammende Frau Mârk. P. 132,47.

सौरिरत्न n. Sapphir Râgan. 13,183.

सौरीय (von सूर्य) adj. Pat. zu P. 6,4,149. Vop. 4,12. 7,22. m. ein best. Baum, dessen Harz giftig ist, Suçr. 2,252,2.

सौरेय und °क m. = शुक्लाम्लिकाटी Bhâvapr. im ÇKDr.

सौरोत्कीर्ण m. metron. von सुरोत्कीर्णा gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौरोहितिकि m. metron. von सुरोहितिका ebend.

सौर्य 1) adj. a) (von सूर्य) der Sonne gehörig, darauf bezüglich u. s. w., solaris: कुर्वन्ति Ait. Br. 4,9. Çat. Br. 2,6,2,8. 4,6,2,3. 14,3,2,6. Pañk. Br. 18,9,8. Âçv. Gṛhj. 2,3,12. 4,12 (f. ई). 4,6,18. Kâtj. Çr. 6,3, 29. Ind. St. 3,276. 393. fg. गावः MBh. 13,3675 (f. ई). मन्त्र R. 1,29, 45. Weber, Nax. 2,286. Gjot. 40. fg. 78. Varâh. Bṛh. S. 24,12. Vgl. सौरि (vgl. auch unter सौर) P. 6,4,149. Vop. 4,12. VS. 24,33. TS. 2,1, 8,1. 6,6,1,4. Çat. Br. 4,3,4,8. Çânkh. Çr. 14,9,7. — b) von सूर gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. — 2) m. patron. von सूर्य Sonne Çânkh. zu Praçnop. 1,1. Liedverfasser von VS. 23,30. — 3) n. N. pr. a) zweier Kuppen des Himâlaja Pat. zu P. 1,4,57. 6,4,148. — b) einer Stadt Kâç. zu P. 8,2,106.

सौर्यचान्द्रमस adj. (f. ई) der Sonne und dem Monde geweiht: इष्टि Âçv. Çr. 3,8,1.

सौर्यप्रभ adj. dem Sûrjaprabha gehörig: चैत्य Kathâs. 47,93.

सौर्यभगवत् m. N. pr. eines Grammatikers Pat. zu P. 8,2,106.

सौर्ययाम adj. der Sonne und dem Jama gehörig VS. 24,1.

सौर्यवर्चस m. patron. von सूर्यवर्चस् AV. 8,10,27.

सौर्यवैश्वानर adj. (f. ई) der Sonne und dem Vaiçvânara gewidmet: निविद् Nir. 7,23.

सौर्यायणि m. patron. von सौर्य Çânk. zu Praçnop. 1,1.

सौर्यायणिन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gârgja Praçnop. 1,1. 4,1.

सौर्यिन् (von सौर्य 3) a) m. ein N. des Himâlaja Pat. zu P. 1,4,57.

सौर्योदयिक adj. von सूर्योदय Vjutp. 178.

सौर्वल Suçr. 1,376,7 Druckfehler für सौवर्चल.

सौलक्षण्य (von सुलक्षणा) n. der Besitz Glück verheissender Zeichen Kathâs. 91,42.

सौलभ adj. von Sulabha verfasst: ब्राह्मणानि P. 4,3,105, Vârtt. 1, Schol. Ind. St. 13,343. 429.

सौलभायन (nach Aufrecht's Vermuthung) adj. desgl.: धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,23.

सौलभ्य n. nom. abstr. von सुलभ leicht zu finden u. s. w. Comm. zu

Prab. 76, Çl. 19. Kuvalaj. 76,*a*.

सौलभाः pl. zum sg. सौलभ्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

सौलाभ्य m. patron. von सुलाभिन् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. 6,4,144.

सौलोह्याः pl. zum sg. सौलोह्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

सौलोह्य m. patron. von सुलोहिन् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. 6,4,144.

सौवं adj. von स्व und स्वर् Vop. 7,4.18. 1) adj. (von स्वर्) *himmlisch* VS. 13,57. TS. 4,3,2,2. — 2) n. *Verordnung, Befehl* Çabdar. bei Wilson.

सौवर्चसेय m. patron. von सुवर्चस् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौवग्रामिक adj. von स्वग्राम Vop. 7,4.18.

सौवरं (von स्वर) adj. gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4.18. *im Tone bestehend* Çat. Br. 14,5,2,10. *über den Ton handelnd:* ग्रन्थ Kielhorn, Çânt. S. 54 am Ende.

सौवर्चनसं m. patron. TS. 1,7,2,1.

सौवर्चल (von सुवर्चल) n. *ein künstliches Salz, das durch Kochung von Soda mit den Früchten der Emblica officinalis* (आमलक) *erzeugt wird, Sochal Salt* Ainslie 2,41. AK. 2,9,43. H. 943. Med. l. 166. Hâr. 155. Halâj. 2,462 (m.). Dhanv. 2,45. Ratnam. 299. Râǵan. 6,94. Bhâvapr. 5. Kauç. 36. Hariv. 8440. 8444. R. 5,14,43. Suçr. 1,137,8. 226,21. 2,43,4. 135,6. 431,2. 459,11. 514,17. nach AK. 2,9,110 und Med. auch *Natron*. — Vgl. काच°.

सौवर्चलीय adj. von सुवर्चल gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सौवर्ण 1) adj. *a*) proparox. (f. ई und आ) *von Gold, golden* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Löffel Âçv. Çr. 9,4,9. मणि Kâtj. Çr. 20,5,16. Nadel 7,11. Spiegel Lâṭj. 3,2,44. Gefäss Kauç. 126. Kâtj. Çr. 20,5,2. रुक्म 19,4,11. TBr. Comm. 3,567,14. शतवल Çâñkh. Çr. 14,32,10. Jâǵñ. 1,182. MBh. 4,1326. 7,2344 (f. आ): 2361 (निष्कान्सौवर्णान् ed. Bomb.). 12,4010 (f. ई ed. Calc., आ ed. Bomb.). 13,3789. 14,4757. R. 1,38,21 (39,20 Gorr.). 2,72,2. 3,40,26. 44,16. 73,15. 4,51,8. 6,3,38. 97,14. Suçr. 1,170,9. 171,9. 240,11. चूर्ण 378,12. Spr. (II) 7226. Varâh. Bṛh. S. 80,4. Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Kathâs. 6,46. 18,319. 25,207. Râǵa-Tar. 1,249. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 23. Mârk. P. 104,18. 130,42. Bhâg. P. 5,16,7. दीनार Kathâs. 93,34. 42. Pañkat. 174,22. — *b*) oxyt. *das Wort* सुवर्ण *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — 2) m. *a*) *ein* Karsha *Gold:* सहस्रकोटि° adj. MBh. 4,1325. — *b*) *ein goldener Ohrring* H. 656, Schol. — 3) n. *Gold:* निष्कं सौवर्णस्य (निष्कान्सौवर्णान् ed. Bomb.) MBh. 7,2361. — Vgl. सर्व°.

सौवर्णकायनं adj. von सुवर्णक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सौवर्णनाभ m. pl. *die Schule des* Suvarṇanâbha Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,8.

सौवर्णवलज und °वालज adj. von सुवर्णवलज P. 7,3,25, Schol.

सौवर्णभेदिनी f. = प्रियङ्गु Çabdam. im ÇKDr.

सौवर्णरेतस m. patron. von सुवर्णरेतस् Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,13.

सौवर्णिक am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlwort *so und so viel* Suvarṇa *schwer oder werth* P. 7,3,17, Schol: चतुः° (निष्क) M. 8,137. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,1,5. — Vgl. अध्यर्ध°, द्वि°.

सौवर्णिका f. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,296,16.

सौवर्ण्य n. *das Goldensein und richtige Aussprache der Laute* Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 125; vgl. सुवर्णवत्ता. — adj. Suçr. 2,353,7 fehlerhaft für सौवर्ण.

सौवश्व m. patron. von स्वश्व P. 7,3,3, Schol. Ind. St. 13,429. °भार्य adj. = सौवश्वी भार्या यस्य Vop. 6,14.

सौवश्वि m. desgl. Vop. 7,1.4.

सौवश्व्य (von स्वश्व) n. *Wettrennen:* सौवश्व्यं यो वनवत्स्वश्वः ṚV. 6,33,1. प्रैतशं सूर्यं पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावत् 1,61,15.

सौवस्तिक (von स्वस्ति) Vop. 7,4.18. m. *Hauspriester eines Fürsten (seinen Segen gebend)* H. 721. Halâj. 2,271.

सौवातं adj. von स्वाति P. 4,2,104, Vârtt. 15, Schol.

सौवादुमृदव n. nom. abstr. von स्वादु-मृदु P. 7,3,2, Schol. Vop. 7,4.15.

सौवाध्यायिक adj. von स्वाध्याय Vop. 7,4.18.

सौवास्तवं adj. (f. ई) von सुवास्तु P. 4,2,77.

सौविद m. *Haremswächter* AK. 2,8,1,8. H. 727. Halâj. 2,272.

सौविदल्ल m. dass. AK. 2,8,1,8. H. 727. Halâj. 2,272. 5,28. Kathâs. 39,28. 55,2 (nicht Nom. pr.). वृद्धः स्त्रैणसौविदल्लः Sâh. D. 281,1. °त्व n. nom. abstr. 2.

सौविदल्लक m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

सौविष्टकृत adj. (f. ई) *für den* Agni Svishṭakṛt *bestimmt, von ihm handelnd u. s. w.:* अवदान Âçv. Gṛhj. 1,10,13. 22,17. आहुति 2,4,15. 3,5,10. Gobh. 1,4,4. Kâtj. Çr. 6,8,20. Kauç. 4. 45. 73. Âçv. Çr. 2,1,21. Çâñkh. Gṛhj. 1,18,10 in Ind. St. 5,340.

सौविष्टि m. patron. (wohl von स्विष्ट); pl. Saṁsk. K. 184,*a*,1 (सौ° gedr.).

सौवीर (von सुवीर) 1) m. pl. N. pr. *eines Volkes*, sg. *ein Fürst dieses Volkes* H. 960. Med. r. 240. P. 4,1,148. MBh. 1,5534. 2,1569. 3,15599. fgg. 15621. 15742. 12,5250. Hariv. 4970. 9151. Kâm. Nîtis. 7,53. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Varâh. Bṛh. S. 16,21. VP. 2,3,17. सौवीराभीरपक्ष in collect. Bed. Bhâg. P. 1,10,35. 3,1,24. 5,12,6. 10,71,21. 11,21,8. Reinaud, Mém. sur l'Inde 117. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,29. 339,*b*,1. f. ई *eine Fürstin der* Sauvîra MBh. 1,3697. Mârk. P. 132, 45. पारसौवीरम् Ind. St. 13,373. — 2) n. *a*) *saurer Gersten-, Reis-, oder Weizenschleim* AK. 2,9,39. Trik. 3,3,378. H. 416. an. 3,621. Med. Halâj. 2,163. Bhâvapr. 5. Suçr. 2,224,20. 392,20. Sarvadarçanas. 118, 12. — *b*) *die Frucht vom Judendorn* AK. 2,4,2,17. Trik. H. an. Med. Dhanv. 5,51. Suçr. 1,209,4. 20. Vâgbh. 1,6,121. — *c*) *Spiessglanz* AK. 2,9,101. Trik. H. 1051. H. an. Med. Ratnam. 279. Râǵan. 13,89. — Vgl. सिन्धु°.

सौवीरक 1) m. *a*) = सौवीर 1) MBh. 3,15596. Varâh. Bṛh. S. 4,23. सुराष्ट्रसौवीरकयोर्दन्तरम् R. 3,53,56. — *b*) *Zizyphus Jujuba* Râǵan. 11, 139. — 2) f. °वीरिका dass. Madan. 6,27. — 3) n. = सौवीर 2) *a*) Râǵan. 15,90. MBh. 3,16040. Karaka 1,27. dessen Bereitung Suçr. 1, 164,7. — 80,7. 157,6. 2,60,1. 62,2. 330,10. 459,6.

सौवीरपाण (सौ° + पान) m. pl. Bez. der Bâhlîka (Sauvîra-*Trinker*) P. 8,4,9, Schol.

सौवीरभक्त adj. *von* Sauvîra *bewohnt* gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54.

सौवीरसार n. *Spiessglanz* Râǵan. 13,99.

सौवीराञ्जन n. *eine Salbe von Spiessglanz* Ratnam. 279. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,34.

सौवीराम्ल n. = सौवीर 2) a) Râǵan. 15,90.

सौवीरायण (von सौवीर) gaṇa रैवतिकादि zu P. 4,2,54. °भक्त *von ihnen bewohnt* ebend.

सौवीर्य m. *ein Fürst der* Sauvîra Ind. St. 13,373. f. र्या ebend.

सौव्रत्य (von सुव्रत) n. *Treue, Gehorsam* VS. 39,9.

सौशब्द्य (von सु-शब्द) n. *richtige Bildung grammatischer Formen:* सुपां तिङां च व्युत्पत्तिः सौशब्द्यम् Pratâpar. 68, b.

सौशमि m. patron. von सुशम. सौशमीनां कन्था = सौशमिकन्था n. Siddh. K. zu P. 2,4,20. Schol. zu 6,2,124.

सौशर्मक adj. von सुशर्मन् gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौशर्मण adj. von Suçarman *verkündet:* काठक Kâç. zu P. 4,3,101.

सौशर्मि m. patron. von सुशर्मन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सौशल्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,347 nach der Lesart der ed. Bomb., सौवल्य ed. Calc.

सौशाम्य m. *Friede, Versöhnung:* कृतो यत्नो मया पूर्वं सौशाम्ये कौरवान्प्रति MBh. 14,1550. = सौहृद्य (!) Nîlak.; vgl. शाम्य.

सौशिल्य Pańkar. 1,14,108 fehlerhaft für सौशील्य.

सौशील्य (von सुशील) n. *Güte des Charakters, eine gute Gemüthsart* R. 7,36,43. Spr. (II) 1819. 3986. Verz. d. Oxf. H. 256,a,33. Bhâg. P. 3,5,1. Pańkar. 1,14,108 (सौशिल्य gedr.). 118.

सौश्रव m. patron.: शलङ्कायनसौश्रवाः Hariv. 1771. — Vgl. सौश्रवस.

1. सौश्रवस (von सुश्रवस्) 1) adj. *einen guten Ruf habend:* इदं मां सुश्रवः सौश्रवसं कुरु Âçv. Gṛhj. 1,22,21. — 2) m. patron. des Upagu Pańkav. Br. 14,6,8. कौत्साः सौश्रवसाः Kâṭh. 13,12 in Ind. St. 3,474. — 3) n. a) *das Tönen des Preises, — Lobes:* पृक्ष इषं सौश्रवसाय RV. 6,68,8. 10,36,7. आ ते अग्न सौश्रवसेषु उक्थं उक्थ आ भज 45,10. — b) N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a. Lâṭj. 7,1,1. 4.

2. सौश्रवस (von 6. सु + 2. श्रवस्) n. *Wettlauf, überh. Wettkampf:* सं यद्याविं सौश्रवसे जयेम RV. 2,98,4. त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसु मनुष्या ददीमहि ... सौश्रवसानि ... 1,162,3. 6,1,12. 74,2. सुषीर 13,5.

सौश्रुत 1) adj. von Suçruta *verfasst* Verz. d. B. H. No. 923. — 2) m. patron. von सुश्रुत् Ind. St. 13,429. 462. pl. Hariv. 1465 (vielleicht von सुश्रुत). °पार्थवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. भार्या° *ein unter dem Pantoffel seiner Frau stehender* S. P. 6,2,69, Schol. — Vgl. कुशप°.

सौषदान m. patron. von सुषदान् Ait. Br. 7,27.

सौषाम (von सुषामन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a. — Vgl. सौसाम.

सौषिर (von सुषिर) m. *eine best. scorbutähnliche Krankheit* (eig. *Hohlheit* sc. der Zähne) Suçr. 1,93,4. 303,9. 21. Çârṅg. Saṁh. 1,7,76. — Vgl. नख्शौषिर.

सौषिर्य (wie oben) n. *Hohlheit* Viṣṇu. 1,9,14.

सौषुम्ण (von सुषुम्ण) m. *Bez. eines best. Sonnenstrahls* Mârk. P. 105, 14 (सौसुम्न gedr.).

सौष्ठव (von सुष्ठु) n. gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129. am Ende eines adj. comp. f. आ. = अतिशय Halâj. 4,74. *Tüchtigkeit, Vortrefflichkeit, Vorzüglichkeit, Frische* (im Epos öfters neben लाघव) MBh. 1,5224 (pl.). 5274. 5342. 5368. 5523. 8033. 5,244. Karaka 3,3. स्थिरसौष्ठवाकृति Kathâs. 53,196. नरेन्द्रकेसरिसौष्ठवाः (गोमायवः) Z. d. d. m. G. 27,56. अंग° adj. (प्रतिमा, शालिनी) Râǵa-Tar. 4,298. Bhâg. P. 3,15,42. अङ्ग्रसौष्ठवम् Sâh. D. 222. रूप° Hariv. 2164. अङ्गप्रत्यङ्ग° R. 5,19,31. Bhar. Nâṭjaç. 34,60. 82. Mâlav. 14,9. 17,8. 20,3. Mâlatim. 14,8. Kathâs. 87,8. मुख° Suçr. 2,137,42. वाक्य° 1,13,10. इन्द्रिय° Spr. (II) 4330. स्वर° Çvetâçv. Up. 2,13. ध्वनि° Z. d. d. m. G. 27,61. उत्थान° Kâm. Nîtis. 12,14. शयनाशनसौष्ठवे Kathâs. 10,23. अखिलसर्ग° Bhâg. P. 10, 39,21. eines Buches Ind. St. 5,159. — 2) *a part of a drama* Wilson nach Çabdârthak.

सौष्मिति m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,a,8.

सौसामि m. patron. von सुसामन् P. 6,4,170, Schol.

सौसायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. Davon सौसायनक adj. ebend.

सौसुक N. pr. einer Oertlichkeit Pat. zu P. 4,2,141. Davon adj. सौसुकीय ebend.

सौसुम्न s. सौषुम्ण.

सौसुराद m. *eine Art von Made, welche Krankheiten des Haars bewirkt,* Karaka 3,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,10.

सौस्त्र्य n. nom. abstr. von सुस्त्री gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

सौस्थित्य (von सुस्थित) n. *günstiger Stand* (von Planeten), *günstige Lage* (einer Person) Varâh. Bṛh. S. 104,60.

सौस्थ्य (von सुस्थ) n. *Wohlbefinden* H. an. 3,272 (सौख्य gedr.).

सौस्नातिक (von सुस्नात) adj. *sich nach dem guten Erfolg eines Bades erkundigend* P. 4,4,1, Vârtt. 3. Ragh. 6,61.

सौस्वर्य (von सुस्वर) n. *Wohlklang:* साम: Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 116. मधमधुर° Bhâg. 4,24,22.

सौस्सल adj. *dem Sussala gehörig:* योधाः Râǵa-Tar. 8,198. बल 465.

सौहविष (von सुहविस्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a. Pańkav. Br. 14,5,24. 15,11,40. Lâṭj. 6,42,6.

सौहार्द (von सुहार्द् oder सुहृद्) n. *Zuneigung, Freundschaft* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130 (vgl. 7,3,19). Vop. 7,29. H. 731. Halâj. 4,24. Çâṅkh. Çr. 15,25,4. MBh. 3,3055. R. 2,24,44. सौहार्दं दर्शितं राक्षस्या दशरथस्य हि 3,87,15. 5,36,55. R. 6,106,14. Megh. 113. °निधि Ragh. 14,15. Çâk. 13,10. fg. सत्र सौस्थात Çâk. Ch. 83,5. Mâlav. 31,18. Mâlatim. 2,18. Spr. (II) 367. 3210. 7179. 7290. सौहार्दं तस्य चक्रिरे *schlossen Freundschaft mit ihm* Kathâs. 10,21. 22,132. 101,113. Bhâg. P. 4,30,8. Hit. 68,24, v. l. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 1,3893.

सौहार्द्य n. dass. P. 6,3,51, Schol. TS. 4,4,8,1. Ait. Br. 7,17.

सौहित्य (von सुहित) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. 1) *das Sattsein, Sättigung, Befriedigung* AK. 2,9,56. H. 426. Hâr. 141. Halâj. 2, 171. Çâṅkh. Çr. 3,8,14. Schol. zu Lâṭj. 5,4,11. MBh. 12,8927. 13,5070. °दान 3,1409. सौहित्यं गत Pańkav. ed. orn. 44,25. सौहित्यैषणायुक्त Karaka 1,5. सौहित्यासक्ता Suçr. 2,451,8. गुड° 56,15. अलपूलपीयसौहित्यनिःसहतर (बालक) Çiç. 5,62. अत्यल्पकृत्यसौहित्यं स्वप्ने ऽपि न समापयौ Râǵa-Tar. 4,625. अर्ध° *das Nichtsattessen* Suçr. 1,244,18. Viṣṇu. 1,8,2. अति° *Uebersättigung* M. 4,62. Karaka 1,21. — 2) *Liebenswürdigkeit, Freundlichkeit* Sâh. D. 108. Taittas. 19.

सौहृद (von सुहृद्) 1) adj. *vom Freunde kommend:* वचस् R. 3,75,61. कार्य 4,4,15. — 2) m. a) *Freund* Spr. (II) 7180. — b) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,367 (VP. 192). — 3) n. *Zuneigung, Freundschaft* H. 730. Halâj. 4,21. MBh. 3,2358. R. 2,115,17. 3,4,19. 4,31,7 (तच्च सौ° zu lesen). Çâk. 120. तत्सौहृदं यत्क्रियते परस्मिन् Spr. (II) 2483. 5715. 6723. 7181. Z. d. d. m. G. 27,96. Kathâs. 46,33. Bhâg. P. 1,9,20. 3,23,2. 4,30,8. अधिक R. Gorr. 2,48,24. कैतव Spr. (II) 4598. °बद्धो ऽस्मि वृत्रस्य R. 7,85,4. °युक्त Spr. (II) 7150, v. l. गोपेषु Hariv. 3739. यद्यस्ति मयि सौहृदम् R. 6,106,11. सर्वसत्त्वेषु Spr. (II) 247. 5927. Bhâg. P. 4,30,9. 7,5,36. सौहृदं दर्शितम् R. 4,15,12. सौहृदं कर् (सह) Hit. 24,12, v. l. सौहृदं सख्युर्दत्तस्यापि समाचरन् Bhâg. P. 8,11,13. सौहृदं वि-भिद् R. 4,34,34. भ्रातृ° zu MBh. 1,5914. R. 2,51,21. 115,6. सुश्लिष्टभ्रातृ° R. Gorr. 2,91,6. 4,9,23. भूत° Bhâg. P. 11,18,13. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 3,3,21. बद्ध° (mit loc. oder सह) Hariv. 1122. Kathâs. 38,159. Bhâg. P. 1,14,33. 4,20,12. स्थिर° R. 4,38,19. अस्थिर° Varâh. Bṛh. S. 15,13. दृढ° 101,11. Vikr. 10. Spr. (II) 1224. Pañkat. 239,13. अदृढ° R. Gorr. 2,68,6. चल° Varâh. Bṛh. S. 15,21. अनन्य° Bhâg. P. 2,2,15. विगतस्नेह° MBh. 1,7727. गत° 3,2776. Bhâg. P. 4,28,7. स्थ-तौ° *Spr. (II)* 7198. अ° n. *Feindschaft* MBh. 15,895.

सौहृदय्य n. nom. abstr. von सुहृदय gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

सौहृदय्य n. desgl. P. 6,3,51, Schol.

सौहृद्य n. = सौहृद *Zuneigung, Freundschaft:* सौहृद्ये स्थिताः MBh. 15,893. पर्यवस्थिताः 895 (सौहृदे ed. Bomb.). Spr. (II) 6378. सुहृद्यपि सौहृद्यं शठे शाठ्यं समाचरेत् 7026. सौहृद्यं कर् (सह) Hit. 24,12. यथा सौहृद्यमेव तयोः कारितं मया 65,21.

सौहोत्र (von सुहोत्र) m. patron. des Ağamîḍha und Purumîḍha ṚV. Anukr.

सौहोत्रि (wie oben) m. patron. des Ǵahnu Hariv. 1416.

सौह्म m. *ein Fürst der* Suhma P. 4,1,170, Schol.

सौह्मनागर adj. von सुह्मनगर P. 7,3,24, Schol.

सौह्य Ind. St. 3,276 wohl fehlerhaft.

स्कन्द्, स्कन्दति Dhâtup. 23,10 (गतिशोषणयोः). चस्कन्द, अस्कान्त्सीत्; अस्कान्, स्कान्, स्कन्: °स्कन्त्स्यति (vgl. Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10); °स्कन्दितुम्; स्कन्त्वा P. 6,4,31. Vop. 26,203. des Metrums wegen auch med. स्कन्दते; in den Bedd. आप्लवन, उद्धृतौ, उत्प्लुत्य गमने Vop. in Dhâtup. 2,8 als v. l. von स्कुन्द्. 1) intrans. *schnellen, springen, spritzen; verschüttet —, herausgeschleudert werden, hinausfallen:* Tropfen ṚV. 10,17,11. VS. 7,26. दिवं मा स्कान् TBr. 3,2,9,5 (vgl. VS. 1,26). योनेर्गर्भः TS. 6,2,8,5. यद्वा स्कन्दादाज्यस्य 1,6,2,2. 2,6,1,7. 3,4,8,3. 5,7,6,5. TBr. 1,4,2,3. Çat. Br. 1,1,4,3. 3,2,16. विप्रुषः 4,2,5,1. 5,3,7. न स्कन्दते — ब्राह्मणस्य मुखे हुतम् (vgl. अस्कन्नम् — विप्राग्नौ हुतम् Jâǵń. 1,315) Spr. (II) 3493. (गङ्गा) शंभोर्मूर्ध्नि स्कन्त्वा Bhatt. 22,11. Samen Nir. 5,13. Çat. Br. 12,4,1,7. 14,9,4,5. Kâtj. Çr. 25,11,21. MBh. 1,5105. 6331. 9,2219 (चस्कन्दे). Hariv. 1958 (न चस्कन्दे ऽथ वीरुधम् mit der neueren Ausg. zu lesen). Bhâg. P. 8,12,32. चिराच्चीर्णं चस्कन्द तप ऐश्वरम् so v. a. *wurde zu Nichte* 5,6,3. — partic. स्कन्न = पतित u. s. w. AK. 3,2,53. H. 1491. — ṚV. 7,33,11. 10,181,3. Çat. Br. 12,4,1,7. Âçv. Çr. 3,11,11. 13,15. °भाग Kâtj. 25,7. Kauç. 6. Samen Jâǵń. 3,278. MBh. 1,2380. 2434. 3,14315. Bhâg. P. 8,12,35. सुरेन्द्रेण स्कन्नम् sc. रेतः R. 7,37,4,35. यद्दण्डमध्ये स्कन्नं तु द्रव्यमासीत् Hariv. 12333. 12336. स्कन्नं गर्भपरिस्रवे R. 1,38,26. fg. शस्त्रं स्कन्नमिवोदके Spr. (II) 4367. स्कन्न und अस्कन्न *verschüttet, nicht verschüttet* (beim Opfer) MBh. 12,2248. स्कन्न *dem es fehlgeschlagen ist* Hariv. 3957. — 2) *bespringen* (zur Begattung): अस्कान्वृषभो युवा गाः TBr. 3,7,10,3. Çat. Br. 13,3,8,1. — Vgl. अस्कन्न.

— caus. स्कन्दयति 1) *verschütten, vergiessen* Ait. Br. 5,27. न रेतः स्कन्दयेत्क्वचित् M. 2,180. मोघं स्कन्दितमार्षभम् 9,50. — 2) *überspringen* so v. a. *versäumen, unterlassen:* दर्शनस्कन्दयन् M. 6,9. अस्कन्दितकालवलिहोमानुष्ठायिनः MBh. 12,7002. अस्कन्दितव्रत adj. Bhâg. P. 1,6,32. — 3) etwa *hüpfen lassen* R. Gorr. 1,30,26 zur Erklärung von स्कन्द. — 4) *gerinnen machen, verdichten:* उदकं शीतं स्कन्दयत्यति (= अस्तर्वम्) शोणितम् Suçr. 1,37,16. med. 47,7. 9; vgl. स्कन्दन und स्कन्दयति (समाहृतौ) Dhâtup. 35,84, t.

— intens. चनीस्कद्यते, चनीस्कन्दीति P. 7,4,84. Vop. 20,7. *hüpfen* (von Fröschen): कनिष्कन् ṚV. 7,103,4.

— अति 1) *bespringen, insilire* ṚV. 5,52,3. — 2) *überspringen:* अतिष्कदे (infin.) ṚV. 8,56,19. अनतिस्कन्दन्पर्जन्यो वर्षति *nicht überspringend so v. a. gleichmässig* TBr. 3,3,6,4. — 3) *heraus —, hinabfallen:* अतिष्कदस् infin. ṚV. 10,108,2.

— अधि (nach AV. Prât. 2,104 geht स nicht in ष über) *bespringen* (zur Begattung): पिता यत्स्वां दुहितरमधिष्कन् ṚV. 10,61,7. AV. 5,25,8. 10,10,16. गौरधिष्कन्ना (!) TS. 2,2,8,2.

— अनु *der Reihe nach hineinspringen;* absol.: गेहानुस्कन्दम्, गेहं गेहमनुस्कन्दम्, गेहमनुस्कन्दमनुस्कन्दम् P. 3,4,56, Schol.

— अभि (nach AV. Prât. 2,104 geht स nicht in ष über) *besteigen:* वस्नेव वृतम् AV. 7,115,2. अभिस्कन्दम् 5,14,11 ist wohl als absol. zu fassen.

— प्रत्यभि s. प्रत्यभिस्कन्दन.

— अव 1) *herabspritzen:* (रेतः) अवस्कन्नं (so zu lesen; अथ स्कन्नं die neuere Ausg.) शरस्तम्बे Hariv. 1786. *herabspringen:* रथादवस्कन्द्य Bhâg. P. 10,38,26. — 2) *herbeispringen:* अरण्यात् Shadv. Br. 1,1. Anupadas. 8,2. — 3) *Jmd* (acc.) *überfallen, anfallen* Mâlav. 8,18. Kathâs. 123,3. Râǵa-Tar. 8,2842, eine Stadt R. 5,80,20. 27. Çiç. 1,51. uneig.: स्नेहावस्कन्नहृदया मोहमुपागमत् *überwältigt* R. 6,93,41. — Vgl. अवस्कन्द fgg.

— अभ्यव 1) *hinab-, hinaus-, hineinspringen:* अट्टारिणाभ्यवस्कन्द्य निर्जगाम बहिः MBh. 4,340. प्राविशद्द्वारिणः पार्थानां शिबिरं महत्। अट्टारिणाभ्यवस्कन्द्य 10,327. fg. — 2) *auf Jmd* (acc.) *stossen* MBh. 4,1549. — Vgl. अभ्यवस्कन्द fg.

— पर्यव s. पर्यवस्कन्द.

— प्रत्यव s. प्रत्यवस्कन्दन.

— समव caus. *Jmd* (acc.) *überfallen* M. 7,196. — Vgl. समवस्कन्द.

— आ 1) *hüpfen:* absol. आस्कन्दम् VS. 23,54. शश आस्कन्दमर्षति 55. — 2) *sich hängen an* (acc.): वेदाङ्गानि वेदमास्कन्दन्ति Durga zu Nir. Einl. — 3) *Jmd* (acc.) *überfallen, anfallen* Mâlatim. 151,9. Kathâs. 72,165. 102,49. Bhatt. 17,81. 82. einen Ort Kathâs. 51,99. — caus. partic.

ग्रास्कन्दित heimgesucht, behaftet mit: अप्रामाण्यशङ्कास्कन्दिता: (प्रत्ययाः) Nilak. 86. — Vgl. आस्कन्द् fgg.

— समा Jmd (acc.) überfallen, anfallen: शत्रून्समास्कन्त्स्यति को रणे Bhatt. 16,10. व्रजन्तं वेगवान्मायां समास्कन्त्स्यति मोहिनी Märk. P. 11, 19. — समास्कन्न angefügt an: स्कन्धो यस्य समास्कन्नो भवति Nir. 6, 17. bestreut (= विप्रकीर्ण Durga) 3,10.

— उद् davonspringen: अद्रये दूर उत्कन्द् P. 8,4,61, Vârtt. 1, Schol. wird auch auf कन्द् zurückgeführt.

— परि, das स der Wurzel kann in ष übergehen P. 8,3,74 (vgl. Siddh. K. zu d. St.). Vop. 8,95. umherhüpfen: मेघनादः परिष्कन्दन्परिस्कन्दन्नगारिम् (ध्वजवात्) Bhatt. 9,75. — partic. परिस्कन्न vergossen: रेतः MBh. 1,2381. — Vgl. परिष्कण्ण fgg. — intens. umherhüpfen: पिङ्गा परि चनिष्कदत् RV. 8,58,9.

— प्र 1) hervorspringen, — spritzen, hinausfallen: Tropfen, Thränen, Staub u. s. w. Çat. Br. 4,2,4,11. 9,1,2,6: यद्रोहिताप्र स्कन्दसि ये शूर्पात् TBr. 3,2,5,11. प्रस्कन्न TS. 2,6,10,2. 6,5,6,5. Samen Çat. Br. 1,7,4, 3. MBh. 1,2380. 3,10002. hinausspringen: शालायाः Kauç. 25. aufspringen: प्रस्कन्दन्निव संभ्रमात् MBh. 1,134. herabspringen: रथात्प्रस्कन्द्य 3,15587. 15725. 15730. 16456. 4,1604. 1071. 5,1504. 6,4313. 4856. 10, 480. 13,7435. पादपात् R. 5,35,33. hineinspringen, sich verfangen in (acc.): प्रचस्कन्द विनाशाय पाशं मृग इवात्मनः R. Schl. 2,11,4. partic. प्रस्कन्न = पतित H. 806. Halâj. 2,324. verschüttet, verspritzt Bhâg. P. 8,7,46. Samen MBh. 13,4009. R. Gorr. 1,39,17. °विवेकविज्ञान (adj.) so v. a. verloren gegangen, zu Nichte geworden Bhâg. P. 5,14,28. — 2) überfallen, anfallen, angreifen: प्रस्कन्द्य सेनाम् MBh. 9,966. प्रस्कन्न mit transit. Bed.: पाण्डुवाहिनीम् 976. — 3) ausspritzen, verspritzen: अपः Pańkav. Br. 14,5,15. प्रस्कन्द्य Çat. Br. 4,5,10,7. प्राणं वा एते प्रस्कन्दन्ति ये दिवा रत्या संयुज्यन्ते Praçnop. 1,13. — Vgl. प्रस्कन्दन fgg. — caus. 1) in Fluss bringen: शोणितोदां रथावर्तां नदीं प्रस्कन्दयिष्यामि MBh. 4,1974 (transsilire West). Harw. 13945. — 2) hinschütten, hingiessen (von einer Speise, die man genossen, als Opfergabe) MBh. 13,6011.

— अभिप्र hineinspringen in (acc.): गर्तम् Çâńkh. Br. 26,1.

— वि, der Anlaut kann in ष übergehen P. 8,3,73. Vop. 8,98. nom. ag. विष्कन्तर् und विस्कन्° (त्र°) hinundher hüpfend, unstät Bhatt. 9,74.

— सम् abtropfeln, abspringen: मापः Çat. Br. 9,1,2,21.

स्कन्द (von स्कन्द्) m. 1) das Verschüttet-, Verspritztwerden: अस्कन्दाय Çat. Br. 13,1,2,1. TS. 1,5,8,5. रेतसः 5,6,8,1. घ्राण° so v. a. das Schnäuzen der Nase (Grunzen in den Nachträgen) Râǵa-Tar. 5,447. — 2) das Zunichtewerden: अप्राप्तस्कन्दम् Gît. 1,42. — 3) Quecksilber (wegen seiner Beweglichkeit) Râǵan. 13,112. — 4) der Ueberfaller personif. als Heerführer der Götter und als Haupt der Kinder-befallenden Krankheitsdämonen; gilt als der ewig jung bleibende (vgl. कुमार, सनत्कुमार) Sohn Çiva's (auch eines Rudra) oder Agni's, der von den Kṛttikâ (daher auch कार्त्तिकेय genannt) auferzogen wurde. AK. 1,1,1,35. H. 208. Halâj. 1,19. Pat. zu P. 5,3,99. Khând. Up. 7,26,2. Çatar. in Ind. St. 2,44. AV. Anukr. zu 4,31. Bhag. 10,24. MBh. 1,8265. 3,14327. fgg. 7,7837. Hariv. 44. 158. 3219. R. 2,25,10. Megh. 44. Ragh. 2,36. 7,1. Varâh. Bṛh. S. 43,15. 52. 46,11. 48, 26. 58,41. LA. (III) 88, 5. 92,12. Kathâs. 7,9. VP. 59. Märk. P. 52,11. Weber, Kṛshnaǵ. 247. 252. 268. 310. Râǵa-Tar. 6,137. Verz. d. Oxf. H. 25,b,22. 27,a,36. 42,a,14. 46, a,45. 69,b,20. 73,a, No. 125. 269,a,31 (als Sprecher im Skandapurâṇa; vgl. 42). Bhâg. P. 6,6,14 (fehlerhaft स्कन्ध bei Burn.). Wilson, Sel. Works 2,22. Lalit. ed. Calc. 137,6. स्कन्दोत्पत्ति MBh. 3, Adhj. 222. fgg. Verz. d. B. H. No. 485. Etymologie des Namens MBh. 3,14315. 13, 4099. R. 1,38,27 (39,27 Gorr.). als Krankheitsdämon (vgl. ग्रह) MBh. 3,14387. fgg. Suçr. 2,385,2. 394,9. 15. Çârṅg. Saṃh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307, b, 25. °विशाखौ gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,2,44. neutr. ungenau für स्कान्द (sc. पुराण) Märk. P. S. 659, Çl. 3. Verz. d. Oxf. H. 8,a,3; vgl. स्कन्दीयम् (so ist zu lesen) 80, a, 2. — 5) N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,98. pl. Saṃsk. K. 186,a,11. — Ind. St. 3, 280 ist स्कान्द wohl die richtigere Lesart. — 6) Körper Trik. 2,6,19. — 7) Fürst Gaṭâdh. im ÇKDr. — 8) Flussufer und Gelehrter Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. तृण°, नील°, मधु°, रुद्र°, शिव°, स्कान्द fgg. und स्कन्ध.

स्कन्दकग्राम m. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 5,171. Troyer nimmt स्कन्दक in der Bed. von Soldat (so auch Benfey) und verbindet ग्राम mit dem folgenden कौपाय.

स्कन्दगुप्त m. N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 6, 530. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. LIA. 2, 400. 753. 940. 963. — Vgl. कुमारगुप्त.

स्कन्दगुरु m. Skanda's Vater d. i. Çiva Çiv.

स्कन्दग्रह m. der Dämon Skanda überh. und ein best. Krankheitsdämon MBh. 3,14497. Hariv. 9562. Suçr. 2,385,6. 7.

स्कन्दजननी f. Skanda's Mutter d. i. Pârvatî Kathâs. 3,16.

स्कन्दजित् adj. Skanda's Besieger, unter den Namen Vishṇu's Pańkar. 4,3,87.

स्कन्दता f. nom. abstr. zu स्कन्द 4) MBh. 3,14315. 13,4099.

स्कन्ददास m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 18,292.

स्कन्दन (von स्कन्द) n. das Verschüttetwerden u. s. w., überh. Missrathen: आकृत्याः Âçv. Çr. 3,11,23. Kâtj. Çr. 25,2,10. 6,6.10. साम्नीन° Vait. 12. TBr. Comm. 3,533,1. — 2) das Stopfen des Blutes Suçr. 1, 47,6. — 3) Entleerung des Unterleibes Trik. 2,6,16.

स्कन्दपुत्र m. ein Sohn Skanda's, hochtrabende Bez. eines Diebes Mṛkkh. 47,6.

स्कन्दपुर n. N. pr. einer Stadt Râǵa-Tar. 1,342.

स्कन्दपुराण n. Titel eines Purâṇa Wilson, VP. XLV. Verz. d. Oxf. H. 68,a, No. 119. fgg. 95,b,25. 102,a,3. 104,a,33. 163,a,10. 260,a,26. 42. b,7. 271,a,13. 356,a, 34. Weber, Kṛshnaǵ. 221. fgg. Verz. d. Tüb. H. 15. Davon adj. °पुराणीय Notices of Skt Mss. 2,117. — Vgl. स्कान्द.

स्कन्दभट m. N. pr. eines Mannes LIA. 3,511.

स्कन्दमातृ f. Skanda's Mutter d. i. Durgâ H. ç. 53. Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174.

स्कन्दयाग m. Titel eines Pariçishṭa zum AV. Verz. d. B. H. 90(22).

स्कन्दराज m. der König Skanda MBh. 12,12327. स्कन्ध° ed. Calc.

स्कन्दविशाख m. du. Skanda und Viçâkha; sg. unter den Namen Çiva's MBh. 13,907 (स्कन्ध° ed. Calc.). — Vgl. स्कन्दविशाख.

स्कन्दषष्ठी f. Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Kârttika Verz. d. Oxf. H. 284,b,41. Weber, Kṛshṇaǵ. 231.

स्कन्दस्वामिन् m. N. pr. eines Commentators des Naighaṇṭuka Roth, Jâska's Nir. l. स्कन्ध° Rosen zu ṚV. 1,2,3.

स्कन्दांशक (स्कन्द + अं°) m. *Quecksilber* Râǵan. 13,112; vgl. स्कन्द 3).

स्कन्दाग्नि m. Trik. 1,1,68 fehlerhaft für स्कन्धाग्नि.

स्कन्दापस्मार (स्कन्द + अ°) m. *ein best. Krankheitsdämon* MBh. 3, 14479. Suçr. 2,386,12. 14. 387,5. 394,7.

स्कन्दापस्मारिन् adj. *von diesem Krankheitsdämon befallen* Suçr. 2,387,3.

स्कन्दिन् (von स्कन्द्) adj. 1) *fliessen —, hervorströmen lassend?* सुधास्यन्द° Spr. (II) 5934 (Conj. für °स्यन्दास्कन्दिन्). — 2) अ° *nicht gerinnend* Suçr. 1,45,2. fgg.

स्कन्दिलाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 132,a,N.3.

स्कन्देश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,22.

स्कन्दोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302.

स्कन्द्य adj. = स्कन्द इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. am Ende eines comp. von स्कन्द *Sprung:* अगर्त° Çâṅkh. Br. 11,4.

स्कन्ध्, चस्कन्धे Hariv. 1958 fehlerhaft für चस्कन्दे (so die neuere Ausg., die ausserdem richtig पौरुषं liest). स्कन्धयति (समाहृतौ) Dhâtup. 35,84,t, v. l. für स्कन्दयति.

स्कन्ध 1) m. Siddh. K. 250,a,4. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) Schulter* (an Menschen und Thieren) Nir. 6,17. AK. 2,6,2,29. Trik. 3,3,224. H. 588. 1224. an. 2,253. Med. dh. 22. Halâj. 2,62. pl. AV. 6, 135,1. 9,7,3. 10,2,4. 9,20. 12,5,67. VS. 25,6. TS. 7,3,16,1. sg.: विचल 5,7,18,1. °मात्र Kâtj. Çr. 26,2,8. असित° Kauç. 40. — MBh. 1, 5930. 3,16488. Hariv. 3720. Suçr. 1,124,10. 208,2. 350,13. Mâlatim. 84,17. Spr. (II) 7595. Varâh. Bṛh. S. 51,42. 52,4. 53,111. स्कन्धमुद्वहति गोपतितुल्यम् Bṛh. 26,5. Kathâs. 49,130. Verz. d. Oxf. H. 103,a, 30. 202,b,13. Vet. in LA. (III) 13,15. Bhâg. P. 5,23,6. वाक्यांमानमयःखण्डं स्कन्धं नैवापकृत्तति Spr. (II) 6053. चोरमेकं सा स्वस्मिन्स्कन्धे समासज्जत् R. Gorr. 2,37,12. उदकुम्भं स्कन्धे कृत्वा Pâr. Gṛhj. 1,8. Pańkat. 144, 23. 169,10. स्कन्धेनादाय मुसलम् M. 8,315. स्कन्धे परशुमादाय R. Gorr. 1,76,20. स्कन्धैः समादाय कुमारान्विश्रुताः Hariv. 11200. मृतकं स्कन्धे धृत्वा Vet. in LA. (III) 4,11. 12,15. भारं स्कन्धेन स आधत्ते Bhâg. P. 4, 29,33. आरोह च तस्यैव स्कन्धे Kathâs. 18,156. तस्य स्कन्ध उपाविशत् 49,134. स्कन्धेनापि वहेच्छत्रून् Spr. (II) 1706. 6013. 7182. कुम्भः स्कन्धगः Varâh. Bṛh. 26,30. द्विरदस्कन्धाधिरूढा अग्रयः R. 2,45,21. Sarvadarçanas. 153,11. अन्धेन पङ्गुः स्कन्धमारोपितः 9. 10. स्कन्धासक्तसमित्कुशौ: Ragh. ed. Calc. 1,50. अवरोप्य गिरिं स्कन्धात् Bhâg. P. 8,6, 39. गज° R. 1,19,19. Suçr. 1,98,9. Spr. (II) 728. Râǵa-Tar. 4,263. वृष° Spr. (II) 7047. असंजातकिणा° 2135. विषाणोल्लिखित° 2326. ऋषभ° adj. MBh. 1,8035. वृषभ° adj. 3,17130, R. 3,74,26. eines Pferdes Ragh. 4, 67. Varâh. Bṛh. S. 93,3. सुपर्ण° Bhâg. P. 4,30,5. eines Blutegels Suçr. 1,42,6. — *b) der Theil des Baumstammes, an den sich die Aeste ansetzen, Baumstamm* überh. AK. 2,4,1,10. H. 1119. H. an. Med. Halâj. 2,27. Çâṅkh. Gṛhj. 1,26. MBh. 2,826. 3,11032. Hariv. 3707. 12380. R. 2,96,18 (105,12 Gorr.). 97,19. R. Gorr. 2,43,24. 3,78,22. 79,7. 4,18,23. Kâm. Nîtis. 16,37. 39. Mṛcch. 54. Ragh. 4,57. Çâk. 32. 167. Spr. (II) 1129. 1326. Varâh. Bṛh. S. 55,5. 7. Kathâs. 17,106. 25,181. Bhâg. P. 5,16,25. 8,5,49. Pańkar. 1,7,13. Pańkat. III, 149. 134,5. Daçak. 201,1. Sarvadarçanas. 25,10. — *c) Abtheilung, Theil:* eines Heeres MBh. 5,7630. चतुःस्कन्धेव चमूः Ragh. 4,30. = व्यूह H. an. eines Berges MBh. 2,619. त्रयो धर्मस्कन्धाः यज्ञोऽध्ययनं दानमिति Khând. Up. 2,23,1. sieben *Striche, Regionen* oder *Bahnen* (vgl. मार्ग und स्कन्धः = पन्थाः Çabdar. im ÇKDr.) der Winde MBh. 3,14569. fg. Hariv. 2479. 2620. 6827; vgl. den Comm. zu R. 6, 82,68 bei Gorr. X,303,76. *Abtheilung eines Lehrbuchs, einer Doctrin:* कटुक°, तिक्त° Karaka 3,8. ज्योतिःशास्त्रं °त्रयाधिष्ठितम् Varâh. Bṛh. S. 1, 9. Bṛh. 27,6. Verz. d. B. H. No. 862. 939. Verz. d. Cambr. H. 37. Muir, ST. 2,170. zwölf des Bhâg. P. Pańkar. 2,7,28. — Verz. d. Oxf. H. 79,b, No. 136. 189,b,21. Burnouf, Intr. 462. °समन्वित, प्रतिस्कन्धं भिन्नः Pratâpar. 19,b,3. — *d) Menge, die ganze Menge, Gesammtheit, Complex* AK. 3,4,28,103. H. an. Med. यद्मणो ऽपि निपातेन येषां (सूक्ष्मयोनीनां भूतानां) स्यात्स्कन्धपर्ययः MBh. 12,449. von Menschen, Elephanten, Pferden Kâç. zu P. 4,2,51. H. 1413. Halâj. 5,25. धन° Saddh. P. 4,11,a. पुण्य° Bhâg. P. 11,23,10. शील°, उपादान° Burnouf, Intr. 513. die fünf Skandha bei den Buddhisten sind रूप°, विज्ञान°, वेदना°, संज्ञा° und संस्कार° H. 233, Schol. H. an. Burnouf, Intr. 475, N. 1. 491. 511. fgg. Wassiljew 94 u. s. w. Sarvadarçanas. 20,10. fgg. 22,8. 23,21. Çiç. 2,28. पञ्चस्कन्धकृतिन् Verz. d. Oxf. H. 264,a,2. — *e)* bei den Ǵaina = पिण्ड *Körper* im weitesten Sinne: द्व्यणुकादयः स्कन्धाः Sarvadarçanas. 36,8. fgg. 38,19. = काय H. an. Med. — *f) ein best.* Ârjâ-*Metrum* Med. Colebr. Misc. Ess. 2,154,a; vgl. स्कन्धक. — *g)* bildliche Bez. eines *Fürsten* (*der Stamm des Ganzen*) H. an. Med.; vgl. Kâm. Nîtis. 16,37. 39 und स्कन्धावार. — *h)* = संपराय und भद्रादि Med. *a heron; an engagement, an agreement; a wise old man; a learned man, a teacher; match or equality in the humps of a pair of draft oxen* Wilson nach Çabdârthak. — *i)* N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2160 (nach der Lesart der ed. Bomb.). eines Mannes gaṇa शौनकादि zu P. 4,3, 106. eines Dichters Z. d. d. m. G. 27,77. — *k)* öfters fehlerhaft für स्कन्द, z. B. MBh. 13,907 (ed. Bomb. स्कन्द). Kathâs. 53,173. Bhâg. P. 6, 6,14 (ed. Bomb. स्कन्द). Pańkar. 4,3,140. — 2) f. आ *Zweig; eine kriechende Pflanze* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. अंह्रि°, कपि°, करीर°, काल°, गुरु°, ज्ञय°, तुरंग°, धर्म°, धीर°, नर°, नील°, पीत°, पृथु°, प्रति°, मणि°, महा°, राज°, वात°, वायु°, विष्कन्ध, वृष° (auch R. 3,35,4. Ragh. 1,13. 12,34), शिव°, सं°, सिंह° (auch MBh. 3,10880. R. 2,59,26 = 24 Gorr. 3,62,4. Varâh. Bṛh. S. 61,12), सु°, सुर° und स्कन्धस्.

स्कन्धक n. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Varâh. Bṛh. S. 104,54. Kâvjâd. 1,37. Ind. St. 8,295.

स्कन्धचाप m. *Schulterjoch* Hâr. 163.

स्कन्धज adj. *aus dem Stamm hervorschiessend:* शल्लकीमुखाः H. 1200.

स्कन्धतरु m. *Kokosnussbaum* Râǵan. 11,48.

स्कन्धदेश m. 1) *Schultergegend, Schulter* AK. 2,8,2,7. Halâj. 2,112. MBh. 3,2218. Çâk. 18. — 2) *die Gegend des Stammes* Kathâs. 17,108.

स्कन्धपाद m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 57,23. vielleicht fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धप्रदेश m. = स्कन्धदेश *Schultergegend*, *Schulter* AK. 2,9,63.

स्कन्धफल m. *Kokosnussbaum* Hâr. 100. Râǵan. im ÇKDr. *Ficus glomerata* Çabdar. ebend. *Aegle Marmelos Corr.* H. an. 4,299. Med. l. 165.

स्कन्धबन्धना f. *Anethum Panmorium Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

स्कन्धमय adj. von स्कन्ध *Stamm*: बुद्धि° *die Intelligenz zum Stamme habend* MBh. 14,954.

स्कन्धमल्लक m. *Reiher* H. 1334.

स्कन्धराज MBh. 12,12327 fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धरुह m. *Ficus indica* Râǵan. 11,118.

स्कन्धवत् (von स्कन्ध) adj. *einen Stamm* —, *einen starken Stamm oder viele Stämme* (wie der न्यग्रोध) *habend* MBh. 12,4932. Hariv. 12676. R. 5,17,35. Mârk. P. 38,8.

स्कन्धवाह m. *ein zum Tragen von Lasten abgerichteter Stier* Hâr. 79. °क m. dass. H. 1258. Halâj. 2,111.

स्कन्धविशाख MBh. 13,903 fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धशाखा f. *Ast* AK. 2,4,1,11. H. 1119. Halâj. 2,27. pl. *Stamm und Aeste* Bhâg. P. 8,5,49.

स्कन्धशिरस् n. *Schulterblatt* Spr. (II) 1524.

स्कन्धशृङ्ग m. *Büffel* Çabdârthak. bei Wilson.

स्कन्धस् n. 1) *Schulter* Uǵǵval. 4,206. — 2) *Verästung*, *Krone eines Baumes*: वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः AV. 10,7,38. स्कन्धांसि कुलिशेना विवृक्णा RV. 1,32,5. TS. 7,3,20,1.

स्कन्धस्थागिन् s. स्कन्द°.

स्कन्धाग्नि (स्कन्ध + अ°) m. *ein Feuer von Stammholz d. i. von dickem Holze* Hâr. 200. स्कन्दाग्नि Trik. 1,1,68.

स्कन्धाक्ष (स्कन्ध + अक्ष) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (*Augen auf den Schultern habend*) MBh. 9,2562.

स्कन्धानल m. = स्कन्धाग्नि Ǵatâdh. im ÇKDr.

स्कन्धावार (स्कन्ध + आ°) m. *das königliche Hauptquartier im Felde* (*Hut des Stammes d. i. des Fürsten*) Trik. 2,8,2. H. 746. 973. Halâj. 2,131. MBh. 4,6950. 5,196. 5159. 5311. R. 6,108,21. Kâm. Nîtis. 16, 28. 33. आवृतस्तु यतः स्कन्धः स्कन्धावारस्ततः स्मृतः 39. 18,60. Suçr. 1,123,1. Kathâs. 102,105. Hit. 107,21. Inschr. in Journ. of the R. A. S. 1,268 (der neuen Serie). स्कन्धावारं निवेशयेत् Kâm. Nîtis. 16,1. Prab. 82,2. स्कन्धावारस्य निवेशः Varâh. Bṛh. S. 95,45. °निवेश, °निवेशन MBh. 9,1659. R. 3,2,3. 6,17,15. °वारं नि-बन्ध् Râǵa-Tar. 4,60. nach den Lexicographen auch *Heer*.

स्कन्धिक m. = स्कन्धवाह H. 1258. Halâj. 2,111.

स्कन्धिन् (von स्कन्ध) 1) adj. *mit einem* (*starken*) *Stamme versehen*, *stämmig*: वनस्पति MBh. 12,5805. — 2) m. *Baum* H. ç. 172. — Vgl. महा°.

स्कन्धिल m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,184.

स्कन्धेमुख adj. *das Gesicht oder den Mund auf den Schultern habend*: Wesen im Gefolge Skanda's MBh. 9,2591.

स्कन्धोग्रीव (स्कन्धस् + ग्रीवा) adj. (f. ई) Bez. *einer best. Form der* Bṛhatî (8 + 12 + 8 + 8) RV. Prât. 16,32 (33). Ind. St. 8,91. 94. fgg. 130. 147. 243. fg. °ग्रीवा fehlerhaft Colebr. Misc. Ess. 2,152.

स्कन्धोपनेय (स्कन्ध + उ°) m. (sc. संधि) Bez. *eines best. Friedensbundes* Kâm. Nîtis. 9,4. Spr. (II) 3958.

स्कन्ध्य adj. = स्कन्ध इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103 (oxyt.). *zur Schulter gehörig u. s. w.* AV. 6,25,3. °ग्रीविका Ait. Br. 7,4.

स्कन्न partic. s. u. स्कन्द्. Davon °त्व n. *das Sichstopfen*, *Dickwerden des Bluts* Suçr. 1,45,14. Viṣṇu. 1,22,18.

स्कभ्, स्कम्भ्, स्कम्भते (प्रतिबन्धे) Dhâtup. 10,27. स्कभ्नाति (रोधने, स्तम्भे) 31,8. स्कभ्नोति P. 3,1,82. Vop. 16,1. स्कभित, स्कभुवैस् (andere Rec. स्कभितस्) VS. चस्कम्भ, चास्कम्भ, स्कम्भुस्, स्कम्भुस्, चस्कभानं (तस्तभाने RV.) AV. 4,2,3. स्कभितें RV. 10,65,7. = स्तभ् *befestigen*, *stützen*, *stemmen*: पृथिवीं स्कम्भुरोजसा RV. 10,65,4. चास्कम्भ चित्स्कम्भनेन स्कभीयान् 111,5. अधमः VS. 9,13. TS. 4,7,8,1. चस्कम्भ चित्रपृष्ठम् Bhâg. P. 2,7,40. स्कभ् verschwindet aus dem Gebrauch, während स्तभ् bleibt.

— caus. स्कम्भयति P. 3,1,84, Vârtt., Schol. 1) *befestigen*, *stützen* RV. 1,154,1. रोदसी 4,1,4. रजांसि VS. 8,59. partic. स्कभितें P. 7,2,34. RV. 1,34,2. 10,149,2. — 2) *hemmen*, *Einhalt thun*: निरस्तम्भ RV. 10,76,4.

— अप s. अपस्कम्भ.

— अभि, caus. अभि स्कभायत् P. 3,1,84, Vârtt., Schol.

— आ *feststellen in oder bei* (loc.) RV. 10,6,3.

— उप *durch Stützen aufrecht halten*: उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भनेन RV. 6,72,2.

— नि s. निष्कम्भ fg.

— प्रति *sich entgegenstemmen*: प्रतिष्कभे infin. RV. 1,39,2.

— वि, der Anlaut geht stets in ष über P. 8,3,77. Vop. 8,93. 16,1. partic. विष्कब्ध P. 7,2,34, Schol. 1) *befestigen* RV. 3,31,12. रोदसी VS. 5,16. ein Geschoss *figere*: वज्रीय विष्कभे (infin.) RV. 8,89,12. — 2) *sich losmachen*, *entfliehen*: विष्कम्भितुम् Bhaṭṭ. 9,76. — caus. 1) *befestigen*: रोदसी पितरं वि ष्कभायत् RV. 5,29,4. 6,44,24. धिषणे 10, 44,8. AV. 4,1,4. partic. विष्कभित P. 7,2,34, Schol. RV. 6,70,1. — 2) *Jmd zurückdrängen*, *abweisen*: partic. विष्कम्भित Pañkat. 29,6 (25,13 ed. orn.). 56,9. 10 (47,8 ed. orn.).

स्कभीयस् (von स्कभ्) adj. compar. *kräftig stützend* RV. 10,111,5.

स्कम्भ (wie eben) m. 1) = स्तम्भ *Stütze*, *Strebepfeiler* RV. 1,34,2. दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम् 4,13,5. 8,41,10. 9,74,2. 86,46. 10,5, 6. 44,4. AV. 10,7,2. 4. fgg. 8,2. Kellnor. in Ind. St. 9,15. fg. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. — Vgl. स्काम्भायन.

स्कम्भदेष्ण adj. *dessen Gabe feststeht*: die Marut RV. 1,166,7.

स्कम्भन (von स्कम्भ्) n. *Stütze*, *Pfeiler*: अग्रस्य RV. 1,160,4. 3,31,12. 6,47,5. 72,2. TS. 4,2,8,2. mit Verlust des Anlauts RV. 10,111,5. RV. Prât. 4,7. f. स्कम्भनी dass. VS. 1,19.

स्कम्भसर्जन n. *Durchlass an einem Pfeiler* d. h. *die in dieselben eingelassenen Sprosse* TS. 1,2,8,2. f. ई dass. VS. 4,36.

स्काम्भायि (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 58,5. wohl fehlerhaft für स्काम्भायन्य.

स्कान्द 1) adj. *von* Skanda *herrührend u. s. w.*: वचस् Sarvadarçanas. 72,2. पुराण oder n. mit Ergänzung dieses Wortes 13. VP. XLV, N. 70. 284. Weber, Kṛshṇaǵ. 221. fgg. Râmat. Up. 332. Ind. St. 1,18,9. Verz. d. B. H. 127, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 50,a,39. 65,a,43. 168,a, No. 168. 113,b,48. 126,a,23. 249,a,19. 252,a,12. 279,b,16. 284,b,23. —

2) adj. von Skandasvâmin *herrührend:* °भाष्य Müller, SL. 240. — 3) m. fehlerhaft für स्कन्द (so ed. Bomb.) MBh. 13,2013.

स्कान्दप्रभासखण्ड n. Titel eines *Abschnitts* in einem best. Buche Verz. d. Oxf. H. 287,*b*, No. 679.

स्कान्दविशाख adj. von स्कन्दविशाख P. 7,3,21, Schol.

स्कान्दायन m. pl. zum sg. स्कान्दायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

स्कान्दायन्य m. patron. von स्कन्द ebend.

स्कान्धिन् m. pl. *die Schüler des* Skandha gaṇa शौनकादि zu P. 4, 3, 106.

स्काम्भायन m. pl. zum sg. स्काम्भायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4, 1, 98. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,4 v. u.

स्काम्भायन्य m. patron. von स्कम्भ gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

स्कु, स्कुनोति (आवरणे, आप्रवणे, आप्लवने, अपस्करणे, उद्धृतौ) Dhâtup. 31,6. auch स्कुनोति P. 3,1,82. Vop. 16,1. (आ) स्कुनोति AV. (आ) स्कौति Çat. Br. *bedecken, überschütten:* (रामम्) अस्कुनाच्चेषुवृष्टिभिः Bhatt. 17, 82.

— intens. चोष्कूर्यते *an sich raffen* Naigh. 4,3. Nir. 6,22 (चोष्कूर्यमाणा = ददत्). वामम् RV. 1,33,3. वसु 8,6,44. विशो मनुष्यान् *an sich ziehen* (zum Schutz u. s. w.) 6,47,16.

— अव s. अवस्कव.

— आ *raffen, abtheilen, trennen:* अङ्गारमास्कौति (= विभजति Comm., entspricht dem आकृत्य Kâtj. Çr. 2,4,27) Çat. Br. 1,2,2,5. यो गोः कर्णावास्कुनोति *zerren an* (um daran eine Marke zu machen) AV. 12,4,6.

— निस् absol.: आङ्कुतीरसुरा निष्कावमादन् *zerreissend, sich darum reissend* TS. 6,2,2,5.

— प्रति *in Erwiederung bedecken, — überschütten:* प्रत्यस्कुनोद्दशग्रीवं शरैः Bhatt. 18,73. — Vgl. अप्रतिष्कुत (eig. *nicht weggedrängt*).

स्कुन्द्, स्कुन्दते (आप्रवणे, आप्लवने; आप्रवण = उत्प्रवन, उत्सुत्यागमन, उद्धरण) Dhâtup. 2,8. — Vgl. प्रस्कुन्द.

स्कुभ्, स्कुभ्नाति (रोधने, स्तम्भे) Dhâtup. 31,8. auch स्कुभ्नोति P. 3,1,82. Vop. 16,1. etwa *abtrennen:* स्कुब्ध्वा (so ist vielleicht st. स्कुष्ट्वा, स्कुप्त्वा zu lesen) Âpast. 1,31,24.

— वि, °ष्कभ्नाति und °ष्कभ्नोति Vop. 16,1.

स्कृधोयु s. अ°.

स्कोटिका f. *eine Art Bachstelze* Trik. 2,5,30.

स्खद्, स्खदते (स्खदने, विदारे) Dhâtup. 19,6. mit अप, अव und परि caus. स्खदयति und स्खादयति 19,72. Vop. 18,24.

स्खदन (von स्खद्) n. = विद्रावण, विदार, स्थैर्य, पाटन, क्लेशोत्पादन, हिंसा Durgâd. bei Westergaard unter स्खद् und im ÇKDr.

स्खदा f. gaṇa गवादि zu P. 5,1,2.

स्खद्य adj. von स्खदा ebend.

स्खल्, स्खलति (संचलने, auch संचये) Dhâtup. 15,37. Nir. 3,10. चस्खाल; hier und da auch med. *straucheln und dadurch in's Schwanken gerathen, taumeln, stolpern, stecken —, hängen bleiben:* बधमुख्यस्खलत्प्राणो पेतुर्भग्नास्तथापरे MBh. 7,4568. 8,4666. शरीरेष्वस्खलन् 11,440. विपरीत इव स्खलन् Hariv. 4840. R. Gorr. 2,84,1. मदक्षीव इव स्खलन् 5. Hariv. 10335. 10536 (med.). ते दृष्ट्वा क्रूरयस्तानि नास्खलन्नापि विव्यथुः R. 6,91,15. Vâgbh. 1,7,12. Kathâs. 49,89. 123,205. Bhâg. P. 6,14,49. स्खलति चरणं भूमौ Mârk. 143,25. न चस्खाल रथः Kathâs. 18,70. नौः समुद्रे ऽस्खलत्प्रवालाङ्कुरकोटिषु Çatr. 10,79. समुद्रे स्खलतं कन्दरेषु MBh. 3,8803. सरितः स्फुरद्गिरिगुरुग्रावस्खलद्वीचयः Spr. (II) 3780. Prab. 43,5. Kaurap. 28. स्खलदुत्तरीय Mâlatîm. 73,2. स्खलद्वलय Spr. (II) 1456, v. l. Verz. d. Oxf. H. 130,*a*,3. 9. *stocken* von der Rede: स्खलद्वाक्य Jâén. 2,14. स्खलद्भिरक्षरपदैः Ragh. 9,76. 18,42. Uttarar. 74,8 (95,12 = Mâlatîm. 162,10). Spr. (II) 1938. 5583. Kathâs. 23,88 (पदानि *Schritte* und *Worte*). Bhâg. P. 3,8,6. LA. 17,6. न दुर्गेष्वपि चस्खाल यस्याज्ञा *blieb nicht stecken, drang durch* Kathâs. 114,21. स्वरूपमास्खलता Bhâg. P. 2,7,40. यस्याग्निहोत्रे स्खलते Ait. Br. 7,5. *straucheln* so v. a. *irren, fehlgehen, fehlgreifen* Karaka 3,7. Vâgbh. 1,12,68. Spr. (II) 4774. 5727. Râǵa-Tar. 1,361. स्खलति न प्रावेण येषां मनः Spr. (II) 5815. यस्य बुद्धिर्न स्खलति Sarvadarçanas. 108,9. Für die Bed. संचय *sammeln* wird von Durgâd. nach ÇKDr. folgendes Beispiel angeführt (d. i. erfunden): स्खलति पुष्पं मालिकः — partic. स्खलित 1) *adj. a) strauchelnd, stolpernd, taumelnd, unsicher* (Gang) MBh. 12,2858. Hariv. 8383. निपेतुस्तुरगास्तस्य ग्रहणैः स्खलिता भृशम् R. 3,29,2. Kathâs. 49,90. Bhâg. P. 6,2,15. 12,12,46. याति स्खलितम् (adv.) Vikr. 115. मदस्खलितगामिन्यः MBh. 1,8070. °विक्रान्त Hariv. 3660. आयाति स्खलितैः पदैः Spr. (II) 988. Kusum. 24,6. गति Çiç. 9,78. °गति adj. Varâh. Bṛh. S. 94,12. Pañkat. 90,21. अस्खलितप्रयाण adj. Spr. (II) 5467. कनकदण्डो ऽङ्के वितानस्खलितो ऽपतत् *schwankend* Râǵa-Tar. 4,652. अग्राकुलेन स्खलितः so v. a. *stutzend* Çiç. 9,83. — *b) stockend, stecken —, hängen geblieben, aufgehalten, gehemmt:* वाहन *Schiff* Verz. d. Oxf. H. 151,*a*,6. वलीषु तस्याः स्खलिताः प्रपेदिरे चिरेण नाभिं प्रथमोदविन्दवः Kumâras. 5,24. Prab. 79,11. विषमशिलातलस्खलिताम्बु (so ist zu lesen) Pañkat. 188,10. वलय Mâlatîm. 148,15. चक्रमस्खलितम् Bhâg. P. 9,20,33. *stockend* von Reden, Worten Kumâras. 5,56. Uttarar. 54,12 (70,6). Spr. (II) 1512. 6571. Kathâs. 64,73. Bhâg. P. 3, 4, 14. कण्ठेषु स्खलितं पुंस्कोकिलानां रुतम् Çâk. 131. अस्खलितोपचारा *gehemmt, unterbrochen, gestört* Ragh. 5,20. स्खलितवीर्य 11,83. उपक्रमैरस्खलितैः 18,14. Spr. (II) 1601. वेग 3310. भूतार्थवर्णने सर्वप्रकारस्खलिते Râǵa-Tar. 1,10. सर्वत्रास्खलितादेशः Bhâg. P. 4,21,12. 5,18,34. Prab. 87,14. व्रत Varâh. Bṛh. S. 16, 33. प्रियश्रवस्यस्खलिता नतिर्मम Bhâg. P. 1,5,27. स्खलित im Gegens. zu उल्बण so v. a. *woran Etwas fehlt, mangelhaft, zu wenig* Çâñkh. Br. in Ind. St. 2,305. — *c) fehl gegangen, sich irrend:* गोत्रेषु *in den Namen* Çâk. 132. लेख्ये so v. a. *Nichts darin leistend, Pfuscher* Varâh. Bṛh. 18,17. — 2) n. *a) das Straucheln, Taumeln, Stolpern:* पदान्तरे स्खलितं निरूप्य Çâk. 45,2. मदस्खलितं निरूप्य Prab. 61,9. चक्रे च स्खलितम् Kathâs. 64,68. eines Mädchens und eines Flusses Megh. 29. यावत्स्खलितं तावत्सुखं याति समे पथि। स्खलिते च सुमनपथे विषमं च पदे पदे॥ Spr. (II) 5481. *das Straucheln* so v. a. *Fehlgehen, Versehen, Missgriff:* न तेषां स्खलितं किंचिद्दोषोच्यापकृतं तथा MBh. 14,2622. R. 1,13,10 (5 Gorr.). तच्च न्याय्यात्पथः शश्वद्रतेः स्खलितमात्मनः Kathâs. 113,14. समस्य स्खलितं मम 42,12. वेधसः स्खलितत्रयम् Spr. (II) 171. 4317. गोत्रेषु *in den Namen* Çâk. 132, v. l. गोत्र° Kumâras. 4,8 (pl.). Kathâs. 14,66. भावस्खलितानि Vikr. 89. प्रमाद° Çâk. 153. Spr. (II) 6878. beim Lesen Siddh. K. zu P. 4,4,63. = चलित (छलित H.) und क्षेप H. an. 3,308.

Med. t. 165. — b) Betrug, List, Kriegslist AK. 2,8,2,77. H. 804. — partic. स्खलितवत् fehl gegangen: चारित्रतः Spr. (II) 1590.

— caus. स्खलयति (nur dieses zu belegen) und स्खालयति Dhâtup. 19,69. stocken machen: चलनानि स्खलयन्पदे पदे (वाहुपीमदः) Kumâras. 4,12. Jmd zurückhalten, abwehren (vom Thürsteher) Bhâg. P. 3,15,30.

— अप s. अपस्खल.

— परि taumeln Kathâs. 87,48. °स्खलित n. das Taumeln: मद्यैर्मदिष सा चक्रे परिस्खलितमात्मनः 72,344.

— प्र straucheln, taumeln, stolpern MBh. 3,9957 (ein betrunkenes Weib und ein Fluss). 12445. 13,7334. Vâgbh. 1,7,45. Spr. (II) 1032. Kathâs. 64,72. Pañkat. 36,16 (32,21 ed. orn.). Bhâg. P. 10,4,8. इंधवासिनः Hariv. 9298. R. 6,73,35. रथाः Bhatt. 14,98. प्रस्खलद्भिः पदैर्ययौ Kathâs. 18,222. 40,3. प्रस्खलदति adj. 71,191. प्रस्खलित strauchelnd, taumelnd MBh. 8,707. प्रस्खलितान्तरे unterwegs 706. fehl gegangen in übertr. Bed. Kâm. Nîtis. 17,49. — Vgl. प्रस्खलन.

— प्रति, अप्रतिस्खलित zur Erklärung von अप्रतिष्कुत Nir. 6,16.

— वि, partic. °स्खलित stockend: विस्खलिताक्षर Kathâs. 13,18. fehl gegangen, sich geirrt habend: गोत्र° im Namen Ragh. 19,24.

— सम्, partic. संस्खलित n. das Fehlgehen, Versehen, Missgriff, pl. Nâgân. 42,4.

स्खल (von स्खल्) m. das Straucheln: गतौ Prasañgâbh. 10,b. — Fehlerhaft für स्थल Kull. zu M. 7,101.

स्खलन (wie oben) n. 1) das Straucheln, Schwanken, unsicherer Gang AK. 1,1,2,36. H. 1522. Suçr. 2,142,17. Kâm. Nîtis. 7,25. 14,61. Bhâg. P. 5,3,12. — 2) das Stocken: वाक्° gaṇa वत्साद्रि zu P. 3,1,27. das Anstossen —, Hängenbleiben an Etwas Uttarar. 33,13 (44,13). वस्त्रान्तर° so v. a. Verschiebung Kaurap. 13. das Darüberfahren (mit der Hand) Çiç. 9,52. — 3) das Hineinfallen in: छ्युद्ध्वनीलाः° Bhâg. P. 5, 14,13. das Herausfallen: रेतः° Ergiessung des Samens Prâjaçkittend. 17,b,9. Kull. zu M. 5,63. das Herausfallen aus so v. a. das Kommen um: रूस्यादस्खलनम् MBh. 1,2987. — 4) das Fehlgehen, Sichirren: गोत्र° im Namen Spr. (II) 4137. Sâh. D. 219 (गात्र° Druckfehler in der neueren Ausg.).

स्खुड्, स्खुडति (संवरणे) v. l. für स्खुड् Dhâtup. 28,94.

स्तक्, स्तकति (प्रतीघाते) Dhâtup. 19,20.

स्तन्, स्तनति (शब्दे) Dhâtup. 13,18. (अभि) स्तने, (नि:) स्तनिहि, तस्तान, अस्तनीत्, स्तन् RV. 10,92,8. donnern, dröhnen; brüllen, brausen: सिंह इव अस्तानीत् die Trommel AV. 5,20,2. स्तनंतां कूजतां चैव मनुष्यगजवाजिनाम् MBh. 8,1138. स्तनतस्तस्य (असुरस्य) R. 4,9,19. तस्तनुः तताः Bhatt. 14,30. (मेघाः) स्तनन्तः स्तनयित्नुभिः Bhâg. P. 10,25, 9. यस्य विस्फारनिर्घोषैः स्तनति (wohl स्तनन्ति zu lesen, sonst als trans. zu fassen) दिशो दश R. 7,28,45. — Vgl. 3. तन्.

— caus. स्तनयति Dhâtup. 19,81. 35,7 (देवशब्दे). dass.: अभ्राः RV. 1, 79,2. 5,83,7. AV. 4,15,6. 5,20,7. 9,1,25. 13,4,41. स्तनयति es donnert Çat. Br. 10,6,4,1. Khând. Up. 2,3,1. 7,11,1. partic. स्तनयत् RV. 1,38, 8. उत्स 64,6. 140,5. 4,17,12. 5,42,14. यत्पर्जन्यः स्तनयन्हन्ति दुष्कृतः 83,2. 6,44,12. विद्युत् 9,87,8. अज 10,40,5. 45,4. 67,5. der brausende Soma 9,19,3. 72,6. 86,9. Wind 10,168,1. AV. 1,12,1. 8,7,21. Meer Bhâg. P. 3,13,29. knatternd vom Feuer Ait. Br. 3,4.

— अभि donnern AV. 6,126,2. — Vgl. अभिष्टन. — caus. dass. TS. 1, 6,11,4. — intens.: सिंह इवाभि तंस्तनीहि (Trommel) AV. 5,20,1.

— निस् (oft scheinbar नि), Wandel des Anlauts in ष्ट VS. Prât. 3, 68. losdonnern, aufbrüllen; laut stöhnen: Trommel RV. 6,47,30. निष्टनति च मातङ्गाः MBh. 5,1844. सदा निष्टनते उदन्वम् Bhâg. P. 10,90,17. स्त्रियो सो ऽमुं सुतवन्निष्टनितं 1,3613. partic. निष्टनत् 3,12060. 16360. 7,785. 3165. 6438. 8,975. 12,3606 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 2,77,8. 6,68,28. 75,66. 76,44. 7,32,62. — Vgl. निष्टानक, इष्टनि.

— अभिनिस् erdröhnen: अभिनिःस्तनति मृदङ्गः P. 8,3,86, Schol. — Vgl. अभिनिष्टान.

— विनिस् (scheinbar विनि) laut stöhnen Karaka 8,17.

— प्र caus. hervordonnern: दिवः गुल्मीः RV. 4,10,1. अभ्रादिव वृष्टयः 10,75,3.

— वि laut stöhnen: वितस्तान Bhatt. 14,60.

स्तन m. Trik. 3,5,1. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) die weibliche Brust, Zitze (bei Menschen und Thieren) AK. 2,6,2,28. 3,4,25,165. H. 603. Halâj. 2,371. शशय RV. 1,164, 19. 169,1. स्तनंश्चिव पिप्यतम् 2,39,6. पीपिवंस् 7,96,6. AV. 8,10,13. सहस्रधारावसितौ 9,1,7. 10,2,4. 10,7. 20. 12,4,18. Ait. Br. 1,25. 4,1. यस्मः स्तनं प्रेप्सति TS. 5,4,2,1. 6,2,5,1. 2. Çat. Br. 2,2,2,1. 5,1,3,5. 14,8,22,4. य एष स्तन इवावलम्बते Taitt. Up. 1,6,1. Shadv. Br. in Ind. St. 1,41. Kauç. 32. °प्रतिधान Gobh. 2,7,17. वत्सा मातृणां स्तनान्यिवन्ति MBh. 1,712. स्तनौ तस्या यवत्मातुः 3,1824. 8,1560. fg. 11,11021 (अधुरः स्तनान् mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,43,16. Suçr. 1,48,14. 321,18. 372,1. 3. Megh. 48. 68. 80. Rt. 1,4. 7. Ragh. 2,36. 3,8. 12, 22. °युग Çâk. 18. विधवास्त्रीस्तनौ Spr. (II) 1265. 2935. 4458. °कलशयुग 5733. °क्षीमा नारी 6010. गर्भाद्रुत्पतिते जन्तौ मातुः प्रस्रवतः स्तनौ 6253. 7184. fgg. Varâh. Brh. S. 11,44. 68,3. 70,24. 78,3. 105,11. Mârk. P. 44,13. Bhâg. P. 5,2,6. पिबसि स्तनतः क्षीरम् Weber, Krshnaǵ. 278. पाययति स्तनं हरिम् ebend. °तट Spr. (II) 1601. 4183. °मण्डल Halâj. 2,387. Dhûrtas. 80,15. °वेपथु Çâk. 29. auch Brustwarze des Mannes Suçr. 1,105,9. 124,10. Weber, Râmat. Up. 292. Varâh. Brh. S. 51,8. 53,51. स्तनयोः षोडश धातरम् 58,24. 68,35. Bhâg. P. 2,1,32. 3,28,25. Am Ende eines adj. comp., Accent P. 6,2,163. fg. ये वै गोः कनीयःस्तनाः पञ्चवो ये भूयःस्तनाः Çat. Br. 6,5,2,19. उरः काठिन्यमुक्तस्तनम् Çâk. 58. अर्धपीत° (सिंहशिशु) 173. f. आ and ई P. 4,1,54. Vop. 4,17. आ TS. 5,1, 6,1. Çat. Br. 6,5,2,18. fg. Kumâras. 3,39 (v. l. ई). ई 4,34. Kathâs. 34, 231. 108,69. Bhâg. P. 3,23,36. संहत° R. 3,52,35. उर्ध्व° Suçr. 1,371, 18. लम्ब° ebend. Kathâs. 20,109. कृश° Spr. (II) 644. प्रस्नुत° Râǵa-Tar. 5,76. कुम्भ° Bhâg. P. 8,9,17. — 2) ein (zitzenähnlicher) Zapfen an einem Gefäss Çat. Br. 6,5,2,16. — Vgl. अंशमल° (अंशमला°), गल°, गले°, गो°, त्रि°, द्वि°.

स्तनकुण्ड n. sg. und pl. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8320.

स्तनग्रह m. das Nehmen der Brust (durch das Kind) Kauç. 10.

स्तनचूचुक n. Brustwarze Suçr. 1,349,17.

स्तनथ (von स्तन्) m. Gebrüll: des Löwen RV. 5,83,3.

स्तनंधु m. dass. AV. 5,21,6. 8,7,15.

स्तनदात्री nom. ag. *die Brust reichend, säugend* Pańkat. 1,10,8.

स्तनद्वेषिन् adj. *die Brust verschmähend* Suçr. 2,384,15.

स्तनन (von स्तन्) n. *der hohle Ton des trockenen Hustens* Karaka 8,16. *Donner; Laut* überh. und = कून्वन, कून्वित H. an. 3,428. Med. n. 145.

स्तनंधम adj. Vop. 26,54.

स्तनंधय adj. (f. ई; nach Bhar. zu AK. auch आ) *an der Brust saugend, Säugling* P. 3,2,29. Vop. 26,54. AK. 2,6,1,41. H. 338. Ragh. 14,78. Mâlatim. 164, 11 (zu lesen mit Benfey दृष्टस्तनय: स्त°). Spr. (II) 3813. Mârk. P. 35,14. Daçak. 186,4.

स्तनप adj. (f. आ) dass. AK. 2,6,1,41. H. 338, Schol.

स्तनपातृ nom. ag. dass.: पूतना° Pańkat. 3,14,15.

स्तनपान n. *das Saugen an der Mutterbrust* Spr. (II) 6482. 7447. Daçak. 186,5. °बाल्यत्रसस्थिता: so v. a. *Säuglingsalter* Varâh. Brh. S. 96,17. यावन्नास्तनपामाश्च यावच्छायोपसेवनात्। अतय: कर्मणा यस्तिनाप्नुवन्ति MBh. 3,1205.

स्तनपायिका f. *ein Mädchen, das noch an der Brust saugt*, ÇKDr.

स्तनपायिन् adj. = स्तनप, स्तनंधय Weber, Krshnaǵ. 274. 289.

स्तनपोषिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,376 nach der Lesart der od. Bomb., °पोषिक od. Calc. und VP. 186.

स्तनबाल m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,371. तनबाल mit der v. l. स्तन° VP. 193.

स्तनभर m. *ein starker Busen* Trik. 3,2,3.

स्तनभव m. *quidam coeundi modus* Smaradîpikâ im ÇKDr.

स्तनमध्य n. *der Raum zwischen den Brüsten* Vikr. 7. — Vgl. स्तनान्तर.

स्तनमुख m. (!) *Brustwarze* H. 603.

स्तनमूल n. *der untere Theil der weiblichen Brust* Suçr. 1,349,16.

स्तनयदम (स्तनयत् + 2. अम) adj. *mit Donner hinstürmend*: die Marut RV. 5,54,3.

स्तनयित्नु (vom caus. von स्तन्) m. Uṇâdis. 3,29. P. 6,4,55, Schol. Vop. 26,166. sg. und pl. *Donner* H. an. 4,202. Med. n. 219. RV. 5,83,6. AV. 1,13,1. 4,15,11. 7,11,1. स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापते 9,1,10. 20. 2,15. 11,4,2. 3. 7,20. VS. 25,2. 36,21. TS. 5,7,12,1. Çat. Br. 11,6,3,9. 14,5,5,10. 8,2,4. Kaush. Up. 4,2. MBh. 2,301. 3,12087. 4,1498. Suçr. 1,7,17. 17,3. Uttarar. 41,8 (55,8). 94,6 (122,12). Bhâg. P. 1,14,15. 2,6,14. 3,19,19. 4,5,10. 8,20,30. 10,25,9. Kâvjâd. 3,136. pl. personificirt als Kinder Vidjota's (*des Blitzes*) Bhâg. P. 6,6,5. *Gewitterwolke*: रिक्ता: Spr. (II) 4331. Bhâg. P. 8,10,48. *Wolke* überh. AK. 1,1,2,8. H. 164. H. an. Med. Halâj. 1,58. *Blitz* Çabdar. im ÇKDr. *Tod und Krankheit* H. an. — Vgl. तनयित्नु.

स्तनयित्नुमत् (von स्तनयित्नु) adj. *von Donner begleitet*: Wind MBh. 6,731 (ed. Calc. fehlerhaft °मत्). 7,9029.

स्तनयोषिक s. स्तनपोषिक.

स्तनरोग m. *die Krankheiten der weiblichen Brust* Verz. d. B. H. No. 963.

स्तनरोहित m. (v. l. n.) *ein best. Theil der weiblichen Brust* Suçr. 1,349,17.

स्तनवृन्त n. *Brustwarze* H. 603.

स्तनशिखा f. dass. ebend.

स्तनस्यु (von स्तन) adj. *die Brust suchend, Säugling* AV. 12,3,27.

स्तनाग्र (स्तन + अग्र) n. *Brustwarze* Râǵan. im ÇKDr.

स्तनान्तर (स्तन + अ°) n. 1) *der Raum zwischen den Brüsten, die Mitte der Brust* (bei Frauen und Männern) H. 603. R. 3,34,26. 58,36. 5,13,52. 68,2. 6. 7. Suçr. 1,65,20. 124,11. Ragh. 10,63. Çâk. 145. — 2) *a mark on the breast, indicative of future widowhood* Wilson nach Çabdârthak.

स्तनाभुज् (स्तन + 4. भुज्) adj. *die Brust* (*Euter*) *geniessend*: धेनवे: स्तनाभुजो अशिश्वी: *lactente orbae* RV. 1,120,8.

स्तनाभोग (स्तन + आ°) m. *ein voller Busen* Trik. 3,2,3. Prab. 81,15.

स्तनित (von स्तन्) 1) adj. *donnernd*: घनथे च महाघोर: स्तनित: श्रूयते स्वन: MBh. 6,67. स्तनितस्तनिता मेघा: R. 6,11,27. — 2) n. a) *Donner* AK. 1,1,2,10. H. 1406. an. 4,202. Med. n. 219. Kauç. 98. M. 4,103. 106. Jâǵ. 1,149. R. 2,97,8. Mrkkh. 83,21. Spr. (II) 2353. Megh. 22. 25. 29. 38. 95. fg. Varâh. Brh. S. 5,93. 21,22. 36. 28,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 7,322. 6675. — b) *lautes Getön*: आर्त° Hariv. 3601. vom *Laute einer schwingenden Bogensehne* Bhâg. P. 5,1,29. *Händegeklatsch* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. मेघ° (auch R. 3,74,15. 5,12,32).

स्तनितकुमार m. pl. bei den Ǵaina Bez. *einer der zehn zu den* Bhuvanâdhiça *gezählten Klassen von Göttern* H. 90.

स्तनितफल m. *Asteracantha longifolia* Nees Râǵan. 14,219.

स्तनुतर् TS. Prât. 8,8.

स्तनून vgl. तनून.

स्तनोत्तरीय (स्तन + उ°) n. *Busentuch* Ragh. 16,17. Spr. (II) 6199.

स्तन्य (von स्तन) n. (m. Bhâg. P. 9,6,34) *die in der weiblichen Brust enthaltene Milch* H. 404. Halâj. 2,119. MBh. 8,4237. Suçr. 1,48,14. 176,6. 285,16. 369,9. 12. 2,323,2. 324,6. 10. °क्षय 1,49,14. °कर 198,6. °वर्धन 185,10. °नाश 372,20. Njâjas. 3,1,22. Ragh. 2,69. आ स्तन्यपानात् Spr. (II) 1608. स्तनो° 1620. 2067. स्तन्यत्यागमात्रके यदि Uttarar. 26,10 (34,16). Mârk. P. 44,7. Kathâs. 21,43. सद्यस्तोकलुतस्तन्यै: 110,109. Bhâg. P. 4,8,18. 6,11,26. Pańkat. 238,7. गुल्मो° H. an. 3,620. Med. r. 238.

स्तन्यप adj. = स्तनप *Muttermilch trinkend, Säugling* Suçr. 1,373,20.

स्तबक (vgl. स्तम्ब, स्तम्बक; स्तिभि) Uṇâdis. 4,96 (zu lesen स्तबक-वकौ), m. Siddh. K. 248,b,10. m. n. Trik. 3,5,13. am Ende eines adj. comp. f. आ. *Büschel*, insbes. *Blüthenbüschel* AK. 2,4,1,16. 3,4,6,31. H. 1126. Halâj. 2,32. अशोकं स्तबकैश्छन्नम् MBh. 1,2378. 5,7154. सपुष्पस्तबका लता Spr. (II) 2787. R. 2,96,26. R. Gorr. 2,56,32. 59,7. स्तनौ °संनिभौ 5,21,20. Megh. 73. Ragh. 13,32. Kumâras. 3,39. Vikr. 125. 141. Spr. (II) 1855. Z. d. d. m. G. 27,94. Kathâs. 34,231. 35,11. Bhâg. P. 4,1,43. 5,17,13. 24,10. 10,3,3. 12,4. 12,8,21. Kuandom. 130. प्रचुरपवलितफलश्रीरिव° Kull. zu M. 4,172. *von den Schwanzfedern eines Pfaues* Bhâg. P. 10,35,6. so v. a. *Quaste, Troddel* Hariv. 3753. 3970. *Blüthenbüschel* als Bez. der Abschnitte in Werken, welche im Titel लता, लतिका, मञ्जरी, पारिजात und dgl. enthalten, Verz. d. B. H. No. 542. 627. Verz. d. Oxf. H. 198,b, No. 468. 211,a, No. 498. 242,b, No. 599. 275,a, No. 651. fg. Wird in den Bomb. Ausgg. stets mit व geschrieben. — Vgl. कुसुमस्तबक.

स्तबकफल m. *eine best. Pflanze*; = तेजःफल Râǵan. 11,216.

स्तबकित (von स्तबक) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *mit Blü-*

thenbüscheln u. s. w. *versehen* Dhûrtas. 66,8. विमलकङ्कणपत्राङ्कितैः क्रोडैः स्तवकितेव (ग्रटवी) Kathâs. 42,5. ग्रभिनवकुसुमस्तवकिततरु *mit frischen Blüthenbüscheln besetzt* Vikr. 119. नारीदृष्टीरस्तवकितो मरुनाथमार्गः Râǵa-Tar. 5,430. स्फुरन्नानारत्नस्तवकिततनु Khandom. 104. Ueberall स्तवकित geschrieben.

स्तब्ध s. u. स्तभ्.

स्तब्धकर्ण m. *Steifohr*, N. pr. einer Gazelle Hariv. 1210. eines Löwen Hit. 60,6. fgg.

स्तब्धता (von स्तब्ध) f. 1) *Steifheit:* des Gliedes Karaka 7,2. — 2) *Aufgeblasenheit, ein anspruchvolles Wesen* (= ग्रौद्धत्य Nilak.) MBh. 5,1536. Kâm. Nîtis. 13,62. ग्र° 4,39. — 1) 2) Spr. (II) 2466.

स्तब्धत्व (wie oben) n. = स्तम्भ Halâj. 5,48. 1) *Steifheit:* des Nabels Çârṅg. Saṁh. 3,4,24. — 2) *Aufgeblasenheit, ein anspruchvolles Wesen:* ग्र° Spr. (II) 3870. — 1) 2) Kathâs. 92,71.

स्तब्धपादता f. *Lähmung der Beine* Suçr. 1,348,15.

स्तब्धमेढ्र adj. *dessen Glied steif ist* Suçr. 1,118,17. davon nom. abstr. °ता 1. 291,2. 366,6.

स्तब्धरोमन् m. *Schwein (steifhaarig, steifborstig)* AK. 2,5,2. H. 1288.

स्तब्धसक्थिता f. *Lähmung der Schenkel* Suçr. 1,348,18.

स्तब्धसंभार (!) m. *ein* Râkshasa H. ç. 37.

स्तब्धीकर् (स्तब्ध + 1. कर्) *steif machen:* पादान्स्तब्धीकृत्य Hit. 23,8.

स्तब्धीभाव (von स्तब्धीभू) m. *Unbeweglichkeit* Bâlar. 30. *Lähmung, Hemmung* Vedântas. (Allah.) No. 138.

स्तब्धीभू (स्तब्ध + 1. भू) *gelähmt —, gehemmt werden;* s. स्तब्धीभाव.

स्तभ्, स्तम्भ् (= स्कभ्), स्तम्भते (प्रतिबन्धे) Dhâtup. 10,26. स्तभ्नोति (रोधने, स्तम्भे) 31,7. स्तभ्नाति impor. स्तभान P. 3,1,82. Vop. 16,1. तस्तम्भ, तस्तम्भतु RV. 1,121,3. तस्तम्भे, तस्तम्भिरे, तस्तभाने; ग्रस्तभत् und ग्रस्तम्भीत् P. 3,1,58. Vop. 8,38. (उद्) ग्रस्ताम्भीत्; स्तब्धा. 1) *feststellen, stützen* (namentlich den Himmel) RV. 1,67,5. 121,2. 3. 2,12,2. ग्रवस्तः 17,5. 8,42,1. 78,5. मह्ना दिवं न तस्तभुः Vâlakh. 7,2. RV. 10,89,4. 121,6. AV. 9,5,15. Çat. Br. 6,5,2,15. (त्वाम्) ग्रव्यथयन्ती स्तभ्नीताम् TS. 4,4,2,3. ग्रादित्यम् Pańkav. Br. 25,10,11 in Ind. St. 8,42. — 2) *stützen so v. a. anstossen an, reichen bis* (acc.): सो ऽवर्धत दिवं स्तब्ध्वा MBh. 5,278. ग्रपश्याम दिवं स्तब्ध्वा गच्छन्तं तं महाद्युतिम् 7,8882. दिवं स्तम्भन् (महाशैलः) Hariv. 13433. स तु शब्दो दिवं स्तब्ध्वा प्रतिशब्दमजीजनत् MBh. 3,12094. 14,1899. दिवं स्तब्ध्वेव (so mit der ed. Bomb. zu lesen) निःस्वनः 7,1358. — 3) *anhalten, hemmen, festbannen* RV. 2,14,5. सिन्धुम् 3,53,9. Geschosse Hariv. 7501 (तस्तम्भे). Bhaṭṭ. 17,15. सामर्थ्यं चापि सो ऽस्तम्भीद्विक्रमं चास्य नास्तभन् 15,31. कृतेन येन मत्स्रो स्तम्भते वाञ्छिताधिकम् (वाञ्छिता° gedr.) Verz. d. Oxf. H. 99,b,37. — 4) med. *unbeweglich —, steif werden:* गात्रं तस्तम्भे Bhaṭṭ. 14,55. पृथिवी पर्वता मेघा मूर्तिमन्तश्च ये ऽपरे। सर्वं तद्वारुणं ज्ञेयमापस्तस्तम्भिरे यतः॥ *erstarren, zu einem festen Körper werden* MBh. 12,6807. ग्रापस्तस्तम्भिरे (so ed. Bomb.) चास्य समुद्रमभियास्यतः 4035 = 2244 = Hariv. 322 = VP. 1,13,49. — partic. 1) स्तभितं ved. P. 7,2,34. *festgestellt, gestützt* RV. 10,121,5. AV. 13,1,7. — 2) स्तब्ध a) *anstossend an, reichend bis* (loc.): वृक्ष इव स्तब्धो दिवि Çvetâçv. Up. 3,9. शृङ्गं (पारियात्रस्य) दिवि स्तब्धम् R. 4,43,27. — b) *steif, starr, gelähmt, unbeweglich* Suçr. 1,115,3. लोचन 2. 253,12. °हनु 254,10. योनि 2,397,20. संधि 183,12. 149,14. शेफस् Karaka 7,1. ग्रङ्ग Daçak. 73,5. °लोचन MBh. 3,2214. Bhâg. P. 10,36,2. °नयन MBh. 13,2309. °दृष्टि Pańkat. ed. orn. 57,21. स्तब्धात्व Hariv. 3716. °कर्णशिरोधर MBh. 7,721. °श्रोत्र Râǵa-Tar. 4,451. स्तब्धोर्ध्वकर्ण Bhâg. P. 7,8,21. °बाहु Kathâs. 20,96. Berg Pańkat. 190,17. स्तब्धा ग्रासन् Bhaṭṭ. 15,32. R. ed. Bomb. 6,46,4. Kathâs. 123,37. समुद्रः स्तब्धतोयः *dessen Wasser zu einem festen Körper geworden ist* Hariv. 9757. स्तब्धोदः 9765. स्तब्धम् adv. *unbeweglich:* ग्रास् Mṛkkh. 34,2. ग्रस्तब्ध *beweglich, rührig:* Vogel R. 3,79,22. — c) *aufgeblasen, anspruchvoll* Khând. Up. 6,1,2. Bhag. 16,17. 18,28. MBh. 13,5891 (धनैश्वर्याधिकाः mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 5921. Spr. (II) 639. 790. fg. 5860, v. l. 7187. 7581. Varâh. Bṛh. 20,1. 21,10 (*saumselig* Comm.). यत्प्रणमति (loc.) स्तब्धासि Git. 9,10. Mârk. P. 14,77. Bhâg. P. 3,32,29. 4,2,10 (= उचितक्रियाशून्य Comm.). 3,47. 14,1. 17,27. 29,49. 5,10,14. 6,17,14. 7,8,6. 8,20,15. 22,24. 11,5,6. °मति adj. 8,4,10. 22,11. — b) c) Spr. (II) 161. 1446.

— caus. 1) स्तम्भयति a) *feststellen, stützen:* दिवो रजः RV. 1,62,5. 164,25. ग्रवंशे 2,15,2. 10,3,2. — b) *anhalten, hemmen, festbannen:* पृथिवीम् RV. 6,44,2. — 2) स्तम्भयति, ग्रतस्तम्भत् P. 8,3,116, Schol. Vop. 18,4. partic. स्तम्भित. a) *befestigen:* स्तम्भितस्येव रूपेण त्रिपुरस्य विहायसि Hariv. 3938. *stützen, vor einem Fall bewahren, aufrichten, befestigen* (in übertr. Bed.): सीदन्तं सारथिं रणे MBh. 3,827. Bhâg. P. 9,7,5. सेनाम् R. 5,1,14. ग्रात्मनात्मानम् Bhâg. P. 6,1,62. ग्रतिनिष्कम्पस्तम्भितान्तःकरणा Uttarar. 58,6 (76,1). — b) *steif —, unbeweglich machen, lähmen:* die Zunge Suçr. 1,155,8. 254,5. 306,20. दम्भस्तम्भितकंधर Kathâs. 24,110. स्तम्भिता देवताः सर्वाश्चित्रपुत्तलिका इव Pańkar. 1,12,12. *erstarren machen, in einen festen Körper verwandeln:* Wasser MBh. 1,207. 5,2395. 9,4621 (med.). Hariv. 9733. R. 5,94,8. 10 (med.). Mṛkkh. 61. Râǵa-Tar. 3,71. — c) *anhalten, hemmen, festbannen* (durch Zauber): तस्य प्रहरतो बाहुम् MBh. 3,10387. Bhâg. P. 9,3,25. स रथः स्तम्भितस्तस्थौ MBh. 7,3373. तदस्त्रमस्त्रेण रुषो स्तम्भयामास तस्य 7267. (मणिः) शत्रोः स्तम्भयते शस्त्रमुत्तमम् Kathâs. 71,135. Bhaṭṭ. 15,37. ein Heer MBh. 8,2767. Uttarar. 109,14 (148,10). Mâlatîm. 140,4. Râǵa-Tar. 4,248. ग्रापतन्तम् MBh. 13,7316. न चेलुः स्तम्भितोपगाः Hariv. 3913. 8076. 12206. 12555. fg. 13285. R. 1,75,17 (77,20 Gorr.). R. Gorr. 2,59,10. Uttarar. 117,3 (159,3). Varâh. Bṛh. S. 12, Anf. 6. Kathâs. 44,58. Pańkar. 1,14,6. Çatr. 14,245. ग्रग्निम्, वायुम्, ग्रादित्यम् u. s. w. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,418. Verz. d. Oxf. H. 90,a,21. 25. 100,a,28. Pańkar. 1,42,13. प्रगाधस्तम्भितच्छाय (वनस्पति) Ragh. 12,21. दिव्यक्रियाम् so v. a. *ein Gottesurtheil durch Zauber glücklich bestehen* Râǵa-Tar. 4,94. *hemmen so v. a. unterdrücken:* Thränen, das Weinen Ragh. 12,12. Çâk. 81, das Lachen Kathâs. 15,52. ग्रस्तम्भितत्व n. *das Nichtgehemmtsein, das Bestehen in ungehinderter Weise;* s. सर्वलोकभयास्तम्भितत्वविध्वंसनकर.

— ग्रनु, partic. ग्रनुष्टब्ध *aufgerichtet* in einer Etymologie Çâṅkh. Br. 24,4.

— ग्रप s. ग्रपस्तम्भ.

— ग्रभि, ग्रभिष्टभ्नोति, °ष्टभ्नाति, ग्रभ्यष्टभ्नात्, ग्रभितष्टम्भ Schol. zu P.

8,3,63. fg. 67. fg.

— अव (व), °ष्टभ्नोति, अवाष्टभ्नोत्, °तष्टम्भ P. 8,3,63. fg. 67. fg. 1) *stützen, aufrecht erhalten:* अवष्टभ्य Praçnop. 2,2. — 2) *sich stützen auf* P. 8,3,68. दण्डमवष्टभ्य Âçv. Ça. 3,1,20. Hariv. 8515. R. 3,34,32. 72,2. 4,18,24. 6,79,40. 7,46,13. 98,2. Bhâg. P. 4,12,20. absol. *sich stützend auf* so v. a. *mit Hilfe von:* प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य (so zu lesen) विसृजामि पुनः पुनः Bhag. 9,8. R. 5,78,14. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 141. Bhâg. P. 2,5,5. so v. a. *wegen:* वृद्धां भार्यामवष्टभ्य त्वं मां न बहु मन्यसे R. 3,24,16. — 3) *versperren:* रथमार्गमवष्टभ्य R. 3,56,7. — 4) *ergreifen, packen,* insbes. *gefangen nehmen:* यं माता हस्तयोः पादयोः पिता। अवष्टभ्नाति सुदृढम् Kathâs. 94,79. अवष्टब्धुम् 43,107. fg. अवष्टभ्य R. 5,25,52. Mahâvirać. 74,5. Kathâs. 9,34. 10,169. 41,10. 18,246. 23, 7. 27,160. 31,104. 65,168. 92,19. 112,163. 114,111. 124,234. 236. व-ष्टभ्य 18,30. 22,71. 72,408. 101,230. 124,164. pass. अवाष्टम्भि Râóa-Tar. 6,250. — partic. अवष्टब्ध 1) *fest stehend* R. 3,74,24. — 2) *gestützt auf* (acc.) AK. 3,4,18,106. fg. H. an. 4,148. Med. dh. 40 (चावल° zu lesen). बाहुच्छायामवष्टब्धो यस्य लोकः R. 5,31,50. — 3) *ergriffen, gepackt, gefangen genommen* H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 9,15. तुरिका करेण Kathâs. 71,44. पाशावष्टब्धपार्श्व 82,40. eine Schlange 9,77. — 20,17. 123,265. — 4) *vor Jmd stehend* P. 8,3,68, Schol. AK. H. an. Med. R. 5,56,129. Bhaṭṭ. 9,72. *nahe bevorstehend* P. 5,2,13. सर्गे त्व-वष्टब्धे Vâju-P. bei Muir, ST. 1,28, N. 46 (*suspended* Muir). — 5) *steif, starr:* शीतेन P. 8,3,68, Schol. (wohl अवस्तब्ध zu lesen). Davon nom. abstr. °त्व n. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 282. — Vgl. अवष्टम्भ fg. — caus. aor. अवातस्तम्भत् P. 8,3,116, Schol.

— पर्यव *umzingeln:* पर्यवष्टभ्य निग्रहीष्यति माम् Uttarar. 94,12 (122,18. = निकटीभूय सामर्थ्यमूरीकृत्य वा Glosse). पर्यवष्टभ्यतामेतत्कर्मालायत-नम् Mâlatim. 86,4. पर्यवष्टब्धाः स्मः 8.

— समव 1) *aufrichten* (in übertragener Bed.): तमहं समवष्टभ्य पुन-रात्मानमात्मना MBh. 5,7157. — 2) *sich stützen auf:* मुसलं समवष्टभ्य तस्थौ MBh. 16,100. लाङ्गलं समवष्टभ्य मया दग्धाः so v. a. *mit Hilfe von* R. 7,27,9.

— उद्, beim Zusammenstoss der Consonanten fällt das स der Wurzel ab nach VS. Prât. 4,95. AV. Prât. 2,18. P. 8,4,61. Vop. 3,170. gesprochen worden drei त VS. Prât. 6,29. *in der Höhe befestigen, aufrichten, aufstellen:* नाकम् RV. 7,99,2. द्याम् 8,47,5. 10,35,1. उत्ते स्त-भ्नामि पृथिवीं त्वत्परि 18,13. VS. 5,27. 17,72. उदस्तम्भीत् TBr. 3,7, 10,1. Pańćav. Br. 8,8,12. partic. उत्तभित ved. P. 7,2,34. AV. Prât. 4, 62. RV. 10,85,1. उत्तभितेन्द्रकेतु Bhâg. P. 10,54,56. उत्तभितकर्णपुट 21, 13. उत्तब्ध Çat. Br. 14,4,2,25. उत्तब्धवान् st. des verbi finiti *machte hochmüthig:* भार्या मम Kathâs. 32,152. — caus. उत्तम्भयति *aufheben:* मूर्ध्नि चोत्तम्भितैर्वरैः (so die neuere Ausg.) Hariv. 3527. भूतलम् Bhâg. P. 5,25,3. किंचिदुत्तम्भितमुन्दरभ्रूमण्डल 18,16. उत्तम्भितमुपुटौ Pańćar. 3,3,20. *aufrichten* so v. a. *erregen, reizen:* मदमुत्तम्भयितुम् Kir. 2,48. रतिपतिम् Bhâg. P. 10,29,46. वायुम् 12,8,20. घटोत्तम्भित *angeregt zu* (°हृदय) Uttarar. 46,3 (60,3). *in die Höhe bringen* so v. a. *zu Ehren bringen:* उत्तम्भ्य (उत्तभ्य beide Ausgg.) भूपताम् Râóa-Tar. 4,711. — Vgl. उत्तम्भ fgg.

— प्रत्युद् *stützen, spriessen* Ait. Br. 5,16. — Vgl. प्रत्युत्तब्धि fg.

— उप *aufrichten, unterstützen, obenhalten* TBr. 3,7,10,1. कृविर्धा-नम् Çat. Br. 3,5,3,21. 14,1,4,7. उत्तम्भनेन Kâtj. Ça. 7,9,25. 8,4,9 (eig. 6). सत्त्वतमसी स्वयमक्रियतया स्वकार्यप्रवृत्तिं प्रत्यवसीदतो (प्रति gehört zum vorhergehenden acc.) रजसोपस्तभ्येते (gedr. उपष्टभ्येते; man könnte auch उपस्तम्भ्येते caus. pass. lesen) Wilson, Sâṅkhjak. S. 55. — partic. उपस्तब्ध *gestützt, aufrecht erhalten:* आहारेण Karaka 4,6. — caus. 1) उप स्तभायति dass.: उपं स्तभायदुपमिन्न रोधः RV. 4,5,1. घर्मम् *in die Höhe treiben gegen* 6,2. उप नमो नमसि स्तभायन् 21,5. — 2) उपस्त-म्भयति *aufrichten, unterstützen;* s. u. simpl. — partic. उपस्तम्भित *steif, starr* (durch Kälte) Suçr. 1,20,13. *aufgetrieben:* अन्नोपस्तम्भिते कोष्ठे 2, 219,13. — Vgl. उपस्तम्भ fgg.

— समुप vgl. समुपस्तम्भ.

— नि, partic. निस्तब्ध P. 8,3,114. अ° *ungehemmt:* धनधानि Bhaṭṭ. 9,89.

— परा *zurückhalten* Çat. Br. 11,4,2,12.

— परि, °ष्टभ्नोति, °ष्टभ्नाति P. 8,3,67, Schol. — caus. aor. पर्यतस्त-म्भत् 116, Schol.

— प्र, partic. प्रस्तब्ध *fest, steif, starr* Çat. Br. 14,9,2,9. Suçr. 2, 384,15 (प्रस्ताङ्ग v. l.). °गात्र 458,8. — Vgl. प्रस्तम्भ.

— प्रति *entgegenstemmen:* धनुः Pańćav. Br. 7,5,6. med. *sich entgegenstemmen:* प्रतितस्तम्भिरे (पतितं स्त° die neuere Ausg.) Hariv. 13231. — partic. प्रतिस्तब्ध P. 8,3,114. 1) *wogegen gestemmt wird* MBh. 5, 2700. — 2) *gehemmt:* अप्रतिस्तब्धविक्रान्त Bhaṭṭ. 9,89. — 3) *verstopft:* गल Suçr. 1,288,17 (v. l. für प्रदिग्ध). 2,276,11. — Vgl. प्रतिष्टम्भ.

— वि, °ष्टभ्नोति, व्यष्टभ्नोत्, वितष्टम्भ P. 8,3,63. fg. 67. Vop. 8,45. 18,1. 1) *feststellen:* द्यो अन्तान् RV. 4,50,1. रजांसि 1,164,6. रोदसी 6,8, 3. 8,83,11. AV. 13,1,25. Kâth. 25,6. Pańćav. Br. 12,3,10. 19,7. *befestigen, kräftigen, aufrichten* in übertragener Bed.: विष्टभ्यात्मानमात्म-ना MBh. 5,7163. Bhâg. P. 1,13,34. चित्तम् 11,29,36. *feststellen* so v. a. *sicher stellen, über allen Zweifel erheben:* विष्टभ्य (= निश्चित्य Nilak.) MBh. 12,5429. — 2) *steif machen:* गात्राणि R. 6,2,21 उरू Mârk. P. 39,29. *erstarren machen:* विष्टभ्याथ स्वमायया MBh. 9,1680. — 3) *anhalten, zum Stehen bringen:* विमानानि MBh. 3,2133. अस्त्रात्रम् Bhaṭṭ. 17,19. *hemmen, unterdrücken:* धृतिम् Bhâg. P. 3,14,17. 3,15,15. — 4) *stemmen, andrücken:* मुखं विष्टभ्य चोरसा Jâón. 3,198. विष्टभ्य पादाव-वतिष्ठते श्रीः Spr. (II) 178. — 5) *sich stemmen —, sich lehnen an:* त्रि-दण्डम् MBh. 13,1607. द्वारम् R. 7,23,1,13. Bhaṭṭ. 9,72. — 6) *steif machen* so v. a. *durch und durch erfüllen, hineinfahren in* (acc.): विष्टभ्य वायोर्वेगाय वरुणालयम् R. 5,34,3. गुरुपत्न्याः कलेवरम् MBh. 13,2304. अमितेजसा वारि विष्टभ्य (अङ्गिराः) 7258. ज्वालाङ्गुलीभिर्भगवान्विष्टभ्य स हुताशनः। सेतोरग्निव प्रासादं ज्वलन्नभ्यवहृत्वान् ॥ R. 5,52,15. वि-ष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् Bhag. 10,42 (*stabilito hoc universo* Schl.). ततः शीलमलंकारो लोकान्विष्टभ्य तिष्ठति MBh. 5,3182. 1,3757. 6694. — 7) von Speisen *sich stopfen, im Magen liegen bleiben* (statt verdaut zu werden): यद्भुक्तं चिराद्विपच्यते विष्टभ्नाति वा Suçr. 1,171,4. 199,11. 2,178,19. — partic. 1) विष्टभित *festgestellt* AV. 10, 8,2. 11,2,23. — 2) विष्टब्ध *a)* dass. Çat. Br. 8,4,2,3. 7,2,8. *fest verbunden:* सप्ताङ्गस्येह राज्यस्य विष्टब्धस्य त्रिदण्डवत् M. 9,296.

daher त्रिविष्टब्ध n. so v. a. त्रिदण्ड MBh. 12,553. 567. 11898. त्रिविष्टब्धक n. dass. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,48,a. 2,314,a. 3, 79,a. — b) steif, starr: °चरणा MBh. 7,731. °गात्र Hariv. 10475. विष्टब्धाक्ष Suçr. 1,254,10. — c) angehalten, zurückgehalten, gehemmt: eine Person MBh. 13,2312. Wagen R. 7,16,4. शीतवातविष्टब्धाग्नि Suçr. 1,20,8. त्रिगुणानिलविष्टब्धं निद्रारूपाम् 2,219,16. — d) gestemmt, gestützt: तान्समालिङ्ग्य बाहुभ्यां विष्टब्धाः केचिदुत्थिताः R. 7,28,40. मध्यमाङ्गुल्याङ्गुष्ठविष्टब्धया Suçr. 1,27,6. — e) vollgestopft Pańkav. Br. 12,4,20. — f) stockend, im Magen unverdaut liegen geblieben Suçr. 2,518,3. Çârṅg. Saṁh. 1,7,6. विष्टब्धाजीर्ण n. eine Art von Indigestion, Stockung, Verstopfung Wise 328. — caus. 1) वि स्तभायति feststellen ṚV. 6,17,7. — 2) विष्टम्भयति, aor. व्यतस्तम्भत् P. 8,3,116. Vop. 8,45. 18,1. a) anhalten, zum Stehen bringen, aufhalten, abhalten MBh. 3,10314. 7,1867. 5906 (med.). 12,5828. 11059. 13,7214 (med.). R. 7,16,3. Bhaṭṭ. 9,89. यास्त्रे स्वित्प्रसवो ममापचरितैर्विष्टम्भितो वीरुधाम् gehemmt Çâk. 106. — b) durch und durch erfüllen: (शरवर्षैः) विष्टम्भिता दिशः सर्वाः Hariv. 9719. — c) durch Verstopfung bewirken: विष्टम्भयत्यलसकं च्यावयत्यथ विषूचिकाम् Verz. d. Oxf. H. 304,a,22. — Vgl. विष्टब्धि fgg.

— अनुवि s. अनुविष्टम्भ.

— सम् 1) befestigen Kauç. 24. fgg. 76. in übertr. Bed. kräftigen, aufrichten, ermuntern MBh. 4,2107. Kâm. Nîtis. 8,45. भीतं बलम् Râǵa-Tar. 6,245. संस्तभ्यात्मानमात्मना Bhâg. 3,43. MBh. 3,12153 (संस्तभ्य Arǵ. 8,23). R. 2,22,25. Bhâg. P. 4,18,1. MBh. 3,17306. Kathâs. 38,96. R. Gorr. 2,11,12. सिंहम् (so v. a. आत्मानम्) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,144. मनः MBh. 8,84. Bhâg. P. 4,7,12. धृत्या संस्तभ्य वाग्बलम् R. Gorr. 2,66,10. med. संस्तम्भस्व so v. a. वीडयस्व sei fest Nir. 9,12. संस्तभ्य sich fassend, — zusammennehmend MBh. 9,3245. 13,34. R. 2, 14,13. — 2) fest machen so v. a. erstarren machen: संस्तभ्याप: MBh. 1,554. 9,1717. — 3) anhalten, hemmen, festbannen Kathâs. 20,173. Pańkat. 190,15. durch Zaubermittel Kathâs. 44,59. 45,70. 46,200. 48, 128. unterdrücken: शोकं धैर्येण R. 2,63,47. कृच्छ्रेण शुचः (Thränen) Bhâg. P. 1,15,3. — partic. संस्तब्ध starr, unbeweglich Hariv. 4657. — — caus. 1) kräftigen, stärken, ermuntern MBh. 1,6477 (संस्तम्भयित्वा). मनः 15,998. संस्तम्भयात्मानमात्मना R. Gorr. 2,53,38. 81,31. 6,72,26. Kâm. Nîtis. 13,33. Bhâg. P. 12,6,19. संस्तम्भयत (संस्तभयत ed. Calc.) fasset Muth MBh. 7,1961. — 2) fest —, starr machen: संस्तम्भ्याम्भः Râǵa-Tar. 1,111. तस्य संस्तम्भिता व्यापः समुद्रमभियास्यतः (so ed. Bomb.) MBh. 7,2402. — 3) anhalten, hemmen, festbannen: संस्तम्भितभुज MBh. 7,9578. संस्तम्भितोऽभूद्य देवराजस्तेनेरितः स्थाणुरिवाचलस्थे 1,7291. 3,10813. 8,5519. 14,268. Hariv. 2515. तस्य वाक्यम् 4449. hemmen, unterdrücken: शोकम् R. Gorr. 2,114,24. Kumâras. 3,34. वृत्तिमिन्द्रियाणाम् 73. नयनयोः वारि Spr. (II) 2488. प्रसवं वीरुधाम् Çâk. 106, v. l. — Vgl. संस्तम्भ fgg.

— अभिसम् festmachen Kauç. 55. kräftigen, aufrichten: मनसः कर्मचेष्टाभिरभिसंस्तभ्य चाग्बलम् R. 2,64,11.

— परिसम् kräftigen, stärken, ermuntern: परिसंस्तभ्य मानसम् Mârk. P. 23,11.

— प्रतिसम् caus. dass.: प्रतिसंस्तम्भयात्मानं मा च शोके मनः कृथाः R. Gorr. 2,19,21.

स्तभ m. Ziegenbock H. 1275. Halâj. 2,122. Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. स्तुभ, तुभ.

स्तभूय, partic. act. und med. sich stemmend, — spreizend, nicht vom Platz gehend ṚV. 3,7,4. अपः स्तभूयमान आशयत् 8,6,16. नि पस्त्यासु स्तभूयन्त्सीदत् 10,46,6.

स्तम्, स्तमति (अवैक्लव्ये, अवैकल्ये, वैक्लव्ये) Dhâtup. 19,83. — Vgl. 1. सम्.

स्तम्ब (vgl. स्तबक, स्तिभि) Uṇâdis. 4,96. m. Siddh. K. 250,a,3. 1) Busch, Büschel, namentlich Gras; Schopf AK. 2,4,1,9. 2,9,21. 3,4,19. 133. 28,144. H. 1120. 1182. H. an. 2,306. Med. b. 8. AV. 8,6,14. TBr. 3,2,2,4. 3,2,4. Kâtj. Çr. 17,4,1. 22,3,4. Kauç. 29. 31. 86. °शाखा Maitrjup. 4,3. स्तम्बस्तोयमिव ह्रदात् (ह्रदे) Bhâg. P. 4,22,30. R. 5, 21,17. दर्भ° TS. 5,6,4,1. TBr. 2,7,17,3. Ait. Br. 5,23. Çat. Br. 7,2, 2,1. Âçv. Çr. 3,14,16. वीरण° MBh. 1,4816. 1318. 4885. R. 2,80,8 (87, 10 Gorr.). इषीका° Hariv. 1350. मुस्ता° Ragh. 15,19. वेणु° Bhâg. P. 11,1,4. यातफलप्रसूतिः स्तम्बेन नीवार इवावशिष्टः Ragh. 5,15. कारकार्शितफला स्तम्बशेषेव शालिभूः Râǵa-Tar. 4,295. ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तम् Alles was zwischen Brahman und dem Grase liegt MBh. 13,1090. Sâṁkhjak. 54. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 156 (स्तम्भ fehlerhaft). Bhâg. P. 12,6,67. Sarvadarçanas. 60,8. आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तम् Pańkar. 2,1,21. आब्रह्मतृणस्तम्बादीनाम् Bhâg. P. 5,14,29. Bildlich: कुल° MBh. 1,1836. ब्रह्म° Mahâvirak. 51,4. 86,21. — 2) der Pfosten, an den ein Elephant gebunden wird, H. an. — 3) Berg Çabdârthak. bei Wilson. — 4) N. pr. verschiedener Männer Hariv. 417. 9194. 14150. VP. 2te Aufl. 3,4 (v. l. für स्तम्भ). Mârk. P. 67,4. — n. nach Çabdârthak. bei Wilson a post, a pillar in general; stupidity, insensibility; vgl. स्तम्भ. fehlerhaft für स्तम्भ Çaur. 44. — Vgl. कुश° (auch Âçv. Gṛhj. 1,22,21. genauer Kuça-Büschel), राज°, वन°, शर°.

स्तम्बक m. = स्तम्ब 1): वीरण° MBh. 1,1035. 1319.

स्तम्बकरि P. 3,2,24. m. Reis oder Getraide überh. (Büschel bildend) Vop. 26,48. AK. 2,9,21. H. 1168. Halâj. 2,424. Çabdar. im ÇKDr.

स्तम्बकरिता (von स्तम्बकरि) f. das Bilden von Büscheln: न शालेः स्तम्बकरिता वप्तुर्गुणमपेक्षते Spr. (II) 2300.

स्तम्बकिन् adj. von स्तम्बक v. l. für स्तबकिन् gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

स्तम्बघ्न m. ein Werkzeug zum Hauen des Grases u. s. w. P. 3,3,83 (vgl. 6,2,144). AK. 3,3,35.

स्तम्बघात m. das Hauen von Gras u. s. w. P. 3,3,83, Schol.

स्तम्बघ्न m. = स्तम्बघन P. 3,3,83 (vgl. 6,2,144). AK. 3,3,35.

स्तम्बन adj. etwa schopfig, buschig AV. 8,6,5.

स्तम्बपुर f. N. pr. = तामलिप्त H. 979.

स्तम्बमित्र m. N. pr. eines Sohnes der Ǵaritâ MBh. 1,8373. 8407. — Vgl. स्तम्भमित्र.

स्तम्बयजुस् n. eigentlich Spruch über den Grasbusch (beim Wegschleudern कृपा desselben), daher auch der Büschel und die Handlung selbst TBr. Comm. 2,730,20. TS. 1,6,9,1. 2,6,4,1. Çat. Br. 2,6,

1,12. Kâtj. Çr. 2,6,14. स्फ्येन स्तम्बयजुर्हरति Kâṭh. 25,41. Lâṭj. 4,11, 2. 5,1,1. 7,9.

स्तम्बवती (von स्तम्ब) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hariv. 9195.

स्तम्बवन m. N. pr. eines Mannes Hariv. 9194.

स्तम्बशस् (von स्तम्ब) adv. *büschelweise:* स्तम्बशो वा ओषधयः। तासां जरत्कक्षे पशवो न रमन्ते TBr. 3,3,2,4.

स्तम्बहनन n. und °हननी f. = स्तम्बघन Sâras. zu AK. 3,3,35 nach ÇKDr.

स्ताम्ब s. ब्रह्म°.

स्ताम्बिन् (von स्तम्ब) adj. *buschig:* Kräuter AV. 8,7,4.

स्तम्बेरम P. 3,2,13. 6,3,14, Schol. m. *Elephant (an Grasbüscheln sich erfreuend)* AK. 2,8,2,3. H. 1217. Halâj. 2,59. Ragh. 5,72. Çiç. 5, 34. Daçak. 56,6. Prab. 2,7. Bhaṭṭ. 6,92.

स्तम्भ् s. स्तभ्.

स्तम्भ (von स्तम्भ्) m. am Ende eines adj. comp. f. श्री. 1) *Pfosten, Pfeiler, Säule* AK. 3,4,12,53. 22,137. H. 1014. Med. bh. 10. Halâj. 2, 66. 5,48. Kâṭh. 30,9. 31,1. शाला° Kâtj. Çr. 7,1,36. 8,3,7. Pâr. Gṛhj. 3,4. 14. MBh. 1,1758. 2,433. 1982. 3,1779. 2193. 4,796. 13,2076. स्थ्येव जगतः स्तम्भे शाश्वती जगती स्थिता Hariv. 3771. शैल° 3953. काञ्चन° 6729. R. 3,61,7. 4,41,67. 5,10,9. 72,15. 6,15,25. स्तम्भो भूत्वा तिष्ठामि Mârk. 50,12. 92,4. Ragh. 1,41. 16,17. Çiç. 5,48. बद्धः स्तम्भे Spr. (II) 5780. विना स्तम्भं यथा गेहम् 6141. Varâh. Bṛh. S. 46,74. 53, 27. fgg. (verschiedene Arten von *Säulen*). 76. 112. 97,6. Kathâs. 26, 44. 29,59. 34,145. 37,8. 45,136. Râǵa-Tar. 5,107. 6,96. Bhâg. P. 3,23, 13. 7,8,13. 45. 18. Pańkar. 1,7,56. Hit. 64,7. देवताप्रतिमा° Kâm. Nîtis. 17,51. कूर्म्य° Râǵa-Tar. 4,23. मेढी° Bhâg. P. 5,23,2. त्रैलोक्यनगरारम्भमूल° Z. d. d. m. G. 27,52. यज्ञ° Ragh. 7,59. कीर्ति° *Ruhmessäule* 15,103. अनल° *Feuersäule* Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,326,11. fg. भुज° *der Arm als Säule* Râǵa-Tar. 2,63. दोः° 3,93. Verz. d. Oxf. H. 181,b,6. *Baumstamm* Pańkat. 10,7. Hit. 49,11. शाल° MBh. 1,3066. 2,823. 5, 5856. कदली° Spr. (II) 4823. Megh. 94. Weber, Kṛshṇaǵ. 270. Bhâg. P. 4,9,54. 21,3. रम्भा° Spr. (II) 6468, v. l. (vgl. Sâh. D. 135,12). Çrut. (Br.) 44 (wir trennen रम्भास्तम्भोरु कान्ते). Pańkar. 1,7,34. — 2) *Befestigung, Kräftigung, Unterstützung:* बीज° so v. a. *Samenvermehrung* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. चित्तस्तम्भं कृ so v. a. *sich zusammennehmen* Spr. (II) 2047. — 3) *Erstarrung, Festwerdung:* स्तम्भं नीयते ऽम्भो मयाम्बुधेः Râǵa-Tar. 3,69. *Unbeweglichkeit* Kir. 12,29. *Erstarrung des Körpers* oder *der Glieder, Lähmung* (momentane vor Schreck u. s. w. oder anhaltende); = जडीभाव AK. 3,4,22,137. = जाड्य H. 305. = जडत्व Med. = स्तब्धत्व Halâj. 5,48. स्तम्भश्चेष्टाप्रतीघातो भयहर्षामयादिभिः Sâh. D. 167. 166. 171. 230. 237. Pratâpar. 48,b,6. 50, b,3. Suçr. 1,251,17. 2,37,15. 38,1. उपैति स्तम्भमधिकम् Mârk. P. 68, 29. स्तम्भमभ्येति गात्रम् Mâlatîm. 21,7. देह° 80,7. ऊरु° (s. auch bes.) Kâṭh. 36,8. MBh. 5,2757. 10,400. 12,10107. Hariv. 13502. ग्रीवा° Suçr. 2,253,1. — 4) *Hemmung; Bannung* (durch Zaubermittel): अनिल° Suçr. 2,140,16. संततैः Ragh. 1,74. बाष्प° Uttarar. 34,2 (45,5). शक्ति° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 223. Verz. d. Oxf. H. 230,a,44. वह्नि°, जल° Pańkar. 2,3,73. सर्व° 97. मनः°, हृदः 4,57. 8,18 (wohl हृदां st. मृदां zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 97,b,35 (*Bannspruch*). 98,a,6. विवादसैन्य° 3. शस्त्र° 322,b,27. Verz. d. B. H. No. 905. — 5) *Vollstopfung, Anfüllung:* न शराः स्तम्भकेतवः *die Pfeile sind nicht dazu da um* (den Köcher) *vollzustopfen* R. 2,23,31 (20,36 Gorr.). स्तम्भः कस्यचित्काष्ठादेरधःपतनप्रतिषेधः Comm. in der ed. Bomb. — 6) *Aufgeblasenheit, anspruchvolles Wesen* (vgl. स्तब्ध) MBh. 12,5948. 8034. 13,1008. 4990 (zu lesen द्वेषः स्तम्भो ऽभि° mit der ed. Bomb.). 14,998. R. 5,85,9. Spr. (II) 1976. 5883. Kâm. Nîtis. 4,18. 29. 5,13. Bhâg. P. 7,4,32. 8,22, 26. fg. 9,6,47. 10,25,6. 27,13. 17. 11,25,3. — 7) N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,99. शौनकादि zu 3,106. eines Ṛshi VP. 260. ऊर्जस्वलः st. ऊर्जः स्तम्बः die gedr. Ausg., ऊर्जस्तम्भ Bhâg. P., स्तम्ब eine von Hall erwähnte v. l. — 8) fehlerhaft für स्तम्ब in ब्रह्मादिस्तम्भपर्यन्तेषु Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 156. — Vgl. अग्नि°, अनल°, उरः°, ऊरु°, ऊर्ज°, कस्तम्भी, जय°, जल°, दिविष्टम्भ, द्वार°, धनुः°, निः°, निरुद्ध°, नेत्र°, पाद°, बन्ध°, मणि°, मन्था°, रण°, वाक्°, शिला°, सु°, स्मर°, स्ताम्भायन, स्ताम्भिन्.

स्तम्भक (vom caus. von स्तम्भ्) 1) adj. a) *hemmend, bannend* R. 1,30, 9 (31,12 Gorr.). — b) *stopfend* Çârṅg. Saṁh. 1,4,17. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 24,7. — 3) f. ई N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,132. 4,58. 79. 89. — Vgl. शालि° (wohl fehlerhaft für °स्तम्बक).

स्तम्भकर 1) adj. etwa *hemmend* in पुरीष°. — 2) m. *a fence, a railing, etc.* Wilson nach Çabdârthak.

स्तम्भकिन् m. *ein best. mit Leder bezogenes musikalisches Instrument* Wilson nach Çabdârthak.

स्तम्भता (von स्तम्भ) f. *Lähmung:* अङ्ग° Sâh. D. 64,14. warum nicht स्तब्धता?

स्तम्भतीर्थ n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 126,b, No. 220. 345,b,40. 351,a, No. 829. 356,b,15. °नगर 393,a, No. 84. °बिन्दर 404,b, No. 38.

स्तम्भन (vom caus. von स्तम्भ्) 1) adj. a) *hemmend, zurückhaltend; stopfend:* चमू° MBh. 13,1186. वसूनाम् R. 7,23,4,43. अस्त्र R. Gorr. 1, 30,14. Suçr. 1,31,15. 85,10. 156,15. 246,16. — 2) m. Bez. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,39. — 3) f. ई etwa *Hemmschuh* Hariv. 3536 nach der Lesart der neueren Ausg. — 4) n. a) *das Befestigen, Kräftigen:* स्वचित्त° Spr. (II) 3949. वीर्य° Pańkar. 1,11,30. बीज° Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. — b) *das Starrwerden* Suçr. 2,312,18. — c) *das Hemmen, Lähmen, Festbannen* (auch *ein dazu dienender Spruch*): शत्रूणाम् MBh. 15,227. Verz. d. Oxf. H. 90,a,19. 97,b,10. 26. 30. fg. 98,a,3 u. s. w. 100,a,40. Verz. d. B. H. No. 904. fgg. Suçr. 1,252,3. — d) *ein Mittel des Stopfens* Çârṅg. Saṁh. 1,4,12. जलं स्तम्भनानां श्रेष्ठम् Karaka 1,25. — Vgl. अग्नि°.

स्तम्भनीय 1) adj. *zu hemmen, zum Stehen zu bringen:* अस्तम्भनीयो युधि MBh. 5,670. — 2) etwa *Hemmschuh* Hariv. 3536.

स्तम्भमित्र m. N. pr. = स्तम्बमित्र Ind. St. 3,438.

स्तम्भितरम्भ n. Titel eines Troṭaka Sâh. D. 201,12.

स्तम्भिन् 1) adj. a) *hemmend, festbannend:* शत्रूणां स्तम्भिनीं बगलामुखीम् (so lesen wir) Verz. d. Oxf. H. 99,b,30. — b) *aufgeblasen, an-*

spruchvoll MBH. 13,6505. 6699. — 2) f. °नी Bez. einer der fünf Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3) *e*): *die hemmende, die der Erde* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,6.

स्तम्भीभू (स्तम्भ + 1. भू) *zum Pfosten werden* Spr. (II) 961.

1. स्तर्, स्तृणोति (आच्छादने) DHÂTUP. 27,6. स्तृणुते; स्तृणोति NAIGH. 2,19 (वधकर्मन्) und स्तृणाति DHÂTUP. 31,14 (आच्छादने). स्तृणाने; स्तरति, स्तरते; तस्तार, तिस्तिरे, तस्त्रिरे, तिस्तिराणा RV. 1,108,4. अस्तर्, स्तर्, अस्तृषि AIT. BR. 3,15. अस्तरिष्ट und अस्तृत VOP. 12,2. 3. स्तृषीय; स्तरिषीष्ट und स्तृषीष्ट VOP. 12,2. 3. स्तरीतवै AV. 2,27,3. स्तर्तवै, स्तर्तवे (AIT. BR.); स्तीर्त्वा und स्तृत्वा, °स्तीर्य; अस्तारि; über den Bindevocal s. P. 7,2,38. fgg. der Anlaut geht nie in ष über VOP. 8,43. 1) *streuen, hinstreuen*, namentlich die Opferstreu (in dieser Bed. in der älteren Sprache स्तृणाति, स्तृणीते): तिस्तिरे बर्हिः RV. 3,41,2. स्तृणीत बर्हिरासदे 5,26,5. 7,43,2. 8,45,1. AV. 12,3,32. VS. 2,2. दर्भमुष्टिम् GOBH. 4,2,15. ÇAT. BR. 14,9,4,11. प्रस्तरम् KÂTJ. ÇR. 2,8,10. 7,7,12. विषः *ausstreuen* RV. 8,32,7. अस्तृणात् (oder आ°) R. GORR. 2,120,15. *bestreuen, bedecken:* वेदिम् KÂTJ. ÇR. 2,7,22. यत्र वेदीं पुण्डरीकैः स्तृणोति MBH. 13,4896. उत्तमाङ्गैर्नृसिंहानां महीं तास्तस्तरुर्नरोत्तम 8,443. शिरोभिर्मही तस्तार RAGH. 4,63. 7,55. KATHÂS. 27,155. RÂGA-TAR. 1, 102. — 2) (स्तृणोति, स्तृणुते) *hinwerfen, niederwerfen* (einen Feind u. s. w.) RV. 1,129,4. मा नः स्तरभिमातये 8,3,2. पणिं गोषु स्तरामहे 64,7. वधैः AV. 10,5,42. 15. 2,27,3. प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते TBR. 1,7,7,5. ÇAT. BR. 1,2,5,22. 2,2,2,14. AIT. BR. 2,1. 35. 3,15. fg. 4,1. 7, 28. 8,28. KÂTJ. ÇR. 22,11,36. तुस्तूर्षमाणो न हैनं स्तृण्वीयाताम् KAUSH. UP. 2,13. — partic. 1) स्तीर्ण *gestreut, hingestreut* RV. 2,3,4. AV. 12, 3,33 u. s. w. — बकुशः स्तीर्णो (व्रते) R. 1,24,5 fehlerhaft für बकुशस्तीर्णः: बकुशस्तीर्णो ed. Bomb. — 2) स्तृत a) *bestreut:* मुक्ताविद्रुमणिस्तृता (वेदी) MBH. 7,2350. — b) *hingeworfen, niedergeworfen* KÂTH. 28,8. — Vgl. अस्तृत (in Verbindung mit हिरण्य auch KAUSH. UP. 2,14).

— caus. aor. अतस्तरत् P. 7,4,95. VOP. 18,2. *bestreuen, bedecken:* भूमिं सैन्यैर्हतैः BHATT. 15,48.

— desid. तुस्तूर्षते *niederwerfen wollen* ÇAT. BR. 2,2,2,14. PAÑKAV. BR. 12,3,5. KAUSH. UP. 2,13.

— अनु s. अनुस्तरणा.

— अभि *überstreuen; überziehen, bedecken:* वेदिम् TBR. 3,7,5,13. वायुः सिराः SUÇR. 1,347,17.

— अव *streuen, bestreuen; bedecken:* बर्हिः TS. 6,2,10,4. 11,3. VS. 5,25. ÇAT. BR. 3,5,4,20. द्विषच्छिरोभिः पृथिवीमवतस्तार MBH. 7,1568. शरासनज्यातलवारणध्वनिः — अवतस्तरे दिशः so v. a. *erfüllte* KIR. 14,29. partic. अवस्तीर्ण *bestreut, bedeckt:* दर्भावस्तीर्णा KAUÇ. 21. 86. वायुरन्तरवस्तीर्णः SUÇR. UTT. 50 (fehlt in der Ausg.). — Vgl. अवस्तरण, अवस्तार.

— समव dass.: शरैः पुरुषवरं समवास्तृणोत् MBH. 8,1244. partic. °स्तीर्ण *überzogen, bedeckt, erfüllt:* रजसा तमसा चैव °चेतसः 13,7560. °स्तृत dass.: अम्भसा 3,12543. पतत्रिभिस्तरितं भूमिश्च सर्वतः 6,2021.

— आ *hinstreuen, ausbreiten, auseinanderlegen:* कृष्णाजिनम् ÇAT. BR. 3,3,4,1. 5,2,1,24. वसनम् LÂṬJ. 2,6,4. बर्हिः ÂÇV. GṚHJ. 4,2,15. वशाचर्म KÂTJ. ÇR. 13,3,13. 15,5,1. दर्भान् LÂṬJ. 3,10,5. दर्भेषु कशिपु KAUÇ. 24. कुशान् JÂGÑ. 1,235. दर्भास्तरणम् MBH. 3,15142. आस्तर R. 2,111, 13. आस्तरत् (oder अस्तरत्) 15. चर्म — आस्तरेत् VARÂH. BṚH. S. 48,43 (aus GARGA). R. 4,7,13. 5,60,11. BHÂG. P. 3,22,31. 8,24,40. *bestreuen, bedecken:* आसन्दीं चर्मणा KÂTJ. ÇR. 14,5,18. R. GORR. 2,11,4. लोमभिः KAUÇ. 60. 69. कुशैः MBH. 2,1156. R. 2,53,4. VARÂH. BṚH. S. 60,7. BHÂG. P. 4,29,49. — partic. 1) आस्तीर्ण *hingestreut, ausgebreitet* KÂTJ. ÇR. 16,3,5. अजिन RAGH. 4,65. 14,81. 16,8. शयन KATHÂS. 48,145. 25,88. 51,186. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,40. *bestreut, bedeckt:* वसुधा शिरोभिः MBH. 4,1050. कुथया R. 5,13,14. कुशास्तीर्णा 6,108,22. फलकास्तीर्ण SUÇR. 1,341,18. DAÇAK. 89,14. अनास्तीर्णा खट्वा PAÑKAT. ed. orn. 50,2. — 2) आस्तृत *hingestreut, ausgebreitet* VS. 13,16. *bestreut, bedeckt, belegt:* पर्यङ्कं राङ्कवास्तृते R. GORR. 2,13,6. नवपर्णतृणास्तृत 30,14. 7,37,11. VARÂH. BṚH. S. 24,7. मेघास्तृते व्योम्नि MÂRK. P. 46,26. BHÂG. P. 4,40,19. 24,10. अनास्तृता शय्या VP. 3,11,108. *ausgebreitet* so v. a. *ausgedehnt, breit:* आस्तृतायाममार्ग BHÂG. P. 10,12,22. — Vgl. आस्तर fgg. und स्वास्तीर्ण. — caus. *ausbreiten:* स्वास्तरम् GOBH. 3,9,11. 4,2,17. *bestreuen:* विमितं दर्भैः KAUÇ. 83.

— उपा *ausbreiten:* चत्वार्येतानि चर्माणि तस्यां वेद्यामुपास्तरेत् VARÂH. BṚH. S. 48,45 (aus GARGA).

— प्रा, partic. °स्तृत *bestreut, bedeckt* BHÂG. P. 8,10,38.

— प्रत्या s. प्रत्यास्तार.

— समा *bestreuen:* दर्भैः R. 1,73,22. स्थलस्थमपि समास्तरन्नदीभिः so v. a. *überschütten* MBH. 1,1495.

— उप 1) *Jmd Etwas überdecken:* अस्मा उप वासः RV. 1,162,16. ÇAT. BR. 13,2,8,1. ÇÂÑKH. ÇR. 16,12,19. — 2) *Etwas umlegen, bedecken, umkleiden mit* (instr.): हिमेन घर्मम् RV. 8,62,3. Feuer mit Gräsern TBR. 3,7,4,13. कुशैः ÇÂÑKH. ÇR. 17,6,5. यच्छरीरैरुपस्तीर्णा सभा MBH. 6,577. मनुष्या इच्छन्त्युपस्तीर्णमिच्छन्ति *etwas gut Belegtes oder Bedecktes* TS. 1,6,2,3. अनुपस्तीर्णशायिन् *auf unbelegtem Boden, auf der blossen Erde* MBH. 12,6574. उपस्तीर्णा सभा *belegt* nämlich mit dem zum Würfelspiel erforderlichen Tuche oder dgl. 2,2033. — 3) *hinstreuen, hinlegen als Decke u. s. w., ausbreiten, unterbreiten* RV. 6,44,6 (उपस्तृणीषणि infin.). चर्म AV. 14,2,22. ÇAT. BR. 1,1,4,5. 5,2,1,21. कशिपु 13,4,3,1. दर्भाणां महदुपस्तीर्य *eine dichte Lage* ÂÇV. GṚHJ. 3,2,2. उपस्तिरे (dat. infin.) सूर्याय *im Sonnenschein auszubreiten* RV. 5,85,1. 2,31,5. 4,33, 4. 9,74,1. Technisch im Ritual *das Opferschmalz aufgiessen, so dass es einen Ueberzug bildet:* आज्यस्योपस्तृणाति AIT. BR. 2,14. आज्यभागावुपस्तृणान् TS. 2,6,3,1. TBR. 2,1,3,5. स्रुचि GṚHJAS. 2,10. KAUÇ. 4.5.61. ÇAT. BR. 2, 5,2,37. auch ohne Beisatz von आज्य 2,4,2,18. 4,5,2,8. उपस्तीर्णे पात्रे निधाय KÂTJ. ÇR. 2,8,14. GOBH. 1,8,3. ähnlich अपाम् 3,8,13. — Vgl. उपस्तरण, उपस्तिर् (vgl. oben die Berichtigungen).

— नि *niederwerfen:* न्यस्तृणुत RV. 2,11,20. — Vgl. अनिष्टृत (auch RV. 8,33,9, wo Padap. nach MÜLLER und AUFRECHT अनिऽ, nach mehreren von uns verglichenen Hdschr. अनिःऽ hat. अनिःऽस्तृतः Padap. zu AV. 7,82,3; vgl. AV. PRÂT. 2,86. — TS. 4,1,2,2).

— निस् *abbröckeln:* व्याहृतयो वेदेभ्यो निःस्तृताः पुरा GṚHJAS. 2,17.

— परि, °स्तरितवै P. 6,2,51, Schol. *rings bestreuen, umlegen:* das Feuer mit Gras ÇAT. BR. 1,1,1,22. 7,2,28. 2,6,1,15. BṚH. ÂR. UP. 6,3,1. KAUSH. UP. 2,3. KÂTJ. ÇR. 2,3,6. 4,1,4. 21,4,26. MBH. 1,6975. BHÂG. P.

8,18,19. वेदिम् AV. 7,99,1 (AV. Prât. 2,205). Gobh. 1,7,9. Kauç. 2. 22. 25. जगत्परितस्तमांसि परितस्तरिरे bedecken Çiç. 9,18. LA. (III) 92, 15 (zugleich ausbreiten). herumlegen, ausbreiten: बर्हिः Âçv. Gṛhj. 2, 5,2. Kauç. 53. 116. मृगस्य त्वचम् R. 3,49,9. कम्बलान्परितस्तरुः Bhaṭṭ. 14,11. — partic. °स्तीर्ण rings bestreut, umlegt: कुश° (Feuer) R. 4, 25,28. अस्थिकेश° MBh. 11,431. °स्तृत dass. Jâǵ́ñ. 1,227. Bhâg. P. 5, 16,28. — Vgl. परिस्तर u. s. w.

— प्र hinstreuen, ausbreiten: ein Fell Çat. Br. 12,5,2,7. Kauç. 1. 87. पद्मम् Hariv. 9988. गिरः प्रतस्तार ausschütten so v. a. sprechen Naish. 12,87. प्रस्तृणातीरोषधीः sich auseinanderlegend, — ausbreitend AV. 8,7,4. — partic. प्रस्तीर्ण hingestreut, ausgebreitet Çat. Br. 1,5,2,12. जिह्वाग्र flach AV. Prât. 1,24. — Vgl. प्रस्तर u. s. w.

— अनुप्र hinstreuen: फलीकरणान् Kauç. 48.

— अभिप्र ausstreuen Çat. Br. 3,9,2,13. 15. 24.

— उपप्र med. sich hinstrecken auf: इयं मह्यं प्र स्तृणीते मनीषोप बर्हिरृच्छे RV. 6,67,2.

— वि ausstreuen, ausbreiten: बर्हिः RV. 3,4,5. 7,17,1. विस्तृत्य पक्षौ die Flügel ausbreitend R. 5,3,60. verbreiten: विस्तृणोति यशो भुवि Bhâg. P. 3,24,15. विस्तीर्यते यशो लोके M. 7,33. Pańkat. 71,19. sich weitläufig auslassen über (acc.): विस्तीर्यैतन्महज्ज्ञानमृषिः संक्षिप्य चाब्रवीत् MBh. 1,51. ब्रूहि विस्तीर्य Z. d. d. m. G. 6,94. तस्यानुचरितमुत्तरस्माद्विस्तरिष्यते (pass.) Bhâg. P. 5,24,27. कथं सदस्यैर्वचनं विस्तरेयुः so v. a. Worte wechseln, sich unterreden mit MBh. 3,16042. — partic. 1) विस्तीर्ण a) bestreut: कुशैः R. 2,100,18. Çâk. 83, v. l. besetzt mit Kathâs. 72,37. — b) ausgebreitet, entfaltet: जाल Hit. 9,14. ein Heer Kathâs. 46,45. fg. परितश्छायाः Çâk. 75, v. l. — c) breit, umfangreich H. 1430. Halâj. 4,14. Kauç. 90. MBh. 3,1819. 1826. 2511. 5,7130. Hariv. 2902. 10622. R. 1,1,70. 5,7. 45,7 (सु°). 2,75,15. R. Gorr. 2, 125,15. 3,38,18. 4,2,15. 5,13,14. 6,92,62. Suçr. 1,126,10. 2,358,14. Varâh. Bṛh. S. 49,2. 4. 53,65. 56,12. fgg. 58,4. fgg. 67,7. 68,21. 85. Kathâs. 12,15. 43,221. Râǵa-Tar. 4,163. 594. Mârk. P. 54,15. Bhâg. P. 3,19,15. 4,24,20. Pańkat. 31,20. 245,25. Hit. 79,13 (सु°). सदस् so v. a. zahlreich MBh. 1,9. चमू, बल R. 2,113,20. 3,42,19. विपुलः 5,86, 4. गुणाः 84,4. श्री ein grosses Vermögen Kathâs. 34,210. ऐश्वर्यं सुविस्तीर्णं weit ausgebreitet Spr. (II) 1489. कुल R. Gorr. 2,23,7. यशस् MBh. 1,3542. व्यवसाय Spr. (II) 6240. °विप्रपल Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 284. प्रासादाभोगविस्तीर्णः स्तुतिशब्दः weithin erschallend R. 2,65,3. कथा ausführlich MBh. 12,12711. दर्पविस्तीर्णया वाचा R. 4,63,7. 11. ग्रन्थाः Râǵa-Tar. 1,11. Sarvadarçanas. 56,10. सुविस्तीर्णम् recht ausführlich Verz. d. Oxf. H. 25,b,19. — 2) विस्तृत a) überzogen, bedeckt mit: वर्चःशाद्वल° Râǵa-Tar. 6,120. versehen mit Bhâg. P. 4,29,74. — b) ausgebreitet, ausgestreckt AK. 3,2,33. पाणी विस्तृताङ्गुली 2,6,2,35. सेनायाः विस्तृतायाः समन्ततः R. Gorr. 2,91,2. चकार रूपं भुवनाय विस्तृतम् 5,2,46. आकाशमिव विस्तृतम् Bhâg. P. 4,24,60. ततो बालेन तेनास्यं सहसा विस्तृतं (विवृतं ed. Bomb.) कृतम् weit geöffnet MBh. 3, 12906. Dhûrtas. 67,9. प्राग्जातविस्तृतनिजाधमकर्मवृत्ति so v. a. entfaltet Spr. (II) 1241. सर्गमविस्तृतम् Bhâg. P. 3,12,49. — c) breit, umfangreich: द्वियोजनायता वापी विस्तृता चापि योजनम् MBh. 3,12762. त्रिंशद्योजनविस्तृता पुरी R. 3,53,38. Suçr. 1,125,15. Varâh. Bṛh. S. 58,6. 73,3. Mârk. P. 54,16. Bhâg. P. 3,11,39. 8,2,2. Nalod. 3,14. नाद weithin schallend Hariv. 14375. विस्तृतम् ausführlich Çatr. 1,288. Bhâg. P. 10, 1,12. — Vgl. विष्टर, विष्टार, विष्टिर्, विस्तर, विस्तार, विस्तृत, बहुविस्तीर्ण. — caus. विस्तारयति ausbreiten: बलम् M. 7,188. संहतान्योधयेदल्पान्कामं विस्तारयेद्बहून् 191 = MBh. 6,698 (fehlerhaft विस्तरयेत् ed. Calc.). बडिशम् Spr. (II) 6237. (रेणुः) विस्तारितः कुञ्जरकर्णतालैः Ragh. 7,36. चितानलम् Kathâs. 18,147. Pańkat. 171,3. वंशं लोपाम् Hariv. 4376. verbreiten: वेदान् MBh. 12,12355. परगुणान् Spr. (II) 4552. यशः Mârk. P. 21,92. entfalten: लक्ष्मीम् Spr. (II) 1162. sich ausführlich auslassen über (acc.) Kull. zu M. 10,31. वद विस्तार्य ausführlich Verz. d. Oxf. H. 26,b,14.

— अतिवि, partic. °स्तीर्ण überaus umfangreich, — intensiv: शोभा, कान्ति Sâh. D. 32,8. 16.

— अनुवि, partic. °स्तृत breit, umfangreich: दृशनत्वानु° (शरीर) R. 6,92,62.

— प्रवि s. प्रविस्तर fg.

— सम् 1) (nebeneinander) hinstreuen, ausbreiten: कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च TS. 5,1,4,3. Çat. Br. 1,9,2,24. कुशान् 14,1,3,1. अजिनानि MBh. 1,7163. तृणानि R. Gorr. 2,85,26. bestreuen, bedecken: नवैस्तृणैरगारम् Kaush. Up. 2,15. Suçr. 1,6,13. रत्नैः सभाम् MBh. 2,1774. तेषां शरीरैः संतस्तार भूमिम् 7,1560. शय्यां दर्भैः 2776. मानवैः संस्तरन्महीम् 3395. — 2) ausbreiten so v. a. einebnen: आयतनम् Kauç. 16. आदेवनम् 41. — partic. 1) संस्तीर्ण hingestreut Kauç. 2. Çâk. 83. bestreut, bedeckt, belegt: पुष्पितैः किंशुकैः पर्वतः MBh. 6,4600. तेन भाण्डेन राजनिवेशनम् R. 2,78,18. दिव्यास्तरण° MBh. 3,1819. अजिनोत्तर° R. 2,88,4 (96,3 Gorr.). — 2) संस्तृत bestreut: पुष्पसंस्तर° MBh. 1,2863. तृण° R. Gorr. 2,96,2. — Vgl. संस्तर fg., संस्तार, संस्तिर्.

— अभिसम्, partic. अभिसंस्तीर्ण bestreut, bedeckt mit (instr.) MBh. 12,7613.

— परिसम् an verschiedenen Orten anlegen (Feuer): अधीत्य वेदान्परिसंस्तीर्य चाग्नीनिष्ट्वा यज्ञैः पालयित्वा प्रजाश्च MBh. 5,1558.

2. स्तर् (= 1. स्तर्) 1) Stern (ausgestreut am Himmel), im Veda nur im instr. pl. erhalten Naigh. 3,29. Nir. 3,20. RV. 1,68,5. 166,11. 2,2,5. द्यावो न स्तृभिश्चितयन्त खादिनः 34,2. 4,7,3. स्तृभिरन्या पिपिशे सूरो अन्या 6,49,3. 12. स्तृणाम् (soll nom. pl. sein!) Weber, Ǵjot. 52. स्तृणाम् 89. 93 (v. l. स्त्रीणाम्). im comp. स्त्रि (wohl स्तृ zu lesen) ebend. und 110. Vgl. 2. तर्. — 2) Blässe (am Rind) RV. 1,87,1; vgl. 1. उस्र.

3. स्तर्, स्तृणाति (प्रीतिपालनयोः, प्राणने) Dhâtup. 27,18, v. l. für स्पर्.

स्तर (von 1. स्तर्) s. स्वस्तर.

स्तरण (wie eben) n. das Ausbreiten, Hinstreuen: वेद° Âçv. Çr. 3,6, 23 (vgl. 1,11,9). der Opferstreu Kâtj. Çr. 1,7,10. 2,6,38. 5,6,14. वेदेः 8,6,29. Kauç. 137. das Bekleiden der Wand (nach Comm.) Âçv. Çr. 2,3,3.

स्तरिमन् (wie eben) Uṇâdis. 4,147. m. Lager, Bett Uǵǵval.

स्तरी Uṇâdis. 3,158. f. (nom. स्तरीस्) 1) die Unfruchtbare, Nichtträchtige, namentlich Kuh, Stärke: स्तर्यं गाम् RV. 1,116,22. 117,20. 7,23,4. 68,8. स्तरीर्हि स्वरुवन्ति सूतं उ त्वत् 101,3. स्तरीर्यत्सूते 10,31, 10. Vâlakh. 3,7. RV. 1,122,2. न स्तरीं रात्रिं वसति keine unfrucht-

bare Nacht bringt er zu TS. 1,5,8,4 (Wortspiel zu Vâlakh. 3,7). सहस्रस्तरी *tausend St. habend* ṚV. 10,69,7. वाचं स्तरीकरोति Kâṭh. 13, 6. — 2) *Rauch* Trik. 1,1,61. H. 1104.

स्तरीमन् (von 1. स्तर् *ausstreuen*), loc. °मणि als infin.: बर्हिषः स्तरीमणि ṚV. 10,35,9. स्तरीमन् m. = स्तरिमन् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,147. — Vgl. सुष्टरीमन्.

स्तर्ल्, स्तर्लति (गतौ) Dhâtup. 17,9. — Vgl. तर्ल्.

स्तर्य (von 1. स्तर्) adj. P. 3,1,123. *niederzustrecken* Çat. Br. 2,2,2,10. अ° ebend.

स्तर्क्, स्तर्कति (हिंसार्थ) Dhâtup. 28,58. *zermalmen*: स्तृक्ती गां नाचक्षीत *wenn eine Kuh Etwas zertritt, soll er sie nicht verrathen*, Âpast. 1,31,9. — *Vgl.* तर्क्.

स्तव (von 1. स्तु) m. Schol. zu P. 3,3,27. 57. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160 (oxyt.). *Lob, Verherrlichung, Loblied* AK. 1,1,5,12. Trik. 1,1, 117. H. 269. Halâj. 1,145. ṚV. 9,53,2. Hariv. 4937. रुद्रस्य 10691. 10697. आर्ष R. 6,102,34. वसं स्तवः स्तावकानाम् Spr. (II) 4391. परगुणस्य 7332 (Conj.). चक्रुः स्तवम् Mârk. P. 18,24. किमाश्रयो मे स्तव एष योज्यताम् Bhâg. P. 4,15,22. 7,1,22. (भरतम्) तुष्टुवुः स्तवैः R. 2,81,1. वेदोक्तैः स्वकृतैश्चैव स्तवैः Hariv. 7417. MBh. 3,13498. Mârk. P. 84,29. Weber, Râmat. Up. 363. Bhâg. P. 12,13,1. Wilson, Sel. Works 1,176. देवता° MBh. 13,7662. R. 5,10,14. Bhâg. P. 4,7,11. 16 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,41. पर° R. 2,26,25 (28 Gorr.). आत्म° 3, 35,22. स्वगुण° Z. d. d. m. G. 27,22. मिथ्या° Râǵa-Tar. 8,153. neutr.: स्तवमिदम् (wohl nur fehlerhaft für इमम्) Hariv. 10260. 10280. — Vgl. ब्रह्मतर्क°, संकेत°, सरस्वती°.

1. स्तवक (wie oben) m. = स्तुति Viçva im ÇKDr.

2. स्तवक und स्तवकित schlechte Schreibart für स्तबक, स्तबकित.

स्तवककर्णिन् (?) m. ein anderer N. des Bhavatrâta Burnouf, Intr. 238. soll *qui a des pendants d'oreilles de laque* (?) bedeuten.

स्तवथ (von 1. स्तु) m. *Lob* ṚV. 7,1,8.

स्तवदण्डक Titel eines Werkes Târan. 177. श्रीवस्तदण्डक° desgl. ebend.

स्तवन (von 1. स्तु) n. *das Loben, Lob, Verherrlichung* Lâṭj. 10,9,3. Bhâg. P. 1,16,17. Pańkar. 1,1,19. 11,20. 14,90. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*, 4. Verz. d. B. H. No. 421. pl. *Lobgesänge* Brahmavaiv. P. 2,53. Bhâg. P. 8,21,7. — Vgl. चम्पक°.

स्तवनीय (wie eben) adj. *zu loben, lobenswerth* Vop. 26,25.

स्तवमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Tüb. H. 20. Wilson, Sel. Works 1,168.

स्तवरक m. *a fence, a railing, etc.* Wilson nach Çabdârthak. ohne Zweifel fehlerhaft für स्तम्भकर.

स्तवराज m. *ein Fürst unter den Lobliedern, Hauptloblied* Weber, Râmat. Up. 363. Verz. d. Oxf. H. 5, *a*, No. 35. 22,*b*,16. 36,*a*, No. 78. गणेश° ebend. — Vgl. भीष्म°.

स्तवान् (überall स्तुवान् zu sprechen) fassen wir als nom. sg. zu स्तवस् (= तवस् von स्तु = तु; vgl. स्वतवान् zu स्वतवस्, स्ववान् zu सुअवस्). *gewaltig*, Bez. Indra's: नुजन्नृषस: सुपर्णा स्तवान् ṚV. 2,20,5. आ देवो रिणानत्र्याय स्तवान् 19,5. न नमते शर्धते स्तवान् 6,24,8.

स्तवामृतलहरी f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

स्तवावलि (स्तव + आ°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,1. °ली im Index. — Vgl. वकु°.

स्तवेय्य m. = इन्द्र Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. स्तुवेय्य.

स्तव्य (von 1. स्तु) adj. *zu loben, zu verherrlichen, des Lobes* u. s. w. *werth* MBh. 13,7022. Hariv. 7417. 9416. 10239. Mârk. P. 97,24. 104, 37. Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290. अ° MBh. 2,1543.

स्ता, स्तायति (वेष्टने) Dhâtup. 22,25, v. l. partic. स्तायन्त् *verstohlen* AV. 4,16,1. 7,108,1. — Vgl. स्ताथ स्तेन, स्तेय.

स्तामन् m. nach dem Zusammenhange etwa *Weg*: मा मे सख्युः स्तामानमपि ष्ठात AV. 5,13,5.

स्तामु adj. = स्तोतर् Naigh. 3,16. एष स्तोमो अचिक्रदद्वृषा त उत स्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट ṚV. 7,20,9. wohl *brüllend, donnernd* (स्ता = स्तन्).

स्ताम्भायन m. patron. von स्तम्भ gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

स्ताम्भिन् m. pl. *die Schüler des* Stambha gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

स्तायु (von स्ता) m. = तायु *Dieb* VS. 16,21.

स्ताव 1) adj. (von 3. स्तु) in घृतस्ताव (so die Hdschrr.) *von Schmalz triefend* AV. 12,2,17. — 2) m. = स्तव *Lob, Verherrlichung* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. — 3) f. स्तावा (von 1. स्तु nach Mahîdh.) N. einer angeblichen Apsaras VS. 18,42 (zwischen ऊर्ज् und इष्टि). — Vgl. विष्टाव.

स्तावक (von 1. स्तु) adj. *lobend, verherrlichend*: सूक्त Sâj. in der Einl. zu ṚV. 1,105. m. *Lobredner, Lobsänger*: वसं स्तवः स्तावकानाम् Spr. (II) 4391. Bhâg. P. 4,15,21. 24. Sarvadarçanas. 64,3. °त्व n. nom. abstr. zum adj. Kull. zu M. 2,6.

स्ताव्य (wie oben) ved. adj. *zu loben* P. 3,1,123.

स्ति m. pl. *Abhängige, Gesinde, Clientel* und dgl.: उप नो वाजाँ अभिमीढ्युप स्तीन् ṚV. 7,19,11. उत श्रावस्व गृणत उत स्तीन् 10,184,4. Vgl. çti im Zend.

स्तिघ्, स्तिघ्नुते (आस्कन्दने) Dhâtup. 27,18.

स्तिप्, स्तेपते (क्षरणार्थ) Dhâtup. 10,3. — Vgl. स्तेप्.

स्तिपा adj. *die Hörigen* u. s. w. *schützend* Naigh. 4,3. Nir. 6,17. स्तिपा तनूपा वरितृणाम् ṚV. 7,66,3. स नः स्तिपा उत भवा तनूपाः 10,69,4.

स्तिभि Uṇâdis. 4,121. m. 1) *Rispe, Büschel* (vgl. स्तबक, स्तम्ब): न्यग्रोध° Kâtj. Çr. 10,9,30. — 2) *Meer*: Uǵǵval.; vgl. H. ç. 166.

स्तिभिनी f. = स्तिभि 1): न्यग्रोध° Citat beim Schol. zu Kâtj. Çr. 10, 9,30. स्तिभिन्यो ऽङ्कुराः फलानि च ebend.

स्तिम्, स्तिम्यति (आर्द्रीभावे) Dhâtup. 26,17. zu belegen nur partic. स्तिमित. 1) *schwerfällig, träge; unthätig, still, unbeweglich* Trik. 3,3, 190. H. an. 3,312. Med. t. 170. Karaka 3,8. स्तिमितं स्तब्धमुदरमाध्मातम् 4,8. गुद 8,12. हृदयं मन्यते स्त्यानमुदरं स्तिमितं गुरु 8,13. Suçr. 1,151,8. कोष्ठ 173,6. 284,19. आनद्धः स्तिमितैर्दोषैः 2,407,16. वेग Utt. 39 (fehlt in der Ausg.). °प्रवाहा सरित् Ragh. 13,48. °जव 79. रथेनानुद्धातस्तिमितगतिना Çâk. 192. संचार Spr. (II) 7188. शब्दरहितं स्तिमितं च यातम् Varâh. Bṛh. S. 68,115. स्तिमिता हृष्टरोमाश्च आसन्सर्वे सभासदः MBh. 3,3448. 7,487. 13,7692. Hariv. 2912. 5005 (निःशब्द° an beiden Stellen). R. Gorr. 2,59,9. Ragh. 2,22. Kumâras. 7,87. Kathâs. 19, 112. Augen Megh. 37. 60. 96. Ragh. 1,73. 3,17. 11,45. Kumâras. 3,47.

7,22. Kir. 6,47. Khandom. 158. ग्रास्य Kathâs. 46,76. Wasser, Meer MBh. 16,141. Hariv. 5006 (निःशब्द°). Ragh. 12,36. Mâlatîm. 50,13. Kathâs. 52,330. 101,186 (निःशब्द°). Bhâg. P. 10,35,7. 11,8,5. ग्राकाश MBh. 12,6812. वायु Comm. zu Gaim. 1,14. किरण Verz. d. Oxf. H. 108, b,1. Lampen Ragh. 16,4. 19,42. Râǵa-Tar. 2,44. वलय Spr. (II) 6044. Nacht MBh. 3,2537 (निःशब्द°). Hariv. 4130. 15230 (°मूका an beiden Stellen). हृदय Mâlatîm. 12,2. मनस् Kumâras. 2,59. Sâh. D. 83,5. Bhâg. P. 11,26,23. स्तिमितैकदशेन्द्रिय 10,13,56. ग्रन्तरात्मन् Verz. d. B. H. 194(36). समाधि Kir. 10,62. स्तिमितम् adv.: स्तिमितं गन्तुमारेभे तदा गोदावरी नदी R. 3,52,12 (46,8 ed. Bomb.). स्तिमितास्थित Kathâs. 112, 67. Mâlatîm. 16,5. Râǵa-Tar. 5,481. n. *Stille, Unbeweglichkeit:* सागर° MBh. 5,5704. स्तिमितत्व n. dass. Mâlatîm. 47,2. — 2) *nass* AK. 3,2, 55. Trik. H. 1492. H. an. Med. स्तिमितवस्त्रमिवाङ्गलग्नम् Kaurap. 21. — Vgl. तिम्, स्तिया, स्तीम, स्त्या.

स्तिमितय् (von स्तिमित), °यति *unbeweglich machen:* कुरङ्गीवाङ्गानि Kâvjapr. 144,10.

स्तिया (von स्त्या) f. *träges —, stehendes Wasser* Naigh. 4,3. Nir. 6, 17. वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम् ṚV. 6,44,21. 7,5,2.

स्तीम्, स्तीम्यति = स्तिम् Dhâtup. 26,17.

स्तीम (von स्त्या) adj. (f. ग्रा) *träge, schleichend:* ग्रप्सु स्तीमासु वृद्धासु AV. 11,8,34. — Vgl. विष्टीमिन्, welches vielleicht *sich verdichtend* heisst.

स्तीर्ण 1) adj. s. u. 1. स्तर्. — 2) m. N. pr. einer Gruppe von Kobolden im Gefolge Çiva's Revâmâh. 29 in Journ. of the Am. Or. S. 6,523.

स्तीर्णबर्हिस् adj. *derjenige dessen Opferstreu gebreitet ist* ṚV. 5,37, 2. Opfer 10,21,1. VS. 15,49.

स्तीर्वि Uṇâdis. 4,54. m. = ग्रध्वर्यु Uǵǵval. ausserdem = नभस्, रुधिर, तृणजाति, पयस् und शत्रु Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

1. स्तु, स्तौति Naigh. 3,14. Dhâtup. 24,34. Formen aus der älteren Sprache; act.: स्तुमसि, स्तुत, स्तुवन्, स्तुवन्त्, स्तुयुस् Lâṭj. 1,11,27. स्तोत 2. pl. ṚV. 8,1,1. स्तवा 1. sg. 2,11,6. स्तवाम, स्तवथ, स्तवत्, स्तौत् 7,42,6. स्तोषत्, स्तोषन् 1,187,1. स्तोषाम, स्तोषाणि 10,88,3. ग्रतुष्टवम् 3,53,12. तुष्टवस् 8,8,16. तुष्टाव, तुष्टुवुस्, तुष्टुवांसस्, स्तविष्यति, स्तोष्यति, स्तोष्यन्त्. med.: स्तवे 3. sg. 1,92,7. स्तवते 3. sg. 2,24,1. स्तुते 3. sg. Brâhm. स्तुवते, स्तवानै, स्तवान (mit passiver Bed. ṚV. 1,12,11. 31,8. 7,36,5), स्तवमान, स्तुवीत, स्तुवीमहि, स्तुवीरन्, स्तुषे 1. sg. und 3. sg. 1,122,7. ग्रस्तोषि 1. ग्रस्तोष्ट 77,5. ग्रस्तोषत 82,2. तुष्टुविरे, तुष्टुवाने 7,51,3. स्तविष्यते, स्तविष्यमाण, स्तोष्यामहे, स्तोष्यमाण; स्तोतवे, स्तुत्वा, स्तवध्यै 7,37,1. 8. pass.: स्तूयते, स्तूयमान, ग्रस्तावि; partic. स्तुत (ष्टुत P. 8,3,105). *loben, preisen, lobsingen, lobend aussprechen:* ग्रस्तोव्यग्निर्नकैः ṚV. 1,141,13. स्तुषे वामश्विना बृहत् 46,1. स्तोत्रियाः Çat. Br. 14,6,1,12. तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे ṚV. 2,20,4. गृणाना जमदग्निवत्स्तुवाना च वसिष्ठवत् 7,96,3. स्तुवञ्छंसन्न्द्रविणं सच्य ग्राप 4,51,7. सुते सोमे स्तुमसि शंसदुक्था 6,23,5. 29,4. 62,5. ग्रस्तावि मन्म Vâlakh. 4,9. ṚV. 7,18,18. वयं ते तं इन्द्र ये च देव स्तवन्त 30,4. स्तुवते रासि वाजान् 95,6. ग्रपि ष्टुतः सविता देवो ग्रस्तु 38,3. AV. 5,11,11. Ait. Br. 3,12. विश्वामित्रः पुत्रांस्तुष्टाव 7,18. AV. 4,23,7. 13,2,2. कामं स्तुवोदहं भिदेयम् 9,2,2. Im Ritual vom *Vortrag des* Sâman-*Sängers* (mit loc. des Textes, aus welchem das Sâman gebildet ist): ऋग्भिः शंसन्ति यजुर्भिर्यजन्ति सामभिः स्तुवन्ति Nir. 13,7. Ait. Br. 3,1. ग्राग्नेयीषु सामगाः स्तुवते 4. यज्ञाय गृहीताय स्तुवते ऽथ शंसति Çat. Br. 8,1,3,3. 3,2,4,6. 4,2,3,12. 5,3,4. 6,6,6. सर्पराज्ञ्या ऋक्षु 9,17. 8,1,2,4. न वै ब्रह्मा प्रचरति न स्तुते न शंसति 5,5,3,16. Kâtj. Çr. 20,5,5. Çâṅkh. Çr. 12,9,8. 18,2,3. नवर्चे 4. 23,9. स्तोत्रे स्तुते 14,32,14. वैरूपेण Lâṭj. 3,5,3. मानसेन 8,1. शक्वरीभिः 10,2,11. Khând. Up. 1,3,8. 10. 12. — स्तुत n. *Lob* ṚV. 7,56,15. so v. a. स्तोत्र, स्तुतशस्त्राणि Çat. Br. 10,3,5,2. Ait. Br. 2,38. 3,39. TS. 3,2,7,1. 2. 7,3,13,1. Âçv. Çr. 6,10,27. Khând. Up. 3,17,3. — Aus der klassischen Sprache haben wir folgende Formen zu verzeichnen (Bed. *loben, preisen*): स्तौति P. 7,3,95. Vop. 9,53. Mṛkkh. 113,11. 16. स्तौषि Spr. (II) 7580. स्तौमि Bhâg. P. 7,13,42. Paṅkar. 1,1,7. स्तवीति P. 7,3,95. Vop. 9,53. स्तवीमि Çatr. 13,1. स्तुमस् Spr. (II) 2926. स्तुवन्ति Bhag. 11,21. MBh. 3,13499. 13,1271. 1276. R. Gorr. 2,26,14. Paṅkar. 1,1,7. स्तुन्वन्ति Bhâg. P. 12,3,1 (Praçnop. 2,4 vielleicht nur Druckfehler). स्तुहि MBh. 1,721. 2,1526. Bhaṭṭ. 8,92. स्तुथ 7,86. स्तुवन्तु Spr. (II) 3723. ग्रस्तुवत् MBh. 4,178. Mârk. P. 106,50. ग्रस्तौत् Bhâg. P. 3,8,33. 9,8,20. Paṅkat. 175,24. ग्रस्तुवन् MBh. 13,875. R. 1,56,29. स्तुवत् MBh. 3,13498. R. 2,26,12. 65,3. Spr. (II) 3366. तुष्टाव MBh. 1, 2096. R. 1,31,10. Mârk. P. 23,29. Weber, Râmat. Up. 350. Bhâg. P. 1, 9,31. तुष्टुव, तुष्टुम P. 7,2,13. Vop. 8,57. 9,53. तुष्टुवुस् R. 1,44,46. 45, 42. तुष्टुवद्भिस् Varâh. Bṛh. S. 43,60. स्तविता und स्तोता Vop. 8,79. 9, 53. ग्रस्तावीत् P. 7,2,72. Vop. 8,96. 9,58. ग्रस्तौषीत् Hariv. 7109. Bhâg. P. 6,4,22. ग्रस्तोषम् MBh. 3,16896. ग्रस्ताविषुस् Bhaṭṭ. 15,70. स्तूयात् P. 7,4,25, Schol. ग्रस्तोष्यत् Bhaṭṭ. 21,3. med.: स्तुवे Spr. (II) 2926, v. l. स्तुवीत Bhâg. P. 3,31,11. स्तुध्वम्, ग्रस्तुध्वम् P. 8,3,78, Schol. ग्रस्तोष्ट P. 7,2,72, Schol. Vop. 9,53. स्तोष्यते 25,30. स्तोष्ये Hariv. 10235. 10672. Mârk. P. 23,30. स्तोतुम् Hariv. 6297. R. Gorr. 2,11,21. Bhâg. P. 4,15,20. स्तुत्वा 3,9,26. 6,19,15. 8,16,42. Brahma-P. in LA. (II) 53, 20. pass.: स्तूयसे (so ed. Bomb.) MBh. 4,192. स्तूयमान 1,7655. 3,1766. 5,7106. 7339. 12,10363. 13,1271. 1276. R. 5,3,8. Râǵa-Tar. 4,50. तुष्टुवे, स्तविता und स्तोता, ग्रस्तावि, ग्रस्ताविषाताम् und ग्रस्तोषाताम्, स्ताविष्यते und स्तोष्यते, ग्रस्ताविष्यत und ग्रस्तोष्यत, स्ताविषीष्ट und स्तोषीष्ट Vop. 24,2. 3. स्तुत AK. 3,2,59. MBh. 12,10363. Trik. 1,1,1. Weber, Râmat. Up. 350. प्रवृत्तानुलोममाहृतस्तुतमङ्गल *als Lob hergesagt* Kâm. Nîtis. 16,32; vgl. ग्ररिष्टुत, ऋषि° (°ष्टुत MBh. 13,1013 ed. Calc., °स्तुत ed. Bomb.), इ°, पुरु°, यथास्तुतम्, सुष्टुत. — स्तुतवन्त् = स्तुत Hariv. 6299.

— caus. स्तवयति *loben, preisen* Bhâg. P. 4,15,23. स्तावयते *loben lassen* 24.

— desid. तुष्टूषति P. 8,3,61. Schol. zu 1,2,9. 6,4,16. Vop. 19,17. *zu loben —, zu preisen beabsichtigen:* तुष्टूषित Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 130.

— intens. तोष्टूयते Schol. zu P. 7,4,25.

— ग्रति *mehr (über die Zahl) besingen* Paṅkav. Br. 9,3,7. fgg. Lâṭj. 2,1,6.

— ग्रनु VS. Prât. 3,70. *beloben, laudibus prosequi* ṚV. 5,73,4. तमस्य महिमानमनु ष्टुवन्ति पूर्वथा 8,3,8. 18,6. — Vgl. ग्रनुष्टुति.

— ग्रभि, °ष्टौति, ग्रभ्यष्टौत् u. s. w. P. 8,3,63. 65. Vop. 8,45. 9,53. auch ग्रभ्यस्तौत् Kâç. zu P. 8,3,119. *Lob richten an* (acc.), *preisen:* इ-

°स्तुम् RV. 1,54,2. 8,80,3. विप्रैरभिष्टुतः 9,3,6. 27,1. 67,19. fg. AV. 8,7, 11. 9,2,1. Im Ritual speciell vom Hotar: प्रातःस्तुः Ait. Br. 6,1. 2. Çat. Br. 13,5,2,16. 6,2,12. Çâṅkh. Çr. 5,9,29. 7,15,2. Kauç. 127. Khând. Up. 1,3,9. — °ष्टोषि MBh. 1,7393. °ष्टुवन् 3. pl. ohne Augm. 3,8776. °ष्टुवत् Hariv. 13206. R. Gorr. 2,12,36. Bhâg. P. 8,7,12. 10,83,5. °तुष्टाव MBh. 1,2095. 8351. R. 1,62,25. °तुष्टुवुस् MBh. 7,669. Hariv. 4124. med.: °ष्टुवते 3. sg. MBh. 12,7715 (अभि° ed. Calc.). °ष्टुवान Bhâg. P. 6,12,34. — °ष्टूय 4,18,1. 6,19,12. 10,2,42. 14,41. Mârk. P. 22,12. °ष्टूयमान Pañkat. 172,14. fg. °ष्टुत AK. 3,2,59. MBh. 3,5016. 12,10787. 13,1376. R. 1,60,32 (62,33 Gorr.). 5,3,12. 89,19. VP. 1,4,10. Mârk. P. 99,61. Bhâg. P. 2,9,9. 3,18,8. 21,34. 33,35. 4,2,56. 30,43. मंत्रोक्ताभिष्टुतं सोमसलिलम् so v. a. geweiht Jâgñ. 3,307. — Vgl. अभिष्टव.

— समभि dass.: °तुष्टुवे MBh. 12,13120. °ष्टुत्य R. 1,14,26. °ष्टुत Bhâg. P. 10,16,54.

— आ s. आस्ताव.

— उप preisen, besingen: सवितारम् RV. 1,22,6. 5,42,7. 15. 6,55,4. 7,2,2. 8,75,2. VS. 21,46. उपं त्वा नमसा स्तुमः AV. 3,15,7. TBr. 3,2, 3,7. शोकेरुपस्तौति Schol. zu P. 3,1,25. Vop. 21,17. °स्तूयमान Bhâg. P. 3,13,45. °स्तुत RV. 1,181,7. 2,32,1. 5,76,2. 10,60,1. Im Ritual vom Hotar Çat. Br. 1,4,2,4. 5,2,3. 6,3,2,14. 25. — Vgl. उपस्तुत्, उपस्तुत fgg.

— नि, °ष्टौति, न्यष्टौत् und न्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. Vop. 8,45. 9,58. — निष्टवन् MBh. 12,3606 fehlerhaft für निष्टनन् (so ed. Bomb.).

— परि, °ष्टौति, पर्यष्टौत् und पर्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. loben, preisen: °स्तुवन् (!) Kâm. Nîtis. 11,64. °ष्टुत besungen Çâṅkh. Çr. 9,25,1. Pañkar. 1,8,13. — Vgl. °ष्टवनीय, °ष्टुति.

— प्र 1) preisen: प्र स्तोषदुप गासिषत् RV. 8,70,5. 10,67,3. प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण 1,154,2. यज्ञैः 159,1. 6,20,10. 5,33,6. सुमतिभिः 8, 22,6. 35,41. VS. 21,46. Çat. Br. 10,4,1,9. स्तोमम् Kauç. 107. तथा स्तुवानं भरतं प्रतुष्टुवुः R. 2,106,33 (113,26 Gorr.). उमापतिरिति प्रस्तूयते Prab. 87,4. Im Ritual vom Gesang überh. wie von dem des Prastotar im Bes. (vgl. प्रस्ताव): प्रस्तोता साम प्रस्तौति Çat. Br. 14,4,1,30. Pañkav. Br. 6,4,14. 7,7,1. 15,10,7. Lâṭj. 2,6,11. 9,11. 10,17. 7,6,13. Khând. Up. 1,10,9. — 2) zur Sprache bringen, zu reden kommen auf: पुण्यांश्च धर्मज्ञानरतान्यस्त्रियाः सर्वे सर्वदा नगाधे प्रस्तुवन्ति Hit. 19,2. तन्मर्थं सैव प्रस्तोष्यति Prab. 105,11. सर्ववृत्तान्तं °स्तुत्य Hit. 100,16. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 175. 251. Sâj. bei Muir, ST. 4,12. संप्रति वित्रलाभः प्रस्तूयते Hit. 8,19. Bhâg. P. 5,12,13. नारकाः पवने प्रस्तोष्यन्ते H. 23. विस्तरभयान्न प्रस्तूयते Sarvadarçanas. 38,12. 88,14. 114,18. 135, 12. fgg. — 3) überh. an Etwas gehen, sich an Etwas machen: प्रस्तूयतां विवादः Mâlav. 13,21. Uttarar. 120,4 (162,10). Mâlatîm. 76,13. Spr. (II) 1633. Dhûrtas. 80,16. Bhaṭṭ. 2,28. fg. 8,103. प्रस्तावीर्मा न विक्रमम् so v. a. bethätige 9,49. — 4) voranschicken, an die Spitze stellen: अथशब्दस्य शास्त्रेण प्रस्तूयमानस्य Sarvadarçanas. 158,14. — partic. प्रस्तुत 1) gepriesen TS. 5,4,10,2. TBr. 3,10,1,2. Çat. Br. 4,6,9,17. Maitrjup. 6,5. — 2) zur Sprache gebracht, in Rede stehend, worum es sich handelt MBh. 12,5012 (प्रश्रित ed. Bomb.). Hariv. 4702 (प्रसृत die neuere Ausg.). R. 5,41,7. Mṛkkh. 89,11. Ragh. 5,19. Mâlatîm. 16,15. Kathâs. 30,126. 45,30. 292. 56,270. Schol. zu Kâtj. Çr. 277,7. 14. fg. Sâh. D. 131,5. 287. 527. Pratâpar. 86,a,9. 92,b,3. 96,b,7. Prab. 18,10. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 39. Hit. 87,21. 101,15. Bhâg. P. 10,47, 43. Comm. zu 5,6,6 (Gegens. प्रासङ्गिक). Sarvadarçanas. 150,20. fg. अ° Kull. zu M. 4,3. 7,42. Kâvjâd. 2,342. किमप्रस्तुतं ब्रवीषि Pañkat. 30,2. 36,23. यथाप्रस्तुतम् Mâlatîm. 146,3. प्रस्तुतत्व n. Kull. zu M. 2,30. — 3) woran man gegangen ist, begonnen R. 7,22,8. Mâlav. 49. Spr. (II) 991. 4014. Z. d. d. m. G. 27,11. Hit. 120,21. Kusum. 64,18. — 4) mit einem infin. der sich an Etwas gemacht hat: आगन्तुं प्रस्तुतश्चाक्रमेतदर्थं तवान्तिकम् Kathâs. 108,162. Râǵa-Tar. 3,261. Vgl. संप्र. — 5) wohl fehlerhaft für प्रसृत in निस्तरप्रस्तुतदानवारिभिः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 43. — caus. zur Sprache bringen, anregen: अथापृच्छद्विपिस्तत्र कश्चित्प्रस्तावयन्कथाः MBh. 1,6. प्रस्तावित Mâlatîm. 47,1. — Vgl. प्रस्तव, प्रस्ताव, प्रस्तावना, प्रस्ताव्य, प्रस्तुत fg., प्रस्तोतर् und अप्रस्तुतप्रशंसा unter प्रशंसा.

— अभिप्र im Ritual mit einem Stoma besingen TBr. 1,5,10,2.

— संप्र, partic. °स्तुत der sich an Etwas gemacht hat: भोक्तुम् Râǵa-Tar. 4,229. — Vgl. oben प्रस्तुत 4).

— प्रति s. प्रतिष्टुति fg.

— वि, °ष्टौति, व्यष्टौत् und व्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. Loblieder singen: सूतमागधसंघाश्च व्यस्तुवंस्तत्र (°संघश्चाप्यस्तु° ed. Bomb.) सुस्वराः MBh. 1,7056. विष्टुत vielfach besungen TBr. 3,10,1,2. — Vgl. विष्टुति.

— सम् 1) besingen zusammen mit (instr.) Nir. 7,6. सर्वाम् alle zusammen Âçv. Çr. 3,1,10. — 2) preisen, verherrlichen, beloben überh.: संस्तोषि MBh. 2,1525. Pañkar. 4,6,16. संस्तुवन्ति Bhâg. P. 5,21,17. संस्तुवन् Kathâs. 49,29. 53,73. Bhâg. P. 6,4,35. 8,3,31. 9,5,12. 14,42. 11,4,19 (संस्तुन्वन्तः; vgl. स्तुन्वन्ति). Vop. 5,26. संस्तूय MBh. 13,4653. Mârk. P. 72,29. Bhâg. P. 1,4,1. संस्तुत्य 10,32,45. Pañkat. 236,15. संस्तोतुम् MBh. 2,1538. संस्तूयसे, °ते, संस्तूयमान Spr. (II) 6923. Bhâg. P. 4,30,36. MBh. 3,1673. 1764. 5,560. 7,2938. R. 5,3,1. 2. Ragh. 13,6. 15,27. VP. 1,4,25. Bhâg. P. 4,12,4. — partic. संस्तुत 1) zusammen besungen, — gepriesen TS. 1,7,1,3. TBr. 3,10,1,2. Nir. 12,2. — 2) gepriesen, verherrlicht, gelobt überh. Hariv. 10018. fg. R. Gorr. 1,4,147 (ऋषि°). Varâh. Bṛh. S. 43,5. Mârk. P. 103,13. Bhâg. P. 6,16,49. — 3) zu einem Stotra zusammengerechnet, überh. zusammengezählt TS. 7,4,10,2. 11,1. TBr. 1,2,2,2. अग्निष्टोमस्य संस्तुतस्य नवतिशतं स्तोत्रियाः alles zusammengenommen Ait. Br. 3,41. Pañkav. Br. 13,4,3. 13, 23. 19,1,4. संस्तुतानाचष्टे तृणानि वोद्गृह्णाति यथासंस्तुतम् sie nennt die Gesammtzahl oder nimmt so viele Grashalme als die Zahl beträgt Kâtj. Çr. 5,8,7. 8. — 4) auf gleicher Stufe stehend mit (instr. oder im comp. vorangehend): श्वविड्वराहोष्ट्रखरैः संस्तुतः पुरुषः पशुः Bhâg. P. 2,3,19. वायस° (so ist zu lesen) Kathâs. 61,85. Bhâg. P. 5,26,18. मेने ऽतिदुर्लभं पुंसां सर्वं तत्स्वप्नसंस्तुतम् 9,4,16. — 5) vertraut, bekannt (von Personen und Sachen) Uttarar. 58,7 (76,2). Çiç. 3,31. Varâh. Bṛh. 5,19. Spr. (II) 1044. 2204. 3372. Râǵa-Tar. 3,226 (mit gen.). Bhâg. P. 9,11, 5. अ° unbekannt, fremd: गच्छति पुरः शरीरं धावति पश्चादसंस्तुतं चेतः Çâk. 33. Kir. 3,2. Spr. (II) 1060, v. l. — Vgl. संस्तव fgg., संस्ताव, संस्तुत fg.

— अभिसम् *preisen, verherrlichen, beloben:* °स्तुवस् MBh. 13,3695. °स्तुत 3,12709. Bhâg. P. 10,83,36.

— परिसम् dass.: °स्तूयमान MBh. 1,2122.

2. स्तु (= 1. स्तु) adj. in सुष्टु.

3. स्तु *tröpfeln (zusammenrinnen), conglobari:* स्तुत (v. l. स्नुत) *tröpfelnd* H. 1496. — Vgl. स्ताव 1), स्तुका und स्तोक.

4. स्तु = स्तुका in पृथुष्टु.

स्तुका (vgl. 3. स्तु) f. *Zotte, Flaus, Flocke von Wolle oder Haaren;* namentlich *die krausen Stirnhaare des Stiers; Zopf* Nir. 11,32. स्तुकेव वीता धन्व RV. 9,97,17 (vgl. Taitt. Âr. 3,11,30). आ छिनद्मि स्तुकामिव AV. 7,74,2. Kauç. 27. 32. वृष्णेः Çat. Br. 3,5,2,13. °सर्गं (मेखला) सृष्टा भवति 2,4,13. Kâṭh. 25,6. सर्वस्तुका adj. AV. 7,46,3. Ausnahmsweise auch m. केश° Kauç. 42. Die Erklärung durch जघन Nir. 11,32 und sonst ist aus RV. 10,86,8 abgeleitet. — Vgl. ऊर्णा°, वल्वज°, पृथुष्टुक, विषित°.

स्तुकाविन् (von स्तुका) adj. *zottig* RV. 8,63,13.

स्तुकी f. v. l. für शुक्ति Bhâg. P. 4,24,14. = स्तोकपृषतधारी Comm.

स्तुच्, स्तोचते (प्रसादे) Dhâtup. 6,15.

स्तुत् (von 1. स्तु) f. *Lob, Lobgesang* RV. 1,169,4. 6,63,8. स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति 8,2,29. 43,17. यथास्तुत् Kâtj. Çr. 22,5,3. — Vgl. अग्नि° (°ष्टुत्), इन्द्र°, इष°, ग्राव°, छन्दः°, देव°, विश्वदेव°, वैश्वदेव°, सूर्य°.

स्तुत s. u. 1. und 3. स्तु.

स्तुतस्तोम adj. *dessen Lob gesungen ist* VS. 8,12.

स्तुतस्वामितीर्थ n. N. pr. *eines heiligen Gebietes* Verz. d. Oxf. H. 60,b,4.

स्तुति (von 1. स्तु) f. 1) *Lob, Lobgesang, Verherrlichung, Lobeserhebung, Hervorhebung der guten Seiten einer Person oder einer Sache* P. 3,3,95, Vârtt. 1 (parox.). AK. 1,1,5,12. 3,4,12,50. H. 269. Halâj. 1, 145. 5,71. अर्चत्रेणाम् RV. 1,84,2. 6,34,1. सुरिस्तु: 10,31,5. Nir. 7,3. Çat. Br. 7,5,2,39. Gobh. 3,3,15. कौत्सायनी Maitrjup. 5,1. स्तवयश्चेन्द्रसंयुक्ता: MBh. 3,12090. मङ्गलैः स्तुतिभिश्चापि 1,7655. °मङ्गलैः Hariv. 5964. R. 1,10,36. 62,26 (स्तुत्य°). 2,25,24. R. Gorr. 2,96,9. Ragh. 4, 6. 10,31. 34. Uttarar. 102,2 (136,6). Spr. (II) 4853. 5547. संतुष्यत्सुतगः स्तुत्या 6793. Varâh. Bṛh. S. 12,13. 48,32. Kathâs. 21,32. Râǵa-Tar. 3,503. 4,444. 5,352. Prab. 80,3. Bhâg. P. 8,7,20. स्तुतये न तत्ते *das gereicht dir nicht zum Lobe* 8,7,32. 16,12. गुण° Hit. 27,7. Naishadh. 2, 1,63. विधेः फलवादलक्षणा या प्रशंसा सा स्तुतिः Comm. Kull. zu M. 1, 100. fg. 110. मांसभक्षण° 5,30. 6,10. °शील adj. R. 2,65,2. °शब्द 3. °पद Spr. (II) 6522. °भूमि AK. 3,3,34. °स्तोम Bhâg. P. 3,12,37. °विपर्यास Râǵa-Tar. 4,633. स्तुतिं कृ Mârk. P. 100,3. कुर्वन्स्तुतीरात्मनः Spr. (II) 6253. स्तुतिं मातुम् Kathâs. 82,195. कृ Bhâg. P. 8,5,25. °वचन Spr. (II) 6808. als m. declinirt: तुष्टस्य स्तुतिना (स्तुतिभिः die neuere Ausg.) किं ते Hariv. 6298. — 2) Bez. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. Vishṇu's MBh. 13,7022. — 3) N. pr. der Gattin Pratihartar's Bhâg. P. 5,15,4. — Vgl. अप्रस्तुत°, दुष्टुति, निः°, पुनः°, पूर्व्य°, राम°, वीतराग°, वेद°, शिव°, सध°, सहस्र°, सुष्टुति, सूर्य°.

स्तुतिगीतक n. *Lobgesang:* वैष्णव *auf* Vishṇu Kathâs. 106,12. केशव° 13.

स्तुतिपाठक m. *Lobsänger* AK. 2,8,2,65. Pańkar. 1,10,92.

स्तुतिब्राह्मण *Titel einer Schrift oder N. pr. eines Mannes* Burnouf, Intr. 138, N. 2.

स्तुतिमन्त् (von स्तुति) adj. *Lobgesänge besitzend, — kennend* Hariv. 14902.

स्तुतिव्रत m. = स्तुतिपाठक Trik. 2,8,56. H. 795. Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्तुतिशस्त्र (ed. Bomb.) und °शास्त्र (ed. Calc.) MBh. 2,452 wohl nur fehlerhaft für स्तुतशस्त्र (s. u. 1. स्तु).

स्तुत्य (von 1. स्तु) adj. *zu loben, zu preisen, lobenswerth* P. 3,1,109. Vop. 26,17. fg. 25. MBh. 8,1373. 12,10363. 13,1115. R. Gorr. 2,26, 27. fg. Ragh. 4,6. 10,15. 17,73. Çâk. 98,3. Spr. (II) 4238. Kathâs. 71, 69. Râǵa-Tar. 3,381. 4,50. Sâh. D. 264,17. Verz. d. Oxf. H. 57,b,2. Pańkar. 4,3,46. Bhaṭṭ. 6,55. Sarvadarçanas. 64,2. अ° R. Gorr. 2,11, 21. Râǵa-Tar. 4,625. — Vgl. सध°.

स्तुत्यव्रत m. N. pr. *eines Sohnes des* Hiranjaretas *und des nach ihm benannten* Varsha Bhâg. P. 5,20,15.

स्तुनक m. *Bock* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. स्तुभ.

स्तुप m. *Schopf* VS. 2,2. 25,2. Çat. Br. 1,3,2,5. 3,5,3,4. — Vgl. विषित°, स्तुका und स्तूप.

1. स्तुभ्, स्तोभति (अर्चतिकर्मन्) Naigh. 3,14. Nir. 7,12. स्तोभते (स्तम्भे) Dhâtup. 10,34. स्तुभ्नाति (रोधने, निष्कोषणे) 31,7. auch स्तुभ्नोति P. 3, 1,82. Vop. 16,1. Zu belegen nur स्तोभति, (प्र)स्तुभान und स्तुब्ध. *einen Laut ausstossen, juchzen, trällern* und dgl.; gewöhnlich von *dem Einfügen verschiedener Singinterjectionen in das* Sâman (vgl. स्तोभ) Vâlakh. 6,1. पदाय पदाय स्तोभेत् Lâṭj. 1,6,1. 2,9,19. 3,9,7. 7,7,2. Shaḍv. Br. 3,1.

— caus. *jauchzen* RV. 1,88,6. गोपीभिः स्तोभितो ऽनृत्यद्भगवान् *bejauchzt* Bhâg. P. 10,14,7.

— अनु *nachträllern* Nir. 7,12. daher अनुष्टुभ् nach *dem der* Gâjatrî *nachgeschlagenen vierten* Pâda; ähnlich त्रिष्टुभ् *von den drei überschüssigen Silben.* Vgl. auch अनुष्टोभन.

— अभि, °ष्टोभति, अभ्यष्टोभत् P. 8,3,63. 65. *hinzuträllern* Lâṭj. 1, 12,14. अ्यक्षरम् 7,11,6. 8.

— व्यय *sondern durch dergleichen Rufe* Lâṭj. 7,6,25. Nidânas. 6,7.

— आ *zujauchzen* Çâńkh. Çr. 18,15,5.

— परि, °ष्टोभति u. s. w. P. 8,3,63. 65. *umjauchzen* u. s. w. RV. 1, 80,9. सुतं परि ष्टोभन्ति नो गिरः 8,81,19. 9,64,28. Pańkav. Br. 8,9,12. 12,4,2. 4,27. — Vgl. परिष्टुभ्, °ष्टोभ.

— प्र *durch einen Zuruf antreiben:* वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः RV. 4, 3,12. — caus. *Jmd zujauchzen:* तं वासुदेवो भगवानधतीर्णा जगत्पतिः। इति प्रस्तोभितो बालैर्मेने आत्मानमच्युतम्॥ Bhâg. P. 10,66,2. *durch Rufe verhöhnen, verspotten* 22,22. — Vgl. प्रस्तोभ.

— प्रति *mit einem Schrei antworten, entgegenjauchzen* u. s. w. RV. 1,88,6. प्रति ष्टोभन्ति सिन्धवः 168,8. स्तोमासस्त्वा प्रति ष्टोभन्त्यक्तुभिः 5,84,2.

— वि, °ष्टोभते, व्यष्टोभिष्ट Vop. 8,45. 108.

— सम् in संस्तुभ् f. *Gejauchze* VS. 15,5. Vgl. auch संस्तोभ.

2. स्तुभ् (= 1. स्तुभ्) f. *jauchzender Ruf* RV. 1,62,4. सं यं स्तुभो ऽवनयो न यन्ति 190,7. अवोद्रसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति 3,51,3. सोमं मनीषा

अभ्यंनूषत स्तुभः 9,68,3. 86,17. 96,18. Çâñkh. Br. 8,3. अर्क° Çr. 8,23, 2. 3. सष्टुभ् adj. TS. Prât. 6,13. छन्दस् TS. 4,3,12,2. — Nach Naigh. 3, 16 = स्तोतर्. — Vgl. अग्निष्टुभ्, अन्न°, घर्म°, छन्दः°, त्रिष्टुभ्, वृष°, सुष्टुभ्.

स्तुभ m. 1) N. eines Agni MBh. 3,14190. — 2) Bock AK. 2,9,76. nach ÇKDr. Lesart Bharata's; vgl. तुभ, स्तभ.

स्तुभ्वन् (von 1. स्तुभ्) adj. jauchzend: ऋषि ṚV. 1,66,4.

स्तुम्प् s. unter तुप् mit प्र.

स्तुवेय्य (= इन्द्र Uǵǵval.) Uṇâdis. 3,98 und स्तुषेय्य bei Wilson und im ÇKDr. nach Up. in Siddh. K. fehlerhaft für स्तुषेय्य. — Vgl. स्तवेय्य.

स्तुषेय्य (von 1. स्तु) adj. zu loben ṚV. 10,120,6.

स्तू s. आपतिस्तू.

स्तूणाकर्ण Hariv. 9558. 10474 fehlerhaft für स्थूणा° (so die neuere Ausg.).

स्तूप्, स्तूप्यति Dhâtup. 26,127 und स्तूपयति 32,133 in der Bed. समुच्छ्राय (wegen स्तूप).

स्तूप Uṇâdis. 3,25 (oxyt.; das Sûtra verdächtig). m. AK. 3,6,2,19. 1) = स्तुप Schopf, sowohl der Haarbusch als der obere Theil des Kopfes Nir. 10,33. उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः ṚV. 7,2,1. क्रुद्धे तीक्ष्णीयसी स्तूपात् Pañkav. Br. 13,4,4. विज्ञाः TS. 3,3,6,5 (स्तुप VS.). अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते so v. a. er fasst die Wolke am Schopfe ṚV. 1,24,7. — 2) bei den Buddhisten und Ǵaina Tope, ein (ursprünglich) kuppelförmiges Grabdenkmal mit Reliquien Köppen 1,533. fgg. Burnouf, Intr. 265. 348. fgg. 372. 426. Lot. de la b. l. 93. 145. 206. 246. 423. 672. fg. Râǵa-Tar. 1,102. 3,10. 13. 4,188. 211 (स्तुप Tr.). Çatr. 14,294. Kâlakakra 3,114. °भेदिन् Vyutp. 66. Hiouen-thsang 1, 34. 107. 417. fg. = कूल H. an. 2,451. Med. 1. 40. — Vgl. अरूष°, द्रोण°, निवर्तन°, महा°, हिरण्य°, स्तौपिक.

स्तृणा (von 1. स्तर्) in भूस्तृणा. Vgl. तृणा, welches aus स्तृणा entstanden sein kann.

स्तृणीषन् s. u. 1. स्तर् mit उप.

स्तृति (von 1. स्तर्) f. 1) Streuung, Bestreuung, Bedeckung Vop. 9, 39. 12, 2. — 2) Niederstreckung TS. 2,2,2,3. 6,3,5. 5,1,6,4. 4,7,4. Kâṭh. 28,8.

स्तृत्य (wie eben) adj. niederzustrecken Ait. Br. 2,1. 35.

स्तेग m. von unbekannter Bed., = रश्मिसंघात्यादित्यः (also von स्त्या) Sâj. स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीम् ṚV. 10,31,9. schwerlich dieselbe Bed. in स्तेगान्दंष्ट्राभ्याम् VS. 25,1. nach dem Comm. zu TS. ein best. Insect (गोजर्णाग).

स्तेन (von स्ता) m. Noten zu gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. m. und n. (= स्तेय Bhar. zu AK. nach ÇKDr.) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. Dieb, Räuber AK. 2,10,25. H. 381. Hâr. 128. Halâj. 2,183. ṚV. 2,23, 16. स्तेनो यो दिप्सति नः 28,10. 42,3. 5,3,11. नेशैः स्तेना यथा रिपुं तपाति सूर्यो अर्चिषा 79,9. 6,51,13. स्तेनं राय 7,55,3. 104,10. स्तेन इव व्रजमक्रमुः 10,97,10. 127,6. AV. 4,3,4. 5. 36,7. 19,47,6. fgg. 49,7. 50,5. VS. 1,1. 11,77. 12,62. TS. 2,5,1,6. Ait. Br. 5,30. Çat. Br. 14,7,1,22. हिरण्यस्य Khând. Up. 5,10,9. Kauç. 57. M. 3,150. 4,210. 7,83. 8, 301. fg. 314. 317. 334. 340. 343. 386. 9,92. 257. 263. 342. 11,100. 12, 57. 59. Spr. (II) 1132. 5488. 5620. 5650. 6442. Varâh. Bṛh. S. 53,61. Bṛh. 19,1. Bhâg. P. 6,2,9. आधि° M. 8,144. अ° Çat. Br. 14,7,1,22. स्तेनमस्तेनमाणिनम् M. 8,197. — Vgl. स्तैन्य.

स्तेनय् (von स्तेन), °यति (चौर्ये) Dhâtup. 35,43. stehlen, rauben: द्रव्याणि M. 8,333. वाचम् am Worte einen Diebstahl begehen so v. a. dasselbe fälschlich gebrauchen Spr. (II) 6027 (M.).

स्तेनहृदय adj. ein eingefleischter Dieb VS. 30,13.

स्तेप्, स्तेपते (क्षरणार्थ) Dhâtup. 40,4. Vgl. तिप्. स्तेपयति (दैन्ये) Vop. in Dhâtup. 32,132.

स्तेम m. = तेम = समुन्दन das Feuchtsein oder Feuchtwerden AK. 3,3,29. — Vgl. स्तिम्.

स्तेय (von स्ता) n. Diebstahl P. 5,1,125 (auf स्तेन zurückgeführt). AK. 2,10,26. H. 383. Halâj. 2,184. AV. 11,8,20. 14,1,57. Nir. 6,27. Kaush. Up. 3,1. M. 8,6. 72. 213. 314. 332. 337. 9,237. 11,65. 102. 161. 169. Jâǵn. 3,234. Spr. (II) 4492. 6442. Varâh. Bṛh. S. 15,4. Bhâg. P. 5,26,19. °प्रायश्चित्त Prâjaçkittend. 33,a,9. Verz. d. Oxf. H. 87,b,22. fg. सुवर्ण° u. s. w. M. 11,57. 66. 70. 98. 101. Jâǵn. 3,230. Kumâras. 2,35. Weber, Râmat. Up. 355. स्तेयं कर् Khând. Up. 6,16,1. द्रव्याणामल्पसाराणाम् M. 11,164. MBh. 12,675. Vikr. 139. अ° M. 6,92. 8,339. 10, 63. Jâǵn. 3,66. Spr. (II) 7468. Vedântas. (Allah.) No. 128. II. 81. स्तेयं स्वाहृतं so v. a. Gestohlenes Bhâg. P. 10,8,29. — Vgl. ब्रह्म°.

स्तेयकृत् adj. Diebstahl begehend ṚV. 7,104,10. सुवर्ण° M. 11,99. सर्व° Spr. (II) 6027.

स्तेयफल s. स्तैपिफल.

स्तेयिन् (von स्तेय) m. 1) Dieb, Räuber M. 9,235. MBh. 14,1442. Weber, Râmat. Up. 359. सुवर्ण° Sumantu in Prâjaçkittav. nach ÇKDr. Mârk. P. 14,91. — 2) Maus Madanav. 12,42. — 3) Bez. des Goldschmieds Çabdârthak. bei Wilson.

स्तैपिफल m. eine best. Pflanze, = तेजःफल Râǵan. 11,17. स्तेयी° Hdschrr., स्तेय° ÇKDr. unter तेजःफल.

स्तैन n. = स्तैन्य Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

स्तैन्य (von स्तेन) n. Diebstahl, Raub P. 5,1,125, Schol. AK. 2,10,26. H. 383, Schol. Spr. (II) 4311. MBh. 3,15865. 14,1034. कैपंगवीन° Bhâg. P. 10,26,7. विसस्तैन्यं कर् MBh. 13,4514. fgg. — m. angeblich = स्तेन Çabdar. im ÇKDr.

स्तैमित्य (von स्तिमित) n. = जडता Râǵan. im ÇKDr. Lahmheit, Bewegungslosigkeit, Unthätigkeit: स्तैमित्यदृश्यप्रारम्भलेपाविकाराः Karaka 3,8. 8,1. Suçr. 2,451,11. Utt. 39 (fehlt in der Ausg.). Vâgbh. 1,7, 60. Spr. (II) 6887.

स्तोकँ (von 3. स्तु) 1) m. a) Tropfen Nir. 2,1 (von श्चुत् abgeleitet). Çabdârthak. bei Wilson. मेदसो घृतस्य ṚV. 3,21,1. 4. 10,95,16. वक्रस AV. 4,38,6. अपाम् 6,124,1. 12,3,28. VS. 20,46. आज्यस्य 21,40. स्तोकाः श्चोतन्ति Ait. Br. 2,12. अवापयन्त TBr. 2,1,1,1. वर्षन्ति Çat. Br. 12,3,2,5. उद° (vgl. P. 2,1,65) 1,7,1,13. 3,6,3,3. 8,2,21. मधु° 1,6,3, 5. यो वै स्तोकः स्कन्दति स द्रप्सः 4,2,3,2. यज्ञात्स्तोकमासिच्य Kâty. Çr. 25,12,11. Âçv. Çr. 3,1,22. अपां स्तोकाः Mârk. P. 49,58. आस्य° Bhâg. P. 9,6,48. अग्नि° so v. a. Funken (vgl. कण) P. 2,1,65, Schol. — b) Bez. des Vogels Kâtaka (vgl. स्तोकक) H. an. 2,21. Med. k. 38. — 2) adj. (f. आ) ganz wenig, — unbedeutend AK. 3,2,11. H. 1426. H. an.

Med. Halâj. 4,3. 5,96. अग्नि MBh. 12,4389. वारि R. 2,64,65. 3,25,8. Râǵa-Tar. 2,164. भक्त Kathâs. 54,171. Verz. d. Oxf. H. 87,a, No. 105, Z. 6. Spr. (II) 1615. न्यग्रोधस्य बीजम् 3844. स्तोकं महद्वा धनम् 5267. दान 7180. °तिलराशि Pańkat. 121,14. आकल्पर्णा Sâh. D. 138. स्तोकनम्रिमन् Z. d. d. m. G. 27,94. स्तोकं हि कृतमिन्द्रेण यशेणाश्च विदारणम् R. 4,54,14. स्तोकानि दिनानि Spr. (II) 4634. Kathâs. 6,19. 70, 82. Pańkat. 31,5 (27,14 od. orn.). भूयांसो वायसाः सन्ति स्तोकाश्च भाषिपलिणाः Spr. (II) 3007. स्तोकायुस् adj. Bhâg. P. 2,7,36. स्तोकावशेषप्राणा Râǵa-Tar. 3,410. भुक्ति von kurzer Dauer Jâǵn. 2,27. अस्तोकविस्मय Mâlatîm. 164,2. n. ein Weniges: तन्ममापि स्तोकं प्रयच्छ Pańkat. 263, 25. स्तोकेनोन्नतिमायाति Spr. (II) 842. 5429. 7190. स्तोकम् adv. ein wenig: गत्वा Spr. (II) 3555. अस्तविंशति 7248. गत्वा Kathâs. 10,127. Çâk. 8,9. 98,8. Pańkat. 170,6. यावदृयं किंचित्स्तोकं मार्गं यासि 245,13. वियति वक्रतरं स्तोकमुर्व्यां प्रयाति mehr in der Luft als auf der Erde Çâk. 7. स्तोकानिर्मुक्त ad 19. स्तोकोन्मिषत्तेजस् Spr. (II) 2685. °मेघा Megh. 80. °पाण्डुर Halâj. 4,52. Bhâg. P. 10,22,31. allmählich Spr. (II) 6456. स्तोकेन und स्तोकात् (dieses bildet mit dem folg. Worte ein comp.) vor einem partic. auf त so v. a. kaum, mit genauer Noth P. 2,1,39. 3,33. 6,3,2 (vgl. Siddh. K. zu P. 6,2,49). — Vgl. अ°.

स्तोकक (von स्तोक) 1) m. Bez. des Câtaka, des um einen Regentropfen bittenden Vogels, AK. 2,5,17. H. 1329. M. 12,67. MBh. 3,12546. 12,389. 13869. R. 3,35,28. 6,81,9. चिनेद्रुर्वर्हिणास्तत्र स्तोककाल्पकृताः (st. स्तोकका अ°) Hariv. 3910. die neuere Ausg. liest स्तोककाल्पकृताः, welches Nîlak. durch अत्यल्पशब्दाः erklärt. — 2) ein best. Gift, = वत्सनाभ Râǵan. 6,225.

स्तोकशस् (wie oben) adv. P. 5,4,42, Schol. Vop. 7,68. tropfenweise: स्तोकशो वृष्टिर्विभक्तोपचरति Ait. Br. 2,12. ददाति zu einem Bischen P., Schol.

स्तोकीय und स्तौक्य adj. (f. आ) auf Tropfen bezüglich, so heissen sowohl die Schmalzspenden (आहुति) als Sprüche und Verse (VS. 22,6. TS. 7,1,14,1. ṚV. 1,75. 3,21), welche bei fallenden Tropfen angewandt werden: यदाम्नाति स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहीति मैत्रावरुणः स्तोकीया अन्वाह Baudh. bei Sâj. zu Ait. Br. 2,12. Mahîdh. zu VS. 22,6. Comm. zu TBr. 3,383. Âçv. Çr. 3,4,1. Çat. Br. 13,1,2,1. 2. Çâṅkh. Br. 10,5. TBr. 3, 8,6,1. 2. Çâṅkh. Çr. 10,12,15. 15,1,24.

स्तोतृ (von 1. स्तु) nom. ag. Lobsänger, Anbeter; Gläubiger, Anhänger ṚV. 1,11,3. 38,4. 3,18,5. 6,34,3. विश्वा सौभगा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु 7,3,10. 32,18. 55,3. 86,4. रेवाँ इद्रेवतः स्तोता स्यात् 8,2,13. स्तोता स्यां तव शर्मणि 44,18. 6,45,27. AV. 6,2,1. 19,48,4. neben मघवन् und सूरि ṚV. 1,124,10. 2,1,16. 5,64,4. 7,7,7. Nir. 7,2. neben स्तव्य, स्तव्यप्रिय, स्तोत्र und स्तुति als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7022. अ° der Niemanden lobt 1,3314. Kumâras. 6,83.

स्तोतव्य (wie oben) adj. zu loben, zu preisen Vop. 26,25. Nir. 7,2. Maitrjup. 6,34. MBh. 13,1268. 4350. fg. Hariv. 7110. 10417. Spr. (II) 7580. Varâh. Bṛh. S. 26,2. Verz. d. Oxf. H. 131,a, No. 237, Z. 10.

स्तोत्रं (wie oben) n. P. 3,2,182 (parox.). 1) Lobgesang, Preis, Lob AK. 1,1,5,12. H. 260. Halâj. 1,145. ṚV. 1,30,5. स्तोत्रमयस्य च तेन्द्रते 138,1. 3,33,14. 5,56,9. इन्द्रस्य स्तोत्रं मतिभिरवाचि 6,34,5. 9,72,9. 105,1. AV. 5,11,8. 9. MBh. 1,812. 8426. 3,165. 4,1255. दुर्गा° 6,794. Hariv. 329. 10231. Râǵa-Tar. 8,62. Mârk. P. 85,39. 97,2. Weber, Kṛshṇaǵ. 301. fgg. Brahma-P. in LA. (III) 52,19. Bhâg. P. 3,9,38. 40. 4,7,19. 15,23. 25,2. 6,8,27. 19,9. 8,3,34. Pańkar. 1,3,88. 4,22. 9,9. 4,4,16. Verz. d. B. H. No. 496. 1274. Verz. d. Oxf. H. 94,a,36. fgg. कुर्याच्चतुर्विधं स्तोत्रं यत्नेनापवादयोरपि Kâm. Nîtis. 12,41. सत्यं प्रियं च 17,46. Burnouf, Intr. 542. 557. स्वविक्रमकथा° Râǵa-Tar. 5,351. ग्रन्थग्रा° Jâǵn. 2,204. मिथ्या° Spr. (II) 7596. इमं स्तोत्रम् Hariv. 15022 wohl nur fehlerhaft für इदं स्तो°. — 2) im Ritual die in singender Recitation vorgetragenen, den Çastra parallelen Abschnitte. Auf die Schöpfung des Soma folgt dieser Gesang des Udgâtar und seiner Genossen, dann das Çastra durch den Hotar und Opferung des Tranks. Der Agnishṭoma z. B. zählt an den drei Savana zwölf Stotra mit 190 Versen (स्तोत्रिया). Nach Ait. Br. 3,23 und Sâj. zu d. St. besteht ein Stotra aus fünf Gliedern: हिंकार (des Udgâtar), प्रस्ताव (des Prastotar), उद्गीथ (des Udgâtar), प्रतिहार (des Pratihartar) und निधन (sämmtlicher). Ueber Einzelnes vgl. Sâj. zu Ait. Br. 3,41. Schol. zu Çâṅkh. Br. 16,9. TS. Comm. 3,16. TBr. Comm. 1,90. Ind. St. 10,353. fg. — Çat. Br. 4,1,2,7. यद्वाव स्तोत्रं तच्छस्त्रं यासु ह्येव स्तुवते ता एवानुशंसति 8,1,2,4. ऋचा वै स्तोत्राय गृह्यते यजुषा शस्त्राय Kâṭh. 20,2. यद्वै वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात् TS. 3,1,2,4. Çâṅkh. Br. 17,7. Ait. Br. 2,37. 3,46. 4,12. निविदः स्तोत्रमतिशस्तं भवति 3,41. Kâtj. Çr. 9,14,4. 12,4,16. °प्रसव Çâṅkh. Çr. 8,15,4. स्तोत्रमध्ये शस्त्रास् Âçv. Çr. 5,10,1. Lâṭj. 1,11,23. 2,7,4. 11,1. स्तोत्रवत्प्रस्तावाः 4,10,7. यद्देवत्यासु स्तुवते सा स्तोत्रदेवता 6,9,4. Schol. zu 1. MBh. 14,742. — Vgl. आलमन्दार°, धनद°, नित्य°, पर°, प्रिय°, भक्तामर°, महत्°, राम°, लक्ष्मी°, वाक्यालिदास°, शिवपञ्चाक्षर°, अगुरूसहस्रनाम°, श्रीहरि°, समयुक्त°, सरस्वती°, सूर्य°.

स्तोत्रभाष्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,43.

स्तोत्रय् (von स्तोत्र), °यति durch einen Lobgesang verherrlichen Verz. d. Oxf. H. 127,a, No. 227.

स्तोत्ररत्न n. Titel einer Schrift Hall 203.

स्तोत्रवत् (von स्तोत्र) adj. von Stotra begleitet Kâṭh. 28,10. Çâṅkh. Çr. 7,10,1.

स्तोत्रिय und °त्रीय adj. zu einem Stotra gehörig. 1) m. (nämlich तृच, resp. प्रगाथ) der erste des Bahishpavamâna Ait. Br. 3,4. 14. आत्मा वै स्तोत्रियः प्रजानुरूपः 23. fg. 6,5. 14. 17 (vgl. VS. 19,24). Çâṅkh. Br. 15,4. 5. 19,10. Âçv. Çr. 5,10,12. 15,13. स्तुते होता स्तोत्रियमनुद्रवेत् 6,10,17. षडह° 7,2,2. तेषां यस्मिन्स्तुवीरन्स स्तोत्रियो यस्मिञ्छंसेत् सो ऽनुरूपः 5. 6. एक° 7. 10,8. Pańkav. Br. 11,6,6. 14,1,7. Çâṅkh. Çr. 12,5,4. 6,9. — 2) f. आ (sc. ऋच्) ein Stotra-Vers Çat. Br. 4,4,4,1. 12,2, 2,3. 14,6,1,12. Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 19,3,3. Lâṭj. 3,8,1. 4,4,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 24,7,20. — Vgl. प्राय°, श्वः°.

स्तोभ (von स्तुभ्) m. die in den Text des Sâman-Vortrags eingeschalteten Singinterjectionen, Träller u. s. w. (z. B. हुम्, हो, ओहा, होइ, इडस्, इहाकादि u. s. w.) H. an. 2,344. Beispiele beim Schol. zu Pańkav. Br. 5,2,7. 7,5,14. 7,1. 10,6,4. 11,11,13. 13,5,21. 6,13. — Shaḍv. Br. 3,1. Pańkav. Br. 8,3,7. स्तोभाक्षर Nid. 3,12. देवतायै सोपायं

स्तोभमाक्रोश पद्याय Lâṭy. 1,6,28. 2,9,12. 5,4,16. 6,10,25. 7,2,3. 8,5. 16. Khând. Up. 1,13,3. MBh. 12,7268. 7340. 13,625. 4108 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 6,8,27 (wohl स्तोत्रस्तोभछ्क° zu lesen). Geträll überh. Bhâg. P. 6,2,14. अ° adj. so v. a. ohne unnütze Einschiebungen, kurz und bündig; s. u. सूत्र 9). Nach H. an. auch = स्तम्भन und हेलन. — Vgl. उभय°, चतुरिउत्पद°, दश°, मध्य°.

स्तोभछ्कला f. Titel eines Abschnitts in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,a,23.

स्तोभन adj. (f. ई) etwa einen Stobha bildend: त्रिवृद्दत्रस्य स्तोभनी Cit. in Nir. 7,12. — °संस्कार s. स्तोभानुसंहार.

स्तोभपद N. eines Tractats über den Stobha, Burnell in Trübner's Record 1870, S. 651.

स्तोभप्रकृति f. Titel eines zum Sâmaveda gehörigen Abschnittes Verz. d. Oxf. H. 378,a, No. 377. 393, b, No. 91.

स्तोभवत् adj. mit Stobha versehen Sâmagâna Tüb. Hdschr.

स्तोभानुसंहार m. Titel eines Pariçishṭa zum SV. Verz. d. Oxf. H. 378,a,5. स्तोभनसंस्कार Ind. St. 1,60.

स्तोम (von 1. स्तु) Uṇâdis. 1,139. °ष्टोम AV. Prât. 2,96. P. 8,3,105. m. 1) Lobgesang, Lobgedicht, Preis Çabdârthak. bei Wilson. ṚV. 1,114, 9. प्रेद्धाग्नावृधे स्तोमेभिः 3,5,2. स्तोमो अश्विनावजीगः 58,4. स्तोमंमतक्षन् 5,2,11. अग्नेः स्तोमं मनामहे 13,2. 6,10,2. स्तोमं यज्ञं च (अर्च गाय च) 16, 22. अमन्द 1,126,1. ववृष्यन्त 4,41,1. शस्यमान 4,15. मतीनाम् 32,15. स्तोम, उक्थ 6,24,7. ब्रह्म, गिरः, स्तोमः 38,3. जोहवम् 7,15,4. अधायि 24,5. अयामि 64,5. स्तोमो अचिक्रदद्वृषा ते 20,9. प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठाः 76,6. 86,5. AV. 6,35,3. सुकृत्य 17,1,11. Âçv. Gṛhy. 1,23,15. Kaṭhop. 2,11 (wohl स्तोमं म° zu lesen). Bhâg. P. 3,11,34. — 2) im Ritual die Grundformen der singenden Recitation, deren gewöhnlich sieben gezählt werden nach der Verszahl (9. 15. 17. 21. 27. 33. 34). Daneben bestehen zahlreiche andere. In diesen Formen setzt sich das Stotra zusammen. Ind. St. 9,229. 276. 10,355. Nach dem Schol. zu Lâṭy. 6, 1,1 bewegt sich der Stoma in den fünf Theilen: प्रस्ताव, उद्गीथ, प्रतिहार, उपद्रव und निधन; vgl. unter स्तोत्र. Die einzelnen Namen VS. 9,33. fg. 10,10. fgg. Çat. Br. 8,4,2,10. fgg. 3,2. 9,5,2,8. 12,2,2,3. अन्यदन्यच्छन्दो ऽन्ये ऽन्ये हि स्तोमाः क्रियन्ते 13,3,2,2. एकविंशो वै स्तोमानां प्रतिष्ठा 5,4,7. TS. 3,1,2,4. Khând. Up. 1,3,10. Lâṭy. 2,11,1. 6, 1,5. 2,1. fgg. °योग 1,8,14. 2,1,1. °विकार 10,5,2. स्तोमान्वय Drâhy. 9,13,1. Ait. Br. 4,12. एकं ह न स्तोममतिशंसेत् 6,8. 23. स्तोमातिशंसन Çâṅkh. Çr. 15,11,8. Âçv. Çr. 9,1,12. Kâty. Çr. 25,13,4. अपरिमित° 33. Çâṅkh. Çr. 9,21,7. पञ्चास्तोमं प्रातःसवनम् 12,8,11. 14,19,2. ऋषि° 83,1. क्रतु° 75,1. मास° 76,1. नक्षत्र° 78,4. मुहूर्त° 80,1. निमेष° 81,1. °कॢप्ति Schol. zu Pañkav. Br. 4,1,7. 15,7,1. Vârtt. 6 zu P. 5,1,58. = यज्ञ u. s. w. H. 820. Halâj. 2,259. — 3) elliptisch für Stoma-Tag TS. 7,2,4,2. Pañkav. Br. 4,1,7. 10,2,2. 19,9,3. 9,5. — 4) Bez. gewisser Ishṭakâ (vgl. स्तोमभाग) Çat. Br. 8,4,1,3. fgg. °चिति 4,12. — 5) Menge AK. 2,5,39. H. 1411. Halâj. 4,2. स्तोमैः काञ्चनैरिव निर्मिताः R. 4,29,16. शर° Prasannar. 145,14. कुसुम° 146,5. Râga-Tar. 4,285. तूल° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 14. तमाल° Kuvalaj. 127,b (152,b). धूम° 29,b (39,b). तमः° Spr. (II) 2817. Z. d. d. m. G. 27,38. Prab. 97,1. Kâçikh. 74,30 (nach Aufrecht). हास° Rasatar. 3,14 (desgl.). स्तुति° Bhâg. P. 3,12,37. अघविषाम् Uttarar. 23,8 (31,7). पवित्रास्तोमः (so ist zu lesen) Spr. (II) 1753. दलाविल° Khandom. 129. — n. nach Çabdârthak. bei Wilson: the head; wealth; grain, corn; a stick or staff bound with iron; adj. nach ders. Aut.: crooked, bent. — Vgl. अग्निष्टोम, अत्यग्नि°, आयु°, ऋषि°, गो°, ज्योति°, त्रि°, परि°, पितृ°, पुनः°, पृष्ठ्य°, बृहस्पति°, भूमि°, मरुत्°, महा°, मास°, मुहूर्त°, यज्ञ°, वन°, विषुवत्°, वैश्य°, व्रात्य°, शुक्र°, सर्व°, सह°, स्तुत°.

स्तोमतष्ट adj. zu einem Loblied gestaltet, gedichtet: मति ṚV. 3,39,1. 43,2. (पितरः) होत्राविदः स्तोमतष्टासो (etwa °तष्टारो) अर्कैः 10,15,9.

स्तोमपृष्ठ adj. (f. आ) nach Mahîdh. Stoma und Pṛshṭha habend VS. 14,4. TS. 3,7,2,7 (स्तोमैः साध्यस्तोत्रैः Comm.). Âçv. Çr. 1,12,37.

स्तोमभाग 1) m. gewisse zum Soma-Opfer gehörige Sprüche, neunundzwanzig an der Zahl (रश्मिरसि TS. 4,4,1. fgg. VS. 15,6. fgg.), welche beim Legen der fünften Schicht Ishṭakâ dienen. Ind. St. 13,261. उप Ait. Br. 5, 33. °भागैः °भागान्प्रतियुङ्क्ते mit den Sprüchen die Ziegel Kâṭh. 34,17. 18. 37,17. TS. 3,5,2,1. Lâṭy. 5,11,1. 2. 15. एकान्नविंशतिस्तोमभागैः स्तोमभागिकाः (चिन्वन्ति) Vait. 29. — 2) f. आ die betreffenden Ziegel Çat. Br. 8,5,3,1. 4,2. 6,1,2. 2,5. TS. 5,3,5,5. अत्यस्तस्तोमभागाम् unmittelbar an die St. Çat. Br. 8,6,1,1. बर्हिः° 2,15. Kâty. Çr. 17,7,16. 11,9.

स्तोमभागिक adj. (f. ई) zu den Stomabhâga-Sprüchen gehörig Vait. 29 (s. u. स्तोमभाग 1).

स्तोममय adj. aus Stoma bestehend Çat. Br. 10,4,2,26.

स्तोमय् (von स्तोम), °यति loben, preisen Dhâtup. 35,69.

स्तोमवर्धन adj. Loblieder steigernd, vielleicht sich freuend an L. ṚV. 8,14,11.

स्तोमवाहस् adj. 1) Lob darbringend ṚV. 1,5,1. 4,32,12. 8,4,2. 88,1. — 2) dargebrachtes Lob empfangend: श्रोता हवं गृणतः स्तोमवाहाः ṚV. 6,23,1.

स्तोमायन n. Bez. gewisser Opferthiere Çat. Br. 4,6,2,3. Kâty. Çr. 9, 8,7. 12,6,12. Schol. zu 8,8,6. 29. 21,2,1.

स्तोमीय adj. am Ende eines comp. auf einen Stoma bezüglich: अहर्गण° Çat. Br. 8,4,4,3. घृत° Çâṅkh. Çr. 15,4,32. अश्व° 16,22,5.

स्तोम्य adj. 1) eines Lobgesangs würdig ṚV. 1,22,5. 124,13. स स्तोम्यः स हव्यः (Indra) 8,16,8. 24,19. 10,96,6. — 2) auf einen Stoma bezüglich u. s. w. Pañkav. Br. 15,7,2.

स्तोन adj. von unbekannter Bed., nach Sâj. so v. a. स्तेन. न ये स्तौना अयासो मह्ना ṚV. 6,66,2. vielleicht so v. a. schwerfällig.

स्तौपिक (von स्तूप) n. = बौद्धद्रव्य Trik. 3,2,3.

स्तौभ (von स्तोभ) adj. (f. ई) trällernd, juchzend: स्तौभीं वाचं विसृजेत् Lâṭy. 1,6,2.

स्तौभक n. Myrrhe Râgan. 6,116.

स्तौभिक adj. in Stobha sich bewegend: वचन Lâṭy. 7,5,7. प्रथमानुगानं स्तौभिकमित्यर्थो सानु गीतानि SV. Gâna (Tüb. Hdschr.). Vgl. Weber in Monatsber. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 273. fg.

स्तौल adj. oder f. आ von unbekannter Bed., nach Sâj. = स्थूल. ससवान्स्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुष्या पायुरभवत्सखिभ्यः ṚV. 6,44,7.

स्त्या, स्त्यायति (शब्दसंघातयोः, शब्दसंघाते) Dhâtup. 22,14 (auch ष्ट्या,

VII. Theil.

घ्यायति). = अपत्रपणाकर्मन् Nir. 3,21. = संहननकर्मन् Durga zu Nir. 6,17. davon स्तूप abgeleitet Nir. 10,33. स्तुक 11,32. *gerinnen, hart werden; sich verdichten, intensiver werden* (vgl. मूर्छ्): स्त्यायते ॰गन्धः Uttarar. 34,1 (45,3).

— नि VS. Prât. 3,68 (nach dem Comm. निस्). *sich verdichtend ansetzen, sich bilden, concrescere:* यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आ प्यायतां नि ष्ट्यायताम् VS. 6,15. 38,18. उत स निष्ट्यायं सह वसति TS. 6,2,4,1.

— प्र, partic. प्रस्तीत und प्रस्तीम P. 6,1,23. 8,2,54. Vop. 26,100.

— सम्, partic. संस्त्यान P. 6,1,23, Schol. Vop. 26,100. *geronnen, festgeworden* Nir. 3,19. 4,24. — Vgl. संस्त्याय.

स्त्यान (von स्त्या) 1) adj. *geronnen* H. 1494. Halâj. 2,121. घृत Suçr. 1,97,18. शोणित 2,57,2. Sâh. D. 146,5. शोफ Karaka 1,18. *erstarrt:* हृदय 8,13. = स्निग्ध H. an. 2,290. Med. n. 23. — 2) n. *a) das Gerinnen, Verdichtung;* = घनत्व H. an. Med. — *b) Intensität:* दधति स्त्यानमङ्गलकृतानि Uttarar. 33,20 (45,2). — *c) Apathie* Lot. de la b. l. 443. Lalit. ed. Calc. 139,2. Jogas. 1,30. = अकर्मण्यता चित्तस्य Comm. = आलस्य H. an. Med. Hâr. 137. — *d) Echo (verstärkter Laut)* H. an. Med.

स्त्यायन (wie eben) n. *Verdichtung, Anhäufung* Nir. 6,47.

स्त्येन Unâdis. 2,46. m. = स्तेन *Dieb, Räuber* Uggval. = अमृत Unâdis. im ÇKDr.

स्त्यैन m. = स्तेन *Dieb, Räuber* Colebr. und Lois. zu AK. 2,10,25.

स्त्रि *Stern* s. u. 2. स्तृ.

स्त्रितरा f. = स्त्रीतरा Vop. 7,49.

स्त्रियंमन्य adj. = स्त्रीमन्य *für ein Weib geltend* P. 6,3,68, Schol.

स्त्री f. Unâdis. 4,165. Declin. P. 6,4,79. fg. Vop. 3,20. fgg. 81. fg. 1) *Weib, ein weibliches Individuum, Gattin* (Gegens. पुंस्) AK. 2,6,1,2. Trik. 2,6,1. H. 503. Halâj. 2,326. RV. 1,164,16. 4,30,8. 5,61,6. 7,55,8. 104,24. स्त्रीभिर्यो वृषणं पृतन्यात् 10,27,10. 34,11. स्त्रिया अशास्यं मनः 8,33,17. 19. न मत्स्त्री सुभसत्तरा 10,86,6. AV. 1,8,1. गन्धर्वः सचते स्त्रियम् 4,37,11. 5,14,6. 17,8. 6,11,1. 2. 7,90,3. 12,1,25. Ait. Br. 1,27. 3,22. पतयः स्त्रियै प्रतिष्ठा Çat. Br. 2,6,2,14. 14,7,1,11. 21. स्त्रियः पुंसो ऽनुवर्त्मानो भावुकाः 13,2,2,4. न वै स्त्रियं घ्नन्ति 11,4,3,2. TS. 6,5,8,2. 7,4,19,1. Ait. Up. 4,1,1. M. 2,129. स्त्रियम् 3,10. 15. 48. स्त्रीन् 5,167. 12,67. MBh. 13,518. Spr. (II) 7544. स्त्रियास् M. 2,138. 202. 3,49. स्त्रियस् Spr. (II) 3221, v. l. स्त्रिया M. 4,205. 5,154. स्त्रियाम् loc. sg. 3,62. 2,33. 66. fg. 123. 3,48. MBh. 1,6154. 3,2776. R. 1,6,18. Suçr. 1,120,13. 176,16. 181,5. 321,1. Megh. 20. 32. 71. Rt. 1,4. Çâk. 125. fg. Spr. (II) 3292. 3484. 6496. 7191. fgg. Varâh. Brh. S. 5,34. 79. 46,52. नृप॰ AK. 2,6,1,5. H. 520. भ्रातृभार्॰ Trik. 3,3,253. विबुध॰ Çâk. 171. अमर॰ Kir. 10,15. पान्थ॰ Spr. (II) 937. निषाद॰ *eine Frau aus der Kaste der Nishâda* M. 10,39. वणिक्॰ Trik. 3,3,461. — 2) *Weibchen der Thiere* Çat. Br. 4,5,2,10. शाखामृग॰ MBh. 3,15648. गजास्य H. 1218. — 3) *in der Gramm. ein Femininum, das weibliche Geschlecht* Nir. 3,21. Çat. Br. 10,1,1,8. 5,1,3. Kâth. 23,4. Çânt. 1,3. 5. 2,2. 20. P. 4,2,48. 66. 4,1,3. 120. 176. 6,3,34. Varâh. Brh. S. 51,36. — 4) *ein best. Metrum:* 4 Mal — — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,2). — Vgl. कुल॰ (auch MBh. 3,16619. Daçak. 79,1), दुः॰, पण्य॰, पण्य॰, प्रति॰, ब्रह्म॰, सु॰, सुर॰, स्त्रैण.

स्त्रीक (von स्त्री) am Ende eines adj. comp.: स॰ (s. auch bes.) *nebst Weib* Çâk. 61,7. Kathâs. 13,168. Pañkat. 1,4,68. अ॰ *unbeweibt* Bhatt. 4,29. मित्योद्विष्टस्त्रीकं गृहम् Varâh. Brh. S. 46,79. हृत॰ Mârk. 131,22.

स्त्रीकरण n. *coitus* Med. j. 17.

स्त्रीकाम adj. 1) *nach Weibern lüstern* Ait. Br. 1,27. TS. 6,1,6,5. Nir. 5,16. Bhâg. P. 4,2,23. 9,18,36. — 2) *weibliche Nachkommenschaft wünschend* Âçv. Grhj. 1,7,4.

स्त्रीकार्य n. *Beschäftigung mit Frauen, das Hüten derselben u. s. w.* M. 10,47.

स्त्रीकुमार n. sg. *Weiber und Kinder* gaṇa गवाश्वप्रभृतीनि zu P. 2,4,11. कार्तकौजपादि zu 6,2,37.

स्त्रीकृत adj. (f. आ) *von Weibern gemacht* AV. 10,1,3.

स्त्रीकोश m. *Dolch* H. ç. 145.

स्त्रीक्षीर n. *Frauenmilch* M. 5,9.

स्त्रीक्षेत्र n. *ein weibliches d. i. gerades (2tes, 4tes u. s. w.) Zodiakalbild oder astrologisches Haus* Varâh. Laghuǵ. 2,4. — Vgl. पुरुषक्षेत्र.

स्त्रीग adj. *zu Weibern gehend d. i. mit ihnen geschlechtlichen Verkehr habend:* अन्य॰ M. 8,386.

स्त्रीगमन n. *das Besuchen der Weiber, geschlechtlicher Verkehr mit ihnen* Pâr. Grhj. 2,4. R. 3,43,6. Davon ॰गमनीय adj. *damit in Verbindung stehend, darauf beruhend:* गुरु॰ (पाप) M. 11,102.

स्त्रीगवी f. *Kuh* P. 3,3,74, Schol. Trik. 2,9,16. — Vgl. पुंगव.

स्त्रीग्रह m. *ein weiblicher Planet d. i. ein gerader (2ter, 4ter u. s. w.)* Ind. St. 2,258.

स्त्रीघातक adj. *ein Weib —, seine Frau mordend* Vet. in LA. (III) 16,22. fg.

स्त्रीघोष m. *Tagesanbruch* Çabdârthak. bei Wilson.

स्त्रीघ्न adj. = स्त्रीघातक M. 9,232. Verz. d. Oxf. H. 25,a,23. fg. Pañkat. 1,6,15.

स्त्रीचपल adj. *Weibern nachlaufend* Varâh. Brh. S. 68,9.

स्त्रीचित्तहारिन् 1) adj. *der Weiber Herz hinreissend.* — 2) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Trik. 2,4,10.

स्त्रीचिह्न n. *vulva* H. 610.

स्त्रीचौर m. *Weiberentführer, — verführer* Trik. 2,10,8.

स्त्रीजन m. 1) *das Weibervolk* R. 2,34,16. Mâlav. 51,7. Râǵa-Tar. 1,73. 4,173. — 2) *ein Femininum* (gramm.): वृत्ताः पुरुषनामानस्ते सर्वे स्त्रीजना भवन् R. 7,87,13.

स्त्रीजन्मन् n. *die Geburt eines Mädchens* Varâh. Brh. S. 53,72. 75,1. Brh. 4,11.

स्त्रीजातक n. *die Nativität eines Mädchens* Varâh. Brh. 24 und Laghuǵ. 11 in den Unterschrr. Verz. d. B. H. No. 878.

स्त्रीजित adj. *in der Gewalt eines Weibes stehend, von ihm beherrscht* Trik. 3,3,10. M. 4,217. MBh. 12,4320. R. Gorr. 2,10,8. fgg. 18,5. 23,19. Spr. (II) 3943. 6117. Varâh. Brh. S. 69,38. 101,13. Brh. 17,7. Râǵa-Tar. 1,358. Bhâg. P. 4,8,67. 27,18. 10,47,17. Pañkat. 1,10,24. स्त्रीजितस्पर्शमात्रेण सर्वं पुण्यं प्रणश्यति Brahmavaiv. P. im ÇKDr. अ॰ Spr. (II) 3592.

स्त्रीतरा f. compar. von स्त्री Vop. 7,49.

स्त्रीतानुक्रोश m. Verz. d. Oxf. H. 316,b,13. fg. vielleicht fehlerhaft für स्त्रीतालक॰.

स्त्रीत्व (von स्त्री) n. 1) *das Weibsein, Weibheit* MBh. 5,7427. 7492. 13, 537. R. 5,23,25. 36,3. 6,101,16. 7,37,4,26. Spr. (II) 7207. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,27. Mārk. P. 50,14. fg. 111,13. Bhāg. P. 1,10,30. 3,31,41. 7, 7,46. 9,1,36. — 2) *genus femininum* (gramm.) AK. 1,1,2,1. H. 542. Verz. d. Oxf. H. 186,*b*,22.

स्त्रीदेवत adj. (f. आ) *an eine weibliche Gottheit gerichtet*: मन्त्राः पुंदेवताः शेषाः स्त्रियाः स्त्रीदेवताः पुनः Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,8. — Vgl. स्त्रीमन्त्र.

स्त्रीदेहार्ध m. *dessen eine Körperhälfte ein Weib ist*, Bez. Çiva's H. ç. 44. — Vgl. अर्धनारीश.

स्त्रीद्विष् adj. *Weiberfeind* Varāh. Bṛh. S. 15,8.

स्त्रीद्वेषिन् adj. dass. Varāh. Bṛh. 17,5.

स्त्रीधन n. 1) *das persönliche Vermögen der Frau* Halāj. 5,42. M. 3,52. 9,194. Jāǵń. 2,143. — 2) *Weib und Vermögen*: °लोलुपं जगत् Spr. (II) 1107.

स्त्रीधर्म m. 1) *Frauenrecht, die für Frauen geltenden gesetzlichen Bestimmungen* Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,33. 277,*b*,5. M. 1,114. स्त्रीपुंधर्म 8, 7. — 2) *Eigenthümlichkeit der Weiber* Pańkar. 1,14,74. वार्द्धक्येनैव विकृतं स्त्रगात्रं च विकूणितम् । स्त्रीदृश्यामभिज्ञावत्ती स्त्रीधर्मं सा व्यरोचयत् (स्त्रीधर्मगिरा° die neuere Ausg.) ist so v. a. *wurde geil* Hariv. 4583. — 3) *die Regeln des Weibes* H. 536.

स्त्रीधर्मिणी adj. f. *die Regeln habend* AK. 2,6,1,20. H. 535. MBh. 2,2685. Rāǵa-Tar. 6,270.

स्त्रीधव m. *Mann* Gaṭādh. im ÇKDr.

स्त्रीधत्र m. *Elephant* H. 1218, Schol.

स्त्रीनामन् adj. *einen Frauennamen führend* MBh. 5,7553.

स्त्रीनिर्जित adj. = स्त्रीजित Varāh. Bṛh. S. 68,6. Bṛh. 17,4. Bhāg. P. 7,12,6.

स्त्रीपर adj. *den Weibern nachlaufend* Çabdārthak. bei Wilson.

स्त्रीपर्वतदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,18.

स्त्रीपर्वन् n. *das Buch* (der Klagen) *der Frauen*, Titel des 11ten Buches im MBh.

स्त्रीपुंस m. 1) du. *a*) *Mann und Weib* P. 5,4,77. Vop. 6,8. H. 538. Halāj. 4,15. M. 1,115. 9,25. 101. fgg. Jāǵń. 3,72. MBh. 13,528. Daçak. 65,6. 7. im comp.: पोटा स्त्रीपुंसलक्षणा (so ist zu schreiben) AK. 2, 6,1,15. Hār. 130. सं° adj. (f. आ) Hariv. 3513. R. 2,46,1. 71,38 (73,29 Gorr.). — *b*) *Femininum und Masculinum* (gramm.) Trik. 3,3,292. 5, 46 (स्त्रीपुंसयोः zu lesen). — 2) sg. *Mann und Weib zugleich* MBh. 13, 894. 901.

स्त्रीपुमंस् m. 1) du. *Mann und Weib* Çat. Br. 14,4,2,4. Lāṭj. 1,3,19. Çāńkh. Ça. 17,6,2. Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,86. — 2) sg. *Mann und Weib zugleich* MBh. 5,7393. 7550.

स्त्रीपुर n. *Gynaeceum* MBh. 4,2293.

स्त्रीपुष्प n. *Menstrualblut* Kālaćakra 2,125.

स्त्रीपूर्वक adj. *früher Weib gewesen* MBh. 5,7553 (°पूर्विका ed. Calc.).

स्त्रीपूर्विन् adj. dass. MBh. 5,7547.

स्त्रीप्रज्ञा adj. f. *den einem Weibe zukommenden Verstand habend* Çat. Br. 14,7,2,1.

स्त्रीप्रत्यय m. *ein Feminina bildendes Suffix* Schol. zu P. 1,2,45. fg. Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,14. 164,*a*, No. 360. fg. 166,*a*,6. 174,*b*,15. 350,*b*,16.

स्त्रीप्रधान adj. *dem das Weib über Alles geht, ganz in der Gewalt des Weibes stehend* R. Gorr. 2,112,7. 4,34,32.

स्त्रीप्रसू adj. f. *Töchter gebärend* Jāǵń. 1,73.

स्त्रीप्रिय 1) adj. *den Weibern lieb.* — 2) m. *Mangifera indica* Trik. 2,4,9.

स्त्रीबन्ध m. *coitus* Trik. 3,3,124.

स्त्रीभव n. = स्त्रीत्व 1) Spr. (II) 2255 (brauchte nicht geändert zu werden). 4834.

स्त्रीभाग adj. *Weibern nachgehend*: Gandharva AV. 8,6,19.

स्त्रीभाव m. *der Zustand einer Frau*: °भावं लम्भय् oder उप-नी so v. a. *entjungfern* Hariv. 9920. 10065. 9955.

स्त्रीमत् (von स्त्री) adj. *beweibt* Bhaṭṭ. 4,29.

स्त्रीमन्त्र m. *eine weibliche d. i. mit* स्वाहा *endigende Zauberformel* Sarvadarçanas. 170,4. — Vgl. स्त्रीदेवत.

स्त्रीमय (von स्त्री) adj. (f. ई) *femineus*: बुद्धि Mārk. P. 125,41. माया Bhāg. P. 3,31,38.

स्त्रीमानिन् m. N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja Mārk. P. 100,32.

स्त्रीमुखमधुदोहद (v. l. °दोहल) m. *Mimusops Elengi* Rāǵan. 10,64. °मुखप m. Rāǵan. im ÇKDr. °मुखमधु n. ebend. unter बकुल.

स्त्रीमन्य adj. = स्त्रियंमन्य P. 6,3,68, Schol.

स्त्रीय् (von स्त्री), °यति *nach einem Weibe verlangen* Spr. (II) 5800.

स्त्रीरजस् n. *die monatliche Reinigung* Trik. 3,3,294.

स्त्रीरञ्जन n. *Betelpfeffer* Çabdārthak. bei Wilson.

स्त्रीरत्न n. *eine Perle von Weib*; s. u. रत्न 1) *b*). Bez. der Lakshmī Çik. 42.

स्त्रीराज Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,32. 340,*a*,15 fehlerhaft für स्त्रीराज्य.

स्त्रीराज्य n. *das Reich der Amazonen* (im hohen Norden) LIA. 1,851. fg. MBh. 3,1991 (m. pl. ed. Calc.). 12,114. Varāh. Bṛh. S. 14,22. 16,6. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,25. Verz. d. B. H. 114 (XXXII). Rāǵa-Tar. 4,173. fg. 185. 586. fg. 665. — Vgl. स्त्रीराजक.

स्त्रीराशि m. *ein weibliches d. i. gerades* (*2tes, 4tes u. s. w.*) *Zodiakalbild oder astrologisches Haus* Ind. St. 2,258.

स्त्रीरोग m. *Frauenkrankheit* Verz. d. B. H. No. 958. 975. 1008. Verz. d. Oxf. H. 357,*b*,1.

स्त्रीलक्षण n. sg. *die Merkmale, Eigenthümlichkeiten eines Weibes* MBh. 5,7533. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,22. 31,*a*,29. fg. 85,*a*,23. *b*,45. fg. Varāh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 5. 78,18. Titel des 70ten Adhjāja.

1. स्त्रीलिङ्ग n. 1) *die weiblichen Geschlechtstheile* MBh. 5,7491. 13, 828. — 2) *das weibliche Geschlecht* (gramm.) Vop. 4,1.

2. स्त्रीलिङ्ग adj. *die Merkmale eines Weibes habend* MBh. 9,3304. *weiblich* (gramm.) Kauç. 60. Cit. beim Schol. zu Kātj. Ça. 5,3,6. Verz. d. B. H. No. 737. Verz. d. Oxf. H. 174,*b*,4 v. u. 175,*a*,2. Comm. zu TS. Prāt. 2,7.

स्त्रीलोक m. pl. N. pr. einer Gegend R. Gorr. IV, 526.

स्त्रीलोल adj. *lüstern nach Weibern* Varāh. Bṛh. 17,3. 18,10. 24,11.

स्त्रीवध m. *ein an einem Weibe verübter Mord* Weber, Kṛshṇaǵ. 224.

स्त्रीवश adj. *von Weibern oder einem Weibe beherrscht* Spr. (II) 4066.

स्त्रीवश्य adj. dass. R. Gorr. 2,34,17. 4,34,27. Davon nom. abstr.

°ता f. Hariv. 7266.

स्त्रीवाह्य m. pl. N. pr. eines Volkes Mārk. P. 58,39.

स्त्रीविजित adj. = स्त्रीजित Varāh. Bṛh. 18,15.

स्त्रीवित्त n. von einer Frau kommendes Vermögen Spr. (II) 7477.

स्त्रीषंसद॑ m. Weibergesellschaft TS. 2,5,1,5.

स्त्रीषख॑ m. Weiberfreund VS. 30,6.

स्त्रीसभ n. Weibergesellschaft P. 6,2,98, Schol. Çabdārthak. bei Wilson.

स्त्रीसरूपिन् adj. das Aussehen eines Weibes habend MBh. 5,7553 nach der Lesart der ed. Bomb., °स्वरूपिन् ed. Calc.

स्त्रीसुख n. die vom Weibe kommende Lust so v. a. Beischlaf Bhāg. P. 9,9,28.

स्त्रीसेवा f. Frauenhuldigung, geschlechtlicher Verkehr mit Fr. Spr. (II) 1029. 4638.

1. स्त्रीस्वभाव m. die Natur des Weibes MBh. 3,2776. Pañkat. 1,14,74.

2. स्त्रीस्वभाव m. Eunuch Çabdam. im ÇKDr.

स्त्रीस्वरूपिन् adj. = स्त्रीसरूपिन् MBh. 5,7553.

स्त्रीहत्या f. ein an einem Weibe verübter Mord Kathās. 32,144.

स्त्रीहुत n. Opfer eines Weibes Kauç. 73.

स्त्रै॑ण (von स्त्री) 1) adj. P. 4,1,87. Vop. 7,12. (f. ई Pat. zu P. 4,1,15) muliebris: न वै स्त्रैणा॑नि सख्या॑नि सन्ति RV. 10,95,15. Çat. Br. 11,5,1,9. Milch Jāgñ. 1,170. गर्भ AK. 3,4,23,48. लघिमन् Bhaṭṭ. 3,7. चापल 21,7. स्त्रीषु स्त्रैणेषु च Bhāg. P. 11,26,22. 24. den Weibern ergeben, in ihrer Gewalt stehend Trik. 3,3,234. Spr. (II) 2193. Bhāg. P. 1,11,40. 4,8,65. 9,10,8. 19,1. 9. 10,10,19. 11,8,31. — 2) n. a) das Weibsvolk, die Weiber: स्व॒र्गे लो॒के ब॒हु स्त्रैण॑मेषाम् AV. 4,34,2. 8,6,4. R. 5,13,23. Spr. (II) 844. Çāk. 67,23. am Ende eines adj. comp. Uttarar. 88,15 (114,2). — b) das Weibsein, Weibheit, weibliche Natur Uttarar. 78,1 (100,8). Bhāg. P. 4,4,3.

स्त्रैषूय॑ n. AV. Prāt. 2,88. 4,83. Geburt eines Mädchens AV. 6,11,3.

स्त्रैराज्यक m. pl. die Bewohner von Strīrāgja Verz. d. Oxf. H. 217,b,27.

स्त्र्यध्यक्ष m. ein Aufseher über die fürstlichen Weiber R. 2,46,2 (13, 3 Gorr.).

स्त्र्यनुज adj. nach einem weiblichen Kinde geboren d. i. auf eine Schwester folgend P. 3,2,100, Schol.

स्त्र्याजीव m. ein durch Weiber gewonnener Lebensunterhalt (Prostitution der Frau u. s. w.) M. 11,63.

स्थ und ष्ठ (von 1. स्था) adj. (f. स्था) am Ende eines comp. P. 3,2,4. 77. 6,2,20. gaṇa कुस्त्वादि zu P. 4,4,62. 1) stehend, sitzend, wohnend, weilend, befindlich: विदेश° Āçv. Gṛhy. 1,12,2. M. 5,75. देशान्तर° 78. एकासन° Çāñkh. Gṛhy. 4,8. शय्यासन° M. 2,109. शयन° 4,74. शिरो° 120. पुण्य° 8,294. द्विरद° MBh. 2,319. शाला° Elephanten 3,2887. प्रासाद° 2894. शाखा°, पञ्जर° R. 2,65,5. शानुगिर्याश्रम° Megh. 90. Ragh. 12,15. Çāk. 49,7. 59,1. Spr. (II) 4377. प्रवास° 5974. मञ्जूषा° Kathās. 4,63. अंस° 18,394. सिंह° 22,127. रोध° Rāga-Tar. 4,249. पर्यवेश्म° AK. 2,6,1,13. Brahma-P. in LA. (III) 51,11. Bhāg. P. 3,23,26. 4,1, 24. भूतल° Pañkat. 106,6. Çuk. in LA. (III) 32,13. पारियात्र° so v. a. Bewohner von Varāh. Bṛh. S. 6,10. मनुष्य° unter den Menschen weilend Hariv. 1380. केकय° bei R. 2,102,5. अपः सुराभाजनस्थाः M. 11,147. पात्री° Çāñkh. Çr. 5,8,2. आदित्यं वारिस्थम् so v. a. im Wasser sich abspiegelnd M. 4,37. नामापद° (उदात्त) RV. Prāt. 20,2. ललाट° Hariv. 12718. 12782. कदलीवनमध्यस्थो वह्निः Spr. (II) 7492. कूपिका नितम्बस्थौ AK. 2,6,2,26. स्वाङ्गे प्राणिस्थम् Kāç. zu P. 4,1,54. भानौ नभस्तलस्थे Varāh. Bṛh. S. 3,30. कुम्भस्थानस्थस्य 4,1. पुनर्वसुस्थे सिते (Venus) 9,27. 30. 10,4. 103,5. मस्तक° (केतु) so v. a. sich zeigend 11,4. स्वहस्त° (सुवर्णकङ्कण) Hit. 11,5. — उरः° R. 2,21,23. 82,14. तत्र° MBh. 3,2683. R. 2,87,2. R. Gorr. 2,28,32. 4,53,24. 63,27. Kathās. 7,33. 26,103. क्व° R. Gorr. 2,58,4. गिरिकन्दरमूर्धस्थ (wohl zu verbinden) 4,10,27. — 2) (in einem best. Alter, Lage, Verhältniss, Zustand) sich befindend: दशमी° M. 2,138. यौवन° MBh. 3,16641. Spr. (II) 5086. राज्य° (s. auch bes.) R. 2,58,19. 3,49,27. यौवराज्य° R. Schl. 2,35,32. 58,19. प्रेतभाव° 73,3. अशोक° 5,33,1. प्रीति° Kathās. 75,2. द्वेष° Git. 9,10. — 3) bei Etwas seiend, beschäftigt mit, obliegend, ergeben: स्वकर्म° M. 10,1. विकर्म° 4,30. 9,214. 11,192. पाषण्ड° 9,225. यज्ञ° Jāgñ. 1,59. योग° 3,251. सवन° 252. योग° Bhag. 2,48. वैतान° MBh. 13,3515. नियोग° R. 2,52,43. पापकर्म° 1,32,20. स्वयंवर° Ragh. 5,76. मौन° Kathās. 11, 69. समाधि° Pañkat. 162,23. Hit. Johns. 2464. उद्यम° Spr. (II) 1767. ध्यान° Pañkat. 1,7,82. स्वधर्म° Bhāg. P. 1,17,16. किं° Rāga-Tar. 4, 646. कीर्तनस्थो मृदङ्गः Spr. (II) 5567. — Vgl. अद्रि°, अपः°, आखरे°, एक° (auch Bhāg. P. 6,4,32), गर्भ°, गह्वरे°, गिरि°, गृह°, गो°, घर्म°, जन°, जल°, तट°, त्रि°, दिवि°, दूर°, द्वार°, द्वि°, धन°, धर्म°, नरक°, परमे°, पशु°, पार्श्व°, पिण्ड°, पूर्व°, पृथिवि°, प्रस्तरे°, बन्धन°, बर्हिः°, बल°, बुद्धि°, भग°, भुवि°, भू°, भूत°, भूमि°, मध्य°, मध्यम°, मनः°, मरु°, रथ°, राज्य°, रूप°, लिङ्ग°, वन°, वपः°, विन्ध्य°, विश्व°, विषम°, वीर°, वृत्त°, वृत्ति°, व्रत°, शं°, शक्ति°, शैलेन्द्र°, सत्त्व°, सध°, सन°, समीप°, समुद्रे°, सव्ये°, सह°, सु°, सुख°, सुखे°, सुत°, स्थल°, हर्म्य°, हृदि° und 2. स्था.

स्थकर wohl = स्थगर Kauç. 35.

स्थग्, स्थ॑गति Dhātup. 19,23 (संवरणे). caus. स्थगयति verhüllen, verbergen: पुरः पूर्वामेव स्थगयति दिशं तमःसंघातः Ratnāv. 60,6. Çiç. 4,24. स्थगयसि पुनरोष्ठं पाणिना दत्तदृष्टम् Spr. (II) 3413. Mālatīm. 7,8. 149, 15 = Uttarar. 60,6 (78,2). Naish. 4,56. Varāh. Bṛh. S. 5,6. 11. 38,4. Kathās. 62,128. 107,73. 118,194. Sāh. D. 224,9. Kuvalaj. 192,b. so v. a. verschwinden machen: द्वारयोर्गं स्थगयतु वासुचामनेहाः Bālar. 131,6. — partic. स्थगित 1) verhüllt, verborgen H. 4476. Halāj. 4,58. Çiç. 9,21. Kir. 14,31. 18,4. Spr. (II) 6642. Varāh. Bṛh. S. 3,35. 22,1. 24,16. Kathās. 95,57. 102,83. Rāga-Tar. 5,415. Sāh. D. 295,7. Khandom. 107. Bhaṭṭ. 12,69. Kull. zu M. 8,203 bei Lois. अस्ति° Verz. d. Oxf. H. 214, b, No. 511. — 2) verschlossen: द्वार् Mārk. P. 69,27. — 3) gehemmt, unterbrochen: °गिर् Bhāg. P. 10,90,18.

स्थग (von स्थग्) verschlagen, verschmitzt, betrügerisch Trik. 3,1,14. Çabdar. im ÇKDr.

स्थगन (wie oben) n. das Verhüllen, Verbergen H. 1477. Spr. (II) 4582. Sāh. D. 15,11.

स्थगर ein best. wohlriechender Stoff: °रं पिनष्टि Gobh. 4,2,20. — Vgl. स्थागर, स्थकर und तगर.

स्थगिका (wie oben) f. 1) ein best. Verband, wie er an Fingern und penis angelegt wird: Däumling Suçr. 1,65,17. 66,1. 2,112,16. Wise

172. — 2) *the office of the betel-bearer* v. l. zu Pańkat. 63,23 nach Benfey; eher *Betelbüchse* (vgl. स्थगी). — 3) *a courtesan* Benfey nach einer Hdschr. der Çuk.; sehr verdächtig. — Nicht zu bestimmen Med. r. 189; vgl. वण्ठर 3).

स्थगी (wie eben) f. *Betelbüchse* H. 718.

स्थगु m. n. *Buckel* Hariv. 4494. fg. nach der Lesart der neueren Ausg. (स्थुडु die ältere Ausg. und auch bei Nīlak. erwähnt). R. ed. Bomb. 2,9,46. — Vgl. स्थपुट.

स्थुडु m. s. u. स्थगु.

स्थण्डिल 1) n. *eine geebnete Bodenfläche* (für Oblationen und dgl.) AK. 2,7,47. H. 810. 824. Halāj. 4,77. इषुमात्रावरं सर्वतः स्थण्डिलमुपलिप्य Āçv. Gṛhj. 1,3,1. Çāṅkh. Br. 6,14. Lāṭj. 3,2,11. 8,5,5. 9,8,4. Kātj. Çr. 22,11,9. Gobh. 1,5,15. 4,8,9. Kauç. 133. Khānd. Up. 5,2,8 (स्थण्डिल्य fehlerhaft). Gṛhjas. 2,21. अबीजकमपि क्षेत्रं केवलं स्थण्डिलं भवेत् Spr. (II) 56 (M.). MBh. 3,1615. 7,2775. 13,351. 2941. 6350. fg. Hariv. 2206. R. 2,25,7. 88,8. 103,44. 111,18. समे देशे चतुर्हस्तं चतुरस्रं स्थण्डिलमुपलिप्य गोमयेन Suçr. 1,6,14. निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले so v. a. *auf dem blossen Erdboden* Kumāras. 5,12. Varāh. Bṛh. S. 24,7. 60,7. Rāǵa-Tar. 6,87. Weber, Kṛshṇaǵ. 249. 296. 298. fg. Bhāg. P. 8, 16,26. Pańkar. 3,6,2. सस्थण्डिलक adj. Pat.; s. u. ग्राम 1) in den Nachträgen. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,22. — Vgl. स्थाण्डिल.

स्थण्डिलशय्या f. *das Liegen —, Schlafen auf geebnetem, blossem Boden* (als Kasteiung) MBh. 3,13455.

स्थण्डिलशायिन् adj. *auf geebnetem, blossem Boden liegend, — schlafend* (auch als Kasteiung) P. 3,2,80, Schol. AK. 2,7,43. H. 810. R. 3, 10,4. 5,22,26. Bhaṭṭ. 3,41.

स्थण्डिलसंवेशन n. = स्थण्डिलशय्या Bhāg. P. 5,9,11.

स्थण्डिलसितक n. = वेदि Hār. 192.

स्थण्डिलेयु (von स्थण्डिल) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrāçva MBh. 1,3700. Hariv. 1659. VP. 447. Bhāg. P. 9,20,4.

स्थण्डिलेशय 1) adj. = स्थण्डिलशायिन् Çabdar. im ÇKDr. Jāǵń. 3,52. Brahma-P. in LA. (III) 49,45. Bhāg. P. 4,23,6. 9,10,34. 11,18,3. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. 19,*a*,20.

स्थण्डिलेशयन n. = स्थण्डिलशय्या MBh. 13,6501. 6515.

स्थण्डिल्य Khānd. Up. 5,2,8 fehlerhaft für स्थण्डिल.

स्थपणी s. स्थपनी.

स्थपति (स्थ + पति) m. Uǵǵval. zu Uṇādis. 4,59. 1) *Statthalter, Oberbeamter, Oberhaupt eines Bezirks:* राजन्, स्थ° AV. 2,32,4. VS. 16,19. सूत, स्थ° Çat. Br. 5,4,4,17. fg. 12,8,1,17. 9,3,1. Pańkav. Br. 17,11, 6. 24,18,2. Kātj. Çr. 1,1,12. 22,5,28. 11,11. Lāṭj. 8,7,11. R. 2,50,18. 52,4. 84,12. Verz. d. B. H. No. 226. स्थपतीष्टि Mīmāṃsād. 6,8,20. एतया निषादस्थपतिं याजयेत् Comm. अगत्त्वयस्य *Herr, Gebieter* (zugleich *Baumeister* nach Mallin.) Çiç. 1,34. = अधीश H. an. 3,309. = अधिपति und सचिव Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 1,34. — 2) *Baumeister* AK. 3,4,14,63. Trik. 3,3,190. H. 917. Med. t. 166. Vaiǵ. MBh. 1,2029. 2177. 12,3243. 13,5073. 14,2520. Hariv. 6505. R. 2,80,2 (87,2 Gorr.). R. Gorr. 2,90,19. Varāh. Bṛh. S. 53,99. 105. 140. 56,30. 66,18. Rāǵa-Tar. 3,351. Pańkat. 10,4. Sarvadarçanas. 30,18. वास्तुविधानज्ञो लघुहस्तो जितश्रमः । दीर्घदर्शी च शूरश्च स्थपतिः परिकीर्तितः ॥ Mātsja-P. im ÇKDr. und bei Aufrecht, Uṇādis. S. 284. — 3) *Veranstalter eines Opfers an* Bṛhaspati AK. 2,7,8. Trik. H. 818. H. an. Med. Halāj. 2, 263. — 4) ein N. Bṛhaspati's H. an. Vaiǵ. — 5) ein N. Kubera's Aǵajapāla im ÇKDr. — 6) *Kämmerer, Aufseher eines fürstlichen Gynaeceums* (vgl. स्थापत्य) Trik. H. an. Med. — Als adj. nach Med. = अमत्तिम (so die gedr. Ausg., सत्तम ÇKDr. und Wilson). — Vgl. पुष्कर° (welches nach Nīlak. = ब्रह्माण्डस्य स्वामी sein soll) und स्थापत्य.

स्थपनी (v. l. स्थपणी) f. *die Stelle zwischen den Brauen* Suçr. 1,345, 13. 15. 346,11. 351,5. 357,9.

स्थपुट gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) adj. (f. आ) *höckerig* (vgl. स्थगु, स्थुडु) Trik. 3,1,2. H. 1468. Hār. 124. Halāj. 4,68. ग्रीवा निर्मांसा चिपिटा दीर्घा स्थपुटा न शुभप्रदा Kāçikh. 37,89 (nach Aufrecht). — 2) n. *Höcker* Med. k. 185. °गतं काव्यम् Mālatim. 78,18.

स्थपुटित (von स्थपुट) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *höckerig geworden.*

स्थपुटीकर् (स्थपुट + 1. कर्) *höckerig machen:* °कृत H. an. 4,14. महाकञ्झानिलैः प्राप्तः पर्वतान्दोलनक्षमः । महामण्डगूर्त्तेन निपातः °कृता Kāçikh. 88,99 (nach Aufrecht).

स्थर् = स्थ in सव्यष्ठर् und सव्ये°.

स्थल्, स्थलति Dhātup. 20,6 (स्थाने, स्थितौ).

स्थल gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140 (oxyt.). 1) m. *a*) *Abschnitt, Kapitel* Verz. d. B. H. No. 595. — *b*) N. pr. eines Sohnes des Bala Bhāg. P. 9,12,2. — 2) f. आ *Erdaufschüttung* P. 4,1,42, Schol. स्थलयोदकं परिगृह्णाति TS. 1,6,10,5. — 3) f. ई P. 4,1,42. Vop. 4,26. = स्थल n. AK. 2,1,5. H. 940. Hārāv. 2,3. Accent eines darauf ausgehenden N. pr. P. 6,2,129. *a*) *Anhöhe, hochgelegene Ebene* Lāṭj. 10,19,1. MBh. 3, 6068. R. 3,21,5. Spr. (II) 82. पर्वतस्य R. 3,19,23. Kathās. 73,59. Prab. 101,9. मलय° Ragh. 6,64. 12,24. Spr. (II) 4070. Kathās. 114,19. गगनात्सो ऽधस्तात्प्रविलोकयन् । स्थलीपरिमितां पृथ्वीं समुद्रान्परिखालघून् 52,7. उत्तटा इव नद्यो यः स्थलीम् (चिक्षिपुः) Ragh. 11,58. कनकसिकतिलस्थलीः (adj.) अवन्तीः Prab. 101,15. तीर° Ragh. 16,64. नभः° Rāǵa-Tar. 5,94. विन्ध्य° Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,16. त्रैलोक्यमौलि° Git. 5,20. von *gewölbten* Körpertheilen (vgl. तट): जघन° Çiç. 9,45. Spr. (II) 7247. Z. d. d. m. G. 27,30. Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,5. v. u. नितम्ब° Spr. (II) 5896. Dhūrtas. 80,15. उपस्थ° Spr. (II) 6642. गण्ड° (s. auch bes.) Pańkar. 3,5,9. Daçak. 91,4. — *b*) *Erdboden* überh.: नवाम्भःपृषताभिवृष्टा Ragh. 7,66. 12,30. Kumāras. 4,4. °शायिन् Spr. (II) 5437. *Fussboden* Bhāg. P. 3,23,17. 4,25,15 (am Ende eines adj. comp.). 7,4, 11. Pańkar. 3,13,4. — *c*) *Platz, Ort, Stelle* Ragh. 13,23. शुष्कवंश° Ṛt. 1,25. वनान्त° Spr. (II) 5717. मरुद्य° Prab. 85,10. त्रिजगतामुत्पत्तिनाश° Verz. d. Oxf. H. 108,*b*, N. 2. — 4) n. = स्थली AK. H. Halāj. *a*) *Erhebung, Anhöhe, trockenes Land* (im Gegensatz zur *feuchten Niederung*); *Land* (im Gegensatz zum *Wasser*), *Festland* H. 1355. Halāj. 3,41. वर्म स्थलम् TS. 3,4,8,7. Kātj. Çr. 24,6,34. Lāṭj. 1,1,19. समे, अनूपे, वनगुल्मावृते, स्थले M. 7,192. 8,247. Jāǵń. 2,151. समुद्रोर्मिवेगेन स्थले न्यस्तः MBh. 1,6744. निम्न, स्थल 7,2339. 12,4632. 5480. fg. मत्स्या व-

भूवर्ष्यापन्नाः स्थलसंस्पर्शनेन 13,2662. R. 5,94,9. Suçr. 1,23,4. 130,18. Kâm. Nītis. 12,5. 15,6. 12. Spr. (II) 545. 570. 3658. 4392. गिरेः स्थलानि 4963. न च नैर्गच्छति स्थले 5186. °गामिन् Varâh. Bṛh. S. 28,4. °संभवौषधि 41,2. उत्तरयां दिशि तोयात्स्थलम् 91,14. 93,59. Kathâs. 29,60. Bhâg. P. 2,6,14. 10,40. 5,26,28. 10,75,37. Pañkar. 1,14,8. Hit. 39,10. 42,13. ed. Johns. 2347. 2349. Verz. d. Oxf. H. 23,b, N. 2. P. 1,3,67, Schol. von gewölbten Körpertheilen: उरः° Ragh. 5,52. 13,73. Spr. (II) 3142. 7417. Varâh. Bṛh. S. 44,21. 53,52. 58,32. Prab. 81,16. Bhâg. P. 2,1, 28. 5,5,31. वक्षः° Spr. (II) 6818. Kathâs. 73,307. VP. 1,6,6. Bhâg. P. 2,7,25. 3,8,28. 7,8,22. Pañkar. 1,3,75. 77. 5,45. 2,4,5. जघन° Spr. (II) 7002. Kathâs. 47,108. अंस° 83,39. गण्ड° (s. auch bes.) Bhâg. P. 5,25, 4. Pañkar. 1,3,77. 12,23. कुम्भ° Bhâg. P. 6,11,10. — b) Erdboden: विदलन्ति स्म कुद्दालैः स्थलानि च समन्ततः R. Gorr. 2,87,10. स्थलारूढ M. 7,91. Ragh. 11,14. Spr. (II) 7219. कोमल° Pañkar. 1,10,50. Pañkat. 246,6. नाकाशे नाप्यनिस्थले Hariv. 5864. अथ देवाः संप्रपन्नाः सैनैर्वत्मभिः स्थलैः MBh. 2,2517. Fussboden: कुर्म्य° so v. a. das flache Dach eines Palastes Megh. 67. MBh. 15,491. Bhâg. P. 3,11,32. 10,50,53. Pañkar. 1,10,46. — c) Platz, Ort, Stelle MBh. 1,4996. Varâh. Bṛh. S. 24,6. परस्थले Kathâs. 45,271. Pañkat. 118,23. 161,65. वेदि° R. 2,56, 29 (vgl. प्रत्यक्स्थली वेदी 3,77,23). तपसः Stätte für Pañkar. 1,2,51. तपः° 6,53. कोमायौनाम् 14,6. 28. — d) Fall: तथाविधस्थले in einem derartigen Falle Sâh. D. 18,11. 24,4. 106,14. Sarvadarçanas. 7,14. स्वप्रस्थले Nîlak. 168. Schol. zu Kap. 1,57. Kusum. 34,15. 36,7. Comm. zu TS. Prât. 1,61. 4,11. 23. 14,4. 19,4. 20,2. — e) N. pr. (?) einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,26. — Vgl. अद्रि°, अद्रिकूल°, अवि°, आश्वक°, उत्°, ऋतु°, कण्टक°, कुश°, कुस्थल, केलि°, क्रतु°, गण्ड°, घृत°, तपः°, त्रि°, दाण्डायन° (unter दाण्डायन), धर्म°, नभः°, नाग°, परिस्थल, पुञ्जिक°, प्र°, प्रसव°, ब्रह्म°, मद°, मधुक°, मध्य°, मरु°, मल्ल°, मान°, माध्यक°, माहिष°, मुनि°, मूल°, मूषिक°, यज्ञ°, यन्त्र°, राशि°, लोक°, वध°, वन°, वसु°, वारण°, विस्थल, वृक°, व्याघ्र°, शमिस्थल, शुभ°, श्री°, सम°, समाधि°, समुद्र°, सलिलस्थलचर, सिद्ध°, सु°, स्थास.

स्थलकन्द m. = अग्राम्यकन्द (?) Ratnam. im ÇKDr.

स्थलकमल n. die Blüthe von Hibiscus mutabilis Dhanv. 3,54. Bhâvapr. im ÇKDr. Gît. 10,7. — Vgl. स्थलपद्म.

स्थलकमलिनी f. Hibiscus mutabilis Megh. 90.

स्थलकाली f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,38.

स्थलकुमुद m. Nerium odorum Râgan. 10,11.

स्थलग adj. auf dem Festlande lebend: जलस्थलखगैः सत्त्वैः Bhâg. P. 8, 10,12. स्थलजलाम्बुगाः H. 22.

स्थलचर adj. dass. (neben जलचर und खेचरीचर) R. Gorr. 1,13,29. Hit. Johns. 1925. स्थलसलिलचराणां व्यत्ययः Varâh. Bṛh. S. 95,58.

स्थलज 1) adj. auf dem Festlande —, trockenem Boden wachsend, — lebend M. 1,44. 6,13. जलजानि च पुष्पाणि माल्यानि स्थलजान्यपि R. 2,59, 11. 4,25,24. जलजान्यपि सत्त्वानि स्थलजान्यपि R. Gorr. 2,59,10. Ârjabh. 4,7. Reis Suçr. 1,196,10. स्थलाम्बुजाः Varâh. Bṛh. 3,5. 6. so v. a. जाङ्गल Karaka 1,27. शुल्के so v. a. Landsteuer (im Gegens. zu Wassersteuer) Jâgñ. 2,263. — 2) f. आ Süssholz Râgan. 6,149.

स्थलतर (von स्थल) m. ein höher gelegener Platz Lâṭj. 1,4,17.

स्थलता f. nom. abstr. von स्थल Festland Spr. (II) 545. Pañkat. 84, 20. शुष्क° 79,13.

स्थलनलिनी f. Hibiscus mutabilis; am Ende eines adj. comp. °क Bhâg. P. 5,8,22.

स्थलनीरज n. die Blüthe von Hibiscus mutabilis Pañkar. 3,12,4.

स्थलपथ m. Schol. zu P. 5,4,74. gaṇa देवपथादि zu 3,100 (प्रतिकृतौ संज्ञायाम्). Landweg, — strasse (im Gegens. zu Wasserweg): °पथेन zu Lande (eine Stadt erreichen) Kathâs. 101,115. वारिस्थलपथान्विता (भू) Kâm. Nîtis. 4,52. स्थलजलपथव्यापाराद् (स्थलस° gedr.) Kull. zu M. 7, 101. वणिक्पथो द्विविधः स्थलपथो जलपथश्च so v. a. Handel zu Lande Comm. zu Kâm. Nîtis. 5,78. — Vgl. स्थालपथ, °पथिक.

स्थलपद्म 1) m. Arum indicum Ratnam. im ÇKDr. — 2) n. die Blüthe von Hibiscus mutabilis Trik. 2,4,34. Pañkar. 1,7,26. 10,54. Bhaṭṭ. 2,3. — Vgl. स्थलकमल.

स्थलपद्मिनी f. Hibiscus mutabilis Râgan. 5,79.

स्थलपिण्डा f. eine Dattelart Râgan. 11,61.

स्थलमञ्जरी f. Achyranthes aspera Ratnam. im ÇKDr.

स्थलरुहा f. Hibiscus mutabilis Râgan. 5,80.

स्थलवर्त्मन् n. = स्थलपथ Landweg: °वर्त्मना zu Lande Ragh. 4,60.

स्थलविहंग m. Landvogel Bhâg. P. 5,2,4. °गम ed. Bomb.

स्थलशृङ्गाट m. Tribulus lanuginosus oder ein ähnliches Gewächs H. 1156. Halâj. 2,46. Ratnam. im ÇKDr. °क m. dass. Râgan. 4,42.

स्थलसीमन् m. = स्थण्डिल m. (!) Bhûrivrajoga im ÇKDr. a boundary, a land-mark Wilson.

स्थलस्थ adj. auf trockenem Lande stehend: स्थलस्थं तमृषिं कृत्वा MBh. 1,6749. R. 4,13,16. Bhâg. P. 3,27,12.

स्थलारविन्द (स्थल + अ°) n. die Blüthe von Hibiscus mutabilis Kumâras. 1,33.

स्थलीदेवता f. Localgottheit Megh. 405. = वनदेवता ein Schol.

स्थलीभूत adj. hoch gelegen: देश Hariv. 3706.

स्थलीय् (von स्थल), °यति für Festland halten: ईश्वरमपाम् Spr. (II) 3899.

स्थलीय adj. von स्थल Fall am Ende eines comp.; s. उद्देश्यविधेयबोधस्थलीयविचार in den Nachträgen.

स्थलेजात 1) adj. auf dem Festlande, auf trockenem Lande gewachsen (wachsend): पद्मिनी so v. a. Hibiscus mutabilis R. 4,48,10. — 2) n. Süssholz Ratnam. 57.

स्थलेयु (von स्थल) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva Hariv. 1660. VP. 447.

स्थलेरुहा f. Bez. zweier Pflanzen: = दग्धा Râgan. 9,127. = गृहकुमारी Râgan. im ÇKDr.

स्थलेशय N. eine Amphibie, die zur Nacht an's Land kommt, Râgan. im ÇKDr.

स्थलौकस् (स्थल + ओ°) m. ein auf dem Festlande lebendes Thier: मृगाः स्थलजलौकसः Bhâg. P. 6,4,19.

स्थविर Uṇâdis. 4,56. m. Weber Uggval. = जङ्गम und स्वर Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

स्थविमन् (von स्थू) n. *das dicke Theil, die Breite:* स्थ°, मध्य, अणिमन् Çat. Br. 3,8,3,18. °मतस् *an der breiten Seite* TS. 6,3,9,2. TBr. 3,3,11,2. अवद्यति Çat. Br. 6,4,1,1. Kâṭh. 31,12. m.: यथाकार्यं स्थविमा Kâtj. Çr. 6,1,35.

स्थविर (wie oben) Uṇâdis. 1,54 (oxyt.). 1) adj. (f. आ und ई in der älteren Sprache, in der späteren nur आ). *a) breit, dick, derb, massig:* Stier ṚV. 4,18,10. AV. 9,4,3. Rosse ṚV. 7,24,4. 67,4. (इन्द्रस्य) उग्रस्य यूनः स्थविरस्य 3,46,1. 1,171,5. 10,103,5. Vishṇu 7,100,3. MBh. 13,6955. Hariv. 14119. Kühe so v. a. Milch ṚV. 9,86,4. penis TBr. 2,4,12,7. *dicht:* व्रज (so zu lesen st. वज्र) ṚV. 4,20,6. उल्ब 10,51,1. übertr.: वाज 6,1,11. 18,12. 32,1. 37,5. 7,93,2. वृष्ण्य 1,54,8. गिर् 181,7. तेजस् Çâṅkh. Gṛhj. 2,2. — *b) (vollwüchsig), alt* (AK. 2,6,1,42. H. 339. Halâj. 2,348), (wie πρεσβύτερος) *angesehen, gravis* TBr. 3,10,11,3. Nir. 6,30. Âçv. Çr. 10,7,3. Çat. Br. 2,2,3,20. 7,2,1,15. 13,4,1,6. Kâṭh. 11,2. Ǵâtukarṇja Çâṅkh. Br. 26,5. Gotama Lâṭj. 2,9,20. Çâkalja ṚV. Prât. 2,44. Kauṇḍinja TS. Prât. 17,4. रौमकायणा Bṛhadd. in Ind. St. 1,105. — Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. 3,4. ऊर्ध्वं प्राणा ह्युत्क्रामन्ति यूनः स्थविर आयति M. 2,120. 8,70. 163. 394. Jâǵñ. 2,150. P. 4,1,165 (°तर). MBh. 1,1971. 2,1343. 1996. 2279. 3,2184. युवस्थविरबालाः 2522. 10630. 5,125. 13,47. 4516. Hariv. 5004. R. 5,31,17. Suçr. 2,142,17. Ragh. 19,57. Spr. (II) 3275. 4919. 7453. Varâh. Bṛh. S. 5,41. Kathâs. 16,11. 25,14. 113,24. Daçak. 93,6. Bhâg. P. 1,11,24. 9,7,18. 12,3,42. Baum MBh. 13,264. स्थविरवयस् *ein hohes Alter erreichend* Hariv. 3021. स्थविरे (v. l. स्थाविरे) काले Spr. (II) 4067, v. l. Bei den Buddhisten Bez. *der ältesten, ehrwürdigsten* Bhikshu (vgl. Uǵǵval.), die dem Çâkjamuni am nächsten stehen, Burnouf, Intr. 288. 297. 565. Hiouen-thsang 1,158. 177. 430. 2,311. 3,36. Wassiljew 38 u. s. w. Târan. 4 u. s. w. — *c)* = अचल Uṇâdivr. im ÇKDr. fehlerhaft für स्थावर. — 2) m. ein N. Brahman's H. 211. — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = महाश्रावणी Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *Erdharz* (das auch पलित heisst) Râǵan. 12,141. — Vgl. स्थाविर.

स्थविष्ठ superl. zu स्थूर, स्थूल *dick, grob, dicht* P. 6,4,156. Vop. 7,56. AK. 3,2,64. स्थ°, मध्यम, अणिष्ठ TS. 2,5,5,2. Kâṭh. 25,7. (रेतः) मध्ये स्त्रियै प्राप्य स्थविष्ठं भवति Ait. Br. 6,9. Çâṅkh. Br. 28,9. Çat. Br. 8,2,4,19. Kâtj. Çr. 15,3,42. धातु Khând. Up. 6,5,1. fgg. Maitrjup. 2,6. तनू 6,6. (नारायणम्) अणीयसामणीयांसं स्थविष्ठं च स्थवीयसाम् MBh. 12,1612. 13,6955. Hariv. 14119. Bhâg. P. 2,1,24. 38. 4,9,12. 5,26,38. 11,12,17. 12,2,22. 9,11. Paṅkar. 4,8,67.

स्थवीयंस् compar. zu स्थूर, स्थूल *dick, grob, dicht* P. 6,4,156. Vop. 7,56. Çat. Br. 5,3,2,7. Ait. Br. 1,21. Paṅkav. Br. 16,2,6. Shaḍv. Br. 3,3. Lâṭj. 1,10,1. MBh. 12,1612. 13,1376. Bhâg. P. 2,1,24. 2,14. 4,24,39. Paṅkar. 4,8,67.

स्थशस् (von स्थ) adv. *je nach der Stelle:* स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ṚV. 2,38,8.

1. स्था, तिष्ठति Dhâtup. 22,30 (गतिनिवृत्तौ). P. 7,3,78. Vop. 8,70. तस्थौ, तस्थिवंस्; अस्थात् P. 2,4,77. Vop. 8,25. स्थात्, स्थाति, अस्थुस्, स्थुस्, स्थेषम्, स्थेषुस् AV. 16,4,7. स्थास्यति; स्थेयात् P. 6,4,67. Vop. 8,85. स्थेयाम; med.: तिष्ठे, तिष्ठमान; तस्थाने; अस्थित P. 1,2,17. Vop. 10,11. अस्थिरन्; अस्थिषत Çat. Br. 3,7,3,9. 9,4,2. absol. स्थायम् Bhaṭṭ. 5,51. pass. स्थीयते P. 6,4,66. partic. स्थित s. bes. Ueber den Uebergang von स्थ in ष्ठ s. AV. Prât. 2,92. fg. 1) *stehen, stillstehen, stehen bleiben, dastehen:* न मेथेते न तस्थतुः ṚV. 1,113,3. 10,10,8. यदूर्ध्वस्तिष्ठाः (अग्ने) 3,8,1. 5,1,2. अस्थुरु चित्रा उषसः पुरस्तात् 4,51,2. आपृणन्तीरापो अर्वाक् तिष्ठन् 5,45,10. 47,5. नीचीनाः स्थुः 1,24,7. तिष्ठाद्रोगाः AV. 6,44,1. 77,1. 9,1,24. यदेजति पतति यच्च तिष्ठति 10,8,11. अश्वाय तिष्ठते so v. a. *im Stall stehend* 3,15,8. तिष्ठन्वीर्यवत्तरः Çat. Br. 6,7,2,1. 12,2,4,8. TS. 5,1,8,6. पूर्वां संध्यां जपंस्तिष्ठेत् — पश्चिमां तु समासीनः M. 2,101. fgg. 192. 195. fgg. प्रपदैः 6,22. तिष्ठ त्वं स्थावर इव MBh. 3,2613. कियन्तं कालं स्थास्यसि R. 1,64,12. अत्राहं स्थास्ये स्थाणुरिवाचलः Mârk. P. 15,57. तिष्ठन्तु सर्वदाशाश्च गङ्गामन्वाश्रिता नदीम् R. 2,84,7. तस्थतुः समन्ततः शरम् 3,29,31. चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् Spr. (II) 2264. प्रविश गेहं मा बहिस्तिष्ठ 2468. अग्रे स्थित्वा Paṅkat. 72,6. एषा मदीया कन्यका तिष्ठति 189,25. Hit. 22,8. निमेषमात्रमपि किं क्वो गच्छन्न तिष्ठति Spr. (II) 3732. कृतान्तस्येव तिष्ठतः so v. a. *vor Einem stehend* R. 2,21,9. *stehen bleiben, Halt machen* M. 11,111. MBh. 1,2167 (med.; स st. स mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,52,96. R. Gorr. 1,9,10. Kathâs. 4,12. वसिष्ठस्याग्रतः स्थित्वा R. 1,54,7. Çâk. 12,7. 13. 41,8. 57,8. 70,11. जानुभ्यां स्थित्वा *sich auf die Knie stellend* Vikr. 63,6. mit loc. *stehen auf, in an:* रथेषु ṚV. 5,53,2. MBh. 3,7218. अन्तरिक्षे ṚV. 5,85,5. 10,72,6. अधरेषु 6,63,4. VS. 2,8. पृथिव्याम् AV. 9,3,17. 12,1,27. MBh. 3,2205. द्वारि 2265. R. 7,68,3 (med.). नौकासु R. Schl. 1,9,7. गङ्गाकूपेऽत्र तिष्ठत 2,84,6. तिष्ठत्येकत्वमधिपतिर्ज्योतिषां व्योममध्ये *stillstehen* Vikr. 20. तस्य संदर्शने तस्थुः *stellten sich so, dass er sie sehen konnte,* R. 1,9,18. 5,23,32. अग्रे mit gen. so v. a. *vor Jmdes Augen treten* Ragh. 2,56. — 2) mit acc. *stehen —, sich stellen auf, besteigen:* रथम् ṚV. 6,18,9. हरी (wobei ebenfalls der Wagen verstanden ist) 1,174,4. *sich begeben nach:* तस्थतुः प्राचीं दिशम् R. 3,77,2. — 3) *vor dem Feinde stehen, Jmd* (gen.) *Stand halten* MBh. 3,1978 (med.). 7,682. Hariv. 5861. 11031 (S. 790. med.). 11472. R. 1,22,19. 3,27,18. 4,9,73. 5,22,20. 47,18. 71,9. Çâk. 94,1. Spr. (II) 4428. 4710. Varâh. Bṛh. S. 43,2. Mârk. P. 85,72. fg. स्थास्यिष्यते येन रणे Bhaṭṭ. 1,22. नास्य शक्ताः पुरः स्थातुं कृतान्तस्य यथा जनाः Bhâg. P. 8,15,29. — 4) *treu ausharren, — zur Seite stehen:* उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे शत्रुसंकटे । राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः Spr. (II) 1221. तिष्ठते हि सुहृद्यत्र न बन्धुस्तत्र तिष्ठति 2879. 3254. नामुत्र हि सहायार्थं पिता माता च तिष्ठतः । न पुत्रदारं न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥ 3607. न स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु 3357. 5223. मर्यादायाममर्यादाः स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु 256. — 5) *bei Etwas* (loc.) *verharren, nicht abgehen von;* med.: यत्र: पिता संजानीते तस्मिंस्तिष्ठामहे Ait. Br. 7,18. — 6) *sich zu Jmd* (dat.) *halten, sich für Jmd erklären:* एको हि रुद्रो न द्वितीयाय तस्थुः so v. a. *einen zweiten erkennt man nicht an* Çvetâçv. Up. 3,2. med. P. 1,3,23. 4,34. Vop. 5,15. तुभ्यं तिष्ठामहे वयम् Bhaṭṭ. 8,12. अर्काय पत्ये खलु तिष्ठमानाः (अम्बुजिन्यः) Naish. 7,57. Vop. 23,8. तिष्ठते (= स्वहृदयं व्यनक्ति) रण्डा विकर्मस्थेभ्यः Saṁkshiptas. im ÇKDr. unter रण्डा. act. in Verbindung mit अभि Vop. 5,7. — 7) *bestehen* (Gegens. *vergehen, zu Grunde gehen*): यन्विषस्ते मा स्थात् TS. 1,1,2,2. येनैष भूतैस्तिष्ठते ह्यन्तरात्मा Muṇḍ. Up. 2,1,9. यावदेकानुदिष्टस्य गन्धो लेपश्च तिष्ठति M. 4,111. यानुपाश्रित्य तिष्ठन्ति

लोका देवाश्च सर्वदा 9,316. नन्वेष स्थास्यति चिरं गत एव नराधमः MBh. 5,472. यावत्स्थास्यन्ति गिरयः सरितश्च महीतले R. 1,2,39. 44,46. 60, 28. तिष्ठेल्लोको विना भूमिं सस्यं वा सलिलं विना। न तु रामं विना देहे तिष्ठेत्तु रसवो मम॥ R. Gorr. 2,9,44. Sâṅkhjak. 41. न कोऽपि स्थातारः सुरगिरिपयोधिप्रभृतयः Spr. (II) 525. अरक्षितं तिष्ठति 567. 3902. 1983. कथं नु शाखास्तिष्ठेरंश्छिन्नमूले वनस्पतौ 2812. यशांसि लोके 2765. 3236. कथं कर्म विना दैवं स्थास्यति 5149. 5482. 7555. Kathâs. 28,117 (wohl अदर्शने zu lesen). 34,103. 40,11. Pañkat. 31,18. 216,12. Comm. zu Gaim. 1, 18. zu Kap. 1,58. zu TS. Prât. 21,7. केवलमेको गडुदत्तस्तिष्ठति so v. a. ist am Leben Pañkat. 213,7.8. — 8) bleiben, verweilen: तिष्ठा सु कं मघवन्मा परा गाः RV. 3,53,3. इह 10,19,3. AV. 8,1,9. 10,1,26. Gobh. 3,2,26. गृहाश्रमे M. 6,1. कामम् आ मरणात्तिष्ठेद्गृहे कन्यर्तुमत्यपि 9,89. 12,107. गच्छ वा तिष्ठ वा MBh. 1,5961. 6027. मात्र स्थाः 4,491. R. 2,40,32. 64,35. 87,23. 3,74,27. 75,2. Megh. 3. 19. Çâk. 70,21. 71,10. 136. Spr. (II) 2083. 2436. 4781. Kathâs. 13, 46. 82. 16,35. 18,167. 190. 205. 221. 231. 288. 39,233. Mârk. P. 77,16. 125, 47. Râga-Tar. 6,201. 326. Bhâg. P. 4,27,22. 7,3,7. Z. d. d. m. G. 14,572,13. Pañkat. 69,13. 134,3. Hit. ed. Johns. 2094. Vet. in LA. (III) 17,14. 18, 9. क्षणमासने स्थित्वा 2,5. उदक्षेपणं तु तत्तिष्ठेद्यावत् u. s. w. M. 3,265. न स तिष्ठेच्चिरं राज्ये पुष्करे सलिलं यथा R. 3,46,16. यथास्तं गत आदित्ये न तिष्ठन्तीह रश्मयः 6,70,49. अपक्वे तु घटे नीरं चालन्यां सूक्ष्मपिष्टकम्। स्त्रीणां च हृदये वार्त्ता न तिष्ठति कदापि हि॥ Spr. (II) 394. med. MBh. 2,732. R. 4,12,36. pass. impers. Spr. (II) 3328. Hit. 21,4. pass. = simpl.: तथापि सूनृता सौम्य हृदि न स्थीयते चले। पुत्रानुरागविषमे विद्युत्सौदामनी यथा॥ Bhâg. P. 10,49,27. verweilen so v. a. warten: न च शक्यं मया तात स्थातुं क्षणमपि R. 2,34,48. Vikr. 88,17. Mâlav. 12,3. Râga-Tar. 5,464. दिनानि कतिचिद्गेहे स्थीयताम् Brahma-P. in LA. (III) 54,20. किमन्यत्रापि स्थीयते so v. a. zögern, sich bedenken Çâk. 23,11, v. l. स्थित्वा मासं दद्यात् so v. a. nach einem Monat Varâh. Bṛh. S. 42,11. क्षणं स्थित्वा Çuk. in LA. (III) 36,6. स्थित्वा हरिष्यति गुणस्य तवैव लक्ष्मीम् so v. a. nach einiger Zeit Spr. (II) 3910. — 9) bei Etwas bleiben, einer Handlung dauernd obliegen, in einem Zustande oder Verhältniss verharren; die Ergänzung a) ein im nom. stehendes adj., insbes. partic.: तेऽपक्रम्य प्रतिवावदतोऽतिष्ठन् widersprachen fortwährend Ait. Br. 2,3. ये पाशास्तिष्ठन्ति विषिताः AV. 4,16,6. गृहाः पूर्णा वाजेन तिष्ठन्तः 7,60,2. 8,10,8. 10,10,16. 2,34,2. Âçv. Gṛhj. 1,18,7. 4,7,16. Kâtj. Çr. 25,5,28. पेपीयमानो मोदमानस्तिष्ठति Khând. Up. 6,11,1. प्रत्यङ्गोपास्तिष्ठति (so liest Çvetâçv. Up. 3,2) VS. 32,4. प्रनष्टमधिगतं द्रव्यं तिष्ठेद्युक्तैरधिष्ठितम् M. 8,34. बुभुक्षितस्त्र्यहं स्थित्वा धान्यमब्राह्मणाद्धरेत् Jâgñ. 3,43. श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला (बुद्धिः) Bhag. 2,53. नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् 3,5. विस्मितः MBh. 3,2620. शोकपरिप्लुतः 3001. उदीचीं दीपयन्दिशम् 11852. अनुध्यानपरायणः R. 1,64, 20. सप्रमाणेव 37,21 (med.). वृत्तमुपाश्रितः 50,35. 51,20. 86,20. R. Gorr. 1,9,22. Sâṅkhjak. 67. Ragh. 1,73. करिष्यमाणः सशरं शरासनम् 3,52. पश्यन्ती Çâk. 41,3. साध्वसादवचना 12,21. 30. Spr. (II) 1524. 1002. 4528. वर्धमानमृणं तिष्ठेत् 5992. Kathâs. 2,32. 62. 4,54. 5,91. 7,53 (wir lesen तपसा, welches wir zum Folgenden ziehen). 15,8. 18,95. 128. 153. 165. 24,180. 29,23. 39,67. 244. 40,13. Râga-Tar. 4,77. 6,156. 194. Mârk. P. 17, 21. Brahma-P. in LA. (III) 54,16. Bhâg. P. 3,4,31. Pañkat. 34,26. 127,23. ed. orn. 5,4. Hit. 19,1. सर्पस्तु व्यापादितस्तिष्ठति liegt todt da Hit. ed. Johns. 2726. Pañkat. 10,7. med.: तिष्ठध्वं संधितेषवः MBh. 1,5278. उपवासपरो दीर्घकालमतिष्ठत 8117. अमात्यः स चिरं तिष्ठते प्रियः 121. pass. impers.: मृगपशुभिः स्वस्थैः कथं स्थीयते Prab. 20,12. — b) ein absol.: सर्वमावृत्य Çvetâçv. Up. 3,16. MBh. 1,1105. 3,11844. विस्मित्य रूपसंपदा 2132. हृदन्त्यौ तां परिष्वज्य मुहूर्तमिव तस्थतुः 2705. 4,596. 3, 11056 (S. 571). परिवार्य धनेश्वरम् 11775. 5,7298. धर्ममाश्रित्य R. 2,21, 41. 28,20. 93,14. R. Gorr. 2,12,2. Çâk. 40,21. मौनं विधाय Kathâs. 12, 158. 13,152. Râga-Tar. 6,64. Bhâg. P. 3,17,17. Hit. 23,8. med. MBh. 13,2291. pass. impers. Prab. 49,14. — c) ein instr.: मौनेन Pañkat. 93, 10. आकारपरित्यागेन Hit. ed. Johns. 2407. स्वगृहनिर्विशेषेण Hit. Schl. 38,21. नररूपेण Spr. (II) 4446. — d) ein adv.: अन्यथा sich anders verhalten R. 4,43,65. तूष्णीम् Spr. (II) 4480. सलज्जम् verlegen dastehen Çâk. 38,4. सविस्मयम् Hit. 14,22. निर्विशेषं यदा स्वामी समं भृत्येषु तिष्ठति Spr. (II) 3769, v. l. सुखम् sich wohl —, glücklich fühlen Spr. 2390, v. l. Kathâs. 19,49. 32,145. 44,97. — 10) dasein, vorhanden sein, sich vorfinden M. 8,158. नेह तिष्ठति कैकेयी R. 2,57,29. यान्यस्माभिर्गृहीतानि तानि तिष्ठन्ति 4,5,10. दयिता यत्र तिष्ठति तद्गृहम् Spr. (II) 6247. विभवे भोजने दाने तिष्ठन्ति प्रियवादिनः 6168. भाजने यो य आकारश्चिन्त्यते स स तिष्ठति Kathâs. 3,56. 43,58. तस्य हृदस्य समन्तादनेकविलान्यसंख्यानि — तिष्ठन्ति Pañkat. 159,25. किंचिदेतन्मृतसत्त्वं तिष्ठति 244,1. दन्तघातस्य पुत्री पद्मावती नाम विद्यते। तयोक्तं तिष्ठति Vet. in LA. (III) 7,8. अयं च वीर संदेहस्तिष्ठतीह ममाग्रतः R. 5,53,7. स मा तिष्ठतु Schol. zu Kâvjâd. 2,159. स्वेषु तिष्ठत्सु M. 5,104. 9,130. MBh. 1,5989. 3,2164. 13,2532. R. 2,106,22. R. Gorr. 2,34,7. 3,40,3. 7,63,2. Spr. (II) 1335. कार्ये स्थायसि तिष्ठति 5832. mit einem loc. AV. 6,127,2. यावान्यतिगणाः कश्चिद्दृष्टिपाश्च महाबलाः। तिष्ठन्तीह महारण्ये R. 3,35,49. Vet. in LA. (III) 14,19. तदेतद्धनुस्तिष्ठत्यद्यापि कुलेऽस्माकम् R. Gorr. 1,68,13. नो गृहे 69,8. 2,31,26. यदार्णवे त्वयि तिष्ठन्निदं वृष्टिमिवोदकम् 124,16. उत्तरश्च चतुर्वर्गो नामहात्मसु तिष्ठति Spr. (II) 1092. त्रयाणामपि चैतेषां गुणानां त्रिषु तिष्ठताम् M. 12,34. — 11) sich befinden, sein: तव पार्श्वतः R. 1,64,6. तव समीपतः R. Gorr. 1,66,6 (med.). यत्परार्थघटनायतैर्विना स्थीयते Spr. (II) 6410. तत्र Kathâs. 2,34. मूले Mṛkkh. 176,2. प्रव्रज्यासु M. 5,89. गर्भवासे Spr. (II) 1851. मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि MBh. 3,2073. Spr. (II) 1845, v. l. धर्म्ये वर्त्मनि M. 9,1. भर्तृपुत्रगते पथि R. 2,52,53. मर्यादासु Spr. (II) 1839. धुरि Ragh. 1,91. मधु जिह्वाग्रे, हृदये हालाहलम् Spr. (II) 2852. आपदि M. 3,14. हृदयेषु, हृदये R. 2,45,25 (med.). Spr. (II) 6076. मानसे 5569 (स्थितवती). संशये R. 3,41,3. शोके महति 75,18. तद्दुःखे Mârk. P. 63,59. बले Spr. (II) 4810. राज्ये so v. a. regieren MBh. 1,8168. साधुवृत्ते so v. a. obliegen R. 4,31,2. स्वधर्मे Spr. (II) 4065. सत्ये R. Gorr. 2,14,2. पापेषु कर्मसु Spr. (II) 4233. स्वकर्मणि Kathâs. 19,20. कार्येषु बन्धूनाम् Bhaṭṭ. 19,16. अस्य प्रिये MBh. 3,303. विप्रिये R. 2,21,10. तपसि 64,23. तपस्यनशने Kathâs. 27,123. तेषां शासने so v. a. gehorchen, folgen M. 7,37. R. 1,52,8 (53,8 Gorr.). Çâk. 88,16. Vikr. 135. Spr. (II) 7148. नृपतेर्निदेशे Mâlav. 80. वचने तव R. 2,24,15. ईश्वरस्य वशे MBh. 3,1138. Spr. (II) 4454. — 12) sich bei Jmd befinden, bei Jmd angetroffen werden, zu Jmdes Verfügung stehen, Jmd gehören, esse alicui; mit gen. und loc. der Person: माया मे तिष्ठते तीव्रा पान्नगी नाम Hariv. 9387.

उद्यमः साहसं धैर्यं बलं बुद्धिः पराक्रमः । षडेते यस्य तिष्ठन्ति Spr. (II) 1247. 2756. तस्य च द्वे दुहितरौ यौवनस्थे तिष्ठतः Pañćat. 183,25. Pañćat. ed. orn. 4,8. यत्र ग्रावयोर्भक्तिशेषाहारः प्रचुरस्तिष्ठति Hit. 50,21. निर्लेपो मे ऽस्त्वहृदयं त्वयि तिष्ठतु (so ed. Bomb.) MBh. 3,2836. 12275. इदं चैव रूपज्ञानं त्वदीयं मयि तिष्ठति 3025. R. 1,66,5. — 13) geheftet —, gerichtet sein auf (loc.): मनस्तिष्ठति कान्तासु चित्रासु वनराजिषु Hariv. 3841. त्वयि नस्तिष्ठते प्रीतिः Bhaṭṭ. 8,12. — 14) ruhen —, beruhen auf, gegründet —, beschlossen sein in (loc.): यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ṚV. 7,101,4. 1,164,36. VS. 31,19. AV. 6,138,4. धर्मे तिष्ठन्ति भूतानि धर्मो राजनि तिष्ठति Spr. (II) 3130. med. P. 1,3,23. त्वयि तिष्ठते विवादः Vop. 23,8. मयि स्थित्वा so v. a. sich auf mich verlassend Comm. zu Bhaṭṭ. 8,9. — 15) Jmd still halten zu Etwas, sich fügen in, dienen zu: mit einfachem oder doppeltem dat.: एवैव तस्थुः सवितः सवाय ते ṚV. 4,54,5. अस्मा आपस्तस्थुः 8,85,4. 9,62,27. न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य Çvetâçv. Up. 4,20 = Kaṭhop. 6,9 = MBh. 5,1747 (hier सादृश्ये und दर्शने [ed. Bomb.] st. संदृशे). med.: अतिष्ठन्तास्मै श्रैष्ठ्याय TBr. 1,3,2,2. देवेभ्यः पशवो ऽन्नाद्यायालम्भायातिष्ठन्त Ait. Br. 2,3. 4,25. 6,5 (तस्थानानि zu lesen; vgl. Ind. St. 9,295). 7,18. श्रियै Çat. Br. 3,4,2,2. 9,4,2. सर्वं वा इदमिन्द्राय तस्थानमास 4,14. fg. 12,2,3,8. 5,4,1. fgg. अश्वानां परिपाणाय तस्थिषे AV. 4,9,2. — 16) erstehen aus (abl. oder gen.): ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ṚV. 4,51,1. एतस्य वै सौम्यैषो ऽणिम्न एवं महान्न्यग्रोधस्तिष्ठति Khând. Up. 6,12,2. — 17) abstehen von Etwas, sich eines Bessern besinnen: यदि ते तु न तिष्ठेयुरुपायैः प्रथमैस्त्रिभिः M. 7,108. अपीदानीं मम सुतास्तिष्ठेरन्मन्दचेतसः MBh. 3,1946. — 18) dahingestellt —, unberücksichtigt —, unerörtert bleiben, nicht von Belang sein; nur im imperat.: तिष्ठतु प्रपायः so v. a. darauf kommt es zunächst nicht an, davon will ich vorläufig absehen Mṛkkh. 24,18. Ragh. 11,77. Kumâras. 6,24. अभिमुखहतस्य तिष्ठतु तावज्जयो ऽथ वा स्वर्गः Spr. (II) 499. 1043. लोकः शुभस्तिष्ठतु तावदन्यः Z. d. d. m. G. 27,82. Brahma P. in LA. (III) 51,4. वचनाद्धयं तत्तिष्ठतु Pañćat. 19,17 (ed. orn. 16,12). इति तिष्ठतु तावत् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 161. 174. — 19) partic. तस्थिवंस् P. 6,2,67, Schol. a) stehend ṚV. 1,108,1 (auf dem Wagen). गवि तस्थिवांसं केसरिणम् Ragh. 2,29. was steht, — sich nicht bewegt (Gegens. जगत्) ṚV. 7,32,22. 66,15. 101,6. जगतस्तस्थुषां श्रेष्ठः MBh. 2,1214. Hariv. 9649. Bhâg. P. 3,10,18. 13,41. 4,22,37. 23,2. 7,3,29. — b) sich befindend in (loc.): अग्निं पदे परमे तस्थिवांसम् ṚV. 1,72,4. बले महति so v. a. im Besitz seiend Hariv. 3064. — c) beschäftigt mit (loc.), obliegend: तस्थुषश्चार्चने राज्ञो भृत्यान् Râǵa-Tar. 3,870. विपक्षभावे Ragh. 3,62. पितुः शासने so v. a. dem Vater gehorchend, — folgend 11,65. verharrend in (instr.): प्राणापानेन MBh. 3,166. — d) der inne gehalten hat: रहस्यतामिति चोक्त्वा वै तथास्त्विति च तस्थिवान् so v. a. schwieg er Hariv. 10219. — e) ausharrend, beharrlich: स कृत्वा सर्वकार्याणि प्रतस्थे तस्थुषां (= स्थितिमतां Nîlak.) वरः MBh. 2,32. — f) bereit zu (dat.): प्रतियुद्धाय Hariv. 5667.

— caus. स्थापयति, अतिष्ठिपत् P. 7,4,5. Vop. 18,9. 1) stillstehen machen, anhalten Kauç. 106. रथम् Çâk. 6,16. 8,10. 100,19. Vikr. 10,19. so v. a. hemmen, unterdrücken: रेतः प्रजासिन् Çat. Br. 7,3,2,14. पाप्मानम् 13,8,4,6. — 2) Jmd festhalten, nicht fortlassen Kathâs. 14,10. 37,103. Hit. 121,14. स च दृष्ट्वा धनं भूरि स्वीकृत्य स्थापितो मया so v. a. ich habe ihn ganz für mich gewonnen Kathâs. 13,8. बद्ध्वा Jmd gefangen halten 28,143. Râǵa-Tar. 2,4 (wo wir बद्धत्य° lesen). तं संयम्य स्थापयामास निगडैर्दृढम् Kathâs. 37,40. — 3) wegstellen, bei Seite stellen: रथम् MBh. 3,2870. Kathâs. 20,164. नारसिंहं वपुस्त्यक्त्वा स्थापयित्वा च तद्वपुः Hariv. 12897. यद्धो न स्थापितं किंचित्त्वया गुणवराकृते bei Seite gelegt, zurückgelegt, aufbewahrt Kathâs. 39,14. इह केनापि दत्तानि प्राप्य पञ्च फलानि सः । तुल्लामत्त्राणि मे प्रादाद्वे चास्थापयदात्मने ॥ 70,32. स्थापयित्वा so v. a. mit Ausnahme von Lot. de la b. l. 394. — 4) stellen, hinstellen, setzen —, legen —, thun auf, in (loc.): स्थापिर्षि AV. 6,77,1. 7,96,1. Çat. Br. 3,5,2,19. उत्सङ्गे मातुः कुमारकम् Çâṅkh. Gṛhj. 5,7. Kâtj. Çr. 7,9,23. 15,6,13. प्राङ्मुखं वरासनम् R. 4,25,30. अमात्यमुख्यमासने M. 7,141. सिंहासने ऽच्युतम् MBh. 5,5006. सेनयोरुभयोर्मध्ये रथम् Bhag. 1,21. उरसि मणिम् MBh. 14,2390 (med.). 2391. पयो नवे भाण्डे 2388. Hariv. 7904. 8419 (med.). पार्श्वे रत्नावलीम् Mṛkkh. 74,20. कोषपेटके मणिम् Vikr. 78,7. लस्माहृतं च वह्निं च नैकत्र स्थापयेद्बुधः Spr. (II) 2217. Varâh. Bṛh. S. 55,23 (स्थाप्यं Druckfehler für स्थाप्य). Kathâs. 10,108. 13,154. 22,195. 24,166. 28,166. 60,28. 94,36. अस्थाप्या देवतास्तत्र Weber, Kṛshṇaǵ. 272. 276. 278. 284. 296. Verz. d. Oxf. H. 62,b,9. fgg. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 23. Bhâg. P. 4,4,25. Hit. ed. Johns. 2417. गा निगूढे कस्मिंश्चित्पर्वते Sâj. zu ṚV. 3,31,5. हृदि so v. a. dem Herzen einprägen Pañćat. 13,7. ब्राह्मणस्य गृहे तत्र कस्यचित्स्थापितो द्विजः so v. a. einquartirt Kathâs. 33,134. 65,169. गुल्मान् hinstellen, aufstellen M. 7,190. यथकान्देवीगर्भगृहान्तरे Kathâs. 3,39. रत्नकाञ्चनतो निशि कोशाराः 43,32. — 5) Jmd einsetzen in eine Würde, ein Amt (loc.) M. 7,202. R. Gorr. 2,87,18. 4,23,7. Spr. (II) 3024. राज्ये MBh. 3,234 (med.). 13,4215. R. Gorr. 1,3,36. 2,6,22 (स्थापयता zu lesen). 3,54,19. 4,54,20. Bhâg. P. 3,3,16. यौवराज्ये MBh. 13,1975. स्थापत्ये R. Gorr. 1,12,6. मन्त्रित्वे Kathâs. 5,124. मध्यस्थाने Dhûrtas. 92,3. रक्षार्थम् so v. a. als Hüter Kathâs. 24,7. — 6) Jmd versetzen —, führen —, bringen in, auf (loc.): पथि auf den rechten Weg Jâǵñ. 1,360. युधि Kâm. Nîtis. 19,22. प्रकृतौ Ragh. 8,75. वशे M. 7,44. MBh. 1,683. R. 3,47,8. 9. 4,32,19. 7,20,19. Kâm. Nîtis. 8,83. Bhâg. P. 9,19,23. स्वे निदेशे (v. l. निवेशे) Mâlav. 49. संशये R. 7,9,41. 12,2. समये Mârk. P. 51,111. चलतः स्वधर्मेषु 69,61. R. Gorr. 1,1,99. नये so v. a. einweihen in einen Plan Kathâs. 20,195. इत्येवं स्थापयेन्मनः man richte den Geist darauf d. i. man vergegenwärtige sich dieses Spr. (II) 1998. statt des loc. ausnahmsweise auch acc.: सरितां च पतिः सत्यां मर्यादां स्थापितः पुरः R. Gorr. 2,11,5. दुःखम् (vielleicht दुःखे st. दुःखं zu lesen) Kathâs. 52,28. — 7) übergeben: ज्येष्ठे राज्यतन्त्राणि R. 2,8,24. मध्यस्थस्थापितं धनम् einem Unbetheiligten Jâǵñ. 2,44. भर्त्रा स्थापितं धनम् Kathâs. 4,65. भर्तृस्थापित vom Gatten 44. तस्य हस्ते त्वदीया सा गृहिणी स्थापिता मया 10,163. 16,22. स्थापित = न्यस्त H. an. 3,342. Med. t. 170. — 8) errichten, erbauen: eine Stadt MBh. 1,3787. Verz. d. Oxf. H. 62,b,11. चैत्यान्यायतनानि च R. 2,56,29. निवेशान् 80,17 (87,24 Gorr.). वेदिम् R. Gorr. 1,23,7. — 9) Bestand geben, befestigen, dauerhaft machen, begründen MBh. 13,4161. Spr. (II) 5149. Karaka 3,8. संधीन् Suçr. 2,28,3. वयः 196,7. वंशम् R. 1,1,92. 6,104,6. Bhâg. P. 9,22,17. राज्यम्

R. 2,112,18. जगत् Bhâg. P. 2,10,42. धर्मम् Spr. (II) 1514. fg. Vop. 5, 15. *Jmd befestigen* so v. a. *unterstützen:* मां चैव धृतराष्ट्रं च पूर्वमेव (so ed. Bomb.) — चित्रकार इवालेख्यं कृत्वा स्थापितवानसि (zugleich *befestigen* in eig. Sinne) MBh. 5,5024. fg. — 10) *feststellen, festsetzen, bestimmen:* वृद्धिम् M. 8,157. 261. अर्घम् Jâǵn. 2,251. यथा च वः (so ed. Bomb.) स्युः पतयो ऽनुकूलास्तथा वृत्तिमात्मनः स्थापयध्वम् MBh. 5,901. वधं तथा स्थापयतां (med.) वधाय 14,270. संस्थाम् R. Gorr. 1,62,26. अवधिम् Megh. 85. लग्नदिवसम् Kathâs. 73,36. समयम् Râǵa-Tar. 4,617. अनारमर्यादां कृषपालिणाम् 5,119. गोत्रदेवत्वम् Verz. d. Oxf. H. 19,a,8. अस्माकं तथागतज्ञानकोशे दायाद्यम् (so ist zu lesen) Saddh. P. 4,28,a. *eine Bestimmung in Betreff Jmdes* (acc.) *treffen:* वीर्यशुल्केति मे कन्या स्थापितेयम् R. 1,66,15. so v. a. *einführen:* वेदरहस्यम् MBh. 1,62. वर्त्म श्रौतम् LA. (III) 87,12. इहाप्यागमचतुष्टयं स्थापयेत् Burnouf, Intr. 49. स्थापित = निश्चित H. an. 3,312. Med. t. 170. — 11) *eine Behauptung —, Thesis aufstellen* Comm. zu Njâjas. 5,1,21. *setzen* im Gegens. zu *negiren* Sâh. D. 730. 329,5. — 12) *machen zu*, mit zwei acc.: ताः सर्वाः पुत्रिकाः स्थापयामास नष्टपुत्रः MBh. 1,2576. लङ्कायामीश्वरं भवत्तं स्थापयिष्यति R. 5,89,28. त्रिरुन्नतं स्थाप्य समं शरीरम् Çvetâçv. Up. 2, 8. तयामभिमुखं स्थापय मुखम् Z. d. d. m. G. 27,28. तेन मध्यमशक्तीनि मित्राणि स्थापितानि Ragh. 17,58. सुरक्षितम् *gut verwahren, — hüten* Kathâs. 30,113. 45,127. रक्षितं मातुलुङ्गम् 53,64. छन्नां वासवदत्ताम् *verstecken* 15,21. 45,361. 61,270. प्रच्छन्नम् 15,99. सज्जम् *Jmd bereit sein heissen* 12,46. चतुरो नियतान्वर्णांस्त्वं स्थापय Matsja-P. bei Muir, ST. 1,55, N. 49. परिशेषं न नामापि स्थापयिष्यति *nicht einmal den Namen wird er übrig lassen* Bhatt. 8,91. — Vgl. स्थापन u. s. w.

— desid. तिष्ठासति Schol. zu P. 1,2,9. 7,4,61. 79. 8,3,61. Vop. 19, 17. *verharren wollen:* बाल्येन Çat. Br. 14,6,4,1.

— intens. तेष्ठीयते P. 6,4,66. Vop. 20,4.

— अति *überstehen:* मूलम् TBr. 3,2,9,10. *sich erheben über; Meister sein;* mit acc.: जनान् RV. 1,64,13. 10,60,3. भूमिम् 90,1. अतिष्ठाय वर्चसाध्यन्यान् AV. 19,33,5. Çat. Br. 4,5,3,2. समानान् 10,6,1,9. 13,5,4, 12. 7,1,14.

— व्यति scheinbar MBh. 13,5785. fg., wo mit der ed. Bomb. व्यविष्ठाः st. व्यतिष्ठाः zu lesen ist.

— अधि, Uebergang von स्थ in ष्ठ P. 8,3,63. fg. nebst Vârtt. mit acc. P. 1,4,46. 1) *stehen —, sich stellen —, sich setzen auf, besteigen;* mit loc. und acc.: रथे RV. 1,139,4. 164,2. अन्तरिक्षे 2,30,3. 1,125,5. 6,48,31. 9,85,12. विश्वस्य मूर्धन् VS. 18,55. TBr. 1,1,3,6. रथम् RV. 1, 49,2. 164,3. 35,6. das Ross (so v. a. Wagen) 51,11. 163,2. हरी 6,20, 9. केशवन्ता 10,105,5. सानु 9,86,8. 10,81,4. द्याम् 9,85,9. सिन्धुम् 10, 123,4. AV. 10,10,13. 12,1,11. VS. 6,2. अधितिष्ठन्न केशान् M. 4,78. 132. MBh. 13,4977. शिरः पदेन चास्याहमधिष्ठास्यामि भूतले 2,2641. स्यन्दनम् R. 2,46,28 (44,28 Gorr.). रथो ऽध्यष्ठीयत रामेण Bhatt. 17,98. शाखिनः (acc.) केचिदध्यष्ठुः 15,31. आसनम् M. 8,24. R. Gorr. 1,72,7. Ragh. 6,73 (°तष्ठौ). Kathâs. 49,136. Bhâg. P. 6,16,3. शय्याम् VP. 3,11,108. मामधिष्ठाय *auf mir sitzend* R. 5,36,8. एकेन हि पदा कृत्स्नां पृथिवीं सो ऽध्यतिष्ठत *stand er auf der ganzen Erde, hatte er d. g. E. unter sich* 1,32,14 (31,19 Schl.). *stehen* überh.: अध्यतिष्ठदङ्गुष्ठेन शतं समाः MBh. 13,1917. — 2) *seinen Aufenthalt haben in, bewohnen, sich befinden —, stecken in:* कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति AV. 10,7,1. पातालम् Ragh. 1,80. कुटीरम् Spr. (II) 2776. माधिष्ठा निर्जनं वनम् Bhatt. 8,79. अधिष्ठाय दारुं काष्ठमिवानलः Râǵa-Tar. 6,64. वितस्तिम् Bhâg. P. 2,6,15. श्रीजयदेवभणितमधितिष्ठतु कण्ठतटीमविरतम् Gît. 11,9. पुरुष उपरिष्टात्पशून् Çat. Br. 13,3,6,4. — 3) *sich* (siegreich) *erheben, bemeistern, höher stehen als, den Vorrang haben über* (acc.): ता इन्द्रो वर्चसाधि तिष्ठतु AV. 2,14,4. सर्वम् 10,8,1. 13,2,31. Âçv. Grhj. 1,24,8. पत्निं च दिशश्च चन्द्रमाश्चाधितिष्ठन्ति Khând. Up. 5,19,2. Çvetâçv. Up. 1,3. 4,11. शत्रुम् Spr. (II) 1702. Bhatt. 9,72. 16,40. उत्थानवीरः पुरुषो वाग्वीरानधितिष्ठति Spr. (II) 1199. केन द्रौपदि वृत्तेन पाण्डवानधितिष्ठसि MBh. 3,14652. 13,2167. स्वज्ञात्यानधितिष्ठामि नक्षत्राणीव चन्द्रमाः 2472. कीर्तिं प्रच्छाद्य तेषां वै कुरुराजो ऽधितिष्ठति 17,99. सर्वाः सपत्नीः Hariv. 7848. *als Führer vorangehen, anführen:* महाराजदशरथस्य दारान्वसिष्ठः Uttarar. 71,2 (91,8). *lenken, regieren:* ऐरावणम् Hariv. 8873. MBh. 13,1876. Auch mit gen.: अङ्गानामधितस्थिरे देवे गाथिनाः Çâṅkh. Çr. 15, 27,5 (Ait. Br. v. l.). — 4) *vorstehen, beherrschen, verwalten:* एतान्ग्रामानेतान्ग्रामानधितिष्ठस्व Pracnop. 3,4. महीमिमां कृत्स्नाम् R. 2,1,25 (22 Gorr., wo fälschlich अधितिष्ठन् तम् st. अधितिष्ठस्तम् gedruckt ist). प्राचीमिन्द्रः Kathâs. 18,60. पुरम् 124,68. Bhâg. P. 8,15,33. जम्बुद्वीपम् Hit. ed. Johns. 2702. स्वाराज्यम् Spr. (II) 9. साम्राज्यम् Prab. 97,16. राज्यम् Kathâs. 41,65 (°तष्ठौ zu lesen). *besitzen:* अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः Râǵa-Tar. 4,322. *in den Besitz gelangen von:* पारमेष्ठ्यं पदम् Bhâg. P. 4,8,20. धिष्ण्याध्यम् 12,29. — 5) *sich gründen auf* (loc.): रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् VS. 17,54. TS. 2,1,5,2. — 6) *Gebrauch machen von, anwenden:* यदपराधिनोरप्यनपराधयोरिव नौ कृते (so lesen wir) प्रसादमधिष्ठितवान् so v. a. *an den Tag legen* Mâlatîm. 140,10. fg. absol. °ष्ठाय so v. a. *mit Anwendung von, mittels* Bhag. 4, 6. श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च। अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते 15,9. MBh. 1,3614. Bhâg. P. 4,29,5. Sarvadarçanas. 154,14. fg. Burnouf, Intr. 79, N. 2. — 7) bei den Buddhisten *weihen* (*bénir*) Burnouf a. a. O. — 8) partic. अधिष्ठित und धिष्ठित a) in act. Bed. α) *stehend:* देवमार्गे MBh. 1,3572. पुरस्ताद्धिष्ठितः शर्वो ममासीत् 13,997. fg. पद्माङ्कुशाग्र° 1,7627. 3,7349. सर्पकण्ठाग्र° 13,867. *steckend, stecken geblieben:* दन्तांतरधिष्ठितम् M. 5,141. अन्तराधिष्ठिताः शराः MBh. 5,7193. *stehend* so v. a. *sich befindend:* एष भारः सत्त्ववतां नयः शिरसि धिष्ठितः 2,1962. ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् Bhag. 13,17. Bhâg. P. 1,9,42. कीर्त्यते च पदं विष्णोर्धर्माद्या यत्र धिष्ठिताः *ihren Sitz habend* Verz. d. Oxf. H. 48,b,17, mit einem acc. *wohnend, seinen Sitz habend in, auf* Vop. 5,2. 26,129. अदितेर्गर्भम् Bhâg. P. 8,17,24. यानि पदानि 3,1,17. मरुत्सखम् (सिंहः) Spr. (II) 4264, v. l. Bhâg. P. 3,10,5. 7. — β) *über Andern stehend, obenan stehend, den Vorrang habend* Spr. (II) 42. (नदीम्) सर्वप्राणभृतां तत्र जननीमिव धिष्ठिताम् MBh. 1,2867. 13,567. R. Gorr. 1,38,5. Kâm. Nîtis. 13,2. *vorstehend* (einem Amte u. s. w.), *vorgesetzt:* धर्माधिकरणाधिष्ठितपुरुषैः Pańkat. 97,1. मारीचतपसि Bhâg. P. 8,17,18. — γ) *beruhend auf* (loc.): (सभायाम्) ब्रह्म च सत्यं च यज्ञा लोकाश्च धिष्ठिताः MBh. 3,1105. R. 1,34,34. — δ) mit einem absol. *verharrend* in einer Lage u. s. w.: प्रेक्ष्य *erblickend dastehend* so v. a.

betrachtend MBh. 1,3406. 2,11. चक्रमुद्यम्य *mit erhobenem Discus dastehend* 1,8325. उत्तीर्य Hariv. 3695. (ककुदम्) स्कन्धमापूर्य धिष्ठितम् MBh. 13,835. — b) mit pass. Bed. α) *bewohnt, besetzt von* (instr. oder im comp. vorangehend): (पुरम्) रत्नद्रुममयैश्चित्रैः सुस्वरैश्च पतत्त्रिभिः । पौलोमैः कालकञ्जैश्च MBh. 3,12198. मेरुः श्रीवैश्रवणशंकरैः R. 1,1,32 (34 Gorr.). Kâm. Nîtis. 4,60. कुमारभृत्याकुशलैर्गर्भवेश्म Ragh. ed. Calc. 3,12. Kathâs. 18,318. 32,59. 43,140. Mârk. P. 100,6. Hit. 56,20. स्यन्दनाः सूतमुख्यैः R. 2,93,15 (102,17 Gorr.). नावो दाशैः 89,17 (97,22 Gorr.). Bhâg. P. 4,8,79. गन्त्राधिष्ठितार्धन् Siddh. K. zu P. 2,3,12. रावणाधिष्ठितं द्वारम् *besetzt* so v. a. *vertheidigt* R. 6,16,28. अन्तर्यैरिपुरुषैप्रच्छन्नैर्गृहैः *in dem — stecken* Kathâs. 12,8. वेतालाधिष्ठितः शवः 18,81. 88. लोकेशाधिष्ठितो राजा M. 5,97. Mârk. P. 62,2. 4. Pańkat. ed. orn. 57,10. — β) *in Besitz genommen, erfüllt von:* निद्रया Pańkat. 30,5. रागाधिष्ठितमोष्ठम् Spr. (II) 1259. महत्तरेण तमसा Kathâs. 25,184. कामाधिष्ठितचेतस् adj. Hit. 28,2. राजप्रसादाधिष्ठित so v. a. *in voller Gunst beim Fürsten stehend* Pańkat. 29,7. — γ) *verwaltet, versehen:* प्रनष्टाधिगतं द्रव्यं तिष्ठेद्युक्तैरधिष्ठितम् M. 8,34. राज्य MBh. 3,22. Hariv. 6487. Spr. (II) 90. Kathâs. 21,63. अधिकार Daçak. 85,13. व्यवहार MBh. 15,196. fg. (अनुष्ठित 197 ed. Bomb.). आर्यारुन्धतीवसिष्ठाधिष्ठिते रघुकुलगृहे *dem — vorstehen* Uttarar. ed. Cow. 38,13. — δ) *geleitet, geführt, angeführt* (eig. und übertr.) Çvetâçv. Up. 1,1. गुल्म M. 7,114. स्त्रियो वृद्धैराप्तैः MBh. 15,158. Kâm. Nîtis. 19,16. Mṛkkh. 175,12. Uttarar. 2,6 (3,7). 29,5. Kathâs. 23,82. 50,147. Prab. 19,11. Râġa-Tar. 3,2. Tattvas. 26. समर्थाधिष्ठित (अश्व) R. 1,11,13 (19 Gorr.). स्वधिष्ठित Elephant Kâm. Nîtis. 15,11. 16,10. स्वामिनाधिष्ठितः श्वा Spr. (II) 4136. — Vgl. दुरधिष्ठित. — caus. *stellen auf, Etwas* (acc.) *betreten lassen* Kâtj. Çr. 4,9,14. 16,2,17. Kauç. 34.

— समधि 1) *leiten, lenken:* आत्मा प्रयत्नेनार्थेभ्यो मनः समधितिष्ठति *leitet ab von* Kâm. Nîtis. 1,26. — 2) *verwalten, versehen:* कच्चित्स्वपरराष्ट्रेषु बहवो ऽधिकृतास्तव । अर्थान्समधितिष्ठन्ति MBh. 2,199. — partic. °ष्ठित 1) *stehend auf, in* (acc.): विमानम् MBh. 13,2076. — 2) *obenan stehend:* सर्वेषामपि देवानां तेजस्सु Pańkar. 2,3,57. — 3) *geritten:* महानागा राक्षसैः MBh. 6,2867.

— अनु 1) *nach Jmd stehen bleiben* d. i. *wenn Jmd stehen bleibt* (तिष्ठति oder तिष्ठन्तम्) *gleichfalls stehen bleiben;* mit loc. M. 11,111. Bhâg. P. 4,25,59. mit acc. Spr. (II) 4544. 6409. Mârk. P. 18,24. — 2) *Jmd* (acc.) *nachgehen, folgen:* (दात्यूहकः) स्वकान्तामनुतिष्ठति R. 3,79,12. — 3) *folgen* so v. a. *gehorchen;* mit acc.: नाराजके पतिं भार्या यथावदनुतिष्ठति Spr. (II) 3643. mit dat.: पर्वतासो ऽनु व्रताय तस्थुः RV. 3,30,5. — 4) *befolgen, sich richten nach, nachahmen:* परे चेहानुतिष्ठन्ति पूर्वेषां पूर्वजैः कृतम् Bhâg. P. 2,8,25. यद्व्रतम् 3,12,31. — 5) *sich stellen zu, sich anschliessen, sich beigesellen, im Gefolge sein; hilfreich zur Seite stehen:* ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु RV. 1,134,1. Wagbn 2,31,3. 1,183,2. प्राणो मानु तिष्ठतु *bleibe* AV. 11,4,24. ऊतयः RV. 1,52,4. यज्ञम् *auf die Seite unseres Opfers* 4,20,2. अनु गा इव तस्थिम *sich halten an, streben nach* 9,112,3. AV. 11,10,27. रात्रिम् 19,48,5. भुवना 17,1,16. अनु त्वा स्थास्ये प्रहर Çat. Br. 5,5,5,2. TS. 2,4,12,7. 6,5,12. — 6) *einer Sache nachgehen, — sich hingeben, — obliegen, Etwas betreiben, ausrichten, ausführen;* mit acc.: किमनुतिष्ठति Çâk. 101,6. Mârk. P. 61,44. 16,4. धर्मम् M. 2,9. 5,2. 6,94. 10,130. MBh. 3,1282. Bhâg. P. 4,24,53. Pańkat. 53,25. अधर्मम् Spr. (II) 3101. त्रिवर्गम् R. 1,6,5. अर्थम् Spr. (II) 1644. Daçak. 64,8. 84,6. कर्म Çâk. 80,4. Spr. (II) 6275. कार्यम् 7306. Çâk. Ch. 41,1. 120,6. कृत्यम् Çâk. Böhtl. 30,5. कारिम्, क्रियाम् Bhatt. 7,75. व्रतम् Bhâg. P. 8,17,1. विवाहदीक्षाविधिम् Kumâras. 7,1. नियोगम् MBh. 1,749 (med.). Çâk. 61,4. मन मतम् Bhâg. 3,31. अभिप्रेतं तव R. 4,40,6. तस्य वचः Râġa-Tar. 1,79. मदुक्तम् Daçak. 73,2. यस्य शैलाधिपत्यम् Kumâras. 1,17. मङ्गलानि Daçak. 75,8. संगीतकम् 77,9 (ed. Calc. richtig अनुष्ठा°). यथाभ्यर्थितम् Çâk. 103,19. यथोक्तम् 108,5. Vikr. 24,7. Daçak. 77,4. तथा Pańkat. 4,13. 192,10. द्वाराणि मर्गापावरजन्मनाम् so v. a. *eröffnen* Bhâg. P. 3,20,1. क्रमादम् Spr. (II) 4724. दण्डम् so v. a. *Strafe verhängen* Kull. zu M. 8,290. विण्मूत्रं नानुतिष्ठेत न कृष्टे न च गोव्रजे so v. a. *sich entleeren* Mârk. P. 34,22. अस्य वधोपायम् so v. a. *sinnen auf* Pańkat. 81,8. 9. — 7) *verbleiben* Kathop. 5,1 (अनुष्ठाय = ध्यात्वा Çaṅk.). सह तेनर्षिणा — शतद्वयं किंचिदूनं वर्षाणामन्वतिष्ठत Brahma-P. in LA. (III) 55,6. — 8) *sich setzen auf:* अनुष्ठास्यति रामस्य सीता प्रकृतमासनम् R. 2,37,22. — 9) *beherrschen, regieren:* सौवीरान्धर्मेण MBh. 3,15621. — 10) अनुतिष्ठन्ति Khând. Up. 3,19,2 wohl fehlerhaft für अनूत्ति°. — 11) partic. अनुष्ठित a) mit act. Bed. α) *befolgend, sich richtend nach, nachahmend;* mit acc.: सतां वृत्तम् M. 10,127. — β) *obliegend,* mit acc.: त्रिवर्गम् MBh. 13,2029. पुत्रधर्मम् Spr. (II) 4417. — b) mit pass. Bed. α) *begleitet, unterstützt:* विष्ण्वनुस्थितः (sic) TS. 2,4,12,3. — β) *dem man obgelegen hat, betrieben, geübt, ausgerichtet, ausgeführt* RV. 10,61,5. Çâṅkh. Gṛhj. 2,10. अनुकल्पः सद्भिः M. 3,147. धर्म 10,97. R. 5,86,10. Spr. (II) 6083. Bhâg. P. 1,2,8. कार्य Ragh. 12,103. Spr. (II) 7602. जातकर्मादिक्रिया ad Çâk. 491. यज्ञो यथाशास्त्रम् R. 1,12,3. भिषग्भिराप्तैर्गर्भभर्म Ragh. 3,12. संबन्धाः सदनुष्ठिताः Kumâras. 6,29. मत R. 1,3,4. संदेश Çâk. 70,3. निदेश 97,2. नियोग Çâk. Ch. 106,9. आज्ञा Kathâs. 41,25. महद्धर्मव्यतिकर Bhâg. P. 4,19,31. पौरभाग्य Çâk. 89,3 (134,3 Ch.). — 84,20. Mâlav. 45,9. Spr. (II) 2609. Pańkat. 43,15. साधु युद्धेष्वनुष्ठितम् Mârk. P. 109,20. तथानुष्ठिते Pańkat. 37,22. 38,9. 42,1. 43,13. तथानुष्ठिते सति Hit. 43,17. — γ) *begonnen, angefangen:* न युक्तं हि त्यक्तुं कार्यमनुष्ठितम् R. 4,61,59. — Vgl. अनुष्ठा fgg., अनुष्ठेय (स्थार्थ Daçak. 66,7), दुरनुष्ठित fg. — desid. *obzuliegen wünschen:* कुलस्त्रीवृत्तमेवानुतिष्ठासति Daçak. 79,1. 2. Vgl. अनुतिष्ठासु.

— समनु, partic. °ष्ठित *verbunden —, ausgerüstet mit:* विद्यातपोभ्याम् Âçv. Çr. 9,3,20. — Vgl. समनुष्ठेय.

— अन्तर् *Jmd* (acc.) *den Weg vertreten, aufhalten:* वैश्वानरो नो अन्तस्तिष्ठति दुरितानि विश्वा RV. 6,53,2. रेष्णम् 1,2,8. 10,57,1.

— अप *sich fern halten, abtrünnig werden* RV. 8,20,1. अप त्या अस्थुरनिरा अमीवाः 48,11. अवपानात् 10,106,2. वृत्रात् 124,8. 9,19,6. — Vgl. अपष्ठ fgg. und अपाष्ठ.

— अपि *Jmd* (acc.) *in den Weg treten:* मा नो सख्युः स्तानामपि ष्ठात (man könnte स्तामन् vermuthen) AV. 5,13,5. देवो ऽप्यतिष्ठत्स्यन्दमानाः 3,13,4. — partic. अपिष्ठितं (sic) RV. 1,145,4.

— अभि, °ष्ठास्यति, °तष्ठौ, अभ्यष्ठात् Schol. zu P. 8,3,63. fgg. 1) *tre-*

ten —, den Fuss setzen auf (acc.): तुर्पष्ठिन् RV. 1,42,4. अध: सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्ठिता: 10,166,2. मन्युं पादयां AV. 6,42,3. 5,8,9. 19, 46,5. पदा शिर: Çat. Br. 5,4,1, 9. 3,8,2,15. 9,1,1,42. TS. 5,4,2,5. °ष्ठित unter die Füsse getreten RV. 10,166,2. वरूपास्य पाशा: VS. 8,23. Schlange AV. 5,14,10. worauf man getreten ist, — steht Çat. Br. 2,4,4,2. — 2) sich erheben über, — auf: रंहांसि RV. 1,149,4. 3,14,4. — 3) treten gegen, zu Etwas hin: अपरां दिशम् Kauç. 77. Pañkav. Br. 16,14,15. — 4) stehen bleiben: विन्नो ऽध्ये ऽभ्यतिष्ठत MBh. 12,4475. — 5) sich aufhalten, sich befinden: ते (Missethäter) राष्ट्रे ऽभितिष्ठन्तो बाधन्ते भद्रिका: प्रजा: MBh. 12,3316. — 6) widerstehen, bemeistern: पृत्सुति: RV. 1,110,7. प्रतितिष्ठ-स्थानि 4,50,7. 6,20,1. 21,7. पूरूं पृतनासु 7,8,4. 8,21,12. पृतना: AV. 10, 5,36. हर्शादिवर्षोरभि स्पमर्मस्थात् RV. 10,3,3. 69,12. 174,2. VS. 6,16. 11,20. — समभि besteigen: einen Elephanten MBh. 8,809 (समभ्य° mit der ed. Bomb. zu lesen).

— अव med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) sich fern halten, — entfernen: माव स्थात परावत: RV. 5,53,8. getrennt sein von, entbehren: मा रयिा अव स्थाम् 2,27,17. — 2) sich hinab —, hinein begeben; hinabsteigen: समुद्रम् RV. 5,44,9. सिन्धुम् 7,87,6. गोमतीम् 8,24,30. 85,13. fg. Çat. Br. 5,4,3,22. — 3) dastehen, sich hinstellen; stillstehen, Halt machen: प्राची अधरे ऽव तस्थतु: सुमेके RV. 3,6,10. med. Âçv. Gṛhj. 1,20,2. 3, 12,2. गां दृष्ट्वावतिष्ठेया: Lâṭj. 3,10,15. 2,7,20. Gobh. 2,6,3. यदा पञ्चाव-तिष्ठन्ते ज्ञानानि मनसा सह Kaṭhop. 6,10 = Maitrjup. 6,30. न च शक्नो-म्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मन: Bhag. 1,30. 14,23 (act.). यदि मे लोकमी न-पाम् । लिखतो नावतिष्ठेत MBh. 1,78. 1269. 3,10769. 15009. 8,4027. Hariv. 9353 (अवतास्थिवान्). 13709. R. 3,74,9 (act.). 5,73,22. 7,21,38. चित्रार्पितारम्भ इवावतस्थे Ragh. 2,31. Kumâras. 3,42. Çiç. 9,83. Bhat Suçr. 1,46,3. Wassor Spr. (II) 6143. चेत: Kathâs. 71,243. Bhâg. P. 3, 2,14 (act.). 5,26,14 (act.). Pañkat. ed. orn. 19,23. Hit. 47,22. ed. Johns. 1183. Daçak. 95,10 (अवास्थिषि). — 4) bleiben, verbleiben Mṛkkh. 132, 7. Spr. (II) 4724 (act.). Kathâs. 25,152. 31,49. Prab. 13,14. Pañkat. 77,19. fg. Hit. 26,17. 41,1. ed. Johns. 1950. Bhaṭṭ. 8,11. चतुर्णा विषये R. 5,24,17. गृहे Spr. (II) 5015. वने MBh. 3,1946. प्रमाणे R. ed. Bomb. 2,37,22 (act. am Ende des Çloka ohne Noth). मते न्यायवादि-नाम् Spr. (II) 4530. जीवितस्थाने (so zu schreiben) हृदयेन् R. 3,51,2. शासने गुरूणाम् Bhaṭṭ. 3,14. in einer best. Thätigkeit oder Zustande verharren; die Ergänzung a) ein adj.: यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवाव-तिष्ठते Bhag. 6,18. निर्वीर्यं मन: Hariv. 8727 (act.). शासन् Spr. (II) 4729. मत्तं प्रपन्न: Kathâs. 37,63. Bhâg. P. 6,41,12. Vedântas. (Allah.) No. 140. 149. — b) ein absol.: परिवार्य MBh. 1,5270. त्रैलोक्यं भस्मीकृत्य (so ed. Bomb.) 3,157. विष्टभ्य पादौ Spr. (II) 178. R. 3,70,37. — c) ein instr.: धैर्येण परेण MBh. 4,5080. पुरुषवेषेण Kathâs. 29,175. तेन तेनात्मना Çaṅk. bei Windischmann, Sancara 142. धारणया Bhâg. P. 2,2,12. स्वरूपेण 3,28,44. अश्रुपूर्णेन नि:श्वासेन Pañkat. 30,13 (°स्थीयते impers.). Sarvadarçanas. 48, 17. प्रकृत्या Comm. zu TS. Prât. 9,16. — 5) bestehen Bhâg. P. 3,22,20. व्यञ्जनं केवलमवस्थातुं न शक्नोति Comm. zu TS. Prât. 21,1. 2. — 6) sich befinden, — aufhalten, dasein, anwesend sein: दृष्टे: सदैवात्र Jâgñ. 4,272. तत्रावतस्थिरे MBh. 1,4826. 3,11853. 12303. fg. प्रायेणैवंविधे दे-शे तस्कराश्चावतिष्ठन्ते Kull. zu M. 9,266. चन्दनकस्तूरीश्च स्फुटेष्ववतिष्ठ-न्त: R. 2,91,68. R. ed. Bomb. 2,48,25. H. 202, Schol. — 7) anheimfallen; med. mit dat.: न मृत्यवे ऽव तस्थे RV. 10,48,5. — 8) eingehen in (loc.): ब्रह्मणि M. 6,81. — 9) gelangen zu (acc.): ज्योतिर्यस्या: खं दिवं गां च नित्यं पुरा दिशो विदिशश्चावतस्थे MBh. 13,1845. स्वभावम् zurückkehren zu Prab. 4,11. — 10) festsetzen, beschliessen (?): किमन्यदवस्थी-यते Çâk. 23,11. — 11) partic. अवस्थित a) dastehend, seinen Stand habend, postirt, befindlich: अनस् Âçv. Çr. 4,4,4. प्रेक्षणवत् Maitrjup. 2,7. Bhag. 1,11. 22. 11,32. अयिद्दूरत: R. 2,33,27. R. Gorr. 1,43,7. 3,35, 1. अवस्थितै: समीपस्थै: 50,15. यथाभागमवस्थिते किरीटे Ragh. 6,19. Kathâs. 18,73. Râga-Tar. 3,509. Bhâg. P. 3,13,24. 4,20,21. 9,18,28. Pañkat. 127,17. स्वेषु धिष्ण्येषु MBh. 3,1751. द्वारि 2268. 4,267. Spr. (II) 2605. Varâh. Bṛh. S. 9,4. 43. 47,7. दारुणा वह्नि: Mârk. P. 23,38. Kathâs. 12,130. 21,2. 24,483. Râga-Tar. 6,213. Bhâg. P. 1,8,18. 2,9, 24. 3,19,24. 7,14,2. Hit. ed. Johns. 2427. Nalod. 2,58 (वस्थित). पीठे देवस्य तिलकशाकिन् Râga-Tar. 5,49. दीर्घकालम् lange Zeit gelegen habend (Pfand) M. 8,145. सर्वमात्मन्यवस्थितम् enthalten in 12,119. Bhag. 9,4. 15,17. आर्षेयत्वप्रसिद्धि: कल्पसूत्रेषु Kumârila bei Gold. Mân. 60,b. अन-वस्थित nicht daseiend R. 4,30,14. nicht bleiben könnend Ragh. 19,31. एकस्मिन्प्रदेशे सहावस्थितता das Zusammensein Sarvadarçanas. 142, 16. — b) verbleibend —, verharrend in einer best. Thätigkeit oder Zustande; die Ergänzung α) ein partic.: ध्यायन्ने: पूर्यन्दिश: R. 3,30,19. 34. 42,32. कृत्स्नस्तद्देहे Kathâs. 5,43. — β) ein instr.: चतुर्नपदस्थावस्था-नेन Pañkat. ed. orn. 5,7. सर्वस्याकल्पतया Sarvadarçanas. 52,18. 21. 162, 3. मूलाग्यावस्थित: so v. a. मूलाग्रेणाव° erscheinend als Varâh. Bṛh. S. 11,51. Mârk. P. 37,35. Bhâg. P. 3,11,2. — c) verbleibend in (loc.) so v. a. befolgend: अनुशासने स्वे Bhâg. P. 3,1,25. मूर्खवाक्येषु Bhaṭṭ. 13, 14. — d) begriffen in, obliegend, bedacht auf; mit loc.: श्रेयसि MBh. 2, 1228. स्वे स्वे कर्मणि M. 8,42. 10,74. वारित्रेषु R. 6,88,14 (अनवस्थित). भूतानां पालने Bhâg. P. 4,17,18. die Ergänzung im comp. vorangehend: ज्ञानावस्थितचेतस् Bhag. 4,23. नानाकथाप्रसङ्गावस्थित Hit. 27,14. — e) Jmd (acc.) obliegend: मयि सृष्टिर्हि लोकानां रक्षा युष्मास्ववस्थिता Kumâras. 2,28. — f) bereit zu (dat.): युद्धाय Pañkat. 91,6. 7. — g) feststehend, beständig, keinem Wandel unterworfen Kaṭhop. 2,22. वाक्य R. 5,56,36. एषा तस्य स्थिरा बुद्धिर्मृत्युभावादवस्थिता in Bezug auf 6, 40,32. पितुरस्या: सनोपनयनम् so v. a. fest beschlossen Çâk. 71,14. °नि-श्चय adj. Kathâs. 24,229. अनवस्थित unbeständig P. 2,1,42, Schol. R. 5,51,10. °चित्त 83,5. Spr. (II) 330. दयितासु नृपाणां प्रेम Kumâras. 4,28. Uttarar. 35,10 (47,4). Bhâg. P. 2,6,39. अवस्थित von Personen so v. a. standhaft, zuverlässig M. 7,60. eine feste Stellung einnehmend Vikr. 160. अनवस्थिता wankelmüthig, untreu M. 11,138. R. 7,30,37. — h) gelungen: अनवस्थितं कार्यम् misslungen R. 5,51,9. — i) beschaffen, sich verhaltend: एवमवस्थिते unter diesen Verhältnissen Pañkat. 180,20. तेन मदीयं यथावस्थितं चित्तं ज्ञातम् 196,18. ते प्राचुर्येणावस्थितं नापितव्-त्तान्तम् 237,19. — k) mit acc. α) stehend bei: स एष साक्षादिव मानव-स्थिति: Hariv. 14728. वानरवाहिन्या: सव्यं पार्श्वमवस्थित: zur linken Seite R. 5,73,26. — β) hingegeben, sich hingebend: असंभाव्यमानृशंस्यम् MBh. 13,272. परं दर्पम् R. 5,58,13. — Vgl. अवस्थ fgg. — caus. 1) auseinanderhalten, trennen: यदेनेनाचलेन लोको ऽलोकश्चान्तर्वतिनावस्था-

ध्यते Bhâg. P. 5,20,36. — 2) *stehen machen, anhalten:* रथम् MBh. 3, 2819. ein fliehendes Heer 7,8922 (द्रवमाणां mit der ed. Bomb. zu lesen). *stehen —, nicht weitergehen —, zurücklassen, nicht mit sich nehmen:* ein Heer MBh. 1,2875. 3,687. Hariv. 6067. R. 2,90,1. 3 (99,1. 6 Gorr.). Ragh. 13,66 (mit पश्चात्). तामवस्थाप्य ययौ सोमप्रभा ततः Kathâs. 31, 51. 32,24. 39,92. 45,66. तं च स्कन्नमवस्थाप्य राजानमगादन्तिकं पितुः 11, 62. Vikr. 35,3. — 3) *hinstellen:* वेद्यन्ते Lâṭj. 3,10,7. Âçv. Gṛhj. 1,11, 2. Pâr. Gṛhj. 2,2. Kauç. 55. Weber, Kṛshṇaǵ. 284. H. 202, Schol. *hinlegen, thun in, auf* R. 2,111,15 (उपस्थाप्य ed. Bomb.). भिक्षापात्रं नागदन्तके Hit. 27,12. वायुं नाभ्यां कोष्ठेषु Bhâg. P. 4,23,14. मनसि पूरुषम् 8,22. नित्ये मय्यात्मानम् *eingehen lassen in* MBh. 3,12502. — 4) *einsetzen, errichten:* द्वैराज्यम् Mâlav. 69,17. — 5) *fest machen, Festigkeit verleihen:* तदवस्थाप्यतां बुद्धिरलं विचलया R. 5,35,36. so v. a. *ermuntern, trösten:* मदनपराधीनं जनम् Bâlar. 120,8. — 6) *begründen* (eine Behauptung) Comm. zu Njâjas. 4,2,49. — Vgl. अवस्थापन in den Nachträgen.

— अन्ववं *nach Jmd herabsteigen* Çat. Br. 5,4,3,22. fg.

— अभ्यवं, partic. °स्थित *widerstehend,* mit acc.: अस्त्रं मुहुः परिवर्तमानम् Bhâg. P. 5,24,8.

— पर्यवं med. 1) *sich befestigen, — kräftigen.* प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते Bhag. 2,65. — 2) *erfüllen, durchdringen;* mit acc. MBh. 12,9129. — partic. °स्थित 1) *stehend, postirt:* रथाग्रे MBh. 8,4354. *enthalten in* (loc.) Hariv. 10799. fgg. — 2) *begriffen in, obliegend, hingegeben;* mit loc.: पौरुषे MBh. 1,4029. 4,1528. सौहृदे (so ed. Bomb.) 15,895. कारुण्ये R. 7,88,10. — 3) *wohlgemuth, guter Dinge* MBh. 6, 2366. R. 2,31,14. 6,75,56. fg. 7,99,15. Vishṇu MBh. 13,7048. °चेतना Hariv. 10089. — Vgl. पर्यवस्था fgg. — caus. *ermuntern* MBh. 4, 2026. पर्यवस्थापयात्मानं मा विषादे मनः कृथाः 8,251. 3070. 12,6521. R. 6,21,29. 95,42.

— प्रत्यवं med. 1) *wiederkehren, sich wieder einstellen* Bhâg. P. 3, 27,20 (mit unnützem पुनर्). — 2) *dagegen aufstehen, einwenden, eine Einwendung erheben* Verz. d. Oxf. H. 248,a,20. 249,a,25. 250,b,19. 251,a,5. Comm. zu Kap. 1,34. 43. zu Njâjas. 5,1,2. 14. — 3) *wiedererlangen:* प्रत्यवास्थित चोर्जितम् Bhaṭṭ. 15,28. — partic. °स्थित *in einem best. Zustande* (instr.) *sich befindend:* धैर्येण MBh. 1,7702. — Vgl. प्रत्यवस्था fgg. — caus. *in die ursprüngliche Lage bringen:* °स्थापयत्यात्मानम् *kommt wieder zu sich* Vikr. 8,1.

— व्यवं med. 1) *sich trennen, — abtheilen:* संयोगात् Çâṅkh. Çr. 1,1,5. 3,8. — 2) *stehen bleiben, Halt machen:* व्यवतिष्ठत सा सेना R. 2,83,24. *bleiben, verweilen:* व्यवातिष्ठत नैकस्मिन्देशे 4,1,4. राक्षसानां सहस्रेषु न कश्चिद्व्यवतिष्ठत 6,70,46. तत्स्नानं (उदकं) तरति न व्यवतिष्ठते Kull. zu M. 2,90. — 3) *sich rüsten zu* (dat.): युद्धाय R. 4,9,74. — 4) *Stand halten* so v. a. *logisch haltbar sein, sich bewähren:* सत्त्वं तथाणिकत्वपत्त एव व्यवस्थास्यति (act.!) Sarvadarçanas. 12,14. न क्वचिदपि पत्ते व्यवतिष्ठते 15,4. MBh. 12,2968. — 5) *dastehen —, erscheinen als* (nom.): साक्षिमात्रः Nir. 14,10. नटवत् Sâṅkhjak. 42. — 6) partic. °स्थित a) *geordnet stehend* Bhag. 1,20. — b) *stehend:* द्वाभ्यामधर्मः पादाभ्यां त्रिभिर्धर्मो व्यवस्थितः Hariv. 11310. *eine Stelle einnehmend, postirt, stehend —, befindlich auf, bei u. s. w.:* रथमध्ये MBh. 5,7129. मातृमध्ये R. Gorr. 2,38,38. अदूरे Spr. (II) 5265. नदीतीरे Brahma-P. in LA. (III) 53,18. Varâh. Bṛh. S. 86,29. दिशि यस्यां शकुनः 35. अश्म° 61. अग्रतः Bhâg. P. 3,19,7. अग्रे *er stellte sich* Pañkat. 57,9. 229,21. वटतले 9,23. वयमेव नृपतिव्यवस्थिता मध्यस्थाः *auf Seiten des Fürsten stehend* Dhûrtas. 92, 4. पारमहंस्य आश्रमे *befindlich in* Bhâg. P. 2,4,13. वृत्तखाते Varâh. Bṛh. S. 104,58. रश्मिशतमूर्धमेव व्यवस्थितम् Maitrjup. 6,30 = Jâǵn. 3,166. Mârk. P. 54,25. परं ज्योतिस्तमःपारे Kumâras. 2,58. अधोभागव्यवस्थितं किंचित्पुरम् *gelegen* Pañkat. 76,23. किं ते हृदि व्यवस्थितम् MBh. 13, 2716. *enthalten in:* तस्यां (जात्यां) सर्वे शब्दा व्यवस्थिताः Sarvadarçanas. 144,7. von einem Worte so v. a. *in der Bedeutung von* (loc.) *stehend, — gebraucht werdend* Verz. d. Oxf. H. 167,b,14. — c) *gewartet —, verweilt habend* MBh. 5,7050. — d) *beruhend auf* (loc.), *abhängig von:* विद्यासु लोकः Kâm. Nîtis. 2,6. निष्पत्तिः कर्मणो दैवे पौरुषे च Spr. (II) 1003. 2981. 5285. Mâlatîm. 70,7. क्षत्रियस्योरसि क्षत्रं पृष्ठे ब्रह्म Z. d. d. m. G. 27,89. — e) *entschlossen zu* (loc.): रणे MBh. 5,7124. 7145. युद्धे R. 4,24,4. — f) *beharrend in, haltend an:* महर्षिपाते पथि R. 2,60,22. 5,14,67. ब्रह्मचर्ये Spr. (II) 4948. सत्यधर्मे Jâǵn. 2,110. MBh. 5,5434. वचने R. 2,23,42. मन्निदेशे 95,16 (104,16 Gorr.). गुरुवाक्ये 3,51,35. मित्रभावे Varâh. Bṛh. 9,39. अस्त्रेष्वेव so v. a. *sich nur um die Waffen kümmernd* MBh. 3,12052. auch in comp. mit der Ergänzung: क्षत्रधर्म° R. 3,57,14. 5,31,17. देशकाल° so v. a. (contractlich) *gebunden in Bezug auf Ort und Zeit* M. 8,156. — g) *feststehend, festgesetzt:* इति धर्मो व्यवस्थितः M. 3,265. 9,117. 120. 179. 10,68. Spr. (II) 3685. तच्च मे सुव्यवस्थितम् R. 5,14,60. सुव्यवस्थितमल्ल adj. 81,5. इति मे । वचनीयमिदं व्यवस्थितम् so v. a. *sicher bevorstehend* Kumâras. 4,21. लग्नं षण्मासान्ते व्यवस्थितम् Kathâs. 32,10. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 145. Mârk. P. 16, 1. 2. Sarvadarçanas. 106,1. 2. *beständig, nicht wechselnd* Suçr. 1,73,21. 147,3. अव्यवस्थितचित्त *unbeständig* Spr. (II) 1988. °विषयाः क्षत्रधर्माः *genau bestimmt, limitirt* Uttarar. 101,13 (135,8). व्यवस्थितः पृथिव्यां गन्धः so v. a. *ausschliesslich eigen* Kaṇ. 2,2,4. विकल्प, विभाषा *genau bestimmt für jeden einzelnen Fall* (Gegens. ऐच्छिक) Dâjabh. 109,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 173,8. 232,4. 700,14. zu AV. Prât. 4,27. Kull. zu M. 4,47. Schol. zu P. 3,1,11. 8,2,31. Siddh. K. zu 1,2,36. 6,3,116. Ind. St. 8,222. — h) *daseiend, vorhanden, sich vorfindend:* इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ Bhag. 3,34. मयि नाथे व्यवस्थिते R. 3,27,5. स हि — एको व्यवस्थितः पन्थाः 4,61,40. जगत्कृत्स्नमिति श्रुतिस्मृतिवादाः शतशो व्यवस्थिताः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 277. भोक्तृभोग्यनियामकभेदेन व्यवस्थितास्त्रयः पदार्थाः Sarvadarçanas. 46,1. 2. — i) *dastehend —, erscheinend als:* die Ergänzung α) ein nom.: यो ऽसौ चतुर्दशर्क्षेषु शिशुमारो व्यवस्थितः Verz. d. Oxf. H. 41,a,N. 2. (त्वम्) नभस्यात्मा व्यवस्थितः Mârk. P. 99,39. यावान्कश्चिद्व्यवस्थितः Kâm. Nîtis. 12,37. कूर्मरूपी Mârk. P. 58,14. ईषद्धासा 87,2. युगान्ते सर्वभूतानि ग्रसन्निव MBh. 13,942. Hariv. 5052. 7383. R. 2,40,49. R. Gorr. 2,102,27. 3,36,54. 74,23. 5, 56,75. 7,34,25. मनोर्वंशे वोढभूतौ VP. 4,24,46. — β) ein absol.: सैन्यमभ्येत्य यत्ताः सर्वे R. 2,41,10. तां चित्तां व्यवधूय 5,14,34. — γ) ein instr.: येन रूपेण जीवाद्यर्थो व्यवस्थितः Sarvadarçanas. 31,45. fg. येन स्वभावेन 22. fg. आत्मना Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 139. सर्वत्राधारत्वेन 293. die im

instr. zu denkende Ergänzung im comp. vorangehend: कपिरूप° R. 5,41, 14. प्रज्ञासत्त्व° MBh. 13,4893. — δ) ein adv.: एवम् Mârk. P. 76,32. 113,18. Râǵa-Tar. 4,565. इत्थम् Bhâg. P. 2,2,19. नवधा Varâh. Bṛh. S. 14,1. चतुर्धा Mârk. P. 47,28. त्रिधा Müller, SL. 170. — Vgl. व्यवस्था fgg., °स्थिति, सुव्यवस्थित. — caus. 1) hinstellen: कलशान् Varâh. Bṛh. S. 48,37. richten auf: मनो हृदि Kumâras. 3,50. विलोचनानि 7,75. — 2) einsetzen: सकुलं बालरक्षार्थम् Hit. ed. Johns. 2721. — 3) zum Stehen bringen: वाहिनीम् MBh. 8,3071. aufhalten so v. a. nicht zu Fall kommen lassen: निरास्थितिम्, पतच्च्युतां शिलाम् Râǵa-Tar. 1,365. दण्डे इमं लोकम् MBh. 12,4444. — 4) herstellen, in den natürlichen Zustand wieder versetzen: वाचम् Kumâras. 5,63. Ragh. 14,53. — 5) feststellen, bestimmen Daçak. 68,3. Verz. d. Oxf. H. 208,a,1. Comm. zu TS. Prât. 21,2. सीमानम् Kull. zu M. 8,261. पदार्थसंघं कथाभेदेन व्यवस्थापयति Sarvadarçanas. 104,6. als logisch haltbar darthun 9,19. — Vgl. व्यवस्थापक, °स्थापन fgg.

— समव, partic. °स्थित 1) stehend so v. a. sich nicht rührend, unbeweglich MBh. 6,2366 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 3,34,41. 6,87,8. Vikr. 4. Bhâg. P. 3,19,11. — 2) stehend so v. a. seine Stelle habend: यत्र (शृङ्गे) ह्यासीत्समवस्थितः R. 4,1,5. नीचारिभांशे ग्रहः Varâh. Bṛh. 8,7. Mârk. P. 54,32. mit gen. vor Jmd stehend Bhâg. P. 6,14,44. — 3) gerüstet —, bereit zu (dat.): युद्धाय MBh. 3,633. क्रीडाय Hariv. 15740. — Vgl. समवस्था fg. — caus. 1) zum Stehen bringen, anhalten: रथम् MBh. 3,887. — 2) befestigen: (मया कुलम्) समवस्थापितं पुण्यासु कुलतन्तुषु MBh. 1,4365.

— आ 1) stehen auf, besteigen; sich einstellen bei, sich befinden: चक्रे ṚV. 1,164,13. 5,56,8. पर्वतेषु रथेषु 60,2. 6,66,6. 9,96,7. mit acc.: Wagen 1,35,1. 183,3. 2,12,8. 23,3. आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः 8,84,1. Rosse (so v. a. Wagen mit Rossen) 1,177,2. AV. 13,2,28. नार्यम् ṚV. 1,116,5. उपस्थम् 2,35,9. योनिम् 3,5,7. पदः 2,24,7. विदथानि 3,14,4. 38,4. आ रोदसी चित्रमस्थात् 61,6. अश्मानम् 4,1,17. धन्वातिष्ठन्नोषधीः 33,7. 9,84,1. धामानि दिव्यानि 10,43,1. वातान् 136,2. AV. 2,13,4. भुवनानि 7,110,2. 13,2,33. Çat. Br. 5,1,5,15. उपानहौ Âçv. Gṛhy. 3,8,19. Çâñkh. Çr. 8,21,6. — रथम्, स्यन्दनम् MBh. 1,3677 (med.). 3,11776 (med.). 16654. 4,1027. 5,7101. R. 2,46,30 (44,25 Gorr.). 59,6. 83,1 (90,1 Gorr.). Bhâg. P. 3,21,36. गर्भं रथं वा MBh. 3,15650. शिबिकाम् R. 2,92,35. 5,27,11. नावम् 2,52,71 (12 Gorr.). पुरम् (eine fliegende Stadt) MBh. 3,12220. sich begeben zu, nach, betreten: उदात्तं स्थानम् MBh. 3,15734. अपराजितां वास्थाय व्रजेद्दिशम् M. 6,31. 11,104. R. 1,60,21. R. Gorr. 1,58,2. पदम् Kumâras. 6,72. Bhâg. P. 4,12,25. fg. वैखानसं मार्गम् R. 2,52,65. कायवम् 108,7. पद्ब्रह्मात्मनास्थापितम् Spr. (II) 1402. पादयोर्मूलमास्थाय sich festsetzend in Suçr. 1,253,16. — 2) befolgen, sich richten nach: पितुर्वचनम् R. 1,44,12. तथानुशासनम् Bhâg. P. 1,17,37. — 3) gelangen zu, theilhaftig werden: पिण्डस्थैर्यम् Sarvadarçanas. 99,20. — 4) antreten, sich anschicken zu, sich machen an, greifen zu, einschlagen (ein Verfahren), sich hingeben; anwenden: शीघ्रानास्थाय वाजिनः so v. a. mittels rascher Pferde (nicht zu Pferde sitzend) R. 2,74,13. महास्त्रम् MBh. 3,11964. विषमस्थं जलं रश्मिमास्थाय 2163. R. 2,29,20. स्वरूपं दिव्यम् MBh. 3,11977. पत्युर्मे रूपम् Hariv. 4619. राक्षसीं तनुम् R. 1,40,7. 6,1,6. आचार्यमूर्तिम् Sarvadarçanas. 88,8. तस्य वेषम् Hariv. 8600. कृषिगोरक्षम् M. 10,82. मायाम् MBh. 3,765. 12221. Hariv. 9267. R. 4,4,6. पितुर्भगिन्याम् — मातृवद्वृत्तिमातिष्ठेत् so v. a. beobachten M. 2,133. वैश्यवृत्तिम् 10,101. सद्वृत्तम् 128. वायोराशितिम् Hariv. 10444. परमं तपः Maitrjup. 1,2. MBh. 3,8518. 8580 (med.). R. 1,65,4 (med.). R. Gorr. 1,44,10 (med.). कौमारं व्रतम् MBh. 4,192. 5,7356. नियमम् R. 1,21,4 (med.). Bhâg. P. 2,9,39. 7,12,17. विधिम् M. 11,86. MBh. 1,4627 (med.). एतद्विधानम् M. 7,226. 8,244. यानम् einen Marsch unternehmen 7,181. स्वयंवरम् MBh. 3,2767. योगम् Mittel 2639. 7,8704. Kathâs. 45,119. den Joga Bhâg. P. 2,6,34. उपायान् 4,18,4. कौर्मं संकोचम् Spr. (II) 1937. प्रयत्नम् M. 7,68. यत्नम् 8,302. 9,16. 252. 323. MBh. 3,17045 (med.). R. Gorr. 1,69,13. Spr. (II) 1113. 7298. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 489. दयाम् Spr. (II) 2711. अविश्वासम् 695. संतोषं परम् 6798. ध्रुवं परम् MBh. 3,2793. संधमं परम् R. 1,63,27. मतिं सुदृढाम् Spr. (II) 398. कां बुद्धिमास्थाय so v. a. in welchem Gedanken? in welcher Voraussetzung? MBh. 5,7054. R. 3,75,26. — 5) med. beitreten so v. a. anerkennen, für wahr halten P. 1,3,22, Vârtt. Vop. 23,8. नित्यं शब्दमातिष्ठते Schol. zu P. und Vop. स्थापितमास्थाय, यत्रात्मा कश्चिदास्थापित स्थायी Sarvadarçanas. 24,19. fg. इत्यास्थितवत् 41,2. प्रस्थानान्तरमास्थित 61,14. 97,12. 130,4. — 6) mit loc. halten zu Jmd MBh. 3,2304. halten —, einen Werth legen auf Etwas Spr. (II) 6479. — 7) stehen: पारे तस्य समुद्रस्य गत्वा पारमभीप्सवः । परेषां प्रतिघातार्थमातिष्ठन्सह बान्धवैः ॥ R. 5,95,45. vielleicht fehlerhaft für अतिष्ठत्. — 8) partic. आस्थित a) in act. Bed. α) stehend —, sitzend auf (acc.): रथम् MBh. 3,2868. 11905. 11909. 12030. 5,7124. 7232. Bhâg. P. 1,8,8. 16,12. Ragh. 1,36. द्विपम् Kâm. Nîtis. 15,51. आसनम् 11,18. Bhâg. P. 2,9,16. नौयानवरम् R. 1,9,65 (63 Gorr.). हर्म्याग्रम् Kathâs. 30,1. sich aufhaltend, — befindend an, in: नदीं दिव्याम् MBh. 13,713. नृपतेः पार्श्वम् 3,16646. शाद्वलम् R. Gorr. 2,2,23. betreten habend: इमं विग्रहमार्गम् Kâm. Nîtis. 10,41. eingegangen in: स्वर्गम् R. 2,64,47. मामेवानुत्तमां गतिम् sagt Kṛshṇa Bhag. 7,18. महाम्बुजः प्रवृत्तो ऽयं दक्षिणामास्थितो दिशम् heimgesucht habend R. 1,61,2. — β) gelangt zu: ऐश्वर्यम् Spr. (II) 5012, v. l. संसिद्धिम् Bhag. 3,20. gerathen in: कामस्य वशम् R. 2,40,4. — γ) der Etwas angetreten —, zu Etwas gegriffen —, an Etwas sich gemacht —, zu Etwas sich angeschickt hat: राक्षसं रूपम् R. 3,50,26. किम् Spr. (II) 1998. तपः MBh. 3,11945. व्रतं मौनम् Bhâg. P. 3,24,42. चित्तमौनम् Vikr. 130. शयनम् M. 9,75. MBh. 3,16623. 5,5434. नैत्यकं विधिम् M. 2,104. 5,36. ध्यानम् R. 1,2,30. अपयानम् Çiç. 9,84. सत्रम् MBh. 12,4257. पक्षम् Spr. (II) 4375. पितुरानृण्यम् R. ed. Bomb. 1,76,2. धर्मम् R. Schl. 2,45,41. वैरम् MBh. 1,1135. एकत्वम् Bhag. 6,24. सांख्यम्, योगम् 5,4. Bhâg. P. 3,3,19. 23,12. पुण्ये विलयमास्थिते LA. (III) 90,19. die Ergänzung im comp. vorangehend: स्तोत्रमन्त्रास्थिता 52,19. — δ) was (schädigend) zugestossen ist, n. Schaden (am Körper): तेन ते मृड्न आस्थितम् AV. 4,17,3. 6,44,1. यत्ते क्रूरं यदास्थितम् so v. a. was wund und krank ist (bevorstehend Mahîdh.) VS. 6,15. — ε) dastehend: वज्री गत्वा गम्भीरे आस्थितः Bhâg. P. 5,13,18. sich befindend, lebend: यथासुखम् Hit. 44,6. — ζ) anerkennend, als wahr annehmend Sarvadarçanas. 22,11. — b) mit pass. Bed.; = आक्रान्त Halâj. 4,96. α) worauf man steht

oder *sitzt, eingenommen:* विष्टर् Ragh. 15,79. दानवास्थितः शैलः R. 4,12,5. 5,12,29. *betreten* P. 2,3,12, Vârtt. 2. Bhâg. P. 3,31,32 (wenn man आस्थिते liest). अगपिवमारिकैः प्रथमास्थितं वनम् Ragh. 9,53. पद्व्यो ऽस्मदास्थिताः Bhâg. P. 4,4,21. अनास्थितं ते पितृभिः पदम् 12,26. — β) *angetreten, wozu man gegriffen —, woran man sich gemacht hat:* तपस् MBh. 1,7641. मखक्रतु R. 1,40,12. पितुस्तमृणम् 76,2. — γ) *geleitet auf* (loc.): असद्भिः पथि Bhâg. P. 3,31,32. — Vgl. आस्था fgg., आस्थायिका, आस्थेय. — caus. act. med. 1) *betreten —, besteigen lassen:* Wagen Kauç. 15. अश्ममण्डलम् 54. 76. — 2) *bleiben machen, festhalten:* प्राणान् Kauç. 44. RV. 10,56,6. 102,10. 120,7. आस्थापयत युवतिं युवानः 167,6. — 3) *herbeischaffen* R. 3,16,23. — 4) *infigere:* तस्मिन्वज्रम् Ait. Br. 3,6. *thun in:* कनकाम्बुं कलशे Kathâs. 25,232. Bhâg. P. 2,2,10. — 5) *Jmd einsetzen, beauftragen mit* (dat.): आत्मजमखिलधरामण्डलस्थितिगुप्तये Bhâg. P. 5,1,22. — 6) *Jmd* (gen.) *Etwas anthun:* मा स्वधितिस्तन्व आ तिष्ठिपत्ते *thue dir nicht Schaden an* RV. 1,162,20; vgl. आस्थित α) δ) oben. — 7) *stopfen* (wie Ruhr), *stärken:* प्रमेहिणाम् Suçr. 2,77,12. 86,3. — 8) *einleiten, einführen:* स्थापकः काव्यमास्थापयेत् Sâh. D. 283. — 9) आस्थापित *neben einander gestellt, zusammengerückt;* n. Bez. eines Saṁdhi (vgl. 1. धा mit अभिनि 2) AV. Prât. 1,48. 4,125. RV. Prât. 4,1. — Vgl. आस्थापन.

— अन्वा (*nach einander*) *betreten, besteigen, erreichen:* स्वरं निष्ठितानु VS. 8,19. Çat. Br. 5,1,5,7. Pañkav. Br. 16,11,5. Nir. 6,6.

— अपा *sich entfernen nach:* अरण्यम् Ait. Br. 7,14. v. l. उपा Çâñkh. Çr.

— उदा *wieder erstehen:* आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम् AV. 3,31,11. — partic. °स्थित (s. auch bes.) nach Kull. zu M. 7,154 = प्रव्रज्याप्रत्यवसित *ein gefallener Bettelmönch* (als Späher verwandt).

— उपा 1) *sich begeben in:* अरण्यम् Çâñkh. Çr. 15,18,32. v. l. अपा. — 2) *geschlechtlichen Umgang pflegen mit* (acc.): उपातिष्ठस्व माम् (sagt ein Mann) MBh. 3,10254. — 3) *an Etwas gehen, obliegen:* संध्यामुपास्वाय R. 2,32,3. — 4) partic. °स्थित a) *stehend auf:* रथे Çat. Br. 5,1,5,28. — b) *der sich an Etwas gemacht hat:* मौनव्रतम् R. 1,65,7.

— समुपा 1) *herantreten* Hariv. 9724 (समुत्थाय die neuere Ausg.). °स्थित (ed. Bomb. समुपस्थित) *herangekommen* MBh. 3,2278. तं देशम् *an diesen Ort gekommen* R. 4,56,1. — 2) *an Etwas gehen, obliegen:* तं धर्मम् MBh. 1,7452.

— प्रा Praçnop. 2,4. 3,1. 5 fehlerhaft für प्र.

— प्रत्या *Stand halten* AV. 5,5,3.

— व्या caus. (*nach verschiedenen Seiten*) *wegschicken:* दिशः TBr. 1,7,3,1.

— अनुव्या caus. dass.: दिशः TBr. 1,8,3,1.

— समा 1) *besteigen:* रथम् Hariv. 9722. *sich begeben zu:* स्वद्वारम् R. 2,80,5. — 2) *stehen bleiben, Halt machen* Hariv. 6362. — 3) *erlangen, erhalten:* गोभ्यो वृत्तिम् MBh. 12,6941. — 4) *antreten, sich anschicken zu, sich machen an, greifen zu, anwenden:* अश्मवर्षम् MBh. 3,11967. मम रूपम् so v. a. *annehmen* R. Gorr. 1,40,26. Mârk. P. 20,44. गोपानां भाषाम् MBh. 4,250. यानम् so v. a. *sich auf den Marsch machen* Kâm. Nîtis. 15,47. आत्ममोक्षणम् R. 4,6,5. तपो महत् 1,36,21 (तपोबलम् 57,27 Gorr.). दैवं व्रतम् MBh. 3,8481. धर्ममेतम् R. Gorr. 2,61,18. R. Schl. 2,73,9. जिनधर्मम् Verz. d. Oxf. H. 40, a, N. 3. इन्द्रियाणां जये योगम् M. 7,44. वृत्तिम् 4,2. R. 2,72,49. क्रूरां मतिम् MBh. 1,7663. एतन्मतं समातिष्ठ so v. a. *ausführen* Bhâg. P. 2,9,36. — 5) partic. °स्थित a) *stehend —, sitzend auf:* रथम् R. 2,46,33. एकरथे MBh. 3,15652. शालस्कन्ध° R. 2,96,13. — b) *verharrend in:* सत्ये दमे चैव धर्मेषु च R. Gorr. 1,67,21. — c) *der Etwas angetreten —, zu Etwas gegriffen —, an Etwas sich gemacht —, zu Etwas sich angeschickt hat:* भीमरूपम् R. 5,50,18. कर्मसत् MBh. 1,1143. तपो घोरम् 5,7392. R. 1,50,17. परं यत्नम् MBh. 3,2823. — caus. 1) *Halt machen heissen:* बलं सर्वम् R. Gorr. 2,99,1. — 2) *besorgen:* योगं बलानाम् R. Gorr. 2,89,41.

— उद्, der Anlaut der Wurzel fällt aus VS. Prât. 6,29 (उत्थ zu sprechen). AV. Prât. 2,18. P. 8,4,61. Vop. 3,170; ohne Avagraha VS. Prât. 5,38. AV. Prât. 4,62. 1) *aufstehen* (auch vom Schlafe und Tode), *aufspringen, sich aufmachen:* उत्संक्रायोदस्थात् RV. 2,38,4. 1,33,14. 40,1. 2,15,7. उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व 4,4,4. 7,33,1. 8,65,10. AV. 4,12,6. इतः 14,2,19. Savitar RV. 2,38,1. 6,71,4. 7,38,2. die Morgenröthe 77,2. देवजूताः सेनयोत्तिष्ठवांसः AV. 6,93,1. उत्थाय वक्ती भव VS. 11,64. Çat. Br. 14,5,4,15. — उत्तिष्ठेत्प्रथमं चास्य चरमं चैव संविशेत् M. 2,194. 4,92. 7,37. 145. 225. उत्थायासनं क्रिया MBh. 1,7722. 3,543. 2552. उत्तिष्ठ किं शेषे 15195. 15199. 16471. 16828. 5,6042. 7430. R. 1,2,27. 2,42,18. 56,4. 71,30. 72,24. Ragh. 2,61. Çâk. 16,42, v. l. 18,15. Vikr. 31,18. Çiç. 9,39. Spr. (II) 1190. fg. 1205. 1477. Kathâs. 18,155. fg. 369. 26,68. 50,103. fg. Bhâg. P. 4,4,31. 24,78. 9,16,8. Pañkat. 64,4. Hit. 23,8. Daçak. 66,4. मेदिन्याः R. 2,42,17. आसनात् Vop. 23,9. Çâk. 28,8. Bhâg. P. 1,11,32. Bhatt. 15,17. शयनात् Pañkat. 44,24. Vet. in LA. (III) 20,7. उत्तस्थुषः शिशिरपल्वलपङ्कमध्याद्गुस्तवराहकुलस्य Ragh. 9,59. शय्योत्थायं उत्थायं oder शय्योत्थायं धावति P. 3,4,52, Schol. med. MBh. 3,17419. Bhâg. P. 1,6,19. 8,5,15. चिरं ब्रह्मसुखस्पृष्टैर्नैवोत्तिष्ठत *wiedererwachen* 7,15,35. — मूत्रं नोत्तिष्ठता कार्यम् *aufrecht stehend* MBh. 13,5015. — *aufgehen* (von Sonne und Mond) MBh. 4,1068 (med.). R. 1,35,17 (med.). 3,36,17. Râga-Tar. 6,63. *sich erheben, aufziehen,* von Wolken am Himmel MBh. 3,12879. von Brüsten Spr. (II) 1203. von Wellen Kathâs. 25,43. *hervorbrechen,* von Räubern Kathâs. 13,39. — 2) von einer Opferhandlung u. s. w. *aufstehen* so v. a. *beendigen, schliessen* Ait. Br. 4,17. उदृचं गत्वोत्तिष्ठति Çat. Br. 4,6,8,2. सत्त्रात् Pañkav. Br. 15,12,3. Lâṭj. 8,2,18. अनशनात् Pañkat. 208,24. — 3) *sich erheben, aufsteigen, zum Vorschein kommen, erscheinen* (namentlich Licht, Glanz); *entstehen, ausschlagen, auswachsen* (von Pflanzen) RV. 6,64,1. शोचिः 7,16,3. Stimme u. s. w.: वाचं 5,76,1. 10,103,9. मा घोषा उत्थुः AV. 7,52,2. अर्जासः RV. 9,53,1. AV. 11,5,5. आकृतिप्रियाः Çat. Br. 10,6,2,8. तस्मै उदुम्बर उदतिष्ठत् TBr. 1,1,3,10. आत्रंशनाद्ब्राह्मणानां भूयांस उत्तिष्ठन्ति TS. 2,5,4,4. 3,5,2,3. यतो हि सर्वाणि नामान्युत्तिष्ठन्ति Çat. Br. 14,4,4,1. — धन्वन्तरिस्ततो देवो वपुष्मानुदतिष्ठत *kam* (aus dem Meere) *hervor* MBh. 1,1149. यत्र ते छन्दस्तत्रोत्थास्यन्ति वाजिनः 13,214. Naish. 22,44. यावत्तयोत्तस्थे (impers. तया log. Subj. = मुहूर्या) दैवात्स्वाहासवेश्मनः (der abl. im Sinne des loc.; vgl. 40, 52) Kathâs. 29,94. उत्थातुकामगर्भा 37,74. यस्मात्पतिस्तोत्थीयते (impers.) ऽम्भसः Râga-Tar. 4,568. पत्तीलमुत्तिष्ठेत् *sich bildet* Suçr. 2,36.

2. 43,12. यदुत्तिष्ठति शक्रकेतो *sich zeigt* Varāh. Bṛh. S. 43,37. यास्ते वर्षसहस्राणि मूर्तिरुत्तिष्ठते मम MBh. 7,1282. महानादः सभ्यानामुदतिष्ठत 2,2275. उत्थाय हृदि लीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः Spr. (II) 1203. अनर्थाः, अर्थाः 4478. अनर्थपरंपरा Rāǵa-Tar. 5,262. हृदनाक्रन्दो महं तत्रोदतिष्ठताम् Kathās. 16,15. अङ्गपीडा Mārk. P. 69,11. — 4) *einkommen, eingehen* (von Geldern): ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति P. 1,3,24, Vārtt., Schol. Vop. 23,9. यदुत्तिष्ठति वर्णेभ्यो नृपाणां क्षयि तत्फलम् Çāk. 40. — 5) *sich zu einer That erheben, mit Energie an Etwas gehen*; med. अनूर्ध्वकर्मणि P. 1,3,24. ईहायाम् Vārtt. Vop. 23,9. क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ Bhag. 2,3. तस्मादुत्तिष्ठ युद्धाय कृतनिश्चयः 37. उत्तिष्ठध्वं नरव्याघ्राः सज्जीभवत माचिरम् MBh. 3,14940. R. Gorr. 2,20,22 (med.). 4,61,59 (med.). मुक्तावुत्तिष्ठते P., Schol. Vop. 23,9. कार्येषु Spr. (II) 3976. मित्रार्थे Bhatt. 8,12. 20,18. उत्तिष्ठमान *an Macht zunehmend* Spr. (II) 1192. — 6) partic. उत्थित a) *aufgestanden* MBh. 5,7232. R. 5,3,6. Ragh. 2,61. 3,61. Çiç. 9,72. शीघ्रम् Kathās. 72,394. Bhāg. P. 3,28,37. 6,16,53. Pańkat. 38,7. Vedāntas. (Allah.) No. 89. सुप्तोत्थिता Kumāras. 7,4. स्वस्थोत्थित Kathās. 22,248. शयनात् Mṛkkh. 409. धर्मासनात् Çāk. 60,17. fg. *aufgestanden so v. a. gesund geworden* Hariv. 9521 (vgl. MBh. 12,13220 fg.). वेदिप्रासादरूपाः *aufgesprungen* ad Çāk. 78. *aufrecht stehend* AV. 9,7,49. MBh. 1,761. 771. ग्राशीविष Bhāg. P. 3,18,24. महोदधि *hoch angeschwollen* R. 2,41,12. *aufgerichtet, hoch dastehend* MBh. 3,2438. Ragh. 12,12,49. Fahne Varāh. Bṛh. S. 43,67. मेघ MBh. 12,4279. ग्रासृघोत्थितपाद Kathās. 18,89. *emporragend aus*: तोयोत्थित (पुलिन) AK. 1,2,3,9. — b) *herausgewachsen*: दर्भः पृथिव्याः AV. 6,43,2. पृथिव्या अधि TBr. 1,2,1,5. *herausgekommen*: सलिले। ग्रात्मानं मज्जयन्विपाशः पुनरुत्थितः MBh. 13,192. स्नानोत्थित Kathās. 24,95. वनदेवताकरतलैरापर्वभागोत्थितैः *heraussteckend* Çāk. 80. स्वदेशात् *aufgebrochen von, weggegangen aus* Rāǵa-Tar. 3,370. *hervorgegangen, entstanden* ṚV. 10,149,2. अद्भ्यो ऽग्निर्ब्रह्मतः क्षत्रमश्मनो लोहमुत्थितम् M. 9,321. Spr. (II) 6093. Bhāg. P. 4,16,11. एषो ऽग्निरुत्थितः काष्ठः MBh. 3,2547. राज्ञो हृदये ऽग्निः Ragh. 4,2. हुताशनस्य पूर्वोत्थित इव धूमः 7,40. वाजिभिः रजांसि 6,33. Çāk. 8, v. l. Varāh. Bṛh. S. 103,13. दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता। यदि भाः सदृशी Bhag. 11,12. तल्वकण्ठोत्थिताः स्वराः AK. 1,1,7,1. वचस् Ragh. 2,61. व्यसने चोत्थिते रिपोः *zum Vorschein gekommen, sich zeigend* M. 7,183. महोत्पाताः R. 3,29,16. Varāh. Bṛh. S. 3,20. 36,3. 4. 53,34. 68,44. महती वृद्धिः R. 4,61,22. वेगः क्रोधहर्षयोः Spr. (II) 6822. परिसंवत्सरोत्थित (विकार) Suçr. 1,31,1. पित्तोत्थित (रोग) 174,10. द्वेषः Bhāg. P. 1,8,51. सर्वाङ्गोत्थितवेदन 3,31,7. मन्यु 4,25,8. उपसर्गाः 11,28,38. im comp. an der unrechten Stelle stehend: सोत्कृष्टविनदोत्थित (so ed. Bomb.) st. उत्थितसो° MBh. 4,355. ईषत्पक्षोत्थित st. ईषदुत्थितपक्ष Hariv. 1131. रेभ्राजोत्थिगात्र st. उत्थितरे° 10536; vgl. उद्यत unter यम् mit उद् 1). उत्थित = उत्पन्न AK. 3,4,14,87. H. an. 3,254. fg. Med. t. 98. — c) *eingekommen* (von Geldern u. s. w.): सर्वभूम्युत्थितफल Spr. (II) 4600. — d) = प्रयत AK. H. an. Med. *zu einer That bereit, mit Energie sich einer Sache hingebend*: सदोत्थितः कर्मसु चैव दक्षः MBh. 1,3232. Kām. Nītis. 8,49. सततोत्थित 1,17. Spr. (II) 3131. लघूत्थित *schnell bei der Hand seiend* Kām. Nītis. 18,66. धर्मकार्येषु चोत्थिताः MBh. 13,1660. कर्मणि (so ist zu lesen) R. 5,33,30. ग्राहवे 3,32,1. दमे सत्ये धर्मे च सततोत्थितः Spr. (II) 4503. हिंसायाम् 4604. युद्धाय Pańkat. ed. orn. 57,10. — e) *hoch —, oben an stehend* ṚV. Prāt. 18,2. उत्थिता एव पूज्यन्ते जनाः (Gegens. शत्रुवत्पतिताः) Spr. (II) 1206. = वृद्धिमत् AK. H. an. Med. — f) n. शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च *Gang und Stand* AV. 3,15,4. — Vgl. उत्थ fgg., उत्थायिन् fgg., मधूत्थित, सुप्तोत्थित. — caus. 1) *aufstehen heissen, auf die Beine bringen, aufjagen*: eine Kuh AV. 7,96,2. 10,1,20. उत्थापय सीदतो बुध्न 12,3,30. Ait. Br. 5,27. TBr. 2,2,8,7. यज्ञुषा Çat. Br. 12,4,1,9. 13,5,2,9. Kauç. 39. 80. पतितम् MBh. 5,7254. 14,2022. R. 2,57,26. 72,23. 77,9. R. Gorr. 1,79,29. Ragh. 14,59. Mālav. 39,17. Kathās. 18,164. Prab. 117,14. Daçak. 74,4. तल्पात् Rāǵa-Tar. 5,61. *wecken, auferwecken* MBh. 1,1887. 3245. 3297. 3,16849. Mṛkkh. 96. Kathās. 72,392. 96,42. Bhāg. P. 3,2,31. 10,51,34. 12,6,70. Vet. in LA. (III) 26,2. Verz. d. Oxf. H. 49,a,38. *aufstellen, aufrichten*: न्यग्रोधशुङ्गान् Gobh. 2,6,6. पात्रम् Kauç. 6. 42. 52. ein Banner R. 2,77,9. Varāh. Bṛh. S. 43,58. 59 (उत्थापयीत). einen Gegenstand von der Erde *aufheben* Spr. (II) 3261. Hit. 42,14. — 2) *errichten* so v. a. *erbauen*: ग्रामान् MBh. 12,2620. — 3) *herausholen*: aus einem Sumpfe Hit. 12,4. *austreiben* Ait. Br. 7,28. 29. *entsenden* Kathās. 45,277. उदानं नाभिचक्रतः *heraus — oder hinaufdrängen* Bhāg. P. 4,4,25. — 4) *erregen, hervorbringen*: रेणुम् Ragh. 7,26. वृजनानि ṚV. 9,86,10. मायाद्युत्थापितं वस्तु Sāh. D. 420. Verz. d. Oxf. H. 55,a,23. — 5) *beleben*: प्राणो हीदं सर्वमुत्थापयति Çat. Br. 14,8,14,1. Kaush. Up. 3,3. *ermuntern* Hariv. 8341. R. 4,24,40. Kathās. 111,59. *anstacheln, aufhetzen* Kām. Nītis. 5,40. Spr. (II) 2770. Rāǵa-Tar. 1,136. 5,438. — Vgl. उत्थापन, उत्थाप्य. — desid. 1) *aufstehen wollen*: ein Kind Çat. Br. 11,1,6,5. — 2) *eine heilige Handlung abzubrechen gedenken, vor der Vollendung derselben weggehen wollen* Njājamālāv. 280,2.

— अभ्युद् *sich aufmachen von*: देशेभ्यः Pańkav. Br. 25,6,5.

— अनूद् *aufstehen nach, sich erheben hinter* u. s. w.: अमृतां अनु VS. 4,28. TS. 6,2,5,5. Ait. Br. 1,22. होतारमनूत्थाय ब्रजेत् Āçv. Çr. 4,10,7. सुप्तोत्थितां प्रातरनूदतिष्ठत् Ragh. 2,24. Schol. zu Kātj. Çr. 13,1,10. अनूत्थिता प्रियया *gefolgt von* Mālav. 81. तं जायमानं घोषा उलूलवो ऽनूदतिष्ठन्सर्वाणि (ऽनु° gedr.) च भूतानि सर्वे च कामाः Khānd. Up. 3,19,3.

— अभ्युद् 1) *sich aufmachen gegen, kommen zu* (acc.) AV. 15,8,2. Çat. Br. 1,6,3,37. 4,6,9,11. लोकान् 11,1,6,5. पूर्णात्पूर्णाम् Pańkav. Br. 15,12.3. *sich erheben zu*: द्याम् Uttarar. 64,16 (83,5). *sich erheben um Jmd zu begrüssen, Jmd* (acc.) *entgegen gehen* Çāk. 37,22. Mālav. 46,2. 81. — 2) *aufstehen* so v. a. *sich auflehnen, — widersetzen* Mārk. P. 122,11. — 3) *gehen —, sich machen an*: ग्रातिथ्यकर्म MBh. 8,634. — 4) *abstehen von* (abl.) Çaṅk. zu Khānd. Up. S. 52. — 5) partic. अभ्युत्थित a) *aufgestanden, der sich erhoben hat* Daçak. 69,10. Pańkat. 249,10. ein Berg (aus dem Meere) R. 5,7,22. *der sich erhoben hat um Jmd zu begrüssen, Jmd* (acc.) *entgegen gehend* Hariv. 9842. 12206. Bhāg. P. 4,12,21. *aufgegangen* (vom Monde) Hariv. 4356. R. 5,11,1. 19,35. — b) *hoch stehend, sich auszeichnend durch*: ग्राभिर्विद्याभिर्विद्या Verz. d. Oxf. H. 217,a,23. — c) *erschienen, sich zeigend* Ragh. 1,53. Varāh. Bṛh. S. 34,21. 79,23. Viṣṇ-P. bei Muir, ST. 1,30, N. 58. — d) *gegangen an, sich anschickend zu*: अर्थम् *zu einem Geschäft* Nir. 9,4. भोक्तुम् MBh. 12,

4130. ohne Ergänzung Bhâg. P. 3,26,62. so v. a. *gerüstet, bereit:* नित्यमभ्युत्थितात्मना Hariv. 4245. — c) *angefallen, angegriffen:* यक्ष्मणा रोगिणी R. Gorr. 2,125,3. — Vgl. अभ्युत्थान fgg.

— समभ्युद् *aufgehen* (von einem Gestirn): प्रतिकूलासु गगणे समभ्युत्तिष्ठते बुधः Hariv. 1356.

— उपोद् *sich aufmachen zu* TBr. 1,4,9,1. *vor Jmd aufstehen, entgegentreten, sich Jmd nähern:* अग्निरुपोत्तिष्ठन्नब्रवीत् Ait. Br. 3,49. उत्तरतः 5,14. 8,9. तस्या उपोत्थाय कर्णमा जपेत् TS. 7,1,6,8. 5,25,1. Âçv. Çr. 1,10,4. 3,3,19. Çat. Br. 1,1,4,13. 2,4,3. 2,4,2,9. 14,6,9,2. Kauç. 3. 70. उपोत्थिते VS. Prât. 6,29. *herbeigeschafft:* कूपार्थे VS. 8,55.

— पर्युद् 1) *sich erheben von:* उत्तिष्ठन्वोचे परि बर्हिषो नॄन् RV. 7,33,1. — 2) *Jmd* (acc.) *erscheinen:* अग्निः Pankav. Br. 8,8,22. — Vgl. पर्युत्थान.

— प्रोद् 1) *aufspringen:* प्रोत्थाय प्रययौ रथात् Kathâs. 50,16. Markh. 84,22. — 2) partic. प्रोत्थित *hervorgebrochen:* °कन्दलीदल Rt. 2,5. *hervorgegangen aus:* अम्बुधिप्रोत्थितश्री Prab. 81,14. fg.

— प्रत्युद् *aufstehen vor* (acc.), *entgegengehen:* श्रेयांसम् Ait. Br. 2,20. Çat. Br. 3,9,2,23. गाः Kauç. 21. M. 2,119. 130. MBh. 1,4917. 3,2023. 10773. 5,1194. 7,2823. 13,2311. 15,737. R. 1,72,14. 7,1,13. Bhâg. P. 1,4,33. 13,36. 6,7,13. 10,8,2. partic. प्रत्युत्थित mit act. Bed. R. 6,82,143. mit acc. MBh. 13,1413. स्वासनेभ्यः Bhâg. P. 1,19,28. — Vgl. प्रत्युत्थान fgg.

— व्युद् 1) *sich nach verschiedenen Seiten erheben:* उदस्य शोचिरस्थाद्दीदियुषो व्यजरम् RV. 3,23,4. — 2) *sich abwenden von* (abl.), *aufgeben:* पुत्रैषणायाः Çat. Br. 14,6,4,1. 7,2,26. पशुभावात् Çank. zu Bṛh. Âr. Up. S. 234. — 3) *von seiner Pflicht lassen, sich vergessen* MBh. 13,4511 (med.). R. 6,16,2. — 4) partic. व्युत्थित a) *stark in den Meinungen auseinander gehend:* इदं श्रेय इदं श्रेय इत्येवं व्युत्थिता जनाः MBh. 14,1362. — b) *stark erregt:* व्युत्थितेन्द्रिय Hariv. 4620. °चित्त Sarvadarçanas. 154,7. — c) *pflichtvergessen* Hariv. 3121. 9639. R. 5,84,9 (mit und ohne धर्मात्). 6,89,8. Mârk. P. 122,42. — Vgl. व्युत्थातव्य, व्युत्थान (die 2te Bed. zu streichen, da die Stellen zu 1) gehören). — caus. 1) *in Frage stellen, uneins sein über* (acc.): धर्मम् MBh. 14,1361. — 2) *Jmd abspenstig machen* MBh. 1,7404. — 3) *Jmd beseitigen, absetzen:* (सः) एकाकिमिन्द्रं व्युत्थाप्य देवै राज्ये ऽभ्यषिच्यत Kathâs. 121,192. इमं (so lesen wir, d. i. पतिं) व्युत्थाप्य याता (यातेति zerlegen wir in याता इति, nicht in यात इति) so v. a. *treulos verlassen* 29,89.

— समुद् 1) *aufstehen* (auch vom Schlafe), *sich erheben* Çat. Br. 14,9,4,3. Kaush. Up. 2,14. 4,19. Spr. (II) 25. MBh. 5,6059. 7046. 13,2751. Hariv. 9724 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,104,16. 3,77,8. 4,49,21. Varâh. Bṛh. S. 78,8. Kathâs. 22,139. 52,116. Mârk. P. 123,29. Pankat. 35,11. 37,22. 48,6. 215,20. Hit. 29,12. द्विसोत्सङ्गात् R. Gorr. 1,18,25. आसनेभ्यः 2,4,24. *auferstehen* MBh. 1,968. 3,16574. R. 6,105,5. Kathâs. 22,249. Mârk. P. 16,85. *aufstehen nach einer Krankheit, sich erholen* Karaka 1,10. *sich erheben,* von Wolken MBh. 3,12332. Kathâs. 12,110. 25,41. — 2) *herauskommen —, hervorgehen —, entspringen —, entstehen aus* (abl.), *zum Vorschein kommen, sich zeigen* Çat. Br. 14,5,4,12. 7,2,13. Khând. Up. 8,2,1. fgg. 3,4. 12,2. 3. MBh. 3,16626. 13,215. शाङ्कवीतटात्। तस्मादेव (im Sinne des loc.; vgl. 29,91) समुत्तस्थौ यस्मात्पूर्वमवातरत्॥ Kathâs. 10,52. षष्टिः पुत्रसहस्राणि MBh. 3,8851. Hariv. 12187. eine Krankheit Çânkh. Grhj. 5,6. दोषाः R. 5,87,18. — 3) *sich zu einer That erheben, an's Werk gehen, sich rüsten:* तस्मिन्कर्मणि MBh. 1,1118. तद्विजेतुं गोधनम् 4,1158. Varâh. Bṛh. S. 74,3. — 4) partic. समुत्थित a) *aufgestanden, sich erhoben habend* MBh. 4,563. R. 2,83,1. R. Gorr. 2,58,1. वेगोत्तल्पात् Bhâg. P. 2,10,13. *hoch emporragend:* ein Berg R. Gorr. 2,103,23. 5,7,21. *hochgehend:* Wellen MBh. 3,12030. 13,1839. *aufgezogen:* Wolken Varâh. Bṛh. S. 30,25. *aufgestiegen:* Staub Bhâg. P. 4,14,35. — b) *herausgekommen —, hervorgegangen aus* (abl.), *zum Vorschein gekommen, erschienen:* ह्रदात् MBh. 1,155. Kathâs. 26,91. अधराग्रेः शिखा R. 2,114,5. अङ्कुरः पर्वणः H. 1119. पालिसमुत्थितश्मश्रु Hâr. 130. पक्षौ *gewachsen* R. 4,63,8. नादः कूपात् Pankat. 57,15. — Çvetâçv. Up. 2,12. R. 2,43,20. Bhâg. P. 3,26,38. परिवेष Varâh. Bṛh. S. 34,13. उत्पाताः R. 3,30,8. यतश्चैव समुत्थितं दुःखम् MBh. 1,6418. भय Hariv. 6447. भयं मत्तः समुत्थितम् R. 5,22,3. त्वयि कामः 24,3. निग्रह 6,10,32. पापबुद्धि 2,21,5. धनं दण्डसमुत्थितम् so v. a. *Strafgelder* M. 9,323. — c) *der sich zu Etwas erhoben hat, gerüstet:* समुत्थाने R. 3,49,51. निर्मथितुम् Bhâg. P. 8,7,9. ohne Ergänzung 4,4,10. R. 5,17,34. — Vgl. समुत्थ fgg. und समुत्थेय. — caus. *Jmd aufstehen heissen, aufrichten, aufheben* MBh. 1,6588. 8,1443. R. 2,42,10. 5,91,20. Bhâg. P. 4,9,46. *auferwecken* R. 1,1,85. — Vgl. समुत्थाप्य.

— उप, °स्थेयम् ved. Schol. zu P. 3,1,86. 4,117 (°स्थेयाम् fehlerhaft). med. मन्त्रकरणे, als intrans. und देवपूजासंगतिकरणमित्रकरणपथिषु, act. med. लिप्सायाम् P. 1,3,25. fg. nebst Vârtt. Vop. 23,10. fgg. 1) *stehen bei, sich stellen neben* (loc. acc.): उपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य RV. 1,162,21. 2,3,10. चित्रेभिरभ्रैरुप तिष्ठथो रवम् 5,63,3. 10,117,3. AV. 2,1,4. Gobh. 3,10,4. अग्नौ Kâtj. Çr. 12,6,1. उपस्थायं चरति यत्समारत *auf was er trifft, daran hält er sich und läuft weiter,* RV. 1,145,4. — उपस्थाय भास्करम् *sich gegen die Sonne stellend* M. 2,48. उपतिष्ठति तिष्ठन्तम् (das Schicksal) *steht an seiner Seite, wenn er steht,* Spr. (II) 7139. निमन्त्रितान्हि पितर उपतिष्ठन्ति तान्द्विजान् M. 3,189. तमस्युपतिष्ठन्ती R. 1,13,33. सर्वाः स्थानान्यायान्तु एका मामुपतिष्ठतु *bleibe bei mir* MBh. 13,1454. उपतस्थुः कुलप्राग्र्या यादवा यदुनन्दनम् *waren in seinem Gefolge* Hariv. 6494. तं परिवार्योपतस्थिरे *umstanden ihn* MBh. 1,8057. 3,11778. — 2) *sich* (bittend, verehrend) *stellen vor, Jmd angehen;* überh. *sich nähern:* इमा उ त्वा गिरो देवपत्नीरुप स्थुः RV. 7,18,8. 23,3. 2,5,6. मातरम् 3,48,3. 4,44,8. दिवम् 1,68,1. स्वराजानम् 6,8,4. धीभिः 8,90,16. 91,13. 10,95,17. अग्निम् (med.) Çat. Br. 1,9,2,18. 22. 7,2,1,18. आदित्यम् (med.) Ait. Br. 7,20. Kaush. Up. 2,7. 8. यो मा विकृतं भिन्नगणा उपतिष्ठन्ति VS. 30,13. उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धामन्नस्थिरन् (धर्मे TS.) AV. 4,25,6. गणान् (med.) Âçv. Grhj. 2,10,8. यत्रोपतिष्ठन्ते (आपः) *wohin sie kommen* Çat. Br. 1,1,2,17. — *zu Jmd sich begeben, sich Jmd nähern:* स राजानमुपातिष्ठत् MBh. 3,2635. न शैब्यमुपतिष्ठन्ति दृष्टपूर्वं तदद्भुतः 10772. 12046. 13165. 13332. 13,5795. R. 1,29,23. R. Gorr. 2,67,14. शत्रुमुपस्थाय Ragh. 1,75. med. MBh. 1,1120. 2336. 4939. 5946. 2,4689. 3,1014. 2296. 2871. 8692. 12808. 15425. 16509. 4,560. R. 2,50,17 (47,8 Gorr.). R. Gorr. 1,31,15. 2,54,37. 3,

32,8. LA. (III) 86,7. Bhaṭṭ. 5,68. 6,42. 9,95. सत्तमुपतिष्ठते साधुः Vop. 23,11. pass.: उपास्थायिषि (so mit der ed. Calc. zu lesen) Daçak. 117,6. भिक्षुर्धार्मिकमुपतिष्ठति (oder °ते) *mit einer Bitte angehen* Vop. 23,12. pass.: उपास्थायि नृपो भट्टैः Bhaṭṭ. 13,51. *sich an einen Ort begeben:* गृहाणि MBh. 1,5774 (act.). 3,1834 (med.). सभाम् Spr. (II) 3136 (med.). *gelangen zu* R. 3,77,5 (act.). अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते M. 3,76. संपदः पदमुपतिष्ठन्ति Çâk. 94,13. पाषाणो देवत्वमुपतिष्ठते *wird zu einer Gottheit* Spr. (II) 7564. गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते *sich vereinigen mit* P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. पन्थाः स्रुघ्नमुपतिष्ठते *der Weg geht —, führt nach* Sk. ebend. und Vop. 23,1. ohne obj. *herankommen, sich einstellen;* med. Pañkat. 55,3. Bhaṭṭ. 8,14. mit infin. *sich irgendwohin begeben um zu* R. 1,25,4 (26,4 Gorr.). — *Jmd zu Diensten sein, — aufwarten:* पतिमुपतिष्ठते नारी Vop. 23,11. R. Gorr. 2,100,40. 5,14,37. Kumâras. 2,64. Kathâs. 22,10. Bhâg. P. 10,60,6. °स्थातुम् R. 5,14,36. act. MBh. 2,102. 395. 3,943. 1801. 2640. 2648. 3043. 11816. 13498. 14856. 4,28. 5,359. R. 1,16,28. 2,8,10. 65,7. 91,18. 5,26,30. Kâm. Nîtis. 7,45. *seine Verehrung bezeigen* (einem Gotte): विष्णुमुपतिष्ठते भक्तः Vop. 23,11. आदित्यम् P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. MBh. 1,4405. R. 2,95,7. 4,43,47. Bhâg. P. 4,1,24. 5,2,19. 8,16,20. 22. 12,6,66 (सूपतस्थे). Sarvadarçanas. 77,22. fg. Bhaṭṭ. 1,3. act. MBh. 3,11847. R. 3,12,3. Bhâg. P. 6,9,19. pass. Ragh. 10,64. mit einem beigefügten instr. *Jmd aufwarten —, seine Verehrung bezeigen mit, durch* med.: वादित्रनृत्याभ्याम् MBh. 1,7718. नियमेन परेण 3,17036. वाग्भिरर्घ्याभिः Kumâras. 2,3. Ragh. 4,6. रत्नोपहारैः 18,21. नवेन त्रोटकेन Vikr. 3,8 (vgl. Çâk. 3,12). ऐन्द्र्या गार्हपत्यम् P. 1,3,25, Schol. गायत्र्यार्कम् Vop. 23,10. सूर्यं मन्त्रैः Bhaṭṭ. 8,13. विधिः किल परे लोके विधानेनोपतिष्ठते so v. a. *sorgt für Einen* R. 4,56,4. act.: पाद्यार्घ्याभ्याम् MBh. 3,12605. आसनपाद्यादिभिः Prab. 22,6. 7. संभृतैस्तीर्थवारिभिः Ragh. 17,10. मधुपर्केण प्रतिमाम् Varâh. Bṛh. S. 46,16. पतिं यौवनेन P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. कन्यकया Daçak. 77,1. पूजया MBh. 3,17027. स्तवैः Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,30. Bhâg. P. 3,13,32. 4,1,54. 5,3,4. — 3) *unterstehen, sich einstellen bei, in* (loc. acc.): *sich befinden, zur Hand sein, zur Verfügung stehen:* शर्मन् ṚV. 7,6,6. शरणा 6,47,8. वृतम् 7,95,5. 1,135,8. 3,22,3. गृहम् 1,124,11. 126,3. 8,27,20. छायाम् VS. 2,8. उप मा मतिरस्थित ṚV. 10,119,4. तमः 127,7. पशवः AV. 9,7,26. 16,4,7. TS. 5,4,2,4. AV. 17,1,8. मनैष राय उप तिष्ठतामिह 18,2,37. यज्ञम् 7,27,1. — वेदास्तं सधनुर्वेदा दिव्यान्यस्त्राणि चेश्वरम्। उपतस्थुः *stellten sich bei ihm ein, — zu seiner Verfügung* MBh. 3,10455. 11983. रत्नानि चैव राजर्षिं स्वयमेवोपतस्थिरे 10458. उपस्थास्यति नौः काचिद्विशाला त्वाम् Bhâg. P. 8,24,33. दिव्यास्त्वामुपभोगाः — उपस्थास्यन्ति *zu Theil werden* MBh. 3,16576. mit gen. der Person; act. MBh. 5,7260. R. 2,103,27. 5,34,10. Çâk. 91,13. Kathâs. 43,130. med. R. 2,79,15. Pañkat. 259,16. ohne Person: माद्रत्तमुपतिष्ठति Spr. (II) 1207. 1208 (med. v. l.). 4068. पुण्याश्च गन्धाः शब्दाश्च तस्याम् (सभायाम्) — दिव्यानि चैव माल्यानि उपतिष्ठन्ति नित्यशः *sind anzutreffen* MBh. 2,350. भोजनकाल उपतिष्ठते P. 1,3,26, Schol. कृत्यकाल उपस्थास्ये MBh. 3,11671. नाराजके जनपदे नराः संवदन्तोपतिष्ठन्ते वनेषूपवनेषु च Spr. (II) 3624. ज्ञानमुपतिष्ठते Vop. 23,13. संयोगादिसूत्रम् Comm. zu TS. Prât. 21,5. यः काले नोपतिष्ठति Spr. (II) 7549. आपत्सु Kâm. Nîtis. 5,47. तत्रेव इति षष्ठ्यन्तं पदमुपतिष्ठते *da sein* so v. a. *zu ergänzen sein* Schol. zu P. 1,1,3. 2,28. 8,1,1. — 4) *aufstehen gegen* (acc.): अस्युर्जननामुप नामरातयः ṚV. 7,83,3. — 5) *sich unterstellen, — fügen:* यस्यं व्रतमुपतिष्ठन्त आपः Einschiebung nach ṚV. 7,96. व्रते AV. — 6) *stehen bleiben:* विष्टभ्य पादावुपतिष्ठते शौः schlechte v. l. für अवतिष्ठते Spr. (II) 178. — 7) *sich rüsten, sich aufmachen:* उपतिष्ठ सखे Daçak. 75,11. गमनायोपतस्थिरे Hariv. 4418. — 8) *für sich gewinnen, zum Freunde machen;* med. P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. — 9) partic. उपस्थित *a*) mit act. Bed. = उपसन्न H. 1494. Halâj. 4,63. α) *herangetreten, gekommen, genaht, erschienen;* von Personen Âçv. Gṛhj. 1,24,2. Gobh. 3,10,14. भिक्षुको भोजनार्थम् M. 3,243. Jâǵń. 2,62. MBh. 3,1836. 2135. 13,5796. Hariv. 8341 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,43,10. 50,20. 64,20. R. Gorr. 1,69,28. Suçr. 1,13,2. Ragh. 1,45. 87. 2,39. 6,68. 15,15. Çâk. 76. 90,1. Spr. (II) 4297. Kathâs. 5,55. 19,116. 32,26. Hit. 21,12. 29,12. युद्धाय Pañkat. ed. orn. 57,23. mit infin. Ragh. 8,75. अस्य कृष्णसारस्यान्तरे तपस्विन उपस्थिताः Çâk. 6,14. mit acc. der Person P. 3,4,72, Schol. MBh. 3,2417. 2900. R. 2,38,2. ad Çâk. 62. mit gen. der Person Çat. Br. 2,3,2,5. गङ्गाम् Hariv. 9631. समुद्रम् 9636. गृहे M. 3,103. यज्ञकर्मणि *anwesend —, zugegen bei* 120. अम्बरस्यान्ते संध्याभ्रः शारदः *aufgezogen, erschienen* R. 3,42,35. पवन *der sich erhoben hat* Spr. (II) 2243. काल *gekommen* MBh. 1,6184. R. 2,31,18. R. Gorr. 1,45,56. 3,42,31. Bhâg. P. 1,14,8. रात्रि R. 2,46,13. 66,23. अहः शिवम् R. Gorr. 2,12,20. अनिमित्त Kathâs. 32,47. अप्रिय Bhâg. P. 1,13,12. तदद्यैतदुपस्थितम् *eingetroffen* R. 2,53,19. 39,4. *gekommen* so v. a. *bevorstehend* M. 3,187. MBh. 3,2281. R. 3,46,24. Ragh. 3,1. Spr. (II) 1205. 6262. 7483. Varâh. Bṛh. S. 24,36. Prab. 19,6. Bhâg. P. 1,7,20. Pañkat. 194,5. Hit. ed. Johns. 1874. 1886. 2409. विपदुत्पत्तिमताम् Ragh. 8,82. चिन्तितोपस्थिताग्नेयलङ्ग *erschienen sobald er daran gedacht hatte* Kathâs. 18,116. 146. दृष्टोपस्थित 302. भक्ष्यं भोज्यं च पेयं च लेह्यं चैतदुपस्थितम् *steht bereit, — zur Verfügung* R. 2,30,25. 52,7. Kumâras. 5,22. Spr. (II) 1296. Bhâg. P. 9,21,1. अस्य *zu seiner Verfügung* Kathâs. 2,79. *zugefallen, zu Theil geworden* Ragh. 8,2. Çâk. 91,16. मम *mir* R. 3,74,26. शोको भरतस्य R. Schl. 2,85,16. Mârk. P. 39,65. mit acc. R. Gorr. 2,3,43. Mâlav. 91. *andringend:* शुक्र Suçr. 2,149,1. — β) *liegend auf:* पटुतल्पम् Spr. (II) 5731, v. l. — γ) *gerichtet auf:* यादृशो ऽयं मम क्रोधो यथा च त्वामुपस्थितः R. 5,23,28. अर्थे बुद्धिः 4,16,27. — δ) अनुपस्थित *unvollständig* (अपरिसमाप्त Comm.) Çat. Br. 2,3,4,13. — *b*) mit pass. Bed.: गुरुर्भवता so v. a. *aufgesucht* P. 3,4,72, Schol. MBh. 3,2745. लक्ष्म्या Ragh. 14,24. महर्षिभिर्गङ्गा Spr. (II) 4603. ये चैव पुरुषाः स्त्रीभिर्गीतवाद्यैरुपस्थिताः *welchen Weiber mit Gesang und Musik aufwarten* 5324. आवासाः सर्वकामैः *ausgestattet mit* R. 1,12,12. — Vgl. उपस्थ u. s. w. und उपस्थित. — caus. 1) *sich stellen heissen neben, gegen:* एनमग्निमुपस्थापयां चकार Ait. Br. 7,47. gegen die Sonne Âçv. Çr. 8,14,6. zum Weibe *liegen lassen* Kauç. 79. समीपे Kâtj. Çr. 7,9,25. Çâñkh. Çr. 15,23,6. — 2) *herbeiholen, herbeischaffen* MBh. 13,1483. 2741. R. 1,26,2 (27,2 Gorr.). 2,3,18. R. ed. Bomb. 2,111,15 (120,15 Gorr.). R. Gorr. 3,28,22. 4,38,27. 29. 6,99,6. 7,22,3. Çâk. 28,18. fg. Uttarar. 16,6 (22,8). Kathâs. 43,

63. Bhâg. P. 4,12,27. — 3) gramm. *mit nachfolgendem* इति *versehen* Ṛv. Prât. 15,10. — उपास्थापिषि Daçak. 117,6 fehlerhaft für उपास्थापिषि (so ed. Calc.). — Vgl. उपस्थापन fg.

— अनूप med. *nach einander sich stellen zu, kommen zu* (acc.) Çat. Br. 10,5,4,5. तं प्रजाश्च पशवश्चानूपतिष्ठन्ते Ait. Br. 3,7. अनु मोपतिष्ठध्वम् *tretet an meine Seite* 20.

— अभ्युप act. *verehren:* सूर्यं भगवन्तम् Bhâg. P. 5,7,12. — partic. °स्थित 1) *gekommen:* लग्नकाल Kathâs. 71,166. *über* (acc.): इदं तद्ब्रह्मणो घोरं वाक्यं मामभ्युपस्थितम् so v. a. *hat sich an mir bewahrheitet* R. ed. Bomb. 6,60,6. — 2) *begleitet von:* सुग्रीवेण so v. a. *zusammen seiend mit* S. MBh. 3,16132. — caus. *herbeiholen, herbeischaffen* R. 4,38,28.

— पर्युप 1) *um Jmd herum sein, umstehen:* गुरुं पर्युपातिष्ठत् MBh. 13,2337. बन्दिनः पार्थिवम् R. Gorr. 2,67,8. बन्दिनः पार्थिवनिवेशनम् R. Schl. 2,65,1. कौसल्यामाशीर्भिः 32,15. — 2) med. *sich anreihen* Comm. zu Kâtj. Çr. 86,9. — partic. °स्थित 1) *umstehend:* ब्रह्माणम् MBh. 5,1918. R. 4,39,30. — 2) *gekommen, bevorstehend:* प्रथमेयं निशा वनवासस्य R. Gorr. 2,44,2. युगान्त MBh. 3,13027. 12,10447. संग्राम 8,1673. अतिक्रान्तसुखाः कालाः पर्युपस्थितदारुणाः 1,4969. Spr. (II) 4477, v. l. सुखं वा यदि वा दुःखं भूतानां पर्युपस्थितम् 7063. — 3) *entfahren, — entschlüpft:* वाक्यं प्रमादात् R. 2,60,15. — 4) *obliegend:* कामवृत्तानां मियक्के R. 4,17,36. — Vgl. पर्युपस्थान. — caus. *anreihen* Comm. zu Kâtj. Çr. 86,8. 9. Vgl. पर्युपस्थापक in den Nachträgen.

— प्रत्युप med. 1) *sich gegenüberstellen* Çat. Br. 3,3,4,21. 9,2,16. 11,4,2,6. TS. 5,3,9,2. — 2) *Jmd aufwarten* MBh. 4,80. — partic. °स्थित *herangetreten, gekommen, genaht* MBh. 3,3955. प्रमुखे Hariv. 10734. R. 4,15,19. Bhâg. P. 4,28,11. 10,77,25. mit acc. der Person R. Gorr. 2,92,3. *losgegangen auf* MBh. 6,3823. 7,4385. योत्स्ये चापि बलिभिररिभिः प्रत्युपस्थितैः *feindlich gegenüberstehend* 4,969. तस्मिन्प्रमुदिते रङ्गे कथंचित्प्रत्युपस्थिते so v. a. *versammelt* 1,5364. *anwesend, beiwohnend:* तस्यां धर्मदेशनायाम् Saddh. P. 4,4,b. *eingetreten, gekommen* (auch so v. a. *bevorstehend*) von Unbelebtem: ग्लान्य 23,a. शुभ MBh. 3,1013. युद्धं पाण्डवैः 3,1920. काममोहाभिभूतस्य विघ्नो ऽयम् R. 1,63,12. तस्मात्प्रज्ञामृतमिदं चिरान्मां प्रत्युपस्थितम् MBh. 12,278. काल 4,660. Spr. (II) 4244. Bhâg. P. 1,9,29. विनाश Spr. (II) 4477, v. l. मृत्यु MBh. 5,5096. तमस् Bhâg. P. 9,14,27. स्मृत्युपस्थित *in's Gedächtniss gekommen, eingefallen* Uttarar. 115,16. fg. (156,14. fg.). *stehend —, sich befindend in* (loc.): सौम्येन्द्रे (d. i. सौम्य इ°) °स्थिते Hariv. 4358. *erscheinend in:* विद्युतः शुभाशाप्रत्युपस्थिताः Varâh. Bṛh. S. 22,5. *vorliegend:* अभव्य, अभोज्य Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75. विषय 286. *andringend:* मूत्र Suçr. 2,325,4. — caus. *vorführen* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 132.

— समुप 1) *stehen bei, in Jmdes Nähe sein* (zum Dienste bereit) R. Gorr. 1,18,12. माम् 6,7,7 (med.). यं (वृत्तं) सीता समुपास्थित (so ist zu lesen) *sich lehnen an* 5,38,18. *hinzutreten zu Jmd* (acc.) MBh. 2,2432. 4,282. — 2) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden:* तद्रूपमनघं न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति भुवि Spr. (II) 271. — 3) partic. °स्थित a) *herangekommen, genaht* Bhag. 1,28. MBh. 3,2278 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 5,7552. R. 2,58,3. R. Gorr. 2,83,2. 4,38,27. Mârk. P. 29,27. त्वाम् MBh. 5,5992. Hariv. 1375. R. 2,32,21. Prab. 111,13. सागरम् R. Gorr. 1,4,96. — b) *sitzend auf* (loc.) R. 5,56,72. *liegend* 13,39. एवं तयोर्व्रजतोर्योजनमात्रेणायतः काचिन्नदी समुपस्थिता so v. a. *sie stiessen auf* Pañkat. 226,10. — c) *entstanden:* महानाद Hariv. 8476. — d) *eingetreten, gekommen* von Leblosem: कालः श्रेयसाम् Bhâg. P. 4,8,32. कृत्य R. 4,43,3. उत्पात Hariv. 9301. साध्वस MBh. 4,1291. विवाह 5,5969. यौवन R. 1,48,3 (49,4 Gorr.). कर्मणो विपाकः 2,64,57. कल्याण 3,78,5. मनसो ज्वरः Ragh. 8,83. दास्य Spr. (II) 2598, v. l. विनाश 4477. 6815. व्यसन 6954. विक्रम so v. a. *an der Zeit —, am Platze seiend* 4998. इति समुपस्थिते *da solches bevorsteht* Pañkat. ed. orn. 57,4. *gekommen über* (acc.): त्वां कश्मलमिदम् Bhag. 2,2. ब्रह्मशापो माम् R. Gorr. 2,66,57. तं शरत् Ragh. 4,14. *Jmd* (gen.) *zugefallen, zu Theil geworden:* ein lieber Verwandter R. Gorr. 2,38,33. अतेमं सुमहत्तव 6,17. 4,56,4. Spr. (II) 1383. Hit. 35,5. अस्थाने वैरकरणं तच्च ते समुपस्थितम् so v. a. *beschlossen worden* R. 3,13,7. — e) *gegangen an* so v. a. *bereit zu:* युद्धाय MBh. 6,793. 7,9290. 14,1801. प्राणविसर्गे Bhâg. P. 2,9,18. — caus. *aufstellen* Suçr. 1,240,5.

— नि, न्यष्ठात्, न्यतिष्ठत् Vop. 8,45. 87. partic. निष्ठित 1) *stehend —, befindlich an, auf* (loc.) R. 5,12,32. सत्पथे 7,10,5. निगमवर्त्मनि Bhâg. P. 2,7,37. — 2) *erfahren in* (loc.): सर्वास्त्रेषु MBh. 1,5273. वेदे 13,469 (सु°). R. 1,1,15. 12,6 (11,6 Gorr.). 20. 5,32,9. Kâm. Nîtis. 12,2. साधु° *sehr erfahren* Hariv. 9114. könnte auch निःष्ठित sein. — Vgl. निष्ठ und unter निस्. निष्ठित = निष्ठ्यूत *bespuckt* Bhâg. P. 11,22,58. — caus. *infigere:* तस्यामर्थम् (so v. a. *penem*) Çat. Br. 14,9,4,8. fgg.

— परिनि, partic. °ष्ठित 1) *befindlich in* (loc.): पुराणे Hariv. 281 (परिकीर्तित die neuere Ausg.). नैर्गुण्ये Bhâg. P. 2,1,9. — 2) *überaus erfahren in* (loc.): नागपृष्ठे ऽश्वपृष्ठे च MBh. 1,2844. नीत्याम् (so ed. Bomb.) 3,10019. धर्मशास्त्रेषु 5,4732. 13,5643. R. 1,1,4. 9,8 (5 Gorr.). 4,21,14. 31,31. 7,44,20 (wohl बुद्धौ st. बुद्ध्या zu lesen). ध्यान° MBh. 11,113. ज्ञान° 14,1343. R. Gorr. 1,3,51. अ° *ganz unerfahren:* रणेषु Hariv. 3672. कर्मसु Suçr. 1,12,10. — अपरिनिष्ठिता Hariv. 3262 fehlerhaft für अपरिवेष्टिता (so die neuere Ausg.). Vgl. परिनिस्. — caus. *Jmd* (gen.) *Etwas gründlich lehren* Uttarar. ed. Cow. 35,10.

— निस् 1) *hervorwachsen, sich erheben:* नद्धा इव सरसो निरतिष्ठन् Ṛv. 8,1,33. — 2) etwa *Gewissheit erlangen* (*Ehrerbietung an den Tag legen* Çaṅk.) Khând. Up. 7,20. fg. — 3) *zu Stande bringen, bereiten:* यथा मधु मधुकृतो निस्तिष्ठन्ति Khând. Up. 6,9,1. — 4) partic. निष्ठित a) *hervorgewachsen:* वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसः Ṛv. 1,182,7. — b) *fertig, vollendet* Çat. Br. 10,3,5,16. पात्नेजन 13,5,2,2. 14,1,2,17. कर्मन् Lâtj. 4,3,13. प्रास्तार Gobh. 4,3,19. Pat. zu P. 7,3,78. सभा MBh. 2,95. R. 2,56,17. 5,12,39. सु° 1,12,10. 2,91,15 (सुनिष्ठिताम् mit der ed. Bomb. zu lesen). — Vgl. निष्ठ fgg. und नि. — caus. 1) *austreiben:* सूयवसे पशून्निष्ठापयति Kauç. 24. — 2) *herstellen, fertig machen:* हविर्धानम् Kâtj. Çr. 8,4,21. 6,14.

— परिनिस्, partic. परिनिष्ठित *ganz fertig, — vollendet:* कार्य MBh. 12,2279.

— परि, °तष्ठौ, °ष्ठास्यति Schol. zu P. 8,3,64. fg. 1) *umstehen, im Wege stehen; hemmen, hindern:* अपां नपातं परि तस्थुरापः Ṛv. 2,35,3. सिंहं न क्रुद्धं परि ष्ठुः 5,15,3. मा वः परि ष्ठात्सरयुः 53,9. 1,32,8. द्वेषः

167,2. 3,15,6. 36,9. 4,30,12. AV. 5,7,1. ग्रहं पूर्वमहं पूर्वमिति समन्तात्परितस्थुः so v. a. *drängten sich an ihn heran* Pañkat. 51,19. — 2) *übrig* —, *am Leben bleiben:* के वीराः पर्यतिष्ठन्त MBh. 8,285. — 3) partic. a) परिस्थित *verharrend in* (loc.): नियमे R. Gorr. 2,103,27. — b) पर्यिष्ठित mit pass. Bed. zu 1) RV. 2,11,2. 4,10,8. 6,17,12. ग्रपः परिष्ठिता ग्रहिना 7,21,3. — Vgl. परिष्ठा. — caus. 1) *rings umstellen:* ग्रामे निवाचितम् AV. 4,7,5. — 2) *in der Nähe hinstellen,* — *bleiben heissen* Kathâs. 16,94 (परिस्थाप्य).

— प्र med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) *sich erheben, sich aufstellen, aufgestellt sein* (namentlich vor den Göttern, dem Altar u. s. w.): प्र ते सुतासो ग्रस्थिरन् RV. 1,135,1. 7,68,2. प्र से ग्रधर्युरस्थात् 6,41,2. 1,40,7. सोता 7,92,2. प्र वो ऽच्छा सुषुपाणासो ग्रस्थुः 4,34,3. सुहोता प्र ये तिष्ठन 10,14,4. 1,140,8. VS. 2,13. ग्रोतान्प्रस्थास्यामः TS. 2,6,9,1. 2. mit acc. der Person, *vor welche man tritt:* ग्रनयो ता प्र तिष्ठानि 4,8,1. 3. Çat. Br. 1,7,4,19. Çâñkh. Çr. 7,6,7. — 2) *auf sein* so v. a. *im wachen Zustande sich befinden:* सम्यग्युक्ता (so ed. Bomb.) स ग्रात्मानमात्मन्येव प्रतिष्ठते । विमिवृत्तजराडुःखः (so ed. Bomb.) सुखं स्वपिति चापि सः ॥ MBh. 14,561. — 3) *aufbrechen, sich aufmachen, davongehen;* med. Âçv. Gṛhy. 2,10,5. MBh. 1,761. 4903. 6436. 2,32. 3,2307. 9961. 5,4283 (प्रातिष्ठत mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,52,87. 75,14. 3,50,28. Ragh. 1,89. 2,71. Çâk. 52,1. Kathâs. 13,25. 18,104. ग्रन्बुधिवर्त्मना 293. 39,183. Daçak. 78,4. Pañkat. ed. orn. 19,13. Bhatt. 3,12. 8,11. तस्माद्देशात् R. 2,54,1. Kathâs. 18,354. 28,5. पन्थानं यत्र रामनिवेशनम् R. 2,32,34. वनम् MBh. 3,2404. R. 2,30,10 (प्रस्थातुम्). Ragh. 12,104. Çâk. 112,19. Bhatt. 6,43. 7,102. ग्राश्रमाय 1,24. भद्रां प्रति Kathâs. 18,253. Prab. 77,13. कावनाभिमुखम् Pañkat. 63,3. ग्रग्निनाशाय Ragh. 12,67. विजयाय Çâk. 95,11. Prab. 75,17. तं द्रष्टुम् Bhatt. 20,18. *sich begeben in, auf* (loc.): वनेषु Spr. (II) 3624, v. 1. समानमे वर्त्मनि साधुसेविते 1107. चतुःश्रोत्रे मुखनासिकाभ्यां प्राणः Praçnop. 3,5 (प्राति° fehlerhaft für प्रति°). act.: प्रतस्थुः MBh. 1,6437. प्रातिष्ठत् 3,2257. मजसाह्वयम् 1,5034. दिशमुत्तराम् Bhâg. P. 1,6,10. मागधं प्रति MBh. 2,788. 3,10867. ग्राकाशे *sich begeben in* so v. a. *sich bewegen* —, *aufhalten in* R. 3, 69,15. — 4) partic. °स्थित a) *aufgestellt,* (als Opfer) *bereit stehend:* हविस् RV. 1,93,7. सोम 23,4. 2,98,2. 10,116,2. Ait. Br. 6,10. Çat. Br. 3,8,2,27. Çâñkh. Br. 13,6. Çr. 10,5,20. 7,7. — b) *sich erhebend:* शोचींषि RV. 3, 4,4. *hervorstehend:* ग्रास्था AV. 10,7,24. — c) *eingesetzt* (in ein Amt): स राजा सर्वथा लङ्कायां प्रस्थितस्तदा । भविष्यसि R. 5,89,29. — d) *aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBh. 1,7654. 3,2728. 2896. 13,330. Hariv. 9616. R. 4,61,1. Ragh. 1,89. Çâk. 16,14. 39,8. 41,5. 44,14. 54,15. 58,1. Vikr. 6,6. 12,10. Spr. (II) 6471. Pañkat. 34,19. 36,1. 69,14. वनम् MBh. 1,5580. R. 2,26,24. Megh. 28. Kathâs. 25,28. Bhâg. P. 3, 25,5. 7,7,2. Pañkat. 95,23. स्वनगराय Çâk. 84,11. पार्थस्य भवनं प्रति MBh. 3,1821. क्र 2730. इतः *hierher* Vikr. 37,17. समिदाहरणाय Çâk. 7, 9. तपोवनात्स्वनगरगमनाय Çâk. Ch. 126,12. युद्धाय Pañkat. 48,8. दूर° *weithin gezogen* (रेखा:) Spr. (II) 1999. विमार्ग° *der sich begeben hat auf* Çâk. 105. नाकपृष्ठ° (यशस्) *gelangt bis* 98,9, v. 1. impers.: चित्तिभ्यां प्रस्थिते Bhâg. P. 3,23,1. n. *Aufbruch* Spr. (II) 4646. — Vgl. प्रष्ठ, प्रस्थ, प्रस्थान, प्रस्थायिन्, प्रस्थावन् fg., प्रस्थिति fgg. — caus. 1) *wegstellen*

AV. 4,7,2. — 2) *Jmd* (z. B. Boten) *entsenden, fortschicken, entlassen, verbannen* MBh. 1,6174. 3,2654. 2716. 3060. R. 2,75,12. fg. 82,19. 7, 65,1. Ragh. 7,29. Çâk. 30,10. Kathâs. 123,117. Hit. 42,6. 130,10. Bhatt. 3,4. 23. दिशः सर्वाः MBh. 3,2727. R. 1,1,69 (74 Gorr.). 4,41,1. Bhatt. 7,51. द्रुपदस्य निवेशनम् MBh. 5,7429. गृहान् 14,2677. Hariv. 9753. वनम् R. 2,9,2 (8,6 Gorr.). 3,54,19. 55,42. Ragh. 5,40. 16,27. Hit. 17,3. 133,7. भवत्सकाशम् 40,22. राजहंससमीपम् 133,7, v. l. स्वां प्रति राजधानीम् Ragh. 2,70. वैतरुड्याना वधाय MBh. 13,1976. वनवासाय R. Gorr. 2,75,27. धर्मश्रद्धेयोरान्वरणाय Prab. 64,13. नैषधान्वेषणे MBh. 3,2889. बोधार्थं कुम्भकर्णस्य Bhatt. 15,1. *zum Laufen antreiben:* ग्रधःप्रस्थापिताश्व (सप्तसप्ति) Kumâras. 6,7. त्रेलोक्यश्राम्, सरस्वतीम् Râǵa-Tar. 5,415. प्रस्थापित = प्रेषित H. 1492. — Vgl. प्रस्थापन fg. — desid. *aufbrechen* —, *sich aufmachen wollen* Bhatt. 14,78.

— ग्रतिप्र *sich erheben über, einen Vorsprung haben:* प्र नू स मर्तः शवसा जनौं ग्रति तस्थौ RV. 1,64,13. 8,49,16.

— ग्रनुप्र *nach Jmd aufbrechen,* — *sich aufmachen* Çâk. 70,10. mit acc. der Person: ततः कौतुहलादहमपि तावनुप्रस्थितः (oder तावनु प्र°) Pañkat. 165,5. — caus. *nachsenden, folgen lassen:* ग्रनुप्रस्थापितात्मनम् Bhâg. P. 10,39,36.

— ग्रभिप्र 1) *sich aufmachen zu, ausgehen nach, auf:* रयिम् RV. 2,15, 5. भूमि प्र स्थाताईव पञ्म 7,34,5. AV. 4,1,3. med.: तत्र R. Gorr. 2, 56,4. तपस्विनं द्रष्टुम् 3,16,41. नाद्यो हृदयात्पुरीततमभिप्रतिष्ठन्ते *ziehen sich hin zu* Çat. Br. 14,5,1,21. — 2) *den Vorrang gewinnen* RV. 1,74, 8. ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः 10,65,15. — 3) partic. °स्थित *aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBh. 1,747. Hariv. 2050 (ग्रपि st. ग्रभि die neuere Ausg.). R. 5,53,2. Pañkat. 165,4. ed. orn. 4,7. — caus. *hinaustreiben* (die Kühe auf die Weide) Khând. Up. 4,4,5.

— प्रत्यभिप्र med. *aufbrechen* —, *sich aufmachen nach:* तं देशम् MBh. 1,683.

— प्रतिप्र s. प्रतिप्रस्थातर् fg.

— विप्र med. 1) *nach verschiedenen Richtungen sich erheben, auseinandergehen, sich verbreiten* Çâñkh. Gṛhy. 6,6. Pâr. Gṛhy. 2,11. तस्मादेतद्वंशस्य विप्रतस्थे मक्ष्याशः MBh. 1,2709. यथाग्नेर्ज्वलतः सर्वा दिशो विस्फुलिङ्गा विप्रतिष्ठेरन्नेवमेतस्मादात्मनः सर्वाः प्राणा यथायतनं विप्रतिष्ठन्ते Maitrjup. 4,20. 3,3. — 2) *aufbrechen, sich aufmachen* MBh. 1,6594. 3,15219. act. 1,5140. partic. °स्थित Hariv. 3488.

— संप्र med. 1) *gemeinsam* (vor den Altar) *sich stellen* Çâñkh. Br. 4, 9. — 2) *aufbrechen, sich aufmachen* MBh. 2,1198. Hariv. 10457. R. 2, 56,2. 80,5 (87,3 Gorr.). 4,45,1. यथा वयांसि वासो वृक्षं संप्रतिष्ठन्ते । एवं ह वै तत्सर्वं परे ग्रात्मनि संप्रतिष्ठते *sich begeben* Praçnop. 4,7. स्वगृहम् MBh. 1,5634. दिवम् 8306. मिथिलाम् 3,13705. act. 1,4644. — 3) partic. °स्थित *aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBh. 1,7035. 3,8540. 4,1025. R. 2,56,5. R. Gorr. 2,13,19. 5,13,10. Ragh. 5,32. Bhâg. P. 3, 21,35. वनम् R. 2,26,1. 38,13 (37,20 Gorr.). 59,5. R. Gorr. 2,17,38. 25,15. दिवम् 5,13,18. द्वारकायाम् Bhâg. P. 1,14,1. वायसानां संप्रस्थितानां च ग्रभिद्यतां च MBh. 6,135. नावः *sich in Bewegung gesetzt habend* R. Gorr. 2,97,22. — caus. *Jmd entsenden, entlassen* Hariv. 7415. दिशः सर्वा विचारकाम् R. 4,45,18.

— प्रति 1) *stehen, dastehen:* प्रति॑ श्रोणा स्थात् RV. 2,15,7. पद्माम् AV. 5,30,13. ध्रुवा 3,12,2. ऊर्ध्वः 4,12,6. 14,9. प्रति॑ तिष्ठ शरी॑रे *bleibe* 2,34,5. 6,123,4. अस्मिँल्लोके TBr. 1,1,4,7. यत्राकूतिः प्रत्यतिष्ठत् TS. 3,5,2,2. Kräuter 5,1,2,1. 2,2,6. 5,5. 6,3,2,5. सुवर्गेषु लोकेषु TBr. 1, 2,2,4. गृहेषु Çat. Br. 1,9,2,13. Gobh. 4,10,2. सत्सु *sich befinden unter so v. a. verkehren mit* R. Gorr. 2,79,11. — 2) *stillstehen*, von *untergehenden* Gestirnen MBh. 3,11850. 17330. fg. तत्रैव प्रतितिष्ठन्ति पुनस्तत्रोदयन्ति च 11655. 14,781. यावत्सूर्य उदेति स्म यावच्च प्रतितिष्ठति Bhâg. P. 9,6,37. *aufhören:* यतः प्रवर्तते तत्त्वं यत्र च प्रतितिष्ठति MBh. 14,612. उद्गात्स्वमैत्वम् प्रत्यष्ठात्कठकालापम् P. 2,4,3, Schol. — 3) *gegründet sein —, beruhen auf, in, Bestand haben; festen Fuss fassen, gedeihen:* ओषधीषु RV. 10,16,3. AV. 8,9,19. VS. 20,10. TS. 1,6,11,1. TBr. 2,1,2,8. Ait. Br. 1,5. 11. 4,25. राष्ट्रे Kauç. 98. Khând. Up. 4,16, 5. Kenop. 34. Taitt. Up. 3,6. संतानश्चैव पिण्डश्च प्रतिष्ठास्यत्यसंशयम् MBh. 1,6190. अनास्तिकाः प्रतितिष्ठेत लोके ऽस्मिन् 2759. यथा पुत्रस्तव लोके प्रतितिष्ठेत साधु 3,224. इदं हि चरितं लोके प्रतिष्ठास्यति शाश्वतम् R. 2,60,21. Spr. (II) 3715. 6559. — 4) *Jmd* (acc.) *widerstehen:* पराग्युधि MBh. 7,1072. कथमस्मद्विधैः शक्यं प्रतिष्ठातुं रणाजिरे Hariv. 8896. — 5) *sich verbreiten über* (acc.): एवं राजकुलाद्वित्तं पृथिवीं प्रतितिष्ठति Spr. (II) 5166. — 6) partic. °ष्ठित a) *stehend:* एकपाद° *auf einem Fusse* R. 1,63,23. येद्यामस्याम् 73,15. पीठ° Râga-Tar. 3,239. *der seinen Platz eingenommen hat* (auf dem Wagen) MBh. 3,1731. जलधेरेकदेशप्रतिष्ठितं नगरम् *gelegen* Kathâs. 26,35. Pañkat. ed. orn. 3,8. *seinen Sitz habend —, sich befindend —, enthalten in* (loc.): योनौ रेतः Çat. Br. 1, 9,2,11. Taitt. Up. 3,6. उरसि शब्दः Lâty. 6,10,18. M. 11,265. Bhag. 3, 15. MBh. 1,4003. 2,1393. fg. Hariv. 10802. Spr. (II) 530. 1319, v. l. (सु°). 6299. Varâh. Brh. S. 53,69. Verz. d. Oxf. H. 65,a,16. Weber, Râmat. Up. 344. Burnouf, Intr. 46. अस्या देव्या मनस्तस्मिंस्तस्य चास्यां प्रतिष्ठितम् *so v. a. gerichtet auf* R. 5,19,15. *verharrend in:* सत्यधर्मे R. 1, 35,11. पितुर्वचने 2,106,21. *stehend in einem Amte* (loc.): देवानामाधिपत्ये MBh. 13,287. — b) *stillstehend so v. a. sein Ende erreichend:* कूल तूत्तर आरब्धो लङ्काकूले प्रतिष्ठितः R. 5,93,11. अ° *so v. a. unbegrenzt* Bhâg. P. 3,10,11. — c) *feststehend, seinen Halt habend an, beruhend auf, in:* Pflanzen TS. 6,3,2,5. शयन (सु°) MBh. 4,697. एकादश सहस्राणि योजनानां समुच्छ्रितम्। अधो भूमेः सहस्रेषु तावत्स्वेव प्रतिष्ठितम् (पर्वतम्) *so v. a. wurzelnd* 1,1114. स्कम्भे AV. 10,7,30. विश्वि राष्ट्रा VS. 20,9. 34,5. AV. 10,7,1. 22. प्राणे सर्वम् 11,4,15. 17,1,19. यत्र लोकाः AV. Prât. 4,105. नाभावराः Spr. (II) 879. राज्ये Ragh. 4,2. प्रकृतिषु 8, 10. नारी पुत्रपौत्रप्रतिष्ठिता Spr. (II) 724. प्रज्ञा Bhag. 2,58. धर्मे MBh. 1, 6177. क्रियाः Bhâg. P. 3,20,51. *feststehend so v. a. begründet, bewiesen* M. 8,164. पाणिग्रहणिका मन्त्राः कन्यास्वेव *festgesetzt —, geltend für* 226. त्वयि वंशः *beruhend auf* MBh. 3,16836. धर्मे सत्यम् R. 2,23,10. सत्ये लोकः 109,14. 3,61,28. Kâm. Nîtis. 12,33. Spr. (II) 7405. Varâh. Brh. S. 48,52. Mârk. P. 29,6. धर्मपाद° s. प्रतिष्ठितमात्रेण तव सुहृदा *der festen Fuss gefasst hat* Mrkkh. 175,3. वसुधा *feststehend so v. a. von Feinden nicht beunruhigt* Hariv. 5753. तस्मात्त्वं प्रतिष्ठितो ऽसि प्रजया च पशुभिश्च *so v. a. gedeihend* Khând. Up. 5,17,1. सु° *dem es gut ergeht* R. Gorr. 2, 101,6. अ° *nicht feststehend* u. s. w. TBr. 1,8,10,1. Ait. Br. 1,4. Çat. Br. 1,1,2,13. 6,2,13. 2,1,4,26. 3,1,4,10. 7,4,4,12 u. s. w. — d) *erfahren in:* सूतत्वे MBh. 3,2901. — e) *übergegangen auf* (loc.): (किलकिलाशब्दः) मुहूर्तमन्तरीक्षे ऽभूत्ततो भूमौ प्रतिष्ठितः Hariv. 6813. नाकपृष्ठ° (यशस्) Çâk. 98,9, v. l. — f) सु° *ein schönes Gestell d. i. Füsse habend* (vgl. प्रतिष्ठा): ein Weib R. 5,18,25. — g) *unternommen:* तन्मया युक्तमेतत्स्वार्थाय प्रतिष्ठितम् Pañkat. 86,20. besser अनुष्ठित ed. Bomb. — Vgl. प्रतिष्ठ fg., °ष्ठातर्, °ष्ठान, °ष्ठि fg., सुप्रतिष्ठित. — caus. 1) *hinstellen, hinsetzen, einbringen in:* योनौ रेतः Çat. Br. 1,9,2,14. 8, 7,2,6. प्रतिष्ठापयाम् Ait. Br. 2,6. चमसम् 8,17. शिलासु Âçv. Grhj. 2,9,3. अश्मानम् 1,7,3. अग्निम् 3,1. Weber, Krshnaǵ. 309. 290. पादौ भूमौ Çâñkh. Çr. 17,16,5. शुचौ देशे स्थिरमासनम् Bhag. 6,11. Bhâg. P. 3,28,8. दक्षिणां जानुमण्डलं पृथिव्याम् Saddh. P. 4,3,b. *aufstellen* (ein Götterbild) Kathâs. 25,128 (सुप्रतिष्ठापित). 73,326. Râga-Tar. 1,348. 4,6. 5,38. Verz. d. Oxf. H. 32,a,8. — 2) *hinführen —, bringen auf:* त्वां समे पथि MBh. 5,6049. — 3) *einsetzen in:* पूर्वे राज्ये MBh. 7,2301. 13,563. Hariv. 14339. R. 4,35,18. 55,8. Daçak. 93,16. — 4) *Jmd Etwas vorsetzen, darbringen, übergeben:* अन्वष्टक्यं पितृभ्यः Âçv. Grhj. 2,5,10. श्राद्धनिष्ठेषु काव्यानि M. 3,135. पात्रे धनम् Spr. (II) 5002. पर्यङ्के त्वयि R. 2,32,9. तस्मिन्नाज्ञशब्दम् Ragh. 18,2. — 5) *Bestand geben, stützen auf:* पशून् TS. 3,4,9,2. प्रजाः TBr. 1,6,8,1. Maitrjup. 2,3. 4. 6,21. कुलम् MBh. 13,5079. Hariv. 12401. द्विपदि चतुष्पदः TBr. 2,1,3,9. यज्ञे यज्ञम् 6,6,2,3. Ait. 3,50. Çat. Br. 11,2,2,1. — 6) *entgegenhalten:* चर्मम् R. 5,56,24. — Vgl. प्रतिष्ठापन fgg. (प्रतिष्ठाप्य auch Pañkat. Br. 13,4,11).

— अनुप्रति *bestehen —, festen Fuss fassen —, gedeihen nach* (acc.): ओषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवो ऽनु प्रति॑ तिष्ठन्ति TS. 5,1,2,1. 2,3,6. Khând. Up. 4,16,5. — desid. *festen Fussen fassen —, gedeihen wollen nach:* प्रतितिष्ठन्तं त्वानुप्रतितिष्ठासन् Gobh. 4,6,10.

— संप्रति *sich wenden an* (loc.): येषु °तिष्ठेयुः कुरवः पीडिताः परैः MBh. 5,2302. — partic. °ष्ठित 1) *bestehend, vorhanden* Verz. d. Oxf. H. 40,b,30. — 2) *feststehend, begründet:* वंशः Hariv. 11520. *seinen Halt findend in, beruhend auf* (loc.) Praçnop. 4,1. Çvetâçv. Up. 1,1. दैवे पुरुषकारे च लोको ऽयम् MBh. 1,4778. 3859. — Vgl. संप्रतिष्ठा. — caus. 1) *einsperren, einschliessen:* die Kühe MBh. 4,1506. *concentriren in* (loc.): आत्मनि सर्वेन्द्रियाणि Khând. Up. 8,15. — 2) *festmachen, Bestand geben* MBh. 7,2217. मद्दर्शनम् *so v. a. einführen* Bhâg. P. 11,27,50.

— वि med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) *auseinanderstehen, — sich bewegen; sich verbreiten, — zerstreuen in, über* (acc.): यथालोकं वि तिष्ठध्वम् AV. 11,9,26. RV. 1,58,4. 65,8 (act.). वि यद्स्थाद्यातयोदितः Forer 141,7. 2,4,7. 38,5. 8,49,14. शोचंतो अस्य तन्वो व्यस्थिरन् 9, 83,2. द्रप्साः 89,8. भानवो अस्तरिता व्यस्थुः 7,75,3. 8,7,8. संवर्णात् 7,3, 2. 91,3. विष्णु 104,15. 9,110,9. ये भूयांसो दिशो रूक्षा वितस्थिरे VS. 16, 63. 34,32. यावंतस्ता सिन्धवो वितस्थिरे 38,26. AV. 9,15,19. — 2) *sich trennen, — entfernen —, getrennt werden von* (instr.): प्रजया पशुभिः TBr. 2,1,5,10. TS. 2,5,2,5. पराञ्चः पशवो वितिष्ठन्ते 5,2,5,4. उपस्थात् AV. 14,2,25. — 3) *stehen:* पृथिवी RV. 1,72,9. एकपादेन MBh. 13,1913. तोरणेषु u. s. w. R. 5,32,6. *stehen bleiben* MBh. 1,2171. R. 2,83,21. *Stand halten, nicht weichen:* संयुगे MBh. 6,2736. न तस्य युद्धे व्यतिष्ठत Hariv.

9829. *am Orte verbleiben* MBh. 13,1455. R. 4,16,44. Kathâs. 60,132. *dabeistehen* MBh. 13,3715 (act.). *dastehen:* निष्ठेष्टा मुहूर्तम् 1,6559. व्यूढानीकाः 3,14965. विलपन्तः R. 2,50,6 (act. ed. Bomb.). वेलामिव समासाद्य MBh. 1,8260. पाण्डुपुत्रमवष्टभ्य व्यतिष्ठन्ताम्बरे शराः 8,945. 9,1681. R. Gorr. 2,33,28. 4,13,23 (act.). 6,81,11. Çiç. 4,4. नातिकम्पम् adv. Ragh. 15,67. स्रवेषु so v. a. *obliegen* Hariv. 7635 (व्यतिष्ठन् st. व्यतिष्ठन् die neuere Ausg.) — 4) partic. विष्ठित *a) auseinanderstehend:* शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रा RV. 1,163,11. *verbreitet:* यामंह्यं विष्ठितम् RV. 10,114,8. यः पंशूनां रेविता विष्ठितानाम् *zerstreut* TBr. 2,8,2,4. AV. 7,115,4. — *b) stehend, was steht* im Gegens. zu जगत् RV. 6,47,29. 10,25,6. AV. 6,17,4. पादाङ्गुष्ठाग्र° *stehend auf* Sund. 1,9 (°धिष्ठित MBh. 1,7627). MBh. 13,759. R. Gorr. 1,65,29. विमानाग्रेषु Hariv. 9258 (धिष्ठित die neuere Ausg.). प्रासादोपरि 10061 (धि° die neuere Ausg.). आकाशे R. 2,74,15. 5,95,31. शैलाग्रे 7,16,35. पततां चैव नागानां विष्ठितानां चाम्बरे MBh. 1,2053. वृक्षस्कन्धेषु पक्षिणः R. Gorr. 2,43,34 (45,34 Schl.). अभ्याश° (रथ) 3,9,5. वने *befindlich* N. (Bopp) 12,29 (प्रस्थित MBh. 3,2429). *dastehend* Hariv. 8988. R. Gorr. 2,17,2. 3,35,105. 7,25,2 (यज्ञ personificirt, = प्रवृत्त Comm.). हृदयेन गतो राम शरीरेण तु विष्ठितः 5,30,76. परिप्लवगताश्चापि देवतास्तत्र विष्ठिताः R. Schl. 1,44,20 (45,13 Gorr.). भूतोपहतचित्तेव 2,58,30. उपागताः R. Gorr. 2,11,31. देवैः परिवृतः सर्वैः 3,35,106. 52,11. विश्वामित्रं परिवार्य समन्ततः । विष्ठिताः R. Schl. 1,36,10. गिरेर्द्वारं मरुद्धावृत्ये 4,61,39. धावामासाद्य विष्ठितौ R. ed. Bomb. 4,9,11. 7,1,7. सु° *schön dastehend* R. Gorr. 5,12,31. — Vgl. 1. विष्ठा. — caus. *ausbreiten* RV. 1,56,5.

— अनुवि *sich verbreiten über:* भुवनानि RV. 10,125,7. पृथिवीम् 97,19. AV. 3,9,6. 6,90,2. RV. 1,80,8. रजांसि 187,4. धन्वान्वा मंगपसो वि तस्थुः 2,38,7. देवानां विष्ठाम् Kâtj. Çr. 2,8,14. — caus.: तं गोगिरनुविष्ठाप्य समभरन् *nach einander aufnehmen lassend* Çat. Br. 1,6,4,6.

— अभिवि med. *sich verbreiten bis zu, über:* अभि श्रवांसि पार्थिवा RV. 5,8,7. अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे 6,21,7.

— उपवि med. *da und dort sich befinden* Çat. Br. 7,4,2,14.

— सम् med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) *sich sammeln, bleiben bei:* इन्द्रे सं तिष्ठ Soma RV. 9,96,12. यस्मा लुपः समस्थिरन् 10,118,2. घृतं पदे Çat. Br. 1,8,4,7. VS. 2,19. Himmel und Erde संतस्थाने *sich zusammen haltend* RV. 10,31,7. *still stehen, verweilen, bleiben an einem Orte* MBh. 3,15716 (act.). 13,510. 18,61. त्वया मे संतिष्ठति जीवलोकः तयोद्याभ्यां परिवर्तमानः Hariv. 11224. R. Gorr. 2,116,36. 7,19,10 (act.). Mṛkkh. 83,8, v. l. 114,6. Spr. (II) 2570. Mârk. P. 135,8. Saddh. P. 4,13,b (act.). *sich befinden:* स शत्रूणामुपरि च संतिष्ठति MBh. 13,3311. छन्नं संतिष्ठते वैरं गूढो ऽग्निरिव दारुषु Spr. (II) 4864. *dastehen:* प्रसन्ना वरदाः सर्वे संतस्थुः कालनोदिताः MBh. 12,7620. Kâm. Nîtis. 16,15 (act.). मूकवत् Spr. (II) 2095. Pañkat. ed. orn. 8,5. वाक्यो so v. a. *gehorchen* Spr. (II) 2780. — 2) *zusammentreffen* (feindlich), συνίστημι: जनाः संतस्थानाः संमीके RV. 10,42,4. वृत्रेण यत्समस्थिथाः 113,3. — 3) im Ritual: *zum Stillstand kommen* so v. a. *sich abschliessen, fertig werden, vollen Bestand gewinnen:* एतद्वा इष्टयः संतिष्ठन्ते TBr. 1,5,9,3. यज्ञः Çat. Br. 1,3,2,23. 9,2,25. सुब्रह्मण्या Ait. Br. 6,3. अयनानि संतिष्ठमानानि यन्ति 17. Çat. Br. 11,2,2,9. यज्ञपुच्छम् 3,5,11. 2,4. एतोकोयासु 13,1,2,2. द्वादशाहः Çâṅkh. Br. 10,21,18. 18,24,24. Âçv. Çr. 12,7,10. आ संस्थातोर्वेद्यां सीदन्ति P. 3,4,16, Schol. सद्यः संतिष्ठते यज्ञस्तथा शौचम् M. 5,98. क्रतुः MBh. 1,2030. Verz. d. Oxf. H. 267,b,1 v. u. Bhâg. P. 12,6,27. सद्यापयति सर्वार्थाः संतिष्ठन्तीह सर्वशः *zu Stande kommen, gelingen* MBh. 3,16606. — 4) *zu Ende* so v. a. *zu Grunde gehen:* वंशः Verz. d. Oxf. H. 40,b,24 (act.). माङ्गस्य वंशः संस्थातुमर्हति Bhâg. P. 4,14,42. विश्वम् 3,22,20. कार्यम् *zu Schanden werden* Bhaṭṭ. 8,11. *sterben* MBh. 6,5669 (संस्थातो ed. Bomb.). Daçak. 62,14. — 5) *werden zu, die Form annehmen von* (nom.) Lalit. ed. Calc. 401, 8. 10. — 6) partic. संस्थित *a) stehend* (Gegensatz *liegend, sitzend*) Jâǵń. 1,131. *der Jmd gestanden hat* (im Kampfe): एषो बहूनां युद्धाय गतानामिव केसरी । यत्संस्थितः Mârk. P. 125,34. *stehend* so v. a. *seinen Platz habend auf, in* (loc. oder im comp. vorangehend), *liegend —, sitzend —, gelegen —, befindlich auf, ruhend in* Jâǵń. 3,7. MBh. 3,14540. 6,3603. Hariv. 9266. 15072. R. 2,100,4. R. Gorr. 2,14,1. 66,69. 4,17,11. 41,56. 7,25,44. Ṛt. 3,3. Ragh. 6,6. 11,66. 19,28. Spr. (II) 2161. 2937. 5807. 6490. 6781. 6818. Varâh. Bṛh. S. 3,33. 11,21. 53,88. 105. 54,33. 58,37. 86,17. 24. 104,16. Kathâs. 18,152 (शय्योपरि). Muir, ST. 1,22, N. 35, Cl. 14. Mârk. P. 1,42. 18,49. 23,31. fg. 114,32. Brahma-P. in LA. (III) 52,14. Bhâg. P. 8,1,46. Pañkar. 1,4,62 (गजेन्द्रोपरि). Pañkat. 60,24. 201,11. H. 4270. *verweilend, bleibend:* अचिर° (केतु) Varâh. Bṛh. S. 11,8. चिर° *lange gelegen* (Speise) Jâǵń. 1,169. तथैव *in demselben Zustande verbleibend* Ragh. 8,40. *dauernd, nicht vergehend:* °यौवन MBh. 6,272. *dastehend, daliegend:* देवविमानान्यभिपातानि MBh. 3,1763. Hariv. 10593. R. Gorr. 2,42,9. अतियत्नं भुक्तान्नं संस्थितो मुक्तिः Varâh. Bṛh. S. 51,29. निरिच्छे संस्थिते रत्ने यथा लोकः प्रवर्तते Comm. zu Kap. 1,97. तत्समावृत्य संस्थितम् Mârk. P. 102,9. नवधा *neunfach erscheinend* 58,5. मसीरूपेण Spr. (II) 2683. so v. a. *bevorstehend:* विवाद Hariv. 7333 (nach der Lesart der neueren Ausg.). प्राणात्यय Spr. (II) 40. अ° *nicht zusammenstehend, zerstreut:* वल्ल Spr. (II) 2821. Kâm. Nîtis. 18,52. *unstät:* चेतस् Çâk. 33, v. 4. — *b) sich in einer Lage* (*Verhältniss, Zustande*) *befindend:* कामवशे Varâh. Bṛh. S. 24,31. बले महति Hariv. 5209. विवादे 7333. धैर्य° R. 6,99,54. नियोग° Spr. (II) 7053. आर्तायाम् so v. a. *obliegend* R. Gorr. 2,109,24. व्रते (so ist wohl zu lesen) 6,82,34. व्यसन° Spr. (II) 861. — *c) beruhend auf:* धर्मार्थावत्र (काने) संस्थितौ MBh. 12,6244. *gerichtet auf:* चित्तं सर्वावयवसंस्थितम् Bhâg. P. 3,28,20. बुद्धिमेकान्तसंस्थिताम् 7,8,2. *sich beziehend auf, betreffend:* कलत्रेषु कृत्यम् Kâm. Nîtis. 17,62. माया गृहस्थाश्रमसंस्थिताः Mârk. P. 29,44. — *d) erfahren in, vertraut mit:* युधि MBh. 4,2142. आनृशंस्ये तदार्ये च तथापत्याम् R. 5,90,1. — *e) aufgebrochen, der sich aufgemacht hat:* लङ्काभिमुख° R. 5,5,10. रुद्रलोकाय Verz. d. Oxf. H. 52,b,19. 53,b,2; vgl. प्रस्थित. — *f) abgeschlossen, beendet, fertig* Ait. Br. 1,14. 2,31. यज्ञ Çat. Br. 4,9,2,1. 5,2,21. यज्ञियं कर्म 13,8,4,17. इष्टि 4,2,6. 1,1,2,3. सवन 4,3,3,2. सामि° 9,3,4,28. अहानि Kâtj. Çr. 25,9,15. पर्याणि Çâṅkh. Çr. 14,10,17. Âçv. Çr. 1,13,7. 6,13,6. °होम Kauç. 3.6.47. गोष्टोम Lâṭj. 2,16,1. कर्मन् Çâk. 32,11. — *g) zu Nichte geworden:* विश्व Bhâg. P. 3,10,12. *gestorben* AK. 2,8,2,85. H. 373. Halâj. 3,7. Âçv. Gṛhj. 4,1,6. Çr. 6,10,1. M. 3,247. 5,58. 73. 80. 9,190. 192. MBh. 4,3033. 3,9915. 6,5669 (besser संस्थाता

ed. Bomb.). R. Gorr. 2,66,56. Ragh. 12,55. Spr. (II) 5359. 6644. Bhâg. P. 1,9,13. 3,18,5. 9,9,1. तैः संस्थिते impers. 12,1,30. — h) *gestaltet, die Gestalt von* — (geht im comp. voran) *habend:* वराह° MBh. 3,11952. 11954. 6,188. Hariv. 2723. 12751. 12754. 12844. R. Gorr. 2,103,22. 5,10,4. Varâh. Bṛh. S. 68,71. Mârk. P. 54,16. 57,58. Ind. St. 10,280. सु° *schön geformt* R. 3,52,28. दुः° *schlecht geformt, — gebaut* 2,8,40. — i) *besucht:* संस्थाने बहुसंस्थिते M. 8,371. — k) n. α) *das Verhalten:* वर्णानामाश्रमाणां च Verz. d. Oxf. H. 48,b,30. — β) *Form, Gestalt* MBh. 5,5894 nach der Lesart der ed. Bomb. — l) संस्थिता MBh. 6,93 fehlerhaft für संप्रति (so ed. Bomb.). — 7) संस्थितवन्त् *zusammen lebend:* सुखेन संस्थितवन्तौ Pańkat. 96,13. स्थितवन्तौ ed. Bomb. — Vgl. संस्थ, संस्थान, संस्थावन्, संस्थिति, असंस्थित, वि°, वेद°. — caus. 1) *auf die Beine bringen, aufrichten:* gestürzte Pferde MBh. 4,1445. einen gestürzten Fürsten 13,3182. so v. a. *ermuthigen* R. 6,21,38. आत्मानम् so v. a. *sich fassen* Vikr. 29,15. हृदयम् dass. Pańkat. ed. orn. 37,22. — 2) *hinstellen auf, an, bringen auf, in:* श्रात्रस्कान् Kauç. 47. पथिषस्मान् MBh. 5,3430. सीतां समक्षमग्नेः R. 1,73,22. लक्ष्मणास्य शिरः क्रोडे 6,82,10. Mṛkkh. 97,5. Kathâs. 7,80. 30,107. 61,195. Mârk. P. 39,58. Bhâg. P. 7,15,31. Pańkat. 174,21. 192,7. 235,24. Hit. ed. Johns. 1240. 1439. *hinzuthun, hinzurechnen:* पण्यस्योपरि व्ययं पण्यसमुद्भवम् Jâǵń. 2,253. — 3) *erbauen:* पुरीम् Hariv. 6513. — 4) *aufspeichern:* Waaren Varâh. Bṛh. S. 42,12. — 5) *Bestand geben, Dauer verleihen, erhalten* Bhâg. P. 3,5,5. 7,1. 13,41. 4,17,34. *begründen:* राजवंशान् R. 7,51,23. *festsetzen:* धर्मान्युद्धानाम् MBh. 6,27. Hariv. 9162. संविदम् Kathâs. 49,102. *einführen:* पुण्याचारप्रवर्तनम् । आर्यदेशात् (so ist wohl zu lesen) Râǵa-Tar. 1,314. fg. — 6) *stocken machen:* प्राणान् Ait. Br. 2,28. रेतः 6,3. — 7) *abschliessen, beenden, fertig machen* (namentlich eine heilige Handlung): यज्ञम् Ait. Br. 2,31. MBh. 14,2649. अग्निष्टोमम् Ait. Br. 3,44. TS. 5,1,8,3. 5,2,1. 6,4,5,1. 6,6,1. स्वाहाकारेण यज्ञम् Çat. Br. 1,5,3,22. fg. 2,3,2,13. 3,18. आरण्यैः TBr. 3,9,2,2. Kauç. 120. 137. — 8) *abthun, tödten:* पुरुष मा संतिष्ठिपः Çat. Br. 13,6,2,13. Çâńkh. Çr. 9,27,6. MBh. 1,4610. Bhâg. P. 3,18,4. 12. — 9) *Jmd das Letzte erweisen* d. h. *verbrennen:* स्वैरग्निभिर्यजमानं संस्थापयन्ति Çâńkh. Br. 5,20. — Vgl. संस्थापक, संस्थापन fg. — desid. vom caus. संस्थापयिषति (ohne Redupl.) *beenden wollen:* अहः Çâńkh. Br. 25,20.

— अनुसम् 1) *entlang gehen, verfolgen:* यं (पन्थानं) पूर्वे चानुसंतस्थुः Bhâg. P. 4,2,31. — 2) med. *nach — zum Abschluss kommen:* यज्ञः Çat. Br. 1,9,2,25. 3,22. कर्म 3,7,2,6. 4,4,2,3. Ait. Br. 8,9. — 3) partic. °स्थित a) *sich an Jmd* (acc.) *schliessend:* अल्पत्तद्दुःखिता विप्रा वयं त्वामनुसंस्थिताः Hariv. 15593. — b) *nach Jmd* (acc.) *gestorben:* प्रमदामनुसंस्थितः (oder अनु सं°) शुचा नृपतिः Ragh. 8,71. — caus. *ermuthigen* R. 6,21,41.

— अभिसम् 1) *sich Jmd anschliessen:* तं विराटो ऽभिसंस्थाता (ऽनुसंयाता ed. Bomb.) MBh. 5,2243. — 2) *stillstehen bei, enden:* गायत्रीमभि प्रातःसवनं संतिष्ठते Çâńkh. Çr. 14,33,7. — 3) partic. °स्थित a) *dastehend* MBh. 6,5739. पापबुद्ध्या so v. a. *Böses im Schilde führend* 12,4965. — b) *besorgt um, bedacht auf:* जीवितार्थे MBh. 4,552. — caus. *stehen bleiben —, enden lassen bei* (acc.) Khând. Up. 1,8,5.

— उपसम्, partic. °स्थित *Halt gemacht habend, stehen geblieben:* निवासाय Hariv. 9700.

— परिसम्, partic. °स्थित pl. *herumstehend* MBh. 1,4827. परितः स्थिताः ed. Bomb.

— प्रतिसम् s. प्रतिसंस्थान.

— विसम् s. विसंस्थित und unter संचर् 2) a).

2. स्था (= 1. स्था) adj. (nom. m. n. स्थास्) *stehend* Nir. 5,3. P. 3,2,77. स्था जगच्च Ṛv. 1,80,14. 2,27,4. 10,88,4. शकुनं तार्माणि स्थाम् 9,85,11. शर्मणि स्थाः 10,35,9. रुक्मस्था, अन्तरे° Pańkav. Br. 16,8,4. श्रेष्ठस्थाः n. 7,8,2. भूमनेष्ठाः (falsche Bildung) Çâńkh. Çr. 5,9,40. — Am Ende eines comp. (स्था und ष्ठा) häufig nach einem loc.; vgl. अग्नि°, अङ्के°, अपाके°, श्रास°, अस्त°, अस्तु°, गर्ते°, गिरि°, नरे°, पथि°, पथे°, पर्वते°, पशु°, बर्हिः°, भुवने°, मंहने°, मध्यम°, मध्यमे°, रथे°, रयि°, रोचन°, वन्दने°, शं°, सव्य°, सव्ये°. Vgl. स्थ.

स्थाग m. 1) *Leichnam* Trik. 2,8,61. — 2) N. pr. eines Dämons im Gefolge Çiva's Vyâḍi beim Schol. zu H. 210.

स्थागर adj. *aus dem* स्थगर *genannten wohlriechenden Stoffe gemacht:* अलंकार TBr. 2,3,10,2.

स्थागल wohl = स्थगर gaṇa किसरादि zu P. 4,4,53. Davon adj. स्थागलिक (f. ई) *mit* Sthâgala *handelnd* ebend.

स्थाणवीय (von स्थाणु) adj. *dem* Çiva *gehörig:* धनुस् Bâlar. 15,12.

स्थाणु (von 1. स्था) Uṇâdis. 3,37. 1) adj. *stehend* d. i. *unbeweglich;* n. *das Unbewegliche* Dharaṇi im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson. जगत्सर्वं चरं स्थाणु M. 3,201. यदिदं स्थाणु जङ्गमन् MBh. 14,1487. Mârk. P. 48,38. लोकान्स्थाणुजङ्गमान् Hariv. 944. neben सरीसृप Bhâg. P. 5,18,27. स्थाणुभ्यो हिमवान्श्रेष्ठः Hariv. 3984. die Seele Bhag. 2,24. लोकान्सस्थाणुजङ्गमान् MBh. 1,1524. 6622. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,9. *Stumpf, Stock eines Baumes, Pflock;* m. n. AK. 2,4,2,8. m. (nur dieses zu belegen) Trik. 3,3,142. H. 1422. an. 2,156. Med. ṇ. 132 (m. in der Bed. कील, m. n. in der Bed. ध्रुव). Halâj. 3,14. स्थाणुं पथेष्ठामप दुर्मतिं हतम् Ṛv. 10,40,13. AV. 10,4,1. 14,2,48. fg. शुष्क 19,49,10. Khând. Up. 5,2,3. अग्निहोत्रस्य वै स्थाणुरस्ति तं य ऋच्छेदन्धस्थाणुमृच्छेत् *das A. hat einen Stumpf* (d. h. *Stein des Anstosses*), *wer sich daran stösst* u. s. w. TBr. 2,1,2,8. TS. 6,1,2,4. यः स्थाणुं हन्ति 7,3,2,1. Ait. Br. 3,14. Çâńkh. Br. 26,4. नैष स्थाणोरपराधो यदेनमन्धो न पश्यति Nir. 1,16. भारस्थार 18. Çat. Br. 2,6,2,17. 3,6,2,4. 9,5,2,13. 14,9,2,15. Kâtj. Çr. 5,10,21. 14,3,12. Kauç. 49. स्थाणुमन्ये ऽनुसंयन्ति Kathop. 5,7. Ind. St. 4,330. °च्छेद M. 9,44. R. 2,80,6 (स्थाणून् zu lesen). स्थाणवादिभ्यो यथा छिन्ना छाया Sâńkhjak. 41. Kâm. Nitis. 14,21. 32. 16,18. 19,11. आलानिक Ragh. 14,38. Spr. (II) 7356. Varâh. Bṛh. S. 94,13. किं स्विन्नरो वा स्थाणुर्वा Bhâshâp. 128. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 69. als Bild des *Unbeweglichen:* स्थाणुरिव तिष्ठमानाः Maitrjup. 2,6. MBh. 1,7294. R. 1,63,24 (65,29 Gorr.). Çâk. 170. Spr. (II) 437. Bhâg. P. 1,13,53. °भूत MBh. 5,7347. — 3) m. *ein best. Theil des Pfluges* (fünf Vitasta lang) Kṛshis. 9,6. 7. — 4) m. n. *ein best. Geschoss* Nîlak. zu AK. nach ÇKDr. — 5) m. *ein best. Parfum,* = जीवक Çabdak. im ÇKDr. — 6) m. *a nest of white ants* Wilson nach einem Comm. zu AK. — 7) m. ein N. Çiva's (der bei seinen Bussübungen wie ein

Baumstumpf unbeweglich dasteht; anders MBH.) AK. 1,1,1,30. 3,4,13, 51. TRIK. 1,1,4. 3,3,142. H. 195. H. an. MED. HÂR. 8. HALÂJ. 1,12. MBH. 1,2565. 7702. 2,72. 3,1518. 7,2046. 9625. 13,7512. 14,194. HARIV. 10587. R. 1,14,5. 25,11. 3,53,60. RAGH. 11,13. KUMÂRAS. 3,17. VIKR. 1. RÂGA-TAR. 4,1. — 8) m. N. pr. a) eines der 11 Rudra MBH. 1,2567. 4826. HARIV. 14170. WEBER, RÂMAT. UP. 304. 313. — b) eines Pragâpati R. 3,20,8. — c) eines Schlangendämons WEBER, RÂMAT. UP. 314. — 9) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11, a, N. 1 (स्थाणु zu lesen). — Vgl. सभा°.

स्थाणुकर्णी f. *eine grosse* इन्द्रवारुणी RATNÂK. im ÇKDR.

स्थाणुजाति f. scheinbar HARIV. 233, da mit der neueren Ausg. zu lesen ist वृक्षलतावल्लीस्तृणजातीश्च.

स्थाणुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 9,2361. Verz. d. Oxf. H. 46, b, 22.

स्थाणुदिश् f. Çiva's *Weltgegend d. i. Nordost* VARÂH. BRH. S. 24,24. 33.

स्थाणुमती (von स्थाणु) f. gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. N. pr. eines Flusses R. 2,71,16 (73,13 GORR.).

स्थाणुवट N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3,7049.

स्थाण्डिल (von स्थण्डिल) adj. 1) *auf dem blossen Erdboden schlafend* (als Kasteiung) P. 4,2,15. AK. 2,7,44. H. 810. — 2) *von einem* Sthaṇḍila *erhoben* (als Abgabe) gaṇa गुडिकादि zu P. 4,3,76.

स्थाण्वीश्वर (स्थाणु + ई°) N. pr. einer Stadt, = स्थानेश्वर HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 51. m. N. pr. eines Liṅga des Çiva VÂMANA-P. 42 im ÇKDR.

स्थातर् (von 1. स्था) 1) oxyt. n. = स्था *das Stehende, Unbewegliche* (Gegens. जगत्); gen. ṚV. 1,159,3. 2,31,5. जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी 4,53,6. 6,50,7. 7,60,2. 10,63,8. गर्भश्च स्थातां (स्थातॄणां) गर्भश्चरथाम् 1,70,3. als masc. erscheint das Wort in पश्चा स्थातृ (vielleicht स्थातॄ zu lesen) चरथं च पाहि 72,6. verdorben ist die Stelle जगतः स्थातुर्जगदा कृणुध्वम् 6,49,6. — 2) parox. nom. ag. *Lenker* (von Ross und Wagen): रथस्य स्थाता: ṚV. 3,45,2. 10,59,1. voc. 1,33,5. 181,3. 6,41,3. 8,24,17. 33,12. 46,1. स्थातारो हि प्रसितौ संदृशि स्थन *in geradem Strich sieht man euch (das Gespann) lenken* 5,87,6. bildlich: अत्र नः प्रथमं स्थाता महेन्द्रो वै प्रजापतिः so v. a. *ist unsere Autorität* MBH. 3,12691. — Vgl. पुरः°.

स्थातव्य (wie eben) n. partic. fut. pass. impers. *zu stehen*, — *verweilen*, — *bleiben* MEGH. 35. अधनैः सह Spr. (II) 2498. fgg. निशि — श्मशाने 6033. KATHÂS. 12,39. 43,51. मया तत्तस्माद्गिरिस्माभिरत्र 121,124. PAÑKAT. 221,11. HIT. ed. JOHNS. 2341. 2429. *zu stehen* so v. a. *nicht zu weichen* MBH. 3,322. 7,717. कथं तेषां मया रणे *wie vermag ich ihnen Stand zu halten?* R. 1,22,14. *zu verbleiben in* so v. a. *nicht zu weichen von:* सत्ये MBH. 1,6057. निर्देशे मया तुभ्यम् 3,12765. मयाऽपितुर्नियोगे R. 2,21, 48. R. GORR. 2,35,26. *in einem best. Zustande u. s. w. zu verharren:* भवता मौनव्रतेन PAÑKAT. 76,20. त्वया सङ्गीकृतधर्मेण 216,2.

स्थातुर n. *das Stehende, Unbewegliche:* स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ṚV. 1,68,1. स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः 58,5. 70,7 (wo auch चरथं zu lesen ist).

स्थात्र (von 1. स्था) n. *Standort, Stelle:* स्थात्रे (nach SÂJ. dat. von स्थातर्) रेजते विकृतानि रूपशः ṚV. 1,164,45. — Vgl. भूरि°.

स्थान (wie eben) m. n. SIDDH. K. 249, a, 9. 1) n. = स्थिति AK. 3,4, 18,120. H. an. 2,289. MED. n. 23. HALÂJ. 5,51. = अवकाश AK. H. an. MED. = पद, आस्पद H. 988. = गृह u. s. w. 991. HALÂJ. 2,136. = सादृश्य H. an. MED. = संनिवेश H. an. = शयन HALÂJ. 4,72. a) *das Stehen:* स्थानासनाभ्याम् M. 6,22. 59. 11,224. प्रस्थितायां प्रतिष्ठेथाः स्थितायां स्थानमाचरेः RAGH. ed. Calc. 1,90. रक्षिणो व्यालशस्त्राणां स्थानं प्रख्यादिधीपते MBH. 4,110. द्वारि, अवस्करे 3,12676. यूपस्य AIT. BR. 2,3. — b) *das Bleiben, Verweilen, Aufenthalt:* तवास्मिन्यमुनातीये नैव स्थानं द्राम्यक्रम्। गच्छामर्पवज्जलम् HARIV. 3690. चिराय सविधे प्रियस्य SÂH. D. 59,8. *das Liegen* einer Waare so v. a. *Aufbewahrung* M. 8,401. — c) *das Standhalten, Nichtweichen:* स्थाने युद्धे च M. 7,190. — d) *das Bestehen, Fortdauer:* ईशगत्स्थाननिरोधलक्षणाः BHÂG. P. 1,5,20. 2,5,12. 7,39. 10,1. 3,26,46. 4,30,23. 5,18,5. 7,7,24. मह्यं मे जीवितस्थाने (so zu lesen) हृदयं चावतिष्ठते R. 3,51,2. so v. a. *status quo (weder Ab- noch Zunahme)* AK. 2,8,1,19. MED. Spr. (II) 5015. MBH. 12,2664. SUÇR. 1, 153,10. अ° *Unbeständigkeit, Vergänglichkeit:* सम्बन्धस्य GAUR. 1,7. — e) *das Sichbefinden in, auf:* आपदि KÂM. NÎTIS. 13,28. ज्ञाति°, धेय:° 19,7. स्रोतआपत्तिमार्ग°, स्रोतआपत्तिफल° BURNOUF, Intr. 291. — f) *das Bestehen als* (instr.): चिरन्तनेनात्मना BHÂG. P. 1,15,43. — g) *Zustand:* जाग्रत्स्वप्नादीनि जीवस्थानानि BHÂG. P. 6,16,54. °त्रय 61. Ind. St. 2,61. am Ende eines adj. comp.: जागरित°, स्वप्न°, सुषुप्त° *sich in dem Zustande des Wachens u. s. w. befindend* MÂṆḌ. UP. 3. fgg. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,125. 133. WEBER, RÂMAT. UP. 338. — h) *vollkommene Ruhe:* इन्द्रियम्। वशीकृत्य ततः कुर्याच्चित्तस्थानं शुभाश्रयम् ॥ SARVADARÇANAS. 178, 1. 2. — i) *Stellung des Körpers:* beim Schiessen AK. 2,8,2,53. H. 777. स्थानं वीरासनम् R. GORR. 2,28,25. — k) *Stellung, Rang, Würde:* स्थानादपसरणं तु मरणम् MAITRJUP. 1,4. स गच्छत्युत्तमं स्थानं न चेह जायते पुनः M. 2,249. 3,93. राज्ञो महात्मिके स्थाने 5,94. ऐन्द्र 8,344. 7,125. गुरुस्थाने न मां नियोक्तुं समिहार्हसि MBH. 3,1858. 12,4294. पालयित्वा रामं स्थानात् R. 2,43,5. 106,22 (बाल: स्था° zu schreiben und demnach der Artikel बालस्थान zu streichen). स्थानाद्भ्रष्टस्यापीदृशि वञ्चिताम् 64,22. स्थानमस्ति महत्प्राप्तः 47. 3,15,13. KÂM. NÎTIS. 5,5. 10,3. 6. Spr. (II) 4738. 5149. स्थानादपवरोप्यते 5674. 6336. स्थानात्परिभ्रष्ट: 6497. 7502. स्थाने प्रधाने न बलं प्रधानं स्थानस्थितः कापुरुषो ऽपि सिंहः 7525. °त्यागो नरपतीनाम् VARÂH. BRH. S. 4,15. °प्राप्ति 104,5. स्थानं प्राप्नोति 7. KATHÂS. 24,25 (zugleich Bed. u). DHÛRTAS. 92,3. BHÂG. P. 3,19,29. 5,19,23. P. 4,4,165, Schol. रिपुस्थानेषु वर्तनः *die Stellung eines Feindes einnehmend* Spr. (II) 4143. उच्चैः° adj. M. 7,124. — l) *Gestalt, Form, Aussehen* (vgl. संस्थान): des Mondes VARÂH. BRH. S. 4,12. — m) *Standort, Wohnstätte, Ort, Stelle, Platz:* इदं हि वां प्रदिवि स्थानमोकः ṚV. 5,76,4. 7, 70,1. यानि स्थानान्यश्विना दधाथे दिवो यह्वीष्वोषधीषु विक्षु 3. VÂLAKH. 11,6. VS. 2,8. परमे ÇAT. BR. 2,6,4,9. 11,1,6,16. 14,5,4,4. इदं च परलोकस्थानं च 7,1,9. PRAÇNOP. 3,12. ÇVETÂÇV. UP. 5,11. ऐन्द्र M. 5,93. स्वायंभुव MBH. 13,1309. राजा कृत्वा पुरे स्थाने ब्राह्मणान्यस्य तत्र तु JÂGÑ. 2, 185. MBH. 5,7523. इह स्थाने R. 1,47,13. स्थितः स्थान एकस्मिन् 63,24 (65,29 GORR.). R. GORR. 2,59,10. 3,35,65 (37,10. 60,30). SUÇR. 1,21, 18. 109,11. MEGH. 14. ÇÂK. 28. 102. 41,11. VIKR. 3,9. 71,11. 43. Spr. (II) 2100. 2107, v. l. 5938. 6033. स्थानमुत्सृज्य गच्छन्ति सिंहाः सत्पुरुषा

गजा: 7224. Varâh. Bṛh. S. 4,4. 11,6. 45,16. 48,77. 51,1. 2. 53,109. 55,12. 86,62. स्थानं राजगृहं नाम Kathâs. 3,7. 18,130. स्थानाच्चयो गृहम् 40,31. Râǵa-Tar. 1,116 (स्थानम् zu lesen). 2,57. 5,90. 297. 6,188. Bhâg. P. 1,4,8. 17,37. 40. 3,12,11. 13,14. 22,31. 5,13,12. Dhûrtas. 76,4. 89,4. Sarvadarçanas. 13,9. 12. fg. Pañkat. 37,8. 47,18. 64,8. 85,22. Hit. 25,19. Vet. in LA. (III) 2,2. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,512,1 v. u. स्थाने स्थाने *an verschiedenen Orten, hier und da* Spr. (II) 4368. Râǵa-Tar. 2,131. 4,18. 306. स्थाने स्थानेषु (vgl. स्थानस्थानेषु Kathâs. 26,174) dass. Varâh. Bṛh. S. 27,5. अद्वारपा: MBh. 1,2297. 5,7358. कुबेरस्य AK. 1,1,1,66. मुनीनाम् Halâj. 2,143. हिमवत: Spr. (II) 2053. 7047. मांठास्य H. 282. वधस्य 930. स्थानत्रयं यतीनाम् (*Pausen*) Pañkat. V,44. आत्मोपलब्धये AK. 3,4,23,242. am Ende eines comp.; Accent P. 6,2,151. गोस्थानं Schol. अश्व°, गज° Jâǵn. 1,278. अविवेकिजन° Spr. (II) 7492. सैन्य° MBh. 7,464. आश्रम° R. 2,54,25. 3,76,28. मायापुरे° Kathâs. 124,153. घन° MBh. 5,3686. द्वार° 7,1195. सूतक° R. 2,45,31. कूर्च° Kâtj. Çr. 4,14,28. इध्म° 5,6,6. सिरा° Varâh. Bṛh. S. 54,124. चित्रक° Hariv. 7074. मुद्रा° Çâk. 67,19. शिर:स्थाने पादौ कृत्वा R. 1,46,17 (47,15 Gorr.). दौधाश्च° 2,77,8. दोह° Kâtj. Çr. 25,6,3. आघात° Varâh. Bṛh. S. 48,51. विनोद° Çâk. 80,22. 81,22. 86,17. चर्म° Kathâs. 26,29. प्रसव° Pañkat. 75,25. *Stelle am Körper:* मूर्ध्नि स्थाने Maitrjup. 6,23. दश स्थानानि दण्डस्य M. 8,124. Suçr. 1,82,3. 125,8. 2,189,9. Mârk. P. 18,47. fg. Bhâg. P. 2,2,13. — *n) Statt, Stelle;* loc. *anstatt* Ait. Br. 7,4. अनुष्टुभाम् Çâñkh. Çr. 10,12,8. पर्वणाम् Âçv. Çr. 9,2,2. 3,13,14. Kâtj. Çr. 10,7,8. 14,5,25. सायंदोहस्थाने पुरोडाश: 25,5,7. Lâtj. 1,4,3. 5,4,6. Âçv. Gṛhj. 3,6,1. Nir. 12,7. ṚV. Prât. 14,15. 47. P. 1,1,50. 7,3,46. Ragh. 12,58. Schol. zu P. 1,1,45. Vop. 4,8. मामात्मस्थाने वद्धा Pañkat. 87,21. तस्मादद्य कुलीरकं व्यञ्जनस्थाने करोमि 52,1. विश्वासस्थाने चतुर: शशकानत्र धृत्वा 55,22. 83,19. सा भक्तस्थाने स्थितम् 131,3. विलोचनस्थानगत *die Stelle der Augen vertretend* Çiç. 4,4. am Ende eines adj. comp. P. 5,4,10. पितृ° *die Stelle des Vaters vertretend,* = पितृतुल्य Schol. भ्राता भ्रातृस्थानो वा Âçv. Gṛhj. 1,7,8. इयङुवङ्स्थानौ यू *i und u, an deren Stelle ij und uv treten,* P. 1,4,4. Vop. 3,20. स्थाने = सान्निध्ये, सादृश्ये und = कारणे (कारणे Med.) H. an. 7,32. Med. avj. 40. — *o) Stelle für so v. a. Behälter:* अपाम् M. 1,13. जल° MBh. 1,5888. पाणिपादश्लाघ्याश्च तासां स्थानचतुष्टयम् Jâǵn. 3,85. पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिता: । वेदा: स्थानानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दश ॥ 1,3. — *p) Feld, Fach* Varâh. Bṛh. S. 48,21. 53,54. — *q) ein rechter, passender Ort* Spr. (II) 6053. 7222. 7225. स्थाने *am rechten Orte* 5001. स्थान एव हि युज्यन्ते भृत्याश्चाभरणानि च 7221. अस्थाने *am unrechten Orte* Pañkat. Br. 10,10. R. Gorr. 2,20,6. Kathâs. 121,178 (Gegens. सुस्थाने 181). अस्थाने (so zu lesen). भूषणादीनां विन्यास: Sâh. D. 143. अस्थानोपगतयमुना Megh. 52. अस्थानवर्षिन् Daçak. 102,15. स्थाने verallgemeinert so v. a. *zu rechter Zeit, mit Recht* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = युक्त AK. 3,5,11. H. an. 7,32. Med. avj. 40. = सत्य Çabdar. im ÇKDr. — Bhag. 11,36. रोष: प्रयुक्त: MBh. 1,6345. 4,2389. R. 3,67,12. Ragh. 5,16. 7,13. Kumâras. 6,67. 7,65. Çâk. 37,8. 63,7, v. l. Vikr. 8,16. Mâlav. 49. Spr. (II) 4625. Bhâg. P. 3,21,51. अस्थाने R. 2,23,6. 3,13,7. 4,20,10. Mârk. P. 74,18. Pañkat. 10,10. अस्थानकुपित R. 4,32,6. अस्थानहास Sâh. D. 188. — *r) Ort so v. a. Gebiet eines Gottes* nach der Eintheilung in प्रथम, मध्यम, उत्तम *Erde, Luft, Himmel* Nir. 7,8. fgg. मध्य° und द्यु° 28. — *s) ein fester Ort, Burg* Spr. (II) 2677. 2844, v. l. — *t) Ort so v. a. Organ eines Lautes* Çâñkh. Çr. 1,2,4. 5. ṚV. Prât. 1,20. 21. 22 (10. 11. 13). 6,8. 13,2. 14,2. 4 (तालु° adj.). 18. AV. Prât. 1,41. TS. Prât. 2,31. 33. 44,46 (कण्ठ° adj.). 49 (नासिका° adj.). VS. Prât. 1,10. उर:कण्ठमूर्धस्थानि 30. 43. 62. 90. Sarvadarçanas. 128,22. 130,17. अष्टस्थानसमीरित Hariv. 16161. अष्टौ स्थानानि वर्णानामुर: कण्ठ: शिरस्तथा । जिह्वामूलं च दन्ताश्च नासिकोष्ठौ च तालु च ॥ Çiksha 13 in Ind. St. 4,407. Weber, Pratiǵñâs. 107. वर्णचतु:स्थान Râmat. Up. 362. एकस्थानता Vop. 1,4. *Organ* überh.: द्रव्योपलब्धि° so v. a. *Auge* Bhâg. P. 3,31,45. — *u) Lage —, Stufe der Stimme* (leiser oder lauter, höher oder tiefer): यद्भूर्ध्वं हृदयनाभे: कपोलफलकादध: । प्राणसंचारणस्थानं स्थानमित्यभिधीयते ॥ उर: कण्ठ: शिरश्चेति तत्पुनस्त्रिविधं भवेत् । मन्द्रं मध्यं च तारं च Çâṇḍilja beim Schol. zu R. ed. Bomb. 1,4,10. प्रथम° Kâtj. Çr. 3,1,3. 9,6,17. मध्यम° Âçv. Çr. 4,15,10. प्रैषादिरागुर: स्थाने 3,8,7. मन्द्र, मध्यम, उत्तम ṚV. Prât. 13,17. 15,2. मन्द्रमध्यमतार TS. Prât. 22,11. 23,2. sieben 4. 11. प्रमाणे ऽथ लये (so ed. Bomb.) स्थाने MBh. 2,132. °मूर्छनकोविद R. ed. Bomb. 1,4,10. °करणान्वित 7,71,15. 93,13. पञ्चम° Râǵa-Tar. 5,362. Kathâs. 24,25 (zugleich in der Bed. *k*). वीणा च्युता स्थानात् so v. a. *verstimmt* 34,159. सु° (doppelsinnig) Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. — *v) ein eintretender oder eingetretener Fall* M. 7,56. 8,8. 119. Jâǵn. 2,226. परिभव° Pañkat. 82,12. — *w) das am-Platz-Sein, Gelegenheit —, Veranlassung zu* (im gen. oder im comp. vorangehend) Kâtj. Çr. 3,3,6. 22,7,1. 2. 24,4,21. Lâtj. 9,12,8. संतापस्यास्य ते स्थानं नाहं पश्यामि R. 5,71,3. त्रिविधस्य दु:खस्य Mârk. P. 37,30. दण्डस्य Bhâg. P. 6,1,39. 43. क्रोध° MBh. 3,14677. अमर्ष° 7,7092. कर्ष° 9,2229. अप्रीति° (so ed. Bomb.) 14,131. कोप° 15,321. शोक° Spr. (II) 2163. 6525. भय° ebend. R. Gorr. 2,7,2. 3,59,19. प्रमाद° Uttarar. 37,13 fg. (51,5). अनुशय° Mâlatim. 140,5. लाभ° Kathâs. 32,138. अश्राद्धेयवाक्य° Pañkat. ed. orn. 59,9. concret *der Gegenstand, der zu Etwas Veranlassung giebt oder geben kann:* श्रोतं पदं शिरोरुहाणां स्थानं परं परिभवस्य Spr. (II) 6599. आयास° MBh. 12,2112 (nach der Lesart der ed. Bomb.). अपि सूक्ष्माणि लोकस्य तर्कस्थानानि चिन्तयन् Kathâs. 24,103. विभीषिका° Pañkat. 100,21. नाहं कोपस्थानम् Çuk. in LA. (III) 34,15. तत्काव्यस्यार्पणस्थानमेक: श्रीसातवाहन: so v. a. *ist allein würdig, dass man ihm dieses Gedicht anvertraut,* Kathâs. 8,40. मान्य° *ein achtungswerther Gegenstand* Spr. (II) 6072. — *x) Abtheilung einer Disciplin,* z. B. der Medicin bei Karaka, Suçruta u. s. w.: सूत्र° oder श्लोक°, निदान°, शारीर° u. s. w. आयुर्वेदस्याष्टौ Ind. St. 1,21,1. ऋग्वेदस्याष्टौ 3,281,1. fgg. = यन्त्रसंधि Trik. 3,2,25. — *y) ein astrologisches Haus, Unterabtheilung eines astr. H.* Varâh. Bṛh. S. 40,9. 44,11. fg. 103,8. Bṛh. 11,15. 23,1. Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,27. 31. 34. 36. 40. 44. *b*,3. 8. 30. 32. 34,37. — 2) *m.* N. pr. eines Fürsten der Gandharva R. 4,41,61. — 3) तत्स्थान Ait. Br. 6,5 nach Sâj. = तत्सदृश; Weber in Ind. St. 9,295 vermuthet तेस्थान. — Vgl. कर्म°, गोष्ठान und गोस्थान, जन°, जन्म°, तुरंग°, तूष्णीं°, धन° (auch Bez. *des zweiten astrologischen Hauses* Verz. d. Oxf. H. 330,

a,31), धर्माधिकरण°, नृत्य°, परि°, पाक°, पीडा°, पुण्य°, प्रति°, प्रथम°, फल°, बन्धन°, ब्रह्म°, भय°, भर्तृ°, भाषा°, भीष्मस्थान, भूत°, भोग°, मद°, मधुष्ठान und मधुस्थान, मध्य°, मर्म°, मूल°, यथा°, रण°, रवि°, लेख्य°, वज्र°, वध°, वध्य°, वयः°, वर्ण°, वि°, विराट्°, विश्वास°, विश्वेश्वर°, विहार°, वीर°, व्यवहार°, व्याधि°, शयन°, शिरः°, शिल्पस्थानविद्या, शुल्क°, स°, संकेत°, सत्त्व°, समान°, सर्वनाम°, सह°, सहेक°, सिद्धि°, सुर°, सुष्ठान und सुस्थान, सूत्र°, स्व°, हृदय°.

स्थानक (von स्थान) 1) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1247. — 2) n. a) *Stellung des Körpers* (beim Schiessen u. s. w.) Mallin. zu Kumâras. 3,70. Râǵa-Tar. 7,1719. Bez. *einer best. Stellung* Vikr. 64,21. — b) *Stellung, Rang, Würde* MBh. 13,1862. — c) *Ort, Platz*: स्थानकस्थानकेषु Pańkat. ed. orn. 49,20. *Stadt* Çabdârthak. bei Wilson. — d) *eine Vertiefung um die Wurzel eines Baumes, in welche das für den Baum bestimmte Wasser gegossen wird*, H. 1095. Halâj. 2,29. — e) Bez. *best. Abtheilungen im* Kâṭhaka Ind. St. 1,69. 3,285. 454. — f) *a bubble or a bead on spirits or wine* Wilson nach Çabdârthak.; vgl. स्थासक. — Vgl. पताका° (auch Sâh. D. 510).

स्थानचञ्चला f. *eine Art Ocimum* (वर्वरी) Çabdać. im ÇKDr.

स्थानचिन्तक m. *Quartiermeister* Pańkat. 136,22.

स्थानच्युत adj. *um seinen Platz gekommen, von seinem Platz entfernt*: स्थानस्थितस्य पद्मस्य मित्रे वरुणभास्करौ । स्थानच्युतस्य तस्यैव क्लेदशोषणकारकौ ॥ Gâruḍa-P. 115 im ÇKDr.

स्थानत्याग m. *das Verlassen seines Wohnorts* Spr. (II) 7381.

स्थानत्व n. nom. abstr. am Ende eines comp.: एक° nom. abstr. von एकस्थान adj. *demselben Organ angehörig* Vop. 1,4. Comm. zu TS. Prât. 1,23.

स्थानदातृ nom. ag. *Jmd* (gen.) *seinen Platz anweisend*; f. °दात्री Pańkar. 2,3,58.

स्थानदोष adj. in der Auguralkunde *Unglück verheissend wegen des Standortes* Varâh. Bṛh. S. 86,68.

स्थानपत adj. von स्थानपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

स्थानपति m. *Herr des Ortes* ebend.

स्थानपाल m. *Hüter eines Ortes* Jâǵń. 2,173. Râǵa-Tar. 8,812. *Hüter einer Region*: महतो सत सत्तमाः स्थानपालाः R. 1,47,3; vgl. unter स्कन्ध 1) c).

स्थानप्रच्युत adj. = स्थानच्युत. करेणव इवारण्ये °यूथपाः R. 2,65,20.

स्थानभङ्ग m. *Ruin —, Fall eines Ortes* Pańkat. 47,9. 12.

स्थानभ्रंश m. *Verlust seiner Stellung* Varâh. Bṛh. S. 104,26. *Verlust seines Standorts* Spr. (II) 6115.

स्थानभ्रष्ट adj. *seiner Stellung verlustig gegangen, von seinem Platz entfernt* Varâh. Bṛh. S. 104,25. दन्ताः केशा नखा नराः Spr. (II) 7228.

स्थानमृग m. Bez. *grosser Fische, des Krebses, der Schildkröte, des Krokodils und des* Makara (weil sie angeblich *an demselben Platze bleiben*) Râǵan. in Nigh. Pr.

स्थानयोग m. pl. *die respectiven Standorte* (von Waaren) oder *Mittel zur Aufbewahrung* M. 9,332.

स्थानयोगिन् adj. = स्थानेयोग Comm. zu VS. Prât. 1,136.

स्थानविद् adj. *ortskundig* Kathâs. 42,158.

स्थानविभाग m. *Vertheilung —, Anweisung der Plätze* Bhadrab. in Ind. St. 1,114. Ueber die Bed. des Wortes bei den Mathematikern s. Colebr. Alg. 6. 10.

स्थानस्थ adj. *auf seinem Platze stehend, sich nicht bewegend* Varâh. Bṛh. S. 89,12. *zu Hause sitzend* (= स्वस्थानस्थ Trik. 3,1,5. H. 477) Halâj. 2,213.

स्थानस्थान n. pl. *dieser und jener Ort*: °स्थानेषु अस्थान so v. a. *in allen Ecken und Winkeln* (des Hauses) Kathâs. 26,24; vgl. स्थाने स्थानेषु Varâh. Bṛh. S. 27,5.

स्थानस्थित adj. *an seinem Platze stehend* Spr. (II) 7525 und unter स्थानच्युत.

स्थानाङ्ग (स्थान + 3. अङ्ग) n. Titel des 3ten der 12 heiligen Bücher der Ǵaina H. 243. Wilson, Sel. Works 1,284. 286.

स्थानाध्यक्ष (स्थान + अ°) m. *Gouverneur eines Platzes* H. 724.

स्थानापत्ति (स्थान + आ°) f. *das an die Stelle Treten* Kâtj. Çr. 4,3,19. Comm. 323,14.

स्थानापन्न adj. *an die Stelle getreten, substituirt* Schol. zu Kâtj. Çr. 323,13. 18. fg.

स्थानासनविहारवन्त् (von स्थान + आसन + विहार) adj. *im Besitz der Wohnstätte, des Sitzes und des Erholungsplatzes seiend* M. 2,248.

स्थानास्थानज्ञानबल n. *die Macht des Wissens dessen, was sich schickt und was sich nicht schickt*, Burnouf in Lot. de la b. l. 783.

स्थानिक (von स्थान) 1) adj. *an die Stelle von —* (gen. oder im comp. vorangehend) *getreten* Schol. zu P. 7,3,47. 6,1,186. 8,3,58. — 2) m. *Gouverneur eines Platzes* H. 724.

स्थानिन् (wie oben) adj. 1) *eine hohe Stellung einnehmend*: पातित्ये स्थानिनामपि Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1, 231,b,37. 42 (als gen. zu fassen). — 2) *am Platz —, an der Reihe seiend, hergehörig* Schol. zu Kâtj. Çr. 323,17. देवता Âçv. Çr. 3,13,19. अ° 20. *was ursprünglich dagestanden hat*, m. *das Primitive* im Gegensatz zu आदेश *Substitut* Schol. zu P. 3,1,44. 6,1,102. 7,2,80. — 3) *was ursprünglich dagestanden hat oder dastehen müsste, aber nicht dasteht; zu ergänzen* (= अप्रयुज्यमान Comm.) P. 1,4,105. 2,3,14.

स्थानिवत् (von स्थानिन्) adv. *wie das Primitive*: स्थानिवदादेशः d. i. *für das Substitut gelten dieselben Regeln wie für das Primitive* P. 1,1,56. Vop. 2,5. Pat. zu P. 6,4,93. Davon nom. abstr. 1) स्थानिवत्त्व n. Schol. zu P. 1,1,56. — 2) स्थानिवद्भाव m. Pat. zu P. 6,4,93. Kâç. zu P. 1,1,56.

स्थानीय (von स्थान) 1) adj. am Ende eines comp. a) *seinen Stand habend —, sich befindend in*: कण्ठ° Vedântas. (Allah.) No. 54. — b) *die Stelle von — vertretend* P. 5,4,10. पितृ° Schol. पति° Âçv. Gṛhj. 4,2,18. कपाल° Schol. zu Kâtj. Çr. 4,11,8. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. Çaṅk. zu Kaṭhop. 5,1. zu Bṛh. Âr. Up. S. 233. 301. Daçak. 39, 12. fg. Kull. zu M. 1,21. — 2) n. *Stadt* AK. 2,2,1. H. 972. Halâj. 2, 130; vgl. Vâćaspati beim Schol. zu H. 972.

स्थानेयोग adj. (f. आ) *in der Beziehung von „anstatt* (स्थाने)*“ stehend*: षष्ठी d. i. *der Genitiv bezeichnet dasjenige, an dessen Stelle Etwas tritt*, VS. Prât. 1,136. P. 1,1,49.

स्थानेयोगिन् adj. dass.; davon nom. abstr. °योगित्व n. Schol. zu P. 1,1,

47. — Vgl. स्थानयोगिन्.

स्थानेश्वर (स्थान + ई°) 1) m. *Gouverneur eines Ortes* Râǵa-Tar. 6, 283. — 2) n. N. pr. einer Stadt und des Bereichs derselben (Thanesar) Hiouen-thsang 1,211. fgg. 2,339. fg. Verz. d. Oxf. H. 39,b,2. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. Nach Lassen (LIA. 1,123) soll स्थानेश्वर im MBh. N. pr. eines Wallfahrtsortes sein.

स्थापक (vom caus. von 1. स्था) nom. ag. 1) *Aufsteller eines Götterbildes* Varâh. Bṛh. S. 60,14. 18. Verz. d. Oxf. H. 43,a, N. 1. — 2) *Begründer:* सिद्धान्त° Verz. d. Oxf. H. 160,b,7. — 3) Bez. *einer best. im Vorspiel eines Dramas auftretenden Person, die das Drama einleitet* (verschieden vom Sûtradhâra), Sâh. D. 283. = सूत्रधार H. 330, Schol. — Vgl. स्थिति°.

स्थापत्य 1) m. = स्थपति *Haremswächter* AK. 2,8,1,8. Trik. 3,3,234. H. 727. Halâj. 2,272. — 2) n. a) *das Amt eines Oberhauptes eines Bezirks, — Statthalters* Pańkav. Br. 17,11,6. 7. — b) *Baukunst, Architectur* R. 1,12,6. Bhâg. P. 3,12,38.

स्थापन (vom caus. von 1. स्था) 1) adj. a) *Dauer verleihend, erhaltend;* s. वय:°. — b) *festsetzend, bestimmend:* व्यञ्जनव्यापार° Sâh. D. 124,15. — 2) f. श्रा a) *das Feststehenheissen, Haltgeben* als eine Eigenschaft der Erde MBh. 12,9133. — b) *eine feste Bestimmung, festgesetzte Ordnung:* स्थापना वै सुमहती त्वया देव प्रवर्तिता MBh. 12,10168. — c) *Begründung,* insbes. *das dialectische Beweisen der Richtigkeit einer These* MBh. 1,2887 (könnte auch n. sein). Karaka 3,8. Njâjas. 1,2,44. Comm. zu 5,1,1. 20. Sarvadarçanas. 114,4. — 3) f. ई *Clypea hernandifolia W. et A.* (ein Schlingstrauch) AK. 2,4,5,3. Med. n. 152. — 4) n. a) *das Aufrichten, Aufstellen:* eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,21. Verz. d. Oxf. H. 85,b,3 (लिङ्ग°). 277,a,19 v. u. 332,b, No. 783. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 46. *das Stellen, Hinstellen:* प्रवात° Suçr. 1,171,20. कलश° Verz. d. B. H. No. 1121. सान्द्रसिन्दूरशिर:° *das Legen auf den Kopf* Comm. zu Naish. 22,45. = निवेशन H. an. 3,433. = रोपण Med. — b) *das Feststellen, Versetzen in einen unbeweglichen Zustand:* eines Menschen in einem Zweikampf Bhâg. P. 10,44,5. शङ्कुपक्षव्योम° so v. a. *das Aufhängen* Verz. d. Oxf. H. 322,b,18. *das Befestigen, Dauerhaftmachen:* der Gliedmaasse Suçr. 2,28,3. ङ्गतः: Verz. d. Oxf. H. 48,a,1. स्थापनं चक्रिरे तत्र चातुर्वर्ण्यस्य संमतम् R. 7,74,14. वयसः Suçr. 1,167,8. वय:°, म्रायु:° 2,198,5. स्वधर्मस्थापनं नृणाम् Mârk. P. 27,30. — c) *Mittel zur Befestigung:* गर्भ° Karaka 4,8. = म्रास्थापन *Stärkungsmittel* Suçr. 2,228,13. — d) *das Aufbewahren:* बीज° Kṛshis. 11,14. धान्य° 18,8. 12. Verz. d. Oxf. H. 86,b,27. — e) *das Begründen, das dialektische Beweisen der Richtigkeit einer These:* स्वपक्ष° Madhus. in Ind. St. 1,19,1 v. u. = समाधि H. an. Viçva im ÇKDr. — f) *das Feststellen* so v. a. *Bestimmen, Angeben:* काव्यस्यार्थस्य Sâh. D. 129, 15. *das Statuiren* (Gegensatz प्रतिषेध, निषेध) 683. 685. — g) Bez. *eines best. Processes, der mit dem Quecksilber vorgenommen wird,* Sarvadarçanas. 100,4. उत्थान st. dessen Verz. d. Oxf. H. 320,a,9. — h) = पुंसवन H. an. Med. (hier fälschlich पुंसिवने).

स्थापनीय (wie eben) adj. 1) *an einem Orte zu halten:* देवी कालं कंचन भूगृहे Kathâs. 39,43. सुता तव । श्रदृश्या *so dass sie Niemand sieht* 61,269. मार्जारस्ते *du musst dir eine Katze halten* d. i. *anlegen* 65,166. — 2) *mit einem Stärkungsmittel zu behandeln* Suçr. 2,198,20.

स्थापयितर् (wie eben) nom. ag. *Befestiger, Begründer:* चतुर्णां वंशानां स्थापयित्री सुता मम MBh. 5,3927.

स्थापयितव्य (wie oben) adj. 1) *an einem Orte zu halten:* म्रङ्गोला चन्दनं वीणा u. s. w. गृहे MBh. 5,1543. — 2) *fest —, in Zucht zu halten:* पित्रा स्थापयितव्या हि वयमुत्पथमास्थिताः MBh. 5,2129.

स्थापितर् nom. ag. = स्थापयितर् *der da fest hält:* (प्रजानाम्) स्वेषु सेतुषु स्थापिता पृथक् Bhâg. P. 4,21,21.

स्थापिन् nom. ag. vielleicht = स्थापक *Aufsteller eines Götterbildes* Pańkar. 1,6,46.

स्थाप्य 1) adj. = स्थापनीय. a) *aufzustellen, aufzurichten:* प्रतिमा Varâh. Bṛh. S. 59,7. *hinzustellen:* चर्मण्यानडुहे भद्रासनम् Jâǵń. 1,279. जलमेकाहमाकाशे क्षीरं च मृन्मये 3,17. सादिनामन्तरे पादातम् MBh. 12,3672. त्वया तरुर्नन्दने Hariv. 7655. भरतो नृपमते (so zu schreiben) घटे R. 2, 52,24. दैत्येन्द्रः श्वेतशैलगुहान्तरे *einzusperren* Kathâs. 118,93. पुरस्याभ्यन्तरे तस्य मनः स्थाप्यं न बाह्यतः MBh. 14,565. छागा वेश्मनि *im Hause zu halten* (d. i. *als Hausvieh zu halten*) Varâh. Bṛh. S. 65,1. — b) *festzuhalten in, anzuhalten zu:* राज्ञा वर्णाः स्वकर्मसु Mârk. P. 28,36. धर्मे प्रजाः 125,56. — c) *zu versetzen in* (acc.): दुःखम् Kathâs. 52,27. दुःस्थितिम् (so ist wohl zu lesen) 40,106. — d) *fest —, im Zaum zu halten:* दस्युजीविनः MBh. 12,2431. — 2) vielleicht *Götterbild* (*was aufgerichtet wird*): °स्वकारिन् Pańkar. 1,6,47.

1. स्थामन् (von 1. स्था) n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144. 1) *Standort* AV. 1,32,2. वृक्ष इव स्थाम्नि 4,7,5. 6,77,1. 7,96,1. (वशा) यदा स्थाम जिघांसति (जिहासति) 12,4,29. — 2) *Kraft, Macht* AK. 2,8,2,70. H. 796. Halâj. 4,38. 5,67. 82. नारायणस्थामभृत् *die Kraft des N. habend* Lalit. ed. Calc. 364,11. — Vgl. पाक°, महा°, यथास्थाम, सुष्ठामन्.

2. स्थामन् n. *Gewieher:* म्रश्वस्येवास्य यत्स्थाम नदतः प्रदिशो गतम् । म्रश्वत्थामैव बालो ऽयं तस्मान्नाम्ना भविष्यति ॥ MBh. 1,5116.

स्थाय (von 1. स्था) m. *Behälter;* s. जल°.

स्थायिक adj. unter denjenigen Personen genannt, die कलास्थानेषु anzustellen sind, Bhar. Nâṭjaç. 34,52.

स्थायिता (von स्थायिन्) f. *Dauer:* भावस्य Sâh. D. 22,17. 23,2. 75,4. 231.

स्थायित्व (wie eben) n. dass. Sarvadarçanas. 12,1. 14,13. 24,19. 50, 16. भावस्य Pratâpar. 48,a,7. म्र° *Unbeständigkeit* Suçr. 1,33,21.

स्थायिन् (von 1. स्था) adj. gaṇa ग्राह्यादि zu P. 3,1,134. Vop. 26,29. 1) *stehend, an einem Orte sich befindend:* गिरि° Nir. 1,20. पुर:° Spr. (II) 2904. स्थिर° Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,32. संवत्सरस्थायिनो यक्षा *still stehend* MBh. 6,94. कतिपयदिन° (हंस) *verweilend* Megh. 24. *sich am Orte befindend, anwesend:* पारिषदाः Wilson, Sâṁkhjak. S. 171. *am Orte wohnend* (Gegens. म्रागन्तु) Kathâs. 61,112. fgg. मांस° *am Fleisch befindlich* Suçr. 1,61,5. *in einem Zustande —, in einer Lage befindlich:* कण्ठपरूपासरभस° Spr. (II) 6574. यत्तना° Mârk. P. 15,47. — 2) *ständig, bleibend, dauernd* Âçv. Çr. 8,5,16. MBh. 12,10089. गन्ध, कीर्ति Spr. (II) 2242. 5442. Suçr. 1,306,11. 2,539,8. Varâh. Bṛh. S. 57,4. Prab. 49,10. Sarvadarçanas. 9,17. 22. 10,8. 12,4. 24,20. भाव Daçak. 3,28. 64. 4,1. 32. 34. fg. Sâh. D. 33. 168. 208. 245. Verz. d. Oxf. H. 213,a, No. 506. H. 295. 304. 327.

Halâj. 1,91. Çiç. 2,87. कतिपयदिवस° Spr. (II) 993. चिर° 7423. कल्पान्त° 6427. कल्पान्तर° Z. d. d. m. G. 27,85. जन्मपर्यन्त° Schol. zu Kap. 1,33. अ° *unbeständig, nicht von Dauer* Spr. (II) 2304. 3886. Râǵa-Tar. 6,146. — 3) *ausharrend, geduldig* oder *gesetzt:* ein Fürst Çiç. 2,87. eine Frau Bhar. Nâṭjaç. 34,15. 28. — 4) *die Form von* — (geht im comp. voran) *habend:* धनुः° (इन्दु) Varâh. Bṛh. S. 47,16. — Vgl. मूल°, राज्य°, वीर°.

स्थायीभू (von स्थायिन् + 1. भू) *Bestand gewinnen* Spr. (II) 5905.

स्थायुक (von 1. स्था) 1) adj. (f. आ) P. 3,2,154. Vop. 26,146. *ständig, dauernd:* श्री Pañkav. Br. 4,8,12. 15,12,3. उद्गातुर्वाक् 7,7,16. Bhaṭṭ. 2,22. *bleibend, verweilend:* अतीते वर्षुके काले प्रमत्तः स्थायुको गृहे 7, 18. — 2) m. *Vorsteher eines Dorfes* AK. 2,8,1,7. H. 726.

स्थारश्मन् (स्थाःऽर° Padap.) adj. etwa *Zügel lenkend:* die Marut ṚV. 5,87,5. = स्थिररश्मि Sâj. — Vgl. स्थातर्.

स्थाल (nach Andern स्थाल) Uṇâdis. 1,115. = स्थल gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) n. AK. 3,6,2,32. a) *Schale, Gefäss, Topf* H. 1026. an. 2,515. Med. l. 55. Halâj. 2,172. हिरण्य° Lâṭj. 8,11,24. कंस° 25. Kauç. 53. राजत° Spr. (II) 7235. — b) *Zahnhöhle* Jâǵ̃. 3,85; vgl. Mit. III; 30,a,1 v. u. und स्थालक. — 2) f. ई a) (gewöhnlich *irdener*) *Topf, Kochtopf, Kessel* AK. 2,9,31. H. 1019. H. an. Med. Halâj. 2,159. AV. 8,6, 17. VS. 19,27. 86. TBr. 2,1,2,1. Ait. Br. 1,11. परो स्थालीरस्यन्ति TS. 6,5,10,3. Çat. Br. 3,2,2,21. 4,2,2,1. अभिन्ना 6,6,4,8. 11,3,2,1. °धरु Kâtj. Çr. 9,6,26. स्थाल्याः सुवेणादाय Âçv. Çr. 1,11,10. चरु° 2,6,5. 6. वायव्याः, सोमचमसाः, आदित्य°, उक्थ्य°, आग्रयण°, ध्रुव° TBr. 1, 4,1,4. 5. Çat. Br. 4,2,2,16. °दर्प Adbh. Br. in Ind. St. 1,30. MBh. 3, 10295. 12977. 7,2159. 2367. 12,1019. 13,4422. 15,727. Hariv. 1404. क्षीरं स्थालीगतम् Suçr. 1,149,11. 464,9. 2,74,18. वैडूर्यमयी Spr. (II) 7226. नहि भिक्षुकाः सन्तीति स्थाल्यो नाधिश्रीयन्ते Sarvadarçanas. 2, 20. fg. (= Verz. d. Oxf. H. 216,b,18. fg.). Bhâg. P. 5,10,23. 9,14,42. fgg. Pañkat. 262,16. Schol. zu P. 1,4,45. 54. Lalit. ed. Calc. 334,15. °पिधान Mârk. P. 50,89. °पुरीष Bhâg. P. 5,9,12. °दाम Verz. d. Oxf. H. 35,a,12. — b) *Bignonia suaveolens* (vgl. काच°) H. an. Med. — Vgl. काच°, चरु°, महा°, सु°.

स्थालक (von स्थाल) n. *Stützknochen:* der Rippen Jâǵ̃. 3,89.

स्थालपथ (von स्थलपथ) adj. *zu Lande eingeführt* in Verbindung mit मधुक und मरिच P. 5,1,77, Vârtt. 3.

स्थालपथिक (wie oben) adj. *zu Lande eingeführt,* — *reisend* P. 5, 1,77, Vârtt. 1.

स्थालिन् (von स्थाल oder स्थाली) adj. *einen Topf besitzend* Pat. zu P. 8,2,83. कर° *die Hände als Topf gebrauchend* MBh. 13,1243.

स्थालीद्रुम m. (*der Baum, dessen Blatt als Schale gebraucht wird*) = vulgo नांद्रुखी, das nach Molesworth *Ficus Benjamina* ist, Ratnam. in Nigh. Pr. Nach Roxb. 3,541 wird das Blatt der *Ficus indica* so gebraucht.

स्थालीपर्णी f. Nigh. Pr. fehlerhaft für शालिपर्णी.

स्थालीपाक (nach Çânt. 4,4 auch paroxyt. und proparoxyt.) 1) m. *Topfspeise* d. h. *ein Gericht von Gerste oder Reis in Milch gekocht* (häufig als Opfergabe) Çat. Br. 14,9,4,18. Kâtj. Çr. 6,10,36. Gobh. 3,7,20. 8,4. कृसर° 2,7,9. Âçv. Gr. 2,6,10. तिलमिश्र 8,14,3. Gṛhj. 1,10,1. 11,15. 2,1,4. 2,2. 4. 4,7. 14. 9,9. 4,7,27. 8,21. Kauç. 17. 19. fg. 48. 54. 73. fg. Gṛhjas. 2,10. MBh. 3,14632. Varâh. Bṛh. S. 46,16. 59. Schol. zu P. 8, 4,64 und 6,3,35, Vârtt. 3. — 2) adj. = °पाकीय. मस्या: Verz. d. Oxf. H. 398,a,5 v. u.

स्थालीपाकीय adj. *dazu gehörig:* Gerste oder Reis Gobh. 1,8,21.

स्थालीपुलाक m. *taubes Korn im Kochtopf* als sprüchwörtliche Redensart Malamâsat. im ÇKDr.

स्थालीबिल n. *die Höhlung eines Kochtopfes* P. 5,1,70. davon adj. °बिलीय und °बिल्य *dahin gehörig* d. i. *zum Kochen geeignet* ebend. तण्डुलाः Schol.

स्थालीवृक्ष m. = स्थालीद्रुम Nigh. Pr.

स्थावर (von 1. स्था) 1) adj. (f. आ) P. 3,2,175. Vop. 26,156. a) *stehend, am Orte verweilend, unbeweglich* AK. 3,2,23. H. 1454. Wasser TS. 6,4,2,3. 7,4,12,4. Çat. Br. 4,4,5,10. Kâṭh. 29,3. Nir. 2,15. स्थिर (Gegens. अपक्रामिन्) Çat. Br. 5,3,4,14. °शङ्कमाणि Çâñkh. Gṛhj. 4,9. गुल्मी: °जङ्गमे: M. 9,266. Kumâras. 6,58. 73. *unbewegliches Gut* Jâǵ̃. 2,176. Dâjabh. 424. fgg. Insbes. von der *Pflanzenwelt* Ait. Up. 5,3. लोकस्य स्थावरस्य चरस्य च Çvetâçv. Up. 3,18. Kühnop. in Ind. St. 9,19. fg. M. 1,40. fg. 46. 5,28. 7,15. 11,240. 12,42. MBh. 1,7642. 7691. 2,12773. 12,261. 13,1713. R. 2,35,5. यत्कर्मणो हि जीवन्ति स्थावरा भेतरे जनाः Spr. (II) 1555. 2320. 2381. 6071. 6914. Suçr. 1,4,2. mit den vier Arten वनस्पति, वृक्ष, वीरुध्, ओषधि 15. स्थावरास्पत्ति 111,5. Ragh. 2,44. Varâh. Bṛh. S. 15,19. 34,12. 14. 99,8. Weber, Râmat. Up. 351. Verz. d. Oxf. H. 82,b,15. Mârk. P. 8,146. Bhâg. P. 5,11,14. 6,10,8. 7,6,20. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 10. fg. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 8, Çl. 28. Sarvadarçanas. 33,2. 35,9. fgg. विष *vegetabilisches Gift* H. 1190. Verz. d. Oxf. H. 314,b,12. Verz. d. B. H. No. 963. Suçr. 2, 251,9. fgg. स्नेहाः 1,184,7. 2,174,9. Çârñg. Saṁh. 3,1,2. तिष्ठ त्वं स्थावर इव *wie ein Baum* MBh. 3,2613. संपेदे निश्चेष्टः स्थावराकृतिः Kathâs. 73,128. — b) *fest, beständig, keinem Wandel unterworfen:* स्थान R. 7,30,34. तपस् Hariv. 11220. स्थावरात्मवत् 3959. — 2) m. *Berg* Trik. 2,3,1. Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. 10,25. Kumâras. 6,67. °राज Bez. des Himâlaja 3,52. — 3) f. आ N. pr. einer Göttin (महापृथिवी देवता) Lalit. ed. Calc. 403,13. 20. — 4) n. a) *Bogensehne* Trik. 2,8,50. — b) *Bestand* Spr. (II) 812. स्थिरत्व v. l.; man könnte स्थाविर vermuthen.

स्थावरक (von स्थावर) m. N. pr. eines Dieners Mṛkkh. 96,17. 125,12.

स्थावरकल्प (so nach den Corrigg. st. स्थितकल्प zu lesen) m. N. einer *Weltperiode* Vie de Hiouen-thsang 165.

स्थावरता (von स्थावर) f. *der Zustand einer Pflanze* M. 12,9.

स्थावरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha oder ein Tîrtha *mit stehendem Wasser* Verz. d. Oxf. H. 13,a,9.

स्थावरत्व (von स्थावर) n. *Unbeweglichkeit* MBh. 14,654.

स्थावरादि (स्थावर + आ°) n. *ein best. vegetabilisches Gift,* = वत्सनाभ Râǵan. im ÇKDr.

स्थाविर (von स्थविर) 1) n. *vorgerücktes Alter* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. AK. 2,6,1,40. H. 340. Lâṭj. 8,6,4. Spr. (II) 4067. MBh. 3, 13351. Verz. d. Oxf. H. 216,a,21. Nîlak. 122. — 2) adj. *senilis:* काल oder भाग Spr. (II) 4067, v. l. — Burnouf, Intr. 447 fehlerhaft für स्थविर.

स्थाविर्य n. = स्थाविर 1) MBh. 12,9507. 11971. Suçr. 2,440,8.

स्थासक 1) m. *Blase auf Wasser* u. s. w. H. 1077. an. 3,108. Med. k. 168. Hâr. 165. — 2) *das Einsalben des Körpers mit wohlriechenden Stoffen*, m. AK. 2,6,3,23. H. 649. H. an. Med. neutr. Halâj. 2,385. unbestimmt ob m. oder n. Trik. 3,3,75.

स्थासु n. *bodily strength or capability* Wilson nach Çabdârthak. wohl nur verlesen für स्थामन् (nom. स्थाम).

स्थास्नु (von 1. स्था) adj. P. 3,2,139. Vop. 26,144. 1) *unbeweglich* (Gegens. चरिष्णु) Lâtj. 1,11,1. M. 1,56. Varâh. Brh. S. 88,32. Bhâg. P. 2,6,41. Vgl. unter संस्थानचारिन् und संस्थास्नुचारिन्. — 2) *dauernd, anhaltend* AK. 3,2,22. H. 4483. यशस् Kir. 2,19. व्यापद् Spr. (II) 6253. परस्तात्कल्पवासिनाम् Bhâg. P. 4,9,20. — 3) *ausharrend, geduldig:* अ° *ungeduldig* Kathâs. 36,55.

स्थिक m. *Hinterbacke* Çabdar. im ÇKDr.

स्थित (partic. von 1. स्था) P. 7,4,40. Vop. 26,119. 1) adj. *a) stehend, stehen geblieben* (Gegens. *gehend, sitzend, liegend*) Trik. 3,3,192. H. 492. an. 2,206. Med. t. 69. Halâj. 2,231. M. 2,196. 8,2. 10. 4,47. MBh. 3,2427. Ragh. 1,89. 2,6. Spr. (II) 913. Çâk. 45. 136, v. l. Kathâs. 18,97. Bhâg. P. 3,28,37. परस्परस्थितौ *sich* (feindlich) *gegenüberstehend* Ragh. 11,82. °लिङ्ग adj. *ein stehendes Glied habend* MBh. 7,9625. स्थिर° st. dessen 13,7512. — *b) stehend so v. a. Stand haltend, nicht weichend:* युद्धे Hariv. 10584. Spr. (II) 3461. — *c) an einem Orte stehend, — verweilend, — befindlich* (von Belebtem und Unbelebtem): स्थाणौ रथः Kâtj. Çr. 14,3,12. विषये M. 5,82. स्वे पथि 10,101. R. 2,94,26. Kir. 5,49. M. 12,14. MBh. 1,2402. 3,1722. 2131. 2311. R. 4,21,17. Ragh. 6,14. Spr. (II) 1439. 3902. 5313. 5560. 6443. 7047. Çâk. 61,12. Varâh. Brh. S. 3,37. 4,28. 13,5. 24,18. 44,13. 51,7. Kathâs. 18,239. 281. 285. 33,139. 37,60. Râǵa-Tar. 3,227. fg. Bhâg. P. 4,4,25. Hit. 20,11. LA. (III) 16,3. मनसि R. Gorr. 2,51,6. Spr. (II) 2906. प्रमुखे Hariv. 10216. पार्श्वे R. 1,2,5. अन्तिके Spr. (II) 5811. °संनिकृष्टे Çâk. 23,23. इह Kathâs. 13,138. 18,219. 355. तत्र M. 7,146. R. 2,87,24. कृत्स्नं तत्रैव दिवसम् 59,7. यत्र Spr. (II) 7227. Kathâs. 13,180. अग्रे Râǵa-Tar. 4,349. अग्रतस् MBh. 1,6006. 5,7006. R. 1,4,9. Kathâs. 12,127. अधस् Z. d. d. m. G. 27,30. Mârk. P. 18,25. उपरि Hariv. 9640. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 238. Kathâs. 18,391. Verz. d. Oxf. H. 31,b, N. 3. LA. (III) 19,5. 34,12. पुरस् ad Çâk. 135 (zeitlich so v. a. *bevorstehend*). Kathâs. 29,156. 32,5. Râǵa-Tar. 6,356. पुरतस् Çâk. Ch. 60,2. पुरस्तात् Kâtj. Çr. 4,8,26. बहिस् Pańkat. 226,22. Râǵa-Tar. 6,23. अन्तर् 57. अभ्यर्कबिम्बम् Çâk. 170. अनित्यम् *nicht beständig —, nur kurze Zeit verweilend* M. 3,102. in comp. mit der Ergänzung: मध्यभाण्ड° (आपः) M. 11,147. अनन्तर° (so ed. Bomb.) R. 2,87,5. Megh. 7. Ragh. 3,57. Spr. (II) 792. 1193. 2846. 7490. 7525. Varâh. Brh. S. 27,1. 68,39. Kathâs. 3,47. 18,141. वृष° so v. a. *reitend auf* Bhâg. P. 9,18,9. मधूच्छिष्ट° *in Wachs stehend* so v. a. *mit Wachs bestrichen* MBh. 3,17432. तट° (vgl. तटस्थ) so v. a. *gleichgiltig, Nichts besagend:* आलाप Uttarar. 115,10 (156,3). चिर° *lange gelegen* (Speise) M. 5,25. अचिर° 10,90. — *d) in einer Lage —, in einem Verhältniss —, in einem Zustande sich befindend;* die Ergänzung α) ein loc.: विषमे R. 2,74,19. राज्ये 99,8. सुखे Spr. (II) 3257, v. l. चित्ते 4341, v. l. आद्ये गृहिपदे Çâk. 94. शाश्वते ब्रह्मणि 14,12. आपदि H. 477 पुंसि so v. a. *männlichen Geschlechts seiend* Trik. 2,1,1. स्त्रीलिङ्गे Vop. 4,1. — β) ein instr.: प्रकृत्या Spr. (II) 3330. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 292. — γ) ein ablat.: दैवं पुरुषकारश्च स्थितावन्योऽन्यसंश्रयात् Spr. (II) 2975. — δ) im comp. vorangehend: प्रकृति° Varâh. Brh. S. 16,40. आत्मरूप° 26,8. प्रवास° Kathâs. 3,33. 34,13. सुरत° 21,23. 36,90. दूरत्व° 61,226. — ε) ein im demselben Casus stehendes Nomen: स्थितास्मि तावत्कन्यैव Kathâs. 24,201. तान्समीक्ष्य ततः सर्वान्निर्विशेषाकृतीन्स्थितान् MBh. 3,2201. विनयावनता 2467. विप्रा धर्मपराः Hariv. 11306. R. 1,63,13. स्थितं मनः शत्रुवधे सुनिश्चितम् 3,28,19. विस्मितं कुमारसैन्यं सपदि स्थितं च तत् Ragh. 3,40. Kumâras. 5,82. विलोकयन् Çâk. 9,4. 33,4. 66,13. 131. 174. Spr. (II) 6320. Varâh. Brh. S. 9,5. 38. Kathâs. 28,162. 29,157. तवैतच्च विदितं प्रागपि स्थितम् 32,10. 44,116. स चास्य पुत्रो मुषितुं सार्धं क्वापि गतः स्थितः 73,209. वृक्षे लम्बमानं स्थितम् 75,45. Râǵa-Tar. 5,182. Bhâg. P. 1,2,19. Pańkat. 46,24. यत्र श्रीवर्धमानितशेषाह्वारः प्रचुरस्तिष्ठति Hit. 50,20. fg. 73,17, v. l. — ζ) ein absol.: व्याप्येमांल्लोकान्स्थितो भावान्मलान्सर्वानशेषतः M. 12,24. विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् Bhag. 10,42. Hariv. 14733. R. 3,10,7 (°पीडिताम् zu lesen). 56,7. 74,19. Megh. 59. Ragh. 1,44. Çâk. 1. 21,1. 55,1. 77,10. 78,8. Vikr. 1. 15,5. Kathâs. 7,70. 43,54. Pańkat. ed. orn. 50,5. Hit. 9,15. 22,1. LA. (III) 10,7. 14,18. 20,4. 88,15. Bhatt. 1,6. — η) ein adv.: तेषु (यवनेषु) सम्यक्शास्त्रमिदं स्थितम् Varâh. Brh. S. 2,15. कथमियन्तं कालं मया विरहिता स्थितासि Vikr. 72,6. तथा Çâk. Ch. 123,10. Hit. 23,9. एवं स्थितम् Mâlav. 14,20. Kathâs. 32,4. इति vor Vop. 8,12. चिरं यः — एवमेवाधुना स्थितः Râǵa-Tar. 3,183. Pańkat. 87,19. एवं स्थिते 149,13. Daçak. 62,8. 79,7. बहुधा Rt. 6,10. द्वादशधा Çâk. 186. तूष्णीम् Hit. 14,19. अवनतानतम् Râǵa-Tar. 3,286. — *e) begriffen in, beschäftigt mit, sich befleissigend, bedacht auf, obliegend, hingegeben:* सर्वपापेषु M. 8,380. प्रतिकूलेषु 9,275. साहाय्ये MBh. 1,6025. मोक्षमाकाङ्क्षते चैषाम् 3,14736. धनार्जने Kathâs. 26,129. राजवृत्ते Hariv. 11306. स्वकर्मसु MBh. 3,15640. अर्थकृत्येषु Spr. (II) 3706. स्वधर्मे 4839. अधर्मे 6743. लौल्ये 3092. तपसि R. 1,57,16. 65,26. Kathâs. 20,61. LA. (III) 49,22. Bhâg. P. 4,1,17. शीले सत्ये श्रुते R. 2,39,24. R. Gorr. 2,120,24. तस्याः प्रिये R. Schl. 2,96,28. श्रेयसि 5,90,36. प्रशम° Ragh. 8,15. तपः° Kathâs. 19,6. शोच° Râǵa-Tar. 5,106. — *f) verbleibend in* so v. a. *sich richtend nach, nachkommend, befolgend:* व्यवहारविधौ M. 8,45. शासने भ्रातुः MBh. 2,1970. निदेशे 3,959. Ragh. 14,44. वचने H. 432. वैखानसमते M. 6,24. R. 1,68,12. समये Hariv. 14375. Kathâs. 18,112. — *g) im Amte stehend* Spr. (II) 803. 7054. — *h) zu Jmd* (loc.) *stehend, es mit Jmd haltend* Hariv. 9129. — *i) dauernd* RV. Prât. 13,3 (auch अ°). *fest bestehend, keinen Wandel erfahrend:* °संविद् adj. Kathâs. 16,96. 20,207. 32,10. 63,159. °संकेत adj. 46,37. मन्त्र so v. a. *nicht verrathen werdend* Spr. (II) 6603, v. l. — *k) feststehend* so v. a. *allgemein angenommen, — geltend* Çat. Br. 8,7,2,9. तस्मादेतत्स्थितम् Çaṁk. Br. bei Weber, Nax. 2,347. या क्षोणा गह्वरी माया निद्रेति जगति स्थिता Hariv. 2845. शाश्वतो ऽयं सदा धर्मः स्थितो ऽस्मासु R. 2,102,2. इति स्थितमालिपालि Çaṁk. zu Khând. Up. S. 22. इति स्थितम् Kâr. 10 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Sarvadarçanas. 60,19. 93,22 (स्थितः fehlerhaft). 146,1. 2. 159,19. पितुः समीपगमनम् *feststehend* so v. a. *beschlossen* Çâk. Ch. 108,

VII. Theil.

2. — l) *fest überzeugt:* आत्मनः प्रतिरूपो ऽसौ लब्धः पतिरिति स्थिते (nom. du. f.) MBh. 1,4140. Spr. (II) 868. *fest entschlossen:* अनतिक्रमणीयं मे सुहृद्वाक्यमिति स्थितो ऽस्मि Çâk. 22,12. fg. तां विजेतुम् MBh. 5,7140. रामप्रव्राजने R. 2,35,13. रक्षोवधे Vop. 5,3. *bereit zu* (dat.): दानाय Jâǵn. 2,54. देहविमुक्तये Kumâras. 4,39. = सत्प्रतिज्ञ Trik. = सप्रतिज्ञ H. an. = प्रतिज्ञातवन्त् Med. — m) *dastehend, daseiend, vorhanden, anwesend, gegenwärtig:* को ज्ञातु परभार्यां हि नारीं व्यालीमिव स्थिताम् । वासयेत्स्वगृहे MBh. 5,7071. निवेद्यतां नैषधाय सर्वाः प्रकृतयः स्थिताः 3,2266. न चिन्तयति नः स्थिताम् Hariv. 10215. स्थितो ह्येषः *da stehe ich, da bin ich* R. Gorr. 1,56,3. Râǵa-Tar. 4,22. सौ so v. a. *bereit stehend* R. 2,12,69. स्थितं स्थितं हन्ति गर्भम् *jeden vorhandenen* Suçr. 2,297,3. श्रुतौ तस्करता स्थिता Ragh. 1,27. अर्धरात्रः *ist da, ist gekommen* R. Gorr. 1,36,14. zwischen अनागत und अतिक्रान्त Weber, Nax. 1,312. सज्ञात्या (so zu trennen) स्थितयाम्यया M. 9,87. एतानि शिल्पानि मयि स्थितानि *finden sich bei mir vor so v. a. ich kenne sie* MBh. 4,292. अग्रजे स्थिते M. 3,171. MBh. 1,5968. R. 2,23,36. 102,2. R. Gorr. 2,20,41. 3,21,7. 53,59. 4,38,18. Kathâs. 5,4. 15,131. 17,20. 21,117. 31,81. 34,51. 234. त्वय्यस्थिते 42,159. स्थितास्वप्युत्तराध्वासु प्राक्प्राचीं यान्ति किं नृपाः 18,57. अतिमध्यंदिने स्थिते M. 4,140. 11,218. — n) *Jmd gehörend:* राज्यं तव R. 2,21,14. — o) *gerichtet auf:* गगनतल° (दृष्टिनिपात) Varâh. Bṛh. S. 28,8. वृत्तिनिरोधे यत्नः Sarvadarçanas. 168,21. — p) *stehend bei* so v. a. *beruhend auf, abhängig von* (loc.): यस्यां लोकाः प्रसूतिश्च स्थिता नित्यमथो सुखम् MBh. 1,6139. जयाशा मे त्वयि स्थिता R. 6,77,4. सिद्धिस्तु दैवे स्थिता Spr. (II) 4649. — q) mit dat. *zu Etwas dienend, — führend:* पीडनं धर्मनाशाय पापापायशसे स्थितम् Spr. (II) 4204. — r) *übrig geblieben* Kumâras. 4,27. Hit. 98,16, v. l. — s) *der von Etwas abgestanden ist, — abgelassen hat* Spr. (II) 6986. Pańkat. 249,17. — t) *nicht von* इति *begleitet* (im Padapâṭha) ṚV. Prât. 10,9. स्थितोपस्थित *mit und ohne* इति ebend. und 11,15. 31. 15,11. VS. Prât. 1,147. 4,187. überh. *allein —, gesondert stehend:* स्थिते पदे so v. a. *im* Padapâṭha TS. Prât. 20,2; vgl. यथायुक्ताद्यथास्थितात्पदपाठात् Comm. zu 5,2. — 2) n. a) *das Stillstehen, Stehenbleiben* Spr. (II) 4646. *Art und Weise des Stehens* R. 4,12,41. — b) *das Verharren auf dem rechten Wege* R. 2,39,24. — Vgl. दुः°, पतित°, मध्य°, यथा°, सह°, सहित°, सु°.

स्थितता (von स्थित) f. *das Sichbefinden an einem Orte* Bṛh. Âr. Up. 4,1,7. स्थितिता Çat. Br.

स्थितधी adj. *festen Geistes* Bhag. 2,56 (defin.).

स्थितपाठ्य n. *in Prâkrit und in stehender Stellung gesprochene Worte eines von Liebe gequälten Weibes* Sâh. D. 504. 506.

स्थितप्रकरण n. Ind. St. 1,468 wohl nur fehlerhaft für स्थितिप्रकरण.

स्थितप्रज्ञ adj. *von fester Erkenntniss* Bhag. 2,55 (defin.).

स्थितप्रेमन् adj. *treu an Jmd hängend* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. स्थिरप्रेमन्.

स्थितबुद्धिदत्त m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,15. fg.

स्थितँवन्त् (von स्थित) adj. *die Wurzel* स्था *enthaltend* Çat. Br. 6,8,1,14.

स्थिँति (von 1. स्था) f. = स्थान AK. 3,4,18,120. H. an. 2,206. Med. t. 70. Halâj. 5,51. = आस्था, आसना AK. 3,3,21. H. 1498. = अवस्था दशा H. 1377. = अवस्थान Med. = व्यवस्था Halâj. = मर्यादा AK. 2,8,1,26. Trik. 3,3,191. H. 744. Med. = सीमन् H. an. Med. = काष्ठा AK. 3,4,10,43. = निवेश, रचना H. 1499. 1) *das Stehen, Stillstehen:* स्थितिमाचर *bleibe stehen* Ragh. 1,89. क्षो ऽभवच्छ्रवणोत्से मे दिनान्ते श्राम्यतः स्थितिः *ich machte Halt* Râǵa-Tar. 6,16. *das Aufrechtstehen* Suçr. 2,148,3. — 2) *das Bleiben —, Verweilen —, Sichbefinden an einem Orte, Aufenthalt* Mâlatîm. 152,20. एतेषां स्वगृहे स्थितये ददौ Kathâs. 13,110. मठं च विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजन्मनाम् Râǵa-Tar. 6,304. 4,605. Kathâs. 20,22. 78,25. Hit. ed. Johns. 1794. Sarvadarçanas. 36,9. चिरम् Râǵa-Tar. 3,105. अयोग्य° adj. (देश) Z. d. d. m. G. 27,83. पयोधरभर° *das Verbleiben am Orte so v. a. das Nichtherunterfallen* Spr. (II) 3756. उच्चैः पयोदानाम् 2209. गां च खं चान्तरा R. Gorr. 2,39,46. mit einem loc.: रत्नगृहे Uttarar. 3,3 (5,1). नार्या भर्तृगृहे Spr. (II) 4430. सन्मुक्तिमार्गे 5046. गर्भे 5960, v. l. पुण्ये ऽरण्ये 7228. Kathâs. 59,84. Çuk. in LA. (III) 33,14. H. 59. गुरौ प्राणान्तिकी Kâm. Nîtis. 2,22. मूर्ध्नि Uttarar. 7,2 (10,9 = Mâlatîm. 160,6). गृहे मृतस्थितिः Mârk. P. 50,90. तव कण्ठे कवचस्य Pańkar. 1,4,34. अन्यस्पर्शानामविकृतानां पदान्ते Comm. zu TS. Prât. 14,28. असंभाव्यस्थितिं तत्र मरावम्भोजिनीमिव Kathâs. 25,186. in comp. mit dem im loc. gedachten Worte: चित्त° Kap. 1,59. भव° Spr. (II) 4315. स्वगृह° Kathâs. 4,26. 19,29. Râǵa-Tar. 4,507. AK. 2,7,35. Sarvadarçanas. 50,12. स्थितिं कर् *Halt machen, seinen Wohnsitz aufschlagen* Kathâs. 12,126. 15,31. 29,106. Râǵa-Tar. 3,237. तुङ्गानामुपरि क्षितिभृताम् Z. d. d. m. G. 27,62. तदभ्यर्णकृत° Râǵa-Tar. 1,221. 238. गृहस्थितिं कर् Kathâs. 19,43. स्थितिं बन्ध् 26,202. 43,57. 51,71. भज् Kathâs. 24,174 (गृहस्थितिम्). Râǵa-Tar. 1,58. वि-धा 3,530. — 3) *Niederlage, Aufbewahrung:* लिखित° Râǵa-Tar. 3,385. साक्षिरहिता भर्तृधनस्थितिः *eine ohne Zeugen geschehene Ueberlieferung des Geldes des Gatten* Kathâs. 4,45. — 4) *Standort* Çat. Br. 14,6,10,18. बलस्य स्वामिनश्चैव M. 7,167. (सेनायाः) स्थितिः = शिबिर H. 746. der Fische Spr. (II) 2478. सलिल° AK. 3,4,19,132. — 5) *Rang, Stellung, Würde* M. 11,237. कुल° Jâǵn. 1,342 (*Verhältnisse* St.). ब्राह्मी Bhag. 2,72. च्युतः पुनर्विन्दति चात्मनः स्थितिम् Hariv. 11273. धैर्यात्कदाचित्स्थितिमाप्नुयात् Spr. (II) 2636. Râǵa-Tar. 1,365. 367. — 6) *das Sichbefinden in einem Zustande, — Verhältnisse:* राज्य° *das Herrschen, Herrschaft, Regierung* Spr. (II) 6919. Râǵa-Tar. 1,361. Pańkat. 251,9. — 7) *das Obliegen, Hingegebensein, Bedachtsein auf* (loc.): यज्ञे तपसि दाने च Bhag. 17,27. सत्ये MBh. 1,4165. प्रियहिते 6166. धर्मे 3,2228. R. Gorr. 2,18,47. — 8) *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* eines Berges Ragh. 12,31. इमां स्थितये बिभर्ति Bhâg. P. 5,25,12. — 9) *Beharrlichkeit, Stetigkeit* Bhag. 6,33. Sarvadarçanas. 169,1. 178,18. — 10) *Bestand, Fortbestand* Çvetâçv. Up. 6,16. शरीर° Ragh. 5,9. कुलस्य Kumâras. 1,18. Vikr. 153. अमीषां जन्तूनां कतिपयनिमेषस्थितिजुषाम् Spr. (II) 525. सतत° (pl.) 4317. प्राणानुबन्ध° 1637. प्राणानाम् 1985. चेष्टानाम् 5888. जगत्° Kathâs. 41,18. स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति Râǵa-Tar. 4,141. अव्यय° adj. (प्रासाद) 5,37. धर्मस्य कुरुते स्थितिम् VP. bei Muir, ST. 4,217. करोति °पालनम् Mârk. P. 19,36. °प्रद 99,28. °कर्तर् 100,7. मण्डल° Bhâg. P. 5,1,22. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 280. zu Khând. Up. S. 35. Sarvadarçanas. 35,5. ब्रह्मा त्वं सृष्टिकाले स्थितौ विष्णुरसि प्रभो । संहारे रुद्रनामासि Hariv. 14935. स्थित्युत्पत्तिविनाशानाम् R. 6,

102,29. Suçr. 1,194,16. 249,12. Sâṁkhjak. 69. Ragh. 2,44. Spr. (II) 1889. Varâh. Bṛh. 1,1. Kathâs. 35,90. Weber, Râmat. Up. 337. 341. Kṛshṇag. 294. Mârk. P. 103,2. Bhâg. P. 1,2,23. 2,5,18. 8,10. 10,1. 3, 5,16. 22. 42. 7,28. 9,14. 16. 4,1,16. 56. 9,13. 11,16. 29,79. 5,17,21. 18,38. 20,39. 6,3,12. 7,9,31. 8,5,22. Pañkar. 3,13,28. Sarvadarçanas. 60,6. 10. 84,5. — 11) *Dauer:* मन्वन्तर° Mârk. P. 100,45. 101,1. मनूनाम् S. 658, Z. 15. नातीव स्वल्पा, नातीव दीर्घा Râga-Tar. 3,152. einer Eklipse Sûrjas. 4,16. Golâdhj. Grahaṇav. 7. fgg. Gaṇit. Kandragr. 13, 15. 18. fg. *Lebensdauer* Mârk. P. 59,22. — 12) *das Bestehende* so v. a. *Welt* Bhâg. P. 2,6,18. — 13) *das Dasein, Vorkommen, Angetroffenwerden* MBh. 6,391. Sâh. D. 534. 543. 756. Sarvadarçanas. 9,16. — 14) *Verfahren, Benehmen:* स्थितिरियं दुर्जनानाम् Hit. 23,1. 129,17. Kathâs. 64,102. व्यवहार° M. 8,7. — 15) *Zustand:* जीवस्य Prab. 56,5. राजकुलस्य Prab. 100,1. Bhâg. P. 3,4,19. गृहे विधुरस्थिति Kathâs. 2,48. पृथक्° Vikr. 102. निर्व्यापार° AK. 3,4,42,50. *Lage* (eines Menschen): यथा भार्या तथा स्थितिः Spr. (II) 2449. कुटिलभ्रूपरतल्लवधू° Kathâs. 29,74. Râga-Tar. 6,146. सर्वेषामपि जन्तूनामेवेयं स्थितिः *in dieser Lage befinden sich alle Wesen, so verhält es sich mit a. W.* Pañkat. 124,4. — 16) *Bestimmung, Vorschrift, Regel* Çat. Br. 4,6,5,4. 6,1,2,25. 13, 4,2,4. Çâṅkh. Br. 11,7. 12,7. ṚV. Prât. 2,44. Nir. 8,22. M. 2,224. 3, 120. 4,33. 5,80. 98. 129. 8,162. 200. 265. 9,189. 283. 10,55. 78. 11, 146. 12,94. Spr. (II) 3685. Jâǵń. 2,21. 126. Weber, Ǵjot. 52. 61. Citat im Comm. zu AV. Prât. 1,10. व्यवहारे M. 8,199. स्थितिरेषा हि भैमानां कृता (so die neuere Ausg.) कृष्णेन Hariv. 8310. स्थितिर्नास्त्येव मात्रायाः Çârṅg. Saṁh. 1,1,23. *Verordnung* Kathâs. 13,168. राज्ञा प्रवर्तिताः स्थितयः Râga-Tar. 4,53. *Brauch:* अनादिर्देशे तत्रैदृशी स्थितिः Kathâs. 65,23. *Einrichtung, Institution:* यौधिष्ठिरी Râga-Tar. 1,120. — 17) *feste Ansicht, Ueberzeugung:* श्येनः कपोतानत्तीति स्थितिरेषा सनातनी MBh. 3,10531. Jâǵń. 3,153. एकैव दण्डनीतिस्तु विद्येत्यौशनसी स्थितिः Kâm. Nîtis. 2,5. — 18) *das Bestehen —, Etwas-Geben auf* (loc.): वयसि Spr. (II) 3668, v. l. — 19) *das Verbleiben auf dem Pfade des Gesetzes, der Tugend* MBh. 1,436. 3,2410. R. Gorr. 1,49,6. Ragh. 1,25. Spr. (II) 2478. 7009, v. l. — 20) *die sittlichen Schranken:* भृत्यं भक्तं स्थितं स्थित्याम् R. 2,52,53 (51,21 Gorr.). Spr. (II) 1858. °ज्ञ Kumâras. 1,18. स्थितिं भिन्दन् Bhaṭṭ. 7,63. °भिद् Ragh. 11,65. स्थितेरभेत्ता 3,27. अभिन्न° adj. Çâk. 107. स्थित्यतिक्रान्ति Kir. 11,54. अनपोढ° adj. Ragh. 12,31. — 21) *Form, Gestalt* Mârk. P. 57,4. — 22) *die einfache Stellung eines Wortes ohne* इति ṚV. Prât. 11,15. — 23) fehlerhaft für स्थल (so ed. Bomb.) MBh. 12,6133. — Vgl. नियम°, बल°, यथा°, राज्य°, लोक°, वंश°, सम्यक्°, सु°.

स्थितिता (von स्थिति) f. *Begründung, Stand* Çat. Br. 14,6,10,13. Am Ende eines comp. s. धर्म°.

स्थितिदेश m. *Standort* Spr. (II) 337.

स्थितिप्रकरण n. *das Kapitel über den Bestand*, Titel eines Abschnitts im Vâsishṭharâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 354,a,8.

स्थितिमन्त् (von स्थिति) adj. 1) *fest stehend, nicht wankend* Kumâras. 6,30 (zugleich in übertr. Bed.). — 2) *von Dauer:* अन्वय Ragh. 3,27. — 3) *innerhalb der Schranken verbleibend:* Meer und Person Vikr. 160. Spr. (II) 7229. *die sittlichen Schranken beobachtend, tugendhaft* M. 9, 74. Kâm. Nîtis. 3,29. Kumâras. 6,30 (zugleich *fest stehend*).

स्थितिस्थापक m. (sc. संस्कार) *Elasticität* (*den Stand wieder herstellend*) Tarkas. 54. Bhâshâp. 95. 156. Colebr. Misc. Ess. 1,286 (°स्थावक gedr.).

स्थिन् adj. = स्थ in त्रिष्ठिन् und परमेष्ठिन्.

स्थिर्, स्थिरति *fest stehen* Nir. 9,11. aus स्थिर gebildet.

स्थिर (von 1. स्था) Uṇâdis. 1,54. 1) adj. (f. आ) a) *hart, fest, straff:* अन्न ṚV. 4,7,10. Bhag. 17,8. अङ्ग ṚV. 1,89,8. आयुध 39,2. धन्वन् 8,20, 12. रथ 1,38,12. 3,35,4. स्थिरा चिन्नमयिष्णवः 8,20,1. कृणोति स्थिराणि 10,89,6. स्थिरमा तनुष्व 120,4. 1,37,9. 127,3. 6,24,8. 8,14,19. 45,41. भू *harter —, fester Boden* Kâm. Nîtis. 19, 10. 13. °लिङ्ग (st. dessen स्थित° 7,9625) MBh. 13,7512. °शुक्र *verhärtet* Suçr. 2,154,14. स्थिराघातम् *festgestampft* Gobh. 4,7,5. किनाटं स्नाव तत्स्थिरम् *fest* so v. a. *nicht leicht zerreissend* Çat. Br. 14,6,9,32. नीलसूक्ष्मस्थिरालका Mârk. P. 21,18. °बन्धन H. 84. जाल Spr. (II) 2478. प्राणाः Uttarar. 22, 10 (30,2). Die Redensart अव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् *brich den Widerstand* ṚV. 4,4,5. शर्धताम् 8,19,20. 10,134,2 (vgl. 116,6). अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व entweder *brich den Widerstand* (der Feinde) *für* oder *sei nachgiebig gegen* 2,33,4. अल्पं दुर्बलं दैत्य स्थिरमक्रोधजं बलम् so v. a. *widerstandsfähig* Hariv. 2729. — b) *fest* so v. a. *unbeweglich* AK. 3,6,2, 5. H. an. 2,467. Med. r. 98. Çat. Br. 8,2,2,14. स्थिरो भव ममाग्रतः R. 3,35,16. Çâk. 94,9, v. l. द्रुम R. 1,16,23. स्थाणु 63,24 (65,29 Gorr.). Berg Spr. (II) 503. प्रदीप Kumâras. 2,38. °बालार्क adj. (उदयाचल) Kathâs. 9,64. चरस्थिरेषु सत्त्वेषु Kâm. Nîtis. 14,25. Varâh. Bṛh. S. 46,5. 62. 96,1. fgg. 99,6. °जङ्गमानाम् Bhâg. P. 1,17,34. 3,31,16. 32,12. 4, 28,39. 31,15. 5,16,53. 7,8,8. 11,7,42. स्थिरं सुखं चासनम् 2,2,15. 4,28, 45 (सु°). 7,45,21. Sarvadarçanas. 174,5. in der Nativitätslehre Bez. best. Häuser und Theile derselben Varâh. Bṛh. S. 60,20. 98,48. Bṛh. 5,13. 25. 8,8. Laghuǵ. 1,7. स्थिरतरदंष्ट्र Spr. (II) 4560. अंस° Çat. Br. 8, 2,2,14. दृष्टि R. 3,73,20. स्थिरस्थायिन् *fest stehend* Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,32. विक्रम *ein fester, nicht schwankender Schritt* Varâh. Bṛh. S. 86,8. अस्थिर = चल H. 1455. — c) *fest* so v. a. *keinem Wandel —, keinen Schwankungen unterworfen, dauerhaft, anhaltend, ausdauernd, bleibend:* वृषन् Indra ṚV. 3,30,2. 2,41,10. 8,33,9. 81,28. AV. 6,65,2. कर्माणि ṚV. 1,101,4. 167,7. 10,61,20. ग्रावा 3,53,17. AV. 10,4,11. शवस् ṚV. 5,52,2. 7,56,7. Çat. Br. 9,1,2,5. Kauç. 4. स्थिरेन्द्रिय Suçr. 1, 124,16. देह Sarvadarçanas. 98,8. मर्यादा R. 4,4,13. Râga-Tar. 5,119. हृदये तत्स्थिरं मम R. 3,3,7. तमस् Gît. 11,10. जलमुचः Mâlatîm. 175, 6. स्थिति Bhag. 6,33. संगर MBh. 3,1811. प्रतिज्ञा R. 2,109,25. °प्रतिज्ञत्व 106,32. प्रसाद Hariv. 1007. आरम्भ M. 7,209. Spr. (II) 269. 3842. प्रीति R. 2,75,19 (79,2 Gorr.). सख्य 83,8. अनुराग 3,3,4. धर्मपौरुष 31,49. सौहृद 4,38,49. Varâh. Bṛh. S. 15,12. H. 476. भावस्थिराणि जननान्तरसौहृदानि Çâk. 99. °संस्कारता Mṛkkh. 139,14. उद्यम Kâm. Nîtis. 10,41. उपदेश Kumâras. 1,20. निश्चय 5,5. गणपदप्राप्ति Mṛkkh. 56. प्रतिबन्ध Çâk. 23,13. भक्ति Vikr. 1. कार्य Kap. 1,84. कर्मन् Spr. (II) 797. मैत्री 3678. भोग 4629. 6495. मन्त्र (so v. a. *geheim bleibend*) 6603. विभव 7160. स्थिरापायः कायः 7231. शैली 7232. श्री, लक्ष्मी 172. 963.

6281. Ragh. 11,19. Kathâs. 4,114. 19,14. 37,142. Pańkat. 203,5. संपद्धिपदो Spr. (II) 2040. धृति Varâh. Bṛh. S. 104,14. असुस्थिरादर adj. *beständig um sein Leben besorgt* Râǵa-Tar. 1,360. 3,77. Sarvadarçanas. 24,5. 56,15. मति Verz. d. Oxf. H. 193,a,6. प्रज्ञा R. 2,1,12. Bhâg. P. 3, 21,28. बुद्धि MBh. 3,16686. R. Gorr. 2,21,28. Râǵa-Tar. 3,144. धी Ragh. 8,22. Varâh. Bṛh. S. 17,5. हृदय Spr. (II) 7230. मनस् RV. 5,30,4. Hariv. 8597. Pańkat. 107,14. Bhâg. P. 3,25,44. चेतस् Verz. d. Oxf. H. 78,b,2. चित्त R. 1,63,47. 4,54,7 (अस्थिर). Bhâg. P. 3,28,9. धामन् Kap. 1,33. स्थिरात्मन् adj. *standhaft* Kâm. Nîtis. 9,67. Spr. (II) 6813. परिहासपुरे चक्रे स्थिरां गुर्वी स (so zu trennen) पर्विणीन् so v. a. *setzte für immer fest* Râǵa-Tar. 4,247. Verz. d. Oxf. H. 19,a,5. कुरु त्वं हृदयं स्थिरम् so v. a. *stähle dein Herz, fasse Muth* R. Gorr. 2,26,29. कुरुष्व मनः स्थिरम् dass. Spr. (II) 3249. अ° *von keinem Bestand* Spr. (II) 796. fg. जीवित Kathâs. 24,133. = असंकसुक AK. 3,1,13. H. 437. *fest von Personen so v. a. standhaft, keinen Wandel der Gesinnung oder der Stimmung in sich aufkommen lassend, zuverlässig und auch gutes Muths;* = विश्रब्ध Halâj. 2,215. — Maitrjup. 2,4. Jâǵń. 1,311. MBh. 5,7432. 7443. Hariv. 12000. R. 2,31,19 (अ°). 3,68,39. Kâm. Nîtis. 4,20. Kumâras. 5,47. Çâk. Ch. 143,3. Mâlav. 47,11. Spr. (II) 503. 655, v. l. 2378. 5859 (अ°). Varâh. Bṛh. S. 68,109. 69,14. 101,2. Bṛh. 17,2. Kathâs. 4, 113. 37,42. so v. a. *fest entschlossen:* स्थिरो ऽस्म्याक्ष्ये योद्धुम् MBh. 5, 7318. — d) *feststehend so v. a. sicher, keinem Zweifel unterworfen:* अपुंस्त्वमप्यस्य निशम्य च स्थिरं कुमारीपुरमुत्ससर्ज तम् (so ed. Bomb.) MBh. 4,309. वयस् Kathâs. 18,137. रमणीयं वनं यत्र पुष्पमूलफलं स्थिरम् so v. a. *mit Sicherheit anzutreffen* R. 3,21,2. अ° *zweifelhaft, nicht glaubwürdig:* वाच् M. 8,71. वर्धन्ते पाण्डवा नित्यं वयं त्वस्थिरवृत्तयः MBh. 2, 1965. — स्थिरतर = स्थास्नु, स्थेयंस् AK. 3,2,22. — 2) m. a) *Baum* Trik. 2,4,2. Çabdar. im ÇKDr. — b) *Grislea tomentosa Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr. — c) *Berg* Çabdar. im ÇKDr. — d) *Stier* Râǵan. 19,23. — e) *ein Gott* Çabdar. im ÇKDr. — f) *der Planet Saturn* H. ç. 14. Med. — g) ein N. Vishṇu's H. ç. 73. Kârttikeja's Çabdar. im ÇKDr. — h) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. Gorr. 1,31, 8. — i) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑— Ind. St. 8,331. — k) *die letzte Befreiung der Seele* H. an. Med. — l) neben स्थिति° N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2550. — 3) f. आ a) *die Erde* AK. 2,1,2. Trik. 3,3,377. H. 937. H. an. Med. Halâj. 2,1. — b) *Desmodium gangeticum Dec.* AK. 2,4,4,3. Trik. H. an. Med. Ratnam. 9. Suçr. 2,101, 10. 223,7. 256,10. 280,5. 341,8. 417,21. 448,3. du. 284,21. *Salmalia* (शाल्मलि) *malabarica Sch. und E.* Çabdar. im ÇKDr. = काकोली Gaṭâdh. ebend. — c) Bez. *des Buchstabens* ज Weber, Râmat. Up. 318. — Vgl. गविष्ठिर°, शान्तु°, युधि°, सु°, स्थेमन्, स्थेयंस्, स्थेष्ठ und स्थैर्य.

स्थिरक (von स्थिर) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1, 99. mit dem patron. Gârgja Ind. St. 4,373. — Vgl. पोस्थ° und स्थैरकायण.

स्थिरकर्मन् adj. *ausdauernd in seinen Unternehmungen* Ragh. 8,22.

स्थिरकुसुम m. *Mimusops Elengi* Râǵan. 10,64.

स्थिरगन्ध 1) adj. *nachhaltig riechend.* — 2) m. *Michelia Champaca* (चम्पक) Râǵan. 10,60. — 3) f. आ *Bignonia suaveolens* Râǵan. 10,50. auch *Pandanus odoratissimus* Râǵan. im ÇKDr.

स्थिरचक्र m. ein N. Mańǵuçrî's Trik. 1,1,21.

स्थिरच्छद m. *eine Art Birke,* = भूर्जपत्र Ratnam. im ÇKDr.

स्थिरच्छाय m. *ein Baum, der beständigen Schatten giebt,* Trik. 2,4, 3. *Baum überh.* Çabdam. im ÇKDr.

स्थिरजिह्व m. *Fisch* (*steifzüngig*) H. 1344.

स्थिरजीवित adj. *ein zähes Leben habend;* f. आ *Salmalia* (शाल्मलि) *malabarica Sch. et E.* Çabdam. im ÇKDr.

स्थिरजीविन् adj. dass.; m. N. pr. einer Krähe Pańkat. 158,4.

स्थिरता (von स्थिर) f. 1) *Härte:* मृदूनाम् Suçr. 1,117,17. 230,8. 2, 160,9. — 2) *Bestand, Beständigkeit, Dauerhaftigkeit:* कमलासु Spr. (II) 5902. स्वाचार° 6587. संपदाम् 6702. 6768. भङ्गुरे ऽस्मिन्भवे कस्य स्थिरता Kathâs. 114,58. Sâh. D. 63,20. स्थिरतामुपयन् 243. मी Pańkat. 97, 14. *Standhaftigkeit, Fassung:* स्थिरतामुपेत्य *sich fassend* MBh. 3,14748. बाष्पं कुरु स्थिरतया विरतानुबन्धम् Çâk. 90.

स्थिरत्व (wie oben) n. 1) *Härte, Verhärtung* Suçr. 1,270,13. दोष° 288,13. अ° 147,16. — 2) *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* गिरिः स्थिरत्वे (zugleich *Standhaftigkeit*) Mṛkkh. 50,20. — 3) *Bestand, Beständigkeit:* धर्मा: स्त्रियश्च — नैवात्यन्तमनुपयान्ति न च स्थिरत्वम् Spr. (II) 3131. *Standhaftigkeit* MBh. 1,5842. Suçr. 1,130,1. Varâh. Bṛh. S. 69,8. अ° *Unbeständigkeit;* einer Person Maitrjup. 3,5. स्त्रीबुद्धेः M. 8,77.

स्थिरदंष्ट्र m. 1) *Schlange.* — 2) Vishṇu *als Eber* Med. r. 302. — 3) *Laut* (ध्वनि) Aǵaja im ÇKDr.

स्थिरधन्वन् adj. *einen festen Bogen führend:* Rudra RV. 7,46,1.

स्थिरधामन् adj. *zu einem kräftigen Geschlecht gehörig:* पेद्व AV. 10,4,11.

स्थिरपत्त्र m. *Phoenix paludosa* Râǵan. 9,92.

स्थिरपालप्रल्लल m. N. pr. eines Mannes Târan. 249.

स्थिरपीत adj. etwa *kräftigen Schutz geniessend* Nir. 1,20. उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुः RV. 10,71,5.

स्थिरपुष्प m. *Michelia Champaca* (चम्पक) Râǵan. 10,60. *Clerodendron phlomoides* 42. *Mimusops Elengi* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. स्थिरकुसुम.

स्थिरपुष्पिन् m. *Clerodendron phlomoides* Râǵan. im ÇKDr.

स्थिरप्रेमन् adj. *treu anhänglich* Halâj. 2,219. — Vgl. स्थितप्रेमन्.

स्थिरफला f. *Benincasa cerifera* Sav. ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

स्थिरबुद्धि 1) adj. *festen Sinnes, beständig, standhaft:* न मोहो स्थिरबुद्धिः स्यात् Spr. (II) 7568. पार्थिव Râǵa-Tar. 3,144. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45,383.

स्थिरबुद्धिक m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,27.

1. स्थिरमति f. *ein fester Sinn, Standhaftigkeit* Kosutuhn. im ÇKDr.

2. स्थिरमति 1) adj. *festen Sinnes, standhaft* Verz. d. Oxf. H. 193,a, 6. — 2) m. N. pr. eines Bhikshu Hiouen-thsang 2,46. 164. Wassiljew 59 u. s. w. Târan. 55 u. s. w. Schiefner, Lebensb. 310 (80).

स्थिरमद 1) adj. a) *nachhaltig berauschend* Suçr. 1,190,7. — b) *nachhaltig berauscht,* = *aufgeregt.* — 2) m. *Pfau* H. ç. 187.

स्थिरमाया f. Bez. *eines best. Zaubers* Verz. d. Oxf. H. 90,a,20.

स्थिरयोनि m. *ein Baum, der beständigen Schatten giebt,* Bhûripr. im ÇKDr.

1. स्थिरयौवन n. *unvergängliche Jugend* Mârk. P. 60,3.

2. स्थिरयौवन 1) adj. (f. आ) *von unvergänglicher Jugend, immer jung bleibend* Hariv. 6977. Vikr. 109. Mârk. P. 49,21. 110,6. 11. सु° Pańkar. 1,10,26. 89. — 2) m. *ein* Vidjâdhara Trik. 1,1,64.

स्थिररङ्गा f. *die Indigopflanze (deren Farbe fest haftet)* Râǵan. 4,84.

स्थिररागा f. *eine Art Curcuma (deren Farbe fest haftet)*, = दारुहरिद्रा Râǵan. 6,202.

स्थिरवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — Vgl. सु°.

स्थिरवाच् adj. *auf dessen Wort man sich verlassen kann* Bhar. Nâtjaç. 34,100.

स्थिरवाजिन् adj. *bei dem die Rosse stillstehen* MBh. 3,1731.

स्थिरसाधनक m. *Vitex Negunda* (सिन्दुवार) *Lin.* Râǵan. 4,153. — Vgl. अर्थसिद्धक.

स्थिरसार m. *Tectona grandis* Râǵan. 9,130.

स्थिरांह्रिप (स्थिर + अं°) m. *Phoenix paludosa* Râǵan. im ÇKDr. स्थिराङ्घ्रिप unsere Hdschrr. 9,92.

स्थिराय् (von स्थिर), °यते *unbeweglich werden:* यस्य स्मरणमात्रेण पवनो ऽपि स्थिरायते (so zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 90,a,19. fg.

स्थिरायुस् (स्थिर + आ°) 1) adj. *lange lebend.* — 2) m. *Salmalia malabarica Sch. et E.* AK. 2,4,2,27.

स्थिरीकर् (स्थिर + 1. कर्), °करोति 1) *befestigen, fest stellen:* सिंहासनम् Pańkat. 137,24. *zum Stehen bringen:* ein Pferd 258,20. — 2) *befestigen so v. a. Bestand —, Dauer verleihen:* विद्युतं कः °कुर्यात् Kathâs. 63,46. आधिपत्यम् Prab. 4,13. व्यवसायम् R. 4,26,14. *bekräftigen, bestätigen:* भाषां लेख्यादिना Kull. zu M. 8,164. वङ्कशाखास्थिरीकृत Mârk. P. 23,42. *stark machen, stählen:* चेतः Spr. (II) 4649. *Jmd befestigen, ermuthigen;* mit acc. 2404. Pańkat. 129,22. mit gen.: जिज्ञासेयं प्रयुक्ता मे स्थिरीकर्तुं तव (könnte auch mit जिज्ञासा verbunden werden) MBh. 13,1515.

स्थिरीकर adj. *fest machend:* दन्तानाम् Suçr. 1,212,4.

स्थिरीकरण n. 1) *das Härten:* रस° Verz. d. Oxf. H. 321,a,2 v. u. सत्त्व° b,3. — 2) *das Festmachen, Fixiren:* चित्तस्य विषयान्तरपरिहारेण स्थिरीकरणम् = चित्तस्य धारणा Verz. d. Oxf. H. 229,b, No. 561. 236,b, N. 4. Sarvadarçanas. 177,20. *Befestigung, das Verleihen von Bestand:* प्रासराज्यस्याभिषेकमङ्गलैः Sâh. D. 163,3. *das Bekräftigen, Bestätigen:* भाषार्थ° Kull. zu M. 8,55. — Vgl. मनः°.

स्थिरीकर्तव्य adj. *zu ermuthigen* Çâk. 53,23.

स्थिरीभू (स्थिर + 1. भू), °भवति 1) *steif werden:* गात्राणि R. 3,78,9. °भूत *hart —, fest geworden* Suçr. 1,265,10. 305,6. — 2) *zunehmen,* अ° *abnehmen:* श्रोणिः Suçr. 1,323,20. — 3) *Muth fassen, gutes Muths werden* MBh. 7,3764. 15,1019. R. 2,26,27. Çuk. in LA. (III) 36,20.

स्थिविं m. etwa *Scheffel:* निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः R̥V. 10,68,3.

स्थिविमंत् adj. *mit Scheffeln versehen* R̥V. 10,27,15.

स्थु s. डुड्डु und सुडु.

स्थुड्, स्थुडति (संवरणे) Dhâtup. 28,94.

स्थुरिका f. s. u. कुरिका 2).

स्थुरिन् m. = स्थौरिन् Râjam. zu AK. 2,8,2,14 nach ÇKDr.

स्थुलं n. *Zelt* H. 681. Halâj. 2,296. Çiç. 12,4.

स्थू als Wurzel anzunehmen für स्थविमन्, स्थाविर, स्थूणा, स्थूर und स्थूल.

स्थूणा (von स्थू) 1) m. N. pr. a) eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,250. — b) eines Jaksha (vgl. स्थूणाकर्ण) MBh. 1,2453. 5,7477. 7479. 7544. — 2) f. स्थूँणा Uṇâdis. 3,15 (oxyt.). a) *Pfosten, Pfeiler, Säule* AK. 3,4,23,53. 22,137. Trik. 3,3,141. H. 1014. H. an. 2,156. Halâj. 5,48. ध्रुवा R̥V. 8,17,14. एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु 10,18,13. स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ 1,59,1. सुमिता 5,45,2. 62,7. स्थूणामधि रोह वंश *Hauptbalken* AV. 3,12,6. 14,1,63. Nir. 1,12. Suçr. 1,77,4. Çat. Br. 14,1,2,7. 3,1,22. 5,2,2. Kâtj. Çr. 8,4,7. 9. गां स्थूणायां बद्धा 26,5,3. द्वार्य *Thürpfosten* Âçv. Çr. 4,15,4. Çâṅkh. Çr. 17,3,5. प्रेङ्ख° 10,14. °गर्त Gṛhj. 3,2. Âçv. Gṛhj. 2,8,15. °विरोहणा Çâṅkh. Gṛhj. 5,8. Kauç. 11. 24. 31. 38. 74. तस्थौ स्थूणेव निश्चला MBh. 1,3008. °सहस्रैः 2,1773. 4,1765. Verz. d. Oxf. H. 156,a,13. Bhâg. P. 10,25,10. Pańkat. 37,6. इन्द्रार्था Sâh. D. 13,16. स्थूणावशेषं गृहम् 65,7. am Ende eines adj. comp. Bhâg. P. 11,8,33. दृढ° Haus Spr. (II) 5098. अस्थि° Körper M. 6,76. त्रि° *von drei Pfeilern* (den humores) *getragen* MBh. 5,1070. Suçr. 1,77,5. Varâh. Laghuǵ. 2,16. सहस्र° *von tausend Pfeilern getragen:* सदस् R̥V. 2,41,5. क्षत्रं 5,62,6. सं° *sammt dem Pfeiler* Çat. Br. 14,5,2,1. °च्छिन्नवल्मीक *sammt dem Baumstumpf* Kâm. Nîtis. 19,9. छिन्न° von einem Stiere wohl so v. a. *mit zerschlagenen Beinen* MBh. 12,9468. Nach Siddh. K. 247,b,13 auch n. — b) = सूर्मि 3) AK. 2,10,35. Trik. H. 1464. H. an. Halâj. 1,131. — c) *eine best. Krankheit* H. an. — Vgl. अय°, गृह°, स्थौणिक.

स्थूणाकर्ण m. N. pr. eines R̥shi MBh. 3,986 nach der Lesart der ed. Bomb., स्थूलकर्ण ed. Calc.

स्थूणाकर्ण 1) m. N. pr. eines Jaksha MBh. 5,7476. 7482. — 2) m. *ein best. Krankheitsdämon* Hariv. 9558. — 3) m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,44. — 4) m. (sc. बाण) und n. (sc. अस्त्र) Bez. *eines best. Geschosses* MBh. 3,11967. 14995 (स्थूला° fälschlich ed. Calc.). 5,1913. 4786. 7,3222. 3226. Hariv. 10474. 13217. — Hier und da fälschlich स्थूणा° geschrieben.

स्थूणापक्ष m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,46.

स्थूणापदी adj. f. *pfostenfüssig* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

स्थूणाभार m. *Balkenlast* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. स्थूणभार v. l. — Vgl. स्थौणाभारिक.

स्थूणाराजं m. *Hauptpfosten* Çat. Br. 3,1,1,11. 5,1,1. Çâṅkh. Gṛhj. 2,3. Pâr. Gṛhj. 3,4.

स्थूणीय und स्थूण्य adjj. von स्थूणा gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

स्थूम m. = दीप्ति und चन्द्र ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

स्थूरिं (von स्थू) Uṇâdis. 5,4 (parox.). 1) adj. = स्थूल (vgl. स्थवीयंस्, स्थविष्ठ) *dicht, dick, breit; nachhaltig, solid:* गभस्ति R̥V. 6,29,2. स्थूरं न कश्चिद्भरतः *etwas Schweres* 8,21,4. अन्वस्य स्थूरं ददृशे पुरस्तात् *etwas Dickes* 1,34. स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे 4,21,4. रत्न 6,19,10. राधस् 8,4,19. 24,29. Vâlakh. 6,8. रयि R̥V. 10,156,3. — 2) m. a) du. *Knöchel* (nach Mahîdh.) VS. 25,3. *Hinterbacken* (nach dems.) 6; vgl. TS. 5,7,23,1 nebst Comm. und स्थूरगुदा 22,1. — b) *Mensch* Uǵǵval. *Stier* Uṇâdivr.

im Sâṅkhjapr. nach ÇKDr. — 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. स्थौर्य.

स्थूरयूप m. N. pr. eines Mannes: °वत् ṚV. 8,23,24.

स्थूरि adj. *einspännig* (an einem Wagen für zwei Thiere): नहि स्थूर्यृतुथा यातमस्ति *einspännig ist kein ordentliches Fahren* ṚV. 10,131,3. wenn für 12 Feuer nur 11 Jûpa da sind, so ist das यथा स्थूरि यायात् TBr. 3,8,24,3. Ait. Br. 5,30. Çat. Br. 13,3,3,9. स्थूरि यवाचितम् *ein einspänniger Wagen mit Gerste beladen* TBr. 1,8,2,4. Pañkav. Br. 16,13,12. 18,9,7. — Vgl. अ°.

स्थूरिका s. u. कूरिका 2).

स्थूरिन् m. = स्थौरिन् H. 1263, Schol. Halâj. 2,144.

स्थूल (= स्थूर) 1) adj. (f. आ) Gegens. सूक्ष्म, कृश, अल्प. a) *grob, dick, gross, feist, massiv;* = पीन, पीवर AK. 3,2,10. H. 448. an. 2,516. Med. l. 55. Halâj. 2,187. = दृढ AK. 3,4,22,47. — AV. 11,8,28. यदस्या अंहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् *penis* (vgl. ṚV. 8,1,34) VS. 23,28. गुप Shadv. Br. 4,4. Çat. Br. 14,6,8,8 (अ°). Ind. St. 2,262. Suçr. 1,151,5. 198, 24. Kumâras. 2,11. Varâh. Bṛh. S. 4,20. 47,17. Bâlab. 2. Pañkar. 1,1,71. नल MBh. 7,1390. 8,693. vom Körper und seinen verschiedenen Theilen Suçr. 1,256,11. Megh. 14. Spr. (II) 6642. Varâh. Bṛh. S. 47,8. 61, 3. 5. 14. 64, 2. 67, 3. 68, 7. 17 (अति°). 67. 99. 69, 33. 70, 24. Pañkar. 1, 14, 57. Z. d. d. m. G. 27,30 (स्थूलस्थूल). त्वच् (die sonst मांसधरा heisst) Çârṅg. Saṁh. 1, 5, 7. verschiedene lebende Wesen R. 3, 76, 8. 5, 10, 17 (अति°). Varâh. Bṛh. S. 45,2. H. 1299. Suçr. 1, 52, 14 (अति°). 53, 17. 129, 21. Spr. (II) 1739 (auch अ°). 7380 (°तर v. l.). Mârk. P. 43,6. स्थूलो ज्ञानालीति स्थूलदेहस्य: Comm. zu TS. Prât. 6,9. Sarvadarçanas. 3,22. Vedântas. (Allah.) No. 82. °तरवटच्छलस्कन्ध Pañkat. 134,5. गिरिशिखरस्थूलानि फलानि Bhâg. P. 5,16,17. Kathâs. 53, 61. Colebr. Alg. 316. Steine, Steinmassen R. 4,44,115. AK. 2,3,6. H. 1036. Halâj. 2,13. Râǵa-Tar. 4,265. मद्य MBh. 8,2041. स्थाल, कपाल Spr. (II) 7235. मञ्जूषा Kathâs. 4,48. पत्र Suçr. 1, 25,21 (अति°). Edelsteine, Perlen, Tropfen R. 3,32,4. Megh. 47. 106. Ragh. 6,28. 16,90. Varâh. Bṛh. S. 81,3. 4. Kathâs. 30,82. Prab. 81,16. योगतारका Sûrjas. 8,19. Zeug Spr. (II) 7233. Varâh. Bṛh. 2,12. Râǵa-Tar. 5,460. Pañkat. 133,1. Haare Varâh. Bṛh. S. 68,82. Laghuǵ. 2,19. Spr. (II) 7234. सिन्दूरतिलक *dick* Kathâs. 20, 50. — b) *grob* in übertr. Bed.: एनस् M. 11,252. व्यसन Spr. (II) 6308. सूक्ष्मो विवादे विप्राणां स्थूलो क्षात्रे जयाजये MBh. 8,637. वर्ण Farbe (Gegens. स्वल्प) Hariv. 7014. प्रनाद Sarvadarçanas. 120,7. स्थूलेच्छ so v. a. *unbescheidene Wünsche habend* Spr. (II) 2839. °बुद्धिमत् MBh. 12,11344. °मति adj. Varâh. Bṛh. S. 69, 34 (nach einer Hdschr. des Comm. *dumm*, nach einer anderen *klug*). अभिप्राय Pañkat. 168,25. स्थूल = जड *dumm* AK. 3, 4, 26, 206. H. an. = निष्प्रज्ञ Med. *ein dummer Mensch* Spr. (II) 7248. *grob* so v. a. *nicht präcis, praeter propter bestimmt* Colebr. Alg. 70. 87. Ganit. Spashtâdh. 71. यथास्थूलम् *im Groben, im Grossen* (Etwas beschreiben) MBh. 13, 6524. Suçr. 1,89,4. — स्थूलाति स्थूलमात्राणाम् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,31. — c) in der Philosophie *grob* so v. a. *materiell, für die Sinne wahrnehmbar* (Gegens. सूक्ष्म *atomartig*); n. *der grobe, wahrnehmbare Körper* Mâṇḍ. Up. 3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. fg. 133. 138. Kap. 1,62. fg. 3,7. °दर्शिन् MBh. 12,11965. Weber, Râmat. Up. 338. 342. Verz. d. Oxf. H. 225,a,2 v. u. 226,a, No. 554. 229,a,18 v. u. 231,b,2. 5. Verz. d. B. H. No. 1365. Sarvadarçanas. 52,12. fg. 164,14. Bhâg. P. 2,1,23. 10,33. 4, 42,47. 5,11,7. 16,3. 26,39. fg. 7,8,33. 11,3,17. Vedântas. (Allah.) No. 27. — 2) m. a) *Artocarpus integrifolia Lin.* (पनस) Râǵan. 11,32. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210 wohl fehlerhaft für स्थूण. — 3) n. = कूट H. an. — 4) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. — 5) f. आ *Scindapsus officinalis Schott*. Çabdar. im ÇKDr. *Cucumis utilissimus Roxb.* Râǵan. 7,204. *grosse Kardamomen* Ratnam. 117; vgl. स्थूलैला. — 6) दृढस्थूल R. Gorr. 2,114,8 fehlerhaft für °स्थूण; vgl. Spr. (II) 5098. स्थूलानिमानि R. 6,89,18 fehlerhaft für स्थल°. — Vgl. अति°, स्थविष्ठ und स्थवीयंस्.

स्थूलक (von स्थूल) 1) adj. proparox. P. 5,4,3, oxyt. gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80. — 2) m. = सूच्यग्र° Ratnam. im ÇKDr. — Vgl. स्थौलक.

स्थूलकङ्गु m. *eine Getraide-Art,* = वरक Râǵan. 16,88.

स्थूलकणा f. *eine Art Kümmel* Râǵan. 6,64.

स्थूलकण्टक m. *eine best. Pflanze,* = शालवर्धूर Râǵan. 8,39.

स्थूलकण्टकिका f. *Salmalia* (शाल्मलि) *malabarica Sch. et E.* Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलकण्टा f. *die Eierpflanze* Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलकन्द 1) adj. *grossknollig* Suçr. 1,226,1. — 2) m. Bez. *verschiedener Knollengewächse: Schalotte* Râǵan. 7,54. = मुखालु 67. = हस्तिकन्द 80. = शूरण *Arum* Râǵan. im ÇKDr. स्थूलकन्दक unsere Hdschrr.

स्थूलकन्दक m. = शूरण *Arum* Râǵan. 7,62.

स्थूलकर्ण m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,986. स्थूणकर्ण ed. Bomb.

स्थूलकाष्ठदह् (nom. °धक्) m. *ein Feuer von dickem Holze* Gaṭâdh. im ÇKDr. so ist auch zu lesen Trik. 1,1,68 st. स्तूपाकाष्ठ°.

स्थूलकाष्ठाग्नि m. dass. Hâr. 200.

स्थूलकेश m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 1,942. fgg. Kathâs. 14,77. fgg.

स्थूलक्वेड m. *Pfeil* Trik. 2,8,52.

स्थूलंकरण adj. (f. ई) *dick u. s. w. machend* P. 3,2,56. Vop. 26,62.

स्थूलचञ्चु m. *eine best. Gemüsepflanze* Râǵan. 4,148.

स्थूलचाप m. fehlerhaft für तूलचाप Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलचूड adj. *mit starken Haarbüscheln versehen:* किरात R. 4,40,30.

स्थूलजङ्घा f. N. einer der neun Samidh Gṛhjas. 1,27.

स्थूलजिह्व adj. *dickzüngig;* m. N. pr. eines Bhûta Hariv. 14851.

स्थूलजीरक m. *eine Art Kümmel* Râǵan. 6,64.

स्थूलतण्डुल m. *eine Reisart,* = महाशालि Râǵan. 16,18.

स्थूलता (von स्थूल) f. *grosser Umfang:* त्रिके Spr. (II) 1670 (zugleich *Dummheit*). काठिन्य als Erklärung von उक्तो लास्य Comm. zu TS. Prât. 22,10.

स्थूलताल m. *Phoenix paludosa* Râǵan. 9,92.

स्थूलत्व n. nom. abstr. zu स्थूल 1) c) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 133. Verz. d. Oxf. H. 231,b,4. Sarvadarçanas. 149,3.

स्थूलत्वचा f. *Gmelina arborea* Râǵan. 9,37.

स्थूलदण्ड m. *ein best. Rohr* Râǵan. 8,6.

स्थूलदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 30,94. fgg.

स्थूलदर्भ m. *Saccharum Munja* (मुञ्ज) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलदला f. *Aloe perfoliata Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलनाल m. *ein best. Rohr* Râǵan. 8,6.

स्थूलनास m. *Eber (dickschnauzig)* H. 1288.

स्थूलनासिक P. 5,4,118. m. dass. Trik. 2,5,5. Hâr. 82.

स्थूलनील m. *ein best. Vogel,* = लम्बकर्ण, रणप्रिय u. s. w. Râǵan. 19, 56.

स्थूलपट m. *Baumwolle* Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलपट्टाक m. *grober Stoff (Zeug)* Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलपाद m. *Elephant* Çabdam. im ÇKDr.

स्थूलपिण्ड m. N. pr. eines Mannes; s. स्थौलपिण्डि.

स्थूलपुष्प 1) m. *eine best. Pflanze,* = बक Ratnam. 76. — 2) f. आ *eine auf Bergen wachsende* Aparâǵitâ Ratnam. im ÇKDr. = कण्टु Râǵan. 5, 142. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = पर्वतिका Râǵan. im ÇKDr. सूक्ष्मपुष्पी unsere Hdschr. 3,65.

स्थूलपूलास n. gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

स्थूलपृषत् 1) adj. *aus grossen Tropfen bestehend:* वर्ष R. 3,32,4. — 2) f. स्थूलपृषती *eine grossgefleckte Kuh* VS. 24,2.

स्थूलफल 1) m. *Salmalia malabarica Sch. et E.* Râǵan. 8,8. — 2) f. आ = शणपुष्पी Râǵan. 4,67.

स्थूलबाहु 1) m. *ein Personenname* Kathâs. 69,18. 100,56. — 2) f. ऊ (संज्ञायाम्) P. 4,1,67, Schol.

स्थूलभ adj. so v. a. स्थूल 1) a) AV. 6,72,2.

स्थूलभद्र m. N. pr. eines der 6 Çrutakevalin bei den Ǵaina H. 34.

स्थूलभाव m. nom. abstr. zu स्थूल 1) c) Çârṅg. Saṁh. 1,5,39.

स्थूलभुज m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 52,79. fgg.

स्थूलमरिच n. = कक्कोल Râǵan. 12,82.

स्थूलमुख adj. P. 6,2,168.

स्थूलमूल n. *eine Art Rettig,* = चाणक्यमूलक Râǵan. 7,17.

स्थूलंभविष्णु adj. *Anlage zum Dickwerden u. s. w. habend* P. 3,2,57. Vop. 26,63.

स्थूलंभावुक adj. dass. ebend.

स्थूलय् (von स्थूल), °यते (परिबृंहणे) Dhâtup. 35,50.

स्थूललक्ष adj. *freigebig* Râjam. zu AK. 3,1,6 nach ÇKDr. H. 385. Halâj. 2,219. Jâǵń. 1,308. Indr. 4,14. Matsja-P. 206,29 und Vishṇ. K. 6,5,3 nach Aufrecht. °लक्ष्य dass. AK. 3,1,6. Jâǵń. 1,308, v. l. MBh. 3,1810. 12, 2005. könnte auch heissen *hohe Ziele verfolgend.* — Vgl. स्थौललक्ष्य.

स्थूललक्षिता f. *Freigebigkeit* Kâm. Nîtis. 8,7. könnte auch heissen *das Verfolgen hoher Ziele.*

स्थूललक्ष्य s. u. स्थूललक्ष.

स्थूललक्ष्यता f. = स्थूललक्षिता Kâm. Nîtis. 4,8.

स्थूलवर्त्मकृत् m. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdak. im ÇKDr.

स्थूलवल्कल m. *roth blühender* Lodhra Gaṭâdh. im KDr.

स्थूलवालुका f. N. pr. eines Flusses (*groben Sand habend*) MBh. 6, 323. 13,4888.

स्थूलवृत्तफल m. = स्निग्धपिण्डीतक Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलवैदेही f. *Scindapsus officinalis Schott.* Râǵan. 6,15.

स्थूलशर m. *eine Art Rohr* Râǵan. 8,83.

स्थूलशाकिनी f. *eine best. Gemüsepflanze,* = राजशाकिनी Râǵan. 7,134.

स्थूलशाट m. *grober Stoff (Zeug)* H. 672. °क m. dass. AK. 2,6,3,17. Trik. 2,6,34.

स्थूलशाटि m. schlechte Lesart für °शाट H. 672.

स्थूलशालि m. *eine grosse Reisart* (महाशालि) Râǵan. 16,18.

स्थूलशिम्बी f. *eine best. Pflanze,* = असिशिम्बी Râǵan. 7,178.

स्थूलशिरस् adj. *Dickkopf,* m. N. pr. P. 6,1,62, Schol. eines Ṛshi MBh. 2,106. 3,10699. 12,13221. 13,1762. Hariv. 9572. eines Râkshasa Kathâs. 2,18. eines Jaksha 56,95. fgg. — Vgl. स्थौलशीर्ष.

स्थूलशीर्षिका f. *eine Ameisenart mit grossem Kopfe* H. 1207.

स्थूलशूरण n. *grosses Arum* Suçr. 1,225,19 (°सूरण).

स्थूलषट्पद m. *eine Wespenart* Bhûripr. im ÇKDr.

स्थूलसायक m. *eine Art Rohr* (शर) Râǵan. 8,83.

स्थूलस्कन्ध m. *Artocarpus Lacucha* (लकुच) *Roxb.* Râǵan. 9,160.

स्थूलहस्त m. *Elephantenrüssel* Trik. 2,8,37 (n.!). Medh. 14.

स्थूलांशा (स्थूल + 1. अंश) f. *eine Art Curcuma,* = गन्धपत्त्रा Râǵan. 6,232.

स्थूलाकर्ण MBh. 3,14995 fehlerhaft für स्थूणा° (so ed. Bomb.).

स्थूलाक्ष adj. *grossäugig;* m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,1764. eines Râkshasa R. 3,29,32. 32,23.

स्थूलाण्ड (स्थूल + 3. अण्ड) m. *eine Reisart,* = स्थूलशालि Râǵan. 16,18.

स्थूलान्त्र (स्थूल + आन्त्र) n. *Mastdarm* Jâǵń. 3,95 (*die grosse Höhle* St.). Suçr. 1,349,9.

स्थूलाम्र (स्थूल + आम्र) m. *eine grosse Mangoart* Râǵan. 11,17.

स्थूलाष्ठीव m. N. pr. s. स्थौलाष्ठीवि.

स्थूलास्य 1) adj. *grossmäulig.* — 2) m. *Schlange* Çabdak. im ÇKDr.

स्थूलिन् m. *Kameel* Çabdârthak. bei Wilson.

स्थूलीकरण (von स्थूल + 1. कर्) n. *das Bewirken von Erectionen* Verz. d. Oxf. H. 86,a, 1. 2. Verz. d. B. H. No. 1006.

स्थूलैरण्ड m. *eine Art Ricinus* (एरण्ड) Râǵan. 8,60.

स्थूलैला f. *grosse Kardamomen* (एला) Dhanv. 2,24. Râǵan. 6,85.

स्थूलोच्चय (स्थूल + उ°) m. 1) *ein grosser Felsblock* H. an. 4,231. fg. Med. j. 130. — 2) Bez. *des mittleren Ganges eines Elephanten* AK. 3, 4,24,150. H. an. Med. Halâj. 2,67. Çiç. 12,16. — 3) *Ausschlag im Gesicht* H. an. Med. — 4) *Höhlung in einem Elephantenzahn* Çabdam. im ÇKDr. — 5) *Unvollständigkeit* AK. H. an. Med. *Vollständigkeit* Ratnaprakâça bei Mallin. zu Çiç. 12,62. *Haufe, Masse* (wohl °पुञ्जयोः st. °पु° zu lesen) ebend.

स्थेमन् (nom. abstr. zu स्थिर) m. 1) *Festigkeit:* स्थेम्ने बलाय यविलंभाय Ait. Br. 1,13. 16. Çat. Br. 6,3,1,1. 4. 2,8. TS. 5,1,5,5. Kâṭh. 19,5. — 2) *Stillstand, Ruhe:* यदेकस्यामपि भानुमान्न ककुभि स्थेमानमालम्बते Naish. 12,81. — 3) *Bestand, Dauer:* प्रेम° Verz. d. Oxf. H. 253,a,3.

स्थेय (von 1. स्था) 1) partic. fut. pass. n. impers. a) *stehen zu bleiben:* अप्राप्ते पेक्षमाणेन मारुते (so ist zu schreiben) स्थेयम् R. 5,7,54. *zu stehen, Stand zu halten:* अग्रतो Bhâg. P. 3,18,11. — b) *zu verweilen, zu bleiben:* वासिनः संनिकर्षे तु न स्थेयं पण्डितेन वै Hariv. 8278. R. 3,8,23. इह मया स्थेयं कियच्चिरम् Kathâs. 115,81. Mârk. P. 106,7. मुहूर्तमपि न स्थेयमत्र नः Bhâg. P. 11,30,5. — c) *zu verharren in, obzuliegen:* शासने ऽस्य प्रिये चैव स्थेयं मत्प्रियकाङ्क्षिभिः MBh. 12,1470. R. Gorr. 2,24,2.

4,38,23. मया वेश्ये तव MÂRK. P. 62,31. — d) *sich zu verhalten, — benehmen;* die Ergänzung α) ein adj. im instr.: स स्थेयमवलिप्तेन तत्र द्रष्टा सता त्वया RÂGA-TAR. 1,66. — β) ein absol.: भवद्भिः सावधानीभूय स्थेयम् Z. d. d. m. G. 14,572,15. — γ) ein adv.: विषगुच्चैः स्थेयम् Spr. (II) 4354. कथम् HARIV. 14328. इत्थम् RÂGA-TAR. 6,34. — 2) adj. in Verbindung mit आपस् *in einem Topf aufgestellt* ÇÂÑKH. GṚHY. 1, 13. fg. PÂR. GṚHY. in Ind. St. 5,323. — 3) m. a) *Richter, Schiedsrichter* TRIK. 3,3,322. H. 882 (Zeuge). H. ç. 140. an. 2,388. MED. j. 62. HALÂJ. 2, 274. P. 1, 3, 23. HIT. IV, 1. RÂGA-TAR. 3,139. 6,13. 25. 28. fg. — b) *Hauspriester* TRIK. H. an. MED. — Vgl. दुः°, मध्यम°, सु°.

स्थेयंस् (compar. zu स्थिर) adj. P. 6,4,157. VOP. 7,56. AK. 3,2,22. H. 1453. 1) *sehr hart, — fest:* स्थेयानस्थेयसो नोपदसते TS. 5,2,6,2. — 2) *sehr beständig, — anhaltend:* सरस्वती RÂGA-TAR. 1,7. उत्साह SÂH. D. 207. *sehr standhaft* 66.

स्थेयीकर् (स्थेय + 1. कर्) *zum Schiedsrichter erwählen:* °कृत KATHÂS. 62,173.

स्थेष्ठ adj. superl. zu स्थिर P. 6,4,157. VOP. 7,56. H. 1453.

स्थैरकायणि m. patron. von स्थिरक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. des Mitravarka Ind. St. 4,372 (°कायनि).

स्थैर्य (von स्थिर) n. 1) *Festigkeit, Härte:* अङ्गानाम् JÂGÑ. 3,80. उदरस्य MBH. 1,4492. SUÇR. 1,18,10. 151,6. दोष° 2,356,7. °कृत् 1,48,7. VÂGBH. 1,6,16. °कर SUÇR. 1,182,4. व्यायामः स्थैर्यकराणाम् (क्लिष्टतमम्) KARAKA 1,25. Verz. d. Oxf. H. 230,b,44. — 2) *das Feststehen, Unbeweglichkeit* DHÂTUP. 3,13. fg. VOP. 8,106, Anf. Z. d. d. m. G. 27,26. PRAB. 5,2. BHÂG. P. 10,85,7. 11,16,33. आसन° SARVADARÇANAS. 174,12. स्थाने स्थैर्यमवाप्नोति *festes Verbleiben in seiner Stellung* KÂM. NÎTIS. 5,5. मनसः *festes Gerichtetsein des Geistes auf einen Punkt* Verz. d. Oxf. H. 91,a,9. अ° *Unsicherheit* RÂGA-TAR. 4,81. SARVADARÇANAS. 163,15. — 3) *Bestand, Dauerhaftigkeit* Spr. (II) 5934. शरीर° KATHÂS. 94,135. SARVADARÇANAS. 97,11. fg. 99,20. प्रीति° RÂGA-TAR. 1,375 (pl.). SÂH. D. 243. Schol. zu KAP. 1,33. अ° *Unbestand, Vergänglichkeit* Spr. (II) 855. 6279. — 4) *Standhaftigkeit, Ausdauer* BHAG. 13,7. MBH. 3,17281. HARIV. 7598. R. 2,106,32. 4,55,2. 5,83,6. KÂM. NÎTIS. 4,29. 37. 13,31. 19,7. Spr. (II) 3482, v. l. 4012. 7049. 7236. RÂGA-TAR. 3,187. 6,242. 344. BHÂG. P. 1,16,29. 26. 3,28,5. मनः° dass. Spr. (II) 5436. — 2) 4): स्थैर्ये च हिमवानिव MBH. 6,502. R. GORR. 1,1,20 (18 SCHL.). 2,1,21. 6, 102,26. — 5) *festes Hängen an, dauerndes Gefallen an* (loc.): कथं तस्याः स्थैर्यं स्यात्त्वयि KATHÂS. 52,282. सा तस्मिन्नासीत् — नदीव सागरे स्थैर्यं ववन्ध 362. न कथंचिदहं स्थैर्यमालम्बते PAÑKAT. 225,23. योगमहोत्सवे Spr. (II) 1956. मल्लस्तस्य महीभर्तुः — वास्तव्यबन्धचिन्तायां स्थैर्यमाययौ RÂGA-TAR. 4,623.

स्थैर्यवत्त्व (von स्थैर्यवत्) n. *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* विषयाक्रान्ते स्थैर्यवत्त्वं न चेतसि *festes Gerichtetsein auf einen Punkt* MÂRK. P. 38,13.

स्थैर्यवत् (von स्थैर्य) adj. *fest stehend:* द्रुम KÂVJÂD. 2,210.

स्थैर्यविचारण n. Titel einer Schrift HALL 161. ders. in der Einl. zu VÂSAVAD. 48.

स्थोरिन् m. = स्थौरिन् BHARATA, DVIRÛPAK. nach ÇKDR.

स्थौणाभारिक adj. von स्थूणाभार gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. स्थौणाभा° v. l.

स्थौणिक (von स्थूणा) adj. *Pfeiler —, Balken schleppend* ebend.

स्थौणेय (wie eben) n. = स्थौणेयक AK. 2,4,4,20. SUÇR. 2,285,20.

स्थौणेयक n. *eine best. wohlriechende Pflanze* RÂGAN. 12,137. DHANV. 3,43. RATNAM. 424. *Carotte, Möhre* DRAVJ. in NIGH. PR. — SUÇR. 1,139, 9. 2,275,17.

स्थौर m. pl. zum sg. स्थौर्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

स्थौरिन् m. *Lastpferd, Lastochs* AK. 2,8,2,14. H. 1263.

स्थौर्य 1) m. metron. von स्थूरा gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — 2) n. und v. l. स्थौल्य Comm. zu TS. PRÂT. 24,5. wohl beides fehlerhaft für साम्य.

स्थौलक adj. von स्थूल gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

स्थौलपिण्डि (von स्थूलपिण्ड) m. patron.; pl. SAÑSK. K. 183,b,11.

स्थौललक्ष्य (von स्थूललक्ष) n. *Freigebigkeit* M. 7,211.

स्थौलशीर्ष adj. von स्थूलशिरस् P. 6,1,62, Schol.

स्थौलाष्ठीवि (von स्थूलाष्ठीव) m. N. pr. eines Grammatikers NIR. 7, 14. 10,1.

स्थौल्य (von स्थूल) n. = बल AK. 3,4,26,197. 1) *Dicke, Dickleibigkeit* (Gegens. कार्श्य) SUÇR. 1,52,11. 156,6. 185,17. Verz. d. B. H. No. 963. 967. Verz. d. Oxf. H. 357,a, No. 849. fg. BHÂG. P. 5,10,1. SARVADARÇANAS. 4,1. अति° SUÇR. 1,52,13. 90,18. — 2) *ausserordentliche Grösse, — Länge:* कालस्य BHÂG. P. 3,11,3. — Vgl. स्थौर्य.

स्न (von 1. स्ना) adj. in नदीष्ण.

स्नपन (von caus. von 1. स्ना) 1) adj. (f. ई) *zum Bade dienend:* Wasser AV. 14,1,39. — 2) *das Baden, Schwemmen:* eines Rosses ÇAT. BR. 5,1,4,5. स्नपनं तस्य (eines Besessenen) कर्तव्यम् JÂGÑ. 1,276. HARIV. 6010. KATHÂS. 21, 50. स्नपनं युवतिभिः कारयेदात्मनः BHÂG. P. 7,12,8. विष्णोः *des Bildes von V.* 8,16,50. 10,59,45. mit Ergänzung von आत्मनः MÂRK. P. 51,13. स्वच्छाम्भः° ÇIÇ. 8,70. तीर्थादि° WEBER, KṚSHṆAǴ. 288. अद्भिः पङ्कजरजः° BHÂG. P. 10,52,43. अवभृथ° (sc. आत्मनः) 75,8. सप्तमी° Verz. d. Oxf. H. 41,a,6. °सप्तमी Verz. d. B. H. 135,a (48). — Vgl. स्नापन.

स्नव (von स्नु) m. = स्रव *das Triefen* AK. 3,3,9.

स्नस्, स्नस्यति (अदने, अदर्शने, निरसने) DHÂTUP. 26,5. — caus. स्नसयति und स्ना° 19,65; v. l. — Vgl. स्नुस्.

स्नसा f. *Band, Sehne* TRIK. 2,6,18. H. 631. HALÂJ. 3,12. — Vgl. दन्तस्न°, स्नायु, स्नावन्, वस्नसा.

1. स्ना, स्नाति (शौचे) DHÂTUP. 24,44. स्नायति (शौचार्थे DURGA) NIR. 7,12. स्नाती ved. absol. P. 7,1,49. *sich baden, ein Reinigungsbad nehmen* (insbes. nach Abschluss der Lehrzeit, eines Gelübdes u. s. w.): वीरेण्या RV. 1,104,3. अप्सु TS. 6,1,1,2. 2,5,1,6. ऊर्ध्वेव स्नाती दृशये नो अस्थात् *wie eine Badende d. i. unverhüllt* RV. 5,80,5. ÇAT. BR. 3,1,2,10. यत्रोदकं भवति तत्स्नाति 13,8,4,5. 11,3,3,2. 7. न नग्नः स्नायात् ÂÇV. GṚHJ. 3,9,6. 8,9. KÂTJ. ÇR. 7,2,15. सर्वतीर्थेषु स्नाति MBH. 3,6062. PRAB. 43, 10. BHÂG. P. 4,28,19. स्नामि KATHÂS. 56,188. स्नाहि 4,50. RÂGA-TAR. 3,369. BHATT. 20,11. स्नायात् M. 4,82. 204. 6,6. VARÂH. BṚH. S. 78,24. वेदमधीत्य स्नायादिति स्मृतेः SARVADARÇANAS. 124,1. MÂRK. P. 35,32. सस्नौ P. 7,4,61, Schol. चन्दनसंपृक्तैः पानीयैः MBH. 7,2919. 15,

947. अवभृथम् Bhâg. P. 4,7,56. सस्नुस् 3,33,7. Bhaṭṭ. 3,38. अस्नासीत् 15,6. स्नास्यसि Bhâg. P. 1,7,16. स्नास्यन् M. 2,245. med.: स्नायते MBh. 13,2987. जलपांसुभिर्विङ्गाः Varâh. Bṛh. S. 28,18. स्नायीत MBh. 3,7072. Mârk. P. 34,34. 35,28. 32. भस्मना त्रिषवणाम् so v. a. sich einschmieren Sarvadarçanas. 77,20. स्नायमान MBh. 7,2598. स्नास्ये 13,2762. अस्नायि pass. impers. Râǵa-Tar. 3,286. स्नातुम् R. 1,63,4. Spr. (II) 4983. Kathâs. 20,172. 39,110. स्नात्वा M. 2,176. 181. 3,4. 283. 5,87. 103. 144. 6,69. 11,186. 201. 204. MBh. 1,5573. 5900. 3,5001. R. 1,2,10. 2,56, 25. 64,82. 71,7. गाङ्गैः पयोभिः Spr. (II) 7238. Weber, Kṛshṇaǵ. 269. कृष्णतैलैर्नद्यादौ 270. 274. 289. 291 (सु°). विमले 308. fg. Pańkar. 1,3, 49. Pańkat. 34,21. 97,18. — partic. स्नात 1) gebadet, gewaschen (insbes. nach Abschluss der Lehrzeit, beim Eintritt in den Stand eines Hausbalters; vgl. स्नातक) AV. 11,5,26. मलादिव VS. 20,20. Kauç. 41. 67. 80. 140. Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4,7,1. Pâr. Gṛhj. 2,7. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Jáǵń. 1,117. स्नातौ त्वं चैव माता च स्नाते पुंसवनाय वै MBh. 3,11059 (S. 571). अवभृथेषु 7,2926. नोदकक्लिन्नगात्रस्तु स्नात इत्यभिधीयते। स स्नातो यो दमस्नातः सबाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥ 13,5357. कृच्छ्रादिव R. 2,63,16. 4, 25,6. विषयैरुद्कैः Kâm. Nitis. 7,10. 45. Çâk. 108. Varâh. Bṛh. S. 46, 15. 48,72. 98,13 (°मात्र). पांसुजलैः Vögel 95,16. तुरगं 44,15. प्रतिमा सुवर्णारत्नाम्बुभिः 60,10. 14. Kathâs. 18,367. Râǵa-Tar. 2,137. पुष्पजलैः Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Bhâg. P. 3,23,31. 10,20,49. Daçak. 75,4. Hit. 10,8. वेदव्रतैः so v. a. वेदव्रतस्नात Mahâvîraḱ. 77,2. मया स्नातं स्नात्र Vop. 5,28. स्नातोपवृत्तैस्तुरगैः MBh. 5,7164. स्नातानुलिप्त P. 2,1, 49, Schol. Suçr. 1,113,6. Râǵa-Tar. 3,241. Daçak. 65,16. Hit. 42,1. सु° Spr. (II) 7144. Râǵa-Tar. 3,490. अ° Bhâg. P. 4,28,19. पद्° Kauç. 64. शिरः° (s. auch bes.) Hariv. 1289. R. 5,3,29. 6,99,6. Mârk. P. 34,36. ऋतुस्नाता R. 2,75,36. Ragh. 1,76. Râǵa-Tar. 5,391. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,22. सन्मङ्गल° Ragh. 4,41. अवभृथ° M. 11,82. — 2) der sich in Etwas vertieft hat, erfahren (vgl. निष्णात) R. Gorr. 1,11,6. परावरे ब्रह्मणि Bhâg. P. 1,5,7. विषये वाचाम् 4,13. धर्म° 4,24,13. — स्नात R. 2, 65,3 schlechte Lesart für स्नान (so ed. Bomb.). Vgl. व्रतस्नात, विद्या°, विद्याव्रत° (R. 2,1,14. विद्यावेदव्रत° MBh. 13,4294. R. 6,72,62. वेदव्रत° MBh. 7,2926), व्रत°, शिरः°, सु°.

— caus. स्नपयति und स्नापयति (nur dieses bei Präpp.) Dhâtup. 19, 68. Vop. 18,23. baden, waschen, schwemmen. 1) स्नप°: मूत्रम् AV. 5,19, 14. गोमूत्रेण Kâtj. Çr. 25,11,16. Çat. Br. 5,1,4,5. Hariv. 9509. 9513. कुचाद्युत्रैरश्रुभिः R. 2,29,22 (26 Gorr.). 5,25,55. 6,94,11. 95,44. Mṛkkh. 172,12. Kir. 5,44. 47. Megh. 44. Kumâras. 7,10. पयसा सलिलैः Spr. (II) 6335. Z. d. d. m. G. 27,68. Uttarar. 53,10 (69,1). Mâlatim. 60,11. Kathâs. 11,49. 14,49. 39,111. 56,183. पयसि Git. 1,10. स्मितस्नपिताधरा 12,1. Râǵa-Tar. 2,125. wegwaschen AV. 10,1,9. eintunken in (loc.) Bhâvapr.; s. u. कुण्डलिन् 3) b). — 2) स्ना°: अश्वम् Çâṅkh. Çr. 16,18,10. MBh. 3,14024. 12,12199. 13,1488. 15,947. Hariv. 7793. 9462. R. 1,26, 19 (27,18 Gorr.). 38,26. 2,91,51 (100,50 Gorr.). 6,106,3. Suçr. 1,369, 6. हस्त्यश्वं स्नापयीत यः Varâh. Bṛh. S. 48,87. Râǵa-Tar. 2,117. 3,372. Daçak. 92,1 v. u. स्नानेन Bhâg. P. 3,23,28. 5,6,18. 9,10,40. 10,6,20.

— desid. सिस्नासति; vgl. सिस्नासु.

— अप s. अपस्नात.

— अभि s. अभिस्नात.

— अव, partic. °स्नात das Wasser, in dem sich Jmd gebadet, gewaschen hat: अन्यस्य चाप्यवस्नातं दूरतः परिवर्जयेत् MBh. 13,5014. — caus. °स्नापयति abwaschen Kauç. 26.

— आ s. आस्नान.

— उद् aus dem Wasser steigen, heraustreten: त उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः RV. 2,15,5. तीर्थेभ्योत्स्नायुः Çat. Br. 12,2,2,5. अग्नेरुत्स्नाति macht sich heraus aus dem Feuer (Comm.) TBr. 3,7,5,3. — partic. उत्स्नात P. 8,4,61, Schol. in einer Etymologie Nir. 7,12. aus der Gâjatri herausgetreten (mit drei Silben) nach Durga.

— नि sich vertiefen in (loc.): शब्दब्रह्मणि निष्णातो न निष्णायात्परे यदि Bhâg. P. 11,11,18. — partic. °ष्णात 1) erfahren, kundig P. 8,3,89. H. 342. Halâj. 2,180. Jáǵń. 1,321. शब्दब्रह्मणि Maitrjup. 6,22 (= MBh. 12,8541). सर्वास्त्रेषु MBh. 1,3988. 2,175. सर्वत्र 3,10020. सर्वासु विद्यासु Hariv. 674. R. Gorr. 1,80,28. कर्मसु Suçr. 1,12,12. Mârk. P. 129,15. रज्जुवर्तने P. 8,3,89, Schol. Bhâg. P. 2,4,10. 3,22,34. 4,24,9. 5,24,24. 11,11,18. यजुषाम् 1,4,21. लोकवृत्तान्त° Çâk. 65,17. fg. कुटिलनय° Mâlatim. 37,3. अति° Daçak. 78,7. धर्मं प्रति निष्णाततम् (so ist zu lesen) Kull. zu M. 10,35. — 2) worüber man sich geeinigt hat Jáǵń. 2,84. Mâlatim. 174,13. — Nach dem Schol. zu P. 8,3,89 soll in nicht übertragener Bed. निस्नात zu schreiben sein. Vgl. निष्ण.

— प्र in's Wasser treten: तीर्थेन Çat. Br. 12,2,2,1. fgg. Pańkav. Br. 9,4,16. समुद्रम् 14,5,17. Kâth. 33,5 (vgl. TS. 7,5,3,2). प्रस्नातीरिवोस्राः RV. 3,64,3. — Vgl. प्रस्न, प्रस्नातर्, प्रस्नेय. — caus. sich baden in (acc.): दिव्यं पद्म स्वसारः प्रस्नापयन्त्यूर्मिणीम् RV. 9,98,6. प्रस्नपितां मृतवत्साम् gebadet AV. 19,1,10.

— प्रति, partic. °ष्णात in Verbindung mit सूत्र P. 8,3,90. gereinigt (शुद्ध) Comm.; sonst °स्नात ebend.

— वि zur Etymologie von विष = उदक Nir. 12,26.

— सम् zur Etymologie von सक्थि = संस्नात Nir. 5,1. — caus. baden, waschen; mit kurzem Wurzelvocal Bhâg. P. 8,2,25. mit langem Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 2. Çatr. 14,188.

2. स्ना, ष्णा (= 1. स्ना) adj. am Ende eines comp. gebadet, getaucht; vgl. उदधि°, घृत°, सुस्ना.

3. स्ना, स्नायति (वेष्टने) Dhâtup. 22,25. umwinden, bekleiden: पाञ्चाल्याः पद्मपत्त्राढ्याः (so ist zu lesen st. पद्मपात्रा°) स्नायन्त्या जघनं घनम् Citat aus dem MBh. bei Sâj. nach Westergaard.

स्नाता f. gaṇa मालादि zu P. 6,2,88. °प्रस्थ ebend.

स्नातक (von स्नात) gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. adj. subst. der das Bad genommen hat, welches die Lehrzeit abschliesst, AK. 2,7,42. H. 808. Halâj. 2,239; vgl. Âçv. Gṛhj. 3,9,4. — Çat. Br. 12,1,3,19. Gobh. 3,5,12. 4,9,1. Pâr. Gṛhj. 2,7. Âçv. Gṛhj. 3,9,6. Kauç. 13. Ind. St. 2, 75. 9,14. M. 1,113. 2,138. fg. 3,119. 4,13. 33. fg. 128. 130. 5,1. 6,1. 10,113. 11,2. Jáǵń. 1,110. MBh. 1,159. 3184. 2,789. 4,543. 7,2943. 13,3093. 4671. Ragh. 7,25. 17,17. Mârk. P. 34,91. Dhûrtas. 71,1. Verz. d. Oxf. H. 163,a, N. 1. 268,b,26. Hit. 123,19. °राज्ञानौ gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. स्नातकव्रत adj. 6,2,4, Schol. त्रयः स्नातका भवन्ति विद्यास्नातको व्रतस्नातको विद्याव्रतस्नातकश्च Hârîta bei Kull. zu M. 3,2, 4,

31. — Vgl. विद्या°, विद्याव्रत°, व्रत°.

1. स्नातकव्रत n. *die Verpflichtungen eines* Snâtaka (meist auf Beobachtung eines gewissen Decorums gerichtet; vgl. Âçv. Gṛhj. 3,9,5. 6) Kauç. 42. Âpast. 1,30,6. M. 4,259. 11,203.

2. स्नातकव्रत adj. *den Verpflichtungen eines* Snâtaka *nachkommend* MBh. 2,840.

स्नातकव्रतिन् adj. dass. MBh. 2,820.

स्नातर् (von 1. स्ना) nom. ag. s. अ°.

स्नातवस्त्य s. u. वस्त्य.

स्नातव्य partic. fut. pass. von 1. स्ना; impers. als m.: स्नातव्यं मानसे तीर्थे *man soll sich baden* MBh. 13,5254. Kathâs. 108,118.

स्नातव्रत adj. = स्नातकव्रत R. 5,23,15.

स्नातव्रतिन् in तीर्थ° Pańkar. 1,10,30 wohl fehlerhaft für °स्नानव्रतिन्; v. l. तीर्थस्नायी व्रती.

स्नैत्र (von 1. स्ना) adj. *zum Baden geschickt*, — *einladend* Nir. 4,9. ह्रद RV. 10,71,7. उदक Çat. Br. 13,4,3,17.

स्नात्वाकालक (स्नात्वा absol. von 1. स्ना + काल *Zeit*) adj. gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72; vgl. zu 6,2,2.

स्नान (von 1. स्ना) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Baden, Bad, Waschung* AK. 2,6,3,23. Trik. 2,6,33. H. 638. an. 3,289. Med. n. 24. Halâj. 2,253. Kâtj. Çr. 25,11,17. Gobh. 3,4,12. Âçv. Gṛhj. 3, 9,4. Kauç. 68. 92. M. 1,111. 5,66. 85. 144. 7,220. R. 2,68,8 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Suçr. 1,297,16. Megh. 88. सुशीतलजलैः Spr. (II) 2215. 4674. 4873. सचेल 5431. 7239. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 8, Z. 3 v. u. 43,56. 46,15. 48,86. 55,8. Weber, Kṛshṇaǵ. 255. 290. Kathâs. 18,320. Pańkat. 100,6. 7. Hit. 10,21. LA. (III) 5,16. 49,12. 54,7. Verz. d. Oxf. H. 14,b,26. 30,b,43. 35,a,3. 85,a,35. 47. b,29. 267,b,8. स्नानं चर् M. 4,152. Spr. (II) 5430. आ-चर् 3501. M. 4,45. 11,174. 254. गोमूत्रेण 109. समा-चर् 4,203. नि-सेव् Varâh. Bṛh. S. 78,21. प्र-कल्प् Kathâs. 18, 366. °तीर्थ Spr. (II) 1640. °मल्ल Verz. d. Oxf. H. 85,b,29. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. °क्रीडा Spr. (II) 6184. स्नानोत्तीर्ण Çâk. 50,23. स्नानोत्थित Kathâs. 24,95. त्रिषवण° Ind. St. 1,23,3. तीर्थ° Kathâs. 34,12. fg. Pańkar. 1, 2,39. नदी° Kathâs. 49,35. पांसु° Spr. (II) 2288. भस्म° Sarvadarçanas. 77,19. अस्त्र°, दया°, तपः°, ज्ञान° Spr. (II) 2362. जनकतनया° Megh. 1. कास्त्र° Spr. (II) 667. रुद्र° (so v. a. °स्नपन), Verz. d. Oxf. H. 35,a,3. देवता° 43,a,5. 6. कृतमलस्नाना *Wegwaschung* Bhâg. P. 3,23,36. — 2) *Mittel zum Waschen, wohlriechendes Wasser u. s. w.* H. an. Med. R. 2,91,67 (100,68 Gorr.). Megh. 34. Ṛt. 1,4. Spr. (II) 1910 (nicht *Bad*). Varâh. Bṛh. S. 77,28. Vet. in LA. (III) 8,21. Bhâg. P. 3,23,28. — Vgl. त्रिः°, दुः°, पुष्प°, पुण्य° (Varâh. Bṛh. S. 48,36. 78,22), प्रातः°, मङ्गल°, मृत°, व्रत°, शिरः° (*das Parfümiren des Kopfes* Mârk. P. 34,35. Bhâg. P. 3,23,34).

स्नानकलश m. *Waschkrug* Râǵa-Tar. 3,321.

स्नानकुम्भ m. dass. Râǵa-Tar. 2,126.

स्नानगृह n. *Badehaus, Badstube* MBh. 7,2947. Hariv. 4488. — Vgl. सोष्म°.

स्नानतृण n. Kuça-*Gras* Çabdam. im ÇKDr.

स्नानदीपिका f. Titel eines Commentars zum Snânasûtra Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 388.

स्नानद्रोणी f. *Badewanne* Râǵa-Tar. 5,46.

स्नानपद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,93. — Vgl. स्नानसूत्रपद्धति.

स्नानवस्त्र n. *Badehemd* Spr. (II) 4903.

स्नानवाससू n. dass. Verz. d. Oxf. H. 103,b,21.

स्नानविधि m. *Bestimmungen über das Baden* Verz. d. Oxf. H. 12,b, 21. 41,a,29. 93,a,4 v. u. 286,a, No. 670. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283. eines Pariçishṭa zum SV. Ind. St. 1,59. Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 406. Notices of Skt Mss. 1,93. देवभाष्यस्नानविधिपद्धति Verz. d. B. H. No. 1100.

स्नानवेश्मन् n. *Badehaus, Badstube* Kathâs. 39,100.

स्नानशाटी f. *Badehose* MBh. 13,1485. Mṛkkh. 49,11. Verz. d. Oxf. H. 85,a,40 (°शाठी gedr.).

स्नानशाला f. *Badehaus, Badstube* MBh. 13,1487. 2765.

स्नानसूत्र n. Titel einer Schrift des Kâtjâjana Verz. d. B. H. No. 1098. Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 388. 387,a,14. °पद्धति 13.

स्नानाम्बु (स्नान + अ°) m. *Wasser zum Baden, Waschwasser* Kathâs. 18,363.

स्नानिन् (von स्नान) adj. *sich badend, im Bade befindlich:* जाह्नव्याम् Çatr. 10,934.

स्नानीय (wie oben) adj. *zum Baden geeignet, zum Waschen u. s. w. dienend;* n. *wohlriechendes Wasser u. s. w.* AK. 3,4,3,22. H. an. 2,289. Med. n. 24. Kauç. 46. MBh. 13,2766. Ragh. 16,21. Verz. d. B. H. No. 1006. Durgotsavapaddhati im ÇKDr. चूर्ण P. 3,3,113, Schol. °वस्त्र *Badehemd* Mâlav. 87.

स्नानोदक (स्नान + उ°) n. = स्नानाम्बु Kathâs. 18,358.

स्नानोपकरण (स्नान + उ°) n. *Badegeräth* Pańkat. 100,8.

स्नापक (vom caus. von 1. स्ना) nom. ag. *Bader* Karaka 1,15. R. 2, 83,13 (90,14 Gorr.). R. Gorr. 2,32,21. 67,6. °स्नापक *Bader des* gaṇa याजकादि zu P. 2,2,9 und 6,2,151.

स्नापन (wie oben) n. *das Baden, Waschen* M. 2,209. 211. R. 2,111, 10. Hariv. 6010 (nach der Lesart der neueren Ausg.). einer Zauberformel Sarvadarçanas. 170,6. — Vgl. स्नपन.

स्नायिन् (von 1. स्ना) adj. *sich badend*, — *abwaschend* Kathâs. 33,30. संकल्° M. 11,214. नित्य° Hit. 19,1. तीर्थ° Bhâg. P. 10,78,39. Pańkar. 1,10,30, v. l. तिल° s. u. पङ्किलिन्. प्रातः° (s. auch bes.) Kathâs. 107, 54. त्रिषवण° Jâǵń. 3,48. 326. MBh. 13,5234. Verz. d. Oxf. H. 269,b,2. त्रिकालस्नायिता f. nom. abstr. Kâm. Nîtis. 2,22.

स्नायु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,1 (oxyt.). f. n. 1) *Band im menschlichen und thierischen Körper*, deren es vier Arten giebt, Suçr. 1,341,12. fg. Nir. 14,5. AK. 2,6,2,17. H. 619. 631. Halâj. 3,12. TBr. 1,5,9,7 (n.). neunhundert Nir. 14,7. Garbhop. in Ind. St. 2,71. Jâǵń. 3,100. Suçr. 1,337, 16. 24,12. 84,9. °विद्ध 95,7. °शाली 97,6. °प्रतान 254,9. 18. 338,10. 341, 4. Çârṅg. Saṁh. 1,5,12. M. 6,76. 8,234. Jâǵń. 3,84. MBh. 7,3672. 12, 6340. Spr. (II) 7322. Varâh. Bṛh. 2,11. शुष्केण स्नायुना गवाम् Kathâs. 20,169. Verz. d. Oxf. H. 314,a,4 v. u. Pańkat. 182,17. °निर्मिताः पाशा Hit. 21,21. स्नायुविशेषे स्वर्दके Râǵa-Tar. 2,22. 3,408. °सार adj. Va

aṅg. Laghuk. 2,19. °शोथ adj. Kathâs. 29,137. °रोग Verz. d. B. H. No. 958. — 2) *Bogensehne* Pańkat. 121,1. °पाश desgl. 120,23. °बन्ध desgl. Hit. 35,12. — Vgl. चोर°, तस्कर°, मक्षा°, स्नसा, स्नावन्.

स्नायुक (von स्नायु) m. (sc. कृमि) *ein best. parasitischer Wurm* Çârṅg. Saṁh. 1,7,10. Verz. d. B. H. No. 963. Verz. d. Oxf. H. 316,b,10. fg.

स्नायुमय (wie oben) adj. (f. ई) *aus Sehnen gemacht:* पाश MBh. 12,2936. Pańkat. 144,14.

स्नायुमर्मन् n. *Verbindungsstelle der Bänder* Suçr. 1,345,18.

स्नाय्वर्मन् n. *fleischige Anschwellung des Weissen im Auge* Suçr. 2, 310,9. 18. Çârṅg. Saṁh. 1,7,39.

स्नाव m. = स्नावन् 1) Çabdârthak. bei Wilson.

स्नावक von स्नावन् am Ende eines adj. comp.: अस्नावक *sehnenlos* TS. 7,5,12,2.

स्नावन् Uṇâdis. 4,112. n. 1) *Band, Sehne* (später wird dafür स्नायु gebraucht) H. ç. 128. AV. 2,33,6. 11,8,11. fg. 12,5,69. VS. 39,10. स्नावसंतताः प्रजा जायन्ते TBr. 3,2,2,7. TS. 5,3,9,1. 7,4,21,1. 5,12,2. Çat. Br. 14,6,9,32. Kâṭh. 31,1. Ait. Br. 3,26. स्नावरज्जू Kauç. 15. Nir. 2, 5. Taitt. Up. 1,7. oxyt. Çat. Br. 10,1,2,4. 4,2,17. — 2) *Bogensehne* AV. 7,50,9. — = रसिक Uǵǵval.

स्नावन्य (von स्नावन्) du. Bez. *bestimmter Körpertheile des Rosses* TS. 5,7,22,1.

स्नाविर (wie oben) adj. *sehnig;* s. अ°.

स्निग्ध (partic. von 1. स्निह्) 1) adj. *a) klebrig, geschmeidig, glitschig; glatt; weich, sanft, milde* überh. (Gegens. रूक्ष *rauh*) AK. 2,9,46. H. 143. Med. dh. 24. Halâj. 4,98 (अ° = परुष). unter den verschiedenen स्पर्श MBh. 12,6856. 14,1416. Suçr. 1,152,19. 153,2. 5. 8. 246,18. स्निग्धं रूक्षं वाश्रित्य द्रव्यमभिर्दृश्यते 36,18. 151,8. 2,550,7. सर्पिषा 1,37, 21. स्निग्धाञ्जन Hariv. 3752 (दग्धाञ्जन die neuere Ausg.). Çiç. 12,62. °भिन्नाञ्जन Megh. 60. सेक Suçr. 2,349,1. पुटपाक 12. Blut 1,45,4. Milch 175,2. 12. Samen 313,7. रूपरसस्पर्शगन्धा आपो द्रवाः स्निग्धाः Kaṇ. 2,1, 2. Fleisch MBh. 1,5935. Suçr. 1,202,11. 204,14. 206,19. मांसम्, अन्न u. s. w. VS. Prât. 1,25. Suçr. 1,231,13. 241,21. Spr. (II) 7394. Kathâs. 14,49. Mârk. P. 30,54. Haut Karaka 1,13. Varâh. Bṛh. S. 68,98. स्निग्धत्वं Spr. (II) 3207. वपुस् (अति°) R. 3,49,36. Haare Megh. 18. Varâh. Bṛh. S. 68,81. Bhâg. P. 2,2,11. 8,8,33. Pańkar. 3,5,7 (सु°). Zähne R. 3,52,27. ein See Pańkar. 1,6,14 (सु°). Bäume, Zweige, Rinde, Blätter Megh. 1. Varâh. Bṛh. S. 54,49. 92. 59,4. Kathâs. 25,43. Bhaṭṭ. 2,24. Boden Suçr. 1,134,19. Varâh. Bṛh. S. 48,17. 53,88. 54,91. Râǵa-Tar. 3,359. वल्मीक Varâh. Bṛh. S. 54,37. Wolken 24,15. 24. 22,3. R. 2, 63,45 (65,14. Gorr.). *sanft, mild* von Licht- und Farbenerscheinungen R. 1,1,13 (14 Gorr.). 5,40,28. Kâm. Nîtis. 7,17. Vikr. 70. Megh. 38, v. l. 74. Ragh. 4,83. Varâh. Bṛh. S. 3,25. 7,20. 10,1. 11,8. 17. fg. 29. 16,40. 17,10. fg. 28,2. 30,8. 43,31. fg. 47,17. 27. 82,3. Auge und Blick Suçr. 2,349,12. Megh. 16. स्निग्धं (adv.) वीक्षितम् Çâk. 35. Spr. (II) 537. 5799. 5900. Geruch MBh. 12,6848. 14,1409. Laute und Reden 3,2457. R. 2,96,7. Suçr. 1,126,20. Megh. 65. 97. Ragh. 1,36. 17,14. Spr. (II) 3592. 7240. 7394. Varâh. Bṛh. S. 43,19. 68,73. 93,7. Râǵa-Tar. 5,366. H. 68 (अति°). पृच्छति स्निग्धम् R. 1,68,4 (70,6 Gorr.). हास Bhâg. P. 3,20,36. — *b) Oel —, Fett enthaltend, ölig* Suçr. 1,195,10. 20. 2,36,1. Spr. (II) 7242. स्निग्धोष्णा वस्तयः Verz. d. Oxf. H. 304,b,9. — *c) mit fetten Stoffen, — Arzeneien behandelt* Karaka 1,13. अति° ebend. und Suçr. 2,192,7. — *d) hängend an* (loc.): इन्द्रियार्थेषु Spr. (II) 7067. — *e) anhänglich, zugethan, befreundet* AK. 2,7,57. 2,8,1,12. 3,4,14. H. 478. 730. Med. Halâj. 2,273. M. 7,32. 120. R. 2,31,10. R. Gorr. 1,12,24 (अति°). 74,20. Suçr. 1,15,4. 124,4. 126,19. ad Megh. 86. Çâk. 24,21. 150. Spr. (II) 3898. 4429. 4510. 4580. 5909. 6964. 7460. 7241. fg. 7268. Varâh. Bṛh. S. 95,50. Kathâs. 16,110. Bhâg. P. 1,1,8. Tattvas. 41. प्रीतिस्निग्धेन चेतसा R. Gorr. 1,12,15. — सान्द्र° = मेदुर AK. 3,1,30. H. 476. — 2) m. *Pinus longifolia* Râǵan. 12,38. *rother Ricinus* Râǵan. 8,58. — 3) f. आ *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* (मेदा) Râǵan. 5,24. *marrow* (d. i. मेदस्) Wilson nach ders. Aut. — 4) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. स्निग्ध्य.

स्निग्धकन्दा f. = कन्दली Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 6,30.

स्निग्धतण्डुल m. *eine Reisart,* = षष्टिशालि Râǵan. 16,14.

स्निग्धता (von स्निग्ध) f. 1) *Sanftheit:* स्वरस्य Comm. zu TS. Prât. 22,10. — 2) *Fettigkeit, Oeligkeit* und zugleich *Anhänglichkeit, das Zugethansein* (= प्रियत्व Çabdar. im ÇKDr. = स्नेह Râǵan. ebend.) Spr. (II) 2101.

स्निग्धत्व (wie oben) n. 1) *das Hängen an* (loc.): इन्द्रियार्थेषु Spr. (II) 7087, v. l. — 2) *Anhänglichkeit, das Zugethansein* AV. Pariç. im Ind. St. 10,318, wo vielleicht तस्य यो st. यस्य स zu lesen ist.

स्निग्धदल m. = गुच्छकरञ्ज Râǵan. 9,70.

स्निग्धदारु m. *Pinus Deodora* (देवदारु) Râǵan. 12,27. 30. *Pinus longifolia* 38. eine dritte Art heisst अस्निग्धदारुक.

स्निग्धपत्त्र m. und f. (आ) *Judendorn* Gaṭâdh. im ÇKDr. *Beta bengalensis* Râǵan. 7,131. m. = घृतकरञ्ज 9,63.

स्निग्धपत्त्रक m. Bez. *eines Grases,* = गर्मर Râǵan. 8,132.

स्निग्धपिण्डीतक m. *eine Varietät des Madana* Râǵan. 8,70.

स्निग्धफला f. = नाकुली (unter andern *Ichneumonpflanze*) Râǵan. im ÇKDr.

स्निट्, स्नेटयति (गतौ) Çâkaṭ. in Dhâtup. 32,37. (स्नेटे) Vop. ebend. 36.

1. स्निह्, स्नेहति (वधकर्मन्; vgl. caus.) Naigh. 2,19. स्निह्यति (प्रीतौ) Dhâtup. 26,91. स्नेहिता, स्निग्ध und स्नेढा P. 7,2,45. 8,2,33. 1) *geschmeidig —, fett —, feucht werden:* नरः स्निह्यति भुक्त्वा रसं दध्नः सफाणितम् *die Wirkung des* स्नेह *empfinden* Karaka 1,13. मद्यक्लेशसहास्तुभिर्दिवसैः स्निह्यति Bhâvapr. 5. — 2) *sich heften auf* (loc.): ततश्चास्यां स्वयं तस्य चक्षुः स्निह्योत्संश्रयम् Kathâs. 41,41. *sich hingezogen fühlen, Zuneigung empfinden zu* (loc. und gen.): किं नु खलु बाले ऽस्मिन्नौरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः Çâk. 102,6. द्वेष्टि प्रायो गुणिभ्यो ऽपि न च स्निह्यति कस्यचित् Spr. (II) 3032. यन्त्रस्तु सर्वभूतानि स्निह्यन्तु विजनेष्वपि Mârk. P. 118,12. मनः स्निह्यत् Kathâs. 22,65. auch med.: पति स्निह्यते भवान् MBh. 7,445. Mârk. P. 76,13. यो मे ऽद्य स्निह्यते 118,39. स्निह्यमानेन चेतसा 115,13.

— caus. स्नेहयति 1) *besalben, fett —, geschmeidig machen* (स्नेहने) Dhâtup. 32,36. Nir. 7,14. आज्यस्थाल्या स्निह्ये Schol. zu Kâty. Çr. 5,1, 29. क्षीरसिद्धो वङ्क्षस्नेहः स्नेहयति नरम् Karaka 1,13. स्नेहित ebend. —

2) *geschmeidig* so v. a. *unterwürfig machen:* अस्वापयन्निगुतः स्नेहयच्च RV. 9,97,54. = वधकर्मन् Naigh. 2,19.

— अभि, partic. °स्निग्ध *zugethan:* अभिमित्रो ऽनभिस्निग्धः R. Gorr. 2,18,7. — Vgl. अभिस्नेह.

— उप *geschmeidig* —, *feucht werden:* केदार इव कुल्याभिरुपस्निह्यते Suçr. 1,354,1. — Vgl. उपस्निहिति fg. — caus. *zugethan machen, für sich gewinnen:* भूतानामान्तराणि तन्नामि Uttarar. 26,11. fg. (34,17. fg.).

— प्र, partic. °स्निग्ध *überaus glitschig:* इङ्गुदीफलभिद् उपलाः Çâk. 14. *überaus sanft, — zart:* केका Ragh. 16,64.

— सम् caus. *mit Fett* (स्नेह) *behandeln* Çârng. Saṁh. 3,4,25.

2. स्निह् (= 1. स्निह्) adj. nom. स्निग् und स्निड् P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101.

स्नीहन् (von 1. स्निह्) m. oder स्नीहा f. *Feuchtigkeit der Nase* Çat. Br. 12,7,1,3.

स्नीहिति (wie eben) f. etwa *conglobatio, Rotte:* पः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषे गयम् RV. 1,74,2. hierher auch अप स्नीहितिं (स्नीहितिम् SV.) 8,85,13. = वधकारिणी und सर्वस्य हिंसित्री Sâj.

1. स्नु, स्नौति (प्रस्नवणे) Dhâtup. 24,29. erhält den Bindevocal इ Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Vop. 8,60. 69. अस्नावीत् 9,11. pass. refl. स्नुते, अस्नोष्ट (und अस्नाविष्ट Vop.), स्नोष्यते, अस्नोषीष्ट P. 3,1,89. 7,2, 36 nebst Vârtt. Vop. 24,12. *Flüssigkeit,* insbes. *Muttermilch entlassen:* मातरो स्नुवत्यो Bhâg. P. 10,8,23. partic. स्नुत = स्रुत AK. 3,2,42. *fliessend* von der Mutterbrust: स्नेहस्नुतपयोधरा Bhâg. P. 1,11,30. 3,15,8. 10,9,3. 20,26. 21,13. — Vgl. स्नु.

— desid. vom caus. सिस्नावयिषति und सुस्ना° Vop. 19,15.

— प्र *Flüssigkeit entlassen, triefen:* प्रास्मा इमे लोकाः स्नुवन्ति (= प्रस्नावयन्ति Comm.) TS. 2,1,4,8. इन्द्रः प्रस्नौतु 3,5,2,2. तस्याः प्रस्नौति स्म च मासिका Kathâs. 13,126. प्रस्नुते (प्रास्नोष्ट) गौः स्वयमेव P. 3,1,89, Schol. °स्नोष्यते, प्रास्नोषीष्ट, °स्नविता, °स्नवितुम् 7,2,36, Schol. partic. प्रस्नुत *Muttermilch entlassend:* मातरः MBh. 9,2461. R. Gorr. 1,39,28. ता गावः प्रस्नुता वत्सैः शोणितं प्रक्षरन्ति MBh. 6,88. ऊधस्, स्तन Z. d. d. m. G. 27,70. Râéa-Tar. 5,76. Bhâg. P. 10,7,35. — Vgl. प्रस्नाविन्. — desid. प्रसुस्नूषिष्यते P. 7,2,36, Vârtt. 2, Schol.

— अवप्र, partic. °स्नुत (oder °स्नुत) *beschissen* (von einem Vogel) Kâtj. Çr. 25,11,32.

2. स्नु (= 1. स्नु) adj. *triefend* in 1. घृतस्नु.

3. स्नु n. (auch m. nach den Lexicogrr.) = सानु P. 6,1,63, Vârtt. 1. Vop. 3,39. 95. AK. 2,3,5. H. 1035. *Oberfläche, Fläche; Höhe:* श्येनो जभार बृहतो अधि ष्णोः RV. 4,27,4. दिवः पृथिव्या अधि स्नुषु VS. 17,14. sonst nur instr.: गिरीणां स्नुभिः RV. 8,46,18. परि ष्णुना धन्व 9,97,19. अधि ष्णुना बृहता वर्तमानम् 4,28,2. दिवः 8,7,7. अधि ष्णुना धन्व 9,97,16. यद्दिवो वर्त्मध उत्तरादधि ष्णुभिः 5,60,7. 87,4. अधि यदेषां स्नुभिरावि 7, 88,3. अर्यनाम् 9,107,8. — Vgl. 2. घृतस्नु, भूमि°.

4. स्नु = स्नायु, स्नुतम् = स्नायुतम् Bhâg. P. 3,12,45.

स्नुकच्छद (2. स्नुह् + छद *Blatt*) m. *Lipeocercis serrata Trin.* Katnam. 62.

स्नुषा f. Uṇâdis. 3,66. 1) *Schnur* (*des Sohnes Weib*) Nir. 12,9. AK. 2, 6,1,3. 3,4,19,104. Trik. 2,6,3. H. 514. Halâj. 2,349. AV. 8,6,24. स्नुषा श्वशुरस्य प्रशिष्टिमुपासताम् TBr. 2,4,6,12. Ait. Br. 3,22. Kâṭh. 12, 12. M. 9,57. 62. fg. Jâéñ. 3,232. MBh. 1,3873. fgg. 5906. 3,2443. 2497. 16046. 4,2325. 13,3288. R. 1,18,20. 34,53. 2,88,7. 104,22. R. Gorr. 1,68,25. 3,56,6. Ragh. 8,14. 15,72. Spr. (II) 540. 1027. Uttarar. 11,6 (15,8). Kathâs. 17,76. Prab. 89,16. Bhâg. P. 3,1,7. 9,23,36. अश्रूस्नुषे Kathâs. 39,245. 98,54. सस्नुषा adj. Bhâg. P. 1,14,27. Vgl. प्र°, सु°. — 2) = स्नुही Çabdâr. im ÇKDr.

स्नुषात्व n. nom. abstr. von स्नुषा 1): गुणालेखां स्नुषात्वेन स्वीचक्रे *nahm zur Schnur* Râéa-Tar. 8,462.

स्नुषासग्रणीया f. (sc. इष्टि) heisst *eine Opferhandlung, welche die Gegner botmässig machen soll, wie die Schnur dem Schwäher unterthan ist,* Âçv. Çr. 2,11,7. 8.

स्नुस्, स्नुस्यति (अदने, अदर्शने, आदाने) Dhâtup. 26,5.

1. स्नुह्, स्नुह्यति (उद्गिरणे) Dhâtup. 26,90. स्नोहिता, स्नोग्धा und स्नोढा P. 7,2,45. 8,2,33.

2. स्नुह् (= 1. स्नुह्), nom. स्नुग् und स्नुड् P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101. f. = स्नुही AK. 2,4,2,24. Suçr. 1,144,17. 2,60,1.

स्नुहा f. = स्नुही Bharata zu AK. 2,4,2,24 nach ÇKDr. स्नुहि f. desgl. H. 1140. Halâj. 2,42.

स्नुही f. *Euphorbia antiquorum, Wolfsmilch* AK. 2,4,2,24. 3,4,19, 104. Trik. 3,3,338. Râéan. 8,50. Suçr. 1,32,16. 2,365,12. °क्षीर 1,133, 1. 168,5. 2,13,19. 36,14. 49,10. 134,9. 252,4. — Vgl. त्रिधार°, धारा°.

स्नेय (partic. fut. pass. von 1. स्ना) n. impers. *sich zu baden,* — *waschen* Kâṭh. 22,18.

स्नेह (von 1. स्निह्) m. n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Vaié. bei Mallin. zu Çiç. 10,49. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Klebrigkeit, Adhäsion:* पृथिव्यब्गुणभूयिष्ठः स्नेहः Suçr. 1,152, 21. 154,15. Tarkas. 3. चूर्णादिपिण्डीभावहेतुर्गुणः स्नेहो जलमात्रवृत्तिः 18. अब्धातुः स्नेहं रसं च जनयति Sarvadarçanas. 21,5. 106,13. Bhâshâp. 4. 86. *Glätte* (auch in übertr. Bed.) Jâéñ. 3,77. Varâh. Bṛh. S. 68,1. स्नेहः पञ्चसु लक्ष्यो वाग्जिह्वादन्तनेत्रनखसंस्थः 101. 69,5. पञ्च° adj. R. 5,32,14. *sanfter Glanz* Varâh. Bṛh. S. 30,2. 72,2. अ° adj. Çat. Br. 14,6,8,8. — 2) *klebriger und geschmeidiger Stoff: Oel, Fett* Trik. 3,3,462. H. 417. an. 2,605. Med. h. 12. Çâṅkh. Br. 17,5. Nir. 6,19. Maitrjup. 6,36. M. 5,24. fg. फलस्नेह 6,13. 12,126. Jâéñ. 1,169. 2,245. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,94. MBh. 1,5924. 13,2173. R. 2,64,65. 5,49,12. स्नेहाक्त Suçr. 2,233,18. स्नेहाभ्यक्त 1,118,11. 230,4. 5. 7. 286,4. °सात्म्य 2,177, 13. 1,230,1. स्थावर *vegetabilisches Fett* (darunter das Sesamöl das beste) 184,7. 2,174,10. जङ्गम *thierisches* (am besten Rindsschmalz) 9. Karaka 1,13. स्नेहसारो ऽयं पुरुषः प्राणाश्च स्नेहभूयिष्ठाः स्नेहसाध्याश्च भवन्ति Suçr. 2,174,5. 1,159,12. Megh. 93. Spr. (II) 4945. Varâh. Bṛh. S. 7,4. 16,20. 41,8. 46,27. 48. 85. 83,1. Bṛh. 5,18. Mârk. P. 35,1. Râéa-Tar. 1,260. उद्धृत° adj. M. 4,62. अस्थि सस्नेहम् 5,87. अ° adj. Jâéñ. 1,169 (Mitâ. P. 35,2). Ragh. 4,75. In der Medicin: *Fettmittel,* angewandt als Trank, Salbe, Klystier u. s. w.; davon handeln Karaka 1,13. Suçr. 2, 174,4. fgg. सर्वे स्नेहा वातमुपघ्नन्ति 175,6. कषाय° 7. °पाक 176,11. °पान 177,1. दूतस्य स्नेहनं स्नेहैरतिस्निग्धस्य दूतणाम् 180,21. 235,20. °व्यापद् 1,179,2. °द्विष्, °नित्य Karaka 1,13. Çârng. Saṁh. 2,9,1. 3,1,1.

Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,20. 23. 311,*b*,49. — 3) *Anhänglichkeit, Zuneigung, Liebe zu* (loc., gen. oder im comp. vorangehend), *freundschaftliches Verhältniss mit* (सह) AK. 1,1,7,27. Trik. H. 1377. H. an. Med. Halâj. 4,21. 5,29. Maitrjup. 3,5. MBh. 1,5895. 5944. 6138. 3,16768. °बद्ध 12,4263. °वासं वर्त्तयेत् 14,1286. R. 1,1,26. 28,30. 2,21,38. 26,31. 29,2. 50,27. 89,7. 90,9. 3,51,40. Kâm. Nîtis. 17,8. Megh. 12. 111 (pl.). Ragh. 1,70. Çâk. 53,10. 58,4. 81. 84. 92. Spr. (II) 259. 1688 (pl.). 1929. 2540. दर्शने स्पर्शने वापि श्रवणे भाषणे ऽपि वा । यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स स्नेह इति कथ्यते ॥ 2718. न चापत्यसमः स्नेहः 3090. 4883. 5298. fg. (Gegens. क्रोध). 5401. 6630. 7244. 7246. 7268. Varâh. Bṛh. S. 78,3. अत्यन्तविरूढानाम् 97,42. Bṛh. 8,17. Kathâs. 11,18. 14,41 (pl.). 15,23. 18,197. 225. 247. 249. 44,64. वैरस्नेहयोः Râga-Tar. 4,408. विस्मयस्नेहयोः 577. Dhûrtas. 76,4. Bhâg. P. 1,6,6. 2,1,37. Pańkat. I,1. Hit. 17,12. 33,12. Vet. in LA. (III) 9,17. तया सह °वचनानि वदति 20,2. Sarvadarçanas. 6,17. 18,19. कस्तेन सह तव स्नेहः Pańkat. 207,5. Hit. 20,19. 24,1. ed. Johns. 1409. °च्छेद Spr. (II) 7242. बद्ध° adj. Kathâs. 3,17. विगतस्नेहसौहृद adj. MBh. 1,7727. स° adj. 12,5186. मयि मम: संभृतस्नेहम् Megh. 92. mit abl.: तस्मात्स्नेहं न लिप्सेत मित्रेभ्यो धनसंचयात् Spr. (II) 6158. रज्जु° *das Hängen des Herzens am Leibgurt* 5660. °बन्ध 2998. कटुक° adj. (स्निह्) *Bitteres mögend* 7412. — 2) 3) Ragh. 12,1. Çiç. 10, 49. Spr. (II) 4334. 7245. Kathâs. 48,370. Râga-Tar. 6,272. — 4) pl. Bez. der Vaiçja in Kuçadvîpa VP. 2,4,39. — Vgl. अस्थि°, द्विष°, निः°, प्रति°, फल°, मस्तक°, मांस°, वृत्त°, स°, स्नैहिक.

स्नेहक (vom caus. von 1. स्निह्) adj. *Zuneigung bewirkend, versöhnend*: परयोर्भ्रातृपुत्रयोः Mârk. P. 118,33.

स्नेहकर्तर् nom. ag. *Zuneigung —, Liebe an den Tag legend* Pańkar. 1,10,8. °कर्त्री ebend.

स्नेहकुम्भ m. *ein Topf mit Oel, — Fett* Suçr. 2,160,4.

स्नेहघट m. dass. Suçr. 2,36,11.

स्नेहन् Uṇâdis. 1,155, m. *eine best. Krankheit* Uǵǵval. *ein Anhänger, Freund; Mond* Uṇ. in Siddh. K. — Vgl. स्नेहु.

स्नेहन (von 1. स्निह् simpl. und caus.) 1) adj. (f. ई) *a) klebrig —, fettig machend, die Eigenschaften eines Fettmittels besitzend und äussernd* Suçr. 1,180,9. मांसं वृष्यं स्नेहनम् 230,6. पुटपाक 2,349,14. धूप 233,3. 7. 15. 234,3. वर्ति Bhâvapr. 5. मध्यमा मात्रा स्नेहनी ज्ञेया Çârṅg. Saṁh. 3,1,10. नस्य 8,2. Vâgbh. 1,10,13. — *b) Zuneigung empfindend*, neben अ° als Beiw. Çiva's MBh. 13,1203. — 2) n. nom. act. *a)* als Bed. von मिद् und स्निह् Dhâtup. 18,3. 26,133. 32,8. 36. — *b) das Klebrig —, Fettmachen; das Behandeln mit Fett* oder *fetthaltigen Stoffen* (vgl. स्नेह; Gegens. रूक्षण) Karaka 1,13. संधिस्नेहनकृत् Suçr. 1,48,6. 2,180,21. सद्यः° 479,11. 17. 20. सद्यःस्नेहनकारिन् Çârṅg. Saṁh. 3,1,20.

स्नेहनीय adj. *als Fettmittel dienend*: मात्रा Suçr. 2,178,11. Karaka 1,13.

स्नेहपात्र n. 1) *Oelgefäss, Oelschlauch* AK. 2,9,33. — 2) *ein Gegenstand der Zuneigung, — der Liebe* Pańkar. 1,1,72.

स्नेहपीत adj. *der einen Fetttrank zu sich genommen hat* Suçr. 1,173, 7. 2,178,8. 344,13.

स्नेहप्रिय m. *Lampe* (*Oel mögend*) H. 687.

स्नेहबीज m. *Buchanania latifolia Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

स्नेहभू m. = श्लेष्मन् *Phlegma* H. 462.

स्नेहमय (von स्नेह) adj. (f. ई) *voller Zuneigung, — Liebe* Kathâs. 18, 78. चक्षुस् Khandom. 139. *in Zuneigung bestehend, Liebe heissend* Mṛkkh. 109,18. Spr. (II) 1312.

स्नेहयितव्य adj. *mit Fettmitteln* (स्नेह) *zu behandeln* Karaka 1,13.

स्नेहरङ्ग m. *Sesam* Çabdar. im ÇKDr.

स्नेहरञ्जक m. *der Mond* H. ç. 42.

स्नेहल (von स्नेह) adj. gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. *voller Zuneigung*: स्नेहलौ मिथः Çatr. 7,2.

स्नेहलवणा n. Bez. *einer best. Mixtur*, deren Recept Suçr. 2,36,15.

स्नेहवत् (von स्नेह) 1) adj. gaṇa रसादि zu P. 5,2,95. *a) ölig, fettig* Schol. zu Çâk. 14. — *b) voller Zuneigung, — Liebe*: Personen Mârk. P. 23,77. 69,7. Hit. ed. Johns. 1839. Nîlak. zu MBh. 13,1203. अ° Spr. (II) 2853, v. l. — 2) f. °वती *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* (मेदा) Râgan. 5,23.

स्नेहवस्ति m. *ein öliges Klystier* Suçr. 2,198,7. 14. 498,6. Bhâvapr. 5.

स्नेहविद्ध n. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्नेहसंस्कृत adj. *mit Fett zubereitet* Suçr. 1,230,4.

स्नेहाश (स्नेह + आश) m. *Lampe* (*von Oel sich nährend*) Trik. 2,6, 42. Hâr. 24.

स्नेहिति s. u. स्नीहिति.

स्नेहिन् (von स्नेह) 1) adj. *gern habend, mögend, ein Freund von*: मधुपानादयुक्ति° Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, No. 318, Z. 4. m. = वयस्य *Freund* Trik. 2,8,25. — 2) m. *Mahler* Çabdârthak. bei Wilson.

स्नेहु Uṇâdis. 1,11. m. *eine best. Krankheit* Uǵǵval. — Vgl. स्नेहन्.

स्नेह्य adj. *mit Fett* (स्नेह) *zu behandeln* Karaka 1,13.

स्नैग्ध्य (von स्निग्ध) n. *Glätte, Geschmeidigkeit* Suçr. 1,147,20.

स्नैहिक (von स्नेह) adj. *fettig, ölig*; z. B. ein Klystier Suçr. 2,198,2. 351,17. 378,9.

स्पन्द्, स्पन्दते (किंचिच्चलने) Dhâtup. 2,13. पस्पन्दे, अस्पन्दिष्ट. *zucken; ausschlagen* (von Thieren): यस्याग्निहोत्री स्पन्देत Âçv. Çr. 3,11,7. Ait. Br. 5,27. उपयताद्वत्सः Shaḍv. Br. 3,7. von den *zuckenden Bewegungen des Kindes im Mutterleibe* Jâǵń. 3,78. Karaka 4,4. गर्भो मन्दं स्पन्दते Suçr. 1,377,7. 2,431,20. Pâr. Gṛhj. 1,14. स्पन्दते मे दृढं बाहुः R. 3, 74,11. Çâk. 472. दक्षिणो भुजः Mṛkkh. 405,12. स्पन्दते नयनं सव्यं बाहुश्च हृदयं च मे R. 3,66,4. 5,27,17. सव्यं चक्षुः Mṛkkh. 144,11. Bhaṭṭ. 14, 83. 15,27. दक्षिणं चक्षुः Kathâs. 117,141. तृणादपि भयोद्विग्नः स्पन्दमानस्य सिध्यसि R. 4,54,18. Schol. zu Kap. 1,125. तासामुच्छ्वासवातेन माल्यं वस्त्रं च गात्रतः । मात्यर्थं स्पन्दते R. 5,13,62. auch act.: स्पन्दन्ति (स्प° ed. Bomb.) चाप्यनिष्टानि MBh. 7,2480. किंचित्स्पन्दत्पद Khandom. 147. त्रिदशा वरुणाद्येषु न शेकुः स्पन्दितुं भयात् *sich von der Stelle bewegen* Hariv. 13998. *aufzucken* so v. a. *in's Leben treten*: यदुदभित्तो ऽसुः संस्पन्दते तमनु वाक्प्राणइन्द्रियाणि । स्पन्दन्ति वै तनुभृताम् Bhâg. P. 12,8,40. — partic. स्पन्दित 1) adj. *zuckend*: स्पन्दिताधर Sâh. D. 228. — 2) n. *das Zucken*: अयं मां स्पन्दितैर्बाहुराश्वासयति दक्षिणः Vikr. 50. चित्त° *das Zucken* d. i. *Thätigkeit* (= चेष्टित Schol. 1.) *des Geistes* Prab. 16,16. — Häufig mit स्पन्द् verwechselt, so z. B. ṚV. 4,3,10 bei Müller und Aufrecht, MBh. 1,3990 (ed. Calc.). 3,2541. R. 7,31,17.

— caus. *zucken machen:* ततः स्पन्दयते ऽङ्गानि स गर्भश्चेतनान्वितः MBh. 14,504. अस्पन्दयन्पार्ष्णिम् *nicht von der Stelle bewegend* Âçv. Çr. 4,4,2 (अस्य° gedr.). चित्तस्पन्दित *durch den Geist in Bewegung gesetzt, — hervorgerufen* (= जनित Schol. 2.) Prab. 16,16.

— desid. पिस्पन्दिषते P. 7,4,61, Schol.

— intens. s. पनिष्पद्.

— आ *zucken:* आस्पन्दतेतपां (vielleicht nur fehlerhaft für अस्प°) चास्य वाङ्कश्चेवाप्यदलिणा: R. 6,29,10. — Vgl. आस्पन्दन.

— उप caus. s. स्यन्द् mit उप caus.

— नि s. 1. निस्पन्द und vgl. स्यन्द् mit नि.

— अभिनि MBh. 12,3881 fehlerhaft für °स्यन्द् (so ed. Bomb.).

— परि act. *zusammenfahren* MBh. 12,4361. R. 2,14,12. — Vgl. परिस्पन्द fg.

— प्र med. *zucken* Suçr. 1,279,8. प्रस्पन्दमानपरुषेतरतारं Ragh. 5,68 (प्रस्यं° beide Ausgg.). वामं प्रास्पन्दतैकं नयनम् R. 5,28,13. *zusammenfahren* 15. MBh. 3,10565 (प्रस्य° ed. Calc.). 7,9176 (प्रस्यन्दमान ed. Calc.). प्रास्पन्दच्छ्यने (प्रास्य° ed. Bomb.) कोश्ये वृष्या सस्यमिव प्लुतम् 13,3495. — Vgl. प्रस्पन्दन.

— वि med. *zusammenfahren* MBh. 3,445. 4,761. 11,473. अविस्पन्दित (अविस्य° gedr.) *nicht zuckend* Kumâras. 3,47. °स्पन्दमान Hariv. 358 (neuere Ausg.) fehlerhaft für °स्यन्दमान.

— सम् med. *aufzucken* so v. a. *in's Leben treten* Bhâg. P. 12,8,40.

स्पन्द (von स्पन्द्) m. 1) *das Zucken:* दक्षिणाक्षि° Mṛkkh. 97,14. पक्ष्म° Spr. (II) 2003. कर° (*Hand* und *Strahl*) 1539. दक्षिणबाहु° Schol. zu Çâk. 15. वामेतरभुज° Adbhutasâra ebend. तृणास्पन्दे ऽपि शङ्कितम् Râga-Tar. 8,466. मृदुस्पन्दम् adv. Gît. 3,16. *Bewegung* überh.: क्रिया स्पन्दः, ज्ञानस्य स्पन्दनात्मकत्वात् Kusum. 45,4. 54,4. Bhâshâp. 158. मनो मन्दस्पन्दम् (so zu lesen) Spr. (II) 5256. अ° adj. *unbeweglich* Uttarar. 96,10 (125,13). Râga-Tar. 5,364. *unwandelbar:* प्रपाय Bhâg. P. 7,4,41. — 2) Titel einer Schrift Hall 197. °कारिका, °निर्णय, °निलय ebend. °विवृति 198. °सूत्र 196. fg. स्पन्दार्थसूत्रावली 198. °शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,18. — Vgl. निष्पन्द, 2. निस्पन्द, तैलस्पन्दा, नील°, श्वेत°, स्पर्श°.

स्पन्दन (wie eben) 1) adj. (f. आ) *ausschlagend:* गौ AV. 8,6,17 (स्य° fehlerhaft). — 2) m. *ein best. Baum* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. Halâj. 3,26. zur Anfertigung von Betten, Stühlen u. s. w. angewandt Varâh. Bṛh. S. 59,6. 79,2. 17. fg. Vgl. स्यन्दन. — 3) n. *das Zucken:* अक्षि° Âçv. Gṛhj. 3,6,7. वामाक्षि° Mṛkkh. 111,1. Mâlatim. 5, 2. 3. दक्षिणाक्षि° Schol. zu P. 5,1,38. दक्षिणबाहु° Schol. zu Bhaṭṭ. 1,27. सर्वशरीर° Suçr. 1,313,3. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 5. Suçr. 2,37,15. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,35. Sarvadarçanas. 78,8. 9. 11. von den *zuckenden Bewegungen* des Kindes im Mutterleibe Jâǵñ. 1,11. गर्भस्पन्दन Suçr. 1, 49,15. 279,4. *Bewegung* überh. 301,1. Kathâs. 43,14 (स्य° gedr.). सतत° adj. *stets zuckend* Karaka 5,3. अ° adj. Suçr. 2,47,8. वल्गु° adj. (स्तन) Bhâg. P. 5,2,6. — ṚV. 3,53,19 ist स्पन्द्ने st. स्पन्दने (so Müller und Aufrecht) zu lesen. Vgl. स्यान्दन.

स्पन्दिन् (wie eben) adj. *zuckend:* नयन Megh. 93. जिह्वा Râga-Tar. 5,1.

स्पन्दोलिका f. *das Sichschaukeln* (= दोलासम्बन Comm.) Bhâg. P. 10,18,15. — Vgl. स्यन्दोलिका.

स्पन्ध्या fehlerhaft für स्यन्ध्या.

1. स्पर्, स्पृणोति Dhâtup. 27,13 (प्रीतिपालनयोः; st. पालन auch चलन = जीवन; daher प्राणने bei Vop.), स्पृणुते, पस्पार, स्परत्, अस्पर्, अस्पृत 3. sg. अस्पार्षम्; inf. स्परसे. *losmachen, befreien, retten; an sich ziehen, für sich gewinnen* (vgl. *spernere*): अन्यैरेनान्कन्याई नामभिः स्परत् ṚV. 1,161,5. अग्निमस्पः 5,15,5. अवत्सारस्यं स्पृणवाम रण्वभिः शविष्ठं वाजम् 44,10. महान्तो नः स्परसे नु 8,20,8. उतालब्धं स्पृणुहि यातुधानात् 10,87,7. 161,2. TBr. 1,1,10,4. 5. आत्मानम् 3,3,4. 2,3,3,1. TS. 2,2,10,5. 5,6,3,3. अग्निम् 9,3. यावानेव पुरुषस्तं स्पृणोति 10,3. 7,2,9,3. इमाँल्लोकान्स्वरसामभिरस्पृणवन् Ait. Br. 4,19. Çat. Br. 1,1,2,18. वज्रेण स्पृणुते तां स्पृत्वा स्वीकरोति 3,3,1,3. 5,3,4,24. मृत्योः 8,4,3,2. सूर्याच्चतुः 11,8,4,6. 13,4,4,1. अतनस्पृत सदनमस्पृत TS. 1,1,9,3. 6,5,5,3. Çat. Br. 3,4,4,4. Kâṭh. 23,10 in Ind. St. 3,464. Taitt. Up. 1,4,1. 7. 2,9. partic.: दिवो वृष्टिर्वातोः स्पृताः TS. 5,3,4,2. VS. 14,24. fg. तेषामासः स्पृतः स्वर्गो लोक आसीत् Pañkav. Br. 12,11,10. Bei den Commentatoren sehr mannichfaltige Umschreibungen: पालयति, रक्षति, प्रीणयति, बलयति, उत्पादयति, हिंसितवन्त्, बाधितवन्त् (vgl. 2. स्पर्) u. s. w. Vgl. स्पृत्.

— अप *abwendig machen, es Jmd entleiden:* यं न तृप्रा अपस्पृणवते सुहार्दम् ṚV. 8,2,5. अत्रैव आदित्यं तमसो ऽपस्पृणवत *losmachen* Çâṅkh. Br. 24,3.

— अव *losmachen, befreien:* अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान् ṚV. 5,3,9. शर्धतो ऽभिशस्तेः 6,42,4. 8,55,14. 10,39,6. निदः 9,70,10. — Vgl. अवस्पर्तर्.

— आ *an sich bringen:* लोकान् Çat. Br. 3,3,3,8. 4.

— निस् *befreien:* अंहसस्तमसः ṚV. 7,71,5.

— वि *auseinanderreissen, trennen:* संयतं न वि ष्परद्व्यात्तं न सं यमत् AV. 6,56,1. 10,4,8. Vgl. Vendidâd ed. West. 2,31. fg. Hierher wohl auch विश्पला.

2. स्पर्, स्पृणाति v. l. für शर् (हिंसायाम्) Dhâtup. 31,18.

स्पर n. so v. a. पर und परःसामन् *best.* Sâman-*Tage* und *die betreffenden Sprüche und Opfer* TBr. 1,2,4,3. Kâṭh. 33,6. वाचोः स्परम् (v. l. परम् und स्वरम्) N. eines Sâman Ind. St. 3,235,*a*.

स्परणा (von 1. स्पर्) adj. (f. ई) *rettend, befreiend;* vielleicht zugleich Bez. *einer best. Pflanze* AV. 5,5,3. आत्म° TS. 6,5,5,2. TBr. 2,3,7,1.

स्परितर् (von 2. स्पर्) nom. ag. *Schmerzbereiter* (von bösen Menschen, Krankheiten u. s. w.) Çabdârthak. bei Wilson.

स्परिश m. = स्पर्श ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

स्पर्ध्, स्पर्धते Dhâtup. 2,2 (संघर्षे, संहर्षे). अस्पृधन्, स्पृधाने (ṚV. 3,31,4), पस्पृधे, पस्पृधाने, अपस्पृधेथाम् (ṚV. 6,69,8. P. 6,1,36), स्पर्धितुम् (AV. 19,22,1). des Metrums wegen auch act. स्पर्धन्ति, पस्पर्ध u. s. w. *sich den Vorrang streitig machen, wetteifern, wettlaufen; sich bewerben um* (loc.); *streiten um:* अपस्वानो यज्वभिः ṚV. 1,33,5. सूर्ये 61,15. सूर्यस्य सातौ 2,19,4. देवहूये 7,85,2. स्वर्गे लोके Ait. Br. 6,34. पुरोधायाम् TS. 2,1,2,9. क्षेत्रे वा सजातेषु वा 2,2,2. आत्मरूपयोः 6,1,6,1. मिथः ṚV. 4,119,3. गिरः 7,18,3. वचसी 104,12. 93,5. Ait. Br. 2,20. TS. 3,1,7,3. 5,4,11,3. VS. 17,47. गिरयो नाप उग्रा अस्पृधन् ṚV. 6,66,11. वातस्वनसः श्येना अस्पृधन् 7,56,3. Çat. Br. 1,1,2,8. 14,4,2,20. Götter und Asura 1,2,4,8. 14,4,1,1 u. s. w. — एकवस्तुनि Bhâg. P. 8,9,6. परस्परम् MBh. 7,4312.

मया 3,744 (act.). 10516. 12119. 16973. 4,1751. 5,5301. 8,2311 (act.). 14,106. 15,667 (act.). Hariv. 9714. R. Gorr. 1,60,15. Spr. (II) 4746. Kathâs. 53,187. पाल्यमाना मही तेन — पस्पर्ध त्रिदशावासवासिभिः Mârk. P. 130,9. °लक्ष्म्या स्पर्धच्छिया वनमालया Bhâg. P. 4,30,7. अस्पर्धिष्ट Bhatt. 15,65. स्पर्धेत न च तद्गुणैः Spr. (II) 6282. नैव केसरिशिशुस्त्वाउम्बरैः (so ist zu lesen) स्पर्धते (sc. mit dem Elephanten) Z. d. d. m. G. 27,10. सह शक्रेण MBh. 2,485. 5,170 (act.). 10,625 (act.). Spr. (II) 5755. 7371. mit acc. MBh. 1,206. 4986. fg. 4991. राजसूयं क्रतुश्रेष्ठं स्पर्धत्येष महाक्रतुः 3, 15292. 5,5110. हंसारावैः u. s. w. पस्पर्ध गङ्गा गन्धर्वाम्पुलिनैश्च शिलोच्चयान् 13,1816. 2345 (act.). 14,1822. केचिदितिर्वायुम् Hariv. 4282. न त्वां स्पर्धते नृपसंपदा Kathâs. 30,68. ohne Ergänzung: स्पर्धमान Bhâg. P. 5,4,8. स्पर्धन्ति 6,16,35. स्पर्धन् 4,19,11. 10,83,31. — partic. स्पर्धित 1) mit act. Bed.: अस्पर्धितमनस् MBh. 14,1272. — 2) mit pass. Bed.: रावणः स्पर्धितो मया R. 4,62,7. — Vgl. स्पर्द्, स्पूर्ध्.

— intens. अपास्पाः P. 8,3,14, Schol.

— अधि med. *wetteifern —, streiten um:* अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः ṚV. 9,94,1. इन्द्रे 6,34,1.

— परि s. परिस्पर्धिन् fg.

— प्र med. *sich den Vorrang streitig machen, wetteifern mit:* कृष्णेन Hariv. 6593. mit acc. der Person: सर्वासु विद्यासु तपोविधाने प्रस्पर्धते त्वं हि गुरुं सुराणाम् R. 7,36,46.

— प्रति dass.: प्रतिस्पर्धेते सृक्किभ्यां सव्यासव्ये नगोदरे Bhâg. P. 10, 12,21. — Vgl. प्रतिस्पर्धा fg.

— वि dass.: तयोर्विस्पर्धतोरेवम् MBh. 13,2363. med.: यथा सह 1, 1088. 5,5343. उत्तरैः कुरुभिः सार्धम् 1,4346. mit acc.: चन्द्रं विस्पर्धमानेन मुखेन R. Gorr. 2,8,49. — Vgl. विष्पर्धस्, विस्पर्धा fg.

— सम् med. dass.: संस्पर्धन्त परस्परम् MBh. 14,94. — Vgl. संस्पर्धा fg.

स्पर्धनीय (von स्पर्ध्) adj. *worum man sich bewirbt, erstrebenswerth:* °त्वाव als Erklärung von पिशंग Nir. 2,24.

स्पर्धस् (wie eben) vgl. विष्पर्धस्.

स्पर्धा (wie eben) f. *Wettlauf* Nir. 9,39. *Streit um den Vorrang, Wetteifer;* = संघर्ष, संघर्षण H. 1315. Med. dh. 21. Hâr. 208. Halâj. 4,101. = साम्य und क्रमसमुन्नति Med. als Bed. von स्पर्ध् und घा-स्पर्धा Dhâtup. 23,39. P. 1,3,31. Vop. 23,24. — Kâm. Nîtis. 17,47. Râǵa-Tar. 3,249. Sâh. D. 90. स्पर्धया *im Wetteifer, um die Wette* MBh. 1,1221. 7607. 4, 764. R. 1,37,5 (38,7 Gorr.). 40,4 (41,4 Gorr.). Râǵa-Tar. 1,290. Halâj. 4,99. बलीयसा Spr. (II) 316. भूपतिरात्मनः स्पर्धा चक्रमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्पर्धा गुडधीर्वक्रमन्यत ॥ Râǵa-Tar. 4,489. 5, 285. स्पर्धया गुणविस्तरैः R. 7,101,12. विहृतं कुर्वाणाः स्पर्धया सह मयूरैः Spr. (II) 975. वसिष्ठस्पर्धया *im Streit um den Vorrang mit* R. Gorr. 1, 58,3. देवदुन्दुभिनिर्ह्रादस्पर्धयेव Kathâs. 34,111. 38,1. 72,279. Spr. (II) 2113. Râǵa-Tar. 1,123. 127. 3,11. लक्ष्मीलवस्पर्धया so v. a. *aus Verlangen nach* Spr. (II) 2391, v. l. स्पर्धां वि-धा *wetteifern:* असमैः Râǵa-Tar. 3,284. कर् dass.: स्पर्धां तपःकृतां तीव्रां चक्रतुस्तौ MBh. 9,2366. Pańkar. 4,3,2. °सौभाग्यकृतस्पर्धैः परस्परम् Râǵa-Tar. 6,164. पारिजातकुसुमस्पर्धाकारी मञ्जरी Verz. d. Oxf. H. 213,b, No. 507. — Vgl. सह°.

स्पर्धिन् (wie oben) adj. *um den Vorrang streitend, wetteifernd* MBh. 5,4614. 7,8345. 14,96 (अति°). Hariv. 9133. R. 1,45,16 (46,16 Gorr.). अन्योऽन्यस्पर्धिनौ MBh. 1,3189. 3,16448. 7,149. दिनकररूप° Megh. ed. St. V. तवाधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु Ragh. 13,13. 16,62. Spr. (II) 7186. Z. d. d. m. G. 27,78. Varâh. Bṛh. S. 19,14. Kathâs. 25,211. 54,51. Râǵa-Tar. 4,10. Sâh. D. 41,14. Pańkat. ed. orn. 3,5. Verz. d. Oxf. H. 187,b, No. 428, Z. 10. शृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्यगोवर्धनस्पर्धी कविः Gît. 1,4.

स्पर्ध्य (wie oben) adj. (*worum man streiten könnte*) *begehrenswerth, kostbar:* आस्तरणा MBh. 1,1875. 7943. 2,2031. 3,16925. R. Gorr. 1,3, 68. 2,82,10. अजिन MBh. 5,3380.

स्पर्श्, स्पृशति (संस्पर्शने) Dhâtup. 28,128. पस्पर्श, पस्पर्शिथ; अस्पृक्षत् अस्प्राक्षीत् und अस्पार्क्षीत् P. 3,1,44, Vârtt. Siddh. K. 130,a,8. Vop. 8,76. fg. 13,4. स्प्रक्ष्यति (vgl. Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), स्प्रष्टुम्, स्पृष्ट्वा. Hier und da auch med. des Metrums wegen. Der Anlaut geht nie in ष über AV. Prât. 2,102. P. 8,3,110. 1) *berühren* (acc.), *rühren an* (loc.), *streicheln:* दिवि ṚV. 1,36,3. दिवः सानु 10,70,5. 6,8, 2. धामप्रेणास्पृक्षत् VS. 6,2. 28,18. 20. उशतीरुशन्तं स्पृशन्ति ṚV. 1,62, 11. यत्रास्पृक्षत्तन्वः AV. 6,124,2. TBr. 1,5,2,2. स्वर्गं लोकम् Çat. Br. 12, 2,2,11. 14,7,2,29. ते स्रोतस्वैर्दिष्टं पस्पर्शुः Kânop. 27. fg. अन्योऽन्यं स्पृशतः Schol. zu P. 3,1,87, Vârtt. 3. न स्पृशेच्चैतत् (शिरः) M. 4,82. fg. 143. fg. 5,85. 87. 103. स्पृशन्ति बिन्दवो पादौ ये 142. 7,219. 8,358. 11,148. MBh. 3,1730. 2215. यावदस्थि मनुष्यस्य गङ्गायाः स्पृशते जलम् 8236. 12047. मा स्पृश्यात् 15688. 4,278 (mit der ed. Bomb. स्प्रक्ष्यसि st. प्रक्ष्यसि zu lesen). 5,3556 (स्पृश्य absol.). 6,5658. 13,7648. Hariv. 14777. R. 1,34, 53. 2,64,28. 59. 3,46,12. 53,47. 4,16,34. 5,51,17. Suçr. 1,30,6 (einen Kranken). Çâk. 22. 147. रत्नःकर्णैः स्पृशद्भिर्गात्रम् Ragh. 1,85. 2,32. Spr. (II) 1810. अस्पृशन्नेव चित्तानि 1892. 2056 (med.). 3816. 6810. 7247. स्पृशन्ति शरवल्लीढाः स्तोकमन्तर्विशन्ति च 7248. स्पृशन्नपि गजो हन्ति 7249. Varâh. Bṛh. S. 43,16. 44,20. 50,6. 10. 51,34. 70,16. ein Weib Kathâs. 34,9. Verz. d. Oxf. H. 59,b,4 v. u. (med.). यमकाङ्क्षसि मा स्प्राक्षीः R. 6,42,6 (41,7 Gorr.). Mṛkkh. 131,5. Mârk. P. 24,38. 61,61. Bhâg. P. 4, 15,16 (नो प° दुरात्मना zu schreiben). 10,83,24 (पस्पृशे med.). वातेन स्पृश्यमाना MBh. 2,2346. Kumâras. 7,31. अन्योऽन्यं हस्तं स्पृशतः Vikr. 11,14. स्पृशेयं तेन सत्येन पादावेतौ MBh. 3,2981. मार्जारो भूमिं स्पृष्ट्वा कर्णौ स्पृशति bei einer Betheuerung Hit. 19,20. 122,5. पाणिना, करेण, कृत्स्नेन M. 4,142. MBh. 3,1778. 5,7006. 11,196. पाणिभ्यामाभिः R. 1, 73,32. 2,42,11. 33. 52,12. 3,72,29. Kumâras. 3,22. Spr. (II) 3282. Kathâs. 36,40. Mârk. P. 74,17 (med.). पादेनान्नम् M. 3,229. न चापि राघवादन्यं पादेनापि नरं स्पृशे R. 3,51,29. 41. चरणेनापि वामेन न स्पृशेयं कदा च न (रावणम्) 5,26,27. मुखेन, उरसा Lâṭj. 3,12,8. वक्त्रेण दक्षिणमात्मपार्श्वम् ein Pferd Varâh. Bṛh. S. 93,13. शिरोभिश्चरणौ Hariv. 14085. दन्तैः Hit. 21,21. सूच्या लोचने R. 3,53,50. कम्बुना बालं कपोले Bhâg. P. 4,9,4. सर्वगात्रेषु तम् MBh. 15,434. प्रियं करे Bhâg. P. 2,9,48. करे ohne acc. 10,84,60. पादयोः 4,20,18. अङ्गेषु पाणिना Râǵa-Tar. 3,410. partic. स्पृष्ट *berührt:* उरसास्पृष्टम् adv. Kâtj. Çr. 17,4,10. M. 2,62. 4,207. 8, 358. R. 1,9,39. शरैः 5,26,40. Megh. 106. Ragh. 1,42. Çâk. 58. 178. Spr. (II) 5173. Râǵa-Tar. 3,369. Prab. 11,10. Bhâg. P. 1,15,10. 6,11,16. 7, 1,42. कर्पूरः पावकस्पृष्टः Spr. (II) 7291. चरणास्पृष्टा भुजंगाः LA. (III) 89, 22. करण ṚV. Prât. 13,3. स्पृष्टं स्पर्शानां करणम् AV. Prât. 1,29. ईष-

ऽस्पृष्टमन्तःस्थानाम् 30. 33; vgl. P. 1,1,9, Schol. auch von den Lauten selbst: अचो ऽस्पृष्टा यणस्त्वीषन्नेमस्पृष्टाः शलः स्मृताः। शेषाः स्पृष्टा हलः प्रोक्ताः Çikshâ 30 in Ind. St. 4,148. स्पृष्टता, अ°, ईषत्°, अर्ध° Comm. zu VS. Prât. 1,72. Vgl. दुःस्पृष्ट und दुःस्पृष्टः स रेफो ऽतिस्पृश्यते Comm. zu ṚV. Prât. 14,8. — 2) अपः, उदकम्, जलम् u. s. w. *bestimmte Theile des Körpers mit Wasser in Berührung bringen, eine Waschung vornehmen, sich den Mund spühlen* u. s. w. Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. Âçv. Çr. 1,7,3. M. 5,76. 99. MBh. 3,10106. R. 1,24,11 (25,11 Gorr.). 31,31. 44,28. 2,52,20. 56,4. 111,23. 4,44,77. Mârk. P. 61,74. Bhâg. P. 4,4, 24. 5,20,23. ausnahmsweise mit instr. des Wassers und acc. der *berührten* Theile: खानि चैव स्पृशेदद्भिः M. 2,60. — 3) *durch Berührung einen Eindruck empfangen, fühlen:* शृणोति, पश्यति, जिघ्रति, रसयति, स्पृशति Praçnop. 4,2. स्पृशति Maitrjup. 6,7. श्रुत्वा, स्पृष्ट्वा, दृष्ट्वा, भुक्त्वा, घ्रात्वा M. 2,98. श्रुतं दृष्टं स्पृष्टम् Spr. (II) 6562. — 4) *berühren* in astr. Sinne: (रोहिणीम्) स्पृशन्नुदग्याति यदा शशाङ्कः Varâh. Bṛh. S. 24,29. भुजंगमं स्पृशेत् 47,12. 14,62. केतुभिर्धूमिते ऽथ वा स्पृष्टे नक्षत्रे 53. von einer gedachten Linie (सूत्र) Golâdhj. Madhjam. 24. — 5) *berühren so v. a. reichen —, dringen bis zu:* तनुवा दिवम् Bhâg. P. 4,5,8. Daçak. 60,5. शब्देन दिवमिवास्पृशत् MBh. 1,1174. गाण्डीवस्य निर्घोषः — अस्पृशद्दिवम् 7,1334. R. 2,89,16 (97,21 Gorr.). Çâk. 47. Bhâg. P. 10,46,46. 75,10. स्तोमो यो वां हृदि यस्पर्शत् ṚV. 4,44,1. आहुतिभिर्हृदि स्पृशन् Bhâg. P. 1,10,30. दुरुक्तैर्मर्म यस्पृशुः 3,4,4. अननुभूतो ऽर्थो न मनः स्प्रष्टुमर्हति 4,29,65. यदि ते कर्णमस्पृशम् so v. a. *zu Ohren kommen* 10,64, 10. नार्थकामौ धर्मस्य शततमीमपि कलां स्पृशतः *erreichen, gleich kommen* Daçak. 64,13. fg. न स्पृशन्ति कवयो गिरापि यत् *mit Worten erreichen so v. a. zu schildern vermögen* Spr. (II) 5306. Vgl. दिविस्पृशत्. — 6) *berühren so v. a. in unmittelbare Beziehung treten:* पौरुषं ज्योतिर्विषयान्स्पृशत् Sarvadarçanas. 37,8. कर्मसु ओजस्पर्शिषस्पृष्ट्वेस्तुषु Bhâg. P. 4,29,47. अद्यापि मानुषो भावः स्पृशते (!) त्वाम् so v. a. *am Herzen liegen* MBh. 17,106. — 7) *Jmd* (acc.) *berühren mit* (instr.) *so v. a. versehen mit:* इमान्स्पृश मन्मभिः शूर वाजान् so v. a. *erfülle mit Muth* ṚV. 4,3,15. — 8) *treffen, zu Theil werden* (insbes. von Uebeln): तं न कश्च न पाप्मा स्पृशति Khând. Up. 8,6,3. स्पृशेदेनस्तथा च गाम् MBh. 1, 4892. Spr. (II) 6062. दोषः MBh. 3,16735. ज्वरः, रोगाः, वैवर्ण्यम् 13,7146. fg. (स्प्रक्ष्यन्ति mit der ed. Bomb. st. स्त्र° zu lesen). भयम् R. Gorr. 2,36, 10. यावत्तु कन्यामृतवः स्पृशन्ति Vishṇu in Dâjabh. 272,3 v. u. भावाः Kumâras. 6,95. तुल्योऽदण्डः Spr. (II) 738 (med.). आपदः 1057. शोकः 4407. व्याधिः 6885. तापः Varâh. Bṛh. S. 5,74. अन्यः 9,13. 31. दारिद्र्यम् Kathâs. 55,23. पातकम् Bhâg. P. 4,14,11. अधर्मः 6,2,2 (med.). 9,4,39. ब्रह्मशापः 13. अभ्युदयाः Ratnâv. 4,7. pass.: तैर्दोषैर्नृपः स्पृश्यते Mṛkkh. 137,15. अभिलाषेण पस्पृशे Râǵa-Tar. 4,19. अनुशयाग्निना 316. सारासारविचारेण 6,193. सपरागेण 239. मदेन Daçak. 83,10. असत्यवाददोषेण 90, 1. 2. स्पृष्ट *getroffen, behaftet mit:* बालवधेन MBh. 13,331. दैवस्य मायया Bhâg. P. 3,2,10. 4,6,48. fg. 30,33. कालेन 3,15,3. शङ्का° Mṛgh. 70. अनघ° Ragh. 10,20. ब्रह्मासुख° Bhâg. P. 7,15,35. वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः Spr. (II) 6214. किंचिद्भावगभीरवक्रिमलवस्पृष्टं मनागभाषते Sâh. D. 40,11. अस्पृष्टपुरुषान्तर (शब्द) so v. a. *keinem Andern zukommend* Kumâras. 6,75. कलिना so v. a. *besessen, bezaubert* MBh. 3,2364. रागेण Bhâg. P. 4,28,59. — 9) *anrühren so v. a. sich aneignen:* न कर्मणि नियुक्तः सन्धनं किंचिदपि (so ed. Bomb.) स्पृशेत् MBh. 4,131. — 10) *erreichen, theilhaftig werden, an sich erfahren:* परमं श्रियः पदम् Kâm. Nîtis. 4,79. Spr. (II) 6139. महात्ममनयम् MBh. 3,318. वैपथुम् 9,1202. अभूतपूर्वं शोकम् R. 7,98,4. महोन्नतताम् Ragh. 3,32. मणिर्नाह्नर्दोषान्स्पृशति न च सर्वान्मणिगुणान् Spr. (II) 773. लाभालाभौ, मरणम्, जीवितम् 7068. तारुण्यम् 7260. उद्वेगम् Kathâs. 16,72. स्पृष्टवेदना M. 8,205. स्पृष्टाकृतिः (स्पष्टाकृतिः ed. Calc.) पञ्चरथेन्द्रकेतोः Ragh. 18,29. अस्पृष्टमद Spr. (II) 517. अस्पृष्टरजस्तमस्क, स्पृष्टमाय Bhâg. P. 6,3,15. स्पर्शः स्पृष्टपूर्वः *ein Gefühl, das man früher empfunden hat,* MBh. 4,744. — 11) im Sinne des caus. *zukommen lassen:* अस्पृशत् — द्विजेभ्यो ऽयुतं गवाम् Weber, Kṛshṇaǵ. 303. अस्पर्शद्गवामयुतम् (अस्पर्शत् st. अस्पृशत्) Bhâg. P. 10,79,18. — स्पृशेत् im Comm. zu TS. Prât. 2,36 schlechte Lesart für स्पर्शयेत्; स्पृष्ट्वा R. Gorr. 2,123,17 fehlerhaft für पृष्ट्वा.

— caus. स्पर्शयति (med. अहृपासंशयणयोः v. l. für स्पश्, स्पाशयते Vop. in Dhâtup. 33,7) 1) *berühren lassen* (mit doppeltem acc.), *in unmittelbare Berührung bringen mit* (loc. instr.): पुत्रदारस्य वाप्येनं शिरांसि स्पर्शयेत्पृथक् M. 8,114. R. 2,64,27 (66,26 Gorr.). सुवर्णमयिम् P. 8,3,102, Schol. जिह्वामध्यान्ताभ्यां चोत्तराञ्जम्भ्यान्स्पर्शयति TS. Prât. 2,17. येन स्पर्शयति तत्करणम् 34. हनूमूले (loc.) जिह्वामूलेन कवर्गे स्पर्शयति 35. शवर्गे कार्ये जिह्वामध्येन वर्णं तालौ स्पर्शयेत् Comm. zu 36, v. l. वकारे कार्ये ऽधरोष्ठमाभ्यामुत्तरदन्ताग्रैः सह स्पर्शयेत् zu 43. यज्ञं देवेषु पिस्पृशः ṚV. 6,15,18. स पिस्पृशति तन्वि श्रुतस्य स्थिपे: *er bespickt mit Geschossen den Leib* 10,42. ऐषु द्रुपैस्तन्वं स्पर्शयस्व *überzieh dich mit* 10,112,3. — 2) *durch Berührung einen Eindruck empfangen, fühlen* (vgl. simpl. 3): शृणोति पश्यति जिघ्रति रसयति चैव स्पर्शयति Maitrjup. 6,7. — 3) *Jmd Etwas zukommen lassen, schenken, hingeben:* ब्राह्मणाय गाम् M. 11,135. MBh. 13,2961 (med.). 3480. Hariv. 14266. R. 7,53,9. 15. Ragh. 2,49. मातापितृविहीनो यस्त्यक्तो वा स्यादकारणात्। आत्मानं स्पर्शयेद्यस्मै स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः॥ M. 9,177. आत्मानं स्पर्शयाम्यद्य पाणिं गृह्णीष्व मे spricht ein Weib zu einem Manne MBh. 13, 1502. पण्यं स्पर्शिता R. 7,30,27.

— अधि (*oberflächlich*) *berühren:* वेदस्तम् Çat. Br. 11,2,7,32. — caus. *reichen lassen bis zu:* पञ्चाशं वाधिस्पर्शयेत्कर्णे वा TS. 6,2,6,1.

— अनु 1) *berühren, reichen an* ṚV. 4,4,2. — 2) *berühren mit so v. a. erfüllen mit:* तेनैव मे दृशमनुस्पृशतात् Bhâg. P. 3,9,22.

— अप scheinbar MBh. 4,764, da st. अपो ऽपस्पृश्य mit der ed. Bomb. अप उप° zu lesen ist. Vgl. अनपस्पृश्.

— अभि 1) *berühren:* कथमस्मद्विधा नारी जितेन्द्रियमभिस्पृशेत् MBh. 4,2931. — 2) *treffen, heimsuchen:* निद्रां तु वैष्णवीं पाप्मानमुपदिशन्ति। सा स्वभावत एव सर्वप्राणिनो ऽभिस्पृशति Suçr. 1,329,11. fg.

— आ *leicht berühren:* शिरसास्पृश्य (= ईषत्स्पृष्ट्वा Comm.) पादयोः Bhâg. P. 10,44,50. partic. आस्पृष्ट 1,6,9 (nach dem Comm.). Çat. Br. 9,3,4,15.

— उद् *hinaufreichen zu* (acc.): नोदिव दिवमस्पृशन् AV. 5,19,1.

— उप 1) *berühren, hinreichen bis zu:* दिव्यं सानु ṚV. 7,2,1. 10,125, 7. अर्चिषा यातुधानान् 10,87,2. हस्ताभ्याम् 137,7. AV. 1,33,4. वासो नः स्योनमुप स्पृशात् 14,2,51. जाया पतिं सुखं शिवमुपस्पृशति *berührt zärt-*

lich, liebkost Ait. Br. 8,24. पुत्राः पितरम् Çat. Br. 12,5,2,8. जानुशिरसा बर्हिः Âçv. Çr. 1,4,8. 4,4,6. भूमिम् 5,20,6. Gṛhy. 1,11,2. Çat. Br. 1,7,4,3. 8,2,19. मुखमुपस्पृशते 9,2,7. 3,5,2,23. अपि पृष्ठत उपस्पृष्टो मनसा जानाति 14,4,2,9. Kâtj. Çr. 6,4,12. दन्तैर्दन्तान् MBh. 1,5981. 3,15991. 9,3887. भूमिम् 5,7230. पितुः पादौ R. 1,60,17. स्वप्नटाकलापैश्चरणोपधानम् Bhâg. P. 3,8,5. मलयं दर्दुरं चैव — अनिलः । उपस्पृश्य ययौ R. 2,91,24. — 2) अपः, जलम् u. s. w., auch mit Auslassung dieser Wörter *Wasser berühren* so v. a. *die Hand in ein Wassergefäss eintauchen* (Schol. zu Kâtj. Çr. 166,9) als symbolische Reinigungshandlung, oder *den Mund mit Wasser ausspülen* oder auch *eine Waschung vornehmen, sich baden* Çat. Br. 1,1,1,1. 24. 7,4,9. 3,6,2,17. Âçv. Çr. 2,3,16. Gṛhy. 4,5,10. 6,4. Kauç. 7. 68. Çâṅkh. Çr. 1,10,3. 14,23. Gobh. 3,2,8. 9. — वारि, उदकम् u. s. w. MBh. 3,6050. R. 1,3,2. 2,25,1. 4,10,28. Ragh. 5,59. Bhâg. P. 1,4,15. 4,2,17. 5,19,17 (अपः — आत्मना). गङ्गायाम् MBh. 13,4708. कोटितीर्थम् 3,4091. 5087. 8480. Bhâg. P. 6,4,21. ohne acc. M. 2,53. 5,62. fg. Jâǵñ. 3,30. MBh. 1,2949. 3,2256. 14,1268. सूपस्पृष्ट (= सम्यक्कृताचमन Nîlak.) Hariv. 8858. R. 4,9,84. 10,24. 7,106,15. Kathâs. 123,172. Bhâg. P. 4,11,1. Pańkat. 188,15. Bhaṭṭ. 2,11. ब्राह्मेण तीर्थेन M. 2,58. Jâǵñ. 1,18. न नग्न उपस्पृशेत् *bade* Karaka 1,8. नोपस्पृश्य ते एव वाससी बिभृयात् ebend. त्र्यहस्याम् M. 11,432. अप्सु MBh. 3,10003. Hariv. 15858. गङ्गाश्रमे MBh. 13,1704. fgg. 1709. 1712. 1719. fg. 1730. Ragh. 18,30. उभौ कालौ MBh. 1,4623. त्रिषवणम् M. 6,24. 11,123. 216. R. 2,95,17 (104,18 Gorr.). auch mit instr. des Wassers und acc. der *berührten* Theile M. 4,143. auch mit Auslassung des instr.: खान्याचाम उपस्पृशेत् M. 5,138. des acc.: उद्धृताभिरद्भिः MBh. 14,1287. partic. उपस्पृष्ट vom Wasser M. 3,208. Bhâg. P. 1,1,15. impers.: मयैतस्मिन्नोपस्पृष्टम् MBh. 1,774. सप्तानां तु समुद्राणामेषां (d. i. महात्मनां) तीर्थेषु — उपस्पृष्टम् R. 3,78,4. उपस्पृष्ट = आचान्त (Comm.) Bhâg. P. 1,6,15. — 3) *anrühren* so v. a. *sich aneignen:* न कर्माणि नियुक्तः सन्धनं किंचिदुपस्पृशेत् (अपि स्पृशेत् ed. Bomb.) MBh. 4,131. — Vgl. उपस्पर्श fg. und उपस्पृश्. — caus. zu 2): अपः Çat. Br. 3,2,2,17.

— पर्युप = उप-स्पर्श् 2): गाङ्गेयं (sc. जलम्) पर्युपस्पृश्य (वार्युप° ed. Bomb.) MBh. 3,165.

— प्रत्युप dass.: अपः Gobh. 1,2,31. — Vgl. प्रत्युपस्पर्शन.

— समुप *berühren:* पर्वतेन्द्रं सुनाभं पाणिना R. 5,55,12. खान्यद्भिः Jâǵñ. 1,20. Wasser MBh. 3,8022. *baden* 10530.

— नि (schmeichelnd) *berühren:* नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य RV. 8,85,11. भुवा अर्तदा तूर्वस्य निस्पृशे (infin.) 10,94,13. — Vgl. निस्पृश्.

— परि *vielfach berühren, streicheln:* पाणिभ्याम् MBh. 15,130. चरणौ R. Gorr. 2,9,47. अङ्गम् 20,5. गात्राणि 66,31. कान्ताः 5,44,12. परिपस्पृशिरे चैनं पीनैर्हसितैर्मुहुः 1,9,36. 46 (38. 47 Schl.). — partic. °स्पृष्ट *ringsum behaftet mit:* रुधिरेणाङ्गम् MBh. 12,34.

— सम् 1) *berühren, in Berührung bringen;* act. med. AV. 12,2,31. अङ्गिरात्मानम् 3,30. रोहितेन तन्वम् 13,1,34. 14,1,40. समस्पृशन्त तन्वस्तनूभिः 14,2,32. पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि VS. 37,11. 12. प्रियेण धाम्ना संस्पृशेथ Çat. Br. 3,9,4,20. 1,9,2,7. दण्डेन Âçv. Çr. 3,1,18. इन्द्रियाण्यद्भिः Gobh. 1,2,10. M. 2,53. गात्राणि Kâtj. Çr. 9,12,4. उरसा Çâṅkh. Çr. 17,16,1. आत्मानम् Kâtj. Çr. 5,9,30. इन्द्रियैरिन्द्रियाणि Kaush. Up. 2,15. संस्पृशन्तः स्वकान्बाहून् *im Aerger* MBh. 1,4094. अग्निम् 3,2935. ध्याम् 8,816 (med. संस्पृशान). R. 2,64,60. R. Gorr. 2,79,5. 3,9,3. 5,3,40. 55,28. पादौ 2,123,2. Ragh. 11,89. Spr. (II) 6397. Varâh. Bṛh. S. 59,9. तरवः संस्पृशन्तः परस्परम् 55,13. Râǵa-Tar. 4,22. Bhâg. P. 10,70,10. अङ्गैः M. 3,178. गात्रैः R. 5,37,3. पाणिना R. Schl. 1,67,11. R. Gorr. 2,96,8. Ragh. 11,31. करं करेण संस्पृश्य Hit. 1,49 (निष्पिष्य MBh. 1,5922). दन्तैर्दन्तान् Mârk. P. 39,30. करौ गोविन्दम् Hariv. 9080. मूर्ध्नि पाणिभ्याम् MBh. 3,12055. रश्मिभिः R. 2,44,10. partic. संस्पृष्ट TS. 5,4,1,4. Çat. Br. 4,1,2,24. 7,1,1,29. 8,1,2,10. M. 4,208. 5,143. Jâǵñ. 3,30. तृणाग्रेण Spr. (II) 3595. Varâh. Bṛh. S. 53,106. पवनैः Râǵa-Tar. 2,124. 6,192. मद्यैर्मूत्रैः u. s. w. M. 5,123. Pańkat. 202,22. सुरा° M. 11,150. अर्थिभिः Mârk. P. 99,68. 116,24. संध्यक्षराणि °वर्णानि *sich unmittelbar berührend, mit einander verbunden* AV. Prât. 1,40. संस्पृष्टरेफमृवर्णम् *mit* र *verbunden* 37. अर्धमात्रया । रेफो भवति संस्पृष्टो यथाङ्गुल्या नखं तथा Comm. zu 37. — 2) सलिलम्, अपः *bestimmte Theile des Körpers mit Wasser in Berührung bringen, eine Waschung vornehmen* u. s. w. MBh. 3,42. 45142. तीर्थम् Bhâg. P. 5,18,11. mit Ergänzung des acc. R. Gorr. 1,47,7. 7,77,16. — 3) *berühren* in astr. Sinne: सप्त मुनीन् Varâh. Bṛh. S. 11,34. 24,29. 33,12. 47,12. — 4) *berühren* so v. a. *reichen* —, *dringen bis, zu:* धनुर्ज्यातलशब्दश्च संस्पृश्य गगनं महान् MBh. 1,5460. 6,3092. हृदि Bhâg. P. 3,15,39. दिव्यसंभोगासंस्पृष्टं मनोरथैः *unerreicht* Kathâs. 17,134. — 5) *berühren* so v. a. *in unmittelbare Beziehung treten:* नेत्रस्य रूपं श्रोत्रस्य घोषं संस्पृशतः Spr. (II) 3816. — 6) *treffen, über Einen kommen, sich Jmdes bemächtigen:* न मां संस्पृशते मदः R. 5,84,24. प्राणिनं सर्वमापदः Spr. (II) 1057, v. l. मृत्युः प्रजाः 1473. हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया Çâk. 81. पवनेन *heimgesucht von* (= वातरोगिन् Comm.) Varâh. Bṛh. 23,13. अन्यज्ञानासंस्पृष्टं केवलम् so v. a. *nicht verunreinigt* Sarvadarçanas. 32,13. — 7) *herausnehmen aus* (abl.): संस्पृशानः शरांस्तीक्ष्णांस्तूणात् MBh. 8,788. — Vgl. संस्पर्श fgg. + caus. *in Berührung bringen* Ait. Br. 7,2. TS. 2,6,6,2. 6,4,2,4. TBr. 3,3,2,9. Çat. Br. 3,7,1,11. स्रुचौ 4,7. Kâtj. Çr. 9,3,12. उरः Çâṅkh. Çr. 4,4,6.

+ अनुसम् caus. *nach Etwas in Berührung bringen* Çat. Br. 1,8,2,2.

— अभिसम् 1) *mit Wasser in Berührung kommen, baden:* तत्र MBh. 3,8080. — 2) *treffen, über Einen kommen, sich Jmds bemächtigen:* तीव्रशोको मामभिसंस्पृशेत् MBh. 12,2140.

— परिसम् *vielfach berühren, streicheln:* अर्जुनं पाणिना MBh. 3,1457. पादौ कराभ्याम् R. Gorr. 2,66,39.

स्पर्श (von स्पर्श्) 1) adj. *berührend, rührend, dringend in:* मनः° Bhâg. P. 3,21,10. = स्पर्शक H. an. 2,555. Med. ç. 14. — 2) m. (n. Bhâg. P. 3,5,32) P. 3,3,16. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *Berührung* H. an. Med. हन्ति स्पर्शेनावरवर्णजः M. 3,241. मक्षिकाः u. s. w. स्पर्शे मेध्यानि 5,133. Megh. 89. Spr. (II) 3418. 6992. तं पतिं स्पर्शेऽप्यकर्षयत् Kathâs. 27,186. °क्षम Çâk. 27. नृपपाद्यासनम् M. 8,357. Spr. (II) 3420. 6322. सुतस्य Vikr. 149. पाद° M. 3,230. भस्मपङ्करजः° Jâǵñ. 2,213. Megh. 101. सुत° Ragh. 3,26. 14,2. 12,65. Çâk. 103,19. 125. शस्त्र° Spr. (II) 7175. Varâh. Bṛh. S. 51,30. Mârk. P. 69,9. Kathâs. 4,63. Vorz. d. Oxf. H. 283,a,4. fgg. Râǵa-Tar. 3,141. 4,525. Bhâg. P. 1,8,5. 11,23. Hit. 40,3. am Ende eines adj. comp. R. Gorr. 2,47,2. Megh. 61. Spr. (II) 6597.

Kathâs. 71,304. Râga-Tar. 4,22. — b) *Berührung* in astr. Sinne Varâh. Bṛh. S. 11,6. insbes. *Anfang einer Eklipse* Gaṇit. Kandragr. 20. Golâdhj. Grahaṇav. 1. — c) *Berührung, Contact* in übertr. Bed.: बाह्यस्पर्शाः Bhag. 5,21. मात्रास्पर्शाः 2,14. Bhâg. P. 1,6,35. विविधविषयरस° Prab. 2,10. गुण° Bhâg. P. 6,18,74. °ज्ञ 4,9,9. — d) *eine durch Berührung wahrgenommene Eigenschaft der Dinge; Gefühl* AK. 1,1,4,16. H. 1384. सर्वेषां स्पर्शानां त्वगेकायनम् Çat. Br. 14,5,4,11. त्वचा स्पर्शान्वेदयते 6,2,9. वायुः स्पर्शगुणः M. 1,76. 12,98. वायव्यस्तु गुणः स्पर्शः स्पर्शश्च बहुधा स्मृतः । उष्णः शीतः u. s. w. MBh. 12,6855. fgg. 14,1415. fgg. Kaṇ. 2,1,9. Njâjas. 1,1,14. Suçr. 1,355,13. °दोष 171,1. Tarkas. 14. Tattvas. 12. Verz. d. Oxf. H. 225,a, No. 549. Bhâg. P. 3,5,32. Sarvadarçanas. 19,22. 87,12. 149,4. Bhâshâp. 3. Vedântas. (Allah.) No. 69. Burnouf, Intr. 487. 500. स्पर्शान् — त्वगधिगच्छति MBh. 14,668. वेदये न च संयुक्तान् शब्दस्पर्शरसानहम् R. 2,64,67. ईदृशस्तु त्वया स्पर्शः स्पृष्टपूर्वो न कर्हिचित् MBh. 4,744. स्पर्शं वेत्सि 745. स्पर्शतः सुखः R. 3,22,20. स्पर्शं रूपयित्वा Çâk. 32,15, v. l. Vikr. 47,13. Mâlav. 29,13. स्पर्शानुकूल Spr. (II) 6403. वज्र° *das bei der Berührung des Donnerkeils empfundene Gefühl* R. 1,40,18. शिरःशूल° *Gefühl von Kopfschmerz* Daçak. 78,6. ईर्ष्या° *Gefühl der Eifersucht* Kathâs. 47,151. am Ende eines adj. comp.: दिव्यगन्धरस° R. 5,17,11. अतिशिशिर° Spr. (II) 543. खर° Bhâg. P. 1,14,16. शीत° Sarvadarçanas. 6,1. इन्द्राशनिसम° MBh. 5,7271. R. 2,30,12. — e) *ein angenehmes Gefühl* Spr. (II) 2131 (so v. a. *Zartheit der Haut*). — f) *ein krankhaftes Gefühl, Krankheit* Vârtt. zu P. 3,3,16. AK. 3,3,14. Trik. 3,3,433. H. an. Med. — g) *Gefühlssinn*: मृदुशीतोष्णाः स्पर्शग्राह्याः Suçr. 1,153,4. Tarkas. 48. ग्रस्त:° adj. Bhâg. P. 3,10,13. — h) *Gabe, Geschenk* Trik. H. an. Med. — i) *quidam coeundi modus* Çabdar. im ÇKDr. — k) *Wind* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer best. Aut. — l) in der Gramm. *eine Muta* H. an. ṚV. Prât. 1,2 (12). 8 (13). 20 (30). 4,1.6,5. VS. Prât. 1,49. 90. 105. 4,14. 94. 99. 117. 162. 8,20. AV. Prât. 1,6. 29. 44 u. s. w. TS. Prât. 1,7. 10. 2,44 u. s. w. °रेफसंधि ṚV. Prât. 4,30. स्पर्शोष्मसंधि 33. °वर्ग 5,21. Âçv. Çr. 1,2,16. Khând. Up. 2,22,3. Bhâg. P. 2,9,6. 3,12,46. 12,6,43. Verz. d. Oxf. H. 104,b,34. 36. — m) fehlerhaft für स्पश MBh. 1,5792. Med. ç. 15. — 3) f. आ von unbekannter Bed. in der Stelle: कीर्तिमाशां दिशं (दिशां die neuere Ausg.) स्पर्शां नमस्यामि सरस्वतीम् Harıv. 10243. *ein untreues Weib* Çabdârthak. im ÇKDr. — Vgl. अतल°, उदक°, दुः°, मृदु°, खेद°, शुक्ति°, सु°, सुख°.

स्पर्शक nom. ag. von स्पर्श् H. an. 2,555. Med. ç. 14.

स्पर्शता f. in अभूतल° nom. abstr. von अभूतलस्पर्श adj. *den Erdboden nicht berührend* Çâk. 160.

स्पर्शत्व n. nom. abstr. zu स्पर्श 2) d) Bhâg. P. 3,26,36.

स्पर्शद्वेष m. *Empfindlichkeit gegen Berührung* Suçr. 1,252,8.

स्पर्शन (von स्पर्श्) 1) m. *Wind* AK. 1,1,1,57. Trik. 3,3,270. H. 1107. an. 3,429. Med. n. 147. Halâj. 1,75. — 2) n. a) *das Berühren, Berührung* Trik. H. an. Med. Nir. 5,3. Çvetâçv. Up. 5,11. TS. Prât. 2,33. Jâǵń. 2,213. Suçr. 1,305,2. Ind. St. 5,312. Ragh. 2,50. Spr. (II) 2717. fg. प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य श्रेयो नस्पर्शनं नृणाम् 3117 (vgl. Comm. zu TS. Prât. 4,23. 14,c). 3255. Varâh. Bṛh. S. 51,25. 27. 30. 33. Mârk. P. 69,9. Bhâg. P. 1,10,12. 4,23,19. fg. 5,17,20. 7,10,21. 10,12,38. Pańkat. 163,5. — f) *das Fühlen, Gefühl, Gefühlssinn* H. 1384. H. an. M. 12,120. Bhag. 15,9. MBh. 12,12885. 14,610. Njâjas. 3,1,1. Bhâg. P. 3,26,47. Sarvadarçanas. 21,6. 35,17. 102,8. 10. Wilson, Sel. Works 1,314. — c) *das Schenken, Spenden* AK. 2,7,29. Trik. H. 386. H. an. Med. Halâj. 2,264. — Vgl. गगण° und स्पार्शन.

स्पर्शनीय (wie oben) adj. 1) *zu berühren*: न मे शरीरं त्वया स्पर्शनीयम् Pańkat. 186,13. — 2) *was gefühlt wird* MBh. 12,13758.

स्पर्शनेन्द्रिय (स्पर्शन + इ°) n. *Gefühlssinn* Suçr. 1,30,14. — Vgl. स्पर्शेन्द्रिय.

स्पर्शमणि m. *der Stein der Weisen*; °प्रभव n. *Gold* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. स्पर्शोपल.

स्पर्शयज्ञ m. *ein in der blossen Berührung der zu opfernden Dinge bestehendes Opfer* MBh. 14,2364.

स्पर्शयितव्य (vom caus. von स्पर्श्) adj. *was gefühlt wird, fühlbar* Praçnop. 4,8.

स्पर्शयोगशास्त्र n. Titel eines *Lehrbuchs* Hall 18.

स्पर्शरसिक adj. *für Berührung Sinn habend* so v. a. *sinnlich, lüstern, geil* Spr. (II) 6854.

स्पर्शलज्जा f. *Mimosa pudica* Râǵan. 5,104.

स्पर्शवज्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,131. 145. 4,20. 77. 5,14.

स्पर्शवन्त् (von स्पर्श) adj. gaṇa रसादि zu P. 5,2,95. 1) *die durch Berührung wahrgenommene Eigenschaft besitzend, tastbar*: वायु Kaṇ. 2,1,4. 25. Tarkas. 9. Bhâshâp. 26. Bhâg. P. 2,5,28. स्पर्शशब्दवन्त् d. i. स्पर्शवन्त् und शब्दवन्त् 27. रूपस्पर्शवन्त् d. i. रूपवन्त् und स्प° Kaṇ. 2,1,3. रूपरस° 2. रूपरसगन्ध° 1. उष्ण° *heiss anzufühlen* Tarkas. 8. — 2) *angenehm anzufühlen* MBh. 1,7360. पुत्रः स्पर्शवतां वरः Spr. (II) 4512. Kumâras. 1,36. स्पर्शरूपवन्त् d. i. स्पर्शवन्त् und रूपवन्त् MBh. 3,12067.

स्पर्शसुदा f. *Asparagus racemosus* Çabdak. im ÇKDr.

स्पर्शसंकोचिन् m. *ein best. Knollengewächs*, = रोमालु Dhanv. 4,88.

स्पर्शसंचारिन् adj. *durch Berührung übergehend, ansteckend*: eine Krankheit Râǵa-Tar. 4,524.

स्पर्शस्पन्द m. *Frosch* Çabdârthak. bei Wilson; in der 1ten Aufl. und im ÇKDr. fälschlich °स्यन्द.

स्पर्शहानि f. 1) *Gefühllosigkeit* Suçr. 1,270,8. — 2) *rothe erbsenähnliche Pusteln* (eine zu den शूकदोष gezählte Krankheit) Suçr. 1,298,7. 299,5. 2,124,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

स्पर्शाज्ञ (स्पर्श + अज्ञ) adj. *empfindungslos, taub, eingeschlafen* (von Körpertheilen); davon nom. abstr. °ता H. an. 2,207. Med. t. 72. p. 12.

स्पर्शानन्दा (स्पर्श + आनन्द) f. *eine* Apsaras Trik. 1,1,64.

स्पर्शाशन (स्पर्श + 2. अशन) adj. *dessen Essen in* (blosser) *Berührung besteht, von der* (blossen) *Berührung lebend*; m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern MBh. 13,1372.

स्पर्शासहत्व (स्पर्श + अ°) n. *Empfindlichkeit gegen Berührung* Suçr. 1,300,10.

स्पर्शासहिष्णुता f. dass. Suçr. 1,301,2.

स्पार्शिक adj. = स्पर्शवन्त् 1): वायु Pat. zu P. 5,2,95.

स्पर्शितर् (von स्पर्श्) nom. ag. *der da fühlt* MBh. 12,13758.

स्पर्शिन् (wie oben) adj. *berührend:* प्रेत° Çâñkh. Gṛhj. 4,7. 11. Pâr. Gṛhj. 3,10. नाभ्युरुजघन° MBh. 11,693. पुच्छं महीतलस्पर्शि *berührend so v. a. reichend bis* Râǵa-Tar. 4,130. आकाश° Pañkar. 1,4,58. श्रोत्र° *in's Ohr dringend* Bhâg. P. 4,29,47.

स्पर्शेन्द्रिय (स्पर्श + इ°) n. *Gefühlssinn* Suçr. 1,313,3. — Vgl. स्पर्शनेन्द्रिय.

स्पर्शोपल (स्पर्श + उ°) m. = स्पर्शमणि *der Stein der Weisen:* यदीस्पर्शोपलं तस्मै स्पर्शाह्वीकृत्य क्षेमकृत् Çatr. 10,150.

स्पर्ष्, स्पर्षते (स्नेहने) Dhâtup. 16,12, v. l. für पर्ष्.

स्पर्ष्टर् m. = स्प्रष्टर् Bharata zu AK. 3,3,14 nach ÇKDr.

स्पर्ह्, स्पृहयति (ईप्सायाम्) Dhâtup. 35,19. hier und da auch med. Der Anlaut geht nie in ष über nach P. 8,3,110. 1) *eifern um, eifrig begehren nach;* mit dat. P. 1,4,36. Vop. 5,15. न स्वप्नाय स्पृहयन्ति ṚV. 8,2,18. तस्मा अस्पृहयं पुनः 10,135,2. Çat. Br. 2,2,3,5. नायोध्यायै न राज्याय R. 2,95,17 (med.). R. Gorr. 2,104,18. 6,95,23. Spr. (II) 1658. 3955. 5936. Prab. 60,3. nach Jmd Spr. (II) 451. 4694. Çâk. 103,4. Bhaṭṭ. 8,75. mit gen. der Sache MBh. 14,536 (med.). 14,1293. R. Gorr. 1,9,39. 3,53,39. mit gen. der Person MBh. 3,11077 (S. 572). mit acc. der Sache Siddh. K. zu P. 1,4,36. R. 2,112,3 (med. = 122,3 Gorr.). Hariv. 9941. 11128 (द्वापरसंविष्टे युगान्ते die neuere Ausg.). Spr. (II) 7228. 7251. Kathâs. 96,15. Bhâg. P. 3,25,34. 37. 5,6,16. 8,46,37. 10,38,7. 73,15 (med.). mit acc. der Person Spr. (II) 6947. ohne Ergänzung MBh. 15,326 (दिवामिशम् st. दिवाकरम् mit der ed. Bomb. zu lesen). Bhâg. P. 10,62,17. — 2) *Neid empfinden, Jmd beneiden;* mit dat. der Person MBh. 3,12582. 5,695. 13,374 (med.). 376. Ragh. 16,42. Kathâs. 31,63. mit gen. MBh. 1,5317. 3,12319. 5,2574. 7,582. 14,568. Hariv. 8761. Spr. (II) 5611. 5689. mit acc. Hariv. 1223. ohne Ergänzung 8760. MBh. 2,2571. — Vgl. स्पर्ध्, स्पार्ह und स्पृह् fgg.

— सम् *eifrig begehren nach,* mit acc. der Sache Bhâg. P. 3,2,19.

1. स्पश् *sehen, erblicken* s. u. 1. पश्. स्पशति, °ते (बाधनस्पर्शनयोः; st. स्पर्शन auch ग्रन्थने) Dhâtup. 21,22. — partic. स्पष्ट = स्पाशित P. 7,2,27. Vop. 26,114. 1) *ersichtlich, deutlich, offenbar, klar vor Augen liegend* AK. 3,2,34. H. 1467. Halâj. 4,67. रथ° *durch Wagen (-Spuren* Comm.) *kenntlich* TS. 2,5,6,7. तृष्टोदक Pañkav. Br. 11,5,20. Nir. 5,13. स्पष्टाक्षर MBh. 3,392. Suçr. 1,282,1. Ragh. ed. Calc. 18,30. स्पष्टार्थ Spr. (II) 2916. 5728. Varâh. Bṛh. S. 3,2. 11,16. 47,9. Gaṇit. Tripraçn. 34, Comm. Kandrâgr. 19, Comm. Prab. 1,12. Râǵa-Tar. 1,24. 3,339. 4,668. Ind. St. 1,19,17. fg. इति भाष्ये स्पष्टम् Schol. zu P. 1,2,32. Vedântas. (Allah.) No. 90. Sarvadarçanas. 25,2. 32,9. 95,2. 122,13. 126,21. Pañkat. 262,24. Hit. ed. Johns. 1560. स्पष्टतरं वचः MBh. 2,1407. वाचि सुस्पष्टो विप्रः Kathâs. 18,133. त्रिनिद्रो ऽनुभवः 81,61. Râǵa-Tar. 6,245. अस्पष्ट Suçr. 1,97,12. Bhâg. P. 4,15,22. 23,35. Vedântas. (Allah.) No. 31. Schol. zu Çâk. 36. zu P. 4,2,123. zu TS. Prât. 17,8. अतिस्पष्ट ebend. स्पष्टम् adv. Râǵa-Tar. 6,52. 330. — 2) *gerade:* °अङ्ग Varâh. Bṛh. S. 61,10. स्पष्टेन कुस्तिहृदेन पथा Kathâs. 75,118. न स्पष्टमुद्वीक्षते so v. a. *gerade in's Gesicht* Spr. (II) 1043. स्पष्टं पृष्टः Çuk. in LA. (III) 34,20. — 3) bei den Mathematikern *genau, correct, wirklich* (Gegens. मध्यम) Sûrjas. 2,58. Gaṇit. Grahaákh. 13. fgg. Golâdhj. Khedjak. 16. Grahaṇav. 40. स्पष्टाधिकार Journ. of the Am. Or. S. 6,190. Verz. d. B. H. No. 842. Verz. d. Cambr. H. 31. 46. — Vgl. सुस्पष्टम् und स्फुट.

— caus. स्पाशयति *bemerklich machen* u. s. w. s. u. 1. पश्. med. (ग्रहणसंश्लेषणयोः) Dhâtup. 33,7. — partic. स्पाशित = स्पष्ट P. 7,2,27. Vop. 26,114.

— प्रति s. प्रतिस्पश fg.

— वि partic. °स्पष्ट s. bes. Nachgetragen könnte werden adj. R. 3,61,46. adv. 5,31,9. 82,2. MBh. 3,1555 (विष्पष्टम् fehlerhaft ed. Calc.). सु° adj. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. — Vgl. विष्पश्.

— सम्, partic. *berühmt, bekannt:* अथ ह वै गार्ग्यो बालाकिरनूचानः संस्पष्ट आस Kaush. Up. 4,1.

2. स्पश् (= 1. स्पश्) m. *Späher, Aufseher, Wächter:* प्रति स्पशो वि सृज ṚV. 4,4,3. अव रिह व्यत्राधि कूलादिव स्पशः 8,47,11. 50,15. देवानाम् 10,10,8. दिवः AV. 4,16,4. des Varuṇa ṚV. 1,25,13. अदब्ध 6,67,5. 7,61,3. 87,3. भूरिपा 9,73,4. सुदृश् 7. स्पशं विश्वस्य जगतः die Sonne 4,13,3. विषा इडुखा: स्पकुर्देति सूर्यः 10,35,8. 1,33,8. 5,59,1. VS. 33,60.

स्पश (von 1. स्पश्) m. 1) dass. AK. 2,8,2,13. 3,4,28,216. H. 734. an. 2,553. Med. ç. 45 (स्पर्शः gedr.). Halâj. 2,270. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,38. (अग्निः) आगतः स्पशः (so st. स्पृशः zu lesen) M. 8,116. MBh. 1,5792 (स्पर्श ed. Calc.). स्पशाध्यक्ष Pañkat. 156,21. — 2) *Kampf, Krieg* AK. 3,4,28,216. H. an. Med. Halâj. 5,32.

स्पष्ट s. u. 1. स्पश्.

स्पष्टय् (von स्पष्ट), °यति 1) *klar —, deutlich machen* Schol. zu Âçv. Çr. 1,12,34. zu Kap. 1,144. Kull. zu M. 1,20. — 2) *gerade machen:* einen Buckelichen Kathâs. 62,234.

स्पष्टीकर् (स्पष्ट + 1. कर्) 1) *klar —, deutlich machen* Sâj. bei Burnouf, Bhâg. P. 1, xvii. Verz. d. Oxf. H. 162, b, N. 4. v. 4. im Comm. zu TS. 13,15. — 2) bei den Mathematikern *corrigiren, rectificiren* (durch Berechnung) Gaṇit. Spashṭâdh. 39, Comm.

स्पष्टीकरण (von स्पष्टीकर्) n. *das Corrigiren, Rectificiren* Gaṇit. Spashṭâdh. 34, Comm.

स्पष्टीकृति f. dass. Golâdhj. Golastar. 3. Khedjak. 23.

स्पष्टेतर (स्पष्ट + इ°) adj. *undeutlich, unklar* Halâj. 5,56.

स्पान्दन und स्पान्दनं adj. *vom Baume* Spandana *herrührend, daraus gemacht* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141.

स्पार्शन (von स्पर्शन) adj. *durch das Gefühl wahrgenommen werdend, tastbar* P. 4,2,92, Schol.

स्पार्ह (von स्पर्ह्) adj. *begehrenswerth, reizend; appetitlich:* रेक्णस् ṚV. 1,31,14. वसु 123,6. 2,23,9. युवन् 4,1,12. Soma 47,1. वर्ण 2,1,12. 4,1,6. 7. 7,15,15. 56,21. 58,3. 72,1. 81,3. 84,3. 8,24,8. 45,40. 9,102,6. इषः 10,2,6. निपुतः 26,1. मधु 49,10. गाः 68,3. स्पार्हा वसूनि 1,135,2. कामाः सुरस्पार्हाः Bhâg. P. 1,12,6. — Vgl. पुरु°.

स्पार्हराधस् adj. *begehrenswerthe Geschenke habend* ṚV. 4,16,16.

स्पार्हवीर adj. *in trefflichen Männern bestehend:* रयि ṚV. 5,54,14. नियुतः etwa *treffliche Führer habend* 7,91,5.

स्पाशन n. nom. act. vom caus. von 1. स्पश् in einer Etymologie Nir. 5,3.

स्पिव्र s. उप°.

स्पूर्ध् Nebenform zu स्पर्ध्: infin. स्पूर्धसे *zur wetteifernden Bewerbung*

ṚV. 5,64,4.

— प्र sich in Streit einlassen: प्र यद्वां मित्रावरुणा स्पूर्धन्प्रिया धाम युवधिता मिनन्ति ṚV. 6,67,9.

स्पृक्का f. *Trigonella corniculata* AK. 2,4,5,21. Rāǵan. 12,134. *Mimosa pudica* 5,103. — Suçr. 1,139,10. Varāh. Bṛh. S. 77,5. 13. 24. — Vgl. पृक्का.

स्पृत् (von स्पर्) 1) adj. *sich befreiend von; an sich ziehend, für sich gewinnend;* s. किल्बिष°, धन°, लोक°. — 2) f. Bez. *gewisser* Ishṭakâ Çat. Br. 8,4,2,4. Ind. St. 13,260.

स्पृति (wie oben) f. so v. a. स्पर् Çat. Br. 11,8,4,6. Kâtj. Çr. 25,6,11.

स्पृध् (von स्पर्ध्) 1) f. *Nebenbuhler, Gegner* Naigh. 2,17. अर्वेन् सं युधि स्पृधः ṚV. 1,8,3. स्पृधां हन्तारम् 119,10. 174,5. 10. 179,3. 2,11,19. 5,44,7. विश्वा इत्स्पृधो अर्यस्य 55,6. 8,14,13. 81,32. 88,5. 9,7,5. 20,1. 10,18,9. 100,12. 113,2. masc. Bhâg. P. 3,18,19. 11,23,28. adj.: इतरेतरस्पृधः *mit einander wetteifernd* 10,73,12. स्पृरिकथ° *Verlangen tragend nach* 1,10,1. एकपति° 4,20,27. पताकोश° *wetteifernd mit* 3,23, 38. — 2) f. *Kampf* (auch in einzelnen der unter 1) angeführten Stellen möglich) ṚV. 7,82,9.

स्पृध्य s. मिथ°.

स्पृश् (von स्पर्श्) 1) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,58. Declination Vop. 3,134. 149. a) *berührend:* वेदि° Kâtj. Çr. 1,8,28. 17,11,18. 18,5, 6. 26,7,14. शव° M. 5,64. क्षिति° (so v. a. *Mensch*) Ragh. 8,80. मस्तुवर्गचरण° 11,7. वक्त्र° Spr. (II) 7248. Bhâg. P. 10,37,7. — b) *berührend* so v. a. *reichend bis:* गगन° Ragh. 3,43. भू° Varâh. Bṛh. S. 61,12. 18. — c) *erreichend* so v. a. *theilhaftig, an sich erfahrend, zeigend, verrathend:* प्रणय° Mâlatîm. 76,4. मद° Kathâs. 40,24. 110,130. विपुलापद्या° (so zu verbinden) Verz. d. Oxf. H. 200,a,8 v. u. भक्तनालसीलापित° Râǵa-Tar. 1,208. भय° 4,133. पत्तच्छेदोग्ग° 164. 5,243. ऐकमत्यस्पृशो (so mit der ed. Calc. zu lesen) द्विजाः 475. विप्लव° 8,215. — 2) f. = स्पृक्का Dhanv. 3,38. — Vgl. अतल°, उपरि°, क्षत°, क्रतु°, घृत°, त्रिदिन°, दिव°, दिवि°, नभः°, भुवि°, भू°, भूमि°, मर्म°, मर्म°, रजः°, रव°, विश्व°, हृदय°, हृदि°.

स्पृश 1) (wie oben) a) adj. *berührend, reichend bis:* स्वर्गद्वार° MBh. 2,1147. — b) m. *Berührung* in दुः°. — c) f. श्रा *eine best. Pflanze,* = भुजंगघातिनी Çabdac. im ÇKDr. स्पृक्का u. d. letzten Worte. — d) f. ई *Solanum Jacquini Willd.* AK. 2,4,5,12. — 2) M. 8,116 fehlerhaft für स्पश. — Vgl. हृदि°.

स्पृशि (von स्पर्श्) adj. Hariv. 7433 nach Nîlak. = विषयस्पृश्.

स्पृश्य (wie oben) 1) adj. a) *zu berühren* Spr. (II) 2990. Kull. zu M. 5,77. अ° *nicht berührt werden dürfend* Hariv. 14770. 14772. Spr. (II) 1822. Râǵa-Tar. 5,401. Verz. d. Oxf. H. 87,b,26. 282,b,45. 283,a,7. 8. Bhâg. P. 10,18,14 (= अस्पृश्यत्व nach dem Comm.). 11,17,33. अस्पृश्यत्व n. Kull. zu M. 5,62. — b) *fühlbar, tastbar* MBh. 12,12885. 14,620. अ° 610. शब्दस्पर्शरूपत्वम् Comm. zu Ǵaim. 1,22. — c) *anzurühren, anzugreifen, für sich in Gebrauch zu nehmen:* त्वदीया मे मया स्पृश्या त्वयि जीवति संपदः Râǵa-Tar. 3,319. — d) Râǵa-Tar. 4,76 vielleicht fehlerhaft für स्पृह्य *beneidenswerth.* — 2) f. श्रा (sc. समिध्) Bez. *eines der Brennhölzer* Schol. zu Kâtj. Çr. 682,1. 684,7.

स्पृष्टव्य Hit. 64,2 fehlerhaft für स्प्रष्टव्य (so ed. Johns.).

स्पृष्टास्पृष्टि adv. *so dass man sich gegenseitig berührt:* तीर्थे विवाहे यात्रायां संग्रामे देशविप्लवे । नगरग्रामदाहे च स्पृष्टास्पृष्टि न दुष्यति ॥ so v. a. *das Dichtaneinander* Bṛhaspati im Ratnâkara nach ÇKDr. Zur Bildung des Wortes vgl. P. 5,4,127.

स्पृष्टि (von स्पर्श्) f. *Berührung* AK. 3,3,9. Çat. Br. 14,7,2,29. शव° Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 93.

स्पृष्टिका f. dass.: अस्मद्करीरस्पृष्टिकया (als Zeichen der Bethenerung) शापितो ऽसि Mṛkkh. 55,21.

स्पृह् (von स्पर्ह्) s. पुरु°.

स्पृहण (wie oben) n. *das Begehren nach:* परस्व° MBh. 2,1939.

स्पृहणीय (wie oben) adj. 1) *begehrenswerth, woran Jmd* (gen.) *oder man Gefallen findet, reizend;* = स्पार्ह Nir. 3,11. रूप MBh. 1,3573. कर्मन् Hariv. 4426. चन्द्रमस् Rt. 1,4. वीर्य Kumâras. 3,20. Spr. (II) 4299. जनस्य Râǵa-Tar. 3,28. 4,700. सत्स्पृहणीयशील Bhâg. P. 3,1,14. 15, 39. 25,25. वपुस् 35. *an dem Jmd* (gen. instr.) *oder man seine Freude hat, zu dem man sich hingezogen fühlt* Hariv. 4383. Ragh. 7,14. Spr. (II) 2153. 7250. Verz. d. Oxf. H. 61,b,5 v. u. Kathâs. 56,252. — 2) *beneidenswerth, der beneidet wird von* (gen.) Hariv. 7105. R. Gorr. 2,29,17. Kathâs. 52,267. Pañkat. 137,16.

स्पृहणीयता f. nom. abstr. zu स्पृहणीय 1): संबन्ध° Uttarar. 118,1 (160,3). व्रजति नृपः स्पृहणीयतां पराम् Kâm. Nîtis. 4,80.

स्पृहणीयत्व n. dass.: स्पृहणीयत्वं तत्त्रियाः कस्य नागमन् Spr. (II) 1231.

स्पृहयद्वर्ण (स्पृहयत्, partic. von स्पर्ह्, + वर्ण) adj. *in Aussehen —, Farbe wetteifernd d. h. wechselnd* ṚV. 2,10,5.

स्पृहयाय्य (von स्पर्ह्) Uṇâdis. 3,96. P. 6,4,55, Schol. Vop. 26,164. adj. *was man wetteifernd erstreben muss, begehrenswerth:* वसु ṚV. 6, 7,3. हवि 15,42. 7,4,9. 8,86,15. = स्पृहयालु und नक्षत्र Uǵǵval.

स्पृहयालु (wie oben) adj. P. 3,2,158. 6,4,55. Vop. 26,148. *begehrend nach, seine Lust habend an:* भोगेभ्यः Spr. (II) 4787. Râǵa-Tar. 3,315. तपोधनेषु Ragh. 14,45. गम्भीरार्थेषु काव्येषु Spr. (II) 2086. mit infin. Verz. d. Oxf. H. 10,b,N. 5. ohne Ergänzung *begehrlich oder eifersüchtig, neidisch* MBh. 5,1638. 1718.

स्पृहयालुता (von स्पृहयालु) f. *das Begehren nach:* एणाक्षी° Spr. (II) 1443.

स्पृहा (von स्पर्ह्) f. Vop. 26,192. 1) *das Verlangen, Begehren nach Etwas, Wohlgefallen an* AK. 1,1,7,27. 3,4,5,30. 13,54. 23,105. H. 430. Halâj. 4,25. स्पृहा मे जायते ऽत्यर्थम् R. 3,49,8. स्पृहां समुत्पाद्य Spr. (II) 2201. आयुष्मती 4463. यदा मे गलिता स्पृहा Ashṭâv. 14,2. स्पृहा जीवति यावद्वै 16,7. 17,9. नमोमात्रस्पृहा Râǵa-Tar. 1,132. 3,58. Bhâg. P. 3,9,6. 5,18,14. 19,21. Sarvadarçanas. 65,10. mit dat.: राज्याय R. 4, 9,7. mit gen. MBh. 2,543. 3,1549. mit loc.: कर्मफले Bhag. 4,14. गमने वसुदेवगृहे Hariv. 4464. वक्तव्ये R. 3,35,27. जीविते Ashṭâv. 2,22. विमुच्य तेषु स्पृहाम् Spr. (II) 1716. विलासेषु 1948. AK. 1,1,7,24. पुत्रे वात्मनि वा Kathâs. 53,149. Bhâg. P. 2,1,15. 5,1,3. 6,11,5. Pañkat. 1,1, 82. राजपुत्री प्रति Kathâs. 72,292. in comp. mit der Ergänzung: स्वर्ग° MBh. 3,1549. वनवास° R. Gorr. 2,20,9. 4,9,73. Ragh. 8,34. Spr. (II) 1373. 4021. Kathâs. 10,246. Râǵa-Tar. 3,309. 5,133. स्पृहां कर् ver-

langen —, begehren nach: मूलफलभोगेषु MBh. 12,4277. Mārk. P. 15,75. Bhāg. P. 3,30,12. 8,8,3. 9,14,10. चक्रे सुन्दरकास्पृहम् Kathās. 20,119. धनस्पृहां (so zu lesen) न कुर्वन्ति Pañkat. 131,19. बन्धु dass.: शमसुधाभोगैकबद्धस्पृहः Spr. (II) 4385. 2027. श्रेयस्पृहा Verz. d. Oxf. H. 30,b,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ): गत° Kām. Nītis. 9,63. Spr. (II) 2796. Bhāg. P. 7,10,19. राज्यप्राप्तेः R. Gorr. 2,1,10. सुखेषु विगतस्पृहः Bhag. 2,56. Bhāg. P. 3,15,12. वीत° Kir. 3,12. द्विज° Bhāg. P. 5,13,16. 9,16,3. स° Maitrjup. 3,2. 6,30. जये Kir. 14,36. mit infin. Rāga-Tar. 4,380. सस्पृहम् adv. Mṛkkh. 22,24. Çāk. 11,19. Vikr. 13,15. Pañkar. 3,6,7. अस्पृह M. 6,96. संपूर्णस्पृहता Sāh. D. 198. — 2) Neid. चकार रममाणे च चक्रवाकयुगे स्पृहाम् Mārk. P. 62,10. देवैश्चैव कृतस्पृहः Kathās. 54,19. सस्पृहम् Ragh. 13,31. Rāga-Tar. 2,170. — 3) eine best. Pflanze; s. u. स्पृश 1) c). — Vgl. निःस्पृह.

स्पृहावन्त् (von स्पृहा) adj. verlangend —, begehrend nach, Wohlgefallen findend an: वस्तुषु Ragh. 3,5. Mārk. P. 65,7.

स्पृह्य (von स्पृह्) 1) adj. begehrenswerth, beneidenswerth; s. u. स्पृश्य 1) d). — 2) m. Citronenbaum Çabdaç. im ÇKDr.

स्प्रष्टर् (von स्पर्श्) nom. ag. 1) der da berührt, fühlt Çat. Br. 14,7,1,29. Praçnop. 4,9. Maitrjup. 6,11. MBh. 14,619. — 2) Anfall, Krankheit AK. 3,3,14.

स्प्रष्टव्य (wie eben) adj. zu berühren M. 2,72. R. 4,41,60. Hit. ed. Johns. 1343.

स्फञ्ज m. fehlerhaft für स्फूर्ज; s. नर्मस्फूर्ज in den Nachträgen und vgl. Hall in der Einl. zu Daçar. 22.

स्फट्, स्फटति (विसरणे) Dhātup. 9,44, v. l. (शीर्णे) Kavikalpadruma im ÇKDr. — caus. स्फाटयति (हिंसायाम्) Dhātup. 32,90, v. l. स्फाटित (v. l. स्फुटित) gesprungen, gespalten Suçr. 1,301,1. zerrissen: ein Gewand Hit. 49,11. Varāh. Bṛh. 2,12. अस्फाटित s. u. पट 2) in den Nachträgen.

स्फट 1) m. und स्फटा f. = फट, फटा die sogenannte Haube der Schlangen AK. 1,2,1,9. H. 1315, Schol. — 2) f. ई Alaun Rāgan. 13,121.

स्फटिक (von स्फट्) 1) m. Bergkrystall Montgomery Martin, Eastern India 1,243. Hiouen-thsang 1,482. 2,179. AK. 3,4,1,4. Halāj. 2,21. Rāgan. 13,204. Çvetāçv. Up. 2,11. Jāgñ. 1,296. चित्रस्फटिकसोपाना MBh. 2,89. 14,1728. अर्कस्फटिकशुभ्र 5,3576. Hariv. 13158. R. 2,30,24. Suçr. 1,28,5. 228,5 (unter den edlen Steinen). °पात्र 240,16. 303,6. 315,7. 2,328,13 (v. l. स्फा°). 336,16. Megh. 52. 63. 77. Ragh. 10,19. 13,69. Spr. (II) 4705. Varāh. Bṛh. S. 4,30. 8,53. 12,5. 29. 54,110. 64,1. 68,89. काचस्फटिकखण्डाः Kathās. 24,178. 50,191. स्फटिकापाण्डुरत्विष् 100,12. Verz. d. Oxf. H. 238,b,7. 250,a,16. Pañkar. 1,5,2. स्फटिकान्तमालिका Kumāras. 5,63. शुद्धस्फटिकमाला Pañkar. 1,4,5. 7,83. °हर्म्य Kumāras. 6,42. °भित्ति Kir. 5,31. °कुड्य Bhāg. P. 3,15,21. 33,17. 4,9,62. °लौहित्य (vgl. लौहितीकः स्फटिकः P. 5,3,110, Schol.) Schol. zu Kap. 1,59. °मणि Prab. 15,5. 26,3. स्फटिकाश्मन् Çabdar. bei Wilson; गोक्षीर° (vgl. क्षीर°) Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,37. drei Arten Vākaspati beim Schol. zu H. 1068. — 2) f. आ Alaun Bhāvapr. im ÇKDr. Kampfer Rāgan. 12,64. — Vgl. क्षीर°, ख°, तैल°, पिङ्ग°, पीत°, विश्व° und स्फाटिक.

स्फटिकमय (von स्फटिक) adj. (f. ई) krystallen Kathās. 50,191.

स्फटिकयशस् m. N. pr. eines Vidjādhara Kathās. 59,10. 66,190.

स्फटिकाचल (स्फटिक + अ°) m. der Berg Kailāsa H. 1028.

स्फटिकात्मन् m. = स्फटिक Çabdar. im ÇKDr. fehlerhaft für स्फटिकाश्मन् (so Wilson nach derselben Aut.).

स्फटिकाद्रिभिद् m. Kampfer Çabdārthak. bei Wilson.

स्फटिकारि f. Alaun Ratnam. im ÇKDr. °कारी, °कारिका ÇKDr. nach Bhaishagjaratnāv.

स्फण्ट्, स्फण्टति (विसरणे) Dhātup. 9,44, v. l. स्फण्टयति und स्फण्ड्, स्फण्डयति (परिहासे) 32,4, v. l.

स्फर्, स्फरति (स्फुरणे, Vop. स्फूर्तौ चले) Dhātup. 28,95. — caus. स्फारयति = स्फोरयति P. 6,1,54. Vop. 18,17. auseinanderziehen, weit öffnen: कार्मुकं स्फारयामास er spannte den Bogen R. 5,44,4. स्फारित weit geöffnet, aufgerissen: Augen Mālatīm. 60,12. Spr. (II) 2915. Z. d. d. m. G. 27,27. Dhūrtas. 66,8. weithin verbreitet: तेजस् Spr. (II) 1419.

— नि oder निस् s. निष्फार in den Nachträgen.

— परि caus. °स्फारयति verbreiten Vjutp. 52.

— वि caus. विस्फारयति auseinanderziehen, weit öffnen: einen Bogen (so v. a. spannen) MBh. 1,6442. 4,1656. 1852 (विस्फार्य mit der ed. Bomb. zu lesen). 1861. 1918. 2022 (विस्फा° mit der ed. Bomb. zu lesen). 6,1957 (विस्फार्य st. विस्फूर्य mit der ed. Bomb. zu lesen). 2044. 2663 (विस्फा° mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,4589. 13,4619. Hariv. 2509. 6892. 11062 (S. 791). 13294. 13348. R. 3,30,28. 34,29. 42,32. 68,18. 5,30,17. 40,4. 6,20,15. 36,70. 79,9. 7,22,19. 28,45. विकृष्टविस्फारितचापमण्डल (= निर्घोषित Mallin.) Kir. 14,31. 17,24. Bhaṭṭ. 14,17. weit aufreissen (die Augen): क्रोधविस्फारितेक्षण MBh. 3,404. 7,654. 7493. R. 1,54,19. 2,22,1. 5,55,35. 93,15. 7,28,12. विस्फारितसर्वाङ्ग auseinandergerissen MBh. 7,8126 nach der Lesart der ed. Bomb. (विस्फुटित ed. Calc.). विस्फारित n. das Schnellen: गाण्डीवविस्फारितशब्द MBh. 3,762. धनुर्विस्फारितस्वन R. 3,41,25. — Vgl. विस्फार.

स्फर m. Schild, scutum H. 783 (v. l. स्फुट). auch °क m. Schol. H. an. 2,467.

स्फरण (von स्फर्) n. = स्फुरण AK. 3,3,40. H. 1523.

स्फल्, स्फलति (चले, स्फूर्तौ) Vop. 28,96, v. l.

— आ caus. °स्फालयति 1) anprallen lassen an, schlagen —, patschen auf: गजेन गजमास्फाल्य रथेन रथयोधिनम् Hariv. 6223. भूमिम् Karaka 2,8. आस्फालितं प्रमदाकराग्रैः Ragh. 16,13. पयोराशेरोघः प्रलयपवनास्फालितः Uttarar. 94,17 (123,4). सलिलनिधेरास्फालितो वीचिभिः — मलयाचलः Nāgān. 8. शिलायाम् schleudern gegen Pañkat. 93,17. लाङ्गूलम् mit dem Schweife schlagend Kathās. 60,102. धनुः Uttarar. 111,10 (150,8). — 2) zerreissen: वासांसि Bhāg. P. 10,67,15. — Vgl. आस्फाल fg.

— समुद् s. समुत्फाल.

— वि s. विस्फाल.

— सम् caus. patschen auf oder zerschellen: वृषाणौ Taitt. Ār. 1,26,3. — Vgl. संस्फाल.

स्फा s. स्फाय्.

स्फाक (von स्फाय्) s. पीव°.

स्फाटक 1) m. Wassertropfen Çabdārthak. bei Wilson. — 2) n. =

स्फटिक *Bergkrystall* v. l. in Çabdar. nach ÇKDr.

स्फाटि s. चिस्र°.

स्फाटिक (von स्फटिक) 1) adj. (f. ग्रा und ई) *krystallen* MBh. 1,2346. 2366. 2,75. 1664. 1667. 3,11698. 13,5316. Hariv. 12098 (f. ग्रा). R. 3, 61,6. 4,50,29. 5,9,17. 6,106,24. Suçr. 2,324,17. Spr. (II) 2132. Kathâs. 21,10. 50,188. 86,119. °लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 85,a,45. fg. ग्रत्तमाला Pańkar. 3,15,58. Çatr. 8,34. — 2) f. ई (v. l. स्फाटकी) *Alaun* Râǵan. 13,121. — 3) n. a) = स्फटिक *Bergkrystall* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 2,1982 (?). 3,14221. R. 5,10,10. 13,11. 16,25. — b) *eine Sandelart* Âçv. Grhj. Pariç. 2,3.

स्फाटिकोपल m. = स्फटिक *Bergkrystall* Trik. 2,9,25.

स्फाटीक n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

स्फाणि s. विश्व°.

स्फाति (von स्फाय्) f. = वृद्धि AK. 3,3,9. H. 1502. *Fettmachung, Mastung; Aufzucht:* des Viehs ṚV. 1,188,9. TS. 1,1,4,2. AV. 2,25,3. 3,24,3. 9,6,33. 19,31,1. 8. 9. धान्यस्य 2,26,3. °करण Kauç. 21. सर्वस्फातियुतो गिरिः *das Gedeihen* Çatr. 1,34. — Vgl. गय°.

स्फातिंकरण n. N. eines Sâman (*Gedeihen bewirkend*) Ind. St. 3,246,a.

स्फातिमॅत् (von स्फाति) adj. *gedeihlich, feist* AV. 3,24,6.

स्फान (von स्फाय्) s. गय°.

स्फाय्, स्फायते (वृद्धौ) Dhâtup. 14,16. ग्रस्फायिष्ट und ग्रस्फाष्ट Vop. 8, 46. 115. partic. स्फात und स्फीत (s. bes.) 26,115. *feist werden, zunehmen* überh.: पस्फाये (P. 6,1,22, Schol.) शस्त्रलाघवम् Bhatt. 14,109.

— caus. स्फावयति P. 7,3,41. Vop. 18,11. *mästen; verstärken, vermehren* überh.: स्वं प्रभावम् Bhatt. 12,76. शक्तीः 17,43. ग्रपिस्फावद्बन्धूनां विक्रमम् 4,33. 15,99. Vgl. स्फावयितर्.

— ग्रा *wachsen, zunehmen:* ग्रास्फायतास्य (ग्रस्फा°?) वीरत्वम् Bhatt. 17,50.

— सम्, partic. संस्फान TS. Prât. 11,16. *feist werdend, sich mästend* AV. 6,79,1; vgl. TS. 3,3,8,2. — Vgl. संस्फीय.

स्फार (von स्फर्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. (f. ग्रा) *ausgedehnt, weit, gross* H. 1430. an. 2,467. Med. r. 97. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13. स्थली Verz. d. Oxf. H. 353,a,3. पयोधयः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 13. स्फारस्फारैरपाङ्गविलोकितैः Sâh. D. 42,16. °फुल्ल *voll aufgeblüht* Mâlatîm. 81,14. °ज्योत्स्ना Spr. (II) 7254. रत्न Kathâs. 103, 208. पुण्य Verz. d. Oxf. H. 130,a,15. नीहार *dicht* Râǵa-Tar. 3,168. *heftig, stark:* ग्राराव Z. d. d. m. G. 27,37. उत्कण्ठा 45. संस्कार Kathâs. 7,19. — 2) m. = स्फोरण Vop. 26,174. *Prall, Patsch* (vgl. स्फल्): सो (ऽडधीर्भृत्यः) ऽज्ञानन्नपि तस्याङ्गे ज्ञानामीत्यभिमानतः । स्फारं ददौ मौर्ख्यबलात्प्रगोल्त्वचमपाटयत् ॥ Kathâs. 62,170. — 3) *eine Blase im Golde oder in einem Schilde* u. s. w.; m. H. an. Med. n. Viçva a. a. O. — Als n. ohne Angabe der Bed. auch Siddh. K. 249,b,1.

स्फारण n. = स्फरण, स्फुरण Ramân. zu AK. 3,3,10 nach ÇKDr. — Vgl. समस्तस्फारणानुलदर्शन.

स्फारीभू (स्फार + 1. भू), °भवति *sich ausbreiten, — vermehren* Mṛkkh. 49,6. तैरभम् Spr. (II) 6644. ग्रापदः 2780. 7347.

स्फारिणि (fehlerhaft) s. विश्व°.

स्फाल m. = स्फोलन Vop. 26,174.

स्फालन (vom caus. von स्फल्) n. *das Aufschlagen:* कृस्त° *das Schlagen auf Etwas mit der Hand* Kull. zu M. 8,25.

स्फावयितर् (vom caus. von स्फाय्) nom. ag. *Mäster:* गवाम् Ait. Br. 1,13.

स्फिकश्राव (स्फिज् + श्राव) m. *eine best. Krankheit* Varâh. Bṛh. S. 69,23.

स्फिगी f. = स्फिज् ṚV. 3,32,11. 8,4,8. Çat. Br. 12,7,1,7.

स्फिग्घातक्र (स्फिज् + घा°) m. *ein best. Baum*, = करफल Çabdak. im ÇKDr.

स्फिच् s. स्फिज्.

स्फिज् gaṇa कर्णादि zu P. 4,2,80. v. l. im gaṇa वेतनादि zu 4,12. f. Siddh. K. 248,a,8. *Hinterbacken, Hüfte* H. 609. Halâj. 2,358. Çâṅkh. Gṛhj. 3,11. Jâǵń. 3,97. Varâh. Bṛh. S. 70,20. चारु° adj. Karaka 3,3. स्फिच् AK. 2, 6,2,26 (nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 6,7,6 स्फिजौ). स्फिचं वास्यावकर्तयेत् M. 8,281. MBh. 2,712. 3,10475. कर्षति स्फिचौ 8,1853. Suçr. 1,321,6 (Hdschr. स्फिज्). Mârk. P. 11,8. unbestimmt ob स्फिच् oder स्फिज् MBh. 1,5929. 7,7897. Hariv. 2231. 12364. R. 5,5,26. Suçr. 1,49,2. 66,15. 86,12. 269,12. 2,92,11. Mâlatîm. 78,16. Varâh. Bṛh. S. 51,8. 48. 52,8. 53,58. 61,10. 68,17. — Vgl. वृहत्°, स्फैज्ञायनि, स्फैज्ञिक.

स्फिज्ञ in नर्न° Daçak. 2,44. 47 wohl nur fehlerhaft für °स्पृर्श; vgl. स्फज्ञ.

स्फिट्, स्फेटयति (स्नेहने, वृत्याम्) Dhâtup. 32,36, v. l. (ग्रनादरे) 37, v. l. (हिंसायाम्) 90, v. l. — Vgl. संस्फेट.

स्फिट्ट्, स्फिट्टयति (हिंसायाम्) Dhâtup. 32,90.

स्फिर (von स्फाय्) Uṇâdis. 1,54. adj. P. 6,4,157. Vop. 7,56. *feist:* उदर ṚV. 8,1,23. *reichlich, viel* AK. 3,2,13. H. 1426. — Vgl. ग्रति°, स्फेमन्, स्फेयंस्, स्फेष्ठ.

स्फीत (partic. von स्फाय्) P. 6,1,22. Vop. 26,115. adj. *in gedeihlichem Zustande befindlich, wohlhabend; reich, blühend:* Gegend, Land, Reich, Haus MBh. 1,2357. 8,16223. 4,159. 13,3148. Hariv. 1089. 8916. R. 1, 1,5. 26,17. 2,49,12. 52,58. 82,4. 3,61,7. 27. 4,43,5. 5,16,7. Varâh. Bṛh. S. 5,46. Kathâs. 18,58. 54,98. Bhâg. P. 1,6,11. कुल Jâǵń. 1,54. R. 4,28,15. Bhâg. P. 3,4,29. काष्ठकिद्रुमाः Spr. (II) 1786. शास्त्राणि P. 1, 3,38, Schol. *dem es wohlergeht* Kâm. Nîtis. 10,27. 18,18. Varâh. Bṛh. S. 5,46. 69,32. Kathâs. 27,12. Spr. (II) 2936. ग्रम्भोधर *voll, regenschwanger* Mṛkkh. 85,4. धूम्या *dicht* Mâlatîm. 73,21. *reichlich, im Ueberfluss vorhanden:* श्री R. Gorr. 2,1,14. 5,73,15. 6,98,41. Râǵa-Tar. 1, 239. शीलनिधि MBh. 3,2992. स्फीतमध्यपरिपेलवं फलम् Varâh. Bṛh. S. 94,8. Kathâs. 18,277. Râǵa-Tar. 1,201. ग्रालोक Sarvadarçanas. 63,8. चयन (wir lesen स्फीतं st. स्फीतः) Pańkar. 1,3,60. परिवर्ह Daçak. 61,2. उत्सवाः MBh. 2,810. गुणाः 7,1489. R. 4,27,13. Spr. (II) 7324. यशस् MBh. 1,3757. 3,10278. Bhâg. P. 3,22,18. 4,21,7. शुभं कर्म Spr. (II) 6495. *reichlich gesegnet mit, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend): ग्रागमैर्वहुभिः MBh. 13,6288. रत्न° Prab. 85,13. द्राक्षा° Râǵa-Tar. 4, 192. मधु° Kathâs. 71,197. ग्रलुप्तधर्मचरण° 78,7. रस° Vet. in LA. (III) 1,9.

स्फीतता (von स्फीत) f. *ein gedeihlicher Zustand, das Wohlergehen* Kâm. Nîtis. 8,11. P. 1,3,38, Schol.

स्फीति (von स्फाय्) f. dass. Rāǵa-Tar. 3,22.

स्फीतीकर् (स्फीत + 1. कर्) *vermehren, verstärken:* येन °कृतो मदः R. 2,65,26.

स्फुजिध्वज m. N. pr. eines Astronomen Utpala zu Varāh. Bṛh. 7,9. 12,1.

स्फुट्, स्फुटति (विकसने) Dhātup. 28,80. स्फोटति (विसरणे, विशरणे) 9,44. °ते (विकसने) 8,7. zu belegen nur स्फुटति und स्फोटति (selten); पुस्फोट, अस्फोटीत्, स्फुटिष्यति. 1) *platzen* (mit einem Geräusch), *aufspringen, reissen, sich spalten:* यदि पुरोडाशः स्फुटेदोत्पतेत्वा Âçv. Çr. 3,14,13. वंशः Kauç. 93. 135. Çat. Br. 8,1,4,9 (स्फोटत्). पृथिवी, दैवतप्रतिमाः Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. fg. अस्फुटन्मुकुटं राज्ञः MBh. 1,6592. शतधा मूर्धा ते स्फुटिष्यति MBh. 1,3023. 14,154. R. 4,46,13. Kathâs. 75,188. 79,46. 94,128. (तस्याः) कराभ्यां राजपुत्रस्य तलस्तलञ्चास्फुटत् Hariv. 4134. रुचकानि Suçr. 1,302,4. स्फुटति सकलदेहे कीकसान्यस्थिसंधिः Dhûrtas. 95,13. स्फुटत्कपालनेत्रास्थि° Mârk. P. 12,36. 21,86. Prab. 116,2 (°स्फुटदुत्कटास्थि zu lesen). नेदानीं हृदयं चेन्मे स्फुटिष्यति शतधा R. Gorr. 2,81,4. 6,95,40 (स्फोटति). Uttarar. 60,3 (77,15). Spr. (II) 7252. Kathâs. 5,100. 10,63. 21,94. 34,19. 41,57. 86,166. 106,99. हृदये स्फुटिता गमिष्यति Vet. in LA. (III) 12,9. 10. स्फुटदिदं चेतः Gît. 7,30. मनो मे न यत्पुस्फोट सहस्रधा Bhaṭṭ. 14,56. स्फुटेयुरपि पर्वताः MBh. 10,222. 8,2797. Verz. d. Oxf. H. 257,a,16. येनाण्डकटाहमस्फुटत् Bhâg. P. 7,8,16. Pańkar. 4,3,67. प्रासो ऽस्फोटीदुरसि Bhaṭṭ. 15,77. रविमण्डलम् 17,9. — 2) *aufspringen* so v. a. *aufblühen:* स्फुटति कुसुमनिकरे Gît. 5,2. Spr. (II) 1411. Kâvjâd. 3,167. Bhâg. P. 10,13,5. — 3) *auseinanderstieben:* तुरंगाः पुस्फुटुर्भिताः Bhaṭṭ. 14,6. 10,8. — 4) *knacken:* तस्य चेदङ्गुलयः आयम्यमाना न स्फुटेयुः Karaka 5,3; *knistern* vom Feuer Vâgbh. 1,7,13. Ṛt. 1,25. — 5) *hervorbrechen, plötzlich erscheinen:* स्फुटत्स्पर्शो यस्मात्स स्फोटः Verz. d. Oxf. H. 177,b, N. 2. — 6) *vergehen, sich legen* (von einer Krankheit): गुल्मः स्वयमस्फुटत् Kathâs. 15,16. भयात्क्रोधाभिघाताद्वा रोगो राज्ञः कदाचन। स्फुटेद्यम् 17,36. पुस्फोट हृद्यव्याधिः 42. — 7) partic. स्फुटित a) *geplatzt, gesprungen, aufgerissen, rissig:* मांसपिण्ड Hariv. 4130. हृदयं सहस्रधा R. 4,19,15. 5,15,28. Mṛkkh. 54,21. Kathâs. 2,43. 86,165. °करचरणा Suçr. 1,333,4. 182,7. 263,18. 301,1 (v. l. स्फाटित). 124. खड्ग Hariv. 13892 (स्फारित die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 50,4. 4,29. पद् 49,7. 71,2. पाणितल 68,41. ओष्ठ 52. स्फुटिताग्राः Hâla 32. 57. 61,14. Kâm. Nîtis. 15,10. Z. d. d. m. G. 27,65. Râǵa-Tar. 3,181. Pańkat. 104,15. अस्फुटिता शय्या VP. 3,11,107. सुधाद्रवानुलेप Mṛkkh. 92,6. माल्यानां स्फुटिताग्रता Vâgbh. 1,7,10. Körner Bhâvapr. 5. — b) *aufgerissen* so v. a. *weit geöffnet:* नासिका Suçr. 1,115,5. स्फुटिताक्ष MBh. 1,8215. Pańkat. 98,1. °नयन 254,24. *aufgeblüht* H. 1128. Megh. 32.

— caus. स्फोटयति (स्फुटय् s. bes.) 1) *sprengen, spalten* (भेदने) Dhâtup. 33,48. तलघोषेण पर्वतान् MBh. 5,3778. करघोषेण पञ्जरम् Hariv. 10268. कपालं काष्ठेन Kathâs. 23,103. उपलान् Râǵa-Tar. 6,248. उदरम् Pańkat. 87,7. 42,10. अर्धस्फोटित (स्तम्भ) Pańkat. ed. orn. 6,3. 7. काष्ठकूटचञ्चा स्फोटितनयनः *ausgestochen* Pańkat. 81,21. fg. — 2) *schütteln, rasch hinundher bewegen:* भुजान् Hariv. 2445. 16020. लाङ्गूलम् R. 6,2,19. अङ्गुलीः Suçr. 2,243,3. जिह्वाम् Varâh. Bṛh. S. 51,32. अङ्गम् Sâh. D. 59,20. परस्परम् Hariv. 14853. Hierher oder zu आ caus.: तथैवास्फोटयंस्तलान् MBh. 10,467. विक्रोशन्नास्फोटयद्बाहू Hariv. 3684. — 3) *wegschieben:* मञ्जूषा स्फोटितार्गला Kathâs. 4,80. — 4) *knistern:* उल्काः MBh. 9,3137. स्फोटित (oder आ°) n. *Geknister* Varâh. Bṛh. S. 33,23.

— आ caus. आस्फोटयति 1) *spalten, zermalmen:* ततस्तां विकृतिं मत्वा क्रोधादाकृष्य स क्षितौ। आस्फोटयिष्यज्जयात् पदे Kathâs. 25,150. 52,128. 121,28. — 2) *schütteln, rasch hinundher bewegen:* बाहू MBh. 3,1780. लाङ्गूलम् 11139. गात्राणि Vet. in LA. (III) 25,12. ohne Ergänzung *die Arme schütteln* M. 4,64. MBh. 3,11130. 12379. 6,3684. 7,8181. 12,9347. R. 5,38,28. 6,16,48. 37,40. Suçr. 2,542,3. Journ. of the Am. Or. S. 7,45,3. Bhâg. P. 10,46,6. 36,8. Bhaṭṭ. 13,28. nach den Erklärern *mit der Hand auf den Arm schlagen:* आस्फोटित n. *das Schütteln:* बाह्वोः Hariv. 4682. सटाह्नास्फोटित (oder स्फोटित) Verz. d. Oxf. H. 257,a,14. *das Schütteln der Arme* MBh. 1,2820. 3,11132. 6,3869. R. 5,38,29. 83,5. 6,17,32. 35,2. 37,43. — Vgl. आस्फोट fgg.

— परि *aufspringen, bersten* Suçr. 1,291,14. fg.

— प्र dass.: नागानां प्रास्फुटन्कुम्भाः MBh. 8,885. हृदयं प्रस्फुटिष्यति R. 6,72,55. Comm. zu Prab. 90,11. शमलगिरिसमूहाः (so zu lesen) Haeb. Anth. 469,2. — caus. प्रस्फोटयति 1) *spalten* Hariv. 13894. Kathâs. 25,273. — 2) *die Arme schütteln* MBh. 4,2100. — Vgl. प्रस्फुट fgg.

— वि *platzen, aufspringen:* हृदयं विस्फुटिष्यति R. 6,39,31. Mârk. P. 12,36. विस्फुटितसर्वाङ्ग MBh. 7,4126. — Vgl. विस्फुट, विस्फोट fgg.

— सम् s. संस्फुट, संस्फोट.

स्फुट (von स्फुट्) 1) adj. (f. आ) a) *offen:* स्रोतस् Suçr. 1,190,19. 2,210,2. निर्गम Bhâg. P. 3,13,28. *aufgeblüht* AK. 2,4,1,7. H. 1128. an. 2,100. Med. ṭ. 20. MBh. 8,4704. Uttarar. 63,7 (81,5). Khandom. 51. — b) *offen vor Augen liegend, für die Sinne offen, offenbar, deutlich, verständlich, vernehmlich, klar* (häufig °म् adv.) AK. 3,2,31. H. 1467. H. an. Med. Halâj. 4,67. 5,51. वेतसाहत R. 6,8,45. ते शत्रयाद्वका ब्रूयुः प्रयुक्ताः स्व इति स्फुटम् Kâm. Nîtis. 6,12. Megh. 71. Çiç. 9,79. Kir. 11,44. Spr. (II) 4293. 1400. 1445. 3355. 3575. 3786. 5472. 5966. 6574. 6644. 7017. 7253. Bhar. Nâṭjaç. 34,114. Varâh. Bṛh. S. 3,40. 6,13. 9,45. 101,13. Kathâs. 2,68. 7,6. 16,124. 21,145. 30,14. 36,34. 43,34. 158. 44,21. 45,368. 52,143. Mârk. P. 24,26. 70,3. 101,18. Kaurap. 12. Daçak. 3,69. Sâh. D. 3,22. 59,11. 310,11. 54. Prab. 84,12. 101,9. Râǵa-Tar. 3,173. 4,486. 6,117. 237. Bhâg. P. 3,22,22. 5,3,4. 20,29. Verz. d. Oxf. H. 110,a,5 v. u. 173,b, No. 380. 256,a,25. Pańkat. 167,15. Sarvadarçanas. 32,11. 117,6. 143,5. fgg. Nalod. 2,41. अ° adj. und adv. (म्) AK. 1,1,7,2. 3,1,37. H. 266. 349. H. ç. 91. Kathâs. 64,125. Bhâg. P. 8,12,22. Sarvadarçanas. 143,5. — c) bei den Mathematikern *genau, correct, wirklich* (Gegens. मध्यम, मध्य; vgl. स्पष्ट) Weber, Ǵjot. 88. 98. 100. Sûrjas. 1,60. Varâh. Bṛh. S. 5,25. 12,14. Ârjabh. 3,23. fgg. Comm. zu 21. fgg. Gaṇit. Kandragr. 14. 23. Spashṭâdh. 36. 45. Golâdhj. Khedjak. 42. Madhjag. 28. Golabandh. 28. Grahaṇav. 24. 29. 39. Jantrâdhj. 10. Verz. d. Cambr. H. 41. 47. 49. Colebr. Misc. Ess. 2,325. 395. 406. 456. Z. f. d. K. d. M. 4,310. — d) *ausgedehnt, weit, umfangreich;* = वैशाल H. an. Med. Kumâras. 1,43. 7,73. स्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका Spr. (II) 494. — e) *aussergewöhnlich, absonderlich* Kâvjâd. 1,47 (= विकट Comm.). — f) *weiss* H. an. Aǵaja im ÇKDr. — 2) m. a) = स्फट, फट *die sogenannte*

Haube der Schlangen H. 1315; vgl. 3). — b) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 3) f. आ = 2) a) Spr. (II) 2852, v. l. 3770. — Vgl. परि°, स्फौटायन.

स्फुटता (von स्फुट) f. 1) Deutlichkeit, das Offenbarsein Kir. 2,27. Sâh. D. 116,7. स्फुटतां गम् offenbar werden Bhaṭṭ. 10,8. — 2) bei den Mathematikern Genauigkeit, Correctheit, Wirklichkeit: अ° Golâdhj. Golastav. 3.

स्फुटत्व n. 1) das Offenstehen Suçr. 1,319,2. — 2) = स्फुटता 1) Sâh. D. 5,5. Sarvadarçanas. 163,4. अ° Çaṁk. zu Khând. Up. S. 47. — 3) = स्फुटता 2) Gaṇit. Grahaṇâkṛ. 13, Comm.

स्फुटन (von स्फुट्) n. 1) das Platzen, Bersten AK. 3,3,5. H. 1488. Med. d. 43. Ind. St. 1,41. der Haut Vâgbh. 1,11,22. स्फुटत् Çatr. 14,274. — 2) das Knacken (der Gelenke) Karaka 1,17.

स्फुटफल m. = तुम्बुरु Râgan. 11,188.

स्फुटबन्धनी f. v. l. für स्फुटवल्कली Ratnam. im ÇKDr.

स्फुटय् (von स्फुट), °यति (विस्फुरणे) Dhâtup. 35, 84, k. deutlich —, offenbar machen LA. (III) 89,11. Kull. zu M. 2,127. स्फुटयते Sarvadarçanas. 141,3.

स्फुटरङ्गिणी f. Cardiospermum Halicacabum Lin. Ratnam. 22.

स्फुटवल्कली f. dass. Ratnam. im ÇKDr. und bei Wilson. Spr. (II) 3716 (Conj.). — Vgl. स्फुटबन्धनी.

स्फुटसिद्धान्त m. Titel eines astronomischen Lehrbuchs Colebr. Misc. Ess. 2,391. — Vgl. ब्रह्म°.

स्फुटार्थ (स्फुट + अर्थ) m. der deutliche, offenbare Sinn Schol. zu Çâk. 41. Titel eines Commentars (wohl adj. comp. dessen Sinn klar ist) Burnouf, Intr. 563.

स्फुटि (von स्फुट्) f. 1) Blasen an den Füssen Trik. 3,3,105. H. an. 2,101. Med. t. 29. fg. स्फुटी Çabdar. im ÇKDr. — 2) eine best. Cucurbitacee Trik. H. an. Med. Hâr. 126. स्फुटी Çabdar. im ÇKDr.

स्फुटिका f. etwa ein abgesprungenes Stückchen: कर्पूर° Daçak. 92,5.

स्फुटीकर् (स्फुट + 1. कर्) deutlich —, klar machen Comm. zu TS. Prât. 9,8. 13,15. Verz. d. Oxf. H. 141,b,2.

स्फुटीकरण (von स्फुटीकर्) n. 1) das Verdeutlichen, Klarmachen Verz. d. Oxf. H. 173,b,4 v. u. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 289. — 2) bei den Mathematikern Correction Sûrjas. 2,14.

स्फुटीभू (स्फुट + 1. भू), °भवति offenbar —, deutlich —, klar werden Naish. 12,86. Verz. d. Oxf. H. 222,a,9 v. u. Sarvadarçanas. 141,4.

स्फुट्, स्फुट्यति (अनादरे) Kavikalpadruma im ÇKDr.

स्फुड्, स्फुडति (संवरणे) Dhâtup. 28,97.

स्फुण्ट्, स्फुण्टति (विसरणे) Dhâtup. 9,44. स्फुण्टयति (परिहासे) 32,4, v. l.

स्फुण्ड्, स्फुण्डते (विकसने) Dhâtup. 8,25. स्फुण्डयति (परिहासे) 32,4.

स्फुर्, स्फुरति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 28,95 (स्फुरणे, संचलने). 1) schnellen (trans.): यो गां पदा स्फुरति treten AV. 13,1,56. मर्तै पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् RV. 1,84,8. यो रौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुः 2,12,12. — 2) schnellen (intrans.): उपरि स्फुरन्ति Würfel RV. 10,34,9. स्फुरता धनुषा MBh. 1,7022. स्फुरद्भिः शरैः Hariv. 13505. स्फुरदसिमुक्तलता Git. 1, 33. Çiç. 8,64. 9,47. zucken, zittern: das Auge Kauç. 58. Mṛkkh. 143,14. Mâlatim. 5,5. Kathâs. 22,106. स्फुरदोष्ठी MBh. 3,1367. बाहुः 7,1565. R. 3,30,7. आपानिकृत्तानि शिरांसि 31,21. Suçr. 1,321,6. 2,376,18. Ragh. 12,90. Çâk. 15. Git. 10,2. Spr. (II) 2223. Kathâs. 49,130. स्फुरदोष्ठक H. 298. स्फुरत्तरंगजिह्वा Râga-Tar. 5,102. Bhâg. P. 1,14,11. स्फुरत्सटाकेसर 7,8,20. Bhaṭṭ. 1,27 (पुस्फोर). अहायुधं कृतं पृथिव्यां कृपणं स्फुरत्तम् sich windend R. 3,57,34. 58,1. 4,5,8. अस्फुरन्नपरे रोषात् 5,63, 40. Spr. (II) 4418. Bhâg. P. 2,7,14. 7,8,29. पुस्फुरुर्दृषभाः Bhaṭṭ. 14,6. स्फुरन्मीना (भू) zappelnd Râga-Tar. 5,94. med.: स्फुरते नयनं सव्यम् Hariv. 9298. कस्य वा स्फुरते जिह्वा स्तुतौ 14902. स्फुरमाणौष्ठ R. 3,57, 26. 62,32. 5,73,17. pass. impers.: अवानैः पुस्फुरे दैत्यैः Bhaṭṭ. 14,14. — 3) (von einer zitternden Lichterscheinung) blinken, funkeln: अलातचक्रामिव Maitrjup. 6,24. विद्युत् R. 4,22,22. 27,6. Mṛkkh. 91,21. Z. d. d. m. G. 27,32. 86. स्फुरत्प्रभामण्डल Ragh. 3,60. 5,51. 14,14. Kumâras. 1,24. स्फुरत्कान्तिखद्योत Kâm. Nîtis. 13,14. R. 7,22,35. अग्निः Ṛt. 1,25, v. l. 26. Kumâras. 3,71. Mond Ragh. 7,64. Gold Çaut. 39. स्फुरता रागेण मया: Vikr. 136. Çiç. 9,25. Git. 10,6. Spr. (II) 1419. 1445. 2244. प्रदीपः 2303. 2545. 4772. 7106. 7254. Kathâs. 21,85. Nägel 23, 88. 25,238. 37,87. 54,127. 81,47. 109,10. 123,208. Prab. 26,7. Bhâg. P. 1,12,8. 2,2,9. 3,14,49. 17,17. 4,24,48. 28,41. 6,4,38. 16,30. 8,10, 14. 15,9. 20,32. Pańkar. 1,4,56. 3,5,9. 11,19. 4,6,2. Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228. 128,a,7. 242,a, No. 593. fgg. 332,b,13. Bhaṭṭ. 1,6. 3, 24. — 4) plötzlich erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen, offenbar werden (von Körperlichem und Unkörperlichem): माया Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,144. यस्मिँल्लोकाः स्फुरन्तीमे जाले शकुनयो यथा MBh. 12,1622. स्फुरति प्रमोदे Vikr. 153. Çiç. 9,75. दृष्टिर्मोषे प्रदोषे स्फुरति Git. 11,1. Ashṭâv. 3,3. अनन्तरूपेण 18,72. Spr. (II) 415. 776. मुखात्स्फुरन्तीं दंष्ट्राम् 1073. स्फुरद्रन्ध्रः 1098. 1147. 1229. 1358. 1986. 2364. 2705. धर्मतः स्फुरति निर्मलं यशः 3095. 3780. 4282, v. l. 4289. 4463. 4786. 5857. 5914. 6039. 6190. 6193. 6420. 6681, v. l. 6759. Z. d. d. m. G. 27,25. 56. 62. 91. Râga-Tar. 8,272. Prab. 11,16. 21,19. 48,13. 67, 2. 81,5. 117,2. Daçak. 67,1 (मा स्फु° zu schreiben). 94,14. Vet. in LA. (III) 30,6. Verz. d. Oxf. H. 130,b,41. 145,a,12. Nîlak. 231. Sâh. D. 31, 15. Pratâpar. 12,a,4. Sarvadarçanas. 103,4. Kusum. 24,19. — 5) glänzen so v. a. Aufsehen erregen: Personen Râga-Tar. 6,251. 8,584. 753. गुणाः Kathâs. 74,217. दध्रे नातिस्फुरद्वपुः Mârk. P. 105,27. — 6) partic. स्फुरित a) zuckend, zitternd: कोपस्फुरिताधर Kumâras. 3,9. Spr. (II) 3350. Varâh. Bṛh. S. 32,5. Kathâs. 71,266. Mârk. P. 74,32. Bhâg. P. 3,1,14. 4,8,15. Pańkat. 64,15. Çiç. 7,56. neutr. das Zucken, Zittern: der Lippen Kumâras. 7,18 (pl.). Çâk. Ch. 63,3. शफरी° das Zappeln Spr. (II) 4496. — b) blinkend, funkelnd Hariv. 15700. 15892 (nach der Lesart der neueren Ausg.). रुचि Megh. 15. तडित् 75. Varâh. Bṛh. S. 24,13. Spr. (II) 2401. त्विष् Ragh. 4,75. Mâlav. 47. Mâlatim. 40,10. Kathâs. 22,6. Bhâg. P. 4,9,2. impers.: खद्योतैः स्फुरितम् Z. d. d. m. G. 27,46. उडुभिः Nalod. 2,50. neutr. das Blinken, Funkeln: महाशनि° MBh. 1,1258. Z. d. d. m. G. 27,25. Spr. (II) 6860. शशिनः 7527. — c) plötzlich erschienen, zum Vorschein gekommen Spr. (II) 5560. Kathâs. 21,8. Sarvadarçanas. 100,22. neutr. das Erscheinen: तपाभङ्गिनि स्फुरिते जन्तूनाम् Râga-Tar. 1,23.

— caus. 1) स्फोरयति = स्फारयति P. 6,1,54. Vop. 18,17. ausein-

anderziehen, spannen (vgl. स्फार् caus.): धनुर्ज्यामस्फुरत् Bhaṭṭ. 15,89. — 2) स्फुरयति *erfüllen:* सर्वनगरं दौर्गन्ध्येन स्फुरयिष्यति (पूरयिष्यति?) Lalit. ed. Calc. 165,8.

— अनु *hinschnellen* R̥V. 6,67,11. — Vgl. अनुस्फुर.

— अप *wegschnellen, sich rasch entziehen:* नार्म स्फुरि: पर्वता R̥V. 6, 61,14. — Vgl. अपस्फुर, अनपस्फुर fgg.

— व्यप med. *zerreissen* (intrans.) Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,34. — Vgl. व्यपस्फुरण.

— अव *wegschleudern* Nir. 5,17.

— नि, der Anlaut kann in ष übergehen nach P. 8,3,76. Vop. 8,98. 13,6.

— निस् desgl. ebend. *wegschleudern:* घृत्रमंस्फुरन्नि: R̥V. 2,11,9. 8,3,19.

— परि 1) *zappeln, sich rasch hinundher bewegen:* परिस्फुरन्मीनविघट्टित Kir. 8,25. partic. °स्फुरित *zuckend* (vom Kinde im Mutterleibe) Uttarar. 56,2 (72,10). — 2) *weithin blinken, — funkeln* Bhâg. P. 2,9,11. 3,8,27. 5,25,4. — 3) *erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen* Verz. d. Oxf. H. 146,*b*,5. Kull. zu M. 8,92.

— प्र 1) *wegschnellen, wegstossen:* प्रेतं पदा प्र स्फुरतम् AV. 1,27,4. Pañkav. Br. 6,9,22. — 2) *schüttern, zucken, erzittern:* पदेमि प्रस्फुरन्निव दृतिर्न ध्मात: R̥V. 7,89,2. धनु: प्रस्फुरतीव MBh. 6,5202. क्रोधेन प्रस्फुरन्निव Hariv. 15206. Karaka 8,8 (von einem Epileptischen). जिह्वा प्रस्फुरतीव Hariv. 15676. प्रास्फुरन्नयनम् MBh. 7,8829. R. 6,75,36. Kathâs. 67,68. प्रस्फुरमाणौष्ठ MBh. 3,1941. 8,4764. Hariv. 13408. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). R. Gorr. 2,30,1. 3,66,20. Mârk. P. 77,28. प्रस्फुरित *zuckend, zitternd:* प्रस्फुरिताधर MBh. 1,5826. 3,11498. 8,602. Hariv. 7065. Spr. (II) 7283. Kathâs. 20,50. Bhâg. P. 4,18,1. 7,5,25. Pañkat. 220,1. — 3) *blinken, funkeln* Hariv. 13894 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kathâs. 73,340. Prab. 81,16. Pañkar. 3,8,2. — 4) *erscheinen, auftreten, zum Vorschein kommen, zu Tage treten:* प्रस्फुरत्तिमिरालोके° Varâh. Bṛh. S. 12,3. संस्थितस्य गुणोत्कर्ष: प्राय: प्रस्फुरति स्फुटम् Spr. (II) 6644. Kuvalaj. 2,*b*. किंचित्स्यक्तीयमिति प्रस्फुरितेन *weil dieses zu Tage getreten ist* Verz. d. Oxf. H. 133,*b*,10. — 5) *glänzen so v. a. Aufsehen erregen:* एतेन तु बलेनासौ प्रास्फुरन्नृपसत्तम: Hariv. 15083.

— प्रति *dagegen stossen, — treten* u. s. w. R̥V. 4,3,14.

— वि, der Anlaut geht in ष über Taitt. Prât. 6,13, kann in ष übergehen P. 8,3,76. Vop. 8,98. 1) *auseinanderschnellen* Nir. 9,10. R̥V. 6,75,4. Çat. Br. 14,1,1,9. *zucken, zittern:* चापमण्डलं विस्फुरत् MBh. 7,1639. चापं विस्फुरतीव मे R. 3,30,5. तत्कबन्धं पपातास्य विस्फुरद्धरणीतले MBh. 1, 1165. विस्फुरद्रूविहप Bhâg. P. 3,2,13. *sich rasch hinundher bewegen, sich winden* MBh. 1,2036. 4873. 6001. 6288. 4,972. 10,356. 361. 752 (ed. Calc. an den letzten drei Stellen mit ष). Hariv. 307. R. Gorr. 1,47,18. 3,25,17. 7,80, 46. Bhâg. P. 10,81,27. Bhaṭṭ. 9,75. विस्फुरित *zuckend, zitternd:* क्रोधविस्फुरितेक्षणा R. Gorr. 1,55,19. विस्फुरिताधर Bhâg. P. 6,5,35. Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,39. — 2) *blinken, funkeln:* विस्फुरद्दंष्ट्र MBh. 12,4271. विस्फुरत्कनककाञ्चीपे Kathâs. 3,28. 26,283. 73,64. Bhâg. P. 3,15,40. 28, 29. तडित् 4,10,23. विस्फुरितशस्त्र *blinkend* Uttarar. 91,7 (117,10). — 3) *erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen:* गर्जति विस्फुरति Spr. (II) 6067. दिव्यौषधीनां वल्ल्य: प्ररोहा कन्दरकाणामिव विस्फुरन्ति Çârṅg. Saṁh. 1,1,2. — विस्फुर्य MBh. 6,4957 fehlerhaft für विस्फार्य (so ed. Bomb.). विस्फूर्य 3,15639 für विस्फूर्य. Vgl. विष्फुर.

— सम् 1) med. *zusammenstossen:* ऋषभा वा मेषाणां वा Çat. Br. 13, 3,2,7. TBr. 3,8,22,1. — 2) *funkeln* Maitrjup. 6,35.

स्फुर (von स्फुर्) 1) adj. *zitternd, schwingend:* गाण्डीवस्फुरगुण Spr. (II) 5295. — 2) m. *a) das Zucken* Comm. zu AK. 3,3,10. स° adj. *zuckend* so v. a. *lebend* Bhaṭṭ. 15,100. — *b)* = स्फार *Schild* (*scutum*) H. 783, v. l. an. 2,263 (vgl. Corrigg.)

स्फुरण (wie oben) 1) adj. *blinkend, funkelnd* Varâh. Bṛh. S. 4,29. 42, 19. — 2) n. nom. act. Dhâtup. 28,95. = स्फुरणा AK. 3,3,10 (auch f. आ nach dem Comm.). H. 1523. *a) das Zucken:* der Glieder Mârk. P. 51,15. Schol. zu Çâk. 15. Suçr. 1,49,19. 156,17. 251,12. योनि: *pruritus* 321,17. गर्भ° 376,2. 2,351,4. einer Wunde 2,4. — *b) das Blinken, Funkeln:* विद्युद्दाम° Mṛcch. 28. Mâlatîm. 143,5. — *c) das Erscheinen, Zutagetreten, Offenbarwerden* Ashṭâv. 20,5. Sâh. D. 295,11. 13. 320, 11. fg. मखार्थ° (so richtig) Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,16. द्रव्य° Bhâg. P. 3, 26,29. बुद्धि° Pañkat. 42,6 (ed. orn. 38,2). Sarvadarçanas. 100,18. शब्दस्य Pratîpar. 7,*a*,9. सर्व° *b*,2. उभय° 5. असंदेह° adj. Ashṭâv. 18, 70. शुद्ध° 71.

स्फुरिका f. s. u. छुरिका 2).

स्फुरित s. u. स्फुर्. davon °त्व n. *das Erscheinen, Vorkommen* Comm. zu TS. Prât. 2,25.

स्फुर्छ् s. स्फूर्छ्.

स्फुल्, स्फुलति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 28,96 (संचलने, चलने, संचये, स्फूर्तौ). स्फुलित *erschienen, zu Tage getreten:* कर्णाभ्यर्णस्फुलितपलित Bâlar. 87,15. Vgl. स्फुर्. Nach नि, निस् und वि kann der Anlaut in ष übergehen nach P. 8,3,76. Vop. 8,98. 13,6.

— वि *sich hinundher bewegen* Bhaṭṭ. 9,76.

स्फुल n. *Zelt* Çabdar. im ÇKDr.

स्फुलन n. = स्फुरण Nîlak. zu AK. 3,3,40 nach ÇKDr.

स्फुलमञ्जरी f. *Achyranthes aspera* Ratnam. 40.

स्फुलिङ्ग (von स्फुल् = स्फुर्) m. f. (आ) und n. Trik. 3,5,22. *Funke* AK. 1,1,2,53. m. H. 1103. Halâj. 1,67. MBh. 5,1862. Vikr. 125. Prab. 36,12. 75,6. स्फुलिङ्गावस्था Çâk. 174. स° *Funken sprühend* MBh. 2, 902. R. 3,34,6. — Vgl. विस्फुलिङ्ग, विस्फुलिङ्गक.

स्फुलिङ्गक m. dass. Jâgń. 3,67. Bhâg. P. 11,29,14.

स्फुलिङ्गाय् (von स्फुलिङ्ग), °यते *Funken gleichen, wie Funken brennen:* नलपत्रालेप: Spr. (II) 1081. 2246.

स्फुलिङ्गिनी (wie oben) f. Bez. *einer der sieben Zungen des Feuers* Gaṭâdh. im ÇKDr. Muṇḍ. Up. 1,2,4. Mârk. P. 99,57. स्फुलिङ्गिनी Gṛhjas. 1,14.

स्फूर्क्, स्फूर्कति (विस्मृतौ, विस्तृतौ) Dhâtup. 7,33.

स्फूर्ज् (स्फुर्ज्), स्फूर्जति (वज्रनिष्पेषे, वज्रनिर्घोषे) Dhâtup. 7,64. P. 8,2, 78. der Anlaut geht nicht in ष über nach AV. Prât. 2,102. 1) *brummen, einen dumpfen Ton von sich geben, dröhnen:* eine Trommel Kathâs. 124,8. कोपिरस्फूर्जीत् Bhaṭṭ. 15,44. तडित्स्फूर्जित n. *Donner* R. 5,44,4. प्रोज्जलसद्घनिनदस्फूर्जित Spr. (II) 1098. — 2) *hervorbrechen, zu Tage treten, zum Vorschein kommen:* विकटस्फूर्जत्फणा Z. d. d. m. G. 27,

68. स्फूर्जत्तः क्रोधवह्नेः स्फुलिङ्गाः Prab. 36,12. स्फूर्जन्घनसंकुलवाङ्निकरैः 86,11. Sâh. D. 478,8. अन्तःस्फूर्जदपारमोह Spr. (II) 2303. 3153. स्फूर्जत्तेजस् Râǵa-Tar. 4,647. Z. d. d. m. G. 27,61. स्फूर्जन्महाशिवाराव Kathâs. 75,44. स्वच्छनदस्फूर्जद्वगान 96,12. विततस्फूर्जद्गुत्सव 117,1. स्फूर्जदानन्द 102. Râǵa-Tar. 4,471. Vorz. d. Oxf. H. 129,a,14. — Bisweilen fehlerhaft स्फु° geschrieben.

— caus. = simpl. 1): अर्चिषा स्फूर्जयन् ṚV. 10,87,11. यत्स्फूर्जयन्वाचमिव वदन्दहति knatternd, knisternd Ait. Br. 3,4.

— अभि brummen u. s. w.: वाश्यमानाभि स्फूर्जति AV. 12,5,20.

— अव 1) brummen, grollen, in der Ferne donnern: अवस्फूर्जन्हेतिः VS. 15,19. 22,26. TS. 2,4,7,2. अवस्फूर्जत्यधीयीतैव Çat. Br. 11,5,6,9. Taitt. Âr. 2,14. Âpast. 1,12,5. schnauben MBh. 6,774 (nach der Lesart der ed. Bomb.). von der Nase Suçr. 1,115,6. — 2) ertönen machen: अवस्फूर्जन्दिशः सर्वास्तलनेमिस्वनेन MBh. 7,324. Hariv. 13270.

— वि 1) schnauben: विस्फूर्जन्नब्रवीत् MBh. 6,774. गुणेन विस्फूर्ज्य (so lesen wir statt विस्फूर्य, welches Nilak. durch फूत्कारं कृत्वा erklärt) 3,15639. brummen: विस्फूर्जञ्चण्डकोदण्ड Bhâg. P. 3,21,52. विस्फूर्जित n. Gebrumm, Getön, das Tosen: अशनेः MBh. 3,1979. 4,808. 2007. Hariv. 13421. R. 4,5,28. 5,23,19. वज्र° Hariv. 6902. चापस्य 12773. MBh. 3,12137. विस्फूर्जितैर्धनुषः Bhâg. P. 2,7,25. — 2) hervorbrechen, zu Tage treten, zum Vorschein kommen, erscheinen: विस्फूर्जित n. nom. act.: महोर्मि° Ragh. ed. Calc. 13,12 (= वृद्धि Comm.). संपदाम् Spr. (II) 2401. धर्मस्य 5302. मद° Prab. 13,17. fg. — 3) sich ausstrecken: विस्फूर्जितपृष्ठ (= आयामितपृष्ठ Comm.) ausgestreckt Suçr. 1,359,8. könnte auch caus. sein. — 4) erschüttert werden, in Bewegung versetzt werden: विस्फूर्जितनगस्तले Bhâg. P. 10,20,3. वीर्यशौर्यविस्फूर्जितध्रू 4,24,56. तत्त्वेभविस्फूर्जितमानस 8,3,16. भ्रूविस्फूर्जित n. das Verziehen der Brauen 7,9,23. könnte auch caus. sein. — caus. brummen lassen: den Bogen Bhâg. P. 4,10,16. 16,23. 10,50,23. 54,2. 68,9. — Vgl. विस्फूर्जथु fgg. und मेघविस्फूर्जित.

स्फूर्ज (von स्फूर्ज्) m. 1) = स्फूर्जक Suçr. 2,42,5. — 2) N. pr. eines Râkshasa (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,42. — Vgl. काल°, गर्व°.

स्फूर्जक (wie oben) m. Diospyros embryopteris Pers. AK. 2,4,2,19. Râǵan. 11,78. Ratnam. 209. Çat. Br. 13,8,1,16. Kâtj. Çr. 21,3,20. Strychnos nux vomica Dhanv. in Nigh. Pr. Suçr. 2,415,1 nach dem Comm. = वनकुक्कुटकाकारः फणिजकपर्यायः.

स्फूर्जथु (wie oben) m. 1) Donner ÂK. 1,1,2,11. H. 184. Halâj. 1,57. — 2) Amaranthus polygonoides Roxb. Râǵan. 5,72.

स्फूर्जन (wie oben) m. = स्फूर्जक Râǵan. 11,78.

स्फूर्जि s. विश्व°.

स्फूर्ति (von स्फुर्) f. nom. act. Vop. 13,6. das Erscheinen, Zutagetreten, Offenbarwerden, Manifestation: चित्रविधातविद्या° Windischmann, Sancara 12. Vorz. d. Oxf. H. 128,b,32. fgg. Kuvalaj. 148,b (171,a). Spr. (II) 4634, v. l. Râǵa-Tar. 8,3. °मात्र Ashṭâv. 14,8. 15,17. Comm. zu Kâtj. Çr. 12,4,23, wo अस्फूर्तेः zu lesen ist. — H. an. 2,159 fehlerhaft für स्फूति. Vgl. विश्व°.

स्फूर्तिमन्त् (von स्फूर्ति) m. = पाशुपत Trik. 3,1,23.

स्फेमन् m. nom. abstr. zu स्फिर P. 6,4,157.

स्फेयस् compar. und स्फेष्ठ superl. zu स्फिर P. 6,4,157. Vop. 7,56. AK. 3,2,62 (स्फेष्ठ).

स्फैत्रायनि adj. von स्फित्र gaṇa कर्णादि zu P. 4,2,80.

स्फैजिक adj. desgl. gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

स्फैयकृत adj. von स्फ्यकृत gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. 15.

स्फोट (von स्फुट्) 1) m. a) das Platzen, Aufspringen, Bersten: वेणु° MBh. 3,443. 4,759. हृत्स्फोटेन व्यपद्यत Kathâs. 33,72. 63,152. 73,291. 78,74. 80,162. हृत्स्फोटं प्राप 70,72. °स्फोटम् absol.: हृत्स्फोटं विनष्टा Prab. 90,11. सानस्फोटं स्फुटन्ति मणयः Bâlar. 121,4. — b) Blase (welche platzt), Pustel Karaka 8,5. Suçr. 1,37,2. 12. 84,5. 260,12. 297,14. 2,2,10. 66,14. 183,17. 249,3. 250,2. 295,18. 383,10. °निवारण Vorz. d. B. H. No. 943. दाह° Schol. zu Kâtj. Çr. 18,4,6. — c) (abgesprungenes) Stückchen, Schnitzel: स्फोटास्तु पाषाणादीनां शकलानीति परिकीर्तिताः Râǵan. 16,103. — d) Gekrach: शक्राशनि° MBh. 7,6152. Geknister Varâh. Bṛh. S. 46,86. Gebrause: वायु° adj. MBh. 3,1718 (= वायुं जनयन् Nilak.). — e) das als ein und untheilbar gedachte schöpferische Wort: अनादिनिधनं स्फोटाख्यो निरवयवो नित्यः शब्दो ब्रह्मैव Sarvadarçanas. 140,1. bei Patañǵali und Andern der unvergängliche und unvernehmliche Bestandtheil der Laute und Wörter, der als der wahre Träger der Bedeutung betrachtet wird, 14. fgg. वर्णानां वाचकत्वानुपपत्तौ यद्बलादर्थप्रतिपत्तिः स स्फोट इति वर्णातिरिक्तो वर्णाभिव्यङ्ग्यो ऽर्थप्रत्यायको नित्यः शब्दः स्फोटः 140,22. fgg. अक्षराणामकारस्त्वं स्फोटस्त्वं वर्णसंश्रयः Hariv. 14958. Bhâg. P. 10,85,9. 12,6,40. Vorz. d. Oxf. H. 177,b,6 nebst Note 2. वर्ण°, पद°, वाक्य° Note 2. — 2) f. आ a) vielleicht das Schütteln der Arme (es könnte auch आस्फोटा gemeint sein) Mârk. P. 50,44. — b) = स्फुटा, स्फटा, फटा die sogenannte Haube der Schlangen Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. कपाल°, कर्ण°, दुः°, नर्म°, नागस्फोता, पाद°, मुक्ता°, शब्द°, श्रुति°.

स्फोटक 1) m. = स्फोट 1) b) H. 466. Halâj. 2,449. Karaka 10,1. Kâlakakra 2,153. — 2) f. स्फोटिका a) dass. Suçr. 2,153,2. — b) ein best. Vogel Trik. 2,5,30. फोटिका v. l. nach ÇKDr.

स्फोटकर m. Semecarpus Anacardium Lin. Râǵan. 11,67.

स्फोटन (von स्फुट्) 1) adj. spaltend, zermalmend: वज्र Hariv. 13997. Çiva MBh. 12,10387. संशय° (vgl. संशयं छिद्) so v. a. lösend, entfernend Mârk. P. S. 658, Z. 8 v. u. — 2) m. der Spalter, Bez. des zwischen bestimmten Consonantengruppen hörbaren vocalischen Lautes AV. Prât. 1,103. 2,38. — 3) f. ई Bohrer Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr. — 4) n. a) das Platzen Suçr. 1,85,9. — b) das Spalten, Zerbrechen, Aufreissen, Aufstechen Bharata zu AK. 3,3,5 nach ÇKDr. नखैः Âpast. 2,20,13. शङ्ख° Suçr. 2,458,5. अण्ड° Pañkat. 81,8. das Auseinanderrupfen: तूल° H. 912. in der Grammatik das Spalten bestimmter Consonantengruppen durch Einfügung eines vocalischen Lautes VS. Prât. 4,162. — c) das Schütteln: बाहु° Sâh. D. 232. swelling Ballantyne. — d) das Knacken: अङ्गुलि° Açokâvad. 18.

स्फोटबीजक m. Semecarpus Anacardium Lin. Râǵan. 11,67.

स्फोटलता f. eine best. Schlingpflanze, = कर्णस्फोटा Râǵan. 3,125.

स्फोटहेतुक m. Semecarpus Anacardium Lin. Dhanv. (angeblich) in Nigh. Pr.

स्फोटायन m. N. pr. eines Grammatikers P. 6,1,123. Vorz. d. Oxf.

H. 178, a, 17 (wohl स्फोटायनसर्पोर्लतम् zu lesen). H. 853. Vgl. स्फोटायन und Comm. zu H.

स्फोटिनी f. *Gurke* Dhanv. in Nigh. Pr.

स्फोरण n. = स्फार Vop. 26, 174.

स्फोलन n. = स्फाल ebend.

स्फौटायन m. patron. von स्फुट gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,110.

स्फ्य m. *Holzspahn* (messerförmig zugeschnitten, armeslang), zu verschiedenem Gebrauch beim Opfer dienend, AV. 11,3,9. TS. 1,6,8,2. 2,1,8,2. 6,6,4,1. °वर्तनि Ait. Br. 8,5. Çat. Br. 1,2,4,2. 3. 5,20. स्फ्यमादाय परिलिखति 3,3,1,5. 3,4,4,20. खादिर 3,6,2,12. Kâtj. Çr. 1,3, 39. 10,7. 2,6,25. Âçv. Gṛhj. 4,3,4. Kauç. 81. M. 5,117. Jâǵn. 1,184. MBh. 14,2092. P. 3,3,43, Schol. *Stab, Spiere beim Schiff* Çat. Br. 4,2,5,10.

स्फ्यकृत gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. — Vgl. स्फैयकृत.

स्फ्याग्र adj. *oben zugeschnitten wie der Holzspahn:* Jûpa Âçv. Çr. 9, 7,16 (Ausg. und Hdschr. स्फ्याद्य). Kâtj. Çr. 22,3,8. Lâṭj. 8,5,7.

1\. स्म enklitische (VS. Prât. 2,16. also fehlerhaft am Anfange eines Verses Vop. 5,8.) *leicht bekräftigende* Partikel; पादपूरणे AK. 3,5,5. H. an. 7,16. Med. avj. 49. In der älteren Sprache steht das Zeitwort dabei im praes. (आह und वेद gelten auch als solche); bisweilen im perf. (z. B. RV. 6,66,6. 8,75,8) und imperat. (z. B. RV. 7,21,9. AV. 6, 123,2). In eigenen Stellen des AV. selten. Sie steht 1) nach Partikeln ähnlichen Werthes, wie हि (हि ष्मा VS. Prât. 3,128) RV. 1,26,3. 4,3,10. अध 1,101,4. 2,31,2. namentlich nach ह, besonders in den Brâhmaṇa, wie इति ह स्माह u. s. w. Ait. Br. 2,2. 3,6. TS. 5,4,2,5. 6,1,9,2. Çat. Br. 1,6,2,3. 2,2,44. 14,8,2,1. तद्ध ह स्माह 1,1,1,10. उत RV. 4,38,5. 10,96,10. इति Ait. Br. 8,22. यथा AV. 4,4,3. — 2) nach Präpositionen; अप RV. 1,42,2. 10,95,8. आ 1,51,12. 8,24,6. उद् 10,102,2. प्र 8,49, 10. प्रति 1,12,5. AV. 4,18,1. सम् 12,3,8. — 3) nach der Negation न RV. 10,178,3. नो 27,24. AV. 5,22,14. 12,3,46. — 4) nach relat. und demonstr. Pronomina RV. 2,42,5. 3,62,4. 4,38,4. AV. 10,4,6. RV. 1, 12,8. AV. 1,8,2. 5,22,10. — 5) nach Zeitwörtern RV. 1,37,15. 7,21,9. 10,33,1. 102,6. 136,7. AV. 6,123,2. das vorangehende Verbum betont RV. 6,44,18. Die spätere Wirkung des Wortes ist höchstens RV. 10, 136,7 anzunehmen. In Stellen wie 1,169,5. 10,86,10 liegt nicht in स्म, sondern in पुरा der Ausdruck der Vergangenheit. Hiermit zu vergleichen ist die in den Brâhmaṇa häufige Wendung कामेर्ह स्म वै पुर्षयः सत्त्रमासते Çat. Br. 4,6,9,23. सावित्रं ह स्मैतं पूर्वे पशुमालभन्ते 12, 3,5,1. TS. 6,2,10,4. 6,1,2. Weitere Beispiele s. u. पुरा. Dagegen ist स्म wirklicher Ausdruck der Vergangenheit in der Stelle स ह नैमिषीयाणामुद्गाता बभूव स ह स्मैभ्यः कामानागायति Khând. Up. 1,2,13. — 6) ausserdem, z. B. क्षेत्रं स्म RV. 10,86,10. त्रिः स्म 95,5. 102,4. AV. 3,17,7. Ait. Br. 8,22. — In der späteren Sprache sind folgende Verbindungen beliebt: इति स्म MBh. 1,4206. 3,10247. 4,1270. 5,885. R. 1, 9,36. Kâm. Nîtis. 10,40. Ragh. 3,5. Bhâg. P. 1,7,14. 49,17. इति स्म ह MBh. 1,1493. 3,2245. 14,144. यत्र स्म 1,5899. 5941. न स्म 2168. 3, 2840. 2874. 2876. 7,2561. 6021. 6157. R. 2,64,21. मा स्म (s. u. 1. मा 9). कच्चित् स्म चित् Bhâg. P. 5,13,10. 14,22. das Verbum steht a) im Präsens α) mit Präsensbedeutung: विपरीतमिदं सर्वं प्रतिभाति स्म MBh. 6, 3333. 8,1736. 2126. नासौ धिया संप्रति पश्यति स्म 10247. 8,3846. Ragh. ed. Calc. 9,39. पुण्यं कुर्वन्पुण्यकीर्तिः पुण्यं स्थानं स्म गच्छति Spr. (II) 4095. 6493. LA. (III) 88,17. Bhâg. P. 1,10,27. 3,1,38. 12,47. 24,34. 4,6,45. 5,13,9. — β) in der Bed. der Vergangenheit P. 3,2, 118. fg. Vop. 25,2. AK. 3,5,17. H. an. Med. Halâj. 5,97 (संस्मरणादिषु). im alten Epos wechselt ein solches praes. mit einem praet., aber auch mit einem praes. ohne स्म. N. 7,3. MBh. 1,2476. 5591. 3,4783. 2083. 2152. 2196. 2320. 2516. 2874. 2876. 7,6157. 6249. Hariv. 5805. R. 1, 1,58. 9,36. 41. 74,8. 2,33,6. 47,2. 3. 12. 69,14. 5,7,41. Ragh. 3,5. 9, 47. 10,62. Spr. (II) 6858. Kathâs. 4,18. 38. 77. 12,6. 17,111. 18,149. 383. 38,42. Bhâg. P. 1,10,17. 4,7,24. 18,32. 20,32. 5,9,5. Pańkat. 43, 1. आह स्म Kathâs. 14,47. 18,325. 24,139. 37,201. 40,6. 45,156. स्माह 34,240. mit पुरा P. 3,2,122. — b) im imperf.: न स्म स प्रापतद्भूमौ MBh. 1,2163. 4832. 5,7002. 7,2561. 6021. यच्चैतदशुभं कर्म न स्म मे ऽकथयः प्रभुम् R. 2,64,21. Bhâg. P. 6,13,11. 9,4,40. — c) im aor. N. 13,32. Bhâg. P. 4,7,15. — d) im perf. MBh. 1,2823. 7012. 8,2709. R. 2,37, 13. 42,20. 6,36,20. Kir. 3,18. Bhâg. P. 1,10,4. 4,14,7. 31,2. 6,14,59. 10,72,30. 74,15. — e) im partic. praet. pass. (als verbum fin.): नासौ व्यतिपातौ स्म वार्ष्णेयौ Hariv. 3787. R. 2,68,22. — f) im imperat. P. 3,3,165. fg. MBh. 5,877 (साधस्व mit der ed. Bomb. zu lesen). — g) im potent. MBh. 5,879. fg. Kâm. Nîtis. 10,40. Bhâg. P. 8,5,15. — h) im fut. MBh. 3,2973. Bhâg. P. 12,4,10. — i) स्म vom Verbum finitum getrennt: α) durch ein partic. praes.: इति स्म कुरवः सर्वे विमृशन्तः पृथक्पृथक् । न च — शक्नुवन्ति MBh. 4,1270. Bhâg. P. 4,7,42. 5,13,10. 14,22. — β) durch einen absol. MBh. 1,2891. 3,2957. 4,997. 5,880.

2\. स्म = स्मस् 1. pl. von 1. अस्, z. B. MBh. 1,7376. 3,1658. 2062. R. 1,63,31. 65,18.

स्मत् (vgl. सुमत्) adv. *zusammen, zugleich, mit einander (sowohl — als auch); gleichzeitig* Naigh. 11,49. स्मत्सूरिभ्यो गृणते RV. 2,4,9. 1,186,8. 7,3,8. स्मन्मीळ्हुष उशद्रेषि पे 8,20,18. वृषः क्रन्दति स्मत् *brüllt mit* 1, 100,13. 10,61,8. mit instr. *mit, sammt:* स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्स्याम 1, 51,15. 5,41,15. 19. 8,18,4. 26,19.

स्मत्पुरंधि adj. *ausgerüstet mit guten Gedanken u. s. w.:* स्मत्पुरंधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये RV. 8,34,6.

स्मदभीशु adj. *mit Zügeln versehen* RV. 8,25,24.

स्मदिभ wohl N. pr. eines Feindes des Kutsa RV. 10,49,4.

स्मदिष्ट adj. *mit einem Auftrag versehen: Wächter* RV. 7,87,3. Vgl. übrigens स्मद्दिष्टि.

स्मदूध्न् adj. (f. °ध्नी) *mit (vollem) Euter versehen* RV. 1,73,6.

स्मद्दिष्टि adj. *geschult, dressirt:* Rosse RV. 6,63,9. 7,18,23. Diener 10,62,10. *eingeübt:* Indra 3,45,5.

स्मद्रातिषाच् adj. *von Spenden begleitet* RV. 8,28,2.

स्मय (von स्मि) m. 1) *Staunen, Verwunderung* Med. j. 66. MBh. 13, 5803. Spr. (II) 2738, v. l. P. 6,1,57, Schol. — 2) *Selbstgefühl, Hochmuth* H. 317. Med. Ragh. 5,19. Verz. d. Oxf. H. 23 b, 4, 37. 18. fg. अल्पवित्त° *über* Spr. (II) 4725. स्मयोत्सिक्त 1857. 4488. Bâlar. 261,11. Bhâg. P. 1,47,24. 4,3,2. 10,60,19. am Ende eines adj. comp. 4,4,10. विगत° 3,16,32. 5, 10,9. गत° 3,7,8. Daçak. 140,5. personificirt ist der *Hochmuth* ein Sohn

Dharma's von der Pushṭi Bhâg. P. 4,1,50. — स्मयम् MBh. 12,7889 und 8198 fehlerhaft für स्वयम् (so ed. Bomb.). — Vgl. अप°, उत्°, 2. वि°.

स्मयन (wie oben) n. das Lächeln, Lachen: विवृत° Âçv. Çr. 12,8,5.

स्मृ, स्मरति (चिन्तायाम्) Dhâtup. 22,35. सस्मार, सस्मर्थ P. 7,2,63, Schol. Bhaṭṭ. 9,47. सस्मरतुः P. 7,4,10, Schol. असस्मर्षीत्, स्मरिष्यति, स्मर्ता P. 7,2,62, Schol. स्मर्यात् 4,29, Schol. स्मर्तुम्, स्मृत्वा, स्मरित्वा MBh. 7,8860. med. (des Metrums wegen) स्मरते u. s. w. pass. स्मर्यते P. 7,4,29, Schol. अस्मारिषाताम् und अस्मृषाताम्, स्मारिषीष्ट und स्मृषीष्ट 2,43, Schol. स्मृत. Der Anlaut geht nicht in ष über AV. Prât. 2,102. 1) sich erinnern (sowohl im Gedächtniss haben als in's Gedächtniss rufen, sich vergegenwärtigen, gedenken), mit Wehmuth sich erinnern, sich sehnen; mit gen. und acc. P. 2,3,52. यथा मम स्मरात्सौ AV. 6,130, 3. स्मरतात् 2. Nir. 14,6. Kâty. Çr. 25,5,15. Lâṭy. 9,2,7. Khând. Up. 7, 13,1. Kaush. Up. 2,4. शांतिं पैर्यिकीम् M. 4,148. यो मां स्मरति नित्यशः Bhag. 8,14. MBh. 1,3006. fg. 4232. 6911. स्मरति ते 3,277. 280. 313. 1792. 2415. 2643. 2648. 2864. 2866. 3043. 12281. 16740. स्मरामि वच-नस्य मे 5,2319. 2322. 7042. 7332. 7498. 7,32. 43. 14,319. fgg. Hariv. 7121. R. 1,57,1. 2,30,16. 60,14. 70,15. 77,12. R. Gorr. 1,79,30. न बन्धूनां स्मरिष्यामि न मातुर्न पितुर्वने 2,30,15. 3,46,17. 54,17. fg. 79, 42. 4,6,6. 49,12. 54,17. 55,5. 5,31,28. 56. Kâm. Nîtis. 5,37. Megh. 83. Ragh. 12,10. Kumâras. 4,8. Çâk. 32,5, v. l. 53,8. 66,18. 82,7. 76. कामं प्रत्यादिष्टां स्मरामि न परिग्रहं मुनेस्तनयाम् 127. Mâlav. 32,17. Kir. 5, 28. Spr. (II) 3080. 3716. 3963. 5240. 5560. 7255. fgg. 7259. Z. d. d. m. G. 27,31. Kathâs. 1,40. 2,34. 4,42. 12,118. 17,62. 18,19. 208. 240. fg. 19,101. 20,62. 29,6. 32,25. 38,56. 41,5. 59,163. 110,89. 91. Mârk. P. 61,55. Râǵa-Tar. 3,251. 450. 6,238. 7,727. Kaurap. 5. Prab. 95,1. Bhâg. P. 1,8,36. 13,7. 2,1,19. 5,26,32. 7,9,14. 9,16,3. 10,65,10. 73, 13. 11,27,42. अभीष्टदेवताम् Pańkat. 55,18. 95,16. LA. (III) 6,2. 35,11. नान्यदप्युं स्मरत्यन्यः Sarvadarçanas. 84,15. fg. Comm. zu Njâjas. 3,1, 12. मनसा R. 4,3,1. 62,11. Spr. (II) 1569. Citat bei Sâj. in der Einl. zu RV. 1,105. चेतसा Spr. (II) 7515. चेतसा कातरेण Megh. 75. हृदि Çuk. in LA. (III) 36,6. 7. med. Maitrjup. 4,2. MBh. 1,74. 2423. 3005. 3,8246. 8446. 16817. 5,193. 7260. 7,685. 4727. 5369. 12,5084. Hariv. 8522. 11017 (S. 790). 14982. R. 5,66,25. 6,82,134. 7,31,14. Spr. (II) 7374. Bhâg. P. 2,2,14. 3,28,25. स्मारं स्मारम् absol. Spr. (II) 1404. Pańkar. 1,2,9. Verz. d. Oxf. H. 161,b,2 v. u. Vop. 26,219. pass.: स्मर्यते स हि वाग्मीह यो भविष्यदृष्टापि: Prab. 41,9. Daçak. 65,9. Pańkat. 52,7. अ-स्मर्यमाणकाले so v. a. vergessen Sarvadarçanas. 127,17. 19. die vergangene Handlung, deren man sich erinnert, steht im fut., wenn kein यद् dass dabei steht; im imperf., wenn dieses nicht fehlt, P. 3,2,112. fg. Vop. 25,29. bei zwei Handlungen kann nach यद् auch fut. stehen. Beispiele: स्मरसि कृष्ण काश्मीरेषु वत्स्यामः oder यत्काश्मीरेष्ववसाम, स्मरसि देवदत्त यत्काश्मीरेषु वत्स्यामस्तत्रौदनं भोक्ष्यामहे oder यत्काश्मीरेष्ववसाम तत्रौदनमभुञ्ज्महि P., Schol. स्मरेस्त्वद: — भवान् — हनिष्यति Çiç. 1,68. st. des imperf. das partic. praet. pass. bei यद् Kathâs. 18, 207. — 2) gedenken so v. a. überliefern: कैर्व्य स्मर्यते सनिः Râǵa-Tar. 1, 270. 4,549. ननु तत्र व्यासः कर्तेति स्मर्यते Sarvadarçanas. 128,12. कलौ हि पापबाहुल्यं दृश्यते स्मर्यते ऽपि च Verz. d. Oxf. H. 266,a,20. तथा च स्मर्यते Weber, Kṛshṇaǵ. 221. mit न mit Stillschweigen übergehen Râǵa-Tar. 1,16. 44. — 3) lehren, behaupten, statuiren (vgl. 3. इष्) RV. Prât. 3,8. 11,11. 14. 32. द्वावपि चानुदात्ताविति स्मरसि Kâç. im gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Siddh. K. zu P. 5,2,68. निरतिशयं ग-रिमाणं तेन जनन्याः स्मरन्ति विद्वांसः Spr. (II) 3740. — 4) partic. स्मृत a) dessen man sich erinnert, an den oder woran man denkt Âçv. Gṛhj. 3,9,1 (oder n. Erinnerung). Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 95. स्मृतं पापं मया स्वयम् R. 2,64,56. इत्यनीं मे स्मृता महागिरिः 4,46, 13. न स्मृतो राघवो येन 55,5. Spr. (II) 6562. 6565, v. l. साधु स्मृतं त्वया Kathâs. 18,209. Kumârila bei Müller, SL. 510. सुराः स्मृताः स्थ Trik. 1,1,1. °मात्र Pańkat. 48,8. °मात्रागत gekommen sobald man seiner gedacht hatte Kathâs. 18,347. 380. किं स्मृतो ऽस्मि weshalb hast du meiner gedacht? weshalb hast du mich citirt? 32,26. Kumâras. 4,19. अ° vergessen Varâh. Bṛh. S. 51,28. — b) überliefert, gelehrt Âçv. Çr. 3,6, 7. Comm. zu VS. Prât. 4,185. एष धर्मः स्त्रिया नित्यो वेदे लोके श्रुतः स्मृतः Spr. (II) 6406. मन्त्रेषु कर्म so v. a. erwähnt Schol. zu Kâty. Çr. 49,1 v. u. अ° 50,1. — c) gelehrt so v. a. vorgeschrieben: त्रिरात्रं क्षेपणं स्मृतम् M. 4,119. स्नाने मैथुनिनः स्मृतम् 5,144. 6,53. 9,149. न स्मृतम् nicht gestattet Jáǵń. 2,52. — d) erklärt für, geltend als: मात्री स्ववृकेभावो हि गोभाव ऋषिभिः स्मृतः M. 2,124. मम तुल्यावुभौ स्मृतौ MBh. 1,6133. R. 2,34,51. एकादशः Khând. Up. 7,26,2. M. 1,20. 27. 78, 96. तत्र धर्मा-वुभौ स्मृतौ 2,14. 67. 85. 90. अप्रज्ञो ये स्मृता लोकाः 8,89. स्त्रियो रक्ष्या यतः स्मृताः Jáǵń. 1,81. केवलं स्त्री तु सा स्मृता R. 3,23,15. Ragh. 3,49. Çâk. 112. 157. Spr. (II) 1091. 1947. 2741. 3473. 4033. 6980. Varâh. Bṛh. S. 13,11. 46,91. 93. 53,41. 86,16. 93,5. Bhâg. P. 2,10,3. शीकरो ऽम्बु-कणाः स्मृताः AK. 1,1,2,13. Trik. 1,1,95. 126. 3,3,391. st. des nom. auch loc.: शिवस्य वृषभारूढस्यां बुधैर्गोपुटिके स्मृतम् 2,2,9. Med. p. 15. dat.: न कामो हि स्मृतो लाभाय Bhâg. P. 1,2,9. — बीजादेव फलं स्मृतम् nur aus dem Samen, so heisst es, kommt die Frucht Spr. (II) 3597. तदनु प्रयः स्मृतः darauf folgt, so heisst es, Plava Varâh. Bṛh. S. 8,39. सूर्येन्दुपर्जन्यसमीरणानां योगः स्मृतो वृष्टिविकारकाले 46,46. — e) erklärt für so v. a. genannt, heissend: तस्माद्योग इति स्मृतः Maitrjup. 6,25. तेन नारायणः स्मृतः M. 1,10. 47. 9,177. fg. 10,18. MBh. 5,7419. R. 1, 55,3. 4. 46,5. Sâńkhjak. 38. Çaut. 39. कः पातः स्मृतः Golâdhj. Golasvar. 3. Citat beim Schol. zu Çâk. 13,12. — Vgl. अस्मृतध्रु unter 2. ध्रु und वेदस्मृता.

— caus. स्मारयति; aor. असस्मरत् P. 7,4,95. Vop. 18,2. Jmd (acc.) erinnern, gedenken lassen P. 1,3,67, Schol. MBh. 2,2530 (ते gehört zu मर्माणि). 5,859. 13,2385. स्मारये त्वां न शिक्षये R. 3,13,21. 6,90,8. 7, 98,13. Mârk. P. 21,67. अस्मारि: Vop. 23,38. erinnern —, mahnen an Jmd oder Etwas (acc.) Vikr. 161. Mâlatîm. 8,9. 10. Bhâg. P. 10,47, 51. वाचं MBh. 7,5990. तौ वैरं R. Gorr. 2,8,26. Kathâs. 26,219. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18. zu Khând. Up. S. 74. Comm. zu Kâty. Çr. 85,21. Kull. zu M. 1,27. mit gen. MBh. 12,9521. Bhâg. P. 10,23,44. Jmd erinnern an, mit doppeltem acc.: स्मरहं त्वामाकर्णय स्मारयिष्याम्यहं पुनः MBh. 2,2434. Hariv. 9401. स्वधर्मं त्वाम् R. Gorr. 2,35,35. Kathâs. 32, 123. Râǵa-Tar. 5,193. इदं हि त्वां स्मारयामि नोपदेशं करोमि R. 3,71,14. mit gen. der Person und acc. der Sache: भगवांश्चात्मार्थं (so zu lesen) स्मारयति तथागतज्ञानदर्शनम् (so zu lesen) Saddh. P. 4,29,b. pass. er-

innert werden an (acc.): मातलिना शस्त्रमस्मार्यत (Schol. 1 hat अस्मर्यत gelesen) BHAṬṬ. 17,109. in's Gedächtniss gerufen werden: यदा ते स्मार्यते कीर्तिः R. 7,36,34. partic. स्मारित erinnert an (acc.): राघवम् MBH. 3,11328. पुरावृत्तम् HARIV. 5413. R. 7,30,53. UTTARAR. 116,12 (157,14). KATHÂS. 45,346. RÂGA-TAR. 3,186. BHÂG. P. 10,43,22. in's Gedächtniss gerufen 3,2,1. 11,2,13. Comm. zu KÂTJ. ÇR. 49,47. 85,22. KUSUM. 33, 3. 4. 35,1. °त्व n. 33,2. Auch स्मरयति DHÂTUP. 19,48 (आध्याने, औत्के). erinnern an, mit acc. RAGH. 9,58. mit gen. KIR. 6,13. Jmd erinnern an, mit doppeltem acc. VIKR. 78.

— desid. सुस्मूर्षते P. 1,3,57. 7,1,102, Schol. (fälschlich °ति). VOP. 23,57. gedenken wollen: नष्टम् P. 1,3,57, Schol. रामम् BHAṬṬ. 8,24.

— intens. सास्मर्यते P. 7,4,30, Schol. VOP. 20,4.

— अनु sich erinnern, gedenken (mit acc.): कर्णौव शासुरनु हि स्मराथः ṚV. 10,106,9. ÇAT. BR. 13,8,1,2. PÂR. GṚHJ. 3,10. सतां धर्मम् M. 2,210. 7,87. 93. 8,33. 141. मामनुस्मर BHAG. 8,7. शक्तिर्वधन् MBH. 1,6867. 3, 2335. 2649. 2652. 4,1605. 8,1935. HARIV. 5892. 7919. R. 2,21,7. 35, 32. 49,1 (46,1 GORR.). 56,19. 77,11. 87,16. R. GORR. 2,41,14. 88,5. 3, 43,14. 4,5,31. 5,31,16. KÂM. NÎTIS. 9,71. स्मृत्वा — पुनरनुस्मृत्य MṚKKH. 52,10. ÇÂK. 22,4. 82,20. fg. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 140. MÂRK. P. 22,7. BHÂG. P. 1,5,13. 36. 13,24. 2,4,11. 4,12,31. 30,9. 5,26,22. स्वाघम् (so v. a. beichten) 10,23,52. 44,10. 45,28. PAÑKAR. 3,9,9. PAÑKAT. 227,25. 258,25. MALLIN. zu KUMÂRAS. 6,30. SADDH. P. 4,10,a. med. BHÂG. P. 10,79,34. pass. 4,30,28. partic. °स्मृत 1) impers.: यदेव खलु — अनुस्मृतं देवेन सत्यमूढपूर्वा मया तत्रभवती u. s. w. इति ÇÂK. 79,14. fgg. — 2) vorgeschrieben, gelehrt, geltend ṚV. PRÂT. 11,16. — Vgl. अनुस्मरण. — caus. अनुस्मारयति erinnern an (acc.) KIR. 5,14.

— प्रत्यनु sich entsinnen: विष्णोरमीमांस्यमागमात्मानं प्रत्यनुस्मरत् er entsann sich, dass er sei R. ed. Bomb. 6,59,110. 120.

— समनु sich erinnern, gedenken: स्ववंशधर्मम् HARIV. 8468. 11504. med. SADDH. P. 4,10,a.

— अप das Bewusstsein verlieren KARAKA 2,8. SUÇR. 1,121,17. — partic. °स्मृत 1) der das Bewusstsein verloren hat BHÂG. P. 10,18,29. — 2) vergessen MÂLATIM. 161,2. BHÂG. P. 10,35,3. — Vgl. अपस्मार fg.

— उप sich erinnern, gedenken (mit acc.) ÇAT. BR. 2,3,2,4. ÇAṄK. zu KHÂND. UP. S. 48. मनसा KENOP. 3. KÂTJ. ÇR. 4,15,32. — Vgl. यथोपस्मारम्.

— विनि, partic. °स्मृत erwähnt: सर्वयोग° PAÑKAR. 4,3,49.

— प्र 1) sich erinnern, gedenken: प्रास्मरत्त हि तद्वचः (प्रास्मरंस्त हि ed. Bomb.) MBH. 6,3918. — 2) vergessen: यदिदमपि प्रस्मर्यते BÂLAR. 97,6. प्रस्मर्तव्य 119,12. प्रस्मृत vergessen H. 1495, Schol.

— प्रति sich erinnern, gedenken: प्रति स्मरेथां तुजयद्भिरेवैः ṚV. 7,104, 7. धर्मं प्रतिस्मरन् MBH. 12,5628. 1,431. 13,5763. HARIV. 11277. — Vgl. प्रतिस्मृति. — caus. Jmd an Etwas erinnern: यदिदं मन्यसे राजन्नायमस्ति कुतः परः । प्रतिस्मारयितारस्त्वां यमदूता यमक्षये ॥ MBH. 12,5612.

— वि vergessen, mit acc. R. 4,9,23. 32,10. 35,4. MEGH. 84. ÇÂK. 54, 5. Spr. (II) 637. 2093. 4249. KATHÂS. 16,64. 19,100. 27,63. 28,64. 38, 85. 45,297. 52,394. RÂGA-TAR. 1,371. 2,21. fg. 3,524 (मनसा). 4,30. 5, 309. 404. 6,5. KHANDOM. 106. KAURAP. 21. BHÂG. P. 2,1,17. 3,2,13. 7, 5,46. 10,47,51. PAÑKAR. 1,10,37. — विस्मरन्ती SÂV. 5,6 schlechte Lesart für विमृशन्ती (so MBH. 3,16752). — med. MBH. 3,15705. BHÂG. P. 10,47,53. 82,37. act. mit gen. BHAṬṬ. 17,10. pass. Spr. (II) 2802 (Conj. für विस्मार्यते). 7283. BHÂG. P. 4,9,8. — partic. °स्मृत 1) der vergessen hat, mit acc. RAGH. 19,2. ÇÂK. 71,3. 82,10, v. l. PRAB. 14,16. LIṄGA-P. bei MUIR, ST. 4, 325, 9 v. u. in comp. mit dem obj.: इन्द्रोपस्थान° R. 4,44,111. Spr. (II) 6508. ohne Ergänzung der Alles vergessen hat R. 2,58,30. BHÂG. P. 10,88,35. — 2) vergessen von (instr. oder gen.) AK. 3,2,36. H. 1495. R. 4,20,8. 5,35,48. SUÇR. 1,110,21. MṚKKH. 47, 25. MEGH. 93. RAGH. 9,69. ÇÂK. 4,16. fg. 37,4. 87,17. MÂLAV. 81. KATHÂS. 12,93. 18,208. fg. 22,220. 25,70. 27,36. 30,105. fg. 39,14. MÂRK. P. 69,57. RÂGA-TAR. 3,518. Spr. (II) 6878. BHÂG. P. 4,2,23. 12,21. 20, 25. HIT. ed. JOHNS. 2370. — 3) m. Bein. Bhavabhûti's TRIK. 2,7,27. — विस्मृतवत् = विस्मृत 1) ÇÂK. 82,10. — Vgl. विस्मरण fg., विस्मृति und अतविस्मृत. — caus. विस्मारयति Etwas (acc.) in Vergessenheit bringen KULL. zu M. 4,114. Jmd (acc.) Etwas (acc.) vergessen machen: स्वर्गं कथं विस्मारयिष्यते (pass.) VIKR. 59. — विस्मार्यते RÂGA-TAR. 5,318 fehlerhaft für विस्मर्यते; vgl. Spr. (II) 2802. — partic. °स्मारित der veranlasst worden ist Etwas (acc.) zu vergessen: नित्यकृत्यम् RÂGA-TAR. 1,125. in Vergessenheit gebracht 2,60. BHÂG. P. 5,9,33. — Vgl. विस्मारक fg.

— सम् sich erinnern, gedenken; mit acc. M. 4,149. BHAG. 18,76. MBH. 1,6723. 2,612. 3,2997. 4,196. 7,5780. 9402. 8,4563. 18,17. HARIV. 7042. 9415. R. 2,36,6. 63,3. 69,2 (71,2 GORR.). 102,9. R. GORR. 2, 41,42. 122,25 (संस्मृत्य zu lesen). 4,9,97. 46,11. 60,1. 5,37,5. RAGH. 1, 76. KUMÂRAS. 4,17. Spr. (II) 3311. 4026. 7230. KATHÂS. 1,60. 16,51. 21, 91. 33,170. 43,165. 186. 58,50. RÂGA-TAR. 3,246. KHANDOM. 80. MÂRK. P. 131,15. BHÂG. P. 1,14,24. 3,25,6. 4,9,24. 6,3,34. 9,4,12. 10,46,27. med. MBH. 8,1877. MÂRK. P. 10,20. pass. RÂGA-TAR. 4,115. संस्मर्तव्यस्तदा ते ऽहम् MBH. 3,2631. act. mit gen. BHAṬṬ. 6,12. — partic. संस्मृत 1) dessen man sich erinnert hat HARIV. 7234. संस्मृतोपस्थित KATHÂS. 38,71. MÂRK. P. 19,26. — 2) vorgeschrieben HARIV. 7791. — 3) genannt, heissend SÂH. D. 87. — Vgl. संस्मरण fg. und संस्मृति. — caus. संस्मारयति Jmd (acc.) erinnern MBH. 2,2537. R. 6,92,36. BHÂG. P. 10, 2,37 (संस्मरयन्). in's Gedächtniss rufen, mit acc. MBH. 5,4666. कृष्णक्रीडाकथाम् BHÂG. P. 10,47,57. pass. PAÑKAR. 3,7,4. — partic. संस्मारित erinnert BHÂG. P. 11,2,10. an (acc.) 4,3,15. HARIV. 3778. in's Gedächtniss gerufen 1301. — Vgl. संस्मारक fg.

— अनुसम् sich erinnern, gedenken; mit acc. MBH. 1,6911. 3,2649. 6,3084. mit gen. Spr. (II) 5653.

— अभिसम् dass., mit acc. MBH. 3,15758.

— प्रतिसम् dass.: विष्णोरचिन्त्यं स्वं भागमात्मनः R. 6,36,86.

स्मर् (von स्मर्) 1) adj. (f. आ) sich erinnernd: जाति° (s. auch bes.) MÂRK. P. 74,39. — 2) m. a) Erinnerung, Gedächtniss BALA beim Schol. zu NAISH. 4,52. KHÂND. UP. 7,13,1. दुः° adj. dessen man sich ungern erinnert UTTARAR. 116,12 (157,14). — b) Erinnerung so v. a. Sehnsucht, Liebe AV. 6,130,1. 132,1. देव KAUSH. UP. 2,4. Geschlechtsliebe H. 507. स्मरार्ता Spr. (II) 7258. स्मरातुर VARÂH. BṚH. S. 24,31. स्मराकृष्टा KATHÂS. 32,87. °पीडित PAÑKAT. 226,1. °दुर्मद BHÂG. P. 1,15,7. स्मरोपकरण VARÂH. BṚH. S. 104,32. °निपुणा BṚH. 20,8. °रुज् BHÂG. P. 2,7,

23. °ज्वर Ver. in LA. (III) 20,18. स्मरावेश Kathâs. 37,205. °व्यामयस्त Bhâg. P. 6,1,68. am Ende eines adj. comp. (f. श्रा) Varâh. Bṛh. S. 12, 9. Kathâs. 101,70. Râǵa-Tar. 1,250. — c) der Liebesgott AK. 1,1,1,20. H. 227. Halâj. 1,32. Kumâras. 4,8. Çâk. 60. 119. 131. Kathâs. 4,7. 16, 75. 18,213. Râǵa-Tar. 3,525. Hit. 39,20. Dhûrtas. 92,1. Bhâg. P. 3,1, 28. Çatr. 1,3. ein Sohn der Devakî Bhâg. P. 10,83,51. Am Ende eines adj. comp. (f. श्रा) Kathâs. 111,37. — d) Erklärer des Veda Bala a. a. O. in dieser Bed. und zugleich Liebesgott Naish. 4,52. — e) Bez. des 7ten astrol. Hauses Varâh. Bṛh. 3,4. 4,4. 5,17 u. s. w.

स्मरकथा f. Liebesgeplauder Varâh. Bṛh. S. 76,2. 78,12.

स्मरकारी adj. (f. ई) Liebe weckend VS. 30,9.

स्मरकूपक m. die weibliche Scham (Kâma's Brünnlein) Trik. 2,6,22. °कूपिका f. dass. H. 609.

स्मरगुरु m. Kâma's Lehrer, Bez. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरगृह n. die weibliche Scham (Kâma's Gemach) Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

स्मरचन्द्र m. quidam coeundi modus Smaradîpikâ Tüb. Hdschr. und im ÇKDr. Subhâsh. 20,45.

स्मरच्छत्त्र n. Klitoris Çabdârthak. bei Wilson, vulva ÇKDr.

स्मरण (von स्मर्) n. 1) das Sicherinnern, Gedenken (das obj. im gen. oder im comp. vorangehend) H. 308. MBh. 13,6103. R. Gorr. 1,4,50. 5,112,106. Kâr. zu P. 1,1,14. Colebr. Misc. Ess. 1,289. Ragh. 10,30. Kumâras. 6,19. Gît. 1,3. Weber, Râmat. Up. 356. Spr. (II) 2912. स्मरणपदवीं तेऽपि गमिता: 5939. 6223. 6230. 6462. 6790. 6992. 7259. 7506. Varâh. Bṛh. S. 12,13. 78,14. Kathâs. 37,128. Mârk. P. 30,10. Prab. 72,14. Bhâg. P. 1,8,35. 2,4,15. 3,33,6. 5,3,12. Pañkar. 1,7,87. Pañkat. 101,24. 208,14. Schol. zu P. 1,3,46. Vop. 5,13. 9,15. 25,29. Verz. d. Oxf. H. 50,b, N. 3. 238,b, 27. Schol. zu Kâty. Çr. 49,18. fg. 86,18. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 17. Sarvadarçanas. 64,13. 102,10. पितुश्चास्मरणं वधे MBh. 3,10811. Çâk. 119, v. l. चैत्रदृष्टस्य मैत्रेणास्मरणमिव Kusum. 15,11. Sarvadarçanas. 127,20. fgg. — 2) Gedächtniss: मनष्टचित्त° adj. Bhâg. P. 9,23,25. सदृशानुभवाद्वस्तुस्मृति: स्मरणमुच्यते Sâh. D. 668; vgl. स्मृति als Arthâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208,b, 9. — 3) das Ueberliefern: स्याद्यन्तता स्मरणोचितम् Spr. (II) 3782. इति कात्यायनस्मरणात् Kull. zu M. 3,85. इति कौर्मवाक्ये प्रकृतिपुरुषयोर्गोण्युत्पत्तिस्मरणात् (lies गौणोत्पत्ति°) Comm. zu Kap. 1,70. — Vgl. जाति° und श्रीस्मरणदर्पण.

स्मरणापत्यतर्पक m. Schildkröte Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरणीय (von स्मर्) adj. dessen man sich erinnern muss: वाच: MBh. 3,1980. Bhâg. P. 10,47,5. स्मरणीयं स्मरं कुर्वन् so v. a. an Kâma erinnernd Çatr. 1,3.

स्मरता f. und स्मरत्व n. nom. abstr. zu स्मर 1) in जाति°: s. u. जातिस्मर. °स्मरता auch Jâǵñ. 3,161.

स्मरदशा f. Zustand —, Stadium der Geschlechtsliebe; deren werden zehn angenommen: नयनप्रीति Augenweide, चित्तासङ्ग Nachdenklichkeit, संकल्प Verlangen, निद्राछेद Schlaflosigkeit, तनुता Abmagerung, विषयनिवृत्ति Gleichgiltigkeit gegen die Aussenwelt, त्रपानाश Schamlosigkeit, उन्माद Geistesverwirrung und मृत्यु Tod Uǵǵvalanîlamaṇi im ÇKDr. Andere Zustände aus dem Kâmaç. beim Schol. zu Hâla 185.

स्मरदहन m. Kâma's Verbrenner, ein N. Çiva's Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 8, Çl. 29.

स्मरदीपिन् adj. Geschlechtsliebe weckend Kir. 6,12.

स्मरदीपन 1) adj. dass. Ragh. 9,31. — 2) m. N. pr. eines angeblichen Verfassers von Geboten bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,a,33 (wohl °दीपक zu lesen).

स्मरदीपिका f. Titel eines über Erotik handelnden Buches Verz. d. Tüb. H. 20. Verz. d. Oxf. H. 352,b, No. 835.

स्मरध्वज 1) m. a) ein musikalisches Instrument H. 286. — b) penis Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. श्रा eine mondhelle Nacht Çabdârthak. bei Wilson. — 3) n. vulva Çabdar. im ÇKDr.

स्मरप्रिया f. Kâma's Geliebte d. i. Rati Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,35.

स्मरमन्दिर n. die weibliche Scham (Kâma's Gemach) H. 609. Halâj. 2,359. Râǵan. 18.

स्मरलेखनी f. die Predigerkrähe Çabdar. im ÇKDr.

स्मरवधू (von स्मर + वधू), °धति Kâma's Weibe gleichen Kuvalaj. 8,b.

स्मरवत् (von स्मर) adj. verliebt: °वती ein verliebtes Weib H. 507, Schol.

स्मरवल्लभ m. Kâma's Liebling d. i. Aniruddha Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरवीथिका f. Hetäre Râǵan. 18,40.

स्मरवृद्धि m. eine best. Pflanze, deren Samen für ein Aphrodisiacum gelten, Râǵan. 4,200. — Vgl. 2. कामवृद्धि 2).

स्मरशत्रु m. Kâma's Feind d. i. Çiva Vjutp. 83.

स्मरशासन m. Kâma's Züchtiger d. i. Çiva Kumâras. 6,3 (Kâmae dominus St.). Spr. (II) 2425, v. l. Çiv.

स्मरशास्त्र n. ein Lehrbuch der Erotik Râǵa-Tar. 1,339.

स्मरसख m. Kâma's Freund: मधु Ragh. 9,35. Bez. des Mondes Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरस्तम्भ m. penis Trik. 2,6,24. Çabdar. im ÇKDr.

स्मरस्मर्य m. Esel Trik. 2,9,26.

स्मरहर m. ein N. Çiva's AK. 1,1,1,29. Kâvjapr. (1866) 103,14.

स्मरागार n. die weibliche Scham (Kâma's Gemach) Trik. 2, 6, 21. Çabdar. im ÇKDr.

स्मराङ्कुश m. 1) Fingernagel (Kâma's Haken) Çabdar. im ÇKDr. — 2) adj. geil Çabdârthak. bei Wilson.

स्मराम्र (स्मर + आम्र) m. eine Mangoart, = राजाम्र Râǵan. 11,16.

स्मरारि m. Kâma's Feind d. i. Çiva Trik. 3,3,416. Spr. (II) 7238. Kathâs. 45,141.

स्मरासव m. Kâma's berauschender Trank so v. a. Speichel Trik. 2,10,16.

स्मरोद्दीपन adj. Geschlechtsliebe weckend; m. Bez. eines best. Haaröls Varâh. Bṛh. S. 77,7.

स्मर्तर् (von स्मर्) nom. ag. der sich erinnert, gedenkt (das Object im gen. oder im comp. vorangehend): यदा त्वं सेव इत्येव स्मर्ता स्याम् Hariv. 15589. 15591. Bhâg. P. 1,15,18. Kull. zu M. 7,209. fg. Comm. zu Maitrjup. 6,35.

स्मर्तव्य (wie oben) adj. dessen man sich erinnern —, dessen man gedenken muss: स्मर्तव्योऽस्मि कथान्तरे MBh. 1,3270. 3,11321. 5,2906. Hariv. 10043. R. 7,40,12. Mṛkkh. 110,11. Vikr. 29,16. Spr. (II) 4781.

7259. Z. d. d. m. G. 27,75. Kathâs. 37,179. 42,82. 54,62. 118, 191. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 292. Bhâg. P. 1,19,38. 2,1,5. 2,36. Pañćar. 4,2,23. Râǵa-Tar. 3,522. ग्र° 7,1646. *dessen man sich erinnert* Njâjas. 3,1,13.

स्मर्य (wie oben) adj. dass. Pañćar. 3,7,29. — Vgl. स्मर°.

स्माय (von स्मि) m. *das Lächeln* Bhâg. P. 10,61,4. 11,6,18.

स्मार (von स्मर्) m. *Erinnerung an* (geht im comp. voran) MBh. 3, 264. etwa *Sehnsucht, Verlangen* Ind. St. 2,98. — स्मारम् absol. s. u. स्मर् 1).

स्मारक (vom caus. von स्मर्) adj. *in's Gedächtniss rufend* Comm. zu Kâtj. Çr. 86,6. 10. 14. धर्म° Ind. St. 10,131. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. zu Kâtj. Çr. 86,11. 139,7. 8.

स्मारण (wie oben) 1) n. *das in's Gedächtniss Rufen* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18. Sâh. D. 112,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 86,19. — 2) n. und f. ग्रा *das Nachrechnen, Nachzählen, Controliren:* einer Heerde MBh. 3, 14823. 14836. 14839. 14854. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = ब्राह्मी Ratnâk. in Nigh. Pr.

स्मारिन् (von स्मर्) adj. *sich erinnernd, gedenkend:* स्वदेश° *Heimweh empfindend* Râǵa-Tar. 4,411.

स्मार्त (von स्मृति) adj. 1) *das Gedächtniss —, die Besinnung betreffend* MBh. 3,12415. — 2) *auf Tradition beruhend, altherkömmlich, in den Rechtsbüchern gelehrt, — verordnet* (neben श्रौत): बलित्रय Âçv. Gṛhj. 4,9,4. कर्माणि Z. d. d. m. G. 7,527. धर्मः श्रुत्युक्तः स्मार्त एव च M. 1, 108. Jâǵn. 1,97. 313. Müller, SL. 99. Ind. St. 1,83. 102. Bhâg. P. 5, 14,30. Sarvadarçanas. 57,14. 59,16. Schol. zu Kâtj. Çr. 171,4. 7. 402, 7. 8. 622,3 v. u. 1055,6. Schol. zu Kap. 1,7. H. 310, Schol. °होमपरिशिष्ट Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466. °व्यवस्थार्णव Notices of Skt Mss. 1,181. 2,76. — 3) *die Tradition kennend, ein Anhänger derselben* Spr. (II) 1478. Wilson, Sel. Works 1,120. 129. 195. fg.

स्मार्तिक adj. (f. ई) = स्मार्त 2) Kull. zu M. 3,127.

स्मार्य (von स्मर्) adj. *dessen man sich erinnern soll, woran man zu denken hat* Kâr. zu P. 3,2,139. Vop. 25,30.

स्मि, स्मयते Dhâtup. 22,51 (ईषद्धसे). सिष्मिये ved. der Anlaut geht in ष über Vop. 8,43. 1) *lächeln, verschämt lächeln, erröthen:* श्रिये स्मयते बिभ्रती (उषाः) ṚV. 1,92,6. उप स्मयते तन्वाई विद्वते 3,4,6. Frauen 4, 58,8. यत्स्मयेत नग्नंभावुका: स्युः *wenn sie erröthet* TS. 6,1,3,8. Kâṭh. 25,6. सिष्मियाणा Taitt. Âr. 5,1,3. द्यौरिव स्मयमानो नभोभिः *erröthend* (im Wetterleuchten) ṚV. 2,4,6. 1,79,2. In der späteren Sprache *lächeln:* ग्रस्मयत MBh. 3,950. 13,5797. Daçak. 64,1. स्मयमान MBh. 1, 2900. 3,1871. 2153. 5,7126. 7365. 7,1363. Bhâg. P. 3,23,49. 4,8,51. 22,17. 5,10,9. 7,10,1. Bhaṭṭ. 2,11. ग्रस्मेष्ट 15,8. स्मेष्यते 16,14. स्मित्वा Spr. (II) 5898. Kathâs. 35,51. act. (des Metrums wegen): स्मयति MBh. 3,951. स्मयामि 952. ग्रस्मयत् 12,921. स्मयन् 2,273. 3,1781. 2878. 3046. 5,5980. 7124. 7145. 7294. Spr. (II) 7249, v. l. Bhâg. P. 1,5,1. 3,17,27. 6,17,25. 8,12,3. 9,23,36. 10,9,17. — 2) *Hochmuth an den Tag legen* (nach dem Comm.; vgl. स्मय): स्मयन्निव गतस्मयः Bhâg. P. 3,7,8. — 3) partic. स्मित a) adj. α) *lächelnd:* दर्प° MBh. 13,2385 (= गर्वित Nilak.). °मुख adj. R. Gorr. 2,16,42. Kathâs. 12,72. 40,11. — β) *aufgeblüht* Trik. 2,4,4. H. 1127. Halâj. 2,32. Spr. (II) 1411. Çiç. 6,34. — b) n. *das Lächeln* AK. 1,1,2,34. H. 296. Halâj. 2,412. Vaiǵ. beim Schol. zu Bhaṭṭ. 5,65. MBh. 4,119. Ragh. 5,70. Spr. (II) 7260. fg. Varâh. Bṛh. S. 58,48. 70,19 (pl.). Kathâs. 16,46. 61,13. Râǵa-Tar. 1,78 (pl.). 3,293. 4,302. 5,324. 365. Brahma-P. in LA. (III) 53,2. Bhâg. P. 1,10,16. 27. 11,23. 15,18. 19,28. 2,9,18. 3,15,20. 16,11. 21,10. ग्रन्तः° Kaurap. 14. °पूर्वम् MBh. 1,5947. 3,2153. R. 3,49,5. Kâm. Nîtis. 13,49. Kumâras. 7, 47. °वाच् adj. Kâm. Nîtis. 4,19. स्मितं कर् MBh. 3,1814. Mârk. 87, 14. Çâk. 21,6. 28,18. Çâk. Ch. 2,5. Vikr. 13,4. Prab. 89,3. am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा): कृत° Çâk. 161. Râǵa-Tar. 3,246. कुटिल° 236. Kathâs. 122,72. Bhâg. P. 4,21,15. स° *von Lächeln begleitet* Ṛt. 1,12. कथा Kumâras. 4,23. Bhâg. P. 1,10,31. *lächelnd* Râǵa-Tar. 3,25. सस्मितम् adv. R. 3,49,51. Çâk. 12,9. 22,12. 30,7. 37,3. Vikr. 28,12. Râǵa-Tar. 3,501. fg. 4,256. Dhûrtas. 93,4. सविलक्षस्मितम् Pañćat. 19, 16. — Vgl. शुचिस्मित, सुस्मित.

— caus. स्मापयति P. 6,1,57. °ते (ग्रनादरे) Dhâtup. 32,37, v. l.; vgl. स्मिट्.

— desid. सिस्मयिषते P. 7,2,74. Vop. 19,7.

— intens. सेष्मीयमाणा Nir. 8,11.

— ग्रभि *dazu lächeln:* ग्रभिस्मयन्तः MBh. 3,8732.

— ग्रव *erröthend herabscheinen:* ग्रवं स्मयन्त विद्युतः पृथिव्याम् ṚV. 1,168,8.

— उद् *auflächeln,* insbes. *im Gefühl des Stolzes:* उत्स्मयन् MBh. 1, 7059. 3,14969. 7,1266. 3700. 12,10258. 13,474. fg. 5798. Bhâg. P. 1, 16,34. 3,2,6. 10,9,17. 26,25. उत्स्मयित्वा R. ed. Bomb. 1,1,65 (उत्स्मायित्वा fehlerhaft Schl. 63). 3,43,43. उत्स्मित n. *das Lächeln* Bhâg. P. 3,15,42. 8,9,18. 11,6,49.

— ग्रभ्युद्, nur partic. ग्रभ्युत्स्मयन् *anlächelnd,* mit acc. MBh. 2,2391. Hariv. 3827. *lächelnd* MBh. 5,7325. 6,2571. 7,725. 5375. 11,752.

— कु s. कुस्मय.

— उप *anlächeln:* ग्रप्सरा जारमुपसिष्मियाणा ṚV. 10,123,5.

— परि caus. s. परिस्मापन.

— प्र *in Lachen gerathen:* प्रस्मयते Nir. 9,14. प्रस्मयन् MBh. 7,4958. Hariv. 16323.

— वि 1) *betroffen —, bestürzt werden, erstaunen über* (instr., loc., abl.): यत्र वै वृत्राय वज्रं प्राहरं तद्यस्मये स कृश इवास्मि Çat. Br. 1,6,4, 4. 4,3,12. विस्मयते MBh. 10,293. Kathâs. 37,89. व्यस्मयन्त MBh. 4, 361. 7,3171. Hariv. 13500. R. 2,91,73 (100,74 Gorr.). 3,49,3. विसिस्मिये MBh. 1,7078. 3,11271. R. 6,79,18. Ragh. 15,68. Kathâs. 22,225. 29,173. 43,242. 54,7. 122,112. Verz. d. Oxf. H. 237,a, N. 3. Bhaṭṭ. 14, 37. विसिष्मिये 5,51. विसिस्मिरे R. 3,36,53. विसिस्मिरे Bhâg. P. 9,8, 18. व्यस्मयिष्ठास् MBh. 13,5798. act.: विस्मयेत् Hariv. 3975. विस्मयन् MBh. 1,7214. 2,1818. 4,843. विसिस्माय Hariv. 2053. विसिस्मियुस् MBh. 3,11447. 8,8508. Hariv. 13448 (विसिस्मयुस् die neuere Ausg.). विसिस्म्युस् Bhâg. P. 4,24,23. 10,84,1. विस्मयामास MBh. 13,1356. विस्मित्य 3,2132. — 2) *stolz sein auf, grossthun mit* (instr.): न विस्मयेत तपसा M. 4,236. — 3) partic. विस्मित a) *betroffen, erstaunt* Bhâg. 11, 22. MBh. 1,6007. fg. 3,2153. 2186. 2220. 2496. 2583. 2620. 2934. R. 1,2,27. 42. 9,20. 23. 2,96,56. 111,27. 112,1. 3,3,16. 49,5. Ragh. 2,33. 62. 3,40. 5,51. Çâk. 50,3. Kathâs. 18,288. Mârk. P. 23,2. Râǵa-Tar.

4,432. Dhûrtas. 66,8. Pańkat. 38,23. Hit. ed. Johns. 1144. 1183. 1541. 1817. Çuk. in LA. (III) 34,13. fg. वनदर्शन° R. 2,96,4. Çâk. 160, v. l. Kir. 5,16. Kathâs. 12,124. Râǵa-Tar. 3,41. अति° Maitrjup. 4,1. — b) worüber man erstaunt, wunderbar: सुविस्मितं कृत्यम् Bhâg. P. 5,18, 4. सुविस्मिततरं वाक्यम् R. 3,35,32. — c) stolz, hochmüthig: अ° Bhâg. P. 6,9,21. — Vgl. 4. विस्मय, विस्मयन fg., विस्मित, विस्मेर und सुविस्मित. — caus. विस्मापयति in Staunen versetzen, mit acc. MBh. 8,625. जगत्सर्वम् R. 5,2,40. Ragh. 2,33. Kathâs. 64,256. Râghav. 41,7. Bhâg. P. 9,20,27. विस्मापित 4,15,12. Prab. 81,9. देवान्नृत्येन विस्मापयसि (°स्मापयति die neuere Ausg.). Nach P. 1,3,68. 6,1,57 und Vop. 18,18 विस्मापयते, wenn der Agens unmittelbar das Staunen erregt, und विस्मापयति (विस्मापयति Siddh. K. 153,b,c), wenn eine nähere Angabe, wodurch dieses geschieht, im instr. dabeisteht: मुण्डो विस्मापयते (vgl. Bhatt. 5,58. 8,42. 17,34), रूपेण विस्मापयति. — Vgl. विस्मापक fgg. — desid. vom caus. s. विसिस्मापयिषु.

— अनुवि, partic. °स्मित erstaunt nach einem Andern (acc.) R. 3,3,16.

— सम् verschämt sein, erröthen: संस्मयमाना युवतिरावि:र्वक्षांसि कृणुषे RV. 1,123,10. TBr. 3,6,8,2. — desid. verlachen wollen: संसिस्मयिषमाणो द्विषः Bhatt. 9,52.

स्मिट्, स्मेटयति (अनादरे, गतौ) Dhâtup. 32,37. (स्नेहे) 36, v. l.

स्मील्, स्मीलति = श्मील्, मील् u. s. w. (निमेषणे) Dhâtup. 15,12.

स्मृत् (von स्मर्) adj. s. लोक°, सर्व°.

स्मृति (wie oben) f. Vop. 26,183. 1) Erinnerung, Gedächtniss AK. 1, 1,2,29. H. 308. an. 2,209 (= स्मरण und धी). Med. t. 74. Çâṅkh. Gṛhj. 2,10. Taitt. Âr. 10,10,3. Khând. Up. 7,26,2. Ait. Up. 5,2. VS. Prât. 4,179. Kaṇ. 9,2,6. Njâjas. 3,1,13.15. संस्कारमात्रजन्यं ज्ञानं स्मृतिः Tarkas. 19. Sarvadarçanas. 58,14. fgg. 59,14. MBh. 12,10146. °हीन R. 4, 55,7. Suçr. 1,114,6. 126,16. 234,3. Çâk. 181. Spr. (II) 1195. 3800. 7262. Mârk. P. 101,19. Râǵa-Tar. 1,11. Sâh. D. 158. 190. Bhâg. P. 1,6,25. 2,2,1. 4,22. 3,26,30. 4,20,25. Bhâshâp. 47. °शैथिल्य Çâk. 110,15. सर्वमगात्स्मृतिपथम् Spr. (II) 7025. °विषयतां ते ऽपि गमिताः 5939, v. l. प्राक्कल्पविषया Bhâg. P. 1,6,4. संदिग्धा R. 5,18,7. सुदृढ° adj. Kâm. Nîtis. 18,37. कृता Bhâg. P. 4,3,17. न च मामिन्नकात्स्मृतिः MBh. 3,12415. प्रादुर्बभूव Hariv. 9216. आविशत् R. 4,59,6. प्रत्यागत° adj. R. Schl. 2,58, 1. अगलित° adj. Spr. (II) 1856. स्मृतिर्मम लुप्यते R. 2,64,63 (66,53 Gorr.). लुप्त° adj. MBh. 14,37. प्रलुप्त° adj. Râǵa-Tar. 4,500. अविलुप्त° adj. 5,5. ग्लपित° adj. 1,334. सर्वेषां स्मृतिमाक्षिप्य MBh. 13,943. शापव्यवहित° Çâk. 71,13. स्मृतिर्लब्धा Bhag. 18,73. लब्ध° adj. Râǵa-Tar. 3,272. Bhâg. P. 3,31,9. नोपलेभे स्मृतिं धीमानभिज्ञातुं तमात्मजम् MBh. 1,3994. Verz. d. Oxf. H. 51,b,35. Çâk. 108,7. स्मृतिमपि न ते यान्ति so v. a. ihrer wird nicht einmal gedacht Spr. (II) 4597. स्मृतिमद्यापि गच्छति lebt noch heute in der Erinnerung Râǵa-Tar. 1,337. स्मृताया विर्भूतं तदखिलम् Uttarar. 78,8 (100,15). अस्मिन्कार्ये स्मृतिमगमन्त् Erinnerung an Kathâs. 18,218. क्रो स वज्रे ज्वलितां स्मृतिम् Bhâg. P. 4,12,8. ददर्श °मात्रेण तत्तेजो नभसि स्थितम् durch blosses Gedenken seiner (Kṛshṇa's) Pańkar. 1,12,13. मुनिसुताप्रणय° Erinnerung an Çâk. 135. रामपद° Spr. (II) 6051. Kathâs. 1,12. Râǵa-Tar. 3,250. 431. 5,463. Sâh. D. 668. Bhâg. P. 2,1,6. 3,4,12. Pańkar. 1,11,19. Sarvadarçanas. 75,1. कृत° an empfangene Wohlthaten so v. a. Dankbarkeit Varâh. Bṛh. S. 78,6. स्मृति als Arthâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208,b,9; vgl. स्मरण Sâh. D. 668. — 2) die Erinnerung personificirt Hariv. 9498. 14036. als Tochter Daksha's und Gattin des Aṅgiras VP. 1,7,23. fg. 10,7. Mârk. P. 50,22. 52,20. als Tochter Dharma's von der Medhâ Bhâg. P. 4,1,51. — 3) Verlangen H. an. दृष्टाभिवर्धिते Spr. (II) 4282, v. l. für स्पृहा. — 4) eine als Autorität geltende Ueberlieferung (mit Ausnahme der श्रुति, der vedischen Schriften), ein solches Werk, Gesetzbuch, ein Ausspruch in einem solchen Werke AK. 1,1,5,7. Trik. 3,2,12. 3,189. H. 251. H. an. Med. Lâṭj. 6,1,6.13. Çâṅkh. Gṛhj. 2,8. 4,9. 6,6. ṚV. Prât. 11,32. M. 2,6.9. श्रुतिस्तु वेदो विज्ञेयो धर्मशास्त्रं तु वै स्मृतिः 10. 12. 4,155. 6,89. वेदबाह्याः स्मृतयः 12,95. स्मृत्योर्विरोधे Jâǵń. 2,21. पुराण Hariv. 534. 3285. R. 5,81,15. Ind. St. 1,19. 44. fg. Ragh. 2,2. इत्यादिस्मृतिभ्यः Weber, Râmat. Up. 349. Ǵjot. 111. Verz. d. Oxf. H. 65,a,9. 10. 125,a,43. Dhûrtas. 76,13. Pańkat. 164,20. Sarvadarçanas. 56,4. 122,5. 157,19. 158,3. Vedântas. (Allah.) No. 8. Mahîdh. zu VS. 8,26 (Bhagavadgîtâ gemeint). स्मृतीनां वेदमूलत्वम् Schol. zu Kâtj. Çr. 402,8. °विहित 1055,10. स्मृतिश्च द्विविधा साधारणी वैशेषिकी चेति Verz. d. B. H. No. 327. अष्टादश Z. d. d. m. G. 27,97. Weber, Râmat. Up. 361. Schol. zu Prab. 86,1. 2. — 5) Bez. eines best. Metrums: a. c. ⏑ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – –, b. d. ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – – Journ. of the Am. Or. S. 6,514. wohl nach Ragh. 2,2 benannt, welcher Vers dieses Metrum hat und das Wort स्मृति enthält. — 6) Bez. des Buchstabens ग Weber, Râmat. Up. 317. fg. — Vgl. अ°, अप°, मेधा°, यथा° (nach der Erinnerung oder der Ueberlieferung gemäss MBh. 1,2144), वेद°, शब्द°, सम्यक्°.

स्मृतिकारिन् adj. eine Erinnerung weckend Çâk. 148.

स्मृतिकालतरंग m. Titel einer Schrift, = कालतरंग Verz. d. Oxf. H. 286,a, N. 1.

स्मृतिकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 275,b, No. 653. 279,b,17.

स्मृतिकौस्तुभ desgl. Mack. Coll. 1,24. Verz. d. B. H. No. 1033. Verz. d. Oxf. H. 273,a,1. 286,a,9. Hall 185.

स्मृतिचन्द्र m. desgl. Notices of Skt Mss. 1,299.

स्मृतिचन्द्रिका f. desgl. Mack. Coll. 1,24. Verz. d. B. H. No. 1025. 1028. 1176. Verz. d. Oxf. H. 275,a,37. 279,b,13. 295,a, No. 713. Hall 174. 192.

स्मृतितत्त्व n. desgl. Gild. Bibl. 465. fgg.

स्मृतितल्प n. Gesetzbuch Spr. (II) 979.

स्मृतिदर्पण m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,23. Verz. d. B. H. No. 1176. Verz. d. Oxf. H. 279,b,29.

स्मृतिपाठक m. Rechtsgelehrter Pańkat. 165,2.

स्मृतिभू m. der Liebesgott H. 229, Schol.

स्मृतिभ्रंश m. Verlust des Gedächtnisses Bhag. 2,63. Verz. d. B. H. 278 (46). Pańkar. 3,14,15.

स्मृतिमञ्जरी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,a,13. 279,b,1 v. u.

स्मृतिमत् (von स्मृति) adj. der Erinnerung hat Çâk. 112,16. पतितो ऽपि भूतले स्मृतिमानभूत् hatte seine volle Besinnung MBh. 13,4799. sich des früheren Lebens erinnernd Hariv. 1253. wobei man Jmdes gedenkt:

धन्मन् Bhâg. P. 5,19,28. *ein gutes Gedächtniss habend* M. 7,64. Jâgñ. 1,309 (*gesetzkundig* St.). Kâraka 3,8. MBh. 2,138. 7,2905. R. 1,1,16. 2,1,16. Kâm. Nîtis. 4,15. 12,2. Spr. (II) 1837. 2284.

स्मृतिमहार्णव m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,1 v. u.

स्मृतिमुक्ताफल n. desgl. Mack. Coll. 1,28.

स्मृतिरत्नाकर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,34.

स्मृतिरत्नावली f. desgl. Verz. d. B. H. No. 1476. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,1.

स्मृतिलोप m. *Verlust der Erinnerung, Vergessenheit* Varâh. Bṛh. S. 53,110. 60,13.

स्मृतिवर्धिनी f. *eine best. Pflanze*, = ब्राह्मी Ausn. 60. — Vgl. स्मारणी.

स्मृतिविभ्रम m. *Gedächtnissstörung* Bhag. 2,63. Spr. (II) 6675.

स्मृतिशास्त्र n. *Gesetzbuch* Hariv. 14078.

स्मृतिशेष adj. (f. आ) *wovon nur die Erinnerung übrig geblieben ist* so v. a. *zu Grunde gegangen* Spr. (II) 4224.

स्मृतिसंस्काररहस्य n. Titel einer Schrift Hall 48.

स्मृतिसंस्कारवाद m. desgl. ebend.

स्मृतिसंस्कारविचार m. desgl. Hall 49. Notices of Skt Mss. 1,77.

स्मृतिसंग्रह m. desgl. Mack. Coll. 1,23. Verz. d. B. H. No. 1020. 1176. Verz. d. Oxf. H. 271,*a*,10. 280,*a*,1. 286,*a*,9.

स्मृतिसमुच्चय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,2. 283,*b*, No. 662.

स्मृतिसागर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,35. °संग्रह m. 36. °सार m. 35.

स्मृतिसार m. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,34. 273,*a*, No. 647. *b*,2 v. u. 278,*b*,3. 280,*a*,2 nebst Note 2. 292,*b*,38. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 2,76 °समुच्चय m. Verz. d. B. H. No. 1017. स्मृतिसारावली Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,3.

स्मृतिसुधाकर m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 1403.

स्मृतिहर adj. *das Gedächtniss raubend*; f. आ N. pr. einer bösen Fee, einer Tochter Duḥsaha's, Mârk. P. 51,6. = °हारिका 45.

स्मृती adj. = उः, स्मृः, स्मृती येन सः Siddh. K. zu P. 7,1,90.

स्मृत्यर्थसागर m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 285,*b*, No. 669.

स्मृत्यर्थसार m. desgl. Verz. d. B. H. No. 1170. 1476. 1403. Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. 275,*a*,37. 279,*b*,29. 280,*a*,3. 4. 286,*a*, No. 670. 292, *b*,35. fg. 294,*b*,31. Hall 174. 177. Pratâpârudrîya. 12,*a*,6.

स्मृत्युपस्थान s. u. उपस्थान 1); vgl. auch Wassiljew 248.

स्मेर (von स्मि) adj. (f. आ) P. 3,2,167. Vop. 26,158. 1) *lächelnd* (insbes. vom Antlitz) Hariv. 7079. 8385. Ragh. 18,43. Kumâras. 5,70. Çâk. Ch. 129,13. Spr. (II) 991. स्मेरः स्मेरमुखः Gît. 8,14. Kathâs. 23,94. Râga-Tar. 3,504. Dhûrtas. 83,1. Prab. 75,10. Daçak. 168,6. Sâh. D. 71,12. Pañkat. 1,14,64. Verz. d. Oxf. H. 146,*a*, No. 310. 204,*b*, No. 483, Z. 5. चलत् Kathâs. 104,34. स्मेरं विधाय नयनं विकसितमिव नीलमुत्पलं मयि सा Sâh. D. 275,9. सस्मेरापाङ्गवीक्षणैः Pañkat. 4,6,6. °भावा दृष्टिः Citat beim Schol. zu Çâk. 35. — 2) *aufgeblüht* H. 1129. इन्दीवर Sâh. D. 41, 15. — 3) am Ende eines comp. so v. a. *voll von*: स्मरस्मेरविलासिनी Spr. (II) 4811. प्रमोदस्मेरवदना Sâh. D. 116. विस्मय° Mâlatîm. 16,10. Kathâs. 4,86. Râga-Tar. 3,71. भस्म° 2,170. 7,1489. कोकिलकाकलीकलरवस्मेरा (so ist zu lesen) ललनालापः Spr. (II) 1039. Bei den ersten Beispielen ist natürlich auch die Bed. *lächelnd* zulässig. — Vgl. अ°.

स्मेरता (von स्मेर) f. *das Lächeln* Sâh. D. 191. वदन° 228.

स्मेरविष्किर m. *Pfau* Çabdârthak. bei Wilson.

1. स्य ved. Pronominalstamm der 3ten Person = स; nur im nom. m. स्यस्, स्य VS. Prât. 3,16. TS. Prât. 5,15. P. 6,1,133 und f. स्या. अयमु ष्य सुमहाँ अवेदि RV. 7,8,2. स्य इन्द्रः 23, 3. 38,1. सो हि स्य रवैः 60,5. 2,33,7. एष उ स्य पुरुव्रतः 9,3,10. 89,1. एषा स्या 7,75,4. 80,2. 1,178,1. 8,46,23. 26,18. Fehlt im AV.; TBr. 2,1,2,1 fehlerhaft für स. — Vgl. त्य.

2. स्य n. = शूर्प Nir. 6,9. Çâñkh. Gṛhj. 1,13,15 in Ind. St. 5,332.

स्यगवि m. *ein junger Krebs* Trik. 3,2,16. — Vgl. सेगव.

1. स्यद् (स्यन्द्), स्यन्दते Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 18,22 (प्रस्रवणे). सस्यन्दे, सस्यन्दिरे; स्यन्त्स्यति und स्यन्दिष्यते, अस्यन्त्स्यत् und अस्यन्दिष्यत P. 1,3,92. 7,2,59. ved. सिष्यदे, (प्र) सिष्यन्द, सिष्यदुस्, असिष्यदत्; स्यन्त्वा P. 6,4,31. Vop. 26,203. स्यन्न Çat. Br. 10,3,5,2 nach der Lesart von Sây. partic. स्यन्न. *laufen* (von Flüssen und Lebendigem), *fahren* (im Wagen): धेनवः स्यन्दमानाः RV. 1,32,2. VS. 22,25. यावद्दापः सिष्यदुः AV. 3,2,20. 12,2,27. 19,40,2. स्यन्दन्तां कुल्याः RV. 5,83,8. अभीकेहरिरत्यः स्यन्दते वृषा Soma 9,80,3. 27,6. 30,2. 49,5. 106,12. स्यन्ना अश्वैः 5,53,7. चक्रेन Çat. Br. 2,1,4,4. यत्र वेशा नस्येत तत्स्यन्त्वा 4,2,6. 11,8,4,2. Wasser 3,9,2,1. 4. 14,6,8,9. Ait. Br. 1,7. Âçv. Gṛhj. 2,7,7. Muṇḍ. Up. 2,1,9. अश्वः स्यन्त्वा विधूनुते Çat. Br. 6,3,2,3. 10,3, 5,2. मत्स्या उदके स्यन्दन्ते Nir. 6,27. — स्यन्दते (स्यन्दते ed. Calc.) किं वियं भाग्य सरिच्छ्रेष्ठा यथा पुरा MBh. 1,3990. नदीभिः स्यन्दमानाभिः (lies स्य°) R. 7,31,17. परस्परमिलिङ्गितयोस्तयोः स्वेदच्छलादिव । अतिपीडनतः स्नेहः सस्यन्दे चिरसंभृतः ॥ Kathâs. 18,270. स्यन्दमानं मरन्दम् Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,16. यथैव पूर्णाद्धृदयैः स्यन्दन्त्यापो दिशो दश Spr. (II) 5166. स्यन्दत्स्वेदकणा Brahma-P. in LA. (I) 59,5. स्यन्त्वा स्यन्त्वा दिवः (गङ्गा) Bhaṭṭ. 22,14. धारां रवेः स्यन्त्स्यति वह्निरिन्दोः so v. a. *hervorgehen* 12, 77. इन्दोः स्यन्दिष्यते वह्निः 16,17. स्यन्न *fliessend* AK. 3,2,42. H. 1496. °स्वेदकणा Bhaṭṭ. 5,83. *fliessen* so v. a. *eine Feuchtigkeit aus sich entlassen*: स्यन्दतामपि (स्य° N. 13,10 bei Bopp) नागानाम् *mit fliessenden Schläfen* MBh. 3,2541. गोभिः स्यन्दतीभिः *mit fliessenden Eutern* Hariv. 3388. सततं हि स्यन्दते — भाहुती गौः MBh. 14,650. fg. तीव्रं स्यन्दिष्यते (impers.) मेघैः Bhaṭṭ. 16,7. अस्यन्द त्रिन्दुमयायः 8,66. mit acc. der Feuchtigkeit: स्यन्दसि नैव च पयः प्रचुरं स्रवत्यः Varâh. Bṛh. S. 19,1. स्यन्दते (so ed. Bomb.) हि दिवा रक्तं रात्रौ च MBh. 14,1686. स ममिः स्यन्दते रुक्मम् Hariv. 2085. सस्यन्दे शोणितं व्योम Bhaṭṭ. 14,98. शिरामुखैः स्यन्त्यात एव रक्तम् Sâh. D. 89,18. — die v. l. स्रंसते Suçr. 2,397,2 spräche für स्यन्दते st. स्पन्दते. Vgl. सस्पद्.

— caus. स्यन्दयति = स्रावयति *fliessen lassen* P. 1,3,86, Schol. अस्यन्दयम्यापः शोमि Âçv. Çr. 4,4,2 fehlerhaft für अस्यन्दयम्.

— desid. सिस्यन्त्सति und सिस्यन्दिषते P. 1,3,92. 7,2,59.

— intens. s. सनिष्यद्.

— अच्छ *hinfliessen*: अच्छा हि सोमः कलशाँ असिष्यदत् RV. 9,81,2.

— intens. *hineilen*: वाजमच्छा सनिष्यदत् RV. 9,110,4.

— अति *darüberhin fliessen*: अति वारान्पवमानो असिष्यदत् RV. 9,60,3.

— अनु, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,93. *nach —, entlang laufen*: समानमग्रीं प्रवतामनुष्यदे (infin.) RV. 2,13,2. दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै 4,22,7. अनुष्यन्दते oder अनुस्यन्दते जलम्, aber nur अनुस्यन्दते मत्स्यः (als Lebendes) P. 8,3,72, Schol.; vgl. die Erklärer

zu der Stelle. — Vgl. अनुष्यन्द्.

— अभि, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. *hinlaufen an:* सा वृत्तौ अभि सिष्यदे AV. 5,5,9. Wasser Âçv. Gṛhy. 4,5,7. चतुर्दिशमभिस्यन्दती (नदी) Bhâg. P. 5,17,5. यथाभिस्यन्दमानं (यथा विस्यन्दमानं die neuere Ausg.) मे क्षीरं सर्वत्र भावयेत् Hariv. 358. अभिष्यन्दते oder अभिस्यन्दते दुग्धम् P. 8,3,72, Schol. अभिष्यन्दमानमिव *regnend* Uttarar. 12,4 (16,10). स्नेहेन हृदयमभिस्यन्दते (अभिष्य° die neuere Ausg.) so v. a. *überfliessen* 100,14. fg. (133,9. 10). — Vgl. अभिष्यन्द् fg.

— समभि caus. *hinfliessen machen zu* (acc.): गुदम् Karaka 10,4.

— अव *herabfliessen:* (भद्रा) शृङ्गवतः शृङ्गादवस्यन्दमाना Bhâg. P. 5,17, 8. — Vgl. अवस्यन्दन und अवस्यन्दित (auch Daçak. 3,14. 17. Pratâpar. 23,b,6. Bhar. Nâṭjaç. 18,105. °क 104) in den Nachträgen; richtiger wäre vielleicht अवस्यन्दित.

— अन्यव *hinfahren zu* Çat. Br. 11,8,4,3.

— आ *herbeilaufen:* Kühe AV. 3,12,3. Çâṅkh. Gṛhy. 3,2. उदकं मुखम् *das Wasser läuft in den Mund* Çat. 16,48,19. — Vgl. आस्यन्दन.

— उपा *herbeifahren zu:* °स्यन्य सत्त्रम् Çâṅkh. Br. 26,5. *hinfliessen zu:* इलावृतमुपस्यन्दति (नदी) Bhâg. P. 5,16,20. उपस्यन्दयति (= व्याप्य वहति Comm.) ed. Bomb.

— नि, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. *herabfliessen:* निष्यन्दमानेन रुधिरेण MBh. 9,3284. निष्यन्दते oder निस्यन्दते मधु P., Schol., aber nur निस्यन्दते (*tröpfelt eine Flüssigkeit*) हस्ती Vop. 8,121. *hinfliessen in* (loc.): स्वमनसि निस्यन्दमानानवहतमुखेन (निष्यन्दमान ed. Bomb., = अतिशयेन स्रवत् Comm.) Bhâg. P. 6,9,38. — Vgl. निस्यन्द् fg.

— अभिनि *hinfliessen zu* (acc.): अभिनिस्यन्दते (अभिनिष्यन्दते ed. Calc.) क्षीरैर् तत्पथि हिवसौ (abl.) ततम् MBh. 12,3334. — Vgl. अभिनिष्यन्द् in den Nachträgen.

— निस्, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98.

— परि, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. — Vgl. परिष्यन्द् fg.

— प्र *laufen, fliessen* RV. 9,67,28. 68,1. 78,1. Nir. 2,16. Wasser Âçv. Gṛhy. 2,7,12. 4,1,15. प्रस्यन्दता रुधिरेण MBh. 9,914. रथं युक्त्वा प्रसिष्यन्द *abfahren* Çat. Br. 4,1,5,6. — प्रस्यन्दमान MBh. 3,10565. 7, 9176 (ed. Bomb. प्रस्य° an beiden Stellen). Ragh. 5,68 fehlerhaft für प्रस्यन्दमान; प्रास्यन्दत् MBh. 13,3495 in der ed. Bomb. fehlerhaft für प्रास्पन्दत् (so ed. Calc.). Vgl. प्रस्यन्द् fgg. — caus. *fliessen machen, in Fluss bringen:* पश्च वाग्यस्तूलानि — कृत्वा प्रास्यन्दयत् — नदीं शोणिततोयाहिनीम् MBh. 8,3399.

— परिप्र *herumfliessen, erfliessen* RV. 9,14,1. 101,2.

— वि, wenn der Anlaut ष wird P. 8,3,72. Vop. 8,98. *ausfliessen, überfliessen* (aus dem Topfe) VS. 39,5. Taitt. Br. 2,1,2,1. Ait. Br. 5, 26. यस्याग्निहोत्रमधिश्रितं स्कन्दति विष्यन्दते वा 7,5. Çat. Br. 11,6,2,2. Âçv. Çr. 3,10,24. Kâtj. Çr. 25,2,3. Kauç. 132. partic. विष्यण्णा (so zu lesen) TBr. 3,7,2,4. *reichlich fliessen:* विष्यन्दमानरुधिर Bhaṭṭ. 9,74. यथा विस्यन्दमानं (lies विस्य°, यथाभिस्य° ed. Calc.) मे क्षीरं सर्वत्र भावयेत् Hariv. 358 nach der Losart der neueren Ausg. *ausfliessen:* विष्यन्दते oder विस्यन्दते तैलम् P. 8,3,72, Schol. यथा स्वमतमादाय सोमो विस्यन्दते पुनः so v. a. *fliessen lassen* MBh. 13,3719. — अविस्यन्दित Kumâras. 3, 47 fehlerhaft für अविस्पन्दित. Vgl. विष्यन्द् fgg. — caus. *ausgiessen, begiessen* Çat. Br. 12,4,2,5. उदकुम्भम् Kauç. 43. सर्पिषा 62. *zerfliessen machen, auflösen:* लवणं विष्यन्दयति Karaka 1,27.

— अनुवि *überfliessen auf:* पशुं शृगानुविष्यन्दते Çat. Br. 11,7,4,3.

— अभिवि caus. *begiessen* Kauç. 86.

— सम् *zusammenlaufen:* सिराः *Adern, die von der Mutter zum Kinde laufen,* Karaka 4,6. असंस्यन्दमान Kâtj. Çr. 2,5,26. Vgl. संस्यन्दिन्.

— अनुसम् intens. *nachlaufen:* क्रतुं दधिक्रा अनु संसनिष्यदत् (P. 7,4, 65) VS. 9,14 (RV. v. l.).

2. स्यद् (= 1. स्यद्) adj. *laufend, fliessend in* रघुष्यद्, कवन°.

स्यंद (von स्यद्) m. 1) *das Fahren* Çat. Br. 12,5,4,5. — 2) *Geschwindigkeit* P. 6,4,28 (गो°, अश्व° Schol.). Vop. 26,174. 8,426 (als Bed. von स्रु). AK. 1,1,4,59. H. 494. Halâj. 2,258. — Vgl. रघु°.

स्यन्तृ (wie eben) nom. ag. *fahrend* RV. 10,22,4.

स्यन्द (wie eben) m. 1) *das Fliessen* AK. 3,4,24,71. स्यन्दात्मक Suçr. 2,311,19. घृत° P. 6,4,28, Schol. अधरमधु° Git. 12,14. सुधा° Spr. (II) 5934. चम्पकान्द° 433. मकरन्दरस° Râǵa-Tar. 1,24. धातु° 4,329. — 2) *Fluss* (verschiedener Art, *Katarrh* u. s. w.) Suçr. 1,239,14. 2,342,13. *fliessende Augenkrankheit* 306,5. 312,12. — 3) *triefender Schweiss* Bhâg. P. 5,21,9 (स्पन्द ed. Bomb., = स्वेदोद्गम Comm.). — 4) *der Mond* H. ç. 11. — मन्द° (मरुतो) Spr. (II) 5256 fehlerhaft für °स्पन्द. — Vgl. पित्त°, मधु°, सरल°.

स्यन्दक (wie oben) 1) m. *Diospyros embryopteris* Râǵan. 11,78. wohl richtiger स्पन्दक. — 2) f. स्यन्दिका N. pr. eines Flusses R. 2,49,11.

स्यन्दन (wie oben) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,78. 1) adj. (f. आ) a) *rasch laufend:* Wagen Kir. 15,16. AV. 8,6,17 fehlerhaft für स्पन्दन. — b) *träufelnd:* अमृत° Kathâs. 103,62. — c) *fliessen machend, auflösend* Suçr. 2,63,7. — 2) m. a) *Fahrzeug, Wagen, Kriegswagen* AK. 2,8,2,19. 22. Trik. 3,3,269. H. 751. an. 3,439. Med. n. 148 (m. n.). Halâj. 2,289. Viçva bei Uǵǵval. RV. 3,53,19 (स्यन्द्ने Müller und Aufrecht; vgl. jedoch Sâj.). M. 7,192 (= Hit. III,81). Bhag. 1,14. MBh. 3,2291. 4,1075. 6,2778. 2832. 8,857. 9,862. 18,224. Hariv. 4426. R. 2,46,26. 28. 82,25. 93,15. R. Gorr. 2,44,27. 5,12, 21. Spr. (II) 6232. Ragh. 1,36. 40. Çâk. 7. 32. Kir. 15,16. Kathâs. 50,48. fg. 56,338. Prab. 78,14. Bhâg. P. 3,21,36. 4,10,4. 9,4,27. 11,6,39. — b) *Dalbergia ougeinensis Roxb.* AK. 2,4,2,7. Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Râǵan. 9,119. Kauç. 8. MBh. 3,2403. 12,5837. R. 3,21,20. सुकृतेऽपि भारं नृपते स्यन्दनो वै शक्तो वोढुं न तथान्ये महीजाः Spr. (II) 7158. Suçr. 2,324,7. °द्रुम Çabdar. im ÇKDr. — c) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. Gorr. 1,31,9. — d) *Wind* Çabdârthak. bei Wilson. — e) N. pr. des 23ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53. — 3) f. ई a) = स्यन्दिनी *Speichel* Râǵan. im ÇKDr. — b) *Harnröhre* ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 4) n. a) *das Fliessen* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Nir. 9,26. Kan. 5,2,4. Bhâshâp. 6. 155. Tarkas. 17. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 22. प्राणस्य so v. a. *Circulation* Gaudap. zu Sâṅkhjak. 29. — b) *Wasser* H. an. Med. Viçva a. a. O. — स्यन्दन Kathâs. 43,14 fehlerhaft für स्पन्दन. Vgl. अ°, स्व:°.

स्यन्दनारोह adj. *zu Wagen sitzend, ein Kämpfer zu Wagen* AK. 2,

8,2,28. HALÂJ. 2,235.

स्यन्दनि m. 1) = स्यन्दन 2) b) RATNAM. im ÇKDR. — 2) N. pr. eines Mannes, pl. SAṀSK. K. 184,a,10.

स्यन्दनिका (von स्यन्दन) f. Bach: पदत्तरं °समुद्रयोः R. 3,53,56.

स्यन्दमय in कान्तिसुधा° adj. (f. ई) von कान्तिसुधास्यन्द das Fliessen von KATHÂS. 54,154.

स्यन्दितोश adj. P. 6,2,108, Schol. wohl fehlerhaft für स्य°.

स्यन्दिन् (von स्यन्द्) 1) adj. fliessend: लोमैः कोप्यैः स्यन्दिभिः सारलैश्च VARÂH. BṚH. S. 26,7. स्वेदबिन्दु KUVALAJ. 146,a (174,a). Feuchtigkeit entlassend: चन्द्रमणि UTTARAR. 16,16 (23,2). von Kühen, bei denen die Milch von selbst fliesst, PRÂJAÇKITTENDU. 52,b,8. 53,a,3. Gewöhnlich in comp. mit der Flüssigkeit, die man fliessen lässt: रुधिरस्यन्दिनी नदी MBH. 6,2336. स्फुटजलसलव° MEGH. 71. अमृत° SPR. (II) 533. 6330. 6757. GIT. 3,15. KATHÂS. 94,31. RÂGA-TAR. 1,220. 4,614. Verz. d. Oxf. H. 120,a,12. DAÇAK. 77,5. BHÂG. P. 6,11,12. — 2) f. स्यन्दिनी Speichel AK. 2,6,2,18. H. 633.

स्यन्दोलिका f. Schaukel oder das Schaukeln (= दोलावलम्ब NILAK.) HARIV. 3737. — Vgl. स्यन्दोलिका (richtiger), अन्दोलय u. s. w.

स्यन्द्या (von स्यन्द्) f. Durchzug d. h. Schnur, Nestel u. s. w.: लस्यूहन्या स्यन्द्यया प्रसीव्यति ÇAT. BR. 3,5,2,25. 6,1,25. अपतलिव सृष्टाभिः स्यन्द्याभिः 13,8,1,19. गोभिल GṚHJ. 17,2,10. Ueberall स्यन्द्या geschr.

स्यन्द्र (wie oben) adj. fahrend, eilend: प्र स्यन्द्रा याथः ṚV. 1,180,9. die Marut 5,52,3. 8. 87,3. सद्यो यः स्यन्द्रो विषितो धवीयान् 6,12,5. flüchtig, schnell vorübergehend: धर्मं न स्यन्द्रं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्सोमाँ आसुनोति 10,42,3.

स्यन्न s. u. स्यद्.

स्यम्, स्यमति (गतौ) NAIGH. 2,14. DHÂTUP. 19,78 (स्यमेति VOP. nach WESTERGAARD). सस्याम, सस्यमुन् und स्येमुस्, सस्यमिथ und सेमिथ P. 6, 4,125, Schol. असस्यमीत् 7,2,5, Schol. स्येमुः und सस्यमुः = शब्दं चक्रुः BHATT. 14,77. 83. स्यमयति (ध्वाने) KAVIKALPADRUMA im ÇKDR. स्यामयति und °ते (वितर्के) ebend. लोभः पुरुषं स्यामुत्रेन DURGÂD. ebend. — intens. सेसिम्यते P. 6,1,19. VOP. 20,12. — Vgl. सीमिक.

स्यमन n. zur Ableitung von सीमिका NIR. 3,20.

स्यमन्तक m. N. eines von der Sonne dem Satrâgit geschenkten Juwels, das später in den Besitz Kṛshṇa's gelangte, TRIK. 1,1,12. H. 223. HARIV. 2013. fgg. VP. 425. fgg. BHÂG. P. 10,56,3. fgg. PANKAR. 1, 11,27. 4,1,27. DURGA zu NIR. 2,2. वेदान्त° Titel einer Schrift HALL 103.

स्यमन्तपञ्चक MBH. 6,7. 7,2725. BHÂG. P. 10,82,2 fehlerhaft für समन्त°, wie die ed. Bomb. des MBH. liest.

स्यमिक m. = स्यमीक UĠĠVAL. zu UṆÂDIS. 3,46.

स्यमीक UṆÂDIS. 3,46. 1) m. a) Ameisenhaufen H. an. 3,106. MED. k. 166. Vgl. सीमिक, सीमिका. — b) Baum (ein best. Baum ÇKDR.) H. an. MED. — c) Wolke und Zeit ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) f. आ eine best. Pflanze, = नीलिका H. an. MED.

स्यात् (3. pers. potent. von 1. अस्) es könnte sein, vielleicht. Die dialektische Skeptik der Gaina kennt folgende sieben Formeln der Skeptik: स्यादस्ति vielleicht ist es, स्यान्नास्ति vielleicht ist es nicht, स्यादस्ति च नास्ति च vielleicht ist es und auch nicht, स्यादवक्तव्यः vielleicht lässt es sich nicht in Worten ausdrücken, स्यादस्ति चावक्तव्यः vielleicht ist es, lässt sich aber nicht in Worten ausdrücken, स्यान्नास्ति चावक्तव्यः vielleicht ist es nicht und lässt sich auch nicht in Worten ausdrücken, स्यादस्ति च नास्ति चावक्तव्यः vielleicht ist es und auch nicht und lässt sich auch nicht in Worten ausdrücken SARVADARÇANAS. 44,7. fgg. Diese skeptische Theorie heisst स्याद्वाद 42,4. 21. 43,14. ÇATR. 1,11. Verz. d. Oxf. H. 238,a,3. ein Anhänger derselben स्याद्वादिन् ebend. SARVADARÇANAS. 45,7. स्याद्वादवादिन् H. 861. स्याद्वादिन् m. ist auch = अर्हन्त् bei den Gaina 5. स्याद्वादमञ्जरी f. Titel einer Schrift SARVADARÇANAS. 42,22.

स्याल m. der Frau Bruder, Schwager NIR. 6,9. AK. 1,1,14. 2,6,1,32. 3,4,24,148. TRIK. 2,6,8. H. 333. 552. HALÂJ. 5,54. ṚV. 1,109,2. BHAG. 1,34. MBH. 1,7508. 2,2663. 4,529. 13,13. HARIV. 6429. R. 6,3,3. 7,23, 18. ÇÂK. 73,1. fgg. MÂLAV. 9,6. KATHÂS. 4,96. 90,96. 112,7. 213. 113, 4. 123,114. RÂGA-TAR. 4,216. 410. 682. 5,454. VP. 5,23,1. SÂH. D. 81. Häufig श्याल geschrieben, auch in den Bomb. Ausgg.

स्यालक 1) m. dass. SPR. (II) 1896. PRAB. 23,15. — 2) f. स्यालिका der Frau jüngere Schwester TRIK. 2,6,8. H. 555.

स्युत n. nach ÇKDR. ohne Angabe einer best. Aut. = आह्लाद; vgl. स्युम.

स्युम n. happiness, delight WILSON nach ÇABDÂRTHAK. — Vgl. स्यूमक, स्यूत und स्यू.

स्युत्रक m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 128.

स्यू (von सीव्) f. Schnur, dünnes Band u. s. w. (Nadel MAHÎDH.) VS. 5,21. 30; vgl. TS. 1,2,12,2 und Comm.

स्यूत 1) adj. s. u. सीव्. — 2) m. Sack AK. 2,9,26. H. 912. MED. t. 73.

स्यूति (von सीव्) f. 1) das Nähen AK. 3,3,5. H. 912. MED. t. 73. VOP. 8,134. — 2) Sack ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 3) = संतति MED.

स्यून UṆÂDIS. 3,9. m. 1) = स्यूत Sack BHAR. zu AK. 2,9,26 und ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) Strahl und Sonne (vgl. UĠĠVAL.) ÇKDR. nach MED.; die gedr. Ausg. n. 25 hat fälschlich सून (das, wenn es richtig wäre, 24 stehen müsste).

स्यूम UṆÂDIS. 1,143. m. Strahl UĠĠVAL. n. dass. und Wasser UṆÂDIVR. im SAṀKSHIPTAS. nach ÇKDR.

स्यूमक n. = सुख NAIGH. 3,6. — Vgl. स्युम.

स्यूमगभस्ति adj. dessen Deichsel aus Riemen (स्यूमन्) besteht: Wagen der Götter ṚV. 1,122,5. 7,71,3. Möglich wäre, dass eine Art von Doppelzügeln darunter verstanden würde.

स्यूमगृभ् adj. den Zügel (mit den Zähnen) fassend (von einem unlenksamen Rosse): स्यूमगृभे दुधये ऽर्वते च क्रतुं वृञ्जन्ति ṚV. 6,36,2.

स्यूमन् (von सीव्) n. 1) Band, Riemen, Zügel (vgl. ὑμήν): स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः in einem Bande, — Streifen d. h. eine verbundene Reihe bildend ṚV. 1,113,17. अव स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी die Hausherrin macht sich auf, das Band (das die Thür schliesst, ἱμάς, δεσμός bei HOMER) zurückstreifend 3,61,4. — 2) Nath (am Schädel): स्यूमेव मध्ये शीर्ष्णो विज्ञायते AIT. BR. 4,22. वत्सस्य 3,18.

स्यूमन्यु adj. auf den Zügel begierig d. h. am Zeug zerrend, ungeduldig: Rosse des Windes ṚV. 1,174,5.

स्यूमरश्मि m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,112,16. VÂLAKH. 4,2. Ind. St. 3,465. Bhârgava Verfasser von ṚV. 10,77. fg. MBH. 12,9604. fgg. — Vgl. स्योमरश्म.

स्येंदु (von स्यन्द्) m. etwa Schleim AV. 12,1,30.

स्योत m. = स्यूत Sack BHAR. zu AK. 2,9,26 nach ÇKDR.

स्योनं UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,9 (= स्यून). 1) adj. (f. आ) weich, lind, worauf es sich angenehm geht, — sitzt; mild, zart, freundlich (oft neben शिव) NAIGH. 3,6. NIR. 8,13. 9,32. Erde ṚV. 1,22,15. Pfad 10,73,7. AV. 14,1,63. वह्तु ṚV. 10,85,20. AV. 14,2,12. Streu ṚV. 10,70,8. 110,4. अरण्य AV. 12,1,11. Wagen 13,2,7. Wind 18,2,21. Wasser 3,11. Gewand 14,1,30. 2,51. Wohnung 3,12,5. योनि 12,2,43. 13,1,17. लोक VS. 12,35. सदन 14,2. स्योना शिवा Kuh AV. 3,28,2. 12,1,59. Weib 14,2,17. fg. 27. 6,140,3. — 1,33,1. 4,27,3. 8,2,22. 12,2,27. 14,2,9. 18,4,34. VS. 1,27. 4,27. 5,4. 20,39. 29,4. TS. 5,7,2,5. ÂÇV. GṚHJ. 4, 7,15. KAUÇ. 39. 124. शंभूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्योनः TBR. 1,2,1,24. ÇAT. BR. 3,4,2,6. — 2) n. weicher Sitz, — Lager; angenehme Lage: स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः ṚV. 4,51,10. स्योन आ गृहपतिम् 6,16,42. अहा अरातिमविंदः स्योनम् AV. 2,10,7 (vgl. TS. 2,5,6,3). 14,1,19. 18,2,29. स्योनं मे सीद 19,61,1. TS. 1,1,10,2. LÂṬJ. 3,12,13. TBR. 1,2,1,1. — 3) m. = स्यून Sack BHARATA zu AK. 2,9,26 nach ÇKDR. Lichtstrahl; Sonne ÇKDR. nach MED. (vgl. सून). happiness, pleasure WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

स्योनकृत् adj. einen weichen Sitz u. s. w. bereitend ṚV. 1,31,15; vgl. पथिकृता स्योनम् = स्योनकृता AV. 18,2,53.

स्योनशी adj. auf weichem Lager ruhend: Gast ṚV. 1,73,1. 7,42,4.

स्योमरश्म (von स्यूमरश्मि) n. इन्द्रस्य N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a.

स्रंस्, स्रंसते NAIGH. 2,14 (गतिकर्मन्). DHÂTUP. 18,15 (अवस्रंसने). 10,33, v. l. (für अम्भ् प्रसादे, प्रमादे). अस्रंसिष्ट und अस्रसत् P. 1, 3,91. 3,1,55. अस्रंसिषत, अंस्रत् 3. sg., (अभि) स्रास्; सस्रंसे P. 1,2,5, Schol. सस्रंस; स्रंसिता P. 1,2,23, Schol. pass. impers. स्रस्यते P. 6,4,24, Schol. 1) abfallen, sich ablösen; zerfallen, in Stücke gehen: गर्भो अस्कन्नरायुणा सह VS. 8,28. ÇAT. BR. 4,5,2,5. उखे अस्रंसेताम् TBR. 3,2,2,1. गाण्डीवं स्रंसते हस्तात् BHAG. 1,30. नास्रसत्करिणां ग्रैवम् RAGH. 4,48. BHAṬṬ. 14,72. 15, 61. 84. herabfallen vom Augenlide SUÇR. 2,332,2. योनिः स्रंसते (v. l. für स्पन्दते) 397, 2. स्रंसते (ध्वंसते die ältere Ausg. 60, 3) देहबन्धः zerfällt, geht auseinander UTTAR. ed. Cow. 77,15. स्रंसन्त इव मज्जानस्तावकानां (so ed. Bomb.) भयात् MBH. 7,3763. स्रंसद्दुकूलाम्बर schlaff herabhängend R. 7,34,17. — 2) erschlaffen, schwinden, vergehen: स्रंसते मदनव्यथा Spr. (II) 2669. स्रंसमानत्रप SÂH. D. 60,13. — 3) partic. स्रस्त P. 6,4,24, Schol. abgefallen, herabgefallen AK. 3,2,53. H. 1491. Blätter R. 2,71, 23. Gewand 5,20,20. 54,15. MEGH. 64. अङ्गाद्दुकूलम् PRAB. 113,11. मूर्धास्रक् RÂǴA-TAR. 1,374. स्रस्तं शरं चापमपि स्वहस्तात् KUMÂRAS. 3,51. मणिबन्धगात्कनकवलयम् ÇÂK. 61. उरगप्रतिसर KIR. 5,33. पादान्मणिनूपुरम् KATHÂS. 25,152. 43,36. DAÇAK. 87,11. कलशात् herausgefallen aus RÂǴA-TAR. 3,372. स्रस्तगात्र schlaff herabhängend R. GORR. 2,122,9. स्रस्ताङ्ग 7,69,12. SUÇR. 2,403,5. MṚKKH. 61,21. KATHÂS. 96,14. 122,86. स्रस्ताङ्गता SUÇR. 1,94,21. 301,2. °पिण्डिकांसपाणिपाद् 118,14. °मुष्क 17. स्रस्तांस ÇÂK. 29. °शरीरसंधि erschlafft MṚKKH. 48,24. eingefallen von Augen SUÇR. 1,115,7. स्रस्तापान mit prolapsus ani behaftet 2,428, 13. Vgl. स्वयंस्रस्त.

— caus. 1) abfallen machen, ablösen: शल्यमंसिस्रसन् AV. 7,107,1. वातो ऽपि नास्रंसयदंशुकानि RAGH. 6,75. पयुस्रघनात् Spr. (II) 2302. स्रंस्यमाने वसने R. 5,36,37. स्रंसितबन्धन UTTARAR. 30,21 (40,12). KATHÂS. 13,20. उदरं अंशयित्वा (v. l. अंस°) den Bauch hängen lassend AV. 4, 16,7. — 2) vertreiben, verscheuchen: दोषान् SUÇR. 2,190,7.

— intens. सनीस्रस्यते, सनीस्रंसीति P. 6,4,24. 7,4,84. — Vgl. सनिस्रस, सनीस्रंस.

— अति hinausfallen so v. a. sich entziehen: अतिं स्रसेम वृजनं नांहः ṚV. 6,11,6.

— अभि herabfallen lassen auf: मा नो ऽभि स्रा मत्यं देवहेतिम् AV. 11,2,19.

— अव herabfallen: अस्तंभाद्यामवस्रसः (abl.) ṚV. 2,17,5. SUÇR. 1,277, 14. partic. °स्रस्त 118,1.

— व्यव auseinander fallen: विषूची संवत्सरस्य पर्वाणि व्यवस्रंसेयाताम् TBR. 1,2,2,1. — Vgl. व्यवस्रंस.

— आ, partic. आस्रस्त abgefallen: °वस्त्राभरणा (अस्रस्त° ed. Bomb.) MBH. 4,777.

— परि s. परिस्रसा.

— प्र herausfallen, herausdringen (vom Fötus) SUÇR. 1,376,3. — Vgl. प्रस्रंस fg.

— वि auseinanderfallen, sich ablösen (auch vom Brechen der Glieder), sich lösen: ध्माजेव विस्रसः पातमस्मान् ṚV. 2,39,4. विस्रंसयोरित्रात् 8,48,5. प्रजापतिः TBR. 2,3,6,1. यज्ञस्य पर्व ÇAT. BR. 4, 5,2,6. पर्वाणि विसस्रंसुः 1,6,2,35. व्यस्रंसिषतास्याङ्गानि 14,6,2,6. प्राकशरीरस्य विस्रसः KAṬHOP. 6,4. लोष्टः ÇAṀK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 88. ग्रन्थिरसि मा विस्रसः los werden ÇÂṄKH. GṚHJ. 3,8. आ विस्रसः bis zur Gebrechlichkeit (des Alters) AIT. BR. 8, 20. जरसा विस्रसाम् लोकमेति TBR. 3,8,20,5. अस्य विस्रंसमानस्य शरीरस्थस्य देहिनः । देहाद्विमुच्यमानस्य KAṬHOP. 5,4. विस्रंसिरे (so beide Ausgg.) केशाः कुचाग्रे fielen herab auf HARIV. 4097. विस्रंसत्कबरीकलाप PAṄKAR. 3,5,28. — partic. विस्रस्त auseinandergefallen, aufgelöst: सं ते मांसस्य विस्रस्तं रोहतु AV. 4,12,4. पर्वन् ÇAT. BR. 1,6,2,36. 8,1,2,3. 7,4,2,1. 2,3. AIT. BR. 6,23 (आ°). MBH. 14,274. क्लिन्नविस्रस्तधातुत्व SUÇR. 1,248,7. herabgefallen, abgefallen: देवता (vom Fussgestell) R. 5,21,1. °स्रग्विभूषण MBH. 3,12261. अंसात् RAGH. 6,14. °बन्धन KATHÂS. 50,52. °वसन 55,119. °कुसुमस्रज् 104,85. °शिरोरुहाम्बर BHÂG. P. 6,14,50. 7,2,32. °मोहपटल 3,33,1. PAṄKAR. 3,10,17. विस्रस्ताङ्ग so v. a. erschlafft MBH. 8,226. °चेतस् (विघस्तचेतन ed. Bomb.) 7,7283. °पीन BHÂG. P. 4,26,26. — caus. zerfallen machen, auflösen (Knoten u. s. w.) AV. 9,3,2. ÇAT. BR. 1, 3,2,5. 6. 9,2,21. TS. 5,1,6,1. 6,2,9,4. TBR. 3,3,6,5. देहिनः SUÇR. 1, 51,4. ग्रन्थिम् lösen, losbinden KÂTJ. ÇR. 2,7,19. 21. नीविम् 4,1,15. KATHÂS. 94,61. विस्रंसितकेशबन्धन BHÂG. P. 10,9,10. herabfallen lassen, abwerfen MAHÂVÎRAK. 73,17. KUMÂRAS. 3,62. वातविस्रंसिताग्रक् KATHÂS. 9,24. lösen so v. a. verrathen: मन्त्रम् MBH. 12,2042. विस्रंसित = विस्रस्त herausgefallen: मुखात् BHÂG. P. 2,7,12. गर्भ 10,2,15. — Vgl. विस्रंस fgg. und विस्रस् fgg.

— अनुवि caus. lösen: सेनद्धनम् ÇAT. BR. 2,6,2,15.

— सम् *befallen, überfallen:* मा नः सं स्रो दिव्येनाग्निना AV. 11,2,26.

स्रंस (von स्रंस्) m. *Bruch* s. अस्थि°, पक्षः°.

स्रंसन (vom caus. von स्रंस्) 1) adj. *auseinanderfallen machend, auflösend* Suçr. 1,222,20. 223,4. — 2) n. a) *das Lösen:* दोरक° Schol. zu Naish. 22,53. — b) *ein auflösendes Mittel, — Kur, Laxirmittel* u. s. w. Karaka 1,15. Suçr. 2,40,7. 323,12. 370,20. 455,20. पक्तव्यं यदि पक्त्वैवाश्लिष्टं कोष्ठे मलादिकम् । नयत्यधः स्रंसनं तत् (wie Cassia fistula) *aperiens* Çârng. Saṁh. 1,4,5. — Vgl. शल्य°.

स्रंसिन् 1) adj. a) *auseinanderfallend:* मांस Mâlatîm. 79,3. *herabfallend:* कुचतटे स्रंसि वस्त्रं विधत्से Spr. (II) 7199. *sich lösend:* बन्ध Çik. 29. *heraushängend:* Auge Suçr. 2,332,18, v. l. (स्रंसि रुक्स्राव°). — b) *fallen lassend, abortirend* (vgl. प्रस्रंसिन्): योनि Suçr. 2,396,12. — 2) m. *ein best. Baum,* = पीलु AK. 2,4,2,9.

स्रंसिनीफल m. *ein best. Baum,* = शिरीष Çabdar. im ÇKDr.

स्रंक्, स्रंकते = श्रम्भ् (विश्वासे) Dhâtup. 18,18, v. l.

स्रक्ति f. *Zacke, Ecke:* अधं स्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः RV. 7,18,17. Khând. Up. 3,15,1. namentlich *die Ecken der* Vedi Çat. Br. 2,6,1,36. 3,5,2,8. Kâṭh. 34,5. Kâtj. Çr. 5,9,17. Kauç. 34. 38. 51. 74. नव° adj. RV. 8,65,12. — Vgl. दिक्°, चतुः° und स्रक्व.

स्रक्त्य (von स्रक्ति) adj. *kantig* AV. 2,11,2. — Vgl. स्राक्त्य.

स्रक्व m. *Mundwinkel,* wohl auch so v. a. *Mund, Rachen* RV. 7,55,2. 8,61,15. 9,73,1. — Vgl. सृक्व fgg. und स्रक्ति.

स्रगणु (स्रज् + अणु) m. = मालामल्ल (Comm.) Weber, Râmat. Up. 318. 320.

स्रग्धर (स्रज् + धर) 1) adj. (f. आ) *einen Kranz tragend, bekränzt* MBh. 3,11605. Varâh. Bṛh. S. 104,5. Khandom. 112. Bhâg. P. 8,7,17. सु° 15,8. सुरभि° MBh. 3,2194. जलनिधिलहरी° Râghavap. 1,24. — 2) f. a) *ein best. Metrum:* 4 Mal — — — — ◡ — —, ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ —, — ◡ — — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,4). Çrut. 44. Ind. St. 8,400. fg. Varâh. Bṛh. S. 104,5. Khandom. 112. Râghavap. 1,24. — b) N. pr. einer buddhistischen Göttin Burnouf, Intr. 542. °स्तोत्र 557.

स्रग्वत् adj. = स्रग्विन् P. 5,2,121, Schol. Vop. 7,29.

स्रग्विन् (von स्रज्) 1) adj. *bekränzt* P. 5,2,121. Vop. 7,29. M. 2,167. 3,3. 8,256. MBh. 3,11905. 4,302. R. 3,76,38. 77,1. 5,10,20. 30,15. Kâm. Nîtis. 7,49. Ragh. 17,25. Râga-Tar. 2,111. Khandom. 45. Bhâg. P. 7,13,21. 8,8,32. 9,10,48. Pankar. 4,8,21. अ° R. 1,6,9 (11 Gorr.). — 2) f. स्रग्विणी a) N. zweier Metra: α) 4 Mal — ◡ — — ◡ — — ◡ — — ◡ — Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII,12). Ind. St. 8,380. Khandom. 45. — β) 4 Mal — ◡ — — ◡ — Ind. St. 8,366. — b) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,26. — Vgl. मन्त्र°, स्राग्विण.

स्रङ्क्, स्रङ्कते (गतौ) Dhâtup. 4,9.

स्रज् (von 3. सर्ज्) 1) adj. (nom. स्रड्) *drehend, windend:* रज्जु° P. 8,2,36, Schol.; vgl. रज्जुसर्ज. — 2) f. (nom. स्रक्) Siddh. K. 247,b,12. Vop. 3,134. 163. a) *Gewinde, Kette von Metall, Blumen* u. s. w., *Kranz* P. 3,2,59. Vop. 26,71. AK. 2,6,3,36. H. 651. Halâj. 2,397. 399. RV. 4,38,6. 5,53,4. 8,47,15. Vâlakh. 8,3. अधि वृक्षादिव स्रजम् *Blüthenstrauss* AV. 1,14,1. Çat. Br. 5,4,5,13. हिरण्मयी 22. स्रजं कृत्वा प्रत्यमुञ्चत Pankav. Br. 16,4,1. 18,3,2. कौर° Çat. Br. 13,5,4,2. Âçv. Çr. 9,4,9. Pankav. Br. 18,7,6. Çânkh. Çr. 12,14,3. Âçv. Gṛhj. 3,8,1. 16. 18. Kauç. 80. Gobhila 3,4,20. 5,9. स° Çânkh. Çr. 12,16,2. — नात्मनोऽपकृष्टेत्स्रजम् M. 4,55. न धारयेत्स्रजम् (धृतमन्यैः) 66. दिव्याश्चित्राः MBh. 3,2167. स्कन्धदेशे ऽसृजस्तस्य स्रजम् 2218. Suçr. 1,71,8. रक्त° 105,14. रक्तां वा यदि भिक्षसि स्रजम् 110,7. स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया Çâk. 183. Spr. (II) 7263. 7372. Varâh. Bṛh. S. 43,7. 24. 44,15. 24. 46,31. Khandom. 72. Brahma-P. in LA. (III) 54,3. Bhâg. P. 3,17,21. स्रजा कृत इव द्विपः 19,16. 23,15. Vedântas. (Allah.) No. 11. स्रग्दामपूरितशिख MBh. 1,5974. कमल° R. 2,94,24. गले पुष्पस्रजं बद्धा Râga-Tar. 6,127. 3,529. सितपङ्कोत्पल° adj. Bhâg. P. 3,21,9. अम्ल° 7,9,15. बबन्धास्य कण्ठे भुजलतास्रजम् *die Arme als Kranz* Kathâs. 18,369. निबिडं संयम्य बाहुस्रजा Z. d. d. m. G. 27,81. *Ring* überh.: एकविंशत्या पवैः स्रजं परिकिरति Kauç. 33. — b) *ein best. Metrum:* 4 Mal ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡, ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — Colebr. Misc. Ess. 2,101 (X,2). Ind. St. 8,390. fg. Khandom. 72. — c) Bez. einer best. Constellation (दलयोग), wenn nämlich die Kendra von drei günstigen Planeten (mit Ausnahme des Mondes) eingenommen sind, Varâh. Bṛh. 12,2. 11. — Vgl. पुष्कर°, मणि°, मुक्ता°, वन°, वर°, सु°, हरित°, हिरण्य°.

स्रज 1) = स्रज् *Kranz:* कर्णिकारस्रजप्रिय MBh. 12,10427. बन्धुजीवस्रजोपम R. 6,19,68. am Ende eines adj. comp.: पीताम्बर° Hariv. 4514. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4358. — Vgl. पुण्डरीकस्रजा, श्वेतस्रज.

स्रजय् (von स्रज्), °यति *Jmd* (acc.) *bekränzen* Vop. 21,14. Bhaṭṭ. 18,34.

स्रजस् = स्रज् *Kranz* am Ende eines adj. comp.: जातरूपस्रजांसि (शिरांसि) Hariv. 13456.

स्रजिन् s. परि° (auch in den Nachträgen).

स्रजिवत् adv. = स्रग्वत् (von स्रज्) *wie bei einem Kranze* Bhâg. P. 6,17,30.

स्रजिष्ठ superl. und स्रजीयंस् compar. zu स्रग्विन् Schol. zu P. 5,3,65. 6,4,163.

स्रज्वा f. = प्रजापति (als f.!), रज्जु und तन्तुपटसंघात Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

स्रद्दू f. = शर्ध *Furz* Çabdârthak. bei Wilson.

स्रेपिष्ठ adj. superl. = सुरभिष्ठ = सुरभितम (zur Erklärung von सुरभि) Çat. Br. 6,8,2,3.

स्रम्भ् s. श्रम्भ्.

स्रव (von स्रु) 1) m. P. 3,3,27, Schol. a) = स्राव AK. 3,3,9. am Ende eines comp. *Ausfluss von:* स्वेदस्रवान्प्रस्रवति जिह्वा MBh. 1,5984. विपुलौ स्रवपत्नी सा स्तनौ नेत्रजलस्रवैः R. 5,25,55. असृक्स्रवोक्षित 42,20. Mârk. P. 14,75. रक्त° R. 5,34,43. धातु° 7,14,27. जल° Schol. zu Çâk. 14 (स्रव° geschr.). am Ende eines adj. comp. (f. आ) *strömen lassend, in Strömen ausgiessend:* गैरिकाम्बु° (गिरि) MBh. 7,3373. मधु° (s. auch bes.) 13,1848. रुधिर° 2072 (°स्रवस् ed. Calc.). वारि° (गङ्गा) 3511. मद° R. 7,35,37. मधुदुग्धघृत° R. in LA. (III) 50,3. रक्तधारा° Kathâs. 90,154. Bhâg. P. 6,12,26. — b) *Wasserfall* H. 1096. — c) *Urin* H. 633. — d) fehlerhaft α) für स्रुव Kathâs. 73,209. — β) für एव Kâp. 6 in Z. f. d. K. d. M. 4,375; vgl. Spr. (II) 1340. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = स्रुवा Râjam. zu AK. 2,4,3,2 nach ÇKDr. = मधुस्रवा und मधु Schol. zu AK. 2,4,5,7. — Vgl. अमृत°, अम्बुधि°, गिरि°, वङ्क°, मधु°, मधुर°, लाला°, सुधा°, सुरभि° und स्राव.

स्रवक (wie oben) nom. ag. Vop. 26,41.

स्रवण (wie oben) n. 1) *das Fliessen* Nir. 5,27. = स्यन्दन Trik. 3,3, 269. H. an. 3,429 (an beiden Orten श्रवण). रुधिरस्रवणो: R. 5,83,12. घट° *das Abfliessen des Wassers von einem nass gewordenen Pferde* Kâtj. Çr. 20,2,5. — 2) *zu frühzeitiges Abgehen der Leibesfrucht* Varâh. Bṛh. 4,9. — 3) *Schweiss* Çabdar. im ÇKDr. — 4) *Urin* Râǵan. 18 (श्र° unsere Hdschrr., स्र° ÇKDr.). — Vgl. प्रस्र°.

स्रवत् (wie oben) f. *Fluss* ṚV. 1,190,7. 3,46,4. गभीरा 10,108,4. sieben 1,71,7. 7,18,24. 67,8. 10,49,9. AV. 6,86,2.

स्रवथ (wie oben) m. *das Fliessen:* मधूनाम् ṚV. 3,1,7.

स्रवद्गर्भा (स्रवत् partic. von स्रु + गर्भ) adj. f. *eine Fehlgeburt machend*, von einer Kuh AK. 2,9,69. H. 1267. Halâj. 2,115.

स्रवद्रङ्ग m. *Markt* Hâr. 224.

स्रवन्ती (partic. von स्रु) f. 1) *fliessendes Wasser, Fluss* Naigh. 1,13. AK. 1,2,3,29. 3,4,18,114. H. 1080. an. 3,267. Med. t. 164. Halâj. 3,43. neunundneunzig ṚV. 1,32,14 (vgl. 10,104,8). VS. 22,25. sieben Çat. Br. 13,8,4,2. 14,7,2,11. न स्रवन्तीमतिक्रमेत् Gobh. 3,2,15. Pâr. Gṛhj. 2,16. Çâṅkh. Çr. 13,5,22. Gṛhj. 4,14. Shaḍv. Br. 3,1. M. 11,132. 254. MBh. 5,3817. 13,6506. Ragh. 17,64. Spr. (II) 1808. Varâh. Bṛh. S. 19,1. Prab. 87,11. 101,13. °पतिः Verz. d. Oxf. H. 117,a,9. — 2) *ein best. Kraut* H. an. Med. — 3) = चन्द्रवती H. an. = गुल्मस्थान Med. — Vgl. स्व:°.

स्रवस् (von स्रु) n. = स्रव 1) a) am Ende eines adj. comp.: रुधिर° (°स्रव ed. Bomb.) MBh. 13,2072. — Vgl. मधु°.

स्रष्टर् (von 3. सर्ज्) nom. ag. 1) *Entlasser, Entsender:* घृणाम् P. 2,2, 16, Schol. वारिधाराणाम् MBh. 7,2864. — 2) *der Etwas in Bewegung setzt, ausgehen lässt, Veranlasser, Urheber* Nir. 14,5. ब्रह्माण्डाण्ड° Râǵa-Tar. 4,655. — 3) *Schöpfer:* विश्वस्य Çvetâçv. Up. 5,13. सर्वस्य M. 1,33. प्रजानाम् R. Gorr. 1,22,10. in comp. mit der Ergänzung H. 5. जगत्° (s. auch bes.) Bhâg. P. 3,9,44. प्रादेशिकेश्वर° (विधि) Râǵa-Tar. 4,426. ohne Ergänzung *der Schöpfer der Welt* Ragh. 1,93. Çâk. 1. 186. Vikr. 159. Râǵa-Tar. 4,110. Bhâg. P. 3,10,23. = ब्रह्मन् AK. 1,1,1,12. H. 3. 213. Halâj. 1,6. = शिव 12.

स्रष्टव्य (wie oben) adj. Schol. zu P. 6,1,58. 8,2,36. *zu schöpfen:* भूतग्रामः Mârk. P. 96,8.

स्रष्टार m. = स्रष्टर् *Schöpfer:* स्रष्टाराय नमः MBh. 13,903.

स्रष्टृत्व n. nom. abstr. von स्रष्टर् *Schöpfer* Mârk. P. 46,20. Verz. d. Oxf. H. 17,b,1 v. u. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 268.

स्रस् (von स्रंस्) adj. Declination P. 8,2,72. Vop. 3,126. 153. Vgl. उखा° *aus dem Kochtopf fallend* unter उखा 2) a) und सुस्रस्.

स्रस्त adj. s. u. स्रंस्. Davon nom. abstr. °ता f. *schlaffes Herabhängen:* वपुषि Ratnarakshita bei Mallin. zu Kir. 9,50.

स्रस्तर m. *Streu* H. 682. Çâṅkh. Gṛhj. 4,18. Pâr. Gṛhj. 3,2. Z. d. d. m. G. 27,33. प्रबलस्तरे (प्रब स्र°?) स्यन्दनमप्रसभ घासीरम् *Sündenlager* Çṛṅgârat. im ÇKDr. स्रस्तरे (also n.) शयनार्थासनादि Kâvjâd. (ed. 1866) 68, N. 101.

स्रस्ति f. nom. act. von स्रंस् P. 3,3,94, Vârtt. 1, Schol.

स्रा, स्रापति (पाके) Dhâtup. 22,22. — Vgl. श्रा.

स्राक् adv. = द्राक् *eiligst, schnell* AK. 3,5,2. H. 1530. Halâj. 4,12. स्राक्सरस्त्यभिसारिका: H. 1530, Schol.

स्राक्त्य (von स्रक्ति) adj. *kantig:* मणि AV. 8,5,4. 7. 8. Kauç. 39. — Vgl. स्रक्त्य.

स्राग्वियर्ण (von स्रग्विन्) m. patron. Schol. zu P. 6,4,166, n. etwa *ein allgemeines Bekränztsein* zu 164.

स्राघ s. स्रघ्°.

1. स्राम adj. *lahm*, χρωλός: स्रामं सं रिणीथ: ṚV. 1,117,19. AV. 11, 3,45. VS. 30,10. Çat. Br. 11,7,2,4. Khând. Up. 8,9,1. 10,2. — Vgl. स्र°.

2. स्राम m. *Siechthum, Seuche* (auch der Thiere): उत मा स्रामोऽयक्ष्म-क्षितिर्न्दव: ṚV. 8,48,5. TS. 2,1,6,5. vom यक्ष्म 3,8,3. 12,1. 3. Kâṭh. 20, 3. 13. Çat. Br. 13,3,8,2.

स्राम्य (von 1. स्राम) n. *Lahmheit* Khând. Up. 8,10,2.

स्राव (von स्रु) m. = स्रव Bharata zu AK. 3,3,9 nach ÇKDr. *Fluss* (insbes. *krankhafter*), *Ausfluss:* जलात्स्राव: प्रवर्तते Hariv. 2192. तेषां (फलानां सम्यु:) स्रावात्प्रभवति व्याला आपगेति वै Mârk. P. 54,29. गन्धस्त्रिमद° (so ed. Bomb.) MBh. 6,3134. रुधिर° 7, 6608. Hariv. 13555. विविधै: शोणितस्रावै: MBh. 9,945. वत्सास्रोस्रावे Varâh. Bṛh. S. 46,26. Suçr. 1,34,16. 36,2. 69,16. 84,4. 85,4. शोणित° 277,17. Verz. d. Oxf. H. 315,a,4 v. u. Verz. d. B. H. No. 958. ग्रासस्राव Suçr. 2,305, 6. कफज° 10. रक्त° 13. पूय° 21. 307,1. 332,18. उदक° *das Abfliessen* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 51. am Ende eines adj. comp.: सलिल° *von dem Wasser abfliesst* Bhâg. P. 4,15,14. — Vgl. गर्भ°, नासा°, मेघ°, रक्त°, लाला° und स्रव.

स्रावक (vom caus. von स्रु) m. *Pfeffer* Çabdar. im ÇKDr.

स्रावण (wie oben) 1) adj. *fliessen machend* Suçr. 1,247,1. स्वेदासृक्° 250,19. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = ऋद्धि ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 3) n. *das Fliessenlassen:* स्यात्स्रो मेधलास्रावणाम् Kâtj. Çr. 25,10,6. ग्रसृक्° Suçr. 1,358,18. रुधिरस्रावणं कुरु *Jmdes Blut vergiessen* Kull. zu M. 4,169.

स्राविन् (von स्रु) adj. *fliessend* (sowohl von einer Feuchtigkeit als von dem Dinge, das Feuchtigkeit entlässt): ग्रम्बु Varâh. Bṛh. S. 53,77. Suçr. 1,45,5. 59,5. 60,7. 304,21. स्राविनितर Çat. Br. 1,4,2,15. in comp. mit der entlassenen Feuchtigkeit: मद° MBh. 6,2858. तत्त्रि° Hariv. 5083. सलिल° 10933. Suçr. 1,260,9. 2,2,5. देहगर्भ° so v. a. *eine Fehlgeburt bewirkend* Pañkar. 4,3,67. — Vgl. गर्भ°, लाला°.

स्राव्य (vom caus. von स्रु) adj. *in's Fliessen zu bringen:* विद्रधि Suçr. 1,92,20. रक्त 2,69,8.

1. स्रिध्, स्रेधति *Etwas falsch machen, fehlgehen, irren:* न स्रेधति न व्यथते ṚV. 5,54,7. मा स्रेधत सोमिन: 7,32,9. न स्रेधन्तं रयिर्नशत् 21. गा यज्ञो ग्रस्य स्रिधदताम: *fehlschlagen* 34,17. Nir. 10,45. — Vgl. ग्रस्रेधत्, wo zu setzen ist *nicht fehlgehend, nicht irrend.*

2. स्रिध् (= 1. स्रिध्) f. *der Irrende, Sichverfehlende; der Verkehrte*, auch wohl *der Falschgläubige* ṚV. 1,36,7. 48,8. 129,11. 3,9,4. 10,7. 7,81,6. 8,18,8. 10. 68,9. 9,27,1. 71,8. 19,25,7. 126,5. ग्रति स्रिधो ऽत्यर्यः ऐति सुष्टुतिम् *vorüber an den Stümpern kommt er zum richtigen Lobgesang* 9,66,22. सिर ग्रार्य इव स्रिध: । ग्रर्षन्ति पूतदक्षस: 8,83,7. ग्रति निको ग्रति स्रिधो (so zu lesen) ऽत्यचित्तीरति द्विष: AV. 2,6,5; vgl. TS. 4,1, 2,3. — Vgl. ग्रस्रिध्, wo zu lesen ist *nicht fehlgehend, nicht irrend.*

स्रिभ्, स्रेभति und स्रिम्भ्, स्रिम्भति (हिंसार्थौ) Dhâtup. 11,40, v. l.

स्रिंम m. Bez. *gewisser nächtlicher gespenstischer Wesen* AV. 8,6,10.

स्रीव् (स्रिव्), स्रीव्यति (गतिशोषणयोः) Dhâtup. 26,3. *missrathen:* यानि पञ्चमास्यानि रेतांसि जायन्ते स्रीव्यन्ति वै तानि Ait. Br. 4,22. partic. स्रूत P. 6,4,20.

— caus. स्रीवयति und स्रेवयति *missrathen machen, vereiteln:* आकूतिम् AV. 6,73,2. *fehlgehen machen:* अदितिं परॅस्रीम् 7,18,8.

स्रीवयस् und स्रीवि s. अस्रीवयस्.

स्रु, स्रवति (गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 22,42. सुस्राव, सुस्रोथ, सुस्रुम Vop. 8,57.96. P. 7,2,13. असुस्रुवत् 3,1,48. Vop. 8,86.96. सुस्रोस्, सुस्रोत्, स्रवितवे. स्रवन्ती s. bes. Hier und da des Metrums wegen auch med. 1) *fliessen, strömen, in Fluss —, in Bewegung gerathen, ausfliessen:* अणोरप: सीरा न स्रवन्ती: RV. 1,174,9. सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना: 4,58,6. 3,12. 19,8. 7,21,3. या आपो दिव्या उत वा स्रवन्ति 49,1. 10,104, 8. AV. 7,112,1. Ait. Br. 3,26. Çat. Br. 8,3,2,5. 9,3,1,24. 12,7,2,1. गवां स्तनेषु रुधिरम् Shadv. Br. 5,9. रस: Maitrjup. 6,37. सागराम्भांसि महाद्रुमाणां निर्यासा: MBh. 1,1137. 3,6087. तरुभ्य: स्रवते तेभ्यो विविधं मनसेप्सितम् Hariv. 8256. नहि निम्नात्स्रवेत्तोयम् R. 2,35,15. निःस्यन्दा: 94,13 (103,13 Gorr.). स्रवद्दारि Varâh. Brh. S. 24,17. Bhâg. P. 8, 10,24. Flüsse 3,29,42. 4,29,40. Prab. 87,11. स्रोतसा तेन सुस्राव गङ्गा R. Gorr. 1,45,11. स्रोतांसि गिरिधातुभ्य: R. Schl. 2,63,18. सरस: सरयू: 1,26,9. वार्भि: स्रवद्भिर्निर्विन्ध्याया: Bhâg. P. 4,1,18. वारि नेत्राभ्यां पुष्कराभ्यामिवोदकम् R. Gorr. 2,30,27. 5,31,3. नयनै: सलिलम् R. Schl. 2,40,34. स्रवन्नेत्रजल MBh. 2,2592. Râga-Tar. 2,162. Blut MBh. 5,7273. 6,4038. Bhâg. P. 9,3,4. बाणान्तरेभ्य: R. 3,35,84. आस्यात् 73,19. गलात् Bhâg. P. 5,9,19. स्रवन्मद R. 2,94,13. Varâh. Brh. S. 44,23. रेत: MBh. 1,5081. लाला Spr. (II) 5914. मूत्रम् 7186. पय: स्तनाभ्याम् Bhâg. P. 4, 9,50. *fliessen* so v. a. *Saft —, Milch, Flüssigkeit entlassen, — ausströmen:* Baum Khând. Up. 6,11,1. धाराभि: मेघा: Mrkkh. 91,7. धेनु: R. 5, 67,3. कुञ्जर: MBh. 6,4073. स्तनानि — आपीनानीव धेनूनाम् Hariv. 8625. नेत्रम् *thränen* Mârk. P. 43,25. Verz. d. Oxf. H. 51,b,21. mit acc. der Flüssigkeit: घृतानि रुधिराणि Shadv. Br. 5,8. नखतुण्डक्षताश्चैव सुस्रुवु: शोणितं बहु MBh. 1,1485. 13,2797. R. 6,20,24. Suçr. 2,332,12. Bhatt. 15,56. 17,18. नद्यो नैरेयम् R. 2,91,15 (100,13 Gorr.). 5,54,18. प्रस्वेदम् MBh. 7,8104 (सुस्रुवन्ते). सर्वगात्रेभ्य: स्वेदम् R. Gorr. 2,92,27. गौ: पय: MBh. 13,3132. कुञ्जरेण स्रवता मदम्, पर्वतेन तोयं स्रवमाणेन 6,4264. Kathâs. 14,11. नहि मलयचन्दनतरु: परशुप्रहत: स्रवेत्पूयम् (Conj.) Spr. (II) 401. शकृन्मूत्रम् MBh. 3,11118. अमृतम् Kâm. Nîtis. 17,15. आशय: किंचित् Suçr. 2,18,5. रसान् Hariv. 7010. गन्धान् 7011. सर्वपुष्पमयं गन्धं वराङ्गना: 8030. पारिजाता: सर्वरत्नानि 7192. (दशा) सास्रया स्रवतीवास्मिन्सुतस्नेहं महीपतौ Kathâs. 23,71. Bhatt. 2,13. धारा: पयस: — तस्यास्ये वैवनाश्वस्य पाणिरिन्द्रस्य चास्रवत् *goss aus* MBh. 7,2279. — 2) *fliessen* so v. a. *rinnen, lecken:* चमस: RV. 10,101,8. AV. 12,3,22. छिद्रम् Ait. Br. 3,11. छिद्रेण Pañkav. Br. 8,6,13. कुम्भ: Kâtj. Çr. 15,10,18. उखा 25,9,14. Çâñkh. Grhj. 5,8. तैलपात्रमध: Kathâs. 61,190. — 3) *zerrinnen, missrathen:* ein Opfer TS. 5,5,10,3. Çat. Br. 9,5,1,57. Pañkav. Br. 8, 6,12. *vergehen, verschwinden, zu Nichte werden:* स्रवन्ति न निवर्तन्ते स्रोतांसि सरितामिव । आयुरादाय मर्त्यानां रात्र्यहानि पुन: पुन: ॥ Spr. (II) 7264. कथं न (so ist zu lesen) भिद्येत न च स्रवेत न च प्रसिच्येदपि (अर्थ:) MBh. 3,14767. (ब्रह्म) स्रवत्यनोकृतं पूर्वं परस्ताच्च विशीर्यते M. 2,74. स्रवते ब्रह्म तस्यापि भिन्नभाण्डात्पयो यथा Bhâg. P. 4,14,41. ततस्तत: स्रवते बुद्धिरस्य छिद्रोदकुम्भादिव नित्यमम्भ: Spr. (II) 2266. ततो ऽस्य स्रवति प्रज्ञा दृते: पादादिवोदकम् 3867. तेजो विद्या तपो यश: Bhâg. P. 7,15,19. चित्रा वाच: 11,14,7. धैर्यं नस्तत्र हेतोरसुस्रुवत् Bhatt. 6,18. रहस्यम् so v. a. *verrathen werden* Daçak. 89,12. — 4) *zur Unzeit abgehen* (von der Leibesfrucht) TBr. 3,7,2,6. MBh. 2,932. Bhâg. P. 5,24,15. — 5) *fliessen aus* (abl.) so v. a. *hervorgehen, seinen Ursprung nehmen:* कालात्स्रवन्ति भूतानि कालाद्वृद्धिं प्रयान्ति च Maitrjup. 6,14. धनाद्धि धर्म: स्रवति शैलादधि नदी यथा Spr. (II) 3573. शरीरात्स्रवते (Conj.) धर्म: पर्वतात्सलिलं यथा 6424. — 6) *eingehen* (von Zinsen): प्रतिमासं स्रवन्ती (स्रवति v. l.) या वृद्धि: सा कालिका मता Nârada in Mit. 63,14. fg. — — स्रवन्तम् Pañkat. I,346 und स्रवति V,90 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 5842. 2022. — 7) partic. स्रुत *a) fliessend, strömend; geflossen* AK. 3,2,42. H. 1496. रुधिर, रक्त M. 4,122. MBh. 7,1926. Suçr. 1,47,17. Varâh. Brh. S. 79,25. जल Mrkkh. 26,2. नीर Kumâras. 1,9. स्तन्य Kathâs. 110,109. शाखारस Ragh. 8,69. हृदयस्रुतासृज् Çiç. 9,15. — *b) ausgelaufen, leer geworden:* कुम्भ Varâh. Brh. S. 24,26. fg. — *c) verronnen:* °दोष Suçr. 2,71,12. गर्भ (der Wolke) Varâh. Brh. S. 21,32. — *d)* n. *Fluth:* स्रुताच्चमात्रिर्दिवमुन्निनाय AV. 13,2,4. — Die Schreibart स्रु (*nicht in den* Bomb. Ausgg.) erkennen wir nur für die ältere Sprache an; vgl. 2. स्रु. इत्येवं तुमुला वाच: सुस्रुवु: (so beide Ausgg.) प्रेक्षकेरिता: MBh. 1,5359 führen wir gegen Westergaard auf 1. स्रु zurück, da स्रु nicht vom *Fluss der Rede* gebraucht wird.

— caus. स्रावयति P. 1,3,86. Vop. 22,2. *in Fluss setzen, fliessen machen:* स्थावरा: Kâth. 29,3. die Nase Suçr. 1,155,5. न गात्रात्स्रावयेदसृक् *er vergiesse kein Blut* M. 4,169. स्रेहम् Suçr. 2,348,10. 332,14. 525,9. durch Scarification 7,21. गोमूत्रेण स्रावित: तार: *flüssig gemacht* Varâh. Brh. S. 54,115.

— desid. सुस्रूषति P. 7,4,81, Schol.

— desid. vom caus. सुस्रावयिषति und सि° P. 7,4,81. Vop. 19,15.

— अति, partic. °स्रुत *übergelaufen:* Soma VS. 10,31; vgl. 19,3. — caus. partic. °स्रावित *zu sehr zum Fliessen gebracht durch Scarification* Suçr. 2,332,18.

— समति, partic. °स्रुत (सुमति° gedr.; man könnte übrigens auch सुपरिस्रुत vermuthen) *zerronnen, ganz flüssig geworden* Suçr. 2,66,19.

— अधि *herablaufen:* von den Fingern Çat. Br. 7,5,2,44.

— अभि *herströmen* RV. 10,9,4. — Vgl. अभिस्रवन्त in den Nachträgen.

— अव *herabfliessen;* partic. °स्रुत Âçv. Grhj. 4,8,28. Vgl. समवस्रव.

— caus. *herabfliessen lassen* Kâtj. Çr. 19,4,14.

— अन्वव caus. dass. TS. 6,2,10,5. TBr. 1,3,8,3. Çat. Br. 12,8,2,17.

— व्यव caus. *zerrinnen lassen:* आपु: Kâth. 28,1.

— आ 1) *fliessen* Çat. Br. 14,6,11,4. अम्बु नेत्रयो: Bhâg. P. 1,11,33. आस्रवन्मद 10,59,15. यत: सरयुरास्रवत् *entspringen* 79,9. — 2) *hinzufliessen:* योगप्रणाडिकया कर्मास्रवति स योग आस्रव: Sarvadarçanas. 36, 18. fg. Hem. Jogaç. 4,73. — 3) *leck —, schadhaft —, unbrauchbar werden:* तदे राष्ट्रमा स्रवति AV. 5,19,8. मा नु आ सुस्रोत् 2,29,7. — Vgl. आस्रव, आस्राव. — caus. 1) *schröpfen* Spr. (II) 1072. — 2) *hinleiten,*

hinführen zu (loc.): श्रास्रवयति (sic) पुरुषं विषयेष्विन्द्रियप्रवृत्तिरास्रवः SARVADARÇANAS. 37,7.

— उप *hinströmen zu:* मेदसः कुल्याः VS. 35,20. — Vgl. उपस्रवण.

— नि *hervorfliessen so v. a. hervorgehen, entstehen:* तृणान्निस्रवते क्षीरं क्षीरान्निस्रवते घृतम् zu Spr. (II) 4031. richtiger wäre निःस्रवते. partic. निस्रुत (besser निः°) *abgeflossen* SUÇR. 2,65,21. Vgl. निस्राव fgg. — caus. *abfliessen lassen:* जलस्थायं निस्रेषु MBH. 12,4893. निःस्रा° NILAK.

— निस् *zerfliessen, weg —, ausfliessen* ÇAT. BR. 1,7,4,10. *hervorfliessen, entspringen* Verz. d. Oxf. H. 253,a,17. निःस्रुत *abgeflossen* SUÇR. 2,60,3. Vgl. निःस्राव fg. — caus. *abfliessen lassen:* वापीम् MBH. 3,13164.

— अनुपरा *leck werden u. s. w. nach* KÂTH. 22,2. 23,9.

— परि 1) *ringsum —, herbeifliessen, abträufeln:* इन्द्रायेन्दो परि स्रव ṚV. 9,80,3 (NAIGH. 3,24. NIR. 6,6). 9,56,2. 64,4. 85,1. *reichlich fliessen:* अम्बुदादम्बुनिवहः MÂLATÎM. 169,3. नेत्राभ्यां जलम् MBH. 3,2966. R. 2,30,24. परिस्रवदसृग्धारः KATHÂS. 22,224. mit acc. *fliessen machen:* वृष्टिं दिवः परि स्रव ṚV. 9,8,8. 39,2. 55,1. रुधिरम् HARIV. 13875. — 2) *umherschwimmen:* अप्सु SÂJ. zu ÇAT. BR. 11,1,6,2. — 3) *ablaufen, zerrinnen* (bildlich): आयुः परिस्रवति भिन्नघटादिवाम्भः Spr. (II) 6323. — 4) partic. °स्रुत *a) fliessend, strömend* MED. t. 208. नीरं R. GORR. 1,30,25. सतत KATHÂS. 42,4. — *b) zerronnen, zerflossen:* धारयाः VARÂH. BṚH. S. 22,2. — *c)* सुपरिस्रुत *wohl durchgeseiht* SUÇR. 1,178,5. — caus. *durchseihen* SUÇR. 1,32,5. 21. 2,36,21. 43,10. 74,11. — Vgl. परिस्रव, परिस्राव fgg.

— अनुपरि *nachlaufen:* ममस्तु पुनर्मनाबुधस्याश्मगसुतमनुपरिसुस्राव (oder अनु परि°) BHÂG. P. 5,8,28.

— प्र *hervorfliessen, ausströmen:* हिमवतः AV. 6,24,1. TBR. 3,7,4,1. BHÂG. P. 5,17,6. वारि नेत्राभ्याम् MBH. 3,2965. शोणितं नस्ततः 4,2211. KATHÂS. 28,158. स्तनाश्चासृकप्रसुस्रुवे BHÂG. P. 3,19,23. मांसमूत्रपुरीषाणि क्रिमयः शुक्रमेव च। भगन्दरात् SUÇR. 1,120,8. 9. स्वादिष्ठं मधुनो घृताच्च रसमवत्प्रस्रवत्यक्षरम् Spr. (II) 2337. *fliessen:* सरस्वती प्रतीच्यभिमुखी MBH. 9,2173. तेषां मधूनां बहुधा धारा प्रस्रवते सदा 11,142. *fliessen so v. a. Saft —, Flüssigkeit entlassen:* अञ्चलाः 13,4. प्रस्रवत्सु मदत्सु च। उदरेषु मत्ताश्वानाम् HARIV. 3663. मातुः स्तनौ Spr. (II) 6255. नागाः सप्तधैव प्रसुस्रुवुः RAGH. 4,23. mit acc. der Flüssigkeit: त्रिधा मदम् (गजाः) MBH. 4,8013. 6,2867. जिह्वा क्ष्वेडलयान् 1,5934. शकृन्मूत्रे 5,2975. मूत्रं रुधिरं च 7,731. घना रक्तम् HARIV. 4264. प्रस्रविष्यन्ति तोयानि महीधराः R. 2,48,13. गौरिव प्रस्रवत्यर्थांत्रसम् MBH. 14,649. मनोरथं प्रस्रवतां नाभाम् PAÑKAR. 4,1,6. — partic. प्रस्रुत 1) *hervorgeflossen, entströmt:* सरसः कुमारधारा MBH. 3,8127. क्रिमवत्याश्चाश्लसरित् 9,2207. धातवः HARIV. 8265. निरन्तरप्रस्रुतदानवारिभिः (so lesen wir st. प्रस्तुत) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,14, Çl. 43. — 2) *Saft —, Feuchtigkeit entlassend:* अम्बुद SUÇR. 1,22,17. पर्वत (पतित st. प्रस्रुत die neuere Ausg.) HARIV. 10602. ऊधस् KIR. 4,10. Auge HARIV. 5698. SUÇR. 1,115,8. अङ्ग 120,4. Elephant MBH. 7,3631. 13,4848. ओदन so v. a. *feucht* SUÇR. 1,220,19. mit acc.: सर्वगात्रेभ्यः स्वेदम्, हिमवान्हिमम् R. 2,85,18. — Vgl. प्रस्राव fgg. und त्रिप्रस्रुत. — caus. med. *pissen* ÇAT. BR. 4,2,4,7. 18. 14,1,4,38. PAÑKAV. BR. 8,7,4.

— अभिप्र *ausfliessen* ÇAT. BR. 1,1,2,5. — caus. med. *pissen gegen* (acc.): die Sonne ÇAT. BR. 14,1,1,33.

— अवप्र, partic. °स्रुत *bepisst, beschissen:* अवप्रस्राव° KÂTJ. ÇR. 25,11,22.

— संप्र *hervorfliessen, in Fluss kommen:* लोहितोदा महायोगा नद्योघाः संप्रसुस्रुवुः R. 6,19,13. रसः MAITRJUP. 5,2. लोकेभ्यो ऽभितप्तेभ्यस्त्रयी विद्या KHÂND. UP. 2,23,3. °स्रुत *hervorgequollen* SUÇR. 1,288,9. — caus. *zusammenlaufen lassen, zusammengiessen:* स्रुचौ TBR. 3,3,9,7.

— वि 1) *ausfliessen:* बहुधा ÇAT. BR. 12,7,2,13. विस्रवन्मिश्र *was vergossenes Blut an sich hat* 11,2,2,23. *hervorfliessen:* मर्मागात्रदेहेभ्यो विस्रविष्यति शोणितम् MBH. 7,2659. 8,4258. पूतिना विस्रवता 9,2259. *entlassen* (eine Feuchtigkeit), mit acc.: असृगुल्बणम् 3,825. 14,2194. मूत्रम् 10,409. मधूनि R. 6,109,17. — 2) *zerrinnen:* तद्धनं श्राद्धपात्येन्द्र लुब्धगात्मस्य विस्रवेत् MBH. 13,2444. — विस्रुता R. 1,34,9 gehört zu 1. श्रु mit वि. Vgl. विस्रव fg. und विस्रुति. — caus. *ablaufen lassen:* जलम् MBH. 12,2634. *wegspülen:* धातून् KARAKA 10,6. *Blut ablassen* mit gen. oder acc. der Person SUÇR. 1,27,4. 28,12. विस्रावित *ausgespült* 2,485,1. Vgl. विस्रावण fg.

— सम् *zusammenlaufen, — fliessen* ṚV. 9,113,5. यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा VS. 18,58. AV. 1,15,3. 4. 19,1,1. तस्मिन्नसः समस्रवत् ÇAT. BR. 4,4,2,4. TS. 6,5,9,1. पशवः AV. 2,26,2. 3. — caus. *zusammenfliessen lassen* KAUÇ. 6. AV. 1,15,3. 4. — Vgl. संस्रव fg. und संस्राव fg.

— अभिसम् *zusammenfliessen in* (acc.) ÇAT. BR. 7,5,2,14.

स्रुक्क am Ende eines adj. comp. (f. आ) von स्रुच् R. 1,32,10.

स्रुक्कार m. *der Laut* स्रुक् AV. 9,6,22.

स्रुग्दारु n. *Löffelholz*, Bez. der *Flacourtia sapida Roxb.* RATNAM. 205.

स्रुग्गस् (von स्रुच्) wohl N. pr.; vgl. स्रौग्मत.

स्रुग्वत् adj. *mit einer* स्रुच् *versehen* VOP. 21,14. — Vgl. स्रुग्गस्.

स्रुघ्न 1) m. N. pr. einer Stadt im Norden von Hâstinapura KAP. 1,28. Schol. zu P. 2,1,14. 4,3,25. 86. 1,3,25, Vârtt. 1. 8,4,2, Vârtt. 1. Ind. St. 13,377. fg. VARÂH. BṚH. S. 16,21. TÂRAN. 290. HIOUEN-THSANG 1,443. fgg. 2,340. fg. Vie de HIOUEN-THSANG LXVII. 105. 446 (vgl. aber HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 51). — 2) f. ई *Natron* H. 945. — Vgl. स्रौघ्न.

स्रुघ्निका f. = स्रुघ्नी *Natron* RATNAM. 304 (श्रु°).

स्रुच् UṆÂDIS. 2,62. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. f. SIDDH. K. 247,b,12. *ein grosser Opferlöffel* (nach der Vorschrift armslang mit handgrossem Kopf, der von der Rindenseite aus eingeschnitten und mit schnabelartigem Ausguss versehen ist) KÂTJ. ÇR. 1,3,13. 37. GṚHJAS. 1,83. Z. d. d. m. G. 9,XLI. LXXX. AK. 2,7,24. H. 828. HALÂJ. 2,260. Es sind deren drei: जुहू, उपभृत्, ध्रुवा und in dieser Reihenfolge ist auch der Gebrauch von sg., du. und pl. von denselben zu verstehen. ṚV. 1,84,18. स्रुचेव घृतं जुह्वाम 110,6. 144,1. 162,17. वृक्तस्रुत् 5,14,3. 21,2. 6,11,5. कृविष्मती 8,23,22. 40,2. 10,91,15. 118,2. 3. AV. 5,27,5. स्रुचाश्यानि जुह्वतः 6,114,3. 9,6,17. 12,4,34. 18,4,2. 19,42,2. AIT. BR. 7,5. VS. 2,1. 18,21. 63. TS. 3,5,7,3. मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति 6,3,11,1. ÇAT. BR. 1,3,1,11. 2,5,2,6. 3,1,4,2. 7,4,1,36. ÇÂÑKH. BR. 3,3. स्रुचां योगः KÂṬH. 31,13. ÂÇV. ÇR. 2,3,8. 15,20. KÂTJ. ÇR. 3,6,8. स्रुक्स्रुवम् 22,7,17. ÇÂÑKH. ÇR. 2,8,16. LÂṬJ. 3,2,10. M. 5,117. JÂÇÑ. 1,183. MBH. 3,10049. 15686. R. 1,73,23. VARÂH. BṚH. S. 44,12. BṚH. 26 (24), 34. Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670. BHÂG. P. 3,13,35. 4,19,29. स्रुग्भाण्ड MBH. 1,1609. 3,11043.

R. 3,1,24. 6,4. 62,23. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*, N. 1. स्रुक्पात्राणि R. Gorr. 2,83,35. घृत° MBh. 4,1639. विकङ्कत° Ragh. 11,25. Häufig fälschlich श्रुच् geschrieben. — Vgl. उद्यत°, यत° und स्रोत.

स्रुचय्, °यति = स्रुग्वन्तमाचष्टे oder करोति Vop. 21,14.

स्रुच्य्, स्रुच्यति denom. von स्रुच् P. 1,4,15, Schol.

स्रुच्य adj. *zur Sruk verwandt, — geeignet* gaṇa गवादि zu P. 5,1,2.

स्रुत् (von स्रु) adj. am Ende eines comp. *fliessend von, aus sich entlassend* (eine Flüssigkeit): अमृत° Kumâras. 1,46. Çiç. 9,68. Spr. (II) 4338. चक्षुषा प्रश्रयस्रुता Kathâs. 22,113. — Vgl. मोच°, स° (hier subst. *Fluss*).

स्रुत 1) adj. und n. s. u. स्रु. — 2) f. आ = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr.

स्रुति (von स्रु) f. 1) *Ausfluss* Med. n. 148. रुधिर° R. 6,21,5. असृक्स्रुतिभिः Bhâg. P. 8,10,37. क्षीर° Mṛcch. 106. रस° Varâh. Bṛh. S. 58,14. अमृतलव° Kir. 5,44. मदस्रुति 16,2. लाला° Z. d. d. m. G. 27,79. अस्र° Râǵa-Tar. 5,111. हिम° *Schneefall* Ragh. 16,44. तुषार° Kumâras. 1,5. — 2) *Weg, Strasse* ṚV. 1,42,3. दिवः 46,11. 2,13,12. गव्यान् 6,24,4. 8,80,1. पूर्वी हि ते स्रुतयः सन्ति यातवे 9,78,2. 10,88,5. अञ्जसीना 32,7. TS. 7,2,4,2. 3,5,3. TBr. 3,12,5,2. Ait. Br. 1,2. 4,17. Çâṅkh. Çr. 7,6,2. *ein um die* Vedi *geführter Strich* (रेखा) 17,12,5.

स्रुत्य (von स्रुति) adj. *zur Strasse gehörig* u. s. w. VS. 16,37.

स्रुव Uṇâdis. 2,61. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. 1) m. *ein kleinerer Löffel* (*einen* Aratni *lang*), *mit welchem das Schmalz aus dem Topf* (स्थाली) *in den Opferlöffel übergeschöpft wird*. Beim Gṛhja-Opfer dient er auch zu der Spende Kâtj. Çr. 1,3,12. 38. Gṛhjas. 1,82. Z. d. d. m. G. 9, VIII. AK. 2,7,24. H. 828. an. 2,541. Med. v. 30. auch beim Soma: सोममिव स्रुवेण ṚV. 1,116,24. स्रुवेण सिञ्च 121,6. AV. 18,4,6. खादिर TS. 3,5,7,1. TBr. 1,5,9,5. Ait. Br. 2,12. Çat. Br. 1,3,4,14. 9,2,4. 16. 2,5,2,6. 5,2,2,4. पालाश, वैकङ्कत 4,15. वारण 13,8,4,8. Kâtj. Çr. 2,7,11. 3,1,12. 6,1,4. स्रुवाकृति 10,9,9. °होम Lâṭj. 10,18,2. Çâṅkh. Gṛhj. 1,9. Kauç. 2. 3. दीर्घदण्ड 15. 40. 47. 81. स्थाल्याः स्रुवेणादाय Âçv. Çr. 1,11,10. 2,3,5. 10. °पूरम् *in vollen Löffeln* 12. °दण्ड 1,12,34. Gṛhj. 4,3,6. Kaush. Up. 2,3. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,1. M. 5,117. Jâǵn. 1,183. MBh. 1,7669 (स्रव ed. Calc. fehlerhaft). 3,8747. 10049. 10295. 5,1229. 12,1453. 3629. 13,4108. 15,727. R. 1,60,12 (62,12 Gorr.). 73,21. R. Gorr. 2,62,26. 83,33. 6,96,5. 11. fg. Suçr. 1,6,19. Kathâs. 73,307. 309 (°स्रुवं zu lesen). Prab. 107,2. Bhâg. P. 3,13,35. 4,5,19. Häufig fälschlich श्रुव geschrieben. स्रुव m. *Opfer* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. आ *a*) = 1) Med. — *b*) *Sanseviera Roxburghiana Schult.* (मूर्वा) AK. 2,4,3,2. H. an. Med. Bhâvapr. im ÇKDr. — *c*) *Boswellia thurifera* Med. Ratnam. 195.

स्रुवकर्ण adj. *das Zeichen eines Löffels am Ohre habend* P. 6,3,115.

स्रुवतरु m. *Flacourtia sapida Roxb.* Nigh. Pr.

स्रुवावृक्ष m. desgl. AK. 2,4,2,18.

स्रुह् s. वि°.

स्रू, von स्रु (= स्रवति) Uṇâdis. 2,57. Vop. 26,71. von स्रिव् P. 6,4,20. Vop. 26,75 (स्रिव्). f. 1) स्रुवेव यस्य हरिणी विपेततुः ṚV. 10,96,9. Unter Vergleichung von Zend çrû *plumbum* ist man versucht an *die Bleikugel der Schleuder* zu denken. — 2) = स्रुव Bharata zu AK. 2,7,24. — 3) = स्रव *Ausfluss* H. an. 1,13. Med. r. 2 (स्रु). — 4) *Wasserfall* diess.

स्रेक्, स्रेकते (गतौ) Dhâtup. 4,8.

स्रेकपर्ण adj. *dem Oleanderblatt gleichend* (Comm.): स्रेकपर्णाष्ठीवन्तौ कृणुतात् TBr. 3,6,6,3. Ait. Br. 2,7.

स्रेमन् etwa mit स्रा in स्राम oder mit स्रीव् verwandt, in अ° *fehlerlos, vollkommen*.

स्रोत = स्रोतस्, m. Varṇaviveka bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,201. n. Bharata zu AK. nach ÇKDr. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *Strömung, Strombett* MBh. 3,2668. 7,895. 12,12459. 13,3512. Hier und da fälschlich श्रोत geschrieben. — Vgl. सकृत्स्र° und प्रतिस्रोतम् (in den Nachträgen).

स्रोतआपत्ति f. bei den Buddhisten *das Gerathen in den* (zum Nirvâṇa führenden) *Strom* Burnouf, Intr. 1,291. fgg. fälschlich श्रोत° geschr.

स्रोतआपन्न adj. *in diesen Strom gerathen* ebend. und Lot. de la b. l. 520. 849.

स्रोतईश m. *das Meer* (*Herr der Ströme*) H. 1073.

स्रोतःपति m. dass. Spr. (II) 2032.

स्रोतस् (von स्रु) n. Uṇâdis. 4,201. 1) *Strömung; Strombett; Strom, Fluss* Naigh. 1,12. AK. 1,2,3,11. 3,4,24,235. H. 1080. 1086. an. 2,594. Med. s. 45. Halâj. 3,45. 47. उपो यद्विं मिरपः स्रोतसासृजत् ṚV. 1,51,11. धन्वन्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिम् 95,10. त्रिरूपाद्धि स्रोतः Nir. 6,1. स्रोतोऽभिमुख Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,9. आपः स्रोतस्सु Çvetâçv. Up. 1,15. 2,8. स्रोतसां भेदकः, स्रोतसामावर्तनाम् M. 3,168. MBh. 1,4205. नद्याः स्रोतोजवेन 5875. 6752. 13,4929. R. 1,44,8. R. Gorr. 1,45,10. fg. 2,6,12. 3,31,11. शीघ्रगपाम् 5,22,12. Megh. 52. Ragh. 1,78. 4,36. Çâk. 50. 85,1. स्रोतसेवोह्यमानस्य प्रतीपतरणं महत् Vikr. 24. Mâlatîm. 79,19. Spr. (II) 5122. 6338. 6518. स्रोतोऽभ्यस्त Varâh. Bṛh. S. 97,5. Râǵa-Tar. 3,240. 6,317. स्रोतसामस्मि जाह्नवी sagt Kṛshṇa Bhag. 10,31. स्रोतोभिरिव सागरः (वर्धते) MBh. 12,3473. स्रोतांसि सुस्रुवुर्गिरिधातुभ्यः R. 2,63,18. पयः स्रोतसाम् Megh. 13. 46. Varâh. Bṛh. S. 80,10. सर्वस्रोतांसि गङ्गायाः *Nebenarme* R. 1,38,15. 18. तस्यां (गङ्गायां) विसृज्यमानायां सप्त स्रोतांसि जज्ञिरे 44,14. Spr. (II) 6095. Bhâg. P. 3,33,32. मूल° Râǵa-Tar. 5,96. दुग्ध° (pl.) Mâlavikâ. 60,11. Am Ende eines adj. comp.: शीघ्र° R. 2,55,13. 103,25. तोदया° 4,41,11. 44,47. शुष्क° 5,21,15. बहु° Kathâs. 110,80. भूरि° Râǵa-Tar. 5,96. — 2) *Strom* so v. a. *schnelle Bewegung*: कालस्र° adj. (कालचक्र) Bhâg. P. 3,21,13. *heftiger Andrang*: तृष्णा° Spr. (II) 4310. ग्रामेवस्य (so ist zu lesen) स्रोतसा द्वारं संवृणोति Sarvadarçanas. 39,14. — 3) *Kanal im menschlichen Leibe*; deren dreizehn (für Athem, Wasser, Speise, Speisesaft, Blut u. s. w.) Karaka 3,5. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,3 v. u. स्रोतोमार्ग Suçr. 2,354,8. अम्बुवाहिन् 488,4. 5. 11. वातमूत्रपुरीषवह् 516,9. 529,13. मुष्क° 57,12. °विशोधन 1,218,6. MBh. 12,6876. — 4) *Ausguss, Oeffnung an einem Topf* Suçr. 1,29,14. an einem Rohr 2,233,13. 234,5. — 5) *Oeffnung am menschlichen und thierischen Leibe* (neun an Zahl: Augen, Ohren, Mund, Nasenlöcher, After, Harnweg; beim Weibe ausserdem Brustwarzen und Blutweg) Suçr. 1,337,11. 338,3. 96,18. 2,57,6. 424,14. 236,17. नासास्रोतोगत 239,17. शेफ° (so zu lesen) 1,35,1. — MBh. 1,814. 3,15995. 12,6876. Hem. Jogaç. 4,72. ऊर्ध्वमध्याधरेभ्यो ऽथ स्रोतोभ्यः प्रकृतीः सृजन् Sûrjas. 12,26. — 6) *Sinnesorgan* AK. 3,4,24,235. H. 1383. H. an. Med. Halâj. 2,280. पञ्चस्रोतोऽम्बु adj. Çvetâçv. Up. 1,5. निगृह्य सर्वस्रोतांसि R. 7,106,15.

Márk. P. 119,18. निरुद्धस्रोतोगणा Bhág. P. 4,22,39. — 7) etwa *Geschlechtsfolge*: कुले स्रोतसि संकरो यस्य स्याद्योनिसंकरः MBh. 13,2606. — Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) श्रोतस् geschrieben. — Vgl. उत्स्°, ऊर्ध्व°, कर्णश्रोतस् (das hierher gehört), कर्णस्रोतस् (auch Hariv. 2921; könnte an beiden Stellen auch *Ohrloch* bedeuten), गर्भ°, तिर्यक्°, त्रि°, प्रति° (auch Jáśń. 3,249), प्रत्यक्°, प्राक्°, बि°, स°, सप्त°, सद्य:°.

स्रोतस am Ende eines comp. = स्रोतस्: s. वरुणा°, त्रिस्रोतसी.

स्रोतस्य (von स्रोतस्) 1) adj. P. 4,4,113, Schol. *in Strömen fliessend* AV. 19,2,4. — 2) m. *Dieb* und ein N. Çiva's Çabdaratn. bei Wilson.

स्रोतस्वती (wie eben) f. *Fluss* AK. 1,2,3,29.

स्रोतस्विनी (wie eben) f. dass. Bharata zu AK. 1,2,3,29 nach ÇKDr. H. 1080. Halâj. 3,44.

स्रोतोञ्ज n. *Spiessglanz, Antimon* Suçr. 2,326,5. 339,15. 347,8. 349, 18. 360,6.

स्रोतोऽञ्जन n. dass. AK. 2,9,101. H. 1051. Ratnam. 280. Rágan. 13,98.

स्रोतोद्भव (स्रोतस् + उद्भव) n. dass. Rágan. 13,98.

स्रोतोनदीभव n. dass. ebend.

स्रोतोरन्ध्र n. *Rüsselöffnung* (beim Elephanten) Megh. 42.

स्रोतोवहा f. *Fluss, Strom* Çik. 50.

स्रोतोवहा f. dass. Gatádh. im ÇKDr. Ragh. 6,52. Çik. 143. fg. Vikr. 67,4.

स्रोत्या (von स्रोतस्) f. *fluthendes Wasser, Welle, Strom*; pl. RV. 3, 33,9. 10,104,8. des Meeres AV. 1,32,2. 4,26,4. यत्र यन्ति स्रोत्याः 6, 98,2. मध्ये 8,7,16. 10,1,16. TS. 3,4,5,1. Ait. Br. 3,39. nach P. 4,4, 113 auch perisp.

स्रौगघ्न (von स्रुघ्न) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a. Lâṭy. 7,1,1.

स्रौघ्न adj. (f. ई) adj. *in Srughna geboren, sich dort aufhaltend, dorthin führend* u. s. w. Schol. zu P. 4,3,25 und 86. Ind. St. 13,377. fg. स्रौघ्नीभार्य, स्रौघ्नीपाशा, स्रौघ्नीमानिनी, स्रौघ्नीपते Schol. zu P. 6,3,29.

स्रौच (von स्रुच्) adj. *in einem Löffel befindlich* Comm. zu Kâty. Çr. 410, Anm.

स्रौत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a.

स्रौतिक (von स्रोतस्) n. *Muschel* Rágan. 13,130.

स्रौतोवह (von स्रोतोवहा) adj. *fluvialis*: स्रोतस् Çik. 50, v. l.

स्रौव MBh. 5,3779 fehlerhaft für स्रौत (so od. Bomb.).

स्व्, स्वति = स्व इवाचरति. स्वामास Vop. 21,7.

स्वं Declination gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27.35. 7,1,16. Vop. 3,9.12.37. vor स्वा behält ein Femininum im comp. seinen Charakter 6,13. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. 1) adj. (f. स्वा) स्वे स्मिन् RV. 1,132,2. स्वेस्यास् 9,79, 3. *eigen* (*mein, dein, sein* u. s. w.; Gegens. पर, पर) AK. 3,4,28,212. H. 562. an. 1,14. Med. v. 2. प्र स्वां मतिमतिरत् RV. 1,33,13. 119,8. वधीं वृत्रं स्वेन भामेन 165,8. स्वमोको अभि वः स्याम 7,56,24. तत्त्वं तव स्वाम् 6,11,2. सीदं होतः स्व उ लोके 3,29,8. स्वे दम आ 4,2,8. ऐ- ष्टीं विभृत स्वस्य मन्योः 17,2. 7,24,6. नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु 23, 2. य स स्वो दम 86,6. तनू 8,11,10. सखा 59,11. पन्था यस्य स्वः 10,18, 1. 56,2. वर्ण *die eigene d. h. gewöhnliche Farbe* AV. 1,23,2. तन्व 5,30, 2. 6,43,1. 49,1. 142,1. 7,108,1. गृह 14,2,19. पितरः: *unsere* 18,2,29. Çat. Br. 1,4,2,17. देवता 13,1,2,3. 14,5,1,20. TS. 2,1,9,1. अस्तःस्वा RV. Prât. 2,8. 4,1.3. 6,1.6. यावत्स्वम् *so weit sie ihm gehören* Kâty.

Çr. 4,2,28. — Die Flexion und der Gebrauch des Wortes in der späteren Sprache ergiebt sich aus dem Folgenden. Es wird bezogen: *a*) auf eine 3te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन्पृथिव्यां सर्वमानवाः M. 2,20. प्रकृतिं स्वाम् Bhag. 4,6. MBh. 3,2111. गताः स्वं स्वं गृहं सुराः 1345. R. 1,1,65. 58,9. सूर्यापाये न खलु कमलं पुष्यति स्वामभिख्याम् Megh. 78. Çik. 48.331. स्वयैव प्रभया द्योतते MBh. 3,1746. स्वयोदीरितया (= स्वयमुदीरितया) स्वश्रद्धया Bhág. P. 3,8,12. शरीरात्स्वात् M. 1,8. सम्भसः स्वस्मात् Spr. (II) 7017. स्वस्य मासः M. 2,124. मातुः स्वस्याः Ragh. 12,13. स्वे स्वे ऽन्तरे M. 1,63. 8,42. स्यस्तिस्कन्धे R. Gorr. 2,37,12. Kathâs. 25,294. Rága-Tar. 1,18. 3,265. 5,43. स्वाः स्वाः प्रजाः M. 1,61. स्वानि कर्माणि 8, 42. 1,20. स्वैः कर्मभिः 4,3. R. 1,6,6. स्वेभ्यः स्वेभ्यस्तु कर्मभ्यः M. 12,70. स्वेषु कर्मसु 4,155. am Anf. eines comp.: दीप्यमानः स्ववपुषा देववद्दिवि मोदते 2,232. 3,45. स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति 5,52. 9, 298. अथवित्तमनामयोद्गुप्तविप्रसौ स्वनिःश्वासानुकारिणाम् Ragh. 1,43. 2,4. Çik. 8,22. Spr. (II) 6704. Kathâs. 103,73. Hit. 17,4. LA. (III) 8, 20. 21,18. 36,6. Bhág. P. 1,8,13. — β) auf das logische Subject (instr.): प्रकाश्या तस्य निर्वृतिः स्वमुद्भवात् M. 10,124. पयः पूर्वैः स्वनिःश्वासकवोष्णमुपभुज्यते Ragh. 1,67. राज्ञा स नीतो ऽभूत्स्वमन्दिरम् Kathâs. 18, 246. 249. Bhág. P. 3,2,12. — γ) auf einen gen.: स्वे स्वे धर्मे निविष्टानाम् M. 7,35. तेषां स्वं स्वमभिप्रायमुपलभ्य पृथक्पृथक् 57. स्त्रीवत्तीनां तु तासां ये तद्धरेयुः स्वबान्धवाः 8,29. तेषां दोषानभिख्याप्य स्वे स्वे कर्मणि तत्त्वतः । कुर्वीत शासनं राजा 9,262. स्वधियेव नियोगो नास्ति यस्य Spr. (II) 7280. स्वैशक्त्या कुर्वतः कर्म (nom.) न ग्लानिरुपं प्रयच्छति 7327. 7340. स्वतुल्यं नास्ति साध्वीनां तासां भर्तृसुखं सुखम् Kathâs. 30,53. सत्याः स्वपतिः Márk. P. 16,52. अयस्थितानामनुशासने स्वे (d. i. अयस्य) — अयस्य Bhág. P. 3,1,45. 8,26. स्वपतां निद्रयां स्वया *ein Schlaf, über den sie selbst verfügen*, Spr. (II) 908. — δ) auf einen loc.: स्वगृहे ऽग्यागते ऽपि स्निग्धे पापं विशङ्कते Spr. (II) 7268. — ε) auf einen acc.: श्रामजनमिवार्णिं कर्मभिः स्वैर्विभावयेत् M. 10,57. धात्रीं स्वपुरं प्रेषयामास MBh. 3, 3056. चातुर्वर्ण्यं च लोके ऽस्मिन्स्वे स्वे धर्मे निवेशयति R. 1,1,92. 42,1. Ragh. 2,70. तं स्वोद्दतं पृष्टवान्नृपः Rága-Tar. 4,278.414. अद्यार्जुनं स्वे (nom. pl.) परिवार्य सैनिकाः — अद्यवम् MBh. 8,708. विदूरथं स्वभार्या जघान Varâh. Brh. S. 78,1. Spr. (II) 3191. — ζ) auf das im comp. vorangehende Wort: सीतास्यहस्तोपहृताग्र्यपूजा Ragh. 14,49. — η) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: छाया स्वा दासवर्गश्च so v. a. *die Schaar der Diener ist des Mannes Schatten* M. 4,185. आत्मा स्वः Spr. (II) 873. स्वं चेत्कर्मफलं न स्यात् MBh. 13,313. स्वहस्तधृतदण्डनिवातपत्रम् 1493. स्वगृहे पालव्यः 6415. स्वगुणाः परदोषं च वक्तुम् 7266. अथ नायिका त्रिविधा स्वान्या साधारणस्त्रीति Sâh. D. 96. — *b*) auf die 2te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: पदानि गणयन्गच्छ स्वानि MBh. 3,2618. आतरं स्वं प्रकर्षय R. 6,37,77. तमपि स्वं निवेशमयन्त्रं कुरु Çik. 24,16. 81,4. मावमंस्थाः स्वमात्मानम् Spr. (II) 922. Kathâs. 24,181. स्वशरीरेण स्वर्गं गच्छ R. 1,60,13. Megh. 96. Spr. (II) 7328. Çik. 112,18. Kathâs. 41,37. Vet. in LA. (III) 25,22. — β) auf das logische Subject (instr. oder zu ergänzen): वाशिष्ठस्त्वं नरश्रेष्ठ गम्यतां स्वपुरम् R. 1,58,5. Vikr. 27,3. — γ) auf einen gen.: स्वमेव स्थानमेतत्ते Kathâs. 61,120. कस्त्वं नरकवासस्ते कितवास्ति स्वपातकैः

121,189. — δ) auf einen acc.: येन त्वां स्वाश्रयं प्रापयामि Pańkat. 168,5. — ε) auf die 1te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वमंशं वितरामि ते MBh. 3,3053. R. 2,79,12. Kathâs. 18,296. 35,68. स्वेन भर्त्रा सह 43,166. स्वबाहुबलमाश्रित्य हनिष्ये ऽहं वानरान् MBh. 1,5579. गच्छेयं स्वशरीरेण देवतानां परां गतिम् R. 1,57,11. 2,74,19. Kathâs. 25,193. 71,55. Pańkat. 226,14. Hit. 11,5. 18,9. — β) auf den Sprechenden, trotzdem, dass eine 2te imperat. vorangeht: ग्रसिष्ये भक्षयिष्ये ऽहं प्रविश स्वोदरं प्रति R. 5,56,16. एहि गच्छावो वर्धमानपुरं प्रिये। सा हि स्वा राजधानी Kathâs. 39,162. fg. — γ) auf das logische Subject: मया त्वया प्रवेष्टव्या स्वा तनूः Kathâs. 26,105. स्वशिरो दत्तं मया 41,47. 42,76. सेयं स्वदेहार्पणनिष्क्रयेण न्याय्या मया मोचयितुं भवत्तः Ragh. 2,55. — δ) auf einen gen.: प्रविश स्वोदरं मम R. 5,56,25. स्वं मनस्त्वद्गतं मम Kathâs. 104,59. विद्यते चावयोरत्र स्वहस्तलिखितं मिथः 24,189. — ε) auf einen acc.: स्वनगराय प्रस्थितं माम् Çâk. 84,14. — 2) m. *ein Eigener, Angehöriger*; pl. *die Eigenen, Seinigen, Freunde* (Gegens. अन्य, अरण, अमित्र, पर) P. 1,1,35. Vop. 3,9. AK. 2,6,4,34. 3,4,23,218. Trik. 3,3,424. H. 561. H. an. Med. पतिं धातरमात्स्वान् AV. 11,9,3. 3,19,3. 7,52,1. 9,2,14. 10,3,8. 18,2,23. श्रेष्ठः स्वानाम् Ait. Br. 1,5. TS. 3,2,2,2. Çat. Br. 14,8,4,1. Kâth. 11,3. 6. स्वो ऽभिषिञ्चति Çat. Br. 5,3,5,12. यो ऽस्य स्वो भवति 4,2,1.11. 1,1,4,5. Kaush. Up. 4,20. M. 2,109. स्वः परो ऽपि वा Bhâg. P. 6,16,10. मृतं स्वमिव बान्धवाः (अनुशोचन्ति) MBh. 1,4967. स्वेन Râǵa-Tar. 4,114. नैव स्वे (gegen P. und Vop.) न परे समाज्ञनम्यारस्परम् MBh. 6,4162. स्वे स्वान्परे स्वकीयांश्च निजघ्नुः 7,7608. परे ऽपि स्वा (Conj. für स्व) भवन्ति Spr. (II) 2341. स्वैः 1223. स्वेभ्यो नः सुमहद्भयम् R. 4,18,16. स्वानाम् Bhâg. P. 1,8,1. 2,8,5. 3,15,42. 4,3,19. 24,14. 5,8,17. 9,18,29. स्वेषु परेषु च R. 1,7,10. Spr. (II) 1657. स्वभय *Gefahr von Seiten der Eigenen* Varâh. Brh. S. 95,10. Spr. (II) 6190. *ein Mann der eigenen Kaste:* न विप्रं स्वेषु तिष्ठत्सु मृतं शूद्रेण नाययेत् M. 5,104. स्वा *ein Weib der eig. K.* Kâtj. Çr. 18,6,23. M. 3,13. 9,85. fg. — 3) *die eigene Person, das Selbst, das Ich* (fungirt wie आत्मन् als pron. reflex.); m. AK. 3,4,23,213. H. an. Med. n. Trik. स्वं च ब्रह्म च संसारे मुक्तौ तु ब्रह्म केवलम् Spr. (II) 7276. यस्तूर्णनाभ इव तन्तुभिः प्रधानजैः। स्वभावतो देव एकः स्वमावृणोत्॥ *sich* Çvetâçv. Up. 6,10. लङ्कास्थः स्वं (= स्वीयं देहम् Comm.) धरिष्यसि R. 7,108,25. Spr. (II) 3724. Naish. 1,31. 6,95. Râǵa-Tar. 3,370. fg. 5,303. Verz. d. Oxf. H. 128,b,22. Prab. 14,16. Çatr. 2,21. 14,271. संज्ञानीष्व स्वम् Vop. 5,13. voc. स्व Nalod. 3,30. स्वेन Schol. zu Kâtj. Çr. 303,4. यदायुक्त त्मना स्वादधि ष्णुभिर्विष्पर्धसः *von selbst, von sich aus* RV. 5,87,4. स्वस्मात् Spr. (II) 3734. स्वस्य 3774. 4719. 5934. 7332. R. 7,37,2,43. Râǵa-Tar. 1,139. 2,23. 3,439. 4,280. 6,207. Sâh. D. 11,4. 15. Bhâg. P. 3,2,12. Nîlak. 62. Çatr. 14,342. Vedântas. (Allah.) No. 81. नास्ति नः स्वे विचारणा R. Gorr. 1,74,22. रमतः स्व आत्मनः Bhâg. P. 5,49,5. स्वस्मिन्निव स्वपुत्रे ऽपि प्रेमदर्शनात् Vedântas. (Allah.) No. 81. परेण स्वस्मिंस्ताडिते सति Schol. zu Prab. 75, Çl. 18. कटाहः प्रस्थं स्वस्मिन्समावेशयति Schol. zu P. 5,1,52. zu Bhâg. P. 12,4,4. सैनिकाः स्वान्यवर्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः: *kümmerten sich* (nur) *um sich* Râǵa-Tar. 4,411. Häufig am Anfange eines comp. (auch in der ältesten Sprache, wie man aus den besonders aufgeführten Wörtern ersehen kann): °स्नेहेन R. 6,89,11. Weber, Râmat. Up. 295. 301. °भरणाध्यापारमात्रोप्यताः Spr. (II) 2032. स्वानुभूत्येकमान 2789. °लक्षणं तु यो वेद 4986. 7276. °परप्रताडक 7285. स्वापकर्षं परोत्कर्षं दूतोक्तैर्मन्यते तु कः 7339. °परात्तरम् Kathâs. 34,198. 102,145. °पोषणपर Mârk. P. 14,69. °स्मृतिक्षये Râǵa-Tar. 5,463. Bhâg. P. 9,10,30. 10,38,15. 11,25,2. Sâh. D. 11,2. 57. स्वनिस्तरणाशक्तौ Kull. zu M. 8,350. — 4) n. (nach den Lexicographen auch m.) *das Eigene, Eigenthum, Besitz* AK. Trik. H. 192. H. an. Med. Halâj. 1,80. ध्रुवमस्य यत्स्वम् RV. 7,82,6. यद्वेव किं च यजमानस्य स्वम् TS. 1,5,9,1. पुरुषस्य TBr. 1,3,7,4. AV. 6,107,1. तदाहुः स्वस्य गोपनम् 12,4,10. Çat. Br. 5,3,4,1. TS. 3,1,2,3. 4. P. 6,2,17. सर्वं स्वं ब्राह्मणस्येदं यत्किंचिज्जगतीगतम् M. 1,100. स्वमेव ब्राह्मणो भुङ्क्ते स्वं वस्ते स्वं ददाति च 101. स्वादान 8,172. परस्य 197. नहि तस्यास्ति किंचित्स्वम् 417. Jâǵń. 2,175. MBh. 4,1602 (धनम् ed. Bomb.). Spr. (II) 3640. 4849, v. l. 7284. °विनाश Varâh. Brh. S. 79,23. °विलय Bhâg. P. 4,23,4. H. 3. 76. 157. राज°, श्रोत्रिय° M. 8,149. ब्राह्मण° 11,18. 126. देव°, असुर° 20. 26. 12,60. Jâǵń. 3,212. MBh. 3,15967. Mrkkh. 61,3. Spr. (II) 2945. Kathâs. 33,154. पर° (s. auch bes.) R. 1,6,11. Spr. (II) 247 (pl.). 7367 (pl.). am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृत्त° Varâh. Brh. S. 104,49. Kathâs. 22,62. 36,74. 58,23. Bhâg. P. 5,13,7. — 5) m. Bez. *des 2ten astrol. Hauses* (= अर्थ) Varâh. Brh. 1,16. 4,4. 5,3. 9,1. Laghuǵ. 2,11. — 6) n. (in Algebra) *plus, or affirmative quantity* Wilson. — Vgl. निः°, पर°, प्रतिस्वम्, ब्रह्म°, यथा° (adv. auch TS. Prât. 24,4), सर्व° und सैव.

स्वःकाम्य्, °यति *nach dem Himmel* (स्वर्) *verlangen* Siddh. K. zu P. 3,1,9. Vop. 21,4.

स्वःपथ m. *der Weg zum Himmel* so v. a. *das Sterben:* स्वःपथाय मतिं चक्रे Bhâg. P. 1,15,32.

स्वःपाल m. *Himmelshüter* Bhâg. P. 10,51,16.

स्वःपृष्ठ n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,246,a. Lâtj. 7,10,8.

स्वक = स्व 1) adj. (f. स्वका und स्विका) P. 7,3,47. Vop. 4,7. *eigen* (*mein, dein, sein* u. s. w.) AK. 3,4,2,34. Bezogen a) auf eine dritte Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वकं पितरमाश्रयेत् M. 3,220. 4,14. 154. 7,171. 185. 8,50. 387. 9,199. 207. 11,187. 12,71. fg. Jâǵń. 2,44. Bhag. 11,50. MBh. 3,2013. 2282. 2685. 2997. 13580. 4,507. R. 1,8,25. 2,110,35. 3,55,2. 71,8. Kâm. Nîtis. 10,26. Spr. (II) 4239. 5504. Varâh. Brh. S. 19,12. Kathâs. 9,86. 20,40. 23,46. 25,261. 34,94 (im comp.). 46,128. 61,33. 66,190 (im comp.). Mârk. P. 28,34. Bhâg. P. 1,11,1. 12,29. 13,25. Pańkar. 3,1,19. H. 856. Saddh. P. 4,11,b. — β) im Relativsatze auf das grammatische Subject des vorangehenden Demonstrativ-Satzes: हन्यात्स एनं यो हन्यात्कुलधर्मं स्वकां (स्वकं ed. Bomb.) तनुम् MBh. 6,123. — γ) auf das logische Subject (instr.): यवनैरेष नीयमानः स्वकं क्षयम् Bhâg. P. 4,28,23. Spr. (II) 7049. — δ) auf einen gen.: स्वकां भार्यां गच्छताम् MBh. 7,2762. तस्य मतिर्जाता व्याख्यातुं पितरं स्वकम् R. 1,9,27. Suçr. 1,188,1. Kathâs. 32,175. — ε) auf einen acc.: अञ्जयन्तीं स्वके नेत्रे M. 4,44. 9,273. MBh. 1,1857. 12,1894. पितरं च न पश्यामि केनाद्य भवने स्वके R. Gorr. 2,74,14. — ζ) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: भार्या पुत्रः स्वका तनुः so v. a. *die Gattin und der Sohn ist des Mannes Leib* M. 4,184. — b) auf die zweite Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वकां नारीम् — नाभिरोचयते नेतुं वनम् R. 2,29,19. — β) auf einen gen.: मा ते स्वको ऽर्थो नि-

पतेत मोहात् MBh. 4,2126 (2127). R. 5,64,5. — c) auf die erste Person: α) auf das grammatische Subject: स्वकं स्थानं प्रतिपन्ना: स्म Hariv. 12878. रतिं स्वकेषु दारेषु नाधिगच्छामि R. 3,53,33. — β) auf den Sprechenden, trotzdem dass im Satz eine 2te imperat. steht: निवेदयामि सर्वं स्वके दाशकुले वस R. 2,84,16. — γ) auf einen gen.: स्वको ऽयं मे बाल: स्थित: Kathâs. 51,91. — 2) m. ein Eigener, Angehöriger; pl. die Eigenen, Seinigen, Freunde: तुल्यो मित्रपरस्वकेषु Mârk. P. 137,24. Bhâg. P. 1,8,41. 13,13. 3,18,12. 6,11,22. 8,10,2. 21,18. 12,3,41. मन्यस्वकपक्षतो भयम् H. 61. — 3) n. das Eigene, Eigenthum: परस्वकेन दाराः तुष्येन्न परस्वेषु गृध्येत् MBh. 3,225. 5,646. सर्वं बलवतां स्वकम् 15,842. नाराज्के जनपदे स्वकं भवति कस्यचित् Spr. (II) 3641. पुत्रैर्वीर्यन्मदीयं तन्मामकं पुत्रयो: स्वकम् Mârk. P. 23,83.

स्वकम्पन m. Wind (von selbst sich bewegend) Çabdar. im ÇKDr.

स्वकम्बला f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 59,19.

स्वकरण n. das Sichzueignen (eines Weibes), Heirathen P. 1,3,56. — Vgl. स्वीकरण.

स्वकर्मन् n. 1) die eigene That: स्वकर्म ख्यापयन् M. 11,99. 122. Hit. 43,2. 44,8. स्वकर्मज selbstverschuldet: दुःख R. 2,64,12. — 2) die Beschäftigung —, Obliegenheit eines Mannes Çâkun. Ça. 7,7,4. M. 1,53. 2,183. 8,206. fg. 418. 9,115. 207. 10,1. 24. 40. 50. 74. 80. Kap. 3,35. स्वकर्मानुष्ठीयताम् Çâk. 80,3.

स्वकामिन् adj. dem eigenen Wunsche nachgehend, Etwas selbst wünschend Çat. Br. 10,2,6,7.

स्वकाल m. die eigene Zeit, loc. zu seiner Zeit Çâñkh. Ça. 5,11,16. 15,1,29. M. 4, 93. Varâh. Bṛh. S. 86,13. 88,2. सर्वं चैतद्भवति विफलं स्वैस्वकाले व्यतीते wenn die zu jedem der Dinge erforderliche Zeit vorbei ist Spr. (II) 6471.

स्वकीय = स्व 1) adj. (f. आ) eigen H. 562. bezogen a) auf eine dritte Person und zwar α) auf das grammatische Subject MBh. 1,7162. Itihâsa bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. Ragh. 17,64. Spr. (II) 433. 7268. Pañkat. 42, 2. 187,12. ed. orn. 5,6. Vet. in LA. (III) 28,13. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 26. — β) auf einen gen. Sâh. D. 321. Kull. zu M. 5,97. — γ) auf einen acc. Spr. (II) 2813. — δ) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: मृत्युरेव को वापयश: स्वकीयम् Spr. (II) 4062. Verz. d. Oxf. H. 282,a,12. fg. — b) auf die zweite als Subject stehende Person Pañkat. 44,9. 188,5. — 2) m. pl. die Eigenen, Seinen, Freunde: स्वे स्वान्परे स्वकीयांश्च निजघ्नु: MBh. 3,7606.

स्वकीयत्व n. nom. abstr. zu स्वकीय Schol. zu Çâk. 35.

1. स्वकुल n. das eigene Geschlecht: मा भूत्स्वकुलक्षय: wünscht Jemand von sich Kathâs. 22,42. °ज Spr. (II) 2573.

2. स्वकुल adj. vom eigenen Geschlecht, seines Geschlechts Spr. (II) 6645.

स्वकुलक्षय m. Fisch (sein eigenes Geschlecht vernichtend) H. 1344.

स्वकुल्य adj. = 2. स्वकुल Spr. (II) 2578.

स्वकुशलमय (von स्व + कुशल) adj. (f. ई) das eigene Wohlbefinden betreffend: प्रवृत्ति Megh. 4.

स्वकृत् adj. das Seinige thuend, seinen Verpflichtungen nachkommend Bhâg. P. 10,12,34.

स्वकृत 1) adj. a) selbst vollbracht, — ausgeführt: कर्मन् MBh. 1,6427. R. Gorr. 2,105,32. 3,45,5. तपस् 5,89,38. समय MBh. 15,288. दुर्णाय Kathâs. 15,50. देश MBh. 5,6604. selbsterbaut: सुरसद्मन् Kathâs. 25,228. पुर् Râga-Tar. 1,157. 5,39. selbstverfasst: ग्रन्थ 6,11. स्तव Hariv. 7417. Ind. St. 5,70. selbstgeschaffen: मही Bhâg. P. 8,5,32. selbstfestgesetzt: समय 9,22. वृद्धि Jâgñ. 2,38. — b) von selbst entstanden, natürlich: इरिण TS. 2,5,1,3. 3,8,4,5. Çat. Br. 5,2,2,2. — 2) n. eine selbstvollbrachte That: स्वकृते का नु शान्ति: स्यात् MBh. 13,2. R. 3,75,14. 6,98,29.

1. स्वक्ष adj. eine schöne Achse habend: रथ R. 6,86,4. m. ein Wagen mit schönen Achsen MBh. 2,1915 (स्वक्षाम् st. स्वक्षान् ed. Bomb. = शकटाम् Nilak.).

2. स्वक्ष 1) adj. (f. ई) schönäugig MBh. 8,1110. R. 7,5,11. Lalit. 2, 14. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,353 (VP. 188).

स्वक्षत्र adj. selbstständig, frei: Indra's मनस् ṚV. 1,54,3. 5,35,4. 48,1. ein freier Mann 1,165,5.

स्वगत 1) adj. an der eigenen Person befindlich, ihr gehörig, eigen: स्वग° संतापम् (स्वमनस्संतापम् die neuere Ausg.) Hariv. 6342. न स्वगतो यस्य गुणो ऽस्ति देहिन: Spr. (II) 3919. बान्धव: Bhâg. P. 10,84,64. — 2) स्वगतम् adv. = आत्मगतम् für sich (Etwas sagen, denken): अश्राव्यं खलु यद्वस्तु तदिह स्वगतं मतम् Sâh. D. 425. Çâk. 12,12. 22,4. Vikr. 30,5. Prab. 22,19. 23,8. 24,5. 34,5. Dhûrtas. 71,8. Pañkat. 27,10. fg. Hit. ed. Johns. 1193. 2192 (चिन्तयति).

स्वगति f. v. l. für स्वागति ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ Ind. St. 8,393.

स्वगा indecl. Opferformel wie स्वाहा, शंयु u. aa. den Wunsch des Gelingens ausdrückend Comm. zu TS. 1,233,20. zu TBr. 2,380,10 (= स्वगतम्). स्वगेदं देवेभ्यो नम: VS. 18,57. स्वगा वो देवेभ्यो यशो भक्षयामि 22,4. स्वगा दैव्या होतृभ्य: । स्वस्तिर्मानुषेभ्य: TBr. 3,3,8,11. Çat. Br. 1,8,3,21. कर् diesen Ruf aussprechen TS. 2,6,10,1. Çat. Br. 1,8,3, 11. 9,3,14. °कृत 3,7,4,30. यातयामेव खलु स्वधेष्य: स्वगाकृत: so v. a. abgemacht TS. 6,5,9,3. 3,5,3,3.

स्वगाकर्तर् nom. ag. der den Ruf स्वगा ausspricht TS. 2,6,10,1.

स्वगाकार m. der Ruf स्वगा VS. 18,21. TBr. 2,1,5,2.

स्वगाकृति f. die Behandlung mit dem Ruf स्वगा TS. 2,6,8,1. 3,4, 1,3. 5,4,6,6. TBr. 2,1,4,3. Kâth. 36,7.

स्वगुप्ता f. Mimosa pudica (durch sich selbst geschützt) Râgan. 5,105. Mucuna pruritus Hook. (vgl. आत्मगुप्ता) Çabdar. im ÇKDr. — Varâh. Bṛh. S. 44,10 (सुगुप्ता v. l.).

स्वगूर्त adj. frohlockend: Ströme ṚV. 1,140,13. 10,95,7. वक्ष्यो 4,19, 10. विश्वे देवासो नरा स्वगूर्ता: pochend auf 5,68,4.

स्वगृह m. ein best. Vogel (ein eigenes Haus habend), = कलिकार Gatâdh. im ÇKDr.

स्वगोचर m. sich unterthan: कुर्वीत तेनं स्वगोचरम् Spr. (II) 4406.

स्वगोप adj. (f. आ) sich selbst hütend ṚV. 10,31,10.

स्वग्नि adj. der einen guten Agni (Feuer) hat: प्रिया: स्वग्नयो वयम् ṚV. 1,26,7. 7,15,3. 8,49,7. 49,6.

स्वग्रह m. N. eines die Kinder befallenden Dämons (ग्रह) Çârṅg. Saṁh. 1,7,109.

स्वग्राम m. *das eigene Dorf;* vgl. सौवग्रामिक.

स्वङ्ग्, स्वङ्गते = अङ्ग् (गतौ) Dhâtup. 5,44, v. l.

स्वङ्ग Vop. 7,3. adj. (parox.) *einen schönen Körper habend, schöngliederig* H. 355. ṚV. 3,43,4. 10,1,1. fehlerhaft für स्वर्ग R. Gorr. 2,30,11.

स्वङ्गुरि adj. *schönfingerig, geschickte Finger habend:* Sinîvâlî ṚV. 2,32,7. Savitar 4,54,4. VS. 11,63. ṚV. 10,86,8.

स्वचर् adj. *sich selbst bewegend, eine eigene Bewegung habend* Z. f. d. K. d. M. 4,305.

स्वच्छ 1) adj. (f. आ) a) *schön klar* (अच्छ), — *durchsichtig,* — *hell:* Wasser (Wasserbehälter) und andere Flüssigkeiten R. 2,91,71. Spr. (II) 4728. 4983. 6717. 6789. 7272. Kathâs. 18,101. 21,8. 42,41. Râǵa-Tar. 1,203. 213. 4,212. Bhâg. P. 4,24,20. Pańkat. 1,7,47. Thränen Spr. (II) 7001. स्फटिक Kathâs. 50,191. Bhâg. P. 3,33,17. Rubine Varâh. Bṛh. S. 82,3. Farbe 68,83. प्रतिसूर्यक 37,1. Mondstrahlen R. Gorr. 1,36,17. कान्ति Kathâs. 34,14. Spiegel und Bösewicht (durch Bestreuung von Asche) Spr. (II) 7245. °सिन्दूरभास् Ṛt. 1,24. तनु Bhâg. P. 8,6,3. भगवतः पदम् 3,26,21. पुष्प *hellfarbig* Kathâs. 24,97. Pańkat. 1,6,22. आतपत्र Râǵa-Tar. 4,719. übertragen auf Geistiges: वचस् *klar, deutlich* Kathâs. 17,163. चेतस् *rein, lauter* MBh. 9,2345. हृदय Spr. (II) 2819. अन्तरात्मन् 367. वृत्ति 1543. वृत्त Kâm. Nîtis. 5,79. स्वभाव Pańkat. 1,14, 91. गुणाः Râǵa-Tar. 4,40. विद्या Nîlak. 253. — b) *gesund, geheilt* Çabdar. im ÇKDr. aus स्वस्थ entstanden. — 2) m. a) *Bergkrystall* Râǵan. 13,204. — b) *Judendorn* (बदर) Râǵan. 11,140. — 3) f. आ *weisses Dûrvâ-Gras* Râǵan. 8,112. — 4) n. a) *Perle* Râǵan. 13,155. — b) *mit Silber versetztes Gold* Râǵan. 13,139.

स्वच्छक (von स्वच्छ) adj. *schön klar u. s. w.:* कपोली Spr. (II) 5733.

स्वच्छटी f. *Schnippchen* (अङ्गुलिसंदेश) Hâr. 208.

स्वच्छता (von स्वच्छ) f. *vollkommene Klarheit,* — *Durchsichtigkeit:* des Wassers Spr. (II) 6522. Sarvadarçanas. 34,12. Kull. zu M. 6,67. der Luft Spr. (II) 2248. *Lauterkeit des Herzens* 4853.

स्वच्छत्व (wie eben) n. dass. Çaṁk. zu Brahmas. 2,1,34. Bhâg. P. 3,26,22.

स्वच्छन्द 1) m. *eigener* —, *freier Wille:* स्वच्छन्दो ऽत्र विधीयताम् R. 1,39,11. स्वच्छन्दे न वयं स्थिताः 34,28. स्वच्छन्देन *nach eigenem Gefallen, aus eigenem Antriebe* Kûlikop. in Ind. St. 9,13. Hariv. 7017. R. Gorr. 1,40,11. स्वच्छन्दात् dass. MBh. 9,3347. R. 1,2,34 (33 Gorr.). 3,48,4. स्वच्छन्दतस् dass. MBh. 13,7793. — 2) adj. (f. आ) *seinem eigenen Willen folgend, nach eigenem Gutdünken verfahrend* AK. 3,1,15. 16 (अ°). 3,4,25,194. H. 355. Halâj. 2,224. 5,47. Spr. (II) 3808. Ashṭâv. 18,21. Varâh. Bṛh. 24,5. Kathâs. 33,184. पशस् (als belebt gedacht) Kathâs. 22,253. *vom eigenen Willen abhängig, unbeschränkt:* भ्रमण Spr. (II) 578. 5539. °शक्ति Bhâg. P. 3,24,33. 25,3. 8,6,26. Kusum. 42, 8. — 3) °म् adv. *nach eigenem Gefallen, aus eigenem Antriebe* Jâǵń. 2, 234. Spr. (II) 3808, v. l. 5850. 7170. Ashṭâv. 18,85. Gît. 1,46. Khandom. 69. — 4) am Anfange eines comp. = स्वच्छन्देन oder स्वच्छन्दम्. °पथगा गङ्गा R. 1,36,17 (37,18 Gorr.). °मरण R. Gorr. 1,67,14. °चर 35,26. °चारिन् Spr. (II) 57. 4381. Ashṭâv. 14,4. Kathâs. 18,252. fg. स्वच्छन्दाचरण Daçak. 4,31 = Sâh. D. 199. °हारिन् Pańkat. 4,8,73. °वनजातेन शाकेन *von selbst im Walde gewachsen* Spr. (II) 7271. — 5) Titel eines Werkes Hall 197. fg. — Vgl. स्वाच्छन्द्य.

स्वच्छन्दभैरव Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,25. fg.

स्वच्छन्दशास्त्रागम (so im Index, °शक्तागम im Text) m. desgl. ebend. 321,a, No. 761.

स्वच्छन्दसंग्रह m. desgl. ebend. 108,a,6 v. u.

स्वच्छन्दोद्योत m. desgl. Hall 198.

स्वच्छपत्त्र n. *Talk* H. 1051.

स्वच्छमणि m. *Bergkrystall* Râǵan. im ÇKDr.

स्वच्छवालुक n. = विमलोपरस ebend.

स्वञ्ज् (स्वज्ज्), स्वजते (परिष्वङ्गे) Dhâtup. 23,7. P. 6,4,25. Vop. 8,102. 106. अस्वङ्क्त Vop. 8,106. सस्वजे und सस्वञ्जे ebend. und Kâç. zu P. 1,2, 6. 8,3,118. erhält keinen Bindevocal Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Hier und da auch act. *umschlingen, umarmen:* कन्याः स्वजेथाः MBh. 5,903. 2960. भ्रातरमस्वजत Ragh. 13,70. स्वजमान MBh. 2,2595. स्वजान 5,4228. सस्वजे 3,2999. R. Gorr. 2,2,19. 25,42 (44 Schl.). Bhâg. P. 10,5,21 (षस्वजे gedr.). स्वजित्वा MBh. 3,14724. Statt गर्भस्य तस्य स्वजति Suçr. 2,93,4 ist mit Bhâvapr. गर्भस्य पाणौ सज्जति zu lesen. Wohl verwandt mit सञ्ज्.

— अभि, °ष्वजते Schol. zu P. 8,3,65. अभ्यष्वजत zu 63. °षस्वजे, °षस्वञ्जे Kâç. zu 118. dass.: °ष्वजेत् MBh. 12,8796. °षस्वजे (°सस्वजे ed. Calc.) 8,1652. — Vgl. अभिषङ्ग. — des. °षिष्वङ्क्षते P. 8,3,64, Schol.

— नि, °ष्वजते P. 8,3,70. न्यष्वजत und न्यस्वजत 71. न्यषङ्क्त und न्यस्वङ्क्त Vop. 8,106.

— परि, °ष्वजते P. 8,3,65. 70. पर्यष्वजत und पर्यस्वजत 71. *umschlingen, umfangen, umarmen:* वृक्षम् ṚV. 1,164,20. 182,7. 10,10,13. वना 6,60,10. AV. 1,2,3. सखायम् ṚV. 6,75,3. 8,41,3. 9,12,5. मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे (infin.) 10,40,10. 43,1. 101,10. 133,2. AV. 4,8,7. 6,133, 5. 14,2,39. 19,1,3. °ष्वजते u. s. w. MBh. 13,226. Çâk. 56,6. 106,4. Vikr. 11,3. Mârk. P. 76,14. Prab. 66,8. पर्यस्वजेताम् (पर्यष्व° ed. Bomb.) R. 2,75,9. 103,46 (पर्यस्वजत Schl., पर्यष्व° ed. Bomb.). पर्यष्वजत 5,2,20. 6,10,20. 82,130 (पर्यस्वजत). °ष्वजान R. Schl. 2,83,10. °षस्वजे MBh. 1,3112. 8000. 3,211. 12567. R. 2,87,7. 103,47. R. Gorr. 1,75,2. 4,12, 20. fg. Kathâs. 100,57. °षस्वजिरे R. 1,9,37 (35 Gorr.). °ष्वजिष्ये MBh. 7,4368. act. °ष्वजति 4,518. Spr. (II) 3078 (ohne alle Noth). Mârk. P. 76,13. °ष्वजेत् R. 3,38,16. °षस्वजुः Bhâg. P. 4,4,7. °ष्वज्य absol. MBh. 2,40. 3,2705. 2946. 8055. 15195. 5,7189. 7280. R. 2,25,38. 30,26. 32, 38. 39,19. 52,32. 3,48,3. Mâlav. 49,21. 72,19. Prab. 12,3. 57,6. °ष्वक्तुम् R. Gorr. 2,35,14. °ष्वक्त MBh. 2,23. 7,718. 4352. 13,2838. Mṛkkh. 91,22. Prab. 16,12. fg. Bhâg. P. 1,10,8. 11,29. मत्तार्कवैदूर्यकिरीटकुण्डलत्विषा परिष्वक्तसहस्रकुन्तलम् 10,3,10. Vgl. परिष्वङ्ग fgg. — desid. परिषिष्वङ्क्षते Schol. zu P. 8,3,64.

— अभिपरि dass.: °ष्वजन्त् R. 2,44,10.

— संपरि dass.: °ष्वज तावन्माम् R. Gorr. 2,66,30. °ष्वज्य absol. MBh. 1,3307. 4710. 5,2955. 10,448. 12,9806. 15,135. Hariv. 9074. R. 1,77, 4 (78,4 Gorr.). 2,4,14. 50,24 (47,12 Gorr.). 66,13. R. Gorr. 2,58,15. 4,6,17. 5,19,31. 105,20. 7,72,5. Mârk. P. 72,33. स्त्रीपुमांसौ संपरिष्वक्तौ Çat. Br. 14,4,2,4. प्रियया स्त्रिया °ष्वक्तः 7,2,21. MBh. 1,5063.

— वि, °ष्वजते, व्यष्वजत und व्यस्वजत P. 8,3,70. fg. °षस्वजे und

°षस्वजे Vop. 8,107. dass.: चरणौ काचिद्दालिङ्ग्य काचित्कण्ठे (wohl कण्ठं) विषस्वजे R. 6,94,9.

— सम् dass. Bhatt. 18,28.

— अभिसम् dass.: पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व AV. 12,3,12.

स्वज (स्व + ज) 1) adj. (f. आ) eigen, angehörig: यत्रासो न ये स्वजाः स्वतवसः ṚV. 1,168,2. अर्नु स्वजां मंहिषश्चक्षत व्राम् 121,2. बुद्धि so v. a. im eigenen Kopfe entstanden R. 2,112,16. — 2) m. a) Viper (vivipara oder etwa zu स्वज्) AV. 3,27,4. 5,14,10. 6,56,2. 10,4,10. 15. 17. 12,3, 58. Ait. Br. 3,26. nach Sây. angeblich eine Schlange, die an beiden Enden Köpfe hat. — b) Sohn Trik. 3,3,88. Med. ǵ. 17. — c) Schweiss diess. — 3) f. आ Tochter Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. Blut Med. masc. Trik.

स्वजन m. ein Eigener, Angehöriger, Verwandter (Gegens. पर, परजन, बाह्य); der sg. häufig auch in collectiver Bed. AK. 2,6,1,34. H. 561. Halâj. 2,354. Kâtj. Çr. 25,4,25. Bhag. 1,28. 45. MBh. 1,3601. 3,2343. 2565. 13,2404. 14,442. R. 2,47,19. 79,4. R. Gorr. 2,53,2. 3. 5,86,21. 89,68. 6,99,28. Ragh. 8,70. 16,86. Kumâras. 4,26. Çâk. 136. Spr. (II) 1143. 2125. 2738. 2876. 5734. fg. 6343. 6532. दुर्जनस्वजनयोः 6672. Varâh. Bṛh. S. 51,25. 69,17. Kathâs. 14,25. 39,166. 48,129. Daçak. 63, 11. Bhâg. P. 3,14,25. 4,3,25. 5,5,18. pl. R. Gorr. 2,16,47. Spr. (II) 1585. 6879. 7052. 7273. Varâh. Bṛh. S. 104,39. Kathâs. 21,112. Mârk. P. 51,119. Bhâg. P. 1,14,25. 3,24,31. Pańkat. 98,14. 175,2. Vet. in LA. (III) 27,2. in comp.: सुहृत्स्वजनवाक्यानि MBh. 3,2287. 3658. °प्रिय R. 2,73,22. Ragh. 8,85. Spr. (II) 316. 1630. मित्रस्वजनबन्धूनाम् 4862. 5383. 7225. Varâh. Bṛh. S. 19,18. 80,18. 96,2. Kathâs. 19,22. Bhâg. P. 1,9,36. 4,3,18. 7,15,1. स्वजनजनविद्वेषकारणा Mârk. 8,19. am Ende eines adj. comp. (f. आ) R. Gorr. 1,1,105. 70,12. Daçak. 72,8. Nicht selten werden स्वजन und सुजन mit einander verwechselt.

स्वजनता (von स्वजन) f. nom. abstr.: सर्वो जनः °तामुपयाति तस्य wird zu seinem Verwandten Spr. (II) 4594.

स्वजनय् (wie eben), °यति Jmd zum Angehörigen haben so v. a. ähnlich sein, mit acc. Bâlar. 130,20 (सुजन° gedr.).

स्वजनाय् (wie eben), °यते zum Angehörigen werden: धनिनां परो ऽपि स्वजनायते Spr. (II) 1143. 1142.

स्वजन्मन् adj. selbsterzeugt, leiblich: शिशवस् ṚV. 7,1,12.

स्वजात adj. dass. AK. 2,6,1,28. H. 550. subst. ein selbsterzeugtes Kind Spr. (II) 5849.

1. स्वजाति f. die eigene Art, — Beschaffenheit Suçr. 1,147,6. das eigene Geschlecht Spr. (II) 7162. die eigene Kaste M. 8,277. अ° adj. (hierher oder zu 2. स्वजाति) von anderer Kaste 9,86.

2. स्वजाति adj. einer seines Gleichen Spr. (II) 7113.

स्वजातिद्विष् m. Hund (seines Gleichen anfeindend) H. ç. 180.

स्वजातीय adj. = 2. स्वजाति M. 11,162. Hariv. 4074 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Spr. (II) 2878. 7274. fg. Kathâs. 37,144. 173. Pańkat. 190,24 (स्वजतीय gedr.).

स्वजात्य adj. desgl. MBh. 13,2167. 2173. Spr. (II) 4680. Pańkat. 71,14.

स्वजित adj. selbsterobert: दिशो दश Bhâg. P. 7,8,11.

स्वजेन्य adj. = स्वजन्मन्. भूमम् ṚV. 5,7,5.

स्वञ्च adj. (sich leicht wendend) beweglich, gewandt: Rosse ṚV. 4,6, 9. 7,56,16. स्पशः स्वञ्चः सुदृशो नृचक्षसः 9,73,7. Pûshan 6,58,4. (अग्निम्) सुप्रतीकं स्वञ्चं हव्यवाहम् 7,16,6.

स्वञ्चन adj. zur Erklärung von स्वञ्चस् Nir. 5,7. von स्वर्क 11,14.

स्वञ्चस् adj. = स्वञ्च् Naigh. 4,2. Nir. 5,7. (अग्निः) आ भानुना पतति सूर्यस्याजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वञ्चाः ṚV. 5,37,1.

स्वञ्ज Med. g. 17 wohl nur fehlerhaft für सञ्ज.

स्वठ्, स्वाठयति = अण्ठ् (गत्यसंस्कृतसंस्कृतेषु) Kavikalpadruma im ÇKDr.; vgl. Dhâtup. 32,29.

1. स्वतन्त्र n. 1) Selbstständigkeit, Freiheit, Unabhängigkeit Spr. (II) 1373. — 2) das eigene System, die eigene Schule Suçr. 1,44,10. 123,5. 313,14. — 3) das eigene Heer (nach dem Comm.) Suçr. 1,7,17. — 4) bei den Buddhisten Bez. einer best. Lehre (von der Selbstständigkeit) Wassiljew 319. fg. 324. fgg. 332. — 5) Titel eines best. Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,a,5. 95,b,26. °तन्त्र 27. Notices of Skt Mss. 1,255.

2. स्वतन्त्र 1) adj. (f. आ) selbstständig, frei, unabhängig, keine Schranken kennend (Gegens. परतन्त्र) AK. 3,1,15. H. 355. 521. Lâṭj. 8,1,16. 8,7,2. 11. Maitrjup. 2,4. 6,18. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. अस्वतन्त्राः स्त्रियः कार्याः Spr. (II) 808 (M.). Jâǵń. 2,16. P. 1,4,54. MBh. 1, 4719. 6579. 2,1990. 12,11815. 13,35. 1497. fg. Suçr. 1,106,20. Kâm. Nîtis. 11,27. Kathâs. 19,29. 27,63. 31,52. 45,88. Daçak. 2,20. Nîlak. 66. Daçak. 61,10. Bhâg. P. 1,6,7. 3,20,11. 5,18,19. 6,5,19. 8,12,43. Pańkar. 1,13,15. Sarvadarçanas. 30,17. 61,15. fgg. 82,10. °बुद्धि adj. Varâh. Bṛh. S. 69,17. °वृत्ति Halâj. 4,93. पद ein selbstständiges Wort Kull. zu M. 6,14. स्वरभक्ति Comm. zu TS. Prât. 21,6. — 2) m. N. pr. eines Kakravâka Hariv. 1217. 1234. 1254. — Vgl. स्वातन्त्र्य.

स्वतन्त्रता (von 2. स्वतन्त्र) f. Selbstständigkeit, Freiheit, Unabhängigkeit Spr. (II) 4454 (M.). MBh. 13,1498. Kathâs. 45,112. Mârk. P. 125,29. मामकसंदर्भे नास्ति कापि स्व° so v. a. Originalität Verz. d. B. H. No. 636. — Vgl. भगवत्°.

स्वतन्त्रय् (wie eben), °यति in seine Gewalt bringen, sich zu Willen machen: प्रजाः स्वतन्त्रयां चक्रे Ragh. 17,74.

स्वतन्त्रलेखन n. Titel einer Schrift Hall 154.

स्वतन्त्रसार desgl. Verz. d. Oxf. H. 239,a,18. fg.

स्वतन्त्रिक m. pl. die Schule des Svatantra Wassiljew 207. 317. fgg. 326. Târan. 204. wohl स्वा° zu lesen.

स्वतन्त्रिन् adj. = 2. स्वतन्त्र MBh. 12,6562. = स्वशास्त्रानुसारिन् Nîlak.

स्वतवस् adj. (°वान् nom., °वद्भ्यस् und °वोभ्यस् TBr. — P. 7,1,83. 8, 3,11. 7,4,48, Vârtt.) selbststark, seiner Stärke sich bewusst, αὐτάρκης: die Marut ṚV. 1,85,7. 166,2. 168,2. 6,66,9. 7,59,1. Çat. Br. 2,5,1, 14. Kâṭh. 36,1. VS. 17,85. 24,16. Kâtj. Çr. 5,1,16. मनस् ṚV. 1,139,2. 186,10. Indra 6,22,6. भुवस्तस्य स्वतवाः पायुरग्ने 4,2,6. गिरिर्न य स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः wuchtig 20,6. 1,64,7.

स्वतस् (von स्व) adv. 1) statt des adj. स्वस्मात्. स्वतो ऽंशात् vom eigenen Theile M. 8,408. — 2) aus sich (aus mir selbst, aus dir selbst u. s. w.), von sich aus, von selbst d. i. ohne Hinzutreten eines Andern (Gegensatz परतस्, अन्यतस्): स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्रिरम्बुदः (न शक्नोति निर्वापयितुम्) Ragh. 3,58. नष्टाहं स्वतः । यद्यप्येतत्प्रविश्याप्तः को ऽपि ज्ञास्यतीव माम् Kathâs. 34,56. तथा व्यक्तीकृतं स्वतः 45,273. MBh. 3,

10051. Kap. 2,44. 3,58. गृह्णाति प्रज्ञा: Kâm. Nîtis. 13,84. Spr. (II) 2553, v. l. AK. 1,2,2,11. H. 1086. स्याद्दाचार्योपि च स्वत: so v. a. *selbst unterrichtend* AK. 2,6,1,14. H. 524. स्वतो मे नास्ति विज्ञानम् Kathâs. 2, 8. प्राणभयं स्वत: so v. a. *naturgemäss* 27,38. बन्धान्स्वतश्च्युतान् *von selbst* 37,49. 43,102. 61,83. 101,29. तद्गतेरपचारं (so lesen wir) त्वं स्वतो वा परतो ऽपि वा so v. a. *hüte dich selbst und Andere vor* 113,97. — Daçak. 61,8. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 148. Nîlak. 157. Schol. zu Kap. 1,5. Muir, ST. 2,190. Bhâshâp. 135. Bhâg. P. 2,2,6. 6,30. 3,7,3. 5. 39. 4,14,4. 21,39. 5,1,12. 11,41. 18,19. 6,14,21. 7,5,10. 30. 14,7. °प्रामाण्य Sarvadarçanas. 61,10. °प्रामाण्य 130,5. 132,2. — 3) *vom Eigenen, vom eigenen Vermögen* M. 8,166. — च स्वत: Pañkat. III, 96 schlechte Lesart für शाश्वत:; vgl. Spr. (II) 292.

स्वतस्त्व (von स्वतस्) n. *das Sichvonselbstergeben:* प्रमाया: Sarvadarçanas. 133,10. fg. Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,9.

स्वता (von स्व) f. *das Eigenthum an Etwas:* अहो कामी स्वतां पश्यति so v. a. *glaubt, dass Alles ihm gehöre,* — *gelte* Çâk. 35. तदिदानीं राजस्वतामुपपद्यते *fällt dem Fürsten zu* Çâk. Ch. 136,12. आत्त° Ragh. 7,31 nom. abstr. zu आत्तस्व adj. *dem das Eigenthum genommen worden ist.* — Vgl. स्वत्व.

स्वतुल्य adj. *sich gleich:* इन्दुना स्वतुल्य इव निर्मित: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 4.

स्वतृतीय adj. (f. आ) *wobei das Eigene das dritte ist* Kâtj. Çr. 10,1,12.

स्वत्र m. *ein blinder Mann* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वत्व (von स्व) n. 1) = स्वता. चौरस्य तु परस्वेषु स्वत्वं न्याय्यं न जातु चित् Kathâs. 89,114. Bhâg. P. 4,28,16. 6,16,8. 7,14,11. 12. 14. Spr. (II) 5488. H. 13. — 2) *das Fürsichselbstsein, Unabhängigkeit* Kâṭh. 36,1.

1. स्वद् I) स्वदति, °ते (dieses in der Bed. आस्वादने Dhâtup. 2,17. प्रीतिलिहो: Vop.), सस्वदे. Der Anlaut geht in ष über nach Vop. 8,43. 1) act. *a*) *schmackhaft machen, gut zubereiten, würzen:* घर्मम् R̥V. 1, 119, 2. 3,14, 7. 10,70,10. कृव्यं मधुना घृतेन 110,10. 7,2,2. VS. 20,45. (सोमम्) स्वदन्ति गाव: पयोभि: R̥V. 9,62,5. Vâlakh. 2,5. VS. 6,40. — *b*) übertr. *lieblich —, angenehm machen:* वाचम् VS. 11,7; vgl. 9,1. TBr. 1,3,5,1. — *c*) (ungenau für med.) *schmecken, angenehm —, zuträglich sein:* ता अस्मभ्यं स्वदन्तु देवीराप: VS. 4,12. — 2) med. *a*) *schmecken, schmackhaft sein, munden:* स्वदस्वेन्द्राय पीतये R̥V. 9,74,9. 68,2. 97, 44. VS. 6,7. ओषधय: TBr. 2,1,2,3. देवदत्ताय स्वदते ऽपूप: P. 1,4,33, Schol. उष्णं भुज्यमानं स्वदते Karaka 3,1. Sarvadarçanas. 179,8. सस्वदे मुखमुरं प्रमदाभ्य: Çiç. 10,23. न वै तेषां स्वदते पथ्यमुक्तम् Spr. (II) 3449. — *b*) *schmecken so v. a. eine angenehme Geschmacksempfindung haben, sich schmecken lassen, kosten von Etwas:* त्वया मर्तास: स्वदन्त आसुतिम् R̥V. 2,1,14. कृत्या 3,54,22. *Gefallen finden an* (loc.): यत्र य: स्वदते विप्र: क्षत्रियो वापि — तत्र तत्र तु तस्यैव सर्वं कृतमदृश्यत MBh. 9,1996. — II) (स्वाद्), स्वादते (आस्वादने, प्रीतिलिहो: Vop.) Dhâtup. 2,27. act. med. *geniessen:* अक्षाणि च तथा शीर्षं स्वादेयम् R. 5,25,46. स्वादेतां तौ च ते फले Hariv. 1135. स्वादन्ति Spr. (II) 4082. an allen drei Stellen fehlerhaft für खा°, wie die v. l. bietet. Statt आवृषाय स्वाद्धि Çat. Br. 1, 7,2,17 ist आवृषायस्वाद्धि (अद्धि) zu lesen. — 2) partic. स्वात्त *schmackhaft gemacht, gewürzt* VS. 6,10. *gekostet* in अग्निष्वात्त. Vgl. स्वात्र.

— caus. 1) स्वदयति, सिषदत्, स्वदयन्त. *schmackhaft machen, geniessbar machen, zubereiten, würzen, kochen* R̥V. 10,110,2. अग्निर्हव्यानि 1, 188,10. अग्निरस्वदयन्न भूम 2,4,7. Vâlakh. 1,5. अन्नम् TBr. 1,6,1,10. ओषधी: 2,1,1,2. TS. 3,3,8,4. 6,4,3,2. *mundgerecht machen* 5,1,10,1. Çat. Br. 1,4,1,16. 7,1,19. 2,6,1,7. 12,7,3,4. partic. स्वदित *schmackhaft bereitet:* हव्य VS. 29,10. स्वदितं पितुं पच TBr. 1,1,3,1. Kâṭh. 12,5. Çat. Br. 1,4,1,15 (अ°). पृष्ट्वा स्वदितमित्येव तृप्तानाचामयेत्तत: M. 4,251. पित्र्ये स्वदितमित्येव वाच्यं गोष्ठे तु सुश्रुतम् 254. Dieses सुश्रुत hatte uns unter 1. अद् verleitet स्वदित in सु + अदित zu zerlegen. — 2) स्वादयति (आस्वादने, संवरणे, स्वादे छेदे Vop.) Dhâtup. 33,130. *schmecken, kosten, geniessen* Suçr. 2,193,4. मालिकम् Hem. Jogaç. 3,36. स्वादयस: फलरसम् Bhaṭṭ. 7,40.

— desid. vom caus. सिस्वादयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— आ *essen, verzehren:* दुर्बलं बलवन्तो हि मत्स्या मत्स्यं विशेषत: । आस्वदन्ति (besser खादयन्ति Matsjop. 7) MBh. 3,12753. — caus. आस्वादयति *sich's wohlschmecken lassen, kosten, geniessen* überh.: अकिंचन: परिपतन्सुखमास्वादयिष्यसि Spr. (II) 25. आस्वादयतश्चोष्ठौ लिहतो मधुरं रसं ज्ञेयम् Varâh. Bṛh. S. 51,31. Suçr. 1,243,9 (wir schreiben तथास्वा°). रुधिरम् Pañkat. 35,3. अन्नं पानीयं च 47,24. दर्भाङ्कुरान् 214,22. रसम् Vedântas. (Allah.) No. 141. सामिषं लोहम् *ein Fisch* Spr. (II) 2917. आकाशांमास्वादयत: कुतो हि कवलग्रह: 713. संयोगम् Mṛcch. 85. med. आस्वादयीत MBh. 14,1281. आस्वाद्य absol.: फलानि R. 1,9,36 (37 Gorr.). 5,25,51. 7,93,7. कषायरसम् Spr. (II) 6314. वेदना: 1074. सरस्वतीम् Bhâg. P. 3,16,18. pass.: आस्वाद्यते फलम् Spr. (II) 5770. काव्यम् 1712. रस: Sâh. D. 34. partic. आस्वादित MBh. 4,239. R. 1,9,36 (38 Gorr.). Ragh. 3,54. Spr. (II) 271. 1073 (Conj. für आखादित). 2062. 3836. चारुविलासिनी 7316. — Vgl. आस्वाद fgg. und निरास्वाद fg.

— समा caus. *kosten, geniessen:* मूलफलं समास्वाद्य R. 5,7,31. Kâm. Nîtis. 7,27.

— प्रति caus. dass.: प्रतिखाद्य Comm. zu Kâm. Nîtis. 7,27.

— सम् vgl. संसुद्.

2. स्वद्, स्वदति *zurecht bringen so v. a. zähmen* (vgl. 1. सूद्): युवं मृगं जागृवांसं स्वदथो वा R̥V. 8,35,6.

— caus. med. *zahm —, zutraulich machen, an sich locken:* शिप्रं न यज्ञै: स्वदयन्त गूर्तिभि: R̥V. 9,105,1.

स्वदन (von 1. स्वद्) n. *das Kosten, Geniessen* H. 423. Halâj. 2,170. fehlerhaft für स्वेदन Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,8.

स्वदयितृ (vom caus. von 1. स्वद्) nom. ag. *schmackhaft machend* TS. 6,4,3,2.

स्वदावन् adj. *etwa Schmecker:* यं ते स्वदावन्स्वदन्ति गूर्तय: Vâlakh. 2, 5. ungeschickte Nachbildung von स्वधावन् 1,5.

स्वदृश् adj. *die eigene Person —, die Seele schauend* Bhâg. P. 1,13, 45. 3,14,46. 24,44. 32,36. 4,29,26. 6,16,9. 10,63,38. 86,31. अ° 4,22.

स्वदृष्ट adj. *selbstgesehen* Hariv. 2815. die Bed. passt nicht; die neuere Ausg. liest संहृष्ट.

स्वदेश m. 1) *seine Stelle* Comm. zu TS. Prât. 1,59. — 2) *der eigene Wohnort, Heimath* (Gegens. परदेश, विदेश) M. 8,167. Spr. (II) 3230. 4788. 7118. 7277. Kathâs. 20,166. 34,201. Râga-Tar. 4,411. 605. 620.

5, 457. Hit. ed. Johns. 1757. 2450. pl. so v. a. *Bewohner des eigenen Landes, die eigenen Unterthanen* Bhâg. P. 4,14,21.

स्वदोषज adj. (f. आ) *selbstverschuldet:* आपद: Spr. (II) 904.

स्वधय् (von 1. स्वधा), °यति *Jmd beruhigen, besänftigen* (nach Comm.) Bhâg. P. ed. Bomb. 5,8,22. सुधय् ed. Burn.

स्वधर्म m. 1) *das eigene gute Recht:* स्वधर्मं लभ् *Gerechtigkeit erfahren* MBh. 5,7057. — 2) *die eigene Pflicht, — Obliegenheit* Maitrjup. 4, 3. M. 2,8. 150. 3,3. 5,2. 7,15. 8,41. 391. 9,167. 10,98. 119. Jâǵń. 1, 360. MBh. 3,2470. Spr. (II) 4065. 4859. 5955. 7279. Kathâs. 5,3. 18, 392. Daçak. 181,9.

स्वधर्मन् adj. *seinem Brauch getreu bleibend:* स्वधर्मन्देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम् RV. 3,21,2. nach Sâj. loc.

1. स्वधा (ohne Avagraha) f. 1) *Gewohnheit, Sitte, Regel,* ἔθος: अनु स्वधामृभवो जग्मुरेताम् RV. 4,33,6. उषो अनु स्वधामव 4,52,6. कया याति स्वधया 13,5. — 2) *gewohnter Ort, Heimath,* ἦθος: परि देवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् RV. 9,103,5. परिंमेव स्वधा गयः *allenthalben hast du Heimath und Haus* 6,2,8. आराडुप स्वधा (d. i. स्वधाम् आ) गहि *komme aus der Ferne heim* 8,32,6. स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात् *hier die Heimath, dorthin* (zu den Göttern) *die Gabe* 10,129,5. du. *die beiden Heimstätten, Himmel und Erde* Naigh. 3,30. दधाति रत्नं स्वधयो- रपीच्यम् RV. 9,86,10. — 3) (*gewohnter Zustand*) *Behagen, Wohlbefinden, Vergnügen:* को स्वधामृणवः शस्यमानः *welches Vergnügen empfandest du?* RV. 7,8,3. क्व स्या वो मरुतः स्वधासीत् 1,165,6. स्वधा, तृप्ति 9,113,10. स्वधा पितृषु सा त्वयि AV. 18,2,52. अध्वर्याये स्वधायै VS. 10,21. 29,2. स्वधा पूर्वेषां भवति Ind. St. 4,374. Vorzugsweise werden gebraucht *a)* स्वधामनु, अनु स्वधाम् *wie gewohnt, nach Behagen, nach Wunsch, ungestört* RV. 1,6,4. अतारमायः 33,11. स्वधामनु हि नो बभूथ *du kommst uns erwünscht, — eben recht* 165,5. यस्ते अनु स्वधामसत् *der dir recht ist* 3,51,11. 7,56,13. 8,20,7. ववक्षिथ 77,5. 1,88,6. 5,34, 1, wo अनु स्वधाम् अमिता zu verstehen ist. — *b)* स्वधा अनु dass. RV. 8,32,19. उरुर्वरसि 10,37,5. — *c)* स्वधया *α) in gewohnter Art; β) mit Vergnügen, behaglich, gern; γ) gern so v. a. aus eigenem Antrieb, freiwillig, von sich aus.* मदन्ति RV. 1,154,4. 108,12. 3,4,7. 5,32,4. 7,47, 3. 10,14,7. ये मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते 15,14. 124,8. इन्द्र पिब स्वधया चित्सुतस्याग्नेर्वा पाहि जिह्वया *selbst, unmittelbar.* 3,35,10. यत्स्वधया सुपर्णा हव्यं भरन् 4,26,4. विश्वा अनु स्वधया चेतथस्पथः 45,6. 58,4. जज्ञिरे 1,64,4. 164,38. 3,17,5. रथं स्वधया युज्यमानम् *von selbst* 7,78,4. अचक्रया स्वधया वर्तमानम् 10,27,19. 88,1. आनीदवातं स्वधया तदेकम् 129,2. 15,3. AV. 6,96,3. भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयान्नेन मर्त्याः ῥεῖα ζώουσι 12,1,22. यासि शोभम् 13,2,3. चरन्ति *frei umherstreichen* VS. 2, 30. 8,61. 11,69. AV. 6,96,3. — *d)* स्वधाभिस् dass.: वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः *von sich aus* RV. 1,95,4. अग्राभृतां चरति स्व° 113,13. 164, 30. पिबतः सोम्यं मधु 8,10,4. अधि तिष्ठथो रथम् 6. तन्वः पिपिप्रे 5,60, 4. 7,35,3. ये वां भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः *ohne Anlass, muthwillig* 104,9. 1,51,5. 180,6. वर्षिष्ठं रत्नमकृत 3,26,8. 9,92,4. मतीर्जनयत 95,1. यज्ञं जुषस्व 10,15,13. 16,5. 17,8. VS. 1,28. AV. 18,4,36. 19,49,2. TBr. 3, 1,1,6. — Vgl. अनुष्वधम्, सु°.

2. स्वधा (vgl. 2. सुधा) f. 1) *süsser Trank, Labetrank,* namentlich *der von den Manen genossene,* Âpiçali bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,174. Im Ritual *eine gewöhnliche Schmalzspende,* oft nur *ein Rest des* Havis TBr. Comm. 2,665,19. = उदक Naigh. 1,12. = अन्न Nir. 7,25. स्वधां पीपाय RV. 2,35,7. स्वधया पिन्वमानः AV. 4,34,8. स्वधा अधयत् RV. 1,144,2. घादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् 168,9. 10,157,5. अनु स्वधा यमुप्यते 1,176,2. AV. 2,29,7. अनु स्वधा चिकितां सोमो अग्निः 6,53,1. 97,2. 8,10,11. 23. 18,2,20. सं सोमेन मदस्व सं स्वधाभिः 3,8. 4,39. स्वधामिरां च नो गृहे 19,31,3. स्वधा पितृभ्यो अजरां कृणोमि 12,2,32. स्वाकृान्ये स्वधयान्ये मदन्ति Götter und Väter RV. 10,14,3. नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः VS. 2,7. 32. स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् 34. 19,36. 45. 37. देवा अपश्यन्नमृतं घृतस्य पूर्णां स्वधाम् TBr. 1,4,9,1. Ait. Br. 2,28. Çat. Br. 2,4,2,2. 10,5,2,20. 11,5,6,4. 12,7,1,9. स्वधा वै पितृणामन्नम् 13,8, 1,4. Praçnop. 2,8. व्यपैति ददतः स्वधा M. 9,142. Jâǵń. 1,102. Bhag. 9, 16. स्वधाभिः पितॄन्सेवते MBh. 3,1127. R. 7,23,23. न (जानन्ति) स्वधां पितरः Spr. (II) 2948. 5148. कथमस्य गृह्णन्ति पितरः स्वधाम् 6416. °संग्रह Ragh. 1,66. अकृत्वा च पितृस्वधाम् MBh. 12,364. — 2) der Ausdruck sinkt zum blossen Ausruf herunter, der an die Stelle der Gabe tritt oder diese begleitet in Formeln wie आ स्वधा अस्तु स्वधा TBr. 1,6,9,5. 3,10,2. नमस्कारो देवानां स्वधा पितृभ्यः (vgl. P. 2,3,16. Vop. 5,16) TS. 6,3,2,5. ओं स्वधा Çat. Br. 2,6,1,14. Kâtj. Çr. 5,9,11. Âçv. Gṛhj. 4,7,30. अस्तु स्वधा 31. Kauç. 45. 84. 88. Gobh. 4,2,24. AV. 3,29,1. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. gaṇa चादि zu 4,57. AK. 3,5,8. H. 1538. °निनयन M. 2,172. स्वधैषामस्तु 3,223. 252. स्वधोच्चारण Mârk. P. 95,5. Bhâg. P. 2,7,38. in Verbindung mit कृ gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. Çat. Br. 11,5,6,2. — 3) personificirt als eine Tochter Daksha's und Gattin der oder bestimmter Manen (auch des Aṅgiras) Hariv. 997. 6498. VP. 54. Mârk. P. 50,23. 52,9. 31. Bhâg. P. 4,1,62. fg. 6,6,19. Pańkar. 2,5,46. Verz. d. Oxf. H. 23,b,4. 24,b,21. Zusammenhang mit 1. स्वद् wäre möglich.

3. स्वधा f. = स्वधिति (धिषणा) मनुना कृता स्वधया वितष्टा *mit dem Messer geschnitzt* TS. 1,1,2,1.

स्वधाकार adj. *den Manen die Speise darbringend* oder — Svadhâ *zurufend* M. 9,127.

स्वधाकार m. *der Ruf* Svadhâ *für die Manen* AV. 12,4,32. 15,14, 7. TS. 6,3,2,5. Çat. Br. 14,8,9,1. Kauç. 1. M. 3,252. Mârk. P. 29,9. Lalit. ed. Calc. 313,6.

स्वधाधिप m. = स्वधापति. Beiw. Agni's Hariv. 13934.

स्वधापति m. *Herr —, Eigenthümer des Labetrankes* RV. 6,44,1.

स्वधाप्राण adj. Svadhâ *athmend* AV. 10,10,6.

स्वधाप्रिय m. *schwarzer Sesam* Çabdar. im ÇKDr.

स्वधाभुज् adj. Svadhâ *geniessend,* m. pl. *die Manen* Trik. 1,1,6. Bhûriprajoga in Verz. d. Oxf. H. 192,a,6. Ragh. 8,30. Mârk. P. 96,29. 97,13. *ein Gott* H. 88.

स्वधाभोजिन् m. pl. *die Manen* R. 7,23,23.

स्वधामन् m. N. pr. eines Sohnes des Satjasahas und der Sûnṛtâ Bhâg. P. 8,13,30. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern unter dem 3ten Manu VP. 3,1,14. Mârk. P. 73,2.

स्वधामय adj. *voller* Svadhâ: स्तन Mârk. P. 29,10.

स्वधामृतमय adj. *aus* Svadhâ *und Nektar bestehend:* श्राद्ध MBh. 4, 1964.

स्वधायिन् adj. *dem die* Svadhâ *gehört:* Manen VS. 19,36. स्वधाविन् TBr.

स्वधावन् und f. °वरी s. u. 1. स्वधावत्.

1. स्वधावत् (von 1. स्वधा) adj. (voc. °वन् und °वस्) *an der Gewohnheit —, Sitte haltend, regelmässig, beständig, treu* (am häufigsten von Agni und Indra): हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान् RV. 1,95,1. 4. 4,5,2. 12,3. 5,3,2. 5. अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य 8,44,20. अव शिरो दासस्य स्वधावान् 2,20,6. 7,20,1. 10,42,9. Ṛbhu 7,37,2. Varuṇa 86,4. 8. 88,5. AV. 5,11,4. Viçvakarman RV. 10,81,5. AV. 4,1,7. गोप 5,9,8. अनु स्वधात्रे (vom Stamme °वन्) क्षितयो नमन्त RV. 5,32,10. Rudra 7,46,4. महो उग्रासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहः: etwa so v. a. *die Heimstätten enthaltend, — bildend* 31,7.

2. स्वधावत् (von 2. स्वधा) 1) adj., a) *Labung enthaltend* AV. 7,41,2 (18,2,40 schlechte v. l.). कुम्भ 18,3,68. fg. Kauç. 88. — b) *das Wort* Svadhâ *enthaltend* Çâṅkh. Çr. 1,4,3. — 2) m. pl. Bez. *einer Klasse von Manen* MBh. 2,344. सुधावत् ed. Bomb.

स्वधाविन् adj. 1) *Labung enthaltend* TS. 4,4,11,5. — 2) *dem die* Svadhâ *gehört* TBr. 2,6,3,2. स्वधायिन् VS.

स्वधाशन m. pl. *die Manen* (Svadhâ *geniessend*) H. 88, Schol.

स्वधिचरणा adj. *worauf es sich gut wandelt* TS. 2,6,9,6. 7,5,20,1.

स्वधित adj. = 1. सुधित *fest, gesund:* त्रिणाप्यङ्गानि स्वधिता परूंषि (सुकृता परूंषि Vaitân. 24) TBr. 3,7,12,4.

1. स्वधिति m. f. *Hackmesser* (des Schlächters), *Beil* (des Zimmermanns); *Messer* überh. AK. 2,8,2,60. H. 786. Halâj. 2,319. RV. 1,162,9. वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति 18. 20. द्योश्रिषेव स्वधितिं सं शिशीतम् 2,39,7. 3,2,10. 8,6,11. 5,7,8. पृथी 7,3,9. 8,31,19. 10,92,15. जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव 89,7. लोहितेन स्वधितिना AV. 6,141,2. 9,4,6. ऋश्येव रूपं सुकृतं स्वधित्या 12,3,33. 18,2,35. VS. 2,15. TS. 6,3,3,2. Âçv. Gṛhj. 1,17,9. Kauç. 44. सैनिका इव स्वधितिनावदाय Bhâg. P. 5,26,31. 10,55,5. = वज्र Naigh. 2,20; vgl. TS. 6,3,3,2. Daneben scheint eine gleichbedeutende Form सुधित m. und vielleicht सुधिता f. (vgl. सुधा, सुधित neben स्वधा, स्वधित) bestanden zu haben nach RV. 1,166,6. 6,33,3, womit das unter 1. सुधित Gesagte seine Berichtigung findet. — Vgl. परश्वध.

2. स्वधिति f. = 2. सुधा vermuthen wir in शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते *welchem der klare Trank (Schmalz) rinnt wie bei* Atri's *Opfern* RV. 5,7,8 (RV. Prât. 4,13).

3. स्वधिति f. *ein best. grosser Baum mit hartem Holze:* श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानाम् RV. 9,96,6 (Sâj. *verletzend*, jedoch zu TS. 3,4,11,1 दण्डस्थानरूपो भारवाह्यवृक्षः). न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीते wie wenn wir sagten *selbst die königliche Eiche bückt sich vor ihm* 5,32,10 (स्वेन धृता गौः Sâj.).

स्वधितिहेतिक m. *ein mit einer Axt bewaffneter Krieger* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वधितीवत् adj. *aus dem Holze der* Svadhiti *bestehend:* der Wagen der Marut रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम *blank wie Gold, von Ebenholz ist der Wagen, mit dessen Felgen* u. s. w. RV. 1,88,2.

स्वधिष्ठान adj. *wohl stehend* von einem Wagen so v. a. *gute Räder habend* (Nîlak.) MBh. 5,7101.

स्वधिष्ठित adj. 1) *gern bewohnend, — inne habend:* यानि पद्मानि Bhâg. P. 3,1,17. — 2) *gut geleitet:* Elephant Kâm. Nîtis. 15,11; vgl. साध्वधिष्ठित 16,10.

स्वधीत n. *gut Erlerntes, gute Studien:* न नष्टे ब्रह्मचर्ये वा स्वधीते वा फलोदयः R. 2,52,16. 7,6,40. Spr. (II) 7281. Bhâg. P. 4,30,39. 7,5,22.

स्वधीति adj. *gut studirend* MBh. 12,2744.

स्वधुर 1) adj. *selbstständig* (Comm.) Pañcav. Br. 7,9,12. fg. — 2) n. N. eines Sâman ebend.

स्वधृति f. *eigenes Stillstehen* VS. 8,51. 22,19. Ait. Br. 5,22. Âçv. Çr. 8,13,1.

स्वधेनव adj. *was von eigenen Kühen kommt* RV. 8,32,20.

स्वध्यक्ष adj. *wohl zu schauen* TS. 7,5,20,1. Çat. Br. 3,2,4,20.

स्वध्यवसान adj. *wo man sich gern einen Platz wählt* TS. 2,6,9,6.

1. स्वध्वर m. *eine gute heilige Handlung* Bhâg. P. 4,7,41. Bildung von Ableitungen gaṇa स्वागतादि zu P. 7,3,7. Vop. 7,3. — Vgl. स्वाध्वरिक.

2. स्वध्वर 1) adj. *die heilige Handlung wohl verrichtend, derselben entsprechend:* Agni RV. 1,44,8. 127,1. 2,2,8 u. s. w. होतृ 8,19,21. 92,12. fg. जन 1,45,1. 8,5,33. यज्ञ 1,142,5. 8,40,13. सोम Vâlakh. 2,5. RV. 9,3,8. 86,7. Wagen der Götter 4,46,4. — 2) n. *eine gute heilige Handlung* RV. 3,6,6. 29,12. 5,17,1. देवान्यक्षि स्वध्वरम् 28,5.

स्वध्वर्यु adj. *einen guten* Adhvarju *habend* TS. 7,1,8,1.

1. स्वन्, स्वनति (शब्दे) Dhâtup. 17,79. स्वनते, सस्वान, सस्वनुस् und स्वेनुस्, सस्वनिथ und स्वेनिथ P. 6,4,125. Vop. 8,127. असस्वनीत्, अस्वानीत्, स्वनि. *schallen* überh., *tosen, dröhnen*, auch vom *Ruf verschiedener Thiere:* वार्ण यथा रथ्येव स्वानीत् *wie Wasser in seinem Bett, wie ein Wagenross* RV. 2,4,6. स्वनते शङ्खः MBh. 7,6670. रथाः स्वनन्ति 8828. सस्वनुर्देववाद्यानि R. Gorr. 1,30,20. Mârk. P. 66,26 (°वाद्यानि स° zu schreiben). 116,59. 128,14 (°वाद्यानि स° zu schreiben). शङ्खा भेर्यो मृदङ्गाः (सेन्ये mit der neueren Ausg. zu lesen) Hariv. 15903. Bhaṭṭ. 14,3. वेणवः स्वनन्त्यनिलोद्धताः AK. 2,4,5,27. H. 1153. नदी स्वनति गम्भीरम् R. Gorr. 2,106,7. ऊर्मयः 5,74,36. स्वनदम्भोधर Ghaṭ. 4. 5. Verwundete MBh. 6,3955. Vögel R. 2,65,5. Stier Kṛshṇ. 44,4 (med.). स्वेनुर्वानराः Bhaṭṭ. 40,30. *summen* von der Biene Çiç. 22. — partic. स्वनित (स्वान्त s. bes.) P. 7,2,18, Schol. 1) adj. *schallend* u. s. w. AK. 3,2,44. H. an. 3,233. — 2) n. *das Rauschen:* वस्त्रपर्णानाम् AK. 1,1,6,2. *Donner* H. 1406.

— caus. स्वनयति (auch स्वा° अवतंसने) Dhâtup. 19,63. = simpl.: अस्य शुष्मासः स्वनयन् RV. 10,3,6. आर्तस्वरेण स्वनयन् Bhâg. P. 5,26,16.

— अधि *darüber hin brausen:* अव्यो वारायधि स्वनि *über die Wolle braust es im Strom hin* RV. 9,66,9.

— अनु *nach —, zurufen:* यदि क्षोणीमनु ष्वणि RV. 6,46,14.

— अव 1) *herunter schreien:* अव यच्छ्येनो अस्वनीदध द्योः RV. 4,27,3. — 2) अवष्वणति, अवाष्वणत्, अवषष्वाण *mit Geräusch verzehren* P. 8,3,63. fg. 69. *beim Gegessenwerden ein Geräusch bewirken:* मोदम् Vop. 8,

15. 127. — Vgl. अवष्वाण, अवस्वन्य.

— आ *erschallen:* मृदङ्गा धीरमास्वेनुः Bhatt. 14,4. — partic. आस्वनित und आस्वान्त (मनस् P., Schol.) P. 7,2,28. Vop. 26,113.

— नि, निस्वनत्यन्नम् = स्वन् mit अव 2) Vop. 8,127. scheinbar auch Mārk. P. 66,26. 128,14, wo aber °वाद्यानि सस्वनुः zu lesen ist. — Vgl. 2. निस्वन, निस्वनित (auch Kaurap. 24), निस्वान; überall richtiger निः°.

— निस् s. निःस्वन.

— परि *klingen*, intens.: गोधा परि सनिष्वणत् RV. 8,58,9.

— प्र caus. partic. *tosend:* सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयः RV. 1,44, 12. — Vgl. प्रस्वन, प्रस्वान.

— प्रति *zurückschallen:* शब्दः प्रतिसस्वान MBh. 7,3888. — caus. *zurückschallen machen:* स्वगर्जितेन ककुभः प्रतिस्वनयता Bhāg. P. 3,13,24.

— वि 1) *schallen:* विस्वनति मृदङ्गः P. 8,3,69, Schol. वीणा Vop. 8, 127. *heulen*, vom Schakal: व्यस्वनत् Çiç. 18,77. — 2) विष्वणति, व्यष्वणत्, विषष्वाण = स्वन् mit अव 2) P. 8,3,63. fg. 69. Vop. 8,25. 147. क्रोष्टा डिम्बं व्यष्वणत् *verzehrte mit Geräusch* Çiç. 18,77. — Vgl. विष्वण fg. und विष्वाण.

2. स्वन् (= 1. स्वन्) adj. *schallend* u. s. w. in तुविष्वन्.

स्वन (von 1. स्वन्) m. P. 3,3,62 (parox.). 1) *Schall, das Brausen* Naigh. 1,11. der Winde RV. 1,38,10. 143,5. 5,60,3. 9,70,6. des Feuers 1,94, 11. 10,3,5. Regens 9,41,3. Wassers 50,1. 10,75,3. *rauschende Wasser* (Comm.) VS. 30,16. TBr. 3,4,1,12. des Donnerkeils 6,27,4. des Ahi 1,52,10. Indra's 10,27,5. In der späteren Sprache von *Lauten* aller Art, unangenehmen und lieblichen, vom *Rollen* und *Krachen* des Donners, vom *Gerassel* des Wagens, von den *Tönen* musikalischer Instrumente, vom *Gemurmel* einer Menschenmenge, vom *Gebrüll* der Thiere und vom *Gesang* und *Gezwitscher* der Vögel AK. 1,1,6,1. H. 1399. Halāj. 5,77. am Ende eines adj. comp. f. आ. ननाद विपुलं स्वनम् MBh. 1,6037. कृर्षक 3,3016. 6,2774. R. 1,5,19. कोकिलस्य 64,9. 2,39,40. 56,2. 97,4. 8. 113,24 (124,24 Gorr.). बलवत् R. Gorr. 1,27, 5. ज्ञन° 2,73,21. 5,83,5. 7,8,10. Suçr. 1,22,17. 107,9. Ragh. 1,39. 12, 39. 19,13. Vikr. 60,12. Varāh. Bṛh. S. 12,6. 24,1. 19. 33,4. 5. 23. 46, 23. 47,10. 56,6. 69,24. 74,18. 88,21. 31. 47. Kathās. 56,391. Mārk. P. 8,155. Bhāg. P. 2,23,39. 6,8,32. महास्वन m. R. 2,40,29. 3,1,26. adj. MBh. 3,2856. 9,2663. R. 2,40,19. 6,80,32. स° adj. MBh. 1,1483. Varāh. Bṛh. S. 12,8. — 2) N. eines best. Agni MBh. 3,14144. — Vgl. दुः°, 1. नि°, भेरीस्वनमहास्वना, वज्र°, महा°, मेघ°, रथ°, वात°, स°, सु°, स्वान.

स्वनचक्र m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

स्वनडुह् adj. *gute Stiere habend;* Declination Vop. vor 3,165.

स्वनद्रथ adj. *dessen Wagen rasselt* RV. 8,1,32.

स्वनन्दा f. ein N. der Durgā H. ç. 56.

स्वनय m. N. pr. eines Mannes, eines Sohnes des Bhāvajavja, RV. 1,126,3. Sāj. zu 125,1. Çāñkh. Çr. 16,11,5.

स्वनवत् (von स्वन) adj. 1) *schallend* Maitrjup. 6,5. *laut schallend* u. s. w.: शङ्ख MBh. 4,1443. 8,1734. भूषणानि R. 5,19,11. मेघौघ 4,17, 22. धनुस् Ragh. 9,12. ब्रह्मघोष° (पुरी) R. 1,5,19 (16 Gorr.). दीप्त° (अयोध्या) R. Gorr. 2,57,4. स्वनवत् adv. *laut:* lachen MBh. 2,1576. 4,669. 1429. 14,2170. — 2) *hochgerühmt* (= प्रख्यात Nīlak.): लोकाः MBh. 1,3670.

स्वनस् = स्वन 1) in तुविष्वणस्, वात°.

स्वनामन् adj. *durch sich selbst einen Namen habend*, — *berühmt* Spr. (II) 7282.

स्वनि m. 1) = स्वन 1) H. 1400. Vgl. तुविष्वणि, मक्षिष्वणि. — 2) *Feuer* (?) H. ç. 169.

स्वनिक s. पाणि°.

स्वनिताह्वय m. *eine best. Pflanze*, = तण्डुलीय Rāǵan. 5,72.

स्वनिष्ठ adj. *an der eigenen Person sich befindend;* davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu Kap. 1,47.

स्वनीक adj. *schön von Ansehen:* Agni RV. 2,1,8. 4,6,6. 7,1,23. सुसंदृशं स्वनीक प्रतीकम् 3,6.

स्वनुगुप्त adj. *wohl versteckt:* देशाः MBh. 1,4503.

स्वनुरक्त adj. *treu zugethan:* सुहृज्जने R. 2,40,4.

स्वनुष्ठित adj. *gut ausgeführt*, — *erfüllt:* धर्म Spr. (II) 6583. R. 5,86, 10. Bhāg. P. 1,2,8.

स्वनोत्साह (mit der v. l. शनोत्साह) m. = गण्डक Çabdar. im ÇKDr.

स्वन्त adj. 1) *ein gutes Ende habend, gut auslaufend:* सर्वं स्वन्तं हि भावि तत् Kathās. 42,21. 100,36. Ragh. 11,62. यशस् *Glück bringend* (oder adv. *zu guter Letzt*) MBh. 12,2738. अ° *Unglück bringend:* निशान्त Spr. (II) 1808. — 2) *glücklich:* को नु स्वन्ततरो मया (d. i. मत्तः) MBh. 9, 3438. fgg. 3601. fgg. — स्वन्त (Calc. Ausg. शान्त) Rāǵa-Tar. 3,137 fehlerhaft für स्वान्त (so auch Troyer in den Corrigg. zur Calc. Ausg.).

स्वन्न n. *gute Speise* Bhāg. P. 1,12,14. 4,18,27. 10,82,10.

1. स्वप्, स्वपिति Naigh. 3,22. Dhātup. 24,60. स्वपिति und स्वपन्ति P. 6,1,188. स्वपन्त् und स्वपन्त्; स्वप्यात्, स्वपन्तु AV. 4,5,6. स्वप्त Taitt. Ār. 1,27,2. सुषुपुस् (vgl. P. 6,1,15. 17. Vop. 8,43. 134). सुषुपिषे ved. P. 8,3,61, Schol. स्वाप्सीस् Āçv. Gṛhj. 1,22,2. erhält keinen Bindevocal Kār. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. 1) *schlafen, einschlafen* RV. 5,44,13. 10,164,3. AV. 6,115,2. स्वप्ने सुप्त्वा यदि पश्यसि 10,3,6. VS. 34,56. TS. 6,1,4,6. Çat. Br. 2,2,3,21. 3,2,2,27. 4,1,2,25. सुप्तम् 11, 5,2,1. मा दिवा सुषुप्थाः Pār. Gṛhj. 2,3. — स्वपिति P. 7,2,76. Vop. 9, 27. M. 1,52. 54. R. 2,53,6. Spr. (II) 1095. Hit. 27,12. Bhāg. P. 6,2,5. पञ्चालान् *bei den* Pañk. P. 1,4,51, Vārtt. 2, Schol. स्वपिमि R. 2,89, 4. स्वपसि MBh. 1,5926. R. 5,14,9. Spr. (II) 3388. स्वपिहि P. 6,4,101, Schol. वर्षशतम् so v. a. *einen ewigen Schlaf* Mṛkkh. 50,6. सुप्तम् Kathās. 18,115. Daçak. 92,4. Pañkat. 123,18. स्वपन्तु MBh. 1,5997. अस्वपीत् P. 7,3,98. अस्वपत् 99. R. 2,87,13. अस्वपन् MBh. 2,2027. तस्मिन्स्वपिति M. 1,53. शयतः स्वपतश्च ते R. 2,31,27. स्वपतां (gen. pl.) निद्रया स्वया Spr. (II) 908. Varāh. Bṛh. S. 89,1. नैकः स्वप्याच्छून्यगेहे M. 4,57. तस्मिन् (sc. शयने) ज्योमधे *sich niederlegen* 11,103. स्वपेत् 4,99. MBh. 3,13984. Varāh. Bṛh. S. 53,124. स्वपेयुस् R. 2,46,22. सुष्वाप (öfters fehlerhaft सुस्वाप) P. 6,1,17. Vop. 8,124. MBh. 3,2338. एकेन पार्श्वेन 13, 2749. R. Gorr. 1,47,15. Ragh. 12,50. Rāǵa-Tar. 6,262. सुष्वपिथ P. 6, 1,17, Schol. सुषुपुस् R. 5,13,56. 58. (सुसु° gedr.). सुप्तमस्वाप्सम् Schol. zu Kap. 1,149. मा स्वाप्सीः MBh. 5,4505. स्वप्स्यति u. s. w. R. Gorr. 2,38,5. 3,35,63. Bhāg. P. 7,13,26. med.: स्वपते MBh. 3,15993. Verz. d. Oxf. H. 46,a,33. 34. स्वपन्ते b,1. स्वपे MBh. 14,220. R. 6,88,19. स्वपेत MBh.

13,5002. स्वप्स्ये R. 5,75,7. स्वप्स्यामहे R. Schl. 1,47,19. pass. impers.: सुप्यते 2,28,11. Ragh. 8,63. सुप्यताम् Spr. (II) 7110. अस्वापि Râǵa-Tar. 3,286. स्वप्तुम् MBh. 13,2744 (सप्तुम् od. Calc.). R. 2,88,3. Spr. (II) 1622. स्वप्तुकाम MBh. 3,15815. सुप्त्वा P. 1,2,8. M. 5,145. — 2) den ewigen Schlaf schlafen, todt daliegen: स्नाताः — उर्व्यां सुषुपुः MBh. 4,1675. Bhatt. 9,68. 14,101. बान्धवा मे स्वपन्ति च 18,11. स्वप्स्यते सद्बाणचलपीडितः MBh. 5,7262. स्वप्स्ये R. Gorr. 2,91,19. — 3) partic. perf. act. सुषुप्वंस् schlafend RV. 1,117,5. 161,13. TS. 6,1,4,7. Çat. Br. 1,6, 4,11. 10,5,2,12. प्रज्ञाः सुषुपुषीः प्रबुध्यन्ते Kâth. 19,12. — 4) partic. perf. pass. सुप्त a) eingeschlafen, schlafend H. 443. VS. 33,1. AV. 7,13, 2. 108,2. 11,4,25. TS. 5,4,10,5. Çat. Br. 10,5,2,15. 14,7,1,12 (auch प्र°). Kauç. 10. Khând. Up. 8,11,1. M. 3,34. 7,92. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125 (Weber, Râmat. Up. 338). सुप्तौ° MBh. 1,5903. 5924. 5957. 3,2340. 2351. 2360. 2527. 2592. सुचिरं सुप्तो ऽस्मि 16812. 12,2279. R. 2,39,35. 56,3. 5,75,7. Kâm. Nîtis. 5,45. Mṛkkh. 48,15. 20. fg. Megh. 39. °मीन इव ह्रदः Ragh. 1,73. 2,24. Rt. 1,8. Çâk. 108. 134. Vikr. 135. Spr. (II) 675, v. l. 1249. 2688. 4664. 5302. 5983. 7110. Weber, Kṛshṇaǵ. 274. 277. 282. fg. Kathâs. 18,116, 168. 192. 106,56. Râǵa-Tar. 6,262. Pańkat. 44,21. सुप्तो ऽहं किल विललाप P. 3,2,115, Vârtt. 1, Schol. Bhatt. 3, 24. सुप्तस्यैव हि रामस्य निद्रां नैवोपतिष्ठति der sich zum Schlafen niedergelegt hat R. 5,34,40. — b) eingeschlafen so v. a. taub, empfindungslos: °मांस Suçr. 1,36,7. °त्वच् 119,19. — c) schlafend von Blumen so v. a. einen geschlossenen Kelch habend Megh. 90. Kumâras. 2,2. Ragh. 8,54. — d) schlafend so v. a. ruhend, unthätig, latent: शक्ति Bhâg. P. 1,10,21. 4,24,62. 8,24,61. सुप्तं कर्म प्रबोधयन् 3,6,3. — e) n. Schlaf H. 313. Spr. (II) 3264. अलीकसुप्तं चक्रे Kathâs. 77,57. ध्यानसुप्तं चक्रे 123, 181. °स्थित 32,204. — Vgl. दुःषुप्त, सुख° (auch MBh. 3,16815), सुप्तजन (R. 4,8,37), सुप्तप्रलपित (pl. Kâm. Nîtis. 11,65), सुप्ति, सुप्तोत्थित (auch Ragh. 2,24) und सुषुप्त.

— caus. स्वापयति, सिष्वपत्, सिष्वप् RV. 6,20,12. 26,6. असू षुपत् P. 6,1,18. Vop. 18,5. 1) einschläfern RV. 7,55,8. AV. 4,5,7. Pańkav. Br. 12,5,19. — 2) zum ewigen Schlaf bringen, tödten RV. 1,121,11. 4,30, 21. 9,97,54. सप्तर्षीणां प्रथमाभां कोटीर्वाणैरसूषुपत् Bhatt. 15,98. कालं वाल्लं स्वापयति (des Metrums wegen) zur Ruhe bringen Hariv. 11298.

— desid. सुषुप्सति P. 1,2,8. 8,3,61. Schol. Vop. 19,6. schlafen wollen Nir. 14,1 (सुषुप्सन्नहमस्मि zu lesen). — Vgl. सुषुप्सा fg.

— desid. vom caus. सुष्वापयिषति Schol. zu P. 7,4,67 nebst Vârtt. zu 8,3,61. Vop. 8,120. 19,17.

— intens. सोषुप्यते P. 6,1,19. Vop. 20,12. सास्वपीति, सास्वप्ति, सोषुपीति, सोषोप्ति 20.

— अनु fortschlummern: य इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापम् (absol.) RV. 8,86,3.

— अव, partic. °सुप्त schlafend R. 2,56,1. R. Gorr. 2,12,22.

— दुस्, der Anlaut geht in ष über P. 8,3,88. Vop. 8,98. schlecht schlafen, böse Träume haben: दुःषुषुप्तुस् 9,27. — Vgl. दुःषुप्त.

— नि 1) einschlafen RV. 7,55,2. 3. — 2) so v. a. den Tod finden RV. 7,18,14. — caus. 1) einschläfern RV. 1,29,3. 7,55,7. AV. 4,5,7. Çat. Br. 2,6,4,17. — 2) so v. a. tödten RV. 7,19,4.

— निस्, der Anlaut geht in ष über P. 8,3,88. Vop. 8,98. — Vgl. निःषुप्त.

— प्र einschlafen Ait. Br. 8,28. Çat. Br. 14,7,1,10: सुखं दासः प्रस्वपिति सुखं च प्रतिबुध्यते MBh. 12,5937. 13,3143 (nach der Lesart der od. Bomb.). 3145. schlafen Hariv. 2921. प्रस्वपीत MBh. 13,5003. नासुप्ते प्रस्वपेत च sich schlafen legen 12,8344. — partic. प्रसुप्त 1) eingeschlafen, schlafend M. 1,5.74. 9,302. MBh. 1,5912. 3,561. सुचिरं त्वं प्रसुप्तो ऽसि du hast geschlafen 16842. प्रसुप्तो ऽस्मि ich schlief ein 16817. 5,7263. Hariv. 6378. R. 2,65,16. 76,1. 103,1. 3,56,2. 71,15. 4,17,17. Kan. 5,1,13. Suçr. 1,248,6. 330,4. Kâm. Nîtis. 18,52. Ragh. 11,44. नयनाभ्याम् Spr. (II) 3386. Weber, Kṛshṇaǵ. 277. Kathâs. 11,62. 25, 239. 18,280. 46,174. Daçak. 91,8. Mârk. P. 69,25. Bhâg. P. 3,26,71. 29,5. 4,13,47. 6,4,47. 16,55. Pańkat. 117,12. 134,6. Hit. 50,2. Vet. in LA. (III) 18,9. 20,2. 26,2. — 2) eingeschlafen so v. a. taub, empfindungslos (ein Glied) Suçr. 1,305,16. — 3) schlafend so v. a. ruhend, unthätig, latent: पारलौकिककार्येषु Spr. (II) 1490. वीर्यं R. 4,26,16. Jogas. 2, 4. लोकतन्त्र Bhâg. P. 3,6,1. बाणु 4,9,6. — Vgl. प्रसुप् fgg., प्रस्वाप und सुखप्रसुप्त. — caus. einschläfern, schlafen machen R. 3,63,10 (med.). Bhâg. P. 5,21,9. — Vgl. प्रस्वापन fg.

— अभिप्र, partic. °सुप्त eingeschlafen, schlafend MBh. 12,3069.

— संप्र, partic. °सुप्त dass. MBh. 1,955. 10,215. R. 2,46,15 (44,15 Gorr.). von Pflanzen, die ihre Kelche geschlossen haben, MBh. 7,437.

— प्रति, partic. °सुप्त dass. MBh. 13,5233.

— वि, wenn der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,88. Vop. 8,98. विष्वपिति, विसुषाप 9,27. partic. विषुप्त P., Schol. eingeschlummert Kâth. 22,2.

— सम्, partic. संसुप्त eingeschlafen, schlafend MBh. 1,5967. 3,2841. 13,2746. 2383. 2385. R. 2,46,13. 21 (44,13. 21 Gorr.). 5,14,11. Kâm. Nîtis. 18,64. Kumâras. 2,42. Spr. (II) 6293. Kathâs. 17,102. 33,193. 43,50. 64,92. 106,68. Bhâg. P. 3,7,12. — Vgl. सुखसंसुप्त.

2. स्वप् adj. gutes Wasser habend; Declination Vop. 3,163.

स्वपक्ष m. 1) die eigene Partei MBh. 2,174. 15,220. Spr. (II) 6285. 6667, v. l. Mârkv. 12,11. Pańkat. 156,9. ein Mann von der eigenen Partei, Einer von den Eigenen (Gegens. विपक्ष) Bhâg. P. 4,11,26. pl. MBh. 2,1090. 5,1. Suçr. 1,104,20. °प्रभवं भयम् AK. 2,8,1,30. °क्षं भयम् H. 301. — 2) die eigene Ansicht Madhus. in Ind. St. 1,19,1 v. u.

स्वपञ्चक adj. etwa fünfmal mit sich selbst multiplicirt Weber, Ǵyot. 89. 91.

स्वपति m. P. 4,4,104. der eigene (ihr u. s. w.) Herr RV. 10,27,8. 31,4. 44,1. °भ्रान्तिमती in dem Wahn stehend, dass es ihr Gemahl sei, Prâjaçkittend. 39,a,4. — Vgl. स्वापतेय.

स्वपतित adj. von selbst gefallen, — abgefallen Varâh. Brh. S. 59,3. Spr. (II) 2846.

1. स्वपत्य (अपत्य von 1. अप्) 1) n. gutes —, nützliches Werk: वर्दिवो यत्स्वपत्याय कृण्वते RV. 1,83,4. आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः 72,9. ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः 4,34,9. 7,91,3. सत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिषे 8,15,10. — 2) adj. ein gutes Werk ausführend RV. 3,19,3.

2. स्वपत्य adj. mit guter Nachkommenschaft versehen: क्षय RV. 7,1, 12. आयुस् 1,116,19. आयु 3,3,7. रायो ये नः स्वपत्या (dat. fem.) इषे धाः 1,54,11. 2,2,12. 4,8. 9,5. 3,16,1. 4,2,11. 10,30,12.

स्वपन (von 1. स्वप्) 1) adj. schläfrig VS. 30,17. — 2) n. a) das Schla-

fen Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,330,8. Spr. (II) 1622. योगनिद्रया 6524. — *b) das Eingeschlafensein, Taubheit* (der Haut) Suçr. 1,269,1.

स्वपराह्णे loc. *spät am Nachmittag, gegen Abend* Ait. Br. 1,23. Âçv. Çr. 4,8,12.

1. स्वपस् 1) adj. *Gutes wirkend, fleissig, kunstreich, Künstler:* Tvashṭar ṚV. 1,85,9. Ṛbhu 161,6. 4,33,8. 1,130,6. 159,3. 4,2,19. 17,4. 5,2,11. 29,17. स इत्स्वपा भुवनेष्वास 4,56,3. 5,60,5. 7,88,4. 9,66,21. 10,76,8. 110,8. वहु: *arbeitsam* VS. 25,3. superl. *sehr kunstreich gearbeitet:* Donnerkeil ṚV. 1,61,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes स्वपस आङ्गिरसस्य साम Ind. St. 3,246,a.

2. स्वपस् entstellte Lesart AV. 3,3,1; vgl. ṚV. 6,11,4.

स्वपस्य् (von 1. स्वपस्), °स्यते *gut arbeiten, thätig sein:* स्वपस्यते मखः ṚV. 10,11,6. 1,60,2. सनाचनर्कम् TS. 4,3,11,5.

स्वपस्य adj. *thätig, fleissig:* Indra VS. 24,1. Çat. Br. 13,2,2,9.

स्वपस्या f. *Thätigkeit, Fleiss, Geschicklichkeit;* nur im instr.: इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया *von der Geschäftigkeit im heiligen Dienst* ṚV. 4, 32,3. 110,8. 161,11. 3,3,11. 10,113,4. स्वपस्या instr. 4,35,9.

स्वपाक (सुअपाक Padap.) adj. = 1. स्वपस् (Sâj.): Agni ṚV. 4,3,2.

स्वपिण्डा f. = पिण्डखर्जूरी Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für स्वलपिण्डा.

1. स्वपितर् (von 1. स्वप्) nom. ag. *der da schläft* Spr. (II) 3388. die Form ist verdächtig.

2. स्वपितर् m. *der eigene Vater* Spr. (II) 3792. 4004. Kathâs. 21,60. Pańkar. 4,3,202. pl. *die eigenen Manen* MBh. 5,7310.

स्वपिवात (सुअपिवात Padap.) adj. Beiw. des Rudra *wohl verstehend, — denkend* ṚV. 7,46,3. = स्वाप्तवचन (*dessen Worte zuverlässig sind;* nach D. = कस्यचिदप्यनतिक्रमणीयाज्ञः) Nir. 10,7.

स्वपिश् m. N. pr. eines Mannes; vgl. स्वापिशि.

स्वपुर n. 1) *die eigene Stadt.* — 2) N. pr. einer *Vorstadt* von Vagranagara Hariv. 8668. fg. 8671. सुपुर die neuere Ausg. an zwei Stellen.

स्वपुरस् adv. *vor sich:* मनुष्यान्स्वपुरो दृष्ट्वा Hariv. 13996.

स्वपू (स्व + पू etwa = पवन) kann Bez. eines *Werkzeugs* sein, *das Staub aufregt,* wie *Besen* u. dgl.: अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्त so v. a. *sie treiben sich gegenseitig den Staub zu* (im Scherz) ṚV. 7,56,3.

स्वपूर्ण adj. *durch sich selbst vollkommen zufriedengestellt* Bhâg. P. 4,31,22.

स्वपोषम् absol. in Verbindung mit पुष्णाति *an seiner Person gedeihen* P. 3,4,40.

स्वप्तव्य (von 1. स्वप्) n. impers. *dormiendum* Pańkav. Br. 10,4,3. MBh. 6,5738. 13,5022.

स्वप्न (wie oben) m. Uṇâdis. 3,10. P. 3,3,91. Vop. 26,180. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Schlaf* AK. 1,1,2,36. Trik. 3,3,270. H. an. 2,289. Med. n. 22. ṚV. 1,120,12. 2,15,9. 7,86,6. 8,2,18. AV. 4,5,7. 6,46,1. 16,5,1. TS. 5,5,10,4. Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,126 (n.!). 131. Weber, Râmat. Up. 342. fg. आयतस्वप्नभ्याम् M. 1,57. रात्रिः स्वप्नाय 65. fg. स्वप्ने सिद्धान्त शुश्रुम् 2,181. Bhag. 6,47. Ragh. 12,70. Pańkar. 3, 9,6. रात्रिंदिवा °भाक् Spr. (II) 4910. *Schläfrigkeit* Kaurap. 18. *vieles Schlafen* M. 12,33. Spr. (II) 4044. अ° *Schlaflosigkeit* Varâh. Bṛh. S. 93,5. — 2) *Traum* Trik. H. an. Med. स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाहु ṚV. 2, 28,10. 10,162,6. AV. 7,101,1. पाप 10,3,6. VS. 20,16. Çat. Br. 3,2,2, 23. Ait. Up. 1,3,12. स्वप्नः स्वपन् R. 2,88,5. °कल्प 91,73. यत्स्वप्ने लभते वित्तम् 3,76,30. 5,30,14. Suçr. 1,104,14. 109,17. Kan. 9,2,7. Çâk. 137. 149. Vikr. 29. Spr. (II) 3836. 7316. Varâh. Bṛh. S. 48,22. Bṛh. 8,22. स्वप्नमिव स्मरन् Kathâs. 18,241. 21,147. fg. 23,44. fg. 21. 34,12. Râga-Tar. 2,112. स्वप्ने स्वप्नेक्षितः 4,100. Prab. 31,1. Dhûrtas. 92,15. स्वप्ने स्वप्नः Bhâg. P. 4,29,34. Pańkat. 134,6. Vedântas. (Allah.) No. 63. स्वप्नमध्योत्थितः Bhâg. P. 11,11,5. स्वप्नवदुत्थितः 7,14,4. स्वप्नं पश्यति Çat. Br. 14,7,1,19. Kâtj. Çr. 25,11,20. Âçv. Gṛhj. 3,6,5. Praçnop. 4,1. Kaush. Up. 4,19. Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,125. Weber, Râmat. Up. 338. स्वप्नो मे यदि वा दृष्टः (so ed. Bomb.) MBh. 3,16849. 2497. R. 2, 69,1. 2 (71,1. 2 Gorr.). 5,27,6. Prab. 16,17. °दर्शन Hariv. 11379. R. 2, 69 in der Unterschr. 3,58,5. Kathâs. 31,26. 149,95. Çank. zu Bṛh. Âr. Up. S. 248. °दृश् Bhâg. P. 11,11,8. °निदर्शन Khând. Up. 5,2,9. Suçr. 1, 8,15. °संदर्शन (pl.) Megh. 105. आलोकित° adj. Kathâs. 32,391. स्वप्ने पितरमद्राक्षम् R. 2,69,8. Megh. 110. Kathâs. 13,121. 23,3. 54,201. स्वप्नान्तरे Verz. d. Oxf. H. 145,a,14. स्वप्नान्तरगत *geträumt* Vjutp. 154. °गोचरे Pańkar. 1,12,31. °मनोरथाः R. 3,47,14. 61,35. स्वप्नादेश Kathâs. 2, 3. 57,37. स्वप्नावतार 31,27. °वृत्ति Spr. (II) 5306. °गत R. 3,43,34. °वृत्त Ragh. 12,76. °धीगम्य M. 12,122. °ज Megh. 88. °लब्ध 95. °वस्तु Schol. zu Kap. 1,20. °फलाफल Verz. d. Oxf. H. 154,a,9. स्वप्नाध्याय 86,b,45. 346,b, No. 808. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 30. Gild. Bibl. 213. 602. Verz. d. B. H. 94 (68). No. 902. 1296. °प्रकरण 1025. अ° *nicht träumend* Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,131. — Vgl. अ°, ऊर्ध्व°, दिवा°, दुः°, सु° (auch Pańkar. 1,4,41), स्वाप्न.

स्वप्नकृत् 1) adj. *einschläfernd.* — 2) m. *Marsilea quadrifolia* Çabdak. im ÇKDr.

स्वप्नगृह n. *Schlafgemach* Wilson.

स्वप्नचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. 31.

स्वप्नज् (von 1. स्वप्) adj. *zum Schlafe geneigt, schläfrig* P. 3,2,172. 7,1,19, Schol. Vop. 26,161. AK. 3,1,33. H. 442. किं स्वित्स्वप्नङ् न निमिषति, Antwort: मत्स्यः सुप्तो न निमिषति MBh. 3,10645. fg. Bhaṭṭ. 7, 25. — Vgl. अ°.

स्वप्नज्ञान n. *Erkenntniss in einem Traume* Comm. zu Kan. 9,2,8.

स्वप्नदोष m. *Pollution* ÇKDr. und Wilson.

स्वप्नंशन m. ṚV. 10,86,21 nach Nir. 12,28 *Vernichter des Schlafs.*

स्वप्ननिकेतन n. *Schlafgemach* Wilson.

स्वप्नमाणव und °क m. *Traumbube,* Bez. eines best. *Zaubers, der eintreffende Träume bewirkt,* Kathâs. 6,137. 72,103. 107. 112. 152.

स्वप्नमुखा f. etwa *Traumerscheinung* AV. 7,100,1. v. l. Kâtj. Çr. 25,11,20.

स्वप्नया adv. P. 7,1,39, Vârtt. 4, Schol. (= स्वप्नेन) *im Traume* AV. 5,7,8. स्वप्नया (स्वप्नयया v. l.) चरति Kaush. Up. 4,15. स्वप्नयया Çat. Br. 14,5,1,19.

स्वप्नविचारिन् adj. *Träume deutend* ÇKDr.

स्वप्नस् (6. सु + अ°) adj. *reich:* Âditja ṚV. 10,63,3. 78,1.

1. स्वप्नस्थान n. *Schlafgemach* Kathâs. 32,68.

2. स्वप्नस्थान adj. *im Zustande des Schlafes sich befindend, schlafend*

(*träumend*) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 133. Weber, Râmat. Up. 338.

स्वप्नान्तं m. *der Zustand des Schlafes*, — *des Traumes* Çat. Br. 14,7,1,14. 17. 19. Khând. Up. 6,8,1. Kaṭhop. 4,4. — Vgl. बुद्धान्त.

स्वप्नान्तिक n. *Bewusstsein im Traume* Kan. 9,2,8. — °रूप Vjutp. 110.

स्वप्नाभिकरण n. *Einschläferungsmittel* AV. 4,5,7.

स्वप्नाय् (von स्वप्न), °यते 1) *schlafen wollen, schläfrig sein:* °यमान MBh. 7,8381 (°यमानोऽस्वपत् mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 3940. — 2) *einem Traume gleichen:* स्वप्नायिते नृपसुखम् Bhâg. P. 10,70,28.

स्वप्नालु (wie eben) adj. *schläfrig* Suçr. 1,323,12.

स्वप्नेदुःष्वप्न्यं n. *ein böses Traumgesicht* AV. 16,6,9.

स्वप्नेश्वर m. N. pr. eines Erklärers der Sûtra des Çâṇḍilja und Verfassers der Kaumudîprabhâ Hall 6.

स्वप्न्य (von स्वप्न) n. *Traumgesicht:* पाप AV. 7,101,1. स्वप्न्यया s. u. स्वप्नया. — Vgl. दुःष्वप्न्य.

स्वप्रकाश 1) adj. *durch sich selbst offenbar*, — *klar* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133. 146. 149. 160. 163. fg. Weber, Râmat. Up. 354. Ind. St. 1,23,21. Pañkad. 4,3,21. Sâh. D. 23,4. Davon nom. abstr. °त्व n. ebend. 60. — 2) Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 487. °प्रदीपिका Titel eines Werkes Hall 92. °रहस्य desgl. 48.

स्वप्रतिकर adj. *an sich entsprechend, ein Aequivalent bildend* R. Gorr. 2,120,9; vgl. Spr. (II) 3307.

स्वप्रधान adj. *selbstständig, unabhängig* AK. 3,6,8,42. Davon nom. abstr. °ता f. *Selbstständigkeit* Kâm. Nîtis. 8,8.

स्वप्रभुता s. u. प्रभुता.

स्वबीज m. *die Seele* Çabdar. im ÇKDr.

स्वाभिर्दन् (ohne Avagraha) adj. etwa *lechzend* nach dem Zusammenhange: Stier ṚV. 8,33,2. = स्वभूतशब्द Sâj.

स्वब्रह्मायणा M. 9,126 fehlerhaft für सुब्र°.

स्वभद्रा f. v. l. für सुभद्रा *Gmelina arborea* Râǵan. 9,35 nach Nigh. Pr.

स्वंभवस् adj. in einer Formel etwa *in dem Selbst befindlich:* Âtman TS. 6,4,5,5.

स्वभाजिन n. schlechte v. l. für सभाजिन Râjam. zu AK. 3,3,7 nach ÇKDr.

स्वंभानु adj. *selbstleuchtend:* die Marut ṚV. 4,37,2. 82,2. 5,53,4. 54,1. 6,48,12. 8,20,4. Ushas 6,64,5.

स्वभाव m. *die eigene Art des Seins, inhärentes Wesen, Natur* (vgl. स्वो भाव: Spr. (II) 3274) AK. 1,1,2,35. 3,4,2,23. 28,113. 26,202. 32,209. Hâr. 144. Halâj. 4,97. 5,74. Çvetâçv. Up. 1,2 (कालः स्व° zu lesen). 5,4. 5. M. 9,16. कृशाङ्गतैः नेत्रमनःस्वभावैः MBh. 1,7015. Bhag. 8,3. R. 5,94,6. Kap. 1,8. Karaka 1,7. Suçr. 1,129,19. 208,20. Spr. (II) 187. 1010. 1471. 3162 (pl.). स्वभावात्स्वस्य हेतवः 3340. 4556. 5204. 6935 (pl.). स्वभावेन क्रोऽमित्रम् 7299. fg. Varâh. Bṛh. S. 1,7. 68,109. fgg. 80,3. Sarvadarçanas. 10,17. fgg. 44,16. fgg. 53,4. 6 (pl.). Bhâg. P. 1,17,19. 2,5, 14. 34. 7,19. 10,12. 3,7,29. 8,7,25. °वर्ग Verz. d. B. H. No. 896. Burnouf, Intr. 441. Wassiljew 127. प्रवर्तते Bhag. 5,14. न निवर्तते Spr. (II) 2857. अतिरिच्यते 3316. न स्वभावमतिवर्तते 3317. स्वभावं न जहाति 7291. न मुञ्चति 7295. स्वभावे वर्तते लोकः 3182. तिष्ठति R. 5,94,5. स्वभावो दुरतिक्रमः Kusum. 7,21. स्वच्छ° Pañkar. 1,14,94. सुस्नि° Hit. 106, 16. स्वभावात् *durch sein eigenes Wesen, von Natur, von Haus aus, durch sich selbst, von selbst* R. 3,52,30. Kap. 3,61. Spr. (II) 3191. 4797. 6139. 7298. Varâh. Bṛh. S. 12,7. Sarvadarçanas. 5,19. 6,2. 7,9. स्वभावतस् dass. M. 2,23. 9,15. 38. Kap. 1,7. Spr. (II) 5282. Golâdhj. Bhuvanak. 5. Pañkat. 166,15. स्वभावेन dass. M. 8,73. Sâṁkhjak. 55. Spr. (II) 1319, v. l. 2255. Kathâs. 33,110. Sarvadarçanas. 31,22. 32,1. स्वस्वभावेन dass. Mârk. 168,16. am Anf. eines comp. in dieser Bed.: °गन्ध so v. a. *der natürliche Geruch* Spr. (II) 2856. °भाव 3296. °सुजन *ein von Natur guter Mensch* 3926. °वीर 7294. °शूर 7295. °विहितानि Varâh. Bṛh. S. 88,34. °कठिन Spr. (II) 7289. °चपल 7420. °चल 6267. °प्रसिद्ध Suçr. 1,117,15. °भद्र Çiva Çiv. °मृदु Spr. (II) 7293. °विनतं मुखं ad Çâk. 69, 2. °शुद्ध Verz. d. Oxf. H. 272,b, No. 644. Burnouf, Intr. 633. °संसिद्ध Karaka 1,30. °सिद्ध Spr. (II) 5690. Kâç. zu P. 1,2,53. °सुन्दर Spr. (II) 7297. °ज *von Natur eigen, natürlich, angeboren:* गुणाः R. Gorr. 1,25, 19. दोषाः Spr. (II) 328. मित्र 3370, v. l. 7290. Sâh. D. 163. Bhâg. P. 4, 29,44. ऋतु° Varâh. Bṛh. S. 46,96. °अमित्र dass. Spr. (II) 4613. सर्वर्तु° Varâh. Bṛh. S. 21,18. 27. °कृत dass. 47,28. ऋतु° 46,83. °प्राप्त dass. 90,2. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): संसिद्ध° Âçv. Çr. 12,4,17. अनवधृत° Suçr. 1,195,1. 2. सत्व° Hariv. 7094. क्रूर° R. Gorr. 2,76,8. चल° Spr. (II) 6861. दुष्ट° Varâh. Bṛh. S. 78,16. पाप° R. Gorr. 2,76, 2. 3, 56,20. मृदु° Pañkat. 44,19. लोल° R. 4,52,10. वाम° Bhâg. P. 1,7,42. विपर्य° Spr. (II) 4094. शुद्ध° R. 2,74,9 (76,12 Gorr.). सु° MBh. 13,6781. हि° Sûrjas. 14,4. फल्गुतन्तु° Bhâg. P. 8,23,8. विद्या° Nîlak. 253. Bemerkenswerth ist die euphemistische Redensart: स्वभावमापत्स्यते so v. a. *er wird der Natur den Tribut bezahlen* (स्वभावः प्रवृत्तिरूपरमो मरणमित्येकोऽर्थः Glosse) Karaka 1,30. — Vgl. विमल°, स्त्री° (*die Natur des Weibes* auch R. 1,28,11. 2,72,46. 3,51,5. 5,23,23), स्वाभाविक.

स्वभावकृपण adj. *von Natur geizig;* m. N. pr. eines Brahmanen Pañkat. 232,9.

स्वभावत्व n. nom. abstr. von स्वभाव Comm. zu TS. Prât. 13,14.

स्वभावार्थदीपिका f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 488.

स्वभाविका Verz. d. Oxf. H. 89,b,39 wohl fehlerhaft für स्वाभाविकं.

स्वभावोक्ति f. *Schilderung, Beschreibung* Pratâpar. 87,b,9. Kâvjâd. 2,8. Kuvalaj. 153,a.

स्वंभिगूर्त adj. *richtig von Zuruf* (अभिगुर) *begleitet*, neben स्विष्ट TBr. 3,6,2,2.

स्वभिष्टि adj. 1) *hilfreich, günstig, förderlich:* Indra ṚV. 1,51,2. 8, 19,32. मद 6,33,4. ज्योतिस् 7,101,2. — 2) *begünstigt, aufgemuntert:* स्वभिष्टयो नरां न शंसैः ṚV. 1,173,9.

स्वभिष्टिसुम्न adj. *hilfreiche Huld erzeigend;* Indra ṚV. 6,20,8.

स्वभीशु adj. *schön aufgezäumt:* Ross ṚV. 8,87,16. 18.

स्वभू 1) adj. *durch sich selbst seiend* Weber, Râmat. Up. 289. m. Bez. Brahman's AK. 4,1,1,13. Med. bh. 40. Bhâg. P. 3,12,5. Vishṇu's H. 216. Med. — 2) f. *das eigene Land, Heimath* Râǵa-Tar. 8,1830.

स्वभूति adj. *von selbst entstehend:* वायु VS. 27,33.

स्वंभूत्योजस् adj. *naturwüchsige Kraft habend* ṚV. 1,52,12.

1. स्वभूमि f. *das eigene Land, Heimath* Spr. (II) 542. Verz. d. Oxf. H. 269,a,38. *der eigene* so v. a. *geeignete Platz* Varâh. Bṛh. S. 86,19.

2. स्वभूमि m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena VP. 4,14,5. — Vgl.

2. सुभूमि.

स्वभ्यक्त adj. *wohl gesalbt* AV. 20,128,7.

स्वभ्यग्र adj. 1) *sehr nahe bevorstehend* MBh. 3,11102. — 2) *sehr rasch* (nach Comm.) Âçv. Çr. 5,20,2.

स्वभ्यस्त adj. *von selbst erschrocken* AV. 11,9,17.

स्वमस् (vom स्व) adj. in अल्प° *geringen Besitz habend* Çatr. 14,109.

स्वमात्र, instr. *nur durch sich selbst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 1. *in thy entirety* Hall.

स्वमेक (!) m. n. *Jahr* Tithjâdit. im ÇKDr. — Vgl. सुमेक.

स्वयंवर 1) adj. (f. आ) *selbst wählend*: कन्या *ein Mädchen, das den Gatten sich selbst wählt*, AK. 2,6,1,7. H. 511. M. 9,92. MBh. 1,2259. 3828. 5,5950. Hariv. 8592. Kathâs. 68,13. 121,249. 123,120. Mârk. P. 124,21. स्त्रियः (nom. pl.) Hem. Jogaç. 2,74. भर्तृ° MBh. 1,125. — 2) m. *Selbstwahl, freie Wahl*: °सुहृद् *ein Freund, den man sich selbst wählt*, Kathâs. 22,120. 28,116. 104,217. °सुहृत्त्व 10,20. °सखी 28,104. स्वयंवरागता *aus eigenem Antriebe, von freien Stücken* 117,140. Insbes. *die den Mädchen der Kriegerkaste gestattete freie Wahl des Gatten*: वृतवान्राजा स्वयंवरम् MBh. 1,4083. राज्ञाहूय नराधिपान् । पित्रा स्वयंवरे दत्ता दुहिता 4414. 3,2111. fg. 2179. 2876. 5,6004. 7117. 7,1045. R. 1,34,20 (35,13 Gorr.). Kathâs. 33,7. Râga-Tar. 1,66. 68. Sâh. D. 127,19. Bhâg. P. 1,10,29. 9,10,6. °स्था 10,68,1. °पति Kathâs. 30,82. 101,46. °वृतः पतिः 106,15.

स्वयंवरण n. *die freie Wahl des Gatten* (obj.): सीता° Sâh. D. 127,18.

स्वयंवरप्रभा f. N. pr. der Gattin des Daitja Trailokjamâlin Kathâs. 118,108.

स्वयंवश adj. *von sich selbst abhängig, frei*: नाहमस्मि °वशः MBh. 1,7796.

स्वयंवह n. (sc. यन्त्र) Bez. *eines best. Instruments* (*von selbst sich bewegend*) Golâdhj. Jantrâdh. 50. fgg.

स्वयंवाद m. *eine eigene Behauptung* Râga-Tar. 6,236 (getrennt gedr.).

स्वयंविक्रीत adj. *selbstverkauft*: °देह Spr. (II) 7340.

स्वयंवृत adj. *selbsterwählt*: पति Vikr. 101.

स्वयंवेदन n. *spontanes Bewusstsein* Sarvadarçanas. 15,16 (getrennt gedr.). — Vgl. स्वसंवेदन.

स्वयंशीर्ण adj. *von selbst abgefallen*: Früchte M. 6,21.

स्वयंश्रृत adj. *von selbst gereift* Kâth. 15,5.

स्वयंश्रेष्ठ adj. *von Natur der schönste* u. s. w.: Çiva MBh. 13,1155.

स्वयंसमृद्ध adj. *an sich vollständig* Ait. Br. 6,10.

स्वयंसिद्ध adj. *von selbst fertig dastehend*: लोक Hem. Jogaç. 4,105.

स्वयंस्रस् adj. *von selbst fallend* AV. 7,76,2.

स्वयंस्रस्त adj. *von selbst abgefallen*: Horn Kauç. 31.

स्वयंहारकारी f. = स्वयंहारिका Mârk. P. 51,5.

स्वयंहारिका f. N. pr. *einer bösen Fee* (*auf eigene Hand raubend*), einer Tochter Duḥsaha's, Mârk. P. 51,32. 36.

स्वयंहारी f. = स्वयंहारिका Mârk. P. 51,96. fg.

स्वयंहोतर् nom. ag. *ein Opferer auf eigene Hand* Shadv. Br. 4,1; vgl. Gobh. 1,9,8.

स्वयंहोम m. *ein Opfer auf eigene Hand* (*einfaches, nicht förmliches*) Çâṅkh. Çr. 4,5,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 422,19.

स्वयंहोमिन् adj. *der ein solches Opfer darbringt* Çâṅkh. Çr. 2,3,23. Kâtj. Çr. 25,6,13.

स्वयंकृत adj. *selbstgemacht, — bereitet* P. 2,1,25, Schol. वेदि, इध्म (ohne genaue Beobachtung der Vorschriften) TBr. 1,7,2,8. लवण M. 6,12. शय्या R. Gorr. 2,28,20. दुःख R. Schl. 2,63,14. श्लोक *selbstverfasst* Kathâs. 7,4. मूर्छना Megh. 84. विग्रह *auf eigene Hand unternommen* M. 7,164. so v. a. *adoptirt* Jâgñ. 2,131. — Vgl. स्वकृत.

स्वयंकृतिन् adj. *der Etwas selbst thut, selbst Hand anlegt* Suçr. 1,123,15.

स्वयंक्रान्त adj. *selbstbestiegen*: अभवत् °क्रान्तनृपासना *sie bestieg selbst den Thron* Râga-Tar. 6,332.

स्वयंखात adj. *selbstgegraben* Gobh. 4,7,8.

स्वयंगुणपरित्याग m. *freiwilliges Aufgeben des Fadens* (*der Tugend*). Spr. (II) 7307.

स्वयंगुप्त 1) adj. *durch sich selbst geschützt*. — 2) f. आ *Mucuna pruritus* Çabdar. im ÇKDr. Râgan. 3,28. Suçr. 2,150,9. 338,18. 493,12: vgl. स्वगुप्ता und आत्मगुप्ता.

स्वयंगुरुत्व n. *eigene Schwere* Spr. (II) 5892.

स्वयंग्रह m. *das Ergreifen auf eigene Hand, gewaltsames Ergreifen*: °ग्रहाश्लेष Çiç. 1,50. könnte auch adj. *gewaltsam* sein.

1. स्वयंग्राह m. *gewaltsames Ergreifen*: सुराङ्गना° Z. d. d. m. G. 27, 92. Mâlatim. 155,17.

2. स्वयंग्राह adj. (f. आ) 1) *gewaltsam ergriffen*: (कन्याः) °ग्राह्या भविष्यन्ति युगान्ते समुपस्थिते MBh. 3,13045. — 2) *wobei Gewalt angewandt wird, gewaltsam*: अलंकृतोऽस्मि °प्रणयेन भवता so v. a. *zudringlich* Mṛkkh. 109,24. °ग्राहम् adv. *gewaltsam*: असंप्रदत्तां यो ऽस्माभिः °ग्राहमधर्षयत् Hariv. 14006 (S. 790). °ग्राहनिषक्तबाहु Kumâras. 3,7.

स्वयंग्राह्य adj. *wobei Gewalt angewandt wird, was gegen Jmdes Willen geschieht*: न केचिद्दीक्षते °ग्राह्यस्य MBh. 3,13863.

स्वयंचिति f. *Schichtung auf eigene Hand* TS. 5,7,8,2.

स्वयंज adj. (f. आ) *von selbst entsprungen*: Wasser RV. 7,49,2.

स्वयंज्योतिस् adj. *von selbst leuchtend* Çat. Br. 14,7,1,10. Weber, Râmat. Up. 354. Bhâg. P. 4,20,7. 5,11,12. 7,3,26. 8,1,18. 7,29. 10,70,5. Verz. d. Oxf. H. 90,b,13 v. u. (getrennt gedr.).

स्वयंत adj. *der eigenen Richtung folgend* RV. 1,166,4.

स्वयंदत्त adj. *selbstgegeben*, Bez. *eines elternlosen oder von den Eltern verlassenen Kindes, das sich selbst als Sohn einem Andern anbietet*. Baudhâjana bei Kull. zu M. 9,153. M. 9,160. 177. Jâgñ. 2,131.

स्वयंदान n. *das Hingeben* (*einer Tochter*) *auf eigene Hand* Kathâs. 67,77.

स्वयंदिन adj. *von selbst abgerissen* TS. 1,8,9,3. TBr. 1,7,3,8.

स्वयंदृश् adj. *von selbst offenbar* (= स्वयंप्रकाश Comm.) Bhâg. P. 4,7,50.

स्वयंनिर्दिष्ट adj. *selbstbezeichnet* Çat. Br. 8,6,1,16. 9,1,1,39. 2,12.

स्वयम् indecl. (eig. ein erstarrter nom. von स्व *die eigene Person*; vgl. अयम्, इयम्, इदम्) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *selbst* AK. 3,5,16. RV. 1,122,9. 158,5. 2,35,14. स्वयमत्कं वसानः 4,18,5. 10. 5,44,8. स्वयं वर्धस्व तन्वम् 7,8,5. 56,11. 10,7,6. 27,12. AV. 12,4,27. 14,1,57. Çat. Br. 1,6,2,8. 13,2,7,14. 14,7,1,10. Kathop. 2,5. Taitt. Up. 2,7. स्वयं

पत्न्यपि वा पुत्र: Âçv. Gṛhj. 1,9,1. — In der späteren Sprache 1) als nom. zu fassen und zu beziehen a) auf das grammatische Subject M. 1,7. 9. 12. 28. fgg. 33. 58. 3,27. 222. 224. 4,74 u. s. w. MBh. 3, 2726. Hariv. 9705. R. 1,2,26. 8,16. 9,69. 24,1. 61,19. 72,10. 2,64,21. 104,5. Ragh. 3, 20. 45. 12, 64. Spr. (II) 1614. 1224. 3455. 4414. 4528. 5089. 6244. 7305. fg. 7308. fgg. Varâh. Bṛh. S. 9,7. Kathâs. 13,191. 14,33. 18,246. 22, 118. Brahma-P. in LA. (II) 57, 6. Râǵa-Tar. 1, 85. AK. 2, 6, 1, 14. Bhâg. P. 1,14,27. Pańkat. 163,19. Çuk. in LA. (III) 34,2. क्रियमाणं तु परैः कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति selbst d. i. ohne Beihilfe, von selbst Vop. 24, 8. — b) auf das Prädicat: (Nala war) इन्द्रियाणां धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् MBh. 3,2075. 2086. — 2) als instr. zu fassen und zu beziehen a) auf das logische Subject (im instr. oder hinzuzudenken): यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयंभुवा M. 5,39. होमः कर्तव्यः स्वयमन्वहम् 11,222. R. 1,5,6. वृतं त्वदंगयोग्यं हृतं स्वयम् 2,30,34. स्मृतं पापं मया स्वयम् 64,56. 81,7. 69,17. 4,3,10. 12,16. Ragh. 2,56. Mâlatîm. 70,5. Spr. (II) 484. 4127. 4638. Kathâs. 9, 85. 18, 214. 327. 37,71. 39,43. 67,77. Sâh. D. 204. — b) auf das grammatische Subject: मां चाहं पश्यसि त्वं दूयसे। सिक्तं स्वयमिव (von dir selbst) स्नेहाद्वन्ध्याश्रमवृक्षकम् Ragh. 1,70. — 3) auf einen gen. zu beziehen: यस्यास्तव पतिस्त्यक्ता राजा दशरथः स्वयम् (gehört zu तव) R. 2,35,5. मनसा काङ्क्षितं तस्य मनाप्यागमनं स्वयम् (gehört zu मम) 3,18,13. यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा Spr. (II) 5379. ज्ञातीनां च स्वयं (so v. a. von selbst) वेने M. 11,144. पतितानामुत्थानं स्वयम् Varâh. Bṛh. S. 46,28. — 4) auf einen loc.: उदिते दिवसे वा स्वयमेव सूर्ये Varâh. Bṛh. S. 96,10. — 5) auf einen acc.: स्वयं च गृहमागतां माम् MBh. 3,1365. — Häufig am Anfange eines comp., insbesondere vor einem partic. praet. pass. P. 2,1,25.

स्वयमगुरुत्व n. eigene Leichtigkeit Spr. (II) 5893. — Vgl. स्वयंगुरुत्व.

स्वयमधिगत adj. selbsterworben: वित्त Varâh. Bṛh. 13,5.

स्वयमनुष्ठान n. eigenes Vollbringen: धर्म Spr. (II) 3987.

स्वयमर्जित adj. selbsterworben, — verschafft, — gewonnen: द्रव्य M. 9,209. R. 2,53,4.

स्वयमवदीर्ण n. eine natürliche Erdspalte Kauç. 39.

स्वयमवपन्न adj. von selbst abgefallen: Ast TS. 1,8,9,3.

स्वयमागत adj. von selbst gekommen: °तनापि विधिनोपक्रियते Pańkat. 132,18. fg.

स्वयमातृण्ण adj. von Natur löcherig: शर्करा Kauç. 72. Kâtj. Çr. 17,4, 15. eine best. Ishṭakâ Ind. St. 13,249. TS. 5,2,8,1. 3,2,1. 7,3. Çat. Br. 8,3,1,7. चिति 6,2,3,4. 3. — Vgl. स्वयं°.

स्वयमातृण्णवत् adj. dass. Çat. Br. 10,4,3,3.

स्वयमासनढौकन n. eigenhändiges Herbeischaffen eines Sitzes Hem. Jogas. 3,124.

स्वयमाहृत adj. selbstherbeigebracht M. 6,11. R. 2,28,16.

स्वयमिन्द्रियमोचन n. freiwilliger Samenerguss, Onanie Gobh. 3,1,12.

स्वयमीश्वर m. sein eigener Herr, ein unumschränkter Gebieter Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133.

स्वयमीहितलब्ध adj. durch eigene Anstrengung gewonnen M. 9,208.

स्वयमुक्ति f. eigene Aussage Wilson.

स्वयमुज्ज्वल adj. von selbst strahlend: अर्चिस् Varâh. Bṛh. S. 43,22.

स्वयमुद्गूर्ण adj. von selbst entstanden Çat. Br. 5,3,2,6.

स्वयमुद्गीर्ण adj. von selbst herausgesprungen (ein Schwert aus der Scheide) Varâh. Bṛh. S. 50,5.

स्वयमुद्घाटित adj. von selbst geöffnet, — aufgegangen: द्वार Varâh. Bṛh. S. 53,79.

स्वयमुपस्थित adj. von selbst genaht, — gekommen: भार्या Brahmavaiv. P., Çrîkṛshṇaǵanmakh. 62 nach ÇKDr. स्वप्रिय m. Bhâg. P. 1,13,12.

स्वयमुपेत adj. von selbst herangetreten Çat. Br. 3,8,4,6.

स्वयंपतित adj. von selbst abgefallen: Frucht Kull. zu M. 6,21.

स्वयंपाठ m. der natürliche ursprüngliche Text Comm. zu TS. Prât. 9,24 (स्वार्थ: स्वं° die richtige Lesart, d. i. स्वार्थ = स्वं°).

स्वयंपाप adj. etwa sich selbst ein Leid zufügend: कृतैनैनाः स्वयंपापो भवति TS. 2,2,8,3. = भ्रान्त Comm.

स्वयंप्रकाश 1) adj. von selbst offenbar, sich selbst offenbarend Bhâg. P. 8,3,16. — 2) m. N. pr. eines Mannes: °तीर्थ Verz. d. B. H. No. 636. °यति Notices of Skt Mss. 2,252. fg. Hall 102. 136. °योगीन्द्र 131. °सरस्वती 139. °प्रकाशानन्दसरस्वती ebend. und 96. Colebr. Misc. Ess. 1,337. 2,42.

स्वयंप्रदीर्ण = स्वयमवदीर्ण Kâtj. Çr. 15,4,10.

स्वयंप्रभ 1) adj. (f. आ) von selbst leuchtend MBh. 2,424. 3,15400. 6, 995. 13,3443. Hariv. 7190. 13928. R. 5,7,20. 7,140,5. Bhâg. P. 3,16, 27. Pańkar. 4,3,24. — 2) m. N. pr. des 14ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54. — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 3,1784. einer Tochter Hemasâvarṇi's R. Gorr. 4,4,74. 4,51,17. 19. Maja's Kathâs. 29,15. fgg.

स्वयंप्रभु Verz. d. Oxf. H. 41,b,18 v. u. fehlerhaft: vgl. 49,b,33.

स्वयंप्रशीर्ण adj. von selbst abgefallen Çat. Br. 5,3,2,5. Pâr. Gṛhj. 2,7.

स्वयंप्रस्तुत adj. selbstgepriesen Çat. Br. 4,6,9,17.

स्वयंभग्न adj. von selbst abgebrochen, — abgefallen Kâtj. Çr. 15,3,41. पर्णशय्यासु °भग्नासु ungenau so v. a. aus von selbst abgefallenen Blättern bereitet R. 2,28,11.

स्वयंभु Vop. 26,168. m. = °भू Bez. Brahman's AK. 1,1,1,14 (nach ÇKDr. °भू), Dvirûpak. im ÇKDr. MBh. 3,16632. R. 1,13,18. 2,30,27. Spr. (II) 6408. Çiva's Pańkar. 4,2,9. — Das adj. m. °भु s. unter °भू.

स्वयंभुव 1) adj. = स्वयंभू MBh. 12,12636. 13,1041. R. 6,102,18. — 2) m. als Bez. des 1ten Manu (ÇKDr. und Wilson) fehlerhaft für स्वा°. — 3) f. आ eine best. Staude, = धूम्रपत्त्रा Râǵan. 5,32.

स्वयंभू Declin. Vop. 3,65. 1) adj. durch sich selbst entstanden, — seiend, selbstständig VS. 2,26. 23,63. 40,8. मन्यु RV. 10,83,4. TS. 5,1,9,1. Kaṭhop. 4,1. Weber, Râmat. Up. 354. ein Fürst Ait. Br. 8,19. Wind (vgl. स्वभूति) Suçr. 1,249,9. Çiva Kathâs. 2,45. Çiva und Vishṇu 63, 54. = स्वतन्त्र Naigh. 1,3. von einem höchsten Wesen AV. 10,8,44. 19,53,10. ब्रह्म स्वयंभु Citat in Nir. 2,11. Çat. Br. 10,6,5,9. 13,7,1,1. 14,5,5,22. 7,3,28. m. Bez. Brahman's H. 211. Halâj. 1,7. Ind. St. 3, 391. 395. 398. 4,374. M. 1,3. 6. 92. 94. 5,39. 8,413. 9,133. MBh. 3, 1452. 12491. 13,4377. 4380. Hariv. 37. 12317. 14075. 14081. 14119. R. 1,46,1. 2,110,3. R. Gorr. 2,30,29. 3,36,20. 4,44,120. Suçr. 1,1,17. 6,5. Spr. (II) 7013. Varâh. Bṛh. S. 43,12. 48,2. Râǵa-Tar. 1,28. 3,455.

VP. 3,3,11. Mârk. P. 46,17. 407,5. Bhâg. P. 3,8,15. 12,28. 6,1,40. 3,20. 8,3,3. 9,1,9. als Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 80,a,10. — 2) m. *ein* Pratjekabuddha Trik. 1,1,13. Bez. Âdibuddha's und *eines* Buddha überh. Burnouf, Intr. 222. Lot. de la b. l. 336. Wilson, Sel. Works 2, 11. 15. 27. 32. Lalit. ed. Calc. 341, 1. 362, 4. 5. Râga-Tar. 2, 136. *ein* Arhant bei den Gaina H. 24. — Hiervon 3) adj. *zu* Buddha *in Beziehung stehend:* कश्मीरेषु स्वयंभूनि गता लेखाणि चैत्य Kathâs. 54,45. — 4) m. N. pr. des 3ten schwarzen Vâsudeva bei den Gaina H. 695. — 5) m. *die Zeit* Çabdar. im ÇKDr. *der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson; = माषपर्णी und लिङ्गिनी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. स्वायंभुव.

स्वयंभूपुराण n. Titel eines buddhistischen Purâṇa Burnouf, Intr. 581. Lot. de la b. l. 502.

स्वयंभूमातृकातन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,b,27. fg.

स्वयंभूलिङ्ग n. = ज्योतिर्लिङ्ग (Comm.) Verz. d. Oxf. H. 254,b,35. fg.

स्वयंभृत adj. *selbsterhalten, — ernährt* Bhâg. P. 3,30,15.

स्वयंभोज m. N. pr. eines Sohnes des Pratikshatra Hariv. 2035. VP. 4,14,7. des Çini Bhâg. P. 9,24,25.

स्वयंभ्रमि adj. *von selbst rollend* Bhâg. P. 6,5,8.

स्वयंमथित adj. *von selbst gebuttert* TS. 1,8,9,2.

स्वयंमूर्त adj. *von selbst geronnen* TS. 1,8,9,2.

स्वयंमृत adj. *von selbst gestorben* Pañkat. 230,15. Hit. 23,10.

स्वयशस् adj. *durch sich selbst ansehnlich, — Eindruck machend, — imposant, — herrlich, selbstständig:* Agni RV. 1,95,2. 5. Âditja 8, 56,13. Indra 5,48,1. 7,22,5. 37,2. 10,49,11. Sindhu 75,9. Wasser 7,85,3. Soma 9,98,6. पायु 1,95,9. (मरुतः) श्येनासो न स्वयशसः 10,77, 5. Rudra 92,9. 15. मंहिष्ठमस्मि स्वयशसः 1,136,7. विश्वा सचध्ये स्वयशसो हि भूतम् AV. 18,3,19. RV. 5,17,2. 10,105,9. compar.: स्वयशस्तर 5,82, 2. रयि 8,49,14. 3,45,5.

स्वयावन् adj. *von selbst oder den eigenen Weg gehend:* सिन्धु RV. 8,25,12.

स्वयु (von स्व) adj. *sich selbst überlassen:* Vieh RV. 2,4,7. *frei schaltend:* Indra 3,45,5.

स्वयुक्त adj. *durch sich selbst geordnet:* Marut RV. 1,168,4.

स्वयुक्ति f. 1) *eigenes Gespann:* der Sonne RV. 1,50,9. der Açvin 119,4. — 2) °तस् *natürlicher Weise, selbstverständlich* Kathâs. 21,95. 22,220. 32,28. 42,76. 64,66. 95,65. स्वयुक्त्या dass. 29,98.

स्वयुग्वन् m. *ein Verbündeter:* विश्वा द्वेषांसि तरति स्वयुग्वभिः RV. 9,111,1.

स्वयुज् m. dass. RV. 10,67,8. 78,2. 89,7. इन्द्र स्वयुग्भिर्मत्स्वेह AV. 2,5,4.

1\. स्वयोनि f. *der Mutterleib, die eigene Geburtsstätte, — Heimathsort:* तस्मात्स्वयोनिमापन्नः श्रेय एवं हि भविष्यसि MBh. 12,4301. विकृतस्तु कुलीनस्तु स्वयोनिं यस्तु गच्छति Kâm. Nîtis. 17,27. Hariv. 13966. Bhâg. P. 1,2,32. अग्रामयोश्च संयोगाद्देव द्रव्यं च निर्वृते। तस्मात्तयोः स्वयोन्यैव (d. i. अद्भिः oder अग्निना) निर्णेको गुणवत्तरः ॥ M. 5,113. (समुद्रे) प्रविष्टे सक्ता स्वयोनिं वरुणालयम् R. 5,95,2. *ein Mutterleib der eigenen Kaste* M. 10,27.fg. — स्वयोनिन MBh. 12,4297 fehlerhaft für स्व° (so ed. Bomb.).

2\. स्वयोनि 1) adj. (f. auch ई) a) *blutsverwandt* M. 2,134. 206. 11,58. 170. Jâgn. 3,231. — b) *aus sich selbst entstehend* Hariv. 13964. — 2) n. कण्वस्य स्वयोनि N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

1\. स्वर्, स्वरति Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 22,34 (शब्दोपतापयोः). तस्वार, सस्वरतुः P. 7,4,80, Schol. सस्वरिव und सस्वर्थ Vop. 8,46. 90. अस्वारीत् und अस्वार्षीत् ebend. ved. अस्वार्, अस्वार्ष्टाम्; स्वरिष्यति P. 7,2,70, Vârtt. Kâç. zu 44. स्वरिता und स्वर्ता 7,2,44, Schol. स्वर्ता Kâç. zu 7,2,44. der Anlaut wird nicht in ष verwandelt AV. Prât. 2,102. 1) *einen Laut von sich geben, erschallen, tönen:* ग्रावः RV. 5,54,2. Opfergesang 8,12,32. Wind 5,54,8. ओमिति स्वरेत (आदित्यः) स्वरन्नेति (zugleich *leuchtend* von 2. स्वर्) Khând. Up. 1,5,1. — 2) *erschallen lassen,* mit acc.: स्वरन्ति घोषं विततम् RV. 5,54,12. घृतश्चुतं स्वारम् 2,11,7. — 3) *besingen:* स्वरन्ति त्वा सुते नरः RV. 8,33,2. इन्द्रं स्तोमेभिः 3,16. आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वाः 10,148,5. 1,151,5.

— caus. स्वरयति Dhâtup. 35,41 (आक्षेपे). *mit dem* Svarita-*Ton sprechen* Lâṭj. 1,6,3. pass. स्वर्यते RV. Prât. 3,9. AV. Prât. 3,67. Comm. zu 1,93. 3,56. 4,11. TS. Prât. 20,2. 3. Comm. zu 1,41. Pat. zu P. 1, 3,11 (स्वरयिष्यति u. s. w.). — स्वरित s. bes.

— desid. सिस्वरिषति und सुस्वूर्षति P. 7,2,49. Vop. 8,46. 19,8.

— intens. सास्वर्यते P. 7,4,30, Schol.

— अति *den Ton ausklingen lassen* Pañkav. Br. 13,12,11 (अतिगमन्दम् Comm.). यद्व वा अश्वमध्यप्रोत्येमित्येवातिस्वरति Khând. Up. 1,4,4. अतिस्वार्य m. *der letzte unter den sieben Tönen* TS. Prât. 23,12. Comm. zu 13.

— अनु caus.: सानुस्वरितरागाया: सरस्वत्या: *etwa nachklingend* Hariv. 11873. °रागाया: die neuere Ausg. साम् शिखर उपनिषदिति यावत् स्वरितं स्वर्गतिः तत्साधनं कर्म साम्यं रागाभिरागो तस्याः Nilak. Vgl. वाचः सानुस्वारक्रियाः 11882. hier hat die neuere Ausg. सानुसाराः und Nilak. erklärt: अनुसाराः (sic) सह्रायाद्यनसाधर्म्याद्यः तत्सहिताः. Vgl. अनुस्वार.

— समनु *nachklingen lassen* Çiksh. 29.

— अभि *mit Tönen begrüssen, singend einfallen; einstimmen:* यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति RV. 1,164,21. अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणः 9, 85,3. अभि स्वर धन्वा पूयमानः 97,3. इन्द्रं स्तोमा अभि स्वरन्ति गिरो 1,10,4. — इन्द्र ईशानो ओजसाभि स्तोमा अनूषत 8,13,27. अभि स्वरन्तु ये तव विश्वः 28. In Stellen wie diese von dem Comm. mit अभिमर्द्द erklärt: vgl. Naigh. 2,14. Nir. 3,12. Wir finden jedoch keine andern Belege für eine Wurzel mit dieser Bedeutung. अभ्यु स्वरेण सामभ्यः स्वरति सतस्पैव *den Ton hinüberleiten* Pañkav. Br. 13,12,13. — Vgl. अभिस्वर् fgg.

— अव *ertönen:* अव स्वराति गर्गरः RV. 8,58,8. *austönen, die Stimme sinken lassen* Lâṭj. 7,11,12.

— उप *einstimmen:* मनसा *in Gedanken mitsingen* Lâṭj. 1,8,9.

— नि *zweifelhafte Lesart* अम्बे निस्वर (= निर्गच्छ Comm.) TS. 1,4, 4,2, wofür निरवर VS. 6,36.

— निस् *wegsingen:* इन्द्रियम् Kâṭh. 26,1.

— परि s. परिस्वार.

— प्र *einen gezogenen Ton ausstossen:* स ओ३मिति प्रस्वरति RV. Prât. 15,3. — Vgl. प्रस्वार.

— सम् *zusammentönen, — stimmen; im Chor besingen, anrufen:* सोमं मतो विप्राः समस्वरन् RV. 9,63,21. 73,1. 4. fgg. सम् त्वा धीभिरस्वरन् 66,8. 67,2. 45,5. इन्द्रं सोमस्य पीतये 8,86,11. 9,101,11. *mitsin-*

gen (in demselben Tone) Lâṭy. 6,10,19. संस्वारम् absol. Çâṅkh. Çr. 1,1, 30. Nach P. 1,3,29, Vârtt. 1 und Vop. 13,14 med. संस्वरिषीष्ठास् (= उपतापय Comm.) Bhaṭṭ. 9,28.

— अभिसम् einstimmig besingen, — begrüssen, — einladen: अभि त्वा पूर्वपीतये स्तोमेभिः। समीचीनासः समस्वरन् ṚV. 8,3,7. गिरा 9,67, 9. मतयः 106,11. इन्द्रं जायमानम् 110,8. हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन् 10,96,2.

2. स्वर् (vgl. 3. स्वर्), स्वरति leuchten, scheinen: राजा राजानं त्सरति स्वरन्तम् Kauç. 100. स्रोमिति स्वेष (आदित्यः) स्वरन्नेति (zugleich den Laut om von sich gebend von 1. स्वर्) Khând. Up. 1,5,1. Es fragt sich, ob hierher als partic. mit ungewöhnlicher Betonung सूर्त (P. 8,2,61. = सृत Schol.) licht, hell zu setzen sei. अमूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ṚV. 10, 82,4. st. dessen असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने TS. 4,6,2,2. = सुसमीरित Nir. 6,15; vgl. Mahîdh. zu VS. 17,26. — caus. dass.: स्वरयन्तमर्चिषा AV. 13,2,2.

— प्रत्या s. प्रत्यास्वर्.

— प्रति s. प्रतिस्वर्.

3. स्वर् Çânt. 4,6. n. सूरा, सूरे und सूरे (ṚV. 4,3,8), सूरम्. Nach den Grammatikern und Lexicographen indecl. P. 1,1,37. Vop. 3,17. Behandlung des Auslautes VS. Prât. 1,166. fg. AV. Prât. 2,48. TS. Prât. 5,10. 8,8. 13. स्वो vor folgendem र् VS. Prât. 4,44. P. 8,3,109, Vârtt. 7. In Ableitungen zu सौव° gesteigert gaṇa द्वारादि zu P. 7,3, 4. Vop. 7,4. 1) die Sonne Nir. 2,14. मो षु देवा अदः स्वर्रव पादि दिवस्परि ṚV. 1,105,3. 71,2. चित्र 148,1. स्वर्णा दृशीकं 2,2. 8. 8,4. 24,3. 4,3,11. स्वर्णा ज्योतिः 10,2. 16,4. 45. उरुस्वर्गात् 5,45,1. 46,3. येना स्वर्णा ततनाम नृंभि 54,15. 80,1. 7,34,19. शुक्र 10,43,9. Tochter der Sonne 7,69,4. चक्र 4,16,12. 6,56,3. Wagen 5,31,11. हरितः 1,121,13. 9,64,9. एतश 8,1,11. 9,63,8. — 2) Sonnenlicht, Sonnenschein. Um Sonnenschein oder Licht (und Wasser) kämpfen die Götter für die Menschen, aber auch diese unter sich; also in diesem Fall so v. a. heiteres, freies Dasein (vgl. उरु, वरीयस् u. s. w.): स्वश्च नो सातये धाः ṚV. 3,31, 19. स्वः सनिष्यवः 1,131,2. सनवांसः स्वरपश्च देवीः 3,34,8. 6,60,2. 73, 3. इषं स्वश्च धीमहि 7,66,9. 1,168,2. अस्माकेभिर्नृभिरत्रा स्वर्जय 8,15,12. य श्रादृदिः स्वर्नृभिः 46,8. 9,4,2. 9,9. 76,2. कृणो वृत्रं हया स्वः 8,78,4. यस्मिँल्लोके स्वर्हितम् 9,113,7. 10,121,5. Indra's Glanz 8,3,13. des Sonnenrosses 2,35,6. AV. 2,11,5. 4,23,6. 7,1,2. 8,9,14. 10,8,24. VS. 15,49. सूरो अक्तुर्दुं bei Tag und Nacht ṚV. 8,81,31. स्वर्निर्षत्त: sub dio 1,70,8. स्वर्वतो in's Freie tretend (zum Kampf) 131,3. — 3) der lichte Raum oben, Himmel (auch als Sitz der Seligen und Götter) AK. 1,1, 1,1. 3,4,23 (28),16. Trik. 3,4,1. H. 1525. Med. avj. 70. Halâj. 1,2. महत् ṚV. 3,2,7. बृहत् 10,66,4. 9. पिन्वति स्वः 5,83,4. विश्वाज्ज्योतिषा स्वः 8,87,3. AV. 4,11,6. 14,2. der oberste 3. 6,47,3. 9,5,14. 10,9,1. स्वरारोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् 11,1,37. 13,1,7. स्वर्गमामपुण्यान्भूयासम् 18,2,45. सुवो रोहाव TS. 1,7,9,1. स्वो रुहाणाः VS. 18,51. Çat. Br. 5, 2,1,10. उत्तर VS. 20,21. Ait. Br. 3,39. Çâṅkh. Çr. 1,6,3. स्वरित्येवो लोकः Çat. Br. 8,7,4,6. स्वरायुः Kaush. Up. 2,14. Himmel der Asura AV. 19,13,1. — स्वराक्रमेते सोमाश्री यदो Weber, Jyot. 26. स्वर्गात्पदच्युतनो मृतः Spr. (II) 6313. MBh. 14,2840. त्वयि प्रयाते स्वः so v. a. gestorben R. 2,76,3. Bhâg. P. 9,4,4. Nalod. 3,1. उपरिष्टाच्च स्वर्लोको यो ऽयं स्वरिति संज्ञितः MBh. 3,15442. भुवः स्वश्च मेरुः Golâdhj. Bhuvanak. 43. स्वर् als gen. Çiç. 3,35. स्वर्यशस् Bhâg. P. 1,10,27. स्वश्रूडामणि 3, 15,39. — 4) in der bekannten Opferformel (s. व्याहृति) भूर्भुवः स्वर् Çat. Br. 2,4,2,1. 3,2,2,6. 8,7,4,6. Kâtj. Çr. 2,1,19. Lâṭy. 2,13,1. Çâṅkh. Çr. 14,16,7. ओं भूर्भुवः स्वर्जनदोम् Vaitân. 1. 2. Kauç. 55. 69. fg. 90. Taitt. Up. 1,5,1. Ind. St. 2,7. 9,103. M. 2,76. MBh. 12,10426. भूर्ट भुवर्ट स्वर्द भूर्भुवःस्वर्द Hariv. 14116. Mârk. P. 101,23. Bhâg. P. 2,6,6. Verz. d. Oxf. H. 56,b,2. भूर्भुवःस्वर्महर्जनस्तपः सत्यम् die sieben Welten über der Erde Vedântas. (Allah.) No. 70. — 5) N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,19,1. — 6) = उदक Naigh. 1,4. — Die regelmässige Aussprache ist सुवर् und so wird auch in TS. und TBr. geschrieben. Çvetâçv. Up. 2,3 (= VS. 11,3). स्वरिति प्रतिष्ठा हे प्रतिष्ठे हे एते अक्षरे Çat. Br. 14,8,6,4.

स्वर und स्वर (von 1. स्वर्) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. आ; in Ableitungen gesteigert zu सौव° gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. 1) m. a) Schall, Ton; Stimme Naigh. 1, 11. H. 306. 1399. an. 2,465. Med. r. 95; fg. Halâj. 1,138. 5,77. स्वरेणाद्रिं दूरयः ṚV. 1,62,4. तीव्रे सिन्धोरधि स्वरे 8,61,7. AV. 11,7,5. Ait. Br. 3,24. Çat. Br. 11,4,2,10. fg. 14,4,2,27. Pañkav. Br. 11,5,26. वाग्घोषज्ञावचस्वरान् R. 2,81,2. स्वरवर्णाङ्गिताकारैः Stimme M. 8,25. शुकभिन्नतुल्यस्वरा: Jâgñ. 2,267. दारुणा MBh. 3,16139. गायतोमधुरस्वरम् R. 1,4,28. 34,42. दीन 42,26. 5,23,1. Spr. (II) 2811. 4880. आर्तस्वरं विसृज्य R. Gorr. 2,66,27. ताम° 3,58,14. घोर 64,15. गम्भीर Suçr. 1, 124,12. दीनस्वर° 107,19. 2,307,11. धीर Ragh. 3,43. धीरप्रशान्त° Çik. 27,10. क्रूरस्व Spr. (II) 7313. करुणा Pañkat. 82,17. fg. तार 97,19. आविल Bhâg. P. 6,1,29. मत्तहंस° adj. R. 2,59,13. कलहंस° adj. 82,9. वाष्पच्छन्न° adj. R. Gorr. 2,38,34. °हीन 3,73,3. °मधुरता Spr. (II) 5827. स्वरश्चापि व्यश्रूयत R. 2,36,10. व्यभिद्यत R. Gorr. 2,36,10. Varâh. Bṛh. S. 68,1. 85. गर्दभजर्जररूक्षस्वराः स्युः 95. 69,5. मधुरस्वरविहंगमृग° 30,7. 86,15. 19. 88,11.15.17. 36. भिन्नभैरवदीनार्तपरुषक्षामजर्जराः 86,36. Râga-Tar. 5,373. सगद्गदस्वरम् Sâh. D. 59,4. = नासासमीरण durch die Nase entlassene Luft Med. Verz. d. Oxf. H. 337,b,15. der प्राण ist स्वर Khând. Up. 1,3,2. desgleichen ग्राम 4,3. 4. Hariv. 12432. Bhâg. P. 7, 15,53. — b) Ton (bei der Recitation u. s. w.), unterschieden nach seiner Stärke in den drei Stufen प्रथम मन्द्र नीच नीचैस्तर, मध्यम, उत्तम उच्च उच्चैस्तर oder nach Höhe und Tiefe in der Tonleiter Âçv. Çr. 5, 12,8. 17,1. स्वाध्याय° 8,13,6. स्वाध्याय° Lâṭy. 1,8,9. प्रथम°, द्वितीय° 2,9,12. मन्द्र° 1,11,26. Schol. zu Kâtj. Çr. 254,13. fgg. Prajogar. 3,b,1. Suçr. 1,13,7. उच्चमदो स्वरं कृत्वा नीचं पश्चात् Varâh. Bṛh. S. 86,63. उच्चैः° adj. (Hund) 89,6. स्वरे स्वरे सप्त पवान्तराणि Lâṭy. 1,11,27. — c) Ton so v. a. Accent (उदात्त, अनुदात्त, स्वरित) AK. 1,1,5,5. H. an. Med. Halâj. 5,77. ṚV. Prât. 3,1. fgg. मन्त्रे स्वरक्रिया Kâtj. Çr. 1,8,16. भाषिक° 17. स्वरसंस्कारौ Nir. 2,1. ब्राह्मण°, संहिता° Comm. zu Kâtj. Çr. 1,8,17. MBh. 3,16773. 13,4103 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Kâr. 9 aus Kâç. zu P. 7,2,10. Schol. zu P. 6,1,158. — d) ein musikalischer Ton, Note (deren sieben) AK. 1,1,2,1. H. 1401. H. an. Med. Halâj. Ind. St. 1,48 (auch sechs). 2,67. VS. Prât. 1,127. Hariv. 4633. 13940. R. 2,91,26. R. Gorr. 1,3,45. 7,94,5. Mâlav. 20. Varâh. Bṛh. S.

86,40. Mârk. P. 23,31. Bhâg. P. 2,1,36. 3,12,47. Verz. d. Oxf. H. 200, *b*,6. Pańkat. V,43. Çuk. in LA. (III) 33,5. — *e*) *Vocal* H. an. Med. Halâj. ṚV. Prât. 1,11. 21. 14,4. VS. Prât. 1,39. 44. 87. AV. Prât. 1,55. 93. TS. Prât. 1,5. 33 u. s. w. Lâṭj. 6,10,16. Çâṅkh. Çr. 6,1,30. Kâtj. Çr. 19,7,6. Khând. Up. 2,22,3. MBh. 1,309. 3,16139. 14,1192. R. 2, 91,22. Varâh. Bṛh. S. 96,15. Mârk. P. 23,47. Bhâg. P. 3,12,46. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,34. — *f*) Bez. *der Zahl sieben* (nach der Zahl der Noten) Varâh. Bṛh. S. 12,14. स्वरांश *ein Siebentel* Bṛh. 7,9. — 2) f. आ N. der ersten Gemahlin Brahman's Pâdmottarakh. Kârttikam. 156 im ÇKDr. — 3) n. Bez. gewisser Sâman (vgl. स्वरसामन्) Çâṅkh. Br. 24, 5. 8. Lâṭj. 1,6,48. 7,3,11. Schol. zu Pańkav. Br. 4,5,1. Âçv. Çr. 8,5, 11. °पृष्ठ Çâṅkh. Çr. 11,11,3. 12,10. Lâṭj. 4,6,16. वायोः स्वरम् (v. l. स्परम्) Ind. St. 4,235,*a*. — Vgl. अ°, अधि°, चतुर्थ°, तृतीय°, द्वितीय°, नि°, प्रति°, प्रथम°, भिन्नस्वरहरक, मञ्जु°, मधु°, मधुर°, मनोज्ञ°, मन्द्र°, मेघ°, वि°, व्याख्या°, शिक्षा°, शुक्ल°, स°, सम°, सु°, सौवर.

स्वरकार adj. *Stimme machend* Suçr. 1,180,17.

स्वरक्षय m. *Verlust der Stimme* Karaka 8,20.

स्वरगु f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 56,13.

स्वरघ्न m. *eine best. Krankheit der Kehle*, nach Wise vielleicht *Croup*. Suçr. 1,306,15. 308,15. 2,132,14.

स्वरंकृत adj. *wohl hergerichtet:* यज्ञ ṚV. 1,162,5. — Vgl. स्वलंकृत.

स्वरचिन्ता f. *Betrachtung über die Vocale* als Titel eines Abschnittes in einem grammatischen Werke Sarvadarçanas. 136,15.

स्वरण (von 1. स्वर्) adj. *hellklingend, gut bei Stimme:* सोमानं स्वरणं कृणुहि ṚV. 1,18,1. = प्रकाशनवन्त् Nir. 6,10. = शब्दयितर् Mahîdh.

स्वरतत्त्वोदय n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 337,*a*, No. 793; vgl. Notices of Skt Mss. 1,276 und स्वरोदय.

स्वरतन्त्र *n. ein über die magische Kraft der Laute handelndes Lehrbuch* Verz. d. B. H. No. 910.

स्वरता f. nom. abstr. zu स्वर 1) *d*) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,4. 6. — °क्षीणविकृतस्वरता° nom. abstr. von °विकृतस्वर adj. *dessen Stimme geschwunden u. s. w. ist* Suçr. 1,118,8. 9.

स्वरतिक्रम m. *das Uebersteigen des Himmels so v. a. das Gelangen nach* Vaikuṇṭha (Comm.) Bhâg. P. 11,6,10.

स्वरदीप्त adj. in der Auguralkunde *ungünstig von Seiten des Lautes, der Stimme* Varâh. Bṛh. S. 86,63. 90,3.

स्वरपत्तन n. *die Stadt der musikalischen Töne*, Bez. des Sâmaveda Trik. 1,1,116.

स्वरब्रह्मन् n. = शब्दब्रह्मन् *das in Laute gefasste* Brahman d. i. *die heilige Schrift* Bhâg. P. 1,6,33. 6,5,22.

स्वरभक्ति f. *Theilvocal*, so heisst *der einem r* (bez. *l*) *vor folgendem Consonanten nachgeschlagene vocalische Klang* ṚV. Prât. 1,17. 2,1. स संयोगं स्वरभक्तिर्विहन्ति 6,10.13. 13,18. 14,25. TS. Prât. 2,19. 21,6.45. रेफाद्रूष्मणि स्वरपरे स्वरभक्तिरकारस्यार्धं चतुर्थमित्येके । अन्यस्मिन्व्यञ्जने चतुर्थमष्टमं वा AV. Prât. 1,101. fg. VS. Prât. 4,16.

स्वरभङ्ग m. 1) *das Stottern* Çabdârthak. bei Wilson und N. 24 im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. — 2) *Heiserkeit* ÇKDr. Hem. Jogaç. 3,52.

स्वरभङ्गिन् m. *ein best. Vogel* Çabdak. im ÇKDr.

स्वरभूत adj. *vocalisch geworden* d. i. *dessen Halbvocal nebst nachfolgendem Vocal in u oder i übergegangen ist* VS. Prât. 4,56.

स्वरभेद m. 1) *Heiserkeit* H. 306. Karaka 8,20. Suçr. 2,186,4. 448,20. 507, 7. fgg. Çârṅg. Saṁh. 1,7,22. Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,38. Verz. d. B. H. No. 955. 966. 975. — 2) *Verstellung der Stimme:* °भेदेन *mit verstellter Stimme* Pańkat. 199,20. — 3) *Verrath durch die Stimme:* °भेदभयान्न किंचिद्रूचे Pańkat. 37,25 (ed. orn. 34,8). — 4) *Verschiedenheit des Accentes* Kâç. im gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. — 5) *Verschiedenheit der musikalischen Töne* und zugleich *Heiserkeit, das Versagen der Stimme* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37.

स्वरभैरव Titel eines Werkes Verz. d. Cambr. H. 69, Çl. 5.

स्वरमञ्जरी f. desgl.: °कार Verz. d. Oxf. H. 164,*a*,6.

स्वरमण्डलिका f. *eine Art Laute* Çabdar. im ÇKDr. सुरमण्डलिका v. l.

स्वरयोग m. *Verbindung der Laute so v. a. Stimme:* श्रेष्ठ R. 2,69,20 (nicht richtig unter योग 1) *e*) gestellt). Mṛkkh. 17,6, v. l. — Vgl. स्वरसंयोग.

स्वररत्नकोश m. und स्वररत्नभाण्ड n. Titel zweier *über die musikalischen Töne handelnder Lehrbücher* Ind. St. 1,48.

स्वरलासिका f. *Pfeife, Flöte* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुरलासिका.

स्वरवन्त् (von स्वर) adj. 1) *klingend, laut:* वाच् Ait. Br. 3,24. — 2) *eine wohlklingende Stimme habend* Çat. Br. 14,4,1,27. — 3) *betont* Çat. Br. 11,4,2,14. अस्वराणि व्यञ्जनानि स्वरवन्तीत्यान्यतरेयः Comm. zu AV. Prât. 3,74.

स्वरविभक्ति f. *Zertheilung eines Vocals* (beim Sâman-Gesang) Pańkav. Br. 10,9,1. 2.

स्वरशास्त्र n. *ein über Laute, Stimme, Accente u. s. w. handelndes Lehrbuch* Weber, Pratijñâs. 72. Verz. d. B. H. No. 910. 914.

स्वरस् s. घर्म°.

1. स्वरस n. 1) *der eigene Saft, der aus irgend einem Stoff gewonnene Saft ohne andere Beimischung* Çabdak. und Ratnam. im ÇKDr. अस्रवद्रुधिरं भूरि स्वरसं चन्दनो यथा MBh. 7,1648. यन्त्रप्रपीडनाद्द्रव्यरसः स्वरस उच्यते Karaka 1,4 (Ausg. 442). Suçr. 1,5,1. 160,11. 17. 2,392,5. दुःस्पर्शा° 515,3. गोमय 281,2. Çârṅg. Saṁh. 2,1,2. दूर्वायाः (so zu lesen) Med. n. 53. — 2) *Gefühl für die Seinigen* Spr. (II) 6190. — 3) *das Hängen an der eigenen Person, Selbsterhaltungstrieb* Jogas. 2,9. anders der Comm. — 4) *Analogie:* नपाचरः = राक्षसः निशाचरशब्दस्वरसात् ÇKDr. unter नपाचर.

2. स्वरस 1) adj. (f. आ) *gefallend, zusagend:* भार्या Kathâs. 49,213. Comm. zu TS. Prât. 5,22. — 2) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 57, 13. Bhâg. P. 5,20,10.

स्वरसंयोग m. = स्वरयोग *Stimme* Mṛkkh. 17,6. im Prâkrit Mâlav. 67,6. Çâk. 59,3 (hier die *fortlaufenden Töne eines Gesanges*).

स्वरसंक्रम m. *das Steigen und Fallen der Stimme, Modulation* Mṛkkh. 44,13.

स्वरसंदर्भ m. dass. Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 472.

स्वरसंपद् f. *Wohllaut der Stimme, eine wohlklingende Stimme* Hariv. 8690. R. Gorr. 1,3,61. 15,11. 2,88,23. 3,16,16. 4,63,7.

स्वरसंपन्न adj. *wohlklingend:* वाच् Çat. Br. 14,4,1,27. *mit einer wohlklingenden Stimme versehen* R. 1,4,3.

स्वैरसामन् 1) m. Bez. *der drei Tage vor und nach dem* Vishuvant *des* Gavâmajana, *also die letzten des ersten und die ersten des zweiten Halbjahrs* Schol. zu Pañkav. Br. 4,5,1. Ait. Br. 4,18. fg. Çat. Br. 12,1,2,2. 2,13. 2,1,3. 2,22. 3,10. Âçv. Çr. 8,5,10. 6,25. 7,12. 11,7,1. Pañkav. Br. 23,16,1. 24,14,1. Lâṭj. 3,4,20. 4,5,17. Çâñkh. Çr. 10,9,14. 11,11,1. Maçaka 2,2. fgg. im Verz. d. B. H. 72. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*b*.

स्वरसार Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 914.

स्वरसिंह m. desgl. Verz. d. Cambr. H. 69.

स्वरसीकृत (स्वरस + कृत) adj. *zu Saft gemacht* Karaka 8,2.

स्वरहन् m. = स्वैरिन् Çâñkh. Saṃh. 1,7,79.

स्वरांश m. 1) *ein halber oder ein viertel Ton* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *ein Siebentel* (*nach den sieben musikalischen Noten*) Varâh. Bṛh. 7,9.

स्वराज् P. 3,2,61, Schol. 1) adj. *selbst herrschend, unabhängig*; m. *Selbstherr*: Âditja RV. 2,66,6. 2,28,1. Agni 1,36,7. Indra 51,15. 61,9. स्वराडिन्द्र स्वराळसि 3,45,5. 46,1. 49,2. सखाऊन्यः स्वराळन्य उच्यते वाम् 7,82,2. 8,12,14. 50,2. 70,1. TS. 2,3,6,2. Bhâg. P. 2,7,48. 3,26,58. 4,19,17. 6,7,14. 8,10,24. die Marut RV. 5,58,1. Parganja 7,101,5. Brahman VP. 93. Bhâg. P. 3,18,20. Vishṇu-Kṛshṇa 1,1,1. 2,6,41. MBh. 12,1309. Pañkar. 4,3,46. Manu Svâjambhuva Bhâg. P. 3,12,52. *ein unabhängiger Fürst* Kathâs. 96,3. *sich selbst regierend, — lenkend*: Rosse RV. 1,181,2. गोत्र 10,120,8. दृष्णा: AV. 9,1,9. Soma (wenn die Lesung richtig ist) RV. 8,83,4. Gegens. अन्यराज्म् Khând. Up. 7,25,2. In vielen Formeln AV. 17,1,22. VS. 5,24. 13,24. 35. TS. 2,3,6,2. 4,4,8,9. 5,5,4,4. ein Mantha TBr. 2,7,7,2. Wasser Çat. Br. 5,3,4,21. — 2) m. *a*) N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,26,1. — *b*) Bez. *eines best. Sonnenstrahls* VP. 236, N. 3. — 3) f. (sc. ऋच्) N. *eines Metrums mit zwei überschüssigen Silben* RV. Prât. 17,2. 4. Ind. St. 8, 132. 254. विराट् स्वराळभ्येति पश्चात् AV. 8,9,9. *von 36 Silben* Çat. Br. 10,5,4,8. *von 54 Silben* Çâñkh. Br. 17,1. — Vgl. विराट्° und स्वाराज्.

स्वराज्ञ adj. = स्वराज्. Indra TS. 2,3,6,1. 2. °राज्ञी TBr. 3,11,2,1. ब्राह्मणा: Lâṭj. 8,7,4. विश: 9,4,22.

स्वराज्य n. 1) *eine unabhängige Herrschaft* RV. 1,80,1. 84,10. 2,8,5. सवितुर्न र्मिनाति स्वराज्यम् 5,82,2. 8,82,11. AV. 10,7,31. — 2) *das eigene Reich* R. 4,7,3. 7,39,6. Kathâs. 11,35. 30,144. — Vgl. स्वाराज्य.

स्वरान्त (स्वर + अन्त) adj. 1) *vocalisch auslautend* VS. Prât. 4,27. 5,28. Verz. d. Oxf. H. 471,*b*,1. 6. 7. — 2) *den* Svarita *auf der letzten Silbe habend* Shaḍv. Br. 3,7.

स्वरापगा f. *der Himmelsfluss d. i. die* Gaṅgâ H. 1082.

स्वरार्णव (स्वर् + अ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 69, Çl. 5.

स्वरालु (स्वर् + आलु) m. *eine best. aromatische Wurzel*, = वचा Çabdâk. im ÇKDr.

स्वराष्टक (स्वर + अ°) n. Titel einer Schrift: शौनकीय° Verz. d. Oxf. H. 164,*a*,5.

1. स्वराष्ट्र n. *das eigene Reich* Spr. (II) 7312.

2. स्वराष्ट्र m. N. pr. 1) pl. eines Volkes MBh. 6,356 (VP. 189). Vgl. सुराष्ट्र. — 2) eines Fürsten Mârk. P. 74,1.

स्वरि (von 1. स्वर्; सुअरि Padap.) adj. *laut, lärmend*: इन्द्रः स्वरिर्मत्री ववक्षे रणाय RV. 1,61,9. — Vgl. स्वर्य.

स्वरित (vom caus. von 1. स्वर् und von स्वर) 1) adj. *a*) *erklingen gemacht*: वेणु Bhâg. P. 10,31,14. — *b*) *betont, accentuirt* Lâṭj. 7,8,5. — *c*) *mit dem klingenden Tone d. h.* Svarita *versehen* RV. Prât. 1,32. 3, 3. 4. 11,27. VS. Prât. 4,47. 59. 136. AV. Prât. 1,16. fg. 3,67. TS. Prât. 18,5. P. 1,3,72. 6,1,185. 8,2,4. 6. 4,66. Çânt. 1,24. 4,6. — 2) m. n. *der sogenannte* Svarita Âçv. Çr. 1,2,9. RV. Prât. 3,1. 2. 18. TS. Prât. 1,40. 10,12. 16. 12,9. 14,29. VS. Prât. 1,110. fgg. P. 1,2,31. 37. 3,11. — Vgl. मध्य°, सर्व° und Roth, Einl. zu Nir. LVII. fgg.

स्वरितत्व n. nom. abstr. zu स्वरित 1) *c*) und 2) Comm. zu TS. Prât. 23,17 und in allen Comm.

स्वरितर् (von 1. स्वर्) nom. ag. *Laute erschallen lassend*: (मरुतः) स्वरितार आसभिः RV. 1,166,11.

स्वरितवन्त् adj. *einen* Svarita *enthaltend* VS. Prât. 4,120.

स्वरित्र adj. (f. आ) *mit guten Rudern versehen* RV. 10,63,10. MBh. 14,1393.

स्वरी f. zu स्वर्य s. u. स्वर्य 1).

स्वरीयस् n. विष्णोः स्व° N. eines Sâman Ind. St. 3,237,*a*.

स्वरु Uṇâdis. 1,11. m. *das von einem Stamm abgeschnittene lange Holzstück, starker Pfahl; Opferpfosten* (so v. a. यूप); im Ritual *Spahn des* Jûpa AK. 3,4,25,169. H. an. 2,465. Med. r. 94. Z. f. vgl. Spr. 19, 218. fg. RV. 1,92,5. यत्स्वरवो स्वधितो रिशन्ति 162,9. 3,8,6. 9. 10. 4,6,3. मित 51,2. स्वरुरणा मिताः 7,35,7. पृथु 8,45,2. AV. 4,24,4. 12,1, 13. 18,3,42. न एतं स्वरुमपश्यन्यूपशकलम् Ait. Br. 2,3. TS. 5,5,2,1. 6,3,4,9. TBr. 2,4,7,10. Çat. Br. 3,7,1,28. Kâty. Çr. 1,7,15. 6,4,12. 9,12. 10,9,43. Schol. zu 6,3,17. Nach den Lexicographen noch *Donnerkeil* AK. 1,1,1,43. H. 180. H. an. Med. Halâj. 1,56. Gâtâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,1. *Pfeil* und *Opfer* AK. 3,4,25,169. H. an. Med. *Sonnenschein* (*Sonnenstrahl* ÇKDr.) und *eine Art Scorpion* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. सु°.

1. स्वरुचि f. *eigenes Gefallen, — Wille, — Lust*: स्वरुच्या *nach eigenem Willen* Jâgñ. 2,84. Kull. zu M. 8,222.

2. स्वरुचि adj. *dem eigenen Willen —, der eigenen Lust folgend, sich gehen lassend* H. 355. Halâj. 2,224. Mârk. P. 65,5.

स्वरुस् m. = स्वरु *Donnerkeil* Nilak. zu AK. 1,1,1,43 nach ÇKDr.

स्वरूप 1) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a*) *die eigene Gestalt, — Form*: °धारिन् MBh. 3,2620. स्वरूपं दिव्यमास्थाय 11977. 5,7527. 12,4270. विष्णु° Vishṇu's *Gestalt* Pañkar. ed. orn. 54,16. Bhâg. P. 1,9,39. व्यवस्थानं °तः 2,8,22. 3,2,15. यद्वस्वरूपवत् 4,1,4. °स्थ 23,18. 6,8,31 (pl.). शब्दस्य *Lautform* Schol. zu P. 1,1,68. शब्द° zu 39. 2,2,34. स्वरूपम्, पर्यायाः, विशेषाः *das Wort selbst, die Synonyme, die Unterarten* (*Species*) Siddh. K. zu 4,4,35. am Ende eines adj. comp.: स्त्री° *in weiblicher Gestalt* MBh. 5,7524. अ° *gestaltlos* (Gegens. रूपवन्त्) Bhâg. P. 2,6,44. — *b*) *die eigene Beschaffenheit, Eigenthümlichkeit, Wesen, Natur, Charakter* AK. 1, 1,2,38. 3,4,26,204. Trik. 3,3,445. Halâj. 5,98. नाम्नो स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः so v. a. भोस् *gilt ja gerade dasselbe wie der eigentliche Name* M. 2,124. Sâh. D. 1,3. 2,23. 84. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,2. 24. Spr. (II)

2165. 6420. Varâh. Bṛh. S. 32,16. 47,3. Kathâs. 18,215. 20,103. 24,157. 48,77. 111,87. 120,86. Mârk. P. 34,9. 51,90. 68,3. Sâh. D. 2. Pratâpar. 3,5,6. Bhâg. P. 3,28,37. 7,9,20. Pańkat. 43,12. 137,19. 145,16. 233,11. ed. orn. 19,4. Hit. 98,13. 113,18. Z. d. d. m. G. 14,572,5. Hem. Jogaç. 4,52. स्वस्वरूप 45. पठ किंचित्कालस्वरूपम् Vet. in LA. (III) 29,18. Madhus. in Ind. St. 1,14,3. Comm. zu TS. Prât. 21,10. 15. 24,4. Sarvadarçanas. 31,21. 34,8. 17. 47,15. fgg. 60,9. 99,12. 17. 169,13. 174,11. 180,8. °तस् Mârk. P. 73,3. स्वरूपमेकात्मन् so v. a. von Natur 134,8. स्वरूपासिद्ध so v. a. in sich als falsch sich erweisend (z. B. der Laut ist eine Eigenschaft, weil man ihn sieht) Tarkas. 43. fg. am Ende eines adj. comp.: पूर्व° ṚV. Prât. 6,11. ब्रह्म° (so lesen wir) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,76. अब्राह्म° 163. Pańkar. 2,3,51. 4,5. Sarvadarçanas. 174,13. — 3) adj. = बुध und मनोज्ञ (vgl. अभिरूप, प्राप्तरूप und सुरूप) AK. 3,4,29,134. fehlerhaft für सरूप (so Wilson's Ausg.) Sâṅkhjak. 8. für सुरूप Vet. in LA. (III) 46,14. — 4) m. N. pr. eines Daitja MBh. 2,366. eines Sohnes der Sunandâ Mârk. P. 118,2. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1,155. — 5) N. pr. einer Oertlichkeit (vgl. स्वारूप) Verz. d. Oxf. H. 338,b,22. — Vgl. नील°, विधिस्वरूपवादार्थ, श्री°.

स्वरूपक am Ende eines adj. comp. = स्वरूप 1) b) Pańkar. 1,2,47.

स्वरूपता f. nom. abstr. 1) zu स्वरूप 1) a) MBh. 15,927. Bhâg. P. 7,1,27. स्वरूपतया so v. a. buchstäblich, in Wirklichkeit Schol. zu Çâk. 51. — 2) स्वरूप 1) b) Sâh. D. 49. — 3) fehlerhaft für सुरूपता Râga-Tar. 3,489.

स्वरूपत्व n. nom. abstr. zu स्वरूप 1) b) Sâh. D. 4,4.

स्वरूपनिरूपण n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. 180,9 v. u.

स्वरूपनिर्णय m. Titel zweier Schriften Hall 129. fg. °टीका 131.

स्वरूपवत् (von स्वरूप) adj. am Ende eines comp. die Gestalt von — habend: स्त्री° MBh. 5,7528.

स्वरूपसंबोधन n. Titel einer Gaina-Schrift Sarvadarçanas. 34,17. fg.

स्वरूपानुसंधानस्तोत्र n. Titel einer Schrift Hall 131.

स्वरूपिन् (von स्वरूप) adj. seine eigene d. i. natürliche Gestalt habend MBh. 3,2998. mit einer Gestalt versehen, leibhaftig 5,7113. धर्म 14,115. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 18. 11, Çl. 42. am Ende eines comp. in der Gestalt von — erscheinend: दैत्य° R. 7,15,31. ब्रह्म° Mârk. P. 47,4. 97,12. Bhâg. P. 5,20,46. Pańkar. 1,14,117. — Vgl. नाग° (नागस्वरूपिणी zu streichen), श्री°, स्त्री°.

स्वरूपोत्प्रेक्षा f. Bez. eines best. Gleichnisses Sâh. D. 291,17.

स्वरूपोपनिषद् f. N. einer Upanishad Ind. St. 1,471.

स्वरेणु f. N. pr. einer Gemahlin des Sonnengottes Trik. 1,1,101. — Vgl. सुरेणु 2) b) und सरण्यू.

स्वरोचस् s. u. 2. स्वरोचिस् 1).

स्वरोचिष Mârk. P. 61,4 fehlerhaft für स्वा°.

1. स्वरोचिस् n. eigenes Licht Bhâg. P. 2,5,41. 3,8,14. 5,24,31. 9,11,6. st. स्वरोचिभिः Mârk. P. 63,7 wird wohl स्वरोचिर्भिः zu lesen sein.

2. स्वरोचिस् 1) adj. durch sich selbst leuchtend ṚV. 3,38,4 (v. l. स्वरोचस् TBr. 2,7,8,1). 5,87,5. Bhâg. P. 4,24,34. 8,3,13. 9,2,15. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Gandharva Kali und der Apsaras Varûthinî Mârk. P. 63,7. fgg. — Vgl. स्वारोचिष.

स्वरोदय 1) adj. einen Vocal nach sich habend ṚV. Prât. 4,26. 5,5. — 2) n. (m. ÇKDr.) Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,129. Notices of Skt Mss. 1,276. Verz. d. Oxf. H. 337,a, No. 793 (= स्वरतत्त्वोदय). Verz. d. Cambr. H. 69. Hall 18. °विवरण 200.

स्वरोपघात s. u. उपघात 1).

स्वरोपध adj. einen Vocal vor sich habend ṚV. Prât. 6,12. 11,24.

स्वर्क adj. schön singend: die Marut ṚV. 1,88,1. 7,35,9. 38,7. वर्धमानाः VS. 19,32.

स्वर्ग (सुवर्ग TS. TBr.; vgl. P. 6,4,77, Vârtt.) 1) adj. zum Licht —, zum Himmel gehend (1. ग), — führend; im Himmelslicht befindlich, himmlisch: ब्रह्मौदनो देवयानः स्वर्गः AV. 11,1,20. कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः 28. 30. 35. 18,4,14. 4,34,8. 9,5,16. SV. I, 5, 1,5,9 (verdorbene Stelle; vgl. स्वर्गमर्धत्तो जयत Çâṅkh. Çr. 16,17,7). समुद्र VS. 13,31. यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गः TBr. 1,2,1,21. संतोषो वै स्वर्गतमः (könnte auch bedeuten der schönste Himmel) MBh. 12,616. Namentlich लोक (vgl. स्वर्गलोक) Lichtwelt, Himmelsraum AV. 6,120,3. 9,5,26. 7,4. 11,1,7. 12,3,16. fg. 18,4,2. VS. 35,22. pl. AV. 12,3,6. 18,4,4. Kâṭh. 33,7. Kaṭhop. 6,4 (सर्गेषु लोकेषु gedr.). Kaush. Up. 2,15. — TS. 1,5,9,4. 2,2,5,4. 5,2,3,4. Çat. Br. 1,6,1,11. 3,8,1,16. 4,2,5,5. 6,3,2,14. एतस्मिन्नाके स्वर्गे लोके देवा असीदन् 8,6,1,1. 14,3,1,28. Ait. Br. 1,5. 8. 2,3. 6. 14. 17. Kaṭhop. 1,12. Taitt. Up. 1,3,4. Spr. (II) 741. Bhâg. P. 1,1,4. sechs Ait. Br. 4,18. sieben 5,10. neun 4,16. TBr. 1,2,2,1. Kâṭh. 33,4. Thore des Himmels TBr. 3,12,2,9. 4,7. Ait. Br. 3,42. Çat. Br. 6,6,2,4: — 2) m. a) Himmel, meist als Aufenthalt der Götter und Seligen, himmlische Freude AK. 1,1,1,1. H. 87. Halâj. 1,3. 5,60. 68. स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे ṚV. 10,95,18 (einzige Stelle im ṚV.). स्वर्गो ज्योतिषावृतः AV. 10,2,31. 8,18. 9,5. 12,3,54. स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः 2,34,5. 18,4,3. स्वर्गं यतः पितुः 56. 64. drei 12,3,42. — Çat. Br. 12,5,2,8. त्रीव° 6,1,39. Çâṅkh. Çr. 16,17,11. — Kâtj. Çr. 1,10,10. सर्गस्वर्गापवर्गहेतु Maitrjup. 6,30. M. 9,28. 10,122. MBh. 13,807. Vikr. 59. Spr. (II) 3815. 7314. 7317. 7320. स्वर्गे सुखमुपाश्नुते M. 12,20. 8,313. महीयते Spr. (II) 3686. R. 1,1,95. अनन्त M. 3,79. त्वयिन् Spr. (II) 7318. स्वर्गाः षडेते जगतीतलेऽस्मिन् 3060. हस्तप्राप्तमहं मन्ये स्वर्गं तव R. 1,59,5. स्वर्गादधिकतरं निर्वृत्तिस्थानम् Çâk. 100,17. स्वर्गमध्यारुरुक्षत् R. 2,64,48. °सोपानपङ्क्ति Megh. 51. इच्छतां स्वर्गम् M. 6,34. न च स्वर्गं स गच्छति 3,18. 4,235. Spr. (II) 4948. 6475. याति 3345. M. 7,89. Vop. 25,6. आयाति Spr. (II) 5736. स्वर्गं प्राप्तः MBh. 3,1736. स्वर्ग एवायं मया प्राप्तः Hit. 33,18. स्वर्गं गम् auch so v. a. sterben MBh. 1,6488. R. 1,1,33. आ-स्था desgl. 2,64,17. आ-पद् desgl. 77,17. प्रेत्य स्वर्गं समश्नुते M. 11,6. जयेत्स्वर्गम् 4,246. नारी लभते स्वर्गमुत्तमम् Spr. (II) 4548. °भाज् Hem. Jogaç. 2,72. स्वर्गं कृत्ति M. 11,40. °द Spr. (II) 1478. °प्रद 6638. स्वर्गाच्च्यवते M. 3,140. 8,103. °च्युत Spr. (II) 7315. स्वर्गाच्च क्षीयते M. 8,75. परिक्षीयते 9,254. °कोशस्य वर्धनम् Spr. (II) 4204. स्वर्गैकदेश Hit. ed. Johns. 1677. स्वर्गामृतद्वार Lalit. ed. Calc. 213,9. वैकुण्ठ Pańkat. ed. orn. 56,21. neutr.: धर्मागतेन त्यागेन स्वर्गमस्ति चेत् MBh. 14,2846. — b) N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,37,1. — Vgl. भू°, रुद्र°.

स्वर्गकाम adj. den Himmel wünschend Ait. Br. 2,8. Pańkav. Br. 16,3,3. 15,5. Kâṭh. 19,10. Kâtj. Çr. 4,15,12. Kauç. 83. Ind. St. 2,209. Maitrjup. 6,36.

स्वर्गखण्ड n. Titel des 3ten *Abschnitts* im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 13,a,12.

स्वर्गगति f. der *Gang in die Himmelswelt* Spr. (II) 2451.

स्वर्गगमन n. *das Eingehen in den Himmel, Sterben* R. 3,73,40. Verz. d. Oxf. H. 66,a,23.

स्वर्गगामिन् adj. *in den Himmel kommend* Spr. (II) 6943. Karmalokana im ÇKDr.

स्वर्गङ्गा f. *die Gaṅgâ des Himmels* d. i. die Mandâkinî Çabdar. im ÇKDr.

स्वर्गजित् adj. *den Himmel gewinnend*, superl. MBh. 12,2865.

स्वर्गत (स्वर् + गत) adj. *im Himmel sich befindend* Bhâg. P. 6,6,34. 10,81,12. *so v. a. gestorben* 9,16,15. MBh. 4,6120. 6196. R. 2,66,4. 82,2. 83,24. 103,7. 105,32. R. Gorr. 1,44,1. 2,68,4. Kathâs. 10,8.

स्वर्गतरङ्गिणी f. *Himmelsstrom*: कीर्तेः स्वर्गतरङ्गिणीभिरभितो वैकुण्ठनाथाश्रितम् Spr. (II) 1783. Bez. der Gaṅgâ Kathâs. 75,60.

स्वर्गतरु m. *ein im Himmel wachsender Baum* Spr. (II) 7498.

स्वर्गति f. *der Eingang in den Himmel* Bhag. 9,20. MBh. 1,263. 12, 3674. *so v. a. Tod*: °गतिं प्राप्तः Hariv. 5190. R. 2,403,45. Ragh. 12,45. °गतिं प्राप्तिता मया Kathâs. 81,400.

स्वर्गद्वार n. 1) *Himmelsthor* ṚV. Prât. 15,6. Spr. (II) 7316. *die Sonne* MBh. 3,456. — 2) N. pr. *eines geheiligten Badeplatzes* MBh. 3,7035. 8005.

स्वर्गधेनु f. *die Himmelskuh*, = कामधेनु Verz. d. Oxf. H. 155,b,35.

स्वर्गपति m. *der Herr des Himmels* d. i. Indra H. 173. Hit. ed. Johns. 1677.

स्वर्गपथ m. *der Weg zum Himmel*, wohl Bez. *einer best. Strasse am Himmel* R. 2,60,14 (सुरपथ ed. Bomb.). 93,13 (= स्वर्गप्रदेश Comm.). — Vgl. स्वर्गमार्ग.

स्वर्गपर्वन् n. Titel des 18ten *Buches* im Mahâbhârata MBh. 1,634. — Vgl. स्वर्गारोहणपर्वन्.

स्वर्गपुरी f. *die Himmelsstadt* d. i. Amarâvatî R. Gorr. 1,46,10. 7,102,9.

स्वर्गमन n. *das Eingehen in den Himmel so v. a. Sterben* MBh. 8,4088.

स्वर्गमन्दाकिनी s. u. मन्दाकिनी 1).

स्वर्गमार्ग m. 1) *der Weg zum Himmel* MBh. 3,1725. Bez. *einer best. Strasse am Himmel* R. 5,3,14. Çiç. 98,45. — 2) N. pr. *eines geheiligten Badeplatzes* MBh. 13,1717. — Vgl. स्वर्गपथ.

स्वर्गयाण m. *der Weg zum Himmel* Ait. Br. 4,2.

स्वर्गयोनि f. *Stätte des Himmels so v. a. was zum Himmel führt*: दृश Spr. (II) 6716.

स्वर्गराज्य n. *die Herrschaft über den Himmel, Himmelreich*: °राज्यमिव सहस्रयुगसमानायां Pañkat. 20,19.

1. स्वर्गलोक m. *die Himmelswelt* Âçv. Gṛhy. 4,4,2. MBh. 3,1755. 12, 2746 (pl.). R. 1,42,20. 60,16. Mârk. P. 137,3. P. 3,3,7, Schol. — Vgl. 1. स्वर्लोक.

2. स्वर्गलोक adj. *der Himmelswelt angehörig, dort weilend* Çat. Br. 11,4,4,12. Pañkav. Br. 12,11,12. Kathop. 1,13. — Vgl. 2. स्वर्लोक.

स्वर्गलोकेश m. *der Körper (der Herr der Himmelswelt)* Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वर्गवधू f. *eine* Apsaras ÇKDr. angeblich nach H.

स्वर्गवत् (von स्वर्ग) adj. *im Besitz des Himmels seiend* R. 5,7,62.

स्वर्गवास m. *Wohnort im Himmel* Suçr. 1,96,1. Verz. d. Oxf. H. 62,a,2.

स्वर्गसद् m. *ein Bewohner des Himmels, ein Gott, ein Seliger* MBh. 8,4474. 15,397.

स्वर्गसरिद्वरा f. *der Himmelsfluss* d. i. die Gaṅgâ Râgan. 14,16.

स्वर्गस्त्री f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Râga-Tar. 4,550.

स्वर्गस्थ adj. *im Himmel weilend so v. a. gestorben* Spr. (II) 5397. R. 2,66,1. 67,5. R. Gorr. 2,122,6.

स्वर्गस्थित adj. *im Himmel weilend so v. a. ein Gott, ein Seliger* Spr. (II) 1585. *so v. a. gestorben* 7319.

स्वर्गत्याय adj. P. 3,2,2, Schol.

स्वर्गापगा f. *der Himmelsfluss*, Bez. der Gaṅgâ H. 1082. Verz. d. Oxf. H. 116,b,16.

स्वर्गामिन् adj. *in den Himmel eingehend so v. a. sterbend* Kathâs. 29, 131. *in den Himmel eingegangen so v. a. gestorben* Ragh. 18,35.

स्वर्गारोहण n. *das Ersteigen des Himmels, Himmelfahrt* Weber, Râmat. Up. 328. Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. 345,b,39. °पर्वन् Titel des 18ten *Buches* im Mahâbhârata MBh. IV, 432.

स्वर्गारोहणिक adj. *die Himmelfahrt betreffend*: °पर्वन् = स्वर्गपर्वन् MBh. IV, 433. fgg.

स्वर्गार्गल m. n. *der Riegel an der Himmelsthür* Spr. (II) 599.

स्वर्गावास m. *Himmelsbehausung* Hariv. 8347.

स्वर्गिगिरि m. *der Berg der Götter, — der Seligen* d. i. Meru H. 1032.

स्वर्गिन् (von स्वर्ग) adj. *des Himmels theilhaftig*, m. *ein Gott, — Seliger* Trik. 1,1,5. H. 85, Schol. MBh. 3,13431. 8,2155. Hariv. 14794. R. 7,77,11. 15. 110,5. Megh. 31. Kumâras. 2,45. Verz. d. Oxf. H. 116, b,23. Çiç. 193. Bhâg. P. 5,17,14. 3,8,7. 22,33. 10,64,6. 11,20,12. Schol. zu Kâp. 1,58. *so v. a. heimgegangen, gestorben* Ragh. 12,17.

स्वर्गिगिरि m. = स्वर्गिगिरि H. 1032.

स्वर्गिवधू f. *ein Weib der Götter, eine* Apsaras H. 183.

स्वर्गिस्त्री f. dass. H. 183, Schol.

स्वर्गीय (von स्वर्ग) adj. *zum Himmel in Beziehung stehend, himmlisch*: वास MBh. 13,6465. रत्नानि Hariv. 7257. पुण्ययत्न *zum Himmel führend* 13213. कार्य *so v. a. Verbrennung eines Leichnams* R. 6,96,1.

स्वर्गौकस् m. *Himmelsbewohner, ein Gott, ein Seliger* Halâj. 1,4. Hariv. 7262. Kumâras. 1,59. Varâh. Bṛh. S. 60,46.

स्वर्ग्य, सुवर्ग्य (von स्वर्ग) adj. *zum Himmel führend, himmlisch* P. 5, 4,114, Vârtt. 2. Schol. zu P. 5,1,39 (parox.). VS. 11,2. TS. 5,3,10,7. 5,4,4. प्राकृति Ait. Br. 1,16. 6,24. नौ Çat. Br. 2,3,3,15. Pfad 3,9,3, 20. 11,4,3,8. Kâtj. Çr. 4,14,13. शील *so v. a. die Seligkeit verschaffend* VS. Prât. 8,37. M. 2,57. 4,13. 5,48. Spr. (II) 3455. MBh. 4,2309. Hariv. 7268 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,44,63. R. Gorr. 1,4,4. 36,9. Suçr. 1,3,15. Bhâg. P. 4,12,44. 6,11,4. 8,4,14. *des Himmels theilhaftig* Mârk. P. 24,2. स्वर्ग्यस्य (स्वर्गस्य?) लोकस्य गमनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,246,b. स्वर्ग्य सेतुषाम desgl. ebend. ग्र° Çat. Br. 10,5,3,5. M. 5,104. 8,127. Spr. (II) 1559. Bhag. 2,2. R. 2,82,13. 5,91,12.

स्वर्चक्षस् adj. *aussehend wie Licht* ṚV. 9,97,46.

स्वर्चन adj. zur Erklärung von स्वर्क Nir. 11,14.

स्वर्चनस् adj. etwa *angenehm wie das Himmelslicht* oder *dem Himmel gefällig* ṚV. 9,84,5.

स्वर्चि adj. *schön strahlend* ṚV. 2,3,2. zur Erklärung von स्वर्क Nir. 11,14.

स्वर्जि f. = सर्जि *Natron* H. 945. Suçr. 2,516,20. स्वर्जिन् m. Rāǵan. 6,252.

स्वर्जिक m. dass. Rāǵan. 6,252. f. °र्जिका dass. H. 945. Mad. 2,69. Suçr. 1,227,13. 2,483,18. 454,17. Çārṅg. Saṁh. 2,6,11. 3,11,28.

स्वर्जिकाक्षार m. dass. H. 945. Suçr. 4,227,10.

स्वर्जिक्षार m. dass. Rāǵan. 6,252. Suçr. 2,496,2.

स्वर्जित् 1) adj. *Licht —, Sonne —, Himmel gewinnend, verschaffend* ṚV. 2,21,1. 9,27,2. 10,167,2. AV. 13,2,36. 17,1,1. यज्ञ VS. 11,8. — 2) m. *a) ein best. Opfer* M. 11,74. — *b)* N. pr. eines Mannes mit dem patron. Nâgnaǵita Çat. Br. 8,1,4,10.

स्वर्जेष m. *Gewinnung von Licht* u. s. w. ṚV. 1,132,2.

स्वर्ज्योतिस् adj. *im Himmelslicht glänzend* VS. 5,32. बृहतः कौमुदस्य स्वर्ज्योतिर्निधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,226,*b*.

स्वर्ण (aus सुवर्ण) 1) n. *Gold* AK. 2,9,94. 2,6,3,6 (pl.!). Trik. 2,9,31. H. 1043. Halâj. 2,18. Ratnam. 87. Spr. (II) 6140. °भारेरलम्यन् 7321. Weber, Râmat. Up. 324. Râǵa-Tar. 4,475. Bhâg. P. 4,25,14. 8,12,8. °स्तेय Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,11. Weber, Râmat. Up. 355. °कृष्ण 356. °धुर्यन् *Gold und ein Lastthier* Jâǵń. 1,210. कूट° *verfälschtes Gold* 2,297. — 2) m. n. als *Gewicht ein* Karsha *Gold*: दशस्वर्णस्य कार्षापात् Mṛkkh. 34,13. वज्रस्वर्णलक्षमूल्य Kathâs. 22,97. 35,26. °शत 33. — 3) *eine Art Röthel* (vgl. °गैरिक): °धातु R. 7,7,45. — 4) m. Bez. verschiedener Pflanzen: *Stechapfel* ÇKDr. = गौरसुवर्णशाक Râǵan. 7,151. = नागकेसर 6,179 (das Metrum verlangt aber सुवर्ण). — Bhâg. P. 4,6,14. — 5) m. N. eines Agni Hariv. 10467. — Vgl. रक्त° und सुवर्ण.

स्वर्णक (von स्वर्ण) 1) n. *Gold* Jâǵń. 1,296. — 2) m. *ein best. Baum* Hariv. 3843.

स्वर्णकण m. = सुवर्णकण *eine Art* गुग्गुलु Râǵan. 11,111.

स्वर्णकणिका f. pl. *Goldstaub* Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr.

स्वर्णकाय m. ein N. Garuḍa's (*einen goldenen Körper habend*) H. 231.

स्वर्णकार m. = सुवर्णकार *Goldschmied* AK. 2,10,8. Trik. 2,10,3. H. 908. Jâǵń. 1,163. R. Gorr. 2,90,14. Kathâs. 61,30. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3. Spr. (II) 6140. कुम्भादिस्वर्णकारता d. i. कुम्भादिकारता und स्वर्णकारता Hem. Jogaç. 3,100.

स्वर्णकूट (°कूठ gedr.) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,40.

स्वर्णकृत् = स्वर्णकार Çabdam. im ÇKDr.

स्वर्णकेतकी f. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. 10,70. — Vgl. सुवर्णकेतकी.

स्वर्णक्षीरिणिका f. = स्वर्णक्षीरी Dhanv. 4,90.

स्वर्णक्षीरी f. *eine best. Pflanze*, vulgo पिसेरा, पिलोळा, welche durch ihren Geruch Fliegen (پسو) vertreibt, Molesw. AK. 2,4,5,3. Râǵan. 5,53. Ratnam. 80. Dhanv. 4,90. — Vgl. सुवर्णक्षीरी.

स्वर्णखण्ड m. n. *ein Stück Gold*; davon denom. °खण्डाय, °यते *dazu werden*: वर्णमात्रेण शिल्पंशः स्वर्णखण्डायते कथम् 4te Râǵa-Tar. 12.

स्वर्णगणपति m. *eine Form des* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249,*a*, N. 4. Wilson, Sel. Works 1,20.

स्वर्णगिरि m. N. pr. eines *Berges* Çatr. 1,34. — Vgl. सुवर्णगिरि.

स्वर्णगैरिक n. = सुवर्ण° *eine Art Röthel* Ratnam. 283. Suçr. 2,339,8.

स्वर्णगौरीव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,9.

स्वर्णग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Colebr. Misc. Ess. 2,179.

स्वर्णग्रीव 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (*goldhalsig*) MBh. 9,2577. — 2) f. °ग्रीवा N. pr. eines auf der Ostseite des Nâṭaka entspringenden Flusses Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr.

स्वर्णघर्म Bez. eines best. Anuvâka Bhâg. P. 11,27,31.

स्वर्णचूड m. 1) *der blaue Holzhäher* Med. k. 124. Gaṭâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,41. auch *Hahn* Wilson ohne Angabe einer Aut. — 2) N. pr. eines Javana Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

स्वर्णचूडक m. = स्वर्णचूड 1) H. an. 3,71.

स्वर्णचूल m. wohl dass. Kathâs. 65,78. 81. fg. — Vgl. सुवर्णचूल.

स्वर्णज n. *Zinn* (*aus Gold entstanden*) H. 1042.

स्वर्णजातिका und °जाती f. *eine Jasminart* Ratnâk. im Nigh. Pr.

स्वर्णजीवन्तिका und °जीवा f. *eine Art von* Ǵîvanti (vulgo कुरणवेल oder कुरणटोडी d. i. *Hoya viridiflora R. Br.* nach Molesw.) Râǵan. 3,31.

स्वर्णक्षीरी f. *eine best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 998, wohl fehlerhaft.

स्वर्णद 1) adj. *Gold spendend* Râǵa-Tar. 1,97. — 2) f. °दा *Tragia involucrata* Râǵan. 9,50. fehlerhaft °दी ÇKDr. nach ders. Aut.

स्वर्णदागा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,10.

स्वर्णदी (3. स्वर् + नदी) f. *der Himmelsfluss* d. i. *die* Gaṅgâ Spr. (II) 1443. Pańkar. 1,2,8. 9. 4,70. Kshitîç. 24,16. = मन्दाकिनी AK. 1,1,4,41.

स्वर्णदीधिति m. *Feuer* (*goldstrahlig*) Trik. 1,1,66.

स्वर्णदुग्धा und °दुग्धी f. = स्वर्णक्षीरी Râǵan. 5,53. Dhanv. 1,90.

स्वर्णद्रु m. *Cassia fistula* Râǵan. 9,45.

स्वर्णद्वीप m. n. = सुवर्णद्वीप Kathâs. 36,80. 57,72. Çatr. 14,193 (°द्वैप die Hdschr.).

स्वर्णधातु m. = स्वर्णगैरिक *eine Art Röthel* Râǵan. 13,62.

स्वर्णनाभ m. 1) *Ammonit* (Comm.) MBh. 5,1542; s. शालग्राम. — 2) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. 1,30,7; vgl. स्वर्णनाभ.

स्वर्णनिभ n. = स्वर्णगैरिक *eine Art Röthel* Ratnâk. im Nigh. Pr.

स्वर्णपक्ष m. ein N. Garuḍa's (*goldgeflügelt*) Trik. 1,1,43.

स्वर्णपद्मा f. *die himmlische* Gaṅgâ (*goldene Lotusblüthen habend*) Çabdar. im ÇKDr.

स्वर्णपर्णी f. = स्वर्णजीवन्ती Râǵan. 3,30.

स्वर्णपाठक m. *Borax* Çabdam. im ÇKDr.

स्वर्णपारेवत n. *ein best. Fruchtbaum*, = महापारेवत Râǵan. 11,90.

स्वर्णपुष्प 1) m. *Cassia fistula* Râǵan. 9,45. *Michelia Champaka* (चम्पक) 10,58. — 2) f. °पुष्पा *Methonica superba Lam.* Râǵan. 4,131. — 3) f. °पुष्पी *Cassia fistula* Halâj. 2,43. Çabdak. im ÇKDr. = स्वर्णाली Râǵan. 4,165. = सातला 198. *Pandanus odoratissimus* 10,71. in den beiden letzten Bedd. f. °पुष्पा ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. सुवर्णपुष्प.

स्वर्णपुष्पिका f. *Jasmin* Mad. 3,92.

स्वर्णप्रस्थ m. N. pr. eines Upadvîpa in Gambudvîpa Bhâg. P. 5,19,30. VP. 175, N. 3.

स्वर्णफला f. eine Art Musa Râgan. im ÇKDr. सुवर्णफला (gegen das Metrum) unsere Hdschrr. 11,45.

स्वर्णबिन्दु m. 1) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,30. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBh. 13,1696. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,b,5. — Vgl. सुवर्णबिन्दु.

स्वर्णभानु m. N. einer Sonne Schol. zu VP. 6,3,20; vgl. स्वर्णर 2) a).

स्वर्णभूमिका f. Zimmt oder Cassiarinde Ratnâk. im Nigh. Pr.

स्वर्णभूषण n. = स्वर्णगैरिक eine Art Röthel ebend.

स्वर्णभृङ्गार m. 1) ein goldener Wasserkrug Râga-Tar. 4,475. — 2) eine der Eclipta prostrata verwandte Pflanze Râgan. 4,141.

स्वर्णमण्डन n. = स्वर्णभूषण Mad. in Nigh. Pr.

स्वर्णमय (von स्वर्ण) adj. golden s. सर्व°.

स्वर्णमल्ला f. N. pr. eines Flusses Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr.

स्वर्णमाक्षिक n. = सुवर्ण° Schwefelkies (zu den Upadhâtu gerechnet): किंचित्सुवर्णसाहित्यात्स्वर्णमाक्षिकमीरितम् Bhâvapr. 3; vgl. Madanav. 4,23. Râgan. 13,83.

स्वर्णमातर् f. eine best. Pflanze, = महाजम्बू Râgan. 11,26.

स्वर्णमूल m. N. pr. eines Berges Kathâs. 12,133.

स्वर्णयूथी f. gelber Jasmin Mad. 3,92. Gatâdh. im ÇKDr. Bhâg. P. 8,2,17. — Vgl. सुवर्णयूथी.

° स्वर्णर adj. voc. pl. स्वर्णरस् von den Marut; vielleicht missverständlich (Männer des Himmels) st. स्वर्णरास् RV. 5,54,10.

स्वर्णर (स्वःऽनर Padap.) 1) adj. licht, ätherisch: Agni RV. 2,2,1. 6,15,4. 8,19,1. — 2) m. a) N. einer Sonne Taitt. Âr. 1,7,1. 16,1. — b) vielleicht N. pr. eines Mannes RV. 8,3,12; vgl. übrigens 12,2. — 3) n. Lichtraum, Aether: यद्धं प्रस्रवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे RV. 8,54,2. सेमां उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे 92,14. 6,39. 5,18,4. परि अक्षैर्बाह्वोर्गम्भीरा स्वर्णरम् 64,1. स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना 10,65,4. Indra kommt स्वर्णरादवसे नः 4,21,3. 8,12,2. 9,70,6.

स्वर्णरम्भा f. eine best. Pflanze, = सुरप्रिया Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte. — Vgl. सुवर्णरम्भा.

स्वर्णरेखा f. 1) Goldstrich (auf dem Probirstein) Spr. (II) 7179. — 2) N. pr. einer Vidjâdharî Hit. 63,9. 64,1. II,106.

स्वर्णरेतस् adj. = सुवर्णरेतस् dessen Same Gold ist: die Sonne Weber, Râmat. Up. 313.

स्वर्णरोमन् m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Mahâroman, R. 1,71,12. Bhâg. P. 9,13,17. des Kṛtiroman R. Gorr. 1,73,11. — Vgl. सुवर्णरोमन् 2) b).

स्वर्णलता f. N. zweier Pflanzen, = ज्योतिष्मती Râgan. 3,70. = स्वर्णजीवन्ती 31. — Vgl. सुवर्णलता.

स्वर्णलाभ m. = स्वर्णनाभ 2) R. Gorr. 1,31,9.

स्वर्णली f. eine best. Pflanze, = हेमपुष्पी, स्वर्णपुष्पी, vulgo सोनुली Râgan. 4,165. स्वर्णुली ÇKDr. nach ders. Aut.

स्वर्णवज्र n. eine Art Stahl ÇKDr. unter वज्र.

स्वर्णवणिज् m. = सुवर्णवणिज् Goldhändler (eine Mischlingskaste) Brahmavaiv. P., Gâtisaṃbandhaviveka 85 nach ÇKDr.

स्वर्णवर्णाभा f. Terminalia Chebula Râgan. 11,228.

स्वर्णवर्णा f. Gelbwurz Râgan. 6,198. Mad. 4,216. — Vgl. सुवर्णवर्णा.

स्वर्णवर्णाभा f. eine best. Pflanze, = जीवन्ती Mad. 1,12.

स्वर्णवल्कल m. Bignonia indica Çabdak. im ÇKDr.

स्वर्णवल्ली f. eine best. Schlingpflanze, = रक्तफला Râgan. im ÇKDr.

स्वर्णविद्या f. wohl die Kunst Gold zu machen Verz. d. Oxf. H. 88,a,20.

स्वर्णशिल m. = स्वर्णशैल Kathâs. 65,16.

स्वर्णशृङ्गिन् m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,13.

स्वर्णशेफालिका f. Cassia fistula Çabdak. im ÇKDr. स्वर्णसे° gedr.

स्वर्णष्ठीविन् m. N. pr. = सुवर्णष्ठीविन् R. Gorr. 1,48,17.

स्वर्णसू adj. Gold erzeugend: गिरि Râga-Tar. 4,604.

स्वर्णस्थ adj. in Gold gefasst Pańkat. 4,5,38.

स्वर्णाकर (स्वर्ण + आकर) m. Goldmine Râga-Tar. 4,603.

स्वर्णाङ्ग (स्वर्ण + 3. अङ्ग) m. Cassia fistula Râgan. im ÇKDr.

स्वर्णारि (स्वर्ण + अरि Feind) n. Blei H. 1041. Schwefel ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

स्वर्णाह्वा (स्वर्ण + आह्वा) f. eine best. Pflanze, = स्वर्णक्षीरी Râgan. 5,53. — Vgl. सुवर्णाह्वा.

स्वर्णीत (स्वर् + नीत) adj. in den Himmel geführt Pańkat. 4,3,117.

स्वर्णुली s. स्वर्णली.

स्वर्णेतर् (स्वर् + नेतर्) nom. ag. Beförderer zum Himmel, unter den Namen für राजन् MBh. 3,12705.

स्वर्त्, स्वर्तयति v. l. für श्वर्त् (गत्याम्) Dhâtup. 32,79.

स्वर्थ (6. सु + अर्थ) adj. das richtige Ziel verfolgend RV. 1,95,1. 141,11.

स्वर्द्, स्वर्दते (आस्वादने, संचरणे, प्रीतिलिप्सेः) Dhâtup. 2,18. — Vgl. स्वद्.

स्वर्दृश् adj. die Sonne —, das Licht schauend: विश्वो यो मर्त्यो भयते स्वर्दृक् jeder Lebende RV. 7,58,2. 83,2. 9,48,4. 76,4. 2,24,4. Götter, die das himmlische Licht schauen, 1,44,9. 155,5. 5,26,2. 63,2. 7,32,22. 37,2. Soma 9,13,9. 65,11.

स्वर्देव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 53,4.

(स्वर्धामन्) सुव° adj. im Licht heimisch TS. 1,3,3,1.

स्वर्धिन् m. ein guter Parteigenosse AV. 5,20,7.

स्वर्धुनी f. der Fluss des Himmels, die Gaṅgâ Râgan. 14,16. Bhâg. P. 1,1,15. 13,49. 3,8,5. 8,21,4. 9,9,11.

स्वर्नगरी f. die Himmelsstadt d. i. Amarâvatî: °कृता zur H. gemacht Kathâs. 54,76.

स्वर्नदी f. = स्वर्णदी Râgan. 14,16.

स्वर्पति m. Herr des Lichts RV. 8,44,18. 86,11. युवं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोपती 9,19,2. Herr des Himmels: Indra Bhâg. P. 3,6,21.

स्वर्भाणु s. स्वर्भानु.

स्वर्भानव 1) m. eine Art Edelstein, = गोमेदक Râgan. im ÇKDr. — 2) f. ई eine Tochter des Svarbhânu (vgl. Hariv. 1478) MBh. 1,3150.

स्वर्भानु (सुव°) m. N. eines die Sonne (und den Mond) verfinsternden Dämons, später = Râhu Uggval. zu Uṇâdis. 3,32. AK. 1,1,2,28. H. 121 (स्वर्भाणु; vgl. jedoch Randglosse). Halâj. 1,49. Hâr. 38. यत्त्वा सूर्य स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः RV. 5,40,5. 6. 8. 9. Çat. Br. 5,3,2,2. TS. 2,1,2,2. Pańkav. Br. 4,5,2. 6,13. 6,6,8. Ind. St. 3,164. fg. MBh. 1,2532. 2643. 3,437. 5,3841. 7239. 6,432. 7,7874. 7938. 13,7292. Hariv. 203.

1475. 2441. 2652. 4263. 9297. R. 3,30,44. Spr. (II) 2585. 3567. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,2 v. u. VP. 147. Mârk. P. 109,64. Bhâg. P. 5,24,1. 6, 6,31. 10,61,10 (ein Sohn Krshṇa's). °सूदन die Sonne MBh. 3,16996.

स्वर्मीळ्ह 1) adj. *wobei es den Kampf um Sonne oder Licht gilt* (vgl. unter स्वर् 2): वाजि RV. 1,63,6. 130,8. प्रधन 169,2. — 2) *n. Kampf um Licht* RV. 1,56,5. 4,16,15. 8,57,5.

स्वर्मेध s. Weber, Nax. 2,349. Gjot. 114.

स्वर्य (von 1. स्वर् und स्वर) adj. (f. आ, ved. स्वर्यी) 1) *lärmend, schallend; brüllende* Kühe RV. 1,121,4. 10,68,7. *wohlklingend:* घोषमाना स्वर्य (von स्वरी) मनीषाम् 177,2. *lärmend, tosend:* (इन्द्र) स्वर्येणाद्रिं स्वर्यैः नवग्वैः (ट्रय:) 1,62,4. यं ई नक्षामं स्वर्यं सुवर्ज्रम् 4,17,4. *schwirrend:* Donnerkeil 1,32,2. 61,6. Schleuderstein 5,30,8. 61,6. ईर्मानं स्वर्यं पर्वतेभ्यः 7,104,4. — 2) *der Stimme zuträglich* Suçr. 1,185,12. 190,2. 195,12. 213,10. अ° 210,1.

स्वर्यन्त् VS. 17,68 fehlerhaft für स्वर् यन्तः vgl. Çat. Br. 9,2,3,27. TS. 4,6,5,2.

स्वर्यात adj. *in den Himmel eingegangen* Bhâg. P. 9,9,13. so v. a. *gestorben* Çaṅkha in Mitâksharâ 208, 10. Jâgn. 2,136. MBh. 1,6804. R. 1, 71,15 (73,14 Gorr.). 3,17,34. Mârk. P. 130,21.

स्वर्याति MBh. 7,2991 fehlerhaft für शर्याति (so ed. Bomb.).

स्वर्याण n. *das Eingehen in den Himmel so v. a. Sterben, Tod* Verz. d. Oxf. H. 147,*a*,27.

स्वर्यु (von 3. स्वर्) adj. *nach Licht u. s. w. verlangend* RV. 3,30,20.

स्वर्लीन N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,6 v. u.

1. स्वर्लोक m. *die Himmelswelt, auch eine best. Himmelswelt* (neben भुवर्लोक, भूर्लोक u. s. w.) Trik. 1,1,4. Çabdar. im ÇKDr. Ind. St. 2,178. 9,119. R. 1,44,57 (45,52 Gorr.). P. 3,3,6, Schol. Spr. (II) 7332. VP. 2, 7,15. Mârk. P. 42,11. 46,39. Bhâg. P. 2,5,38. 42. 6,42. 4,12,31. 8,21, 31. Pańkar. 2,2,58. — Vgl. 1. स्वर्गलोक.

2. स्वर्लोक adj. *der Himmelswelt theilhaftig, ein Gott, — Seliger;* davon nom. abstr. °ता f. Bhâg. P. 10,10,22. — Vgl. 2. स्वर्गलोक.

स्वर्वधू f. *ein himmlisches Weib, eine Apsaras* H. 183. Kathâs. 17, 16. 19. 27,69. 52,9. 121,130.

स्वर्वत्, सुवर्वत् (von 3. स्वर्) adj. 1) *licht, himmlisch:* साति RV. 1, 168,7. दाम्रमंहति: 185,8. युग्म 6,19,9. 35,2. राय: 22,3. ऊति 1,119,8. ज्योतिस् 6,47,8. 10,36,3. Wasser 1,10,8. 5,2,11. 8,40,10. अप्सु वृजने स्वर्वति 10,63,15. साामन् 1,173,1. 5,34,1. कीरि 6,37,1. Götter 1,59,4. 136,3. 6,50,2. 8,86,1. 10,11,3. TS. 3,4,2,2. — 2) *das Wort* स्वर् *enthaltend:* स्वर्वन्नधनं साम्लक्षियम् N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*b*. Pańkav. Br. 11,10,15. fg. Lâtj. 7,7,25.

स्वर्वापी f. *der himmlische Teich d. i. die Gangâ* H. 1082.

स्वर्विद्, सुवर्विद् adj. *Licht —, Sonne —, Himmel verschaffend, — gewinnend, — besitzend:* Agni RV. 1,96,4. 3,3,5. 10. 26,1. 10,88,1. Kauç. 4. Indra RV. 1,52,1. 3,51,2. die Açvin 8,8,7. Soma (vgl. 9, 59,4) 8,48,5. 9,8,9. 21,1. 86,3. 94,2. 101,10. अर्क 10,107,4. Wagen der Götter 2,23,3. 4,39,4. 7,67,3. शुष्म 9,106,4. स्पितर: 97,39. मतय: 10,43,1. ब्रवथ: TS. 5,7,4,3. रयि *himmlisch* RV. 8,13,5. — 5,44,1. VS. 11,31. 17,42. TS. 4,4,12,1.

स्वर्वीथि f. N. pr. der Gattin Vatsara's Bhâg. P. 4,13,12.

स्वर्वेश्या f. *eine himmlische Buhldirne, eine Apsaras* AK. 1,1,1,47. H. 183. Spr. (II) 2203. Kuandom. 75.

स्वर्वैद्य m. du. *die beiden himmlischen Aerzte, die Açvin* AK. 1,1, 1,46. H. 181. Hariv. 607. °प्रतिमि Gît. 4,19.

स्वर्षा (स्वर् + 2. सा) VS. Prât. 3,40. AV. Prât. 2,49. adj. = स्वर्विद्: वाजुष RV. 1,64,3. Donnerkeil 100,13. Wagen der Açvin 2, 18,1. Indra 3,34,4. — 1,91,21. 7,97,2. 9,96,18. 10,8,6. 47,5. 120,8.

स्वर्षाति (स्वर् + 1. साति) f. *Gewinnung des Lichts u. s. w.* (vgl. unter स्वर् 2) und RV. 3,31,19): स्वर्षाता loc. RV. 1,131,6. 4,16,9. देवाः स्वर्षाता वृषान् इन्द्रमत्रे 6,11,8. स्वर्षाता यद्धयामसि त्वा 33,4. 9, 88,2. 10,99,8.

स्वर्हणा (6. सु + अ°) n. *eine grosse Verehrung* Bhâg. P. 3,16,23.

स्वर्हत् (6. सु + अ°) adj. *überaus ehrwürdig:* स्वर्हत्तम Bhâg. P. 3,15,21.

स्वलक्षण adj. *seine besondern specifischen Merkmale habend, mit nichts Anderem zu vergleichen, etwas für sich Besonderes* Sarvadarçanas. 9,8. 14,1. fgg. (2 एतेन st. मैतेन zu lesen). — Vgl. स्वालक्षण्य.

स्वलंकृत adj. *schön geschmückt* MBh. 1,6967. 3,2114. 4,2190. 5,5952. 7521. Bhâg. P. 10,46,11. — Vgl. स्वरंकृत.

स्वलदा f. N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. खलाविला च st. स्वलदा चैव die neuere Ausg.

स्वलिङ्ग adj. *sein grammatisches Geschlecht bewahrend* AK. 2,4,2,12.

स्वलीन m. N. pr. eines Dânava Vahni-P., Gaṅgâvatarana nach ÇKDr.

स्वल्प (6. सु + अल्प) adj. (f. आ) = तुक्ष्ण AK. 3,4,10. *(sehr) klein, von geringem Umfange:* क्षेत्र Weber, Nax. 1,310. अस्थि Spr. (II) 7322. Varâh. Brh. S. 67,10. 68,21. 62. Werk Brh. 1,2. H. 258. स्वल्पाङ्गुल्योर्मूलम् *der beiden kleinen Finger* AK. 2,7,50. *(sehr) wenig:* अम्भस् Suçr. 1,206,16. Spr. (II) 3899. 7272. Varâh. Brh. S. 8,25. 103,4. फल 95,35. Kinder Brh. 20,3. Kleider Kathâs. 21,114. Tage 20,88. Mârk. P. 93, 13. °गम्भीरविस्तृत adj. Varâh. Brh. S. 86,8. *(sehr) kurz von der Zeit* R. 5,95,40. ad Spr. (II) 245. आयुस् Varâh. Brh. S. 70,14. Râga-Tar. 4, 409. स्थिति 3,452. स्वल्पेन *in kurzer Zeit* M. 2,124. *(sehr) gering, unbedeutend:* अर्थ 8,111. धर्म Bhag. 2,40. असत्य Spr. (II) 440. दान 4033. सौख्य 6314. गुणा: 7324. Varâh. Brh. S. 82,11. कृत्तिभङ्ग ad Çâk. 19. आपद् Kathâs. 18,309. आशा Râga-Tar. 4,239. बल Hit. 27,18. स्वल्पमप्यपकुर्वन्ति ये पापाः पथिवीपते Spr. (II) 7323. अ° *gross, geräumig:* तल्प 4019. compar. स्वल्पतर *ganz unbedeutend:* कार्य 439. स्वल्पीयंस् *sehr wenig:* द्रव्य M. 11,8.

स्वल्पक adj. (f. स्वल्पिका) *sehr klein* AV. 20,136,8. *sehr schmal:* मध्य Spr. (II) 5733. *sehr wenig, — gering:* अर्थ 3715. कापुरुषः स्वल्पकेनापि तुष्यति 7409. *sehr kurz:* काल Mârk. P. 23,143.

स्वल्पकेशिन् m. *eine best. Pflanze,* = भूतकेश Çabdac. im ÇKDr.

स्वल्पकेसरिन् m. *Bauhinia variegata Lin.* Râgan. im ÇKDr. (°केशरिन् gedr.).

स्वल्पजातक n. *das kleine —, kürzere Gâtaka,* Titel eines Werkes des Varâhamihira (auch लघुजातक und सूक्ष्मजातक genannt) Utpala zu Varâh. Brh. 8,3. 19,4 u. s. w.

स्वल्पतस् (von स्वल्प) adv. *ganz nach und nach, — allmählich* Spr.

(II) 3715, v. l.

स्वल्पदृश् adj. *sehr kurzsichtig* (in übertragener Bed.) Râǵa-Tar. 1,271.

स्वल्पपत्रक m. *eine best. Pflanze*, = गौरशाक Katkam. im ÇKDr.

स्वल्पफला f. *Amoora Rohituka* (रोहितक) Râǵan. im ÇKDr. *eine Art* Hapushâ (könnte aber auch adj. sein) Râǵan. 4,115.

स्वल्पशरीर adj. *einen kleinen Körper —, eine Zwerggestalt habend* Halâj. 2,156.

स्वल्पशिलाय् (von स्वल्प + शिला), °यते *zu einem kleinen Felsen werden:* मेरुः °यते Spr. (II) 6014.

स्वल्पीभू (स्वल्प + 1. भू) *gering werden, einschmelzen:* °भूते सुचरितफले Megh. 31.

स्वल्पेच्छ (स्वल्प + इच्छा) adj. *anspruchlos;* davon nom. abstr. °ता f. Káraka 1,29.

स्ववग्रह (6. स + अवग्र°) adj. *leicht zurückzuhalten, — im Zaum zu halten, — zu lenken* Kâm. Nîtis. 5,15 (nach der Lesart des Comm.). 28.

स्ववस् (von स्व) adj. P. 5,2,115, Vârtt. 2, Schol. *vermögend, wohlhabend:* यो वा पर्धर्मा: स्वो वेद स्ववामेव भवति TS. 3,1,2,3. ein anderes स्ववान् s. u. स्ववस्. — Vgl. स्ववस्.

स्ववर्गीय (von स्व + वर्ग) adj. *zu der eigenen* (Consonanten-) *Gruppe gehörig* VS. Prât. 4,113.

स्ववश adj. (f. आ) *frei über sich verfügend, selbstständig, frei* MBh. 1,5986. 2,2411. 13,40. 14,44. R. 5,68,27. 90,26. Vikr. 37. AK. 2,6,4, 13. Sarvadarçanas. 30,22. — Vgl. स्वावश्य.

स्ववशता (von स्ववश) f. *Selbstständigkeit, Freiheit* Spr. (II) 6587.

स्ववासिनी f. *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107.

स्ववश्य adj. *ihm selbst (d. i. dem Subject des Satzes) folgsam:* प्रारोह रथं स्ववश्यैर्वाजिभिर्युक्तम् R. 6,49,48.

स्ववस् (6. सु + अवस्) adj. nom. स्ववान् (vgl. स्ववस्; daher स्व ऽवान् Padap.) P. 7,1,83. स्ववाँ auch vor य VS. Prât. 3,135. स्ववद्भिः P. 7,4,48, Vârtt. 2 nebst Sidd. K. zu d. St. *guten Schutz habend, — gewährend, hilfreich:* इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः RV. 6,47,12. fg. 10, 47,2. 131,6. सुशर्माणः स्ववसः 6,51,11. 10,92,9. सं इत्सुदानुः स्ववाँ सतावा 6,68,5. Trashtar 3,54,12. Rbhu 4,33,8. Agni 5,8,2. 60,1. Savitar 1,35,10. Wagen der Açvin 1,118,1.

स्ववसु adj. *der seine Güter hütet:* अस्माकं शर्म वनवत्स्वावसुः (स्ववसुः Padap.) RV. 5,44,7. Agni AV. 7,50,3, wo übrigens RV. स्ववसम् hat.

स्ववासिन् 1) adj.: अनड्वेः स्ववासि N. eines Sâman Ind. St. 3,217,a. — 2) f. °नी *ein halb erwachsenes, noch im Hause des Vaters weilendes verheirathetes oder unverheirathetes Frauenzimmer* AK. 2,6,1,9 (nach der Lesart von ÇKDr.). H. 512, Schol. Spr. (II) 4438; vgl. सुवासिनी.

स्वविकत्थन adj. *sich selbst lobend, prahlend* R. 3,4,23.

स्वविग्रह m. *der eigene Leib:* रामदेवो व्यधात्स्वायः स्वयमेव स्वविग्रहम् so v. a. *sich* Râǵa-Tar. 5,240.

स्वविद्युत् adj. *von selbst blitzend:* अग्नयः RV. 5,87,3.

स्वविधि m. instr. °ना *auf seine (ihre) Weise* Bhâg. P. 5,9,16. *auf die geeignete Weise* Varâh. Brh. S. 105,8.

स्वविषय m. 1) *das eigene Land, Heimath* MBh. 4,132. को वीरस्य मनस्विनः स्वविषयः को वा विदेशः स्मृतः Spr. (II) 1947. 2521. — 2) *der eigene Bereich, — Wirkungskreis:* ते वागाद्यो देवाः स्वविषयवोत्तनाद्वाः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 101.

स्ववृक्ति f. *Aneignung:* यादिं न स्ववृक्तिभिर्हितारं त्वा वृणीमहे so v. a. *ausschliesslich für uns* RV. 10,21,1.

स्ववृज् adj. *sich aneignend, für sich nehmend:* स्ववृजं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रव RV. 10,38,5. — Vgl. स्वावृज्.

स्ववृत्ति f. 1) *der eigene Lebensunterhalt, die eigene Existenz* MBh. 2,1951. वधार्थं चैतान्संस्ताताम्स्ववृत्त्या (so ed. Bomb.) स्वेच्छविक्रमात् so v. a. *auf Kosten, — mit Hintansetzung des eigenen Lebens* 1,8350. Kâm. Nîtis. 13,50 (pl.). — 2) *Selbstständigkeit, Unabhängigkeit:* स्ववृत्तिर्भूयसां पुंसाम् Spr. (II) 2921.

स्ववृष्टि adj. *den Regen für sich behaltend* RV. 1,52,5. 14.

स्वश m. pl. N. pr. eines Volkes Burnouf, Intr. 362. wohl fehlerhaft für खश, wie schon B. vermuthet.

स्वशिरस् Hariv. 7429 fehlerhaft für स्वःशिरस्.

स्वशोचिस् adj. *von selbst strahlend* RV. 6,66,6.

स्वश्चन्द्र (स्व + श्चन्द्र) adj. *von selbst schimmernd* RV. 1,52,9.

स्वश्चूडामणि m. *das Diadem des Himmels* Bhâg. P. 3,15,39.

स्वश्लाघा f. *Selbstlob;* अस्वश्लाघ adj. *kein Selbstlob enthaltend:* अस्वश्लाघाम्यनिन्दता aufzulösen in अस्वश्लाघता und अनन्यनिन्दता H. 68.

स्वश्व adj. P. 6,2,119, Schol. *gute Rosse habend, wohlberitten, wohlbespannt* RV. 1,81,6. 125,2. 4,2,4. 4,8. 29,2. 42,5. Wagen 1,117,2. 4,45,1. तोविश्व्यं यो वनवत्स्वश्वः *der mit guten Rossen das Rennen gewinnt* 6,33,1. die Marut 7,56,1. Açvin 68,1. 69,3. Sindhu 10,75,8. — Vgl. तोवश fgg.

स्वश्वयु (von स्वश्व) adj. *sich als Renner zu zeigen begierig* RV. 8,45,7.

स्वश्विय s. स्वश्व्य.

स्वश्व्य (von स्वश्व) n. *gute Rosszucht, Besitz trefflicher Rosse; Reitkunst, Fahrkunst* RV. 1,93,2. 162,22. 180,9. 2,1,5. 3,26,3. 55,8. 9,65, 17. 10,113,10. Âçv. Çr. 10,8,4. वर्त्स्या सु स्वश्व्यम् so v. a. *zeige deine Kunst als Rosselenker* RV. 8,26,23. स्वश्वियम् TS. 3,3,5,2. — Vgl. तौवश्व्य.

स्वःशिरस् adj. *dessen Haupt der Himmel ist* Hariv. 7429 nach der Lesart der neueren Ausg.

स्वष्टि adj. *mit gutem Stachel bewaffnet* RV. 10,42,5.

स्वसंयुक्त adj. *mit ihm selbst verbunden* Sâh. D. 11,2.

1. स्वसंविद् f. *die Erkenntniss des eigenen d. i. wahren Wesens* Bhâg. P. 1,13,58.

2. स्वसंविद् adj. *der sich nur selbst erkennt* Bhâg. P. 10,16,46. = अगोचर Comm.

स्वसंवृत adj. *auf seiner Hut seiend* M. 7,104. vielleicht fehlerhaft für सुसंवृत.

स्वसंवेदन n. *eine aus sich selbst geschöpfte Erkenntniss* Hem. Jogaç. 1,4. Wassiljew 295. 310 fg. 323. 332.

स्वसंवेद्य adj. *nur der eigenen Person verständlich* Râǵa-Tar. 5,366. Daçak. 65,9. Pańkat. 4,4,5.

स्वसंस्थिता f. *das Verbundensein mit sich* so v. a. *das Fürsichstehen, Alleinsein* Ind. St. 4,137.

स्वसदृश adj. (f. आ) *der eigenen Person ähnlich, — entsprechend:* स-

दृशाभ्यां स्वसदृशे (स्व auf सदृशाभ्याम् zu beziehen) सुते त्वं दातुमर्हसि R. Gorr. 1,72,34. पौराणां नृपरक्षाणामेतत्स्वसदृशं वचः 2,121,4. स्वसदृशगुणाढ्य 5,68,32. Râǵa-Tar. 3,438.

स्वसमान adj. dass.: अर्थितेन स्वयं भ्रातुं विक्रमादित्यभूभुजा। निर्दिष्टः स्वसमानस्त्वं (स्व auf विक्रमादित्य zu beziehen) शाधि नः पृथिवीमिमाम् Râǵa-Tar. 3,242.

स्वसमुत्थ adj. 1) im Selbst entstehend, — entstanden: यथैधः स्वसमुत्थेन (स्व auf एधः zu beziehen) वह्निना नाशमृच्छति Spr. (II) 5164. — 2) durch sich selbst entstanden, — seiend so v. a. natürlich: चतुर्णामथ दुर्गाणां स्वसमुत्थानि त्रीणि तु। चतुर्थं कृत्रिमं दुर्गम् Mârk. P. 49,44.

स्वसंभव adj. aus dem Selbst (auf das grammatische Subject zu beziehen) entstanden Bhâg. P. 3,28,40.

स्वसंभूत adj. aus sich selbst entstanden Kathâs. 53,167.

स्वसंमुख adj. zu sich selbst gekehrt: करौ Verz. d. Oxf. H. 202,b,30.

स्वसृ Uṇâdis. 2,97. Çânt. 2,9. f. Declination P. 6,4,11. Vop. 3,66. Schwester AK. 2,6,1,29. H. 553. 9. Halâj. 2,352. bildlich von zusammengehörigen (weiblich benannten) Sachen. ṚV. 1,62,10. 64,7. 71,1. देवानाम् 2,32,6. आदित्यानाम् 8,90,15. स्वसुर्जारः 6,55,4. 5. 10,108,9. AV. 1,28,4. 3,30,3. VS. 3,57. Çat. Br. 1,7,4,2. 2,6,2,9. Ait. Br. 3,37. sieben ṚV. 1,191,14. 10,5,5. Vâlakh. 11,4. dreissig (die Tage) TS. 4, 3,11,2. fünf (die Jahreszeiten) ebend. zehn (die Finger) Naigh. 2,5. ṚV. 3,1,3. 11. 29,13. 4,6,8. 9,1,7. 65,1. 71,5. 91,1. Morgen und Nacht 1,113,3. 124,8. 185,5. 4,52,1. 10,127,3. Gewässer 3,33,9. 4,22,7. 6, 61,9. 9,82,3. Sonnenrosse 1,164,3. 7,66,15. von Thieren Çâṅkh. Çr. 15,17,17. — M. 2,50. 133. MBh. 1,5905. 6201. R. 1,54,9. Spr. (II) 4800. 7341. Kathâs. 39,103. Bhâg. P. 1,14,27. 4,3,10. स्वसृत्र Weber, Râmat. Up. 356. — Vgl. पितुःष्वसृ, पितृ°, मातुः°, मातृ°, यम°, शयन°, सप्त°, स्तृ°.

स्वसर (स्व + सर, im Padap. ohne Avagraha) n. 1) Hürde, Stall; = गृह Naigh. 3,4. ṚV. 1,3,8. वत्सं न स्वसरेषु धेनवः 2,2,2. 34,8. 5, 62,2. 8,77,1. SV. I,5,2,4,2; vgl. AV. 7,22,2. — 2) gewohnter Ort, Wohnplatz, Wohnung: इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे ṚV. 3,60,6. °स्य पत्नी Hausherrin 61,4. पतिः Çat. Br. 4,3,5,20. युवो रथः प्रति स्वसरमुप याति पीतये ṚV. 6,68,10. 8,88,1. 1,34,7. Nistplatz der Vögel 2,19, 2. 34,5. — 3) angeblich Tag Naigh. 1,9. 4,2. Nir. 5,4.

स्वसर्व n. = सर्वस्व die ganze Habe Verz. d. Oxf. H. 128,b,19. 22.

स्वसा f. = स्वसृ Schwester: शक्तिं मृत्योर्घोरामिव स्वसाम् MBh. 6, 5380. R. 7,12,2.

स्वसिच् adj. von selbst ausgiessend VS. 10,19; vgl. jedoch AV. 12,2,41.

स्वसित (6. सु + अ°) adj. ganz schwarz: स्वसितायतलोचना MBh. 4,6524.

स्वसिद्ध adj. 1) von selbst zu Stande gekommen, — kommend Bhâg. P. 7,6,25. — 2) von Natur eigen: वाक्यैः स्वसिद्धैः कृपणवृत्तिभिः किम् Spr. (II) 6738.

स्वसृत् adj. den eigenen Weg gehend ṚV. 1,64,11. 87,4.

स्वस्त्र (von स्वसृ) n. Schwesterschaft ṚV. 10,108,10.

स्वसेतु adj. seinen eigenen Damm oder Brücke bildend: अपस्तीरति स्वसेतुः ṚV. 10,61,16. त्वमार्यः परिसुतः परि यासि स्वसेतवः 8,39,10.

स्वस्तक (6. सु + अ°) adj. ein gutes Heimwesen habend AV. 14,1,22. 2,64.

स्वस्तर m. eine selbstbereitete Streu (zum Sitzen oder Liegen) Âçv. Gṛhj. 2,3,7. Gobh. 3,9,11. 15. 4,2,17. 4,7. — Vgl. स्वास्तर.

स्वस्ति (6. सु + 2. अस्ति) Uṇâdis. 4,180. 1) f. instr. स्वस्ति, später auch स्वस्त्या VS. 13,19. Wohlsein, Glück, Gelingen ṚV. 1,33,1. (अहे) वरूणानी स्वस्तये 2,32,8. 3,10,8. 4,31,11. अर्वाञ्चहोतिरोत्र स्वस्तौ 2, 38,1. दैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम् 3,38,9. Çat. Br. 1,9,1,27. ṚV. 6, 22,10. 56,6. 57,6. इन्द्राग्नी स्वस्तये 8,31,11. पथ्या 10,59,7. Çat. Br. 3, 2,3,8. 4,5,1,3. AV. 12,2,11. 18,4,30. VS. 14,69. Çat. Br. 1,8,2,21. 6,6,4,1. सं नो मेघि गोभिः सं सूरिभिः सं स्वस्ति ṚV. 5,42,4. पूषायाणा सनिषा सं स्वस्ति 6,20,6. स्वस्तिभिस् als adv. so v. a. glücklich 1,189, 2. 5,33,11. 7,1,20. — गच्छेयं स्वस्तिम् R. 4,10,33. आत्मविद्भ्यः स्वस्तये स्वस्तिरस्तु मे Bhâg. P. 4,24,33. सकललोकस्वस्तये 5,20,40. 22,3. शान्तिस्वस्तिपरायणा MBh. 1,1334. am Ende eines adj. comp.: कृतस्वस्तिराकिंचना 14,2016. Personificirt als Göttin ṚV. 4,55,3. °देवी Verz. d. Oxf. H. 23,b,4. als Kalâ Wilson, Sel. Works 4,246. — 2) स्वस्ति adv. (instr.) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. wohl, glücklich, mit Erfolg: पारया तुर्वशं स्वस्ति ṚV. 1,174,9. यष्टा देवान्स्वस्ति 2,9,6. तमिदं स्वस्ति हुवे 38,9. 3,53,20. रयिं वक्षते स्वस्ति 5,4,11. AV. 1,30,2. 4,14,5. 13,2,5. VS. 4,33. न हैनं ते स्वस्ति समश्नुवते TBr. 1,2,4,5. स्वस्ति सनर्ताययाम् TS. 2,3,4,2. Ait. Br. 2,7. 4,14. स्वस्ति प्रबुध्यामहे Çat. Br. 3,2,2,22. गच्छ MBh. 3,15799. आगमत् 5,741. व्रजत 14,710. स्वस्ति प्राप्नुहि कौन्तेय काम्यकं पुनराश्रमम् 3,11930. स्वस्ति देवि तरामि त्वाम् R. 2,55,19. स्वस्ति (so trennen wir) वृतं कृतं च 109,34. न स्वस्ति यास्यसि Bhâg. P. 3,18,3. कच्चित्स्वस्त्यास्ते 1,14,26. 33. 3,1,32. समासीनः 28,8. चरस्ति 1, 35. — 3) hieraus entspringt ein scheinbares indecl. neutrum, das als nom. und acc. gefasst werden kann. Wohlergehen, Heil, Glück AK. 3, 4,22 (28),3. Trik. 3,4,3. H. an. 7,26. Med. avj. 27. Halâj. 5,101. mit dat. (gen.) P. 2,3,16. Vop. 5,16. स्वस्ति न इन्द्रः ṚV. 1,89,5. स्वस्ति भूमे नो भव AV. 12,1,32 (ähnlich aber auch वेदः स्वस्तिः 7,28,1. TS. 3,2, 4,4). स्वस्ति नो अभयं च नः 11,2,34. ज्योतिरभयं स्वस्ति ṚV. 6,47,8. कच्चिन्माधवने स्वस्ति R. 5,63,3. स्यात्स्वस्ति किं कोपयतः Bhâg. P. 4,5, 11. कथं स्यात्स्वस्ति देहिनाम् 14,9. स्वस्ति योऽस्मासु देवतः so v. a. wir sind wohl auf Mṛcch. 144,15. स्वस्ति पित्रे नो अस्तु bene sit AV. 1,31, 4. स्वस्ति नः पथि स्यात् Çâṅkh. Çr. 6,13,2. Gobh. 3,8,8. स्वस्ति ते ऽस्तु Kaṭhop. 1,9. MBh. 5,7232. R. 1,17,24. 28,13. R. Gorr. 1,4,98. 3,51, 37. 64,4. 7,10,39. Ragh. 5,17. Spr. (II) 7330. Varâh. Bṛh. S. 43,18. Kathâs. 22,33. Bhâg. P. 3,13,9. 5,8,11. 18,9. स्वस्त्यस्तु सर्वभूतेषु Mârk. P. 118,13. अपि स्वस्ति भवेत्तात सर्वेषां भुवि रक्षसाम् R. 3,11,4. स्वस्ति भूतेभ्यः MBh. 3,12236. R. 3,41,7. Mṛcch. 68,15. 144,22. Çâk. 28,9. 64, 11, v. l. Vikr. 87,19. Varâh. Bṛh. S. 43,17. Bâlar. 160,3. Râǵa-Tar. 1, 195. 4,77. Bhâg. P. 6,14,47. स्वस्ति केचित्तथावदन् Glück auf! R. 1,4, 21. Bhag. 11,21. स्वस्ति स्वस्ति Spr. (II) 1634. am Anfange eines Briefes Prab. 33,4. ब्राह्मणान्स्वस्ति वाचयेत् AV. Pariç. in Ind. St. 9,10. ब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्य Gobh. 3,9,4. Çâṅkh. Gṛhj. 1,25. Shaḍv. Br. 5,10. MBh. 15,51. R. 6,31,25. वाचयेत् स्व° Çâṅkh. Gṛhj. 2,8. 4,5. द्विजातीन्वाच्य पुण्याहं स्वस्ति चैव MBh. 5,7100. स्वस्तिवाचित (ब्राह्मण) 3, 13313. स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः ṚV. 5,51,12. 10,7,1. स्वस्ति चास्मा अनग्नावं च धेहि 14,11. स्वस्ति सविता नः कृणोतु AV. 6,40,2. 8,2, 11. MBh. 3,2619. R. 2,25,8. 9 (21. fg. Gorr.). Mṛcch. 114,4. 129,16.

Mārk. P. 128, 32. अद्य वः स्वस्ति प्राप्नुत मा चिरम् R. 1,17,4. 44,62. 65,19. स्वस्त्यस्तु ते R. Gorr. 1,67,14. स्वस्ति गतिमैश्वर्यमाप्नुयात् Bhāg. P. 4,31,31. स्वस्ति पुत्र दिशन्तु ते R. Gorr. 2,25,23. — Vgl. सौवस्तिक.

स्वस्तिक (von स्वस्ति) 1) m. *eine best. Glück bringende Figur* (abgebildet bei Colebr. Misc. Ess. 2,200 und Burnouf, Lot. de la b. l. 625), überh. *Kreuzfigur* P. 6,3,115. स्वस्तिकार्धविभूषिताः Schlangen Hariv. 3934. 4433. 4440. भास्वत्स्वस्तिकमेन्दुवर्चसा 5185. °विज्ञेया Schiff R. 2,89,12. fg. st. dessen स्वस्तिकविज्ञाङ्का 97,17. fg. Gorr. पद्मस्वस्तिकसंस्थितैः (गृहमेधैः) 5,10,4. Mṛkkh. 47,12. Varāh. Bṛh. S. 33,10. 50,2. 56,15. 68,16. 71. 70,10. 74,3. 88,23. Mārk. P. 23,94. Lalit. ed. Calc. 122,20. 402,19. Z. d. d. K. d. M. 5,450. H. 47. 1309. auf einem Globus zur Bezeichnung best. Punkte oder Stellen Golādhj. Golar. 56. Comm. zu Ārjabh. 4,23. 30 u. s. w. — 2) m. *eine Schüssel von best. Form* MBh. 4,2188. 7,2980. 12,1449. R. 6,112,37. Pańkar. 2,4,31. *ein Glück bringender Gegenstand* überh. H. an. 3,105. Med. k. 166. — 3) m. *eine best. Stellung der Hände* (*auf der Brust gekreuzt*) Verz. d. Oxf. H. 86,a,33. 202,a,18. 25. fg. b,27 (wohl स्वस्तिको हस्तः st. स्वस्तिकाहस्तः zu lesen). हस्त° dass.: °दान *das Kreuzen der Hände* Bikar. 75,16. स्वहस्तस्वस्तिकस्तनी so v. a. *mit gekreuzten Händen die Brüste bedeckend* Kathās. 108,69. स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिवर्णिः Mālatīm. 73,16. बाहु° so v. a. *gekreuzte Arme* (= अंस *Schulter* Nīlak.): °विन्यस्तपीनहस्तवक्षःशिरोधर MBh. 3,11146. — 4) n. (sc. आसन) *eine best. Art zu sitzen* (*mit gekreuzten Beinen*) Amṛtanādop. in Ind. St. 9,30. Mārk. P. 39,28. Pańkar. 3,1,17. Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 2. 91,a, N. 2. 102,b,12. 16. 234,a,16. Vedāntas. (Allah.) No. 130. Kull. zu M. 6,49. स्वस्तिकासने Sarvadarçanas. 174,5. — 5) *Kreuzverband* (*an Brust, Brauen, Ohren, Gelenken*) Suçr. 1,65,17. 21. 2,29,6. — 6) m. n. *ein Gebäude in Kreuzform* AK. 2,2,10. H. an. 3,105. Med. k. 166. Halāj. 2,150. Varāh. Bṛh. S. 53,34 (vgl. die Uebersetzung). 36. ग्रामपताकाशतोपेता वृताश्च स्वस्तिकास्तथा । प्रासादाः Hariv. 8358 (wohl als adj. zu fassen). — 7) m. *ein viereckiger Platz* (चतुष्क) H. an. Med. — 8) m. *eine Art Gebäck mit vier Zipfeln* (Kakrad. zu Suçr. 1,23) Vaçja im ÇKDr. Suçr. 1,107,6. 2,538,9. — 9) m. *eine Art Knoblauch* Trik. 2,4,35. m. n. *eine best. Gemüsepflanze, Marsilea quadrifolia* Rāgan. 4,56. Mad. 7,55. — 10) m. *Hahn* H. ç. 191. — 11) m. *ein Wollüstling* Viçva im ÇKDr. — 12) m. N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 2,806. — b) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2567. — c) eines Dānava Hariv. 12937. — d) eines Mannes Lalit. ed. Calc. 357,10. fgg.

स्वस्तिककर्ण adj. *mit der Figur* Svastika *am Ohr gezeichnet* P. 6,3,115.

स्वस्तिकयन्त्र n. *ein gebogenes, hakenförmiges chirurgisches Instrument* Suçr. 1,23,16. 24,6. मसूरकपर्यन्तैः कण्ठे वक्षामि कीलकैः । विद्यात्स्वस्तिकयन्त्राणि मूले ऽङ्कुशनतानि च ॥ Vāgbh. 1,25,6.

स्वस्तिकर m. N. pr. eines Mannes Pravarādhj. in Verz. d. B. H. 57,37.

स्वस्तिकर्मन् n. *das Heilbringen, Wohlergehenlassen, Segnen, Lohnen*: देवर्षयः सर्वे °कर्मसु तत्पराः R. 3,35,99.

स्वस्तिकार 1) nom. ag. „*Heil*" *Rufer* R. Gorr. 2,90,25. — 2) nom. act. a) *das Heilbringen, Wohlergehenlassen*: °कारे रता MBh. 1,1334. — b) *der Ausruf* स्वस्ति *Heil*: °कारं विधाय Kathās. 4,102. कृत° adj. 25,53.

स्वस्तिकाहस्त s. u. स्वस्तिक 3).

स्वस्तिकीकार (स्वस्तिक + 1. कार) *kreuzen*: °कृतौ करौ Verz. d. Oxf. H. 202,b,30.

स्वस्तिकृत् adj. *Glück bereitend, Heil bringend*: Çiva Çiv.

स्वस्तिगव्यूति adj. *glückliche Fluren habend*: Pūshan VS. 11,45.

स्वस्तिगा adj. *zum Glück führend*: Weg RV. 6,51,16. Ross oder Wagen 8,58,16.

स्वस्तिता (von स्वस्ति) f. *Zustand des Wohlseins* Ait. Br. 4,20. 29. 6,15.

स्वस्तिद adj. *Wohlsein gebend*: Çiva Çiv.

स्वस्तिदा adj. dass. RV. 10,47,5. 116,2. 152,2.

स्वस्तिदेवी f. s. u. स्वस्ति 4) am Ende.

स्वस्तिपुर n. N. pr. eines Tīrtha MBh. 3,7045.

स्वस्तिमन्त् (von स्वस्ति) 1) adj. a) *sich wohlbefindend, wohlbehalten, glücklich* RV. 1,90,5. MBh. 2,2582. 3,15022. 4,1835. 5,646. 13,2430. 14,2215. R. 2,25,19. 84,9 (91,11 Gorr.). R. Gorr. 2,24,21. 38,14. Ragh. 2,18. Bhāg. P. 6,10,27. 7,7,50. 9,5,13. 10,7,30. — b) *Glück bringend*: शरण RV. 6,46,9. 9,84,1. — c) *das Wort* स्वस्ति *enthaltend* Ait. Br. 1,10. Çāṅkh. Br. 7,3. — 2) f. °मती N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630.

स्वस्तिमुख 1) adj. *das Wort* „*Heil*" *im Munde führend, Glück wünschend* Med. kh. 18. — 2) m. a) *ein Brahmane* Med. — b) *Brief* (*mit* स्वस्ति *beginnend*) Trik. 2,8,28. Med. Hār. 54.

स्वस्तिवाह् adj. (acc. °वाहम्) *glücklich führend*: Wagen RV. 10,101,7. Nir. 5,26.

स्वस्तिवाच् f. *Segensspruch, Glückwunsch* Spr. (II) 2749.

स्वस्तिवाचक m. dass. Bhāg. P. 8,16,57.

स्वस्तिवाचन 1) n. a) *eine an Brahmanen gerichtete Aufforderung ihren Segenswunsch für Unternehmungen u. s. w. auszusprechen*; diese Ceremonie beschrieben z. B. Saṁsk. K. 21. Prajogar. 2,a. — Āçv. Gṛhj. Pariç. 1,13. MBh. 3,13313. ब्राह्मणानां °योचिताः Kathās. 64,6. Bhāg. P. 10,8,10. कृतस्वस्तिमङ्गल° adj. Suçr. 1,15,6. °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144. — b) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1043. Verz. d. Tüb. H. 21. — 2) adj. = स्वस्तिवाचनं प्रयोजनमस्य gaṇa पुण्याहवाचन zu P. 5,1,111, Vārtt. 3.

स्वस्तिवाच्य 1) adj. *aufzufordern den Segenswunsch für Unternehmungen u. s. w. auszusprechen* Jāǵn. 1,277. — 2) n. = स्वस्तिवाचन 1) a): °वाच्यं कुर्यात् Jāǵn. 1,242. — 3) absol. s. u. स्वस्ति 3).

स्वस्तिवाहन adj. = स्वस्तिवाह्. Weg AV. 14,2,8.

स्वस्ती (von स्वस्ति) adv. in Verbindung mit अस् so v. a. स्वस्ति Siddh. K. zu P. 7,4,26.

स्वस्त्ययन (स्वस्ति + अयन) 1) n. sg. und pl. *glücklicher Fortgang, Glück, Gelingen; Glückwunsch, Segenswunsch*: तेभ्यः कृतं स्वस्त्ययनम् AV. 19,9,12. Çat. Br. 3,3,3,16. करोति 13,4,4,14. R. 2,21,45. 61. 55,2. 4,15,15. Mārk. P. 128,30. चकार देवी रामस्य ततः °क्रियाम् R. Gorr. 2,25,17. कृत° adj. (f. आ) MBh. 5,7400. 13,629. R. 1,24,2. 6,75,8. Bhāg. P. 4,3,4. 27,2. तं देवाः सर्वेण स्वस्त्ययनेनान्वमन्त्रयन्त Ait. Br. 3,26. 4,29. Çāṅkh. Br. 3,9. 4,2. हृद्यं गवां यस्ते °माय Çāṅkh. Ç. 4,17,4. Kauç.

8. °काम 59. Gobh. 4,5,15. 8,3. °मानि अर्पिता Âçv. Gṛhj. 2,3,13. 4,6, 13. ऊचुः स्वस्त्ययनान्यस्य R. 1,17,24 (18 Gorr.). वाचयीत er lasse sich Glück wünschen, erbitte sich den Segen (mit dem Worte स्वस्ति u. s. w.) Âçv. Gṛhj. 1,8,14. वाचयामास रामस्य वने स्वस्त्ययनक्रियाम् R. 2,25, 23. प्रास्थानिकं °नं कर्तुम् R. Gorr. 2,25,16. प्रयुज्य Ragh. 2,70. रामस्वस्त्ययनार्थम् R. Gorr. 2,25,20. — M. 5,152. R. 2,24,36. 25,44 (42 Gorr.). Mârk. P. 128,35. — 2) adj. (f. ई) Glück bringend, — verheissend: पाप्मानीः TBr. 1,4,8,4. Âçv. Gṛhj. 2,7,12. इष्टि Ça. 2,10,5. मन्त्र Gobh. 1,4,23. M. 1,106. MBh. 1,3127. 13,5111. Hariv. 12605. R. Gorr. 1,4, 4. Verz. d. Oxf. H. 74,a,13. Bhâg. P. 1,3,40. 15,51. 2,6,35. 4,12,44. 23,34. 5,14,45. 6,2,7. 13,23. 8,1,32. 10,84,37. दृक्° 3,2,43. superl. Çâṅkh. Gṛhj. 1,3.

स्वस्त्यात्रेय (स्वस्ति + आ°) m. 1) N. pr. eines alten Weisen, Liedverfassers von RV. 5,50. fg. — MBh. 1,961. 12,7594. 13,7112. Hariv. 9571. R. Gorr. 2,116,47. Verz. d. Oxf. H. 345,a,31. pl. sein Geschlecht Hariv. 1668. VP. 447, N. 8. — 2) das von ihm verfasste Lied Âçv. Ça. 6,9,6. Gṛhj. 3,11,2. — 3) Spiegel Lâṭj. 3,3,6.

स्वस्त्यास्तरया R. ed. Bomb. 2,81,11 nach dem Comm. = स्वस्तिकाकारमण्डलवेदास्तरया; wohl nur fehlerhaft für स्पर्ध्यास्तरया.

स्वस्थ adj. (f. आ) 1) in seinem natürlichen Zustande sich befindend, — verharrend; wohl auf, gesund (am Körper oder an der Seele), guter Dinge Maitrjup. 2,7. Bhag. 14,24. Bhâg. P. 2,1,10. 4,11,21. 28,64. 6, 16,31. 8,17,9. 11,18,27. 31,13. M. 1,53, v. l. 8,216. fg., v. l. न स्वस्था नलं प्रति काव्य सा MBh. 3,2104. अङ्गानि 16329. 16856. स्वस्थो भव 4, 1396. 13,24. 14,316. 318. Hariv. 684 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 5187. 8024. 8281. R. 2,53,23 (स्वस्थ gedr.). 60,19. 105,36. 7, 18,17. 22,43. 29,33. 47,8. 106,11. Suçr. 1,3,6. 11,19. 54,7. 107,1. 114,11. 255,20. 2,548,6. Verz. d. Oxf. H. 357,b,3. Kâm. Nîtis. 7,23. 12, 49. Ragh. 4,14. Çâk. 191, v. l. Mâlatim. 63,12. Uttarar. 12,7 (सुस्थ ed. Cow. 16,13). Spr. (II) 1178. 1323. 2286. 2982. 4040. 4528. 4706, v. l. 4955. 5437, v. l. 5480. Varâh. Bṛh. S. 8,18/88,34. Kathâs. 10,197. 18, 210. 22,248. 36,40. 39,192. 51,203. 60,150. 62,128. 63,173. Mârk. P. 22,27 (gegen das Metrum सुस्थ). 39,37. Prab. 14,14. 20,12. Pañkat. 56,2. 106,21. 128,19. °वृत्त adj. (so der Comm., सुस्थ° der Text) natürlich, regelrecht, normal Kâm. Nîtis. 5,43. °क्रिय (कुठार) 15,8. स्वस्थावेश Kathâs. 70,56. यथा जपाकुसुमेन स्फटिकमणी रक्तो ऽस्वस्थो भवति तन्निवृत्तौ च रागशून्यः स्वस्थो भवति Comm. zu Kap. 2,35. नीर so v. a. unverletzt Râǵa-Tar. 1,40. स्थिति so v. a. unbehelligt Bâlar. 196,2. compar. °तर sehr guter Dinge R. 7,25,1. अ° unwohl, krank, sich unbehaglich fühlend M. 7,226. MBh. 3,2103. fg. 16750. °हृदय R. 1,9,42. °चेतन 63,35. 7,28,16. Kâm. Nîtis. 13,60. Çâk. 31,8.9. 33,11. Kathâs. 24,187. 33,151. 37,221. 60,150. 63,116. Bhâg. P. 8,16,10. नाति° MBh. 3,2110. अस्वस्थः संसारः nicht natürlich, nicht in seinen Fugen Spr. (II) 2334. — 2) im eigenen Ich —, im Subject befindlich: केवलं संविदं स्वे स्थां मन्यते Sarvadarçanas. 24,12. — Wechselt oft mit सुस्थ. प्रकृतिस्वस्थ Râǵa-Tar. 4,24 fehlerhaft für प्रकृतिस्वास्थ्य.

स्वस्थता (von स्वस्थ) f. das Wohlsein, Gesundsein, Wohlbehagen: अलपानेन स्वस्थतां व्रजति Pañkat. 159,17. Hem. Jogaç. 4,122.

1. स्वस्थान n. der eigene Platz, — Ort, Heimath Kâtj. Ça. 3,5,16. 8,3,5. Gobh. 4,7,16. स्वस्थानस्थाः विकम्पेत MBh. 4,109. Çâk. 28, v. l. Spr. (II) 4852. 5009. 7223. 7331. Mârk. P. 18,46. Pañkat. 133,5. Hit. 25,16. Trik. 3,1,5.

2. स्वस्थान adj. an seinem Orte befindlich Lâṭj. 8,9,1. 2. 10,15,2. 8.

स्वस्थित adj. selbstständig Nir. 14,6.

स्वस्थीभू (स्वस्थ + 1. भू) in seinen natürlichen Zustand kommen so v. a. nüchtern werden Prab. 62,6.

स्वस्रीय (von स्वसर्) 1) m. Schwestersohn P. 4,1,143. AK. 2,6,1,32. H. 543. Halâj. 2,352. TS. 2,5,1,1. M. 3,148. Jâǵń. 1,220. 3,4. MBh. 1,2419. 2465. 2,1567. 4,2342. 5,199. 6,4758. 3688. 7,2527. 2530. 7607. 12,1091. 14,1851. 16,150. R. 1,73,4 (75,5 Gorr.). Mârk. P. 31,24. Râǵa-Tar. 4,684. fg. 702. 5,213. Verz. d. Oxf. H. 16,b, N. 4. — 2) f. आ Schwestertochter M. 11,171.

स्वस्वध m. pl. Bez. best. Manen Verz. d. Oxf. H. 49,a,2. सस्वध im Index.

स्वःसरित् f. der Himmelsfluss d. i. die Gaṅgâ Bhâg. P. 3,4,36.

स्वःसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a.

स्वःसिन्धु f. = स्वःसरित् Spr. (II) 127.

स्वःसुन्दरी f. eine himmlische Schöne d. i. eine Apsaras Kathâs. 95,6.

स्वःस्त्री f. dass. R. 7,31,17. Kathâs. 34,220. 77,90. 110,84. 121,236. Bhâg. P. 4,15,7. 9,5,21.

स्वःस्यन्दन m. der himmlische — d. i. Indra's Wagen Bhâg. P. 9,10,21.

स्वःस्रवन्ती f. = स्वःसरित् Verz. d. Oxf. H. 253,a,17.

स्वहस्तिका f. Haue, Hacke Pañkat. 122,10. 123,15.

स्वहित 1) adj. a) der eigenen Person frommend R. 5,88,20. Spr. (II) 6922. 7225. — b) der eigenen Person (d. i. dem Subject des Satzes) gewogen: गुरव: Spr. (II) 5014. — 2) n. das eigene Wohl Spr. (II) 6639.

स्वहोतर् m. selbst Hotar AV. 7,37,5; vgl. Âçv. Ça. 4,7,4. Çâṅkh. Ça. 5,10,18. Die Stelle scheint verdorben zu sein.

स्वह्न (6. सु + अह्न) m. schöner Tag, N. pr. eines Sohnes des Vishṇu von der Dakshiṇâ Bhâg. P. ed. Bomb. 4,1,7. स्वाह्न Burn.

स्वाकार (स्व + आ°) m. das eigene —, natürliche Wesen Spr. (II) 3219.

स्वाकूति (6. सु + आ°) m. N. eines zu den Gaṇa gezählten göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 56,b,30.

स्वाकृति (6. सु + आ°) adj. von schönem Aeussern, schön, hübsch: Personen Spr. (II) 4263. Kathâs. 30,74. 53,89.

स्वाञ्जन (6. सु + आञ्जन) n. gute Salbung (der Augen) AV. 7,30,1.

स्वाण्डपाद m. = आण्डपाद Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वात्त (स्व + अ°) m. Autographon ÇKDr.

स्वाख्यात adj. selbstverkündet Vjutp. 39. Hem. Jogaç. 4,91. °ता f. nom. abstr. 55.

स्वागत (6. सु + आ°) Bildung von Ableitungen P. 7,3,7. Vop. 7,3. 1) adj. a) willkommen R. ed. Schl. II, 147, Z. 3 v. u. Ind. St. 8,376,1. — b) auf rechtlichem Wege eingegangen, — erworben: धनानि M. 4,226. — 2) m. N. pr. a) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 2,2. Lot. de la b. l. 126. — b) eines Kaufmanns Burnouf, Intr. 198. fg. — 3) f. आ ein best. Metrum: 4 Mal ‒ ⏑ ‒ ⏑ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ‒ Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,9). Çrut. 26. Ind. St. 8,375. fg. Khandom. 35. — 4) n. die Begrüssung „will-

kommen", *Bewillkommnung* HÂR. 133. Verz. d. Oxf. H. 103, *b*, 23. विप्राणां स्वागतं धर्मः MBH. 13,6444. स्वागते ऽपि कुशलं न प्रयोगेति VARÂH. BṚH. S. 104,19. स्वागतेनाग्रयस्तृप्ताः Spr. (II) 7334. स्वागतं ते ऽस्तु *ich rufe dir „willkommen" zu* MBH. 3,2874. R. 1,63,7. 65,18. स्वागतं ते MBH. 3,2985. R. 1,52,2. 2,50,24. 3,75,14. SUÇR. 1,1,14. KUMÂRAS. 2,18. VIKR. 11,13 (सुहृदे). PRAB. 25,5. BHÂG. P. 4,7,36. 22,12. स्वागतं तु इति प्रोक्ता तैः MBH. 3,2463. महर्षे स्वागतम् R. 1,63,19. MṚKKH. 7,1. ÇÂK. 94,20. तस्मै स्वागतं व्याहरत् MEGH. 4. RÂGA-TAR. 1,224. कर् KATHÂS. 7,29. 59,91. वि-धा 48,46. विहित° adj. 26,232. 63,74. रचित° adj. 43,79. सस्नेहचंक्रमानेन स्वागतेनाभ्यनन्दत (तथा) 18,264. 24,122. BHÂG. P. 8,18,27. °प्रश्न *Erkundigung nach dem Wohlergehen* ÇUK. in LA. (III) 34,18. सुस्वागतं ते ऽस्तु MBH. 1,3203. R. GORR. 1,76,26. am Ende eines adj. comp.: सुस्वागतां वाचमुदीरयन् R. 5,27,35.

स्वागतिक (von स्वागत) adj. *der Jmd willkommen heisst* P. 7,3,7, Schol.

स्वागतीकर् (स्वागत + 1. कर्) *zum Gruss „willkommen" machen:* °कृत्य केकाः MEGH. 23.

स्वागम m. = स्वागत 4): °मैः सुस्वरैः MBH. 14,2819.

स्वाग्रयण adj. *einen guten* Âgrajaṇa (Graha) *bildend* VS. 7,20.

स्वाङ्किक m. *Trommelschläger* ÇABDAR. im ÇKDR.

स्वाङ्ग (स्व + 3. अङ्ग) n. *ein Theil des eigenen Körpers, der eigene Körper d. i. Körpertheil, Körper in eig., nicht übertragener Bed.* VS. PRÂT. 2,31. P. 4,1,53. fg. ÇÂNT. 1,9. 2,6. 3,3. KÂç. zu P. 4,1,54 (definirt; vgl. VOP. 4,17). JOGAS. 2,40. MEGH. 55. RAGH. 6,2. MÂRAT. 7,2. 14, 9. 26. Spr. (II) 3740. HEM. JOGAÇ. 1,30. 2,24. BHÂG. P. 3,31,3. 33,29. 6,8,4. 36.

स्वाङ्गि m. patron. von स्वङ्ग gaṇa स्वागतादि zu P. 7,3,7. VOP. 7,3. 4.

1. स्वाचार (6. सु + आ°) m. *guter Wandel, gute Sitten* Spr. (II) 6110 (pl.). °स्थिरता 6387.

2. स्वाचार (wie oben) adj. (f. आ) *wohlgesittet* Spr. (II) 3880.

स्वाच्छन्द्य (von स्वच्छन्द) n. *Freiheit, Unabhängigkeit* TRIK. 3,2,27. HALÂJ. 4,89. ASHṬÂV. 18,92. abl. *freiwillig, aus eigenem Antriebe* M. 3,34.

स्वाजीव (6. सु + आ°) adj. *guten Lebensunterhalt gewährend* nach R. 2,56,13.

स्वाजीव्य adj. dass. M. 7,69. KÂM. NÎTIS. 4,54.

स्वाञ्जल्यक (von स्व + अञ्जलि) n. *das Zusammenlegen seiner Hände* so v. a. *Bitten, gute Worte* MBH. 8,2419.

स्वाढ्यंकर (6. सु + आ°) adj. *leicht reich zu machen* P. 3,3,127, Schol.

स्वाढ्यंकरण adj. *leicht reich machend* P. 1,1,72, Vârtt. 6, Schol.

स्वाढ्यंभव n. impers. *leicht reich zu werden* P. 3,3,127, Schol.

स्वातत (6. सु + आ°) adj. 1) *wohl gespannt:* स्कम्भ ṚV. 9,74,2. — 2) *wohl gezielt* ṚV. 8,66,6.

स्वातत्त्व n. = स्वातन्त्र्य instr. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 103. SARVADARÇANAS. 89,9. vielleicht nur fehlerhaft.

स्वातन्त्र्य (von 2. स्वतन्त्र) n. *freier Wille, Selbstständigkeit, Unabhängigkeit* LÂṬJ. 10,3,5. MAITRJUP. 4,2 (अ°). 6,22. JÂGÑ. 3,62. 190. MBH. 1,5741. 13,4498. SUÇR. 1,249,10. COLEBR. Misc. Ess. 1,376. Spr. (II) 4373. 4067. 5698. 7469. 7336. ÇÂK. 70,14. KATHÂS. 24,38. 45,80. 86,145. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 33. MÂRK. P. 33,4. BHÂG. P. 1,6,28. NÎLAK. 30. SARVADARÇANAS. 69,1. 2. 81,11. 82,7. fgg. abl. *eigenmächtig, aus freien Stücken, sponte* KAP. 3,12. Spr. (II) 668. 2253. instr. dass. 1956. 4433. KATHÂS. 40,76. 45,60. Schol. zu P. 1,4,54. SARVADARÇANAS. 4,16. 72,8. KULL. zu M. 2,235.

स्वाति m. f. AK. 3,6,5,38. TRIK. 3,5,16. 1) f. °ति und °ती N. *des 13ten (oder 15ten)* Nakshatra H. 112. Journ. of the Am. Or. S. 6,335. AV. 19,7,3. TS. 4,4,10,2. ÇÂṄKH. GṚHJ. 1,26. PÂR. GṚHJ. 1,8. — स्वाति P. 4,3,34. MBH. 5,3835. HARIV. 4237. R. 5,55,2. VARÂH. BṚH. S. 24,29. 102,4. 105,4. °योग 23,5. 6. VP. 226, N. 21. MÂRK. P. 33,12. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 21, 3,3. स्वात्याम् MBH. 13,3269. Spr. (II) 6781 (v. l. स्वातौ). स्वातौ VARÂH. BṚH. S. 9,31. 10,10. 15,13. 25,1. 2. स्वातेस् 4. स्वाती MATSJA-P. 251,2 (nach AUFRECHT). °योग MBH. 13,4261. चित्रास्वात्यन्तरे 6,85. स्वात्याद्य VARÂH. BṚH. S. 9,16. 22. 14,19. 22,2. pl.: स्वातयो विशाखा मैत्रं च MÂRK. P. 58,33. — 2) adj. *unter diesem* Nakshatra *geboren* P. 4,3,34. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Ûru von der Âgneji HARIV. 73 (ख्याति die neuere Ausg.). VP. 98 (ख्याति der gedr. Text 1,13,7). — 4) f. N. pr. einer Gemahlin des Sonnengottes TRIK. 1,1,101. — 5) *Schwert* DHAR. im ÇKDR. — Vgl. उग्र°, मेघ°, शिव°, सौवात.

स्वातिकारि f. N. einer Genie des Ackerbaues PÂR. GṚHJ. 2,13. vielleicht स्फातिं° zu lesen.

स्वात्त s. u. स्वद् und अग्निष्वात्त. °काम MÂRK. P. 657, Z. 3 v. u. fehlerhaft für स्वात्त°.

स्वात्मता f. nom. abstr. von स्वात्मन् BHÂG. P. 3,14,27.

स्वात्मन् (स्व + आ°) m. *das eigene Selbst* (als pron. reflex. fungirend) NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,106. fg. 133. 137. 163. R. 2,72,22. 7, 31,16. Spr. (II) 767. 1097. 1721. 2026. 2627, v. l. 3003. 3463. 5379. 7273. KATHÂS. 13,52. 27,122. 74,58. 92,65. RÂGA-TAR. 1,312. 2,26. 5,324. BHÂG. P. 2,2,35. 3,1,3. 16. 18. 8,10. 14,27. 28,36. 6,9,39. 18,74. 7,6, 26. 13,45. 8,3,5. 11,9,28. PAÑKAR. 1,1,53. 3,71. 9,35. 2,2,16. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 30. SÂH. D. 40. 184,10. यदि शिंशपा वृक्षत्वमतिपतेत् स्वात्मानमपि जह्यात् *sein eigenes Wesen* SARVADARÇANAS. 8,2. 3. Vgl. स्वमात्मानम् MÂRK. P. 48,4. BHÂG. P. 12,11,50.

स्वात्मनिरूपण n. oder °प्रकरण n. Titel einer Schrift HALL 104.

स्वात्मवध m. *Selbstmord* KATHÂS. 5,78.

स्वात्मसंविदुपदेश m. Titel einer Schrift HALL 124.

स्वात्मानन्दप्रकरण n. = स्वात्मनिरूपण HALL 104.

स्वात्माराम 1) adj. *am eigenen Selbst Vergnügen findend, sich mit dem e. S. begnügend* PAÑKAR. 1,2,12. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, No. 506. — Vgl. आत्माराम.

स्वात्मीभाव m. v. l. für आत्मीभाव Spr. (II) 1450.

स्वाद (von 1. स्वद्) m. *Geschmack, Wohlgeschmack* TRIK. 3,3,255. 443. अमृतस्वादसदृश HARIV. 4133. 7440. °द Spr. (II) 2219. 4498. KATHÂS. 65, 141. RÂGA-TAR. 2,126. 3,47. PAÑKAT. 253,18. *der Reiz eines Kunstwerks* SÂH. D. 23,21. 39. — Vgl. महा°, सु°.

स्वादन (wie oben) 1) adj. *derjenige, welcher schmackhaft zubereitet, Koch* u. dgl. ṚV. 5,7,6. liesse sich auch als m. fassen. — 2) *das Schmecken* so v. a. *das Empfinden eines Kunstwerks* SÂH. D. 24,11. fg.

स्वादनीय (wie oben) adj. *wohlschmeckend* MBH. 14,144. अमृत° INDR. 1,27 (अमृता° MBH. 3,1740).

स्वादर (6. सु + आ°) adj. *rücksichtsvoll* MBh. 12,8463.

स्वादत्वे (von स्वादु) n. *Wohlgeschmack, Süsse* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

स्वादस् (von 1. स्वद्) s. प्र°.

स्वादित्ये 1) adj. *dem die* Âditja *hold sind:* °त्या अदितये स्याम Çat. Br. 1,5,1,17 (vgl. Çâṅkh. Çr. 1,6,2). — 2) n. *Huld der* Âditja Pañkav. Br. 21,10,19. Kâtj. Çr. 23,3,1.

स्वादिन् (von 1. स्वद्) adj. *kostend, geniessend:* उत्सवासव° Nalod. 3,4.

स्वादिमन् (von स्वादु) m. *Wohlgeschmack, Süsse* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. Schol. zu Kâtj. Çr. 260,7.

स्वादिष्ठ und स्वादीयंस् s. u. स्वादु.

स्वादु (von 1. स्वद्) Uṇâdis. 1,1. 1) adj. (f. स्वाद्वी) *wohlschmeckend, gut mundend; süss* (häufig neben मधु) AK. 3,4,26,97. H. an. 2,237. Med. d. 16. ṚV. 1,84,10. पिप्पल 164,20. फल 10,146,5. स्वादो पितो मधो पितो 1,187,2. रस 6,44,21. TS. 5,6,2,11. Soma ṚV. 6,47,1. 2. गोभिः स्वादुमंकर्म 8,2,3. 28. 17,6. 48,1. 9,85,6. अन्न AV. 5,18,7. येन स्वादु चास्वादु च विजानाति Ait. Br. 5,22. VS. 19,1. MBh. 2,1861. 3,2535. Hariv. 11143 (pl. *Süsses*). R. 1,4,18. 9,35. 2,80,15. 97,2. 3,63,18. Suçr. 1,173,11. 190,9. Spr. (II) 1391. 1649. 1705. 4047. 6314. 7359. Varâh. Bṛh. S. 45,7. 51,2. 54,9. 14. 34. 67. Golâdhj. Bhuvanak. 23. Kathâs. 20,200. 21,51. 61,40. Râǵa-Tar. 1,203. 217 (vom Folgenden zu trennen). Bhâg. P. 9,4,34. Hit. 35,11. *süss als Geschmack* (रस; gewöhnlich मधुर) R. 1,53,4. Vägbh. 1,10,2. H. 1388. Uebertragen (= इष्ट, सुन्दर, मनोज्ञ) AK. H. an. Med. वचः स्वादोः स्वादीयः ṚV. 1,114,6. स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिः 8,57,11. Çâk. 108,15. Spr. (II) 1537. Bhâg. P. 1,1, 19. compar. a) स्वादीयंस् ṚV. 1,114,6. 10,120,3. घृतात्स्वादीयो मधुनश्च 8,24,20. AV. 9,6,39. TS. 3,5,10,1. Spr. (II) 1537. — b) स्वादुतर Kathâs. 42,41. — superl. स्वादिष्ठ *süssest, lieblichst, angenehmst:* धारा ṚV. 9,1,1. संदृष्टि 4,10,5. धीति 1,110,1. मति 136,1. गिर् 3,53,2. सुमति 8,75,4. Çat. Br. 3,9,3, 25. Pañkav. Br. 8,4,5. Pâr. Gṛhj. 2,9. Dhûrtas. 79,16. स्वादिष्ठं मधुनः *süsser als* Spr. (II) 7337. — 2) m. a) *Melasse* Trik. 2,9,12. — b) *ein best. wohlriechender Stoff* (अगुरुसार) Râǵan. 12,89. — c) *eine best. Pflanze*, = जीवक, मधुर u. s. w. Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. स्वाद्वी *Weintraube* AK. 2,4,2,26. auch स्वादु f. Bharata nach ÇKDr. — 4) n. Siddh. K. 248,b,12. *Wohlgeschmack, Süsse:* °युक्त so v. a. *wohlschmeckend* Mṛkkh. 25. कविः करोति काव्यानि स्वादु जानाति पण्डितः so v. a. *Reiz* Spr. (II) 1584. — Maitrjup. 6,10 wohl fehlerhaft für स्वाद.

स्वादुकण्ट m. *Asteracantha longifolia Nees.* Râǵan. 4,42.

स्वादुकण्टक m. *Flacourtia sapida* AK. 2,4,2,17. Râǵan. 9,161. Ratnam. 205. Dhanv. 5,27. *Asteracantha longifolia Nees.* AK. 2,4,3,17.

स्वादुकन्द 1) n. *eine Arum-Art* (भूकन्दालु) Râǵan. 7,67. — 2) f. आ *Batatas paniculata* Râǵan. 7,99.

स्वादुकन्दक m. *eine best. Gemüsepflanze* (केलूट) Mad. 7,79.

स्वादुकार adj. *wohlschmeckende Speisen bereitend; m. eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2584.

स्वादुका (von स्वादु) f. *Tiaridium indicum Lehm.* Râǵan. 5,85.

स्वादुकाम adj. *Wohlschmeckendes —, Süsses mögend* R. 2,32,19. davon nom. abstr. °ता f. Vjutp. 63.

स्वादुक्षद्मन् adj. *wohlschmeckende Speise vorlegend* ṚV. 1,31,15.

स्वादुखण्ड m. *Melasse* Çabdar. im ÇKDr.

स्वादुगन्ध 1) m. *eine roth blühende Moringa* (रक्तशोभाञ्जन) Ratnam. 230. — 2) f. आ dass. ÇKDr. nach dors. Aut. = भूमिकूष्माण्ड Gaṭâdh. ebend.

स्वादुंकारम् absol. *wohlschmeckend —, süss machend* P. 3,4,26. Schol. zu 2,2,20.

स्वादुता (von स्वादु) f. *Wohlgeschmack, Süsse:* einer Speise MBh. 13, 1493. Spr. (II) 2684. जुलस्वादुतां जनयति 6881. Kathâs. 61,41. 124,139.

स्वादुधन्वन् adj. *einen lieblichen Bogen habend;* m. *der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुपर्णी f. *eine best. Pflanze*, = दुग्धिका Râǵan. im ÇKDr.

स्वादुपाक 1) adj. *was sich süss —, angenehm kocht* d. h. *verdaut* Suçr. 1,185,9. 213,2. °रस 212,20. 220,17. 222,18. davon nom. abstr. °त्व n. 207,2. — 2) f. आ *Solanum indicum L.* Râǵan. 4,136.

स्वादुपाकिन् adj. = स्वादुपाक Suçr. 1,215,2.

स्वादुपिण्डा f. *eine Dattelpalmenart* Râǵan. 11,61.

स्वादुपुष्प 1) m. *eine best. Pflanze*, = कटभी Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई *Grislea tomentosa* Râǵan. 6,217.

स्वादुपुष्पिका f. *eine best. Pflanze*, = दुग्धिका Mad. 1,266.

स्वादुफल 1) n. *Brustbeere* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. आ *Judendorn* Trik. 2,4,11. Çabdar. im ÇKDr.

स्वादुमज्जन् m. *eine auf Bergen wachsende* Pîlu-*Art* Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वादुमांसी f. *eine best. Arzeneipflanze*, = काकोली Râǵan. 3,13.

स्वादुमूल n. *Möhre, Daucus Carota L.* Râǵan. 7,24.

स्वादुमृदु adj. *süss und zart;* s. सौस्वादुमृदुत्व.

स्वादुरस 1) adj. (f. आ) *angenehm —, süss schmeckend* Suçr. 1,175, 10. 243,3. — 2) f. आ a) *ein berauschendes Getränk* H. 902. Halâj. 2, 174. — b) *eine best. Arzeneipflanze*, = वायसोली (काकोली) AK. 2,4, 5,9. *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. — c) *die Wurzel von Spondias mangifera* Çabdar. im ÇKDr. — d) *Weintraube* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुराति adj. *angenehme Gaben bringend* ṚV. 8,57,14.

स्वादुलता f. *Batatas paniculata* Râǵan. 7,100.

स्वादुलुङ्गी f. *eine best. Pflanze*, = मधुकर्कटिका Mad. 6,77.

स्वादुवारि m. (sc. समुद्र) *das Süsswassermeer* H. 1075.

स्वादुशुद्ध n. *Steinsalz* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुषंसद् (स्वादु + संसद्) adj. *eine erfreuliche Schaar bildend* ṚV. 6,75,9.

स्वादुसंमुद् adj. *an Leckerem sich freuend* AV. 7,60,4. 13,1,3.

स्वादूदक (स्वादु + उदक) adj. *süsses Wasser habend:* समुद्र Bhâg. P. 5,20,30.

1. स्वाद्मन् (von 1. स्वद्) m. *Süssigkeit, Lieblichkeit:* रसानाम् ṚV. 1,187, 5 (pl.). der Stimme 2,21,6.

2. स्वाद्मन् (wie eben) n. *Wohlgeschmack; leckerer Bissen* oder *Trank:* पितूनाम् ṚV. 1,69,3. मधु स्वाद्मं दुदुह्रे जेन्या गौः 3,31,11. विश्वं स्वाद्म संभृतमुस्रियायाम् 30,14. स्वाद्मन्भवतु पीतये मधूनि *sie mögen wohl schmecken* 10,29,6.

स्वाद्य (wie eben) adj. *was geschmeckt —, gekostet wird* MBh. 7,9466.

Spr. (II) 2990.

स्वाद्वम्ल 1) adj. *süsssauer.* — 2) m. *Granatbaum.* Trik. 2,4,19.

स्वाधिष्ठान (स्व + अ°) n. 1) *der eigene Sitz, — Stätte* Comm. zu VP. 6,4,23. — 2) Bez. *eines best. mystischen Kreises* (चक्र) *am Geschlechtsglied* Verz. d. Oxf. H. 88,b,4 v. u. 89,a,34. fg. 149,b,29. Pañkad. 1,3,30. Ânandal. 9.

स्वाधी (6. सु + आधी) adj. *sinnend, achtsam; sorgsam; verlangend:* स्तवाम त्वा स्वाध्यः RV. 1,16,9. 70,4. 71,8. 72,8. 131,1. तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यः 2,28,2. 3,8,4. (अग्ने) ऋतस्य बोध्यृतचित्स्वाधीः 4,3,4. स्तोम° 5,14,6. Savitar 82,4. 6,16,7. स्वाधीभिर्ऋक्वभिर्वावशानः 32,2. 8,49,7. 43,30. Soma 48,4. 9,34,1. 101,10. 65,4. विप्रासः 86,24. 10,78,1. इन्धान एनं जरते स्वाधीः 45,1. 61,7. 7,2,5.

स्वाधीन (स्व + अ°) adj. (f. आ) 1) *der nur von sich abhängt, frei, unabhängig* Hariv. 14298. अ° Spr. (II) 504. — 2) *worüber oder über wen man selbst verfügen kann, in der Gewalt oder im Besitz der eigenen Person stehend* MBh. 5,1422. fg. 6,5806. 12,2640. 2656. R. 2,30,22. °जीवना Dhûrtas. 90,13. Mṛkkh. 48,19. स्वाधीना वचनीयतापि हि वरं बद्धो न सेवाञ्जलिः 46,23. °कुशलाः सिद्धिमन्तः Çâk. 64,23. Spr. (II) 538, v. l. 5572. 6052. 6789. 6808. 7338. Kathâs. 12,193. 22,75. 31,91. 37,94. 54,22. 74,60. 91,24. 103,71. 104,61. 118,124. Hit. ed. Johns. 2388. fg. °पतिका Pratâpar. 5,b,2. Verz. d. Oxf. H. 129,b,20. °भर्तृका Sâh. D. 132. fg. अ° R. 2,30,33. Spr. (II) 3720. — Vgl. स्वायत्त.

स्वाधीनता (von स्वाधीन) f. *Freiheit, Unabhängigkeit* R. 5,81,24. Spr. (II) 1011.

स्वाध्याय (स्व + अ°) m. Accent im Satze gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. in Ableitungen gesteigert zu सौवा° gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,8. *das Lesen —, Repetiren für sich, Studium* (des Veda) AK. 2,7,46. Trik. 3,2,28. H. 842. Çat. Br. 3,4,2,6. 4,6,9,6. °यो वै ब्रह्मयज्ञः 11,5,6,3. 7,1. 4. 7. °प्रयोग Âçv. Çr. 8,12,11. 10,8,6. Gṛhj. 1,1,4. 3,1,3. 2,1.2. 3,1. Kâtj. Çr. 26,7,58. Lâṭj. 1,5,1. 8,9. RV. Prât. 15,4. °मनुदधानः Khând. Up. 4,12,1. °मधीयानः 8,15. Kaush. Up. 1,1. M. 2,28. 106. 107. 167. 3,75. 81. 134. 4,17. 35. 58. 6,8. 11,1. 59. Jâgn. 1,102. पठेत्स्वाध्यायम् 329. Bhag. 4,28. 16,1. MBh. 1,7673. 12,4257. R. 1,1,1. 2,32,18. 64,42. Spr. (II) 6284. 7566. Varâh. Bṛh. 8,16. Brahma-P. in LA. (III) 54,7. Râga-Tar. 6,9. Prab. 20,13. Bhâg. P. 3,28,4. Sarvadarçanas. 55,17. fgg. 58,10. 122,22. 124,8. fgg. 154,6. 7. 160,12. 16. 173,19. °यज्ञ Spr. (II) 6717. °समय R. 4,27,10. °काल und स्वाध्यायाध्ययनकाल Kâç. zu P. 1,2,36. स्वाध्यायारम्भ Comm. zu TS. Prât. 18,1. °भूमि M. 4,127. अ° adj. *dem Studium des Veda nicht obliegend* AK. 2,7,53. Trik. 3,3,162. Hâr. 221. Halâj. 2,250. auch vom *lauten Lesen:* °यं श्रावयेत् M. 3,232. Aus Verbindungen wie diese und aus denen mit अधि-इ und पठ् hat man die Bed. Veda gefolgert H. 249. Halâj. 1,9. — Vgl. निःस्वाध्यायवषट्कार und सौवाध्यायिक.

स्वाध्यायन m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,6.

स्वाध्यायब्राह्मण n. Titel eines Abschnitts im Kâṭhaka Ind. St. 3, 380. fg. 391. 395. Müller, SL. 224.

स्वाध्यायवत् (von स्वाध्याय) adj. *dem Veda-Studium obliegend* Jâgn. 1,48. 3,48. MBh. 1,4663. 6936. 13,3515. Hariv. 7223.

स्वाध्यायिन् (wie eben) 1) adj. dass. MBh. 3,932. 5,874. 14,1264. नित्य° 5,1537. 13,2036. 6125. davon nom. abstr. नित्यस्वाध्यायिता f. 6133. — 2) m. *ein in einer Stadt handelnder Kaufmann, Krämer* Trik. 2,9,27.

स्वाधरिक adj. von स्वधर gaṇa छत्त्रादि zu P. 7,3,7.

स्वान (von 1. स्वन्) 1) adj. *schallend, tönend, rauschend, rasselnd* u. s. w.: अर्वन् RV. 1,104,1. Wagen 5,70,5. 9,10,4. — 2) m. a) *Schall* u. s. w. P. 3,3,62. AK. 1,1,6,1. H. 1399. Halâj. 1,138. उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधाः RV. 5,2,10. 25,8. उद् स्वानेभिरीरते 8,7,17. धनुषः AK. 2,8,2,76. वह्लकीगुण° Çiç. 4,57. — b) N. pr. eines der sieben Soma-Wächter VS. 4,27. — Vgl. स्वन.

स्वानन्द (स्व + आ°) m. *die Wonne über das eigene Selbst:* °पदप्राप्ति Verz. d. Oxf. H. 78,b,27.

स्वानन्दपूर्ण m. N. pr. eines Autors, = आनन्दपूर्ण Hall 204. Verz. d. B. H. No. 613.

स्वानन (6. सु + आ°) adj. (f. आ) *leicht heranzuziehen:* ein Weib Çiç. 4,57.

स्वानि adj. von स्वन gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

स्वानिन् (von 1. स्वन्) adj. *schallend* RV. 3,26,5.

स्वानुभवादर्श m. Titel einer Schrift Hall 103. Notices of Skt Mss. 2,96. fg.

स्वानुभाव (स्व + अ°) m. *Genuss an —, Sinn für Besitz* Kathâs. 3, 37. man streiche demnach unter अनुभाव Bedeutung und Stelle.

स्वानुभूतिप्रकाश m. Titel einer Schrift Hall 97. °विवृति ebend.

स्वानुरूप (स्व + अ°) adj. *dem eigenen Selbst entsprechend, — ähnlich:* तस्य च स्वानुरूपौ (स्व auf तस्य zu beziehen) द्वावुत्पन्नौ तनयौ Kathâs. 21,107.

स्वान्त (स्व + अन्त) 1) *das eigene Ende* Bhâg. P. 2,6,35. — 2) *das eigene Gebiet, — Reich:* °प्रकोप Kâm. Nîtis. 12,16. — 3) n. (*das Gebiet des Ich*) *das Herz als Sitz der Gefühle* AK. 1,1,4,9. H. 1369. Med. t. 69. Halâj. 2,379. Gît. 10,10. Spr. (II) 1409. 1936. 4019. 5801. Kaurap. 44. Kathâs. 37,27. Mârk. P. 657,5 v. u. (स्वान्ति gedr.). Râga-Tar. 3,137 (शान्त ed. Calc., स्वस्त Tr.). Prab. 1,11. Hem. Jogaç. 4,46. fg. Kuvalaj. 166,a. Bhaṭṭ. 6,22. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 6985. Kathâs. 37,27. 69,161. Vedântas. (Allah.) No. 6. nach Einigen = विषयेषुनाकुलं मनः H. 1369, Schol. — 4) n. = गह्वर *Höhle* Med. — Nach P. 7,2,18 und Vop. 26, 114 partic. von स्वन्.

स्वान्तज m. = मनोज *Geschlechtsliebe* Gît. 5,18.

स्वान्तवत् (von स्वान्त) adj. *ein Herz habend* Kathâs. 37,25.

स्वान्तस्थ adj. *im Herzen befindlich* oder स्वान्तःस्थ *im eigenen Innern befindlich* Bhâg. P. 1,13,9.

स्वाप (von स्वप्) m. 1) *Schlaf* AK. 1,1,7,36. Trik. 3,3,280. H. 313. an. 2,301. Med. p. 12. Suçr. 1,316,5. Uttarar. 17,17 (24,7). Kathâs. 32,31. 33,178. 73,359. 105,62. Râga-Tar. 3,307. Kull. zu M. 1,66. Bhâg. P. 7,15,61. स्वापं यातः *eingeschlafen* 10,51,23. — 2) *Traum* Trik. H. an. Med. Prab. 90,14. Bhâg. P. 3,26,30. 6,16,55. — 3) *das Eingeschlafensein —, Taubheit der Glieder* u. s. w. H. an. Med. Suçr. 1,232,3. 253,10. 350,12. — 4) *Unwissenheit* H. an. Med. — Wohl fehlerhaft Râga-Tar. 4,195. Vgl. इन्द्रिय°, दिवा° (*Schlaf am Tage* auch

MBh. 13,6063), सु°, सुख°.

स्वापक (vom caus. von स्वप्) adj. *schlafen machend, einschläfernd* P. 7,4,67, Vârtt. 2, Schol.

स्वापकीय्, °यति = स्वापकमिच्छति ebend. Davon desid. सिष्वापकीयिषति ebend.

स्वापतेय (von स्वपति) P. 4,4,104. gaṇa स्वागतादि zu 7,3,7. n. *eigener Besitz, Vermögen, Reichthum* AK. 2,9,90. H. 191. Halâj. 1,80. MBh. 1,1781. Çiç. 14,9. Spr. (II) 298. Pârçvanâthak. 4,32 (nach Aufrecht).

स्वापद m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,50. vielleicht fehlerhaft für श्वापद.

स्वापन (vom caus. von स्वप्) 1) adj. *schlafen machend, einschläfernd:* Vishṇu MBh. 13,6999. eine mythische Waffe 5,7296. R. 4,56,7 (57,6 Gorr.). — 2) m. *ein Mittel zum Einschläfern* Kauç. 36.

स्वापय् 1) caus. von स्वप्, s. das. — 2) denom. von स्व Vop. 21,16.

स्वापि m. *ein guter Verwandter, Vertrauter* ṚV. 4,41,7. Vâlakh. 5,5. VS. 9,20. Ait. Br. 3,16.

स्वापिक n. N. pr. einer Feste Râǵa-Tar. 7,597.

स्वापिमत् adj. *das Wort* स्वापि *enthaltend* Ait. Br. 3,16.

स्वापिशि m. patron. von स्वापिश gaṇa रेवत्यादि zu P. 4,3,131. davon adj. स्वापिशीय ebend.

स्वाप्त (6. सु + आप्त) adj. 1) *sehr reichlich:* °दक्षिण MBh. 13,2175. — 2) *sehr geschickt, — zuverlässig:* Personen Kâm. Nîtis. 16,7. 8. °वचन zur Erklärung von स्वपिवात Nir. 10,7.

स्वाप्न (von स्वप्न) adj. *somnialis* Bhâg. P. 3,28,38. 4,12,4. 10,77,29. 86,45. 11,13,37.

स्वाप्यय (स्व + अ°) m. *Einkehr in sich selbst*, zur Erklärung von स्वप्न Çat. Br. 10,5,2,15. Bâdar. 1,1,9.

स्वाभाव (स्व + अ°) m. *eigene Nichtexistenz* Nilak. 14.

स्वाभाविक (von स्वभाव) 1) adj. (f. ई) *dem eigenen Wesen angehörig, — entsprungen, von Natur eigen; ursprünglich, natürlich, angeboren, inhärent* Âpast. 1,30,11. Maitrjup. 5,1. Çvetâçv. Up. 6,8. शत्रुः स्त्रीणाम् 3,46. MBh. 1,267. Ragh. 5,69. 10,60. Kumâras. 6,71. Spr. (II) 5896. 6522. 7290, v. l. Çañk. zu Khând. Up. S. 6. 26. zu Bṛh. Âr. Up. S. 14. 51. Windischmann, Sancara 98. Nilak. 66. 259. Mârk. P. 49,14. 53,31. 56,23. fg. Bhâg. P. 3,28,32. 5,16,14. 6,1,52. Verz. d. Oxf. H. 89,b,32 (wohl स्वाभाविकं zu lesen). H. 508. Pañkat. 66,10. 110,21. Sarvadarçanas. 57,18. 89,9. 96,6. 130,16. fgg. Schol. zu Kap. 1,5. Wilson, Sâñkhjak. S. 142. Kull. zu M. 1,64. Kusum. 13,19. 21. Siddh. K. zu P. 7,4,71. *angeboren* von Krankheiten Karaka 4,30. 3,4. Suçr. 1,1,9. 4,7. 14. Çâñd. Sañh. 1,1,5. स्वाभाविकतर Sâh. D. 11,16. स्वाभाविकत्व n. nom. abstr. Kusum. 17,20. fg. Nilak. 66. — 2) m. pl. Bez. einer buddhistischen Schule, die keinen Gott annimmt, sondern *Alles aus sich selbst entstehen lässt*, Burnouf, Intr. 118. 441. fg. Wilson, Sel. Works 2,12. fg. 21. fg. 24. fgg. 363. — 3) adj. von 2): समाधि Ǵṭâvalit. 28.

स्वाभाव्य (von स्वभाव) 1) adj. *dem eigenen Wesen entsprungen:* Vishṇu MBh. 13,7005. — 2) n. *Eigenartigkeit, Natürlichkeit* Çâṇḍ. 34. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 19. 137. 222. Kusum. 13,19.

स्वाभिचारिन् adj. Kathâs. 32,55 wohl fehlerhaft für व्यभिचारिन्; vgl. Spr. (II) 3832.

स्वाभील (6. सु + अभी°) adj. *gar schrecklich:* निशीथ MBh. 3,388.

स्वाभीष्ट (स्व + अ°) adj. *von der eigenen Person geliebt:* सस्मार कृष्णं स्वाभीष्टम् so v. a. *er gedachte seines geliebten* Kṛ. Pañkar. 1,12,11.

स्वाभू (6. सु + आभू) adj. *richtig —, reichlich vorhanden, bereit; dienstfertig:* रयि ṚV. 9,12,9. 10,122,3. vielleicht auch 5,6,3, falls रयिं st. रये anzunehmen wäre. इन्द्रंयः 4,50,10. त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यध्वरा- धसः 10,21,2. 1,151,2. स्वाभुवो अरुणामंशवस 7,30,4.

स्वामिक am Ende eines adj. comp. von स्वामिन् *Besitzer, Herr, Gebieter:* प्रनष्ट° M. 8,30. अ° MBh. 13,2633. Mârk. P. S. 657, Z. 1. बुद्धि° MBh. 14,988. — Vgl. निः°.

स्वामिकुमार m. = स्वामिन् = कुमार ein N. Skanda's Kathâs. 2,44. 60. 6,152. 49,239. 55,152.

स्वामितट्टिन् m. ein N. Paraçurâma's Çabdam. im ÇKDr.

स्वामिजनक m. *der Vater des Gatten, Schwäher* Hâr. 201.

स्वामिता (von स्वामिन्) f. *das Besitzer —, Gebieter —, Herrsein:* स्वामितां याति भूमेः Varâh. Bṛh. S. 12,17. व्रजति शबरदस्युस्वामिताम् Bṛh. 11,20.

स्वामित्व (wie oben) n. dass. MBh. 13,2633. Verz. d. Oxf. H. 76,a,23. Pañkat. 163,14. H. 3.

स्वामिन् (von स्व) P. 5,2,126. Vop. 7,32. fg. 1) m. a) *Eigenthümer, Herr, Gebieter* (Gegens. *Untergebener, Unterthan, Diener, Knecht, Gattin*) AK. 2,6,1,32. 8,1,17. 3,1,10. Trik. 3,3,272. H. 359. 714. an. 2,291. Med. n. 151. Halâj. 2,188. 5,39. Lâṭj. 10,17,17. Kâtj. Çr. 1,6,9. 7,20. 8,31. 12,1,8. M. 7,167. 8,4. 5. 30. fg. 150. 173. 197. 199. 230. 233. 244. 293. 444. 9,294. MBh. 3,2364. R. 1,8,3. 4,25,7. 5,38,39. Spr. (II) 344. 1710. 2013. 2839. 5775. 7150. 7160. 7341. fgg. Çâk. 23,5. 11. Varâh. Bṛh. S. 46,55. 50,8. 61,18. Râǵa-Tar. 4,333. Bhâg. P. 5,14,22. 7,10,4. 5. Daçak. 61,13. Sâh. D. 431. Hit. 4,5. 40,11. 41,1. ed. Johns. 1442. 1531. Vet. in LA. (III) 18,7. 27,3. Sarvadarçanas. 479,12. mit gen. oder loc. P. 2,3,39. Vop. 5,29. गवाम् oder गोषु P., Schol. सैन्यस्य R. 5,4,69. लोकस्य 6,102,9. अस्माकम् Kathâs. 18,144. Varâh. Bṛh. S. 16,5. पशुषु M. 8,229. 234. भुवि Spr. (II) 5008. स्वामी कृतश्च (so trennen wir) विषये वत्सकच्छनाम्नि Kathâs. 6,166. in comp. mit der Ergänzung, die ihren Accent behält, P. 6,2,17. गो°, अश्व° Schol. M. 8,231. ग्राम° 290. दिक्° Varâh. Bṛh. S. 35,4. क्षेत्र° 69,27. कोश° Bṛh. 1,19. Kathâs. 25,46. 36,14. सत्त्वधन° Pañkat. 24,17. तन्त्रगार° Z. d. d. m. G. 14,571, 21. सेनेव सुस्वामिना *ein guter Anführer* Spr. (II) 2617. — b) ein N. Kârttikeja's Trik. 1,1,56. 3,3,272. H. 208. H. an. Med. Halâj. 1,19. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,27. Jâǵñ. 1,293. Vishṇu's und Çiva's Çabdar. im ÇKDr. Garuḍa's Çabdârthak. bei Wilson. — c) *Standbild eines Gottes*, insbes. Çiva's Râǵa-Tar. 5,23. häufig in dieser Bed. am Ende eines comp. — d) N. pr. verschiedener Männer: der 11te Arhant der vergangenen Utsarpiṇî H. 51. = वात्स्यायन Trik. 2,7,23. ein Lexicograph Colebr. Misc. Ess. 2,20. 49. = क्षीरस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 143,a,28. 163,a,3. — 2) f. °नी *Herrin, Gebieterin* MBh. 4,423. Kathâs. 12,85. गृहे 29,72. प्राणेषु, धनेषु 52,315. युष्मत्° 26,42. 81,56. — Vgl. अभिमन्यु°, अवन्ति°, कु°, क्षीर°, गो°, गोविन्द°, जगत्°, जय°,

दुर्लभ°, धर्म°, धूर्त°, नरेन्द्र°, पक्षि°, पयूदक°, प्रभाकर°, ब्रह्म°, भट्ट°, भट्ट-बाकु°, भरत°, भर्तृ°, भव°, भीम°, भूमि°, भोग°, मख°, मालिक°, मार्तण्ड-तिलक°, मुक्त°, यज्ञ°, रण°, रत्न°, राम°, रुद्र°, वज्र°, वामन°, विलास°, विष्णु°, वीर°, शंकर°, शिव°, श्री°, संगम°, समर°, सिंह°, सूर°, हरि°.

स्वामिनीस्तोत्र n. *Lob der Gebieterin d. i. der* Râdhâ, *Titel eines Gedichts* Hall 152.

स्वामिन्यष्टक n. desgl. Hall 146.

स्वामिभाव m. = स्वाम्य R. 5,1,69.

स्वामीय् (von स्वामिन्), °यति *für den Herrn halten:* स्वम् *sich* Hem. Jogaç. 3,40.

स्वाम्नाय (6. सु + आ°) adj. *richtig überliefert:* अक्षम् Çiksha 18 in Ind. St. 4,268.

स्वाम्य (von स्वामिन्) n. *Eigenthumsrecht, Herrschaft, dominium* M. 5,152. 9,93. Jâgn. 2,121. Spr. (II) 4355 (pl.). 5214. 6041. 6155. Varâh. Bṛh. S. 15,30. Kathâs. 18,140. 106,166. 174. Mârk. P. 134,31. Bhâg. P. 7,10,5. 8,22,19. Hit. 84,8. द्युत° adj. Mârk. P. 81,5.

स्वाम्युपकारक m. *Pferd (einem Herrn zu Gebote stehend)* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वाय् (von स्व), स्वायते = स्व इवाचरति Vop. 21,7.

स्वायत्त (स्वा + आ°) adj. *in der Gewalt der eigenen Person stehend, worüber man selbst verfügen kann* Spr. (II) 4585. 7352. Kathâs. 15,58. 60,158. Daçak. 2,40. Râga-Tar. 4,255. Davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu M. 8,406. — Vgl. स्वाधीन.

स्वायंभुव (von स्वयंभू) Siddh. K. zu P. 6,4,146. 1) adj. *zu dem durch sich selbst entstandenen Wesen —, zu* Brahman *in Beziehung stehend, ihm gehörig:* स्थान MBh. 13,1809. महास्थान 3366. धामन् Kumâras. 2,4. Bhâg. P. 6,16,26. 8,21,2. क्रतु MBh. 13,677. यज्ञ Verz. d. Oxf. H. 7,b, 9 v. u. योग Hariv. 3974. — 2) m. patron. eines Manu Nir. 3,4. M. 1, 61. 63. 102. 6,54. 8,124. 9,158. MBh. 13,873. Hariv. 37. 367. 409. Ganitâdhj. Kâlam. 29. VP. 3,1,6. Mârk. P. 50,13. fg. 53,6. Bhâg. P. 2,7, 2. 3,12,52. Verz. d. B. H. No. 1017. Verz. d. Oxf. H. 39,a,6. Aruṇa's Taitt. Âr. 1,26,4. der Marîki (pl.) 27,2. des Marîki Çâk. 168. Atri's MBh. 13,4329. Nârada's Bhâg. P. 4,6,3. 5,25,8. 10,87,9. — 3) adj. *zu* Manu Svâjambhuva *in Beziehung stehend, von ihm herrührend u. s. w.:* धर्माः MBh. 12,12741. अन्तर, मन्वन्तर 12653. Hariv. 414. VP. 3,1,5. Mârk. P. 50,18 (°भुवे zu lesen). 53,1. 43 (°भुवे zu lesen). Bhâg. P. 1,3, 12. 6,1,3. 4,1. Verz. d. Oxf. H. 48,b,4 v. u. 85,a,2. सर्ग Mârk. P. 53, 43. — 4) f. ई = ब्राह्मी *Ruta graveolens* Râgan. 5,62.

स्वायव m. patron. von स्वायु Pañkav. Br. 8,6,8.

स्वायस (6. सु + आ°) adj. *aus gutem Erz gemacht:* Beil ṚV. 10,53,9. Messer AV. 10,1,20.

स्वायु (6. सु + आयु) adj. *gute Leute (Unterthanen) habend oder den Leuten günstig* VS. 27,5.

स्वायुक्त (6. सु + आ°) adj. *sich gut in das Geschirr fügend* ṚV. 1,92,2.

स्वायुध (6. सु + आ°) adj. *gut bewaffnet:* die Marut ṚV. 5,87,5. 7, 56,11. Indra 6,17,13. 10,47,2. Soma 9,4,7. 15,8. 31,6. 86,12. 87,2. 96,16. स्वायुधः सोमसहान्सोम शत्रून् 110,12. Rudra VS. 16,36.

स्वायुस् (6. सु + आ°) n. *gute Lebenskraft, gutes Leben* VS. 4,28.

स्वायोग (स्व + अ°) m. *das Nichtenthaltensein in ihm selbst* Comm. zu TS. Prât. 2,26.

स्वार 1) m. (von 1. स्वर्) a) *Laut:* des schnaubenden Rosses: घोरे स्वारं स्वार्णाम् ṚV. 2,11,7. — b) *Betonung, Accent* ṚV. Prât. 3,4. Weber, Pratiģñâs. 77. — c) *der* Svarita-*Accent* TS. Prât. 17,6. 20,8. 23, 20. Comm. zu 17. Ind. St. 4,139. 174. Weber, Pratiģñâs. 107. — 2) (von स्वर) adj. *mit* Svara d. i. Svarita *versehen* (स्वरनिधन), *ein Finale im* Sâman-*Gesang*, n. *ein so schliessendes* Sâman VS. 13,55. Pañkav. Br. 7,2,5. 3,24. 9,3,14. 10,12,2. 11,5,26. Lâṭj. 4,6,16. 6,9,6. 7. 11,3. 12,14. स्वारा त्वाराणि (so trennen wir, da स्वर्-त्वर् nicht zu belegen ist) Âçv. Gṛhj. 2,4,14. स्वारं त्वाष्ट्रीसाम Ind. St. 3,240,b. स्वारे ऽहदपोरन्धम्, °काव n., °कौत्स° n., °सैन्धुक्षित n. und °सौपर्ण n. Namen von Sâman ebend. — Vgl. सर्व°.

स्वारक्ष्य (6. सु + आ°) adj. *leicht zu schützen, — vertheidigen:* देश MBh. 1,2341.

स्वारब्ध (स्व + आ°) adj. *selbstunternommen:* कर्मन् Bhâg. P. 5,19,19.

स्वारम्भक adj. dass.: कर्मन् Bhâg. P. 3,28,38 = 11,13,37.

स्वारसामिक adj. von स्वर-सामन् Lâṭj. 4,6,16.

स्वाराज् 1) adj. = स्वराज् Prab. 99,14. fg. — 2) m. (स्वर् + राज्) *König des Himmels, ein N.* Indra's AK. 1,1,1,39. Halâj. 1,52.

स्वाराज्य (von स्वराज्) 1) n. *selbstständige Herrschaft, unbeschränktes Regiment* TS. 5,3,2,4. TBr. 1,3,2,2. 2,7,6,1. fgg. 11,2. Ait. Br. 7,32. 8,6. 12. Çat. Br. 5,3,4,24. 8,4,1,23. 13,7,1,1. °काम Çâñkh. Çr. 14, 26,1. Khând. Up. 3,6,4. Taitt. Up. 1,6,2. Maitrjup. 6,36. Kaush. Up. 4,20. M. 12,91. Spr. (II) 9. Bhâg. P. 3,2,21. 9,33. 4,9,35. 24,54. 7,15, 45. 10,83,41. Prab. 52,2. Pañkar. 4,3,79. इन्द्रस्य स्वाराज्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a. °सिद्धि f. Titel einer Schrift Hall 103. 204. Von den Commentatoren wie स्वराज् auf mannichfache Weise gedeutet. — 2) adj. *dieses verschaffend:* यज्ञ Pañkav. Br. 19,13,1. 22,18,4.

स्वाराम (स्व + आ°) adj. *am eigenen Selbst sich erfreuend* Bhâg. P. 11,4,9.

स्वारायण m. patron. von स्वार gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

स्वारुह् (स्वरुह् Padap.; vielleicht स्व + आ°) adj. *aus der eigenen Wurzel wachsend, festgewurzelt* TS. 1,6,12,2. 6,2,10,4. यः स्वारुहं व्रजेत् Kâṭh. 26,3; vgl. TS. 6,3,3,5.

स्वारूढ (6. सु + आ°) adj. *gut geritten:* हया हयसादिभिः MBh. 6, 3535 nach der Lesart der ed. Bomb.

स्वारूपा f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,32. — Vgl. स्वरूपा.

स्वारोचिष 1) m. (von स्वरोचिस्) patron. des zweiten Manu M. 1,62. MBh. 12,13582. fg. Hariv. 409. Ganitâdhj. Kâlam. 29. VP. 3,1,6. 9. Mârk. P. 53,6. 66,29. Bhâg. P. 8,1,19. Verz. d. Oxf. H. 39,a, N. 1. 85, a,3. — 2) adj. *zu* Manu Svârokisha *in Beziehung stehend:* अन्तर, मन्वन्तर Hariv. 236. 418. VP. 3,1,10. Mârk. P. 61,4 (स्वरो° fälschlich) und in der Unterschr. 61,3. 100,35. Bhâg. P. 4,1,35.

स्वारोचिस् m. = स्वारोचिष Verz. d. Oxf. H. 85,a,3.

स्वार्जित (स्व + अ°) adj. *selbsterworben* Spr. (II) 7477. R. 1,43,14. 60,12. 14. 63,2.

1. स्वार्थ (स्व + अर्थ) m. 1) *die eigene Sache, eine persönliche Angelegenheit, persönlicher Vortheil, das von Einem selbst verfolgte Ziel, das der Sache selbst zu Grunde liegende Ziel* Maitrjup. 5,1. °पण्डित MBh. 1,5568. 3,2175. fg. स्वार्थे प्रयतमाना R. 2,39,7. 23,9. स्वार्थे भवान्प्रभुः R. Gorr. 2,50,8. Kâm. Nîtis. 5,30. Sâṁkhjak. 56. Verz. d. Oxf. H. 231, a, 8. 16. Nîlak. 63. 112. Vikr. 94. Spr. (II) 1310. 1460. 1709. 2032. 2401. 3379 (pl). 3954. स्वार्थश्चेन्न मयास्य 4017. 4790, v. l. 4855. 5022. 5581. 5642. 6320. 7353. Kathâs. 22,206. 33,80. 34,195. Hem. Jogaç. 4,53. Râga-Tar. 3,143. 5,292. 6,282. Prab. 104,18. Daçak. 66,7. Mârk. P. 76,9. 10. 15. Bhâg. P. 6,7,35. 16,63. 18,28. 7,5,21. 7,46. 55. 11,28,2. Pañkat. 4,3,46. Ind. St. 1,15,21. Sarvadarçanas. 92,1. 95,5. 121,1. 129,18. Comm. zu AV. Prât. 1,105. स्वार्थेन चेन्द्रियं सङ्केति *mit seinem Object* Varâh. Bṛh. S. 75,3. स्वार्थे *für sich:* पाकक्रिया Spr. (II) 7441. स्वार्थम् dass.: प्रार्थना 4343. Kap. 2,1. Nîlak. 62. परार्थे चाप्यसि Kull. zu M. 3,159. am Ende eines adj. comp.: गत° *nutzlos* Bhâg. P. 1,13,24. अ° dass. 6,10,10. — 2) *die eigene d. i. die ursprüngliche Bedeutung* Sâh. D. 9,8. 11,2. H. an. 2,447. स्वार्थे णिच् so v. a. *das Suffix des Causativum ohne Aenderung der Bedeutung* Comm. zu TS. Prât. 2,17. — Vgl. अर्थात्त°.

2. स्वार्थ (wie oben) adj. (f. आ) *der eigenen Person geltend, egoistisch:* स्वार्था न मे काचिदिप्रवृत्तिः Kumâras. 6,26. Tarkas. 31. Sarvadarçanas. 120,17. Nîlak. 62. Davon °ता f. nom. abstr. 63.

स्वार्थसाधक adj. *seine eigene Sache fördernd* Spr. (II) 3916. Bhâg. P. 10,64,18. 86,4. *dem eigenen Zwecke dienend* Nir. 1,15.

स्वार्थसाधन n. *das Fördern der eigenen Sache* Spr. (II) 230. Râga-Tar. 3,393.

स्वार्थिक (von 1. स्वार्थ 2) adj. *die ursprüngliche Bedeutung bewahrend, pleonastisch:* ein Suffix Schol. zu P. 3,2,21. 5,3,1. 4,5.

स्वार्णेय s. Weber, Gjot. 114.

स्वालक्षण (6. सु + आ°) adj. *leicht wahrzunehmen* MBh. 5,1825. स्वीयानामपि अलक्षणं नास्ति लक्षणं सम्यगवलोकनं यस्य सः । स्वेष्वपि दुर्दर्श इत्यर्थः Nîlak.

स्वालक्षण्य (von स्वलक्षण) n. *specifische Unterschiedenheit* M. 9,19. Kap. 2,30. Sâṁkhjak. 29.

स्वालक्ष्य (सु + आ°) adj. *leicht wahrzunehmen, — zu erkennen* Hariv. 6424.

स्वावमानन (स्व + अव°) n. *Selbstverachtung, Verzweiflung an sich selbst, Kleinmuth* H. 321. f. आ dass. Sâh. D. 170.

स्वावश्य (von स्ववश) n. *Selbstbestimmung* Ait. Br. 8,17.

स्वावसु s. स्ववसु.

स्वावृक् (6. सु + आ°, Padap. ohne Avagraha) adj. *leicht anzueignen:* स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गोः RV. 10,12,3. — Vgl. स्ववृक्.

स्वावेश (6. सु + आ°) adj. (f. आ) *leicht zugänglich, möglich zu begehen* Nir. 11,46. RV. 7,54,1. 97,7. 10,63,16. VS. 6,2. 14,3.

स्वाशित (6. सु + आ°) adj. *wohl gesättigt* RV. 10,28,1. R. ed. Bomb. 2,84,18 (आसिता fälschlich Schol.).

स्वाशिर् (6. सु + आ°) adj. *gut gemischt* (vgl. दुराशिर्): स्वाशिराम°र्कः N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,246,b. Pañkav. Br. 14,14,8. 9. Ârangagâna Tüb. Hdschr.

स्वाशिषात्मन् (स्व-आशिषा [instr. von आशिस्] + आत्मन्) adj. *nur für die eigenen Wünsche Sinn habend* Spr. (II) 3511.

स्वाशिस् (6. सु + आ°) adj. *schön lobpreisend* RV. 10,44,5.

स्वाशु (6. सु + आशु) adj. *sehr schnell* AV. 19,50,2. 20,128,11.

स्वाश्रय (स्व + आ°) adj. *das Selbst (in Rede Stehende) betreffend* P. 3,1,87, Schol.

स्वास् (6. सु + 3. आस्) adj. *einen schönen —, scharfen Mund habend:* Agni RV. 10,3,4. *schneidig:* Beil 4,6,8.

स्वासद् (6. सु + आ°) adj. *glücklich beisitzend* AV. 16,4,2.

स्वासद zur Erklärung von स्वासस्थे Çat. Br. 1,3,3,11. 4,11.

स्वासस्थ (6. सु-3. आस + स्थ) adj. 1) *auf gutem Sitz sitzend* RV. 10,13,2. TS. 3,7,3,9. — 2) *einen guten Sitz darbietend:* वेदि VS. 2,2. Streu 28,21. Âçv. Çr. 1,4,7. Çat. Br. 1,3,3,11. Kauç. 2. 3. 137.

स्वासीन (6. सु + आ°) adj. *bequem sitzend* Hariv. 4440.

स्वास्तर (स्व + आ°) m. *eine schöne Streu* R. 2,87,20. fg. 94,23. — Vgl. स्वस्तर.

स्वास्तीर्ण (6. सु + आ°) adj. *gut gebettet, — überzogen:* स्वस्तर Âçv. Gṛhj. 2,3,7. शयन, शय्या, आसन Hariv. 5188. R. Gorr. 2,8,7. 100,33. Suçr. 1,69,7. Varâh. Bṛh. S. 60,14. यान MBh. 3,16911.

स्वास्थ्य (von स्वस्थ) n. *Wohlbefinden, Wohlbehagen* (des Körpers oder der Seele) H. 308. 474. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,4077. R. Gorr. 2,16,19. Kâm. Nîtis. 43,44. Ragh. ed. Calc. 4,14. Çâk. 58,5. Spr. (II) 884 (Conj.). 3800. 4532. 6030. Kathâs. 73,388. Mârk. P. 9,22. 120,18. Sâh. D. 99,12. Râga-Tar. 3,144. °स्वास्थ्यमुपलम्भाय 7,544. Prab. 97,17. Verz. d. Oxf. H. 93,b, N. Pañkar. 4,3,34. Pañkat. 183,22. ed. orn. 64,16. नैति स्वास्थ्यम् Hem. Jogaç. 2,70. अ° *Unwohlsein* Kathâs. 17,74. 37,213. 63,102. Râga-Tar. 4,31 (wir lesen प्रथितास्वास्थ्यम्).

स्वाहत (स्व + आ°) adj. *selbstgeprägt* Râga-Tar. 3,103.

स्वाहा 1) indecl. Çânt. 4,12, Comm. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. *altes Wunschwort: glücklich, günstig; als Zuruf Heil! Segen!* (vgl. das nachgebildete दुःस्वाहा) Naigh. 1,11. Nir. 8,23. AK. 3,5,8 (देवहविर्दाने). H. 1538. पिबेन्द्र स्वाहा RV. 2,36,1. स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् 3,4,11. 7,59,6. 3,32,15. 35,1. 50,1. यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम 7,3,7. 8,8,5. 34,10. 52,5. AV. 7,82,2. VS. 4,6. इमं देव यज्ञं स्वाहा वाते धाः 8,24. स्वाहा घर्मो अप्येतु देवान् 61. स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति so v. a. *an dem mit* स्वाहा *Geopferten* RV. 10,14,3. — Mârk. P. 93,5. Bhâg. P. 2,7,38. mit dat. P. 2,3,16. Vop. 5,16. स्वाहाग्नये RV. 5,5,11. AV. 3,26,1. 6,10,1. तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा 8,1,14. 8,24. VS. 2,2. 6,11. Kâtj. Çr. 4,14,23. 9,8,16. 25,7,38. Kauç. 5. 45. Âçv. Gṛhj. 1,10,13. 2,1,4. 9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. Bhâg. P. 6,19,8. Schliesst Anrufungen wie *Amen* AV. 2,16,1. 4,38,7. 6,48,1. 14,2,52. 19,52,5. VS. 2,9. 3,45. Kâtj. Çr. 2,2,23. 3,6,12. ओं स्वाहा Bhâg. P. 5,18,8. Verz. d. Oxf. H. 97,b,1 nebst Note. स्वाहावषड्नमसमये Varâh. Bṛh. S. 43,32. Mit कर् (gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61) *den Ruf* स्वाहा *aussprechen über* (acc.): हव्यम् RV. 1,142,12. हवींषि 10,2,2. Çat. Br. 3,8,3,9. अहरहः स्वाहा कुर्यात् 11,5,6,2. °कारम् absol. 9,5,1,44. अस्वाहाकृत्य Kâtj. Çr. 25,10,16. partic. स्वाहाकृत *durch* स्वाहा *den Göttern geweiht, mit* स्वाहा *dargebracht:* हव्य RV. 2,3,11. 1,110,1. 142,13. 8,35,24. हविस् 10,110,

11. यज्ञ AV. 7,73,3. VS. 4,13. 6,16. 10,29. Ait. Br. 1,22. 2,13. TS. 2, 6,2,1. 3,1,4,4. 10,2. Çat. Br. 1,5,2,23. 3,8,2,21. स्व॰ 6,6,2,17. — 2) f. a) personificirt als Tochter Daksha's, Gattin Agni's (des Agni Abhimânin) AK. 2,7,21. Trik. 1,1,71. H. 1100. Halâj. 1, 66. MBh. 1,7351. 3,14295. fgg. 14514. fgg. 5, 3967. Hariv. 3288. 7738. R. 5,25, 25. Ragh. 4,56. Varâh. Bṛh. S. 48,56. Kathâs. 96,5. VP. 54. 89. Mârk. P. 50,28. 52,27. Verz. d. Oxf. H. 23, b, 3. 24, b, 12. fgg. 39, b, 20. 48, a, 28. Bhâg. P. 4,1,59. Pańkar. 1,10,93. 11,37. 2,5,46. — b) N. pr. einer buddhistischen Gottheit Trik. 1,1,17.

स्वाहाकरण n. = स्वाहाकृति Comm. zu AV. Prât. 4,105.

स्वाहाकार m. der Wunsch und Zuruf स्वाहा, Besprechung mit demselben TBr. 2,1,2,3. Çat. Br. 1,5,2,13. 22. 2,2,4,3. 6,3,2,18. als sog. Gottheit eines Prajâga TS. 2,6,1,1. Çat. Br. 4,1,2,22. Kâtj. Çr. 15, 4,44. 18,5,16. ॰प्रदाना ब्रह्मोद्यः 1,2,7. Kauç. 1. Lâtj. 1,2,6. — MBh. 3,1827. R. 1,53,14 (54,16 Gorr.). 5,12,22. Suçr. 1,7,1. Lalit. ed. Calc. 313,6.

स्वाहाकृत् adj. besprechend —, weihend mit Svâhâ, Opferer Hariv. 1969.

स्वाहाकृति f. Besprechung —, Weihung mit स्वाहा ṚV. 1, 188, 11. विश्वे देवाः स्वाहाकृतिं पवमानस्या गतम् 9,5,11. Çat. Br. 3,8,4,16. 13,2,11,2. TS. 3,4,5,2. 6,3,9,5 (TS. Prât. 3,7). als sog. Prajâga-Gottheit Naigh. 5,2. Nir. 8,20. VS. 28,34. Ait. Br. 2,13. Çat. Br. 13, 5,2,11. Lâtj. 9,10,8. Âçv. Çr. 10,8,14. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,21.

स्वाहापति m. der Gatte der Svâhâ d. i. Agni Dhar. im ÇKDr. Hariv. 13955. Bâlar. 236,14.

स्वाहाप्रिय m. desgl. Halâj. 1,62.

स्वाहाभुज् adj. Svâhâ geniessend, — empfangend; m. ein Gott Trik. 1,1,5. H. 88.

स्वाहार्य (6. सु + आह॰) adj. leicht herbeizuschaffen R. 2,34,26. स्वाहार्य ed. Bomb.

स्वाहार्ह (स्वाहा + अर्ह) adj. der Besprechung —, Weihung mit Svâhâ würdig, opferwürdig R. ed. Bomb. 2,31,26.

स्वाहावन n. N. pr. eines Waldes Pańkar. 1,10,44.

स्वाहावल्लभ m. = स्वाहापति Bâlar. 280,8.

स्वाहाशन (स्वाहा + 2. अ॰) m. = स्वाहाभुज् H. 88, Schol.

स्वाहि m. N. pr. eines Sohnes des Vṛginîvant Hariv. 1969. fg. VP. 4,12,1.

स्वाहुत (6. सु + आ॰) adj. dem man wohl —, richtig geopfert hat: Agni ṚV. 1,44,1. 6. 3,27,5. 7,12,1. 16,2. 8,39,6.

स्वाहेय (von स्वाहा) m. metron. Kârttikeja's MBh. 3,14683.

स्वाह्न s. स्वह्न.

स्विका s. u. स्वक.

स्वित für सुवित. स्विते मा धाः VS. 5,5.

1. स्विद्, स्वेदते (स्नेहनमोचनयोः, auch मोहने st. मोचने) Dhâtup. 18, 4. schwitzen Khând. Up. 6,2,3. स्विद्यति (गात्रप्रक्षरणे) Dhâtup. 26,79. dass. Kâtj. Çr. 25,11,28. Adbh. Br. in Ind. St. 1,41. MBh. 6,60. Karaka 1,14. Gît. 10,16. 11,10. Bhâg. P. 4,14,19. अस्विदन् Bhaṭṭ. 15,50. स्विद्यते Jâgń. 2,13. स्विद्यमान Suçr. 2,184,5. सिष्विदानं schwitzend: पत्नी इध्मं ब्रार्हिसिष्विदानः ṚV. 4,2,6. 5,42,10. 7,103,3. स्विन्न P. 1,2, 19. 7,2,16. 1) in Schweiss gekommen oder gebracht, mit Schwitzmitteln behandelt: स्विन्नः स्नातो मलादिव VS. 20,20. MBh. 7,773 (खिन्न ed. Bomb.). R. 5,1,27. 7,23,5,71. Kumâras. 7,77. Çâk. 142. Spr. (II) 1315. Kathâs. 18,78. Brahma-P. in LA. (III) 57,20. Suçr. 1,37,15. 2,183,16. 184,6. अति॰ Karaka 4,14. — 2) gedämpft, gesotten Hariv. 8436. सु॰ (s. auch bes.) 8440. अ॰ Mârk. P. 50,45. द्विः॰ Brahmavaiv. P. im ÇKDr. unter d. W. — Erhält keinen Bindevocal nach Kâr. 3. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. der Anlaut geht in ष über nach Vop. 8,43.

— caus. स्वेदयति schwitzen lassen, mit Schweiss treibenden Mitteln (स्वेद) behandeln Suçr. 2,56,20. 182,5. 8. 9. स्वेदित (= स्विन्न P. 4,2, 19. Vop. 26,104) von einem Hundeschwanze so v. a. erweicht Spr. (II) 7355.

— desid. vom caus. सिस्वेदयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— आ, partic. आसिष्विदान schwitzend ṚV. 10,106,10.

— उप s. उपस्वेद. caus. schwitzen lassen, mit Schweissmitteln behandeln Suçr. 2,182,8.

— परि caus. dass. Suçr. 2,193,11.

— प्र in Schweiss gerathen: प्रसिष्विदे (so ed. Bomb.) MBh. 7,773. partic. प्रस्विन्न schwitzend 1582. R. 2,26,8. 40,49. 100,35 (108,35 Gorr.). प्रस्वेदित und ॰वत् P. 1,2,19, Schol. — Vgl. प्रस्वेद fg.

— सम् caus. schwitzen lassen, mit Schweissmitteln behandeln Suçr. 2,336,10. — Vgl. संस्वेद fgg.

2. स्विद् (wohl 6. सु + इद्; vgl. कुविद्) enklitische Partikel VS. Prât. 2,16. wohl, wirklich; etwa, irgend, denn (in Fragen) AK. 3,4,32 (28),3. H. an. 7,15 (श्वित् gedr.). Med. avj. 27. Halâj. 5,94. 1) namentlich nach dem Fragepronomen क und seinen Derivaten; daher auch verallgemeinernd (wie अपि, चन u. s. w.), z. B. कः स्वित् wer wohl und wer immer. कं स्विद्गर्भं प्रथमं RV. 1,164,17. कः स्विद्वृतो निष्ठितः 1,182, 7. 6,9,2: इन्द्रं क उ स्विदा चके 8,53,8. 64,7. AV. 10,4,15. VS. 23,9. Çat. Br. 14,6,4,1. Pańkav. Br. 8,6,8. किं स्वित् ṚV. 1,161,10. किं स्विन्नो राजा जगृहे ergriff denn? 10,12,5. किं स्विदेव चक्रुषे दक्षिणा नीयते irgend Etwas Ait. Br. 5,34. 7,13. Çat. Br. 14,8,13,2. VS. 23, 9. 47. Lâtj. 9,10,11. किमु स्वित् ṚV. 4,18,7. किमपि स्वित् 1,164,6. मा गृधः कस्य स्विद्धनम् Îçop. 1 (= Bhâg. P. 8,1,10). nach कतम AV. 10, 7,4. कति ṚV. 10,86,20. कियत् 4,17,12. क्व 1,161,12. 164,4. 17. 108, 6. क्वो स्विदस्याः परमं जगाम 8,80,10. irgend wohin 10,34,10. AV. 10, 2,2. Çat. Br. 3,8,2,25. कर्हि ṚV. 6,35,2. 3. 10,89,14. कुह 10,2. कथमित्र Çat. Br. 4,6,9,1. 11,3,4,3. 12,3,4,1. — किं स्वित्स्वप्रङ् निमिषासि, कस्य स्विद्धृदयं नास्ति MBh. 3,10648. 13,295. R. 2,68,11. Çâk. 140. Râga-Tar. 3,177. किमिदं स्वित् Bhâg. P. 1,7,26. 3,16,49. क उ स्वित् 7,37. किं नु स्विदेतत्पतति MBh. 1,2571. किं स्विदद्यैव नृपतिर्मां प्रत्यभिनन्दति weshalb wohl? R. 2,18,8. अद्रेः शृङ्गं वहति पवनः किं स्वित् führt etwa? Megh. 14. किं ब्राह्मणाः स्वित्क्रियांशो दीक्षिताः स्वित् MBh. 5,1588. दन्तिनामाद्य वामेन कतरेण स्वित् 4,1969. कथं स्वित् 1, 3634. 3636. 2,2422. 3,1352. fg. R. 2,21,60. Bhâg. P. 6,1,39. कथं स्यात्स्वित् MBh. 3,1083. कथं कर्ता स्यादीश्वरः 12614. — 2) nach andern Wörtern: अस्ति स्विन्नु वीर्यं तत्त इन्द्र न स्विदस्ति ist wirklich — oder

ist nicht? RV. 6,18,3. तव 1,150,1. सम् Çat. Br. 11,6,2,2. 3. तुरीयं स्विज्जनयत् RV. 10,67,1. अधः स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त् 129,5 (P. 8,2,102). अकृत्वाहो स्विदेव हरता (d. i. हरते) इति *soll er Lohn haben ohne irgend Etwas gethan zu haben?* Ait. Br. 5,34. सो (सा उ) स्वित् Çat. Br. 2,2,2,4. मो स्वित् 4,2,1,7. तदु Kâth. 36,12. मर्त्यः स्विन्मृत्युना धृतः Çat. Br. 14,6,9,33. न स्विदेते ऽप्युद्दिश्य: Khând. Up. 4, 10,4. — अपि (Fragepartikel) स्वित् Bhâg. P. 1,8,37. 14,43. 3,1,34. fg. 13,22. 5,8,17. 10,21. 10,70,36. 82,42. उत स्वित् 1,16,21. Pańkat. 41, 1. स्विदुत Bhâg. P. 5,19,21. आहो स्वित् (s. auch unter आहो) MBh. 7, 443. Bhâg. P. 4,18,31. 3,20,11. 5,26,4. 6,1,39. उताहो स्वित् s. u. 2. उत 3). कैश्चिन्निर्वासितो मा स्विन्मदीयैरिति शङ्कितः *doch nicht etwa* Râǵa-Tar. 3,238. द्यौः स्वित्पतति किं भूमिर्दीर्यते पर्वतो नु किम् MBh. 3,10974. समा स्विच्छ्रेयसी तात उताहो तेजः 1031. नु — स्विद् Kir. 8, 35. स्विद् — नु ebend. स्विद् — उत 12,15. स्विद् — वा 13,8. 16,13. स्विद् — किमु 14,60.

स्विध्मं adj. *aus gutem —, brennbarem Holze bestehend* RV. 1,121,7. *blank* Sâj.

स्विन् (von स्व) adj. *sein nennend, in Besitz habend* in शत° und क्षेत्र°.

स्विन्न s. u. 1. स्विद्. Davon °ता f. *das Gesottensein* (einer Speise): अ° Kâm. Nîtis. 7,47.

स्विषु adj. *gute Pfeile habend* RV. 5,42,11.

1. स्विष्ट (6. सु + 1. इष्ट) adj. *sehr geliebt:* Personen R. Gorr. 1,15,14. 55,4. 2,120,19.

2. स्विष्ट (6. सु + 2. इष्ट) adj. 1) *richtig geopfert, wohl dargebracht;* n. *ein richtiges Opfer* (Gegens. दुरिष्ट): यज्ञ RV. 1,162,5. होत्रा VS. 7, 15. सर्वं स्विष्टं सुकृतं करोतु Âçv. Gṛhj. 1,10,23. VS. 2,19. 28,22. TS. 2,6,9,3. 6,6,7,3. TBr. 1,2,5,3. Ait. Br. 3,38. Çat. Br. 4,5,1,6. MBh. 3,14150. 14193. 7,2463. Kathâs. 50,52. Bhâg. P. 1,5,22. 4,19,32. 5, 19,28. 8,18,30. — 2) *durch Opfer richtig verehrt, hochgeehrt* überh. VS. 21,58. Bhâg. P. 4,7,41. 14,22. 20,1. 10,75,8.

स्विष्टकृत् adj. 1) *richtiges Opfer zu Stande bringend* VS. 2,9. देवाः MBh. 5,1614. Bein. Agni's als *des die Opferhandlung glücklich abschliessenden Gottes* Ind. St. 10,332. VS. 21,47. 58. 28,22. TS. 1,6,2, 4. 2,6,6,5. °कृदवदान Ait. Br. 1,22. 2,10. °कृद्भाग 3,5. Kauç. 25. Çat. Br. 1,6,1,14. 7,2,10. 2,4,2,9. Âçv. Çr. 1,6,3. 6,13,7. Gṛhj. 1,10,23. 12,1. Çâṅkh. Çr. 14,10,5. M. 3,86. MBh. 3,14150. 14198. 12,1510. Bhâg. P. 11,27,41. superl. °कृत्तम MBh. 2,1138. — 2) *dem* Svishṭakṛt *gegeben, — gehörig* u. s. w.: हविस् Ait. Br. 1,10. Âçv. Çr. 3,5,5. Gṛhj. 2,3. Kâtj. Çr. 1,6,4. 9,9. 3,4,6. 5,5,14. स यागः स्विष्टकृत् 9,10. 11,24. पाकयज्ञानेकस्विष्टकृतः कुर्यात् *mit einer gemeinsamen Schlussgabe an* Sv. *versehen* Âçv. Gṛhj. 1,3,10. Kauç. 6. — Vgl. सौविष्टकृत.

स्विष्टकृत adj. *mit dem* Svishṭakṛt *abgeschlossen:* होम Gṛhjas. 2,31. 85.

1. स्विष्टि f. *Gelingen des Opfers, ein gelungenes Opfer* (Gegens. दुरिष्टि) AV. 2,35,1. 6,47,3. TS. 3,1,9,2. VS. 27,18. Kâth. 32,4. Kauç. 5.

2. स्विष्टि adj. *richtig opfernd* MBh. 12,2748.

स्वीकर् (स्व + 1. कर्) act. med. 1) *Etwas* (acc.) *sich aneignen, in den Besitz von Etwas gelangen:* स्वीकुर्वते Çat. Br. 1,5,2,5. 3,2,1,23. स्वी ह वै तमर्धं कुरुते 1,5,4,5. 4,2,1,6. Spr. (II) 4952, v. l. देयं यः स्वीकरोति स हारी P. 6,2,65, Schol. Kathâs. 10,168. 18,42. 19,40. 45. 22,195. 30,89. 42,88. 53,42. मत्तः 56,297. 57,15. 59,138. 69,154. 148, 105. Râǵa-Tar. 3,114. 5,169. Daçak. 70,9. Bhâg. P. 9,4,6. कं स्वीकृता न विषयाः परिपीडयन्ति Spr. (II) 2874. — 2) *Jmd zu sich nehmen, aufnehmen* (insbes. ein Weib) R. 4,55,2. देवकुले ताम् Kathâs. 15,76. 18, 79. 22,137. 25,261. 31,58. 32,87. 58,77. 77,24. 91,17. 36. भार्यार्थे 98, 33. स्नुषात्वेन Râǵa-Tar. 8,462. — 3) *Jmd für sich gewinnen, in seine Gewalt bekommen* Kathâs. 5,40. 11,24. 13,8. 19,78. 20,2. 49,116. 51, 63. 60,39. 65,35. fg. 108,25. Râǵa-Tar. 4,493. 5,436. 6,224. 354. Daçak. 61,13. हृदयम् Kathâs. 32,108. 45,236. स्थानम् 37,27. मनः Bhâg. P. 5,6,5. — 4) med. *Etwas annehmen, zugestehen* Hit. ed. Johns. 2831. Sarvadarçanas. 8,17. 34,2. 71,11. 132,2. 155,18. Kull. zu 6,58. Comm. zu Kap. 1,21. 50. zu TS. Prât. 1,19. 4,52. 13,14. Bhâg. P. 4,28,17. Kusum. 22,4. Schol. zu Çâk. 47. मया हि गौः पालनीया सा यदा स्वीकृता भवेत् Mârk. P. 114,10. स्वीकृत = अङ्गीकृत H. 1488, Schol. — caus. *Jmd veranlassen Etwas in Besitz zu nehmen, Jmd Etwas schenken;* mit doppeltem acc. Kull. zu M. 11,4. Râǵa-Tar. 2,169. गोपाग्रहारान्कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः 1,343. 7,596.

स्वीकरण n. 1) *das Sichaneignen, Annehmen einer Sache, in-den-Besitz-Gelangen von Etwas* Nir. 14,42. Ǵaim. 2,60. Râǵa-Tar. 4,253. वेद° Kull. zu M. 2,2. — 2) *das zur-Ehe-Nehmen* (eines Weibes): अत्रभवत्याः Çâk. 66,17. भुवः Ragh. 12,16. — 3) *das Annehmen, Zugestehen* Mârk. P. 114,9. Bhâg. P. 5,11,10.

स्वीकर्तर् nom. adj. *der Jmd gewinnt, gewinnen will* Râǵa-Tar. 3,150.

स्वीकर्तव्य adj. 1) *aufzunehmen, heranzuziehen:* अभ्यर्च्यः स नरेन्द्रेण स्वीकर्तव्यो जयैषिणा Varâh. Bṛh. S. 2,21. — 2) *anzunehmen, zuzugestehen* Comm. zu TS. Prât. 1,25 (°कर्तव्यौ zu lesen). 4,23. 11,3. Sarvadarçanas. 152,9.

स्वीकार m. 1) *Aneignung, Inbesitznahme* Siddh. K. zu P. 1,4,77. पाणिग्रहणाविशिष्ट° Schol. zu 3,56. Bhâg. P. 12,2,4. — 2) *Aufnahme* (einer Person) Kathâs. 31,89. 66,87. Verz. d. Oxf. H. 95,a,8. 9. — 3) *Annahme, Zugeständniss* Nîlak. 47. 60. Sarvadarçanas. 50,14. 70,11. 118,12. Schol. zu P. 8,4,44. Kull. zu M. 6,58. Schol. zu Kap. 1,82. zu TS. Prât. 1,21. 4,23. 10,12. 14,5.

स्वीकार्य adj. 1) *in dessen Besitz man gelangen muss* Râǵa-Tar. 3,1. — 2) *aufzunehmen, heranzuziehen* Kathâs. 60,42. — 3) *zu gewinnen, in seine Gewalt zu bekommen:* eine Person Kathâs. 11,30. 32,174. — 4) *anzunehmen, zuzugestehen* P. 3,1,124, Vârtt. 3, Schol. Kusum. 9,21. fg. 12,3. 14,2. 5.

स्वीकृति m. *Aneignung, Inbesitznahme* Trik. 3,3,125.

स्वीय (von स्व *die eigene Person*) adj. (f. आ) *eigen;* m. pl. *die Eigenen, Angehörigen* Spr. (II) 2561. 3027. 3987, v. l. 6395. 7354. 7483. Gorâdhi. Tripaçç. 31. Mârk. P. 27,16. Bhâg. P. 3,20,50. 24,30. 4,24,52. 7,2,60. 6,16. 9,18,10. 10,70,11. 87,11. Pańkat. 130,20. Verz. d. Oxf. H. 13,a,20. 128,b,30. Çatr. 10,89. Muir, ST. 4,150, N. 138. Müller, SL. 337. Sarvadarçanas. 38,16. 55,7. 56,8. f. स्वीया *eine Frau, die man im wahren Sinne des Wortes „sein" nennen kann,* Sâh. D. 97.

स्वीयीकर् (स्वीय + 1. कर्) *sich aneignen, in Besitz nehmen* Spr. (II) 4952, v. l.

स्वूर्छ् (स्वु°), स्वूर्छति = स्फूर्छ् Dhâtup. 7, 34.

स्वृत (6. सु + ऋत) zur Erklärung von स्वर् Nir. 2, 14.

स्वृतीक n. angeblich so v. a. उदक Naigh. 1, 12.

स्वृद्ध (6. सु + ऋद्ध) adj. *in sehr blühendem Zustande sich befindend, sehr gesegnet*, — *reich:* जनपदाः Bhâg. P. 1, 8, 40. 11, 1. 8, 15, 11. श्री 36.

स्वेक्, स्वेकते v. l. für त्वेक् Dhâtup. 4, 8.

स्वेक zur Erklärung von सुनेक Çat. Br. 1, 7, 2, 26.

स्वेच्छम् (von स्व + इच्छा) adv. *nach eigenem Wunsche*, — *Belieben, nach Herzenslust, aus freiem Antrieb, willig* Spr. (II) 483 (Kathâs.). Kathâs. 4, 14. 146. 13, 183. 16, 41. 20, 177. 24, 189. 225. 32, 150. 33, 135. 34, 24. 56, 49. 72, 187. Khandom. 114.

स्वेच्छा (स्व + इ°) f. *eigener Wunsch*, — *Wille, freier Wille* H. 356. Vop. 21, 4. Spr. (II) 6826. स्वेच्छानुसारेण Râǵa-Tar. 5, 402. स्वेच्छाधीन Pańkar. 2, 8, 41. स्वेच्छया *nach eigenem Wunsche*, — *Belieben, nach Herzenslust, aus freiem Antriebe* (vgl. स्वयेच्छया M. 9, 175. Spr. (II) 4736) Spr. (II) 1078. 3062. 3798. Varâh. Brh. S. 94, 13. Kathâs. 25, 48. 33, 134. 60, 35. Mârk. P. 123, 21. Râǵa-Tar. 2, 100. Prab. 106, 16. Pańkat. 87, 10. fg. Hit. 17, 15. 38, 13. 64, 1. 91, 14. 130, 4. Sarvadarçanas. 76, 14. 154, 14. स्वेच्छातस् dass. Kathâs. 69, 91. Hit. 60, 19. स्वेच्छा am Anfange eines comp. in ders. Bed.: °दान Spr. (II) 1335. °लभ्य 4368. °परिवर्तित Varâh. Brh. S. 77, 14. °विहारिन् Kathâs. 35, 74. °चार 34, 7. °चारिन् 68, 37. Spr. (II) 6947. Sarvadarçanas. 79, 19. °निर्मित 83, 12. °वृत्ति Çuk. in LA. (III) 33, 8. स्वेच्छावतार Bhâg. P. 4, 8, 57. 8, 5, 46. स्वेच्छाकारविहारं कुर्वाणाः Hit. 38, 8. 21. 47, 12. 40, 18. Verz. d. Oxf. H. 28, a, No. 71.

स्वेच्छामय (von स्वेच्छा) adj. *mit Willensfreiheit ausgestattet* Verz. d. Oxf. H. 23, a, 10. 24, b, 47. fg. Bhâg. P. 10, 14, 2. Pańkar. 1, 1, 6. 3, 45. 8, 41. 12, 26. 2, 1, 2. 3, 25.

स्वेच्छामृत्यु adj. *den Tod in seiner Gewalt habend;* m. Bein. Bhîshma's Trik. 2, 8, 42. Pańkar. 2, 5, 53.

स्वेतव्य (6. सु + ए° adj.) n. impers. *leicht zu gehen:* अस्माल्लोकात् TS. 6, 1, 2, 1.

स्वेद (von 1. स्विद्) m. 1) *Schweiss* AK. 1, 1, 2, 33. Trik. 1, 1, 128. 3, 3, 213. H. 305. an. 2, 238. Med. d. 17. Hâr. 154. ṚV. 1, 86, 8. स्वेदं पयिषु जुह्वति 5, 7, 5. 58, 7. 10, 106, 10. TS. 7, 2, 10, 4. Kâth. 34, 12. °अनन Kauç. 47. M. 5, 135. MBh. 3, 2215. 16748. R. 2, 85, 18. °गुद 91, 24. Suçr. 1, 48, 9. 13. 49, 11. 116, 10. 148, 4. °नाश Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 70. °स्राव 71. Ṛt. 1, 7. गण्ड° Mṛcch. 27. अङ्गुलि° Vikr. 27, 2. गात्र° Spr. (II) 2811. 4890. 7199. Varâh. Brh. S. 46, 8. 78, 6. 47. 98, 5. 97, 6. Kathâs. 18, 370. Bhâg. P. 5, 16, 26. Vet. in LA. (III) 13, 19. वपुर्जलोद्गमः स्वेदो रतिघर्मश्रमादिभिः Sâh. D. 167 = Pratâpar. 51, a, 1. pl. *Schweisstropfen* ṚV. 10, 134, 5. Verz. d. Oxf. H. 51, b, 26. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Siddh. K. zu P. 4, 1, 54. Vop. 4, 17. स° *schwitzend* MBh. 4, 466. Kathâs. 111, 8. Râǵa-Tar. 5, 343. — 2) in der Medicin *Schweissmittel, Schweisskur.* Karaka handelt darüber 1, 14 und zählt dreizehn Arten auf: पिण्ड°, नाडी°, प्रस्तर°, सेचक°, अश्मघन°, कर्षू° u. s. w. Suçruta begreift dieselben unter vier Arten: ताप°, ऊष्म°, उपनाह°, द्रव° *Schwitzen durch Hitze, Dampf, warme Umschläge* und *Warmbad* 2, 181, 8. fgg.; vgl. Çârṅg. Saṁh. 3, 2, 1. Vâgbh. in Verz. d. Oxf. H. 304, b, 22. fgg. Suçr. 1, 97, 20. 2, 56, 20. 366, 7. Verz. d. B. H. No. 958. Verz. d. Oxf. H. 357, b, 4. — 3) *Gluth, Wärme* Trik. 3, 3, 213. H. an. Med. — Nach Çabdârthak. bei Wilson auch adj. *schwitzend.* Vgl. घर्म°, पुष्प°, शिला°.

स्वेदचूषक m. *ein kühler Wind* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वेदज adj. *aus Schweiss, feuchter Hitze entstanden* (Ungeziefer aller Art) AK. 3, 1, 51. H. 1356. Ait. Up. 5, 3. दंशमशकं यूकामत्कुणम् M. 1, 45. MBh. 14, 1136. 2543. Suçr. 1, 4, 4. 19. fg. Vedântas. (Allah.) No. 71. Bhâg. P. 3, 7, 21. पर्यङ्क °दूषिते *besudelt durch Ungeziefer* 31, 26.

स्वेदजल n. *Schweisstropfen* Mârk. P. 112, 7. am Ende eines adj. comp. f. आ Brahma-P. in LA. (III) 57, 19.

स्वेदन (von 1. स्विद् simpl. und caus.) 1) adj. a) *zu Schweiss geneigt* Suçr. 1, 333, 9. अ° *nicht schwitzend:* पार्श्वौ Varâh. Brh. S. 68, 2. 70, 2. करौ 68, 32. — b) *Schweiss treibend:* °द्रव्य Karaka 1, 14. Suçr. 1, 205, 6. — 2) f. ई *eine eiserne Pfanne* AK. 2, 9, 30. — 3) n. a) *das Schwitzen* Trik. 3, 3, 213. H. an. 2, 238. Med. d. 17. — b) *Erzeugung von Schweiss, Schwitzkur:* प्रस्तर° Karaka 1, 14. Çârṅg. Saṁh. 3, 2, 19. Suçr. 2, 5, 17. 182, 2. स्वेदनाभ्यञ्जनोपायैः शय्यच्छायैश्च नामितम् Spr. (II) 2851. — c) *eine best. mit dem Quecksilber vorgenommene Operation* Sarvadarçanas. 100, 4. st. dessen fehlerhaft स्वेदन Verz. d. Oxf. H. 320, a, 8. — Vgl. पाद°.

स्वेदनत्व (von स्वेदन) n. *Geneigtheit zu Schweiss* Suçr. 1, 270, 8.

स्वेदनिका f. = स्वेदनी *eine eiserne Pfanne* H. 921. Halâj. 2, 158.

स्वेदमलोज्झित adj. *frei von Schweiss und Schmutz:* देहो जिनानाम् H. 57. °देह m. = जिन ÇKDr. und Wilson angeblich nach ders. Aut.

स्वेदाञ्जि (स्वेद + अ°) adj. *von Schweiss schlüpfrig* d. h. *triefend* ṚV. 10, 67, 6.

स्वेदाम्बु (स्वेद + अम्बु) n. = स्वेदसलिल Kathâs. 9, 1.

स्वेदायन (स्वेद + अ°) n. *Weg des Schweisses, Schweisspore* Çat. Br. 12, 3, 2, 5. Jâǵń. 3, 103.

स्वेदिन् (von 1. स्विद् oder स्वेद) adj. *schwitzend:* अस्वेदिनौ राजपुत्रस्य हस्तौ MBh. 8, 4050.

स्वेदुहव्य (स्वऽइदु° Padap.) adj. *vielleicht den Schweiss* (स्वेदु = स्वेद) *als Opfergabe bringend* d. h. *sich abmühend:* इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः (= स्वभूतसमृद्धहविष्कैः Sâj.) ṚV. 1, 121, 6. सर्वहुता वृषभिः स्वेदुहव्यैः (= स्वायत्तेद्धहविष्का, स्वयंप्राप्तेन्धकं हव्यं येषाम् Sâj.) 173, 2. — Vgl. 5, 7, 8.

स्वेद्य (vom caus. von 1. स्विद्) adj. *mit Schwitzmitteln zu behandeln* Spr. (II) 2229.

स्वेष्ट (स्व + 1. इष्ट) adj. *der eigenen Person lieb, Einem am Nächsten stehend:* °देवता Kathâs. 72, 354. Vet. in LA. (III) 36, 6; vgl. अभीष्टदेवता Pańkat. 55, 18.

स्वैतु (स्व + एतु) adj. etwa *den eigenen Gang gehend:* स्वैतवो ये वसवो न वीराः ṚV. 5, 41, 9. = शोभनगमन Sâj. Das Metrum zeigt, dass die Stelle verdorben ist.

स्वैदायन (von स्वेद) m. patron. eines Çaunaka Çat. Br. 11, 4, 1, 2. 3. Gop. Br. 3, 6.

स्वैर (स्व + ईर von ईर्) adj. = स्वच्छन्द (स्वतन्त्र) und मन्द AK. 3,4,25,194. H. an. 2,470. Med. r. 100 (स्वैरः st. स्वरः zu lesen). Halâj. 5,47. Zu belegen 1) स्वैरम् adv. P. 6,1,89, Vârtt. 4. Vop. 2,10. *aus eigenem Antriebe, nach eigenem Belieben, von selbst, ungehemmt, frei, ohne Weiteres, gerade heraus* (sprechen, fragen): लघुः स्वैरं गमिष्यसि MBh. 3,8449. संहृष्टो नगरं स्वैरमागतः 4,2212. गच्छ 13,4456. ब्रूहि 14,1639. तिष्ठ स्वैरमिह (तिष्ठस्व त्वमिह die neuere Ausg.) so v. a. *ruhig* Hariv. 4610. यदत्र नः क्षमं कार्यं तत्स्वैरं संविधीयताम् 5270. R. 4,9,69. Mṛkkh. 152,22. सार्वाः स्वैरं स्वकोषेषु चक्रुर्वेश्मस्त्रियादिषु Ragh. 17,64. सीतायाः शिरः स्वैरमुन्नमय्य Uttarar. 22,2 (29,6). Git. 8,11. स्वैरं (*von selbst*) दृष्टिदानादेव — यान्ति कस्मो कार्याणि निर्व्याजम् Spr. (II) 543. 1622. 2247. 2687. स्वैरमास्यताम् Kâvjâd. 2,296. Kathâs. 4,40. 5,38. 7,98. 10,145. 13,21. 34. 139. 15,109. 16,12. 17,144. 119. 18,346. 20,206. 22,99. 183. 23,40. 24,112. 25,134. 239. 26,186. 27,133. 181. 191. 28,143. 29,30. 30,131. 32,26. 168. 33,81. 96. 206. 34,6. 25. 35,40. 37,105. 152. 39,54. 40,76. 41,41. 45,247. 307. 315. 344. 46,60. 174. 51,66. 53,27. 36. 55,74. 56,138. 364. 58,13. 59,104. 132. 60,64. 138. 216. 61,257. 63,166. 64,45. 149. 66,70. 69,43. 57. 71,130. 72,352. 75,112. 162. 76,25. 80,99. 103,223. 106,141. 123,133. Râǵa-Tar. 5,211. 6,312. Sâh. D. 115,8. 153,19. Bhâg. P. 1,1,13. 4,26,26. 5,4,4. 9,18. 17,13. 24,16. 8,12,38. 17,9. 10,33,35. 34,25. 42,23. = विश्रब्धम् Schol. zu Çâk. 9,18. = सविश्रम्भम् Comm. zu Kâvjâd. 2,296. = नीचैस् H. an. 7,31. Med. avj. 81. — 2) स्वैरेण dass. R. 7,50,2,29. Bhâg. P. 5,14,21. — 3) स्वैरेषु *in Fällen, wo man sich frei gehen lassen kann; bei gleichgültigen Sachen* नाहं मृषा ब्रवीम्येवं स्वैरेष्वपि कुतः शपन् MBh. 1,1726. 1921. 2086. 2343. 4899. 3,4914. 2868. 13573. 16815. 12,1740. 13,2614. 14,1671. 2027. 17,66. R. Gorr. 2,15,30. — 4) am Anfange eines comp. in der Bed. von स्वैरम्. °विहारिन् *nach eigenem Belieben* Jâǵn. 1,328. Râǵa-Tar. 4,339. स्वैरगुप्ताः शराः so v. a. *auf's Gerathewohl* MBh. 3,1949. °स्वागति *von selbst, ohne Weiteres* Bhâg. P. 1,13,26. °संगता Kathâs. 60,1. कृत्यात्कृतस्वैरगतैः Ragh. 2,5. स्वैराचार adj. *zwanglosen Benehmens* MBh. 3,13053. स्वैरालापाः Spr. (II) 4218. °कथा 3956. 6761. Bhâg. P. 10,47,43. स्वैराहार *nach Belieben* Spr. (II) 7356. स्वैरोपगामश्रम Kathâs. 39,171. °सादृत 27,202. °प्रचार Pańkat. 31,3 (ed. orn. 27,12). स्वैरावतार Bhâg. P. 10,69,17. °संगुप्त 36,25. °सुदृश् wohl fehlerhaft für स्वैरि° Spr. (II) 785, v. l. — Vgl. यथास्वैरम्.

स्वैरकम् (von स्वैरम्) adv. *gerade heraus, ohne Umschweife* Mṛkkh. 165,3.

स्वैरगति adj. *frei einhergehend* (Gegens. बद्ध) Çâk. 108.

स्वैरचारिन् adj. *sich frei bewegend* eig. und übertragen so v. a. *nach freiem Willen verfahrend, seinem Willen fröhnend, frei* MBh. 5,3533. Hariv. 4946. R. 1,34,29 (35,27 Gorr.). 3,52,27. 5,12,3. Bhâg. P. 6,1,67.

स्वैरता f. = स्वैरिता Râjam. zu AK. 3,3,2 nach ÇKDr. Vyt. in LA. (III) 19,18.

स्वैरवर्तिन् adj. *sich frei benehmend, nach seinem Willen verfahrend* Bhâg. P. 10,74,35.

स्वैरवृत्त adj. (f. आ) dass. MBh. 3,2974. R. 3,37,2. 4,17,34.

1. स्वैरवृत्ति f. *Freiheit, Ungebundenheit* (als Tadel) H. an. 3,120.

2. स्वैरवृत्ति adj. *sich frei benehmend, ungebunden* (als Tadel) Spr. (II) 5689. 7198.

स्वैरस्थ adj. *ruhig* —, *unbesorgt dastehend* Kathâs. 21,25.

स्वैरिता (von स्वैरिन्) f. *Freiheit, Ungebundenheit* AK. 3,3,2 (स्वैरता ed. Lois.). H. 356.

स्वैरिन् (स्व + ईरिन् von ईर्) adj. P. 6,1,89, Vârtt. 4. *frei, unabhängig* AK. 3,1,15. H. 355. MBh. 13,6526. fg. Spr. (II) 7231. Wassiljew 320. *in geschlechtlicher Beziehung sich frei benehmend* Khând. Up. 5,11,5. in dieser Bed. insbes. vom Weibe ebend. AK. 2,6,1,11. H. 529. Halâj. 2,341. Nârada in Mit. zu Jâǵn. 2,51 (52). Jâǵn. 1,67. MBh. 1,4672. 4834. 2,1142. 12,3326. 13,5795. Hariv. 6271. Spr. (II) 1810. 2800. Râǵa-Tar. 3,496. Bhâg. P. 5,24,16. 6,1,65. 8,14. 8,9,10. 10,47,18. Pańkat. 120,1. LA. (III) 19,20. 20,12. 35,17. fg. Sarvadarçanas. 152,16.

स्वैरिन्धी f. = सैरिन्धी Çabdar. im ÇKDr.

स्वैषं (स्व + एष) s. u. 2. एष.

स्वोचित (स्व + उ°) adj. *dem Selbst angemessen*, — *entsprechend* Spr. (II) 6238. Kathâs. 9,20. 20,56. 21,138. 25,295. 29,49. 32,147. Râǵa-Tar. 2,84.

स्वोजस् (6. सु + ओ°) adj. *sehr kräftig:* Indra RV. 6,22,6. 7,20,8. 10,29,8.

स्वोत्थ (स्व + उत्थ) adj. *im Selbst entstanden, angeboren* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 29.

स्वोत्थित (स्व + उ°) adj. *im Selbst entstanden, selbstverschuldet:* दोष Kathâs. 32,26.

स्वोदरपूरक adj. (nur) *seinen Bauch füllend, nur an's Essen denkend* H. 427.

स्वोपार्जित (स्व + उ°) adj. *selbsterworben* Dâjat. im ÇKDr.

स्वोरस m. *Trester* Çabdak. im ÇKDr.

स्वौजस (स्व + ओ°) m. N. pr. eines Rathgebers des Vainja Verz. d. Oxf. H. 264,a,6.

स्वौपश (6. सु + औ° = ओ°) adj. (f. आ) *mit schöner Locke oder dgl. versehen:* Sinîvâlî VS. 11,56.

ह

1. ह enklitische Partikel VS. Prât. 2,16. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. leicht hervorhebend und versichernd. पादपूरणे AK. 3,5,5. Med. avj. 84. क्षिपायाम् (vgl. P. 8,1,60), कुत्सायाम्, नियोगे, विनिग्रहे, संबोधने Med. mit imperf. und perf. P. 3,2,116 nebst Vârtt. zu 122. dabei die orthotonirten Formen des pron. pers. P. 8,1,24. Vop. 3,143. Einfluss auf die Betonung des verbi finiti 8,1,58. häufig in relativen Sätzen: यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवते RV. 1,37,13. 63,1. 103,4. 3,32,10. यद्ध ह यत् 1,39,3. 9,88,4. यो ह 1,63,1. 151,7. nach कद् 38,1. 8,56,5. कम् 1,39,1. क उग्रा के ह प्रापिवे 8,66,1. 10,40,1. कथम् AV. 7,76,5. युवम् RV. 1,157,5.6. यूयम् 7,37,2. हि 18,1. त्वम् 19,2. 8,64,3. त्वया 21,11. त्वम् 7,68,2. 86,3. AV. 7,38,5. तस्य 4,20,3. 6,21,1. 13,1,55. Ait. Br. 3,44. Çat. Br. 14,4,1,26. fgg. ते ह स्म Ait. Br. 4,26. 6,1. nach praepp. RV. 1,37,2. 8,9,18. 10,31,9. Ait. Br. 2,2. Kauç. 127. अध s. u. d. W. आदिद्ध RV. 10,23,3. एवम् AV. 12,4,32. ततस् 31. एवा 34. शश्वत् Ait. Br. 3,48. क्षिप्रं हैव 8,24. उ RV. 1,157,6. उपो 7,93,3. TBr. 2,3,10,2. Ait. Br. 2,22. Çat. Br. 11,5,2,8. अथ 14,4,1,4. fgg. अथो AV. 6,21,3. 12,4,39. न ह वै Ait. Br. 8,24. इति Çâṅkh. Çr. 15,7,6. Gṛhj. 4,12. Gobh. 1,9,2. इति तं होवाच Maitrjup. 3,1. अग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः RV. 1,65,8. 10,80,3. यमो ह जातो यमो जनित्वम् 1,66,8. 116,8. 117,24. 132,1. वसिष्ठं ह वरुणो नाव्याधात् 7,88,4. AV. 2,27,3. 3,10,4. 4,34,1. 8,9,5.13. Çat. Br. 1,1,1,5.7.16.24. 2,5. तस्य हैतस्य साम्नो यः स्वं वेद । भवति हास्य स्वम् 14,4,1,27. Belege aus der späteren Sprache: इति होवाच M. 2,151. Bhâg. P. 5,1,10. 2,6. 24,23. इति होच्यते R. 2,63,6. इति ह am Ende eines Verses Spr. (II) 1454. MBh. 3,2189. इति स्म ह 2448. इति ह वाव Bhâg. P. 5,1,23. अथ ह 7. आ हैव स नखाग्रेभ्यः परमं तप्यते तपः M. 2,167. अत्र ह Bhâg. P. 1,18,48. चचालाचलि स्म ह 3,1,34. यदि ह 16,23. ये वा उ ह 5,1,31. यद्ध ह वाव 3,15. यद्ग ह यत् 10,82,38. सो ह Kapap. 44. तद्ध ह Bhâg. P. 8,12,36. तस्मिन्नु ह वै 5,1,27. 2,19. तस्यामु ह वाव 1,24. तत्र ह 26,15. तत्र ह वै 1,9. तस्य ह यः 5,33. कथमु ह 7,9,34. तावत्कृतो ह M. 5,38. न ह 9,270. मा हैव Sadh. P. 4,10,6.13,a. प्रपत्स्यते ह Bhâg. P. 3,19,29. 4,21,41. überaus häufig am Ende eines Verses: nach einer 3. sg. perf. (⏑ – ⏑) MBh. 1,526. 582. 1875. 5587. 5896. 6000. 7644. 3,1751. 2136. 2164. 2279. fg. 2288. 2513. 2642. 2724. 2807. 2829. 2947. 2995. 5,7394. 7397. 7410. 7505. R. 1,1,25. 29. 40. 58. 84. 9,51. 51,22. 52,2. 19. 54,23. 59,7. 61,6. 11. 62,2. 4. 8. 21. 63,14. 2,64,28. R. Gorr. 2,9,35. 3,48,13. 52,22. 53. 4,11,7. 51,24. 5,36,25. Bhâg. P. 1,16,1.2, 10,19. 3,14,30. 20,28. 4,20,18. 8,4,9. 9,2,5. 20,33. 10,77,33. अनुज्ञास्ति ह MBh. 3,2449. 5,6058. वरयस्व ह 3,2110. अभिप्रपद्य ह 1,1182. 3,2507. नलस्य ह 2773. वानरेण ह R. 1,1,57. 60. Bhâg. P. 3,4,4. 4,20,2. नैलश ह MBh. 3,3005. M. 9,28. स्वपुरमेव ह MBh. 3,3028. चैव ह 5,7114. तत्र तत्र ह 8,3007. Als Beispiel in der Bed. क्षिपायाम् (*Verstoss gegen die Sitte*) führt der Schol. zu P. 8,1,60 an: स्वयं ह रथेन याति३ उपाध्यायं पदातिं गमयति. — Vgl. इतिह.

2. ह (von 1. हन्) adj. (f. आ) am Ende eines comp. *tödtend, Tödter; vernichtend, zerstörend* P. 3,2,49 (आशिषि). Vop. 26,33? — Vgl. अराति°, आशुविष°, कृमि°, मल°, विष°, वृत्र°, व्रण°, शत्रु°, श्लेष्म°, संत्रा°, सर°, सपत्न°.

3. ह (von हा *verlassen, meiden*) 1) adj. *verlassend, meidend* in अनेह° und वापी°. — 2) f. आ *das Verlassen, Meiden* Çabdârthak. bei Wilson.

4. ह 1) m. = शिव, सलिल, शून्य, धारण, मङ्गल, गगन, नकुलीश, रक्त und नाक Med. h. 1. = पापहरण und चन्द्र Çabdar. im ÇKDr. = संदोपचारण und शुष्क Ekâksharak. im ÇKDr. *dying; fear; knowledge* Wilson nach ders. Aut. Vishṇu; *war, battle; horripilation; a horse; pride; a physician; cause, motive.* — 2) f. आ *coition; a lute.* — 3) n. *God, the supreme soul; pleasure, delight; calling, calling to; a weapon; the sparkling of gem; the sound of a lute.* — 4) m. f. (आ) und n. *laughter.* — 5) adj. *mad, drunk* Wilson nach Çabdârthak. — 6) indecl. (!) = अहम् (!) Ind. St. 2,86, N. 3.

हंस Uṇâdis. 3,62. Kâr. aus Siddh. K. zu P. 6,3,109. 1) m. a) *Gans (ein Zugvogel), Gänserich; auch wohl Schwan und andere verwandte Wasservögel* AK. 2,5,23. 25. 3,4,20,225. Trik. 2,5,31. 3,3,454. H. 1325. an. 2,591. fg. Med. s. 11. Halâj. 2,96. 98. Viçva bei Uǵǵval. RV. 1,65,5. in Reihen fliegend 163,10. 3,8,9. 2,34,5. 4,40,5. 5,78,1. 8,35,8. 9,97,8. 10,124,9. ihr Schnattern 3,53,10. 9,32,3. 10,

67,3. AV. 8,7,24. 11,2,24. 12,1,51. TS. 5,5,21,1. als Gespann der Açvin RV. 4,45,4. als ein in der Nacht waches Thier (vgl. den Kranich) AV. 6,12,1. von der Sonne (vgl. b) gesagt 10,8,17. fg. (vgl. Taitt. Âr. 2,15,8). 11,4,21. 13,3,14. हिरण्मय TBr. 3,10,9,11. सोममद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा हंसः (wie später Milch und Wasser) शुचिषत् VS. 19, 74. °मुख Kâty. Çr. 1,3,37. Khând. Up. 4,7,1. 2 (= Sonne Çaṅk.). Çiksha in Ind. St. 4,108. °वारणगामिनी M. 3,10. 5,12. 11,135. 12,62. MBh. 3,2090. fgg. 2416. मत्त° R. 2,112,15. 5,58,2. Suçr. 1,205,12. 19. 334, 4. Mṛkkh. 120,17. Megh. 24. 58. 74. Ṛt. 1,5. Ragh. 17,25. Vikr. 95. धृतिं न लभते हंसो ऽपि कूपोदके Spr. (II) 1613. 1787. हंसा यथा मानसं स्मरन्ति 3716. न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा 4890. 5078. येन शुक्लीकृता हंसाः 5537. 7357. fgg. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 8. 33,10. 44,24. 48,9. 68,115. 81,3. Kathâs. 69,131. LA. (III) 5,3. 49,9. Bhâg. P. 1,5, 10. 3,10,23. 15,28. 5,13,17. 11,4,17. °शालीय Pańkat. 76,7. 8. Verz. d. Oxf. H. 93,a,1. 123,a,50. 281,b,37. हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वर्जयत्यपः Çâk. 155. Kap. 4,23. Spr. (II) 544. Brahman's Gespann 4771. Bhâg. P. 4,1,24. हंसो भूत्वाथ सौवर्णस्त्वजो नित्यः प्रजापतिः । स वै पर्येति लोकांस्त्रीन् MBh. 12,10993. fgg. हंसा धार्तराष्ट्रा देवलोकनिवासिनः Hariv. 8585. fgg. Çâkjamuni als Gans Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. am Ende eines adj. comp. f. सा MBh. 7,540. 4036. 9,442. Ragh. 16,56. — b) Bez. der Sonne (vgl. unter a) AK. 1,1,2,32. 3,4,30,228. Trik. 3, 3,454. H. 96. H. an. Med. Halâj. 1,37. Viçva a. a. O. MBh. 3,191. — c) (die wie die Gans reine und wandernde) Seele, auch die Weltseele (d. i. die individuelle und die Weltseele) Çvetâçv. Up. 1,6. 3,18. 6,15. हिरण्यवर्णः शकुनो हृद्यादित्ये प्रतिष्ठितः । मद्गुर्हंसस्तेजोवृषः Maitrjup. 6, 34. 35 (= Kûlikop. in Ind. St. 9,10). Ind. St. 2,63. 9,14. Bhâg. P. 4, 24,7. 28,61. 64. 29,80. 5,5,10. 7,13. 6,16,47 (परम°). 11,17,10. Verz. d. Oxf. H. 149,b,22. 150,a,5. mit Nârâjaṇa, Vishṇu, Kṛshṇa identificirt Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. MBh. 1,2424. 12,12864. 13, 6970. Hariv. 11389. 14114. Pańkar. 4,3,26. 8,88. = विराज् Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,326. = Çiva Anekârthak. im ÇKDr. = Kâma Wilson ohne Angabe einer Aut. — d) ein best. Wind im Körper H. an. Med. Viçva a. a. O. Ind. St. 1,385. — e) Bez. einer Art von Asketen H. an. Med. MBh. 13,6478. Hariv. 15469. 15472. Verz. d. Oxf. H. 269, a, 12. fgg. 42. fgg. Weber, Râmat. Up. 362. Bhâg. P. 3,12,43. 7,9,18. 11,17,9. 29,3. — f) Bez. eines unter bestimmten Constellationen geborenen Wundermenschen (महापुरुष) Varâh. Bṛh. S. 69,2. 7. 24. 26. 35. — g) pl. Bez. der Brahmanen in Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,4. — h) ein genügsamer Fürst Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — i) Pferd Naigh. 1,14 (wohl weil die Gans das Reitthier der Agni ist). H. ç. 177. ein best. Pferd H. an. Med. Viçva a. a. O. des Mondgottes Vjâḍi beim Schol. zu H. 104. — k) Bez. eines vorzüglichen Zugochsen Varâh. Bṛh. S. 61,17. Büffel schlechte v. l. H. 1283; vgl. हंसकालीतनय. — l) Bez. einer best. Tempelform Varâh. Bṛh. S. 56, 18. हंसो हंसाकारः 26. — m) Neid, Missgunst H. an. Med. — n) ein best. Zauberspruch diess. Verz. d. Oxf. H. 236,b,16. — o) = श्रेष्ठ und मत्सरः स्थितः H. an. — p) Bez. zweier Metra: α) 4 Mal —⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,1). — β) 4 Mal ⏑⏑⏑⏑—⏑⏑—, ⏑—⏑—⏑— ebend. 162 (X,18). —

q) mystische Bez. des Buchstabens ह Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 151. — r) N. pr. α) eines Devagandharva Hariv. 14159. eines Dânava 9141. eines Sohnes des Brahman Bhâg. P. 4,8,1. des Vasudeva 9, 24,50. der Arishṭâ MBh. 1,2715. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. des Brahmadatta und Heerführers des Ǵarâsaṁdha MBh. 2,576. 601. fgg. Hariv. 15404. des Aṭṭhapati Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — Pratâpârdr. in Verz. d. B. H. 59,20. Verz. d. Oxf. H. 259,a, No. 743. Hall 165. — β) eines Berges VP. 169. Bhâg. P. 5,16,27. Berg überh. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई a) eine weibliche Gans Vop. 4,15. H. 1327. Mṛkkh. 120,17. Kathâs. 43,155. 69,131. fg. Khandom. 144. — b) Bez. verschiedener Metra: α) 4 Mal ————, ⏑⏑⏑⏑⏑— Çrut. 18. Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V,12; hier fehlerhaft). — β) a. c. ——⏑———⏑⏑—⏑—⏑—; b. d. ⏑—⏑——⏑⏑—⏑—— Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — γ) 4 Mal ————————, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVII,3). Khandom. 114. — c) N. pr. einer Tochter Bhagîratha's und Gattin Kautsa's MBh. 13,6270. einer Sängerin Râǵat. 5,359. 386. — Vgl. एक°, पर°, परम°, भक्ति°, महा°, रक्त°, राज°.

हंसक (von हंस) gaṇa यवादि zu P. 4,2,80. 1) m. a) eine arme Gans Spr. (II) 6035. Gans überh. Bhâg. P. 10,12,8. Flamingo Çabdar. im ÇKDr. — b) ein best. Tact Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. = हंस ein Sohn Brahmadatta's und Heerführer des Ǵarâsaṁdha Hariv. 16072. — 2) m. (AK. und Hâr.) und n. (H. und Halâj.) Fussring AK. 2,6,3,11. H. 666. Hâr. 173. Halâj. 2,406. °भूषण Çiç. 7,23. — 3) f. हंसिका Uṇâdis. 4,153. a) eine weibliche Gans Çabdar. im ÇKDr. Uǵǵval. Kathâs. 69,154. Nalod. 2, 40. — b) N. pr. einer mythischen Kuh MBh. 5,3609. — Vgl. हांसकायन.

हंसकवती (von हंसक) f. N. pr. v. l. im gaṇa शरादि zu P. 6,3,119.

हंसकाकीय (von हंस + काक) adj. die Gans und die Krähe betreffend: आख्यान MBh. 1,563.

हंसकान्ता f. eine weibliche Gans Halâj. 2,96.

हंसकायन m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 2,1870. — Vgl. हांसकायन.

हंसकालीतनय m. Büffel H. 1283 (v. l. हंस und कालि°).

हंसकीलक m. quidam coeundi modus Smaradîpikâ im ÇKDr. हंसनीलक Sobhâsh. 21.

हंसकूट m. 1) der Buckel des indischen Ochsen Çabdârthak. bei Wilson. — 2) N. pr. eines Berges MBh. 1,4639. Hariv. 8993.

हंसक्रीड N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 135.

हंसग adj. auf einer Gans reitend; m. ein N. Brahman's H. 212.

हंसगद्गदा f. ein lieblich redendes Weib Trik. 2,6,3.

हंसगामिनी adj. f. den Gang einer Gans habend, gravitätisch einherschreitend M. 3,10.

हंसगुह्य n. das Mysterium der Weltseele, Bez. eines best. Lobliedes Bhâg. P. 6,4,22.

हंसचूड m. N. pr. eines Jaksha MBh. 2,398.

हंसज m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2570.

हंसबिन्दु m. N. pr. eines Mannes; pl. sein Geschlecht Saṁsk. K. 185,b,4. 5.

हंसता f. nom. abstr. von हंस Gans Kathâs. 114,133.

हंसतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,31. fg. 71,b,8. 73,b,12.

हंसतूल Gänseflaum Daçak. 90,8.

हंसत्व n. nom. abstr. von हंस Gans Kathâs. 43,192. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,326,14.

हंसदाहन n. Agallochum Çabdar. im ÇKDr.

हंसदूत m. die Gans als Bote, Titel eines Gedichts von Rûpagosvâmin Haeb. Anth. 374. fgg. Ind. St. 1,473. Verz. d. Oxf. H. 175,a,37.

हंसद्वीप m. n. N. pr. einer Insel Kathâs. 73,329. 372. 101,61.

हंसधन m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. 114, 3.

हंसनादिन् adj. wie eine Gans redend; f. °नी Bez. einer best. Art von Frauen: गजेन्द्रगमना तन्वी कोकिलानां रुतान्विता । नितम्बगुर्विणी या सा कथ्यते हंसनादिनी ॥ Çabdam. im ÇKDr.

हंसनादोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,385. fgg.

हंसनाभ m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,12.

हंसनीलक s. हंसकीलक.

हंसपक्ष m. Bez. einer best. Stellung der Hand Verz. d. Oxf. H. 86,a, 29. 202,a,9. 10. 46.

हंसपथ m. Gänseweg in eig. und übertr. Bed. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 7,795 nach der Lesart der ed. Bomb. (°पद ed. Calc.); vgl. हंसमार्ग.

1. हंसपद n. 1) Gänsefuss (als Marke) Z. d. d. m. G. 9,670. Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1873, S. 711. — 2) ein best. Gewicht, = कर्ष Çârñg. Saṃh. 1,1,17.

2. हंसपद 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 7,798. °पथ ed. Bomb. — 2) f. आ Bez. einer Svarabhakti Comm. zu TS. Prât. 21, 15. Weber, Pratijñâs. 108. °पादा v. l.

हंसपदिका f. N. pr. der ersten Gemahlin Dushjanta's Çâk. 59,15. — Vgl. हंसवती.

हंसपदी f. 1) eine Mimosenart Ratnam. 247. 250. Dhanv. 4,86. Mad. 1,249. Cissus pedata Lam. Râgan. im ÇKDr. — Karaka 8,21. — 2) ein best. Metrum: 4 Mal — — — — — ◡◡◡ — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III,10).

हंसपरमेश्वर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,28.

हंसपाद 1) n. Zinnober H. 1061. Harâv. 2,166. — 2) f. आ schlechte v. l. für °पदा Comm. zu TS. Prât. 21,15. — 2) f. ई a) eine Mimosenart Râgan. 5,113. Ratnam. 250. Dhanv. 4,86. Karaka 3,8. Suçr. 1,137, 6. 2,172,10. — b) N. pr. einer Apsaras Vjâsa beim Schol. zu H. 183.

हंसपादिका f. = हंसपादी a) Râgan. 5,107.

हंसपाल m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 17.

हंसपुर n. N. pr. einer Stadt Reinaud, Mém. sur l'Inde 98.

हंसप्रपतन n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8229.

हंसबीज n. Gänseei Râgan. im ÇKDr.

हंसमण्डूक n. Bez. einer best. Mixtur Verz. d. B. H. No. 997.

हंसमार्ग m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,377 (कृष्णमान ed. Bomb.). Mârk. P. 57,41. 56.

हंसमाला f. 1) eine Reihe von (fliegenden) Gänsen Kumâras. 1,30. — 2) eine Gansart mit dunkelgrauen Flügeln (कादम्ब) Çabdar. im ÇKDr. — 3) ein best. Metrum; 4 Mal ◡◡ — — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (II,3). Ind. St. 8,366.

हंसमाषा f. = माषपर्णी Glycine debilis Lin. Râgan. 3,19.

हंसमाहेश्वर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,28. fg.

हंसमीन n. desgl. Hall 132.

1. हंसयान n. eine Gans als Vehikel oder ein von Gänsen gezogener Wagen Kathâs. 115,101. Bhâg. P. 5,1,9.

2. हंसयान adj. (f. आ) auf einer Gans reitend: सरस्वती Verz. d. Oxf. H. 157,b, No. 339.

हंसरथ 1) adj. Gänse zum Gespann habend. — 2) m. a) ein N. Brahman's Trik. 1,1,25. — b) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,282. 253. 445.

हंसराज m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,350.

हंसरुत n. 1) Gänsegeschnatter Suçr. 1,107,11. — 2) ein best. Metrum: 4 Mal — — ◡◡◡◡ — — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III,4). Ind. St. 8,367. fgg.

हंसलोमश n. Eisenvitriol Râgan. 3,80.

हंसलोहक n. = पित्तल ÇKDr. angeblich nach H.

हंसवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2577.

हंसवत् 1) adj. das Wort हंस enthaltend Ait. Br. 4,20. — 2) f. °वती gaṇa शरादि zu P. 6,3,119. Schol. zu 6,1,220. a) Cissus pedata Lam. Gaṭâdh. im ÇKDr. — b) N. pr. α) der ersten Gemahlin Dushjanta's Çâk. Ch. 94,4. 5 (vgl. हंसपदिका). der Mörderin Vîrasena's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. — b) einer Stadt, = Pegu LIA. 4,355. Târan. 262.

हंसवाह adj. auf einer Gans reitend: देवं हंसवाहम् d. i. Brahman Bhâg. P. 7,3,24.

हंसवाहन adj. dass.; m. ein N. Brahman's Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,8. Bhâg. P. 7,3,16.

हंसविवेक m. Titel einer Schrift Hall 141.

हंसवेग m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52.

हंससंघाराम m. N. eines Klosters Hiouen-thsang 2,60. Vie de Hiouen-thsang 162.

हंससाचि m. ein best. Vogel TS. 5,5,20,1.

हंसाङ्घ्रि (हंस + अङ्घ्रि) 1) m. Mennig Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ई = हंसपादी eine Mimosenart Râgan. 5,112.

हंसाधिरूढ adj. auf einer Gans reitend; f. आ Bez. der Sarasvatî Tantrasâra im ÇKDr.

हंसाभिख्य (हंस + अभिख्या) n. Silber H. 1043.

हंसाय् (von हंस), °यते eine Gans darstellen P. 3,1,11, Schol. °यते चाहुगतेन कान्ता Spr. (II) 2248. °यितम् Verz. d. Oxf. H. 120,b,11.

हंसारूढ (हंस + आरू°) adj. auf einer Gans reitend: Brahman und Sarasvatî ÇKDr. Varuṇa Varâh. Bṛh. S. 58,57.

हंसावती f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 118,4. — Vgl. हंसवती.

हंसावली (हंस + आ°) f. 1) eine Reihe von (fliegenden) Gänsen Kathâs. 74,70. — 2) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 71,74.

fgg. 74,215. 93,33.

कंसास्य (कंस + आस्य) m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,26. 202,*a*,3. 24.

कंसाह्वया (कंस + आह्वय) f. = कंसपादी *eine Mimosenart* Suçr. 2,110,1.

कंसिन् (von कंस) adj. etwa *die Weltseele in sich enthaltend:* Kṛshṇa Pankar. 4,8,88.

कंसिर m. *eine Mausart* Suçr. 2,278,1. कंसिर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,13.

कंसीय adj. von कंस gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

कंसेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,16.

कंसोदक (कंस + उ°) n. Bez. *eines auf best. Weise behandelten Flusswassers* Râgan. 14,47.

कंसोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Colebr. Misc. Ess. 1,97. Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,24. Notices of Skt Mss. 1,25. °दीपिका 90. — Vgl. पद्म°.

कंहो interj. *des Anrufens* H. 1537. Halâj. 5,97. Sâh. D. 171,2 v. u. MBh. 12,9604. Mṛkkh. 144,22. Spr. (II) 1442. Vikr. 61,12. 69,3. 70,15. Kathâs. 110,69. Kâçikh. 13,82 (nach Aufrecht). Kaurap. 22. Prab. 27, 11. Pankat. 192,42.

कुक 1) m. *das Herbeirufen eines Elephanten* Gatâdh. im ÇKDr. — 2) f. आ *Eule* Varâh. Brh. S. 88,4.

कुकार m. *das Anrufen* H. ç. 81. Çabdârthak. bei Wilson.

कुचि s. सुन्दर°. °पुर n. N. pr. einer *Stadt* Târan. 198.

कुचदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,15.

कुचान desgl. ebend. 340,*a*,14. कुचादि 339,*a*,13.

कुचा s. कर°.

कुच्छि (onomatop.) m. *das Niesen* Gatâdh. im ÇKDr.

कुच्छिका f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Bhâvapr. im ÇKDr.

कुञ्जे indecl. *Anruf einer Dienerin u. s. w. im Drama* AK. 1,1,7,15. H. 334. Daçar. 2,65. Sâh. D. 172,13. häufig im Prâkrit.

कुट्, कुटति (दीप्तौ) Dhâtup. 9,25.

कुट Suçr. 1,170,19 und Râga-Tar. 1,303 fehlerhaft für कुठ; कुटक R. 1,14,25 fehlerhaft für कटक.

कुटपर्णी n. Çabdar. im ÇKDr. fehlerhaft für कुठपर्णी.

कुट्ट 1) m. AK. 3,6,2,18. *Markt* Trik. 2,1,20. 3,3,312. H. 1002. Hâr. 70. Pankat. 262,15. Vet. in LA. (III) 10,13. Vop. 26,16. — 2) f. ई *Marktflecken* Hâr. 164. — Vgl. कमला°, वसु°, श्री°, केरम्ब°.

कुट्टक s. वसु° unter वसुकुट्ट.

कुट्टचन्द्र m. N. pr. eines Commentators des Amarakoça Uǵǵval. Einl. 3. zu 1,19. 42. 4,101. 153. 5,3. Verz. d. Cambr. H. 14. — Vgl. कुट्टचन्द्र.

कुट्टचौरक m. *Marktdieb* Çabdar. im ÇKDr.

कुट्टविलासिनी f. *ein best. Parfum* AK. 2,4,4,18. Trik. 3,3,273.

कुट्टाध्यक्ष m. *Marktaufseher* H. 725.

कुठ्, कुंठति (प्रतिशङ्कयोः, बलात्कारे, कीलबन्धे बलात्कृतौ प्रुतौ, शठस st. शङ्कस) Dhâtup. 9,50.

कुठ 1) m. *a) Gewalt* AK. 2,8,2,77. 3,5,50. Trik. 3,3,140. H. 804. 1539. an. 2,110. Med. ṭh. 10. Halâj. 4,74. कुठेन *mit Gewalt, gewaltsam:* वामान्यायामास कुठेन मधुरेण च R. 5,61,17. Spr. (II) 6448. यावत्र दूरं क्रियते कुठेन Kathâs. 48,126. Râga-Tar. 1,256. 303 (कुटेन gedr.). कुठात् dass. Spr. (II) 3650. Kathâs. 4,32. 5,93. 30,9. 34,18. 45,236. 52,53. 73. 249. 64,105. 65,75. नृपं हतिसुखाभिर्ज्ञं तं कुठात्ते प्रचक्रतुः Râga-Tar. 5,383. कुठवृत्त्या dass. Spr. (II) 7480. कुठाश्लेष *eine gewaltsame Umarmung* 3869. कुठोन्मूलन Râga-Tar. 2,93. °निर्वासन 155. °प्रविष्टविगेध 3,527. — *b) das Bestehen auf seinem Kopfe:* °प्रवृत्त *auf seinem Kopfe bestehend* Kathâs. 39,238. वेधा बद्धिकपाल्य शशिनन्तुलामेधात्कामो कुठात् so v. a. *wenn er darauf besteht erzeugen zu wollen* Spr. (II) 2685. (सम्) कुठाद्वत्रे Kathâs. 7,57. कालिङ्गसेना तु कुठाडुपायाता गृहं मम 33,39. 63,53. कुठादेविता ध्यम् 36. Pankat. 138,1. कुठात्-कर् *auf seinem Kopfe bestehen* Kathâs. 45,148. 62,171. कुठगता 33,90. — *c) absolute Nothwendigkeit, als Ursache alles Seins und Werdens:* कुठो वा वर्तते लोके कर्मजं वा फलं स्मृतम् MBh. 12,1186. ग्रुद्धे ह्लि दैवमेवेदं कुठे नैवास्ति पौरुषम् 6597. सर्वमेव कुठेनेके दैवेनेके वदन्त्युत 3,1233. श्रस्ति सर्वमदृश्यं तु दिष्टं चैव तथा कुठः 1235. 1221. यश्च दिष्टपरो लोके यश्चापि कुठवादिकः Spr. (II) 5323. 7. °दुर्बुद्धि MBh. 3,1216. शिक्षते कुठादक्कामापि दैष्टिकेभिमम् *nothgedrungen* Çak. 23. कुठायात दण्ड एव प्रयोद्यते so v. a. *absolut nothwendig geworden, unumgänglich* Kathâs. 102,127. कुठापतिता लक्ष्मीः Râga-Tar. 3,322. — *d) eine gesteigerte mit grossen Selbstquälungen verbundene Form des* Joga Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,4. °विद्या 233,*b*, No. 566. °योग 89,*b*, 1 v. u. 123,*a*, 2 v. u. 224,*b*, 10. 233,*b*, No. 566. 236,*a*, No. 567. Hall 17. °योगविद्या Verz. d. B. H. No. 647. °योगिन् Wilson, Sel. Works 1,216. Titel von Werken, die über diesen Joga handeln: °योगप्रदीपिका Verz. d. Oxf. H. 70,*a*,28. 72,*b*,14. °तन्त्रकौमुदी Verz. d. B. H. No. 648. °प्रदीपिका 647. Verz. d. Oxf. H. 233,*b*, No. 566. Notices of Skt Mss. 2,173. Hall 15. fgg. °प्रदीप Wilson, Sel. Works 1,209. 214. 216. °दीपिका Verz. d. B. H. No. 648. Notices of Skt Mss. 1,132. 2,173. Hall 17. °रत्नावली und °संकेतचन्द्रिका ebend. — *e) Pistia Stratiotes, eine schwimmende Wasserpflanze* Trik. H. an. 2,110. 3,228. Med. Suçr. 1,170,19 (कुट). 2,78,4. 169,6. — 2) f. ई = कुठ 1) *e)* Dharani im ÇKDr.

कुठपर्णी f. *Blyxa octandra, eine Wasserpflanze* Trik. 1,2,32.

कुठशर्मन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 52,35. fgg.

कुठालु = कुठ 1) *e)* Çabdak., m. nach Wilson, f. nach ÇKDr.

कुठिकाकर्षण n. Daçak. 4,1 nach dem Schol. so v. a. शुश्रूषामन्तरा यदस्कर्षणम् oder मल्लाद्यादस्मुद्रायसंघातः; कुटि° ed. Calc.

कुडि m. 1) *Knebel* Çabdam. im ÇKDr. — 2) Bez. *einer best. verachteten Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,2. 3 (ध्कुरि). 15 (कुरि).

कुडिक m. = कुडि 2) Çabdam. im ÇKDr.

कुडु n. *Knochen* Schol. zu H. 626. Çabdak. im ÇKDr.

कुडुक m. = कुडि 2) Çabdam. im ÇKDr.

कुडुचन्द्र m. = कुट्टचन्द्र Colebr. Misc. Ess. 2,54.

कुडुम n. *Mark* Çabdak. im ÇKDr.

कुड्ड und कुड्डिक m. = कुडि 2) ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P.

कुड्डिप m. dass. ÇKDr. angeblich nach Vop.

कुडक s. कूल°.

कुण्डिकासुत m. *eine Art Topf* Trik. 2,9,7.

कृपडे indecl. *Anruf einer niedrigen Person im Drama* Sâh. D. 171,3

v. u. AK. 1,1,2,15. H. 334. im Prâkrit Çâk. Ch. 110,4.

हत s. u. 1. हन्.

हतक (von हत) adj. (f. हतिका) *geschlagen, getroffen:* दैव° *vom Schicksal getroffen* so v. a. *unglückselig* Z. d. d. m. G. 27,58. von Personen so v. a. *nichtsnutzig, verwünscht, verflucht* Trik. 3,1,25. Halâj. 2,223. Verz. d. Oxf. H. 259,a,19. am Ende eines comp. nach dem *verwünschten* Personennamen Gaṇaratnam. zu P. 2,1,53. चारुदत्त° (so ist zu schreiben) Mṛkkh. 63,12. राम° Uttarar. 22,15 (30,7. 8). Mâlatîm. 87,4. Sâh. D. 162,10. 181,3. Prab. 67,15. 69,9. 70,12. 85,17. दैव° *das verwünschte Schicksal* 89,17. — Vgl. मर्तृहरि°.

हतपुत्र adj. *dessen Sohn (Söhne) getödtet ist (sind)* TS. 2,4,12,1. 7,4,2,1. Çat. Br. 12,7,1,1. Vgl. पुत्रहत Pańkav. Br. 8,2,4. 19,3,8.

हतपितृ ved. adj. *dessen Vater getödtet ist* P. 5,4,158, Schol.

हतभ्रातृ adj. *dessen Bruder getödtet ist* AV. 2,32,4.

हतमनस् adj. *muthlos* TS. 2,2,8,3.

हतमातृ adj. *dessen Mutter getödtet ist* P. 5,4,158, Schol. AV. 2,32,4.

हतमूर्ख m. *ein grosser Dummkopf* Koshtuîpr. im ÇKDr.

हतवर्चस् adj. *entwürdigt, entstellt, herabgekommen* AV. 1,17,1. 12,2,37.

हतवृत्त adj. *metrisch nichtsnutzig* Sâh. D. 575; vgl. 220,15. fgg.

हतवृष्णी adj. f. *deren Mann (Herr) getödtet ist* ṚV. 4,17,3.

हतशेष s. u. शेष 2).

हतस्वर adj. *stimmlos* Suçr. 1,118,13. 120,4.

हतस्वसृ adj. *dessen Schwester getödtet ist* AV. 2,32,5.

हताघशंस adj. *dessen Hasser vernichtet sind* VS. 28,17.

हताधिमन्थ m. *Ophthalmie* Suçr. 2,305,2. 344,12. Vâgbh. Uttar. 15,4. Çârṅg. Saṃh. 1,7,97.

हताश (हत + 2. आशा) adj. (f. आ) 1) *der Nichts mehr zu erwarten hat, an Allem verzweifelnd, verzweifelt* Med. ç. 30. Spr. (II) 4132. Prab. 11,1. — 2) *von dem Nichts zu erwarten ist* so v. a. *unbarmherzig, grausam* H. an. 3,728. Med. Z. d. d. m. G, 27,58. Prab. 63,9. = खल H. an. = पिशुन Med. = वन्ध्य Çabdar. im ÇKDr.

हति (von 1. हन्) f. 1) *Schlag:* पार्ष्णि° *mit* Spr. (II) 6350 (pl.). हल° Git. 1,12. — 2) *Tödtung:* मृगा° MBh. 12,13872. वृश्चिकसर्प° Bhâg. P. 7,9,14. — 3) *Vernichtung, Zerstörung, Vertreibung; Schwund:* मतिमल° Spr. (II) 606. क्लेश° 4143. दुःख° Bhâg. P. 11,3,18. मुख्यार्थ° Kâvjapr. 66,4 v. u. = अपकर्ष 2 v. u. — 4) *Multiplication* Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Comm. zu Ârjabh. 2,3. 27 u. s. w. — Vgl. अ°, पद्धति.

हतौजस् (हत + ओजस्) adj. 1) *dessen Kraft gebrochen ist* MBh. 3,15696. R. 1,48,29. Suçr. 2,402,21. — 2) m. *Bez. einer Art Fieber* Suçr. 2,402,19.

हत्नु (von 1. हन्) Uṇâdis. 3,30. *verderblich, tödtlich* ṚV. 1,25,2. m. = व्याधि und शस्त्र Uǵǵval.

हत्या (wie oben) f. *Tödtung:* तस्य Spr. (II) 6197. Pańkat. 2,7,11. in comp. mit dem obj. P. 3,1,108. Vop. 26,22. कृमिकीटवयो° M. 11,70. शूद्र° 131. 140. Jâǵń. 3,269. बाल° Bhâg. P. 1,7,36 (mit dem Folgenden zu verbinden). 6,16,14. द्विप° 7,8,30. Pańkat. 2,8,27. In der älteren Sprache auch हत्य n. — Vgl. अनागो°, अवैर°, अलि°, अहि°, आत्म°, गो°, दस्यु°, ब्रह्म°, भ्रूण°, मृग°, मुष्टि°, रक्षो°, वीर°, वृत्र°, शम्बर°, शुष्ण°, सर्प°, स्त्री° (auch Pańkat. 216,17).

हत्र (wie oben) Uṇâdis. 2,2. m. *Schlag, Wurf* u. s. w. Nir. 6,27. ṚV. 4,30,21. 8,56,5. 59,10. 10,49,3. 7. = विषय (diese Bed. kommt हत zu) Uǵǵval. — Vgl. वृत्र°.

हत्विपाध्यरग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,2.

हद्, हदति und °ते *scheissen* Dhâtup. 23,8. erhält keinen Bindevocal Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. हदन्ति Bhâg. P. 5,5,32. partic. हन्न *geschissen* AK. 3,2,46. H. 1495. Vgl. गोहन्न.

— उप *bescheissen;* s. उपहदन.

हदन (von हद्) n. *das Scheissen* Durgâdâsa im ÇKDr. Suppl.

हद्द (arab.) $^{1}/_{30}$ *eines Zodiakalbildes, ein Grad* Verz. d. B. H. No. 872. Ind. St. 2,264. हद्देश ebend. हद्दांशकाः Verz. d. B. H. No. 874. हद्दा f. ÇKDr.

1. हन्, हन्ति Dhâtup. 24,2 (हिंसागत्योः). हथस्, हतस्, घ्नन्ति P. 7,3,54. Vop. 9,1. हनति 3. sg. Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). P. 2,4,73, Schol. ṚV. 6,29,6. 8,78,3. जहि P. 6,4,36. Vop. 9,8. हन्ते, हसना TS. Prât. 3,10. AV. 7,77,2. घ्नन्तु P. 7,3,54. partic. घ्नत्, घ्नती; अहन्, हन्, अहमहि Ait. Br. 4,2. हनस्, अहतम्, अहताम् Bhatt. 4,41. अघ्नन् P. 7,3,54. Çat. Br. 2,5,2,1. 4,1,4,8. जघान P. 7,3,55. जघन्थ, जघ्नतुस्, जघ्नुस् 6,4,98. Vop. 9,10. जघनत् ṚV. 9,23,7. जघन्वांस् und जघ्निवांस् (Çat. Br. 1,6,4,21) P. 8,2,68. Vop. 26,134. हनिष्यति P. 7,2,70. Vop. 8,90. 9,10. हन्ता ebend. Bhatt. 6,51. हन्तुम्, हन्तवे (auch Bhâg. P. 4,19,15), हन्तवै ṚV. 5,2,10. 31,4. हत्वा, हत्वी, हत्वाय, °हत्य; absol. घातम् P. 7,3,32. 54. पाणिघातम्, पद्घातं हन्ति भूमिम् 3,4,37, Schol. med. हते, घ्नते 3. pl. हनीत TS. 3,2,9,4. अहत, अघ्नत 3. pl. AV. 8,10,8. घ्नताम् 3. pl. हनन्त ṚV. 7,56,22. जिघ्नते, जिघ्नमान ṚV. 3,30,4. जघ्ने, जघ्निरे, हनिष्यते. pass. हन्यते, अघानि, अघानिषाताम् und अहसाताम्, घानिता und हन्ता, घानिष्यते und हनिष्यते, अघानिष्यत und अहनिष्यत P. 6,4,62. Vop. 24,3. 5. Bhatt. 1,22. 5,40. 15,17. 66. 16,9. घानिषीष्ट 19,29. partic. हत. Ausfall des Wurzelvocals P. 6,4,37. fg. Vop. 3,153. Verwandlung des न in ण 8,22. Fehlen des Bindevocals इ Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Ueber die Verbindung mit कर्णे und मनस् s. u. मनस्. 1) *schlagen, treffen; niederschlagen; tödtlich treffen, erschlagen, erlegen:* अश्वेण हत्वा निरपः संसर्ज ṚV. 1,103,2. अहि रक्षांसि 6,16,29. अहिम् 30,4. भेदम् 7,33,3. वृत्रम् 58,4. हन्मना हतम् 94,12. कं हनः कं वसो दधः 1,81,3. वज्रेण 2,17,6. शवसा 12,10. दिव्येव शर्निर्जहि 1,176,3. अश्नयेव हन्तम् 2,44,2. न हन्यते न जीयते त्वोतः 3,59,2. 5,54,7. AV. 3,5,43. 7,70,3. न वै स्त्रियं घ्नन्ति Çat. Br. 11,4,3,2. दण्डेन 5,4,4. Kâtj. Çr. 20,1,40. Kauç. 47. 49. Âçv. Grhj. 1,6,8. अपरस्पिण्डः कर्तृभिर्हन्यमानः so v. a. *gekämmert* Maitrjup. 3,3. कशया MBh. 1,6706. प्रपदेन 3,15645. पदाहननम् (kann auch आहननम् sein) 4,701. Bhâg. P. 1,16,5. जघान यत्र पादेन भ्रातरम् R. Gorr. 1,4,99. उरः शिरश्च जानूनि जघ्नुः करतलैर्मुहुः 2,68,34 (66,17 Schl.). उरसि हस्तं हत्वा Çâk. Ch. 98,2. भुजम् Kathâs. 25,124. स्वैर्ग्रहैयो धरातलम् Bhâg. P. 3,17,11. करतलेन पतत्पतंगम् *Spielball* 20,36. करेण कर्णमूले ऽहन् 19,25. अहनन् शूलैः प्रह्लादं सर्वमर्मसु 7,5,40. जघ्ने ऽश्मनोदरम् 9,9,39. क्रुद्धा हस्ताभ्यां सा (नगः) ऽहन्नतिसातिम् 10,43,11. मा चक्षुभिः Hit. 81,24. पयोधरेणोरसि प्रियम् Sâh. D. 58,21. कामम्बुहन्ति चक्षुषा च Çâk. 7,56. मालतीपुष्पपक्ष्मना so v. a. *abschlagen* Kathâs. 18,173. अन्योऽन्यम् Böckh Spr. (II) 7356. एष त्वां शार्दूलः पशुमिव हन्मि Çâk.

154. तीव्रेण दण्डेन R. 2,106,8. हंसि Kathâs. 14,83. Bhâg. P. 7,9,38. हसि Kathâs. 18,279. घ्नन्ति R. 3,49,39. Rt. 1,16. जहि MBh. 1,6029. 4,686. 5,7024. R. 1,14,31. 2,64,50. R. Gorr. 1,27,28. Bhâg. P. 1,7, 35. हत Bhatt. 8,90. घ्नत Bhâg. P. 9,16,5. न कूटैरायुधैर्हन्याद्रिपून् M. 7,90. fg. यो प्रसह्य वृको हन्यात् 8,235. fg. 350. MBh. 5,5942. Spr. (II) 5171. R. 1,2,32. 2,78,22. 3,55,9. घ्नन्तु Bhâg. P. 1,15,9. 4,10,8. 7,8, 31. अहनत् MBh. 1,6698. 3,14604. 12,4276. Bhâg. P. 8,10,55. अघ्निपून् M. 7,98. 8,349. MBh. 3,12270. R. 2,25,32. Râǵa-Tar. 1,293 (घ्नत: zu lesen). जघान MBh. 3,11909. (तम्) कुम्भे विशिखेन Ragh. 5,50. शस्त्रेण धिक्कृत्य स्वा महिषी erdolchte Varâh. Bṛh. S. 78,1. वराहमिवहान् शरैः erlegte Kathâs. 21,42. 36,232. Râǵa-Tar. 5,208. जघ्नुस् 3,86. जघ्निवान् Bhâg. P. 4,24,5. हन्ता MBh. 2,2539. हनिष्यति u. s. w. ebend. und 1,5968. 5980. 5,5943. यो (इषुः) हनिष्यति वध्यं ताम् Çâk. 155. Mârk. P. 18,21. 127,36. Râǵa-Tar. 5,309. अहनिष्यत् Bhâg. P. 4,17,19. med.: तनघ्नते शरैः MBh. 16,35. जघ्ने 3,15732. हनिष्ये Bhag. 16,14. MBh. 1,5579. 3, 13180. 13,24. Hariv. 15064. R. 2,21,19. 3,72,13. Mârk. P. 135,16. Bhâg. P. 7,4,28. हन्तुम् M. 5,37. MBh. 1,5570. R. 2,97,18. Kathâs. 28, 128. Spr. (II) 2399. Râǵa-Tar. 6,170. fg. Vet. in LA. (III) 20,4. हत्वा M. 3,33. 11,133. MBh. 1,5937. R. 1,1,40. 2,52,99. 3,49,14. 51,22. Spr. (II) 7364. pass.: हन्यते M. 7,94. Kathâs. 18,466. हन्यमान Râǵa-Tar. 1,291. 4,328. कामशरैः Pańkat. 43,7. Bhâg. P. 3,17,25. हन्यन्त् MBh. 13,5634 (nach der Lesart der ed. Bomb.). जघ्ने Kathâs. 46,224. हनिष्यते 48,133. — गदां गदया — अहन्नेत् so v. a. zurückschlagen, abwehren Bhâg. P. 3,18,17. यथा शक्यमिषितुं चैव हन्तुं चैवावसज्जते so v. a. beissen MBh. 13,2198. tödten so v. a. mit dem Tode bestrafen, hinrichten lassen M. 8,380. 9,232. 248. 269. 278. 280. अप्सु शुद्धवधेन यो 279. Spr. (II) 3216. — In der Astr. so v. a. berühren: दिवसकरगुल्मकोशानिविच्युतो यदा हन्यु: Varâh. Bṛh. S. 3,33. मन्त्र: das Herz verletzen Spr. (II) 1277 = 4282. — 2) zu Fall —, in's Verderben bringen, schädigen, zu Grunde richten, vernichten überh., zerstören: जहि धृष्णोमि ṚV. 6,25,3. पुरः 31,4. मायाः 7,99,4. वत्रम् 1,40,8. तमांसि 8,43,22. 9,100,8. अप्रतीनि 4,17,19. अभिशस्तिम् 5,3,7. अरातिना तमः 14,4. हन्यते यज्ञः TS. 5,1,9,3. 6,1,8,3. पाप्मानम् Çat. Br. 14,8,6,1. कामम् 9,2,2. पावकेः बान्धवान्यास्मिन्हन्ति साक्ष्ये ऽनृतं वदन् M. 8,97. कथं साम्नेन दानेन भेदैर्दण्डेन वा पुनः। अमित्रः शक्यते हन्तुम् MBh. 1,5566. आत्मानमात्मना 3,2250. अरिलितारं राजानं दोषाः R. 1,61,7. लोकान् R. Gorr. 1,38,16. 77,41. (आननम्) असिनीलाब्जकलतं कं न हन्ति Spr. (II) 654. सरस्वत्यपि पुराणायापि 1368. 1572. 3089. 3856. 7366. क्रमेण शत्रुः कपटेन हन्यते 7308. Varâh. Bṛh. S. 3, 21. 32. 4,21. fgg. य इदं सुखत्पयाति हन्ति Bhâg. P. 1,8,16. दशम् Kathâs. 62,67. पतशब्दैः श्रुतिम् Râǵa-Tar. 3,400. तत्कीर्तिं हन्ति वचमिवामयः Bhâg. P. 3,16,5. सर्वं गदन् Spr. (II) 1992. Varâh. Bṛh. S. 104,6. चन्द्रः स्तमः Spr. (II) 5971. Râǵa-Tar. 4,197. Bhâg. P. 9,11,6. रसो हेमभागम्, सुधाबिन्दुर्विषायेगम्, धर्मः पापभरम् Spr. (II) 2817. मैत्रम् M. 2,102. तैपसा कल्मषम् 12,104. संकः Bhâg. P. 9,15,41. आपो दौर्भाग्यम् Jâǵń. 1, 282. विघ्नभयम् Ragh. 14,23. त्यागो सर्वव्यसनानि Spr. (II) 7531. धर्मन् M. 9,68. कार्याणि कार्यिणाम् 231. सन्निकर्षं देशकालौ च शौचं ब्राह्मणानर्यः 3,126. 241. 4,119. 156. इन्द्रियाणि यशः सर्वमायुः u. s. w. 11,40. परिहितम् Spr. (II) 1460. गुणान्परस्य 2592. धर्मो हन्ति हतः श्रियम् 7424. Râǵa-Tar. 6,167. यत्र धर्मो ह्यधर्मेण सत्यं यत्रानृतेन। हन्यते Spr. (II) 5060. कृतं दैवेन हन्यते R. 6,94,24. 2,22,20. नार्हसि मे हन्तुं गतिं दिव्याम् R. Gorr. 1,77,18. आशाम् MBh. 3,16701. Spr. (II) 612. अम्भोजिनीवनवासविलासमेव हंसस्य 644. so v. a. hindern, verhindern Râǵa-Tar. 5,253. विघ्नैः सहस्रगुणितैरपि हन्यमानाः Spr. (II) 4342, v. l. — 3) (die Trommel) schlagen AV. 20,132,9. Çat. Br. 14,5,4,7. Kathâs. 116,11. Bhâg. P. 7,8,36 (pass.). Pańkat. 21,2. 10; vgl. भेरीघ्नत्. (eine Flüssigkeit) schlagen, klopfen: हन्याद्यावद्घनत्वं समुपागतम् Varâh. Bṛh. S. 55,25. — 4) ein Geschoss werfen auf (gen.): जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य ṚV. 4,22,9. 7,25,3; vgl. unter निस्. — 5) an sich unterdrücken, aufgeben, fahren lassen: व्यथां जहि MBh. 1,6145. जहि संतापमात्मनः 3,16826. मा धर्मं जहि — क्रोधं जहि 4,648. अधर्मम् R. Gorr. 1,28,17. शोकं च मोहं च R. Schl. 2,44,19. मदम् Spr. (II) 2597. वैक्लव्यम् Bhâg. P. 1,13,42. आसुरं भावम् 7,8,10. die Vermuthung liegt nahe, dass dieses जहि für जहिहि (von हा) stehe. — 6) partic. हत a) geschlagen; getroffen, erschlagen, vernichtet ṚV. 1, 104,3. 10,86,18. 113,7. AV. 10,4,12. 11,9,7. vom Blitz 7,59,1. hin, verloren u. s. w. ṚV. 1,129,8. — geschlagen MBh. 4,503. Spr. (II) 6170. शूद्रपद्रा हतः (könnte auch आहतः sein) Bhâg. P. 1,17,3. 3,19,16. 7,8, 5. सायकैः getroffen R. 3,54,28. धन्विना मकरकेतुना Spr. (II) 5654. Hit. 34,21. दुःखाशनि° Kathâs. 19,27. शुद्धवाण° R. 2,96,34. दिग्ध° R. Gorr. 2,114,33. घ्नैः। प्रहेण in astr. Sinne so v. a. berührt AV. Pariç. in Ind. St. 10,317. Varâh. Bṛh. S. 8,53. 13,7. 15,31. 16,40. 17,7. 8. नयन ausgeschlagen R. 2,96,56. शिरस् abgeschlagen 3,33,38. डिम्बाहव° getödtet M. 5,95. शस्त्रैः क्षत्रधर्महतः 98. अग्निः 131. श्व° 8,232. पराक्रम° 7,95. Bhag. 16,14. MBh. 3,2543. 5,5737. R. 1,55,10. 2,21,31. 61,22. 63,31. 64,27. 53. 65,24. 4,1,15. Spr. (II) 106. 6437. 7363. Kathâs. 18,177. Râǵa-Tar. 1,292. 4,703. Bhâg. P. 3,14,2. पशु AK. 2,7, 25. getroffen von so v. a. heimgesucht —, gequält —, mitgenommen von, zu kämpfen habend mit (instr. oder im comp. vorangehend): मायया हतात्मा Bhâg. P. 4,6,49. कामैर्हतचेताः 10,80,30. मटचीहतेषु कुरुषु Khând. Up. 1,10,1. दीर्घव्याधि° Râǵa-Tar. 6,112. तिमिरदोषहतं चक्षुः Spr. (II) 2029. गुरुशाप° R. 1,60,17. कृत्याहतानि गेहानि Spr. (II) 2407. काम° 5054. Bhâg. P. 6,3,33. कामलोभ° 1,6,36. अकाम° Çat. Br. 14,7, 1,35. पश्चात्ताप° Spr. (II) 399. शोक° 3405. आत्मदोष° 4835. मरणभय° 6312. असंताप° Râǵa-Tar. 1,41. दस्युगणपात° Varâh. Bṛh. S. 19,7. सुखदुःखहतात्मन् Bhâg. P. 4,8,35. अन्योन्यधर्षः श्वासहताः 7,8,32. अश्रुहतं मुखम् R. Gorr. 2,123,11. वायुवेगाहता नौः 52,24. MBh. 7,28. कूले तोयहतम् R. 5,26,12. vernichtet, verloren, an Allem verzweifelnd von Personen; = मनोहत AK. 3,1,41. H. 439. हा हतास्मि MBh. 3,2364. 10493. 5,7190. R. 2,57,12. 72,17. 90,15. R. Gorr. 2,16,21. Bhâg. P. 5,26,15. 7,2,31. Pańkat. 135,1. Hit. 18,12. हतो सेह परत्र च Spr. (II) 2946. 5000. 5671. 5850. R. 2,52,18. 61,25. 62,12. 73,2. Çâk. 22 (Gegens. वृत्तिम्). Sarvadarçanas. 33,6. Râǵa-Tar. 1,234. °चेतस् adj. R. 2, 47,1. °मानस adj. Spr. (II) 4754. zu Grunde gerichtet, vernichtet, dahin von Leblosem und Unkörperlichem: देश MBh. 12,12001. स्थान R. 3, 35,65. 37,16. 60,30. मधुवन 5,61,7. अस्त्रैरस्त्रेषु बहुधा हतेषु MBh. 5, 7204. R. 1,56,23. रथ Hariv. 13671. अश्मवर्ष 12776. यापि ते पदवी दत्ता हता रामेण सापि ते R. 3,27,14. वीर्य 4,26,16. धर्म Spr. (II) 3089. 7024.

तृष्णा 5579. स्त्री 7024. यत्त Bhâg. P. 4,6,50. कुशलाकुशलाख्य कर्माशया: समूलघातं हता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,13. मानसम्रावज्ञया हत: Bhâg. P. 3,22,13. मन्येऽपत्यहतं दैवम् R. 2,23,20 (20,22 Gorr.). मुरलितं दैवहतं विनश्यति Spr. (II) 567; vgl. 3902. शास्त्योल्लाहते तमसि 6413. Varâh. Brh. S. 43,33. insbes. am Anfange eines adj. comp.: °कण्टक MBh. 3,3049. °किल्बिष M. 4,243. °त्रप Bhâg. P. 1,6,27. 3,31,36. °त्विष् Ragh. 3,15. °धी Bhâg. P. 3,9,7. हतधन्न इवाल्लव: R. 3,68,27. °धास Bhâg. P. 3,8,23. °परमार्थ Spr. (II) 1147. °प्रभ MBh. 3,16764. R. 3,1,35. Suçr. 2,402,17. Bhâg. P. 1,7,56. 14,17. °प्रमाद Kir. 5,49. °भग Bhâg. P. 3,15,23. °मान 19,12. °युद्धदर्प 6,10,29. °लक्षण Mârk. P. 50, 95. °विक्रमोद्यम Rt. 1,14. °वीर्य Kumâras. 2,21. °वेग R. 5,56,93. °व्रत Bhâg. P. 6,2,45. °व्रीड Z. d. d. m. G. 27,92. Spr. (II) 1513. °सत्क्रिय 6117. °स्त्रि Mâlav. 82. हताङ्कस् Bhâg. P. 10,83,2. हतानिष्ट Varâh. Brh. S. 48,49. हतार्थ Bhâg. P. 5,12,14. हतालोक 3,15,2. ग्रहताशुभ 10,51,8. हतैनस् 1,5,29. हतोद्यम 4,13,49. शोकहतहर्ष R. 2,62,17. महौषधिहतव्यथ Ragh. 12,78. ग्रस्थैर्यहतप्रकर्ष Spr. (II) 6279. verloren so v. a. von keinem Nutzen, werthlos M. 4,225. गङ्गाहीनो देश:, विद्याहीनं कुलम्, ग्रप्रसूता नारी, ग्रदक्षिणो यज्ञ: Spr. (II) 2055. 3754. ग्रल्पबीजं हतं क्षेत्रम् 4254. 6749. 7361. fg. 7441. fg. वृत्त Metrum Sâh. D. 220,15. तनु Kathâs. 124,172. °शल्पितानि Spr. (II) 2509. °जीवित 4554. मौर्ख्यहतजीवित 5952. ग्रोकैर्वेलतपथहतै: Râga-Tar. 4,635. तृष्णे हते nichtsnutzige —, verwünschte Gier Spr. (II) 4087. °हृदय 2674. Çâk. 134. °विधि m. das verwünschte Schicksal Spr. (II) 3367. 3701. 6193. Çiç. 11, 64. Venîs. 56,4. Mahân. 532. adj. so v. a. unglücklich Spr. (II) 3866. हतोदर 4896. am Ende eines comp. nach der verwünschten Person; ein Femininum auf ई und ऊ kann davor verkürzt werden P. 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिहता eine nichtsnutzige Brahmanin Schol. — b) angeschlagen von einer Trommel Kathâs. 48,48. — c) geschlagen beim Waschen, ग्र° (s. auch bes.) ungewaschen, neu von Gewändern Kausu. Up. 2,15. R. 2,3,10. 91,62. Bhâg. P. 5,9,16. 8,9,15. — d) f. so v. a. fututa: के हते के हतेत्येवं स्वामिभर्तृहतेति च MBh. 8,2037. — e) aufgewirbelt, erregt: तुरगखुरहतो रेणु: Çâk. 31. — f) gekommen um: वृत्तत: Spr. (II) 6250. entzogen: दृष्टि° dem Anblick R. 5,19,35. Vgl. पूष°. — g) multiplicirt Trik. 3,1,25. Arjabh. 2,7. 19. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Varâh. Brh. S. 8,20. Brh. 7,4. 26 (24), 8. Ganit. Madhjam. 4. — Vgl. ग्रहत, ग्रघो°, पुत्र°, मनो°, यूथ°, वात°, सद्यो°, सु° und वध्.

— caus. घातयति (denom. von घात) P. 7,3,32. 54. Vop. 18,25. 1) tödten lassen; tödten, umbringen; züchtigen, bestrafen überh.: कं घातयति हन्ति कम् Bhag. 2,21. Bhâg. P. 6,18,41. 10,73,31. तान्सर्वानेन घातयेत् M. 8,34. 9,224. 270. fg. विविधैर्वधै: 275. Jâǵn. 1,337. 358. 2, 270. MBh. 2,975. fg. 5,6095. 7023. 7442. R. 4,53,12. 14. 5,62,5. 6. Mṛkkh. 123,19. Spr. (II) 1305, v. l. 5696. 6196. Kathâs. 18,273. Râǵa-Tar. 1,27. 6,322. Bhâg. P. 1,8,5. 3,3,11. 5,26,12. 25. Daçak. 89,11. LA. (III) 7,19. 91,10. ग्रजीघनत् MBh. 7,8786. Bhâg. P. 3,3,10. मा जीघन: प्रजा: सर्वा: पुत्रान्भ्रातॄंस्तथैव च MBh. 5,4199. med.: घातयामहे Bhâg. P. 10,50,49. घातयान MBh. 13,3608. ग्रघातयिषाम् 1,3335. partic. घातित Jâǵn. 2,271. 3,246. Mârk. P. 112,21. fg. Kathâs. 5,67. Bhâg. P. 6,18,36. Pańkat. 4,444 = 457. Jmd tödten lassen so v. a. über Jmdes Ermordung berichten P. 3,1,26, Vârtt. 2, Schol. — 2) Etwas zu Grunde richten: पृथिवीम् MBh. 3,1917. परकार्यम् Spr. (II) 3660, v. l. — Vgl. घातक u. s. w.

— desid. जिघांसति P. 6,4,16. 7,3,55. Vop. 19,3. treffen —, niederschlagen —, tödten —, vernichten wollen: ग्रहिम् RV. 1,80,13. 2,23, 12. 4,18,12. 23,7. 7,59,8. 86,4. 8,56,11. VS. 16,21. TS. 6,1,4,5. AV. 4,18, 3. Çat. Br. 2,5,2,10. यज्ञम् TS. 2,6,2,5. मृत्युर्विप्रान् M. 5,3. 4. MBh. 1,5069. 5655. 7072. 3,314. 2539. 14909. 4,1878. 9,3332. Hariv. 4284. 9249. R. 1,28,24 (29,13 Gorr.). Kathâs. 14,83. 22,63. 52,33. 94,124. 114,123. Bhâg. P. 4,14,10. 39. 17,31. 19,30. 6,18,62. 7,10,28. जिघांसन्तं जिघांसीयात् MBh. 12,1224 = Spr. (II) 7469. med. MBh. 1,7075. 3,14908. 14,224. Bhâg. P. 4,17,19. जिघांसितुम् MBh. 1,6012. Hariv. 9281. जिघांसित Kathâs. 36,91. Daçak. 172,13. — Vgl. जिघांसक fgg.

— intens. जङ्घन्मि, °न्त्, °नाव, जंघनन्त, जंघ्नत् und जंघनत् partic. (ग्रा) जङ्घ्नति; घनिघ्नत्. schlagen so v. a. treten auf: पृथिव्या: सनीनो जङ्घनन्त पाणिभि: RV. 2,34,2. पद्या रथस्य 1,88,2. पृथिवीम् 10,119,10. treffen, erschlagen: वृत्रम् 3,53,14. 6,16,34. पर्वमानस्य जङ्घ्नत: (जिघ्नतो SV.) हरेश्चन्द्रा ग्रसृक्षत 9,66,25. vernichten: तमांसि 24. घनिघ्नदुरिता 99,6. — जङ्घनीति und जङ्घन्ति, जङ्घन्तम्, जङ्घन्ति und जङ्घनीति Vop. 20, 17. जेघ्नीयते 9. (हिंसायाम्) P. 7,4,30, Vârtt. जङ्घन्यते P. 7,3,56, Schol. Vop. 20,8. जङ्घन्यमान mit pass. Bed. geplagt, gequält Mund. Up. 1,2,8.

— ग्रति, partic. °हत 1) angesteckt, befestigt: तस्य हृदये पादावतिहतौ Çat. Br. 10,5,2,13. — 2) zu Grunde gerichtet: व्यायामातिहत Karaka 10,9. — desid. entkommen wollen Ait. Up. 3,3. vielleicht ist ग्रत्यजिगांसत् st. ग्रत्यजिघांसत् zu lesen.

— व्यति act. P. 1,3,15, Schol. Vop. 23,55. fg. zurückschlagen, einen Gegenschlag führen gegen Jmd (acc.): व्यतिघ्नती प्रसभम् Bhatt. 8,5. sich gegenseitig schlagen, feindlich einander gegenüberstehen: ग्रन्योन्यस्य व्यतिघ्नतो मतानाम् Naish. 17,79. sich wehren: व्यत्यघ्नन्निरुल्लिता: MBh. 13,7301 (व्यघ्नन्निरुल्लिता: ed. Bomb.).

— ग्रनु pass. hinterdrein zu Nichte werden: हतमेवानुहन्यते so v. a. was zu Nichte wird war schon zu Nichte geworden MBh. 12,8107.

— ग्रन्तर्, ग्रन्तर्हत्य (= मध्ये हत्वा Siddh. K.) P. 1,4,65, Schol. ग्रन्तर्हण्यते 8,4,24, Schol. — Vgl. ग्रन्तर्घण fgg. und ग्रन्तर्हणन fg.

— ग्रप 1) wegschlagen, wegstossen; abtreiben, abwehren, verscheuchen, vertreiben: ग्रपहंसि परिघम् Khând. Up. 2,24,6. 10. 15. हन्मि RV. 4,18, 9. ग्रपं स्म तं पथो जहि 1,42,2. 94,9. 132,6. वृत्रम् 3,33,6. 6,60,6. शत्रून् 9,96,23. 10,40,13. मृत्युम् AV. 11,5,19. तमः 10,7,10. VS. 11,47. Ait. Br. 2,11. 36. ग्रप पाप्मानं हते 4,4. 25. पद्भि: 5,1. शीर्षाक्तिम् TS. 1,5, 4,1. 2,2,5,1. TBr. 1,2,1,1. 5,9,5. Çat. Br. 1,1,2,3. 15. 2,5. 6,4,9. 14,4,2,11. fg. ग्रपहते पापकृत्याम् Khând. Up. 4,11,2. Kenop. 34. शत्रून् Varâh. Brh. S. 85,6. Hariv. 6734. सत्वम् R. 7,21,36. तम: M. 6,96. 11, 256. कृतं पापं कल्याणेनापहन्यते MBh. 12,192. क्षुधाम् 13,3013. दुरितम् Çâk. 83. तमस्तोत्रम् Spr. (II) 412. 544, v. l. शक्ति कोऽत्यपहन्ति वा 6066. परितापं गात्रेभ्य: Mârk. P. 15,49. 51,32. 108. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 95. — ग्रपघ्नत: Uttarar. 90,19 schlechte Lesart für ग्रभिघ्नत:. partic. ग्रपहत Ait. Br. 3,50. 4,25. Çat. Br. 1,1,2,15. 4,21. 2,1,2,4. 6,2,2, 19. 7,4,2,1. 14,7,1,22. Nir. 12,12. Khând. Up. 7,11,2. 8,7,1. Maitrjup. 2,3.

Prab. 89,17. 104,11. Mârk. P. 15,55. Sarvadarçanas. 54, 22. Bhâg. P. 4,31,20. 5,13,22. प्रयास so v. a. *vereitelt* 7,5,42. कृष्णपदापहृतशीर्षक: *abgehauen* Bhâg. P. 10,44,27. काष्ठकूटापहृतचक्षुस् *ausgestochen* Pankat. 81,25. °चेतन Kathâs. 84,3 wohl nur fehlerhaft für अपहृत°. — 2) *ausschlagen, aushülsen* (Reis) Kauç. 2. अपहत 19. 25. — 3) *ausschiessen* (als werthlos): अपहत्री von einer Kuh (*krank* Comm.) Kâtj. Çr. 15,3,34. — Vgl. अपघन fgg. und अपह fgg. — desid. s. अपजिघांसु.

— व्यप *wehren, verhindern:* न समासोक्तिबुद्धिं व्यपहन्तुमीश: Sâh. D. 308,5.

— अपि *abtreiben, vertreiben:* सूर्तुम् TS. 2,1,5,2.

— अभि 1) *treffen mit Schlag oder Wurf:* वृत्रम् RV. 3,30,8. तमस्मै प्राहरत्तमभ्यहनत्सो ऽभिहतो व्यमदत् Ait. Br. 4,2. पर्वतेन RV. 7,104, 19. VS. 16,46. विद्युत: शरणामभिहन्ति *schlägt ein in* Nir. 7,23. मर्माण्यभिघ्नन्ति Kâm. Nîtis. 5,20. लोष्टं लोष्टेन Suçr. 1,118,18. मुष्टिनाभिहन्यात् 101,21. सधान्यमुदूखलं मुसलेन 377,5. कुठारिकां मध्यमाङ्गुल्या *einstossen* 27,6. वृक्षं कुठारकेण Varâh. Brh. S. 59,12. अभ्यहनत्सु शरै: MBh. 7,4373. अभ्यहनच्चक्रेण 5,7223. शिरोधराम् 3,14517. शिर: 13,4796. गदया Bhâg. P. 3,18,14. 7,8,25. अभ्यहनम् MBh. 3,11972. तानहं बाणैरभ्यघ्नम् 12108. अभ्यघ्नन् 1,3727. 3,12114. भल्लै: 16,88. रोधांस्यभिघ्नन् Ragh. 16,78. लोष्टै: Uttarar. ed. Cow. 117,3. तलेनाभिजघान तम् R. 4,48,21. प्रहारैरभिजघ्नतु: MBh. 1,7140. 2,916. 1,7736. Mârk. P. 124,3. Bhâg. P. 3,18, 18. अभिजघ्ने गदया (महोर्मिणि) 17,26. अभिहत्य M. 11,206. महाद्रय: परस्परं द्रुतमभिहत्य MBh. 1,1183. केनापि पुंसा सो ऽसेनांसे ऽभ्यहन्यत Kathâs. 71,24. Verz. d. Oxf. H. 51,b,32. Daçak. 83,17. मुद्गरै: Spr. (II) 6696. तलानामभिहन्यताम् (= अभिहन्यमानानाम्) MBh. 6,2514. अभ्यहन्मृगान् *erlegte* 3,14056. — 2) *anschlagen eine Trommel u. s. w.:* अभिजघ्नुश्च भेरीश्च u. s. w. अभ्यहन्यन्त Bhag. 1,13. MBh. 6,1535. R. Gorr. 2, 82,2. — 3) *treffen so v. a. befallen, heimsuchen:* अशीभिरभिहन्यन्ते ते देवा: MBh. 13,4375. दुष्टैर्भूतै: Mârk. P. 43,22. Wilson, Sâñkhjak. S. 89. — 4) partic. *a)* अभिहत α) *getroffen, geschlagen, gestossen* AV. 11, 10,22. Ait. Br. 4,2. Suçr. 1,182,7. MBh. 1,663. 4,758. ललाटे 5,7275. 13,4794. बाणप्रतोदाभिहत 4,528. पर्णप्रहाराभिहत Hariv. 10507. R. 2,63,37. 49. 64,14. 15. R. Gorr. 2,9,36. 4,18,22. Ragh. 6,13. धाराभि: सरोजम् Mâlav. 78. Spr. (II) 2018. Varâh. Brh. 25,1. 5. Kathâs. 10,116. 20,92. 47,62. Mârk. P. 21,7. Pankat. ed. orn. 4,12. बहूर्मिवेगाभिहता नौ: R. 2,52,75 (15 Gorr.). Spr. (II) 4442. वाताभिहता: पादपा: R. 3,58,37. पवनै: पवनाभिहत: Varâh. Brh. S. 39,4. *getroffen* in der Astr. so v. a. *berührt* 13,9. 17,18. *sich stossend an* (loc.) Çiksh. 11. *angegriffen* R. 1,34,30. सिंहाभिहत इव द्विप: 5,4,8. — β) *angeschlagen:* Trommel u. s. w. R. 2,81,2. Varâh. Brh. S. 46,61. — γ) *getroffen* so v. a. *heimgesucht, behaftet mit:* °रागशोकाद्यै: शरीरम् Maitrjup. 1, 3. शापेन MBh. 3,2968. दु:खेन R. Gorr. 2,9,35. तृष्णड्भ्याम् Bhâg. P. 5, 26,32. तापत्रयेण 3,5,39. 11,19,9. 1,14,40. कामाभिहतचेतस् MBh. 1, 6562. दु:खाभिहतचेतन R. 3,68,17. Spr. (II) 4606, v. l. शोकाभिहत R. 5,65,1. शोकवेगाभिहत Spr. (II) 6885. = अभिभूत Colebr. und Lois. zu AK. 3,1,40. — *b)* अभिघात *beschädigt:* मनुष्येष्वभिघातेषु, गोष्वभिघातासु Sâmavidh. Br. 1,8,13. — Vgl. अभिघात fgg. und सर्वाङ्गाभिहत. — caus. partic. °घातित *getroffen:* शराभि° MBh. 8,4319. — desid. *treffen —, niederschlagen wollen* RV. 7,59,8.

— अव 1) *herab —, niederschlagen, stürzen:* पर्वतादधि RV. 4,30,14. दानवम् 5,32,1. 40,6. हन्मना 10,48,6. den Wagen der Ushas 73,6. AV. 13,1,30. 6,134,2 (partic. अवहत). सानु वज्रेण *von oben herab treffen* RV. 1,80,5. *schlagen auf, gegen:* परस्परं शानुभिश्चावजघ्नतु: MBh. 2, 915. शुष्कद्रुमास्थिश्मशानानि मूर्ध्न्यावहत्य (अग्नि) Varâh. Brh. S. 89,1. यथा शैलस्य महत: शैलेनैवावजघ्नत: (= अवहन्यमानस्य Nilak.; man könnte अवहन्यत: vermuthen; vgl. 6,2514) MBh. 4,1424. — 2) *zurückschlagen, — stossen; verscheuchen, abwehren:* शर्ध: RV. 1,133,3. ब्रह्मद्विष: 8,53,4. 9,85,2. AV. 5,14,1. 21,4. 10,4,3. 11,1,9. 12,1,53. Çat. Br. 3,5,3,15. 5,2,4,7. तृषम् Kauç. 70. Âçv. Grhj. 2,4,14. दुरितम् Çâk. 88, v. l. — 3) *ausschlagen, dreschen* RV. 1,191,2. Körner TS. 1,6,9,3. Çat. Br. 2,4,3,9. 6,1,8. Kâtj. Çr. 1,10,13 (partic. अवहत). 2,4,14. 4, 1,5. Gobh. 1,7,4. 3,7,5. Kauç. 2. 61. 87. Âçv. Çr. 2,6,7. 8. Bhâg. P. 11,9,6. 8. Madhus. in Ind. St. 1,15,1. — Vgl. अवघात, अवहनन, अवहन्तर् *der niederschlägt, abwehrt* RV. 4,25,6. — caus. *dreschen lassen:* (तान्) व्रीहीनवघातयेत् Çat. Br. 14,9,4,12. — intens. *zurückschlagen:* अवं जङ्घनीहि AV. 5,20,3.

— अध्यव *auf Etwas dreschen:* कृष्णाजिने हवि: TBr. 3,2,5,6. — Vgl. अध्यवहनन.

— अन्वव *treffen* Çat. Br. 3,3,4,16.

— प्रत्यव *zurückschlagen:* प्रति त्यसत्तम्भव (besser wohl प्रतिस्यसत्तमव) दानवं हन् RV. 5,20,4.

— आ 1) *schlagen —, stossen auf* (loc. acc.): दास्य वस्रमधि सानौ जघान RV. 1,32,7. AV. 11,9,14. पाणिनोरसि 12,5,48. 19,32,2. उर: पद्भि: TS. 3,4,4,3. उद्घ्नन् Âçv. Grhj. 4,6,3. दृषदुपले Kâtj. Çr. 2,4,15. 21,3,30. 25,7,34. Spr. (II) 5217. (वैराह:) आहत्य स्पन्दनं सद्य: Kathâs. 44,45. 32,81. करेण 18,164. 19,96. Çâk. 173, v. l. पादेन Kathâs. 18,249. 26,56. वसुधा 22,223. Bhâg. P. 5,26,32. मूर्धा Z. d. d. m. G. 27,70. गदया Hariv. 5067. Bhâg. P. 8,10,56. नाराचै:, बाणेन, शरै: MBh. 3,15750. Mârk. P. 21,6. 89,27. खड्गेन Kathâs. 44,155 (kann auch हस् simpl. sein). धुरिकया 42,47. सर्प: 68,53. *treffen* 39,62. fg. *angreifen, überfallen:* शत्रून् Vop. 23,19. R. 7,8,17. सिंहो निपत्याहन्ति द्विपम्: Râga-Tar. 4,444. दुर्गपाल्करिणा: सिंहवसालिनिर्महागजै: । आहन्यात् Kâm. Nîtis. 19, 60. med. *schlagen auf:* आजघ्ने विषमविलोचनस्य वक्ष: Bhâravi in Siddh. K. 164,a,13. आहथं मा रघूत्तमम् Bhatt. ebend. गदयारातिं दन्तिपास्यां भुवि — आजघ्ने Bhâg. P. 3,18,17. intrans. oder wenn das Object ein Theil des eigenen Leibes ist P. 1,3,28 nebst Vârtt. Vop. 23,17. आहते शिर: *er schlägt sich auf den Kopf* Schol. आघ्नीय Pat. zu P. 1,1,62. आहत und अघानिष्ट, आहसताम्, आहसत Schol. zu P. 1,2,14. 2,4,44. Vop. 23,18. 24,12. आघ्नान *um sich schlagend* (ein Vogel) Bhatt. 5,102. आघ्नन् इव संदंशैरिलातै: 8,45. ततो ऽहमेवाघ्नीय (das folgende इति ist zu streichen) *dann würde ich mir ein Leid anthun* Daçak. 91,15. — आघ्नते दस्युहत्याय ved. P. 3,1,108, Vârtt., Schol. — 2) *befestigen:* स्तेनं द्रुपदे AV. 19,47,9. राष्ट्रं विशि Çat. Br. 13,2,9,6. — 3) *schlagen die Trommel u. s. w.* TS. 7,5,9,3. Çat. Br. 5,1,5,7. 17. Kauç. 16. Kathâs. 47,44. Bhatt. 1,27. 17,7. घण्टाम् Kull. zu M. 10,33. — दाहयाहत्य Kathâs. 119,136 fehlerhaft für दारुपयाहत्य: एतान्याहन्ति Verz. d.

Oxf. H. 25, a, N. 2 für एतान्यो हसि. — 4) partic. आहत a) *geschlagen, gestossen, getroffen* Trik. 3,3,149. H. an. 3,245 fg. Med. t. 90. अस्त्रं ब्रह्मदण्डास्त्रमाहतम् R. Gorr. 1,57,5. मत्तदन्ताहता वृक्षाः 2,105,10. शराहत 3,50,20. 66,26. 69,24. पादपैः 4,18,2. वज्राहत 48,22. 5,28,4. बाणैः 63,19. 6,82,93. Ragh. 4,23. 12,77. Kumâras. 4,25. Spr. (II) 1625. 4041. 5206. 5853. 6018. Varâh. Bṛh. S. 54,54. Bṛh. 25 (23),6. Kathâs. 24,130. 34,204. Râǵa-Tar. 4,639. Bhâg. P. 3,13,27. 19,16. 26. 6,2,13. 11,11. 8,11,10 fg. 9,15,27. Pańkat. 48,13. अन्योऽन्यैराहता ऊर्मयः R. 5,74,36. धारा परशोः: *angeschlagen, angeprallt* Spr. (II) 5540. फालाहतं क्षेत्रम् *vom Pfluge angerissen so v. a. gepflügt* Jâǵ. 2,158. अनिलाहत *vom Winde getroffen, — bewegt* R. 5,21,7. Kumâras. 4,30. Spr. (II) 4228. Kathâs. 18,124. 22,221. Mârk. P. 32,26. 99,6. Bhâg. P. 1,5,14. 8,10,46. Prab. 23,2. स्फुलिङ्गकणाहतगात्र *von Funken getroffen so v. a. angebrannt* (आहत = दग्ध H. an.) Ragh. 15,52. *getroffen so v. a. zum Schaden berührt* (in der Astr.); überhaupt *so v. a. heimgesucht, geschädigt:* शृङ्गे (des Mondes) कुजेनाहते Varâh. Bṛh. S. 4,21. शितितनयत्रिविधाद्भुताहते भे 23,10. हृदि शोकेन MBh. 5,7446. दहनाहत 13,1584. दृष्टिविषाहत Kathâs. 33,65. वृक्ण *angerissen* Çat. Br. 14,6,9,31. यादोहत इव: *verwundet* Bhâg. P. 3,18,6. — b) *befestigt:* आहत RV. 10,85,12. AV. 1,11,2. शङ्कवः 10,8,4. — c) *angeschlagen, in Bewegung gesetzt:* अनाहता कम्पति मे धनुर्ज्या MBh. 5,1909. eine Trommel u. s. w.: अनाहता दुन्दुभयो विनेदुः 7241. 14,2395. Hariv. 3322. 8056. 10296. R. 5,75,37. Megh. 67. Ragh. 17,11. Spr. (II) 1316. Pańkat. ed. orn. 57,14. अनाहतो नदसि देवदत्तः (eine Muschel) Siddh. K. zu P. 6,2,48. m. = आनक *Trommel* Med. — d) *gehämmert:* घनाहतं सुवर्णम् Spr. (II) 4074. MBh. 2,2091 (घहत Nilak.). *geprägt* oder *gestempelt* AK. 2,9,92. Trik. 3,3,319. H. 1046. P. 5,2,120. Râǵa-Tar. 3,103. — e) *zu Nichte gemacht, vereitelt:* ज्योत्स्नाभिरन्धकारः Bhâg. P. 3,28,21. राज्याभिषेचनं दैवात् (= दैवेन) R. 2,23,30. शालिभिः Varâh. Bṛh. S. 46,5. दैवाहतार्थरचन Bhâg. P. 3,9,10. अग्निधूमाहतवर्चस् 8,7,14. — f) *multiplicirt* AK. 3,2,38. Trik. 3,3,149. H. 1483, H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 8,22. 81,9. Ârjabh. 4,28. 30. — g) *ungereimt* (vgl. व्याहत) AK. 1,1,5,21. Trik. H. an. Med. — h) *getroffen* heisst ein Visarga, wenn er mit einem vorangehenden अ zu ओ geworden ist, Sâh. D. 210,4. 17. — हलाहत Kathâs. 49,102 fehlerhaft für हलादत. — Vgl. अनाहत (in der Bed. 2. auch Pańkar. 1,3,70), आघात fg., आहत fgg., त्वाहत. — intens. *schlagen auf:* आ जङ्घन्ति सान्वेषाम् RV. 6,75,13. Nir. 9,20.

— अप *zurückschlagen:* असुरान् Shaḍv. Br. 4,3.

— अभ्या *treffen:* अश्नन् RV. 9,85,2. सुशर्माणं शरैरभ्याहनत् MBh. 4,1102. अभ्याघ्नन् 3,11956. वृक्षस्य यो मूले ऽभ्याहन्यात् *einen Schlag mit der Axt thun* Khând. Up. 6,11,1. घना अन्योऽन्यमभ्याहन्तुं प्रवृत्ता वनेषु नागा इव *auf einander stossen* Hariv. 8785. — partic. अभ्याहत 1) *getroffen:* शरैः MBh. 1,8223. 3,745. 5,7315. शस्त्रैः Kathâs. 69,126. मालया *geschlagen* 66,24. सलिलेन सलिलम् R. 4,44,26. *beschädigt:* Auge Suçr. 2,357,17. *getroffen so v. a. unangenehm berührt, heimgesucht:* मृत्युना MBh. 12,6530. Spr. (II) 4953. हृदयं कीर्तिविपर्ययेण Ragh. 14,33. तिमिराभ्याहता निशा *so v. a. stockfinster* R. 2,114,2 (125,2 Gorr.). — 2) *gehemmt, gehindert:* °कर्मवृत्ति Bhaṭṭ. 1,17. सदानभ्याहतैश्वर्यः (so zu lesen st. सदा अभ्या°) Mârk. P. 122,5. अनभ्याहतमाज्ञावचनम् *ungehindert* Âçv. Çr. 4,15,14. — Vgl. अभ्याघात fg.

— उद् *anschlagen, spielen* (auf der Leier): वीणागाथी इतिषात उत्तरमन्द्रामुदाघ्नन् Çat. Br. 13,4,2,8. 2,5.

— उपा *schlagen auf:* उपाघ्नन् Çat. Br. 2,6,2,12. 15.

— प्रत्या *abwehren, sich erwehren einer Sache* (acc.) AV. 8,10,30 fgg. med.: प्रत्याघ्नन्ते तदस्त्रं गुह्यकास्त्रेण MBh. 5,7173. प्रत्याहतास्त्र Ragh. 2,41. शासन *von sich gewiesen, zurückgewiesen* Hariv. 3899.

— व्या 1) *schlagen:* गोष्ठ्यां व्याहत्य Bhâg. P. 10,76,26. — 2) *treffen so v. a. heimsuchen:* नैवं चिरकुटुम्बेन वयं व्याघानिता स्महे Bhaṭṭ. 22,20. — 3) *hemmen, hindern:* अभिप्रायं व्याहन्तुम् R. 2,40,32. हासस्य हेतून् Sâh. D. 3,19. व्याहन्यमान Suçr. 2,513,1. Ragh. 9,55. — 4) partic. व्याहत a) *getroffen, gestossen:* पदे Spr. (II) 3257. — b) *zurückgeschlagen:* मन्त्रास्त्र Kathâs. 115,39. *abgewiesen, zurückgewiesen* Nidânas. 6,12 in Ind. St. 10,145. वाङ्गीकव्याहतो हरिः Bhaṭṭ. 5,24. *gehemmt, gehindert:* अभिषेक R. 2,22,25 (19,20 Gorr.). अ° MBh. 12,6863. R. 7,36,23. Ragh. 2,5. 19,57. ed. Calc. 1,19. Prab. 30,3. 33,6. Mârk. P. 116,5. Bhâg. P. 4,9,22. 15,16. 5,1,29. 6,17,2. 9,15,18 fg. 18,26. 23,25. 10,8,36. 11,2,23. Pańkat. 16,4 (ed. orn. 13,2). Sarvadarçanas. 79,17. — c) *im Widerspruch stehend:* धर्मस्य विविधा मतिः MBh. 14,1348. कर्मन् R. 2,106,17 (113,12 Gorr.). Sarvadarçanas. 78,14. Comm. zu Njâjas. 1,1,32. Sâh. D. 576. अ° Nilak. 24. व्याहतत्व Sâh. D. 227,3. — MBh. 1,3687 fehlerhaft für व्याहृत (so ed. Bomb.). Vgl. व्याघात, व्याहति, व्याहन्तव्य. — caus. *hemmen, hindern, vereiteln:* क्रतुमस्य व्याघातयितुम् MBh. 1,8103.

— प्रतिव्या scheinbar MBh. 12,3724, da mit der ed. Bomb. प्रतिगाहन्ति st. प्रतिव्याहन्ति zu lesen ist.

— समा 1) *anschlagen, zusammenschlagen:* दृषदौ TS. 1,6,8,3. दृषदुपले Comm. 1,111,3. Çat. Br. 1,1,4,13. 18. उच्चैः समाहन्तवै TBr. 3,2,5,9. *treffen, schlagen an, auf:* शङ्खं शत्रुदेशे समाहनत् MBh. 6,1705. नागान्समाहत्य बाणाः 9,1329. हस्तान् 3,13655. पदा 15644. रथैः Hariv. 15331. जानुभ्यां समाजघ्ने MBh. 1,6291. ज्वलिताश्च महोल्का वै समाहत्य (°हृत्य ed. Calc.) दिवाकरम् । निपेतुः 6,4527. कोशिष्टेभ्यान्समाजघ्ने शक्त्या *erlegen* 1,2825. *einhauen in:* सैन्यं समाहन्यात् Spr. (II) 675. Kâm. Nîtis. 4,10. 19,55. समाहत्य रथे ऽन्योऽन्यम् MBh. 6,4469. *zusammenstossen mit:* रथा रथैः समाजग्मुः (besser समाजघ्नुः ed. Bomb.) 4,4044. — 2) *anschlagen* (eine Trommel) TBr. 1,3,6,2. MBh. 7,8346. Hariv. 2668 (mit der neueren Ausg. समाजघ्नुस् st. समाहन्युस् zu lesen). समाजघ्ने MBh. 1,7941. — 3) partic. समाहत a) *zusammengeschlagen:* तलैः समाहतैः Ang. 3,10 (समागतैः MBh. 3,11974). *zusammengefügt, verbunden* Nir. 1,1. — b) *getroffen, geschlagen:* शुष्काशनि° Hariv. 4203. 9867. अस्त्रेण R. 1,32,17 (33,17 Gorr.). 2,9,51. R. Gorr. 2,20,39. 7,21,30. Pańkat. 120,10. दण्डपाण्ड° Spr. (II) 4041. गजकर्ण° 4749. तुरङ्ग° R. 2,103,39. हस्तावल° MBh. 4,463. घनैराकल्पीयस्य प्रभवा Hariv. 10448. वातवेग° R. 7,37,5,23. Mârk. P. 122,17. नीतिमन्त्रपवनैः Hit. 115,147. प्रवर्षघनधाराभिघात° Pańkat. 93,2. व्याधिभिः MBh. 1,2526. तीव्रशोक° 3,10492. 12261. 14,1514. R. 2,44,16. 57,4. — c) *angeschlagen:* eine Trommel Spr. (II) 1316. Kathâs. 20,226 (fälschlich °हृत). — Vgl. समाघात.

— उद् 1) *hinauf—, hinaustreiben, — drängen, — heben:* उद् ऊर्मिः

शम्या हन्यापः RV. 3,33,13. प्रधिम् 10,102,7. पविभिर्हन्निश्शस्त्र ग्रापथ्योऽ इव पर्वतान् *schleudern bei Seite wie an der Strasse liegende* (Steine u. s. w.) 1,64,11. उत्पर्णिर्हतम् 184,2. प्रतिष्ठायाः *verdrängen* Çat. Br. 1,8,3,14. यक्षान् 4,2,4,19. so v. a. *ausrotten:* उद्धृत्यसावयनिकण्टकं सत्कृतं उरुधारपरश्वधेन Bhâg. P. 2,7,22. — 2) *ausschlagen* (einen Graben u. s. w.), *aufwerfen, aufschütten:* der Ebene Çat. Br. 14,1,2,11. वेदिम् TS. 2,2,10,5. 5,2,3,2. 6,6,4,1. TBr. 1,2,2,1. 3,2,9,9. अधिदेवनम् Comm. 1,66,19. Âpast. 2,25,12 (उद्धत्य st. उद्धृत्य zu lesen). — 3) med. *sich erhängen:* उद्धनिष्ये R. 3,31,40 (ग्रीवेनिधिष्ये ed. Bomb. 45,36). आत्मानमुद्धत्य (so ist vielleicht zu lesen) Pańkat. 435,3. — उद्धत्य Hariv. 4408 fehlerhaft für उद्धृत्य. — 4) partic. उद्धत *a) aufgewirbelt* (vgl. उद्धुत, उद्धूत): Staub R. 5,73,63. Rt. 1,10. Çâk. 8. Kathâs. 14,13. — *b) erhöht, hervorragend über* (abl.) Çat. Br. 6,4,4,18. 10,2,3,1. Kâtj. Çr. 5,4,19. 7,9,5. TBr. 2,7,6,2 (अनुद्धत). शिरः Suçr. 1,279,3. *ausgegraben* Kâtj. Çr. 7,1,19. *angeschwollen:* सिन्धु Spr. (II) 2721, v. l. für उन्नत. *hoch in der Luft schwebend:* Wolken Spr. (II) 5563. *auf —, in die Höhe gehoben* (richtiger उद्धृत): °ग्रीव Hariv. 4290 (उन्नत° die neuere Ausg.). °तृषा (केसरि) Kathâs. 69,136. घटपदैर्न हता नमितोद्धतैः 114,18. शस्त्र Spr. (II) 1240, v. l. für उद्धृत. अनुद्धतपाद Pańkat. 260,13. 18. लाङ्गूल Bhatt. 9,7. *herausgezogen, — geholt:* अस्मान्मत्स्यो R. 2,53, 32 (richtig उद्धृत ed. Bomb.). गरुडेनेव ह्रादिन्युद्धतपन्नगा 47,17 (उद्धृत° ed. Bomb.). — *c) angeschlagen:* वीणा Kâtj. Çr. 21,3,7. — *d) gesteigert, heftig, intensiv* Halâj. 4,59. मन्यु R. 4,36,21. ध्वनि Rt. 2,1? कंसित Spr. (II) 800. नृत्य Daçak. 1,10. युद्ध Kathâs. 74,82. Bhâg. P. 4,25,42. Kusum. 27,12. Pańkat. 93,2 (Lesart unsicher). — *e) hochfahrend, stolz, übermüthig* H. 431. R. Gorr. 1,14,43. Nâtjaç. 18,73. Spr. (II) 1239. Kathâs. 44,58. 48,73. Mârk. P. 17,8. द्व्यनोद्धाग्निः 14. दोर्भ्यां ब्रह्मावरेण च *pochend auf* Bhâg. P. 3,17,19. वीर्यशौर्यश्रिया 11,6,29. अनवधोद्धत Ragh. 12,63. धीरोद्धत (d. i. धीर und zugleich उद्धत) Bhar. Nâtjaç. 34,4. 5. Daçar. 2,2. 5. Sâh. D. 65. उद्धतं वाक्यम् Spr. (II) 5248. 5903. वेष 5617. धीरोद्धता गतिः Uttarar. 111,18 (151,2). अनुद्धत *nicht stolz, bescheiden, anspruchlos* Kâm. Nîtis. 18,33. समृद्धिभिः Spr. (II) 4556. Varâh. Brh. S. 78,7. °मनस् R. 2,6,22. वेष Suçr. 1,30,2. उद्धतत्व n. *hochfahrendes Wesen* (*Verwegenheit* Comm.) Maitrjup. 3,5. — *f) strotzend —, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend): क्रोधविषोद्धत MBh. 4,753. मदोद्धत R. 4,9,10 (मद्धो° gedr.). Kumâras. 3,31. Spr. (II) 4671. Pańkat. 224,5. 254,8. धनमदोद्धत Kathâs. 18,129. यौवनमदोद्धत 277. बलोद्धत Spr. (II) 815. — *g) in Bewegung versetzt, erregt* (die v. l. oft richtiger उद्धूत): das Meer MBh. 1,5469. 6,4644. महाम्भोधः श्वसनेन R. 6,108,4. °सट Ragh. 9,60. Rt. 2,8. वातोद्धताम्बुधर Varâh. Brh. S. 19,20. वेणवो ऽनिलोद्धताः AK. 2,4,5,27. Pańkat. 21,2. कृशान्वा पाणिरुद्धतो (उद्धूतो die neuere Ausg.) विचूर्णं परमां गतः Hariv. 10575. वातोद्धतो वह्निः Varâh. Brh. S. 19,7. so v. a. *zum Vorschein gekommen:* रिष्टानि Suçr. 1,102,18. — *h) gehemmt, gehindert* (= प्रत्यस्तं कृतः Comm.) R. 2,45,30. — *i)* m. N. pr. eines Esels Pańkat. 247,25. — Vgl. उद्ध, उद्धन, उद्धात fg., उद्धाति, मदोद्धत, रथोद्धता, सिंहोद्धता.

— उपोद् s. उपोद्धात. — caus. उपोद्घातयति *durch ein Beispiel erläutern* Sâj. zu Çat. Br. Up. 11,7,2,8. — desid. उपोज्जिघांसति *durch ein Beispiel erläutern wollen* Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 195.

— समुद्, partic. समुद्धत = समुदीर्ण H. an. 4,128. 1) *aufgewirbelt:* Staub Hariv. 13668 (समुत्थित die neuere Ausg.). R. 6,19,12. — 2) *aufgehoben:* °पताक Hariv. 16253 (समुच्छ्रित° die neuere Ausg.). °लाङ्गूल Hit. ed. Johns. 1614 (समुन्नत° Schl. 76,6). *hoch gehend:* °तरंगिणी गङ्गा MBh. 5,5757. उन्नतलोलसमुद्धता जाह्नवी *hoch auf — fliessend* Kir. 5,15. — 3) *gesteigert, heftig, intensiv:* तेजस् R. 4,38,16. रथघोष MBh. 13,1976. लवणाम्भसमुद्धतस्वन *wie das Meer heftig tosend* 8,1242. — 4) *hochfahrend, stolz, übermüthig* AK. 3,1,23. H. an. 4,128. — 5) *strotzend, voll von:* लोमहर्ष° R. 5,17,35. शक्रचापसदृश° Çiç. 2,117 (= दृप्त Mallin.). — 6) *herausgenommen:* पुष्करं ह्रदादगस्त्येन (richtiger समुद्धृतम् ed. Bomb.) MBh. 13,4546. °निधान R. 2,33,18 (richtiger समुद्धृत° ed. Bomb. und Gorr.). — 7) *in Bewegung versetzt, erregt* (richtiger समुद्धुत): ऊरुवेगेन समुद्रः R. 5,3,37. पवनाततसमुद्धता पुष्पवृष्टयः 10,12. °मरुत् Uttarar. 95,11 (124,10). — Vgl. धिमितिसमुद्धातिन्.

— उप 1) *schlagen —, stossen auf; berühren:* अघ्नीम् RV. 6,75,13. Çat. Br. 6,1,2,3. पद्भ्या 14,9,4,7. 12. यूपम् Âçv. Grhj. 3,6,8. अन्तम् Lâtj. 1,9,22. 12,2. दण्डेनोपघातं oder दण्डोपघातं गाः कालयति P. 3,4,48, Schol. vom *Stossen* d. h. *Auftreffen* eines Vogels: कपोतश्चेदागारमुपहन्यात् Âçv. Grhj. 3,7,7. मार्जारयत्पोषकं चोपहंसि so v. a. *kratzen* MBh. 2,2123. — 2) *anstecken, an die Spitze eines Stabes* u. s. w. *fassen, antupfen* TBr. 1,1,3,6. कुम्भ्यौ दर्व्या Çat. Br. 2,5,3,17. 3,2,2,20. स्रुवेणाज्यम् 4,4,25. दधिद्रप्सम् 9,2,3,40. इषीकया 10,1,5,4. अङ्गुष्ठेन Çâńkh. Çr. 4,21,8. आस्यमेव संस्कृत्योपघातं जुहुयात् *stückweise heraussteckend* Gobh. 1,9,24. Çat. Br. 5,2,2,4. 4,4. 14,9,4,18. 23. — 3) *einstecken, befestigen:* मयूखान् TS. 2,3,4,5. — 4) *störend treffen, hemmen; beeinträchtigen, beschädigen:* प्रजननम् Ait. Br. 3,11. अन्नाद्यं यन्नुपतिघ्नमानः TBr. 3,7,12,3; vgl. AV. 6,118,1. उपहन्यामिनाः प्रजाः Bhag. 3,24. अनुपघ्नन्पितृद्रव्यम् M. 9,208 (= MBh. 13,5423). MBh. 5,699. अशाविकम् Varâh. Brh. S. 30,2. सैन्यर्द्धिम् Mârk. P. 51,23. Bhatt. 5,12. लङ्का योपहन्यते (pass.) 16,42. धर्मार्थावुपहन्ति Spr. (II) 4851. सर्वं तस्योपहन्यते MBh. 13,407. स्मृतिः Suçr. 1,38,16. स्वभावः Bhâg. P. 2,10,41. मम प्रतिज्ञामुपहन्तुम् *zu Schanden machen* Hariv. 7209. — 5) *anstossen, stecken bleiben im Recitiren* u. s. w., *fehlen:* यद्यधीयन्नुपहन्यात् Ait. Br. 3,35. Çâńkh. Br. 26,3. 27,1. med. TS. 7,3,1,1. 2. — 6) partic. उपहत *a) belegt, bestreut:* आसनानि हिरण्मयोपहतानि Devala bei Kull. zu M. 3,208. — *b) erschlagen* Uttarar. 133,11 (176,8). अनुपहतक्रुष्ट *der nicht weiss, was Schlagen und Schmähen heisst* (उपहत und क्रुष्ट wohl als nomm. act. zu fassen) Lot. de la b. l. 603. — *c) behaftet* (mit einem Uebel), *heimgesucht, hart mitgenommen, beschädigt, verdorben, besudelt:* रक्षांसि देवैः Çat. Br. 4,3,2,6. यामघोरैः Spr. (II) 5466. वस्त्र Mârk. P. 34,55. 35,26. 97,27. fg. Varâh. Brh. S. 15,32. स्वर Suçr. 1,230,11. चक्षुस् Mâlatîm. 160,18. °वागिन्द्रिय Sarvadarçanas. 78,11. अनुपहतवागिन्द्रियता Lot. de la b. l. 603. गुरुशापेन क्रिया MBh. 1,4665. Hariv. 5594. दैवोपहतकर्मन् R. 1,58,23 (60,26 Gorr.). छाया मम 2,69,20. इन्दुर्ग्रहोपहतद्युतिः R. Gorr. 2,39,37. 40,11. 81,8. मलोपहतप्रसादे दर्पणतले Çâk. 191. Kir. 5,43. Spr. (II) 2403, v. l. पुंस्त्व Varâh. Brh. S. 16,32. Bhâg. P. 5,6,11. 8,24,46. तन्त्रान्वेषोपहततमस् Prab. 118,4. भूतोपहत-

चिता R. 2,58,30. R. Gorr. 2,9,9. गुरुशापात् 1,62,16. अथशर्कराश्म॰ सिकताभिरुपहता भूमिः Suçr. 1,134,19. घुणोपहत 20,5. उच्छिष्टोपहत Maitrjup. 6,9. अपाङ्क्त्योपहता पङ्क्तिः M. 3,183. निःश्वासोपहत 19. दर्पणाः सबाष्पनिःश्वासमारुतोपहताः Varâh. Brh. S. 5,50. 19,9. 59,3. 60,6. मूषिकोपहतवस्त्र Verz. d. Oxf. H. 86,b,15. Kull. zu M. 5,115. स्तनौ शुचा durch Thränen Bhâg. P. 4,26,25. 10,60,27. रुदितोपहत MBh. 9,2425. अश्रूपहत Vikr. 127. कश्मलोपहत R. 1,65,9. तिमिराद्युपहतचक्षुस् Sarvadarçanas. 17,3. बाष्पोपहता वाक् R. 2,59,19. 60,4. 4,8,18. अस्थैर्येण विभूतयः Spr. (II) 855. कालेन तपः Sarvadarçanas. 172,3. शोकेन R. 5, 21,7. अविद्यया Bhâg. P. 3,9,20. अबोधोपहत Spr. (II) 4488. आशोपहतात्मवृत्ति Kumâras. 5,76. कामोपहत M. 9,67. MBh. 1,5958. Nilak. 22. तृष्णोपहत Rv. 1,15. दर्पोपहत MBh. 3,8496. दारिद्र्योपहत Pañkat. 95, 13. 149,5. दुःखोपहत R. 2,47,19. 3,79,50. Spr. (II) 4606. दुर्गन्धोपहत Râga-Tar. 4,230. 5,89. मदनोपहत MBh. 1,951. महावलेपोपहत Mârk. P. 21,3. रोगशोकोपहत MBh. 3,15639. लोभोपहत Bhag. 1,38. वैश्रण्योपहत Spr. (II) 4341. शाठ्योपहत 367. शोकोपहत MBh. 3,2267. R. 2,33, 5. 47,1. 52,32. 63,4. R. Gorr. 2,101,22. Prab. 108,14. 109,7. Pañkar. 4,3,186. अनोद्रेकोपहत überwältigt —, hingerissen von Bhâg. P. 10,71, 40. चित्रसंल्पितैः लोकाभिभूतः verdorben, verführt Spr. (II) 1889. अपायोपहतात्मन् so v. a. entmuthigt 3485. दैवेन vom Schicksal geschlagen, — verfolgt R. 2,47,14. 5,80,9. ohne दैवेन dass. MBh. 5,1277. Varâh. Brh. S. 16,37. उपहतात्मन् niedergeschlagen, traurig Kathâs. 114,100. अनुपहतात्मक wohlgemuth 27,120. — d) unbestritten: विधि Spr. (II) 4310. — Vgl. उपघात fgg., उपघ्न, उपहत्नु fgg., दैवोपहतक, धूमोपहत, निरुपहत.

— समुप, partic. ॰हत beschädigt, getrübt: ॰मति Spr. (II) 4753.

— नि 1) einschlagen, stossen in, auf (loc.), schleudern auf: अधि सानौ वज्रेण RV. 1,80,6. 3,30,16. 7,18,18. वज्रं दस्यवि 8,6,13. वृत्रस्य हन्वोरस्तन्यतुम् 1,32,6. ब्राह्मणाय नापं गुरेत न नि हंन्यात् losschlagen auf TS. 2,6,10,2. मेथीम् 6,2,9,4. Ait. Br. 1,29. मयूखम् 5,15. शङ्कुम् Çat. Br. 3,5,4,1. दण्डम् Kauç. 10. 16. पद्भ्यां निघ्नती: niederstossend d. i. stampfend TS. 7,5,10,1. निघ्नन्प्रोथेन पृथिवीम् MBh. 3,11953. शिरश्चोरश्च पाणिभ्यां निघ्नती schlagend auf R. 4,18,20. निहत्य तत् Kathâs. 25,103. 33,136. स्तनैः स्तनान्निहत्य so v. a. berührend Bhâg. P. 10,82, 15. अन्योऽन्यं निजघ्नतुः losschlagen auf MBh. 1,7729. Ragh. 7,41. कृतमपि निहत्येव मदनः Spr. (II) 1895. विराटपुत्रं च करे निजघ्ने traf MBh. 4,1680. शिरांसि विशिखैर्न्यहनत् 3,12220. निघ्नन्द्विषतां मनांसि 15653. — 3) anschlagen die Trommel: कोणैर्भेर्यो निजघ्निरे (pass.) Bhatt. 14,2. — 4) fällen, niederschlagen, erschlagen, tödten RV. 2,13,8. वज्रेण शुष्णम् 5, 32,4. 6,17,9. 29,6. 51,14. 8,12,1. das Opferthier Ait. Br. 2,11. Kâtj. Çr. 6,5,16. इदं शरीरम् Çat. Br. 14,7,2,4. निहन्ति सर्वं कुमेवः Suçr. 1, 12,19. Spr. (II) 2573. 2874. 6437. 6631. 7322. निहन्ति MBh. 4,5997. 5,7443. R. 3,43,10. 49,13. Kathâs. 18,332. 32,83. आत्मानमात्मना 5,70. Prab. 73,15. निहन्मस् Bhatt. 2,34. निहन्म MBh. 3,1273. निघ्नन्ति R. 1,40,26. 4,47,16. Spr. (II) 3304. Râga-Tar. 1,68 (zu lesen निघ्नन्ति स्म पतिंवराम्). Bhâg. P. 1,15,24. 5,26,24. निघ्नत् R. 2,36,6. प्राणान् Spr. (II) 3121. Varâh. Brh. S. 7,5 (ein Planet den andern im Planetenkampf). मुष्टिभिः Bhâg. P. 1,15,22. निघ्नमान MBh. 7,1529. निहत 2. pl. impor. 6,2805. न्यहनम् 7,6236. न्यहनत् Hariv. 6646. Bhâg. P. 4,26,5. 7,1,44. निजघान R. 1,1,46. 67. Kâm. Nitis. 7,52. निजघ्नतुस् MBh. 1, 7672. निजघ्नुस् Kathâs. 15,102 (॰घ्नुः gedr.). Râga-Tar. 5,433. Bhâg. P. 8,10,6. निजघ्निरे R. 1,45,19. वृत्रनिजघुषम् MBh. 8,4085. निहन्तासि Bhatt. 6,101. निहनिष्यामि u. s. w. MBh. 4,34. Çâk. 155, v. l. Kathâs. 60,81. निहनिष्ये MBh. 3,560. निहंस्यावस् 7,2779. निहन्तुम् R. 3,32,8. 4,35,13. Spr. (II) 5624. Kathâs. 9,15. 18,172. Râga-Tar. 6,61. निहत्य Maitrjup. 6,28. Jâgn. 3,262 (निहन्य der Text, निहत्य v. l.). MBh. 3,2401. 15682. 5,7372. Ragh. 11,71. Spr. (II) 7610 (so v. a. züchtigen). Mârk. P. 21, 87. दण्डेनैव निहन्यते M. 7,27. Spr. (II) 3792. H. 829. mit gen. P. 2,3,56. चौरस्य निहन्ति Schol. निघ्नान niederzuschlagen im Stande 3,2,129, Schol. शत्रुम् Vop. 26,140. Bhatt. 5,81. स्तम्बो येन निहन्यते niedergehauen —, gemäht wird AK. 3,3,35. दैवं निहत्य so v. a. überwindend Spr. (II) 1255. — 5) zerstören, zu Grunde richten, in's Verderben bringen, vernichten, vertreiben: शरवर्षम् MBh. 7,9345. अस्त्रमस्त्रेण Ragh. 12,92. गर्भ Suçr. 1,352,1. Varâh. Brh. S. 4,37. अन्नम् 5,38. 70. 79. 9,41. 10,15. 30,17. भानुर्धामम् Râga-Tar. 6,63. रोगान् Suçr. 1,35,7. 88,8. 185,19. 2,326, 10. Varâh. Brh. S. 77,35. अघानि Vop. 5,143. Çit. 7. गतिं दिव्यां तपसा निहताम् R. Gorr. 1,77,41. परिहतम् Spr. 1460, v. l. (für वि॰). स्वामिनो धर्मम् Kathâs. 63,174. गिरिशशङ्काम् Kir. 5,36. मनोदुःखम् Daçak. 91, 15. वसन्तम् Bhatt. 8,20. वयं भृशं तत्र महानिलाम्बुभिर्निहन्यमानाः heimgesucht werdend Bhâg. P. 10,80,38. — 6) herfallen über: प्रजासु निहत्येव सहसा जनं तस्यतः Kâtj. Çr. 4,15,16. mit gen.: शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतायन्नेतम् mit reinen Händen als solche, die am Brahmanen sich nicht vergriffen haben, AV. 12,3,44. — 7) heften an (loc.): यथा पुंसः स्त्रियां निहन्यते मनः haftet an AV. 6,70,1. — 8) senken: पक्षौ भूम्याम् AV. 6,8,2. (हस्तम्) तिर्यङ्निहत्य VS. Prât. 1,123. शंसुम् 124. — 9) mit gesenktem Tone d. i. mit dem Anudâtta sprechen RV. Prât. 11,27. Ind. St. 4,174. 330. Âçv. Çr. 7,11,5. P. 8, 1,35, Schol. — 10) multipliciren Comm. zu Ârjabh. 4,25 u. s. w. — 11) partic. निहत a) geschleudert: वज्र RV. 6,27,4. niedergeschlagen: पुगासाग्नि॰ (गेह) Spr. (II) 5197. गदा R. 3,35,51. अनिलो ऽनिलेन Varâh. Brh. S. 32,2. ein Planet von einem andern im Planetenkampfe 17,25. Brh. 15,2. getroffen: लक्ष्य MBh. 1,7473. uneig.: अवलोक॰ Bhâg. P. 1,11,37. शोक॰ Spr. (II) 2781, v. l. erschlagen, niedergemacht, geschlachtet MBh. 1,1472. 5992. 6038. 3,1748. 2544. 16904. 5,7058. 7225. R. 1,1,52. 2,63,31. 37. 64,39. 44. 51. 97,30. Spr. (II) 499. 3792. 4004. 4637, v. l. Kathâs. 25,197. Râga-Tar. 2,94. 4,329. 5,335. 414. 434. Bhâg. P. 1,15,7. 5,14,22. 7,40,25. — b) zerstört, zu Grunde gerichtet, vernichtet: त्रिपुर MBh. 3,1703. देश Varâh. Brh. S. 11,62. जगत् Prab. 70,12. आनन्द R. 2,47,18. आशा 5,56,93. माया प्रतिमायया Kathâs. 30,66. योगयन्त्र Spr. (II) 6516. प्रदेशे पन्थाः dahin so v. a. nicht mehr zu sehen 4254. — c) mit dem Anudâtta gesprochen Ind. St. 4, 366. Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Comm. zu TS. Prât. 19,3. ॰स्व n. 5. — d) fehlerhaft für निहित R. 2,82,16 (निहित ed. Bomb.). Varâh. Brh. S. 4,2 (निहित die Hdschr.). dagegen निहित Kir. 14,14 fehlerhaft für निहत. Vgl. निघात fgg., निहन् fgg. und निहताग्र in den Nachträgen. — caus. erschlagen, tödten: स्पर्शे निघातयेत्सर्वान् (so zu

(son) MBh. 1,5792. निघातयिष्यन्युधि यातुधानान् Bhaṭṭ. 2,21. — intens. निर्घेनिघ्नत् *schleudernd* RV. 1,55,5.

— अभिनि 1) *anstecken, anspiessen* RV. 1,162,11. — 2) *schlagen auf:* अन्योऽन्यमभिनिघ्नतां शराणाम् R. 6,81,25. दुन्दुभीन् *die Trommeln* R. ed. Bomb. 3,30,27. *einhauen auf* MBh. 1,2489. गदया 5,1828. Hariv. 3173. °घ्नत् mit passiver Bed.: प्रतोदैर्न *geschlagen werdend* MBh. 3, 32. यथा शैलस्य महतः शैलेनैवाभिनिघ्नतः 4,1424 nach einer von Nīlak. erwähnten Lesart. — 3) partic. °हत Bez. eines Svarita, der sonst °हित heisst, AV. Prāt. 20,4. 40. Comm. zu 3.

— उपनि *stecken an, bei:* मेथीम् Çat. Br. 3,5,3,21. Kātj. Çr. 8,4,7.

— परिणि P. 8,4,17. 1) *umstecken:* शङ्कुभिः Çat. Br. 13,8,4,1. — 2) *schlagen:* उरांसि परिनिघ्नन्त्यः (so beide Ausgg.) MBh. 3,12264.

— प्रणि P. 8,4,17. Vop. 8,22. 9,7. 1) *zu Grunde richten, zu Nichte machen:* कामान् MBh. 5,770. mit gen. P. 2,3,56, Schol. अज्ञाद्विषत्ले प्रणिहन्मि Bhaṭṭ. 2,35. 8,124. unbestimmt ob gen. oder acc. Spr. (II) 4680. — 2) *stärker senken:* die Hand VS. Prāt. 1,124. *tiefer als* Anudātta *sprechen* 4,137. — 3) partic. °हत = द्विष्ट, प्रतिस्खलित und बद्ध Med. t. 207.

— प्रतिनि *einen Streich führen gegen:* वृत्रस्य यद्वधेन नि त्वं प्रत्यानं जघन्थ RV. 1,52,15. अन्धके प्रतिनिहते MBh. 7,6726.

— विनि 1) *schlagen* MBh. 1,4982. अहिंसकानि भूतानि दण्डेन 13,5568. परस्परं विनिघ्नन्त्यः R. 1,9,16 (17 Gorr.). करेण कन्दुकम् Bhāg. P. 8,12,21. शीर्षाणि 10,44,43. *niederschlagen:* महास्त्राणि MBh. 6,2674. uneig.: मनांसि नः 12,395. — 2) *erschlagen, erlegen, tödten* MBh. 1,525. 2246. 2337. 2,867. 4,364. Hariv. 13629. R. Gorr. 2,28,8. 5,78,6. 6,30,38. Kām. Nītis. 7,2. 15,67. Spr. (II) 1421. 7092. Bhāg. P. 4,26,40. — 3) *zerstören, zu Grunde richten, zu Nichte machen* Varāh. Bṛh. S. 4,13. 6,10. 33,22. 39,5. 104,59. तूलानि Vop. 21,17, v. 4. मायाम्, तमः MBh. 3,12155. तृष्णाम् Spr. (II) 379. ग्रीष्माणाम् 1992, v. l. — 4) partic. °हत a) *niedergeschlagen:* शक्ति MBh. 6,3678 (°हिता ed. Calc.). *getroffen, berührt:* उल्कया शिखिना वा ग्रहस्य: Varāh. Bṛh. S. 12,21. — b) *erschlagen, getödtet, geschlachtet* MBh. 1,1474. 3,2546. 4,362. 5,7095. 15,368. Hariv. 4049. R. Gorr. 2,91,19. 3,27,12. 72,26. 4,7,23. 12,6. 37. 5,56,122. Mṛkkh. 173,17. Spr. (II) 3694. 7419. Mārk. P. 127,25. Bhāg. P. 6,9,54. 7,2,1. — c) *zu Grunde gerichtet, zu Nichte gemacht:* °रिपुरोग Varāh. Bṛh. S. 104,43. तमस् MBh. 1,85. आज्ञा so v. a. *nicht befolgt* R. 5,21,11.

— संनि *losschlagen auf Jmd* Hariv. 12538. *erschlagen* MBh. 6,5549. 7,5816. 8,1556. — partic. °हत 1,8360 fehlerhaft für °हित, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. संनिहती fg.

— निस् 1) *weg-, hinausschlagen; verjagen, wegschaffen; vernichten:* वृत्रमह्नः RV. 1,80,2. वृत्रस्य तविषीम् 10. 101,1. 116,21. तेजो राष्ट्रस्य AV. 5,49,4. मज्ज्ञाम् 12,5,70. die Augen *ausschlagen* 19,50,1. Nir. 12,14. Zähne Çat. Br. 1,7,4,7. 1,4,17. गर्भम् 9,5,2,62. 14,9,4,22. Pañkav. Br. 19,4,10. fg. *erschlagen:* कंसं यो निर्जघान Khandom. 160. statt निर्जघ्नुः MBh. 8,549. Bhāg. P. 4,15,34. 6,9,48 lesen die Bomb. Ausgg. richtiger निरग्रसन्. निर्हत्य Rāǵa-Tar. 5,432 wohl fehlerhaft für निर्हृत्य. — 2) *loswerfen auf* (mit gen. wie auch sonst bei Verbis des Zielens): महतो निर्मृगस्य वधर्जघान RV. 5,32,3. — Vgl. उल्कानिर्हत unter उल्का, निर्घात fgg. und अनिर्हत. — caus. 1) निर्घातयति *herausschaffen:* शल्यम् Suçr. 1,100,12. 102,9. — 2) *umbringen:* स्वशैर्निर्घातयेत्सर्वान् (so ed. Bomb.) MBh. 1,5792.

— अतिनिस् *übermässig auseinanderziehen:* den Svarita RV. Prāt. 3,18.

— अधिनिस् *vertilgen von:* निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ RV. 1,80,4.

— परिनिस् *austreiben:* यदेषां हृदि तदेषां परि निर्जहि AV. 3,2,4.

— विनिस्, partic. विनिर्हत *vernichtet* AV. 7,52,2.

— परा 1) *wegschleudern, umstürzen:* स्थिरम् RV. 1,39,3. 5,56,3. वृत्रम् 4,16,7. *abschlagen:* den Kopf 6,26,3. पराहनद्द्रौणिवराङ्गभूषणम् MBh. 8,312. — 2) *belasten:* यद्वो ऽशुद्धाः पराजघ्नुः VS. 1,13. Çat. Br. 1,1,3,12. सोमम् 3,3,2,2. 9,4,1. — 3) partic. °हत = आविद्ध Med. dh. 28. a) *ab-, weggeschlagen, vertrieben:* पयोदा वायुवेगपराहताः MBh. 3,12889. दैवं मत्पौरुषपराहतम् R. Gorr. 2,20,28. *abgewandt:* कटालपराहतं वदनपङ्कजम् Mālatīm. 140,15. — b) *im Widerspruch stehend:* परस्पर° AK. 1,1,5,20. H. 265. — Vgl. पराहति.

— परि, wenn das न der Wurzel in ण übergeht P. 8,4,22. fg. 1) *umwinden:* भोगैः Kāṭh. 13,4. Çāñkh. Çr. 16,18,14. — 2) *ersticken:* das Feuer Çat. Br. 10,5,2,6. — 3) pass. *einen Wandel erfahren:* प्रकृतिः सा मम परा न कचित्परिहन्यते (प्रति° ed. Bomb.) MBh. 13,6329. *sich legen, vergehen:* उत्साहः परिहन्यते Spr. (II) 3769, v. l. für परिहीयते. — Statt परि बाधो जही मृधः RV. 8,45,40 ist परिबाधो zu vermuthen. — 4) partic. °हत Çāk. 69,12 (v. l. प्रतिहत) und Gīt. 5,13 fehlerhaft für °हृत (so Gīt. bei Bard.). — Vgl. परिघातिन् und दुष्परिहन्तु.

— अभिपरि *rings umfassen, bewältigen:* प्रजापतिं मृत्युः Çat. Br. 10,4,4,1.

— प्र, wann das नि der Wurzel in णि übergeht P. 8,4,22. fg. Vārtt. 1 zu 2. Vop. 8,22. 9,7. 10. *schlagen:* den Soma RV. 9,69,2. तुषान् Çat. Br. 1,1,4,24. उरः (eines Andern) कठोरमुष्टिना Bhāg. P. 3,19,15. mit gen. P. 2,3,56. *losschlagen auf:* शुनः TBr. 3,8,4,1. Çat. Br. 3,8,4,15. 4,6,8,7. प्रजघ्निरे ohne obj. MBh. 8,1206. प्राघानिषत रक्षांसि येन *getödtet wurden* Bhaṭṭ. 9,102. अप्रघ्नत्यः (आपः) etwa *nicht weiter treibend* Çat. Br. 13,8,1,4. — partic. प्रहत = आविद्ध Trik. 3,3,214. = व्युत्पन्न = तुष H. 345. Med. t. 121. Halāj. 2,197. = वितत Med. *geschlagen, getroffen:* °रथनागाश्वकुञ्जर MBh. 8,1210. इषुभिः 7,3236. प्रहतस्य मया तस्य लाङ्गूलेन महागिरेः R. 5,56,42. अनेकप्रहतं चक्रम् Hariv. 15040 (अनेकगम्भहतं die neuere Ausg.). *angeschlagen:* Trommel u. s. w. Megh. 65. Ragh. 19,14. Kathās. 16,174. 107,49. 109,152. 118,39. *zerhauen, zerschlagen:* गदा Bhāg. P. 10,72,38. तुरप्रप्रहततनुत्र Spr. (II) 6519. *angehauen oder abgehauen:* चन्दनतरुः परशुप्रहतः 401. क्षेत्राग्र-प्रहतम् so v. a. *ungepflügt* H. 940. *erschlagen* Kām. Nītis. 13,68 (vgl. 73). Pañkat. 4,3,117. n. *Schlag:* डङ्का° gaṇa अक्षद्यूतादि zu P. 4,4,19. — Vgl. प्रहाण, प्रहन्, प्रहन्तर् fg. — desid.: एतेनास्माल्लोकात्प्रजिघांसन्यजेत Çāñkh. Çr. 16,22,10 wohl fehlerhaft für प्रजिगांसन्.

— अभिप्र *überwältigen* RV. 6,46,10. स्वप्नेन शरीरम् Çat. Br. 14,7,1,12. partic. °हत *verwundet:* Baum Suçr. 1,327,4 (अभिहत v. l.).

— निप्र mit gen.: चौरस्य निप्रहन्ति P. 2,3,56, Schol.

— विप्र, partic. °हत *geschlagen, getroffen, mitgenommen:* ein Heer MBh. 7,1551. 8,2386. अम्बुवर्षेण गावः Hariv. 3913. वारिविप्रहतानीव पङ्कजानि 5697. MBh. 7,2236. अ° *unbetreten:* Wald R. 1,26,12. Weg 3,74,4.

— प्रति 1) *schlagen gegen* (gen.) Pańkav. Br. 13,11,10. *losfahren auf Jmd* (acc.): भद्रो: u. s. w. प्रत्यघ्नन्नाम् MBh. 3,12217. इन्द्रमसुरान्प्रतिजघ्नुषम् 7,1120. — 2) *wiederschlagen:* प्रतिहन्याहतः MBh. 3,1091. Spr. (II) 151. 5611. प्रतिहन्तुं (so zu lesen mit der ed. Bomb.) न येऽहन्ति हन्तारम् MBh. 12,3437. — 3) *zerschlagen, brechen:* पर्षान् RV. 10,48,2. Nir. 3,10. अभिमातिम् RV. 8,25,15. — 4) *anspiessen:* सृके यद्वां प्रत्यहन्देव एकः RV. 1,32,12. — 5) *Jmd oder Etwas zurückschlagen, abwehren, sich wehren gegen* Ragh. 9,60. Kathās. 18,150. 114,108. 121,207. Bhāg. P. 10,77,2. शरैर्वर्षं प्रतिजघ्ने MBh. 1,8278. अस्त्राणि प्रत्यघ्नन् 3,12233. 1,1472. 4,1684. 7,8677 (°हन्ति beide Ausgg.). Kathās. 48,75. 50,13. 65. 143,21. 63. 66. प्रतिघ्नतीव प्रभया प्रभामर्कस्य MBh. 2,81. Ind. St. 10,281. *fern halten, verscheuchen:* दुःस्वप्नम् MBh. 13,4474. Kathās. 36, 67. धर्मः पापेन प्रतिहन्यते स्विदुताहो धर्मः प्रतिहन्ति पापम् MBh. 5, 1597. 1599. श्रद्धा प्रतिहन्यते Kāç. zu P. 1,4,66. *hemmen, aufhalten:* वेगं सगरे ह्यपसादिनाम् MBh. 6,4783. अप्रियेगवक्तः प्राणो गुदान्ते प्रतिहन्यते 12,6378. Suçr. 1,147,11. इन्द्रियम् 267,11. fg. विप्रैः प्रतिहन्यमानाः Spr. (II) 4342. प्रकृतिः सा मम परा न कश्चित्प्रतिहन्यते (so ed. Bomb.) MBh. 13,6329. शास्त्रे बुद्धिर्न प्रतिहन्यते P. 1,3,38, Schol. यदेषां सर्वकृत्येषु (°कर्मेषु Gorr.) मनो न प्रतिहन्यते R. 2,52,24 (40,18 Gorr.). यौवराज्याभिषेचनम् *vereiteln* R. Gorr. 2,20,25. प्रतिहंसि ममाज्ञाम् 7, 59,14. — 6) pass. mit abl. *fern gehalten werden von, verlustig gehen:* निःश्रेयसात् Windischmann, Sancara 94. — 7) absol. °हत्य *in entgegengesetzter Richtung:* कर्षति Kauç. 20. — 8) partic. °हत a) *wogegen Etwas schlägt:* तीव्राघातप्रतिहततरुस्कन्ध Çāk. 32. तेभप्रतिहतशिलाः — सरित्कुल्याः Rāǵa-Tar. 1,372. *anschlagend an:* शैले (v. l. शैलैः) स्रोतः Çāk. 50. अर्करश्मि° (वडभी) R. 3,61,9. = प्रतिस्खलित H. an. 4,113. — b) *zurückgeschlagen, abgewehrt:* अस्त्र MBh. 3,11965. वज्र Bhāg. P. 8,11, 33. 36. 10,59,20. ब्रह्मशाप 9,4,13. माया MBh. 3,12112. *zurückgewiesen, abgewiesen:* एते प्रतिहता द्वारि तिष्ठन्ति तापसाः R. 7,60,3. Çāk. 191. Mālatīm. 156,9. विपदस्य निवृत्ता मे द्वारप्रतिहता इव Kathās. 21,124. साम्ब MBh. 4,671. °विघ्नाः क्रियाः Çāk. 13. इदमनुमानं प्रतिज्ञाप्रमाणप्रतिहतम् Sarvadarçanas. 128,19. इत्यनप्रतिहतं चापत्वं देहलि *nicht fern gehalten, — vermieden* Çāk. 69,12, v. l. *gehemmt, aufgehalten:* वायु Suçr. 1, 261,12. मह Hariv. 3893. मख Bhāg. P. 2,7,32. आतप 1,11,14. कृत्य Hariv. 3370. क्रिया Kumāras. 2,48. अभिषेक R. Gorr. 2,62,3. संगम Kām. Nītis. 13,78. रय Megh. 20. उद्यम Bhāg. P. 6,3,3. पौरुष 3,19,12. कोप Mālatīm. 174,6. गति MBh. 3,16769. तमोवृत्ति Vikr. 20. Megh. ed. St. VI. बुद्धीन्द्रियप्रसर Sarvadarçanas. 101,2. आज्ञा R. 5,18,8. 21,11. शासने 7,67,12. वृद्धि 5,48,13. स्वन so v. a. *unterblieben* R. 2,113,24. तेद्रोचिषा प्रतिहते निमील्य मुनिरक्षिणी so v. a. *geblendet* Bhāg. P. 4,1, 25. महसा प्रतिहतेक्षणाः 8,6,2. = रुद्ध H. an. अप्रतिहत *nicht abgewehrt, nicht gehemmt, nicht aufgehalten* Kathās. 32,92. ईश्वरादप्यप्रतिहतकामाः Bhāg. P. 5,24,8. *ununterbrochen:* भक्ति 1,2,6. *ungeschwächt:* बुद्धि Spr. (II) 2533. इन्द्रियशक्ति 5479. *unverwehrt, freigestellt* Pańkat. 27,13. Kull. zu M. 4,5. मित्राहार Spr. (II) 4586. *unangefochten:* मन्त्रिन् Kathās. 60,254. Bhāg. P. 6,16,28. *unbeschränkt:* चक्षुस् Spr. (II) 1776. *unfehlbar:* प्रतिज्ञा Mālatīm. 86,3. *unaufhaltsam, unwiderstehlich:* शक्ति (*Speer*) Hariv. 12733. चक्र 609. 10754. MBh. 4,2983. Mārk. P. 72,31. Bhāg. P. 4,15,10. 16,14. ऊर्मयः Z. d. d. m. G. 27,85. तेजस् R. 4,26,19. प्रताप Varāh. Bṛh. S. 68,103. तपस् Mārk. P. 75,65. गति Hariv. 12737. Kathās. 17,4. Mārk. P. 61,12. Tattvas. 8. शक्ति Kathās. 123,226. Person MBh. 13,6840. Kathās. 42,86. 49,247. Verz. d. Oxf. H. 247,b, No. 624. — c) *abgelaufen:* तृतीये (sc. संवत्सरे) वाप्रतिहते Pār. Gṛhy. 2,1. — d) *beschränkt, dumm:* °धी adj. Spr. (II) 2047. — e) *verhasst* Trik. 3,3,170. H. an., wo स्याद्द्विष्टे st. स्याधिष्टे zu lesen ist. — f) *in seinen Erwartungen getäuscht* AK. 3,1,41. H. 439. — g) = द्विष्ट Trik. 3,3,165. = द्वेषित von Zähnen d. i. *stumpf* (von Säuren) P. 7,2,29, Vārtt. 2, Schol. — h) schlechte Lesart für प्रहित H. 1492. — caus. *Jmd abwehren:* कः पार्थं प्रतिघातयेत् MBh. 7,6993. — Vgl. प्रतिघ fgg., प्रतिघ्न und प्रतिहति fgg.

— संप्रति pass. *sich stossen:* वायुः संप्रतिहन्यते Karaka 10,7.

— वि 1) *zerschlagen, zerbrechen, zerstören; auseinander treiben* Nir. 3,9. 4,5. Bäume RV. 5,83,2. 1,36,16. संदिहः 51,9. द्रुहः 6,47,2. पुरः 1,41, 3. 7,21,4. दुरिता 9,62,2. Feinde 5,4,5. 30,7. 6,52,4. रक्षांसि 9,17,3. 10,111,6. AV. 8,5,8. मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् 1,28,4. 6,32,3. Pańkav. Br. 19,18,2. संस्तम्भम् TBr. 2,7,18,1. *abreissen:* कुश्यौ 1,5,10,7. Çat. Br. 14,7,1,10. तूस्तानि *die Flechten lösen* P. 3,1,21, Schol. Vop. 21,17. — 2) *auseinander schlagen* so v. a. *ausstrecken:* ein Fell RV. 5,85,1. शङ्कुभिः Çat. Br. 2,1,1,10. — 3) *abschlagen, abwehren, sich wehren gegen:* तलप्रहारैरन्योन्यं व्यहनन् MBh. 3,11117. 13,7300 (nach der Lesart der ed. Bomb.). यदि प्रतीपं दैवं ते न विहन्याम् R. Gorr. 2,20,32. — 4) *stören, hemmen, unterdrücken, aufheben:* रक्षांसि क्रतून् Bhatt. 1,19. पापम् Hariv. 8459. संततिमंहसाम् Kir. 5,17. कुलधर्मान् R. 2,110,37. राज्याभिषेचनम् 23,22. कर्माणि Spr. (II) 4. कार्यम् 5362. 6465, v. l. नमो प्रणामम् Ragh. 2,58. Spr. (II) 4158. परहितम् 1460. कृतम् Bhāg. P. 5,4,12. व्रतम् 6,19,18. विक्रान्तम् 10,2,21. न संयोगं स्वरविकारैर्विहन्ति RV. Prāt. 6,10. pass.: न विहन्येत मे गतिः R. 4,45,15. Ragh. 5,27. रघोः कुले न व्यहन्यत कश्चिदर्थिता 11,2. शासनम् R. 7,108,15. कुतश्चिन्न विहन्येत तस्य चाज्ञा Bhāg. P. 11,15,27. ऐश्वर्यम् Gauḍap. zu Sāṁkhjak. 45. Wilson, ebend. S. 467. मार्गं विहन्येत Schol. zu VS. Prāt. 4,185. Sarvadarçanas. 120,20. 161,17. राज्यं कुरुषामनपाहिहंसि so v. a. *vorenthalten* MBh. 5,5033. पश्यन्यशोकपुण्याणि दृष्टा दृष्टिर्विहन्यते *das (fernere) Sehen wird aufgehoben so v. a. wird unnütz, dann braucht man Nichts mehr zu sehen* R. 3,79,28. — 5) pass. *sich quälen, sich Sorge machen:* अलाभे न विहन्येत लाभश्चैनं न हर्षयेत् MBh. 12,9976. किमिदं त्वं विहन्यसे (विमुह्यसे die neuere Ausg.) Hariv. 9962. त्वं तु मिथ्या विहन्यसे R. 2,108,12 (116,24 Gorr.). सुखानि चानुभूयन्ते मनश्च न विहन्यते MBh. 2,154. नैव शक्यस्त्वया ज्ञातुं वज्रनाभ विहन्यसे (= खिद्यसे Nīlak.) so v. a. *du zerbrichst dir unnütz darüber den Kopf* Hariv. 8825. मा विहन्यत गच्छत MBh. 3,15138. — 6) partic. विहत a) *aufgerissen, aufgewühlt:* वराहविहत *vom Eber* TBr. 1,1,3,2. 2,1,3. Çat. Br. 14,

1,2,11. Kauç. 13. Kâtj. Çr. 26,1,2. वज्र° Çat. Br. 8,2,2,14. *herausgeschlagen:* गदा कराल् Bhâg. P. 3,19,3. — *b) getroffen, heimgesucht:* दुःखेनेव वायुविहता Bhâg. P. 10,60,24. दैवेन 3,32,19. मायया 11,29,3. दैव° (Gegens. रक्षित) Spr. (II) 3902. चित्तमकामविहतम् Bhâg. P. 10,80,29. — *c) abgeschlagen, abgewehrt:* अस्त्र R. 5,44,14. अश्मवर्ष MBh. 3,12135. Hariv. 12771. *zurückgewiesen, abgewiesen:* Person Bhâg. P. 6,3,1. अ° 3,15,29. *gestört, gehemmt:* विघ्न° Spr. (II) 4342. Bhâg. P. 5,1,5. उद्यम Hariv. 12133. श्री R. 2,36,30. Bhâg. P. 9,16,17. कार्य R. 5,51,6. स्वप्न Suçr. 1,110,21. पारणा Ragh. 2,55. परिघङ्ग Mâlatîm. 163,3. गति Mârk. P. 20,50. संकल्प Bhâg. P. 4,27,23. 5,8,25. 26,17. 7,6,14. यशो मघेन 10,50. 10,25,1. अ° *ungehemmt, unaufhaltsam:* चक्र Bhâg. P. 2,7,20. गति 9,7,23. Megh. 10. — *d)* अ° *an dem Nichts auszusetzen ist:* Weib Kaurap. 33. = स्त्रीगुणैरखण्डिता Schol. — 7) वि-हन् fehlerhaft für नि-हन् (wie die v. l. fast überall hat) MBh. 1,570. Arg. 10,23. 56 (MBh. 3,12220. 12252 richtig). R. 4,19,23. Spr. (II) 2781. 5624, v. l. 3861. Pańkat. 68,7 (अस्ति ed. Bomb.). 86,23 (मृते ed. Bomb.). — caus. 1) *schlagen:* परसैन्यं विघातयेत् (विनाशयेत् v. l.) Spr. (II) 2822. — 2) *quälen, plagen;* med. MBh. 13,6720 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) *hemmen, unterbrechen:* शीताग्निक्रोशक्रोशान् Kull. zu M. 5,34. — desid. *stören —, hemmen wollen:* कर्म विजिघांसता Bhâg. P. 4,19,31. — intens. (?) *Jmd ein Leid zufügen:* मा सत्त्वानि विजीजहि MBh. 7,2383. — Vgl. विघात fgg., विघ्न, विजिघांसु, विहति fgg., वैहत्य.

— अनुवि *stören, hemmen:* कार्याणि MBh. 12,2636.

— आवि (!) *hauen auf:* ये वै दर्पात् — पर्वतमाविहन्ति । तस्यैव पाणिः सनखो विशीर्यते MBh. 3,10654.

— प्रवि, partic. °हत *zurück —, in die Flucht geschlagen:* सैन्य MBh. 8,4110.

— प्रतिवि s. प्रतिविघात.

— सम् 1) *zuklappen, zusammenlegen, schliessen:* die Augen R̥V. 7,55,6. ऊर्ध्वा रोमशम् 8,34,9. सं ते हन्मि दता दतः AV. 6,56,3. Flügel Çat. Br. 14,7,1,19. 3,4,2,16. संहत्य हस्तौ M. 2,71. भ्रुवोर्मध्यम् MBh. 5,4704. भ्रूकुटीम् R. 3,35,76. पदानि संहन्यन्ते *werden verbunden, verbinden sich* Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 73. — 2) *zusammenballen:* संहत्यैषो दिव्याः मारुतः: *ballt zusammen zu Hagel* Suçr. 1,264,18. pass. *sich ballen, fest —, consistent werden:* शरः समहन्यत Çat. Br. 10,6,5,2. कार्ष्णायसस्येव च ते संहत्य हृदयं कृतम् so v. a. *dein Herz ist gleichsam aus Eisen zusammengehämmert* MBh. 5,4580. — 3) *zusammensetzen — fügen:* आसन्दीम् Çâṅkh. Çr. 17,2,6. — 4) *aufeinander stossen:* सं यद्धनन्त मन्युभिर्जनासः R̥V. 7,56,22. — 5) *zerschlagen, brechen:* पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा R̥V. 1,53,7. — 6) absol. संहत्य *sich zusammenthuend, in Gemeinschaft, vereint, zusammen:* शूद्राः MBh. 5,922. स संहत्य निहन्तव्यः 13,3097. कुर्वते यात्राः 14,1061. R. Gorr. 2,67,19. 3,16,15. Varâh. Bṛh. S. 89,13. Bhâg. P. 3,20,14. द्वंद्वेन संहत्य च युध्यमानाः 8,10,34. कामिनः 11,24,9. °कारिणीत् Schol. zu Kap. 1,104. Sâh. D. 9,9. अ° Bhâg. P. 3,26,50. पापैः सहायैः संहत्य *im Verein mit* MBh. 5,4298. संहत्यान्योऽन्यम् Bhâg. P. 1,7,30. 2,5,33. — 7) partic. संहत *a) an —, auf einander gelegt, zusammengefügt, geschlossen, zusammenstossend, anschliessend, eng verbunden* AK. 3,4,12,17. H. an. 3,307. Med. t. 168. संहतौ पाणी धारयन् Âçv. Çr. 1,1,23. M. 4,82. AK. 2,6,2,36. जुहोति संहतेन (sc. अञ्जलिना) Pâr. Gṛhj. 1,6. संहताञ्जलि adj. Hariv. 12251. R. 3,19,10. 21,6. 4,13,23. 25. 6,111,49. Bhâg. P. 4,1,26. 12,21. 10,80,25. Finger Kauç. 4. संहतोरु MBh. 4,253. ऊरू सुसंहतौ R. 5,2,18. संहतवृत्तोरु 6,9,12. चरणौ 3,52,33. °भ्रू MBh. 5,2036. भ्रुकुटीसंहतभ्रू 3,15703. °भ्रुकुटीमुख 11187. Varâh. Bṛh. S. 64,10. fg. अरा रथनाभौ Muṇḍ. Up. 2,2,6. लेखा Gobh. 1,1,9. अंगुष्ठ° 7,10. श्रोणिपिण्डान्संहतान्निदधाति *verbunden, einen Haufen bildend* Kauç. 88. उपलाः MBh. 3,1719. द्रुमवल्कैः संहतैः R. 5,44,12. M. 5,115. Jâǵń. 1,184. Mârk. P. 36,8. संहतान्योधयेदल्पान् M. 7,91. मेघाः *zusammenhängend* Varâh. Bṛh. S. 22,8. संहतमूर्तयः पयोदाः 19,8. दीपः संहतमूर्तिः 69,15. द्वावेतौ एवं व्हि संघत्ते भिनत्त्येव च संहतान् M. 7,66. ऋषयः R̥V. Anukr. 9,66. Ind. St. 10,410. Kap. 1,67. 141. Kâm. Nîtis. 4,65. एकैकाशः संहता वा 6,9. 8,18. fg. 9,77. 17,40. 19,59. Mṛkkh. 76,9. Rt. 1,20. Spr. (II) 1171. 1231. 3939, v. l. 4762, v. l. 6179. Varâh. Bṛh. S. 46,67. 95,8. AK. 2,10,5. 3,4,19, 131. संहता नास्य सेवकाः *zusammenhaltend* Râǵa-Tar. 3,140. 4,325. 351. 560. 5,254. Bhâg. P. 3,20,14. Verz. d. Oxf. H. 190,a,29. Sâh. D. 330,14. fg. नि प्र इत्येतौ संहतौ (d. i. निप्र) विपर्यस्तौ (d. i. प्रणि) व्यस्तौ (d. i. नि, प्र) च गृह्णाते Schol. zu P. 2,3,56. Sarvadarçanas. 143,20. °चारिन् Hariv. 10675. संहतवाक्कलौ adj. so v. a. *ein Duett singend* Mârk. P. 23,60. सु° MBh. 4,981. Hit. IV, 51. अ° Kâm. Nîtis. 19,41 (als m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung*). Spr. (II) 1424. Bhâg. P. 2,5,32. संहतस्य मित्रेण *verbunden mit* M. 7,165. करयोः गोलाङ्गूलान्संहताः R. 4,23,4. Kâm. Nîtis. 13,88. Kathâs. 34,195. Mârk. P. 102,2. Bhâg. P. 11,18,27. — *b) fest —, consistent geworden:* वायुमापस्तु संहताः Mârk. P. 47,12. तेजस् Hariv. 590. *fest, hart, compact;* = दृढ H. an. Med. एताभिरिष्टकाभिः संधिः क्रियतां सुसंहतः Mṛkkh. 55,22. समसुसंहतोपचितगात्रसंधि Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 10 v. u. Brüste R. 3,52,25. 35. 5,18,25. 21,10. Kathâs. 47,107. उरस् MBh. 1,5970. Wangen R. 3,52,29. Schultern 5,14,17. आयसं हृदयं नूनं राममातुः सुसंहतम् 2,39,29. *von festem, compactem Gliederbau;* = दृढसंधि AK. 3,2,25. H. 1472. घनः पवनसंहतान् MBh. 3,14653. — *c) stark, intensiv:* नृत Varâh. Bṛh. S. 68,63. — *d)* Bez. eines best. Geruchs MBh. 12,6848. 14,1409. eines best. Tons 1420. wohl so v. a. *zusammengesetzt.* — Vgl. संहति fgg., संहनु, संघ, संघात, सांहत्य, अद्रिसंहत, वज्र°, सु°.

— अभिसम्, absol. अभिसंहत्य *sich zusammenthuend, in Gemeinschaft, vereint* MBh. 2,800. 8,3029. partic. अभिसंहत *angegriffen, befeindet* Bhâg. P. 8,11,1.

— प्रतिसम्, partic. अन्योऽन्यप्रतिसंहतौ *mit einander verbunden* MBh. 9,249 (अन्योऽन्यमभिसंश्रितौ ed. Bomb.). statt प्रतिसंहत 12,8275 liest ed. Bomb. °हृत.

— विसम्, partic. विसंहत *aus der festen Verbindung gebracht, gelockert* Suçr. 1,305,12 (°श्लिष्ट v. l.).

2. हन् (= 1. हन्) am Ende eines comp. adj. (f. घ्नी) *schlagend, tödtend, Mörder, zu Grunde richtend, vernichtend, verscheuchend* u. s. w. P. 3,2,87. fg. Declination 6,4,12. Vop. 3,111. पितृ°, मातृ°, भ्रातृ°, स्वसृ°, आचार्य°, ब्राह्मण° Khând. Up. 7,15,2. परवीर° MBh. 3,2260. 2847. 3064. R. 2,56,20. Bhâg. P. 1,7,29. शरणागत° MBh. 5,1346. दुःख°

Bhâg. 6,17. लोकानामार्तिहा R. Gorr. 1,44,26. पुण्यपक्ष° 3,36,23. Varâh. Bṛh. S. 3,18. 31. 37. 4,5. 5,30. 9,26. 10,3. 20. 34,19. 37,3. 47, 12. 101,13. 104,23. 31. Bṛh. 23,1. Çok. in LA. (III) 34,14. Bhâg. P. 1, 7,18. 38. fgg. 4,17,13. 6,11,13. fg. 18,36. 11,5,33. f. °घ्नी 3,15,23. 20,5. — Vgl. अदृष्ट°, अघोरघ्न्, अमित्र°, अमीव°, अरि°, अशस्ति°, अहि°, कुष्ठ°, चतुर्हन्, ज्येष्ठ°, तमो°, दस्यु°, दुर्णाम°, धातु°, नृ°, पर°, पशु°, पाप°, पारावत°, पितृ°, पुनर्हन्, पुर°, पुरो°, पृश्नि°, बलि°, ब्रह्म°, भग°, भग-नेत्र°, भ्रातृ°, भुजंग°, भूरि°, भ्रातृव्य°, भ्रूण°, मख°, मत्स्य°, मधु°, म-नो°, मातृ°, मान°, मित्र°, मुष्टि°, मृग°, यज्ञ°, यशो°, यातु°, रक्षो°, व-लवृत्र°, वसर्हन्, वात°, वायु°, विहंग°, वीर°, वृत्र°, वृत्र°, शत°, श-त्रु°, शर्व°, सत्रा°, सपत्न°, सैन्य°, सर्प°, सत्य°, सात°, स्थिर°.

हन 1) adj. = 2. हन् Vop. 26,30. चक्रं रिपुहणाम् MBh. 10,620. महा-नाग° 13,1239. तेन: परतेऽभिहनम् Bhâg. P. 3,15,1. गदां वीरहणां MBh. 9,3233. Vgl. क्षत्रियहणा, मित्र° (unter मित्रहन्), यज्ञ°, रक्षोहणा. — 2) m. nom. act. s. दुर्हण und सुहन. — 3) f. हना in दुर्हणा.

हनन (von 1. हन्) 1) adj. (f. ई) fällend, erschlagend, Tödter P. 4,4, 121. शुम्भहननी Hariv. 9424. — 2) wohl n. Schlägel zur Trommel: दु-न्दुभीन्सहननान् Çâṅkh. Çr. 17,4,1. — 3) n. nom. act. a) das Schlagen, Treffen Nir. 1,1. 7. das Abschlagen: पुष्पहननैः Mâlatîm. 85,7. das Tödten Nir. 6,27. Hariv. 14705. Spr. (II) 3694. कुम्भकर्ण° 4169. शत्रु° Bhâg. P. 9,11,20. Sâj. zu ṚV. 1,144,6. das Vernichten, Beseitigen, Aufgeben: मायायाः Spr. (II) 2329. — b) das Multipliciren Comm. zu Âr-jabh. 2,3.

हननीय्, °यति = हननमिच्छति P. 7,3,55, Vârtt., Schol. davon desid. जिहननीयिषति ebend.

हनव्य adj. (f. आ) von हनु Kinnbacke AV. 6,43,3.

हनीयंस् adj. compar. zu 2. हन् mehr —, sehr treffend, — tödtend VS. 16,40.

हनील m. Pandanus odoratissimus Ratnam. im ÇKDr. हलीन v. l.

हनु (von 1. हन्) Uṇâdis. 1,11. f. 1) Kinnbacke (nach den Lexicographen auch m.) AK. 2,6,2,44. Trik. 3,3,273. H. 583. an. 2,292. Med. n. 25. fg. Halâj. 2,361. 5,32. Vararuki bei Uggval. ṚV. 1,52,6. 168,5. 5,36,2. तिग्मा 8,49,13. हनू विभृते सं भरेते 10,79,1. 152,3. AV. 6,56, 3. 10,9,13. हन्वोर्हि जिह्वामदधात् 2,7. 8. हनू सन्निह्ये Ait. Br. 7,11. पूर्वा, अपरा Çat. Br. 8,4,4,9. वृकस्यै AV. 19,47,9. VS. 11,78. 24,1. 25, 1. Çat. Br. 1,2,1,17. 13,2,2,4. Kâṭh. 25,9. हन्वोः प्रकर्षणे ṚV. Prât. 14, 3. TS. Prât. 2,46. Comm. zu 23,2. °चलन P. 3,1,15, Vârtt. Jâǵn. 3, 88. MBh. 3,10391. 12,3748. R. 5,3,53. 6,4,17. Varâh. Bṛh. S. 50,12. 51,34. 42. 52,3. 66,2 (eines Pferdes). 67,7 (eines Elephanten). 68,88. Bhâg. P. 3,19,2. 6,12,4. उत्तरा, अधरा 5,23,7. 6,12,27. °संधि Suçr. 1, 305,12. °मूल VS. Prât. 1,83. AV. Prât. 1,20. Comm. zu 28. ओष्ठहनु n. Lippen und Kinnbacken TS. Prât. 2,12. Auch हनू TS. Prât. 3,7. Bharata zu AK. nach ÇKDr. हनूभ्याम् TS. 7,3,16,1. °मूल TS. Prât. 2,35. Comm. zu 17. Am Ende eines adj. comp.: चतुर्हनु AV. 5,19,7. महा° (s. auch bes.) MBh. 3,2784. R. 1,1,11. Bhâg. P. 4,14,44. स्थूल° Varâh. Bṛh. 17,5. सु° (s. auch bes.) R. Gorr. 2,62,16. — 2) n. Backe am Beschlag eines Speers und dgl. Çat. Br. 11,5,5,13. — 3) Tod und Waffe H. an. Varar. Krankheit H. an. Med. Varar. ein best. Parfum, = हट्ट-विलासिनी AK. 2,4,4,18. Trik. Med. = व्याघ्रनख Mad. 3,68. Gelbwurz (हरिद्रा) H. an. = सूना und वज्र Med. st. dessen नृत्यारम्भ Siddh. K. 248,b,9 nach ders. Aut. — Vgl. अधर° (AV. 9,7,2), अयो°, उत्तर°, दु-र्हणु, मार्ग°, परि°, महा°, श्वेत°, सं°, सिंह°, सु°.

हनुका f. = हनु Kinnbacke Varâh. Bṛh. S. 58,5.

हनुग्रह m. Kinnbackenkrampf, Maulsperre Suçr. 1,284,6. 286,2. 2, 377,5. कुपितो हनुमूलस्थः स्रंसयित्वानिलो हनू। करोति विवृतास्यत्वमथ वा संवृतास्यताम्। हनुग्रहः स तेन स्यात्कृच्छ्राच्चर्वणभाषितम् (चर्वण unsere Verbesserung für चयन) ॥ Bhâvapr. 7.

हनुभेद m. 1) das Aufreissen der Kinnbacken, ein geöffneter Rachen Bhâg. P. 7,8,21. — 2) Bez. einer best. Form des Endes einer Eklipse Varâh. Bṛh. S. 5,81. fgg.

हनुमदीय adj. von हनुमत् (हनुमदाचार्य) verfasst Hall 69.

हनुमन्त् m. Nebenform von हनुमत् 2) a) in हनुमन्तादिभिः R. 4,9,96. 32,1.

हनुमत् (von हनु) 1) adj. starke Kinnbacken habend Kumârila bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,11. — 2) m. N. pr. a) eines göttlich verehrten Affen, eines Sohnes des Windgottes von der Aǵanâ, des treuen Bundesgenossen Râma's auf seinem Zuge nach Laṅkâ zur Wiedererlangung der Sîtâ, Trik. 2,8,6. H. 705. R. 1,1,57. 16,17. 4,1,19. 33. 23. als grosser Gelehrter 7,36,44. fgg. Mahâvirak. 114,17. Weber, Râmat. Up. 299 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 43,b,31. Verz. d. Tüb. Hdschr. 43. Wilson, Sel. Works 1,17 u. s. w. 2,21 u. s. w. °त्स्तोत्र Z. d. d. m. G. 2,342. °न्नाटक Verz. d. Oxf. H. 143,a, No. 292. °न्नाटकदीपिका Hall 99. — b) verschiedener Männer Râǵa-Tar. 4,9. Hall. 38. 69. Târan. 310. — Vgl. हनूमत्.

हनुमोक्ष m. Lockerung der Kinnbacken Suçr. 1,305,13. 2,128,20.

हनुल (von हनु) adj. starke Kinnbacken habend gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

हनुस् s. वसिष्ठ°.

हनुस्तम्भ m. = हनुग्रह Wise 253.

हनुकम्प m. das Zittern der Kinnbacken Varâh. Bṛh. S. 8,48.

हनूमत् (von हनु) gaṇa शरादि zu P. 6,3,120. m. = हनुमत् 2) a) Trik. 2,8,6. H. 705, Schol. MBh. 3,11193. R. 1,3,21. 4,1,5 (हनू° Druckfehler). 23. 2,18. 23 in der Unterschr. 25,8. 8. 11. 5,3,53. 6,4, 12. 17. Kâm. Nîtis. 11,7. Uttarar. 14,17 (20,8). Bhâg. P. 2,7,25. Sarvadarçanas. 73,11. Verz. d. Oxf. H. 29,a,31. 33. 35. 94,a,9. 99,b,29. 125,a,22. 129,a,23. °त्कल्प 95,b,29. °त्कवच 107,a, No. 164. °द्-त्पद्धति 163. °न्मन्त्र 96,b,1. 2. °न्नाटक 142,b, No. 291. °त्प्रबन्ध Verz. d. B. H. No. 826.

हनूमदीश्वर und °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, a,45 nebst N. 3.

हनूष Uṇâdis. 4,73. m. ein Râkshasa Trik. 1,1,71.

हन्त interj. Einfluss auf den Ton des verbi finiti Ind. St. 10,413. P. 8,1,30. 54. Ausruf der Aufforderung zu einer That (wohlan, allons), zu einer Entgegennahme (da nimm, voilà), zum Aufmerken: हन्तो नु किमासते auf! was sitzest du müssig? ṚV. 8,69,5. हन्ताहं पृथिवीमिमां नि दधानि 10,119,9. 53,2. हन्तेनं यज्ञं संभराम Ait. Br. 1,18. 24. हन्तास्मिन्-धाम 2,25. 6,1. हन्त त्वयाहमिमं यजै 7,14. Çat. Br. 1,2,3,2. 5,3,21. 4,6.

3,4,2,2. 14,4,1,2. 2,6. 2,32. 5,4,1. 6,8,1. 7,2,5. Khând. Up. 1,8,1. 3. हन्त त इदं प्रवक्ष्यामि Kathop. 5,6. Kaush. Up. 1,1. हन्त ते कथयिष्यामि Bhag. 10,19. MBh. 13,345. R. 1,48,13. 6,3,1. नागर्तव्ये स्वपत्तीमे हन्त ह गार्म्यकं स्वपन् MBh. 1,5925. हन्त मार्जारमेवेह श्रयामि Kathâs. 38,120. गच्छ हन्तेति नेति च so v. a. da hast du, nimm hin AV. 11,8,22. हन्तानुपानम् Khând. Up. 1,10,2. गां मे देहि भोः। हन्त ते ददामी३ P. 8,2,99, Schol. हन्त ते धानकाः। हन्त ते गुडकाः 5,3,77, Schol. ददानि ते हन्त वरम् MBh. 4,807. शृणु हन्त 3,11943. शृणुता हन्त R. 4,61,32. हन्त लक्ष्मण पश्येह सुमित्रा सुप्रजास्त्वया R. Schl. 2,97,8. हन्त प्रसीदस्नेव तम् Kathâs. 24,143. हन्तायं विहितस्तस्य वधोपायो दुरात्मनः so v. a. sich da! R. 4, 14,20 (21 Gorr.). हन्तानार्ये ममामित्रे सकामा भव R. Gorr. 2,10,5 = 34,2. हन्तेदानीं सकामास्तु कैकेयी 3,55,11. हन्त सिद्धो ऽयमर्थः Mṛkkh. 47,6. हन्त संरक्षितो ऽप्यहम् 105,13. हन्त न गतः 114,15. Megh. 102. Çâk. 27,9. 46,3. 58,4. 104,17. Vikr. 10,9. हन्त हन्त ध्यैयसिलस्य मे संवर्धनं संवृत्तम् 57,2. 11. 69,10. Spr. (II) 2425. 2935. 5777. 7022. स्मरामि हन्त स्मरामि Uttarar. 10,2 (13,17). 30,15 (39,15). 105,4. Kathâs. 5,90. 135. 18,334. 63,117. Prab. 7,7. 29,15. हन्त हन्त Z. d. d. m. G. 27,13. हन्त तर्हि Uttarar. 28,3 (37,5). Sarvadarçanas. 27,11. 47,19. तां काशीं परित्यज्य हन्त विबुधैरन्यत्र किं स्थीयते Spr. (II) 1253. प्रेम्णां च निवृत्ति हन्त 1992. काचमूल्येन विक्रीतो हन्त चिन्तामणिर्मया 2337. 2553. 3701. 4680. 5919. 7017. Mâlatîm. 24,6. Kathâs. 5,119. 15,131. 32,48. 48,131. Râǵa-Tar. 3,162. Sâh. D. 48,8. 60,16. 63,13. Bhâg. P. 1,6,22. 3,15,23. 4,4,28. 7,9,44. 8,22,27. 10,35,41. Nach den Lexicographen: हर्षे, संप्रहर्षे, प्रमोदे (so st. प्रमादे zu lesen H. an.) AK. 3,4,22 (28), 6. H. an. 7,26. Med. avj. 28. Halâj. 5,89. वाक्यारम्भे AK. H. an. Med. अनुकम्पायाम् AK. H. an. विषादे AK. H. an. Med. खेदे Med. शोचके Halâj. दाने und निश्चये H. an. संभ्रमे Med. und Çabdar. im ÇKDr. वादे Çabdar. ebend. ग्रस्तकल्पने Aǵajap. ebend.

हन्तकार m. der Ausruf हन्त: निवीती हन्तकारेण मनुष्यांस्तर्पयेदव Laghu-Vishnu im ÇKDr. Bâlar. 42,12. unter den 4 Zitzen der Kuh वाच् Çat. Br. 14,8,9,1. Pâr. Gṛhj. 1,19. Mârk. P. 29,9.11. gedeutet als 16 Mundvoll Almosen 36; vgl. Schol. zu H. 813 und Kâçi-P. im ÇKDr.

हन्तर् (von 1. हन्) nom. ag. der Einen schlägt: प्रतिहन्तुं न चेच्छति हन्तारम् MBh. 12,3437. Spr. (II) 5611. 5623. Verz. d. Oxf. H. 51,b,34. der Jmd erschlägt, tödtet, vernichtet, Mörder: हन्ता चेन्मन्यते हन्तुम् Kathop. 2,19. Bhag. 2,19. M. 8,351. Jâǵñ. 2,276. यं एषं देवा हन्तारस्तांल्लोको ऽर्चयते भृशम् MBh. 12,439. R. 7,8,4. Râǵa-Tar. 4,98. अ° Bhâg. P. 4,11,18. das obj. im gen.: दस्योः RV. 2,42,10. 8,87,6. 9,88,4. AV. 1,7,1. 3,10,12. रक्षसः 4,19,3. अभिमातिषाहः VS. 12,5. Çat. Br. 3,3, 4,3. MBh. 4,2293. R. 3,36,12. Kumâras. 2,20. Varâh. Bṛh. S. 69,25. Pańkar. 1,10,76. सैन्यस्य R. 3,40,16. 5,12,34. सुराणाम् Bez. eines best. Agni MBh. 3,14168. parox. mit acc.: वृत्रम् RV. 4,17,8. 21,10. AV. 5,18,14 ist wohl हन्ताभिशस्तिमिन्द्रः zu lesen. सुरारीन् R. 7,8,25. 86, 16. in comp. mit dem obj.: मृग° M. 5,34. शरणागत°, स्त्री° 11,190. MBh. 12,1402. R. 1,56,2. 5. 4,1,27. प्रतिसूर्याश्चा मालो नृपहन्ता Varâh. Bṛh. S. 37,2. रन्ध्रः प्रधाननृपहन्ता 38,5. 104,5. Kathâs. 21,30. Râǵa-Tar. 2,61. Bhâg. P. 6,18,23. 7,5,35. Etwas zu Grunde richtend, zerstörend, zu Nichte machend, vertreibend: दुःखहन्तस्य Mṛkkh. 173,14. इष्टापूर्तापुषां हन्ती परदारगतिर्नृणाम् Mârk. P. 34,62. कफहन्तस्य Suçr. 1,198,14. 199,4. 219,8. गुञ्जाफलानि हृक्कोकहन्तृणि Varâh. Bṛh. S. 81,30. = चौर Uǵǵval. zu Unâdis. 2,95. — Vgl. अश्व°, कार्य°, कुष्ठ°, क्रोध°, दस्यु°, ज्वर°, धर्म°, नाग°, पाक°, फणि°, भूत°, मधु°, मल°, विघ्न°, विश्वास°, विष°, वृत्ति°, शत्रु°, शूल°, सत्य°, सैन्य°.

हन्तव्य (wie eben) adj. zu tödten, mit dem Tode zu bestrafen, aus dem Wege zu räumen M. 8,193. MBh. 3,2091. R. Gorr. 1,22,17. 3,13,28. 4,34,26. 37,13. Kâm. Nîtis. 17,14. Çâk. 6,12. Spr. (II) 2399. 4850. 4930, v. l. 7365. Kathâs. 25,103. Mârk. P. 39,22. Pańkat. 48,2. ed. orn. 57,23. Hit. 18,18. ed. Johns. 1947. Bhâg. P. 1,7,53. 7,5,38. यो ऽनुमोदति हन्तव्यम् (हन्यतम् ed. Bomb.) wer zustimmt, dass getödtet wird, MBh. 13,5634. zu verletzen: धर्म Spr. (II) 3089. Râǵa-Tar. 4,384 wohl fehlerhaft für ज्ञातव्य; vgl. Spr. (II) 1856.

हन्तु (wie eben) m. Tödtung, Vernichtung: रात्रिन्यहन्तवे Bhâg. P. 11, 5,50. Tod und Stier Wilson nach Çabdârthak. हन्तवे infin. s. u. 1. हन्. — Vgl. सु°.

हन्तृत्व (von हन्तर्) n. die Rolle des Tödters, Vernichters Muir, ST. 4,392.

हन्त्रीमुख m. Bez. eines best. die Kinder verfolgenden Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

हॅन्त्व (von 1. हन्) adj. zu schlagen, niederzumachen: रिपु RV. 3,30,15.

हॅन्मन् (wie oben) n. Schlag, Stoss, treffender Wurf RV. 1,33,11. तेपिष्ठेन हन्मना हन्तना तम् 7,59,8. 94,12. 10,48,6. 113,8. — Vgl. अप्रहन्म°, पुरु°.

हन्यमान 1) adj. s. u. 1. हन्. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,377 nach der Lesart der ed. Bomb., हंसमार्ग ed. Calc.

हपुषा (auch हवुषा) f. eine best. Pflanze, in zwei Arten: vulgo हौरणी (Adelia nereifolia nach Molesw.), हौहवेर (Bhâvapr. 5) oder झौसि (Ausn. 102). Sie riecht nach Fisch, die Frucht der einen gleicht der des Açvattha. Râǵan. 4,115. Mad. 2,45. Karaka 8,42 (v. l. हवुषा). Suçr. 2,44,12. 506,7 (हपुषा). 530,10. Çârñg. Saṁh. 2,6,33. 36. Vgl. unter कपत्री, धाङ्क्षशिखी, विगन्धिका, विस्ना und विस्रगन्धा.

हब्बसार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,32. 339, b,3 v. u.

हम् interj. रोषभाषणे und अनुशये H. an. 7,18. रोषोक्तौ und अनुनये Med. avj. 55.

हमीग्राम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,14.

हमीरपुर्य adj. etwa aus Hamirapura stammend Verz. d. Oxf. H. 1,a,13 v. u. = Verz. d. B. H. 105.

हम्ब m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,684.

हम्बा s. हम्भा.

हम्भा (onomatop.) f. das Gebrüll der Kühe (Kälber) Trik. 2,9,21. H. 1406. °रव MBh. 1,6680. Hariv. 3312 (हम्बा° die ältere Ausg.). 3518. 3870. R. 1,54,18. 55,2 (55,7. 18 Gorr.). Râǵa-Tar. 7,1427 (हम्बा°).

हम्भाय् (von हम्भा), °यते brüllen (von der Kuh): °यमाना MBh. 1,6670.

हम्म्, **हॅम्मति** (गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 13,25. हम्मतिः सुराष्ट्रेषु Pat. bei Muir, ST. 2,370.

हम्मीर m. N. pr. eines Fürsten von Çâkambhari, der im 14ten

Jahrhundert nach Chr. regierte, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48. Colebr. Misc. Ess. 2,65. 91. fgg. Râǵa-Tar. 7,53. fgg. Spr. (II) 4894. Z. d. d. m. G. 27,39. 101. Verz. d. Oxf. H. 166, b, No. 370. 314, b, No. 746.

अश्व्, अश्वति (गतौ, व्याप्तौ, भक्तिशब्दयोः) Dhâtup. 15,5. अश्वीत् Vop. 8, 71. intens. आश्वीति, आश्वति u. s. w. Siddh. K. 185, b, 9. fgg.

अश्व (von अश्, अश्नोति) 1) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. a) Ross Naigh. 1,14. AK. 1,1,1,41. 2,8,2,12. H. 1233. Halâj. 2,281. ṚV. 5, 36,1. 7,74,4. 9,107,25. VS. 7,47. 22,19. 23,14. Ait. Br. 8,22. Çat. Br. 10,6,4,1. 13,5,4,21. Âçv. Çr. 3,3,10. M. 8,296. 11,136. Bhag. 1,14. MBh. 3,2224. 2639. 2786. °संग्रहणी 2796. 4,319. °विक्रयिन् Hariv. 3109. Spr. (II) 1236. Varâh. Bṛh. S. 5,66. 9,43. 43,35. 44,17. °चेष्टित 93,15. Verz. d. Oxf. H. 13, b, 7. 24. fgg. 28. Râǵa-Tar. 4,265. Bhâg. P. 4,16,24. Ver. in LA. (III) 13,13. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 18,24. Ragh. 9,10. — b) N. pr. eines der Rosse des Mondgottes Vâju beim Schol. zu H. 104. — c) Bez. der Zahl sieben (wegen der sieben Rosse des Sonnengottes) Çrut. 42. — d) der Schütze im Thierkreise (vgl. अश्वाङ्ग) Varâh. Bṛh. S. 102, 7. Bṛh. 11,7. 10. 23 (21), 15. — e) ein Fuss von vier Moren Colebr. Misc. Ess. 2,154. — f) N. pr. eines Sohnes des Sahasrada Hariv. 1844. des Çatâǵit VP. 416. pl. das Geschlecht des Haja MBh. 2,333. 335. — g) a man of particular class; Bos grunniens und ein N. Indra's Wilson nach Çabdârthak. — 2) f. आ a) Stute Hariv. 2167. fg. Kathâs. 37,167. Schol. zu Lâṭj. 2,7,26. — b) = अश्वी b) Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई a) Stute Vârtt. 2 zu P. 4,1,63. gaṇa गौरादि zu 41. Gaṇâdh. im ÇKDr. Çatr. 14,409. Schol. zu Lâṭj. 2,7,26, v. l. — b) = अश्वगन्धा Physalis flexuosa Râǵan. 4,111. — Vgl. अग्र°, मत्स्य°, मन्दाश्व°, वेणु°, श्वेत°, हरि°.

अश्वकन्धरा und °कन्धरिका s. u. °कातरा.

अश्वकर्मन् n. Rossekunst MBh. 4,221.

अश्वकातरा, °कातरिका (v. l. °कन्धरा, °कन्धरिका) f. eine best. Pflanze Râǵan. 3,114.

अश्वगन्ध 1) m. eine Art Salz, = कार्यलवण Râǵan. im ÇKDr. अश्व° unsere Hdschrr. — 2) f. आ = अश्वगन्धा Physalis flexuosa Ratnam. 36. Râǵan. 4,112. = हयगन्धा Râǵan. im ÇKDr. अश्व° unsere Hdschrr.

अश्वगर्भ m. unter den Namen Çiva's MBh. 13,1149.

अश्वग्रीव 1) adj. die Mähne eines Pferdes habend. — 2) m. N. pr. verschiedener menschlicher und übermenschlicher Wesen: eine Form Vishṇu's Pañkar. 4,3,53. 8,91. °ग्रीवावतार Verz. d. B. H. 140. °म-न्त्राः Verz. d. Oxf. H. 93, b, 9. °ग्रीवैकाक्षरमन्त्राः ebend. °प्रयोग 94, b, 22. °पञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 341, a, 1 v. u. °ग्रीवोपनिषद् Ind. St. 3,326. ein Râǵarshi MBh. 12,720. fgg. ein sündhafter Fürst der Videha 5, 2731. ein Muni Verz. d. Oxf. H. 84, a, 3 v. u. °प्रोक्तं ब्रह्मसूत्रम् Verz. d. B. H. No. 369. angeblicher Autor der Khândogjopanishad Colebr. Misc. Ess. 1,83. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 153, b, 27. ein für den Diebstahl der Veda von Vishṇu erschlagener Asura H. 220. Wilson, Sel. Works 1,292. Hariv. 203. 2281. 2433. 2650. 3109. 6805. 6871. fgg. 9796. 12985. 13179. 14282. R. 4,43,34. Kathâs. 45,383. Râǵa-Tar. 3,260. Verz. d. Oxf. H. 80, a, 28. Bhâg. P. 6,6,29. 10,49. 7, 2,4. 8,10,21. 24,8. fgg. °रिपु m. Bez. Vishṇu's H. 221, Schol. — ein Râkshasa R. 6,74,5. eine Tantra-Gottheit bei den Buddhisten Wassiljew 186. 197. Târan. 142. Wilson, Sel. Works 2,24. — 3) f. आ ein N. der Durgâ ÇKDr. nach dem Durgânâmasahasrastotra.

अश्वघ्न m. Nerium odorum Râǵan. 10,10.

अश्वचक्र m. ein N. Mâtali's, des Wagenlenkers Indra's, Trik. 1,1, 59. H. ç. 33. Gaṇâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, a, 41.

अश्वचर्या f. das freie Umherstreichen des zum Opfer bestimmten Rosses R. 7,92,9.

अश्वच्छटा f. ein Trupp Pferde Hâr. 134.

अश्वता f. das Vertrautsein mit der Rossekunst MBh. 3,2796.

अश्वतन्त्र n. Rossekunst MBh. 3,2772. 12023.

अश्वदानव m. der Dânava in der Gestalt eines Rosses, Beiw. Keçin's Hariv. 4291.

अश्वद्विष् m. Büffel (Feind des Rosses) Wilson.

अश्वदंष्ट्र 1) m. Jahr (vgl. दंष्ट्रिन्) Çabdârthak. bei Wilson. — 2) n. eine Art Sänfte AK. 2,8,2,20. दंष्ट्रिन् v. l.

अश्वत्थ (अश्वत्थ् v. l.) als गतिकर्मन् Naigh. 2,14. Vgl. अश्वत्था ṚV. 1, 116,13 und unter ह्रि, ह्रिनोति. तत्र अश्व गतावित्ति तातङि मकार उपजनः Devar.

अश्वप m. 1) Rossewärter Varâh. Bṛh. S. 9,35. — 2) N. pr. = अश्वपति Kathâs. 38,7.

अश्वपति m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 38,4.

अश्वपुच्छिका f. = अश्वपुच्छी Mad. 1,89.

अश्वपुच्छी f. Glycine debilis Lin. AK. 2,4,5,4.

अश्वप्रिय 1) m. Gerste H. 1170. — 2) f. आ Physalis flexuosa Râǵan. 4,113. auch Phoenix sylvestris Râǵan. im ÇKDr.

अश्वमार m. Nerium odorum H. 1137. Halâj. 2,39. Râǵan. 10,10. °क m. dass. AK. 2,4,2,57. Suçr. 1,132,7. 2,63,4.

अश्वमारण m. Ficus religiosa Lin. Çabdak. im Verz. d. Oxf. H. 195, b, 7 v. u.

अश्वमुख 1) m. a) Pferdegesicht R. 4,40,39. — b) N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 1,274. fgg. — 2) f. ई N. pr. einer Râkshasî R. 5,25,34.

अश्वमेध m. = हयमेध Rossopfer M. 11,82. Jâǵ. 1,134. MBh. 1,7841. R. Gorr. 1,11,12 (8 Schl.). 13,30. 7,92,10. Bhâg. P. 1,18,46. 4,19,1.

अश्वलीलावती f. Titel eines über das Ross handelnden Werkes Mallin. zu Çiç. 5,10. 60.

अश्ववाहन m. ein N. Revanta's H. 103. Kubera's Çabdârthak. bei Wilson.

अश्ववक्त्रसंकर m. Bauhinia variegata Çabdak. im Verz. d. Oxf. H. 196, a, 2. °शंकर ÇKDr. nach derselben Aut.

अश्वविद्या f. Rossekunst Râǵa-Tar. 4,265.

अश्वशाला f. Pferdestall ÇKDr.

अश्वशास्त्र n. Rossekunst MBh. 5,2102. Spr. (II) 6841, N.

अश्वशिरा f. Rossekunst Mâtsja-P. 180 nach ÇKDr. unter अश्वायुर्वेद.

अश्वशिरस् 1) n. a) Pferdekopf MBh. 12,13099. Hariv. 11988. R. 4,44, 73. Varâh. 4. — b) Bez. einer best. mythischen Waffe Hariv. 12733. R. Gorr. 4,30,42 (29; 12 Schl.). 57,41 (56,10 Schl.). — 2) adj. einen Pferdekopf habend: die Sonne MBh. 5,3551. Vishṇu in einer best. Manife-

station (vgl. हयग्रीव) 12,4515. 12864. 12923. Hariv. 11411. 14361. Bhâg. P. 7,9,37. — 3) f. N. pr. einer Tochter Puloman's Hariv. 207 (पृथुशिरस् die neuere Ausg.). Vaiçvânara's VP. 1,21,7; vgl. °शिरा.

हयशिरा f. N. pr. einer Tochter Vaiçvânara's Bhâg. P. 6,6,32. fg.; vgl. हयशिरस् 3).

हयशिशु m. *Füllen* Varâh. Bṛh. S. 66,5.

हयशीर्ष adj. *einen Pferdekopf habend*, m. Vishṇu *in einer best. Manifestation* Bhâg. P. 6,8,15. °शीर्षन् 2,7,11. Unbestimmt ob °शीर्ष oder °शीर्षन्: वासुदेवस्य प्रियां तनुं धर्ममयीं °शीर्षाभिधानाम् 5,18,1. °शीर्षपञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,36. fg. 280,*a*,4. 5. 292,*b*,37. Verz. d. B. H. No. 1403 (°पञ्चरात्रिः).

हयस्कन्ध m. *ein Trupp Pferde* Hâr. 134.

हयाङ्ग (हय + 3. अङ्ग) adj. *einen Pferdeleib habend*; m. *der Schütze im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 1,14.

हयाध्यक्ष (हय + अ°) m. *Stallmeister* ÇKDr.

हयानन्द (हय + आ°) m. *Phaseolus Mungo* (*die Freude der Pferde*) Râgan. 16,37.

हयारि (हय + अरि *Feind*) m. *Nerium odorum* Ratnam. 78. Râgan. 10,10. Pańkar. 3,6,17.

हयारोह (हय + आ°) m. *Reiter zu Pferde* AK. 3,4,18,140. MBh. 6,1776. R. Gorr. 2,125,14. Kathâs. 18,93.

हयालय (हय + आ°) m. *Pferdestall*: सरटं वारयेन्नित्यं प्रविशन्तं हयालये Nakula bei Aufrecht, Uṇâdis. S. 260, N.

हयाशना (हय + अशन *Speise*) f. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

हयास्य (हय + आस्य) adj. *ein Pferdemaul habend*, m. Vishṇu *in einer best. Manifestation* (vgl. हयग्रीव, हयशिरस्) Bhâg. P. 11,4,17. °क dass. Pańkar. 4,8,91.

हयिन् (von हय) adj. *zu Pferde sitzend, Reiter* MBh. 8,209. Mârk. P. 21,49. S. 656, Z. 3 v. u.

हये interj. *he! ei!* हये देवाः पूयमिदापर्थः स्व R̥V. 2,29,4. हये मरो मर्तो मृळता नः 5,57,8. 10,95,1. Çat. Br. 11,5,1,6. Gobh. 4,8,1.

हयेष्ट (हय + इष्ट *erwünscht*) m. *Gerste* Râgan. im ÇKDr. fehlt in unseren Hdschrr.

हयोत्तम (हय + उ°) m. *ein vorzügliches* —, *edles Ross* Trik. 2,8,43. MBh. 3,2794.

हय्यंगव Bhâg. P. 10,9,6 wohl nur fehlerhaft für हैयंगव.

1. हृ = भृ P. 8,2,32, Vârtt. हरति, °ते (selten und meistens des Metrums wegen) Dhâtup. 22,2 (हरणे). जहार, जहर्थ Bhâg. P. 10,60,40. जह्रे; अहार्षीत्, अहार्; अहृत, अहृथास्, अहृषाताम् Schol. zu P. 1,2,12. 8,2,27. Vop. 8,132. हरिष्यति P. und Vop. a. a. O. हृषीष्ट, हर्तवे Schol. zu P. 3,4,9. हर्तवै zu 6,1,200. हर्तुम् (ep. auch हरितुम्), हृत्वा; pass. ह्रियते; हृत. जिहर्ति Dhâtup. 25,15 (प्रसह्यकरणे) nicht zu belegen. 1) *tragen, halten*: गिरिं भारं हरन्निव VS. 23,26. शीर्ष्णा *auf dem Kopfe* Çat. Br. 3,3,2,17. TS. 6,1,9,4. अस्याग्निं पुरस्ताद्धरन्ति Ait. Br. 2,6. उल्मुकम् 11. Âçv. Gṛhj. 1,11,6.10. अधो ऽधः शिरो हरति *das Feuer* TBr. 1,1,5,7. *ein Gefäss* TS. Prât. 17,8. स्वयं नोपानहौ हरेत् M. 4,74. भारम् P. 1,4,53, Schol. मुष्टिभिर्जह्रुरका: (= जगृहुः Comm.) Bhâg. P. 11,30,20. पश्चुरहणाया पदो हरति *fert d. i. bewegt* Çat. Br. 3,8,2,27. — 2) *herbeischaffen*, — *bringen, holen; übergeben, vorsetzen, darbringen*: यस्यै ते वासो हरामः AV. 2,13,5. 14,1,30. यः कृत्यां हरादविदुषो गृहम् 4,18,2. 5,14,8. Ait. Br. 3,32. 7,1. आवसथे ऽन्नम् TBr. 1,4,9,4. 2,1,6. हर वैवस्वतोदकम् Kaṭhop. 1,7. R. 2,104,5. श्वः फलानि हरिष्यसि MBh. 3,16850. R. 2,64,33. हरिष्ये जनकात्मजाम् 4,45,11. तस्मै जहार धनदो हैमं वरासनम् *darbringen, schenken* Bhâg. P. 4,15,14. insbes. बलिम् (vgl. auch u. 1. बलि 1) 2) AV. 11,4,18. 19,55,7. Praçnop. 2,7. MBh. 13,6056. Mârk. P. 29,20. Bhâg. P. 3,2,21. 11,15. 4,14,20. 28. 16,21. 11,27,42. — 3) *weg* —, *hinüberschaffen; verbringen, fortführen* R̥V. 10,16,10; vgl. AV. 12,2,7. 9. 48. — 5,29. TBr. 2,1,2,1. मृतमरण्यम् Çat. Br. 13,2,4,3. 14,8,14,1. मृतमग्नये 9,4,16. प्राञ्चं हर्तवै 12,4,1,6. Kâtj. Çr. 2,6,26. 3,6,8. पुरीषम् 5,3,27. 8,7,7. उत्तरवेदिम् 15,6,36. यज्ञाङ्गानि 24,6,1. पात्राणि Lâṭj. 1,6,10. 2,7,9. 3,12,5. Âçv. Gṛhj. 4,6,2. स्तम्बयजुः (s. u. d. W.) z. B. TS. 1,6,9,4. ग्राममजाम् Siddh. K. zu P. 1,4,51. अरण्यनाभीरीः Bhaṭṭ. 5,47. प्रियायाः संदेशं मे हर *hintragen zu, überbringen* Megh. 7. — 4) *wegnehmen, entreissen, gewaltsam* —, *unrechtmässiger Weise sich zueignen, rauben, gewaltsam fortführen*, — *mit sich ziehen, entführen, fortlocken*: नीरं कुद्धो ऽहरत् AV. 10,10,10. हरतीं हरन्त्यः Âçv. Gṛhj. 1,6,8. *den* Soma Çat. Br. 3,6,2,12. 12,7,2,1. न तं (निधिं) स्तेना न चामित्रा हरन्ति M. 7,83. 8,29. fg. 193. गृहं तडागमारामं क्षेत्रं वा भीषया 264. यस्तु रज्जुं घटं कूपाद्धरेत् 319. 320. 332. सर्वहारम् 399. 9,281. 12,61. fg. 64. 66. 69. अमृतं जहार दानवेन्द्रेभ्यः MBh. 1,1159. 6159. 3,2315. कन्याः 5,5956. fg. Hariv. 3756. R. 1,1,51. 61,6. 2,82,10. R. Gorr. 1,55,1. 3,50,24. 53,48. 76,29. असेको हत्वा हरति वालिनम् 4,18,10. Megh. 42. Ragh. 3,39. 42. 4,43. 12,29. Vikr. 38. Spr. (II) 4798. गर्भस्थम् u. s. w. हरति कृतान्तः 2094. 3478. Varâh. Bṛh. S. 19,8. Kathâs. 8,3. 13,147. 18,386. मूलकं विना मूल्यम् 20,166. 43,127. Râga-Tar. 4,395. 5,165. Prab. 21,7. H. 382. Hit. I,32. 50,2. Bhâg. P. 4,16,24. 10,19. 7,4,7. 8,24,8. 9,44,27. 23,34. Sarvadarçanas. 33,6. med.: राज्यं न हरेत MBh. 9,3263. कन्यां हरमाणः Hariv. 6673. 9243. Spr. (II) 7364. स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,540, Çl. 1 = 7,28, Çl. 2. प्रद्योतस्य प्रियदुहितरं वत्सराजो ऽत्र जह्रे Megh. ed. St. IV. द्विजातिभ्यः क्षत्रिया जह्रिरे वसु MBh. 14,2669. pass.: यस्य राष्ट्राद्ध्रियन्ते दस्युभिः प्रजाः M. 7,143. MBh. 1,6672. 3,15666. Hariv. 3737. 3759. R. 1,54,3. 3,55,35. ह्रियते ह्रियतेति (d. i. ह्रियत इति; ह्रियते ऽति gedr.) Mârk. P. 21,80. Sarvadarçanas. 151,20. हयस्तेन जह्रे MBh. 1,8424. Bhaṭṭ. 2,39. तेन हयरत्नमहारि Kumâras. 2,47. पारिजातो ह्रियति Hariv. 7468. ह्रियेत् 10039. ह्रियस्व MBh. 3,11489. 13,4554. 4817. partic. हृतं AV. 5,29,5. 12. प्रासहा Kâtj. Çr. 23,4,21. चौरैर्धनम् M. 8,40. 189. 233. °सर्वस्व MBh. 3,2274. 2276. 2297. fg. 2754. 5,5967. R. 1,1,52. 61,7. Çâk. 83,9. Spr. (II) 149, v. l. Varâh. Bṛh. S. 51,28. 104,19. Kathâs. 4,57. 25,191. 29,113. Râga-Tar. 3,331. 4,587. 682. Mârk. P. 18,14. 135,15. °वित्त (so ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,30,33. Pańkat. 96,19. °शिष्ट Daçak. 62,1. °सार R. 2,33,18. 61,18. हृताधिकारा Râga-Tar. 5,256. हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी Ragh. 8,37. हृदये ताडितस्तत्र हृतश्चास्मि नभस्तलात् *gewaltsam fortgezogen* R. 3,42,40. अद्रेः कुञ्जात् — द्विपपतिः Spr. (II) 3789

(Conj. für हृत). लावण्याम्बुतरंगिण्या हृतः (so schreiben wir) Kathâs. 27,65. अश्वेन *weit fortgeführt* 32,106. Bhâg. P. 9,14,35. — 5) *abreissen, ablösen, abtrennen, abschiessen:* हरिष्ये चोरुवेगेन लतानां विविधं पुष्पम् R. 5,8,43. (वायुः) वृन्ताच्छ्लथं हरति पुष्पमनोकहानाम् Ragh. 5,69. शरेण महाशनिध्वजम् 3,56. insbes. den Kopf: आदाय परशुं रामो मातुः शिरो ऽहरत् MBh. 3,11084 (S. 572). कायात् 7,1367. 9,1091. Bhâg. P. 2,7,33. 4,5,24. 7,8,14. 8,11,6 (med.). 9,15,35. Bhatt. 15,116. तत्तदेव (अङ्गं) हरेत्तस्य पार्थिवः *abhauen, — lassen* M. 8,334. — 6) act. med. *in Empfang nehmen* (eine Gabe), *in den Besitz von Etwas treten* (insbes. als Erbe), *rechtmässiger Weise sich aneignen:* नाननुशिष्य हरेत Çat. Br. 14,6,10,4. Âçv. Gṛhj. 4,8,27. fg. Lâṭj. 9,2,12. 9,23 (an beiden Stellen v. l. med.). 16. Kauç. 37. Kaush. Up. 1,1. रथं हरेत चाध्वर्युः, होता वापि हरेदश्वम् M. 8,209. ततो विंशं नृपो हरेत् 398. दायम् 9,77. 92. 117. 124. 130. fgg. 135. fg. 141. fg. 145. 151. 153. 179. 185. 189. 198. 216. fg. दस्युनिष्क्रिययोस्तु स्वमजीवन्हर्तुमर्हति 11,18. मातापि अंशं समं हरेत् Jâġn. 2,123. यन्ममास्ति हरस्व तत् Pańkat. III,191. नातिसांवत्सरीं वृद्धिं हरेत् M. 8,153. स हरतु सुभगपताकाम् Daçak. 68,2. Kathâs. 3,48. यो हरेद्बलिषड्भागम् Spr. (II) 218. अष्टौ मासान्यथादित्यस्तोयं हरति रश्मिभिः । तथा हरेत्करं राष्ट्रात् *Abgaben erheben* 743. भिक्षाहृताः सक्तवः 7337. *hernehmen —, sich Etwas holen von* (abl.) Varâh. Bṛh. S. 81,24. *mitnehmen von* Megh. 34. कन्यामनुगताम् *heimführen, heirathen* M. 9,93. — 7) *in seine Gewalt bekommen, überwältigen, Meister werden über, Jmd gewinnen:* त्रिभिः क्रमैश्च त्रींल्लोकाञ्जहार त्रिदिवालयम् Hariv. 4166. पुरम् Bhâg. P. 4,27,15. पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशो ऽपि सः Bhag. 6,44. इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः 2,60. Bhâg. P. 7,12,7. ह्रियमाणानि विषयैरिन्द्रियाणि M. 6,59. कथं नाम महात्मानो ह्रियन्ते विषयारिभिः Kâm. Nîtis. 3,11. शब्दाद्यैर्ह्रियते न च Mârk. P. 40,36. (तम्) मृगया जहार चतुरेव कामिनी Ragh. 9,69. न निद्रापि जहार तम् Kathâs. 67,23. जह्रे श्रान्तो मत्तश्च निद्रया 28,122. 72,181. 77,57. सप्राणं हरते मृत्युः, अप्राणान्प्राणवल्लोकानकीर्तिर्हरते सदा Spr. (II) 6834. स्वभावेन हरेन्मित्रम् 7299. R. 5,85,7. Kâm. Nîtis. 13,25. तवामहत्या हृता धनैः (जनैः ed. Bomb.) *gewonnen, bestochen* MBh. 2,240. संजीवकहृतः स्वामी नावामवेक्षते Kathâs. 60,73. — 8) *hinreissen* so v. a. *ganz in Beschlag nehmen, von allem Andern abwenden, entzücken* (oft zugleich *rauben, mit sich fortnehmen*): सा तस्य दृष्ट्वैव (so zu lesen) मनो जहार MBh. 13,1393. R. 3,38,18 (med.). 48,17. 49,23. 5,22,29. Ṛt. 6,20. Spr. (II) 2325. 3250. Kathâs. 14,78. 45,299. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Bhâg. P. 3,12,28. 4,20,37. 9,10,51. मानसम् Kathâs. 25,165. हृदयम् Spr. (II) 780. Z. d. d. m. G. 27,28. Kathâs. 11,83. चेतः Spr. (II) 3706. 7259. Mârk. P. 61,32. चित्तम् R. 5,31,36. Kathâs. 37,14. चक्षूंषि च मनांसि च MBh. 1,7695. ईक्षणे Kathâs. 47,109. हृतात्मन्, हृतप्राण Bhâg. P. 3,25,36. तवास्मि गीतरागेण हारिणा प्रसभं हृतः । एष राजेव दुष्यन्तः सारङ्गेणातिरंहसा ॥ *hingerissen, fortgerissen* Çâk. 5. कं हरेदेष बर्ही Vikr. 85. स्वैरालापा हरन्ति मृगीदृशाम् Spr. (II) 4218. 4667. हरत् = मनोहर, हारिन् Bhâg. P. 3,15,41. — 9) *abnehmen, wegnehmen, benehmen, entfernen, verscheuchen, zu Nichte machen:* प्रालेयास्रं कमलवदनान्नलिन्याः Megh. 40. भुवो भरम् Bhâg. P. 1,3,23. स्वास्त्रैः कुचकुङ्कुमानि 3,1,7. जीवितम् Hariv. 10313 (med.). प्राणान् R. 3,31,39. 62,4. आयुः Bhâg. P. 2,3,17. 4,29,54. Spr. (II) 3900. वीर्याणि MBh. 9,220 (med.). मुखस्य लक्ष्मीम् Spr. (II) 3910. 7432. Râġa-Tar. 1,239. दन्तैश्चतुर्भिः श्वेताद्रेर्महिम् Bhâg. P. 8,8,4. श्रियं श्रियः Bhatt. 5,71. मम त्वपकीर्तिम् Çiç. 9,63. दर्पम् MBh. 2,808. गर्वम् R. 3,42,57. इच्छाम् Megh. 37. लज्जाम् Ragh. 14,16. बुद्धिम् Spr. (II) 1112 (med.). दर्शने हरते (so zu lesen) चित्तं स्पर्शने हरते बलम् । मैथुने हरते वीर्यं नारी 2719. प्रियस्य गमनम् so v. a. *hintertreiben* 4291. मतिम् Bhâg. P. 6,18,29. 9,6,52. चेतः R. 2,48,18. चेतनाम् 3,49,22. Kathâs. 13,147. 16,49. Bhâg. P. 4,22,30. चित्तम् Spr. (II) 6519. 6553. Kathâs. 39,188. विवेकम् Brahma-P. in LA. (III) 56,22. स्थैर्यम् Bhâg. P. 1,16,36. धर्मम् 3,9,13. अवकाशम् Kathâs. 32,108. सेवा मानमखिलम्, ज्योत्स्ना तमः, जरा लावण्यम्, हरिहरकथा दुरितम् Spr. (II) 7173. सुरतग्लानिम् Megh. 32. व्यथाम् Ragh. ed. Calc. 12,78. दुःखम् R. 2,21,18. Spr. (II) 1138. जाड्यं धियः 2376. भयं भूतानाम् 6823. तापं देहिनाम् 7098. कम्पमाश्रमवासिनाम् Ragh. 15,24. मन्युं धरित्र्याः Varâh. Bṛh. S. 32,6. कुमतिम् Bhag. P. 1,9,36. एनः M. 4,200. किल्बिषम् R. 4,17,58. Bhâg. P. 9,9,6. 3,13,36. 4,14,46. रोगम् Kathâs. 28,168. Sarvadarçanas. 90,10. कुवस्त्रं हरते तेजः कुभार्या हरते गृहम् । कुभोज्यं हरते वीर्यं कुपुत्रो हरते कुलम् ॥ Spr. (II) 1844. जरा देहम् 2839. सर्वे कालेन सृज्यन्ते ह्रियन्ते च पुनः पुनः MBh. 13,56. सृजत्यवन्हरन्विश्वम् Bhâg. P. 4,7,51. सृजसि पासि हरसि 6,9,33. — 10) *zurückziehen, zurückhalten:* स मे ऽहरच्छरम् MBh. 5,7245. न शशाक ततो हर्तुं दृशं मग्नामिवात्र सः R. 3,52,19. तद्धूतो ऽयं शुकः समाश्वास्य तावद्ध्रियतां यावद्दुर्गं सज्जीक्रियते Hit. 90,9. दृष्ट्वा कन्यां हरन् Jâġn. 2,146. — 11) *hinziehen* (von einer Zeit oder einem Ort zum andern): उदकधाराम् Ait. Br. 7,12. आकृतिभिरेनं पूर्वपक्षं हरेयुः (= नयेयुः Comm.) Âçv. Çr. 3,10,18. कालम् *die Zeit hinziehen, Zeit gewinnen* Kathâs. 31,68. 32,28. — 12) *dividiren* Varâh. Bṛh. S. 8,22. 53,17. Golâdhj. Madhjag. 10. 12. 21. Ârjabh. 2,8. 15. 4,25. fgg. भागं हर् dass. 2,4. — हरिष्ये Mârk. P. 135,15 fehlerhaft für हनिष्ये. — Vgl. श्येनहृत.

— caus. हारयति, अजीहरत् Schol. zu P. 3,1,48. 7,4,94. 1) *tragen lassen:* हारयति भारं देवदत्तम् oder देवदत्तेन Schol. zu P. 1,4,53. शैलानहारयत्कोशान्नैर्वृतानजीहरत् Vop. 8,5. अग्निं वा (so zu trennen) हारयेदेनम् M. 8,114. — 2) *bringen —, verbringen lassen:* अन्नम् Lâṭj. 1,1,12. हविर्धानानि 8,9,17. हारं च हेमसूत्रं च भार्यायै हारय R. 2,32,7. Hariv. 6454 nach der Lesart der neueren Ausg. जीमूतेन स्वकुशलमयीं हारयिष्यन्प्रवृत्तिम् Megh. 4. — 3) *entreissen —, rauben lassen:* अन्यायेन हृता भूमिरन्यायेन तु हारिता । हरतो हारयतश्च दहत्यासप्तमं कुलम् ॥ Journ. of the Am. Or. S. 7,43. — 4) *entreissen, sich zueignen:* तस्य धनादिकम् Kathâs. 101,342. — 5) *sich entreissen lassen:* लङ्कां यासोहारद्द्विषा Bhatt. 15,84. *einbüssen, verlieren* (insbes. im Spiel): दारान् Mahânât. 181. द्यूतेन धनं सर्वमहारयत् Kathâs. 19,18. 52,253. 121,73. 88. धनहीनेन देहो ऽपि हार्यते 19,28. प्राप्तो ऽप्यर्थः क्षणादेव हार्यते मन्दबुद्धिभिः 64,31. — 6) partic. हारित Schol. zu P. 6,4,52. *a) überbracht:* दूतहारितैः कल्पद्रुमविभूषणैः Kumâras. 2,39. — *b) was man hat rauben lassen;* s. u. 3). — *c) geraubt, entführt* Kathâs. 7,99. 10,152. — *d) verloren, eingebüsst* (insbes. im Spiel): कपठकः कपठात् Kathâs. 54,111. द्यूते Mṛkkh. 35,14. द्यूतेन Mârk. P. 8,149. Kathâs. 20,94. 24,59. 197. 26,195. दीनारान्हारितप्राणान् 33,156. 56,300. 302. fg. Râġa-Tar. 4,564. 6,49. 54. Vet. in

LA. (III) 17,12. जीवितार्थं Spr. (II) 5184. स्वास्थ्यं शरीरस्य 7469. आस्वाद्य Kathâs. 4,119. 24,160. स्वप्रासादहारिते पुत्रे प्रबुद्धेऽग्र इव स्थिते Râǵa-Tar. 4,319. प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव 534. °चित्त verloren so v. a. hin 5,367. कर्पूरपारिपालितं मेरेयमिव हारितम् 368. — e) geraubt so v. a. um sein Ansehen gebracht, übertroffen, verdunkelt: कुचकल-शश्रिया हारयष्टिः Gît. 12,15. — f) der Etwas (acc.) eingebüsst, verloren hat: द्यूतेन कलत्राणि Kâm. Nîtis. 14,49. — 7) हारितवत् = हारित f): राज्यम् MBh. 4,2197.

— desid. जिहीर्षति Schol. zu P. 1,2,9. 7,4,62. 1) wegnehmen wollen, Verlangen tragen nach: स्फातिम् AV. 2,25,3. मांसम् 5,29,15. यथा हि सर्वमादाय राज्यमस्य जिहीर्षति MBh. 4,7880. 3,15630. 5,19. 8,2464. यदसको ऽद्यैव न मां जिहीर्षति R. 2,20,48. Kathâs. 4,72. Bhâg. P. 10, 72,25. med. MBh. 12,5295. — 2) कालम् Zeit gewinnen wollen MBh. 12,5015. — Vgl. जिहीर्षा fgg.

— intens. जर्हरीति, जरिहरीति, जरीहरीति, जर्हर्ति, जरिहर्ति, जरीहर्ति P. 7,4,92, Schol.

— अति halten über; hinüberreichen. — geben über (acc.); hinausreichen —, überstehen lassen: प्रस्तरमुपर्युपर्यग्निमतिहरति Çat. Br. 3,4,2, 22. 5,1,2,17. अतिहृत्य पूर्वे उत्तमे अनूपदधाति 8,7,2,5. 1,1,2,21. यत्तिर-श्चीनमतिहरेत् TS. 2,6,8,4. नाङ्गमङ्गारमतिहरेत् 6,3,9,5. अङ्गुलं स-मिधो ऽतिहृत्य Çâṅkh. Br. 2,2. Çr. 17,16,4. fgg. आसन्दीम् Lâṭy. 3,12,1. राजा येनातिहृतः स्यात् der Weg, auf welchem man den Soma gebracht hat, 5,9,4. अतिहृत (Gegens. लुप्त) hinzugefügt: व्यञ्जन Ind. St. 1,47,23.

— प्रत्यति s. u. प्रत्यभि.

— व्यति med. Vop. 23,55 (व्यतीहारे). gegenseitig versetzen: व्यतिहा-रम् absol. Çat. Br. 8,4,4,3. 9,2,2,7. Kâtj. Çr. 5,5,17. Lâṭy. 3,6,24. अ-भिजिद्विश्वजितौ 4,6,13. 10,20,16. Gobh. 1,3,6. 4,7,25. — partic. °हृत am Ende eines comp. ohne — seiend, — los: शून्यं प्रियव्यतिहृतं द-दृशुस्त्रिलोकम् Bhâg. P. 10,16,20. — Vgl. व्यतिहार.

— अधि 1) hinbewegen über: समिधं स्रुचं चाध्यधि गार्हपत्यं हृत्वा Âçv. Çr. 2,3,15. — 2) bringen, verschaffen: किं ते कामाः — अधिजह्रुर्मुदं राज्ञः Bhâg. P. 1,42,6.

— अनु 1) der Reihe nach vorsetzen (Speisen) Hariv. 8440 (उपजह्रुः die neuere Ausg., mit der पौरोगवोक्त्या zu lesen ist). — 2) nachahmen: वपुरनुहरति तव Gît. 8,4. अन्येन क्रियमाणं यत्पश्यत्यनुहरति तत् Kathâs. 46,75. °विलासलक्ष्मीम् Prab. 40,12. gleichen, ähnlich sein; mit acc. Prab. 48,5, v. l. Sârvadarçanas. 12,2. 64,7. 71,8. अनुहरति वियो-गवांस्तद्रूपसंपदम् so v. a. erreichen Kathâs. 101,71. mit gen. der Person gleichen 229. med. nachschlagen, nach eines Andern Art einschlagen: पैतृकमश्वा अनुहरन्ते मातृकं गावः P. 1,3,21, Vârtt. 5, Schol. (vgl. Sâj. zu ṚV. 1,49,1). Vop. 23,7. — Vgl. अनुहार fgg.

— अप 1) wegbringen, wegreissen, wegschaffen, abnehmen: तं रथात् MBh. 3,719. 7,1787 nach der Lesart der ed. Bomb. अत्यापहृत weit weggeführt Kathâs. 18,98. तस्मादचिरापहृतः पटः P. 5,2,70. पाशं क-ण्ठात् Kathâs. 104,143. वृक्षान्मधु MBh. 12,286. आत्मनो भारम् 14,381. वापीमपहृतोत्पलाम् R. Gorr. 2,125,15. Varâh. Bṛh. S. 12,4. Kathâs. 12,112. einen Dorn Suçr. 1,100,17. wegwenden: वदनम् Kumâras. 7,95. गात्राणि Spr. (II) 3869. — 2) entwenden, gewaltsam oder unrechtmässiger Weise sich zueignen, entführen, rauben TBr. 1,4,7,5. Ait. Br. 7,4. Çat. Br. 3,6,2,14. 19. 24. 4,5,10,1. 11,6,3,11 = 14,6,9,28. ein Weib Âçv. Gṛhj. 1,6,7. Khând. Up. 6,16,1. M. 11,88. 250. 12,60. 68. Jâǵn. 2,66. 126. N. 9,19. MBh. 3,15652. 15683. 4,981. 13,3606. R. 3,62,15. 5,24,21. 36,36. Spr. (II) 2955. Vikr. 14,15. Varâh. Bṛh. S. 95,15. Kathâs. 17,25. 26,178. 35,85. 42,18. 44,159. 66,77. 121,112. Râǵa-Tar. 1,199. 299. 2,403. Mârk. P. 18,15. 51,106. Bhâg. P. 4,17,4. 5,14,3. 26. 26,8. 9,10,22. Sâj. zu ṚV. 1,6,5. Prab. 113,11. Pańkat. 75,24. 97, 23. 132,19. Hit. ed. Johns. 1532. Vet. in LA. (III) 14,18. H. 383. सो-मापहृत dem Soma entwendet worden ist Çat. Br. 4,5,10,6. — 3) abreissen, ablösen, abtrennen, abschiessen: धनुः क्षुरेण रथात् MBh. 14,2329. शिरः कायात् 3,11520. 15739. 7,712. 14,2497. Râǵa-Tar. 5,334. Ragh. 15,52. Bhâg. P. 8,11,18. fällen Ragh. ed. Calc. 11,30 (v. l. अपातयत्). — 4) fortreissen so v. a. in seine Gewalt bekommen, überwältigen, ganz in Beschlag nehmen, von allem Andern abwenden: निद्रयापहृता MBh. 3, 2339. R. 1,46,16 (47,15 Gorr.). कर्मणा मनसा वाचा यदभीक्ष्णं निषेवते । तदेवापहरत्येनम् Spr. (II) 1560. विस्मयापहृतचक्षुस् MBh. 14,1711. तद्रू-पापहृतेक्षणा Kathâs. 35,13. मनः R. 3,49,10. Mârk. P. 20,21. मानसम् Kathâs. 22,93. चेतः Dhûrtas. 69,10. हृदयम् Bhâg. P. 5,14,28. गोवि-न्दापहृतात्मन् 10,29,8. न प्रियतमा यतमानमपाहरत् Ragh. 9,7. — 5) wegnehmen, benehmen, entfernen, verscheuchen, zu Nichte machen: प्रा-णान् R. 3,35,61. 4,13,22. Spr. (II) 1923. Pańkat. 265,10. जीवितम् Kathâs. 48,58. रविर्निशातमः Spr. (II) 6189. Sâh. D. 1. शलभो दीपार्चिः Spr. (II) 1167. निद्रयापहृतचेतसः R. 2,47,4. 5,13,33. Bhâg. P. 6,18, 60. स्मरव्याधिप्रपातापहृतचेतन (अपहृत gedr.) Kathâs. 84,8. कलिनाप-हृतज्ञानः MBh. 3,2357. Bhâg. P. 4,7,30. 8,12,25. कीर्तिम् Ragh. 11, 74. Spr. (II) 544. स्मृतिम् Mârk. P. 54,45. तेजः Bhâg. P. 1,15,5. प्रियया मे दत्ता वाञ्छा पुनर्ममापहृता Daçak. 73,19. गतिम् R. 5,56,53. Râǵa-Tar. 5,331. संत्रस्तानामपाहारि तन्त्रम् Bhaṭṭ. 15,64. एनस्वतो ऽपहरादेनः Ait. Br. 5,30. विषमलक्ष्मीम् Varâh. Bṛh. S. 81,27. परितापं जगतः Z. d. d. m. G. 27,26. श्रमम् vereiteln, unnütz machen Kathâs. 49,148. — 6) zurücknehmen: देयं प्रतिश्रुतं चैव दत्त्वा नापहरेत्पुनः Jâǵn. 2,176. — 7) abziehen, subtrahiren Varâh. Bṛh. 8,5. भागम् so v. a. भागं हृ dividiren Utpala zu 7,3. 8,4. — अपहरेत् Suçr. 1,15,9 fehlerhaft für उपह-रेत्, अपहृत्य Kathâs. 49,28 für अपकृत्य. Vgl. अपहरण fg., अपहार fgg., अनपहृतपाप्मन्. — caus. partic. अपहारित geraubt R. 1,42,2 (41,28 Gorr.): Ragh. 3,50.

— व्यप 1) abreissen, ablösen, abhauen: शिरः शरेण MBh. 2,1584. — 2) benehmen, zu Nichte machen: तेजः शूराणाम् Râǵa-Tar. 4,706. — Vgl. — व्यपा.

— अभि, °हरे °हर P. 8,2,92, Vârtt. 4. Schol. 1) überreichen, darbieten, darbringen: अशनम् Çat. Br. 1,6,2,12. 3,2,2,25. 5,5,4,6. 10,2, 5,12. 14,8,4,1. वर्म Lâṭy. 3,10,6. स्रजः Kauç. 80. MBh. 2,529. — 2) abreissen, ablösen, abhauen: शिरः MBh. 3,14640. — 3) अपच्याभिहृत-तरेण पादेन mit etwas angezogenem (nicht weit ausgreifendem) Fusse Âçv. Çr. 1,1,23. — Vgl. अभिहरण, अभिहार. — caus. 1) hinbringen lassen: कुम्भं स्वहृतेन Hariv. 6454. — 2) auftragen, vorsetzen (Speisen) MBh. 4,2364. — 3) sich anlegen: einen Panzer MBh. 4,1011, fgg. —

4) angreifen (einen Feind) MBh. 3,15720. 7,3123 nach der Lesart der ed. Bomb. 3775. — °हार्यते Bṛh. Âr. Up. 4,1,6 fehlerhaft für °हर्यन्ति, wie Çat. Br. hat.

— प्रत्यपि darreichen: Gefässe Gobh. 4,3,29 (v. l. प्रत्यसि).

— समपि s. समभिहार.

— अव 1) hinabwerfen (in's Wasser): उदमेघे ṚV. 1,116,3. — 2) abwärts bewegen, einziehen (die Arme); herunternehmen, abstellen: बाहू Kâtj. Çr. 15,6,34. Lâṭj. 1,9,11. दुन्दुभिम् Kâtj. Çr. 3,2,25. eine Trommel 14,4,9. einen Wagen 15,6,15. den Soma Lâṭj. 5,6,5. धनूंषि ablegen, aus der Hand thun MBh. 4,1304. — श्रेयोऽभिमवहृतं भवति Nir. 3,20. — 3) etwa aufnehmen, fassen P. 5,1,52. कुडवमवहरति = उपसंहरति Schol. — 4) अवकर्तुम् Râǵa-Tar. 1,144 wohl fehlerhaft; अवहृत MBh. 7,1787 und Mârk. P. 66,18 fehlerhaft für अपहृत (so MBh. ed. Bomb.). — caus. erlegen lassen: Abgaben Âpast. 2,26,9. अवहार्यन्ते शुल्कं शुल्कोपजीविभिः MBh. 2,249. — Vgl. अवहरण, अवहार fgg.

— अन्व्यव senken: अंसम् Çâṅkh. Gṛhj. 2,3.

— अभ्यव 1) werfen (in's Wasser) VS. 8,59. समुद्रम् Çat. Br. 4,8,4, 3. 5. अपः 2,6,2,18. 4,4,5,1. Âçv. Çr. 3,10,22. 14,10. ह्रदम् Çat. Br. 4,1,5,12. — 2) herbeischaffen: Gefässe Çat. Br. 5,1,2,16. — 3) zu sich nehmen, geniessen: Speise Suçr. 1,149,5. 262,7. 2,133,2. मत्स्यान्पयसा सहाभ्यवहरेत् Karaka 1,26. Schol. zu P. 3,4,5. Bhâg. P. 5,9,9. 12. 10, 13,10. 14,46. Arzenei Çârṅg. Saṁh. 1,2,1. °हृत AK. 3,2,60. — Vgl. अभ्यवहरण fgg. — caus. 1) werfen lassen (in's Wasser) Lâṭj. 8,8,2. — 2) anlegen, umthun: पाशान् Spr. (II) 2707. — 3) angreifen (einen Feind) MBh. 3,16369. — 4) zu sich nehmen, geniessen MBh. 3,15905. — 5) geniessen lassen: परमान्नम् Daçak. 93,1. speisen: विप्रान् Pañkar. 3,10,14.

— उपाव 1) herabholen, — bringen, — nehmen: रथम् TBr. 1,3,5,2. den Soma vom Wagen Ait. Br. 1,14. VS. 8,56. Çat. Br. 3,3,4,24. 9, 2,2. 5,1,5,10. 11,4,2,13. 5,2,3. — 2) abwärts bewegen: die Beine vom Sitz Çâṅkh. Çr. 17,16,3. 4,4,7. die Arme TBr. 2,7,15,6. — Vgl. उपावहरण.

— अभ्युपाव 1) herabbringen Çat. Br. 3,9,2,2. — 2) herabbewegen: die Arme VS. 10,25. Çat. Br. 5,4,2,25.

— प्रत्यव s. प्रत्यवहार. — caus. aufheben, abbrechen, ein Ende machen: युद्धम् MBh. 5,7246.

— व्यव 1) hin- und hergehen lassen: शलाकाम् (= विक्षिपति) P. 2,3, 57, Schol. — 2) versetzen, vertauschen Nir. 9,22. °हारम् absol. abwechselnd Kâtj. 28,2. — 3) Handel treiben, handeln mit (loc. und instr.) P. 2,3,57. 4,4,72. 6,2,13, Schol. Varâh. Bṛh. 14,3. Bhâg. P. 5,14,26. 35. — 4) wetten: शतस्य P. 2,3,57, Schol. — 5) verkehren mit (instr. oder loc.) Âçv. Gṛhj. 1,19,9. Çâṅkh. Gṛhj. 2,1. स्त्रीषु Bhâg. P. 7,12,6. °हृत n. Verkehr: निशाप्राय 1,14,4. — 6) feindlich verkehren, mit einander kämpfen MBh. 4,1059. 1370. मया सार्धं व्यवहृत्य महामृधे 1924. तैर्व्यवाहरत् 7,5551. — 7) handeln, zu Werke gehen, verfahren: मूढ इव Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. अधर्मिष्ठैर्नृपैः MBh. 3,12861. कीदृशैर्व्यवहारिस्तु कैश्च व्यवहरेन्नृपः 12,3196. कार्यविनिमयेन मयि Mâlav. 9, 3 (nach der richtigen Lesart). अस्मिन्व्यवहारे मकरन्दोचितम् Mâlatîm. 153,21. 7,7. Wilson, Sâṅkhjak. S. 139. Daçak. 77,2. Hit. 89,15. 114, 13. Sarvadarçanas. 116,13. 117,2. 3. Kull. zu M. 2,110. यथाशास्त्रेण zu 7,104. Muir, ST. 4,388. — 8) sich ergehen: स कदाचित्तस्मिन्कानने रम्ये तयैव सह व्यवाहरत् (व्यवहरत् ed. Calc.) MBh. 3,12161. — 9) sich Etwas angelegen sein lassen, bedacht sein auf: शान्तिम् MBh. 3,1462. — 10) pass. genannt —, bezeichnet werden Sarvadarçanas. 85,16. 92, 15. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 242. Vedântas. (Allah.) No. 23. Z. d. d. m. G. 6,3, N. 3. व्यवह्रियमाणत्व Kusum. 18,12. अव्यवहृत wofür es keine Bezeichnung giebt Bhâg. P. 5,1,21. — Vgl. व्यवहरण fgg., °हारिन् fg., °हृति, व्यावहारी. — caus. 1) Jmd handeln —, gewähren lassen Kull. zu M. 8,362. — 2) es zu thun haben mit Etwas, sich abgeben mit (acc.): तथागतशास्त्रं (so lesen wir) व्यवहारयन्ति: Sarvad. P. 4,28, a. — 3) pass. genannt —, bezeichnet werden Bhâg. P. 11,28,19. — Vgl. व्यवहारयितव्य.

— संव्यव verkehren: वणिग्भिः Kathâs. 43,71. — Vgl. संव्यवहरण fgg.

— समव zusammentragen, sammeln; absol.: यथा मधुकृतो नानात्ययानां वृक्षाणां रसान्समवहारमेकतां रसं गमयन्ति Khând. Up. 6,9,1. — Vgl. समवहार.

— आ, आहर 3 आहरै P. 8,2,92, Vârtt. 4, Schol.; vgl. Khând. Up. 1,12,5. 1) herbeibringen, — schaffen, holen; vorsetzen, darbringen: सेमा केतस्य मित्रैत्वस्त्रास्मा ṚV. 10,161,2. 173,1. AV. 2,26,5. 8,2,2. तर्पणम् 9,6,6. इह रसमाहर 13,1,1. 5. 14,1,39. पूतम् TBr. 2,3,9,6. अन्वाहार्यम् TS. 1,7,3,1. 2,4,12,3. यथा पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति mit einer Gabe 1,5,7,4. den Soma vom Himmel 7,1,6,1. Ait. Br. 4, 20. 2,12. 7,2. Futter 8,24. Çat. Br. 1,1,4,1.6. 7,1,1. 8,1,1. 3,3,4,31. Speise 2,3,1,17. Sitz 5,2,1,22. Brennholz 11,3,3,1. 12,7,3,2. भागम् Kâtj. Çr. 3,4,18. ग्रामाग्निम् 4,8,12. Kauç. 78. 89. Âçv. Gṛhj. 1,24,14. बलिम् 2,1,9. Bṛh. Âr. Up. 6,2,4 (caus. Çat. Br.). Khând. Up. 1,12,5. M. 2,182. 186. 245. 4,248. 6,19. 28. भैक्षवातादाहृतं बलिम् 9,54. MBh. 4,1349 (med.). 3,54. 57. Hariv. 8455. R. 2,30,15. 31,26 (20 Gorr.). 32,26. 37,6. 39,16. 50,34. 56,16. 103,20. R. Gorr. 1,47,10. 2,12,5. 24,17. 3,30,36. 73,35. 4,25,22. 34. 5,78,6. यदेव यत्रे तदपश्यदाहरत् Ragh. 3,6. 14,77. 18,7. Çâk. 50,5. Mâlatîm. 153,11. Kathâs. 13,159. 21,7. 24,163. 197. 25,223. 28,156. 34,175. 119,176 (दारुण्याहृत्य zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 401,a,4. Râǵa-Tar. 3,179. 4,259. Mârk. P. 31, 92. Bhâg. P. 1,12,34. 4,15,14. 5,8,9 (med.). 8,8,14. 18,26. Pañkat. 263, 22. Hit. 111,6. प्रतिवाक्यम् Antwort bringen MBh. 3,2979. अन्तःपुरगतां वार्ताम् Kâm. Nîtis. 12,43. Jmd herbeiholen, — schleppen R. Gorr. 2, 75,16. fg. Kathâs. 40,60. 47,103. 61,36. Bhâg. P. 1,7,42. 15,9. mit पुनर् wiederbringen MBh. 3,2512. 15765. 17296. R. 3,18,40. Bhâg. P. 9,20,31. bringen so v. a. verschaffen: ईमकानां कुले कीर्तिमाहरिष्यति मे सुता R. 1,67,22 (69,22 Gorr.). चन्द्रगुप्ताय मेदिनीम् Kâm. Nîtis. 1,5. so v. a. geben, schenken: यथाचिताहृत Jâǵn. 1,245. अस्मै कांस्यम् MBh. 2,1751. मम प्राणानाहरेदनाथाया: Daçak. 72,19. भक्त्या यदाहृतम् dargebracht Mârk. P. 32,1. बलिम् Tribut darbringen Bhâg. P. 5,15,9. 8, 21,5. darbringen, veranstalten, ausführen: ein Opfer TBr. 1,3,2,1 (med.). Ait. Br. 4,23. 5,32. Çat. Br. 13,4,1,1. M. 6,10. MBh. 1,427. 2023. 3764. 3, 3993 (योऽहं क्रतुं° mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,530. 6073. 14,43. 15,931. Hariv. 1417 (med.). R. 1,58,21. 2,109,29 (118,29 Gorr.). R. Gorr. 1,36,1. 6,113,10 (med.). Ragh. 4,86 (med.). 14,87. Mârk. P. 29,18. Bhâg. P. 1,16,

3. 4,13,23. 16,24. 5,7,5. अग्निष्टोमम् Gop. Br. 1,3,17. स्तोमम् Lâṭj. 1,6,28. उद्गीथम् Khând. Up. 1,2,1. तस्मै सपर्यां शिरसाजहार (so ed. Bomb.) Bhâg. P. 1,19,29. अर्हणां नरदेवाय 9,15,24. — 2) herreichen: die Hand Çat. 14, 6,2,13. — 3) für sich holen, wegnehmen; empfangen, erhalten, nehmen überh. AV. 3,15,2. 10,10,11. नास्य ग्राममाहरेयुः mit in's Dorf nehmen Âçv. Gṛhj. 4,8,32. भैक्षं गृहेभ्यः M. 2,183. तापसेषु यात्रिकं भैक्षम् 6,27. राष्ट्रादलिम् 7,80. कुटुम्बात्तस्य तद्द्रव्यम् 11,12. fgg. कुसीदवृद्धिः सकृदाहृता M. 8,151. दायकालाहृते ऽर्थे Jâǵñ. 1,97. 2,35. MBh. 3,3036. 14,115 (आजह्रुः mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 4,43,34. कायादसारात्सारम् Spr. (II) 2750. Varâh. Bṛh. 27 (25), 32 (med.). काष्ठिकेभ्यः काष्ठम् Kathâs. 6,44. धान्यार्थी सपलालानि धान्यान्याहरति Sarvadarçanas. 2,17. fg. Ind. St. 8,114. वक्त्रम् (so die neuere Ausg.) in den Mund nehmen Hariv. 11422. आहृत was man in die Hand genommen hat Varâh. Bṛh. S. 51,1. 7. यशो दासम् davontragen, erwerben MBh. 1,3705. आहृत्य रक्ष्यमाणापि यत्नेन — वेश्या च श्रीश्च कस्य कदा स्थिरा habhaft werden, gewinnen Spr. (II) 1083. त्रीँल्लोकानाजहारेव क्रममाणस्त्रिभिः क्रमैः Hariv. 2725. R. Gorr. 1,32,13 (34,18 Schl.). 3,9,28. बलात्सभाम् Bhâg. P. 4, 14,38. Jmd rauben, entführen R. 5,80,43. 6,1,33. Hariv. 8014 (आजह्रे, अप° die neuere Ausg.). Kathâs. 36,20 (med.). 113,27. Bhâg. P. 1,10,29. 3, 3,7. गतप्राणं न चाहरेत् (मृत्युः) Spr. (II) 6834. आहृतं सुप्रभया चित्तं यस्य Kathâs. 46,184. — 4) empfangen (ein Kind von einem Manne): सगोत्रात्पुत्रम् M. 9,190. — 5) heimführen (als Gattin) R. Gorr. 2,30,8. Kumâras. 6,28. Kathâs. 47,117. — 6) sich anlegen, umthun: कवचम् MBh. 4,1013. — 7) für sich gewinnen Kathâs. 60,72. bestechen 42,91. entzücken: तद्रूपलावण्यविस्मयाहृतचेतन 38,30. — 8) wegnehmen so v. a. ablösen, abhauen: शिरः कायात् Hariv. 15200. Bhâg. P. 1,7,38 (med.). — 9) zurückziehen, abwenden: इन्द्रियाणि विषयेभ्यः Sarvadarçanas. 177,6. — 10) wegnehmen so v. a. verscheuchen, zu Nichte machen Kâm. Nîtis. 3,11. — 11) rauben so v. a. übertreffen: आजह्रुस्तच्चरणौ स्थलारविन्दश्रियम् Kumâras. 1,33. नूपुरैरिवाहृतराजहंसा Spr. (II) 1436, v. l. — 12) zu sich nehmen, geniessen: न परेणाहृतं भक्ष्यं व्याघ्रः खादितुमिच्छति Spr. (II) 3334. नाहारमाहरत् Kathâs. 33,65. 65,6. Bhâg. P. 3, 30,16. 7,12,18. 9,5,24. uneig.: गदाघ्राणानि शक्रोऽयं नूनं परश्वधांश्च नः। युद्धेष्वाहर्तुमिच्छति so v. a. schmecken, kennen lernen R. 5,81,51. — 13) äussern, an den Tag legen: प्रीतिम् MBh. 3,3023. संतापम् R. 3,68,39. क्रोधम् 4,33,39. 6,83,16. 7,69,1. Bhâg. P. 3,18,13. महेन्द्राय रोषम् gegen 4,19,33. — 14) sprechen: वाक्यमिवाहृतम् R. 3,56,2. nennen: हरिरित्याहृतः Bhâg. P. 8,1,30. 9,6,19. अविज्ञाताहृत genannt „der Unbekannte" 4,29,3. — प्रमदाहृतक्रिय Kâm. Nîtis. 7,57 wohl fehlerhaft für प्रमदाहित°; आहृत Pańkat. 172,4 und आहरणीय (परिहरणीय hätte man erwartet) Dhûrtas. 70,13 ebenfalls fehlerhaft. Vgl. आहर, आहरण, आहर्तर्, आहार fg., आहार्य, यज्ञाहृत, शकुनाहृत, स्वयमाहृत. — caus. 1) herbeischaffen —, holen lassen: आसनम्, उदकम् Çat. Br. 14,9,2,7. hintragen lassen nach (acc.) Hariv. 6933. herbeischaffen: Feuer auf seine Stätte Ait. Br. 7,12. verschaffen: स्त्रियो भोगमिव दीयन्ते MBh. 2,3,10,3. — 2) erlangen: आहारयेत् भूतिः श्रियः Spr. (II) 7421, v. l. — 3) (bringen lassen) erheben (Tribut): धर्म्यं बलिम् M. 10,119. mit doppeltem acc.: करं राज्ञः MBh. 2,985. — 4) zu sich nehmen, essen: भोज्यानि MBh. 12,2035. 14,1291. आहारम् R. 5,34,12. ohne obj. Spr. (II) 1078. — 5) äussern, an den Tag legen: बलम् MBh. 1,6030. Hariv. 4728. दर्पम् MBh. 3,867. 5,7497. R. 3,21,26. क्रोधम् MBh. 3,11490. 7,4905. 18,76. R. 4,13,44. 6,80,19. रोषम् Hariv. 6741 (आहारयामास mit der neueren Ausg. zu lesen). R. 1,60,19. 3,35,80. संत्रासम् R. Schl. 2,60, 20. भयम् 6,12,10. बाष्पम् MBh. 5,3130. — M. 8,114 ist हारयेत् gemeint. — desid. 1) verschaffen wollen Çat. Br. 12,7,2,1. — 2) erlangen wollen, mit पुनर् wieder e. w. MBh. 1,6247 (med.). — Vgl. आजिहीर्षु.

— अध्या ergänzen, hinzudenken (ein Wort): इत्यध्याहृत्य योज्यम् Nîlak. zu MBh. 3,10247 und zu Hariv. 2,3. — Vgl. अध्याहरण fg.

— अन्वा nachholen, ergänzen: यद्धीनं यज्ञस्यान्वाहरन्ति Çat. Br. 11, 1,8,6. Kâtj. Çr. 25,5,15. विच्छिन्नं ऽन्वाहरामि ved. Citat beim Schol. zu P. 3,4,11. अन्वाहार्य was zur Ergänzung dient, so heisst insbes. m. (nämlich ओदन) eine dem Ṛtvig gereichte Gabe von Reismus, und das Feuer, auf welchem dasselbe gekocht wird, ist der °पचन Comm. zu TBr. 1,66,12. Sâj. zu Ait. Br. 7,12. यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येणान्वाहरति TS. 1,7,3,1. — Vgl. अन्वाहार्य.

— अपा wegnehmen: den Soma Çat. Br. 1,6,3,6 (med.).

— व्यपा entziehen: मार्दवं सहितां चैव शास्त्याद्य व्यपाहर MBh. 3,870.

— अव्या mit hinzunehmen: शर्कलम् TS. 6,3,3,2.

— अभ्या 1) darbringen, darreichen: अर्घ्यं तस्मै MBh. 1,3733. द्रव्याणि 12,890. गृहीत्वा फलमूलं च रामस्याभ्याहरन्बहु R. 7,60,9. — 2) entführen, rauben R. ed. Bomb. 1,61,7. — Vgl. अभ्याहार.

— उदा 1) oben aufsetzen, — anbringen: यसूतरीयं छदिर्हविर्धानयोरुदाहरन्ति TS. 6,2,9,4. Çat. Br. 1,1,2,22. — 2) ausheben, anführen, hersagen, aussprechen, citiren Ait. Br. 7,12. प्रतीकान् Çat. Br. 14,9,1,5. Çâṅkh. Çr. 13,14,10. Gobh. 1,5,22. Âçv. Gṛhj. 4,1,2. 6,15. Nir. 11,2. TS. Prât. 22,3. Maitrjup. 6,30. Prab. 25,19. नोदाहरेदस्य नाम M. 2,199. स्वधाकारम् Jâǵñ. 1,243. वैदिकम् M. 11,96. ओमिति Bhag. 17,24. कुचाकुचेत्येवमुदाहृते Varâh. Bṛh. S. 88,45. MBh. 12,4406. इति पौराणिकीं गाथां पुराणविद उदाहरन्ति Prab. 13,5. Bhâg. P. 5,18,7. भरतं वाक्यमुदाहरत् sprechen zu R. 2,113,15. उदाहृतं ते वचनम् MBh. 3,16791. तं प्रति न किमप्युदाहरति Pańkat. 117,15. अपादानानि erzählen R. 2,65,4. इतिहासम् MBh. 2,2314. 3,1029. Bhâg. P. 10,88,13. 2,8,24. एतावदेव यथावृत्तमुदाहृतम् MBh. 3,2190. aussagen Spr. (II) 4811, v. l. पारिमाण्डल्यभिन्नानां कारणत्वमुदाहृतम् Bhâshâp. 14. यो ऽस्य दोषमुदाहरेत् sprechen von R. 2,21,5. R. Gorr. 2,28,1. गुणान् Mâlatîm. 2,15. राज्ञाम् R. 2,90,7. 7,50,15. Suçr. 2,398,19. Çâk. 15,11. Spr. (II) 493. Prab. 5,19. 10,14. 111,10. Bhâg. P. 1,4,32. वाग्भिरग्रिमुदाहर so v. a. preise R. 1,62,19. अमुमिति देशमुदाहरेत् mit Namen nennen Âçv. Çr. 3,11, 19. यद्देवगन्धर्वमुदाहरन्ति bezeichnen als, nennen Hariv. 8449. Ragh. 13,60. Vikr. 88. Kathâs. 55,36. Bhâg. P. 5,14,2. अस्मत्कुलक्रमुदारम् Journ. of the Am. Or. S. 7,43. उदाहृतं शस्त्रधारणमत्युग्रम् MBh. 5, 7301. दैवं बीजमुदाहृतम् Spr. (II) 2037. Bhag. 13,6. 17,19. Hariv. 7771. Suçr. 1,56,12. Kâm. Nîtis. 1,29. 8,4. Kir. 11,72. Varâh. Bṛh. 27 (25), 21. Kathâs. 44,88. Comm. zu TS. Prât. 23,17. Hem. Jogaç. 1,40. Bhâg. P. 1,13,24. 2,10,3. 3,12,16. 29,12. 9,14,15. 23,11. Sarvadarçanas. 87, 13. 170,17. 171,2. Bhâshâp. 67. Bhaṭṭ. 1,1. Bei den Grammatikern

als Beleg, — *als Beispiel anführen* Comm. zu AV. Prât. 4,76. fg. S. 261, 4, II, 7. 14, zu TS. Prât. 12,3. 13,13. 16,12. 23,4. zu P. 3,4,46. 7,3,94. Siddh. K. zu 6,1,63. AK. 3,6,6,39. — उदाहृत am Ende eines comp. nach श्रेणि u. s. w. gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. — Vgl. उदाहरण fgg.

— अभ्युदा *dazu anführen* Âpast. 1,32,23.

— उपोदा dass.: गाथाम् Pâr. Gṛhj. 1,15.

— प्रत्युदा *Jmd* (acc.) *antworten* R. 1,52,10. धर्मं वः श्रोतुकामेन पूर्वं मे प्रत्युदाहृताः Bhâg. P. 6,10,7. in der Grammatik *ein Gegenbeispiel anführen* Schol. zu P. 8,2,104. — Vgl. प्रत्युदाहरण.

— समुदा *sprechen* Hariv. 8467. R. 4,38,25. प्रियाणि Spr. (II) 1706. Bhâg. P. 5,44,44. partic. °हृत *angesprochen, angeredet* Hariv. 5157. *gesprochen:* वाक्य R. 1,44,23. *ausgesprochen* MBh. 3,930. *worüber gesprochen worden ist, erwähnt* M. 3,50. R. Gorr. 1,4,5. *ausgesprochen so v. a. festgesetzt:* द्वाभ्यां द्वयाड च यो यस्मिन्काले समुदाहृतः Jâǵń. 2, 222. *bezeichnet als, genannt* Âçv. Çr. 8,13,31 (das Metrum verlangt समुदाहृता). Sâh. D. 95. तस्यां तु सर्वविद्यानामारम्भाः समुदाहृताः so v. a. *darauf beruhen, wie man sagt,* Kâm. Nîtis. 2,5.

— उपा 1) *herbeiholen,* — *schaffen, für Jmd herbeiholen, darreichen, darbringen, anbieten:* Futter dem Ross TBr. 3,9,4,8. Çat. Br. 4,6, 9,5. 10,5,5,2. हवींषि 11,1,6,35. Lâṭj. 4,5,4. — Jâǵń. 1,288. MBh. 14,1914. R. 1,52,3. 66,19. नागम् 2,52,5. 80,13. 52,68. R. Gorr. 1,53, 3. 2,56,20. 7,65,26. Çâk. 31,6, v. l. Kathâs. 18,249. 34,128. 30,78. 38, 42. 43,171. 50,149 (med.). 56,36. Mârk. P. 32,10. Râǵa-Tar. 5,110. 444. 6,127. Daçak. 88,9. गुर्वर्थम् MBh. 1,758. 14,1645. गुरोरर्थम् 1669. 13,415. द्विजो यथालाभमुपाहृतार्थः Varâh. Bṛh. S. 12,18. Bhâg. P. 3,22, 11. 4,19,9. बलिम् 6,19,7. 7,13,38. 10,81,3. रामे वन्यैः पूजाम् R. 1,51, 5. पितृपैतामहं राज्यं तव R. Gorr. 2,117,10. — 2) *mit sich nehmen* MBh. 12,5411. — 3) *Jmd in seine Gewalt bekommen,* — *gewinnen* Prab. 62,13. 63,7. Bhâg. P. 3,16,11 (einen Gott). 10,52,19. — 4) *vornehmen, unternehmen:* कर्माणि Nir. 2,20. कात्रम् AV. 10,1,19. *vollbringen, zu Stande bringen:* यथोर्मृत्युर्विवासश्च त्वया तुल्यमुपाहृतौ R. Gorr. 2,75,6. *anwenden:* यत्नम् MBh. 3,1353. — 5) *zurückziehen, ablenken:* ततस्ततो मनः Bhâg. P. 7,15,33. ऊर्ध्वमुपाहृतः *emporgetrieben:* Wind (med.) Kâṭhaka 10,7. — 6) *ablösen, abhauen:* शिरांसि Bhâg. P. 1,7,44. 16 (med.). — Die augmentirten Formen können auch zu उप-हर् gehören.

— अभ्युपा (oder अभ्युप) *darbringen* MBh. 15,11.

— प्रत्युपा *Etwas aufgeben, abstehen von Etwas:* युद्धमस्मा भय मा प्रत्युपाहरः MBh. 5,4549.

— समुपा *herbeiholen,* — *schaffen* MBh. 13,2770 (med.). R. Gorr. 2, 12,6. 32,34. Kathâs. 43,233. 248. Mârk. P. 65,2. *darbringen:* यज्ञं समुपाहरत् (hierher oder zu हर् mit समुप) R. 1,40,2. 7,90,15. MBh. 14,1920. Bhâg. P. 8,8,15. *sich darbringen,* — *opfern* Râǵa-Tar. 3,93.

— उपन्या *ein Geschenk darbringen:* वेदमधीत्योपन्याहृत्य गुरवे Gobh. 3,4,1.

— पर्या 1) *hinübergeben:* भागाय Çat. Br. 1,7,4,6. — 2) *umwenden, umdrehen, verkehren* Çat. Br. 3,4,4,26. 4,1,5,16. स्रुचम् 11,4,2,13. अपसलैर् 13,8,2,6. आसन्दीम् 14,1,3,8. Çâñkh. Çr. 7,5,5. 17,7,11. — Vgl. पर्याहार.

— प्रतिपर्या *wieder umwenden* Çâñkh. Çr. 7,5,5.

— प्रत्या 1) *an sich ziehen:* Glieder Çâñkh. Çr. 15,13,14. Nir. 14,2. कामान्कूर्मो ऽङ्गानीव MBh. 12,780 = Hariv. 1638. वत्सं शनैर्यसेत् । पुनः प्रत्याहरेत् *zurückziehen* Verz. d. Oxf. H. 234,b,3. *zurückhalten* 253, a, 20. die Sinne von der Sinnenwelt 236,b,29. 31. Mârk. P. 39,42. Khândog. 108. Bhâg. P. 1,13,51. 6,2,40. — 2) *wieder an seine Stelle bringen, wieder holen,* — *aufnehmen, wiederbringen,* — *erlangen* Kâtj. Çr. 8,8,5. Lâṭj. 5,12,15. 7,6,16. Pfeile 9,1,17. Kauç. 28. 40. MBh. 1, 488. 3,8655. 12,12969. 13,334. 4609. Hariv. 12927. R. Gorr. 1,42,18. पशुः 6,100,20. Mâlav. 71,10. Kathâs. 22,192. 51,64. 113,15. Bhâg. P. 1,15,44. 8,17,43. 24,57. — 3) *wieder gutmachen:* पितुर्हि समतिक्रान्तं प्रत्याहरतु तद्भवान् R. 2,106,12 (113,8 Gorr.). — 4) *wieder aufnehmen* so v. a. — *fortsetzen:* कर्म MBh. 13,7322. अश्वमेधम् Hariv. 11122. — 5) *hinterbringen, melden* MBh. 3,7384. — 6) (*zurückziehen Entlassenes, Geschaffenes*) *zu Nichte machen* Hariv. 90. Liñga-P. bei Muir, ST. 4, 325. — 7) Draup. 6,7. MBh. 2,2649. 3,2477 fehlerhaft für प्रत्या. — प्रत्याहरण fgg.

— व्या 1) *aussprechen, sprechen, reden* Ait. Br. 2,33. स भूरिति व्याहरत् TBr. 2,2,4,2. Çat. Br. 1,5,4,6. मानुषीं वाचम् 1,4,9. 7,4,20. वाचा 2,4,2,6. 3,2,4,38. 2,8. अत्रत्यम् 24. 14,4,2,1. Lâṭj. 4,3,20. मा मैवं (so ed. Bomb.) व्याहर MBh. 2,776. 3,3047 (auch med.). R. 1,62,15. 65,20. 2,39,8. 100,36. मा मेति Ragh. 15,34. Spr. (II) 2036. भाकालतो व्याहरते च बालः so v. a. *zu reden anfangen* 3540. यदा मृगयो ऽन्योन्यं व्याहरन्ति Vikr. 53,21. Kathâs. 24,74. 28,128. Prab. 70,4. तेषामतिव्याहरताम् (so ed. Bomb.) MBh. 1,8258. सुहृद्भिः सह मार्गेषु R. Gorr. 1,79,34. *reden* —, *sagen zu Jmd* (acc.) MBh. 7,2150. R. 1,27,11 (28,10 Gorr.). 5,24,19. 7,59,2,6. Mṛkkh. 131,11. Ragh. 11, 83. Kumâras. 2,62. Pañkat. 4,6,8. Pañkat. 109,18. ed. orn. 21,5. तं वचसा Hariv. 4365. नामभिर्गा: so v. a. *bei Namen nennen* 3730. *Etwas sprechen, sagen, aussagen, mittheilen:* ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म Bhag. 8,13. नाम हरेः Bhâg. P. 6,2,7. तावन्ति पदानि Spr. (II) 7023. वचः, वाक्यम् MBh. 2,1401. 13,6649 (med.). R. 1,48,4. 2,72,38. 5,30,1. वाचं न्यलम् MBh. 3,2094. न ते किं च न 2452. तस्मै स्वागतम् Megh. 4. Râǵa-Tar. 1,234. कथाः R. 2,53,5. Kathâs. 24,81. स्वकार्यं R. 2,52,46. यदि व्याहरेते (so v. a. *beichten* sc. दुष्कृतं कर्म) विप्राणां धर्मवादिनाम् MBh. 13. 5587. हृदयासंगतं भावम् R. 6,100,1. तस्य देशस्य विस्तरम् 1,34,23 (33,25 Schl.). R. Schl. 1,30,3. 2,41,3. उदाहरणानि *Beispiele geben* Comm. zu TS. Prât. 24,4, v. l. प्रश्नानुच्चारितान् so v. a. *lösen* MBh. 3, 12466. vom *Hervorstossen thierischer Laute* Kâtj. Çr. 5,6,39 (अव्याहरन् *keinen Laut von sich gebend*). P. 4,3,54. MBh. 3,15668. Hariv. 4262. 4334. कोकिलस्य वल्गु व्याहरतः R. 1,64,9 (66,10 Gorr.). 2,56,2. घोराः स्म यक्षिणो वाचो व्याहरन्ति 1,74,8. मधुरां वाणीं कलम् 2,71,24. भैरवं रवम् (शिवा) 3,29,6. तुमुलाक्रन्दान् die Râkshasa Bhaṭṭ. 15,2. partic. व्याहृत a) *gesprochen, gesagt, ausgesagt, mitgetheilt* VS. 8,54 Çat. Br. 1,5,4,6. Maitrjup. 6,6 (अ°). MBh. 1,3687 (व्याहृत ed. Calc.). R. 1,2,19. 8,28. 2,65,6. 3,66,13. Kumâras. 6,2. Mârk. P. 38,6. शाप 75,21. Bhâg. P. 2,10,33. 3,7,16. 6,16,50. Pañkat. 30,8. 168,12. 208,

20. — *b)* = व्याहृतवत् *Laute von sich gegeben habend:* अमानुषाणि सत्त्वानि व्याहृतानि मुहुर्मुहुः R. 7,41,18. — *c)* n. *das Reden, Rede:* अव्याहृतं व्याहृताच्छ्रेयः Spr. (II) 708. कर्मणा व्याहृतेन वा 4054. Bhâg. P. 2,10,19. 3,21,46. = संदेश *Auftrag* (Comm.) P. 5,4,35. von der *unarticulirten thierischen Sprache:* सारसानां मधुरैर्व्याहृतैः MBh. 3,9928. दर्दुर° Hariv. 3560. — 2) *sich vergnügen* (vgl. वि) Bhâg. P. 3,2,27. — 3) *ablösen, abhauen:* उत्तमाङ्गानि MBh. 6,2757 (वि° ed. Bomb.). — 4) Mâlav. 9,8 schlechte Lesart für व्यव°. — Vgl. व्याहरण fgg., व्याहृति, दुर्व्याहृत und सुव्याहृत (auch MBh. 5,5831). — desid. *aussprechen —, sprechen wollen* Çat. Br. 11,1,6,3.

— अनुव्या 1) *der Reihe nach aussprechen* Maitrup. 6,6. — 2) *schmähen, verwünschen, verfluchen;* mit acc.: उप वा वदेदनु वा व्याहरेत् Ait. Br. 2,31. 7,18. Çat. Br. 1,4,3,11. 6,1,16. 2,1,4,19. 3,8,2,24. Pañkav. Br. 17,4,3. 24,18,2. अनुव्याहारिणीम्याम् (für °कारिणि) Lâṭj. 2,1,10. Shaḍv. Br. 4,4. Kauç. 49. MBh. 8,2002. R. 6,80,35. द्विरनुव्याहृते शापः *bei zweimaliger Verfluchung* MBh. 1,6732. *Etwas als Fluch aussprechen* 16,53. — Vgl. अनुव्याहरण fgg.

— अपव्या *ungeeignet sprechen* Çat. Br. 1,5,2,8. Kâtj. Çr. 3,3,13.

— अभिव्या *aussprechen, hersagen:* इत्येव Çat. Br. 1,4,4,13. 19. गायत्रीम् TBr. 1,7,10,3. Çat. Br. 3,2,4,37. सत्यं वाचः 2,8. Ait. Up. 3,3. Khând. Up. 1,3,3. 8,12,4. तदेतया वाचाभिव्याह्रियते Kaush. Up. 1,6. अपः, यजुम् *besprechen* TS. 6,4,2,2. Çat. Br. 1,5,4,1. ब्रह्म 5,4,4,9. Çâñkh. Br. 8,8. Çr. 1,14,17. 10,21,17. partic. °हृत *angesprochen* Çat. Br. 12,6,1,2. *ausgesprochen, gesagt;* n. *das Gesagte* Ait. Up. 3,11. R. 6,100,21. Bhâg. P. 2,3,13. 3,24,1. 8,9,13. mit gegenwärtiger Bedeutung Kâr. zu P. 3,2,188. Vgl. अभिव्याहार fg. — caus. 1) *aussprechen lassen* Kauç. 38. 69. — 2) *aussprechen:* ब्रह्म M. 2,172.

— समभिव्या *zusammen —, gleichzeitig aussprechen:* °हृत Kull. zu M. 3,11 (S. 178, Z. 7). Kusum. 33,14. — Vgl. समभिव्याहार.

— अनुसमभिव्या Wilkins, Gramm. 397.

— प्रव्या *sprechen:* प्रव्याहर तमर्थं MBh. 12,1937. न स्म प्रव्याहरन्भयात् 10,344. बाष्पाकुलां वाचं प्रव्याहरन्तौ (प्रत्या° beide Ausgg.) 3, 2177. त्रिकूटः कन्दरमुखैः प्रव्याहरदिवाचलः R. 6,19,30. *unarticulirte thierische Laute ausstossen:* प्रव्याहरन्ति (प्रत्या° beide Ausgg.) क्रव्यादाः MBh. 2,2649. गोमायुः प्रव्याहरत् (प्रत्या° Draup. 6,7) 3,15673. partic.: एवं प्रव्याहृतं पूर्वं मम मात्रा so v. a. *vorhergesagt* MBh. 1,7240. वक्ता *sprechend* 3,10057. Vgl. प्रव्याहार. — caus. *sprechen* MBh. 12,1938.

— समा 1) *zusammentragen, — lesen, — raffen, herbeiholen* überh. AV. 3,24,5. 5,29,12. Ait. Br. 2,9. आसन्यङ्गानि Lâṭj. 8,8,10. Nir. 4,1. भैक्षम् M. 2,51. MBh. 1,6951. वनात्काष्ठानि 5,7386. 6,5723. R. Gorr. 1,46,19. 6,96,2. Kathâs. 22,187. 56,77. Bhâg. P. 4,15,12. Verz. d. Oxf. H. 1,*a*. Bhaṭṭ. 15,107. *versammeln* Sâv. 3,2 (समाहूय st. समाहृत्य MBh. 3,16692). *zusammenfassen, zu einer Einheit vereinigen* Comm. zu TS. Prât. 1,40. यत्संमाहृत्य निर्वपेत् *zusammen, insgemein* TBr. 1,7,2,1. पादान्समाहृत्य *sämmtliche Füsse* Kauç. 44. — 2) *Etwas wieder an seinen Ort* (loc.) *bringen* M. 8,319. — 3) *an sich ziehen, zurückziehen:* श्रोत्रादीनामविषये मनः पूर्वं समाहरेत् Hariv. 11922. — 4) *hinreissen, entzücken:* मनांसि Hariv. 8349. — 5) *ausziehen, ablegen:* वपुः । भूयः समाहरत्कृष्णो नटो नाट्यमिवात्मनः Bhâg. P. 10,41,1. — 6) *einziehen* so v. a. *zu Nichts machen:* लोकान् Bhag. 11,32. — 7) *ausführen, vollbringen:* क्रतुं तव R. 1,58,4. — समाहृत्य MBh. 6,4527 fehlerhaft für °कृत्य (so ed. Bomb.). — 8) partic. °हृत *a) zusammengetragen, — gelesen, herbeigeholt* MBh. 5,17. Hariv. 7183. Ragh. 9,16. Pañkat. 174,11. H. 861. *versammelt* Hariv. 8787. स्वयंवरसमाहृतराजलोक Ragh. 5,64. Bhâg. P. 3,3,3. Bhaṭṭ. 8,63. *sämmtlich* (zugleich *angezogen*) Kathâs. 72,25. *zu einer Einheit verbunden* AK. 3,6,2,16. — *b) angezogen, gespannt:* Bogensehne Kathâs. 72,25 (zugleich *sämmtlich*). — *c) gesagt, mitgetheilt* Bhâg. P. 3,10,9. — *d)* fehlerhaft für समाहृत Kathâs. 20,226. — Vgl. समाहर fgg., समाहार्य, समाहृति.

— अनुसमा *wieder zusammenfügen, — in Ordnung bringen* Khând. Up. 1,5,5.

— अभिसमा *zusammenscharren:* शकृत्पिण्डम् Kauç. 54.

— उपसमा *zusammenbringen* Kauç. 87. 92. — Vgl. उपसमाहार्य.

— उद्द् ohne Avagraha AV. Prât. 4,62. उद्धराऽ उद्धर P. 8,2,92, Vârtt. 4, Schol. 1) *herausnehmen, — heben, — ziehen, — fangen, — holen, — reissen, schöpfen:* बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गाः ṚV. 10,68,4. AV. 8,2,15. 20,135,16. वृक्काः Âçv. Gṛhj. 4,3,21. मेदः Kâtj. Çr. 20,7,7. aus dem Wasser Çâñkh. Çr. 16,10,8. अप्सु चारिणः शाकुनिकः सूत्रयन्त्रेण Maitrjup. 6,26. Spr. (II) 1815. जलान्मत्स्याविवोद्धृतौ (so ed. Bomb.). R. 2,53,32. MBh. 1,1115. 1119. कूपात् 3299. कोरयार्णवमग्नां मामुद्धरस्व 2,2293. 5,7009. 7,1441. R. 1,45,29. 2,76,4. व्यालं बिलात् Spr. (II) 6329. Varâh. Bṛh. S. 43,21. पादान्पङ्कात् 61,9. Kathâs. 5,5. 10,28. 26, 127. धरागृहात् 40,68. Mârk. P. 98,5. Râga-Tar. 5,89. 121. Verz. d. Oxf. H. 37,*a*,19 v. u. 160,*b*,9 (med.). LA. (III) 92,21. Bhâg. P. 1,3,7. 2,7,16. 4,26,16 (med.). 8,3,33. 9,11,29. 18,19. शरम् aus dem Köcher R. 2,63,22. 4,13,2. Ragh. 2,30. 3,64. aus der Wunde R. 2,63,50. 64, 16. fg. Çâk. 107,23. उद्धृतागिरद्भिः MBh. 14,1287. R. 2,22,28. निर्दातां कलम् Spr. (II) 3171. जलोद्धृतमिवाम्बुजम् R. 2,30,23. 5,21,17. MBh. 3, 2666. fg. Spr. (II) 5777. गरुडेनेव ह्रदिन्युद्धृतपन्नगा (so ed. Bomb.) R. 2, 47,17. 3,68,29 (उद्धरितुम्). तस्य वक्त्राद्द्रुतौ दन्तौ 5,3,18. 60,14. 6,84,8. कण्टकेन कण्टकम् Spr. (II) 1279. मणिं मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात् 4283. कर्मणां जटाः Bhâg. P. 3,24,17. भगस्य नेत्रे 4,5,20. शिरः so v. a. *ablösen vom Rumpfe* 22. पाणिम् *herausstrecken* aus dem Gewande M. 2,193. 4,58. रसोनादुद्धृतं रसम् *ausgezogen* Suçr. 2,398,15. 399,5. उद्धृतस्नेह M. 4,62. भास्वानुदिरुद्धरिष्यन्नसान् Ragh. 4,66. (भवनम्) विश्वकर्मणा कृत्स्नस्य जगतः सारं नवनीतमिवोद्धृतम् R. 5,12,27. निदानादुक्थशास्त्राच्च छन्दसां ज्ञानमुद्धृतम् Ind. St. 1,59. Kâs. 1. Verz. d. Oxf. H. 176,*a*, No. 399. Bhâg. P. 3,5,15. बिम्बादिवोद्धृतौ बिम्बौ *wie zwei von einem Bilde abgenommene Abbilder* R. 1,4,12. उद्धृत = समुद्धृत AK. 3,2,39. Namentlich *a)* Speise *ausschöpfen:* हव्यं AV. 4,14,7. 12,5,34. 15,12,1. Çat. Br. 1,7, 2,13. देवेभ्यो वृहत्युद्धरन्ति मनुष्येभ्यः 2,4,2,18. 14,9,4,18. Lâṭj. 4,9, 12. अन्नस्याग्रम् R. 4,61,10. उद्धृत P. 4,2,14. nach den Erklären zu P. ist *der Speiseüberrest in den Schüsseln* gemeint; vgl. auch Med. t. 98. nach Trik. 3,3,151 = मृष्ट *lecker, wohlschmeckend.* — *b)* Gekochtes *herausheben* vom Feuer TS. 3,4,8,7. Kâtj. Çr. 25,1,25. — *c)* Feuer *ausheben* aus dem Heerde: आहवनीयं पूर्वेण उद्धरेत् TBr. 1,4,4,2. 1,5,4.

2,1,10,1. Ait. Br. 5,26. यस्याग्रावग्निमुद्धरेत् 7,6. 12. TS. 2,2,4,7. Çat. Br. 1,7,3,22. 11,8,2,1. Kâtj. Çr. 4,13,1. गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तम् Âçv. Çr. 2,2,1. die Asche Çat. Br. 2,3,2,3. — 2) *aufheben, in die Höhe halten:* den Arm Gobh. 1,2,2. M. 2,63. R. Gorr. 2,39,25. शीघ्रमुद्धियतां पादो ममार्थमिह दक्षिणः 3,38,21. Spr. (II) 2470. ein Gefäss Âçv. Gṛhj. 4,7,16. TS. 6,5,10,3. Spr. (II) 3660 (Gegens. पातयितुम्). शम्याम् Âçv. Çr. 12,6,3. MBh. 3,11186. बाहुभ्यां शिलोच्चयम् R. 6,84,10. सिकताः Kathâs. 40,16. पिधानम् Râǵa-Tar. 5,75. स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन Spr. (II) 6199. दंष्ट्रया गां समुद्धरन्याम् Hariv. 2435. 12284. R. Gorr. 2, 119,4. Bhâg. P. 3,13,30. 8,7,8. 9,19,6. सर्वाश्चधुराम् so v. a. *tragen* Pańkat. 26,1. लेलमुद्धृत्य शिरसा Hariv. 3971. उद्धृतपिच्छभार (so zu lesen st. उद्गत° der v. l.) 8787. उद्धृतकंधरः (उद्गत° beide Ausgg.) Râǵa-Tar. 3,427. उद्धृत = उत्क्षिप्त Med. — 3) *aus einer Gefahr ziehen, retten, befreien* AV. 8,7,28. Maitrjup. 1,4. MBh. 3,170. आपदः प्रजाः 441. 4,400. कृच्छ्रात् 5,850. Hariv. 4408 (उद्धृत्य st. उद्धृत्यं der älteren und उद्धृत्य der neueren Ausg. zu lesen). R. 1,64,13. व्यसनात् 5,33,34. शुचः Vikr. 94. Spr. (II) 5827. Kathâs. 39,210 (aus der Gefangenschaft). तमसः Bhâg. P. 3,31,21 (med.). वेदम् Gît. 1,16. उद्धरित Pańkat. 114,7. 141,10. — 4) *wegschaffen, entfernen:* शिलाशालान्समन्ततः MBh. 12,2236. Bhâg. P. 9,19,4. *absondern* Suçr. 1,138,15. 164,20. मेदाश्चत्वार उद्धृताः (= पृथक्कृताः Comm.) Bhâg. P. 1,4,20. स्वाहाराकिंचित् *nehmend von* Hit. 18,9, v. l. *auslassen* (Verse), *ausnehmen:* उद्धृत्य *mit Ausnahme von* Çat. Br. 13,5,1,18. Lâtj. 6,2,10. 8,5, 23. Âçv. Çr. 4,13,7. 5,4,4. 12,15. 6,8,14. Kâtj. Çr. 17,12,12. उद्धृतोद्धार M. 10,85. — 5) *auslesen, auswählen, zum Voraus geben;* med. *sich nehmen* AV. 3,9,6. Ait. Br. 3,21. Çat. Br. 9,1,1,15. 13,3,4,2. पशोर्हृद्धारमुद्धरे TS. 6,3,10,6. उद्धारे ऽनुद्धृते M. 9,116. MBh. 14,1932 (उद्धृते mit der ed. Bomb. zu lesen). स्त्रियं ज्ञातेः परास्यन्त्युत्पुंसां हरन्ति *vorziehen* TS. 6,5,10,3. *erheben* (eine Abgabe) R. 2,75,23. Spr. (II) 4409. Bhâg. P. 4,21,23. — 6) *in die Höhe bringen* so v. a. *beleben, anfachen, kräftigen:* सन्नमग्निम् Suçr. 2,73,4. Mârk. P. 136,4. उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् Bhag. 6,5. Daçak. 76,3. वंशम्, कुलम् MBh. 1,4923. 3, 6042. Spr. (II) 4484. लोकान् MBh. 3,6014. 6015 (med.). स्वकार्यम् *fördern* Spr. (II) 400. वाक्रोद्धृतसंपदः Spr. (II) 1790. — 7) *darbringen* Jâǵń. 1,159. Bhâg. P. 4,30,17. — 8) *vernichten, zu Grunde richten:* Personen MBh. 1,3321. 5779. ते चाप्यस्मान्नोद्धरेयुः समूलान् 3,224. 5,7432. 7449. R. 3,74,17. 6,18,82. Ragh. 4,66. 8,9. Çâk. 162. Spr. (II) 1279. 1815. Bhâg. P. 3,16,24. कुलानि Prab. 35,11. अपमानश्च शत्रुश्च मया युगपदुद्धृतौ R. 6,100,3. मूलम् Spr. (II) 2246. राज्यम् Daçak. 66,15. परप्रतिपादितद्रव्याणि Comm. zu Gaim. 1,18. उद्धृत = उन्मूलित u. s. w. H. 1480. = क्षिप्त Trik. — 9) *nachweisen:* आगमम् Jâǵń. 2,28. fg. — 10) *theilen, dividiren* Golâdhj. Kuṭṭâk. 30. Comm. zu Ârjabh. 2,27. — 11) *verkünden:* तथश उद्धरन्त्य: (उच्चरन्त्य: ed. Bomb.) Bhâg. P. 4, 16,21. — उद्धृत्य Âpast. 2,25,12 fehlerhaft für उद्धृत्य. Vgl. उद्धरण, उद्धर्तर् fg., उद्धार fg., उद्धृति, अनुद्धृत fg. — caus. 1) *herausziehen lassen:* शिशोः प्रकृत्या शल्यं निखातमुद्धरत: Ragh. 9,78. — 2) *aufheben, in die Höhe halten* MBh. 3,10946. — 3) *für sich nehmen* MBh. 14,1928. — desid. *Jmd aus einer Noth befreien wollen* M. 4,251. MBh. 7,5810.

— अध्युद् *herausschöpfen:* पात्रे AV. 12,3,36.

— अनूद् *nach* — *ausheben:* Feuer TS. 2,2,4,7.

— अपोद् s. अपोद्धार्य.

— अभ्युद् Schol. zu P. 6,2,49. 8,1,70. 1) *dazu herausnehmen,* namentlich Feuer zu einem andern, welches noch brennt, TS. 2,2,4,6. fgg. Çat. Br. 12,4,3,4. आयतनादाहवनीयमभ्युद्धरेच्चेत् Kâtj. Çr. 25,3,11. Çâṅkh. Çr. 3,4,1. Kauç. 73. *dazu herausschöpfen* 74. — 2) *herausziehen:* निमग्नाम् Kâṇḍh. 122. रसातलात् Bhâg. P. 4,17,34. दुःखपङ्कार्णवे मग्नं दीनम् Spr. (II) 3271. वालिषण्डस्य लाङ्गूलं तोयमभ्युद्धरेद्यदि *schöpft* MBh. 13,5998. अभ्युद्धृतैरसि: Jâǵń. 1,47. *herausnehmen,* — *holen* Kathâs. 29, 37. शीर्षाणि पदानि Çâṅkh. Çr. 2,14,5. — 3) *aufheben:* den Fuss Çâṅkh. Çr. 4,12,3. शक्तिम् MBh. 12,12322. — 4) *zusammenscharren:* कासवं पशार्थमभ्युद्धृतम् Mṛkkh. 61,3. *bestimmt* zu Westergaard. — 5) *wiedererlangen:* देव्यं कुलम् Jâǵń. 2,119. — 6) *in die Höhe bringen, aus der Noth ziehen, Jmdes Wohl fördern:* दीनान् MBh. 7,6051. आत्मानम् 12, 8911. विप्रम् Sâh. D. 313,22. स्वार्थम् *seine Sache fördern* Spr. (II) 400, v. l. — caus. *aufheben:* कपालमभ्युद्धार्य भोक्तुमैच्छत् MBh. 3,13326.

— समभ्युद् *Jmd in die Höhe bringen, aus der Noth ziehen, Jmdes Wohl fördern:* ज्ञातिसंबन्धिमित्राणि व्यापन्नानि समभ्युद्धरमाणस्य MBh. 12,2459. — Vgl. समभ्युद्धरण.

— उपोद् in einer verdorbenen Stelle Kauç. 33.

— प्रोद् 1) *herausziehen:* अर्णवान्मह्लीम् Hariv. 4163. R. 2,110,4. वसुधायां सर्गारम्भाय प्रोज्जहार रवीतमम् Hariv. 16309. अम्बु कूपात् Ṛt. 1, 23. — 2) *aufheben:* die Arme AK. 2,7,49. H. 843. — 3) *retten, befreien* Kathâs. 115,125. वेदे प्रोद्धृते LA. (III) 88,8.

— प्रत्युद् 1) *wieder herausziehen* Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. — 2) *retten, befreien:* अगतौ प्रलयादुर्वीम्, मैथिलसुतां दशकण्ठकृच्छ्रात् Ragh. 13,77.

— व्युद् 1) *vertheilend ausschöpfen, vertheilen:* आण्डम्, आग्नितान् TS. 1,6,8,4. यत्तु वै समोप्य व्युद्धार्य (absol.) जुहुयात् Âçv. Gṛhj. 1,10,1. कुम्भीपाकात् Kauç. 6. — 2) *herausziehen:* गां रसायाः, पद्मिनीम् Bhâg. P. 4,7,16.

— समुद् 1) *herausschöpfen:* mit dem Löffel Kauç. 138. अन्नाग्रम् Mârk. P. 34,102. *herausziehen,* — *holen:* अद्भ्यः पुरुषम् Ait. Up. 1,3. निमग्नाङ्कोलसागरे MBh. 6,5556. इत्थं कूपस्य समुत्तस्थे पङ्कगतां यथा गाम् 8, 3819. 13,3456. Hariv. 10303. Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 105, Çl. 5. Kathâs. 36,100. aus einem Gefängniss u. s. w. 5,4. 37,90. प्रासादस्य स्तम्भम् R. 5,38,41. einen Pfeil aus dem Köcher Ragh. 11,26. aus der Wunde Spr. (II) 655. *herausnehmen:* निधानम् R. Gorr. 2,33,21. Varâh. Bṛh. S. 77,29. प्राणम् MBh. 3,16764. पदम् Kâtj. Çr. 7,6,20. Karaka 9,8. *ausziehen:* eine Wurzel 7. einen Baum, eine Pflanze MBh. 13,4554 (समुद्धृत ed. Calc., समुद्धृत ed. Bomb.). Spr. (II) 90. Ṛt. 1,20. सारम् *das Beste* 6605. Bhâg. P. 1,1,11. 3,41. नवनीतम् Pańkar. 1,1,11. *zum Voraus für sich nehmen* (aus einer Hinterlassenschaft): समुद्धृतोद्धार M. 9,116. — 2) *aufheben, in die Höhe halten:* वसुमतीम् MBh. 3, 10926. शङ्काद्वया वारिधाराः सरामा गां क्रूप्यन्त्स्येव समुद्धरन्ति Mṛkkh. 84, 14. कौशिकीम् *von der Erde aufheben* Spr. (II) 5001. — 3) *retten, befreien:* आपात् MBh. 13,4803. Pańkar. 1,9,24. fg. Pańkat. 188,1. — 4)

in die Höhe bringen, kräftigen, beleben: मह्नं वंशम् MBh. 1,4271. 3,5059. 16900. *in Ordnung bringen:* ein fliehendes Heer, ein zerbrochenes Schiff 8,2611 (समुज्जहुः ed. Bomb.). — 5) *zu Grunde richten, zu Nichte machen:* Personen MBh. 1,3824. R. 1,14,38 (34 Gorr.). Spr. (II) 90. तम: R. 6,104,4. — समुद्धृत = समुत्कीर्ण und अपनीत Med. t. 222. Vgl. समुद्धरण fg. und समुद्धार. — desid. s. समुज्जिहीर्षु.

— उप 1) *bringen, darbringen, darreichen, vorsetzen* (namentlich Speisen), *zu kosten geben:* हिरण्ण्नो मनुष्येभ्य उपं ह्रियते TBr. 1,4,9,2. 3,6,7. 8,4.7,2,6. पूतर्मस्मा अा हरन्ति पूतमुपं हरन्ति पूतमंश्नन्ति 2,3,9,6. AV. 8,10,24. 9,6,20. 27. 40. 48. 12,5,35. Çat. Br. 5,1,2,5. भक्तम् Âçv. Çr. 2,1,4. बलिम् Grhj. 2,1,15. अन्नम् Kâtj. Çr. 7,2,2. 21,3,12. Bhag. 9,26. MBh. 1,123. 757. 4469. 7208. 3,8379 (क्रपमेधान्). Hariv. 8539. 8540 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,82,7 (88,7 Gorr.). 87, 15. 115,25. 3,36,20. 4,51,21. 5,52,17. Suçr. 2,79,7. मातृभ्यो बलिम् Mrkkh. 8,23. Megh. 56, v. l. Ragh. 14,49. 16,86. 19,12. Çâk. 28,9. 31, 6, v. l. 113,4. Varâh. Brh. S. 44,11. 48,23. Kathâs. 36,28. 49,180. Mârk. P. 18,24. Râga-Tar. 3,50. Daçak. 87,9. Bhâg. P. 1,18,21. 4,9, 59. 20,19. 8,22,14. 9,18,23. 10,80,20. 81,3. 4. Hem. Jogaç. 2,73. 3,31. पाद्यम् *reichen* Mâlav. 33,11. — 2) med. *empfangen:* Speise: स्वेयानस्यै-पसो नोपंहरते TS. 5,2,6,2. — 3) *hinsetzen:* Gefässe Kauç. 81. — 4) *sammeln, zusammenraffen:* ein geschlagenes Heer MBh. 7,8903. *zusammentragen* Bhâg. P. 11,29,49 (med.). — 5) *anwenden:* सकृद्देवोपहरे-च्छस्त्रमाशु च Suçr. 1,50,9 (एवापहरे° gedr.). Arzeneien 12,17. — 6) *Jmd vernichten* MBh. 2,864. — Die augmentirten Formen haben wir zu उपा gestellt. Vgl. उपहरण fg. und उपहार. — caus. *darreichen, vorsetzen:* Speisen MBh. 13,4738. R. 1,20,9. Suçr. 1,74,6. 240,12. — desid. *darbringen wollen:* राज्ञे रुद्राय MBh. 2,862. Vgl. उपजिहीर्षा.

— प्रत्युप s. प्रत्युपहार.

— समुप s. u. समुपा.

— नि *hingeben als Geschenk* oder *Lohn* AV. 6,117,2. निहारं (absol. oder subst.) नि हराणि ते VS. 3,50. यदन्नमत्ति प्रातःसवनाय तन्निहरति Pankav. Br. 19,4,3. 4. — Vgl. नीहार.

— निस् 1) *heraus —, wegnehmen, hinaustragen, herausziehen, hinausschaffen:* vom Feuer weg RV. 1,162,12. पूर्वया द्वारा स्थूणाम् Çat. Br. 14,1,3,7. Kâtj. Çr. 8,9,18. 9,13,28. 18,3,7. Lâtj. 3,4,5. 6. 8,9,17. einen Todten Âçv. Çr. 6,10,4. M. 5,94. fg. 101. 10,55. Jâgn. 3,15. MBh. 5,1547. 6,266. R. Gorr. 2,80,19. Bhâg. P. 5,18,3. 6,16,18. Râga-Tar. 5,432 (निहृत्य st. निर्हृत्य zu lesen). पावकान्नगरात् MBh. 1,4937. तृणं मासि चैत्रे वह्निभयात् 12,2642. दूरं निर्हृतमृद्धिः Râga-Tar. 4,273. einen Pfeil u. s. w. aus der Wunde Spr. (II) 1549. Suçr. 1,26,6. 102,11. Ragh. 14,42. मुञ्जादिषीकाम्, आत्मानं देहात् MBh. 5,1690. देहादुतात्मानम् R. 6,36,32. तस्यासून् MBh. 3,16485. Blut *entziehen* Suçr. 1,45,17. भुक्तं कायात् 75,17. 99,3. निर्हृतैर्यवैः so v. a. *mit dem Koth hinausgeschafft, — abgegangen* MBh. 13,3841. वस्त्रयोः मलं निर्हर्तुम् 12,3402. durch eine Kur *fortschaffen:* पित्तम् Suçr. 1,23,9. विषम् Kathâs. 49,40. चन्द्र-विनेशयोश्च मात्राः शाश्वतीः *entnehmen* M. 7,4. क्षितिभारम् *abnehmen* Bhâg. P. 11,1,2. — 2) *ausführen:* Waaren M. 8,399. — 3) *entfernen —, ausschliessen von:* आर्त्विज्यात् TBr. 2,3,2,1 (med.). *losmachen —, befreien von:* शल्यात् Çat. Br. 2,6,2,1 (med.). — 4) *von sich abstreifen, sich befreien von, Etwas loswerden:* स्वलोमानि MBh. 3,6033. कल्मषम् 9,903. दोषम् 12,11535. Daçak. 64,9. कर्माशयम् Bhâg. P. 10,46,32. अज्ञानजं शोकम् 54,49. 11,8,37. पापम् Kull. zu M. 11,169. — 5) *vertauschen, verwechseln:* वासांसि वासोभिः M. 8,396. — 6) *zu Nichte machen:* वंशं दवाग्निनिर्हृतम् Bhâg. P. 1,10,2. क्षत्रबन्धून्निर्हर्तुम् (besser निहन्तुम् ed. Bomb.) MBh. 14,838. — caus. *hinaustragen lassen:* einen Todten Kull. zu M. 5,104. — Vgl. निर्हरण fgg. und निर्हार fgg. — desid. s. निर्जिहीर्षु.

— विनिस् *herausnehmen, — ziehen:* शल्यम् Suçr. 1,102,12. 347,20. *wegschaffen, entfernen:* शीलदोषान् MBh. 12,3407.

— परा *fort —, hinreissen:* अलिभिर्ये पराहृतात्ममनसः Bhâg. P. 3,5,44.

— प्रतिपरा *hinüberreichen:* कोष्ठे द्रोणकलशम् Çat. Br. 4,4,2,10. पत्न्यै पदम् 3,3,1,10.

— परि 1) *herumtragen, — geben, umherbewegen:* पर्यग्निमंहर्षत RV. 10,155,5. Lâtj. 8,8,16. सर्वतः परिहारमाश्विनं भक्षयन्ति Ait. Br. 2,27. Çat. Br. 9,4,2,14. तीर्थेन TS. 2,6,8,4. भगाय Çat. Br. 1,7,4,6. 12. 2, 2,4,14. 3,9,2,13. Kâtj. Çr. 8,9,17. त्रिः तुरेण शिरः *umfahren* Pâr. Grhj. 2,1. Gobh. 3,10,17. Kauç. 6. 44. 87. Âçv. Çr. 2,3,7. वसतीवरीः 4,12,8. — 2) *umschlingen:* दाम्ना AV. 6,103,2. पत्नीं मुञ्जयोक्त्रेण Kâtj. Çr. 2,7,1. Gobh. 2,10,22. यदा परिहरिष्यन्ति रेणोधानिव तन्तुना। अतरित्रानिव जले बाहुभिर्नामका रणे॥ MBh. 5,2435. fg. आशीविषस्तवाङ्केन परिहृतस्त्वया R. Gorr. 2,6,20. med. *sich umlegen:* मेखलाम् Çat. Br. 3,2,1,10. Kâtj. Çr. 15,5,14. परिहृत n. *was man sich umgelegt hat, worin man gekleidet ist* Bhâg. P. 3,28,37. — 3) *bewahren vor* (abl.): मृत्योरात्मानं परिहराणि Khând. Up. 2,22,5. — 4) *vermeiden, unterlassen; Jmd oder Etwas fern von sich halten, sich hüten vor, sich entziehen, entgehen;* mit acc.: वृथावाचम् Gobh. 3,5,11. ein Weib Khând. Up. 2,13,2. शुल्कस्थानम् M. 8,400. MBh. 1,1798. शापम् 3813 (med.). 7761. वनं दूरात् 3,389. दोषम् 4,740. 6,5221. Hariv. 578 (= Mârk. P. 106, 33). 11107. 11111. R. 2,73,5. Suçr. 1,15,8. 36,15. 52,20. 351,21. Mrkkh. 55,23. 121,7. Kâm. Nîtis. 7,54. Kumâras. 3,43. 74. Çâk. 40,16. 69,12 (परिहृतं st. परिकृतं zu lesen). 90,12. Çâk. Ch. 33,3. Mâlav. 54,11. Spr. (II) 1253. 1363. 2474. 2772. 3154. 3885. 4534. 4816. 6372. 6599. रागं परिहृत्य so v. a. *sine ira et studio* Varâh. Brh. S. 106,5. Gît. 5,2 (परिहृत st. परिहृत mit Hars. zu lesen). 9,4. 10,10. Kathâs. 23,48. 26, 11. 29,194. 35,57. 48,120. 50,163. 71,304. Râga-Tar. 1,336. 4,423. 670. तेन भृत्याः पार्श्वान्न परिजह्रिरे (so ist zu lesen) 6,69. Prab. 103,11. Bhâg. P. 3,1,29. 5,14,29. 20,35. 7,6,18. 11,5,41. Pankar. 3,9,12. Daçak. 80,8. Kaurap. 11. Pankat. 261,5. ed. orn. 42,6. Hit. ed. Johns. 2666. Hem. Jogaç. 3,80. Schol. zu P. 1,3,69. Bhatt. 8,27. 13,5 (med.). *verschonen:* यथा पुत्रश्च भर्ता च त्यक्तावैश्वर्यकारणात्। कं सा परिहरेदन्यम् R. 2,48,20. Spr. (II) 3968. Ragh. 10,42. परिहृत्येदम् *mit Ausnahme von diesem* R. Gorr. 2,9,22. परिहृत्य पञ्च हस्तान् so v. a. *in einer Entfernung von* Varâh. Brh. S. 54,35. — 5) *als unhaltbar beseitigen —, abweisen* Pat. bei Gold. Mân. 173,a. Megh. 14. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 92. Verz. d. Oxf. H. 251,a,4. Muir, ST. 4,43,3 v. u. Madhus. in Ind. St. 1,19,2 v. u. Comm. zu Gaim. 1,11. zu Kap. 1,25. zu TS. Prât.

1, 59. 3,1. zu Golâdhj. Bhuvanak. 5. Halâj. 4,18. — 6) in der Gramm. *doppelt setzen, wiederholen im* Krama Comm. zu AV. Prât. 4,123. — Vgl. परिहर fgg., °हार, °हारिन् fg., °हृति. — desid. *Etwas fern von sich halten —, bemänteln wollen:* स्वार्थम् R. 2,23,9. Vgl. परिजिहीर्षा.

— अनुपरि *umkreisen:* अनुपरिहारं सादयति *ringsum* TS. 5,3,4,3. 10,1.

— अभिपरि *im Kreise umherbewegen* Çat. Br. 3,8,2,6. वसतीवरीः 4,6,9,23. अनभिपरिहरन्नात्मानम् *ohne sich selbst zu umfahren* (mit dem Feuerbrand) Kauç. 44. — caus. med. *um sich her bewegen:* दीक्षिता अभिपरिहारयेरन् Âçv. Çr. 4,12,3.

— विपरि *versetzen, verwechseln* Çat. Br. 2,5,2,36. शिप्रू जातौ Pañkav. Br. 11,8,8. Ait. Br. 3,11. Âçv. Çr. 3,13,8. सूक्ते 8,2,12. 9,3.

— संपरि *Jmd umkehren lassen* MBh. 4,2130.

— प्र 1) *darbringen:* प्र तवसे प्रयो न हर्मि स्तोमम् RV. 1,61,1. — 2) *vorwärts bewegen, vorstrecken:* पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यम् RV. 6,47,15. अदृषाया पशवो ऽङ्गानि प्र हरन्ति TS. 5,2,2,5. Çat. Br. 6,7,2,13. यस्यामुशन्तः प्रहराम शेपम् *hineinstecken* RV. 10,85,37. — 3) *werfen, schleudern:* den Donnerkeil AV. 10,5,50. Ait. Br. 2,1. 3. 31. TBr. 2,1,5,11. 3,2,4,2. मा मे प्रहाः (TS. Prât. 8,8) TS. 2,4,12,3. MBh. 3,10385 (प्राहरद्वज्रम् mit der ed. Bomb. zu lesen). दुर्बले 14,247. Spr. (II) 4266. कुलिशं तस्मै Bhâg. P. 8,11,12. शरान् MBh. 3,1584 (med.). शम्याम् Âçv. Çr. 12,6,7. उदवज्रान् Kauç. 49. einen Stein 36. 46. fg. स्फ्यम् Kâtj. Çr. 2,6,42. तृणम् 4,4,11. 5,3,26. Lâṭj. 2,11,13. 8,8,6. Daçak. 87,14 (उपरि). *hinauswerfen:* पूर्वया द्वारा सदः Çâñkh. Çr. 17,7,11. partic. प्रहृत AV. 4,12,7. Çat. Br. 1,2,4,1. दण्ड *mit welchem ein Schlag geführt wird* 3,7,2,2. — 4) speciell *in's Feuer werfen* z. B. neuerzeugtes Feuer in den Âhavanîja Ait. Br. 1,16. Çat. Br. 3,4,2,23. 9,2,2,1. 11,8,2,1. Kâtj. Çr. 5,2,4. 4,7. 8,7,3. 17,3,21. उपश्रितानि 26,6,19. — 5) *stossen, treffen, einen Schlag führen, losschlagen; einen Angriff machen* AV. 19,46,3. M. 8,300. प्रहरतां वरः MBh. 1,5982. 4,722. 5,7218. 7552. 6,2515 (med.). 13,1377. R. Gorr. 1,77,21. Kumâras. 3,70. Ragh. 5,58. विधिः 8,44. मामधिकृत्य ad Çâk. 54. 135. Mâlav. 28,8 (प्रहरसि zu lesen). Spr. (II) 4292. fg. Z. d. d. m. G. 27,32. Varâh. Bṛh. S. 46,77 (med. *sich schlagen, mit einander kämpfen*). Kathâs. 13,29. 49,27. Râġa-Tar. 3,401 (Bienen). 516. परश्वधः Bhâg. P. 9,15,31. Pañkat. 149,1. Bhaṭṭ. 9,7. य उभाभ्यां प्रहरसि (eine Schlange) पुच्छेन चास्येन च AV. 7,56,8. परशुना Çat. Br. 3,6,4,10. पादाभ्याम् 14,3,1,22. पादेन M. 8,280. दण्डैः Vop. 6,33. ललाटपट्टाभ्याम् Pañkat. 35,2. दशनैः Kathâs. 48,110. निशितेन चेतसा Spr. (II) 7124. der oder das Getroffene u. s. w. a) im acc. MBh. 4,1107. 6,4180. 13,1968. Hariv. 2577. 5621 (med.). 9309 (med.). R. 2,69,14 (71,14 Gorr.). 3,54,27. 4,10,17. 38,15. Kâm. Nîtis. 9,63. Râġa-Tar. 3,40. Bhâg. P. 1,17,6. Vop. 25,1. वाणः Sarvadarçanas. 18,11. ततः प्रहरते गङ्गा गिरिकाननसंचयान् R. 4,44,63. हृदयम् Râġa-Tar. 2,121. शतधा ते शिरो वज्री वज्रेण प्रहरिष्यति MBh. 2,2349. उत्तमाङ्गानि भल्लैः 14,2500. गदामुष्टितलादिभिः R. 6,83,15. पदा सव्येन गदाम् Bhâg. P. 3,19,9. कशया 5,26,15. तीक्ष्णाग्रशृङ्गाभ्याम् Pañkat. 74,8. चञ्चुप्रहारैः 172,4. — b) im loc. MBh. 1,5985. Hariv. 3266 (med.). 5119 (med.). R. 4,1,26. 20,8. Mârk. P. 62,1. Ragh. 2,62. 7,56. 11,84. 15,3. Çâk. 11. Spr. (II) 1064. रोगाः शत्रव इव देहे 6322. Kathâs. 14,74. 18,332. 26,173. 41,45. 49,26. 147. Bhâg. P. 4,17,20. Prab. 35,12. शरैः MBh. 3,855. पदा मूर्ध्नि 15780. मुष्टिभिः Kathâs. 18,149. खड्गेन 28,31. कुलिकयोरसि Daçak. 94,14. — c) im dat. MBh. 5,7147. 7161. 7,6323. Bhâg. P. 6,11,17. — d) im gen. MBh. 11,690. 14,247 (med.). Spr. (II) 6207. Mârk. P. 132,28. कङ्कपत्रिभिः MBh. 5,7148. — partic. प्रहृत *getroffen* u. s. w. Hariv. 10926. उत्तमाङ्ग MBh. 10,572. impers.: पादेन प्रहृतं तया Sâh. D. 34,5. प्रहृतं त्वयास्याम् Ragh. 2,54. 14,46. Hariv. 4805. प्रहृते सति *wenn ein Schlag erfolgt* M. 8,286. सिंह° n. *ein Kampf mit* Ragh. 16,16. खड्ग°, जानु° gaṇa अक्षद्यूतादि zu P. 4,4,19. — Vgl. प्रहर, प्रहरण, प्रहरणीय, प्रहर्तर् fg., प्रहार fg. und प्रहारिन् fgg. — desid. 1) *rauben wollen:* पाण्डुपुत्राणां तेजः MBh. 5,2483. — 2) *werfen wollen* Çat. Br. 5,5,5,1. — 3) *einen Schlag führen —, einen Angriff machen wollen* MBh. 5,4624. 8,4406. अन्योऽन्यम् 7,5484. कृपाणेन प्राजिहीर्ष्ये Daçak. 117,3. — Vgl. प्रजिहीर्षु.

— अनुप्र 1) *in's Feuer werfen:* den Jûpa Ait. Br. 2,3. Streu TBr. 2,1,4,9. TS. 2,6,5,6. Kauç. 6. प्रस्तरम् Çat. Br. 1,8,3,16. fg. 22. 2,5,2,44. तृणम् Kâtj. Çr. 3,6,3. die Araṇi Çâñkh. Çr. 16,16,1. Âçv. Gṛhj. 4,2,22. Çr. 1,12,36. neues Feuer Çat. Br. 2,5,2,19. 3,4,4,23. 4,6,8,10. Lâṭj. 2,3,2. — 2) *einstecken:* das Glied (vgl. u. प्र 2) Sañsk. K. 32,a,10. — 3) absol. अनुप्रहारम् *mit einem Schlage:* खड्गमाकृष्य भ्रमरमनुप्रहारं पातितवान् Pañkat. in Ind. St. 3,371. — Vgl. अनुप्रहरण.

— प्रतिप्र s. प्रतिप्रहार.

— संप्र 1) *schleudern:* वज्रं तस्मै MBh. 14,242. तस्य 250. — 2) *einen Schlag führen gegen, einen Angriff machen auf;* mit acc. MBh. 3,15167. mit loc. 4,1512. med. *auf einander losschlagen, mit einander kämpfen* P. 1,3,15, Vârtt. 2, Schol. MBh. 7,562. 1937. 8,441. act. dass. R. 3,30,29. — Vgl. संप्रहार fgg.

— प्रति 1) *zurückwerfen, — drängen* AV. 2,19,2. चक्रुषे कृत्याम् 4,18,4. 5,31,1. — 2) *stossen, tupfen auf;* प्रतीहारम् absol. त्रिः Kauç. 29. प्रतिलिम्पति 58. अ° 28. — 3) *zurückhalten, zuhalten:* das Euter Pañkav. Br. 24,1,11. partic. °हृत *zurückgehalten:* अश्वो रश्मिना Çat. Br. 13,2,2,9. Khând. Up. 2,9,7. लस्पूजनि° *befestigt mit* Kâtj. Çr. 8,4,18. — 4) *zurückbringen* Lâṭj. 2,7,9. — 5) *darbringen, übergeben:* मात्रे Bhâg. P. 10,7,30. *verschaffen* 3,5,47. — 6) med. *zu sich nehmen, geniessen:* सर्वाणि ह वा इमानि भूतान्यन्नं प्रतिहरमाणानि जीवन्ति Khând. Up. 1,11,9. — 7) *als* Pratihartar *hemmend einfallen in der Sâman-Litanei:* पञ्चाक्षरेण Pañkav. Br. 7,7,3. AV. 9,6,45. TBr. 3,12,9,3. Ait. Br. 5,23. Çat. Br. 4,3,4,22. Khând. Up. 1,10,1. प्रतिहृत आह्वयते Çâñkh. Çr. 17,17,13. Lâṭj. 7,6,8. 7,30. — Vgl. प्रतिहरण fg. und °हार fg. — caus. *zurücknehmen lassen* Lâṭj. 4,11,16. — desid. *erwiedern —, vergelten wollen:* वैरं प्रतिजिहीर्षता MBh. 11,352, wohl nur fehlerhaft für प्रतिचिकीर्षता.

— वि 1) *auseinandernehmen, trennen, öffnen; vertheilen:* ऊरू RV. 10,162,4. पदे Ait. Br. 2,35. कीर्तिं बहुभ्यो वि हर द्विराजे *theile aus* AV. 5,20,9. Opfer Ait. Br. 1,18. die Feuer: विहरत्यग्नीदग्नीन् Çat. Br. 4,2,5,14. Vaitân. 17. fg. Ait. Br. 1,28. आग्नीध्रात्सदस्यानग्नीन् 2,36. Âçv. Çr. 5,19,7. TS. 6,3,1,1. Çat. Br. 12,9,2,13. P. 8,2,92, Vârtt. 1, Schol. Verz. d. Oxf. H. 32,b,41. Verse und Verstheile *zerlegen und*

versetzen: सूक्तानि Ait. Br. 6,24. Âçv. Çr. 6,3,1. 2. 8,2,3. छन्दांसि Çâñkh. Br. 17,2. Çr. 7,15,9. 12,11,6. अस्तरौ रश्मी *gesondert halten* Ait. Br. 2,37. यत्संयुप्य विहरति TS. 5,2,4,1. संजहार महाभ्राणि विजहार च कानिचित् *zusammenballen* und *vertheilen* Hariv. 6961. चापं विहरन्वै तलात्तलम् *aus einer Hand in die andere gehen lassend* MBh. 3,695. — 2) *eintheilen* (nach dem Maass) Kâtj. Çr. 21,3,30. — 3) *theilen, dividiren* Golâdhj. Jantrâdh. 36. — 4) *zupfen, zausen:* ये पाकशंसं विहरन्त एवैः ṚV. 7,104,9. — 5) *herausziehen:* (तम्) गर्भाद्विजह्रतुः (so ed. Bomb.) MBh. 7,2275. *ablösen, abhauen:* क्षुरैः — व्यहरदुत्तमाङ्गानि (so ed. Bomb.) 6,2757. — 6) *entreissen, rauben* AV. 5,29,5 (विंहृत). Spr. (II) 3478. Râǵa-Tar. 1,370. — 7) *sich fortbewegen, gehen:* समे देशे Âçv. Çr. 12,6,8. — 8) *durchstreichen:* लोकान् MBh. 13,1858. — 9) *sich vertreiben, zubringen* (die Zeit): रात्रिम् Gobh. 1,6,7 (med.). वनेषु तृतीयं भागमायुषः M. 6,33. MBh. 3,1875. 4,17. R. 1,77,25. 2,24,15 (3 Gorr.). 34,29. 54,30 (32 Gorr.). 94,26 (विजह्रिवान्). 5,14,69. क्व चायं विहृतस्त्वया कालः MBh. 1,7. 3,12595. — 10) *die Zeit verbringen,* insbes. *auf angenehme Weise, sich vergnügen, lustwandeln* (von Menschen und Thieren): स्थानासनाभ्यां M. 6,22. 11,224. स्त्रीभिरन्तःपुरे सह 7,221. MBh. 3,2286. 2238. 15571. 4,27. 5,7427. R. 2,35,24. 55,33. 108,9. R. Gorr. 1,78,15. 2,27,12. 42,2. 3,10,15. 40,32. 77,33. 4,43,7. 6,95,21. Kâm. Nîtis. 7,35. Megh. 61. Ragh. 6,35. 57. 8,32. 16,54. Spr. (II) 2247. 2418. 3637. Z. d. d. m. G. 27,96. Kathâs. 20,102. 149. 22,13. 26,30. 28,27. fg. 29,30. 43,129. Mârk. P. 51,99. Râǵa-Tar. 1,246. 3,16. Bhâg. P. 1,9,32. 15,13. 18,32. 2,7,12. 28. 4,6,11. 29,54. 5,9,18. fg. 16,16. 24,29. 8,6,17. 24,31. 54. 9,18,8. किमद्य यथापूर्वमाहारार्थं न विहरसि Pańkat. 197,22 (vgl. 24). von Buddha's *Aufenthalt an einem Orte* Burnouf, Intr. 286. — med. MBh. 1,5576. 5703. 7713. 6,456. Hariv. 8350. R. Gorr. 2,65,14. 3,28,11. 61,42. Bhâg. P. 10,33,15. Pańkat. 197,24. विहृतं (impers.) च वनान्तरे Mârk. P. 109,21. यानि चापि त्वया सार्धं वनेषु च सुगन्धिषु । विहृतानि सुखम् R. 4,19,13. — 11) *vergiessen:* बाष्पम् Çâk. 49,19. 53,21. 89,8. nicht in der beng. Recension. — Vgl. विहर fgg., विहार, विहारण, विहारिन् und विहृत fg. — desid. s. विजिहीर्षु.

— अभिवि *abtheilen:* यं धिष्ण्यवतो प्राचमङ्गारैरभिविहरेयुः Âçv. Çr. 5,13,6.

— परिवि s. परिविहार.

— संप्रवि *durchstreichen:* दिशः MBh. 3,15667.

— संवि *sich vergnügen, spielen* Bhâg. P. 6,14,56.

— सम् 1) *zusammentragen, — lesen:* ते यज्ञं संजह्रुस्ते यज्ञं संभृत्योचुः Çat. Br. 3,5,1,15. *herbeiholen:* नदीनदेभ्यो जलम् R. 4,25,30. *zusammenwerfen, vermischen* Kâtj. Çr. 2,5,15. Feuer 4,8,15. पर्यायान् Lâtj. 6,5,22. 6,9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 140. — 2) *zusammenlegen, — ziehen:* पदः Çat. Br. 3,8,2,6 (vgl. संतरां पादकौ हर ṚV. 1,33,19). चरणावुभौ Mârk. P. 39,19. कूर्मो ऽङ्गानि Bhag. 2,58. MBh. 14,1151. Mârk. P. 68,22. उष्णीषम् Çat. Br. 5,3,5,23. वेणीम् Sâh. D. 162,6. *zusammenballen:* संहृत्य (vielleicht संहत्य zu lesen) मुष्टिम् MBh. 3,11517. संजहार महाभ्राणि विजहार च कानिचित् Hariv. 6961. संहृत्यैकार्णवं सर्वं त्वं शोषयसि रश्मिभिः MBh. 3,189. संहरस्व स्वयमात्मानमतमना *ziehe dich zusammen, schrumpfe ein* 11277. मनः संहृत्य विषये so v. a. *concentriren* 13,4834. — 3) *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe MBh. 3,772 (med.). 10,687. Hariv. 10727. R. 6,82,96 (med.). Çâk. 131. 94,20, v. l. Uttarar. 109,16 (148,12). Mâlav. 57. Kathâs. 45,394. 50,58. Bhâg. P. 1,7,32. वार्षिकं संजहारेन्द्रो धनुः Ragh. 4,16. संहृतकार्मुकस्य 12,103. Truppen Sâh. D. 158,13. einen Vorhang Mâlav. 22. इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः Bhag. 2,58. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,2. die Augen, den Blick so v. a. *nicht mehr hinsehen* MBh. 14,1538. R. 2,42,1 (41,1 Gorr.). 6,2,36 (med.). Kumâras. 7,75 (vgl. Ragh. 7,20). Çâk. 44. रूपम् *eine angenommene Gestalt wieder ablegen* MBh. 14,1595 (med.). Hariv. 3326. 3328. संहृत्येव शशी ज्योत्स्नाम् R. 3,69,1. नहि संहरते ज्योत्स्नां चन्द्रश्चाण्डालवेश्मनि Spr. (II) 3755. — 4) *hemmen, einstellen, unterdrücken:* संभारान् R. 2,21,49. अभिषेकविधानम् 22,11. उत्थितां महतीं बुद्धिं मरणे 4,61,22. मल्लपाठादि Kathâs. 37,75. अमृतसाधनम् 41,19. अमृतक्रियाम् 25. युद्धम् 47,92. 48,119. स्वमायाम् 92,6. तपः 40,31. वृत्तीः Prab. 98,1. तेजः MBh. 1,1262 (med.). Bhâg. P. 7,8,34. कामान् MBh. 14,339 (med.). 1151. बलमात्मनः Hariv. 3783. वचः Ragh. 10,83. कोपम् MBh. 3,2252. क्रोधम् Kumâras. 3,72. बाष्पम् R. 3,28,4. भयम् Mâlatîm. 125,1. दुःखम् Kathâs. 73,216. असंहृत *ununterbrochen* Uttarar. 1,16. fg. (2,9. 10). — 5) *absorbiren, zu Nichte machen* (häufig im Gegensatz zu सर्ज् *entlassen, schaffen*) Çvetâçv. Up. 5,3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,98. कालमर्जुनरूपेण संहरन्तमिव प्रजाः MBh. 4,1726. 7,2041. 2051. 2112. 12,9219. 13,859. 6014. Ragh. 13,6. Spr. (II) 7495. Kathâs. 28,171. Mârk. P. 46,17. Bhâg. P. 1,15,26. 3,4,29. 11,1,10. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 3. 80,*a*,27. Muir, ST. 4,299,22. Kusum. 24,17. med. MBh. 3,1644. 5,5025. 7,2020. 2115. 12,9222. Spr. (II) 1696. Bhâg. P. 11,1,5. Pańkar. 1,14,15. संहृत Hariv. 4420. R. 2,114,7 (125,8 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 48,43. Râǵa-Tar. 4,456. 602. Bhâg. P. 9,5,7. Pańkat. ed. orn. 56,15. — 6) *wegraffen, rauben:* पशुस्यायुः Ait. Br. 3,11. धर्मम् Spr. (II) 5297. — 7) *an sich ziehen:* गुणम् *Faden* und *Tugend* Spr. (II) 7307. नृपदीपो धनस्नेहं प्रजाभ्यः संहरन्नपि 3809. चक्षूंषि सर्वलोकस्य MBh. 6,2398. सर्वाः प्रकृतयः (= प्रकृतीः) — अर्थमानप्रदानाभ्याम् 1,5696. *für sich nehmen* M. 8,188. fg. 9,118. 123 (med.). Hariv. 6797. पैतामहं महच्चक्रं तथा त्रैलोक्यसंहृतम् (v. l. in der neueren Ausg.) 12730. — Vgl. संहर fgg., संहार fg., संहारिन् fg., संहृति, संह्रियमाणबुसम् und °यवम्. — caus. *schneiden* (Haare, Nägel), med. *sich schneiden:* अङ्गलोमानि Gobh. 3,1,4. रोमनखानि Kauç. 80. Karaka 1,8. — desid. *zusammentragen wollen:* यज्ञं संभरति सं च जिहीर्षति Çat. Br. 3,8,1,2. — intens. *oft zu Nichte machen:* यो ऽखिलं जगत् । चरीकर्ति बरीभर्ति संजरीहर्ति लीलया Verz. d. Oxf. H. 160,*b*,4. 5.

— अनुसम् 1) *nachziehen:* क्रमते दक्षिणेन पादेनानुसंहरति सव्यम् Kauç. 6. — 2) *zusammenfassen* Lâtj. 2,5,15. 7,6,16.

— उपसम् 1) *zusammentragen, herbeiholen* MBh. 1,7206. 12,5418. — 2) *zusammenziehen, an sich ziehen:* तृणजलायुका तृणस्यान्तं गत्वात्मानमुपसंहरति Çat. Br. 14,7,2,4. Kauç. 22. कूर्मो ऽङ्गानि MBh. 14,1302. उपसंहृतदिव्याङ्ग Pańkar. 3,14,8. उपसंह्रियतामात्मा so v. a. *nimm dich zusammen* Mârk. P. 66,31. *zusammenziehen* so v. a. *annähern, in Berührung bringen:* जिह्वाग्रं बर्स्वेषु TS. Prât. 2,18. यदुपसंहरति त-

त्कारणम् 32. उपसंहृततरौ 14. 16. 18. वात्युपसंहृत 12. — 3) *kurz zusammenfassen, resumiren* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 15. 82. 90. 115. 144. 283. Kull. zu M. 1,57. 12,118. Comm. zu Bhâg. P. 12,2,44. — 4) *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe Çâk. 94,20. Mârk. P. 131,24 (med.). 132,3. 11. 14 (med.). हेतुमप्यागते छायां नोपसंहरते द्रुमः Spr. (II) 573. इन्द्रियाणि MBh. 14,1302. रूपम् *eine angenommene Gestalt wieder ablegen* Bhâg. P. 10,3,30. — 5) *hemmen, einstellen, unterdrücken* MBh. 7,2064. fg. कृपयेवोपसंहृत्य भासमस्तं ययौ रविः Kathâs. 73,241. Mârk. P. 103,43. गिरः Bhâg. P. 4,9,30. उपसंहृतामर्षरोषवेग 5,25,6. 11,13,22. प्रेक्षणम् Kathâs. 45,239. उपसंहृतगान्धर्वा (so ist zu lesen) *den Gesang eingestellt habend* 120,123. वनवासनिर्बन्धम् Mârk. P. 109,46 (med.). उपसंहृतदेहननोच्यापार Kull. zu M. 1,53. अत्ययमक्षरम् *unterdrücken so v. a. nicht aussprechen* Pat. zu P. 8,2,89. द्वादशवार्षिकस्योपसंहृतत्वात् so v. a. *weil davon nicht mehr die Rede ist* Kull. zu M. 11,82. — 6) *absorbiren, zu Nichte machen* MBh. 1,1336. Mârk. P. 46,15. °हृत Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. MBh. 16,133. Mârk. P. 45,14. 46,2. 48,2. Muir, ST. 1,172, N. 25. fg. Bhâg. P. 5,9,6. 14,29. 7,8,48. 9,23,27. Sarvadarçanas. 76,15. — 7) *wohl in sich enthalten* Schol. zu P. 5,1,52. — Vgl. उपसंहार fg. — desid. *zu Nichte machen wollen* Bhâg. P. 5,25,3.

— समुपसम् *hemmen, einstellen:* °हृतसंप्रहार Uttarar. 106,6 (144,4).

— प्रतिसम् 1) *zusammenziehen,* zum Meere wird gesagt: प्रतिसंह्रियतामात्मा Hariv. 6529. — 2) *zurückhalten:* यस्त्वद्य पातालमुखे पतन्तं पाणौ गृहीत्वा प्रतिसंहरेत MBh. 3,15642. *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe 5,7296. 14,2024 (प्रत्युपसंहरत्). 2033. Ragh. 3,64. 9,57. 16,80. Çâk. 41. 7,3. Prab. 55,13. eine abgeschossene Waffe MBh. 10,706. चक्षुः so v. a. *nicht mehr hinsehen* Ragh. 15,78. — 3) *hemmen, einstellen, unterdrücken:* प्रयाणम् MBh. 3,14668. कोपम् 6,2613. संरम्भम् 12,8301. गिरम् Çiç. 2,15. कर्मण्यप्रतिसंहृते R. 2,22,10. — 4) *absorbiren, zu Nichte machen* MBh. 12,8275. Mârk. P. 46,4. Sâh. D. 326,16. — 5) *sich zusammennehmen* MBh. 5,3500. — Vgl. प्रतिसंहार. — caus. *einstellen lassen:* आभिषेचनिकीं क्रियाम् R. 2,22,26. — desid. s. प्रतिसंजिहीर्षु.

2. हृ, हृणीते *grollen, böse sein Jmd* (dat.): हृणानस्य मन्युः RV. 1,25,2. 2,33,15. Varuṇa 7,86,3. 104,14. 8,92,12; vgl. अहृणान. In der Stelle तमहृणादसुरमायया (Comm. स्वयशो कृतवती) Çâñkh. Br. 23,4 scheint etwa अहृणात् *brachte zu Fall* gelesen werden zu müssen. — Vgl. हृणीय.

— अभि *Groll hegen, eifersüchtig sein auf* (acc.) RV. 8,2,19.

3. हृ, हर्यति s. हर्य्.

हर (von 1. हृ) 1) adj. (f. आ, seltener ई) am Ende eines comp. P. 3,2,9. 10. a) *tragend;* s. कवच°. — b) *treibend, führend:* ऊर्ध्वमार्ग° *aufwärts* Suçr. 1,144,14. अधोभाग° 13. अपथहरा इन्द्रियाश्वाः *auf Abwege* Kir. 5,50. — c) *hinbringend, befördernd:* दुष्प्रवृत्ति° *eine schlechte Nachricht zu* (प्रति) Ragh. 12,51. — d) *entführend, raubend, Entwender:* वृष° H. Gobh. 1,42,25. दारहार्य° R. 4,17,38. Varâh. Bṛh. S. 15,26. Spr. (II) 2584. Kathâs. 32,32. Bhâg. P. 3,18,11. 9,8,9; uneig.: अनङ्गाङ्ग° MBh. 14,211. प्रज्ञा°, शक्ति° Spr. (II) 6773. जीवित° Kathâs. 39,30. प्रतापायुःश्री° Râga-Tar. 6,257. *entziehend so v. a. übertreffend:* वलोन्नाकिकुम्भविभ्रमहरौ Spr. (II) 5896. — e) *entfernend, verscheuchend, vertreibend* (ein Uebel), *zu Nichte machend:* अघ° Kathâs. 32,51. आर्ति° 42,82. Râga-Tar. 3,39. Bhâg. P. 1,8,43. 3,4,4. 8,27. 4,10,30. जरामृत्यु° 8,9,21. Pañkar. 1,4,15. मदर्प° Spr. (II) 2454. रतिखेद° Sâh. D. 19,14. शोक° MBh. 13,303. श्रम° Kathâs. 84,2. सद्दोष° Bhâg. P. 3,25,24. सर्वपाप° Jâgñ. 3,209. MBh. 3,13414. यज्ञ° MBh. 12,10165. R. 1,40,26. अरि° MBh. 1,2659. पुत्र° (so ed. Bomb.) 14,240. त्रिपुर° Hariv. 10566. Spr. (II) 1525. सर्वभूत° Suçr. 1,181,20. Pañkar. 4,3,59. = नाशक H. an. 2,470. — f) *für sich nehmend, erhaltend:* ब्रह्मदाय° M. 3,3. शरीरार्धहरा हरस्य Kumâras. 1,51. — g) *hinreissend, entzückend:* मनोदृष्टि° R. 2,96,4. — 2) m. a) *Divisor* Colebr. Alg. 8. 13. 85. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Comm. zu Âryabh. 2,27. — b) *Hengst* (?) Çaunaka in Z. C. vgl. Spr. 1,442. *Esel* Çabdârthak. bei Wilson. — c) *Feuer* ebend. und H. an. — d) *der Zerstörer* als ein N. Çiva's AK. 1,1,1,29. 3,4,7,32. 19,122. 27,208. H. 198. H. an. Halâj. 1,11. Âçv. Gṛhj. 4,8,19. Çvetâçv. Up. 1,10. M. 12,121. MBh. 1,4371. 7970. Hariv. 7198. 7455. 10565. 10632. fg. 10657. R. 1,44,9. 45,27. Mṛkkh. 7. 45. Ragh. 4,32. Kumâras. 1,51. 7,44. ad Çâk. 32,5. Vikr. 48. Mâlav. 46. Spr. (II) 203. 986. 2303. 6859. 7473. 7369. Sâh. D. 54,2. Varâh. Bṛh. S. 43,33. Kathâs. 1,45. 18,213. 27,142. Prab. 54,43. Râga-Tar. 1,1. 72. 90. 2,71. 134. 3,1. 451. 482. 4,38. Bhâg. P. 1,2,23. 2,6,31. 5,39. 7,10,66. Verz. d. Oxf. H. 27,a,4. 38. 46,a,3. 80,a,23. 276,b,14. Sarvadarçanas. 98,13. Pañkat. 63,7. Vop. 5,7. Hall 126. unter den 11 Rudra Gaṇâdh. in Verz. d. Oxf. H. 82,a,25. 190,a,38. MBh. 12,7535. Hariv. 166. Verz. d. Oxf. H. 82,b,25. — e) N. pr. α) eines Dânava MBh. 1,2659. Hariv. 203. 2283. 12939. 14284. — β) eines Affen R. 6,13,8. 7,5,43. — γ) eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. eines Lexicographen Med. Anh. 1. eines Sohnes des Kubera Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — हर Râga-Tar. 4,96 fehlerhaft für हार; vgl. Bhâg. P. 10,35,4. — Vgl. अंश°, अश्मरी°, कवच°, क्षत°, ख°, गो°, ग्रन्थि°, तमो°, ताप°, धन°, धी°, पश्चात्तो°, पाप° (auch Bhâg. P. 4,1,46), पित्त°, पुष्पदन्त°, पृथ्वी°, प्राण°, प्राज्ञ° (auch MBh. 7,2122), बीज°, भगनेत्र°, भाग°, भार°, भूत°, भ्रान्ति°, मदन°, मनो°, मूल°, यशो°, रत्नो°, राहुमूर्ध°, रिक्थ°, रोग°, बाल°, वार्त्ता°, विष° (als adj. auch Suçr. 1,180,13. °हरी विद्या MBh. 1,1204), शक्ति°, शासन°, शोक°, शून्य°, श्री°, सत्त्व°, संदेश°, सर्व° (vom Tode Bhag. 10,34), सर्व°, सु°, सुधा°, स्मर°, स्मृति°.

हरक m. *a rogue, a cheat; a person of reflection;* ein N. Çiva's Wilson nach Çabdârthak. *Divisor* und *Division* ohne Angabe einer Aut.

हरकृपाठाकुर m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 1,136.

हरकेश m. schlechte v. l. für हरिकेश VP. 2te Aufl. 2,297.

हरक्षेत्र n. N. pr. eines dem Çiva geheiligten *Gebietes* LIA. 1,187, N. 1.

हरगोविन्द m. N. pr. eines Autors: °तर्कवागीश Notices of Skt Mss. 1,161. °वाचस्पति 117.

हरचापारोपण n. Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 141,b, No. 289.

हरचूडामणि m. Çiva's *Diadem* d. i. *der Mond* Bhûtaçuddhi im ÇKDr.

हरजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 427,b, No. 228.

हरण (von 1. हर्) 1) adj. (f. आ und ई) zur Erklärung von हरित् Nir. 4,11. von हरि 7,24. von वधु 9,23. von घर्म 11,42. a) *führend, enthaltend:* दुग्धहरिणी (lies °हरणी) °नाडी Suçr. 2,105,12. बलिहरणी दर्वी Âçv. Grhj. 2,1,2. — b) *entführend:* सहप्राण° R. Gorr. 2, 68,4. *vertreibend, wegnehmend:* क्लेश° Kauç. 13. तृड्° Suçr. 1,199,1. हरणे (voc. f.) दुरितान्धकारवृन्दानाम् Kathâs. 78,31. — 2) n. = हृति Trik. 3,3,142. H. an. 3,232. Med. n. 87. a) *das Bringen, Holen:* पानीय° MBh. 3,17264. Râǵa-Tar. 4,717. *das Darbringen:* भक्त° Kâtj. Çr. 9,5,29. प्रवृत्ति° *das Einziehen von Nachrichten* Hariv. 10026. — — b) *das Verbringen:* des Feuers Kâtj. Çr. 5,4,5. Kauç. 80. पात्र° Kâtj. Çr. 10,6,24. आवसथ° 18,6,3. 25,8,40. — c) *das Entziehen, Entwenden, Rauben, Entführen:* रसस्य AV. 1,28,3. प्रसह्य कन्याहरणम् M. 3,33. रत्नानाम् 322. fgg. 327. 11,163. Jâǵń. 2,155. 3,230. MBh. 1, 316. 363. 5,6013. R. 1,3,20. 3,7,31. 40,32. 52,52. 6,8,25. Ragh. 11, 74. Spr. (II) 466. 747. 2099. 4310. 5784. 5981, v. l. 6940. 7325. 7367. Varâh. Brh. S. 15,7. 99,5. Weber, Râmat. Up. 356,1. Kathâs. 64,81. fg. 121,224. Mârk. P. 45,40. Râǵa-Tar. 4,72. 638. 6,497. Sarvadarçanas. 9,7. Halâj. 5,57. ममप्राणानाम् Spr. (II) 3375. मत्प्राण° Kathâs. 34, 22. Bhâg. P. 2,7,27. am Ende eines adj. comp.: कृतसर्व° MBh. 13,1629. — d) *das Erhalten, Bekommen:* क्षेमाद्यहरणैषिन् Kathâs. 25,235. — e) *das Entfernen, zu-Nichte-Machen:* मासावृद्ध° Suçr. 1,25,6. अम्बु° Varâh. Brh. S. 42,2. भ्रम° Bhâg. P. 10,50,9. आत्मीयदोष° Spr. (II) 2776. दुर्नयचित्तवृत्ति° 4189. वर्ण° Râǵa-Tar. 5,180. — f) *das Dividiren, Division* Colebr. Alg. 8. Comm. zu Ârjabh. 2,32. fg. — g) *Hochzeitsgeschenk* AK. 2,8,1,28. Trik. H. 520. H. an. Med. MBh. 1,401. 7993. 8004 (हरणं od. Bomb.). — h) *das einem Beschäler gereichte Futter* (Comm.) P. 6,2,65. — i) *Arm* H. an. Med. — Vgl. उद्°, कांस°, प्रसह्य°, प्राशित्र°, बलि°, वाडव°, शुल्क°, सर्व°.

हरणभाग adj. *berechtigt zu nehmen:* die Manen TBr. 1,3,10,7.

हरणाहारिका f. *das Herbeibringen der Hochzeitsgeschenke* (Titel des 221ten Adhjâja im 1ten Buche des MBh.) MBh. 1,316. °हारिक n. od. Calc.

हरणाहरण (हरण + आ°) n. dass. MBh. 1,363.

हरणीय partic. fut. pass. von 1. हर् P. 6,1,217, Schol.

हरतेजस् n. *Çiva's Same* so v. a. *Quecksilber* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. हरबीज.

हरदग्धमूर्ति adj. *dessen Körper von Çiva verbrannt worden ist;* m. *der Liebesgott; die Geschlechtsliebe* Varâh. Brh. S. 78,14.

हरदत्त m. N. pr. verschiedener Männer Mâlav. 10,18. fgg. Praudhar. 1,9. Siddh. K. zu P. 3,1,15. 7,2,19. Ind. St. 1,467. 9,176. Verz. d. B. H. No. 750. 757. Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. 154,a,8. 161,b,10. 162,b,30. 163,a,7. 183,a,4. 258,a,36. °मिश्र Colebr. Misc. Ess. 2,10. 38. 40. °दत्ताचार्य Sarvadarçanas. 74,17.

हरदास m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,b,9. eines Autors Z. d. d. m. G. 2,338.

हरनर्तक n. *ein best. Metrum,* = हरिप्लुत Ind. St. 8,397.

हरनेत्र n. *Çiva's Augen* als Bez. der Zahl drei ÇKDr. nach dem Ǵjotishçâstra.

हरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 24,70.

हरप्रदीपिका f. Titel eines über *Quecksilber* (vgl. हरतेजस्, °बीज) handelnden Werkes Mack. Coll. 1,135.

हरप्रिय m. *Nerium odorum* Râǵan. 10,11. — Vgl. हरिप्रिय.

हरबल m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 43,98.

हरबीज n. *Çiva's Same* d. i. *Quecksilber* Trik. 2,9,34. H. 1050. — Vgl. हरतेजस्.

हरमुख N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,8.

हरयाण m. N. pr. eines Mannes RV. 8,25,22. Naigh. 4,2. Nir. 5,15.

हररूप m. = रूप ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

हरविलास m. Titel eines Werkes Uǵǵval. zu Unâdis. 2,28.

हरवे N. pr. = Herât Verz. d. Oxf. H. 340,a,28.

हरशेखरा f. ein N. der Gaṅgâ (*Çiva's Diadem*) H. 1082.

1. हरस् (von 1. हर्) n. 1) *Griff, Schlag:* दण्ड, इषु, हरस् AV. 5,5,4. आमुं देवे हरसा दैव्येन *mit göttlichem Griff halte ich* 2,12,6. — 2) *Zug* (beim Trinken), *Schluck:* यस्यं ते हरः शतं सर्वा मदन्ति RV. 10,158,2. बध्नेव हरसे 9,10,6. मनसा होमैर्हरसा घृतेन *Schluck* so v. a. *Getränk* AV. 6,93,2. प्राण, अपाने, हरस् 19,27,6. — 3) *die packende, verzehrende Kraft des Feuers, Blitzes* u. s. w. (सर्ववीर्यापहारकमग्नेर्ज्योतिः Mahîdh. zu VS. 13,41) Naigh. 1,17. Nir. 4,19. मेन्वो धृणुर्हरसा दृध्कर्मुर्द्धर्यति RV. 10,16,7. क्रिनाअग्निर्हरसा कृत्नेम् 87,5. पृथ्वीहरसा प्रणाति 10.16. 25. तेजस्वत् AV. 18,3,71. 2,19,2. 19,65,1. 66,1. अग्ने, हरस् jenes *die müssige*, dieses *die verderbliche Wirkung* 18,2,26. VS. 12,16. 17,11. तेजस्, वर्चस्, हरस् TS. 3,5,3,2. der Sonne TBr. 2,2,10,1. der Asura Çat. Br. 4,3,3,4. अग्नेर्हरः N. eines Sâman Ind. St. 3,201,b. मृत्योर्हरः desgl. 229,b. — 4) überh. *energische Wirksamkeit: Schärfe, Feuer* u. s. w.: des Auges TS. 3,1,1,2. श्री, हरस् Pańkav. Br. 12,3,16. 13,5. 7. श्रेयो हरसा तरस्वी VS. 19,88. des Rosses TBr. 3,8,7,3. 1,5,10,3. हरस्काम Pańkav. Br. 14,9,34. — Vgl. वीळु°.

2. हरस् (vgl. 3. हर्, हर्य्) n. *Groll* Naigh. 2,13. dazu liesse sich ziehen: घवयाता हरसो दैव्यस्य RV. 8,48,2. AV. 2,2,2 (vgl. übrigens 12, 4); aber eben so gut ist 1. हरस् möglich.

हरसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 200,a, No. 718.

हरसिद्धिप्रदा f. N. pr. einer Familiengottheit Verz. d. Oxf. H. 19,a,7.

हरसूनु m. *Çiva's Sohn* d. i. Skanda Ragh. 11,83.

हरस्वत् (von 1. हरस्) adj. *packend:* स्था तं मर्मति दुच्छुना हरस्वती RV. 2,23,6. vermuthet zu AV. 19,40,1. pl. f. = नद्यः Naigh. 1,13 *die alles mit sich Reissenden.*

हरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 24,205.

हरस्विन् (von 1. हरस्) adj. *energisch, scharf, feurig* TS. 3,5,3,2. Ross TBr. 3,8,3,3. Pańkav. Br. 14,9,34. Âçv. Grhj. 1,21,4.

हरहूरा f. = हारहूरा *Weintraube* Çabdârthak. bei Wilson.

हराक्ष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,7.

हराद्रि m. *Çiva's Berg* (अद्रि) d. i. der Kailâsa H. ç. 157. Wilson nach Çabdârthak. Kathâs. 113,99.

हरायतन n. *ein Tempel* (आयतन) *Çiva's* Râǵa-Tar. 2,124.

हरावती (von हर) f. N. pr. eines Landes LIA. 1,117.

हरावास (हर + आ°) m. *Çiva's Wohnstätte* Râǵa-Tar. 2,14. 5,27.

हरास्पद (हर + आ°) n. Çiva's *Wohnstätte* so v. a. der Kailâsa Kathâs. 109,45.

हराहर m. N. pr. eines Dânava MBh. 1,2533 nach der Lesart der ed. Bomb.; an anderen Stellen हराहरौ als N. zweier Dânava.

1. हरि Uṇâdis. 4,118. 1) adj. *fahl, blassgelb, gelblich* (namentlich als Farbe des Rosses); *grünlich* AK. 3,4,25,177. H. 1396. an. 2,470. fg. Med. r. 100. fg. Halâj. 4,50. ṚV. 4,15,7. 8. 5,27,2. Agni heisst वृषा हरिः 7,10,1. 8,25,23. VS. 13,42. insbes. der Rosse des Indra Naigh. 1,15. du. ṚV. 1,20,2. 35,2. 55,7 u. s. w. 2,18,4. TS. 6,5,9,2. pl. ṚV. 3,44,1. 50,2. 4,16,1 u. s. w. 6,47,18. des Vâju 4,48,5. हरीणां पतिः 8,24,14. als Farbe des Soma 1,121,8. 8,58,5. 9,30,5. 32,2. 50,3. दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृज्रः 97,9. 10,96,2. 6. VS. 8,11. der Soma-Steine ṚV. 3,44,4. 5. des Indra-Keils 4. Indra's selbst (nach Comm.) 3. des Feuers 8,43,4. des सुपर्ण AV. 19,65,1. der Sonne ṚV. 10,96,1. 1,95,1. des हंस AV. 18,8,18. वृषा हरिः VS. 38,22; vgl. Çat. Br. 14,3,2,26 und वार्षाहर. Haare Çat. Br. 1,1,4,2. 3,2,2,3. पिता हरिः heisst Varuṇa AV. 5,11,1. — Rosse (subst. s. bes.) MBh. 3,1720. R. 3,9,5. 10. 5,12,34. Ragh. 3,43. 12,84. °श्मश्रुजटाधर MBh. 13,2660. °लोचन R. 4, 16,9. चन्दन (vgl. हरिचन्दन) MBh. 7,2922. °मध्या (zugleich Vishṇu) Râǵa-Tar. 3,416. Varâh. Bṛh. S. 34,2. शष्प Bhâg. P. 10,20,11. °धूम्रकेश Hariv. 12949. °पिङ्ग MBh. 1,8080. °पिङ्गल 13,7444. R. Gorr. 1, 60,12. 4,20,21. 7,23,4,32. — 2) m. *a) Ross,* insbes. Indra's (s. auch unter 1) AK. H. 1233. Trik. 2,8,41 (हरिः क्रान्तः zu lesen). H. an. Med. Halâj. 2,281. 5,70. MBh. 3,11903. 11921. 12008. 13,4896. Hariv. 4943. Ragh. 12,103. Kathâs. 19,108. हरितो हरीश *die Rosse des Sonnengottes und* Indra's Çâk. 6,5. 166. Bhâg. P. 8,11,16. — *b) Löwe* AK. 2,5,1. 3,4,25,177. H. 1283. H. an. Med. Halâj. 2,59. 5,70. MBh. 3, 15645. 7,7634. R. 2,97,5. Ragh. 2,59. Vikr. 16. Z. d. d. m. G. 27,96. Sâh. D. 237,16. Varâh. Bṛh. S. 11,47. Spr. (II) 3366. Bhâg. P. 3,21,44. 8,2,6. 10,9. 10,53,56. — *c) der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 18, 16. 19,2. 24,14. — *d) Affe* AK. 3,4,25,177. H. 1292. H. an. Med. Halâj. 2,76. 5,70. MBh. 1,2624. 2628. 3,16275. R. 1,16,6. 2,96,22. 3,20, 26. 78,19. 4,28,28. 38,26. 30. 7,91,10. Uttarar. 65,14 (84,9). Ragh. 12,57. 15,99. Weber, Râmat. Up. 299. — *e) Schakal* (भीरु) Nânârthadhvanim. in Verz. d. Oxf. H. 194,*a*, No. 445. — *f) Papagei* AK. H. an. Med. *Pfau, der indische Kuckuck* und *Gans* Çabdar. im ÇKDr. — *g) Frosch* AK. H. 1354. H. an. Med. Halâj. 3,40. 5,70. *Schlange* AK. H. an. Med. — *h) Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1172. — *i) die Sonne* AK. Trik. 1,1,99. H. an. Med. Hâr. 11. Halâj. 1,35. 5,70. Varâh. Bṛh. S. 24,18. — *k) Lichtstrahl* AK. Trik. 1,1,86. H. an. Med. — *l) der Mond* AK. H. an. Med. Hâr. 13. Halâj. 5,70. — *m) Wind* AK. H. an. Med. Halâj. 1,76. 5,70. *der Gott des Windes* R. ed. Bomb. 1,32,22. वायु v. l. im Comm. — *n)* ein Name α) Indra's AK. Trik. 1,1,57. H. 171. H. an. Med. Halâj. 1,52. 5,70. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,29. Spr. (II) 207. R. 1,15,26. Ragh. 3,43. 55. 68. 9,57. 12,103. Çâk. 95,1. 156. 162. Brahma-P. in LA. (III) 53,19. Sâh. D. 237,16. — β) Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. Trik. 1,1,28. H. 214. H. an. Halâj. 1,23. 5,70. Ind. St. 1,79. 2,7. 92. 9,81. Bhag. 11,9. 18,77. MBh. 1,1167. 3,15553.

6,301. Hariv. 10. 2382. 7447. R. 1,31,13. 45,23. Ragh. 3,49. Kumâras. 7,44. Çâk. 165. Weber, Râmat. Up. 286. Kṛshṇaǵ. 222 u. s. w. Spr. (II) 671. 3452. 6408. 6859. 7173. 7369. Varâh. Bṛh. S. 98,5. 99,1. Râǵa-Tar. 3,126. 416 (zugleich adj.). 451. Prab. 54,12. Bhâg. P. 1,2,23. 4, 30,24. 7,10,24. 8,1,30. Pańkat. Pr. 1. Vet. in LA. (III) 1,14. Verz. d. Oxf. H. 45,*b*,21. Sâh. D. 237,16. Hall 126. Sarvadarçanas. 46,3. 57, 16. 66,15. 67,9. 69,13. 17. 72,4. Burnouf, Intr. 131. — γ) Jama's AK. H. 184. H. an. Med. Halâj. 1,72. 5,70. — δ) Brahman's und Çiva's Med. हरि (= Brahman Comm.) हरत्तमनुपत्ति देवाः Taitt. Âr. 10,49. — ε) Çukra's und Suparṇa's (vgl. unter 1) Nânârthadhvanim. a. a. O. — ζ) *des Feuers* Çabdar. im ÇKDr. Kâlaḱ. 1,15. — *o) ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑, — — — —, ⏑ — ⏑⏑ — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XII,8). — *p)* elliptisch für °नक्षत्र *das* Nakshatra Çravaṇa Varâh. Bṛh. S. 60, 21. 98,17; vgl. हरिदेव. — *q)* pl. = अपत्य Naigh. 2,2. — *r) eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 182. Mél. asiat. 4,638, N. — *s)* N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern unter Manu Tâmasa VP. 262. Mârk. P. 74,57. Bhâg. P. 8,1,28. = सखाः in einer früheren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,33. — β) eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3596. — γ) eines Râkshasa MBh. 3,16365. — δ) eines Dânava Hariv. 2283. 14284. — ε) verschiedener Männer: ein Sohn Akampana's (Anukampaka's) MBh. 7,2030. fgg. 12,9151. fgg. Târakâksha's 8,1417. fgg. Parâǵit's Hariv. 1980. Parâvṛt's VP. 421, N. 12. ein Verehrer Vishṇu's Bhâg. P. 5,4,11. = भर्तृ° Trik. 2,7,26. Z. d. d. m. G. 7,164. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,9. 162,*b*,30. 247,*b*,18. Verz. d. Tüb. H. 13. Sarvadarçanas. 140,1. 144,5. 146,5. — Verz. d. B. H. No. 969. Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. 335,*a*, No. 787. 352,*b*,7 (sein Geschlecht). Râǵa-Tar. 6,166. Hall 31. 50. 75. — ζ) einer Welt H. an. Med.; vgl. हरिवर्ष. — 3) f. हरी N. *der Urmutter der Affen* MBh. 1,2624. 2628. R. 3,20,26. — Vgl. नर°, नृ°, भर्तृ°, वन°, श्री°, सर्व°.

2. हरि (von 1. हर्) adj. *tragend* u. s. w. in दृति° und नाथ° P. 3,2,25.

1. हरिक (von 1. हरि) 1) m. *ein gelbliches Ross* H. 1242. — 2) am Ende eines adj. comp. (f. आ) in अ° *nicht das Wort* हरि *enthaltend* (Gegens. हरिवत्) Lâṭj. 3,1,18.

2. हरिक (von 1. हर्) m. *Dieb* und *Würfelspieler* Çabdârthak. bei Wilson.

हरिकर्ण m. N. pr. s. हरिकर्ण.

हरिकारिका f. Bhartṛhari's Kârikâ, = वाक्यपदीय Colebr. Misc. Ess. 2,21. 42.

हरिकालदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Colebr. Misc. Ess. 2,246,6.

हरिकालाव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. B. H. 134,*b*. — Vgl. das folgende Wort.

हरिकालीतृतीया f. Bez. *eines best. Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,27.

हरिकुत्स m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 62,19.

हरिकृष्ण m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,272. °समुद्दार Kshitiç. 10,2.

हरिकेलीय m. pl. N. pr. eines Volkes, = वङ्ग H. 957.

हरिकेश Çânt. 4,5 (in der klassischen Sprache der Ton auf beliebiger Silbe). 1) adj. *blondhaarig:* Agni R̥V. 3,2,13. die Sonne 10,37,9. Savitar 139,1; vgl. VS. 15,15. Indra R̥V. 10,96,5. 8. Vishṇu MBh. 6,2949. Çiva 13,1158. 14,194. Baum VS. 16,17. — 2) m. *a)* Bez. *eines best. Sonnenstrahles* VP. 2te Aufl. 2,297, N. — *b)* N. pr. α) eines Jakshа Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,7. 69,*b*,46. — β) eines Sohnes des Çjâmaka Bhâg. P. 9,24,41.

हरिक्निका adj. f. demin. von हरिक्नी und dieses f. zu हरित (wie असिक्नी zu असित) AV. 20,129,3. 4. 130,11.

हरिक्रान्ता f. = विष्णुक्रान्ता *Clitoria ternatea Lin.* Râǵan. 5,87. — हरिक्रान्तः Trik. 2,8,41 fehlerhaft für हरिः क्रान्तः.

हरिक्षेत्र n. N. pr. eines *Gebietes* Verz. d. B. H. 144,12. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,40.

हरिगण m. 1) *eine Schaar von Rossen* Râǵa-Tar. 5,142. — 2) N. pr. eines Mannes ebend. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,23; vgl. Spr. (II) 6219.

हरिगन्ध m. *gelber Sandel* Râǵan. 12,25.

हरिगिरि m. N. pr. eines *Berges* MBh. 6,452.

हरिगीता f. *ein best. Metrum: 4 Mal 28 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,157 (IV,36).

हरिगृह n. N. pr. einer Stadt, = एकचक्र Trik. 2,1,12.

हरिघोष m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 65,65.

हरिचन्दन 1) m. n. N. *eines der fünf Bäume* in Indra's *Himmel* AK. 1,1,1,46. H. 179. Med. n. 250. Halâj. 1,135. Pańkar. 3,7,39. Pańkat. 263,23. *eine Art Sandelbaum* Çiç. 5,45. Bhâg. P. 4,6,30. Çatr. 1,40. *gelber Sandel* (vgl. हरिणा चन्दनेन MBh. 7,2922) AK. 2,6,3,33. H. 644. Med. Ratnam. 141. Râǵan. 12,25. R. 2,65,8. Ragh. 3,59. 6,60. Kumâras. 5,69. Çâk. 161. Z. d. d. m. G. 27,11. Nâgân. 40. °चूर्ण Kathâs. 56, 323. in der letzten Bed. wohl nur n. — 2) n. *der Blüthenstaub einer Lotusblume* Hâr. 243. *die Staubfäden einer Lotusblume* ÇKDr. und Wilson angeblich nach Halâj. *Saffran* Hâr. Med. — 3) n. *Mondschein* Med. Hâr. — 4) n. *der Leib der* oder *des Geliebten* (कान्ताङ्ग) Çabdar. im ÇKDr.; st. dessen रक्ताङ्ग *Saffran* Hâr.

हरिचन्द्र m. N. pr. eines Mannes P. 6,1,153, Schol. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 187,*b*, No. 428. 357,*b*, No. 852. eines Fürsten Wassiljew 50. 74. Târan. 2. 68. 78. — Vgl. भट्टार° und हरिश्चन्द्र.

हरिचाप m. n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Varâh. Brh. S. 34,6.

हरिज (aus ὁρίζων) n. *Horizont* Varâh. Brh. 5,17. Utpala zu 2, S. 4, Z. 6 v. u. *Längenparallaxe* Sûrjas. 5,1.

हरिजात adj. wohl = हरि *gelb:* Indra R̥V. 10,96,5.

हरिजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

हरिजीव = हरिजीवशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 335,*a*,17. 334,*a*,37.

हरिजीवनमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,14. Notices of Skt Mss. 1,69. fg.

हरिण Uṇâdis. 3,46. 1) adj. proparox. Çânt. 2,10. *fahl, gelblich* (vgl. हरि, हरित्, हरित) AK. 1,1,4,23. 3,4,22,53. H. 1302. an. 3,232. Med. ṇ. 87 (lies विशदे). Halâj. 4,47. Viçva bei Uǵǵval. die Sonne Praçnop. 1,8 = Maitrjup. 6,8. ein siecher Mann MBh. 2,1741. 5, 3742. 13,4828. 5836. 5889. fgg. f. ई s. u. हरित. — 2) m. *a) Gazelle* (*Antilope cervicapra* Molesworth s. v. हरण) AK. 2,5,8. 3,4,2,26. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. Viçva a. a. O. R̥V. 1,163,1. 5,78, 2. gehörnt AV. 3,7,1. 2. 6,67,3. यद्धरिणो यवमत्ति VS. 23,30. TS. 5, 5,19,4. Çat. Br. 13,2,9,8. °चर्मन् Kauç. 16. MBh. 3,11342. 15629. R. 2,34,50. Suçr. 1,46,20. 73,6. 200,8. 15. Vâgbh. 6,44. Ragh. 9,57. Kumâras. 5,15. ad Çâk. 78. Spr. (II) 7368. Varâh. Brh. S. 104,28. Kathâs. 22,128. 96,26 (अर्थहरिणाः *Reichthümer als Gazellen*). Bhâg. P. 3,21, 44. 8,2,21. Pańkat. 140,23. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,1 v. u. °लोलाक्षी R. 5,28,15. °लोचना 33,17. हरिणाक्ष adj. Varâh. Brh. S. 68,65. f. हरिणाक्षी Spr. (II) 637. 2509. 6519. Kathâs. 33,88. Prab. 40,12. हरिणेक्षणा Spr. (II) 6408. शिशुहरिणदृश् 3801. — *b) die Sonne; Gans;* ein N. Vishṇu's und Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — *c)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 1,2152. — β) eines Gaṇa Çiva's Journ. of the Am. Or. S. 6,523. — γ) eines Ichneumons (नकुल) MBh. 12,4942 nach der Lesart der ed. Bomb.; हरित ed. Calc. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *a) Gazellenweibchen* AK. 3,4,12,53. TS. 7,4,19,2 (v. l. zu VS. 23,20). MBh. 3,2424. 11342. Hariv. 4827. R. 3,62,37. Ragh. 2,11. 9,55. 14,69. Spr. (II) 1456. 7370. Kaurap. 28. Bhâg. P. 5,8,1. 9,23,8. चकितहरिणीप्रेक्षित Megh. 102. चकितहरिणीप्रेक्षणा 80. — *b)* Bez. *zweier Pflanzen:* = मञ्जिष्ठा und स्वर्णयूथी Râǵan. im ÇKDr. — *c)* Bez. *einer best. Schönen* H. an. Med. Viçva a. a. O. शुक्लाभा Halâj. 4,53. — *d) eine Statue von Gold* AK. H. 1464. H. an. Med. Viçva a. a. O. Halâj. 1,131. Spr. (II) 5497. — *e) ein best. Metrum* H. an. (वृत्त st. वृत्त zu lesen). Med. Viçva a. a. O. *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑–, ––––, ⏑–⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XII, 4). Çrut. 39. Khandom. 93. Ind. St. 8, 394. fg. — *f)* Bez. *einer best.* Svarabhakti Comm. zu TS. Prât. 21, 15. Weber, Pratiǵńâs. 108. — *g)* N. pr. α) einer Apsaras Ragh. 8,78. — β) einer Jakshiṇî Schiefner, Lebensb. 297 (67). — γ) der Mutter Hari's (Vishṇu's) Bhâg. P. 8,1,30. — Vgl. मन्दर°, वैणि°, हारिण, हारिणिक.

हरिणक m. demin. von हरिण *Gazelle* Çâk. 10. Uttarar. 51,19 (67,5).

हरिणकलङ्क m. *der Mond* (vgl. मृगाङ्क) Wilson.

हरिणधामन् m. *die Wohnstätte der Gazelle* so v. a. *der Mond* (vgl. मृगाङ्क u. s. w.) Râǵa-Tar. 5,482.

हरिणनर्तक m. *ein* Kiṁnara Çabdar. im ÇKDr.

हरिणप्लुत 1) n. *Gazellensprung* als N. eines Metrums: *4 Mal* –– –⏑⏑–⏑–, ⏑⏑–⏑–, ⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 4). Ind. St. 8,397. — 2) f. आ *ein best. Metrum:* 1. 3. ⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑–; 2. 4. ⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,164 (VI,8). Çrut. 32. Ind. St. 8,360. fg.

हरिणलक्षण m. *der Mond* Golâdhj. Grahaṇav. 7. — Vgl. हरिणकलङ्क.

हरिणहृदय adj. *das Herz einer Gazelle habend* so v. a. *furchtsam* Trik. 2,8,58. Hâr. 166. Çabdar. im ÇKDr.

हरिणाक्रीडन n. Bez. *eines best. Kinderspiels* Hariv. 3745 nach der Lesart der neueren Ausg., हरिणाक्रीडित die ältere.

हरिणाक्ष 1) adj. (f. ई) *gazellenäugig* s. u. हरिण 2) *a)*. — 2) m. *der*

Mond Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई *ein best. Parfum*, = हट्टविलासिनी Çabdać. im ÇKDr.

हरिणाय् (von हरिण), °यते *eine Gazelle darstellen* Spr. (II) 1124.

हरिणाश्व m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,6198.

हरिणी s. u. हरिण und हरित.

हरिणीरूपाय् (von हरिणी + रूप), °यते *einem Gazellenweibchen gleichen* Git. 4,10.

हरिणीगमेषिन् m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Indra's Colebr. Misc. Ess. 2,214. — Vgl. नैगमेष.

हरित् Uṇâdis. 1,99. Çânt. 2,10. 1) adj. *falb, gelblich, grünlich* (m. *gelbe u. s. w. Farbe*) AK. 1,1,4,24. 3,4,23,145. 6,2,19. Trik. 3,3,194. H. 1394. an. 2,210. Med. t. 174. Halâj. 4,49. Viçva bei Uģģval. f. *eine falbe Stute* ṚV. 10,33,5. (अग्नेः) युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः 1,14,12. 4,6,9. 7,5,5. 42,2. der Sonne (vgl. 2) a) Naigh. 1,15. sieben ṚV. 1,50,8. 115,3. fgg. 121,13. 4,13,3. 5,45,10. 7,60,3. स्वसारः 66,15. zehn 9,63,9 (vgl. jedoch SV. II,5,1,8,3). सूर्यस्येव हरितो ग्रस्य रश्मिम्न 10,92,8. AV. 13,2,4. 6. 28. 3,13. TS. 2,3,8,2. Indra's du. ṚV. 3,44,3. des Tvashṭar 6,47,19. Soma 9,86,9. seine Rosse सुपर्ण्यः 86,37. die Finger 38,3. — Pańkar. 1,7,34. °श्मश्रु MBh. 7,7696 (हरि° ed. Bomb.). R. Gorr. 1,15,4. हरिद्दूर्वा सलम् 4,40,50. मरकत (vgl. हरिन्मणि) Bhâg. P. 8,2,4. — 2) m. a) *Sonnenross* Trik. 2,8,42. H. an. Med. Viçva a. a. O. Kumâras. 2,43. Ragh. 3,30. Çâk. 6,5. — b) = हरिन्मणि *Smaragd* Bhâg. P. 10,41,24. — c) *Löwe; die Sonne;* ein N. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson. — d) *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) schlechte v. l. für हरि H. 1172. — 3) f. a) *Weltgegend* Naigh. 1,6. AK. 1,1,2,2. Trik. 3,3,194. H. 166. H. an. Med. Halâj. 1,100. Viçva a. a. O. पवमानो हरित आ विविश ṚV. 8,90,14 (vgl. v. l. AV. 10,8,2). Çat. Br. 2,5,1,5. प्रतीची R. 7,75,10. Ragh. 3,30. Spr. (II) 4758. ऐन्द्री (vom Vorhergehenden zu trennen) Kathâs. 103,204. धनपतेः Râģa-Tar. 1,43. उत्तर° 290. Sâh. D. 79,13. 312,1. Verz. d. Oxf. H. 255,b,19. — b) pl. so v. a. नद्यः *Flüsse* Naigh. 1,13. — 4) *Gras* Med. (m. n.). Viçva; *ein best. Gras* H. an. Dûrvâ-*Gras* Viçva. — Vgl. हरि und हरित.

हरित Uṇâdis. 3,93. 1) adj. (f. आ und हरिणी Çânt. 2,20. P. 4,1,39. Vop. 4,27. AK. 3,4,13,52. H. an. 3,233. Med. n. 87. Viçva bei Uģģval. zu Uṇâdis. 2,46. हरिणी in der älteren, हरिता in der späteren Sprache) *falb, gelblich; grünlich, grün* (daher auch im Gegensatz zu शुष्क *dem verdorrten Kraut*) AK. 1,1,4,24. 3,4,13,53. H. 1395. Med. t. 175. Halâj. 4,29. मृग ṚV. 10,86,3. Rosse MBh. 13,4923. Bart des Indra ṚV. 10,23,4. Wagen u. s. w. 3,44,1. 4. 10,96,2. 9. Soma und was dazu gehört: प्रेङ्खं शिशानो हरिणी 9,70,7. हृच् 111,1. 10,94,2. AV. 6,49,2. धानाः 18,4,34. Frosch ṚV. 7,103,4. 6. 10. तक्मान् AV. 1,23,2. 5,22,2. 6,20,3. शोचत्कुक्ष्णासु हरिणीषु जर्भुरत् ṚV. 10,92,1. वनस्पति 9,5,10. AV. 10,8,31. कुश Çat. Br. 4,5,10,6. Gras Lâṭj. 2,11,15. Kâtj. 32,4. Kaush. Up. 2,8. Hariv. 3574. R. Gorr. 2,65,16. 3,73,39. Kir. 5,38. AK. 2,1,10. 9,16. Trik. 3,3,297. H. 955. Halâj. 2,4. Bhâg. P. 3,22,30. Bohne Suçr. 1,197,13. कमलिनीहरितैः सरोभिः Çâk. 86. — Çat. Br. 14,7,1,20. Çvetâçv. Up. 4,4. Varâh. Bṛh. S. 5,54. 8,17. 9,44. 30,12. fg. 54,30. 34. 67,5. 68,91. Bṛh. 2,5. Laghuģ. 1,6. Weber, Kṛshṇaģ. 270. °पुष्प Kauç. 10. 26. 116. वैदूर्यमणिसंनिभः प्रासादो हरितप्रभः Hariv. 8985. °पाण्डु Suçr. 1,150,19. °कपिश Megh. 21. हरितारुण Kumâras. 4,14. °गोमय wohl *frischer Kuhmist* Kauç. 19. Gobh. 4,8,12. *gelb* als Farbe des Goldes AV. 4,37,4. 7,99,1. 10,2,33. 3,3. 11,2,12. 15,2,1. Çat. Br. 12,4,4,6. रुक्म Kâtj. 10,14. VS. 23,37. Ait. Br. 1,23. TS. 6,2,3,1. TBr. 1,8,9,1. 2,2,9,8. 3,9,6,5. *gelb* (vor Schrecken), *bleich* (vgl. हरिण) TS. 6,5,8,2. हरिणी श्यावा *gelbbraun* (ohne Röthe) als Farbe der Schwangeren TBr. 2,3,8,1. — 2) m. a) *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1172. *ein best. Gras*, = मन्थानक Râģan. im ÇKDr. — b) *Löwe* Çabdârthak. bei Wilson. — c) pl. Bez. eines Abschnittes des AV. 19,22,5. hierher vielleicht हरिता मन्त्राः (so trennen wir) Verz. d. Oxf. H. 93,a,1 v. u. — d) N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern im 12ten Manvantara Mârk. P. 94,23. Bhâg. P. 8,13,29. — β) verschiedener Männer P. 4,1,100. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 7 (हरितकुत्स° zu lesen; vgl. Âçv. Çr. 12,12,3). Kaçjapa Çat. Br. 14,9,4,33. ein Sohn Jadu's Hariv. 4206. Rohita's 758. Bhâg. P. 9,8,1. Rohitâçva's VP. 373. Juvanâçva's 369. Parvata's (vgl. हरि) 420. 421, N. 43. Vapushmant's Mârk. P. 53,27. pl. Harita's Nachkommen (vgl. हारित) P. 2,4,67, Vârtt. Âçv. Çr. 12,12,3 (im comp.). — γ) eines Ichneumons (नकुल) MBh. 12,4942. हरिण ed. Bomb. — 3) f. हरिता a) Dûrvâ-*Gras* Trik. 3,3,194. Med. = हरिद्रा *Gelbwurz* Dhanv. 1,47. Râģan. im ÇKDr. = जयन्ती, कपिलद्राक्षा, पाचि und नीलदूर्वा Râģan. ebend. — b) *eine best.* Svarabhakti (v. l. हरिता und हरी°) Comm. zu TS. Prât. 21,15. — 4) f. हरिणी s. u. हरिण — 5) n. a) *Gold* AV. 5,28,5. 9. 11,3,8. Kâtj. 8,52. — b) *Grünes* so v. a. *Gemüse* Karaka 1,27. — c) *eine best. wohlriechende Pflanze*, = स्थौणेयक Râģan. im ÇKDr. — Vgl. पीत° und हारित.

हरितक (von हरित) 1) n. *Gemüse* AK. 2,9,34; vgl. हारितक. — 2) f. ई v. l. für हरितकी im gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *Terminalia Chebula* Verz. d. Oxf. H. 17,b, No. 63, Çl. 6.

हरितकशाक n. = हरितशाक Suçr. 1,70,5. 2,133,3.

हरितकात्य m. N. pr. eines Mannes P. 1,1,73, Vârtt. 4. — Vgl. हारितकात.

हरितचारिक adj. Burnouf, Intr. 261, N. 2.

हरितच्छद 1) adj. (f. आ) *grüne Blätter habend:* पादपाः MBh. 3,8359. 12040. R. 2,55,22 (5 Gorr.). 3,59,21. Mârk. P. 60,12. — 2) m. *Baum Pflanze* H. ç. 172.

हरितजम्भिन् adj. P. 5,4,125.

हरितसमुक्तावलि und °ली f. Titel eines Commentars Notices of Skt Mss. 2,232. Hall 136.

हरितनेमिन् adj. *eine gelbe (goldene) Radfelge habend:* Çiva R. 7,28,4,23.

हरितपत्रिका f. *eine best. Schlingpflanze*, = पाचि Râģan. 10,168.

हरितभेषज n. *ein Mittel gegen Gelbsucht* AV. 4,9,3.

हरितयज्ञ m. N. pr. s. हारितयज्ञ.

हरितलता f. = हरितपत्रिका Râģan. 10,168.

हरितशाक m. *Moringa pterygospermum* (शिग्रु) Râģan. 7,26. Dhanv. 4,22.

हरितसेन m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55. Târan. 256.

हरित्स्रज् adj. *gelbe (grüne) Gewinde tragend (bildend):* Bäume AV.

10,8,31. *mit einer goldenen Kette geziert:* Ross Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,2.

हरिताय् (von हरित), °यति, °यते *gelb oder grün werden* gaṇa लोहितादि zu P. 3,1,13.

हरिताल (von हरित) 1) m. *eine Taubenart, Columba Hurriyala* (s. Haughton unter हरियाल) Rāǵavallabha im ÇKDr. — 2) f. ई a) = दूर्वा *Panicum Dactylon* H. 1193. an. 4,300. Med. l. 167. Hār. 240. Halāj. 2,36. — b) *Schwertklinge* H. an. Viçva im ÇKDr. — c) Bez. *des 4ten (3ten) Tages in der lichten Hälfte des* Bhādrapada Rāǵamārtaṇḍa im ÇKDr. — d) *eine best. Linie am Himmel* H. an. Med. *der Luftraum* (आकाशपथ) Hār. — 3) n. AK. 3,6,2,32. *Auripigment, Arsenicum flavum* Trik. 2,9,35. H. 1058. Med. Ratnam. 287. Rāǵan. 13,67. धातवो हरितालस्य MBh. 3,11617. हरितालार्द्रपीत Hariv. 4083. °दरी R. 4,37,7. 5,5,12. Suçr. 1,132,17. 133,5. 2,66,2. 252,5. 536,16. °मही Kumāras. 7, 23. Varāh. Bṛh. S. 44,9. 54,30. 116. 81,7. Hem. Joǵaç. 3,108. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 16. Verz. d. Oxf. H. 320,b, No. 760. — Vgl. घाल und ताल.

हरितालक 1) m. = हरिताल 1) Gaṭādh. bei Wilson. — 2) f. °लिका a) = हरिताली a) Trik. 2,4,13. — b) vielleicht = हरिताली b) Verz. d. Oxf. H. 88,a, 19. — c) = हरिताली c) Verz. d. Oxf. H. 284, b, 12. Verz. d. Cambr. H. 64, 8 v. u. Verz. d. B. H. No. 1216. fg. — 3) n. = हरिताल 3) AK. 2,9,104.

हरितालमय (von हरिताल) adj. (f. ई) *aus Auripigment gebildet* Kumāras. 7,33.

हरिताश्मन् (हरित + अश्मन्) n. *blauer Vitriol und Türkis* Rāǵan. im ÇKDr.

हरिताश्व (हरित + अश्व) 1) adj. *falbe Rosse habend:* die Sonne MBh. 3,193. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sudjumna VP. 359, N. 6. — Vgl. हरिदश्व.

हरितीकर् (हरित + 1. कर्) *grün färben:* येन शुका °कृताः Spr. (II) 5537.

हरितोपल (हरित + उ°) m. *Smaragd* Bhāg. P. 3,8,24.

हरित्पर्ण n. *Rettig* Rāǵan. 7,15. — Vgl. हरिपर्ण.

हरित्मत् adj. von हरित् gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. — Vgl. हरिवत्.

हरित्य (von हरित) adj. *im Grünen befindlich* u. s. w. (Gegens. गुल्म्य) VS. 16,45.

हरित्वच् adj. *gelbhäutig* vor Citat bei Sāj. zu RV. 3,3,4.

हरित्वत् (von हरित्) adj. *goldfarbig:* हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य RV. 10, 112,3. — Vgl. हरित्मत्.

हरिदत्त 1) m. N. pr. eines Dānava Kathās. 47,14. verschiedener Männer 26,193. Pańkat. 171,8. eines Kaufmanns Çuk. in LA. (III) 32, 8. 37,2. 3. — 2) f. आ N. pr. einer Frau Çuk. in LA. (III) 32,8. 9.

हरिदम्बर adj. (f. आ) *ein gelbes oder grünes Gewand tragend* Verz. d. Oxf. H. 19,b,1.

हरिदर्भ m. *eine Art Kuça-Gras* Rāǵan. 8,94. — Vgl. हरिद्रभ.

हरिदश्व 1) adj. *falbe Rosse habend.* — 2) m. *die Sonne* AK. 1,1,2,30. H. 98. Halāj. 1,36. Ragh. 3,22. 18,23. Çiç. 11,56. Kir. 2,46.

हरिदास m. 1) *ein Diener —, Verehrer* Vishṇu's Bhāg. P. 7,4,33. 10,47,57. नृ° 1,15,16. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 827. Hall 136. 149. fg. Verz. d. Tüb. H. 13. Wilson, Sel. Works 1, 159. 161. Vet. in LA. (III) 29, 12. Verz. d. Oxf. H. 341, b, No. 799. °तर्काचार्य 292,b,38. °विप्र 351, b, No. 834. °भट्टाचार्य Kusum. 65,b,15.

हरिदिन n. *der dem* Vishṇu *geheiligte Tag d. i. der 11te in einem Halbmonat* ÇKDr. unter एकादशी. Vop. 26,129.

हरिदिश् f. Indra's *Weltgegend d. i. Osten* Golādhj. Grahaṇav. 1.

हरिदीक्षित m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 177,b, No. 403. Hall 2. Z. d. d. m. G. 7,167.

हरिदृशन् adj. (f. °दृश्वरी) Vop. 4,13.

हरिदेव m. 1) *das unter* Vishṇu *stehende* Nakshatra Çravaṇa H. 114. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 329,a,10.

हरिद्रभ m. = हरिदर्भ Rāǵan. im ÇKDr.

हरिद्र (vgl. हरि) 1) m. a) *gelber Sandelbaum:* °तरु Varāh. Bṛh. S. 54,15. 79,2. — b) N. pr. einer Gottheit Colebr. Misc. Ess. 2,284. — 2) f. आ a) *Curcuma longa Lin., Gelbwurz,* sog. *gelber Ingwer,* als Gewürz und Farbstoff gebraucht, färbt gekaut den Speichel *gelb* (Plinius, H. N. 21,70) AK. 2,9,41. Trik. 2,4,22. 9,11. H. 418. Ratnam. 58. Dhanv. 1,17. Rāǵan. 6,195. Kauç. 28. MBh. 3,12887. 12830. 7,965. Suçr. 1, 139,15. 142,2. 145,15. 146,3. 2,284,9. 457,4. Spr. (II) 6279. Varāh. Bṛh. S. 53,21. Verz. d. Oxf. H. 98,a,3. 4. 249,b,15. Schol. zu Naish. 22,49. Med. r. 241. °द्वय ist हरिद्रा und दारु° *Curcuma aromatica* Suçr. 1,142,20. 157,13. 2,398,9. हरिद्रौदन *damit gewürztes Mus* Kauç. 26. मञ्जिष्ठीवदरहरिद्र (collectives comp.) भूर्जशकलेन परिवेष्ट्य Kauç. 38. — b) N. pr. eines Flusses Colebr. Misc. Ess. 2,284. — Vgl. दारु°, वन° und हारिद्र.

हरिद्रक m. 1) = हरिद्र 1) a) Varāh. Bṛh. S. 79,16. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

हरिद्रुजाणी (हरित् + रु°) f. = हरिद्रा a) Rāǵan. 6,198.

हरिद्रव (हरि + द्रव) m. *ein aus der Mesua Roxburghii bereitetes Pulver* Trik. 2,4,20.

हरिद्रागणपति m. *eine Form des* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249,a,17.

हरिद्रागण° Wilson, Sel. Works 1,20.

हरिद्रागणेश m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 93,b,5. 94,a,34. fg.

हरिद्राङ्ग (हरिद्रा + 3. अङ्ग) m. *ein best. Vogel,* = हरिताल. Çabdak. im ÇKDr.

हरिद्राभ (हरिद्रा + आभा) 1) adj. *gelb* AK. 1,1,4,21. — 2) m. *Curcuma Zerumbet Roxb.* und *Terminalia tomentosa W. et A.* Çabdak. im ÇKDr.

हरिद्रामेह m. *eine gelbe Harnruhr* Karaka 2,4. Suçr. 1,272,6. Çārṅg. Saṃh. 1,7,13.

हरिद्रामेहिन् adj. *mit der gelben Harnruhr behaftet* Karaka 2,4. Suçr. 2,78,7.

हरिद्राराग adj. *dessen Zuneigung nicht länger haftet als die Farbe von Gelbwurz* H. 476. Halāj. 2,220. Vgl. Spr. (II) 6279.

हारिद्रिक adj. *mit* हरिद्रा *Gelbwurz handelnd* gaṇa किसरादि zu P. 4,4,53.

1. हरिद्रु (हरि + 2. द्रु) adj. *im Gelben* (Soma) *laufend:* die Soma-Steine मद्युर्योसो हरिषाचो हरिद्रवः RV. 10,94,12. Richtiger wäre die

Betonung हरिद्रुः vgl. Uṇâdis. 1,35.

2. हरिद्रु (हरि + 4. द्रु) m. 1) = दारुहरिद्रा *Curcuma aromatica* AK. 2,4,2,20. Dhanv. 1,13. *ein best. Baum*, vulgo हलदीवा Râgan. 9,125. = पीतदारु *eine Pinus-Art* Râgan. im ÇKDr. — Çat. Br. 13,8,1,16. Kâtj. Çr. 21,3,20. Hariv. 12674. — 2) *Baum* H. 1114.

3. हरिद्रु m. N. pr. eines Schülers des Kalâpin P. 4,3,104, Schol. — Vgl. हारिद्रव.

हरिद्रुक adj. *mit* हरिद्रु *Curcuma aromatica handelnd* gaṇa किसरादि zu P. 4,4,53.

हरिद्रुमत् (von 2. हरिद्रु) m. N. pr. eines Mannes Çaṅk. zu Khând. Up. 4,4,3. — Vgl. हारिद्रुमत.

हरिद्वार n. Vishṇu's *Thor*, N. pr. einer heiligen Stadt LIA. 1,50. Verz. d. Oxf. H. 149,b,32. fg. Kubbajâmala im ÇKDr. Wassiljew 53. Târan. 174. Wilson, Sel. Works 1,213. 239.

हरिधायस् adj. *gelbliche Ströme (Tränke) habend, — gebend*: der Himmel RV. 3,44,3.

हरिनदी f. N. pr. eines Flusses, °कूर्म्य N. pr. eines Dorfes: ग्रामे °कूर्म्ये गङ्गायाः पूर्वभागतः Notices of Skt Mss. 1,227, 5 v. u. der Herausgeber fasst हरिनदी als N. des Dorfes.

हरिनन्द m. N. pr. eines Schülers des Devânanda Wilson, Sel. Works 1,47.

हरिनन्दन m. und °नन्दिन् m. N. pr. gaṇa शुभ्रादि zu P. 8,4,39.

हरिनाथ m. N. pr. verschiedener Männer Hall 100. Verz. d. Oxf. H. 101,b,1. 132,a, No. 241. 206,b,9. 280,a,6 nebst N. 2. 292,b,34. °उपाध्याय 278,b,48. fg. °क 132,b,8.

1. हरिनामन् n. Hari's *Name*: °नामामृत n. Titel einer Grammatik, in der alle Beispiele auf हरि d. i. Vishṇu anspielen, Colebr. Misc. Ess. 2,47. Notices of Skt Mss. 1,241. हरिनामोपनिषद् f. Titel einer Upanishad 2,102.

2. हरिनामन् m. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) Trik. 2,9,2.

हरिनायक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

हरिनारायण m. N. pr. zweier Männer Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 12. Kshitîç. 29,19.

हरिनारायणशर्मन् m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 2,314.

1. हरिनेत्र n. 1) Hari's d. i. Vishṇu's *Auge* Mârk. P. 81,52. — 2) *eine weisse Lotusblüthe* Râgan. im ÇKDr.

2. हरिनेत्र 1) adj. *gelbäugig*: Çiva MBh. 14,194. — 2) m. *Eule* Trik. 2,5,14. Hâr. 185.

हरिन्मणि (हरित् + म°) m. *Smaragd* AK. 2,9,92. H. 1064. Halâj. 2,20. Çiç. 3,49. Bhâg. P. 3,28,25.

हरिन्मुद्ग (हरित् + मुद्ग) m. *im Herbst reifender Phaseolus Mungo* (शारदमुद्ग) Râgan. im ÇKDr.

हरिपदाक्रमत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 10,b,9.

हरिपर्ण n. *Rettig* H. 1190. — Vgl. हरित्पत्त्र.

हरिपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 59,12.

हरिपा adj. *den Gelben* (Soma) *trinkend* RV. 10,96,6.

हरिपिण्डा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

हरिप्रबोध m. Titel eines Buches Vâmana 4,1,2.

हरिप्रसाद m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. 2,23.

हरिप्रिय 1) adj. a) *die Falben liebend oder bei den Falben beliebt*: Indra RV. 3,41,8. — b) Vishṇu oder Kṛshṇa *lieb*. — 2) m. a) Bez. *verschiedener Pflanzen*: *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* Ratnam. 204. Çabdârth. im ÇKDr. = करवीर, पीतभृङ्गराज, बन्धूक, विष्णुकन्द Râgan. 10, 11. 4,141. 10,120. 7,89. — b) *Muschel* Râgan. 13,125. — c) *a fool, a blockhead; armour, mail*; ein N. Çiva's Wilson nach Çabdârthak. — 3) f. आ a) *die Geliebte* Vishṇu's d. i. Lakshmî AK. 1,1,1,22. H. 226. Halâj. 1,31. Gaṭâdh. im Verz. d. Oxf. H. 190,b,25. — b) *Basilienkraut* Râgan. 10,152. Çabdârthak. bei Wilson. — c) *die Erde* Çabdârthak. ebend. — d) *der 12te Tag eines Halbmonats* ebend. — 4) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Râgan. 12,160. *rother Sandel* 142. *schwarzer Sandel* Çabdak. im ÇKDr.

हरिबभ्रु m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,111.

हरिबीज n. = हरिताल *Auripigment* Gaṭâdh. im ÇKDr.

हरिबुक्कपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 154,a,47.

हरिभ s. हरित.

हरिभक्त m. *ein Verehrer* Hari's d. i. Vishṇu's Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

हरिभक्ति f. Hari's *Verehrung*: °विलास Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167. gedruckt in Calcutta 1845.

हरिभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 46,36.

हरिभट्ट m. N. pr. verschiedener *Gelehrten* Verz. d. Oxf. H. 198,a, No. 466. 200,b, No. 476. 201,b, No. 479. Ind. St. 2,252. 3,266.

हरिभद्र 1) m. N. pr. verschiedener Männer Wassiljew 324. Târan. 78. 240. 325. °सूरि Hall 94. 165. — 2) n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* Çabdak. im ÇKDr.

हरिभास्कर m. N. pr. eines Gelehrten Ind. St. 2,206. Notices of Skt Mss. 2,126.

हरिभुज् m. *Schlange* (*Frösche essend*) Çabdar. im ÇKDr.

हरिमन् (von हरि) Uṇâdis. 4,147. m. *gelbe Farbe, Bleichheit, Gelbsucht* RV. 1,50,11. fg. AV. 4,22,1. 9,8,9. 19,44,2. *die Zeit* (काल) Uǵǵval.

हरिमत् adj. = हरिवत् als Beiw. und Bein. Indra's H. ç. 31. MBh. 2,447. 14,286.

हरिमन्त m. N. pr. eines Âṅgirasa, Verfassers von RV. 9,72.

हरिमन्थ m. 1) *Premna spinosa* Çabdar. im ÇKDr. *Kichererbse* Râgan. 16,46. Mad. 10,36. = घसिगुमक Hâr. 179. — 2) N. pr. einer Gegend Bharata zu AK. 2,9,18 nach ÇKDr.

हरिमन्थक m. *Kichererbse* AK. 2,9,18 (nach ÇKDr. Bharata zu AK.). H. 1171.

हरिमन्थज m. dass. Comm. zu AK. 2,9,18 (nach ÇKDr. AK. selbst). *eine Varietät von Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1173. शाके °जम् (also n.). Suçr. 1,222,18.

हरिमन्दिर n. 1) Hari's *Behausung*, Vishṇu's *Welt* Weber, Kṛshṇaǵ. 307. — 2) *ein Tempel* Vishṇu's Wilson, Sel. Works 2,145.

हरिमन्युसायक adj. *etwa den Muth der Falben stachelnd*: Indra RV. 10,96,3.

हरिमक्किमन् m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

हरिमित्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 125,1.

हरिमिश्र m. desgl. Hall 38.

हरिमीडेस्तोत्र n. *ein mit* हरिमीडे *beginnender Lobgesang auf* Vishṇu Hall 135.

हरिमेध adj. = हरिमेधस्, unter den Beiwörtern Nârâjaṇa's MBh. 13,12864. = अश्वमेध Nilak.

हरिमेधस् 1) adj. als Beiwort und Beiname Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBh. 12,12764. Bhâg. P. 3,10,17. 13,47. 32,18. 4,30,24. 9,13,9. 11,29,45. nach dem Comm. zu Bhâg. P. = संसारं हरति मेधा यस्य. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,2099. 5,3543. Vater Hari's Bhâg. P. 8,1,30.

हरिंभर्र् adj. *den falben* (Donnerkeil) *tragend* ṚV. 10,96,4.

हरिय (von हरि) m. *ein falbes Ross* H. 1238.

हरियूपीया (gesprochen °यूपिया für °यूप्या *goldene Pfosten habend*) f. N. pr. einer Oertlichkeit ṚV. 6,27,5.

हरियोग adj. *mit Falben bespannt:* Wagen Indra's ṚV. 1,56,1.

हरियोजन n. *das Anschirren der Falben* ṚV. 1,62,13. — Vgl. हारियोजन.

हरियोनि adj. *aus* Hari (Vishṇu) *hervorgegangen:* ब्रह्मन् MBh. 12,13590.

हरिराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râga-Tar. 7,127.

हरिराम m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 245,*a*, No. 610. fg. Verz. d. B. H. No. 109. 881. Hall 52. °चक्रवर्तिन् Colebr. Misc. Ess. 2,45. °तर्कवागीश Hall 41. 50. °तर्कवागीशभट्टाचार्य 83. fg. Verz. d. B. H. No. 685. °तर्कालंकार Hall 55. °तर्कालंकारभट्टाचार्य 81. °भट्टाचार्य 31. 42.

हरिराय m. desgl. Notices of Skt Mss. 1,30. Verz. d. Oxf. H. 397,*b*, No. 435. Wilson, Sel. Works 1,272.

हरिरिपु m. *eine best. Pflanze,* = बाह्लिकज Kâlakakra 4,154.

हरिरुद्र m. Hari und Rudra, d. i. Vishṇu und Çiva *in einer Person* MBh. 3,1627.

हरिरोमन् adj. *blonde Haare am Körper habend* MBh. 5,3842.

हरिलीला f. Hari's *Spiel,* Titel eines Inhaltsverzeichnisses zum Bhâgavatapurâṇa von Vopadeva Verz. d. Oxf. H. 37,*b*, No. 92. °विवेक ebend. °विवरणसंग्रह Notices of Skt Mss. 2,200.

हरिले ind. (voc.) Anruf an eine Dienerin im Drama Çabdârthak. bei Wilson.

हरिलोचन 1) adj. *gelbäugig.* — 2) m. *a*) *Krebs* Trik. 1,2,21. — *b*) *Eule* Çabdârthak. bei Wilson. — *c*) N. pr. eines Krankheitsdämons Hariv. 9561.

हरिव *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 179. Mél. asiat. 4,638. हरिभ v. l.

हरिवंश m. 1) Hari's d. i. Vishṇu's (Kṛshṇa's) *Geschlecht* Weber, Kṛshṇag. 270. 283. Çatr. 10,319. H. 35. — 2) Titel des bekannten Anhanges zum Mahâbhârata MBh. 1,357. 18,230. °पुराण Hariv. 16358. fg. Weber, Kṛshṇag. 304 (n.). °चतुष्क Verz. d. Oxf. H. 154,*a*, 14. °कृष्णलीला Mack. Coll. 1,60. — 3) N. pr. eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. 17. Wilson, Sel. Works 1,177. °व्हित° Verz. d. Oxf. H. 131,*b*, No. 239.

हरिवंश्य adj. *zu* Hari's *Geschlecht gehörig* Çatr. 9,99.

हरिवन m. N. pr. gaṇa तुभादि zu P. 8,4,39.

हरिवस् (von हरि) adj. voc. हरिवस् Schol. zu P. 8,2,15. 3,1. 1) *von den Falben begleitet, — gefahren, der Falbrossige:* Indra Halâj. 1,54. ṚV. 1,81,4. 3,52,7. 7,20,4. 32,12. 10,96,10. VS. 20,38. Ait. Br. 2,24. — 2) *mit dem gelben* (Soma) *verbunden u. s. w.:* इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत ṚV. 10,96,2. सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे 7. — 3) *das Wort* हरि *enthaltend* Çat. Br. 4,5,3,4. Pañkav. Br. 12,13,7. Lâṭj. 3,1,18. — Vgl. हरिवन्त्.

हरिवर 1) adj. *der Beste unter den Affen* R. 1,1,66. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 52,196. 263. — 3) n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 52,263.

हरिवर्ण 1) m. N. pr. eines Mannes Pañkav. Br. 8,9,4. 5. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*.

हरिवर्पस् adj. *gelbliches —, grünliches Aussehen darbietend:* die Erde ṚV. 3,44,3. Indra 10,96,4.

हरिवर्मन् m. N. pr. eines Dichters (v. l. हरिशर्मन्) Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,42. fg. eines buddhistischen Autors Wassiljew 108. °धर्मदेव N. pr. eines Fürsten Z. f. d. K. d. M. 3,165.

हरिवर्ष 1) n. N. pr. eines von den Gebirgen Nishadha und Hemakûṭa eingeschlossenen Varsha Trik. 2,1,3. H. 946, Schol. MBh. 2,1044. 6,202. VP. 168. Mârk. P. 60,4. Bhâg. P. 5,16,9. 18,7. Çatr. 1,292. — 2) m. N. pr. eines Beherrschers von Harivarsha, Sohnes des Âgnîdhra, VP. 162. fg. Bhâg. P. 5,2,19.

हरिवल्लभ 1) m. N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 2,42. Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. Kshitîç. 10,15. °राय 12,6. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen (Vishṇu *lieb*): *Basilienkraut* und = जया Râǵan. im ÇKDr.

हरिवालुक n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* AK. 2,4,4,9. Ratnam. 126.

हरिवास 1) adj. wohl *ein gelbes Gewand tragend:* Vishṇu MBh. 6,2949. — 2) m. *Ficus religiosa* Madan. 5,4.

हरिवासर n. Vishṇu's *Tag,* Bez. *des 11ten und 12ten Tages* (oder *des 1ten Viertels dieses Tages*) *in einer Monatshälfte* Ekâdaçîtattva u. s. w. im ÇKDr. Weber, Kṛshṇag. 234. — Vgl. हरिदिन.

हरिवासुक n. = हरिवालुक Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,4,9.

हरिवाहन 1) adj. *mit Falben fahrend;* m. Bez. *a*) Indra's Med. n. 251. MBh. 1,1296. 3,1870. 12052. 12,6743. 13,4889. 14,108. R. Gorr. 1,64,25. 6,70,33. °दिश् *Osten* Vikr. 47. — *b*) *der Sonne* Med. — 2) m. Vishṇu's *Vehikel,* Bez. Garuḍa's Hâr. 10.

हरिविलासकाव्य n. Titel eines *Gedichts* Notices of Skt Mss. 1,46.

हरिवृक्ष m. wohl = 2. हरिद्रु 1) Suçr. 2,79,1.

हरिवृष n. = हरिवर्ष 1) Bhûriprajoga im ÇKDr.

हरिव्यास m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,151. °मिश्र Verz. d. B. H. No. 814. °मुनि Hall 115.

हरिव्रत adj. etwa *dessen Gebiet, d. h. Alles was ihn umgiebt, gelb ist:* Agni ṚV. 3,3,5. nach anderer Lesung हरिव्रथ Sâj. zu d. St.

हरिश (von हरि) adj. gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100.

हरिशंकर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,23.

हरिशर्य und हरिशय adj. (f. आ) VS. Prât. 3,127. *in Gold ruhend,* -

befindlich: तनू VS. 5,8. f. Bez. *dieses Spruches* Ind. St. 10,364.

हरिशयन n. Vishṇu's *Schlaf* Gjotistattva im ÇKDr.

हरिशर m. ein N. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

हरिशर्मन् m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 101,b, 29. 150,b, No. 320. 292,b,39. Kathâs. 30,92. 48,107.

हरिशिख m. desgl. Kathâs. 23,56. 34,144. 54,86. 108,189.

हरिशिप्र adj. *gelbe Kinnbacken habend* RV. 10,96,4. — Vgl. हिरिशिप्र.

हरिश्चन्द्र (हरि + चन्द्र) 1) adj. *gelb —, golden schimmernd* RV. 9, 66,26. — 2) m. N. pr. eines Fürsten mit dem patron. Vaidhasa aus dem Geschlecht des Ikshvâku Ait. Br. 7,13. Çâñkh. Br. 15,17. Maitrjup. 1,4. ein Ṛshi (Râgarshi?) P. 6,1,153. Im Epos ist Har. ein Sohn Triçañku's, der für seine Frömmigkeit und Freigebigkeit mit seinen Unterthanen in den Himmel erhoben, aus diesem aber wegen seines Hochmuths wieder vertrieben wird und mit seiner Stadt (vgl. सौभ) im Luftraum schweben bleibt, H. 701. MBh. 2,294. 488. 488. fgg. 12,614. 13,137. 2290. 5663. fg. 18,106. Hariv. 754. fgg. 11140. Spr. (II) 4830. VP. 372 nebst N. 9. Weber, Kṛshṇaç. 252. Mârk. P. 7,1.fgg. Bhâg. P. 9,7,6. 16,31. 10,72,21. Râga-Tar. 4,648. 7,798. Daçak. 8,1 v. u. Wilson, Sel. Works 1, 181. 302. Verz. d. B. H. No. 1198. als Autor No. 941. N. pr. eines historischen Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35. fg. eines Sohnes des Bharahapâla Verz. d. Oxf. H. 276,a, 8. — 3) N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 39,b,16. 42,a,11. — Vgl. हरिचन्द्र.

हरिश्चन्द्रपुर n. Hariçkandra's *(in der Luft schwebende) Stadt* (vgl. सौभ) Trik. 2,1,19. so v. a. *Luftspiegelung, Fata Morgana* (vgl. खपुर) Varâh. Bṛh. S. 32,24.

हरिश्मशारु adj. *blondbärtig* RV. 10,96,4.

हरिश्मश्रु 1) adj. dass. MBh. 7,7894 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 13,6356. Hariv. 12539. 13073. 13995. R. 2, 23, 8, 19. — 2) m. N. pr. eines Dânava Bhâg. P. 7,2,18. — Vgl. हिरिश्मश्रु.

हरिश्रम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 337,b,25.

हरिश्रावा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183; °श्रवा die ältere Ausg.).

हरिश्री 1 adj. 1) *schön gelb, goldfarben:* Haeckel Vâlakh. 2,10. Pañkav. Br. 15,3,10. — 2) Soma-*beglückt:* मद् RV. 8,15,4.

हरिश्रीनिधन n. N. eines Sâman (aus dem Tṛka RV. 9,66,25. fgg.) Ind. St. 3,246. Pañkav. Br. 15,3,9.

हरिष m. = हर्ष *Freude* ÇKDr.

हरिषच् oder °षाच् adj. *um den gelben* (Soma) *beschäftigt* (सच्, साच्): *die Steine* RV. 10,94,12.

हरिषेण (हरि + सेना) gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98. Schol. zu 99. N. pr. des 10ten Kakravartin in Bhârata H. 694. हरिसेन LIA. 2,940. — Vgl. हारिषेणि, °षेणय.

हरिष्ठा adj. *mit Falben fahrend* (2. स्था): *die Sonne* RV. 1,191,10. Indra 3,49,2. 6,17,2.

हरिस् MBh. 13,2149 fehlerhaft für हविस् (so ed. Bomb.).

हरिसक्थ n. संज्ञायाम् P. 8,3,99, Schol.

हरिसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Kathâs. 34,211.

हरिसुत m. = हरिषेण H. 694.

हरिसूक्त n. N. *einer Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

हरिसेन s. हरिषेण.

हरिसेवकमिश्र m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 2,268.

हरिसोम m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 114,84. fgg.

हरिस्तुति f. Hari's (Vishṇu's) *Preis*, Titel einer Hymne Hall 135.

हरिस्तोत्र n. desgl. Verz. d. B. H. No. 452. Hall 136.

हरिस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 70, a,8. 152,b,20. fg. 25. 42. 361,a, No. 2. fgg. Hall 192. Kathâs. 79,5. 87,4.

हरिह् SV. II, 3,1,22,1 fehlerhaft und sinnlos; vgl. AV. 2,5,1.

हरिहंडीकस m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1036.

1. हरिहय m. *ein Ross* Indra's R. 1,6,21. 7,22,8.

2. हरिहय adj. *falbe Rosse habend*, Beiw. und Bein. Indra's AK. 1, 1,1,39. Halâj. 1,52. MBh. 1,2635. 5402. R. 4,43,40. uneig. von Nârâjaṇa MBh. 12,12864. °हयानुज m. Indra's *jüngerer Bruder* d. i. Vishṇu oder Kṛshṇa (vgl. इन्द्रानुज) R. 7,7,44.

हरिहर m. 1) sg. Vishṇu *und* Çiva *in einer Person* Spr. (II) 6486. Verz. d. Oxf. H. 261,a,30. du. *oder im comp.* Vishṇu *und* Çiva Hariv. 10672. °कथा Spr. (II) 7473. Verz. d. Oxf. H. 34,b,7. °गला: 93,b,10. fg. °मण्डल Verz. d. B. H. No. 920. fg. °तत्त्वद्वैतवादिम् S. 160. °तारतम्य Mack. Coll. 1,106. — 2) N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 1,301. 2,255. 257. fgg. Ind. St. 1,474. Verz. d. B. H. No. 266. 571. 1052. Verz. d. Oxf. H. 125,a,18. 193,b, No. 441. 197,a, No. 457. 223,a,10. 273,b,1 v. u. 280,a,7. 286,b, No. 671. Tattvas. 22. Hall 23. 29. 93. LIA. 4,171. fg. Kshitiç. 5,21. Burnouf, Bhâg. P. 1,lx. °पद्धति Verz. d. Oxf. H. 292,b,39. °भाष्य 274,a, No. 649. 280,a,8. °ग्राम 118, b, No. 198. °तर्कालंकारभट्टाचार्य 141,a, No. 288. °दीक्षित Notices of Skt Mss. 2,198. °देव Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 6. °पुरी Verz. d. Oxf. H. 227,b,20. °भट्ट Verz. d. Cambr. H. 66. °भट्टाचार्य Verz. d. Kop. H. 101,a. °नक्षत्र Verz. d. Oxf. H. 244,a, No. 606. °सरस्वती Hall 141. °हरानन्द 108. °हरार्य 122. — 3) N. pr. eines Flusses Prâjaçkittend. 12,a,4.

हरिहरात्मक 1) adj. Vishṇu's *und* Çiva's *Wesen umfassend, beide angehend:* स्तव Hariv. 10661. स्तोत्र 10694. स्तव Verz. d. Oxf. H. 85,b, 8. क्षेत्र Vikâma-P. im ÇKDr. — 2) m. ein N. Garuḍa's und Daksha's Wilson nach Çabdar. st. Daksha शिववृष Çiva's *Stier* ÇKDr. nach ders. Aut.

हरिहरिहरिवाहन m. N. pr. eines Lokeçvara bei den Buddhisten Wilson, Sel. Works 2,23.

हरिहरिहरिवाहनसाधन Titel einer Schrift im Tanjur.

हरिहेति f. 1) Indra's *Waffe* so v. a. *Regenbogen;* s. °मत्. — 2) Vishṇu's *Waffe* so v. a. चक्र *Diskus, Rad;* s. °हूति.

हरिहेतिमत् (von हरिहेति) adj. *mit einem Regenbogen geschmückt:* ककुभ् Mâlatîm. 149,4.

हरिहेतिहूति m. (*nach dem Rade benannt*) = चक्रवाक *Anas Casarca* Gm. Çiç. 9,15.

हरीश्रीशर्मन् s. हरिश्री.

हरीतक (von हरित्) m. f. (ई) und n. Trik. 3,5,23. 1) m. *Terminalia Chebula* MBh. 3,2405. 14590. Hariv. 12681 (nach der Lesart der neue-

ren Ausg.). Brahma-P. in LA. (III) 51,20. überall des Metrums wegen. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. dass. AK. 2,4,2,40. Trik. 3,3, 198 (= गौरी, शुक्लवचा und हैमवती). H. 1146. Halâj. 2,463. Ratnam. 89. Râǵan. 11,221. fgg. (sieben Arten). Frucht (ebenfalls हरीतकी P. 4,3,167. 1,2,52, Vârtt. 1. AK. 2,4,4,18) und Galläpfel des Baumes zum Gelbfärben gebraucht; unter den Früchten das beste Purgativ. Suçr. 1,142,3. 14. 144,18. 160,16. 2,174,20. 417,12. Çârṅg. Saṁh. 1, 4,3. हरस्य भवने जाता हरिता च स्वभावतः । हरयेत्सर्वरोगांश्च तेन प्रोक्ता हरीतकी ॥ Madan. 1,8. Hariv. 12681 (besser हरीतकाः die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 76,11. 77,10. °चूर्ण 31. दृष्टं हि लोके हरीतकीं भक्षयतोऽस्तद्रसानभिज्ञेतरयोर्विरेचनम् Çaṁk. zu Khând. Up. S. 22. °गुण Verz. d. B. H. No. 987. Verz. d. Oxf. H. 311,b,9. Lalit. ed. Calc. 201, 1. — Vgl. पथ्या°.

हरीश (हरि + ईश) m. Affenfürst R. 6,36,10. fg. — Vgl. हरीषा.

हरीशय s. हरिशय.

हरीषा (v. l. °शा) f. ein gemischtes Gericht aus Fleischstücken mit allerlei Körnern und Gewürzen in Butter und Wasser gekocht, vulgo ग्रास Bhâvapr. 5.

हहुणी eine best. hohe Zahl bei den Buddhisten Vyutp. 179. Mél. asiat. 4,630.

हरेडे N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,6 v. u.

हरेणु Uṇâdis. 2,1. 1) m. a) eine Erbsenart mit nicht ganz kugelförmiger Frucht AK. 2,9,16. H. 1171. an. 3,234. Med. ṇ. 86. Ratnam. 129. Râǵan. 16,58. Madan. 10,34. Suçr. 1,73,8. 79,21. 132,15. 197,13. 198, 3. 2,20,19. 339,1. °मात्र 353,2. — b) die Grenzen eines Dorfes bezeichnende Schlingpflanzen und ein N. von Laṅkâ Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. a) ein best. Arzeneistoff, = रेणुका AK. 2,4,4,8. H. an. Med. — b) ein braves Weib H. an. Med. beruht ursprünglich wohl auf einer Corruption von सती-न Erbsen. — c) a deer of copper colour Wilson nach Çabdârthak.

हरेणुक m. = हरेणु 1) a) Râǵan. 16,58. Lalit. ed. Calc. 331, N. 1. f. आ dass. Suçr. 1,139,3. 4 (könnte hier auch m. sein). 8. 157,11. 2, 103,18. 544,1.

हर्त nom. ag. = हर्तर् Vernichter: त्रिपुरहर्ताय MBh. 13,906; vgl. अपहर्त 905.

हर्तर् (von 1. हर्) nom. ag. 1) Träger, Bringer Âpast. 2,15,7. Kauç. 84. सोम° MBh. 13,682. वार्त्ता° Mârkaṇḍ. 130,10. Bhâg. P. 4, 9,38. — 2) Entwender, Entzieher, Entführer, Dieb Jâǵn. 2,169. MBh. 13,3464. 15,199. R. 4,48,15. Spr. (II) 7371. Kathâs. 61, 284. वैधूनाम् Bhâg. P. 2,7,33. in comp. mit dem Object M. 8,192. 342. 9,280. 11,51. Jâǵn. 3,210. R. 1,40,9. 42,8. Mârk. P. 15,29. 32. Bhâg. P. 2,7,25. 4,24,5. 7,6,5. Journ. of the Am. Or. S. 7,44,2. mit acc.: परालयम् R. 7,59,2,54. — 3) Ablöser, Abhauer: येन वृत्रशिरो हर्ता (fut.) Bhâg. P. 6,9,53. 11,18. — 4) Erheber von Abgaben (Fürst) Spr. (II) 6580. — 5) Entferner, Verscheucher: भय° MBh. 3,15708. आर्ति° Kathâs. 99,46. शोक° Bhâg. P. 3,14,48. — 6) Vernichter: जगतः neben स्रष्टर् und भर्तर् (so ed. Bomb. st. कर्तर्) MBh. 3,8736. Hariv. 14480. — विश्वास° MBh. 13,5466 wohl fehlerhaft für °हन्तर्: vgl. विश्वासघात, °घ्न u. s. w. — Vgl. मनो°, विश्व°, सुधा°, हार्त्र, हार्य.

हर्तव्य (wie eben) adj. 1) zu entwenden, zu entziehen, mit Gewalt zu nehmen, zu rauben M. 11,18. R. 3,44,6. Pañkat. 33,5. III,192. n. impers. M. 11,16. तस्मात्तेभ्यः प्रदातव्यं न हर्तव्यं कदा च न Verz. d. Oxf. H. 32,a,44. — 2) sich anzueignen, dem man sich hinzugeben hat: भाव Spr. (II) 6837, v. l. (in der N. zu lesen 3,56,27).

हर्मन् n. = जृम्भण Çabdar. im ÇKDr.

हर्मित adj. = क्षिप्त und दग्ध Med. t. 174.

हर्मुट m. Schildkröte; die Sonne Çabdârthak. bei Wilson.

हर्म्य n. ein festes Gebäude: Burg, Schloss, Herrenhaus; Wohnhaus, Vorrathshaus Naigh. 3,4 (= गृह). AK. 2,2,9. 3,4,24,160. H. 993. Halâj. 2,138. तेषां सं हन्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा RV. 7,55,6. प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः (उषाः) 76,2. विशो हर्म्यस्य 1,121,1. भयन्त विश्वा भुवनानि हर्म्या Häuser und Menschen beben 166,4. हर्म्यस्य सक्षणिः 9,71, 4. 78,3. 10,46,3. 73,10. यत्र यमो भवति हर्म्ये हितः 114,10. यथा यमाय हर्म्यमवपन्पञ्च मानवाः eine Burg bauten AV. 18,4,55 (vgl. Taitt. Âr. 6,6, 2). इदं तस्मै हर्म्यं करोमि TBr. 3,7,6,3. Nir. 6,32. MBh. 1,8075. 15,441. Hariv. 8710. 9038. °प्रासादसंकुला R. 1,5,9. 2,33,2. 59,15. 91,32. R. Gorr. 2,27,10. 3,42,48. Mṛkkh. 47,3. Kâm. Nîtis. 15,12. Megh. 33. Ṛt. 1,9. Vikr. 56. Spr. (II) 928. 1478, v. l. 1575. 2589, v. l. 3700. 5500. Varâh. Bṛh. S. 43, 4. 86,17. Kathâs. 20,135. fg. Bhâg. P. 9,11,30. Hit. 39,20. Bhaṭṭ. 8,36. स्फटिक° Kumâras. 6,42. °तल Suçr. 1,170,8. Ṛt. 1,3. Spr. (II) 5714. Prab. 7,5. °पृष्ठ Hariv. 8711. Ṛt. 1,28. Spr. (II) 7372. Bhâg. P. 3,22,17. °स्थल 4,25,15. Megh. 67. °वलभि Varâh. Bṛh. S. 57,4. हर्म्याग्र Ragh. 6,47. Kathâs. 14,19. °धर Weber, Kṛshṇaǵ. 269, N. 1. am Ende eines adj. comp. f. आ Megh. 7. Kathâs. 20,181. so v. a. Gefängniss: पृथुंसत्तं तमसि हर्म्ये धाः RV. 5,32,5. अपिरिताय हर्म्ये 8,5,23. — Vgl. तृण°, मणि°, महा°, मार्ग°, राज°.

हर्म्येष्ठा adj. im Hause befindlich, im Stall gehalten RV. 7,56,16. ebenso धर्म्येष्ठा 10,106,5.

हर्य्, हर्यति Naigh. 2,6 (कान्तिकर्मन्). 14 (गति°). Dhâtup. 15,7 (eben so). gern wollen, haben wollen, begehren nach (acc.) Nir. 6,17. RV. 1, 93,7. 161,8. धाराः 4,58,8. सोमम् 3,40,2. वचः 5,54,15. मन्म 10,96,11. 5. 10. mit loc.: सर्वेषु sich's wohl sein lassen, sich behaglich finden bei 112,2. med.: अस्तर्याश्च नाकिमे हर्यमाणाः 3,6,4. अहर्यया उपस्तुतः 10, 96,5. partic. praes.: धनेष्वधि प्रवता यासि हर्यन् gern, mit Vorliebe 4,3. Davon scheint हर्यत् nicht verschieden zu sein: हर्यन्नुपसंमर्यः सूर्ये हर्यन्नरोचयः 3,44,2. इन्द्रो हर्यन्नमर्तुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम् (अपावृणोत्) 5, wofür wohl zu lesen ist: हर्यंस्तमर्तुनं व्रजम्. Die belegbaren Formen gehören alle zum Präsensstamm हर्य, der auch auf हर् (vgl. — प्र caus.) zurückgeführt werden könnte. Für हर्य् spricht हर्यत.

— intens. जाहर्यीति, जाहर्ति, जाहर्यीसि u. s. w. Siddh. K. 158, b, 11. fg.

— अभि 1) lieben: यं विश्व इदभिहर्यन्ति देवाः RV. 10,112,6. अन्यो अन्यमभि हर्यत AV. 3,30,1. मनसा स्त्रियम् Çat. Br. 14,6,10,15. — 2) herbeiwünschen: काम नो अत्र अभि हर्य दिग्भ्यः TS. 2,5,4,5.

— आ med. 1) lieben: आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा RV. 10,96,11. — 2) etwa gute Aufnahme finden: कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आ RV. 10,105,1.

— प्र caus. *Verlangen erregen, reizen:* प्र वः सुतासो हरयन्त (von हृ) पूर्णाः ṚV. 4,37,2.

— प्रति 1) *gern haben wollen, — annehmen; herbeiwünschen, sich sehnen nach:* वार्यम् ṚV. 1,40,6. 57,3. 144,6. 10,122,2. AV. 3,8,2. सूक्तानि ṚV. 1,93,1. 8,44,2. स्तोमम् 5,2,11. प्रति त्वा मनसा वोचामि हर्यन् 4,24,7. 8,43,2. 47. उक्था 1,165,4. घृताचीम् 10,70,1. घृतम् TBr. 2,8,8,1. AV. 1,7,3. 8,2. 10,6,35. प्रयस्वतः प्रति हर्यामसि त्वा 116,8. अनिन्द्रीय प्रति हर्यासि सूनुम् AV. 12,3,22. med.: इयं वो अस्मत्प्रति हर्यते मतिः *sehnt herbei* ṚV. 5,57,1. — 2) *verschmähen, zurückweisen:* अरातिं प्रति हर्यत AV. 5,7,6.

— वि *verschmähen, nicht wollen* Nir. 7,17. Vgl. अविहर्यतक्रतु.

हर्यक्ष (हरि + 3. अक्ष) 1) adj. *gelbäugig* VS. 30,21. MBh. 3,17130. Nalo 10,38. — 2) m. a) *Löwe* AK. 2,5,1. H. 1284. Halâj. 2,59. MBh. 9,595. R. 1,15,6. — b) *der Löwe im Thierkreise* Verz. d. Oxf. H. 97,b,31. — c) *Affe* R. 4,28,22. 5,47,10. 53,8. 9. 69,6. — d) ein N. Kubera's Gaṭâdh. im ÇKDr. — e) N. pr. α) eines Krankheitsdämons Pâr. Gṛhj. 1,16. — β) eines Sohnes des Pṛthu Bhâg. P. 4,22,54. 24,2. — γ) eines Asura Bhâg. P. 3,18,18. = हिरण्याक्ष Comm. — Vgl. पिङ्गाक्ष.

हर्यक्षवत् adj. = हर्यक्ष MBh. 14,192.

हर्यङ्ग (हरि + 3. अङ्ग) m. N. pr. eines Sohnes des Kampa Hariv. 1700. fg. VP. 445.

हर्यत (von हर्य्; vgl. दर्शत, यजत) Uṇâdis. 3,110. 1) adj. *begehrenswerth, lieb, erwünscht:* Agni ṚV. 1,55,4. आ हर्यतो यजतः सान्वस्थात् 3,5,3. 8, 44,5. VS. 3,4. Indra ṚV. 2,21,1. 10,26,7. seine Rosse 8,6,36. 12,25. Donnerkeil 1,57,2. मद 130,2. 10,96,4. 9. 10. Soma 3,44,1. 8,61,13. 9,25,4. 26,5. 65,25. 86,42. 96,17. 98,7. 8. 10,94,8. आर 14,6. ऊर्मि 123,2. सत्त 8,89,5. — 2) m. a) *Ross* Uǵǵval. *ein zum Opfer bestimmtes Ross* Uṇâdik. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Prâgâtha, Verfassers von ṚV. 8,61 (aus v. 13 entnommen).

हर्यश्वत s. हर्यश्वत.

हर्यवन m. N. pr. eines Sohnes des Kṛta Bhâg. P. 9,17,17.

1. हर्यश्व (हरि + अश्व) m. *ein falbes Ross* (Indra's): °युक्तेन रथेन MBh. 3,16509. fg. R. 3,9,19.

2. हर्यश्व (wie eben) 1) adj. *mit falben Rossen fahrend:* Indra ṚV. 2, 17,3. 3,32,7. 7,24,4. 25,5. 31,1. 42. 8,21,10. Vâlakh. 3,2. — 2) m. a) ein N. Indra's H. 172. Bhâg. P. 8,11,24. 15,5. auf Çiva übertragen MBh. 13,1169. — b) N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines alten Fürsten aus Ikshvâku's Geschlecht MBh. 5,3934. fgg. 13,1949 (Grossvater Divodâsa's). fgg. 5669. Hariv. 5142. fgg. ein Sohn Dṛḍhâçva's 707. VP. 362. Bhâg. P. 9,6,24. Dhṛshṭaketu's R. 1,71,8. 9 (73,7. 8 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,15. Pṛshadaçva's VP. 371. Kakshus' 453. Anaraṇja's Bhâg. P. 9,7,4. pl. Bez. der Söhne Daksha's Hariv. 126. fgg. VP. 117. Bhâg. P. 6,5,1. 6. — Vgl. हार्यश्व.

हर्यश्वचाप m. n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Hariv. 3577.

हर्यश्वत m. N. pr. eines Sohnes des Kṛti Hariv. 1515 nach der Lesart der neueren Ausg., हर्यवत (in c. ist wohl हर्यवतसुतः zu lesen) die ältere.

हर्यश्वप्रसूत adj. *vom Falbrossigen angewiesen:* दिशः ṚV. 3,30,12.

हर्यात्मन् (हरि + आ°) m. Bein. des Vjâsa Uttama VP. 3,3,16. neben Uttama Verz. d. Oxf. H. 80,a,14.

हर्यानन्द (हरि + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Râmânanda Wilson, Sel. Works 1,59. fg.

हर्ष्, हर्षति Dhâtup. 47,59 (अलीके, आलीके). ved. हर्षते, हर्षत्, हर्षमाण (*froh* AK. 3,1,7. H. 435). 1) *freudig —, ungeduldig bereit sein zu* (dat.); *sich freuen:* तव राधः सोमपीथाय हर्षते *auf den Trunk wartet* so v. a. *für den Trunk ist deine Gunst sich zu erweisen bereit* ṚV. 1,51,7. 127,6. 4,38,3. हर्षते अस्य सेना *ist ungeduldig* 9,61,1. अग्ने हर्षस्व दातवे 8,19,29. हर्षये 10,112,1. 30,5. 84,1. Später हृष्यति (तुष्टौ) Dhâtup. 26,119. *sich freuen* Pâr. Gṛhj. 1,16. M. 2,54. 98. 9,309. MBh. 7,5988 (नाहृष्यद° mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,48,3. कल्याणि तुलिना न हृष्यति न म्लायति 3,45,8. 78,34. 5,88,3. Spr. (II) 3398. 3937. 7414. Kathâs. 22,230. Daçak. 88,6. Bhâg. P. 1,18,50. 6,10,9. Auge Râǵa-Tar. 5,1. हृष्यन्त् Kathâs. 26,244. 45,80. 53,130 (ऽवाद्रिहृष्यन् zu lesen). Bhâg. P. 4,25,61. अहर्ष R. 5,7,23. Kathâs. 12,9. 18,208. 33,115. 56,291. Râǵa-Tar. 6,262. अहृषुस् MBh. 15,914. अहृषताम् Bhaṭṭ. 15,104. med.: हृष्यते Mârk. P. 110,41 (ohne Noth). अहृषे MBh. 2,1219. 2184. 3,3017. 11271. 5,7225. 6,3411. Hariv. 8139. R. 5,82,19. Mârk. P. 110,7. अहृषिरे MBh. 2,1553. Hariv. 8317. R. 2, 63,15. — 2) *starr werden, zu Berge stehen* von den Haaren des Körpers vor Freude oder Schreck: रोमाणि मे ऽहृष्यन् MBh. 2,1757. हृष्यन्ति रोमकूपाणि 9,5313. हृष्यत्तनूरुह Bhâg. P. 10,39,56. *starre Haare am Körper bekommen, schaudern:* अद्भिः स्पृष्टो न हृष्येत् Verz. d. Oxf. H. 51,b,3. अहृषिरे गुदा R. 5,4,8. हृष्यते मान्मथसंस्पर्शात् Mârk. P. 43, 14. *geil werden* Suçr. 2,155,20. *steif — starr werden* überh.: हृष्यतशास्त्री यस्य 1,286,20. — 3) partic. a) हृष्ट Vop. 26,413. mit gegenwärtiger Bedeutung Kâr. zu P. 3,2,168. α) *froh, guter Dinge, munter* (von Menschen und Thieren) AK. 3,2,53. 3,4,14,54. H. an. 2,102. Med. t. 31. हृष्टं पुष्टं बलम् M. 7,171. R. 1,53,5. 6. Kâm. Nîtis. 10,26. Jâǵn. 1,347. MBh. 1,5933. 3,1804. 2128. 2715. 2658. 3055. 5,7179. R. 1,1,87. 4,20. 2,50,26. 3,40,18. Ṛt. 6,25. Vikr. 75,1. Spr. (II) 1161. 3642. 6082. Varâh. Bṛh. S. 5,73. 21,17. 44,23. 68,74. 93,7. Weber, Kṛshṇaǵ. 282. Kathâs. 18,214. 27,402. Daçak. 66,3. Râǵa-Tar. 6,262. Brahma-P. in LA. (III) 53,6. Çuk. ebend. 36,9. चेतस् R. 2,40,43. °चित्त all Megh. 113. °चेतन R. 2,26,4. °मनस् Pańkat. 57,13. °मानस H. 435. MBh. 1,5590. °रूप 3,7549. °संकल्प 3,3005. °दृष्टि Varâh. Bṛh. S. 94, 13. अति° Daçak. 89,12. हृष्टवत् adv. MBh. 4,7119. R. 5,64,5. हृष्ट = विस्मित P. 7,2,29, Vârtt. 2. H. an. Med. = प्रकाशित (wohl nur fehlerhaft für प्रतिहत) Med. — β) *starrend, zu Berge stehend:* लोमानि P. 7,2,29. केशाः Vârtt. 1. °रोमन् Trik. 3,1,24. Bhag. 11,14. MBh. 4,1289. R. 1,21,1 (23,1 Gorr.). 51,1 (52,1 Gorr.). R. Gorr. 2,9,34. Suçr. 1,120,18. Varâh. Bṛh. S. 92,3. Bhâg. P. 4,24,22. Vet. in LA. (III) 3,22. °तनूरुह MBh. 1,5296. R. 3,50,27. °तनु = °तनूरुह Bhâg. P. 2, 9,17. हृष्ट = रोमाञ्चसंयुत, रोमाञ्चित H. an. Med. *starr, steif:* °लाङ्गूललोचन (= उत्फालित Nilak.) Hariv. 4112. von den Zähnen so v. a. *stumpf,* = प्रतिहत P. 7,2,29, Vârtt. 2. Trik. 3,3,405. = ऽप्रतिहत H. an. — b) हृषित Vop. 26,143. α) *froh, guter Dinge, munter* H. an.

MED. t. 176. ṚV. 1,103,7. BHAG. 11,45. MBH. 8,4507. 4532. = विस्मित P. 7,2,29, Vârtt. 2. H. an. MED. — β) starrend, zu Berge stehend: लोमानि P. 7,2,29. केशाः Vârtt. रोमाणि MBH. 4,1245. 9,3403. = रोमाञ्चसंयुत H. an. = हृष्टलोमन् MED. von Blumen und Kränzen so v. a. nicht herabhängend, frisch MBH. 3,2215. 2524. von Zähnen so v. a. stumpf, = प्रतिहत P. 7,2,29, Vârtt. 2. = ऽप्रतिहत H. an. = प्रहत MED. — γ) = प्रणत DHAR. im ÇKDR. — δ) = वर्मित ebend.

— caus. हर्षयति 1) ungeduldig machen, freudig erregen, erfreuen: इन्द्रं चैत्रीय हर्षय ṚV. 8,15,13. 9,111,3. 10,10,14. M. 3,232. MBH. 1,4460. 6038. 8280. 5,7132. 14,1935. HARIV. 9914. 9979. 13698. R. 2,96,17 (105,16 GORR.). R. GORR. 2,2,7. 3,34. 4,13,32. ÇÂK. 102, v. l. KATHÂS. 124,247. BHÂG. P. 3,13,24. 6,10,14. 8,4,26. 10,73,32. med. MBH. 7, 4875. क्रत्वे दक्षाय हर्षयन्त पीताः erregen ṚV. 4,37,2. — 2) starren machen: लोमानि हर्षयंश्चैव (so zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 47,a,16 v. u. — 3) sich freuen M. 6,57. Spr. (II) 5846. — 4) partic. हर्षित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. a) erfreut R. 2,82,26. 85,14. 106,32. R. GORR. 1,14,24. 2,6,8. 5,23,44. PAÑKAT. 46,12. परम° HARIV. 13267. R. 1,46, 48 (47,7 GORR.). 68,13. सुतस्पर्श° RAGH. 3,26. — b) zum Starren gebracht: तस्य ते सर्वरोमाणि वचसा हर्षितानि (so zu lesen) पत् Verz. d. Oxf. H. 7,b,11 v. u. — c) n. Freude: स° adj. erfreut MBH. 4,847. — — 5) partic. हर्षितवत् erfreut, sich freuend über (gen.) R. GORR. 1,18,8.

— intens. 1) ungeduldig —, heftig erregt sein: जर्हृषाणो अन्धसा ṚV. 1,52,2. 7,21,2. इन्द्रो हृदमेपिवस्तर्हृषाणः ungeduldig, hastig 10,102,4. gierig 16,7. VS. 5,37. ÂÇV. ÇA. 2,14,8. — 2) heftig erregen: मत्सत्रसौ अर्हृषन्त प्रसाह्म् ṚV. 6,45,4.

— अनु nach —, mit Jmd (acc.) freudig erregt —, begeistert werden, sich freuen mit: इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रम् AV. 6,97,3 (vgl. ṚV. 10,103,6). AIT. BR. 3,4 (s. unter उद्). हृष्टाश्च नानुहृष्यन्ति R. GORR. 2,71,20. अनुहृष्यति हृष्यत्स्वान् BHÂG. P. 4,25,61.

— अभि caus. erfreuen MBH. 6,1833. 12,1894.

— समभि caus. dass. MBH. 14,2159.

— अव caus. partic. °हर्षित zum Schaudern gebracht MBH. 9,2786.

— आ schaudern: वाने: सर्वस्त्रलाहृष्यधय: BHÂG. P. 10,82,44.

— उद् 1) ungeduldig erregt, — bereit sein: किं नोइदु हर्षसे दातवा उ ṚV. 4,21,9. उद्धर्षन्तां वाजिनामि AV. 3,19,6. अग्निरुच्च हृष्यति नि च (v. l. अनु st. नि च) हृष्यति so v. a. flackert lustig auf AIT. BR. 3,4. — 2) sich öffnen (von geschlossenen Kelchen): उदहृष्यन्वारिजानि सूर्योत्थाने BHÂG. P. 10,20,47. — 3) partic. उद्धृषित schaudernd: शीतेन RÂǴA-TAR. 3,181. — caus. freudig erregen, ungeduldig machen: उद्धर्षयायुधानि मनांसि ṚV. 10,103,10. AV. 5,20,8. erfreuen ṚV. 5,27,5. in der Bed. ermuthigen hierher oder zu धर्ष् (s. das. und füge noch MÂRK. P. 125,20 hinzu). — Vgl. उद्धर्ष fgg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्धृषित schaudernd PAÑKAT. 94,4 (प्रोद्धू° in beiden Ausgg.).

— समुद् caus. freudig erregen KÂṬH. 26,4. — Vgl. समुद्धर्ष.

— नि zusammensinken: eine Flamme AIT. BR. 3,4; s. unter उद्.

— परि, partic. °हृष्ट hoch erfreut: °मानसा R. 2,60,22. °हर्षित dass. MBH. 8,1206. — caus. hoch erfreuen MBH. 3,887. HARIV. 5743. R. 6,142,29. °हर्षित partic. MBH. 7,2199. R. 1,69,13. — Vgl. परिहर्षण.

— संपरि caus. hoch erfreuen MBH. 3,17470.

— प्र sich der Freude hingeben, munter sein: न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य BHAG. 5,20. 11,36. वाजिनः MBH. 4,1461. 14,769. R. GORR. 2,45,6. 71, 6. 5,37,2. Spr. (II) 266. को न प्रहृष्येद्दुःखेन सुखसपरिवर्तिना KATHÂS. 22,252. प्रजहृषुस् BHÂG. P. 10,44,30. प्रहृष्य absol. KATHÂS. 30,207. med.: प्रहृष्येत MBH. 4,118. प्राहृष्यत R. 2,69,5. प्रहृष्यमाणैस्तुभिः BHÂG. P. 3,24,11. — partic. प्रहृष्ट 1) erfreut, froh MBH. 1,6202. 3, 2717. 11936. R. 1,4,8. 2,25,37. 26,5. 12. 54,41. 72,14. °मुदित 83,18. 88,20 (अ°). 91,48. 96,6. 3,48,3. 55,42. रतसो वधात् 6,92,71. VARÂH. BṚH. S. 43,25. 92,3. KATHÂS. 28,170. PAÑKAT. 95,25. 241,23. °वदन R. 1,50,16. 4,8,32. MÂRK. P. 23,2. अप्रहृष्टमुख ebend. °रूप MBH. 3,15654. °अन्तरात्मन् 2221. मनस् 2602. 2710. °मनस् adj. 2225. PAÑKAT. 34,19. HIT. 16,11. 43,19. प्रहृष्टात्मन् adj. MBH. 3,2882. R. 2,82,22. — 2) starrend, zu Berge stehend: °रोमन् adj. R. 3,68,19. BHÂG. P. 3,13,5. 10,85,33. रोमकूपाणि MBH. 4,1464. — caus. aufmuntern, in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen: प्रहरेति हैनं ब्रह्मोवाच प्रहर्षयन् ÇÂÑKH. BR. 15,2. MBH. 4,2038. 5,2411. R. 2,94,14 (103,14 GORR.). 108, 2. R. GORR. 2,12,34. 16,27. 6,37,77. Spr. (II) 1856. KATHÂS. 106,183. — partic. प्रहर्षित 1) in eine freudige Stimmung versetzt, erfreut MBH. 9,658. R. 2,82,27. R. GORR. 2,6,30. WEBER, KṚSHṆAǴ. 274. KATHÂS. 18,317. Verz. d. Oxf. H. 255,a,33. MÂRK. P. 125,7. BHÂG. P. 3,22,22. 28. PAÑKAT. 241,16. अनुहार° HARIV. 13831. मधुपान° R. 5,60,12. — 2) steif gemacht: नास SUÇR. 2,215,24. — Vgl. प्रहर्ष fgg.

— संप्र sich der Freude hingeben: °हृष्यामि R. 5,37,8. संप्रहृष्यत med. ohne Augment MBH. 13,144. °हृष्य absol. 6,2842. — partic. °हृष्ट 1) erfreut, froh MBH. 1,3407. 3,3014. R. 2,83,10. 84,15 (92,6 GORR.). 91,59. 107,4. 17. 3,78,5. VARÂH. BṚH. S. 44,28. VP. bei MUIR, ST. 1, 63. Verz. d. Oxf. H. 256,b,38. °मुख MBH. 2,775. मनस् R. 1,64,9. °मनस् adj. 36,11. R. GORR. 1,16,10. 4,4,14. — 2) starrend, zu Berge stehend: °तनूरुह adj. MBH. 1,7061. 3,3061. 12056. 4,2182. R. 5,3,6. 6, 36,26. — Vgl. संप्रहर्ष fg. — caus. in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen R. 4,25,7. 6,75,50. °हर्षित MBH. 3,11529.

— प्रति in Erwiederung auf Etwas Freude an den Tag legen: संरोप्यमाणः प्रतिहृष्यते यः Spr. (II) 3937. — caus. ermuntern, erfreuen MBH. 15,202. — Vgl. प्रतिहर्षण.

— सम् 1) sich der Freude hingeben, sich freuen: संहृष्येत् Spr. (II) 1212. MBH. 5,3359. VARÂH. BṚH. S. 78,5. BHÂG. P. 5,14,38. समजहृषुस् 8,18,4. संहृष्य absol. MBH. 6,2689. med.: समहृष्यन्त 2,941. 3,2854. R. 5,64,23. संहर्षमाण (sic) MÂRK. P. 49,7. — 2) schaudern: मुदा च संहृष्य R. 3,38,23. समहृष्यन्त vor Schreck 6,46,102. — 3) partic. a) संहृष्ट α) erfreut, froh MBH. 1,6038. 7717. 2,2183. 12,10365 (Çiva). R. 2,97,20. 100,42. 107,47. 3,49,22. 5,64,14. VARÂH. BṚH. S. 8,30. 19,17. 47,5. BHÂG. P. 3,3,25. अप्सरोगण° R. GORR. 2,100,55. नवसंगम° 3, 79,47. BHÂG. P. 1,2,4. °वदन R. 2,85,11. 112,8. °मनस् PAÑKAT. 21,14. परम° MBH. 3,2606. प्रीति° 12,4295. सु° R. GORR. 2,14,8. संहृष्ट vom Feuer so v. a. munter lodernd 5,50,9. संहृष्टवत् adv. froh 2,122,8. —

β) *starrend, zu Berge stehend:* °रोमन् adj. MBh. 4,794. 13,979. R. 3,55,5. भय° Bhaṭṭ. 9,22. प्रीति° *dem vor Freude die Haare starren* R. 2,52,73. — b) संहृषित etwa *erstarrt vor Schreck* Hariv. 9973 nach der Lesart der neueren Ausg. (प्रधर्षित die ältere). — Vgl. संहृष्टिन्.
— caus. *in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen* MBh. 4,346. 5,582. 7,5945. 9238. R. Gorr. 1,37,5. Bhāg. P. 4,21,19. — partic. संहर्षित *starrend, zu Berge stehend* °रोमकूपव्रात Saddh. P. 4,12,b.
— परिसम्, partic. परिसंहृष्ट *hoch erfreut* R. 3,49,11.
— प्रतिसम् *sich der Freude hingeben:* प्रतिसंप्रहृष्युस् MBh. 3,10017. प्रतिसंहृष्ट R. 4,61,31.

हर्ष (von हृष्) 1) m. a) *Freude* AK. 1,1,4,2. 3,4,26,94. H. 315. Halâj. 1,123. = इष्टावाप्तेर्मनःप्रसादः Sâh. D. 195. °शोकौ Kaṭhop. 2,12. MBh. 1,6203. 3,1781. °विवर्धन 2334. R. 1,9,18. °जः स्वनः MBh. 3,3043. 14902. °गद्गदया गिरा 13,925. पुत्रः परेषा हर्षेण R. 1,53,7. 2,80,4. 100,39. Suçr. 1,18,10. 100,10. 312,21. °विषादौ Mârk. 50,20. Spr. (II) 1038. 2739. 5376. °स्वामसत्त्वानि 6525, v. l. °क्रोधौ 7273. वर्षाण्यपतिहर्षयुक्तानि Varâh. Bṛh. S. 11,49. 86,19. 95,51. हर्षं तस्याकरोत् Kathâs. 18,35. हर्षाविष्ट Pañkat. III,488. Daçak. 66,2. 3. Dhûrtas. 67,1. Sarvadarçanas. 61,5. °कारण Pañkar. 1,11,3. am Ende eines adj. comp. (f. आ): विश्रष्ट° R. 2,48,29. शोककृत° 62,17. व्यपेत° 5,28,12. उपात्त° Ṛt. 6,21. त्यक्त° Râga-Tar. 3,504. — b) *die Freude* personif. als Sohn Dharma's u. s. w. MBh. 1,2596. fg. Hariv. 12482. VP. 55. Mârk. P. 50,25. Bhâg. P. 6,6,11. — c) *geschlechtliche Erregung, Gellheit* Suçr. 1,48,12. 296,20. — d) *das Starren, zu-Berge-Stehen:* गात्रहर्षेषु Bhâg. P. 2,3,24. — e) N. pr. eines Asura Kathâs. 47,21. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16. verschiedener Männer, unter ihnen der berühmteste der angebliche Verfasser der Ratnâvalî und des Naishadhakarita (auch श्रीहर्ष, हर्षदेव, श्रीहर्षदेव genannt), Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. 15. fgg. 21. 51. 54. Reinaud, Mém. sur l'Inde 136. fgg. 440. Nâgân. 1,15. fg. 2,6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 124,b,21. 125,a,26. 142,a,15. 118,b, No. 200. 246,a, No. 620. 349,b, No. 821. 372,b, No. 267. Verz. d. B. H. No. 941. Hall 160. fg. 206. Râga-Tar. 2,7. 3,125. 7,320. 392. 487. 640. 687 u. s. w. Kshitîç. 2,8. Wassiljew 52. Târan. 2. 126. 128. fg. 145. 205. LIA. 1,712. 2,409. 749. Weber, Ind. Streifen 1,356. °मिश्र Verz. d. B. H. No. 823. °सूरि Wilson, Sel. Works 1,338. — 2) f. आ Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,3. — Vgl. दन्त°, पाद°, रोम°, लोम°, वि°, स° (adj. auch Dhûrtas. 79,12), सिरा° (*das Steifwerden*).

हर्षक (vom caus. von हृष्) 1) adj. a) *erfreuend* H. an. 3,234. Med. n. 89. ज्ञान° R. Gorr. 2,69,17. — b) *stumpf machend* (die Zähne) in दन्त°. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. eines Fürsten VP. 467, N. 14. — b) eines Berges Çabdam. im ÇKDr.

हर्षकर adj. (f. ई) *Freude bereitend* Bhâg. P. 10,50,28. — Vgl. सर्व°.

हर्षकीर्ति m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 499,a, No. 370.

हर्षकीलक m. *quidam coeundi modus:* नारी पादद्वयं धृत्वा कान्तस्योरुयुगोपरि । कटिमान्दोलयेद्गाढं बन्धो ऽयं हर्षकीलकः ॥ Smaradîpikâ Tüb. Hdschr.

हर्षगुप्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 36,37. fgg.

हर्षचरित n. Titel eines Werkes Hall in Vâsavad. 12. Journ. of the Am. Or. S. 6,529. Sâh. D. 210,12.

हर्षण (von हृष् simpl. und caus.) 1) adj. a) *erfreuend* H. an. 3,234. Med. n. 88. fg. कल्याद° MBh. 7,1447. Hariv. 8397. 8966. 11227. Spr. (II) 3626, v. l. Kathâs. 103,3. दृष्टि° Gît. 9,11. — b) *erregend* Suçr. 1,230,11. काम° R. 2,94,41. — c) *schaudern machend:* ग्राम्यो हर्षणो रोमहर्षणाम् Vâgbh. 1,10,3. — 2) m. a) *eine best. Augenkrankheit* H. an. Med. — b) = श्राद्धदेव diess. und Çabdar. im ÇKDr. *ein best.* Çrâddha Çabdar. — c) Bez. *eines best. astr.* Joga H. an. Med. Çabdar. *des 14ten im* Vishkambhâdi ÇKDr. nach Koshṭhîpradîpa. — 3) n. a) *das Ermuntern, Erfreuen; Freude* Dhar. im ÇKDr. दुर्हृदामप्रहर्षाय सुहृदां हर्षणाय च MBh. 7,6276. 12,2100. जगतो हर्षणं भवेत् 13225. R. 1,49,9. बल° MBh. 12,4313. — b) *geschlechtliche Erregung* Suçr. 1,258,21. — c) *das Steifwerden* Suçr. 2,313,20. v. l. घर्षण. — Vgl. दन्त°, रास°, रोम°, लोम°, शेप°.

हर्षदेव s. unter हर्ष 1) e).

हर्षनाद m. *Freudengeschrei* R. 7,14,9 (pl.).

हर्षनिःस्वन m. dass. Ragh. 3,61.

हर्षपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 54,98.

हर्षमय (von हर्ष) adj. *dessen Wesen Freude ist* Çat. Br. 14,7,2,6. अ° ebend.

हर्षमल्ल m. N. pr. = हर्षदेव Hall in der Einl. zu Vâsavad. 42.

हर्षमित्र m. N. pr. eines Fürsten von Kampana Râga-Tar. 8,511. 962. 972. 1000.

हर्षयित्नु (vom caus. von हृष्) Uṇâdis. 3,29. 1) m. *Sohn* H. an. 4,206. Med. n. 227. — 2) *Gold*, n. Med. m. H. an. Uǵǵval.

हर्षवत् (von हर्ष) 1) adj. *voller Freude* Çatr. 2,2. in कोपवत्माविस्मय° Kathâs. 29,187 gehört das Suffix zu allen vier Wörtern. — 2) °वती N. pr. a) einer Fürstin Kathâs. 59,60. — b) einer Stadt Kathâs. 77,48.

हर्षवर्धन m. N. pr. 1) pl. eines Volkes Mârk. P. 57,38. — 2) eines Fürsten VP. 412. Hiouen-thsang 1,247. Vie de Hiouen-thsang 111. Hall in der Einleitung zu Vâsavad. 17. 51. Reinaud, Mém. sur l'Inde 139. LIA. 2,749. Weber, Indische Streifen 1,356.

हर्षवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54,98.

हर्षसंपुट m. *quidam coeundi modus:* नार्याश्चोरुयुगं धृत्वा कराभ्यां पीडयेत्पुनः । कामयेन्निर्भयः कामी बन्धो ऽयं हर्षसंपुटः ॥ Smaradîpikâ Tüb. Hdschr.

हर्षस्वन m. *Freudenruf* Trik. 3,2,29.

हर्षिन् (von हृष् oder हर्ष) 1) adj. a) *voller Freude, erfreut* Pañkar. 4,8,78. संग्राम° *sich freuend auf* Hariv. 13698. — b) *in eine freudige Stimmung versetzend, erfreuend:* सर्व° MBh. 7,594. — 2) f. °णी *eine best. Pflanze,* = विजया Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. लोम°.

हर्षिका f. *ein angebliches Metrum* ṚV. Prât. 17,12. Ind. St. 8,113.

हर्षुक adj. *erfreuend* als Erklärung von मोदक H. an. 3,64. Med. k. 141 vielleicht nur fehlerhaft für हर्षक.

हर्षुमत् adj. *aufgeregt:* मदैः ṚV. 8,16,4.

हर्षुल (von हृष्) Uṇâdis. 1,93. 1) adj. *froh, lustig, guter Laune, jovial* MBh. 12,2039. 2046. *erfreut* Râga-Tar. 5,473. Kathâs. 122,26. धृति° 67,31. श्रुतवृत्तान्त° 101,373. 118,173. — 2) m. *Liebhaber* und *Gazelle*

UGGVAL.

हे॑र्ष्या instr. f. *in ungeduldiger Erregung:* यद्धर्ष्या हे॑न्वृत्रम् RV. 1,86, 5. सोमस्य 8,57,14.

हल्, हे॑लति (विलेखने) DHÂTUP. 20,7. — हलय् s. bes.

ह॑ल P. 3,1,140. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *Pflug* (auch als *Waffe*) AK. 2,9,13. H. 225. 891. HALÂJ. 2,420. 5,46. MBH. 3,509 (m.). हलस्य वोढा 12724. 13,3599. 3,15297. HARIV. 5035. 6784. R. 1,40,19. बलदेवो हलपाणिः VARÂH. BṚH. S. 58,36. 69,17. 70,2. 86,46. HEM. JOGAÇ. 3,108. KHANDOM. 42. BHÂG. P. 10,68,40. हलाभियोगा GOBH. 4,4,21. °हलि GÎT. 1,12. हलस्येषा Schol. zu KÂTJ. ÇR. 22,3,48. हलेषा ANUPADAS. 5,2. °मुख R. 5,19,4. 7,17,37. °ककुद् BHÂG. P. 5,25,7. °दण्ड und °वंश *Deichsel eines Pfluges* VJUTP. 133. °सीर DIVJÂVADÂNA 50. °पद्धतिदान Verz. d. Oxf. H. 35,a,33. besteht aus acht Theilen: ईषा, युग, स्थाणु, निर्योल, पाशिका, अड्डचल्ल, चोल und पत्तनी KṚSHIS. 9,6. 7. हलमष्टगवं धर्म्यम् 8,3. दशगवं, षड्गवं 5. — 2) m. N. pr. a) pl. eines Volkes und Landes im Norden VARÂH. BṚH. S. 14,22. 27. 16,6. 32,19. TÂRAN. 171 (हलि WASSILJEW 53). — b) eines Autors Verz. d. B. H. No. 166. — 3) f. ई *Methonica superba* (vgl. हलिनी und लाङ्गलिकी) RÂGAN. 4,120. — f. हला s. bes. — 4) n. a) Bez. *einer best. zu den* Âkṛtijoga *gezählten Constellation* VARÂH. BṚH. 12,4. 13. — b) = वैरूप्य *deformitas* (zur Erklärung des Namens अहल्या) R. 7,30,22. = प्रतिषेध und विवाद (zur Erklärung von आर्यहल) ÇÂKAṬÂJANA in Verz. d. Oxf. H. 162,b, N. 5. — Vgl. आर्य°, वृकहल, वेश°, सु°, हलल und हालिक.

हलका f. gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. davon adj. हलकिन् ebend.

हलगोलक m. *ein best. Thier* MBH. 13,5498. = दीर्घपुच्छो गोलरूपी कीटविशेषः NILAK.; vgl. गलगोलिन्.

हलदी f. = हरिद्रा RÂGAN. 6,198. हलद्दी RÂGAN. im ÇKDR.

हलधर 1) adj. *einen Pflug führend, Pflüger* GJOTISHATATTVA im ÇKDR. — 2) m. a) Bein. *des mit einem Pfluge bewaffneten* Baladeva, *älteren Bruders des* Kṛshṇa (vgl. हलायुध), ÇABDAR. im ÇKDR. MBH. 1, 7912. GÎT. 1,12. 7,28. — b) N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 7,207. fgg.

हलबन्ध gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45. — Vgl. हालबन्ध.

हलभूति s. हलभृति.

हलभृत् m. = हलधर 2) a) TRIK. 1,1,36. MBH. 9,2934. MEGH. 60.

हलभृति 1) f. *Ackerbau* WILSON nach ÇABDAR. °भूति ÇKDR. nach derselben Aut. — 2) m. Bein. Upavarsha's TRIK. 2,7,28.

हलमुखी f. *ein best. Metrum:* 4 Mal —◡—, ◡◡◡◡— COLEBR. Misc. Ess. 2,159 (IV,1). Ind. St. 8,318.

हलमुहूर्त n. Verz. d. Oxf. H. 86,b,25.

हलय्, °यति = हलिं गृह्णाति P. 3,1,21 nebst Vârtt. अजहलत् ebend.

हलराज n. = आकुल्य RÂGAN. im ÇKDR.

हलहला interj. *des Beifalls:* °शब्द MBH. 1,2174. 8482. 2,2298. 5, 7290. 7,857. R. 2,40,36. 81,14 (82,18 GORR.). R. GORR. 2,13,27 (हलहला° zu lesen). 3,31,41. 5,56,73.

1. हला indecl. *Anruf an eine Freundin* im Drama AK. 1,1,7,15. H. 334. DAÇAR. 2,65. SÂH. D. 172,13.

2. हला f. *die Erde; Wasser; ein berauschendes Getränk* ANEKÂRTHAS. im ÇKDR.

हलायुध (हल + आ°) 1) adj. *einen Pflug zur Waffe habend;* m. Bein. Baladeva's (vgl. हलधर) AK. 1,1,1,18. HARÂV. 1,29. MBH. 1,7642. 7953. 3,12539. 4,2356. HARIV. 4677. auf Vishṇu-Kṛshṇa übertragen MBH. 13,7009. WEBER, KṚSHṆAG. 294. 298. fg. PANKAR. 4,3,127. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer COLEBR. Misc. Ess. 1,149. 219. 2,47. Verz. d. B. H. No. 109. 1403. Verz. d. Oxf. H. 53,a,41. 84,b, No. 143. fg. 110,b,17. 113,b,10. 126,a,23. 154,a,42. fg. 183,a,7. 185,b,43. 195,b, 7. 8. 273,a, No. 647. b,1 v. u. 274,a, No. 649. 280,a,3. 292,a,44. b,40. 323,a, No. 766. Verz. d. Cambr. H. 15. Ind. St. 8,184. 192. fgg. 201. fg. MED. Anh. 2. HALL 207. KSHITÎÇ. 5,19. fg. Notices of Skt Mss. 2,60. 67. 79. °मिश्र 1,119. Halâjudha's Wörterbuch hat TH. AUFRECHT herausgegeben.

हलाह m. *ein scheckiges Ross* H. 1243.

हलाहल 1) m. n. *ein best. heftiges Gift* AK. 1,2,1,10. H. 1195. MED. l. 167. HALÂJ. 3,28. Spr. (II) 2852. क्रोध° 3001. 4677, v. l. HEM. JOGAÇ. 3,28. 82. PANKAT. 103,6. VOP. 5,7. Vgl. हालहल, हालाहल. — 2) m. *eine Eidechsenart* TRIK. 2,5,12. H. 1298. MED. — 3) m. *eine Schlangenart* (ब्रह्मसर्प) TRIK. 1,2,2. MED. — 4) m. N. pr. eines Buddha TRIK. 1,1,15. — H. an. 4,300 heisst es हलाहलस्तु रूपभाले हले विषे । वृद्धौ च. हलाहला R. GORR. 2,13,27 fehlerhaft für हलहला.

ह॑लि UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,117. 1) = हल्या P. 3,1,117 (हल्य nach dem Comm.). H. 890. VOP. 26,20. *ein grosser Pflug* TRIK. 2,9,2. हलिं गृह्णाति = हलयति P. 3,1,21, Schol. VOP. 21,17. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. — Vgl. unter हल 2), सु° und हालेय.

हलिक (von हल) m. 1) *Ackerbauer* GOVARDHANA 203 bei WEBER, HÂLA 161. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1,1560. — Vgl. हालिक.

हलि॑क्ष्ण m. nach MAHÎDH. *eine Löwenart* VS. 24,31. ह॑लीक्ष्ण TS. 5, 5,12,1. 7,23,1 nach Comm. = तृणादिहिंस (°सिंह) oder हरितघटक.

हलि॑न् (von हल) 1) adj. *mit einem Pfluge versehen* gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131. m. *Ackerbauer* H. 890. an. 2,292. — 2) adj. in Verbindung mit राम oder m. ohne राम Bez. Baladeva's (vgl. हलधर) AK. 1,1,1, 19. H. 224. H. an. MBH. 3,10240. 5,4425. 7,412. 13,6860. HARIV. 2099. 9469. KHANDOM. 42. हलिपत्नी TRIK. 3,3,179. — 3) m. N. pr. eines Ṛshi R. GORR. 1,35,36. fgg. — 4) f. °नी a) *eine Menge von Pflügen* VOP. 7, 35. — b) *Methonica superba* (vgl. लाङ्गलिकी und हली unter हल) RATNAM. im ÇKDR. RÂGAN. 4,130.

हलिङ्गु s. हालिङ्गव.

हलिप्रिय (हलिन् + प्रिय) 1) m. *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* AK. 2,4,2,22. H. 1138. HÂR. 96. — 2) f. *ein berauschendes Getränk* AK. 2,10,39. H. 902.

हलिभ *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten VJUTP. 179. 182.

हलिमा f. N. pr. einer der sieben Mütter Skanda's MBH. 3,14396.

हलिरामशर्मन् m. N. pr. eines Autors GILD. Bibl. 502. Notices of Skt Mss. 1,231.

ह॑लीक्ष्ण *ein best. Eingeweide* AV. 2,33,3. — Vgl. auch हलिक्ष्ण.

हलीन m. *Tectona grandis* ÇABDAR. im ÇKDR. v. l. für हनील *Pandanus odoratissimus* RATNAM. im ÇKDR.

हलीमक m. 1) *eine Form der Gelbsucht* WISE 249. KARAKA 8,14. SUÇR.

1,162,21. 169,1. 2,418,2. 467,10. Çārṅg. Saṁh. 1,7,12. Verz. d. Oxf. H. 312,b,17. 316,a, No. 751. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2146.

हलीषा f. Accent Çānt. 3,17. unregelmässige Zusammenziehung von हल + ईषा gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vārtt. 2. Vop. 2,13.

हलुग्राम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,41. 340,a, 2. हलूग्राम 9.

हलेद्विपदिका (हले loc. von हल + द्वि°) f. Bez. einer best. Abgabe P. 6,2,65, Schol.

हल्य 1) paroxyt. = हलस्य कर्षः P. 6,4,97. m. Schol. adj. *gepflügt* AK. 2,9,8. H. 968. Vgl. त्रि°, द्वि°. — 2) f. आ oxyt. *eine Menge von Pflügen* gaṇa पाशादि zu P. 4,2,49. AK. 3,3,41. — 3) n. *Verunstaltung:* हलं नामेह वैरूप्यं हल्यं तत्प्रभवं भवेत् ॥ यस्या न विद्यते हल्यं (= निन्द्यत्व Comm.) तेनाहल्येति विश्रुता ॥ R. 7,30,22. fg.

हल्ल m. N. pr. eines Fürsten Tāran. 82. 310.

हल्लक m. *eine rothe Lotusblüthe* AK. 1,2,3,35. H. 1164. Ratnam. 150.

हल्लन n. = प्रयत्नाधित Gaṭādh. im ÇKDr.

हल्लीश 1) m. *eine Art einactiger Schauspiele, in denen ein Mann mit sieben, acht oder zehn Frauen auftritt*, Sāh. D. 555. — 2) n. हल्लीश und °क *ein Tanz von Frauen unter Anführung eines Mannes* Kāvjād. S. 37,9. 11. 15. fg. हल्लीशक Hār. 49. हल्लीष Trik. 1,1,126. हल्लीषक Gaṭādh. im ÇKDr. हल्लीसक H. 281. Hariv. 8450 nach der Lesart der neueren Ausg. (nach Nīlak. *ein Tanz*, nach dem Zusammenhange eher *ein best. musikalisches Instrument*). Davon denom. °हल्लीसकायित (so ist zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 72,a,26.

1. हव (von हु) m. *Opfer* AK. 3,4,23,209. H. an. 2,544. Med. v. 30.

2. हव (von हू = ह्वा) m. P. 3,3,75. 1) adj. *rufend* RV. 10,27,8. 37, 6. — 2) m. a) *Ruf, Anrufung* AK. 3,3,8. 3,4,23,209. H. 264. an. 2,544. Med. v. 30. विप्रस्य RV. 1,17,2. 23,8. श्रोता हवं कारोः 178,3. 183,5. बोधतं हवस्य मे 2,36,6. 4,9,6. श्रुधी हवमा हुवतो हुवानः 6,21,10. 23, 8. 7,2,7. ये ते हवेभिर्वि पणींरदाशन् *kraft ihrer Anrufungen* 19,9. 8, 1,27. 13,31. वाहिष्ठ 26,16. 10,74,2. AV. 1,15,2. 2,30,3. 3,3,6. 5,8,1. Kauç. 98. m. nur pl. RV. 1,122,6. 7,62,5. 29,3. — b) *Anweisung, Befehl* AK. H. an. Med. — Vgl. इन्द्र°, पृतना°, सु°.

हवङ्ग m. *das Essen von Reis und saurer Milch aus einer messingenen Schüssel* Çabdārthak. bei Wilson.

1. हवन (von हु) 1) m. *Feuer* H. ç. 168. — 2) n. *Opferung* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,6390. Hariv. 2203. — 3) f. ई a) *Opferlöffel:* हिरण्यं हवन्यामवधाय (= जुहू Comm.) Kātj. Çr. 10,2,5. रौहिणहवन्यौ स्रुचौ Çat. Br. 14,3,1,20. Kātj. Çr. 26,2,10. 7,18. — b) *Höhlung im Erdboden zur Aufnahme eines Opfers* Trik. 2,7,6. — Vgl. अग्निहोत्रहवनी.

2. हवन (von हू = ह्वा) 1) m. *der Anrufer*, N. pr. eines Rudra MBh. 13,7091. Hariv. 14170. — 2) n. *Anrufung* RV. 1,102,10. 5,56,2. 6,34,4. गोमघ 35,3. अरं मे गन्तं हवनायास्मै 63,2. मतीनाम् 69,4. तिरो अर्यो हवनानि श्रुतं नः 7,68,2. 10,61,3. 81,7. Vālakh. 4,7. 6,4. Pañkar. 4,4,17. fg.

हवनश्रुत् adj. *Anrufung hörend, erhörend* RV. 1,10,10. 2,33,15. 5, 75,5. 7,83,3 u. s. w. Çāṅkh. Çr. 10,17,14. Comm. zu TBr. 2,419,15.

हवनस्यद् adj. *dem Ruf zueilend* RV. 1,31,2.

हवनायुस् (हवन + आ°) m. *Feuer* Çabdar. im ÇKDr.

हवल *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 182.

हवव desgl. ebend. 180. 182.

हववत् adj. *das Wort* हव *enthaltend* Ait. Br. 5,4.

हवस् (von हू = ह्वा) n. *Anrufung* RV. 1,64,12. 6,66,11.

हविर्ग्री f. = 1. हवन 3) b) H. 833.

हविघ्न m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13,7683. eines Sohnes des Manu Svārokisha Hariv. 419.

हविन् adj. *anrufend* AV. 3,4,3. *Hilfe suchend* Ait. Br. 3,31. *zu opfern geschickt* (von हु) nach Sāj.

हविरद् adj. *Opferspeise geniessend* RV. 10,15,10.

हविरद्य adj. dass.: Gandharva AV. 4,37,8.

हविरद्य n. *Opfergenuss* RV. 1,163,9. 5,1,11. 4,4. 7,11,5. 10,94,2. TBr. 2,8,2,2.

हविरतिहरण n. *das Uebergehen einer Oblation* Kātj. Çr. 25,5,15.

हविरशन adj. *Opferspeise geniessend;* m. *Feuer* H. 1097.

हविराहुति f. *Opferung von* Havis Gobh. 1,9,22. 3,8,10.

हविरुच्छिष्ट n. *Opferrest* Çat. Br. 2,5,3,16. 6,1,18. 4,6,8,17. Āçv. Gṛhj. 1,10,27. Kauç. 6. Kātj. Çr. 5,6,30. 9,34.

हविर्गन्धा f. *eine best. Fabacee*, = शमी Rāǵan. 8,33.

हविर्गृह n. *das für die Opfergaben bestimmte Gemach* H. 996.

हविर्गेह n. dass. AK. 2,7,15. H. 996.

हविर्दर्वी f. *Opferschaufel, — löffel* Kātj. Çr. 2,3,32.

हविर्दा adj. (dat. °दे) *Opfergabe bringend* RV. 1,153,3. 4,3,7. 7,68,6.

हविर्दान n. *Darbringung einer Opfergabe* M. 3,211. R. 3,36,21. देव° AK. 3,3,8.

हविर्धान 1) m. N. pr. des angeblichen Verfassers von RV. 10,11—13. eines Sohnes des Antardhāna VP. 106. Bhāg. P. 4,24,8. 8. Vgl. हविर्धामन्. — 2) f. ई a) Bez. der mythischen Kuh Surabhi oder Kāmadhenu Bhāg. P. 8,8,4. 9,15,26. 11,16,11. — b) N. pr. der Gattin Havirdhāna's Bhāg. P. 4,24,8. — 3) n. a) *der Wagen, auf welchem die zur Pressung bestimmten* Soma-*Pflanzen geladen sind* (in der Regel zwei), Naigh. 5,3. Nir. 9,36. AV. 9,3,7. VS. 4,9. 19,18. TS. 3,1, 2,1. 6,2,9,1. 4. Çat. Br. 3,5,3,7. 12. 6,3,18. 4,6,9,10. fgg. — b) *die leichte Ueberdachung, unter welcher die Wagen aufgestellt werden*, Mahīdh. zu VS. 5,24. VS. 38,18. TS. 6,2,11,1. 4. Çat. Br. 1,1,2,9. उभयतोहार 3,5,3,7. 4,3,4,22. 12,6,1,47. Kātj. Çr. 6,10,12. 8,4,21. 10,2,27. 4,2. Lāṭj. 2,2,15. 7,6. सदोहविर्धाने AV. 12,1,38. Kātj. Çr. 8,4,28. प्रजापतेः सदोहविर्धानम् N. eines Sāman Ind. St. 3,224,b. — c) *Opferplatz* MBh. 1,5403. Hariv. 2457. *die Erde als Niederlage des Opfers:* हविर्धानमन्तरा सूर्यं च AV. 7,109,3. 14,2,34. — Vgl. हाविर्धान fg.

हविर्धानिन् adj. *der ein* Havirdhāna *besitzt* TS. 2,5,6,3.

हविर्धामन् m. N. pr. eines Sohnes des Antardhāman MBh. 13,6829. — Vgl. हविर्धान 1).

हविर्भाग m. *Antheil am* Havis Çat. Br. 11,5,1,8. 10.

हविर्भाज् adj. *am Opfer Theil habend* Nir. 7,13. 10,42.

हविर्भुज् 1) adj. *die Opfergabe verspeisend*. — 2) m. a) *Feuer, der Gott des Feuers* Kumāras. 5,20. Ragh. 1,56. 10,80. 13,41. Çiç. 1,2. Kāvjād.

2,165. auf Çiva übertragen Hariv. 7427. — b) *ein Gott* Bhâg. P. 4,21, 39. — c) pl. Bez. *der Manen der* Kshatrija M. 3,197.

हविर्भू f. *Opferplatz*, personificirt als Tochter Kardama's und Gattin Pulastja's Bhâg. P. 3,24,22. 4,1,36.

हविर्मथि adj. P. 3,2,27, Schol. *Opfer zerstörend*, — *verwirrend* RV. 7,104,21.

हविर्मन्थ m. = अग्निमन्थ *Premna spinosa* Ratnam. 5.

हविर्यज्ञ m. *Darbringung des* Havis, so heisst *eine Gattung von Opfern, die einfachen Opfer* (neben Paçujagña und Soma); nach Gautama: Agnjâdheja, Agnihotra, Darça und Paurṇamâsa, die Kâturmâsja, Âgrajaṇoshṭi, Nirûḍhapaçubandha und Sautrâmaṇî Z. d. d. m. G. IX, lxxiii. Ind. St. 10,323. fgg. Gop. Br. 1,5, 23. तुषैर्वै पत्नीकर्मैर्देवा हविर्यज्ञेभ्यो रक्षांसि निरभजन् Ait. Br. 2,7. 5,22. 34. Çat. Br. 1,1,4,7. 2,4,10. 5,2,41. 6,3,36. यथैषाद्याहुतिर्यद्हविर्यज्ञः 7,2,10. 23. 12,4,2,5. °विध 11,7,2,1. Kâtj. Çr. 6,2,4. हविर्यज्ञत्विजः (Brahman, Hotar, Adhvarju, Maitrâvaruṇa, Âgnîdhra) 9,12,16. °संस्था Lâtj. 5,4,22. fg. Prajogar. 1. Verz. d. Oxf. H. 30,b,9. 266,b,35. °काण्ड Bez. des 1ten (2ten) Buches im Çatapathabrâhmaṇa. — Vgl. हाविर्यज्ञिक fg.

हविर्वर्ष m. N. pr. eines Sohnes des Agnîdhra (Âgnîdhra) und des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,34. — Vgl. हारिवर्ष.

हविर्वह् adj. (nom. °वाट्) *das Opfer führend* RV. 1,72,7.

हविर्हुति f. *Darbringung einer Opfergabe*: देव° H. 1538.

हविःश्रवस् m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2748.

हविष्कर् Havis *bereiten, zu* Havis *machen* (vgl. RV. 5,28,2) Çat. Br. 1,8,1,33. fgg. हविष्कृतेनैनं सुवर्गं गमयति TS. 2,6,5,3. 5,7,6,5. 6, 4,2,4. 3,3. न शूद्राय मतिं दद्यान्नोच्छिष्टं न हविष्कृतम् M. 4,80.

हविष्करण n. *das Bereiten des* Havis TS. 2,6,2,5. TBr. 3,5,8,3. Çat. Br. 1,8,1,33. 9,1,14.

हविष्कृत् 1) adj. *Opfergabe zubereitend, das* Havis *herstellend* RV. 1,166,2. 6,66,6. 8,40,15. 91,13. AV. 7,28,1. 9,6,13. स्रुतिजः 19,42,2. Narâçaṁsa RV. 1,13,3. nach der Sitte des Rituals das Weib des Opferers oder der Âgnîdhra Schol. zu Kâtj. Çr. 2,4,13 (nicht gedruckt). जाया Çat. Br. 1,1,4,13. Kâtj. Çr. 2,4,13. 6,7,18. 8,2,18. Kauç. 2. — 2) m. a) *der Ausruf* हविष्कृदेहि (VS. 1,15) Çat. Br. 7,2,2,1. Kâtj. Çr. 2,4,9. यो हविष्कृतं उद्वादयात् Âçv. Çr. 1,12,16. Çâṅkh. Çr. 4,7,2. Lâtj. 4,11,21. — b) N. pr. eines Âṅgirasa TS. 7,1,4,1. — Vgl. हाविष्कृत.

हविष्कृति f. *Bereitung des* Havis RV. 1,18,18. यो अग्नि देवहविष्कृतिम् 93,3. 10,91,11.

हविष्टस् abk. von हविस् Çâṅkh. Çr. 1,16,16. fg.

हविष्ठ m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14289.

हविष्पङ्क्ति 1) f. *eine Fünfzahl von Opfergegenständen*: धानाः, करम्भ, परिवाप, पुरोडाश und पयस्या Ait. Br. 2,24 (vgl. TBr. 1,5,2,11). oder दधि, धानाः, सक्तवः, पुरोडाश und पयस्या Comm. zu Pañkav. Br. 13,2. Çat. Br. 4,2,5,21. fg. Pañkav. Br. 13,2. 15,1. 16,1. — 2) adj. *daraus bestehend*: यज्ञ Kâṭh. 29,1. Ait. Br. 2,24.

हविष्पति m. *Herr der Opferspende* RV. 1,12,8. VS. 20,70. Shaḍv. Br. 5,7.

हविष्पन्द s. हविस्पन्द.

हविष्पा adj. *das* Havis *trinkend* RV. 10,15,10.

हविष्पात्र n. *ein Gefäss für das* Havis Çat. Br. 11,2,3,4. Kâtj. Çr. 1,8,31.

हविष्पान्तीय adj. *mit* हविष्पान्तम् (RV. 10,88) *beginnend* Nir. 7,23. fehlerhaft हविष्यन्तीय M. 11,251.

हविष्मन्त् (von हविस्) 1) adj. a) *der das* Havis *bereit hat, ein Darbringender* RV. 1,12,9. 13,1. 14,5. 36,2. 57,2. 114,8. 127,10. यज्ञस्य राध्यो हविष्मताम् 156,1. अनु व्रतानि वर्तते हविष्मताम् 183,3. 5. 5,2,12. यज्ञं यं जुह्वते हविष्मताम् 6,10,6. 73,1. सप्त 10,122,4. AV. 6,39,4. 84,2. Kaṭhop. 4,8. मनस् *opferbereit* RV. 7,67,1. — b) *von Opfergaben begleitet*, Havis *enthaltend*: das Opferross RV. 1,162,22. अर्क 167,6. यज्ञ 7, 70,6. घृताची 3,19,2. 7,1,6. VS. 3,4. स्रुच् 8,23,22. 49,1. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa TS. 7,1,4,1. eines Devarshi MBh. 2,294. eines der sieben Ṛshi im 6ten Manvantara Mârk. P. 76,54. Bhâg. P. 8,5,8. im 10ten Hariv. 472. Mârk. P. 94,14. Bhâg. P. 8,13,21. fg. im 11ten Mârk. P. 94,19. zweier Ṛshi im 11ten, eines Kâçjapa und eines Bhârgava, Hariv. 477. pl. Bez. *bestimmter Manen*, Söhne des Âṅgiras, M. 3,198. VP. 321, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 39,b,1 v. u. — 3) f. °ष्मती a) Bez. *der Wunderkuh* Kâmadhenu Bhâg. P. 9,15,24. — b) N. pr. einer Tochter des Âṅgiras MBh. 3,14127. — Vgl. हाविष्मत.

हविष्य 1) adj. (von हविस्) gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. a) *zur Opfergabe geeignet*, — *bestimmt*, — *bereit*: Ross RV. 1,162,4. ऊर्मि TS. 1, 2,3,3. Namentlich *Reis, Gerste* und *andere Körner*; in dieser Bed. auch substantivisch m. und n. Kâtj. Çr. 2,3,16. 4,8,3. 7,2,2. °शन 15,1,10. 17,1,23. हविष्येषु यद्यद्ध्रियमाणेषु मरणम् 25,7,5. Gobh. 1,4,3. सिद्धस्य हविष्यस्य जुहुयात् Âçv. Gṛhj. 1,2,1. °भक्ष Çâṅkh. Çr. 4,15,10. Kauç. 67. 82. हविष्याग्निर्भयपति 87. M. 3,256. 11,106. 220. Jâǵ. 1,239. 303. MBh. 2,98. 13,1105. R. 7,65,23. Suçr. 1,316,10. Verz. d. Oxf. H. 286, a, No. 670. °भुज् M. 11,77. हविष्याशिन् 218. हविष्याहार Verz. d. Oxf. H. 30,b,35. हविष्यान्न Jâǵ. 1,257. Mârk. P. 32,2. Weber, Kṛshṇaǵ. 296. हविष्य n. = हविस्, घृत u. s. w. Trik. 2,7,8. H. 407. — b) *dem das* Havis *gebührt*: Çiva MBh. 7,2373. — 2) adj. von हविष्या P. 4, 4,122. — 3) f. आ P. 4,4,122.

हविष्यशीय s. हविष्याशीय.

हविष्यन्द (हविस् + स्यन्द) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra R. 1,57,3. हविष्पन्द ed. Bomb. हविस्यन्द ed. Gorr. 58,5.

हविस् (von हु) Uṇâdis. 2,109. 1) n. *Opfergabe, jeder Gegenstand, welcher als Gabe für die Götter ganz oder theilweise in das Feuer geworfen wird*, gewöhnlich *Fruchtkörner* (geröstet, gekocht, als Mus oder in Kuchen gebacken), Soma, *Milch in verschiedener Gestalt, Schmalz* u. s. w. Ind. St. 10,324. M. 3,257. Naigh. 1,12 (= उदक). AK. 2,7,26. 9,52. Trik. 2,7,7. 3,3,434. H. 407. 831. an. 2,596. Med. s. 46. Halâj. 2,261. RV. 1,24,11. 26,6. प्राशीन ऋतुथा हवींषि 170,5. त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् 2,1,13. प्र ते हवींषि जुह्वे समिद्धे 2,9,3. 16,1. हविषा यासि देवान् 3,17,2. 26,7. स्वाहा देवेभ्यो हविः 5,5,11. 28,2. 37,2. इन्द्रस्य वज्रो हविषा रथं यज 6,47,27. विश्वे देवा हविषि मादयध्वम् 52, 17. 75,8. भद्रं शर्म वर्हिषि 7,13,1. हविषे वीतये 68,2. der Soma

ist die höchste *Opfergabe* 9,107,1. 10,94,2. हविष्कृता सत्तं हविषा यजाम 124,6. कर् AV. Prât. 2,63. RV. 5,28,2. AV. 3,10,5. 6,5,3. 97,1. 7,68,2. 70,1. तुभ्यमाश्वं हविरिदं जुहोमि 9,5,38. 18,3,63. fg. 4,2. VS. 2,9. सं बर्हिरङ्क्तां हविषा घृतेन 2,22. 17,78. प्रिय RV. 4,49,1. कृत 7,11,1. घृतवत् 10,14,14. TS. 7,5,15,2. Ait. Br. 4,1. ग्रातिथ्य 15. 20. बार्हस्पत्य 2,23. यस्याकर्मुको हविरिन्द्रस्य परिशीयेत TBr. 2,4,2,3. स वा एतत्कस्यै चन देवताये हविर्गृह्णमादिशति यद्वाह्मम् Çat. Br. 1,8,2,24. 11,4,4,2. fgg. Kâtj. Çr. 1,9,1. उभयत ग्राज्यं हविषः तत् वा 20. 10,5. 3,3,9. 12. ह्यागस्य 6,8,14. यावद्धविः 3,3,26. हविर्भिश्चरन्ति 5,5,16. 21. पयो यवागूर्दध्याज्यमित्यग्निहोत्रहवींषि Çâñkh. Çr. 2,7,9. ग्रामावास्य Gobh. 1,5,6. पौर्णमास Çâñkh. Çr. 1,3,4. Lâtj. 10,16,6. Kauç. 2. 3. 6. 7. Âçv. Gṛhj. 1,7,10. 10,17. 22. 2,5,2. एक° Çâñkh. Çr. 2,3,14. द्वि° 3. त्रि° Çat. Br. 13,2,8,6. Çâñkh. Çr. 3,16,1. Âçv. Çr. 2,14,6. पशु° Çâñkh. Çr. 2,4,7. 9,34,6. TBr. 1,5,11,3. — M. 3,87. 132. 139. 142. 144. 169. 266. 4,206. 5,7. 6,12. 11,35. 12,68. Jâgñ. 1,303 (= घृतौदन Mit.). MBh. 1,667. 6656. 3,14127. 13,3119 (हविषा mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 1,5,15. 8,27. 2,64,47. 114,5. 3,03,7. Ragh. 1,62. 30. Çâk. 1. Spr. (II) 2050. 4673. 5214. Varâh. Bṛh. S. 30,23. Bhâg. P. 3,16,8. 4,13,26. 8,15,5. हविःशेष Kâtj. 8,7,24. 24,7,8. M. 3,215. 5,24. हविर्गुणाः 3,236. fg. हविःसंस्था Çâñkh. Gṛhj. 1,1. — 2) wohl m. *Feuer* H. ç. 168. Kâlaçakra 2,33. — 3) m. N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. möglich, dass हविर्ज्योतिस् als ein N. zu fassen wäre. — Vgl. तनू°, देव°, पयनान°, पुनर्हविस्, महा°, रत्न°, राष्ट्र°, सत्य°, सु°.

हविस्पन्द s. हविष्पन्द.

हवीतु s. सुहवीतुनामन्.

हवीमन् (von हू = ह्वा) n. *Anrufung* RV. 1,12,2. 131,1. 159,2. हवीमभिर्हवते यो हविर्भिः 2,33,5. 7,56,15. 83,4. 10,64,4. 92,12.

हवुषा f. = हपुषा Suçr. 2,222,5. 226,19. 452,20. 506,7 (an den beiden letzten Stellen v. l. हपुषा). Bhâvapr. 5.

हवै interj. Çat. Br. 13,4,2,2. 6. Kâtj. Çr. 20,3,2.

1. हव्य (von हु) n. *das zu Opfernde, Opfergabe* AK. 2,7,24. H. 832. RV. 1,45,6. प्रति हव्या गृभाय 91,4. 127,6. 2,3,10. घृतवत् 26,4. ग्राहुत 32,6. जुहोमि हव्यम् 3,18,3. 9,6. मानुषाणाम् 5,7,2. घृतस्नु 6,52,8. सुपूत 7,4,1. शुचि 56,12. प्रतिभृत 68,1. छभयानि हव्या 7,2,2. AV. 7,109,2. शृत 11,1,25. 4,23,2. 8,9,21. 19,4,1. 58,6. VS. 1,41. 5,4. 6,7. Çat. Br. 1,3,2,13. 2,4,4,16. Ait. Br. 3,47. हव्या नो ग्रस्य हविषः कृणोतु Çâñkh. Çr. 12,16,2. Gobh. 1,9,11. Kauç. 2. 6. 81. In der späteren Literatur überaus häufig in Verbindung mit कव्य M. 1,94. 3,97. 128. 130. 133. 135. 147. 150. 152. 163. 175. 181. 190. 256. 4,28. 31. 249. 5,16. MBh. 1,7661. 3,12730. 13,2531. R. 1,53,13. 2,25,27. 5,7,62. 7,30,12. Kumâras. 1,32. 2,46. Çâk. 83. Kir. 1,22. Spr. (II) 4980. कुकाव्यहव्याकुलयः 5194. 5416. Bhâg. P. 2,6,1. 10,25. 4,7,41. हव्यकव्यवह् MBh. 12,8861. हव्यकव्याश Pañkar. 4,2,27. कव्यहव्यभुज् Bez. Agni's Kathâs. 18,315. — Vgl. देव°, रात°, वीत°, सत्य°, सु°.

2. हव्य (von हू = ह्वा) 1) adj. *zu rufen, anzurufen:* स्तोतृभ्यः RV. 1,33,2. 116,6. 144,3. नृभिः 7,22,7. 38,1. नृभ्यः 10,39,10. हूत 2,30,1. 3,5,3. वृत्रहत्ये 4,24,4. भरे गृहे 7,32,24. 5,17,4. 33,5. इमा उ त्वा कारोर्हव्यं हव्या हवते । धियः 6,21,1. 7,30,2. हव्यास्विषिषु (oder oxyt.) 10,147,2. AV. 6,98,2. हव्यो नो ग्रस्य हविषो शृणोतु 7,47,2. VS. 8,43. Hierher gehört श्येनो हव्यं नयत्वा परस्मात् *den zu rufenden* Indra AV. 3,3,4. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. des Atri VP. 83, N. 4.

हव्यजुष्टि f. *Gefallen am Opfer, wohlgefälliger Genuss des Opfers* RV. 1,132,7. 7,65,4. Ait. Br. 2,12.

हव्यदाति 1) adj. *die Opfergabe besorgend:* Agni RV. 3,2,8. SV. I,2,1,4,8 (RV. v. l.). Çat. Br. 1,4,4,24. — 2) f. *das Geben des Opfers, Opfergabe* RV. 4,7,3. ग्रा मंहि देवेभिर्हव्यदातये 5,51,1. 5. 55,10. 6,1,9. 47,28. 48,2. °तिं सूदय 7,16,9. 8,19,13. 35,9. 90,1. TBr. 2,8,2,2. AV. 7,109,2.

हव्यप m. N. pr. eines der sieben Ṛshi im 13ten Manvantara Hariv. 486.

हव्यपाक m. = चरु AK. 2,7,22. H. 833. Halâj. 2,261.

हव्यभुज् adj. *die Opfergabe verzehrend; m. Feuer,* Agni H. 1097, Schol. Varâh. Bṛh. S. 43,45.

हव्यलेह्नि adj. *an der Opfergabe leckend; m. Feuer* Bâlar. 282,13.

हव्यवह् adj. (nom. °वाट्) P. 3,2,64. 66. *das Opfer* (zu den Göttern) *bringend:* Agni RV. 1,12,2. 44,8. 67,2. 3,2,2. 43,4. ग्रग्निं देवा दधिरे हव्यवाहम् 7,11,4. MBh. 5,483. जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् P. 8,2,90, Schol. pl. RV. 3,43,4, wo es mit Sâj. von den Ṛtvig verstanden werden kann. ग्र° Çat. Br. 1,4,5,12. m. *Feuer,* Agni Halâj. 1,62. Ind. St. 3,390. MBh. 3,10590. 4,50. पितृणां °वाडसि 13,916. R. 2,79,14 (°वाहम् hierher oder zu °वाह). Bhâg. P. 5,20,17. 8,15,9.

हव्यवह m. *Feuer* R. 5,89,19. — Vgl. हुत°.

हव्यवाह adj. = हव्यवह्. Agni MBh. 5,486. सर्वाद्भ्योषितो हव्यवाहः (°वाहेः Hdschr.) AV. 18,4,1. देवानां प्रियस्ते TBr. 3,1,2,11. der Açvattha, weil er die Araṇi liefert, 1,2,1,8. m. *Feuer,* Agni H. 1099. Ratnam. im ÇKDr. MBh. 1,2443. 3,15597. 14,245. Spr. (II) 7350, v. l. Mârk. P. 62,4. 99,61.

हव्यवाहन 1) adj. (f. ई) P. 3,2,66. = हव्यवह्. Agni दूत RV. 1,44,2. 2,41,19. 5,8,6. 28,4. 6,16,23 u. s. w. हवे जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः 10,188,3. Kauç. 3. Çâñkh. Çr. 6,12,16. als Bein. Agni's im Ritual TS. 2,5,8,6. TBr. Comm. 1,138,6. Çat. Br. 2,6,1,30. 2,8,28. Gṛhjas. 1,9. VP. 84, N. 9. m. *Feuer* überh., Agni AK. 1,1,1,51. Vaig. bei Mallin. zu Çiç. 2,107. Muṇḍ. Up. 1,2,2. MBh. 4,2142. 3,2934. 14,157. R. 3,22,5. 51,29. 4,11,12. Spr. (II) 4482. — 2) m. N. pr. eines der sieben Ṛshi unter Manu Rohita Hariv. 468. Sâvarṇa Mârk. P. 94,8. — 3) m. Bez. des 9ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 51,b,1 v. u.

हव्यवाहिनी f. N. pr. der Familiengottheit im Geschlecht Kapila's Verz. d. Oxf. H. 19,a,16.

हव्यशोधन adj. *die Opfergabe reinigend:* पवित्र TBr. 3,7,4,11.

हव्यसूक्ति f. *Opferspruch* VS. 28,11. TBr. 3,6,2,2.

हव्यसूद् adj. *die Opfergabe bereitend, — liefernd:* उस्रियाः RV. 1,93,12. 4,50,5.

हव्यसूदन adj. dass. VS. 5,22. Pañkav. Br. 1,4,3.

हव्याद् (हव्य + 2. ग्रद्) adj. *Opfer essend* RV. 7,34,14.

हव्याद् 1) adj. dass.: हव्यादांश सुराणां कव्यादांश पितृनपि Hariv.

2189. 14136. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,7. 19,*a*,17.

क्रव्याश (क्रव्य + आश) adj. *das Opfer verspeisend;* m. *Feuer* Çabdar. im ÇKDr. Râǵa-Tar. 5,416.

क्रव्याशन (क्रव्य + 2. अशन) m. dass. H. 1097.

1. हस् interj. *der Lustigkeit, des lauten Lachens;* s. हस्कर्तृ u. s. w. Als bedeutungslose Silbe in Sâman verwendet Pańkav. Br. 7,6,11. 12,3,21.

2. हस्, हसति (हसते) Dhâtup. 17,72. 1) *lachen, auflachen* Gobh. 1,2,16. Kauç. 93. 105. दैवतप्रतिमा हसन्ति Shadv. Br. 5,10. MBh. 6,60. Spr. (II) 1458. Çâk. 103,3. Bhâg. P. 4,25,58. उद्हासम् Sâh. D. 40,10. 86,3. अहसत् R. 2,35,18. Brahma-P. in LA. (III) 53,6. Daçak. 70,8. हसन् Spr. (II) 7375 (in der Note 13,2238 zu lesen). R. 2,69,9. 91,60. Suçr. 1,125,9. 255,16. Kathâs. 3,48. Râǵa-Tar. 6,33. Bhâg. P. 1,7,52. 3,20,24. हसद्वदन 4,1,25. Pańkar. 3,10,20. Bhatt. 2,42. हसन्ती (s. auch bes.) Suçr. 1,109,21. Râǵa-Tar. 4,477. Bhâg. P. 4,25,32. 58. Bhatt. 7,63. हसतिः MBh. 16,57. Mârk. P. 26,9. जहास R. 1,46,17. Spr. (II) 3. तेन *darüber* Kathâs. 20,43. 124,109. Mârk. P. 25,10. 76,4. Bhâg. P. 3,18,2. जहसुः R. 1,9,24 (23 Gorr.). R. Gorr. 2,71,4. Bhâg. P. 8,9,11. अहासीत् P. 7,2,5. हसिष्यन्ति MBh. 3,2008. हसिष्यतितराम् Kathâs. 66,92. हसितुम् R. 5,81,54. हसित्वा Kathâs. 63,162. med.: दैवतान्यत्र दैवता हसन्ते MBh. 6,5208. 13,747. 749. चतुर्भ्यो हसते विद्वान्दन्तोद्घाटेन मध्यमाः । अधमा अट्टहासेन न हसन्ति मुनीश्वराः ॥ Spr. (II) 2221. 7374. Mârk. P. 51,100. हसमान MBh. 7,8646. Hariv. 14072 (S. 792). R. Gorr. 2,71,12. Mârk. P. 48,17. pass. impers.: अहसि चोरुभिः Bhatt. 14,93. mit acc. seines eigenen nom. act.: अट्टहासं तत्स्वनं हासम् MBh. 14,2161. म-हाहासमहसत् Hariv. 1276. हसन्त्विहासांश्च अट्टहासं हर्षात् Hariv. 8409 nach der Lesart der neueren Ausg. — 2) *über Jmd oder Etwas lachen, verlachen, verspotten;* mit acc. Hariv. 5785. R. Gorr. 2,103,39. 3,67,5. Çiç. 1,71. Spr. (II) 963. 4956 (vgl. Z. d. d. m. G. 27,58). (नगरी) हस-न्तीव सुधाधौतैः प्रासादैरमरावतीम् Kathâs. 11,81. 46,75. 61,9. 21. 65, 176. Râǵa-Tar. 4,666. Bhâg. P. 3,14,27. 6,6,41. Pańkar. 1,12,44. pass. Spr. (II) 1324. अहस्यत Kathâs. 61,85. 62,207. Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,39. Hem. Joga. 4,37. Pańkat. 246,2. — 3) *sich öffnen* (von einer Knospe): हसिष्यन्ति पद्मानाम् Spr. (II) 5777. हसद्बन्धुजीवप्रसूनं Pańkar. 3,10,20. — 4) partic. हसित *a) lachend* Kathâs. 66,98 (das Komma nach हसितं zu streichen): अमात्याश्च सर्वेऽपि हसिताः *lachten auf* Vet. in LA. (III) 24,1. — *b) verlacht, verspottet* Z. d. d. m. G. 27,26. so v. a. *in Schatten gestellt, übertroffen* Citat bei Vâmana 4,3,22. — *c) aufgeblüht* H. 1429. Halâs. 2,32. — *d)* n. impers.: हसितं मया *ich lachte* Kathâs. 59,159. Spr. (II) 2047. — *e)* n. *das Lachen, Gelächter* P. 3,3,114, Schol. H. 297. Halâs. 2,112. Suçr. 1,363,15. R. 3,67,5. 4,19,12. 44,106. 5,10,3. 4. Spr. (II) 1048. कोपप्रसादहसितानि 3149. 5560. Çâk. 44. Kir. 13,47. Varâh. Bṛh. S. 68,74. 105,4. अविछिन्न *ununterbrochen* Kathâs. 61,47. Râǵa-Tar. 1,60. Mârk. P. 109,21. Bhâg. P. 2,2,12. fg. 3,23,9. 4,26,28. 8,20,23. Sarvadarçanas. 77,22. 78,1. Pratâpar. 56,*b*,8. किं-चिल्लक्ष्यद्विजं तु हसितं स्यात् Daçar. 4,70. Sâh. D. 86,10. हसितं तु वृ-थाहासो बोधमोहादसंभवः 151. 140. Vgl. अट्टहसित.

— caus. हासयति *Jmd* (acc.) *zum Lachen bringen* Hariv. 8408. Ku-mâras. 7,95. Kathâs. 40,3. स मूढो ऽत्र पाषाणानप्यहासयत् 61,246. Bhâg. P. 10,43,10. 15,44. — partic. हासित 1) *lächerlich* Kathâs. 12,189. — 2) *zum Lachen gebracht* so v. a. *weiss gefärbt* (vgl. हास): हा-सितं कुटजैः पुष्पैः कदम्बैर्वासितं वनम् Hariv. 3555.

— desid. vgl. 2. जक्ष्.

— intens. *anhaltend lachen:* जाहस्यमान MBh. 3,14650.

— अति, °हसित n. *heftiges Lachen:* विलिखाङ्गं भवत्यतिहसितम् Daçar. 4,71. Sâh. D. 86,12.

— व्यति, °हसति *über einander lachen* P. 1,3,15, Vârtt. 1. Vop. 23,35. fg.

— अप *über Jmd* (acc.) *lachen* R. 2,35,24 (प्र° ed. Bomb.). अपहसित n. *ein Lachen, bei dem Einem die Thränen in die Augen kommen*, Daçar. 4,71. Sâh. D. 86,12. — caus. *verlachen, verspotten* R. 1,34,17. — Vgl. अपहास्य.

— अभि s. अभिहस्य und अभिहास.

— व्यभि s. व्यभिहास.

— अव *verlachen, verspotten* MBh. 3,11181. 8,1738. 9,1551. 16,73. R. 2,96,40. Spr. (II) 3317. Pańkat. 191,3. 200,2. Bhatt. 1,6. — partic. अवहसित 1) *verlacht, verspottet* MBh. 1,134. 7,1435. Hariv. 1278. R. 5,36,38. Mârk. P. 63,16. fg. — 2) n. *ein Lachen, bei dem Kopf und Schulter in Bewegung gerathen*, Sâh. D. 86,11. — Vgl. अवहसन (in den Nachträgen) und अवहास fg.

— व्यव s. व्यावहासी.

— समव s. समवहास्य.

— उद् *auflachen* vom Blitz so v. a. *zucken* Bhâg. P. 3,17,6. — Vgl. उद्हार.

— उप 1) *verlachen, verspotten* MBh. 8,1245. 13,478. R. Gorr. 2,56,12. Mṛkkh. 49,10. Ṛt. 6,30 bei Habb. Spr. (II) 2000. 2570. Weber, Kṛshnaǵ. 301. Kathâs. 61,281. 108,22. Prab. 20,4. Pańkat. 94,9. 220,5. pass. Ghat. 17. partic. °हसित Kathâs. 58,106. 61,229. 62,169 (°हा-सित fehlerhaft). 64,27. 119,200. — 2) euphemistisch für *sich begatten mit* (acc.): अज्ञातलोम्नीं नोपहसेत् Pâr. Gṛhy. 2,7. — 3) *lächeln* Çâk. 73,16, v. l. उपहसित n. *ein Lachen, bei dem der Kopf sich schüttelt*, Daçar. 4,51. — Vgl. उपहसित, उपहसितृ und उपहास fg. — caus. *verlachen, verspotten;* उपहासित (durch das Metrum gesichert) Bhâg. P. 10,61,36. Kathâs. 62,169 (das Metrum verlangt °हसितं). statt उपहा-स्यमान 56,390 (उपहस्य° v. l.) und उपहास्यते Spr. (II) 767 ist wohl उपहस्य° zu lesen).

— परि *scherzen* Kathâs. 87,11. *mit Jmd* (acc.) MBh. 5,2420. *verlachen, verspotten* Bhâg. P. 10,61,34. pass. Spr. (II) 5426. 7423. तस्यो-पदेशो भूपात्रैः पर्यहास्यत फल्गुकः Râǵa-Tar. 6,469. — Vgl. परिहास.

— प्र 1) *auflachen:* प्रहसति R. 5,60,15. प्रहसन् MBh. 1,5983. 6023. 6201. 2,1491. 3,2293. 3049. 5,5962. 7092. 8,500 (प्रहसन् zu lesen). Hariv. 6738. R. 1,2,33. 48,21. 52,12. 2,91,8. 3,34,21. 5,60,17. Kathâs. 46,76. Mârk. P. 21,83. Bhâg. P. 3,7,42. 18,9. 6,12,18. Pańkat. 216,10. प्रहसन्ती R. 4,9,53 (52 Gorr.). 2,69,16. 5,27,21. प्राहसत् MBh. 3,523. 2008. 15791. प्रजहास 14,2149. Hariv. 3876. 6730. R. 2,96,25 (105,24 Gorr.). प्रजहसुः MBh. 8,1909. med.: प्रहसते R. 7,37,3,38. प्र-

हस्य MBH. 3,2160. 2242. 11975. R. 5,25,2. RAGH. 3,51. ÇÂK. 73,16, v. l. BHÂG. P. 3,15,11. 19,1. BRAHMA-P. in LA. (III) 55,17. प्रहसिता MBH. 2,1819. प्रजहास हासम् MBH. 12,12581. महाहासम् 7,5582. — — 2) *lachen mit Jmd* (acc.): हसन्तं प्रहसत्येता रुदन्तं प्ररुदन्ति च Spr. (II) 7375. — 3) *verlachen, verspotten* MBH. 2,1644. 3,2516. 4,1253. 1256. 8,4754. 12,8383. 9536. 13,490 (auch med. प्रहसे). 14,2255. R. ed. Bomb. 2,35,22. BHÂG. P. 10,34,13. *Etwas belachen* KATHÂS. 46,33. — 4) partic. प्रहसित *a) lachend* HARIV. 12265 (st. des verbi finiti). R. 3,65,9. 5,9, 23. 27,26 (Auge). ÇÂK. 105,4, v. l. KATHÂS. 124,146. BHÂG. P. 4,24,47. प्रहसितानन HARIV. 4094. BHÂG. P. 10,23,24. 31,17. °वदन PAÑKAT. 36, 2. 46,8. हंसैः प्रहसितानीव जलानि HARIV. 3825 nach der Lesart der neueren Ausg. — 2) n. *das Auflachen* BHÂG. P. 3,28,33. उत्कट° VARÂH. BRH. S. 78,4. — Vgl. प्रहस fgg., प्रहास, प्रहासिन्. — caus. *zum Lachen bringen*: प्रहासित DAÇAK. 87,15. Vgl. प्रहासक.

— संप्र *auflachen*: °हस्य MBH. 1,8431. 8,4535. 13,6015. HARIV. 9910. 13714. R. 7,20,18. BHÂG. P. 10,66,37. — Vgl. संप्रहास.

— प्रति s. प्रतिहास.

— वि 1) *auflachen*: विहसन्त् MBH. 7,5249. 5755. 8,2672. HARIV. 3445. 7481. KATHÂS. 17,142. 37,72. 46,163. हृदि 98,61. Spr. (II) 3366. RÂGA-TAR. 3,342. 4,194. 252. 651. विहसन्ती MBH. 1,4225. HARIV. 7051. KATHÂS. 117,37. व्यहसत् R. 5,68,15. विजहास BHÂG. P. 10,66,15. विजहसुस् 67,42. KATHÂS. 50,40. विहस्य MBH. 1,4762. RAGH. 2,46. ÇÂK. 17, 8. 25,11. 73,16. VIKR. 12,20. PRAB. 20,16. DHÛRTAS. 73,9. 80,1. 92,10. KATHÂS. 5,135. 11,64. 18,339. 24,28. 34,221. 42,9. 44,60. 45,268. 65, 218. MÂRK. P. 100,47. RÂGA-TAR. 3,290. 4,292. 447. 649. Verz. d. Oxf. H. 117,b,5. BHÂG. P. 6,10,30. PAÑKAT. 48,9. 78,6. HIT. 17,8. 41,16. 57, 17. — 2) *auslachen, verlachen, verspotten* MEGH. 51. Verz. d. Oxf. H. 117,a,39. BHÂG. P. 3,15,30. pass. विहस्यमाना PAÑKAT. 75,12. mit gen. der Person GÎT. 9,5. — 3) partic. विहसित *a) lachend* KAURAP. 23. हंसैर्विहसितानीव जलानि HARIV. 3825. — *b) ausgelacht, verlacht, verspottet* KATHÂS. 61,250. — *c)* n. *das Lachen*: अवज्ञा° *spöttisches Lachen* Spr. (II) 1851. *kaum hörbares Lachen* AK. 1,1,2,35. H. 297. *wohlklingendes Lachen* DAÇAR. 4,70. SÂH. D. 80,11. — Vgl. विहास.

— संवि *auflachen, lachen*: °हसति MṚKKH. 85,12.

हस (von 2. हस्) m. P. 3,3,62. *laute Fröhlichkeit, Lachen* AK. 1,1, 2,18. H. 296. ṚV. 10,18,3. AV. 15,2,3. VS. 30,6. 20. oxyt. AV. 11,8, 24; vgl. VS. PRÂT. 2,64. हसाराव PADMA-P. 16,89 schwerlich richtig. — Vgl. निशा° und हास.

हसन (wie oben) 1) adj. (f. आ) *lachend* NIR. 3,5. *scherzend mit* (gen.) PAÑKAR. 3,13,18. — 2) m. *der Lacher*, N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2569. — 3) f. आ *ermunternder Zuruf des Fuhrmanns an das Zugthier* ṚV. 9,112,4. — 4) f. ई *Kohlenpfanne, — becken* (vgl. हसन्ती) AK. 2,9,30. H. 1020. MED. n. 158. — 5) n. proparox. *das Lachen* P. 3,3,115, Schol. H. 296. MED. SUÇR. 1,98,11. 316,4. VARÂH. BRH. S. 46,25. *mit zitternden Lippen* H. 298.

हसनीमणि m. *das Juwel des Kohlenbeckens* d. i. *Feuer* TRIK. 1,1,67.

हसनीय (von 2. हस्) adj. *zu verlachen, dem Gelächter ausgesetzt*: परेषाम् Spr. (II) 3978. 6134.

हसन्तिका (von हसन्ती) f. *Kohlenbecken* H. 1020. HALÂJ. 2,159. अङ्गारपूर्णा KARAKA 4,12. am Ende eines adj. comp. RÂGA-TAR. 3,474.

हसन्ती 1) adj. f. s. u. 2. हस्. — 2) f. *a) Kohlenbecken* AK. 2,9,29. H. an. 3,315. MED. t. 175 (हसती gedr.). HALÂJ. 2,159. — *b) Jasminum Zambac* (मल्लिका) H. an. MED. — *c) ein best. weiblicher Unhold* diess.

हसवज्र m. N. pr. eines Mannes TÂRAN. 235.

हसामुद् (हस + मुद्) adj. *fröhlich lachend* AV. 7,60,6. 14,2,43.

हसिका f. *Gelächter* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. *Spassmacherei* ÇKDR. ohne Angabe einer best. Aut.

हसिर m. *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,a,13. fg. — Vgl. हेसिर.

हसुराम m. N. pr. eines Mannes TÂRAN. 280.

हस्कर्तृ (1. हस् + कर्तृ) nom. ag. *Aufmunterer*: अध्वराणाम् ṚV. 4,7,3.

हस्कार m. *das Lachen des Himmels* d. i. *Wetterleuchten*: हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो जाताः (मरुतः) ṚV. 4,23,12. Vgl. 1,168,8. 2,4,6 und 2. हस् mit उद्.

हस्कृति f. *laute Fröhlichkeit, Lachen*: यज्ञ, अर्क, ह° ṚV. 8,78,6.

हस्त UṆÂDIS. 3,86. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. SIDDH. K. 249,b,2 v. u. 1) m. *a) Hand* NIR. 1,7 (von हन्). AK. 3,4,14,61. TRIK. 2,6,26. H. 591. an. 2,209. MED. t. 75. HALÂJ. 2,356. ṚV. 1,37,3. 2,33, 7. 4,2,14. धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते 6,22,9. 29,2. 7,45,1. 8,23,5. गृह्णामि हस्तम् AV. 12,3,12. 14,1,38. fgg. 18,4,56. VS. 4,27. 14,11. ÇAT. BR. 2,4,2,12. 6,3,4,11. हस्ते कृत्वा 14,6,8,2. TS. 5,3,3,4. KÂTJ. ÇR. 3, 6,9. 5,3,27. ÂÇV. GṚHJ. 1,7,5. 4,3,2. KAUÇ. 80. fg. AIT. BR. 5,21. sieben ṚV. 4,58,3. — M. 3,214. 216. नित्यं शुद्धः कारुहस्तः Spr. (II) 967. हस्तस्य भूषणं दानम् 7327. °चरणौ छेदयेत् M. 9,277. MBH. 3,15655. SUÇR. 1,23,13. चतुर्विंशत्यङ्गुल 426,2. VARÂH. BRH. S. 51,40. स्वहस्तेन च यद्दत्तं लभ्यते नात्र संशयः । परहस्तेन यद्दत्तं लभ्यते वा न लभ्यते ॥ Spr. (II) 7334. हस्तदत्त *mit der Hand gereicht* Verz. d. Oxf. H. 281,b, 43. हस्तं प्रसार्य HIT. 40,17. अधिकारपिकमस्तके हस्तं दत्त्वा MṚKKH. 139, 18. हस्तो यदा रहे दत्तः HIT. 65,13. कथं पाण्डवहस्तं गता *gerathen in* PRAB. 43,8. श्लाघनीयं चण्डालहस्तादादाय M. 10,103. R. 1,2,10. यो दद्यादायिनो हस्तात्क्षिप्तेन ब्राह्मणो दण्डम् M. 8,340. वस्त्राञ्चलात् — लवाद् तर्पणहस्ते KATHÂS. 18,181. मद्धस्ते किंचिद्रप्यस्या नास्ति 4,73. धर्मसाम्यं स्वहस्ते निक्षेपः प्रियायाः VIKR. 27,2. तेषां दत्त्वा तु हस्तेषु सपवित्रं तिलोदकम् M. 3,223. यो यथा निक्षिपेद्धस्ते यमर्थं यस्य 8,180. तं स हस्ते हेमवर्णं कुरु KATHÂS. 39,164. हस्ते न्यस्तं गुरुम् MEGH. 82. तस्य हस्ते लोकद्वयं स्थितम् so v. a. *sind ihm so sicher, als wenn er sie in der Hand hätte*, KÂM. NÎTIS. 7,55. — du. ṚV. 1,24,4. 162,9. 2,39,5. भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी 4,21,9. समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः 10, 117,9. AV. 6,81,1. आ ते हस्तौ रभामहे 8,1,8. VS. 11,55. fg. ÇAT. BR. 9,4,2,10. 14,5,4,11. संहृत्य M. 2,71. 3,225. 264. 8,125. छेदयेत् 283. 9,276. दानविधार्द्रितौ Spr. (II) 7382. VET. in LA. (III) 5,9. — हस्तच्छेदम M. 8,322. हस्ताभिघात SUÇR. 1,296,24. °संवाहन MEGH. 94. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): क्षत°, सहस्त° AV. 3,24,5. MEGH. 36. 51. 61. KAURAP. 14. कुसुमावचयव्यग्र° MÂLAV. 50,5. धनुर्व्यग्र° VIKR. 47,4. फल° *Früchte in der Hand haltend* KAUSH. UP. 1,4. M. 5,143. MBH. 3, 12201. 12365. 14697. 6,4959. R. 1,45,42. 2,64,13. 3,32,17. 54,9. 10. RAGH. 2,21. 10,63. ÇÂK. 5,1. 40,22. 49,1. 85,17. Spr. (II) 6202. VARÂH.

Bṛh. S. 58,40. Bṛh. 27 (25), 2. Kathās. 18, 116. Weber, Kṛshṇag. 300. Bhāg. P. 8,20,25. 9,4,47. Hit. 10,8. 23,6. Vet. in LA. (III) 2,3. निर्मास्रवाल० *an der Hand führend* Varāh. Bṛh. S. 3,43. सासि० = असि० R. 5,87,5. — *b) der Rüssel eines Elephanten* H. 1224. H. an. Med. Ait. Br. 5,31. हस्ति० MBh. 1,5970. 3,2669. 6,4352. R. 4,9,106. 5,21,15. Kumāras. 1,36. Varāh. Bṛh. S. 24, 17. 50, 24. 67,3. 94,12. AK. 3,4,2, 16. अग्रहस्तं विधुन्वंस्तु हस्ती हस्तमिवात्मनः R. 2,23,4. अब्ज० adj. *eine Lotusblüthe im Rüssel haltend* Bhāg. P. 2,7,15. — *c) die Hand als Längenmaass (= 18 Zoll ungefähr)* AK. 2,6,2,37. 3,4,2,7. Trik. 2,2,3. H. 599. 887. H. an. Med. Z. d. d. m. G. 9,665. Colebr. Alg. 2. Journ. of the Am. Or. S. 6,182. fg. Mit. 2,44,b,3. 10. Ind. St. 8,432. Mārk. P. 49,39. Hiouen-thsang 1,60. Varāh. Bṛh. S. 23,2. 33,6. 7. 44, 8. 48,47. 53,4. 92. 54,6. fgg. Spr. (II) 7381. Rāǵa-Tar. 4,199. Bhāg. P. 8,24,19. H. 134. — *d)* so v. a. ०विन्यास *Handstellung* VS. Prāt. 1,121. Çikshā 35 in Ind. St. 4,369. Weber, Pratiǵñās. 107. 111. Verz. d. Oxf. H. 86,a,20. fgg. 202,b,19. 24. 27. ०हीनम् Çikshā 54 in Ind. St. 4,368. दृष्टिं हस्तानुगां कृत्वा Weber, Pratiǵñās. 111. — *e) Handschrift* Jāǵñ. 1,319. Vikr. 38. — *f)* Bez. des *11ten (13ten)* Nakshatra AK. 3,4,2, 17. H. 112. H. an. Med. Journ. of the Am. Or. S. 6,334. AV. 19,7,3. TS. 4, 4, 10, 2. TBr. 1,5,2,2. 3,1,2,9. Çat. Br. 2,1,2,12. Kātj. Çr. 4, 7,3. Çāṅkh. Gṛhj. 1,26. Âçv. Gṛhj. 3,5,3. P. 4,3,34. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. Jāǵñ. 1,142. MBh. 13,3267. 4260. R. 5,73,15. Varāh. Bṛh. S. 6,12. 7,4. 9,3. 30. 10,1. 9. 12,21. 15,11. 29. 23,6. 53, 52. 54, 123. 98,9. 15. 102,3. अश्विनीहस्तम् 55,31. Mārk. P. 33,11. Lalit. ed. Calc. 138,11. — *g) ein best. Baum* H. an. — *h) Anapaest* Colebr. Misc. Ess. 2,15. — *i)* am Ende eines comp. als प्रशंसावचन Gaṇaratnam. zu P. 2,1,66. *Fülle, Menge* nach Wörtern in der Bed. von *Haar* AK. 2, 6,2,49. H. 568. H. an. Med. Halāj. 2,376. धम्मिल्ल० Ind. St. 8,401,5. Vgl. केश०. — *k)* N. pr. eines Soma-Wächters Sāj. zu Ait. Br. 3,26. VS. 4,27. eines Sohnes des Vasudeva Bhāg. P. 9,24,48. — Rāǵa-Tar. 8,650. Vgl. 4). — 2) f. आ *a) Hand:* अदितिर्हस्तां स्रुचमेतां द्वितीयां सप्तकृत्याम् AV. 11,1,24. — *b) das* Nakshatra Hasta Uǵǵval. Mārk. P. 58,29. VP. 226, N. 21. Koshṭhipr. im ÇKDr. — 3) n. *Blasebalg* Çabdārthak. bei Wilson. — 4) adj. *unter dem* Nakshatra Hasta *geboren* P. 4,3,34; vgl. 1) *k*). — Vgl. अ०, अंशु०, अकृत्वि०, अग्र०, अग्रतर्हस्तम्, अप०, अमुक्त०, आर्द्र०, इषु०, ऋजु०, कपोत०, कृत०, केश०, खादि०, गन्धर्व०, गल०, ग्राव०, घृत०, ज्योतिर्हस्ता, निक्त०, निर्हस्त, पञ्च०, परि०, पात्र०, पिनाक०, प्र०, प्रति०, भद्र०, मल्ला०, मुक्त०, लघु०, वज्र०, वाल०, वि०, वीणा०, शक्ति०, शुद्ध०, शूल०, स०, सत्त्व०, सु०, सुख०, स्थूल०, हिरण्य०, हास्त, हास्तायन.

हस्तक (von हस्त) gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. m. 1) *Hand:* प्रतालव्य हस्तकम् Pańkar. 2,4,11. दृत्वा शिरसि हस्तकम् 1,4,6. सर्वगात्रेषु विन्यस्ते रक्तचन्दनहस्तकैः so v. a. *Handspuren* Mṛkkh. 157,18. त्यक्त्वा ऽन्यथा हस्तकः die Hand als Stütze Git. 4,19. Am Ende eines adj. comp. Pańkar. 1,11,4. कन्दुकहस्तिका *einen Ball in der Hand haltend* MBh. 5,3192. — 2) Hand als *Längenmaass:* द्विहस्तिका adj. Çārṅg. Saṁh. 3,2,15. — 3) *Handstellung* Verz. d. Oxf. H. 86,a,21. 202,b,18. — Vgl. कपोत०, गन्धर्व०, प्र०, स्वहस्तिका.

हस्तकार्य adj. *mit der Hand zu verrichten* Pańkav. Br. 6,6,12. fg.

हस्तकित adj. von हस्तक gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

हस्तकृत adj. (f. आ) *mit der Hand gemacht* AV. 10,1,1.

हस्तग adj. *in der Hand befindlich, was oder wen man in der Hand hat* eig. und übertr. so v. a. *was oder wen man sein nennen kann, was Einem gewiss ist* Kathās. 26,259. 30,121. Pańkat. ed. orn. 29,10.

हस्तगत adj. dass.: जय Hariv. 16228. Ragh. 7,64. लक्ष्मी Spr. (II) 4690. Kathās. 16,122. 26,145. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1. 337,b,21. Gegensatz परगत 216,a,40. परहस्तगत Spr. (II) 7603.

हस्तगामिन् adj. dass. Ragh. 8,1.

हस्तगिरि m. N. pr. eines *Berges* bei Kāńkī Verz. d. Oxf. H. 258,a, 24. ०माहात्म्य 30,a,17. Mack. Coll. 1,90. — Vgl. हस्तिगिरि.

हस्तगृह्य gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. absol. *an der Hand fassend* RV. 10,85,26. 109,2. AV. 5,14,4. 20,5. — Vgl. हस्तेगृह्य.

हस्तग्रह m. 1) *das Ergreifen der Hand* Bhāg. P. 10,65,5. सज्यमवध्यत । ताभ्यामुभाभ्यामन्योऽन्यं हस्तग्रहपुरःसरम् Kathās. 28,100. — 2) *Vermählung:* प्राक्हस्तग्रहयोग्यां दृशम् Kathās. 16,40.

हस्तग्राह adj. 1) *der Einen bei der Hand fasst* so v. a. *in unmittelbarer Nähe befindlich* R. 7,34,20. — 2) *der die Hand des Mädchens ergreift* d. h. *sich verlobt, — trauen lässt, Gatte* Nir. 3,6. Bhāg. P. 9,18, 21. fg. 10,62,15. — Vgl. हस्तग्राहम्.

हस्तग्राहक adj. *der die Leute bei der Hand fasst* so v. a. *zudringlich* Rāǵa-Tar. 7,299.

हस्तग्राहम् absol. in Verbindung mit ग्रह् *Jmd bei der Hand fassen* P. 3,4,39.

हस्तग्राह्य adj. *mit der Hand zu fassen, in unmittelbarer Nähe befindlich* R. 7,34,20, v. l.

हस्तघ्न m. *Handschutz* (gegen den Anprall der Bogensehne) Naigh. 5,3. Nir. 9,14. RV. 6,75,14. — Vgl. हस्तत्र.

हस्तचाप s. हस्तवाप.

हस्तच्युत adj. *von der Hand bewegt, — geschwungen:* Steine RV. 9,11,5.

हस्तच्युति f. *Bewegung der Hände* RV. 7,1,1.

हस्तजोडि m. *eine best. Pflanze,* = करजोडि Rāǵan. im ÇKDr.

हस्तताल m. *Händegeklatsch:* सहस्तताललम् Hariv. 8389. Dhūrtas. 73,9.

हस्तत्र n. *Handschutz:* ०त्रं बध्नीष Lāṭj. 3,10,7. — Vgl. हस्तघ्न.

हस्तदक्षिण adj. *rechter Hand gelegen:* Weg Pat. in Mahābh. lith. Ausg. 1,121,a. so v. a. *recht, richtig* MBh. 12,6750.

हस्तदीप m. *Handlaterne* Kathās. 21,85.

हस्तधात्री f. Titel einer Schrift, = हस्तामलक Verz. d. Oxf. H. 253,a,35.

हस्तधारण n. *das bei der Hand Halten* so v. a. *unter die Arme Greifen, Stützen, Helfen;* = परित्राण Rājam. zu AK. 3,3,5 nach ÇKDr. H. 1502. f. आ dass.: रोद्रूयमाणे च मयि क्रियतां ह० MBh. 1,7752. *das Ergreifen der Hand* so v. a. *das Heirathen* (eines Mädchens) Hariv. 10068. Spr. (II) 5342.

हस्तपाद n. sg. *Hände und Füsse* M. 2,90. Jāǵñ. 2,216. Karaka 4,6.

हस्तपुच्छ n. *die Hand unterhalb des Handgelenks* Trik. 2,6,26. Hār. 165.

हस्तपृष्ठ n. *der Rücken der Hand* H. 593. Vjutp. 100.

हस्तप्रद adj. *die Hand reichend* so v. a. *unterstützend, helfend:* आर्त० MBh. 12,4321. 13,6441. 6601.

हस्तप्राप्त adj. = हस्तगत MBh. 7,4707. वीर Spr. (II) 5338. युद्धानि Hariv. 4340. स्वर्ग R. 1,59,5 (61,5 Gorr.).

हस्तप्राप्य adj. mit der Hand zu erlangen, — greifen R. 3,16,6. Megh. 73.

हस्तबन्ध m. = हस्तेबन्ध P. 6,3,13, Schol.

हस्तबिम्ब n. das Einsalben des Körpers mit wohlriechenden Stoffen H. 649. Halâj. 2,385.

हस्तमुक्तावलि f. Titel einer Schrift: °कृत् Verz. d. Oxf. H. 201,b, No. 483.

हस्तयत adj. von der Hand geschwungen: Stein ṚV. 5,45,7. 10,76,2.

हस्तयोग m. Anwendung —, Uebung der Hand: कृत° adj. MBh. 8,1966.

हस्तरत्नावली f. Titel eines über die Handstellungen (beim Tanze u. s. w.) handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,b, No. 483.

हस्तलाघव n. s. u. लाघव 2). Unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,7.

हस्तवत् (von हस्त) adj. 1) eine Hand habend P. 5,2,133, Schol. ṚV. 10,34,9. वाग्घस्तवत् Sprache und Hände habend Spr. (II) 2706. — 2) eine geschickte Hand habend: Bogenschütze MBh. 4,1166. 1310. 7,498. 8,1792. 2483. Ragh. 7,42. Dieb Daçak. 80,1.

हस्तवर्तम् absol. in Verbindung mit वर्तय् mit der Hand drehen P. 3,4,39.

हस्तवाप m. Aussaat mit der Hand so v. a. das Ausstreuen —, Abschiessen von Pfeilen mit einem Male: यस्यैकप्रष्टिर्निशितास्तीक्ष्णधाराः सुवाससः संमतो हस्तवापः (so ed. Bomb., हस्तचापः ed. Calc.) MBh. 5,766.

हस्तवाम adj. linker Hand gelegen: Weg Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,121,a; vgl. u. हस्तावाप 2).

हस्तवारण n. = हस्तधारण AK. 3,3,5.

हस्तविन्यास m. Handstellung (zur Bezeichnung der Accente) Comm. zu TS. Prât. 23,17.

हस्तसिद्धि f. Erwerb durch Handarbeit VP. 1,6,20.

हस्तसूत्र n. eine vor der Hochzeit dem Mädchen um das Handgelenk geschlungene Schnur AK. 3,4,25,176. Trik. 3,3,121. H. 663. Halâj. 2, 403. कौतुक° Kumâras. 7,25.

हस्तस्थ adj. in der Hand befindlich, was man in seiner Hand hat Spr. (II) 3812. Kathâs. 13,84.

हस्तहोम m. ein Opfer mit der Hand Kauç. 138.

हस्ताक्षर (हस्त + अ°) adj. handschriftlich (Gegens. मुद्राङ्कित gedruckt): °मेदिनी ÇKDr. unter सुधाभृति und सुरसा.

हस्ताग्नि (हस्त + अग्नि) m. N. pr. eines Mannes; pl. sein Geschlecht Saṁsk. K. 184,a,1.

हस्ताङ्गुलि (हस्त + अ°) f. Finger der Hand Gâruḍa-P. 55 im ÇKDr. °ली f. dass. (neben पादाङ्गुली) Hariv. 14268.

हस्तादान (हस्त + आ°) adj. mit der Hand fassend: Menschen, Affen, Elephanten TS. 6,4,5,7.

हस्ताभरण (हस्त + आ°) 1) n. Handschmuck Vjutp. 139. सर्वहस्ताभरणोपेत R. 1,6,9 (12 Gorr.). — 2) m. eine Schlangenart Suçr. 2,265,14.

हस्तामलक (हस्त + आ°) 1) n. eine Myrobalane in der Hand: यथा दृष्टं जगत्सर्वं °वत्सदा so v. a. so deutlich wie eine M. auf der Hand R. 7,37,5,12. °वत्सर्वं सस्मार Verz. d. B. H. 124,15. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Prabhâkara und Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 227,b,14. 248,a,1. 251,b,45. 255,a,10. Hall 106. 167. Wilson, Sel. Works 1,28. 201. fg. °वेदान्तप्रकरण Verz. d. Pet. H. No. 93. — 3) n. Titel eines von Hastâmalaka verfassten Werkchens Hall 167. °टीका 108. °भाष्य 107.

हस्तालिङ्गन (हस्त + आ°) n. Umarmung Hariv. 6212 nach der Lesart der neueren Ausg., °क n. die ältere.

हस्तावनेजन (हस्त + अव°) n. Handwasser AV. 11,3,18.

हस्तावलम्ब (हस्त + अव°) m. woran sich die Hand klammern kann, Rettungsmittel, Rettungsanker: न खलु निपततामस्ति °म्बः Spr. (II) 2847. °म्बो भवति सुहृत्सचिवचेष्टितम् 5727.

हस्तावलम्बन n. dass. Hem. Joga. 1,12.

हस्तावाप m. 1) Handschutz (gegen das Anprallen der Bogensehne) MBh. 4,1941. 7,740. 4793. 11,665. R. 6,92,15. im Prâkrit Çâk. 93,17. — 2) हस्तावापेन गच्छन्ति नास्तिकाः MBh. 12,6719. हस्तौ अवाप्येते प्रवेश्येते यस्मिन्निति हस्तावापो हस्तनिगडस्तेन निगडिताः सन्तः Nîlak. wir vermuthen हस्तवामेन (sc. मार्गेण) linksab d. i. falsch; vgl. हस्तदक्षिण im nächsten Verse.

हस्ताहस्ति adv. im Handgemenge MBh. 9,983. Zur Bildung des Wortes vgl. P. 2,2,27. 5,4,127. 6,3,137. Vop. 6,33.

हस्तिक (von हस्तिन्) n. eine Menge von Elephanten Çabdar. im ÇKDr. in dieser Bed. oder Elephant MBh. 9,2839 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. हास्तिक.

हस्तिकक्ष m. ein best. giftiges Insect Suçr. 2,289,14.

हस्तिकक्ष्य m. Tiger; Löwe Çabdârthak. bei Wilson.

हस्तिकच्छ m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 83.

हस्तिकन्द m. ein best. Knollengewächs Râǵan. 7,80.

हस्तिकरञ्ज m. = महाकरञ्ज Râǵan. im ÇKDr. °क unsere Hdschrr. 9,66.

हस्तिकर्ण m. Elephantenohr: 1) Bez. verschiedener Pflanzen: Ricinus communis Trik. 2,4,26. H. an. 4,91. Med. n. 142. rother Ricinus Râǵan. 8,57. Butea frondosa H. an. Med. Ratnam. 44. ein best. Knollengewächs (हस्तिकन्द) Râǵan. 7,80. — Suçr. 1,146,4. 182,15. fg. Varâh. Bṛh. S. 29,2. — 2) N. pr. a) eines Wesens im Gefolge Çiva's H. an. Med. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — b) eines Râkshasa R. 6,74,5. — c) eines Schlangendämons Vjutp. 86. — d) einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 5,23. 7,1662.

हस्तिकर्णक m. eine Art Butea Çabdar. im ÇKDr.

हस्तिकर्णदल m. desgl. Amaramâlâ im ÇKDr.

हस्तिकर्णपलाश m. = हस्तिकर्ण Butea frondosa Suçr. 2,471,17.

हस्तिकर्णिक n. Bez. einer Art zu sitzen bei den Jogin Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

हस्तिकर्षू gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. हास्तिकर्षूक.

हस्तिकाश्यप m. N. pr. eines Mannes MBh. 13,6298. 7672.

हस्तिकुम्भ m. N. pr. einer Felsenhöhle LIA. 2,1168.

हस्तिकोलि m. oder f. eine Art Judendorn Ratnam. 253.

हस्तिकोशातकी f. eine grosse Cucurbitacee Râǵan. 7,171.

हस्तिगर्त f. Elephantengrube, N. pr. einer Vertiefung in der Erde Lalit. ed. Calc. 165,12. Hiouen-thsang 1,314.

हस्तिगिरि m. = काञ्ची Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. हस्तगिरि.

हस्तिघट m. Titel des 7ten Buches im Çatapathabrâhmaṇa.

हस्तिघात adj. Elephanten tödtend P. 3,2,54, Schol.

हस्तिघोषा f. = हस्तिकोशातकी Madan. 7,21.

हस्तिघोषातकी f. dass. Ratnam. 63.

हस्तिघ्न adj. Elephanten zu tödten vermögend P. 3,2,54. मनुष्य Schol.

हस्तिचर्मन् (für °चर्मन्) ved. Elephantenhaut: °चर्मे जुहोति P. 5,4,103.

हस्तिचारिणी f. = महाकरञ्ज Râǵan. 9,66.

हस्तिजिह्वा f. Elephantenzunge, Bez. einer best. Ader Verz. d. Oxf. H. 236,a,1 v. u.

हस्तिजीविन् m. = हस्त्याजीविन् Hariv. 4552.

हस्तिदन्त 1) m. Elephantenzahn; s. हास्तिदन्त. — 2) Rettig, m. Çabdar. im ÇKDr. n. Râǵan. 7,14. f. ई dass. Suçr. 2,432,12.

हस्तिदन्तक Rettig, m. Hâr. 101. n. H. 1190.

हस्तिदन्तफला f. eine Gurkenart (एर्वारु) Râǵan. 7,204.

हस्तिद्वीप m. N. pr.; s. हास्तिद्वीपि.

हस्तिन् (von हस्त) 1) adj. a) mit Händen versehen, geschickt mit der Hand, hantirend: ऋज्रं इहस्ति हस्तिनः ṚV. 3,36,7. 5,64,7. 9,80,5. AV. 9,3,17. — b) in Verbindung mit मृग das Thier mit der Hand d. i. Rüssel, älteste Bez. des Elephanten ṚV. 1,64,7. 4,16,14. AV. 12,1,25. दन्त° mit Fangzähnen und Rüssel versehen R. 1,6,24. — c) (von 2) a) mit einem Elephanten versehen, auf einem E. sitzend: रथी च रथिना नागी हस्तिना हयिना हयी । ययुध्यत Mârk. P. S. 656, Z. 8 v. u. — 2) m. a) Elephant P. 5,2,133. AK. 2,8,2,2. Trik. 2,8,33. H. 1217. AV. 3,22,3. 4,36,9. 6,38,2. 70,2. 9,1,32. VS. 24,29. Ait. Br. 4,1. 5,31. 6,27. Çat. Br. 3,1,2,4. 14,7,1,20. 8,15,11. TS. 5,3,12,1. 6,5,5,7. हिरण्यकक्ष्य Âçv. Çr. 9,9,14. Kâty. Çr. 14,2,31. 22,2,24. Kauç. 13. 106. Pańkav. Br. 6,8,8. 23,13,2. हस्तिनमारूढ: M. 4,120. 7,96. 12,43. MBh. 3,2414. 2510. 2546. दुष्ट° 8,2579. 12,4281. R. 1,5,16. हस्तिभिर्गीतास्त्रोध्या: 5,88,6. Spr. (II) 1306. कामुकेषु 5094. 7378. fgg. Varâh. Bṛh. S. 16,23. 19,3. 45,5. 51,19. LA. (III) 92,17. Verz. d. B. H. No. 897. 945. Çâkjamuni als El. Vjâpi beim Schol. zu H. 233. हस्तिकाय Hiouen-thsang 1,82. 2,81. °स्कन्ध Suçr. 1,98,9. °हस्त MBh. 1,5970. 3,2669. 6,4382. R. 4,9,106. 5,21,15. °कपोल s. u. पलाप. °बेले Verz. d. Oxf. H. 230,b,27. °यूथ MBh. 3,2537. °कर्मन् Kâm. Nîtis. 19,2. °त्रसन Kauç. 4. °स्नान Spr. (II) 667. हस्तिमिडित Varâh. Bṛh. S. 94 in der Unterschr. हस्त्यपरिक्षया Pâr. Gṛhy. 3,15. °दम्भक M. 3,162. °कर्तर् 9,230. °हिरण्यम् Khând. Up. 7,24,2. Kathop. 1,23. °रथम् MBh. 13,3267. हस्त्यश्वम् Varâh. Bṛh. S. 48,87. सर्वेषा हस्त्यश्वेन समावृता: R. 6,73,2. °रथदान, हस्त्यश्वदीता Verz. d. B. H. No. 365. — b) Elephant am Ende eines comp. als Bez. des Besten in seiner Art gaṇa व्याघ्रादि zu P. 2,1,56. — c) eine best. Pflanze, = अश्वमोदा Râǵan. 6,110. — d) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2747. des Suhotra und Gründers von Hastinâpura 3787. Hariv. 1053. fg. VP. 451. des Bṛhatkshatra Bhâg. P. 9,21,20. fg. des Kuru Çatr. 10,400. — 3) f. °नी a) Elephantenkuh Med. n. 157. Halâj. 2,70. 3,12. 57. AV. 6,70,2. यद्रा मस्त्रासि ह° Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. Suçr. 1,136,8. Kâm. Nîtis. 14,34. Varâh. Bṛh. S. 46,53. 67,10. Kathâs. 13,18. — b) ein best. Parfum, = हट्टविलासिनी Çabdak. im ÇKDr. eine Art Heliotropium ebend. unter हस्तिशुण्डी. — c) in der Erotik Bez. einer Gattung von Frauen (neben चित्रिणी, पद्मिनी und शङ्खिनी) Med. Smaradîpikâ Tüb. Hdschr. Verz. d. Oxf. H. 218,b,15. स्थूलाधरा स्थूलनितम्बभागा स्थूलाङ्गुली स्थूलकुचा सुशीला । कामोत्सुका गाढरतिप्रिया च नितम्बखर्वा खलु हस्तिनी स्यात् ॥ Ratnam. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°, जल°, प्रति°, फल्गुहस्तिनी, मदहस्तिनी, महा°, राज°, श्रीहस्तिनी, श्वेत°, सु°, हास्तिन, हास्तिनायन.

हस्तिनख m. eine Art Schutzwehr an einem Stadtthor AK. 2,2,16. H. 982. Halâj. 2,133. Çiç. 3,68.

हस्तिनापुर n. N. pr. einer angeblich von Hastin gegründeten Stadt an der Gañgâ, des Sitzes der Kuru, LIA. 1,127. fg. Trik. 2,1,13. H. 978. Hariv. 1054. Kathâs. 18,68. 74,154. VP. 451. fg. 461. Bhâg. P. 9,21,20. Verz. d. Oxf. H. 39,a,25. 149,a,37. 251,b,46. Verz. d. B. H. 112,6 v. u. Hit. ed. Johns. 1704. Çatr. 10,400. Lalit. ed. Calc. 24,4. — Vgl. हास्तिनपुर, गजपुर u. s. w.

हस्तिनायक m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 233 (3).

हस्तिनासा f. Rüssel des Elephanten H. 1224.

हस्तिनीपुर n. = हस्तिनापुर H. 978.

1. हस्तिप (हस्तिन् + 2. प) m. Elephantenwärter, — führer, Cornac VS. 30,11. MBh. 8,2579. 12,7925. Hariv. 4639. Mârk. P. 39,18. Bhâg. P. 10,43,3.

हस्तिपक m. dass. AK. 2,8,2,27. 3,4,14,62. Trik. 2,8,49. H. 762. Hâr. 140. Halâj. 2,70. Çiç. 5,49. Spr. (II) 4658. Kathâs. 13,19. 23. 60, 62. P. 1,3,67, Schol.

हस्तिपत्त्र m. ein best. Knollengewächs, = हस्तिकन्द Râǵan. 7,80.

1. हस्तिपद n. die Fussspur eines Elephanten: यथा °पदे पदानि संलीयन्ते सर्वसत्त्वोद्भवानि MBh. 12,2330.

2. हस्तिपद adj. elephantenfüssig; m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1552. — Vgl. हास्तिपद.

हस्तिपर्णिका f. eine Gurkenart, = राजकोशातकी Râǵan. im ÇKDr.

हस्तिपर्णिनी f. desgl. Madan. 7,13.

हस्तिपर्णी f. desgl., = कर्कटी Râǵan. 7,199. = मोरट Ratnam. 236.

हस्तिपाद adj. elephantenfüssig P. 5,4,138. Vop. 6,31.

हस्तिपाल m. 1) = हस्तिप Elephantenwärter, — führer, Cornac Kathâs. 69,56. 59. — 2) N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. 2,215. Wassiljew 55. Târan. 2. 248. 250.

हस्तिपालक m. = हस्तिपाल 1) Kathâs. 69,64.

हस्तिपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1559.

हस्तिपिप्पली f. = गजपिप्पली Scindapsus officinalis Suçr. 1,369, 14. 2,284,5.

हस्तिपृष्ठक n. N. pr. einer Oertlichkeit (eines Dorfes Comm.) R. 2,71,15.

हस्तिभद्र m. N. pr. eines Schlangendämons Citat beim Schol. zu H. 1311. MBh. 5,3629. Hariv. 9502.

हस्तिमद m. der Brunstsaft des Elephanten Dhanv. 6,28. Râǵan. 6,250.

हस्तिमल्ल m. 1) Bez. des Elephanten Indra's Trik. 1,1,61. H. 177. an. 4,299. Med. l. 106. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,41. eines andern mythischen Elephanten (शङ्खनाग) Med. Wilson fasst शङ्खनाग als N. eines Schlangendämons. — 2) ein N. Gaṇeça's Trik. 3,3,410.

H. ç. 61. H. an. Med. Gâtâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, a, 25. — 3) a heap of ashes; a shower of dust; frost, cold Wilson nach Çabdârthak.

हस्तिमाया f. Bez. eines best. Zaubers Hariv. 9379.

हस्तिमुख m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,14.

हस्तिमृदितौ f. संज्ञायाम् P. 6,2,146, Schol.

हस्तियशस n. die Pracht eines Elephanten Pâr. Gṛhy. 3,15.

हस्तिरोधक m. = हस्तिलोध्रक Râǵan. 6,211, v. l.

हस्तिकरञ्जक m. eine Art Karañǵa (महाकरञ्ज) Râǵan. 9,66.

हस्तिलोध्रक m. = लोध्र Symplocos racemosa Roxb. Râǵan. 6,211.

हस्तिवर्चस n. P. 5,4,78. Vop. 6,78. die Kraft eines Elephanten AV. 3,22,1.

हस्तिवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten LIA. 2,955.

हस्तिवानर adj. wobei Elephanten und Affen betheiligt sind (waren): संग्राम R. 6,3,44.

हस्तिवाह m. ein Haken zum Antreiben des Elephanten Çabdar. im ÇKDr.

हस्तिविषाणी f. Musa sapientum, Pisang Râǵan. 11,36.

हस्तिवैद्यक n. Heilkunde des Elephanten: °सार Verz. d. Oxf. H. 329, a, No. 780.

हस्तिशाला f. 1) Elephantenstall H. 996. MBh. 3,12323. Kathâs. 60, 67. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: °शालाप्रयागपत्तनम् (könnte auch °शाल sein) Râǵa-Tar. 1,96.

हस्तिशिक्षा f. die Kunst mit Elephanten umzugehen R. Gorr. 1,80, 23 (pl.). Mṛkkh. 1,15.

हस्तिशिरस् m. N. pr. s. हास्तिशीर्षि.

हस्तिशुण्डी f. eine Art Heliotropium Hâr. 95. Çabdak. im ÇKDr. (auch °शुण्डा Râǵan. 5,75. = इन्द्रवारुणी Nigh. Pr.

हस्तिश्यामाक m. eine Hirsenart Karaka 1,27. Râǵavallabha im ÇKDr.

हस्तिसूत्र n. ein über Elephanten handelndes Sûtra MBh. 2,255.

हस्तिसेन m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 14,97.

हस्तिसोमा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,327 (VP. 182).

हस्तीन s. असहस्तीन.

हस्तेकर् (हस्ते loc. von हस्त + 1. कर्) an die Hand nehmen (ein Mädchen) so v. a. heirathen P. 1,4,77. Vop. 15,5.

हस्तेकरण n. das Heirathen Çabdârthak. bei Wilson.

हस्तेगृह्य absol. = हस्तगृह्य an der Hand fassend v. l. im gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. R. 7,37,5,30.

हस्तेबन्ध m. = हस्तबन्ध P. 6,3,13, Schol.

हस्तोदक (हस्त + उ°) n. in der Hand gehaltenes Wasser Kathâs. 113,75.

हस्त्य (von हस्त) adj. P. 5,1,98. 1) an der Hand befindlich: दश हस्त्या अङ्गुलयः TS. 6,1,4,5. Kâṭh. 23,5. Ait. Br. 1,19. Çat. Br. 6,2,4,23. — 2) was man unter der Hand hat, mit d. H. bearbeitet: सुषाणो हस्त्यमभि वाजशो वः nämlich Soma ṚV. 2,14,9. — 3) was die Hand fasst: इडौ TBr. 3,3,8,1. 5. — Vgl. अधि°, उभय°, मधु°, सु°.

हस्त्यजीव (हस्तिन् + आ°) m. Elephantenwächter, —führer, Cornac MBh. 5,907. — Vgl. हस्तिजीविन्.

हस्त्यारोह (हस्तिन् + आ°) m. Reiter auf einem Elephanten, Elephantenlenker AK. 2,8,2,27. H. 762. Halâj. 2,74. MBh. 4,674. 5,668. Varâh. Bṛh. S. 87,42. Kathâs. 13,8. 14. 52,348. fgg. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 81.

हस्त्यालुक (हस्तिन् + आ°) n. ein best. grosses Knollengewächs Madan. 7,76. Suçr. 1,225,2.

हस्त्यृषभ Çat. Br. 14,6,10,4 nach Çaṅk. und Dvivedagaṅga nebst einem elephantenähnlichen Stiere: सहस्र sc. Kühe.

हस्र (von 2. हस्) Uṇâdis. 2,13. adj. (f. आ) lachend Nir. 3,5. ṚV. 1, 124,7. = मूर्ख Uǵǵval. — Vgl. रावण°.

हस्सनशाह m. Schah Hassan Verz. d. Oxf. H. 147, a, 25.

हहल n. ein best. Gift = हलाहल Çabdak. im ÇKDr.

हहव N. einer Hölle Burnouf, Intr. 201. Vyutp. 119. — Vgl. हुहुव.

1. हहा interj. wehe! Hem. Jogaç. 2,14. हहाहहा Sâh. D. 16,8.

2. हहा m. = हाहा N. pr. eines Gandharva: हहा हुहूः am Ende eines Çloka MBh. 13,3887. 7639. so ist auch zu lesen 3,1769 (vgl. Indrar. 2,44). R. 6,83,13. 92,70. विश्वावसुहहाहुहून् R. Schl. 2,91,16. Wo es das Metrum gestattet, steht überall हाहा.

हहे interj. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. हा, जिहीते Dhâtup. 25,7 (गतौ). P. 7,4,76. 6,1,190. Vop. 10,4.12. जिहते 3. pl., अजिहत 3. pl. P. 6,4,112. fg. जिहीत, अहासत 3. pl., हास्ते, अहास्त, हास्यते, हातुम्, हात्वा P. 7,4,43, Schol.; partic. pass. °हान. 1) aufspringen, wegspringen vor, weichen; mit dat.: अर्णांसि चेन्महतो वासवे चौर्जिहीत ṚV. 8,20,6. 5,32,9. परस्तरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् 10,59,1. अत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः den Anlauf nehmend 3,38,1. जिहान fliegend von einem Pfeile Kir. 13,23. — 2) losspringen auf (acc.): यम्याजिहीत वृषणा चम ṚV. 10,49,5. sich hinbegeben zu: अहास्त ताम् Nalod. 1,38.

— अति überspringen: अतिहाय ṚV. 1,162,20. TS. 2,6,6,6. पूर्वामतिहाय TBr. 2,1,4,4. Pañkav. Br. 12,11,19. कौषीतकीनां न कश्चनातीव जिहीते sich hervorthun 17,4,3. — (नदी) गिरिशिखराच्छिखरमतिहाय von einem Berggipfel auf einen andern stürzend Bhâg. P. 5,17,8. अतिहाय गेहेषु: übertretend 4,3,25. mit Uebergehung von 5,24,24. उदतिहाय übersprungen Çat. Br. 4,2,2,4.

— अनु 1) nacheilen; erhaschen, einfangen: in's Wasser Gefallenes Ait. Br. 5,11. अन्वितम् Çat. Br. 3,3,2,3. ein Ross 4,2,17. तमनुहाय दाक्षायणेभ्यम् Kâṭh. 11,4. 23,4. संदंशेन Shaḍv. Br. 3,10. AV. 5,18,9. TS. 3,2, 2,2. 7,1,2,2. Pañkav. Br. 6,1,4. — 2) Jmd folgen, sich anschliessen, sich fügen ṚV. 3,31,17. अनु तत् ओजो अमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः 6,18, 15. अन्वार्वी अजिहत साधीमासम् 10,89,13.

— अप enteilen, sich davonmachen: अप स्वसुरुषसो नग्जिहीते ṚV. 7, 71,1. अप बाधिरम् अंहसस्त 9,73,6. अपेदु हासते तमः 10,127,3.

— अभि erwischen: एत्यावाले अभिहाय मुखमभ्यगृह्णात् kam, fasste ihn unversehens und hielt ihm den Mund zu Ait. Br. 6,33. पादमगृह्णात् Kâṭh. 13,2.

— उद् 1) auffahren, sich aufrichten, sich erheben: der Wolf ṚV. 4, 105,3. Kräuter nach Regen 5,83,4. AV. 8,7,21. VS. 11,38. उदग्नयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् ṚV. 10,35,6. 142,6. TBr. 2,5,4,5. auffahren so v. a. sich aufthun: Thüren ṚV. 9,5,5. शिरसा यूपमुज्जिहीते hebt sich mit dem Kopfe über den Jûpa hinaus Kâty. Çr. 14,5,10. — भूमेरुज्जि-

हीते oder भूमित उ° *erhebt sich von der Erde* P. 5,4,45, Schol. उज्जिहीषे त्वं न किं पुनः Bhaṭṭ. 18,27. पुरस्ताच्चलो रजः पार्थिवमुज्जिहीते Ragh. 13,64. उज्जिहाने सूर्यमण्डले Bhâg. P. 5,7,12. उज्जिहानमिवोडुपम् 10,51,1. Naish. 22,45. 55. कोलाहलो लोकस्योदजिहीत Daçak. 66,3. उज्जिहानजीविता *deren Leben hinausfahren —; entweichen will* Mâlatîm. 163,11. — 2) *in die Höhe richten:* असिधुवमुज्जिहानः Bhaṭṭ. 3,47. — Vgl. उज्जिहान.

— अत्युद् *sich erheben über:* शीर्ष्णा यूपम् Çat. Br. 14,2,2,14.

— अनूद् *sich aufmachen nach* TBr. 1,7,7,2.

— अभ्युद् *mit Jmd sich erheben:* सर्वाणि ह वा इमानि भूतानि प्राणमेवाभिसंविशन्ति प्राणमभ्युज्जिहते Khând. Up. 1,11,5.

— प्रोद् *hinauffahren, — schlagen* (Flammen): यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते Ṛv. 5,1,1.

— प्रत्युद् *auffahren zu* (acc.): गिरः प्रति त्वामुदहासत Ṛv. 1,9,4.

— समुद् *sich erheben* so v. a. *zum Vorschein kommen, erscheinen:* उज्जिहान Bhâg. P. 4,20,19. 8,6,13.

— उप *hinabfahren —, herabsteigen auf* (acc.): उपाजिहीथा न महीतलं यदि Çiç. 1,37.

— नि *hinunterfahren, sich ducken:* नि जिहीते पर्वतो गिरिः Ṛv. 1,37,7. 8,7,2. 34. 18,2. Bäume 5,57,3. 60,2. देवी स्वधितिः 32,10. नि वो जामयो जिहतां न्यजामयो नि सपत्नाः (so zu lesen) Âçv. Çr. 5,7,3. Çâñkh. Br. 28,5. — desid. *sich ducken wollen:* वध्मा रथस्य नि जिहीषते दिवः AV. 20,127,2.

— निस् *herausfahren, emporsteigen:* निर्जिहानं ददर्श सः। धूपधूमं वनगुल्मात्कालागुरुघनात् Râǵa-Tar. 4,171.

— अनुनिस् dass.: (सद्मम्) स्तम्भस्य मध्यादनुनिर्जिहानम् Bhâg. P. 7,8,19.

— परा *ausweichen in* (acc.): अपां पर्णं पराजिहीत TS. 5,4,2,3.

— प्र *davon —, wegfahren:* रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः Ṛv. 1,166,5. *losspringen:* तिर्यक्प्रजिहीत Çat. Br. 1,7,4,12. = प्रगच्छेत् Comm., es ist aber vielleicht प्रयच्छेत् zu lesen, nämlich प्राशित्रम्, also *darreichen;* vgl. अतिप्र. — Vgl. प्रहा.

— अतिप्र *hinüberreichen:* प्रतिप्रस्थात्रेऽतिप्रजिहीते (प्राशित्रम्) Çat. Br. 2,5,2,40. उत्तरां वेदिमतिक्रमय्य तदिडापात्रे प्रगमयेत् Comm. Die Bedeutung hier wie unter प्र fügt sich nicht zur Grundbedeutung unserer Wurzel.

— अभिप्र *hinauffahren:* अभीव स्वः प्रजिहीते Çâñkh. Çr. 12,17,4.

— वि *auseinanderweichen, sich aufthun, klaffen:* पर्वतः Ṛv. 2,23,18. 5,45,3. वि जिहीष्व वनस्पते योनिः सूष्यन्त्या इव 5,78,5. AV. 5,25,9. 6,121,4. वि जिहाथां मा मा सं ताप्तम् TS. 1,1,12,1. °हीयान् Çat. Br. 14,9,4,20. 8,12,1. Vgl. विह् und 2. विहायस्. — caus. *öffnen, klaffen machen:* योनिम् AV. 1,11,3. Ait. Br. 3,15. ऊरू Çat. Br. 14,9,4,20. शीर्षकपालम् 7,5,2,25.

— सम् 1) *sich aufrichten, — aufraffen, aufstehen:* उत्संहायास्थात् Ṛv. 2,38,4. सं सद्मने पुरुमायो जिहीते 3,51,4. ततः पुनर्न संहास्यन्ते Çat. Br. 1,2,4,11. fgg. विस्रस्तैः पर्वभिर्न शशाक संहातुम् 6,2,36. 4,2,2,11. 16,4,2. TS. 7,1,19,3. Ait. Br. 7,15. Âçv. Gṛhj. 2,3,11. 13. Kauç. 10. 19. Nir. 3,18. प्रातः संजिहानः Khând. Up. 1,10,6. 5,11,5. 4,1,5. partic. संहान VS. 22,7. — 2) *sich umherbewegen:* यथा जले संजिहते जलौकसः Bhâg. P. 10,40,15. — 3) *theilhaftig werden* (wie alle Verba *der Bewegung* nach Comm.): समहास्त मुदम् Nalod. 1,54. — Vgl. संहाय्यम्. — caus. संहापयति *sich aufrichten machen* Kauç. 80.

— परिसम् *auffahren aus* (abl.): विद्युतो ज्योतिः परि संजिहानम् Ṛv. 7,33,10.

— प्रतिसम् *vor Jmd aufstehen* Gop. Br. 1,2,4.

2. हा, जहाति Dhâtup. 25,8 (त्यागे). Vop. 10,5. जहितम् (TBr. 1,4,6,5) und जहीतम्, जहितम् und जहीथम् P. 6,4,116. Vop. 9,21. 10,5. जहिमस् AV. 6,26,2. जहति Vop. 10,5. partic. जहत्, जहती; जहाहि (nicht zu belegen), जहिहि und जहीहि P. 6,4,117. Vop. 10,7. जह्यात् P. 6,4,118. Vop. 10,6. जहीतात् AV. 11,1,13. अजहिताम् Ait. Br. 3,26. अजहातन Ṛv. 8,7,31. अजहुस्; जहौ; जहिम Bhâg. P. 10,63,11. जहुस्; अहासीत्, अहास् 2. und 3. sg. AV. Prât. 2,46 (die Beispiele des Comm. gehören zu 1. हर्). हास्; अहात् Bhâg. P. 7,5,36. हासिष्ट, हासिषुस्; हास्यति, op. auch जहिष्यति; अहास्यत्; हेयात् P. 6,4,67. 118. Vop. 8,35. 10,7. हातुम्; हित्वा P. 7,4,43. Vop. 26,211. auch हीत्वा ved. P. 7,4,44. हित्वी Ṛv. 9,69,9. हित्वाय 10,14,8. °हाय P. 6,4,69. Vop. 26,242. 1) *lassen* und zwar *a) verlassen, im Stich lassen, dahinten —; b) von sich entfernen, verstossen; c) überlassen:* die Arbeit Ṛv. 2,38,6. वसनं 1,95,7. वव्रिम् 9,69,9. 71,2. अत्कम् 10,95,8. रूपम् AV. 5,29,15. भोजनानि Ṛv. 7,5,3. 18,15. यथा न पूर्वमपरो जहाति 10,18,5. die Götter *lassen* Indra *im Stich* 8,7,31. 85,7. 4,18,11. Ait. Br. 3,16. 20. अयमस्मान्वनस्पतिर्मा हा: Ṛv. 3,53,20. अरातीः 4,27,2. AV. 2,10,7. अप्रचेतसः Ṛv. 9,64,20. 10,53,8. 124,2. कृशम् 8,64,8. जीर्णां त्वचम् Ait. Br. 6,1. शर्याणि Ṛv. 9,14,4. 10,17,2. सेदिम् VS. 12,105. सोमं कलशेषाजहात्मृत्युम् *von sich wegbringen* 19,72. शरीरम् AV. 4,11,6. 6,26,2. 41,3. 47,2. 9,4,24. 10,1,32. 2,30. 11,3,28. पुरैनं जरसः प्राणो जहाति 56. 13,1,12. द्वेषांसि 18,2,47. TS. 3,2,8,4. Çat. Br. 6,1,2,12. 6,2,2. 9,1,2,12. नैनं वाग्जहाति 10,3,2,1. बन्धनम् 13,1,6,2. — (einen Ort) *verlassen* MBh. 3,12339. R. 1,1,89. 2,21,46. Ragh. 15,59. 12,24. जहाति न पदवीं मृगस्ते Çâk. 89. 115. त्वं दूरमपि गच्छन्ती हृदयं न जहासि मे Çâk. Ch. 59,6. जलं जहद्भिः शिशिरं पाठीनैः Râǵa-Tar. 5,66. Bhâg. P. 4,28,10. 7,5,5. आसनम् MBh. 1,7722. R. 7,62,10. शय्याम् Ragh. 5,72. नावम् R. 2,52,87. यानानि 92,14. *Jmd verlassen, im Stich lassen:* पतिम् M. 5,163. MBh. 2,2604. 3,2364. 16895. 6,265. 12,4261. R. 2,40,24. 52,53. 66,20. R. Gorr. 2,30,35. 38,40. Mṛkkh. 102,13. Ragh. 8,51. 14,61. 87. Çâk. 115. Spr. (II) 178. 3752. 4060. Kathâs. 17,156. Brahma-P. in LA. (III) 55,10. Râǵa-Tar. 2,164. Bhâg. P. 10,65,11. Bhaṭṭ. 5,94. von einem unpersönlichen Subject: तेजश्चैव न जहाति माम् MBh. 2,2605. अपि त्वां विपुला लक्ष्मीर्न जह्यात् R. 3,41,7. तस्य देहम् — जहौ न लक्ष्मीर्न प्राणो न तेजो न पराक्रमः 4,16,4. R. ed. Bomb. 6,40,39 (med. हास्यते des Metrums wegen). तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा जहुः (so mit der ed. Calc. zu lesen) Râǵa-Tar. 4,634. किमात्मनानेन जहाति योऽन्ततः Bhâg. P. 8,22,9. सा मां स्मृतिर्नो जहाति 5,12,15. 7,7,6. (den Leib) *verlassen* so v. a. *sterben* Maitrjup. 4,4. Çvetâçv. Up. 5,14. Spr. (II) 1167. Râǵa-Tar. 1,317. 3,430. 6,49. Bhâg. P. 1,12,28. 13,24. 54. 15,35. 7,10,36. जीवितम् MBh. 4,649. 14,857. Râǵa-Tar. 4,324. प्राणान् MBh. 5,7221 (अजहात् mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,274. R. 2,63,50. असून् Suçr. 1,255,3. Kathâs. 33,15. Râǵa-Tar. 6,54. Bhâg. P.

4,4,28. fg. आत्मानम् 1,65. *Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen:* प्रियाप्रिये M. 8,173. मा हासीः सांपराये त्वं बुद्धिं तामृषिपूजिताम् MBh. 2,2576. कामान्सर्वान् 4,655. स्वार्थान् 5,4389. निद्रां सहसा Hariv. 2857. राज्यं च कोशं च R. 2,61,11. शशी ज्योत्स्नाम् 82,5 (लक्ष्मीं शीतांशुमान् 88, 5 Gorr.). कीर्तिम् R. Gorr. 2,30,35. 38,40. आदित्यो दीप्तिम् 3,62,12. प्रकृतिम् 70,4. हालाम् Megh. 50. अल्पस्य हेतोर्बहु Ragh. 2,47. Spr. (II) 1653. धनागमतृष्णाम् 4908. 5466. कोपम् 7102. स्वभावम् 7291. विद्यास्तृ-पावत् Kathâs. 18,377. विफलमायासम् 21,30. निर्बन्धम् 25,246. तपः 27, 67. Mârk. P. 37,24. Râǵa-Tar. 3,284. Bhâg. P. 5,14,44. 6,2,38. 7,5, 36. 8,20,6. Sarvadarçanas. 8,3. शङ्काम् Bhatt. 3,53. शोकम् 10,71. 20, 10. तं (अर्थं) तद्यतो ज्ञातं हास्यामि वोपादास्ये वा Comm. zu Njâjas. 1,1, 32. 5,2,2. *Etwas aufgeben* so v. a. *nicht beobachten, verletzen:* विधिम् M. 5,90. 9,63. नाहास्म समयम् MBh. 5,3425. प्रतिज्ञाम् R. 1,23,2. स्व-धर्मम् Bhag. 2,33. MBh. 5,7060. R. 1,23,6. Hem. Jogaç. 2,40. पितुर्नि-देशम् R. 2,82,5 (88,5 Gorr.). गुरोर्वचः 109,24. *hintansetzen, nicht beachten* Spr. (II) 4812. हित्वा *mit Hintansetzung — mit Uebergehung von:* आत्मनः प्रियसुखे 4989. भर्तुः प्रियाप्रिये 5663. 5839. कथमस्मत्सुतान्हित्वा आयसे ऽन्यसुतान् R. 1,62,14. Kathâs. 46,212. 56,283. Bhâg. P. 1,18, 20. *abgesehen von, mit Ausnahme von* Varâh. Bṛh. S. 8,40. 11,53. Bṛh. 7,2. 7. Vop. 3,145. *aufgeben* so v. a. *vermeiden* (Personen und Sachen), *sich fernhalten von:* भुक्तपूर्वां स्त्रजम् Hariv. 2857. Spr. (II) 6608. परस्त्रि-यम् Hem. Jogaç. 2,99. सुतामपि रक्षो जह्यात् Bhâg. P. 7,12,9. वास्त-व्यानां कृतां भूमिं न तु निःशेषतो जहौ *verzichtete nicht ganz* Râǵa-Tar. 4,638. so v. a. *nicht anwenden, nicht gebrauchen* Bhâg. P. 2,7,48. so v. a. *verlieren, um Jmd* oder *Etwas kommen* R. 2,12,84. 35,2. Spr. (II) 1950. 5676. so v. a. *abnehmen, eine Abnahme erleiden* Ind. St. 8,230. 441. *Etwas los werden, sich befreien von, entgehen:* शरीरे पाप्मनः Taitt. Up. 2,5. हर्षशोकौ Kathop. 2,12. सुकृतदुष्कृते Bhag. 2,50. भ्रूण-हत्याकृतं पापम् MBh. 1,2301. Verz. d. Oxf. H. 62,a,31 (जहिष्यसि). Bhâg. P. 3,9,15. 7,10,38. निद्राम्, तन्द्राम्, परिश्रमम् R. 2,56,3. दुःखम् 33. Spr. (II) 7120. Bhâg. P. 7,15,24. Schol. zu Kap. 1,4. विपदम् Kathâs. 26,200. शुचः Bhâg. P. 1,13,57. स्तम्भम् 9,6,47. *ablegen, abthun:* भुजगवलयम् Megh. 61. शिखादाम 89. कौपीनम् Daçak. 68,12. मत्स्यादि-रूपाणि यथा नटः Bhâg. P. 1,15,35. *aus der Hand fahren lassen:* चापम् 11,37. *liegen lassen:* दन्तकाष्ठं शुचिप्रदेशे Varâh. Bṛh. S. 85,8. Spr. (II) 7038. — 2) *entlassen, emittere:* Samen ṚV. 10,61,6. अश्मवर्षं स्थानेषु Râǵa-Tar. 1,264. पुष्पाञ्जलीन् 373. हृताम्भसः स्वस्मादेव कथान्धनस्य जहतः Spr. (II) 7017. अग्निं स्वपृष्ठतः Kathâs. 39,146. शर्धं जह्याति नाथः *bewirkt, dass man entlässt,* Vop. 26,64. — 3) hierher wäre जहस zu stellen: जहा को अस्मदीषते ṚV. 8,45,37, wenn es, wie Nir. 4,2 (und darnach Sâj.) annimmt, eine Verbalform wäre (= जघान 1. sg. von हन्). Wir halten es aber für eine Interjection: *bah! wer flieht denn vor uns?* Nach dem Comm. zu Taitt. Âr. 1,3,1 soll जहाक als ein Wort adj. = हा-नशील sein. — 4) pass. हीयते P. 6,4,66. TS., हीयते Çat. Br. अहापि, अ-हासि, हास्त, हास्महि, जहे, हास्यामहे. *verlassen —, dahintengelassen werden; zurückbleiben hinter* (abl.), *nicht zum Ziele kommen, zu kurz kommen bei Etwas* (abl.): मा हास्महि प्रजया ṚV. 10,128,5. Çat. Br. 1,7,2,1. fgg. जीर्णिः कृत्याद्रूपो जहे *kam nicht mit* 4,1,5,1. हास्यामहे *wir würden zu kurz kommen* 3,5,2,18. मा ते हास्त तन्वः किं चनेह *bleibe hier zurück* AV. 18,2,24. TS. 2,6,2,3. AV. 10,8,15. TS. 7,1,2,1. 3,1,2,1. यद्यज्ञवास्तौ हीयते (हीयते unsere Hdschr.) 9,6. अग्रतः 6,2, 2,1. 7,3,2,1. धावतः 3,2,9,5. सुवर्गाल्लोकात् *nicht hingelangen* 5,6, 8,1. Çâṅkh. Br. 8,9. Ait. Br. 2,36. बहूनि नक्षत्राणि हीयेरन् *würden verloren gehen* 6,2. यस्य गोपनायामपहरन्ति हीयते सः so v. a. *wird vom Genuss ausgeschlossen* Çat. Br. 3,6,2,14. Pañkav. Br. 12,11,11. साम्नः *kommt um das S.* 6,4,8. 16,12,1. भूतेभ्यः Çat. Br. 11,5,6,9. अहायि 1, 7,2,18. — *aufgegeben —, vermieden werden:* कोपश्चेतसि हीयताम् Spr. (II) 3328, v. l. *abnehmen, geringer werden, hinschwinden, vergehen, zu Ende gehen, zu Schanden —, zu Nichte werden* Khând. Up. 4,16,3. Praçnop. 3,11. नाकालतो वर्धते हीयते च चन्द्रः समुद्रो ऽपि Spr. (II) 3339. रात्रिः R. 6,82,58. आयुः Spr. (II) 913. (यज्ञः) संवत्सरगतो सार्धं वर्तते न च हीयते R. 7,92,19. धर्मः M. 9,188. भूतमप्यनुपन्यस्तं हीयते व्यवहा-रतः Jâǵñ. 2,19. पूजा पूजार्हेषु MBh. 1,6424. प्राणाः 3,11951. भर्तुरर्थः R. 5,9,43. बुद्धिः Spr. (II) 4473. 6318. 6856. मतिः 7405. वैरम् 438. Çâk. 194, v. l. Mâlav. 79. Kathâs. 65,52. Mârk. P. 16,51. 44,20. Sarvadarçanas. 166,5. *abgehen, abgezogen werden:* स्वत्रिभागः Varâh. Bṛh. S. 7, 2. *den Kürzern ziehen, unterliegen, zu Schaden kommen* (von Personen) M. 6,42. MBh. 1,6291. 4,768. हीयन्ति संयुगे 6,2917. R. 2,21,36. Spr. (II) 3133. नरो हीयते वर्धते च 4125. 5556. 7517. Kathâs. 50,44 (beim Kampfe). beim Gottesurtheil mit der Wagschale so v. a. *weniger wiegen* Mit. 145,12. fg. यो धावता न हातव्यस्तिष्ठन्नपि न हीयते so v. a. *wird nicht ereilt* MBh. 12,8138. हीयमान, सम, वर्धमान *ein Schwächerer* Spr. (II) 7406. fg. mit abl. *kommen um, verlustig gehen* P. 5,4,45. अ-र्थात् Kathop. 2,1. ब्राह्मण्यात् M. 3,17. पतिलोकात् 5,161. तस्मादर्थात् 8,56. धर्मार्थाभ्याम् 74. स्वर्गात् 75. बलात् MBh. 4,767. तपसः 15,997. Spr. (II) 1936. 1978. 5088. Kathâs. 46,118. Mârk. P. 113,33. mit °तस् dass. P. 5,4,47 (vgl. jedoch 45). अंशप्रदानतस् M. 9,211. mit instr. dass. P. 5,4,47. वृत्तेन Schol. अङ्गसर्वस्वैः, सर्वेण M. 8,374. गुणैः सर्वैः Varâh. Bṛh. S. 53,67. जहे प्राणैः Bhatt. 14,25. *sich ablösen von, ausfallen:* ये ऽहीयन्तास्य ते केशाः Bhâg. P. 3,20,48. — 5) partic. praet. pass. *a)* हान *aufgegeben, fahren gelassen:* °लज्ज Bhâg. P. 8,7,33. हानवत् *gekommen um* (acc.): कलत्राणि Kâm. Nîtis. 14,59, v. l. — *b)* हीन s. bes. — *c)* जहित *verstossen, verlassen:* प्रात्तिरतं जहितस्यायुः ṚV. 1,116,10. अनु द्वा जहिता नयो ऽन्धं श्रोणं च 4,30,19. तोग्र्यः समुद्रे जहितः 8,5,22. — Vgl. प्रजाहित u. — प्र.

— caus. हापयति 1) *versäumen, vernachlässigen:* पञ्चैतान्यो महाय-ज्ञान्न हापयति शक्तितः M. 3,71. 4,21. 5,169. Jâǵñ. 1,121. Mârk. P. 28, 21. धर्मार्थकामान्स्वे काले यथाशक्ति न हापयेत् Jâǵñ. 1,115. अहापयित्वा पाण्डवार्थम् MBh. 5,856. 3326. अहापयन्कालम् *keine Zeit verlierend, nicht säumend* Kâm. Nîtis. 5,64. लोकवादान्न हापयेत् Mârk. P. 58,67. — 2) *es fehlen lassen an:* शक्तिं न हापयिष्यन्ति MBh. 3,1463. Spr. (II) 5265. स्वपौरुषमहापयन् 1003. — 3) *fahren lassen, aufgeben:* असूनजी-जहत् Hariv. 1138. *einbüssen, verlieren:* यदुपात्तं यशः पित्रा धनं वीर्यम-थापि वा। तन्न हापयते यस्तु Spr. (II) 5250. — 4) partic. हापित *a) beschädigt, mitgenommen:* ein Pfand Jâǵñ. 2,59. — *b) gebracht um* (instr.). असुभिरिन्द्रेण Bhâg. P. 8,15,3. त्रपया 10,22,22.

— desid. जिहासति verlassen —, aufgeben wollen: देशमिमम् Daçak. 74,8. मर्त्यलोकम् Bhâg. P. 3,4,26. स्वदेहम् 4,4,26. 10,60,57. 11,8,28. सुहृदः 1,8,27. यशः 8,20,13. verschmähen w.: स्त्रीकाम् Spr. (II) 2635. entgehen w.: दुःखम् Sarvadarçanas. 103,16. Wilson, Sâñkhjak. S. 10. दुःखं जिहासितम् 8. — Vgl. जिहासा fg.

— intens. जेहीयते P. 6,4,66. 116. Vop. 20,4. जहाति, जहेति 20,18.

— अप med. zurückbleiben so v. a. das Ziel nicht erreichen AV. 18, 3,73. अपहाय verlassend: मथुराम् Hariv. 6403. Jmd MBh. 1,2339. 3, 2961. Vikr. 33,13. Bhâg. P. 5,1,39. 2,19. meidend Spr. (II) 3612. ablegend: स्त्रीरूपम् Hariv. 11835. sich befreiend von: अघानि MBh. 12,173. mit Hintansetzung von Çâk. 143. Spr. (II) 7279. Bhâg. P. 1,9,37. abgesehen von Kusum. 16,18. fg. mit Uebergehung —, mit Ausnahme von Ragh. 9,19. — pass. abnehmen: बलम् Suçr. 1,19,16. — Vgl. अपहान, अपहानि (dieses gehört mit Sicherheit hierher, das erstere vielleicht zu 1. हा).

— व्यप verlassen, aufgeben: प्रजा धर्मं च कामं च व्यपहाय Hariv. 900 nach der Lesart der neueren Ausg.

— अव verlassen, zurücklassen: रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः RV. 1, 116,3. मा सो अस्माँ अवहाय परा गात् TS. 5,7,9,1. aufgeben, fahren lassen: शूद्रकर्म तु यः कुर्यादवहाय स्वकर्म च MBh. 13,6208. — pass. zurückbleiben: अगच्छंस्तत्र न कश्चिदवहीयते MBh. 3,11558. nicht zum Ziele kommen: विदेवस्ते यशो ऽवहास्यते Kâth. 26,9. im Stich gelassen werden von (abl.): अवहीये सखिभ्यः RV. 10,34,5. bei Seite gelassen —, so v. a. übertroffen werden: विक्रमश्चैव वेगश्च ते न तेनावहीयते। बलं बुद्धिश्च तेजश्च सत्त्वं च R. 5,2,11. — caus. zurückbleiben machen: मा यामादस्मादव जीहिपो नः so v. a. lass uns in diesem Lauf nicht dahintenbleiben RV. 3,53,19.

— व्यव verlassen, aufgeben: आज्ञायां व्यवहाय तम् MBh. 3,12661. प्रजा धर्मं च कामं च Hariv. 900.

— समव verlassen, meiden: समवहाय गुरोश्चरणम् Bhâg. P. 10,87,33.

— आ scheinbar Râga-Tar. 4,654, da mit der ed. Calc. काङ्क्षितप्रगमा ऽऽहुः zu lesen ist.

— अपा, absol. °हाय Jmd verlassend MBh. 1,4946. mit Hintansetzung von 3,2963. Hariv. 370. mit Ausnahme von MBh. 3,11982. 4,1434. 14, 2332, eine durch das Metrum bedingte Verlängerung von अप, nicht अप + आ.

— समुद्, समुज्जहुः MBh. 8,2641 fehlerhaft für समुज्जह्रुः, wie ed. Bomb. liest.

— उप pass. abnehmen, sich verringern: येषां त्रिवर्गः (so ed. Bomb.) कृत्येषु वर्तते (wohl वर्धते zu lesen) नोपहीयते MBh. 13,2029.

— नि pass. den Kürzern ziehen, unterliegen: नि हीयतामतियाजस्य यष्टा RV. 6,52,1. नि हीयतां तन्वाऽ तना च 7,104,10. — partic. निहीन s. bes. und füge Spr. (II) 4888 hinzu. MBh. 3,578 liest ed. Bomb. विहीन.

— निस्, partic. निर्हाण in अनिर्हाणार्च adj. = संपूर्णपाठ्यापाठोपेत wobei an der Recitation der (Jâgjâ-) Verse Nichts fehlt Ait. Br. 3,7.

— परि 1) Jmd verlassen: वैदेहीं परिहाय R. Gorr. 2,16,31. तं परिहातुम् Bhâg. P. 11,29,46. Etwas aufgeben: परिहातुकाम (परिहार° ed. Bomb.) sc. die Herrschaft MBh. 4,303 (304). unterlassen: यथोक्तान्यपि कर्माणि परिहाय M. 12,92. so v. a. nicht beachten: मा च शक्रस्य वचनं पर्यहासीः (प्रतिहासीः die neuere Ausg.) Hariv. 14317. — 2) fehlerhaft oder ungenau für pass. in der Bed. eine Einbusse erleiden, Schaden nehmen, zu Schanden werden: यदि तान्योधयिष्यामः किं वै नः परिहास्यति (= नङ्क्ष्यति Nilak.) MBh. 2,2460. व्यासेन सद्भिर्विहितो धर्मस्ते परिहास्यति 12,5436. kommen um (abl.), verlustig gehen: न राज्यात्परिहास्यथ R. 7,93,8. — 3) pass. a) gemieden —, unterlassen werden: केशाभिनवाद्याभ्यन्तरं परिहीयते Spr. (II) 2984. भवद्भिर्मे यथा यज्ञे परिहीयेत किं च न R. 1,12,30. unterbleiben, ausbleiben, mangeln, fehlen: सर्वाश्चैव क्रियास्तस्य पर्यहीयन्त MBh. 13,4752. परिहीयमाणासत्कार Spr. (II) 762. यत्किंचिदस्मद्गृहे परिहीयते तदिच्छाम्यहमपरिहीयमानं (so beide Ausgg.) भवता क्रियमाणम् MBh. 1,748. यथा सर्वं सुविहितं न किंचित्परिहीयते R. 1,12,16. fg. सेत्स्यते वीर कार्यार्थो न किंचित्परिहास्यते Hariv. 3979 = 4054 = R. 5,1,91. न कालः कालमत्येति न कालः परिहीयते bleibt nicht aus Spr. (II) 3193. — b) schwinden, sich legen, nachlassen, aufhören: वर्धते स्नेहः क्रोधश्च परिहीयते Spr. (II) 5298. वर्धते क्रोधः स्नेहश्च प° 5299. उत्साहः 3769. sein Ende erreichen: राजवंशास्तु भर्तुर्मे परिहास्यते R. 7,48,8. Tag, Nacht, Wache (प्रहर) Kathâs. 5,89. 6,123. 13,31. 26,25. 74,107. 124,135. — c) den Kürzern ziehen, unterliegen, Schlimmes erfahren: धर्मिष्ठाः परिहीयन्ते पापीयान्वर्धते जनः MBh. 3,12858. 5,5446. Hariv. 3090. Spr. (II) 678. 5344. न परिहीयते (पराहीयते ed. Bomb.) प्रतिवादिना गणाद्यः besiegt werden, nachstehen Mâlav. 12,14. — d) mit abl. ablassen —, abstehen von, untreu werden: स्वधर्मात् MBh. 3,16780. kommen um: स्वर्गात् M. 9,254. राजवंशात् R. 2,8,22 (7,17 Gorr.). धर्मात् Spr. (II) 1973. शरीरधर्मकोशेभ्यः 6290. so v. a. Nichts wissen von: न तर्हि प्रागवस्थायाः परिहीयसे Mâlatim. 69,18. — e) partic. परिहीण (häufig °हीन geschrieben) Kâç. zu P. 8,4,29. α) unterblieben, fehlend: °क्रिय MBh. 13,4753. geschwunden: वर्धमानपरिहीनतेजसौ Ragh. 11,82. °भगवद्गुणक Bhâg. P. 5,24,26. — β) sich enthaltend, es fehlen lassend an: बलिकर्मतः MBh. 13,4784. ermangelnd, ohne —seiend: प्रमाणात् 3,2808. साह्यात् Spr. (II) 706. पुत्रैरपत्यैर्दारैश्च R. 3,73,32. अर्थेन Spr. (II) 617, v. l. किरणैः Varâh. Bṛh. S. 4,20. in comp. mit der Ergänzung: अर्थ° 16,33. 54,21. 47. 90. 68,8. 19. 26. Bṛhasbâp. 14. — Vgl. परिहाणि fg. — caus. 1) unterbrechen, nicht zu Ende führen: स्वकर्म M. 8,206. fg. — 2) Jmd um Etwas (instr.) bringen: वृत्त्या परिहापितः Bhâg. P. 11,22,57.

— प्र 1) verlassen: राज्यम् Mârk. P. 124,8. लोकम् Varâh. Bṛh. S. 69, 36. प्रजहत्यग्नीन् Çat. Br. 4,6,8,6. जीवितम् MBh. 1,4620. प्राणान्प्रहासिषम् 4,432. धनं पुरुषः Spr. (II) 3039. Jmd: मा त्वां दीर्णाः प्रहासिषुः MBh. 2,2346. 6,2739. 8,4844. R. 2,42,30. Spr. (II) 1471. mit einem unpersönlichen Subject: मा मामृः प्रहासीत् TBr. 1,2,1,27. TS. 7,3,13,1. प्राणा हि प्रजहति (des Metrums wegen st. प्रजहति) माम् MBh. 1,6566. (तान्) तमा लक्ष्मीश्च धर्मश्च मचिरात्प्रजहुस्ततः 3,8495. पुरुषं धनम् (nom.) Spr. (II) 3039. तमात्मवत्तं प्रजहत्यनर्थाः 4849. Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen: अयोध्यां देवलोकं वा R. 2,52,49. कर्मबन्धम् Bhag. 2,39. कामान्सर्वान् 55. पाप्मानम् 3,41. स्वधर्मम् Sâv. 5,31. धर्मकामौ MBh. 5, 752. काममन्यू Spr. (II) 5002. रागद्वेषौ 6823. भयम् R. 4,4,9. शोकम् 5, 89,28. न विद्यां प्रजहेत् (des Metrums wegen st. प्रजह्यात्) Spr. (II) 5118. प्रतिज्ञाम् so v. a. nicht halten MBh. 13,6907. med. des Metrums we-

gen: मोक्ष्येते प्रहास्यते fahren lassen R. 6,21,29. — 2) entlassen, schleudern: प्रजहुः शूलपट्टिशान् Bhaṭṭ. 14,23. — 3) ungenau für pass. weichen, schwinden: सोऽहं चापि मे सत्त्वो न कदाचित्प्रहास्यति (प्रहास्यते wäre nicht gegen das Metrum) MBh. 3,3054. बलं ने प्रजहासीव 12,1869. — 4) pass. a) aufgegeben werden, weichen von (instr.): प्रहीयसामग्र्य कृपया गानिता Kir. 14,13. unterbleiben, versäumt werden Bhaṭṭ. 6,65. schwinden, zu Nichte werden: धर्माचाराः MBh. 3,29. प्रहा तेजो बलं चतुरायुश्चैव M. 4,41. — b) den Kürzern ziehen, unterliegen: im Wettfluge MBh. 8,1917. — 5) partic. a) प्रहीण Kāç. zu P. 8,4,29. α) gelassen so v. a. liegen geblieben: धनुर्गृहीत्वा दिशि Bhāg. P. 1,12,24. — β) nicht zu Stande kommend mit Etwas (instr.): सर्वकर्मभिः Spr. (II) 6622. — γ) ermangelnd, ohne — seiend: ज्योतिः° MBh. 1,6817. — b) प्रजहितं verlassen, aufgegeben: वनानि ṚV. 8,1,13. Bez. eines Feuers, das aufgegeben ist, weil aus demselben ein anderes entnommen wurde, Lāṭy. 2,2,22. Schol. zu Pañkav. Br. 1,4,11. zu Çāñkh. Çr. 2,2,8. — Vgl. प्राजहित und प्रहाण fg. — caus. verscheuchen; entfernen: लोकभयम् Bhāg. P. 6,8,32.

— विप्र verlassen, aufgeben, entsagen: धर्मम् MBh. 5,4157. — partic. °हीण (gewöhnlich °हीन) geschwunden, dahin: °तृष्ण MBh. 8,4865. ermangelnd, ohne — seiend: ब्राह्मणैः सक्षम् 3,973. बन्धुभिः 5,6082. R. 2,31,17. सेनसा MBh. 1,8142. ausgeschlossen von: ग्रामात् 8651. — Vgl. विप्रहाण.

— संप्र verlassen: संप्रहाय शयनम् MBh. 4,517.

— प्रति 1) verlassen so v. a. unbeachtet lassen: मा च शक्रस्य वचनं प्रतिहासीः (so die neuere Ausg.) कथं सर्व Harīv. 14317. — 2) pass. den Kürzern ziehen, Jmd (abl.) weichen: im Wettfluge MBh. 8,1916.

— वि 1) zurücklassen, verlassen, aufgeben: अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभिः hinter sich lassen ṚV. 10,71,8. हेतो मृत्यु वि जहासि VS. 19,76. पाप्मानम् TBr. 1,4,6,7. पाप्मनः Çat. Br. 14,7,1,8. विजहिम्हो भूतानि TBr. 3,10,9,15. (पशुः) यानिमानिषशकसो ऽगामः die wir verliessen, verschmähten Çat. Br. 9,5,1,28. धीरा व्यजहुस्तस्य: 11,5,5,12. दीक्षान्तम् Pañkav. Br. 1,4,8. Lāṭy. 1,1,22. नामरूपे Muṇḍ. Up. 3,2,8. पुण्यपापे Maitrjup. 6,18 (विधूय st. विहाय Muṇḍ. Up. 3,1,3). — (einen Ort) verlassen: संग्रामशिरः MBh. 4,2086. Megh. 42. Ragh. 12,102. Vikr. 41. Spr. (II) 1161. 5009, v. l. Çāk. 140. Rāǵa-Tar. 1,58. Bhāg. P. 1,5; 19. 3,14,47. 4,24,67. रथम् R. 2,52,13. Jmd verlassen MBh. 2,2604 (विहास्ये des Metrums wegen). 3,2338. 4,268. 7,301 (कश्चिदेनं mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,21,22. 54. 30,29. 35,26. 66,4 (68,30 Gorr.). 18. R. Gorr. 2,83,12. 3,64,18. Ragh. 14,51. Kathās. 18,289. Rāǵa-Tar. 3,136. Bhāg. P. 3,16,7. 4,4,3. 7,9,41. 9,3,20. Pañkat. 44,22. Jmd verlassen Mārk. P. 127,17. (den Leib) verlassen so v. a. sterben Bhāg. P. 6,10,32. 7,15,45. प्राणान् 11,31,19. असून् Suçr. 1,145,1. Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen: सङ्गम् MBh. 3,12291. कुलवंशम् R. Gorr. 2,119,34. श्रियं विपुलाम् 3,54,28. 4,21,7. इदं भावम् Ṛt. 4,27. लज्जाम् Ragh. 2,40. निद्राम् 5,73. 14,69. Spr. (II) 562. 4779. 5904. 6823, v. l. Varāh. Bṛh. S. 75,6. Kathās. 45,190. 60,212. Mārk. P. 46,2. Bhāg. P. 5,26,10. कात्स्न्यमताम् Ragh. 14,48. Çāk. 167. Sāh. D. 25,11. kommen um, verlieren Ragh. 5,67. Sarvadarçanas. 90,13: उत्कण्ठां विप्रहास्यसि losswerden, sich befreien von MBh. 3,2406. 14,257. R. 3,76,13. Ragh. 12,75. कर्म शमलं च Bhāg. P. 3,9,23. 5,10,24. 8,24,18. 9,10,46. ablegen, abthun: स्त्रीरूपम् MBh. 1,4167. R. 1,27,12. वासांसि जीर्णानि Bhag. 2,22. R. 2,37,8. 39,6. Ṛt. 6,13. गौलिमणिम् Ragh. 13,59. धनुर्विक्रमम् MBh. 6,2870. liegen lassen: पथि Bhāg. P. 8,6,38. विहाय so v. a. mit Hintansetzung —, mit Uebergehung von, ohne zu beachten Ragh. 6,7. Kumāras. 3,4. पद्मनाभमपि विहायाभिगम्यम् so v. a. mehr als Çāk. 27,6. Spr. (II) 2468. 3546. Kathās. 49,133. Çaṅk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 251. Sarvadarçanas. 118,12. Kaurap. 27. Hit. 35,11. 65,5. Dhūrtas. 76, 1. पुत्रशोकमपि so v. a. trotz Pañkat. 175,25. mit Ausnahme von Harīv. 15473. R. 4,51,15. Varāh. Bṛh. S. 53,32. Bṛh. 4,42. 12,20. Sarvadarçanas. 102,5. Trik. 3,3,1. विहाय हस्तत्रयम् so v. a. in einer Entfernung von Varāh. Bṛh. S. 54,18. — 2) abstehen von (abl.): क्रीडाहेतोस्तत्प्रस्तुतात् Spr. (II) 991. ohne Ergänzung eine Thätigkeit einstellen Varāh. Bṛh. S. 77,3. — 3) pass. a) eine Einbusse erleiden, verloren gehen: मा ते गात्रा वि हासि AV. 18,3,9. प्रेम तयोः परस्परस्योपरि न व्यहीयत Ragh. ed. Calc. 3,24. — b) zurückbleiben Çat. Br. 2,3,2,16. Jmd (abl.) nachstehen: आचार्यपुत्रात्तस्मात्तु विशेषोपचये पृथक् । न व्यहीयत MBh. 4,5229. — c) partic. विहीन α) mangelnd, fehlend: °तिलकेव स्त्री R. 3,22,8. °सैन्य Varāh. Bṛh. S. 46,22. — β) niedrig stehend, gemein: Personen MBh. 3,578 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 15649. °योनि 15678. — γ) ermangelnd, ohne — seiend, beraubt —, frei von; die Ergänzung im instr.: दर्शनेन M. 6,75. त्वया MBh. 1,6163. 6192. 3,2712. श्रिया 15634. R. 2,24,6. 27,20. 39,15. 66,18. R. Gorr. 1,23,8. धनैर्व्यसनैः Ragh. 18,13. Spr. (II) 6302. 6882. Varāh. Bṛh. S. 15,27. 66,7. 33. im abl.: पतिलोकात् MBh. 5,7373. राज्यात् R. 3,68,35. धर्मात् 2,111, 4 (102,4 Schl.). im comp. vorangehend: रूपद्रव्य° M. 4,141. मातापितृ° 9,177. MBh. 1,6151. 3,2313. R. 2,52,37. Çaut. 17. देशकालविहीनानि कर्माणि Spr. (II) 2950. 6026. 6069. क्रोश° 6320. 6721, v. l. 7037. Varāh. Bṛh. S. 38,4. षष्टिश्चतुर्विहीना weniger vier 53,4. 81,16. 58,15. 68,30. Kathās. 24,25. Rāǵa-Tar. 6,328. Mārk. P. 34,6. Bhāg. P. 3,24, 17. Sarvadarçanas. 90,10. — caus. partic. विहापित n. Gabe, Geschenk AK. 2,7,28. H. 380. an. 5,23. Halāj. 2,264. Pāṅçvasīthak. 4,1 (nach Aufrecht).

— प्रवि Jmd verlassen Z. d. d. m. G. 27,79. Etwas fahren lassen, aufgeben: कर्णम् R. 2,100,39. प्रविहाय mit Hintansetzung —, mit Uebergehung von Spr. (II) 7610.

— प्रतिवि Etwas fahren lassen, aufgeben MBh. 12,3313.

— सम् aufgeben, entsagen: धर्मं न संजह्यात् MBh. 7,3045.

3. हा interj. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. des Schmerzes und des Staunens: विषादशुगार्तिषु AK. 4,4,22(28),18. विस्मये प्रमोदे च Trik. 3,3, 465. सुखदुःखविषादेषु H. an. 7,17. विषादे च शोके च Med. avj. 85. vor einem voc.: हा कृष्णे किं व्रजासि नाम् MBh. 2,2604. 3,2364. 2384. 2449. R. 2,40,37. 42,30. 57,14. 64,70. fg. 66,18. R. Gorr. 2,10,20. fg. 83, 52. 3,50,22. 51,25. 55,35. 79,46. 4,5,15. 6,23,2. Mṛkkh. 130,22. Ragh. 9,75. Mālatīm. 153,21. Kathās. 36,170. 240. 20,214. Prab. 90,12. nach einem voc.: कैकेयि हा नृशंसासि R. Gorr. 2,10,19. mit acc.: हा कृष्णाभक्तान् Siddh. K. zu P. 2,3,2. Vop. 5,7. हा कर्णमिति (कर्ण इति ed. Bomb.).

चाक्रन्दन् MBh. 7,44. हा जन्म नृपयोषिताम् Spr. (II) 6826. हा हतास्मि MBh. 3,2364. Bhâg. P. 5,26,15. Pańkat. 135,1. Hit. 18,12. हा गतिं कां गमिष्यामि Hariv. 7116. किं शेषे हा हतो भुवि R. 6,93,11. हान्येषां तेम का गतिः Kathâs. 52,262. हा न कश्चिन्मां वृद्धमनाथं संभावयति Prab. 89,15. हा हत हत Spr. (II) 5777. हा धिक् 7383. Mâlatîm. 82,5. Râǵa-Tar. 1,212. हा कष्टम् Suçr. 1,108,17. Spr. (II) 7316. Hem. Jogaç. 2,49. हाकष्टशब्द Kathâs. 56,123. हा धिक्कष्टम् Vikr. 61,7. हुं (उं die neuere Ausg.) हा Hariv. 9709. हा हा gaṇa चादि zu P. 1,4,57. हा हेति रुदती MBh. 3,2107. 2219. R. 2,63,23. Spr. (II) 1989. हा हा तथापि विषयान्न जहाति चेतः 4584. हा हा नश्यति Mṛkkh. 130,23. Varâh. Bṛh. S. 19,7. Mârk. P. 62,8. Bhâg. P. 4,4,28. 8,11,2. हा हा कृत्वा Z. d. d. m. G. 27,19. हा हेति चक्रे 14,573,25. हाहाशब्द ebend. °रव Kathâs. 56,127. vor einem voc. MBh. 3,2380. R. 2,34,19. Mṛkkh. 130,21. Spr. (II) 7389. हा हा मुष्टा ऽस्मि Pańkat. 35,10. हा हाहं पतितास्मि Kathâs. 12,182. Mṛkkh. 84,2. हा हा धिक् MBh. 14,2365. हा हा कष्टम् Kathâs. 15,33. ही ही (हा हा die neuere Ausg.) हा हेति वादिनौ als Ausdruck des Behagens Hariv. 14578.

हाउपवादारसृत् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,247,a.

हाउकुवैवासामन् n. desgl. ebend. 236,a.

हांसकायन (von हंसक) adj. gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

हाकलि *ein Metrum von 4 × 14 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,156 (III,28).

हाङ्गर m. *ein best. Wasserthier* Çabdak. im ÇKDr. *Haifisch* Wilson.

हाज्यखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 147,a.

हाट s. कर°.

हाटक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1042. sg. N. des von ihm bewohnten Landes 1040. — 2) n. (*aus* Hâṭaka *gewonnenes*) *Gold* AK. 2,9,94. H. 1043. Halâj. 2,18. Ratnam. 87. MBh. 6,781. 12,6398. R. 1,14,25 (हटक gedr.). 45,42. 3,49,8. 50,2. 79,8. 4,2,15. 6,19,44. 7,23,5,37. Çiç. 13,68. Varâh. Bṛh. 27(25),27. Râǵa-Tar. 1,110. 3,529. Bhâg. P. 4,22,6. 5,24,17 (mythische Erklärung). Pańkar. 3,15,6. Pańkat. 184,16. 236,6. Verz. d. Oxf. H. 82,a, No. 138, Çl. 2. 234,b,22. — 3) adj. oxyt. *golden* P. 4,3,153, Schol. — 4) m. *ein best. Zaubertrank* Bhâg. P. 5,24,16. — 5) f. ई N. pr. eines mythischen Flusses in der Unterwelt Bhâg. P. 5,24,17. — Vgl. कर°, परि°.

हाटकमय (von हाटक) adj. (f. ई) *golden* P. 4,3,153, Schol.

हाटकेश (हाटक + ईश) m. *eine Form* Çiva's Kathâs. 118,194.

हाटकेशान m. desgl. Kathâs. 73,104.

हाटकेश्वर m. 1) desgl. Kathâs. 73,124. 118,154. fg. Bhâg. P. 5,24,17. Vâmana-P. 62 nach ÇKDr. — 2) Bez. *eines best. Zauberspruchs* Râǵa-Tar. 3,465.

हाडि m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,84.

हाडिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 1,342. 8,1588. 2197.

हातव्य (von 2. हा) adj. 1) *zu verlassen, aufzugeben:* पन्थानः Spr. (II) 1856 (Conj.). शूद्रेण तु न हातव्यो भर्ता कस्यांचिदापदि MBh. 12,2303. विरक्तभावा स्त्री Spr. (II) 7216. संसार 4464. षड्दोषाः 6615. सप्त दोषा राज्ञा 6827. अज्ञान Kathâs. 72,204. न यत्नः Spr. (II) 5789. षड्गुणाः 6614. पौरुषम् Mârk. P. 123,28. धर्म Kull. zu M. 8,17. — 2) *hinter sich zu lassen so v. a. einzuholen, zu ereilen:* यो धावतां न हातव्यस्तिष्ठन्नपि न हीयते MBh. 12,8138.

हात्र n. = भरण Uṇ. 4,161. = मरण, प्रमथन, राक्षस Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. हास्त्र.

हान (von 2. हा) n. *das Verlassen, Fahrenlassen, Aufgeben* (Gegens. उपादान), *Befreiung von; das Aufhören* Spr. (II) 4585, v. l. Kap. 1,58. 76. 109. 134. Jogas. 2,25. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 193 (st. °हानः ist °हानं zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 237,b, No. 569. Sarvadarçanas. 42,8. 9. 103,16. 180,14. Comm. zu Taitt. Up. S. 81. zu Njâjas. 1,1,32. Hem. Jogaç. 4,83. — Vgl. अ°.

हानव्य (von हनु) adj. *im Kinnbacken befindlich:* Zahn Suçr. 1,304,14.

हानि (von 2. हा) f. Uṇâdis. 4,51 (parox.). P. 3,3,95, Vârtt. 2 (oxyt.). Vop. 26,184. 1) *das Fahrenlassen, Aufgeben:* क्लेशानाम् Spr. (II) 2655. रमणीनां भूषणहानिः *das Ablegen* 673. प्रतिज्ञा° Comm. zu Njâjas. 5,2,2. — 2) *Unzulänglichkeit, Abmangel* (zu einer best. Zahl u. s. w.): सूक्तस्य Âçv. Çr. 9,4,16. 10,1,18. बलं बलवतो ऽपीह प्रज्ञाश्रुतयज्ञहानितः MBh. 13,3231. — 3) *Abnahme, Verminderung:* सोमस्य हानिश्चैव वृद्धिश्चैव दृश्यते MBh. 5,3550. सोमेन सार्धं तव (d. i. समुद्रस्य) हानिवृद्धी भविष्यतः 9,2735. अयाम् Varâh. Bṛh. S. 46,91. an Zahl, Werth u. s. w. Ind. St. 8,235. अर्धार्धहानितस् *um* Jâǵn. 2,207. एकहान्या Varâh. Bṛh. S. 21,35. 58,30. Kull. zu M. 1,70. Sarvadarçanas. 176,9. Jâǵn. 2,244. Sûrjas. 12,56. fg. Varâh. Bṛh. S. 80,16. 81,10. यथा हानिः क्रमप्राप्ता तथा वृद्धिः क्रमागता Hariv. 11216. fg. आयुर्हानि 11174. धर्मस्य बलहानिः MBh. 3,12859. Suçr. 1,49,21. 52,3. 97,7. वृद्धिर्यौवनं संपूर्णता हानिः 129,5. सत्य° MBh. 3,13023. *Verlust, Schaden, Einbusse:* न हानिः परिदृश्यते Kathâs. 6,129. का हानिः Spr. (II) 1943. का नो हानिः Sarvadarçanas. 126,9. Spr. (II) 5078. 5281. Varâh. Bṛh. S. 41,10. Verz. d. Oxf. H. 103,b,10. fg. Kull. zu M. 8,243. भूमेः Jâǵn. 2,24. अर्थ° MBh. 3,1047. 5,1725. Varâh. Bṛh. S. 5,46. 50,16. fgg. 53,60. 67. सुत° 53,119. Spr. (II) 769. Râǵa-Tar. 2,109. 5,179. तेजो° MBh. 3,99 in der Unterschr. Spr. (II) 1539. 2759. प्रताप° Râǵa-Tar. 5,178. प्रज्ञा° Mârk. P. 58,68. स्वार्थहानिं करोषि किम् Kathâs. 60,94. इष्ट° Kusum. 54,2. राजप्रसाद° Pańkat. 26,25 (23,19 ed. orn.). धर्म° VP. bei Muir, ST. 1,193. काल° *Zeitverlust* R. 4,61,57. Ragh. 13,16. ब्राह्मणयात् — न हानिमुपगच्छति *kommt nicht um* Mârk. P. 113,31. *Ruin* Spr. (II) 5286. मर्त्यानाम् Mârk. P. 16,48. 25,13. Varâh. Bṛh. S. 4,32. नृप° 8,46. तद्देश° Pańkar. 2,6,9. bei den Juristen *das Verlieren, Unterliegen im Process.* — 4) *das Aufhören, Unterbleiben, Schwinden:* कार्य° Uttarar. 67,10 (86,10). कर्म° s. u. दीर्घसूत्र in den Nachträgen. यस्य यानुदिनं हानिर्गृहे नित्यस्य कर्मणः Mârk. P. 35,38. 61,29. 48. fg. 51. 109,30. 126,14. न यमकत्वहानिः Sâh. D. 261,12. fg. सर्वदुःखानाम् Bhag. 2,65. दुःख° Spr. (II) 5827. Bhâg. P. 4,25,4. भारक्लेश° VP. bei Muir, ST. 4,218. श्रम° Mârk. P. 58,63. उद्योग° Spr. (II) 5286. दौर्गत्य° Kathâs. 2,64. एतद्व्यसनं हानिमेष्यति 86,17. Kap. 1,21. 3,74. Sarvadarçanas. 75,11. fg. Kusum. 58,6. Nîlak. 165. — Vgl. काम°, वयो°, स्पर्श°.

हानिकर adj. *Schaden —, Nachtheil bringend* Spr. (II) 274. बल° Mârk. P. 92,18.

हानिकृत् adj. dass.: रूप° Kathâs. 19,111.

हानु m. *Zahn* Trik. 2,6,29. हास्तु Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. हानव्य.

हानुक adj. = घातुक ÇKDr.

हान्त Uṇâdis. 4,159. n. = मरण Uǵǵval. — Vgl. हात्र.

हान्द्रा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,4.

हापन (vom caus. von 2. हा) n. *das Vermindern* Suçr. 2,221,18.

हापुत्री f. *ein best. Wasservogel* Hâr. 84.

हाफिका f. *das Gähnen* Hâr. 139.

हामिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 8,679.

हायक (von 2. हा) adj. *fahren lassend, aufgebend:* पूर्वोपचित° MBh. 14,538.

हायति m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*b*,1.

हायन 1) m. n. *Jahr* P. 3,1,148 (parox., = जिहीते भावान् Comm.). Vop. 26,40 (= भावं जहाति). AK. 1,1,3,20. 3,4,18,111. H. 159. an. 3,437. Med. n. 158. Halâj. 1,126. 5,15. AV. 8,2,21. Spr. (II) 3500. 7384. Verz. d. Oxf. H. 121,*b*, No. 213, Çl. 4. Râǵa-Tar. 6,114. Bhâg. P. 2,1,12. 5,19,20. मासर्तुयनहायनम् Brahma-P. in LA. (III) 54,11. am Ende eines adj. comp. (f. ई P. 4,1,27. Vop. 4,14): पञ्च° Bhâg. P. 1,6,8. 3,2,2. 7,5,36. सप्तति° Varâh. Bṛh. S. 69,23. शत° AV. 8,2,8. 7,22. nach Pat. zu P. 4,1,27 f. श्री, wenn nicht das Lebensalter gemeint ist, z. B. द्विहायना शाला; in dieser Verbindung soll auch न nicht in ण übergehen. — 2) m. *eine Art rothen Reises* P. 3,1,148 (= जहात्युद्कम् Comm.). Vop. 26,40 (= घम्बु जहाति). AK. 3,4,18,144. H. an. Med. Çat. Br. 5,3,2,6. Kâṭh. 15,5. Kâtj. Çr. 15,4,10. Vâgbh. 1,6,5. — 3) m. *Strahl, Flamme* AK. H. an. Med. — 4) f. ई *Jahr* AV. 12,1,36. die Stelle ist verdorben. — 5) adj. (f. ई) *auf das Jahr bezüglich, jährig, jährlich* AV. 3,10,9. 6,14,3. 11,6,17. Krankheit 19,39,10. — Vgl. मद्य°, एक° (adj. auch MBh. 3,13036), त्रि° (auch Jâǵn. 3,271. MBh. 4,512. 7,1546), द्वि°, पृष्ठ°, षष्टि°.

हायनक m. = हायन 2) Suçr. 1,80,12. 195,7.

हायनरत्न n. Titel eines Werkes Ind. St. 2,245.

हायनसिन्धु desgl. ebend. 252. 272.

हायनसुन्दर desgl. ebend. 252.

हायनोत्तम desgl. ebend.

हायस् s. u. विहायस्, सर्व°.

हायि ein Ausruf der Sâman-Sänger: हायि हायि हुवा होयि (हायि ed. Bomb.) हुवा होयि (हायि ed. Bomb.) तवासकृत् । गायन्ति त्वां सुरश्रेष्ठ सामगा ब्रह्मवादिनः ॥ MBh. 12,10399. °कार Lâṭj. 6,12,12. Schol. zu Pańkav. Br. 7,3,24.

हार् (von हार), हाराति *einer Perlenschnur gleichen* Dhûrtas. 67,16.

हार (von 1. हर्) 1) adj. am Ende eines comp. (f. ई) *tragend, herbeischaffend; forttragend; entwendend:* तोर° Mârk. P. 51,35. *für sich nehmend, erhebend:* कर° *Abgaben* Spr. (II) 6580. selbständig so v. a. *hinreissend, entzückend* Bhâg. P. 10,7,2. oder auch nach dem Comm. *auf Hari bezüglich*, H. *betreffend*. — 2) m. *a) Divisor* Colebr. Alg. 10. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. — *b) eine prosodisch lange Silbe* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — c) *Perlenschnur, — schmuck* (am Ende eines adj. comp. f. हा) AK. 2,6,3,4. 6. 3,4,6,31. 14,32. H. 658. 661. an. 2, 472. Med. r. 101. Halâj. 2,409. 5,5. MBh. 1,7024. 7023. 2,2056. 3,1824. हारालंकारयोग्यौ ते स्तनौ 4,392. 5,4223. 6,3967. 8,1913. 13,765. Hariv. 3970. 4371. R. 2,32,7. 3,58,36. 4,44,90. 5,13,34. 6,112,91. Mṛch. 68. Ṛt. 1,4. 6. 2,18. 3,20. Ragh. 5,52. 6,16. Kumâras. 5,8. Gît. 7,14. Spr. (II) 844. 1316. 1787. 1910. 2147. 3885. 6173. 7247. 7388. fg. Varâh. Bṛh. S. 4,31. 11,10. 43,32. Khandom. 112. Kathâs. 18,17. 26,232. 28,122. 136. fg. 33,214. Prab. 81,16. 96,1. Sâh. D. 42,21. Râǵa-Tar. 3,414. 4,69. 5,12. 256. 358. 379. Mârk. P. 23,102. Bhâg. P. 1,16,16. 3,8,28. 15,21. 23,49. 32. 28,15. 25. 4,9,38. 10,19. 15,16. 24,13. Pańkar. 1,7,49. 11,84. Pańkat. 52,22. मौक्तिक° Kaurap. 16. रत्न° Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,2. नाग° Pańkar. 1,11,21. — *d) ein Perlenschmuck von 108 Schnüren* Varâh. Bṛh. S. 81,32. H. 659. *aus 64 Schnüren* 661, Schol. Zahl unbestimmt Halâj. 2,407. — *e)* nom. act. α) *Raub:* सर्वस्व° M. 9,212. परस्व° MBh. 3,17447. राज्य° Kathâs. 30,87. — β) *Weg nahme, Entfernung:* भारहारापि भूमेः Bhâg. P. 10,63,27. — γ) *Kampf* H. an. Med. — 3) f. हा nom. act. P. 3,3,104. Vop. 26,191. — 4) f. ई *a) Perle* Çabdar. im ÇKDr. — *b) ein best. Metrum: 4 Mal* — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,2). — Vgl. अग्र°, अघ°, अङ्ग° (Kumâras. 7,91). अर्घ°, उद°, उदक°, काल° (*Zeitgewinn* Kathâs. 31,75. 77. 32,10), कुरु°, जल°, दृति°, नगर°, प्राग्°, प्रेत°, फल°, बलि°, भाग°, भार°, मनोहारी, मुक्ता° (auch Pańkat. 53,1), मृत°, रस°, रिक्थ°, लेख°, संदेश°, समाहार, सर्व°, सर्वसत्त्वोपहारी, स्वयंहारकारी und स्वयंहारी.

हारक (wie oben) 1) adj. am Ende eines comp. (f. हारिका) *tragend, herbeischaffend; forttragend; entwendend, raubend:* ग्रास° M. 11,51. संवास° Jâǵn. 3,215. अर्थ° Müller, SL. 409. सन्तुहारिका N. einer bösen Fee Mârk. P. 51,42. *auf sich nehmend:* सर्वलोकस्य समयमलहारकः Spr. (II) 508. *hinreissend, entzückend:* गोपीनयन° Pańkar. 4,8,115. — 2) m. *a) Dieb, Räuber* H. an. 3,140. Med. k. 171. — *b) Spieler* (कितव) diess. Râǵa-Tar. 5,451. — *c) Divisor* Comm. zu Ârjabh. 2,27. — *d) Perlenschnur* Pańkat. 176,3. — *e) Trophis aspera* Çabdak. im ÇKDr. — *f) Prosa* Trik. 3,3,46. H. an. Med. — *g) eine Art Kenntniss*, = विज्ञानभेद H. an. Med. — 3) f. हारिका *ein best. Metrum: 4 Mal* — ⏑ — ⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,158 (IV,2). — Vgl. कङ्कणहारिका, कूट°, गन्ध°, नक्र°, पाद°, प्राण°, भय°, मण्ड°, मल°, लेख°, वाडव°, वाचिक°, व्यञ्जन°, शासन°, संदेश°, संधि°, स्मृति°, स्वयं°, हरण°.

हारण 1) adj. Hem. Jogaç. 2,43 fehlerhaft für हारिण. — 2) f. हारणा nom. act. vom caus. von 1. हर् P. 3,3,107, Schol.

हारफल n. *ein Perlenschmuck von 5 Schnüren* H. 660. °क n. Varâh. Bṛh. S. 81,34.

हारभूषिक m. pl. N. pr. eines Volkes (*mit Perlenschnüren sich schmückend*) Mârk. P. 57,37.

हारम् absol. von 1. हर् *vernichtend;* wiederholt Kusum. 24,18. — Vgl. सर्व°.

हारयष्टि f. *Perlenschnur* Hariv. 8783. Ṛt. 2,26. Gît. 12,15. Kathâs. 75,60. am Ende eines adj. comp. Ṛt. 1,8. f. ई Kathâs. 39,113. ई Suçr. 2,486,4.

हारयु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,20.

हारलता f. 1) dass. Med. t. 25. Kathâs. 39,104. 107. 104,99. — 2)

N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 122,68. — 3) Titel eines Buches Notices of Skt Mss. 2,372. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,9. 292,*b*,41.

हारव m. N. pr. eines Höllenbewohners H. 1362, Schol.

हारहारा f. *eine Art Trauben* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. हारहूरा.

हारहूण m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1194. 1844. 3,1991. — Vgl. हूण, हारहौर und हारहूरा.

हारहूर 1) n. *Branntwein oder ein anderes berauschendes Getränk* H. 903. — 2) f. आ *Weintraube* H. 4156. Halâj. 2,38.

हारहूरिका f. *Weintraube* H. an. 3,372.

हारहौर m. Bez. *des Fürsten eines best. Volkes* Varâh. Brh. S. 14, 33. Jogaj. 3,18. — Vgl. हारहूण und हारहूर.

हारायण n. N. verschiedener Sâman Lâtj. 4,6,2. 7,2,1. 12. Pańkav. Br. 14,9,33. Ind. St. 3,247,*a*. इन्द्रस्य 209,*a*.

हारावली (हार + आ°) f. 1) *Perlenschnur* Gît. 11,13. Pańkar. 3,5, 11. am Ende eines adj. comp. °लि Spr. (II) 6332. — 2) Titel eines von Purushottama verfassten und in Calcutta gedruckten Wörterbuchs Hâr. 275. Med. Anh. 3. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 183, *a*,4. 185,*b*,43. 192,*a*,20. 194,*a*,13. 195,*b*,8. 196,*a*, No. 454. — Vgl. वृन्दहारावली.

हारि (von 1. हर्) f. 1) = हार in मुक्त°. — 2) *Karawane* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,124. Trik. 2,8,29. Hâr. 138. H. 493. Med. r. 102. — 3) *Verlust im Spiel* u. s. w. Med.

हारिक 1) adj. oxyt. = हरिरिव gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,48. — Vgl. भार°.

हारिकण्ठ (हारिन् + कण्ठ) 1) adj. *a) eine reizende Kehle habend;* vgl. 2). — *b) eine Perlenschnur um den Hals habend* H. an. 4,70. Med. th. 21. — 2) m. *der indische Kuckuck* diess.

हारिकर्णि m. patron. von हरिकर्ण Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 55, 32. हारिकर्णीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

हारिण adj. *von der* हरिण *genannten Gazelle kommend:* Fell Kauç. 57. मांस M. 3,268 (Hem. Jogaç. 2,43 darnach zu verbessern). Jáǵn. 1, 257. MBh. 2,97. Mârk. P. 32,3. बस्ति Karaka 10,3. — Hem. Jogaç. 4, 32 fehlerhaft für हारिण.

हारिणिक adj. Hariṇa *genannte Gazellen jagend* P. 4,4,35, Schol.

हारित 1) adj. partic. praet. pass. vom caus. von 1. हर्; s. das. — 2) m. *a)* = हारीत *eine Taubenart* Gaṭâdh. im ÇKDr. Brahma-P. in LA. (III) 52,1. — *b)* patron. von Harita gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. 2,4,67, Vârtt. MBh. 12,9988. Hariv. 738. 1463 (unter den Söhnen Viçvâmitra's). pl. *seine Nachkommen* (sonst हरिताः) VP. 369 nebst N. 2. — 3) f. आ = हरिता Bez. *einer* Svarabhakti Comm. zu TS. Prât. 21,15. Weber, Pratiǵńâs. 108. — Vgl. कुमार°.

हारितक n. = हरितक *Gemüse* Çabdar. im ÇKDr.

हारितकात m. pl. *die Nachkommen des* Haritakâtja P. 4,1,73, Vârtt. 4.

हारितयज्ञ adj. zu Haritajagńa *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

हारितायन m. patron. von हारित P. 4,1,100.

हारिताम्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 133,*a*,4 v. u.

हारिद्र 1) adj. *mit* Haridrâ (*Gelbwurz*) *gefärbt, gelb* überh. P. 4,2,2, Vârtt. 5 (proparox.). H. 1394. Halâj. 4,50. Med. r. 241. Kleid Âçv. Gṛhj. 1,19,11. Kâtj. Çr. 25,8,8. Çat. Br. 13,4,4,8. Suçr. 1,151,7. Varâh. Brh. S. 5,58. Tattvas. 12. वर्ण MBh. 4,1331. 12,10058. 10065. मेह Karaka 8,4. मूत्र Suçr. 2,525,10. संनिपात Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. — 2) m. *a) Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* Hâr. 96. Med. — *b) ein best. vegetabilisches Gift:* हरिद्रातुल्यमूलो यो हारिद्रः स उदाहृतः Bhâvapr. im ÇKDr.

हारिद्रक 1) adj. = हारिद्र *gelb:* °संनिकाश Varâh. Brh. S. 67,5. — 2) m. *a) ein best. Baum* Madan. 5,62. — *b)* N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9504. fälschlich हारिन्द्रक Citat beim Schol. zu H. 1311.

हारिद्रत्व (von हारिद्र) n. *Gelbheit* Karaka 2,1.

हारिद्रव (von हरिद्रु) 1) m. *ein best. gelber Vogel* Ṛv. 1,50,12. 8,35, 7. — 2) m. pl. *die Schule des* Haridru, n. Bez. *eines Werkes derselben* Ind. St. 3,259. Roth, Nir. XXIII (m. sg.).

हारिद्रविक n. *ein Werk der* Hâridravin Nir. 10,5.

हारिद्रविन् m. pl. *die Schule des* Haridru P. 4,3,104, Schol.

हारिद्रवीय m. pl. desgl. Ind. St. 3,259. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,13. fg.

हारिद्रवेय m. pl. desgl. Roth, Nir. XXIII.

हारिद्रुमत m. patron. von हरिद्रुमत् Khând. Up. 4,4,3.

1. हारिन् (von 1. हर्) adj. *tragend, bringend; überbringend; entwendend, stehlend, raubend:* वाजिकुञ्जराणाम् Jáǵn. 2,273. स्वर्ण° 3,208. दस्यवो लोप्तहारिणः MBh. 1,4308. अर्थ° Kathâs. 30,119. मार्जारो ज्ञातहारिणी Mârk. P. 76,6. 9. 14. 16. Râǵa-Tar. 4,623. 5,166. Pańkar. 1, 10,78. 4,8,78. uneig.: जीवित° Spr. (II) 1127. 5780. मातुर्यौवनहारी 1752. 5543. 6076. सौन्दर्य° Kathâs. 40,44. *benehmend, entfernend:* कास° Suçr. 2,198,12. पित्त°, श्लेष्म° Râǵan. oft. पाप° Spr. (II) 1040. ताप° Kathâs. 35,12. श्रम° Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,21. *sich aneignend, für sich nehmend* P. 5,2,69. 6,2,65. प्रियतमादेहार्ध° Spr. (II) 1436. साम्राज्य° Râǵa-Tar. 3,488. बलिषड्भाग° *erhebend* Spr. (II) 568. *raubend so v. a. übertreffend:* शशाङ्कद्युतिहारिभिरम्बुधरैः Varâh. Brh. S. 24,16. 70,7. तरंगहारित्रिवली Kathâs. 59,5. *die Sinne —, das Herz hinreissend, entzückend, prächtig* H. 1444. Halâj. 4,4. रसः — सततं हारि देहिनाम् M. 12,28. ह्रियते बुध्यमानो (so ed. Bomb.) ऽपि नरो हारिभिरिन्द्रियैः MBh. 3,412. गुणाः 12,11582. Gesang Çâk. 5, Çiç. 10,69. Spr. (II) 2529. 4961 (प्रति°). 5896, v. l. 6729. Nâgân. 3. Kathâs. 18,12. 22,103 (wir trennen हारि स्व°). 44,46. 47,111. 101,70. Hem. Jogaç. 1,31. 4,32. Râǵa-Tar. 1,209. ते हाराः कस्य हारिणः 5,13. Mârk. P. 23,99. 102. Bhâg. P. 4,19,26. Pańkar. 4,8,35. in comp. mit dem, *was hingerissen wird:* जनलोचन° Kathâs. 4,29. श्रुति° Rt. 2,14. श्रोत्र° Mârk. P. 61, 81. चित्त° Daçak. 87,9. विष्टप° Spr. (II) 7160. mit dem, *wodurch man hingerissen wird:* हासि° 4280. Kathâs. 33,166. 124,72. स्वच्छन्द° *nach Belieben entzückend* Pańkar. 4,8,28. — Vgl. जल°, पङ्कज°, प्राण°, फल°, बीज°, भग°, भाग°, भार°, मूल°, मनो° (जन° H. 1390), मृत°, रिक्थ°, रोग°, लेख°, लेखतदेश°, लोम°, विघ्न°, वीर्य°, शासन°, श्रवण°, संदेश°, सर्व°, स्त्रीचित्त° (adj. Varâh. Brh. S. 105,9), हृदय°.

2. हारिन् (von हार) adj. *mit einer Perlenschnur (-schmuck) versehen* Spr. (II) 1040. Bhâg. P. 10,13,47. Nârâjaṇaddhâna im ÇKDr.

हारियोजन (von हरियोजन) adj. *das Anschirren der Falben begleitend, — bewirkend:* पात्रै RV. 1,82,6. ग्रहाणाम् (wir nehmen an, dass °ग्रहा zu betonen sei) 61,16. Bez. *eines best.* Somagraha Ind. St. 10, 39,2. VS. 18,20. Çat. Br. 4,2,2,5. 4,4,2. TS. 6,5,9,1. Âçv. Çr. 5,3,8. 6,11,8. 12,2. Lâṭj. 2,11,5. 9. Pañkav. Br. 1,6,9.

हारिवर्ण n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 8,9,1. 12,6,7. Lâṭj. 6,8,12.

हारिवास m. N. pr. einer Gottheit Wilson, Sel. Works 2,195.

हारिषेणि m. patron. von हरिषेण P. 4,1,153, Schol.

हारिषेण्य m. desgl. P. 4,1,152, Schol.

हारिस *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 179. Mél. asiat. 4,638.

हारीत 1) m. a) *eine Taubenart, Columba Hariola Buch.* AK. 2,5,24. H. 1341, an. 3,345. Halâj. 2,99. Med. t. 476. MBh. 3,11576. 13,5500. Suçr. 1,201,20. Vâgbh. 1,6,48. Varâh. Bṛh. S. 48,6. 86,21. 88,1. 15. Z. d. d. m. G. 27,28. Mârk. P. 15,26. 32. Verz. d. B. H. No. 897. am Ende eines adj. comp. f. आ Bhaṭṭ. 4,26. — b) *Betrug* H. an. Med. — c) N. pr. verschiedener Männer (eines Gesetzgebers, Arztes, Grammatikers) H. an. Med. Âpast. 1,13,10. TS. Prât. 14,18. Comm. zu 19. fgg. Jâǵñ. 1,4. MBh. 3,986. 12,1591. Bhâg. P. 12,7,5. Ind. St. 1,30. 58. 232. fg. 391 (wohl richtiger हारित). 467. Verz. d. B. H. No. 140. 322. 327. 941. 947. 952. 958. 975. 1017. 1028. Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 143,b,49. 150,b,43. 266,b,1. 24. fg. 268,a,24. 269,a,10. 271,a,14. 280,a,10. 291,b, No. 707. 310,a,15. 24. 311,b,41. 341,b, No. 799. 358,a,1. Verz. d. Cambr. H. 23. 65. 68. Weber, Pratiǵñâs. 74. Wilson, Sel. Works 1,13. 299. Hall 203. ein Sohn Ambarisha's Bhâg. P. 9,7,1. Viçvâmitra's 16,36. Ǵâbâli's Kid. in Z. d. d. m. G. 7,383. — d) pl. *das Geschlecht des* Hârîta Verz. d. B. H. 60,36. VP. 389, N. 3. N. pr. eines Volkes R. 1,55,3. — 3) f. ई a) N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,21. 33. — b) हारीतीपुत्र pl. N. pr. eines Geschlechts Ind. St. 3,485. — Vgl. कु°, वृद्धहारीत, लघु°, वृद्ध°.

हारीतक m. = हारीत 1) a) Râǵan. im ÇKDr. Pañkat. 158,21.

हारीतबन्ध m. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,3).

हारीति m. patron. von हारीत; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,36.

हारुक (von 1. हर्) adj. *wegnehmend, verzehrend:* आपो अग्निं हारुकाः TS. 5,6,4,5.

हार्त्र n. nom. abstr. von हर्तर् gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129.

हार्त्र्य m. patron. von हर्तर् gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

हार्द = हृद् *Herz* in दुर्हार्द und सु°.

हार्द (von हृद्) 1) adj. *im Herzen befindlich:* तमस् Benfey, SV. X (तमो हार्द zu trennen). ग्रन्थान् Çañk. zu Khând. Up. 8,13. Bhâg. P. 11, 13,33. — 2) n. gaṇa युवादि zu P. 5,1,130; vgl. 6,3,50. a) *Zuneigung, Liebe* AK. 1,1,7,27. H. 1377. MBh. 9,3358 (pk). R. 1,9,27. Vikr. 148. Mârk. P. 37,42. 76,3. पाण्डवेषु MBh. 5,3420. सौहृद R. 4,4,45. हार्दं चैवाकरोत्तस्य 7,59,2,53. यस्तस्मानत्र गवां हार्दमेति MBh. 13,3536. पुत्र° zu 1,1830. 2,2479. Mârk. P. 81,24. ग्राति° 72,18. त्वयि मे 100,24. am Ende eines adj. comp. (f. आ): मयि संजातहार्दानाम् MBh. 3,12418. उदितं प्रियां प्रति सहार्दम् Çiç. 9,69. सहार्दा *Zuneigung empfindend* Mârk. P. 76,7. — b) *Absicht, Vorhaben* Bhâg. P. 1,7,55. 3,4,19. 10,74,26.

हार्दवत् (von हार्द) adj. *Zuneigung empfindend:* सुभूस्त्वमपि हार्दवती भृशम् Mârk. P. 125,42.

हार्दविद्या f. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,326.

हार्दि (von हृद्) 1) m. a) *Herz:* हार्दिं ते शोचयामसि AV. 6,89,1. 2. 18,4,58. — b) *Zufriedenheit, ein Gefühl des Behagens* Varâh. Bṛh. S. 5,37. 6,13. 8,6. 18,3. 19,12. 32,29. — 2) n. *Herz,* überh. *das Innere des Menschen:* आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् RV. 2,29,6. 5,44,9. मा नो हार्दि त्विषा वधीः Soma 8,68,8. इन्द्रस्य हार्दि चोदय 9,8,3. 60,3. 70, 9. 84,4. 86,19. 108,16. मनो मे हार्दि यच्छ VS. 6,21.

हार्दिका s. यम°.

हार्दिक्य 1) m. (von हृदिक) patron. des Kṛtavarman MBh. 1,2651. 6998. 7916. 3,781. 4,2357. 5,75. 1873. 16,74. fgg. 18,159. Hariv. 2103. 14439. R. 7,6,35. — 2) n. *Freundschaft:* हार्दिक्यं चापि दर्शितम् R. 5,7,52.

हार्दिन् (von हार्द) adj. *Zuneigung empfindend:* तेषु Mârk. P. 81,24. 34.

हार्दिवन् (von हार्दि) adj. *beherzt oder herzlich* Taitt. Âr. 4,7,5. v. l. für हार्दिन् *herzstärkend* 9,2.

हार्दिन् (von हार्दि) adj. *herzstärkend:* घर्म VS. 38,12. हार्दिवन् Taitt. Âr. 4,9,2.

हार्म्य v. l. für हर्म्य Taitt. Âr. 6,6,2.

हार्य (von 1. हर्) 1) adj. Schol. zu P. 3,1,124. 6,1,185. = हर्तव्य H. an. 2,390. Med. j. 64. a) *zu tragen:* कृत्स्न° Hariv. 7682. कर्णिकहार्यशस्त्र adj. Ragh. 7,64. वारिधाराश° Kumâras. 5,70. युधिष्ठिरविक्लिष्टहार्य° Kathâs. 110,143. — b) *fortzutragen* Çat. Br. 2,6,2,12. निःश्वासहार्यांशुक Ragh. 16,43. स्रोतोहार्याभिः सिकताभिः Kathâs. 40,19. — c) *wegzunehmen, zu rauben, was man sich aneignen kann:* भर्तृहार्यधनो हि सः (शूद्रः) M. 8,417. चौर°, राज° Spr. (II) 3240. अहार्यं ब्राह्मणद्रव्यं राज्ञा M. 9,189. — d) *zu benehmen,* अ° so v. a. *unabänderlich, unerschütterlich:* °निश्चय adj. Kumâras. 5,8. Daçak. 62,13. °बुद्धि Kâm. Nītis. 13,30. °वृत्त MBh. 5,952. — e) *gewinnbar, bestechbar:* धन° Mṛkkh. 13,15. 78,22. गुण° 23. Hariv. 8658. स्वरूप° Kumâras. 5,52. अ° *unbestechlich* M. 7, 217. MBh. 12,3144. Spr. (II) 791. — f) *aufzuführen:* वीथी स्यादेकाङ्का द्विपात्रहार्या तथैकहार्या वा Bhar. Nâṭjaç. 18,102. — g) *zu dividiren* Comm. zu Ârjabh. 2,27. — h) = हारिन् *hinreissend, reizend:* हार्यो ऽयं (हार्ययं?) विषयः MBh. 13,4429. — Unklar ist uns die Bed. von दृढहार्य als Beiw. von युग *Zeitalter* MBh. 3,13049. दृढाहार्य ed. Bomb., was Nîlak. sehr künstlich erklärt, indem er darin आहार *Speise* sucht. — 2) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* H. an. Med. — Vgl. वाडव°, शीर्ष°.

हार्यश्व m. patron. von हर्यश्व gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

हार्ष्टेय m. wohl metron. von हृष्टि gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,136.

हाल = हल P. 3,4,120. 1) m. a) = हल *Pflug* Med. l. 56. — b) Beiw. α) Balarâma's, *des Pflugträgers,* Trik. 1,1,36. — β) Sâtavâhana's H. 712. an. 2,516 (सील° gedr.). °भृत्य Verz. d. Oxf. H. 195,b,46. — c) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Arishṭakarman VP. 4,24,12; vgl. हालेय. — 2) f. आ *Branntwein* AK. 2,10,39. H. 903. H. an. Med. Halâj. 2,174. Hâr. 63. Megh. 50. Çiç. 10,21. Spr. (II) 2992. Hem. Jogaç. 3,15 (pl.). — 3) f. ई *der Frau jüngere Schwester* H. 555.

हालक m. *ein Pferd von bestimmter Farbe* (पीतहरितच्छाय), = ह-

रिक H. 1242. — Vgl. उप°, मधकालिका.

कौलबन्ध n. Sammelname von कूलबन्ध gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45.

कालकूल n. = कालाकूल ein best. Gift Trik. 1,2,4. Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 2992, v. l.

कालकूलि n. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

कौलास्य N. pr. einer dem Çiva geheiligten Oertlichkeit: °माहात्म्य Verz. d. Kop. H. 5,5. fgg. Mack. Coll. 1, 91. Verz. d. Oxf. H. 84,b,44.

कौलाह्न m. = कूलाह्न ein scheckiges Pferd Çabdârthak. bei Wilson.

कालाकूल 1) m. a) eine best. Giftpflanze, welche im Himâlaja in Kishkindhâ und am Meere in Koṅkaṇa wachsen soll; ihre Früchte gleichen den Zitzen einer Kuh Bhâvapr. 5. — b) eine Eidechsenart Halâj. 2,102. — c) = 4) H. 1196, Schol. Spr. (II) 7388. — 2) f. ई eine kleine Mausart Gâtâdh. im ÇKDr. — 3) f. ई Branntwein Râgan. im ÇKDr. — 4) n. ein best. starkes Gift, das aus den Knollen des Hâlâhala bereitet wird; nach R. und Bhâg. P. das bei der Quirlung des Oceans gewonnene Gift. Trik. 1,2,4. Râgan. 6,225. R. 1,45,21. Suçr. 2,252,7. Spr. (II) 844. 2992. 4677. 5409. 5957. 7124. 7387. Hem. Jogaç. 3,15. Bhâg. P. 8,7,15. 42. — Vgl. कूलाकूल, कालकूल, कालकाल.

कालाकूलधर m. Schlange Çabdar. im ÇKDr.

कालिक (von कूल) adj. zum Pfluge gehörig P. 4,3,124. m. Pflüger 4,81. AK. 2,9,64. Râga-Tar. 4,226. Pañkat. 225,22. als Erklärung von गोविकर्त Schlächter Schol. zu Kâtj. Çr. 15,3,12. — Vgl. कौलिक.

कौलिङ्ग m. patron. von कुलिङ्ग Çat. Br. 10,4,5,1.

कालिनी f. eine Eidechsenart H. 1298.

कालु m. Zahn Uggval. zu Uṇâdis. 1,1. Wilson und ÇKDr. nach Trik.; कानि die gedr. Ausg.

कौलेय m. patron. von कुलि gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. Kâtj. Çr. 10,2,21. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 6. N. pr. eines Sohnes des Anishṭakarman (vgl. काल) Bhâg. P. 12,1,23.

काव (von हू = ह्वा) m. Herbeiruf Gatâdh. im ÇKDr. Bez. verschiedener Lockkünste verliebter Weiber AK. 1,1,2,32. Trik. 3,3, 303. H. 509. Halâj. 1,89. Bharata beim Schol. zu Nalod. 2, 55. Daçar. 2,31. Sâh. D. 125. 127. 500. Pratâpar. 55,a. Subhâsh. 296,27. MBh. 1,3905. 3, 1787. 5, 237. 243. Hariv. 12006 (die neuere Ausg. देवकन्याप्रहरि: st. देवकन्याहूकावि:). Spr. (II) 7028. Mârk. P. 106,60. Verz. d. Oxf. H. 123, a, 39. Vop. 24, 13. सहाचन Bhaṭṭ. 3, 43. — हाय Mârk. P. 33,45 wohl fehlerhaft für हौर.

कावनी f. N. pr. einer Tochter des Rehi Râga Verz. d. Oxf. H. 32,b,40.

कावित्र in एक° Çâṅkh. Çr. 2,12,9. = एकैकवनसाधुकारिन् Comm.

काविधान adj. das Wort कविधान enthaltend gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

काविधानि m. patron. von कविधान Bhâg. P. 4,24,9.

काविर्वसिक adj. von कविर्वस. गोत्र Lâtj. 10,10,6.

काविर्वसिय adj. desgl. Kâtj. Çr. 25,2,7.

काविष्कृत (von कविष्कृत्) n. Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 247,a. Pañkav. Br. 15,5,17. Nidânas. 8,4.

काविष्मत (von कविष्मत्) n. desgl. Ind. St. 3,247,a. Pañkav. Br. 11, 10,9. Nidânas. 8,4.

काश्व interj. Ausruf der Freude in einem Sâman Taitt. Up. 3,10,5. fgg.

कास्, कौसते wettlaufen Nir. 9,39. घश्रो कासमाने RV. 3,33,1. 1,169, 3. दृष सूर्येण कासते 9,27,5. AV. 4,36,5. — Vgl. 1. कस्, कसना.

— caus. wettlaufen lassen: नार्थोद्रिनं वाज़िनां कासयन्ति RV. 3,53,24.

कास und कासे (von 2. कस्) 1) m. P. 3,3,62. 6,1,216. am Ende eines adj. comp. f. घा. a) das Lachen, Gelächter, laute Heiterkeit; häufig pl. AK. 1,1,2,19. सोत्प्रास 31. H. 72. 296. Halâj. 1,94. MBh. 3,1557. प्रहसास महाकासम् 5582. कासम् 12,12581. प्रहास सस्यमं कासम् 14,2164. Hariv. 1276. MBh. 13,3733. Hariv. 3740. 15073. 15740. कास मुमुचु: 15741. R. Gorr. 1,35,15. R. Schl. 2,35,19. Mṛkkh. 134,14. Ragh. 12, 36. Spr. (II) 1028. 2912. सस्मिता: 4646. 6182. नित्यकासैर्हृता: स्त्रिय: 7442. Varâh. Bṛh. S. 66, 22. 104,63. Bṛh. 3, 2. Kathâs. 7, 46. 18, 47. विलासकासादि यस्के 49,48. हृदयाघति (so lesen wir) लोमकस्य कासम् 61, 23. °शील 114,65. fg. जात° adj. Râga-Tar. 5,437. Daçak. 4,69. Sâh. D. 52,12. 207. Mârk. P. 25,17. ईषद्हास 26,8. 63,44. fg. 76,5. Bhâg. P. 1, 9,24. 40. 11,10. 37. 2,1,31. 2,11. 7,25. 9,15. 3,2,14. 4,10. 20,30. 25, 36. 27,30. 28,32. 4,7,21. 5,4,10. 5,31. 8,8,17. 24. 9,24,64. Pañkar. 3, 11,4. Nalod. 1,31. कासास्पद Mârk. P. 65,24. समकास Pañkat. 187,1. महा° adj. laut lachend R. 6,21,19. स° adj. von Lachen begleitet Bhâg. P. 5,2,6. lachend Varâh. Bṛh. S. 42,8. 43,1. Kathâs. 61,43. Dhûrtas. 66,5. Sâh. D. 34,5. सकासम् adv. Çâk. Ch. 10,4. Uttarar. 101,19 (136, 1). Kathâs. 24,74. — b) das Verlachen, Verspotten Jmdes (gen.) R. 1, 3,49 (43 Gorr.). — c) worüber man lacht, Scherz, Spass: आख्यान° eine komische Geschichte Kathâs. 57,49. खर्जूर° 61,36. मुग्धकासकथा: 56. — d) das hellweisse Aussehen eines Dinges wird als ein Lachen (wobei die weissen Zähne zum Vorschein kommen) desselben angesehen: शारदमेघाभं कासं मुक्त्वा R. 7,20,22. कुमुदरुचिरकासा Rt. 3,28. सुन्दरतरक्षरकुन्द° Bhâg. P. 3,15,44. मुक्ताजाल° 10,23,22. धम्यदिग्वनयसानेन्द्रकावेरी° Kathâs. 120,16. कैलास° 19,107. चन्द्र° Sâh. D. 130,11. मसिरुचिरमन्दकासचन्द्रातप Pañkar. 3,5,25. चामरकासै: (°हारै: schlecht die neuere Ausg.) Hariv. 4649. कान्दल° 3558. फेनकासैर्कसिष्यति 8785. प्रेमविलासप्रोत्फुल्लकासा Khandom. 119. करकावृष्टि° Megh. 55. कुसकासा निशीथा: Varâh. Bṛh. S. 56,7. कार° Râga-Tar. 1, 90 (beide Ausgg. कूर°). Bhâg. P. 10,35,4. स्वल्पकास° (blüht anfänglich weiss) Bhaṭṭ. 2,3 (= विकास Comm.). — e) Hochmuth (vgl. स्मय) Bhâg. P. 6,8,14. — 2) f. घा ein N. der Durgâ (oder ist etwa कौसपत्रिका zu lesen?) H. ç. 52. — Vgl. गाग°, ग्रीष्म°, चन्द्र°, ब्रह्म°, पुष्प°, भीम°, महा°, मांस°, यम°, रङ्गामी°, रात्रि° वन°, सु°.

कासक 1) m. (vom caus. von 2. कस्) Spassmacher MBh. 12,1329. R. Gorr. 2,32,21. — 2) f. कासिका (von 2. कस्) das Lachen, Gelächter H. 296. — Vgl. ग्राम°, राङ्ग°, वन°, शिम°.

कासन (vom caus. von 2. कस्) adj. Jmd zum Lachen bringend, komisch Kathâs. 20,119. 49,12. 60,147. लोके° 39,193.

कासमती f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

कौसस् vod. Uṇâdis. 4,220: m. = चन्द्र Uggval.

कासिन् (von 2. कस्) 1) adj. a) lachend Pañkar. 4,8,39. मोघ° in den Tag hinein Kâth. 25,6. धर्म्म° MBh. 5,2022. चारुकासिनी (s. auch bes.) 1,906. 4,413. Hariv. 9179 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R.

Gorr. 2,10,25. Brahma-P. in LA. (III) 53,9. VP. bei Muir, ST. 4,179, N. 64. पार्थिवात्यर्थनिर्विवेकहास॰ *lachend über* Kathâs. 5,25. विनीतविनिद्र॰ 95,38. — *b*) am Ende eines comp. *lachend mit so v. a. hell, weiss erscheinend durch; überh. prangend von, geschmückt mit:* मेघैर्बलाकापङ्क्तिहासिभिः MBh. 1,5401. हंसहासिनी ह्रादिनी Hariv. 3626. 3826. दिशा कैलासहासिन्या Râǵa-Tar. 1,57. सौधहासिनी पुरी 4,70. Kathâs. 18,10. छत्रचामरहासिन्यो हस्त्यश्वाः Râǵa-Tar. 5,149. 6,98. चतुरङ्गहासिनी पुरी Hariv. 3099. अग्रेषु गर्गरोद्गारहासिषु 3844. वज्रवैडूर्य॰ 6126. यन्त्रनलप्रहासिनी (॰दीपिनी die neuere Ausg.) देवगन्धाचमूः 2662. रथेन नेमिनिर्घोषहासिना 5654. शाल॰ 9479 (चारु॰ die neuere Ausg.). — 2) f. हासिनी N. pr. einer Apsaras MBh. 13,1425. — Vgl. चारु॰, भाण्ड॰, सु॰.

हास्त (von हस्त) adj. *mit den Händen gebildet:* मुष्टास so v. a. अञ्जलि Naish. 1,83.

हास्तायन adj. von हस्त gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

हास्तिक (von हस्तिन्) 1) adj. = तेन चरति P. 4,4,8, Schol. *aus Elephanten bestehend:* ॰प्रायं सैन्यम् Ratnâv. 86,12. 87,8. — 2) n. *eine Menge von Elephanten* P. 4,2,47. AK. 2,8,2,4. H. 1418. MBh. 9,2839 (हस्तिक ed. Bomb.). *eine Menge von Elephantenkühen* P. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol.

हास्तिकर्षूक adj. (f. आ und ई) von हस्तिकर्षू gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

हास्तिदन्त (von हस्तिदन्त) adj. *elfenbeinern* Kauç. 13.

हास्तिदापि s. हास्तिदासि.

हास्तिदासि m. patron. von हस्तिदास Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 58,22. ॰दापि 56,6.

हास्तिन (von हस्तिन्) 1) adj. *a*) proparox. *dem Elephanten gehörig:* पयस् AV. 6,72,3. — *b*) oxyt. *eines Elephanten Höhe (Tiefe) habend* P. 5,2,38. सरस्तलम् Daçak. 177,9. — 2) n. = हास्तिनपुर Trik. 2,1,13.

हास्तिनपुर n. = हस्तिनापुर P. 6,2,101. H. 978. MBh. 1,3787. 3978. 5,5964. Hariv. 11234. R. 2,68,13 (70,11 Gorr.). Bhâg. P. 1,10,7. Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,28. Davon nom. abstr. ॰त्व n. MBh. 1,3787.

हास्तिनायन (von हस्तिन्) P. 6,4,174. adj. gaṇa पक्षादि zu 4,2,80. m. patron. gaṇa नडादि zu 1,99.

हास्तिपद (von हस्तिपद) m. N. pr. eines Mannes P. 4,3,132. Davon adj. हास्तिपद ebend.

हास्तिशीर्षि m. patron. von हस्तिशिरस् P. 6,4,62, Schol.

हास्तिशीर्ष्णा f. ved. P. 6,1,61, Vârtt. 3, Schol.

हास्य (von 2. हस्) 1) adj. *über den oder worüber man lacht, lächerlich, komisch:* सर्वेषु Hariv. 3201. Spr. (II) 4812. Râǵa-Tar. 6,68. Pańkat. 1,356. ॰वस्तु MBh. 4,118. वचस् Ragh. 2,43. नामन् Kathâs. 66,86. ॰कथा Bhâg. P. 10,69,29. ॰कार्य Pańkat. 169,16. Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,31. रस AK. 1,1,7,17. H. 294. Halâj. 1,92. Daçar. 4,69. Sâh. D. 543. Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,1. R. 1,4,7 (3,40 Gorr.). लोक॰ Kathâs. 61,192. सर्व॰ Spr. (II) 3592. हास्यतर 163. — 2) n. *a*) *das Lachen, Gelächter* AK. 1,1,7,19. H. 296. Jâǵń. 1,84. MBh. 13,483. हास्यं तेषां भविष्यति R. Gorr. 2,10,7. Suçr. 2,406,9. Ṛt. 3,27. Spr. (II) 4434. 6100. Hem. Jogaç. 1,27 = Sarvadarçanas. 33,14. Kathâs. 22,200. Râǵa-Tar. 5,399. Mârk. P. 26,9. Sâh. D. 525. अति॰ Suçr. 1,244,6. लोक॰ Kathâs. 63,187. ईषद्धास्यप्रसन्नास्य Pańkar. 1,12,24. 14,59. हास्यास्पद Spr. (II) 6117. हास्यास्पदत्व 51. ॰पदवीं याति Pańkat. 252,5. am Ende eines adj. comp.: शान्त॰ Kathâs. 42,136. ईषद्धास्या Pańkar. 1,10,90. — *b*) *Spass; eine komische Handlung, — Streich, etwas Komisches:* द्यूतं न सेवेत हास्यार्थमपि बुद्धिमान् M. 9,227 (= MBh. 5,1352). हास्येनेदमभिहितम् Pańkat. 209,16. नृत्यवादित्रगीतैश्च हास्यैश्च विविधैरपि। रमयन्ति स्म देवराजम् MBh. 2,395. 7,2860. Hariv. 15072. 15737. 15739. R. 2,60,1. 5 (71,4. 5 Gorr.). कुर्वन्ति हास्यम् 5,60,12. हास्यं न मन्यते (so Comm.) Kâm. Nîtis. 5,43. 16,15. सततहास्यरुचि Varâh. Bṛh. 2,9. हास्योपासनकौशल 8,15. हास्येङ्गितद्यूतविद् 47,2. ॰शू 19,3. 7. Bṛh. S. 16,19. 19,12. ॰दिदृनु Kathâs. 6,58. ॰वैचित्र्य 12,77. 43,103. 58,79. Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,1. ॰प्रौढि Bhâg. P. 10,60,25. 28. ॰स्थायिभाव Sâh. D. 228. 412. 535. Gauḍa beim Schol. zu H. 294.

हास्यकर adj. *Lachen bewirkend:* कर्णवपुर्वेषभाषणैः Sâh. D. 79. पर॰ Spr. (II) 4913.

हास्यकार adj. dass. R. 7,43,1.

हास्यकृत् adj. dass. Daçar. 2,8.

हास्यता (von हास्य) f. *das Lächerlichsein:* ॰तां या *lächerlich werden* Spr. (II) 435. Râǵa-Tar. 6,180. लोके MBh. 1,1996. भूतले Hariv. 15816. जने Spr. (II) 5629. ॰तामुपसंप्राप्तः MBh. 1,5188. नी Râǵa-Tar. 5,155. न सहिष्ये तु ॰ताम् Kathâs. 92,5. ययौ लोकहास्यताम् 61,6. 277. 63,194.

हास्यत्व (wie oben) n. dass.: मनीषिकस्य हास्यत्वं मा भूत् Kathâs. 13,151. ॰त्वं गतः 13,54. 62,116.

हास्यभाव m. 1) dass.: ॰भावं या Kathâs. 61,329. — 2) = हास्य *Spass*, pl. Hariv. 8348.

हास्यार्णव (हास्य + अ॰) m. *Titel eines Lustspiels* Verz. d. Oxf. H. 146,*b*, No. 311. fg.

हाहस् m. = हाहा Bharata zu AK. 1,1,1,48.

1. हाहा interj. s. u. 3. हा.

2. हाहा (onomatop.) m. Trik. 3,5,2. Declination Vop. 3,43. N. eines Gandharva AK. 1,1,1,48. H. 183. हाहाहूहूश्चैव तथा गन्धर्वाभ्यां परिद्रवाणि Kauç. 56. Çâńkh. Çr. 4,10,4. Hariv. 7225. 9259. 14159. R. 6, 82,30. Kathâs. 45,350. 116,87. Mârk. P. 106,57. häufig ist des Metrums wegen हाहा zu lesen, z. B. MBh. 1,2559. 4815 (हहा ed. Bomb.). 2,406 (हहा ed. Bomb.). R. Gorr. 2,100,15. 83,13. 92,70.

हाहाकार m. *der Ausruf* हा हा MBh. 1,1173. 5437. 3,2542. Z. d. d. m. G. 27,19. Bhâg. P. 3,16,33. 19,5. 4,10,14. 8,21,27. ॰कृत हा हा *ausrufend* R. 2,59,15.

हाहाकृत adj. हा हा *ausrufend* MBh. 3,741. 743. 5,7187. 7,1429. Hariv. 3335.

हाहाभूत adj. dass. MBh. 1,7674. 3,2724. 13,2798. R. 6,93,4.

1. हि, हिनोति Dhâtup. 27,11 (गतौ वृद्धौ च). (प्र) हिणमसि AV. अहेतन, अहेम, अह्यम्, अह्वन्, (अ) अहेत्, (प्र) अहैषीत्, (प्र) जिघाय P. 7,3,56. Vop. 12,4. जिघ्युस्, (प्र) हेष्यामि. med. हिन्वे, हिन्वते, हिन्विरे, (प्र) हिषे, अहेषत 3. pl., हिन्वानं; partic. हित s. bes. 1) *in Bewegung setzen, antreiben, anfeuern, reizen; veranlassen zu* (dat.): *das Ross* ṚV. 3,53,24. 5,36,2. *Wagen* 6,45,14. अग्निं गीर्भिर्हिनुहि 1,143,1. 144,5. 8,44, 19. 10,88,5. *Indra* 2,14,4. उचथम् 10,7 (unter 1. अह् zu streichen).

स्तोमम् 1,184,4. यज्ञम् 7,34,6. 56,12. den Soma 9,26,3. 4. 3,31,5. प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत beeilt es 5,77,2. 7,34,5. अश्वसत्याय 8,43,19. नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु herausfordern zu 10,71,5. आतुरम् reizen AV. 6,101,2. Çat. Br. 14,1,3,19. med. sich in Bewegung setzen, angefeuert werden u. s. w., sich beeifern: तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ट गा अपः RV. 2,36,1. न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रम् eilig, heftig 1,33,8. हिन्वे अर्वा 4,7,11. हिन्वानं न वाजयुम् 8,1,19. 9,44,2. 73,2. 86,26. रथाः 10,2. 10,65,2. med. in activer Bed.: धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिणः RV. 2,21,5. 7,10,1. उद्वाचमीरयति (°यन्ति) हिन्वते मती (मतीः) 9,72,1. पयो हिन्वानाः 1,104,4. partic. praes.: संदृष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः RV. 2,4,4. अत्यो हियानो न हेतृभिः concitatus 9,13,6. इन्दुर्हियानः सोतृभिः 30,2. 98,2. Abgeleitete Form imperat. हिन्व in der Formel हिन्व मे गात्रा TS. 3,2,5,3. Kâtj. Çr. 9,12,4. हिन्व्, हिन्वति Dhâtup. 15,82 (प्रीणनार्थे); vgl. इन्, इन्व्. — 2) schleudern: वज्रं हिन्वन्ति सायकम् RV. 1,84,11. कस्मान्न हिनोषि वज्रम् Bhâg. P. 6,11,19. शूलमहिनोत् 8,10,55. pass.: गदा शक्रहिता हिध्ये Bhatt. 14,86. med.: हिन्वानो वाचम् die Stimme hinauslassend RV. 9,84,4. — 3) fördern, unterstützen, verhelfen zu (dat.) RV. 1,18,4. धिये 27,11. अस्मात्राये महे हिनु 6,45,30. धनाय 8,60,5. क्रतवे 10,27,16. 9,36,2. न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति 7,104,13. 8,4,16. 47,6. AV. 4,8,7. — 4) her —, hinbefördern, herbeischaffen: सोमम् RV. 3,46,5. धासिमत्तवे 8,43,29. देवेभ्यः Çat. Br. 3,5,2,35. — 5) = 2. हा verlassen, aufgeben: पदवीं न हिन्वन्ति Bhâg. P. 5,1,5. यावदिदं (कलेवरं) हिनोम्यहम् 1,9,24. कर्म हिन्वन् 7,10,11. loswerden, sich befreien von 10,77,32. — 6) als ungewöhnliche Form könnte hierher gehören हर्यन्ता du. concitantes sc. equos RV. 1,116,18 und अपां नपातमश्विना हर्यन्तम् (हयन्तम्, wie unsre Hdschr. liest, wäre treibet an) TS. 1,6,12,4. der Text ist aber unsicher, wie AV. 19,42,4 zeigt. = ऐश्वसंगमयितारम् Comm.

— caus. aor. अजीहयत् P. 7,3,56, Schol. Vop. 18,1.

— desid. जिघीषति P. 7,3,56, Schol.

— intens. जेघीयते ebend.

— अप abwerfen, sich befreien von: हृद्रोगम् Bhâg. P. 10,33,40.

— आ med. herbeischaffen RV. 9,74,8.

— परि hinbefördern, verbringen: यं वां होत्रां परिहिनोमि (AV. Prât. 3,88) मेधया RV. 7,104,6.

— प्र, प्रहिणोमि u. s. w. VS. Prât. 3,87. AV. Prât. 4,95. TS. Prât. 13,12. P. 8,4,15. Vop. 8,22. 12,3. 1) antreiben, erregen: प्र वो देवमश्वं न वाजिनं हिषे RV. 7,7,1. हिन्वन्नृतस्य दीधितिं प्राध्वरे 9,102,8. — 2) schleudern: चक्रं तस्मै प्राहिणोद्यम् MBh. 3,880. 12439. 5,7209. प्राहिणवम् 7278. 7205. Hariv. 11087 (S. 792). तस्मै महोपलम् Ragh. 15,21. Bhâg. P. 6,12,24. 8,11,30. चक्रं विक्रमसेने Pańkat. ed. orn. 38,9. प्राहैषीत् Bhatt. 15,121. Pańkat. 40,18. अशोकाय पादम् Mâlav. 38,11. — 3) herbei —, hinschaffen, liefern, Jmd Etwas zustellen, zukommen lassen: पितृभ्यः RV. 10,16,1. ऊर्मिं देवमादनम् 30,7. 8. प्र हेत 9. प्र तत्ते हिनवा यत्ते अस्मे 95,13. यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै Çvetâçv. Up. 6,18. रथं तस्मै प्रजिघाय Ragh. 12,84. तस्मै सुवर्णादि Kathâs. 10,196. 21,89. अस्याम्भः 25,132. 43,92. प्राभृतं प्रहेष्यामि 121,224. Râǵa-Tar. 3,250. 321. Bhâg. P. 9,4,34. — 4) absenden (einen Boten), wegschicken, vertreiben, verjagen zu Jmd (dat.), zu — in Etwas (acc.): क्रव्यादम् RV. 10,16,9. AV. 5,22,4. 31,10. 6,130,4. 7,115,3. समुद्रम् 10,5,23. कृत्याः कर्त्रे 1,30. 19,57,3. न दूताय प्रह्ये (infin.) तस्थ एषा RV. 10,109,3. Çat. Br. 3,2,4,3. TS. 2,2,6,5. TBr. 3,10,9,3. Ait. Br. 6,34. 36. Kauç. 75. Kaush. Up. 2,3. तस्मात्प्रहेष्याम्यथ त्वां (पथे) हीनः प्रजननात्स्वयम्। सदृशाद्धेष्यसे वा त्वं विप्रापत्यम् senden (zu einem andern Manne) MBh. 1,4676. दूतान् 2,1244. 4,281. कुशलार्थं तव Jmd absenden um sich nach deinem Wohlbefinden zu erkundigen R. 1,17,28 (26 Gorr.). चारम् Kathâs. 16,57. 17,55. 61. 41,20. 44,172. 48,108. 57,125. 120,98. प्रहेष्याम्यर्चितामिमाम् entlassen 122,50. Râǵa-Tar. 5,56. 302. प्राहैषम् Bhatt. 15,104. तस्मै स्वां भार्याम् MBh. 1,4211. Ragh. 8,78. 11,49. Kathâs. 37,101. 75,114. Daçak. 68,3. दूतान् — श्वशुरयोस्तयोः zu Kathâs. 10,195. वाराणसीं प्रति ब्रह्मदत्तस्य 19,61. मां त्वां प्रति 67,28. अन्तिकं तस्य 8,11. पार्श्वं तस्य Râǵa-Tar. 5,467. निजं गृहम् Kathâs. 22,69. Râǵa-Tar. 3,405. 6,35. तान्प्राहिणवं यमसादनम् MBh. 3,12160. 4,821. तान्बाणाः प्राहिण्वन्यमसादनम् 3,12178. यातव्याय दूतम् Kâm. Nîtis. 12,1. यात्रायै Kathâs. 42,83. सोमदत्तस्य बन्धाय 20,16. 29,38. विप्राय तस्य 45,89. विन्ध्याकान्तारं काणभूतिमवेक्षितुम् 2,8. 27,110. 43,111. योद्धुम् Bhatt. 14,1. pass. प्रहीयताम् Kathâs. 101,113. — 5) so v. a. प्रेषयति auffordern, anweisen Lâtj. 1,1,13. 8,3,2. पुत्रं श्वेतकेतुं प्रजिघाय याजयेति Kaush. Up. 1,1. — 6) med. dahinfahren: रथा इव प्र सर्गा अहेषत RV. 9,22,1. — 7) hierher die Form प्रजिघ्यतु davonlaufen: अत एव पराङ्जि° (= गच्छतु Sâj.) Ait. Br. 8,28. — 8) = 2. हा mit प्र verlassen, im Stich lassen: तमपण्डितम्। ते ऽकृतार्थं प्रहिण्वन्ति प्राणा रायः सुतादयः Spr. (II) 4151 (Bhâg. P.). — 9) partic. प्रहित a) angetrieben, angefeuert: पार्थ° Bhâg. P. 3,1,9. काल° 7,2,56. दैव° 8,20,14. 9,6,29. 22,16. — b) geschleudert AK. 2,8,2,56. H. 779. चक्रं मत्करप्रहितम् Hariv. 15746. R. 5,80,32. प्रहितास्त्रवृष्टि Ragh. 3,58. Mârk. P. 134,45. Bhâg. P. 3,19,18. साधुषु प्रहितं तेजः प्रहर्तुः कुरुते ऽशिवम् 9,4,70. वेगेन प्रहितं बाहुम् so v. a. mit Gewalt ausgestreckt MBh. 1,6000. प्रहितनखरेखाङ्केषु so v. a. eingegraben Sâh. D. 71,1. geworfen, gerichtet von Augen, Blicken Megh. 72. Ragh. 2,27. 13,42. 15,84. Bhâg. P. 3,3,7. विचारमार्गप्रहितेन चेतसा Kumâras. 5,42. — c) hingeschafft, zugestellt, zugesandt (von Sachen) Kathâs. 12,192. 21,91. लेख 42,109. 124,193. माला 50,136. Daçak. 87,8. Pańkat. ed. orn. 55,7. कुसुम ad Megh. 112. — d) ausgesandt H. 1492. Boten u. s. w. RV. 10,165,4. AV. 2,29,4. 6,29,2. 8,2,11. 18,4,65. Çat. Br. 3,2,4,15. अध्वानं प्रहित एति 5,3,2,11. Kâtj. Çr. 14,5,30. 15,7,24. Jâǵń. 2,190. 3,283. MBh. 3,1801. 12,2606. 14,226. R. 2,91,42 (100,43 Gorr.). 3,66,17. 5,39,8. 6,1,23. Kathâs. 14,67. 17,12. 20,205. Râǵa-Tar. 4,222. 338. 340. दौत्येन Prab. 85,8. 97,10. Hit. 92,20. Vet. in LA. (III) 29,16. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 24. तव पार्श्वे Pańkat. 161,19. कर्णाय gegen (in einer Schlacht) MBh. 7,8292. रणाय R. 6,77,27. fortgeschickt, fortgejagt: वनवासाय R. 2,46,2. Kathâs. 27,54. Mârk. P. 114,6. — e) hingeschickt zu (loc.) so v. a. mit der Sorge um — beauftragt: अहं हि सततं गोषु भवता प्रहितः पुरा MBh. 4,69. — 10) partic. प्रहितवत् der ausgesandt hat, st. des verbi finiti R. 4,32,12. Kathâs. 45,10. 48,102. — caus. aor. प्राजीहयत् Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,118,b. — desid. vom caus. प्रजिघापयिषति ebend. 119,a. प्र-

शिघाय° P. ed. Calc. 7,3,56. — Vgl. प्रैहाय्य, प्रहितंगम, प्रहेतर् fgg.

— अनुप्र, partic. °हित *nachgesandt* Uttarar. 30,2. 3 (39,13).

— अभिप्र, partic. °हित *hergeschickt* AV. 10,1,15.

— उपप्र *hinsenden zu* (acc.) AV. 18,4,40. Çat. Br. 11,5,2,11.

— प्रतिप्र *zurücksenden*, — *jagen* Çat. Br. 3,5,4,16. AV. 10,1,5. 15.

— संप्र, partic. °हित *geschleudert*: शराः MBh. 8,4074.

— सम् 1) *absenden* Bhâg. P. 9,10,13. — 2) *zusammenbringen*, — *setzen*, *verfertigen*: सं वां कर्मणा हिनोमि so v. a. *zuwege* —, *zurechtbringen* ṚV. 6,69,1. स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टा 1,61,4. समी रथं न भुरिजोरहेषत 9,71,5. सम् ते गावो नर आपो अद्रिरिन्दुं समह्यन् 6,40,2. Hierher auch 1,94,1, wo समह्येम st. सं महेम zu lesen ist, und eben so wohl auch 111,3. Darnach unter 1. मह् zu berichtigen.

2. हि indecl. Einfluss auf ein folgendes स VS. Prât. 3,66. AV. Prât. 2,101. TS. Prât. 3,8. 6,2. wann pluta P. 8,2,120. 8,2,93. das verbum finitum orthotonirt VS. Prât. 6,15. fg. Ind. St. 10,413. 420. P. 8,1,34. fg. 56. gewöhnlich auf das erste Wort des Satzes folgend, aber auch an andern Stellen bei dem Worte, auf welchem der Nachdruck liegt. हेतौ AK. 3,4,32 (28), 13. H. an. 7,17. Halâj. 5,95. Med. avj. 86. हेत्वपदेशे Med. अवधारणे AK. H. an. Med. विशेषे H. an. Med. विशेषणे Halâj. पादपूरणे (°पूर्तौ) AK. 3,5,5. H. an. Med. प्रश्ने, संभ्रमे; असूयायाम् Med. विस्मये Mallin. zu Çiç. 11,64 mit Berufung auf AK. 3,5,9, wo aber unsere Ausgg. ऽक्रो को st. हि हैा lesen. शोके Çabdar. im ÇKDr. Nie am Anfange eines Satzes. 1) begründend und bestätigend: *denn*, *ja*, *nämlich*: इन्द्रवो वामुशन्ति हि ṚV. 1,2,4. 15,2. 3. 24,4. वधीर्हि दस्युम् 33,4. ह्रदं न हि u. s. w. 52,7. स हि 55,6. 77,3. 93,7. पथा यस्ते ददृशे हि 105,18. नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नम् 2,38,1. स यज्ञानामथा हि षः 3,13,3. 7,21,3. ते विद्धि 7,48,3. 99,3. AV. 3,22,6. 8,9,24. 12,2, 55. Çat. Br. 14,7,2,20. Kâtj. 5,8,13. 7,11,6. 17. 21 (überhaupt besonders oft in diesem Buche). Âçv. Gṛhj. 1,21,3. Auch im ersten Satze eines Liedes u. s. w. ṚV. 1,25,1. 109,1. 6,1,1. 2,1. AV. 4,14,1. 5,13, 1. कथं हि करिष्यसि Çat. Br. 12,9,3,7. त्वाङ्ग AV. 5,11,5. 7. हि कम् gewöhnlich am Pâda-Ende Naigh. 3,12. ṚV. 1,47,10. 2,28,3. 37,5. 6,51,14. 8,11,10. 44,24. 9,49,4. AV. 3,13,3. in der Mitte ṚV. 1,98,1. nach इत् 15,5. 40,2. एव 8,3. fgg. अधा 5,66,1. 6,2,7. 8,87,7. AV. 5, 22,2. इति Lâṭj. 1,6,37. 2,10,18 und oft. नेहि (sonst नहि; s. d.) TS. 5,1,2,1. Çat. Br. 2,4,2,6. bezeichnet in VS. Prât. den Schluss eines Abschnitts 3,4. 4,10. 128. — M. 1,3. 99. 101. 2,7. 55. एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे R. 1,1,7. Megh. 5. 10. 20. Ragh. 1,10. 18. 69. 72. Çâk. 5,14. 8,3. Spr. (II) 1249. 1440. 3804. सत्यं सत्यं हि नारद 7135. Kathâs. 4,15. 28. 18,126. Hit. 19,19. nach verschiedenen Demonstrativis: स हि M. 1,98. 7,93. 186. 10,84. 122. R. 1,9,66. Ragh. 4,8. सैं हि M. 1,94. 4,147. तद्धि 14. 8,104. 9,307. 12,85. तस्य हि 7,12. तेन हि Çâk. 5,15. तौ हि M. 8,168. तयोर्हि 9,133. ते हि 313. एतद्धि 1,59. 9,306. 308. 12,93. Kathâs. 18,236. एतेभ्यो हि M. 11,3. एषां हि 7,71. इमं हि 9,6. इमौ हि R. 1,4,21. तथा हि Çâk. 31. Pańkat. 221,6. Hit. 7, 5. 12,14. Sarvadarçanas. 9,21. 163,14. 174,13. इति हि Spr. (II) 3053. nach Relativis: यो हि M. 3,212. 4,81. 5,75. Spr. (II) 5656 — 5678. यद्धि यत् 370. यद्यहि M. 2,4. यं यं हि MBh. 3,2203. यथा हि Sarvadarçanas. 10,5. यथा यथा हि M. 4,20. 10,128. MBh. 3,2285. यदि हि M. 3,61. nach oder mit Interrogativis: को हि MBh. 1,5957. 5978. R. Gorr. 1,1,2. Kathâs. 18,246. किं हि MBh. 12,8973. किमर्थं हि R. 1,73,15. कथं हि MBh. 3,2175. 2208. किं कुपितो ऽसि R. 2,64,29. Spr. (II) 371. 5610. nach अपि M. 2,113. 3,14. 9,100. 130. 326. 10,129. MBh. 1,2346. R. 1,4,16. 24. Spr. (II) 3594. 3990. 7395. Varâh. Bṛh. S. 69,18. nach एव M. 2,230. 7,66. 8,413. 11,84. Bhag. 1,11. R. 1,52,18. 53,23. Spr. (II) 3703. 5276. Sarvadarçanas. 7,16. nach चेद् M. 2,108. 3,116. 207. 212. 232. 4,25. 5,9. 7,120. 11,184. MBh. 3,2479. Sarvadarçanas. 75,8. 14 (im Verse). nach इव Spr. (II) 706. 6896. nach einem verbum finitum am Ende eines Verses M. 6,39. MBh. 2,808. 3,1273. Sarvadarçanas. 99,5. 14. in zwei auf einander folgenden Sätzen: गता हि वरपिण्ये सा गतो हि मम तां गतम् MBh. 3,2241. R. 1,64,19. — 2) aufmunternd beim Imperativ oder Potentialis *doch*: युक्ष्वा हि केशिना हरी ṚV. 1,10,3. 14,12. वसिष्वा हि वस्त्राणि 26,1. 48,11. स मन्दस्वा ह्यन्धसः 3,41,6. तद्धि दर्शय R. 1,56,3. मद्येव प्रहरेर्हि MBh. 1,5985. 3,2894. Spr. (II) 2513. पश्यामो हि *wir wollen doch sehen* Kathâs. 18,266. — 3) *allerdings*, *ja wohl*, *in der That*: पुरं हि पर्यवो असि हि यः ṚV. 8,26, 5. तावच्चवोदस्तु नो ऽस्यापोह्यस्तु कोऽस्त्यैवम्रताम् TS. 7,1,6,14. Çat. Br. 3, 8,2,4. 14,5,1,14. P. 8,2,93. दैवीं वाचमुपासते हि यज्ञ्वः सारं तु u. s. w. *wohl* — *aber* Spr. (II) 2934. — 4) häufig blosser Versfüller, z. B. MBh. 5,6023. Ragh. 1,69. insbesondere zwischen Vocalen zur Entfernung eines Hiatus M. 1,33. 2,52. 12,66. MBh. 3,2894. R. 1,1,37. am Ende eines Pâda: पश्याम्यस्मिन्वने ह्यनुष्य निषेवितै MBh. 3,2528. 2746 (ed. Bomb. सु st. हि). Varâh. Bṛh. S. 100,6. H. 131. zur Gewinnung einer Länge H. 57. erscheint im selben Satze sogar doppelt: आत्मा ह्येको हि MBh. 1,6124. योगक्षेमो हि रक्षो हि 12,2308. अन्यो हि नाश्नाति कृतं हि कर्म मनुष्यलोके मनुजस्य कश्चित् Spr. (II) 388. भार्या हि परमो ह्यर्थः 4570. गुणाद्कुलानरस्त्वं हि कोपमाहु पितामहः R. 7,37,3,47. स्वल्पं हि नहि मः सुखम् 53,14.

1. हिंस्, हिनस्ति (हिंसायाम्) Dhâtup. 29,12. Vop. 14,3. हिंससि und हिनस्सि P. 6,1,183. अहिनत्, हिंसावस् Çat. Br. 1,2,4,15. हिनसातस् 1,4,5. हिनसत् 7,4,16. जिहिंस, जिहिंसिम, जिहिंसीत् AV. 12, 3,18. हिंसीत्, हिंसीष्ट, हिंसिष्यति, med. हिंस्ते AV. 12,4,13. हिंसितौ. *verletzen* (auch *tödtlich*), *ein Leid anthun*; *schädigen*, *stören*: न यं हिंसन्ति धीतयः ṚV. 6,34,3. 10,15,6. 121,9. VS. 4,1. 2. 5,3. 34. पशू Ait. Br. 5,1. न हि स्यः स्यो हिनस्ति TS. 5,1,2,1. TBr. 2,3,2,5. मनः AV. 2,12,2. 5,17, 7. मेमान्यो मृत्यवो हिंसिषुः 2,28,1. 5,18,12. 19,1. 6,120,1. 12,4,34. Çat. Br. 1,6,2,7. 4,6,9,1. 7,3,1,38. 4,1,18. 10,2,3,18. Kâtj. Çr. 4,12,24. Âçv. Gṛhj. 1,17,9. 2,1,10. Ait. Up. 4,2,2. आसप्तमांस्तस्य लोकान् Muṇḍ. Up. 1,2,3. — हिनस्ति u. s. w. M. 4,162. 5,42. 45. 6,69. 7,73. 8,279. 345. 9,316. Bhag. 13,28. MBh. 1,2948. 3911. 3,1091. 4,116. R. 2,35,13. R. Gorr. 1,41,29 (सर्वान्न हिं° zu lesen). 3,5,20. 4,8,9. 17,27. 5,20,25. Suçr. 1, 94,18. असून् 2,494,11. Vikr. 16. Spr. (II) 3232. 3510. 5209. 5504. 7275. 7392. Bhâg. P. 6,9,54. 18,46. 7,10,19. द्रव्याणि M. 8,288. वृत्तानुदकम् u. s. w. R. 2,91,9 (100,8 Gorr.). असम् M. 2,180. Varâh. Bṛh. S. 42, 15. 58,51. 79,17. Bṛh. 4,20. 8,23. Sarvadarçanas. 37,1. इन्द्रस्य विक्रमम् Bhaṭṭ. 6,38. अपि हिंस्यात्तमग्राह्यो महापातकपञ्चकम् so v. a. zu *Nichte*

machen Vop. 25,17. — हिंसि st. हिनस्ति MBh. 3,13269. हिंसे (so ed. Bomb.) 1. praes. med. 4,728. हिंसामि st. हिनस्मि R. 5,2,22. हिंसति st. हिनस्ति Sāmavidh. Br. 2,4,11. Spr. (II) 393. 3877. 4737, v. l. 5609. हिंसते Mārk. P. 132,15. कालो हिंसते धर्मवीर्यम् MBh. 13,4556. हिंसेत 3,13685. जिहिंसिथ Bhaṭṭ. 14,57. अहिंसीत् 15,38. मा हिंसीः MBh. 3,13289. मा हिंसिषुः R. 2,25,15. हिंसिष्ये MBh. 1,5997. 12,6628. Bhāg. P. 8,20, 13. हिंसितुम् MBh. 4,7864. 12,4300. अथ वा गृह्य वस्तु हिंसितुं गृह्यते वा यो ऽते प्रशास्तकः Ragh. 8,15. Spr. (II) 3304. pass. हिंस्यते *wird geschlachtet* 4004. partic. हिंसित AV. 5,28,6. MBh. 1,566. 3,1091. 10799. 13685. R. 2,39,4. 3,35,14. 4,16,40. 17,28. 7,17,41. Spr. (II) 393. 3877. 4737. Mārk. P. 112,10. n. nom. act.: हिंसिते प्रतिहिंसितम् Spr. (II) 1874. हिंसितवत् R. 3,35,15. — Verkürztes desid. von 1. हन्.

— caus. हिंसयति dass. Dhātup. 34,22. MBh. 3,3552. 13030. 12,6589. 13,1676.

— desid. जिहिंसिषति *verletzen u. s. w. wollen* Çat. Br. 9,4,4, 35. 2,1,2.

— व्यति act. *sich gegenseitig ein Leid anthun* P. 1,3,15, Schol.

— आ *Jmd ein Leid zufügen:* अन्ते नरस्यानिवाहिंस्युर्दुर्वलान्बलवत्तराः Spr. (II) 5213, v. l. med. *sich befehden:* अङ्गुवंशीवत्तो राष्ट्र आहिंसत Pañkav. Br. 21,12,2.

— उप = simpl.: यथा दुर्गाश्रितानेतान्नोपहिंसन्ति शत्रवः M. 7,73. देवत्वं ब्रात्स्यात्वं वा लेभिरे 11,26. हमार्विग् R. 2,9,4. med. उपहिंसेत MBh. 13,4726.

— नि s. निहिंसन.

— प्रति, partic. °हिंसित n. *das Vergelten eines zugefügten Leides* Spr. (II) 1874. — Vgl. प्रतिहिंसा.

— वि = simpl.: अन्नधा बुधाम् Spr. (II) 857. 1496, v. l. R. 1,14,15 (16 Gorr.). अविहिंस्यान्यान् MBh. 3,8598. धान्यम् M. 8,238. partic. विहिंसित MBh. 12,6628. R. 2,72,44 (74,49 Gorr.). R. Gorr. 2,74,52. Bhāg. P. 5,26,10. 10,7,32. 85,28. Vgl. विहिंसक fgg. — caus. dass.: तस्मान्न वर्धयेदन्यं न चात्मानं विहिंसयेत् MBh. 12,11016.

2. हिंस् (= 1. हिंस्) adj. *verletzend, ein Leid zufügend* in सु°.

हिंस (von 1. हिंस्) 1) adj. *verletzend, schädigend:* अरिं हिंसानामपि दिद्युमा कृधि ṚV. 10,142,1. — 2) f. आ a) *Leidzufügung am Leibe oder Gute, Schädigung* AK. 3,4,18, 143. 30,231. H. 371. 830. an. 2,596. Med. s. 13. Halāj. 2,323. 5,24. im Gegensatz zu विद्या Nir. 14,3. 9. — Maitrjup. 3,5. अकृत्वा प्राणिनां हिंसाम् M. 4,48. समा-चरु 5,43. fg. 8, 285. 293. 297. °प्रायः कृषिः 10,63. 83. 11,63. 151. 143. 12,7. Jāǵn. 3, 240. Bhag. 18,25. Kān. 6,1,3. Nīlak. 23 (pl.). R. 3,1,22. °विहार 51, 10. Suçr. 1,71,1. °शील 323,8. °रुचित्व R. 5,20,25. °रत Spr. (II) 225. 5437, v. l. 6943 (= MBh. 13,4664). 7391. Rāǵa-Tar. 2,53. 3,27. Verz. d. Oxf. H. 80,b,6 fgg. 103,b,16. Bhāg. P. 2,6,8. 3,29,8. 5,9,18. Pañkat. 60,6. Sarvadarçanas. 43,10. 115,14. हिंसोपकारिन् Hem. Jogaç. 3,72. लोक° R. 3,28,19. भूत° Verz. d. Oxf. H. 103,b,16. पशु° 17. Bhāg. P. 7,15,7. प्राणि° Rāǵa-Tar. 1,325. 3,79. सर्वहिंसा (so mit der ed. Calc. zu lesen) 4,133. अरि° *vom Feinde kommend* Ragh. 5,57. अ° M. 5,44. 10,63. 11,222. Jāǵn. 3,313. MBh. 3,13835. °रुचि R. 5,30,3. Spr. (II) 819. fgg. 1426. 6638. 6715. Verz. d. Oxf. H. 80,b,9. 12. 103,b,16. Personificirt ist die Hiṃsā die Gattin Adharma's Mārk. P. 50,29. eine Tochter Lobha's von der Nishkṛti Bhāg. P. 4,8,3. — b) *Asteracantha longifolia* Ratnam. 54 wohl fehlerhaft für हिंसा.

हिंसक (wie eben) adj. *Andern Leid zufügend, schädigend* P. 3,2, 146. Jāǵn. 3,136. MBh. 14,2334. Spr. (II) 4737, v. l. 7300. H. 1348. Hem. Jogaç. 2,49. भर्तृ° Jāǵn. 3,298. fg. प्राणि° Spr. (II) 3305. मृग° Verz. d. Oxf. H. 22,a,14. कुल° Mārk. P. 32,20. अ° M. 5,45. MBh. 3,12835. 7,6049. 12,12715. R. 2,109,35 (118,34 Gorr.). सर्व 7,33,18. हिंसक m. = हिंस्रपशु, अथर्वविद्राह्मण und शत्रु Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. हैंसकायन.

हिंसन (wie oben) n. *das Leidzufügen, Verletzen, Schädigen* Vop. 11, 3. प्राणिनाम् M. 2,178. Jāǵn. 2,299. MBh. 1,1012. Hem. Jogaç. 3,35. Bhāg. P. 1,15,37. आरण्यपशु° M. 10,48. प्राणि° Jāǵn. 1,33. ब्रह्म° MBh. 3,10799. Hariv. 14773.

हिंसनीय (wie eben) adj. *dem Leid angethan werden darf* MBh. 12, 10693. पशवः so v. a. *zu schlachten* Kull. zu M. 5,41.

हिंसाकर्मन् n. *eine auf Jmdes Schädigung gerichtete Zauberhandlung* AK. 3,3,19.

हिंसारु (von हिंसा) m. *Tiger* Trik. 2,5,4.

हिंसालुक (wie eben) m. *ein bissiger —, boshafter Hund* Hār. 222.

हिंसावाद m. Titel einer Schrift Hall 191.

हिंसीर oder हिंसीरु Uṇādis. 5,13. adj. *boshaft;* m. *Tiger* Uǵǵval.

हिंस्य (von हिंस्) adj. *dem man Leid anthun darf:* पशवः Çāñkh. Gṛhy. 2,16. M. 5,41. MBh. 1,6205. 14,1664. 15,228. अ° 12,13088. Ragh. 2,57.

हिंस्र (wie oben) 1) adj. (f. आ) *Leid anthuend, verletzend, wehthuend, schädigend; m. ein Mann, der Andere verletzt, der ein grausames Handwerk treibt* P. 3,2,167. Vop. 26,158. AK. 3,1,28. 3,4,21,236. H. 369. an. 2,472. Med. r. 102. Halāj. 2,217. ṚV. 10,87,3. 6. 9. M. 3,164. 9, 80. 12,56. fg. 59. MBh. 13,5455. Spr. (II) 3096. 6217. वेश्याङ्गना, नृपनीति 6739. Varāh. Bṛh. S. 45,23. 46,5. 36. 86,31. Bṛh. 12,15. 21,6. Laghuǵ. 2,15. Pañkar. 1,6,19. पशु H. 1216. °पशु Jāǵn. 3,240. Hem. Jogaç. 3,76. वाच् Bhāg. P. 3,19,21. अग्निहोत्रादि 7,15,48. °कर्मन् adj. Varāh. Bṛh. 19,7. m. *Raubthier* Ragh. 2,27. 62. 14,26. am Ende eines comp.: *streng verfahrend mit:* दुष्टसामन्त° M. 9,310. अ° Kātj. Çr. 2,2, 12. Spr. (II) 825. Mārk. P. 50,72. Bhāg. P. 8,16,19. Pañkar. 4,3,36. वाच् MBh. 5,657. — 2) m. a) Bein. Çiva's und Bhīmasena's Uṇādik. im ÇKDr. — b) N. pr. eines *grausamen* Brahmanen Hariv. 1189. — 3) f. आ a) *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) H. an. Med. Rāǵan. 12, 97. = काकादनी H. an. = एलावली (?) Med. *Coix barbata Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — Suçr. 2,106,2. 498,13. — b) *Fett, adeps* (वसा) H. an. — c) = नाडी *Ader u. s. w.* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *Grausamkeit:* हिंस्राहिंस्रे M. 1,29. Mārk. P. 48,40. — Vgl. सिं°.

हिंस्रक (von हिंस्र) m. *ein verletzendes, gefährliches Thier, Raubthier* Çabdar. im ÇKDr.

हिंस्रजन्तु m. dass. Spr. (II) 161. Pañkar. 1,11,22.

हिंस्रपशु m. dass. Trik. 2,5,3. Halāj. 5,46. Spr. (II) 1602.

हिक्कविक्कमिक n. प्रजापतेर्हि° N. eines Sāman Ind. St. 3,225,a.

हिक्क् (onomatop.), हिक्कति und °ते DHÂTUP. 21,1 (अव्यक्ते शब्दे). *schluchzen, singultire*: हिक्कति, श्वसिति, कण्डूयति PAT. in MAHÂBH. lith. Ausg. 1,20,*a*. हिक्केत् VARÂH. BṚH. S. 51,32. हिक्कन् SUÇR. 2,495,11. हिक्कमाने 12. हिक्कते KARAKA 8,15. हिक्कित n. *singultus* PAT. in MAHÂBH. lith. Ausg. 2,313,*a*.

— caus. हिक्कयति *Schluchzen bewirken* SUÇR. 2,494,20. — med. °ते v. l. für हिक्क् (हिंसायाम्) DHÂTUP. 33,12.

हिक्काल (?) *der Rock der buddhistischen Religiosen* HIOUEN-THSANG 1,33.

हिक्का (von हिक्क्) f. AK. 3,6,1,8. *Schluchzer, singultus* H. 468. WISE 324. KARAKA 8,15. SUÇR. 1,120,20. 121,9. 173,7. 2,494,6. fgg. (als Ableitung von हिंस्). Verz. d. B. H. No. 955. 965. fgg. 972. 975. 996. Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,29. fgg. 316,*a*,6 v. u. 357,*a*, No. 849. fg. HARIV. 13844. R. GORR. 2,65,16. 6,28,26. VET. in LA. (III) 13,19. महा° KARAKA 8,15. SUÇR. 2,495,10. Sehr häufig हिध्मा und हिच्का, bei VIOSH. auch हिक्मा geschrieben.

हिक्किका f. dass.: शुष्कामामपि सर्वेषां हिक्किका प्रोच्यते स्वरः MBH. 12, 12063. *das Röcheln* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1194,3.

हिक्किन् adj. *mit dem Schluchzer behaftet* SUÇR. 2,495,12. 496,21.

हिङ् interj. हिङ्कृ *einen gurrenden Laut ausstossen* (wie die Kuh gegen das Kalb): हिङ्कृण्वती RV. 1,164,28. हिङ्कृण्वती 27. Im Ritual vom *Ausstossen von* हिङ् *und ähnlichen wiehernden Lauten* AV. 9,6,45. ÇAT. BR. 1,4,1,1. 2. 4,2,2,11. हिं चकार 2,2,4,12 (wohl हिङ् zu lesen; vgl. हिङ्कुर्मः KHÂND. UP. 1,12,4). हिङ्कृत्य 9,1,2,34. 14,9,2, 9. TS. 2,5,7,1. हिंइ इति हिङ्कृत्य ÂÇV. ÇR. 1,2,3. 5. partic. हिङ्कृत VS. 22,7. PAÑKAV. BR. 12,10,13. अभिहिङ्कृ *angurren, zuwiehern* KAUÇ. 62. शान्तं पुत्रं पशवो ऽभिहिङ्कुर्वन्ति PAÑKAV. BR. 12,10,13. KÂṬH. 27,9. KAUSH. UP. 2,11.

हिङ्कर्तृ nom. ag. *der den Laut* हिङ् *ausstösst* TS. 3,3,2,1.

हिङ्कार m. 1) *der Laut* हिङ् VS. 22,7. AIT. BR. 3,1. 23. ÇAT. BR. 2, 2,4,12. 4,4,2,2. ÇÂÑKH. BR. 11,4. KÂTJ. ÇR. 9,4,5. LÂṬJ. 1,12,19. KHÂND. UP. 2,2,1. KAUSH. UP. 2,14. हुंइ इति हिङ्कारः LÂṬJ. 7,11,7. — 2) *Tiger* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. हिं°.

हिङ्गु m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58,52. — HARIV. 8443 fehlerhaft für हिङ्गु.

हिङ्गलाची f. N. pr. einer Jakshiṇî TÂRAN. 46.

हिङ्गु m. n. TRIK. 3,5,9. 1) m. *Ferula asa foetida* HARIV. 12680. BHÂG. P. 4,6,17. HIOUEN-THSANG 2,187. °रस H. an. 5,48. MED. s. 68. — 2) n. *das aus den Wurzeln der Ferula asa foetida gewonnene Harz, Teufelsdreck.* In der Medicin und als Gewürz (vgl. सूपाङ्ग) viel gebraucht; kommt aus Persien. AK. 2,9,40. TRIK. 2,9,11. 3,3,332. H. 422. HALÂJ. 2,462. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,37 (m.). RÂǴAN. 6,75. BHÂVAPR. 5. °ङ्ग्वेषु MBH. 13,4368. HARIV. 8443 (mit der neueren Ausg. zu lesen °हिङ्ग्वार्द्रक°). SUÇR. 1,139,4. 140,13. 145,8. °लाक्ते निर्यासो 12. 217,3. 19. 314,16. 376,7. 2,275,12. 371,2. 535,16. VARÂH. BṚH. S. 77,7. — Vgl. नाडी°.

हिङ्गुक m. = हिङ्गु 1) MBH. 3,11574.

हिङ्गुनाडिका f. = नाडीहिङ्गु RÂǴAN. im ÇKDR.

हिङ्गुनिर्यास m. 1) *Asa foetida* H. an. 5,48. MED. s. 68. — 2) *Azadirachta indica Juss.* (निम्ब) AK. 2,4,2,42. H. an. MED. HÂR. 260 (हिङ्गु° gedr.). RATNAM. 31.

हिङ्गुपत्त्र 1) m. *Terminalia Catappa* (इङ्गुदी) RÂǴAN. 8,45. — 2) f. ई = हिङ्गुपर्णी RÂǴAN. 6,72; vgl. auch AK. 2,9,40.

हिङ्गुपर्णी f. *eine best. Pflanze*, vulgo वंशपत्त्री (नाडीहिङ्गु, शिवाटिका) RATNAM. 218.

हिङ्गुल 1) m. n. *Mennig oder Zinnober* TRIK. 2,9,35. H. 1061. MED. l. 146. HÂR. 155. HALÂJ. 2,266. RATNAM. 289. RÂǴAN. 13,58. VARÂH. BṚH. S. 77,20. पारदहिङ्गुले Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761. KÂLAKAKRA 5,204. — 2) f. आ N. pr. *a*) der Familiengottheit der Dadhiparṇa Verz. d. Oxf. H. 19, *b*,1. — *b*) einer Gegend ÇKDR. nach dem TANTRAKÛḌÂMAṆI. — 3) f. ई *Solanum Melongena* AK. 2,4,4,2. MED. = बृहती BHÂVAPR. im ÇKDR. — Vgl. हैङ्गुल.

हिङ्गुलक 1) = हिङ्गुल 1) MBH. 3,11615. 16279. VARÂH. BṚH. S. 54, 110, v. l. — 2) f. °लिका *Solanum Jacquini* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. क्षुद्रहिङ्गुलिका.

हिङ्गुलाजा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,28.

हिङ्गुलि m. = हिङ्गुल 1) ǴAṬÂDH. im ÇKDR.

हिङ्गुलु m. AK. 3,6,2,20. dass. H. 1061, Schol. °क dass. VARÂH. BṚH. S. 54,110.

हिङ्गुशिराटिका f. angeblich = वंशपत्त्री ÇKDR. und WILSON nach RATNAM. Unsere Hdschr. 218 liest richtig शिवाटिका, welches auch gemeint ist, da हिङ्गु mit dem vorangehenden नाडी zu verbinden ist.

हिज्जल m. *eine best. Pflanze* PAÑKAR. 1,7,24 (v. l. हिज्जल). n. *eine best. Wurzel* (मधुमूल) ÇABDAK. im ÇKDR.

हिज्ज m. = हिज्जल ÇABDAK. im ÇKDR.

हिज्जल m. *Barringtonia acutangula* H. 1145. RÂǴAN. 8,134. PAÑKAR. 1,7,24, v. l. — Vgl. इज्जल.

हिञ्जीर m. *Fusskette eines Elephanten* TRIK. 2,8,40. H. 1229. HALÂJ. 2,63.

हिट्, हेटति v. l. für विट् (आक्रोशे) DHÂTUP. 9,30.

हिड् s. हीड्.

हिडिम्ब 1) m. N. pr. eines von Bhîmasena erschlagenen Rakshasa MBH. 1,2253. °वध 5927. fgg. °जित् Bein. Bhîmasena's TRIK. 2,8,15. °निषूदन desgl. H. 706. °भिद् desgl. BHÎMAPRATJUGA im ÇKDR. — 2) f. आ N. pr. der Schwester Hiḍimba's, mit der Bhîmasena den Ghaṭotkaka zeugte, MBH. 1,380. 2255. 2452. 5940. fgg. 3,554. fgg. KÂM. NÎTIS. 17,57. BHÂG. P. 9,22,30. °पति m. Bez. Hanumant's ÇABDAR. im ÇKDR. °रमण desgl. TRIK. 2,8,7. — Vgl. हैडिम्ब fg.

हिण्ड्, हिण्डते DHÂTUP. 8,15 (गत्यनादरयोः).

— परि in der Stelle पर्यहिण्डन्त (so ed. Calc.) शुष्काः काकमण्डल्यः DAÇAK. 131,6. *the dry crow's nests were deserted* WILSON.

हिण्डक und हिल° m. als Bedeutungen von नाडीतरंग H. an. 5,10. MED. g. 58.

हिण्डन n. = याने, क्रीडा und रत H. an. 3,438. = भ्रमण und रत MED. n. 159. = लेखन VIÇVA im ÇKDR.

हिण्डिक m. *Astrolog* HÂR. 259.

हिण्डिर m. = हिण्डीर ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. डिण्डिर.

हिण्डी f. ein N. der Durgâ TRIK. 1,1,51. °प्रियतम Bez. Çiva's ÇAB-

DAR. im ÇKDR. हिण्डि° HÂR. 8.

हिण्डीर UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4, 30. 1) m. a) os Sepiae (s. समुद्रफेन) AK. 2, 9, 105. TRIK. 1, 2, 14. MED. r. 241. SÂH. D. 287, 16. — b) Solanum Melongena und Mann MED. — c) = रुचक UṆÂDIK. im ÇKDR. — 2) n. Granatapfel HÂR. 270. — Vgl. डिण्डीर.

हिण्डुक m. unter den Beinamen Çiva's MBH. 12, 10444.

1. हित (partic. von 1. धा) P. 7, 4, 42. 1) adj. = समर्थ AK. 3, 4, 25, 89. = पथ्य, गत und धृत H. an. 2, 240. MED. t. 75. a) gesetzt, gelegt, gestellt; gelegen, liegend, enthalten, befindlich in: गुहा RV. 4, 5, 8. KÂTHOP. 2, 12. त्रिधा RV. 4, 58, 4. हितो स्वितेवरूपो वनेषु 5, 1, 5. 9, 113, 7. वाह्वोस्ते बलं हितम् 1, 80, 4. आधे 6, 50, 4. एतेषु (वसुषु) हीदं वसु सर्वं हितम् BṚH. ÂR. UP. 3, 9, 3. मदे versetzt in RV. 8, 82, 4. angespannt: रथे (oder zu 2. हित) 9, 21, 4. AV. 3, 6, 20. 10, 2, 24. 13, 4, 10. वने befindlich 11, 2, 24. 8, 34. रेतो एव हितं प्र जनयति eingebracht TBR. 2, 1, 9, 2. — b) ausgesetzt (als Preis); angestellt (ein Wettlauf) RV. 4, 41, 6. धने हिते 1, 40, 2. 6, 45, 2. आजि 9, 32, 5. — c) zurechtgemacht: महद्दां तदुक्थ्यं हितम् RV. 1, 105, 12. geordnet, zugetheilt: नाके रुत्ये ऋतुभिः कृतुभिर्हितम् 34, 8. ग्राम्येषु पशुषु gerechnet zu TS. 5, 4, 4, 3. beigelegt: Name AV. 3, 13, 2. 11, 1, 23. aufgestellt: त्वमग्ने यज्ञानां होता हितः RV. 6, 16, 1. — d) bestimmt, gehörig: पूर्वपेयं हि वां हितम् RV. 1, 135, 4. भाग 2, 38, 7. 8, 89, 2. 5, 42, 3. — e) genehm, zuträglich, erspriesslich, frommend; gewogen, günstig; mit dat. (P. 5, 1, 5), seltener loc.; später auch gen. (VOP. 5, 23) RV. 4, 37, 1. यदि तत्र ते हितम् gelegen, passend 10, 16, 3. नमसे हिता 8, 25, 7. ऋतुभिर्हिता इरिमा सू नो अस्तु 10, 59, 4. सखा 136, 4. AV. 4, 1, 7. यज्ञनामाय AIT. BR. 2, 18. 32. ÇAT. BR. 6, 1, 2, 14. fg. जीविम्यः 13, 8, 4, 9. घ्नते AV. 11, 7, 11. मनुष्याय हिततमं वरम् KAUSH. UP. 3, 1. — शास्त्राणि M. 4, 19. इष्टं चैव हितं चैव तव चैव कुलस्य च MBH. 1, 6167. वचनं हितमात्मनः 3, 2316. 5, 5433. R. GORR. 2, 43, 17. विश्वासस्तत्र नो हितः (v. l. für नोचितः) Spr. (II) 4838. 7352. 7393. Speisen u. s. w. 7394. SUÇR. 1, 72, 17. fgg. 155, 11 u. s. w. ब्रह्मणे ब्रह्मणो हितम् HALÂJ. 2, 254. यदि वो हितम् wenn es euch recht ist KATHÂS. 45, 321. in comp. mit dem im dat. oder gen. gedachten Begriffe P. 2, 1, 36. आत्महितं वाक्यमहितं कौशिकस्य च R. 1, 63, 28. धर्मं जगद्धितम् HEM. JOGAÇ. 2, 40. टीका शिष्यहिता Verz. d. B. H. No. 859. von Personen wohlgesinnt, es gut mit Andern meinend M. 9, 32. MBH. 3, 2275. R. 2, 81, 13. Spr. (II) 961. 4797. 6648. 7398. VOP. 3, 144. आत्मानं यो ऽभिसंधत्ते सो ऽन्यस्य स्यात्कथं हितः MBH. 12, 5471. सर्वभूतेषु R. 1, 1, 3. हिता भवत भर्तारि (werden Rosse angeredet) 2, 45, 14 (43, 16 GORR.). in comp. mit der Ergänzung: प्रजा° 51, 21. पौर° R. GORR. 2, 12, 28. सर्वभूत° Spr. (II) 7541. BRAHMA-P. in LA. (III) 48, 19. — 2) f. आ a) Bez. best. Adern: हिता नाम नाड्यो द्वासप्ततिः ÇAT. BR. 14, 5, 1, 21. 6, 11, 4. 7, 1, 20. KAUSH. UP. 4, 19. 6, 19. हिताहिता नाम नाड्यः JÂǴÑ. 3, 108. Vgl. हिरा. — b) Damm: भङ्ग M. 9, 274. — 3) n. a) Preis: हितं जयाय RV. 10, 101, 7. — b) Erspriessliches, Alles was frommt; Frommen, Wohl; sg. und pl. mit dat. oder gen. P. 2, 3, 73. VOP. 5, 16. नष्टे हितमलसबुद्धिविज्ञाने so v. a. ein guter Rath Spr. (II) 3472. चित्तयेद्धितमात्मनः M. 4, 258. विद्ध्याद्धितमात्मनः 7, 57. गुरोर्हितं कुर्यात् 2, 108. 8, 312. 320. हितं तस्य समाचरेत् Spr. (II) 5395. भर्तुर्हितमाचरेत् 1448. राज्ञो वृद्धस्य सततं हितं चर R. 2, 24, 22. हितं चास्याचरेत् JÂǴÑ. 1, 27. जजाप हितमात्मनः R. 2, 52, 72. हितं चोपदिशन्तु M. 2, 206. प्रीत्येव ब्रुवती हितम् KATHÂS. 22, 159. परहितं स्वार्थाय निघ्नन्ति ये Spr. (II) 1460. करिष्यन्ति यथावद्धः प्रियाणि च हितानि च R. 2, 45, 9. हिताय नः MBH. 1, 1116. R. 2, 82, 29. VARÂH. BṚH. S. 21, 22. 31, 5. Spr. (II) 6367. हिताय नाहिताय स्यान्महान् 7396. LA. (II) 86, 11. लोकहिताय ÇÂK. 64, 21, v. l. 194. गोब्राह्मणहिताय WEBER, KṚSHṆAǴ. 306. Spr. (II) 4526. पितेव हिते नियुङ्क्ते 4807. प्रजानां च हिते रतः R. 4, 16, 12. प्रियहिते रतः M. 2, 235. R. 1, 7, 4. गोब्राह्मणहिते रतः M. 11, 78. R. 2, 54, 22. 58, 28. 3, 53, 12. 69, 8. BRAHMA-P. in LA. (III) 48, 15. मत्सहिते निविष्टैः so v. a. ein erspriesslicher Rath R. 1, 7, 18. कुर्याद्धतमाचार्यस्य हितेषु M. 2, 191. हितेषु चैव लोकस्य सर्वान्भृत्यान्नियोजयेत् 9, 324. 4, 35. Spr. (II) 3909. यो हितेषु स्यात् 6836. वक्ता हितानाम् 490. हितानामुपदेष्टा 4260. हितार्थं नरेन्द्रस्य R. 1, 7, 11. Spr. (II) 7397. परलोकहितार्थाय R. 1, 62, 9. WEBER, KṚSHṆAǴ. 207. सर्वस्य हितप्रेप्सुः M. 5, 46. °प्राप्ति RÂǴA-TAR. 5, 184. — Vgl. अ° (Feind auch BHAG. 16, 9. HARIV. 4268. तद्धितमुपवति ihm nicht gewogen Spr. (II) 6128), अर्क°, अर्ण°, तद्धित, तिरो° (unter तिरस्), दुर्हित, देव°, पर°, पुरो°, मनुर्हित, लोक°, सत्य°, सर्व°, सु°, स्व°.

2. हित (partic. von 1. हि) adj. getrieben, gespornt, im Lauf befindlich; angewiesen, aufgefordert: Ross RV. 9, 70, 10. 86, 13. धिया 25, 2. 44, 2. यदे हितो भवति वाजिनाय 10, 71, 10. उतत्यस्मै मरुतो हिता इव 1, 166, 3. मर्यं न वाजिनं हितम् 8, 43, 25. धीतिभिः 49, 4. 9, 68, 7. AV. 13, 3, 23.

हितक m. Kind RÂǴAN. im ÇKDR.

हितकर adj. wohlthuend, nützend, Jmdes (gen.) Wohl befördernd, frommend VARÂH. BṚH. S. 3, 53 (vgl. die Uebersetzung). नृणाम् Spr. (II) 5763.

हितकाम adj. das Wohl Anderer wünschend, wohlwollend: सुहृद् Spr. (II) 7146. fg.

हितकाम्या f. der Wunsch Jmd (gen.) wohlzuthun, — zu nützen; nur im instr. Ind. St. 2, 1. M. 12, 117. BHAG. 10, 1. MBH. 1, 1162. 3, 12194. HARIV. 7361. PAÑKAR. 2, 8, 20.

हितकारक adj. = हितकर. im Gegensatz zu शत्रु Spr. (II) 3878.

हितकारिन् adj. dass. Spr. (II) 5366. RÂǴA-TAR. 4, 279. 628. HEM. JOGAÇ. 2, 50. SÂH. D. 312, 17. fg. स्वामि° R. 1, 8, 3. 7, 1, 20. °कारित्व n. nom. abstr. SÂH. D. 312, 17. अहितकारिन् und अहितकारित्व n. ebend.

हितकृत् adj. dass. VÂGBH. 1, 6, 114. Spr. (II) 3989. 4930. VARÂH. BṚH. S. 47, 48. KATHÂS. 46, 214.

हितनामन् m. N. pr. eines Mannes P. 6, 4, 170, Vârtt. — Vgl. हैतनाम und °नामन.

हितप्रणी m. Späher ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. प्रणिधि.

हितप्रयस् adj. der die Opferspeise aufgestellt hat (vgl. RV. 2, 37, 4. 8, 32, 29) so v. a. dessen Tisch gedeckt ist RV. 8, 27, 7. 49, 7. 58, 13. 10, 61, 15. जनासः 112, 7.

1. हितबुद्धि f. eine gute Absicht, instr. in guter Absicht R. 2, 28, 5.

2. हितबुद्धि adj. wohlgesinnt Spr. (II) 4797.

हितमित्र adj. der gute Freunde hat: König RV. 1, 73, 3. 3, 55, 21.

हितवचन n. ein guter Rath HIT. 42, 11.

हितवत् (von 1. हित) adj. Nutzen —, Vortheil bringend Spr. (II) 3988.

हितहरिवंश m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 131, b, No. 239.

हितहित m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,394. 415.

हिताधायिन् (1. हित + आ°) adj. = हितकर. Davon °धायिता f. nom. abstr. Spr. (II) 7017.

हितानुबन्धिन् (1. हित + अ°) adj. gute Folgen habend Kâm. Nîtis. 11,43. Spr. (II) 7395.

हितार्थिन् (1. हित + अ°) adj. dem es um sein oder Jmdes (gen.) Wohl zu thun ist R. 3,48,15. Spr. (II) 6812. Suçr. 2,148,4.

हितावेद्स् (von 1. हित) adj. der sein Gut versteckt hat: पणि RV. 1,180,7.

हितावली (1. हित + आ°) f. ein best. Heilmittel Râǵan. im ÇKDr.

हिताशंसा (1. हित + आ°) f. Segenswunsch AK. 3,4,30,230.

हिताहित (1. हित + अहित) 1) adj. zuträglich und (oder) unzuträglich, Nutzen oder Schaden bringend Suçr. 1,196,18. 246,2. स्त्रीविवाहाः M. 3,20. n. Nutzen und Schaden: एषां सुखाय दुःखाय हिताहिताय Bhâg. P. 6,17,23. Davon adj. °हीय darüber handelnd Suçr. 1,72,15.

हिति (von 1. हि) f. Sendung, Auftrag, Anordnung in अस्मे° und देव°.

हितैषिन् (1. हित + ए°) adj. Gutes beabsichtigend, auf das Wohl Anderer bedacht Spr. (II) 299. 6347. Davon nom. abstr. हितैषिता f. Kathâs. 17,45.

हितोक्ति (1. हित + उ°) f. ein guter Rath Dhanańǵaja im ÇKDr.

हितोपदेश (1. हित + उप°) m. eine Unterweisung in dem was frommt, nützliche Unterweisung, guter Rath MBh. 1,378. Kathâs. 60,168. 74, 74. Pańkat. 227,25. TBr. Comm. 3,761,2. als Titel der bekannten Fabelsammlung Hit. Pr. 2. zweier medicinischer Werke Verz. d. Oxf. H. 317,a. N. 404,b, No. 35.

हितोपदेष्टर् (1. हित + उ°) nom. ag. unterweisend in dem was frommt Spr. (II) 1944.

हिनु indecl. = 2. हि. स हिनायमस्मयुः RV. 6,48,2.

हिन्ताल m. Phoenix paludosa AK. 2,4,5,35. Râǵan. 9,91. Hariv. 5369. R. 3,39,13. 6,15,4. 108,20. Verz. d. Oxf. H. 17,b,11 v. u. 72,a, 21. 257,a, N. 3. Pańkar. 1,6,18. — Vgl. ताल und वृक्षताल.

हिन्दु m. ein Hindu Merutantra 23 im ÇKDr.

हिन्दुस्थान n. Hindustan Verz. d. Oxf. H. 339,a,33.

हिन्दोल 1) m. a) Schaukel: °लीला Spr. (II) 6588. °क्रीडा Verz. d. Oxf. H. 218,a,3. Vgl. डुलि. — b) Bez. eines musikalischen Râga Sańgîtadarpana im ÇKDr. — 2) f. आ Schaukel Hâr. 181.

हिन्दोलक m. Schaukel Gaṭâdh. im ÇKDr.

हिन्दोलय् (von हिन्दोल), °यति sich schaukeln Dhâtup. 35,84,h. — Vgl. अन्दोलय्.

हिन्व्, हिन्वति (प्रीणनार्थ) Dhâtup. 15,82. — Vgl. इन्व् und unter 1. हि.

हिम्व m. Indra heisst Sohn des Himva, etwa Treiber (von 1. हि) RV. 8,40,9. = प्रीणयितर् (vgl. हिन्व्) Sâj.

हिबुक (aus ὑπόγειον) n. in der Astrologie Bez. des 4ten Hauses Varâh. Bṛh. S. 40,6. Bṛh. 1,18. 5,17. 6,7. 11,7. Laghuǵ. 1,16. Verz. d. B. H. No. 861 (हिबुक).

हिम Uṇâdis. 1,146. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. a) Kälte, Kühlung: हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथाम् RV. 1,116,8. 119,6. 8,62,3. हिमेनाविध्यदर्बुदम् 8,32,26. हिमेव पर्णा मुषिता 10,68,10. शं हिमा शं घृणेन 37,10. न घ्रंस्तताप न हिमो जघान AV. 7,18,2. 13,1,46. die Nacht heisst Mutter der Kühle 19,49,5. हिम, घृणि Çat. Br. 3,1,2,14. Agni ist हिमस्य भेषजम् VS. 23,10. AV. 6,106,3. हिमा Naigh. 1,7 so v. a. रात्रि, wofür Dev. RV. 10,37,10 anführt. °adj. (लोक) Çat. Br. 14,8, 12,1. — शीतं न हिमप्रायां विधीयताम् Pańkat. III,165. हिमार्त ad Çâk. 69,2. Spr. (II) 6433. हिमानिलामयाहृता AK. 2,6,2,20. °क्लिष्टकिञ्जल्कमिव पङ्कजम् Ragh. 15,52. विलङ्घितं हिमगर्भैर्मिन्दुमयूखैः Çâk. 55. °कल्पना Çârṅg. Saṅh. in Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. — b) Winter Ragh. 1,16. हिमशिशिरवसन्तग्रीष्मवर्षाशरत्सु Rt. im ÇKDr. घर्मवर्षाहिमाकर Mârk. P. 106,49. — c) Sandelbaum H. an. 3,343. — d) Mond Çabdak. im ÇKDr. — e) Kampfer (wie alle Wörter für Mond) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ (हैमा s. bes.) a) Bez. verschiedener Pflanzen und Stoffe: Kardamomen Râǵan. 6,87. Cyperus rotundus 141. ein best. Gras, = चणिका 8,147. ein best. Arzeneistoff, = रेणुका 6,113. angeblich (nicht in unsern Hdschr.) = नागरमुस्ता und पृक्का Râǵan. im ÇKDr. — b) ein N. der Durgâ H. ç. 52; vgl. हिमसुता. vielleicht ist aber हिमी st. हिमा zu lesen. — 3) n. AK. 3,6,2,22. a) Schnee (selten Eis) AK. 1,1,2,19. H. 4072. H. an. Med. m. 38. Halâj. 3,28. Hâr. 67. Viçva bei Uǵǵval. यत्पर्व हिमं निपतति Shaḍv. Br. 6,9 in Ind. St. 1,41. Varâh. Bṛh. S. 25,5. पर्वता °दुर्गमाः MBh. 3,1107. हिमाचलान्त 7,2373. °पाण्डुर R. 1,41,22 (42,20 Gorr.). °पाण्डु Kir. 5,12. °गौर 17. °शुभ्र Kathâs. 30,31. Varâh. Bṛh. S. 11,14. 24,16. Hariv. 2594. 2601. 7943. सहस्रं नाशमायाति हिमं सूर्योदये यथा 16360. R. 2,85,18. °कोशाढ्य (हिमवत्) 3,22,9. 14. 16. Karaka 1,27 (unterschieden von तुषार). Ragh. 9, 25. रविर्विरलं कृतवान्हिमम् 28. 15,66. Kumâras. 1,3. 2,19. °सरस् Mâlatîm. 17,9. 100,4. Spr. (II) 545. 2250. 2788. Gît. 9,10. Mârk. P. 104,23. प्रभूतहिमवर्षिन् Râǵa-Tar. 1,179. 186. 2,138. 3,138. हिमेनेव हिमं शाम्येत् 5,400. 6,125. °मर्दन Bhâg. P. 3,26,40. °मिश्र 4,25,18. 10,29,45. 84,33. Pańkar. 3,8,4. am Ende eines adj. comp.: नित्यहिमा देशाः MBh. 1,4651. Kumâras. 1,11. स° Kathâs. 73,159. Râǵa-Tar. 1, 42. — b) Sandel Med. Viçva a. a. O. Ratnam. 137. Suçr. 2,437,6. — c) eine best. Heilpflanze, = पद्मकाष्ठ Râǵan. 12,21. Zinn 12,147. Perle 13,155. frische Butter Çabdak. im ÇKDr. — 3) adj. (f. आ) kalt, kühl, kühlend AK. 1,1,2,21. H. 1385. H. an. Med. Viçva a. a. O. रक्तं स्कन्दयते हिमम् Suçr. 1,47,7. उष्ण° 113,14. ऋतू हिमाहिमौ 163,8. 185,9. 198,19. 212,21. 2,375,15. 376,11. हिमाभिरद्भिः 160,7. 204,7. सु° 6. अगाढ Karaka 1,27. — Vgl. पद्मिन und 1. हेम.

हिमक (von हिम) m. a) Flacourtia sapida Roxb. Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,272. — 2) f. हिमिका Reif Çabdârthak. bei Wilson.

हिमकणिन् (von हिम + कण) adj. von Schneeflocken begleitet: वात Z. d. d. m. G. 27,52.

हिमकर m. 1) der Mond (kaltstrahlig) Hariv. 2595. Ragh. 9,38. Varâh. Bṛh. S. 24,32. Bṛh. 25,2. Gît. 7,34. Ânandal. in Haeb. Anth. 57. Râǵa-Tar. 4,17. Dhûrtas. 92,7. Verz. d. Oxf. H. 238,b,8. — 2) Kampfer Râǵan. 12,60.

हिमकरतनय m. der Sohn des Mondes d. i. der Planet Mercur Varâh. Bṛh. S. 7,2.

हिमकषाय m. *kühler Trank* (ein Theil gepulverte Stoffe mit sechs Theilen Wasser, über Nacht gestanden), auch शीतकषायक genannt. Suçr. 2,436,21. Çârṅg. Saṃh. 2,1,1. 4,1. fgg.

1. हिमकूट n. *Schneekuppe* Bhâg. P. 5,17,9.

2. हिमकूट m. *Winter* (*reich an Schnee*) Râǵan. 21,68.

हिमक्ष्माधर m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Varâh. Bṛh. S. 72,1.

हिमगिरि m. dass. Çâk. Ch. 95,4. Spr. (II) 2054. 2230. Çârṅg. Saṃh. 1,1,38 (ist सौम्य). Kathâs. 10,247. 37,32. Pańkar. 2,2,53. Pańkat. ed. orn. 3,3. °सुता *die Tochter des* Him., patron. der Pârvatî Ânandal. 6 in Haeb. Anth. 247. Kathâs. 22,254. °सुताकान्त *der Geliebte der* Pârvatî, Bez. Çiva's 42,225.

हिमगु m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Varâh. Bṛh. S. 104,9. Bṛh. 2,16. 5,25. 6,4. 8,11. 9,4. 25,3. Laghuǵ. 2,10.

हिमघ्न adj. *den Schnee abhaltend* R. 7,54,9.

हिमज 1) m. *der Berg* Mainâka H. an. 3,151. Med. ǵ. 30. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = क्षीरिणी Râǵan. 5,50. — *b*) *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102. — *c*) Bein. der Pârvatî und der Çakti Trik. 3,3,39. H. an. Med.

हिमज्योतिस् adj. *kaltstrahlig:* der Mond Hariv. 2589.

हिमज्झटि f. = कुज्झटि *Nebel* ÇKDr. nach Hâr. mit Erwähnung der v. l. हिमकटि, wie die gedr. Ausg. 68 hat.

हिमतल N. pr. eines Reichs Hiouen-thsang 1,27. fg. 178. 2,197. fg. 423. Vie de Hiouen-thsang 248. 269.

हिमतैल n. *Kampferoel* Râǵan. 13,121.

हिमत्विष् m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Kathâs. 35,23. 85,16.

हिमदीधिति m. dass. Varâh. Bṛh. S. 28,11. Bṛh. 6,1. Çiç. 9,29. Kathâs. 84,42. 104,27. Med. ç. 20.

हिमदुग्धा f. *eine best. Pflanze,* = क्षीरिणी Râǵan. 5,50.

हिमदुर्दिन n. *Schneetag* Trik. 1,1,88.

हिमद्युति m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) H. 105. Çabdam. im ÇKDr. Çiç. 9,12.

हिमद्रुम m. *Melia Bukayun Royle* Râǵan. 9,11.

हिमधर adj. *Schnee* (auf seinem Haupte) *tragend:* der Himâlaja R. 4,9,46. m. *der* Himâlaja Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 132.

हिमधातु m. *der* Himâlaja ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

हिमपात m. *Schneefall* Rt. 4,16. Spr. (II) 6385. Varâh. Bṛh. S. 21, 19. 46,94. Pańkat. 169,14.

हिमप्रस्थ m. *der* Himâlaja H. 1027.

हिमभूभृत् m. desgl. Mârk. P. 61,20.

हिममयूख m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Varâh. Bṛh. S. 21,14.

हिममित्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,16.

हिमरश्मि m. *der Mond* (*kaltstrahlig*): °ज *der Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. 2,16. Laghuǵ. 2,10.

हिमराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 8,1447.

हिमरुचि m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Spr. (II) 3123. Golâdhj. Grahaṇav. 2.

हिमर्तु (हिम + ऋतु) m. *Winter* Trik. 3,3,445. Râǵa-Tar. 8,1447.

हिमवर्त (म्) am Ende eines adv. comp. = हिमवन्त् gaṇa शरत्प्रभृति zu P. 5,4,107. Vop. 6,62.

हिमवत्पुर n. *die Stadt auf dem* Himâlaja Kumâras. 6,33.

हिमवत्सुत 1) m. *der Sohn des* Himâlaja, Bez. des Berges Mainâka Trik. 2,3,2. — 2) f. आ *die Tochter des* Himâlaja, Bez. der Gaṅgâ Dhanańǵaja im ÇKDr.

हिमवन्त् (von हिम) gaṇa मघादि zu P. 4,2,86. 1) adj. *kalt, eisig, schneereich:* Berge AV. 12,1,11. R. 3,22,9. — 2) m. *a*) *Eisberg, Schneeberg* RV. 10,121,4. AV. 6,95,3; vgl. 5,25,7. — *b*) *der best. Eisberg im Norden, der* Himâlaja AK. 2,2,3. H. 951. 1027. 947, Schol. Hâr. 26. AV. 4,9,9. 5,4,2. 8. हिमवतः प्र स्रवन्ति die Flüsse 6,24,1. 19,39,1. °वतः शिरः 8. ये के च परेण हिमवन्तं जनपदा उत्तरकुरव उत्तरमद्रा इति Ait. Br. 8,14. TS. 5,5,11,1. Verz. d. B. H. 93 (56). Weber, Pratiǵńâs. 102. M. 2,21. MBh. 3,12794. Hariv. 263. 390. 941. 9499. 11447. 12002. 12420. 12649. R. 1,1,18. 55,12. 2,85,18. 112,18. 30. 3,22,9. 15. 4,9, 41. 63,21. Suçr. 1,172,8. Ragh. 4,79. Lalit. ed. Calc. 44,11. 87,6. 115, 11. Çâk. 61, 6. Vikr. 160. Varâh. Bṛh. S. 14,24. 16,17. 43,25. 80,7. VP. 183, N. 1. 167. Mârk. P. 54,9. 55,8. 61,16. 18. Râǵa-Tar. 5,152. Çatr. in LA. (III) 32,17. Schol. zu P. 1,4,31. 4,3,113 (हिमवत्तस्). zu Kâtj. Çr. 627,8. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,1. 48,*a*,39. 64,*a*,7. 71,*b*,2. °वत्खण्ड Titel eines *Abschnitts* im Skandapurâṇa 84,*b*,35. — *c*) ein N. des Kailâsa H. ç. 157. — 3) f. हिमवती *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,30. — Vgl. महा° und हैमवत.

हिमवल n. *Perle;* s. u. हैमवल.

हिमवारि n. *kaltes Wasser* Mârk. P. 61,23. 45.

हिमवालुका f. *Kampfer* AK. 2,6,3,32. H. 643. Râǵan. 12,60. auch °क m. ÇKDr. nach Râǵan.

हिमवृष्टि f. *Schneefall* Hariv. 2595.

हिमशर्करा f. *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102.

हिमशैल m. *der* Himâlaja Verz. d. Oxf. H. 133,*a*, No. 244.

हिमशैलज 1) adj. *auf dem* Himâlaja *gewachsen* Jâǵń. 2,111. — 2) f. आ *die Tochter des* Him. d. i. Pârvatî Çabdar. im ÇKDr.

हिमशैलसुता f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî Prab. 40,13.

हिमश्रथ m. *das Schmelzen des Schnees* P. 6,4,29. Vop. 26,174. °श्रन्थन n. dass. ebend.

हिमसंहति f. *tiefer Schnee* AK. 1,1,2,20.

हिमसंघात m. dass. Halâj. 3,28. Râǵa-Tar. 2,38 (°संहात ed. Tr.).

हिमहासक m. *Phoenix paludosa* Çabdar. im ÇKDr.

हिमा (vgl. हिम) f. *die kalte Zeit, Winter,* शतं हिमाः *hundert Winter* (nur in dieser Verbindung) RV. 1,64,14. 2,33,2. 5,54,15. 6,48,8. VS. 2,27. AV. 2,28,4. 12,2,28. — Vgl. शतहिम und unter हिम.

हिमांशु (हिम + अंशु) m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) AK. 1,1,2,15. Megh. 87. Ragh. 5,16. 6,47. 14,80. Spr. (II) 6896. Varâh. Bṛh. S. 33,13. 34, 9. Naish. 22,54.

हिमांशुमालिन् m. dass. Spr. (II) 7399.

हिमांश्वभिख्य n. *Silber* (*den Glanz des Mondes habend*) H. 1043.

हिमाग (हिम + अग) m. *der* Himâlaja H. 948.

हिमागम (हिम + आ°) m. *Eintritt von Kälte, Anfang des Winters* H. ç. 23. Râǵan. 21,67. MBh. 5,2926. R. 5,66,18. Spr. (II) 5388. Varâh. Bṛh. S. 55,6. Râǵa-Tar. 3,168.

हिमाचल (हिम + अचल) m. *der* Himâlaja Z. d. d. m. G. 27,25. Kathâs. 4,27. 7,109. 19,111. 22,76. 140. 52,9. 59,9. Mârk. P. 61,24. Râġa-Tar. 3,225. 4,514. Pańkat. 241,7.

हिमाचलेन्द्र m. dass. Kathâs. 28,169.

हिमात्यय (हिम + अ°) m. *Ende der kalten Jahreszeit* R. 2,24,3 (25, 7 Gorr.).

हिमाद्रि (हिम + अद्रि) m. *der* Himâlaja Bhûriprajoga im ÇKDr. Kumâras. 1,55. Ragh. 4,79. 14,3. Spr. (II) 5828. Kathâs. 37,180. 52, 69. 59,75. 65,246. Râġa-Tar. 1,25. 3,138. 4,146. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,27. Verz. d. B. H. No. 1242. Trik. 2,1,6.

हिमाद्रिजा f. *eine best. Pflanze,* = क्षीरिणी Râġan. 5,50.

हिमाद्रितनया f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî: °पति *der Gatte der* Pârvatî d. i. Çiva Kavikalpalatâ im ÇKDr.

हिमाद्रीय् (von हिमाद्रि) *den* Himâlaja *darstellen:* येन हिमाद्रीयितम् (impers.) Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,4 v. u.

हिमानद्ध (हिम + आ°) adj. *von Kälte gebunden* so v. a. *gefroren* Suçr. 1,22,3.

हिमानी (von हिम) f. 1) *viel —, tiefer Schnee* P. 4,1,49. Vop. 4,26. AK. 1,1,2,20. H. 1072. Halâj. 3,23. हिमान्यां पतत्यां प्रतिवत्सरम् Râġa-Tar. 4,180. चकोरस्य द्विषच्चक्रे तपमाप्यादितं तथा । मार्तण्डकिरणोस्तीव्रैर्हिमानीपटलं यथा ॥ Pârçvanâthak. 4,458 (nach Aufrecht). — 2) *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râġan. 14,102.

हिमान्त (हिम + अन्त) m. *Ende der kalten Jahreszeit* MBh. 14,228.

हिमाब्ज (हिम + अब्ज) n. *eine blaue Lotusblüthe* Râġan. 10,198.

हिमाभ्र m. *Kampfer* Madan. 3,1.

हिमाम्भस् (हिम + अ°) n. *kaltes Wasser* Ragh. 5,70. Bhâg. P. 5,12,2.

हिमाराति (हिम + अ°) m. *der Feind der Kälte,* Bez. *der Sonne und des Feuers* Med. t. 220.

हिमाल m. = हिमालय 1) *a*) AK. 2,1,3.

हिमालय्, °यति *dem* Himâlaja *gleichen* Dhûrtas. 67,16.

हिमालय (हिम + आ°) m. 1) *a*) *die Stätte des Schnees,* Bez. *des Gebirges* Himâlaja Trik. 2,3,1. H. 1027. Bhag. 10,25. Kumâras. 6,94. Spr. (II) 4978. Kathâs. 4,24. Prâjaçkittendus. 2,*b*,1. Bhâg. P. 1,13,25. 5,16, 9. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,34. 339,*b*,12. 340,*a*,18. — *b*) *weiss blühender* Khadira Çabdac. im ÇKDr. — 2) f. आ *Flacourtia cataphracta* Râġan. 5,91. — Vgl. हृद्र°.

हिमालयसुता f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî Kavikalpalatâ im ÇKDr.

हिमावती (von हिम) f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णक्षीरी AK. 2,4,5, 3. Râġan. 5,30. — Vgl. हैमवती.

हिमाश्रया (हिम + आश्रय) f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्तिका Râġan. 3,30.

हिमाहति (हिम + आ°) f. *Schneefall* Kathâs. 29,55.

हिमाह्व (हिम + आह्वा) 1) m. *Kampfer* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) m. n. N. pr. eines Varsha in Ġambudvîpa VP. 2,1,19.27. Mârk. P. 53,40.

हिमाह्वय (हिम + आ°) 1) m. *Kampfer* Trik. 2,6,39. — 2) m. n. = हिमाह्व 2) Mârk. P. 53,36.

हिमेलु (von हिम) adj. *frostig, keine Kälte vertragend* P. 5,2,122, Vârtt. 8.

हिमोत्तरा (हिम + उत्तर) f. *eine Traubenart* (कपिलद्राक्षा) Râġan. 11,104.

हिमोत्पन्ना (हिम + उ°) f. *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râġan. 14,102.

हिमोदक (हिम + उ°) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,20. fg. हिमोदकि 23.

हिमोद्भवा (हिम + उद्भव) f. Bez. zweier Pflanzen: = क्षीरिणी Râġan. 5,51. *Curcuma Zedoaria* 6,230.

हिमोस्र (हिम + 2. उस्र) m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Bhatt. 9,2.

हिम्स Verz. d. B. H. 254,2 v. u. v. l. für हेस.

हिम्पतिवर्मन् oder हिम्मति° m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 465.

हिम्मक m. N. pr. eines Mannes Râġa-Tar. 6,243. 233. 248. 250.

हिम्मतिवर्मन् s. हिम्पति°.

हैम्य (von हिम) adj. *schneeig, mit Schnee bedeckt:* पर्वताः P. 5,2, 120, Vârtt., Schol.

हिम्या (wie eben) adv. *bei Kälte:* घृतेनार्कं यस्मै हिम्येव वाससः RV. 1,34,1.

हिर 1) m. *Band, Streifen:* हिरा वै राज्ञा Çat. Br. 1,3,4,15. = मेखला Comm. — 2) f. हिरा *a*) *Ader* AV. 1,17,4. 7,35,2. VS. 25,8. Vgl. हिता und सिरा. — *b*) *Gmelina arborea* Râġan. 9,35. क्षीरा v. l. — Vgl. पालिंहिर.

हिरकुत् adv. von हिरुक् P. 5,3,72, Schol.

हिरङ्ग m. Bez. Râhu's Çabdârthak. bei Wilson.

हिरण n. *Gold; der männliche Same; Otterköpfchen* H. an. 3,235. Med. n. 80. — Vgl. हिरण्य.

हिरणिन् (für हिरण्यिन् von हिरण्य) adj. *goldreich, goldgeschmückt:* त्रसदस्योर्हिरणिनो ररणाः RV. 5,33,8. अग्रेठो हिरणिनः स्वरिष्टीन् 6,63,9.

हिरण्मय (für हिरण्यमय) 1) adj. (f. ई) *golden* TS. Prât. 13,8. P. 6, 4,174. H. an. 4,232. Med. j. 131. दामन् TS. 2,4,12,1. Ait. Br. 1,30. पुरुष TS. 5,2,7,2. Çat. Br. 7,4,1,17. 10,5,2,6. 4,1,6. 6,2,2. Maitrjup. 6,1. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,81. कुशी Çat. Br. 3,6,2,9. 10,1,4,9. स्रज् 5,4,5,22. प्राकाश ebend. अर्धि 6,3,1,44. 7,4,2. अण्ड 11,1,6,1. थाल 13,2,2,16. कूर्च Lâtj. 9,9,14. Gefäss Kâtj. Çr. 14,2,9. Shv 20,2, 18. — Khând. Up. 8,5,3. Ind. St. 2,13. 306. fg. MBh. 3,1779. 12146. 7, 2266. R. Gorr. 2,8,45. 3,39,19. 4,44,17. Ragh. 15,61. 17,26. Uttarar. 29,17 (39,6). H. 1464. Halâj. 1,131. Bhâg. P. 2,2,9. 10,13. 5,3,3. 20, 2. 8,2,2. — 2) m. n. N. eines Varsha in Bhârata Trik. 2,1,3. H. 947, Schol. H. an. MBh. 6,290. VP. 168. Mârk. P. 60,14. Bhâg. P. 5, 2,20. 16,8. 18,29. — 3) m. *a*) Bez. Brahman's Med. — *b*) N. pr. eines Rshi MBh. 2,299. eines Sohnes des Âgnîdhra und Beherrschers des gleichnamigen Varsha Bhâg. P. 5,2,19; vgl. हिरण्वत्.

हिरण्य Uṇâdis. 5,44. Çânt. 3,18. 1) n. *a*) *Gold,* überh. *edles Metall;* später auch so v. a. *Geld* AK. 2,9,91. 94. Trik. 3,3,323. H. 192. 1043. 1045. an. 3,235. Med. j. 113. Halâj. 1,80. 2,19. चन्द्र RV. 10,107,7. शुचि 4,10,6. हिरण्यमिव रोचते 1,43,5. 3,34,9. 4,17,11. AV. 1,9,2. 2, 36,7. 5,28,6. 6,38,2. 9,5,14. अमृत 5,28,11. 11,1,28. 19,26,1. हिरण्यं

सूर्येण सुवर्णम् 2. Ait. Br. 7,9. 12. TBr. 1,1,3,8. हिरण्याद्धृतं निष्पिबति TS. 2,3,11,4. अद्भो हिरण्यं पुनन्ति *Gold wird ausgewaschen* 6,1,3,1. Çat. Br. 2,1,1,5. Same des Feuers 2,2,28. 12,4,3,4. अश्मनो ऽयो ऽयसो हिरण्यं तस्माद्यो बहुध्मातं हिरण्यसंकाशमिवैव भवति 6,1,3, 5. Pańkav. Br. 17,6,1. Kâtj. Çr. 7,6,8. 12,5,9. 6,1. Lâtj. 3,1,9. 5,6,8. 8,8,12. सर्पिर्मधुनी हिरण्यनिकाषं हिरण्येन प्राशयेत् so v. a. *mit einem goldenen Werkzeug* Âçv. Gṛhj. 1,15,1 (vgl. प्राशनं चास्य हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29). 2,9,7. Kauç. 40. 45. 62. 64. 80. रजत TS. 1,5,1,2. Çat. Br. 12,4,4,7. 13,4,2,10. हरित 12,4,4,6. Kâṭh. 10,4. Shaḍv. Br. 2,9. °सदृश MBh. 3,2308. हिरण्यं ववृषे मघवा 12,918. हिरण्यमवहृत्य: 919. Verz. d. Oxf. H. 35,b,17. fg. 43,a,16. fg. क्षेत्रं हिरण्यं गामश्वं छत्रोपानहमासनम्। धान्यं शाकं च वासांसि गुरवे प्रीतिमावहेत्॥ M. 2, 246. 4,188. fgg. 7,130. 206. 208. 8,156. 182. 188. 10,114. गोहिरण्यम् MBh. 2,1833. हिरण्यमेवार्जय Spr. (II) 4484. 4614. 7366. 7400. fg. Varâh. Bṛh. S. 5,74. 10,17. 29,10. 48,48. Weber, Kṛshṇaǵ. 278. 279 (स° adj.). neben काञ्चन 306. सुवर्ण R. 1,74,5. 2,76,15. — b) *Goldschmuck, Goldsachen;* pl. ṚV. 1,122,2. 162,16. 2,33,9. 5,60,4. AV. 4,10,6. VS. 15,50. 20,37. Kauç. 106. sg. AV. 1,35,1. fgg. 18,4,56. ललाटे हिरण्यं संस्तभ्य Kauç. 76. — c) *Goldstück* (auch als *Münze* dienend), in den Brâhmaṇa gewöhnlich in Verbindung mit सुवर्ण zur Unterscheidung von andern Metallen. सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा विच्छिद्य TBr. 1,4,2,4. चत्वारि हिरण्यानि ददाति 3,8,2,2. Çat. Br. 13,4,1,6. 12,7,1,7. शतमान 5,5,5,16. 13,1,1,4. 2,2,2. 14,3,1,32. TS. 2,3,11,5. = मानभेद Trik. Med. — Der Natur der Sache nach lässt sich die dreifache Modification der Bedeutung nicht reinlich scheiden, z. B. in हिरण्यं पदे निधाय जुहोति Çat. Br. 3,3,1,3 sind sämmtliche zulässig. — d) *Otterköpfchen* Trik. 2,9,28. 3,3,323. H. 1206. H. an. Med. — e) *der männliche Same* Trik. H. an. Med. — f) *Unvergängliches* (अक्षय) Med. — 2) adj. *golden, von Gold:* माषक M. 8,393. मत्स्याः MBh. 12,920. — 3) m. a) *eine Art Bdellion;* s. u. गुग्गुलु 1). — b) N. pr. α) eines Daitja MBh. 12,12942. Pańkar. 1,13,5. — β) eines Sohnes des Âgnîdhra und als m. n. N. des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,34; vgl. हिरण्मय. — γ) eines Fürsten von Kâçmîra Râǵa-Tar. 3,102. 124. — 4) f. आ Bez. einer *der sieben Zungen des Feuers* H. 1099, Schol. Halâj. 1,68. — Vgl. बहु°, स°, सु°, हैरण्य.

हिरण्यक (von हिरण्य) m. 1) *Goldgier* P. 5,2,65. — 2) N. pr. eines Mäusekönigs Hit. 14,16.

हिरण्यकक्ष adj. *mit einem Goldgurt versehen:* भीष्म MBh. 4,2108. °ग्रैवेयाः Elephanten R. 1,53,17; हैरण्य° ed. Bomb.

हिरण्यकक्ष्य adj. dass.: Elephanten Âçv. Çr. 9,9,14.

हिरण्यकर्ण adj. *Gold im Ohre tragend* ṚV. 1,122,14.

हिरण्यकर्तर् m. *Goldarbeiter* MBh. 12,10035.

हिरण्यकवच adj. *einen goldenen Panzer habend:* Çiva MBh. 12,10362.

1. हिरण्यकशिपु m. *Goldteppich, ein goldverzierter Sitz* TBr. 3,9, 20,1. Ait. Br. 7,18. Lâtj. 9,9,12. 24.

2. हिरण्यकशिपु 1) adj. *einen goldenen Teppich habend* AV. 5,7,10. — 2) m. N. pr. eines von Vishṇu (in seiner Erscheinung als Narasiṁha) erschlagenen Daitja H. 221. MBh. 1,2525. 2641. 7620. 12, 6146. 8265. 12942. 13,662. Hariv. 184. fg. 204. 2248. fgg. 2571. fg. 5863. 7367. 12194. fgg. 12458. 12501. 12609. fgg. R. 5,24,9. Spr. (II) 4139. VP. 123. fg. 126. fgg. Bhâg. P. 3,17,18. fg. 6,18,10. fg. 7,1,39. fgg. Verz. d. B. H. No. 325. 539. Verz. d. Oxf. H. 14,a,9. 42,a,2. 64,b,3. Comm. zu Taitt. Br. 1,237,16. °हृच्छेदिन् Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3, 65. °दारण desgl. H. 221, Schol.

हिरण्यकामधेनु f. *eine die* Kâmadhenu *darstellende Figur aus Gold* Verz. d. Oxf. H. 43,a,16.

हिरण्यकार m. *Goldarbeiter* VS. 30,17. R. Gorr. 2,90,17.

हिरण्यकुक्षि adj. *goldbauchig* Kauç. 102.

हिरण्यकुल m. N. pr. eines Fürsten von Kâçmîra Râǵa-Tar. 1,288.

हिरण्यकृत् adj. *Gold machend (zum Vorschein bringend):* Agni MBh. 2,1148.

हिरण्यकृतचूड adj. *dessen Haarbüschel von Gold ist:* Çiva MBh. 12,10362.

हिरण्यकेश 1) adj. (f. ई) *goldhaarig, —mähnig* ṚV. 1,79,1. AV. 5,7, 9. Bhâg. P. 3,18,7. Verz. d. Oxf. H. 249,a,2. — 2) m. a) ein N. Vishṇu's H. ç. 65. — b) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,271. — 3) f. ई (sc. शाखा) desgl. ebend.

हिरण्यकेशिन् m. N. pr. eines Verfassers von Gṛhjasûtra Ind. St. 1,82. 471. 9,176. Verz. d. Oxf. H. 280,a,10. fg. 364,b, No. 68. Notices of Skt Mss. 1,86.

हिरण्यकेश्य adj. *goldmähnig:* हरी ṚV. 8,32,29. 82,24.

हिरण्यकोश im ÇKDr. beruht auf einer falschen Auffassung von H. 1045.

हिरण्यखादि adj. *goldene Spangen tragend:* die Marut Çâṅkh. Çr. 3, 5,12. 8,23,6.

हिरण्यगर्भ 1) m. a) *Goldschooss* (vgl. AV. 4,2,8), *ein Fötus von Gold:* °दान Verz. d. Oxf. H. 35,b,1. Bez. *einer kosmogonischen Potenz*, namentlich *des persönlichen* Brahman, AK. 1,1,1,11. H. 213. Halâj. 1, 6. 5,82. °र्भः समवर्तताग्रे ṚV. 10,121,1. AV. 10,5,19. 7,28. प्रजापतिर्वै हि° TS. 5,5,1,2. Çat. Br. 6,2,2,5. Taitt. Âr. 10,1,6. Çvetâçv. Up. 3, 4. 4,12. Maitrjup. 6,8. Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,125. 133. 162. MBh. 1,59. 12,10362 (Çiva so genannt). 11231. Hariv. 38. 997. 1334. 12429. 14151. Sûrjas. 12,15. Weber, Râmat. Up. 331. VP. 7. Mârk. P. 99,50. Bhâg. P. 5,1,9. 20,44. Verz. d. Oxf. H. 43,a,15. 248,b,6. 8. Sarvadarçanas. 177,19. Schol. zu Kap. 1,64. 99. = समष्ट्युपहितं चैतन्यम् Vedântas. (Allah.) No. 62. = कपिल MBh. 12,12933. 13703. als योगस्य वक्ता Sarvadarçanas. 158,16. — b) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 56,23. mit dem patron. Prâǵâpatja Liedverfasser von ṚV. 10,121. ein Vedânta-Lehrer Tattvas. 22. हरिहरहिरण्यगर्भप्रभाकराणामवियोगव्रतम् Verz. d. Oxf. H. 34,b,7. 8. — c) N. pr. eines Flamingo Hit. ed. Johns. 1662. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,a,1. — 3) wohl n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,a, No. 101. — 4) adj. Hiraṇjagarbha 1) a) *betreffend:* स्थानक Ind. St. 1,69. — Vgl. हैरण्यगर्भ.

हिरण्यगुप्त m. N. pr. eines Sohnes des Jogananda Kathâs. 5,79. ein Kaufmannsname 4,48. 52,299. fgg.

हिरण्यचक्र adj. *goldene Wagen habend* ṚV. 1,88,5.

हिरण्यजा adj. *goldentsprungen, goldig* AV. 4,10,1.

हिरण्यजित् adj. *Gold gewinnend* RV. 9,78,4. AV. 7,50,6.

हिरण्यजिह्व adj. *goldzüngig* RV. 6,71,3.

1. हिरण्यज्योतिस् n. *Goldglanz* Çat. Br. 13,2,2,16.

2. हिरण्यज्योतिस् adj. *goldglänzend* AV. 10,9,6. ॰रूप TS. 5,4,2,4; vgl. übrigens TBr. 3,8,22,3. — Kâth. 20,6. 28,1.

हिरण्यतेजस् n. *Goldglanz* AV. 19,26,3.

हिरण्यत्वच् adj. *einen goldenen Ueberzug (oder Decke) habend* RV. 5,77,3; vgl. 8,1,32.

हिरण्यत्वचस् adj. *Goldfell oder eine goldene Schabrake habend:* die Rosse der Sonne AV. 13,2,8.

हिरण्यद 1) adj. *Gold schenkend* M. 4,230. ॰दे oder ॰दाः RV. 2,35,10. 10,107,2. — 2) m. *das Meer* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. ॰दा a) *die Erde* ebend. — b) N. pr. eines Flusses Hariv. 9507.

हिरण्यदंष्ट्र adj. *goldene Schneidezähne habend* Kaush. Up. 4,3,7.

हिरण्यदत्त m. N. pr. zweier Männer Kathâs. 4,26. 22,151.

हिरण्यदन्त् 1) adj. *goldzähnig* RV. 5,2,3. — 2) m. N. pr. eines Vaida Ait. Br. 3,6.

हिरण्यद्यू adj. *um Gold oder Geld spielend* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,268,a.

हिरण्यद्रापि adj. *einen goldenen Umwurf tragend* AV. 5,7,10; vgl. RV. 1,25,13.

हिरण्यधनुस् adj. *einen goldenen Bogen habend;* m. N. pr. eines Fürsten der Nishâda MBh. 1,5241.

हिरण्यनाभ 1) m. a) Bez. Vishṇu's H. ç. 66. — b) N. pr. verschiedener Kausalja Praçnop. 6,1. Hariv. 1081. VP. 282. Verz. d. Oxf. H. 53,a,25 (॰नाभन् die Hdschr.). 55,b,2. 5.49. Bhâg. P. 6,15,15. 12,6,77. auch wohl 9,21,28. Râma (Sohn eines Kausalja) R. 2,78,13. ein Sohn Sṛǵaja's MBh. 12,1042. Viçvasaha's Ragh. 18,24. VP. 386. Vidhṛti's Bhâg. P. 9,12,2. 5. — c) m. ein N. des Berges Mainâka (vgl. सुनाभ) Trik. 2,3,2. H. 1028. R. 5,7,5. 47. 6,108,19. — 2) n. Bez. *eines Gebäudes mit drei Hallen, nämlich nach Osten, Westen und Süden,* Varâh. Bṛh. S. 53,37. — Vgl. हैरण्यनाभ.

हिरण्यनिर्णिज् adj. *goldgeschmückt* RV. 1,167,3. 5,62,7.

हिरण्यनेमि adj. *goldene Felgen habend* RV. 1,105,1.

हिरण्यपक्ष adj. *goldene Flügel habend* RV. 10,123,6. VS. 18,53. TBr. 3,7,6,2. Ind. St. 3,459.

हिरण्यपति m. *Goldherr* Taitt. Âr. 10,22. Çiva MBh. 12,10362.

हिरण्यपर्ण adj. 1) *goldgefiedert* RV. 4,45,4. Pâr. Gṛhj. 3,15. — 2) *goldblätterig* Nir. 8,19. TBr. 3,6,11,2. VS. 21,56. 28,20. 32.

हिरण्यपर्वत m. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2,65. fgg. 385. Vie de Hiouen-thsang 171. 174. 177.

हिरण्यपाणि 1) adj. a) *goldhändig:* Savitar RV. 1,22,5. 35,9. 3,54, 11. 6,50,8. 71,4. 7,38,2. सवितृपुत्र Ind. St. 3,459. — b) *goldhufig* RV. 8,7,27. — 2) m. N. pr. eines Vaiçravaṇa Shaḍv. Br. 5,6. eines andern Mannes Burnouf, Intr. 424, N.

हिरण्यपात्र n. *Goldgefäss* TS. 5,7,1,3. TBr. 1,3,3,7. Çat. Br. 5,1, 2,19. 5,28.

हिरण्यपावन् m. RV. 9,86,43 nach Sây. = हिरण्यवेन पुनन्.

हिरण्यपिण्ड m. *Goldklümpchen* RV. 6,47,23.

हिरण्यपुर n. *Goldstadt,* N. pr. 1) einer in der Luft schwebenden oder jenseits des Meeres gelegenen Stadt der Asura MBh. 3,12209. 5,1932. 3567. ॰वासिन्: 4,1977. Hariv. 209. Kâm. Nîtis. 11,41. Bhâg. P. 5,24,30. — 2) einer Stadt in Kâçmîra Kathâs. 65,215. Râǵa-Tar. 7,1395. 8,737.

हिरण्यपुरुष m. *eine männliche Figur aus Gold* Kâtj. Çr. 17,4,3. Ind. St. 13,248.

हिरण्यपुष्टि m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,3.

हिरण्यपुष्पी f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,368,20. = कालिकारिका Comm.

हिरण्यपेशस् adj. *goldgeschmückt* RV. 8,7,2. 31,8.

हिरण्यप्रउग adj. *mit einem goldenen Deichselkopf versehen* RV. 1,35,5.

हिरण्यबन्धन adj. (f. ॰आ) *goldene Bänder (Tauwerk) führend:* Schiff AV. 5,4,4. 19,39,7.

हिरण्यबाहु 1) adj. *goldarmig* VS. 16,17. Taitt. Âr. 10,22. Çiva Ind. St. 2,21. MBh. 14,198. — 2) m. a) ein N. des Flusses Çoṇa AK. 1,2,3,33. H. 1090. Halâj. 3,52. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2147. — c) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,25. — Vgl. हैरण्यबाहव.

हिरण्यबिन्दु m. N. pr. eines Berges MBh. 3,8317. eines geheiligten Badeplatzes 13,1697. ॰बिन्दोस्तीर्थम् 1,7345.

हिरण्यमय (von हिरण्य) adj. (f. ॰ई) *aus Gold gemacht:* Nadel Çat. Br. 13,2,10,2. — Vgl. हिरण्मय.

हिरण्यमूर्धन् adj. (f. ॰मूर्ध्नी) *goldköpfig* TS. 5,5,2,3.

हिरण्यय (von हिरण्य) ved. adj. (f. ॰ई) *golden* P. 6,4,175. यष्टि RV. 8,29,1. Wagen der Götter 1,35,2. 4,44,4. 5. 6,56,3. पवयः 1,180,1. द्रापि 25,3. अत्क 5,55,6. (आदित्याः) हिरण्ययाः शुचयो धारपूताः 2,27,9. योनि 5,67,2. VS. 8,29. प्रगाति RV. 3,38,8. उत्स 8,50,6. गृह AV. 7, 83,1. वज्र RV. 8,57,3. धरणी 10,184,3. कोश AV. 10,2,31. fgg. मणि-कुरिति हिरण्ययः 10,3,3. 7,99,1. 11,2,12. पुरः 10,6,10. प्रधि VS. 11, 13. Çat. Br. 14,9,4,24. Arme des Savitar RV. 6,71,1. 7,45,2. दन्ती 1,144,6. शिप्रा: 5,54,4. 8,7,25. Schiffe des Pûshan 6,58,3. AV. 4,37, 2. 5,4,4. 5. सख सचा हिरण्ययी (offenbar um den üblen Klang zu vermeiden) RV. 8,1,32. सचा मना हिरण्ययी 67,2. Sindhu 10,78,8. पशु etwa so v. a. *Goldes werth* AV. 10,18,4. — Vgl. हिरण्यय, हिरण्मय.

हिरण्ययी (wie oben; हिरण्यऽया Padap.) f. *Lust nach Gold* RV. 7,66,8.

हिरण्ययु (wie oben) adj. *Gold begehrend* RV. 7,31,3. काम 8,67,9. 9,27,4.

1. हिरण्यरथ m. *ein Wagen voll Gold* RV. 1,30,16. Ait. Br. 7,16. *ein Wagen von Gold (im Kleinen):* ॰दान Verz. d. B. H. 137 (182).

2. हिरण्यरथ adj. *mit einem goldenen Wagen fahrend* RV. 5,57,1.

हिरण्यरशन adj. *einen goldenen Gürtel habend* Bhâg. P. 4,7,20.

हिरण्यरूप adj. *wie Gold aussehend, goldähnlich* RV. 2,35,10. Agni 4,3,1. 5,62,8. 10,20,9.

हिरण्यरेतस् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226. 1) adj. *dessen Same Gold ist.* — 2) m. a) Bez. *des Feuers* AK. 1,1,1,54. H. 1097. an. 3,48. Med. s. 68. Halâj. 1,64. MBh. 1,2106. 3408. 14,418. R. Gorr. 2,83,41. Ragh.

18,24. Bâlar. 282,7. Mârk. P. 99,49. Daçak. 63,7. Bhâg. P. 6,9,41. — b) Bez. der Sonne H. an. Med. N. pr. eines der 12 Âditja Weber, Râmat. Up. 304. — c) Bez. Çiva's H. 197. Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,15. daneben auch °रेतस (auch im pl.) ebend. eines Sohnes des Prijavrata (als N. des Feuers) Bhâg. P. 5,1,26. 34. 20,14. — Vgl. सुवर्णरेतस्, °रेतस.

हिरण्यरोमन् m. Beiw. Bhishmaka's MBh. 5,5350. N. pr. eines Rshi Hariv. 44153. im 5ten Manvantara 431. Bhâg. P. 8,5,3. eines Sohnes des Parganja Hariv. 276. VP. 85,N. 3. 153. 226.

हिरण्यलोमन् m. N. pr. eines der 7 Rshi im 5ten Manvantara Mârk. P. 75,73.

हिरण्यर्व (von हिरण्य) P. 5,2,109, Vârtt. 1 (मैलर्व). m. *das einem Gotte (einem Tempel) gehörige Gut* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. सु°.

हिरण्यवक्षस् adj. *goldbrüstig, die Gold in sich bergende* Erde AV. 12,1,6. 26.

हिरण्यवत् (von हिरण्य) 1) adj. a) *Gold besitzend*: उत नो गोमतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः RV. 8,32,9. — b) *aus Gold bestehend*: वसु RV. 7,94,9. — c) *von Gold begleitet, damit versehen* u. s. w.: Opfer Kâtj. Çr. 11,1,2. Wasser 25,12,13. Hand Çâñkh. Grhj. 6,2. — 2) f. °वती N. pr. a) eines Flusses Burnouf, Intr. 86. Hiouen-thsang 1,334.347. Schiefner, Lebensb. 290 (60). — b) zweier Frauenzimmer Kathâs. 93, 10. Verz. d. Oxf. H. 153,a,21. — c) ein N. der Stadt Uggajinî im 3ten Zeitalter Kathâs. 83,6. — 3) n. *Besitz an Gold* RV. 1,30,17. 92,16. 8, 22,17. Vâlakh. 1,10. आ पवस्व महीमिषं गोमदिन्दो हिरण्यवत् RV. 9, 41,4. 61,3. 63,18. 69,8.

हिरण्यवन्धुर adj. *einen goldenen Sitz oder dgl. habend*: der Wagen Indra-Vâju's RV. 4,46,4. der Açvin 8,5,28.

हिरण्यवर्ण 1) adj. (f. आ) a) *goldfarben, goldähnlich*: Ushas RV. 3, 61,2. 7,77,2. Indra 5,38,2. TBr. 2,8,8,4. Brhaspati RV. 5,43,12. Gewässer RV. 2,35,9. fgg. Naigh. 1,13. AV. 1,33,1. 3,13,6. Âçv. Grhj. 4,7,15. — RV. 2,34,11. 10,85,20. AV. 5,5,6. 7,10. 9,1,4. 19,28,5. Taitt. Âr. 10,22. शकुनयः Ind. St. 3,459. घराट Hariv. 37. — b) *das Wort* हिरण्यवर्ण *enthaltend* (Vers) Kauç. 90. — 2) f. आ *Fluss* H. 1079.

हिरण्यवर्णादि adj. *mit* हिरण्यवर्ण *beginnend* TS. Prât. 9,20. 21,3.

हिरण्यवर्तनि adj. *eine goldene Bahn habend, goldspurig* RV. 1,92, 18. 5,75,2. 8,5,11. 8,4. 76,5. VS. 20,74. Sarasvatî 6,61,7. Sindhu 8,26,18.

हिरण्यवर्मन् m. = काञ्चनवर्मन् N. pr. eines Fürsten der Daçârṇa MBh. 5,7419. 7511.

हिरण्यवर्ष m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,172. 233.

हिरण्यवाशी adj. *ein goldenes Messer (oder Beil) führend*: Brhaspati RV. 7,97,7 (TBr. 2,8,4,1). die Marut 8,7,32.

हिरण्यवाशीमत्तम adj. dass., superl. °मत्तम als Beiw. Pûshan's RV. 1,42,6.

हिरण्यवाह m. ein N. des Flusses Çoṇa, sonst हिरण्यबाहु, Çabdar. im ÇKDr. und Bharata zu AK. 1,2,3,33 nach ÇKDr.

हिरण्यविद् adj. *Gold verschaffend, — besitzend* RV. 9,86,39.

हिरण्यवी adj. *mit Gold bedeckt*: पृषती RV. 8,54,10.

हिरण्यवीर्य adj. *dessen Same Gold ist*, Bez. des Feuers Bhâg. P. 4,24, 37. — Vgl. हिरण्यरेतस्.

हिरण्यशकल s. u. शकल.

हिरण्यशम्य adj. *mit goldenen Zapfen versehen*: Wagen RV. 1,35,4.

हिरण्यशरीर adj. *einen goldenen Leib habend* Ait. Br. 2,3.14.

हिरण्यशल्क s. u. शल्क.

हिरण्यशिप्र adj. *einen goldenen Helm tragend*: die Marut RV. 2,34,3.

हिरण्यशीर्षन् adj. (f. °शीर्ष्णी) *goldköpfig* Kâṭh. 20,6. v. l. zu °मूर्धन् der TS.

हिरण्यशृङ्ग 1) adj. *goldhörnig* RV. 1,163,9. AV. 19,36,5. — 2) m. N. pr. eines Berges MBh. 6,237.

हिरण्यश्मश्रु adj. *goldbärtig* Verz. d. Oxf. H. 249,a,1. 2.

हिरण्यष्ठीव m. N. pr. eines Berges (*Gold speiend*) Bhâg. P. 5,20,4.

हिरण्यसंदृश् adj. *wie Gold erscheinend, goldig* RV. 2,35,10. 6,16,38. 8,5,28.

हिरण्यसरस् n. *Goldteich, — see*, N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 12,13220.

हिरण्यस्तुति f. *Lob des Goldes*, Bez. einer Hymne Ind. St. 1,109.

हिरण्यस्तूप m. N. pr. eines Mannes (*Goldschopf*) RV. 10,149,5. Çat. Br. 1,6,4,2. Verz. d. Oxf. H. 18,b,10. 11. 19,a,27. mit dem patron. Âñgirasa Verfasser von RV. 1,31—35. 9,4. 69. — Vgl. हैरण्य°.

1. हिरण्यस्रज् f. *Goldkranz, — reif — kette* u. dgl. Kâtj. Çr. 14,1, 23. 5,36. 22,3,24. Lâṭj. 9,2,9. Gobh. 3,5,9.

2. हिरण्यस्रज् adj. *mit einer Goldkette u. s. w. versehen*: मणि AV. 10,6,4. Pañkav. Br. 18,7,6. Kauç. 106. ऋत्विजः Âçv. Çr. 9,9,4.

हिरण्यहस्त 1) adj. *goldhändig*: Savitar RV. 1,35,10. AV. 7,116,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes RV. 1,116,13. 117,24. MBh. 13,6268.

हिरण्यहेमन् n. *Gold* Hem. Jogaç. 3,93.

हिरण्याक्ष (हिरण्य + 3. अक्ष) 1) adj. *goldäugig*: Savitar RV. 1,35, 8. Eule Taitt. Âr. 4,33,1. — 2) m. N. pr. a) eines von Vishṇu in seiner Erscheinung als Eber erschlagenen Daitja MBh. 12,6446. 13, 6016. Hariv. 184. 194. 5863. 7367. 12458. 12500. 12522. fgg. 12913. 14257. fg. VP. 123. Bhâg. P. 3,44,2. 17,18. 20. fgg. 6,6,33. 18,10. 12. 7,1,39. fg. Verz. d. B. H. No. 325. Verz. d. Oxf. H. 64,b,2. °रिपु Bez. Vishṇu's Ragh. 18,24. °हर् desgl. Pañkar. 4,3,59. — b) eines Rshi MBh. 13,4050. Verz. d. Oxf. H. 340,a, 29. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256. Hariv. 1461. 1467 (pl. *sein Geschlecht*). 1769. eines der Unterredner bei Karaka z. B. 1,26. N. pr. eines Sohnes des Çjâmaka Bhâg. P. 9,24,41. eines Fürsten von Kâçmîra, Sohnes des Utpalâksha, Râga-Tar. 1,287. fg. des Kanakâksha Kathâs. 65, 216. fgg. — c) einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,7. 8.

हिरण्याङ्ग (हिरण्य + 3. अङ्ग) m. N. pr. eines Rshi Verz. d. Oxf. H. 18,b,9. pl. *sein Geschlecht* 19,a,25.

हिरण्याब्ज (हिरण्य + अब्ज) n. *eine goldene Lotusblüthe* Kathâs. 54,10.

हिरण्याभीशु (हिरण्य + अ°) adj. *goldene Zügel oder Riemen führend*: Wagen RV. 8,5,28. 22,5.

हिरण्याश्व (हिरण्य + अश्व) m. *ein Pferdchen aus Gold:* °दान Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,17. fg. 43,*a*,16. °रथ m. *Pferdchen und Wägelchen aus Gold* ebend.

हिरण्यिन् adj. von हिरण्य gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. f. °नी *Goldgrube, eine goldreiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu 5,2,135.

हिरण्येशय adj. *im Golde ruhend* (शय): Mahâpurusha MBh. 12,12864.

हिरण्येष्टका f. *eine* Ishṭakâ *aus Gold* Çat. Br. 6,1,2,30. 2,1,20. TS. 5,5,5,1. 7,6,2. 9,4.

हिरण्वत् (für हिरण्यवत्) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Âgnîdhra (Agnîdhra) VP. 2,1,17. 21. Vgl. हिरण्मय. — 2) f. °वती N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 5,5176. 6,333 (VP. 183). 13,7654. R. Gorr. 2,73,8. Mârk. P. 60,14. — Vgl. हैरण्वती.

हिराधर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 166,*b*, No. 370.

हिरि adj. = हरि; s. d. folgenden Wörter.

हिरिशिप्र adj. *gelb —, goldwangig; einen goldenen Helm* (oder *Visir*) *tragend:* Agni RV. 2,2,5. Indra 6,29,6. — Vgl. हरिशिप्र, हिरण्यशिप्र.

हिरिश्मश्रु adj. = हरिश्मश्रु *goldbärtig* RV. 5,7,7. 10,46,5.

हिरीमत् (von हिरि) adj. etwa *der die Falben hat* (vgl. हरिवत्): (इन्द्रः) वज्रं यश्चक्रे सुहनाय दस्यवे हिरीमशो हिरीमान् RV. 10,105,7.

हिरीमश (von हिरिमन् = हरिमन्) adj. *falb* s. d. vorigen Art.

हिरुक् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *weg, fort, aus dem Gesicht:* य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात् RV. 1,164,32. हिरुगिव यन्ति सिन्धवो हिरुग्देवो वनस्पतिर्हिरुङ्नमन्तु शत्रवः AV. 4,3,1. unter den निर्णीतान्तर्हितनामधेयानि Naigh. 3,25. = वर्जने (विना) und समया, मध्ये AK. 3,5,3. 7. Trik. 3,3,464 (°विलासयोः wohl fehlerhaft für °विनार्थयोः). H. 1527. 1534. an. 7,20. Med. avj. 12. अधमार्थे Çabdar. im ÇKDr. हिरुक्कर्मणा मोक्षः so v. a. *die Erlösung tritt ein, sobald die Werke aufhören*, H. 1527, Schol. am Ende eines adv. comp. (!) हिरुक्कं gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. — Vgl. ह्रुहुक्.

हिल्, हिलति (भावकरणे, हावकरणे) Dhâtup. 28,69.

हिल N. pr. eines Berges Hiouen-thsang 1,135. 2,188. Vie de Hiouen-thsang. 87. einer Stadt Hiouen-thsang. 1,102.

हिलमोचि f. *Enhydra Hingcha* Dec. Çabdar. im ÇKDr. °का desgl. AK. 2,4,5,23. Trik. 2,4,31. Ratnam. 234. Madan. 1,306. °मोचि f. desgl. Hâr. 180. Çabdar. im ÇKDr.

हिलीसमुद्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,10.

हिल्ल m. 1) *ein best. Wasservogel*, = शराटि Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,2158.

हिल्लाज m. N. pr. eines Astronomen Ind. St. 2,246. fgg. 268. 274. °जातक und °दीपिका 250.

हिल्लोलय्, °यति = हिन्दोलय् Dhâtup. 35,84,*h*.

हिवुक s. हिबुक.

हिष्क्, हिष्कयते = हिक्क् Dhâtup. 33,12, v. l.

ही interj. *des Staunens* AK. 3,5,9. H. an. 7,17. Med. avj. 87. ही चित्रम् Bhatt. 14,39. *des Entsetzens* H. an. Med. *des Schmerzes* Med. verdoppelt *des Staunens* und *Lachens* H. an. 7,53. Med. avj. 91. *des Behagens:* ही ही (हा हा die neuere Ausg.) हा हेति वादिनो Hariv. 14378.

हीक m. N. pr. eines Piçâka MBh. 8,2061. ein zur Erklärung von वाह्लीक gebildetes Wort.

हीड् (हिड्, हेड्), हेडति Dhâtup. 19,16 (वेष्टने). हेडते Naigh. 2, 12 (क्रुध्यतिकर्मन्). हेडते Dhâtup. 8,32 (अनादरे). जिहीळ, जिहीळे, जिहीळिरे. 1) act. *ärgern, kränken:* तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीळ RV. 10,83,5. अग्ला देवानहिडत् Gobh. Br. 1,2,21. — 2) med. *ärgerlich —, gram —, erzürnt sein* RV. 7,58,5. न मा मिमेथ न जिहीळ एषा 10,34,2. यद्वा पितापराद्धो जिहीळे AV. 6,116,2. तद्देवा न जिहीडिरे *das beunruhigte die Götter nicht, daraus machten sie sich Nichts* Çat. Br. 1,2,5,5. जिहीळानं RV. 1,25,1. अहीडमान Çat. Br. 6, 3,3,20. partic. हीडित *aufgebracht* RV. 1,80,5. 7,46,4. AV. 12,4,28. 49. — 3) *leichtsinnig —, sorglos verfahren:* तीर्त्वा समुद्रं वणिजः समृद्धा यथा कुनद्यामिव हेलमानाः MBh. 10,566. भर्तुः प्रियार्थं कुलरक्षणार्थं भर्तुश्च वंशस्य परिग्रहार्थम् । अहेडमानास्त्वरया स्म दूता राज्ञ्या तु ते सत्यमेव याताः ॥ so v. a. *die Sache ernst nehmend* (= उपेक्षारहिताः Comm.) R. 2,68,22. — Vgl. अहेळत् fgg., हेलन, हेला. Die sinnliche Grundbedeutung dürfte sein *zupfen, rupfen, vellicare;* vgl. caus.

— caus. 1) *ausrupfen:* यद्स्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्क्षो अजीहिडत् AV. 12,4,8. — 2) *verhöhnen, verspotten:* ता हेलयामास कपिर्भ्रूविक्षेपैः समुखादिभिः । दर्शयन्स्वगुदं तासाम् Bhâg. P. 10,67,13. 15.

— अव s. अवहेल fg.

— वि caus. *ärgern, kränken:* नोद्वेजयति भूतानि न विहेलयते (विघातयते ed. Bomb.) तथा MBh. 13,6720.

हीडे, हीळे (von हीड्) m. *Zupfer* so v. a. *Mahner:* यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळत *ein innerer Mahner* (der euch keine Ruhe lassen soll) RV. 8,18,19. = गन्तव्य Sâj.

हीन (partic. von 2. हा) 1) adj. = त्यक्त u. s. w. AK. 3,2,56. H. 1475. = गर्ह्य und ऊन AK. 3,4,28,130. Med. n. 26. = कदर्य Halâj. 2,192. *a) verlassen:* जाया तप्यते कितवस्य हीना RV. 10,34,10. — *b) zurückbleibend hinter, zurückgesetzt, untergeordnet, niedriger stehend, nachstehend:* स हीन इवामन्यत *er sah, dass er sich nicht messen könne*, Pańkav. Br. 14,5,15. यो हीन आनुजावर इव स्यात् 16,4,2. 17,1,2. 20, 11,4. der linke Fuss Çâńkh. Çr. 4,12,3. TBr. 1,5,12,3. Ait. Br. 1,11. यो वै पुरुषो हीनो ऽनुप्रेप्सुः स्यात् *herabgekommen* Âçv. Çr. 10,2,2. Kâty. Çr. 22,2,19. von Personen, *die dem Stande oder der Bildung nach niedriger stehen*, P. 1,4,86. Vop. 5,7. M. 3,107. 4,245. 10,31. Jâǵń. 2,168. 289. Spr. (II) 5629. 6544. 5402. 7405. Varâh. Brh. S. 53,12. Brh. 20,4. Mârk. P. 125,12. स्थानेन R. Gorr. 2,113,46. धनहीनो न हीनः, विद्यारत्नेन यो हीनः स हीनः सर्ववस्तुषु Spr. (II) 3087. °जाति M. 3,15. Jâǵń. 2,43. Spr. (II) 4468. °वर्ण 5170. °बुद्धि, °गुण R. Gorr. 2,113,16. *schwächer:* शत्रु Jâǵń. 1,347. Spr. (II) 7613. दण्डो हीनेषु पात्यः R. 5, 81,39. *unterlegen im Process* Jâǵń. 2,16. 18. mit abl. *niedriger stehend als, Jmd untergeordnet* P. 1,4,86, Schol. *schlimmer als* Mârk. P. 121, 18. *geringer als:* हीनाधिकं स्वमानात् Varâh. Brh. S. 53,15. हीनतर *schlechter:* लोके Mund. Up. 1,2,10. — *c) unvollständig, mangelhaft, ungenügend, fehlend, mangelnd, unterblieben:* यद्धीनं यज्ञस्य Çat. Br. 11,1,8,6. Shadv. Br. 2,7. 8. हीने पादे *wenn der* Pâda *unvollständig angegeben ist* Âçv. Çr. 1,1,18. हीनातिरिक्तगात्र M. 3,242. °चक्षुस् R. 2,64,9. °व्यञ्जना 10. °रूपा, °सत्त्वा 5,13,69. °वीर्य Spr. (II) 6058. Çârṅg.

Sañh. 1,1,29. °दर्शनसामर्थ्य Râǵa-Tar. 5,219. °संमार्जन R. 2,33,20. °पक्ष M. 11,12. °कर्मन् 16. MBh. 6,2917. °क्रिय M. 3,7. प्रतिज्ञा MBh. 7,2834. Hariv. 6691. 8122. R. 2,109,8. °श्वासनाद् AV. Prât. 1,43. °स्वर *lautlos* Suçr. 2,262,1. °स्वरता 1,118,8. मन्त्रो हीनः स्वरतः वर्णतो वा *mangelhaft in Bezug auf* Çiksha 52. हीनोद्गत *nicht ganz hervorgedrungen* Suçr. 1,301,7. °सर्पिस *ungenügend* — Çârṅg. Sañh. 3,13,45. — d) überh. *unter dem normalen Maasse u. s. w. zurückbleibend, klein, gering, wenig, schlecht* u. s. w.: हीनान्नवस्त्रवेष M. 2,194. °मूल्य Jâǵñ. 2,168. सत्त्वानि MBh. 3,2784. हीनायुस् R. 3,8,2. हीनं विद्यः Spr. (II) 868. °चरित 5815. Varâh. Bṛh. S. 4,32. 26,10. 47,8. 61,9. Hem. Jogaç. 4,13. उत्तम, हीन, सम M. 3,107. Varâh. Bṛh. S. 68,105. हीन, मध्यम, उत्तम 26,7. हीन, मध्यम, श्रेष्ठ Çârṅg. Sañh. 3,1,6. हीनातिरिक्तकाले *zu früh oder zu spät* Varâh. Bṛh. S. 5,25. 46,52. हीनाधिके (sc. काले) dass. 42,5. ग्रहीन *vorzüglich* 69,3. Ragh. 18,13. — e) *ermangelnd, ohne — seiend, beraubt —, frei von;* die Ergänzung α) im instr. Weber, Ǵjot. 89. वेदयज्ञैः M. 2,183. 8,57. पुरुषकारेण 232. फेनबुद्बुदैः Jâǵñ. 4,20. पितृमातृसुतभ्रातृश्वश्रूश्वशुरमातुलैः 86. विद्यातपोभ्याम् 202. तया MBh. 1, 6162. 3,2671. 2673. R. 2,64,36. 66,22. R. Gorr. 2,53,26. 3,51,40. 4, 9,7. Ragh. 1,70. Spr. (II) 1077. 2066. 3057. 4781. 5157. 5337. 6640. 7531. षड्भिर्हीना चतुःषष्टिः Varâh. Bṛh. S. 53,5. 10. 67. Bhâg. P. 1,14, 21. — β) im abl.: प्रजननात् MBh. 1,4676. राज्यवरात् R. 2,103,8. सुखात्, राजवंशात् R. Gorr. 2,7,21. शौचात् Spr. (II) 1834. मन्त्रतः M. 3,65. — γ) im loc.: धर्मार्थयोः R. 2,106,11. नेत्रयोः Bhâg. P. 1,13,30. — δ) im acc.: ताम्राशाम् R. 2,64,5. — ε) im comp. vorangehend: बल° Muṇḍ. Up. 3,2,4. अङ्ग° Kâtj. Çr. 1,1,5. Weber, Ǵjot. 89. आचार° M. 3,165. विद्या°, ज्ञाति° 4,141. 158. 7,148. 9,59. 10,35. Jâǵñ. 1,160. MBh. 1,6154. 3,2245. 16800. R. 2,66,22. 103,15. 5,13,69. Suçr. 2,223,3. Naish. 1,2,44. Spr. (II) 70. 2055. 2675. 2768. 3057. 3908. 4374. 5137. 5795. 5950. 6057. 6157. 6503. 7037. वेलाहीने पर्वणि so v. a. *vor der Zeit eintretend* Varâh. Bṛh. S. 5,24. 43,50. 47,4. 53,12. 27. 37. fg. 58, 27. 67,9. 68,11. 69,21. 79,9. 81,12. 19. 82,10. 96,12. Kathâs. 25,10. AK. 1,1,2,8. 2,6,2,26. 3,2,9. H. 150. 535. Hit. 10,20. 17,18. हृदये चाश्रुहीनम् adv. Ver. in LA. (III) 25,12. — 2) f. आ Hâr. 267 fehlerhaft für हीमा *das Weibchen einer Maus.* — 3) n. = हीनता *Mangel:* अङ्गहीनादि Jâǵñ. 3,163. वेलाहीने so v. a. *zu ungehöriger Zeit* 2,168. — Vgl. 2. अ°, द्वि°, बल°, पद्हीनास्.

हीनक adj. = हीन. Am Ende eines comp. *ermangelnd:* कारसंदंशहीनका कार्या Jâǵñ. 2,274.

हीनकुष्ठ n. wohl = क्षुद्रकुष्ठ *kleiner Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281, a, No. 659.

हीनक्रम m. *abnehmende Folge* (des Verfahrens) Suçr. 2,218,15. Gegensatz अतिक्रम.

हीनज adj. *von einem Niedrigen erzeugt, ein Mann niedrigen Standes* MBh. 4,7170. 7200.

हीनतस् = हीनात्, हीनेन *von einem Niedrigen* Spr. (II) 6629, v. l. — MBh. 2,2491 und 4,226 fehlerhaft für हीमितस्.

हीनता (von हीन) f. *das Ermangeln, Nichtbesitzen, Armsein an;* die Ergänzung im instr.: यः कश्चिदङ्गादस्तु गायत्र्या हीनतां गताः । अ-नैर्वङ्गभिः RV. Prât. 17,3. im comp. vorangehend: बल° H. 319.

हीनत्व (wie eben) n. 1) *das Nachstehen, Niedrigerstehen:* यः स्वस्यात्मनो हीनत्वं परस्य गुणोत्कर्षं च कथयति स स्तुत्यः Sarvadarçanas. 64,2. — 2) *das Ermangeln, Nichtbesitzen, Armsein an* Mârk. P. 48,22. in comp. mit der Ergänzung: अङ्ग° M. 11,50. मांसशोणित° (Gegens. °बाहुल्य) Suçr. 1,282,8. उत्साहशक्ति° Spr. (II) 1223. पुत्र° 2774. बुद्धि° 4326. — 3) *Unzulänglichkeit* als ein best. Fehler der Upamâ Vâmana 4,2,8. 9.

हीनदग्ध adj. *zu wenig geätzt* Suçr. 2,47,21. Gegens. अतिदग्ध.

हीनबाहु m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vaiǵ. beim Schol. zu H. 210.

हीनयान n. *das kleinere Fahrzeug* (Gegens. महायान), Bez. der älteren Phase des Buddhismus Wassiljew 8 u. s. w. Vie de Hiouen-thsang 66. Vjutp. 7. 38.

हीनरात्र adj. (f. आ) *kürzere Nächte habend:* तिथि Garga bei Weber, Ǵjot. 47.

हीनरोमन् adj. *unbehaart* MBh. 12,12229.

हीनवादिन् adj. *in einem Streite (Processe) unterliegend* H. 348. Halâj. 2,209. Pañkat. 166,13.

हीनवृत्त adj. *schlechten Wandels* Spr. (II) 3542.

हीनसख्य n. *Freundschaft mit Menschen niederen Schlages* ÇKDr. und Wilson.

हीनाङ्ग (हीन + 3. अङ्ग) 1) adj. (f. आ und ई) a) *dem ein Glied fehlt* Shaḍv. Br. in Ind. 1,41. M. 4,141. Spr. (II) 7403. Varâh. Bṛh. S. 58, 50. Bṛh. 17,7. हीनातिरिक्ताङ्गी *die ein Glied zu wenig oder zu viel hat* Jâǵñ. 1,222. हीनाधिकाङ्गी dass. Varâh. Bṛh. S. 61,4. — b) *unvollständig in seinen Theilen* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,14. — 2) f. ई *eine Art Ameise* H. 1207.

हीनार्थ (हीन + अर्थ) adj. *um seinen Vortheil —, zu kurz gekommen* Spr. (II) 5334.

हीनित (von हीन) adj. 1) *um das Seinige gebracht:* न हीनितः (für हीनतः vermuthet) परमभ्याददीत Spr. (II) 3640. न विद्यते कश्चन (कश्चन् beide Ausgg.) मत्स्य हीमितः (हीमतः beide Ausgg.) । न मे ज्ञितः कश्च न MBh. 4,226. am Ende eines comp. *ermangelnd, getrennt von:* प्रिय° Hariv. 8807. fg. — 2) *subtrahirt* ÇKDr. unter व्यवकलित. — Vgl. विहीनित.

हीनोपमा (हीन + उ°) f. *ein Vergleich mit Geringerem (zu Geringem)* Pratâpar. 65,b,1. Çañk. zu Khând. Up. S. 62.

हीताल m. = हिंताल Comm. zu AK. nach ÇKDr.

हीर 1) m. a) *Diamant* H. an. 2,473. Med. r. 103. Râǵan. 13,176 (neutr.). Pañkar. 1,4,65. 8,3. — b) *Schlange* H. an. — c) *Löwe* Çabdârthak. bei Wilson. — d) *Perlenschnur* Ǵatâdh. im ÇKDr. — e) *ein Metrum von 4×23 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,157 (39). könnte auch neutr. sein. — f) ein N. Çiva's (vgl. हीर) Trik. 1,1,44. H. ç. 47. H. an. Med. Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,6. — g) N. pr. des Vaters von Harsha Hala in der Einl. zu Vâsavad. 18. — 2) f. आ a) *eine Art Ameise* Trik. 2,5,25. H. an. *eine Art Schabe* Med. — b) *Gmelina arborea* Râǵan. 9,35. v. l. हिरा. — c) ein N. der Lakshmî H. an. Med. Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,23. हीरी H. ç. 59. — d) N. pr. eines

Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 296,*a*, No. 718.

हीरक 1) m. n. *Diamant* AK. 3,4,25,186. Trik. 2,9,31. H. 1065. Pañkar. 1,1,73. °विधि Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. — 2) *ein best. Metrum*, = हीर Colebr. Misc. Ess. 2,157 (39).

हीरभट्ट (v. l. हीरभद्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,30.

हीरराज als Bed. von संतानिका H. an. 4,39.

हीराङ्ग (हीर + 3. अङ्ग) n. Indra's *Donnerkeil* Çabdam. im ÇKDr.

हील n. *der männliche Same* Çabdârthak. bei Wilson.

हीलुक n. *Rum* Çabdak. im ÇKDr.

हीष् Gesanginterjection Pañkav. Br. 8,8,19.

हीषोस्वार n. N. eines Sâman Lâtj. 7,8,5.

हीहीकार m. *der Ausruf der Freude* ही ही Lalit. ed. Calc. 137,9. 279,3.

1. हु, जुहोति Dhâtup. 25,1 (दाने, आदाने, अदने, प्रीणने). P. 6,1,192. Vop. 10,1. जुहुमस्, जुह्वति (P. 6,4,87. Vop. 10,2), जुहुत, जुहोत, जुहोतन, जुहवाम, जुहवानि, जुहुधि und जुहोधि ved. P. 3,4,88, Schol. जुहुयात्, जुहवत्, जुहवन्, जुहवथ, जुहवां चकार, partic. जुह्वत्, pl. जुह्वतस्; होषम्, अहौषीत्, अहोषुस्, होष्यामि. med. जुह्वे, जुहुते, जुहुरे 3. pl., जुहवामहे, जुह्वे 3. sg. ṚV. 6,2,3. अजुह्वत, जुह्वान; होतुम्, हुत्वा; pass. हूयते, अहावि, partic. हुत. *in's Feuer giessen, — werfen* d. i. *Etwas* (acc.) oder *Jmd* (acc.) *mit Etwas* (instr.) *opfern;* auch von Dingen, die *nicht* gerade im Feuer dargebracht werden; über die Construction im Veda s. auch P. 2,3,3. हविः ṚV. 1,26,6. घृतम् 110,6. हव्या जुह्वान आसनि 75,1. सोमम् 7,85,1. गिरो जुह्वा जुहोमि 2,27,1. यज्ञं यं ते आसानो जुहुते हविष्मान् 6,10,6. हव्या जुह्वानः Agni 8,23,6. जुह्वानासो यतस्रुचः 8,63,6. 7,95,5. अहोष्यग्ने हविरास्ये ते 10,91,15. 81,1. 121,10. VS. 8,58. स्रुचाज्यानि AV. 6,114,2. हविषा 1,15,1. अग्नेयाणस्त्वा घृतेन जुहोमि 31,3. मनसा ते जुहोमि 4,39,9. वैवस्वते 6,116,1. वैश्वानरे 18,4,35. अग्नौ 12,3,54. आत्मन् 9,6,21. यत्किं चासौ मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा 7,70,1. Ait. Br. 1,11. 3,36. 5,31. 34. 7,17. 8,24. अग्नं जुह्वाथ स्म होष्यामि TS. 6,4,5,6. TBr. 2,1,2,2. fgg. घृतमप्सु जुहवां चकार Çat. Br. 1,8,1,7. Çâñkh. Çr. 16,15,5. गार्हपत्ये जुहवथ 11,6,2,1. सायमग्नौ 2. भूतेष्वात्मानम् 13,7,1,1. यदहौषुः 4,3,5,24. 11,5,2,4. 14,9,4,11. यदि हूयमानः किं चिदापद्येत 12,6,1,29. दक्षिणानि होतुमेति TS. 6,3,1,6. Gobh. 1,8,2. Kâtj. Çr. 2,2,23. 4,10,5. 9,6,30. दक्षिणं जानु प्रभुज्य जुहोति Kauç. 1. 4. 5. स्वेन 15. 72. प्रजाकामाया उपस्थे 15. पृष्ठे 82. अग्नावाज्यस्य Khând. Up. 5,2,4. अग्निहोत्रं जुहवां चक्रुः Kaush. Up. 2,5. प्राणं वाचि, वाचं प्राणे ebend. आ होतोरप्रमत्तस्तिष्ठति ved. Citat beim Schol. zu P. 3,4,16. — यज्जुहोषि Bhag. 9,27. Spr. (II) 5045. H. 860. भस्मनि Bhâg. P. 3,29,22. इन्द्रियेष्वेव जुह्वति M. 4,22. वाचि प्राणान्, प्राणे वाचम् 23. हविः 206. जुहुधि P. 6,4,101. Vop. 10,2. हविः पावके Bhatt. 20,11. जुहवानि P. 7,3,87, Schol. जुह्वतु 6,4,87. जुहवाम ते ऽहितम् *deinem Feinde* Bhâg. P. 4,19,28. जुहुयात् Pañkar. 3,9,22. (समिद्भिः) ताभिरग्निम् M. 2,186. 4,145. MBh. 2,1154. Varâh. Brh. S. 43,30. 48,77. 60,12. Mârk. P. 51,53. Pañkar. 3,9,1. अग्निहोत्रम् M. 4,25. 6,9. यत्नमग्नौ 8,106. वातेन्द्रगुरुवह्नीनां सर्पिषाहुतीः 11,119. MBh. 5,1734 (जुहुयात् fehlerhaft ed. Calc.). स्थालीपाकम् Varâh. Brh. S. 46,16. हविःशेषमनले द्वादशाहुतीः Bhâg. P. 6,19,7. विकल्प्य चित्तौ 7,13,43. सार्षपं तैलं स्रुवेण मूर्ध्नि स्नातस्य *sprengen* Jâgñ. 1,283. der ungrammatische opt. जुहेत् Pañkar. 3,14,3. 28. 44. 46. 53. 60. 62. 71. fg. 79. 15,34. st. dessen जुहुयात् Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,32. 42. अजुहोत् Bhâg. P. 1,15,42. अजुहवम् P. 7,3,87, Schol. अजुहवुस् 83, Schol. जुह्वन् nom. partic. MBh. 1,3546. 4623 (ed. Calc. जुह्वत्). H. 861 (जुह्वत् und जुह्वन्). st. des verbi finiti P. 3,2,126, Vârtt. 5. जुह्वतम् Bhâg. P. 10,69,24. जुह्वतम् gegen das Metrum Spr. (II) 3184. जुह्वतस् gen. M. 3,100. Bhâg. P. 4,5,19. जुह्वतो MBh. 1,7627. जुह्वतस् nom. pl. M. 11,37. acc. pl. Bhâg. P. 4,19,29. जुह्वताम् M. 4,146. MBh. 3,1966. Kathâs. 46,107. Râga-Tar. 1,31. महामांसाहुतीः Prab. 54,1. जुह्वान Spr. (II) 3184, v. l. MBh. 9,2384. हवींषि 13,48. समरे प्राणान् 6,4452. अग्नौ हव्यैः Hariv. 14868. जुहवां P. 3,1,39. Vop. 10,3. अग्नीन् MBh. 4,137. जटामेकामग्नौ 3,10760. R. 1,73,22. ज्वलने तनुम् Râga-Tar. 6,143. वाचं मनसि Bhâg. P. 1,15,41. 4,5,26. इन्द्राय शत्रवे (= इन्द्रं हन्तुं शत्रूत्पत्त्यै Comm.) 6,9,11. जुहुवतुस् P. 6,4,87, Schol. जुहुवुस्ते जातवेदसं मन्त्रैः MBh. 1,1447. जुहवां चकार P. 3,1,39. ज्वलने वपुः Bhatt. 4,5. जुहवामास Vop. 10,3. जुहुवे mod. R. Gorr. 2,56,27. तनुमहोषीत् Ragh. 13,45. हुताशनम् Kathâs. 46,62. होष्यति MBh. 3,13034. Bhâg. P. 9,22,35. हविर्हुत्वा M. 3,87. देवताभ्यो हविः 6,12. हविरग्निषु R. 1,8,27. R. Gorr. 2,56,28. घृतम् M. 11,256. अग्नौ होमान् 119. शतसहस्रं सावित्र्या MBh. 3,16624. आत्मानं हुताशने R. 3,77,32. Bhâg. P. 1,15,42. अग्नीन् Jâgñ. 1,99. MBh. 3,16644. 16723. R. 2,76,18. R. Gorr. 2,56,27. Bhâg. P. 8,9,14. शान्तिमनामयम् R. 2,25,27. pass.: अग्नयो हूयन्ताम् MBh. 5,7368. 1,4944. M. 9,318. Bhâg. P. 9,17,15. 10,24,27. पुरा तुषाग्नाविव हूयते हविः MBh. 3,15686. अग्निहोत्राणि सायाह्ने 2,2692. R. 2,41,9 (40,9 Gorr.). यज्ञे मांसम् Kathâs. 13,63. यज्ञः MBh. 1,6870. नास्ति भस्मनि हूयते M. 3,168. नराणां यत्र हूयन्ते यौवनानि धनानि च Spr. (II) 548 = 6280. हुतं च होष्यमाणं च काले वेदयते सदा MBh. 2,175 = R. Gorr. 2,109,8. — partic. हुत *a) geopfert*, n. *das Geopferte, Opfer* Halâj. 2,262. AV. 3,21,1. आज्य 5,21,2. 6,71,2. 7,97,7. हुतमग्निर्वहतु 9,4,3. यज्ञ 18,4,15. Ait. Br. 5,31. 7,26. Çat. Br. 11,5,2,4. 13,1,2,1. fgg. Kâtj. Çr. 4,2,18. 12,1. Kauç. 19. 65. 72. 135. Âçv. Grhj. 1,1,2. 10,23. अग्निहोत्रमहुतम्, अविधिना हुतम् Mund. Up. 1,2,3. — हविस् M. 12,68. Çâk. 1. भस्मनीव हुतं हव्यम् M. 3,181. R. 2,23,27. आज्य Prab. 21,12. अग्निहोत्र R. 2,54,11. 3,5,7. रुदिताश्रुहुताहुति 2,24,6. यज्ञ M. 3,73. fg. 4,205. होम 6,34. स्वात्मा कृशानौ Spr. (II) 2026. ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् Bhag. 4,24. AK. 2,7,26. भस्मन् (= भस्मनि) Bhâg. P. 1,15,21. अहमग्निरहं हुतम् Bhag. 9,16. Ragh. 2,69. हुतमग्निरद्दे 3,44. विप्रमुखाग्निषु M. 3,98. ब्राह्मणस्य मुखे Spr. (II) 3493. अतद्धानहुतादिना Bhâg. P. 1,10,28. हुतं प्रहुतमेव च 7,13,49. ब्रह्माहुति° M. 2,106. n. Shadv. Br. 4,7 nach dem Comm. = हवनस्थानं मुखम्. — *b) dem geopfert ist* ṚV. 6,50,15 (neben स्तुत, vielleicht हूत zu lesen; vgl. 4.). अग्नि, हुताश u. s. w. M. 7,145. MBh. 3,15593. 5,7047. R. 2,64,32. 5,38,21. 41,18. Ragh. 1,6. 2,71. 9,39. Kumâras. 5,16. Spr. (II) 4102. Çâk. 51,17. Bhâg. P. 1,1,5. 13,29. 3,21,45. 8,16,8. सावित्री MBh. 3,16639. — Vgl. अहुत, दुर्हुत, पुरु°, ब्रह्म°, शत°, सर्व°, सु°, स्त्री°.

— caus. हावयति *opfern lassen* (das Object der Opferer, das Geopferte oder derjenige, welchem geopfert wird): आतपतम् Kauç. 73. Gobh. 1,3,15. Schol. zu Kâtj. Çr. 423,8. अहव्याहुतिम् Bhatt. 3,2. अ-

अग्नीन् 17,1. ज्वलनं ब्राह्मणेन R. 2,25,25.

— desid. जुहूषति Vop. 19,5. *opfern wollen:* युद्धे प्राणाञ्जुहूषताम् MBh. 8,354. मां जुहूषन्तं सदर्पे ज्वलितं युधि R. 6,31,19.

— intens. जोहवीति P. 7,4,82, Schol. *häufig opfern, opfern überh.* AV. 19,4,4. अजोहवीत् Bhâg. P. 1,15,41. अजुहवीत् des Metrums wegen 42.

— अधि *opfern auf, über* (loc.): स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुहृत RV. 1,51,5.

— अप, ˚हुत bei Muir, ST. 1,44 fehlerhaft für ˚हृत, wie die gedr. Ausg. liest.

— अभि *das Opfer giessen auf, an, opfern an* oder *für* (einen Gott), *beopfern; begiessen, beschütten* überh.: पूर्वाहुतिमुत्तरया TBr. 2,1,4,3. सूर्यं गर्भं सन्तम् Çat. Br. 2,3,1,4. विष्टपम् 3,6,1,21. 8,2,21. 12,4,2,1. इध्मम् Kâtj. Çr. 8,7,4. 10,8,22. मृदम् 16,2,21. Lâṭj. 3,5,11. अन्नाम् 4,10,22. आज्याहुतीः Gobh. 3,8,10. Kauç. 18. 23. 82. पुरोडाशमाशयेन Âçv. Gṛhj. 2,1,6. Maitrjup. 6,9. चत्वारिंशद्धुताहुतीः Jâçn. 3,303. मांसैरभिजुहोतीति नैव राष्ट्रम् MBh. 9,2337. मांसैरभिजुहावेष्टिम् 2347. अग्नौ यथाभिहूयमाने 13,272. आज्यं च रुधिरं रौद्रं तस्मिन्युद्धे ऽभिहूयते (˚भूयते die neuere Ausg.) Hariv. 13225. — partic. ˚हुत *begossen* (mit Opfer), *beopfert, geopfert;* überh. *begossen, beschüttet* AV. 6,133,2. Ait. Br. 8,24. Çat. Br. 3,3,2,1. Lâṭj. 1,7,7. 5,5,8. Kauç. 48. मन्त्रैरभिहुतं पूर्वमध्वरेषु द्विजातिभिः । हविर्धानेषु यः सोमः धर्षयामास R. 3,30,21. सलवणपयसाभिहुत Suçr. 2,158,4. 159,15. 160,17. पिण्डमभिहुतं पयसालोड्य पिबेत् 162,1. 170,5.

— अव *vergiessen:* अवै स्मयस्य वेषणो स्वेदं पथिषु जुह्वति RV. 5,7,5.

— आ *opfern in* (loc.), *Jmd* (dat.), *Jmd* (acc.) *mit Opfer begiessen:* त्वे अग्न आह्वनान्या जुहुयाम RV. 7,1,17. हव्यम् 23. 10,88,7. अग्निम् 5,28,6. 3,9,8. इन्द्राय सुतम् VS. 7,15. ब्रह्मणा संभृतम् AV. 9,4,9. मित्रावरुणयोरंशे मनुराहुतिमाजुहाव Hariv. 617. आजुह्वान *geopfert:* सर्पिस् RV. 1,127,1, *beopfert* 5,37,1. 7,16,3. pass. 1,36,6. partic. आहुत *geopfert, beopfert* s. हविस् 94,3. 3,52,6. घृतेभिः 2,7,4. 5,8,7. दीदाय शोचिराहुतस्य 7,3,5. अग्निम् 8,43,10. AV. 6,5,1. 133,2. बलि 11,10,5. Çâṅkh. Çr. 1,17,18. 5,10,21. 10,10,19. so v. a. *in's Feuer gelegt:* Leichnam RV. 10,16,5. — Vgl. आहव 2), आहवन, आहाव 4), आहुत fg., घृताहवन fgg., सोमाहुत fgg. und स्वाहुति.

— उद् s. उद्धय.

— अभ्युद्, partic. ऽभ्युद्धुत Ragh. ed. Calc. 1,54 vom Comm. durch सम्यग्हुत erklärt, gehört zu धु; die Ausg. von Stenzler hat dafür अभ्युत्थित.

— उप *hinzuopfern* Kâtj. Çr. 5,13,1. Çâṅkh. Çr. 13,2,8. ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति Bhag. 4,25.

— निस् *zu Ende opfern:* अग्निहोत्रमनिर्हुतम् MBh. 13,4461.

— प्र (*fortwährend, in einer Folge*) *opfern, als Opfer hingeben:* ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ RV. 1,162,19. प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे 2,9,3. सोमम् 6,44,11. 8,71,5. partic. प्रहुत, सोम 2,36,1. 10,92,3. Çat. Br. 11,4,2,3. हुतो ऽग्नौ हूयमानो ऽनग्नौ प्रहुतः Âçv. Gṛhj. 1,1,2. बलिः पार्थयज्ञो हुतो ऽहुतः प्रहुतः प्राशित इति Pâr. Gṛhj. 1,4. M. 3,73. = भौतिको बलिः 74. Çâṅkh. Gṛhj. 1,5. प्रहुतः पितृकर्मणा 10. हुतं प्रहुतमेव च Bhâg. P. 7,15,49. नृभिः प्रहुतं अद्मयाद्म्याम् *das Geopferte* 5, 5,23. अप्रत्ताप्रहुताद् 26,18. — Vgl. प्रहुति und प्रहोष.

— प्रति *zum Ersatz opfern, das Opfer ergänzen:* यद्याधिगच्छेत्प्रतिजुहुयात् Gobh. 1,9,22.

— सम् *zusammen opfern:* उत्प्रुषो विप्रुषः सं जुहोमि VS. 8. 59. सं यजामि st. dessen TBr. 3,7,6,21. *opfern:* संजुहावात्मनात्मानम् MBh. 13,4110.

2. हु = 1. हू, ह्वा in den particc. अभिहुत *angerufen* Kâtj. Çr. 9, 13,29. आहुत *angerufen:* पृथङ्मखैः Bhâg. P. 5,10,26. *aufgefordert, eingeladen* 4,13,30. 10,65,24. अनाहुत 4,3,18. 16. R. Gorr. 2,67,18. समाहुत *zusammengerufen* Bhâg. P. ed. Bomb. 3,3,3. 10,42,38.

3. हुं interj. हुं हु मुञ्च Spr. (II) 7480.

हुंहुंकार m. *der Ausruf* हुं हुम् Lalit. ed. Calc. 383,3.

हुक्कार m. *der* (von einer Trommel herrührende) *Laut* हुक् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 30.

हुगलि, ˚ली, हुंगुलि und ˚ली f. N. pr. einer Stadt in Bengalen Kshitîç. 11,2. 10. 12,16. 27,20. fg. 28,3. 40,1. 43,14. 17. fg.

हुंकृ *brummen:* (शङ्खैः) हुंकरोमीति यदा ध्मातः Spr. (II) 335. *Jmd* (acc.) *barsch anfahren:* गुरुं हुंकृत्य त्वंकृत्य Jâçn. 3,292. *einen Laut des Ekels ausstossen über* (acc.): न हुंकुर्याच्छ्वयन् Karaka 1,8. partic. हुंकृत 1) adj. a) *blökend:* अचिरप्रसूतहुंकृतवत्सगतवत्सोत्सवे गोष्ठे Varâh. Bṛh. S. 48,11. — b) *barsch angefahren* MBh. 12,4303 (हूंकृत ed. Calc.). R. 1, 25,11. — 2) n. *Ausruf des Zornes* R. 7,6,27. Bhâg. P. 4,14,34. *Gebrüll:* einer Kuh 10,13,30. des Donners Mâlatîm. 151,2.

— caus. हुंकारयति (हूं˚ ed. Calc.) *seinen Zorn auslassen* MBh. 13,745.

— अनु *ein Gebrüll beantworten:* अनुहुंकुरुते घनध्वनिं नहि गोमायुरुतानि केसरी Spr. (II) 4231.

हुंकार m. *der Laut* हुम् (drohend und Abscheu verrathend) MBh. 1, 6769. 12,1427. Hariv. 12703. R. 1,28,43. 55,6 (56,6 Gorr.). Ragh. 7, 55. Kumâras. 2,26. 5,54. Nâgân. 36. Râga-Tar. 5,345. Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 271. Weber, Râmat. Up. 308. 311. 314. vom *Gebrüll* der Elephanten Pańkat. 162,25. der Kühe Bhâg. P. 10,13,24. vom *Gesumm* des Bogens Çik. 52. हुंकारो वालिशः Comm. zu VS. Prât. 1,80; vgl. 8,28. — Vgl. हूंकार.

हुंकारतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,8.

हुड्, हुडति (संघाते, मर्दे) Dhâtup. 28,102. होडति (गतौ) 9,70. — Vgl. हुण्ड्.

हुड 1) m. *Widder* H. 1276. Varâh. Bṛh. S. 50,25, v. l. — 2) *ein best. Kriegsgeräth:* पुरी सचक्रा सहुडा MBh. 3,640. सहुडोपला योधाः 16326; vgl. चक्रयुक्ता हुला गुडाः (चक्रयुक्तास्तुलागुडाः MBh. 3,1718) Indr. 1,5 und हुलायुध als Bez. *einer best. Waffe* H. ç. 150. — Vgl. वातहुडा.

हुडु m. *Widder* Trik. 2,9,24 (vgl. Corrigg.). H. 1276. Halâj. 2,124. Varâh. Bṛh. S. 50,25. Spr. (II) 2339. Pańkat. 35,1.

हुडुक् onomatop. Sarvadarçanas. 78,6. हुडुक्कार m. bei den ekstatischen Pâçupata Bez. *einer Art von Schnalzen* 77,22. हुडुक्कारो नाम जिह्वातालुसंयोगान्निष्पाद्यमानः पुण्यो वृषनादसदृशो नादः 78,5. 6.

हुडुक्क m. 1) *ein best. Blaseinstrument* Trik. 3,3,48. H. ç. 83. an. 3, 111. Med. k. 172. — 2) *der Vogel* Dâtjûha *in der Brunstzeit* Trik. H. an. Med. — ÇKDr. und Wilson st. dessen zwei Bedeutungen: Dâtjûha

und ein Betrunkener. — 3) ein zum Verschluss eines Thores dienender Balken Çabdar. im ÇKDr.

हुडुत् = हुडुक् Kâçikh. nach ÇKDr.

हुडुम्ब m. = अशनिपिष्ट, vulgo हुडुम् (d. i. Donner) Çabdam. im ÇKDr.

हुण्ड्, हुण्डते Dhâtup. 8,16 (संघाते). 24, v. l. (वरणे, हरणे). हुण्डति P. 7,1,58, Schol. — Vgl. विहुण्डन.

हुण्ड 1) m. a) Tiger; Hausschwein; Dummkopf; ein Râkshasa Çabdârthak. bei Wilson. — b) pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,2081. पौण्ड्र ed. Bomb. — 2) f. ई nom. act. von हुण्ड् P. 3,3,103, Schol.

हुण्डन n. etwa das Unthätig —, Gefühlloswerden: शिरोनासाक्षिभ्रूणां ग्रीवायाश्च Karaka 8,26.

हुण्डिका f. Anweisung, Wechsel Râga-Tar. 5,265. 274. 301. aus dem Hindustanischen (vgl. हुण्डी bei Molesworth).

हुत् (von 1. हु) adj. opfernd in अग्नि°, अग्निहोत्र°, सर्व°.

हुतभाग adj. am Opfer betheiligt, — berechtigt (Gegens. अहुताद्): Götter AV. 1,30,4. 18,3,25. 4,16.

हुतभुग्ध्वज m. Agni's Standarte so v. a. Rauch Suçr. 2,320,17.

हुतभुज् m. 1) Feuer, Agni (Verzehrer des Opfers) AK. 1,1,1,51. Suçr. 2,323,2. Mṛkkh. 101,20. Vikr. 8. Uttarar. 94,14 (123,1). Spr. (II) 3778. 4102. 6348. Varâh. Bṛh. S. 7,18. 43,32. Bṛh. 8,12. Râga-Tar. 1,34. Mârk. P. 18,35. Bhâg. P. 3,16,8. 6,19,27. °क्प्रिया Agni's Gattin AK. 2,7,21. — 2) Plumbago ceylanica (wie alle Wörter für Feuer) Suçr. 2,453,6. 505,12. — 3) Bez. eines best. Sterns, β Tauri Sûrjas. 8, 11. — Vgl. होतभुज्.

हुतभोजन adj. das Opfer zur Speise habend oder m. Feuer Bhâg. P. 4,1,59.

हुतवह m. Feuer, Agni (das Opfer zu den Göttern geleitend) H. 1099. Halâj. 1,62. MBh. 1,8431. 3,14105. 5,3772. R. 2,32,99. Megh. 44. Ṛt. 1,27. Çâk. 107. Gît. 9,10. Varâh. Bṛh. S. 86,75. 97,11. Mârk. P. 58,75. Pańkar. 3,7,28. Pańkat. 182,17.

हुतशेष m. Opferrest Kâtj. Çr. 4,2,33. 10,1,25. रात्रि° 20,5,8. Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. 5,5. °दान Raghuv. (ed. Calc. 1834. 1835) 1,140.

हुतहव्यवह् m. N. pr. eines Sohnes des Dhara MBh. 1,2585.

हुतांश (हुत + अंश) m. ein Theil der Opfergabe Varâh. Bṛh. S. 5,14.

हुताद् (हुत + 2. अद्) adj. vom Geopferten geniessend Ait. Br. 7,19. TS. 5,4,3,1. 5,10,5. Kauç. 73. हुतादहुतादो मर्त्याः Ind. St. 3,458. — Vgl. अ°.

हुताश (हुत + आश) m. 1) Feuer, Agni (Verzehrer des Opfers) Çabdar. im ÇKDr. Bhag. 11,19. MBh. 1,5425. 2,1147. 3,2468. 8,4231. 12, 13749. 13,1085. R. 3,13,13. 5,56,85. 6,16,77. Suçr. 1,383,15. Ragh. 2,71. Varâh. Bṛh. S. 3,36. 8,23. 9,41. 15,14. 24,6. 28,21. Weber, Gjot. 24. Râga-Tar. 4,374. 6,62. Spr. (II) 5497. Hem. Jogaç. 2,81. Bhâg. P. 1,12,21. 4,7,45. 6,8,21. अ° Varâh. Bṛh. S. 11,3. °वृत्ति f. ein Lebensunterhalt durch Feuer d. i. bei dem Feuer nöthig ist 5,35. adj. vom Feuer lebend (Schmied u. s. w.) 53. — 2) Plumbago zeylanica Suçr. 2, 449,11. — Vgl. हुतभुज्.

हुताशन (हुत + 2. अशन) m. Feuer, Agni H. 1097. Halâj. 1,61. Gṛhjas. 1,8. Jâǵń. 1,340. MBh. 1,1129. 4186. 3,2227. 2863. R. 1,33,21. 2,43,20. 64,32. 66,12. 76,18. 5,30,20. 6,77,21. Suçr. 1,105,21. 2,400, 14. Ragh. 4,1. Kumâras. 3,21. Spr. (II) 2241. 6123. Varâh. Bṛh. S. 16, 13. 43,36. 53,62. Kathâs. 46,62. Râga-Tar. 6,190. VP. 72. Prab. 43, 18. Bhâg. P. 3,15,5. Verz. d. Oxf. H. 104,b,28. als Sohn der Çâṇḍilî MBh. 1,2584. सर्वदेव° zu zerlegen in सर्वदेवहुत + अशन das für alle Götter bestimmte Opfer verzehrend, m. = हुताशन R. 1,38,17. — Vgl. वन° und होताशन.

हुताशनमय (von हुताशन) adj. (f. ई) aus Feuer bestehend, die Natur des Feuers habend Verz. d. Oxf. H. 110,a, Çl. 4.

हुताशनवत् (wie eben) adj. mit Feuer versehen: वेदि Çik. 75. Kathâs. 103,189. चिता Spr. (II) 5406.

हुताश्यवेश m. N. pr. = अग्निवेश, einer der Unterredner bei Karaka z. B. 1,17.

हुताशशाला f. = अग्निशाला Pańkar. 3,1,18.

हुताशसुत m. pl. Agni's Söhne, Bez. bestimmter Keten Varâh. Bṛh. S. 11,11.

हुताशिन् (हुत + आ°) adj. (nur) von Opfern sich nährend MBh. 2,296.

हुति (von 1. हु) f. Opfer in सर्व° und हविर्हुति.

हुत्मत् s. वि°.

हुन्, potent. हुनेत् s. u. 1. हु.

हुम् interj. वितर्के, अनुमतौ, वार्तायाम्, अरुचौ Trik. 3,3,466. वितर्के, परिप्रश्ने H. an. 7,18. संप्रश्ने, वितर्के Halâj. 5,90. स्मृतौ, अपाकृतौ, अर्थप्रश्ने, अभ्यनुज्ञायाम् Med. avj. 55. fg. — Uttarar. 102,10 (136,14). हुं (स्मृतौ) ज्ञातमेतत् Kathâs. 17,129. रामो नाम बभूव हुं तदबला सीतेति हुम् Z. d. d. m. G. 22,83. हुं स सं तुदतु, मैत्रेय हुं मैत्रो हुम् Aufrecht nach Kshirasv. सो कवचाय हुम् Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. Weber, Râmat. Up. 303. 311. हुंफडन्ता मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105,a,9. हुं इति नासिक्यः VS. Prât. 8,28. हुं (हं die neuere Ausg.) कृत Hariv. 9709. हुं हुं गुरु Spr. (II) 7480. — Vgl. हुंकार und हून्.

हुम्भा, °रव = हम्भा° R. ed. Bomb. 1,54,18 (Text und Comm.).

हुम्भा interj. in einem Sâman Pańkav. Br. 7,10,15.

हुरश्चित् (हुरस् + 2. चित्) adj. etwa im Verborgenen lauernd, = स्तेन Naigh. 3,24. Ṛv. 1,42,3. 9,98,11.

हुरस् adv. verborgen, heimlich: मा कस्य यक्षं सदमिद्धुरो गाः Ṛv. 4,3,13.

हुरुक् adv. = विहुरुक् abseits, auf Abwegen: मन्द्रो अदब्धो वहुरो हुरुक् शुम्भते Ṛv. 9,77,5.

हुर्क् s. ह्रर्क्.

हुल्, होलति (गतौ, हिंसासंवरणयोश्च) Dhâtup. 20,11. fg. हुलेत् Verz. d. Oxf. H. 94,b,32. 42 fehlerhaft für हुनेत्; s. u. 1. हु.

हुल und हुलायका s. u. हुड 2).

हुलनालुका f. ein langer Dolch H. ç. 146.

हुलहुली f. Bez. eines best. mit dem Munde hervorgebrachten Tones, = गुह्यघण्टा Trik. 2,7,29. Hâr. 177.

हुलुहुलु interj. der Freude Lalit. ed. Calc. 383,3.

हुवन्य्, हुवन्यति rufen, schreien: मदे सोमस्याश्विनो हुवन्यति Ṛv. 1,119,9. — Vgl. ह्व = हून.

हुवा interj. MBh. 12,10399.

हुष्क m. N. pr. eines Fürsten Râga-Tar. 1,168. °पुर n. Bez. der von

ihm gegründeten Stadt 4,188 (हूष्क° beide Ausgg.). 5,258. 6,186. Vgl. LIA. 2,411. fgg. 831. 851. fg.

हुहुव N. einer Hölle Burnouf, Intr. 201. हुहुव Vyutp. 119.

हुहु (Çabdar. im ÇKDr.) und हुहू (des Metrums wegen) m. N. pr. eines Gandharva. nom. हुहूस् MBh. 13,3887. 7639. gen. हुह्वोस् Kathâs. 45,351. acc. pl. im comp. °हुहून् R. 2,91,16 (100,14 Gorr.). herzustellen हुहूः für हूहूः (हूहू) MBh. 1,2559. 3,1769. R. 6,83,12. 92, 70. dagegen ist Mârk. P. 106,57 हूहूश्चैव st. हुहुश्चैव zu lesen; auch Trik. 3,3,2 ist हूहूर्गन्धर्वः zu lesen.

हुहुव s. हुहुव.

1. हू *rufen* s. ह्वा.

2. हू (= 1. हू) adj. in इन्द्र°, देव°, पितृ°, मित्र°, याम°, सु°, सुम्न°.

3. हू interj. आह्वाने, अवज्ञायाम्, अहंकारे und शोके ÇKDr. (nach Çabdârthak.). हू हू vom *Geheul* des Schakals Varâh. Bṛh. S. 90,1. 12. Vgl. हूरव.

हूंहूंकारपार adj. unter den Beiww. Çiva's MBh. 12,10379.

हूंहूंकारप्रिय adj. desgl. ebend.

हूंकर s. हुंकर.

हूंकार m. = हुंकार. हूंकारं ब्राह्मणस्योक्त्वा M. 11,204. MBh. 7,1555. Hariv. 12576. 14359. R. 1,41,29. 75,17 (77,20 Gorr.). Kathâs. 4,24. 31,77. 44,152. 50,81. 85. 106,127. 112,192. Mârk. P. 86,9. Prab. 22, 2. Weber, Râmat. Up. 314. fg. कोप° Kathâs. 45,393. धनुषः Çâk. Ch. 43,7. vielleicht nur ungenau für हुंकार, wie die v. l. an vielen Stellen hat.

हूंकृति f. *der Laut beim Schnarchen* Spr. (II) 1033. *Gesumm:* अलिस्वन° Nalod. 2,9.

हूडरस्थान n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*, 8. 9.

हूडराई desgl. ebend. 339,*b*,22. 39.

हूड्, हूडति Dhâtup. 9,68 (गतौ).

हूण m. pl. N. pr. eines Volkes Z. f. d. K. d. M. 2,36. 5,463. fg. LIA. 2,1159, N. 5. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,528. fg. in der Einleitung zu Vâsavad. 51. VP. 177, N. 6. MBh. 1,6685 (हूणं ed. Calc.). 3,1991. 6,373 (ed. Calc. हूनः; vgl. VP. 194). R. 4,40,25, v. l. Ragh. 4, 68. Mudrâr. 112,1. VP. 2,3,17. Mârk. P. 58,45. Kathâs. 49,134. Ind. St. 8,349. fg. Prab. 87,13. Bhâg. P. 2,4,18. 7,46. 9,20,30. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,24. °लिपि Lalit. ed. Calc. 144,1. हूणाः oder कल° Varâh. Bṛh. S. 14,27. सित° 11,61. श्वेत° 16,38. sg. *ein Fürst der* Hûṇa Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6. — Vgl. अन्न°, वज्र°, हार°, हूर°.

हूत s. u. ह्वा.

हूतवत् adj. *das Wort* हूत *enthaltend* Âçv. Ça. 2,14,19. Çâṅkh. Ça. 14,50,10.

हूति (von 1. हू) f. *Ruf, Anruf* AK. 1,1,5,9. 3,3,8. H. 261. 334. *Benennung, Name:* द्वीप° Bhâg. P. 5,20,8. — Vgl. देव°, सुम्न°, पुरु°, पूर्व°, भर°, याम°, रुद्र°, स°, सु°, हरिहेति°.

हून s. हूण.

हूम् interj. तर्के AK. 3,5,18. वितर्के und प्रश्ने 3,4,32 (88),14. Med. avj. 56. संमतौ, क्रोधे, भये, निन्दायाम्, अवज्ञायाम् Nârâjanakakravartin zu AK. nach ÇKDr. Beispiele bei Bharata zu AK. nach ÇKDr.: हूं चैत्रो ऽपि पण्डितः (वितर्के), हूं को लङ्काधिपतिः (प्रश्ने), हूं कृतं हूम् (अनुमतौ), हूं न गन्तव्यम् (भये). हूंफडन्ता मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 97,*b*, N. 2. — Vgl. हूंकार und हुम्.

हूय (von 1. हू) n. in देव° und पितृ°.

हूरव m. *Schakal* (*den Laut* हू *ausstossend*) Trik. 2,5,7 (vgl. Corrigg.). H. 1290.

हूरहूण m. pl. N. pr. eines Volkes Journ. of the Am. Or. S. 6,529. Hall in der Einleitung zu Vâsavad. 52. — Vgl. हारहूण.

हूरा s. हर°, हार°.

हूर्छ् (हुर्छ्), हूर्छति (कौटिल्ये) Dhâtup. 7,31. P. 8,2,78. *schief gehen, gleiten, schwanken, fallen;* mit abl. *von Etwas abfallen:* यज्ञाद्धूर्छति नास्माल्लोकाद्धूर्छति Kâṭh. 32,6. — Vgl. ह्वर्.

— caus. *zu Fall bringen, abkommen lassen von* (abl.): यं द्विष्यात्तस्य हूर्छयेत्, स्वर्गादेवैनं लोकाद्धूर्छयति Kâṭh. 25,5.

— अनु *nach Jmd zu Fall kommen* Kâṭh. 36,1.

— वि *watscheln* (von einem Fetten): विहूर्छति हि न स्थापनाय च न भवति Çat. Br. 2,4,2,6. *schwanken, fehltreten:* नाध्वर्युर्विहूर्छति य एवं वेद Kâṭh. 27,4.

हूर्छन n. nom. act. von हूर्छ् als Bed. von कौर् Dhâtup. 15,47. von हुर् 22,41. von ह्वर् 31,24, v. l.

हूलुण्ट m. N. pr. eines Schlangendämons Schiefner, Lebensb. 290 (60). 309 (79).

हूष्कपुर s. u. हुष्क.

1. हूहू interj. s. u. 3. हू.

2. हूहू (onomatop.) m. Declination Vop. 3,65. N. pr. eines Gandharva AK. 1,1,1,48. H. 183, Schol. हाहाहूहूभ्यां गन्धर्वाभ्याम् Kauç. 56. Hariv. 7225. 9259. 14159. R. 6,82,50. Kathâs. 116,87. Bhâg. P. 8,4,3. Vgl. हुहू, wie häufig des Metrums wegen gelesen werden muss.

हृच्छय (हृद् + शय) 1) adj. *im Herzen ruhend:* मुनिः पुराणः so v. a. *das Gewissen* Spr. (II) 1438. सर्वभूतानाम् MBh. 13,4031. साधु° so v. a. *die Gedanken Guter beschäftigend* Bhâg. P. 7,8,51. — 2) m. *a*) *Geschlechtsliebe* (auch *der Liebesgott*) H. 227, Halâj. 1,32. MBh. 3,1860. 2038. °वर्धन 2134. Bhâg. P. 3,14,7. 6,1,61. ज्ञात° adj. 8,9,2. — *b*) *Wunsch, Verlangen:* सर्वाननुसृतिर्हृच्छयान् Bhâg. P. 4,6,23. — MBh. 6,4216 schlechte Lesart für अनुशय, wie die ed. Bomb. liest.

हृच्छूल (हृद् + शूल) m. n. *Herzweh*, viell. *Herzkrampf* Karaka 10,2. Suçr. 2,18,13. 463,2. 489,2. Kâkrad. 241,6.

हृच्छोक (हृद् + शोक) m. *Herzenskummer* P. 6,3,51.

हृच्छोष (हृद् + शोष) m. *Trockenheit des Innern* Suçr. 2,279,8.

हृज्ज (हृद् + ज) adj. *im Herzen entstanden, — befindlich* H. an. 2; 391. Med. j. 65.

हृणाय्, °यति *grollen;* partic. हृणायन्त् RV. 1,132,4. — Vgl. 2. हृर्, हृणीय् und दुर्हृणाय्.

हृणायु s. दुर्हृणायु.

हृणिया f. = हृणीया Râjam. zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr.

हृणीय्, °यते = हृणाय् Naigh. 2,12, v. l. (für भृणीयते). auch *sich schämen* (vgl. ह्री) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. हृणीयमान *grollend*

ṚV. 5,2,8. दिवो ऽपि ह्रिणीयते (lies हृ°) वीरवती न भूमिः *schämt sich nicht vor* so v. a. *kann den Vergleich vertragen mit* Bhaṭṭ. 2,38. — Vgl. अहृणीयमान.

हृणीया (von हृणीय्) f. = अर्तन, ऋतीया, घृणा AK. 3,3,32.

हृत् (von 1. हर्) 1) adj. am Ende eines comp. *bringend* (z. B. in बलि°); *raubend, stehlend:* तैल° Jāǵń. 3,211. परस्व° Varāh. Bṛh. S. 8, 52. 15,16. *benehmend, vertreibend:* भय° MBh. 13,4027. शोक° Suçr. 1, 189,13. संसार° Spr. (II) 6638. पाप° Rāǵa-Tar. 4,104. अरितेजो° Pańkar. 4,3,85. — 2) m. *Divisor* Golâdhj. Jantrâdh. 33. — Vgl. कलङ्क°, कुष्ठ°, धन°, फणि°, बलि°, भगनेत्र°, मेष°, रोग°, व्रण°, शल्य°, शूल°, सुधा°.

हृति (wie oben) f. Vop. 26,183. = हरण H. an. 3,232. Med. t. 87. 1) *Wegnahme, Raub:* धन° Varāh. Bṛh. S. 52,6. सीता° Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,4. Rāǵa-Tar. 2,107. जीवित° Spr. (II) 2772. — 2) *Vernichtung* (Gegens. कृति): सृष्टिर्हृतिर्यैन Vop. 5,28. — 3) in der Astr. *Bruchstück, Theil*, Bez. *einer best. Linie eines best. Dreiecks auf der Himmelskugel* Gaṇitâdhj. Tripraçn. 34. यदर्काद्यास्तसूत्रयोरन्तरं सा च हृतिरुच्यते Comm. Golâdhj. Tripraçn. 47. fgg.

हृत्कम्प (हृद् + कम्प) m. *Herzklopfen* Bhadrakâlîkavaka im ÇKDr.

हृत्तस् (von हृद्) abl. *vom Herzen* ṚV. 10,11,6.

हृत्ताप (हृद् + ताप) m. *Seelenschmerz* MBh. 3,17383. Bhâg. P. 1, 15,27.

हृत्पङ्कज n. *die Lotusblüthe des Herzens* so v. a. *das Innerste des Herzens* Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,22.

हृत्पति m. *der Herr der Herzen* Bhâg. P. 1,3,35.

हृत्पद्म n. = हृत्पङ्कज Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,25.

हृत्पीडन n. *Herzdrücken* Suçr. 1,263,21.

हृत्पीडा f. dass. Suçr. 1,156,17. 263,16. 2,185,14.

हृत्पुण्डरीक n. = हृत्पङ्कज Kaivaljop. bei Muir, ST. 4,304. Comm. zu R. 7,60,14.

हृत्पुष्कर n. dass. Maitrjup. 6,1. 2.

हृत्प्रतिष्ठ adj. *im Herzen d. i. Innern wohnend:* मनस् VS. 34,6.

हृत्प्रिय adj. *dem Herzen lieb* H. an. 2,391. Med. j. 65.

हृत्स्तम्भ m. *Unthätigkeit des Herzens* Karaka 11,4.

हृत्स्वस् (हृत्सु + अस् = 2. अस्) adj. *in's Herz treffend* ṚV. 1,84,16.

हृद् n. Declination P. 6,1,63. Vop. 3,39. 89. Bildung der Derivata von Wörtern, die auf हृद् ausgehen, P. 7,3,19. 1) *Herz*, namentlich als *Sitz der Empfindungen*, überh. *geistiger Vermögen und Vorgänge* AK. 1,1,4,9. 2,6,2,15. H. 603. 623. 1309. Med. d. 17. तदयं केतो हृद आ वि चष्टे ṚV. 1,24,12. Sitz der Furcht 32,14. 9,53,2. हृत्सु क्रतुम् 5,85,2. 10,64,2. हृदो अस्त्वन्तरम् 7,101,5. वोचेम शंसं हृदे 1,43,1. हृदा मतिं जनये 10,91,14. 119,5. जुष्टानि मनसे हृदे च 1,73,10. 4,37,2. स्तोमो हृदा तष्टः 1,171,2. 2,35,2. 3,39,1. 4,43,1. 6,16,47. अन्तर्हृदा मनसा पूयमानः 4,58,6. AV. 4,39,10. हृत्सु शोचिष् मर्त्यम् ṚV. 8,18,15. 10, 103,12. मन्द्र 8,43,31. 1,140,17. 146,4. 3,26,8. 5,4,10. 6,28,5. 8,89,5. 9,73,8. 10,177,1. VS. 6,25. कामा वै हृदि श्रिताः Çat. Br. 14,7,2,9. TS. 2,3,9,4. अग्ने यत्ते परं हृन्नाम 4,4,3,2. वाचस्पतेर्हृत् TBr. 2,2,3,4. Kauç. 42. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. Kaṭhop. 6,9 (Çvetâçv. Up. 4,20). Çvetâçv.

Up. 2,8. स वा एषो ऽस्माद्धृदन्तरादकृतार्थो ऽमन्यतार्थानश्नामीति Maitrjup. 2,6. — अनुदात्तो हृदि (eig.) ज्ञेयः Citat im Comm. zu TS. Prât. 23,17. Weber, Pratiǵńâs. 75. fg. इषुणा हृदि विनिर्भिन्नः R. 2,64,15. Ragh. 3, 53. Spr. (II) 7409. हृदि संघातशूलवान् Suçr. 1,420,18. 2,464,20. 405, 18. स्वसातानां हृदि (*Herzgegend*) संचरतो चिरम् Spr. (II) 5849. हृदि कृत्वा नु वज्रशस्त्रमलंकारम् R. 4,5,16. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,25. हृदुरस्योरसि Suçr. 2,450,13. Varâh. Bṛh. S. 8,19. 51,9. 25. 43. 66,2. Vet. in LA. (III) 13,15. Bhâg. P. 3,12,11. 6,8,5. त्वया मत्कूलमिभिन्दघहृदा 11,14. हृत्कर्तरीसमम् Spr. (II) 4882, v. l. हृत्स्फोट s. u. स्फोट 1) *a*). आयस्तात्ते हृद्यः Vop. 5,2. हृत्कदागामी 26. अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा MBh. 3,2089. अन्तर्गतमपि व्याख्यास्ति हृदयं हृदा R. 1, 77,27. तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये Bhâg. P. 1,1,1. उपगुह्य 2,2,18. प्रणिधाय मनो हृदि 1,6,20. हृदि प्रियं न विन्दामि MBh. 3,2594. हृदि वीक्षितः R. 1,2,19. सा हि मे नित्यशो हृदि MBh. 3,3045. हृद्यासीन्मे अनेकशः Bhâg. P. 1,6,17. कामानां हृद्यसंरोहः 7,10,6. हृद्यवेदिनः 3, 10,19. स्वेष्टदेवतां हृदि न्यस्य Çuk. in LA. (III) 36,6. हृदि प्रविष्टया तत्प्रत्यागमवाञ्छया Kathâs. 18,230. सर्वं चाधारयेद्धृदि 2,37. नित्यं स्थितस्ते हृद्येष पुण्यपापेक्षिता मुनिः Spr. (II) 1439. 5314. चिन्ता प्रमादिनो गुह्यं दुर्धियः u. s. w. न तिष्ठति चिरं हृदि 6090. इदं राज्यं च सकलं जीवितं च हृदि स्थितम् R. 7,60,14. ममाप्येवं हृदि स्थितम् Kathâs. 32,4. सेवाधर्मस्य सारभूतं हृदि स्थापितम् Pańkat. 13,7. हृदि निधाय Sarvadarçanas. 56,9. हृदि नैवं (आपत्) त्वया कार्या R. 5,78,2. कोपस्त्वया हृदि कृतो यदि Spr. (II) 1937. 6878. Kathâs. 22,164. 32,129. 34,92. Bhâg. P. 1,13,57. हृदिकृत्य 10,32,8. हृत्कृत्वा (!) परमेष्ठिनम् Ind. St. 2,48. — 2) *Herz* so v. a. *das Innere des Körpers* überh. (*Brust* und *Magen* insbes.; vgl. *Herzstärkung, cordial*): सोमः शमस्तु ते हृदे ṚV. 8,47,6. 2,12. 48,12. 10,86,15. 97,15. सोमं रारन्धि नो हृदि 1,91,13. 168,3. 179,5. 6,53,6. भेषजं मयोभु नो हृदे 10,186,1. प्रियो मे हृदो ऽसि TS. 3, 2,5,1. Çat. Br. 14,5,3,4. 7,1,7. — Den Formen in den verwandten europäischen Sprachen entspräche शृद्, nicht हृद्. Vgl. दुर्हृद्, सर्व°, सु°.

हृद् = हृद्य in सु°. हृदः MBh. 12,4662 fehlerhaft für ह्रदः (so ed. Bomb.).

हृदंसनि adj. *Herz gebend* so v. a. — *stärkend, Muth machend:* (सोमः) य इन्द्रस्य हृदंसनिः ṚV. 9,61,14.

1. हृदय Uṇâdis. 4,100. Çânt. 3,18. 1) m. Siddh. K. 249,*a*,15. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a*) *Herz* eig. wie auch als *Sitz geistiger Vorgänge* AK. 1,1,4,9. 2,6,2,15. Trik. 3,3,324. H. 603. 623. 1369. an. 3,513. Med. j. 114. Halâj. 2,379. selten in den ältern Büchern, wo हृद् üblich ist. In's *Herz* treffen ṚV. 6,53,5. 7. 8. 10,87,4. AV. 5,20,3. हृदयस्य प्रकेतैः ṚV. 7,33,9. नैव ते मनो हृदयं चाविदाम 10,10,13. 34,9. प्रियं दधाना हृदयेषु 84,7. 85,47. सालावृकाणाम् 95,15. हृदयं तप्यते मे 17. 163,3. 191,4. AV. 3,8,6. 20,9. हृदयं शोषयामि ते 6,139,1. 10,4, 25. उद्दयमाना हृदयेन 5,21,2. यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तः 6,73,2. 76,1. 9, 6,2. 7,11. 8,8. 14. des Opferthiers VS. 39,8. 19,85. 21,53. Çat. Br. 3,8,3,3. fgg. अस्यां तद्धृदयं मनो दधाति 8,5,4,3. 9,1,2,40. 10,5,2,11. 14,5,1,21. 4,11. 6,10,15. TBr. 1,2,1,17. Âçv. Gṛhj. 1,8,9. °देश 13, 7. 24,7. Lâṭj. 2,5,6. Kauç. 11. 35. 45. 70. यास्य मेमिर्हृदये Ait. Br. 8, 24. Çiksha 28. fg. in Ind. St. 4,362. Hauptsitz des Blutes Suçr. 1,43,5.

विशुष्यमाण° (vgl. हृच्छोष) 124,14. कषायो हृदयं कर्षति 155,8. हृदयाविशुद्धि 191,3. 2,185,13. 464,11. fgg. Sitz von बुद्धि und मनस् 1,324, 9. 345,19. von सत्त्व, रजस् und तमस् 349,15. व्यदीर्यतेव हृदयम् MBh. 3,2300. नेदानीं हृदयं चेन्मे स्फुटिष्यति सहस्रधा R. Gorr. 2,81,4 (fernere Belege s. u. स्फुट् 1). द्विधेव हृदयं तस्य दुःखितस्याभवत् MBh. 3,2359. उद्देजते मे हृदयम् 2322. उद्विग्नहृदया R. Gorr. 2,101,26. बाणभिन्न° Ragh. 11,19. Mârk. P. 112,4. Vet. in LA. (III) 5,20. उत्कण्ठोच्छ्वसित° Megh. 98. सुधीश्च हृदये Spr. (II) 5817. निघ्नानिव हृदये Varâh. Bṛh. S. 2,5. 8,19. 50,13. 52,4. हृदयं मनसः पदम् Bhâg. P. 2,6,10. Pańkat. 208,21. fgg. तं मणिं हृदये (Herzgegend) कृत्वा R. 5,67,1. हृदयादवसार्यते हारः Spr. (II) 4011. स्तनपाण्डुरस्तनतट 2497. Verz. d. Oxf. H. 103,a,31. 149,b,31. हृदयानि सतामेव कठिनानि Spr. (II) 7408. अघो° Ragh. 9,9. कुसुमकोमल Vikr. 47. नवनीतं हृदयं ब्राह्मणस्य, क्षत्रियस्य हृदयं तीक्ष्णधारम् Spr. (II) 3414. कुरु त्वं हृदयं स्थिरम् R. Gorr. 2,26,29. आर्द्र° Kathâs. 22,65. द्रवहृदय Bhâg. P. 3,28,34. अस्वस्थ° R. 1,9,42. सदय° ad Megh. 113. अभिन्न° Râǵa-Tar. 4,428. (आशाबन्धः) अङ्गनानां सद्यःपाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रुणद्धि Megh. 10. वासवदत्ताहृत° Kathâs. 41,83. शोकसंतप्त° R. 1,54,9. शोकाग्निसंदग्ध° Prab. 90,11. ist वृत्तज्ञं सर्वदेहिनाम् M. 8,86. जानाति नरस्य वृत्तम् Spr. (II) 930. त्रयमपि सदृशं येषां वचनं हृदयं समाचारः 7250. अन्तर्गतेनापि व्यसनमाख्याति हृदयं हृदा R. 1,77,27. ह्लादयन्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च 4,30. हृदयान्याममन्थेव जनस्य गुणवत्तया 2,26,2. मथ्यमानेन दुःखेन हृदयेन MBh. 1,6113. स्त्रीणां गृह्णाति हृदयम् Spr. (II) 3204. दुर्ग्राह्य° 751. हृदयेनाभ्यनुज्ञातो यो धर्मः M. 2,1. पर्यवस्थितहृदयेन MBh. 3,2805. मम हृदयेन समं संमन्त्र्य Pańkat. 25,14. शेषं मद्धृदयान्न याति वै R. 2,69, 21. अनयो नयसंकाशो हृदयान्नापसर्पति Spr. (II) 4417. Mârk. P. 16,21. यो यस्य हृदये नास्ति Spr. (II) 2906. विदुषां विद्विषां स्त्रीणां हृदये यो न तिष्ठति 6076. अतो ऽन्यथा न मे बाला वर्तते हृदये क्वचित् MBh. 3, 2602. इदं वचनं को हृदये कुर्यात् R. 2,21,7. धामाशां हृदये दधौ Kathâs. 19,39. हृदये निधत्तुम् Spr. (II) 6782. °निहित Megh. 78. 85. 97, v. l. हृदयानन्दकर Varâh. Bṛh. S. 19,13. सर्वान्तःपुरवनिताव्यापारं प्रति निवृत्तहृदयस्य Mâlav. 35. विपुल° (v. l. für °मति) Spr. (II) 6155. अनित्य° (स्त्री) 3204. बद्धहृदयस्तस्मिन्नर्भके Bhâg. P. 6,1,25. अकार्ये° Spr. (II) 865. अज्ञानहृदया मूर्खाः im Herzen bergend Kathâs. 62,203. कृष्ण° adj. Bhâg. P. 1,9,47. — b) Herz so v. a. das Innere des Körpers: स्थूयं स यद्यं हृदये नि धत्ते ṚV. 1,122,9. AV. 2,29,6. यज्ञेभ्यो हृदयाय च 6, 90,1. पिपासाशुष्क° MBh. 3,10431. das Letzte was vom zerfallenden Leib übrig bleibt: स हृदयं भूत्वा ऽशयत् TBr. 2,3,6,1. Mitte, Centrum überh.: हृदये (चन्द्रस्य) लाञ्छनं मृगः Halâj. 1,41. eines Spruchs Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,94. Weber, Râmat. Up. 303. — c) Inneres, Kern einer Sache uneigentlich für das Beste, Liebste, Geheimste u. s. w.: der Erde VS. 11,39. AV. 12,1,8. 35. des Meeres VS. 13,63. der Gewässer AV. 3,13,7. des Agni VS. 18,55. TBr. 1,1,2,12. des Vishṇu TS. 3,2,6,1. der Götter VS. 16,46. पुत्रो हृदयम् TBr. 2,2,2,4. अक्षाणां हृदयं परम् das grosse Geheimniss des Würfelspiels MBh. 3,2836. अक्ष° 2833. 2837. 3081. fgg. 4,329. Hariv. 815. VP. 379, N. 9. सकलोत्सवानाम् Mârk. P. 63,21. 29. अश्व° MBh. 3,2628. 2834. 2836. 8,1212. Bhâg. P. 11,20,21. तन्त्र° MBh. 5,4574. मीमांसा° Prab. 110,8. सूर्य° Kûrma-P. und Gâruḍa-P. im ÇKDr. unter सूर्य°. — d) प्रजापतेर्हृदयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,a. — 2) m. scheinbar N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. es ist aber हृदयोद्वर्तन zu lesen. — 3) f. आ N. pr. einer Stute: विख्याता हृदया नाम Hariv. 2105. fg. विज्ञातहृदया die neuere Ausg. — Vgl. तल°, द्वि°, प्रजापति°, प्रति°, ब्रह्म°, भीरु°, यज्ञ°, राम°, रुद्र°, वज्र°, वि°, स°, सु°.

2. हृदय (हृद् + घय) adj. in's Herz dringend (so Comm.): सर्वभूत° Bhâg. P. 1,2,2. warum nicht alle Wesen im Herzen tragend?

हृदयक्लम m. Abspannung —, Schlaffheit des Herzens Suçr. 2,464, 17. Mâdh. Nid. 53,5.

हृदयग्रन्थि m. Herzensknoten so v. a. Alles was das Herz beschwert: भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वसंशयाः Bhâg. P. 1,2,21. Vgl. unter ग्रन्थि 1).

हृदयग्राह m. die Entgegennahme des Geheimnisses von (gen.): अस्त्रग्रामस्य सर्वस्य Mârk. P. 63,23.

हृदयग्राहिन् adj. das Herz mit sich fortreissend, — entzückend: कोकिला R. 1,64,6 (66,6 Gorr.).

हृदयंगम adj. (f. आ) zum Herzen dringend, dem H. zusagend: Personen, Reden, Laute, Speisen u. s. w. AK. 1,1,5,19. H. 268. Halâj. 1, 146. MBh. 1,7560. 4,380. 8,2238. Hariv. 5762. R. 1,11,20. 2,39,32. 64,31. R. Gorr. 2,98,8. 3,28,8. Ragh. 10,13. Kumâras. 2,16. 4,24. Uttarar. 80,5 (103,5). Râǵa-Tar. 1,22. 3,153. 5,79. Bhâg. P. 5,3,2. 9, 20,11. 10,62,16. Sarvadarçanas. 96,19. Pańkar. 1,14,73. कुलटा° 87. aus dem Herzen kommend, der innersten Ueberzeugung entsprechend Bhaṭṭ. 6,108. Davon nom. abstr. °ता f. (in der zuerst gegebenen Bed.) H. 67.

हृदयच्छिद् adj. das Herz durchbohrend: बाणा MBh. 5,7286. वाचः R. Gorr. 2,17,30. 33. 5,37,40.

हृदयज्ञ adj. 1) zum Innern gehörig, dem I. entsprechend TBr. 3,11,8, 7. — 2) aus dem Herzen geboren, m. so v. a. Sohn Bhâg. P. 5,15,5.

हृदयज्ञ adj. 1) das Herz kennend so v. a. dem Herzen zusagend Khând. Up. 7,2,1 (auch अ°). — 2) das Geheimniss von (geht im comp. voran) kennend: अक्ष° MBh. 3,2833. 2837. 4,329. Hariv. 815. VP. 379, N. 9. Davon nom. abstr. °ता n. Bhâg. P. 11,20,21.

हृदयदत्त m. N. pr. eines Juristen Verz. d. B. H. No. 1403 (°दत्ती! nom. die Hdschr.).

हृदयदाहिन् m. das Herz versengend: शल्यतुल्यो विपाकः (अतिरभसकृतानां कर्मणाम्) Spr. (II) 2122. परिकर 4258.

हृदयदीप m. Titel eines Wörterbuchs des Vopadeva Nigh. Pr. °क Verz. d. B. H. No. 979.

हृदयदूत m. Herzensbote, Titel eines Gedichts Verz. d. B. H. No. 571.

हृदयनरपति m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,44, Çl. 44. — Vgl. हृदयेश und हृदयेश्वर.

हृदयपीडा f. = हृत्पीडा Suçr. 2,290,2; vgl. 1,332,4.

हृदयपुण्डरीक n. = हृत्पङ्कज Sarvadarçanas. 177,19.

हृदयप्रिय adj. herzerquickend: Speise Suçr. 1,235,15.

हृदयरामदेव m. N. pr. eines Fürsten Notices of Skt Mss. 2,269.

हृदयरोग m. = हृद्रोग Herzkrankheit P. 6,3,51.

हृदयलास m. verschieden von हृल्लास Siddh. K. zu P. 6,3,50 (49).

हृदयवत् adj. von हृदय, = हृदयालु u. s. w. P. 5,2,122, Vârtt. 6.

हृदयवृत्ति f. *Herzensstimmung* Spr. (II) 2810.

हृदयव्याधि m. *eine Krankheit des Herzens, — der Seele* Spr. (II) 5034.

हृदयशूल m. *ein Spiess, an welchem das Herz des Opferthiers gebraten wird:* elliptisch *die Handlung des Bratens* TS. 6,4,1,4. Çat. Br. 3,8,5,8. 6,2,2,38. 9,5,1,47. Kâtj. Çr. 6,10,1. °शूलान्ते *am Schluss dieses Vorganges* 5,11,26. °शूलान्ताः पशवः *die Thiere* (d. h. *ihr Opfer*) *schliessen mit* Çâñkh. Çr. 6,1,36. उपोप्यमान *während er angesteckt wird* Âçv. Çr. 3,6,23. 4,12,7. Gṛhj. 1,11,15. Lâṭj. 5,4,6.

हृदयशोक n. = हृच्छोक *Herzenskummer* P. 6,3,51.

हृदयश्रिष् adj. *herzumklammernd* AV. 6,9,2.

हृदयसंधि m. *Verbindungsstelle am Herzen:* °पीडा Suçr. 1,35,3; vgl. 340,14. 20.

हृदयसंमित adj. *in der Höhe des Herzens* Çâñkh. Çr. 1,10,7.

हृदयसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* ([illegible]) Verz. d. Oxf. H. 140,b, No. 283.

हृदयस्थ adj. *im Herzen ruhend:* मनोरथाः Pañkat. 46,19. *im Herzen —, im Innern des Körpers befindlich:* कृमयः Suçr. 2,466,6.

हृदयस्थान n. *Herzgegend, Brust* H. 602. Halâj. 2,372.

हृदयस्पृश् adj. *das Herz berührend* Gobh. 1,2,29. — Vgl. हृदिस्पृश्.

हृदयहारिन् adj. *das Herz raubend, — hinreissend, entzückend* Spr. (II) 4553. Râǵa-Tar. 4,436.

हृदयाकाश (हृदय + आ°) m. *Herzhöhlung* Ind. St. 1,258.

हृदयात्मन् (हृदय + आ°) m. *Reiher* (कङ्क) Çabdak. im ÇKDr.

हृदयानुग (हृदय + अनुग) adj. (f. आ) *dem Herzen willfahrend:* Freund Kâm. Nîtis. 4,70 (= मर्मज्ञ Comm.). Rede Spr. (II) 2916.

हृदयाभरण (हृदय + आ°) m. N. pr. eines Sohnes eines Kâlidâsa Verz. d. B. H. No. 574.

हृदयामय (हृदय + आ°) m. *Krankheit des Herzens, — des Innern* überh. AV. 5,30,9. 6,14,1. 127,3. = हृद्रोग Bhâvapr. 7.

हृदयालु adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6. AK. 3,1,3. H. 345.

हृदयावर्जक (हृदय + आ°) adj. *Jmdes* (gen.) *Herz gewinnend* Râǵa-Tar. 6,320.

हृदयाविध् (हृदय + विध्) adj. VS. Prât. 3,96. P. 6,3,116. 1) *herzdurchbohrend* ṚV. 1,24,8. Bhaṭṭ. 6,73. — 2) *im Herzen wund* AV. 8,6,18.

हृदयाविन् ved. adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 4.

हृदयिक adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6.

हृदयिलु adj. von Wurzel (!) हृद् Vop. 26,166.

हृदयिन् adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6. Gaṭâdh. im ÇKDr.

हृदयेश 1) m. (हृदय + ईश) a) *Herr des Herzens* so v. a. *Geliebter, Gatte* Trik. 2,6,10. 516. — b) N. pr. eines Fürsten (vgl. हृदयसरपति) Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38. — 2) f. आ (हृदय + ईशा) *Herrin des Herzens* so v. a. *Gattin, Geliebte* H. 516.

हृदयेशय adj. *im Herzen ruhend:* क्रोध R. 6,34,21.

हृदयेश्वर (हृदय + ई°) m. 1) *Herr des Herzens* so v. a. *Geliebter, Gatte* Z. d. d. m. G. 27,100. — 2) N. pr. = हृदयेश 1) b) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 34.

हृदयोद्वर्तन (हृदय + उ°) adj. *das Herz zersprengend;* m. N. pr. eines Dämons Hariv. 9563. so ist auch zu lesen st. हृदयो वर्तुलः im Citat aus Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

हृदयोद्वेष्टन s. u. उद्वेष्टन.

हृदयौपश (हृदय + औपश) VS. Prât. 5,40. m. *ein best. Fleischtheil am Herzen* (oder *die Aorta*) VS. 25,8. du. TS. 5,7,16,1 nach dem Comm. *Herz und Herzbeutel.*

1. हृदय्य (von हृदय) VS. Prât. 4,150. adj. (f. आ) *im Herzen befindlich:* श्रद्धां हृदय्ययाकूत्या ṚV. 10,151,4. शोक AV. 6,18,1. ग्रन्थयः Bhâg. P. 8,24,53. कामाः 11,20,29. *am Herzen liegend, lieb:* Töchter 7,6,12.

2. हृदय्य adj. von ह्रद VS. 16,44. richtig ह्रदय्य TS. 4,5,9,1.

हृदामय (हृद् + आ°) m. = हृद्रोग Verz. d. Oxf. H. 313,b,11. Karaka 10,11.

हृदावर्त (हृद् + आ°) m. *Haarwirbel auf der Brust eines Pferdes* Trik. 2,8,44.

हृर्दि n. = हृद् (vgl. हार्दि neben हार्द) *Herz:* पणेरिच्छ हृर्दि श्रियम् ṚV. 6,53,6. 2,23,16. möglich auch 10,91,13.

हृदिक m. N. pr. des Vaters von Kṛtavarman MBh. 1,2434. 3,742. 779. 8,1058. 1307. Hariv. 2035. VP. 4,14,6. — Vgl. हार्दिक्य und हृदीक.

हृदिनी f. = ह्रदिनी *Fluss* H. 1080.

हृदिशय (हृदि loc. von हृद्) adj. *im Herzen steckend:* वाक्शल्य Spr. (II) 1549.

हृदिस्थ adj. *im Herzen befindlich* Çvetâçv. Up. 4,20. Suçr. 2,463,1. आत्मन् Spr. (II) 3155. कान्त MBh. 13,2812. प्रश्नाः Bhâg. P. 3,10,3. Personen so v. a. *lieb* R. 7,38,30. Spr. (II) 5076. Bhâg. P. 1,9,10.

हृदिस्पृश् adj. VS. Prât. 3,80. *das Herz rührend, ergreifend, entzückend* P. 6,3,9, Vârtt. 1. 2. स्तोम ṚV. 1,16,7. 10,47,7. 4,10,1. 10,25,2. हृदिस्पृक्क्रतुस्पृक् Âçv. Çr. 5,19,5. Bhâg. P. 5,14,42. 10,25,33. 31,10. 39,16. — Vgl. दिविस्पृश्.

हृदिस्पृश adj. dass. Bhâg. P. 1,15,18.

हृदीक m. N. pr. = हृदिक Bhâg. P. 1,14,28. 9,24,25.

हृदुत्क्लेद m. *Uebelkeit, Würgen* Suçr. 1,50,2.

हृदुत्क्लेश m. dass. Suçr. 2,464,3.

हृद्ग adj. *bis zur Herzgegend reichend:* आपः M. 2,62.

हृद्गत adj. *im Herzen befindlich, am H. liegend, dem H. zusagend:* शल्य R. 2,47,4. कार्य MBh. 5,62. 8,2449. भाव R. 3,19,47. प्रीति 7,107,15. कोपधारणा 3,42,35. दुःख 7,58,12. Varâh. Bṛh. S. 51,22. Personen R. 7,104,19. Spr. (II) 2371. Bhâg. P. 7,13,21. आपः so v. a. *wohlschmeckend* MBh. 1,772. neutr. R. 7,37,2, 12. 87,23.

हृद्गद m. = हृद्रोग Râǵan. 20,14.

हृद्गोल m. N. pr. eines Berges P. 4,3,91, Schol.

हृद्गोलीय m. pl. *die Anwohner des* Hṛdgola ebend.

हृद्ग्रन्थ m. = हृद्रोग Râǵan. im ÇKDr.

हृद्ग्रह m. *Herzkrampf* Karaka 10,6.

हृद्दाह m. etwa *Sodbrennen* Karaka 9,4.

हृद्द्योत und हृद्द्योतन s. हृद्योत, हृद्योतन.

हृद्द्रव m. *schneller Herzschlag* Vâgbh. 1,11,16.

हृद्द्वार n. *der Eingang zum Herzen* Amṛtanâd. Up. in Ind. St. 9,33.

हृद्धात्री f. *ein best. Heilmittel*, = छिन्नावल्ली Nigh. Pr.

हृद्धित (हृद् + 1. हित) adj. *dem Herzen d. i. dem Magen zusagend* H. an. 2,391. Med. j. 65.

हृद्बल adj. etwa *herzüberwältigend d. h. in's Herz treffend:* Bogen AV. 5,18,8. vielleicht entstellt.

हृद्भेद n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,6. °तन्त्र 34.

हृद्य und हृद्य (von हृद्) P. 6,3,50. 1) adj. *a) im Herzen —, im Innern befindlich;* = हृत्स्थ H. an. 2,390. fg. Med. j. 65. एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्रात् *innerst* RV. 4,58,5. AV. 16,3,5. साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ RV. 10,73,6. प्रतिऽस्था । हृद्या । Padap., besser wohl हृदि । आ. — *b) was dem Herzen d. h. dem Innern, Magen zusagt, stomachicum, a cordial; mundend:* Speisen u. s. w. M. 3,227. Bhag. 17,8. MBh. 1,7744. Suçr. 1,147,3. 155,17. 223,20. 225,10. 2,45,19. 190,14. Viçvh. 1,6,111. Varâh. Bṛh. S. 48,25. अ° Suçr. 1,191,8. 2,190,11.14. = हृद्धित H. an. Med. — *c) an's Herz gewachsen, innig geliebt* P. 4,4,95. AK. 3,2,3. H. an. Med. सूनुं न मात्रा हृद्यं सुशेवम् *Herzenskind* RV. 5,42,2. पुत्राणां हृद्यतमः TBr. 2,3,11,4. यो यस्य हृद्यः Spr. (II) 2109, v. l. ग्राह्य Bhâg. P. 3,15,37. — *d) dem Herzen zusagend so v. a. angenehm, lieblich, reizend, hübsch* H. 1445. Halâj. 1,146. 4,4. Gegenden R. Gorr. 1,51,4. Kathâs. 26,283. Mârk. P. 63,4. Bhâg. P. 4,6,28. Gebäude Kathâs. 18,319. Früchte 81,21 (हृद्यानि zu lesen). Schmucksachen MBh. 3,4813. Geruch R. 1,5,15. Spr. (II) 7106. 7263. Varâh. Bṛh. S. 77,4. Farben 48,27. Reden, Erzählungen MBh. 7,3353. R. Gorr. 1,71,19. 3,13,1. 4,54,7. Kathâs. 1,44. 86,3. रसकल 14,62. Brüste R. 3,52,25. Personen M. 7,77. 9,94. Kâm. Nîtis. 4,62. Spr. (II) 1105. Gît. 4,20. Weber, Kṛshṇaǵ. 266. Râǵa-Tar. 6,165. compar. °तर MBh. 5,149. Verz. d. Oxf. H. 199,*a*,4. — 2) m. *a) Zauberspruch* P. 4,4,96. H. an. Med. — *b)* N. pr. eines Mannes MBh. 2,295. — 3) f. आ *eine best. Heilpflanze*, = वृद्धि H. an. Med. — 4) n. *weisser Kümmel* H. an. *die aromatische Rinde der Laurus Cassia* Çabdar. im ÇKDr.

हृद्यगन्ध 1) adj. *angenehm riechend* Suçr. 1,161,18. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. आ *Jasminum grandiflorum* Râǵan. 10,76. — 4) n. *a) eine Art Kümmel* Ratnam. 100. Çabdaḱ. im ÇKDr. — *b) schwarzes Salz* Râǵan. 6,96.

हृद्यगन्धक n. *eine Art Salz*, = सौवर्चल Râǵan. 6,93.

हृद्यगन्धि n. *eine Art Kümmel* Ratnam. im ÇKDr. गन्ध° unsere Hdschr.

हृद्यता f. nom. abstr. 1) zu हृद्य 1) *b)* Suçr. 1,218,4. — 2) zu हृद्य 1) *d)* Kâm. Nîtis. 3,10.

हृद्योत (हृत्ऽद्योत Padap., vielmehr हृद् + द्योत) m. *inneres Gebrechen* (vgl. RV. 1,50,11) AV. 1,22,1.

हृद्योतन (हृद् + द्यो°) adj. *das Herz brechend:* हृद्योतनो द्विषतां यांहि शीभम् AV. 5,20,12.

हृद्योतभेषज n. *ein Heilmittel gegen innere Krankheiten* AV. 6,24,1.

हृद्रुज् f. 1) = हृद्रोग *als best. Krankheit* Râǵan. 20,15. — 2) *Herzeleid* Bhâg. P. 6,14,51.

1. हृद्रोग m. = हृदयरोग P. 6,3,51. 1) *inneres Leiden* RV. 1,50,11. — 2) *Herzkrankheit* (als best. Krankheit), Wise vermuthet *angina pectoris;* = श्वास Râǵan. 20,12. — Suçr. 1,172,8. 219,14. 226,19. 2,45,10. 186,14. 256,20. 421,6. 464,8.12. Ḱakrad. 239. Mâdh. Nid. 32. Bhâvapr. 7. Verz. d. B. H. No. 941. 949. 963. 967. Verz. d. Oxf. H. 306,*b*,27. 316,*a*,1 v. u. 357,*a*, No. 849. fg. Varâh. Bṛh. S. 104,14. — 3) *Herzeleid* Spr. (II) 7481. die Liebe Bhâg. P. 10,33,40.

2. हृद्रोग (aus ὑδροχόος) m. *der Wassermann im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 1,8.

हृद्रोगवैरिन् m. *Terminalia Arguna W. et A.* (*Feind der* हृद्रोग *genannten Krankheit*) Çabdaḱ. im ÇKDr.

हृद्रोगिन् adj. *an der* हृद्रोग *genannten Krankheit leidend* Suçr. 1,11,11. 2,466,2. Ḱakrad. 242,7.

हृद्वण्टक m. *Bauch* Çabdaḱ. im ÇKDr.

हृन्न्यास m. *ein best. Spruch* Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,3.

हृन्मोह m. etwa *Herzbeengung* Ḱaraka 10,9.

हृल्लास (हृद् + लास) m. P. 6,3,50. *Hüpfen des Herzens d. i. Herzklopfen, Herzstösse* (wie vor dem Erbrechen) Suçr. 1,90,11. 97,8. 247,9. 2,403,15. 458,14 (= धूत्कारश्च Comm.). प्रवृत्त° 185,8. Mâlatîm. 57,9. = हिक्का H. 468.

हृल्लासक m. dass. Suçr. 2,465,1. f. °सिका Ḱaraka 10,1.

हृल्लेख (हृद् + लेख) P. 6,3,50. *Scrupel des Herzens, Zweifel:* अल्प° adj. MBh. 12,9367. व्यपेत° adj. (मनस्) 10821. सहृल्लेखेन (so zu lesen st. सकृ°) चेतसा R. 6,100,19. विचिकित्सा तु हृदये अन्ते यस्मिन्प्रजायते । सहृल्लेखं तु विज्ञेयं पुरीषं तु स्वभावतः ॥ Prâjaçḱittav. im ÇKDr. unter सहृल्लेख. = तर्क Trik. 3,2,15. = उत्कलिका H. 314. Halâj. 4,57. = ज्ञान Râǵan. im ÇKDr. = वाल्लसुख und वासना Nîlak. zu MBh.

हृल्लोचन (हृद् + लोचन) n. *das Herz als Auge* Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 90.

हृषी = अग्निलिपी ÇKDr. angeblich nach dem MBh. wohl nur ein verlesenes ऋषी *die beiden* Ṛshi.

हृषीक Uṇâdis. 4,17. n. *Sinnesorgan* AK. 1,1,4,17. Trik. 3,3,366. H. 1383. Halâj. 2,380. Hariv. 14950. Bhâg. P. 1,8,38. 2,6,33. 3,26,28. 4,24,62. 10,14,23. Paṅḱar. 2,7,39. Kâçikh. 20,9 (nach Aufrecht). — Wort und Bedeutung aus हृषीकेश geschlossen. Vgl. दुर्हृषीक.

हृषीकनाथ m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Paṅḱar. 3,2,3. nach हृषीकेश gebildet.

हृषीकाश्रम m. N. pr. eines Mannes Hall 102.

हृषीकेश m. 1) ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. 1,1,1,13. H. 214. Halâj. 1,23. Bhag. 1,15. 21. 24. 2,9. 10. 11,36. 18,1. MBh. 1,24. हर्षात्सुखात्सुखैश्वर्याद्धृषीकेशत्वमश्नुते 5,2567. 12,398. Hariv. 10. 14114. हृषीकाणीन्द्रियाण्याहुस्तेषामीशो यतो भवान् । हृषीकेशस्ततो विष्णो ख्यातो देवेषु केशव ॥ 14950. R. 1,45,30. 6,102,12. VP. 2, N. 2. Weber, Kṛshṇaǵ. 294. Bhâg. P. 1,8,23. 2,4,11. 3,13,12. Râǵa-Tar. 5,100. Ist nicht in हृषीक + ईश, sondern in हृषी (vgl. हृषीवत्) + केश zu zerlegen und bedeutet demnach *dessen Haupthaar zu Berge steht;* vgl. हृष्. — 2) Bez. *des 10ten Monats* Varâh. Bṛh. S. 105,15. — 3) N. pr. eines Tîrtha, an dem Vishṇu als Hṛshîkeça verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 449,*a*,33. — 4) *Herr —, Gebieter der Sinne*, vom मनस् Bhâg. P. 4,24,36.

हृषीकेश्वर m. *Herr —, Gebieter der Sinne:* Kṛshṇa Bhâg. P. 5,18,19.

हृषीवत् (von हृषि = हर्ष) adj. *freudig erregt, lustig* RV. 1,127,6. 2,31,1.

हृष्टरोमन् 1) adj. *dessen Haare am Körper zu Berge stehen;* s. u. हर्ष्. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 46,38.

हृष्टि (von हर्ष्) gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. f. 1) *Freude* Dharaṇi im ÇKDr. Mâlatîm. 82,4 (हृष्टौ zu lesen). — 2) = मान m. Dhar. im ÇKDr. — Vgl. हार्ष्टेय.

हृष्टियोनि adj. andere Benennung für den ईर्ष्यक (Suçr. 1,318,16) Bhâvapr. 2.

हृष्यत्रिक n. *eine Art des Aussatzes* Çârṅg. Saṁh. 1,7,64 falsch für ऋष्य° (ऋश्य°).

हे interj. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. *des Anrufs, he!* AK. 3,5,7. H. 1537. an. 7,5. 6. 16 (auch पादपूरणे). Med. avj. 87 (auch असूयादौ). Çâṅkh. Çr. 1,11,1. vor einem voc. Çat. Br. 3,2,1,23. Bhag. 11,41. MBh. 8,2037. Spr. (II) 5499. 7412. 7414. fg. 7420. 7500. Varâh. Brh. S. 74,11. Pañkat. 37,23. Vet. in LA. (III) 7,6. 16,14. 17,15. nach einem voc. Spr. (II) 3914. 6033. statt eines voc.: पलायित्वा गृहे गत्वा कस्य द्रक्ष्यथ हे मुखम् Hariv. 8124. हे३ P. 8,2,85. — Vgl. है.

हेक् interj. Çat. Br. 1,8,1,23.

हेक्का f. = हिक्का *das Schlucken, singultus* H. 468.

हेट्, हेटति v. l. für हेठ् Dhâtup. 9,35.

हेठ्, हेठति und °ते (विबाधायाम्) Dhâtup. 9,35. 8,13. हेठ्णाति 31,60 (भूतप्रादुर्भावे, भूति°, भूतिपूर्वोत्पत्तौ). Siddh. K. 447,a,3. Bildung des aor. im caus. zu P. 7,4,3. Vop. 18,3. — Vgl. विहेठक fgg.

हेठ m. = विबाधा und विहेठा Med. ṭh. 10.

हेड् s. हीड्.

हेड, हेळ (von हीड्) m. *Aerger, Unmuth, Zorn* RV. 1,94,12. मा हेळे भूम वरुणस्य 7,62,4. AV. 12,4,20. fg.

हेडज m. dass. Çabdârthak. bei Wilson.

हेडन, हेळन (von हीड्) s. देव° und हेलन.

हेडस्, हेळस् (wie eben) n. *Aerger, Unmuth, Zorn* Naigh. 2,13. RV. 1,24,14. दैव्य 114,4. 4,1,4. pl. 6,48,10. नि हेळांसि धत्त 1,171,1. 6,62,8. 7,84,2. AV. 19,3,4. VS. 13,45.

हेडावुक्क m. *Rosshändler* Trik. 2,9,27. — Vgl. हेलावुक.

हेडिएव (wohl so zu verbinden) m. N. pr. eines Mannes Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,242.

हेड्, हेड्णाति Dhâtup. 31,60 (भूतप्रादुर्भावे, भूति°, भूतिपूर्वोत्पत्तौ).

हेतर् und हेतृ (von 1. हि) nom. ag. *Treiber* RV. 8,88,7. अत्यो न हियानो न हेतृभिः 9,13,6. 62,6. 64,29.

हेति (wie eben) f. Vop. 26,185. oxyt. nur im Mantra P. 3,3,97. 1) f. (in der späteren Sprache auch m.: vgl. Keçava bei Mallin. zu Kir. 14,30) *Schuss; Geschoss, Waffe* überh. AK. 3,4,14,73. H. 773. an. 2, 211. Med. t. 76. Halâj. 2,307. Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 3,56. दुर्स्यंवे हेतिमस्य RV. 1,103,3. 124,10. तपुषि 3,30,17. 6,62,9. दैव्या 10,87,19. des Rudra 2,33,14. 6,28,7. AV. 6,59,3. Çat. Br. 12,7,3,20. Ind. St. 2,34. des Vivasvant RV. 8,56,20. आरे हेतिरदेवीः 50,16. पणीनां 10,165,2. शत्रुनीका Vâlakh. 2,2. RV. 10,89,12. AV. 1,13,3. 26,1. 2, 11,1. 24,1. 4,10,5. 5,6,9. 7,7. भीमा इन्द्रस्य हेतयः 4,37,8. 8,2,9. 10,5, 43. 11,2,22. 12,4,52. VS. 15,10. 15. fgg. 16,1. Kauç. 128. in RV. 6, 18,10 ist st. इन्द्र । हेतिः । wie Padap. will, vermuthlich इन्द्रहेतिः zu verbinden. Personificirt: हेतयो नाम देवाः AV. 3,26,1. TS. 5,5,10,3. — हेतिभिश्चेतनायद्भिः (आयुधैः° ed. Calc.) Ragh. 10,12. विससर्ज हेतिम् Râghavap. 11,19. Kir. 3,56. 14,30. Spr. (II) 1304. Bhâg. P. 3,8, 20. 25,38. 4,5,22. 11,29,39. Pañkar. 3,8,1. 6. am Ende eines adj. comp.: मति° Spr. (II) 4549. अप्रास° Râǵa-Tar. 5,410. निर्हेति *waffenlos* Jâǵñ. 1,325. — 2) f. Agni's *Waffe* so v. a. *Flamme* AK. 1,1,1,52. 3,4,14,73. H. 1102. H. an. Med. Halâj. 1,66. Vaiǵ. a. a. O. दहन्ति सर्वभूतानि तत्तो (Agni angeredet) निष्क्रम्य हेतयः MBh. 1,8357 = 5,488 = Mârk. P. 99,44. यदग्ने ते शिवं रूपं ये च ते सप्त हेतयः MBh. 1,8413 = Mârk. P. 99,70. वेलमघक्तिना — उग्रहेतिहस्तेन Kathâs. 36,314. *Sonnenstrahl* AK. 3,4,14,73. H. an. Med. — 3) f. *Schuss* so v. a. *pfeilschnelle Bewegung, Anprall* der Sehne RV. 6,75,14. मा ते हेतिं तविषीं चुक्रुधाम 10,142,3. मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायान् *Jagd* 1,190,4. — 4) *Werkzeug* Bhâg. P. 2,7,48. — 5) *ein junger Schoss* (अङ्कुर) Vaiǵ. a. a. O. — 6) m. N. pr. eines Râkshasa R. 7,4,14. fg. VP. 283. eines Asura Bhâg. P. 6,10,20. 8,10,20. — Vgl. असि°, तिग्म°, दूरे° (nach TS. 3,4,3,2), हरि°.

हेतिक am Ende eines adj. comp. = हेति 1): यष्टिपरशुहेतिको AK. 2,8,2,38. — Vgl. शक्ति°, स्वधिति°.

हेतिमत् (von हेति) adj. *mit einem Geschoss versehen* AV. 5,18,9.

हेतिमल्ल m. Bez. *eines best. Spruches* Verz. d. Oxf. H. 105,b,1.

हेतु (von 1. हि) Uṇâdis. 1,73. m. 1) *wer oder was Etwas veranlasst, bewirkt, Veranlassung, Ursache* AK. 1,1,4,6. Trik. 3,2,10. H. 1513. Halâj. 2,457. RV. Prât. 11,12. 23. P. 2,3,23. 3,3,156. MBh. 1,67. 2, 564 (pl.). हेतुहेतुभिः 12,10511. R. 2,24,14. Sâṁkhjak. 1. 31. कालो हेतुं विकुरुते Spr. (II) 1709. °विगम 5888. विना हेतुमपि द्वंद्वम् 6360. न हेतुं कंचिदीक्षते 7513. प्रणम्य हेतुमीश्वरम् Verz. d. Oxf. H. 240,a, No. 583. einer Krankheit 305,b,18. 312,a, No. 745. हेतुं कृत्वा पितृवधम् Bhâg. P. 9,16,18. नियम° *eine regulirende Ursache* Sarvadarçanas. 16, 13. fg. नक्लोकः साधको हेतुः स्वल्पस्यापीह कर्मणः Spr. (II) 1685. mit gen. P. 2,3,26. स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च Spr. (II) 2357. न खलु वयस्तेजसो हेतुः 7040. Bhâg. P. 12,7,18. mit dat. Çvetâçv. Up. 6,17. mit loc. Âçv. Çr. 12,15,12. Bhag. 13,20. R. 2,58,25. तत्र Ragh. 1,63. अत्र Spr. (II) 3536. 7044. न जाने को हेतुर्दलति शतधा यन्न हृदयम् 2071. in comp. mit dem *was bewirkt wird:* सर्गस्वर्गापवर्ग° Maitrjup. 6,30. RV. Prât. 11,2. Mrcch. 3. पितरो जन्महेतवः Ragh. 1,24. 2, 44. आधि° Çâk. 59. fg. Spr. (II) 1326. धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः 3121. 5709. 5875. Varâh. Brh. S. 28,4. 78,5. 78,10. fg. 95, 20. Kathâs. 23,98. AK. 3,4,23,212. Râǵa-Tar. 6,185. Hit. 38,11. कालये ऽधर्महेतवे Bhâg. P. 1,17,28. 2,2,6. 3,17,4. 33,24. 5,20,39. Sarvadarçanas. 29,16. 35,19. 37,14. fg. 39,16. 40,6. fgg. 180,11. आख्याता आचार्यशास्त्रापरिलोपहेतवः RV. Prât. 1,16 (26). ते शिष्टाः ब्राह्मणाः ज्ञेयाः श्रुतिप्रत्यक्षहेतवः M. 12,109. Ragh. 1,10. न गुणाः फलहेतवः Spr. (II) 2129. मत्स्या मम जीवनहेतवः Hit. 113,22. Bhâg. P. 3,12,21. न शराः स्तम्भहेतवः *die Pfeile sind nicht dazu da um den (Köcher) vollzustopfen* R. 2,23,31 (30,36 Gorr.). am Ende eines adj. comp. — *zur Ursache habend* so v. a. *bewirkt durch:* तमसा कर्महेतुना M. 1,49. *angetrieben*

—, *angelockt durch;* क्रव्यादा मांसहेतवः MBh. 10,496. मा कर्मफलहेतुर्भूः Bhag. 2,47. 49. Alle obliquen casus in der Bed. von *einer Ursache wegen, in Veranlassung von* gebraucht Vârtt. zu P. 2,3,23. a) abl. oder gen.: कस्माद्धेतोः oder कस्य हेतोर्वसति Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 2, 385,a. अक्षस्य ṚV. 10,34,2. अस्य Çat. Br. 2,5,2,2. अधस्य 11,1,4,1. Khând. Up. 1,3,5. Sâv. 1,13. MBh. 1,7728. 5,7026. R. 2,52,26 (49,22 Gorr.). 98,17 (107,7 Gorr.). Ragh. 2,47. Spr. (II) 7226. Kathâs. 18,73. 26,166. Bhâg. P. 1,14,7. 4,17,4. 7,15,40. कुतोऽपि हेतोः Kathâs. 27, 59. ततोऽपि हेतोः Dhûrtas. 92,16. इति हेतोः Z. d. d. m. G. 14,573, 13. in comp. mit der Ergänzung: वृत्ति° M. 4,11. MBh. 2,562. 10,496. R. 1,7,12. 16,33. 2,59,21. 101,17. 3,49,39. 69,16. 5,32,44. Kâm. Nîtis. 14,28. Mṛkkh. 26. 44. 79. 105. Çâk. 50,8. Çâk. Ch. 2,9. Spr. (II) 1224. 2641. 6221. 7328. Kathâs. 18,348. 19,57. 22,88. Râǵa-Tar. 5,216. — b) instr.: दिव्येन MBh. 1,4919. यदृच्छया हेतुना वा Bhâg. P. 2,8,7. अनेन MBh. 1,7640. fg. तेन R. 5,64,14. Sâh. D. 2,16. केन M. 8,161. R. Gorr. 1,38,4. Schol. zu P. 2,3,27. Bhâg. P. 1,4,3. केनापि Râǵa-Tar. 4,460. पुत्र° R. Gorr. 1,24,7. मान° Spr. (II) 1838. शास्त्रविज्ञान° 2874. — c) dat.: कस्मै हेतवे वसति Pat. a. a. O. गूढीर्यधीयते र्हिंसा सापि दुर्गतिहेतवे Hem. Jogaç. 2,47. सुख° Bhâg. P. 3,30,2. मृत्यु° 7,1,44. नरक° 9,10,28. प्रसरणं तृणकाष्ठादि° H. 791. — d) loc. indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,4,37. कस्मिन्हेतौ वसति Pat. a. a. O. कामार्थहेतौ च कुरु प्रयत्नम् *um — Willen* R. 4, 29,25. — e) acc.: कं हेतुं वसति Pat. a. a. O. — Auch soll man को हेतुर्वसति sagen können ebend. — 2) *Grund, Argument, Beweis* AK. 3,4,13,56. अतःशब्दो हेत्वर्थः Sarvadarçanas. 56,14. 71,11. अतो हेतौ Halâj. 5,92. हि desgl. 95. इति desgl. 101. देशदृष्टैश्च शास्त्रदृष्टैश्च हेतुभिः M. 8,3. हेतुभिर्मोक्षदर्शिभिः MBh. 1,522. 553. 3,3018. वाक्यमर्थवद्धेतुभूषितम् 13, 298. वाक्यं हेत्वर्थसंहितम् R. 2,85,1. 3,56,31. 71,4. 5,33,15. 6,79,28. 7,94,3. तिष्ठन्तु नतिमान्नागमे न तु हेतुषु Suçr. 1,150,20. Spr. (II) 7413. Râǵa-Tar. 3,332. Hit. 15,22. Sarvadarçanas. 9,11. 42,2. 18,9. 119,13. 17. प्रतिषेध° 114,5. Kuvalaj. 196,b. in der Logik (auch Bez. des 2ten Theiles im Syllogismus) Colebr. Misc. Ess. 1,292. Kaṇ. 10,1,2. Njâjas. 1,1,32. 34. Tarkas. 32. 41. 43. Sarvadarçanas. 113,20. Bhâshâp. 68. — 3) *Mittel:* हेतुमात्रं तु रामो वै शयमूलं विभीषणः R. 6,95,65. 7,38,23. Hit. 55,5 (हेतुना mit den Hdschrr. zu lesen). पादज्ञानस्य ṚV. Prât. 17, 16. दश जीवनहेतवः M. 10,116. विद्या जीवनहेतुः Spr. (II) 6089, v. l. तिस्रो विश्रान्तिहेतवः 6637, v. l. को मोक्षहेतुः 6638. रक्षा° Hit. 114,7. जयलाभाय हेतू द्वौ Spr. (II) 7436. दीनाराणां दशशती पञ्चाशत्यधिकाभवत्। धान्यखारीक्रये हेतुः so v. a. *Preis* Râǵa-Tar. 5,71. जीवो नित्यो हेतुरस्य त्वनित्यः so v. a. *der Körper* Spr. (II) 3718. instr. am Ende eines comp. so v. a. *vermittelst, durch:* यो न हिंसति सत्त्वानि मनोवाक्कर्महेतुभिः Spr. (II) 5600. Jâǵn. 2,92. — 4) *Bedingung:* जीवितुं चेच्छसे मूढ हेतुं मे गदतः शृणु MBh. 3,15786. — 5) *Art und Weise:* बुध्यतां केन हेतुना MBh. 13,19. दायाद्दरणहेतू भवेतः प्रतिलोमो ऽनुलोमश्च Suçr. 1, 100,11. — 6) in der Grammatik *der Agens des causativen Verbums* P. 1,4,55. 3,68. 7,3,40. — 7) bei den Buddhisten *Grundursache, Hauptursache* (im Gegensatz zu den प्रत्यया: *den hinzukommenden Ursachen*) Sarvadarçanas. 7,19. 14,19. 19,12. 20,22. fgg. — 8) bei den Pâçupata *dasjenige was das Gebundensein der Seele bewirkt, die Natur, die Sinnenwelt* Sarvadarçanas. 74,20. 94,17; vgl. 95,1. — 9) bei den Rhetorikern ein अर्थालंकार Verz. d. Oxf. H. 208, b,3. — 10) im Drama *eine kurze Rede, welche die zur Erreichung eines Ziels erforderlichen Bedingungen angiebt,* Sâh. D. 439. 434. — Vgl. निमित्त°, निर्हेतु, मद्°, यद्धेतोस्, विश्व°.

हेतुक (von हेतु) 1) adj. am Ende eines comp. a) *verursachend, bewirkend:* धर्मस्तस्य तपश्चैव जगतः सिद्धिहेतुकौ (könnte auch subst. m. sein) R. 7,23,5,17. सुखदुःखे समे स्यातां जन्तूनां क्लेशहेतुके Spr. (II) 7076. सर्प° Suçr. 1,255,5. भय° Hit. 39,7. पुष्टि° Mârk. P. 22,41. 97,36. त्वं बीजं सत्त्वहेतुकम् 99,47. f. ई Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2. — b) *bewirkt —, bedingt durch:* ईदृशः स मुने लोकः स्वधर्मफलहेतुकः MBh. 3,15452. Suçr. 1,153,10. मरणं स्त्रीहेतुकम् Varâh. Bṛh. 25 (23),4. Kull. zu M. 1,49. Schol. zu P. 6,2,8. Vop. 25,17. f. आ Sâṁkhjak. 31. Kathâs. 20, 67. ई Mârk. P. 69,39. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 257. अ° *unbegründet* Bhag. 18,22, v. l. — c) *bestimmt für:* दत्त्वा शरीरं क्रव्याद्भ्यो रणाग्नौ द्विजहेतुकम् MBh. 13,4840. Sâṁkhjak. 42. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's und eines Buddha H. an. 3,111 (fehlerhaft für हेरुक). eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,27. — M. 12,111 fehlerhaft für हैतुक, Hit. 55,5 für हेतु. Vgl. स° und हैतुक.

हेतुता (wie oben) f. 1) *das Ursachesein:* आपदामापतन्तीनां हितो ऽप्यायाति हेतुताम् Spr. (II) 961. यदहं हेतुतां प्राप्ता लोचनोत्पाटने तव Kathâs. 28,24. Râǵa-Tar. 6,113. am Ende eines comp.: प्रयपुस्तस्योत्पाटनहेतुताम् 5,292. 388. Kap. 1,75. Sarvadarçanas. 156,17. — 2) *das Sein eines Beweisgrundes* Kusum. 16,10.

हेतुत्व n. 1) = हेतुता 1) Kaṇ. 1,2,4. Jogas. 2,14. Mârk. P. 119,14. Bhâg. P. 3,18,36. Sâh. D. 37. Sarvadarçanas. 18,17. 36,9. Schol. zu Kap. 1,75. Bhâshâp. 146. fg. Kusum. 18,22. — 2) = हेतुता 2) Sarvadarçanas. 114,6. 133,18. Kusum. 16,12. — 3) bei den Buddhisten *das Hauptursache-Sein:* बीजादेर्हेतुत्वमापतेत् Sarvadarçanas. 11,11. — Vgl. निमित्त° unter निमित्तहेतु.

हेतुमन्त् (von हेतु) adj. 1) *eine Ursache habend, verursacht, bewirkt* P. 3,1,26. 3,156. Verz. d. Oxf. H. 163,a, No. 358. Kap. 1,125 = Sâṁkhjak. 10. Sâh. D. 712. — 2) *mit Gründen —, Argumenten —, Beweisen versehen* Bhag. 13,4. Reden R. 2,52,60. R. Gorr. 2,23,1. 3,53,20. 4,20, 1. 38,18. 6,38,36. Bhâshâp. 68. — 3) *zugänglich für Argumente, auf Vernunftgründe hörend* MBh. 12,597.

हेतुमात्रता f. *das Sein eines blossen Mittels* Kathâs. 120,55.

हेतुमात्रमय (von हेतु + मात्र) adj. *nur als Mittel dienend* Kathâs. 117,148.

हेतुरूपक n. *eine begründete Metapher* Kâvjâd. 2,86. Beispiel Spr. (II) 2105.

हेतुवचन n. *eine von Argumenten begleitete Rede* R. Gorr. 2,16,44.

हेतुवाद m. *eine Unterredung —, Disputation über das Warum* MBh. 3,18024. fg. 5,1983. 13,789. 2196. 14,1024. 2536. R. 1,13,21 (17 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 40,a, N. 3.

हेतुवादिक adj. *der über das Warum streitet, Skeptiker* MBh. 13,2196. अ° nach Nîlak.

हेतुवादिन् adj. dass. MBh. 14,2536.

हेतुविद्या f. *Logik, Dialektik* Vyutp. 30. Daçak. 60,13. dieses und °शास्त्र Hiouen-thsang 1,73. 174. 2,106. Vie de Hiouen-thsang 93. 95. 152. 164.

हेतुशास्त्र n. dass. M. 2,11.

हेतुशून्य adj. *grundlos, unbegründet* AK. 3,3,2. Pratâpar. 65,b,5. 66,b,6.

हेतुहिल n. bei den Buddhisten Bez. *einer best. hohen Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,19. fg.

हेतूकृ (हेतु + 1. कृ) *zur Ursache machen, als U. annehmen* Sarvadarçanas. 30,9.

हेतूत्प्रेक्षा (हेतु + उ°) f. *ein begründetes Gleichniss* Sâh. D. 292,4.

हेतूपमा (हेतु + उ°) f. dass. Kâvjâd. 2,50.

हेत्य (von 1. हि) adj. *anzutreiben:* Roth RV. 7,43,2.

हेत्वन्तर (हेतु + अ°) n. *ein anderer Beweis* unter den 22 निग्रहस्थान Njâjas. 5,2,6. Sarvadarçanas. 114,13.

हेत्वपदेश (हेतु + अप°) m. *Angabe des Grundes* Nir. 1,4. 5 (darnach unter अपदेश zu berichtigen). Med. avj. 86.

हेत्वाक्षेप (हेतु + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei trotz der beigebrachten Begründung,* Kâvjâd. 2,168. Beispiel Spr. (II) 3494.

हेत्वाभास (हेतु + आ°) m. *Scheingrund, Scheinbeweis* Njâjas. 1,2,45. Tarkas. 40. Ind. St. 1,18,4 v. u. Verz. d. Oxf. H. 240,b, No. 586. Verz. d. B. H. No. 674 (°रहस्य). unter den 22 निग्रहस्थान Njâjas. 5,2,25. Sarvadarçanas. 114,17.

हेत्विन्द्रिय (हेतु + इ°) n. bei den Buddhisten *eine best. hohe Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,20.

हेम 1) m. a) *ein best. Gewicht (Goldwerth),* = माषक Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr.; vgl. हेमधान्यक. — b) *ein dunkelfarbiges Pferd* Halâj. 2,282. Çabdârthak. bei Wilson. — c) ein N. Budha's ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.; vgl. हेमन्. — d) N. pr. eines Sohnes des Ruçadratha VP. 444. Bhâg. P. 9,23,6. = हेमचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 352,a,20. — 2) f. आ a) *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,30. — b) *ein schönes Weib* Çabdârthak. bei Wilson. — c) N. pr. α) einer Apsaras ebend. Vâju beim Schol. zu H. 183. Hariv. 7226. 8452. R. 2,91,17. 4, 51,15. fgg. 7,12,6. fgg. — β) eines Flusses MBh. 6,331 (VP. 183). — 3) n. = हेमन् *Gold* H. 1043, Schol. Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भर्तृ° und 2. हेमन्.

हेमक (von हेमन्) n. 1) *Gold* R. 3,49,20. स° adj. *nebst den Goldstücken* Kathâs. 93,51. — 2) N. pr. eines Waldes Verz. d. Oxf. H. 52,b,22.

हेमकक्ष adj. (f. आ) *mit einer goldenen Ringmauer umgeben* R. 3,54,15.

हेमकक्ष्य adj. *mit einem goldenen Leibgurt versehen* R. ed. Bomb. 2, 92,34. हैम° Schl. 32.

हेमकण्ठ N. pr. Verz. d. Oxf. H. 79,a,31.

हेमकन्दल m. *Koralle* H. 1066.

हेमकमल n. *eine Lotusblüthe von Gold* Kathâs. 54,19. — Vgl. हेमपुष्कर, हेमाम्बुज.

हेमकम्पन m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,6854 nach der Lesart der ed. Bomb., हेमपुङ्खक ed. Calc.

हेमकर adj. *Gold machend:* Çiva MBh. 13,1178.

हेमकर्तृ m. *Goldschmied* M. 12,61.

हेमकान्ति 1) adj. *wie Gold glänzend* Varâh. Bṛh. S. 7,20. — 2) f. = दारुहरिद्रा Râǵan. im ÇKDr. nicht in unsern Hdschr.

हेमकार m. *Goldschmied* M. 9,292. MBh. 12,4799. Z. d. d. m. G. 27, 22. Kathâs. 25,174. Bhâg. P. 7,7,21. °कृत् m. dass. Jâǵn. 3,147.

हेमकिञ्जल्क n. *die Blüthe von Mesua Roxburghii Wight.* Râǵan. 6,179.

हेमकुड्य, °कुण्ड्य (wohl am richtigsten) und °कूट्य N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Bṛh. S. 14,9.

हेमकूट m. N. pr. 1) eines Berges im Norden des Himâlaja AK. 2, 3,3. Hâr. 26. MBh. 3,9969. 6,236. Hariv. 9490. Çâk. 99,17. Vikr. 11. Kathâs. 46,36. VP. 167. Mârk. P. 54,9. Bhâg. P. 5,16,9. 17,9. Verz. d. Oxf. H. 39,b,22. 48,a,39. — 2) eines Affen R. 6,6,26. — Vgl. हैमकूट.

हेमकूट्य s. हेमकुड्य.

हेमकेतकी f. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. 10,70.

हेमकेलि m. ein N. Agni's Çabdam. im ÇKDr.

हेमकेश m. ein N. Çiva's (*goldhaarig*) Çabdârthak. bei Wilson.

हेमक्षीरी f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णक्षीरी Râǵan. 5,53. Ratnam. 80. Suçr. 2,66,11.

हेमगन्धिनी f. *ein best. Parfum,* = रेणुका Ratnam. 129.

हेमगर्भ adj. *Gold in seinem Innern bergend* MBh. 13,1436. R. 4,44,23.

हेमगिरि m. *Goldberg,* Bez. des Meru Spr. (II) 1754. N. pr. eines *Berges* Varâh. Bṛh. S. 14,19. — Vgl. हैमगिरिक.

हेमगुह m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1554.

हेमगौर 1) *goldgelb:* °गौराङ्ग Skanda-P. im ÇKDr. — 2) m. *ein best. Baum,* = किंकिराल Râǵan. im ÇKDr.

हेमघ्नी f. *Gelbwurz* Ratnam. 58. मेघघ्नी ÇKDr.

हेमचन्द्र m. N. pr. 1) eines Fürsten, eines Sohnes des Viçâla, R. 1,47,13 (48,15 Gorr.). VP. 354. Bhâg. P. 9,2,34. — 2) eines gelehrten Gaina, der wahrscheinlich im 12ten Jahrh. n. Chr. lebte und eine Menge von Werken verfasste, unter andern auch zwei Wörterbücher. Colebr. Misc. Ess. 2,44 u. s. w. Wilson, Sel. Works 1,225 u. s. w. Sarvadarçanas. 39,2. Verz. d. Oxf. H. 113,b,10. 162,b,32. 170,a, No. 378. fg. b, No. 380. 179,a, No. 410. 183,a,4. 184. fgg., No. 422. fgg. 196,a, No. 454. b, No. 456. 211,a,9. 10. sein Jogaçâstra herausgegeben von Ernst Windisch in Z. d. d. m. G. 28,185. fgg. — Vgl. हैमचन्द्र.

हेमचूर्ण n. *Goldstaub* Suçr. 1,378,15; vgl. 12. 14.

हेमकूट m. pl. Bez. gewisser Kirâta Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584.

हेमजालालंकृत adj. *mit einem goldenen Netze geschmückt;* m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 367,13. fgg.; vgl. 12.

हेमज्वाल m. ein N. Agni's (*goldflammig*) Çabdam. im ÇKDr.

हेमतार n. *eine Art Vitriol* H. 1052.

हेमतारक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,46.

हेमताल N. pr. einer Berggegend im Norden Varâh. Bṛh. S. 14,28.

हेमतिलकसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 397,a,20.

हेमदन्ता f. N. pr. einer Apsaras (*goldzahnig*) Hariv. 7226.

हेमदीनार m. *Gold-Denar* Kathâs. 33,136.

हेमदुग्ध 1) m. *Ficus glomerata* RÂĠAN. 11,129. KARAKA 9,12. — 2) f. ग्धा *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी RATNAM. 193. — 3) f. ई dass. RÂĠAN. 5,53.

हेमदुग्धक m. = हेमदुग्ध 1) AK. 2,4,2,2. H. 1132.

हेमदुग्धिन् m. = यज्ञोडुम्बर ÇABDAR. im ÇKDR.

हेमधन्वन् m. N. pr. eines Sohnes des 11ten Manu MÂRK. P. 94,21.

हेमधर्म oder °न् m. N. pr. eines Mannes MÂRK. P. 123,16.

हेमधान्य s. हेमधान्य.

हेमधान्यक m. *ein best. Gewicht*, = 3 Raktikâ = ½ Mâshaka ÇÂRÑG. SAÑH. 1,1,15. — Vgl. हेम 1) a).

1. हेमन् (von 1. हि) m. *Antrieb:* अस्य प्रेषा हेमना पूयमानः ṚV. 9,97,1. nach SÂJ. *Gold;* aus dieser Stelle vielleicht die Bed. *Wasser* geschlossen NAIGH. 1,12. — Vgl. आशु°.

2. हेमन् n. AK. 3,6,2,23. 1) *Gold* NAIGH. 1,2. AK. 2,9,94. H. 1043. HALÂJ. 2,18. 1,81. M. 5,113. तप्तहेमविभूषित MBH. 3,1722. 15719 (हेम ed. Calc.). सहेमकवच 5,7484. हेम्नो विशुद्धिः RAGH. 1,10. ṚT. 1,6. हेममृग Spr. (II) 5784. 7416. 7418. fg. WEBER, KṚSHṆAǴ. 278. 307. NAISH. 22,52. BHÂG. P. 3,14,45. VARÂH. BṚH. S. 26,8. 45,6. हेमरूप 14,10. हेमद्युति 84,2. हेमधातुदान Verz. d. Oxf. H. 45,a,25. हेमहस्तिरथदान 35,b,19. fg. 43,a,17. — 2) *Goldschmuck*, pl. Spr. (II) 2655. कुमार्यो हेमभूषिताः 3617. — 3) *Goldstück* (vgl. हेमदीनार): हेमशत KATHÂS. 2,64. हेमसहस्र 93,49. — 4) = केसर RÂĠAN. im ÇKDR. — Vgl. हिरण्य° und 3. हेम.

3. हेमन् = हेमन्त UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,129. nur loc. हेमन् *Winters* TS. 2,6,1,1. TBR. 1,4,10,10. KÂṬH. 36,6. ÇAT. BR. 1,5,4,5. 11,2,7,32. — Vgl. हैमन.

4. हेमन् m. = बुध *der Planet Mercur* TRIK. 1,1,93.

हैमन्त्र adj. von (wohl 2.) हेमन् gaṇa पामादि zu P. 5,2,100.

हेमनाभि m. *Goldnabe:* रथनेमिनाभिं हेमनाभिं वा बध्नाति KAUÇ. 16.

हेमनेत्र m. N. pr. eines Jaksha (*goldäugig*) MBH. 2,398.

हेमन्त (zu हिम) UṆÂDIS. 3,129. m. *Winter* AK. 1,1,2,18. H. 156. HALÂJ. 1,113. ṚV. 10,161,4. AV. 6,55,2. 8,2,22. 12,1,36. VS. 13,58. अस्त ऋतूनाम् ÇAT. BR. 1,5,4,13. fg. 2,2,3,8. PAÑKAV. BR. 21,15,2. निधन des Jahres SHAḌV. BR. 3,1. KHÂND. UP. 2,5,1. TBR. 1,4,10,10. ग्रीष्मः, वर्षाः, हेमन्तः TS. 5,7,2,4. ÇAT. BR. 8,5,2,10. ग्रीष्महेमन्तौ 1,5,4,12. हेमन्तशिशिरौ P. 2,4,28 (m. angeblich nur ved.). पञ्चर्तवो हेमन्तशिशिरयोः समासेन AIT. BR. 1,1. TS. 1,6,2,3. ÇAT. BR. 10,4,5,2. ÂÇV. GṚHJ. 2,4,1. RÂǴA-TAR. 4,401. WILSON, Sel. Works 2,181. सहःसहस्यौ हेमन्तः SUÇR. 1,19,10. 135,12. MAITRJUP. 6,33. M. 3,281. 6,23. MBH. 12,9291. R. 1,43,14 (44,11 GORR.). 3,22,1. Spr. (II) 6385. 7417. VARÂH. BṚH. S. 3,24. 26. 46,69. 93. 86,28. BRAHMA-P. in LA. (III) 49,16. KATHÂS. 30,31. RÂǴA-TAR. 6,298. BHÂG. P. 7,14,21. Verz. d. Oxf. H. 97,b,29. 123,b,1. BURNOUF, Intr. 569. हेमन्तमासे MBH. 5,7154. °समये PAÑKAT. 93,1. °मेघ 94,2. हेमन्तानिल RÂǴA-TAR. 3,172. — f. हेमन्ती UǴǴVAL. Vgl. सु° und हैमन्त fg.

हेमन्तजम्भ adj. *vom Winter verschlungen d. h. im Winter verborgen, — verkrochen* AV. 12,1,46.

हेमन्तनाथ m. *Feronia elephantum* Corr. ÇABDAK. in Verz. d. Oxf. H. 195,b,4 v. u.

हेमपर्वत m. 1) *ein* (künstlicher) *Berg von Gold* (im Kleinen) °दान Verz. d. Oxf. H. 41,a,22. — 2) ein N. des Meru HALÂJ. 1,136.

हेमपिङ्गल adj. *goldgelb* R. 1,1,66.

हेमपुञ्जक m. N. pr. eines Mannes MBH. 7,6851. हेमकम्पन ed. Bomb.

हेमपुष्कर n. *eine Lotusblüthe von Gold* HARIV. 12852. — Vgl. हेमकमल u. s. w.

हेमपुष्प 1) m. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* ÇABDAK. im ÇKDR. RÂĠAN. 10,59. *Jonesia Asoka* (अशोक) *Roxb.* RATNAM. 216. = नागकेसर HALÂJ. 2,51. — 2) f. ई Bez. verschiedener Pflanzen: = मञ्जिष्ठा ÇABDAM. im ÇKDR. = स्वर्णक्षीरीयत्तिका RÂĠAN. 3,31. = स्वर्णली 4,165. = मुसली 7,117. = इन्द्रवारुणी 3,57. = कण्टकारी RÂĠAN. im ÇKDR. — 3) n. *die Blüthe der Jonesia Asoka* (nach H. an. *der Baum* selbst) und *die chinesische Rose* H. an. 4,211. MED. p. 31. *die Blüthe von Michelia Champaka* H. an.

हेमपुष्पक 1) m. *Michelia Champaka Lin.* AK. 2,4,2,44. H. 1146. an. 5,8. MED. k. 233. *Symplocos racemosa* RÂĠAN. 6,212. — 2) f. °पुष्पिका *gelber Jasmin* AK. 2,4,2,52. H. 1148. H. an. MED. *Linum usitatissimum* RÂĠAN. 16,74.

हेमप्रभ 1) m. N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 35,22. 43,190. eines Fürsten der Papageien 72,237. — 2) f. आ N. pr. einer Vidjâdharî KATHÂS. 59,11, 87. 66,137. fgg.

हेमफला f. *eine Art Musa* RÂĠAN. 11,44.

हेममय (von 2. हेमन्) adj. (f. ई) *von Gold, golden* MBH. 2,385. R. 3,49,6. 7. 4,40,55. 5,16,48. KATHÂS. 3,24. 12,146. RÂǴA-TAR. 4,211. 217.

हेममाला f. N. pr. der Gattin Jama's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

हेममालिन् adj. *mit einem goldenen Kranz geschmückt:* Elephanten R. GORR. 2,72,23. ein Râkshasa 3,50,20.

हेमयूथिका f. *gelber Jasmin* RÂĠAN. 10,99.

हेमरत्नमय (von 2. हेमन् + रत्न) adj. (f. ई) *aus Gold und Juwelen bestehend* KATHÂS. 73,132. 94,94. 114,134. 115,114. 121,238.

हेमरत्नवत् (wie oben) adj. *Gold und Juwelen enthaltend, daraus bestehend* KATHÂS. 94,101.

हेमरागिणी f. *Gelbwurz* TRIK. 2,9,11.

हेमराज m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 132,a,14.

हेमरेणु m. f. = सुरेणु UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,38.

हेमल (von 2. हेमन्) m. 1) *Goldschmied.* — 2) *Probirstein.* — 3) *eine Art Eidechse* H. an. 3,692. fg. MED. l. 146.

हेमलता f. 1) *eine Liane von Gold oder eine best. Liane* BHÂG. P. 8,8,16. = स्वर्णक्षीरीयत्तिका RÂĠAN. 3,31. — 2) N. pr. einer Fürstin KATHÂS. 51,420.

हेमलम्ब m. Bez. *des 31sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,39. °क m. Verz. d. Oxf. H. 331,b,1 v. u.

हेमवत् (von 2. हेमन्) adj. *mit Gold geschmückt:* असिं हेमवत्सरुम् R. 3,50,2. महा° *reich mit G. g.* ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,22. — °वती MED. t. 229 fehlerhaft für हैमवती.

हेमवर्चस् m. N. pr. s. हेमवर्चि.

हेमवर्ण 1) adj. *goldfarbig.* — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Ga-

ruḍa MBh. 5,3599. — b) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,12.

हेमयल n. *Perle* Râǵan. im ÇKDr. die richtige Lesart soll क्लिम° sein; unsere Hdschrr. हैमवत.

हेमवल्ली f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,34.

हेमव्याकरण n. Hema's d. i. Hemakandra's *Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 175,b,1 v. u.

हेमशङ्ख m. ein N. Vishṇu's (*eine goldene Muschel habend*) Trik. 1,1,22.

हेमशिका s. das folgende Wort.

हेमशिखा f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Çabdar. im ÇKDr. °शिका Ratnam. 80.

हेमशीत n. dass. Ratnam. 80.

हेमशृङ्ग m. N. pr. eines Berges Hariv. 12850.

हेमसार n. *eine Art Vitriol* Rasakandrikâ im ÇKDr.

हेमसावर्णि m. N. pr. eines Mannes R. 4,51,17.

हेमसिंह *ein Thron von Gold* Bhâg. P. 12,13,13.

हेमसूत्र n. *Goldfaden* (als Schmuck) R. 2,32,5. 7. 5,13,38. Vikr. 140.

हेमसूत्रक n. *eine Art von Perlenschmuck* Dhar. im ÇKDr.

हेमसूरि m. N. pr. = हेमचन्द्र 2) Colebr. Misc. Ess. 2,44. Verz. d. Oxf. H. 161,b,10. 175,b,1 v. u. Verz. d. Cambr. H. 14.

हेमाङ्ग (2. हेमन् + 3. अङ्ग) 1) adj. *dessen Glieder (Theile) aus Gold bestehen*: Wagen R. 3,55,32. — 2) m. a) *Michelia Champaka* (चम्पक) Çabdar. im ÇKDr. vielleicht Suçr. 2,152,20 (°लघु). — b) ein N. Garuḍa's und Brahman's Med. g. 51. Vishṇu's unter den 1000 Namen desselben nach ÇKDr. — c) *Löwe* und ein N. des Meru ÇKDr. und Wilson angeblich nach Med. der Meru kann gemeint sein Râǵa-Tar. 1,110. — 2) f. आ (!) *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Nigh. Pr. nach Dhanv., wo jedoch 1,90 हेमाह्वा gelesen wird. Madan. 1,149.

हेमाङ्गद (2. हेमन् + अङ्गद) m. N. pr. 1) eines Fürsten der Kaliṅga Ragh. 6,53. — 2) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,48. — 3) eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 139,b,15.

हेमाचल (2. हेमन् + अचल) m. 1) *ein (künstlicher) Berg aus Gold* (im Kleinen): °दान Verz. d. Oxf. H. 35,b,27. fg. — 2) ein N. des Meru Spr. (II) 928. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 20.

हेमाण्ड (2. हेमन् + अण्ड) n. *das goldene Weltei* Râǵa-Tar. 1,110 nach der Lesart der ed. Calc. st. हेमाङ्ग bei Troyer.

हेमाब्ज *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

हेमाद्रि (2. हेमन् + अद्रि) m. 1) *der Goldberg*, Bez. des Meru AK. 1,1,1,45. Halâj. 1,136. Verz. d. Oxf. H. 139,b, No. 279. — 2) N. pr. eines Autors Weber, Kṛshṇaǵ. 236 u. s. w. Ind. St. 3,247. Verz. d. B. H. No. 1025. 1170. 1176. 1178. 1403. Verz. d. Oxf. H. 37,b,3 v. u. 38,a,8. 41,15. 164,a,9. 274,a,1. 275,a,36. 280,a,12. 281,a, No. 650. 287,b, No. 679. 309,a,27. 341,a,1 v. u. Hall 18. 174. 176. 183. Burnouf in Bhâg. P. 1,LX. °व्रतविधि und °शान्ति Mack. Coll. 1,34. — Vgl. दान° und वृद्धहेमाद्रि.

हेमाद्रिका f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Ratnam. 80.

हेमाद्रिवरण m. dass. ÇKDr. nach ders. Aut.

हेमाभ (2. हेमन् + आभा) 1) adj. *wie Gold aussehend* Weber, Râmat. Up. 295. Kâlakakra 4,15. नव° (so ed. Bomb.) MBh. 1,6013. — 2) m. N. des Palastes der Rukmiṇî Hariv. 8976. könnte auch als adj. gefasst werden.

हेमाम्बुज (2. हेमन् + अम्बुज) n. *eine Lotusblüthe von Gold* Kathâs. 54,12. — Vgl. हेमकमल u. s. w.

हेमाम्भोज (2. हेमन् + अम्भोज) n. dass. Megh. 63.

हेमाह्व (2. हेमन् + आह्वा) 1) m. *Michelia Champaka* (चम्पक) Râǵan. 10,60. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Dhanv. 1,90. = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. im ÇKDr.

हेमेश्वरमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,91.

हेम्न (aus Ἑρμῆς) m. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. 2,2. हेम्ना ÇKDr. nach dem Ǵyotistattva.

हेमन्तसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Kshitîç. 46,21. fgg.

हेम्यावत् (हेम्यावान् Padap.) adj. nach Sâj. *goldgeschmückt* oder *Goldes werth*: अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान् ṚV. 4,2,8. das wäre ein müssiges Beiwort; wir vermuthen हर्म्यावान् *im Haus* —, *im Stall gehalten*, also *wohl gepflegt*.

हेय (von 2. हा) adj. 1) *zu lassen, aufzugeben, zu meiden*, — *verworfen, verwerflich* (Gegens. आदेय, उपादेय) Kap. 1,4. 3,52. Jogas. 2,10. Spr. (II) 1653. 1716. 4161. 4826. 6241. Kathâs. 60,42. 72,316. Mârk. P. 37,24. Bhâg. P. 3,32,26. 5,11,3. H. 739. Hem. Jogaç. 3,88. Verz. d. Oxf. H. 237,b, No. 860. Sâh. D. 3,13. Sarvadarçanas. 31,4 (इत्यास्तु हेयाः zu lesen), 33,22. 42,5. 8. 52,15. fg. 60,3. 74,21. 164,3. 180,13. Nîlak. 161. अति° Mârk. P. 16,4. — 2) *abzuziehen* (von einer Zahl) Weber, Ǵyot. 95. Kâlakakra 1,81. fg. 42.

हेयत्व (von हेय) n. *das zu-meiden-Sein, Verwerflichkeit* Sarvadarçanas. 116,2. 156,19. 164,3. 4. Nîlak. 27.

हेर n. *eine Art Diadem; Gelbwurz; dämonischer Zauber* Çabdârthak. bei Wilson.

हेरक m. 1) *Spüher* Halâj. 2,270. Vgl. हेरिक, हैरिक. — 2) N. pr. eines bösen Dämons im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

हेरम्ब m. 1) ein N. Gaṇeça's AK. 1,1,1,34. H. 207. an. 3,450. Med. b. 15. Halâj. 1,18. MBh. 1,75. Kathâs. 20,100. 24,1. 50,176. 55,158. fg. (fehlerhaft हेरम्भ). 57,1. Pańkar. 1,7,86. Sarvadarçanas. 44,14. Verz. d. Oxf. H. 105,b, No. 453. °म्बाः 93,b,2. 5. — 2) *Büffel* Trik. 3,3,283. H. ç. 182. H. an. Med. Hâr. 80. Mâlatîm. 144,21 (Gaṇeça nach Wilson). — 3) *ein auf seinen Heldenmuth pochender Mann* H. an. Med. — 4) N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,23. — Vgl. हैरम्ब.

हेरम्बक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1118.

हेरम्बसेन m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 1,110.

हेरम्बजननी f. Gaṇeça's *Mutter* d. i. Durgâ Çabdar. im ÇKDr.

हेरम्बहट्ट m. N. pr. einer Oertlichkeit im Süden Çabdar. im ÇKDr.

हेरम्भ Kathâs. 55,158. fg. fehlerhaft für हेरम्ब.

हेरिक m. *Spüher* H. 733 schlechte Lesart für हैरिक.

हेरुक m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,23. Med. k. 172. eines Wesens im Gefolge Çiva's Med. (हेतुक in beiden Bedd. H. an. 3,111). als N. pr. eines göttlichen und menschlichen Wesens Burnouf, Intr. 538. Schiefner, Lebensb. 275 (45). Kâlakakra 5,18. Târan. 178. 224. 228. डाम्भि° und डाम्बि° 170. 192. 278. 322. als N. Gaṇeça's und eines Liṅga Kâlikâ-P. im ÇKDr.

हेल् s. u. हीड्.

हेलञ्ची f. = हिलमोचिका Çabdak. im ÇKDr.

हेलन (von हेल्) n. = अवहेला Çabdar. im ÇKDr. (sg. und pl.) *Verhöhnung, Verspottung, an den Tag gelegte Geringachtung* MBh. 12,2043 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 1,19,2. 3,18,36. 16,3. 30. 24,29. 4,11,33. 13,28. 14,22. 5,3,15. 6,11. 6,2,14. 7,10,9;4. 7,15,72. 10,22,19. 23,52. 25,4. 57,12. 11,1,2. अति° 3,14,37.

हेलनीय (wie eben) adj. *zu verhöhnen, zu verspotten* Nîlak. zu MBh.

हेला (wie eben) f. 1) *ein best. ungebundenes Gebahren eines verliebten Weibes* AK. 1,1,7,32. Trik. 3,3,410. H. 509. an. 2,516. Med. l. 56. Halâj. 1,89. Daçar. 2,32. Pratâpar. 55,a. Sâh. D. 125. हेलात्यर्थं समालक्ष्यविकारः स्यात्स (d. i. हावः) एव च 128. 509. Hariv. 8348 (pl.). Çrut. 34. Mâlatîm. 137,19. am Ende eines adj. comp.: नूपुरोत्कृष्टहेला (नूपुरोत्कृष्टलीला ed. Bomb.) R. 2,60,19. — 2) *Leichtsinn, Sorglosigkeit;* = अवज्ञा Trik. H. an. Med. Halâj. 4,30. हेला स्यात्कार्यनाशाय Kâm. 91 bei Haeb. हेलया *leichtsinniger Weise; mit Leichtigkeit, ohne sich irgend einen Zwang anzuthun, ohne Weiteres, mir nichts dir nichts:* हेलया किंचिन्मा गृह्णाण मुञ्च वा Verz. d. Oxf. H. 228,a, N. Spr. (II) 1264. 3798. 6395. Çiç. 2,52. Kathâs. 30,124. 48,74. 50,25. 57,121. 61,203. 65,157. 102,47. Mârk. P. 14,29. Nâgân. 36,2. Kâçikh. 2,13 (s. u. हेलिक). Râga-Tar. 3,13. 4,218. 364. 450. 716. 5,84. 443. Pańkat. 106,1. 2. 134,13. 186,6. 256,24 (येनेव हे° zu lesen). तृणहेलया *mit Leichtigkeit, als wenn man es mit einem Strohhalm zu thun hätte,* Kathâs. 46,68. अहेलया *nicht ohne Weiteres so v. a. alles Ernstes* Spr. (II) 5135. हेलाभिस् = हेलया Bhâg. P. 3,14,19. सहेलम् desgl. Kathâs. 6,110. 35,40 (am Anf. eines comp.). हेला am Anfange eines comp. in der Bed. von हेलया Mṛkkh. 44,15. Ratnâv. (neuere Ausg.) 17,11. Spr. (II) 7421. fg. Z. d. d. m. G. 27,55. 66. Kathâs. 35,98. 82,47. 97,22. — 3) = प्रस्ताव Halâj. 5,19. — 4) *Mondschein* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. अवहेला und प्रहेला.

हेलाचक्र m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,97.

हेलाराज m. N. pr. eines Autors Râga-Tar. 1,17. Sarvadarçanas. 140, 9. Colebr. Misc. Ess. 2,21. 49. Verz. d. Oxf. H. 178,a,33. Hala 164.

हेलावत् (von हेला) adj. etwa *sich gehen lassend, sorglos* Pańkar. 3,7,36.

हेलावुक m. *Rosshändler* Hâr. 201. — Vgl. हेडावुक्क.

हेलि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. 1) m. (aus Ἥλιος) *die Sonne* Trik. 1, 1,99. H. 96. an. 2,517. Hâr. 11. Haḍḍa bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. 2,2. häufig im Bhavishja-P. nach Aufrecht, Uṇâdis. Ind. — 2) f. हेली a) = हेला Haḍḍa a. a. O. — b) *Umarmung* H. an.

हेलिक m. = हेलि *die Sonne:* क्रमतः सर्वमर्वतो हेलया हेलिकस्य तत् Kâçikh. 2,13 nach Aufrecht, Uṇâdis. Ind.

हेलितव्य (von हेल्) n. impers. *leichtsinnig zu verfahren:* ब्राह्मण्यं बहुभिरवाप्यते तपोभिस्तल्लब्ध्वा न रतिपरेण हेलितव्यम् MBh. 12,12067.

हेलुग *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638.

हेलुग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râga-Tar. 5,396. हेलु दिपोलि (provinciell) न लिख्यते *es ist kein Document darüber ausgestellt worden, dass* Helu *geschenkt worden ist,* 397.

हेलुय (so zu lesen) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,640. हेलुवु v. l.

हेवज्र m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson Sel. Works 2,24. Târan. 233. °मण्डल ebend. °तन्त्र 192. fg. 237. 275.

हेवर *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638.

हेवाकस adj. etwa *heftig, intensiv:* शृङ्गार Daçar. 2,31. — Vgl. हेवाकिन्.

हेवाकिन् adj. am Ende eines comp. etwa *heftig verlangend* Râga-Tar. 4,371. Vgl. हेवा *heftiges Verlangen* im Mahrattischen.

हेष्, हेषति *wiehern:* प्र या वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यसि RV. 5,84,2. कृपाणो हेषताम् MBh. 15,1009. Hariv. 5473. Varâh. Bṛh. S. 93,8. हेषन्ति 11. med. हेषते Dhâtup. 16,20 (अव्यक्ते शब्दे). Pańkat. 223,12. Spr. (II) 3200. हेषमाण Hariv. 4290. R. Gorr. 2,59,4. जिहेषिरे Çiç. 17,31. Bhaṭṭ. 14,5. — partic. हेषित n. (sg. und pl.) *Gewieher* MBh. 1,2820. 4,1494. 6,137 (हेषितैर्वा mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,6666. 8,435. Hariv. 3110. 3716. R. 5,9,21. 6,9,27. Varâh. Bṛh. S. 93,7. Kathâs. 42, 43. Bhâg. P. 10,37,1. Vgl. ह्रेष्.

— अभि *anwiehern:* तस्य यथाभिहेषते पिपासते क्षिप्रं प्रयच्छेत् Ait. Br. 6, 8. हया हयानभ्यहेषन् MBh. 8,4471.

— प्रति dass.: अन्यतुरगं प्रतिहेषते (könnte auch प्रति हेषते sein) Varâh. Bṛh. S. 93,13.

हेषक्रतु adj. *zu brüllen verlangend, gern brüllend:* Löwen und die Marut RV. 3,26,5.

हेषस् (von हिष्, das sich zu हीड् verhalten könnte wie पिष् zu पीड्) n. *Verwundung, Wunde:* अश्मेव विध्य दिव आ सृजानस्तपिष्ठेन हेषसा द्रोघमित्रान् RV. 10,89,12. — Vgl. आशु° RV. 8,10,2, das sich dieser Bedeutung nicht fügt; es könnte dort आशुहेमना gestanden haben.

हेषस्वत् (von हेषस्) adj. *verwundet:* हेषस्वतः शुरुधो नायमक्तोः *wie Balsam für den Wunden* RV. 6,3,3. nach Sâj. ist हेषस् = दीप्ति oder शब्द.

हेषा (von हेष्) f. *Gewieher* AK. 2,8,2,45. H. 1405. Halâj. 1,151. Kâm. Nîtis. 15,45. Kir. 16,8. Mârk. P. 22,20. Pârçvanâthak. 4,135 (nach Aufrecht). 4te Râga-Tar. 134.

हेषाय् (von हेषा), °यते *wiehern* Pańkat. 254,25.

हेषिन् (von हेष्) m. *Pferd* Trik. 2,8,41. H. ç. 176.

हेहे interj. v. l. im gaṇa चादि zu P. 1,4,57. संबोधने und हूतौ Med. avj. 92.

है interj. *he!* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37 und gaṇa चादि zu 4,57. AK. 3,5,7. H. 1537. an. 7,5. 6. Med. avj. 88. AV. 6,50,2. असौ हा इह ते मनः 18,4,66. TBr. 2,3,6,1. wann pluta P. 8,2,85.

हैंसकायन adj. von हिंसक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

हैकुल adj. von हिकुला N. pr. einer Gegend Vâmana-P. 67 im ÇKDr.

हैडम्ब MBh. 7,4123. 6822 fehlerhaft für हैडिम्बि.

हैडिम्ब 1) adj. *über* Hiḍimbâ *handelnd:* पर्वन् MBh. 1,313. — 2) metron. Ghaṭotkaka's MBh. 3,11009. 11017. 5,5926. 6,2476. 4231. 7,4101. 4117. 4120. 12,1189.

हैडिम्बि m. = हैडिम्ब 2) MBh. 7,4097. 4123. 6822. an den beiden letzten Stellen in der ed. Calc. fehlerhaft हैडम्ब.

हैतनामन und °नामन m. patron. von हितनामन् P. 6,4,170, Vârtt.

हैतुक (von हेतु) adj. (f. ई) 1) am Ende eines comp. *bewirkt durch, abhängig von:* पुरुष° MBh. 3,1227. काल° 12,8825. काम° Bhag. 16,8. अ° *keine Ursache habend, unbegründet* Bhag. 18,22. *auf keine Ursache*

zurückzuführen so v. a. *unerwartet erschienen:* समृद्धि Bhâg. P. 10,81, 32. so v. a. *uneigennützig:* भक्ति 1,2,6. 7,10. 3,29,12. 10,23,26. Pańkar. 1,9,47. मति Bhâg. P. 5,18,9. — 2) *nach dem Grunde fragend, skeptisch;* m. *Skeptiker:* ज्ञान Bhâg. P. 1,2,7. Personen M. 4,30. 12,111 (हेतुक Lois. Desl.). Jâgń. 1,130. MBh. 12,6736. 13,7536. R. 5,90, 8. 7,94,8. VP. 345. Bhâg. P. 11,18,30. — 3) अहैतुकम् adv. *ohne Anwendung eines Mittels* so v. a. *durch seine eigene Kraft* Bhâg. P. 9,5,22.

हैदरशाह m. حيدر شاه Verz. d. Oxf. H. 147,a,27. हैदर° Verz. d. B. H. 166,3.

1. हैम (von हिम) 1) adj. a) *von Schnee oder Eis herrührend:* उपराग Ragh. 16,7. Wasser Râgan. 14,63. Madan. 8,19. *mit Schnee bedeckt:* हिमवतः पादः MBh. 7,2172. — 2) *vom* Himâlaja *kommend:* Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,2. 5. *zum H. in Beziehung stehend:* Çiva MBh. 13,1175. — 3) m. N. pr. eines Berges MBh. 13,1434.

2. हैम (von हेम) adj. *von* Hema d. i. Hemakandra *verfasst;* m. *ein von ihm verfasstes Wörterbuch* (कोश) Verz. d. Oxf. H. 183,a,5. 185,b,32. 45. 194,a,2. 195,b,2. 214,a,9. Schol. zu Vâsavad. S. 15.

3. हैम (von हेम = 2. हेमन्) 1) adj. (f. ई) *von Gold, golden* Vop. 7,19. M. 4,9. MBh. 3,10207. 15749 (हैमन् ed. Bomb.). 16654. 13,4437. R. 2,92, 32. 3,48,11. 4,33,25. 5,45,3. Karaka 10,9. Megh. ed. St. 73.IV. Ragh. 6, 15. Naish. 157. Varâh. Bṛh. S. 4,6. 26,9. 73,2. Kathâs. 59,9. AK. 2,8,1,32. H. 717. Halâj. 2,268. Vop. 6,44. Weber, Kṛshṇaǵ. 277. fg. Prab. 74,3. Bhâg. P. 3,38,16. 6,2,44. 7,10,53. 10,30,53. Pańkar. 3,11,7. Bhaṭṭ. 5,59. — 2) m. *Gentiana Cherayta Roxb.* Râgan. 9,15. — 3) f. आ *gelber Jasmin* Çabdar. im ÇKDr. — 4) f. ई dass. ebend. *Pandanus odoratissimus* Râgan. 10,70. = लोहिणी 5,5.

हैमकूट m. pl. *die Bewohner des* Hemakûṭa Mârk. P. 58,16.

हैमगिरिक m. pl. *die Bewohner des* Hemagiri Mârk. P. 58,32.

हैमचन्द्रि m. patron. von हेमचन्द्र R. Gorr. 1,48,15.

हैमन (von 3. हेमन्) 1) adj. (f. ई) *winterlich* P. 4,3,22. 43. Monat AV. 15,4,5. Sonne Kir. 17,42. Wind Spr. (II) 3801. 6472. लालच्छाया MBh. 2,2669. वृन्तच्छाया 3,4327. ज्ञाय Hem. Joga. 4,24. Kleider Ragh. 19,41. P. 4,3,22, Schol. ग्रीष्मधर्म: Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,129. — 2) m. a) *Winterreis* Râǵavallabha im ÇKDr. — b) Bez. *eines Wintermonats* (Pausha oder Sahasja) Râgan. 21,60. m. n. *Winter* Çabdar. im ÇKDr.

हैमन्त (von हेमन्त) adj. (f. ई) *winterlich* VS. 13,58. Suçr. 1,21,6. Kleid Schol. zu P. 4,3,22. यवाः (= हेमन्त उप्ताः) zu 44.

हैमन्तिक (wie oben) adj. dass.: ऋतु VS. 14,27. P. 4,3,21. Monat Ait. Br. 4,26. TS. 5,6,12,1. 7,5,14,1. Çat. Br. 4,3,1,18. 3,5,2,14. Âçv. Çr. 4,12,1. सस्य Kull. zu M. 7,182. प्रवास Vjutp. 132. = हेमन्ते दीयते कार्यं वा Schol. zu P. 5,1,96. oxyt. = हेमन्तमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu 4,2,63.

हैमल m. n. fehlerhafte v. l. für हैमन Çabdar. nach ÇKDr.

हैमवत 1) adj. (f. ई) *vom* Himavant *kommend, dort gelegen, — wachsend* u. s. w. P. 4,4,112. ग्रावः: AV. 19,2,1. Suçr. 2,36,7. Elephanten MBh. 1,7006. 4,1675. R. 4,6,22 (25 Gorr.). 3,32,20. गिरि MBh. 1,4864. उपत्यका 3,15613. पाद R. 4,38,17. वन 2,96,29. कुलि Ragh. 2,67. स्थाणवाश्रम Kumâras. 3,23. Stadt 6,47. हिमस्तुति Ragh. 16,44. दिश् so v. a. *Norden* (vgl. P. 4,3,112) R. Gorr. 1,42,20. 66,20 (65,1 Schl.). — 2) m. a) *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1197. — b) pl. N. pr. eines Volkes, *die Bewohner des* H. MBh. 2,1844. Hariv. 6441. Verz. d. Oxf. H. 217,b,27. — c) pl. N. einer buddhistischen Schule Burnouf, Intr. 446. Lot. de la b. l. 357. Hiouen-thsang 1,312. Wassiljew 230. 233. fg. 252. Târan. 175. 271. fg. — 3) f. °वती a) Bez. verschiedener Pflanzen: = अभया AK. 2,4,2,40. H. an. 4,131. Med. t. 229 (hier fehlerhaft हेमवती). Râgan. 11,224. = स्वर्णक्षीरी AK. 2,4,5,3. H. an. Med. = लोहिणी Râgan. 5,50. = स्वर्णक्षीरिका 3,30. = प्रतसी 16,74. *eine gelbe Weintraubenart* 11,104. = रेणुका *ein best. Arzeneistoff* 6,114. *eine weiss blühende* वचा AK. 2,4,3,24. H. an. Med. Ratnam. 24. Râgan. 6,54. Karaka 9,7. Suçr. 2,276,21. 410,5. vollständig हैमवती वचा 1,142,3. 2,461,21; vgl. 1,163,21 (fehlerhaft in der Ausg.). — b) patron. α) *der* Gaṅgâ Schol. zu P. 4,3,33. Trik. 1,2,30. H. 1082. H. an. Med. MBh. 1,6752. 3,9935. — β) *der* Umâ (vgl. पार्वती), *der Gattin* Çiva's, AK. 1,1,1,32. H. ç. 60. Halâj. 1,15. Kenop. 25. — γ) *der Gattin* Kauçika's MBh. 5,3972. — δ) *einer Gattin* Saṁhatâçva's Hariv. 709. — 4) n. a) *Perle* Râgan. 13,155; vgl. Varâh. Bṛh. S. 81,2. 5. — b) N. pr. eines Varsha Trik. 2,1,2. Schol. zu H. 946. MBh. 6,201. Çatr. 1,292.

हैमवतिक m. pl. *die Bewohner des* Hemavant MBh. 3,15242.

हैमवल् m. Bez. *des 8ten Monats* Ind. St. 10,298. wohl fehlerhaft für हिमवल् oder हैमवत.

हैमवर्चि (हैमचर्चि die Hdschr.) m. patron. wohl von हेमवर्चस् Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,24.

हैमहा interj. Kâty. Çr. 13,3,20. Lâṭj. 4,3,18. Çâṅkh. Çr. 17,14,11.

हैमाचल (1. हैम + अ°) m. *der Schneeberg* d. i. *der* Himâlaja Spr. (II) 6858. Vgl. हेमाचल, wie vielleicht zu lesen ist.

हैमिनी f. N. pr. eines Frauenzimmers Mârk. P. 70,24. 26. fg.

हैमीभू (3. हैम + भू) *golden —, zu Gold werden:* °भूतमाग्यसम् Kumâras. 6,55.

हैयंगव n. = हैयंगवीन Bhâg. P. 10,9,6 (ह्यांगव wohl nur fehlerhaft). 8. 20,7.

हैयंगवीन (von ह्यस् *gestern* + गो *Kuh*) n. *Butter von Rahm des vorhergehenden Tages* d. i. *frische Butter* P. 5,2,23. AK. 2,9,52. H. 407. Halâj. 2,149. Hâr. 60. Ratnam. 325. Hariv. 16118. Ragh. 1,45. Pańkar. 3,40,20. 22 (pl.). 4,8,36. Bhaṭṭ. 5,12.

हैरण्य (von हिरण्य) adj. *goldig, golden* AV. 13,2,11. Drâhj. 9,9,14. वर्ण R. 7,18,33. Wagen 1,54,20 (53,18 Schl.). R. ed. Bomb. 1,53,17. MBh. 12,935. *Gold führend:* Flüsse 7,2189. *Gold spendend:* बाहू 3,1384.

हैरण्यक 1) m. a) *Goldschmied* Varâh. Bṛh. S. 87,32. Bṛh. 18,3. — b) *ein Oberaufseher über das Gold* H. 723, Schol. — 2) n. N. eines Varsha MBh. 6,232. Vgl. हिरण्मय.

हैरण्यगर्भ 1) adj. *dem* Hiraṇjagarbha *eigen* u. s. w. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. — 2) m. patron. Manu's M. 3,194. Kull. zu 9,158. Vasishṭha's MBh. 12,13209. — b) *ein Verehrer des* Hiraṇjagarbha Verz. d. Oxf. H. 248,a,40. fg.

हैरण्यनाभ m. patron. von हिरण्यनाभ Çat. Br. 13,5,4,4.

हैरण्यवाहेय m. patron. von हिरण्यवाहु Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,53,b.

हैरण्यवासस् adj. *mit goldenen Federn geschmückt:* Pfeile MBh. 4,2071.

हैरण्यस्तूप 1) adj. (f. ई) von Hiraṇjastûpa *verfasst* Nir. 10, 32. Çâñkh. Gṛhj. 2,7. — 2) m. patron. des Arkant, Verfassers von ṚV. 10,149.

हैरण्यस्तूपीय adj. = हैरण्यस्तूप Çâñkh. Çr. 10,13,13. 18,19,2.

हैरण्यिक adj. (f. आ und ई) von हिरण्य gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

हैरण्वती f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,290. — Vgl. हिरण्वती.

हैरम्ब adj. zu Heramba (Gaṇeça) *in Beziehung stehend, ein Verehrer des* H. Verz. d. Oxf. H. 249,*b*,25. Wilson, Sel. Works 1,20. 263.

हैरिक m. *Spüher* H. 733. *Dieb* (Verwechselung von चार und चौर) Dharaṇi im ÇKDr.

हैलिहिल s. मद्दा°.

हैहय m. N. pr. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. pl. N. pr. eines Volksstammes MBh. 1,4172. 3,8832. 5,7212. 12,1750. 13,1951. Hariv. 763. 768. fg. 775. 1894. 1898. R. 1,70,28. 2,110,16 (119,16 Gorr.). 7,34,9. Varâh. Bṛh. S. 14,20. VP. 373. fg. 418, N. 20. Mârk. P. 17,8. 58,34. Bhâg. P. 2,7,4. 9,8,5. 15,14. 17. sg. *ein Fürst der* Haihaja (insbes. Bez. von Arǵuna Kârtavîrja) Trik. 2,8,9. 3,3,228. H. 702. MBh. 12,1756. 13,1946. 7188. Hariv. 1884. Ragh. 11,74. Mârk. P. 17,9. ein Sohn Sahasrada's Hariv. 1844. fg. Çataǵit's VP. 416. Bhâg. P. 9,23, 21. ein Autor Verz. d. B. H. No. 941.

हैहेय m. = हैहय = अर्जुनः कार्तवीर्यः Çabdar. im ÇKDr.

हो interj. *des Anrufens* gaṇa चादि zu P. 1,4,57. H. an. 7,6. Med. avj. 88. TS. 2,6,7,3. Çat. Br. 14,8,15,11. Lâṭj. 1,11,26. हो होतः Âçv. Çr. 8,13,5. हो३ होयि Khând. Up. 4,1,2. शाखे हो तिष्ठ Hariv. 1398. ननु हो Kir. 15,20. हो हो Med. avj. 92.

होड्, होडते Dhâtup. 8,33 (अनादरे, गतौ). denom. von होड P. 3,1,11, Vârtt. 3.

होड P. 3,1,11, Vârtt. 3. gaṇa पृथ्व्यादि zu P. 5,1,122. 1) m. *a) Boot* Trik. 1,2,13. — *b)* am Ende von Personennamen bestimmter Kâjastha und Brahmanen ÇKDr. Suppl. — 2) f. आ gaṇa अजादि zu P. 4,1,4. — Vgl. अनु° und हौड.

होडृ (!) nom. ag. *Räuber, Wegelagerer* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. होढ.

होडिमन् m. nom. abstr. von होड gaṇa पृथ्व्यादि zu P. 5,1,122.

होड्, होडते und होडायते = होड इव आचरति Vop. 21,7. fehlerhaft für होड्, होड.

होढ Vop. 21,7 fehlerhaft für होड. Das n. soll M. 9,270 nach Benfey und Monier Williams *gestohlenes Gut* bedeuten; होढेन ist aber = ह ऊढेन (s. u. 1. वह् 9) am Ende). Nach Wilson auch adj. *gestohlen.* — Vgl. होडृ.

होतर् nom. ag. Uṇâdis. 2,96. P. 3,2,135, Vârtt. 1. Declination P. 6,4,11. Vop. 3,65. 1) *Priester, der Hauptpriester,* neben welchem in der frühesten Zeit nur der Adhvarju thätig ist. यक्षति ṚV. 1,14,11. 139,10. 7,7,5. 39,1. यक्षीयस् 3,17,5. यजिष्ठ 4,2,1. sitzt auf der Streu 1,26,2. 58,3. 6,16,10. 7,11,4. 30,3. नि षदः 73,2. अमूर 4,6,2. होता विवासते वाम् 1,117,1. होतेव सद्म पर्येमि रेभन् 7,18,22. आ वो होता जोहवीति सत्तः 56,18. अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोममामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः ... 3,35,10. 9,92,6. 97,1. AV. 1,11,1. der vornehmste aller Hotar ist Agni: होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः ṚV. 5,3,4. 5. मनुर्हित 1,13,4. मन्द्र 26,7. हव्यवाह् 67,1. 76,2. त्वमध्वर्युरुत होतासि 94,6. अध्वरस्य 7,14,2. 16,12. विश्वभरस् 4,1,19. सत्ययज् 3,1. 6,5. 6,16,1. 10,2,1. AV. 2,28,2. अग्निष्टद्धोता सुकृतं कृणोतु 6,47,1. 18,4,15. — ऋतचित् ṚV. 7,85,4. प्रत्नसाधन 131,7. वेदिषद् 4,40,5. विश्ववेदस् 1,36,3. वसुविद् 45,7. रत्नधा 1,1,1. दैव्या होतारा in den Âprî-Liedern nach den Comm. *dieser und jener* Agni Nir. 8,11. ṚV. 1,13,8. 188,7. 5,5,7. सुवाचा 10,110,7. Ait. Br. 2,4. sieben Hotar ṚV. 3,10,4. 8,49,16. 10,63,7. — Âçv. Çr. 1, 3,7. Maitrjup. 6,16. R. Gorr. 1,13,49. Spr. (II) 3184. Ragh. 1,62. 82. ed. Calc. 2,71. Varâh. Bṛh. S. 60,13. Bhâg. P. 9,1,14. Çiva MBh. 12, 10364. *Opferer von* mit gen. gaṇa याजकादि zu P. 2,2,9. नैव कन्या न युवतिः u. s. w. होता स्यादग्निहोत्रस्य M. 11,36. fg. mit dem im gen. gedachten Worte componirt gaṇa याजकादि zu P. 6,2,151. होम्य° Hariv. 1415. यो (तनुरोशस्य) होत्री Çâk. 1. दश होतॄणि MBh. 14,628. fgg. In die Stelle विश्वासु पृत्सु होतृषु ṚV. 8,20,20 ist das Wort durch Verderbniss gekommen. Erklärt durch ह्वातव्य Nir. 4,26 oder ह्वातर् 7,15, während Aurṇavâbha ebend. das Wort auf 1. हु *opfern* zurückführt, was vermuthlich richtig ist. Die Anknüpfung an ह्वे = ह्वा ist aus der Function des Hotar im Ritual genommen, während das Wort natürlich älter ist. Die Incongruenz von Wort und Beruf tritt schon in den Brâhmaṇa auf, z. B. यदन्वाह जुहोति (nämlich der Adhvarju) अथ यो ऽनु चाह यजति च कस्मात् होतेत्याचक्षते Ait. Br. 1,2. — 2) im ausgebildeten Ritual *a)* Bez. des ersten unter den vier Hauptpriestern und *b)* seiner Gehilfen — Maitrâvaruṇa, Akkhâvâka, Grâvastut —, dazu endlich auch *c)* der nächsten Gehilfen des Brahman — Brâhmaṇâkkhaṃsin, Âgnîdhra, Potar nebst dem Neshṭar —; oder es werden *d)* der Hotar mit den genannten, unter Ausschluss des Grâvastut, als die sieben Hotar bezeichnet (vgl. Comm. zu Pañkav. Br. 12,13,5. 8). *e)* im weitesten Sinne können die vier Hauptpriester — Hotar, Adhvarju, Udgâtar, Brahman — so heissen mit ihren sämmtlichen Gehilfen, den Hotṛka. Die Texte des Hotar sind die Ṛkas, als sein Buch gilt also der Ṛgveda und die dazu gehörigen Rituale. Ind. St. 9,375. 10,139. fgg. AK. 2,7,16. H. 819. Ait. Br. 2,5. 15. 20. 37. 3,14. 7,1. 16. 18. Âçv. Çr. 4,1,6. 6,4,1. Kâtj. Çr. 7,1,6. TS. 2,5,11,2. Çat. Br. 1,5,2,8. fgg. 8,2,4. 2,3,2,30: गृणाति वा एतद्धोता यच्छंसति 4,3, 2,1. 5,8,12. ऋचो ऽन्वाह 9,2,2,11. 12,1,2,5. होता च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यं वदतः 13,2,6,9. होतरभिष्टुहि 5,4,16. होतरेतद्यज Kâtj. Çr. 9,13,16. Lâṭj. 7,13,12. ऋग्विद् Vaitân. 11. 22. 25. होत्रे ऽनुगृणाति, होत्रे प्रतिगृणाति, होता प्रथमं शंसति तमध्वर्युः प्रोत्साहयति P. 1,4,41, Schol. M. 8, 209. Hariv. 4334. 11360 (11362 in der älteren Ausg. fehlerhaft für पोतर्). VP. 276. Bhâg. P. 9,11,2. होतापोतारौ Schol. zu P. 6,3,25. Vop. 6,5. होतृधिष्ण्य Kâtj. Çr. 5,9,9. 10,14. 8,6,24. °प्रत्यय 12,3,15. °प्रैष 3,3,15. 18. °भक्ष 9,13,24. °चमस Lâṭj. 3,4,7. 6,2,14. 18. — 3) पञ्च° adj. *dem fünf Priester dienen,* vermuthlich Varuṇa ṚV. 5,42,1 (vielleicht die fünf Âditja ausser Mitra-Varuṇa). Die fünf Hotar 2, 34,14 haben hierher keine Beziehung. Nach einem Citat bei Sâj. zu d. St. wäre Vâju gemeint. m. nämlich मन्त्र, *in welchem fünf Gotthei-*

ten als Hotar, Adhvarju u. s. w. *genannt sind*, TBr. 3,12,5,1. 5. Schol. zu Kâtj. Çr. 288, Anm. 541,7. Pańkav. Br. 25,4,2. Çâṅkh. Çr. 10,16,1. Die Formel steht Taitt. Âr. 3,3. — Vgl. अग्नि°, चतुर्होतृ (die Formel steht Taitt. Âr. 3,2; vgl. auch TBr. 3,12,5,1. 5), दश°, पञ्च°, षड्ढोतृ (die Formel steht Taitt. Âr. 3,4), सप्त° (die Formel steht Taitt. Âr. 3,5. 6), सु°, स्वयं°, होतृक, हौत्र.

होतव्य (von 1. हु) adj. *zu opfern:* श्राहुति Ait. Br. 7,21. Gṛhjas. 1,16. समिधः Jâǵn. 1,302. सर्पिषायुतम् Pańkar. 3,14,39. *dem zu opfern ist:* अग्नि Varâh. Bṛh. S. 46,24. n. impers. Hariv. 297. fg. Bhâg. P. 4,14,6.

होतुरन्तेवासिन् (comp.) m. *der Schüler eines* Hotar P. 6,3,23, Schol.

होतृक (von होतृ) m. so v. a. होत्रक Çat. Br. 13,5,4,24. 6,2,18. 7,2,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 627,15. 772,5. °पृष्ठ Lâṭj. 2,9,4. °सामन् 4,5,12. 6,2,26.

होतृकर्मन् n. *das Werk des* Hotar Âçv. Çr. 8,13,30.

होतृचमस m. *Schüssel des oder der* Hotar Ait. Br. 2,30. TS. 6,5,2,2. Çat. Br. 3,9,3,16. 3,24. 4,2,1,29. Âçv. Çr. 5,6,3. 9. 14. Kâtj. Çr. 9,3,15. 4,20. 35. 12,3. 10,7,1. 24,3,41.

होतृजप m. *die murmelnde Recitation des* Hotar (gemeint ist die Formel Âçv. Çr. 5,9,1) Ait. Br. 2,38. Nir. 7,31.

होतृत्व (von होतृ) n. *das Amt des* Hotar Çat. Br. 1,4,2,1. Ait. Br. 1,2. Verz. d. Oxf. H. 54,b,11.

होतृमन्त् (wie eben) adj. *mit einem* Hotar *versehen:* यज्ञ RV. 10,41,2.

होतृवर्य n. = होतृवूर्य Çat. Br. 1,5,1,20.

होतृवूर्य n. Hotar-*Wahl* RV. 1,31,3. 6,70,4. Âçv. Çr. 1,3,27.

होतृवेद m. *der* Veda d. h. *das Ritual des* Hotar Sâj. zu Ait. Br. 6,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 12,3,15.

होतृषदन n. *der Sitz des* Hotar (vgl. Comm. zu Kâtj. Çr. 3,1,4. वेदिश्रोण्यां बहिर्वेदि Comm. zu Âçv. Çr. 3,1,20): नि होता होतृषदने अ्सदत् RV. 2,9,1. AV. 7,99,1; vgl. TBr. 3,7,5,13. Âçv. Çr. 4,3,30. 3,1,20. Çat. Br. 1,5,1,23. fg. 2,3,2,30. Kâtj. Çr. 3,1,1. 5,4,33. Khând. Up. 1,5,5.

होतृसंख्याजप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 396,a, No. 127.

होत्र (von 1. हु) Uṇâdis. 4,167 (parox.). n. 1) *Opfer (die Handlung und die Gabe)* Trik. 2,7,8. H. 824. RV. 2,1,2. मन्दस्व होत्रादनु अन्धसः (= होतृयाग Sâj.) 37,1. पिब होत्रात् 36,1. सप्त होत्राणि मनसा वृणानाः 3,4,5. आ नो मित्रावरुणा होत्राय ववृत्याः 6,44,1. Pańkav. Br. 21,10,11. Çâṅkh. Çr. 7,8,2. MBh. 12,10412. — 2) *das Opfern, das Geschäft des* Hotar: यस्य जना मम होत्रं जुषध्वम् so v. a. *meine Besorgung des Amtes* RV. 10,53,5. यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्याः 3,17,2. होत्राद्धं विभ्यदायन् 10,51,4. नि षीद होत्रम् 98,4. 5. AV. 9,2,6. वृणते ऽग्निं होत्राय Nir. 7,31. Çat. Br. 1,2,3,1. 4,3,17. 9,1,10. ऋग्वेदेनैव होत्रमकुर्वत 11,5,8,4. Kâṭh. 28,7. अग्ने वेर्होत्रं वेर्दूत्यम् VS. 2,9; vgl. RV. 1,76,4. Verz. d. Oxf. H. 54,b,9. — Vgl. अग्नि°, चतुर्होत्र (Nachtr.), देव°, पुरु°, वीति°, वीर°, वेणु°, शालि°, सं°, सु°.

होत्रक (von होत्र) m. 1) *Gehilfe des* Hotar, *im weitern Sinne Bez. sämmtlicher Hauptpriester.* Nach dem Comm. zu Âçv. Çr. 1,2,26 heissen so in den Sûtra die zwölf Ṛtvig nach Abrechnung der vier Hauptpriester (मुख्य), nicht aber eine Sieben- oder Dreizahl (s. unter होतृ). Ait. Br. 2,36. प्रणेता होत्रकाणां मैत्रावरुणः 6,6. die drei (nach Comm.) 8. 13. fg. मुख्यान्पूर्वान्होत्रकाः Âçv. Çr. 5,6,17. शस्त्रिणः heissen Praçâstar, Brâhmaṇâkkhaṁsin und Akkhâvâka (vgl. Sâj. zu Ait. Br. 2,36) 10,10. 15,13. 16,1. 6,1,1. 4,1. 7,4,1. 8,2,1. 9,5,5. 10,4. 10,10,10. Gṛhj. 1,23,12. die drei Çâṅkh. Çr. 7,7,6. 14,1. 25,13. 13,10,5. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kâńkana Bhâg. P. 9,15,3. — Vgl. चतुर्होत्रक.

होत्रग m. in der Stelle: बभूवुर्होत्रगाः सर्वे वेदवेदाङ्गपारगाः MBh. 2,1240 fehlerhaft für होत्रक. सप्तसंख्याः Nilak.

होत्रप्रयोगवृत्ति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,230.

होत्रवाह् adj. *Opfer führend* RV. 5,26,7.

होत्रवाहन m. N. pr. eines Brahmanen MBh. 3,987. eines Râgarshi 5,6037. fgg.

1. होत्रा (von 1. हु) f. *Priesteramt, insbes. die Function der sog.* Hotraka; übertr. *die Personen dieser Priester selbst:* होत्राणामाप्ततीनामच्छावाकोपात्तीयस Ait. Br. 2,36. अकृता 6,1. प्रजापतेर्वा एषा होत्रा यद्यावस्तोत्रीया 2. 13. fg. 21. प्रतिष्ठिता होत्रा यदेकाहिकाः 8,4. Âçv. Çr. 9,2,5. होत्राः संयजन्ति Çâṅkh. Br. 13,6. 15,1. 23,4. 29,8. सदस्या Çat. Br. 14,2,1,29. fgg. 3,6,2,9. 8,6,1,41. Pańkav. Br. 7,2,2. 18,9,16. sieben 12,13,5. होत्रासमास उक्तो ब्राह्मणेन Lâṭj. 10,12,11. fg. TS. 5,2,3,3. Kâtj. Çr. 9,11,3. °चमस 12,11. Çat. Br. 4,2,1,31. P. 5,1,135 (= ऋत्विज Comm.).

2. होत्रा (von ह्वर् = ह्वा) f. *Anrufung*, = वाच् Naigh. 1,11. = यज्ञ 3,17. = स्तुति ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. होत्रा देवेषु गच्छति RV. 1,18,8. होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते 36,7. का राधद्धोत्रा 120,1. 122,9. 129,7. प्र होत्रया शिम्या वीवो अध्वरम् 151,8. 2,2,8. 4,2,10. 48,1. 7,60,9. यं यं होत्रा परि ह्विनोमि 104,6. 8,12,20. इष्टा होत्रा असृक्षत 8,82,23. 90,8. होत्रामृतुथा युज्यते कर्णाय 10,40,4. येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः 63,7. होत्राभिहूतं देवहूतिभिः Vâlakh. 8,7. sieben: इद्ध्मं सुहोम्यमु सप्त होत्राः RV. 10,17,14; vgl. TBr. 3,5,8,1. TS. 2,6,2,2. नाधर्मेण न होत्राभिः सर्वाः स्वीकुरुते प्रजाः so v. a. *durch gute Worte* MBh. 3,1332. Personificirt neben Bhâratî, Iḍâ, Sarasvatî RV. 1,22,10, 2,1,11. 3,62,3 und in den Âprî-Liedern 1,142,9 u. s. w.

होत्राविद् adj. *die Anrufung kennend* RV. 5,8,3. 10,15,9.

होत्राशंसिन् m. (*die Rolle eines* Hotraka *recitirend:* होतृत्वे समुत्पन्नाः क्रियाः होत्रास्ताः शंसन्ति Sâj. zu Ait. Br. 6,21. होत्रा so v. a. होमाः, तमाशंसन्ति zu 14) Bez. *der Gehilfen des* Hotar, Hotraka: कस्माद्धोतृभ्यः सद्यो होत्राशंसिभ्यो होता यजेति प्रेष्यति Ait. Br. 6,14. 21. Âçv. Gṛhj. 1,23,12. Çâṅkh. Br. 29,8. Shaḍv. Br. 2,4. fgg. Çâṅkh. Çr. 5,1,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 627,14.

होत्रिय s. अग्नि°.

होत्रिय (von होतृ) adj. *den Opferer betreffend*, n. *das Amt des Priesters:* आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियम् RV. 1,83,2. nach Sâj. *die Schüssel des* Hotar.

होत्रीय (wie eben) adj. *dem* Hotar *oder den* Hotraka *gehörig* u. s. w.: आशिस् TS. 3,2,4,2. धिष्ण्य Çat. Br. 9,4,3,7. Kâtj. Çr. 18,6,11. n. = हविर्गेह H. 996.

होम (von 1. हु) Uṇâdis. 1,139. m. und n. (!) Siddh. K. 249,a,14. *das*

VII. Theil.

Giessen in's Feuer, Spenden; Opfer (für das ältere आहुति): fehlt im RV. AK. 2,7,13. H. 821. Z. d. d. m. G. 9, XLVIII. LIX. sieben AV. 9,9, 18. Mund. Up. 2,1,8. होमायोर्ग्रतः सोमः VS. 8,58. 23,57. होमानादिष्टाननुगत्सयते ब्रह्मा Vaitân. 1. Çat. Br. 3,1,4,6. 4,2,4,7. वपानाम् 13,5, 2,1. Kâtj. Çr. 13,4,6. 15,7,27. वेला° Çâñkh. Çr. 5,19,16. Kâtj. Çr. 6, 8,8. Comm. zu TS. 1,538,10. Âçv. Çr. 1,12,6. तिष्ठद्धोमा यज्ञतयः, उपविष्टहोमा जुहोतयः Kâtj. Çr. 1,2,6.7. 3,7,6. des Âģja 3,27. 4,1,3. 8, 9,14. विप्रुषां होमं जुहोति 9,6,30. 11,1,13. उद्गातुर्व्रतो होमः 12,3,10. मनसा 4,16. अपामार्ग° 15,2,1. परिसुद्धोमो दक्षिणे ग्नौ 15,10,17. तूष्णींहोमं TS. 6,3,2,2. नक्तंहोमं TBr. 3,8,15,1. अन्न° 2. अङ्कु° 12,4. आज्य° Âçv. Grhj. 1,3,4. वात° Kâtj. Çr. 18,6,4. पृष्ठ° Lâtj. 2,2,15. सक्तु° 5, 4,10. शबली° 9,8,1. सुव° 10,8,2. — 9,12,8. 5. Kauç. 4 u. s. w. सौष्यन्ती° Gobh. 2,7,13. — M. 2,28. 3,70. 74. 81. 240. 11,226. Jâģń. 1,102. तिलैः 3,310. Hariv. 2778. R. 1,51,27. 53,13. 2,33,20. Spr. (II) 4360. 7419. प्रदीप्ताग्नौ कृतो होमः 7441. Varâh. Brh. S. 24,8. Kathâs. 13,65. Mârk. P. 92,20 (होमैः zu lesen). Brahma-P. in LA. (III) 54,7. Bhâg. P. 7,14,25. Verz. d. Oxf. H. 94,a,22. 95,a,12. 102,a, No. 159. काम्य 94, a,23. गार्भ M. 2,27. पैतृयज्ञिय 3,282. शाकल 11,200. कृताग्नौ होमम् 119. हुत° adj. 6,34. होमं कृ 3,84. 11,222. Varâh. Brh. S. 46,65. 72. Kathâs. 13,66. घृताम्बुभिः 46,90. 70,67. अग्नमिद्धे विभावसौ Mârk. P. 15, 38. 34,20. Bhâg. P. 8,16,47. विल्वैर्होमं विदधतं ब्राह्मणम् Kathâs. 35, 56. °विधि Verz. d. Oxf. H. 267,b,31. 286,a, No. 670. °प्रवृत्त Kathâs. 46,55. °मन्त्र Çâñkh. Çr. 1,2,22. M. 2,105. Spr. (II) 4216. होमार्थ Kauç. 16. Kâtj. Çr. 4,14,3. Ragh. 2,66. °द्रव्य Schol. zu Kâtj. Çr. 422,9. 15. Verz. d. Oxf. H. 94,a,25. 105,b,6. °द्रव्यपरिमाणपरिशिष्ट 383,b, No. 466. षडङ्ग° Varâh. Brh. S. 46,31. रक्षं सहोमं (!) वरदं रमयन्ति Hariv. 9004 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). आरण्यकं सहोमं (!) च एतद्धायन्ति सामगाः Verz. d. Oxf. H. 56,a,10. — Vgl. कोटि° (auch Varâh. Brh. S. 46,6) unter कोटि 4), जप (du. stilles Gebet und Opfer Verz. d. Oxf. H. 103,a,10), दर्वि°, दर्वी°, पुरस्ताद्धोम, पूर्णा°, पूर्व°, प्रवृत्त°, प्रातर्होम, वसु°, विवाह°, वैश्वदेव°, शान्ति°, श्रौत°, संस्थित°, सर्व°, सायंप्रातर्होम, स्वयं°, हस्त°.

होमक m. = होत्रक; steht an der Zahl Matsja-P. 78 im ÇKDr.

होमकर्मन् n. Opferhandlung Kathâs. 11,37. 45,42. 121,7. Pańkar. 3,10,11.

होमकाल m. Opferzeit: प्रदोषान्तो होमकालः (des सायंहोम) Âçv. Çr. 3,12,1. Grhj. 1,9,4. MBh. 13,3740. R. Gorr. 3,1,26.

होमकुण्ड n. die für die Aufnahme des Opferfeuers bestimmte Vertiefung im Erdboden Trik. 2,7,6. H. 833. Med. l. 88.

होमतुरंग m. ein zum Opfer bestimmtes Ross Ragh. 3,38.

होमदुह् adj. die zum Opfer bestimmte Milch hergebend: Kuh Hariv. 5294.

होमधान्य n. Sesamkörner Râģan. 16,69. v. l. होम° und हैम्य°(ÇKDr.).

होमधूम m. Opferrauch Trik. 2,7,7 (s. Corrigg.). H. 837.

होमधेनु f. eine Kuh, deren Milch zu Opfern bestimmt ist, MBh. 1, 3925. 3,10049. Ragh. 2,8. 26. Mârk. P. 112,8.

1. होमन् (von 1. हु) n. Opfer, Spende Uģģval. zu Unâdis. 4,150. कस्मै देवा आ वहानाशु होमं RV. 1,84,18. अध्वरस्य 3,60,7.

2. होमन् (von हू = ह्वा) n. das Rufen: अर्कस्य RV. 1,52,4.

होमभस्मन् n. Opferasche Trik. 2,7,7. H. 837.

होमभाण्ड n. Opfergeräthe Kathâs. 70,70.

होमय् (von होम), °यति zum Opfer gebrauchen: अग्निम् Grhjas. 1,16. opfern lassen: अश्वगंधा Schol. zu Kâtj. Çr. 422,19. opfern Verz. d. Oxf. H. 103,a, N. 1. तिलान् Mârk. P. 51,48.

होमवत् (wie oben) adj. Opfer vollbringend Bhatt. 4,9.

होमविधान n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,159.

होमवेला f. Opferzeit Bhâg. P. 9,16,8.

होमसंग्रह Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,41.

होमाग्नि (होम + अग्नि) m. Opferfeuer H. 836. Spr. (II) 6055.

होमि m. Feuer und Opferschmalz H. an. 2,343. Med. m. 38. Wasser Çabdar. im ÇKDr.

होमिन् (von होम) Unâdis. 3,84. 1) adj. = यजमान Uģģval. am Ende eines comp. opfernd, spendend: क्षीर° Kâtj. Çr. 4,10,16. अनुदित° Ait. Br. 5,29. तिल° s. u. पाद्धितिन्. — 2) f. होमिनी संज्ञायाम् P. 5,2,137, Schol. — Vgl. उदित°, स्वयं°.

होमीय (wie oben) adj. was zum Opfer —, zur Spende gehört, dazu bestimmt ist Khând. Up. 5,19,1. अग्निर्यत्तन्होमीयम् Gobh. 1,3,5. अग्नि Kull. zu M. 8,339. द्रव्य zu 9,86.

होम्य adj. dass. Kauç. 72 fg. MBh. 12,10412. 13,3594. °होत्र Hariv. 14117. — n. = घृत Râģan. im ÇKDr. — Vgl. अप्सु° und हैम्य.

होयि interj. Khând. Up. 4,1,2. MBh. 12,10399.

होरा (aus ὥρα) f. AK. 3,6,1,10. 1) Stunde, der 24te Theil eines Ahorâtra, Varâh. Brh. 1,12. दिनं लग्नं च होराश्च (होराश्च?) न विदुः Mârk. P. 109,39. — 2) die Hälfte eines Zodiakalzeichens H. an. 2,472. Med. r. 103. Varâh. Brh. S. 2, S. 5, Z. 5 v. u. Brh. 1,8. 9. 11. Laghuģ. 1,9. 23. Jogajâtrâ 1,5. — 3) Horoskop; = लग्न und रेखाभिद् H. an. Med. Suçr. 1,119,1. Varâh. Brh. S. 96,1. Brh. 1,9. 15. 3,6. 5,24. 8,8. 10,1. 11,18. Verz. d. Oxf. H. 336,b, No. 792. °पाल Varâh. Brh. 1,2. 8,19. होराधिप Herr des Horoskops (ein Planet) Brh. S. 34,11. होराधिपति desgl. 2, S. 4. °पं desgl. Brh. 2,21. °स्वामिन् desgl. 1,19. होरेश desgl. 12,4. Âryabh. 3,16. Sûrjas. 12,79. — 4) Horoskopie H. an. Med. Utpala zu Varâh. Brh. 1,3. Kâm. Nîtis. 4,33. Varâh. Brh. S. 1,9. 10. 2,3. 7 (aus Garga). 21 (gleichfalls). Verz. d. B. H. No. 939. Verz. d. Cambr. H. 27. Weber, Gjot. 4. °पटु Varâh. Brh. 26(24),1. 28(26),9. °स्कन्ध Utpala zu 1,1.

होरामकरन्द m. Titel eines astrol. Werkes Verz. d. Oxf. H. 338,a, 24. fg. °मकरन्दोदाहरण Mack. Coll. 1,123.

होराशास्त्र n. Horoskopie Varâh. Brh. S. 2, S. 5, Z. 5 v. u. Verz. d. B. H. No. 858. Verz. d. Oxf. H. 329,a, No. 780. °सुधानिधि 333,a,39.

होरासार Titel eines Abschnittes in Varâh. Brh. S. Mack. Coll. 1,123.

होरिलमिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1025.

होरिलसिंह m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 148,a,11.

होल (von हुल्) P. 3,1,140. 1) m. N. pr. eines Mannes Râģa-Tar. 8, 2698. — 2) f. आ N. pr. einer Stadt Râģa-Tar. 1,306.

होलक m. halbreife Hülsenfrucht über leichtem Feuer geröstet Bhâvapr. 5. Madan. 11,99.

होलड N. pr. einer Oertlichkeit Râģa-Tar. 8,1432.

होलाश desgl. ebend. 2909. 3216.

होलासिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 9.

होलाक 1) m. eig. °स्वेद *eine besondere Art des Schwitzens über heisser Asche von Kuhdünger* Kâraka 1, 14; vgl. ÇKDr. s. v. — 2) f. °का (vulgo होली) *ein best. Frühlingsfest* Dâjabh. 68, fg. 474. fg. Wilson, Sel. Works 2,222. fgg.

होलिका f. = होलाका und zugleich N. pr. einer dabei verehrten Râkshasî Wilson, Sel. Works 2,234. fgg. Verz. d. B. H. No. 1303. fgg. Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 4.

होषिन् s. पश्व°.

हौहौ interj. हूतौ und संबोधने H. an. 7,6. Med. avj. 92. — Vgl. हो und हौ.

हौ desgl. H. an. 7,6. Med. avj. 88.

हौड्, हौडति (गतौ) Dhâtup. 9,73. nach Vop. auch अनादरे und med.

हौड्य n. nom. abstr. von होड gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

हौणिक्यी f. patron. P. 4,1,79, Schol.

हौतपिडन m. Bez. *gewisser Versetzungen* (विहार) *von Versen u. s. w. in der Liturgie* Âçv. Çr. 8,2,17.

हौतभुज (von हुतभुज्) adj. Agni *gehörig, unter ihm stehend* Varâh. Bṛh. S. 32,12. 27. 80,9. n. *das unter* Agni *stehende* Nakshatra Kṛttikâ 7,5. 98,14.

हौताशन (von हुताशन) adj. dass.: काष्ठा *Südost* Varâh. Bṛh. S. 53,48.

हौतृक 1) adj. *vom* Hotar *kommend* P. 4,3,78, Schol. — 2) n. *das Amt des* Hotar Verz. d. Oxf. H. 54, *b*, 11.

हौत्र adj. = यज्ञनाम Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,105; vgl. Notes.

होत्र und हौत्र 1) adj. *was den* Hotar *angeht* gaṇa मह्रिष्यादि zu P. 4,4,48. Schol. zu 49. Kâtj. Çr. 1,8,8. — 2) n. *die Function, Rolle des* Hotar gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129. युवादि zu 130. अथैव हौत्रमकुर्वन् Ait. Br. 5,32. Pańkav. Br. 24,13,5. Gobh. 1,6,19. हौत्रामर्श *Dinge, die das Gebiet des* Hotar *berühren,* Âçv. Çr. 2,13,22. हौत्रमित्यृग्वेदस्य समाख्या *Vorschrift für den H.* Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,4. Kâtj. Çr. 3,3,25. Schol. 957,1. Lâtj. 4,10,16. R. 7,55,12. Ind. St. 1,46. fg. 27. 73. 83. 3,385. fg. 388. 390. Verz. d. B. H. No. 120. fg. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 37. Kull. zu M. 3,1. स° (= सह हौत्रादिभिः Comm.) Çâṅkh. Çr. 14,1,2.

हौत्रक (von हौत्र) n. Titel eines Pariçishṭa zum weissen Jaǵus Ind. St. 3,269. Verz. d. B. H. No. 262.

हौत्रकल्पद्रुम m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,244.

हौत्रसूत्र n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 382, *a*, No. 450.

हौत्रिक adj. *in den Kreis des* Hotar (*in den* Ṛgveda) *gehörig* Kâtj. Çr. 25,1,5. — n. Ind. St. 1,81 wohl nur fehlerhaft für हौत्रक.

हौम्य adj. = होम्य *zum Opfer —, zur Spende gehörig* (Stoffe): °शेषं दक्षिणा Shaḍv. Br. 4,1. Âçv. Gṛhj. 1,9,5. Kâtj. Çr. 25,2,3. 7,11. MBh. 13,3355. fg. 3549. 3740. n. = घृत Râǵan. 15,2.

हौम्यधान्य n. = होमधान्य Râǵan. im ÇKDr.

ह्नवाय्य (von ह्नु) adj. in अ°.

ह्नु, ह्नुते (अपनयने) Dhâtup. 24,73. P. 6,4,136. ह्नुवे, ह्नुवते 3. pl., ह्नवे, ह्नवते und ह्नवसे 3. pl. (अपि) ह्नुतस् du.; act. s. auch unter नि. mit dat. P. 1,4,34. *sich vor Jmd verstecken* Vop. 5,15. *vertreiben* (अपनयने): यमस्यापह्नोष्ठ विक्रमम् Bhaṭṭ. 15,88.

— अप Comm. zu AV. Prât. 1,53. P. 8,4,46, Schol. 1) *sich Etwas verbitten, ablehnen:* न ते सख्यमपं ह्नुवे ṚV. 1,138,4. — 2) *von sich abweisen* so v. a. *in Abrede stellen, läugnen:* यद्येनं पालुधान इति ब्रूयुर्नापह्नुवीत Kâṭh. 37,14. Khând. Up. 7,15,4. M. 8,53. Kathâs. 58,134. Kâvjâd. 2,304. पारलौकिकमर्थम् Sarvadarçanas. 2,8. *verschweigen, verhehlen:* गुणांस्त्वापह्नुषे ऽस्माकम् Bhaṭṭ. 5,44. *vor* (dat.): अपह्नुवानस्य जनाय निद्रामधीरताम् Naish. 1,49. — 3) *Jmd Genugthuung leisten, sich entschuldigen:* अपैयाऽस्मै तद्ह्नुवते TBr. 3,9,6,1. सुकन्याया ते ऽपह्नुवे Çat. Br. 4,1,5,7. 13,2,8,4. — Vgl. अपह्नव fg.

— अपि *ablehnen:* न देवानामपि ह्नुतः सुमतिम् ṚV. 8,31,7.

— नि 1) *Jmd* (dat.) *Busse leisten für Etwas* (acc.), *Etwas abbitten:* म्योर्वास्थे ह्नुवते *dem Todten* TBr. 1,4,6,7. 6,9,8. 2,7,5,2. 3,9,6,2. तदहं निह्नवे (निह्नुवे Çâṅkh. Çr.) तुभ्यं प्रतिपत्तु शतं गवाम् Ait. Br. 7,17. पशुभ्यः TS. 6,1,10,3. गार्हपत्याय 1,5,8,3. देवेभ्यः Çat. Br. 2,4,2, 11. 6,2,37. पत्नीभ्य 3,2,1,8. 4,1,2,10. 2,10. 3,1,47. 4,2,4. 5,1,25. act. निह्नुयात् Maitrjup. 4,6. Im Ritual eine symbolische Handlung der *Abbitte* (नमस्कार Comm.), indem die Ṛtviǵ auf den Prastara die Hände legen — beide nach oben oder die rechte nach oben, die linke nach unten gekehrt — und dazu den Spruch VS. 5,7 sprechen. Ait. Br. 1,26. Çat. Br. 3,4,3,19. 21. 4,2,1,15. 14,1,2,24. Kâtj. Çr. 8,2,9. Vaitân. 3. Âçv. Çr. 4,5,7. Lâtj. 5,6,9. Gobh. 4,3,13. — 2) *ablehnen, weigern:* निह्नुवानं छन्दः Pańkav. Br. 8,6,12. — 3) *in Abrede stellen, läugnen; verschweigen, verhehlen* M. 8,59. Jâǵ. 2,20. 82. Kathâs. 60, 45. 63,105. Bhâg. P. 11,18,41. Bhaṭṭ. 8,74 (mit dat. der Person). मानसाख्यं सरोवरम् मुखानि दिव्यनारीणां क्रीडन्तीनां जलान्तरे। निह्नुवानं महत्कूते हृत्फुल्लैः कनकाम्बुजैः॥ so v. a. *verbergend* Kathâs. 46,88. act.: निह्नोति (वै निह्नवति ed. Calc., विनिह्नोति ed. Bomb.) MBh. 13,5521. निह्नवति 12,8436. partic. निह्नुत *verschwiegen, verhohlen, verheimlicht* Kathâs. 43,107. 57,14. Râǵa-Tar. 6,368. Bhaṭṭ. 10,36. so v. a. *anders dargestellt, für etwas Anderes ausgegeben* Kathâs. 17,77. Spr. (II) 1244. — Vgl. निह्नव fgg.

— अतिनि *hartnäckig läugnen:* °ह्नुत्य Daçak. 82,1.

— अपनि *in Abrede stellen, verhehlen* Khând. Up. 4,14,2. पारिप्लवमात्मनो ऽपनिह्नोतुकामः Mâlatîm. 16,13. fg.

— अभिनि s. अभिनिह्नव.

— विनि *in Abrede stellen, läugnen; verhehlen:* °ह्नोति (d. i. °ह्नौति) MBh. 13,5521 nach der Lesart der ed. Bomb. °ह्नुत *versteckt:* अर्क Kathâs. 106,182.

— परि, partic. °ह्नुत *etwa verläugnet, abgeläugnet* AV. 12,5,40.

— वि Comm. zu AV. Prât. 1,100.

ह्मल्, ह्मलति Dhâtup. 19,45 (चलने). 20,14, v. l. (गतौ). अह्मालीत् P. 7,2,2, Schol. — caus. ह्मलयति und ह्मालयति Dhâtup. 19,45. 67. Vop. 18,23. अपह्मालयति Comm. zu AV. Prât. 4,58. विह्मलयति zu 100. — Vgl. ह्वल्.

ह्मलं und ह्माल (von ह्मल्) P. 3,4,140 nach v. l. im Dhâtup. 20,14.

ह्यस् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *gestern* AK. 3,5,22. H. 1541.

RV. 8,55,7. 88,1. 10,53,5. Pańkav. Br. 11,9,3. Kathâs. 30,105. Râǵa-Tar. 6,46. Spr. (II) 7423.

ह्यस्तन (von ह्यस्) 1) adj. (f. ई) *gestrig* P. 4,2,105. Vop. 7,10. Çabdam. im ÇKDr. MBh. 5,7270. °दिन Halâj. 5,23. — 2) f. ई (sc. विभक्ति) *die Personalendungen des Imperfects* Kâtantra 3,1,23. 27.

ह्यस्त्य adj. dass. P. 4,2,105. Çabdam. im ÇKDr.

ह्योगोदोह m. *Kuhmelkung vom vorangehenden Tage; Milch, die den Tag zuvor gemolken ist*, AK. 2,9,52. H. 407.

ह्रग्, ह्रगति (संवरणे) Dhâtup. 19,25. — Vgl. ह्लग्.

ह्रणिया f. = हृणीया Bharata zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr. ह्रणीया Colebr. und Lois.

1. ह्रद (vgl. 1. ह्राद्) m. 1) *Getön* u. s. w. in शत°. *Strahl* Râmâçraja zu AK. nach ÇKDr. wohl wegen शतह्रदा *Blitz*. — 2) N. pr. eines Sohnes des Hrâda Hariv. 188. = ह्राद 12460.

2. ह्रद (vgl. ह्राद् = ह्लाद्) 1) m. Siddh. K. 250,*a*,2. *a*) *Teich, See* AK. 1,2,3,25. H. 1091. Halâj. 3,45. RV. 1,32,7. ह्रदा इव कुक्षयः सोमधानाः 3,36,8. 45,3. कुल्या इव ह्रदम् 10,43,7. स्नात्वा 71,7. उद्नो ह्रदमपिबत् 102,4. 142,8. AV. 4,15,14. 6,37,2. Çat. Br. 4,1,5,12. स्थावर 4,5,10. 11,5,5,8. Pańkav. Br. 25,10,18. Çâṅkh. Çr. 16,18,10. Âçv. Gṛhj. 1,5, 5. 2,6,9. Kaush. Up. 1,4. Jâǵń. 1,159. अगाधो विपुलः MBh. 3,2251. 12262. 9,1626. fg. सर्पिःपङ्क 14,2683. Hariv. 10258. R. 2,25,7. 81,16. 91,71. 4,44,60. Ragh. 1,73. Spr. (II) 3209. Varâh. Bṛh. S. 46,47. Bhâg. P. 4,22,30. 5,16,14. Pańkat. 77,11. 159,14. तनोमय MBh. 3,16900. वैह्रायस 12,4662 (व्हर ed. Calc.). गोमय R. 2,69,8. 9. अमृत° Çâk. 100, 17. भुजग° Kathâs. 46,120. अपाम् MBh. 3,10698. ह्रदानामुदधिः श्रेष्ठः 4,43. *das Meer so genannt* 9,2409. *Wassermasse:* गाङ्ग *das Wasser der* Gaṅgâ Spr. (II) 3329. गोदावरी° Uttarar. 39,12 (53,9). नदीं नोक्तह्रदां तीर्त्वा MBh. 14,1164; vgl. ह्रदिन् 1). Uneig.: व्यञ्जनानाम् *Seen von Brühe* R. 1,13,15. नाभि° *der Nabel als Teich* Bhâg. P. 3,28,25. Çiç. 10,60, v. l. (vgl. Ind. St. 8,226). Çaut. 41. neutr. Hariv. 8640 (die neuere Ausg. m., aber mit verdorbener Lesart). Accent eines auf ह्रद ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. — 2) f. आ *Weihrauchbaum* Râǵan. 11,197. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. गङ्गा°, घृत°, तनु°, तीर्थनद्या°, नाग°, बिन्दु°, ब्रह्म°, मर्कट°, महा° (in Bed. 1) auch MBh. 16,140. R. 2,42,25. Suçr. 1,206,16), राम°, शङ्ख°, शरद्ध्रद, शीत°, षष्टि°.

ह्रदक adj. = ह्रदे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

ह्रदग्रह m. *Delphinus gangeticus* Trik. 1,2,28.

ह्रदय्य (von ह्रद) ved. adj. *im Teiche befindlich* P. 6,1,83, Vârtt. 1. आपः Schol. TS. 4,5,9,1. — Vgl. 2. हृदय्य.

ह्रदव्य adj. dass. P. 6,1,83, Vârtt. 2.

ह्रदिन् (von 2. ह्रद) 1) adj. *wasserreich* (vgl. गाङ्गो ह्रदः u. s. w. unter 2. ह्रद 1): Flüsse MBh. 3,2514. 8362. 8374. 11,800. Hariv. 9632. R. 2,47,17. R. Gorr. 2,73,5. — 2) f. °नी *Fluss* AK. 1,2,3,29. H. 1080, v. l. Halâj. 3,43. Râǵan. 14,10. Varâh. Bṛh. S. 48,8. Bhâg. P. 2,7,28. 4,23,22. 25,44. 6,4,41. 10,21,9. — Vgl. वि° und ह्रादिनी.

ह्रदेचक्षुस् adj. *im Teich sich spiegelnd* RV. 10,95,6.

ह्रदोदर (2. ह्रद + उ°) m. N. pr. eines Daitja (*dessen Bauch einem Teiche gleicht*) MBh. 9,2693.

ह्रद्य (von 2. ह्रद) adj. (f. आ) *im Teich befindlich* TS. 7,4,13,1.

ह्रप्, ह्रापयति (व्यक्तायां वाचि, v. l. अव्य°) Dhâtup. 32,115, v. l. — Vgl. ह्लप्.

ह्रस्, ह्रसति (शब्दे) Dhâtup. 17,61. *abnehmen, sich mindern, weniger* u. s. w. *werden* Nir. 3,13. आयुर्ह्रसति पादशः M. 1,83. आयुर्वीर्यमथो बुद्धिर्बलं तेजश्च MBh. 3,13020. fg. मनुष्याणां स्वरवर्णममांसि 12,2690. वेदवादाः 8503. धातवः (Gegens. आप्याय्यन्ते) Karaka 4,6. Varâh. Bṛh. 7, 2. 3. दैर्घ्ये Bhâg. P. 5,16,8. ह्रसति च मासि मास्येकैका घटिका रात्रिषु so v. a. *die Nächte werden um — kürzer* 21,4. med.: धर्मो न ह्रसते MBh. 1,2478. 3,11247. 12,6799. वयः 8602. ह्रन्दः Ind. St. 8,120. Spr. (II) 2103, v. l. Bhâg. P. 10,74,4. ह्रसमान Kusum. 23,19. स्थानेभ्यः *herabkommend von* MBh. 12,7866 (ध्वंसमानाः ed. Bomb.). partic. ह्रसित *weniger geworden, verkürzt* Bhaṭṭ. 10,6. आयुस् Bhâg. P. 1,4,17.

— caus. ह्रासयति *weniger werden lassen, mindern:* एकैकं ह्रासयेत्पिण्डं कृष्णे शुक्ले च वर्धयेत् M. 11,216. Jâǵń. 3,324. न्यूनान्धातून्पूरयामः। व्यतिरिक्तान्ह्रासयामः Karaka 1,10.

— अप s. अपह्रास.

— निस् *kurz werden:* निर्ह्रसेते du. RV. Prât. 4,39. partic. निर्ह्रसित *verkürzt:* ein Vocal Nir. 2,17. 6,11. स्तोमनिर्ह्रस्त *gemindert in Bezug auf die Zahl der* Stoma, — *um* St. Âçv. Çr. 6,6,4. — Vgl. निर्ह्रास.

— प्र s. प्रह्रास.

— प्रति s. प्रतिह्रास.

ह्रसिमन् m. nom. abstr. zu ह्रस्व gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. P. 6,4,156.

ह्रसिष्ठ und ह्रसीयंस् s. u. ह्रस्व.

ह्रस्व (von ह्रस्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153 (parox.). 1) adj. (f. आ) *a*) *minder, kurz, klein* (Gegens. दीर्घ, वर्षीयंस्, महन्त्, प्रांशु) Naigh. 3,2. AK. 2, 6,1,46. 3,2,20. H. 1427. 1429. H. ç. 104. H. an. 2,520. Med. v. 30. Halâj. 4,3. Bhâshâp. 109. Sarvadarçanas. 62,17. कुब्जवामना यजमाना ह्रस्वाश्च *klein von Statur* Shaḍv. Br. 4,3. Çâṅkh. Çr. 17,10,11. VS. 16, 30. माण्डूकेय (könnte auch N. pr. sein) Ind. St. 1,391. MBh. 1,5367. 2,2173. 14,1688. R. 5,17,28. Suçr. 1,117,18. 124,11. 125,6. 343,5. °बाहुक MBh. 3,2749. 2890. Varâh. Bṛh. S. 14,8. 13,7. 30,9. (so v. a. *eingeschrumpft*). 47,9. 24. 30,4. 61,3. 10. ह्रस्वानि चत्वारि च लिङ्गपृष्ठं ग्रीवा च जङ्घे च हितप्रदानि 68,86. चतुर्ह्रस्व adj. *bei dem diese vier Theile des Körpers kurz sind* 84. — Varâh. Laghuǵ. 2,15. °शाखाशिफः क्षुपः AK. 2,4,1,8. Halâj. 2,23. उरग Râǵa-Tar. 4,600. संचार *ein niedriger Durchgang* MBh. 3,2929. पलांशाद्ध्रस्वानि मूलानि पञ्च *um einen* Pala *weniger von den fünf Wurzeln* Karaka 10,3. काल Bhâg. P. 4, 20,15. अहोरात्राणि दीर्घह्रस्वसमानानि 5,21,3. महद्ध्रस्वं कर्म *unbedeutend* MBh. 1,7046. स्वर *schwach* Spr. (II) 7313. अति° *zu klein* (von Statur) MBh. 1,2792. अतिह्रस्वाङ्ग Bhâg. P. 4,14,44. पक्ष Suçr. 1,25, 21. — comp. ह्रसीयंस् P. 6,4,156. Vop. 7,56. Çat. Br. 1,4,4,7. 3,7,2, 7. 6,2,1,19. वर्त्म पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्ध्रसीयः TS. 2,6,11,5. 6,6,4,2. Pańkav. Br. 21,1,7. Âçv. Çr. 2,14,21. RV. Prât. 17,31. Ind. St. 8,142. — superl. ह्रसिष्ठ P. 6,4,156. Vop. 7,56. AK. 3,2,62. Çat. Br. 8,2,4, 20. 12,2,4,2. — *b*) in der Grammatik *kurz* von Vocalen, m. *ein kurzer*

Vocal Uǵǵval. a. a. O. Çâṅkh. Çr. 1,2,16. 10,5,23. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,98. ṚV. Prât. 1,4 (14). 6 (16). 13 (23). 4,9. 14,13. 20. VS. Prât. 1,55. 63. 4,18. 5,14. 13. TS. Prât. 1,3 u. s. w. AV. Prât. 1,51 u. s. w. P. 1,2,27 u. s. w. Ind. St. 8,84. 467. Çaut. 3. 21 (= लघु). अर्ध° P. 1,2,32. ह्रस्वार्धकाल TS. Prât. 1,37. °समकाल VS. Prât. 5,4. °पूर्व 4,104. 147. TS. Prât. 9,18. ṚV. Prât. 6,4. ह्रस्वोदय 5,23. ह्रस्वोपध AV. Prât. 3,27. ह्रस्वान्त Çânt. 2,2. 11. ह्रस्वीयस् ṚV. Prât. 13, 14. — 2) f. आ *Phaseolus trilobus* Râǵan. 3,22. = नागबला und भूमिजम्बू Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *eine best. Gemüsepflanze* (गौरसुवर्ण) und *grüner (schwarzer) Eisenvitriol* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मह्रा°.

ह्रस्वक (von ह्रस्व) adj. *sehr klein, von Statur* Hariv. 6486. Spr. (II) 5109. VP. bei Muir, ST. 1,63, Çl. 18 (अति°). कृमि MBh. 1,1796. मणिकुण्डले 14,1688.

ह्रस्वकर्ण adj. *kurzöhrig;* m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,13.

ह्रस्वकुश m. Kuça-*Gras* Râǵan. 8,92.

ह्रस्वगर्भ m. dass. Ratnam. im ÇKDr.

ह्रस्वगवेधुका f. *Uraria lagopodioides Dec.* AK. 2,4,4,5. Ratnam. 23. Râǵan. 4,106.

ह्रस्वजम्बू f. *eine* Ǵambû-*Art mit kleiner schwarzer Frucht* Ratnam. 269.

ह्रस्वजात्य adj. *von kleiner Art* Suçr. 2,305,6.

ह्रस्वतण्डुल m. *eine Art Reis,* = रक्तशालि Râǵan. im ÇKDr.

ह्रस्वता (von ह्रस्व) f. *Kleinheit, von Statur* R. 5,9,44. 49,31.

ह्रस्वत्व (wie oben) n. *Kürze* Kan. 7,1,17. Suçr. 1,117,18. Sarvadarçanas. 44,20. eines Vocals Comm. zu TS. Prât. 1,52.

ह्रस्वदर्भ m. = ह्रस्वकुश, ein von den Verfassern des ÇKDr. gebildetes Wort.

ह्रस्वदा f. *Weihrauchbaum* Râǵan. im ÇKDr. ह्रादा unsere Hdschr.

ह्रस्वपत्त्रक 1) m. *eine im Gebirge wachsende Bassia-Art* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. °पत्त्रिका *eine best. Pflanze,* = अश्वत्थिका (अश्वत्थी ÇKDr.) Râǵan. 11,123.

ह्रस्वपर्ण m. *Ficus infectoria* Râǵan. 11,127.

ह्रस्वपत्त्र m. desgl. Râǵan. 11,128.

ह्रस्वफल 1) m. *Dattelpalme* Râǵan. 11,53. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = भूमिजम्बू Râǵan. 11,30.

ह्रस्वबाहु adj. *kurzarmig;* m. N. pr., unter dem Nala bei Ṛtuparṇa in Dienst tritt, Kavmâs. 56,354. fgg.; vgl. MBh. 3,2748. fg.

ह्रस्वमूल m. *eine Art Zuckerrohr* Râǵan. 14,86. °क m. vielleicht dass. Suçr. 2,414,1.

ह्रस्वरोमन् m. N. pr. eines Fürsten der Videha, eines Sohnes des Svarṇaroman, R. 1,71,12 (73,14 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,17.

ह्रस्वशिग्रुक m. *eine kleine Art Moringa* Suçr. 2,380,4.

ह्रस्वाग्नि (ह्रस्व + अग्नि) m. *Calotropis gigantea* Çabdar. im ÇKDr.

ह्रस्वाङ्ग (ह्रस्व + 3. अङ्ग) 1) adj. *klein von Gestalt:* अति° Bhâg. P. 4,14,44. — 2) m. *eine best. Pflanze,* = जीवक AK. 2,4,5,8. Râǵan. 5,12.

ह्रस्वावृन्दोपक्षा f. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*a*. ह्रस्वावैरूप n. desgl. 247,*b*.

1. ह्राद्, ह्रादते (अव्यक्ते शब्दे) Dhâtup. 2,25. *tönen* u. s. w.: ह्रादते: (so ist zu lesen) शब्दकर्मणः Nir. 4,9. संह्रादे (pass. impers.) प्रह्रेशिम् Bhaṭṭ. 14,4.

— अनु s. अनुह्राद.

— नि, partic. निह्रादित (निर्ह्रादित?) *Gebrüll* Bhâg. P. 10,36,3.

— निस् caus. *tönen lassen,* (die Trommel) *schlagen* Kâṭh. 14,7. — Vgl. निर्ह्राद fg.

— प्र s. प्रह्राद.

— सम् *klappernd auf einander treffen:* यदि ग्रावाणः संह्रादेरन् Âçv. Çr. 5,12,24. संह्रादमानाभरणा Hariv. 2678. — caus. 1) *zusammenschlagen, dass es einen Ton giebt:* एकैकमस्थ्यसंह्रादयन्तो ऽवदध्युः Âçv. Gṛhj. 4,5,5. — 2) *laut ertönen:* संह्रादयन्नाश तथा निर्घाताश्चापतन्भुवि MBh. 9,2689. — Vgl. संह्राद fgg.

2. ह्राद् = ह्लाद्; s. 2. ह्रद्. — caus. ह्रादयसि (ह्ला°?) *erquicken* Mârk. P. 104,39.

ह्राद (von 1. ह्राद्) m. 1) *Getön* H. 1399. Halâj. 1,138. धनुर्ह्राद MBh. 6,532. गजघण्टानाम् 7,2940. दुन्दुभीनाम् Kir. 16,8. महाह्रादाः (so liest Çaṅk.) vom *Donner* Khând. Up. 7,11,1. In der Orthoëpie so v. a. *Geräusch* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,30b,a. ह्रादशब्देन यथाभिव्यज्यमानस्तथा मात्रा उच्यते Kaij. ebend. 6,31,*b*. — 2) N. pr. *a*) eines Schlangendämons MBh. 16,120. — *b*) eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu Hariv. 187. fg. 12914. VP. 1,13,140 (ह्लाद Wilson). Bhâg. P. 6, 18,12. 14; vgl. 1. ह्रद 2). — Vgl. मेघ°.

ह्रादिक adj. = ह्रादे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

1. ह्रादिन् (von 1. ह्राद्) 1) adj. *lärmend, schreiend:* Krieger MBh. 8,2492. *überaus laut:* नुत Varâh. Bṛh. S. 68,63 gute v. l. — 2) f. °नी *a*) *Blitz* AK. 1,1,2,10. 3,4,18,115. H. 1105. an. 3,437. Med. n. 159. Hâr. 58. MBh. 9,553. — *b*) Indra's *Donnerkeil* AK. 1,1,1,42. 3,4,18,115. H. 180. H. an. Med. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,42.

2. ह्रादिन् 1) adj. = ह्रादिन् 1) R. 2,74,2 (73,2 Gorr. N. pr. eines Flusses nach dem Comm.). 6 (ह्रादिनी Gorr.). — 2) f. °नी *a*) = ह्लादिनी *Fluss* H. 1080, Schol. Râǵan. 14,10. — *b*) *Weihrauchbaum* v. l. für ह्लादिनी Çabdar. im ÇKDr.

ह्रादुनि und °नी (von 2. ह्राद्) f. *Schlossen, Hagel:* नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च ṚV. 1,32,13. ह्रादुनीभ्यः, नीहाराय VS. 22,26. 26,9. TS. 7,4,12,1. ह्रादुनीर्पञ्च शीयते TBr. 3,12, 7,3. Çat. Br. 11,2,7,21. fgg. 14,9,2,13. रजतो ह्रादुने रूपम् 12,8,2,11. Khând. Up. 5,5,4.

ह्रादुनीवृत् (ह्रादुनिऽवृत् Padap.) adj. *in Hagel sich hüllend* ṚV. 5,54,3.

ह्राम् interj. neben ह्रीम् und ह्रूम् Bhâg. P. 5,18,18.

ह्रास (von ह्रस्) m. 1) *das Kürzerwerden, Minderung* (Gegens. वृद्धि und उल्लास), *Abnahme:* स्था° Schol. zu Kâtj. Çr. 22,4,14. युग° M. 1, 85. अर्घस्य Jâǵn. 2,249. पापकर्मणः MBh. 12,1195. आयुषः Hariv. 11173. Karaka 4,6. Spr. (II) 2780. Weber, Ǵjot. 29. 55. 59. 91. Râǵa-Tar. 1,21. Mârk. P. 118,31. Bhâg. P. 4,4,17. 7,1,7. Muir, ST. 4,218. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,1. 208,*b*,29. Sâh. D. 535. — 2) *Laut, Getön* Trik. 1,1, 119 wohl nur fehlerhaft für ह्राद.

ह्रासन (vom caus. von ह्रस्) n. *das Kürzermachen:* मेखलायाः Gṛhjas.

2,50. *das Mindern:* धातूनाम् Suçr. 1,50,13.

ह्रासनीय (wie eben) adj. *zu mindern* Çâṅkh. Sañh. 1,6,11.

ह्रास्वं n. nom. abstr. von ह्रस्व gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

ह्रिणीय्, °यते Vop. 21,13, v. l. Vgl. हृणीय्.

ह्रिणीया f. = हृणीया Bhar. zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr.

ह्रित adj. = लज्जित, विभक्त und नील: n. = ग्रंश Çabdârthak. bei Wilson (vgl. ÇKDr.). schlechte Schreibweise für ह्रीत und हृत.

ह्रिति f. = हृति Çabdârthak. bei Wilson.

ह्रिवेर = ह्रीवेर Bharata im Dvirûpak. und Çabdar. im ÇKDr.

1. ह्री, जिह्रेति (लज्जायाम्) Dhâtup. 25,2. P. 6,1,192. *sich schämen* Kathâs. 45,265. Daçak. 160,11. Bhaṭṭ. 3,53. ग्रात्मानुज्ञस्य 6,132. न जिह्रीयात् Vâgbh. 1,12,74. जिह्राय P. 3,1,39. Vop. 10,3. Ragh. 15,44. 17,73. Bhaṭṭ. 5,102. जिह्रियुस् 14,11. जिह्रयां चकार 6,3. P. 3,1,39. जिह्रयामास Vop. 10,3. partic. 1) ह्रीत *beschämt, verlegen* P. 8,2,56. Vop. 26,98. AK. 3,2,44. H. 1484. MBh. 3,910. 2561. 7,1462. Kathâs. 34,20. 252. 48,44. 66,87. 81,24. 103,55. Râga-Tar. 3,249. — 2) ह्रीण dass. P. Vop. AK. H. Golâdhj. Gorapr. *A.* °मुख R. 4,33,32.

— caus. ह्रेपयति P. 7,3,36. 86. Vop. 18,8. *beschämen, verlegen machen* (übertragen so v. a. *übertreffen*) Ragh. 6,49. Kir. 11,64. Veṇîs. 17. Kathâs. 34,171. Bhaṭṭ. 5,65. 16,2. partic. ह्रेपित Ragh. 11,40.

— intens. जेह्रीयते *sich sehr schämen:* जेह्रीयमाणा (°मान gedr.) Saddh. P. 4,24,*b*.

— सम्, partic. संह्रीण *beschämt* Bhaṭṭ. 4,42.

2. ह्री (= 1. ह्री) f. AK. 3,6,2,3. *Scham, Schamhaftigkeit* 1,1,2,23. H. 311. Halâj. 2,412. ह्रीस् Vop. 3,30. Çat. Br. 14,4,2,9. Kâm. Nîtis. 15,26. Spr. (II) 1230. गच्छति ह्रीर्नश्यति 2991. ग्रङ्गनानां मण्डनम् 3800. ह्री-र्हन्ता बाधते धर्मम् 7424. नापैति ह्रीर्मे Mârk. P. 129,22. Bhâg. P. 3,31, 83. 7,10,7. ह्रियमेति Spr. (II) 2781. Ragh. 4,80. ह्रियो Ind. St. 2,216. R. 1,37,7. 15. 2,26,5. Ṛt. 1,9. Ragh. 3,5. 5,58. Kathâs. 12,30. 32,128. 37,230. 58,184. °निषेविन् R. 3,22,30. °ग्रियो Suçr. 1,114,16. °मूढ Mṛcch. 69. °पद Kumâras. 3,57. °भय Spr. (II) 974. Varâh. Bṛh. S. 78,12. Sâh. D. 40,10. Râga-Tar. 3,498. Bhâg. P. 2,6,44. am Ende eines adj. comp.: गत° 3,18,7. 11. 6,17,7. निह्री Varâh. Bṛh. 18,17. Personificirt VS. 24,35. Hariv. 7740. 9498. 14035. R. 3,52,26. Weber, Râmat. Up. 310. fg. Bhâg. P. 4,1,51.

ह्रीक Uṇâdis. 3,48. *f.* ग्रा dass. Uġġval. am Ende eines adj. comp. गत-ह्रीका MBh. 3,8495. — Vgl. निह्रीक und ह्रीका.

ह्रीकु Uṇâdis. 3,85. 1) adj. *verschämt* Uġġval. — 2) m. *Katze* H. 1301. = जतुक und त्रपु Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. ह्लीकु.

ह्रीछ्, ह्रीच्छति (लज्जायाम्) Dhâtup. 7,80. *in Verlegenheit kommen.*

ह्रीडित adj. *schamhaft, verlegen* Gaṇâdh. im ÇKDr.

ह्रीण und ह्रीत partic. s. u. 1. ह्री.

ह्रीतमुख adj. *schamroth, verlegen, schüchtern, verzagt* Pañkav. Br. 5, 4,15; vgl. Kauç. 70.

ह्रीतमुखिन् adj. dass. TS. 2,5,4,6. 5,3.

ह्रीति (von 1. ह्री) f. *Scham, Schamhaftigkeit* MBh. 14,1069.

ह्रीदेव m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Lalit. ed. Calc. 220,17.

ह्रीनिषेव 1) adj. *sich der Scham befleissigend, schamhaft* MBh. 12, 3367; vgl. °निषेविन् unter 2. ह्री. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 12,8263.

ह्रीम् interj. Bhâg. P. 5,18,18. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,6. Ind. St. 9,405.

ह्रीमत्त्व (von ह्रीमन्त्) n. *Schamhaftigkeit, Verschämtheit* Karaka 8,6.

ह्रीमन्त् (von 2. ह्री) 1) adj. *verlegen* (als vorübergehender Zustand); *schamhaft, verschämt* MBh. 2,2231. 3,15759. 4,20. 13,1539. R. 1,7,4. 4,12,34. 5,36,68. Kumâras. 7,54. Spr. (II) 2375. 2886. 3104. 7424. Mârk. P. 20,20. 129,2. Bhâg. P. 4,15,25. 6,13,11. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4356.

ह्रीवेर n. *eine Art Andropogon* AK. 2,4,4,10. Trik. 3,3,401. H. 1158. Halâj. 2,467. Hâr. 178. Ratnam. 121. Suçr. 1,145,21. 2,101,2. 207,21. 322,8. 387,12. 481,3.

ह्रीवेल und °क n. dass. Bharata zu AK. nach ÇKDr.

ह्रु (vgl. ह्वर्), ह्रुणाति. partic. ह्रुत P. 7,2,31. *krumm* (*krank* nach Comm.) Kâtj. Çr. 22,3,19. — Vgl. ग्रह्रुत.

— ग्रभि s. ग्रभिह्रुत् fg.

— व्या s. व्याह्रुति.

— परि s. परिह्रुत्.

— वि *zu Fall bringen* oder *schief —, fehlgehen machen:* इन्द्रेषाम त्य-ञसा वि ह्रुणाति तत् ṚV. 1,166,12. partic. विह्रुत *gebogen, geknickt:* इष्कर्ता विह्रुतं पुनः ṚV. 8,1,12. 20,26. विह्रुतस्य भेषजीः AV. 7,56,2. — Vgl. विह्रुत्, ग्रविह्रुत (auch Lâṭj. 2,9,1. Çâṅkh. Gṛhj. 3,6) und unter 2. ह्वर्.

ह्रूड्, ह्रोडते (गतौ) Dhâtup. 9,71, v. l.

ह्रूडु v. l. für ह्लूडु Ind. St. 4,420.

ह्रुत् (von ह्रु) f. *Anlass zum Fehlgehen oder Fallen, Stein des Anstosses* und dgl. oder *Falle* (vgl. ह्वरस्): (तुर्याम) ग्रत्पो न ह्रुतः ṚV. 6, 4,5. न त्वा शतं चन ह्रुतो राधो दित्सन्तमा मिनन् 9,61,24.

ह्लूड्, ह्लोडते (गतौ) Dhâtup. 9,71, v. l.

ह्लूडु m. eine Bez. des तक्मन् von unbekannter Bedeutung AV. 1,25, 2. 3. einige Hdschr. lesen ह्रूडु (vgl. Ind. St. 4,420) und vielleicht auch ह्रूडु.

ह्रूम् interj. Bhâg. P. 5,18,18. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,6.

ह्रेप्, ह्रेपते (गत्याम्) Dhâtup. 10,11, v. l. — ह्रेपय् s. unter caus. von 1. ह्री.

ह्रेपण (vom caus. von 1. ह्री) n. *Verlegenheit* Kathâs. 83,17.

ह्रेष्, ह्रेषते (ग्रव्यक्ते शब्दे, Vop. गतौ) Dhâtup. 16,24. *wiehern:* ह्रे-षमाणा MBh. 4,2000. act.: ह्रेषन्ति 1497. Spr. (II) 5302 (Conj.). ह्रेषन्त् MBh. 6,1782. 7,9048. partic. ह्रेषित n. *Gewieher* 3,11764. 4,1497. Suçr. 1,107,10. Spr. (II) 4936. — Vgl. हेष्.

— caus. ह्रेषयति *Jmd zum Wiehern bringen* MBh. 3,11764.

ह्रेषा (von ह्रेष्) f. *Gewieher* AK. 2,8,2,15. H. 1405. Halâj. 1,151. — Vgl. हेषा.

ह्रेषिन् adj. *wiehernd* MBh. 7,276.

ह्रेषुक m. *eine Art Schaufel* MBh. 3,8871.

ह्रोड s. ग्रा°.

ह्रोड्, ह्रोडते (गत्याम्) Dhâtup. 9,74, v. l.

ह्रौद in ग्रा° Ind. St. 3,237,b (unter वेनोविशाले) fehlerhaft für °ह्रोड.

ह्रीम् interj. Verz. d. Oxf. H. 97,b,6.

ह्लग्, ह्लगते (संवरणे) Dhâtup. 19,26. — Vgl. ह्रग्.

ह्लन्न partic. s. u. ह्लाद्.

ह्लप्, ह्लापयति (व्यक्तायां oder अव्यक्तायां वाचि) Dhâtup. 32,115. — Vgl. ह्रप्.

ह्लस्, ह्लसति (शब्दे) Dhâtup. 17,62.

1. ह्लाद्, ह्लादते (सुखे) Dhâtup. 2,26. sich abkühlen, — erfrischen, — erquicken: ह्रदो ह्रादतेः शब्दकर्मणो ह्लादतेर्वा स्याच्छीतीभावकर्मणः Nir. 1,9. दह्यमाना अनीशेन — ह्लादन्ते स्वेषु दारेषु घर्मार्ताः सलिलेष्विव Spr. (II) 2736. ह्लादते स्वर्गं प्राप्येव पुण्यकृत् 4574. partic. ह्लन्न P. 6,4,95.

— caus. ह्लादयति erfrischen, erquicken: (तं शनैः) ह्लादयामास घर्मार्तं सलिलैरिव MBh. 14,1985. 1984. मनो गिरा 1,3897. 9,2673. 12,6333. Hariv. 15550. R. 1,4,30. 35,17 (30,17 Gorr.). 2,44,10. R. Gorr. 2,2,15. 64,12. 18. 66,39. 7,97,11. Rt. 2,28. Kathâs. 55,45. अभिह्लादयत् Bhatt. 6,22. 8,67. 15,110. med.: ह्लादयते स्वलतः Taitt. Âr. 1,3,4. MBh. 13,4696. R. Gorr. 2,122,23. Mârk. P. 15,48. ह्लादयां चक्रे R. 6,10,1. Ragh. 12,3. pass.: अह्लाद्यिषतेन्द्रियाणि Daçak. 130,3. partic. ह्लादित MBh. 2,1336. 7,222. R. 2,112,8 (122,8 Gorr.). R. Gorr. 1,79,23.

— आ caus. erfrischen, erquicken MBh. 14,34. Ragh. 13,34. Spr. (II) 3260, v. l. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 1. med. MBh. 3,2860. आह्लाद्य Râga-Tar. 4,266. आह्लादित Spr. (II) 1416. — Vgl. आह्लाद fgg.

— प्र sich erfrischen, — erquicken: प्रह्लादते मनः Kir. 11,8. partic. प्रह्लन्न erfrischt, erquickt P. 6,4,95, Schol. Vop. 26,118. AK. 3,2,52. — caus. abkühlen, erfrischen, erquicken: क्रोधाग्निरोषाभिसंतप्तं प्रह्लादयितुमर्हसि MBh. 1,6377. 12,12314. Hariv. 7053 (प्रह्लादयिता). R. 1,9,56. 2,55,7. Suçr. 1,155,1. Rt. 3,3, v. l. Spr. (II) 472. 1478, v. l. 3260. 3717. 4685. Mârk. P. 23,4. med.: दारुमद्भिः प्रह्लादयस्व मे MBh. 4,6575. हृदयम् 7190. Vikr. 149. प्रह्लादित MBh. 13,5268. R. 2,62,20. R. Gorr. 1,69,27. — Vgl. प्रह्लत्ति fgg.

— सम् s. संह्लादिन्.

2. ह्लाद्, ह्लादते = 1. ह्राद् (अव्यक्ते शब्दे) Dhâtup. 2,26. — Vgl. 2. ह्राद, अनु° und प्र° = ह्राद u. s. w.

1. ह्लाद (von 1. ह्लाद्) m. Erfrischung, Erquickung, Erheiterung H. 316. पयसो ह्लाददायकः Mârk. P. 15,53. मनो° R. 2,56,26. ते ह्लादपरितापफलाः Jogas. 2,14. Varâh. Brh. S. 74,4. Râga-Tar. 1,151. 4,394. चित्तद्रवीभावमयो ह्लादो माधुर्यमुच्यते Sâh. D. 606. सह्लादम् erheitert, erfreut Prab. 116,13.

2. ह्लाद (von 2. ह्लाद्) m. = 1. ह्राद N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu VP. 124. ह्राद der gedr. Text.

ह्लादक (vom caus. von 1. ह्लाद्) adj. (f. °दिका) kühlend, erfrischend RV. 10,16,14. AV. 18,3,60. ह्लादक = ह्लादे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

ह्लादन (wie eben) 1) adj. erfrischend, erquickend MBh. 13,1257 (ह्लादनश्चैव mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 8724. R. 2,60,15. R. Gorr. 1,18,15. Suçr. 1,246,16. Vishṇu. 1,10,2. — 2) n. Erfrischung, Erquickung: das शिशिर bewirkt ह्लादन Vishṇu. 1,9,19.

ह्लादनीय (von ह्लादन) adj. zur Erfrischung —, zur Erquickung geeignet: मनसो ह्लादनीयानि वनानि MBh. 3,11431.

ह्लादिकावत् adj. kühlungsreich RV. 10,16,14.

1. ह्लादिन् (von 1. ह्लाद्) 1) adj. erfrischend, erquickend: शीतलं ह्लादि Suçr. 1,172,21. 184,19. 223,15. Wind Varâh. Brh. S. 21,14 (der Comm. nimmt ein Thema ह्लादि an). वारि MBh. 5,2348. सर्वसत्त्वानाम् Kâm. Nîtis. 3,22. Rt. 6,29. — 2) f. °नी a) der Weihrauchbaum AK. 2,4,4,12. — b) N. pr. eines Flusses R. 1,44,14. VP. 471, N. 42. LIA. 1,843. fg. — c) mystische Bez. des Lautes ह् Weber, Râmat. Up. 317. fg. — d) Bez. einer Çakti Vishṇusvâmin im Comm. zu Bhâg. P. 1,7,6. — Vgl. मनो°.

2. ह्लादिन् (von 2. ह्लाद्) 1) adj. überaus laut: रुतं Varâh. Brh. S. 68, 68. ह्रादिन् v. l. — 2) f. °नी Blitz Halâj. 1,60. dass. und Indra's Donnerkeil ÇKDr. angeblich nach AK. — Vgl. 1. ह्रादिन्.

ह्लादुक (von 1. ह्लाद्) adj. (f. आ) kühl, frisch Taitt. Âr. 6,4,1. ह्लादिका RV.

ह्लादुकावत् adj. kühlungsreich ebend.; ह्लादिकावत् RV.

ह्लादुनि f. als Erklärung von ह्रादुनि Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. 6,2,10.

ह्लीक (für ह्रीक) Uṇâdis. 3,48. adj. verschämt: पितरः TBr. 1,3,10, 6. 6,9,7. Kâth. 9,5. f. आ Scham Uggval.

ह्लीकु = ह्रीकु Uṇâdis. 3,85. ह्लीकुर्जतुत्रपुणी लाक्षादिश्च Uggval.

ह्लेषा f. = ह्रेषा Gewieher Nîlak. zu AK. nach ÇKDr.

ह्वर्, ह्वरति Naigh. 2,8 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 22,33 (कौटिल्ये). (उप) ह्वरते; ह्वृणाति (हूर्छने) Dhâtup. 31,21, v. l. ह्वार् VS. Prât. 1,168. TS. Prât. 8,8. P. 2,4,80. ह्वार्षीत्; जह्वरतुस् Vop. 8,88. जह्वर्थ 89. ह्वरिष्यति 90. partic. ह्वृत und ह्वरित P. 7,2,31. fgg. 1) von der geraden Richtung abbiegen, schief gehen, krumme Wege machen. — 2) sich beugen, umfallen: देवस्य मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् VS. 1,2. — 3) niederbeugen: ह्वरति लतां वायुः Durgâdâsa im ÇKDr. — Vgl. कुर्, ह्वल्.

— caus. जिह्वरतम्, जुहुरस्, जुहुरन्त, जुहुरसाणा stellen wir wegen Uebereinstimmung der Bedeutung ebenfalls hierher. 1) krumm gehen machen so v. a. in die Irre führen: ऊर्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतम् VS. 5, 17. स मा नो अत्र जुहुरः RV. 7,4,4. मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवाः 3,55,2. मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवान् kann die Götter täuschen 10,12,3. एनस् 1,189,1 (P. 3,4,88, Schol.). — 2) med. auf Abwege gerathen, irre gehen: जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् RV. 1,173,11. जुहुराणा चिदश्विना मन्येथाम् 8,26,5.

— अभि s. अभिह्वृत्.

— अव s. अनवह्वर.

— आ irre führen, überh. in Noth bringen: मा नो दमे मा वन आ जुहूर्थाः (2. imperf. conj.) RV. 7,1,19. übrigens liesse sich आ eben so gut dem loc. anschliessen. — Vgl. आह्वार्य (man könnte अह्वार्य vermuthen), आह्वर fgg. und आह्वृति.

— उप med. Irrwege —, Umwege machen: यदीमुप ह्वरते साधते मतिः so v. a. kommt auch auf Umwegen zum Ziel RV. 1,141,1. — Vgl. उपह्वर.

— समुप s. समुपह्वर.

— परि s. परिह्वृत् fg. und अपरिह्वृत.

— प्र s. प्रह्व.

— प्रति s. प्रतिह्वर.

— वि *straucheln, fallen:* विह्वारिष्यामि (°ह्वदि° im Text) Taitt. Âr. 10,9. Ind. St. 2,86. — Vgl. अविह्वारत्. — caus. *umstürzen* (trans.): इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः RV. 10,16,8.

— सम् caus. partic. *gekrümmt, eingebogen:* मध्ये संह्वारिताः so v. a. *dünner, schlanker in der Mitte* Çat. Br. 1,2,5,16.

ह्वार (von ह्वर्) in धरुणा°.

ह्वारक (wie oben) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257.

ह्वारस् (wie oben) 1) pl. *die Bögen, Bügel, eine Vorrichtung an der* Soma-*Seihe, etwa die in den Rahmen befestigten rund gebogenen und durchflochtenen Ruthen* (vgl. κύρτος): अति ह्वरांसि धावति RV. 9,3,2. 63,4. 106,13 und Sâj. zu den St. — 2) *Krümme* so v. a. *Ränke* Naigh. 2,13 (= क्रोध). RV. 5,20,2. 6,48,10. VS. 38,20. — 3) vielleicht concret so v. a. *Falle:* यो वो अभि ह्वरो दधे *wer euch eine Falle stellt* RV. 2,23,6.

ह्वल् (spätere Form von ह्वर्), ह्वलति Dhâtup. 19,44 (चलने). 20,14, v. l. (गतौ). *schief gehen, auf Abwege gerathen; straucheln, fallen; das Ziel verfehlen, irren, verunglücken:* ह्वलति वा एष यो यज्ञपथादेति Çat. Br. 5,1,2,6. 14. यज्ञस्य संस्थामुपैति न ह्वलति *es misslingt ihm nicht* 13,5,2,6. स जिह्म एति स ह्वलति 6,2,2,20. यज्ञः 11,5,8,5. घर्मदुघा *wenn sie versagt, nicht leistet was sie sollte* 4,5,2,4. वि यज्ञस्य पर्व स्रंसति यद्ध्वलति 12,6,1,2. न चाह्वालीत् *er wankte nicht* Bhatt. 9,8. ह्वलता ज्ञनेन 10,8.

— caus. ह्वलयति und ह्वा° Dhâtup. 19,44. 67. Vop. 18,28. *erschüttern:* ह्वलयन्भुवम् Bhatt. 6,45. mit Praepositionen nur ह्वलयति Vop.

— परि, absol.: परिह्वालं वाचं वदति न मानुषीं प्रसृताम् *in die Irre* so v. a. *unsicher, stammelnd* Çat. Br. 3,2,2,27. Kâtj. Çr. 7,5,6 (= मृदु, कोमल Comm.).

— प्र *zu schwanken anfangen:* प्राह्वलत्क्षितिमण्डलम् Bhatt. 17,100.

— वि *taumeln, schwanken:* विह्वलामीव (so mit Aufrecht zu lesen) MBh. 3,1155. विह्वलन् 6,2768. 7,1613. 8,609. 2477. Hariv. 10475. R. 2,13,4. R. Gorr. 2,84,2. 3. 4,39,5. nur scheinbar Kathâs. 1,57, da hier विह्वलं तम् zu lesen ist. मनो विह्वलतीव मे MBh. 1,216. 4,1953. Hariv. 4606. R. Gorr. 2,71,21. विह्वलमान MBh. 7,611. — partic. विह्वलित *taumelnd, schwankend:* °सर्वाङ्ग MBh. 7,3240. 8,2636. Hariv. 13856. R. 2,87,2 (95,2 Gorr.). 3,6,21. 6,28,39. जगत् MBh. 12,7632. Bhâg. P. 8,14,15. 11,1,18. मद° R. 1,9,15 (11 Gorr.). हर्ष° Bhâg. P. 1,11,30. प्रेम° 4,7,11. स्मर° Pańkar. 3,12,14. — Vgl. विह्वल.

— संवि dass.: °ह्वलत् MBh. 8,4397.

ह्वलि 1) nom. ag. P. 3,1,140 nach v. l. im Dhâtup. 20,14. — 2) f. *das Irren, Verfehlen, Verunglücken* Çat. Br. 1,5,4,22. *auf dem Wege* 3,2,4,19. 4,6,8,20. 13,4,4,14.

1. ह्वा, हू (vgl. auch 2. हु) I) हवे, हवामहे, हवन्ते, हवन्त, हवमान *rufend* RV. 1,102,5. 3,4,23. *gerufen* Vâlakh. 2,4. — II) हुवेम, हुवन्त् gen. partic. RV. 6,21,10. हुवत् 3. sg. हुवे P. 6,1,34, Schol. (हुवे AV. 17,1,1), हूमहे, हुवेय, हुवामहे (ह्वामहे VS. 3,52), अहुवे RV. 2,37,2. अहुवन्त 8,38,9. अहूमहि 6,45,10. हुवाने mit act. Bed. 4,1,13. 7,30,3. mit pass. 5,43,10. 6,21,10. — III) होमन् RV. 1,9,9. — IV) जुहूमसि. — V) ह्वयति Naigh. 3,14, v. l. (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 23,39 (स्पर्धायां शब्दे च). ह्वयते Naigh. 3,14. ह्वयमान. In der späteren Sprache nur diese Präsensformen. — perf. जुहाव P. 6,1,32. fg. Vop. 8,140. जुहुवुस् Çat. Br. जुहूवे RV. 1,32,6. जुहुवे Çat. Br. जुहूरे RV. 1,48,14. 8,8,6. जुहुरे 5,19,2. — aor. अह्वत्, अह्वत oder अह्वास्त P. 3,1,53. fg. Vop. 8,91. 139. अह्वि, अह्वथास्, अह्वन्त RV. 5,29,8. अहूषत 3. pl. (सम्) अह्वि 1. sg. — ह्वायिष्यते, (उप) ह्वास्यमान Çâṅkh. Çr. 1,10,1. 7,6,10. हुवध्यै RV. 1,122,4. 5,43,8. 45,4. हवीतवे 8,90,4. ह्वयितुम् Çat. Br. 1,4,1,11. हूत्वा; pass. हूयते, हूयमान. *rufen, anrufen, herbeirufen:* अह्वाणां गां न दोहसे हुवे RV. 6,45,7. हुवे वो देवीम् 50,1. पुत्रो न पितरं हुवे 7,32,3. गीर्भिः 69,6. अत्रिर्दस्रा हवते ऽवसे हविष्मान् 1,183,5. इन्द्राणीमह्व ऊतये 2,32,8. हवामभिर्हवते यो हविर्भिः 33,5. आदित्यानामह्वि नाम 3,56,4. विप्रं हवमानं गृणन्तम् 4,20,4. एवं हुवेम संगतिं गोः *rufen zu* 4,44,1. होम गन्तारमूतये 1,9,9. AV. 3,3,3. 4,27,1. 5,1,8. यज्ञेन देवताः Çat. Br. 1,9,2,26. 2,1,2,2. 3,2,1,21. 4,3,1,8. 13,2,8,3. Kâtj. Çr. 15,7,10. Kauç. 16. 60. 83. ह्वयामि शक्रम् Varâh. Bṛh. S. 43,55. आर्यो ह्वयति वो राजा R. 2,34,11. ह्वयामहे Bhâg. P. 4,19,28. जुहाव (könnte auch आजुहाव sein) MBh. 1,2126. हूयमाने 2127. हूत्वा Verz. d. Oxf. H. 257,b,28. *hinrufen zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 7,9,16 (ह्वयसे). तं पार्वतीत्याभिजनेन नाम्ना बन्धुजनो जुहाव *rief beim Namen* so v. a. *nannte* Kumâras. 1,26. मा चैनां शयने ह्वयः *fordere sie nicht auf das Lager zu besteigen* MBh. 1,3393. तं युद्धे ह्वयति *fordert zum Kampfe heraus* R. 7,34,2. med. MBh. 8,1500. हूत P. 6,4,2, Schol. *gerufen, geladen* RV. 4,15,7. 6,50,4. 10,107,5. Prab. 58,6. n. *das Rufen:* हूराद्धूते P. 8,2,84. — Vgl. पुरुहूत.

— caus. ह्वाययति P. 7,3,37. Vop. 18,6. अजूहवत् P. 6,1,32; vgl. zu 7,4,3. *Jmd* (acc.) *durch Jmd* (instr.) *herausfordern lassen:* रिपुमजूहवत्कपिभिः Vop. 5,5; vgl. P. 1,4,52, Vârtt. 1.

— desid. जुहूषति P. 6,1,33, Schol.

— desid. vom caus. जुह्वापयिषति P. 6,1,32, Schol. Vop. 19,4.

— intens. जोहूयते P. 6,1,33, Schol. जोहवीमि, अजोहवीत्, जोहुवत RV. 7,21,7. अजोहवुस् 94,10. जोहुवती 24,2. °वतस् 93,8. °वत् 9,66,29. *rufen* u. s. w.: सायता मनसा जोहवीमि RV. 6,40,3. 1,116,13. 3,33,4. 5,43,1. 78,4. 7,38,6. 41,5. AV. 2,12,3. 10,7,31. 11,1,26. अजोहवीत्सवजनम् Bhâg. P. 10,11,16. जोहुवान *rufend* RV. 5,42,7. 47,4. 7,28,5.

— अति *herüberrufen:* इहार्वाञ्चमति ह्वये TBr. 2,4,2,2.

— अनु *wiederum rufen, nachrufen, zurückrufen* RV. 1,30,9. यतः पूर्वां इव सखीरनु ह्वय 5,53,16. AV. 5,30,17. असुं ते ऽनु ह्वयामसि 8,1,15. partic.: अनुहूतः पुनरेहि 5,30,7. Vgl. अनुह्व. — intens. AV. 6,73,3.

— अपि *dazu* (*zu Andern*) *rufen:* यो गोपा अपि तं हुवे RV. 10,19,4.

— अभि *herbeirufen* Çat. Br. 1,6,1,6. 5,3,5,4. — Vgl. अभिह्वय, °हूति und 2. हु mit अभि.

— प्राभि *anrufen* Nir. 2,25.

— अव *herabrufen, herrufen:* दिवो अद्य मरुतामव ह्वये दिवश्चिद्रोचनादधि RV. 5,56,1.

— आ 1) *anrufen, herbeirufen, auffordern, vorladen, einladen* RV. 1,76,4. ऊतये 111,4. 119,1. 188,3. 4,6,9. एवं मारुतम् 5,56,8. 7,7,3. 16,1. इन्द्रस्य सख्यम् 10,178,2. गाम् 156,4. Çat. Br. 14,2,1,7. RV. 8,22,1. 44,13. 76,3. VS. 3,53. Çat. Br. 4,3,2,2. 11,2,2,6. 4,1,2. TS. 1,6,11,2.

Khând. Up. 7,12,1. Kaush. Up. 2,15. आयाहूता आयासि Pañkav. Br. 10, 3,13. Kâtj. Çr. 2,4,13. 8,2,18. आहुवध्यै P. 3,4,9, Schol. ṚV. 5,41,3. 6,60,13. औह्वयितवै Çat. Br. 2,5,2,8. — आह्वयति u. s. w. MBh. 1, 7688. 3,1758. 8548. नानृतावाह्वयेत्स्त्रियम् sc. zum Beischlaf 12,8360. Hariv. 4354. R. 2,91,11. fg. (100,10. fg. Gorr.). R. Gorr. 1,12,8. 2, 59,6. 3,79,10. 21. Mṛkkh. 141,13 (vorladen vor Gericht). Çiç. 9,4. द्विष्टिभिः Spr. (II) 372. Kathâs. 10,189. 37,128. 62,5. Bhâg. P. 4,6,13. 6, 14,56. med. आह्वये u. s. w. R. 2,91,13. Hariv. 10380. Pañkat. 210,11. आजुहाव MBh. 3,2191. आह्वनाम 13,4785. 15,871. R. 1,52,20. 66,4. 2, 58,2. रत्नाह्वानकाम्यया Râga-Tar. 6,261. Mârk. P. 16,77. Bhâg. P. 1,2, 2. 6,1,29. 9,24,31. आह्वयामास MBh. 1,4759. R. 7,46,32. आह्वयां चक्रिरे R. Gorr. 1,13,18. आहूय M. 3,27. MBh. 5,7326. R. 1,63,23. 2,32,12. 39,41. 52,2. Kathâs. 17,126. 25,170. 50,197. Râga-Tar. 3,250. Prab. 3,2. Daçak. 80,12. Bhâg. P. 4,14,2. Pañkat. 55,23. 77,48. Hit. 82,16. Vet. in LA. (III) 24,3. Dhûrtas. 68,4. H. 277. आह्वातुम् Daçak. 80,15. pass. आहूयताम् Çâk. 23,1. Prab. 34,9. आहूत Jâgñ. 1,27. 2,16. MBh. 5,7531. 7,4977 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Ragh. 6,23. Kathâs. 33,129. Mârk. P. 99,15. Râga-Tar. 6,37. Bhâg. P. 1,6,34. 12,36. 16, 8. 4,13,25. 25,19. 7,12,3. अभिषेकाय Sâh. D. 38,13. साहाय्यकार्यम् Kathâs. 17,18. Râga-Tar. 1,59. तं वारयितुम् 247. अनाहूत MBh. 1, 5396. R. 2,115,11. Spr. (II) 287. 5613. आहूतवत् Pañkat. 210,10. — 2) anrufen in liturgischem Sinne von der Aufforderung, welche der Hotar durch den Âhâva oder das Âhvâna an den Adhvarju richtet, Ait. Br. 2,33. अध्वर्यो शोंसावोमित्याह्वयते 3,12. 4,21. अध्वर्यो इत्या° 5,25. Âçv. Çr. 5,9,24. 10,2. 7. Çâñkh. Br. 14,3. Kâtj. Çr. 19,6,26. अनाहूय d. h. ohne den Âhâva Çâñkh. Çr. 9,25,2. — 3) herausfordern (zum Kampf, Wettstreit, Hazardspiel), med. P. 1,3,31. Vop. 23,24. अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुह्वे महावीरम् ṚV. 1,32,6. 10,48,6. कृत्वैनं ब्रह्मोद्यमाह्वयामहै Çat. Br. 11,4,1,2. 6,2,5. MBh. 2,379. 1519. 5,39. रणे 7,712. R. 4,12,35. युधि 7,23,50. वादाय Kathâs. 4,22. रणाय 14,68. देवितुम् 124,93. आह्वयान MBh. 5,5150. युद्धे 7133. वाजिनवाह्वयमानम् Bhaṭṭ. 8,18. आह्वत 15,89. आह्वास्त 28. आह्वन्त 42. act.: सर्वमह्वानधाह्वयत् MBh. 4,342. 7,709. 711. युद्धाय R. 4,12,10. 14. 13,45. शशिनं वक्त्रचन्द्रेण साह्वयतीव (so verbinden wir) गच्छति MBh. 3,1823. Bhâg. P. 8,10,26. युद्धाय दैत्येयानाजुहाव Mârk. P. 105,22. आह्वयामास MBh. 5, 7123. आहूय 3,2432. 5,5954. आहूयमानं 4,2105. आहूत M. 7,87. MBh. 7,710. fg. Hariv. 6731. रणाय तमाहूतवान् Kathâs. 42,130. — 4) ausrufen: सुब्रह्मण्याम् Ait. Br. 6,3. Çat. Br. 3,3,4,17. 4,6,9,25. Kâtj. Çr. 7,9,20. Âçv. Çr. 8,13,28. — पार्वदाह्वतसंप्लवम् häufiger Fehler für पार्वदाभूत°. Vgl. आहव, आह्वाव, आहू fg., आह्व fgg., आह्वा fg. und आह्वाय. — caus. herbeirufen lassen R. 2,89,3. Ragh. 15,75. herausfordern lassen Bhaṭṭ. 6,121. Vgl. आह्वापयितव्य. — desid. herbeirufen wollen: ब्रह्मास्त्रमाजुहूषत् Bhaṭṭ. 17,49. — intens. herbeirufen: आ वो होता जोहवीति ṚV. 7,56,18.

— अन्वा weiter herbeirufen Kauç. 60.

— अभ्या 1) den Anruf (आह्वाव) richten an (acc.) Ait. Br. 2,38. यद्धोताध्वर्युमभ्याह्वयते TS. 3,2,9,1. Çat. Br. 4,3,2,20. — 2) herausfordern so v. a. anfallen: नमेधसं अगिरभ्याह्वयन् Pañkav. Br. 8,8,22.

— उपा 1) herbeirufen, auffordern Kauç. 88. उपाह्वये MBh. 12,5629. fg. Bhaṭṭ. 8,17. — 2) herausfordern: उपाह्वयस्व MBh. 2,1765. उपाह्वये (so wohl zu lesen) R. 4,48,20. — 3) herbeischaffen: येनैनमुपाह्वयेमहि (= संसृजेमहि Comm.) Çâñkh. Çr. 14,50,6. 7.

— पर्या den Âhâva vor und nach aussprechen: धाय्यां पर्याह्वयते Ait. Br. 3,37.

— प्रत्या auf einen Ruf antworten: °हूय Bhâg. P. 7,5,55. auf den Âhâva antworten: शोंसामोदैवेति प्रत्याह्वयते der Adhvarju TS. 3,2,9,5.

— व्या durch den eingeschobenen Âhâva trennen Ait. Br. 3,19. 6, 21. व्याह्वावं (absol.) पिन्धाः शंसेत् 3,37. Âçv. Çr. 7,5,7.

— समा 1) zusammenrufen, versammeln: सैनिकांश्च समाहूय MBh. 1, 7660. 3,16692. R. 1,8,18. 59,7. Kathâs. 24,219. Râga-Tar. 1,144. Pañkat. 82,6. 7. समाहूताः MBh. 5,5951. R. Gorr. 2,127,4. Daçak. 79, 2 v. u. — 2) herbeirufen: समाह्वयत् MBh. 3,8549. Kathâs. 121,23. °हूय MBh. 4,251. R. 1,57,12 (59,9 Gorr.). 77,16. R. Gorr. 1,72,8. 2,31,1. 4,40,14. Kathâs. 5,38. 20,103. 39,115. Mârk. P. 77,33. AK. 3,3,32. Pañkat. 30,12. 81,14. °हूत Mârk. P. 48,2. Bhâg. P. 5,3,15. — 3) herausfordern (zum Kampf, zum Hazardspiel), med.: द्यूते समाह्वयत पाण्डवान् MBh. 1,414. 2,1518. Hariv. 7332. Râga-Tar. 4,450. act.: मह्यं समाह्वयत् MBh. 4,346. देवितुम् 35. 36 (समाह्वयत्तेन mit der ed. Bomb. zu lesen). 98. 114. द्वंद्वे (so mit der ed. Bomb. zu lesen) 9, 3263. R. 4,8,38. 9,10. 12,23. 13,23. 5,48,16. °हूतो रणे MBh. 5,7634. रणाय Kathâs. 10,24. — Vgl. समाह्वय fgg.

— उद् herausrufen, hervorlocken AV. 10,10,20. उदह्वमायुरायुषे 18, 2,23. अग्निम् Ait. Br. 3,49.

— उप med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. 1) herbeirufen, einladen, berufen zu (acc. dat. loc.): Götter ṚV. 1,21,1. 23,18. ऊतये 22,5. 3,43,1. 10, 36,7. यज्ञम् zum Opfer 4,34,6. यज्ञे 1,13,3. 7. Ait. Br. 7,19. 8,22. इडाम् 2,30. 3,40. TS. 2,6,7,2. धेनुम् ṚV. 1,164,26. AV. 1,1,4. 5,10,8. 9,5,30. 19,58,2. Ait. Br. 2,29. 6,3. प्रिये धामन् Çat. Br. 1,7,2,11. 4, 4,2,16. इष्टकां नामभिः 9,4,2,19. सदस्ये Pañkav. Br. 21,1,1. TS. 2,4,12, 1. इष्टेनं पक्वमुप ते ह्वये 7,3,11,2. Lâṭj. 1,12,14. 3,8,5. 5,7,7. शेषम् zum Rest Kâtj. Çr. 4,4,19. गन्धम् 5,9,13. — सुरसैन्यान्युपाह्वयत् Kathâs. 118,55. Bhâg. P. 10,36,7. °जुहाव Bhâg. P. 3,1,45. °हूय 4,17. 10,18,19. partic. उपहूत a) herbeigerufen u. s. w. AV. 4,1,4. 6,122,4. 9,6,55. उपहूतः सोमस्य पिब Çâñkh. Çr. 10,18,16. भक्ते 6,8,14. TBr. 3,1,4,6. MBh. 12,3637. Uttarar. 94,5 (122,11). Bhâg. P. 1,16,7. 4, 1,27. 31,20. 6,13,17. 7,5,52. 15,71. 10,74,10. — b) wozu geladen ist VS. 1,7,2,2. Kâtj. Çr. 3,4,22. अनुप° wozu nicht geladen ist Çat. Br. 1,8,1,16. — 2) anrufen, aufrufen VS. 3,42. AV. 6,23,1. °हूते VS. 20,35. AV. 7,60,4. — 3) ermunternd zurufen, einstimmen, beloben: अनु मोपतिष्ठध्वमुप मा ह्वयध्वम् Ait. Br. 3,20. Âçv. Çr. 2,16,18. — Vgl. उपहव fg., उपह्वान und अनुपहूत. — desid. herbeirufen u. s. w. wollen: उपजुहूषति Çâñkh. Br. 13,5.

— पर्युप herbeirufen: हवामहे परि शक्रं सुतौं उप ṚV. 10,167,2.

— प्रत्युप dass. Çat. Br. 4,4,2,16. Çâñkh. Br. 13,8. — Vgl. प्रत्युपहव.

— समुप 1) zusammenrufen, — einladen: समुपहूय भक्षयन्ति TS. 7,5,

6,4. Çat. Br. 4,3,2,1. Çāṅkh. Br. 43,7. एतस्यां वेलायां समुपह्वयेरन् Lāṭy. 2,3,12. समुपह्वावन् absol. Kātj. Çr. 10,1,25. Âçv. Çr. 6,3,19. — 2) herausfordern (zum Kampf): समुपाह्वयत् MBh. 7,1231. युद्धाय R. 7, 23,6. — Vgl. समुपहव.

— नि med. P. 1,3,30. Vop. 23,32. herab-, hereinrufen RV. 1,47,10. अर्वसे 112,24. 114,4. 5. न्यु॑क्थानि च ह्वयसे herbei zu 8,71,4 (es ist aber eine andere Auffassung möglich, wenn man ह्वयसे betonte). हविषी 10,40,4. 101,1. 122,8. सर्वान्: AV. 5,20,6. Ait. Br. 6,6. — Vgl. निहव.

— निस् abrufen: देवतां यज्ञात् TS. 2,5,2,4. AV. 6,90,2.

— परि zusammenrufen: °हूता: Kühn Bhāg. P. 10,13,24. — Vgl. परिहव.

— प्र anrufen Nir. 2,25. प्र सिन्धुमच्छा मनीषाहे RV. 3,33,5. 8,17, 12. — प्रह्वयति Uttarar. 107,18 (146,2) ist denom. von प्रह्व. Vgl. प्रह्वाय.

— प्रतिप्र herbeirufen zu: अध्वरम् RV. 1,19,1.

— प्रति anrufen RV. 7,65,1. 8,32,2.

— वि med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. dahin und dorthin —, wettstreitend zu sich rufen; sich streiten um Etwas: देवान्यसमाना विह्वयसे मम यज्ञमागच्छत Ait. Br. 2,2. RV. 10,112,7. समिद्धो वि ह्वयन्ते समीके 4,24,3. उभये 39,5. विश्वे चिद्धि त्वा विह्वयन्त मर्ताः 7,28,1. 1,36,13. 102, 6. 2,12,8. 8,5,16. 40,7. तौ देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीच्यां देवाः पराचीमसुराः TS. 1,7,2,3. 2,4,2,1. त्वं चेद्धि विह्वयावहे wir rufen dich ab Ait. Br. 7,17. Çat. Br. 3,2,4,4. Pañkav. Br. 12,13,26. — Vgl. विहव, विह्वय.

— सम् med. P. 1,3,30. Vop. 23,32. 1) zusammenrufen: सर्वाः समाह्वयोषधीः AV. 4,17,2. Çat. Br. 4,1,5,4. — 2) berichten, erzählen: संह्वयस्य विचलितम् Bhaṭṭ. 8,47. — Vgl. संहूति.

2. ह्वा (= 4. ह्वा) f. Name, Benennung in गिरि°.

ह्वातर् (von 1. ह्वा) nom. ag. zur Erklärung von होतर् Nir. 7,15.

ह्वातव्य (wie oben) adj. zu rufen Nir. 4,26.

ह्वान (wie oben) n. das Herbeirufen MBh. 3,8620. zur Erklärung von हव Nir. 3,17. 10,2. von हवन 6,27. — Vgl. कु° und सु°.

ह्वाय (wie oben) s. स्वर्ग°.

ह्वायक (wie oben) nom. ag.; davon denom. ह्वायकीयति = ह्वायकमिच्छति Pat. in Mahābh. lith. Ausg. 6,19,a. desid. जिह्वायकीयिषति ebend.

ह्वार (von ह्वर्) m. Schlange (sinuosus): वि यद्स्थाद्यजतो वातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः wenn das Feuer wie eine sich windende Schlange unaufhaltsam durch das dürre Gras dringt RV. 1,141,7. अन्तर्यद्वनिनो वां ह्वारो न शुचिर्यतते हविष्मान् wie eine gleissende Schlange zwischen den Bäumen (das Feuer zwischen den Hölzern) 180,3. चन्द्रमिव सुरुचं ह्वारं (wohl ह्वारम्) आ दधुः 2,2,4. तस्मा एतं सुरुचं ह्वारमह्नम् nämlich das Feuer AV. 4,1,2.

ह्वार्य (von ह्वार) adj. colubrinus: उत स्म दुर्गृभीयसे पुत्रो न ह्वार्याणाम् (hier auch nach Sāj. so v. a. Schlange) RV. 5,9,4. अत्यो न ह्वार्यः शिशुः 6,2,8. daher = अश्व Naigh. 1,14.

ह्वाल (von ह्वल्) P. 3,1,140 nach v. l. im Dhātup. 20,14. m. das Fehlen, Versagen: कर्मधुर्ह्वाले Kāty. Çr. 25,6,2. das Sterben Comm.

Verbesserungen und Nachträge zum ganzen Werke.

3. अ 6) अस्फुल्लास Bhâg. P. 3,25,37.

6. अ (angeblich von 1. अत्) m. N. pr. eines Mannes Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,172,b. — Vgl. 5. इ weiter unten.

1. अंश 1) *Theil* Sûrjas. 1,6. 7. 12,1. 57. 14,24. *Grad* 1,68. 2,34. 39. 49. 53. fgg.

1. अंशक *Grad* Sûrjas. 8,13. 20. 9,3. 12. fg. 12,74.

अंशीकर् (1. अंश + 1. कर्) *theilen:* °कृत्य Spr. (II) 4932, v. l.

अंशु 2) Sûrjas. 7,19. 11,3. — Vgl. सुगदंशु.

अंशुक 1) lies *Blatt der Laurus Cassia.* Die Stellen Çâk. 164 und Megh. 63 gehören zu 2). — 2) *Band am Rührstab* Kâtj. P. 21.

अंशुमती 2) Suçr. 1,31,21. 2,292,4. 433,6. 434,21.

अंशुमालिन् Spr. (II) 6855.

अंसफलक s. u. फलक 2).

अंहस् 1) अंहस् für अंहसस् abl. Ṛv. 6,3,1.

अंह्रि 1) Hem. Jogaç. 4,125.

अकम्पन m. N. pr. eines Fürsten MBh. 7,2029; vgl. अनुकम्पक 12,9150.

अकर्ण adj. (f. आ) *ohne Steuerruder:* Schiff R. Gorr. 2,82,6. *ohne ausspringende Unebenheit, — Zapfen u. s. w.:* अकर्णमण्डल Kauç. 53.

अकर्णक adj. *ohne Steuerruder* v. l. im Comm. zu R. ed. Bomb. 2,81,6. *ohne Steuermann* Comm.

अकर्णय adj. *womit Nichts zu machen ist, unrettbar* Suçr. 2,21,2. Vgl. auch u. कर्णय.

अकसार m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,59.

अकिंचनता Hem. Jogaç. 4,92.

अकुत्रचभय adj. = अकुतोभय Bhâg. P. 10,82,34.

अकृष्ट m. pl. Bez. einer Art von Ṛshi MBh. 12,6444 nach der Lesart der ed. Bomb., अप्कृष्ट ed. Calc. अकृष्टाश्मायाः desgl. s. u. माष 1).

अक्षोप (Nachträge) R. ed. Bomb. 1,7,8.

2. अक्ष 20) Sûrjas. 3,14. 16. fg. 20. 25. fg. 4,24. 5,1. 4. 10,7. 12,44.

अक्षकी f. *eine best. Schlingpflanze* (Comm.): °पत्र Karaka 1,27.

अक्षक्षपण m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,154. 182. °क 148.

अक्षमा, धावन्त्यमी मृगजवाक्षमयेव रथ्याः Çâk. 8.

अक्षमाला N. pr. der Mutter Vatsa's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12.

अक्षरमालिका f. *eine* (um die Stirn) *herumlaufende Buchstabenreihe* Spr. (II) 1504.

अक्षरसमाम्नाय m. *die Zusammenstellung der Laute, Alphabet* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,24,*a*. 8,72,*a*. Bhâg. P. 12,6,43. — Vgl. आक्षरसमाम्नायिक.

अक्षसूत्र Spr. (II) 7218.

अक्षि wie अक्षन् auch *Sinnesorgan* Bhâg. P. 3,5,44. In der Bed. *Auge* Bez. der *Zahl zwei* Sûrjas. 1,30. fg. 32. 2,49. 12,69.

अक्षोट *Wallnussbaum* Râgan. 11,82.

अक्षोड desgl. Karaka 1,13. 27.

अक्षांश m. = 2. अक्ष 20) Sûrjas. 12,42.

1. अग vgl. षडग.

2. अग in der Bed. *Berg* Bez. der *Zahl sieben* Sûrjas. 2,25. 3,11. 8,3. 7.

अगतिक adj. *ohne* गति (Bed. 14) Pat. a. a. O. 8,3,*a*. 10,*b*.

अगद 2) *a*) Suçr. 2,255,15. 274,18. 284,13. 18.

अगन्धि adj. *geruchlos* Çat. Br. 14,6,8,8. Gobh. 3,5,8.

अगर्भा adj. f. *nicht trächtig* TBr. 1,8,2,3.

अगस्त्य 1) am Ende, *der Stern Canopus* Sûrjas. 8,10. 9,12. 13,9. — 3) *Agati grandiflorum* Desv. Râgan. 10,46. Suçr. 1,223,8 (so, nicht 18, wie in den Nachträgen).

अगारिन् (von अगार) adj. *der ein eigenes Hauswesen hat;* m. bei den Gaina *Hausherr* so v. a. *Laie* Hem. Jogaç. 1,45.

अगु 2) s. Varâh. Bṛh. 2,3.

अगुरु 3) Râgan. 12,89. Suçr. 1,138,5. 2,185,10. 330,18.

अगोपीत TBr. 2,5,3,3.

अगृह्यमाणकारण adj. *bei dem keine* (eigennützigen) *Motive wahrgenommen werden* Pat. a. a. O. 6,102,*b*.

अग्धाद् adj. TS. 3,3,8,2. = दग्धाद् Comm. ग्ध könnte nur partic. von घस् sein.

अग्नि 1) als *Feuer* Bez. der *Zahl drei* Sûrjas. 1,30. 33. — 10) Bez. der

auf इ *und* उ *auslautenden Nominalstämme* Kâtantra 2,1,50. 65.

अग्निकुण्ड Kathâs. 8,18. 20,86. P. 3,3,116, Schol. — Vgl. वह्निकुण्ड.

अग्निगर्भ 2) *a*) nicht N. einer Pflanze, sondern *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* (पश्चिमसमुद्रे प्रसिद्धः); vgl. Râǵan. 6,79.

अग्निगृह *ein zum Dampfbad eingerichtetes Gemach* Karaka 1,14.

अग्निज 2) *b*) wie अग्निगर्भ 2) *a*) zu verbessern; vgl. Râǵan. 6,79. Am Ende ist अग्निजास zu lesen.

अग्निजार desgl. ebend.

अग्निजिह्वा 2) (Nachträge) Râǵan. 4,131.

अग्निनिर्यास wie अग्निगर्भ 2) *a*) zu verbessern; vgl. Râǵan. 6,79.

अग्निपद (Nachträge) Lâṭj. 4,12,8. 9 (gedr. Ausg.). als adj. mit अश्व Vaitân. 5. 6.

अग्निपात m. *Sprung in's Feuer* Kâćakakra 4,218.

अग्निप्रभा f. (sc. शतपदी) *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,290,4.

अग्निबिन्दु, so zu lesen st. °विन्दु.

अग्निबीज, so zu lesen st. °वीज. Bez. *der Silbe* रम् Weber, Râmat. Up. 318, N. 14.

अग्निमन् m. nom. abstr. von अग्नि Vâmana 5,2,56.

अग्निमन्थ 2) Ratnam. 3. Râǵan. 9,22.

अग्निरोहिणी f. *eine best. Krankheit*, = वह्निरोहिणी Suçr. 2,121,18.

अग्निविन्दु, richtiger °बिन्दु.

अग्निवीज, richtiger °बीज; vgl. oben.

अग्निवेला f. *die Zeit, wo man die Feuer zu entzünden pflegt, Nachmittag* Âçv. Gṛhj. 4,6,5.

अग्निसङ्गा f. v. l. für अग्निशूल Suçr. 1,32,2. nach Kakradatta etwa *Stockung der Verdauung;* vgl. सङ्गी 2).

अग्निसंकाश m. = अग्निगर्भ 2) *a* (s. oben) Râǵan. 6,79.

अग्निहोत्र n. *Brandopfer* Spr. (II) 3174.

अग्न्युत्पात m. etwa *ein aus dem Erdboden hervorloderndes Feuer* Karaka 1,8.

1. अग्र 1) Sûrjas. 3,2. 6,6. Am Ende, über die wechselnde Stellung im comp. vgl. Vâmana 5,2,22. — 6) vgl. साग्र.

2. अग्र, f. अग्रा (sc. रेखा) *measure of amplitude i. e. distance from the extremity of the gnomon-shadow to the line of the equinoctial shadow* Sûrjas. 3,7. 23. 27. fg. 39.

अग्रग adj. (f. आ) am Ende eines comp. *durch das Ende von — gehend:* Linie Sûrjas. 3,6.

अग्रज n. etwa *Spitze:* सुरसाग्रज Suçr. 2,294,3. man könnte auch श्रेष्ठ *der beste* vermuthen.

अग्रज्या f. *sine of the sun's amplitude* Sûrjas. 3,25. 30.

अग्रपाणि, चैतुर्वर्गेऽग्रपाणिर्मोक्षः (so zu lesen) Hem. Jogaç. 4,14.

अग्रपयोधर m. *Brustwarze;* am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 124,197.

अग्रबीज, so zu schreiben st. °वीज.

अग्रभुज् als Bein. der Sonne MBh. 3,10809.

अग्रयातर् nom. ag. *der vorangeht* R. 7,24,25.

अग्रसंध्या lies ad Çâk. 78.

अग्रहीता adj. *nicht ausdrücklich erwähnt, — genannt* (Gegens. ग्रहीत-यावत्) Pat. a. a. O. 4,2,*a*.

अग्राशिन (1. अग्र + 2. अशन) adj. *vor Jmd* (abl.) *essend* Mârk. P. 32,30.

अग्रेसरीकर् (अग्रेसर + 1. कर्) *an die Spitze stellen* Prab. 87,16.

अघात m. *Nichtverletzung* TBr. 1,6,2,3.

अङ्क 9) Bez. *der Zahl neun* Sûrjas. 1,30. fg.

अङ्कय्, Hem. Jogaç. 3,140. Bildlich: महतो महत्त्वस्य किमङ्कनम् *warum prägt man Grossen den Stempel der Grösse ein?* d. i. *warum bezeichnet man sie als gross?* Spr. (II) 3287.

अङ्कुर 1) pl. *junges Gras:* प्रावृट्काले (so zu lesen) प्ररोहन्ति रथमार्गे पथाङ्कुराः Spr. (II) 5081.

अङ्कशयस्थ MBh. 3,978.

अङ्कोट Varâh. Bṛh. S. 55,27, v. l.

अङ्कोल Karaka 1,27. Suçr. 2,54,2.

अङ्कोल्ल m. = अङ्कोट Varâh. Bṛh. S. 55,27. 29.

3. अङ्ग 6) Sûrjas. 8,2.

अङ्गजात m. = अङ्गज *Sohn;* pl. *Kinder* Spr. (II) 3749.

अङ्गण Kathâs. 19,33.

अङ्गद 1) ein Sohn Lakshmaṇa's R. 7,102,7. 8.

अङ्गदीय adj. *dem* Aṅgada (Lakshmaṇa's Sohne) *gehörig:* पुरी R. 7,102,8.

अङ्गरुह 2) lies *Haar am Körper. Fell* (eines Esels) Çiç. 5,8. *Feder:* मयूराङ्गरुहैः Hariv. 3832.

अङ्गलोड्य Karaka 4,27.

अङ्गहार Kumâras. 7,91. vielleicht herzustellen Hariv. 12006.

अङ्गारक 1) *b*) Sûrjas. 12,24. — *c*) ein Asura (vgl. Nachträge) Kathâs. 112,27. — *f*) *ein best. Vogel, das Männchen der* Kâṇikâ Pat. a. a. O. 6,92,*b*.

अङ्गारजीविका f. *Kohlengewerbe* d. i. *ein Gewerbe, bei dem man Kohlen braucht,* Hem. Jogaç. 3,98. 100.

अङ्गारवती f. N. pr. einer Tochter des Asura Aṅgâraka Kathâs. 112,26.

अङ्गिरस m. = अङ्गिरस् 2) R. 7,36,32. 59,2,33.

अङ्गीकर्, वाणिज्यम् so v. a. *sich dem Handel widmen* Spr. (II) 4025. सङ्गेरङ्गीकृतो नरः so v. a. *beherrscht von* Hem. Jogaç. 2,110. — caus. *Jmd dahin bringen, dass er in Etwas einwilligt;* mit doppeltem acc. Kathâs. 91,109.

अङ्गुल 3) Sûrjas. 3,1. 2. 5. 21. 28. 40. 4,25. fg. 6,2. 17. 10,9. 13,5.

अङ्गुलिषङ्ग vgl. Vâmana 5,2,90.

अङ्गुष्ठिका f. *ein best. Strauch* Comm. zu Varâh. Bṛh. S. 54,109. im Text steht भृङ्गापमाङ्गुष्ठिकपुष्पिका, welches in भृङ्गापमा und अङ्गु° adj. aufgelöst werden kann: *der Blüthe von — gleichend.*

अङ्घस् Hariv. 3490.

अच्, अचित ungenau für आचित *beladen —, bespickt mit, voll von:* °मधुपाञ्चितमेचकाल Z. d. d. m. G. 27,79. — अञ्चय् s. bes.

— अनु *nachgehen, folgen:* अन्वञ्चमान Bhâg. P. 10,9,10.

— आ Z. 1 lies 10,15,6 st. 9,15,16. (Nachträge) lies Z. 2 st. Z. 12.

— उद् 1) absol. उदच्य Çat. Br. 3,3,2,14. fgg.

— समुद्, partic. समुदक्त *in die Höhe gehoben* AK. 3,2,39. — Vgl.

अच् mit समुद्.

— नि, absol. न्यौचम् Çat. Br. 3,3,2,14. fgg. sich beugen: या ते न्यञ्चति (Conj.) पादयोः कंधरा Spr. (II) 5554.

अचलपुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 104,150.

अचिरभास् 2) घनो यथा खे ऽचिरभापिनद्धः (so verbessern wir mit Annahme einer unregelmässigen Zusammenziehung) MBh. 6,2599. तडित्सायनद्धः ed. Bomb.

अच्छकुम्भ m. ein best. Baum; s. u. रञ्जनद्रु.

अच्छुरिका f. Bhâg. P. 10,50,27 nach dem Comm. entweder = चर्मन् oder = चक्र.

1. अज 1) d) Sûrjas. 2,43. 13,14. — f) Sâmavidh. Br. 1,1,17; vgl. RV. Anukr.

2. अज 3) b) = अजिया (Comm.) Bhâg. P. 3,7,5.

अजकर्णा 1) Comm. zu Kâtj. Çr. 1039,7.

अजागलस्तन, in beiden Sprüchen ist अजा° des Metrums wegen zu lesen.

1. अजन 3) m. ein N. Nârâjaṇa's Bhâg. P. 10,3,1; vgl. अजनयोनि. — Vgl. मन्द्राजनी.

अजमनि Hem. Jogaç. 1,13 wie im Pankat.

अजन्मयोनि m. ein N. Brahman's (vgl. oben अजन) Bhâg. P. 4,30,48.

अजनाभ Bez. Bhâratavarsha's (Comm.) Bhâg. P. 11,2,24.

अजाजी, कृष्णाजाजी schwarzer Kümmel MBh. 13,4365. Z. 3 lies 453 st. 553.

अजातोल्वलि = अजातपायस्तोल्वलिः Pat. a. a. O. 2,346,b.

अजानुसम adj. höher oder niedriger als das Knie Karaka 1,8.

अजिनावती (von अजिन) f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 106, 38. fgg. 107,29. fgg.

अजीर्ण MBh. 13,4375 (pl.). Spr. (II) 104. तपसः, ज्ञानाजीर्ण, क्रियाजीर्ण, अभ्यासाजीर्ण 103.

अजीर्णि f. Unverdaulichkeit TS. Comm. 1,410.

अज्ञ adj. Bhâg. P. 10,78,6 = न विद्यते ज्ञो यस्मात् = सर्वज्ञ nach dem Comm.

अज्ञाति, lies ohne Verwandtschaft.

अञ्च्, अञ्चितं गच्छति = प्रकाशयात्मानं ग° oder समाञ्चितो भूत्वा ग° Pat. a. a. O. 8,38,b.

— समुद् äussern, an den Tag legen: समुदञ्चितमन्मथ Kaurap. in Journ. asiat. IVe série, T. XI, S. 340.

अञ्चल Seitenblick Spr. (II) 5502. लोचनाञ्चल dass. 2545.

2. अञ्जन 3) Z. 5 lies 6452 st. 6453.

अञ्जना f. eine Art Eidechse Med. l. 107; vgl. 1. अञ्जन 1).

अञ्जस् adv. = अञ्जसा ohne Weiteres, alsbald Bhâg. P. 10,26,19. 38, 13. 80,33.

अञ्जसिका f. eine kleine Traubenart Râǵan. 11,106.

अञ्ज्येत (अञ्जि + एत) adj. schwarzweiss gefleckt TS. 7,3,12,1; vgl. TBr. Comm. 3,593.

अट् mit परि Sûrjas. 12,19.

अटन das Hinundhergehen: अटनेन महारण्ये सुपन्था जायते शनैः Spr. (II) 7434.

अटमान m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,22.

अट्ट 1) a) °शूला जनपदाः (भविष्यन्ति युगक्षये) Vertheidigungsthürme werden die Plagen der Länder sein MBh. 3,12846. अट्टमन्नं तदेव शूलं दुःखदं येषां ते शुद्धाधियस्ता इत्यर्थः Nilak. अट्टशूल n. heisst eine best. Waffe der Durgâ MBh. 6,792. अट्ट = अत्युत्कट Nilak.

अट्टहसित, रूपाट्ट° Râǵa-Tar. 4,243.

अट्टहास 1) अधमा अट्टहासेन (हसन्ति) Spr. (II) 2221.

अट्टहासा f. Bein. der Durgâ MBh. 6,800.

अड Stachel, Spitze; s. लाड weiter unten.

अणुव्रत n. bei den Ǵaina eine kleinere Pflicht oder — Gelübde; deren fünf Hem. Jogaç. 2,1. 18.

अणुव्रतिन् m. ein Mann, der dieses Gelübde hält, Spr. (II) 4869 (Conj.). — Vgl. गर्हाव्रतिन्.

अण्ड 4) Sûrjas. 12,24. 24. 32.

अतच्छेषत्व n. das Nicht-Ergänzungsein davon, Selbstständigkeit TBr. Comm. 1,128,11.

अति 2) a) अति सर्वाण्यनीकानि पिता ते ऽतिव्यरोचत MBh. 6,1669.

अतिकृच्छ्र Sâmavidh. Br. 1,2,6.

अतिकोप adj. dessen Zorn vergangen ist MBh. 7,9554.

अतिगर्जिन् Kathâs. 60,105 nach Kern fehlerhaft für अभिगर्जिन्.

अतिगुण Spr. (II) 2847.

अतिचार 3) Uebertretung Hem. Jogaç. 3,88.

1. अतिजव Sûrjas. 1,25.

अतितितीर्षु (vom desid. von तॄ mit अति) adj. der über Etwas hinwegzukommen wünscht Bhâg. P. 11,13,17.

1. अतितेजस् n. Blitzfeuer (Comm.) Suçr. 1,39,10.

2. अतितेजस् adj. überaus glanzvoll: die Sonne Spr. (II) 1435.

अतिथिसंविभाग m. Gastfreundschaft: °व्रत Hem. Jogaç. 3,86.

अतिदत्त (Nachträge), lies चिदात्त st. अचिदात्त.

अतिदाह्रे TS. 5,2,10,2.

अतिदूर 1) zu weit wohnend Spr. (II) 3554.

अतिधृति Bez. der Zahl neunzehn Sûrjas. 2,13.

अतिनीला f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,133. 4,39. 78. 89.

अतिपात vgl. गुणातिपात.

अतिपार (अति + पार) adj. zu breit: das Meer Spr. (II) 7369 (Conj.).

अतिप्रस्ताव m. eine recht passende Gelegenheit Sâh. D. 409.

अतिबल m. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 4,20. 79. 108.

अतिबहु adj. zu viel Pat. a. a. O. 1,296,a. 6,57,b.

अतिभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

अतिमुक्ति TS. 6,6,9,2.

अतिमृदुमना f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,152.

अतिमोक्षिन् adj. glücklich durchkommend, sich rettend TS. 6,6,9,2.

अतिवर्म m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben Jama) MBh. 9,2547.

अतिरिक्तता f. Uebermaass: उपभोगाति° Hem. Jogaç. 3,113.

अतिरेकत्व n. nom. abstr. zu अतिरेक 2): गुणाति° Vâmana 4,3,22.

अतिरोग्य s. u. रोग्य.

अतिवक्र adj. stark rückläufig (vom Gange eines Planeten) MBh. 8, 711. Varâh. Jogajâtrâ 3,16. Vgl. Ind. St. 10,205. fgg.

अतिवर्तव्य (Nachträge), genauer अतिवर्तव्य.

अतिवर्तिन्, ऋतुकालातिवर्तिनी *die Regeln überschlagend*, — *aussetzend* so v. a. *schwanger* R. 7,48,19.

अतिवीर्या f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,80. 5,109.

अतिवेलम् MBh. 3,952. अनतिवेलम् *in ganz kurzer Zeit* Bhâg. P. 4,21,39.

अतिशयोक्ति f. *Hyperbel* Sâh. D. 286,4. 5. 10.

अतिशायन adj. mit gen. Bhâg. P. 4,4,11.

अतिशीघ्र adj. *überaus rasch*, — *schnell* Sûryas. 2,13.

अतिसंक्षेप m. *zu grosse Kürze*: der Nächte Kâraka 1,21.

अतिसर्ग Kathâs. 54,31.

अतीर्ष adj. *glanzlos* AV. 2,19,5.

अत्यङ्ग adj. *der das Land* Aṅga *passirt hat* Pat. a. a. O. 2,406,a.

अत्यन्तम् entspricht häufig unserem *durch und durch*.

अत्यन्ताय *für immer, stets* Pat. a. a. O. 1,7,a. 282,b. 284,a. 2,313,a.

अत्यर्ध adj. *mehr als halb*: °योजन R. ed. Bomb. 1,24,29.

अत्यल्प *zu wenig* Pat. a. a. O. 6,99,a.

अत्याश m. *übermässiges Essen* Spr. (II) 145, v. l.

अत्युक्ति pl. *vieles Reden* Z. d. d. m. G. 27,93.

अत्युच्चगामिन् die richtige Lesart für अन्यु° Lalit. ed. Calc. 3,12.202,2.

अत्रिभारद्वाजिका (so) *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Atri's *und* Bharadvâga's Pat. a. a. O. 2,405,a. 4,41,b.

अत्सरुक, lies 24,4,20 und त्सरुक.

अथ 3) ओंकारश्चाथशब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरा । कण्ठं भित्त्वा विनिर्यातौ तेन माङ्गलिकावुभौ ॥ Cit. bei Çaṁk. zu Kaṇ. 1,1,1.

अथर्वाङ्गिरस 1) छन्दोगसंहिता Bhâg. P. 12,6,56.

अथर्वी Z. 2 lies 1,112,10 und vgl. रथर्वी.

1. अद् Sp. 120, Z. 3 v. u. स्यदित gehört zu 1. स्यद्.

अदन vgl. auch वृत्रादन.

अद्रि 2) als Bez. *der Zahl sieben* (vgl. Nachträge) Sûryas. 1,24. 31. 34. 2,20.

अधरहनु f. *der untere Kinnbacken* AV. 9,7,2.

अधःशीर्ष adj. = अधःशिरस् 1) MBh. 13,3475.

अधिक 1) d) compar. mit gen. Spr. (II) 2316.

अधिकत्व n. *das Zuviel* Vâmana 4,2,8. 11.

अधिप astrol. *Regent*: मासानाम् Sûryas. 12,79. दिवसाधिप 75.

अधिमखम् adv. *bei Gelegenheit eines Opfers* Bhâg. P. 4,15,10.

अधिमास Sûryas. 1,40. 49.

अधिमासक (Nachträge) Sûryas. 1,35. 38. 49.

अधिरथ 1) b) N. pr. eines Sohnes des Satkarman Bhâg. P. 9,23,12.

अधिरोढव्य (von 1. रुह् mit अधि) n. impers. *zu steigen auf* (loc.): अतस्त्वया नाधिरोढव्यं तस्मिन् (सिंहासने) Kathâs. 74,266.

अधिश्रयण n. *das an's-Feuer-Rücken* Sâj. zu Çat. Br. 1,2,2,3.

अधिवाह m. *Aufseher über das Gespann* Kuvalaj. 105,b,4.

अधिश्रयण (Nachträge), die vermeintliche Verbesserung zu streichen.

अधिश्रोत्रम् adv. *über den Ohren* Râga-Tar. 1,2.

अधिष्ठ n. scheinbar Kathâs. 120,25, da स्वधिष्ठ्यानि st. स्वाधिष्ठानि zu lesen ist.

अधिहस्त्य n. *ein in der Hand gehaltenes Geschenk, mit dem man vor seinem Lehrer u. s. w. erscheint*, Âpast. 1,5,22.

अधोवचस् und °वर्चस् s. u. 2. वचस्.

अध्यण्डा Sâmavidh. Br. 2,6,10.

अध्यवसाय *fester Vorsatz* Sâh. D. 471. °क m. dass., = प्रतिज्ञा 484.

अध्यश्व adj. *zu Pferde sitzend* Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,110,b.

अध्यस्थ n. *die Oberfläche eines Knochens* TS. 2,1,2,2.

अध्यात्मम् *zu sich hin* Bhâg. P. 10,42,7.

अध्यारोह m. *das Aufsteigen*: अश्वानाम् Gop. Br. 1,4,21.

अध्येतर्, °त्री f. Pat. a. a. O. 4,16,b.

अध्वन m. = अध्वन् *Weg, Reise* in गताध्वानश्रम Bhâg. P. 10,15,15.

2. अन् mit अभ्युप Ait. Br. 2,21.

— अभिप्र *einathmen* Ait. Br. 2,21.

अनङ्गपुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 94,5.

अनङ्गमञ्जरी f. N. pr. einer Tochter Anaṅgodaja's Kathâs. 73,330. 409.

अनङ्गसेन m. N. pr. eines Sohnes der Anaṅgamañgarî Kathâs. 73,400.

अनङ्गोदय m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 73,320.

अनडुह्, °ह्यते = अनड्वानिवाचरति Pat. a. a. O. 6,31,a.

अनतिशयनीय s. u. 2. शी mit अति.

अनधस् adv. *nicht unten* TBr. 3,2,1,5.

अननुबन्धक adj. *ohne* Anubandha (Bed. 1) i) Pat. a. a. O. 1,62,a. 230,a.

अनन्तकाय (?) Hem. Jogaç. 3,6. 46.

अनन्तदेव *Verfasser des* Saṁskârakaustubha.

अनन्तपुर n. N. pr. einer *Stadt*, = फाल्गुन Comm. zu Bhâg. P. 10,79,18.

अनन्तवीर्या f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,35.

अनन्यकार्य adj. *dem es um nichts Anderes zu thun ist als um* (loc.). कर्मदर्शने Kâraka 3,8.

अनन्यपूर्वा MBh. 5,5993.

अनन्वय Sâh. D. 666.

अनपत्रपणीय adj. *vor dem man sich nicht scheut*, — *genirt*, — *zu geniren braucht*: Freund Kâraka 1,15.

अनपायत् Z. 2 lies 6,32,5.

अनभिगमनीय adj. *unzugänglich für* (gen.): धूमाग्निलरजसाम् Kâraka 1,15.

अनमुत्र adj. *für den es kein dort giebt*: अनिकेतो ऽसमुत्रसादेत् so v. a. *nirgends verweile er längere Zeit* Âpast. 2,21,10.

2. अनय (Nachträge) Varâh. Bṛh. S. 9,13. 31. Bei einem best. Spiele mit Figuren *der Gang zur Linken* Pat. a. a. O. 5,32,a. Ind. St. 13,473.

अनरक m. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7039 nach der Lesart der ed. Bomb., नरक ed. Calc. — Vgl. अनरकेश्वरतीर्थ.

अनर्थदण्ड und °क m. nicht klar Hem. Jogaç. 3,73. 113.

अनर्थान्तर adj. *in der Bedeutung nicht verschieden, gleichbedeutend* Kâraka 2,1. Kaṇ. 9,1,9. 2,4. Pat. a. a. O. 5,16,b.

अनला f. N. pr. einer Tochter Mâljavant's R. 7,5,36.

अनर्वाण adj. = अनर्वन् Bez. eines Gottes (des Pûshan nach Comm.). RV. 5,51,4. 10,92,14.

अनवस्थ Kathâs. 80,10 fehlerhaft für अनवस्थित *unruhig, aufgeregt*.

अनशन vgl. आशितानशन.

अनागमक adj. *ohne* Âgama (Bed. 2) k) Pat. a. a. O. 1,85,a.

अनागस् auch oxyt. *unschädlich* RV. 10,165,2. 1. अनागा demnach zu streichen.

अनादर Hem. Jogaç. 3,114. 116.

अनादरण n. das Nichtachten Spr. (II) 6820.

अनानुजा adj. f. keine jüngere Schwester seiend so v. a. geschwisterlos TS. 4,3,4,2. = अनुष्ठानरहिता Comm.

अनारम्भण TS. 2,6,5,6.

अनार्त Taitt. Âr. 6,3,2.

अनाशीर्द, lies den Wunsch —, die Erwartung nicht erfüllend.

अनाहत 2) Pańkar. 1,3,70.

अनाकृति 1) Z. 2 lies 10,37,4.

अनित्यता Hem. Jogaç. 4,54. 56. fgg.

अनिन्द्रक adj. ohne Indra: लोक R. ed. Bomb. 1,60,23.

2. अनिमिष 2) b) sg. die Fische im Thierkreise Sûrjas. 14,5.

अनिरुद्ध 2) a) Bez. des ersten aus dem goldenen Weltei entstandenen Wesens Sûrjas. 12,14.

अनिषव्य (Nachträge) lies (3. अ + इषव्य).

अनिष्टकर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,23. अरिष्टकर्मन् VP.

अनिश s. u. निश.

अनिह adj. für den es kein hier giebt; s. u. अननुज्ञ.

अनीहा f. Genügsamkeit, Zufriedenheit Hem. Jogaç. 4,81. Vgl. auch u. ईहा.

अनुकम्पक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 12,9151; vgl. अकम्पन 7,2020.

अनुकम्पिन् Bhâg. P. 10,26,25.

अनुकर्ष 2) Vorrathsstück zu einem Wagen (Nilak.) MBh. 5,5245. Hariv. 2021.

अनुकर्षिन् an sich ziehend: दोषानु° Karaka 1,13.

अनुकार am Ende eines comp. adj. gleichend: पद्मानुकारी करौ Spr. (II) 6468.

अनुकारिन्, मोक्षमार्गानु° den Weg der Erlösung einschlagend (?) Spr. (II) 2903.

अनुकीर्त्य adj. auf —, herzuzählen: नानुकीर्त्या गुणास्तस्य R. 7,2,5.

अनुकूलज m. ein am Ufer wachsender Baum MBh. 5,3433.

अनुकूलम् adv. am Ufer Spr. (II) 6634.

अनुकूलय्, partic. अनुकूलित freundlich empfangen R. 7,74,6.

अनुकृति f. = लक्षण Eigenthümlichkeit (Comm.) Kap. 2,1,22.

अनुक्तसिद्धि f. ein feines und verstecktes Compliment bei guter Gelegenheit Sâh. D. 469. 484.

अनुगङ्गम् adv. an der Gaṅgâ Pat. a. a. O. 2,326,b.

अनुगाम (Nachträge), °शम् adv. Sâmavidh. Br. 2,8,4.

अनुगामिन् 1) folgsam, mit acc.: भर्तारम् Spr. (II) 5446.

अनुगोप्तर् nom. ag. Schützer, Helfer R. 7,23,4,45.

अनुचिन्ता f. das Gedenken: परानु° Bhâg. P. 2,2,7.

अनुज्ञ Z. 9 lies 4) st. 3).

अनुतटम् adv. am Ufer Kathâs. 74,125.

अनुताप m. Schmerz, Leiden Spr. (II) 6875.

अनुदण्ड Rückgrat, am Ende eines adj. comp.: शरदण्डानुदण्डया: (कृपा:) MBh. 7,1045.

अनुदर adj. (f. आ) keinen (starken) Bauch habend: कन्या Pat. a. a. O. 1,252,a.

अनुदार adj. unedel (अन् + उदार) und zugleich in der Gewalt seines Weibes stehend oder sein Weib in der Gewalt habend (अनु + दार) Spr. (II) 6389.

अनुदेय s. u. 1. दा mit अनु.

अनुदेशिन् adj. zurückweisend Vâmana 4,3,17.

अनुदेश्य adj. womit man auf Jmd hinweist Çiksh. in Ind. St. 10,147.

अनुध्या das Denken an, Gedenken Bhâg. P. 1,2,15.

अनुपत्रिका f. etwa Brief Kathâs. 71,111.

अनुपदस्य adj. unerschöpflich: Speise Çâṅkh. Çr. 4,8,9.

अनुपस्थापन s. u. उपस्थापन.

अनुपातिन्, प्रकृतीरनुपातिनी: । निवर्त्य Kathâs. 73,410.

अनुपूर्व Z. 2 lies अनुपूर्वा इमे.

अनुप्रपत्तव्य n. impers. zu folgen, sich anzuschliessen Ait. Br. 2,20.

अनुप्रयोक्तव्य adj. hinzuzufügen Pat. a. a. O. 2,359,b. 360,a.

अनुप्रयोग auch Hinzufügung ebend. Nachahmung: दृष्टानु° 6,33,b.

अनुप्रवेशनीय s. u. त्रिशिख 3) c).

अनुप्रशान्ति adj. vollkommene Beruhigung im Gefolge habend Bhâg. P. 11,3,12.

अनुप्रहृत्य adj. nachzuwerfen, darauf zu werfen TBr. 2,1,4,9.

अनुबन्ध 1) a) das Anbinden: यूपश्च नाम पश्वनुबन्धार्थमुपादीयते Pat. a. a. O. 1,15,a. — b) Fortdauer: समानां धातूनाम् Karaka 1,16. — g) Karaka 8,12.

अनुबन्धन, नद्यास्तस्मै चक्रे स्नेहानुबन्धनम् Bhâg. P. 1,6,6.

अनुबन्ध्य Pat. a. a. O. 1,222,a fehlerhaft für अनू°, wie z. B. 5,18,a gedruckt ist.

अनुबोध्य adj. zu erkennen, kennen zu lernen Spr. (II) 3479.

अनुब्राह्मणिन् Âçv. Çr. 2,8,11.

अनुभाव 3) verbessert u. स्वानुभाव.

अनुमान 1) m. Pat. a. a. O. 1,230,b. — 2) तत्प्रमाणानुमानतस् gemäss Sûrjas. 13,5.

अनुमार्ग (von 1. मार्ग् mit अनु) m. das Suchen Kathâs. 86,85. 104.

अनुमार्गिन als zum Veda gehörig: तानु° adj. Gop. Br. 1,2,9.

अनुपृ (von 2. पृ mit अनु) adj. abhängig Çat. Br. 11,4,2,13.

अनुयोज्य und अनुयोग्य s. u. निरनुयोज्य in den Nachträgen.

अनुरणन n. das Widerhallen Sâh. D. 102,13.

अनुराग, अनुरागो वृथा स्त्रीणाम् Zuneigung Spr. (II) 323. तदनुरागेण zu dessen Zufriedenheit 5665.

अनुरागवती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 123,316. अनुरागशृङ्गारवत्यौ für अनुरागवती und शृङ्गारवती 336.

अनुरागवन्त् verliebt und roth Spr. (II) 322.

अनुरागिन् 1) विषयानु° der Sinnenwelt zugeneigt Spr. (II) 6229.

अनुलोम 3) f. आ (sc. विद्या) Bez. eines best. Zauberspruches (neben प्रतिलोमा) Kathâs. 74,133. fg.; vgl. 230.

अनुलोमिन् adj. = अनुलोमन in वातानुलोमिन्.

अनुवक्र adj. Bez. einer best. Bewegung der Planeten Kern in Ind. St. 10,206. fgg. MBh. 6,85. Sûrjas. 2,12. Hiernach auch अनुवक्रग (auch Sûrjas. 2,13) zu verbessern.

अनुवर्तनीय dem man folgen muss, wonach man sich zu richten hat: पुत्रैः पितरो लोकहृदये ऽपि Venis. 41,4 v. u.

अनुवर्त्य adj. 1) dass. Kathâs. 100,78. Pat. a. a. O. 8,33,b. — 2) aus

dem Vorangehenden zu ergänzen ebend. 1,47,b. 3,51,b.

अनुयाकीय adj. ebend. 5,43,b.

अनुवाक्य Mārk. P. 48,52. wir vermuthen स्पृष्टा तु वाक्य°.

अनुयातम् vgl. u. 1. यात् am Ende.

अनुवित्ति TBr. 3,12,2,3. 4,7.

अनुविध adj. sich nach Jmd richtend, an Jmd hängend Bhāg. P. 10,87,37.

अनुविधान n. das Gemässsein: तदनुविधानात् dem gemäss Kap. 2,1,31.

अनुविधि m. dass.: दृष्टानुविधिश्छन्दसि भवति im Veda richtet man sich nach dem, was sich zeigt d. i. für den Veda giebt es keine feste Regel Pat. a. a. O. 1,62,b. 63,b. 3,19,a. 6,33,b.

अनुविधेय adj. (vgl. Nachträge) in Uebereinstimmung —, gemäss — (instr.) vorzuschreiben ebend. 1,16,a.

अनुविन्द् Z. 2 lies 2,1114.

अनुवेलम् gelegentlich Bhāg. P. 3,16,20.

अनुव्रजम् adv. in Schaaren Pañkar. 1,4,60.

अनुव्रज्य adj. hinter dem man zu gehen hat, zu begleiten Jāgñ. 3,1.

अनुशक्ति f. eine untergeordnete Çakti Kathās. 46,115.

अनुशय Mitgefühl mit (loc.) MBh. 6,1246 nach der Lesart der ed. Bomb. = पश्चात्ताप Nīlak.

अनुशासन als zum Veda gehörig: सानु° adj. Gop. Br. 1,2,9.

अनुशासनीय Z. 1 lies तन्निर्दोषीमनुशा°. Auch Venīs. 48,3.

अनुशिशु Çat. Br. 12,7,2,8.

अनुशोचिन् adj. am Ende eines comp. trauernd um Kathās. 64,70.

अनुशोणम् adv. am Flusse Çona Pat. a. a. O. 2,326,b.

अनुषङ्गिन् adj.: धातु eine im Dhātupātha consonantisch auslautende Wurzel mit vorangehendem Nasal Kātantra 4,1,13.

अनुसग m. der Mond Sūrjas. 1,68.

अनुसंसर्पम् absol. s. u. सर्प् mit अनुसम्.

अनुसंहार m. Zurückziehung, Einziehung, Aufhebung Pat. a. a. O. 1, 131, a. b.

अनुसमय, instr. am Ende eines comp. gemäss Schol. zu Kāts. Çr. 8, 8,14. fg. 17.

अनुसर adj. (f. ई) am Ende eines comp. nachgehend so v. a. sich richtend nach Spr. (II) 7482.

अनुसहायीभू zum Gehilfen werden, Hilfe leisten, zu Etwas beitragen; davon nom. act. °भाव Pat. a. a. O. 3,43,a.

अनुसाधिन् adj. s. सर्वार्थानु°.

अनुसारित n. am Ende eines comp. das Sichrichten nach Vāmana 5,1,17.

अनुसारिन् 3) sich richtend nach (geht im comp. voran) Spr. (II) 7482.

अनुसू Nachkommenschaft Pat. a. a. O. 8,63,b. als Titel eines Werkes wohl Genealogie. — Vgl. आनुसेय.

अनुसूपक Bhāg. P. 11,18,39 fehlerhaft für अनसूयक.

अनुसैन्य n. Hintertreffen H. an. 3,512.

अनुस्तरणिका f. = अनुस्तरणी v. l. im Comm. zu R. ed. Bomb. 6, 113,116. = राजगवी Comm.

अनुस्रोतस् adv. mit der Strömung MBh. 1,4207.

अनुस्वान m. Widerhall Sāh. D. 256.

अनुस्वार vgl. u. 1. स्वर् mit अनु.

अनुस्वारीभू zum Anusvāra werden: °भूत Pat. a. a. O. 7,71,b.

अनुह्राद m. N. pr. eines Bruders des Anuhrāda Hariv. 12460.

अनूक, त्रिपुरुषानूकम् drei Generationen hinauf Cit. bei Pat. a. a. O. 1,9,b. दशपुरुषानूकम् 4,48,a.

अनूक्त Sp. 228, Z. 1 lies वेद st. यद्.

अनृचवत् adj. reich an Männern, die nicht mit dem Ṛgveda vertraut sind, Kāç. in Mahābh. lith. Ausg. 6 (4), 45,a. Dazu compar. अनृचीयस् Pat. ebend.

अनेकाक्ष adj. (f. ई) Spr. (II) 3955.

अनेकशस् 2) Bālarām. 131,6. Bhāg. P. 10,13,40.

अन्त = अवयव und सामीप्य Pat. a. a. O. 7,81,b.

अन्तकरण n. Vernichtung: परेषाम् Spr. (II) 7585 (Conj.).

अन्तर 1) c) ततोऽन्तराणि सत्त्वानि R. 7,62,5. दृश्यसे ऽन्तरे रसाद्भ्यो महार्णवः Pat. a. a. O. 5,50,a. — 2) n) hieran schliesst sich die Red. Klausel MBh. 7,470; vgl. सान्तर. — o) वृत्तो ऽहं पूर्वनिन्द्रेण अन्तरं प्रतिपालय warte auf den gelegenen Augenblick R. 7,55,10. 14.

अन्तरङ्ग adj. 3) (vgl. Nachträge 1) a) erklärt Pat. a. a. O. 6,50,b. 56,b. °तर 1,207,a. °तरक 6,56,b.

अन्तरस्थ m. Bürge oder Zeuge Kathās. 65,125.

अन्तरा 1) a) नरपत्यन्तरा सार्धं विपणिवेश्वर; Spr. (II) 3376. — 2) b) ausser: मान्यं पश्यामि गैबधमन्तरा वृषभध्वजम् R. 7,90,12.

अन्तरात्मन् unterschieden von शरीरात्मन्. द्वावात्मानौ अन्तरात्मा शरीरात्मा च। अन्तरात्मा तत्कर्म करोति येन शरीरात्मा सुखदुःखे अनुभवति। शरीरात्मा तत्कर्म करोति येनान्तरात्मा सुखदुःखे अनुभवति। Pat. a. a. O. 1,256,a. 3,49,a. Cowell verweist auf M. 10, 12. fgg.

अन्तराधान (अन्तर् + आ°) adj. aufgezäumt TBr. 1,6,3,10.

अन्तराय m. dazwischen liegende Zeit; vgl. सान्तराय.

अन्तरित m. N. pr. eines Mannes Bhāg. P. 10,59,12.

अन्तरित 1) b) c) (Nachträge) वस्त्रान्तरित in Tücher eingehüllt: पिण्ड Karaka 1,14.

अन्तरीकर् (अन्तर + 1. कर्) für einen Andern halten: ततस्तायूयतुर्विष्णुमन्तरीकृत्य केशवम् Hariv. 14609.

अन्तरेण 2) e) किंचिदन्तरेण कल्याणिद्विष्णोः पारं गताः so v. a. ohne irgend eine eigennützige Absicht Pat. a. a. O. 6,104,b.

अन्तर्गडु vgl. गडु 7) in den Nachträgen.

अन्तर्दाव lies m. die Mitte des Brandes.

अन्तर्धि das Dazwischentreten Mbh. j. 102. das Verschwinden: कालेनान्तर्धिमागतः Rāga-Tar. 2,132.

अन्तर्नख adj. soviel man zwischen den Nägeln (mit den Fingerspitzen) fassen kann: मुष्टि Karaka 9,5. — Vgl. सनाख weiter unten.

अन्तर्वर्तिन् adj. drinnen befindlich, latent Pat. a. a. O. 1,201,b. 2,343,b.

अन्तवत् adv. einem Auslaut gleich ebend. 1,204,a. Davon nom. abstr. अन्तवत्त्व n. und अन्तवद्भाव m. ebend.

अन्तःशल्य fehlerhaft (in der Ausg.) st. °शास्त्य.

अन्तःस्थ adj. am Ende eines comp. stehend in Sūrjas. 7,15 (अन्तस्थ gedr.).

अन्तिकीभू, °भवति nahe kommen Pat. a. a. O. 5,78,b.

अन्तिपद् angeblich ved. adj. ebend. 6 (4) 43,b; vgl. jedoch Roth, der Atharvaveda in Kashmir, S. 24.

अन्त्या f. *day-measure, radius ± the sine of ascensional difference* SÛRJAS. 3,34. 35. 13,11.

अन्नवृद्धि vgl. वर्धन.

अन्धक m. अन्धपुष्पिका f. und अन्धाक m. *eine best. Pflanze* DHANV. 4,88.

अन्धकार n. KATHÂS. 56,33.

अन्ध, °श्लातीय BHÂG. P. 12,1,20.

अन्नयोनि *Arack* Spr. (II) 7562.

अन्यै *gewöhnlich, gemein* (vgl. इतर) auch Spr. (II) 3768.

अन्यदीप्तिच्छायायोनि adj. *dem Glanze eines Andern seinen Ursprung verdankend so v. a. entlehnt:* यर्थ VÂMANA 3,2,7.

अन्यजात m. *so v. a. Bastard* Spr. (II) 1110.

अन्यतम = अन्य. श्री so v. a. *eine zweite* ÇRÎ R. 1,26,17.

अन्यता HEM. JOGAÇ. 4,54.

अन्यत्व n. = अन्यता *Verschiedenheit* HEM. JOGAÇ. 4,69. VEDÂNTADARÇANA 1, S. 96. — Vgl. रात्रिान्यत्व.

अन्यथाजातीयक adj. *anders geartet* PAT. a. a. O. 2,329,b. 5,48,b. 49,a.

अन्यथावादिन् adj. *für falsch erklärend* JÂÓN. 2,79 (getrennt gedr.).

अन्यपूर्वा adj. MBH. 5,5930. 5983. 5992.

अन्वयिन् (vgl. Nachträge) *sich anschliessend* PAT. a. a. O. 1,202,b. 231,a.

अन्वर्थ, °नामन् adj. = °संज्ञ MBH. 5,4545.

अन्ववसर्ग 1) = गात्रिाणां शिथिलता PAT. a. a. O. 1,192,b.

अन्वाख्यान *genaue Angabe* ebend. 1,156,b. 2,311,b. 342,b.

अन्वाख्यायक adj. *genau angebend* ebend. 1,154,b.

अन्वादेश ÂÇV. ÇR. 3,4,10. TS. PRÂT. 1,58 und häufig in Comm.

अन्वापात्य (vom caus. von पत् mit अन्वा) adj. *anzuhängen, abhängig zu machen, zu suppliren* ÂÇV. ÇR. 1,5,30. 2,15,5. 3,5,6. Comm. zu 2,16,13.

अन्वारम्भ TBR. 1,3,3,2.

अन्वाहरण n. = अन्वाहार Comm. zu LÂṬJ. 1,1,25.

अन्वाहार m. *Ergänzung, Nachholung* LÂṬJ. 1,1,25.

अन्वाहार्य s. u. 1. हर् mit अन्वा.

अन्विति f. = अन्वय *Verbindung* MED. g. 57.

अन्वेषणीय adj. *zu suchen so v. a. bedenklich, fraglich* VÂMANA 5,2, 56. — Vgl. मृग्य.

अन्वेष्य adj. dass. VÂMANA 5,2,1.

2. अप्, acc. pl. अपस् auch AV. 13,1,45. MBH. 4,1791. Am Ende, N. eines Sternes; vgl. SÛRJAS. 8,21. आप m. Comm.

अपकर्तर् Spr. (II) 5623.

अपकृति f. *Beleidigung:* भार्यावन्धुसुहृत्सुतेष्वपकृतीर्नानाविधाश्चेष्टते Spr. (II) 5816.

अपक्रम m. *declination of any given point of the ecliptic* SÛRJAS. 2,6. 28. 58. 3,15. 20. 40. 5,2. 8,6. 11. 11,6. 12,60. 63. 65. 13,6. 13.

अपक्षय m. *Abnahme* VP. 1,2,14.

अपगम, तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा (so ed. Calc.) जहुः *es verliessen ihn die Lebensgeister, da sie zu scheiden verlangten,* RÂGA-TAR. 4,658.

अपगुण zu Spr. (II) 2122.

अपगोरण (von गुर् mit अप) n. *das Bedrohen* Comm. zu TS. 2,796.

अपच्छाय zu streichen; vgl. Spr. (II) 98.

अपतूल adj. (f. आ) *ohne Wedel* TS. 6,1,1,6.

2. अपत्य von 1. अप् in 1. स्वपत्य.

अपदेश 1) हेत्वपदेश NIR. 1,4 bedeutet *Angabe des Grundes.* — 2) प्रकृतापदेशात् Spr. (II) 3721. — 3) KAN. 3,2,3.

अपध्यान HEM. JOGAÇ. 3,72. 74.

अपनेय (von 1. नी mit अप) adj. *zu entfernen* Spr. (II) 399.

अपमङ्गल adj. *Unheil bringend* Spr. (II) 4781 (Conj.).

अपमित्यक (Nachträge), so zu lesen ÂÇV. ÇR. 2,18,13.

अपयशस् VENIS. 11,2.

अपयान *Flucht, Rückzug* MBH. 12,3581.

अपर 1) c) किमपरम् *was Anderes?* Spr. (II) 6117. so v. a. *was thut es zur Sache? gleichviel* 18. 6004 (anders in der Uebersetzung). — 3) e) *Nachgeburt* KARAKA 4,8. SUÇR. 1,328,10. 2,217,6. अपरा v. l.; vgl. अमरा.

अपरक्त vgl. रञ्ज् mit अप.

अपराजयिन् adj. *niemals verlierend* (im Spiele) TBR. 1,7,10,5.

अपराभाव m. *das Nichtunterliegen, Nichtverkommen* TBR. 2,1,8,4.

1. अपरिग्रह *Besitzlosigkeit* HEM. JOGAÇ. 1,19. 24. 3,93.

अपरिचारक adj. *der Pflege entbehrend* KARAKA 1,29.

अपरिजात adj. *nicht lebensfähig zur Welt gekommen* ÂÇV. GRHJ. 4,4,23.

अपर्वक KATHÂS. 32,60.

अपवर्ग 1) so v. a. आशुनाश (Comm.) *Vergänglichkeit* KAN. 2,2,25.

अपवर्तन m. *das Beendigen, Beschliessen:* व्रतकृत्य HARIV. 7789 nach der Lesart der neueren Ausg.

1. अपस् *Werk* auch so v. a. *von Menschenhand Gemachtes, bewegliche Habe,* z. B. 1,174,3. 2,17,5.

अपसारण n. *das Entfernen, Fortlassen* VÂMANA 1,3,16.

अपस्मार KARAKA 2,8. 8,5.

अपस्नान kann auch auf स्ना, अस्नाति zurückgehen.

अपस्नाति von स्ना, अस्नाति.

अपस्कार 1) चेलापस्कार MBH. 8,2045. — 5) *das Entfernen, Verscheuchen:* वैरापस्कार Spr. (II) 4034. रोगापस्कार 7396.

अपस्कारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes DAÇAK. 59 fgg. — Vgl. उपस्कारवर्मन्.

अपह्रेपण (vom caus. von 1. ह्री mit अप) n. *das Beschämen* KARAKA 3,8.

अपाङ्गनेत्र (Nachträge u. अपाङ्ग) vgl. auch VÂMANA 5,2,72.

अपाच adj. (f. आ) Bez. *gewisser* Ishṭi *beim* Kâjana Vaiçvasṛga TBR. Comm. 3,813. Ind. St. 3,386. 12,352. Daher अपाचेष्टि TBR. 3,12,4,7.

अपायन n. = अपाय *Weggang, Entfernung* HEM. JOGAÇ. 3,60, wo चण्डरोचिरपायने zu lesen ist.

अपायिन् adj. *abgehend, mangelnd* (Gegens. उपायिन्) PAT. a. a. O. 1,223,a.

2. अपार 1) नगस् Spr. (II) 5712.

अपावृत् (अप + आ°) adj. *keine Fesseln habend, ungehemmt* BHÂG. P. 5,18,5. 11,29,42.

अपि 11) MBH. 2,2689.

अपिकक्ष 1) LÂṬJ. 1,5,6. 7.

अपिकर्ण Z. 2 lies 10,86,4 st. 10,46,4.

अपिधानी f. *etwa Teppich* ÂPAST. 2,4,3.

अपिपक्ष m. *die Gegend der Seite* TS. 5,5,8,2.

अपिशस् vgl. u. 1. शस् mit अपि.

अपेक्षण adj. *hinschauend auf:* द्वारापेक्षणा Spr. (II) 5543 (Conj.).

अपेक्षणीयत्व n. nom. abstr. von अपेक्षणीय Vâmana 4,3,3.

अपोहन adj. *vertreibend, verscheuchend* Spr. (II) 7239 (Conj.).

अप्नःस्थ Z. 3 lies कृधी° und *Gehorsamen* st. *Reinigungsuchenden.*

अप्रकृत adj. *nicht hingehörig, wovon nicht die Rede ist:* अप्रकृते प्रकृतान्तरे वा *ganz ohne Anlass oder an unrechter Stelle* Karaka 1,29.

अप्रकृतिक adj. *ohne Stamm, — Thema, — Wurzel* Pat. a. a. O. 3,6,*a*.

अप्रतिकूल adj. *willig zu* (loc.): सर्वकर्मसु Karaka 1,15.

अप्रत्ययक adj. (f. अप्रत्ययिका) *mit keinem Suffix versehen* Pat. a. a. O. 1,214,*a*. 3,5,*b*. 6,*a*.

अप्रमाथाशुभ्, lies °शुभ und शुभ st. शुभ्.

अप्रमाद Hem. Jogaç. 4,83.

अप्रेक्ष्य adj. *unsichtbar* Hem. Jogaç. 3,53 (wir verbinden das Wort mit dem Folgenden).

अप्सस् s. सक्लाप्सस्.

अबीज, °क (richtige Schreibart) s. अवीज, °क.

अब्जासन n. = 1. पद्मासन 2) Hem. Jogaç. 4,123.

अब्धि 3) Bez. *der Zahl vier* Sûrjas. 2,17. 35. 8,2. 12,85. fg.

अब्रह्मता. füge bei RV. 5,33,3.

अब्रह्मन् m. *nicht*-Brahman TBr. 3,12,8,2.

अब्राह्मणक adj. *keine Brahmanen habend:* देश Pat. a. a. O. 1,262,*b*.

1. अभय 4) superl. RV. 10,17,5.

अभयद 2) VP. 4,19,1. भयद Wilson.

अभाव 3) Sûrjas. 7,24. 11,3.

अभिख्या RV. 10,112,10 (Nachträge) scheint wegen des davon abhängigen acc. als infin. (instr.) gefasst werden zu müssen. Oder ist die Lesart verdorben?

अभिगम Hem. Jogaç. 1,17 fehlerhaft für अधिगम, wie Sarvadarçanas. 31,20 gelesen wird.

अभिगर्जिन् adj. *anbrüllend* Kathâs. 60,105. अति° der Text, अभि° Kern's Verbesserung.

अभिगोप्तर् vgl. सेनाभि°.

अभिघात partic. s. u. 1. हन् mit अभि.

अभिजित् 3) Sûrjas. 8,4. 9,12. 18. 13,8.

अभिजिति, so zu betonen.

अभिज्ञायम् s. यथाभिज्ञायम्.

अभिज्ञेतर (अभिज्ञ + इ°) adj. *unbekannt mit* (geht im comp. voran) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 22.

अभिधा 1) lies *umgebend;* vgl. TBr. 3,8,2,4.

अभिध्या Karaka 1,7.

अभिनिवेशन n. = अभिनिवेश 1): तत्त्वाभि° adj. *der Wahrheit nachstrebend* Karaka 3,8.

अभिन्नतरक adj. *gar nicht verschieden* Pat. a. a. O. 2,307,*a*.

अभिपरिहार m. *das Umfahren:* अग्न्यभि° Âçv. Çr. 4,12,3.

अभिभवन vgl. तेजोऽभिभवन weiter unten.

अभिभू vgl. सर्वाभिभू.

अभिमनाय्, desid. अभिनिनामयिषते Pat. a. a. O. 3,13,*b*.

अभिमान 6) Spr. (II) 6387.

अभियाम 2) Kâm. Nîtis. 14,20.

अभियोग 4) auch *Anwendung, wiederholte A.* Karaka 3,8.

अभिलप्य s. निरभिलप्य.

अभिलोटक s. u. लोटल.

अभिवादिन् *Erklärer* Maitrjup. 4,5.

अभिवास्य adj. *zu bedecken* TBr. 3,2,8,5.

अभिविधि Comm. zu Âçv. Çr. 1,3,27.

अभिशङ्किन् MBh. 8,3505 nach der Lesart der ed. Bomb.

अभिशास्त्र, richtiger °सास्त्र (अभि + सास्त्र).

अभिशिरस् adj. *den Kopf richtend nach* (acc.) Âçv. Gṛhj. 4,2,15 (v. l.). Gobh. 2,9,12.

अभिश्री 2) 3) vgl. 1. श्रि mit अभि.

अभिश्वस verbessert u. 1. श्वस् mit अभि.

अभिषङ्ग 3) मनसो ऽभिषङ्गात् so v. a. *in Folge einer krankhaften Stimmung des Herzens* MBh. 5,867. 13,1897.

अभिषुक *ein best. Baum mit ölhaltigen Kernen* (neben Mandel und Nuss genannt) Karaka 1,13. 27.

अभिषेच्य adj. *zu weihen* (zum Fürsten) R. Gorr. 2,3,22.

अभिसंवर्धन n. *Wachsthum:* सत्त्वाभि° Karaka 1,12.

अभिसंस्कार m. *Bildung:* बीजाभि° Karaka 1,12. *Bearbeitung, Zubereitung:* द्रव्याणाम् 3,1.

अभिसत्वन्, lies °सत्वन्.

अभिसंधिन् vgl. सर्वाभि°.

अभिसमय m. *Verabredung, Uebereinkommen:* साभिसमयं ब्रूयात् Karaka 3,8.

अभिसंबन्ध 1) Pat. a. a. O. 1,46,*b*. *Synthese* 47,*b*.

अभिसर्पण n. *Annäherung:* सूर्याभि° Kap. 5,1,15.

अभिसार *Lohn für Meldung* Divjâvad. 4. — Vgl. भक्ताभिसार weiter unten.

अभिस्कन्द् zu streichen; s. u. स्कन्द् mit अभि.

अभिहर्तर् nom. ag. *Entwender, Entführer:* भार्याभि° MBh. 3,15761.

अभिहार 1) MBh. 13,3047. — 4) Karaka 1,11. — = अभिहरण *das Herbeibringen:* पुष्पाभि°, उत्पलाभि°, मालाभि°, फलाभि° Pat. a. a. O. 3, 21,*b*. nach dem Zusammenhange hätte man समभिहार erwartet. — Vgl. लोकाभिहार.

अभिहिंकार m. *der Laut* हिङ् *mit dem* Gapa (भूर्भुवः स्वरोम्) Âçv. Çr. 1,2,4. 21. — Vgl. हिङ्.

2. अभीक Z. 7 lies 4,24,4 st. 4,23,4.

अभीपातृ Z. 2 lies 12,1,51.

अभीषु (so beide Ausgg.) *Zügel* MBh. 7,8180.

अभ्यञ्जन 3) Z. 2 lies 8,67,2.

अभ्यन्तर 1) *a*) (vgl. Nachträge) अभ्यन्तरो हि समुदायस्यावयवः *enthalten in* Pat. a. a. O. 1,136,*a*. ननु च भवानप्यभ्यन्तरो लोके 15,*b*.

अभ्यन्तरीकर् *einfügen* ebend. 8,21,*b*.

अभ्यवहारिन् s. u. सतृण weiter unten.

अभ्याख्यान Hem. Jogaç. 3,90.

अभ्याश vgl. समभ्याश.

अभ्याशीभू, °भवति *nahe kommen* Pat. a. a. O. 5,75,*b*.

अभ्यास 2) कृष्यभ्यासौ *Lust und Fleiss* Spr. (II) 5790. ज्ञानाभ्यास *Studium* 4830. अनभ्यास pl. *Nichtstudium, Faulheit* 7442.

अभ्युदय 2) c) so v. a. *das Obenaufsein* Hariv. 2450.

अभ्युद्राचारिन् adj. *hinaufsteigend zu, sich erhebend gegen:* असुरविशं देवानभ्युद्राचार्यासीत् (°चार्य आसीत् die Hdschr.) Ait. Br. 6, 36. अभि könnte auch abgetrennt werden.

अभ्युपपत्तर् nom. ag. *Beispringer, Helfer:* दीनानाम् Karaka 1,8.

अभ्युपाय 2) अनभ्यु° *kein geeignetes Mittel* Pat. a. a. O. 1,46,b. 11,a.

अभ्रमातङ्ग m. = °मातङ्ग Indra's *Elephant* H. an. 4,198.

अभ्रातृव्य RV. 8,21,13.

1. अमत्र, RV. 3,36,4 gehört zu 2. अमत्र, das also auch m. ist; vgl. u. 1. वृन्न 4).

अमरा 3) b) vgl. अपरा *Uterus* (richtiger *Nachgeburt*).

अमरेज्य (Nachträge) Sûrjas. 7,13. 9,6. 12,31.

अमानुष 1) auch RV. 8,89,11.

अमित्र (Nachträge) n. wohl fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 522.

अमित्रसेना (parox. AV. 3,1,3), lies *Feindesheer*.

अमूर्तरजस्, अमूर्तरजस ed. Bomb. 1,32,3. 7.

अमृत d) m) Spr. (II) 2986.

अमृतस्नाव m. *fliessendes Wasser* (Comm.) Sûrjas. 13,16.

अमृतांशु Kathâs. 31,29.

अमृताय्, °यते *zu Nektar werden* Spr. (II) 1679.

अमोत Kâç. 62.

अम्बर 4) als *Luft* Bez. der *Null* Sûrjas. 2,15. 24.

अम्बुकुक्कुटी f. *Wasserhuhn* Karaka 1,27.

अम्बुहस्तिनी f. *ein best. Wasserthier* Med. 4. 28. — Vgl. जलहस्तिन्.

अम्बूकृत (s. auch Nachträge), °कृत adj. und n. *eine best. fehlerhafte Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,a.

अम्भोधि Hem. Jogaç. 4,95. 103.

अय bei einem best. Spiele mit Figuren *der Gang zur Rechten* Pat. a. a. O. 5,32,a. Ind. St. 13,473.

अयतस् adj. *nicht in einer Reihe —, nicht Seite an Seite gehend* RV. 2,24,5.

अयन 2) a) *das Vorrücken (precession)* Sûrjas. 3,10. — c) Sûrjas. 11, 1. 2. 17. 12,51. 61. 68. 14,9. — d) Sûrjas. 3,11. 13,10. fg. 14,3.

अयनांश *Solstitium* Sûrjas. 12,51. 61.

अयःशङ्कु m. 1) *ein eiserner Nagel;* s. u. शङ्कु 1) am Ende. — 2) N. pr. eines Asura Mârk. P. 125,56.

अयस्मय 4) RV. 5,30,15.

अयानय als Spielausdruck (auch Nachträge) vgl. अय und अनय oben.

अयामन् s. u. यामन्.

अयास् Z. 4 lies 1,154,6 st. 2,154,6.

अयुग्मशर m. *der Liebesgott* Daçak. 78,10. — Vgl. अयुगिषु, प्रलेषु u. s. w.

अयोग (Nachträge), füge nach 7) n. (sc. स्थान) hinzu.

अयोगवाह vgl. योगवाह und Weber, Pratijnâs. 87. fg.

अयोगिन् m. *kein Mönch* Hem. Jogaç. 4,114.

2. अयोनि so v. a. *originell* Vâmana 3,2,7.

अर्ह् caus. 5) परिचयमर्पितम् *aufgetragen* Spr. (II) 6990.

— सम् caus. 6) *entsenden, schicken:* einen Boten Spr. (II) 6989.

अरक 4) Spr. (II) 5349.

अरतस् Z. 2 lies 5,87,9 st. 6,87,9.

अरध s. रध.

अरलुक MBh. 3,6022 nach der Lesart der ed. Bomb.

अरमति, zu RV. 2,38,4 vgl. jetzt Z. d. d. m. G. 24,306. fg.

अरवत् (von अर) adj. *mit Speichen versehen:* चक्र Pat. a. a. O. 5,3, a. अनरवत् ebend.

अरश्मिक adj. *ohne Zügel* Âçv. Grhj. 2,6,4.

अराश्व adj. *langhörnig* (Comm.) TS. 5,6,21,1.

2. अरायन् m. = अर्वन् *Ross:* निरिं पर्यदरावा यो युवाकुः *euer Ross zog ihn heraus* RV. 7,68,7.

अरिविदर s. u. संदंशिका.

अरित्र vgl. शतारित्र.

अरिपण्य und अरिपण्यत् lies *nicht fehlend, sicher, zuverlässig*.

अरिष्टकर्मन् vgl. अनिष्टकर्मन्.

अरुण 2) g) N. pr. eines Asura MBh. 16,119 nach der Lesart der ed. Bomb., वरुण ed. Calc. — 3) b) MBh. 3,7022.

अरुणाभ (अरुणा + आभा) n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

अरूपित u. s. w. zu streichen.

अर्क 2) als *Sonne* Bez. der Zahl *zwölf* Sûrjas. 1,70. 3,17. 20. 8,7. 12,89.

अर्कज m. *der Planet Saturn* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,69. 9,2. 6.

अर्कसाति Z. 2 lies शतैरपद्गन्.

अर्गल 1) f. आ Hem. Jogaç. 4,9.

अर्घ vgl. धनार्घ.

अर्चनस् Pat. a. a. O. 5,80,b fehlerhaft für अर्वनस्.

अर्ण 2) a) Z. 2 lies गिरत्र°.

अर्णव 2) b) als Bez. der Zahl *vier* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,29. 2,21.

अर्थ 3) so v. a. *Lohn* Spr. (II) 3587. — 7) वरार्थी *nach einem Gatten verlangend* Bhâg. P. 3,8,5. — 13) (Nachträge) Sûrjas. 1,38. 42. 2,23. 12,86.

अर्थगति f. *das Sichergeben des Sinnes* Pat. a. a. O. 2,330,b. 6,21,b. 52,b.

अर्थचिन्तन Hem. Jogaç. 3,126.

अर्थपति *ein reicher Mann* Spr. (II) 584. 762.

अर्थपाल m. N. pr. eines Mannes Daçak. 114. fgg.

अर्थपुष्टि f. *Erweiterung des Sinnes, grössere Bedeutsamkeit* Vâmana 4,2,19.

अर्थप्राप्ति f. *das Sichvonselbstverstehen* Karaka 3,3.

अर्थय् 3) याचनार्थयते परम् Spr. (II) 2548.

— समभि s. समभ्यर्थयितर्.

अर्थयुक्ति Spr. (II) 3678.

अर्थवत्ता f. *Bedeutsamkeit* Pat. a. a. O. 1,10,a.

अर्थशालिन् adj. *reich,* m. *ein Reicher* Citat bei Vâmana 4,3,20.

अर्थसाधक vgl. u. साधक 1) a) und स्वार्थसाधक.

अर्थसिद्धि (Nachträge) f. *Erwerbung eines Vermögens* Karaka 3,8. — m. N. pr. eines Sohnes des Pushja (Pushpa die neuere Ausg.) Hariv. 828.

अर्थिक (vgl. Nachträge) Pat. a. a. O. 5,53,b.

अर्थिता 2) Spr. (II) 6760.

1. अर्ध 1) अर्धो घटः *ein halbvoller Krug* (Gegens. संपूर्ण) Spr. (II) 6882. — Das Wort ist m. als अवयववाचिन्, n. समप्रविभागे Pat. a. a. O. 2,347,a.

अर्धक adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,a.

अर्बुद 2) Z. 7 lies: ihm und seinem Sohne.

अर्गला n. Karaka 9,12. Suçr. 2,420,21.

अर्चन् vgl. oben 2. अरावन्.

अर्ह् mit सम् caus. vgl. समर्हणा.

अर्हणा 4) n. *ein kostbarer Edelstein* (Comm.) Bhâg. P. 3,21,47; vgl. jedoch यथार्हणाम्.

अर्हन्त् 2) c) Hem. Jogaç. 1,1. 2,2. 3,148.

अलङ्कृती (Nachträge), Spr. 3585 gehört zu अलङ्कर्मीण; vgl. (II) 576.

अलंग्रीविक Pat. a. a. O. 2,299,b.

अलपस्, lies *nicht schwatzend, — irre redend* und सं विलस्वा°.

2. अलय, lies *rastlos.*

अलर्क 1) Z. 1 lies 3,5 st. 2,5.

अलसक Karaka 3,2.

अलि, अलि oder आलि *der Scorpion im Thierkreise* Sûrjas. 12,66. — के ऽलीप: Apabhramça für के ऽरय: *Feinde* Pat. a. a. O. 1,6,a.

अव् 5) प्राणानवति किं नैवं गृह्णीते वदने तृणम् Spr. (II) 3176.

— अनु, füge bei RV. 4,52,6. 10,113,1.

— सम् vgl. समवन.

अवकाश 2) संप्राप्य नृणबुद्धीनामवकाशम् *Gelegenheit ihnen beizukommen* Spr. (II) 6886.

अवक्रयकुटी f. *Marktbude* Hem. Jogaç. 4,65.

अवगन्तर् nom. ag. *der erkennt, erräth:* परचित्ताव° Spr. (II) 6983.

अवगन्तव्य *zu erkennen, zu erschliessen aus* (abl.) Pat. a. a. O. 8,67,b. Spr. (II) 6160 (Conj.).

अवगुण्ठन 1) bildlich: उत्तरच्छदस्यपुरुषोचितलज्जावगुण्ठन adj. Veṇis. 37,7.

अवगूहन *das Umfangen:* कान्ताबाहुलतावगूहन Spr. (II) 3836.

अवगोर्य partic. fut. pass. Pat. a. a. O. 8,24,b.

अवग्रहशक (Nachträge) s. u. शकन्.

अवघ्राणा (Nachträge) lies 11,16,26.

अवचायिका *Lese* s. पुष्पाव° in den Nachträgen.

अवचूर्द्दुर s. दुरवदुर्द्दुर in den Nachträgen.

अवच्छेद 1) *Abschnitt* (in einem Çastra und dgl.) Âçv. Çr. 1,2,25.

अवज्वलन n. *das Anzünden* Comm. zu Âçv. Ça. 2,3,7.

अवतारण vgl. रङ्गावतारण.

अवतान 2) b) *eine einen Baum u. s. w. überdeckende Schlingpflanze:* वृक्षस्यो ऽवतानो वृक्षे छिन्ने ऽपि न विनश्यति Pat. a. a. O. 1,228,b.

अवतितीर्षु adj. *herabsteigen wollend* Kathâs. 42,14 (°तीर्षु zu lesen).

अवधारक und °धार्य vgl. दुरव° in den Nachträgen.

अवधि 2) वर्तमानावधिस्वरेण so v. a. *mit dem bisherigen Tone* Comm. zu Âçv. Ça. 3,13,19.

अवधूलित (von अव + धूलि) adj. *bestreut:* श्मशानपाण्डुरसः कोशी भरी-चैरवधूलितः Çânkh. Sañh. 2,1,16.

अवध्य *oher unzerstörbar.*

अवनति *Niedergang, Neigung:* दूरं यत्यवनतेर्विवस्वति Cit. bei Vâmana 5,2,79. *Erniedrigung* (Gegens. उन्नति) Spr. (II) 1687.

अवनि 3) *Platz auf dem Erdboden* Sûrjas. 6,2.

अवनिरुह m. *Baum* Daçak. 14,10. — Vgl. पृथिवीरुह u. s. w.

अवन्तिसुन्दरी f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 36. fgg.

अवन्ती 1) Sûrjas. 1,62.

अवपीड 2) कल्कीकृतदोषधाद्यः पीडितो निःसृतो रसः । सो ऽवपीडः Bhâvapr. 5.

अवपीडक m. = अवपीड 2) Karaka 1,7. 18.

अवपर्व von 3. पु mit अव.

अवपवयोग adj. (f. आ) *in der Beziehung von „ein Theil davon" stehend* Pat. a. a. O. 6,2,a. 8,36,b. — Vgl. स्थानयोग.

अवयास m. *angeblich N. eines Plagegeistes in Jama's Welt* TS. 1,4,25,1.

अवर (Nachträge) 4) lies f. अवरा; vgl. oben u. अपर 3) c) und 4. सावर.

अवरोह 1) *das Herabsteigen* im übertr. Bod. Vâmana 3,1,12.

अवरोहणा n. dass. ebend.

अवरोहवत् adj. *mit Luftwurzeln versehen:* न्यग्रोध Pat. a. a. O. 1,126,b.

2. अवर्ण in Çvetâçv. Up. *keine Erscheinungsform habend.*

अवर्ति Z. 3 lies 4,18,13.

अवर्त्र, füge bei *ungehemmt.*

अवलिन्द m. = उपरिकुटी Weber, Hâla S. 160.

अवलेहन Sâmavidh. Br. 3,1,2 nach Sâj. = 3. अ + वलेहन d. i. अ-वलेहन; wohl fehlerhaft für अनुलेपन oder अवलेपन.

अवलेहक adj. *ableckend:* पात्रीय°, हस्ताय° Vjutp. 198.

अवशस्, lies अंस् st. अंस्.

अवशेष्य adj. *übrig zu lassen, zu bewahren* Kâtantra 3,3,9.

अवश्रयण Z. 1 lies 1. श्रि st. श्री.

अवसाय vgl. पत्रकामावसाय.

अवहर्तर् nom. ag. *der niederschlägt, abwehrt, vertreibt* RV. 4,25,6.

अवहास्य Hariv. 7406, wo mit der neueren Ausg. °हास्यास्मि zu lesen ist.

अवहित्थ n. *Verstellung* Cit. bei Vâmana 3,2,9.

अवहेलना f. *Geringschätzung* Spr. (II) 7043 (Conj.).

अवाङ्नाभि adv. *unterhalb des Nabels* Sâmavidh. Br. 1,5,15.

अवाचीन (Nachträge), an der angeführten Stelle bedeutet das Wort *verkehrt;* vgl. Spr. (II) 5360.

अविकटोरण (vgl. Nachträge) = अविकटे उरणो दंशस्यः Pat. a. a. O. 6,88,b.

अवितर्, धर्मावितर् Bhâg. P. 4,4,17. अवित्री MBh. 12,9449 nach Nilak.

अविधुर Âçv. Çr. 3,1,17.

अविरति Hem. Jogaç. 4,77. 83.

अविरंमिकन्याय s. अव्ययिकन्याय.

अवी vgl. 2. und 4. वी.

अवीश, °क richtiger अवीस, °क.

अवृषलीक adj. *keine Çûdra habend:* देश Pat. a. a. O. 1,262,b.

अवेस् s. weiter unten u. 1. इदम्.

2. अव्यय 3) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2157 nach der Lesart der ed. Bomb., व्यय ed. Calc.

अव्ययवत् adj. *ein Indeclinabile seiend:* शब्द Pat. a. a. O. 3,69,b.

अव्ययिकन्याय m. *die Weise von* अवि *und* अविक, die darin besteht, dass in der Umschreibung अवेमांसम्, in der Derivation aber आविकम्

(von अधिक und nicht von अधि) gesagt wird, Pat. a. a. O. 4,40,a. 84,a. st. dessen अधिरधिकन्याये 42,a. 64,a. 5,4,a. 6,76,a.

अव्रतवत् adj. für den es keine Regel —, kein Gelübde giebt MBh. 12,2303.

1. अश् Z. 2. आशाते und आशाते sind Perfect-Formen.

— समुप Spr. (II) 5333, v. l.

2. अश् mit वि Z. 1 lies 3,36,3.

अशरण n. Mangel an Schutz, Schutzlosigkeit Hem. Jogaç. 4,54, nach 62.

अशेषय् denom. von अशेष 2); vgl. निःशेषय्.

अशौच Hem. Jogaç. 4,55.

अश्मघनस्वेद m. künstliche Schweisserzeugung durch Liegen über einer erhitzten Steinplatte Karaka 1,14.

अश्मतारिन् m. N. pr. des ersten Ministers des Çâmtanu VP. 4,20,7.

अश्र 2) अस्र R. ed. Bomb. 3,21,6. hier oft अश्रु st. अश्र bei Schl.

अश्रु m. R. ed. Bomb. 2,103,6.

अश्रेयस् 2) न सो ऽश्रेयो (so ist zu lesen) ऽधिगच्छति MBh. 3,1195.

अश्व 1) a) sg. im collectiver Bed. Bhâg. P. 10,38,31.

अश्वतर m. auch ein besserer Hengst, f. आ eine bessere Stute Pat. a. a. O. 5,60,a.

अश्वसूत्र n. ein Sûtra über die Rossekunst MBh. 2,255.

अश्विन् 3) du. so v. a. अश्विपुत्रौ d. i. Nakula und Sahadeva MBh. 5,1816. Als Bez. der Zahl zwei (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,32.fg. 12,89. — 4) als Nakshatra Sûrjas. 8,16. 9,13. an beiden Stellen अश्विनि des Metrums wegen.

अष्टक adj. अष्टिका खारी Pat. a. a. O. 7,116,a.

अष्टाविंशतिध adj. achtundzwanzigfach Mârk. P. 47,20.

2. अष्टि Bez. der Zahl sechszehn Sûrjas. 2,33. 3,43.

1. अस् 6) Z. 14. fgg. अस्ति nach den Erklärern so v. a. सन् Vâmana 5,2,52.

— व्यति, ०स्महे Pat. a. a. O. 8,63,b.

— अप weg —, unbetheiligt sein RV. 10,33,5.

— परि 1) RV. 10,10,6.

— सम् 1) Jmd (acc.) gleich sein RV. 2,1,15. — 2) vereinigt sein mit (सह): सं जायया सह पुत्रैः स्याम AV. 12,3,17. — 3) sein, geben (vgl. Nachträge): प्राज्ञो ऽतिधीरश्च समस्ति को वा Spr. (II) 6313.

2. अस् mit अपि, partic. अप्यस्त hingeworfen, daliegend: पन्नपथे Pańkav. Br. 8,6,3. 9.

— अभि 2) अपूर्वं चौर्यमभ्यस्तं त्वया verübt Spr. (II) 449. — 3) (s. Nachträge) Sûrjas. 1,53. 60. 2,31. 41. 46. 3,24.

— समभि betreiben, üben: नर्तनकलाभ्यासं समभ्यस्यति (Conj.) Spr. (II) 3826.

— उद्व्युद् (!) abwerfen, aufgeben, fahren lassen Bhâg. P. 4,7,44. der Comm. erklärt das erste उद् durch ऊर्ध्वम्.

— निस्, partic. निरस्त adj. und n. Bez. einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale Pat. a. a. O. 4,20,a.

— परि 4) तं पर्यास्थत् (वसुधातले) Kathâs. 43,123.

— विपरि, partic. विपर्यस्त Sûrjas. 2,63. 6,5. 7,15.

— संपरि caus. s. संपर्यासन.

— उपसम्, partic. उपसमस्त mit einem andern Worte componirt Pat. a. a. O. 7,51,b. 105,b.

3. अस् (= 2. अस्) adj. in कृत्स्वस्.

असंवृत n. eine Art Hölle M. 4,81.

असतीपोषण n. das Ernähren einer untreuen Frau, bei den Gaina so v. a. das Füttern von allerhand unnützen Geschöpfen Hem. Jogaç. 3,99. 111.

असद्रायक adj. = असद्राक् Bhâg. P. 5,9,6.

असद्रूक् Hariv. 15479 fehlerhaft für असद्राक्.

असद्राक् (Nachträge) 2) Hariv. 15479 nach der Lesart der neueren Ausg.

1. असन्त् 1) Z. 4 und 3) a) Z. 7 lies Taitt. st. Ait.

असभ्य (Nachträge), असभ्यार्थान्तर, ०स्मृतिहेतु Vâmana 2,1,15.

असंभव्यम् und ०भाव्यम् vgl. u. 1. भू mit सम् caus. 1).

असर्व adj. nicht vollständig Çat. Br. 4,1,3,10.

असात्म्य adj. zuwider seiend, unzuträglich: असात्म्यमिति तद्विद्याद्यन्न याति सहात्मताम् Karaka 4,1.

असाद, lies nicht reitend. In übertr. Bed. nicht erschlaffend, — müde werdend: शास्ति Râga-Tar. 1,106.

असितोद m. (sc. सरस्) N. pr. eines mythischen Sees VP. 2,2,24.

असिशिम्बी f. eine best. Pflanze Râgan. 7,173.

असु 4) c) respiration = 4 seconds of sidereal time, or 1 minute of arc Sûrjas. 2,59. 61. 3,33. 46. 9,5. 10,2. fgg.

असुत्याग m. das Aufgeben des Geistes Bhâg. P. 4,4,31.

असुर 1) c) Z. 5 lies 63,7. 3 st. 63,7,3.

असुरद्विष् m. ein N. Çiva's Mbh. n. 248.

असूर्तरजस् s. oben u. असूर्तरजस्. न विद्यते सूर्तं प्रसृतं रजो यस्य सः Comm.

अस्तंगमन n. Untergang s. सूर्यास्तंगमन.

2. अस्ति Hariv. 4935.

अस्तिमत् Pat. a. a. O. 5,13,a.

अस्तुंकार eher zugebend, einwilligend.

अस्मय्, ०यति denom. von अस्मद् Pat. a. a. O. 7,102,a.

अस्रिध् und अस्रेधत्, lies nicht fehlgehend, — irrend.

अस्वरक adj. tonlos, nicht mit dem Udâtta versehen Pat. a. a. O. 7, 32,b. 76,a.

1. अह्नु zu streichen; s. u. 1. ह्नि.

अहन्ता Râga-Tar. 4,68.

अहन्य, lies (von अहन्) adj. diurnus: mit den am Tage gebrauchten Soma-Steinen schnellt er auch Nachts den Strahl gegen u. s. w. 5,48, 3. täglich: लोक 1,190,3.

अहल्भूम (Nachträge), lies 4,3,3,2. eine allegorische Personification.

अहन m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

अहन्नुतरत्व n. nom. abstr. von अहन्नुतर zu vermuthen AV. 3,8,3.

अहर m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2660 nach der Lesart der ed. Bomb., हुहर ed. Calc.

अह्निचुम्बक m. N. pr. eines Mannes; davon आह्निचुम्बकायनि m. patron. Pat. a. a. O. 1,38,a. 4,9,a.

अहिनामन् adj. was Schlange heisst RV. 9,88,4.

अह्निराशि m. die Sonne Çiç. 11,64.

अह्निर्बुध्न्य n. Sûrjas. 9,18 fehlerhaft für आ०.

अहिर्बुध्न्यसंस्तवन्, so zu lesen.

अह्नोवीर्य m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,5900.

अक्राय 2) Hem. Jogaç. 4,11.

अक्षार्षु wohl ein best. Vogel.

आकम्पन n. das Erzittern: आपगानाम् als Naturerscheinung Karaka 1,12.

आकर्ष 1) das Schleppen: eines Steines Karaka 1,7.

आकर्षण n. Anziehung Sûrjas. 2,8. das Spannen: eines Bogens Karaka 1,7.

1. आकार, नाकारमुद्वहसि so v. a. du nimmst keine bestimmte Miene an Spr. (II) 3538.

आकाश 3) (Nachträge); zu °आशित vgl. noch Daçak. 1,60. Sâh. D. 313.

आकाशशायिन् vgl. u. प्रगण्ड 2) in den Nachträgen.

आकिंचन्य Hem. Jogaç. 4,32.

आकृष्टव्य (von 1. कर्ष् mit आ) adj. hinzuschleppen: ग्रामं शाला Pat. a. a. O. 2,395,b.

आक्षकी s. weiter unten u. आक्षिक.

आक्षरसमाम्नायिक (von अक्षरसमाम्नाय) adj. zum Alphabet gehörig, darin enthalten; subst. Laut, Buchstab Pat. a. a. O. 1,23,a. b. 3,66,a.

आक्षिक adj. aus den Früchten der Terminalia Bellerica (vgl. 1. अक्ष 7) bereitet: सीधु Suçr. 1,190,3. f. ई ein solches Getränk Karaka 1,27, v. l. (für आक्षकी) und Madan. 8,65.

आक्षेपण n. Spott, ironische Behandlung Karaka 3,8.

आक्षेप्तर् nom. ag. der Etwas zurückweist Kathâs. 45,106.

आख्यानक und आख्यायिका von einander unterschieden Daçak. 16,19. fg.

आख्यापक adj. verkündend Spr. (II) 4034.

आगस्तीय m. pl. patron. Pat. a. a. O. 2,409,b.

आगु Âçv. Çr. 3,8,7.

आग्निवेश्य (Nachträge), °वेश्या Weber, Nax. ist adj.

आग्नेय 4) e) (Nachträge) Sûrjas. 8,13.

आघसा f. von unbekannter Bedeutung Gop. Br. 1,2,21.

आघतन (!) n. = आघातन Karaka 1,8. आयतन die Hdschrr., = वधस्थान Comm.

आघातन Suçr. 1,7,18 (so zu lesen nach Comm.).

आचक्रि (von 1. कर् mit आ) adj. zurückführend: असंश्च सन्मुहुराचक्रिरिन्द्रः: das Sein vernichtend RV. 6,24,5.

आचाम्य n. = आचमन 1) Bhatt. 6,65.

आचार, अल्पाचार m. zu feines Benehmen und अनाचार m. grobes Benehmen Spr. (II) 156.

आजकरोण adj. P. 4,2,78, Schol. — Vgl. रोणी.

आजक्रन्दि m. patron. Pat. a. a. O. 4,60,b.

आजगर adj. der Boa eigen, — ähnlich: व्रत MBh. 12,6677. fgg.

आजिगमिषु adj. zu kommen beabsichtigend: अना° Pat. a. a. O. 1,87,b.

आज्यहविस् adj. Schmalzspende habend Ait. Br. 1,25.

आञ्जन 2) nach dem Comm. (2,91,77 ed. Bomb.) ein Kästchen mit Augensalbe.

आटोप 3) pl. Spr. (II) 2158.

आडम्बर 1) MBh. 9,2676.

आणायव्, °यनि Pat. a. a. O. 1,234,b.

आतङ्क 2) अन्तकातङ्क Furcht vor dem Tode (das vorangehende तद् ist als Correlativ zu यद् aufzufassen) Hem. Jogaç. 4,60.

आतङ्कित (von आतङ्क) adj. besorgt, von Besorgniss ergriffen: शङ्कातङ्कितमानसा (das Suffix gehört auch zu शङ्का) Spr. (II) 5940.

आतर Divjâvad. 3.

2. आताम्रता f. nom. abstr. von आताम्र (s. Nachträge) Ratnâv. 68,4.

आतिदेशिक Comm. zu Âçv. Çr. S. 79,6. Pat. a. a. O. 1,181,b.

आतिशायनिक (von अतिशायन) adj. Steigerung ausdrückend; m. ein solches Suffix Vâmana 5,2,62.

आतिशायिक (von अतिशय) dass. Pat. a. a. O. 2,345,b. 346,a. b. 4,32,a. 5,62,b.

आतुच् Z. 2 lies 3,27,21.

आत्मगत adj. auf ihm selbst (auf गिरि Berg zu beziehen) befindlich MBh. 14,566 nach der Lesart der ed. Bomb.; आत्मरूढ ed. Calc.

आत्मघातक m. Selbstmörder Spr. (II) 4330.

2. आत्मभव m. der Liebesgott Spr. (II) 4878.

आत्मीय sich selbst gehörig, selbstständig Spr. (II) 4075.

आत्मरूढ adj. auf ihm selbst (auf गिरि Berg zu beziehen) wachsend MBh. 14,566. आत्मगत ed. Bomb.

आत्मसंपन्न adj. mit Geist begabt: अनात्म° dumm Spr. (II) 437.

आदर, बह्वादर adj. grossen Werth legend auf (geht im comp. voran) Spr. (II) 1902.

आदर्श 4) lies N. pr. eines Berges (nach Kaij.) Pat. a. a. O. 2,397,b. 6,104,b. Ind. St. 13,359. Weber, Pratijñâs. 103,4.

1. आदान 2) das Nehmen, Anfassen Hem. Jogaç. 1,26. 34. °समिति 38.

आदित्य 2) c) n. (vgl. Nachträge) Sûrjas. 8,19.

आदिम Sûrjas. 1,21.

आदिवत् adv. einem Anlaut gleich Pat. a. a. O. 1,204,a. Davon nom. abstr. °वत्त्व ebend.

आदीधक so, nicht आदीध्यक ebend. 7,128,a. b.

आदेशन n. das Angeben, Bezeichnen ebend. 2,311,b.

आदेशिन् (von आदेश) adj. das wofür Etwas substituirt wird, = स्थानिन् ebend. 1,135,a.

आधान 1) das Hinzufügen Vâmana 1,3,16. — 8) Zaum, Gebiss; s. निराधान weiter unten.

आधारता f. nom. abstr. zu आधार 1) Spr. (II) 6444.

1. आधि 1) अखिलसंश्रयाधि Behälter Bhâg. P. 11,43,33.

आध्यश्वि von अध्यश्व Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,110,b.

आनन्द m. N. pr. eines Çrâvaka Hem. Jogaç. 3,154.

आनन्दताण्डवपुर n. N. pr. einer Stadt Carr, Sanskrit Proverbs No. 206.

आनम vgl. auch स्वानम.

आनयन n. Berechnung Sûrjas. 1,56.

आनुदेशिक adj. zu अनुदेश 1) Pat. a. a. O. 1,134,b.

आनुरोहिणी (Nachträge) ist hier adj.

आनुवासनिक (von अनुवासन) adj. zu einem öligen Klystier geeignet: स्नेह Karaka 8,12.

आनुसेय (von अनुसू) m. Nachkömmling Pat. a. a. O. 3,63,b.

आन्तःपुरिक, so zu lesen in den Nachträgen.

आन्यभाव्य n. *das ein-Anderes-Sein* Pat. a. a. O. 1,26,a. b. 5,43,a.

आप् 2) Z. 6 M. 1,63 ist आपुस् von पा *schützen* gemeint. — partic. आप्त *dividirt* Sūrjas. 4,32. 60. 2,28. 37. 61. 64. fg. 3,10. 22.

— अव *durch Division erhalten* Sūrjas. 2,32. 3,9. 12,59.

— प्र 2) mit infin. *bekommen zu:* स्वादितुं प्राप्यते यावत् Spr. (II) 7515.

— partic. प्राप्त 4) तेजःसमाप्त॰ so v. a. *versehen mit* R. ed. Bomb. 1,7,6.

— संपरिप्र desid. s. संपरिप्रेप्सु.

— सम् caus. 1) Kaush. Up. 2,15.

— परिसम् Z. 3 प्रत्येके परिसमाप्यते so v. a. *erstreckt sich auf Jedes, gehört zu Jedem;* vgl. Pat. a. a. O. 1,48,b. षड्गुणेषु ह्येकशेषः परिसमाप्यते *erstreckt sich auf* 2,317,a.

2. आप m. (Comm.) *ein best. Stern,* δ *Virginis* Sūrjas. 8,21; vgl. 2. अप् am Ende.

आपण auch *Waare;* s. u. शकट 1).

आपथी, lies *ein auf dem Wege liegender Gegenstand, Stein und dgl.*

आपात 4) आपाते *am Anfange* im Gegensatz zu पर्यन्ते Spr. (II) 6419 (Conj.).

1. आपि adj. *reichend* in सर्वापि.

आपिशल, आपिशलम् (sc. शास्त्रम्) अधीते ब्राह्मणी आपिशला ब्राह्मणी Pat. a. a. O. 4,16,b.

आपीडन n. *das Drücken, Druck* Kap. 5,2,6.

आपोहिष्ठीय (Nachträge) Sāmavidh. Br. 1,2,5.

आप्ताधीन adj. (f. आ) *von zuverlässigen Personen abhängig:* प्रमाणता Hem. Jogaç. 2,12.

1. आप्य n. (Nachträge) Sūrjas. 8,4.

आप्र adj. von आप्री RV. Anukr. Ind. St. 7,470, N.

आप्रीतिमाषु N. pr. einer Oertlichkeit; davon °माषक adj. Pat. a. a. O. 4,75,b.

आभिगामिक Kām. Nītis. 4,8 wohl fehlerhaft für °गामिक. साध्याभि° ist wohl eine unregelmässige Zusammenziehung von साध्या आभि°.

आभिप्रायिक (von अभिप्राय) adj. *nach Belieben geschehend, beliebig:* कर्मन् Sāmavidh. Br. 3,9,7.

आभिमुख्य 3) in den Nachträgen zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört; vgl. Spr. (II) 5708.

आभूतसंप्लवम् (auch VP. 2,8,89) s. u. भूतसंप्लव und संप्लव 3).

आमर्श m. *Berührung, Anklang:* ऐन्द्रामर्श Āçv. Çr. 8,13,32.

आमितवत् (Nachträge), lies 2,7,10,4.

आमिश्र adj. *vermischt, vermengt* Pat. a. a. O. 6,36,b. Davon nom. abstr. °त्व n. 4,a. 12,a. 36,b.

आमिश्रीभूत adj. *vermischt, unter einander gemengt* ebend. 1,193,b. 6,12,a. °त्व n. nom. abstr. 1,193,b.

आमिष *Geschenk, Honorar, Trinkgeld* u. s. w. (vgl. 2. 3) u.) Karaka 3,8.

आमोल *ein best. wollener Stoff* Vjutp. 212.

आम्नाप vgl. प्रत्याम्नापन.

आम्य (Nachträge), आम्यानां चाहम् TS. 1,8,10,1 soll nach Pat. a. a. O. 6,15,a = नाम्यानां चाहम् sein.

आयजिन् adj. *herbeiopfernd* TBr. 3,16,12,1. 14,3. compar. आयजीयंस् ebend.

आयतन, हास्यायतन *ein Gegenstand des Gelächters* Vāmana 1,3,12.

आयःशूलिक (vgl. Nachträge) = यो मृदुनोपायेनान्वेष्टव्यानर्थान्रभसेनान्विच्छति Pat. a. a. O. 5,91,b.

आयस्कारि m. patron. von अयस्कार ebend. 4,57,b.

आयाम 1) = मात्राणां निग्रहः ebend. 1,132,b.

आयास (Nachträge) 1) Z. 2 lies 191 st. 191.

आयासन n. *das Ermüden:* कोपनमायासनमेवाभिघ्नेत् Karaka 3,8. आयास v. l.

आयुधय्, °यति = आयुधान्यनावष्टे Kāç. in Mahābh. Bth. Ausg. 6(4),17,a.

आर *Höhlung* Sūrjas. 13,22.

आरड vgl. आरब्ध.

आरशाल m. pl. Hariv. 8447 nach der Lesart der neueren Ausg.

आरब्ध m. N. pr. eines Sohnes des Sala Bhāg. P. 9,23,15.

आरम्भ 1) गृहारम्भ so v. a. *der Bau eines Hauses* Spr. (II) 2192. अनारम्भी (so v. a. *ohne ein Haus zu bauen*) अपि परगृहे सुखी सर्पवत् Kap. 4,12.

आरम्भक adj. *ganz hingegeben, voller Erwartung:* यदारम्भको रङ्गं गच्छति नटस्य श्रोष्याम इति Pat. a. a. O. 1,283,a. *in's Leben rufend, hervorbringend:* संघातारम्भकत्व n. nom. abstr. Kap. 1,1,9.

आरसडिण्डिम m. *eine Art Trommel* Gīt. 11,7.

आरस m. *Geschrei* u. s. w. s. 2. सारस.

आरा f. *ein best. Wasservogel* Karaka 1,27.

आराल् N. pr. eines Dorfes der Bāhīka; davon adj. आरालक (f. आ und ई) Pat. a. a. O. 4,73,b.

आरुक n. *die Frucht der Pflanze,* auch आलुक genannt (in Kārtikejapura) Dhanv. 5,21. Rāgan. 11,99. Karaka 1,27.

आरोचक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2097 nach der Lesart der ed. Bomb.

आरोप (Nachträge) 2) 3) an beiden Stellen wird आरोह gelesen.

आरोपण 3) richtiger *das Beziehen des Bogens mit der Sehne;* vgl. 1. रुह् mit आ caus. 3). — 8) zu streichen, da der Text आरोहणी in dieser Bed. hat.

आरोह 1) Z. 5 lies AK. st. R. — 2) *das Aufsteigen* in übertragener Bed. Vāmana 3,1,12.

आर्कि Sūrjas. 4,23. 2,56. 7,43.

आर्त adj. (Nachträge) Sūrjas. 14,4. 2.

आर्तपर्णि, आर्तुपर्णि die neuere Ausg.

आर्तरौद्र n. *rauhes —, grausames Benehmen gegen Unglückliche* Hem. Jogaç. 3,72. 81. 4,77. 84. an den beiden letzten Stellen lesen wir °रौद्रं st. °रौद्र.

आर्तुपर्णि m. patron. von ऋतुपर्ण Hariv. 815 nach der Lesart der neueren Ausg.

आर्थ *auf Besitz beruhend:* संबन्धाः Pat. a. a. O. 4,132,a.

आर्द्र *Feuchtigkeit, feuchte Masse:* हरितालार्द्रपीत Hariv. 4083; vgl. Kumāras. 7,23.

आर्धधातुक adj. (f. आ) Pat. a. a. O. 2,163,b.

आर्धधातुकीय adj. von आर्धधातुक ebend. 1,138,a. 141,b. 3,37,a.

आर्धमासिक adj. *halbmonatlich* ebend. 4,72,a.

आर्धरात्रिक adj. *zur Mitternacht stattfindend* Sūrjas. 2,50.

आर्बुदि (von अर्बुद) m. patron. des Ūrdhvagrāvan, Verfassers von

RV. 10,175.

आर्यशिस् Pat. a. a. O. 6(4),13,b. — Vgl. मिश्रशिस्.

आर्षिक m. ein Fürst der Ṛshika ebend. 4,72,b.

आलतया vgl. स्यालतया.

आलदय, तेषां यत्र इयालदयः anzusehen wie R. Gorr. 1,19,27.

आलपन und आलप्ति (Nachträge) vgl. u. गमक (Nachträge).

आलब्धव्य adj. zu erfassen, — schlachten Pat. a. a. O. 1,49,b. 114,b.

आलमर्थ्य n. = अलमर्थता, अलमर्थत्व ebend. 3,95,a.

आलय Sp. 702, Z. 2 शय्यागृहालय ist adj. comp. wohnend in.

आलुक n. s. oben u. आलूक.

आलोकगादाधरी, so zu lesen in den Nachträgen.

आलोकवत् (von आलोक) adj. Licht besitzend, leuchtend Z. d. d. m. G. 27, 49.

आलोचनीय adj. zu betrachten, in Betracht zu ziehen Vedântas. (Allab.) No. 4.

आलोच्य adj. dass. Mârk. P. 44,23.

आलोप m. Bissen Vaitr. 198.

आलोल, Mṛcch. 62 gehört zu लोल.

आलोहयत् s. u. लोहयत्.

आलोह्नित Rt. 1,21.

आवरण 2) c) कण्ठावरणा Spr. (II) 7491.

आवर्जक adj. für sich gewinnend s. हृदयावर्जक.

आवल्गिन् (von वल्ग् mit आ) adj. hüpfend, springend Nâgân. 2.

आवश्यक n. Befriedigung der Nothdurft Sâmavidh. Br. 1,5,15.

आवसति f. Herberge, Zuflucht TBr. 2,3,5,4.

आवस्थिक Zeitpunkte enthaltend, — darbietend: कालो नित्यगश्चाव-स्थिकश्च । तत्रावस्थिको विकारमपेक्षते Karaka 3,1.

आवाप Saatfeld: व्यसनावापे एतस्मिन् so v. a. in diesem Jammerthal Bhâg. P. 4,22,13.

आवार m. Hut, Schutz Kâm. Nîtis. 16,38.

आवि s. weiter unten u. 2. आवी.

आविर्ऋजीक vgl. समृजीक.

आविष्टत्व n. das Behaftetsein mit (geht im comp. voran) Vâmana 5,1,17.

2. आवी (vgl. 5. वी) Suçr. 1,368,13. auch आवि, °प्रादुर्भावे, आविभिः संक्लिश्यमाना Karaka 4,8. Hierher auch: आव्यंमस्मिन्दधाति Zittern vor Bangigkeit oder Krankheit (Comm.) TS. 3,2,9,4. Kâṭh. 30,9.

आवृत् vgl. oben अपावृत्.

आवृत m. eine best. Mischlingskaste: ब्राह्मणादुग्रकन्यायामावृतो नाम जायते M. 10,15.

आवेगिक Kâlakâkra 2,164. 5,240.

आवेधक so, nicht आवेध्यक Pat. a. a. O. 7,128,a. b.

आवेशन 5) richtiger आवेषण.

आव्याधं m. angerissene —, angebrochene Stelle TBr. 3,7,8,6.

आश्रस्क (?) Kauç. 47.

आशंसन vgl. वीराशंसन.

आशंसा Ahnung Venîs. 5,6. 8.

आशंसितर्, काव्यमाशंसितावन्ध्यम् Ragh. ed. Calc. 1,87.

आशय 3) das Beispiel Spr. 1296 zu streichen; vgl. Spr. (II) 3062. — Vgl. मदनाशय weiter unten.

आशितिमन् (von आशित) m. das Sattsein TS. 7,1,12,1.

1. आशिस् 3) Bez. des Charakters und der Personalendungen des Precativs Kâtantra 3,1,15. 31.

आशीर्दा vgl. oben अनाशीर्दा.

आशुशुक्षणि m. Feuer Hem. Jogaç. 1,7.

आशुहेषस् s. u. हेषस्.

आश्वपद, lies आ st. अ.

आश्वास्य adj. worüber man Beruhigung haben muss Mṛcch. 99.

आश्विक m. ein Reiter zu Pferde Pat. a. a. O. 1,170,b.

आषाढ 2) Sûrjas. 9,14. dieses oder अ° 8,16.

आष्टमिक (von अष्टम) adj. im achten (Adhjâja) gelehrt u. s. w. Pat. a. O. 7,119,a. 8,19,a.

2. आस् mit अधि 4) वियदध्यासित Sarvadarçanas. 19,6. 48,10. 82,18. 108,12. fg.

— उप 9) इह प्राणमुपासिष्ये (so ed. Bomb.) MBh. 3,10580.

आसक्ति 1) in eig. Bed. Râga-Tar. 3,98. in übertr. Bed. Spr. (II) 12. An beiden Stellen am Ende eines adj. comp.

आसञ्जनीय adj. anzuhängen, anzufügen: अनुबन्ध Pat. a. a. O. 3,29,b.

1. आसन 1) a) über die verschiedenen Arten des Sitzens Hem. Jogaç. 4,123. fgg.

आसार 2) सुधासार Kathâs. 26,32. 38,125 (hier falsch zerlegt).

आसिका Art und Weise des Sitzens: उष्ट्रासिका आस्यन्ते Pat. a. a. O. 3,41,a. — Vgl. सुखासिका.

आसुतिंकरिष्ठ adj. Pat. a. a. O. 6(4),44,b.

आसेक्य n. Bez. einer Art von geschlechtlicher Schwäche Suçr. 1,318,3.

आस्कन्दिन् 2) सुधास्यन्दास्कन्दिन् (wegen der Cäsur besser सुधास्यन्दस्कन्दिन्) Spr. (II) 5934.

आस्तार, Durgâd. zu Nir. 5,22 erklärt देयने RV. 10,33,5 durch आस्तारे. Vgl. समास्तार.

आस्तारक m. Rost oder Dreifuss (auf welchem die Pfanne über das Feuer gesetzt wird) Bhâvapr. 5.

आस्था 3) Verlass auf (loc.) Spr. (II) 7368.

आस्थेय anzusehen als, zu halten für (nom.) Pat. a. a. O. 1,224,a.

आस्पद 2) Bez. des 10ten astrologischen Hauses Varâh. Bṛh. 9,2. 4. 10,1. 25(23),6.

आस्फारस्फरस्थान n. der Ort, auf welchen die Würfel geschnellt werden (स्फर्), als Erklärung von इरिण Durga zu Nir. 9,8.

आस्फोट 2) lies आस्फोट 1) a).

आस्त्र 3) (Nachträge) Hem. Jogaç. 4,55. 73. fgg. 80.

आह्नय Z. 1 lies ह्व st. ह्र.

आहार 2) c) चतुर्विध Hem. Jogaç. 3,79. 86. 149.

आहारिन् s. शिलाहारिन्.

आहिण्डक (Nachträge) im Prâkrit Mṛcch. 73,9. Herumstreicher Comm.

आहिताग्नि Varâh. Bṛh. S. 87,3 (तथाहि° zu lesen).

आहूतसंप्लवम् s. u. संप्लव 3).

आह्निक, मुख Spr. (II) 7350. m. = अहरहर्पठ्यम् Pat. a. a. O. 4,50,b.

आह्लादक, अनाह्लादके (so zu lesen mit der ed. Calc.) Râǵa-Tar. 1,329.

आह्वरय्, lies आह्वरयति.

3. इ 3) इत gelangt zu: अङ्गसंशोषम् Mârk. P. 24,17. — intens. ईयायते (नेयायते) = गच्छति (Comm.) Praçnop. 4, 2.

— अति 8) = अभि 8) Spr. (II) 2969, v. 4.

— अभि 8) hervorgehen, entstehen aus (°तस्) Spr. (II) 2969.

— अव, अवेहि st. अपेहि tadelt Vâmana 5,2,21.

— समव, partic. समवेत gelangt zu: सर्वकल्याणसंपत्तिम् Mârk. P. 123, 9. wenn °संपत्तिसमवेत gelesen wird, dann versehen mit.

— आ 1) Z. 4 lies 2,33,1. 3,55,8. 5,87,8.

— उद् 2) pass. impers.: नांशुमताप्युदीयते Spr. (II) 399. — 5) in die Höhe kommen bildlich ebend.

— अभ्युद् 5) partic. अभ्युदित in die Höhe gekommen, im Glück sich befindend Spr. (II) 1167.

— प्रोद्, partic. प्रोद्यत् aufgehend so v. a. zukünftig Spr. (II) 4034.

— समुद् 4) उदाहरणं प्रत्युदाहरणं वाक्याध्याहार इत्येतत्समुदितं व्याख्यानम् alles dieses zusammengenommen Pat. a. a. O. 1,18,a. 19,a. — 5) एवं समुदिता नारी glücklich ausgestattet MBh. 4,619.

— अभ्युप, partic. अभ्युपेत versehen mit: नं तत्सत्यं यच्छलेनाभ्युपेतम् Spr. (II) 3483.

— अपपरा davon gehen R̥V. 10,83,5.

— संप्रति pass. gemeint sein Pat. a. a. O. 1,168,b. — partic. संप्रतीत allgemein angenommen Spr. (II) 7532. — caus. bewirken, dass man Etwas unter Etwas versteht, Pat. a. a. O. 1,168,a.

— वि 1) व्ययमान und अ° nach verschiedenen Richtungen gehend und unbeweglich Maitrjup. 2,2. व्ययमान zu Grunde gehend Bhâg. P. 4, 24,67. वेति Kaush. Up. 3,1 wohl nur fehlerhaft für व्येति; vgl. TS. 3,1,4,2.

5. इ m. patron. (?) von 6. अ (s. oben) Pat. a. a. O. 1,172,b.

इक्षुनेत्र, lies Wurzel des Zuckerrohrs Râǵan. 14,88 und गोरट st. सोरट.

इङ्गित = अभिप्राय (Mallin.) Kir. 16,2.

इडविड् (°विर् gedr.) = इडविदा Pat. a. a. O. 4,54,b.

इडादध (und इलादध) m. N. eines Ishṭjajana Âçv. Çr. 2,14,11.

इतर, इतरद् (Conj.) adv. dagegen Spr. (II) 2639.

इतरय् (von इतर); °यति abspenstig machen, auf seine Seite ziehen Mallin. zu Kir. 1,14.

1. इदम् Z. 16, zu अयोस् scheint अयोस् eine Nebenform zu sein R̥V. 6,67,11. 7,67,4. 10,132,5.

इन् mit प्रति, lies bekräftigen.

इन्दिरा Spr. (II) 3088.

इन्दु 2) Bez. der Zahl Eins (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,31. 34.

इन्दुज 1) Sûrjas. 12,31.

इन्दुरास् fehlerhaft für उडुरास्; vgl. Spr. (II) 7053.

इन्द्र 1) a) Sp. 803, Z. 3 füge 10,73,1 nach 8,66,1. 2 hinzu. Z. 21 lies VS. 38,16. Als Bez. der Zahl vierzehn Sûrjas. 2,53.

इन्द्रकील (Nachträge), lies Thürriegel, Thorriegel st. Indra's Banner und füge R. Gorr. 2,87,22 hinzu.

इन्द्रय्, lies nach Indra verlangen.

इन्द्रयष्टि m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

इन्द्रशत्रु vgl. Bhâg. P. 6,9,11 in Betreff der Doppelsinnigkeit.

इन्द्राभ m. ein best. zu den Hühnerarten gezählter Vogel Karaka 1,27.

इयत्, vgl. Pat. a. a. O. 6,11,a.

इरिण 4) in übertr. Bed. die Fläche, auf welche die Würfel geworfen werden, R̥V. 10,34,1.

इरिमिठा, lies Wise st. White.

I. 1. इष् mit प्र caus. 2) Z. 10 st. प्रेषितम् hat die ed. Bomb. richtig प्रोषितम्.

I. 3. इष् 2) Z. 20 MBh. 3,16437 (beide Ausgg.) liest मां चेत्प्रीवितुमिच्छसि st. मां च u. s. w. — Z. 4 v. u. M. 12,37 ist der infin. passivisch aufzufassen; man könnte übrigens auch शीतम् st. ज्ञातुम् vermuthen (vgl. u. लस्ज्).

— आ vgl. u. 1. यम् mit आ 4).

— प्रति, streiche Bed. 1) und stelle das Citat zu der folgenden.

इषु 5) (Nachträge) Sûrjas. 1,20. 12. 8,8.

इषुपुङ्खा f. = शरपुङ्खा die Indigopflanze Râǵan. 4,73.

इष्टकक so, nicht इष्टकाक Pat. a. a. O. 1,235,b.

इष्टाहोत्रीय (von इष्टा होत्राः R̥V. 8,82,28) n. N. eines Sâman Sâmavidh. Br. 2,4,8.

इह 2) jetzt, im Augenblick Spr. (II) 6359.

इहशिल्प n. ein Kunstwerk von Menschenhand (Gegens. दैवशिल्प) Ait. Br. 6,27.

ईक्ष् 3) Spr. (II) 7513. erwarten 3253.

— परा, lies प्रोष्य st. प्रेष्य.

— सम् 3) am Ende, das Beispiel MBh. 14,2201 zu streichen, da hier mit der ed. Bomb. समोक्षत zu lesen ist.

ईड् = ईर् in Bewegung setzen, erzeugen: अग्निर्वा इतो वृष्टिमीट्टे (aus ईर्ते) मरुतो ऽमुतश्च्यावयन्ति Pat. a. a. O. 1,231,b. 6,11,a.

ईदृश, नेदृशा राजसत्काराः so v. a. eben so wenig Spr. (II) 3221.

ईर् mit प्र caus.: कालः प्रेरितः verbracht, verlebt Spr. (II) 6088.

— सम् caus. 1) असमीरित nicht erregt: Wind Spr. (II) 3179.

ईर्ष्य in der in den Nachträgen angegebenen Bed. Hem. Jogaç. 1,26. 34. fg.

2. ईश् vgl. पैलेश्.

ईश 2) c) Sûrjas. 2,17.

ईश्वर 4) b) Bez. der Zahl eilf Sûrjas. 2,23.

ईश्वरीकर् Jmd zu einem reichen Herrn machen Hem. Jogaç. 2,10.

ईह् mit सम्, समीहित n. Wunsch Spr. (II) 6855.

2. उ (Nachträge) Z. 3 lies स्तुरसूडोर्वनमणिः.

1. उक्ष् mit सम्, med. besprengen: समोक्षत MBh. 14,2201 nach der Lesart der ed. Bomb.

उखच्छिद्, lies brüchig wie eine Scherbe, morsch.

उगण soll nach Pat. a. a. O. 6,11,a = सुगण sein.

उच् Z. 4 füge 1,103,4 nach 10,33,6 hinzu.

उच्च 2) Sûrjas. 1,33. 44. 55. 58. 2,1. 2. fgg. 10. 12,87.

उच्चण्ड vgl. प्रोच्चण्ड.

उच्चामन्यु vgl. औच्चामन्यव und उच्चैर्मन्यु.

उच्चारिन् adj. Töne ausstossend, schreiend u. s. w.: गर्दभो° wie ein Esel Pat. a. a. O. 6,81,b.

उच्छिखण्ड (1. उद् + शि°) adj. *mit emporgerichtetem Schweife: Pfau* Mâlatim. 152,8.

उच्छिष्टक adj. = उच्छिष्ट 1) b) MBh. 13,6146, wo mit der ed. Bomb. तत उच्छिष्टकाः सर्वे zu lesen ist.

उज्जिहाना f. N. pr. einer Stadt R. 2,71,12. उज्जिहाना Gorr.

उत्कृ mit प्र *abziehen, subtrahiren* Sûrjas. 1,36. 46. 2,22. 28. 50. fg. 3,8. 16. 19. 6,17.

उत्क s. धीरोत्क.

उत्क्रमन n. *das Verlassen, Meiden* Hem. Jogaç. 1,29.

उडुम्य m. *eine best. Körnerfrucht* Sâmavidh. Br. 2,8,5.

उत्कटिका f. und उत्कटिकासन n. Bez. *einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 4,123. 131.

उत्कर्ष 2) b) धात्म्योत्कर्ष dass. Spr. (II) 6736.

उत्कर्षिन् adj. *den Vorrang habend, höher stehend* Kâvjâd. 2,35.

उत्कीलक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

उत्कोच *das Abwinden, Ablösen* TBr. Comm. 1,124 unten.

उत्क्रम 4) *umgekehrte Ordnung* Sûrjas. 2,22. 3,45. 47.

उत्क्रमज्या f. *sinus versus* Sûrjas. 2,22. 27. 38. 60. 3,35. 39.

उत्क्रोश Karaka 1,27.

उत्क्लेद füge hoi: d. h. *das Sichregen der Flüssigkeiten, welches Uebelkeit erzeugt*. Die gewöhnliche v. l. ist उत्क्लेश und umgekehrt. Die Stelle 2,464,3 gehört zu उत्क्लेश.

उत्तमपुरुष 2) Sâmavidh. Br. 1,2,5.

1. उत्तर 4) d) उत्तरं दा *Jmd* (loc.) *widersprechen* Spr. (II) 584.

उत्तरक (von 1. उत्तर) adj. *aufgegangen (beim Kochen)*: दधि Pat. a. a. O. 2,332,a.

उत्तरकालम् adv. *später, nach*: ततः Pat. a. a. O. 1,13,b. दशम्युत्तर° 9,a. संस्कारोत्तर° 10,a.

उत्तरभक्तिक adj. *auf das Essen folgend* Karaka 1,7.

उत्तरवादिन् adj. *antwortend, mit der Antwort nicht verlegen* Sâmavidh. Br. 2,7,13.

उत्तान, उत्तानार्थ (Gegens. गम्भीरार्थ) *flach*: काव्य Spr. (II) 2086.

उत्तार्य 2) भवार्णवोत्तारणयानपात्र Spr. (II) 2751.

उत्तिष्ठासा (vom desid. von 1. स्था mit उद्) f. *das Weggehenwollen vor Vollendung einer heiligen Handlung, die Absicht eine h. H. abzubrechen* Njâjamâlâv. 280,2.

उत्थापन 1) a) vgl. u. वेताल 1) a).

उत्पत्तव्य (von 1. पद् mit उद्) n. impers. *zum Vorschein zu kommen, zu erscheinen, aufzutreten* Pat. a. a. O. 2,318,a. 391,a.

उत्पादक 1) *productiv*: Dichter Spr. (II) 6788; vgl. die Note.

उत्पादयितर् nom. ag. *Erzeuger* Pat. a. a. O. 4,46,a.

उत्पांसु (Nachträge), अमुत्पांस्य n. *das Nichterzeugtwerden* Tattvas. 17.

उत्पीडन n. *das von der Stelle Gedrängtwerden*: मर्मोत्पीडनानाम् Karaka 1,42.

उत्पुंसय् (Nachträge) wohl fehlerhaft für उत्पांसय्; vgl. पांसन.

उत्प्रेक्षा 1) सोत्प्रेक्षम् Venis. 22,9.

उत्प्रेक्षावयव m. *eine best. Form der* Upamâ, *eine Species der* Samsrshti, Vâmana 4,3,31. 33.

उत्सङ्ग 1) auch *Vertiefung*: सोत्सङ्ग *vertieft* Bhâvapr. 7.

उत्सङ्गिन् 1) füge *vertieft* hinzu.

उत्सत्ति f. *Schwund*: वर्णोत्सत्ति Pat. a. O. 1,42,5.

उत्सर्ग 1) *Entleerung*: °समिति Hem. Jogaç. 1,34. 39. — Vgl. कायोत्सर्ग.

उत्सादक, पैत्रोत्सादक Durga zu Nir. 3,20.

उत्सेध 1) Z. 2 füge Comm. zu Lâtj. 8,5,1 nach 5,2,21 hinzu. — 2) °विस्तारतस् *nach Höhe und Breite* Karaka 1,14.

2. उद् mit उप, partic. उपोत्त TS. 4,4,9,1.

— नि TBr. 3,8,2,3.

उदधीय् (von उदधि), °यति *Etwas* (acc.) *für ein Meer halten*: स्वल्पं वारि Spr. (II) 3899.

उदय m. = °ज्या Sûrjas. 5,3. उदयासु 13,14.

उदयज्या f. *orient-sine* i. e. *sine of the point of the ecliptic on the E. horizon* Sûrjas. 5,5.

उदर्द Çânkh. Samh. 1,7,67. सोत्सङ्गैश सरागैश कण्डूमद्भिश मण्डलैः। शैशिरः श्लेष्मबहुल उदर्दः Bhâvapr. 7.

उदवसान adj. *den Schluss bildend*: कर्मन् Bhâg. P. 4,7,56.

उदसन Kap. 5,1,40.

उदात्त 1) °प्रतिवचस् adj. *trotzig antwortend*: परिव्रत Spr. (II) 4258.

उदामन्त्रण n. *das Anrufen, Auffordern* Âpast. 1,8,15.

उदासारिन् adj. Pat. a. a. O. 3,68,a.

उदितानुवादिन् adj. *Andern nachsprechend* Ait. Br. 2,15.

उदूल m. *Bündel von Ruthen, Besen* TBr. 3,8,4,3. उदुल im Texte die Ausg.

उदृच् 2) die Ableitung des Comm. wird wohl als richtig anzusehen sein. Dadurch wird auch unsere Erklärung für 1) zweifelhaft.

उद्दालचूडक m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

उद्दालपिष्टका f. = उद्दालकपिष्टक Comm. zu Bhâg. P. 5,11,1.

उद्दाह 3) *Aufnahme*: प्रभवति शुचिर्विम्बोद्गाहे मणिर्न मृदां चयः Spr. (II) 6066.

उद्घाट m. *das Oeffnen* so v. a. *Offenlegen, Zeigen*: दत्तोद्घाटेन कृतसि Spr. (II) 2221.

उद्दण्डित adj. *hoch aufgerichtet*: शिखण्डिदण्डा (so zu lesen) नमु मयूरस्याखण्डतयोद्दण्डितम् Z. d. d. m. G. 27,28.

उद्दीपन adj. *anfeuernd, anregend*; davon °ता f. nom. abstr. Daçak. 46,3.

उद्देश = गुणैः प्रापणम् *Beschreibung* Pat. a. a. O. 1,235,a. = प्रत्यक्षमाख्यानम् *das ad oculos Demonstriren* ebend.; vgl. weiter unten उपदेश.

उद्देशिन् adj. *hinweisend* Vâmana 4,3,17.

उद्देशक am Ende eines adj. comp. so v. a. *hinweisend auf*: इदं वेदोपमलनं पक्षोद्देशकम् Comm. zu R. ed. Bomb. 1,30,9.

उद्द्योत 2) रूपोद्द्योतकर *Schönheit zu Tage treten lassend* Spr. (II) 7230.

उद्राव N. *gewisser Formeln* Weber, TS. 2,254, Anm.

उद्धरण 1) *das Fortnehmen, Entfernen* Vâmana 1,3,16.

उद्धान 1) b) = लम्बोदर Med. r. 204. धान्यून st. उद्धान H. an. 4,277.

उद्धार 1) b) सपोद्धार *Tilgung einer Schuld* Spr. (II) 7487.

उद्धुर mit infin. *erpicht* zu Hem. Jogaç. 4,32. उद्धर die Hdschr.

उद्धंस m. so v. a. उद्धंसन 2) Ḱaraka 3,3. देशोद्धंस ebend. am Ende.

उद्धंसन 1) *das Bedeckt —, Ueberzogenwerden* (des Halses) so v. a. *Heiserkeit* Ḱaraka 2,6. — 2) *das Ueberzogenwerden eines Landes durch eine Seuche, Epidemie:* जनपदोद्धंसन Ḱaraka 3,3. das darüber handelnde Kapitel heisst जनपदोद्धंसनीय ebend.

उद्बन्धन adj. (f. ई) *zum Erhängen dienend:* रज्जु R. ed. Bomb. 2,12,80.

उद्दट vgl. श्रोद्दट.

उद्देस m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2084 nach der Lesart der ed. Bomb.

उद्युग्मी wohl *eine best. Krankheit* AV. 5,22,11.

उद्र angeblich = हृद in der ved. Stelle शिवा उद्रस्य भेषजी Pat. a. a. O. 6,44,a. 8,36,a. कृत्तस्य st. उद्रस्य VS. 16,49. Vgl. Ind. St. 13,437.

उद्रङ्ग, वृहद्रुद्रङ्ग s. u. संयद्ध am Ende und u. संयाद्ध.

उद्वर्ग (von वर्ज् mit उद्) nom. ag. *Vertilger* Kaush. Up. 2,7.

उद्वर्तन adj. s. कुट्टपोद्वर्तन.

उद्वर्तिन् adj. तिलोद्वर्तिन् *sich einreibend mit;* s. u. तिल 1) (Nachträge) und vgl. Wilson, Sel. Works 2,206.

उद्वर्त्मन् n. *Abweg* Maitrjup. 6,30. — Vgl. उत्पथ.

उद्वहन 4) s. u. वहन 2) c).

उद्वाग्नि adj. *Feuer sprühend:* Auge Çiç. 4,28.

उद्वेष्टनीय adj. s. u. वेष्ट् mit उद् caus.

उन्नति 1) अत्युन्नति *eine hohe Stellung* Spr. (II) 6098.

उन्नस Bhâg. P. 3,13,22.

उन्नाद m. N. pr. eines Sohnes des Krshna Bhâg. P. 10,61,16.

उन्नाम (von नम् mit उद्) m. *das in der Höhe Stehen:* कृतोन्नाम adj. *obenauf stehend* Spr. (II) 6361, v. l.

उन्मीलन 2) *das Sichtbarwerden des Mondes nach einer Eklipse* Sûrjas. 1,63. 4,47. 6,22.

उन्मूलनीय adj. *mit der Wurzel auszuziehen* Hem. Jogaç. 4,14.

उन्मोटन (von मुट् mit उद्) n. *das Abreissen* Spr. (II) 7500.

उपकक्ष n. (sc. लोमन्) *Achselhaare* Gop. Br. 1,3,9. — Vgl. उपपक्ष.

उपकरण 3) अनुपकरण adj. Ḱaraka 1,29.

उपकर्तर्, die erste Stelle zu streichen, da hier अपकर्तर् gemeint ist; vgl. Spr. (II) 5623.

उपकर्षण n. *das Herbeischleppen:* एधोप° Pat. a. a. O. 1,279,b.

उपकल्पनीय adj. *vorzubereiten, zuzurüsten:* संभाराः Ḱaraka 1,15. Daher der Name dieses Kapitels.

उपगोति nach P. 6,2,50.

उपचक्र zu den Vishkira gezählt Ḱaraka 1,27.

उपचय 1) उपचयं कर् *Jmd* (gen.) *fördern, Jmd Hülfe leisten* Spr. (II) 4405.

उपचार m. *eine conventionelle Benennung eines Gegenstandes* Pat. a. a. O. 1,45,a; vgl. 7) (auch in den Nachträgen).

उपतल्प्य m. *Auftritt, Bank* TBr. Comm. 3,642,15.

उपदातर् nom. ag. *Gewährer, Ertheiler, Verleiher:* उपदेशोपदातर् Spr. (II) 1285, v. l.

उपदीकर् (उपदा + 1. कर्) *Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *darbringen, schenken, verleihen* Z. d. d. m. G. 27,94.

उपदेश = प्रत्यक्षमाख्यानम् *das ad oculos Demonstriren* Pat. a. a. O. 1,235,a. = गुणैः प्रापणाम् *Beschreibung* ebend.; vgl. oben उद्देश.

उपद्रव 1) सर्वं रूक्ममुपद्रवेण सहितम् *Gebrechen, Uebel* Spr. (II) 2250. — 3) (Nachträge) im Ritual *eine Abtheilung einer best.* Sâman-*Formel;* Beispiele bei Haug zu Ait. Br. 3,23.

उपद्वार s. सूपद्वार.

उपधान etwa *Zapfen an der* Vîṇâ; am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,1164.

उपनद्धव्य (von 1. नह् mit उप) adj. *mit einem Umschlag zu versehen* Ḱaraka 1,14.

उपनाय्य m. nach Sâj. *Führer* RV. 9,91,4.

उपनिपात m. *Hinzutritt* Sarvadarçanas. 130,3. 4.

उपनिबन्धर् nom. ag. *Abfasser, Redacteur;* davon nom. abstr. °बन्धृत्व (°बन्धत्व gedr.) n. Kull. zu M. 1,1.

उपनिर्गम m. *Hauptstrasse:* नगरस्य H. an. 4,34; vgl. उपनिष्क्रमण 3).

उपनिषद् 1) कल्पोप° *die Lehre vom* Kalpa (sonst Kalpasthâna Buch 9) Ḱaraka 1,4.

उपन्यास 5) eig. *Stipulation;* vgl. Spr. (II) 4566. — 6) nom. ag. nach dem Comm. *Gras und Anderes herbeibringend* MBh. 12,3709. fg. an der ersten Stelle liest ed. Bomb. उपन्यासात्, welches als nom. act. zu fassen wäre.

उपपक्ष vgl. उपकक्ष.

उपपातनीय n. = उपपातक Sâmavidh. Br. 1,5,14.

उपपन्नत्व n. *Angemessenheit,* अनुप° *Unangemessenheit* Vâmana 4,2,20.

उपपातक m. Hem. Jogaç. 4,9 wohl nur fehlerhaft.

उपभोग m. *wiederholter Genuss desselben Gegenstandes* neben भोग *einmaliger Genuss* Hem. Jogaç. 3,4. 5.

उपमारूपक n. *eine best. Form der* Upamâ, *eine Species der* Saṁsṛshṭi, Vâmana 4,3,31. fg.

उपमेयोपमा f. *eine Form der* Upamâ, *bei der ein und derselbe Gegenstand ein Mal das* उपमान, *das andere Mal das* उपमेय *ist,* Vâmana 4,3,15.

उपयोक्तर् nom. ag. *derjenige welcher anwendet, Gebrauch macht* (von einer Nahrung) Ḱaraka 3,1.

उपयोक्तव्य, lies *zu geniessen.*

उपरम 4) *Ruhe des Gemüths:* उपरमं प्र-या Spr. (II) 1356.

उपरिकुटी f. etwa *Bodenkammer,* = अवलिन्द Weber, Hâla S. 160.

उपरियान n. *das nach oben Gehen, das in den Himmel Kommen* Spr. (II) 4459.

उपरिशायिन् adj. *auf einem erhöhten Lager ruhend* Gop. Br. 1,2,7.

उपलधिप्रिय Z. 2 lies वाल° (*seinen Schweif lieb habend*) und vgl. Spr. (II) 5825.

उपलभ्य *zu erfassen, wahrzunehmen* VP. 1,2,23.

उपलम्भ 1) Spr. (II) 3106.

उपलोह (उप + लोह) etwa *Halbmetall* Verz. d. B. H. 290,20 (लोहोपलोह° zu lesen).

उपविष्टक adj. *der sich gelagert hat,* so heisst *die Leibesfrucht, die über die Zeit bleibt,* Ḱaraka 4,8.

उपवेशन 3) *Stuhlgang* Ḱaraka 8,19.

उपशमवत् (von उपशम) adj. *im Gemüth beruhigt* Spr. (II) 4143, v. l.

उपशमायन (उपशम + अयन) adj. *auf dem Wege zur Ruhe des Gemüths seiend* BHÂG. P. 5,1,29.

उपशय 2) *b*) (vgl. auch Nachträge) lies *das Wohlbekommen, Zuträglichkeit, begünstigender Umstand* KARAKA 3,1. स्वरस्य 3. 4. वातोप°, पित्तोप° 2,7. — *c*) *Vorliebe:* अम्लाराणाम् KARAKA 3,8. सात्म्यार्थो ह्युपशयः 1,11. 3,1. शिशिरोप°, अनुप° 3,8.

उपशूनम् HEM. JOGAÇ. 2,94 fehlerhaft, उपशुनम् passt auch nicht und verstösst ausserdem gegen das Metrum. Wir vermuthen उपस्थूणाम् *an einem Pfosten.*

उपश्लाघा f. *Grossthuerei:* क्रोधोपश्लाघ n. copulatives Comp. GOP. BR. 1,2,2.

उपश्लेष *unmittelbare Berührung* PAT. a. a. O. 6,32,*a*.

उपसंयोग ebend. 4,63,*b*. = उपाधि KAIJ.

उपसंस्कार m. *ergänzende Behandlung* Comm. zu TBR. 2,382.

उपसंस्थान n. etwa *eine secundäre Erscheinungsform* HARIV. 11985 nach der Lesart der neueren Ausg.

उपसंहृति (Nachträge) DAÇAK. 1,22.

उपसंख्येय adj. *hinzuzuzählen zu* (loc.) PAT. a. a. O. 8,45,*a*.

उपसरत adj. ebend. 6,84,*b*; vgl. P. 6,2,83.

उपसर्तव्य adj. *woran man zu gehen hat, womit man sich befassen soll* NIR. 3,2.

उपसाद् PADMA-P. 8,19 fehlerhaft für उपाङ्ग.

उपसिन्धु adv. *am Indus* RÂGA-TAR. 1,66.

उपसेवा *häufiger Genuss* KARAKA 1,13.

उपस्तम्भ, Nahrung, Schlaf und Keuschheit sind die drei *Stützen* des Körpers KARAKA 1,11.

उपस्तरण 3) *das blosse Auflegen des* Mantra उभावग्नी उपस्तृणत (TBR. 3,7,4,18) Comm. zu TS. 1,898. 2,719.

उपस्तरि zu streichen und in Betreff von उपस्तिर् zu vergleichen die Verbesserungen u. 1. स्तर् mit उप.

उपस्थातर् *Pfleger, Wärter* KARAKA 1,9.

उपस्थातव्य n. impers. *aufzuwarten:* सर्वैर्न नाटकेनास्माभिः ÇÂK. 3,12.

उपस्थापन *das Herbeiholen* in स्मृत्यनुप° so v. a. *Vernachlässigung der Tradition* HEM. JOGAÇ. 3,114. 116.

उपस्थापयितव्य adj. *herbeizuholen, — schaffen* R. 2,3,18.

उपस्थिति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

उपस्थूणाम् s. oben u. उपशूनम्.

उपस्वसृ f. *Liebkosung* RV. 10,22,13.

उपस्वेदन n. *künstliche Schweisserzeugung* KARAKA 1,14.

उपहर्तव्य MÂLATIM. 75,6. 7.

उपहारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes DAÇAK. 95. fgg. — Vgl. अपहारवर्मन्.

उपांशु 1) *a*) RV. 10,83,7.

उपाक्ष (उप + अक्ष *Achse*) und °क m. = विष्कम्भ am Wagen Schol. zu LÂṬJ. 1,9,23.

उपायिन् adj. *Einem zukommend* (Gegens. अपायिन्) PAT. a. a. O. 1,223,*a*.

उपारम m. = उपरम *das Aufhören, Nachlassen* BHÂG. P. 3,5,2.

उपाराम m. *das Ausruhen* GOP. BR. 1,2,5 (wohl क्रियतामित्युपाराम इति zu lesen).

उपावर्तितर् nom. ag. als fut. TBR. 1,6,2,3.

उपाश्रय *Lehne, Stützkissen* KARAKA 1,15.

उपासक 2) HEM. JOGAÇ. 2,21.

उपास्रात n. N. pr. eines Tîrtha PAT. a. a. O. 2,266,*b*.

उपेलण vgl. u. पर्यनुयोज्य in den Nachträgen.

उपेन्ध्य adj. *anzufachen, zu entflammen* PAT. a. a. O. 2,331,*a*.

उपोच्चारिन् adj. *dazu* (als Ergänzung u. s. w.) *ertönend, — gesprochen werdend:* उपोच्चारि पदमुपपदम् ebend. 1,302,*a*. *b*.

उपोदकी Spr. (II) 7484.

उपोद्घात 1) n. so v. a. *ein à-Propos* KATHÂS. 27,79. auch 3,65, welches u. 2) steht, gehört hierher.

उपोद्बलक PAT. a. a. O. 1,221,*b*. 2,367,*b*; vgl. auch KAIJ.

उपोषय्, °यति *mit Fasten zubringen* WEBER, KṚSHṆAG. 227.

उपोष्य adj. *mit Fasten zuzubringen* ebend. 227. fg.

उब्ज् mit नि, न्युब्जिताः शेरते *zusammengebogen* PAT. a. a. O. 7,119, *b*. — caus. न्युब्जयति ebend.

उरगयव m. *ein best. Gerstenkorn als Maass* KÂLAKÂKÂRJ 1,13.

उरस्त्र n. = उरस्त्राण *Brustharnisch* MED. n. 221.

उरु 1) Z. 18 zu lesen 6,75,18. — Z. 21. fg. das Beispiel MBH. 14, 879 zu streichen; vgl. u. 2. वरिष्ठ 1) am Ende.

उरुक्रिय vgl. BHÂG. P. 9,12,9.

उर्वरित (Nachträge), भुक्तोर्वरित PAÑKAT. ed. Bomb. IV & V S. 68, Z. 2.

उलप 1) GOP. BR. 1,2,8.

उल्बण, दाहोल्बण *heftig brennend* Spr. (II) 3001.

उल्बणता, अनु° *Mässigkeit, das Nichtallzuviel* VÂMANA 3,2,4.

उल्लम्फन n. = लम्फ *Sprung* ÇKDR. u. d. letzten Worte.

उल्लापक etwa *ein beruhigendes Lied, — Erzählung* KARAKA 1,15.

उल्लापन (Nachträge), lies *das Liebkosen.*

उल्लेखन n. *Reizmittel* KARAKA 1,13.

उल्लोखा f. = रेखा, लेखा *Linie, Strich* H. an. 2,24.

1. उष् mit अभि s. मुष् mit अभि weiter unten.

उषस् n. *Morgenröthe* Spr. (II) 7485.

उषित्र m. N. pr. eines Sohnes des Ûrva VP. 1,13,7.

उषोजल n. *Thau*; pl. KATHÂS. 103,212.

उष्ट्रिका 2) PAT. a. a. O. 4,10,*a*. पञ्चानामुष्ट्रिकाणां पूरणो घटः 5,40,*a*.

उष्ण 1) *a*) लड्डा so v. a. *heftig* Spr. (II) 4622 (Conj.).

उष्णता vgl. u. संतपन.

उष्णीकर्, °कर्तं पयः Spr. (II) 7396.

उष्मन् 1) MBH. ed. Bomb. an drei Stellen ऊष्मन्. Statt उष्मा MBH. 13,4064 liest die ed. Bomb. gleichfalls ऊष्मा.

उष्य von 5. वस् in सुखोष्य.

2. उस्र 1) Z. 6 lies च्यानुस्र°.

उद्धन् zu streichen, da an den Stellen उद्धा und उद्धः zu lesen ist.

ऊनक SÛRJAS. 3,49.

ऊनय्, ऊनित SÛRJAS. 1,35. 39. 2,34. 63. so ist auch in den Nachträgen st. ऊनयित zu lesen.

ऊनरात्रि = ऊनरात्र (Nachträge) SÛRJAS. 1,40. 50.

ऊह 1) Z. 3 lies वसिष्ठ st. वसिष्ट.

ऊर्णय्, विभूतय ऊर्णिता: Spr. (II) 3485.

ऊर्जस्वल m. N. pr. eines Ṛshi unter dem zweiten Manu VP. 3,1,11. Ûrga und Stambha Wilson.

ऊर्ध्वग्रावन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Ârbudi, Verfassers von ṚV. 10,175.

ऊर्ध्वज्ञु 1) Âçv. Ça. 2,16,11. °ता f. nom. abstr. Comm. An beiden Stellen fälschlich °ज्ञु und °ज्ञुता.

ऊर्ध्वजानु adv. *oberhalb des Knies* Sâmavidh. Br. 1,5,15.

ऊर्ध्वस्तनी adj. f. *deren Brüste in die Höhe stehen* Suçr. 1,371,18.

ऊर्मि, die sechs *Wogen* aufgezählt Spr. (II) 6470.

ऊषधा vgl. षडूषधा.

ऊषर, मधुरानूषरे देशे MBh. 5,5172. 5312.

ऊषराय् (von ऊषर) *einen salzhaltigen (unfruchtbaren) Boden darstellen:* या ब्रह्मनः स्मरोत्पत्तौ मानसेनोषरायितम् (impers.) Spr. (II) 2342.

ऊष्मा f. = ऊष्मन् 1) MBh. 13,4061 nach der Lesart der ed. Bomb., उष्मा ed. Calc.

1. ऊह् mit वि vgl. व्यूह् und weiter unten 1. वह् mit वि.

— प्रतिवि 4) तथा देवाः प्रतिव्यूढाः R. 6,39,28. — Vgl. व्यूह् mit प्रति.

— सम् 1) Z. 2 lies तर्पः st. संपत्तः und füge hinzu: यदा कृणोषि नदनुं समूहसि ṚV. 8,21,14. — Vgl. समूह und समोह.

2. ऊह् 1) यावं हूतो यवोहिषे ṚV. 8,5,3.

— अनु *erwarten* ṚV. 10,15,8.

— अभि 2) Kathâs. 35,40.

— व्या *empfinden* ṚV. 2,23,16.

ऋक्ति s. सुवृक्ति.

ऋक्षजिह्व n. (sc. कुष्ठ) *eine Form des Aussatzes* Karaka 8,5.

ऋचस् s. शतर्चस्.

ऋजुता f. *gerades, offenes Wesen* Hem. Joga. 4,92.

ऋजुत्व n. dass. ebend. 4,81.

ऋण 2) a) ऋणं कर् *von Jmd* (abl.) *borgen*, ऋणं दा *Jmd* (loc.) *borgen* Spr. (II) 7488.

ऋणापच्छेद m. *Tilgung einer Schuld* Spr. (II) 3115.

ऋतध्वज Z. 1 lies N. pr. eines Rudra; ed. Bomb. liest ऋतुध्वज.

ऋतपर्ण Z. 2, die neuere Ausgabe liest ऋतुपर्ण.

ऋतायन् Z. 5 lies AV. 3,13,7.

ऋतु 2) als Bez. *der Zahl sechs* Sûrjas. 1,34. 37. 42,58. — 3) die Zeit wird Bhâvapr. 2 auf 16 Tage vom Erscheinen der menses an gerechnet.

ऋतुसंधि Z. 2 lies Çâñkh.

ऋतुहारिका f. N. pr. einer bösen Fee, die den Weibern *die menses benimmt*, Mârk. P. 51,42.

ऋते 1) ऋते यतः *ausgenommen dass* MBh. 14,2582.

ऋद्धि 3) Madan. 1,34. Râgan. 5,31. eine sehr seltene *Knolle* nach Bhâvapr. 5.

ऋषभक *eine auf dem* Himavant *wachsende Knolle* Bhâvapr. 5. Madan. 1,83.

ऋषभगजविलसित auch *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑–, – – – –, ⏑–⏑⏑–⏑– Ind. St. 8,395.

ऋषिद्रोण m. N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,8.

ऋष्टि Z. 4 lies विद्युत्येयितेव.

ऋष्यशृङ्ग Z. 2 lies 3,9999. ऋष्य° ed. Bomb.

ऋष्व Z. 5 lies 1,25,9 st. 1,29,5. — Vgl. वर्ष्मन् (wie ऋषभ neben वृषभ).

ऌतक m. ein zu grammatischen Zwecken erfundenes N. pr. Pat. a. a. O. 1,27,b.

एक, seine *verschiedenen* Bedd. ebend. 3,58,b.

एकगु m. N. eines Agnishṭoma Gop. Br. 1,3,17.

एकच्छत्त्र Spr. (II) 1338.

एकत्व *das Alleinsein, Alleinstehen* Hem. Joga. 4,54. 67. fg.

एकधारक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

एकपक्षीभू *nur die eine Seite einer Sache bilden:* °भूत Pat. a. a. O. 3,43,a.

2. एकभाव *sich einfach und offen benehmend gegen* (gen.) Spr. (II) 7201.

एकभोजिन् adj. *nur ein Mal am Tage essend* Spr. (II) 1745.

एकवर्णक (Nachträge) lies *einsilbig*. Die Cäsur ist unstatthaft, wenn die beiden Theile des Wortes *einsilbig* sind d. i. *in einem zweisilbigen Worte*.

एकविंशक n. *21-Zahl* Jâgń. 3,224.

एकविंशति am Anf. eines comp. wie ein adj.: °यूपाः R. ed. Bomb. 1,14,25.

एकविंशत्यक n. = एकविंशक n. Kâm. Nîtis. 8,33.

एकव्यवहारिक (Nachträge), wohl °व्यावहारिक zu verbessern.

एकशिला N. pr. der Stadt des Pratâparudra Pratâpar. 103,b,4.

एकसृक m. *ein best. unholdes Thier* Âpast. 1,10,17. 14,33.

एकादशाक्ष m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Maudgalja Gop. Br. 1,1,31. — Vgl. ऐकादशाक्ष.

एकान्त 4) *Theil, Bestandtheil* Pat. a. a. O. 1,232,a. 2,322,b. 4,62,b. 89,a. Davon nom. abstr. °ता f. und °त्व n. 2,322,b.

एकान्तशील adj. *einen einsamen Ort aufsuchend* ebend. 3,12,b.

एकारामता s. u. आराम.

एकार्णव m. *ein einziges Meer, nichts als Meer* VP. 1,3,23. 4,7. °वीकृत 2,62. 4,16.

एकार्थता f. nom. abstr. zu 2. एकार्थ 2) 3) Pat. a. a. O. 2,368,a.

एज् mit सम्, lies *beben* st. *sich erheben*.

एणीकृत adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,a.

2. एत vgl. श्येत.

एतक (von 2. एत) adj. f. एतिका und एनिका Pat. a. a. O. 7,114,b.

3. एतद्, एतेन — यतस् *deshalb — weil* Mârk. P. 14,85.

एनय्, °यति = एनीमाचष्टे Pat. a. a. O. 6(4),44,b.

एतश 2) a) Z. 2 lies 1,168,5 st. 1,165,5.

एतु s. स्वैतु.

एलावली f. *eine best. Pflanze*, = हिंस्रा Med. r. 102.

एवंवाद zu streichen, da एवं वादी zu trennen ist.

एवंव्रत adj. *diese Pflichten erfüllend* Sâmavidh. Br. 1,3,6.

एवंसंज्ञक adj. *so benannt* Pat. a. a. O. 1,90,a.

एवंजातीयक adj. *derartig* ebend. 1,40,a. 4,35,a.

एवमात्मक adj. (f. एवमात्मिका) *so beschaffen* ebend. 1,224,a.

2. एष vgl. noch अवएष, स्वेष.

एषणा 4) a) (Nachträge) als समिति bei den Gaina Hem. Jogaç. 1,26. 34. 37.

एषितव्य (Nachträge) Pat. a. a. O. 1,56,a.

एष्य (Nachträge) ist richtig; vgl. गम्य 8) und Sûrjas. 3,46. 7,2. unbestimmt ob एष्य oder ऐष्य 4,8. 9,17.

ऐकगविक adj. nur eine Kuh habend Pat. a. a. O. 5,53,a.

ऐकाद्य nom. abstr. zu 2. एकार्थ 2) 3) ebend. 2,368,a.

ऐक्य n. Summe Sûrjas. 2,41. 5,17.

ऐडविड (°विड gedr.) metron. von इडविड् Pat. a. a. O. 4,54,a. — Vgl. Nachträge.

ऐणीकीय adj. ebend. 4,75,b.

ऐन zu streichen, die richtige Lesart ऐल hat ed. Bomb.

ऐन्द्रियक Karaka 4,1.

ऐरावतक n. die Frucht des Airâvata Karaka 1,27.

ऐल 1) pl. MBh. 13,2126 nach der Lesart der ed. Bomb.

ऐलबकार, lies 11,2,30.

ऐषुमत adj. (f. ई) Pat. a. a. O. 7,52,a.

ओघस्य्, °स्यते denom. ebend. 3,17,b.

ओड्र 1) sg. Bez. des Landes Spr. (II) 7562 (Verbesserung für ओड्ढ).

ओषधि leuchtet Spr. (II) 3225.

ओक् etwa Aufmerksamkeit so v. a. Erweisung derselben, Gefälligkeit, officium.

ओचित्य 2) so v. a. Erfahrung Spr. (II) 1492.

ओच्च (von उच्च) n. Höhe, Entfernung: eines Planeten Comm. zu Sûrjas. 12,84.

ओज्ज्वल्य = कान्ति Vâmana 3,1,22.

ओडुलोम्या f. zu ओडुलोमि Pat. a. a. O. 4,33,a (ओड°). 34,a.

ओत्क्य n. nom. abstr. von उत्क Vop. in Dhâtup. 40,46.

ओत्तरपदिक adj. am hintern Gliede einer Zusammensetzung erscheinend Pat. a. a. O. 4,136,b. 154,a.

ओत्तरार्धिक adj. ebend. 4,76,b.

ओत्सुक्य so v. a. Diensteifer Spr. (II) 3662.

ओदमेघ u. s. w.: ओदमेध्यापाश्कान्त्रा ओदमेघाः । ओदमेध्यानां संघ ओदमेघः Pat. a. a. O. 4,33,a. ओदमेघेय ebend.

ओदारिक Hem. Jogaç. 4,23.

ओदार्य Freigebigkeit Spr. (II) 1722. Kathâs. 91,7.

ओडुम्बर 1) a) पुष्पाणि Blüthen eines Feigenbaumes Spr. (II) 7490.

ओद्धत्य Spr. (II) 4230.

ओद्भट m. pl. die Schüler Udbhata's Daçar. 2,56.

ओपकार्या f. = उपकार्या R. ed. Bomb. 1,13,9. 70,12.

ओपकूल adj. am Ufer gelegen Pat. a. a. O. 4,80,a.

ओपगवीय m. pl. die Schüler des Aupagavi ebend. 4,60,a.

ओपदेशिक (Nachträge) ebend. 1,58,b. 131,b.

ओपपादुक Karaka 4,3. ओपपादिक v. l.

ओपशाल adj. an der Halle gelegen Pat. a. a. O. 4,80,a.

ओपश्लेषिक ebend. 5,21,a. 6,31,b.

ओपाकरण (von उपाकरण) adj. die Vorbereitung betreffend Âpast. 1,10,2.

ओपासनिक m. = ओपासन 1) Comm. zu Âçv. Çr. 2,1,17.

ओरभ्र 1) मांस Hem. Jogaç. 2,43 (उरभ्र die Hdschr.).

ओरभ्रिक m. ein Schlächter von Schafen Vjutp. 96.

ओर्ध्वभक्तिक adj. nach dem Essen geschehend u. s. w. Karaka 1,13.

ओर्व m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

ओलूकीय von ओलूक Pat. a. a. O. 4,72,b.

ओषध 1) a) माल्य Verz. d. Oxf. H. 43,a, N. 2. — 2) a) दुर्गौषधम् Mârk. P. 109,70. — b) ओषधकृते ग्राह्यं मधु als Arzenei genossen Hem. Jogaç. 3,39.

कंसक m. = कंस 1) Pat. a. a. O. 2,13,a.

ककुद्रुम, ed. Bomb. richtiger ककुद्रुम.

कक्कोल vgl. कङ्कोल.

2. कद्य, कद्यया कद्या निगालस्था sprichwörtlich Pat. a. a. O. 7,84,a; vgl. die Erklärungen von Kaij.

कद्यपा, so zu lesen und 8,3,22 hinzuzufügen.

कङ्कट vgl. स°.

कङ्कण 1) a) eine Jungfrau trägt nur ein कङ्कण Comm. zu Kap. 4,10.

कङ्कोल n. Kubebe, Stielpfeffer (nach Nigh. Pr.) Râgan. 12,82. °क n. dass. ebend.

कञ्चुकीय (Nachträge) Z. 1 lies कञ्चुकिन् st. कञ्चुक und vgl. Vâmana 5,2,61.

कटस्क m. ein Mannsname Pat. a. a. O. 1,89,b.

कटङ्ग 1) Trik. 3,3,57.

कटशर्करा 1) lies: vermuthlich Zucker aus Saccharum Sara (शर).

कटीरक Hüfte Çiç. 13,35.

कटुक 1) beissend, boshaft Spr. (II) 6286.

कटुत्व (von कटु) n. scharfer, beissender Geschmack Spr. (II) 7174.

कटुंगरा f. eine best. Pflanze, = रोहिणी Med. n. 74.

कड्, कड्यति häufeln (Anziehen der Erde um die versetzten Pflanzen): धान्यम् Krshis. 17,18. Mit आ dass. 17. — Prâkritisch aus कर्ष्.

कड्न n. das Anhäufeln Krshis. 13,16. 20.

कणधूम m. eine best. Kasteiung Mâtsja-P. 47. कणाः खण्डितास्तण्डुलाद्यास्तेष्वन्यो धूमः Comm. zu Kâçikh. 16,2 nach Aufrecht und Muir.

कण्टक vgl. स°.

कण्ठ 1) a) आकण्ठं पा sich bis zum Halse satt trinken Spr. (II) 793. अ° adj. keine Stimme habend, heiser 4913.

कण्ठोक्ति f. ausdrückliche Erwähnung Comm. zu Sûrjas. 5,17 (S. 191, Z. 1).

कण्डीर m. eine best. Gemüsepflanze Karaka 1,27. = लघुकारवी Kürbis und = पिचक्रेंगुग Phaseolus. — Vgl. गण्डीर.

कतिक adj. = कतिभिः क्रीतम् Pat. a. a. O. 5,10,b.

कथावशेष VP. 4,24,71.

कथाशरीर adj. dessen Person nur in der Erzählung lebt so v. a. कथावशेष. Davon nom. abstr. °त्व n. VP. 4,24,55.

कथाशेष adj. = कथावशेष VP. 4,24,69.

1. कद् 6) b) num und nonne zu versetzen. Vgl. noch Ragh. 5,5. 6,35. Mâlav. 40,4.

कदम्ब 1) f) Golâdhj. 8,12. fgg.

कद्रू Z. 4 lies 1,4,19 st. 7,4,19.

कद्रा als indecl. Spr. (II) 5931 wohl fehlerhaft.

कनकचम्पक m. *eine Art* Kampaka Kaurap. 1.

कनीनक 2) in der Stelle ṚV. 10,40,9 zu lesen °नकः; gehört demnach zu 1) *a*).

कन्दल 2) *b*) am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 6919; zugleich in der Bed. 4) (erscheint in der Regenzeit).

कन्युष vgl. कल्पष 3).

कपर्दक 2) m. Pañkat. II, 106, v. l.; vgl. Spr. (II) 5823.

कपाल *Hemisphäre* Sûrjas. 4,24. 5,15. 17. 6,12. 7,9.

कपालक n. *Gefäss* Sûrjas. 13,23.

कापिलिमन् m. nom. abstr. zu कपिल 1) Cit. bei Vâmana 3,2,2.

कपोतक adj. (f. कपोतिका) *taubenfarbig, grau* Pat. a. a. O. 1,221,*a*.

कपोर (Nachträge) zu streichen; vgl. Z. d. d. m. G. 27,514.

1. कमल 5) *a*) als Nom. appell. *Reichthum, Glücksgüter;* sg. Spr. (II) 3284. pl. 5928.

कम्प् mit वि, °कम्पित n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

कम्बल 2) कर्णकम्बलखेदर् Hem. Jogaç. 3,110.

कयामीय adj. von कया नः (ṚV. 5,12,3); als f. Bez. dieser Ṛk Sâmavidh. Br. 1,7,7. 8,8. 2,3,3. 4,5.

कयाशुभीय (Nachträge) Pat. a. a. O. 5,42,*a*. TBr. 2,7,11,1. — Z. 2 lies शस्यम्.

1. कर् 1) नास्य पापं चक्रुषः (so lesen wir) Kaush. Up. 3,1. — 8) पादौ so v. a. *reinigen* Pat. a. a. O. 1,231,*b*. — 16) am Ende शतकृत्वा zu streichen, da °कृत्वो zu lesen ist. — 27) vgl. संविभागेन कृत्वा *dadurch dass man eine Theilung veranstaltet* MBh. 4,982.

— अप 2) in den Nachträgen am Ende hinzuzufügen Spr. (II) 923.

— अभि desid.: यः पश्चात्पूर्वकार्याणि कर्माण्यभिचिकीर्षति Spr. (II) 5012.

— प्र 8) am Ende hinzuzufügen: सदृशीं कन्यां प्रकृत्य Sâmavidh. Br. 1,8,4.

— विप्र MBh. 5,1225 fehlerhaft für अधि —, wie die ed. Bomb. liest.

— वि, र्विकृत *unvollendet* ṚV. 2,38,6. 4) (Nachträge) am Ende ist st. *entstellt, widerlich* zu lesen: m. *ein Abtrünniger;* vgl. Spr. (II) 2478.

— सम् 2) *corrigiren in mathem.* Sinne Sûrjas. 3,10. 11,7.

2. कर् Z. 4 lies चर्कर्मि (st. चक्रर्मि) ṚV. 4,39,2.

3. कर् mit व्या, प्रमोदसलिलव्याकीर्णनेत्राम्बुज *getrübt* Spr. (II) 928.

— उद् 2) घुणोत्कीर्णसुदारु Spr. (II) 4626.

— प्र 1) Z. 12. fg. in der Stelle aus Vasis. wohl einfach *hingestreut*.

— वि, विकीर्ण n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

करटिन् Spr. (II) 3757.

2. करण 3) *a*) *Berechnung* Sûrjas. 3,11. — *d*) Sp. 107, Z. 3 und 2 von unten. Dieses und *i*) gehören zusammen; die Bed. ist *hervorbringendes Organ;* vgl. Whitney zu AV. Prât. 1,18. — *f*) धर्म° pl. *Urkunden des Gesetzes* (bei den Gaina) Spr. (II) 4518. — *m*) Sûrjas. 2,68. fg. 14,13.

करद Spr. (II) 2940.

करपुट m. *Koffer, ein Kasten mit einem Deckel* MBh. 14,1928. — Vgl. auch u. पुट 1).

करभ 1) *b*) *die Mittelhand* beim Vergleich mit dem Schenkel gemeint Sâh. D. 100,15. — *c*) करभी H. an. 2,337. Med. m. 30. — *d*) करि° = करभ *ein junger Elephant* Vâmana 2,2,17.

करमरी (vgl. Nachträge) vgl. कयरकी.

करवत् (von 4. कर) adj. *Tribut zahlend* Mârk. P. 53,11.

करस्थालिन् Z. 2 lies *Topf* st. *Kessel*.

कराभ m. = कराभक; s. u. वराभ.

करालित (von कराल) adj. *grauenhaft gemacht* Hem. Jogaç. 4,63.

करुणामय (von करुणा) adj. *voller Mitleid:* राम R. im ÇKDr. u. विप्रप्रिय.

कर्क, कर्काल als Beiw. der Eule Spr. (II) 5899, v. l.

कर्कोटु Râga-Tar. 2,168.

कर्कश 1) °भाषण Spr. (II) 3758.

कर्कोटी f. *eine best. Pflanze mit bitterer Frucht* Kâlakakra 2,127. 5,226.

1. कर्ण 1) Sp. 122, Z. 5 lies कर्णनासम्. — 7) *Durchmesser* Sûrjas. 1,59. 12,34. अर्ध° *Halbmesser* 2,61. 13,5. कर्णार्ध dass. 3,41.

कर्णतारक (so) m. N. pr. eines Vaiçja Kath. in Mahâbh. lith. Ausg. 2,405,*b*.

कर्णताल, °लता Bez. *der Ohrlappen des Elephanten* Hem. Jogaç. 4,30.

कर्णस्रोतस् und °स्रोतस् (Nachträge) vgl. u. स्रोतस् am Ende.

कर्णाञ्जलि, lies *gespitzte Ohren* und füge Spr. (II) 4027 hinzu.

कर्तरी 1) Suçr. 1,27,12. वक्त्रा छेदाय कर्तरी Spr. (II) 6811. क्षुद्र° 7488.

कर्त्री, हृदयं °संयुक्तम् (Conj.) Spr. (II) 4882.

कर्पूर 1) दृक्पातः कथं न स्याद्रतिकर्पूरभक्षणात् Spr. (II) 6921.

कर्पूरविलास m. N. pr. eines Färbers Hit. 81,11.

कर्मन् 1) so v. a. *Berechnung* Sûrjas. 2,37. 42. fg. 45. 48. 5,9. 14,11.

कर्मान्त Spr. (II) 4288 (lies *bei der Arbeit*). In der Bed. *Ende der Handlungen* Sâmavidh. Br. 1,3,7.

कर्मिन्, राज° *ein von einem Fürsten beschäftigter Arbeiter* Pat. a. a. O. 1,257,*a*.

1. कर्ष् mit आ 1) अनाकृष्ट *nicht angezogen,* — *behäufelt:* धान्य Kṛshis. 47,17.

— उप 1) *zu sich schleppen, entführen:* स्त्रियः R. ed. Bomb. 1,40,7.

— प्रति, अप्रतिकृष्ट (v. l. °कृष्ट) von einem Gewande Âpast. 1,30,13.

कर्षू vgl. हस्ति°.

कर्षूस्वेद m. *Schweisserzeugung durch Anfüllung einer unter der Lagerstatt gezogenen Furche mit glühenden Kohlen* Karaka 1,14.

2. कल् mit सम्, असंकलित = अनिबद्ध *unverknüpft* Cit. bei Vâmana 1,3,30.

3. कल् mit उद् Pat. a. a. O. 1,228,*a*. *b*.

— उप *heimtreiben* (Kühe) Sâmavidh. Br. 3,3,1.

— प्र *hinaustreiben* (auf die Weide) ebend.

कल adj. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

कलाङ्कुर eig. und übertr. Spr. (II) 7247.

कलञ्ज 3) *ein best. Gewicht,* = 10 Rûpaka = 30 Guñgâ Juktikalpataru im ÇKDr. u. रूपक.

कलत्रता f. nom. abstr. zu कलत्र 1) Ratnâv. 103,7.

कलन n. oder कलना f. *das Treiben, Antreiben:* कालः कलनात्मकः Sûrjas. 1,10; vgl. Bhag. 10,30. Bhâg. P. 3,29,38.

कलम्ब n. vermuthlich *Blüthenrispe:* ताल° Karaka 1,27. प्रलम्ब

(vgl. 2) *c*) v. l.

कलशि 1) *ein Gefäss zum Buttermachen* Çiç. 11,8.

कला 5) Sûrjas. 1,28. 61. 67. 2,49. 4,19. 7,8. 9,10. 14,11.

कलाप 1) *a*) Z. 7 lies 16,65 st. 11,65. — Vgl. रशना°.

कलापक (Nachträge) 3) *b*) Comm. zu Kâtjâj. 1,13. fehlerhaft का° nach Hem. Jogaç. 3,134.

कलिका 7) = कला 5) Sûrjas. 2,46.

कलिकारिका f. *eine best. Pflanze*, = किरणपुष्पी Comm. zu Suçr. 1,368,20.

कलिङ्गक m. sg. *das Land der* Kaliñga Spr. (II) 7562.

कल्प् mit प्र 2) *am Platze sein, seine Richtigkeit haben* Pat. a. a. O. 1,70,*a*. 171,*b*. 172,*a*. प्रकृप्त *am Platze seiend, seine Richtigkeit habend* 189,*b*. — caus. *wie es sich gehört eintreten* —, — *an die Stelle treten lassen von* (gen.): प्रथमायाः षष्ठीम् ebend. 95,*a*. 165,*b*.

कल्प 2) *h*) vgl. Hem. Jogaç. 3,152.

कल्पक nom. ag. *Zurüster* in रथ°.

कल्मन् n. = अपरिसमाप्तं कर्म Pat. a. a. O. 1,290,*a*.

कल्माष 3) vgl. कन्युष.

कल्याणिन् 1) *dem es wohlergeht*: कल्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिमाला Spr. (II) 7330.

कल्लोल 1) Hem. Jogaç. 4,58.

कवच 3) genauer *ein best. Theil eines Zauberspruchs, der Panzer des als Fürsten gedachten Z.*; vgl. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91.

कवर 6) lies *eine best. Pflanze*.

कवरकी vgl. करमरी.

कवलन (von कवलय्) n. *das Hinunterschlingen, Verspeisen* Kuvalaj. 128,*b*.

कव्य 3) *a*) Z. 2 lies कव्यता.

कश्मल 1) *Unrath, Schmutz*: स्वदेहकश्मलं पूति Spr. (II) 1761. — 2) adj. (f. ई) Spr. (II) 5445.

कश्यपतुङ्ग m. N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,7.

कष् Spr. (II) 5789.

कषण 2) स्कन्ध° Hem. Jogaç. 3,142.

कषाय 2) *c*) bei den Gaina Hem. Jogaç. 4,6. 77.

कष्ट 1) Z. 12. fg. °स्थान Hâr. 128. — 2) Spr. (II) 6050. कष्टात्कष्टतरम् *das grösste Uebel* ebend. कष्टात्कष्टम् dass. 5694. कष्टात् *mit Mühe und Noth* 5226, v. l.

1. कस् mit वि 3) *sich verbreiten*: एकमपि सतां सुकृतं विकसति तैलं यथा सलिले न्यस्तम् Spr. (II) 1366.

3. कस् in der Umgangssprache = कर्ष् Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

काकति lies N. pr. der Familiengottheit der Fürsten von Ekaçilâ, einer Form der Durgâ, und vgl. Pischel, de Gramm. pràcr. 38.

काकतीय lies *ein Verehrer der* Kâkati.

काकतुण्डक m. *ein best. Wasservogel* Karaka 1,27.

काकपेलव n. Pat. a. a. O. 4,69,*b*.

काकलक 1) n. (nach Kaijata) ebend. 1,69,*a*.

काकाण्डोला f. *eine dem Carpopogon pruriens ähnliche Hülsenfrucht*: काकाण्डोलात्मगुप्तानां माषवत्फलमादिशेत् Karaka 1,27. — Vgl. कोलशिम्बी.

काकुलीमृग m. *ein best. zu den* भूमिशय *gezählten Thier* Karaka 1,27.

काङ्कायन m. N. pr. eines alten Arztes (बाह्लीकभिषज्) Karaka 1,12.4,6.

काङ्काल n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

काङ्क् mit प्र vgl. प्रकाङ्का.

काङ्क्षिन्, काल° so v. a. *ungeduldig wartend* Spr. (II) 1707.

काञ्चनेषुधि m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1683.

काञ्चि 1) ed. Bomb. liest काञ्चिद्गुरुत्रांशेव st. काञ्चीगुरुत्रांशेव.

काञ्चीपुर (s. u. काञ्ची), davon °क adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

काठव (von कठु) n. *Schärfe*: वाक्काठव Vâmana 2,1,20.

काठवेम, nach Pischel काटयवेम.

काणिकेर m. metron. Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

काण्डमायन vgl. कान्दम (Nachträge).

काण्व्यायनीय m. pl. = काण्व्यायनस्य छात्राः Pat. a. a. O. 4,59,*b*.

कात्य (Nachträge) ebend. 3,64,*a*.

कानिष्ठिनेयं TBr. 2,1,8,1.

कान्त 3) *b*) = कान्तलोह *Magnet* Kâlakakra 2,70. °पात्र Vjutp. 228.

कापिञ्जलि m. patron. von कपिञ्जल Pat. a. a. O. 4,43,*a*.

कापोत 1) *a*) *von der Taube kommend*: रस *Taubenbrühe* ebend. 4,87,*b*.

कापोति m. patron. ebend. 4,43,*a*.

कामगवी f. = कामदुह् Hem. Jogaç. 2,114.

कामदेव 2) Hem. Jogaç. 3,137.

कामातुर adj. *liebeskrank*; m. N. pr. eines Mannes Pańkat. 181,3. 4.

कामावसायिता s. यत्र°.

कामिन् 1) कामिनी *Weib* überh. Spr. (II) 3749.

कायोत्सर्ग m. Bez. *einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 1,42. 4,123. 132. Çatr. 14,31. 303.

1. कारण 1) *a*) am Ende eines adj. comp. f. ई Spr. (II) 511.

कारतत्त्वविका und °की Pat. a. a. O. 4,72,*b*. 74,*a*.

कारस्वतीर adj. von कारव-तीर ebend.

कारवी 1) lies *eine best. Pflanze*, = हिङ्गुपत्री.

कारस्कर 1) न विना मूलेन कारस्करः Spr. (II) 3570.

कारित 2) Bez. *des Characters der 10ten Klasse, der Causativa und Denominativa* (इ) Kâtantra 3,2,9. fgg. 26.

कारु pl. als N. von Rshi Gop. Br. 1,3,17.

कारुक, पञ्चकारुकी f. *ein Verein von fünf Handarbeitern* Pat. a. a. O. 1,120,*b*. gemeint sind nach dem Comm. कुलाल, कर्मार, वर्धकि, नापित und रजक.

कारुण्य Hem. Jogaç. 4,116. 119.

कारोती f. N. pr. eines Flusses oder einer Oertlichkeit Çat. Br. 9,5,2,15.

कार्णखरकि (so) Pat. a. a. O. 2,405,*b*.

कार्त्तिक 3) (Nachträge) Sûrjas. 14,17.

कार्त्तिककुण्ड m. N. pr. eines Arztes Comm. zu Suçr.

कार्त्तिकिक adj. *im Monat* Kârttika *stattfindend*: नभस्वत् Vâmana 5,2,51.

कार्त्तिकीय adj. dass. ebend.

कार्त्तिकेयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Dhanv. 5,23.

कार्पण्य 1) *Armuth* Spr. (II) 1722. Gefz 6093.

कार्मण 2) Hem. Jogaç. 1,5.

कार्मुक 2) *Bogen* in der Geometrie Sûrjas. 2,62. 3,38. 4,24.

कार्यिन् 2) Pat. a. a. O. 6,70,*b*. 72,*a*. 90,*a*.

कार्षापण 1) पुराकल्प एतदासीत्षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश्च माषसंवत्स्य: ebend. 1,225,*a*.

2. काल 1) कालेन *von Zeit zu Zeit, dann und wann* (Gegens. पदे पदे) Spr. (II) 6900; *zu spät* 6007.

कालक 2) *a*) hierher wohl das erste कालक in कालका येषां ते कालकाः Pat. a. a. O. 6,58,*b*. — *e*) N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,32.

कालकवन N. pr. eines Berges (nach Kaij.) Pat. a. a. O. 2,397,*b*.

कालखण्ड, °खण्डादिमांसानि Bhâvapr. 5.

कालभाग m. *Zeitgrad* Sûrjas. 9,9.

कालवृतीय m. N. pr. eines Rshi Hariv. 9570.

कालसूकरिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hem. Jogaç. 2,30.

कालस्फार (Nachträge) *Zeitgewinn* Kathâs. 31,75. 77. 32,10.

कालांश m. = कालभाग *Zeitgrad* Sûrjas. 9,5. 10.

कालापक s. oben u. कलापक.

कालायसूपिक adj. von कलाय-सूप Pat. a. a. O. 5,8,*b*.

1. कालिक 2) *i*) *k*) *das Weibchen vom Vogel* अङ्गारक (vgl. कालका) ebend. 6,92,*b*.

कालिकार्य m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,60.

काव्यकर्तर् m. *Dichter* Spr. (II) 2287.

काशकृत्स्न, काशकृत्स्निना प्रोक्ता मीमांसा काशकृत्स्नी । तामधीते काशकृत्स्ना ब्राह्मणी Pat. a. a. O. 4,16,*b*. 19,*b*. 37,*b*.

काशिक 4) *aus Kâçi kommend:* पट ebend. 5,60,*a*.

काशिकोसलीय adj. von काशि + कोसल ebend. 4,29,*a*.

काशिकपाशिक adj. von कशिक-पाश ebend. 5,5,*b*.

काश्मीरिका f. *eine Prinzessin der Kaçmira* Râǵa-Tar. 6,254.

काष्ठशक् adj. Pat. a. a. O. 8,34,*b*. 35,*a*.

कास्तीर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhika; davon कास्तीरिका und °की ebend. 4,72,*b*.

काहल adj. *unanständig:* काहलमुक्ता Sâmavidh. Br. 1,5,5. *unanständige Worte im Munde führend;* davon nom. abstr. °त्व n. Hem. Jogaç. 2,53.

किंराज m. = कस्य राजा Pat. a. a. O. 5,79,*a*.

किंवत् adj. *was habend? womit versehen?* ebend. 1,119,*b*.

किंविभाग adj. (f. आ) *wie eingetheilt?* Sûrjas. 12,2.

किंवृत्त n. *eine Form des Pronomens* क (किम्) P. 3,3,6. 144. 8,1,48. — Vgl. यद्वृत्त.

किंस्तुघ्न (Nachträge) n. Sûrjas. 2,67.

किंकरीय् (von किंकर), °यति *für einen Diener halten:* स्वामिनम् Hem. Jogaç. 3,10.

किंचित्कर *Etwas thuend* so v. a. *Etwas zu sagen habend, bedeutsam* Pat. a. a. O. 1,190,*a*. अ° *wobei Nichts zu machen ist:* परतस्त्वमिदमकिंचित्करं च Venis. 44,16.

किटिक n. (?): शक्ति° Pat. a. a. O. 2,412,*b*.

किम् 1) *c*) *ι*) Z. 5 lies इव st. इति.

किमन्तर adj. (f. आ) *wie weit von einander abstehend?* Sûrjas. 12,7.

किमाकार adj. (f. आ) *von welcher Gestalt?* Sûrjas. 12,2.

किमाश्रय adj. (f. आ) *worauf ruhend?* Sûrjas. 12,2.

किमुत्सेध adj. (f. आ) *wie hoch?* Sûrjas. 12,7.

किंप्रमाण adj. (Nachträge) (f. आ) Sûrjas. 12,2.

किंमात्र adj. (f. आ) *von welchem Umfange?* Sûrjas. 12,7.

कियत् 2) Z. 9 lies सन्ति st. सन्तिः.

किराट m. bei Utpala oft als Umschreibung von वणिज् *Kaufmann;* in dieser Bed. wohl Râǵa-Tar. 8,132.

कीर्तय् mit समनु s. समनुकीर्तन.

3. कु 1) *die Erde* Sûrjas. 1,39. 53. 12,32. als Bez. *der Zahl Eins* 1,39.

कुक्कूर् interj. vom *Gekräche des Hahns* Pat. a. a. O. 1,249,*b*.

कुगृह m. pl. *eine schlechte Hausfrau* Spr. (II) 1784 (Conj.).

कुच् mit आ, आकुचित *geringelt:* केशाः Spr. (II) 5404 (Conj.).

— सम् 1) त्वय्यपि संकुचति दुर्ललितं मनो मे so v. a. *verschliesst sich nicht gegen, lässt nicht ab von* Z. d. d. m. G. 27,73. — caus. med. *verschliessen* so v. a. *vorenthalten:* कलामिन्दुः करं दाता धारां धाराधरो यदि । संकोचयिष्यते Spr. (II) 1576.

कुचर 1) *a*) lies *umherschweifend* und füge bei TBr. 3,8,2,3.

कुचहारा f. N. pr. einer bösen Fee, die den Weibern *die Brüste fortnimmt.* Mârk. P. 51,102. fg.

कुचिकर्ण m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,111.

कुज 1) *b*) *Mars* Sûrjas. 1,29. fg. 69. 2,36. 42. 56. 7,13. 9,2. 12,37.

कुजन्मन् m. *Sclave* Spr. (II) 6041.

कुज्या f. = त्रिज्या (Nachträge) Golâdhj. 7,1. 46.

कुञ्जर 1) (dieses hinzuzufügen) *a*) als Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 2,19. 24. 12,88.

2. कुट्, Dhûrtas. 95, 15 ist wohl त्रुट्यति (कु° die Hdschr.) zu lesen.

कुटि 3) lies *Gemach* st. *Becken* und füge Karaka 4,34 hinzu. — Vgl. अवक्रयकुटी oben.

कुटिलत्व n. *Abweichung von* (geht im comp. voran): इतिवृत्त° Vâmana 1,3,11.

कुट्टन (Nachträge), शिला° Hem. Jogaç. 3,104.

कुट्मल, स्तन° Khandpr. 130 fehlerhaft für °कुड्मल *Knospe;* vgl. स्तनकुड्मल u. कुड्मल 2).

कुड्य 1) Hem. Jogaç. 1,29.

कुड्यलेप n. *Tüncher* Pat. a. a. O. 3,62,*b*.

कुणरवाडव (so richtiger) ebend. 3,65,*a*.

कुण्ड 3) कोण्डे कुण्डे नवं पयः Spr. (II) 4897.

कुण्डनदी f. N. pr. eines Flusses Hariv. 9515 nach der Lesart der neueren Ausg. st. लुण्ठनदी der älteren.

कुण्डल 1) श्रवण° Vâmana 2,2,14.

कुण्डलिनी f. *ein best. Backwerk* Madan. 11,88.

कुतपसौश्रुत = कुतपवासाः सौश्रुतः Pat. a. a. O. 2,346,*b*.

कुतस् 3) आ कुतः *bis wohin?* ebend. 3,51,*a*. 6,86,*a*. Z. 2 ist कुतो गतिः zu lesen.

कुत्स 1) Z. 3 lies 6,26,3 st. 6,23,3.

कुदशा f. *eine schlimme Lage* Spr. (II) 5798 (Conj.).

कुनखिन् 1) vgl. Weber, Pratiǵñâs. 99. fg.

कुनरेश्वर m. *ein schlechter Fürst* Spr. (II) 2287.

कुन्थ्, कुन्थित n. als eine Bed. von स्तंभन Med. n. 145.

कुन्थन n. desgl. H. an. 3,428.

कुबुद्धि f. *eine falsche Ansicht* Spr. (II) 7082.

कुबेरदत्त m. N. pr. eines Bundesgenossen der Götter im Kampfe mit dem Daitja Kathās. 48,18. 24.

कुबेरहृदय oder °हृदय Bez. *einer best. Hymne* Varāh. Bṛh. S. 48,71.

कुमत n. *eine falsche Lehre* Spr. (II) 2451.

कुमारशिरस् m. mit dem Bein. Bharadvāǵa N. pr. eines Arztes Karaka 1,6.

कुम्भ 2) b) कुम्भीधान्यन्यायेन, कुम्भीधान्यः श्रोत्रिय इत्युच्यते । यस्य कुम्भ्यामेव धान्यं स कुम्भीधान्यः । यस्य पुनः कुम्भ्यां चान्यत्र च धान्यं नासौ कुम्भीधान्यः Pat. a. a. O. 1,238,*a*.

कुरङ्गक 1) Spr. (II) 3567.

कुरवक, so (nicht कुरवक) die Bomb. Ausgg.

कुरवाङ्क m. *ein best. zu den* Vishkira *gezählter Vogel* Suçr. 1,201, 2. Vāgbh. 1,6,45.

कुरीर, क्रीते सोमे कुरीरं निर्गृह्णाति Vaitān. 13.

कुरु 1) °वर्ष Sūrjas. 12,40. कुरौ = कुरुवर्षे 70.

कुरुबक, कुरवक MBh. 3,11589 in der ed. Bomb.

कुर्कुरीय्, °यति denom. von कुर्कुर Pat. a. a. O. 8,42,*a*.

कुलगिरि Spr. (II) 2451.

कुलचित n. Bez. *einer best. Kampfart* Hariv. 15978. विकुचित die neuere Ausg.

कुलदेवता (vgl. Nachträge) Spr. (II) 4100. Pischel, de Gramm. pracr. 38,1 v. u.

कुलस m. *ein* Rākshasa Nīlak. zu MBh. 1,6450.

कुलिङ्गक Karaka 1,27.

3. कुल्य 1) Hariv. 2098 nach Nīlak.

कुवस्त्र n. *ein schlechtes Kleid* Spr. (II) 1844.

कुवेणि Spr. (II) 2287.

कुव्यापार m. *eine verpönte Beschäftigung* Hem. Jogaç. 3,84.

कुशलवाच् adj. *beredt* Spr. (II) 2542.

कुशल्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,347 nach der Lesart der ed. Bomb., सुकुल्य ed. Calc.

कुशस्तम्ब 1) lies *Büschel* st. *Haufen*.

कुशिक 4) *a*) ein Sohn des Ishīratha Sāj. zu ṚV. 3,31.

कुष् 1) नासिकां न कुष्णीयात् Karaka 1,8. — Bei P. vielleicht *wägen*, mit अनु *nachwägen*, mit अव *abwägen*; vgl. Kern in seiner Uebersetzung von Varāh. Bṛh. S. 128, N. 2.

— अभिनिस् *drücken, kneten, zwicken:* das leblose Neugeborene Karaka 4,8.

कुषवा etwa N. eines himmlischen Stromes.

कुसुमस्तवक, so zu lesen.

कुसूल m. = कन्दु *eine eiserne Pfanne* Pat. a. a. O. 1,202,*b*. 231,*a*.

1. कुसृति Āpast. 1,31,23. Spr. (II) 5797.

कुस्थान n. *ein elender, armseliger Ort* Spr. (II) 3255.

2. कुहू (Nachträge) Z. 2, Sarvadarçanas. 31,1 ist इत्यास्तां कुहेवाः zu lesen; vgl. Ārjāvidjāsudhākara, Bomb. 1868, S. 476.

कूज् 3) °कूजित Spr. (II) 2928.

1. कूट 9) füge *Fussangel* hinzu.

कूटतेन् adj. Pat. a. a. O. 7,76,*a*.

कूटलेख्य n. *ein falsches Schriftstück* Spr. (II) 1848.

कूटसाक्ष्य (so zu lesen) n. *ein falsches Zeugniss* Hem. Jogaç. 2,54.

कूदी, lies *ein best. Geräthe, der Harke, dem Rechen ähnlich.*

कूपक 2) c) *ein winziger Brunnen* Spr. (II) 7422.

कूर्च vgl. दीर्घ° weiter unten.

कूर्चता f. nom. abstr. von कूर्च *Bart* Spr. (II) 1161.

कूर्चल (Nachträge), streiche das Wort vielleicht.

कूर्म 1) °पति *trägt die Erde* Spr. (II) 5576.

कृकर 1) Sāmavidh. Br. 2,6,14.

कृच्छ्रातिकृच्छ्र 2) Sāmavidh. Br. 1,2,8.

कृत 2) *f*) als Bez. *der Zahl vier* (vgl. Nachträge) Sūrjas. 1,24. 43. 12, 88. — *g*) ebend. 1,2. 16. 18. fg. 23. 47.

कृतनाशिन् adj. = कृतनाशक *undankbar* Spr. (II) 7530.

कृतमालक m. = कृतमाल 1) *b*) H. an. 3,231. Med. n. 85.

कृतयुग Sūrjas. 1,17. 46. 57.

कृतवेश, so zu schreiben st. °वेश.

कृतहस्त, °वत् adv. *auf eine geschickte Weise* Mārk. P. 124,17.

कृतान्त so v. a. *Angelegenheit, Sache, Fall:* लौकिकेषु वैदिकेषु च कृतान्तेषु Pat. a. a. O. 1,15,*a*. 45,*a*.

2. कृति 5) Bez. *der Zahl zwanzig* (vgl. Nachträge) Sūrjas. 3,9. — 6) *Quadrat* (vgl. Nachträge) ebend. 3,8. 16. 4,22. 8,5.

कृतीसुत m. *Sohn der* Kṛti, metron. Rukiparvan's MBh. 7,4177.

कृते, औषधकृते मध्यं मधु *als Arzenei* Hem. Jogaç. 3,39.

कृत्रिम 1) मित्र, अरि, उदासीन Mit. I,82,*b*.

कृपालुता f. *Mitleid* Spr. (II) 7265; vgl. N.

कृश 2) Sāṁkṛtjājana, Unterredner bei Karaka 1,12.

कृशाङ्ग adj. *schmächtig:* °शरीर adj.: Löwe Spr. (II) 7567.

कृषि, pl. Spr. (II) 2413.

कृषिसंग्रह m. Titel einer dem Parāçara zugeschriebenen Schrift über den *Ackerbau*, gedruckt Calcutta 1862.

कृष्णवेल्लूर zu streichen.

कृष्णशिला f. pl. *die schwarzen Felsen*, N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,7.

कृष्णात्रेय als Arzt Karaka 8,21. 28.

केकरक adj. = केकर *schielend* Spr. (II) 6618.

केतन 6) = शरीर (Comm.) *Leib, Körper* Bhāg. P. 4,24,67.

केतवती f. N. pr. eines Dorfes Pat. a. a. O. 2,397,*a*.

केतवेदस् *eher die Absicht durchschauend oder der Merkzeichen kundig* (von Indra).

केतुमाल 3) Sūrjas. 12,39. 52. 70.

केदार 1) genauer *ein zum Zweck der Berieselung in erhöhten Beeten* (*zwischen denen das Wasser läuft*) *angelegtes Feld.* °सेतु s. u. सेतु 2) *b*). — 7) N. pr. eines Fürsten; vgl. u. वृन्द 7) *b*) und ÇKDr. u. वृन्दावन.

केमद्रुम = κεμόδρομος nach Herm. Jacobi.

कोलिकदम्ब m. *eine* Kadamba-*Art*; s. u. अङ्गम् und सित्कदम्ब.

केलित n. = क्रीडित Spiel, Scherz: कलिकेलितानि Spr. (II) 2743. 7053.

केलूट n. ein best. Gemüse Karaka 1,27. Madan. 7,79.

केशहस्त Haarmasse und das Haar als Hand Çiç. 8,27.

केशान्त 2) verhält sich in Betreff der Bedeutung zu केश wie वनान्त zu वन.

केसराल (von केसर; anders Vâmana) adj. reich an Staubfäden: शिलीध्र Vâmana 5,2,34.

केसरिन् m. ein best. Wasservogel Karaka 1,27.

कैकिरात adj. zu किंकिरात 4) Ratnâv. 6,5.

कैमर्थक n. = कैमर्थ्य Pat. a. a. O. 3,39,a. 84,b. 6(4),28,b.

कैमर्थ्य (Nachträge) ebend. 1,269,b.

कैमायनि m. patron. von किम् ebend. 4,51,a.

कैरात m. ein best. zu den Pratuda gezählter Vogel Karaka 1,27.

कैवर्तिका Z. 2 lies रङ्गिणी.

कैवल्य 1) b) Ausschliesslichkeit Vâmana 3,1,4.

कोकबक m. pl. Lesart der ed. Bomb. des MBh. st. कोकरक.

कोकमुख adj. (f. आ) ein Wolfsgesicht habend: Durgâ MBh. 6,800.

कोकरक s. oben कोकबक.

कोकिल 1) weiss als Wundererscheinung Hariv. 7673. 8369.

कोकिलदेवी N. pr. einer Göttin A Catal. of Skt Mss. in priv. libr. of the north-west prov. 1,502.

कोटि 3) धनकोटिस्थ an einem der beiden Enden des Reichthums stehend so v. a. über alle Maassen reich oder bettelarm Spr. (II) 5700. — 4) ebend.

कोटिवेधिन् m. eine best. Pflanze (neben सकलवेधिन्) Kâlakakra 5,225.

कोलक vgl. कङ्कोल.

कोविदत्व n. nom. abstr. von कोविद; am Ende eines comp. Daçak. 16,19.

कोश m. = कन्दु eine eiserne Pfanne Pat. a. a. O. 1,202,b. 231,a.

कोष्ठक 1) Vorrathskammer: अङ्गार°, अन्न°, सलिल° Karaka 1,14.

कौकिल m. metron. von कोकिला Pat. a. a. O. 4,56,a.

कौक्कुटीवर्क n. N. pr. eines Dorfes der Bâhika; davon °क adj. ebend. 4,78,b.

कौमुदगन्ध्या f. patron. ebend. 6,14,a.

कौमोद m. pl. N. einer Schule: उद्गात्कौमोदपैप्पलादम् ebend. 2,297,a. — Vgl. मौद und Ind. St. 13,435.

कौम्भकारेय Pat. a. a. O. 4,42,b. 26,b.

कौम्भ्य adj. in einem Topf befindlich: घृत Sâmavidh. Br. 2,2,3. 8,4.

कौर्वत adj. von कुर्वत् Pat. a. a. O. 3,79,b.

कौलिक 2) c) N. zu Spr. (II) 5323.

कौलीन m. pl. = कौलीनेयूनप्रकाशाः Pat. a. a. O. 4,42,b.

कौलीनि m. = कुलीनस्यापत्यम् ebend.

कौवल ebend. 4,86,a.

कौशाम्बेय 1) Gop. Br. 1,4,24.

1. कौशिक 2) ein N. Indra's Hem. Jogaç. 1,2. fährt zur Hölle 2,61.

कौशिल m. Hypokoristikon von कौशिक Vâmana 5,2,63.

कौसुरुविन्द m. patron. Gop. Br. 1,4,24. कौसुरविन्द gedr.

क्नूडन n. das Untertauchen Schol. zu Kâty. Çr. 5,5,31. — Vgl. क्नूड्, चुड्, बुड्.

क्रतुध्वज m. N. pr. eines Rudra Bhâg. P. ed. Bomb. 3,12,13. ऋतध्वज Burnouf.

क्रतूय RV. 10,64,2.

क्रम् mit अति 3) das erste Beispiel = R. ed. Bomb. 1,10,8. — caus. 2) überspringen, übergehen, auslassen Kâtantra 1,1,22.

— अभ्यति 2) Spr. (II) 3287.

— निस्, निष्क्रान्त hervorgegangen so v. a. abstammend von (abl.) R. ed. Bomb. 1,6,24.

— सम् 4) अपत्यात्तनयः संक्रामति sich hinbewegen zu Pat. a. a. O. 3,13,a.

— उपसम् übergehen in (acc.): द्वितीयमर्थमुपसंक्रान्तम् ebend. 2,382,b.

क्रम m. Bez. derjenigen Form der Upamâ, in welcher die einzelnen Bilder sich der Reihe nach entsprechen, Vâmana 4,3,17.

क्रमज्या (Nachträge) Sûrjas. 2,32. 60.

क्रमण 2) a) RV. 6,70,3. Schritt 1,155,5.

क्रमयोग Z. 3 lies 164 st. 64.

क्रम्य zu streichen und सत्क्रम्य zu vergleichen.

क्रान्ति 3) Sûrjas. 1,68. 2,28. 58. 60. 62. fgg.

क्रान्तिज्या Sûrjas. 2,61. 3,22. 26. fg. 40. 11,9.

क्रियातिपत्ति f. Bez. des Charakters und der Personalendungen des Conditionalis Kâtantra 3,1,33; vgl. P. 3,3,139.

1. क्री mit आ erkaufen: आक्रीयते भृतैः स्त्रियः Spr. (II) 7421.

3. क्री, सत्त्वःक्री gehört zu 2. क्री.

क्रीड् mit सम् letzte Zeile lies 3,21 st. 1,24 und vgl. Pat. a. a. O. 1,248,a.

क्रुष्ट partic. 2) geschmäht Spr. (II) 6170. In अनुपहतक्रुष्ट sind die particc. wohl als nomm. act. zu fassen: der Nichts von Schlägen und Schmähungen weiss. — In Verbindung mit स्वर so v. a. laut Sâmavidh. Br. 1,1,15. °लग्न 8.

क्रौड m. metron. von क्रुडा Pat. a. a. O. 4,55,a.

क्रौष्ट्र adj. von क्रोष्टर् ebend. 109,a.

क्लिद्, क्लिद्यन्ते योनयः स्त्रीणाम् Spr. (II) 7144. — caus.: वनगजमदक्लेदितमङ्गः besudelt Spr. (II) 4044.

क्वाथ्; पिठरं क्वथत् Spr. (II) 4092.

क्वस्थ adj. wo befindlich? Pat. a. a. O. 1,29,b.

क्षत्रदेव m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Çaikhaṇḍi MBh. 7,935.

क्षत्रभृत् m. = क्षत्रिय R. Gorr. 2,95,21.

क्षन् mit वि, विक्षत Ahô. 11,1 nicht verwundet, sondern n. Wunde, da mit MBh. 3,12274 संरूढशरविक्षतम् zu lesen ist.

क्षपण und °क s. oben अक्ष°.

क्षपाचर m. ein Râkshasa: नक्तं° Hem. Jogaç. 4,35.

क्षपारमण m. der Gatte der Nacht d. i. der Mond: °शेखर m. Bez. Çiva's Râga-Tar. 3,269.

क्षपार्ध Mitternacht Sûrjas. 1,66.

क्षर् mit अव vgl. त्सल् mit अप.

3. क्षा f. nom. क्षास् könnte Gluth bedeuten RV. 10,22,14.

क्षात्र 2) MBh. 3,5097 hat die ed. Bomb. क्षत्र.

क्षारय् fliessen machen (caus. zu क्षर्): मूत्रपुरीषे Vaitân. 12.

3. (so ist Sp. 544, Z. 27 st. 2 zu lesen) क्षि caus. partic. क्षपित divi-

dirt Sûrjas. 1,51.

क्षितिज 4) (Nachträge) Sûrjas. 3,48. 12,48. fg. 47. 13,13. fgg.

1. क्षिप् 7) क्षितोत्तरं वचः so v. a. *eine Rede, auf die man nicht zu antworten vermag*, Spr. (II) 6063. — 9) कालं क्षिपति पण्डितः so v. a. *wartet ruhig die Zeit ab* Spr. (II) 7496.

— प्र 2) *hinzufügen, addiren* Sûrjas. 1,61. 11,12.

— वि 1) *trennen* Sûrjas. 7,16. *cause to deviate in latitude* 1,68. fg. 2,6. fgg. 8,12.

क्षिप्रकाम adj. *der schnell zu Etwas gelangen will* Sâmavidh. Br. 1,2,4.

क्षीणत्व (von क्षीण) n. *das Hingeschwundensein:* चन्द्रः क्षीणत्वमालम्बते Spr. (II) 4978.

क्षौविक adj. = क्षोवेण तरति Pat. a. a. O. 8,30,*a*.

क्षीरान्न (क्षीर + अन्न) n. *in Milch gekochter Reis* Spr. (II) 3814.

क्षुद्, partic. क्षुण्ण 3) अक्षुण्णो विधिः *ungewohnt, ungewöhnlich* Z. d. d. m. G. 27,51. — 4) *multiplicirt* Sûrjas. 2,49.

— वि, स्त्रीवाक्याङ्कुशविक्षुण्ण *angespornt durch* Spr. (II) 2543.

क्षेत्रसाधस् verbessert u. साधस्.

क्षेत्रांश m. Sûrjas. 9,16; vgl. Uebersetzung nebst Note.

क्षेमकृत् Âpast. 2,25,15.

क्षेमयुक्तम्, der Comm. in der ed. Bomb. 1,14,10 erklärt क्षेमं durch विध्यपराधरहित oder विघ्नराहित्य; युक्तं wird übergangen.

क्षेमवृद्धि m. pl. N. pr. eines Kriegergeschlechts; ihre Weiber heissen क्षैमवृद्ध्यस् Pat. a. a. O. 6,92,*b*.

क्षैत्र n. *Grundbesitz, Feldwesen* R̥V. 8,60,12. — Vgl. u. साधस्.

क्षैत्रपत्य n. *Herrschaft, Besitz* R̥V. 1,112,13.

क्षोत्तव्य adj. *zu zerstampfen, — zertreten* Pat. a. a. O. 2,397,*a*.

क्षोभक adj. *in Bewegung versetzend* VP. 1,2,31.

क्षौद्रक und क्षौद्रक्य Pat. a. a. O. 4,60,*b*.

क्ष्विद्, क्ष्विण्ण adj. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* ebend. 1,20,*a*.

2. ख 1) *a*) füge bei *Loch, Ausgang* und R̥V. 4,11,2, wo es verstanden werden kann: *öffne einen Ausgang* (den frommen Gedanken) oder *öffne den Mund* (dem Lobsingenden). Am Ende 5,32,1 zu lesen. — *f*) Sûrjas. 1,29. 31. fg.

खचरत्व n. nom. abstr. wohl zu खचर 1) Hem. Jogaç. 3,74.

खटखटाय् überhaupt wohl *viel Lärm machen;* vgl. खनखनाय्, खलखलाय् und Spr. (II) 6882.

खट्टिकी f. *Fleischverkäuferin* Kâlakakra 3,432.

खट्वाय्, °यति denom. von खट्वा Pat. a. a. O. 1,266,*b*.

खण्ड kann im comp. vor- oder nachgehen ebend. 2,372,*a*. 1) *a*) vom *nicht vollen Monde* Spr. (II) 2040. — 3) *a*) Spr. (II) 2854.

खण्डक 1) m. *Theil* Sûrjas. 2,16.

खण्डकार m. *Verfertiger von* खण्ड *genanntem Zucker* R. Gorr. 2,90,26.

खण्डय् 3) भर्तुराज्ञा न खण्डिता *der Befehl des Herrn ward nicht verletzt* Spr. (II) 4042.

— आ *zerstückeln* Citat bei Vâmana 4,1,10.

खण्डर *ein best. Backwerk* Bhâvapr. 5.

खण्डसंस्थापक s. u. संस्थापक 2).

खण्डिक 2) K̂araka 1,27. — 5) pl. N. pr. eines Volkes Pat. a. a. O. 3,75,*b*.

खद्योता f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,94.

खनखनाय्, °यते = खटखटाय्, खलखलाय् Spr. (II) 147 (vgl. die Note).

खनित्र 1) auch f. आ R. ed. Bomb. 1,40,27.

खर 4) खरीवात्सल्य sprichwörtlich MBh. 5,4587.

खलखलाय् s. oben खटखटाय्.

खलीकार vgl. खिलीकार.

खल्ल्, खल्लित *welk, schlaff:* Brüste Bhâvapr. 7.

खवत् adj. von ख Pat. a. a. O. 4,69,*b*.

खाद् uneig.: नरः सविषगन्धाभिः खाद्यमानोऽपि हृष्यति Spr. (II) 3398.
— desid. चिखादिषति (hergestellt von Windisch) *essen wollen:* मांसम् Hem. Jogaç. 3,19.

खान (Nachträge) Z. 1 lies सद्भावेन st. संभावेन.

खानिष्क n. *Fleischbrühe mit fein zerriebenem Fleisch und Gewürz* (वेसवार) *vermischt* Madan. 11,108. 122 (auch खानिष्ट).

खारिका (Nachträge) vgl. पञ्चपलीमांस Kathâs. 61,286. Das Fragezeichen demnach zu streichen.

खिङ्ग s. षिङ्ग.

खिद् Z. 1 streiche (TS. रिखद्). रख in unsern Hdschrr. wohl verschrieben für कख oder त्वख.

— परि, कस्य न परिखिद्यते चेतः Spr. (II) 5281.

खिलीकार 1) कामाग्नि पतिखलीकृतः so v. a. *aufgegeben* Naish. 17,37.

खिलीयार (Conj.) m. s. Spr. (II) 3064.

खुड्डाक adj. (f. खुड्डीका) *klein, minder* bei K̂araka in den Kapitelüberschriften खुड्डाकचतुष्पाद 1,9 (neben महा°) und खुड्डीका (neben महती) गर्भावक्रान्तिः. prâkritisch aus क्षुद्रक.

खुरखुराय् v. l. zu घुरघुराय् K̂araka 8,6.

खेट 2) *schleimige Masse (der Embryo im ersten Monat)* K̂araka 4,4.

खेटक 2) MBh. 6,799.

खेटन (?) n. Hem. Jogaç. 3,102.

खेटिताल, Med. k. 213 wird वैतालिक (aber nicht in der Bed. *Barde*) durch खेट्टिताल, H. an. 4,35 durch खड्डताल (षड्डताल?) erklärt. Es könnte *ein best. Tact* gemeint sein.

खेद m. *Geilheit:* खेदात्स्त्रीषु प्रवृत्तिर्भवति। समागमश्च खेदविगमो गम्यायां चागम्यायां च Pat. a. a. O. 1,15,*a*. — 2) Z. 2 lies कोशमध्य°.

खेल् etwa *erscheinen, vorkommen:* सखिता न खेलु खेलति खे लतिका यथा Spr. (II) 717.

खेस (?), खे खेसमभ्यमाप्यत्र सारसं सिद्धिमेष्यति Einl. zu Kâm. 3.

ख्या mit अन्वा *aufzählen, herzählen* Pat. a. a. O. 1,10,*a*. 154,*b*.

— सम् 2) *abschätzen:* न शक्यते: u. s. w. मल्लारवत्तं संख्यातुं शक्यम् Spr. (II) 3509.

ख्याति 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ûru von der Âgnejî Hariv. 73 (Lesart der neueren Ausg.). VP. 1,13,7. स्याति v. l.

गगनरोमन्थ (Nachträge), गगनरोमन्थायित n. genauer *das dem* गगनरोमन्थ *Aehnlichsein.*

गज 2) als Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 2,25. 27. 35. 8,3.

गजमद m. = हस्तिमद Râǵan. 6,250.

गणनी m. = गणनायक 1) *c*) Spr. (II) 6133 (Conj.).

गणय् mit सम् vgl. संगणना.

गण्डदूर्वा H. an. 3,226. Med. n. 68.

गण्डाश्मन् m. = गण्डशैल 1) H. an. 4,232.

गण्डिका (Nachträge) 2) Z. 5 lies करेणुर्हस्ती. Das Citat am Ende ist aus ṚV. 2,30,8.

गण्डोपल m. = गण्डशैल 4) Med. j. 130.

गति 13) *Auffassung, das Verstehen* Pat. a. a. O. 1,166,*b*. 167,*a*. प्रकर्ष° 436,*a*. 4,91,*b*. 6,100,*a*. 8,11,*a*. 52,*b*.

गत्वर *sich zu Etwas* (dat.) *anschickend* Spr. (II) 4459.

2. गद् mit प्र, °गद्य Pat. a. a. O. 6(4),14,*a* (vgl. Corrigg.).

गद्गदा f. *Gestammel* Ratnâv. 93,5.

गधा f. *ein best. Theil des Lastwagens* TS. Comm. 2,507.

गध्य Z. 2 lies 6,26,2 st. 6,26,1. 2. und vgl. u. वासगन्ध्य.

गन्तव्य 7) *zu verstehen, aufzufassen* Pat. a. a. O. 1,71,*a*. 171,*b*.

गन्धन n. als Bed. von 2. वा *Gerüche aushauchen* Dhâtup. 24,42.

गन्धपाली Z. d. d. m. G. 27,81.

गन्धयुक्ति (Nachträge), सु° im Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36.

गन्धहस्तिन्, von einem wirksamen Antidoton wird gesagt: गज इव तद्वन्विषगदान्निहन्त्यगदो गन्धहस्त्येष: Karaka 8,24. अप्रतिहतप्रभावः स्मृतो महागन्धहस्तीति ebend.

गन्धिक N. pr. einer Gegend: शैर्षगन्धिकम् (सौ°) Pat. a. a. O. 3,397,*b*.

गन्धोपल (so zu lesen) m. *Schwefel* Med. bh. 23.

1. गम् mit व्यति *gemeinsam passiren:* व्यतिगम्यन्ते ग्रामाः Pat. a. a. O. 1,247,*a*.

— धा, partic. अधिगत *durch Berechnung herausgekommen, berechnet* Sûrjas. 1,63. 2,58. 6,17. — caus. 2) lies *Etwas von Jmd* (abl.) *lernen.*

— उपा, उपागत *der sich in Jmdes Schutz begeben hat* Spr. (II) 6019, v. l.

— उद् caus. *aufgehen lassen:* उज्जयिन्याः प्रस्थितो माहिष्मत्यां सूर्यमुद्गमयति so v. a. *gelangt mit Sonnenaufgang nach* Mâh. Pat. a. a. O. 3,28,*a*.

— उप, उपगत *der sich in Jmdes Schutz begeben hat* Spr. (II) 6019.

— नि (Nachträge) 3) Z. 6 MBh. 13,2604 नियच्छति richtig; vgl. u. यम् mit नि 3). — caus. *erschliessen* (vgl. Nachträge) Pat. a. a. O. 8,40,*b*.

— विनि caus. s. विनिगमक.

— विनिस्, partic. विनिर्गत *herauskommend, hervortretend* Sûrjas. 3, 5. 12,34. 13,4.

— सम् 1) Z. 14. fg. Die Stelle N. 12,20 zu streichen, da hier संगत्या (von संगति) gemeint ist; auch MBh. 13,456 liest die ed. Bomb. richtig संगत्या. — desid. *zusammenkommen wollen:* संजिगंसते वत्सो मात्रा Pat. a. a. O. 6(4),8,*a*. *gelangen wollen:* स्वर्गं लोकं संजिगांसत् ved. ebend.

गमस्फाय = °स्फायन ebend. 6,28,*b*.

गयिन् m. N. pr. eines Commentators des Suçruta.

1. गर् mit वि ṚV. 6,35,5. Es ist mit Aufrecht (Z. d. d. m. G. 25, 236. fg.) वृणीषे st. गृणीषे zu vermuthen.

2. गर् mit समुद्, समुद्गीर्ण als Bed. von समुद्गल H. an. 4,128.

3. गर् caus. रात्रिं जागरयन्त आसते so v. a. *zu einer schlaflosen machend* TBr. 3,8,4,2.

गरलाय् *zu Gift werden* Spr. (II) 7546.

गर्गभार्गविका f. *eine Heirath zwischen Nachkommen* Garga's *und* Bhrigu's Pat. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

गर्ज् *zischen* von einer Schlange Spr. (II) 7525.

— परि von einem bösen Weibe und einer Hündin Spr. (II) 5388.

गर्जर nicht *Daucus*, sondern *eine Grasart* Râǵan. 8,132. — Vgl. गार्जर.

गर्दभ् (nom. गर्धप्) nom. ag. von गर्दभय् Pat. a. a. O. 8,36,*b*.

गर्दभपुष्प so v. a. खरपुष्प Comm. zu Suçr. 1,41,10.

गर्दभय्, °यति denom. von गर्दभ Pat. a. a. O. 8,36,*b*.

गर्दभि, an der ersten Stelle liest ed. Bomb. मार्दभि, an der zweiten कृपगर्दभि. Z. 2 ist 1149 st. 1140 zu lesen.

गर्भ 2) इन्दीवर° *Knospe* Spr. (II) 5543.

गर्भयोषा ist mit हिरण्यस्य zu verbinden: *schwanger gehend mit Gold* d. i. *Gold führend.*

गर्भिन् Z. 11. fgg. गर्भिण्या व्याकरणा und गर्भिण्या व्याकृतिः *Auseinandersetzung —, detaillirte Beschreibung der Schwangeren.*

गर्मुत् vgl. गर्मूटी und गर्मोटिका.

गर्मूटी f. *eine best. Körnerfrucht* Karaka 1,27. v. l. घर्मूटी.

गर्ह् mit नि, mit dat. अश्वाय निगर्हते Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

1. गल् mit निस् caus. partic. निर्गालित *wovon man die Flüssigkeit hat abträufeln lassen* Bhâvapr. 5.

गवाक्ष 1) *b*) ein Bruder Çakuni's MBh. 7,6944 nach der Lesart der ed. Bomb.; vgl. u. विभु 2) *d*).

गवीधुमत् n. N. pr. einer Stadt: गवीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि Pat. a. a. O. 2,385,*a*.

गाङ्ग (Nachträge), zur 2ten Stelle vgl. Spr. (II) 414.

गाङ्गामहिक (so zu lesen) adj. von गङ्गा + मह Pat. a. a. O. 5,5,*b*.

गाढ 4) गाढं गार्हस्थ्य वर्तनम् so v. a. *durchaus erforderlich, unumgänglich* Hem. Jogaç. 1,34.

1. गातु 3) auch f. ṚV. 1,136,2. 5,32,10.

गाथश्रवस् adj. *dem Gesang zueilend* ṚV. 8,2,38.

गाथप्रतिष्ठा f. bildliche Bez. *gewisser Theile des Rituals* Çat. Br. 12, 2,4,9. Gop. Br. 1,5,2.

गारुड 3) *a*) Spr. (II) 257.

गार्जर n. *Daucus Carota, Möhre* Râǵan. 7,24. — Vgl. गर्जर.

गार्दभि (von गर्दभ) m. N. pr. s. oben u. गर्दभि.

गार्ध्य Hem. Jogaç. 1,34.

गार्ध्र Pat. a. a. O. 4,38,*a*.

गालन n. (?) in पृष्ठ° Hem. Jogaç. 3,110.

गावी f. eine dialektische Form für गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1,10,*b*; vgl. Z. f. vgl. Spr. 21,238. fg.

गाह् mit अव *aufgehen in* (acc.) Pat. a. a. O. 1,455,*a*. *b*.

— अभ्यव caus. *schwemmen:* ein Ross TBr. Comm. 3,576.

— प्रति, अमित्रवाहिनीं वीरः प्रतिगाहते MBh. 12,3724 nach der Lesart der ed. Bomb.

गिरिधातु 1) sg. R. 2,96,19. — Vgl. शैलधातु.

गिरिवर्तिका f. *eine Wachtelart* Karaka 1,27.

गिलोड्य auch Karaka 1,27. nach Kakrapâṇidatta *die Knolle einer kleinen Nymphaea.* Hier und Suçr. 1,151,1 die v. l. अङ्कलोड्य und अङ्क°.

गुण 1) *i*) Z. 10 संभावनागुण ist *die in Ehrenerweisung bestehende löb-*

liche Eigenschaft; vgl. Spr. (II) 7080. Bei den Gaina drei गुणव्रत Hem. Jogaç. 2, 1. 3, 1. 4. 73. — Ueber die verschiedenen Bedd. des Wortes s. Pat. a. a. O. 5, 28, *a.*

गुणय् mit सम् *multipliciren:* संगुण्य Sûrjas. 4, 13. 11, 14.

गुणवत् adj. *mit einer Schnur* — und zugleich *mit guten Eigenschaften versehen* Spr. (II) 4014. 7247.

गुणाय् *zu einem Vorzug werden* Spr. (II) 7518.

गुणिन् 1) c) doppelsinnig (vgl. Nachträge) auch Spr. (II) 3160. 3885. — e) Guṇa (*die erste Vocalsteigerung*) *erfordernd* Kâtantra 3, 5, 8 (im Comm. letzte Zeile ist अगुणिन्यपि zu lesen). 6, 34. 4, 1, 9.

गुणी adv. mit अस् *sich Jmd* (gen.) *zu Willen fügen* Sâmavidh. Br. 2, 6, 7. mit भू dass. 5, 3. 6. 3, 7, 3 (°भूत).

गुण्डक 1) Kṛsṇis. 9, 1.

गुप्ति 2) (Nachträge), °त्रय Hem. Jogaç. 1, 33. fg. 4, 83. मनो° 4, 26 (zu lesen मनोगुप्त्यै°). 40. वाग्गुप्ति 41. काय° 42.

गुरूकृ *Jmd* (acc.) *zu seinem Lehrer machen* Hem. Jogaç. 3, 25.

गुर्वर्थ (गुरु + अर्थ) m. *der für den Lehrer bestimmte Lohn* MBh. 1, 758. 14, 1645; vgl. गुरोरर्थः 1669. गुर्वर्थम् = गुरोरिदम् Pat. a. a. O. 2, 333, *a.*

1. गुह् Sp. 772, Z. 9 v. u. lies सुगूहनपि st. सुगूहनपि.

गुह्यक als Bez. *der Zahl elf* Sûrjas. 13, 1.

गृध 2) Z. 9 गृध्रा निलीयन्ते, wie wir vermuthet hatten, ed. Bomb.

गृध्रवक्त्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakâkra 3, 134.

गृहचर्या (Conj.) f. *Besorgung des Hauses* Spr. (II) 7203.

गृहबभ्रु (Nachträge) auch Med. k. 154. — Vgl. गेहनकुल weiter unten.

गृहाश्रया (nach गृहाश्रयरिणी) nach गृहाश्रमिन् zu stellen.

गेहनकुल m. *Moschusratte* H. an. 3, 94. — Vgl. गृहबभ्रु.

गेहीय् (von गेह), °यति *Etwas* (acc.) *für ein Haus halten* Spr. (II) 3899.

गो 24) (Nachträge) Sûrjas. 1, 42. 2, 36. 3, 44. wegen *der neun Erden.*

गोडिम्ब, so H. an. 5, 35 und Med. b. 17 st. गोडुम्ब 1).

गोणिकापुत्र (Nachträge) Pat. a. a. O. 1, 290, *b.*

गोतम N. pr. und zugleich *der grösste Ochs* (vgl. गोतर unten) Spr. (II) 4875. Die Stelle MBh. 13, 4490 (am Ende des Artikels) lautet in der ed. Bomb.: गोदमे दमतो धूम्रो ऽदमस्ते स° । विद्धि u. s. w. mit Weglassung von गोभिस्तमो u. s. w. Nilak. kennt auch unsere Lesart.

गोतर m. *ein besserer Stier,* f. आ *eine bessere Kuh* Pat. a. a. O. 5, 60, *a.* — Vgl. गोतम oben.

गोता f. eine dialektische Form für गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1, 10, *b.*

गोत्र 1) l) lies *Wahrscheinlichen* st. *Zukünftigen.*

गोदोहिका f. Bez. *einer best. Art des Sitzens (die Stellung beim Melken)* Hem. Jogaç. 4, 123. 131.

गोध m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 349 nach der Lesart der ed. Bomb., सोध ed. Calc.

गोधावती f. *eine best. Pflanze,* = वटपत्री Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

गोनन्द Râgat. 3, 527 in beiden Ausgg. fehlerhaft für गोनर्द.

गोनर्द 2) a) Karaka 1, 23.

गोपति *der Mond* Spr. (II) 1662.

गोपापुत्र m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1, 27.

गोपोतालिका f. im Apabhraṁça so v. a. गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1, 10, *b.*

गोभाज् adj. *ein Rind verdienend* RV. 10, 97, 5.

गोमय्, °यते = गोमानिवाचरति Pat. a. a. O. 1, 269, *a.* 7, 74, *a.*

गोरस *Kuhmilch* Hem. Jogaç. 3, 7.

गोल 1) *Erdkugel* Sûrjas. 8, 12. 12, 32. 34. 53. 55. 62. 13, 3. 17. fg. 26. *Hemisphäre* 3, 24. 31. 13, 8.

गोलिका f. *Kügelchen:* गर° Sâmavidh. Br. 3, 4, 3.

गोवपुष, lies गोवपुस् adj. *als Kuh gestaltet.*

गोविन्द Z. 1, bei Kâtj. schon संज्ञा, nicht adj.; vgl. Pat. a. a. O. 3, 61, *b.*

गौड 1) d) sg. Spr. (II) 7562.

गौतमवन n. N. pr. eines heiligen Ortes TBr. Comm. 3, 364.

गौतमगार्धिक adj. Pat. a. a. O. 4, 76, *b.*

गौनर्द m. N. pr. eines Autors Mallin. zu Kumâras. 7, 95 bei Stenzler; गोनर्द (richtig) Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 20.

गौमय (von गोमय) adj. *von Kuhmist kommend:* भस्मन् Pat. a. a. O. 4, 87, *a.*

गौमायन Z. 1 lies 144 st. 414.

गौलक्षणिक Pat. a. a. O. 4, 67, *a.* °लाक्षणिक gedr.

गौल्मिक adj. ebend. 4, 73, *b.*

ग्नुर्दृष्टि fehlerhaft für ग्नु°.

1. ग्रथ् mit अनु, partic. *verknotet, fest:* चालानुग्रथितवर्चस् Karaka 8, 17.

— वि, partic. 2) विग्रथितमुपवेश्यते Karaka 8, 17.

ग्रन्थिक wohl *Erzähler, Rhapsode* Pat. a. a. O. 1, 283, *a.* 3, 23, *a.*

ग्रन्थिवज्रक m. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

ग्रभ् (ग्रह्), die monströse Form गृह्णीयामि MBh. 1, 3109 in beiden Ausgg., die v. l. hat aber गृह्णीयामिममात्मजम्. अग्रहीताम् 2. du. aor. R. ed. Bomb. 1, 4, 1. *bestimmen, berechnen* Sûrjas. 14, 13. 19. so v. a. ग्रह् mit अनु *hegen, pflegen* Bhâg. P. 2, 9, 26.

— समनु vgl. समनुग्राह्य.

— उप *aufheben:* पाणिभ्याम् Spr. (II) 7038 (Conj.).

— परि 7) das letzte Beispiel zu streichen; hier bedeutet परिगृह्य so v. a. *ohne.* — 14) (Nachträge) Z. 3 lies Gobh. st. Schol. Dieser erklärt सत्पर्ने durch अमोघतया.

— प्रति 5) Z. 5 lies TS. 7, 2, 10, 2 st. 2, 10, 2.

— वि 5) Z. 7. fg. die Stelle Pańkat. I, 231 zu streichen; vgl. Spr. (II) 2249.

— संप्रति *an sich ziehen* RV. 10, 44, 4.

4. ग्रस् am Ende, ग्रस्त adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1, 20, *a.*

ग्रह् 2) e) ε) ebend. 7, 58, *a, b.*

ग्रहणवत् adj. *ausdrücklich erwähnt,* — *genannt* ebend. 4, 2, *a.* 12, *a.*

ग्रहीतर् 2) *empfangend* —, *erhaltend von* (abl.) Spr. (II) 7517.

ग्रामकूटक m. etwa *Dorfschulze* Spr. (II) 2287. 3762.

ग्राम्य 1) d) अग्राम्यत्व n. = उदारता *Urbanität* Vâmana 3, 2, 12.

ग्रास 3) *amount of obscuration* Sûrjas. 4, 20. 23. 5, 13. 6, 17. — 4) *Eklipse* Sûrjas. 4, 11. 6, 16. *die erste Berührung mit dem verfinsterten Himmelskörper* 4, 16. 5, 14. 6, 6. 7. 20.

ग्राहक m. *der verfinsternde Himmelskörper* Sûrjas. 4, 12. 22. 6, 3. 11. 16. fgg. 21.

ग्राह्य m. *der verfinsterte Himmelskörper* Sûrjas. 4, 11. fg. 22. 25. 6, 3.

7. 11. 17. 19. 21.

ग्लानीय partic. fut. pass. von ग्ला Pat. a. a. O. 6,23,*a*.

ग्लाव Gop. Br. 1,1,31.

घट् mit सम् (Nachträge), intens. auch Muir, ST. 3,492,21.

घटजानुक m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,108 nach der Lesart der ed. Bomb., वटजानुक ed. Calc.

घटन 4) *das Verfertigen:* शकटानाम् Hem. Jogaç. 3,102.

घटिका 2) *b*) Hem. Jogaç. 3,63. *der 60te Theil eines siderischen Tages* Sûrjas. 3,66. 5,8.

घट् mit परिवि s. परिविघट्टन.

— सम् caus. 1) संघट्टित so v. a. *geknetet* (अपूप) Spr. (II) 6348, v. l.

घट्टकुटीप्रभातय् (Nachträge) Z. 2. 3 lies *sich mit aller Gewalt Eingang verschaffen* st. *mehr oder weniger wahrnehmbar sein.*

घण्टा 2) *a*) Spr. (II) 2158.

घन I) 2) *Hammer* Spr. (II) 4074. — II) 2) *a*) und *b*) pl. von Menschen so v. a. *Pack* und zugleich *Wolken* Spr. (II) 6919. — *h*) Ind. Antiq. 1874, S. 133.

घनकपोतस् s. u. वनकपोतस्.

घनक = अभ्रक *Talk* Kâlakakra 5,203.

घनीकर् (घन + 1. कर्) *dick machen* s. u. लेप्सिका.

घनोदय (घन *Wolke* + उ°) m. *Beginn der Regenzeit* Spr. (II) 2214.

1. घर् mit वि, partic. विघृत *beträufelt* ṚV. 3,54,6.

घर्मूटी s. oben गर्मूटी.

घर्म्येष्ठ, lies °ष्ठा und कर्म्येष्ठा.

घर्ष्, घृष्यमाण (v. l. घर्ष्यमाण caus.) *gerieben werdend:* श्रसि: शाणया Spr. (II) 3398.

घातव्य, ed. Bomb. पातव्य, das nicht passt.

घुण, घुणोत्कीर्णाक्षरायते Spr. (II) 4626.

घुरघुराय् Karaka 8,6.

घुर्घुर 3) दुर्घुर (Conj.) adj. Spr. (II) 991.

घूक Spr. (II) 3814.

घृणात्व n. *Missachtung, Geringschätzung* Karaka 8,6.

घृतस्तू oder °स्तो m. *Schmalztropfen* AV. 12,2,7 (°स्तावस् acc. pl.).

घृतह्रद Z. 2 lies 4,34,6.

घोर 4) *b*) घोरासिघोरं नरकं नयति Spr. (II) 2993.

घोरवालुक *eine best. Hölle* MBh. 13,549 nach der Lesart der ed. Bomb.

घोष 1) *a*) अर्धो घटो घोषमुपैति सम्यक् *ein halbvoller Krug bullert ganz gehörig* Spr. (II) 6882.

घ्राणास्कन्द (Nachträge) vgl. u. स्कन्द 1).

1. च 10) च — न तु *obgleich — dennoch nicht* Spr. (II) 1672. च — न च dass. Pat. a. a. O. 1,49,*a*. न च — च *obgleich nicht — so doch* ebend.

चक्रक 4) n. *Kreislauf* Pat. a. a. O. 1,252,*a*. 3,52,*a*. 6,55,2.

चक्रवाल, °वाड die Bomb. Ausgg.

चक्रल als eine Bed. von बर्बर H. an. 3,582 (hier könnte केश° als ein Wort gefasst werden). Med. r. 210.

चक्राति m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,352 nach der Lesart der ed. Bomb., वक्रातप ed. Calc.

चाक्रिय adj. *zum Rad oder Wagen gehörig* ṚV. 10,89,4.

चक्षु 2) 3) aus dem Text des VP. auch nicht zu ersehen, ob चक्षु oder चक्षुस्. — 3) Bhâg. P. 5,17,7 चक्षुस् nach dem Comm.; citirt wird diese Stelle im ÇKDr. u. वक्षु mit der Lesart वङ्क्षु.

चक्षुर्मुष् adj. *die Augen stehlend* so v. a. — *blendend* MBh. 12,12705.

चट् bedeutet wohl *bammeln;* vgl. noch Spr. (II) 6851.

चटत्कार m. *Geknister des Feuers* Med. r. 233.

चटत्कृति f. desgl. H. an. 3,617. — Vgl. चटचटा.

चटुल n. pl. *Liebenswürdigkeiten* Spr. (II) 4145.

चणकहृदय n. N. pr. eines Dorfes Pat. a. a. O. 4,72,*b*.

चण्ड 1) *a*) Z. 10 streiche Mâlav. 55 und vgl. चण्डता weiter unten.

चण्डकापालिक (Nachträge) vgl. चण्ड°.

चण्डघोष m. N. pr. eines Mannes Daçak. 149,17. fg.

चण्डता (von चण्ड) f. *das Erzürntsein* Mâlav. 55, wo mit der ed. Bomb. चण्डतां st. चण्डि तां zu lesen ist.

चण्डरोचिस् m. = चण्डदीधिति, चण्डांशु *die Sonne* Hem. Jogaç. 3,60.

चतुःपञ्चन् auch Bhâg. P. 10,37,30.

चतुरग्निवत् adj. *vier Feuer habend* Pat. a. a. O. 8,32,*b*.

चतुरस्र n. = चतुरस्रता; s. unten u. चरणात्.

चतुर्वर्ग Hem. Jogaç. 1,15.

चतुर्विंश 1) *c*) MBh. 3,14271. — *d*) *um 24 vermehrt:* पुत्रशत MBh. 1,3790.

चतुर्विंशक adj. *aus 24 bestehend:* गण (so zu lesen) MBh. 3,13918.

चतुर्विध, आहार Hem. Jogaç. 3,79. 86. 149.

चतुःशाख (so zu lesen) n. *der Körper* (*vier Extremitäten habend*) H. ç. 116.

चतुष्क 4) *c*) vgl. Bühler in Pańkat. ed. Bomb. IV & V, Notes S. 2.

चतुष्पाद् nämlich अध्याय *das Kapitel, welches von den vier Objecten* (Arzt, Arzenei, Pfleger, Kranker) *handelt:* क्षुड्डाक°, महा° Karaka 1,9.10.

चनसित, न नाम गृह्णाति विचक्षणोत्तरं ब्राह्मणस्य चनसितोत्तरं प्राजापत्यस्य Vaitân. 11. विचक्षणवतीं वाचं भाषन्ते चनसितवतीं विचक्षयन्ति ब्राह्मणं चनसयन्ति (so v. a. *mit* चनसित *benennen*) प्राजापत्यं सत्यं वदन्ति Gop. Br. 2,2,23.

चन्दनाय् Spr. (II) 5441.

चन्द्रशेखर, Ballantyne's Auffassung richtig; vgl. Pischel, de Gramm. pràcr. 20. fgg.

चन्द्रापुर n. N. pr. einer Stadt: °पुरोद्भवं पूगम् Râgan. 11,249. — Vgl. चन्द्रपुर.

चन्द्रावतंसक m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 3,82.

चपल *flüchtig:* भीति Spr. (II) 3567.

चम्प 2) चम्पायां जायते श्रद्धा Spr. (II) 2256.

1. चय 1) इष्टकाचयनयुक्तानि अग्निस्थापनार्थं स्थानानि Nîlak.; also zu 2).

2. चय, वृतंचय zu streichen; vgl. u. d. Worte.

चर् 5) परकीयां चरति राशिं द्राक्षाम् *fressen* Spr. (II) 5281.

— आ 6) mit infin. Spr. (II) 7177.

— उद् caus. 2) पृथग्विभक्तिं मोच्चोचरन् Pat. a. a. O. 7,424,*a*.

— उप 5) act. (vgl. Nachträge): क्रियां हि लोके कर्मेत्युपचरन्ति ebend. 1,246,*b*.

— सम् caus. *kredenzen:* संचार्यमाणं माध्वं प्रमदाभिः Karaka 8,23.

— विसम् s. विसंचारिन्.

चरणात्र Daçak. 17,1 fehlerhaft für चतुरस्र, wie die ed. Calc. liest.

चरणावत् (von चरणा) adj. *einen geregelten Wandel führend* Gop. Br. 1,2,5.

चरमालय (चरम + आ°) m. *die letzte Ruhestätte* Spr. (II) 812; vgl. jedoch die Verbesserungen und Nachträge.

चर्चरीक vgl. वर्वरीक in den Nachträgen.

चर्तव्य MBh. 13,6515 nach der Lesart der ed. Bomb.

चर्मप्रसेविका Hem. Jogaç. 3,131.

1. चल् mit वि 3) *sich in Bewegung setzen*, von einem Feinde Spr. (II) 3895.

चाखायितर् nom. ag. vom intens. von खन् Pat. a. a. O. 6(4),13,*b*.

चाञ्चव (von चञ्चु) n. *Berühmtheit*, am Ende eines comp.; s. चाटव.

चाटव n. Daçak. 16,1 v. u. fehlerhaft für चाञ्चव, wie die ed. Calc. liest.

चाणारूप्य adj. von चणारूप्य Pat. a. a. O. 4,72,*b*.

चातुर्य 1) Spr. (II) 1360. 2900.

चातुर्होत्र 2) MBh. 14,2656.

चातुःशब्द्य n. *vier Wortformen, — Ausdrucksweisen* Pat. a. a. O. 2, 394,*b*. 3,36,*b*.

चातुष्कोटिक, so zu lesen st. चातुष्काण्डिक.

चान्दनगन्धिक adj. Pat. a. a. O. 4,67,*b*.

चान्द्रभागि m. patron. (Comm.) des Agniveça Karaka 1,13.

चामर 1) वार्कचामर ist adj. und mit व्यसन zu verbinden; überhaupt wird चामर in Verbindung mit व्यसन als adj. aufzufassen sein. Auch व्यसनचामरे Bhâg. P. 4,7,21 wird im Comm. durch चामरव्यसने (also Umstellung) erklärt. Vgl. noch R. Gorr. 2,12,9.

चाम्पेय 1) Z. d. d. m. G. 27,96.

चारक adj. *in Bewegung setzend:* पञ्चभूतात्म° MBh. 14,1130 nach der Lesart der ed. Bomb.

चारित्र 3) *a*) Hem. Jogaç. 1,15. 18.

चारित्रिन् (von चारित्र) adj. *einen guten Lebenswandel führend* Spr. (II) 3442.

चारिन् 1) *a*) die richtige Lesart ist सत्त्वानुचारिषु.

चारु *ein* वासक s. u. 4. वासक.

चारुरूप m. N. pr. eines Adoptivsohns des Asamañgas Hariv. 2039 nach der Lesart der neueren Ausg.

चालन 1) हस्तयोः Spr. (II) 3014. — 2) Spr. (II) 394.

चाष adj. von चीष Pat. a. a. O. 4,88,*a*.

1. चि mit प्र 1) कर्माणि प्रचितानि भवान्तरे *angesammelt* Hem. Jogaç. 4,67.

— वि 1) Muir, ST. (2te Ausg.) 1,88, Çl. 204. — 6) lies 9,1,2,13.

— सम् 4) चिरसंचितं व्रतम् Spr. (II) 5976.

2. चि mit अभिनिस्, partic. अभिनिश्चित 2) *genau bestimmt in Bezug auf* (acc.) Pat. a. a. O. 1,105,*a*.

— विनिस्, विनिश्चितम् adv. *sicher* Spr. (II) 5793.

3. चि 3) Z. 2 चयते auch in der Samhitâ.

चिचलिषु (vom desid. von 1. चल्) adj. *im Begriff stehend aufzubrechen:* मर्तुं तीर्थम् Râgâ-Tar. 8,312.

चित्तविप्लव Hem. Jogaç. 1,24.

चित्रगत 1) zu streichen und das Beispiel zu 2) zu stellen.

चित्रपृष्ठ adj. *einen bunten Rücken habend* Karaka 1,27.

चित्ररथ 4) f. ई *eine Form der* Durgâ Hariv. 9533 nach der Lesart der neueren Ausg.

चित्राङ्ग 2) *d*) Bein. Arguna's H. ç. 137 zu streichen, da hier चित्राङ्गसादव zu lesen ist, wie schon das Metrum zeigt.

चित् mit अभि R. ed. Bomb. 1,10,2.

चिमिचिमाय्, °यते *prickeln* Karaka 1,18. — Vgl. चिमिचिमा in den Nachträgen.

चिर 3) *b*) तमेवाध्वानं कश्चिदाशु गच्छति कश्चिच्चिरेण कश्चिच्चिरतरेण कश्चिच्चिरतमेन Pat. a. a. O. 1,170,*b*.

चिरंडीया f. *Trigonella corniculata* Çabdak. im ÇKDr. u. रतिसत्वरा.

चिरीटि f. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

चिलाति N. pr.: °पुत्र Hem. Jogaç. 1,13.

चिल्लट (v. l. चिल्लक) m. *ein best. zu den* भूमिशय *gezähltes Thier* Karaka 1,27.

चिल्लिका, धम्मिल्लपुल्लासितचिल्लिकम् (?) Pañkad. 3,11,4.

चिल्वटि m. wohl = चिल्लट Gop. Br. 1,2,8.

चीन 1) *a*) die Kîna und Prâkja gebrauchen zu viel क्षार Karaka 3,1.

चीपुद्रु, so wohl AV. 6,127,2 st. शीपुद्रु zu setzen.

चीरिणी f. N. pr. eines Flusses MBh. 3,12751, वीरिणी Matsjop. 5.

चुचुप, चूचुप ed. Bomb.

चुचुपर्णिका f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

चूचुप m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 5,4751 nach der Lesart der ed. Bomb.

चूर्ण 1) Z. 4 lies 4,15,31. Jâgn. 1,303 soll das Wort nach Mit. तिलचूर्णमिश्र ओदनः bedeuten.

चेक्रीयित n. *der Charakter des Intensivum* Kâtantra 3,2,14.43. 3,7.

चेलक m. = चेल 2) द्विज° *ein unwürdiger Brahmane* Râgâ-Tar. 7,299.

चेष्ट् mit आ caus. *in Bewegung setzen:* आचेष्टयति (so zu lesen st. आवे°) TBr. 1,3,6,1.

चैल, °धारा (so zu lesen) Schol. 2 zu Prab. 50,11.

चैत्र 2) *d*) कश्चिच्चैत्रः Schol. 2 zu Prab. 50,11.

चोटिका f. = चोटी *Unterrock* Med. l. 125.

1. च्यु S. 1067, Z. 1. 2 lies चुच्यवीमहि und चुच्यवीरत.

छद्मन् 2) छद्मस्थयोगिन् *ein* Jogin *dem Schein nach so v. a. ein angehender* Jogin Hem. Jogaç. 4,114.

छन्दक s. सर्वच्छन्दक.

1. छिद् mit उद् 1) Z. 2 lies M. st. MBh.

— प्र caus. vom intens. प्रचेच्छिदय्य Pat. a. a. O. 6(4)14,*a*.

2. छिद् f. nom. act. *das Zerschneiden, Zunichtemachen:* भव° Hem. Jogaç. 3,151.

छिदा *das Abhauen:* शरीरावयवच्छिदा Hem. Jogaç. 2,96.

छिदुर adj. mit intransitiver und transitiver Bed.: छिदुरातपो दिवसः *ein Tag mit abnehmender (geringerer) Sonnenhitze* und मत्सरच्छिदुरं प्रेम *die Selbstsucht vernichtend* Vâmana 5,2,40.

छिन्न 1) *zerrissen* RV. 1,162,20.

छेद 1) *b*) (Nachträge) an den angeführten Stellen nach Kern = छ-

ति *Bruchstück, Theil* in der Astr.; vgl. noch Golâdhj. Tripraçn. 49. — Vgl. अपाच्छेद oben.

1. जन् Z. 8 füge bei जार्याय RV. 10,146,5.

जगत् 5) *f*) जगत्यनूना भवति हि रुचिरा Pat. a. a. O. 8,39,*b*.

जगत्य्, °यति denom. von जगत् ebend. 1,267,*a*.

जगल 2) *a*) Madan. 8,61. Karaka 1,27.

जगलु m. ohne Angabe der Bed. Çabdam. im ÇKDr. u. यचलु; vgl. जी-गनु und जगनु.

जटिन् 2) *d*) *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

जटिल (Nachträge) Z. 6 lies ऽजुषीन्. Z. 7. 8 zu streichen die Worte: die richtige Lesart u. s. w.

जठरत्व n. अ° = सौकुमार्य *Abwesenheit von Härte, Zartheit* Vâmana 3,1,19.

जड adj. *dumm* und zugleich n. *Wasser* Spr. (II) 3160.

जडाय् (von जड), °यते mit infin. *in Bezug auf Etwas sich als stumpf, unfähig erweisen:* स्वगुणं परदोषं च वक्तुम् u. s. w. सतां जिह्वा जडायते Spr. (II) 7266.

जन् mit अभि 1) *zu Etwas* (nom. des partic. fut. pass.) *da sein:* रक्षो ऽभिजायते भोग्यो नारीणां जारको यथा Spr. (II) 5695.

जनगत् adj. Pat. a. a. O. 1,267,*a*. Davon denom. °गत्य्, °त्यति ebend.

जननीय् (von जननी), °यति *Jmd* (acc.) *für seine Mutter halten:* प्रि-याम् (so zu lesen) Hem. Jogaç. 3,9.

जनयोपन, lies *störend* st. *hemmend*.

जनस्थ adj. *in der* Gana (Ganas) *genannten Welt weilend* VP. 4,3,21.

जनि 1) Z. 4. 5 lies 2,36,3 st. 2,26,3.

जन्तु 3) n. Spr. (II) 7136. Hem. Jogaç. 3,52.

जन्तुजातमय adj. *eine Menge von Ungeziefer enthaltend* Hem. Jogaç. 3,25.

जन्मवत् (von जन्मन्) adj. *was geboren wird, ein lebendes Wesen* Spr. (II) 4954.

जन्मवर्त्मन् Hem. Jogaç. 2,80.

जम्बुक m. N. pr. eines Çûdra MBh. 12,5742 nach der Lesart der ed. Bomb., शम्बुक ed. Calc.

जम्बुमालिन्, युद्धे बालाह्कजम्बुमालिनम् ist *der Kampf zwischen* Balâhaka und Gambumâlin.

जम्भ 1) Z. 4 lies 10,87,3 st. 10. 87,3.

जम्भक 4) *b*) विद्या मन्त्रयन्त्रादिरूपा जम्भक जीवधिसाधमानि तद्वार्ता-प्रियाः Nilak. — जम्भिका f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,165. जम्भी desgl. 132.

जयस्वामिन् 1) Z. 2 zu Râga-Tar. 5,448 vgl. विरोचन 2) *a*).

जयात्मज m. Gaja's d. i. Arguna's *Sohn*, patron. Abhimanju's MBh. 3,10270.

2. जर् caus. *in Bewegung setzen, lebendig machen;* dahin gehören z. B. RV. 1,48,5. 124,10. 7,75,3. Verwandt mit 3. गर्.

जर 2) Z. 2 lies जुरताम् st. जरताम्.

2. जरणा, an der ersten Stelle wohl so v. a. *dürres* (1. जर्) *Gras*.

जरायु 3) lies *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* (अब्धिकफ) Râgan. 6,79.

जरायुक n. = जरायु 2). गो° Sâmavidh. Br. 2,6,10.

जल 1) und zugleich 4) *a*) auch Spr. (II) 6919.

जलेजम्बुलता f. *eine best. Wasserpflanze* Cit. bei Vâmana 5,2,74.

जलयन्त्रचक्र n. *Schöpfrad* Spr. (II) 963.

जलार्द्र 3) f. आ *ein angefeuchtetes Tuch, das zur Kühlung hin und her bewegt wird*, Çiç. 1,65.

जलेश, f. ई H. an. 2,128.

जल्प s. शर्धजल्प.

जल्पस्थार्थ (vgl. auch Nachträge) adj. und अ° Pat. a. a. O. 2,312,*b*. 313,*a*.

जवन s. सर्वसत्त्वपाप°.

जागरितान्त m. *Zustand des Wachens* s. u. जागरित 2) und vgl. बुद्धा-न्त, स्वप्नान्त.

जातवत् *geboren* Spr. (II) 2325.

जातहारिणी f. N. einer bösen Fee, *die neugeborene Kinder fortträgt*, Mârk. P. 51,102. 107.

जातिजात adj. *Alles was geboren wird* Spr. (II) 6788.

जाप, an der ersten Stelle, wo das Metrum eine Länge verlangt, liest die ed. Bomb. जाप्यं, an der zweiten जप.

जानि vgl. noch सु° und सोम°.

जाम्बील *Speichel oder ein anderer Auswurf:* °स्कन्दन Vaitân. 12.

जाम्बेय m. metron. von जम्बू Pat. a. a. O. 4,52,*a*.

जारद्गत adj. von जरत् + वत्स ebend. 4,88,*a*.

जार्यम्भाज् adj. nach Sâj. *Opfer vollführend* RV. 10,172,2.

जाल 1) *e*) Z. 7 MBh. 3,11967 fasst Nilak. das Wort als adj. von जल *Wasser*.

1. जि mit वि 3) *siegen so v. a. die Oberhand haben:* यावत्पुण्यमिदं नृणां विजयते Spr. (II) 2538.

— सम् *Jmd überwältigen:* न च समं नोद्देगे संजीयते Spr. (II) 858; könnte auch auf 1. ज्या zurückgeführt werden.

जितहस्त adj. *der eine geschickte —, geübte Hand hat* Karaka 3,8.

जित्वर 2) Pat. a. a. O. 4,81,*b*.

जिन 2) *b*) Hem. Jogaç. 2,46. 18. 3,122. 138. °धर्म 139. जिनोत्तम 4,91.

जिन्व् mit आ *erfrischen* RV. 4,45,3.

जिह्नु m. pl. N. pr. eines Landes Pat. a. a. O. 4,74,*b*. — Vgl. जैह्नवक.

जीर्ति s. अ° oben.

जीवक 4) *b*) चिरजीविका (Conj. für °जीविता) *langes Leben* Spr. (II) 5770.

जीवघातिन् adj. *Lebendes tödtend:* Raubthiere Spr. (II) 1972.

जीवघात्या f. *Vernichtung des Lebendigen oder des Lebens* Kauç. 18.

जीवन 5) *a*) RV. 1,48,10. 10,161,1. AV. 4,9,1.

1. जु 4) Z. 6 lies 4,27,7.

1. जूर्णि vgl. सु°.

जृम्भा f. so v. a. *das zu Tage Kommen, Auftreten, Erscheinen:* रोगा-त्वेद° Spr. (II) 7199.

जेत्ताक Karaka 1,14.

जैयट (Nachträge) vgl. जैयट.

जैह्नवक m. *ein Fürst der* जिह्नु Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

ज्ञ, ज्ञ देवतास्य स्थालीपाकस्य ज्ञः स्थालीपाकः ebend. 6(4),16,*b*.

1. ज्ञा 1) देवाः पुंसां न जानन्ति *die Götter erfahren nicht, was Vereh-*

rung heisst so v. a. *werden nicht verehrt* Spr. (II) 2948.

ज्ञान 1) pl. MBH. 12,1360. vier bei den Gaina Spr. (II) 2461.

ज्ञौदनीय्, °यति = ज्ञौदनम् (= ज्ञाया ओदनम्) इच्छति PAT. a. a. O. 1, 266,*a*. Davon desid. जुज्ञौदनीयिषति ebend.

ज्याक्रोड Z. 4 lies 237 st. 273; dort übrigens °क्रोडी gedr.

ज्रम्भ् mit अव med. *gähnen* KARAKA 4, 8.

ज्वर 2) *a*) am Ende, die neuere Ausg. besser विसराश्च ज्वरा स्पत्का.

ज्वरापह 2) in Betreff von विल्लापत्नी s. u. विन्ध्यपत्नी.

ज्वल् mit अभि caus. °ज्वलयति *erleuchten, erhellen* PAT. a. a. O. 1, 121,*b*. 2,306,*b*.

— प्र caus. das partic. °ज्वलित kann auch zum simpl. gezogen werden.

झल्लरी 1) HEM. JOGAÇ. 4,104 (?).

झाङ्कारिन् adj. *pfeifend, sausend:* Wind VENIS. 45.

झिल्लिका 7) *eine Art Fahrzeug* HARIV. 8364 nach der Lesart der neueren Ausg., शल्लिका die ältere

टङ्क् mit उद्, उट्टङ्कित *gestempelt, gekennzeichnet* Schol. zu KÂVJÂD. 1,10.

टङ्क 1) Spr. (II) 2469.

टल्, जिह्वा टलति धीरस्य पादः स्खलति हस्तिनः Spr. (II) 7526.

टुण्टुक 2) Z. 2. 3 lies 2,131,16. 1,143,7.

टुण्टुक m. *eine der Bignonia verwandte Pflanze* RÂGAN. 9,28.

डम्ब् mit वि 3) *lächerlich machen* Spr. (II) 628. — 4) HEM. JOGAÇ. 4, 111. BHÂG. P. 7,10,69 (विडम्बमान auffallend) gehört zu 1).

डम्बर (Nachträge) 2) घम्बुरूकडम्बरैः Spr. (II) 4878. — 3) *Pracht, Schönheit* UTTARAR. 111,4 (150,2).

डाक m. zu डाकिनी KÂLAKÂKRA 5,38. वज्र° ebend.

डामर 5) an den angeführten Stellen (vgl. auch RÂGA-TAR. 8,888) nach KERN so v. a. *Bojar*. Davon nom. abstr. °त्व n. MÂLATÎM. 74,16.

डाम्भिट्ट m. Bez. *einer wunderlichen Person* (die ursprüngliche Bed. nicht zu ermitteln): तेन कृतां क्रियां गुणं वा यः कश्चित्करोति स उच्यते डित्थत्वं त एतत् डाम्भिट्टत्वं त एतत् एवं डित्थाः कुर्वन्ति । एवं डाम्भिट्टाः कुर्वन्ति PAT. a. a. O. 5,28,*b*. — Vgl. डवित्थ.

डिण्डिमाणव m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* KARAKA 1,27; vgl. डिण्डिमाणक.

डित्थ von ähnlicher Bed. wie डाम्भिट्ट; s. das.

डिम्ब 2) *Ei* MÂLATÎM. 148,8. — 7) = कलेवर (MALLIN.) *Leib, Körper* ÇIÇ. 48,77.

डुण्डुभ, *Amphisbänen* sollen nur in der neuen Welt vorkommen; es sind *giftlose Schlangen* gemeint.

ढौकन s. स्यपमासन°.

तक्री und तक्रभक्ता = तक्राह्वा (Nachträge) RÂGAN. 4,64.

तत्पा, काष्ठं शुध्यति तत्पात् Spr. (II) 5703.

तज्जातीय adj. *von derselben Art*, अ° und अतज्जातीयक PAT. a. a. O. 1,67,*b*.

तटस्थित adj. *gleichgiltig, indifferent:* आलाप UTTARAR. 115,10 (156,5).

1. तत, voc. R. ed. Bomb. 2,103,25.

ततस् 3) ततः किम् *was kann daraus entstehen?* so v. a. *was kann es schaden?* Spr. (II) 7497.

तत्पूर्व Spr. (II) 4672.

तथाजातीयक adj. *derartig* PAT. a. a. O. 1,21,*b*.

तथाविधेय vgl. विधेय am Ende.

तदपत्यमय adj. *in seinen (ihren) Kindern aufgehend, nur an diese denkend* Spr. (II) 4075.

तदर्थता f. = तादर्थ्य Comm. zu ÂÇV. ÇR. 3,4,12.

तदर्वन् *daher, in Folge dessen* Spr. (II) 6562.

तदा *damals* — इदानीम् *jetzt* Spr. (II) 7457.

तद्बन्धु adj. *zu dieser Genossenschaft gehörig* RV. 10,61,18.

तद्रूप, अ° *von verschiedener Beschaffenheit* VÂMANA 4,3,9.

तद्धन् adj. Bez. bestimmter Rshi PAT. a. a. O. 1,18,*a*. — Vgl. तर्वन्, यद्धन्, यर्वन्.

तद्विद् KAUSH. UP. 1,2 nach ÇAÑK. *die Erkenntniss davon.*

1. तन् Sp. 214, Z. 3 v. u. lies तेनौ st. तेतौ.

— वि 6) वितनोति पापम् *verüben* Spr. (II) 189.

2. तन् Sp. 221, Z. 1. 2 das Beispiel RV. 8,86,3 zu streichen, da ततः gelesen wird.

तनुकेश adj. (f. ई) *feinhaarig;* f. pl. Bez. der Weiber der Kshemavriddhi PAT. a. a. O. 6,92,*b*.

तनु, कमल° Spr. (II) 6401.

तनुवाय P. 3,2,2, Schol.

तन्त्र 1) *e*) परं तन्त्रम् *die volle Gewalt* Spr. (II) 3392. — *g*) β) *Beschwörungsformel* HEM. JOGAÇ. 1,5.

तन्नामिक adj. *des Namens* PAT. a. a. O. 4,54,*a*.

1. तप् mit संप्र caus. s. संप्रतापन.

तपोवट, lies *die Ficus indica der Askese.*

तप्तक n. *Pfanne* BHÂVAPR. 5.

तम् mit प्र caus. प्रतमय्य PAT. a. a. O. 6(4),14,*a*.

तमाल Sp. 254, Z. 6 ist das Beispiel KATHÂS. 26,112 zu streichen; vgl. unter 1. लिह् mit अव am Ende.

1. तर् mit अव 3) PAT. a. a. O. 6(4),16,*a*.

— वि 1) *durchkreuzen:* कामम् RV. 10,34,6. 54,5.

तरतु GOP. BR. 1,2,8.

तरतमतस् (von तर Suffix des compar. + तम S. d. superl.) adv. *mehr oder minder* BHÂG. P. 10,87,19. — Vgl. तारतम्य.

तरल 1) *d*) Z. 2 lies 5,61,10 st. 5,6,10.

तरिक 2) *b*) *Haut auf der Milch.*

तरुसार eher *Kernholz, der härteste Theil des Holzes.*

तर्द् mit संप्र s. संप्रतर्दन.

तर्वन् schlechte Aussprache für तद्धन् PAT. a. a. O. 1,18,*a*.

तलित, lies adj. *geschmort* (in Oel oder Schmalz) BHÂVAPR. 5.

तवश्रवीय (vgl. RV. 10,140,1) n. N. eines Sâman SÂMAVIDH. BR. 2,1,8.

तात, zwei Personen mit तात angeredet R. GORR. 2,122,3 (von संभाषां zu trennen).

तात्त्विक *der die* Tattva (der Gaina) *anerkennt, die wahre Lehre besitzt* Spr. (II) 4870.

तादायनि m. patron. von तद PAT. a. a. O. 4,51,*a*.

तादर्थ्य füge *das die-Bedeutung-Haben* hinzu; vgl. ebend. 4,66,*b*.

ताद्रूप्य n. *Gleichheit der Form, Identität* VÂMANA 2,2,17. PAT. a. a. O. 6,39,*b*.

तानुक s. श्वेतानुकरोग.

तापसायनि m. patron. Pat. a. a. O. 4,51,*a*. 57,*b*.

तापहर 2) lies हरिद्रासंयुक्ते und °हिङ्गूनि Bhâvapr. 5.

तारतम्य vgl. oben तरतमतस्.

तार्णकर्णिपुत्र m. für °कार्णापुत्र Pat. a. a. O. 6,14,*b*.

तालक 2) *a*) *Händegeklatsch* Spr. (II) 5163.

तालिक 1) Pańkat. II,137 ist तालिका zu lesen; vgl. Spr. (II) 5163.

तालीपत्त्र Varâh. Brh. S. 27,3.

तिग्मरुचि m. *die Sonne* Spr. (II) 7527.

तिलील m. *Fledermaus* Vjutp. 118.

तित्तिडीक Pat. a. a. O. 4,68,*a*.

तित्तिराङ्ग n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

तिमिरारिरिपु m. *Eule* (*Feind der Sonne*) Spr. (II) 5940.

तिमिष vgl. रात्र°.

तिरस् 2) *c*) α) β) कर्पो तिरस्कुरुते *übertrifft, stellt in Schatten* Spr. (II) 4001.

तिरस्कुड्य lies *durch die Wand gehend*.

तिरस्क्रिया Spr. (II) 3221.

तिरोऽह्न्य, so in den Nachträgen zu lesen.

तिल 1) *Sesamkörner nehmen leicht Gerüche an* Spr. (II) 7242.

तिलक 1) nach Elliot *Clerodendron phlomoides*. Râgan. 10,42.

तिलकवती f. Vâmana 5,2,75.

तिलपर्णिका auch *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

तीक्ष्णशृङ्ग (Nachträge), lies *spitzhörnig*.

तीर्थकाक Z. 2 lies so v. a. *unbeständig* und vgl. Pat. a. a. O. 2,334,*a*.

तीर्थकृत् *ein* Arhant *bei den* Gaina Hem. Jogaç. 3,127.

तीर्थसेवा f. *Besuch der heiligen Badeplätze* Spr. (II) 2734. 3286. bei den Gaina wohl *Verehrung der geheiligten Personen* Hem. Jogaç. 2,16.

तीव्रमद adj. *stark berauschend* Karaka 1,27.

2. तु 2) च — न तु *obgleich — dennoch nicht* Spr. (II) 1672.

तुङ्ग 1) तुङ्गात्मन् und तुङ्गतर *hochstehend* und *höher von Personen* Spr. (II) 2880. — 2) *a*) vgl. auch oben कश्यप°.

तुङ्गिन् 1) Pańkat. II,149 zu streichen; vgl. Spr. (II) 1860.

तुङ्गिमन् (von तुङ्ग) m. *Höhe, hoher Stand* Spr. (II) 1860.

1. तुद् mit वि *ein musikalisches Instrument spielen*; vgl. unten u. 1. नुद् mit वि 3).

तुला 1, Sp. 368, Z. 6 lies समकर्ता तुलयतः st. समकर्तृताम्. — Am Ende भारतुला zu streichen.

तुलाकोश vgl. Kern in seiner Uebersetzung von Varâh. Brh. S. 128, N. 2.

तुलागुड MBh. 3,1718. °गुडाः भाण्डगोलकाः भाण्डानि तु मालवन्द्रूख इत्यादि म्लेच्छभाषया प्रसिद्धानि यान्त्रेषोषधवलेन पाषाणगोलकादिनिक्षेपणानि Nilak. तुला गुडाः st. dessen Indr. 1,5.

तुल्यजातीय adj. *gleichartig, ähnlich* Pat. a. a. O. 1,64,*a*. 6,29,*b*.

तुविग्रभास्, so zu lesen st. तुविग्रभास्.

तुवीरवस्, lies °वस् = तुवीरव und vgl. स्वतवस्.

तुरुण्ड Hariv. 201 (तुरुण्ड die neuere Ausg.). 14291.

तूवरक, so edd. Bomb. st. तूवरक.

तूरा = त्वरया (Nilak.) MBh. 2,2425 nach der Lesart der ed. Bomb.

तूल 7) *a*) = तूलिका *eine mit Baumwolle gestopfte Matratze* Spr. (II) 2614.

तूलनाला f. = °नालिका *Spinnrocken* Med. n. 124.

तूवरक. तूवरक ed. Bomb.

तूष्णींगङ्ग n. N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,*b*.

तृण 1) वैरिणोऽपि हि मुच्यन्ते प्राणान्ते तृणभक्षणात् Spr. (II) 6294.

तृणपूलिक Bez. *einer best. menschlichen Missgeburt* Karaka 4,4.

तृणबिन्दु und °बीज, richtiger °बिन्दु und °बीज.

तृणसिंह P. 6,2,72, Schol.

तृणाद adj. *Gras fressend* Spr. (II) 5931.

तृष्टवन्दन, lies *rauhen Ausschlag habend, schäbig* und vgl. 2. वन्दन.

तेजस्विन् 1) *scharf* (*glänzend*) von einem Schwerte Spr. (II) 3398.

तेजोऽभिभवन m. N. pr. eines Dorfes (Comm.) R. ed. Bomb. 2,68,17. योधवन Schl.

तेमिष vgl. रात्र° und तिमिष.

तेरण m. *Balsamine, Impatiens balsamina* Râgan. 4,129.

तैत्तिडीक (vgl. तैत्तिडीक) Pat. a. a. O. 4,88,*a*.

तोक n. = अपत्य *Nachkomme*: शकटस्य तोकम् = शाकटायन Pat. a. a. O. 3,55,*b*. Am Ende „und स्तोक“ zu streichen.

तोयवेला zu streichen, da mit der neueren Ausg. तोयं वेला zu lesen ist.

तोयालय m. *eine best. Constellation*, = समुद्र Varâh. Brh. 12,7.

तोलन 2) गुञ्जया सह तोलनम् Spr. (II) 2469.

तोषक adj. *erfreuend* in सुर°.

त्यक्तव्य, त्यक्तव्यो नैवात्मा *man darf nicht an sich selbst verzweifeln* Spr. (II) 5283.

त्रस, त्रसानां स्थावराणां च Hem. Jogaç. 1,20.

त्रामन्, Z. 2 lies 5,46,6.

त्रिपत्रक m. *Butea frondosa* H. an. 4,188.

1. त्रियुग vgl. u. युग 4).

त्रिवर्ग Hem. Jogaç. 4,12.

त्रिविष्टब्ध und °क s. u. स्तभ् mit वि partic. 2) *a*).

त्रिशाण, lies *wiegend* st. *werth*.

त्रिशूलाय (von 1. त्रिशूल), °यते *dem Dreizack* Çiva's *gleichen* Venîs. 6,1.

त्रिसुपर्ण Âpast. 2,17,22.

त्र्यैरावतीक adj. *drei* Irâvatî (*Flüsse dieses Namens*) *besitzend*: देश Pat. a. a. O. 1,262,*b*.

त्रुटि (Nachträge) 2) Ind. St. 8,436 gehört zu 1); vgl. noch Lalit. ed. Calc. 169,2 v. u. Hiouen-thsang 1,60 (hier fälschlich त्रुति).

त्रैयलिन्द adj. von त्र्यलिन्द, पूर्व° Pat. a. a. O. 7,111,*a*.

त्रैरात्रिक adj. *dreitägig* ebend. 7,113,*a*.

त्रैशब्द्य (von त्रि-शब्द) n. *drei Wortformen, — Ausdrucksweisen* ebend. 1,296,*b*. 3,38,*b*.

त्रैसमिक adj. *dreijährig* ebend. 7,113,*a*.

त्रैकायण P. 5,1,130, Schol. — Vgl. द्वैकायन.

त्र्यङ्ग adj. *dreigliedrig* (*Heer*) und n. *ein dreigliedriges Heer d. i. Wagen, Reiterei und Fussvolk* MBh. 8,2526 nach der Lesart der ed. Bomb. Dasselbe Wort ist herzustellen 9,1388 (द्व्यङ्ग ed. Calc., व्यङ्ग ed. Bomb.).

त्र्यलिन्द N. pr. eines Dorfes: पूर्व° Pat. a. a. O. 7,111,*a*.

त्वक्त्राण n. *Schutz der Haut:* एकस्तेतुस्त्वक्त्राणे ऽसमर्थः। तत्समुदायश्च कम्बलः समर्थः ebend. 1,203,*a*.

त्वाचायनि m. patron. ebend. 4,51,*a*.

त्वात्पुत्र m. pl. *die Schüler deines Sohnes* (त्वत्पुत्र) ebend. 1,177,*b*.

1. त्विष् 2) streiche die Stelle ṚV. 7,82,6.

2. त्विष् 2) füge ṚV. 7,82,6 bei: *für einen hohen Preis —, für* Varuṇa's *Ansehen setzen beide* (Indra für jenen, Varuṇa für diesen) *ihre Kraft ein.*

त्वेष्य Z. 2 lies त्वेष्येषा°.

त्सर् mit अव vgl. अवत्सार.

1. दंश् mit सम् 1) am Ende, संदष्ट n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

दंस्, hierher wohl die u. दंसि angeführte Stelle: *sich wunderkräftig (hilfreich) erweisen.*

दंसि s. oben दंस्.

दंस, so zu betonen.

दक्षि Z. 3 lies *Bahnen* (Sâj.) st. *Bewohner*.

दक्षिण Sp. 485, Z. 30 lies 6,64,1.

दक्षिणावर्त 1) °वर्ता नाभिः Spr. (II) 5404.

दण्ड 13) *Macht über* (gen. oder im comp. vorangehend) Spr. (II) 512.

दण्डवारित adj. *mit einem Stocke abgewehrt* so v. a. *absolut verboten:* वक्तव्रीहि Pat. a. a. O. 2,329,*a*.

दण्डासन n. *eine best. Art zu sitzen* (आसन) Hem. Jogaç. 4,123. 130.

दधीप् Pat. a. a. O. 8,73,*a*.

दध्यालि f. *eine best. Pflanze,* = आवणा Med. m. 81. — Vgl. दध्यानी.

दन्तपात Spr. (II) 6921.

दन्तवाणिज्य n. bei den Gaina *Handel mit Zähnen, Haaren u. s. w.* Hem. Jogaç. 3,98. 105.

दन्ताविल (°बल gedr.) m. N. pr. eines Mannes Gop. Br. 1,2,3.

दभ 1) दभस् ṚV. 5,19,4 (nicht 14) besser als abl. gen. von दभ् zu fassen.

2. दम्, दमाम् kann gen. zu 1. दम sein.

दमदमाय्, °यति und °यते onomatop. denom. Pat. a. a. O. 3,19,*b*.

दम्भोलिपाणि m. ein N. Indra's Spr. (II) 3921.

दय् mit वि 2) विदयामास Pañkar. 1,12,2. विदायं (von 3. दा) च चकार v. l.

दयितामय (Nachträge) Spr. (II) 4073.

1. दर् mit अभिप्र *sprengen, öffnen:* अभि प्र दर्दुर्जनयो न गर्भम् ṚV. 4,19,5. — वि, विदद्रे दाडिमीफलम् *barst* Z. d. d. m. G. 27,68.

2. दर् mit समा, partic. समादृत *ganz bei einer Sache seiend, eifrig beschäftigt* v. l. bei Nilak. zu Hariv. 8787.

दरद् f. Pat. a. a. O. 4,52,*b*.

दरकार m. *eine Art Judendorn* Râǵan. im ÇKDr. u. लघुबदर. शवराकार unsere Hdschr.

दर्दुर 3) f. ई N. pr. eines Flusses Med. r. 223.

दर्दुर n. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. अभ्र.

दर्भ Z. 3 lies विदर्भ्यौ st. विदर्व.

दर्श् mit उप Z. 4 lies 7,67,2 st. 7,62,2.

दशत Sp. 539, Z. 4 lies 1,146,11 st. 1,161,11.

दर्लु, अदर्लु शामम् *nicht fest haftend* Spr. (II) 6749.

दवदाह n. *Ansteckung eines Waldes* Hem. Jogaç. 3,99. 112.

दशकंधर Hem. Jogaç. 2,98.

दशन vgl. विनेमिदशन.

दशाङ्गुल n. *eine Länge von zehn Fingern* ṚV. 10,90,1.

दस् in der Umgangssprache = दंश् Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

1. दह्, हेमन्ते हिमपातेन पद्मिनी किं न दह्यते *versengt werden* Spr. (II) 6385.

1. दा Z. 7 दत्ते auch Spr. (II) 1186. 1) mit doppeltem acc.: विषं दातुं समर्था सा स्वामिनं गुणिनां वरम् Spr. (II) 6215. सुपात्रदत्त *einem Würdigen gegeben* 5793. — 2) शनैः शनैर्ददात्येव पादौ Spr. (II) 6394.

+ अभ्या 1) vgl. jetzt noch Spr. (II) 3646.

+ उपा *sich anschliessen an* (acc.): कश्चित्कान्तारे समुपस्थिते सार्थमुपादत्ते। यदा निष्कान्तकान्तारो भवति तदा सार्थं जहाति Pat. a. a. O. 1,178,*a*.

— व्या, व्याददते पिपीलिकाः पतंगस्य मुखम् Pat. a. a. O. 1,248,*a*. व्यात्ते herzustellen für यात्ते Hem. Jogaç. 3,14.

3. दा mit वि 3) *vertheilen:* विदायं च चकार Pañkar. 1,12,2, v. l. विदयामास (von दय्) im Texte.

7. दा mit पर्यव, partic. °दात *durch und durch lauter:* सर्वकर्मसु ein Diener Karaka 1,15. °श्रुत ein Lehrer 3,8. — Vgl. पर्यवदातत्व.

दाक्षिणार्थिक adj. = दक्षिणार्ध्य Pat. a. a. O. 4,76,*b*.

दानशाला f. *ein Gemach, in dem Almosen vertheilt werden,* Subhâsh. 127.

दापिन् adj. am Ende eines comp. *zu geben veranlassend* Naish. 17,61.

दाम, f. दामा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2623 nach der Lesart der ed. Bomb., सुदामा (wird später noch genannt) ed. Calc.

2. दामन् Z. 2 lies 8,82,8.

दारद als metron. von दरद् gefasst Pat. a. a. O. 4,54,*b*.

दारदिका f. ebend. 6,96,*a*. = दरदो ऽपत्यं स्त्री Kâç.

दारवीय adj. = दारव *hölzern* Vâmana 5,2,55.

दार्व्य m. patron. von दार्व Pat. a. a. O. 4,60,*b*.

दार्ष्टिविषयिक (von दृष्टि + विषय) adj. *dem Auge zugänglich* Nir. 7,8.

दालि (Nachträge) *gespaltene Hülsenfrucht, Graupe* Râǵan. 16,103. Bhâvapr. 5,

1. दाश् 2) *weihen* so v. a. *hingeben:* अधायं ṚV. 6,16,31.

दाशतय = दशतय *zehnfach:* प्रत्ययमाला Pat. a. a. O. 4,48,*b*.

दि s. सदंदि.

दिग्देश, अनियतदिग्देशपूर्वकत्वात् Kan. 4,2,6.

दिग्विरति f. bei den Gaina *das Nichtüberschreiten der Grenze, nach welcher Himmelsgegend es auch sei,* Hem. Jogaç. 3,1. 3. 95.

दिग्व्रत n. dass. ebend. 3,33.

दिङ्मुख, °मण्डलानि *die nach allen Himmelsgegenden gelegenen Länder* Spr. (II) 4431.

दिव s. unten देव°.

1. दिव् 3) Z. 4 streiche die Stelle ṚV. 10,34,5, wo दविषाणि gelesen wird. Z. 20 streiche (von दस्).

दिवानिद्रा f. *das Schlafen am Tage* Spr. (II) 5671.

दिव्य 3) c) N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144.

दिव्यक्रिया f. *Anwendung eines Gottesurtheils* Râǵa-Tar. 4,94.

दिव्यदेवी f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144.

1. दिश् 2) *gewähren:* प्रसरं शत्रवे Spr. (II) 3674.

दिश्य *dem Baume eigen:* लिङ्ग Kap. 2,2,40.

1. दिह् mit सम् letztes Beispiel, संदिह्यमानानां (= संदिह्यानानां Comm.) ed. Bomb.

2. दिह् (= 1. दिह्) in सु°.

दीति vgl. 3. धीति weiter unten.

दीदिवि 4) सित° Pañkar. 3,9,1.

दीप् mit अव *in Flammen gerathen:* अवदीप्यमान Âçv. Çr. 3,10,9.

दीपवर्ता zu streichen; vgl. Spr. (II) 98.

दीपशिखा 2) Suçr. 2,333,20.

दीपाङ्कुर (Nachträge), lies *die Flamme einer Lampe;* vgl. Spr. (II) 5714.

दीप्तरसत्व n. *das Vorherrschen der heftigen Affecte* Vâmana 3,2,14.

दीर्घकूर्च adj. *langbärtig* MBh. 7,4749.

दीर्घजिह्व 4) Z. 2 lies अयालिह्.

दीर्घरोषण adj. = °रोष Spr. (II) 1849.

दीर्घशूक m. = °शूकक Suçr. 1,193,7.

3. दु = 1. दिव् *spielen* in der Form दविषाणि RV. 10,34,5; vgl. धु = ष्ठिव् weiter unten.

दुःखिता f. nom. abstr. von दुःखिन् *betrübt, niedergeschlagen* Kathâs. 46,4.

दुग्धपाषाण, lies *Kalkspath.*

दुन्दुनाभ m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,6.

दुमती f. N. pr. eines Flusses Pat. a. a. O. 4,69,b.

दुरपवाद m. *üble Nachrede* Spr. (II) 7051.

दुराचर 1) विद्या दुराचरे Spr. (II) 7065.

दुराशा, क्षीणाशे *Verzweiflung an* Spr. (II) 1946. *eitle Hoffnungen* 2448.

दुरितात्मन् adj. *bösgesinnt* Spr. (II) 1239.

दुरुत adj. *schlecht gewebt* Pat. a. a. O. 2,405,b.

दुरुपचार, गुरुः *schwer zu befriedigen* ebend. 1,232,b.

दुरुपदिष्ट adj. *schlecht unterwiesen* ebend. 2,251,b.

दुरुपदेश m. *eine schlechte Unterweisung* ebend.

दुरुपपाद (Nachträge) adj. (f. आ) ebend. 2,369,a.

दुर्गाह्य Spr. (II) 1038, v. l.

2. दुर्ज्ञाति, v. l. दुर्ज्ञान: vgl. Spr. (II) 2253.

दुर्द्राघ adj. *sehr lang:* °पद्य zu Spr. (II) 438.

दुर्धर 1) c) *schwer aufzuhalten so v. a. unumgänglich, nothwendig;* ein Suffix Vâmana 5,2,51.

दुर्धाव adj. *schwer zu reinigen:* सक्तु Pat. a. a. O. 1,3,b.

दुर्धी, शाकिन्या इव दुर्धियः *boshaft* Hem. Jogaç. 3,27.

दुर्नय und दुर्नीति Pat. a. a. O. 1,295,b.

दुर्बन्ध adj. *schwer zu verfassen;* davon nom. abstr. °त्व n. Vâmana 1,3,22.

1. दुर्बुद्धि am Ende eines adj. comp.: मूढ° *thörichter Weise an — glaubend* Spr. (II) 2480.

दुर्भिक्ष, °क्ष Spr. (II) 4626.

1. दुर्मद *falscher Stolz* Spr. (II) 6093.

दुर्मदिन् adj. *Säufer, Trunkenbold* Pat. a. a. O. 2,367,a.

दुर्मन्मन् auch RV. 1,120,7.

दुर्लङ्घ्य (Nachträge), zu Ratnâv. 36,13 vgl. Spr. (II) 4686.

दुर्लभता f. = दुर्लभत्व *Seltenheit* Spr. (II) 4935.

दुर्वासना, lies *eine falsche Vorstellung.*

दुर्वासस् 1) MBh. 12,11271 nach der Lesart der ed. Bomb.

दुर्विदग्ध Spr. (II) 7413.

2. दुर्वृत्त (Nachträge), an der letzten Stelle *sich schlecht betragend;* vgl. Spr. (II) 2880.

दुलि 2) Pat. a. a. O. 1,225,b. 226,a.

2. दुवस् Z. 3. 4 दुवसे wohl Infinitiv.

दुश्चरित *Thorheit,* pl. Spr. (II) 4587.

दुश्चारिन् Spr. (II) 7420.

दुश्चेष्टित, pl. Spr. (II) 7500.

दुःशासस्, so zu lesen st. °शास्.

दुःशील, °शिता Spr. (II) 3302.

1. दुष् mit प्र *Jmd (gen.) Schaden bringen:* यज्ञस्य विक्लितं भोक्तुं न तस्य प्रदुष्यति Spr. (II) 5289.

दुष्कन्त m. Hariv. 1721 in der neueren Ausg. st. दुष्मन्त.

दुष्कर Z. 15 lies 10,255.

दुष्टु Z. 3 lies दुष्टु st. सुष्टु.

दुष्प्रयुक्त adj. *schlecht —, falsch angewandt, — gebraucht* Vâmana 5,2,55.

दुःस्थित n. = दुःस्थिति und vielleicht nur fehlerhaft dafür Kathâs. 40,108.

दुःस्मर adj. *dessen man sich ungern erinnert* Uttarar. 146,13 (157,14).

1. दुह् mit सम् 2) Z. 2 lies प्रस्नाः st. प्रस्नौ.

दूयन (von 1. दु) n. *Gluth, Hitze im Körper* Karaka 1,13.

दूरय् (von दूर), °यति *fern sein von* (abl.): दूरयत्यवनतेर्विवस्वति Cit. bei Vâmana 5,2,79. — Vgl. दवय्.

दूरेहेति TS. 3,4,3,2.

दृष्टा, विनयाविक्षेपु Spr. (II) 4518.

दृढप्रकारिन् m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 1,13.

दृति 1) Z. 8 zu दृतेः पादात् vgl. दृतेश्चरणात् Varâh. Jogajâtrâ 1,4.

दृश् n. *Auge* Bhâg. P. 4,4,24.

दृष्टिदान n. *das Sichzeigen, Verlassen einer Person:* अ° Spr. (II) 196.

देवक, देवका f. Hypokoristikon von देवदत्ता Pat. a. a. O. 7,115,b.

देवकर्मी m. *Meister des heiligen Werkes* RV. 10,130,1.

देवकान्त m. *Magnet* Kâlakakra 5,203.

देवदत्तिका f. Hypokoristikon von देवदत्ता Pat. a. a. O. 7,115,b.

देवदिन्न in der Umgangssprache = देवदत्त ebend. 1,28,b.

देवद्रोणा (Nachträge), °द्रोणी Râgan. 5,141 (verwandt mit द्रोणपुष्पी).

1. देवव्रत n. Bez. verschiedener Sâman Sâmavidh. Br. 2,4,3. 4.

देवश्रू als Bez. *des Scheermessers oder Scheerers* TS. 1,2,1,1.

देवावृध 1) MBh. 1,228.

देव्य vgl. सु°.

देश m. = आदेश (?) *Geheiss* Spr. (II) 7005.

देशभा vgl. वर्ण°.

देशाटन (देश + अटन) n. *das Reisen* Spr. (II) 2960.

देशावकाशिक n. und °व्रत n. Bez. eines best. Vrata bei den Gaina Hem. Jogaç. 3,83. 115.

देश्य (von 1. दिश्) adj. richtig aufzufassen Pat. a. a. O. 5,59,a.

देह 1) so v. a. Person Spr. (II) 3763.

दैन्य, दैन्यं कर् sich erniedrigen Spr. (II) 4840.

दैवदत्ति m. patron. von देवदत्त Pat. a. a. O. 4,58,a.

दैवपातव obend. 4,71,a. °क also die richtige Form.

दोग्धर् letzte Zeile, die Stelle MBh. 12,2733 eine Zeile höher vor subst. zu stellen.

दोर्मूल Spr. (II) 7190.

दोषमय (von 1. दोष) adj. aus Fehlern bestehend: तिमिर Spr. (II) 399.

दोषिन् mit Fehlern behaftet Spr. (II) 122.

दोस् 1) Ṛv. 5,61,5.

दोह्ले (Nachträge), so zu lesen st. दाह्ले.

दोह्ल 2) unsere Hdschr. 10,55 दोह्लदिन् m.

दौर्हृदय zu streichen, da दौर्हृद gemeint ist; vgl. P. 6,3,50 und Vâmana 5,2,84.

1. द्युत् mit अभिवि, die Stelle gehört zu 3. द्युत् mit der Bed. erbrechen.

द्यूतालय (द्यूत + आ°) m. Spielhaus Trik. 3,3,294.

द्योकार, द्योः तुल्यान्विचित्रप्रासादादीन्कुर्वन्ति ते द्योकाराः शिल्पिनः । ध्याकारेति पाठान्तरे स्पष्टो ऽर्थः Nîlak.

2. द्योतन (von 3. द्युत्) in खद्योतन.

द्योत्मन् (von 1. द्युत्) s. सु°.

द्योद्रुम m. Himmelsbaum, = कल्पद्रुम Naish. 5,11.

द्यौकामि m. künstliches patron. Pat. a. a. O. 4,265,b.

द्रप्स auch Banner (im Zend drafsha) und द्रप्सिन् ein Banner tragend; s. u. सत्वम्.

द्रव (Nachträge) 2) d) Bhar. Nâṭjaç. 19,90.

द्रविणस् vgl. वाज°, सु°.

1. द्रा mit अभिप्र gehört zu 1. द्रु; s. oben.

द्राविड 2) a) sg. Bez. des Landes Spr. (II) 7563.

द्राविन् in Fluss gerathend: लघु° Sarvadarçanas. 90,18.

1. द्रु, द्रुत n. Bez. einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale Pat. a. a. O. 1,20,a.

— समव Gop. Br. 1,1,7.

— विप्र letzte Zeile, lies 1,55,22.

2. द्रुह्, निद्रा°, nom. °ध्रुग् st. °ध्रुग् einer Alliteration wegen Vâmana 5,2,83.

द्रोण 10) N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,b.

द्रोणपुष्पी Phlomis zeylanica Roxb. Râǵan. 5,138.

द्रोणिका 1) Kathâs. 3,32 (fälschlich द्रौ°).

द्रौणिका Kathâs. 3,33 fehlerhaft für द्रो°.

द्रौणेय (von द्रुवय) adj.: मान Pat. a. a. O. 4,36,a.

द्वादशांश m. ein Zwölftel Sûrjas. 6,42.

द्वारशाखा, lies Thürpfosten.

द्विता, Kern's Deutung in Z. d. d. m. G. 23,223. fgg. von jeher, je immer kommt der Bed. sehr nahe, ist aber nicht überall durchführbar. Wir werden dadurch auf folgende Fassung geführt: sofort; fortan, fernerhin; mit यद् sobald als, seit. Z. B. Ṛv. 1,37,9 sobald die Kraft da ist (fliegen die Vögel von der Mutter aus d. h. aus dem Nest). 127,7. Vgl. auch Fälle, wo es zu यद् im Nachsatz steht, wie 6,47,9. 8,1,28. 10,49,2.

द्विदल (?) Hem. Jogaç. 3,7.

द्विमूर्धन् 2) AV. 8,10,22.

द्विरथ und °रथ्य adjj. Pat. a. a. O. 4,91,b.

द्विर्भाव m. doppeltes Wesen so v. a. List und Verstellung Spr. (II) 1878, v. l.

द्विवाचिन् adj. Zwei bezeichnend, ein Suffix des Duals Kâtantra 2,3,7.

द्विश्रयणीय s. u. श्रयणी.

1. द्विष् mit वि caus. Jmdes (acc.) Ekel erregen Spr. (II) 858.

द्विष Z. 2 lies द्विषत्व n. st. द्विषता f.

द्विस्थूणा m. (sc. दण्ड) Bez. einer best. Truppenaufstellung Kâm. Nîtis. 19,46.

द्वीप Ṛv. 8,20,4.

द्वीप zu streichen.

द्वैरावतीक adj. zwei Irâvatî (Flüsse dieses Namens) besitzend: देश Pat. a. a. O. 1,262,b.

द्वैरात्रिक adj. zweitägig ebend. 7,113,a.

द्वैहायन ein Zeitraum von zwei Jahren P. 5,1,130, Schol. — Vgl. त्रैहायण.

ध्यङ्ग MBh. 9,1288 fehlerhaft für व्यङ्ग, व्यङ्ग ed. Bomb.

धक्षु (von 1. दह्) adj. brennend Ṛv. 10,115,4. दक्षु 2,4,4; vgl. Ṛv. Prât. 4,41.

धडि, wohl घडिरव als Name zu fassen; vgl. केडिरव.

धनकपीवत् s. u. वनकपीवत्.

धनकर m. eine Art Granthiparṇa Bhâvapr. im ÇKDr. u. ग्रन्थिक.

धन्य 1) Z. 6. fg. besser wohl hundert werth.

धम्, ध्मात adj. und n. Bez. einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale Pat. a. a. O. 1,20,a.

— अव anfachen so v. a. in Thätigkeit versetzen, reizen: मेदो मांसं मलं स्रोतस्यवधमन्ति (= विलिखन्ति Comm.) सीधुः Karaka 1,27.

— वि caus. löschen: कृताशं विध्मापयितुम् Hem. Jogaç. 2,81. — Vgl. विध्मापन.

धर् 22) a) धिषस्व, दाधिषते TS. 2,6,8,3. Pañkav. Br. 2,10,6. Hierher zieht Aufrecht (Z. d. d. m. G. 25, 232) auch Ṛv. 1,37,7, indem er न st. नि vermuthet. Zu unserer Auffassung vgl. 8,6,4.

— आ, partic. आधृत enthalten in (loc.) Pat. a. a. O. 2,350,b. 5,45,b.

— नि 4) vgl. oben u. simpl.

— परि stützen: (माम्) स्वबाहुभिः परिधार्य MBh. 5,7229 nach der Lesart der ed. Bomb.

— प्र 4) आशंसा नाम प्रधारितो ऽर्थः Pat. a. a. O. 3,94,b. 95,a.

— संप्र 3) Spr. (II) 2847.

धरणीध्र Vâmana 5,2,36.

धर्मकर्मन् Spr. (II) 1025.

धर्मजन्मन् adj. von Dharma erzeugt; m. ein N. Judhishṭhira's Râghavap. 1,21.

धर्मपद n. = धर्मसंगर Spr. (II) 3352.

धर्मसंगर m. ein auf redliche Weise —, mit redlichen Waffen geführter Kampf: अ° (dieses anzunehmen) adj. MBh. 12,3549.

धर्ष् mit उद् caus. besser zu कृष्.

— उप TS. 6,4,3,1.

धवल 1) °गृह nach Bühler zu Pañkat. ed. Bomb. II & III, 27,13 the upper story of a house, called so because it is painted white.

धवलय् (Nachträge) Spr. (II) 3138.

धवीयंस् (von धव्) adj. compar. rennend ṚV. 6,12,5.

1. धा mit समव vgl. समवधान.

— अभ्युप belegen Kāṭh. in Ind. St. 3,461.

— विपरि caus. umwenden: das Gesicht Gop. Br. 1,2,2.

— वि 1) Z. 6 lies 158,3. — 5) verfassen Spr. (II) 6441. — 6) किं विधीयते तेन was fängt man damit an? Spr. (II) 793.

— अनुवि med. in Uebereinstimmung mit (instr.) vorschreiben Pat. a. a. O. 1,15,b. 16,a.

— प्रतिवि 1) देवदत्तस्य समाशं शावैरोदनेन च प्रतिविधत्ते ebend. 1, 172,a.

— सम् 1) नाम Jmd (gen.) einen Namen geben.

— उपसम् 4) उपसंहित ergeben: परिषद् Karaka 3,8.

— विसम् med. Jmd zu Grunde richten Muir, ST. (2te Aufl.) 1,509,9.

4. धा (Nachträge) vgl. auch सर्व°.

धाधाक vgl. मयूरधाधिक.

1. धातु 2) Z. 15 lies य st. स.

धात्रीश्वरी f. Grislea tomentosa Çabdak. im ÇKDr. u. वह्निकारी.

धान्य vgl. auch सु°.

धान्यश्रेष्ठ n. = राजान्न ÇKDr. u. dem letzten Worte.

धामार्गव m. patron. des Vadiça Karaka 1,12.

धायस् 1) (vgl. Nachträge) wohl so v. a. leckend: Flammen ṚV. 6,3, 8. die am Ufer leckenden Wellen 7,95,1.

1. धारक 2) a) zu streichen; s. u. वस्त्र.

धारावर, वर wohl nur Suffix.

धार्तराष्ट्र 4) Vers. 5,4. fgg.

1. धाव् 2) Jmd (loc.) nachlaufen Spr. (II) 7129. schwimmen von Fischen 2356. — caus. 1) ṚV. 10,146,2.

2. धाव्, धौत n. das Waschen: शत° Spr. (II) 7303.

धिय्, °यति denom. von 2. धी Pat. a. a. O. 1,267,b.

1. धी, अधायि ṚV. 10,31,3. Z. 4 zu lesen दीधियुस् st. दीधिवुस्.

— अनु Z. 3 lies दीधियुर्नरः.

— प्र sich nachsehnen, nachstreben ṚV. 1,113,10.

3. धीति für दीति Glanz (vgl. 3. धी) ṚV. 8,6,7.

धीतीका f. Schicht, Lage: धीतीकां तु कारीषाणां प्रदीपयेत् Karaka 1, 14 (vgl. ÇKDr. u. क्षेलाक). दीर्घिका v. l.

2. धीर sich auf Etwas (nom. act. im loc.) verstehend Spr. (II) 6110.

धीवर m. Fischer und zugleich ein kluger Mann (2. धी) Spr. (II) 3160.

धुनेति, oder versteckten (zu धन्) Gang habend, Schleicher.

1. धू mit व्या abschütteln Spr. (II) 3086.

— विनिस् 2) विनिर्धूतं (so ed. Bomb.) शूलम् MBh. 12,13273.

धून्वत् (partic. von 1. धू) m. eine best. Personification Sāmavidh. Br. 1,2,5.

धूम wohl von 1. ध्वन् wie 1. वाम von वन्.

धूमतान्त adj. vor Rauch erstickend TBr. 3,10,11,1.

धूमस 2) lies Mehl von gebrannten Bohnen und पत्ने st. पात्रे Bhâvapr. 5.

धूमिका (v. l. धूमाका) f. ein best. Raubvogel Karaka 1,27.

धूमाक्षियोनि m. = धूमयोनि Wolke R. Gorr. 2,102,11.

धूली Blüthenstaub (?) Spr. (II) 5924.

धृतव्रत adj. die Gewohnheit habend, mit infin. MBh. 1,2334.

धृतात्मन् adj. die Weltseele im Herzen tragend oder standfest Spr. (II) 1759.

धृतिमालिन् m. Bez. eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches R. ed. Bomb. 1,28,7.

धेनुक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083 nach der Lesart der ed. Bomb., लडक ed. Calc.

धोयिन् Spr. (II) 7506.

धौतक adj. aus gereinigter Seide verfertigt Pat. a. a. O. 5,60,a.

धौम्र 1) patron. des Dantâvala Gop. Br. 1,2,5.

1. ध्या mit अभि halten für: यत्कल्याणमभिध्यायेत् Spr. (II) 5039.

ध्यानशीला f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,145.

ध्रुव 2) i) hierher vielleicht ईदृशी च ध्रुवो कुरु ईदृशी पुटको कुरु Pat. a. a. O. 3,23,a.

ध्वंस् mit अप pass. sich überziehen: यजमानो रजसापध्वस्यति (vielleicht रजसो°) Gop. Br. 1,1,23.

— उद् med. überzogen —, befallen werden: कण्ठो वायुना Karaka 2, 6. von einer Seuche 3,3. — caus. überziehen, befallen: व्याधयो जनपदान् ebend.

ध्वंस 2) vielleicht fehlerhaft für वंशी, wie Bhâvapr. und Çârṅg. Saṃh. 1,1,11. 14 lesen.

ध्वज 7) es ist क्रमध्वज gemeint.

1. ध्वन् caus. füge schwärzen hinzu.

ध्वस्त 1) lies zerfallend, welk; im zweiten Beispiel abfallend, sich entziehend.

नंदस m. ein den Verehrern zulächelnder (freundlicher) Gott Nîlak. nach einer werthlosen Etymologie MBh. 1,6450, v. l.

नखनिष्पाव, °पावी ÇKDr. u. वृत्तनिष्पाविका.

नखंपच karg, winzig: अम्भांसि सरिताम् Z. d. m. G. 27,67.

नगरीबक, richtiger °बक.

नतराम् Pat. a. a. O. 1,239,a.

नति 3) मत्यदार् Âçv. Çr. 1,5,10.

नन्द् mit समा caus. Jmd erfreuen: समानन्दयते Spr. (II) 858.

नन्द m. Sohn (vgl. नन्दन): गोप° Spr. (II) 1110. N. pr. eines Mannes: ततो न नन्दः कनकोत्करैः Hem. Jogaç. 2,111.

नन्दम m. ein best. musikalischer Kunstausdruck; s. u. 4. वासक.

नन्द्यावर्त 1) Z. 3 MBh. 7,2930 nach Nîlak. eine Schüssel oder Gefäss in der Form eines Nandjâvarta.

नपुंसकत्व n. nom. abstr. von नपुंसक 1) Hem. Jogaç. 2,102.

नभोविद् adj. im Dunst —, in der Luft befindlich ṚV. 10,46,1.

2. नभ्य ṚV. 1,164,13. adj. zu einer Nabe geeignet: वृक्ष, शिंशपा Pat. a. a. O. 5,3,b.

नम् 2) ṚV. 1,165,6 unter 3) zu stellen und hier beizufügen: (den

Bogen, ein Geschoss) *richten auf* (gen.). — caus. 4) zu streichen und die beiden Stellen u. 2) zu stellen; vgl. u. वधस्न.

— अप *ausbiegen, ausweichen* ṚV. 6,17,9.

— अव, शिरोऽवनतलाङ्गूल ein Löwe Spr. (II) 2547.

— परि (Nachträge) Z. 6. 7 lies °शरच्चन्द्रिकासु क्षपासु *in den vom Vollmond erleuchteten Herbstnächten*, womit zu vergleichen ist परिणतशरच्चन्द्रकिरणास्त्रियामाः Spr. (II) 6008 (Bhartṛ. 3,86).

— विपरि caus. *umändern, umwandeln* Pat. a. a. O. 1,5,*a*.

नमस्यु *sich beugend*, s. अ° ṚV. 10,48,6.

नमोवृध adj. *verehrend, verherrlichend* ṚV. 7,21,9. 8,13,9.

नयनान्त m. = नयनोपान्त *Augenwinkel* Spr. (II) 4258.

नयितव्य, नेतव्य die neuere Ausg.

1. नर् 1) नरि (nach Padap.) in der Verbindung नर्यपांसि ṚV. 1, 85,9. 8,85,19 lässt sich entweder als neutr. pl. eines adj. नर् *männlich* ansehen oder als eine ungenaue Aussprache für नर्यापांसि (नरियापांसि). Vgl. ṚV. 4,19,10. 8,75,21 und नर्यापस्.

नरहरि 2) Verfasser des Nighaṇṭurâǵa.

नर्त्, intens. नरिनर्ति von einem Betrunkenen Hem. Joga. 3, 14.

— प्रति intens. *zutanzen:* प्रियां मयूरः प्रतिनर्नृतीति Pat. a. a. O. 7,123,*a*.

नर्तकक demin. von नर्तक; davon f. नर्तकिका ebend. 6,96,*a*.

नलक 1) auch m. s. u. वंश 1) *d*). — 2) f. नलिका *Röhre* Spr. (II) 5377. 7301.

नलदीय f. = नलद 1) *Narde* AV. 4,37,3.

नलिनीका f. *eine best. Gemüsepflanze* Káraka 1,27.

नलिप्ताङ्ग adj. = अलिप्ताङ्ग *dessen Körper nicht gesalbt ist* R. ed. Bomb. 1,6,10.

नवद्वार, पुर (vom *Leibe*) MBh. 14,987.

नवीकर्, °कृत (न वीकृतं gedr.) R. 3,3,9.

1. नश् mit वि, व्यनशत् mit caus. Bed. Hariv. 4167 nach der Lesart der neueren Ausg.

नशक्ति f. = अशक्ति *Unvermögen* Kâlakákra 3,3.

नस्पर्शन n. = अस्पर्शन Spr. (II) 3117.

1. नह् mit प्रति s. प्रतीनाह.

नहुस् Z. 10 lies 1,422,8.

नाकपाल AV. 10,8,12.

1. नाग 2) *a*) Kâlakákra 3,212. 217. 220. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. वज्र.

नागकेसर (°केशर) n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

नागर 4) *d*) (Nachträge) N. pr. einer Stadt Râǵat. 3,135.

नागवध adj. रस *ein Mittel gegen Aussatz, zu dessen Bereitung eine Schlange verwendet wird*, Bhâvapr. 7.

नागस्वश्रूपिणी zu streichen; vgl. नग°.

नागारि, °तन्त्रहोम Saṁsk. K. 22,*b*,2.

नागेश्वर m. *eine best. Pflanze* Pańkar. 1,6,22.

नाटिन् adj. *tanzend* in संध्या°.

नाट्य Z. 13. fg. *das Costum eines Schauspielers* auch Bhâg. P. 10,41,4.

नाडीस्वेद m. *Dampfbad durch Röhren* Káraka 1,14.

नातानतिक adj. von नत + अनत Pat. a. a. O. 4,73,*b*.

नानान्द्र Z. 2 lies नानान्द्रायण.

नान्तरीयक = अनन्तरीयक *nicht ausserhalb sich befindend, in Etwas enthalten, inhärent* Pat. a. a. O. 1,136,*a* (mit Ballant. नान्तरीयको zu lesen). Cit. bei Vâmana 2,1,8. °त्व n. nom. abstr. Pat. a. a. O. 1,136,*a*. *b*. 3,88,*b*. 103,*a*.

नापुंसक (von नपुंसक) adj. *neutral:* लिङ्ग Pat. a. a. O. 4,7,*b*.

नाभि vgl. auch शङ्ख°.

नामचौर m. *Namensdieb, der eines Andern Namen sich zueignet;* s. u. वटाचीक.

नामन् vgl. auch सुमन्तु°.

नायकत्व Spr. (II) 1012.

नारसिंहचूर्ण n. N. *eines best. Aphrodisiacum* Kakrad. 499.

नारायण 6) am Ende, das Oel Çârṅg. Saṁh. 2,9,49. Kakrad. 169. चूर्ण *ein best. Heilpulver* Káraka 8,11. Çârṅg. Saṁh. 2,6,32.

नार्कुत्य m. patron. von नृकुत्य Pat. a. a. O. 1,430,*a*.

नार्नमनि m. patron. von नृनमन ebend. 1,34,*b*.

नावनीत (Nachträge) auch Káraka 1,7. 8,15. 10,9.

नाश्य *zu verbannen* Âpast. 2,26,21. 27,8.

नासा vgl. शुक°.

नासावेध m. *das Durchbohren der Nase* (beim Vieh) Hem. Joga. 3,110.

निकर्तर् nom. ag. *der schlecht —, gemein verfährt* MBh. 3,1335 nach der Lesart der ed. Bomb., विकर्तर् ed. Calc.

निकृतिजीविन् adj. *von Unredlichkeit lebend, sich unredlich betragend* MBh. 12,3550 nach der Lesart der ed. Bomb. (°जीविनः).

निकृतिमन्त् (von निकृति) adj. *unehrlich, unredlich:* सुहृद् Spr. (II) 5773.

निकोच m. *das Zusammenkneifen:* अक्षिनिकोचैः Pat. a. a. O. 2,312,*b*.

निक्षेप 1) *das Niedersetzen, Hinstellen* Hem. Joga. 1,38.

निक्षेपिन् (von निक्षेप) adj. *im Besitz eines Depositums seiend* Spr. (II) 3700, v. l.

निगम 6) नगरं वा निगमं वा ग्रामं वा गोष्ठं वागारं वा Sâmavidh. Br. 2,4,2. ग्रामनगरनिगमजनपद Káraka 2,6.

निगादिन्, श्रुत° (einmal) *Gehörtes herzusagen im Stande seiend* Sâmavidh. Br. 2,7,4. fgg.

निगु vgl. लिगु.

निग्रह 4) *f*) Spr. (II) 6907.

निघण्टुराज (Nachträge) der richtige Titel von Narahari's *Wörterbuch*, das bei uns nach ÇKDr. als Râǵanighaṇṭu citirt wird.

निचक m. N. pr. eines Mannes Pat. a. a. O. 4,60,*a*. — Vgl. नैचक्य.

निश्चक्रया instr. adv. *ohne Wagen* ṚV. 8,7,29.

निचतुस् m. N. pr. eines Mannes; s. u. विचतुस् 2).

निज 2) *in der eigenen Person befindlich, innewohnend:* °शत्रु R. 2,1,1.

नित्य definirt Pat. a. a. O. 1,14,*a*. — 2) यथात्मनि नित्यानाम् *in dem Selbst befindlich* Spr. (II) 6617.

निदर्शयितव्य adj. *zu Gesicht zu bringen, vorzuführen, zu zeigen* Pat. a. a. O. 1,217,*a*.

निदा, streiche निदे und das Beispiel ṚV. 8,48,14, weil निद्रा zu lesen ist.

निद्रा 1) ṚV. 8,48,14.

निन्दा Schimpf, Schande Spr. (II) 1835.

निपत्यरोहिणी, wohl richtiger fallend und wieder steigend.

निपरण n. nom. act. und निपारक nom. ag. von 1. पर् mit नि Pat. a. a. O. 7,81,a.

निपारय, अ° ebend. 7,91,a. 134,a.

निपारक s. oben u. निपरण.

निपीति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

निबिड, so die Bomb. Ausgg. st. निविड.

निभ 2) चिशेषेच्छानिभात् Kathâs. 24,140.

निमातव्य auszumessen, gemessen werdend Pat. a. a. O. 7,84,a.

निमिति (von 1. मि mit नि) f. Ansiedlung lässt sich ṚV. 5,62,7 annehmen.

निम्बूक, lies निम्बू st. निम्बू.

नियम 3) नियमेन तुल्यं भवति ज्ञानमज्ञानेन mit Einschränkungen d. h. unter gewissen Voraussetzungen Kâraka 1,15.

नियम्य adj. zu beschränken Pat. a. a. O. 6(4),6,b.

नियाम Hem. Jogaç. 4,84 fehlerhaft für नियम, wie auch das Metrum zeigt.

नियुत् verbessert u. 2. यु mit नि.

नियोजक s. सर्व°.

नियोजयितव्य lies zu versehen —, zu strafen mit.

नियोज्य (Nachträge), an der ersten Stelle zu versehen mit; vgl. Spr. (II) 4116.

निरनुनासिक adj. nicht nasal Pat. a. a. O. 6,29,a.

निरनुबन्धक adj. ohne Anubandha (Bed. 1) i) ebend. 1,31,a.

निरय R. ed. Bomb. 2,28,10.

निरपवाद keiner Ausnahme unterworfen Pat. a. a. O. 4,79,a. °क dass. 85,b.

निरपायिन् unvergänglich: कीर्ति Spr. (II) 3442.

निरय, der Mutterleib mit einer Hölle verglichen Maitrjup. 3,4. Z. 4 R. 2,28,10 zu streichen, da hier mit der ed. Bomb. निरय zu lesen ist.

निराकृतिन्, अ° unvollendet, unfertig Âçv. Çr. 8,14,1.

निराधान, lies ausgezäumt.

निरायति adj. der keine Zukunft hat Spr. (II) 6149.

निरालम्ब 1) so v. a. in der Luft schwebend: der Pfad der Sonne Spr. (II) 3712.

निराशा f. so v. a. नैराश्य das Aufgeben aller Hoffnungen Spr. (II) 1050.

निरुज frei von Schmerz MBh. 8,4393 nach der Lesart der ed. Bomb., विरुज ed. Calc.

निरुपकारिन् adj. der Einem keinen Dienst erwiesen hat oder zu erweisen vermag Spr. (II) 4314 (Conj.).

निरुपप्लुत Spr. (II) 7062.

निरूपक adj. bestimmend, definirend: परमार्थ° Comm. zu Bhâg. P. 11,2,20.

निरूप्य festzustellen so v. a. fraglich, nicht sicher Vâmana 5,2,31.

निर्गम Ausgang so v. a. Ende Spr. (II) 226.

निर्णय m. das Herausfinden, Erkennen: रूप° Pat. a. a. O. 1,39,a. 128,b.

निर्जन्तु adj. frei von lebenden Wesen, — Gewürm u. s. w. Hem. Jogaç. 1,39.

1. निर्झर 2) c) definirt Hem. Jogaç. 4,85. कर्म° 55.

निर्जलद adj. (f. आ) wolkenlos Spr. (II) 5773.

निर्दर adj. (f. आ) frei von Spalten, — Löchern: Erdboden Kâm. Nîtis. 19,12. — Vgl. विदर.

निर्दलन, सोम° Med. n. 145. Viçva bei Mallin. zu Kir. 12,10.

निर्देव Spr. (II) 3757 (wohl ohne Götterstatuen).

निर्नायक adj. ohne Führer, — Leiter, wo Niemand das Regiment führt Spr. (II) 3762.

निर्नाशन adj. vertreibend, verscheuchend: दुर्गन्ध° Spr. (II) 2536.

निर्भय 4) a) °म् adv.: स्वपिति Spr. (II) 1417.

निर्भीक adj. furchtlos Kâraka 1,8. sich nicht fürchtend vor (abl.) Hem. Jogaç. 3,151.

निर्मन्, vielleicht निर्मन्ना f. Schwemme; nach Sâj. निर्मन् = शुद्ध.

निर्मनुष्य, जगत् MBh. 5,5297.

निर्मन्तु adj. unschuldig: असवः Hem. Jogaç. 2,24.

निर्मलीकरण n. das Reinigen Pat. a. a. O. 1,231,b.

निर्माण 5) streiche f.

निर्माध्यस्थ्य n. Interesse für Jmd R. ed. Bomb. 2,14,11.

निर्मान Spr. (II) 3763.

निर्माय adj. truglos: असुराः ṚV. 10,124,5.

निर्मार्ष्टि (wohl so zu lesen st. निर्मोष्टि) f. N. pr. der Gattin Duḥsaha's Mârk. P. 51,4.

निर्मिथ्य adj. wahr: वचस् Hem. Jogaç. 4,75.

निर्लवण adj. ohne Anmuth: रूप Spr. (II) 3757.

निर्लाञ्छन (von लाञ्छ् mit निस्) n. bei den Gaina das grausame Kennzeichnen der Hausthiere durch Durchbohrung der Nase u. s. w. Hem. Jogaç. 3,99. 110.

निर्वस्त्र adj. unbekleidet, der Kleider beraubt: निर्वस्त्रीक्रियते Spr. (II) 4601.

1. निर्वाण 4) दीपिका Hem. Jogaç. 4,40.

2. निर्वाण 4) Z. 8. fgg. दीपिका खलु निर्वाणा निर्वाणपथदर्शिनी Hem. Jogaç. 4,40.

2. निर्वापण adj. kühlend Kâraka 1,13.

निर्वाराणसि adj. der Vârâṇasî verlassen hat Pat. a. a. O. 1,268,a.

निर्वाहिन् ausführend, vollführend: प्रारम्भ° Spr. (II) 5369.

निर्विकल्प adj. (f. आ) in der in den Nachträgen angegebenen Bed. auch Spr. (II) 6873.

निर्विद् f. = निर्वेद 3) Kathâs. 39,199.

निर्वृति 1) b) Hem. Jogaç. 1,5. 3,151.

निर्वृतिचक्षुस् m. N. pr. eines Ṛshi Mârk. P. 74,27.

निर्वृत्तशत्रु, die neuere Ausg. an der ersten Stelle निवृत्त°, an der zweiten त्रिगर्त°.

निर्वृष्ट Ende der Regenzeit Hariv. 3828. निर्वृष्टि die neuere Ausg., निर्विष्ट = कृतविवाह Nîlak.

निर्वेशन n. das Geniessen: गव्यूति° Âpast. 1,18,1; vgl. 12.

निर्वेश्य s. weiter unten u. निर्वेश्य.

निर्वेष्टव्य 2) genauer woran man seine Freude —, Genuss haben

kann, geniessbar.

निर्वेरिणा Z. 2 bis Tattvas. st. Tarkasaṅgr.

निर्हेति adj. waffenlos Jâch. 1,325.

निलीनक adj. zusammengefallen (beim Kochen): दधि Pat. a. a. O. 2,332,a.

निवरण s. सर्वनिवरणाविष्कम्भिन्.

निवर्त्य adj. rückgängig zu machen, für ungültig zu erklären Pat. a. a. O. 3,64,b.

निवारिन् adj. abwehrend, zurückhaltend: वैरिवारनिवारिणे (so lesen wir) Hem. Joġaç. 1,4.

निवाह् vgl. नीवाह् weiter unten.

निविड, निविड die Bomb. Ausgg.

निवेद्यिषु, विवेद्यिषु ed. Bomb.

निवेशन 3) c) Z. 2 RV. 7,10,5 gehört zu c): am Abend die hundertste (zu den 99 am Tage).

निवेश्य 3) ed. Bomb. निर्वेश्य, wie wir vermuthet hatten.

निवेष्टव्य hineinzustecken: ग्रन्थि Spr. (II) 3007, v. l.

निशाचर 1) g) eine Art Granthiparṇa Bhâvapr. im ÇKDr. u. रोचक.

निशिति, lies das Vorsetzen von Speisen u. s. w., Bewirthung; vgl. 1. शा mit नि.

निशुम्भ 2) Z. 2. 3 lies 9398. 9424. st. 6398. 6424.

निश्चत्वारिंश lies über vierzig und vgl. Pat. a. a. O. 5,79,a und निस्त्रिंश.

निषेवितर्, घृत° zu sehr hingegeben, mit acc. Suçr. 1,60,21.

निष्कम्पत्व n. Unbeweglichkeit, Unerschütterlichkeit Vâmana 3,1,24.

निष्कलि m. ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch R. ed. Bomb. 1,28,7.

2. निष्कारण nicht mit eigennützigen Zwecken verbunden: ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो ऽध्येयः Pat. a. a. O. 1,5,a.

निष्कुट 4) Z. 1 lies Bettstelle.

निष्ठा 2) c) शास्त्रेषु vollständige Vertrautheit mit Spr. (II) 6451.

निष्ठीविका f. Speichel u. dgl. Karaka 1,8.

निष्ठुर, °वाक्यपात Spr. (II) 2542.

निष्पुरीषीभाव m. Befreiung von Schmutz, Reinigung Sâmavidh. Br. 1,5,13.

निसर्ग 5) आपसे तन्निसर्गेण von selbst Hem. Joġaç. 1,17.

निसूदक und °सूदन, richtiger °षूदक und °षूदन.

निस्तन्तवी adj. kein gewebtes Gewand tragend Sâmavidh. Br. 2,4,9.

निस्पृह् adj. begehrend nach, nachstellend RV. 10,95,9.

निःसचिव adj. ohne Minister: राज्य Spr. (II) 5773.

निःसंचार vgl. u. संचार am Ende.

निःस्नेह adj. frei von Liebe und kein Oel enthaltend Spr. (II) 2296.

2. निःस्वन (Nachträge), मेघ Spr. (II) 2089.

निःस्वभाव (Nachträge) lies m. Besitzlosigkeit, Armuth und vgl. Spr. (II) 7029.

1. नी mit अभि, partic. °नीत erreichbar und अनभिनीत unerreichbar Pat. a. a. O. 3,95,a.

— परि entführen RV. 6,4,6.

— अतिप्र Âçv. Çr. 2,6,9. 19,1.

— सम् 2) zu streichen und die Beispiele mit 1) zu vereinigen.

नीचगामिन् adj. dem Niedrigen nachgehend (eig. und übertr.): Flüsse und Weiber Spr. (II) 1662.

नीचैस्तात् adj. von geringer Herkunft Spr. (II) 3936.

नीरशून, so zu schreiben st. नीरसन.

नील, न्यस्य पादं चक्रुषो (so lesen wir) गुल्फाभील ध्येति (wohl so zu lesen) Kaush. Up. 3,1; vgl. TS. 3,1,1,2.

नीलपिण्ड n. eine Art Stahl ÇKDr. u. वज्र.

नीलाचल (Nachträge) vgl. लीलाचल.

नीलाभ m. N. pr. eines Berges Kâlakakra 1,16.

नीलायुध s. लीलायुध.

नीवाह् m. = निवाह्, वज्राग्न Gop. Br. 1,4,22.

नीव्या f. von unbekannter Bed. RV. 6,32,4. möglich wäre Gewand (vgl. नीवि); = नव्या Sâj.

2. नु mit संप्र mit Jubel aufnehmen, empfangen: °णूयते MBh. 13,5850 nach der Lesart der ed. Bomb.

— प्रति Etwas (acc.) gutheissen Pat. a. a. O. 8,41,b.

1. नुद् vgl. auch अनुत्त.

— वि 3) ed. Bomb. an beiden Stellen वि-नुद्.

नृकल्प m. N. pr.; s. oben नार्यकल्प.

नृनमन ist nom. ag. Männer beugend; auch N. pr. (vgl. oben नार्नमनि).

नृपप्रिय 1) f) eine Papageienart Râġan. im ÇKDr. u. राजशुक.

नृपशु ein Vieh von einem Menschen Z. d. d. m. G. 27,79. Vasis. 190. Hem. Joġaç. 4,14. 4,35 (zu lesen नृपशुङ्गः).

2. नृशंस, °वादिन् vgl. Spr. (II) 3646.

नृषदर adj. = नृषदन Ait. Br. 7,15. Sâj. trennt नृषद् und वर.

नृसिंहक m. = नृसिंह 2) Spr. (II) 2527.

नेय zu ziehen (eine Figur im Spiel) Pat. a. a. O. 5,33,a.

नेष्टु m. = लेष्टु Erdkloss, Erdscholle: सीता° MBh. 13,2125 nach der Lesart der ed. Bomb.

नैर्गुत adj. Besieger der Nigut RV. 9,97,53.

नैगेय vgl. Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 228.

नैयंक्व m. patron. von मियङ्क Pat. a. a. O. 4,60,b.

नैपथ्य (von नेपथ्य) adj. im Costum eines Schauspielers aufgeführt Mâlav. ed. Bomb. 27,7, v. l.

नैप्य m. patron. von नीप Pat. a. a. O. 4,60,b. नैप्य und नीय gedr.

नैबद्धक adj. von निबद्ध, gaṇa वराहादि zu P. 4,2,80.

नैर्देशिक adj. (f. ई) zu निर्देश 2) Pat. a. a. O. 1,163,b. 8,33,b.

नैवासिक den Wohnort bezeichnend (Suffix) ebend. 4,71,b.

नैषधक m. eine best. Körnerfrucht Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,5. — Vgl. नैषध 2).

नोदन n. Anstoss, Impuls Kan. 5,1,8. fgg.

नोनुव (vom intens. von 2. नु) adj. tönend, schallend u. s. w.: सदा° Nir. 6,30.

न्यास der ursprüngliche, richtige Wortlaut Pat. a. a. O. 1,241,b. 295,a,b. 2,316,a. 3,7,b. 8,a. 45,b. 48,a. 52,a. 83,a. 90,a. 112,b. 113,b. 4,37,a. 76,b. 5,5,a. 54,a. 6,47,b. 6(4),20,b. — Vgl. यथान्यासम् und सान्यासिक.

पक्ष vgl. उप°.

पक्षपात 2) गुणेषु Hem. Jogaç. 1,32. 4,118.

पक्ष्म 2) am Ende, ṚV. 8,6,47. 4,17 gehören zu 1); vgl. u. 1. सामन्.

पञ्चकोल = पिप्पली, पिप्पलीमूल, चव्य, चित्रक und नागर Bhāvapr. 5.

पञ्चगुण Karaka 8,2.

पञ्चभद्र 3) (Nachträge) an der angeführten Stelle: पर्यन्ताद्रागताविद्याकेशोत्तिः साधितं त्वलम्। पञ्चभद्रमिदं ज्ञेयम् Çārṅg. Saṁh. 2,2,47.

पञ्चम 3) b) auch eine Personalendung des Imperativs Kātantra 3,1,46. 26.

पञ्चविंशक 1) MBh. 12,11252. — 2) 25 Jahre alt MBh. 3,12599.

पञ्चविंशतिक 1) adj. aus 25 (Paṇa) bestehend: दम Jājñ. 2,205. — 2) n. 25-Zahl MBh. 12,11261.

पञ्चाशत् m. pl. Hariv. 662 nach der Lesart der neueren Ausg.

पञ्चाशस n. = पञ्चाशत् fünfzig Spr. (II) 3039.

पटवासक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159 nach der Lesart der ed. Bomb., पठ° ed. Calc.

पटल 1) n. Spr. (II) 2451.

पटीर, शाटीपटीर n. sg. copul. comp. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

पटु 1) °मति adj. Spr. (II) 2642.

पट्टन vgl. सुरभि°.

पठ्, intens. पापठीति Spr. (II) 4053.

पठवासक s. oben पटवासक.

पठितव्य herzusagen, zu erwähnen Pat. a. a. O. 1,243,b.

1. पत् mit अव, अनवपतितशब्द adj. wohl dessen Stimme nicht belegt ist Karaka 3,8.

— विपरि umhergehen Pat. a. a. O. 3,45,a.

पतग m. = पतंग die Sonne R. 5,5,27.

पतंगक m. N. pr. eines Berges Mārk. P. 55,6; vgl. पतंग 2) l).

पतिमती (Nachträge), प्रथते त्वया पतिमती पृथिवी dich zum Herrn (Gatten) habend Pat. a. a. O. 4,21,b.

पतिरिप्, lies den Gatten täuschend; vgl. 2. रिप् 1).

पत्काषिन् (Nachträge) vgl. Pat. a. a. O. 3,40,a.

पत्त्र st. पद् in सत्तद? Spr. (II) 5539.

पत्त्रज्ञ und पत्त्रविद् adj. blattkundig so v. a. Botaniker Vāmana 2,2,21.

पत्त्रदेवी f. N. pr. einer Göttin Kālakākra 4,30.

पत्त्रल adj. laubreich: वन Vāmana 5,2,35.

पत्त्रशाक Z. 1 lies 12,65 st. 4,49.

पत्त्राङ्ग 1) an der zweiten Stelle im AK. Caesalpina Sappan.

पत्नीय् (von पत्नी), °यति Jmd (acc.) für die Gattin halten: मातरम् Spr. (II) 3899.

पत्मन् gehört zu पथ् und bedeutet Pfad, Bahn (vgl. im Zend pathman, pathmainja). Füge bei TS. 5,5,4,3 und lies 8,8,23 st. 8,8,3. 8;23.

पथ Z. 4 vgl. Roth's Programm über den AV. in Kashmir S. 26.

1. पद् mit अपि 3) Z. 12 fg. MBh. 12,8202 gehört zu 6), wo hängen an Etwas hinzuzufügen ist; vgl. Spr. (II) 3330.

— समभि 1) so v. a. des Lohnes theilhaftig werden Spr. (II) 7572.

— पर्यव, partic. °पन्न zusammengestürzt, zu Nichte geworden: कार्याणि Pat. a. a. O. 1,156,a. 2,348,a. 5,43,b. 8,40,a. — Vgl. पर्यवपाद fg. weiter unten.

— प्रोद् caus. entstehen lassen, hervorbringen, bewirken: कच्चित्क्रोशो न मन्युर्वा त्वया प्रोत्पाद्यते MBh. 2,235 nach der Lesart der ed. Bomb.

— संप्र (Nachträge) lies erleben und vgl. Spr. (II) 7073.

— विनिस् vgl. विनिष्पाद्य.

— प्रति 1) heimkehren Spr. (II) 4230. — 5) (Nachträge) füge halten für hinzu.

— विप्रति, °पन्नबुद्धि adj. eine verkehrte Ansicht habend Pat. a. a. O. 1,10,a.

— वि 4) (Nachträge) in Spr. 3498 v. l. mit प्र: vgl. Spr. (II) 364.

— उपसम्, partic. उपसंपन्न = निहत und सुसंस्कृत Med. n. 231.

पद् 1) m. R. ed. Bomb. 1,29,20. — 2) m. सर्वे पदा हस्तिपदे प्रविष्टाः Spr. (II) 2563. — 3) Z. 3 die Stelle AV. 6,70,2 gehört zu 1); vgl. u. 1. गुह् mit उद्.

पदनी, lies der Spur nachfolgend; vgl. u. व्यध् 1).

पदयोपन, lies die Fussspur verwischend (wie es durch etwas am Fuss Nachgeschlepptes geschieht); n. eine solche Vorrichtung (durch einen angebundenen Bengel, Büschel oder dgl.); etwa auch Koppel, pedica AV. 5,19,12 (so zu lesen).

पदरचना f. Zusammenfügung von Worten, eine literärische Composition Vāmana 1,2,7.

पदार्थ 1) पदार्थानामन्वयता Hem. Jogaç. 4,56.

1. पद्मासन 2) Hem. Jogaç. 4,125.

पद्मनाभ m. Bez. eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches R. ed. Bomb. 1,28,9. संधाने Schol.

पद्मक 1) Hem. Jogaç. 1,2.

पन्नरूप adj. (f. आ) entfärbt: कुमारिका Karaka 8,7. Daher heisst das Kapitel पन्नरूपीय.

पयःपूर Wassermenge Spr. (II) 6762.

पयस्विष्ठ und पयिष्ठ superl. zu पयस्विन् Pat. a. a. O. 6(4),47,a.

पयोद adj. Wasser spendend und zugleich m. Wolke Spr. (II) 2200.

पयोधि Wasserbehälter und zugleich Meer Spr. (II) 2200.

1. पर् mit आ intens. आपोपूर्यते Pat. a. a. O. 1,266,b.

— नि, निपूर्ताः पिण्डाः ebend. 6,13,a. b. intens. निपोपूर्यते ebend.

3. पर् mit आ Z. 7, आपृणोति erklärt der Comm., wie wir durch व्याप्रियते.

— व्या, व्यापृतध्यान = व्याप्रियमाण (Comm.) Bhāg. P. ed. Bomb. 1,11,37.

पर 3) c) Bez. des Lautes in dem ersten seiner vier Stadien. — d) ein best. Zeitmaass Sāj. zu ṚV. 1,123,8. पर bei Warāh., Kālasaṁkh. 374 = 24‴.

परभाव m. das Nachstehen (eines Wortes im Comp.) Pat. a. a. O. 2,371,b.

परम् 1) नहि प्रमादात्परमस्ति (= परो ऽस्ति) कश्चिद्वधो नराणामिह जीवलोके Spr. (II) 3518. — 5) न परम् — अपि nicht nur — sondern auch Kathās. 2,82. 33,138. न परम् — यावत् nicht nur — sondern sogar auch s. u. यावत् 2) g).

परमद m. die äusserste Stufe des Rausches (bei welcher alle drei Humores betheiligt sind) Çārṅg. Saṁh. 1,7,27.

परमहंस auch die Weltseele; s. u. हंस 1) c).

परसवर्णीभू mit dem nachfolgenden Laute homogen werden: °भूत Pat.

a. a. O. 8,67,*a*.

पराङ्गना (Nachträge) fehlerhaft für वाराङ्गना; vgl. Spr. (II) 4915.

परायीन 1) *c*) *vorzeitig* Z. d. d. m. G. 27,97.

परायण 2) Z. 6. 7 ed. Bomb. तस्य कालः परायणम्; vgl. Spr. (II) 3182.

परारिक m. oder °का f. (पला° v. l.) *eine best. Pflanze* Âpast. 1,17,26.

परार्धक *die eine Hälfte von Etwas* Spr. (II) 7321.

परिकृश Pat. a. a. O. 8,39,*b*.

परिक्रिया 2) राज्य° *Ausübung der Herrscherwürde* Spr. (II) 3480.

परिक्षेप 3) *Umfang:* षोडशाङ्गुलिपरिक्षेपे ग्रानुनी Karaka 3,8.

परिगन्तव्य adj. *zu erlangen, zu erreichen:* परिगन्त° (so lesen wir mit der ed. Bomb.) Venis. 41,41.

परिग्रह 3) परिग्रहः (im Gegens. zu सर्वग्रह) पुनः प्रमाणग्रहणमेकैकश्येन Karaka 3,1. — 7) *Besitz* Hem. Jogaç. 2,105. fgg.

परिग्रहीतर् 3) *Beherrscher* Pat. a. a. O. 2,380,*a*.

परिग्रहीतव्य adj. *was beherrscht wird* ebend.

परिघुर्घुरम् (Nachträge), °घर्घरम् unsere Ausg. des VP.

, परिचिन्तनीय (Nachträge) Spr. (II) 7317.

परिज्मन् 1) füge bei *rings befindlich, überall gegenwärtig* (in mehreren der angeführten Stellen; auch परिज्मेव स्वधा गयः: *überall hast du Heimath und Wohnung* RV. 6,2,8).

परिणति 1) (Nachträge) वाचां परिणतिषु so v. a. *im Wechsel der Rede, des Redeausdrucks;* der Spruch steht Râghavap. 1,47.

परिणामिक adj. *gut verdaulich* Spr. (II) 7394 wohl nur fehlerhaft für पारि°.

परिणेय adj. *ausfindig zu machen, auszuspüren* Pat. a. a. O. 4,5,*b*.

परितर्कण 2) *a*) wohl *Gefahr;* würde auch für mehrere der unter *b*) angeführten Stellen passen.

परित्यागिन् *der da entsagt* Spr. (II) 1765.

परिदृढ; davon denom. परिदृढयति Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

परिनिन्दा *Tadelsucht* Spr. (II) 103.

परिपन्थीभू *Jmdes* (gen.) *Widersacher werden* Venis. 44,4 v. u.

परिपीडन 1) 2) Spr. (II) 6888.

परिपृच्छक nom. ag. *Frager* Gop. Br. 1,1,27.

परिप्रापण n. *das Eintreten, Erfolgen* Pat. a. a. O. 7,85,*a*. 97,*b*.

परिभाण्ड n. wohl *Geräthe, Mobilien* Âpast. 2,14,8.

. परिभाषण 2) *a*) Spr. (II) 289.

परिभाषा 2) परिभाषास्य न नो भविष्यति *und es wird uns kein Vorwurf treffen* Pat. a. a. O. 3,28,*a*. — 3) परिभाषा पुनरेकदेशस्था सती कृत्स्नं शास्त्रमभिज्वलयति प्रदीपवत् ebend. 2,306,*b*.

परिभाष्य adj. *zu lehren, ausdrücklich zu sagen:* अ° ebend. 1,469,*a*.

परिमङ्कन n. ebend. 8,70,*b* (s. Corrigg.).

परिमार्गितव्य Suçr. 2,174,2.

परिलिखन n. *das Glattmachen, Poliren* Mârk. P. 106,65.

परिवर्त 3) Z. 3. 4 lies समुद्ग° *Vertauschung einer Dose*.

परिवर्तुल adj. *ganz rund:* मुख Spr. (II) 3404.

परिवापण Comm. zu Âçv. Çr. 12,8,25.

परिवृढ; davon denom. परिव्रढयति Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

परिवेत्तर् Sâmavidh. Br. 1,7,10.

2. परिवेदन, st. dessen पद्वेदनं ed. Bomb.

परिवेषण 2) mit शी auch ed. Bomb.

परिश्रित 2) Z. 4 auch ed. Bomb. परिस्नुते, = ग्रावृतदेशे Nilak.

परिषक्ता (Nachträge), परीषक्ता Hem. Jogaç. 3,151.

परिषेण m. N. pr. eines Mannes; s. पारिषेणय.

परिषेधाव् s. सेनय् mit परि.

2. परिसंवत्सर, °रो भव *werde um ein Jahr älter* d. h. *warte noch ein Jahr* Karaka 3,8.

परिसम्ब्य, dafür परिसत्य Âçv. Çr. 6,12,12 (auch unsere Hdschrr.).

परिसमाप्ति, प्रत्येकं वाक्यपरिसमाप्तिः *das Sicherstrecken —, Sichbeziehen auf jedes Einzelne* Pat. a. a. O. 1,65,*b*. 2,317,*a*. समुदाये वाक्या° 48,*b*.

परिसाधन Z. 3 füge bei *das Eintreiben, Zurückfordern* (einer ausgeliehenen Schuld u. s. w.).

परिसावकीय् = परिसावकमिच्छति (so Pat.).

परिस्तरण 1) füge *Streu* hinzu und streiche 2) *Decke* (?).

परिस्तरणिका (Nachträge) ist = ग्रनुस्तरणी.

परिस्फूर्ति f. *das Erhellen, Deutlichwerden, Hervorleuchten* Kuvalaj. 61,*b*.

परिस्रष्टर् nom. ag. = संस्रष्टर् MBh. 12,9019.

परिहाटक ist im MBh. (vgl. noch 4,296. 301) adj. *ganz von Gold*.

परिहार 2) Z. 9 lies क्लिष्टप्राप्तिपरिहार°.

परीचिक्षिषु (vom desid. von ईक्ष् mit परि) adj. *zu prüfen —, zu untersuchen beabsichtigend;* mit acc. Çañk. zu Kan. 4,2,1.

परीवाह s. परिवाह.

परीषक्ता = परिषक्ता (Nachträge) Hem. Jogaç. 3,151.

परुष 2) *b*) lies °धन्वानः.

परेप Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,44,*a*.

परोक्ष 3) f. (sc. विभक्ति) *eine Personalendung des Perfects* ebend. 1,186,*b*. Kâtantra 3,1,13. 29.

पर्च् mit सम् 1) स्तनसंपृक्तं रक्तम् *das in den Brüsten enthaltene Blut* Spr. (II) 2980.

पर्ण 2) *a*) Z. 7 lies °वल्क st. °कांस्क.

पर्णघ, °घ्न besser adj. *dem P. verderblich*.

पर्णाश 4) Hariv. 8443 पर्णास die neuere Ausg.

पर्णिन् 1) *c*) *aus dem Holze der Butea frondosa gemacht* R. ed. Bomb. 1,14,22.

पर्पट 1) *b*) *ein in Schmalz gebratener bröcklicher Kuchen aus Reis- oder Erbsenmehl mit Gewürzen* Molesw. Shakesp. (पापड, پاپر) Madan. 11,26. Bhâvapr. 5. — 2) *b*) Z. 3 lies रञ्जनी st. रञ्जली.

पर्यङ्क Bez. *einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 4,123. fg.

पर्यटक nom. ag. *Herumstreicher* Comm. zu Mṛkkh. 37,9 nach Stenzler's Verbesserung.

पर्यन्त, °म् adv. so v. a. *summa summarum* Spr. (II) 4813.

पर्यवदातत्व n. *vollkommene Lauterkeit:* श्रुतेः Karaka 1,9.

पर्यवपाद m. = द्रूपात्तद्रमाप्ति Kâś. in Mahâbh. lith. Ausg. 3,111,*a*.

पर्यवपाद्य adj. Pat. ebend. 3,111,*a*. *b*. = पर्यवपादे साधुः Kâś.

पर्यसन n. *das Hinundhergeworfenwerden:* eines Wagens Karaka 3,3.

पर्याय so v. a. *Wahrscheinlichkeit:* न पर्यायो ऽस्ति यत्साम्यं त्वयि कुर्युः

MBh. 5,2684. = उपाय Nîlak.

पर्यायवाचक Z. 12 lies 12926 st. 12927.

पर्युदसितव्य adj. *auszuschliessen, zu negiren* Pat. a. a. O. 4,30,*a*.

पर्वणी 2) *c*) *eine best. Gemüsepflanze* (= पर्वशाक Comm.) Karaka 1,27.

पर्वन् Sp. 587, Z. 3, चतुर्विंश haben wir oben als *aus 24 bestehend* erklärt. पर्वन् ist hier als coll. zu fassen.

पर्वपुष्पी f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

पर्वशाक n. s. oben u. पर्वणी 2) *c*).

पल 2) *a*) m. पुराकल्प एतदासीत् । षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पणाः पलं नामसंबन्धः Pat. a. a. O. 1,225,*a*.

पलाण्डु Âpast. 1,17,26.

पलाश 2) अहर्निशं वर्षति वारिदश्चेत्तथापि पत्रत्रितयं पलाशे Spr. (II) 4568.

पल्य 2) पल्य und पल्योपम Wilson, Sel. Works 1,308.

पल्लव 6) Z. d. d. m. G. 27,34.

पल्लवित 2) आशा° *hoffnungsreich* Spr. (II) 928.

पवन n. *das Blasen:* वायोस्तिर्यक्पवनम् Kan. 5,2,13.

पवनतनय patron. des Bhîmasena Venîs. 82,6 v. u.

पवनात्मज 2) in Râǵa-Tar. ist wohl Bhîmasena gemeint.

पवित्रय्, पवित्रित (पवित्रत die Hdschr.) Hem. Jogaç. 3,129.

1. पश् mit प्रति *erleben, erfahren:* नाप्रियं प्रतिपश्येयुः Spr. (II) 3380.

1. पशु auch *Fleisch* RV. 1,166,6.

पश्चादहन् adv. *am Nachmittag* MBh. 5,3803.

पष्ठवाह् vgl. पष्ठवाह् II. 4260.

पस्पशा f. Titel der Einleitung Patańǵali's zum Mahâbhâshja Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,198,*b*. Ind. St. 13,334.

1. पा mit प्र, absolut. °पाय und °पीय Vâmana 5,2,76.

6. पा mit उद् (Nachträge), vgl. die unter 1. पा mit उद् angeführte Stelle.

2. पाक so v. a. *Umstimmung:* सहृदयहृदयपाकम् Cit. bei Vâmana 1,2,18. *Reife, Vollkommenheit:* शब्द° Cit. ebend. 1,3,15. काव्य° Cit. ebend. 3,2,14.

पाकक्रिया f. *das Kochen* Spr. (II) 7441.

पाकयज्ञ 1) Gop. Br. 1,5,23.

पाकशास्त्र n. *Kochkunst* Bhâvapr. 5.

पाकात्यय m. *Verdunkelung der Cornea nach einer Entzündung* Wise 294. Suçr. 2,317,7.

पाङ्गि und पाङ्गु (Nachträge) zu streichen; die richtige Form (aber nicht Sanskrit) ist पाडी; vgl. Pischel, de Gramm. prâcr. 25.

पाचत adj. von पचत् Pat. a. a. O. 3,79,*b*.

पाचकलापिक adj. ebend. 5,42,*a*.

पाञ्चरात्रिक adj. *fünftägig* Sâmavidh. Br. 1,3,8.

पाञ्चिक N. pr. auch Hariv. 1217.

पाटल adj. von पाटली *Bignonia suaveolens:* मूलानि Pat. a. a. O. 4,89,*a*.

पाटलिका vgl. लवणा°.

पाटीर m. *Sandelbaum* Spr. (II) 5441.

पाठ vgl. सकृ°.

पाठन (vom caus. von पठ्) n. *das Unterrichten* Spr. (II) 6799.

पाणविक (von पणव) m. 1) *Trommelschläger* Pat. a. a. O. 4,90,*b*. — 2) *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

पाण्डर 4) f. आ N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,140. 4,87. 5,97.

पात 9) gehört zu 8). Mit Râhu ist oben der चन्द्रपात gemeint. Das angeführte comp. bedeutet *Knoten des Mondes*. Eigentlich ist पात *der Punkt, in welchem Mond- und Sonnenbahn (Ekliptik) zusammenfallen* d. i. *sich schneiden*.

पातालप्रस्थ n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon °प्रस्थिक adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

पातिन् 1) Z. 3 शब्द° Ragh. 9,73 bedeutet *nach dem blossen Schalle treffend*.

पात्र 5) Râǵa-Tar. 5,304 gehört zu 3) *Meister in* (gen.); vgl. Spr. (II) 2573.

पात्रता 1) शीतोष्णयोः so v. a. *das Ertragen —, Erdulden von* Spr. (II) 1687.

पात्रसंचार, lies *das Herumgehen der Schüsseln* und vgl. संचार am Ende.

पाद 9) gemeint ist *ein Fuss einer als Schlauch dienenden Thierhaut;* vgl. दृतेधारपात् Varâh. Jogajâtrâ 1,4.

पादवन्दनिक adj. von पादवन्दन; s. u. लावण्यार्जित.

2. पादविरज्, lies *einfüssig* und vgl. u. 1. विरज् 6).

पादांशिक adj. *um einen Theil grösser oder kleiner:* काल Karaka 3,7.

पादिक in Verbindung mit अहन् so v. a. *Tagelohn:* कर्मकराः कुर्वन्ति पादिकमहर्लभेमहीति Pat. a. a. O. 1,256,*b*. u. ohne अहन् 257,*a*.

पादुकिन् adj. *beschuht* Âpast. 1,8,2.

पापकृत्य्, °त्यति denom. von पापकृत् Pat. a. a. O. 1,267,*b*.

पार 1) adj. *hinüberbringend, übersetzend* RV. 5,31,8. m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पार m. = पाल *Hüter* in ब्रह्मद्वार° Maitrjup. 6,28.

पारद m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पारमगोपुच्छिक adj. = परमगोपुच्छेन क्रीतम् Pat. a. a. O. 5,9,*b*.

पारंपर्य 2) *a*) *Tradition* Spr. (II) 7563. instr. *nach und nach* 3046.

पारवश्य Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,38.

पारविन्द m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पारिक्षेपक *Einwurf* Karaka 3,8.

पारिग्रामिक (Nachträge) vgl. oben परि°.

पारिदृढि m. patron. von परिदृढ; f. °ढी Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

पारियात्र, richtiger °पात्र, wie die Bomb. Ausgg. haben.

पारिप्लव 2) *b*) nach Nîlak. N. einer Gruppe von Göttern.

पारिभाषिक (auch Nachträge) überall *technisch, der Kunstsprache angehörig;* vgl. noch Pat. a. a. O. 1,194,*b*. 216,*b*.

पारिवृढि m. patron. von परिवृढ; f. °ढी ebend. 7,90,*a*.

पारिषेण्य m. patron. von परिषेणा ebend. 4,54,*a*.

पारिहारिक adj. *privilegirt:* चोर Spr. (II) 4063.

पारुष्य 2) *a*) शिरोरुहेषु *Struppigkeit* Spr. (II) 1687.

पारेधन्व N. pr. einer Oertlichkeit; davon °क adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

पारेवत *eine best. Pflanze;* vgl. रैवतक 2) und रैवतक 2). *eine Dattelart* (auch पालेवत) Râǵan. 11,88. Karaka 1,27. — Vgl. पालीवत.

2. पार्थ auf पृथु = पृथा zurückgeführt Pat. a. a. O. 4,54,*b*.

पालकाव्य n. = पालकाव्य Aufrecht, Halâj. Index u. स्थूलोञ्चय.

पालय् mit संपरि s. संपरिपालन.

पालि 3) पालीयं चम्पकानाम् Ratnâv. 61,1.

पालीवत und पालेवत s. oben u. पारेवत.

पावमान 2) R̥V. 9,67,31. fg.

पिङ्गलकाण्व m. N. pr. eines Lehrers Pat. a. a. O. 1,177,b.

पिङ्गलिमन् m. nom. abstr. von पिङ्गल adj. Vâmana 5,2,20.

पिच्छ 2) d) सम्यक्प्रस्रुतस्वेद° adj. Karaka 1,14. — e) hierher wohl Karaka 1,28.

पिञ्जरत्व n. *Fahlheit:* der Haare im Alter Karaka 1,5.

पिण्डक 7) c) *Bank, Erhöhung* und dgl. zum Liegen Karaka 1,15.

पिण्डय्, पिण्डित *vereinigt* Spr. (II) 7554.

पितर्, Sp. 715, Z. 8 lies 6,73,1 st. 6,71,4.

पितृमातृमय adj. (nur) *an Vater und Mutter denkend* Spr. (II) 4075.

पिनाक n. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. वज्र.

पिपतिषु 4) Râǵa-Tar. 8,1297, wo nach Kern zu lesen ist पुण्यवतये पिपतिषवे.

पिपासु, मधु° Vâmana 5,2,14.

पिप्पलक 1) Karaka 4,8. — 2) द्वे तीक्ष्णे सूचीपिप्पलके सौवर्णराजती ebend.

पिष्टक n. *Mehl:* सूक्ष्म° Spr. (II) 394.

पिष्पल Hem. Jogaç. 3,42 fehlerhaft für पिप्पल 1) a).

पीठ 1) अक्षनिवपन° *Spieltisch* Durga zu Nir. 3,5. — 8) so v. a. *District, Provinz:* धारा° (so nach Kern zu lesen) Pańkat. ed. Bomb. IV & V 20,2. अवन्ती° 3.

पीड् vgl. पिष्.

पीडा 1) (Nachträge) अपीडया *nicht ungern, gern* auch MBh. 12,3250.

पीतदीक्षा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,54. 95.

पीतमारुत m. *eine Art Schlange* Karaka 1,29.

पीतिमन् m. nom. abstr. von पीत *gelb* Vâmana 5,2,20.

पीनत्व n. = पीनता Ratnâv. 60,8.

पुञ्जय् mit अव, संमार्जन्यवपुञ्जित *auf einen Haufen gebracht, zusammengekehrt* Mrk. r. 233.

पुट Z. 3 streiche कर° MBh. 14,1928 und vgl. oben करपुट.

पुटक 1) ईदृशौ च ध्रुवौ (*Nasenspitze?*) कुरु ईदृशौ पुटकौ (*Nasenloch?*) कुरु Pat. a. a. O. 3,28,a.

पुण्डरीकाक्ष 3) *ein best. zu den* अम्बुचारिन् *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

पुण्य 1) n. auch = धर्म *moralisches, religiöses Verdienst.*

2. पुण्यफल, lies लक्ष्म्याराम.

पुत्रपौत्रक n. = पुत्रपौत्र Spr. (II) 696.

पुन्य R. ed. Bomb. 1,44,21.

पुद्गल 2) a) (Nachträge) Hem. Jogaç. 3,145.

पुनरिज्या f. *wiederholtes Opfer* Âçv. Çr. 3,10,19.

पुनर्गव m. Pat. a. a. O. 2,323,b.

पुनर्भार्या f. *eine zweite Gattin* so v. a. *Wiederverheirathung* Spr. (II) 7388.

पुनर्मार m. *ein abermaliger Tod:* अ° adj. VP. 2,8,96.

पुनर्वसु 1) Z. 3 R̥V. 10,19,1 nach Delbrück wohl adj. *Güter wiederbringend.* Zugleich scheint aber auch eine Beziehung auf das *Sternbild* darin zu liegen, wie aus dem vorangehenden रेवती: zu vermuthen ist. — 4) Hauptunterredner bei Karaka mit dem patron. Âtreja.

पुनाराज m. *zum andern Mal König* Pat. a. a. O. 2,323,b.

पुरा Sp. 784, Z. 2 Ait. Br. 2,6 gehört zu 2) b).

पुरु Sp. 790, Z. 7. 8 Bhâg. P. 9,24,52 ist पुरुविश्रुत eher als ein N. aufzufassen.

पुरुनि:षिध्, lies *Vieles abwehrend* und vgl. 1. सिध् mit निस्.

पुरुविश्रुत s. oben u. पुरु.

पुरुशाक, lies *hilfreich.*

पुरुषकार *Hochmuth, Dünkel* Pat. a. a. O. 6,27,b.

पुरुषसिंह auch so v. a. *der Beste unter den Menschen;* s. u. सिंह 1) e).

पुरुषार्थ 1) Hem. Jogaç. 4,57.

पुरोडाशीय und °डाश्य Pat. a. a. O. 5,2,b.

पुरोभाविन् adj. *bevorstehend* Spr. (II) 4756.

पुरोहविस्, lies *das Opfer vorn (im Osten) habend;* vgl. TS. Comm. 1,403.

पुलक 1) a) *eine best. Körnerfrucht* Karaka 1,14.

पुलाक 1) *eine best. Körnerfrucht;* vgl. Comm. zu Âçv. Çr. 1,13,5.

1. पुष्, partic. 1) Z. 14. fgg. अपुष्टार्थत्व n. *Inhaltslosigkeit, Leerheit, Trivialität* Vâmana 4,2,19.

— सम् zu streichen, da शं पुष्णाति zu lesen ist; vgl. Spr. (II) 7371.

पुष्कर 25) °घन Comm. zu TBr. 3,564,15.

पुष्करावर्तक Venis. 57.

पुष्टि 1) füge *Pflege* hinzu.

पुष्पक, पुष्पका येषां (so lesen wir) ते पुष्पकाः Pat. a. a. O. 6,58,b. 63, b. पुष्पका इति श्रेयो विन्दव उच्यन्ते तद्योगाद्विडालाः पुष्पका इत्याहुः Kaij. Könnte auch पुष्यक sein.

पुष्पनेत्र *eine Art von Katheter* Karaka 10,9.

पुष्पवत् 2) a) das Thema ist nach Aufrecht पुष्पवन्त; vgl. Kâçikh. 23, 11. 59,34 in Z. d. d. m. G. 25,456.

पुष्पित 1) a) मरपालतर्णैः so v. a. *versehen mit* Karaka 5,2.

पुष्पितक m. N. pr. eines Berges Hariv. 12841.

पुस्तक (Nachträge), schalte Verz. d. Oxf. H. vor 217,a,10 ein.

1. पू 1) *büssen* R̥V. 7,28,4.

2. पू vgl. auch स्व°.

पूग 1) a. वर्षपूगान्यनेकानि R. ed. Bomb. 1,48,16.

पूज् mit प्रति *eine Ehre erwiedern* MBh. 13,6852.

— संप्रति Z. 2 lies संप्रतिपूजित: st. प्रति° und vgl. संप्रतिपूजा.

पूपलिका *Kuchen* überh. Karaka 3,7. 8,22.

पूय Spr. (II) 401 (Conj.).

पूयमान (partic. praes. pass. von 1. पू) m. N. pr. s. पैयमानि weiter unten.

पूर्णहोम Vaitân. 10.

पूर्वक 2) अहिंसापूर्वको धर्मः *vor Allem in der Schonung alles Lebenden bestehend* Spr. (II) 821.

पूर्वभूभृत् m. *der Berg des Ostens* (hinter dem die Sonne aufgeht) und zugleich *ein früherer Fürst* Spr. (II) 5075.

पूर्वरूप 4) so v. a. *Vorläufer:* die Blüthe ist पू° der Frucht Karaka 5,2.

पूल, धान्य° Comm. zu Âçv. Çr. 9,7,18. विक्षिप्तेषु पूलेषु गोषु चरन्तीषु Pat. a. a. O. 2,335,a. पलपूली (vgl. Corrigg.) ebend. und 336,b.

पृथ् f. = पृथा ebend. 4,54,b.

पृथक्पद adj. *aus für sich* (nicht in Zusammensetzungen) *stehenden*

Worten bestehend und davon nom. abstr. °त्व n. VĀMANA 3,1,15.

पृथिवीमत् adj. von पृथिवी PAT. a. a. O. 8,32,*b*.

पृथुशिरस् f. N. pr. einer Tochter Puloman's HARIV. 207 nach der Lesart der neueren Ausg., वृषशिरस् die ältere.

पृश्निबाहु 1) Z. 2 lies 4,15,12.

पृषत und पृषत्, damit विप्रुष् zu vergleichen.

पृष्ठगालन (?) HEM. JOGAÇ. 3,110.

पेषक m. *Stösser:* ओषध° KARAKA 1,15.

पैङ्गलकाण्व m. patron. von पिङ्गलकाण्व PAT. a. a. O. 1,177,*b*.

पैङ्गल्य 2) KARAKA 4,8.

पैठरिक (von पिठर) m. wohl *ein Musikant auf dem Kochtopfe* PAT. a. a. O. 4,90,*b*.

पैलीय m. pl. *die Schüler des* Paila ebend. 4,60,*a*.

पैलुशीर्षि m. patron. ebend. 6,26,*a*.

पोटलिका (s. u. पोटलक), ओषधीनाम् KARAKA 3,8.

पोतक, f. पोतिका *Gewand, Kleid* PAÑKAT. ed. Bomb. IV & V 25,22. 26,3. 6.

पोतास RĀGA-TAR. 7,1127.

पोनक s. शत°.

पोषण 1) P. 3,1,116, Schol. — 2) इन्द्रिय° *das Pflegen der Sinne* Spr. (II) 2535. — Vgl. oben असती°.

पोषध bei den Gaina HEM. JOGAÇ. 3,84. fg. fehlerhaft पौ° 116.

पोषम् absol. am Ende eines comp.: स्वपोषं पुष्यति, रै°, धन°, अश्व°, गो° PAT. a. a. O. 1,167,*a*.

पौणिकेर m. metron. ebend. 4,53,*b*.

पौतन्य n. nom. abstr. zu पूतना 1) ebend. 4,10,*a*.

पौदन्य, वौदन्य NILAK.

पौनर्वाचिक adj. *pleonastisch, überflüssig* Comm. zu ĀÇV. GṚHJ. 1,2,4.

पौयमानि m. patron. von पूयमान PAT. a. a. O. 1,62,*a*.

पौर्ति m. patron. von पूर्त ebend. 1,266,*b*.

पौर्वक (von पूर्व) adj. *von den Vorgängern stammend, ererbt:* खनित्र: R. ed. Bomb. 1,7,6.

पौर्वकाल्य n. *Priorität* PAT. a. a. O. 3,102,*b*. 103,*a*.

पौर्वभक्तिक adj. (f. ई) *vor dem Essen zu sich genommen* KARAKA 8, 12. पूर्व° v. l.

पौषध s. oben u. पोषध.

प्रकल्पक adj. (f. °कल्पिका) *am Platze seiend* PAT. a. a. O. 1,95,*a*. 165,*b*.

प्रकाङ्क्षा f. *Appetit* KARAKA 1,13.

प्रकृति 1) °स्थ *in normalen d. i. guten Verhältnissen sich befindend* (Gegensatz विषमस्थ) Spr. (II) 5296. — 4) Z. 17 द्रव्यप्रकृति erklärt der Comm. zu KĀM. NĪTIS. 5,2 durch कोशप्रकृति.

प्रकृतिपाठ m. so v. a. धातुपाठ *Wurzelverzeichniss* PAT. a. a. O. 1,46,*a*.

1. प्रकृतिभाव ĀÇV. ÇR. 12,15,12.

प्रकृत्तं (v. l. zu विकृत्त VS. 16,21) TS. 4,5,3,1. Ind. St. 2,28.

प्रक्रान्ति f. *das am Platze Sein* PAT. a. a. O. 1,165,*b*. 268,*a*.

प्रक्रमितर् nom. ag. und प्रक्रमितव्य partic. fut. pass. ebend. 7,92,*a*.

प्रक्षेप 1) *das Zulegen, Mehren* (*Vergrösserung der Dosis*) KARAKA 1,7. — 2) TBR. Comm. 1,127.

प्रख्या f. PAT. a. a. O. 1,221,*a*. = बुद्धि *Wahrnehmung* KAIJ.

प्रगट HEM. JOGAÇ. 2,38 fehlerhaft für प्रकट.

प्रगुण, अ° *störrisch, widerspänstig:* कलत्र Cit. bei VĀMANA 4,2,7.

प्रगुणीभूत adj. *in die richtige Lage gekommen* KARAKA 1,7.

प्रचर्या f. *Handlung* ĀÇV. ÇR. 3,10,23.

प्रचार 1) तस्यैव नामगुणयोः सुचिरं प्रचारः so v. a. *dessen Name und Vorzüge leben gar lange* Spr. (II) 7242.

प्रणमन (Nachträge), गुरुपाद° Spr. (II) 1543.

प्रणयन, श्रद्धा° *das Auftreten von Gelüsten:* उच्चावचेषु भावेषु KARAKA 4,4.

प्रणिधान 1) कायवाङ्मनसां दुष्टं प्रणिधानम् *Anwendung* HEM. JOGAÇ. 3,114.

1. प्रति 8) mit gen. HARIV. 10967. — 9) Z. 3 मां प्रति *nach meiner Meinung, in meinen Augen* auch Spr. (II) 7211.

प्रतिकर्मन् 4) *Kur, Behandlung* (des Arztes) KARAKA 1,29.

प्रतिकाय 3) *Gegner* KIR. 14,17.

प्रतिकील m. *ein entgegenstehender Pflock:* कीलप्रतिकीलवत् तद्यथा। कील आहन्यमानः प्रतिकीलं निर्हन्ति PAT. a. a. O. 2,350,*b*.

प्रतिग्रह 8) *Napf und Topf für die verschiedenen Bedürfnisse eines Kranken* KARAKA 1,15.

प्रतिचक्षस्, lies °चक्ष.

प्रतिच्छाया *entstelltes Schatten-* oder *Spiegelbild* (eines Kranken als Vorzeichen des Todes) KARAKA 5,7. 8.

प्रतिजूतिवर्पस् bedeutet *je nach Antrieb* oder *Anlass eine Gestalt annehmend*.

प्रतितद्विद् f. *die Erkenntniss des Gegentheils davon* KAUSH. UP. 1,2.

प्रतिदत्त adj. PAT. a. a. O. 6,103,*b* fehlerhaft für प्रतिसिद्धत्त; vgl. VS. 17,84.

प्रतिधावन, ed. Bomb. प्रतिबाधन.

प्रतिनिष्ठ adj. *auf der Gegenseite stehend* KARAKA 3,8.

प्रतिपत्ति 7) HEM. JOGAÇ. 3,123. 125.

प्रतिपृष्ठा f. *jede Seite eines Blattes* Notices of Skt Mss. 1,1—16. Richtig wäre °पृष्ठम् adv.?

प्रतिबन्ध 3) Gegens. अभिव्यक्ति ÇAÑK. zu BĀDAR. 1,3,30 (S. 300,7. 9).

प्रतिबाधन MBH. 8,3398 nach der Lesart der ed. Bomb.

प्रतिभय 2) *Gefahr* Spr. (II) 4602.

प्रतिभानवत् Z. 4, zu प्रतिभानवत्त्व s. Spr. (II) 6451.

प्रतिभू, दर्शन° Spr. (II) 3088.

प्रतिम m. = प्रतिमा 2) *d*) HĀR. 204.

प्रतिमङ्गलवार wohl eher *jeder Dienstag*.

प्रतिमान 3) Z. 3 lies त्रैलोक्यातति°.

प्रतियोगम् adv. *Regel für Regel* PAT. a. a. O. 1,242,*b*.

प्रतिराशम् adv. ebend. 5,78,*b*.

प्रतिविधेय *zurückzuweisen, zu verwerfen* VĀMANA 5,2,69. n. impers. *inhibendum* PAT. a. a. O. 1,242,*a*.

प्रतिशरण n. *das Abstossen* (der Spitze) Comm. zu TS. 2,738.

प्रतिशरीरम् adv. *in Bezug auf die eigene Person* PAT. a. a. O. 1,142,*b*.

प्रतिश्रुति *Antwort* KĀṬH. 36,9.

प्रतिषेध्य adj. *zu verhindern, zurückzuweisen, zu verbieten* PAT. a. a. O. 1,33,*a*. 111,*a*. 119,*a*.

प्रतिष्ठ 4) n. so v. a. प्रतिष्ठा in der hier u. 14) angeführten Stelle ṚV. 10,73,6: *du trafst die innersten Halt-, Stützpunkte* so v. a. *du trafst in's Herz.*

प्रतिष्ठा 6) *Vorzüglichkeit* überh.: काव्यबन्धस्य Cit. bei Vâmana 1,1, 5. — 14) s. oben u. प्रतिष्ठ.

प्रतिसंख्यान n. *ein abermaliges Erwägen des pro und contra* MBh. 13, 6472.

प्रतिसरण n. *das Zurücktreten:* सरसाम् als portentum Kâraka 1,12.

प्रतिसूर्यमत्स्य m. *eine best. Erscheinung an der Sonne* Âpast. 1,11,31.

प्रतिस्वम् (Nachträge) Comm. zu ṚV. Prât. 11,11.

प्रतिसंहार m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,4.

प्रतीक 1) c) *Abbild* so v. a. *Copie, Exemplar:* नाममाला° Vâmana 1,3,6.

प्रतीत्य (von 3. इ mit प्रति) n. *Bestätigung, Erfahrung* ṚV. 7,68,6. *Verheissung, Vertröstung* 4,5,14.

प्रतीवाप *Lohn* Gop. Br. 1,1,23. diese Bed. wohl auch Kauç.

प्रतूर्ति s. सु°.

प्रत्यङ्ग 1) प्रत्यङ्गवर्ती लोकः so v. a. *mit der eigenen Person sich beschäftigend* Pat. a. a. O. 1,142,b.

प्रत्यञ्च् 1) a) Z. 5. 6 Çvetâçv. Up. 3,2 liest, wie wir vermuthet hatten. — b) प्रत्यक्पदे रूपसहन् *rückwärts* Spr. (II) 6032.

प्रत्यनुयोग m. *Gegenfrage* Kâraka 3,8.

प्रत्यभिज्ञान 3) *Wechselbeziehung* Comm. zu Âçv. Çr. 3,4,12.

प्रत्ययधातु m. *Denominativstamm* Pat. a. a. O. 6,63,a.

प्रत्ययन, lies enklitisch.

प्रत्ययिक Pat. a. a. O. 5,52,a.

प्रत्याख्यान 1) *das Begegnen, Bekämpfen:* कामलोभभयक्रोध° Hem. Jogaç. 1,27 (pl.). ohne Object vielleicht so v. a. *das Abweisen alles dessen, was die Seelenruhe stören könnte,* 3,121. 123. — अप्रत्याख्यानक und प्रत्याख्यात 4,7.

प्रत्यात्मम् *singulatim* Pat. a. a. O. 1,124,b.

प्रत्याम्नायम् adv. *zu dem einzelnen Textbuch* Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1.

2. प्रत्यायन 3) f. आ *das Beruhigen, Trösten* Ratnâv. 59,13.

प्रत्यारम्भ 2) *Aufhebung, das Rückgängigmachen* Pat. a. a. O. 7,55,a.

प्रत्यासत्ति f. = प्रसाद *Heiterkeit des Gemüths, gute Laune* Ratnâv. 82,8.

प्रत्यासारिन् adj. Pat. a. a. O. 3,68,a.

प्रत्युदाहार्य adj. *als Gegenbeispiel anzuführen* ebend. 1,249,a.

प्रथय् caus. von 1. प्रथ् und auch = पथयाचष्टे ebend. 6(4),44,b.

प्रथस् (Accent der Ausg. fehlerhaft; vgl. वधस्) TBr. 3,7,5,3. = प्रथनशील Comm.

प्रदक्षिणा 1) b) तस्य सर्वं प्रदक्षिणाम् *dem geht Alles gut von Statten* Spr. (II) 5408.

प्रदर vgl. रक्त°.

प्रदातर् 1) गणा° *der einer Gesellschaft Etwas giebt* Spr. (II) 7517.

प्रद्युम्न (neben सुम्न) = काम *das Angenehme* Spr. (II) 3106 (Conj.).

प्रधन 1) a) streiche am Ende सस्तुल°.

प्रपर्ण und प्रपलाशिन् adj. *dessen Blätter (Laub) abgefallen sind* Pat. a. a. O. 2,364,b. °कि dass. 4,262,b.

प्रपालक nom. ag. *Behüter, Beschützer* Spr. (II) 7180, v. l.

प्रबोधक nom. ag. *erweckend, zum Aufblühen bringend* Spr. (II) 2905.

प्रभावना etwa *Pflege* (einer Lehre) Hem. Jogaç. 2,16.

प्रमङ्गन (nicht प्रमङ्गन) Pat. a. a. O. 8,70,b.

प्रमति 2) Daçak. 129. fgg.

प्रमथन 1) *zu Nichte machend:* मल° Spr. (II) 7239.

प्रमाण 1) चतुरङ्गुलप्रमाणे *in einer Entfernung von vier Fingerbreiten* Spr. (II) 2907.

प्रमाणीकरण n. *das als Autorität Anführen* Pat. a. a. O. 1,45,b.

प्रमुद्, प्रमुदे भू *grosse Freude gewähren* Spr. (II) 7012.

प्रमोदक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167. 169.

प्रमोद bei den Gaina *die Freude Verklärter an der Tugend* Hem. Jogaç. 4,116. 118. °पति 3,135.

प्रयतन n. als Erklärung von प्रयत्न Pat. a. a. O. 1,70,a. b.

प्रयुत् s. u. 2. यु mit प्र.

प्रयुतम्, lies von यु mit प्र st. wie oben.

प्रयोगदर्पण m. Titel eines Werkes Ind. Antiq. 1874, S. 133,a.

प्रयोगसार Z. 2 lies तैत्राधि°.

प्रयोजक 1) *einen Auftrag ertheilend* Z. d. d. m. G. 7,168, N. 1.

प्रयोज्य 4) (Nachträge) ebend.

प्रर्क्ष (प्र + ऋक्ष) adj. comp. Pat. a. a. O. 1,295,a.

प्रर्षभ (प्र + ऋषभ) desgl. ebend. und 6,42,a.

प्रलय 4) *Untergang* (von Sternen) Spr. (II) 1662 (Conj.).

प्रलयंकर adj. (f. ई) *Verderben bringend* Spr. (II) 7479.

प्रवय्या von 1. वी mit प्र, Bed. *zu belegen, zu befruchten.*

1. प्रवर 4) f. ई Pat. a. a. O. 4,24,a. b. — Vgl. प्रावर.

प्रवर्ग्य, lies *das Setzen an oder in das Feuer* st. *das Eingiessen der Milch.*

प्रवर्त *Ohrring* Comm. zu TS. 2,453. fg.

प्रवर्तयितर् 1) Pat. a. a. O. 1,250,b.

प्रवसृण n. *das Ziehenlassen, Verheirathen:* कन्या° Sâmavidh. Br. 2,6,12.

प्रवात adj. *erschöpft, müde:* बालवृद्धाः प्रवातास्य वर्जयित्वर्ध्यायामम् Kâraka 1,7.

प्रवाद 1) a) Z. 2 अप्रमादेन ed. Bomb. — c) Z. 8 lies व्याघ्रो st. व्याघ्रो. *böses Gerede über* (gen.), *Verleumdung;* pl. Z. d. d. m. G. 27,21.

प्रवाहिन् vgl. सोम°.

प्रविचार s. मुख° weiter unten.

प्रविचारणा f. *Unterscheidung* so v. a. *Art* Kâraka 1,13.

प्रविलसेन, प्रविलासेन der gedr. Text 4,24,12.

प्रवृञ्जन, lies *das Anrücken an's Feuer.*

प्रवृत्तिमत् adj. *einer Sache hingegeben* Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,283,a.

प्रवेतर् ebend. 2,405,a. b.

प्रवेश 3) lies *Anwendung von Etwas, Benutzung, das Geschäftemachen mit* und vgl. 4. विश् mit प्र partic. b) β).

प्रशंसक, शिष्टाचार° Hem. Jogaç. 1,46.

प्रशर्ध, lies *keck, trotzig.*

प्रशाम् vgl. 2. शम् mit प्र am Ende vor caus.

प्रशुचि adj. *vollkommen rein* R. ed. Bomb. 1,29,32.

प्रष्ठ 1) f. प्रष्ठी Pat. a. a. O. 4,24,a. b. — Vgl. प्राष्ठ.

प्रसङ्क्ष्य adj. *eintreten —, Statt finden zu lassen* ebend. 2,392,b. 6(4),41,a.

प्रसङ्ग 2) pl. *Alles was mit etwas Anderm in Verbindung steht, daraus folgt* Spr. (II) 4033.

प्रसङ्गिन् 2) कृताकृत° ist कृते ऽकृते च प्र° *eintretend*; vgl. Pat. a. a. O. 6(4),28,a.

प्रसज्य in Verbindung mit प्रतिषेध ist *eine Negation der Aussage selbst*, die eigentlich stets durch das selbständige न, nicht durch das अ privativum ausgedrückt werden müsste. So wird in dem ersten der in den Nachträgen angeführten Beispiele अगुत्का als fehlerhaft für न गुत्का a. a. O. getadelt. Die Regel सृजिदृशोर्झल्यमकिति P. 6,1,58 ist nur dann genau, wenn अकिति als eine solche Negation d. i. als किति न gefasst wird. Schliesslich ist zu bemerken, dass प्रसज्य in dieser Verbindung absolut ist, da bei Pat. a. a. O. 1,180,b. 182,a. 203,b प्रसज्यायं प्रतिषेधः gesagt wird.

प्रसन्न 3) ebend. 5,67,a.

प्रसर्पक R. ed. Bomb. 1,14,53.

प्रसवन *das Gebären, Geburt* Spr. (II) 3836 (Conj.).

2. प्रसवितर्, कुरुवंश° Spr. (II) 6004.

प्रसह्य 2) die richtige Lesart ist wohl प्रसह्यापहृत्य.

2. प्रसह्य mit infin. = शक्य Spr. (II) 4761.

प्रसारण 1) *b)* Pat. a. a. O. 1,57,b. 4,15,b.

प्रसिति 4) Z. 4 lies दीधियुर्गैः — 5) Z. 3 lies 7,105,12. — Vgl. auch u. 1. und 2. सि mit प्र.

प्रसूतिका 1) गावः प्रसूतिकाः: *Kühe, die vor Kurzem gekalbt haben*, Spr. (II) 7466.

प्रस्कन्दन 2) *b) Mittel zur Beförderung des Stuhlganges* Káraka 1,13.

प्रस्कन्दिन् adj. *springend*: अग्नि° *in's Feuer* Gop. Br. 1,2,4.

प्रस्तरस्वेदन n. *Bez. einer Art des Schweisstreibens beim Liegen auf einer Streu* Káraka 1,14.

प्रस्विति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

प्रस्नवितर् nom. ag. und प्रस्नवितव्य partic. fut. pass. Pat. a. a. O. 7,92,a.

प्रस्नवित्रीय्, °यति = प्रस्नवितेवाचरति ebend. 7,92,b.

प्रस्फिन्न adj. ebend. 1,295,a. 6,85,a.

प्रहास 1) *d)* (Nachträge), lies Ministers st. Sohnes.

प्रहेणक (Nachträge), lies वापनकमिति.

प्रह्राद Ápast. 1,32,24.

प्रह्वय् (von प्रह्व), °यति *Jmd* (acc.) *demüthig machen* Uttarar. 107, 13 (146,2).

प्रांशुक (so zu lesen) adj. *gross* (Gegens. सूक्ष्म): प्रांशूनि Hem. Jogaç. 3,53.

प्राकट्य (von प्रकट) n. *das Offenbarsein*, — *werden* Nilak. zu MBh. 1,2254.

प्राकार Z. 9 streiche adj.

प्राकृत 1) मित्र, अरि, उदासीन (Gegens. कृत्रिम) Mit. 1,32,b.

प्रागङ्गम् adv. wohl *zunächst, vor Allem* Pat. a. a. O. 6,7,b.

प्रागुण्य (von प्रगुण) n. *richtige Lage*, — *Richtung* Káraka 1,13.

1. प्राग्द्वार, °वेदि Ragh. 5,63.

प्राघूर्ण m. = प्राघुण *Gast* Spr. (II) 488.

प्राचार्य *der Lehrer des Lehrers* oder *ein ehemaliger Lehrer* Ápast. 1, 8,19 = प्रगत आचार्यः Pat. a. a. O. 3,255,a.

प्राचीन 1) *a) östlich, im Osten lebend* R. ed. Bomb. 1,13,28.

प्राज्ञहित s. प्रज्ञहित u. 2. हा mit प्र.

प्राणतोषिणी (Nachträge), die gedr. Ausg. (Calcutta 1857. 2te Aufl.) °तोषिणी.

प्राणवल्लभा f. *Geliebte des Herzens* Pańkat. IV,8.

प्राणाभिसर m. *Lebensretter* Káraka 1,9.

प्राणित scheinbar Hem. Jogaç. 2,22, da प्राणातिलोभिन zu lesen ist.

प्रातरध्येय adj. *am frühen Morgen herzusagen*: अनुवाक Pat. a. a. O. 2,334,a.

प्रातर्हुत = प्रातर्होम *Frühopfer* Bhág. P. 1,4,3.

प्रातिपदिक 1) Gop. Br. 1,1,24.

प्रातिरूपिक adj. *nachgemacht, falsch, unächt* Káraka 1,14. 29.

प्रातिवेश्यक, सु° *einen guten Nachbar habend*: स्थान Hem. Jogaç. 1,48.

प्राथमकल्पिक adj. *vor Allem —, im strengsten Sinne des Wortes Etwas seiend* Pat. a. a. O. 1,100,a. 198,a. 2,369,a. 5,28,b.

प्राद्क्षिण्य *ehrerbietiges Betragen* Káraka 3,8.

प्रादुस्, प्रादुःषन्ति Hem. Jogaç. 2,53. 107. प्रादुष्यन्ति die Hdschr.

प्रापक 2) Pat. a. a. O. 3,113,b. 114,a.

प्रापण 5) *das Vorführen, Klarmachen* ebend. 1,235,a.

प्रापय्, °यति 1) caus. von आप् mit प्र. — 2) künstliches Denominativ von प्रिय (= प्रियमाचष्टे) ebend. 6(4),23,b. 44,b.

प्रायशस् *aller Wahrscheinlichkeit nach* (vgl. Nachträge) Spr. (II) 928.

प्रायेण 4) Z. 4 Spr. 3823 gehört zu 2); vgl. Spr. (II) 1365.

प्रायोक्तृ adj. (f. ई) von प्रयोक्तर् *Anwender, Gebraucher* Pat. a. a. O. 5,7,a.

प्रायोपयोगिक adj. *gebräuchlichst, gewöhnlichst* Káraka 1,27.

प्रार्छक (प्र + ऋच्छक) adj. Pat. a. a. O. 1,267,a.

प्रावन् vgl. वर्ष°.

प्रावर (von 1. प्रवह), f. ई Pat. a. a. O. 4,24,b.

प्रावर्ग vgl. सु°.

प्रावृषीण wohl n. *Regenzeit* oder *Anbruch derselben*.

प्रावृषेण्य, °घनावली Hem. Jogaç. 2,51.

प्राशेय, lies m. (*ein baumelnder Körper*) *die hängende, sich schaukelnde Baumfrucht*.

प्राशुक Hem. Jogaç. 3,53 fehlerhaft für प्रांशुक.

प्राष्ठ (von प्रष्ठ), f. ई Pat. a. a. O. 4,25,b.

प्रिय 1) *c)* दारा दुःखितप्रियः *ein Freund von* Spr. (II) 6147.

प्रियङ्गुका f. = प्रियङ्गु *Fenchel* Sámavidh. Br. 2,6,10. fg.

प्रियत्व 2) नीचपात्र° Spr. (II) 3758.

प्रियात्मक, m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Káraka 1, 27. v. l. प्रियात्मज; vgl. प्रियपुत्र in den Nachträgen.

प्रियीय् (von प्रिया), °यति *Jmd* (acc.) *für die Geliebte halten*: जननीं का प्रियीयति (so lesen wir und am Ende प्रियाम्) Hem. Jogaç. 3,9.

1. प्री 1) *a)* लोके प्रीणाति (Conj.) निर्धनः Spr. (II) 2112.

2. प्री, वामनेन कविप्रिया *an den Dichtern seine Freude habend* Einl.

zu Vâmana.

प्रुथ् caus. etwa *Gewalt anthun* Âpast. 2,12,2.

प्रेक्षा 5) °पूर्वकारिन् *mit Bedacht zu Werke gehend* Pat. a. a. O. 1,282,*b*.

प्रेङ्ख 2) प्रेङ्खावन्तरेण न यातीयात् Âpast. 1,31,16.

प्रेङ्खोलन 1) पादयोः Âpast. 2,20,12.

प्रेदि m. N. pr. eines Mannes Gop. Br. 1,4,24. प्रेति Çat. Br.

प्रेप (प्र + अप् *Wasser*) adj. Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,45,*a*.

प्रेमवत् adj.: पत्नी प्रेमवती Spr. (II) 3898.

प्रैयङ्गव Pat. a. a. O. 1,268,*b*.

प्रैयङ्गविक adj. *die Geschichte von* Prijañgu *kennend* ebend. 4,67,*a*.

प्रोक्षण (Nachträge) Z. 2 lies 2) st. *b*).

प्रोष 7) प्रोदकान्तं प्रियं प्रोषमनुव्रजेत् Çâk. ed. Prem. 86,1 v. u. Könnte ein verlesenes प्रोष्य sein.

प्रोदर (प्र + उदर) adj. comp. Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,85,*a*.

प्रोष्ठ vgl. रथ°.

प्रोष्य vgl. oben प्रोष 7).

प्रौढ 1) बाला, तरुणी, प्रौढा, वृद्धा स्त्री Spr. (II) 3000.

प्रौढिमन् m. nom. abstr. von प्रौढ Vâmana 5,2,56.

प्लु mit अभिसम् *überströmen:* मातृहृदयं ह्यस्य तामपरामभिसंप्लवते सिराभिः संस्यन्दमानाभिः *das Herz der Mutter überströmt diese Nachgeburt durch Adern, welche von jenem zu dieser laufen*, Karaka 4,6.

प्सरस् vgl. auch सु°.

फट् Z. 2 lies 4,18,3.

फणिन् 2) Kâlakakra 1,66. — 5) (wohl n.) *Zinn oder Blei* ebend. 5,221.

2. फल् Z. 12 lies फलत्यात्मनि.

फलग्रन्थ m. *ein Buch, welches die Folgen* (der Himmelserscheinungen) *beschreibt* d. i. *die Himmelserscheinungen in Bezug zum Geschick der Menschen bringt* (im Gegensatz zu *der reinen theoretischen Himmelskunde*) Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 22. fg. Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 2.

फाण्ट 2) Karaka 1,4.

बंह् mit सम्, partic. संबाढ Taitt. Âr. 1,47. = संवह, दृढ Comm.

बंहीयस् *weitläufig, ausführlich:* बंहीयसीं लघिष्ठां वा गिरं निर्माति वाग्मिनः Kull. zu M. 5,64.

बक 1) *a*) (Nachträge) Sp. 1650, Z. 4 v. u. बकपञ्चक n. nach dem Kṛtjatattva im ÇKDr. Suppl. Bez. *von best. fünf heiligen Tagen, an denen sogar der Reiher keine Fische verzehrt.* — Vgl. नगरियक (°बक).

बकबकाय्, °यते v. l. für मकमकाय् und भकभकाय् *quaken* zu Spr. (II) 2808.

बकवृत्ति (Nachträge) Hem. Jogaç. 4,16.

बटु (Nachträge) 1) Varâh. Bṛh. S. 87,45. Nâgân. 6,10. 14. Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,24. 26. Kathâs. 35,81. 65,166. Bhâg. P. 7,15,38. मायाबटुवामन 6,8,11. ब्राह्मणो बटुः Kathâs. 35,80. — 3) °र्णां प्रपञ्चयेत् Pañkat. 2,4,65.

बटूकरण (Nachträge) Taik. 2,7,1.

बण्ड vgl. वण्ठ.

बध्योग gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

बन्दि (Nachträge) 2) बन्दीकृत Kathâs. 45,346.

बन्दिता f. nom. abstr. von बन्दिन् *Lobsänger:* ययौ तद्गुणस्तुतिबन्दिताम् Râga-Tar. 4,144.

बन्ध् 3) रागी बध्नाति कर्माणि (कार्याणि vermuthet) so v. a. *unterlässt* Spr. (II) 5732.

— अव pass. *erfolgen* Pat. a. a. O. 1,222,*a*.

— उद् 1) घटयन् आत्मानमुद्बध्य *sich erhängen* Pañkat. 135,3, v. l.

— नि 2) partic. निबद्ध *aus vielen Sätzen oder Strophen bestehend*, अ° *nur aus einem Satze oder einer Strophe bestehend* Vâmana 1,3,28. 30.

बन्धुत्व n. *Verwandtschaft, Angehörigkeit* Spr. (II) 3195.

बन्धुर (Nachträge) 1) *a*) दंष्ट्र° Kuhandom. 30. वचस् Kathâs. 109,43. असि° MBh. 7,322. — *b*) प्राग्बन्धुरोदर Pañkar. 3,5,12.

बप्स् s. भस्.

बभ्रि Z. 2 (auch Nachträge) *fahrend, sich hinbewegend* ṚV. 3,1,12.

बभ्रु als Synonym von रागिन् MBh. 3,12705.

बर्बटी = श्रीहिभिद् und द्वेष्य Trik. 3,3,100.

बर्बर 2) *d*) (Nachträge) *Cleome pentaphylla Roxb.* (*eine stark behaarte Pflanze*) Suçr. in Nigh. Pr. *ein best. Parfum*, = व्याघ्रनख Dhanv. und Ratnâk. ebend.

बर्बरक m. *Cleome pentaphylla Roxb.* Hed. in Nigh. Pr.

बर्बरीगन्ध m. *eine best. Pflanze*, = अजमोदा Ausu. 51.

2. बर्ह्, partic. बृढ gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

— वि *sich an —, in einander drücken* (vgl. — उप intens.) ṚV. 10,10,7. 8.

बर्हकेतु m. N. pr. eines der Söhne Sagara's Hariv. 790.

बर्हपाचक N. pr. eines Gebirgsdorfes Râga-Tar. 8,258.

बर्हिचूडा f. (*Pfauenkamm*) *Celosia cristata, Hahnenkamm* Râgan. 5,48.

बलीयस्त्व n. füge *das Vorwiegen* und Vâmana 1,3,11 hinzu. अ° ebend.

बल्लव 4) pl. बल्लवाः und अपरबल्लवाः als Volksnamen MBh. 6,370 nach der Lesart der ed. Bomb., गोल्लव und अपरबल्लभ ed. Calc.

बल्वल (Nachträge) Bhâg. P. ed. Bomb. 2,7,34. 3,3,11.

बस्त, बस्तश्च श्रोत्रियश्च स्त्रीकामतमौ Âpast. 2,14,13.

बह्वय्, °यति denom. von बहु Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),44,*b*.

बहल vgl. बाहल्य weiter unten.

बहिरङ्ग am Ende, अन्तरङ्गेतर ist an und für sich richtig, ist aber nicht = बहिरङ्ग: vgl. oben u. अन्तरङ्ग.

बहिष्ट्व n. nom. abstr. von बहिस् Pat. a. a. O. 1,208,*a*.

बहिस्तपस् n. *äussere Askese* Hem. Jogaç. 4,88.

बहुकर m. *eine Art Judendorn* Râgan. im ÇKDr. u. लघुबदर.

बहुगु adj. *rinderreich* TBr. 3,8,5,3.

बहुचर्मक adj. (f. °चर्मिका) Pat. a. a. O. 7,114,*a*.

बहुतरक (von बहुतर, compar. von बहु) adj. *recht viel*, — *zahlreich* ebend. 1,163,*b*. 7,35,*a*.

बहुदोष m. *grosser Schaden* Spr. (II) 5289.

बहुल 3) *h*) MBh. 13,3670. 6042.

बहुविद्, so zu lesen.

बहुव्रीहियवं adj. (f. आ) *reich an Reis und Gerste* TBr. 3,8,5,3.

बहुशुभाय् (von बहु + शुभ), °यते *zu einem grossen Segen werden* Çatr. 14,113 (getrennt gedr.).

बहुसाहस्र, इष्टका ॰स्री (so Comm.) *viele tausend Ziegelsteine* R. ed. Bomb. 1,13,9. richtiger verbände man wohl इष्टकाबहुसाहस्री.

बहुहास्तिक adj. (f. आ) *reich an Elephanten* TBr. 3,8,4,2.

बहुहिरण्य adj. (f. आ) *reich an Gold* ebend.

बह्वजाविक adj. (f. आ) *reich an Ziegen und Schafen* ebend.

बह्वश्व adj. (f. आ) *reich an Rossen* ebend.

बाक (von बक) n. *eine Menge von Reihern* P. 4,2,37, Schol.

बाककृष्णा f. *eine Art Kranich* H. 1333, Schol. — Vgl. बक.

बाकायन m. patron. von बक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. pl. Saṁsk. K. 183,b,11.

बाकुल (Nachträge) n. *die Frucht von M. E.* Râǵan. im ÇKDr.

बाढ, so die Bomb. Ausgg.

बाण 5) Halâj. 2,50. Varâh. Bṛh. S. 10,21. n. *die Blüthe* Çiç. 12,37. — 6) vgl. 1. बाण.

बाणभट्ट, lies 9) d).

बाणयोजन n. *Köcher* Pańkat. Berl. Hdschr. 139,6 nach Benfey, Glossar u. योजन.

बाणवार m. *eine Menge von Pfeilen:* चापान्निर्याता बाणवारः Pâçvanâthak. 4,151 nach Aufrecht, Halâj. Ind. u. वार.

बाणासन; lies 1. ध॰ und vgl. इष्वसन.

1. बाध् mit सम् 3) सा ऽपि संबाध्यते लोके तृष्णया Spr. (II) 4398.

बाधकमय adj. (f. ई) *aus dem* Bâdhaka *genannten Baume gemacht* u. s. w.: समिधः Sâmavidh. Br. 3,6,8.

बाधन 3) c) *Hinderniss*, mit Dat. Spr. (II) 749 (Conj.).

बाध्योगायन, nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20 könnte man बाध्यो॰ erwarten.

बार्ह Z. 2 lies ॰चामर, da beide Wörter adjj. zu व्यजन sind.

बार्हलक m. N. pr. eines Mannes Mâlav. 8,12 nach der richtigen Lesart.

बाल n. nom. abstr. von बाल gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

बालक्रीडनक 2) lies क्रीडनकीडितं.

बालस्वामिन् zu streichen, da mit der ed. Bomb. बालैः स्वामिन zu lesen ist.

बालेयार्धिक adj. Pat. a. a. O. 4,76,b.

बाष्कल adj. *von* Bâshkala *herrührend:* ग्राम्नाये Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1.

बाष्पक (Nachträge) am Ende eines adj. comp.: संबाष्पका (wohl संबाष्पिका) स्थली *dampfend* Suçr. 2,61,17.

बाष्पाय् (Nachträge) 1) बाष्पायमाणा Kathâs. 103,179. बाष्पायितेक्षणा 52,66.

बाहुल्य (von बहुल) n. *Dicke, Umfänglichkeit;* so zu lesen Suçr. 4, 270,12.

बाह्लीक 2) ॰भिषज् heisst Kâṅkâjana Karaka 1,12. 3,4. 4,6. बाह्लीक॰ v. l.

बाह्य 1) am Ende eines comp.: सद्बाह्य so v. a. *schlecht* Hem. Joga. 3,119. — m. *Leichnam* nach Böhtlingk; s. Spr. (II) 2533, N. diese Bed. könnte eher बाह्य haben.

बिडारक m. = बिडाल *Katze* Çabdar. im ÇKDr.

बिडालक, f. बिडालिका *Kätzchen, Katze* Spr. (II) 5504. क्रीडा॰ Râǵa-Tar. 8,2413.

बिडालपुत्र m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1037.

बिडालवणिज् m. *Katzenhändler*, Spitzname eines Mannes Râǵa-Tar. 7,280 fg.

बिम्बाय adj. *reich an* Bimba Pat. a. a. O. 5,51,b.

बिल्वपर्णी f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

बिसलता f. wohl = बिसिनी *Nelumbium speciosum* Spr. (II) 4529.

बुद्ध 2) eine Incarnation Vishṇu's Mâtsja-P. bei Muir, ST. (2te Aufl.) 4,156.

बुद्धि 4) pl. Spr. (II) 2286.

1. बुध् 2) streiche RV. 1,24,11. 31,9. 7,75,2 und s. 1. भू. — 5) c) *aufgeblüht* Sâmavidh. Br. 2,6,11. — intens. बोबुधीति *eine Einsicht in* —, *ein Verständniss von Etwas* (acc.) *haben* Spr. (II) 4053.

— प्र 1) Z. 12 lies सूर्योदये.

— सम् caus. 2) Spr. (II) 6672. füge *belehren* hinzu.

बुध्न Z. 5 lies 2,2,3 st. 22,3.

बुभुक्षा pl. Spr. (II) 6327.

बुस vgl. यव॰, वारणबुसा.

बृहत्पुष्पी, lies घण्टारवा.

बृहदुक्थ m. pl. = बृहदुक्थ Taitt. 2,1,10.

बेम्रवापि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1.

बैडाल (Nachträge) Suçr. 2,421,21.

बैडालिकर्णिकन्थ und बैडालिकर्णिकन्थ n. wohl N. pr. von Städten gaṇa चिहणादि zu P. 6,2,125.

बैल्वकीय adj. von बैल्वक Pat. a. a. O. 6(4),44,a.

बोधमय (von बोध) adj. *aus lichter Erkenntniss bestehend* Spr. (II) 4946.

बोधि 1) Hem. Joga. 4,55. 108.

बोद्ध so v. a. *im Sinne behalten, nicht ausgesprochen* Vâmana 5,2,62.

ब्रह्मचर्य *Keuschheit* Hem. Joga. 1,19. 30.

ब्रह्मचोदन *das oder den* Brahman *treibend*, f. ई RV. 6,53,8.

ब्रह्मदत्त 2) fährt zur Hölle Hem. Joga. 2,27.

1. ब्रह्मन् 5) (Nachträge) Hem. Joga. 1,23. 3,92. 4,92.

ब्रह्मसाष्टिता, lies *Gleichheit der Würde mit* Brahman st. dass.

ब्रह्मीयंस् compar. zu ब्रह्मवस् Pat. a. a. O. 6(4),46,b.

ब्राह्म, मुहूर्त Hem. Joga. 3,120. ॰तीर्थ (vgl. Jâǵn. 1,19) Mârk. P. 49,39.

भकभकाय्, ॰यते *quaken* Spr. (II) 2808. — Vgl. बकबकाय्, मकमकाय्.

भक्तकर m. *Speisebereiter, Koch* Pat. a. a. O. 1,256,b.

भक्ताभिसार m. *Speisesaal* Divjâvad. 48.

भक्ति, instr. भक्त्या so v. a. *uneigentlich* Vâmana 1,1,1. wohl nur fehlerhaft für भङ्ग्या.

भक्तिच्छ s. उत्तर॰, पौर्व॰ oben.

भक्तिभाज्, स्निग्ध॰ Hem. Joga. 3,151.

भगिन् vgl. auch यशो॰. भगिनी f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,173.

भङ्ग = भङ्गि *toilet, fashion* Kern, Uebersetzung von Varâh. Bṛh. S. 242, N. 1. Die Lesart ist aber verdächtig.

भङ्गि 5) unter विन्यास ist wohl *toilet, fashion* gemeint, welche Bed. Kern in seiner Uebersetzung von Varâh. Bṛh. S. 242, N. 1 durch Râǵa-Tar. 7,922 festgestellt hat.

भङ्गुर 1) a) अभङ्गुरा (dieses wohl anzunehmen) बाभुरा *unzerreissbar*

Spr. (II) 3567.

भङ्गुरीकर् (भङ्गुर + 1. कर्) *zerbrechlich machen;* davon nom. act. °करण n. Sâh. D. 314,21.

1. भञ्ज् *krümmen:* भ्रुवं भनक्ति Spr. (II) 7199.

— वि *zerbrechen, sprengen, vertheilen:* तिमिरमविभज्य — अंशुमान् Spr. (II) 399.

भण्डत्व n. nom. abstr. von भण्ड *Possenreisser* Spr. (II) 5826.

भण्डी Karaka 1,27.

भद्रंय adj., davon भद्रंयिका adj. f. P. a. a. O. 7,116,*a*.

भद्रकाप्य m. N. pr. eines Unterredners bei Karaka 1,26. 4,6.

भद्रशिला f. angeblich ein älterer Name von Takshaçilâ Divjâvad.

भद्रशौनक desgl. ebend.

भद्रासन 2) Hem. Jogaç. 4,123. 129.

भम्भसार wohl = बिम्बिसार.

भयद 2) अभयद der Text 4,19,1.

1. भर् mit अव 1) Z. 5 füge bei: oder *hinabwerfen auf* (acc.).

— नि *abwärts bewegen, niederstossen* RV. 7,21,2.

— प्र 1) med. *vorbringen* (ein Lied u. s. w.), *loben, preisen* RV. 8, 72,8. — 3) lies 2,30,3 st. 2,20,3. — 5) *sich Jmdes* (acc.) *bemeistern* RV. 10,46,5. — 6) partic. प्रभृत *erfüllt von:* भयेन R. ed. Bomb. 6,95,34.

भरत 7) 8) भरतो भरताधिपः Hem. Jogaç. 1,10.

भरस् Z. 2 lies ऊर्ध्वभरसं त्वोर्ध्वभरा दृशेयम्.

1. भरित *voll, gefüllt* (Gegens. रिक्त): Krug Spr. (II) 993.

भरुजा, so die richtige Lesart im gaṇa अङ्गुल्यादि; vgl. Pat. a. a. O. 4,118,*b*.

भरेषुजा oder °जां adj. *in Kämpfen vorhanden* so v. a. *dienlich*.

भर्मन् vgl. वाम°.

भर्व vgl. सु°.

भव 1) *d*) Hem. Jogaç. 2,51. 4,54. = संसार nach 66. भयाम्बुधि 2,106. — Z. 3 ist 3229 zu streichen und zu *c*) zu stellen; vgl. Spr. (II) 7029.

भवत् 2) vgl. वीर°. — 3) अस्तिर्भवन्ती Pat. a. a. O. 2,389,*b*.

भवितव्य n. = भवितव्यता Spr. (II) 2354.

भविन् so v. a. *Mensch* Spr. (II) 4563.

भविष्यत्पुराण n. wohl = भविष्यपुराण Âpast. 2,24,6.

भस् vgl. 2. भासस् weiter unten.

भस्मशर्करा f. etwa *Pottasche* Suçr. 1,32,14. 33,2.

1. भा mit न so v. a. *eine traurige Erscheinung sein* Spr. (II) 3389.

— प्र 1) प्रभाते विमले *bei klarem Tagesanbruch* MBh. 5,7603.

भाक्त n. nom. abstr. zu भाज् 1) *a*): गुणवचनस्य विशेषभाक्त्वात् Pat. a. a. O. 2,339,*b*.

भागद n. oder °दा f. N. pr. einer Stadt: मलविषये भागदादौ नगर्याम् Kâlakakra 1,153.

भागलि Vaitân. 1. 22.

भागिनेयक m. = भागिनेय *Schwestersohn* Spr. (II) 2468.

भागुरी f. Titel eines das Lokâjata schildernden Werkes Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

भाज् 1) mit gen.: श्रियो भाजः *reiche —, vornehme Männer* Varâh. Brh. S. 68,64.

भाजन 4) in übertr. Bed.: पुण्य° (richtig) Hem. Jogaç. 3,63.

भाटकजीविका f. *ein Lebensunterhalt durch Fracht* Hem. Jogaç. 3,98. 103.

भाण्डार m. Spr. (II) 705.

भाद्रवालेय (vgl. Corrigg.) m. patron. oder metron. Pat. a. a. O. 1,267,*a*. 6(4),42,*b*.

भानुमत्, °मती f. heisst die Ṭîkâ des Kakradatta zu Suçruta.

भारत 4) lies N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort भारती ihrem Namen beifügen.

भारद्वाजिका f. *ein best. Vogel* Sâmavidh. Br. 2,7,8.

भारिक 1) Verdauung Karaka 1,7. Kopf 17.

भार्गी 2) b) wohl fehlerhaft für भार्ङ्गी.

भार्ङ्गी (von भृङ्ग) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Varâh. Brh. S. 54,48; vgl. भार्गी 2) *b*).

भाव 4) am Anfange eines comp. = वस्तु (d. i. वस्तुतस्) *in Wirklichkeit* Spr. (II) 5875. Am Ende des Artikels ist साक्षाद्भाव zu streichen.

भावन 2) *c*). भावनां बन्ध् mit loc. *seine Phantasie beschäftigen mit, seine Gedanken richten auf* Spr. (II) 4481. Bei den Gaina scheint das Wort *richtige Vorstellung, richtiger Begriff* zu bedeuten; vgl. Hem. Jogaç. 1,19. 25. 4,54. 109. 121. स्तेय° 1,28. nach 4,63. 66. 68. 70. 72. 77. 84. 90. 105. 108.

भावय् caus. von 1. भू und denom. von बहु = बहून्याचष्टे Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),44,*b*.

भावाङ्कुर, genauer *die ersten im Herzen sich regenden Liebesgefühle*.

भाविन् *fördernd* in लोक°.

भाव्य so v. a. *was gut geheissen —, für gut befunden wird:* सद्भिर्भाव्ये क्लिते काव्ये Z. d. d. m. G. 27,46. *leicht zu fassen —, errathen* Vâmana 3,2,9.

1. भाष् mit अप *falsch sprechen:* आत्मायीन नापभाषितवै Pat. a. a. O. 1,6,*a*. °भाषन्ते 18,*a*. नैरपभाषितम् (impers.) ebend.

— अभि, स्वकर्माभिभाषेत so v. a. *er bekenne seine That* (*Sünde*) Sâmavidh. Br. 1,5,15.

— वि 2) स्यात्स्मनो विभाष्येते Kâtantra 2,1,28.

भाषिक, °सूत्र Ind. St. 10,405.

भाषिन्, भाषिपक्षिन् (Conj.) *ein Vogel, der redet,* Spr. (II) 3907.

भास adj. von भास 2) Pat. a. a. O. 4,88,*a*.

2. भासस् (von भस्) n. *Futter, Frass;* hierher (von 1. भासस्) RV. 4, 33,4 und wohl auch 6,12,5.

भिद् Z. 4 lies 61,6 st. 61,4.

भिलण Âpast. 2,10,1.

भिक्षाचार wohl nur fehlerhaft für भिक्षाहार; vgl. Spr. (II) 4489.

भिक्षाहार adj. *von Almosen lebend* Spr. (II) 4489.

1. भिद् mit परा Çat. Br. 5,3,5,29.

— प्र caus. vom intens. प्रबेभिद्य Pat. a. a. O. 6(4),16,*a*.

— वि 7) मुखयो विभिन्नाः *sich widersprechend* Spr. (II) 2505.

भिदुर adj. über die transitive und intransitive Bed. des Wortes s. Vâmana 5,2,40. Beispiele: तिमिर°, काष्ठ, तमस्.

1. भी Sp. 293, Z. 14 lies intens.

1. भुज् mit नि *beugen, senken:* निभुजति जानुशिरसी Pat. a. a. O. 1,254,*a*.

— प्र *falten, zusammenlegen:* प्रभुग्नाति वाससी ebend.

3. भुज् 4) भुञ्जिषीय Pañkav. Br. 1,4,1. — Z. 4 lies भुञ्जती st. भुञ्जती. — intens. बोभुजीति *geniessen* Spr. (II) 4053.

4. भुज् 4) füge bei *das Haben, die Habe.* Z. 5 lies 5,48,2.

भुजंग 3) (wohl n.) = भुजंग 3) *Zinn oder Blei* Kâlakakra 5,185.

भुव 2) MBh. 13,302.

1. भू 2) *es zu Etwas bringen, sein Ziel erreichen* Spr. (II) 291. — 3) यशो भवति Çat. Br. 1,4,2,5. 4,2,2,9. — caus. 4) so v. a. *üben, ausüben:* व्रतम् Hem. Jogaç. 4,25. fgg.

— पर्या Pat. a. a. O. 3,97,*b*.

— प्र 4) Sp. 327, Z. 6. fgg. भवद्धिर्हि. Hem. Jogaç. 3,141.

— अनुप्र auch ṚV. 7,77,3.

— संवि caus. s. संविभाव्य.

— सम् 8) mit dem loc. eines nom. act. Spr. (II) 1609. — caus. 1) उज्ञायिन्याः प्रस्थितो माहिष्मत्यां सूर्योद्गमनं संभावयते so v. a. *erreicht mit Sonnenaufgang* Mâh. Pat. a. a. O. 3,26,*a*.

भूगृह 1) zum Schwitzbad Karaka 1,14.

भूत 1) *o) seiend* so v. a. *gegenwärtig* Kap. 2,2,14. — *f)* füge 3,4,18, so nach AK. hinzu.

भूतकरणवती f. (sc. विभक्ति) Bez. *des Charakters und der Personalendungen der augmentirten Verbalformen* (Imperf. Aor. Condit.) Kâtantra 3,1,12.

भूति 1) *h)* vgl. Stenzler zu Megh. 49.

भूतुम्बी f. *eine Gurkenart* Râgan. 7,165.

भूमिपाशका f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,6,10.

भूमिवासिन् adj. *zu ebener Erde wohnend* (Gegens. प्रासादवासिन्) Pat. a. a. O. 1,63,*b*.

भूयःसंनिवृत्ति f. *Wiederkehr:* अभूयःसंनिवृत्तये Ragh. 10,28.

भूरिगुण adj. *vielfältig, vielfache Früchte tragend* Spr. (II) 7189.

भूरिशृङ्ग auch *grosshörnig.*

भूशय m. Karaka 1,27.

1. भूष् mit उप auch 7,74,3.

2. भूष् mit वि *obliegen* (dem Dienste), mit acc. ṚV. 6,15,9.

भृगुनन्दन Spr. (II) 928.

भृग्वङ्गिरसिका f. *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Bhṛgu's *und* Aṅgiras' Pat. a. a. O. 2,108,*g*. 4,41,*b*.

भृङ्गार 4) *goldener* ist trotz der Lexicographen zu streichen. Karaka 1,15 hinzuzufügen.

भृङ्गिरिटि Z. 3 lies भृङ्गिरिटी.

भृश, भृशमागता so v. a. *ohne Zaudern, ohne irgend ein Bedenken* MBh. 5,5988. यदत्र ते भृशं कार्यम् 6086.

1. भृष्टि, शत° TS. 2,6,4,1.

भेक 2) *a)* भेकीपति *Froschmännchen* Spr. (II) 1921.

भेद 9) Spr. 2502 gehört zu 8); vgl. Spr. (II) 5530.

भेदक 2) f. *das Spalten:* देवदत्तस्य काष्ठानाम् Pat. a. a. O. 2,294,*a*.

भेल 1) als eine Bed. von लघिष्ठ Med. l. 16.

भेलक adj. desgl. H. an. 3,177.

1. भोग 1) अहिरिव भोगैः पर्येति । अहिरिव शरीरैरिति गम्यते Pat. a. a. O. 5,5,*a*.

2. भोग 1) *einmaliger Genuss einer Sache* (neben उपभोग *häufiger Genuss derselben Sache*) Hem. Jogaç. 3,4. 5. 96.

भोगीन, अहिभो°, ग्रामणि°, सेनानि° Pat. a. a. O. 5,4,*b*.

भोज 2) *c)* regiert 55 Jahre, 7 Monate und 3 Tage über Dakshiṇâpatha und Gauḍa Schiefn. 474.

भोजनकुतूहल n. Titel einer dem Raghunâtha zugeschriebenen Schrift über *die Kochkunst* (in unserem Besitz).

भौज्ञस्, lies सु° st. स°.

भ्रमर 4) *c) eine Art Rundspiel* Z. d. d. m. G. 27,23.

भ्रमि *das Umherschweifen* —, *Umherirren in:* भव° Hem. Jogaç. 2,54. *Schwindel* 78 (भ्रमिग्लानि° zu lesen).

भ्राष्टक m. N. pr. eines Mannes und भ्राष्टकि m. patron. davon Pat. a. a. O. 2,409,*a*.

मंहन m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मकन्दिका f. ein Frauenname Pat. a. a. O. 4,53,*b*. — Vgl. माकन्दिक.

मकमकाय् vgl. वकवकाय् und मकमकाय्.

मकुति, st. dessen सकृत Hâr.

मक्षूंगमस् adj. superl. *allereiligst* ṚV. 6,45,14.

2. मक्का *die Stadt Mekka* Kâlakakra 1,153. 2,50. °विषय ebend.

मगध 1) *a)* sg. *das Land* Spr. (II) 7562.

मङ्गल Sp. 420, Z. 8 lies कर्मसंधिषु.

मज्ज् adj. *untertauchend* in उदक° Pat. a. a. O. 7,103,*a*.

मज्ज्, परिग्रहमहत्वाद्धि (so zu lesen) मज्जत्येव भवाम्बुधौ Hem. Jogaç. 2,106. मज्जते (des Metrums wegen) Spr. (II) 2930 (मज्जति die Hdschr.).

मज्जन् Z. 3 lies 10,68,9.

मणिपत्त्र n. *eine best. Pflanze,* = सुरपर्णी Râgan. 10,175.

मणिकार 1) f. ई Kâlakakra 3,131.

मणितुण्डक m. *ein best. auf dem Wasser lebender Vogel* Karaka 1,27.

मणिधनु 1) Âpast. 1,31,18, Anm.

मणिवर m. N. pr. eines Sohnes des Ragatanâbha (Vatsanâbha) Hariv. 382.

मण्डल 2) *a)* सूर्यस्य मण्डलं भित्त्वा Spr. (II) 2096. — *g)* zum letzten Beispiel vgl. Spr. (II) 4496.

मण्डूक 1) *a)* °प्लुतयो ऽधिकाराः Pat. a. a. O. 7,109,*a*.

मत्सर 2) *d)* N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11537 nach der Lesart der neueren Ausg., वत्सर die ältere.

मत्सरिन् 2) गुणी गुणिषु मत्सरी Spr. (II) 3544.

1. मथ् 4) स्तोतृभ्यो सुवीर्यं मथी रयो न शवसा *reibe aus, schüttle heraus* so v. a. *erzeuge* ṚV. 1,127,11.

— परि *abrupfen:* अमंशाद्न्यं परि श्येनो अद्रेः ṚV. 1,93,6.

मद्य, einzelne Hdschrr. lesen मुद्या, was vielleicht richtiger ist als die von Sâj. angenommene Lesart.

मद्य nach मध्य zu stellen.

1. मद् 1) माद्यति यस्तेन (आसवेन) *wer sich berauschen lässt durch* Spr. (II) 2454.

मदनमाला f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 38,19. fgg.

मदनाश्रय m. *Geschlechtstrieb* Spr. (II) 3460.

मण्डभाण्ड Spr. (II) 2283.

मधुच्छत्त्र als eine Bed. von वृक्षादन H. an. 4,193. Med. n. 211.

मधुपर्क 1) Âpast. 2,8,8.

मधुफला f. Wassermelone Râǵan. im ÇKDr. u. षड्भुजा.

मधुमति (so zu lesen st. मधुपति) m. N. pr. = Mahomed Kâlakakra 1,153.

मधुरपटोली s. u. राजपटोल 2).

मधुलिह् adj. am Ende eines comp. der den Honig von — geleckt hat Bhâg. P. 6,3,33.

मधुसुत्, lies auspressend st. erzeugend.

मधुस्पन्द s. मधुस्यन्द.

मधूत्सहाय, lies den Lenz zum Gefährten habend.

मधूय्, °यति denom. von मधु Pat. a. a. O. 8,73,a.

मध्यम 3) Z. 4 lies 3,2081 st. 1,2081. — 4) a) TBr. 3,11,9,6 bedeutet das Wort Uterus (Comm.), welche Bed. mit der Stelle als c) aufzuführen ist.

मध्यमन्दिर n. die weibliche Scham und der After Spr. (II) 3411.

मध्यमपद, °लोपिन् Vâmana 5,2,16.

मध्यमपुरुष m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मध्यमभाव m. = मध्यभाव Spr. (II) 176.

मध्यमात्रेय, richtiger der zwischen dem jüngern und ältern Âtreja liegende Â.

मध्यान्तरविस्तरलिपि und मध्या umzustellen.

मध्यान्तविभागशास्त्र, मध्यान्तविभङ्ग° die richtigere Form.

मध्येपद्मम् adv. in einer Lotusblüthe Cit. bei Vâmana 5,2,66.

मध्येसभम् R. ed. Bomb. 1,4,45.

मन = मनस् in परब्रह्ममनस्त्रासी Spr. (II) 1598.

मनःशिला: Hem. Joga. 3,106.

मनस् 1) a) मनसेव विनिर्मितम् so v. a. in einem Nu geschaffen R. ed. Bomb. 1,13,29.

मनस्क 2) निर्विशेष° Hem. Joga. 1,2. घनिरूढ° 4,38.

मनःसंताप, lies 93,14.

मनीषिन् Sp. 526, Z. 4. 5 मनीषिणा ist trotz der absonderlichen Form der Name des Metrums, das auch बुद्धि heisst. Man könnte मनीषिका vermuthen.

मनुष्य 2) b) Gatte Varâh. Brh. S. 78,15.

मनोरथ der Wagen Herz, das als Wagen gedachte Herz: सैकत्यदृग्धसंपुरीर्यात्तीनिव मनोरथैः R. 5,21,6.

मन्तु 4) यति° adj. Cit. bei Vâmana 4,1,2. — Vgl. निर्मन्तु oben.

मन्त्र 3) n. Spr. (II) 1498.

मन्त्रमूल 2) Spr. (II) 4359. Vgl. समूलमन्त्रतत्त्व Hem. Joga. 1,5.

मन्त्रय् mit उद्‌ s. oben उदामन्त्रय.

मन्त्रवाद m. das Hersagen von Zaubersprüchen, Zauberkunst Spr. (II) 1187.

मन्त्रसाधक (Nachträge), genauer Zurechtmacher eines Zauberspruchs.

मन्त्रसाधन, genauer das Zurechtmachen eines Zauberspruchs.

मन्थक adj. reibend: मध्यमन्थकमन्थानसंयोगाद्ग्निसंभवः Karaka 1,7. 8.

मन्थान m. ein best. Werkzeug zum Reiben des Feuers; s. oben u. मन्थक.

मन्दक adj. spärlich: दधि Pat. a. a. O. 2,332,a.

मन्दार 1) c) N. pr. eines Berges Kâlakakra 1,46.

मन्दुरज adj. Pat. a. a. O. 6,81,b. 6(4),41,a; vgl. P. 6,2,83.

मम्मनत्व (von मम्मन) n. Bez. eines best. Gebrechens der Sprachorgane Hem. Joga. 2,53.

मन्यु vgl. noch वृष°, सत्त्व°.

मयूर Verz. d. Oxf. H. 130,b,16.

मरालिका s. u. वरालिका.

मरु 2) Z. 2 lies संसाध्यो.

मरुत soll = मरुद्दत्त sein Pat. a. a. O. 1,294,b. 5,52,b.

मरुदेव 2) Hem. Joga. 1,11.

1. मर्ज् 2) abstreichen: तस्य दत्त्वा श्रीरपि मार्ष्टि Spr. (II) 5429.

— प्र Sp. 580, Z. 10 lies प्रमृष्टो.

— वि 1) sich putzen, — rüsten RV. 7,95,3.

मर्द् mit उद्, पादावुन्मृद्‌व reinige deine Füsse Pat. a. a. O. 1,231,b.

— सं वि s. संविमर्द. — Vgl. मृद्.

मर्मग, वाचिः सुमर्मगाः Spr. (II) 3256.

मर्श् mit आ vgl. आमर्श oben.

मर्ष् 2) mit gen. der Person Jmd Etwas nachsehen Spr. (II) 2640 (act.). 4054 (med.).

— सम् s. संमर्ष.

मलद 1) R. ed. Bomb. 1,24,18. 23. 25. 29.

मलायन (मल + अयन) n. Weg der Excretionen, z. B. After Karaka 1,7. 8.

मलिन Sp. 600, Z. 3 lies दृष्ट.

मसीर m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 nach der Lesart der ed. Bomb., समीर ed. Calc.

मसृणत्व n. nom. abstr. von मसृण 1) Vâmana 3,1,10.

मस्करिन् 1) मा कृत कर्माणि शान्तिर्वः श्रेयसीत्याहातो मस्करी परिव्राजकः Pat. a. a. O. 6,58,a.

3. मह् 2) a) महतेषु Spr. (II) 4509.

महन (von 1. मह्) n. das Preisen: जिनेश° Spr. (II) 2329.

महनीय, °कर्मन् MBh. 4,2055 nach der Lesart der ed. Bomb.

महस्, महात्तं वैरम् st. महद्वैरम् MBh. 1,1455. महामत्तः संक्रीडो येन तन्महासीम् Nîlak.

महर्द्धिम् adj. = 2. महर्द्धि MBh. 8,4802.

महल्लक 2) H. an. 3,100.

महाकाश ist N. pr. eines Varsha. Die zweite Zeile zu streichen.

महाजटा ist N. einer Pflanze: s. रुद्रजटा.

महाजन m. 1) Z. 2. 3 die aus MBh. citirte Stelle ist Spr. (II) 2505.

2. महाजन adj. von vielen Menschen besetzt: Haus MBh. 4,382 nach der Lesart der ed. Bomb.

महानिम्ब n. als Synonym von कोष्ठ 1) Karaka 1,11.

महानील 5) n. ein best. Augenmittel Karaka 6,24.

महान्त st. महत्तर mit Mahar endigend MBh. 13,802. — Vgl. auch oben u. महस्.

महापीर m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

महापुत्रीय्, °यति denom. von महापुत्र, wenn dieses so v. a. महान्पुत्रो ist, Pat. a. a. O. 3,14,b.

महापैशाचिक adj.: घृत *eine best. Salbe* Karaka 8,7.

महाब्ज m. N. pr. eines Schlangendämons Kâlakakra 4,184.

महामांसी f. *ein best. kleiner Strauch,* = हृद्रत्नी Râgan. 5,58.

महामायूर n. *ein best. Heilmittel* Karaka 8,24.

महामेरु N. pr. eines Varsha MBh. 8,425.

महारम्भ m. *eine grosse Unternehmung* Spr. (II) 4872.

महाराजचूत m. *eine Mangoart* Râgan. im ÇKDr. u. राजपुत्र.

महारोमश adj. *stark behaart* Suçr. 1,124,12.

महावालभिद्, so zu lesen.

महावीर 1) *l*) N. pr. des letzten Arhant's Hem. Jogaç. 1,1.

महावैराजी f. *eine best. Begehung* (इष्टि) Âçv. Çr. 8,11,1.

महोविलस्थ adj. ṚV. 1,133,3.

1. महाव्रत 1) Hem. Jogaç. 1,25.

महाव्रतिन् 1) *die fünf* Grundpflichten *der* Gaina *ausübend* Spr. (II) 4869. fg. — Vgl. अणुव्रतिन्.

महाशाल m. *ein grosser* Çala-*Baum:* सु° R. 1,5,12.

महाश्रावक bei den Gaina Hem. Jogaç. 3,148.

महास्रोतस् n. als Synonym von कोष्ठ 1) Karaka 1,11.

महिष 2) *c*) von Skanda erschlagen MBh. 7,7412.

महीये besser als dat. von महीया zu fassen wie स्वपत्यै von स्वपत्या.

महोत्साह, füge *eine grosse Macht besitzend* hinzu.

महोधस् adj. *ein grosses Euter habend* so v. a. *reich an Wolken,* + *Wasser:* पर्जन्य Pat. a. a. O. 4,20,*b*. 5,80,*b*.

मह्य eher adj. (von 1. मह्) *hoch in Ehren stehend;* = महत् Nilak.

1. मा 1) मा भूदागतः so v. a. *sollte er nicht vielleicht gekommen sein?* Spr. (II) 937. — 3) Z. 8 lies 7,59,12. — 4) MBh. 3,15688.

3. मा mit अनु, partic. अनुमित n. *Schlussfolgerung* Pat. a. a. O. 3,73,*b*. — सम्, die Stelle ṚV. 3,54,22 u. 2. अवस् 2) richtiger erklärt.

5. मा mit अप *durch Tausch vergüten, heimgeben:* °मित्य AV. 6,117,2.

मांसकील (मांस° die Hdschr.) *Warze* Vjutp. 101. — Vgl. चर्मकील.

मांसवर्षिन् adj. *Fleisch (Heuschrecken?) regnend* MBh. 6,64 nach der Lesart der ed. Bomb.

माकन्दिक m. metron. von मकन्दिका Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

माक्षिक 2) Râgan. 13,86. Suçr. 2,84,7.

माङ्गलिक *dem es um den guten Erfolg einer Sache zu thun ist:* आचार्य Pat. a. a. O. 1,47,*b*.

माठर 1) *a*) Vaitân. 1. Kauç. 138. Ind. St. 13,387. fg. 423. — *b*) MBh. 8,3652 nach der Lesart der ed. Bomb., रामठ ed. Calc.

माणिक (von मणि) m. wohl *Juwelenhändler;* s. u. सुवर्णसौविक.

माण्डव्य 1) असतां सङ्गदोषेण शूलमारोपितः ... Spr. (II) 7461.

1. मातर् Sp. 700, Z. 11 lies Siddhi.

मातरिश्वन् 2) die richtige Lesart ist °भ्वरीः = मातरि भवन्त्यः Sâj.

मातृकल्पिक adj. von मातृ + कल्प Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

मातृपुत्र m. pl. *die Schüler meines Sohnes* (मत्पुत्र) ebend. 1,177,*b*.

मात्रीय् *Jmd* (acc.) *für seine Mutter halten* Spr. (II) 3890.

मात्वितिक adj. *mit* मत्वित *handelnd* Pat. a. a. O. 6,94,*b*.

माद् und मादं s. सध°.

माद्रवाहेय m. metron. Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

माधव 3) *e*) zu streichen. — माधवी als Bez. *der Erde* (vgl. Nachträge) VP. 4,4,20.

माधवचन्द्रकर m. vollständig für माधवकर Calc. Ausg. des Nidâna.

माधुकर (Nachträge), °री वृत्तिः *der Biene eigen* auch Hem. Jogaç. 3,140.

माधुतैलिक adj. *aus Honig* (मधु) *und Oel* (तैल) *bestehend:* Klystier Suçr. 2,198,3. 228,19.

माध्यम, अयः प्राच्याः । अय उदीच्याः । अयो माध्यमाः *die Mitte des Landes bewohnend* Pat. a. a. O. 4,75,*b*.

माध्यमिक adj. Bez. *eines best. Zeuges* (पट) ebend. 5,60,*a*.

माध्यमिकीय adj. ebend. 6,95,*a*. = मध्यमिकायां भवः Kaij.

माध्यस्थ 2) Hem. Jogaç. 4,116. 120. — 3) *das Maasshalten* (so Fritze) Spr. (II) 6921. — Vgl. निर्माध्यस्थ oben.

मानशि m. Pat. a. a. O. 7,111,*a*.

1. मान 2) Hem. Jogaç. 4,6. 12. °द्रु 14.

4. मान Z. 2 lies °मानेनाशिना.

मामक 3) Kâlakakra 3,130. 4,87. 127. 5,13.

माय 3) *a*) *Betrug* Hem. Jogaç. 4,6. 15. fgg.

मायूरि m. patron. von मयूर Pat. a. a. O. 4,13,*a*.

मारक adj. *calcinirend* s. लोह°.

मारचित्ता f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,136.

2. मार्ग 2) *f*) नृप° *fürstliches Verfahren* Spr. (II) 5928.

मार्गवशागत adj. = मार्गवशानुग, वन Kathâs. 37,55.

मार्गार m. metron. von मृगी Pat. a. a. O. 4,55,*a*.

माल्य् *bekränzen:* माल्यते Gopâlatâp. 2,71.

माष 2) पुराकल्प एतदासीत् । षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश्च माषसंवर्गः Pat. a. a. O. 1,225,*a*.

मासर Vaitân. 30. Sp. 759, Z. 3 lies 20,66.

मासवर्तिका, so besser.

मासीकर् (मास + 1. कर्) *in Monate verwandeln* Sûrjas. 1,48.

माहेन्द्र 3) *e*) *eine best.* Ishṭi Âçv. Çr. 2,18,17.

1. मि 1) Z. 3 lies Jama st. Indra.

2. मि mit आ 2) Z. 6 lies 96,5 st. 196,3.

— प्र 3) vgl. वातप्रमी.

मिघ् Z. 3 lies 2,34,13.

मितज्ञु könnte in Stellen wie ṚV. 7,82,2 nach dem Comm. auch bedeuten: *der das Knie aufgestemmt hat* (मित von 2. मि), *knieend*.

मित्र 1) *a*) मामसविनं मित्रम् Spr. (II) 699.

मित्रविन्द 3) *a*) Âçv. Çr. 2,11,1.

मित्रीय् (von मित्र), °यति *Jmd* (acc.) *für seinen Freund halten* Spr. (II) 3890.

मिथ्यात्व 1) Hem. Jogaç. 4,77. Spr. (II) 4868.

मिथ्यादृष्टि Spr. (II) 4869.

1. मिथ्यावाद Spr. (II) 1187.

मिश्रभाव Verfasser des Bhâvaprakâça.

1. मिष् mit समुद् *erglänzen, aufstrahlen:* बोधिदीपः समुन्मिषेत् Hem. Jogaç. 4,110.

— नि, निमिषित n. nom. act. Pat. a. a. O. 8,25,*b*.

मीढ 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Spr. (II) 2476. — Vgl. auch

सफलमीढ (°मील्ह).

मीढुंष्मत् adj. = मीढुंस् RV. 5,56,3. 6,50,12.

मीनध्वज m. der Liebesgott Hem. Jogaç. 2,101 (झषे zu lesen). — Vgl. मीनकेतन.

मुक्तिपूर्दस्यु m. ein Räuber an der Burg der Erlösung Spr. (II) 4265.

मुक्ते mit vorangehendem instr. ausser Pat. a. a. O. 5,32,b, 33,a. 50,a. 7,130,a.

मुख 5) die letzte Stelle zu 9) zu stellen; vgl. Spr. (II) 6456.

मुखगत adj. im Munde befindlich und im Angesicht stehend Spr. (II) 838.

मुखभङ्ग m. ein krankhaft verzogenes Gesicht Spr. (II) 4880.

मुखलेप 4) vgl. Spr. (II) 1930.

मुखसेचक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2156 nach der Lesart der ed. Bomb., मुख° ed. Calc.

मुखालु ein best. Knollengewächs (ग्रालु), eine Arum-Art Rágan. 7,67.

मुख्य 4) b) am Ende eines adj. comp.: वस्त्रमुख्यस्त्वलंकारः beim Schmuck ist die Hauptsache das Kleid Spr. (II) 6009.

मुग्धिमन् m. nom. abstr. von मुग्ध Vâmana 5,2,56; v. l.

1. मुच् Sp. 810, Z. 8 v. u. das Beispiel Spr. 4186 zu streichen, da hier भुक्तन् zu lesen ist; vgl. Spr. (II) 2722.

— ग्रभि von sich geben, ausströmen: तापम् Spr. (II) 6770.

मुच adj. = 2. मुच् in रश्मि°.

मुट् mit उद् vgl. उन्मोटन oben.

मुण्ड 1) a) kahl: शिरस् Spr. (II) 4896. — Vgl. शलमुण्डत्स.

मुण्डरिका f. eine best. Pflanze = मुण्डीरी Ratnam. 39.

मुद्रा bei den Buddhisten Handrechnen Schiefner in Bull. de l'Acad. Imp. des sc. de St. P. 20,383.

मुर्मुर Pat. a. a. O. 8,42,a.

मुर्मुरीय्, °यति denom. von मुर्मुर ebend.

1. मुष् mit ग्रभि Jmd (acc.) um Etwas (acc.) bestehlen: येन स्वर्विदं ग्रभि गा ग्रद्रिमुष्णन् RV. 9,97,39, wo ग्रद्रि (für ग्रद्रिं) मुष्णन्, nicht ग्रद्रिम् उष्णन् (so Padap) zu verstehen ist. Vgl. 7,82,4.

— सम् rauben, benehmen: संमुष्णन्द्रानवं (so die neuere Ausg.) तेजः समरे त्वेन तेजसा Hariv. 2751.

1. मुह् mit संप्र, संप्रमुग्धति n. Verwirrung Pat. a. a. O. 6,4,a. b.

मुहूर्तमार्तण्ड lithogr. Bombay 1861.

मूत्रय्, (मेहयस्य) मूत्रयति मुखे ग्रानो व्याति (so zu lesen) Hem. Jogaç. 3,11.

मूत्रवृद्धि, an der ersten Stelle Anschwellung des scrotum (vermeintlich durch Harn), Hodensackbruch; füge Wise 371 hinzu und vgl. मूत्रवर्ति u. वर्ति.

मूत्रसात् adv. mit ग्रस् zu Urin werden Hem. Jogaç. 3,24.

मूर्छ् mit सम् 4) सद्यःसंमूर्छितानन्तजन्तु in grosser Menge entstanden, wimmelnd Hem. Jogaç. 3,32.

मूर्छा 1) (Nachträge) Hem. Jogaç. 1,24 (an der zweiten Stelle मूर्छाया zu lesen).

मूर्ति 1) a) एक° so v. a. eine Person Spr. (II) 4205. पूर्व° (Conj. für पूर्वा°) die erste Erscheinungsform 4479.

मूर्धन् Sp. 857, Z. 1 v. u. füge bei: oder einen Ausgangspunkt habend.

मूर्धाभिषिक्त adj. geweiht so v. a. von Allen anerkannt: उदाहरण Pat. a. a. O. 4,141,b.

मूर्धावसिक्त Dhar. Nâtjaç. 34,18.

मूलमल्ल, ग्रमूलमल्लसत्त्व Hem. Jogaç. 1,5. — Vgl. मल्लमूल.

मूलवाप, lies Stecker, Pflanzer st. Stecher.

मृग 1) d) Bhâg. P. 9,20,28.

मृगनाभिज adj. vom Bisamthier kommend: कस्तूरी Spr. (II) 2208.

मृगपतिगमना f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,31.

मृगमातृका Karaka 1,15. 27.

मृग्य zu untersuchen so v. a. fraglich Vâmana 5,2,56.

मृणालकण्ठ m. ein best. Wasservogel Karaka 1,27.

मृणाललतिका f. Lotusranke, — stengel Z. d. d. m. G. 27,16.

मृतधवा adj. f. deren Gatte todt ist: नारी Uggval. zu Unâdis. 1,113.

मृतप्रिया f. Wittwe H. an. 2,127.

मृत्कर्मन् n. Lehmarbeit: °कर्मसंपन्न so v. a. mit Lehm verstrichen Karaka 1,14.

मृदङ्ग 1) a) auch Spr. (II) 838. 1930. Vgl. Z. d. d. m. G. 28,411.

मृदुकोष्ठ Karaka 1,13.

मृदुभाव m. Milde Hem. Jogaç. 4,81.

मेदस् 1) m. Bhâg. P. 4,10,24.

मेधिर Z. 6 streiche (इति).

मेन्यत् s. u. 2. मा.

मेरु 1) c) vgl. करतले विन्ध्याटवी सेविता Subhâsh. 71.

मेलन Z. 3 lies सुरासुरसैन्य°.

मेष 1) c) vgl. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210, Z. 4.

मैत्र 1) b) मति Hem. Jogaç. 4,117. — 2) a) Hem. Jogaç. 4,116 (मैत्री zu lesen).

मैनिक Hem. Jogaç. 4,29.

1. यज Z. 3 hinzuzufügen: (ग्रा) येजे Kâç. zu P. 6,4,120.

— ग्रनुप्र mod. verehren RV. 6,36,2.

यज्ञःस्वामिन् m. N. pr. eines Purohita Kathâs. 74,42.

यज्ञकुण्डल = होमकुण्ड H. an. 3,647.

यत् am Ende hinzuzufügen: vgl. ग्रयतस्.

— ग्रन्वा vgl. ग्रन्वायात्य oben.

2. यति 2) Hem. Jogaç. 4,3. °धर्म 1,45. यतीन्द्र ebend. — 4) etwa Ordner: मतीनाम् RV. 7,13,1. Geber Sâj.

यत्र 2) wenn mit potent. Spr. (II) 4054.

यथाक्षिप्रम् adv. so schnell als möglich R. ed. Bomb. 1,13,30. Comm. trennt यथा क्षिप्रम् und erklärt यथा durch यथायोग्यहूतसंप्रेषणेन.

यथाजातीयक adj. welcher Art Pat. a. a. O. 1,31,b.

यथातथम्, am Schluss zu lesen यथातथ्य.

यथान्यासम् adv. dem ursprünglichen, richtigen Wortlaut gemäss, wie geschrieben steht Pat. a. a. O. 1,30,b. 236,a. 250,b. 252,b. 2,216,a.

यथापरम् MBh. 6,25 vielleicht fehlerhaft für °पुरम्. यथा येन प्रकारेण ग्रपरमनुत्कृष्टमन्याय्यमित्यर्थः Nilak.

यथाप्रत्यक्षदर्शनम् adv. als wenn es vor Augen geschähe, als wenn man es mit eigenen Augen sähe MBh. 5,5878. यथा °दर्शनात् ed. Bomb.

यथाप्रधानम् MBh. 5,5934.

यथाप्राणम् MBh. 3,445.

यथाफलम् adv. *je nach dem Ertrage* Spr. (II) 6396.

यथाभिवृष्टम्, lies *so weit als es geregnet hat.*

यथायोगम् wohl so v. a. *nach Brauch, wie es bisher üblich war* MBh. 6,28.

यथार्ह 2) °मानार्थकर MBh. 5,650.

यथावचनकारिन् adj. *Jmdes Befehle vollziehend, gehorsam* R. ed. Bomb. 1,7,7.

यथावास m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,8900.

यथास्थूलम् s. u. स्थूल.

यथेष्टत्व n. nom. abstr. von यथेष्ट Pat. a. a. O. 1,472,*b*.

यदावाग्दायर्यस् f. pl. (so zu lesen); am Ende zu verbessern: vgl. u. वाग्दावन्.

यदि 1) *i*) α) Mālav. 39,17. Z. 2. 3 das Beispiel Çāk. 35,21 gehört zu *a*) ζ). — 1) *i*) β) Çāk. Ch. 6,17.

यद्वन् adj. Bez. bestimmter Ṛshi Pat. a. a. O. 1,18,*a*. — Vgl. तद्वन्.

यन्त्रणा 2) Z. 7 Spr. 5146 in die folgende Zeile vor निबिड° (so zu lesen) zu stellen.

यन्त्रपीडा f. *das Pressen* (von Körnern u. s. w.) *mittels einer künstlichen Vorrichtung* Hem. Jogaç. 3,99. 109.

यम् mit उद् 4) Z. 24. fgg. vgl. Pat. a. a. O. 2,371,*b*. — 6) *e*) Sp. 69, Z. 1. fgg. उद्यत so v. a. *auf Etwas wartend* Spr. (II) 6007.

— समुद्, समुद्यत *was man zur Hand hat, worüber man im Augenblick verfügen kann* R. ed. Bomb. 1,14,49.

— सम् 4) vgl. संयत्त u. यत् mit सम् 5).

ययाति, °सा f. metron. der Mādhavī MBh. 5,4031.

यर्वन् schlechte Aussprache für यद्वन् Pat. a. a. O. 1,19,*a*.

1. यवन 1) शयाना भुञ्जते यवनाः P. 3,2,126, Schol.

यवनाय्, °यते = यवनमिवाचरति Pat. a. a. O. 1,269,*a*.

यवासक, यवासको य किं शुष्येद्वारि व्यवति वारिदे Spr. (II) 3936.

यव्या Z. 1 füge 1,13 nach Naigh. hinzu.

यष्टिनिवास genauer wiedergegeben u. वासयष्टि.

यष्टिमौद्गल्य m. N. pr. Maudgalja *mit dem Stabe*, = यष्टिप्रधानो मौ° Pat. a. a. O. 2,346,*b*.

यस् 2) mit instr. धनुषा Karaka 8,9.

— संप्र vgl. संप्रयास.

यह्व Z. 5 lies Indra st. Rudra.

1. या 10) किं यातमेतद्भवति । सुष्टु यातम् । साधु च यातम् Pat. a. a. O. 6(4),18,*a*. = गत, ज्ञात, सिद्ध Kaij.

— समा 3) *theilhaftig werden:* वस्तु Spr. (II) 2492.

— निस् 1) चापान्निर्यातो बाणवारः Pārçvanāthak. 4,141 nach Aufrecht, Halāj. Ind. u. वार.

— वि 2) Z. 4 lies 3,31,19 st. 3,31,9.

याच्य *worum man bittet* Ragh. ed. Calc. 1,87.

याज्ञ, कर्मन् Pat. a. a. O. 1,47,*b*. 2,397,*b*.

याज्ञिक्यक n. *ein schlechtes* Jāǵńikja ebend. 5,73,*b*.

याश्य 1) Z. 8 Ragh. 1,86 zu streichen, da mit der ed. Calc. (87) याच्य zu lesen ist.

यात्रा 4) genauer *Thun und Treiben.*

यादायनि m. patron. von यदु Pat. a. a. O. 4,54,*a*.

यापयितव्य adj. = याप्य 2) ebend. 5,58,*a*.

2. याम 1) *etwas für* Jama *Bestimmtes* AV. 6,116,1.

1. यामन् vgl. auch शत°.

यायातिक adj. *die Geschichte des* Jajāti *kennend* Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

1. यावक, गवां निर्हारनिर्मुक्तयावकात् so v. a. *das Geniessen von Gerstenkörnern, die mit dem Unrath der Kühe abgehen*, MBh. 13,4796. °व्रतिन् *der solches als Gelübde thut* Nīlak. zu d. St.

यावत्सबन्धु Z. 2 lies AV. st. ṚV.

यावत् 2) *g*) Kathās. 47,91. — 3) *sofern, da* Pat. a. a. O. 1,42,*b*. 13,*a*. 53,*a*. 232,*b*.

2. यु mit अनु vgl. अनुयू oben.

— सम् 3) अद्भिः संयूय Sāmavidh. Br. 2,6,10. 7,8.

3. यु mit अव, गोत्रादवयुतः Pat. a. a. O. 4,35,*b*. — Vgl. अवयव.

— वि vgl. वियवन, वियोतर्.

युक्तक n. *Pärchen:* गोयुक्तकानि Pat. a. a. O. 1,125,*a*.

युक्ततरक adj. s. weiter unten u. वार्त्ततरक.

युक्ति Sp. 143, Z. 2 v. u. lies वाचोयुक्ति° und vgl. वाचोयुक्ति.

युग 4) füge *Lebensperiode* hinzu und stelle ṚV. 1,115,2 von 1) hierher.

1. युगमात्र, °दृश् Karaka 1,8.

1. युज्, (प्र) युञ्जीयात् R. ed. Bomb. 1,4,3. — 5) Sp. 152, Z. 32. fg. vgl. एवंयुक्त *so beschaffen* Pat. a. a. O. 5,57,*b*.

— अभि 8) °युक्त so v. a. *bloss berührt* Spr. (II) 2846.

— आ, partic. आयुक्त = युक्त *behaftet mit:* श्रमायुक्त *ermüdet* R. Gorr. 2,11,11.

— व्या vgl. व्यायोग.

— पर्युप *verbrauchen:* तत्र चास्यागमकाले नैवायुः कृत्स्नं पर्युपयुक्तं स्यात् Pat. a. a. O. 4,11,*a*.

— संनि, partic. °युक्त *verbunden mit:* प्रत्यय° ebend. 4,77,*a*.

— प्र desid. *anwenden —, gebrauchen wollen* so v. a. *nöthig haben:* शब्दान्प्रयुयुक्षमाणाः ebend. 4,14,*a*.

युवस (von युव) n. *Jünglingsalter* ebend. 4,58,2.

युष्मय्, °यति denom. von युष्मद् ebend. 7,102,*a*.

यूक, यूकाभयेन परिधानविनाशनं स्यात् Spr. (II) 7497.

यूथ्य, füge bei f. आ *Heerde.*

योक्तव्य 1) n. impers.: योक्तव्यं भूतिकर्मसु *man soll sich rüsten zu* Spr. (II) 1194.

योग 1) *e*) Z. 6 das Beispiel R. 2,69,20 zu streichen; vgl. स्वरयोग.

योगंधर 1) यौ° R. ed. Bomb.

योगरत्न 1) Kakradatta 93.

योगवर्तिका (so richtiger), die Bed. ist *Zauberdocht.*

योगवह्, कर्म° Brāhmadharma 3,9 in Kāmran.

योगबल Spr. (II) 7478.

योग्य 2) मद्यमांसे, गृहकार्येषु Spr. (II) 4796.

योनिसंवृत्ति fehlerhaft für °संवृति.

योनिसंबन्ध adj. *blutsverwandt*, m. *ein Blutsverwandter* Pat. a. a. O. 3,64,*a*.

यौगंधर = योगंधर 1) R. ed. Bomb. 1,28,7.

यौत्र n. = योत्र Pat. a. a. O. 7,103,*b*.

यौवनिका f. = यूनां भावः ebend. 6(4),47,b.

रक्तवर्तुक s. u. वर्तक.

रक्तसंकोच vgl. रक्त und संकोच.

1. रक्ष् Sp. 215, Z. 2 v. u. lies Spr. 208 (567 der 2ten Aufl.) st. 208.

— caus. schützen vor (abl.) Spr. (II) 5221.

— संरक्ष् Jmd. bewahren, behüten, beschützen R. ed. Bomb. 2,12,19.

— अभि आत्मानमारक्षति सिन्धुवेगात् Spr. (II) 6634.

2. रक्षस् Z. 1 nach n. hinzuzufügen 1).

रङ्क Spr. (II) 4840.

रङ्गिन् 1) a) सुख° Spr. (II) 4902.

रङ्गेश zu streichen; vgl. श्रीरङ्ग.

रत्ननिपुरंधी f. eine best. Form der Upamâ, ein Species der Saṁsṛshṭi, Vâmana 4,3,32.

रत्नय्, °यति = रत्नस्विनमाचष्टे Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),47,a.

रत्नार्जुन m. Shorea (Vatica) robusta Ratnâk. in Nigh. Pr.

रट् mit परि intens. °रारटीमि laut schreien, — rufen Spr. (II) 6782. Hem. Jogaç. 3,14.

रण्ड 1) a) रण्डा Spr. (II) 2042.

रतू vgl. वतू.

रत्नवृक्ष m. als Bed. (aber nicht Koralle) von विद्रुम Med. m. 53.

रत्नसमुद्गक, vielleicht fehlerhaft für °समुद्गक.

1. रथ 1) b) c) können zusammengefasst werden.

रथतुर्, so zu lesen und ṚV. 4,38,3 hinzuzufügen.

रध् mit नि caus.: मनस्तस्मान्निरन्धयेत् (निरु° die Hdschr.) in seine Gewalt bringen Spr. (II) 4700.

1. रन् = रम्; davon die Form रन्त standen still ṚV. 1,61,11. 7,36,3. 39,3. Vgl. Z. f. vgl. Spr. 20,69. fgg.

रन्ध्र vgl. noch शिति°, स°.

रभ् mit आ 4) द्रव्याणि द्रव्यान्तरमारभन्ते गुणाश्च गुणान्तरम् so v. a. erzeugen Kaṇ. 1,1,10. — Sp. 271, Z. 27 lies प्रतिसम् st. प्रति.

रम् 4) c) sich begatten (vom Löwen) Spr. (II) 7044.

रमण n. Vergnügen überh.: बालः प्रायो रमणासक्तः Spr. (II) 4432.

रमण्य vgl. सु°.

ररावन् vermuthlich nur auf Irrthum des Padap. beruhend. Es ist wohl mit Delbrück अररावन् anzunehmen.

रश्मन्, füge bei: vgl. रश्मि° und im Zend areçman in areçmoshôta:

रश्मि 1) füge Peitsche hinzu.

रसवाद m. = रसशास्त्र Spr. (II) 1187.

रह्, रहति trennen Spr. (II) 3478, v. l. — caus. verlassen, im Stich lassen: रहयत्यापदुपेतमायतिः Spr. (II) 6149.

1. रा Z. 2 lies 5,83,6 st. 5,83,4. — Sp. 303, Z. 4 v. u. lies 10,40,3.

राजकीर m. eine Papageienart; s. u. शतपत्त्र 2) a).

राजकोशातक Gurke oder Kürbis. f. ई eine best. Pflanze Râǵan. im ÇKDr. u. सपीतक.

राजगृह 2) auch °गृही f. hier ist Çiva geboren Spr. (II) 2256.

राजतरणी so, nicht °तरुणी Râǵan. 10,130.

1. राजन् 1) die Soma-Pflanze R. ed. Bomb. 1,14,6.

राजन्यर्षि m. ein Ṛshi von fürstlicher Herkunft Tâṇḍja-Br. 12,12,6.

राजशास्त्र R. ed. Bomb. 1,7,12.

राजसभा überh. der Hof eines Fürsten Spr. (II) 2960.

2. राजि, von Bogen 21* bis 26 ist die Pagination überall um 16 vorzurücken.

राज्यश्री fürstliche Würde, — Stellung R. 2,21,2. Ragh. 17,25.

राणि, hier und in पैलादि ist der Haken über dem ि abgebrochen.

राति vgl. auch श्रोतु°.

रामपूजासरणि, so zu lesen.

रामसमुद्राद m. N. pr. eines Mannes Ksnitiç. 10,13. fg.

रायस्पोष 2) scheinbar Varâh. Bṛh. S. 48,74; hier ist aber mit der v. l. रायस्पोषादिकृत्भि° zu lesen; vgl. VS. 34,50.

रावण 2) b) Verfasser eines Kumâratantra Kakradatta 472.

राससुन्दर Titel eines Mahâkâvja Notices of Skt Mss. 1,102.

रिल्ल m. ein Mannsname Pat. a. a. O. 6,72,b.

रिष्, °यति denom. von रै ebend. 1,263,b.

रिश् mit वि Z. 1. lies ausrenken st. ausrecken.

1. रु mit प्र laut brüllen u. s. w. ṚV. 10,94,2.

1. रुच् 1) Z. 4 lies 7,3,6. — 4) Z. 11. fg. act. auch Spr. (II) 6939.

— प्रति med. gefallen ṚV. 1,165,12.

रुचक 7) a) Mârk. P. 55,6.

1. रुज् Sp. 366, Z. 3 v. u. नास्य किंचिद्रुजति es schmerzt —, fehlt ihm Nichts Pat. a. a. O. 1,246,a.

रुण zu streichen, da अरुण gemeint ist.

1. रुद् mit सम् s. संरोदन.

रुदन्तिका, lies रुदन्ती st. रदन्ती.

2. रुध् Sp. 379, Z. 3 lies तनुरुहः.

— वि caus. 3) Z. 5 lies mit Ort und Zeit in Widerspruch gebracht; also besser zu 1).

रुषा am Ende eines adj. comp. Spr. (II) 2187.

1. रुह् 6) रुह pl. Bez. der Namen von Kriegerstämmen, die zugleich das von ihnen bewohnte Land bezeichnen, Kâtantra 2,4,5.

— आ 1) शनैर्विद्याः शनैः कन्थाः शनैः पर्वतमारुहेत् (sic) Spr. (II) 6301. fg.

रूपतर्क m. etwa Münzwardein Pat. a. a. O. 1,291,b.

रूपवज्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,130. 145. 5,13.

रूपसनातन m. N. pr. eines Autors Spr. (II) 5249, N.; vgl. auch u. संदर्भ.

रूपिन् adj. eine Farbe habend Kaṇ. 4,1,11. अ° 12.

रेचकित adj. = धनित (Comm.) Cit. bei Vâmana 4,1,2.

रेफाय् (v. l.) und रेभाय्, °यति (?): ब्रातस्य मुखम् Âpast. 2,14,13.

रेवत्य n. N. eines Sâman Sâmavidh. Br. 1,4,6. — Vgl. रैवतय.

रेवत् 2) c) Z. 2. ṚV. 10,19,4 zugleich Kühe.

रोगपालक m. Krankenpfleger Spr. (II) 6980.

रोचकिन्, अ° keinen Appetit habend so v. a. wählerisch, feinsinnig: Dichter Vâmana 1,2,1.

रोणी f. P. 4,2,78. — Vgl. रौणी.

रोदर adj. ein र im Innern habend, m. Bez. des चक्रवाक Vâmana 5,1,15. v. l. Comm.

रोपयिष्णु (vom caus. von 3. रुह्) adj. zerfleischend: दंष्ट्रा Maitr. 10.

रोमश adj. Bez. einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale PAT. a. a. O. 1,20,a.

रोहिणी f. eine Art Stahl ÇKDR. u. वज्र.

रौडि m. patron. PAT. a. a. O. 4,35,b.

रौण adj. von रोणी P. 4,2,78.

रौद्र 13) a) मेघास्तरित॰ so v. a. Ungewitter Spr. (II) 5946. — Vgl. oben अति॰.

रौद्रमेधा f. N. pr. einer Göttin KÂLAKAKRA 4,79.

रौहिण 1) mit dem Nakshatra Rohiṇî in Verbindung stehend: पौर्णमासी SÂMAVIDH. BR. 2,4,9. — 3) b) राजनरौहिणाभ्याम् SÂMAVIDH. BR. 1,4,7. राजनरौहिणके 2,1,6.

लकुट KARAKA 1,7. लकुटाकृति Spr. (II) 3886.

लक्, लकेत् in der Bed. erkennen MBH. 12,4813.

लक्षण 3) a) अलक्षणं काव्यम् ein sich durch Nichts auszeichnendes —, unbedeutendes Gedicht Spr. (II) 2095.

लक्षय् 3) लक्षित nicht an und für sich, sondern erst in übertragener Bedeutung unanständig VÂMANA 2,1,15.

लक्ष्मणा 2) b) HEM. JOGAÇ. 3,68. — 3) c) ε) einer Göttin KÂLAKAKRA 4,32.

लक्ष्मन् 1) ein gutes Merkmal, Vorzug Spr. (II) 6502.

लग् Sp. 477, Z. 1 lies कान्निचिदासहायिना.

लघय् so v. a. leicht erscheinen lassen Spr. (II) 6858.

लघीयस्त्व (von लघीयंस्) n. geringes Ansehen, das Geringgeschätztwerden HEM. JOGAÇ. 2,56.

लङ्कास्थायिन् m. eine best. Pflanze ÇABDAK. im ÇKDR.

लज्ज्, act. लज्जति sich Imdes (gen.) schämen Spr. (II) 7420.

लज्जा 1) ॰कर VENÎS. 11,6.

लञ्छना nach लञ्ज zu stellen.

1. लप् mit उद् caus. Z. d. d. m. G. 27,92.

— संप्र vgl. संप्रलाप.

लभ् mit समा 3) erlangen, gewinnen Spr. (II) 4859, v. l.

1. लम्ब् mit व्यव s. व्यवलम्बिन्.

— वि, अविलम्बित n. Bez. einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale PAT. a. a. O. 1,20,a.

— प्रवि, ॰लम्बित n. langes Zögern Z. d. d. m. G. 27,73.

लम्ब Sp. 510, Z. 15, die richtige Lesart ist वन्याग्निश्रयपसी.

लम्बक 2) KÂLAKAKRA 5,159.

लल् mit अनु caus. Jmd in gute Laune versetzen: कुशिकसुतवचोऽनुलालित R. ed. Bomb. 1,22,24.

ललाम 1) ṚV. 1,100,16.

ललित 4) a) Scherz Spr. (II) 2349. 4913. — b) Anmuth, Schönheit, Pracht überh. Spr. (II) 7360.

लवण vgl. oben निर्लवण.

लवणाम्भस् m. das Meer MBH. 8,1212.

लवणीकृ salzen PAT. a. a. O. 1,296,b.

1. ला mit आ an sich ziehen, in sich aufnehmen GOPÂLATÂPANÎ 2,43 in einer etymologischen Spielerei.

लाक्षावाणिज्य n. Handel mit Lack und ähnlichen Artikeln HEM. JOGAÇ. 3,98. 106.

लाङ्गल 1) a) Z. 8 lies सीवर्णैलाङ्ग॰.

लाञ्छ् mit निस् s. oben निर्लाञ्छन.

लाञ्छनता f. das Geflecktsein, Beflecktsein Spr. (II) 2230.

लालन 3) लालनाश्रयिणो दोषास्ताडनाश्रयिणो गुणाः PAT. a. a. O. 8,9,b.

लिख् mit विपरि, प्रादेशं विपरिलिखति = प्रादेशं विमाय परिलिखति ebend. 1,297,b. 298,a.

लिप् Sp. 543, Z. 13 v. u. MBH. 8,2059 ist zu अवलिप्त zu stellen.

1. ली mit वि 4) Z. 7. 8 Spr. 2840 gehört zu 5); vgl. Spr. (II) 6184.

3. ली Z. 4 lies GAṆARATNAM. st. SIDDH. K.

लीनता (?) HEM. JOGAÇ. 4,88. vielleicht दीनता zu lesen.

लीला 3) विधिवत्सत्कृत्य न तु लीलया so v. a. nicht zum blossen Schein R. ed. Bomb. 1,43,14.

लीलाय्, लीलायित n. impers. Z. d. d. m. G. 27,47.

लुठ्, intens. लोलुठीति sich wälzen, von einem Betrunkenen HEM. JOGAÇ. 3,14.

— निस्, गर्भा निर्लुठित: aus dem Mutterleibe herausgetreten PAT. a. a. O. 1,230,b.

लुभ् Z. 7 lies त्वा, लोभित्वा.

लुल्, लोलेनात VÂMANA 5,2,9.

1. लू mit व्यति act. gemeinsam hauen, — schneiden: देवदत्तस्य धान्यं व्यतिलुनाति PAT. a. a. O. 1,246,b.

लेख्य 2) c) धनदगणनालेख्यनासाद्य so v. a. auf das Verzeichniss der Götter gelangt seiend RAGH. 8,94.

लेलाय्, lies 3. ली.

लैङ्ग adj. das grammatische Geschlecht betreffend: विधि PAT. a. a. O. 2,360,b.

लोक् mit प्रत्य 1) vgl. Spr. (II) 6855.

लोकवर्त्मन् vgl. u. वर्त्मन् 4) f).

लोकविद् die Welten kennend MBH. 6,4450.

लोकस्थिति, an den beiden ersten Stellen bedeutet das Wort Bestand der Welt.

लोच् mit वि s. 1. विलोचन.

लोचन 3) KÂLAKAKRA 3,140. 4,110. 125. 5,16. 91.

लोठिका f. N. pr. einer Prinzessin RÂǴA-TAR. 5,11. 120.

लोडन das Belästigen: परकलत्रकुचहय॰ Spr. (II) 7247.

लोध्रतिलक m. eine best. Form der Upamâ, eine Species der Saṁsṛshṭi, VÂMANA 4,3,32.

लोप्ती f. ein Klumpen Teig BHÂVAPR. 5.

लोमधि, vielleicht सलोमधि gemeint; vgl. सुलोमधि.

लोहशुद्धिकर n. Borax RÂǴAN. 6,244.

लोहितपादक adj. (f. ॰पादिका) dessen Fusssohlen noch roth sind (in der ersten Kindheit) PAT. a. a. O. 1,20,a.

2. लौम, लौमम ist die richtige Form. Am Schluss 167 st. 144 zu lesen.

लौपमानि m. patron. von लूपमान PAT. a. a. O. 1,62,a.

लौह्कारि m. patron. von लोहकार ebend. 4,37,b.

वंश 3) c) = त्रसरेणु BHÂVAPR. und ÇÂRṄG. SAṀH. 1,1,11. 14. — Vgl. वंशी.

वंशनय SÂMAVIDH. BR. 3,4,6.

वक्तव्य 1) n. impers. mit सह Spr. (II) 6735.

वक्र m. N. pr. v. l. für वक्त्र MBh. 1,7051. 7019 ed. Bomb.

वक्रखुर, füge Taik. nach *Zahn* hinzu.

वक्र 2) *b*) MBh. 1,7019 (वक्त्र ed. Bomb.).

वक्रता 1) vom *schelen* Blick der Augen Spr. (II) 5133.

वक्रत्व doppelsinnig auch Spr. (II) 6811.

वक्रीभू, °भूत so v. a. *widerwärtig* (Schicksal) Spr. (II) 7518.

2. वक्षस् vgl. हिरण्य°.

वच 3) *b*) Sâmavidh. Br. 2,7,10. fgg. MBh. 13,6149 nach der Lesart der ed. Bomb., याचा ed. Calc.

1. वचस् Z. 9 füge hinzu: so wohl auch (in der Mitte des Pâda) Ṛv. 1,93,2.

वज्रक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

वज्रदेहा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 5,155.

वज्रासन 2) Hem. Jogaç. 4,123. 126.

वञ्चिन्, वृक° *betrügend wie* Pat. a. a. O. 6,31,*a*.

वट 10) *Bauer im Schachspiel* Monatsber. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1872, S. 65.

वटक 3) ebend.

वटर् vgl. वाटर्.

वटाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

वट्, वटति und वटयति (s. Corrigg.) Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

वडभीकार m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

वडवाग्निमल m. *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* Râǵan. 6,79. — Vgl. oben अग्निगर्भ 2) *a*).

वडिश *m. N. pr. eines der Unterredner bei* Káraka, *mit dem patron.* Dhâmârgava, Káraka 1,12. 4,6.

वण्टन (*von* वण्ट्) *m. Theilung* (des Vermögens) zu Spr. (II) 2445.

वत्सपालक m. = वत्सपाल Hem. Jogaç. 3,57.

वत्सकृनु m. N. pr. eines Sohnes des Sonaǵit VP. 4,19,11. वत्सकृनु Wilson.

वत्साङ्क zu streichen; vgl. अग्निवत्स.

वत्सोद्धरण s. वा°.

वद् caus. 2) गुणैर्विहीना बहु वादयन्ति *machen viel Lärm von sich* Spr. (II) 6882.

— प्र 1) so v. a. *anbieten, ausbieten zum Verkauf* Spr. (II) 3969, v. l.

वदीन् (von वद्) adj. *redend, das Wort führend:* Agni Ṛv. 6,4,4. 13,6.

वध्, वधति (!) *zu Nichte machen* Kaṇ. 1,1,12.

वध 1) Râǵa-Tar. 8,1505.

1. वन् Z. 7 «und वनेम» zu streichen und st. dessen in der vorangehenden Zeile nach वनोति einzuschalten वनाव. Sp. 666, Z. 1 zu lesen वनाव st. वनेम.

वनकृत, so zu lesen st. वनक्रत.

वनकौशाम्बी (richtige Lesart) f. N. pr. einer Stadt gaṇa नड्वादि zu P. 4,2,97.

वनक्रत fehlerhaft für वनकृत.

वनजीविका f. *ein im Walde* (durch Einsammeln von Blättern u. s. w.) *gewonnener Lebensunterhalt* Hem. Jogaç. 3,98. 101.

वनमाला f. wohl N. pr. eines Frauenzimmers Hem. Jogaç. 3,68.

वनवासिन् 2) *b*) lies Pflanzen und Wurzeln.

वनेशा, अश्वान्युयुजे वनेशाः *er hat die hölzernen Rosse geschirrt* Ṛv. 10,79,7 würde besser passen als die Fassung des Wortes mit Sâj. als nom. sg. Jedoch kennen wir kein weiteres Beispiel für diese Form des acc. pl.

2. वप् mit नि 3) partic. न्युप्त *geworfen:* Würfel Ṛv. 10,27,17. 34,5. 9.

वपुषा 2) lies = कृपुषा (d. i. कृपणा) Bhâvapr. 5.

वम् caus.: वमयति मक्षिका हि भोक्तारम् Spr. (II) 2620.

वयस्यक Z. 2 lies 119,447.

वयोवृद्ध MBh. 5,5887. 6,1200.

1. वर् Sp. 696, Z. 4 v. u. lies 7,32,16. — partic. व्रात *eingesperrt* Ṛv. 1,61,10. — caus. mit infin. *Jmd stören im* Spr. (II) 1622. Sp. 698, Z. 18 वारितवाम bedeutet *nach Verbotenem strebend*.

— आ Sp. 699, Z. 21 streiche die Worte *erfüllen* bis 1,143,6.

— अपा Z. 2 die schliessende Klammer nach 9,2 zu setzen.

— प्रा Sp. 701, Z. 1 lies प्रावृत्य कृजवासांसि.

— सम् 1) Z. 18 streiche 80,19. संवृत *versteckt* so v. a. *an und für sich anstössig, aber nicht verpönt* Vâmana 2,1,19. *geschlossen* als Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

2. वर् Sp. 706, Z. 3 v. u. lies देव्यं.

वरट 2) *c*) Pat. a. a. O. 1,226,*a*.

वरद 1) पदिश Spr. (II) 5554.

वरपोत m. *ein best. auf dem Trockenen lebendes Thier* Káraka 1,27.

वराहद्वादशी vgl. वाराह°.

1. वरिमन्, hierher gehört auch instr. वरिमता Ṛv. 1,108,2.

वरुड P. 5,4,36, Vârtt. 1. Pat. zu P. 4,1,97. gaṇa कुलालादि zu 4,3,118. — Vgl. वारुड fgg.

वरेण्यक्रतु Z. 2 lies Einschaltung nach 10,9 st. 10,9,12.

वर्कर 1) *Zicklein* Pat. a. a. O. 4,225,*a*. बर्कर nach den Corrigg.

वर्चल vgl. वार्चलेय.

वर्चस् 1) *b*) Hem. Jogaç. 4,71 (°शुक्रास्त्रवर्चसाम् zu lesen).

वर्चःस्थान n. *Abtritt* Káraka 1,15.

वर्ज् mit व्यप, partic. °वृक्त *getrennt, gesondert* Pat. a. a. O. 1,33,*b*. 34,*a*. *b*. 8,66,*a*.

वर्जिन्, परदार° Spr. (II) 5598.

वर्ण vgl. वार्णक.

वर्णक 1) Z. 6 कृपण° u. s. w. zu streichen, da an der angeführten Stelle mit den Calc. Ausgg. कृपणावर्णा कमपि zu lesen ist; die Bed. ist *Gesichtsfarbe*. — adj. (f. वर्णिका) *schildernd* (mit gen.) Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

वर्णपाठ m. *das Alphabet* ebend. 1,168,*b*.

वर्णय् mit वि vgl. u. वृण्.

वर्णवत् 1) प्रशंसायाम्, also *schön gefärbt* Pat. a. a. O. 5,49,*b*.

वर्णसंस्कार Z. 2 füge 64. nach 49, hinzu.

वर्त् 7) Z. 9 stelle R. 2,104,19 zu 14). — 10) वर्तमाना f. (sc. विभक्ति) Bez. *der Personalendungen des Präsens* Kâtantra 3,1,11. 24. — 14) स्वान्यवर्तन्त so v. a. *kümmerten sich um sich selbst* Râǵa-Tar. 4,411.

— अति 1) Z. 24 R. Gorr. 2,30,30. 6,103,18 bedeutet das Verbum *überschreiten* (वेलाम् *das Ufer*, an der ersten Stelle zugleich धर्मम्).

— उपनि caus.: सात्म्यं क्रमेणोपनिवर्त्यमानम् Káraka 3,1.

— अभिनिस् *sich herausstellen, — ergeben* Pat. a. a. O. 1,75,*b*.

— प्र 10) Z. 4 lies प्रवर्तमानम् st. वर्तमानम्.

वर्तक 4) Z. 3 lies 1,142,8. Z. 4 lies 1,110,14.

वर्तिन् m. Pat. a. a. O. 5,28,*b*. = प्रत्ययार्थ Kaiy.

वर्तुल 2) *b*) zu streichen, da daselbst स्फुटपोद्वर्तन zu lesen ist.

1. वर्ध् caus. Sp. 786, Z. 6 lies कृत्वा.

— उद् caus. *grösser —, freudiger —, begeisterter machen:* गिरः R̥V. 9,114,2.

— संवि desid. vom caus. s. संविवर्धयिषु.

1. वर्धन 4) *a*) Z. 3 Spr. 2785 in caus. Bed. *das Erheben, Befördern:* खलानाम्; vgl. Spr. (II) 5891.

वर्धमानपुर ist *Burdwan* in Bengalen.

वर्धित 2) वर्धितक n. dass.: एकश्च तण्डुलः तुत्प्रतिघाते ऽसमर्थः । तत्समुदायश्च वर्धितकं समर्थम् Pat. a. a. O. 1,203,*a*.

वर्धितव्य n. impers. *crescendum* ebend. 4,9,*a*.

वर्ध्मन्, उदरशेफ° Verz. d. B. H. No. 975.

वर्मती f. N. pr. einer Oertlichkeit P. 4,3,94. gaṇa कच्छ्यादि zu 2,95.

वर्मिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

वर्ष् mit प्र Sp. 798, Z. 6 v. u. lies प्रवृष्टे st. प्रवृष्टे-.

2. वर्ष् in वर्षिष्ठ, वर्षीयंस्, वर्ष्मन्, वृषन्.

वर्ष 3) *a*) sg. Spr. (II) 4337.

वलन 3) n. *das Zutagetreten, Sichzeigen* Vâmana 4,1,5.

वलिक gaṇa पलादि zu P. 4,2,80.

वलीक 2) Pat. a. a. O. 3,50,*a*.

वल्गुग्र Sp. 813, Z. 2 lies वन्दते st. वन्दने.

वव्रय् (von वव्र), वव्रयते *sich zurückziehen von oder vor* R̥V. 8,40,2.

वश् mit अनु *zustreben auf* (acc.) R̥V. 1,127,1.

— आ med. hierher wohl ओशाने (आ-उशान) *der begehrt wird* R̥V. 10,30,9.

1. वश Z. 9 streiche „und Verkürzung des Vocals“.

वशंकृत adj. *in Jmdes Gewalt gebracht:* कैकेय्या स्ववशंकृतः R. ed. Bomb. 2,11,22.

वश्य 1) ein Zauberspruch Spr. (II) 2451.

2. वस् mit अधि vgl. 5. वस् mit अधि und u. समया.

— अप 1) auch R̥V. 8,47,18.

— वि caus. vgl. unten u. 5. वस् mit वि caus. 2).

3. वस् Z. 2 füge वसिष्ठ R̥V. 2,36,1 hinzu.

5. वस् 1) क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे *beruht auf* Spr. (II) 5712 = 6145.

— अधि caus. 2) zu streichen; vgl. वासय् mit अधि.

— नि 1) तदपि सुतपां चेतसि निवसितमिव पारिव्राज्येन *hat seinen Sitz aufgeschlagen* Z. d. d. m. G. 27,82.

— वि caus. 2) gehört zu 2. वस्: *die Nacht hell werden lassen* so v. a. *bis Tagesanbruch erzählen.*

वसन्तक 2) zu streichen, da a. a. O. वासन्तिका zu lesen ist.

वसन्तसख als Beiw. von मलयानिल Vikr. 34,18.

वसिष्ठ 1) Z. 3. 4 zu streichen Indra 2,36,1. — 2) Z. 12 nach Varuṇa's einzuschalten MBh. 1,3924.

वसिष्ठकश्यपिका f. *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Vasishṭha's *und* Kaçjapa's Pat. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

वसिष्ठशिला f. N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,8.

2. वसु (von 5. वस्) in संवसु.

वसुराज m. *König* Vasu (vgl. वसु 2) *l*) Hem. Jogaç. 2,60.

वसुरोचिस् m. pl. N. eines R̥shi-Geschlechts Sâmavidh. Br. 1,1,17.

वस्त्राय् (von वस्त्र), °यते *ein Kleid darstellen, als Kleid erscheinen* Cit. bei Vâmana 4,1,9.

1. वह्, intens. वावहीति *tragen:* रत्नभारम् Spr. (II) 4053.

— अति caus. 1) vgl. Hem. Jogaç. 1,35.

— उद् 4) भर्तारमुद्वहन्तीम् so v. a. *auf sich liegen habend* Bhogapraab. 90,6. Sp. 866, Z. 6 lies 864 st. 846.

— संप्र s. संप्रवाह.

— वि 4) *wegführen:* ओघेन व्युह्यमानानां (Conj. für व्यू°) प्लवानां स्रोतसो (so zu lesen) यथा Spr. (II) 3820.

— संवि med. *mit Andern* (instr.) *eine Ehe eingehen:* संविवहन्ते गर्गाः Pat. a. a. O. 1,247,*a*.

वह्य 1) Z. 6 साद्य bedeutet *zum Reiten tauglich*, वह्य *zum Fahren tauglich.*

4. वा desid. med. विवासते *herbeiziehen, gewinnen* R̥V. 8,19,24. Hierher etwa auch act. विवासस् oder विवासस् (वि । वसेस् Padap.) R̥V. 7,8,3.

5. वा, अस्य सूत्रस्य शाटकं वय Pat. a. a. O. 1,116,*b*. 244,*b*.

— उप, उपोयमान *eingesteckt werdend:* शूल Âçv. Çr. 3,6,23.

— सम् *zusammenheften:* सं यद्वयं यवसादो जनानाम् R̥V. 10,27,9.

वाकोवाक्य Gop. Br. 1,1,21. 30. Pat. a. a. O. 1,16,*b*.

वाग्योग m. *richtiger Gebrauch der Worte* Pat. a. a. O. 1,6,*b*. 7,*a*.

वाङ्मय 3) *Schriftwerk, literarisches Product* Spr. (II) 4053.

वाचनिक, f. ई Pat. a. a. O. 1,220,*a*.

वाचायन m. N. pr. eines Autors Hem. Jogaç. nach 2,79.

वाचालसहाय m. *ein gesprächiger Kamerad, Unterhalter* Spr. (II) 6980.

वाचोयुक्ति f. Pat. a. a. O. 1,200,*b*. 232,*a*.

वाज 11) Z. 4 lies 4,34,4.

वाजप्यायन vgl. Pat. a. a. O. 1,221,*a*.

वाजय् Z. 1 lies (von वाज).

वैजसाति n. = वाजसाति AV. 4,27,1.

वातवक् N. pr. eines Dorfes; davon °क adj. Pat. a. a. O. 4,73,*b*.

वातव्य (von 5. वा) adj. *zu weben* ebend. 1,116,*b*. 244,*b*.

2. वातायन 3) überh. *ein Ort im Hause, an dem man frische Luft geniesst.*

वात्सप्रेय m. patron. Pat. a. a. O. 6(4),42,*b*.

वानीय partic. fut. pass. von 5. वा ebend. 6,23,*a*.

वानीर 2) scheint Karaka 1,27 *ein best. Vogel* zu sein.

2. वाप, füge am Ende noch केश° hinzu.

2. वाम vgl. केश°.

4. वाम adj. von वामी *Stute* Pat. a. a. O. 4,74,*a*.

वामजात adj. *von Natur werth, — lieb* R̥V. 10,140,3.

वामनता f. nom. abstr. von वामन *Zwerg* Spr. (II) 2316.

वायोविद् (*des Voglers Sohn*) m. N. pr. eines Unterredners bei Karaka

1,12. वर्णोर्विद् und वार्णोविद् die Hdschr.

5. वार 1) वैरि° Hem. Joc. 1,1.

वारणी Hem. Joc. 3,112 fehlerhaft für वारुणी *Branntwein.*

वाराकीपुत्र m. für वाराक्रीपुत्र Pat. a. a. O. 6,14,b.

वारिचारिन् adj. *auf dem Wasser lebend* Karaka 1,27.

वारिशय adj. *im Wasser lebend* ebend.

वारिषेणय m. patron. von वारिषेण Pat. a. a. O. 4,54,a.

वार्क्ष 1) a) वार्क्षी शाखा *Baumast* ebend. 5,3,a.

वार्ण adj. von वर्ण *Laut, Buchstab* ebend. 3,68,b. 64,a. 6,12,b.

वार्त्त adj. *in Ordnung, richtig* ebend. 1,219,b. 2,262,a. 410,a. 4,3,b.

वार्त्ततरक (von वार्त्ततर und dieses compar. von वार्त्त) adj. *ganz in Ordnung, — richtig* ebend. 1,163,b. = युक्ततरक Kaij.

वार्त्तिकसूत्रिक adj. *der die* Vārttika *und* Sūtra *studirt* ebend. 4,67,a.

वार्द्धुषि *eine Schuld mit den aufgelaufenen Zinsen* Sāmavidh. Br. 1,7,8.

वार्द्ध (von वृद्ध) n. *Greisenalter* Spr. (II) 4075 (Conj. für वार्द्ध्य).

वार्षशतिक Kāç. 10. Pat. a. a. O. 1,16,a.

वालव्यजनीभू *zu einem Fliegenwedel werden:* °व्यजनीभूतः Ragh. 16,33.

वालि 2) Spr. (II) 4169 (Conj. für वाग्नि).

वालुका. चिरं शीवन्ति निःस्नेहाः पृथिव्यां वालुकादयः Spr. (II) 2296.

वालुकाम्भस् N. pr. eines Mooros oder Sees Kālakākra 1,15.

वावल m. *eine best. Pflanze;* s. u. सूक्ष्मपत्त्र 1).

वाश् mit सम् Z. 3 lies Lāṭj.

2. वास Z. 1 Kern führt in einer Note zu seiner Uebersetzung von Varāh. Bṛh. S. 88,14 für das n. eine Stelle aus Kāçjapa an. Wir lesen aber hier ohne Bedenken वासस st. वासस.

4. वासक Z. 2 zu lesen कन्दर्पवासकर्मन्दन nach H. Brockhaus.

वासनीय (wohl vom caus. von 5. वस्) adj. *nur durch angestrengtes Nachdenken verständlich* Vāmana 3,2,9.

वासत्त Hem. Joc. 4,110 fehlerhaft für वासित (von वासय्).

वासय् 2) नैऋदिवासितं चेतः Hem. Joc. 4,74. साम्यवासितचेतसाम् (so zu lesen) 110.

वासिल m. Hypokoristikon von वासिष्ठ Vāmana 5,2,63.

2. वास्य vgl. वस°.

विंशति MBh. 7,1351 (nach der Losart der ed. Bomb.) = व्यूह nach Nilak.

विकट am Schluss zu lesen अविकट st. अवि°.

विकत्थनता n. *Lobhudelei* Spr. (II) 4935.

विकल 1) चरण° *lahm* Spr. (II) 5712.

विकलङ्क adj. *fleckenlos:* शशिन् Cit. bei Vāmana 4,1,2.

विकाङ्क्षिन् adj. *kein Verlangen habend* Hariv. 11913; विशेषेण काङ्क्षा इच्छा तद्वतः Nilak.

विकारण adj. *grundlos* Spr. (II) 2520, v. l.

विकासन Uttarar. 17,10 (23,12) = Mālatim. 95,6.

विकिर 4) Z. 3 अस्त्र° Mārk. P. a. a. O.

विकुचित n. *eine best. Art zu kämpfen* (neben संकोचित) Hariv. 15978 nach der Lesart der neueren Ausg.

विकृत 3) b) vgl. Bharata 4. 9 im Comm. zu Nalod. 2,65.

विकृति 2) Bhāg. P. 9,24,4.

विक्लाय्, °यति denom. von विक्लाय Vāmana 5,2,2.

विक्लाय, südindische Hdschrr. sollen nach Pischel विक्लाव schreiben.

विक्लिति (von क्लिद् mit वि) f. *das Weich —, Garwerden* Pat. a. a. O. 1,231,a. 279,b. तण्डुलानाम् 3,25,a.

विगीति f. *Misston, Disharmonie* Karaka 3,6.

विघटिका f. *ein best. Zeitmaass,* = $1/_{60}$ Ghaṭikā Rāgan. 21,38.

विघातन 2) Bhāg. P. 12,8,15.

विघ्न 2) am Ende, अविघ्नतस् auch R. ed. Bomb. 1,62,12.

विघ्नवत्ता f. nom. abstr. von विघ्नवत् *auf Hindernisse stossend* Spr. (II) 7478.

विचक्षणवत् vgl. Vaitān. 11.

विचारणा f. = प्रविचारणा *Unterscheidung, Art* Karaka 1,13.

विचारिन् m. N. pr. eines Sohnes des Kabandha Gop. Br. 1,2,9.

विचिन्त्य *bedenklich, fraglich* Vāmana 5,2,48.

विचृत् Z. 2 lies 6,110,2. 121,3.

विचेष्टितर् nom. ag. *der sich bewegt* Pat. a. a. O. 3,78,a.

विच्छिक zu streichen (विच्छिक zu lesen).

विच्छित्ति 3) Z. 2 lies 3. 5 st. 3,5.

विच्छेद 1) *Durchbohrung:* कर्णकुण्डल° Hem. Joc. 3,116.

1. विज् mit समुद्, mit gen. Spr. (II) 6944 (Conj.).

विजयप्रशस्ति Naish. 5,138.

विज्ञ 1) (dieses hinzuzufügen) Hariv. 10918 nach der Lesart der neueren Ausg.

विजिगीषीय, so zu lesen.

विज्वल 1) Karaka 3,3.

विज्ञाति 2) ist m.

विटङ्क 1) wohl auch *Krone, Zinne, Giebel.*

विडम्बक, शाक° so v. a. *dem Namen Gemüse Schande bereitend* Spr. (II) 7484.

विडौजस्, so die südindischen Hdschrr. nach Pischel.

वितण्ड 2) vgl. वैतण्ड weiter unten.

वितरण nom. ag. s. u. वैतरण 4) a).

1. वित्त 2) Hem. Joc. 2,13.

1. विद् caus. Z. 2 am Ende zu lesen 123 st. 1,23.

— नि caus. दोषम् *eine Schuld wälzen auf* (dat.) Spr. (II) 2085.

3. विद् 7) विन्देद्विरूपा *eine Hässliche bekommt einen Mann* Bhāg. P. 6,19,26.

— अधि Z. 5 ein तस्य zu streichen.

— प्र intens. *theilhaftig werden,* mit acc.: सुमतिम् RV. 7,24,6.

विदश, lies दशा st. दशा°.

विदान्त m. N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037 nach der Lesart der neueren Ausg.

विदाह vgl. सस°.

विदिशा 3) in der 2ten Aufl. 3798 कुदृशा vermuthet.

विदूषक 1) अश्लिष्टं चापि पुरुषं न श्लिष्यते विदूषकम् (= अनपराधिनम् Comm.) R. ed. Bomb. 4,7,11.

विदेश, °स्थ *an einem besonderen Orte —, von andern getrennt stehend* Pat. a. a. O. 1,254,a.

विद्यागम Spr. (II) 5070.

विद्रष्टर्, विद्रष्टा चतुर्णां विद्यतुरः Pat. a. a. O. 5,79,b.

विद्रुमवन n. Korallenstock Spr. (II) 7330.

विधर (?) Pañćar. 3,12,15.

विधा Z. 1 streiche 1). Z. 3 v. u. vgl. कृस्ति° Elephantenfutter Pat. a. a. O. 2,332,b. गो° Rindviehfutter 5,57,b.

विनय्, विनयति denom. von वि Vogel + नर् Mann; mit वि absolut.

विनिमय्य Pat. a. a. O. 1,261,a.

विनय 2) b) pl. Spr. (II) 4518.

विनिर्लेप m. Sonderung: गुणविनिर्लेपतस् in Beziehung auf die einzelnen Eigenschaften (Gegens. कात्स्न्येन) Káraka 3,8.

विनियम्य adj. zu beschränken Pat. a. a. O. 6(4),4,b.

विनेत्र adj. augenlos, blind Spr. (II) 5773.

2. विन्दु, तन्मोक्षारीरसामोद° Z. d. d. m. G. 27,28.

1. विप् Sp. 1098, Z. 1 v. u. lies मनूर्तः.

विपरिणामयितव्य adj. umzuändern, umzuwandeln Pat. a. a. O. 1,5,a.

विपरिधावक adj. überall umherlaufend Spr. (II) 4278.

विपरु oder °रुस् adj. gelenklos AV. 7,56,4.

विपर्यय Sp. 1104, Z. 2. 1 v. u. धन° = अर्थ° Spr. (II) 6050.

विपर्यास 7) Z. 2 Spr. 5242 gehört zu 4); vgl. 2te Aufl. 7073.

विपाक 2) b) Z. 3 lies ऽविसदृक्फलम्. Sp. 1107 im Columnentitel विपाक zu lesen.

विप्रतिषेध 2) vgl. Pat. a. a. O. 1,264,a.

विप्रतीप umgekehrt Spr. (II) 4429.

विभक्ति n. Verschiedenheit, Mannichfaltigkeit Cit. bei Vámana 4,1,7.

विभाषा Sp. 1126, Z. 1 v. u. शाकारे zu lesen.

विभिन्नीकर् (विभिन्न + 1. कर्), °कृत्य trennen, scheiden Hem. Jogaç. 4,51.

विभूवसु s. वैभूवस.

विभ्रंश, मन्द° adj. leicht ablösend, abführend Káraka. 1,12.

विभ्रम 1) g) füge täuschendes Aussehen und Spr. (II) 4459 hinzu. °भाषितानि was den Anschein von Sprache hat 7445.

विमाण्डव्य m. pl. N. pr. eines Volkes Márk. P. 58,6.

1. विमान 3) b) Z. 3 streiche „und Gewicht.“ So heisst bei Káraka das dritte Sthâna, welches von dem Maasse d. h. dem Verhalten der humores, der Arzeneimittel, Ort und Zeit, Constitution u. s. w. handelt: दोषभेषजदेशकालबलशरीराहारसात्म्यसत्त्वप्रकृतिवयसां मानम् 3,1.

विमोक्षण 2) d) das Fahrenlassen, Aufgeben: परिधान° Spr. (II) 7497.

विरलविरलीभूत adj. ganz selten geworden, an Zahl stark abgenommen Spr. (II) 6174.

विरलाय्, °यमान Vámana 5,2,31.

विरूप m. ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch R. ed. Bomb. 1,28,7.

विरूढ, विरूढावली Verz. d. B. H. No. 1222.

विरुद्र adj. wobei Rudra oder die Rudra nicht betheiligt sind RV. 1,180,8.

विरेचक (वि + रे°) adj. etwa von keinem Ausstossen des Athems begleitet: मृत्यं Cit. bei Vámana 2,2,8. Der Gebrauch des Wortes getadelt wegen der anderen Bed. laxirend.

विरोध 8) am Ende Vámana 4,3,12 hinzuzufügen. Es ist die scheinbare Ungereimtheit als eine Form der Upamâ gemeint.

विल्, विलति (संवरणे) Dhátup. 28,66. वेलयति (क्षेपे) 32,65, v. l.

विलम्ब 2) a) विलम्ब्याध्यायिन् langsam Pat. a. a. O. 6,81,b.

विलास 1) c) Z. 6 Spr. 5149 gehört zu b); vgl. 2te Aufl. 6790.

विलिङ्ग adj. verschiedenen Geschlechts Pat. a. a. O. 1,110,a.

विलोकन, अनेकशास्त्रस्य विलोकनानि so v. a. Studium Spr. (II) 2960.

विवर्त Wirbel (des Wassers) SV. 1,1,2,2,5. v. l. RV.

विवाद n. Spr. (II) 4434.

विविभक्तिक adj. ohne Casusendung; davon °त्व n. nom. abst. Pat. a. a. O. 6(4),2,a.

विवृत्ति 3) Trik. 3,3,153.

1. विश् mit उप euphem. für cacare Káraka 3,5.

— अभिनि 1) eintreten so v. a. zur Geltung kommen: पूर्वं ह्यपवादा अभिनिविशन्ते पश्चादुत्सर्गाः Pat. a. a. O. 2,390,a. — 3) b) सदाभिनिविष्टः niemals auf seinen Kopf bestehend Hem. Jogaç. 1,52.

— निस् desid. eine gemeinsame Wohnung beziehen wollen: योगिनी प्रावृषि निर्विविक्षताम् Bhâg. P. 1,5,23.

— अभिप्र, partic. °विष्ट hereingetreten im Gegens. zu अभिनिःसृत Pat. a. a. O. 4,84,b.

— सम् 4) mit instr. RV. 10,56,1. — 2) RV. 10,55,2.

विशदता (von विशद) f. Klarheit: स्वर° (wohl so zu lesen) Spr. (II) 5827, v. l.

विशालवस् m. N. pr. eines Berges Márk. P. 55,6.

विश्पला auch 10,39,8.

विश्रि vgl. विस्रि.

विश्रुत 2) N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,52. es könnte aber auch पुरु° als ein N. gefasst werden.

विश्वक्षा, so zu lesen.

विश्वाधार Hem. Jogaç. 4,97 (विश्वाधारो zu lesen).

विश्वायु 1) auch VS. 38,20. Sonst halten wir unsere Erklärung auch nach M. Müller's (V, Pref. XIII) Bemerkungen in der Hauptsache aufrecht.

विश्वास, वैरिणा सह विश्वासं यो नरः कर्तुमिच्छति Spr. (II) 6203.

1. विष् mit सम् 1) lies संवैविषे.

विषता Spr. (II) 4004.

विषमविलोचन m. ein N. Çiva's Bhárati in Sitzb. K. 164,a,13. — Vgl. विषमनयन.

विषमाय् (von विषम), °यते uneben werden, — erscheinen: मार्गः Spr. (II) 7463.

विषशालूक wohl fehlerhaft für विसे°.

1. विषाण, lies das Ablassen (einer Flüssigkeit) st. vielleicht = अवसान.

विष्टिकर 1) Z. 2 कर könnte hier auch Tribut sein, Nilak. erklärt aber भृतिमदत्त्वा कारयन्ति ते.

विष्टीमिन् vgl. u. स्तीम.

विष्ठासात् adv. mit अस् zu Koth werden Hem. Jogaç. 3,22.

विसंवादिता 1) अ° auch Kâm. Nîtis. 4,6 mit dem Comm. zu lesen.

विसंस्थुल Hem. Jogaç. 2,7.

विसर्पणी f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतबुह्ना Ratnam. 51.

विसेचक adj. comp. (= विगतः सेचको यस्मात्) Pat. a. a. O. 1,295, *a.* 8,61,*b.*

विस्तारण n. *das Ausstrecken*: पाद° Spr. (II) 7456.

विस्फोर्य partic. fut. pass. Pat. a. a. O. 8,24,*b.*

विस्रि vgl. विष्रि.

विस्वप्न und विस्वप्नस् Pat. a. a. O. 8,64,*a.*

2. वी *appetens* ṚV. 1,143,6.

3. वी mit आ, streiche am Ende: Vgl. 2. आवी.

— प्र, स्यात्प्रवीतात्पतितः *in Gang gesetzt* Pat. a. a. O. 1,251,*b.* 252,*a.*

5. वी mit आ vgl. आवी.

वीज्य s. सुख°.

वीड्, lies वीळुपत्ने.

वीळुह्रस्, lies *fest packend* (mit der Flamme).

वीथीमार्ग m. Bez. *einer best. Gangart des Elephanten* Aufrecht, Hastîjur. Ind. u. स्थूलोच्चय.

वीध्र n. *heiterer Himmel* Spr. (II) 7558 (Conj.).

वीन्द्र (2. वि + इन्द्र) adj. *wovon* Indra *ausgeschlossen ist*: सोम TS. 2,4,12,1. 5,2,1. — Vgl. अपेन्द्र.

वीप (वि + अप् *Wasser*) adj. Pat. a. a. O. 6,45,*a.*

वीप्स adj. = यो वीप्सति ebend. 8,7,*a.*

वीर 1) *b*) α) °शिन Hem. Jogaç. 1,3.

वीरचिन्तामणि m. Titel eines Abschnitts in Çârṅgadhara's Paddhati Notices of Skt Mss. 1,206; vgl. Aufrecht in Z. d. d. m. G. 27,2, N. 2.

वीरपुरुषक adj. *dessen Männer Helden sind*: ग्राम Pat. a. a. O. 1,262,*b.*

वीरभाव m. *Heldenmuth* Venîs. 47,18.

वीरासन 1) Hem. Jogaç. 4,123. 126. fg.

वुड् vgl. noch Weber, Hâla 32. 68.

वृकप्रस्थ N. pr. eines Dorfes Venîs. 16.

वृकाय् (von वृक), °यते *den Wolf machen* Karaka 1,30.

वृक्ष 1) वृक्षं वनिनं: *den Stamm des Baumes* ṚV. 1,130,4.

1. वृजन s. सु°.

वृत्तान्त = प्रपाठक Kaiy. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,10,*a.* °शस् adv. Pat. ebend.

वृत्ति 10) Sp. 1321, Z. 2 v. u. lies सात्वती. — 13) vgl. Comm. zu Âçv. Çr. 5,20,2.

वृत्रहाय्, °यते = वृत्रहेवाचरति Pat. a. a. O. 6(4),6,*a.*

वृध्, füge in der letzten Zeile noch सद्यो° hinzu.

वृध vgl. auch oben नमो°.

वृषन् 9) Z. 2 lies *extreme.*

वृषंधि (vgl. पुरंधि) adj. etwa *mannesmuthig, kühn* ṚV. 4,22,2. *Regen machend* Sây.

वृषभर् adj. *stark zugreifend* so v. a. *kämpfend* u. s. w. oder *gewaltigen Ruf erhebend* ṚV. 10,63,3.

वृष्टिहव्य m. N. pr. eines Mannes ṚV. 10,115,9.

वेणिका *ein geflochtener Streifen* Pat. a. a. O. 3,11,*b.*

2. वेद vgl. सु°.

वेदण्ड m. *Elephant* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. वितण्ड 2).

वेदम्, streiche am Ende समन्त°.

वेदाङ्ग 2) könnte auch erklärt werden als *der Inbegriff des* Veda.

वेद्या Z. 4 füge 7,21,5 vor 6,9,1 hinzu.

वेध vgl. oben मांस°.

वेध्यता f. nom. abstr. von वेध्य: याति व्याधस्य वेध्यताम् (so zu lesen) *wird vom Jäger durchbohrt* Hem. Jogaç. 4,32.

वेमन्य (von वेमन्) adj. *im Weben geschickt* Pat. a. a. O. 4,78,*b.*

वेला 4) का वेला तत्रभवत्याः प्राप्तायाः *wie lange ist sie schon da?* Venîs. 11,11. अर्धवेलायाम् so v. a. *wenn es sich um den Sinn handelt* Weber, Pratijñâs. 86.

वेल्लु, वेल्लमान Vâmana 5,2,9.

1. वेश 3) Daçak. 86,8. वेश्यावेशसदृशप्रणयोपचाराम् Mṛkkh. 123,18. शिक्षिताशेषवेशयोषित् (शिक्षिताशेषवेश adj.) Kathâs. 12,91. Füge *das Gebahren einer Buhldirne* hinzu. Vgl. auch u. शकट 1).

वेशयोषित्, streiche Kathâs. 12,91 und vgl. oben u. 1. वेश 3).

वेशस्त्री f. Sâmavidh. Br. 2,6,11 = वेश्या *Hure* nach dem Comm., es ist aber wohl वशस्त्रीः adj. gemeint.

वेश्मक m. pl. N. pr. eines Volkes: शाल्मवेश्मकाः (wohl शाल्व° zu lesen) Mârk. P. 58,35.

वैतमाणि m. patron. von वीतमाण Pat. a. a. O. 1,265,*b.* 266,*b.* 3,80,*a.*

वैदर्भ 3) *b*) Vâmana 1,2,19.

वैदेहि m. patron. von विदेह (ein Brahmane) Pat. a. a. O. 4,60,*b.*

वैनायक 1) वैनायिकी संहिता Sâmavidh. Br. 1,4,18.

वैनर n. nom. abstr. von वि *Vogel* + नर *Mann* Pat. a. a. O. 1,264,*a.*

वैपुल्य 1) ebend. 1,277,*a.*

वैभक्त (von विभक्ति) adj. *zu einer Casusendung gehörend* ebend. 6,37,*b.*

वैभीषण adj. *zu* Vibhîshaṇa *in Beziehung stehend, von ihm kommend*: वचस् Spr. (II) 5946.

वैभूवस von विभूवस् nach Sây.

वैयापद adj. von व्यापद् Kaiy. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,109,*b.*

वैयावृत्ति (?) Hem. Jogaç. 4,89.

वैयाश्व n. nom. abstr. von व्यश्व Kaiy. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,109,*b.*

वैरपुरुष MBh. 5,5844.

वैराटि MBh. 5,5879.

वैलस्थान, davon adj. °क ebend.

वैशल्य (von विशल्य) n. *Befreiung von dem Dorn* (der Leibesfrucht) Karaka 4,8.

वैशाख 1) *b*) Hem. Jogaç. 4,102.

वैशिष्ट्य 2) füge *Ueberlegenheit* hinzu.

वैषम्य 2) अ° *Ebenmaass* Vâmana 3,2,5.

वैषयिक 1) *ein Reich bezeichnend* (Suffix) Pat. a. a. O. 4,71,*a.* — 2) ebend. 5,39,*a.*

वैहारिक (von विहार) adj. *zum Vergnügen dienend* MBh. 13,4719.

वोद्म्य n. N. pr. einer Stadt MBh. 1,6791, v. l. bei Nîlak.

व्यक्त 2) अमलिव्यक्ते गुप्ते च स्थाने Hem. Jogaç. 1,48.

व्यङ्कट m. N. pr. eines Berges A Catal. of Skt Mss. in priv. libr. of

the north-west provinces 1,484.

व्यचस् 2) Z. 1 lies 10,92,4.

व्यतिकर 3) दुर्व्यूहोदरपूर्णाव्यतिकरे Spr. (II) 5826.

व्यतिपाक m. nom. act. recipr. Pat. a. a. O. 3,90,b.

व्यतीला f. desgl. ebend. 3,90,a. 94,a.

व्यतीहा f. desgl. ebend. 94,a.

व्यत्यय letzte Zeile, व्यत्ययम् ist adv. acc., der absol. wäre व्यत्यायम्.

व्यथित् 2) Z. 3 und 6 zu lesen 6,28,3.

व्यध् 3) Z. 4 lies ह्लादुराः.

— अप 1) यत्र हि गर्गाणां वाहनमपविद्धं तिष्ठति leer, nicht beladen, — besetzt Pat. a. a. O. 8,68,a.

— आ, partic. आविद्ध lange Composita enthaltend Vâmana 1,3,26. अनाविद्ध 25.

— उद् Z. 1 lies उद्विद्ध.

— सम्, partic. संविद्ध wohl so v. a. zusammenstossend, — fallend: द्वापर° (युगान्त) Hariv. 11428 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. संव्याध.

व्यपकर्ष m. = अपवाद Ausnahme Pat. a. a. O. 7,134,a.

व्यपदेशवन्त् adj. eine Bezeichnung —, einen Namen führend, bezeichnet: पितृतः der mit dem Namen des Vaters bezeichnet wird ebend. 4,58,a.

व्यपदेशिन् dass. ebend. 1,70,a. 174,a. 3,32,b. 73,b. 112,a. 6,1,b. 2,a. 21,b. 8,60,a.

व्यपरोपण 3) das Vernichten: जीवित° Hem. Jogaç. 4,20 = Sarvadarçanas. 33,4.

व्यपवर्ग Verschiedenheit Pat. a. a. O. 1,221,a.

व्यभिचरण s. u. सव्यभिचार.

व्यवधापक 1) Pat. a. a. O. 1,67,b. 4,27,b (f. °पिका).

व्यवसेय (von 3. सा mit व्यव) n. impers. constituendum, decernendum ebend. 1,239,b.

व्यवहृत् adj. handelnd mit: उद्गिरत्° Kathâs. 67,42.

1. व्यसन 4) Z. 13 Spr. 4777 gehört zu 5); vgl. 2te Aufl. 5087.

व्यसनिन् 2) Z. 3 Spr. 2904 (6287) würde nach Spr. (II) 6765 zu 3) gehören.

1. व्या mit सम्, लोकसंवीतम् = लोकेनानुशातम् Vâmana 2,1,19.

व्याकरणक n. eine schlechte Grammatik Pat. a. a. O. 5,73,b.

व्यामोह, निजकुल° der Wahn, dass es die eigenen Genossen seien, Z. d. d. m. G. 27,5.

व्यावचर्चो f. nom. abstr. recipr. Pat. a. a. O. 3,90,a. 91,a.

व्यावचोरी f. desgl. ebend.

व्यावहासी Bhatt. 7,42.

व्याश्रय adj. an etwas Verschiedenes sich anlehnend (Gegensatz zu समानाश्रय) Pat. a. a. O. 3,38,a. 6(4),20,a. 32,a.

व्यास Trennung Sarvadarçanas. 140,22.

व्यासेध, स्वर्गापवर्ग° VP. 1,4,23.

व्युत्थान 2) zu streichen; die Stellen gehören zu 4).

व्युत्सर्ग (?) Hem. Jogaç. 4,89.

व्योमी, so zu betonen.

1. व्रत Z. 2 M. 2,3 könnte man, wie ein Schol. thut, auch व्रतानि यम° trennen. — 1) g) भद्रं चिरसंचितं व्रतम् Spr. (II) 5976.

व्रीड्, व्रीडसि (व्रीड्यसि?) Spr. (II) 7420, v. l.

व्री mit वि pass. aufspringen, sich öffnen: द्वाराणि चास्य विव्रीयन्ते (so) Sâmavidh. Br. 3,9,1.

शंस् 1) Z. 2 vom Ende lies शंसति.

— अभि 1) Z. 10 मिथ्याभिशस्त auch Spr. (II) 5460.

1. शक् mit संप्र überwinden, ertragen: कथं दुःखमिदं तीव्रं गान्धारी संप्रशक्ष्यति MBh. 9,3513 nach der Lesart der ed. Bomb.

शकट 1) °शीर्षिका Hem. Jogaç. 3,98. 102. — 6) शकटस्य तोकम् = शाकटायन Pat. a. a. O. 3,83,b.

शकन्धु gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शकल, सकल = खण्ड und वल्कल Trik. 3,3,408.

शकृत् adj. Pat. a. a. O. 6,40,a. b.

शक्तरूप zu streichen.

शक्य 3) ईदृशं शक्यमप्योध्यायां नाविद्वान्न च नास्तिकः R. ed. Bomb. 1,6,8. 46. 9,15. Vgl. Vâmana 5,2,25.

शक्यरूप adj. mit infin. der wahrscheinlich nicht zu (infin.) ist Spr. (II) 5618.

शंगरा f. = शंकरा Kumârasvâmin in Mahâbh. lith. Ausg. 3,65,a.

शण्ड, षण्डामर्को Kâm. Nîtis. 17,39.

शतदावन् adj. hundert gebend ṚV. 5,27,6.

शतपद्, so zu betonen.

शतव्रज adj. (f. आ) hundert Hürden u. s. w. habend ṚV. 4,58,5.

शतसंघशस् MBh. 5,2617.

शतसाहस्रिक, lies aus hunderttausend bestehend.

शतपर्णी vgl. सम°, अशान्त°, असत°.

शनैर्भाव m. Allmählichkeit; am Anf. eines comp. vor einem partic. praes. so v. a. allmählich Kathâs. 27,95 (getrennt gedr.).

शनोत्साह s. स्वनोत्साह.

शंनोदेवीय adj. mit den Worten शं नो देवीः beginnend Pat. a. a. O. 1,305,b. °क 235,a; vgl. Ind. St. 13,433.

शबराहार m. die Speise der Çabara, Bez. einer Art von Judendorn Râgan. 11,147. — Vgl. oben दराहार.

शबल 4) a) सबलं MBh. 13,2766 (ed. Bomb. richtig). — b) सबल MBh. 7,827 (ed. Bomb. richtig.) Pańkat. 188,11. fg.

शब्द ein richtiges Wort im Gegens. zu अपशब्द Pat. a. a. O. 1,7,a.

शब्दपातिन् nach dem Geräusch fallend, — treffend: इषु Ragh. 9,73.

2. शम्, intens. absol. शंशमम् und शंशामम् Pat. a. a. O. 6(4),32,b.

4. शम् mit नि, absol. निशम्य und निशमय्य Vâmana 5,2,76.

— अनुनि Pat. a. a. O. 1,16,b.

शम adj. gezähmt, domesticus ṚV. 1,32,15. — 1) अलं विवादेन शमो विधीयताम् Frieden R. 6,1,46. — 5) ein Fürst der Nandivega MBh. 5,2733 nach der Lesart der neueren Ausg., सम ed. Calc.

शमात्मक, समात्मक H. ç. 77.

शमितर् Schlächter MBh. 10,357 (समितर् ed. Calc.).

शमीर, समीरवन gaṇa क्षुभ्नादि zu P. 8,4,39.

शम्बर vgl. संवर.

शम्याकृत्, स° Vop. 7,89.

शम्य m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

शम्याग्राह् m. *etwa der den Tactstock hält, Tactschläger* R. ed. Bomb. 2,91,49. साम्य° Schol.

शय 2) c) MBh. 7,2250, v. l. bei Nilak.

1. शर् mit संप्र *auseinanderbersten:* संप्राशिर्यत (lies संप्राशीर्यत) Hariv. 3654 nach der Lesart der neueren Ausg.

— प्रवि, °शीर्ण Pat. a. a. O. 5,86,b.

— सम् desid. vgl. संशिशरिषु.

1. शरण 3) n. = विशरण *das Auseinanderfallen, Bersten, Zusammenstürzen* Vop. 8,126.

शरणार्पक, शरणापन्न ÇKDr. u. संयारज्ञीविन् nach ders. Aut.

शरद् 2) Z. 2 lies 86,6 st. 89,6.

शरदण्डा, सर° R. Gorr. 2,70,14.

शरभ Sp. 94, Z. 1 v. u. lies Vjâdi.

शरलोम m. pl. *die Nachkommen des* Çaraloman Pat. a. a. O. 4,35, a (शार° gedr.).

शरारि nach Kakrad. zu Suçr. 1,26 giebt es zwei Arten, eine mit rothem Kopf und eine mit weissen Schultern.

शराह् Nir. 6,31. RV. 10,86,9.

शरीराकृति f. *Geberde, Miene:* तां शरीराकृतिं कुर्वन्ति या कुपितस्य भवति Pat. a. a. O. 8,9,b.

शरीरात्मन् s. oben u. ग्रन्तरात्मन्.

शर्कराल (von शर्करा) adj. *von (fliegendem) Gries begleitet:* Wind Verhs. 45.

शर्व Sp. 105, Z. 6 lies b) st. c).

शर्ववर्मन् Grammatiker in Kathâs.

शलाक 4) ग्रविद्धकर्णो यो येन ह्युग्मत्तरशलाकया (so zu lesen) Hem. Jogaç. 1,14. 4,54 (°शलाकया zu lesen).

शशकर्ण vgl. शाशकर्णि.

2. शस्य vgl. 2. सस्य 2).

शस्यक vgl. सस्यक.

शाकपार्थिव = शाकभोजी पार्थिवः Pat. a. a. O. 2,346,b.

2. शाकिनी Hem. Jogaç. 3,27.

शाकल 3) c) ein Dorf der Bâhlîka ebend. 4,72,b.

शाकुन्तेय (von शकुन्त) m. N. pr. eines Unterredners bei Karaka, z. B. 1,26.

शाकुलिक n. *eine Menge von* Çakula H. 1418, Schol. (सा°).

शांतपन्त m. du. in dem mit verzerrten oder seltsamen Wörtern, wie es scheint, absichtlich ausgestatteten Liede RV. 10,106,5. = सुख Naigh. 3,6. शालेन दुःखानां तनूकर्षेण पश्यते स्तूयते Devarâga. = शस्तम Bhâskaramiçra.

शानीय partic. fut. pass. von 2. शा Pat. a. a. O. 6,23,a.

1. शान्त a) c) Z. 6 streiche 106, da शान्तात्प्रसादः = शान्तो प्रसादः ist.

शान्तमोह् n. Bez. *der* 11 *unter den* 14 *Stufen, die nach dem Glauben der* Gaina *zur Erlösung führen,* Verz. d. Oxf. H. 397,a,14.

शाबर् Z. 10 lies c) st. 3).

शामित्र 3) a) Vaitân. 37.

शाम्य (auch vom caus. von 1. शम्) *zur Ruhe zu bringen:* पित्ते शर्कराशाम्ये Spr. (II) 7011. ग्र° (विपक्ष) Hariv. 2711 nach der Lesart der neueren Ausg.

शायिक 2) *Art und Weise zu liegen:* कृतशायिका: शय्यन्ते Pat. a. a. O. 3,41,a.

शारिपिक MBh. 12,3438, v. l. bei Nilak.

शारलोम्या f. patron. von शरलोमन् Pat. a. a. O. 4,33,a. शारलोमा: 38,b fehlerhaft für शर°.

शार्ङ्ग m. patron. verschiedener Männer RV. Anukr.

शार्ङ्गरवी P. 2,2,36, Vârtt. 1, Schol. so auch in der lith. Ausg. des Mahâbh.

शार्वर und शार्वरिक (besser) adj. *nächtlich:* तमस् Vâmana 5,2,52.

शालंगुप्त m. N. pr. eines Mannes; davon °गुप्तायनि patron. Pat. a. a. O. 1,44,a.

शालङ्क m. pl. = शालङ्केर्यूनश्छात्राः ebend. 4,59,b.

शालिस्तम्भक wohl fehlerhaft für °स्तम्बक.

शालु n. *eine best. aus dem Norden kommende Frucht* Kakrad. zu Suçr. 1,141.

शालूकिका f. = शालूकिनी Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 6,95,a. Davon adj. शालूकिकीय Pat. ebend.

1. शाव, शाव in den südindischen Hdschrr. nach Pischel.

शाशकर्णि s. सासकर्णि.

शासितव्य adj. *zu lehren, vorzuschreiben* Pat. a. a. O. 1,210,a. 3,77,a.

2. शास्त्रचतुस् MBh. 6,163.

शिंशुमार R. ed. Bomb. 2,50,25. = शलकपि Comm. nach Vaiç.

शिक्षापद, deren vier Hem. Jogaç. 2,1.

शिक्षेण्य adj. *lehrhaft:* शिक्षेण्यं वदसि वाचम् Vaitân. 37.

शिखरिन् 1) Zähne Spr. (II) 6542.

शिखरी f. *eine best. mythische Keule* R. ed. Bomb. 1,27,7.

शिखा Sp. 170, Z. 4 v. u. lies मूक st. मुञ्च.

शिङ्खिन् 2) a) शिङ्खिनी MBh. 6,1886 nach der Losart der ed. Bomb.

शिण्डाकी vgl. सि°.

शिताय und शितावर vgl. सि°.

शिमी Naigh. 2,1. RV. 1,151,1. 3.

शिवभागवत Pat. a. a. O. 5,44,b. भगवान्भक्तिरस्य भागवतः । शिवस्य भागवत इति षष्ठीसमासः Kâç.

1. शिष्ट 1) c) *ausgezeichnet, vorzüglich:* शिष्टा Mâlav. 15 nach der Lesart der ed. Bomb.

(1.) शिष्टि 3) *Unterweisung* Pat. a. a. O. 6,104,b.

2. शिष्टि (von 2. शिन्) f. *Hilfe* in सु°.

2. शी 2) mit dat. *sich hinlegen zu:* पत्ये शेते Pat. a. a. O. 1,284,b.

— ग्रति caus. ग्रतिशाययतीत्यतिशायनम् ebend. 5,62,a.

शीपाल vgl. सीपाल.

शीर्य m. *ein best. Gras* Pat. a. a. O. 2,398,a.

शीलन n. *das Erwähnen:* ग्राचार्यदेश° Pat. a. a. O. 1,112,a.

शीरेषु von unbekannter Bed.: शीरेषु क्षिते नादिरं सी ग्रंशयः Vâlakh. 5,4.

शुक्ली (von शुक्ल) adv. mit ग्रस् *weiss werden* Pat. a. a. O. 1,77,a.

शुचिमुखी (wohl richtig) f. N. pr. einer Hamsî; füge noch 3648 hinzu.

1. शुचिस्मित braucht nicht als comp. gefasst zu werden.

शुभग Spr. (II) 6794.

शुश्रूषितव्य n. impers. *zu gehorchen:* पितरः Pat. a. a. O. 1,71,*a*.

1. शुष् mit संपरि s. संपरिशोषण.

शुष्मायण m. patron. eines Soma VP. 3,3,17. शामुष्यायण Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,15.

3. शू (= 2. शू) adj. in सुरा°.

शूर्प 1) सूर्पं च सर्पपो यथा Pańkar. 2,2,99. विश्वे सर्वपवत्सर्पस्यैकदेशे (so gedr.) 33.

शूलवत n. *eine best. mythische Waffe* R. ed. Bomb. 1,27,6. शूलवर v. l.

शृङ्गगिरि Z. 1 lies 247 st. 274.

शेखर 1) *c*) शिरः° Vâmana 2,2,14.

शेषतस् adv. *andernfalls, sonst* R. ed. Bomb. 1,60,6.

शैत (v. 1.) und शैद्य 1) Gop. Br. 1,1,27.

शैफालिक adj. *aus Vitex Negundo verfertigt:* पदं Pat. a. a. O. 5,60,*a*.

शैली ebend. 2,323,*a*.

शैलक् = 2. शोक in सत्तक्र°.

शोषा 2) *d*) am Ende, शोषाः f. auch R. ed. Bomb. 1,31,20. 35,1.

शोभक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1081.

शौङ्गीय, so zu lesen.

शौनस्तोत्रि s. शौन°.

शौभिक m. Bez. *bestimmter Schauspieler* Pat. a. a. O. 3,28,*a*.

शौरसेन, भाषा Kâvjâd. 1,35.

शौल्किल adj. Pat. a. a. O. 4,73,*b*.

शौवाविध adj. von श्वाविध् ebend. 4,88,*b*.

1. श्चुत् Z. 3 lies 4,50,3 st. 50,3.

श्यैतय्, °यति = श्यैनीमाचष्टे Pat. a. a. O. 6(4),44,*b*.

श्यैनभृत adj. = श्यैनाभृत RV. 9,87,6.

श्यैनाभृत, streiche RV. 9,87,6.

श्यैन (so zu lesen) adj. *vom Falken* (श्येन) *kommend:* मांस Weber, Krshnaǵ. 221.

1. श्रद् Sp. 335, Z. 9 *c*) st. *b*), Z. 11 *d*) st. *c*) und Z. 24 *e*) st. *d*) zu lesen. — *f*) Bez. *der Feminina auf* श्रा Kâtantra 2,1,37. 71.

1. श्रम् mit वि 4) विश्रममाण R. ed. Bomb. 1,62,2.

श्रमण 1) *Buddhist:* श्राद्धणाम् *leben in Feindschaft* Pat. a. a. O. 2,398,*a*.

2. श्रवस्य्, partic. श्रवस्यंत् = 1. श्रवस्यु RV. 1,128,1.

श्रवस्या f. *eiliger Lauf* RV. 1,128,6.

श्रा mit श्रा, hierher wohl श्राशिरम् als infin. RV. 10,49,10.

श्राद्ध 2) *a*) Hem. Joǵaç. 4,8.

श्रावकत्व n. nom. abstr. zu श्रावक 2) Hem. Joǵaç. 3,138.

1. श्रावण 4) Z. 4 lies 2,170,3.

श्राविन् (?) Pat. a. a. O. 5,36,*b*.

1. श्रि 1) letzte Zeile lies 1,68,1.

5. श्री 4) *d*) Z. 7 lies 3086 st. 2664.

श्रोध्र Vâmana 5,2,36.

श्रीय adj. von 5. श्री, = श्रियै हितः Pat. a. a. O. 6(4),46,*b*.

1. श्रु mit श्रभि caus. *Jmd Etwas hören lassen, über Jmd Etwas sprechen, besprechen;* mit doppeltem acc. Sâmavidh. Br. 2,3,2. mit instr. und acc. 4,7.

श्रुतसेना f. N. pr. einer Gattin Krshna's Hariv. 9196 nach der Lesart der neueren Ausg., सुतसेना die ältere.

श्रेष्ठीवत् Z. 3 lies 7,73,3.

श्रोपत् 1) *a*) lies 3,8,1 st. 1,8,1.

श्लाघ् mit उप s. उपश्लाघा.

2. श्लिष् mit उप, °श्लिष्ट *in unmittelbarer Berührung stehend* Pat. a. a. O. 6,32,*b*. एकादश कार्षापणा उपश्लिष्टा अस्मिञ्छते so v. a. *hinzugetreten* 5,39,*a*.

श्लेष्मन् 1) mit einem Bösewicht verglichen Spr. (II) 7467.

श्लोकस्थान n. so v. a. सूत्रस्थान Karaka.

श्वकर्ण m. *Hundeohr* Comm. zu Kâtj. Ça. 1039,7.

श्वदंष्ट्रिन् m. *ein best. auf dem Trockenen lebendes Thier* Karaka 1,27.

श्वभ्र 2) Hem. Joǵaç. 3,39.

श्वस्तन, f. ई (sc. विभक्ति) Bez. *des Charakters des als Fut. fungirenden Nom. sg.* (ता) Kâtantra 3,1,15. 30.

श्वा mit उद् vgl. उच्छ्वैय.

श्वाविल्लत m. *die Höhle eines Stachelschweins;* davon °तीय adj. Pat. a. a. O. 4,75,*b*.

श्वागुर m. pl. = श्वागुरेर्यूनश्छात्राः ebend. 4,42,*b*.

श्वागुरि m. = श्वगुर्यस्यापत्यम् ebend.

श्वेत 2) *g*) β) श्वेतहूणाः besser als ein Name aufzufassen.

श्वेतहूण m. pl. *die weissen Hunnen* Varâh. Brh. S. 16,38. — Vgl. सितहूण.

श्वेताद्रि 2) *c*) N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,7.

षट्पाद् adj. *sechsfüssig* Gop. Br. 1,2,3.

षडिक von षडङ्गुलि N. pr. Pat. a. a. O. 1,275,*b*.

षड्डोतर, die Sprüche stehen Taitt. Âr. 3,4.

षण्डीय, षण्डीय Pat. a. a. O. 6,27,*a*.

षण्डत्व n. = षण्डता Hem. Joǵaç. 2,76.

षण्ड्य, °यति *castriren* Hem. Joǵaç. 3,75 (षण्डय्).

षाट्कुल adj. von षष् + कुल Pat. a. a. O. 4,39,*a*. *b*.

षाष्ठिक adj. = षाष्ठ *im sechsten* (Adhjâja) *gelehrt* ebend. 3,8,*a*. 6,34,*a*. 60,*a*.

षोडीय, °यति = षोडशीमाचष्टे Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 6,27,*a*.

ष्ठिव् desid. टुष्ठूषति und तुष्ठूषति, intens. टेष्ठीव्यते und तेष्ठीव्यते (vgl. Corrigg.) Pat. a. a. O. 6,27,*a*.

— नि, निष्ठित (so) *bespuckt* Bhâg. P. 11,22,58.

— निस्, निरष्ठविषम् (von ष्ठु: vgl. 3. ष्ठु oben) Vaitân. 12. Gop. Br. 1,2,7.

ष्ठु vgl. oben u. ष्ठिव् mit निस्.

2. स Z. 2 mit instr.: सोमया = सह उमया Bhâg. P. 8,12,3.

संयद्वसु vgl. संयद्वसु.

संवत्म adj. *übereinstimmend, gleichkommend:* पुराकल्प एतदासीत् । षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाशा माषसंवत्माः (sg.!) Pat. a. a. O. 1,225,*a*.

1. संयद् 2) *b*) Hem. Joǵaç. 4,58. 78. fg.

संवाह 2) *a*) neben ग्राम, घोष und नगर Pat. a. a. O. 2,397,*b*. = वणिकप्रधानो निवासः *Marktflecken* Kâç.

संविति = संबन्ध Trik. 3,3,191.

1. संविद् 1) Z. 6 lies 10,16,16. — 3) = संकेतक Trik. 3,3,212.

संवृति f. *Hemmung:* वाक्संवृतेः Hem. Joǵaç. 1,44.

संयेग (?) Hem. Jogaç. 2,15.

संश्रय am Ende lies सुश्रित.

संश्लेष 4) *Gelenk* Sâmavidh. 3,1,7.

संसमक Vaitân. 37.

संसहस्र adj. *von tausend begleitet:* वचस् R̥V. 7,8,6.

संस्त्यान n. *das Gerinnen, Verdichtung* (der Leibesfrucht u. s. w.) Pat. a. a. O. 1,224,*a*. 4,8,*b*. — adj. s. u. स्त्या mit सम्.

संस्त्याय 2) füge hinzu: *Wohnort* und Pat. a. a. O. 2,397,*b*. 7,112,*b*.

संस्थान 3) *f*) Z. 3 lies वोढुंनार्यासंस्थानम् st. वोढुं भार्यासंस्थानम् ed. u.s.w.

संस्थावन् zu streichen.

संस्थिति 4) लोक° MBh. 6,473 nach der Lesart der ed. Bomb.

संस्फाय adj. = संस्फायन Pat. a. a. O. 6,28,*b*.

संहताङ्ग *zusammenstossend:* पर्यन्ताः MBh. 2,800.

संहननीय adj. *gedrungen, fest:* कायात्संहननीयमध्यात् MBh. 9,890 nach der Lesart der ed. Bomb.

सगतिक adj. *mit einer* Gati (Bed. 14) *versehen* Pat. a. a. O. 1,274,*a*. 8,8,*a*.

संकल्प 1) *a*) Sp. 518, Z. 10 hinzuzufügen R̥V. 10,164,5. — *b*) Sohn der Saṁkalpâ Bhâg. P. 6,6,10. — 2) Mutter des Saṁkalpa ebend.

संकूटन, lies lith. Ausg. st. ed. Bomb.

संखादक m. *Zahn* Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 5,49,*b*: Davon adj. (निन्दायाम्) °किन् Pat. ebend.

संगत letzte Zeile lies 2212.

संगमक m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 3,37.

संगीतसिन्धु Titel einer Schrift ÇKDr. u. सिन्धु.

संगीति, so zu betonen und 50 st. 139 zu lesen.

संग्रहीतव्य adj. *beizubehalten* (Gegens. त्याज्य) Pat. a. a. O. 3,56,*b*.

संघातन n. *das Zusammenfügen, Sammeln* Hem. Jogaç. 3,36.

संघुष्टक adj. *zu einander passend, an einander gewöhnt:* गोयुक्तकानि Pat. a. a. O. 1,125,*a*.

1. सच् mit अभि auch 10,75,5.

सचाङ्गाचपुष्पी f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सचि Z. 2 lies सचिविद्.

सज्ञा vgl. अग्निसज्ञा oben.

संचर्वण n. *das Kauen:* पोतास° Râga-Tar. 7,1127.

संचिन्तन n. *Sorge* Bhâvapr. 7.

सञ्ज् mit व्यति Sp. 558, Z. 2 lies 13,7329.

— उद्, उत्सक्त MBh. 1,5545 Lesart der ed. Bomb. st. उत्सिक्त der Calc. = उत्कर्षेण सर्वत्र व्याप्तः Nîlak. vielleicht *sich in alle Angelegenheiten mischend.*

— प्र 3) यो ऽनमासि प्रसजति (so ed. Bomb.) *anbinden mit, sich reiben an* MBh. 2,856. — 4) mit act. Bed. *eintreten —, stattfinden lassen:* न ज्ञायते केनाभिप्रायेण प्रसजति केन निवृत्तिं करोतीति Pat. a. a. O. 1, 239,*a*. 2,352,*a*.

— सम्, संसज्जतु रथे *anschirren* MBh. 9,819 nach der Lesart der ed. Bomb.

संज्ञापक nom. ag. *der mit Wehmuth Jmdes* (gen.) *gedenkt* Pat. a. a. O. 2,334,*b*.

संज्ञान 3) *a*) Z. 2 lies 10,19,4.

संज्ञित्व n. nom. abstr. zu संज्ञिन् 2) Pat. a. a. O. 1,209,*a*.

संज्ञीभूतक adj. *zu einem Namen geworden* ebend. 4,81,*a*. 5,20,*b*.

संज्ञोपसर्जनीभूत adj. *zu einem Nomen proprium* (*appellativum*) *oder zu einem untergeordneten Gliede eines Compositums geworden* ebend. 1,95,*b*.

सततक adj. *zweimal am Tage sich einstellend:* Fieber Karaka 8,1. Suçr. 2,405,12.

सतस्, सतो मघवानः R̥V. 10,27,4. oder als comp. zu fassen.

सतृणाभ्यवहारिन्, सतृणाभ्यवहारिन् *der Alles isst, sogar Gras,* in übertr. Bed. so v. a. *geschmacklos:* Dichter Vâmana 1,2,1.

सत्त्ववत् Z. 1 adj. nach 1) zu stellen.

सत्यताति adj. etwa *richtig machend* R̥V. 4,4,14. f. loc. सत्यताता *in Richtigkeit, in Wirklichkeit* 10,111,4.

सत्यनाग R. ed. Bomb. 1,6,28.

सत्याङ्ग 2) lies Plaksha st. Ǵambu.

सत्रासह्, so zu betonen.

सद् Sp. 594, Z. 6 1. vor सद् hinzuzufügen.

— उद् caus. 3) Sâmavidh. Br. 3,1,7.

— समुद् caus. समुत्सादय (so ed. Bomb.) MBh. 14,2352.

सदृश, भोजन°, अध्ययन° *gleichkommend in Bezug auf* Pat. a. a. O. 6,76,*b*.

सधमित्र, am Ende साधमित्रिक zu lesen.

1. सन् mit आ Vâlakh. 5,4.

सनख adj. मुष्टि *eine Handvoll, wie man sie mit den Nägeln fasst,* Karaka 9,7. 9. — Vgl. अन्तर्नख oben.

सनाय् könnte auch heissen *lange machen, zögern* (so v. a. चिराय्).

2. सनेमि, so zu betonen.

संतति m. N. pr. संततीनां वसिष्ठपुत्राणाम् Ind. St. 3,460.

संद्राव m. *Zusammenlauf, Ort des Zusammenlaufens:* गुणसंद्रावो द्रव्यम् Pat. a. a. O. 5,27,*b*.

संधिवेला Z. 2 lies 4,3,16.

संधेय adj. *dem* Saṁdhi *zu unterwerfen* Kâtantra 1,2,18.

1. संध्याराग Z. 4. d. m. 6. 27,62.

सप्तम 2) *c*) Bez. *des Charakters und der Personalendungen des Potentialis* Kâtantra 3,1,20. 25.

सप्तरात्रक adj. (f. °रात्रिका) *siebentägig* Hariv. 3976 nach der Lesart der neueren Ausg.

सप्तर्षिमत् adj. von सप्तर्षि Pat. a. a. O. 8,32,*b*.

सप्रकृतिक adj. *nebst Stamm, — Thema, — Wurzel* ebend. 1,234,*a*. 5,15,*a*.

सप्रत्ययक adj. *nebst Suffix* ebend. 1,202,*a*. 231,*a*. 5,45,*a*.

सब्रह्मचारिन्, am Ende साब्रह्मचार zu lesen.

सभा Z. 3 am Ende lies 1. 2 st. 12.

समज्या 1) *Versammlung* Sâh. D. 229,8.

समत्व 2) *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 1,40. 4,49. 109. 111.

समनग, lies °गा.

समानस् Z. 1 nach adj. 1) hinzuzufügen.

सैनत्तपञ्चक vgl. स्यमन्त°.

समन्धकार *dichte Finsterniss* Pat. a. a. O. 2,351,*a*.

समभिहरण n. und °हार m. *das Herbeischaffen vieler Sachen* ebend. 3,21,*b*.

समभ्याशीकरण n. *das in die Nähe Bringen* ebend. 2,235,*a*.

समवधान ebend. 8,49,*b*.

समवर्ण auch *gleichfarbig;* vgl. सामवर्ण्य.

समवस्थान 1) füge *das Bestehen* und Pat. a. a. O. 6(4),14,*a* hinzu.

समवहास्य, streiche vom caus.

समसर्वाद् adj. *das Zusammengebrachte (Gesammeltes) essend* (घट्) TS. 3,3,8,2.

समाधि 9) = घारोहावरोहक्रम Vâmana 3,1,12. = अर्थदृष्टि 2,6.

समामह्नन्मन्, so zu lesen.

समाश *Mahlzeit:* देवदत्तस्य समाशं शराविरोदनेन च प्रतिविधत्ते Pat. a. a. O. 1,172,*a*. *ein gemeinschaftliches Mahl* 125,*a*.

समासादन n. *das Gelangen zu, Erreichen* ebend. 3,96,*a*.

समाहित n. *eine best. Form der* Upamâ Vâmana 4,3,29.

समिति 5) Hem. Jogaç. 1,26. 28.fgg.

समुच्चयन n. *das Sammeln, Zusammenstellen* Pat. a. a. O. 3,88,*a*.

समुत्थान 4) Z. 2 lies 2,378,13.

समुद्र 1) *b*) समुद्रतस् ṚV. 5,55,5. Z. 9 lies 5,16. 3,39. — 4) R. ed. Bomb. 4,38,21.

संपन्नंकारम् absol. *vorher wohlschmeckend machend:* भुङ्क्ते P. 3,4,26, Schol.

संपाठ m. *ein gesammelter Text:* ऋगित्युक्ते संपाठमात्रं गम्यते Pat. a. a. O. 1,168,*b*. 4,66,*b*.

संपातिन् 1) *a*) AV. 7,70,3.

संपूर्ति, so zu lesen.

संपृक्तत्व n. *das Verbundensein* Vâmana 3,1,14.

संप्रत्यायक adj. (f. °प्रत्यायिका) *bewirkend, dass man Etwas* (gen.) *darunter versteht* Pat. a. a. O. 1,168,*a*. °त्व n. nom. abstr. *b*.

संभरण 3) *Sammlung, Menge:* वसूनाम् ṚV. 7,25,2.

2. संमातर् nom. ag. = संमिमीते Pat. a. a. O. 4,54,*b*.

संमुखीन Z. 1 lies संमुख.

सम्यक्चारित्र Hem. Jogaç. 1,32.

सम्यक्त्व ebend. 2,1. 15.

सम्यक्श्रद्धान ebend. 1,17.

सम्यग्ज्ञान ebend. 1,16.

सम्यग्दृष्टि adj. = सम्यग्दर्शन; davon nom. abstr. °त्व (dieses gehört auch zu den vorangehenden adjj.) n. ebend. 4,8.

सर् mit प्र caus. 5) *einen Halbvocal in einen Vocal übergehen lassen* Pat. a. a. O. 4,24,*b*.

1. सरङ्ग 2) vgl. सारङ्ग 2) *f*).

सरजस 1) *mit Blüthenstaub versehen* Vâmana 5,2,66.

1. सरण 4) *a*) Z. 3 MBh. 1,3368 *das Nachlaufen, Folgen*.

सरस् 2) सरःशोष Hem. Jogaç. 3,99. 112.

सर्ग 2) Z. 2 lies 10,25,4. Diese Stelle gehört zu 6).

सर्पनेत्रा f. *eine Ichneumonpflanze (Knolle)* Râǵan. 22. Nigh. Pr.

सपसुगन्धा f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,3,2.

सर्वदमन, am Ende zu streichen — Vgl. सार्वदमन.

सर्वलिङ्ग adj. *alle Geschlechter habend, adjectivisch gebraucht;* davon nom. abstr. °ता f. Pat. a. a. O. 2,332,*b*.

सर्वविषय adj. *auf Alles sich beziehend, allgemein* Vâmana 5,2,23. असर्वविषयत्व n. 27.

सर्वसेन N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92.

सर्वात्मन् 2) Bez. Ǵina's Hem. Jogaç. 4,45.

सलिलकुक्कुट m. *ein best. Wasservogel* Bhâg. P. 5,2,4.

सलोमधि m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25 (man könnte auch स लो° trennen). — Vgl. सुलोमधि.

सविभक्तिक adj. *mit einer Casusendung versehen* Pat. a. a. O. 1,2,*b*. 160,*a*. *b*.

सवृध् *zusammen fröhlich* ṚV. 10,30,10.

सशल्य Hem. Jogaç. 2,70 (nicht N. pr.).

सशेष *unvollständig* Pat. a. a. O. 3,85,*a*.

सस्थावन् adj. *was sich zusammen befindet* ṚV. 8,37,4.

1. सह् mit निस् med. *bewältigen* ṚV. 1,127,3.

— प्रति, °सहिष्यति ed. Bomb. 30,8.

2. सह 3) *b*) Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सहचरण adj. = सहचर 1) *b*) Gop. Br. 2,6,9.

सहदेव 3) *a*) Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सहनिर्वाप m. *gemeinsame Spendung* Pat. a. a. O. 6,90,*a*.

सहभूत adj. *vereinigt, verbunden* ebend. 1,45,*b*. 2,324,*a*.

सहविवक्षा f. *die Absicht Etwas zusammen —, mit einem Male auszudrücken* ebend. 1,237,*a*. 301,*b*.

सहस्रगु adj. *tausendäugig,* m. Bez. Indra's Cit. bei Vâmana 2,1,14.

सहस्रपद्, so zu betonen.

सहस्रवर्त्मन् adj. *tausendpfadig:* सामवेद Pat. a. a. O. 1,16,*b*.

सहोदर vgl. सोदर.

सहोभरि adj. *Kraft nährend* ṚV. 5,44,3.

3. सा mit निरव, आर्यावर्तादनिरवसितानाम् *nicht ausgeschlossen von* Pat. a. a. O. 2,297,*b*. याज्ञाकर्मणाः ebend.

— व्यव 6) zu streichen und die Stelle u. 3) zu stellen.

सांकेतिक 1) Pat. a. a. O. 4,39,*b*.

सागमक adj. *mit einem* Âgama (Bed. 2) *k*) *versehen* ebend. 1,85,*a*.

सांकाश्य 2) गवीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि ebend. 2,385,*a*.

सांख्य adj. *den grammatischen Numerus betreffend:* विधि ebend. 2,360,*b*. Z. 1 ist m. nach 1) einzuschalten.

साण्ड adj. *mit einem Stachel* oder *Spitze versehen:* दण्ड, वृश्चिक Pat. a. a. 8,58,*b*.

साण्डि auch patron. von साण्ड ebend.

सादृश्य, st. सादृश्ये (दर्शने ed. Bomb.) MBh. 5,1747 ist wie Çvetâçv. Up. 4,20 (Kathop. 6,9) संदृशे zu lesen.

साधीयंस् 4) *besser, entsprechender, in höherem Grade* Pat. a. a. O. 1,249,*b*.

सानुकम्प, so zu lesen.

सानुबन्धक adj. *mit einem* Anubandha (Bed. 4) *f*) *versehen* Pat. a. a. O. 1,81,*a*.

सान्यासिक (von 2. स + न्यास) adj. *den ursprünglichen, richtigen Wortlaut bildend* ebend. 3,74,*b*. 6,10,*b*. 7,75,*a*. 101,*a*.

सापवादक adj. *einer Ausnahme unterworfen* ebend. 4,33,*b*.

साप्तमिक 3) *im siebenten* (Adhjâja) *gelehrt* ebend. 6,31,*a*.

साप्तरात्रिक Sâmavidh. Br. 1,4,1.

साब्रह्मचार adj. Pat. a. a. O. 6(4),41,*b*.

साभासंनयन adj. von सभा-संनयन ebend. 1,177,*a*.

सामानदेशिक adj. von समान-देश ebend. 4,80,*a*.

सामायिक so v. a. साम्य *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 3,81. fg. 114. 4,51. fg. hier und da सामायक.

सामासिक adj. (f. ई) 2) *zu einem Compositum gehörig* Pat. a. a. O. 7,49,*a*.

सामूहिक m. *ein Collectiva bildendes Suffix* ebend. 4,65,*a*. *der über die Collectiva handelnde Abschnitt* 66,*a*.

सामृत (2. स + अ°) adj. *mit Nektar versehen*: सामृतैः पाणिभिर्घ्नन्ति गुरवो न विषोक्षितैः ebend. 8,9,*b*.

सांप्रतिक (f. ई) 2) ebend. 6,66,*b*. 6(4),14,*b*. — Lies Kâç.

सांमात्र m. patron. von 2. संमातर् ebend. 4,54,*b*.

सांमितिकायनि m. patron. ebend. 4,51,*a*. 57,*b*.

साम्य 1) *c*) *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 4,50. 53. fg.

1. साय 2) सायतरे Pat. a. a. O. 4,77,*b*. सायं सायं ebend.

2. सार 1) *i*) नैतत्सारम् ebend. 8,21,*b*.

सार्चिमालिन् m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,7.

सार्पविद्यिक adj. *mit der Schlangenkunde* (सर्पविद्या) *vertraut* Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

सार्वनामिक (von सर्वनामन्) adj. *zum Pronomen in Beziehung stehend* Kâtantra 2,1,33.

सालिका, सालियिका und सालेयी f. *Flöte* Çabdar. im ÇKDr. u. मुरलासिका.

सावद्य Hem. Jogaç. 1,18. 3,81. 4,83.

सिंह्, undeutlich der Anusvâra.

सिंहावलोकित Sp. 976, oben und unten सिंहावलोकन zu lesen.

सिंहिका 2) R. 3,20,23.

1. सिच् mit परिनि *übergiessen so v. a. reichlich ausstatten, — beschenken* MBh. 13,3087 nach der Lesart der ed. Bomb.

सिध्रकावत् und °वती vgl. सैध्रकावत.

सिसनिस् adj. vom desid. von 1. सन् Pat. a. a. O. 8,65,*a*.

सीहर gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. सैहरेय.

सुकटंकर adj. *zur Verfertigung von Matten wohl geeignet*: वीरणानि Pat. a. a. O. 1,297,*a*.

सुकरतरक adj. *ganz leicht auszuführen* ebend. 1,213,*b*.

सुकृत्य्, °त्यति denom. von सुकृत् ebend. 1,267,*b*.

सुकृत्या Z. 3 lies 1,83,4 st. 7,83,4.

सुक्षेत्रता f. *Besitz guten Feldes* AV. 7,20,5.

सुज्ञान adj. *leicht zu erkennen* Vâmana 2,1,3.

सुज्योतिस् oxyt. 10,89,15.

सुदंसस् Z. 2 lies 2,2,3.

सुदण्डक lies 7,41.

सुदर्शन 4) *b*) Hem. Jogaç. 2,100. — 2) *b*) α) ebend.

2. सुदेव 1) *a*) Z. 2 lies 5,53,15.

सुदेविका f. Pat. a. a. O. 7,110,*a*.

सुदृष्टर, सुदृष्टा चतुर्णां सुचतुरः ebend. 5,79,*b*.

सुधावत् m. pl. Bez. *bestimmter Manen* MBh. 2,844 nach der Lesart der ed. Bomb., स्वधावत् ed. Calc.

सुनत् (सु + नत् von नम्) Pat. a. a. O. 6(4),19,*a*.

सुनन्द 2) *e*) α) Z. 2 lies 3,2604. 2661. fgg.

सुनयक m. und सुनयिका f. zu lesen für सुना°.

सुपार m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

सुपुरुष m. desgl. ebend.

सुप्तजन, °जने रात्रौ R. 4,8,37.

सुप्तप्रलपित n. pl. Kâm. Nîtis. 11,65.

सुफाल, lies 3,17,5.

सुब्रह्मण्य 4) n. *gute Brahmanschaft* RV. 10,62,4. = ब्रह्मवर्चस Sâj.

सुभित ved. adj. = सुहित Pat. a. a. O. 1,271,*b*. st. dessen richtig प्रभित = प्रधित 3,26,*a*; vgl. TS. 4,4,12,2.

सुभून Hem. Jogaç. 2,27.

सुभोजस् *reichlich*: रयि RV. 7,92,3.

सुमनाय्, absol. सुमनाय्य Pat. a. a. O. 3,18,*b*.

सुमनस् m. pl. *freundliche Gesinnung* oder *gütlicher Zuruf* RV. 1,129,7.

सुम्न könnte auch RV. 10,5,2. 7 als adj. gefasst werden.

सुरलासिका aus स्वरलासिका.

सुरीय und सुर्य adj. von सुर Pat. a. a. O. 5,2,*b*.

सुलस m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,30.

1. सुवर्ण 2) zu streichen.

सुवाच् 1) *a*) Z. 1 lies 7,103,5.

सुवीर, so zu betonen.

सुवृध्, streiche RV. 10,30,10.

सुशायिका f. Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

सुशिप्र parox. 2,35,5. 3,30,3.

सुश्रुत् 1) Z. 1 lies 15,2,4.

सुष्ठु, सुष्ठु R. ed. Bomb. 1,4,18.

सूकरिका vgl. कास°.

सूक्तवाच्, so im RV.

सूनृत 3) *b*) Hem. Jogaç. 1,19. 21. 27. 4,92. अ° 2,55.

सूर्यावर्त 1) *d*) *ein Kopfschmerz, der mit dem Sonnenlauf zu- und abnimmt*, Karaka 10,9.

सृक्वा vgl. स्रक्वा.

सेगव vgl. स्यगावि.

सेच् (von 1. सिच्) adj. am Ende eines comp. *ausgiessend* u. s. w. Pat. a. a. O. 1,159,*b*. 160,*a*. Man hätte सिच् erwartet.

सेपुर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka Kâç. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,178,*a*. — Vgl. सैपुरिक.

सैन्द्रिकरोण adj. Pat. a. a. O. 1,474,*a*. — Vgl. रोण.

सैध्रकमय adj. (f. ई) = सैध्रक Sâmavidh. Br. 3,6,9.

सैपुरिक adj. (f. आ und ई) von सेपुर Pat. a. a. O. 1,128,*a*.

सोमालिका f. *ein best. Gericht* (vulgo सुहारी). Madan. 11,84.

सौढामित्रि m. patron. von सोढ-अमित्र Pat. a. a. O. 7,81,*b*.

सौत्थिति m. patron. von सु-उत्थित ebend. 1,263,*b*. 266,*b*.

सौत्र adj. (f. ई) ebend. 1,165,*b*.

सौदेविक adj. von सुदेविका ebend. 7,110,*a*.

सौन adj. in Verbindung mit मांस so v. a. 2) Sâmavidh. Br. 3,3,4.

सौमन m. eine best. mythische Waffe R. ed. Bomb. 1,27,18.

सौमनसायन 2) Karaka 9,8.

सौमनोत्तरिक adj. die Geschichte der Sumanottarâ kennend Pat. a. a. O. 4,67,a.

सौरथि m. patron. von सुरथ; f. ई ebend. 1,153,b.

सौर्य 3) b) शौर्य ebend. 2,397,a.

सौह्रद्य zu streichen, da सौहृद gemeint ist; vgl. P. 6,3,50 und Vâmana 5,2,84.

स्कन्द् Z. 4 lies प्रस्कन्दे.

— आ 2) Pat. a. a. O. 1,121,b.

स्कोनगर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka Kâç. a. a. O. 1,178,a.

स्कौनगरिक adj. (f. आ und ई) von स्कोनगर Pat. ebend.

स्खल् mit प्रति, °स्खलित = प्रतिहत H. an. 4,13. = प्रतिघात Med. t. 207.

स्तम्भ m. und स्तम्भीय adj. Bez. eines best. Adhjâja Pat. a. a. O. 5,43,b.

1. स्तर् mit आ intens. आतेस्तीर्यते ebend. 1,266,b. 6,23,b.

स्तरी 1) Z. 4. In RV. 1,122,2 ist स्तरीः wohl Vjûha für स्त्रीः. Das स् ist in Folge des Missverständnisses angetreten.

स्ता, partic. स्तायिन् auch Gop. Br. 1,2,5.

2. स्तुभ्, वृषस्तुभ् adj. gewaltig jauchzend RV. 10,66,6.

स्तेय, अ° (weit gefasst) Hem. Jogaç. 1,19. 22. 28. 2,91.

स्तैर्णि m. patron. von स्तीर्ण Pat. a. a. O. 1,266,b.

स्त्यान 1) मस्तिष्क Karaka 10,9.

स्थण्डिल 1) गृहे ऽरण्ये स्थण्डिले ब्रह्मवर्जिते Hem. Jogaç. 3,143.

1. स्था mit समधि seiner Sache obliegen: सर्वे समधितिष्ठत R. ed. Bomb. 1,60,8.

— अनु 11) a) δ) राजशास्त्रमनुष्ठिताः R. ed. Bomb. 1,7,12.

— अभि 7) sich rüsten zu (dat.): गमनाय R. ed. Bomb. 1,23,4.

— समव, °स्थित 3) bereit —, zu Gebote stehend Pat. a. a. O. 1,80,b.

— प्रत्युद् caus. wieder zum Leben bringen, — erwecken: पर्यवसन्नानि कार्याणि ebend. 1,156,a.

स्थापि f. und स्थापिका f. nom. act. von 1. स्था ebend. 3,92,a.

स्थावर 1) a) त्रसानां स्थावराणां च Hem. Jogaç. 1,20.

स्थिरीभाव m. Steifwerdung, Unbeweglichkeit: शरीरस्य ebend. 1,42.

स्थूल 4) b) °स्तेय ebend. 2,65.

स्थूलपृषत, vgl. Pat. a. a. O. 1,5,b.

स्थूलभद्र Hem. Jogaç. 3,130.

स्थूलसिक्त n. N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,b.

स्थेमन् 3) स्थेम्ना so v. a. beharrlich Hem. Jogaç. 3,136.

स्थैर्य 2) मनः° ebend. 4,117. शुभस्थैर्येण चेतसः 84.

1. स्नु mit व्यतिप्र Pat. a. a. O. 7,98,a.

स्पर्ध् 3) Z. 2 füge RV. 1,41,9 hinzu.

— नि vgl. निस्पृह्.

स्फर् simpl. vielleicht so v. a. स्फुर् 3): मैत्रेयाणेन (so lesen wir, स्फरित्वा Bulletin de l'Acad. Imp. des sc. de St.-Pét. 20,385.

स्फाय्, गावः स्फायन्ते Sâmavidh. Br. 3,3,4.

स्फैयकृत m. patron. von स्फ्यकृत् Nâgeça in Mahâbh. ed. Ballant. 215.

स्फोटक m. = स्फोट 1) d) oder adj. platzend u. s. w.: पूर्वाह्णे°, अपराह्णे° Pat. a. a. O. 6,80,b.

स्फोटजीविका f. ein Gewerbe, bei dem man mit Sprengen u. s. w. zu thun hat, Hem. Jogaç. 3,98. 104.

स्फ्यकृत् (nicht °कृत) Nâgeça in Mahâbh. ed. Ballant. 215.

स्मार Erinnerung Taitt. Âr. 10,63 (S. 894).

स्युम Z. 2 lies सुम्न.

स्योकामि m. künstliches patron. Pat. a. a. O. 1,265,b.

2. स्राम Z. 2. 3 lies Kâtj. Çr. 20,3,12.

स्रुवायणि m. patron. Pat. a. a. O. 5,51,a.

स्रुचिष्ठ superl. und स्रुचीयंस् compar. zu स्रुग्वत् ebend. 6(4),46,b.

स्रौव (von स्रुव) adj. auf dem Opferlöffel beruhend so v. a. auf Opfern b.: संबन्धाः ebend. 4,122,a. Vgl. Hariv. 6977, wo vielleicht स्रौवैः st. श्रौतैः zu lesen ist.

1. स्वधा 2) Z. 5 lies das Streben st. die Gabe.

1. स्वन् mit आ, आस्वनित und आस्वान्त auch von einer Muschel Pat. a. a. O. 7,91,b.

स्वनाभक m. ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch R. ed. Bomb. 1,28,6.

स्वयंवह (auch adj.) Comm. zu Sûrjas. 13,16. 22.

स्वयंदोहिन् adj. selbst melkend Shadv. Br. 4,1.

स्वयमागत adj. ungerufen kommend so v. a. zudringlich: Arzt Bhâvapr. 5.

स्वरितव्य n. impers. mit dem Svarita zu sprechen Pat. a. a. O. 2,300,b.

स्वरशस् adv. je nach den Accenten ebend. 1,5,b.

स्वर्णयन adj. zum Himmel führend R. ed. Bomb. 1,14,53.

स्वाभाव्य 2) Pat. a. a. O. 1,220,b.

स्वासक adj. von स्वसर् ebend. 4,72,b.

स्वात्रीय m. pl. = स्वात्रेयिर्नमस्कान्ताः ebend. 4,13,a.

स्वात्रीयि m. = स्वात्रेयस्यापत्यम् ebend.

1. स्विद् simpl. und caus.: पिष्टस्वेदं (absol.) स्वेदयित्वा siedend bis das Mehl gesotten ist Sâmavidh. Br. 2,5,4. 3,6,14.

स्वेदापन Z. 3 lies 1,3,6.

1. ह्र Z. 6 füge P. vor 8,1,58 hinzu.

1. हन् mit व्यति gemeinsam tödten: °हन्यन्ते दस्यवः Pat. a. a. O. 1,247,a.

— अनु nachher —, darauf tödten ebend. 1,29,a.

— अस्तर्, अस्तर्हण्याद्रोभ्यो गाः ebend. 1,236,a.

— आ 3) ertönen lassen, aussprechen ebend. 7,76,b. 79,a.

— उपोद् caus. zur Sprache bringen, einleiten Nir. zu Nir. 1,6.

हवनीयक adj. von हवनीय Pat. a. a. O. 7,118,a.

1. हर् mit अध्या, कुतश्चिदेव किंचित्पदमध्याहृत्य ebend. 2,359,a.

— व्युद् Z. 1 lies आमिक्षाम्.

हस्तगुप्ति Z. 2 lies 3,368. Hier zugleich adj., vgl. हस्त 4) b).

हस्तयाम m. so v. a. हस्तयाव 2) RV. 15,18,8.

हस्तिमत् adj. mit Elephanten versehen: उपत्यका Pat. a. a. O. 5,48,b.

ह्वारियवी f. ebend. 4,17,b.

ह्वेयाकिन् Vikramâñkadevakarita 7,63.